DIONYSII HALICARNASSENSIS

Opera Omnia

GRÆCE & LATINE,

In duos Tomos diſtributa.

HALICARNASSENSIS

DIONYSII

Gal 19 Ve

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΤΗΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

Dionysius. Ø
" Halicarnassus
[Lond.]

DIONYSII
HALICARNASSENSIS
ANTIQUITATUM ROMANARUM
LIBRI QUOTQUOT SUPERSUNT.

OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO,
Impensis *Thomæ Bennet*, ad Insigne Lunæ Falcatæ in Cœmeterio S. *Pauli*
LONDINI, Anno Dom. MDCCIV.

1

Imprimatur.

GUIL. DELAUNE,

Vice-Can. OXON.

Julii 3. 1704.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

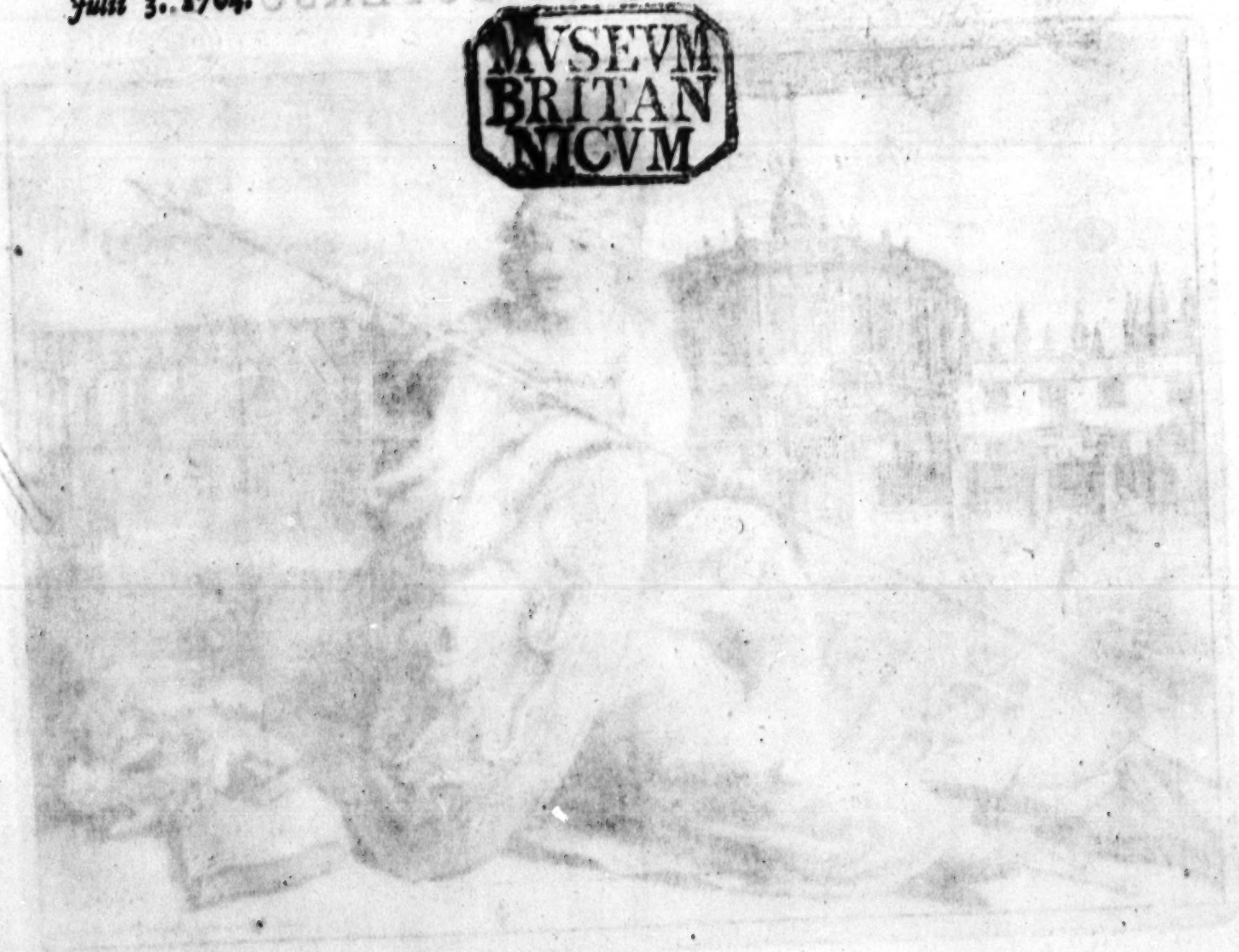

DEDICATIO.

REVERENDO ADMODUM IN CHRISTO PATRI

AC DOMINO

D. GEORGIO HOOPERO,

EPISCOPO

Bathonio-Wellensi.

NIHIL mihi unquam (PRÆSUL ORNATISSIME) *optatius potuit accidere, nihil opportuniùs, quam ut Dionysium, quem sub tui nominis auspiciis in lucem emittere decreveram, tunc demum Dei Opt. Max. beneficio absolvere daretur, cum tibi de isto, ad quem te extulit serenissima Regina, novissimo honoris gradu gratulari liceret. Equidem ut primum te sacra infula redimitum audivimus, valde nos (ut bonos omnes literarum amantes decuit) lætati sumus, magnoque cum plausu gratum adeo nuncium accepimus: tum quod meritissimum virtutis & eruditionis præmium fueris assequutus; tum quod ejusmodi id esse contigerit, quod Reginæ, Ecclesiæ, Reip. Academiæ, & Tibimet in decus ingens cedit ac emolumentum. Quid enim Reginæ ad gloriam illustrius, quam maxima naturæ & fortunæ ornamenta indies majora ex literarum patrocinio efficere; dum in te tuique similes ista larga manu profundit decora & insignia, quæ optimarum artium cultoribus semper inviderunt, plerumque etiam præ-*

ripuerunt

ripuerunt illiterati, pravis aliarum artium adminiculis freti? Quid Ecclesiæ ad stabilitatem majus, quam te in supremum istum ordinem cooptari, cujus dignitatis tuendæ augendæque summa tibi adest facultas cum voluntate non minori conjuncta; quemque speramus pristinum illi restitutum ire splendorem, solitamque ei conciliaturum venerationem? Quid Reip. ad incolumitatem utilius, quam te augusto regni nostri senatui interesse, cui cum paucis concessum est de communi salute recte sentire, & quod sentis præclare eloqui; cui solenne est (raro hac ætate exemplo) ad aliorum voluntatem nihil, ad veritatem omnia dicere; quique ea singulari præditus es bonitate, ut nullum cujuspiam hortationi, ea prudentia, ut vix ullum alterius consilio locum relinquas? Quid Academiæ ad præsidium amplius, quam te patronorum optimum habere, quem non ita pridem filiorum pientissimum habuit; quam tua auctoritate niti, quæ tanta est ut improbis os valeat occludere, atque bonis temporum iniquitati obviam euntibus fiduciam ingenerare? Denique quid Tibi ad tui famam pulcrius, aut ad laudem præclarius, quam in excelsa ista sede collocari, unde plures excellentem virtutum tuarum imaginem intueantur; unde, tanquam ex illustri specula, doctrinæ tuæ lumina desidum oculos atque animos fortius verberare possint, & non invitos ad tui cultum trahere & admirationem?

Hunc tui honorem nobiscum reputantibus, quo non modo publicis optime consultum commodis, sed & eruditorum omnium votis, magnum subortum est gaudium: illud tamen majori nos delibutos reddidit, quod te benignitate Reginæ (quæ festinare visa est, ut gratiam meritis tuis æquaret) ab una Ecclesiæ summitate ad alteram sublimioremque statim evectum conspiciamus; atque nobilioris provinciæ gubernaculis admotum, quæ tua magis indigebat ope, tuamque magis illustrabit gloriam. Ubi enim disciplina vetus, in deterius labens, fortem poscit instauratorem; religio, a schismaticis

indigne

indigne habita, vindicem acrem; seminaria fanaticorum, in reip. perniciem & literarum opprobrium orta, strenuum eversorem; ibi ampla tibi laudum materia, pulcra præclare agendi occasio: quam te ultro amplexurum esse, atque in eam curam & cogitationem incubiturum, ut exspectationem de te concitatam superes potius quam fallat eventus, spem nobis ingerit vita tua anteacta, studiorumque tuorum ratio explorata. Facile enim perspiciunt homines, quid de te sperare & sibimet promittere debeant; qui ea polles animi integritate, atque ita prudentiæ præceptis & exemplis temet excoluisti, ut patrios ritus atque avita instituta violantibus servile nescias præstare obsequium; qui adeo a teneris recto de religione sensu imbutus es, ut tibi non displicere simulatum dei cultum & pietatis ementitæ nequitiam dissimulare non possis; qui indeflexæ ætatis gravitatem ita morum facilitate, candoris æquitate, & ingenii suavitate & modestia temperatam habes, ut durus & ferreus omnino sit oporteat, qui tuæ non lubenter paret auctoritati, tuique ad arbitrium se non componit; quique propria experientia edoctus quanti faciendæ sint duæ celeberrimæ insulæ hujus Academiæ, ubi sanæ primævæque religionis ponimus rudimenta, æquo animo ferre nequis scelerata ista & factioni addicta gymnasia, quæ ab hostibus patriæ posita turbam paci quietique inimicam alunt. Quare quemadmodum te antea, ob res summa tui cum laude & in maximum Ecclesiæ honorem & utilitatem gestas, in oculis ferebamus, faustisque ominibus prosequebamur: ita nunc, optatissimo de tua dignitate amplificata nuncio accepto, cuncti incredibili perfunduntur hilaritate, pro tua salute vota solito ardentiora suscipiunt, Reginæque optimæ ac sapientissimæ judicium uno ore laudant, celebrant, & in cœlum certatim evehunt.

Quo in omnium gaudio effuso mihimet temperare non potui, quin Dionysium, denuo expolitum cultuque nitidiori conspicuum, tibi gratulatorem mitterem, animique mei lætitia gestientis & ex-

 sultantis

ſultantis teſtem quam ampliſſimum. Cui ad te perfacilem ſane futurum eſſe aditum perſuaſum habeo, qui ea es humanitate omnibus cognita & perſpecta, ut veterem tui familiarem non poſſes non benigne excipere: neque me dubitare ſinit judicium, quo vales, acerrimum, quin iſtum in tua gratia locum inveniat, quem ſua vindicat dignitas, quique ſuis debetur meritis. Faxit Deus immortalis, ut in curriculo ad gloriam inſtituto magis magiſque proveharis, donec ad iſtud pervenias Eccleſiæ faſtigium, quo te jampridem dignum ſenſimus, & in quo te (ad religionis & literarum incrementum) collocant bonorum omnium ſuffragia.

Tibi devotiſſimus,

JOANNES HUDSONUS.

PRÆFATIO

Ad Viros Clariſſimos Eruditiſſimoſque,

LAURENTIUM ALEXANDRUM ZACAGNIUM,

Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum;

ET

JACOBUM PERIZONIUM,

Eloquentiæ, Hiſtoriarum, & Græcæ Linguæ

Lugduni apud Batavos Profeſſorem.

CUM de nova Dionyſii Editione adornanda cogitare cœperam, quam (diu licet multumque eruditorum votis expetitam) ii ſuſcipere noluerunt, qui ad eam perficiendam ingenio & doctrina plurimum valebant; non ignorabam, idque certe multis ſerio affirmabam, rem fore difficilem & impeditam, planeque immenſi laboris, tum ob operis magnitudinem, tum ob ſcriptorum exemplarium raritatem. Haud tamen deerant, qui, de cæteris minus ſoliciti, illud à me vehementius flagitarunt, ut textum (reliquis inſuper habitis) ad fidem Editionis Wechelianæ expreſſum & recognitum darem; cui expoliendæ ajebant Sylburgium, ſummæ diligentiæ virum magnæque auctoritatis, omnia conquiſiviſſe adminicula, quæ Italiæ Galliæque ſuppeditarent Bibliothecæ. Hæc dicta mecum reputanti eo quidem magis accendebatur animus, ut eorum voluntati obſequerer, quod id (ut mihi ipſe perſuadebam) ſaltem præſtare potuerim, nequis eatenus meam fidem deſideraret aut induſtriam. Interea autem novum mihi, in aliis haud parum occupato, onus eſt impoſitum; Bibliothecæ ſcilicet Bodlejanæ noſtræ celeberrimæ cura & præfectura, cui provinciæ ampliſſimæ ut Academiæ benevolentia (quam animus mihi fuit omni ſtudio plenius demereri) memet admotum ſenſeram, ſtatim quod muneris erat mei cogitanti occurrebant, oculiſque obverſabantur accuratiſſimi Lambecii Commentarii; meque ut id genus aliquid aggrederer plane admonuerunt: adeo ut ancipiti cura diſtractus hærerem, plane neſcius utrum Dionyſii fautoribus morem gererem; an illud modis omnibus agerem, ut Bodlejanos theſauros recluderem, & paullo adhuc apertius literatis explicarem. Dubius (inquam) & ſuſpenſus tenebar, cuinam operi memet potius addicerem; donec mihi fidem prolixam fecerit vir amiciſſimus, te (Clariſſime Perizoni) non gravatim velle mecum communicare Lectiones Codicis Vaticani præſtantiſſimi: id quod aliquanto poſt literis ad me humaniſſimis ipſe confirmaſti; hoc inſuper addito conſilio, quod grato lubentique animo ſum amplexus, operæ pretium fore ut exquirerem, utrum quod reliquum erat Codicis præter ſeptem libros priores, quorum collationes penes te erant, vetuſtatis injuria perierit, an ille, qui collationem in ſe ſuſcepit, non progreſſus fuerit ulterius. Quæ mentis tuæ tam laudata voluntas à nobis ingentes gratias, à bonis omnibus præcipuam laudem jure promeretur: quum vix alia re magis potueris literarum amantes tibi devinxiſſe, niſi Dionyſii recenſioni tute ipſe ſtudium tuum adjunxiſſes.

Jam cum mihi, poſt benignitatem adeo inſperatam, haud integrum fuerit Dionyſii edendi curam abjicere, aut aliquantiſper ſaltem deponere, id mihi negotii primum dari exiſtimabam, ut te (Clariſſime Zacagni) literis interpellarem de reliquis Antiquitatum libris (ſi quos amplius complecteretur Codex ille in Bibliotheca Vaticana Urbinate n. 103.) cum editis ſedulo conferendis. Quo facto, ope doctiſſimi Michaëlis Lequien, (qui, ut eſt ad omnia grati animi obſequia paratiſſimus, illud in ſe recepit) illico mihi plane ignoto perhumaniter reſpondere dignatus es: &, quod beneficio huic maximus acceſſit cumulus, auctoritate tua effeciſti, ut virum Græcis literis verſatiſſimum in civitate olim orbis terrarum domina paratum haberem, qui Codicis collationem ad finem perduceret. Quam diſpar es illis, qui, ſi quas rariores (perituras tamen) forte nanciſcantur chartulas, eas (qua ſunt humanitate) ſibimet reſervari volunt, & arctiori quam uxorculas aut nummulos ſuos tenent cuſtodia: ſcilicet ut inanem iſtam captent

gloriolam, ſe, adjutos libro vetuſto, luxata auctoris loca, illis felicius reſtituiſſe, quibus non licuit eſſe tam beatis, ut eaſdem perluſtrarent membranulas. Itaque cum præclara veſtra in me merita animos mihi addiderint, meque ad hoc opus incipiendum plane perpulerint, quod tandem pro mea virili abſolutum videtis, par eſt ut ante omnia vobis gratias referam (quod optimo fane animo facio) pro egregia iſta antiquitatis reſtituendæ cura, & præclararum artium ſtudia juvandi voluntate, qua me dicam an literatos omnes, vobis ob eximia ingenii & eruditionis monumenta antea devinctos, aliquanto adhuc magis demeruiſtis.

Jam veſtris fretus ſubſidiis, quæ pro tenuitate mea magis quam ipſius rei dignitate commemoravi, ad ea oculos atque animum intendebam adjumenta, quæ aliorum induſtria, in Dionyſio emaculando feliciter occupata, mihi quoquo modo ſubminiſtrarentur. Quorum in cenſu primus venit Lapus Biragus Florentinus, qui vel eo nomine de literis Græcis, ſub iſtam tempeſtatem in Italia inſtauratis, perpulcre meritus eſt, quod primus Dionyſii Antiquitatum libris manum admoverit, eoſque in ſermonem Latinum ex duobus Codicibus vetuſtis converterit; quos Paulo II. Pontifici Romano nuncupatos eſſe voluit: quod iis mirum forſan videatur, quibus perſuaſerit Platina, Pontificem iſtum ſummo odio habuiſſe humaniorum literarum ſtudia. Hanc verſionem, Tarviſii (anno MCCCCLXXX.) primum impreſſam, poſtea Baſileæ (anno MDXXXII.) vulgavit Henricus Glareanus; ſublatis ex ea (quod profitetur) ſex mille erroribus. quæ rudior licet fuerit & inculta, Latinæque dictionis elegantia deſtituta, aliquo tamen in pretio eſſe debet, quod eam præ ſe ferat interpres fidem & ſimplicitatem, ut Græca, ubi minus intelligeret, de verbo ad verbum expreſſerit, atque ita plurimis in locis ad veræ lectionis inveſtigationem viam patefecerit. Proximum habuimus, eumque vindicem nobiliſſimum, Robertum Stephanum: qui, indignatus Dionyſium idiomate non ſuo utentem circumferri, Græca librorum XI. (quos tranſtulit Lapus) ex Bibliotheca Gallorum Regia eruit; atque (anno MDXLVII.) nitidiſſimo charactere Pariſiis prelo commiſit. unde factum, ut ex abditis ſedibus & carioſis latibulis clarum in lucem (magna licet ſui parte mutilatus) evaſerit Dionyſius, fatoque felici ad eorum manus devenerit, quibus curæ erat loca mendis depravata reſtituere, & vulneribus hinc inde latentibus medicinam facere. Nemo tamen per triginta plus minus annos repertus eſt, qui in toto opere ſuperſtite auſus eſt elaborare, donec curioſa enituit Sylburgii induſtria: qui eam Dionyſio, eam principi terrarum populo præſtitit operam, ut iſtæ Antiquitates ſplendidiori adhuc cultu prodirent Francofurti, anno MDLXXXVI. poſtquam Stephanei exemplaris lacunas ex duobus Codd. MSS. (uno Veneto, altero Romano) ſuppleverat; ejuſque vitia quamplurima ſanaverat, auxilio Glareani, Sigonii, Cujacii, Canteri, Camerarii, Xylandri, H. Stephani, aliorumque ingenio & eruditione præcellentium: poſtquam Gelenii interpretationem (Baſileæ typis excuſam anno MDXLIX.) ad Græci textus fidem caſtigaverat; & librum XI^mum. à Gelenio intactum è Græco Latinum fecerat, itidemque fragmenta Legationum à Fulvio Urſino publicata, & ad Codicem MS. Julii Pacii demum emendata: poſtquam etiam Annotationum libellum concinnaverat, quibus de utriuſque textus reſtitutione vel explanatione ex antiquis libris & doctorum virorum obſervationibus agitur; atque locupletiſſimos rerum verborumque indices, ſumma cura & diligentia confectos, adjecerat. Dum hæc magno molimine parantur, aut ſub prelo deſudant, Antiquitatum verſionem inſtituit de novo Æmilius Portus: cui, ad Stephani Editionem adornatæ, & Annotationibus ſuis ampliſſimis illuſtratæ, adjunctas invenimus Stephani operas varias (quas vocat) in Dionyſium, ejuſdemque Annotationes, & Caſauboni Animadverſiones; prætereaque Fragmenta Urſiniana (nam Peireſciana, quæ cum ſua verſione & notulis eruditis edidit Valeſius, nondum lucem adſpexerant) cum triplici interpretatione & notis, Stephani ſcilicet, Sylburgii, & Porti. Ex illo tempore nihil memoratu dignum hiſce Antiquitatibus acceſſit, nec quiſquam eis vel minimum operæ dare conſtituit; niſi cum, aliud agendo, obiter locum aliquem notaverit aut emaculaverit. quantum autem ipſe ex iſtiuſmodi ſtricturis profecerim, quoties data erit occaſio, coram profiteri minime pigebit.

Ideo cum iſta omnia ad manus habuerim adminicula, quibus me ad Dionyſium illuſtrandum ita uſum eſſe oporteat, ut quam fieri poſſet emendatiſſimus ederetur: qua tandem via & arte, ſi non pro veſtra exſpectatione, pro mea tamen virili, id efficere laboraverim, nec mihi aperire injucundum erit, nec vobis (uti ſpero) accipere moleſtum.

Primum mihi curæ fuit, ut in vernaculis Dionyſii exprimendis Sylburgii exemplari, (ne quis illud de mea quereretur temeritate aut inſcitia) preſſis fere veſtigiis adhærerem: nam me non eſſe eum olim ſum profeſſus, qui in veteribus edendis liberius indulgerem conjecturis, aut etiam Manuſcriptorum lectiones in textum magna auctoritate munitum reciperem, donec virorum me longe peritiorum ſententiis forent comprobatæ. Dein, ut de veriori ſcriptura judicium, quod cuilibet maxime adlubeſcit, primo quaſi intuitu feratur, Codicis Vaticani varietates ad imum cujuſque paginæ ſumma fide repræſentari volui. quæ quanti ſint æſtimandæ, vel hinc licet omnibus conjecturam facere; quod Codex iſte, teſte [1] Stephano Gradio, (qui illum in gratiam Theod. Ryckii cum editis

1 In literis ad *Rychium*, ut ex tuis colligere eſt, Cl. *Perizoni*.

Sylburgii

Sylburgii conferri jusserat) cum Polybiano ducis Urbini, quo usus est Casaubonus, præstantia & antiquitate contendi meruerit; quippe qui ante [1] septingentos plus minus annos descriptus, & ad veteris Orthographiæ regulas scite eleganterque exaratus: collatio autem ab initio usque ad p. 449. facta fuerit à viro doctissimo [2] Josepho de Juliis, & ab illa deinceps usque ad finem libri decimi (ubi, proh dolor! desinit ille codex) à viro Græce scientissimo [3] J. Theodoro Calliergo. Illud etiam ejus auctoritati plurimum adjicit ponderis, quod discrepantias ejus insigniores in suo codice agnoscat pariter ac adstruat Lapus: cui tamen codicem ipsum (ut mox manifestum fiet) nunquam oculis usurpasse contigit. In undecimo quidem libro lectiones adhibui Codicis Vaticani recentioris (p. 450.) qui tamen exscriptus erat ex aliquo pervetusto libro, illi non multum dissimili quem habuit Lapus: cum in Fragmentis (p. 689. & 695. nostræ editionis) idem servetur ordo præposterus, quem in suis Codd. MSS. se deprehendisse disertim testatur [4] Lapus. Dionysii codices (sive excusos sive manu exaratos) cum ingenti rei literariæ damno hic abrumpi, dudum questi sunt viri eruditi, quibus ex [5] Photio compertum est novem ultimos libros (cum parte undecimi) è reliquo Historiæ corpore præcisos esse, & ab eadem, qua optima eorundem [6] Epitome ab ipso Dionysio confecta, tristi fatalique barbariei tempestate abreptos. Neque illud gravem adeo jacturam refarcit, quod Excerpta legationum Peiresciana in lucem revocarit Valesius: quæ in hac nostra Editione cum Ursinianis (uncis tamen inclusa) commiscui, & juxta ordinem temporis dispersi. Per integrum hoc opus lectionum varietatibus (eo, quo dixi modo, collocatis) placuit intexere pleraſque Sylburgii, Porti, Stephani, Casauboni, Valesii, aliorumque observationes, quibus & meas quandoque adspersi; ut de genuina lectione in promptu sit cuilibet dijudicare, nec longiuscula avido lectori mora injiciatur. Ad Latinam interpretationem quod attinet, illam Porti novissimam (à me tamen, ubi opus videbatur, emendatam) adhibendam esse censui: quam (in Sectiones, quoad commode fieri potuit, distinctam) Græcis leviter imbutis aptiorem fore confido: quod verba fere verbis, quantum Latine licuerit, respondeant, id quod Gelenius (qui tamen Lapo paullo felicior interpres) nequaquam præstitit: sed in locis aliquammultis duas tresve periodos in unam contulit. In Fragmentis autem Ursinianis Stephani versionem sequutus sum, ut in Peirescianis Valesii; quorum utriusque eximiam in reddendis verbis diligentiam, summamque in exponendis sententiis & charactere exprimendo felicitatem, cum insigni perspicuitate conjunctam, nequeo satis mirari. Porro hisce appendiculam libuit annectere (quod fecit & Sylburgius) de Legibus Veterum Romanorum: quia ex ea locus apud Dionysium (p. 689.) mutilatus quadantenus suppleri potest. Libellum autem de Origine Gentis Romanæ, quem ei comitem adjunxit Sylburgius, quod multa cum Dionysio habeat communia & ex iisdem fontibus deducta, de industria omisi; non quasi mihi displicuerit Sylburgii ratio; sed quod omnium in manibus versetur, ex quo illum sub Aurelii Victoris nomine edidit Cl. Pitiscus. Denique præstantissimi Dodwelli Chronologiam, qua nihil potest lumen historiæ amplius afferre, exteriori paginæ cujuslibet parti apponendam curavi, ubi vel minimum eluceſcit temporis indicium. accurata ejus explicatione & deductione usque ad Augusti tempora una cum Indicibus & Annotationibus (quibus inserui Dissertationem de ætate Dionysii) ad alterius Voluminis calcem rejecta, ut primum hoc justa æquaret magnitudine.

Hæc sunt, Viri Optimi Clarissimique, quæ de meis hisce conatibus, vos potissimum scire vellem: quibus si vestrum adjiciatis calculum, meosque labores vestro judicio (quo nihil limatius novit orbis eruditus) comprobare dignemini; non est quod aliorum censuras metuam. Si quid tamen hac mea opera de bonarum artium cultoribus meritus esse videar, vestrum illud in me beneficium interpretor, qui à vobis acceperim, unde cæteris prodessem. Valete, & vos, in rei literariæ emolumentum, diu sospitet Deus Optimus Maximus. Oxoniæ, è Bibliotheca Bodlejana, Kalend. Jun. MDCCIV.

1 Ex tuis, Cl. *Zacagni*, literis. 2 Ut præ se fert titulus Var. Lectionum ad *Ryckium* missarum. 3 Ex tuis, Cl. *Zacagni*, literis. 4 In Epilogo versionis suæ ad *Paulum* II. 5, 6 Vide Testimonia ex *Photio*.

TESTI-

TESTIMONIA
DE
DIONYSIO
EJUSQUE ANTIQUITATIBUS.

Strabo Geograph. Lib. XIV.

Ἐιθ' Ἁλικαρνασσὸς, τὸ βασίλειον τ τῆς Καρίας δυναστῶν, Ζεφύρα καλουμένη πρότερον. ἄνδρες ἐγένοντο ἐξ αὐτῆς Ἡρόδοτός τε ὁ συγγραφεὺς, καὶ Ἡράκλειτος ὁ ποιητὴς, καθ' ἡμᾶς Διονύσιος ὁ συγγραφεύς.

DEINDE Halicarnassus, regia dominorum Cariæ, quondam Zephyra dicta. Viri illustres nati sunt ibi, Herodotus historiæ scriptor, Heraclitus poëta, & nostra ætate Dionysius historiæ conditor.

Plutarchus in Romulo.

Ῥωμύλον δ' ἔνιοι ὀρθῶς φασιν ἅρμασι χρήσασθαι Διονύσιος.

Fallitur Dionysius, qui Romulum curru usum esse memoriæ prodidit.

Idem in Pyrrho.

Διονύσιος μὲν ὀλίγῳ τ πεντακισχιλίων καὶ μυρίων ἐλάττονας πεσεῖν ἱστορεῖ Ῥωμαίων, Ἱερώνυμος δὲ μείζους ἑπτακισχιλίους· τ δὲ περὶ Πύρρον, ὁ μὲν Διονύσιος, μυρίους καὶ τρισχιλίους, ὁ δὲ Ἱερώνυμος, ἐλάττονας τ πεντακισχιλίων.

Dionysius auctor est paulo minus quindecim millia cecidisse, Hieronymus septem millia tantum; de Pyrrhi exercitu tredecim millia Dionysius, Hieronymus minus quatuor millia.

Rursus in Eodem.

Ὁ μὲν τοι Διονύσιος ὅτι δύο περὶ Ἀσκλον μάχας, ὅτι ὁμολογουμένως ἥττων ἱστορεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων.

Dionysius nec duo prœlia ad Asculum, nec liquidam victoriam fuisse tradit Pyrrhi.

Eusebius in Præparatione Evangelica, Lib. IV. *Cap.* XVI.

Ἔχω δέ σοι καὶ ἄλλον τῶν θεομισῶν μάρτυρα τ τ ἀθέων καὶ ἀπανθρώπων δαιμόνων μιαιφονίας, Διονύσιον τ Ἁλικαρνασσέα, ἄνδρα τ Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας ἀκριβῆ τὴν γραφὴν ἐκθέμενον.

Ego vero quem tibi producam, alium præterea impiorum atque immanium Dæmonum carnificinæ testem habeo, Dionysium Halicarnassiensem, virum qui accurate in primis historiam Romanorum perscripsit universam &c.

Cyrillus Alexandrinus contra Julianum, Lib. IV.

Γέγραφε τοίνυν περὶ αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, τῆς Ῥωμαίων ἱστορίας εὖ μάλα συντιθεικὼς, ὅτι τιμένη μὲν καὶ ναοὺς ἱδρύσατο, βρέτας δ' ἢν ἐν αὐτοῖς οὐδέν.

Scripsit ergo de illo (Numa) Dionysius Halicarnasseus (qui Romanorum historiam accurate composuit) delubra ac templa exstruxisse, nullo in iis signo erecto.

Photius in Bibliotheca, Cod. LXXXVI.

Ἀνεγνώσθη Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως τοῦ Ἀλεξάνδρου βιβλία ἱστορικῶν λόγων εἴκοσιν. ἄρχεται δὲ τοῦ τῆς Αἰνείου, μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀφίξεως· καὶ διέξεισιν ἐν πολλῇ λεπτολογίᾳ, τήν τε τ Ῥώμης οἴκησιν, καὶ τὸν Ῥέμου καὶ Ῥωμύλου γένεσιν· καὶ ἀπλῶς ἀφῆς ἅπαντα, μέχρις ὅτε Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Πύρρον τ Ἠπειρώτου πόλεμος συνέστη· ἀπάρχεται δὲ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον, καὶ πλοῦτᾳ εἰς τὸν ρ καὶ κὴ ὀλυμπιάδα, ἔτους ἐνεστηκότος αὐτῆς τρίτου· ἀφ' ἧς καὶ φησιν ἀπάρξασθαι τ Μιλησίου Πολύβιον τ ἱστορίας. ἤκμασε δὲ οὗτος ἐπὶ τ Αὐγούστου χρόνων, καταπλεύσας εἰς Ἰταλίαν, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τ ἐμφύλιον πόλεμον, ὃς αὐτῷ τῷ Αὐγούστῳ καὶ Ἀντωνίῳ ἐπολεμήθη. Διατρίψας δὲ, ὡς φησιν, ἔτη δύο καὶ εἴκοσι, καὶ τ Ῥωμαϊκὴν ἐκμελετώσας Διάλεκτον, καὶ τὰ περὶ αὐτοῖς ἀρχαῖα ἐκμαθὼν, καὶ πάντα ὅσα πρὸς τὴν ἱστορίαν τείνει παρασκευασάμενος· ἔτους ἄρχεται τ πεντηκοστοῦ. ἔστι δὲ τ φράσιν καὶ τ λέξιν καινοπρεπὴς, καὶ ἐς τὸ ἀναπεπλασμένον τ πολλῶν, τὸν λόγον ἐκβιαζόμενος. ἡ δὲ κατὰ μέρος διήγησις μετέχειν τι τ καθαρᾶς Διάλεκτον ἀφελοῦσα ποιεῖ, καὶ ἐ δ' εἰς τὸ ἄχαρι καὶ σκληρὸν ἐκπίπτειν παρασυρῆναι. κέχρηται δὲ καὶ παρεγκλίσει ἐκ ὀλίγῃ.

Legimus Dionysii Halicarnassei Alexandri F. historiarum libros viginti. Incipit ab Æneæ, capta jam Troja, in Italiam adventu, pergitque singulatim narrare Romam conditam, Romulique & Remi ortum, & ordine deinceps universa usque ad Romanorum cum Pyrrho Epirotarum rege bellum (quod ipsum quoque describit) desinitque in Olympiadis CXXVIII. annum tertium: à quo tempore historiam inchoasse refert Polybium Megalopolitam. Claruit hic scriptor Augusti imperio. nam finito jam intestino bello, quod Augustum inter & Antonium exarserat, in Italiam adnavigavit. Ubi cum annos duos & viginti (ut ipse ait) vixisset, & Latinam linguam accurate [homo Græcus] didicisset, omnemque adeo antiquitatem rerum Romanarum vestigasset, paratis denique universis scribendæ historiæ necessariis, ad rem ipsam aggressus est. Stylus ejus atque dictio, quæ novatorem deceat; & vero per insuetam vulgo viam orationem impellit. At rerum singularum minuta explicatio & sensus, illi quandam simplicitatem adfert; & ne ad ingratum sermonem atque asperum abripiatur, vetat. Digressionibus utitur non raro: qua re historiæ fastidium levat, reficitque lectorem interdum,

ϗ ἀκριβεστὰν δοὺς ἕξ, περὶ τὴν ἱστορίαν κάμνε λέγειν ταῦτα, ϗ ἀναπείθει ϗ ἀναπλήθει· ὅπως δὲ συντόμως, ὅτι ϗ τὸ κομψὸν τῇ λέξει, τῇ τε κατὰ μέρος ἀφηγήσει ϗ τῇ παρεμβάσει κεκραμένον, τό τε λιτὸν τὸ τραχύτερον ῥᾳδίως θεραπεύει συνέπεσιν.

dum, ac retinet. Ut autem verbo expediam, orationis elegantia, rerum particularium narratione & digreſſione temperata, dictionem in aſperitatem abituram lenit.

Idem Cod. LXIV.

Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ σύνοψις τῶν τῆς ἱστορίας ἔχουσι βιβλίων, ἐν πέντε βιβλίοις ἐν ᾗ μᾶλλον δοκεῖ ἑαυτοῦ μᾶλλον κομψότερος, ἀφηνημένος δὲ τὸ ἡδύνειν, εἰ ϗ τῷ χρησίμῳ μᾶλλον ἀρμόττειν ἅπτ χωρὶς τῶν ἀναγκαίων, μηδὲν τῷ λόγῳ καλαμιγνύμενον. ἀλλ' εἴπερ ἄν τις, ὡς ἂν δοὺς σκήπτρῳ θεμιστεύων, ϗ τῷ ἀπειρίτῳ ϗ συντεθειμένῳ, ϗ ὅπ τῇ τε συνθήκῃ ϗ τῇ λέξει, ἠχώ τινα πέμπων, τραχύτερός πως εἰς τοῖς ἀκροαταῖς προσφερόμενος. πλὴν συνόψει μὲν ὁ λόγος ἐκ ἀνάρμοστον· τῷ ἢ πλείω ϗ ἀλοκλήρῳ τὰ ἱστορίας, ὅ τι προσφορος. δῆλον δ' ὡς ὅτις ὁ συγγραφεὺς Δίωνός τε τοῦ Κοκκία, ϗ Ἀππιανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρέως, τῶν τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας συντεταχότων, χρόνῳ καθίστην ἀρχαιότερον.

Lecta eſt ejuſdem librorum viginti hiſtoriarum Synopſis, quinque ipſa libris comprehenſa: in qua, ut ſe ipſe vincere elegantia videtur, ita quoque omni exutum jucunditate putes. Quæ tamen res ad utilitatem magis facit, dum nihil præter neceſſaria orationi interſerit. Dicas eum tanquam regem cum imperio jus dicere, & temperato conciſoque dicendi genere, ad hæc etiam compoſitione ac dictione ipſa vocis quandam imaginem edere, ut durior quodammodo ex eo ad audientium aures deferatur, quod genus orationis compendio ſatis aptum, perfectæ atque integræ hiſtoriæ minime convenit. Illud apparet, ſcriptorem hunc Dione Caſſio & Appiano Alexandrino, Romanarum quoque rerum hiſtoricis, priorem ætate fuiſſe.

Evagrius Hiſtoriæ Eccleſiaſtica Lib. V.

Αἱ δὲ κατὰ Ῥωμαίους πράξεις κοσμικὴν ἱστορίαν ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνουσι, ἢ εἴ τι ϗ ἄλλο γέγονεν, ἔτ' εἰς ἑαυτοὺς διῃρημένων, ἔτι ϗ καθ' ἑτέρων πραττόντων, περιοίσει, Διονύσιος μὲν ὁ Ἁλικαρνασσεὺς δοὺς τῶν λεγομένων Ἀβορίγινων τ' ἱστορίαν ἐλκύσαντι μέχρι Πύρρου τοῦ Ἠπειρώτου Πύρρου· ἐξ ἐκείνου δὲ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, καταντήσαντι ἐπὶ τὴν Καρχηδόνος ἅλωσιν.

Romanorum vero res geſtas, quæ totius prope terrarum orbis hiſtoriam complectuntur, & quæcunque vel ipſi inter ſe mutuo diviſi, vel contra alios egerunt, Dionyſius Halicarnaſſeus ſcriptis prodidit, exortus à populis qui Aborigines dicebantur, & ad Pyrrhum uſque Epirotarum regem hiſtoriam proſequutus: ab eo autem tempore Polybius Megalopolitanus uſque ad expugnationem Carthaginis opus ſuum perduxit.

Stephanus Byzant. voce Ἀβοριγῖνες.

Ἀλλὰ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, Ἀβορεγῖνες ϗ Ἀβορεγῶν φησιν, ὡς Δελφῖσιν.

Verum Dionyſius Halicarnaſſeus vocibus Ἀβοριγῖνες & Ἀβοριγῶν uti Διῤῥᾴῳ utitur.

Idem voce Ἀγχίση.

Ἀγχίση, πόλις Ἰταλίας, ἀπὸ τοῦ πρωτόπατρος Ἀγχίσου, ὡς Διονύσιος ἐν πρώτῃ τῶν Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Anchiſe, urbs Italiæ, quæ à progenitore Anchiſæ nomen habet, ut Dionyſius in primo de Antiquitate Romana tradidit.

Idem voce Αἴκαλον.

Αἴκαλον, φρούριον τῆς Ἰταλίας, Διονύσιος ἑκκαιδεκάτῳ Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Æcalum, Italiæ caſtellum, auctore Dionyſio lib. XVI. de Antiquitate Romana.

Idem voce Ἀρίκεια.

Ἀρίκεια, πόλις Λατίνων· Διονύσιος † ἐν πέμπτῃ τῆς Ἐπιτομῆς.

Aricia, urbs Latinorum, teſte Dionyſio in Epitomes Lib. V.

Idem voce Ασκλ.

Ἄσκλος, πόλις Ἰταλίας· Διονύσιος ἐν πρώτῳ Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Aſclos, urbs Italiæ, cujus meminit Dionyſius lib. I. Antiquit. Rom.

Idem voce Βοΐλλαι.

Βοΐλλαι, πόλις Λατίνων. τὸ ἐθνικὸν Βοϊλλανὸς, ὡς Διονύσιος ἐν ὀγδόῃ Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Bovillæ, urbs Latinorum. Gentile Bovillanus, auctore Dionyſio lib. VIII. de Antiquit. Romana.

Idem voce Ερνικες.

Ερνικες, ἔθν. Λατίνων, Διονύσιος ὀγδόῃ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Hernices, gens Latina, de qua Dionyſius lib. VIII. Antiquitatum Romanarum.

Idem voce Εχέτρα.

Εχέτρα πόλις Ἰταλίας, διαφέρει Οὐολυσκῶν. τὸ ἐθνικὸν Εχετρανὸς· Διονύσιος δεκάτῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Echetra, urbs Italiæ, quæ apud Volſcos prævalebat. Gentile, Echetranus, teſte Dionyſio Antiquitatum Rom. lib. X.

Idem voce Ἰάποδες.

Ἰάποδες, ἔθνος Κελτικὸν πρὸς τῇ Ἰλλυρίᾳ· Διονύσιος ἑκκαιδεκάτῳ.

Japodes, gens Celtica juxta Illyriam, de qua Dionyſius lib. XVI.

Idem voce Καλησία.

Καλησία, πόλις Αὐσονίας· Διονύσιος πεντεκαιδεκάτῳ Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολογίας.

Caleſia, urbs Auſoniæ, de qua Dionyſius lib. XV. Antiquitatum Romanarum.

* Vide *Stephani* Operas Varias in *Dionyſium*, c. V. & VII. † Ita, ex *Photii* loco ſupra laudato, cum *Cluverio* legendum cenſeo. Corrupte in *Stephani* exemplaribus ὁ πρωτῃ ἐπιτομῆς σ'.

Idem voce Καμαρία.

Camaria, urbs Italica, Albanorum colonia, de qua Dionysius in Romanorum Antiquitatibus.

Καμαρία, πόλις Ιταλίας, Αλβανῶν ἀποίκησις· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Καρύεντ⊙.

Caruentus, urbs Latinorum, cujus meminit Dionysius Romanarum Antiquitatum lib. II.

Καρύεντ⊙, πόλις Λατίνων· Διονύσιος β'. Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Καύδιον.

Caudium, uti Rhegium, urbs Italiæ, teste Dionysio Romanarum Antiquitatum lib. XVI.

Καύδιον, ὡς Ρήγιον, πόλις Ιταλίας· Διονύσιος ἐκπαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κόριλλα.

Corilla, urbs Latinorum, de qua Dionysius lib. IV. Antiquitatum Romanarum.

Κόριλλα, πόλις Λατίνων· Διονύσιος τετάρτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κοριόλλα.

Coriolla, urbs Italiæ, de qua Dionysius in Epitome.

Κοριόλλα, πόλις τῆς Ιταλίας· Διονύσιος * ἐν τῇ Ἐπιτομῇ.

Idem voce Κόρνικλ⊙.

Corniclus, urbs Latinorum, auctore Dionysio lib. III. Antiquitatum Romanarum.

Κόρνικλος, πόλις Λατίνων· Διονύσι⊙ τρίτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κορυών.

Coruion, urbs Æquanorum, de qua Dionysius lib. X. Antiquitat. Roman.

Κορυών, πόλις Αἰκανῶν ἐν Ιταλίᾳ· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας δεκάτῳ.

Idem voce Κρυστομερία.

Crustomeria, urbs Sabinorum, quæ Romulo obtitit, auctore Dionysio lib. II.

Κρυστομερία, πόλις Σαβίνων, ἀντιτεῖσα Ρωμύλῳ· Διονύσιος δευτέρῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κωνσέντεια.

Est quoque alia Brittaniæ (sive Brettiæ) auctore Dionysio lib. XIX. Antiquitat. Romanarum.

Ἐστὶ δὲ καὶ Βριτταν́ίας (ἴσ. Βρεττίας) ἄλλη, ὡς Διονύσιος ἐννεακαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Λαύντιον.

Launtium, metropolis Latinorum, auctore Dionysio Historiæ Romanæ lib. V.

Λαύντιον, μητρόπολις τῶν Λατίνων· Διονύσιος ε'. Ρωμαϊκῆς ἱστορίας.

Idem voce Λυκαρία.

Lucaria, urbs Italiæ, de qua Polybius lib. III. apud Dionysium vero per ε scribitur.

Λυκαρία, πόλις Ιταλίας· Πολύβιος τρίτῳ. ὁ δὲ Διονυσίῳ διὰ τοῦ ε γράφει.

Idem voce Μεδυλλία.

Medullia, urbs, Albanorum opus, & Romanorum colonia, cujus meminit Dionys. Rom. Antiq. lib. III.

Μεδυλλία, πόλις, Αλβανῶν κτίσις, Ρωμαϊκῆς ἀποικίας· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας τρίτῳ.

Idem voce Μίντυρνα.

Mintyrna, urbs Samnitum in Italia, de qua Dionysius lib. XVI.

Μίντυρνα, πόλις ἐν Ιταλίᾳ Σαυνιτῶν· Διονύσι⊙ ἐκκαιδεκάτῳ.

Idem voce Μιλωνία.

Milonia, urbs Samnitum illustrissima, de qua Dionysius lib. XVII.

Μιλωνία, πόλις Σαυνιτῶν ἐπιφανεστάτη· Διονύσι⊙ ἑπταικαιδεκάτῳ.

Idem voce Ναρνία.

Narnia, urbs Samnitum, nomen habens à Narno fluvio præterlabente, auctore Dionysio Antiquitatum Rom. lib. XVIII.

Ναρνία, πόλις Σαυνιτῶν, ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Νάρνι, ὡς Διονύσιος ὀκταικαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Ράδιννα.

Dionysius vero lib. XVI. Romanæ Antiquitatis, & pluraliter & per ετα & per unum ν scribit.

Διονύσιος ἐν ἐκκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας, καὶ πληθυντικῶς, καὶ διὰ τοῦ η, καὶ ἀπὸ ἑνὸς ν.

Idem voce Φερεντῖνος.

Dicitur etiam Ferentius, ut Dionysius septimo decimo Romanæ Antiquitatis.

Λέγεται καὶ Φερέντιος, ὡς Διονύσιος ιζ' τῆς Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Ὠτία.

Condita autem fuit à Marcio rege, ut Dionysius inquit in Romana Historia.

Ἐκτίσθη δ' ὑπὸ Μαρκίου βασιλέως, τοῦ δοὺς Νομᾶ τρίτου, ὡς Διονύσιός φησιν ἐν Ρωμαϊκῇ Αρχαιολογίᾳ.

* In illo καὶ latet numerus libri in Epitome citati: quod notarunt etiam *Berkelius* & *Hoffmanus*.

TESTIMONIA.

Suidas voce Απιων.

Απιων, ὁ Πλειστονίκου, ἐπαιδεύθη ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος καὶ Κλαυδίου, ἐν Ρώμῃ. συγχρονος ἦν Διονυσίῳ τῷ Αλικαρνασσεῖ.

Apion, Pliſtonici F. docuit Romæ ſub Tiberio Cæſare & Claudio. Eodem tempore vixit quo Dionyſius Halicarnaſſeus.

Idem voce Νέπετος.

Νέπετος, πόλις Ἰταλίας, ὡς δὲ Διονύσιος ἐν Ρωμαϊκοῖς. τὸ ἐθνικὸν παρεμφαίνεται Νεπεσῖνος γὰρ τροπῇ τοῦ τ εἰς σ.

Nepetus urbs Italiæ apud Dionyſium in Antiquitatibus Romanis. Gentile notatum eſt: nam Nepeſinus dicitur, mutato τ in σ.

P. Manutius de Civitate Romana.

Argumentum ex accurata Dionyſii Halicarnaſſei ſumptum Hiſtoria proferemus.

Idem in Commentario in Ciceronis lib. I. ad Quintum fratrem, Ep. I.

Halicarnaſſum Cariæ, quæ fuit Herodoti patria, & Dionyſii ejus, cujus exſtat de rebus Romanis uberrima eademque certiſſima hiſtoria.

Antonius Muretus in notis ad Tacitum.

Tenentur in manibus ſtudioſorum hominum, & leguntur avidiſſime, ex Græcis quidem non illi modo principes, Herodotus, Thucydides, Xenophon, quos præter rerum gravitatem ſumma ſapientia, & ſumma eloquentia commendat: ſed & illis primis proximi, Dionyſius Halicarnaſſeus & Diodorus Siculus.

Carolus Sigonius in Judicio de Hiſtoricis.

Dionyſius Halicarnaſſeus, diligens Antiquitatum inveſtigator, Remp. Rom. dilucide ob oculos ponit; quibus initiis, quo ordine, quibus actionibus, quo conſilio, quo eventu, egregie ratiocinando, recenſet.

Henricus Glareanus ad Carolum V. Imperatorem, in Epiſtola quam ſuis in Livium Annotationibus præmiſit.

Si quis veterem imperii originem apud Dionyſium legat, ac cum Liviana brevitate comparaverit, videbit, opinor, nos haud immerito prætuliſſe Dionyſii curam ac diligentiam Livii feſtinationi: adeo circumſpecte omnia Dionyſius, adeo negligenter Livius ea tractaſſe videtur.

Balthaſar Bonifacius de Romanæ Hiſtoriæ ſcriptoribus.

Dionyſius Halicarnaſſeus (qui opus ſuum Romanas Antiquitates inſcripſit, niſi his titulus proprius ſit duorum duntaxat librorum, quos ante cæteros, ut præliminares, ſeu promulſidem quandam lecturis præguſtandos, propoſuit) Livio in ea parte præfertur; quod plura quam ille ſcribat & diligentius enarret, quæ ad Romanas Antiquitates pertinebant. Quod ſi hiſtoria Dionyſii integra exſtaret, nihil eſſet cur Varronis Thelauros quæreremus.

Joannes Goropius Becanus Originum Antverpianarum lib. IV. quem Cronia inſcripſit.

Minime gentium, niſi nos Dionyſius Halicarnaſſeus fallat, vir in primis gravis, & nemini in vetuſtatis Romanorum notitia ſecundus.

Chriſtophorus Mylæus de ſcribenda hiſtoria, lib. V.

Romanorum ultimas & reconditas origines, inſtituta ac leges Dionyſius Halicarnaſſeus, Varronis uſus conſilio, perdiligenter & copioſe Græcis literis conſcripſit.

Sigiſmundus Gelenius in literis ad Joan. Rodolphum, Abbatem Murbacenſem, anno MDXLIX. *ſcriptis, Dionyſio præmiſſis.*

Dionyſius, gloriam domi præclaram nactus, Romam navigavit ad orbis totius theatrum, quo tempore Auguſtus, nuper devicto & ſublato Antonio, ſolus rebus Romanis præerat: commoratuſque ibi per annos viginti & cum proceribus verſatus, adeptuſque linguæ Latinæ ſcientiam, quo hoſpitii gratiam referret, inſtituit urbem, nondum Græcis celebratam literis, apud Græcos ſuos illuſtriorem reddere; id in primis ſtudens, ut eam contra vulgi opinionem vindicaret à barbarie, quod tum propter ſermonem detortum à priſca origine, ac Opicarum gentium conſuetudine mixtum ac vitiatum, haberetur pro barbara: ſimul hoc agens ut Græci æquiore animo cum aliis imperata facerent eorum, quos ſcirent non alienos à ſuo ſanguine. Hujus populi res memoriæ proditurus Dionyſius, duo præcipue quædam domo ad hoc negotium attulit, ſingularem prudentiam, conjunctam cum pari eloquentia, atque ita ſuſceptum onus ſuſtinere facile potuit. Et quia primæ origines repetendæ erant, ſi non à Chao & Jano Japetoque, certe ab antiquiſſimis ſeculis, quorum ſoli poetæ meminerunt; necubi ſeduceretur ab auctoribus dubiæ fidei, ſequitur concentum plurium, & veriſimiliora perveſtigat ſagaciter, certis modo argumentis aſſentiens, ut ſunt locorum nomina, fanaque paſſim à priſcis heroibus condita. Verum in his tradendis veniam & poſtulant & merentur, qui tractant tam remota ab ætatis ſuæ memoria. Quæ Urbem conditam ſequuntur, hauſit ex antiquiſſimis probatiſſimiſque Romanorum ſcriptoribus, Fabio Pictore, atque Cincio, Catoneque & Valerio Antiate, ac cæteris, quos etiam Livium ſequi non piguit. At ne hic quidem ſine delectu acerrimoque illo ſuo judicio: imo plerumque coarguit quorundam negligentiam, vel ex ſupputatione temporum, vel aliis bonis rationibus: cujus generis eſt cenſura de ætate Superbi Tarquinii, à Laurentio Valla uſurpata. Si quid illi produnt quod aut hyperbolen ſapiat, aut alioqui parum quadret Romanis moribus, id ſi-

lentio præterit: quale eſt ferinum illud, quod Livius ſcribit de Scævola manum torrente in foculo; quem noſter Mucium Cordum nominat, longeque verisimilius atque etiam decentius denarrat hominis facinus. nam Scævolæ cognomen aliis de cauſis in Muciam gentem recipi potuit: nec enim ſolo igne clades infertur artubus: & videtur alicujus ſtudio cognomini gentilicio afficta honeſta fabula. Ordinem temporum ſequitur, qua prælucet perpetua ſucceſſio regum atque magiſtratuum. Res præclare geſtas ſic narrat & laudat, ut accendat ad majorum æmulationem poſteros: quæ præcipua eſt lectionis utilitas: & eſt hîc mira exemplorum varietas ac copia. Nec eventus tantum deſcribit, ſed & conſilia: tum ſi quid inopinatum accidit. Nec tantum bellica facinora memorat, verum non minori cura pacis artes, quibus vel ordinum concordiæ, vel civitatis libertati ac tranquillitati conſulitur; mutilam cenſens hiſtoriam, ubi nihil præter prœlia legitur & expugnationes urbium. Quantumvis magnis rebus ſufficit, nihil culpa ſua deterens, omnia contexens aptiſſime; ubique ſui ſimilis, nuſquam properabundus; ſic temperans narrationem, ut nec ſuperſit quicquam, nec deſideres aliquid amplius. interdum quidem exſpatiatur digreſſionibus, ſed non infrugiferis: alias delectat digreſſionibus, rem ſeu ob oculos ingerens. Omnia ſtilo proſequitur luculentiſſimo, non tam ad luxum ornato quam ad munditiem; diverſis virtutibus Herodotum civem ſuum, & Atticos Thucydidem Xenophontemque referens, conjungens quæ illis erant ſingula. Ubique Rhetorem agnoſcas, non raro Philoſophum. Itaque impenſa in hoc opus juſta opera, non rude commentarium nobis reliquit, ſed abſolutiſſimam hiſtoriam. Quo factum eſt ut cum Theopompi, Ephori, Philiſti, Hecatæi, Anaxilai, Timæi, plurimorumque aliorum ſcripta interciderint; Polybii Diodoriique majori ex parte perierint, & in noſtris literis deſideretur integer Trogus, Salluſtiique hiſtoria, minimum ſuperſit de Livio, non multum de Tacito, dimidiatus exſtet Ammianus, (quos ſi haberemus, abſolutam teneremus Romanarum rerum memoriam ab urbe condita uſque Gratiani Auguſti tempora, & labem imperii vaſtantibus tranſrhenanis tranſdanubianiſque hoſtibus editam) hujus monumenta ad noſtram ætatem ob eximiam eorum utilitatem ſervata ſint. & merito. Erat enim vir omni genere diſciplinarum expoliti ſſimus, dogmatum philoſophicorum peritus, ita tamen, ut in Platonem ſit propenſior; alienus ab adulatione & affectibus, licet movendis illis mirus artifex; virtutum magnus amator, & inter has frugalitatis ac temperantiæ, comitum innocentiæ; reprehenſor vitiorum ſui ſeculi: de rebus divinis, ut ea tempora ferebant, non male ſentiens. Nam de providentia per occaſionem reverenter ac pie loquitur, ſic virtutem Romanorum prædicans, ut tamen eorum fortunam pendere fateatur à favore numinis. Aliquando retundit iſtorum impudentiam, qui negant, ſuperos curare terreſtria. Et quia res populi Romani mandat literis, gravitate cum Romanis hiſtoricis certat, in concionibus Livianam præ ſe ferens vehementiam, & verba perſonis aptiſſima tribuens.

Frid. Sylburgius in Præfatione ad Conſſ. & Sen. Francof.

Dionyſius Halicarnaſſeus auctor tam gravis & utilis, ut inter omnes & Græcos & Latinos Hiſtoricos vix ullus ei præferendus videatur. Nam ſi ſcriptionis argumentum ſpectemus, non vulgaris populi, ſed & totius terrarum orbis maximi hiſtoriam tractat. Si vero ſcriptionis formam inſpiciamus, tam illuſtre argumentum ita tractavit, ut quod pro ſevera veterum ſcriptorum cenſura deſideravit in aliis, ipſe quam diligentiſſime obſervarit. Primum igitur demonſtrat, nonnullos è Græcis, præſertim Hieronymum Cardianum & Timæum Siculum, parum vere de Romanæ gentis ortu ſcripſiſſe, qui Romanos ut barbaros & à barbaris ortos perſtrinxerint. Deinde inter Romanos quoque non paucos partim erroris, partim incuriæ atque indiligentiæ coarguit, qui in multis hiſtoriæ partibus tum alias rerum circumſtantias, tum exquiſitam rationem temporum parum conſiderate prodiderint. in quo genere non modo Polybium Græcum hominem notat, ſed etiam Latinos auctores, Fabium, Gellium, Licinium, ipſoſque etiam Annales. Tum multas antiquitates partim à Græcis partim à Latinis prætermiſſas, è vetuſtiſſimis monumentis eruit, & ſuo quaſque loco exponit. In quibus tam accuratus ac copioſus eſt, ut quæ Livius tribus duntaxat libris eſt complexus, ipſe in undecim diffuderit: adeo ut Liviana hiſtoria, ſi cum hac conferatur, tantum epitome aut pulcerrimi corporis adumbrata imago eſſe videatur. Nec vero ſatis habuit vere, exacte, ac plene res cum ſuis circumſtantiis enarrare; ſed id etiam ſummopere ſtuduit, ut ſcriptionis forma philoſophiæ atque in primis politices ſtudioſis hominibus, præter voluptatem, utilitatis quoque afferret plurimum. itaque non uniformi ſcriptionis genere ſolos rerum exitus prodendos indicavit; ſed nonnuſquam, ubi gravioris momenti negotia ſe offerebant, præter actionum cauſſas, modos, conſilia, & hujus generis alia, orationes quoque inſerendas cenſuit, quarum pondere effectum eſſet ut pars parti cederet. Tum in præſtantium virorum mentione, non tantum res ab illis geſtas, ſed etiam virtutes eorundem vitaſque ſibi narrandas exiſtimavit; atque id efficiendum, ut politicæ philoſophiæ ſtudioſi haberent quod non tantum in contemplando, ſed etiam in dicendo agendoque cum fructu imitarentur: quippe cum hiſtoria id nobis afferat utilitatis, ut animos non modo ad ſuperiorum temporum res audiendas viſendaſque ſeu manu ducat; verum etiam præterito-

rum

rum exemplis eosdem ad futura tum prosperis tum adversis in rebus instruat, atque ex alienis consilium de propriis capere doceat. Taceo hic quam graviter passim omnes qui vel in monarchia, vel in aristocratia, vel in democratia, vel in alia quacunque republicæ forma, rebus domi aut foris vel in pace vel in bello præsunt, salutaribus monitis ac præceptis informet. Immo ne subditis quidem & privatis hominibus in commonendi instituendique officio suo loco deesse voluit. Virtutum diligentissimus laudator & hortator est; tum aliarum, tum præsertim pietatis, justitiæ, modestiæ, continentiæ, frugalitatis: quarum studio prisci Romani & Dei & hominum favorem sibi conciliaverint. De Dei providentia, omnipotentia, misericordia, justitia; de animarum immortalitate & post hanc vitam conditione, satis pie, ut tum ferebant tempora, disserit; atque ita, ut omnes cujuscunque conditionis homines à vitiis ad virtutis & honestatis studium adducere conetur. Denique res quasque omnes eo orationis genere pertexuit, quod eis maxime congruere videretur; stilo nunc ad Herodoteam lenitatem, nunc ad Thucydideam gravitatem composito, atque ita ubique temperato ut decorum postulare videbatur.

Onuphrius Panvinius de Imperio Romano.

Dionysius Halicarnasseus gravissimus in primis certissimusque Historiæ Romanæ scriptor.

Octavius Ferrarius Lib. de origine Romanorum.

Dionysius Halicarnasseus Antiquitatis Romanæ diligentissimus investigator.

Idem ibidem.

In quo officii [historici] munere ita se gessit, ut in hoc genere, quomodo quidam docti homines arbitrantur, tum superiores tum æquales, rerum dispositione, orationis elegantia, explicatione illustri, sine controversia ulla vicerit.

Henricus Stephanus operarum in Dionysium cap. VI. *in quo libros Dionysii & Livii comparat.*

Verum, hunc sermonem (quatenus stili in duabus tam diversis linguis comparari inter se possunt) ita claudendum censeo, ut rerum Romanarum historiam, ad elocutionem quod attinet, à nullo melius, quam à Dionysio Græcis literis, vicissimque haud ab ullo melius, quam à Livio Latinis mandari potuisse dicamus.

Ibidem, post quædam.

Dionysii diligentia tanta est in conferendis inter se diversis Historicorum narrationibus, & in judicando, post accuratum examen, quæ præponderent, ut vix in Livio reperire tantam possimus. Suis numeris absolutam non censet historiam Dionysius, in qua prœlia tantummodo & urbium expugnationes memorantur: ideoque res politicas non minore studio persequitur: & ita quidem, ut pro ea, quam locus præbet, occasione, libentius politicis, quam Livius; sed hic vicissim libentius, quam ille, bellicis immorari videatur.

Idem cap. IX.

Qui totam Dionysii historiam attente evolverit, id est, quantum ex ea ad nos pervenit (quum viginti eam libris persequutus sit) eum magis etiam quam Livium de Romanis ubique honorifice loqui fatebitur: minimeque nationis Romanæ contemptorem, ut Græcæ Livium, fuisse. Hunc enim ille contemptum cum alibi prodit, tum vero ubi Græcos gentem lingua magis strenuam quam factis appellat. Ac Ciceronem quoque plerisque locis, necnon alios ex Romanis quosdam, contemptui eam habere videmus: vel ex eo ipso quod Græculos pro Græcis appellant. Sed Dionysius tamen, haud par pari referens, (neque enim dubium est quin & ipse in aliquos scriptorum Latinorum locos, in quibus ita Græci despicerentur, incidisset) de gente Romana honorifice, uti dixi, vel potius honorificentissime loquitur.

Idem cap. X.

Dionysium & Livium, duo esse maxima (quemadmodum dixi) historiæ Romanæ lumina & ornamenta, nemo, ut opinor, negaverit: non parem tamen ex utriusque lectione fructum referre nos posse, ideoque nec parem utrique gratiam debere, fatendum est: ad Romanarum præsertim antiquitatum cognitionem quod attinet. Nam si Dionysium nobis temporum injuria, sicut alios pleroſque scriptores, eripuisset, multa nos ad illas pertinentia ignorare necesse foret, quæ cognita & quidem plene habemus. Multa enim Dionysius de Romanorum (priscorum præsertim) cæremoniis religionibusque in Deos, seu cultu deorum, non pauca de variis ritibus atque institutis, deque eorum legibus, ac tota politia denique (nisi politicam disciplinam aut formam gubernationis reip. aut etiam brevius, reip. formam, mavis me dicere) accurate diligenterque scripsit, quæ Livius cæterique Historici partim omnino prætermiserunt, partim leviter tantum strictimque attigerunt.

Bodinus in methodo Historica, cap. IV.

Dionysius Halicarnasseus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas, ab ipsius Urbis origine, tanta diligentia conscripsit, ut Græcos omnes & Latinos superasse videatur. Nam quæ Latini quasi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos, Magistratuum insignia, tum universam Romanorum in gubernanda Rep. disciplinam, censum, auspicia, Comitia, totiusque populi difficilem in classes partitionem; postremo Senatus auctoritatem, jussa plebis, magistratuum impe-

ria,

ria, populi potestatem, unus omnium accuratissime tradidisse mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis institutis comparat, ut cum jura Clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis altius repetit; ac Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse atque Harmosten Lacedæmoniorum, Archontem Thessalorum, Æsymneten Mitylenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, una cum antiqua Romanorum origine, sine hoc Auctore, penitus interiissent: quæ Latini quasi pervulgata negligenter omiserunt. Atque id fere Historicis contigisse videmus, ut quæ vulgo cognita sunt Reipub. instituta prætermittant; quasi exteris æque ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore judicarent.

Paulus Benius de Historia lib. III.

Id totum, quod Livius duabus ferme paginis perstringit, Dionysius integro prope libro fuse admodum ac scite persequutus est.

Ibidem paulo post.

Is auctor (Dionysius) licet à fabulosis, quod ipse fatetur, ne quid prætermittat, inceperit, eruditus, gravis, accuratus, denique aureus est totus, (id, qui eum legerit, sentiet facile) ac propterea dignissimus qui diligenter pervolutetur.

Multo post.

Tanta in hoc uno (Dionysio) apparet industria, sive Urbis situm & topographiam, sive regionis incolas varios, sive ædificationem ipsam Urbis & amplificationem, sive publicæ administrationis rationem, & variam gentis distributionem (quæ sane ad Romanam historiam cognoscendam valet plurimum) sive demum, quæ à Romulo militiæ gesta sunt, requiras, ut nihil absolutius expeti possit aut illustrius. Cum tamen isthæc in Historicis reliquis magna ex parte sint requirenda: idque ne Livio quidem excepto.

Iterum multis interpositis.

Atque hic Halicarnassei nos deserit historia; nobilissima illa quidem, & rerum copia, ordine, perspicuitate, eloquentia, &, quod caput est, veritate, sine ulla dubitatione, Livianæ superior.

Thomas Dempsterus in elencho scriptorum, quem suo ad Joannis Rosini Romanas antiquitates auctario præmisit.

Dionysius Halicarnasseus sub Augusto Historicus clarissimus, eloquentissimus, veracissimus, antiquitatis studiosissimus.

Ibidem.

Halicarnasseus omnium Historicorum utilissimus.

Antonius Possevinus lib. XVI. *Bibliothecæ selectæ, cap.* VI.

Dionysius Halicarnasseus de Romanis multo verius ac melius scripsit, quam Fabius, Sallustius, aut Cato.

Ibidem post quædam.

Dionysius igitur Halicarnasseus, cujus major fides est in historia, quam Livii, Tranquilli, Taciti, Arriani, quod ne aliena, non de sua Rep. scripsit, & omnium commentarios ac civitatis arcana ex actis publicis collegit, præter moderatum dicendi genus & Atticam puritatem, antiquitates Romanorum ab ipsius origine urbis tanta diligentia conscripsit, ut Græcos omnes ac Latinos superasse videatur. *Quæ sequuntur, iisdem verbis apud J. Bodinum, sicut ex eo supra adducta sunt, exstant. Eadem Possevinus in Apparatu ad omnium gentium historiam sectione II. cap.* 13. *repetit.*

Justus Lipsius lib. IV. *epistolicarum quæstionum, epistola III.*

Gaudeamus [ob Dionysii aliorumque fragmenta]; de Dionysio & Polybio inprimis: quibus nihil esse potest in historia verius, prudentius.

Josephus Scaliger initio Animadversionum in Eusebii Chronologica.

Accurate quidem illi [Hecatæus Milesius & alii ante Herodotum] quæcunque vel in veteribus monumentis, vel apud Poëtas, vel etiam in vulgaribus carminibus exstabat priscarum rerum memoria, eam in litteras referre studuerunt: sed quia designationem temporum, quæ Chronographiæ anima est, omiserunt, ii plus laboris posteritati ab omissione, quam fructus à diligentia contulisse judicati sunt. Itaque Ephoro, Thallo, Theopompo, Castori, Eratosthenis, & omnium diligentissimo Dionysio Halicarnassensi occasio præbita hujus scriptionis diligentius tractandæ, quæ quidem vocatur Χρονογραφία, cujus materia tempus, partes vero Χρονολογία & κανόνες.

Idem de Emendatione temporum Lib. V.

Dionysius Halicarnasseus suavissimus simul & diligentissimus scriptor.

Casaubonus in Dedicatione Polybii.

Magni sunt auctores Diodorus Siculus, Dionysius Halicarnasseus, Josephus. Dionysius, Polybii æmulus, à primis Romanorum orsus temporibus, Historiam suam eo perduxerat, unde Polybius, seculo uno antiquior, suæ principium duxerat.

Justus Rycquius de Capitolio Rom. Cap. VIII.

Dionysius curiosissimus rerum Romanarum scriptor.

TESTIMONIA.

Idem Cap. XII.

Templum (ſc. Capitolinum) unus omnium accuratiſſime deſcripſit Dionyſius: quæ ſane laus ſupra Latinos Græcis hominibus debetur in operibus æternæ urbis, ritibuſque ſacris aut profanis λειψανῶν examinandis, & ad memoriam poſteritatis explicandis: quæ Romani plerumque ſcriptores, viſu atque uſu quotidiano, velut faſtidientes præterierunt.

Salmaſius in Exercitationibus Plinianis, Cap. XI.

Dionyſius Halicarnaſſeus, ſcriptor diligentiſſimus ac doctiſſimus.

Dionyſius Petavius de veteri anno Romanorum.

In Urbis inveſtigandis initiis veterum nemo diligentiorem operam adhibuit, quam Dionyſius Halicarnaſſeus, ſuavis in primis accuratuſque ſcriptor.

Joannes Marſhamus in Chronico.

Ad hunc modum Dionyſius (veterum in hac re accuratiſſimus) Epocham urbis conditæ conſtituit.

Adamus Rupertus in notis ad Salluſtium.

Nemo eſt qui non magni æſtimet Dionyſium Halicarnaſſeum, veritatis ſtudio commendatiſſimum; quemque antiquiſſima monumenta, neque ipſis ſatis intellecta civibus ſuis, ex optimis quibuſque eruiſſe, & Romanis proceribus, hominem ipſum Græcum, origines ſuas interpretatum novimus.

Idem in Obſervationibus ad Synopſin Beſoldianam.

Dionyſius, quo Romanas Antiquitates nemo diligentius eſt ſcrutatus.

Degoreus Whear in Methodo legendi Hiſtorias Civiles, Sect. XVI.

Dionyſius Halicarnaſſeus, omnium confeſſione, ſcriptor graviſſimus, & in Romanis Antiquitatibus perveſtigandis deſcribendiſque accuratiſſimus perhibetur.

Joannes Clericus in Arte Critica, Lib. I. *Cap.* III.

Ad Hiſtoriam & mores Romanorum quod attinet, aliquid evenit quod plurima ad poſteritatem traduxit, quæ alioqui periiſſent. Scilicet Græci inter Romanos verſati Hiſtoriam eorum & mores deſcribere aggreſſi ſunt, non in Romanorum, ſed in Græcorum gratiam; & coacti fuere multa tradere diſtinctius, quam opus erat Romanis hominibus; quod Græci, in rebus Romanis hoſpites, eorum hiſtorias alioqui non erant intellecturi. Ita Polybius de Romanorum militia multa dixit, quæ in nullo ſcriptore Romano inveniri potuiſſent. Dionyſius quoque Halicarnaſſeus multo accuratius, eadem de cauſa, Hiſtoriam Romanam ſcripſit. Sane præterquam quod Romani mores Græcis erant exponendi, homo Græcus aptior erat ad eos obſervandos, quam qui ab infantia iis adſueti erant. quæ enim inſolita nobis ſunt facilius animadvertimus, quam ea quibus ſumus adſueti.

Notarum, *quibus* compendii *gratia uſus ſum*, explicatio.

Ven.	*Codex Venetus.*
Rom.	*Codex Romanus.*
Vat.	*Codex Vaticanus.*
Sylb.	*Conjectura Sylburgii.*
Urſ.	*Fulvii Urſini.*
Steph.	*Henrici Stephani.*
Port.	*Æmilii Porti.*
Caſ.	*Iſaaci Caſauboni.*
Val.	*Henrici Valeſii.*

ΔΙΟ-

NOMINA VIRORUM ILLUSTRIUM,

ALIORUMQUE DE RE LITERARIA BENE MERENTIUM, QUI EDITIONES LIBRORUM GRÆCORUM APUD NOS BENIGNE PROMOVENT.

A

Henry Aldrich, D. D. Dean of Christ-Church, *Oxon.*
Charles Alston, D. D. Arch-Deacon of *Essex.*
Fitzherbert Adams, D. D. Rector of *Lincoln* College, *Oxon.*
———for Another.
———for the Library.
Roger Altham, D. D. Rector of *Bishopsgate*, *London.*
Joseph Alston, Esq;
Francis Atterbury, D. D. Dean of *Carlisle.*
Mr. *Adams*, Fellow of *Exeter* College, *Oxon.*
Mr. *James* St. *Amand.*
Mr. *Anthony Alsop*, Student of Christ-Church.

B

His Grace the Duke of *Bedford.*
The Right Reverend the Lord Bishop of *Bath* and *Wells.*
Dr. *Bayley*, President of *Magdalen* College, *Oxon.*
———for the Library.
The Honourable Mr. Arch-Deacon *Booth.*
Dr. *Bayley*, Principal of *New-Inn-Hall*, *Oxon.*
William Bromley, Esq; Member of Parliament.
William Binks, D. D. Dean of *Litchfield.*
William Bernard, D. D.
Dr. *Blackburne.*
John Battely, D. D. Arch-Deacon of *Canterbury.*
William Bedford, D. D.
Dr. *Bray.*
Mr. *Robert Burscough*, Arch-Deacon of *Barnstaple.*
Mr. *Tho. Bennet*, Rector of St. *James's*, *Colchester.*
Mr. *Barron*, Fellow of *Baliol* College *Oxon.*
Mr. *Charles Beaumont* of *Cambridge.*
Mr. *Joshua Barnes*, B. D. and *Greek* Professor of the University of *Cambridge.*
Mr. *John Bradley*, M. A.
Mr. *J. Broughton*, M. A. Chaplain to His Grace the Duke of *Marlborough.*
Mr. *H. Boom* of *Amsterdam.*
Mr. *Bramston.*
Mr. *James Boyse* of *Cogshall*, *Essex.*
Mr. *Robert Brag* of *London.*
Mr. *Butterfield.*
Mr. *Butler.*
Mr. *Brereton*, Fellow of *Lincoln* College, *Oxon.*
Mr. *Brigantine*, late Fellow of *Oriel* College, *Oxon.*
Mr. *William Butler* of *London.*
Mr. *Philip Bishop*, Bookseller in *Exeter.*
Mr. *Henry Bonwick*, Bookseller.

C

The Right Honourable *Henry* Lord *Colerane.*
The Right Reverend the Lord Bishop of *Chester.*
His Excellency General *Codrington.*
The Honourable *George Clarke*, Esq;
William Cave, D. D. Canon of *Windsor.*
John Currance, Esq;
Anthony Collins, Esq;
Dr. *Charlot*, Master of University College, *Oxon.*
John Conant, L. L. D.
John Cartwright, D. D.
Mr. *Benjamin Carter.*
Mr. *Francis Cherry* of *Shottesbrooke.*
Mr. *Coliere*, late Fellow of All-Souls Coll. *Oxon.*
———for Another.
Mr. *Clavering* of University College, *Oxon.*
Mr. *Carter*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon.*
Mr. *Chishull*, M. A. Fellow of *Corpus Christi* College, *Oxon.*
Mr. *Collins*, M. A. of *Magdalen* Coll. *Oxon.*
Mr. *Sam. Cox* of *Eling.*
Mr. *Cornelius Crownfield*, Printer at the University Press at *Cambridge.*
Mr. *Henry Clements*, Bookseller in *Oxford.*
Mr. *Timothy Child*, Bookseller.

D

Dr. *D'elawn*, Vice-Chancellor of the University of *Oxford.*
Sir *William Dawes*, Master of *Catherine* Hall, *Cambridge.*
Dr. *Dunstar*, Warden of *Wadham* College, *Oxon.*
Dr. *Davis* of *Corpus Christi* College, *Oxon.*
Mr. *Richard Duke*, Prebendary of *Glocester.*
Mr. *Edward Dering.*
Mr. *John Doyge.*
Mr. *John Davis.*
Mr. *Doyley*, late Fellow of *Wadham* College, *Oxon.*
Mr. *Dyer*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon.*

E

The Right Reverend the Lord Bishop of *Exeter.*
Maurice Emmet, Esq;
Mr. *Edgley*, Minister of *Wandsworth.*

Mr. *Sampſon Eſtwick*, Vicar of St. *Hellens*, *London*.
Mr. *Elſtob*, Rector of St. *Swithins*.
Mr. *Ellerd*, Fellow of King's College, *Cambridge*.
Mr. *John Edgcomb*.

F

Sir *Andrew Founteyne*.
The Honourable Mr. *John Fane*, Brother to the Lord *Weſtmorland*, of *Emanuel* Coll. *Cambr*.
Dr. *Fynney*, Prebendary of *Durham*.
Dr. *Fowke*.
Dr. *Fulham*.
Mr. *R. Friend*.
Mr. *Richard Forſter*, M. A. Rector of *Croudal*, and Vicar of *Eaſt-Church*, *Kent*.
Mr. *Robert Forbes* of *Clapham*.

G

William Grahme, D. D. Dean of *Wells*.
Sir *Henry Gough*, Baronet.
Sir *Richard Gipps* of *Great Weltham-Hall*, *Suffolk*.
Dr. *Gardner*, Warden of All-Souls College, *Oxon*.
——— for the Library.
Francis Gaſtrel, D. D. Canon of Chriſt-Church, *Oxon*, and Preacher to the Honourable Society of *Lincolns-Inn*.
Mr. *Geery*, Rector of St. *Mary Iſlington*.
John Gaskarth, D. D. Rector of *All-hallows Barkin*.
Edward Gee, D. D. Rector of St. *Bennets*, *Paul's* Wharf.
Mr. *George Goodwin*, M. A. Rector of *Graffam*, *Suſſex*.
Mr. *Gillman*, Prebendary of *Rocheſter*.
Mr. *Lionel Gatford*, Rector of St. *Dionys* Back-Church, *London*.
Mr. *Gerez*, M. A. Fellow of *Corpus Chriſti* College, *Oxon*.
Mr. *Glover*.
Mr. *Grahme*.
Mr. *Green*.
Mr. *James Greenwood* of *Hackney*.

H

The Right Reverend the Lord Biſhop of *Hereford*.
Dr. *Halton*, Provoſt of Queen's College, *Oxon*.
Ed. Hanns, M. D.
William Hartwell, D. D.
Dr. *Haſtenwood*.
Dr. *Hinchman*.
Mr. Arch-Deacon *Hutton*.
Richard Harriſon, Eſq;
Mr. *Hill*, Prebendary of *Rocheſter*.
Mr. *Horne*.
Mr. *William Hardeſtee*, School-Maſter at *Aſhburn*, near *Derby*.
Mr. *Thomas Hesketh*.
Mr. *Arthur Humphrey*, Rector of *Borton*, *Bedfordſhire*.
Mr. *Henry Halſted*, Rector of *Stansfield*, *Suffolk*.
Mr. *Hanley*, Fellow of *Emanuel* Coll. *Cambr*.
Mr. *George Hadley*.
Mr. *Haſtewood*.
Mr. *John Hinton*, Rector of *Great Milton*, *Oxfordſhire*.
Mr. *Hulker*.
Mr. *Edward Hayman*.
Mr. *Howell* of *Eye Elme*.
Mr. *Hind*, M. A. of *Lincoln* College, *Oxon*.
Mr. *William Higden*, M. A.
Mr. *Francis Hildyard*, Bookſeller in *York*.
Mr. *Chriſtopher Hopkins*, Bookſeller in *Lancaſter*.

I

William Jane, D. D. Dean of *Glouceſter*.
Zacheus Iſham, D. D.
Mr. *Jones*, Prebendary of *Windſor*.
Mr. *J.* and *G. Janſi*, *a Waesberge* of *Amſterdam*.
Mr. *Johnſon*, Fellow of *Emanuel* Coll. *Cambr*.
Mr. *Jeffreys*, Fellow of *Emanuel* Coll. *Cambr*.
Mr. *Thomas Johnſon* of *Barwell*, *Leiceſterſhire*.
Mr. *Jones*.
Mr. *Ibbetſon*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon*.

K

The Right Reverend Biſhop *Kenn*.
Dr. *Knipe*, Maſter of *Weſtminſter* School.
White Kennet, D. D. Arch-Deacon of *Huntington*.
Dr. *John King*, Preacher at the Charter-Houſe.
Mr. *Charles King*, Student of Chriſt-Church, *Oxon*.
Mr. *John Kiel* of Chriſt-Church, *Oxon*, and Fellow of the Royal Society.

L

The Right Reverend the Lord Biſhop of *London*.
———The Lord Biſhop of *Lincoln*.
———The Lord Biſhop of *London-Derry*.
Sir *Francis Leiceſter*, Baronet.
William Lancaſter, D. D. Vicar of St. *Martins* in the Fields.
Narciſſus Lutterel, Eſq;
Dr. *Levet*.
Mr. *Laney*, Profeſſor of Divinity at *Greſham* College, *London*.
Mr. *Long*, Fellow of *Catharine* Hall, *Cambr*.
Mr. *Laughton*, Keeper of the Univerſity Library at *Cambridge*.
Mr. *Lydyat*, Maſter of the Free-School at *Felſtead*, *Eſſex*.
Mr. *Littlebury*.
Mr. *William Lyng* of *Yarmouth*.
Mr. *John Lewis*, Rector of *Acris*, *Kent*.
Mr. *Robert Lloyd* of *Cheame*.

M

Sir *Roger Moſtyn*, Baronet.
Dr. *Mander*, Maſter of *Baliol* College, *Oxon*.
——— for the Library.
Dr. *Meers*, Principal of Brazen-Noſe Coll. *Oxon*.
——— for the Library.
Dr. *Mills*, Principal of St. *Edmund*-Hall, *Oxon*.
——— for the Library.
Edward Maynard, D. D.
——— for the Library at *Coleſhill*.
Tho. Manningham, D. D. Rector of St. *Andrews Holborn*.
Dr. *Morgan*.

Mr. *Rich-*

Mr. *Richard Mostyn.*
Mr. *Maistier.*
Mr. *Maddox.*
Mr. *Samborn Monsel* of the Inner-Temple.
Mr. *Middleton*, Vicar of *Cuckfield, Sussex.*
Mr. *Richard Masters.*
Mr. *Nath. Mackwilck*, Vicar of *Taunton.*
Mr. *Masters* of *Cirencester.*
Mr. *Henry Mortlock*, Bookseller.

N

The Right Reverend the Lord Bishop of *Norwich.*
Dr. *Newey*, Chancellor of *Exeter.*
Sir *John Nicholas.*
William Nicholls, D. D.
Dr. *Nixon.*
Walter Neal, D. D. of *Cork.*
Mr. *John Needham*, Vicar of *Thurnby, Leicestershire.*
Mr. *Norgrove*, B. D. Fellow of *Corpus Christi* College, *Oxon.*
Mr. *Nobbs.*
Mr. *Needham.*

O

The Right Honourable the Earl of *Orrery.*
The Right Reverend the Lord Bishop of *Oxon.*
Dr. *Ottley.*
Mr. *Osborne*, Fellow of *Exeter* College, *Oxon.*

P

Dr. *Paynter*, Rector of *Exeter* College, *Oxon.*
Mr. *Postlethwait*, Master of St. *Paul's* School, *London.*
Dr. *Prat.*
Dr. *Pitts.*
Dr. *Pellot.*
Dr. *Pudsey*, Fellow of *Magd.* College, *Oxon.*
Mr. *Percival*, Student of Christ-Church, *Oxon.*
Mr. *Tho. Price*, Rector of *Gelston, Hertfordshire.*
Mr. *Potter*, B. D. Fellow of *Lincoln* College, *Oxon.*
Mr. *Piers*, Fellow of *Emanuel* College, *Cambridge.*
———for the Library.
Mr. *Parks.*
Mr. *Robert Parsons*, M. A. Rector of *Waddington, Glocester shire.*

R

The Right Reverend the Lord Bishop of *Rochester.*
Dr. *Royse*, Provost of *Oriel* College, *Oxon.*
———for the Library.
Dr. *Roderick*, Provost of King's Coll. *Cambr.*
Mr. *Rennel* of *Exeter* College, *Oxon.*
Charles Rawlenson, Esq; of *Clark-Hall, Lancashire.*
Dr. *Resbury*, Rector of *Shadwell.*
Dr. *Rivers*, Fellow of All-Souls College, *Oxon.*
Mr. *Randal*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon.*
Dr. *Robinson.*
Mr. *Rye*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon.*
Mr. *Richards*, Fellow-Commoner of *Exeter* College, *Oxon.*
Mr. *Rogers*, Bookseller.

S

The Right Honourable the Earl of *Sunderland.*
———*James* Earl of *Salisbury.*
———The Lord *Somers.*
His Excellency Baron *Spanheim.*
Robert South, D. D. Canon of Christ-Church, *Oxon.*
Sir *Philip Sydenham*, Baronet.
Henry St. John, Esq; Secretary of War.
Dr. *Shortyn*, Master of Merchant-Taylors School, *London.*
Geo. Smalridge, D. D.
Dr. *Sanckey.*
Dr. *Sayer*, Arch-Deacon of *Surry.*
Mr. *William Stonestreet*, Rector of St. *Stephen's Walbrooke.*
Mr. *Alexander Sion*, Rector of *Barrowby, Lincolnshire.*
Mr. *Somerscales.*
Mr. *Strong*, Fellow of *Baliol* College, *Oxon.*
Mr. *Elias Sydal*, Chaplain to his Grace the Arch-Bishop of *Canterbury.*
Mr. *Humphrey Smith*, M. A. Vicar of *Townstall*, and St. Saviour's *Dartmouth.*
Mr. *Steward*, M. A.
Mr. *John Savage*, Tutor to *James* Earl of *Salisbury.*
Mr. *Scamler.*
Mr. *Smalbrook*, Fellow of *Magd.* Coll. *Oxon.*
Mr. *James Sadler*, of *Emanuel* Coll. *Cambr.*
Mr. *Saltern*, Fellow of St. *John's* Coll. *Oxon.*
Mr. *Philip Sydenham* of Trinity-Hall, *Cambr.*
Mr. *Strutt*, Vicar of *Yardly.*
Mr. *J. Slater*, Bookseller in *Eton.*

T

Richard Topham, Esq; Member of Parliament for *Windsor.*
Ed. Tyson, M. D.
Dr. *Thorp.*
William Thoms, Esq;
Mr. *James Talbot.*
Mr. *Thin*, Gentleman Commoner of Christ-Church, *Oxon.*
Mr. *John Theed*, Master of the Free-School at *Barkhamstead.*
Mr. *Thayne.*
Mr. *T. Terry*, Student of Christ-Church, *Oxon.*
Mr. *Robert Traile.*
Mr. *Terrick.*
Dr. *Hugh Todd*, Prebendary of *Carlisle.*
Mr. *Benjamin Took*, Bookseller.

V

Mr. *Vaughan*, Canon of *Windsor.*
Mr. *James Upton*, M. A. of *Eton.*

W

The Right Honourable the Earl of *Winchelsea.*
———The Lord *Weymouth.*
Ed. Waller, L. L. D.

Dan. Whitby, D. D. Chantor of the Church of *Sarum*.
William Wake, D. D. Dean of *Exeter*.
John Woodward, M. D. Fellow of the Royal Society.
Edw. Wells, D. D.
Mr. *Tho. Willis*, M. A. Præcentor of *Landaff*.
Mr. *Edward Waddington*.
Mr. *William Whitfild*, Rector of St. *Martins Ludgate*.
Mr. *Wrigthson*.
Mr. *Worth*, Fellow of All-Souls College, *Oxon*.
Mr. *Wise*, Fellow of *Exeter* College, *Oxon*.
Mr. *Willis*, Gentleman Commoner of Chriſt-Church, *Oxon*.
Mr. *West*, Fellow of *Oriel* College, *Oxon*.
Mr. *William Whatton*, M. A. of *Leiceſterſhire*.
Mr. *Whiſtler*, of Little *Halſey*, *Oxfordſhire*.
Mr. *Wooton*.
Mr. *Robert Welborne*, of St. *Margarets Weſtminſter*.
Mr. *Roger Warn* of *Chippenham*, *Wiltſhire*.
Mr. *Weſt*, Bookſeller, *Oxon*.
Mr. *Richard Wilkin*, Bookſeller.

V

His Grace the Lord Arch-Biſhop of *York*.

Z

Mr. *Humphrey Zouch*, Rector of *All-hallows Lombardſtreet*.

FINIS.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

DIONYSII
ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER PRIMUS.

Τους εἰωθότας ἀποδίδοσθαι τοῖς τραγικοῖς τὴν ἱστορικὴν λόγους, ἥκιστα βουλόμενος, ἀναγκάζομαι περὶ ἐμαυτοῦ [d] τραγικεῖν· ὅτι δὲ τοῖς ἰδίοις μέλλων πλεονάζειν ἐπαίνοις, ὃς ἐπαχθεῖς οἶδα φαινομένοις τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι μεταβολὰς κατ' ἕτερον ἐγκώμιον ποιεῖσθαι συγγενοίμην, ὥσπερ Ἀναξίλαος καὶ Θεόπομπος ἐν τοῖς τραγικοῖς τῆς ἱστορίας ἐποίησε· πρὸς τοὺς ἐμαυτῷ λογισμοὺς ἀποφαινόμενος, οἷς ἐχρησάμην ὅτε τραγικὴν αὐτίκα ὥρμησα τὴν τραγματείαν, καὶ περὶ τῆς ἀφορμῆς ἀποδώσω [e] λόγους, ἐξ ὧν τὴν ἐμπειρίαν ἔλαβον τῶν γεγραμμένων. πείθω δὲ ὅτι δεῖ τοὺς τραγραμμένους μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τοῖς ὀφειλομένοις καταλιπεῖν, ἃ μὴ συναφανισθήσεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ πάντων μάλιστα τοὺς ἀναγράφοντας ἱστορίας, ἐν αἷς καθηδονὴν τῆς ἀληθείας [g] πάντες ὑπολαμβάνομεν, ἀρχαιοπρεπές τι καὶ σοφίας ἄσαν πρῶτον μὲν [h] ἀποδείξεις αἱρεθῆναι καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν τοῖς ἀναγινωσκομένοις φερούσας· ἔπειτα διηκριβάζεσθαι

RATIONES * quæ in hiſtoriarum procœmiis reddi ſolent, *licet* minime velim, *tamen de me* præfari neceſſe habeo: verum nec in propriis laudibus, quas auditoribus moleſtas eſſe ſcio, diutius immorari, nec alios ſcriptores calumniis exagitare ſtatui, quemadmodum Anaxilaus & Theopompus in ſuæ hiſtoriæ procœmiis fecerunt; ſed mea conſilia aperire decrevi, quibus impulſus eram quum animum ad iſtud opus componendum appulerim, & rationem reddere facultatum per quas rerum ſcribendarum cognitionem ſum adeptus. Perſuaſum enim mihi eſt, iis qui volunt ſui ingenii monumenta poſteritati relinquere, quæ una cum ſuis corporibus à vetuſtate minime deleantur, præcipue vero iis qui ſcribunt hiſtorias, in quibus veritatem, prudentiæ & ſapientiæ initium, reconditam omnes exiſtimamus, primum eligenda eſſe argumenta præclara & magnifica, & quæ magnam utilitatem lectoribus afferant: deinde cum magna

Procœmium.

a Inſcriptionem agnoſcit non modo *Euſebius* de Præparatione Evangelica p. 483. & *Stephanus* ἀπὸ τόπων v. Ἀγχίση & alibi: ſed etiam ipſe *Dionyſius* in *Præfatione* ſive *Procœmio*, dum & nomen ſuum exprimit pag. 7. & ἀρχαιολογίαν hoc opus appellat pag. 4. *Sylburg.* b Τῶν δεκα βιβλίων τὸ πρῶτον in *Ed. Steph.* nam ex XX. libris (quot à *Dionyſio* ſcriptos fuiſſe, etiam *Photius* dicit) decem tantum ſuperſunt & pars undecimi. c Scribo ὁ τοῖς τραγικοῖς. alioqui enim nimis dure dicerentur λόγοι ἀποδίδοσθαι τοῖς τραγικοῖς, tanquam ipſi hiſtoriæ procemio ratio ab Hiſtorico redderetur; quum contra ipſum protinus id ſit, quod rationem reddit. *Steph.* d Εἰπεῖν· ὅτι οὐ *Vat.* e Ἐπὶ τούτου *Vat.* atque ita vel ἀφ' οὗτου legiſſe videntur alii interpretes, ut nos monuit *Æ. Port.* f Λόγοι *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Προαιρέσεις *Vat.* * Locum hoc modo interpretandum eſſe primus monſtravit *H. Steph.* Nam *Lapus* & *Galenius* in ipſo limine impegerunt, quod τῶν ἐκδόσεων λόγους cum ἥκιστα βουλόμενος jungerent: quum non aliter intelligenda ſint verba, quam ſi hoc collocata eſſent ordine, ἀναγκάζομαι περὶ ἐμαυτοῦ τοὺς ἐκδόσεως ἀποδίδοσθαι τοῖς τραγικοῖς τὴν ἱστορικὴν λόγους, ἥκιστα βουλόμενος. i. e. minime ἥκιστα βουλόμενος Vide *Steph.* Schediaſma. l. 2. c. 2.

magna diligentia & induſtria idonea ſubſidia ad argumentum ſcribendum paranda. Qui enim de rebus obſcuris, aut pravis, aut nullius momenti, hiſtorias conſcribendas ſuſcipiunt, ſive quod cupiant innoteſcere & qualecunque nomen adipiſci, ſive quod copiam & vim in dicendo oſtentare velint, eos ob hanc cognitionem poſteri neque æmulantur neque ob eloquentiam laudant: quia in animis eorum qui hiſtorias ipſorum legendas ſuſcipiunt, opinionem relinquunt, ſe tale vitæ genus ſequutos, qualia ſunt ſcripta quæ in lucem ediderunt. Ferme enim omnes orationem animi uniuſcujuſque imaginem eſſe exiſtimant. At illi qui præſtantiſſima argumenta eligunt, ſed temere ac negligenter ea ex quibuſlibet rumoribus componunt, ex tali ptopoſito nullam laudem referunt. Hiſtorias enim, quæ de claris civitatibus & viris ampla poteſtia præditis ſcribuntur, nec ex tempore ac temere, nec oſcitanter conſcribendas cenſemus. Quum igitur hiſtoricis hæc neceſſaria & in primis ſpectanda exiſtimarem, magnaque diligentia *in his præceptis obſervandis* uſus eſſem, ea neque ſilentio præterire, neque in alio quopiam loco potius quam in ipſo operis proœmio collocare volui. II. ¶ Quod igitur præclarum & magnificum multiſque utile argumentum ſumpſerim, haud longa oratione (credo) probandum erit, iis ſaltem qui hiſtoriæ communis non ſunt penitus imperiti. Siquis enim animum advertens ad populorum gentiumque imperia, quæ ἐν ſuperioribus uſque ſeculis memoriæ ſunt prodita, & ſeparatim unumquodque conſiderans, & inter ſe collata examinans, velit dignoſcere quodnam ex iis maximum dominatum quæſierit, & pace belloque res clariſſimas geſſerit: is comperiet quomodo imperium Romanum cætera omnia, quæ ante ipſum memorantur, longe ſuperarit, non ſolum imperii magnitudine & rerum geſtarum ſplendore, quas nulladum oratio pro earum dignitate ornavit: ſed etiam longitudine temporis, quod ipſum ad noſtram uſque ætatem propagavit. Nam pervetuſtum illud Aſſyriorum imperium, & quod ad fabuloſa uſque tempora revocatur, exiguam quandam Aſiæ partem obtinuit. Medicum vero imperium, everſo Aſſyrio, & parta majore potentia, *eam* diu non retinuit, ſed quarta ætate everſum eſt. At Perſæ, qui Medos debellarunt, tota fere Aſia tandem ſunt potiti: ſed, Europæas etiam gentes aggreſſi, paucas ſibi adjunxerunt, imperiumque non multo amplius quam ducentos annos retinuerunt. Imperium vero Macedonicum, fractis Perſarum opibus, imperii amplitudine omnia quotquot ante fuerant, ſuperavit: ſed ne ipſum quidem

l. ἡμῶν — ἔχουσα. Suid. v. Ἀσσυρίων ἀρχή.

τὰς ἱστορίας εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μὴ πολλῆς ἐπιμελείας τε καὶ φιλοπονίας. (1) μὴ γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων στρατιωτῶν ἢ πομπῶν, ἢ μνημείας ἀνδρῶν ἀξίων ἰσχνῶς καταβαλλόμενοι στρατείας, εἶτα τῶν στρατηλατῶν εἰς γνῶσιν ἐρχόμενοι, καὶ τύχειν ὁποιωνδήποτε ὀνόματος, εἶτα τὴν οὐσίαν ἀποδείξασθαι τῆς περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, ὅτι τῆς γνώσεως ζηλοῦνται [a] παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις, [b] ὅτι τῆς δυνάμεως ἐπαινοῦνται δόξαν [c] ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ἰσοδυναμίας, ὅτι τοιούτους ἐζήλωσαν αὐτοὶ βίους, οἵους ἐξέδωκαν τὰς γραφὰς ἅπαντες γὰρ οἶμαι τὰς γραφὰς ὁμοιοῦσι εἰκόνας τῆς ἐκείνου ψυχῆς τοὺς λόγους. (2) οἱ δὲ στρατηγούμενοι μὲν τὰς κατηγορίας ὑποθήσονται, εἰκῇ δὲ καὶ ῥᾳθύμως αὐτὰς συνυφήσουσιν ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐδένα ὑπὲρ τῶν [d] στρατηγούντων ἔπαινον νομίζοντες. ὑγὼ γὰρ ἀξιῶμεν αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥᾳθύμους εἶναι [e] τοὺς περί τε πόλεων εὐδοξίαν καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γενομένων ἀναγραφομένας ἱστορίας. ζητῆσαι δὲ νομίσας ἀναγκαῖα καὶ πρῶτα θεωρήματος τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι, ὑπολαμβάνω [f] ποιησάμενος ἐπιμέλειαν, ὅτε πρέλθοιμι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθην, ὅτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ [g] καταχωρίσαι μᾶλλον, ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς πραγματείας. τοῦτο μὲν οὖν ὑπάρξειν ὅτι καλῶς εἴληφα καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ πολλοῖς ὠφέλιμον, οὐ μακρῶν οἶμαι δεήσει λόγων, τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως ἔχουσι [h] κοινῆς ἱστορίας. εἰ γάρ τις ὑπισχνοῖτο τὴν ἀφήνιον ὑπὸ τὰς πραγματευομένας ἐκ τοῦ πρέποντος χρόνου πόλεών τε καὶ ἐθνῶν ἡγεμονίας, ἔπειτα χωρὶς ἑκάστην σκοπῶν, καὶ [i] πρὸς ἀλλήλας ἐξετάζων, ἀφηγοῖτο βουληθείη τίς αὐτῶν ἀρχήν τε μεγίστην ἐκτήσατο, καὶ πράξεις [k] ἐπεδείξατο λαμπροτάτας, ἐν εἰρήνῃ τε καὶ πολέμοις, μακρῷ δή τινι τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἁπάσας ὑπερβεβλημένην εὕροι τὰς περὶ αὐτῆς μνημονευομένας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἃς οὔπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μῆκος τοῦ προειλημμένου αὐτῷ χρόνου μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. [l] ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά τις οὖσα, καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναφερομένη χρόνους, ὀλίγης πινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μηδικὴ, καθελοῦσα τὴν Ἀσσυρίων, καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλομένη, χρόνον μὲν οὐ πολὺν κατέσχεν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δὲ, (3) Μήδους καταχωσάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγης δεῖν πάσης τελευτώντες ἐκράτησαν· ὑπερχυθέντες δὲ καὶ τῶν Εὐρωπαίων ἐθνῶν, καὶ πολλὰ ἐπικτησάμενοι, [m] χρόνον τε οὐ πολλῷ πλείονα διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν· ὑπὸ τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία, τῶν Περσῶν καθελοῦσα ὁρμὴν, μεγάλῃ μὲν ἀρχῆς ἁπάσης ὑπερβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ πολὺν

ἔσχεν,

a Παρὰ τῶν ἐπιγινομένων malit *H. Steph.* b Aut ὅτι περὶ λόγους δυνάμεως ſcripſit *Dionyſius*, aut haſce duas voces περὶ λόγους ſubaudiendas reliquit. *Steph.* c Ἐγκαταλιπόντες *Vat.* d Λίφονται *Vat.* e Ita *Syſburgius* ex *Cod. Ven.* & *Lapi verſione*: quibus conſentit *Vat.* Τὸν δὲ ἀναγραφόμενον in *Ed. Steph.* quam lectionem ferendam eſſe exiſtimat *Portus*; modo verba αὐτοσχεδίους & ῥᾳθύμους figurate accipiamus, & (quòd Atticis familiare eſt) ἀναγραφομένους pro ἀναγράφοντας poſitum dicamus. Verum (inquit *H. Steph.*) ut nove à rebus ad perſonas vocabulum αὐτοσχεδίους tranſtulit, ita etiam novam illi ſignificationem tribuit, *inconſiderate* interpretans. ita enim vertit: *Indignum enim cenſemus, ſi, quæ de claris civitatibus & viris ampla potentia præditis hiſtorias conſcribunt, ſine conſideratione aut ſecordes.* f Ποιησάμενος ἀφορισμὸν ἐπιμέλειαν *Vat.* g Καταχωρίσαι *Vat.* h Κοινῆς, hoc eſt καθολικῆς: cui opponitur ἡ τῶν καθ' μέρος ἱστορία, ut apud *Polyb.* l. 8. *Caſaub.* i Παραπλήλως *Vat.* Sic & apud *Iſocratem* παραλλήλως ἐξετάζειν olim ſe legiſſe notavit *H. Steph.* k Ἀνδείκνυτο *Vat.* l In Græco exemplari R. *Stephani* ante hæc verba ponitur titulus iſte, Περὶ τῆς παλαιᾶς ἀρχῆς. illum tamen nec *Lapi verſio* nec *Codices veteres* agnoſcunt: quare delendum cenſuimus. m Χρόνον τε οὐ πολλῷ πλείονα διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν *Vat.*

a Παρὰ

ἤθησαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. Διαπαυσθεῖσα γὰρ εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθὺς ἀπὸ τῶν Διαδόχων, καὶ μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἡλικίας προελθοῦσα, αὐθημερὸν αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο, καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἀφανίσθη. καὶ σχεδὸν αὐτὴ μόνη πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν ὑπήκοον. ὅτε γὰρ Λιβύης, ὅπερ μέρος τῆς Αἰγύπτῳ, πολλῆς ὕσης ἐκράτησαν, ὅτε τὴν Εὐρώπην ὅλην ὑπηγάγοντο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς μερῶν μέχρι Θρᾴκης προῆλθε, τὰ δὲ ἑσπέρια ἄχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ κατέβη θαλάσσης.

Αἱ μὲν οὖν ὑπερφανέσταται τῶν πρόσθεν ἡγεμονιῶν, ὡς παρειλήφαμεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τοσαύτην αὐξησίν τε καὶ ἰσχὺν λαβοῦσαι κατελύθησαν. τὰς γὰρ Ἑλληνικὰς δυνάμεις οὐκ ἄξιον αὐταῖς ἀντιπαραξετάζειν ὅτε μέγεθος ἀρχῆς, ὅτε χρόνου ὑπερφανείας τοσοῦτον, ὅσον ἐκείνοις, λαβούσας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ αὐτῆς μόνον ἦρξαν τῆς θαλάττης, δυοῖν δέοντα ἑβδομήκοντα ἔτη· καὶ σχεδὸν ταύτης ἁπάσης, ἀλλὰ τῆς ἐντὸς Εὐξείνου τε πόντου καὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους, ὅτε μάλιστα ἐκράτουν τῆς θαλάσσης. Λακεδαιμόνιοι δέ, Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων κρατοῦντες Ἑλλάδος, ἕως Μακεδονίας τὴν ἀρχὴν περιέβαλον ἐπαύθησαν δὲ ὑπὸ Θηβαίων, ὅτε ὅλα ἔτη τριάκοντα τὴν ἀρχὴν κατασχόντες. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἁπάσης μὲν ἄρχει γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κατοικεῖται· πάσης δὲ κρατεῖ θαλάσσης, οὐ μόνον τῶν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ πάσης, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, πρώτη καὶ μόνη τῶν ἐφ' ἡμῶν ἁπάντων μνημονευομένων, ἀνατολάς τε δύσεις ὅρους ποιησαμένη τῆς δυναστείας κράτει τε αὐτῇ χρῆται οὐ κρατοῦσα μόνον, ἀλλ' ὅσος σέβεται τὴν ἄλλων ὅτε πόλεων ὅτε βασιλείων. εὐθὺς μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς μὴ τὴν οἰκουμένην, τὰ πλησίον ἔθνη πολλὰ καὶ μάχιμα ὄντα προσηγάγετο, καὶ πρόβαινεν ἀεὶ πᾶν δυναμένη τὸ ἀντίπαλον. ταῦτα δὲ πάντα καὶ τετρακόσια ἤδη πρὸς τοῖς ἑπτακοσίοις ἔτεσίν ἐστιν εἰς τοὺς Κλαύδιον Νέρωνα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα καὶ Πίσωνα Καλπούρνιον, οἳ κατὰ τὴν τριτὴν καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάδα ἀπεδείχθησαν. ἐξ ἧς δὲ ὅλης ἐκράτησεν Ἰταλίας, καὶ ὅτι τὴν ἁπάντων ἀρχὴν ἐπαρθεῖσα προσεβάλετο, ὀκταλόφου μὲν οὐκ ἔστι θαλάττης Καρχηδονίους, οἳ πλείστην ἔσχον ναυτικὴν δύναμιν, ἰσοχείριον δὲ λαβοῦσα Μακεδονίαν, ἣ τότε ἐδόκει μέγιστον ἰσχύειν κατὰ γῆν, σχεδὸν ἔτι ἀντίπαλον ἔχουσα, ὅτε βάρβαροι φῦλον ὅτε Ἑλληνικόν, γενεὰν ἑβδόμην ἤδη τὴν ἐπ' ἐμοῦ διαμένει παντὸς ἄρχουσα τόπου. ἔστι δὲ σχεδὸν οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, ὃ τὴν τῆς κοινῆς ἡγεμονίας, ἣ δὴ μὴ ἄρχεσθαι, τοῖς αὐτῇ διαφέρεται. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν ὅτε τὴν ἐλαχίστην τοῦ

diu floruit, at poſt Alexandri obitum in pejus cœpit ruere. Statim enim in multos principes à ſucceſſoribus diſtractum, & poſt illos ad ſecundam uſque tertiamve ætatem progreſſum, ipſum per ſe debilitatum eſt, tandemque à Romanis deletum. Verum, ne ipſum quidem omnes terras omniaque maria in ſuam ditionem redegit. Neque enim Africæ, quæ late patet, niſi partis Ægypto proximæ, potitum eſt: neque totam Europam ſubegit, ſed ab ejus ſeptentrionalibus partibus ad Thraciam uſque proceſſit, ab occidentalibus vero uſque ad Adriaticum mare deſcendit.

¶ Superiora igitur imperia, quæ clariſſima fuerunt, ut ex hiſtoria accepimus, tantum incrementum tantumque robur adepta, everſa ſunt. Nam Græcorum opes nequaquam cum his ſunt conferendæ: quia neque tantam imperii amplitudinem, neque tam diuturnum ſplendorem habuerunt. Athenienſes enim annos duodeſeptuaginta ipſi tantum oræ maritimæ, atque ne huic quidem toti, ſed ei quæ eſt intra Euxinum mare & Pamphylium pelagus, quo tempore maximum maris imperium habuerunt, imperarunt. Lacedæmonii vero, quum Peloponneſi & reliquæ Græciæ eſſent domini, ad Macedoniam uſque imperium propagarunt: ſed à Thebanis eo ſpoliati fuerunt, quum ne triginta quidem integros annos id retinuiſſent. At reſpublica Romana totius terræ, quæ non eſt deſerta, ſed ab hominibus incolitur, imperium habet: & totius maris eſt domina, non ſolum ejus quod eſt intra columnas Herculis, ſed & Oceani quacunque navigari poteſt, primaque & ſola poſt hominum memoriam ortu & occaſu fines imperii ſui terminavit: ejuſque potentia non ad exiguum tempus duravit, ſed quantum nulli alii vel reipublicæ vel regno contigit. Statim enim ab initio poſt urbem conditam finitimas gentes, quæ multæ & bellicoſæ erant, ſibi adjunxit, omneſque adverſarios ſemper ſubigendo progreſſus fecit. Ab his autem rebus uſque ad Cl. Neronem iterum & Calpurnium Piſonem conſules, qui CXCIII. Olympiade creati fuerunt, jam ſunt ſeptingenti quadraginta quinque anni. Ex quo autem totam Italiam ſubegit, & totius orbis terræ imperium affectare eſt auſa, exturbatis è mari Carthaginenſibus, qui opibus navalibus plurimum pollebant, & Macedonia in ſuam poteſtatem redacta, quæ eo tempore terreſtribus copiis plurimum poſſe exiſtimabatur, nullum amplius habens adverſarium, aut barbaram gentem aut Græcam, ſeptimam jam ætatem ad meam uſque omnium locorum domina permanet. Nec ulla gens eſt (ut ita dicam) quæ de univerſi orbis principatu cum ea contendat, aut ejus imperium detrectet. Sed enim, quod neque leviſſimum argu-

III.

ἐξηφανίσθησαν Suidas. qui quædam om.

a Ἀπὸ τῆς Ἀλεξίχου accipi poteſt pro μετὰ τὸν Ἀλεξίχου. alioqui legendum eſſet ἀπὸ & εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας. Sylb. b Οὐ πολλῆς ὕσης ſcribendum. nam hoc vult *Dionyſius*, reges Macedonum nihil in Africa juris habuiſſe, ſi illa excipias, quæ Ægypto adhærent; partem ſane exiguam univerſæ Africæ. *Caſaub.* ad *Polyb.* c Μέχρι τῆς *Vat.* d Μὴ γὰρ *Codd. Ven. & Vat.* quod & infra (notante *Sylburgio*) ſæpius eadem ſignificatione uſurpatur, & apud *Pauſaniam* aliquoties. e Ἐπιλαθόμενος τῶν *Vat.* f Scripſerat fortaſſe *Dionyſius* ἁπλῶς μὲν ἄρχει γῆς, ὡς εἰπεῖν: ſicut alibi dicit, πάντες, ὡς εἰπεῖν; & mox infra, ἔστι δὲ σχεδὸν οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, ὃν ὁ αἰεὶ τῆς γῆς &c. *Steph.* g Λεκτέα καὶ τὰ ὑπογεγραμμένα ἐν παρόδῳ, ὅση πλοΐζεσθαι μὴ ἀδύνατός· καὶ μόνη τῶν ἐφ' ἡμῶν ἁπάντων οὕτω μνημονευομένων &c. *Vat.* h Deeſt *Vat.* i Προσῆκεν *Vat.* k Abeſt *Vat.* l Ἐξαίφνης ἀρχὴν περιβαλοῦσα *Vat.* m Malim ἔθνος τι. *Steph.* n Οὐδὲν *Vat.* o Non placet illud ὡς εἰπεῖν vel cum *Gelenio* reddere *ut breviter dicam*, vel cum *Porto* vertere *ut ita dicam*; ſed *propemodum dixerim*. *Steph.*

argumentum (ut dictum est) delegerim, neque in rebus facilibus & obscuris immorari statuerim, verum de civitate maxime illustri scribam, & de rebus gestis, quibus splendidiores à nullo ostendi possent, non video cur prolixiore oratione uti debeam.

IV. ¶ Quod autem non sine consilio & matura providentia ad narrandum priscas de ea historias animum adverterim, sed mei consilii probabiles rationes habeam, quas reddam, pauca præfari volo: ne qui eorum, qui in omnibus rebus ad criminandum sunt propensi, nondum auditis iis quæ sum declaraturus, mihi succenseant, quod civitatis nostra ætate celeberrimæ, ab initiis valde obscuris & humilibus, atque indignis quæ historiæ mandentur, profectæ, nec multis ante seculis splendorem & gloriam adeptæ, (ex quo Macedonicum imperium evertit & bella Punica feliciter confecit) quum illustre aliquod argumentum mihi suscipere liceret, ad antiquitates parum illustres scribendum declinarim. Adhuc enim omnibus fere Græcis vetus Romanæ civitatis historia est ignota, & quædam opiniones non veræ, sed ex quibuslibet ac vanis rumoribus natæ, multos deceperunt: quosdam sine laribus, & errones ac barbaros, eosque minime liberos, ejus conditores fuisse; ipsam vero non pietate & justitia, cæterisque virtutibus ad omnium imperium temporis progressu provectam, sed casu quodam & iniquitate fortunæ, quæ maxima bona hominibus maxime indignis temere largitur. Atque homines maligni fortunam aperte incusare solent, quod nequissimis barbaris bona Græcorum dederit. Sed quid opus est alios memorare? quando etiam scriptores nonnulli ausi sunt hæc in suis historiis scripta relinquere barbaris regibus, qui imperium oderant; quibus ipsi perpetuo inservientes, & ad voluntatem loquentes, historias, neque justas neque veras, in eorum gratiam composuerunt.

V. ¶ Quum igitur has falsas opiniones (ut dixi) ex animis meorum civium velim evellere, & veras in earum locum inferere, de urbis conditoribus, quinam fuerint, & quibus singuli temporibus convenerint, & quibus acti casibus patrias sedes reliquerint, in hoc libro declarabo: in quo polliceor me demonstraturum eos & Græcos fuisse, & ex gentibus non minimis aut vilissimis convenisse. Res vero quas statim ab urbe condita gesserunt, & studia quibus eorum posteri ad tantam imperii amplitudinem progressi sunt, facto initio ab insequenti libro, narrabo: nihil, quantum in me erit, omittens eorum quæ digna sunt quæ historiæ mandentur: ut hominibus tunc demum veritate cognita

καθήκουσαν παρέχηται, καθάπερ ἔφην, ὅτε περὶ φαύλας καὶ ἀσήμους πράξεις ἐγνώκα διατρίβειν, ἀλλὰ περί τε πόλεως [a] χώρα τὴν περιφανεστάτης, καὶ περὶ πράξεων ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔχοι [b] τις ἐπιδείξασθαι λαμπροτέρας, ὅτι οὐδ' ὅτι [c] δεῖ πλέω λέγειν. Οτι δ' οὐκ ἄνευ λογισμοῦ καὶ προνοίας ἐμφρονος [d] ὑπὲρ τοῦ πάλαι τὴν ἱστορουμένων περὶ αὐτῆς [e] ἐπράπην, ἀλλ' ἔχων εὐλογίους ἀποδόσεις τῆς προαιρέσεως αἰτίας, ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν, ἵνα μή τινες ἐπιτιμήσωσί μοι τὴν εἰς ἅπαντα φιλεργίαν, σφόδρα τὴν μελλόντων διηγεῖσθαι προαισθόμενοι, ὅτι τὴν ἀοιδίμου γενομένης καθ' ἡμᾶς πόλεως, [f] ἀδόξως πάνυ καὶ παντελῶς τοῖς πρώτοις ἀφορμαῖς λαβοῦσης, καὶ οὐκ ἀξίας [g] ἀναγραφῆς ἰσορουμένης, ἐν πολλοῖς δὲ γενεαῖς προελθούσης εἰς ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ἀφιγμένης, ἐξ ἧς τοὺς τε Μακεδονικὴν καθεῖλε δυναστείας, καὶ τοὺς Φοινικικοὺς κατώρθωσε πολέμους, ἐξὸν μοι τὴν εὐδόξου [h] τινὰ λαβεῖν ὑπόθεσιν, ὅτι τοιοῦτόν ἐστιν ἔχουσαν ἐπιφανὲς ἀρχαιολογίαν ἀπέκλινα. ἔτι γὰρ ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς Ελλησιν ὀλίγα δεῖν πᾶσιν ἡ παλαιὰ τῶν Ρωμαίων πόλεως ἱστορία, καὶ δόξαι τινες οὐκ ἀληθεῖς, [i] ἀλλ' ὑπὸ τῶν ὑπὸ τυχόντων ἀκουσμάτων καὶ ἀρχὴν λαβοῦσαι, τοὺς πολλοὺς ἐξηπάτησαν, ὡς ἀνεστίους μού τινας, καὶ πλάνητας, καὶ βαρβάρους, καὶ σφᾶς τούτους [k] ἐλευθέρους οἰκιστὰς [l] ἐχομένης· ἐγὼ δὲ εὐσέβειαν δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τἄλλα ἀρετὴν ὅτι τῶν ἁπάντων ἡγεμονίαν σὺν χερσὶν [m] προελθούσης, ἀλλὰ δι' αὐτομάτισμόν τινα καὶ [n] τύχην ἄδικον εἰκῆ διαμεμενηκυῖαν τοῖς μέγιστα τῶν ἀγαθῶν τοῖς ἀνεπιτηδειοτάτοις. καὶ οἷα κακοπάθειαν κατηγορεῖν εἰώθασι τῶν τύχης καὶ τὸ φανερὸν, ὡς βαρβάροις τοῖς πονηροτάτοις τὰ τῶν Ελλήνων πολιζομένης ἀγαθά. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; ὅπου γε καὶ τῶν συγγραφέων τινὲς ἐτόλμησαν ἐν ταῖς ἱστορίαις ταῦτα γράψαντες [o] καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, μισοῦσι τὴν ἡγεμονίαν, οἷς δουλεύοντες αὐτοὶ, καὶ τὰ κατ' ἡδονὰς ὁμιλοῦντες διετέλεσε, ὅτε δικαίας ὅτε ἀληθοῦς ἱστορίας χαριζόμενοι.

Ταύτας δὴ τὰς πεπλασμένας, ὥσπερ ἔφην, ὑποθέσεις ἐξελέσθαι τῆς διανοίας [p] τῶν πολιτῶν προαιρούμενος, καὶ ἀντικαταστῆσαι τὰς ἀληθεῖς, περὶ μὲν τῶν οἰκισάντων τὴν πόλιν, οἵτινες ἦσαν, καὶ ἐπὶ τίνας ἕκαστοι χωρὶς συνῆλθον, καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὰς πατρίδας οἰκήσεις ἐξέλιπον, ἐν τούτῃ δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς Ελλησιάς τε αὐτοὺς ὄντας ἐπιδείξειν ὑπισχνοῦμαι, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἢ φαυλοτάτων ἐθνῶν συνεληλυθότας. περὶ δὲ τῆς πράξεως ἃς μὲν τὸν οἰκισμὸν εὐθέως ἐπεδείξαντο, καὶ περὶ τῶν ὑπερβολῶν, ἐξ ὧν εἰς τοσαύτην ἡγεμονίαν προῆλθον οἱ μετ' αὐτούς, ἀπὸ τῆς τούτου ἀρξάμενος ἀναγραφῆς ἀφηγήσομαι, παραλιπὼν οὐδὲν, ὅσα μοι δυνάμει, τῶν ἀξίων ἱστορίας, ἵνα τότε μαθοῦσι τὴν ἀλήθειαν, ἃ προσή-

a Γεφύρων Vat. b Τὶς ἐστὶν ἐπιδείξασθαι Vat. c Deest Vat. d Non dubito quin scribendum sit ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ τῶν ἱστορουμένων, id est, ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ εἴδους αὐτῶν ἱστορίας. Retinendo autem πάλαι scribendum esset ἱστορίαν pro τῶν ἱστορουμένων. Steph. e Ἐπραπόμην Vat. f Ἀδόξως καὶ πάνυ παντελῶς Vat. g Ἱστορίας ἀναγραφῆς Vat. h Τοῦ λαοῦ ὑποθέσεων Vat. Τοὺς λαοὺς αὐτῆς ὑποθέσεων Vat. i Ἀλλὰ οὐ Vat. k Οἰκιστὰς ἐλευθέρους Vat. l Illud ἐχομένης vix tolerandum. παρεχομένης malim. Steph. m Προελθούσης Vat. n Τύχαν ἄδικον Vat. Sed τύχην probat etiam Lapi versio. Sylb. o Non καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, sed βασιλεῦσι βαρβάροις ἱστορίας χαριζόμενοι ideoque interpungendum est post καταλιπεῖν. Steph. p Si πολιτῶν retineamus, necesse est intelligat Halicarnassenses suos. Mallem vero τῶν πολλῶν, sensu haud paullo venustiore & meliore. Cas. Etiam Dionysius ad hanc emendationem nos velut manu ducit: quum has δίκας, de quibus loquitur, non τῶν πολιτῶν, sed τῶν πολλῶν antea dederit; quum scriberet, καὶ δίκαι τοῖς οὖσι ἀληθεῖς, ἀπ' οὐ τῶν ὑπὸ τυχόντων ἀκουσμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι, τοὺς πολλοὺς ἐξηπάτησαν. Steph.

a Πισωτῆ

ἀ τοσοῦτον ᾠ περὶ τ πόλεως τῆσδε. [a]σβεσθῆναι φρενῶν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀχρείως καὶ δυσμενῶς διάκειταί πρὸς αὐτήν· ᾠ μήτε ἀχθεσθῆναι τῇ ὑποταξει τ, τὸ εἰκὸς [b] γινομένην φύσεως γὰρ δὴ τοῖς ἅπασι κοινὸς, ὃν οὐδεὶς καταλύσει χρόνος, ἀρχὴν ἀεὶ τοῦ [c] ἡττόνων τοὺς κρείττονας· μήτε κατηγορῆσαι τ τύχης, ὡς ὑπ' ὀλιγωνδίᾳ πόλει τηλικαύτην ἡγεμονίαν καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον παρεῖκε διῳκημένην· μαθοῦσί γε δὴ παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὴ τ εἰκασμὸν, ὧν ὅτι εὐσεβεστέρους, ὅτι δικαιοτέρους, ὅτι σωφροσύνῃ πλείονι παρὰ πάντα τ βίον χρησαμένους· οὐδέ γε τὰ [d] πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς οὐδεμία πόλις ἤνεγκεν, ὅτε Ἕλλας ὅτε βάρβαρος· [e] εἰ δὲ, ἀπέστω γε λόγῳ τὸ ὀλίφθονον· ἔχει γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἡ τοῦ παραδόξου ᾠ θαυμαστῶν ὑπόληψις. [f] οἱ δὲ σύμπαντες, οἱ τοσοῦτον προελθόντες αὐτῆς δυναστείας μέγεθος, ἀγνοῦνται παρὰ Ἑλλήνων, ὑ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. οὐδεμία γὰρ ἀκριβῶς ἐξενήνεκται περὶ αὐτῶν Ἑλλησὶ ἱστορία μέχρι τ καθ' ἡμᾶς χρόνων, [g] ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ὀλίγαι συντομαί, πάνυ βραχεῖαι. [h] Πρῶτον μὲν, ὅσα κἀμὲ εἰδέναι, τὴν Ρωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ὁλοσχερῶς γράψαντος Ἱερωνύμου τοῦ Καρδιανοῦ συγγραφέως, ὁ τῇ περὶ [i] τ Ἐπιγόνων στρατείᾳ· ἔπειτα Τιμαῖος ᾠ Σικελιώτης, τὰ μὲν ἀρχαῖα τ ἱστορίαν ὁ τὰς κοινὰς ἱστορίας ἁπαγαγόμενος, τὰς δὲ πρὸς Πύρρον τ Ἠπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν [k] καταχωρίσαντος στρατείαν· ἅμα δὲ τούτοις Ἀντιγόνη τε ᾠ Πολυβίῳ, ᾠ Σιληνῷ, ᾠ μυρίοι ἄλλοι τοῖς αὐτοῖς στράσμασιν ὐχ ὁμοίως ὑποβαλόντων ὧν ἕκαστος ὀλίγα, [l] ᾠ σπουδῇ αὐτὰ διεσκευασμένως σπουδῇ ἀκριβῶς, ἀλλ' ὁκ τ' ὀπιτυχόντων ἀκροαμάτων σωρεύσας, [m] ἀνέγραψεν. ὁμοίας δὲ τούτοις [n] ᾠ σπουδὴν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας ᾠ Ρωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τ πόλεως Ἑλλάδι γλώττῃ συνέγραψαν· ὧν εἰσι σφισὶ δοκιμώτατοι, Κόϊντος Φάβιος, [o] Λεύκιος [p] Κίγκιος, ἀμφότεροι καὶ τῶν [q] Φοινικικὸν ἀκμάσαντες πολέμων. τούτων δὲ τ ἀνδρῶν ἑκάτερος, οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο, διὰ τ ἐμπειρίαν ἀκριβῶς [r] ἀνέγραψε τὰ δὲ ἀρχαῖα τὰ μετ τ κτίσιν τ πόλεως γενόμενα κεφαλαιωδῶς ἐπέδραμε. διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, ἔδοξέ μοι μὴ παρελθεῖν καλῶς ἱστορίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν [s] ὑπὸ τῶν προτέρων ἀμνημόνευτον, ἐξ ἧς ἀκριβῶς γραφείσης συμβήσεται τὰ κρείττω καὶ δικαιότατα τ ἔργων τοῖς μὲν ἐκπεπληρακόσι τ ἑαυτοῦ μοῖραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς, δόξης αἰωνίου [t] τυγχάνειν, καὶ τοῖς τ ὑπ' ἐκείνων ὠφεληθεῖσιν, ἃ ποιεῖ τ δικαίως

in mentem veniat, quæ decet etiam de hac civitate ſentire, niſi animo penitus ſævo & hoſtili in eam ſint: neque juſtam ſervitutem moleſte ferre: (hæc enim lex naturæ apud omnes gentes eſt recepta, quam nullum tempus delebit, ut ſuperiores inferioribus imperent) neque fortunam incuſare, quaſi indignæ civitati tantum imperium & tam diutur-num gratis dederit: hoc ſaltem ex ipſa hiſtoria edoctis, quod *hæc urbs* ſimulatque primum eſt condita protulit ſexcentas virtutes virorum, quibus nec pietate, nec juſtitia, nec perpetua per omnem vitam temperantia præſtantiores, ac ne rebus quidem bellicis certatores excellentiores ulla unquam civitas aut Græca aut barbara tulit: ſin minus, ab oratione abſit invidia: pollicitationem enim rerum quæ omnem pene fidem ſuperant, & quæ ſunt admirandæ, neſcio quid ejuſmodi comitatur. illi vero univerſi, qui eam ad tantam imperii amplitudinem provexerunt, à Græcis ignorantur, quod hiſtoricum celebrem nacti non fuerint. Nulla enim de iis Græca hiſtoria accurate ſcripta ad noſtra uſque tempora in lucem prodiit, præter quædam compendia in ſummam redacta, eaque perbrevia. ¶ Ac primus (quod equidem ſciam) Hieronymus Cardianus hiſtoricus Romanas antiquitates, in hiſtoria de " *poſteris eorum qui Alexandri regnum diviſerunt*, breviter perſtrinxit: deinde Timæus Siculus res quidem priſcas univerſali hiſtoria complexus narravit, at bellis cum Pyrrho Epirota geſtis proprium volumen ſeparatim dicavit: cumque his Antigonus, Polybius, Silenus, & ſexcenti alii res eaſdem, ſed diverſa ratione, ſunt aggreſſi: quorum unuſquiſque exiguum opus, ac ne id quidem debita cura & diligentia, ſed ex quibuſlibet vanis rumoribus compoſitum ſcriptis mandavit. His autem ſimiles & nulla in re diſcrepantes hiſtorias in lucem ediderunt Romani homines, quotquot res priſcas ſuæ civitatis ſermone Græco ſcripſerunt: quorum vetuſtiſſimi ſunt, Q. Fabius, L. Cincius, qui ambo bellis Punicis floruerunt. Horum virorum uterque res quibus ipſe interfuit, utpote probe ſibi notas, diligenter ſcriptis mandavit: res vero priſcas, quæ poſt urbem conditam geſtæ ſunt, ſummatim percurrit. Has igitur ob cauſſas præclaram hiſtoriam ſuperioribus intactam viſum eſt mihi ſilentio non præterire: ex qua accurate ſcripta hæc duo, quæ ſunt & optima & æquiſſima, eveniunt: ut viri fortes, qui fatum ſuum implerunt, gloriam immortalem adipiſcantur, & à poſteris laudentur (quæ faciunt ut mortalis natura

VI.

a Περιεῖναι *Ven.* Sed περιεῖναι eadem ſignificatione reperitur etiam pag. ſeq. *Sylb.* *b* Γινομένην *Vat.* *c* Τῶν ἡττόνων *Ven.* minus apte. noſtra lectio infra adhibetur. *Sylb.* *d* Πολέμια pro πολεμικὰ (quamvis ſuſpecta vox ſit) apud *Thucydidem* legi non ignoro. *Steph.* *e* Εἰ δὲ *Vat.* ἤδη ἀνίων legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius*, ut ex eorum verſionibus conjicit *Portus*, cum *Stephano* lege ἴσα, & cum ſuperioribus hæc connecte. *Caſ.* *f* Οἱδὲ *Steph.* quod & in ſuo codice *Lapum* habuiſſe conſtat. *Camerarius*, retento οἱδὲ, poſt σύμπαντες claudit periodum; & mox inter οἱ & τοσοῦτον interjicit conjunctionem δὲ. *Sylb.* Servato οἱδὲ (quod in οἱ δὲ mutarunt *Gelen.* & *Sylb.*) locum hoc modo vertit *Æ. P.* *reque omnes qui eum ad tantam &c.* Senſumque genuinum eſſe arbitratur; Romani imperii propagatores non omnes illos quidem, at multos eorum, qui ſcriptorem ſatis celebrem nacti non fuerant, à Græcis ignorari. *g* Non placet *Stephano* particulas ὅτι μὴ pro εἰ μὴ accipere: ſed eas perinde interpretandas eſſe ac ſi ſcriptum eſſet, ἀλλὰ μόνον κεφαλαιώδεις ἐπιτομαί. *h* Πρῶτον μὲν *Vat.* *i* Τῶν ἐπιγονῶν *Ven.* *k* Κατεχωρίσατο *Vat.* *l* Καὶ οἱδὲ αὐτὰ δὲ διεσκευασμένως *Steph.* Καὶ οἱδὲ ἀκριβῶς αὐτὰ διεσκευασμένως *Vat.* ex quo aliquis ſorſan διεσκευασμένα legendum conjiceret. *m* Ex *Cod. Ven.* repoſuit *Sylb.* Prius in *Ed. Steph.* ἀνέγραψεν. quod non mutandum exiſtimat *Port.* ſi εἰς ἱστορίαν addatur aut ſubintelligatur. *n* Καὶ ταύτ' οἱδὲ ἀφορμὰς *Ven.* & *Vat.* *o* Καὶ Λεύκιος *Vat.* *p* Κίνιος *Ven.* *q* Φοινικικὸν *Ven.* & *Vat.* *r* Ἀνέγραψε hîc quoque pro ἐνέγραψε (prout in *Ed. Steph.* habetur) repoſitum ex *Cod. Ven.* *ſ* Τυχὸν *Ven.* & *Vat.* *t* Γινομένων *Ven.* " Ita vertendum cum *Voſſio* in lib. de Hiſt. Gr. vel *de partiariis regni Alexandri*, ut placuit *Joſ. Scaligero* in Animadverſionibus in *Euſebium*. Male *Gelenius* reddit *de Succeſſione Heroicorum principum*: nec melius *de Epigonis* transfert *Port.* vide *Annott.*

natura ad divinam proxime accedat, nec rerum geſtarum memoria una cum ipſo corpore pereat) utque divinorum illorum virorum & præſens & futura progenies non jucundiſſimum & facillimum, ſed generoſiſſimum & honoratiſſimum vitæ genus ſequatur: dum ſecum reputat debere eos qui generis præclara primordia ceperunt, magnifice de ſe ſentire, & nulli rei majorum inſtitutis indignæ operam dare. Ego vero, qui non aſſentationis cauſſa ad hoc opus animum appuli, ſed veritatis & æquitatis ſtudio, (qui præcipuus debet eſſe omnis hiſtoriæ ſcopus,) primum quidem ut conſilium meum omnibus viris bonis & honeſtarum magnarumque rerum cognoſcendarum cupidis fructuoſum eſſe demonſtrem: deinde vero gratiam quam poſſum referam civitati, memor [a] doctrinæque liberalis & aliorum commodorum quibus in ea degenti mihi frui contigit.

VII. ¶ Quum autem conſilii mei rationem *jam* reddiderim, volo adhuc verba facere de adjumentis quæ habui quum ad hoc opus ſcribendum aggreſſurus eſſem. Fortaſſe enim qui prius legerunt Hieronymum, aut Timæum, aut Polybium, aut aliquem ex aliis ſcriptoribus, de quibus paullo ante mentionem feci, quod ſua ſcripta in ſummam redegerunt, breviterque perſtrinxerunt, quum multa quæ à me ſcribuntur apud illos non invenerint, hæc à me fingi ſuſpicabuntur, & unde ego hanc rerum cognitionem adeptus fuerim ſcire volent. Nequis igitur talem de me opinionem concipiat, præſtat ut quibus rationibus impulſus & quibus commentariis adjutus fuerim explicem. Ego quum in Italiam navigaſſem, ſtatim poſt finem bello civili ab Auguſto Cæſare impoſitum, † media Olympiade centeſima octogeſima ſeptima; & ab illo tempore ad hanc uſque diem annos viginti & duos Romæ manſiſſem, & ſermonem Romanum edidiciſſem, literarumque illius regionis cognitionem adeptus fuiſſem, toto hoc tempore in curam eorum, quæ ad hujus mei operis argumentum ſpectabant, perpetuo incubui. & quum alia à doctiſſimis viris, in quorum conſuetudinem me inſinuaram, edoctus accepiſſem, alia ex hiſtoriis decerpſiſſem, quas Romani *autores* ab ipſis laudati compoſuerunt, Porcius Cato, Fabius Maximus, Valerius Antias, Licinius Macer, Ælii, Gellii, Calpurnii, & præter iſtos multi alii viri non ignobiles, quorum commentariis uſus (ſunt autem Græcis annalibus ſimiles) tunc demum hanc hiſtoriam ſum aggreſſus. Atque hæc de me ipſo diſſerui. Reliquum eſt ut & de ipſa

φύσει ὁμοιοῦσθαι τῇ θείᾳ, ἢ μὴ συναποθνήσκειν αὐτοῖς τὰ ἔργα τοῖς σώμασιν τοῖς δὲ ἀπ' ἐκείνων τὴν ἰσοθέαν ἀνδρῶν πῶς τι δοκῇ καὶ ὑμῖν [a] ἐσομένους, μὴ τὸ ἡδιστόν τε καὶ ῥᾷστον αἱρεῖσθαι τὸν βίον, ἀλλὰ τὸ εὐγενέστατον καὶ [b] φιλοπονώτατον, ἐνθυμουμένους ὅτι τοὺς εὐληπτότας καλοὺς τοὺς θεοὺς, ἐκ τῆς γένους ἀφορμὰς, μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς τεκμήριον φερεῖν, καὶ μηδὲν ἀνάξιον ὑπονοεῖσθαι τὸ προγόνων. ἐμοὶ δὲ, ὡς ἐγὼ κολακείας χάριν ταῦτα ἀπέκλινα τὸ τερατείαν, ἀλλὰ τὸ ἀληθείας καὶ τὸ δικαίου προνοούμενος, ὧν δεῖ φυλάξαντα πᾶσαν ἱστορίαν, τοῦτον μὲν ὑπολείξασθαι τὸ ἐμαυτοῦ ἀφάνειαν, ὅτι χρηστὴ τοῖς ἅπασιν, [c] ἀνθρώποις ὄντι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φιλοθεάμοσι τὸ καλῶν ἔργων καὶ μεγάλων ἐπιβᾶσι χαριστήρια ἀποδοῦναι τῇ πόλει, παρεῖναι [d] δὲ ἐμοὶ δυνάμει λέγειν, ἀποδοῦναι τῇ πόλει, παρεῖναι [e] τι μεμνημένῳ, καὶ τὸ ἄλλων ἀγαθῶν ὅσων ἀπέλαυσα, [f] ἀμοιρεῖσθαι δὲ αὐτῆς.

Ἀποδεδωκὼς δὲ τὸ [g] λόγον τῆς προαιρέσεως λόγον, ὅτι βέλομαι καὶ δεῖ τὸ ἀφορμὰς εἰπεῖν, αἷς ἐχρησάμην ὅτ' ἔμελλον ὑπάρχειν τῇ γραφῇ. ἴσως γὰρ οἱ προαναγνόντες Ἱερώνυμον, ἢ Τίμαιον, ἢ Πολύβιον, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ συγγραφέων, λόγον ὧν ἐποιησάμεθα ὀλίγῳ πρότερον, ὡς [h] ἐπιτετμημένων τὸ γραφῇ, πολλὰ τὸ ἐπ' ἐμοῦ γραφομένων οὐκ εὑρήσουσι παρ' ἐκείνοις κείμενα, ἀπορήσειν ὑπολήψονταί με, καὶ πόθεν [i] εἰς ἐμὲ ἡ τούτων γνῶσις παραγέγονεν ἀξιώσουσι μαθεῖν. [k] ἵνα δὴ μὴ τοιαύτη δόξα παρασκῇ τισι περὶ ἐμοῦ, βέλτιον ἀφ' ὧν ὑπέμνην λόγων τε καὶ ὑπομνηματισμῶν [l] διελθεῖν. ἐγὼ καταπλεύσας [m] εἰς Ἰταλίαν, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸ ἐμφύλιον πόλεμον ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος, ἑβδόμης καὶ [n] ὀγδοηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος μεσούσης, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου χρόνου ἐτῶν δύο καὶ εἴκοσι μέχρι τοῦ παρόντος γενόμενον ἐν Ῥώμῃ διατρίψας, διαλεκτόν τε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν, καὶ γραμμάτων ὑπομνημάτων λαβὼν ὑπόμνησιν, ἐν παντὶ τούτῳ χρόνῳ τὰ συντείνοντα τὸ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διατελῶν περαινόμενος καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν, οἷς εἰς ὁμιλίαν ἦλθον, διδαχῇ παραλαβών· τὰ δὲ ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἀναλεξάμενος, [o] ἃς οἱ τῶν αὐτῶν ἐπαινούμενοι Ῥωμαῖοι συνέγραψαν, Πόρκιός τε Κάτων, καὶ Φάβιος Μάξιμος, καὶ Οὐαλέριος [p] Ἀντιὰς, καὶ [q] Λικίνιος Μάκερ, Αἴλιοί τε καὶ Γέλλιοι, καὶ Καλπούρνιοι, καὶ ἕτεροι [r] τοῖς τούτοις συχνοὶ ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς· ἀπ' ἐκείνων ὁρμώμενος τὸ πραγματικῶν εἰσὶ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν [s] χρονογραφίαις ἐοικυῖαι· τότε ἐπεχείρησα τῇ γραφῇ. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ διείλεγμαι. λοιπὸν ὅτι δέ μοι καὶ περὶ τὸ ἱστορίας

a Ἐπιμένειν *Ven.* b Φιλοπονώτατον legiſſe viſus eſt *Lapus*: quod adprobat *Portus*. Sed φιλοπάτορον (inquit *Caſaubonus*) retinendum eſſe ſentient omnes, qui Græce ſciunt, & vim ejus vocis non incognitam habent. c Deeſt *Vat.* d Illud ὡς ferri poteſt, ſi ex ſequentibus ſubaudiatur δύνασθαι. alioqui legendum ὡς vel ὥστε, ut p. 4. v. 46. *Sylb.* e Deeſt *Vat.* f Διατρίψας ἐν τούτῃ *Ven.* Διατρίψας ἐν αὐτῇ *Vat.* g Vox ὑπὲρ addita eſt ex *Cod. Ven.* h Dicens illos ἐπιτετμημένων τῷ γραφῷ, intellexit *coarctaſſe* & *in anguſtum redegiſſe hiſtoriam*, eorum more qui aliquid imminuunt, quidpiam ex eo paullatim ſubtrahendo. *Steph.* i Η τούτων γνῶσις εἰς ἐμὲ παραγέγονεν — *Vat.* k Ἵνα μὴ *Vat.* l Προεῖπον *Ven.* Εἶπον *Vat.* m Vocula εἰς ex *Cod. Ven.* inſerta eſt. n Ογδοηκοστῆς πρώτης *Vat.* o Οὓς pro ἃς & mox Ῥωμαῖον habet *Ven.* p Cum *Arnæ* fœminam terminationem habeat, malim *Arnias* vel *Arnæna*: quemadmodum *Verrius Flaccus* (initio libelli qui conſcriptus eſt *de Origine gentis Romanæ*) Antiatem ſe quam Antiam dicere maluit. vel periſpomenos ſcribendum *Arnãs*, ut Νεμᾶς & ſimilia. *Sylb. Arnias Vat.* q *Al.* Λικίνιος cum ſimplici ι. ut apud *Horatium*, correpta ſecunda, Od. 10. l. 2. r Συχνοὶ τοῖς τούτοις *Vat.* s Γραφαῖς *Ven.* * Ita vocem ὑποθέσεως interpretandam eſſe ſuaſit *Steph.* in Operis var. in *Dionyſium*. Ille tamen ſuſpicatur, *Dionyſium* voce ὑποθέσεως hîc loci ad *doctrinam politicam* potiſſimum reſpicere. † Id eſt, anno ſecundo ejuſdem Olympiadis elapſo.

ἱστορίας αὐτῆς προειπεῖν, ἵνα τε αὐτὴν ἐπιλαμβάνω χρόνοις, καὶ περὶ τίνων πραγμάτων ποιῆμαι τὴν λόγον, καὶ ποίαν τινὰ τῇ πραγματείᾳ δίδωμι τὸ σχῆμα.

[c] Ἀρχομαι οὖν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων μύθων, οὓς παρέλιπον οἱ τοῦ ἐμοῦ γενόμενοι συγγραφεῖς, χαλεπὸν ὄντα, ἄνευ πραγματείας μεγάλης ἐξευρεθῆναι· καταβιβάζω δὲ τὸν λόγον ἕως τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου [d] Φοινικοῦ πολέμου, τοῦ γενομένου ἐπὶ ἔτεσι τετράσι τοῖς ὀγδοήκοντα καὶ [e] ἑκατοστοῖς ἕως τῶν ἐκείνου ὀλυμπιάδων. ἀφηγοῦμαι δὲ τούς τε ἔνδοθεν πολέμους τῆς πόλεως ἅπαντας, οὓς ὑπὲρ ἐκείνων τῶν χρόνων ἐπολέμησε, καὶ τὰς ἐμφυλίους στάσεις ἁπάσας ἐστασίασεν, ἐξ οἵων αἰτιῶν ἐγένοντο, καὶ δι' οἵων τρόπων τε καὶ λόγων κατελύθησαν· πολιτείαν τε ἰδίας διέξειμι πάσας ὅσας ἐνεχείρισατο βασιλευομένη τε, καὶ μετὰ τὰς καθάλυσιν τῶν μοναρχῶν, καὶ τίς ἑκάστῃ αὐτῶν [f] ἐκείνης ὁ κόσμος ἦν τε καὶ κρατήσας καὶ νόμοι τοῦ ἀκριβεστάτου διαγράψαι, καὶ συλλήβδην ὅλου [g] διαθέσιν μι τοῦ ἀρχαίου βίου τῆς πόλεως. σχῆμα δὲ ἀποδίδωμι τῇ πραγματείᾳ, [h] ᾧ θ' ὁποῖοι οἱ τοὺς [i] πολέμους ἀναγράψαντες ἀποδιδόασι τὰς ἱστορίας, ᾧ θ' ὁποῖοι οἱ τὰς πολιτείας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν διηγησάμενοι, ὅτι τοῖς [k] χρηστοῖς προσπλησίον, [l] ἀεὶ ἐξέδοσαν οἱ τὰς Ἀτθίδας [m] πραγματευόμενοι· μονοειδῆς γὰρ ἐκείναις τε καὶ ταχὺ [n] προσπίπτουσι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἐξ ἁπάσης ἰδέας μικτὸν, [o] ἀναγκαίᾳ τε καὶ θαυμασίᾳ, ἵνα καὶ τοῖς περὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀσχολουμένοις λόγοις, καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐσπουδακόσι θεωρίαν, καὶ εἴ τισιν ἀσχόλητον δέησιν ἀφηγήσεως ἐν ἱστορικοῖς ἀναγνώσμασιν, ἀποχρώντως ἔχουσα φαίνηται. ἡ μὲν οὖν ἱστορία περὶ τοιούτων τε γενησομένη πραγμάτων, καὶ τοιοῦτον τεύξεται σχήματος. ὁ δὲ συγγράξας αὐτὴν [p] εἰμὶ Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἁλικαρνασσεύς. ἀρχομαι δ' [q] ἐνθένδε.

hiſtoria illud præmoneam; [a] quibus eam circumſcribo temporibus, & quibus de rebus narrationem conficio, & quam formam operi tribuo.

[c] Hiſtoriam autem ordior ab antiquiſſimis fabulis, quas ſuperiores ſcriptores prætermiſerunt, quod non ſine difficultate & magno negotio reperiri poſſent. deduco autem narrationem uſque ad initium primi belli Punici, quod fuit anno tertio vigeſimæ octavæ ſupra centeſimam Olympiadem. narro autem & omnia bella externa, quæ P. R. illis temporibus geſſit, & inteſtinas ſeditiones quibus laboravit, quibuſque ex cauſis ortæ fuerint, quibuſve modis & rationibus ſedatæ. Perſequor etiam omnia genera ſtatus civitatis, quibus eſt uſus & ſub regibus & poſt exactos reges, & quis ordo ac diſciplina eorum uniuſcujuſque eſſet: mores etiam optimos & leges clariſſimas recenſeo, & in ſumma totam illius populi priſcam vivendi rationem demonſtro. Operi vero formam do, nec qualem bellorum ſcriptores ſuis hiſtoriis dederunt, nec qualem qui rerumpublicarum ſtatus ſeparatim narrarunt, neque annalibus ſimilem, quos ediderunt qui res Atticas ſcripſerunt: (illi enim ſunt ſimplices, & auditores cito offendunt) ſed mixtam ex quolibet genere rerum cum earum quæ in ipſa actione, tum earum quæ in ſola contemplatione verſantur, ut ſatisfiat & iis qui civilibus negotiis vacant & iis qui philoſophicæ contemplationi dant operam, & ſiquibus quieta oblectatione in hiſtoriarum lectione opus erit. Mea igitur hiſtoria de hiſce rebus aget, & talem formam ſortietur. Auctor vero ejus ſum ego, Dionyſius Alexandri F. Halicarnaſſenſis. Atque hinc exordior.

VIII.

ΤΗΝ ἠγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ρωμαῖοι, παλαιόταται τῶν μνημονευομένων λόγοι κατασχεῖν βάρβαροι Σικελοὶ, ἔθνος αὐτόχθονες. εἰ δὲ τοῦτον, ἢ ὡς κατεῖχετο τοῦτο ἑτέραν, ἢ ὡς ἔρημος ἦν, οὐδεὶς ἔχει βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβορίγινες αὐτὴν ἀφελόμενοι πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας, ᾠκησαν τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ἄκραν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ σποράδες· ἐπὶ δὲ Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀναμιχθέντες αὐτοῖς [r] συνήεσάν τε τοῦ πρὸς τοὺς ὁμοτέρμονας πολέμου, τὸ [s] Σικελικὸν ἔθνος ἀπαναστήσαντες ἐξ αὐτῆς, πόλεις περιεβάλοντο συχνὰς, καὶ κατεσκεύασαν ἱκανὸν αὐτοῖς γενέσθαι πᾶσαν, ὅσην ὀρίζουσι ποταμοὶ

IX. *Roma habitatores priſci.*

URBEM terræ marisque totius dominam, quam nunc Romani incolunt, primi omnium, qui memoriæ ſunt proditi, feruntur tenuiſſe barbari Siculi, gens indigena. ante vero alioſne colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo poteſt certo dicere. ſed poſtea eam longo bello antiquis dominis ereptam occuparunt Aborigines, qui ante in montibus ſine mœnibus vicatim & paſſim habitabant. Sed poſtquam Pelaſgi & alii quidam Græci admixti eos juverunt in bello contra finitimos populos, Sicula gente inde expulſa, multas urbes mœnibus cinxerunt, & in ſuam poteſtatem redegerunt totum illum agrum, quem amnes duo,

Siculi.

Aborigines.

a Illa ex *Cod. Ven.* addidit *Sylb.* habentur etiam in *Cod. Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus.* Περὶ τίνων χρόνων pro τίνων χρόνων malit *Port.* b Περὶ τίνων ποιῆμαι πραγμάτων *Vat.* c Ἀρχομαι μὲν οὖν. *Vat.* d Φοινικοῦ *Vat.* Verum Φοινικοῦ malit *Sylburg.* quod ad Latinam vocem *Punicus* quam proxime accedat. e Pro ὀγδοηκοστοῖς (ut in *Ed. Steph.*) repoſui ὀκτωκοστοῖς cum *Lapo, Camerario, Xylandro*, atque ipſo *Euſebio. Sylb.* Hanc lectionem firmat *Vat.* f Ita *Ven.* & *Vat. Ἐκείνης Steph.* g Ἀποδίδωμι *Vat.* h Οἷς ἐποίει *Ven.* i Poſt πολέμους omiſſum à librario fuiſſe μόνους ſuſpicor, aut ἰδίας. *Steph.* k Auctorem potius διηγήσεων aut tale quid poſt χρηστοῖς ſcripſiſſe quam ſubaudiendum reliquiſſe crediderim. *Steph.* l Forſan εἴωε. *Sylb.* m Περιγραπτοπιπτόμενοι *Ven.* & *Vat.* n Προϊστάμενα *Vat.* o Non dubito (inquit *Steph.*) quin illa ἰδέα, quam εἰκοσόνον appellat, politicis, at θαυμασίᾳ philoſophis aſſignetur. quod interpretibus latuit. Videtur etiam tertium quiddam poſt θαυμασίᾳ deſiderari: partim quod non ἐξ ἀμφοτέρων ἰδέων, tanquam de duabus tantum loquens, verum ἐξ ἁπασῶν ἰδέων dicat: partim etiam quod non duo tantum ſed tria hominum genera proponat, quorum in gratiam ſe talem hiſtoriæ ſuæ formam tribuere velle ſcribit. p Διονύσιός εἰμι *Vat.* q Ἐνθένδε *Vat.* quod & maluit *Steph.* In *Ed. Steph.* poſt ἐνθένδε legitur hic titulus, Λεγὶ τῶν ἱστοριῶν. quem ego cum *Lapo* prætermiſi; nec ab auctore, ſed ab alio quopiam inſertum exiſtimo. *Sylb.* r Συνῆεσάν τε *Ven.* s Σικελικὸν ἔθνος *Vat.* t Hic ſequutus ſum *Lapum*, qui (ut inquit *Steph.*) non adeo à mente Dionyſii aberravit ac *Galenius & Portus*, ex præſentibus futura facientes, quum potius præterita facienda forent; ſed verbis Latinis, quæ & ipſa præſentis temporis ſunt, Græca commutavit.

a Λάμε

duo, Liris & Tiberis, terminant, qui ſuos habent fontes ad radices Apenninorum montium, à quibus tota Italia bifariam in longitudinem dividitur: & DCCC. ferme ſtadiorum inter utriuſque oſtia interſtitio in mare Tyrrhenum erumpunt. atque à ſeptentrione Tiberis prope urbem Oſtiam ſe exonerat: à meridionali plaga Liris Minturnam alluit. Ambæ autem hæ civitates ſunt Romanorum coloniæ: atque iidem homines, mutatis tantum appellationibus, in iiſdem ſedibus à nullis aliis amplius expulſi, perpetuo remanſerunt, vetuſque Aboriginum nomen uſque ad bellum Trojanum adhuc ſervarunt; & à Latino rege, qui belli Trojani temporibus regnavit, Latini dici cœperunt. Quum autem Romulus ſextadecima ætate poſt bellum Trojanum urbem ſibi cognominem condidiſſet, nomine quod nunc habent ſumpto, temporis progreſſu in gentem maximam ex minima & ex obſcuriſſima in clariſſimam evaſerunt: dum larium egenos apud ſe comiter recipiunt, & viris fortibus bello devictis civitatem impertiuntur, & ſuis libertis jus civium concedunt, & nullam hominum conditionem, quæ rempublicam juvare poſſet, aſpernantur: ſed præcipue pulcherrimis reipublicæ adminiſtrandæ inſtitutis, quæ variis caſibus cladibuſque, ex qualibet occaſione aliquam utilitatem capientes, conſtituerunt.

X. ¶ Cæterum, Aborigines Romani generis auctores, alii indigenas Italiæ, gentem ipſam ex ſe oriundam aſſerunt, (Italiam autem voco totam illam oram quam Ionius & Tyrrhenicus ſinus, & Alpes * tertiæ à continente ambiunt) nomenque primum illis inditum, quod poſteris ſuis generis auctores fuiſſent, quemadmodum nos Græci diceremus ἀρχάς aut ἀρχηγούς. Alii vero ajunt quoſdam ſine laribus, & errones, qui ex variis locis convenerant, forte fortuna ſibi invicem occurriſſe, & ſedes in locis munitis poſuiſſe, & latrocinio ac re pecuaria vixiſſe. Horum autem nomen detorquent in id quod caſibus ipſorum magis convenit, Aberrigines appellantes, ut errones eos fuiſſe demonſtrent. Quamobrem ſecundum iſtos nullum fere diſcrimen erit inter Aboriginum gentem, & eos qui à veteribus *Leleges* appellabantur. Illi enim hominum generi, quod laribus carebat, quodque ex mixta variarum gentium colluvie conſtabat, & quod nullas certas ſedes ut patriam habebat, hoc nomen ſæpe imponebant. Alii vero fabulantur eos fuiſſe colonos Ligurum, qui Umbris ſunt finitimi. Ligures enim multas Italiæ partes habitant, Galliæ etiam quaſdam incolunt.

δύο, [a] Λίρις ϗ Τίβερις, οἱ τὰς μὲ ἀρχὰς λαμβάνουσι ἐκ τῶν ὀρῶν τῆς [b] Ἀπεννίνων ὀρῶν, ὑφ' ὧν δίχα τεμνομένη πᾶσα ἡ μῆκος ἡ Ἰταλία· ἀφιᾶσί τε ϗ τὰς ἐκβολὰς ὀκτακόσιά που στάδια ἀπ' ἀλλήλων, εἰς τὸ Τυρρηνικὸν ἐξερεύγοντα πέλαγος· ἀπὸ μὲ τῶν βορείων μερῶν ὁ Τίβερις [c] Ὠστίας πόλεως πλησίον ἐκδιδοὺς· [d] ἀπὸ δὲ [e] μεσημβρινοῦ κλίματος ὁ Λίρις Μιντοῦρναν ὑπερβαλόμενος. Ῥωμαίων δέ εἰσιν αἱ πόλεις ἀμφότεραι ἄποικοι· ϗ διέμειναν ἐπὶ τὴν αὐτῆς οἰκήσεως, οὐκέτι [f] τοῖς ἑτέρων ἐκβαλόντες, ὀνομάσιν ἀλλαγῆς αὐτῆς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορεύοιντο· μέχρι μὲ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὴν ἀρχαίαν τὴν Λαοεγίνων ὀνομασίαν ἐπισπόμενοι· [g] ἐπὶ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς ϗ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδυνάστευσε, Λατῖνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι. Ῥωμύλου δὲ τὴν ἐπτακαιδέκατον αὐτῶν πόλιν [h] οἰκίσαντος, ἐκ τριῶν γενῶν τῶν Τρωϊκῶν ὄντων, ἰδίαν τινὰ ὀνομασίαν μεταλαβόντες, ἔθνος [i] τε μέγιστον ἐξ ἐλαχίστου γενέσθαι σὺν χρόνῳ προσκτησάμενοι, ϗ φανέντες ἐξ ἀνηλοήτου, τά τε δεδομένα οἰκήσεως ὑπὸ σφίσι φιλανθρώπῳ ὑποδοχῇ, ϗ πολιτείας μεταδόσει τοῖς μὴ ϗ γενάρχου ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσι, ἄλλων τε ὅσοι παρ' αὐτοῖς ἐλευθεράθησαν, ἀστοῖς εἰ συλλήψοιτο, τύχης τε ἀνθρωπίνης ἐπιδεήσας, εἰ μέλλοι τὸ κοινὸν ὠφελεῖν, ἀπαξιώσοι· ὑπὸ ταῦτα πάντα, [k] κόσμῳ τοῦ πολιτεύματος, ὃν ἐκ πολλῶν κατεσκεύασε παθημάτων, ἐκ παντὸς καιροῦ [l] λαμβάνοντές τι χρήσιμον.

Τοὺς δὲ Λαοεγίνας, ἀφ' ὧν ἄρχει [m] Ῥωμαίων τὸ γένος, ἃ μὲ αὐτόχθονας Ἰταλίας, γένος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον, ἀποφαίνουσιν· Ἰταλίδι δὲ καλῶ τὴν ἀκτὴν σύμπασαν, ὅσην ὁ Ἰόνιός τε κόλπος ϗ Τυρρηνικὸς, ϗ [n] τρίτην ἀφεῖχον ἐκ γῆς Ἄλπεις. ϗ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν φασὶ τεθῆναι, ἀφ' ὧν τὸ γένος τοῖς μετ' αὐτοὺς ἄρξαι, ὥσπερ ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν γενάρχας ἢ [o] πρωτογόνους. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀνεστίους τινὰς ϗ πλάνητας, ἐκ πολλῶν συνελθόντας χωρίων, τύχῃ δαίμονα τυχεῖν ἀλλήλοις αὐτόθι, ϗ τὴν οἴκησιν ἐπὶ τοῖς ἐρύμασι κατασκέσασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ λῃστείας ϗ νομῆς. ἐπιλανθάνεσθαι δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοὺς, ἐπὶ τὸ ταῖς τύχαις οἰκειότερον, [p] Ἀβερρίγινας λέγοντες, ὥστε δηλοῦσθαι [q] τοὺς [r] πλάνητας. κινδυνεύει δὲ τούτοις μηδὲν διαφέρειν τὸ τῶν Λαοεγίνων φῦλον, ὃν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ [s] δὲ λέγω. τοῖς γὰρ ἀνεπίοις καὶ μεγάλοις, καὶ μηδεμίαν γῆν βεβαίως ὡς πατρίδα κατοικοῦσι, ταύτην ἐπεπόηντο τὴν ὀνομασίαν ὡς τὰ πολλά. ἄλλοι δὲ Λιγύων ἀποίκους μυθολογοῦσιν αὐτοὺς γενέσθαι, τῶν ὁμορούντων Ὀμβρικοῖς. οἱ γὰρ Λίγυες οἰκοῦσι μὲ ϗ τῆς Ἰταλίας πολλαχῆ, νέμονται δέ τινα ϗ τῆς Κελτικῆς.

ὁποτέρα

a Λῆρις Straboni & Ptolemæo. b Ἀπεννίνων Strab. & Ptol. ſemel quoque ſic ſcriptum invenies apud *Dionyſium* lib. 3. *Sylb.* c Ὄστια Steph. Verum Ὦστια agnoſcit *Stephanus Byzant.* d Ἀπὸ δὲ τοῦ μεσ. *Vat.* e Μιντοῦρνα apud *Steph. Byz.* ex *Dionyſii* decimo ſexto. *Sylb.* f Πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες ἐνομάσθησαν ἄλλα τοῖς αὐτοῖς *Ven.* & *Vat.* Pro αὐτοῖς (inquit *Sylb.*) forſan συχνοῖς ſcripſerit auctor. g Niſi ἐπὶ Λατίνου temporis ſignificationem habeat, ut (prout vertit *Lapus*) intelligatur *Latini regis tempore*, ἐπὶ pro διὰ à librariis male poſitum ſuſpicarer. *Steph.* h Οἰκίσαντος *Vat.* i Illud τι deeſt *Vat.* k Κόσμῳ τι τοῦ πολ. *Vat.* articulus τοῦ abeſt à *Cod. Ven.* l Λαβόντες *Ven.* m Ῥωμαίων *Vat.* n Τριττὴν *Ven.* huc facit *Zoſimus* l. 6. ἔστιν δὲ αὕτη [Ἀλπὶς] τρίτη, ἀφ' ἧς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν δύο Κελτῶν τοῖς ὀνόμασιν, Κοττίαι, Πεννῖναι, Μαριτίμαι. Sic habet *Cod. Ven.* τὴν Τυρρηνικὴ θαλασσαν, τὴν τρίτην ἀφεῖκον &c. o *Lapi* verſio habet *progenitores*, quod ad γενάρχας proxime accedit. *Sylb.* p Ἀβερρίγινας *Ven.* perperam. q Λίγυας *Ven.* r Non abſimile vero eſt *Dionyſium* poſt πλάνητας adjeciſſe, τὴν γὰρ τῶν πλανωμένων λέγουσιν ΕΡΡΑΡΕ. *Steph.* s Λελέγων malit *Steph.* Schediaſm. l. 1. c. 3. atque ὃν ὀνόμαζον Λελέγων pro ὀνόμαζον ὃν Λέλεγας ὀνόμαζον noto Græciſmo poſitum probat *Perſon* ex *Xenophonte* in *Oeconom.* non procul ab initio: σὺν ἂν μοι δοκῶ ταύτην, ἣν σὺ διατυγχάνῃς καλὴν, καλὴν ἔσθαι. Vide *Palmerii* Græc. Antiq. l. 1. c. 10. * Forſan *triplices*.

a Οἱ

ὁποτέρας δ' αὐτῶν ἐστὶν ἡ πατρὶς, ἄδηλον· αὐτὰ γὰρ τὰ ὀνόματα λέγει) τοῖς αὐτοῖς τούτοις σαφὲς οὐδέν. Οἱ δὲ λογιώτατοι Ῥωμαίων συγγραφέων, ὧν εἷς ἐστὶ Πόπλιος ὁ Κάτων, ὁ τὰς γενεαλογίας, καὶ ὧν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων ἕκαστοι μετέστησαν ἀποφηνάμενος, ἥ τε Γάϊος Σεμπρώνιος, καὶ ἄλλοι συχνοὶ, Ἑλλήνων αὐτοὺς εἶναί φασιν, οἳ ἐν Ἀχαΐᾳ πρὸ τῆς Ἰουλιανῶν αὐτονομίας, πολλαῖς γενεαῖς πρόσθεν τῆς πολέμου τοῦ Τρωϊκοῦ μεθεστήκασιν. Οὐδὲν μέντοι διαφέρουσι τὸν φῦλον Ἑλλήνων τὸν μετῆλθον, ὅτου πόλιν ὁπόθεν ἀπανέστησαν, ὅτου χρόνου, ὑφ' ἡγεμόνι τε καὶ ὁπόσοις τισὶν ἀφικόμενοι, ὑφ' ὁποίαις τύχαις χρησάμενοι τὸ μητρῷον ἀπέλιπον Ἑλλήνων τὸ μυθῶδες χρηστόμυθον, τοῦτό γε τῶν Ἑλλήνων μὴ ἐξαμαρτεῖν βουλόμενοι παρέσχοντο. τὸ δὲ σὺν ἀληθείᾳ ὅπως τοῦτ' ἔχει, οὐδεὶς οἶδεν. εἰ δ' ἔστι τοῖς τούτων λόγοις ὑγιὲς, οὐκ ἂν ἑτέρου τινὸς ἔφασαν ἄποικοι γένος, ἢ τῶν πελασγικῶν τῶν Ἀρκαδικῆς. ὧν πρῶτοι δὴ Ἑλλήνων ἔπλευσαν πρὸς Ἰόνιον κόλπον φεύγοντες Ἰταλίαν, ἡγεμὼν αὐτοῖς Οἰνότρης ἦν Λυκάονος. ἦν δὲ πέμπτος ἀπὸ τοῦ Αἴζειτος τοῦ Φορωνέως, τοῦ πρώτου ἐν Πελοποννήσῳ διωμαστευσάντων. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβη γίνεται· ταύτης δὲ ἐκ Διὸς, ὡς λέγεται, Πελασγός· Αἴζειτος δὲ ἐκ Λυκάονος τοῦτον δὲ Διϊάνειρα θυγάτηρ· ὁ δὲ Διϊανείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τοῦτον δὲ Οἰνώτρης, ἑπτακαιδέκατος γενεαῖς τοῦτον ἔσχατον τοῦ πρὸ Τρωϊκοῦ στρατεύσαντος. ὁ μὲν δὴ χρόνος ἐν ᾧ τὸν πρῶτον ἔπλευσαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, οὗτος· ὁ δὲ ἀπανίστης δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἰνώτρης, οὐκ ἀριθμῷ τῇ μοίρᾳ. δύο γὰρ καὶ εἴκοσι παῖδων Λυκάονι γενομένων, εἰς τοσοῦτους ἔδει κλῆρον γενέσθαι τὴν Ἀρκαδίαν χώραν. ταύτης δὲ δὴ τὰς αἰτίας ἔσχε Πελοποννήσιον Οἰνώτρης ἐκλιπεῖν, καὶ καταπλεύσαντος ναυτικὸν, ἀφεῖναι τὸν Ἰόνιον πάντα, καὶ σὺν αὐτῷ Πευκέτιος τῶν ἀδελφῶν εἷς. εἵποντο δὲ αὐτοῖς τῶν τε οἰκείων λαῶν συχνοὶ πολυάνθρωπον γὰρ δὴ τοῦτο λέγεται τὸ ἔθνος κατ' ἀρχὰς γενέσθαι· καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλαττω τῶν ἱκανῶν. Πευκέτιος μὲν οὖν ἔνθα τὸ πρῶτον ἀφικόμενος τῶν Ἰταλίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας σκηψάσας τῶν λεῶν, αὐτῆς κατῳκίσθη, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ τῶν ἐκ τούτου τοῦ χωρίου οἰκοῦντες Πευκέτιοι ὠνόμασται. Οἰνώτρης δὲ, τῶν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος, εἰς τὴν ἑτέραν ἀφικνεῖται πρὸς νότον, τῶν ὑπὸ τῶν ἐκτὸς μερῶν τοῦδε τῶν Ἰταλίης ἀνακεχύμενον, ὃς τότε μὲν Αὐσόνιος ὑπὸ τῶν προσοικούντων Αὐσονίων ἐλέγετο ἔπειτα δὲ Τυρρανοὶ θαλασσοκράτορες ἐγένοντο, μετέβαλεν ὄνομα ἔχ τῶν προσοικισάντων. Εὗρεν δὲ χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομὰς, πολλὴν δὲ εἰς ἄρουραν εὔγειον, ἥρπασεν δὲ τῶν πλείστην, καὶ δὴ τῶν οὐκ ἀμοιρίαν πολυάνθρωπον, καὶ ἀναστήσας τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς, ἔθνος πόλεις μικρὰς καὶ

Utra autem sit eorum patria, incertum est (nihil enim certi de iis proferre dicitur.) § Sed doctissimi Romanorum scriptorum, inter quos est Portius Cato, qui Italicarum urbium origines accuratissime collegit, & C. Sempronius, & multi alii, ajunt eos esse ex iis Græcis qui quondam in Achaia habitarant, & multis ante bellum Trojanum annis inde migrarunt. Veram tamen verbis disertis non scribunt aut ex qua Græca natione fuerint, aut ex qua urbe migrarint, aut quo tempore, aut quo colonis duce, aut quibus acti casibus antiquam patriam reliquerint: &, fabulam Græcam sequuti, hoc nullius auctoris Græci testimonio confirmarunt. Rei igitur veritas quomodo se habeat incertum est. Quod si istorum sermo est *verus*, non possunt coloni esse ullius alterius generis quam Areadici. Nam hi primi Græcorum, duce OEnotro Lycaonis filio, Ionico sinu trajecto, Italiam habitarunt. hic autem quintus erat ab Æzeo & Phoroneo, qui primi in Peloponneso regnarunt. Ex Phoroneo enim Niobe: ex hac & Jove (ut fertur) Pelasgus natus: Æzei vero filius Lycaon: hujus filia Dejanira: ex Dejanira & Æzeo Lycaon alter genitus: ex hoc, OEnotrus, septemdecim * generationibus ante Trojanam expeditionem. Hoc igitur est tempus quo colonia à Græcis in Italiam missa fuit. OEnotrus autem è Græcia migravit *sui patrimonii* portione non contentus. Quum enim XXII. filii Lycaoni essent, in totidem partes agrum Areadicum dividi oportebat. Hanc igitur ob causam OEnotrus, relicta Peloponneso, classeque parata, Ioniam mare trajecit, unaque Peucetius, unus è fratrum numero: multique populares eos sunt sequuti: (hæc enim gens olim frequentissima fuisse fertur) & ex aliis Græcis quotquot agrum habebant minorem quam satis esset. Peucetius igitur ad quam Italiæ partem primum appulit, supra † Japygium promontorium suis expositis, ibi consedit, & ab eo horum locorum incolæ Peucetii sunt appellati. OEnotrus vero cum majore exercitus parte ad alium finum appulit, ab occidente Italiæ latus alluentem, qui tunc Ausonius ab accolis Ausonibus dicebatur. sed, postquam Tyrrheni imperio maris sunt potiti, nomen mutavit in illud quod nunc retinet. ¶ Nactus autem amplam regionem pascuis, amplamque arationi aptam, sed maxima ex parte desertam, ac ne illam quidem quæ incolebatur magno hominum numero frequentatam; quadam ejus parte à barbaris purgata, urbes parvas & crebras in montibus

XII.

a Οἳ δὲ *Vat.* b Ῥωμαίων *Vem. Vat.* c Ἰτα *Vem. & Vat.* Ναῦ deest *Steph.* d Πρὸ δὲ Ἑλλήνων *Vat.* e Hic & paullo post Αἰζεῖτ in *Cod. Vat.* Αἰζίων legisse visus est *Lapus.* Αζεῖτ vel Αζεῦ reponendum censet *Sylburgius* ex *Pausania* in Arcadicis & *Steph. Byzant.* v. Αζανία. Sed Πελασγοῦ pro Αἰζοῦ mavult *Port.* fretus itidem auctoritate *Paus.* in Arcadicis, qui dicit Pelasgum primum in Peloponneso regnasse. f Ταύτης δὲ ἐκ Διὸς Λυκάων ἕτερος *Vat.* reliqua desunt. g Hic quoque Πελασγοῦ legit *Portus*, præcipue quod Lycaonem Pelasgi & Melibœæ sive Cyllenes Nymphæ filium finxisse memores *Apollodorus* in Bibl. l. 3. c. 8. h Abest *Vat.* i Πίφυσ *Vat.* k Τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν τοιαῦτα γράφειν γράφει *Vat.* l Πιμπλεισιν lego. *Port.* Πιμπλασιν *Vat.* m Lin. Ciceron *Vem.* n Εἰσὶ δὲ *Vat.* o Lapus verbi, *stampsit nunc quam nunc habet appellationem*: unde verisimile est illum legisse ποτὲ λαβόντ. atque ita omnino legendum esse consentiunt *Steph. Casaub.* & *Portus*: quod sæpe hoc verbo usurat *Dionys.* paullo quidem supra, ἢ καὶ ἔχειν ἐνομίσθησαν ἀρχαιότατον; & mox infra, τῶν ἔθνῶν μεγαλύνεσθαι ἐνομίσθη τὸ πλῆθος. Neque tamen (ut monet *Steph.*) γενεαλογεῖσθαι ἐνομίσθη simpliciter est *nomen assumere*, sed *nomine gloriari de posse aliud sumere*. p Κρίνει *Vat.* q Λυκάονος ἦσαν *Vat.* r Ἔλαττον *Vat.* * Ita hic & alibi vertendum esse monstravit *Th. Reinesius* cap. 3. Dissertationis *de Primis Italiæ Colonis.* † Vel *super Atran Japygiam* cum *Plinio* & *Solino.*

montibus condidit: qui mos condendi veteribus familiaris fuit. Tota autem illa ampla regio, quam tenuit, OEnotria vocata est; omnesque quibus imperavit, tertio hoc nomine assumpto, OEnotri sunt appellati. Æzeo enim regnante, Æzei appellabantur; sed quum Lycaon imperium à patre sibi relictum accepisset, ab illo rursus Lycaones sunt dicti: quum autem OEnotrus eos in Italiam transportasset, OEnotri aliquandiu vocati sunt. Meæ autem orationi Sophocles tragicus in Triptolemo fidem facit. In illa enim fabula inducitur ab eo Ceres, docens Triptolemum, quantum terrarum seminandis à se acceptis frugibus peragrare necesse habeat: primum facta mentione orientalis Italiæ, quæ ab Japygio promontorio usque ad fretum Siculum extenditur; deinde, Siciliæ oppositæ facta leviter mentione, ad occidentalem Italiam redit, & gentes maximas, quæ oram istam incolunt, recenset, initio ab OEnotrorum sedibus facto. Satis autem erit hos solos iambicos versus afferre, in quibus ait;

OEnotri Arcadii.

† *Hæc à tergo: ad dextram,*
OEnotriaque omnis, & Tyrrhenicus
Sinus, & Liguria te excipiet.

Antiochus autem Syracusanus, antiquissimus historicus, ubi de Italia condita agit, veteres colonos recensens, & quam ejus partem singuli occuparint, ait, OEnotros primos post hominum memoriam in ea habitasse: sic autem ille, "Antiochus Xenophanis "F. hæc de Italia scripsit, ex veterum mo- "numentis ea quæ maxime probabilia & cer- "tissima erant [excerpens.] Hanc regionem "quæ nunc Italia vocatur, olim tenuerunt "OEnotri. Deinde, postquam commemoravit reipublicæ formam qua utebantur, & Italum ad tempus regem eorum fuisse, à quo, mutato nomine, dicti sunt Itali: huic autem Morgetem successisse, à quo Morgetes appellati: & Siculum à Morgete hospitio exceptum, dum proprium sibi imperium struit, gentem divisisse: hæc subjicit; "Ita "igitur Siculi, & Morgetes, & Itali fuerunt, "qui erant OEnotri.

XIII. ¶ Sed age, & quantum esset OEnotrorum genus demonstremus, allato ex priscis scriptoribus alius viri testimonio, Pherecydis inquam, qui nulli Athenienssium in scribendis genealogiis secundus fuit. Ille enim de regibus Arcadiæ sic loquitur; "Ex Pelasgo "& Dejanira natus est Lycaon. hic duxit "uxorem Cyllenen, Naidem nympham, à qua "mons Cyllene dictus. Deinde, postquam recensuit eorum liberos, & quænam loca eorum unusquisque habitarit, OEnotri & Peucetii meminit his verbis; "Et OEnotrus, à "quo OEnotri nominantur, qui in Italia ha-

συνεχῶς ὅλη τοῖς ὄρεσιν, ὅσον ἐπὶ τοῖς παλαιοῖς γένους [a] οἰκήσεως σιωπᾶται. ἐκαλεῖτο δὲ ἅπα χώρα πᾶσα, πολλὴ οὖσα ὅση κατέχει, Οἰνωτρία· ἐκ οἱ ἄνθρωποι πάντες, ὅσοι ἦρξαν, Οἰνωτροί, τρίτῳ μεταλαβόντες ὀνομασίᾳ τοῦτο. ὅτι μὲν γὰρ [b] Αἰζέω βασιλεύοντος, Αἰζοὶ ἐλέγοντο· Λυκάονος δὲ παραλαβόντος τὴν ἀρχὴν, ἀπ' ἐκείνου αὖθις Λυκάονες ὠνομάσθησαν· Οἰνότρου δὲ καμόντος αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν, Οἰνωτροὶ χρόνον τινὰ ἐκλήθησαν· μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς, ἐν Τριπτολέμῳ δράματι. πεποίηται γὰρ αὐτῷ Δημήτηρ διδάσκουσα Τριπτόλεμον, ὅσην χώραν ἀναστρωθῆναι σπείραν τοῖς δοθεῖσιν [c] παρ' αὐτῆς καρποῖς διεξελθεῖν· μνησθεῖσα δὲ τῆς ἑῴας πρώτου Ἰταλίας, ἥ ἐστιν ἀπὸ ἄκρας Ἰαπυγίας μέχρι πορθμοῦ Σικελικοῦ, εἶτα μετὰ τοῦτο τῆς ἀντικρὺ ἀφαμμένης Σικελίας, ὅτι τὸ ἑσπέριον [c] Ἰταλίᾳ αὖθις ἀναστρέφει, καὶ τὰ μέγιστα τῶν οἰκούντων [d] ἔθνη διέρχεται, ἀπὸ τῆς Οἰνωτρῶν οἰκήσεως ποιησαμένη. ἀπόχρη δὲ ταῦτα μόνα λεχθέντα [e] ἰαμβεῖα, ἐν οἷς φησι·

[f] Τὰ δ' ὀπίσθε χειρὸς εἰς τὰ δεξιὰ,
Οἰνωτρία τε πᾶσα, καὶ Τυρρηνικὸς
Κόλπος, Λιγυστική τε γῆ σε δέξεται.

Antiochus autem Syracusanus, antiquissimus historicus, ubi de Italia condita agit, veteres colonos recensens, & quam ejus partem singuli occuparint, ait, OEnotros primos post hominum memoriam in ea habitasse: sic autem ille, "Antiochus Xenophanis "F. hæc de Italia scripsit, ex veterum mo- "numentis ea quæ maxime probabilia & cer- "tissima erant [excerpens.] Hanc regionem "quæ nunc Italia vocatur, olim tenuerunt "OEnotri. Deinde, postquam commemoravit reipublicæ formam qua utebantur, & Italum ad tempus regem eorum fuisse, à quo, mutato nomine, dicti sunt Itali: huic autem Morgetem successisse, à quo Morgetes appellati: & Siculum à Morgete hospitio exceptum, dum proprium sibi imperium struit, gentem divisisse: hæc subjicit; "Ita "igitur Siculi, & Morgetes, & Itali fuerunt, "qui erant OEnotri.

Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος, συγγραφεὺς πάνυ ἀρχαῖος, ἐν Ἰταλίας οἰκισμῷ τοὺς [g] παλαιοτάτους οἰκήτορας διεξιὼν, ὡς ἕκαστοί τι μέρος αὐτῆς κατεῖχον, Οἰνώτρους λέγει πρώτους τῶν μνημονευομένων ἐν αὐτῇ κατοικῆσαι, εἰπὼν ὧδε· "Ἀντίοχος [h] Ξενοφάνους τάδε συνέγρα- "ψε [i] περὶ Ἰταλίας, ἐκ τῶν ἀρχαίων λόγων τὰ πιθανώτατα "καὶ σαφέστατα· τὴν γῆν ταύτην, ἥτις νῦν Ἰταλία καλεῖ- "ται, τὸ παλαιὸν εἶχον Οἰνωτροί. ἔπειτα διεξελθὼν ὃν τρόπον ἐπολιτεύοντο, καὶ ὡς βασιλεὺς [k] ἐν" αὐτοῖς Ἰτα- λὸς ἀνὰ χρόνον ἐγένετο, ἀφ' οὗ μετωνομάσθησαν Ἰταλοί· τοῦτον δὲ τὴν ἀρχὴν Μόργης διεδέξατο, ἀφ' οὗ Μόργητες ἐκλήθησαν· καὶ ὡς Σικελὸς ὑποξενωθεὶς Μόργητι, ἰδίαν μεγάλην ἀρχὴν, διέστησε τὸ ἔθνος· ὑποφέρει ταυτί· "Ἦσαν "δὲ Σικελοὶ καὶ Μόργητες ἐγένοντο, καὶ [l] Ἰταλῖται, ἐόντες "Οἰνωτροί.

Φέρε δὴ, καὶ τὸ γένος ὅσον ἐπὶ τοῖς Οἰνώτροις ἀποδείξωμεν, ἕτερον ἄνδρα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [m] Φερεκύδην [n] τὸν Ἀθηναίων γενεαλόγων ὄντως δοκιμώτατον μάρτυρα, Φερεκύδης μὲν οὖν τῶν Ἀρκαδίας βασιλευσάντων ὧδε ὁ λόγος· "Πελασγῷ καὶ Δηϊανείρας "γίνεται Λυκάων. οὗτος γαμεῖ Κυλλήνην, Νηΐδα νύμφην, "ἀφ' ἧς τὸ ὄρος ἡ Κυλλήνη καλεῖται. ἔπειτα τῶν ἐκ τούτων γεννηθέντων διξῶν, [p] καὶ τίνας τόπους ἔσχεσαν τούτων ᾤκησαν, Οἰνώτρου καὶ Πευκετίου μεμνῆσκεται, λέγων ὧδε· "καὶ Οἰνώτρος, [q] ἀφ' οὗ Οἰνωτροὶ καλέονται οἱ ἐν Ἰταλίῃ οἰ- "κέοντες·

[a] Οἰκήσεως legisse videtur *Lapus.* quam lectionem, ut vulgata commodiorem, sequutus est *Portus.* [b] Αἰζέω & mox Αἰζοὶ *Vat.* Αἰζῶ & Αἰζῶνες, vel Dorico more Αἰζὼ & Αἰζῶνες malit *Sylburg.* Locum vero hoc modo corrigit *Portus*: ἐπὶ μὲν γὰρ Πελασγοῦ βασιλεύοντος Πελασγοὶ ἐλέγοντο. [c] Αἰζὼ Ἰταλίου *Vat.* [d] Παγαλίου *Vat.* [e] Ἰαμβείων *Vat.* [f] Ita distinguo cum *Lapo*: Τὰ δ' ὀπίσθε χειρὸς εἰς &c. [g] Παλαιστάτους *Steph.* [h] Legendum vel Ξενοφάνης vel Ξενοφάνου, *Sylb.* & *Port.* [i] Περὶ Ἰταλίας *Vat.* [k] Ex deest *Steph.* agnoscunt tamen *Ven.* & *Vat.* [l] Ita *Ven.* & *Vat.* Ἰταλῆται *Steph.* [m] Σχεδὸν *Ven.* [n] Omnino legendum, Φερεκύδην τὸν Ἀθηναῖον, γενεαλόγων ὄντως δοκιμώτατον μάρτυρα. nisi fortasse γενεαλόγων malit aliquis. *Cujacius.* [o] Δηϊανείρης *Vat.* [p] Καὶ τίνας ἔσχον τόπους *Vat.* [q] Ita *Sylburgius* ex *Codd. Ven.* & *Vat.* Ἀφ' οὗ Οἰνωτροὶ καλέονται οἱ ἐν τῇ Ἰονίῳ κόλπῳ *Steph.* reliquis omissis. † *Al.* A tergo ad dextram &c.

"κέντες ϗ Πελασγὸς, ἀφ' ὗ Πελασγοὶ καλέονται οἱ ὀν
"τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. τὰ μὲν οὖν ὑπὸ τ παλαιῶν εἰρημένα
ποιητῶν τε ϗ μυθογράφων, περί τε οἰκήσεως ϗ γένους
τ Οἰνωτρῶν, τοιαῦτά ἐστιν οἷς ἐγὼ πειθόμενος, εἰ τῷ
ὄντι Ἑλληνικὸν φῦλον ἦν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων, ὡς Κάτων
ϗ Σεμπρώνιος ϗ πολλοῖς ἄλλοις εἴρηται, τούτων ἔγονον
αὐτὸ τ Οἰνωτρῶν πείθομαι. τὸ γὰρ μὲν Πελασγικὸν ϗ τὸ
[d] Κρητικὸν, ϗ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ φασὶν, ὑστέροις εὐ-
είσκειν χρόνοις ἀφικόμενα. παλαιότερον δὲ τούτου φῦλον
[e] ἀπαναστάντα τ Ἑλλάδος εἰς τὰ πρόσταττα τ Εὐρώ-
πης, οὐδένα δυνάμει καθυπαγθῆν. τοὺς δὲ Οἰνωτροὺς
τ' ἄλλης Ἰταλίας πολλὰ χωρία ἅμα κατασχεῖν, τὰ μὲν
ἔρημα, τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, ϗ δὴ
ϗ τ Ὀμβρικῶν γῆς [f] ἐστὶν ἣν ἀποτεμέσθαι, κληθῆναι δὲ
Ἀβοριγίνας ἀπὸ τ ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως. [g] Ἀρκαδικὸν
γὰρ τὸ φιλορεῖν ὄρεσιν· ὡς ἐπιφανεῖς τινὰς ϗ τῶν
λίους Ἀθήνησιν. εἰ δέ τινες πεφύκασι μὴ ταχεῖς εἶ
περὶ πραγμάτων παλαιῶν ἀδιστάκτως τὰ λεγόμενα
δέχεσθαι, μὴ ταχεῖς ἔστω μηδὲ Λίγυας, ἢ Ὀμβρικούς,
ἢ ἄλλους τινὰς [h] βαρβάρων αὐτοὺς νομίσαι πρεμείναντες
δὲ ϗ τὰ λοιπὰ μαθεῖν, κρινέτωσ ἐξ ἁπάντων τὸ πιθα-
νώτατον. Τῶν δὲ πόλεων, ἃς ἔλεγε τὸ πρῶτον ᾠκῆσαι Ἀβο-
ριγῖνες, ὀλίγαι περιῆσαν ἐπ' ἐμοῦ· αἱ δὲ πλεῖσαι ὑπὸ
τε πολέμων ϗ ἄλλων κακῶν [i] οἰκοφθόρων βαρηθεῖσαι, ἔρη-
μοι ἀφεῖνται. ἦσαν δ' ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ τ [k] Ἀπεννίνων
ὀρῶν ὑ μακρὰν, ὡς [l] Βάρρων Τερέντιος ἐν ἀρχαιολογίαις
γράφει, ἀπὸ τ Ῥωμαίων πόλεως [m] αἱ τὸ μεγαλύτατον
ἀπέχουσαι ἡμερήσιον ὁδοῦ σταδίσμα. [n] ὧν ἐγὼ τὰς ἐπι-
φανεστάτας, ὡς ἐκεῖνος ἱστορεῖ, διηγήσομαι. [o] Παλάτιον
μὲν πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀφεστὼς [p] Ῥεάτης, πό-
λεως οἰκουμένης ἔτι τότε Ῥωμαίων ἔτι ϗ εἰς ἐμὲ, Κοϊντίας
ὁδοῦ πλησίον. [q] ἡ [r] Τρεβόλα δὲ ἀμφὶ τοὺς ἑξήκοντα στα-
δίους τ αὐτῆς πόλεως ἀφεστῶσα, λόφον ὀπιπεδώδη
σύμμετρον. [s] Οὐεσβόλα δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα τ Τρε-
βόλας ἀπέχουσα, τῶν Κεραυνίων ὀρῶν πλησίον. ἀπὸ δὲ
ταύτης τετταρακοντα σταδίοις διῳκημένη πόλις ὀπιφανὴς
[t] Σίουη, ἔνθα νεὼς πάνυ ἀρχαῖός ἐστιν Ἄρεως. [u] Μηφύλα
12 δὲ ὡς τεσσαράκοντα σταδίοις ἄποθεν τ Σίουης· λείψανα δὲ
αὐτῆς ἐρείπιά τε ϗ τείχους ἴχνη. τεσσαράκοντα δὲ στα-
δίους ἀπέχουσα Μηφύλης [x] Ὀρουίνιον, εἰ καί τις ἄλλη τ
αὐτόθι πόλεων, ὀπιφανὴς καὶ μεγάλη· δῆλοι γὰρ εἰσὶν
αὐτῆς οἵ τε θεμέλιοι τ τειχῶν, ϗ [y] τάφοι τινὲς ἀρχαιο-
πρεπεῖς, ϗ πολυανδρίαν ἐν ὑψηλοῖς χώμασι μνημονευόμενον

"bitant; ac Peucetius, à quo Peucetii ap-
"pellantur, qui in sinu Ionio. Quæ igi-
tur ab antiquis poëtis & fabularum scriptoribus de sedibus & genere OEnotrorum scriptis sunt prodita, hæc sunt: quæ ego sequutus, si vere Aboriginum gens Græca fuit (ut Cato & Sempronius, multique alii dixerunt) horum OEnotrorum progeniem eam fuisse credo. Pelasgos enim & Cretenses, alios que qui in Italia habitarunt, posterioribus temporibus eo venisse comperio. Classem autem hac antiquiorem, quæ in occiduas Europæ partes ex Græcia migrarit, nullam reperire queo. Arbitror autem ipsos OEnotros cum multa alia Italiæ loca occupasse, quæ partim deserta partim male culta nacti fuerant, tum etiam agri partem aliquam Umbris ademisse: Aborigines autem vocatos quod in montibus habitarent (Arcadicum enim est montium habitatione delectari) ut ii qui Athenis * Hyperacrii & Parhalii *vocabantur*. Quod si qui naturâ comparatum habent, ut ad ea, quæ de rebus priscis dicuntur, temere admittendum non sint faciles; illi etiam ne faciles sint ad credendum eos aut Ligures, aut Umbros, aut alios quospiam barbaros fuisse: sed ubi exspectarint donec & cætera cognorint, tunc demum id quod omnium maxime probabile fuerit judicent. ¶ Oppida autem in quibus Aborigines habitarunt, pauca superant ætate mea; maxima vero eorum pars, bellis aliisque pestiferis calamitatibus oppressa, desolata est. Erant autem in Reatino agro, non longe ab Apenninis montibus, (ut Terentius Varro in suis Antiquitatibus scribit) aberantque à Roma, qua minimum, iter unius diei. quorum præcipua ego (ut ille prodidit) narrabo. Palatium, quod xxv. stadia distat à Reate, urbe à Romanis meis etiam temporibus habitata, prope viam Quintiam. Trebula ab eadem urbe circiter lx. stadia distat, in modico colle sita. Vesbola, quæ eodem intervallo à Trebula abest, prope Ceraunios montes. Ab ea autem quadraginta stadia, Suna, urbs insignis, ubi est templum Martis pervetustum. Mephyla vero triginta circiter stadia abest à Suna; cujus ruinæ & murorum vestigia exstant. Quadragesimo autem stadio à Mephyla Orvinium urbs, siqua alia, in eo tractu insignis & magna. Apparent enim & fundamenta ejus murorum, & monumenta quædam quæ veterem magnificentiam retinent, & ambitus sepulchrorum per celsos aggeres porrectorum.

XIV. *Aboriginum urbes.*

a Sic *Ven.* & *Vat.* Τε deest *Steph.* b Γενῶν *Steph.* c Εἶεν *Vat.* d Non debet vox Κρητικὸν cuiquam esse suspecta. nam certum est in multis Italiæ locis sedes quondam fixisse Cretenses. *Cas.* e Ἀπαναστάντα *Vat.* f Ita *Ven.* & *Vat.* Ἐστὶν ὃν *Steph.* Ἐστὶ δὲ *Cam.* Ἐὰν ἢν vel ἔσθ' ὃν malit *Sylb.* g Persuasum habeo genuinam lectionem esse ἀρχαϊκὸν γὰρ. *Cas.* h Βαρβάρους *Vat.* i Οἰκοφθορηθεῖσαι *Ven.* & *Vat.* probatque *Sylb.* k Ἀπεννίνων *Ven.* quomodo habent *Dionys. Perieg.* & *Steph. Byz.* l Alibi per Ου scribitur: quod scripturæ genus probant quæ ipse auctor infra tradit de Æolico digammate. *Sylb.* m Καὶ ϗ βρ. *Vat.* n Ω διὰ δύο ἰῶτα *Vat.* atque ita *Lapus.* o Vide Annott. *Sigonii* & *J. F. Gronovii* ad *Liv.* l. 1. c. 5. p. 17. *Ed. Amstel.* 1679. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 680. p Ῥεάτην vocat *Steph. Byz.* q Articulus ἡ deest *Vat.* r Τρεβοῦλα (ut puto) scribendum ex Latinorum scriptorum auctoritate. s Cum in codice quodam *Vaticano* sit Συεσσοῦλα (ut testatur *Ursinus*) forsan legendum Συεσσούλα *Suessula.* Nam Suessulanos & Trebulanos in Falerno agro collocat *Plin.* l. 3. c. 5. atque non procul à monte Vesuvio. unde suspicaretur aliquis Vesuvium ibi à *Plinio* nominari *Dionysii nostri* Ceraunios montes. *Sylb.* Si Vesbola non procul ab urbe, quomodo montibus Ceraunîis, qui in Epiro, proxima esse poterat. ideo pro πλησίον forte legendum ἐσωτέρω. *Port.* Vide & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 682. 684. t Σίουη *Ven.* & *Vat.* Auctor fortasse scripsit Σούνα, nam Σούνιον agnoscit *Ptolemæus* & Suanenses *Plinius. Sylb. Suna* habet *Lapus.* u Μηφύλα *Ven.* forsan Medullia *Plinii. Sylb.* x Forsan est *Strabonis* & *Ptolemæi* Κορφίνιον. Sed si Μηφύλα urbs esset *Plinii* Mevania, Ὀρουίνιον esset ejusdem Urbinum. *Sylb.* Verum in immanes sese errores præcipitavit *Sylburgius*, quod, cum *Dionysius* diserrimis verbis de omnibus istis Aboriginum oppidis pronunciet, eas *suas esse* ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῇ, ille ex omni propemodum Italia vocabulorum similitudines conquisiverit; ut ex Etruria *Suanam*, ex Umbria *Urbinum*, ex Pelignis *Corfinium* oppidum &c. *Cluver.* Ital. Antiq. p. 682. y Τάφους *Ven.* quod & agnoscit *Lapi* versio. z Illi, quod summa montium juga tenerent; hi vero, quod ad mare incolerent.

rectorum. Hic etiam est vetustum Minervæ templum, in arce exstructum. Octogesimo autem à Reate stadio, euntibus Juria via, juxta Coretum montem, Cursula, nuper diruta. Ostenditur & quædam insula, cui nomen Issa, palude cincta, quam absque munitione manu facta *incolæ*, cœnosis ac paluſtribus aquis freti tanquam mœnibus, habitasse feruntur. Issæ proximum est Maruvium, in intimo ejusdem paludis recessu situm, distans quadragesimo stadio à Septem aquis, quæ ita vocantur. Rursus à Reate versus Latium euntibus occurrit Batia, ad trigesimum stadium: Tiora vero, quæ & Matiera vocatur, ad trecentesimum inde stadium. In hac antiquissimum Martis oraculum fuisse fertur, non absimile illi (ut ajunt) quod Dodonæ quondam fuisse fabulis proditur: nisi quod illic columbam in sacra quercu sedentem oracula reddere solitam dicunt; at apud Aborigines avis divinitus missa, quam ipsi picum, Græci δρυοκολάπτην vocant, supra columnam ligneam apparens idem faciebat. Ab urbe autem ante dicta aberat XXIV. stadia Lista, metropolis Aboriginum; quam olim Sabini, noctu ex Amiterna urbe profecti, ex improviso ceperunt: qui vero capta urbe evaserunt, à Reatinis recepti, quum sæpius eam recuperare tentassent, nec tamen potuissent, agrum eorum, quasi adhuc esset suus, diis consecrarunt; diris devoventes eos, qui fructus in posterum ex eo caperent. ¶ Septuagesimo à Reate stadio clara urbs Cutilia, monti adjacens: & ab ea non longe lacus, cujus amplitudo est quatuor jugerum, aquarum nativarum semper fluentium plenus, immensæ, ut fertur, profunditatis. Hunc autem, quod nescio quid divini habeat, indigenæ sacrum Victoriæ putant; eumque coronis cinctum, ne quis ad latices accedat, inaccessum servant: nisi quibusdam anniversariis temporibus, quibus sacra ritu suo faciunt, ascendentes insulam ejus quibus est fas. Illa autem diametrum habet ferme quinquaginta pedum, nec plus quam pedem ex aquis eminet. Est autem instabilis, & in varias partes fluitat, vento eam modo huc modo illuc impellente. In ea vero herba quædam nascitur butomo perquam similis, & frutices quidam non magni; res quæ superat captum eorum qui vim naturæ non sunt contemplati, & nullo quidem miraculo inferior.

XV.

θεσθαλον· ἔνθα καὶ νῆσός [a]ἐστιν Ἀθλωνὰς ἀρχαῖος, ἱερὸν μὲν ὂν· ἀπὸ τῆς ἀνέσεως. ἀπὸ δὲ σταδίων ὀγδοήκοντα Ῥεάτης, τοῖς [b]εἰσιοῦσιν ἀφ' ὁδοῦ τῆς [c]Ἰουλίας ὁδοῦ ἀφ' [d]Κόρτιον ὄρος, [e]Κορσοῦλα νεωστὶ διεφθαρμένη. λέγονται δέ τις ἡ νῆσος, [f]Ἴσσα αὐτῇ ὄνομα, λίμνῃ περίρυτος· ἣν χοιρὶς ἐρήμαν ποιητὴν κατοικῆσαι λέγονται, τοῖς τέλμασι τῆς λίμνης, ὑπόσα τείχεσι, χράμενοι. πλησίον δὲ ἡ Ἴασις [g]Μαρούιον, ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τῆς αὐτῆς λίμνης κειμένη, τεσσαρακοστὰ σταδίους ἀπέχουσα τῆς καλουμένης Ἑπτὰ ὑδάτων. ἀπὸ δὲ Ῥεάτης πάλιν [h]τὴν ἐπὶ Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, ἡ [i]Βατία μὲν ἀπὸ τριακοστοῦ σταδίου· Τιόρα δὲ ἀπὸ [k]τριακοσιοστοῦ, ἡ καλουμένη [l]Ματιήνη. ἐν ταύτῃ [m]δὲ [n]λέγεται χρηστήριον Ἄρεως γενέσθαι πάνυ ἀρχαῖον. ὁ δὲ τέμενος αὐτοῦ τῆς πλησίον [o]εἶναι, ὃς φασι, τῆς τῆς Δωδωναίας μυθολογουμένης ποτὲ γενέσθαι πλησίον ὅσον ἐκεῖ μὲν [p]ἐπὶ δρυὸς ἱερᾶς χρηζομένη θεσπεσῴδειν ἐλέγετο· τῆδε δὲ τοῖς Ἀβοριγίσι θεόπεμπτος ὄρνις, ὃν αὐτοὶ μὲν πῖκον, Ἕλληνες δὲ [q]δρυοκολάπτην καλοῦσιν, ἐπὶ κίονος ξυλίνης φαινόμενον τὸ αὐτὸ ἔδρασι. τέτταρσι δὲ ἐπὶ τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀπέχουσα ἡ ἐρημουμένη πόλεως Λίσσα, μητρόπολις Ἀβοριγίνων, ἣν παλαιότερον ἔτι Σαβῖνοι νύκτωρ ἐπιστρατεύσαντες ἐκ πόλεως Ἀμιτέρνης ἀφύλακτον αἱροῦσιν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἁλόσεως τρεσθέντες, [r]ἀποδεξαμένην αὐτοὺς Ῥεατίνην, [s]πολλὰ πειρᾶσθαι, ὡς οὐκ οἷοί τε ὄντες ἀπολαβεῖν, ἱερὰν ἀνῆκαν, ὡς σφετέραν ἔτι, καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐξαλίσεις ποιησάντων ἀρᾶς τοὺς καρπουμένους αὐτὴν ἔσεσθαι. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Ῥεάτης [t]Κοτυλία πόλις ἐπιφανὴς, τραχὺς ὄρει κειμένη· ἧς ἔστιν ἡ τραχεῖα λίμνη τετράγωνον πλέθρων ἔχουσα τὴν περίμετρον, αὐτηγενὴς πλήρης ναάματος ἀπορρέοντος ἀεὶ, βάθος, ὡς λέγεται, ἀβυσσος. τούτῃ ἔχουσάν τι θειοτερὸν, ἱερὰν τῆς Νίκης οἱ ἐπιχώριοι νομίζουσι, καὶ περιέρξαντες κύκλῳ τέμμασι, μηδένα [u]τῷ ναάματι πελάζειν, ἄβατον φυλάσσουσιν, ὅτι μὴ χαρεῖς [v]τισι διετησίοις, ἐν οἷς ἱερὰ θύουσιν, ἃ νόμος, ἐπιβαίνοντες δὲ ἐν αὐτῇ νησίδος, οἷς ὅσιον. ἡ δὲ νῆσος ἔστι μὲν ἑκατέρωθεν πεντήκοντα ποδῶν τὸ ἀφέμετρον· [w]περιγένηται δὲ τοῦ ναάματος, ὑπὲρ πλεῖον ἢ ποδιαῖον ὕψος. ἀνίδρυτος δ' ἐστὶ, καὶ περιήχεται πολλαχῇ, διὰντος αὐτὴν ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους [x]τοῦ πνεύματος. χλόη δέ τις ἐν αὐτῇ φύεται βυτόμῳ προσεμφερὴς, καὶ θάμνοι τινὲς ὑπὲρ μεγάλοι, περίγραμμα κρείττον λόγου τοῖς ἀθεάτοις ὧν ἡ φύσις δρᾷ, καὶ θαυμάτων σθένος ἀπέσχεν.

[a] Τὴν

a Ἀθλωνᾶς *Ven. Vat.* *b* Ἰοῦσι *Vat.* *c* Ἰουλίας legit *Lapus.* Σαλαρίας *Gelenius.* Οὐαλερίας *Sylburg.* Verum Οὐαλερίας non legendum esse docet *Strabo*, qui *Valeriam à Tibure Albam* ferre tradit, quæ urbs erat Marsorum, haud ita procul à lacu Fucino sita. *Dionysius* vero eam viam Reate oppidum pertingere diserte scribit. Neque placet Σαλαρίας: nam à Reate Romam usque iter per Salariam viam referunt antiqua Itineraria *Antonini* atque tabulæ. *Cluver. ibid.* Fortasse Ἰουλίας legendum à Porta Julia, de qua *Fabricius* in sua Romæ descriptione. *Port.* *d* Κόρτιον *Lapo & Gelenio.* Vide *Cluver.* Ital. Antiq. p. 683. *e* Κύρσουλα *Ven.* Forte Καρσοῦλα. *Cluver. ibid.* *f* An Issam recte posuerit, dubium videtur *Cluverio*, p. 682, 683. *g* Oppidulum *Morro* (inquit *Cluver.*) apud intimum Velini lacus recessum, nomine simul atque situ antiquum se esse *Maruvium* aperte prodit. *h* Ἐπὶ τὴν Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, i. e. *versus Latinam viam euntibus. Sylb.* Sed illam emendationem rejicit *Cluverius*: quod *Latina via*, per medium Latium ducta, XL. ferme millia passuum ab Reate aberat &c. *Ital. Antiq.* p. 684. *i* Vatia *Lapo.* *k* In voce τριακοστοῦ mendum inesse certum est; ager quippe Reatinus ad τριακοστὸν σταδίου nunquam sese extendit. An vero interpres satis dextre eam vocem in τριακοσιοστοῦ mutaverit plane dubito: quando longius hæc vox ab illa abit, quam uti facile in eam delabi exscriptor potuerit. *Cluver.* Ital. Antiq. p. 682. *l* Ita *Ven.* & *Vat. Marmor. Steph.* & *Lapi* Codex. *m* Deest *Vat.* *n* Τὸ δρυὸς *Ven.* & *Vat.* quod & agnoscit *Lapus.* *o* In *Lapi* versione est, *Graci* δρυοκολάπτην vocant sive ἀρυοκολάπτην. *Sylb.* In editione Basiliensi, qua utor, est ἰρυοκολάπτην. *p* Ὡς ποτὲ παμφήμου ὄρνιθος εἶναί τι *Vat.* *q* Τὴν αὐτὴν γῆν legisse videtur *Gelenius.* Ἀβρῶν omittit *Vat.* *r* Κοτυλαῖοι *Ven.* Κοτύλαιοι *Vat.* In antiquissimo oracolo est Κοτύλη. Latinis levi mutatione dicitur *Cutilia*, *Cutilia*: & Græcorum nonnulli à Latina formatione fecere Κοτυλίαι, Κοτυλίαν & Κοτυλία. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 687. *s* Πειρᾶσθαι τῷ νάματι *Vat.* *t* Τῶν ἐντοπίων *Vat.* *u* Ἡρίμῳ δὲ πνεύματος *Ven. Vat.* & *Lapi* Cod.

a Ante

XVI.

Τοιῶδε μὲν δὴ τρόπῳ εἶχον Αβοριγῖνες ὑπὸ τούτοις λόγοις τὰ πρῶτα ἐνοικήσαντες τοῖς τόποις, ἐξαναστάντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικοί. ὁρμώμενοι δὲ ἐντεῦθεν, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς ὁμοτέρμοσιν ὄσιν, ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν. τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἱερά τις ἐξελθοῦσα νεότης, ἀνδρῶν ὀλίγων, καὶ βίου ζητοῦσιν ὑπὸ τῶν γεναμένων ἀποστελλόντων, ἔθος ὑπερπληροῦντες ἀρχαῖον, ὡς πολλοὺς βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων ὑπέφαμεν χρησαμένους. ὁπότε γὰρ εἰς ὄχλου πλῆθος ὑπίδοιεν αἱ πόλεις τοὺς λαοὺς, ὥστε μηκέτι ταῖς οἰκείαις τροφαῖς ἅπασιν τοῖς ἐξ αὐτῶν γεγραφόσι κεῖσθαι, ἢ κακωθῆναι ταῖς ὑραναίαις μεταβολαῖς ἡ γῆ σπανίους τοὺς εἰωθότας καρποὺς ἐξενέγκαι, ἢ τοιόνδε τι πάθος ἄλλο τοὺς πόλεις κακῶσαι, εἴτε ἄμεινον εἴτε χεῖρον, ἀνάγκην ὑπισήσασθαι μειώσεως τοῦ πλήθους, θεῶν ὅτῳδὴ καθιερεύντες ἀνθρώπων ἐτείους γενεὰς ἐξέπεμπον ὅπλοις κοσμήσαντες ἐκ τῶν σφετέρων· εἰ μὲν ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἐκ πολέμου χαριστήρια θεοῖς ἀποδώσειν, προθύοντες ἱερὰ τὰ νομιζόμενα, εὐφήμοις οἰωνοῖς τὰς ἀποικίας προπέμποντες· εἰ δ' ὅτι μιαίμασι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς αἰτούμενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ παράπλησιον δρῶντες, αὐτοί γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους. οἱ δὲ ἀπαναστάντες, ὡς οὐκέτι τῆς πατρῴας γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέραν ἢ ὑποδεξομένην αὐτοὺς, εἴτε τοῖς φιλίᾳ, εἴτε ὑπὸ πολέμῳ κρατηθεῖσαν, πατρίδα ἐποιοῦντο ὅ, τε θεὸς, ᾧ κατονομασθεῖεν ἀπελαυνόμενοι, συλλαμβάνειν αὐτοῖς ὡς τὰ πολλὰ εἰώθει, καὶ παρὰ τὴν ἀνθρωπίνιον δόξαν κατορθοῦν τὰς ἀποικίας. τότῳ δὴ τῷ νόμῳ χρώμενοι καὶ τότε τὴν Αβοριγίνων τινὲς, ἀνθ' ὧν τοὺς ἀνδράσι τὴν χωρίων κτείνειν ἐδόκουν τὴν ἀκμαίαν ἡλικίαν, ἀγαθῇ τύχῃ θεοῦ ἐνὸς ἕνεκα τοῦτο πεπαυμένοι θεῶν ὅτῳδὴ καθιεράσαντες σπαυσίους γενεὰς, ἀνδραποδίζονται τοὺς παῖδας ἐκ τῶν σφετέρων· οἱ τοὺς Σικελοὺς ἄγοντές τε καὶ φέροντες διετέλουν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον. ὡς δ' ἅπαξ ἔσχον χωρίων τῶν τὴν πολεμίας ἐκρείττοσιν, ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Αβοριγῖνες, οἱ ἀνάρσιοι γῆς, ἃ τὴν σφᾶς ἔκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς ὁμόροις καὶ πόλεις ἐκτίσθη ἄλλας τε πάσας, καὶ τὰς μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Αντεμνάτας τε καὶ Τελλήνεις, καὶ Φικολνέους τοὺς πρὸς τοῖς κεκλιμένοις Κορνίκλοις ὄρεσι, καὶ Τιβυρτίνους, παρ' οἷς ἔτι καὶ εἰς τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελίων· καὶ ἧσθη ἁπάντων μάλιστα τῶν προσοικούντων λυπηροὶ τοῖς Σικελοῖς. ἀνίεται δὲ οὐκ τούτων τῶν διαφορῶν τοῖς ἔθνεσιν ὅλοις πόλεμος, ὅσος σφοδρὸς τῶν τοιούτων γενόμενος ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ προῆλθεν ἄχρι πόρρω, χρόνῳ μακρυνόμενος.

¶ In his igitur locis Aborigines, expulsis inde Umbris, primas sedes feruntur posuisse. Hinc autem excurrentes, tum cum aliis barbaris, tum vero præcipue cum Siculis confinibus, armis de agro decertabant. ac primum quidem sacra quædam juventus egressa exiguo numero, victus quærendi causa à parentibus suis emissa, more prisco, quem apud multos & barbaros & Græcos receptum scio. Quoties enim vulgi multitudo in aliquibus civitatibus ita crevisset, ut domestica alimenta omnibus sufficere non possent; aut aëris intemperie terra læsa fruges solito pauciores protulisset; aut aliquis alius hujusmodi casus, sive bonus, sive malus, civitatibus multitudinis minuendæ necessitatem imposuisset; deo cuipiam consecrantes annuam hominum progeniem, ex suis finibus armis instructam emittebant. Et, si pro felici hominum proventu aut victoria in bello parta gratias diis agerent, peractis ante sacris solennibus, faustis ominationibus colonias prosequebantur: sin iratis diis præsentium malorum finem poscerent, idem fere faciebant; sed mœsti, & veniam petentes ab iis qui expellebantur. Illi vero inde migrantes, patria in posterum carituri, nisi aliam quæ se reciperet pararent, quam vel gratia vel armis quæsissent, eam patriæ loco habebant: deusque, cui dicati fuissent ii qui abigebantur, eos plerumque adjuvare coloniasque eorum præter omnem hominum opinionem fortunare videbatur. Illum igitur morem sequuti tum quoque Aboriginum quidam, regione viris florente (nullos enim filios volebant necare, quia id longe omnium gravissimum piaculum putabant) deo cuipiam consecrata annua progenie, filios, ubi virilem ætatem attigissent, colonos alio miserunt: qui simulacque patrium solum reliquerunt, res Siculorum agere ac ferre non destiterunt. Ut vero semel hi quibusdam hostilis agri locis potiti sunt, tutius jam & reliqui Aborigines, agrorum inopes, suos quisque vicinos aggressi sunt: urbesque condiderunt, cum alias, tum eas quæ ad hanc usque ætatem incoluntur, Antemnates, Tellenenses, * Ficulnenses, prope montes qui Corniculi vocantur; & Tiburtinos, apud quos ad hoc usque tempus pars quædam urbis Sicilio vocatur: nec ullam aliam finitimam gentem magis quam Siculam infestabant. Ex istis autem controversiis bellum inter gentes integras exortum est, quantum nullum aliud superiorum in Italia gestorum: quod & maxime diuturnum fuit.

¶ Deinde

a Ante hæc verba in *Ed. Steph.* ponitur hic titulus, Δεύτερα τῶν Ἀβοριγίνων εἴκησις. Ex margine in textum irrepsisse videtur; quare tollendum censuimus. *Sylb. & Port.* b Si eundem verborum modum velimus, ut syntacticæ leges exigunt, pro ἐξενέγκαι reponendum fuerit ἐξενέγκαι. eo enim modo præcedit λαῶν & sequitur ἐπιτύχοι. *Sylb.* c Ex illis verbis præcedentibus, εἰ μὲν χαριστήρια θεοῖς ἀποδώσειν, patet hîc εἰ δὲ αὐτοῖς legendum esse; alioqui oratio erit ἀκόλουθος. Sin (ne quid innovemus) vulgata lectio retineatur, hoc modo intelligenda sunt verba: εἰ δὲ χαριστήρια θεοῖς ἀποδώσειν αὐτοὶ μὲν, ἀποπεμπόμενοι τῶν προσχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ παραπλήσιον δρῶντες αὐτοὶ γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους, οἱ δὲ σφετέρας ἐξενέγκαντες. *Port.* d Δρᾶν, αὐτοῖς τι *Vat.* e Ὡς οὐκέτι τῆς πατρῴας γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέραν, ἢ ὑποδεξομένην αὐτοὺς, ὅτι αὐτοῖς φιλίαν, εἴτε πολέμῳ κρατηθεῖσαν lego, & αὐτοῖς φιλίαν non ad κρατηθεῖσαν pertinere, sed cum ὑποδεξομένην jungi dico: ideoque locum aliter interpretandum esse. Sed quomodo quam acquirebant terram πατρῴαν γῆν itidem vocare poterant? Hoc ad sobolem eorum referri puto: ut nimirum suæ saltem soboli πατρῴαν γῆν relinquerent. *Steph.* f Ἄγνυς *Vat.* g Aut tollendus articulus ἡ, aut distinctio transponenda post τῶν σφᾶς; ita ut ἡ τῶν σφᾶς cum γῆς jungerentur. *Sylb. & Steph.* h Τίβυρτινους, παρ' οὓς *Vat.* i Σικελικὸν *Vat.* infra sub initium lib. 2. dicit, ἐν οἷς καὶ τόπου τινὰ ὑπόμνημα Σικελικὸν λεγόμενον. *Lapus* vertit *Sirulensis vocatur*, *Gelenius* autem *Siculenum*. *Sylb.* * Ficulenses malit *Cluverius* Ital. Antiq. pag. 660.

XVII. *Pelasgos admissos Aborigines.*

¶ Deinde Pelasgi quidam, ex iis qui habitabant in ea quæ Thessalia vocatur, suas sedes relinquere coacti, in partem sedium recepti sunt ab Aboriginibus, opibusque communibus bellum contra Siculos gesserunt. Aborigines autem, fortasse auxilii spe, sed (ut ego arbitror) potissimum ob cognationem eos receperunt. Pelasgorum enim gens Græca erat antiquitus ex Peloponneso oriunda: fortunam autem adversam experta est, cum multis aliis in rebus, tum præcipue in eo quod variis acta erroribus fuerit, nullasque certas sedes habuerit. Primum enim circa Achaïcum Argos, quod ita nunc vocatur, quum essent indigenæ (ut multi ajunt) habitarunt. hoc autem nomen à rege Pelasgo antiquitus acceperunt. Pelasgus autem filius erat Jovis (ut fertur) & Niobes, Phoronei filiæ: cum qua prima muliere mortali Jupiter rem habuit, ut fabulis proditur. Sextaque post ætate Peloponneso relicta, in Hæmoniam, quæ tunc ita appellabatur, nunc vero Thessalia vocatur, migrarunt. Coloniæ autem duces erant, Achæus, Phthius, & Pelasgus, Larissæ & Neptuni filii: qui, in Hæmoniam profecti, barbaros ejus incolas expulerunt, & agrum trifariam divisérunt; easque partes à coloniæ ducibus Phthiotin & Achaiam & Pelasgiotin denominarunt. Quum autem quinque ætates ibi mansissent, quibus ad maximam felicitatem sunt provecti, fructus ex præstantissimis Thessaliæ campis percipientes, circa sextam ætatem eos inde expulerunt Curetes & Leleges, qui nunc Ætoli & Locri vocantur; aliique multi Parnassi accolæ, ductu Deucalionis filii Promethei & Clymenes Oceani filiæ.

XVIII. ¶ Quum autem in ipsa fuga dissipati fuissent, alii eorum in Cretam abierunt: alii quasdam insulas Cycladas occuparunt: alii circa Olympum & Ossam, in ea quæ Hestiotis vocatur, sedes posuerunt: alii in Bœotiam, Phocidem, & Eubœam delati sunt: alii, quum in Asiam trajecissent, circa Hellespontum multa maritima loca occuparunt, & ex insulis adjacentibus cum multas alias, tum eam quæ nunc Lesbos vocatur, mixti Græcis, qui primam coloniam ductu Macaris Criasii Filii eo deducebant. Sed quum maxima eorum pars per loca mediterranea se contulisset ad Dodonæos suos cognatos, (quibus, ut sacris, nemo bellum inferre volebat) modicum quoddam tempus ibi sunt commorati: sed ubi eos à se gravari senserunt, quod terra omnibus alendis non sufficeret, eam regionem reliquerunt; sequuti oraculum, quo jubebantur in Italiam navigare, quæ tunc Saturnia vocabatur. Quare paratis multis navibus mare Ionium trajecerunt, oram Italiæ proximam attingere contendentes: sed, flante austro, & locorum ignari, in altum delati, ad unum Padi

Ἐπειτα Πελασγῶν τινες τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ [a] καλουμένῃ Θετταλίᾳ, τὴν ἑαυτῶν ἀναγκασθέντες ἐκλιπεῖν, συμμαχικὰ γίνονται τοῖς Αβορίγισι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμησαν τοὺς τὴν Σικελίαν. ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Αβορίγινες, ἴσως μὲν καὶ τὴν χρείαν τὴν ὠφελησόμενοι ἐλπίδα, ὡς δ' ἐγὼ πείθομαι, [b] καὶ μᾶλλον τὸ συγγενὲς μάλιστα. λαὸς γὰρ ἦν τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν, ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον. ἐχρήσαντο δὲ τύχαις δυσκότμοις, εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' εἰς τὸ πολύπλανόν τε καὶ σόδε- νὸς τόπου βέβαιοι οἰκήσαι. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τὸ καλούμενον νῦν Αχαϊκὸν Αργος ᾤκησαν αὐτόχθονες ὄντες, ὡς [c] οἱ μὲν πολλοὶ περὶ αὐτοῦ λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς ταύτην, [d] ἀπὸ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. οὗτος δὲ ὁ Πελασγὸς οὐκ Διὸς, ὡς λέγεται, καὶ τῆς Νιόβης τοῦ Φορωνέως, ἣν πρώτην γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς, ὡς ὁ μῦθος ἔχει. ἔκτην δὲ ὕστερον γενεὰν Πελοπόννησον [e] ἐκλιπόντες, εἰς τὴν τότε μὲν Αἰμονίαν, νῦν δὲ Θετταλίαν ὀνομαζομένην, μετῳκίσησαν. ἦγοντο δὲ τῆς ἀποικίας Αχαιὸς, καὶ Φθίος, καὶ Πελασγὸς, καὶ Λαρίσσης καὶ Ποσειδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν Αἰμονίαν, τούς τε χειροήθεις, οἳ αὐτῇ βαρβάρως ἐξελαύνουσι, καὶ νέμονται τὴν χώραν τριχῇ, τοῖς ἡγεμόσι ποιήσαντες ὁμωνύμους τὰς χώρας, Φθιῶτιν, [b] καὶ Αχαΐδα, καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μείναντες αὐτόθι γενεὰς, ἐν αἷς ὀλίγου μείζους εὐτυχίας ἤλασαν, τὰ κράτιστα τῆς [i] ἐν Θετταλίᾳ πεδίας καρπούμενοι, περὶ τὴν ἕκτην γενεὰν, ἐξελαύνονται Θετταλίας ὑπό τε Κυρήτων καὶ Λελέγων, οἳ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχνῶν ἄλλων περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκούντων, ἡγεμόνα τῶν πολεμίων Δευκαλίωνα τὸν Προμηθέως, μητρὸς δὲ Κλυμένης τῆς Ωκεανοῦ. Σκεδασθέντες δὲ κατὰ τὴν φυγὴν, οἱ μὲν, εἰς Κρήτην ἀπῆλθον· οἱ δὲ, τῶν Κυκλάδων νήσων τινὰς κατέσχον· οἱ δὲ, περὶ τὸν Ολυμπόν τε καὶ τὴν [k] Οσσαν, τὴν καλουμένην Εστιῶτιν, ᾤκησαν· ἄλλοι δὲ, εἰς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὔβοιαν διεκομίσθησαν· οἱ δ', εἰς τὴν Ασίαν περαιωθέντες, περὶ τὴν Ελλήσποντον πολλὰ χωρία κατέσχον, καὶ τὴν προκειμένων αὐτῇ νήσων ἄλλας τε συχνὰς, καὶ τὴν νῦν καλουμένην Λέσβον, ἀναμιχθέντες τοῖς ἐκ τῆς Ελλάδος ἅμα τοῖς πρώτοις ἀποικίσαι εἰς αὐτὴν, ἄγοντος Μάκαρος τοῦ [l] Κριασίου. [m] τὸ δὲ πλεῖον αὐτοῖς μέρος διὰ τῆς μεσογείου [n] περαπόμενοι πρὸς τοὺς ἐν Δωδώνῃ κατοικοῦντας, σφῶν συγγενεῖς, οἷς θεὸς ἐξῆν [o] ὁπλοφορεῖν πόλεμον ὡς ἱερεῖς, χρόνον μέν τινα σύμμετρον αὐτόθι διέτριψαν· ἐπεὶ δὲ λυπηροὶ [p] ὄντες αὐτοῖς ἠθάνοντο, διὰ ἰσχνῆς ὅσης ἅπασα περέφη τῆς γῆς, ἐκλείπουσι τὴν χώραν, χρησμῷ πειθόμενοι κελεύοντι πλεῖν εἰς Ιταλίαν, ἣ τότε Σατορνία ἐλέγετο. καταπλευσάμενοι δὲ ναῦς πολλὰς, περαιοῦνται τὸν Ιόνιον, ἀσμένως μὲν ποιούμενοι τὸν ἔγκλιτα τῆς Ιταλίας ἅψασθαι χωρίων· ὑπὸ δὲ νοτίου πνεύματος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων [q] μετέωροι ὀχεόμενοι, καὶ πρὸς ἑνὶ τοῦ Πάδου

στομάτων

a Καλουμένῃ πρὸ Θετταλίᾳ *Vat.* b Deest *Vat.* c Omittit *Vat.* d Ἐπὶ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως *Vat.* e Καὶ Νιόβης τῆς Φορωνέως. *Vat.* f Ἐκλειπόντες *Vat.* g Τὰς μείζους *Vat.* h Καὶ Πελασγιῶτιν καὶ Αχαΐδα *Vat.* i Ἐν τῇ Θετταλίᾳ *Vat.* k Οσσαν, πρὸς μεσόγειον δὲ Εὐβοίας *Vat.* l Κρησίου *Vat.* Κρησίου ex *Lapi* versione. Forsan rectius Κρείου. nam Criasum quintum Argivorum regem agnoscit *Eusebii* Chronicon. *Sylb.* Criasi etiam meminit *Apollodorus* in Bibl. l. 2. c. 1. m Τὸ δὲ πλεῖον αὐτῶν *Vat.* Malim τὸ δὲ πλεῖον αὐτῶν μέρος, nisi ἀνάπαυσιν esse dicas. *Reit.* n Τραπόμενοι *Vat.* o Πόλεμον ἐπιφέρειν *Vat.* p Λυπηροὶ ὄντες *Vat.* q Μετεώροις ὀχεόμενοι, καὶ ἀγνοίᾳ τῶν τόπων *Vat.*

a Non

σημάντον ὁρμισάμενοι [a] Σπινῆτη καλούμενον, νεῦς μὲν αὐτῇ ἐνταῦθα καταλείπουσι, καὶ τὴν ἤπειρον διιόντες παλαιπωρίᾳ ὄχλου, [b] φυλακὴν ἐπ' αὐτοῖς καταστήσαντες, ὡς ἔχοιεν, εἰ μὴ σφίσι τὰ πράγματα, καταφυγήν. καὶ οἱ μὲν παμείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τεῖχος τῷ στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι, καὶ ταῖς ναυσὶν εἰσκομίσαντες τὰς εἰς τὸν βίον εὐπορίας, ἐπειδὴ καιρὸν γοῦν εἶδον αὐτοῖς χωρεῖν τὰ πράγματα, πόλιν ἔκτισαν ὁμώνυμον τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ· [c] εὐτύχησάν τε μάλιστα τῶν περὶ τὸν Ἰόνιον οἰκούντων, θαλασσοκρατοῦντες ἄχρι πολλοῦ, καὶ δεκάτας εἰς Δελφοὺς ἀπῆγον τῷ θεῷ. καὶ ἀπὸ τῶν θαλάσσης ὠφελειῶν, εἰ πάντες καὶ ἄλλοι, λαμπρότατοι. ὕστερον μέντοι, μεγάλῃ χειρὶ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐπιστρατευσάντων αὐτοῖς, ἐξέλιπον τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρβαροι μετ' οὐ πολὺν ἀνέστησαν ὑπὸ Ρωμαίων. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Σπινῆτῃ καταλειφθὲν γένος Πελασγῶν ὕστερον ἐφθάρη. Οἱ δὲ ἀπὸ τῆς μεσογείου περαπόμενοι, τὴν ὀρεινὴν τῆς Ἰταλίας ὑπερβαλόντες, εἰς Ὀμβρικῶν ἀφικνοῦνται χώρην, τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀδρίαν οἰκούντων πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία ᾤκησαν· [d] οἱ Ὀμβρικοὶ, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἔθνος ἐν τοῖς πάνυ μέγα τε καὶ ἀρχαῖον. τὸ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ὑπερέσχον οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων, ἔνθα τὸ πρῶτον ἱδρύσαντο, καὶ [e] πολισμάτια τῶν Ὀμβρικῶν κατελάβοντό τινα. στρατευθέντος δὲ ἐπ' αὐτοὺς μεγάλου στρατοῦ, δείσαντες τὸν πολεμίων τὸ πλῆθος, εἰς τὴν Ἀβοριγίνων ἀπιόντες τρέπονται· καὶ οἱ μὲν Ἀβοριγῖνες ἅτε πολεμίοις ἐπιοῦσιν αὐτοῖς προσφέρεσθαι, καὶ συμπεσόντες ὑπὲρ τὴν ἔγκλιτα χωρίων Ἀλγίδηλον, ὡς ἐξανιστῶντες αὐτούς. οἱ δὲ Πελασγοὶ [g] τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατ' εὐτυχίαν ἀφικόμενοι [h] Κοτύλιον πόλιν Ἀβοριγίνων αὐλισάμενοι, πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης· [i] ὡς τήν τε νησίδα τὴν ἐν αὐτῇ [k] κυμαινομένην κατέμαθον, καὶ ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων, ὃς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τοῦ ὀπτικοῦ ὄνομα, τέλος ἔχον σφίσι τὸ μαντεῖον ἐπέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενον αὐτοῖς χρησμὸς, ὃν φησι Λεύκιος [l] Μάμιος ἀνὴρ οὐκ ἄσημος αὐτὸς ἰδεῖν ὅτι τινὰ τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς κειμένων τριπόδων γράμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεκαραγμένον, οὕτω εἶχε·

Στείχετε μαθόμενοι Σικελῶν [m] Σατορνίαν αἶαν,
Ἠδ' Ἀβοριγίνων Κοτύλιν, ἣ νᾶσος ἔχεται·
Οἷς ἀναμιχθέντες, δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς [n] Κρονίδῃ, καὶ πατρὶ πέμπετε [o] φῶτα.

ostium, Spinetum appellatum, appulerunt, naveſque in hoc ipſo loco reliquerunt, & turbam laboribus ferendis imparem, collocato ibi præſidio, ut, niſi res ſibi ſuccederent, refugium haberent. Qui vero in eo loco remanſerunt, caſtra muris cinxerunt, & res ad victum neceſſarias navibus abunde importarunt; atque, cum res ex animi ſententia ſibi ſuccedere exiſtimarunt, urbem oſtio fluminis cognominem condiderunt; & fortunatiſſimi fuerunt omnium maris Ionii accolarum, diu maris imperio potiti; & decimas ex maritimis proventibus, ſi qui alii, ſplendidiſſimas Delphos deo mittebant. Poſtea tamen, quum barbari accolæ magna manu bellum illis intuliſſent, urbem deſeruerunt: barbari vero tandem poſtea à Romanis inde fuerunt pulſi. atque Pelaſgorum genus, quod ad oſtium Spineticum fuerat relictum, ita interiit. ¶ Qui vero ad mediterranea ſe converterant, ſuperatis Italiæ locis montanis, in Umbrorum Aboriginibus finitimorum regionem pervenerunt. nam & multa alia Italiæ loca Umbri incolebant, atque hæc gens erat cum primis ampla & antiqua. Initio igitur Pelaſgi agros occuparunt, in quibus primum ſedes fixerunt, & quædam Umbrorum oppidula ceperunt. Sed quum ingens exercitus contra eos conveniſſet, hoſtium multitudine territi diſceſſerunt, & in Aboriginum regionem ſe contulerunt: atque Aborigines eos ut hoſtes tractandos cenſuerant, & celeriter ex proximis locis in unum confluxerant, ut eos inde pellerent. At Pelaſgi (tunc enim forte fortuna ad Cotylen, Aboriginum urbem, juxta ſacrum lacum, diverterant) poſtquam animadverterunt parvam inſulam, quæ in eo *lacu* agitabatur; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt nomen eorum qui regionem illam incolebant, oraculum ſibi redditum ad finem ſuum perductum crediderunt. nam oraculum, quod ipſis Dodonæ redditum fuerat (quod L. Mamius, vir non obſcurus, ſe vidiſſe dicit in quodam tripode, qui in Jovis templo ſacratus erat, literis antiquis inſculptum) ſic ſe habebat:

Ite quærentes Siculorum Saturniam terram,
Atque Aboriginum Cotylen, ubi inſula natat:
Quibus permiſti decimas mittite Phœbo,
Et capita Diti, & patri mittite virum.

¶ Adven-

XIX.

a Non oſtium tantummodo, ſed & omnis amnis à ſciſſione Padi apud Trigabalos ad mare uſque dictus fuit *Spinetticus Padus* & *Spines fluvius*. Sic poſtea apud Dionyſium ὑπὲ Σπινῆτι πυκνωθὲν ὑπ' αὐτῇ ἰσθμῷ &c. *Cluverius* in Ital. Antiq. pag. 400. b Φυλακὴν αὐτῶν καταστήσαντες *Vat.* c Εὐτυχήσαντες μάλιστα *Vat.* d Τῶν Πελασγῶν γένος *Vat.* e Deeſt *Vat.* f Πόλιν Μανλιον *Vat.* atque ita legebat *Lapus*, ut indicat ejus verſio; *urbemque Umbrorum quandam Maniam ceperunt.* à Vulg. lectione non diſcedendum putant *Sylb.* & *Port.* g Mallem Ἐτύγχανον γάρ. *Port.* h Κοτυλίαν *Vat.* i Ὡς ἥ τε νῆσος τε νεοίδα *Vat.* k Περιδινουμένην legit *Turnebus* Adverſ. l. 20. c. ult. Sed utraque ſcriptura retineri poteſt. Nam ut *Theophraſt.* in Problem. collect. dicit, τὸ ὑπὸ ἀὰ ὑ ἀξιόπιστος, 361, 7. ita *Caſſius* (350, 12.) συμπεσόντος τῷ βολῷ τῆς κυμάτων. atque adeo apud *Alex. Aphrod.* 327, 22. ubi *vulg. Edd.* habent, ἡ ἰγνύφαλον ἀξιοπίστου πάσης, *Vet. Cod.* ſcribit ἀξιοπίστης πάσης. *Sylb.* l Pro Μάμιος, quod *Lapus* etiam habet, mavult *Glareanus* Μάμιος ſeu Μάμμιος, ut intelligatur de L. Mummio. Forſan verius, Μάνλιος *Manlius*. Nam *Manlii Mathematici* meminit *Plinius* l. 36. c. 10. *Sylb.* Suſpicor à *Dionyſio* ſcriptum Λεύκιος Μανίλιος, ut intelligatur is, qui *Plinio* dicitur *diligentiſſimus rogatorum, Senator maximis nobilis doctrinis, nullo doctiore.* Etſi enim hic in vulgatis *Plinii* codicibus *Manilius* audit, in ſcriptis (*Salmaſio* teſte *Exerc. Plin.* pag. 549.) *Manilius* vocatur. in *Manilia* etiam gente *Lucii* prænomen haud inſolens fuit. *Ryckius* in Diſſert. *de primis Italiæ Colonis*, c. 3. m Σατορνίαν *Vat. Macrob.* Saturnal. l. 1. c. 7. & *Steph. Byzant.* v. Ἀβοριγῖνες. Σατόρνιον (ut in *Vet. Cod.* Macrobii, teſte *Meurſio*) malit *Sylb.* quod ſupra Σατόρνιον Ἰταλίαν dixerit *Dionyſ.* n Κρονίδῃ agnoſcit etiam *Steph.* & *Lactam.* In *Macrob.* male Λιΐ. o Φῶτα *lumina* reddit *Golnius.* Mallem tamen *Virum* cum *Lapo* & *Porto*, propter hæc *Macrobii* verba: *Cumque dis humanis capitibus Divos & virorum victimis Semonum placare ſe crederent propter oraculum &c. Herculem ferunt poſtea, cum Geryonis pecora per Italiam revertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris ut ſanctis ſacrificiis infauſta mutarent, inſerentes Dii non hominum capita ſed oſtilla ad humanum effigiem arte ſimulata, & cruenta Semonia non mactando vitas ſed accenſis luminibus excolentes, quia non ſolum virum ſed & lumina φῶτα ſignificat.* p Aboriginibus.

a Στει-

XX. ¶ Adventantibus autem cum magno exercitu Aborigínibus occurrerunt Pelasgi, supplices ac inermes, olivæ ramos prævendentes: expolitisque suis casibus, eos orarunt ut se, nequaquam graves ipsis futuros, in amicitiam partemque fœdium reciperent. Et oraculum interpretati, se in illam solam regionem *sibi reliquam* dei monitu delatos dixerunt. Quum autem Aborigines hæc intellexissent, existimarunt oraculo parendum, & Græcam societatem contra barbaros sibi infensos assumendam, quia bello graviter premebantur, quod contra Siculos gerebant. Itaque cum Pelasgis fœdus ineunt, & suorum agrorum partem ipsis assignant, quæ erat circa sacrum lacum; quorum magna pars erat palustris, & quæ more priscæ linguæ Velia vocatur: nam prisci Græci nominibus à vocali incipientibus syllabam ϝ, XIX unico scriptam charactere, plerumque præponere solebant. Hic autem erat ut duplex Γ, *quod formabatur* duabus lineis obliquis ad unam rectam adjunctis, ut Fελήν, & Fάναξ, & Foῖκος, & Fαὴρ, & multa *alia* hujusmodi. Deinde horum non minima pars, quia ager *ille* omnibus non sufficiebat, Aborigínibus persuaserunt, ut secum ad bellicam expeditionem proficiscerentur; & bellum Umbris intulerunt, atque Crotonem urbem ipsorum fortunatam & amplam, incursu repentino ceperunt: quæ pro arce ac munitione contra Umbros utebantur, quod *ita* esset exstructa, ut satis firmum belli munimentum *contra hostes* esse posset, quodque agrum circumcirca fertilem & pascuis aptum haberet. Alia quoque multa loca in suam potestatem redegerunt, & Aborigines in bello, quod contra Siculos adhuc gerebant, magna animi alacritate constanter adjuverunt, donec eos ex suis sedibus expulerunt. Et multas urbes partim & ante à Siculis habitatas, partim etiam à se ædificatas incolebant Pelasgi una cum Aborigínibus: quo in numero est & Cæretanorum urbs, quæ tunc Agylla vocabatur, & Pisa, & Saturnia, & Alsium, & aliæ quædam, quas ipsis tandem temporis progressu Thusci eripuerunt.

XXI. ¶ Phalerium vero & Phascenium adhuc ætate mea à Romanis incolebantur, & parvas quasdam generis Pelasgici scintillas servabant, quamvis olim Siculorum fuissent. In his *urbibus* multa prisca instituta, quibus Græci quondam sunt usi, diutissime permanserunt, ut bellicorum armorum ornatus, clypei Argolici, & hastæ: & quoties bellum aliis illaturi, aut illatum propulsaturi copias ultra agri sui fines emittebant, feciales, *qui erant*, viri quidam sacri, sine armis alios præcedentes: & templorum ædificandorum ratio, & deorum sacella, & expiationes, & sacrificia, & multa alia hujusce modi. Sed manifestissimum omnium monumentum, unde apparet homines illos, qui

Ἐλθόντι δὲ τῶν Αὐσονίων σὺν πολλῇ στρατιᾷ, ἐκπεπληγμένοι οἱ Πελασγοὶ παρῆσαν, ὑμνοι χερσῖν ἀνατείνοντες, φεύγοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας, καὶ δεόμενοι τῶν φίλων δέξασθαι σφᾶς συμάχους, οὐ λυπηροὺς ἐσομένους ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς τοῦτο μόνον ἄγει τὸν χῶρον ἐξηγούμενον τὸ λῆξον. τοῖς δὲ Αὐσονίοις ζῶντα πυθομένοις ἔδοκει πείθεσθαι τῷ θεσπισμῷ, καὶ λαβεῖν συμμάχους Ἕλληνάς τε τῆδε ἀμφὶ θάλατταν οἰκοῦντας βαρβάρων, πονήμονι τῷ τότε τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. ἀσπόνδητοι γὰρ ἦσαν τότε τοῖς Πελασγοῖς, καὶ δόντων αὐτοῖς χώρα, τῆς ἑαυτῶν ἀποδασάμενοι, τοῦ περὶ τὸν ἱερὸν λίμνην, ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἕλεσιν, ἃ νῦν, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς διαλέκτου τροπήν, Οὐέλια ὀνομάζεται. συνόντες δὲ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὡς τὰ πολλά, τοσοῦτόν τὸν ὀνομάτων, ὁπόσων εἰ ἀρχαὶ δόξαι φανήσεται ἐλήφατο, τὸν ϝ συλλαβὴν ἐπὶ στοιχείου χαραττόμενον. τοῦτο δ' ἦν ἑκάστου γράμμα διττὰς ὑπὸ μίαν ὀρθὴν ὀπτὰς ἀγόμεναι τοῖς πλαγίοις, ὡς Fελένη, καὶ Fάναξ, καὶ Foῖκος, καὶ Fαὴρ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ἕπεται δὲ τις αὐτοῖς ὄχλος ἐλαχύς, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν ὅσα ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Αὐσονίους συναφαιρεθῆναι σφίσι τῆς δεξιᾶς, φρατεύσειν τε καὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς, καὶ πόλιν αὐτοῖς εὐδαίμονα καὶ μεγάλην ἅμα συναποδώσειν αἰρήσει Κρότωνα. ταύτην φεύγειν καὶ ὑπεκχώρησιν κατὰ τοὺς Ὀμβρικοὺς χρόνου, κατασκευασμένην τε εἰς ἅπαντα εἰς πόλεμον ἐπιτηδείως, καὶ χώραν ἔχουσαν τοῦ πέριξ εὔδαιμον. πολλῶν δ' ἄλλων καὶ ἄλλων ἐκράτησαν χωρίων τοῖς τε Αὐσονίοις καὶ τοῖς τοὺς Σικελοὺς πόλεμον ἐπὶ συνεχῶς πολλῇ σπουδῇ διενεγκοῦσιν, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρας. καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ἅτε οἱ Πελασγοὶ ποινὴν μὲν τοῦ Αὐσονίων, ἣν ἔχει ἡ τε Καιρετανῶν πόλις, Ἀγυλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πῖσα, καὶ Σατορνία, καὶ Ἄλσιον, καὶ ἄλλας τινὰς, ἃς ἀνὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῃρέθησαν. Φαλέριον δὲ καὶ Φασκήνιον, ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμενα ὑπὸ Ρωμαίων, μικρὰ ἄττα ἀφασιάζοντα ζώπυρα τοῦ Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπαρξάντων τοτέρων. ἐν ταύταις δ' ἔμενε πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἀφιτημάτων, οἷς τὸ Ἑλληνικὸν ποτ' ἐχρήσατο, ὅπλα μίκιστον χρόνον, οἷόν τ' ὅπλων τ' πολεμιστηρίων κόσμος, ἀσπίδες Ἀργολικαὶ καὶ δόρατα· καὶ ὁπότε πολέμου ἄρχοντες, ἢ τοὺς ὁπλίζοντας ἀμυνόμενοι, φρατὴν ὑπὲρ τῶν ὅρων ἀποστέλλοιεν, ἱεροί τινες ἄνδρες ἄνοπλοι τοὺς τῶν ἄλλων ἰόντες ἀποτροπέες τ' τε ἱερῶν αἱ καθιστοῦσι καὶ τὰ ὅσια τῶν θεῶν, ἁγνισμοί τε καὶ θυσίαι, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα. πάντων δὲ ἐκφανέστατον μνημεῖον τὸ ἐν Ἄργει ποτὲ οἰκήσεως τ' ἀνθρώπων ἐκείνων

17

a Σικάνους τε δὴ *Vat.* b Ἀυσονίδας *Vat.* atque ita *Lupus*: vertit enim, *ex ipso se ipsos*. c De hac *Dionysii* opinione (*Velias* scilicet antiqua consuetudine dictum pro *Helia* sive ἕλη ob loca palustria) vide *Scaligeri* Animadversiones in *Eusebii* Chron. p. 210, 211. & *Pearcii* notas in *Julium* Orat. 2. d Τῆς ἰδιᾶς *Vat.* e Deest *Vat.* f Καιρετανῶν juxta *Strab.* & *Steph. Byzant.* Nostrum scripturæ firmare videtur *Virgilii* versus l. 10. *Qui Cæretis domos, qui fines Minionis in arvis.* pro altera facit antiquitas *Eretenis*, vocis originem ex Græco χέρης deducentis. In Cod *Vat.* Καιρετανῶν πόλις, Ἀγυλλα. g Φασκήνιον legisse videtur *Lupus*. Φασκήνιον malint *Viri Eruditi*, quod *Fescennium* vocet *Plinius*, & *Fescenninas acies* memoret *Virgilius*. h Χρόνου *Vat.* i Ἀργολογικαὶ *Steph.* vitiose.

a Ομφα-

ἐκεῖναι οἱ τοὺς Σικελοὺς ἐξήλασαν, ὁ δὲ Ἥρας ναὸς ὁ Φαλερίνης κατεσκευασμένος ἐς ὁ Ἀργῷ ἔοικε· καὶ ἡ τῶν ἱπποτῶν ὁ τέμενος ἄλσος ἐστὶ, καὶ γυναῖκες ἱεραὶ θεραπεύουσι τὸ τέμενος, ἃς τε λεγομένη κανηφόρος, ἀγνὴ γάμων πᾶσι καθαρεύουσα τῶν θυμάτων, χορεύουσί τε παρθένων ὑμνοῦσαι τὴν θεὸν ἐφ' ἁγίοις πατρίοις. [b] κατέχουσι δέ τινα καὶ ὕστερον τῶν καλουμένων Καμπανῶν, εὐδαίμονα πάνυ καὶ τῷ ὄψει ἡδίστην πεδίαν, οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν, ἔθνος τι βαρβαρικὸν [c] Αὐρόγκων ἐκ μέρους ἀναστήσαντες αὐτῶν· καὶ πόλεις αὐτόθι κατοικίσασαι ἄλλας τε καὶ Λάρισσαν, [d] ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ σφῶν μητροπόλεως ὄνομα θέμενοι αὐτῇ. τῶν μὲν οὖν ἄλλων πολισμάτων ἔστιν ἃ καὶ μέχρις ἐμοῦ ὀρθὰ ἦν, ἀριθμεῖσθαι πολλάκις τοὺς οἰκήτορας· ἡ δὲ Λάρισσα ἐκ πολλῶν πάνυ χρόνων ἐρημωθεῖσα, ὡς δ' εἰ πάντα φθορᾶς γνώρισμα φανερὸν οὐδὲν ἔχει τοῖς νῦν, ὅτι μὴ τὄνομα, καὶ οὐδὲ τοῦτο πολλοὶ ἴσασιν. ἦν δὲ ἀγορᾶς [e] Ποπιλίας καλουμένης ἡ πρόσω. [f] πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς τε παραλίας, καὶ ἐν τῇ μεσογείῳ χωρία κατέσχον, ἀφελόμενοι τοὺς Σικελούς.

Οἱ δὲ Σικελοὶ ἡνίκα ἔτι ἀντέχειν οἷοί τε ἦσαν, [g] ὑπό τε Πελασγῶν καὶ Αβοριγίνων πολεμούμενοι· τέκνα καὶ γυναῖκας, [h] καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν, ἀνασκευασάμενοι, μεθίενται αὐτοῖς ἁπάσης τῆς γῆς. τραπόμενοι δὲ ἀφ' ἑσπέρας ὅπῃ τὰ νότια, καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν ἐς κάτω, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀπελαύνοντο, σὺν χερσὶν καταισκευασάμενοι σχεδίας ὅπῃ τῷ πορθμῷ, καὶ φυλάξαντες κατὰ τὸ ῥᾷον, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ὅπῃ ἐγγύς νῆσον. κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοί, γένος Ἰβηρικόν, ἐν πολλῷ τότε χρόνῳ συνοικισάμενοι λίμνας φεύγοντες· καὶ παρεσκεύασε ἀφ' ἑαυτοῦ Σικανίαν κληθῆναι τὴν νῆσον, [k] Τριναχρίαν τὸ πρῶτον ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ τριγώνου σχήματος. ἦσαν δὲ καὶ πολλοὶ ἐν μεγάλῃ αὐτῇ οἰκήτορες, ἀλλ' ἡ πλείων τῆς χώρας ἔτι ἦν ἔρημος. καταχθέντες οὖν εἰς αὐτὴν Σικελοὶ, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις μέρεσιν ὥκησαν, ἔπειτα καὶ ἄλλῃ πολλαχῇ, καὶ τὄνομα ἡ νῆσος ὅπῃ τούτων ἤρξατο Σικελία καλεῖσθαι. [l] τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν γένος ἔστιν ἐξέλιπεν Ἰταλίαν· ὡς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, πέμπτῃ γενεᾷ πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, Ἀλκυόνης [m] ἱερατεύοντος ἐν Ἄργει ἔτει τὸ ὄγδοον καὶ εἰκοστὸν ἔτος. [n] δύο δὲ ναῦς ποιεῖ φόλυς Ἰταλικὸς ἀφικέσθαι εἰς Σικελίαν· τὴν μὲν πρότερον, Ἐλύμων, ὡς φησιν ὁ Οἰνώτρων ἐξανασπάσας· τὴν δὲ μετὰ τοῦτον ἔτει πέμπτῳ γενόμενον, [p] Αὐσονίων Ἰάπυγας φυγόντων. βασιλέα δὲ τούτων ἀποφαίνει Σικελὸν, ἀφ' οὗ [q] τὄνομα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τῇ νήσῳ τεθῆναι. ὡς δὲ [r] Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, χρόνος

Siculos expulerunt, olim Argis habitasse, est Junonis templum, quod Phalerii ad illius Argivi similitudinem est extructum: ubi & sacrorum ritus erant similes, & sacræ mulieres, quæ templi curam gerebant, & puella, quæ Canistrifera vocabatur, casta, & nuptiarum expers, quæ sacra auspicari solebat; præterea chori virginum, quæ patrios hymnos in illius deæ laudem canebant. Hi quoque quandam camporum, qui Campani vocantur, aspectu amœnissimorum & pascuis aptissimorum, partem non minimam, Aruncis, gente barbara, inde pulsis, tenuerunt: & cum alias urbes, tum etiam Larissam ibi condiderunt, cui à sua metropoli Peloponnesiaca nomen indiderunt. Cæterarum igitur urbium, quæ in hoc numero erant, nonnullæ vel ad meam usque ætatem mutatis sæpe habitatoribus stabant. Sed Larissa jam pridem deserta manet, ita ut pristinæ habitationis nullum vestigium nostri seculi hominibus manifestum habeat præter ipsum nomen, & ne hoc quidem multis est notum. Aberat autem non procul à Foro quod Popilium appellatur. Alia quoque multa loca, tam maritima quam mediterranea, Siculis erepta tenuerunt.

¶ Siculi vero (neque enim amplius malis resistere poterant, quod simul Pelasgorum ac Aboriginum armis, belloque premerentur) liberos & uxores assumentes, & pecuniarum quicquid aurum & argentum erat, toto agro ipsis cesserunt. Et per montana loca ad meridiem versi, & tota inferiori Italia peragrata, cum undique pellerentur, ratibus tandem ad fretum paratis, & observato secundo *maris* æstu, ex Italia in proximam insulam trajecerunt. Eam vero Sicani, gens Hispana, tenebant, qui à Liguribus fugati, non multo ante suas sedes ibi posuerant. Atque hi fecerunt ut de suo nomine insula ista vocaretur, quæ prius à forma triangula Trinacria nominabatur. Quamvis autem hæc esset ampla, in ea tamen non multi erant incolæ: sed maxima agri pars jacebat deserta & *inculta*. Siculi igitur in hanc insulam delati, primum quidem in occiduis partibus habitarunt, deinde etiam in multis aliis locis; atque insula, *mutato nomine* dum isti in ea degerent, Sicilia vocari cœpit. Genus igitur Siculum Italiam sic reliquit, (ut refert Hellanicus Lesbius) tribus ætatibus ante bellum Trojanum, anno XXVI. sacerdotii, quod Alcyone Argis exercebat. Duas enim classes Italicas in Siciliam trajecisse tradit: priorem Elymorum, quos ab OEnotris pulsos dicit: posteriorem vero Ausonum Japygas fugientium, quæ quinto post anno *eo* trajecit. Horum autem regem Siculum fuisse dicit, à quo tam ipsi genti quam insulæ nomen inditum. Sed, ut Philistus Syracusanus scripsit, tempus, quo

XXII.

a Ομοῦ δὲ Vat. b Εἶχον δὲ καὶ ὅσα Vat. c Αὐρουνίων Steph. & Vat. agnoscit etiam *Lapi* versio. Sed Αὐρόγκων sive Αὐρόγκων malint *Sylb.* & *Port.* quod *Aurunci*orum sæpe meminerint Auctores Latini. d Ἐπὶ τῆς Vat. e Pro Ποπιλίας *Lapus* habet Πομπιλίας. apud *Ptolemæum* legitur Φόρου Ποπλίου, non sine mendo, ut arbitror. *Forum Popilii* agnoscit *Plinius* l. 3. c. 15. & forsan pro *Foropopuliensis* apud eundem l. 3. c. 5. *Foropopilliensis* legendum est. *Sylb.* f Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Vat. g Ὑπὸ Πελασγῶν Vat. h Καὶ τῶν χρημάτων Vat. i Συνοικισάμενοι Vat. k Τετραχρίαν πρότερον ὀνομαζομένην, ὑπὸ δὲ Vat. l Τὸ μὲν δὴ Σικελικὸν Vat. m Ἱερωμένης Vat. atque ita, vel ἱερωτευομένης legendum esse docet *Sylb.* Ἱερωμένης malit etiam *Casaub.* ut apud *Thucydidem* in simili re, lib. 2. ἐπὶ Χρυσίδος τῆς Ἀργείᾳ τότε πεντήκοντα δυοῖν δέουσι ἔτεσι ἱερωμένης. Sed quum ἱερᾶσθαι cum apud alios tum apud hunc ipsum *Dionysium* inveniatur, atque adeo pro ἱερᾶσθαι apud *Thucyd.* initio libri v. ἱερᾶσθαι in veteri libro legatur, videndum ne itidem ἱερωμένης, tanquam in temp. præterito pro ἱερωμένου dictum, tolerari possit. *Steph.* n Deest Vat. o Τὸν μὲν πρῶτον Vat. p Pro Αὐσονίων paullo post dicitur Αἰόνων. *Sylb.* q Τὸ ὄνομα Vat. r Φίλιππος Vat. male.

quo illi *in insulam* trajecerunt, fuit anno
Ante Chr. 1262. octogesimo ante bellum Trojanum. Gentem vero, quæ ex Italia *eo* transvecta fuit, neque Siculorum, neque Ausonum, neque Elymorum, sed Ligurum fuisse dicit, quos Siculus ducebat. Hunc vero Itali filium fuisse dicit; atque hoc regnante homines, * qui ejus imperio parebant, Siculos appellatos: Ligures autem ab Umbris & Pelasgis agro suo pulsos. At Antiochus Syracusanus nullum quidem tempus declarat, quo classis in insulam trajecerit, sed Siculos fuisse dicit, qui coloniæ ducem sibi præfecerint, & sedibus mutatis eo migrarint, ab OEnotrorum & Opicorum copiis per vim exacti. sed Thucydides eos, qui migrarunt, Siculos appellat; Opicos vero, qui eos exegerunt: at ipsum tempus multis annis post bellum Trojanum fuisse dicit. Hæc igitur sunt quæ viri celebres ac fide digni tradunt de Siculis, qui ex Italia in Siciliam habitandi causa se contulerunt.

XXIII. ¶ At Pelasgi, amplum ac feracem agrum armis sibi parantes, urbesque ceperunt, & alias ipsi ædificantes, brevi viribus, fortunis, & cæteris felicitatis partibus valde sunt aucti, unde *tamen* fructus non diu perceperunt. Sed quum maxime rebus omnibus florere viderentur, quadam divini numinis ira exagitati, partim cladibus divinitus immissis, partim à vicinis barbaris deleti, perierunt. Maxima tamen ipsorum pars per Græciæ ac barbarorum regiones rursus est dispersa. De quibus, si rem accurate scribere vellem, longum esset. At Aboriginum providentia pauci in Italia manserunt. Malorum igitur, quæ familias desolabant, præcipua causa civitatibus videbatur ipsa sterilitas, quæ agros vastarat, quod nec arboribus ulli fructus usque ad maturitatem hærerent, sed acerbi deciderent, nec ulla semina, quæ germen emisissent, florerent, donec legitimum tempus implerent, & ad justam spicarum magnitudinem pervenirent: nec pecori sufficeret pabulum, quod terra producebat: adeoque aquæ partim non amplius ad potum essent idoneæ, partim æstate deficerent, partim etiam cum fontibus arescerent. Idem etiam pecoris & mulierum fœtibus accidebat. Nam aut abortivi fœtus ejiciebantur, aut in ipso partu interibant: nonnulli etiam matribus, à quibus in utero ferebantur, exitio erant. Quod si quid partus dolores ac periculum vitasset, mutilum ac imperfectum nascebatur; aut alio aliquo vitio affectum, indignum erat quod aleretur. Deinde & reliqua multitudo hominum, præcipue adultiorum, variis ac inusitatis morborum mortisque generibus afflictabatur. Quum autem oraculum consuluissent,

μὴν τῆς Ἀφροδίτης ἱδ' ἔτος ὀγδοηκοστὸν πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου· ἔθνος δὲ τὸ ἀφικόμενον ἐξ Ἰταλίας, οὔτε Σικελῶν, οὔτε Λιγύων, οὔτ' Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων, ἄρχοντος αὐτοὺς Σικελοῦ. τοῦτον δ' εἶναί φησιν ὑὸν Ἰταλοῦ, ὃν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι τότε δυναστεύοντος ὀνομασθῆναι Σικελοὺς ἱστορεῖ· ἀπὸ δὲ τῆς ἑαυτοῦ τοὺς Λίγυας ἀπὸ τε Ὀμβρικῶν [b] καὶ Πελασγῶν. Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος χρόνον μὲν οὐ δηλοῖ τῆς ἀφικέσεως, [c] Σικελοὺς δὲ τοὺς μεταναστάντας ἀποφαίνει, βιασθέντας ὑπό τε Οἰνωτρῶν καὶ Ὀπικῶν [d] φασκοῦ, ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. [e] Θουκυδίδης δὲ Σικελοὺς [f] μὲν γοῦν φησι τοὺς ἀπαναστάντας· Ὀπικοὺς δὲ τοὺς ἐκβαλόντας· [g] δὲ χρόνον, πολλοῖς ἔτεσι τοῦ Τρωϊκῶν ὕστερον. τὰ μὲν δὴ περὶ Σικελῶν λεγόμενα, τοῦ ἐξ Ἰταλίας μετενεγκαμένων τὴν οἴκησιν εἰς Σικελίαν, ὑπὸ τοῦ λόγου ἐξίσου, τοιάδε ἔχει.

Οἱ δὲ Πελασγοὶ πολλῆς καὶ ἀγαθῆς χώρας κρατήσαντες, πόλεις τε [g] προσέλαβον, καὶ ἄλλας αὐτοὶ κατασκευάσαντες, [h] μεγάλῃ καὶ ταχεῖᾳ ὁπόσην ἔλαβον εἰς ἀνδρείᾳ καὶ πλούτου, καὶ τῇ ἄλλῃ εὐτυχίᾳ, οὐδὲν ἧσσον οὐ πολλῷ ὕστερον ἐγένοντο. ἀλλ' ἡνίκα [i] μᾶλλον τοῖς σύμπασιν ἀνθρώποις ἐδόκουν, δαιμονίοις τισὶ χόλοις ἐλασθέντες, οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ θείου συμφοραῖς, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐξεφθάρησαν· τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν μέρος εἰς τήν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον αὖθις ἐσκεδάσθη· περὶ ὧν πολὺς ἂν εἴη λόγος, εἰ βουλοίμην τὴν [k] ἀκρίβειαν γράφειν. ὀλίγον δὲ κατέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, τῶν Αὐσονίων προνοίᾳ. πρῶτον μὲν οὖν τῆς οἰκοφθορίας ταῖς πόλεσιν ἐδόκει αὐχμῷ ἡ γῆ κακωθεῖσα ἄρξαι, ἡνίκα οὔτ' ὀπὶ τοῖς δένδρεσι καρπὸς ὑπὸ ἀωρίᾳ [l] γενέσθαι" διέμενεν, ἀλλ' ἀμοὶ κατέρρεον· οὐδ' ὁπόσα σπερμάτων ἀνέντα βλαστοὺς ἀνέφηνεν, [m] ἕως τάχος ἀκμῆς τοὺς κατὰ νόμον [n] ἐπλήρου χρόνους· οὔτε πόα κτήνεσιν ἐφύετο ἀφθονίᾳ· τοῦ τε ναμάτων τὰ μὲν ὅλως πιεσθῆναι ἀσυνδεᾶ ἦν, τὰ δ' [o] ἐπελίμπανε θέρους, τὰ δ' εἰς τέλος ἀπεσβέννυτο. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἐγίνετο καὶ τὰ τῶν προβάτων καὶ [o] γυναικῶν γονά· ἢ γὰρ ἐξημβλοῦτο τὰ ἔμβρυα, ἢ κατὰ τοὺς τόκους διεφθείρετο, ἔστιν ἃ καὶ [p] τὰς φερούσας συναφῃρεῖτο μιαίνοντα. εἰ δέ τι ἀφορίσαι ἢ ὅτι τῶν ὠδίνων κίνδυνον, ἢ ἔμπυον ἢ ἀπολὲς, ἢ δι' ἄλλου τινὰ τύχου βλαφθὲν, τρέφεσθαι χρηστὸν οὐκ ἦν. ἔπειτα καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ οὐ ἀκμῇ μᾶλλον, ἀπαχοῦτο νόσοις καὶ θανάτοις τοῖς κατὰ τὰ εἰκότα συχνοῖς. μαντευομένοις δ' αὐτοῖς, [o] τίνα

a Abest *Vat.* b Καὶ Σικελῶν *Vat.* c Σικελὸς ἢ μεταπεμφθέντας τοὺς μετανεστῶτας *Vat.* d Ἐκβαστῶν etiam agnoscit *Lapi* versio; *exactos ab OEnotricis Umbriscique* (sic enim habet, non *Opiciscque*) *exercitibus.* Sed vereor ne reposito Σικελὸν pro φασκοῦ, sic legendus sit locus: *Siculum vero ab OEnotris Opicisque vi exactos esse, eumque coloniæ ducem Siculo emigrasse.* id sane colligi potest ex ejusdem *Antiochi* dicto *Siculos ab OEnotris & Opicis vi exactos esse, eumque coloniæ ducem Siculo emigrasse.* id sane colligi potest ex ejusdem *Antiochi* loco, qui supra citatur. *Sylb.* e Sub initium lib. VI. p. 349. Ed. Oxon. f Μὲν οὖν γοῦν φησι τοὺς μετανεστῶτας *Vat.* g Περιλαβόντες, ἄπαντες δ' αὐτοὶ *Vat.* h Ταχείᾳ τῇ μεγάλῃ *Vat.* i Μᾶλλον *Vat.* k Non dubium est quin ἀκριβείαν hîc τὴν λεπτολογίαν appellet: hæc enim facit ut multis verbis sit opus. ideo ἱστορεῖν & ἀκριβοῦς γράφειν opponuntur. *Steph.* l Non agnoscit *Eusebius*, locum hunc citans l. 4. c. 17. *de Præpar. Evangel.* m Ὡς τάχος *Vat.* Οὐ τάχους in *Eusseb.* n Ἐκπλήρου in *Eusseb.* Ἐκπλήρουν *Vat.* o Pro γυναικῶν γονὰς quoddam *Eusebii* (locum hunc citantis) exemplar habebat αὐτῶν γονάς. Sed ego illi minime assentiendum existimo. *Steph.* p In eodem illo *Eusebii* exemplari non τὰς φερούσας sed τὰς τεκούσας scriptum erat: quo modo magis exacte loqueretur *Dionysius*, quum post ἐξημβλοῦτο τῶν ἐμβρύων non amplius αἱ φέρουσαι essent, sed jam αἱ τεκοῦσαι. *Steph.* q Ἀνάπηρον pro ἔμπυον in eodem *Eusebii* codice. *Steph.* * Forsan & ita: *ab hoc rege Siculos nominatos. Port.*

a Lo-

ἐπὶ τοῖς θεοῖς ἢ δαιμόσιον ὠφλήκατο τινὰ παρ' αὐτῶν, ἢ τί ποτ' ἂν αὐτοῖς λαφύσαι τὰ δεινὰ ἐλπίς, ὁ θεὸς ἀπεῖπεν, ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο οὐκ ἀπέδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ πλεονεκτοῦσι τὰ πλείονα ἄξια. ἦν γὰρ Πελασγοῖς, ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, εὔξαντο τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καθιδρύσασθαι, τῶν προσγενησομένων ἁπάντων τινὰ θυσίαν, ἐξελόμενοι καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων ἁπάντων τὸ λάχος, ὃ ἐπέθυσάν τοῖς θεοῖς, ὡς δὴ κατὰ τοῦτον μόνον εὐξάμενοι. ταῦτα δὲ Μυρσίλος ὁ Λέσβιος ἱστόρησεν, ὁλόγου δεῖν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι γεγράφων, οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν ὅσον οὐ Πελασγοὺς καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ Τυῤῥηνούς· τοῦτο δ' αἰτίαν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Ὡς δὲ ἀπενεχθέντα τὸ χρησμὸν ἔμαθον, οὐκ εἶχον τὰ λεχθέντα συμβαλεῖν. ἀμηχανοῦσι δὲ αὐτοῖς τῶν γερόντων τις λέγει συμβαλὼν τὸ λόγιον, ὅτι τῶν παντὸς ἡμαρτήκασιν, εἰ οἴονται τοὺς θεοὺς ἀδίκως αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. χρημάτων μὲν γὰρ ἀποδιδόσθαι τοὺς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἁπάσας ὀρθῶς τε καὶ σοὶ δίκῃ ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λάχος, χρῆμα [c] παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον, ὀφείλεσθαι. εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάβοιεν τινὰ δικαίαν μοῖραν, τέλος ἔχειν σφίσι τὸ λόγιον. τοῖς μὲν δὴ ὀρθῶς εἰδόκει λέγεσθαι ταῦτα· τοῖς δὲ, ἐξ ὑποβολῆς [d] συγκεῖσθαι ὁ λόγος. εἰσηγησαμένου δέ τινος τῶν γερόντων, τὸν θεὸν [e] ἐπέρεσθαι εἰ αὐτῷ φίλον [f] ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δόντες θεοπρόπους, καὶ ὁ θεὸς ἀνεῖλεν οὕτω ποιεῖν. ὅτε δὲ τοῦτο, φάσις αὐτοὺς καταλαμβάνει περὶ τῆς τελετοῦ [g] τῆς δεκατεύσεως. καὶ οἱ ἀλλήλοις οἱ περιεστῶτες τὴν πόλιν τότε πρῶτον ἐταράχθησαν ἔπειτα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος δι' ὑποψίας τοὺς ἐν τέλει ἐλάμβανεν. ἐγίνοντό τε φθορὰ κόσμῳ αἱ [h] ἐπαναστάσεις, ἀλλὰ, ὥσπερ εἰκός, οὔτε ῥᾳδίως καὶ θορυβώδεις. [i] ἀπελαυνόμενοι καὶ πολλὰ ἐφύτια ὅλα [k] ἐκλείφθη, μέχρις αὐτῶν μεθίσταντο. οὐ γὰρ ἐδικαίουν οἱ περιοικοῦντες τοῖς ἐξοῦσιν ἀπολείπεσθαί τι τῶν φιλτάτων, καὶ ἐν τοῖς ἐχθίστοις [l] τιθέμενοι. [m] πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας, εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐπλανήθησαν. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους ἕτεροι τὸ αὐτὸ ἔπαθον· καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον [n] ὅσα ἔτη. οὐ γὰρ ἀνίεσαν οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς πόλεσι, τῆς ἀνδρομήνης ἀεὶ νεότητος ἐξαιρούμενοι τοῖς ἀπαρχαῖς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δίκαια [o] ἀπορρίγειν ἀξιοῦντες, καὶ φασκόντες οὐκ [p] ἀγαλλόμενον

at scirent ob cujus dei aut dæmonis offensi iram hæc mala sibi accidissent, & quibus rationibus ac remediis horum malorum atrocitatem à se sedari posse sperandum esset, deus respondit; eos voti compotes factos non persolvisse quæ voverant, sed res longe pretiosissimas *diis* adhuc debere. Quum enim Pelasgi in agro suo sterilitate rerumque omnium penuria laborarent, Jovi, Apollini, & Cabiris se rerum omnium, quæ in posterum nascerentur, decimas oblaturos voverunt. Sed quum voti fuissent compotes facti, frugum omnium & pecoris omnis portionem exemerunt, & diis obtulerunt, * quasi pro solis hisce rebus vota diis fecissent. Myrsilus autem Lesbius hæc (iisdem fere verbis, quibus ego nunc, usus) in historia sua tradit: nisi quod homines istos, non Pelasgos, at Tyrrhenos appellat. Causam vero paullo post declarabo.

¶ Quum autem oraculum relatum audissent, conjicere non poterant quid sibi vellent ea quæ dicebantur. Sed, illis hæsitantibus, quidam de senioribus, oraculo per conjecturas intellecto, eos toto cælo errare dixit, si deos de ipsis injuria conqueri putarent: *Caterarum* enim rerum omnes primitias ipsis recte & jure redditas; sed prolis humanæ portionem, rem diis omnium longe charissimam, *adhuc* deberi. Quod si hujus quoque prolis humanæ partem justam accepissent, oraculo satisfactum iri dicebat. Hæc igitur aliis quidem recte dici, aliis vero hæc oratio ex insidiis composita videbatur. Sed quum quidam sua sententia autor illis fuisset, ut deum interrogarent an ei gratum esset hominum decimas accipere, vates ad ipsum denuo miserunt, deusque respondit ut ita facerent. Postea inter eos exorta est seditio, propter decimationis faciendæ modum. Atque primum ipsi civitatum gubernatores inter se tunc sunt turbati: deinde & reliqua plebs magistratus suspectos habere cœpit. atque nulla disciplina *nullaque modestia* servata, sed (ut est verisimile) œstro quodam ac furore divinitus immisso *urbium incolæ* agitati tunc *inde* migrabant, & multæ domus integræ desertæ sunt, quod pars ipsorum alio sedes suas transtulisset. Qui enim necessitudinis vinculo conjuncti erant cum illis, qui discedebant, à charissimis deseri & inter inimicissimos remanere nolebant. Atque hi primi, postquam ex Italia migrarunt, per varias Græciæ & barbarorum regionum partes sunt vagati. Sed post hosce primos idem aliis accidit, atque hoc quotannis constanter fiebat. Nam civitatum principes juventutis adultæ primitias semper deligere non desinebant, tum quia diis justa ministeria præstare & *res debitas persolvere* volebant, tum etiam quia metuebant ne *contrariæ factionis homines, qui in urbibus delitescebant*, seditiones

a Loquendi genus paullo durius. non fuerit tamen absurdum, si τοῦτο μεταφέρω metaphorice pro *neglexi* & *contempsi* ponitum dicamus; quo sensu Latini verbum *præterire* usurpant. *Port.* Fortasse τὸν θεὸν ἢ δαιμόσιον δίκαια (vel ἔστιν, vel γίνεσθαι) scripserat *Dionysius*. *Cas.* b Ἀπόκρυφος *Vat.* c Vel πάντων μάλιστα, vel πάντων μᾶλλον θεοῖς τίμιον forsan scribendum. Apud *Eusebium* tamen eadem quæ hic lectio invenitur. *Steph.* d Συγκεῖσθαι ἢ λέγειν *Vat.* e Ἐπείρεσθαι *Vat.* f Ἀνθρώπων δεκάτων *Vat.* g Τῆσδε ἢ ἀναφανέσεως *Vat.* Pro Ἀναφανέσεως *Eusebius* habet Ἀναγκαίως. h Ἀπαναστάσεις malint *Sylb. Steph.* & *Port.* Vulgatam lectionem retinendo vertendum, *alii contra alias surgebant* &c. *Port.* i Ἀπελαυνόμενοι juxta *Euseb.* & *Lapom.* atque ita vel ἐλαυνόμενοι malit *Steph.* consetque mutandum esse ἀπαγῆ in ἀπαγεῖς vel ἀπαγεῖ, hoc sensu: *idque ægre ferentes, domos vacuas* ἀπαγεῖς ἀλλὰ γοῦν πᾶς ἢ οἶκος ἢ ἀνδρῶν ἀπαναστάσεις. k Si codex mendo caret, verterunt, *& multæ domus vel familiæ integræ deletæ sunt.* Sed quæ sequuntur faciunt ut credam legendum potius ἐλλείφθη *Port.* l Πρῶτον δὲ δὴ ὅτοι τοῦτο μετανέστησαν *Eusebius.* m Ἐπὶ ἔτη *Id.* n Agnoscunt *Cuiacius* aliqui existimarit aliquis legendum esse ἀγαλλόμενον. *Sylb.* o Alii interpretantur, quasi hæc fide vacuum. Ἀπορρίγειν τῷ θεῷ (inquit *Cuiacius*) est *vovere aliquid*. Sic apud *Demosth.* in Ep. 1. ἀπορρίγειν τῷ θεῷ τὴν πανηγύριν est *vovere donaria victoriæ ergo.*

seditiones excitarent. Multi etiam per simulatam honestæ causæ speciem ab adversariis inimico animo pellebantur. Itaque multæ migrationes fiebant, & genus Pelasgicum in varias terrarum partes dispersum est. ¶ Quod autem vitam inter bellicosas gentes periculis exercitam egissent, rerum bellicarum præstantia multos *alios populos* superabant, maximam quoque navalis disciplinæ notitiam habebant, quod cum Tyrrhenis habitassent; atque necessitas, quæ hominibus quotidiani victus inopia laborantibus audaciam facile præbere potest, in omnibus periculis dux & magistra ipsis fuit: quamobrem, quocunque delati fuissent, victoriam non ægre reportabant. Ab aliis autem hominibus, tum ob nomen regionis, unde pulsi fuerant, tum etiam ob generis antiqui memoriam, iidem & Tyrrheni & Pelasgi vocabantur. Quarum rerum ego mentionem feci, ne quis miretur, quum à poëtis aut historicis eos & Pelasgos & Tyrrhenos appellari audit, quomodo iidem homines utrumque nomen habuerint. nam & Thucydides de ipsis mentionem facit in Acte Thraciæ, atque etiam de urbibus in ea positis, quas homines bilingues incolunt. De Pelasgico autem genere ita loquitur: "Sunt ibi & "nonnulli Chalcidenses: sed maxima pars est "gens Pelasgica, ex illis Tyrrhenis qui Lem-"num & Athenas olim incoluerunt. Sophocles quoque in fabula Inacho chorum hos anapæstos canentem inducit:

XXV.

Tyrrheni.

Inache pater, fili fontium
Patris Oceani, qui magno cum honore præes
Et Argivis agris & Junoniis collibus,
Et Tyrrhenis Pelasgis.

Illo igitur tempore Tyrrheniæ nomen per Græciam erat *celebre*, & tota Italiæ pars, quæ occidentem spectat, *cæteris omnibus aliarum* nationum nominibus depositis, hanc etiam appellationem suscepit, quod cum aliis multis Græciæ regionibus accidit, tum etiam illi quæ nunc Peloponnesus vocatur. Ab una enim inhabitantium gentium, Achaïca scilicet, tota peninsula, in qua & Arcadica & Ionica & multæ aliæ gentes insunt, Achaja nominatur. ¶ Tempus autem, quo gens Pelasga vexari cœpit, fuit fere duabus ætatibus ante bellum Trojanum. Hæc tamen natio duravit etiam propemodum usque ad ipsum belli Trojani finem, donec in minimum hominum & *urbium* numerum est contracta. Nam præter Crotonem Umbriæ civitatem memoratu dignam, & si quam aliam urbem Aborigines condiderunt, cæteræ Pelasgorum urbes perierunt. At Croto, quum diu priscam formam servasset, non multo ante nostram ætatem & nomen & incolas mutavit, & nunc

XXVI.

διδότης. [a] λιῦ δὲ πολὺ ἡ τὸ τοῖς ἐγκλήμασι σὺν προφάσει εὐπρεπεῖ ἀπελαυνόμενον ὑπὸ τῶν ἀφορμήν. ὅθεν πολλαὶ αἱ [b] ἐπαναστάσεις ἐγίνοντο, [c] καὶ ὅτι πλεῖστον γῆς τὸ Πελασγικὸν γένος διεφοίτησε. Ἔστι δὲ τὰ πολέμια, ὡς τοῦ μὴ κινδυνεύειν ποιεῖσθαι τὰς μελέτας, οἷς ἔθνεσι φιλοπολέμοις ζῶντες, πολλῶν ἀμείνους, καὶ δὴ καὶ τὰ ναυτικὰ διαφέρειν τῶν μὴ Τυρρηνῶν οἴκησιν, ὅτι πλεῖστον [d] ἐπελελαυκότες. [e] ἡ ἀνάγκη ἱκανὴ οὖσα τοῖς ἀπορουμένοις βίου τόλμαν παρέχειν, [f] ἡγεμὼν καὶ διδάσκαλος τοῦ παντὸς κινδυνεύματος αὐτοῖς [g] ἐγένετο· ὅθεν οὐ χαλεπῶς [h] ὅποι ἐπέλθοιεν ἐπεκράτουν. ἐκαλοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ τε χώρας ὑφ' ἧς ἐξανέστησαν, καὶ τοῦ παλαιοῦ γένους μνήμην, ἃ αὐτοὶ Τυρρηνοὶ καὶ Πελασγοί. ὧν ἐγὼ λόγον ἐποιησάμην, τοῦ μή τινα θαῦμα ποιεῖσθαι, ἐπειδὰν ποιητοῦ ἢ συγγραφέως ἀκούῃ τοὺς Πελασγοὺς καὶ Τυρρηνοὺς ὀνομαζόντων, πῶς ἀμφοτέρους ἔχοι τὰς ἐπωνυμίας ἃ αὐτοί. ἔχει γὰρ [i] καὶ [k] περὶ αὐτῶν Θουκυδίδης ἐν ἀκτῇ τῇ [k] Θρᾴκης μνήμην, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, [l] ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωττοι. περὶ δὲ τοῦ Πελασγικοῦ [m] γένους ὧδε ὁ λόγος· "ἔνι δέ τι καὶ "Χαλκιδικόν, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τοῦ καὶ Λῆ-"μνόν ποτε καὶ Ἀθήνας οἰκησάντων Τυρρηνῶν. [n] Σοφοκλῆς δ' ἐν Ἰνάχῳ δράματι ἀνάπαιστον ὑπὸ τοῦ χοροῦ λεγόμενον πεποίηται ὧδε·

Ἰναχὲ γενέτωρ, πᾶσι χρηνῶν
Πατρὸς Ὠκεανοῦ, μέγα [o] σεβίσθεὶς
Ἀργοῦς τε γύας Ἥρας τε πάγους,
Καὶ Τυρρηνοῖσι Πελασγοῖς.

Τυρρηνίας μὲν οὖν ὄνομα τὸ χρόνον ἐκεῖνον κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν, καὶ πᾶσα ἡ προσπεσοῦσα Ἰταλία τοῖς ἀπ' ἐκείνου ἐλάμβανεν, ὥσπερ ἡ Ἑλλάδος ἄλλη τε πολλαχῆ, καὶ δὴ καὶ τῇ καλουμένῃ νῦν Πελοποννήσῳ ἐγένετο. [p] ὅτι γὰρ ἑνὸς τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ ἐθνῶν, τοῦ Ἀχαϊκοῦ, καὶ ἡ σύμπασα χερρόνησος, ἐν ᾗ καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν καὶ τὸ Ἰωνικόν, καὶ ἄλλα συχνὰ ἔθνη ἔνεστιν, Ἀχαΐα ὠνομάσθη. ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὸ Πελασγικὸν κακοῦσθαι ἤρξατο, διὰτέσσαρα γενεὰ σχεδὸν τοῦ τῶν Τρωϊκῶν ἐγένετο· διέτεινε δὲ [q] σχεδὸν" καὶ μέχρι τῶν Τρωϊκῶν, ἕως εἰς ἐλάχιστον συνεσταλὴν τὸ ἔθνος. ἔξω γὰρ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, καὶ εἴ δή τι ἄλλο Ἀβοριγίνων οἴκισμα ἐτύγχανε, τὰ λοιπὰ τῶν Πελασγῶν διεφθάρη πολίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἔχει πολλῷ μεθ' ὑπερβολὴν φυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα, χρόνῳ οὐ πολὺς ἐξ οὗ τὴν τε ὀνομασίαν καὶ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε, καὶ νῦν ὅτι Ῥωμαίων

[a] Ἡσσον δὲ πολὺ *Vat.* & mox ἀπελαυνόμενον in *Basil.* [b] Ἀπαναστάσεις vel μεταναστάσεις legendum esse docent *Sylb. Pors. Steph.* [c] Καὶ ὅτι πλεῖστον τῆς γῆς τὸ Πελασγικὸν ἔθνος. διεφθάρησαν δὲ αἱ πολέμια, οὐ τοῦ μετὰ κινδυνεύειν ποιεῖσθαι *Vat.* [d] Scribo ἀπελελαυκότες, vel potius ἐλελαυκότες. *Steph.* [e] Ἡ τε ἀνάγκη *Vat.* [f] Ἡγεμών τε καὶ *Vat.* [g] Ἐγένετο *Vat.* [h] Οὗ *Vat.* [i] Deest *Vat.* [k] Θρᾳκίας *Vat.* [l] Thucydidis locus exstat lib. 4. [§. 109. pag. 276. Edit. Oxon.] ubi pro istis, ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωττοι, plenius legitur, αἳ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι βαρβάροις δίγλωσσοι: & mox, καὶ τι τῇ Χαλκιδικῇ ἐν βραχεῖ, ᾗ δὴ κτλ. & rursum in fine loci Τυρρηνῶν οἰκησάντων. *Sylb.* [m] Ἔθνος ὧδε ὁ λόγος *Vat.* [n] Σοφοκλῆς *Vat.* [o] Πρεσβεύω cum dativo jungi notatum etiam *Suidæ*, v. πρεσβεύω. Sed hîc fortasse (inquit *Porsus*) præpositio σὺν subauditur, & locus ita vertendus: *qui maximos honores habes & in Argivis agris & in Junonis collibus.* [p] Pro ὅτι rectius forsan legemus λέγει. nisi forte significet *sub eo regnante.* cujusmodi ambiguitas sæpe occurrit. *Steph.* [q] Deest *Vat.*

Ῥωμαίων ἀποικία, [a] κεκλῆσθαι δὲ Κοθωρνία. οἱ δὲ τὴν ἐκλιπόντων τὴν χώρην Πελασγῶν κατασχόντες τὰς πόλεις, ἄλλοι τε πολλοὶ ἦσαν, ὡς ἕκαστοί που [b] ἔτυχον ὁμοτέρμονας τοὺς οἰκήσεις ἔχοντες, καὶ οἱ τοῖς μάλιστα πλείστας τε καὶ ἀρίστας Τυῤῥηνοί. τοὺς δὲ Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην, οἱ μὲν αὐτηγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες, [c] ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶνδε οἰκήσαντο [d] κατεσκευάσαντο, τοιαῦτα λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ τοὺς Τυῤῥηνοῖς αἱ σύστεγοι καὶ περιφανεῖς οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν. ἀπὸ δὲ τοῦ [e] συμβεβηκότος ἀξιοῦσι τοιαῦτα τὄνομα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μοσυνοίκοις. οἰκοῦσι μὲν γὰρ καὶ κεῖνοι ὑπὲρ ξυλίνοις, ὡσπερεὶ πύργοις, ὑψηλοῖς περιφέρουσι, [f] μόσυνας αὐτὰ καλοῦντες. Οἱ δὲ μεταναίστας [g] μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, Τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα γενόμενον ἀποικίας, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος, ἐκ δὲ τούτου [h] Μαιονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα μεταναστάντα. τοῦ δ' αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Διὸς, λέγοντες οὐκ Διὸς καὶ Γῆς, [i] Μάνλιν γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ βασιλέα· τούτου δὲ καὶ Καλλιρόης τῆς Ὠκεανοῦ θυγατρὸς γενέσθαι Κότυν· [k] τοῦ δὲ Κότυος γήμαντος θυγατέρα Τύλλου τοῦ [l] γηγενοῦς, Ἀλίην, δύο γενέσθαι παῖδας, [m] Ἀδίην, καὶ Ατυν· ἐκ δὲ Ατυος καὶ Καλλιθέας τῆς Χοραίου, Λυδὸν φῦναι καὶ Τυῤῥηνόν· καὶ τὸν μὲν Λυδὸν, αὐτοῦ καταμείναντα, τὴν πατρῴαν ἀρχὴν [n] καταλαβεῖν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν χώρην ὀνομασθῆναι· Τυῤῥηνὸν δὲ τῆς ἀποικίας ἡγησάμενον, πολλὴν κτήσασθαι τῆς Ἰταλίας, καὶ τοῖς συναραμένοις τοῦ στόλου ταύτην θέσθαι τὴν ἐπωνυμίαν. [o] Ἡροδότῳ δὲ εἴρηται, [p] Ατυος τοῦ [q] Μάνεω παῖδος οἱ περὶ Τυῤῥηνὸν, καὶ ἡ μεταναάστασις τῶν Μαιόνων εἰς Ἰταλίην οὐκ ἐκόντος. φησὶ γὰρ ὅτι τῆς Ατυος ἀρχῆς ἀφορίην καρπὸν οὐ τῇ χώρῃ Μαιόνων γενέσθαι. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τούτους μέν κοτε φιλοχωρίης κεκτημένους, πολλὰ βασανισθέντας πρὸς τὴν συμφορὴν ἀλεξητήρια, τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῶν ἡμερῶν μέτρια σιτία προσφερομένους, τῇ δ' ἑτέρᾳ βασκαρτερεῦντας· χρονίζοντος δὲ τοῦ δεινοῦ, βασανίσαντας ἅπαντα τὸν δῆμον διχῇ, [r] κληρῶσαι τοῖς μοίραις ὁπόταλλεῖν [s] τὸ μέν, ἐπ' ἐξόδῳ τῆς χώρης· τὸ δ', ὁπόταν μονῇ ὁ Ατυος παῖδων τὸ μέν, προσμένειν· τὸ δὲ, μή. [t] λαχόντας δὲ τοὺς ἅμα Λυδῷ μοίρας, τὴν μὲν ἀμείνω τύχην ἀπαλλαχθῆναι· τὸ δὲ ἑτέρους ἀπολαχόντας τὸ χρημάτων τὰ

Romanorum eſt colonia, & Cothornia vocatur. Qui vero agros urbeſque à Pelaſgis derelictas occupaverunt, fuerunt cum multi alii, prout quique ſedes illis finitimas habebant, tum vero præcipue Tyrrheni, qui plurimas ac optimas *eorum urbes* occuparunt. Tyrrhenos vero quidam indigenas Italiæ: alii advenas fuiſſe dicunt. Et qui hanc gentem indigenam faciunt, hoc nomen ipſis inditum ajunt ab ædificiis munitis, quæ ab ipſis *omnium eorum*, qui in his regionibus habitarunt, primis fuerunt exſtructa. Nam ut apud Græcos, ſic & apud Tyrrhenos, " ædificia quæ in *urbium* mœnibus ædificantur, & quæ ſunt tecta, τύρσεις appellantur. Hoc igitur nomen ipſis caſu à re impoſitum putant, ut & Moſynœcis qui ſunt in Aſia. Nam & iſti in ædificiis ligneis, munitis, & turrium inſtar excelſis habitant, quæ Moſynas appellant. ¶ Sed qui fabuloſe dicunt eos alienigenas eſſe, qui aliunde eo migrarint, ajunt Tyrrhenum coloniæ ducem fuiſſe, gentique nomen à ſe impoſuiſſe: hunc vero genere Lydum fuiſſe tradunt, & jampridem ex ea regione migraſſe, quæ olim Mæonia vocabatur, & quintum à Jove fuiſſe. Nam ex Jove & Terra Manen, qui primus in illa regione regnavit, genitum ajunt: ex hoc vero & Callirhoe, Oceani filia, procreatum Cotyn: Cotyi vero, qui uxorem duxerat filiam Tulli terrigenæ Halien, duos fuiſſe filios, Adien & Atyn: ex Aty & Callithea, Choræi filia, Lydum & Tyrrhenum natos: atque Lydum quidem, qui ibi remanſerat, paternum regnum accepiſſe, & ab ipſo regionem illam Lydiam appellatam: Tyrrhenum vero coloniæ ducem, magnam Italiæ partem in ſuam poteſtatem redegiſſe, ſuæque profectionis ſociis hoc *Tyrrhenorum* nomen impoſuiſſe. Herodotus vero † ait Tyrrhenum fuiſſe filium Atyos, hunc vero Manis filium, & Mæonas in Italiam non ſponte migraſſe. Ait enim, Aty regnante ſterilitatem ac frugum inopiam in agro Mæonum fuiſſe. Homines vero, quod illius regionis amore tenerentur, aliquamdiu quidem varia remedia contra calamitatem illam excogitaſſe, altero die modicis cibis utentes, altero famem conſtanter tolerantes: ſed quum hoc grave malum diutius duraret, univerſum populum in duas partes diviſiſſe, ſortique rem commiſiſſe, ut altera pars ex agro diſcederet, altera in eo remaneret, atque alterum Atyos filium ibi remanſiſſe, alterum vero diſceſſiſſe. Facta autem ſortitione, parti, quæ Lydum ſequebatur, meliorem fortunam obvenisse; alteram vero partem, ſua pecuniarum portione

XXVII.

[a] Η κεκλῆσθαι Κοθωνία *Vat.* Pro Κοθωνία *Lupus & Gelenius* ſubſtituerunt *Cortonam* ex *Ptolemæo* & *Plinio*. *Sylb.* Vide *Steph. Byzant.* v. *Κόρτων*, & *Cluverii* Ital. Antiq. p. 574. [b] Poſt ἔτυχον diſtinctio eſt in *Ed. Steph.* quaſi poſitum eſſet pro compoſito εὐόνυχοι. ſed noſtra lectio ſimplicior eſt, & ἔτυχον ἔχοντες periphraſtice pro ἔχον uſurpatur etiam alibi. *Sylb.* [c] Ἐπὶ τῶν ἐρυμάτων *Vat.* [d] Κατεσκεύασαν *Vat.* [e] Συμβεβηκότος αὐτοῖς *Vat.* [f] Μοσσυνοίκους *Vat.* [g] Λόγοις μυθολογοῦντες ἄλλην *Vat.* [h] Communi lingua *Mæoniæ*. Ioniſmum vel è vernaculo idiomate, vel ex *Herodoto*, aliove ſcriptore Ionico retinuit. *Sylb.* [i] Μάννου *Steph.* & *Vat.* perperam, ut conſtat ex *Herodoto*. [k] Τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι Θρασυάλην τοῦ γηγενοῦς Ἀλίεω legiſſe viſus eſt *Lupus*. nec multum diſcrepat *Cod. Ven.* qui (teſte *Sylb.*) pro ἡγησιπύλη Τύλλου habet Θρασύλλου, deinde Ἀλίεω ſine aſpiratione. [l] Ita pro Γηγενοῦς (ut in *Ed. Steph.*) ex interpretibus. *Sylb.* [m] Ἀσίεω *Ven. Vat.* & *Cod. Lapi.* [n] Παραλαβεῖν *Ven.* & *Vat.* [o] Lib. 1. cap. 94. [p] Ατυος παῖδες οἱ περὶ Τυῤῥηνὸν pro Ατυος παῖς ὁ Τυῤῥηνός, quod *Gelenius* non videtur animadverſiſſe. *Sylb.* [q] *Manetis Ven. Mænetis Steph.* & *Vat.* [r] Διὰ κλήρου τοῖς μοίραις *Vat.* [s] Τὸν μὲν & mox τὸν δὲ malit *Sylb.* Si vulgatam lectionem retineas, cum τὸ μὲν & τὸ δὲ ſubaudiendum erit μέρος. *Caſ.* [t] Oratio proculdubio mendoſa eſt, atque ita (opinor) reſtituenda: λαχόντας δὲ τῆς ἄμφω Λυδῷ μοίρας τὴν μὲν ἀμείνω τύχην μείναι, ἀπολαχόντας δὲ χρημάτων τὰ μέρη, ἐμπεσεῖν δέ. Sententia eſt hujuſmodi: *Quum Lydi parti ſors melior obtigiſſet, manſiſſe illa: alteram patria ceſſiſſe, cum ea parte bonorum quam ei ſors in diſtributione aſſignavit.* Quid ſi ita legas: λαχόντας δὲ τῆς ἄμφω Λυδῷ μοίρας τὴν μὲν ἀμείνω τύχην, ἀπολαχόντας δὲ τὴν ἑτέραν. Omnino autem vulgata lectio, ubi τὰ ἀπολαχόντας tribuitur parti Lydi, ferri defendive nulla ratione poteſt. *Caſ.* " Exſtructæ & denſæ ædes. *Lupus.* Clauſa muris & firma ædificia. *Gelenius.* † Narrat Tyrrhenum Atyis filium, Manis nepotem; Mæonumque in Italiam migrationem non fuiſſe voluntariam. *Sylb.*

portione sortito acceptæ, ad occidentales Italiæ partes appulisse, ubi tunc Umbri habitabant, & ibi remansisse, urbesque condidisse, quæ ad suam usque ætatem stabant. ¶ Scio autem & multos alios scriptores in suis historiis de Tyrrhenorum genere hæc ipsa scripsisse, & alios quidem eodem modo, *& iisdem verbis, quibus ego sum usus*, alios vero & coloniæ ducem & tempus ipsum mutasse. Quidam enim dixerunt Tyrrhenum Herculis fuisse filium, ex Omphale Lyda prognatum: hunc vero in Italiam profectum, Pelasgos ex urbibus, non omnibus, sed iis tantum, quæ trans Tiberin erant & quæ ad septentriones spectabant, ejecisse. Alii vero Tyrrhenum Telephi filium fuisse tradunt, & post Trojam captam in Italiam venisse. At Xanthus Lydus (qui priscæ historiæ, siquis alius, est peritus, quique patriæ historiæ auctor nullo alio habitus est inferior) in suis scriptis nullo modo Tyrrhenum, Lydorum principem nominat; neque ullam Mæonum coloniam in Italiam appulisse scit; neque ullam Tyrrheniæ, tanquam Lydorum coloniæ, mentionem facit, quamvis alia *multa* ignobiliora *ac leviora* memoret: Lydum vero & Torybum Atyos filios fuisse dicit. Hos vero ambos regno paterno inter se diviso in Asia remansisse, gentibusque, quibus imperarunt, nomen ab illis inditum fuisse dicit. atque hæc sunt ejus verba: "A Lydo "Lydi, à Torybo Torybi fuerunt appellati. "Horum lingua parum ab altera differt, " & "nunc quoque alteri alterorum non pauca "vocabula usurpant, quemadmodum Iones "& Dorienses. At vero Hellanicus Lesbius dicit, Tyrrhenos, qui ante vocabantur Pelasgi, postquam in Italia cœperunt habitare, nomen id assumpsisse quod nunc habent. In opusculo autem quod Phoronidem inscripsit, ita loquitur: "Ex Pelasgo ipsorum rege & ex Menip- "pe Penei filia natus est Phrastor: ex hoc, "Amyntor: ex Amyntore, Teutamides: ex "Teutamide, Nanas. Hoc regnante Pelasgi "à Græcis ex suis sedibus pulsi fuerunt, &, "navibus ad Spinetem fluvium in Ionico sinu "relictis, urbem Crotonem in locis mediter- "raneis sitam ceperunt: atque, hac belli sede "usi, eam quæ nunc Tyrrhenia vocatur con- "diderunt. At Myrsilus, ab Hellanico dissentiens, ait Tyrrhenos post patriam relictam in ipsis suæ profectionis erroribus, mutato nomine, Pelargos appellatos ob quandam similitudinem avium, quæ Πελαργοὶ, *id est ciconiæ*, vocantur; quod gregatim errarent tam per Græciam, quam barbaras regiones: atque murum, quo Athenarum arx cingitur, quique Pelasgicus appellatur, ab his exstructum dicit.

XXIX. ¶ Omnes tamen qui Tyrrhenicam & Pelasgicam gentem, unam eandemque credunt esse, mihi videntur errare. Non enim mirum esset si olim alteri alterorum nomen habuissent: si quidem & nonnullis aliis gentibus partim

μέρη, ὁρμισαμένην δὲ ὅλῃ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας, ἔνθα δὴ Ὀμβρικοὶ ᾠκουν, αὐτοῦ κατεμεῖναι 22
ἱδρυσαμένην πόλεις τε ἃς ἔτι καὶ κατ' αὐτὸν ὁρᾶσθαι. Τούτῳ τῷ λόγῳ πολλοὺς καὶ ἄλλους οἶδα γράψαντας περὶ τοῦ Τυρρηνῶν γένους χρησαμένους ἱστορίαις, τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς ταὐτά, τοὺς δὲ μεταθέντας τῆς οἰκείας καὶ τῆς χρόνου. Ἔλεξαν γάρ τινες Ἡρακλέους εἶναι τὸν Τυρρηνόν, ἐξ Ὀμφάλης τῆς Λυδῆς γενόμενον· τοῦτον δὲ, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν, ἐκβαλεῖν τοὺς Πελασγοὺς οὐ τῶν πόλεων ἁπασῶν, ἀλλ' ὅσαι πέρα ἦσαν τοῦ Τιβέρεως, οὐ πρὸς βορέαν μέρη. ἔτεροι δὲ Τηλέφου παῖδα τὸν Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν ἐλθεῖν δὲ μετὰ Τροίας ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν. Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς, ἱστορίας παλαιᾶς, εἰ καί τις ἄλλος, ἔμπειρος ὤν, τῆς δὲ πατρίου καὶ βεβαιοτάτης ἂν ὑφηγητὴς ἑτέρου νομισθείς, ὅτι Τυρρηνὸν οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς, δυνάστην Λυδῶν, οὔτε ἀποικίαν Μαίονων εἰς Ἰταλίαν καταχθεῖσαν ἱστόρηται, [c] Τυρρηνίας τε μνήμην οὐδὲν ἀποικίσεως, ταπεινοτέραν ἄλλων μαντεύεται, σφᾶς μόνους πεπύσθαι. Ἀτυὸν δὲ παῖδας γενέσθαι λέγει Λυδὸν καὶ [d] Τόρυβον. τούτους δὲ, μεμερισμένους τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, οἰκῆσαι Λυδίαν καταμείναντας ἀμφοτέρους, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, οἷς ἦρξαν, [e] ἀπ' ἐκείνων φησὶ τεθῆναι τὰς ὀνομασίας, λέγων οὕτως· "Ἀπὸ "Λυδοῦ μὲν γίνονται Λυδοί, ἀπὸ δὲ Τορύβου Τόρυβοι. "τούτων ἡ γλῶσσα ὀλίγον διαφέρει, καὶ νῦν ἔτι [f] συ- "λλύουσιν ἀλλήλους ῥήματα οὐκ ὀλίγα, ὥσπερ [g] Ἴονες καὶ "Δωριεῖς. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος τοὺς Τυρρηνοὺς φησι, Πελασγοὺς τοτὲ καλουμένους, ἐπειδὴ κατῴκησαν εἰς Ἰταλίαν, μεταβαλεῖν [h] οὐ τοῖς ἔθεσι τὸ ὄνομα. ἔχει δὲ αὐτῷ ὁ Φορωνίδι ὁ λόγος ὧδε· "τοῦ "Πελασγοῦ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, καὶ Μενίππης τῆς "Πηνεοῦ, ἐγένετο Φράστωρ· τοῦ δὲ, Ἀμύντωρ· τοῦ δὲ, "Τευταμίδης· τοῦ δὲ, Νάνας. ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος, "οἱ Πελασγοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ [i] Σπίνῃ "πεταμῷ [k] οὐ τῷ" [l] Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς ναῦς καθελκύ- "σαντες, Κρότωνα πόλιν [k] οὐ μεσογείῳ εἷλον· καὶ οὐ- "τῶσιν ὁρμώμενοι τὴν νῦν καλουμένην Τυρρηνίαν ἔκτι- "σαν. [l] Μυρσίλος δὲ, τὰ ἔμπαλιν ἀποφαινόμενος Ἑλλανίκῳ, τοὺς Τυρρηνοὺς φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέ- λιπον, οὐ τῇ πλάνῃ μετονομασθῆναι Πελαργούς, τὴν ὀρνέων τοῖς καλουμένοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὡς καὶ τοὺς ἀγέλας ἐφέρειν, εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν, τὸ [m] Πελασγικὸν καλούμενον, τούτους πε- ριβαλεῖν.

[n] Ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἁμαρτάνειν οἱ πεισθέντες ἓν εἶναι τὸ αὐτὸ ἔθνος τό τε Τυρρηνικὸν καὶ τὸ Πελασγικόν. εἰ μὲ γὰρ ὀνομασίας ἀπηλλάττοντό ποτε [o] αὐτοὺς [p] ἀλλή- 23
λων ἦν θαυμαστὸν διὰ [p] ἐπειδὴ καὶ ἄλλα δή τινα ἔθνη, τοὺ-

μὲ

a Κατὰ τοῦτον Vat. b Οὐκ ἐν τῷ ἴσῳ Vat. c Τυῤῥηνίας δὲ Vat. d Τόρυμον Vat. & mox Τορύμου & Τόρυμον. adeo ut (cum μ & β sæpe confundi soleant in MSS.) conjicere liceat Τόρυβον, Τορύβου, & Τόρυβος legendum esse cum Lipsi codice, ut indicat versio. Τόμβωνα scribendum juxta Steph. Byzant. v. Τόμβων. e Ἀπ' οὐσίων malint alii. Verum (inquit Casaub.) ἀπ' οὐσίων non ἀπ' οὐσίων dixit, more suo, & Herodoti imitatione, eadem de re agentis. f Συλλύουσι Vat. g Ἴωνες Steph. h Desunt Vat. i Ἰονικῷ Steph. nostram lectionem defendunt Sylb. & Casaub. k Ἐν μεσογείῳ Vat. l Μυρσίλος δὲ τοῦ Vat. m Putet aliquis legendum esse Πελαργικὸν. ita enim Athenienses appellabant, ut ex Auctore Etymologici magni apparet. Casaub. Vide Anon. n Ἐμοὶ μὲν δὴ Vat. o Deest Vat. p Ἐστὶ γὰρ Vat. q Et nunc etiam irridentur invicem verba non pauca. Lipsi.

a Non

μὲ Ελλήνων, τὰ δὲ βαρβάρων, ταὐτὸ ἔπαθον, ὅσπερ τὸ Τρωϊκὸν τῷ Φρυγικῷ, ἀγχοῦ οἰκοῦντα ἀλλήλων. πολλοῖς μὲν γὰρ τοι γένος ἓν ἅμφω ταῦτ' ἐνομίσθη, κλήσει δὲ διαλλάττον, ἡ φωνὴ δ' οὐχ ἥκιστα τῇ ἀλλοῖ πεσυνομίαις ὑπερεφθάντων, καὶ τὰ ὲν Ἰταλίᾳ ἔθνη τὸ αὐτὸ ᵇ ἔπαθον. λέγω γὰρ δὴ χρόνῳ ὅτι καὶ Λατῖνοι, καὶ Ὀμβρικοὶ, καὶ Αὔσονες, καὶ συχνοὶ ἄλλοι, Τυῤῥηνοὶ ὑφ' Ελλήνων ἐλέγοντο, ἅτε διὰ μακρῆς τῆς ἐθνῶν οἰκήσεως ἀσαφῆ ποιοῦσης ᶜ τοῦ τοιούτου τὴν ἀκρίβειαν. τὴν τε Ῥώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων, Τυῤῥηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον. ὀνόματα μὲν οὖν ἀλλαγὴν, ἐπεὶ καὶ βίων, πείθομαι τοῖς ἔθνεσι γενέσθαι· καινῆς δὲ ἀμφω μεταλλαχέναι γένους ἡ πείθομαι, πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ μάλιστα τῇσ φωνῇσ αὐτῶν διαλλαγμέναις, ἡ σύνδρομὴν ὁμοιότητος σωζούσας τεκμαίρομαι. ᵈ καὶ γὰρ δὴ οὔτε Κροτωνιᾶται, ὡς φησιν Ηρόδοτος, οὔθ' "ἄλλοις τοῖς νεῖν σφέας τοξικεόντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι, "οὔτε Πλακιανοὶ, σφίσι δ' ὁμόγλωσσοι. δηλοῖ δὲ ὅτι "τὸν ἰνείκαντο γλῶσσης χαρακτῆρα, μεταβαίνοντες ἐς "ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσιν οὐ φυλακῇ κρίνοι ἂν θαυμάσαι τις εἰ Πλακιανοῖς μὲν τοῖς πρὸς τὸν Ελλήσποντον οἰκοῦσιν ὁμοίαν ἀφθογγον εἶχον οἱ Κροτωνιᾶται, ἐπειδὴ Πελασγοὶ ἦσαν ἀμφότεροι ἀρχῆθεν· Τυῤῥηνοῖς δὲ τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσι μηδὲν ὁμοίαν. εἰ γὰρ τὸ συγγενὲς τῆς ὁμοφωνίας αἴτιον ἐπαληπτέον, ἧττον δὴ που τῆς ἀφωνίας. οὐ γὰρ δὴ κατά γε τὸ αὐτὸ ἐγχωρεῖ ᵉ νομίζειν ἀμφοτέρους. καὶ γὰρ δὴ τὸ μὲ ἕτερον καὶ λόγου τινὰ εἶχε γενόμενον, τὸ δὴ τοὺς πρὸσω τοῖς οἰκήσεσ ἀπ' ἀλλήλων πεπερασμένους ὁμοεθνεῖς, μηκέτι ἀφανίζειν τὴν αὐτὴν τῆς ἀφθόγκτου χαρακτῆρα, ἀφ' ὁδοῖς πρὸς τοὺς πέλας ὁμιλίας· τὸ δ' ὲν τοῖς αὐτοῖς οἰκοῦντας χωρίοις μηδ' ὁτιοῦν κτ. τῷ φωνῷ ᵍ ὁμολογεῖν ἀλλήλοις, ὲκ τῆ αὐτῆ φωνῆς γένους, οὐδένα λόγον ἔχει. Τύτῳ μὲ δὴ τῷ τεκμηρίῳ χρώμενον, ἑτέρους εἶ πείθομαι τῆς Τυῤῥηνῶν τοὺς Πελασγούς. οὐ μὲ δὴ οὐδὲ Λυδῶν τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἀποίκους οἶμαι γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ὁμόγλωσσοί εἰσιν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὡς φωνῇ μὲν οὐκέτι χρῶνται ʰ πολυπλοκίᾳ, ἄλλα δέ τινα διασώζουσι τῆς μητροπόλεως γῆς μνήματα. οὔτε γὰρ θεοὺς Λυδοῖς τοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν, οὔτε νόμοις, οὔτ' ἐπιτηδεύμασι κέχρηνται πολυπλοκίοις, ἀλλὰ κατά γε ταῦτα ⁱ πλέον Λυδῶν ἢ Πελασγῶν διαφέρουσι. κινδυνεύουσι γὰρ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἐοικότα λέγειν, μηδαμόθεν ἀφηγμένοι, ἀλλ' ἐντόπιον τὸ ἔθνος ἀποφαίνοντες· ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τε πάνυ, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει ὅτε ὁμόγλωσσοι, ὅτε ὁμοδίαιτον εὐδοκιμοῦσα· ὀνομάσθαι δ' ὑφ' Ελλήνων αὐτὸ τῇ θεσπιῳδείᾳ ταύτῃ οὐδὲν

Græcis partim etiam barbaris idem accidit, ut Trojanis & Phrygibus inter ſe vicinis. Multi tamen has duas gentes unam eandemque gentem fuiſſe putarunt, quæ nomine, non re differret. Italicis quoque gentibus idem accidit æque atque aliis populis, qui uſquam terrarum nominum communicatione permixti in unum coaluerunt. Fuit enim tempus quo Latini, Umbri, Auſones, & multi alii, Tyrrheni à Græcis vocabantur, quia longinquæ gentium iſtarum ſedes obſcuram reddebant rerum remotarum accuratam cognitionem. Multique hiſtorici Romam ipſam, Tyrrhenicam urbem eſſe putaverunt. Nomina igitur hiſce gentibus mutata credo: ſiquidem & vitæ genus mutatum. Ambabus tamen genus commune fuiſſe non credo: quod cum ex multis aliis rebus conjicio, tum vero præcipue ex ipſarum lingua, quæ eſt diverſa, nec ullam altera alterius ſimilitudinem ſervat. Nam (ut ait Herodotus) "neque Crotoniatæ neque Placiani "cum aliis populis vicinis linguam habent "communem: ſed propriam, qua inter ſe u- "tuntur. Satis autem demonſtrant ſe accurate "ſervare illam ipſam linguæ formam, quam "ſecum attulerunt quum in has regiones mi- "grarunt. Sed miretur quis ut Crotoniatæ habuerint linguam illi ſimilem qua utebantur Placiani, circa Helleſpontum habitantes, quandoquidem utrique ſunt à Pelaſgis oriundi, Tyrrhenis vero vicinis nullo modo ſimilem habuerint. Si enim generis communitas exiſtimanda eſt cauſa hujus in lingua ſimilitudinis, profecto ejus contrarium eſt cauſa diſſimilitudinis. Neque enim utriuſque eandem cauſam putare licet. Nam alterum quidem, ſi fieret, aliquam haberet rationem, ſi ejuſdem gentis homines, quod ſedes alteri ab alteris remotas habeant, eandem linguæ formam non amplius ſervarent, propter vicinorum commercia: ſed hoc eſt dictu abſurdiſſimum, eos qui in iiſdem locis habitant, & qui ejuſdem ſunt generis, nullo modo in linguæ ſimilitudine inter ſe conſentire. ¶ Hoc igitur argumento uſus, Pelaſgos à Tyrrhenis diverſos fuiſſe credo. Sed nec Lydorum colonos fuiſſe Tyrrhenos puto. Neque enim linguam cum illis communem habent: neque etiam licet dicere, eos quidem non amplius uti ſimili lingua; ſed tamen alia quædam antiquæ patriæ indicia ſervare. Nec enim eoſdem deos, quos Lydi, colunt, nec legibus, nec vitæ ſtudiis ſimilibus utuntur, ſed in hiſce rebus ſaltem plus à Lydis quam à Pelaſgis differunt. Quare qui gentem iſtam, non advenam ſed indigenam fuiſſe dicunt, fere videntur dicere quæ ad veritatem propius accedunt: quandoquidem eam pervetuſtam eſſe, & cum nulla alia gente, aut linguam aut mores communes habere conſtat. Nihil autem eſt quod vetat hanc gentem à Græcis hoc nomine

XXX.

a Non agnoſcit *Vat.* b Επαθον *Vat.* c Τοῖς αὐτοῦ *Vat.* d Ita *Herod.* l. 1. c. 57. Καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κροτωνιῆται ὁμορίζουσι τῇ παρ' σφίσι ἀξιωματέντων εἶναι ὁμόγλωσσοι, οὔτε οἱ Πλακιανοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι. δηλοῖ τε ὅτι ἐπίσταντο γλῶσσης &c. Hic Κροτωνῆται, ut apud *Herodotum*, reponendum exiſtimat *Portus*. Verum *Herodotum* ex auctore noſtro corrigendum malunt *Oleuen.* & *Caſaub.* Nam illud quidem (inquit *Caſ.*) certum eſt, Crotonem aut potius Cortonam, Italicam, non Creſtona Thraciæ urbem, eſſe ab *Herodoto* intellectam, quam ipſe videtur Κρηστῶνα vocare, quum ille Creſtoniatas iſtos collocet ἐπὶ τῆς Τυῤῥηνῶν. enimvero quid aliud eo loco docere vult *Herodotus*, quam Pelaſgos propriam linguam habuiſſe, qua à reliquis populis diſtinguerentur? id ille ex eo ſe ait conjicere, quod Creſtoniatæ iſti, vicini Tyrrhenis, non ſint vicinis ſuis ὁμόγλωσσοι, ſed alii populo Pelaſgico, longe tamen remoto, Placienis nimirum, qui ad Helleſpontum habitant; qui & ipſi, ſicut Creſtoniatæ, ſuis vicinis non ſunt ὁμόγλωσσοι. e Νομίζειν τὰ ἀμφότερα *Vat.* f Τὸ δὲ τὸν ὲν τοῖς αὐτοῖς *Vat.* g Λαλεῖν ὁμολογεῖν ἐν τωυτῷ φωνῆς *Vat.* h Παγκλήσια *Vat.* i Πλὲον Λυδῶν ἢ Πελασγῶν *Vat.*

a Ex

nomine appellatam, partim quod in turribus habitaret, partim etiam à *ſui* principis nomine. Romani tamen aliis etiam nominibus eam appellant: nam ipſos à regione, in qua olim habitarunt, quæ Etruria vocatur, Etruſcos appellant: & ob peritiam ſacrorum miniſteriorum, & divini cultus, qua in re cæteris ſunt excellentiores, nunc quidem nomine obſcuriori *Thuſcos*, olim vero rem ipſam nomine accuratius exprimentes Θυοσκόους, ut Græci, vocabant. Ipſi vero à quodam duce Raſena ſe eodem modo, quo ille, nominant. Sed quas urbes Tyrrheni incoluerint, quam reipublicæ ac diſciplinæ formam in illis conſtituerint, quantam potentiam univerſi habuerint, & ſi qua facinora memoratu digna fecerint, & quam variis caſibus acti fuerint, alio libro declarabitur. Quotquot igitur de gente Pelaſgica non perierunt, nec in diverſas colonias diſtracti fuerunt, & qui ex magno numero in exiguum redacti manſerunt ſuperſtites, in his locis relicti fuerunt, & cum Aboriginibus in eadem republica vixerunt, ubi temporis progreſſu ipſorum poſteri cum aliis Romam condiderunt. Atque hæc ſunt quæ de gente Pelaſga fabulis produntur.

Etruſci & Thuſci.

XXXI. ¶ Sed non multo poſt alia claſſis Græcorum ad hæc Italiæ loca appulit, LX. ferme annis ante bellum Trojanum, quemadmodum ipſi Romani tradunt, quæ ex Palantio, urbe Arcadica, venit. Coloniæ autem dux erat Evander, filius Mercurii & nymphæ cujuſdam Arcadicæ, quam Græci Themin appellant, & numine divino afflari ac agitari dicunt. Sed antiquitatum Romanarum ſcriptores eam patrio ſermone Carmentam appellant. Quod nymphæ nomen Græca lingua Θεσπιῳδὸς diceretur. nam ᾠδὰς Romani carmina vocant. Hanc autem mulierem, divino ſpiritu afflatam, res futuras populo carmine prædicere omnes uno conſenſu fatentur. Hæc autem claſſis non de communi omnium ſententia miſſa fuit: ſed, orta in populo ſeditione, factio inferior ſua ſponte *inde* migravit. Tunc autem apud Aborigines regnum à majoribus acceptum tenebat Faunus, à Marte, ut ajunt, oriundus: vir non ſolum ad res gerendas promptus, ſed etiam prudens: ipſumque Romani ſacrificiis & carminibus ut unum de diis patriis honorant. Hic vero Arcadas, quorum numerus erat exiguus, magna cum humanitate excepit, ipſiſque de ſuo agro dedit quantum voluerunt. Arcades vero, ut Themis furore divino correpta ipſos monuerat, collem à Tiberi non longe diſtantem delegerunt, qui nunc fere in ipſo urbis Romanæ meditullio eſt ſitus.

Evander & Arcades.

---

a Ἐν τοῖς τύρσεσι *Vat.* b Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς χώρας *Vat.* c Poſt ἀσαφέστερον ſubaudiendum eſt Τύρσους. quod ſine aſpiratione ſcribi in tabulis Capitolinis & veteribus libris teſtatur *Sigonius*, ut & apud ipſos Græcos auctores fere omnes. *Sylb.* Adi *Cluverii* Ital. Antiq. l. 1. c. 2. d Θυσκούους habet etiam *Lapus*: alioqui malim Θυσκόους: quippe quod ad Tuſcorum appellationem accedat propius, & per eandem ſyncopen apud Græcos θυσκόλιος legatur pro θυσκολίας ſive θυσπολίας, atque etiam apud Latinos *thus* ſive *tus* (nam huic ipſi quidam aſpirationem detrahunt) factum ex θύω. Dicuntur autem Θυσκόοι ſive Θυσκόοι vel à victimarum & ſuffimentorum incenſione, à θύω & καίω; vel à victimarum inter ſacrificandum rimatione & conſideratione, à θύω & σκέω quod eſt σκέπτω. Simili modo Αἰθρεσκόους olim accuratiore vocabulo nominatos fuiſſe Etruſcos conjicit *Janus Parrhaſius*, quod ætria templa obſervarint Etruſcorum augures. *Sylb.* e Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τινὸς *Vat.* f Ῥασίνα *Vat.* Razenna in verſione *Lapi.* atque apud *Beroſum* Tyrrhenos à quodam Razenno Razennos appellatos prodit *Sylb.* g Al. ἔμπυρα *Port.* h Διατρέξασθαι *Vat.* Si διαθέσθαι malis, ita ſcilicet ut Latini *deſignare ſacinus*, per me licet. *Sylb.* i Οὐνίαν *Vat.* k Ἐπολισάντο *Vat.* l Τοιάδε εἰσὶ *Vat.* m Ἀπὸ Ἑλληνικὸς φύλου *Vat.* n Ἐκ Παλαντίου *Vat.* o Λοιπόν *Vat.* p Malim poſt τῇ πατρίῳ γλώσσῃ interpungere, quam poſt ἀρχαιολογίας. *Steph.* q Ita apud *Plutarchum* in Romulo & in Rom. Quæſt. ſed apud *Virgilium* & *Ovidium* dicitur *Carmentis*: itidemque in lib. *De origine gentis Rom. Sylb.* r Ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *Vat.* ſ Supra bis habuimus Ἄρεως per ω, more Attico. *Sylb.* t Deſunt *Vat.* u Loquendi genus Thucydideum pro θρασυτέρου καὶ συντοῦ. *Steph.* Mutâ τοῦ θρασυτέρου τὸ ὡς φασι συντὸς *Vat.* x Ἐπιθυσιάζουσι *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecerunt *Steph.* & *Port.*

a Δυοῖν

καὶ καλασκευάζονται παρὰ αὐτῷ κώμιον βραχεῖαν, [a] δυσὶ ναυτικοῖς πληρώμασιν, οἷ οἷς ἀπανέστησαν ἐκ Ελλάδος, ἀποχρῶσαν ἣν ἔμελλε τὸ πεπρωμένον σὺν χρόνῳ ἴσον ἔσεσθαι οὔτε Ελλάδα πόλιν, οὔτε βάρβαρον, [b] κατά γε οἰκήσεως μέγεθος, καὶ κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν, καὶ τἄλλα ἄπασαν εὐτυχίαν, χρόνον τε ὁπόσον ἂν ὁ [c] θνητὸς ἀντέχῃ, πόλεων μάλιστα πασῶν μνημονευθησομένην. ὄνομα δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ θέντα [d] Παλάντιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Αρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως. νῦν μέν τοι Παλάτιον ὑπὸ Ρωμαίων λέγεται, συγχάντος τοῦ χρόνου τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρέχει πολλοῖς [e] ἀτόποις ἐτυμολογίαις ἀφορμάς. Ως δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὧν ἔστι καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἀπό τινος μειρακίου Πάλαντος αὐτόθι τελευτήσαντος· τοῦτον δὲ Ηρακλέους [f] παῖδα, καὶ [g] Δυνάς τῆς Εὐάνδρου θυγατρός· χώσαντα δ' αὐτῷ τὸν μητρὸς πάτρου τάφον ἔνθα τὸ λόφῳ, Παλάντιον [h] ἔνθα τοῦ μειρακίου τὸν τόπον ὀνομάσαι. ἐγὼ μέν τοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην ἐν Ρώμῃ Πάλαντος, οὔτε χοὰς ἔμαθον ἐπιτελουμένας, οὔτε ἄλλο τῶν τοιουτοτρόπων οὐδὲν [h] ἰδὼν μαθεῖν· καίτοιγε οὐκ ἀμνήστου τῆς οἰκίας ἑαυτῆς ἀφειμένης, [i] ἀλλ' ἀμοίρου τιμῆς, ἅτε τὸ δαιμόνιον γένος ἐπ' ἀνθρώποις γεραίρεται. ᾧ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ Ρωμαίων ἐπιτελουμένας ὅσα ἔτη δημοσίᾳ, ᾗ Καρμέντῃ, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι· ᾗ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μέν, ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ πρὸς τὰς Καρμεντίσι πύλας· Εὐάνδρῳ δὲ πρὸς ἑτέρῳ τῶν λόφων, [k] Αὐεντίνῳ λεγομένῳ, τῆς Τριγεμίνου πύλης οὐ πρόσω. [l] Πάλαντι δὲ ὅθεν οἶδα γινόμενον [m] ἀπὸ τούτων. Οἱ δ' οὖν Αρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες, τά τε ἄλλα διεκοσμοῦντο κτίσματα, τοῖς οἴκοθεν νομίμοις χρώμενοι, καὶ ἱερὰ ἱδρύονται· πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πανὶ, τῆς Θεμιδος ἐξηγουμένης· Αρκάσι γὰρ θεῶν ἀρχαιότατός τε καὶ τιμιώτατος ὁ Πάν· χωρίον ἐξευρόντες ἐπιτήδειον, ὃ καλοῦσι Ρωμαῖοι Λουπερκάλιον, ἡμεῖς δ' ἂν εἴποιμεν Λυκαῖον. νῦν μὲν οὖν συμπεπολισμένων τῷ τιμένει τῶν πέλας χωρίων, δυσείκαστος γέγονεν ἡ παλαιὰ τοῦ τόπου φύσις. ἦν δὲ τὸ ἀρχαῖον, ὡς λέγεται, σπήλαιον ὑπὸ τῷ λόφῳ μέγα, δρυμῷ λασίῳ κατηρεφὲς, καὶ κρημνοὶ ὑπὸ ταῖς πέτραις ἐμβάθοι, ἅτε παρεσχὼς τῶν κρημνῶν νάπη, πυκνοῖς καὶ μεγάλοις δένδρεσιν ἐπίσκια. ἔνθα βωμὸν ἱδρυσάμενοι τῷ θεῷ, τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου Ρωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ [n] Φεβρουαρίῳ, [o] μετὰ χειμερίους τροπὰς, σχεδὸν τῶν τότε γινομένων μεταλλαττόντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας ἐν τοῖς ἑπείτα λεχθήσεται. ἔνθα δὲ τῇ κορυφῇ τοῦ λόφου,

Juxtaque ipsum ædificarunt vicum parvum, capacem tot hominum, quot erant in duabus navibus plenis, quibus ex Græcia *eo* migrarant. Quem temporis progressu ad tantam magnitudinem fata provectura erant, quantam nulla alia urbs aut Græca aut barbara esset adeptura, sive sedium amplitudinem, sive majestatem imperii, cæterasque felicitatis humanæ partes spectemus; illumque, quamdiu mortales duraverint, nominis celebritate cæteras omnes urbes superaturum. Huic autem oppidulo nomen Palantium imposuerunt, in memoriam suæ veteris patriæ, quæ in Arcadia erat. Nunc tamen Palatium à Romanis vocatur, quia temporis diuturnitas accuratam hujus vocis scribendæ rationem corruperit: quod multis absurdarum etymologiarum occasionem præbet. ¶ Sed, ut nonnulli prodiderunt, inter quos est & Polybius Megalopolitanus, nomen habet ab adolescente quodam Palante, qui ibi obiit. Hunc vero Herculis, & Dynæ, Evandri filiæ, filium fuisse tradunt. Quum autem avus maternus in eo colle sepulcrum ipsi exstruxisset, de adolescentis illius nomine locum ipsum Palantium appellasse *ferunt*. Ego tamen nec ullum Palantis sepulcrum Romæ vidi, nec ullas inferias ei fieri audivi, nec aliud quicquam hujusmodi animadvertere potui: quamvis hæc domus non sit oblivioni tradita, nec expers honorum, quibus divinum genus ab hominibus colitur. Etenim Evandro & Carmentæ, ut & cæteris heroibus ac dæmonibus, sacrificia quotannis publicis impensis fieri vidi. Vidi etiam aras erectas, alteram Carmentæ, ad portam Carmentalem, sub eo colle qui Capitolinus vocatur: alteram Evandro, ad alterum collem qui Aventinus vocatur, non procul à porta Trigemina. At Palanti nihil ab his fieri animadverti. Arcades igitur, qui sedes conjunctas sub colle posuerant, cum alia ædificia more patrio exstruxerunt, tum etiam templa fundarunt. Primum quidem Pani Lycæo, monitu Themidis (Pan enim apud Arcadas deorum antiquissimus habetur, estque in summo *apud illos* honore) invento loco ad *hoc ipsum* apto, quem Romani Lupercal appellant, nos vero *Græci* Lycæum diceremus. Nunc tamen antiquam hujus loci naturam conjecturis agnoscere non facile queas: quia loca quæ templum illud circumdabant, ædificiis inter se conjunctis sunt occupata. Olim autem (ut fertur) erat ingens spelunca sub illo colle sita, quam densa sylva tegebat, & sub rupibus *erant* fonticuli profundi, solumque rupibus contiguum ob frequentes ac proceras arbores *erat* opacum. Quum aram huic deo hîc erexissent, sacrificium more patrio fecerunt, quod & nostra ætate Romani mense Februario, post hybernum solstitium, nihil de pristino ritu mutantes, faciunt. Hujus vero sacrificii faciendi modus postea dicetur. At in summo collis vertice

Victoriæ

a Δυσὶν ἁλικαῖς πληρώμασι *Vat.* b Rectius κατά τι οἰκήσεως. *Sylb.* c Θνητὸς εἶδεν ἀντέχῃ *Vat.* d Παλάντιον ἐπὶ τῷ *Vat.* Vox Παλάντιον infra reperitur cum gemino λ. quam scripturam agnoscit *Pausanias* in Arcad. ubi hanc ipsam historiam attingit. λέγεται δὲ ὕστερον (inquit) μετέπιπτε τὸ ὄνομα, οὐ διαφόροις γράμμασιν, τῷ τὸ λ, καὶ τῷ ν. itidemque *Eustath.* ad *Dionys.* v. 347. λέξει ἐκφωνοῦμεν, ἐν Παλλαντίῳ ἀνόμασεν λέων ὁ ἐπὶ Πάλλαντος. ὅθεν καὶ παρὰ Ρωμαίοις τὸν βασιλικὸν περίπλεκτον τόπον καλεῖσθαι Παλάτιον, καθ' ὑφαίρεσιν ἀμυτικοῦλλον τοῦ τι λ. καὶ τοῦ ν. Invenitur & tertia scriptura Παλλάντιον, quam expressit *Virgilius* Æn. 8. v. 54. e Absurdas illas Etymologias apud *Festum* invenies. f Pro Δυνάς infra scribitur Λαύνας. quæ diversitas etiam in *Lapi* versione: nam & ipse Dynam hic habet, at infra Lavinam. *Sylb.* g Επὶ pro ἀπὸ positum: ab ipsone auctore an à librariis incertum. *Sylb.* h Ἰδὼν ἰδεῖν *Vat.* i Οὐδὲ ἄκλο τιμῆν, οὗς τὸ δαιμόνιον γὰρ ὃ τῷ ὑπ' ἀνθρώποις γεραίρεται. καὶ τοιοῦδε *Vat.* k Ut hîc *Aventinus* scribitur per αυ, sic Αὐεντίων apud *Steph. Byzant.* pro Avenione urbe Gallica. *Sylb.* l Πάλαντι δὲ, ὅθεν εἶδα τοῦτον γενόμενον *Vat.* m Pro ἀπὸ τούτων aptius legi videtur τῶν τοιούτων. nam ἀπὸ in ὑπὸ vertere parum huc facit. *Sylb.* n Φεβρουαρίῳ in *Ed. Steph.* o Μετὰ τὰς χειμερίας τροπὰς *Vat.*

Victoriæ templum in loco ante delecto exſtruxerunt, & ſacrificia huic quoque *deæ* anniverſaria inſtituerunt, quæ ad meam uſque
XXXIII. ætatem Romani faciebant. ¶ Arcades vero hanc Palantis Lycaone prognati filiam fuiſſe fabuloſe dicunt: atque honores, quibus homines eam nunc honorant, Minervæ voluntate conſequutam, quod cum hac dea educata fuiſſet: à Jove enim Minervam recens natam Palanti commendatam, & apud ipſum educatam donec adoleviſſet. Cereri quoque templum exſtruxerunt, ipſique per fœminas ſacerdotes ſacra abſtemia fecerunt, more Græco, in quorum ritu ætas noſtra nihil mutavit. Quinetiam Neptuno Hippio templum aſſignarunt, & diem feſtum in ejus honorem conſtituerunt, quem Arcades Hippocratia, Romani Conſualia vocant: quo die apud Romanos equi & muli, de more, ſunt operum immunes, eorumque capita floribus coronantur. Multa quoque alia fana & aras & ſimulacra deorum conſecrarunt, expiationeſque & ſacrificia patria inſtituerunt, quæ uſque ad meam ætatem eodem modo, *quo olim*, fiebant. Nec mirarer ſiqua, ob nimiam temporis longitudinem ac vetuſtatem, poſterorum memoriam fugiſſent, ac propter oblivionem neglecta fuiſſent; ſed tamen ea quæ nunc quoque fiunt, priſcorum rituum Arcadicorum ſunt argumenta ſatis manifeſta: de quibus *alias fuſius agetur. Arcades etiam dicuntur Græcarum literarum uſum in Italiam primi tranſtuliſſe, qui recens ipſis apparuerat; inſtrumenta quoque muſica, quæ lyra & trigona & lydi vocantur, quum priorum ſeculorum homines tantum fiſtulis paſtoralibus, nec ullo alio inſtrumento muſico uterentur. *Dicuntur* etiam leges tuliſſe,& vitæ genus, quod ante maxima ex parte ferinum erat, ad manſuetudinem traduxiſſe; & artes & inſtituta & multas alias res commodas in communem *hominum* uſum contuliſſe: ac propterea apud ſuos hoſpites valde gratioſi fuiſſe. Hæc ſecunda gens Græca, poſt Pelaſgos, in Italiam delata, ſedes cum Aboriginibus communes habuit, quas in præſtantiſſimo urbis Romanæ loco poſuit. ¶ Paucis vero annis elapſis poſt adventum Arcadum, alia Græcorum claſſis in Italiam venit,ductu Herculis; qui Hiſpaniam,& quicquid terrarum uſque ad ſolem occidentem extenditur, in ſuam poteſtatem redegerat. Horum quidam Herculem rogarunt ut ſe militiæ laboribus liberaret, *& miſſione impetrata* circa hæc loca remanſerunt; & nacti collem *ædificiis exſtruendis* aptum,qui trium ferme ſtadiorum longitudine à Palantio diſtabat, qui nunc quidem Capitolinus appellatur, ſed ab illius ſeculi hominibus Saturnius appellabatur (quem Græco ſermone Cronium diceremus) in eo oppidulum condiderunt. Qui vero *illic* fuerunt relicti,plerique

XXXIV. *Hercules cum ſociis.*

τὸ τῆς Νίκης τέμενος [a] ἐξελόντες, θυσίας καὶ ταύτῃ κατεστήσαντο [b] διετησίους, ἃς καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ρωμαῖοι ἔθυον. Ταύτῃ δὲ Ἀρκάδες μυθολογοῦσι Πάλαντος εἶναι θυγατέρα τοῦ Λυκάονος· τιμὰς δὲ παρ' ἀνθρώ-
5 ποις, ἃς ἔχει νῦν, Ἀθηνᾶς βουλήσει λαβεῖν, γενομένην τῆς θεοῦ σύντροφον. δοξάσαι γὰρ αὐτὸς [c] ἀπὸ γενετῆς ὑπ' Ἀθηνᾶν Πάλαντι ὑπὸ Διὸς, καὶ παρ' ἐκείνου, [d] τέως εἰς [e] ὥρην ἀφίκετο, τραφῆναι. ἱδρύσαντο δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν, καὶ τὰς θυσίας αὐτῇ ἄχρι νυκτῶν τε
10 καὶ νηφαλίους ἔθυσαν, ὡς Ἕλλησι νόμος, οὗπερ οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἤλλαξε χρόνος. ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τῇ ἑορτῇ [f] Ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάσι, Κωνσούαλια δὲ ὑπὸ Ρωμαίων λεγόμενα κατεστήσαντο, ἐν ᾗ καθ' Ρωμαίους ἐξ ἔτους
15 ἐλευθέρους ἔργων ἵπποι καὶ ὄνοι, καὶ στέφονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη, καὶ βωμοὺς, καὶ βρέτη θεῶν κατασκευάσαντο, ἁγισμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ χρόνου τὸν αὐτὸν ἐλάγχανον τρόπον. οὐ θαυμάσαιμι δ'
20 ἂν εἰ καὶ [g] πρᾶξαί τινες ἀφανίζοιεν τιμὰς τοῦ ὀπτιγομένων μνήμην, ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου· ἀλλ' ἀποχρῶσί γε [h] καὶ νῦν ἔτι γινόμεναι τεκμήρια εἶναι τῶν Ἀρκαδικῶν ποτε νομίμων. λεχθήσεται δὲ περὶ αὐτῶν ὀπιπλέον [i] ἐν ἑτέρῳ. λέγονται δὲ καὶ γραμμάτων Ἑλλη-
25 νικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίδα πρῶτοι ἀφικόμενοι, νεωστὶ φανεῖσαν [k] Ἀρκάσι· καὶ μουσικὴν τὴν δι' ὀργάνων, ἃ δὴ λύρα τε καὶ [l] τρίγωνα καὶ [m] λυδοὶ καλοῦνται, τῶν πρότερον, ὅτι μὴ σύριγξι ποιμενικαῖς, οὐδενὶ ἄλλῳ μουσικῆς τεχνήματι χρωμένων· νόμους τε ἤθεσι, καὶ
30 τὴν διαγωγὴν ἐκ τοῦ θηριώδους ὀπὶ πλεῖστον εἰς ἡμερότητα μεταγαγεῖν· τέχνας τε καὶ ὀπτικὰ δόγματα, [n] καὶ ἄλλά τινα πολλὰ ὠφελήματα εἰς τὸ κοινὸν καταθεῖναι, καὶ μάλ. ταῦτα πολλῆς ὀπιμελείας τυγχάνειν παρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις. τοῦτο δὲ δεύτερον ἔθνος Ἑλληνικὸν,
35 μετὰ Πελασγοὺς, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίδα, κοινὴν ἔσχε μετὰ τῶν Αὐσονίων οἴκησιν, ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ῥώμης ἱδρυσάμενον χωρίῳ. Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίδα ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίδα καὶ τὰ
40 μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἦλθε. ἐξ ὧν τινες Ἡρακλέα παραιτησάμενοι τῆς στρατείας ἀφεθῆναι, περὶ ταῦτα τὰ χωρία κατέμειναν, καὶ πολίζονται λόφον ὀπιτήδειον εὑρόντες, ὃν τετραδίῳ δὲ μάλιστα μέσῃ τοῦ Παλαντίου διειργόμενον, [p] ὃς νῦν μὲν Καπιτωλῖ- 27
45 νος ὀνομάζεται, κατὰ δὲ τοὺς τότε ἀνθρώπους [q] Σατόρνιος ἐλέγετο, ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ, Κρόνιος. τοὺς δὲ καταλειφθέντων ὧν μὲν πλείους ἦσαν

Πελο-

a Illud ἐξελόντες idem valet ac ἐξελόντες ἱδρύσαντο. *Port.* Quia τέμενος (inquit *Sylb.*) refectam & deo conſecratam aream ſignificat, & ἐξαιρεῖν eximere; ideo verto: *In vertice vero tumuli area victoriæ conſecrata* (ſeu *agri portione amputata & victoriæ dicata*) *rem divinam* &c. b Διετησίους] ἔτησιν perperam legi jubet *Car. Neapolis.* Quomodo vox intelligenda ſit docet *Schol.* ad *Thucyd.* p. 105. n. 5. *Ed. Oxon.* c Ἀπὸ γενῆς τῇ Ἀθηνᾷ Πάλαντι in *Ed. Steph.* errore manifeſto. Noſtram lectionem agnoſcit uterque interpres, & requirit ipſa ſententia. *Sylb.* d Τέως poſitum pro relativo ἕως, ut infra, more Ionico. *Sylb.* e Οὗπερ *Vat.* & *Lapi Cod.* quam vocem huic loco multo aptiorem eſſe exiſtimat *Stephanus* in Schediaſm. l. 2. c. 3. f Ἱππόκρατια παρ' ἀρχαίοις *Vat.* g Παραιτησάμενοι *Vat.* h Καὶ αἳ νῦν ἔτι γοίμεναι malit *Steph.* i Ἐν ἑτέροις *Vat.* & *Lapi Cod.* Λόγῳ deeſſe putat *Steph.* k Ἀρκάδες *Vat.* l Τρίτωνα *Vat.* m Λυδοὶ fortaſſe ſunt inſtrumenta muſica à Lydis inventa: at λυγοὶ *Heſychio* ſunt ὄργανα ἐν οἷς τὰ κρουόμενα ἐμπίπτουσι, τρίλληγες ὄργανα. *Camerarius* legit αὐλοί: non abſurde. *Sylb.* n Καὶ ἄλλα πολλὰ τινα *Vat.* o Ἐν τετραδίῳ *Vat.* p In *Ed. Steph.* ὃς μὲν νῦν: ordine parum conſentaneo. q Σατόρνιος *Vat.* r *Vel* in altero libro.

a Ἐπὶ

Πελοποννήσιοι, φυγάδες τε καὶ Ἐπειοὶ οἱ ἐξ Ἤλιδος, οἷς οὐκέτι πόθος ἦν ἢ οἴκαδε ὁδοῦ, ἀμφιταραττόμενοι αὐτοῖς τῆς πατρίδος ὑπὸ τοῦ πρὸς Ἡρακλέα πολέμου. ἐμέμικτο δέ τι καὶ Τρώικὸν αὐτοῖς τῶν ἀπὸ Λαομέδοντος αἰχμαλώτων ἐξ Ἰλίου γενομένων, ὅτε τῆς πόλεως Ἡρακλῆς ἐκράτησεν. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἄλλου στρατοῦ πάντων, εἴ τι κεκμηκὸς ἢ τῇ πλάνῃ ἀχθόμενον ἦν, ἄφεσιν τῆς στρατείας αἰτησάμενον, ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑποστῆναι. τὸ δὲ ὄνομα τῷ λόφῳ τινὲς μέν, ὁπότερ ἔφην, ἀρχαῖον οἴονται εἶναι, καὶ αὐτῷ τοὺς Ἐπειοὺς οὐκ ἄκρα φιλοχρήσαι τῷ λόφῳ μνήμη τοῦ ἐν Ἤλιδι [b] Κρονίου λόφου, ὃς ἔστιν ἐν τῇ Πισάτιδι γῇ, ποταμῷ πλησίον Ἀλφειοῦ· καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἠλεῖοι, θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς [c] συνιόντες γεραίρουσιν ἐν ἐσομένοις χρόνοις. [d] Εὔξενος δὲ ὁ παντὸς ἀρχαῖος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων ὑπ' αὐτῶν οἴονται Πισατῶν, ἀφ' τῆς ὁμοιότητα τοῦ ἐνθάδε ὄρους Κρονίου, τεθῆναι τῷ τόπῳ τὄνομα, καὶ ἐν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἐπειοὺς ἱδρύσασθαι μετ' Ἡρακλέους, ὃς ἔτι καὶ νῦν ἀφωμῦνει τῇδε τῇ ῥίζῃ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον τῆδε θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθυον, φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνους εἶναι τοὺς καθιερωσαμένους. ὡς δὲ ἐγὼ συμβαλλόμενος εὑρίσκω, καὶ πρὶν Ἡρακλέα ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἱερὸς ἦν ὁ τόπος τοῦ Κρόνου, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων [e] Σατόρνιος. καὶ ἄλλη δὲ ἀκτὴ σύμπασα, ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη, τῷ θεῷ τούτῳ ἀνέκειτο, Σατορνία τοῖς τῶν οἰκούντων ὀνομαζομένη, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἔν τε Σιβυλλείοις τισὶ λόγοις καὶ ἄλλοις χρησμοῖς ὑπὸ τῶν θεῶν δεδομένοις εἰρημένον· ἱερά τε πολλαχῇ τῆς χώρας ἐστὶν ἱδρυμένα τῷ θεῷ, καὶ πόλεις τινὲς οὖσαι, ὁπότερ ἡ σύμπασα τότε ἀκτὴ, ὀνομαζόμεναι [f] χῶροι δὲ πολλοὶ τοῦ δαίμονος ἐπώνυμοι, καὶ μάλιστα αἱ σκόπελοι, καὶ τὰ μετέωρα. Ἰταλία δὲ αὐτὰ χρόνον ὠνομάσθη, ἐπ' ἀνδρὸς δυνατοῦ, ὄνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δέ φησιν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπείσαντα, τοὺς δὲ βίᾳ πεφοβημένους, ἅπαντας ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν χώραν, ὅσον ἐντὸς ἔστι τοῦ κόλπου τοῦ τε [g] Ναπιτίνου καὶ τοῦ [h] Σκυλητίνου 28 ἣν δὲ πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν, ὅτι τοῦ Ἰταλοῦ. ἐπεὶ δὲ Τυρρηνὸς [i] ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ ἀνθρώπους πολλοὺς ἔσχεν [k] ὑπηκόους, αὐτίκα τὴν ἐκείνων ἐπωνυμίαν φέρεσθαι, καὶ πόλεις οἰκίζεσθαι πολλάς· ἦναι δ' αὐτὸν Οἰνωτρὸν τὸ γένος. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιός φησιν

erant Peloponnenſii, Phlyenſes, & Epei Elidenſes, qui nullo domum redeundi deſiderio amplius tenebantur, quod ipſorum patria in bello contra Herculem geſto fuiſſet direpta ac vaſtata. His autem erant admixti nonnulli etiam Trojani, de illorum numero qui Laomedonte regnante ex Ilio captivi abducti fuerant, quum Hercules urbem per vim cepit. Cæteri quoque de reliquo exercitu, ſiqui laboribus defatigati erant, aut qui errorum faſtidio premebantur, miſſione petita, in hoc loco remanſiſſe mihi videntur. Hujus autem collis nomen nonnulli antiquum eſſe putant, & Epeos iſto colle maxime delectatos, ob memoriam Cronii collis qui eſt in Elide urbe, in agro Piſano, prope fluvium Alpheum: Elei vero cum Saturno ſacrum putantes, ſacrificiis & aliis honoribus *eo* ſtatis temporibus convenientes honorant. Sed Euxenus poëta vetus & alii quidam Italici fabularum ſcriptores huic loco nomen iſtud ab ipſis Piſatis, propter ſimilitudinem Cronii collis qui eſt in ipſorum agro, impoſitum putant; & Epeos una cum Hercule Saturno aram ſtatuiſſe, quæ nunc etiam durat, ſita ad collis radices, juxta viam qua ex foro in Capitolium aſcenditur; & ſacrificium, quod mea etiam ætate Romani ritibus Græcis obſervatis faciebant, ab illis inſtitutum ferunt. Sed, quantum ego conjecturis comperio, vel antequam Hercules in Italiam veniret, hic locus Saturno ſacer erat, & ab ipſis incolis Saturnius appellabatur. Quin etiam tota reliqua ora, quæ nunc Italia vocatur, huic deo erat ſacra, & ab incolis Saturnia vocabatur: quod facile reperias tam in quibuſdam carminibus Sibyllinis, quam in aliis oraculis quæ dii reddiderunt, in quibus hoc declaratum. Et in multis hujus regionis locis ſunt templa huic deo dicata: ſunt etiam quædam urbes, quæ ita nominantur ut univerſa *Italiæ* ora tunc vocabatur. Multa etiam loca hujus dei nomen habent, & præcipue ſcopuli & colles excelſi. ¶ Poſtea tamen temporis progreſſu Italia vocata eſt, ſub viro præpotente, cui nomen erat Italus. Antiochus autem Syracuſanus ait hunc fuiſſe virum probum ac ſapientem, qui populos vicinos partim verbis induxit, partim vi *coegit*, & ſibi adjunxit: atque ita in ſuam poteſtatem redegit totam illam regionem, quæ eſt inter ſinus Napetinum & Scyletinum: atque hanc primam, Itali temporibus, Italiam fuiſſe appellatam. Quum autem hujus imperio potitus fuiſſet, & multos populos ſubditos haberet, ſtatim dominationem in gentes finitimas affectaſſe, & multas civitates in unum coactas ſuæ ditioni ſubjeciſſe *dicit*. hunc autem genere OEnotrum fuiſſe. At Hellanicus Lesbius ait Hercu-

Italia Saturnia.

XXXV.

a Ἐπὶ Ἀμφιδάμαντος *Vat.* b Hujus ſæpe *Pindarus* in *Olympionicis* meminit, ut & *Geographi. Caſ.* c Συνιόντες *Vat.* d Ἔνιοι habet *Lapus*: non abſurde, meo quidem judicio. Latinum enim non Græcum poëtam citari indicant ſequentia, τῇ ἄλλοι τοῖς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων. *Sylb.* Hoc aliquid eſſet, niſi multos Græcorum conſtaret priſcas res Italicas tradidiſſe; *Ennianque* non fabulas tractaſſe in Annalibus, ſed hiſtorias de horridis Romanorum bellis, ut ipſe initio carminis ſui cecinit. *Voſſius* de Hiſt. Gr. l. 3. Forſan Ἔνιοι legendum. e Σατόρνιος. τῇ ἄλλη δὲ *Vat.* f Χώροι τε πολλοὶ *Vat.* g Νεαπίνου legunt *Lapus* & *Glareanus*: quod à Νέαπις formari, πρὸς ἣν τὸ εἰς τον, teſtantur *Suid.* & *Steph. Byzant.* Verum hoc oppidum (à quo ſinum dictum putant) paulo interius à littore eſt remotum. Quare tutius eſt vulgatam ſcripturam retinere, vel ſcribere Νεαπίνου cum *Strabone* l. 6. p. 255. qui Hipponiaten ſinum ab *Antiocho* Napitinum appellatum dicit. *Sylb.* & *Caſaub.* Sinus Λαμητινὸς meminit *Ariſtot.* Politic. l. VII. c. 10. Vocabulum tamen vitiatum apud *illum* legitur, & multo depravatius apud *Dionyſium* Νεαπίνου & apud *Strabonem* Νεαπίνου. Quapropter audacter Νεαπίνου & Νεαπίτου & Λαμητινὸς emenda in Λαμητίνου. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 4. p. 1290. Adi etiam *Bochart* Geogr. Sacr. p. 595. h Σκυλητίνου *Vat.* Sed Σκυλλητικὸς ſcribendum. i Κρατηρὸς ἐγένετο *Vat.* k Ὑπηκόους αὐτοῦ, τῇ δ' ἐπωνυμίαν *Vat.*

Herculem, dum Geryonis boves Argos abigeret, quoniam quidam ipsius vitulus, quum in Italia jam esset, ab armento resiliens fugerat, & universam illam oram peragrarat, & freto tranato in Siciliam pervenerat, quærentem semper ex illius regionis hominibus, in quoscunque incidisset persequens suum vitulum, sicubi quis eorum qui regionem illam incolebant ipsum vidisset, illis quidem pauca linguæ Græcæ vocabula intelligentibus, sed patrio sermone ex illius animalis * indiciis vitulum appellantibus, ut nunc etiam appellatur, *quod Græci vocant* damalin, universam oram, quam vitulus ille peragrarat ab eo animali Vitaliam nominasse. Quod autem temporis progressu nomen istud in eam formam, quam nunc habet, mutatum fuerit, non est mirandum: quia multis etiam Græcis nominibus idem accidit. Verumtamen sive, ut Antiochus ait, à duce (quod etiam fortasse verisimilius fuerit) sive, ut putat Hellanicus, à vitulo nomen hoc acceperit, illud certe ex amborum auctoritate constat, Herculis ætate, aut paulo ante ita nominatam. Ante vero eam Græci Hesperiam & Ausoniam vocabant. At ipsi indigenæ Saturniam, ut supra dixi. ¶ Est etiam alia fabula inter illius regionis incolas vulgata, Saturnum, ante Jovis regnum, in hisce terris regnasse, & decantatum illud vitæ genus rebus omnibus abundans, quas quatuor anni tempora producunt, apud nullos alios magis quam apud ipsos floruisse. Quod siquis alius, fabulis ex hac opinione sublatis, bonitatem hujus regionis perpendere velit, ex qua genus humanum, simulatque natum est, plurimas commoditates magnæ voluptatis plenas percepit, sive ex terra (ut prisca fert opinio) sive etiam quavis alia ratione, nullam aliam hac regione commodiorem reperiet. Si enim unam regionem cum altera conferas, quæ sit ejusdem magnitudinis, Italia, meo judicio, non solum Europam, sed & quamlibet aliam totius orbis regionem sua præstantia longe superat. Quanquam non me latet quod multis incredibilia dicere videar, considerantibus Ægyptum & Africam ac Babyloniam, & si qua alia loca ob felicitatem celebrantur. Sed ego terræ opes non in una sola frugum specie pono: nec me subit desiderium habitandi ubi arva tantum sunt pinguia, cæterarum vero rerum aut nulla prorsus aut perexigua utilitas percipitur: sed eam regionem optimam esse puto, quæ sibi ipsi maxime sufficit, advectitiisque bonis plerumque quam minimum indiget. Italiam vero hanc rerum omnium copiam ac variam utilitatem, præter cæteras regiones, habere persuasum habeo. ¶ Nec enim arva quidem bona & multa habet: sed arboribus caret, ut frumentifera. Neque rursus plantis quibuslibet alendis

XXXVI.

XXXVII.

Ἡρακλέα τὰς Γηρύονου βοῦς ἀπελαύνοντα εἰς Ἄργος, ἐπειδή τις αὐτῷ δάμαλις ἀποσκιρτήσας τῆς ἀγέλης ἐν Ἰταλίᾳ ὕστερον ἦν, φεύγων δίωρε τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὸν μεταξὺ διανήξάμενος πόρον τῆς θαλάσσης, εἰς Σικελίαν ἀφίκετο, ἐρέμνων ἀεὶ τοὺς ἐπιχωρίους καθ' οὓς ἐκάστοτε γένοιτο διώκων τὸν δάμαλιν, [a] εἴ που τις αὐτὸν ἑωρακὼς εἴη τῶν τῇδε ἀνθρώπων, Ἑλλάδος μὲν γλώττης ὀλίγα συνιέντων, τῇ δὲ πατρίῳ φωνῇ κατὰ τὰς μιμήσεις τοῦ ζώου καλούντων τὸν δάμαλιν [b] ἴτουλον, ὥσπερ καὶ νῦν λέγεται, ἀπὸ τοῦ ζώου τὸν χώρον ὀνομάσαι πᾶσαν, ὅσην ὁ δάμαλις διῆλθεν, [c] Οὐϊταλίαν. μεταπεσεῖν δὲ ἀνὰ χρόνον [d] τὸν ὀνομασίαν [e] εἰς τὸ νῦν σχῆμα, οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐπεὶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολλὰ τὸ παλαιὸν πέπονθεν ὀνομάτων. πλανᾶται ἔστε, ὡς Ἀντίοχός φησιν, ἐπ' ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερόν ἐστιν εἰπεῖν, ὡς Ἑλλάνικος οἴεται, [f] ἀπὸ τοῦ ταύρου τὸν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχεν, ἐκεῖνό γ' ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὸν Ἡρακλέους ἡλικίαν, ἢ μικρῷ πρόσθεν, οὕτως ὠνομάσθη. τὰ δὲ πρὸ τούτων Ἕλληνες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν· οἱ δ' ἐπιχώριοι Σατορνίαν, ὡς εἰρηταί μοι πρότερον. Ἔστι δέ τις καὶ ἕτερος λόγος περὶ τῶν ἐπιχωρίων μυθολογούμενος, ὡς ἐπὶ τῆς Διὸς ἀρχῆς ὁ Κρόνος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ διαιτήσατο, καὶ ὁ λεγόμενος ἐπ' ἐκείνου βίος ἅπασι δαψιλὴς, ὁπόσους ὧραι φύουσιν, οὐ παρ' ἄλλοις [f] μᾶλλον ἢ παρὰ σφίσι γένοιτο. καὶ εἴ τις [g] ἄλλος, ἀφελὼν τὸ μυθῶδες τοῦ λόγου, χώραις ἀρετὴν ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, ἐξ ἧς γέγονε τῶν ἀνθρώπων πλείστας εὐφροσύνας ἀκαρπώσατο [h] γενόμενον εὐθὺς, εἴτ' ἐκ γῆς, ὡς ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, εἴτ' ἄλλως πως, οὐκ ἂν εὕροι ταύτης ποτὲ ἑτέραν. ὡς γὰρ [i] μία γῆ πρὸς ἑτέραν [k] κέκτηται τοσαύτην τὸ μέγεθος, οὐ μόνον τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης κρατίστη κατ' ἐμὴν δόξαν ἐστὶν Ἰταλία. καίτοι μὲ ὃ λέληθεν ὅτι πολλοῖς οὐ πιστὰ δόξω λέγειν, ἀνθρωπουμένοις Αἴγυπτόν τε καὶ Λιβύην, καὶ Βαβυλῶνα, καὶ εἴ τινες [l] ἄλλοι χῶραί εἰσιν εὐδαίμονες. ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον οὐκ ἐν μιᾷ πίονι καρπῶν ἰδέᾳ, [m] οὐδ' εἰσέρχεταί μοι ζῆλος οἰκήσεως, ἐν ᾗ μόνον εἰσὶν ἄφθονοι πίονες, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἢ βραχύ τι χρήσιμον, [n] ἀλλ' ἥτις ἂν εἴη πολυαρκεστάτη τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἀγαθῶν [o] ὅτι πολὺ ἐλάχιστον δεομένη, ταύτην κρατίστην εἶναι λογίζομαι. τοῦτο δὲ τὸ πάμφορον καὶ πολυωφελὲς [p] πρὸ ἁπάντων ἄλλων γῆν Ἰταλίαν ἔχειν πείθομαι. Οὐ γὰρ ἀρούρας μὲ ἀγαθὰς ἔχει καὶ πολλὰς, ἄδενδρος δ' ἐστὶν ὡς σιτοφόρος· οὐδ' αὖ [q] φυτὰ μὴ ἔστιν ἱκανὰ παντοῖα θρέψασθαι,

* Quæ Hercules ipsis dabat.

a Εἴ πῃ τις *Vat.* b Ἰτῦλον *Vat.* c Potius Οὐϊτυλίαν, ut legitima formatio postulare videtur. Sed longe verisimilior est eorum opinio, qui Italiam ab Italo rege dictam volunt. *Port.* d Desunt *Vat.* e Ἐπὶ τοῦτο *Vat.* f Μᾶλον *Vat.* g Deest *Vat.* Forsan ἄλλοι. *Sylb.* h Hæc ita sunt intelligenda, ἀνθρώπων γένος· οὔπω γενόμενον, ἀτ' ἐκ γῆς, supple γενόμενον. Errant enim qui aliter hæc interpretantur. Vide *Diodori* Bibliothecam sub initium. *Casaub.* i Μίαν γῆν malint *Sylb.* & *Port.* Nihil mutandum censent *Steph.* & *Casaub.* cum hujusmodi locutiones (ὡς μία γῆ πρὸς ἑτέραν κρίνεται) admittat Græcæ linguæ consuetudo. k Si κρίνεται scriptum à *Dionysio* credimus, pro συγκρίνεται positum dicamus necesse est: sed συγκρίνεται ab eo scriptum fuisse potius crediderim. *Steph.* l Forsan rescribendum ἄλλαι χῶραι: sed ita loquitur *Dionysius* etiam alibi; ut paullo post, ἀφίστησι δὲ τῆς Ἰταλίας τὸ μεγέθος, ἐπὶ ἀγαθῶν βοῶν ἐπιτηδείως, ἔστι γὰρ ὁ χῶρος τὸ τρίτον. *Casaub.* m Οὐδ' εἰσέρχεταί μοι *Vat.* n Ἀλλ' ἥτις ἂν ἐν *Vat.* o Ἐπὶ τὸ πολὺ *Vat.* p Πρὸς ἁπάντων ἄλλων γῆν, ἡ Ἰταλίαν *Vat.* q Φυτὰ μὴ ἐστὶν ἱκανὰ *Vat.*

a Οὐϊτυλίαν

θρέψαθαι, απείρεσθαι δ' ὡς δενδρῶπις ὀλιγόκαρπος· ὑδ' ἄμφω μὴν ζῷπα παρέχειν δαψιλῶς, προβατεύεσθαι δ' ἀνεπιτήδειος· οὐδ' ἂν τις αὐτὴν φαίη πολύκαρπον μὲν εἶναι καὶ πολύβοτον, ὀνδιαίτημα δ' ἀνθρώποις ἡδὺ παρέχειν ἄχαιρι· ἀλλ' ἔστι πάσης, ὡς εἰπεῖν, ἡδονῆς τε καὶ ὠφελείας ἔμπλεως. [a] ποίας μὲν γὰρ λείπεται σιτοφόρου, μὴ ποταμοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ ὕδασιν [b] ἀρδόμενα τὰ χαλύμβια Καμπανῶν πεδία; [c] ὧν" οἷς ἐγὼ καὶ τριφόρους ἐθεασάμην ἀρούρας, θερινὸν ὑπὸ χειμερινῷ, καὶ μεταπωρινὸν ὑπὸ θερινῷ σπόρον ἀναδιδούσας; ποίας δ' ἐλαιοφόρου τὰ Μεσαπίων, καὶ Δαυνίων, καὶ Σαβίνων, καὶ πολλῶν ἄλλων γέωργα; ποίας δ' οἰνοφύτου, Τυῤῥηνία καὶ [d] Αλβανὴ, καὶ Φαλερίνων χωρία θαυμαστῶς ὡς φιλάμπελα, καὶ δι' ἐλαχίστου πόνου πλείστους ἅμα καὶ κρατίστους καρποὺς ἐξενεγκεῖν εὔπορα; χωρὶς δὲ τῆς ὀπώρας, πολλαχοῦ μὲν ἄν τις εὕροι τιλὺν εἰς ποίμνας ἀνειμένην· αὐτὴ πολλαχοῦ δὲ τιλὺν αἰγονόμον· ἔτι δὲ πλείω καὶ θαυμασιωτέραν τιλὺν ἱπποφορβόν τε καὶ βυκολίδα· ἡ γὰρ ἕλειος καὶ λειμωνία [f] βοτάνη δαψιλὴς οὖσα, τῆς τε ὀρεάδων ἡ δροσερὰ καὶ καταῤῥυτος, [g] ἄπειρος ἢ ἱερὸς νέμεται, παρέχει ἅμα πάντας εὐθηνούσας τὰς ἀγέλας. πάντων δ' εἰσὶν ⓐ δρυμοὶ θαυμασιώτατοι, καθέ τε τὰ κρημνώδη χωρία καὶ τὰς νάπας, καὶ τοὺς ἀγεωργήτους λόφους, [h] ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐπορίας καὶ χαλῆς ναυπηγησίμου, πολλῆς δὲ τῆς εἰς τἆλλα ἐργασίας εὐθετος. καὶ τούτων ὕθεν οὔτε δυσπόριστόν ἐστιν, οὔτε πόρρω τῆς ἀνθρωπίνης χρείας κείμενον, ἀλλ' εὐκατέργαστα καὶ ῥᾴδια παρεῖναι πάντα, ἅμα πλῆθος τε ποταμῶν, οἳ ἅμα φέρουσιν ἅπασαν τιλὺν ἀκτιλύ, καὶ ποιοῦσι τάς τε κομιδὰς καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐκ γῆς φυομένων λυσιτελεῖς. ἔχει δὲ ἡ γῆ καὶ νάματα θερμῶν ὑδάτων ἐν πολλοῖς εὑρημένα χωρίοις, λουτρὰ παρασχεῖν ἥδιστα, καὶ νόσους ἰάσασθαι χρονίους ἄριστα· καὶ μέταλλα παντοδαπά, καὶ θηρίων ἄγρας ἀφθόνους, καὶ θαλάττης φύσιν πολύχουν· ἄλλά τε μυρία, τὰ μὲν εὔχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια· ἁπάντων δὲ κάλλιστον, ἀέρα κεκραμένον τοῖς ὥραις συμμέτρως, ὥς ἥκιστα πτοεῖσθαι κρυμῷ [i] παρεβολαῖς καὶ θάλπεσιν ἐξαισίοις καρπῶν τε γενέσιν ἢ ζώων φύσιν.

[j] Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς ἱερὰν [k] νῆσον Κρόνου τιλὺν χώραν ταύτην, ἣ δὴ δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις· εἴτε [k] Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ελληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ρωμαῖοι· πᾶσαν δὲ περιειληφότα τιλὺν τῆς κόσμου φύσιν, [l] ὁπότερον ἄν τις [m] ὀνομάσοι· τιλὺν δὲ χώραν ταύτην ὁρῶντες, [n] ἔκπλεων πάσης εὐποιΐας καὶ χάριτος, ἧς τὸ θνητὸν ἐφίεται γένος,

est idonea: sed, si seratur, paucas effundit fruges, ut arboribus referta. Neque largiter quidem hæc utraque suppeditat: sed pecori alendo parum est apta. Neque etiam dixerit quis eam frugibus quidem & pascuis abundare: sed locum esse ad habitandum hominibus injucundum: verum, ut ita loquar, omnis voluptatis ac utilitatis est plena. Cui enim frumentiferæ terræ cedunt agri qui vocantur Campani, qui non fluviis, sed aquis cælestibus rigantur? in quibus ego vidi arva vel trifera, sementem æstivam post hybernam, & autumnalem post æstivam enutrientia. Et rura, quæ Mesapii, Daunii, Sabini, & multi alii colunt, cui oliviferæ cedunt? Cui vitiferæ cedunt Etruscus, Albanus, ac Falernus ager, vitibus mirum in modum amici, qui plurimos simul & optimos fructus minimo cum labore facile ferunt? Et præter terram, quæ colitur, multam etiam in ipsa *Italia* reperias ovium caprarumque gregibus pascendis destinatam: sed multo ampliorem ac admirabiliorem agrum invenias ad equorum ac boum armenta pascenda aptum. nam palustris ac pratensis herba, cujus magna est copia, & terræ cultæ herbæ roscida & irrigua, quæ est infinita, & qua pecus æstate vescitur, greges & armenta pecoris valde florentia perpetuo reddit. Sed imprimis maxime mirandi sunt saltus, qui sunt circa prærupta & nemorosa loca & circa colles incultos, ex quibus magnam ac egregiam materiæ copiam ad naves ædificandas, multam & aliis operibus aptam petunt. Atque horum nihil est vel paratu difficile, vel ab humanis usibus remotum: sed hæc omnia facile parari, & convecta facile haberi possunt, propter multitudinem fluviorum, qui totam illam oram permeant, & magnam commoditatem afferunt, tam in importandis quam permutandis rebus, quas terra producit. Hæc eadem regio habet etiam aquarum calidarum multis in locis inventas scaturigines, quæ balnea jucundissima præbent, & morbis diuturnis sanandis sunt præstantissimæ. Habet etiam omnigena metalla, & copiosas ferarum venationes, maritimosque proventus varios; & alia innumera, vel utilia vel miranda. Sed, quod omnium pulcherrimum est, *habet* aërem, pro varietate tempestatum, moderate adeo temperatum, ut neque nimio frigore neque nimio calore frugum generationem aut animalium procreationem lædat.

¶ Nil igitur mirum, si antiqui regionem istam Saturno sacram putarint, quod hunc deum omnis felicitatis humanæ auctorem ac perfectorem existimarent; sive is Chronos, ut Græci volunt, sive Cronos est appellandus, ut placet Romanis: qui universam mundi naturam complectitur, utrocunque modo eum nomines. *Nil mirum, inquam*, si quum illi viderent istam regionem omni opulentia & gratia refertam, cujus studiosum est genus humanum:

XXXVIII.

a Οποίας Vat. b Αρδηθμένα Vat. c Deest Vat. d Αλβανὸ Vat. e Αὐτῇ absolute positum videtur, ut ad Italiam referatur. Sed ἐν αὐτῇ vel αὐτῆς mallem. *Port.* f Βοτάνη Ed. Steph. Sed nisi βοτάνου (inquit *Sylb.*) nominandi casu legas, structura non constabit. g Relativum ἡ postpositum obscuritatis aliquid parit. alioqui legendum esset ἡ ἄπειρος ἐστὶν ἱερὸς χόρτος νέμεται. *Sylb.* Απειρος ἡ ἱερὰ νεμεται, τὴ παρέχει Vat. h Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν ἐπίρου ὕσης τῆ καλῆς εἰς ναυπήγησιν Vat. Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν ἐπιρρύσει τῆ καλῆς ὕλης ναυπηγησίμου legit *Casaub.* i Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν τὸ Vat. k Inverso ordine Κρόνον Græcis, Χρόνον Latinis tribuit *Lapus*: ita enim locum interpretatur; sive Κρόνον vocari oportet ipsum, ut Græci volunt, sive Chronum vel Saturnum, ut Romani. Sed quid si Χρόνον in priore, Σατέρνιον in posteriore membro *Dionysium* scripsisse dicamus? ad saturitatis certe appellationem alludit verbale πλησμονὴς in præcedentibus. *Sylb.* Forsan, ὅστε Κρόνον (vel Χρόνον) αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ελληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κέρνον (vel Κέρνον) ὡς Ρωμαῖοι. *Steph.* & *Casaub.* l Οποτέρως Vat. m Ονομάσει Vat. n Ἔκπλεων Vat.

a Scriptum

num: quumque censerent divino & mortali generi convenientissima quæque loca esse maximè commoda atque grata; montes & nemora Pani; prata & loca virentia nymphis; littora & insulas numinibus marinis *sacras putarint*: & cæteris in rebus unicuique deo aut dæmoni *sacrum duxerint* quicquid *ipsi* familiare *gratumque* esset. Ajunt etiam priscos illos homines Saturno victimas humanas immolare solitos fuisse, sicut Carthagine fiebat, quamdiu ea urbs stetit; & nunc quoque fit apud Gallos & alias quasdam occidentales gentes. Herculem vero, quum istum sacrorum morem abolere vellet, & aram fundasse in Saturnio colle, & auctorem fuisse ut hostiæ sanctæ puris ignibus adolerentur. Ut autem nihil hominum animos turbaret, quasi patria sacra neglexissent, illius regionis incolas docuisse, ad iram hujus dei placandam, pro hominibus, quos pedibus manibusque vinctos in Tiberis profluentem jaciebant, simulacra ad illorum similitudinem efficta, eorundemque habitu ornata in fluvium projicere, ut quicquid religionis in omnium animis unquam resedisset, evelleretur, servatis prisci ritus imaginibus. Hoc autem hucusque Romani constanter faciebant paullo post vernum æquinoctium, mensis Maji idibus, ut vocantur, * quo die lunam semiplenam esse dicunt. Hoc die illi qui Pontifices vocantur, qui summum inter sacerdotes locum tenent, & cum illis virgines, quæ perpetuum ignem servant, & prætores, cæterique cives, quos sacris interesse fas erat, sacrificio rite peracto simulacra ad humanæ formæ similitudinem facta, numero xxx. de sacro ponte in Tiberis profluentem jaciunt, quæ Argeos appellant. Verum, de sacrificiis, & aliis sacris ceremoniis, quas populus Romanus Græco patrioque more diligenter observat, † alias agemus. Nam præsens tempus poscere videtur, ut, hîc gradum sistentes, de Herculis etiam adventu in Italiam plura verba faciamus; nec silentio prætereamus si quod facinus memoria dignum ibi patrarit.

XXXIX. ¶ Quæ autem de hoc deo traduntur, partim ad fabulas partim ad veritatem propius accedunt. Fabula igitur de ejus *in Italiam* adventu sic se habet. Hercules, *ut ajunt*, præter cæteros labores, quos Eurysthei jussu suscepit, Geryonis etiam boves ex Erythea Argos abigere jussus est. Quo certaminis labore ad suum finem perducto, dum rediret domum, cum in multas alias Italiæ partes ivit, tum etiam in Aboriginum agrum Palantio proximum. Quum autem in eo magnam boni pabuli copiam ad boum armenta pascenda invenisset, boves in pascua dimisit; at ipse laboris onere gravatus decubuit, somnoque se dedit. Interea

[a] ἀξιοῦσι δὲ ἡμᾶς ἡ θυτὴ γένη τὸ τοιόσδε (τῇ εἰ) πάντων χωρίων ἀμοιβιώτατον, ὄρη μὲ καὶ νάπας Πανὶ, λειμῶνας δὲ καὶ πηγὰς νύμφαις, ἀκτὰς δὲ καὶ νήσους πελαγίοις δαίμοσι· τ' ἄλλοις, ὡς ἑκάστῳ τι θεῷ καὶ δαίμονι οἰκεῖον. λέγουσι δὲ καὶ ταῖς θυσίαις ὁπλίζειν τὸν Κρόνῳ τοὺς πελανούς, ἅπερ οἱ Καρχηδόνι, τέως ἡ πόλις διέμεινε, καὶ τοῖς Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γένε), καὶ οἱ ἄλλοις ποι τ' [b] ἐπιτελοῦσιν ἐθνῶν, ἀνθρώπους Ἡρακλέα δὲ, παῦσαι τ' νόμον τ' θυσίας βουληθέντα, τόν τε βωμὸν ἱδρύσασθαι τ' ὁσὶ τῷ Σατορίῳ, καὶ καθάρξασθαι θυμάτων ἀγνῶν, ὁσὶ καθαρῷ πυρὶ [c] ἀζομένων. ἵνα δὲ [d] μηδὲν εἴη τοῖς [e] ἀνθρώποις ὀλέθριον, ὡς πατρίων [f] ἱλασμικῶν θυσιῶν, διδάξαι τοὺς ὁπηχωρίους, [g] ὑπομειλισσομένους τ' θεῶν μῆνιν, ἀντὶ τ' ἀνθρώπων, οὓς συμποδίζοντες καὶ τοῖς χερσὶν ἀκρατεῖς ποιοῦντες [h] ἐρρίπτουν εἰς [i] τὸ Τιβέριδος ῥεῖθρον, εἰδώλων ποιησάμενοι, ἀνθρωπόμορφα, κεκοσμημένα τ' αὐτῶν ἐκείνοις τρόπον, [k] ἐμβαλεῖν εἰς τ' ποταμὸν, ἵνα δὴ τὸ τῆς ὀσίας ὅ, τι δή ποτε ἐν τοῖς ἁπάντων ψυχαῖς ἐνῆμμένον ἐξαιρεθῇ, τ' εἰκόνων δ' παλαιῶν [l] ἕνεκα ὅτι σωζομένων. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ρωμαῖοι δρῶντες ὅσον τὶ μικρὸν ὕστερον ἐαρινῆς ἰσημερίας, ὅτε μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις [m] ἰδοῖς, δίχομηνίδα βαλόμενοι ταύτην εἶ) τ' ἡμέραν· ὃν δὴ ποιησάντων [n] ἱερεῖς τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι Ποντίφικες, ἱερέων οἱ ἀφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ ἀφυλάκτοισι παρθένοι, φρατηρές τε καὶ τ' ἄλλων πολιτῶν ὅς παρεῖναι τοῖς ἱερουργίαις θέμις, εἴδωλα [o] μορφὰς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τριάκοντα τ' ἀριθμὸν, ἀπὸ τ' ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τ' Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες. ἀλλὰ γὰρ [p] περὶ μὲ τ' θυσιῶν καὶ τ' ἄλλων ἱερουργιῶν, ὡς ἡ Ρωμαίων πόλις συντελεῖ [q] κατά τε τ' Ἑλληνικὸν καὶ ὁπτχώριον τρόπον, [r] ἐν ἑτέρῳ διηλώσομεν. ἁπαρτεῖν δὲ ὁ παρὼν χρόνος ἔοικε καὶ περὶ τ' Ἡρακλέους ἀφίξεως εἰς Ἰταλίαν μετ' ὁπτισσίους πλείονας διελθεῖν, καὶ εἴ τι λόγου ἄξιον ἔδρασεν αὐτόθι, μὴ παραλιπεῖν.

Ἐστι δὲ τῶν [s] περὶ τοῦ δαίμονος τοῦδε λεγομένων τὰ μὲ μυθικώτερα, τὰ δ' ἀληθέστερα. ὁ μὲ οὖν μυθικὸς περὶ τ' παρουσίας αὐτοῦ λόγος ὧδ' ἔχει· ὡς δὴ κελευσθεὶς [t] ὑπ' Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις, καὶ τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐκ Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσοι, πλέοντας τ' ἄθλον, καὶ τὴν εἰκαιὰν πορείαν ποιούμενον, ἄλλη τε πολλαχῇ τῆς Ἰταλίας ἀφίκετο, καὶ τ' Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ παρακείμενον [u] τῷ Παλλαντίῳ χωρίον. εὑρὼν δέ ποθεν ἐν αὐτῷ βουκόλιόν τε πολλοῦ καὶ καλοῦ, τὰς μὲ βόας ἀνῆκεν εἰς ἐπινομὴν, αὐτὸς δὲ βαρυπόνως ἔχων κόπου, καταπεσὼν ὕπνου ἔδοσεν αὐτὸν ὕπνῳ. ἐν δὲ τούτῳ,

a Scriptum fuisse reor à *Dionysio* ἡμῖν ἐς τὴν θυτὴν γένη. *Steph.* Vel ἱερὸν ἀναλαβεῖν repetendum ἀπὸ κοινοῦ, vel ἱερῶσιν sive ἱερώσασθαι desideratur. *Port.* b In *Eusebio* (locum citante l. 4. de Præp. Evang. c. 17.) ἀντὶ ἀνατείλαν, & mox ἀνθροφόνου. sed ἀνθροφόνους vera est lectio, pertinet enim ad θυσίας: & simplex structuræ ordo, soluto hyperbato, hic est; λέγουσι δὲ καὶ τὰς ἀνθροφόνους θυσίας ἀναλῦσαι τὸν Κρόνῳ τοὺς πελανούς. *Sylb.* c Ἀγιαζόμενον pro ἀζομένων habet *Eusseb.* quod probat *Steph.* Sed non minus verisimile existimat ἁγιζομένων aut etiam ἁγιζομένων; cum & ἁγνίζειν & ἁγίζειν & καθαγίζειν apud *Dionysium* reperiantur. d Μηδὲν ἦ in *Eusseb.* e ἀνθρώποις ἦσιν ὀλέθριον *Eusseb.* Ἀνθρώποις Νίc. ἐνθύμιον *Vat.* & *Lapi Cod.* Pro vulgata lectione facit *Thucyd.* p. 444. v. 7. *Ed. Oxon.* f Ἱλαστικῶν habet *Eusseb.* referens ad Herculem quod *Dionysius* de priscis Romanis prædicat. *Sylb.* g Ἀπομειλισσομένους *Eusseb.* h Ἐβαπτον *Id.* i Τὸ ἦ Τιβέριδος *Vat.* Τὸ ἦ Τιβέριος *Eusseb.* k Ἐμπεσόντων *Id.* l Πάλαι *Vat.* & *Eusseb.* significantius; & mox post μέχρι ἐμοῦ inferunt ἐν. m Λιβύαις *Eusseb.* sic & alibi apud *Dionys.* & mox δίχομηνίδα. n Ἱερεῖς *Eusseb.* quibus vocibus hîc & alibi in locis restituendum censet *Steph.* o Εἰς μορφὰς *Eusseb.* & infra Τιβέριος. p Ὑπὲρ μὲ *Vat.* q Κατά γε *Vat.* r Ἐν ἑτέρῳ λόγῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* s Ἐκ τῶν Παλλαντίου *Vat.* * Volentes eam diem esse mensis mediam. *Lapus.* Quo die lunam volunt esse dimidiam. *Gelen.* † Vel in altero declarabitur libro.

a Ἀφυλάκτοις

τέτῳ, λῃστής τις ὀνόματι Κάκος, τῶν ἐπιχωρίων ἀφυλάκτους νεμομένας, καὶ αὐτοῦ ἐρασθεὶς τῆς βοὸς [a] ἀφυλάκτους νεμομένας, καὶ αὐτοῦ ἐρασθεὶς ἔσχε. ὡς δὲ τὸν Ἡρακλέα [b] κοιμώμενον κατέμαθεν, ἁπάσας μὲν οὐκ ἂν [c] ᾤετο λαθὼν ἀπελάσας, καὶ ἅμα οὐδὲ ῥᾴδιον τὸ πρᾶγμα κατεμάνθανεν· ὀλίγας δέ τινας ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἄντρον, ὃ ᾤκει πλησίον ὄντι ἐτύγχανε τῇ διανοίᾳ ποιούμενος, ἀποκρύπτεται, ἔμπαλιν τῆς κατὰ φύσιν τοῖς ζώοις πορείας ἑκάστην κατ' ἀγέλην. τοῦτο δὲ αὐτῷ τὸν ἐλέγχων ἀφανισμὸν ἐδύνατο παρέχειν, ἀπάτης [d] φανησομένης τοῖς ἴχνεσι τῆς ὁδοῦ. ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Ἡρακλῆς, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπιλεξάμενος τῶν βοῶν, ὡς ἔμαθε τὰς ἀκλεισθείσας, τέως μὲν ἠπόρει ποῦ κεχωρήκασι, ἠγνόει ὡς πεπλανημένας ἀπὸ τῆς νομῆς ἐμάσευεν [e] ἀνὰ τὴν χώραν· ὡς δ' οὐχ εὕρισκεν, ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἀφικνεῖται τοῖς μὲν ἴχνεσι [f] ἀμφιβαλλόμενος, [g] ᾠήθη δὲ ἧττον οἰόμενος τῆς διαβάσεως τῶν χώρων. τοῦ δὲ Κάκου πρὸ τῆς θύρας ἑστῶτος, καὶ οὔτ' ἰδεῖν φάσκοντος ἐρημίᾳ, οὔτε ἐρωτᾶσθαι ὑπὸ τοῦ παρόντος αἰτημένου, τούς τε [h] πλησίον, ὡς δεινά πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου, βοηθοῦντος, ἀμηχανῶν ὁ Ἡρακλῆς ὅ, τι [i] χρήσεται τῷ πράγματι, εἰς νοῦν βάλλεται πρᾶσαι τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βοᾶς· ὡς δὲ ἄρα τῆς συνήθους φωνῆς τε καὶ ὀσμῆς αἱ ἔντοσθεν ἠθοντο, ἀντεμυκῶντο ταῖς ἔκτοσθεν, καὶ [k] ἐγεγώνει ἡ φωνὴ αὐτῶν κατήορος τῆς κλοπῆς. ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπειδὴ φανερὸς ἐγένετο κακουργῶν, τρέπεται πρὸς ἀλκήν, καὶ τοὺς εἰωθότας αὐτῷ συναραυλεῖν συνεκάλει· Ἡρακλῆς δὲ [l] ἀλοιῶν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ κτείνει, καὶ τὰς βοᾶς ἐξαγαγών, ἐπειδὴ κακούργων ὑποδοχῆς εὔθετον εἶδε τὸ χωρίον, ἀποσκάπτει [m] τῇ κελεύσει τὸ σπήλαιον. ἁγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον, ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς Εὑρεσίου βωμόν, ὃς ἔστι τῆς Ῥώμης πρὸς τῇ Τριγεμίνῃ πύλῃ· καὶ θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα, τῆς εὑρέσεως τοῦ βοῶν χαριστήριον. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν θυσίαν ἡ Ῥωμαίων πόλις συντέλει, νομίμοις Ἑλληνικοῖς ἅπασιν ὑπ' αὐτῆς χρωμένη, καθάπερ ὑκεῖνος κατεστήσατο.

vero quidam illius regionis latro, nomine Cacus, incidit in boves quæ ſine cuſtodia paſcebantur, earumque amore captus eſt. Et quum Herculem ſopitum animadvertiſſet, exiſtimavit totum armentum à ſe clam abigi non poſſe, ſimul etiam rem factu difficilem eſſe vidit. Sed paucas aliquot de ipſis in antrum proximum, ubi vitam degebat, abdidit: eaſque ſingulas per caudam eò traxerat averſas, contra naturam inceſſus hujuſmodi animalium. Hoc enim modo furti indicium celatum iri ſperabat, quod pedum veſtigia *quærentem* in contrariam partem manifeſte deductura eſſent. Hercules vero paullo poſt ſomno excitus, quum numerum boum recenſuiſſet, & cognoviſſet quot armento deeſſent, aliquandiu quidem dubitavit quonam iviſſent; & quaſi à paſcuis aberraſſent, per eam regionem eas quærebat. Sed quum eas non inveniret, ad ſpeluncam perrexit; & quamvis ipſum veſtigia ſuſpenſum ac incertum diſtinerent, nihilominus tamen locum illum ſibi perſcrutandum eſſe duxit. Verum, quia Cacus pro foribus ſtabat, & roganti ſe *eas* vidiſſe negabat, eique ſpeluncæ perſcrutandæ poteſtatem petenti permittere nolebat, ſed vicinorum fidem & auxilium implorabat, quaſi gravem injuriam ab hoſpite acciperet, Herculi conſilii inopia laboranti, & quomodo in ea re ſe gerere deberet neſcienti, *tandem* in mentem venit cæteras boves ad ſpeluncam agere. Quum autem quæ incluſæ erant vocem & odorem conſuetum ſenſiſſent, illis, quæ extra erant, mugitu reſponderunt, ipſarumque vox furtum indicavit. At Cacus, in manifeſto maleficio deprehenſus, ad vim propulſandam ſe convertit, & cæteros paſtores ſocios ſuos convocare cœpit: ſed Hercules illum clava percuſſum interfecit, & boves eduxit; &, quia locum illum valde commodum latronum receptaculum videbat eſſe, ſpeluncam ſuo pedo diruit. Quumque cædem aqua fluminis expiaſſet, prope locum eum aram Jovi Inventori ſtatuit, quæ Romæ eſt ad portam Trigeminam: utque deo gratias ageret ob inventas boves, juvencum unum ei mactavit. Hoc ſacrificium vel uſque ad meam ætatem populus Romanus faciebat, & in eo Græcos omnes ritus obſervabat, prout ille inſtituerat.

Οἱ δὲ Ἀβορίγινες καὶ τῶν Ἀρκάδων οἱ τὸ Παλάντιον κατοικοῦντες, ὡς τῶν τε Κάκου θάνατον ἔγνωσαν, καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τῷ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἁρπαγάς, τοῦ δὲ τιμῶν ὑπαγλύμενοι, θεῖόν τι χρῆμα οἰόμενοι ὁρᾶν, καὶ τοῦ λῃστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἧ πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ὑκεῖνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον. ἦλθον δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, [n] ὅτι ξενίαν τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. ὡς δὲ καὶ τοὔνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, καὶ τὰς πράξεις

XL.

Aborigines vero & Arcades, qui collem Palatinum incolebant, poſtquam Caci mortem cognoverunt & Herculem viderunt, illum quidem propter rapinas graviter oderant, hujus vero ſpeciem ac præſentiam magno cum ſtupore admirabantur, & divinum quiddam ſe videre putabant, atque latronis illius jacturam *cædemque* magnæ ſuæ felicitati tribuebant. Qui vero de ipſis pauperes erant, decerptis lauri ramis, cujus in eo loco magna erat copia, illum & ſe coronarunt. Ipſorum quoque reges venerunt, & Herculem ad hoſpitium invitarunt. Quum autem & nomen & genus & res geſtas

a Ἀφυλάκτους *Vat.* b Κειμώμενον αὐτῷ κατιμᾶσθαι *Vat.* c Ὡιετο δυνατὸς λαθὼν *Vat.* d Φανησόμενος *Vat.* e Ἀνὰ τὴν χώραν *Vat.* f Voce Ἀμφιβαλλόμενος delectatur *Dionyſius* & varie utitur. Sed fere ſignificat, *animum ſuſpendere & decipere.* Διαπεπλανημένος per ἐξαπατώμενος explicat *Suidas. Caſ.* g Οὐδὲν ἧττον εἶναι εἰόμενος ἄλλην διαβάσεως ſcriptum fuiſſe ſuſpicatur *Steph.* cujus φράσεως exempla nonnulla in *Theſauro* ſuo allata eſſe dicit: eoque minus intellectam hanc phraſin exiſtimat, quod inverſo verborum ordine dixiſſet *Dionyſius* οὐδὲν ἧττον εἶναι εἰόμενος ἄλλην pro εἰόμενος δὲ οὐδὲν ἄλλην εἶναι. Illud autem (inquit *Caſaub.*) οὐδὲν ἧττον ſignificat quod Gallice dicimus, *il n'y a point de mal de faire cela.* dicunt Græci & ὁ χῶρος eodem ſenſu, ſimilique modo οὐκ ἄμεινον. h Πλησίον *Vat.* i Χρήσεται *Vat.* k Ἐγεγώνει retineri poteſt, & ἐγχέω pro eo ſubſtitui. *Sylb.* Ἐγεγώνει (inquit *Perſius*) legendum ſenſus indicat. l Ἀλόων *Vat.* rectius forſan. m Τῇ κλωπῇ *Vat.* Et *Lapus* quidem vertit, *ſpeluncam ipſam everti, ſtirique ſuperjecit.* n Ἐπὶ ξενίᾳ retineri poteſt, ut mox ἐπὶ φιλίᾳ. ſi quis tamen ἐπὶ ξένου malit, non obſtabo. *Sylb.*

a Ἐπάνω

gestas ipso narrante cognovissent, suam regionem & seipsos in ejus fidem ac amicitiam dediderunt. At Evander, qui multo ante ex ipsius Themidis narrantis ore audierat, in fatis esse ut Hercules, Jove & Alcumena prognatus, propter suam virtutem naturam mortalem cum immortali commutaret; statim, simulatque intellexit quis ille esset, quod cæteros omnes homines antevertere cuperet, primus Herculem divinis honoribus placavit; aramque præ nimia festinatione ex tempore factam ipsi erexit, & supra hanc juvencum indomitum ei mactavit, ubi prius oraculum ipsi narrasset; eumque rogavit ut sacra auspicaretur. Hercules vero, gentis illius hospitalitatem admiratus, epulo populum excepit, mactatis aliquot bobus, & decimis ex reliqua præda exemptis. At reges amplo Ligurum & aliorum finitimorum agro donavit, cujus imperium vehementer optabant, improbis quibusdam hominibus prius inde pulsis. Ferunt præterea regionis illius incolas ab eo rogatos, ut, quando ipsum primi deum putarant, honores istos immortales ipsi perpetuo servarent, & quotannis juvencum indomitum mactarent, rituque Græco sacra peragerent. Ut autem ipsi sacrificia grata semper ab illis fierent, duas nobiles familias ab eo delectas, & sacrorum ritus ab eodem edoctas. Illos vero, qui Græcam sacrorum disciplinam didicerunt, fuisse Potitios & Pinarios, penes quas familias curam sacrorum, ut ille instituerat, diu mansisse. Potitios autem sacris præfuisse & sacrificia auspicari, atque victimarum igne crematarum primitias habere solitos fuisse: sed Pinarios à viscerum communicatione *ac dape* repulsos, & cæteris in rebus, quas communi utrorumque ministerio fieri oportebat, secundum honorem habuisse. Hanc vero ignominiæ notam propter adventus tarditatem illis inustam fuisse: quod, quum illis imperatum fuisset ut mane præsto adessent, extis jam adesis *ad cæteram dapem* venissent. Nunc tamen horum sacrorum cura non est amplius penes illorum cognatos *ac posteros*, sed servi ære publico empti hæc sacra faciunt. Quibus vero de caussis mos iste fuerit mutatus, & quomodo deus iste manifeste apparuerit, ut sacerdotes, qui hæc sacra faciebant, mutarentur, quum ad hanc historiæ meæ partem pervenero, fusius aperiam. Ara vero, supra quam Hercules decimas obtulit, à Romanis Maxima vocatur, estque prope forum quod Boarium appellatur, quam regionis illius incolæ, si quam aliam, venerantur. Qui enim aliquid firmi ac validi transfigere volunt, ad hanc aram & jusjurandum & pacta faciunt: hîc etiam suarum facultatum decimas ex voto sæpe offerunt. Ipsius tamen apparatus hominum opinioni parum respondet. In multis etiam aliis Italiæ locis templa huic deo sunt sacrata, & in urbibus ac in ipsis viis aræ sunt erectæ: nec facile reperias ullum in Italia

διξώντο ἤμαθον, ὀνηχείζον αὐτῷ τήν τε χώραν, ἑ σφᾶς αὐτὼς ὅλοι φιλίᾳ. Εὔανδρος δὲ παλαίτερον ὅπ τῆς Θέμιδος ἀκροὸς διξώσης, ὅτι πεπρωμένον εἰη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα, ἀθανασίᾳ μείψασθα τὴν θνητὴν φύσιν, ἀθάνατον γενέσθαι δ' ἀρετῇ, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, θῦσαι βουλόμενος ἅπασι ἀνθρώποις, Ἡρακλέα θεῶν τιμῇς πρῶτος ἱλασάμενος, βοῦν αὐτοχέδιον ἐκ τῶν αὐτοῦ ἱρήνατο, καὶ δάμαλιν ἄζυγα θῦεν τοῖς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ, καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν καταρξασθαι. ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἑστιάσας ἐκαδέχετο, θύσας τῶν βοῶν τινας, καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας, ἐξελών· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρᾳ πολλῇ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων περοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, θεμένους τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλεῖν ἀνθρώπους. λέγεται δὲ πρὸς τούτοις, ὡς καὶ δέησίν τινα ποήσαιτο τῶν ὁπιχωρίων, ἐπειδὴ πρῶτοι θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅπως ἀθανάτους αὐτῷ διαφυλάττωσι τὰς τιμάς, θύοντες μὲν ἄζυγα δάμαλιν ἀνὰ πᾶν ἔτος, [b] ἀγωνίζοντες δὲ τῷ ἱερουργίᾳ ἔθνεσιν Ἑλληνικοῖς· καὶ ὡς διδάξειεν αὐτοὺς τὰς θυσίας, ἵνα ἀφ' παντὸς αὐτῷ κεχαρισμένα θύοιεν, οἴκους δύο τῶν ὁπιφαίων [c] Ποτιτίων· τοὺς δὲ τοὺς μαθόντας, τότε τῷ Ἑλληνικῷ ἱερουργίᾳ, Ποτιτίους τε καὶ Πιναρίους, ἀφ' ὧν τὰ γένη διαμεῖναι μέχρι πολλοῦ τῷ ὁπομέλειαν ποιήσασθα τῶν θυσιῶν, ὡς ἐκεῖνος κατεστήσατο· Ποτιτίων μὲν ἡγουμένων τ ἱερουργίας, καὶ τῶν [d] ἐμπύρων ἀπαρχομένων· Πιναρίων δὲ σπλάγχνων τε μετουσίας εἰργομένων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρῆν [e] γενέσθαι ὑπ' ἀμφοῖν, τῷ δευτέρων τιμῷ ἐχόντων. ζημίαν δὲ αὐτοῖς [f] προσθῆναι τῷ ἀτιμίᾳ [g] ὀψίμου τῆς θυσίας ἕνεκα, ἐπειδὴ ἔωθεν αὐτοῖς κελευσθὲν ἦκειν, [h] ἐσπλαγχνευμένων ἤδη τῶν ἱερῶν ἀφίκοντο. νῦν μέν τοι οὐκέτ' [i] τοῖς συγγενέσι τούτοις ἡ περὶ τὰς ἱερουργίας ὁπιμέλεια ἀνάκειται, ἀλλὰ παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου ὠνητοὶ θρῶσιν αὐτοῖς. δι' ἃς δὲ αἰτίας τὸ ἔθος μετέπεσε, καὶ τίς ἡ τοῦ δαίμονος ὁπιφάνεια [k] περὶ τὴν ἀναλαγὴν τῶν ἱερουργιῶν ἐγένετο, ἐπειδὰν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ λόγου τὸ μέρος, διηγήσομαι. ὁ δὲ βωμὸς, ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἀγιεύομεν εἴ καί τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ὁπιχωρίων· ὅρκοι τε γὰρ ἐπ' αὐτῷ καὶ συνθῆκαι τοῖς βουλομένοις βεβαίως τι ἀφανίζεσθαι, καὶ δεκατεύσεις χρημάτων γίνονται συχναὶ κατ' εὐχάς. τῇ μέν τοι κατασκευῇ πολὺ τῆς δόξης ὑστεραίτερος. πολλαχῇ δὲ καὶ ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἀνῆται τεμένη τῷ θεῷ, καὶ βωμοὶ κατὰ πόλεις τε ἵδρυνται καὶ παρ' ὁδοῖς, καὶ σπανίως ἂν εὕροι τις Ἰταλίας χώρην,

a Ἐνάνου in *Ed. Steph.* errore manifesto. b Περιάγοντες *Vat.* c Deest *Vat.* d Ἐμπύρια, τὰ κατάρχεσθαι ἱερὰ *Hesychio*, τὰ κατάρχεσθαι ἱερεῖα *Suid.* quare *victimas* vertere non dubitavi. *Port.* Ἐμπύρων ἀπάρχεσθαι dicuntur, qui ἐμπυρεύειν, i. e. *proficias* in ignem inferunt: quo facto reliquis extis vescebantur. Nam & *proficias* ἀπάρχεσθαι θυμάτων & ἀπαρχὰς ἱερῶν interpretantur Grammatici. *Salmas.* Exercit. Plin. pag. 91. & 147. *Ed. Trajecti.* e Τὰ ἀμφοῖν γενέσθαι *Vat.* f Προσθῆναι *Vat.* g Si transposito articulo malis τῆς ὀψίμου τοιαύτης ἕνεκα, non refragantur *Sylb.* & *Port.* h Ἐσπλαγχνευμένων ἤδη *Vat.* i Τοῖς ἡμῖν *Vat.* k Περὶ τὴν ἀπαγὴν *Vat.* l Παῖδες *Vat.*

a Ἀποδίδοται

χῶσεν, ἵνα μὴ τυγχάνει τιμώμενος ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος τοιόσδε τις περὶ αὐτοῦ διαδέδοται. Ὁ δ' ἀληθέστερος, ᾧ πολλοὶ τῶν [b]ἐν ἱστορίας σχήματι τοὺς περὶ ξένης αὐτοῦ διηγησαμένων ἐχρήσαντο, τοιόσδε· ὡς στρατηλάτης γενόμενος [c]ἁπάντων ὁ περίτιτος τῶν καθ' αὑτὸν Ἡρακλῆς, καὶ δυνάμεως πολλῆς ἡγούμενος, ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ὑπὸ τὸν Ὠκεανὸν, καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς βαρεῖα καὶ λυπηρὰ τοῖς ἀρχομένοις, ἢ πόλις ὑβρίζουσα καὶ [d]λοιδορουμένη τοὺς πέλας ἡγεμονίας, ἀνθρώπων ἀνημέρῳ ἀφετότητι καὶ ξενοκτονίαις ἀθεμίτοις χρωμένων· [e]καθιστὰς δὲ νομίμους βασιλείας, καὶ σωφρονικὰ πολιτεύματα, καὶ βίων ἥμερα φιλάνθρωπα καὶ κοινοπαθῆ· πρὸς δὲ τούτοις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις συγγενόμενος, καὶ θαλαττίοις καὶ ἠπειρώταις, οἷ τῶν ἀπίστων καὶ ἀσυναλλάκτων εἶχον ὁμιλίας· ἐρήμων τε γῆς πόλεις ᾠκισμένος, καὶ πολεμίους ἐκτρέπων ἐπικλύζοντας πεδία, καὶ πέδας ἐκτέμνων ἀβάτοις ὄρεσι, καὶ τἆλλα μηχανώμενος, ὡς ἅπασα γῆ καὶ θάλαττα κοινὴ πᾶσι ἀπάντων χρείας γένοιτο. ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίδα οὐ μονόζωλος, οὐδὲ ἀγέλαις βοῶν ἐπαγόμενος. οὔτε γὰρ ὁ χῶρος ἐν πέρᾳ τοῖς εἰς Ἄργος ἐξ Ἰβηρίας [f]ἀναγκαζομένοις, οὔτε τοῦ διελθεῖν ἕνεκα τὴν χώραν τοσαύτης ἂν ἠξιώθη τιμῆς· ἀλλ' ὅτι δουλώσας καὶ ἀρχῇ τῇ τῆδε ἀνθρώπων κρατὸν ἄγων πολλῷ, Ἰβηρίᾳ ἤδη κεχειρωμένῃ· ἀφικόμενον δὲ αὐτὸν πλείω χρόνον ἠναγκάσθη, τοῦ τε ναυτικοῦ τῇ ἀπουσίᾳ, ἢ ἐγένετο χειμῶνος ὑπεναλύοντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίδα προσχωρῆσαι αὐτῷ ἑκούσια. χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων βαρβάρων, τὸ Λιγύων γένος πολὺ καὶ μάχιμον, ὅτι ταῖς παρόδοις τῶν [g]Ἀλπίων ὀρῶν ἱδρυμένον, ἀποκωλύειν ὅπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐτῷ τὰς εἰς Ἰταλίδα ἐπεχείρησεν, ἔνθα μέγιστος ἀγὼν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο, πάντων αὐτοὺς ὑπολειπόντων ἐν τῇ μάχῃ τῶν βελῶν. δηλοῖ δὲ τὸ πόλεμον τόνδε τῶν ἀρχαίων ποιητῶν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ λυομένῳ. πεποίηται γὰρ αὐτῷ ὁ Προμηθεὺς Ἡρακλεῖ τά τε ἄλλα προλέγων, ὡς ἕκαστον αὐτῷ τι συμβήσεται ἐμέλλε τε τὴν ὑπὲρ Γηρυόνεω στρατείαν, ἣ δὴ καὶ περὶ τοῦ Λιγυστικοῦ πολέμου, ὡς ὑπὲρ ῥᾴδιος ὁ ἀγὼν ἔσοι, διηγούμενος. τὰ δὲ ποιήματα ὧδε ἔχει

[h] Ἥξεις δὲ Λιγύων εἰς ἀπάρβητον στρατὸν,
Ἔνθ' ἡ μάχης εὖ οἶδα κἀγὼ θεὸς πάρ ὢν
Μέμψει· πέφρωται γάρ σε κἀβέλη λιπεῖν.

[i] Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῇ παρόδῳ ἐχρήσατο, οἱ μέν τινες ἑκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις, μᾶλλον δὲ ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἦσαν, ἢ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἀξιοχρέους· οἱ δὲ πλείους οὐκ πολέμῳ καὶ πολιορκίᾳ παρίσαντο. οὐ δὴ τούτοις μάχῃ κρατηθεῖσι,

logum, ubi deus iste non colatur. Hæc igitur sunt quæ fabulis de isto *deo* produntur. ¶ At opinio vulgata quæ ad veritatem propius accedit, quam habuerunt multi qui res ab eo gestas historico stilo sunt persequuti, hæc est. Hercules, quum omnium suæ ætatis imperatorum esset præstantissimus, magnasque copias ductaret, peragravit quicquid terrarum Oceanus cingit, evertens omnem tyrannidem, si qua populis subjectis gravis ac molesta esset, aut si qua civitas suis contumeliis ac injuriis vicinos principatus infestaret, immanis vitæ genere & nefariis hospitum cædibus gaudens: & regna legitima & moderatas respublicas constituit, & mores humanos ac sociabiles in vitam induxit. Præterea versatus est cum Græcis & barbaris, cum maritimis & mediterraneis hominibus, qui ante sine fide & sine ullis contractibus commercium inter se habebant: & in locis desertis urbes condidit, & fluvios avertit, qui campos inundabant; & in montibus, ad quos nullus patebat aditus, rupes secuit, ut viatoribus iter aperiret; & cætera molitus est, ut omnis terra & mare omnibus commune esset, omniumque usibus inserviret. In Italiam autem non solus venit, nec ullum boum armentum secum egit. nam per hanc regionem via non est trita illis, qui ex Hispania Argos ire coguntur, nec propter hanc regionem peragratam tanto honore dignus habitus fuisset: sed Hispania jam subacta, cum magno exercitu *venit in Italiam*, ut ejus incolas subigeret & imperio suo subjiceret. Sed hîc diutius morari coactus est, tum propter classis absentiam, quæ tempestatibus hybernis distinebatur, tum etiam quia non omnes Italicæ gentes se ultro ei adjunxerant, ut ipsius imperio parerent. Nam præter cæteros barbaros, Ligurum gens magna ac bellicosa, quæ in ipso Alpium transitu sedes habet, eum ab Italiæ ingressione prohibere est conata. hîc acerrimum certamen à Græcis est commissum, in quo, dum pugnarent, omnia tela eos defecerunt. Æschylus vero, antiquus poëta, hoc bellum in Promethei soluti fabula declarat. Inducit enim *ibi* Prometheum Herculi prædicentem cum alia, prout singula ipsi erant eventura in expeditione contra Geryonem susceptа, tum etiam narrantem varias belli Ligustici difficultates in prælio subeundas. Hæc autem sunt ejus poëtæ carmina:

Venies etiam ad Ligurū intrepidum exercitū,
Hic, sat scio, licet sis bellicosus, prælium
Non vituperabis. nam in fatis est, ut vel ipsa
tela te deficiant.

¶ Sed postquam his subactis transitum sibi per vim patefecit, alii quidem urbes suas ipsi sponte dediderunt, præcipue vero quotquot Græci generis erant, aut qui non satis firmas copias habebant, quas ipsius viribus opponerent. sed plerique bello & obsidione coacti deditionem fecerunt. Inter eos igitur qui bello domiti erant,

XLI. *De Hercule veriori historiâ.*

XLII.

a Ἀποδίδυται Vat. b Καὶ οὐ ἐν ἱστορίας οὐ σχήματι Vat. c Ἁπάντων περίτιτος Vat. d Λοιδωρῶν usitatius. Sylb. Nam λοιδόρος & λοιδόρημα & apud alios reperias, & λοιδόρις aut λοιδορίας apud nullum alium, quod sciam. Port. e Καθιστὰς δὲ Vat. f Illud ἀναγκαζομένοις depravatum esse existimant Steph. & Cas. & participii ἀναγκαζομένους (quo infra utitur p. 38. juxta Ed. Sylb.) vel ἀναπεπλεγμένους (quod occurrit p. 38.) locum occupare putant. Quin & pro ἀναζευγνυμένοις positum conjicit Steph. quod & apud Dionysium ἀναζεύξεις πολέμου pro eodem habeamus. g Ἀλπίων Vat. h Hæc occurrunt apud Strabonem l. 4. p. 183. ubi pro εὖ οἶδα legitur σοὶ φίλα, & μέμψῃ pro μέμψει. Historia est apud Hygini poetic. Astronom. c. 6. & Themon in Aratum p. 12. Ed. Morell. i Ἐπειδὴ δὲ Vat.

erant, fuiſſe & illum Cacum Romanis fabulis celebrem, (qui princeps valde barbarus erat, quique hominibus immanibus imperabat) & Herculi reſtitiſſe ajunt, quod in locis natura munitis ſedes haberet, & propterea populis finitimis gravem *ac infeſtum* fuiſſe. Hic poſtquam animadvertit Herculem in proxima planitie caſtrametatum, more latronum inſtructus impreſſionem in eum derepente fecit; & dormiente exercitu quicquid prædæ incuſtoditum eſt nactus vi abegit. Sed quum poſtea Græci eum circumdatum obſidione preſſiſſent, ejuſque caſtella per vim cepiſſent, quia & ipſe reſiſtere voluit, in pugna cecidit. Ipſius vero caſtellis ſolo æquatis agros circumjacentes acceperunt cum alii, qui ſeorſum * ad opem Herculi ferendam convenerant, tum etiam Arcades Evandri comites; & Faunus rex Aboriginum. Conjiciat autem quis eos de Græcis, qui remanſerunt ibi, fuiſſe Epeos, & Arcadas ex urbe Pheneo profectos, & Trojanos regionis illius præſidio relictos. Nam inter imperatorias Herculis artes hæc quoque una eſt, atque non minus quam cæteræ res geſtæ admiratione digna, quod viros ab urbibus devictis abſtractos ſecum tunc duceret ad militiam, & poſt fidelem operam in bellis conficiendis alacriter ſibi navatam in agro armis parto eos collocaret, & alienas opes ipſis ſuppeditaret ac largiretur. Propterea igitur Herculis nomen & gloriam in Italia maximam fuiſſe ferunt; non autem propter ejus tranſitum, in quo nihil veneratione dignum inerat. XLIII. ¶ Sunt qui dicant ipſum in his locis, quæ nunc à Romanis incoluntur, filios ex duabus mulieribus ſuſceptos reliquiſſe: Palantem quidem, ex Evandri filia, cui Lavinæ nomen fuiſſe ferunt: Latinum vero ex quadam Hyperborea puella, quam obſidem à patre acceptam ſecum duxerat, & ipſam aliquamdiu quidem innuptam caſte ſervarat; ſed quum in Italiam navigaret, ejus amore captus gravidam fecit. Quumque jam Argos eſſet abiturus, eam Fauno Regi Aboriginum in matrimonium dedit: quam ob cauſſam *ajunt* Latinum hujus, non autem Herculis, filium à multis exiſtimari. Atque Palantem quidem, ante pubertatem, obiiſſe ferunt: Latinum vero, quum in ætatem virilem ingreſſus fuiſſet, Aboriginum regno potitum fuiſſe. Sed quum iſte ſine liberis maribus obiiſſet, in prælio contra finitimos Rutulos commiſſo, regnum ad Æneam Anchiſæ filium, ipſius Latini generum, devolutum tradunt. Sed hæc XLIV. aliis temporibus ſunt facta. ¶ Hercules autem omnibus Italicis rebus ex animi ſententia compoſitis, quum & navalis exercitus incolumis ex Hiſpania veniſſet, decimas prædæ facto ſacrificio diis obtulit; & ibi, ubi claſſis ipſius ſtativa habebat, oppidulum de ſuo nomine condidit, quod nunc quoque à Romanis

καὶ † ὑπὸ Ρωμαίων μυθολογούμενον Κάκον, δυνάστην πικρὸν καὶ ὠμὸν βάρβαρον καὶ ἀνθρώπων ἀπημέρων ἄρχοντα, γενέσθαι φασὶν αὐτῷ Δηΐφοβον, ἐρυμνοῖς χωρίοις ἐπικαθήμενον, καὶ Δηϊζοῦντα τοῖς πλησιοχώροις [a] ὅπλα λυπηρόν. ὃς ἐπειδὴ καταστρατοπεδεύσαντα † Ἡρακλέα ἔμαθεν ἐν τῷ προσηχεῖ πεδίῳ, λῃστρικῶς ἀφυλακτοῦντα, ἐπιδρομῇ αἰφνιδίως ἐχρήσατο, καὶ κοιμωμένου τοῦ στρατοῦ [b] τῆς λείας ὅση ἔτυχεν ἀφύλακτος προσαλλόμενος ἀπήλασεν. ὕστερον δὲ καταπλευσθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πολιορκίαν, τά τε φεύγοντα κτείνοντος ἐλόντων, ἐπειδὴ [c] καὶ αὐτὸς ἡμύνετο, ἀνῃρέθη. τῶν δὲ φευγόντων αὐτοῦ κατασκαφέντων, τὰ πέριξ χωρία [d] ὡς συνελθόντες Ἡρακλεῖ [e] κτίσαι σφᾶς [f] ἔτεροι πρέλασον, [g] Ἀρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ, καὶ Φαῦνος ὁ τῶν Ἀβοριγίνων βασιλεύς. εἰκάσαι δ' ἄν τις [h] τοὺς ὑπομείναντας, αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων Ἐπειούς, καὶ τοὺς ἐκ Φενεοῦ Ἀρκάδας [i] καὶ Τρῶας, ὑπὸ [k] τῇ" φυλακῇ † χώρας καταλειφθῆναι. στρατηγικὸν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῶν Ἡρακλέους ἔργων, καὶ οὐδενὸς ἧττον θαυμάζεσθαι ὀφειλόμενον, τὸ δὴ τοὺς ἀναστατοὺς ἐκ τῶν κεκρατημένων πόλεων τότε μὲ ἐπάγεσθαι εἰς τὰς στρατείας, καὶ ἐπειδὴ προθύμως τοὺς πολέμους συνδιενέγκαιεν, εἰς τὰ δοκοῦντα καταπαύειν, [l] καὶ † παρ' ἑτέρων ὀφείλοντα καὶ δωρεῖσθαι πλοῦτον. ἀφ' ὧν δὴ ταῦτα μέγιστον ὄνομα καὶ κλέος Ἡρακλέους ἐν Ἰταλίᾳ [m] γενέσθαι, καὶ οὐ τῆς παρόδου χάριν, [n] ἣ σμικρὸν οὐδὲν προσῆν. Λέγουσι δέ τινες αὐτὸν καὶ παῖδας ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις, ἃ νῦν Ρωμαῖοι κατοικοῦσιν, ἐκ δύο γυναικῶν γενομένους καταλιπεῖν· [o] Πάλαντα μὲ, ἐκ τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς, ἣ [p] Λαυϊνὸν ὄνομά φασιν εἶναι· Λατῖνον δὲ, ἔκ τινος ὑπερβορέας κόρης, ἣν πατρὸς εἰς ὁμηρείαν δόντος ἐπήγετο, καὶ αὐτὴν μέχρι μὲν τινος ἀγνὴν γάμων ἐφύλαττεν· ἐπεὶ δὲ εἰς Ἰταλίαν ἔπλει, ἐρασθεὶς ἐγκύμονα ποιεῖ. ἣν, καὶ ὅτε δὴ ἀπαίρειν εἰς Ἄργος ἔμελλε, τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων Φαύνῳ γυναῖκα πιήσασθαι δίδωσι· δι' ἣν αἰτίαν τοὺς πολλοὺς τὸν Λατῖνον τοῦτο μὲν νομίζειν, οὐχ Ἡρακλέους. Πάλαντα μὲν οὖν πρὶν ἥβῆσαι λέγουσιν ἀποθανεῖν· Λατῖνον δὲ ἀνδρωθέντα † Ἀβοριγίνων ἀρχὴν παραλαβεῖν. τούτου δὲ ἄπαιδος [q] ἀρρένων τελευτήσαντος, ἐν τῇ [r] πρὸς ὁμόρους Ρουτύλους μάχῃ, πεσόντος † ἀρχὴν εἰς Αἰνείαν † Ἀγχίσου, κηδεστὴν αὐτοῦ γενόμενον. ἄλλα ταῦτα μὲ ἐν ἑτέροις χρόνοις ἐγένετο. Ἡρακλῆς δὲ [s] ἐπειδὴ τά τε κτ' τὴν Ἰταλίαν ἅπαντα ὡς ἐβούλετο κατεστήσατο, καὶ ὁ ναυτικὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐκ Ἰβηρίας ἀφίκετο, θύσας τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας, † λαφύρων, καὶ πολίχνιον ἐπώνυμον αὐτοῦ κτίσας, ἔνθα ὁ στόλος αὐτῷ διηυλοχεῖτο, [t] ἢ καὶ νῦν ὑπὸ Ρωμαίων οἰκεῖ-

a Ortus χαλεπὸν Vat. b Καὶ † λείας ὅση ἐντύχοι ἀφυλάκτως Vat. c Καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ἐρήμων ἀνηίρη Vat. d Οἱ συνελθόντες Vat. e Τὰ πρὸς σφᾶς ἕτερα πρελάσαν malit Steph. f Pro ἕτερα ſupra in loco non abſimili ἑκατὸν. Sylb. g Ἀρκάδες τέ τινες Vat. h Καὶ τοὺς ὑπομείναντας Vat. i Καὶ πυρίας Ed. Steph. Vat. & Lapi Cod. errore manifeſto, ut conſtat ex p. 27. & 49. juxta Ed. Sylburg. k Deeſt Vat. l Τοῖς παρ' ἑτέρων ὑπερχρεωμένοις ἀφθόνως πλοῦτον Vat. m Γενέσθαι Vat. n Ἣ τῷ μόνον ἐδόθη Vat. o Πάλαντον Vat. p Pro Λαυϊνὸν ſupra habuimus Δάνον, p. 25. v. 15. quam diverſitatem apud interpretes etiam obſervare licet. Alia Λαυΐνα (ſeu Λαύϊνα) eſt, à qua *Lavinium* accepit nomen, p. 48. *Sylb.* Forſan hic & alibi Lavinia intelligitur, quam Græci modo Λαυΐνιον, modo Λαυΐνιον, & Λαβίνιον, ac *Lavinium* appellant. *Port.* q Ἀρρένων παίδων τιν. Vat. r Πρὸς τοὺς ὁμόρους Vat. s Ἐπεὶ Vat. t Syntaxeos ratio pro ἐ poſtulat ἤ. & in Periodi fine ἔχοι vel ἔχοντα τυγχάνοι; aut hi nominativi in accuſativos ſunt mutandi. *Sylb.* Sed ἣ νῦν καὶ ὑπὸ Ρωμαίων ἐν ἡμέραις malit *Port.* * Sc. à cæteris Græcis. *Port.*

οἰκημάτων, καὶ [a] Πομπηίας τε μέσην κειμένην Νεαπόλεώς τε, λιμένας τε πάντι χειμῶνι βεβαίους ἔχουσαν· δόξης τε καὶ ζήλου καὶ τιμῆς ἰσοθέων τε παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ τυχών, ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. Οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' αὐτοῦ φρουροὶ καὶ οἰκήτορες Ἰταλίας, οἱ περὶ τὸ Σατόρνιον ὄχθον ἱδρυμένοι, τέως μὲν ἐπολιτεύοντο καθ' ἑαυτούς. χρόνῳ δὲ ὕστερον ὑπὸ μακρῷ, ναυτάς τε καὶ νόμους, καὶ θεῶν ἱερὰ συνεγκάμενοι τὰ σφέτερα τοῖς Ἀβοριγίνων, ὥσπερ Ἀρκάδες, καὶ ἔτι πρότερον Πελασγοὶ, πόλεώς τε καὶ αὐτῆς τοῖς Ἀβοριγῖσι κοινωνήσαντες, συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι. Ἡρακλέους μὲν δὴ [b] στρατιᾶς πέρι, καὶ Πελοποννησίων τῶν μετ' αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ, [c] ῥηθῆναι εἰρήσθω. Δευτέρᾳ δ' ὕστερον γενεᾷ μετὰ τὸν Ἡρακλέους ἄπαρσιν, ἔτη δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεύοντος μὲν Ἀβοριγίνων τοῦ [d] Λατῖνος ὁ Φαύνου, γόνου δὲ Ἡρακλέους, πέμπτου καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἄγοντος τὴν ἀρχήν. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον, Τρῶες οἱ σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου τὴν πόλεως ἅλωσιν, κατέσχον εἰς [e] Λαυρεντὸν, ἀγχιαλὸν Ἀβοριγίνων ὅπῃ τῷ Τυῤῥηνικῷ πελάγει κέκλιται, ὀλίγον τοῦτο τοῦ [f] ἐμβολῶν τοῦ Τιβέρεως· λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Ἀβοριγίνων χωρίον εἰς οἴκησιν καὶ ὅσα ἠξίουν, πολίζονται μικρὸν ἀποσχόντες ἀπὸ θαλάττης, ὅπῃ λόφῳ πῃ, [g] Λαυίνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δ' ὕστερον χρόνῳ τῇ ἀρχαίᾳ ἀλλάξαντες ὀνομασίᾳ, ἅμα τοῖς Ἀβοριγῖσιν, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατῖνοι ὠνομάσθησαν· καὶ μεταναστάντες ἐκ τοῦ Λαυινίου κοινῇ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων, μείζονα περιβάλλονται πόλιν, ἣν Ἄλβαν ὠκάλεσαν· ἐξ ἧς ὁρμώμενοι πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας πόλεις ἔκτισαν, τὴν κληθέντων Πείσκων Λατίνων, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσαι ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι. γενεᾷ δὲ ὕστερον [h] ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν ἐκπέμψαντες ἀποικίαν εἰς τὸ Παλάντιόν τε καὶ τὴν Σατορνίαν, ἔνθα Πελοποννήσιοί τε καὶ Ἀρκάδες τὴν πρώτην οἴκησιν ἐποιήσαντο, καὶ νῦν ἔτι [i] ἐπ' αὐτῶν ζώπυρα ἄττα περιλειπόμενα τοῦ παλαιοῦ γένους, οἰκίζουσι τοὺς τόπους, [k] περιβάλλοντες τείχεσι τὸ Παλάντιον, ὥστε λαβεῖν σχῆμα πόλεως τότε πρῶτον. τίθενται δὲ τῷ κτίσματι Ῥώμης ὄνομα, ἀπὸ τοῦ στείλαντος τὴν ἀποικίαν Ῥωμύλου, ὃς ἦν ἕβδομος καὶ δέκατος ἀπ' Αἰνείου γενῶν. Βάλομαι δὲ καὶ περὶ τῆς Αἰνείου παρουσίας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεὶ τῶν συγγραφέων τοῖς μὲν ἠγνόηται, τοῖς δὲ [l] διαφθόνηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, μὴ παέργως διελθεῖν, ἅτε τῶν Ἑλλήνων [m] καὶ τῶν Ῥωμαίων τὰ μάλιστα πιστευομένων ἱστορίας παραλαβών. ἔχει δὲ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὧδε. Ἰλίου κρατηθέντος ὑπὸ Ἀχαιῶν, εἴτε διὰ ἵππου τὴν ἀπάτην, ὡς Ὁμήρῳ πεποίηται, εἴτε τὴν προδοσίαν

incolitur, & inter Pompejos ac Neapolim est situm, & portus omni tempore tutos habet. Quumque gloriam exemplo posteris futuram, honoresque divinos apud omnes Italiæ incolas adeptus fuisset, in Siciliam trajecit. Illi vero, qui ab eo relicti fuerant ut Italiæ præsidio essent & illam incolerent, qui circa Saturnium collem sedes fixerant, aliquamdiu propriam rempublicam habuerunt. Sed non multo post vitæ genus, leges, & sacra sua cum Aboriginibus conjunxerunt, sicut Arcades & multo ante Pelasgi fecerant: & eandem civitatem cum Aboriginibus communem habentes ita coaluerunt, ut una eademque gens esse putaretur. Atque hæc de Herculis expeditione, & de Peloponnesiis, qui in Italia remanserunt, sint dicta. Sed post Herculis discessum ætate secunda, circiter annum LV. ut ipsi Romani tradunt, rex Aboriginum erat Latinus Fauni filius, ac Herculis semen, qui regnum jam per annos XXXV. obtinebat. ¶ Tunc autem Trojani, qui post captum Ilium cum Ænea ex urbe profugerant, appulerunt Laurentum, quod in littore Aboriginum ad mare Tyrrhenum, non procul à Tiberis ostio situm erat. Quumque ab Aboriginibus accepissent agrum ad habitandum & quicquid petierant, oppidum in colle quodam non longe à mari condiderunt, cui Lavinii nomen imposuerunt. Sed non multo post, antiquo nomine mutato, una cum Aboriginibus ab illius agri rege Latini fuerunt appellati. Et, relicto Lavinio, una cum ipsis indigenis majorem urbem muris cinctam condiderunt, quam Albam appellarunt. Ex qua profecti alias quoque multas urbes condiderunt, quæ priscorum Latinorum vocantur; quarum maxima pars ad meam usque ætatem adhuc incolebatur. Deinde, ætatibus XVI. post Ilium captum elapsis, coloniam miserunt in Palantium, & Saturniam, ubi Peloponnesii & Arcades suas primas sedes posuerant; & eorum quoque temporibus quædam generis antiqui vestigia reliqua exstabant: atque in his locis ædificia exstruxerunt, Palantio muris cincto, ut tunc primum urbis formam acceperit. Conditæ autem urbi Romæ nomen posuerunt à Romulo, cujus ductu colonia missa fuerat, qui genere ab Ænea decimus septimus erat. Volo autem & de Ænex in Italiam adventu (quando scriptores eum partim ignorarunt, partim etiam propter invidiam silentio texerunt) non negligenter nec obiter differere, sed pluribus & accurate, tam Græcorum quam Romanorum historias fide maxima dignas sequutus. Quæ autem de eo traduntur, hæc sunt. ¶ Ilio ab Achæis capto, sive equi * lignei fraude, ut canit Homerus, sive

XLV. *Ænea & Trojanorum in Italiam adventus.*

XLVI.

Ante-

a Νίκαιαν τε καὶ Πομπηίας ἐν μέσῃ κειμένην *Vat.* Πομπήιον vocat quam *Latini* Pompejos, & Πομπηΐαν *Strabo*, l. 5. pag. 247. atque oppidum quod Ἡρακλείων appellat *Strabo* & Herculaneum *Latini*, hîc apud *Dionysium* Hercules ἱκανὸν μέρος αὐτῆς condidisse dicitur. *Sylb.* Quod Pompejos vocet *Plinius*, fortasse Πομπήιον ἐν μέσῳ legendum. *Portus.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 1154. b Magis proprie dixisset στρατείας. nam στρατεία expeditionem dici, στρατὸς vero exercitum tradunt *Ammonius* & *Eustathius*. sed crebro tamen confundi discrimen testantur iidem. c Τοιαῦτα *Vat.* d Suspicor legendum Λατῖνος ὁ Φαύνου γόνος ὁ Ἡρακλέους. quam conjecturam firmant *Lapi* versio & *Dionysii* verba, p. 34. v. 30. Si quis tamen vulgatam lectionem sequi malit, hic erit sensus: *Latinus, qui erat Fauni filius, ut multi credunt; qui tamen revera Herculis erat progenies. Portus.* e Cum ω infra aliquoties reperitur, & apud *Steph. Byzant.* v. Ἄρτμη & Λαυδρητής. *Straboni* aliisque Λαύρων dicitur. f Ἐμβολῶν *Vat.* utraque scriptura ferri potest. *Sylb.* g Λαυίνιον *Vat.* h Pro ἐκκαιδεκάτῃ *Lapi* versio habet *decem & septem*. Verum ἐκκαιδέκατος infra reperitur sub initium l. 2. Diversitatem hanc etiam annotavit *Glareanus*, dubitans utra scriptura sit verior. *Sylb.* i Desunt *Vat.* k Περιλαβόντες *Vat.* l Διαπεφώνηται (*discrepanter expositus est*) in *Cod. Vat.* Atque ita vel διαφώνηται legebat *Camerarius*, Τοῖς δὲ δι' ἐφθόνηται malit *Steph.* m Καὶ τῶν Ῥωμαίων *Vat.* * Al. *Durii*, & *Duratei* ut apud *Lucretium* l. 1. v. 477. Fabulosus enim hic equus à Poëtis nunc δόρειος nunc δούρειος dicitur: & sicuti δόρειος, i. e. *ligneus* appellatur à δόρυ *lignum*, ita (juxta etymon ad quod alludit *Eurip.* Troad. v. 14.) *Durius* nominatur à δόρυ *hasta* ob inclusos milites *hastatos*.

Antenoridarum proditione, ſive aliquo alio modo, cætera quidem multitudo tam civium Trojanorum quam ſociorum, qui in urbe erant, in cubilibus adhuc deprehenſa cæſa eſt. Hoc enim atrox malum eos ſine cuſtodiis noctu videtur oppreſſiſſe. Sed Æneas, cæterique Trojani, qui ex urbe Dardano & Ophrynio ad opem Ilienſibus ferendam convenerant, & quotquot de aliis, qui, dum inferior urbis pars caperetur, calamitatis atrocitatem mature ſenſerunt, in munitiſſima Pergami loca confugerunt, arcemque muro proprio munitam occuparunt, in qua Trojanorum ſacra patria repoſita erant, & maxima vis opum, ut in tuto ſolet, ubi etiam erat præſtantiſſima totius exercitus pars. Hîc ſubſiſtentes propulſabant eos qui in arcem adſcendere conabantur: quumque angiportorum bonam notitiam haberent, decurrentes multitudinem ex urbe capta diffugientem recipiebant: fuitque major effugientium quam captorum numerus. Æneas igitur his artibus & commentis repreſſit primum illum ac repentinum hoſtium impetum, quo ad univerſam civitatem delendam ferebantur, atque hoc modo effecit ne primo hoſtium incurſu tota urbs caperetur. Sed quum veriſimilibus rationibus adductus de futuro conjecturam prudenter faceret, & animadverteret nullo modo fieri poſſe ut urbs ea ſervaretur, cujus maximam partem hoſtes in ſuam poteſtatem jam redegiſſent, arce hoſtibus cedere, at ipſa hominum corpora, & ſacra patria, & quicquid pecuniæ ſecum ferre poſſet, ſervare ſtatuit. Quod conſilium quum ei placuiſſet, pueros, mulieres & ſenes, & cæteros omnes, quibus lenta fuga opus erat, ex urbe egreſſos præmiſit; & iter, quod ad Idam ferebat, petere juſſit, dum Achæi in arcis oppugnationem intenti, de perſequenda multitudine, quæ ex urbe diffugiebat, nihil cogitarent. Exercitus etiam partem illis qui ex urbe exibant præſidio eſſe juſſit, ut ipſorum fuga pro præſenti rerum ſtatu *ac pro viribus* tuta & moleſtiarum expers eſſet. His autem mandatum fuerat ut munitiſſima Idæ loca occuparent. Ipſe vero cum reliqua militum manu, quæ lectiſſima erat, intra muros arcis remanſit, atque ſuis ex urbe præmiſſis fugam minus laborioſam reddidit, quod hoſtes in arcis oppugnationem eſſent intenti. Sed quum Neoptolemus cum ſociis in quandam arcis partem adſcendiſſet, & univerſi Græci ad opem ipſis ferendam accurriſſent, arcem deſeruit: & aperta porta, per quam reliqui fugerant, diſceſſit, & reliquos milites acie inſtructa ſecum duxit, & patrem, deos patrios, uxorem, liberos, & cæteras res, ſi qua maximi pretii eſſet, ſive hominum corpora, ſive pecuniæ eſſent, præſtantiſſimis bigis vehens abduxit. ¶ Interea vero urbem Græci per vim ceperunt, & in rapinas intenti magnam fugientibus tuto evadendi facultatem præbuerunt. At Æneas ejuſque ſocii ſuos in itinere aſſequuti, uno

XLVII.

τῶν Ἀντηνοριδῶν, εἴτε ἄλλως πως, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἐν τῇ πόλει Τρωϊκόν τε καὶ συμμαχικὸν ἐν ταῖς εὐπαῖς ἔτι καταλαμβανόμενον ἐφονεύετο. [a] νυκτὸς γὰρ τὸ δεινὸν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐπιστῆναι ἔοικεν. Αἰνείας δὲ καὶ ὃ συὺ αὐτῷ πρόντες Ιλιεῦσιν ἐπίκουροι Τρῶες ἐκ Δαρδάνου τε πόλεως καὶ Ὀφρυνίου, τῶν τε ἄλλων ὅσοι τῆς κάτω πόλεως ἁλισκομένης ἔφθασαν αἴσθησιν τοῦ δεινοῦ λαβεῖν, ἐπὶ τὰ καρτερὰ τοῦ Περγάμου συμφυγόντες, τὴν ἀκρόπολιν ἰδίᾳ τείχει φρουρουμένην καταλαμβάνονται, ἐν ᾗ καὶ ἱερὰ τὰ πατρῷα τοῖς Τρωσὶν ἦν, καὶ χρημάτων ὁ πολὺς πλοῦτος, οἷα εἰκὸς ἐν ἐκφυγῇ, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸ κράτιστον ἅτε ὑποδυόντες ἀπεκλείοντο τοὺς πειρωμένους ἐπιβαίνειν τῆς ἄκρας, καὶ τὸ ἀφαπτόμενον ὑπὸ τῆς ἁλώσεως πλῆθος ἐμπειρίᾳ στενωπῶν ὑποδύοντες ἀπελάμβανον· καὶ ἐγένετο τοῦ καταληφθέντος πλεῖον [b] τὸ ἀφανές. τὴν μὲν δὴ αὐτίκα ὁρμὴν τῶν πολεμίων, ἣν εἶχον ὅλην ἁρπάσασθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ μὴ πᾶν ἐξ ἐφόδου καταληφθῆναι τὸ ἄστυ, τοῦτο τὸ μηχάνημα ἐξευρὼν Αἰνείας ἔπεσχε. λογισμὸν δὲ ἦν εἰκότα περὶ τοῦ μέλλοντος λαμβάνων, ὡς ἀμήχανον εἴη τὸ σῶμα, σῶσαι πόλιν ἧς τὰ πλείω ἤδη ἐκράτειτο, εἰς ἣν βάλλεται τοῦ μὲν [c] τείχους ἀπαχρῆσαι τοῖς πολεμίοις, τὰ δὲ σώματα αὐτὰ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα, καὶ χρήματα [d] ὁπόσα φέρειν δυνατόν, ἀφασώσασθαι. δόξαν δὲ αὐτῷ, παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας, [e] καὶ καταγηρᾳὰ σώματα, καὶ ὁπόσοις ἄλλοις βραδείας ἔδει φυγῆς, προεξελθεῖν κελεύει τῆς πόλεως κατὰ τὰς ὁπὶ τὴν Ἴδην φερούσας ὁδούς, ἕως Αχαιοὶ τὴν ἄκραν ἑλεῖν προθυμούμενοι, διώξεως τοῦ ἁρπάζοντος ἐκ τῆς πόλεως πλήθους ὁδὸν προεμηχανῶντο. τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ, τὸ μὲν ὑπὲρ τὴν φυλακὴν τῶν ἐξιόντων ἔταξεν, ὡς ἀσφαλής τε καὶ ἀταλαίπωρος ἐκ τῶν οἰόντων φυγὴ αὐτοῖς [f] γένοιτο· εἵρητο δὲ τούτοις τὰ καρτερώτατα καταλαβέσθαι τῆς Ἴδης· τὸ δὲ λοιπὸν, ὃ δὴ κράτιστον ἦν, αὐτὸς ἔχων ὑπέμενεν ὑπὲρ τοῦ τείχους, καὶ πρὸς τοῖς προεξελθοῦσιν ἦν ὁπλίτης, διαρτημένων τῶν χωρίων τῶν πολεμίων, ταῖς φυγαῖς. Νεοπτολέμῳ δὲ συὺ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὁπλίταις μέρος τινὸς τῆς ἄκρας, καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς Αχαιῶν ἁπάντων, τῆς μὲν ἄκρας μεθίεται· ἀνοίξας δὲ τὰς φυγάδας πύλας, ἀπῆει συντεταγμένους ἔχων τοὺς λοιποὺς, ἀγόμενος ὑπὲ τῶν κρατίστων συμμαχίσι τόν τε πατέρα καὶ θεοὺς τοὺς πατρῴους, γυναῖκά τε καὶ τέκνα, ἔν τ' ἄλλαν [g] εἴ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν, σῶμα ἢ χρῆμα. Ἐν δὲ τούτῳ καθ' κράτος εἱλήφεσαν Αχαιοὶ τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τῇ ἁρπαγῇ ἐσπουδακότες, [h] πολλὴν ἄδειαν σώζεσθαι τοῖς φεύγουσι [i] παρεσκεύασαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν ἔτι κατ' ὁδὸν εὑρόντες τοὺς στρατίους, ἔν τ' ἄλλοις

37

ἕνα

a Νυκτὸς γὰρ δὴ *Vat.* b Τὸ ἀφανῶς *Vat.* c Τείχους ἡμῖν περιχαρῆσαι *Vat.* d Οσων *Vat.* e Vocem καταγηρᾳὰ reprobat *Stephanus*: atque ideo καὶ τὰ γηραιὰ reponendum cenſet. f Γένοιτο *Vat.* g Mendoſam habere ſcripturam videtur, vel certe ſtructuram inſolentem. ſimplicior eſt, εἴ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν, & εἴ τι πλείστου ἄξιον ἦν, item εἴ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν. at πλεῖστον ἀξίωμα ἦν Ellipticûs pro πλεῖστον ἦν τιμὴ τὸ ἀξίωμα raro uſurpari exiſtimo. *Sylburg.* Legitima conſtructio poſtularet ὅ τι πλεῖστον ἀξίωμα ἦν. Jam ἀξίωμα non *dignitatem* ſed *pretium* ſignificat. *Port.* h Κατὰ πολλὴν ἄδειαν *Vat.* i Παρῆσαν *Vat.*

a Φερομένῳ

ἕνα ἅπαντες γενόμενοι, τὰ ἐκφερόμενα κατελεμβάνονται τῆς Ἴδης. ἦλθοι δ' ἐς αὐτοὺς, οἵ τ' ἐν Δαρδάνῳ τότε οἰκοῦντες, ὡς εἶδον φλόγα πολλὴν ἔξω τοῦ εἰωθότος [f] ἐξ Ἰλίου, νύκτωρ καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔρημον χωρὶς ἢ ὅσοι σὺν Ἐλύμῳ καὶ [g] Αἰγέστῳ ναυτικόν τι συνεσκευασμένοι ἔτυχον τοιαξελληλυθότες τῆς πόλεως· καὶ ἐξ Ὀφρυνίης πόλεως ὁ δῆμος ἅπας, καὶ ὅσοι τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων, τῆς ἐλευθερίας ἀντεχόμενοι δυνάμεώς τε [c] αὐτοὶ δι' ὀλιγίστου χρόνου μεγίστη τῶν Τρωϊκῶν ἐγένετο. Οἱ μὲν οὖν σὺν Αἰνείᾳ ἀναστάντες ἐκ τῆς καταλήψεως, οἱ τούτοις ξυμμένοντες τοῖς χωρίοις ὀλίγῳ μακρῷ πάλιν ὕστερα κατελεύσεσθαι ἤλπιζον, τὸν πολεμίων ἀποπλευσάντων. Ἀχαιοὶ δὲ ἀνδραποδισάμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰ σύνεγγυς χωρία, καὶ φρούρια δηώσαντες, παρεσκευάζοντο ἐπὶ [d] τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι χειμασόμενοι· πεμφάντων δὲ κήρυκας αὐτοῦ περὶ ἀναλύσεως, καὶ δεομένων μὴ σφᾶς εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι πολέμου, συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ὅτι τοῖσδε ποιοῦνται πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀχαιοὺς· Αἰνείᾳ μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, τὰ χρήματα φέρειν ἅσα διεσώσαντο ἐκ τῆς φυγῆς, ἐν ἀφειμένοις τισὶ χρόνοις ἐκ τῆς Τρωάδος ἀπελθεῖν, ἀποδοῦναι δὲ Ἀχαιοῖς τὰ φρούρια· Ἀχαιοὺς δὲ ἀποχωρεῖν αὐτοῖς ἐκ ἀσφάλειαν ἐξ ἁπάσης [e] ἧς ἐκράτουν γῆς καὶ θαλάσσης ἀπᾶσι κατὰ τὰς ὁμολογίας. δεξάμενος δὲ ταῦτα Αἰνείας, καὶ νομίσας ἐκ τῶν παρόντων κρείττω εἶναι, Ἀσκάνιον μὲν τῶν υἱέων πρεσβύτατον τῶν παίδων ἔχοντα δὲ συμμαχικῆς τινα μοῖραν, ἧς Φρύγιον ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν Δασκυλίτιν καλουμένην λίμνην, ἔνθα ἐστὶν ἡ [f] Ἀσκανία λίμνη, μεταπεμψάμενον ἀπὸ τῆς ἐγχωρίων γενόμενον ὅτι βασιλεία δὲ ἔσοιτο, ἀποπέμπει· καὶ ἵδρυσεν Ἀσκανίῳ αὐτόθι χωρίον τινὰ καὶ πολιν. ἐλθόντων δὲ ὡς αὐτὸν [g] Σκαμανδρίου τε καὶ τῶν ἄλλων Ἐκτορείδων [h] ἀφειμένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Νεοπτολέμου, καλέσας αὐτοὺς ὅτι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, εἰς Τροίαν ἀφικνεῖται. καὶ ὧδε μὲν Ἀσκανίῳ τοσαῦτα λέγεται. τοὺς δὲ ἄλλους παῖδας Αἰνείας ἀναλαβὼν, καὶ τὸν πατέρα καὶ τὰ ἕδη τὰ θεῖα, ἐπειδὴ παρεσκευάσθη ὅ ναυτικὸν αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλλήσποντον, ὅτι τὸ ἔγγιστα χερρόνησος πλεύσαντι, ἣ κεῖται μὲν τῆς [i] Εὐρώπης, καλεῖται δὲ [k] Παλλήνη. ἔθνος δ' ἔχει [l] αὐτὴ Θρᾴκιον σύμμαχον, [m] Κρησαῖον καλούμενον, ἅπαντων προθυμότατον τῶν συναραμένων αὐτοῖς τὸν πολέμου. Ὁ μὲν οὖν πιστότατος τῶν λόγων, ὧν κέχρηται τῶν παλαιῶν συγγραφέων Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Τρωϊκοῖς, περὶ τῆς Αἰνείου φυγῆς τοιόσδε ἐστίν. εἰρήκασι δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς περὶ τῶν αὐτῶν οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχοντες λόγου, ὃς ἧττον ἔχειν τοῦτον πιθανὸς εἶναι νομίζω. κρινέτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται. Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς ἐν

agmine facto, munitiſſima Idæ loca occuparunt. Ad ipſos autem venerunt qui tunc urbem Dardanum incolebant, quam noctu deſeruerunt, conſpecta ingenti flamma quæ præter morem ex Ilio emicabat. *Omnes, ingnam*, exceptis iis qui cum Elymo & Ægeſto, aliquot navibus furtim paratis, ante ex urbe ocius exierant. *Ad eos* etiam *venit* ex Ophrynio totus populus, & ex aliis urbibus Trojanis quotquot libertatis tuendæ ſtudio tenebantur. Quare breviſſimo temporis ſpatio iſtæ Trojanorum copiæ maxime creverunt. Qui igitur cum Ænea ex urbe capta ſuperſtites evaſerant, in his locis remanentes, in patrias ſedes ſe brevi poſt hoſtium diſceſſum redituros ſperabant. Sed Græci, quum urbem & loca vicina in ſuam poteſtatem redegiſſent, & ipſos incolas in ſervitutem abſtraxiſſent, & caſtella vaſtaſſent, ſe ad illorum qui in montibus erant oppugnationem parabant, ut illos quoque in ſuam poteſtatem redigerent. Sed quum illi caduceatores ad ipſos miſiſſent, ac rogarent ne ſe ad belli gerendi neceſſitatem adigerent, in concionem convenerunt, & pacem hiſce conditionibus cum ipſis fecerunt: ut Æneas ejuſque ſocii, cum rebus omnibus, quas in ipſa fuga ſervatas abſportarant, intra certum ac ſtatutum tempus ex agro Trojano abirent, Græciſque caſtella prius dederent; Græci vero ipſis ex omni agro, marique, cujus imperium habebant, tuto diſcedendi copiam ex pacto facerent. Æneas igitur his conditionibus acceptis, quas pro præſenti rerum ſtatu optimas eſſe judicabat, Aſcanium filiorum natu maximum cum quadam ſociorum parte, quæ ex Phrygibus fere tota conſtabat, in agrum qui Daſcyliticus vocatur (ubi eſt lacus Aſcanius) ab illius regionis incolis ad regni adminiſtrationem accitum miſit. Atque Aſcanius ibi non diu manſit: ſed quum Scamandrius & cæteri Hectoridæ à Neoptolemo ex Græcia dimiſſi ad ipſum veniſſent, eos in paternum regnum deducens Trojam rediit. Atque hæc tantum de Aſcanio traduntur. Æneas vero cum reliquis liberis & patre & deorum ſimulacris, claſſe jam parata, Helleſpontum trajecit, & in proximam peninſulam navigavit, quæ in mare procurrens ante Europam jacet, & Pallene vocatur. Hæc autem Thraciam gentem ſociam habebat, quæ Cruſæa vocabatur, quæ operam omnium ſociorum in bello gerendo fideliſſimam maxima animi alacritate ipſis navarat. ¶ Opinio igitur de Æneæ fuga maxime credibilis, quam Hellanicus antiquus ſcriptor in rebus Trojanis deſcribendis eſt ſequutus, hæc eſt. Nonnulli etiam alii de rebus iiſdem non eodem modo verba fecerunt, quæ minus, quam iſtam opinionem, probabilia puto. Unuſquiſque tamen eorum, qui hæc audiunt, ex animi ſententia judicet. Sophocles, poëta tragicus, in

XLVIII.

38

a Φερομένου ἐξ Ἰλίου *Vat.* b Γέτην *Vat.* c Αὖτη *Vat.* atque ita legendum eſſe conjecit *Sylburg.* Forſan αὐτὴ, ſcilicet τῆς Αἰνείας, ſcribendum. *Port.* d Ὡς ἐς τοὺς *Vat.* e Omn. ἐκράτουν *Vat.* f Aſcanium lacum videtur appellare quem *Strabo* [l. 13. p. 587.] Daſcylitin vocat & Aphnitidem: eum ſcilicet ad quem erat oppidum Daſcylium. *Caſ.* g Σκαμανδρίου in *Ed. Steph.* Sed Σκαμανδρίου legendum eſſe conſtat ex *Homero*, Il. ζ. v. 402. *Sylb.* Σκαμανδρίου melius legi contendit *Portus.* Sed fruſtra (inquit *Caſaubonus*) niſi reſpondeat *Straboni*, qui ex antiquiſſimorum auctorum monumentis de *Scamandrio* & *Aſcanio* idem fere quod hîc legimus tradidit, l. 13. p. 607, 608. h Ἀφειμένων pro ἀφιγμένων (ut in *Ed. Steph.*) repoſitum ex interpretum & ipſius ſententiæ conſenſu. *Sylb.* Ἀφιγμένων, ut à Græci ſermonis conſuetudine non alienum, retineri ſuadet *Portus.* i Εὐρωπίης legendum eſſe oſtendit *Berkel.* ad *Steph.* pag. 363. Vide *Annott.* k Vox Παλλήνη ſuſpecta eſt *Glareano.* Nos de ea dubitare non ſinit *Steph. Byz.* v. Παλλήνη. *Sylb.* Vide *Herodotum*, l. VII. c. 133. & *Caſauboni* Annott. in *Strab.* p. 151. l Ἐν αὐτῇ *Vat.* m Regio Κρουσαίη memoratur *Herodoto*, l. 7. c. 133.

in fabula Laocoonte, quum urbs mox eſſet capienda, inducit Æneam cum rebus ſuis convaſatis ſecedentem in Idam, juſſu patris Anchiſæ: qui memor mandatorum à Venere acceptorum, & adductus ſignis prodigiorum, quæ Laocoontidis recens acciderant, imminens urbi excidium conjecerat. Ejus autem iambici, qui ab alia perſona pronunciantur, ita ſe habent:

Nunc ad portam Æneas deæ filius
Adeſt, humeris patrem ferens, qui ob fulmine afflatum
Dorſum ſtillis irrigat byſſinam veſtem.
Circumdat autem [ipſum] tota domeſticorum multitudo.
Comitatur vero turba non quanta videtur
Tibi, ſed Phrygib. coloniæ deducendæ cupidis.

At Menecrates Xanthius urbem Græcis ab ipſo proditam affirmat, propter ſimultates quas cum Alexandro gerebat: atque ob iſtud beneficium Græcos ipſi permiſiſſe, ut ſuam domum ſervaret. Is autem ſuam hiſtoriam ab Achillis funere auſpicatus, in hunc modum ſcribit: "Græcos autem mœſtitia tenebat, & "exercitus capite ſe privatos exiſtimabant. Ei "tamen exſtructo ſepulcro, totum agrum "[Trojanum] bello premere perrexerunt, do- "nec Æneæ proditione captum eſt Ilium. "Æneas enim, quod in nullo pretio apud "Alexandrum eſſet, & ab omnibus ſacerdotii "honoribus arceretur, Priami res evertit. His "autem perpetratis, civis Græcorum eſt factus. Alii vero quidam ad navium Trojanarum ſtationem eum commorantem tunc fuiſſe dicunt. Alii vero cum copiis eum in Phrygiam militaris cujuſdam negotii cauſa miſſum à Priamo tradunt. Sunt etiam qui ejus ex Ilio diſceſſum fabuloſiorem faciunt: unicuique tamen liberum ſit judicium. ¶ Sed quæ poſt ejus diſceſſum ſunt ſequuta, pleriſque dubitationem longe majorem afferunt. Quidam enim eum in Thraciam uſque deducunt, & ibi vitam finiſſe dicunt: quo in numero ſunt Cephalo Gergithius, & Hegeſippus, qui res Pallenes ſcripſit, viri priſci, celebres, ac fide digni. Alii vero ipſum ex Thracia diſcedentem faciunt, & in Arcadiam uſque deducunt, eumque dicunt habitaſſe in Orchomeno Arcadico, & in ea quæ (licet ſit mediterranea) ob loca cœnoſa & flumen Νῶνον vocatur. illaſque etiam quæ Capuæ nominantur, ab Ænea cæteriſque Trojanis conditas, & à Capy Trojano Capuas appellatas tradunt. Hæc autem cum ab aliis, tum etiam ab Ariſtho rerum Arcadicarum ſcriptore dicuntur. Sunt etiam qui Æneam & huc perveniſſe fabuloſe dicunt: eum tamen non in his locis, ſed in Italia mortem obiiſſe ajunt: quemadmodum

XLIX.

Λαοκόωντι δράματι, μελλόσης ἁλίσκεσθαι τῆς πόλεως, πεπόμφθαι τὸν Αἰνείαν ἀναστρωφώμενον εἰς τὴν Ἴδην, κελεύοντα ἐκ τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου, τῆς τοῦ μνήματος τῶν Ἀφροδίτην ἐπίσκοπος, καὶ ἀπὸ τῶν νεωστὶ γενομένων περὶ τὸν Λαοκοωντίδας σημείων, τὰ μέλλοντα ὄλεθρον τῆς πόλεως συντυγχάνειν. [a] ἔχει δὲ αὐτῷ τὰ ἰαμβεῖα οὕτω ἄλλῳ προσώπῳ λεγόμενα ὧδε·

Νῦν δ' ἐς πύλαισιν Αἰνείας ὁ τῆς θεᾶς
Πάρεστ', ἐπ' ὤμων πατέρ' ἔχων [b] χερμνίτην
[c] Νότῳ καλαζάζοντα βύσσινον φάρος.
[d] Κυκλεῖ δὲ πᾶσαν οἰκετῶν παμπληθίαν.
[e] Συνοπάζεται δὲ πλῆθος οὐχ ὅσον δοκεῖ
Σοὶ, [f] τοῖς δ' ἐρᾶσι τῆς ἀποικίας Φρυγῶν.

Μενεκράτης δὲ ὁ Ξάνθιος προδοῦναι τοῖς Ἀχαιοῖς αὐτὸν ἀποφαίνει τὴν πόλιν τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἔχθρας ἕνεκα· καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν εὐεργεσίαν ταύτην Ἀχαιοὺς αὐτῷ συγχωρῆσαι ἀφεστώσασθαι τὸν οἶκον. σύγκειται δὲ ὁ λόγος αὐτῷ ἀρξαμένῳ ἀπὸ Ἀχιλλέως ταφῆς, τὸν τρόπον τόνδε· "Ἀχαιοὺς δ' ἀνίη εἶχε, καὶ "ἐδόκεον τῆς στρατιῆς τὴν κεφαλὴν ἀπηρῆχθαι. ὀ- "μοῦ δὲ τάφον αὐτῷ δαίσαντες, ἐπολέμεον γῇ πάσῃ, "ἄχεϊ Ἰλιος ἑάλω Αἰνείεω ὀδόντος. Αἰνείης γὰρ "ἄπτος ἐὼν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπὸ γερέων ἱερῶν "ἐξειργόμενος, ἀνέτρεψε Πρίαμον· ἐργασάμενος δὲ 39
"ταῦτα, ἐς Ἀχαιῶν ἐγένετο. ἄλλοι δέ τινες ὅτι τοῦ ναυστάθμου τοῦ Τρωϊκοῦ τυχεῖν αὐτὸν τὰ μάλιστα βεβούλευται λέγουσιν. [g] οἱ δ' ἐς Φρυγίην ἀπεσταλμένον ὑπὸ Πριάμου μετὰ δυνάμεως ὅτι τινα χρείαν στρατιωτικήν. εἰσὶ δ' οἳ μυθωδεστέραν αὐτοῦ ποιοῦσι τὴν ἔξοδον. ἐγὼ δ' ὅπῃ τις αὐτὸν πείθῃ. Τὰ δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον ἔτι πλείω πρόσεχε τοῖς πολλοῖς [h] ἀποδεῖσαν. ἐμὲ γὰρ ἐς Θρᾴκης ἀγαγόντες αὐτὸν, ἐκεῖ λέγουσι τελευτῆσαι τὸν βίον· ὧν ἐστι Κεφάλων τε [i] Γεργίθιος, καὶ [k] Ἡγήσιππος ὁ τὰ περὶ Παλλήνης γεγράψας, ἄνδρες ἀρχαῖοι καὶ λόγου ἄξιοι. ἕτεροι δὲ ἐκ Θρᾴκης ἀναστήσαντες αὐτὸν, ἐς Ἀρκαδίαν συγκομίζουσιν. οἰκῆσαι δὲ λέγουσιν ἐν Ὀρχομενῷ τε τῷ Ἀρκαδικῷ, καὶ τῇ [l] Νήσῳ λεγομένῃ, καὶ γὰρ οὕτω μεσόγειόν τι, ὑπὸ τελμάτων καὶ ποταμοῦ· τάς τε καλουμένας [m] Καπύας, Αἰνείου τε καὶ Τρώων ἀποίκους εἶναι, Καπύας ὀνομασθείσας ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ Κάπυος. λέγεται δὲ ταῦτα ἄλλοις τε καὶ [n] Ἀείδῃ γεγράφαντι τὰ Ἀρκαδικά. εἰσὶ δ' οἳ καὶ δεῦρο μυθολογοῦσιν, οὐ μήντοι ὁ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ τοῦ βίου συμπεσεῖν ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ, ὡς

ἄλλοί

a Ἔχει δὲ αὐτῷ *Vat.* b Χερμνίτην dicit pro χερμαδολίτην. Vide *Virgilii* Æneid. 2. v. 158. c Nonnulli legunt, Νότῳ καταζάζοντα, δίπλοον βάρος. Verum, manifeſtum eſt ex *Plutarcho* Περὶ ἀφετῆς τῆς γυναικὸς, eſſe hæc verba *Sophoclis* de veſte Anchiſæ intelligenda, ideoque lectionem vulgatam (niſi μετὰ pro νότῳ cum *Plutarcho* legas) omnino ſervandam eſſe. *Caſ.* d Κυκλεῖ δ' ἢ πᾶσαι γ' οἰκετῶν παμπληθίαν malim, vel Κυκλεῖ δὲ πᾶσι τὸν οἶκον. *Caſ.* e Συμπλάζεται *Vat.* f Τῆς δ' ἰρᾶσι *Steph.* g Οἶον εἰς Φρυγίαν *Vat.* h Τὴν ἀποδεῖσαν *Vat.* i *Straboni* aliiſque Γεργίθιος. k Ἡγήσιος *Vat.* Vulgatam ſcripturam veram eſſe oſtenditur ex *Steph. Byz.* qui *Hegeſippi* Παλληνικὰ citat in Παλλήνη & Μενδαῖοι. l Hujus mediterraneæ inſulæ nemo (quod meminerim) è veteribus facit mentionem: alias tamen in eadem Peloponneſo inſulas Χερρονήσους in Græcorum commentariis reperies. Vide *Homeri* interpretes ad *Iliad.* β'. v. 108. *Caſ.* m Καφύας ſeu Καφύης *Dionyſium* ſcripſiſſe opinor: ut ſenſus ſit, Arcadiæ oppidum, quod poſterioribus ſeculis Καφύης nominarunt, à primis conditoribus, Ænea & Trojanis, dictum fuiſſe Καπύης, voce à Capy Trojano deflexa. Niſi forte Arcadico & Dorico more id oppidum Καφύας dicitur; Ionico autem & communi Καπύας. Vide *Strab.* l. 3. p. 704. & *Steph. Byz.* v. Καφύαι. *Sylb.* n Ἀείδῃ legiſſe videtur *Lapus.* Ἀριείδῃ *Vat.* Forſan Ἀριΐδῃ ſcribendum: niſi (ut *Sylb.* placet) legere mavis Ἀρείδῃ vel Ἀρείδῃ, quod contractum ex Ἀρείδεος ut Περίδεος. Vide notas ad *Hygini* Poëticon Aſtronom. l. 2. c. 1. p. 358. o Τὴν τελευτὴν *Vat.*

a Ἐλεγεῖῳ

ἄλλοί τε πολλοὶ δηλοῦσι, καὶ Ἀγάθυλλος Ἀρκὰς ὁ ποιητὴς ἐν [a] ἐλεγείῳ λέγων ὧδε·

Ἰκετο δ' Ἀρκαδίην, Νήσῳ δ' ἐγκάτθετο παῖδας
Δοιὰς, Κωδώνης λέκτρα καὶ Ἀνθεμόνης.
Αὐτὸς δ' Ἑσπερίην ἔστο χθόνα, γείνατο δ' ὗα
[b] Ῥωμύλον. ———————

cum alii multi manifeste testantur, tum etiam Agathyllus Arcadicus poëta, in quodam elegiaco versu, ita canens:

Venit in Arcadiam, Nesoque deposuit filias
Duas, ex Codones & Anthemones congressu.
Ipse vero in Hesperium agrum properavit,
genuitque
Rõmulum. ———————

Τῆς δὲ ὅτι Ἰταλίδι Αἰνέας καὶ Τρῶες ἀφίξεως Ῥωμαῖοί τε πάντες [c] βεβαιοῦνται, καὶ τὰ δρώμενα κατ' αὐτοὺς ἔν τε θυσίαις καὶ ἑορταῖς, μιμήματα, Σιβύλλειά τε λόγια, καὶ χρησμοὶ Πυθικοί, καὶ ἄλλα πολλά· ὧν οὐκ ἄν τις ὡς εὐπρεπείας ἕνεκα συγκειμένων ὑπείδοι. πολλὰ δὲ καὶ κατ' Ἕλληνι γνωρίσματα καὶ φανερὰ εἰς τόδε χρόνου [d] λείπεται, ἔνθα ὁρμίσαντο καὶ κατ' οἷς ἀφορμὰς ἀπλοίας ἕνεκα ἐποιήσαντο· ὧν ἐγὼ μνήμην ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πολλῶν ὄντων, [e] ἐν βραχυτάτῳ ποιήσομαι. πρῶτον μὲν εἰς Θρᾴκην ἀφικόμενοι, κατὰ τὴν χερρόνησον, ἣ καλεῖται Παλλήνη, ὁρμίσαντο. εἶχον δὲ αὐτὴν, ὥσπερ ἔφην, βάρβαροι, Κρουσαῖοι καλούμενοι, καὶ παρεῖχον αὐτοῖς τὰς καταγωγὰς ἀσφαλεῖς. μείναντες δὲ τὴν χειμερινὴν ὥραν αὐτόθι, νεὼν Ἀφροδίτης ἱδρύσαντο ὑπὲρ τοῦ ἀκρωτηρίου ἑνός, καὶ πόλιν Αἰνειάν ἔκτισαν, οἳ ἢ τοὺς τε [f] ἀπὸ καμάτων ἀδυνάτους πλεῖν, καὶ ὅσοις αὐτοῦ μένειν βουλομένοις ἦν, ὡς οἰκείᾳ γῇ τὸ λοιπὸν ἐσομένῃ, [g] ἀπελίποντο. αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου διαδόχους γ' Ἀλεξάνδρου γενομένης· ὑφ' ἣ δὲ τῆς Κασσάνδρου βασιλείας καθῃρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο· καὶ οἱ Αἰνειᾶται σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὴν νεόκτιστον μετῴκησαν. ἐκ δὲ τῆς Παλλήνης ἄραντες οἱ Τρῶες, εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται, βασιλεύοντος αὐτῆς [h] Ἀνίου καὶ ἔνθα πολλὰ σημεῖα ἐν Δήλῳ τῆς τε Αἰνείου καὶ Τρώων παρουσίας, [i] ἥν τε καὶ φιάλη νῆσος. ἔπειτα εἰς Κύθηρα ἑτέραν νῆσον, ἣ πρόκειται Πελοποννήσου, κατῳκισμένοι, ἱερὸν Ἀφροδίτης ἱδρύονται. ἀπὸ δὲ Κυθήρων ποιούμενοι τὸν πλοῦν, ὑπὲρ πρόσω τῆς [k] Πελοποννήσου, τοῦ ἑταίρου τινὰ τοῦ Αἰνείου Κίναθον ὑπὲρ τοῦ ἀκρωτηρίου ἑνὸς θάπτουσιν, ὃ νῦν ἀπ' ἐκείνου Κιναίθιον καλεῖται. καὶ τοῖς πρὸς Ἀρκάδας συγγένειαν ἀνανεωσάμενοι, περὶ ἧς ὑστέρῳ λόγῳ διηγήσομαι, χρόνον τε ὀλίγον περὶ ταῦτα τὰ χωρία διατρίψαντες, καὶ [l] καταλιπόμενοί τινας σφῶν αὐτοῦ, εἰς Ζάκυνθον ἀφικνοῦνται. δεξαμένων δ' αὐτοὺς καὶ τοῦ Ζακυνθίων πρὸς φιλίαν διὰ τὸ συγγενές· [l] Δαρδάνῳ γὰρ τῷ Διὸς καὶ Ἠλέκτρας τῆς Ἀτλαντίδος, δύο γενέσθαι φασὶν ἐκ Βατείας παῖδας, Ζάκυνθόν τε καὶ Ἐριχθόνιον· ὧν ὁ μὲν Αἰνείου πρόγονος ἦν· Ζάκυνθος δὲ, τῆς νήσου κτίσης. [m] ταύτης δὴ τῆς συγγενείας ἀναμνήσαι, καὶ φιλοφροσύνην τοῦ ἐπιχωρίων διαπεισθέντες αὐτόθι, καὶ ἅμα ἀπλοίᾳ

Quod autem Æneas & Trojani venerint in Italiam omnes Romani confirmant, & quæ in sacrificiis & festis diebus fiunt ab ipsis, *idem* indicant & Sibyllini libri, & oracula Pythica, & multa alia: quæ nemo, tanquam decori causa conficta, neglexerit. Quinetiam apud Græcos multa, eaque manifesta hujus rei indicia ad hanc usque diem exstant; portus *scil.* ad quos appulerunt, & in quibus propter adversam navigationem diutius sunt morati. Quæ (licet multa sint) ego quam potero brevissime recensebo. Primum quidem in Thraciam venerunt, & ad peninsulam, quæ Pallene vocatur, appulerunt. Ipsam autem incolebant (ut dixi) barbari quidam, nomine Crusæi, ipsisque tutum hospitium præbuerunt. Quum autem ibi totam hyemem mansissent, Veneri templum exstruxerunt, in uno è promontoriis, & oppidum Æneam condiderunt, in quo eos qui propter laborum molestias ac fastidium navigationis incommoda diutius pati non poterant, & quotquot ibi manere voluerant, tanquam in patrio solo posthac habituros, reliquerunt. Hoc oppidum duravit usque ad imperium Macedonum, quod Alexandri successores habuerunt. Sed Cassandro regnante eversa est, quo tempore urbs Thessalonice condebatur: & Æneatæ cum multis aliis in hanc urbem recens conditam migrarunt. ¶ Quum autem Trojani ex Pallene discessissent, in *insulam* Delum venerunt, quum Anius in ea regnaret: atque in hac insula dum res ejus florerent, & ædificia starent, multa indicia visebantur, quæ Æneæ & Trojanorum in eam adventum testabantur. Deinde in aliam insulam Cythera, quæ ante Peloponnesum est sita, venerunt: templumque Veneri condiderunt. Quum autem ex Cytheris solvissent, non longe à Peloponneso navigarunt, & quendam Æneæ socium nomine Cinæthum in quodam promontorio sepeliverunt, quod ab eo Cinæthium vocatur. Et cognationis fœdere cum Arcadibus renovato, (de quo in posteriori libro dicemus) nec diu in his locis commorati, atque aliquot de suis hîc relictis, Zacynthum venerunt. Quum autem Zacynthii propter jura cognationis eos amice recepissent: Dardanum enim, Jovis & Electræ Atlantidis filium, duos ex Batea filios suscepisse tradunt, Zacynthium & Erichthonium. Quorum alter ex Æneæ majoribus erat: Zacynthus vero, insulæ conditor. Ob hanc igitur priscæ cognationis recordationem, & ob indigenarum humanitatem, ibi temporis aliquod spatium commorati, simul etiam adversa

L.

a Ελεγίῳ in *Ed. Steph.* b Ῥωμύλον male in *Ed. Steph.* c Βεβαιοῦνται perperam in *Ed. Steph.* d Περιλείπεται *Vat.* e Βραχυτάτῳ *Vat.* f Ὑπὸ κυμάτων *Vat.* g Ὑπολίποντο *Vat.* h *Lapsu* habet *Æneæ, Aineiu.* manifesto errore ut infra docebitur. *Sylb.* i Ante ἥν τε vel ἰσάγε, vel ὅτι, vel ἴσως, vel aliquid simile desiderari videtur. *Sylb. & Port.* k Πελοποννήσου πελάτισσαν *Vat.* l Quæ sequuntur usque ad hæc ταύτης δὴ τῆς συγγ. per parenthesin posita sunt: sic tamen ut hæc ταύτης δὴ τῆς συγγ. &c. pendeant ab illis quæ per parenthesin narrata sunt, hoc modo: δεξαμένων δὲ αὐτοὺς καὶ τοῦ Ζακ. πρὸς φιλίαν, διὰ τὸ συγγενές, ταύτης δὴ τῆς συγγ. ἀναμνήσαι &c. Nam hæc ταύτης δὴ συγγ. ἀναμνήσαι referuntur ad ea quæ in parenthesi sunt. *Steph.* m Ταύτης τε δὴ *Vat.*

a Appella-

versa navigatione impediti, Veneri in templo, quod ibi exstruxerunt, sacrificium fecerunt, quod ad hoc usque tempus Zacynthii publice faciunt, & cum aliarum exercitationum tum etiam cursus certamina junioribus proponunt. Qui vero primus in hoc templum ingreditur, victoriæ præmium accipit. Hic autem cursus, Æneæ & Veneris appellatur, & horum amborum statuæ stant erectæ. Inde vero per altum navigantes ad Leucadem appulerunt, quem locum Acarnanes adhuc tenebant. Atque hîc quoque Veneri templum id exstruxerunt, quod nunc est in parva insula, quæ est inter Dioryctum, & urbem ipsam: & Veneris Æneadis *templum* vocatur. Quum autem hinc discessissent & ad Actium appulissent, ad sinus Ambracii promontorium stationem habuerunt. Inde in urbem Abraciam venerunt, in qua regnabat Ambrax Dexameni filius, Herculis nepos: & utroque in loco hujus adventus vestigia remanent: apud Actium quidem, Veneris Æneadis templum, & prope hoc, *alterum* Magnorum deorum: quæ nunc etiam ætate mea exstant: Ambraciæ vero, ejusdem deæ templum, & Æneæ sacellum, prope parvum theatrum, in quo etiam est parva operis antiqui statua, quæ dicitur Æneæ, eamque *sacerdotes*, quas ipsi vocant amphipolos, sacrificiis colebant. ¶ Ex Ambracia autem, Anchises quidem cum navibus oram legendo, Buthrotum Epiri portum petiit. At Æneas, & cum ipso lectissimi quique totius exercitus milites, confecto duorum dierum itinere, Dodonam pervenerunt, oraculum à deo petituri: atque ibi Trojanos cum Heleno invenerunt. Et post acceptum de colonia deducenda responsum, deo dona Trojana dicarunt, cum alia, tum etiam crateras æneos, quorum nonnulli adhuc supersunt literis antiquissimis inscripti, quæ donorum dicatorum auctores testantur; & quatuor ferme dierum itinere confecto ad classem redierunt. A Buthroto secundum oram devecti, usque ad portum, qui tunc quidem Anchisæ vocabatur, nunc vero nomen obscurius habet, cum etiam ibi templum Veneri dedicassent, Ionium mare trajiciunt, sequuti quosdam navigationis duces, qui se comites ipsis ultro addiderunt, quique Patronem Thurium cum sociis secum duxerunt. Horum plerique, postquam exercitus in Italiam incolumis pervenit, domum redierunt. Sed Patron Æneæ verbis ad coloniæ societatem adductus, & cum ipso quidam amici in ea classe manserunt, quos nonnulli in Aluntio Siciliæ oppido habitasse dicunt. Ob hujus beneficii memoriam, Romani Leucadem & Anactorium Corinthiis ademptum postea gratis dederunt Acarnanibus: ipsisque OEniadas

LI.

καταφῆμθνοι, θύσιν Αφροδίτῃ τοὺς τῷ κτισαμένῳ θέντι ἱερῷ θυσίαν, ἣν εἰς τόδε χρόνου συντελοῦσι νεανίαι Ζακυνθίοι, καὶ ἀγῶνα ποιοῦσιν ἐφήβοις, τοῦ τε ἄλλων ἀγωνισμάτων, καὶ δρόμου· τὸ δὲ νικητήριον ὁ πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸ νεὼν λαμβάνει· λέγεται δὲ Αἰνείας καὶ Αφροδίτης ὁ δρόμος, καὶ ξόανα τύπων ἑστηκεν ἀμφοτέρων. ἐκεῖθεν δὲ πελάγιον ποιησάμθνοι τὸ πλοῦν, εἰς Λευκάδα κατήγοντο, κατεχόντων ἔτι τὸ χωρίον Ακαρνάνων. καὶ ταύτῃ πάλιν ἱερὸν Αφροδίτης ἱδρύονται τοῦτο ὃ νῦν ὄντι ἐν τῇ νησίδι τῇ μεταξὺ τοῦ [a] Διορύκτου τε καὶ τῆς πόλεως· καλεῖται δὲ Αφροδίτης Αἰνειάς. ἀφέντες δὲ αὐτόθεν [b] καὶ ἐπὶ τὸ Ακτιον ἐλθόντες, ὁρμίζονται τοῦ Αμβρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον. κἀκεῖθεν εἰς Αμβρακίδα ἀφικνοῦνται πόλιν, ἧς ἐβασίλευεν Αμβραξ [c] ὁ Δεξαμενοῦ τοῦ Ηρακλέους. ἔτι δὲ λείπονται ἑκατέρωθι μνημεῖα τῆς ἀφίξεως· ἐν Ακτίῳ μὲν, Αφροδίτης Αἰνειάδος ἱερὸν, καὶ πλησίον αὐτοῦ θεῶν μεγάλων, [d] ἃ καὶ εἰς ἐμὲ νεῶ· ἐν δὲ Αμβρακίᾳ, ἱερὸν τῆς αὐτῆς θεοῦ, [e] καὶ ἡρῷον Αἰνείου πλησίον τοῦ μικροῦ θεάτρου, ἐν ᾧ καὶ ξόανον μικρὸν ἀρχαϊκὸν Αἰνείου λεγόμθνον, καὶ αὐτὸ θυσίαις ἐγέραιρον αἱ καλούμθναι πρὸ αὐτοῖς ἀμφίπολοι. ἐκ δὲ Αμβρακίας, Αγχίσης μὲν ταῖς ναυσὶ ἔχων, τῷ γλῶ κομιζόμθνος, εἰς Βουθρωτὸν λιμένα τῆς Ηπείρου καταίγεται. Αἰνείας δὲ ᾗ οἱ ἀκμαιότατοι σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ, διανύσαντες ἡμερῶν δυοῖν ὁδὸν, εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμθνοι τῷ θεῷ· καὶ καταλαμβάνουσι [f] Τρῶας τοὺς αὖθις σὺν Ελένῳ. ἀνελόμθνοι δὲ χρησμοὺς περὶ τῆς ἀποικίας, καὶ τὰ θεῖα ἀναθήμασι διαρησάμθνοι Τρωϊκοῖς, ἄλλοις τε, καὶ κρατῆρσι χαλκοῖς, ὧν τινες ἔτι περίεισιν ὀλιγοστοῖς πάνυ ἀρχαίοις γράμμασι τοὺς ἀναθέντας, ὀπὶ τὸ ναυτικὸν ἀφικνοῦνται, τετάρων μάλιστα ἡμερῶν [g] διελθόντες ὁδόν. ἐκ δὲ Βουθρωτοῦ τῷ γλῶ κομισθέντες ἄχει λιμένι, Αγχίσου μὲν τότε ὀνομασθέντι, νῦν δὲ [h] ἀσαφεστέρου ἔχοντι ὄνομασίαν, ἱερὸν καὶ αὐτόθι τῆς Αφροδίτης ἱδρυσάμθνοι, διαίρουσι τὸν Ἰόνιον, ἡγεμόνας ἔχοντες τῆς ναυτιλίας, οἳ συνέπλευσαν αὐτοῖς ἑκόντες, συνεπιστώμθνοι τοὺς σφῶν [i] Πάτρωνι τῷ Θουρίῳ. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν πλείους, ἐπειδὴ σῶον ὁ στρατὸς εἰς Ιταλίαν ἀφίκετο, ἐπ' οἴκου αὖθις ἀνεκομίσθησαν. Πάτρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνείου κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας, καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων, ὑπέμειναν [k] ἐν τῷ τόπῳ· οὓς ἔνιοί φασιν ἐν [l] Αλοντίῳ κατοικῆσαι τῆς Σικελίας. ταύτης ὑπομνήσει τῆς εὐεργεσίας, Ακαρνᾶσι Ρωμαῖοι Λευκάδα καὶ Ανακτόριον, ἀφελόμθνοι Κορινθίους, ἀπὸ χρόνου ἐχαρίσαντο, Οἰνιάδας

41

a Appellationis causam prodidit *Strab.* l. 10. p. 452. cum ait Corinthios, διορύξαντας τὸν Ισθμὸν, insulam secisse Leucadem. Διώρυκος itaque *fossam* aut *fretum* hîc sonat. b Επὶ τὸ Ακτιον *Vat.* c Ita *Sylburg.* In *Ed. Steph.* ὁ Δικάρδου τοῦ Ηρακλέους. i. e. *Ambrax* (ut inquit *Portus*) *cognomine Dexamenus Herculis F.* Alteram lectionem tuetur *Palmerius*, & (in *Græc. Antiq.* l. 2. c. 7.) locum hoc modo interpretatur: *Ambrax Dexameni filius, Herculis hospitis.* Nam quum nullibi invenerit Dexamenum Herculis filium, licet in omnium Heraclidarum stemmate multum desudaverit; ideo credit *Dionysium* intellexisse Dexamenum illum celebrem ob Herculem hospitio exceptum, & omnibus Græcis notum. Vide *Steph. Byzant.* v. Δικαρθμαί, *Apollodor.* l. 2. c. 4. & *Pausan.* p. 380, 573. *Ed. Lipsi.* d Lego *ἃ δὴ*, non *νεῶ*. *Cas.* Vel *ἃ δὴ*, vel *σώζεται* desideratur; vel *δὴ καὶ* repetenda vox *συνελαύνουσι*. *Port.* e Καὶ ἡρῶον Αἰνείου λαμπρὸν *Vat.* reliquis omissis. proclivi admodum errore ex vocis ejusdem (Αἰνείου sc.) repetitione orto: quod norunt quibus cum veteribus membranis & Typographis res est. Ἡρῶον malit *Portus*: quod factum existimet per contractionem ab ἡρῶιον. f Αὖτις Τρῶας τοὺς σὺν Ελένῳ *Vat.* g Διελθόντες ὁδὸν. δυοῖν δὲ ἢ τριῶν ὁδοῖν δυοῖν δὲ Τρώων παρουσίαν λέγουσι, ἃ πρὸς φανερὸν ἐχρήσαντο, Τρῶες καλέσθαι. εἰκὸς δὲ Βουθρώτου &c. *Vat.* h Ασαφεστέρου *Vat.* i Patron hic est fortasse, quem conditorem urbis suæ Aluntini agnoscunt. k Εν τῷ Σίλῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* quæ lectio (inquit *Sylb.*) cum præcedentibus & sequentibus *Dionysii* verbis pugnat, ut etiam *Glareanus* viderat. Vulgata scriptura retinenda, donec melior adferatur. l Αλοντίῳ *Vat.*

a Appa-

πάλιν τε [a] ἀποκαθαιρῆσαι βουλομένοις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους καρποῦσθαι κοινῇ μετ' Αἰτωλῶν ἔδωκαν. Οἱ δὲ σὺν Αἰνείᾳ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν οὐ καθ' ἓν χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς μὲν πλείστας ναυσὶ πρὸς [b] ἄκρᾳ Ἰαπυγίας ὁρμισάμενοι, ἣ τότε [c] Σαλεντῖνον ἐγένετο· τὰς δὲ λοιπὰς ἐς τὸ καλούμενον [d] Ἀθηναῖον, ἔνθα καὶ αὐτὸς Αἰνείας ἐτύγχανεν ἀποβὰς Ἰταλίας· τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶν ἀκρωτήριον καὶ ἐπ' αὐτῷ θεοῦ ὅρμος, ὃς ἐξ ἐκείνου λιμὴν Ἀφροδίτης καλεῖται· παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ, ᾗ μεταξὺ ἔχουσι Ἰταλίδα, ἴσχυν τινὰ καὶ ἐν τούτοις ὑπολειπόμενοι τοῖς τόποις τῆς ἀφίξεως, ἀλλά τε, καὶ φιάλην χαλκῆν ἐν Ἥρας ἱερῷ, [e] γεγραφῇ δηλοῦσαν ἀρχαίᾳ τοῦ δωρησαμένου τὴν θεὸν Αἰνείου τὄνομα. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, εἴ τι γνώμης χρησάμενοι τῆδε ὁρμίσασθαι, εἴ τε καὶ ὑπὸ ἀνέμων πονηρῶν βιασθέντες, ἃ δὴ φιλεῖ τοῦδε θάλασσαν γίνεσθαι τινῶδε, κατάγονται τῆς νήσου τοῦδε τὰ καλούμενα Δρέπανα· ἔνθα τοῦτο συμβαίνουσι τοῖς σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ τοῦδε ἐκ τῆς Τροίας, οἳ τύχης τε καὶ πνεύματος ὑείου λαβόμενοι, καὶ ἅμα οὐ πολλῇ ἀποσκευῇ βαρυνόμενοι, δι' ὀλίγου κατήχθησαν εἰς Σικελίαν, καὶ ἵκοντο τοῦδε πλησίον λεγόμενον [f] Κεμμισὸν, ἐν γῇ Σικανῶν, τοῦδε φιλίᾳ λαβόντες παρ' αὐτῶν τὸ χωρίον, διὰ τὴν Αἰγέστου συγγένειαν γενομένην τε καὶ τραφέντος ἐν Σικελίᾳ, ἐκ τοιοῦδέ τινος πάθους. Τοῦ τοῦδε γένους αὐτοῦ τις ἀνὴρ ἐπιφανὴς, ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ γένους ὢν, Λαομέδοντι διάφορος γέγονεν, καὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπ' αἰτίᾳ δή τινι λαβὼν κτείνει, καὶ γένος αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἅπαν, ὑπὸ δέους μή τι τοῦδε αὐτῷ πάθῃ· τὰς δὲ θυγατέρας παρθένους ἔτι ὔσας ἀποκτεῖναι μὲν οὐκ εὐσεβεῖς ἐνόμισεν, Τρωσὶ δὲ συνοικίσας τοῦδε εἶδεν οὐκ ἀσφαλὲς, δίδωσι δ' αὐτὰς ἐμπόροις, ὡς τοσουτάτῳ κελεύσας ἀπάγειν. Τούτους ἀποδόσας συνεκπλεῖ [g] μειρακίου τινὸς τοῦ Ἐπιφανοῦς, κεκτημένου ἔρωτα τῆς ἑτέρας, καὶ γαμεῖ τὸν παιδίσκην ἀχθεῖσαν εἰς Σικελίαν, καὶ γίνεται αὐτοῖς παῖς ὁ Σικελοῖς ἀφικνεῖσθαι, [h] Αἴγεστος ὄνομα· ὃς ἤδη τὴν [i] τῶν [k] Ἐπιχωρίων ἀκμαζόντων, ἐπειδὴ τοὺς γονεῖς αὐτῷ τελευτῆσαι συνέβη, βασιλεύοντος τὴν Τροίαν Πριάμου, κάθοδον αὐτῷ δοθῆναι ἀφικνεῖται· καὶ συμβιοτεύσας τοῖς τὸν Ἀχαιῶν πόλεμον, ἁλισκομένης τῆς πόλεως, ἀπέπλει πάλιν εἰς Σικελίαν, σὺν Ἐλύμῳ ποιησάμενος τὴν φυγὴν ὑπὸ τεσσὶ ναυσὶν, ἃς Ἀχιλλεὺς ἔχων ὅτε τὰς Τρωϊάδας ἐλυμαίνετο πόλεις, ἔρμασιν ὑφάλοις προσπεσούσας [l] ἀπέβαλεν. Ὑστερῶν δὲ τοῖς εἰρημένοις [m] Αἰνείας ἀνδράσι, φιλοφρονεῖται αὐτοὺς, καὶ καταασκευάζεται αὐτοῖς πόλεις, [n] Αἴγεσταν καὶ [o] Ἔλυμα, καί τινα καὶ μοῖραν τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς ὑπο-

das in priſtinas ſedes reducere volentibus permiſerunt hoc facere: quinetiam ut ex Echinadibus inſulis fructus cum Ætolis communes perciperent, conceſſerunt. At Æneas, ejuſque ſocii, non uno loco exſcenſum è navibus in Italiam fecerunt; ſed cum majori navium parte ad Japygium promontorium appulerunt, quod tunc Salentinum vocabatur: cum reliquis vero ad Minervium appellatum, qua & ipſe Æneas in Italiam deſcenderat: (hic autem locus eſt promontorium, & in eo portus eſt æſtivus qui ab illo tempore Veneris portus appellatur:) atque ad fretum uſque præternavigarunt, ad alteram manum Italiam habentes; & in his quoque locis ſui adventus veſtigia reliquerunt, cum alia, tum etiam phialam æream in templo Junonis, literis antiquis Æneæ nomen, qui ipſam *deæ* donarat, declarantem ¶ Quum autem perveniſſent ad mare LII.
quod Siciliam alluit, ſive ea mente ut eo appellerent ac ibi ſtationem haberent, ſive etiam vi tempeſtatum acti, quibus hoc mare ſolet agitari, ad eam inſulæ partem, quæ Drepana vocatur, appulerunt. Hîc forte fortuna inciderunt in Elymi & Ægeſti ſocios, qui ante ipſos ex urbe Troja profugerant, & fortunam ac ventos ſecundos nacti, ſimul etiam non multis impedimentis gravati, brevi in Siciliam pervenerant, & circa fluvium Crimiſum ſedes poſuerant in agro Sicanorum, à quibus agri partem amice acceperant, propter Ægeſti cognationem, qui hujuſmodi quodam caſu in Sicilia natus & educatus fuerat. Quidam de ipſius majoribus vir illuſtris, genere Trojanus, in Laomedontis odium incidit, ipſumque rex neſcio qua de cauſa correptum interfecit, & univerſam ipſius marem ſtirpem præ metu ſuſtulit, ne quid cladis ab ipſis acciperet: filias vero, quæ adhuc erant virgines, occidere indecorum putavit; &, ſi eas cum Trojanis matrimonio conjunctas habitare pateretur, hoc minime tutum fore judicavit. Quare ipſas dedit mercatoribus, quibus imperavit ut eas in remotiſſimas regiones abducerent. Cum his abeuntibus nobilis quidam adoleſcens navigavit, alterius amore captus, & puellam delatam in Siciliam duxit uxorem: &, dum inter Siculos degerent, natus eſt ipſis filius, nomine Ægeſtus. Qui cum mores & linguam indigenarum didiciſſet, poſt parentum mortem, quo tempore Priamus Trojæ regnabat, *ab eo* reditum *in patriam* impetravit. Quumque bellum contra Græcos geſtum cum ſuis ſociis toleraſſet, dum urbs caperetur, in Siciliam rediit, una cum Elymo fugiens cum tribus navibus, quas Achilles habebat dum Trojanas urbes popularetur, ſed ſaxis in mari latentibus hærentes amiſerat. Quum igitur Æneas in viros à me nominatos incidiſſet, eos comiter excepit, & urbes ipſis condidit Ægeſtam & Elyma: quinetiam quandam ſuarum copiarum partem in his

a Ἀπαστῦσαι *Lapum* legiſſe ex verſione ſuſpicatur *Portus*. b Πρὸς ἄκρᾳ Ἰαπυγίας malit *Caſaub.* c Σαλεντῖνον ἐλίγετο *Vat.* Ἐλίγετο pro ἰχθύων reponendum eſſe conjecit *Sylburgius*, quod apud *Ptolemæum* invenerit Ἰαπυγία ἄκρα, ἡ νῦν Σαλεντῖνη. d Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 1240, 1241. e Γραφῇ δηλοῦσαν ἀρχαίᾳ τοῦ δωρησαμένου τὴν θεὸν Αἰνείου τὄνομα *Vat.* f Κεμμισὸν *Vat. Lapus* habet *Cranſium*. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 266. g Mendoſe in *Ed. Steph.* μειρακίου π legebatur. h Græcis Αἴγεστος dicitur, & Ἔγεστα ſive Ἔγεστη, Latiniſque *Aceſtes*. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 256. & *Berkel*, ad *Steph.* v. Αἴγεστα. i Deeſt *Vat.* k Ἀπὸ Ἐπιχωρίων *Vat.* l Ἀνδράσιν Αἰνείας, φιλοφρονεῖταί τε *Vat.* m Ita pleriſque Græcis ſcriptoribus; ſed antiquior formatio fuiſſe videtur Ἔγεστα, qua uſus eſt *Thucydides*, quamque refert nummus antiquus: unde Romanis *Segeſta*. *Cluver.* p. 255. & 256. n Ἔρυκα pro Ἔλυμα & mox Ἐρυκος pro Ἐλύμου reſcribi jubent *Sylb. Port.* & *Cluver.* in Sicil. Antiq. Erycem autem urbem *Dionyſium* Phœnicio nomine Ἔλυμα, i. e. *Elimi*, vocaſſe exiſtimat *Bochartus* in *Geogr. Sacr.* p. 619. *Ed. Cad.*

his urbibus reliquit. Quod, ut ego conjicio, ſua ſponte fecit, ut illis qui laboribus gravabantur, vel alioquin maritimæ navigationis moleſtias iniquo animo ferebant, eſſet quieſcendi locus tutæque ſedes. Sed, ut quidam ſcribunt, *hoc fecit* ob ſuæ claſſis detrimentum, quod mulieres quædam propter diuturnum errorum tædium aliquot naves incendiſſent: quare turbam, quæ propter incenſas naves cum reliquis navigare non poterat, neceſſitate coactus *hic* reliquit. ¶ Sunt autem & multa alia LIII. Æneæ & Trojanorum ad Siculos adventus indicia: ſed manifeſtiſſima, Veneris Æneadis ara * in Elymi vertice fundata, & Æneæ templum Ægeſtæ conditum. Atque aram quidem Æneas matri erexit: templum vero, qui à claſſe fuerant relicti in ſui ſervatoris memoriam condiderunt, eique dicarunt. Trojani igitur qui cum Elymo & Ægeſto profugerant in his locis remanſerunt, & dehinc Elymi ſunt appellati. Elymus enim quod genere regio natus eſſet, dignitate præſtabat, & ab eo univerſi nomen acceperunt. Qui vero cum Æneа navigabant, ex Sicilia per mare Tyrrhenum profecti, primum quidem appulerunt ad Italiæ portum Palinurum, qui à quodam Æneæ gubernatore ibi defuncto nomen hoc accepiſſe fertur. Deinde ad inſulam appulerunt, cui Leucaſiæ nomen impoſuerunt, à quadam Æneæ conſobrina, quæ in hoc loco obierat. Illinc vero delati in pulcrum ac profundum in Opicis portum, exſtinctoque ibi Miſeno quodam viro nobili, ab eo portum *Miſenum* denominarunt. Quumque ad inſulam Prochytam & ad promontorium Cajetam appuliſſent, eodem modo nomen his locis impoſuerunt, quod mulierum defunctarum in his locis monumenta ſervari vellent. Harum vero alteram Æneæ cognatam fuiſſe ferunt, alteram nutricem. Tandem ad Italiæ Laurentum pervenerunt. Hîc invento errorum fine, caſtra vallo munita poſuerunt: & locus in quo *tunc* caſtrametati ſunt, ab eo tempore Troja vocatur, & à mari diſtat circiter ſtadia XV. Hæc autem ſcripſi, atque hac digreſſione ſum uſus, neceſſitatis vi coactus: quia ſcriptores partim negant Æneam cum Trojanis in Italiam veniſſe, partim etiam alium Æneam, non autem Anchiſæ Veneriſque filium: quidam etiam Aſcanium Æneæ filium, alii alios quoſdam fuiſſe putant. Sunt etiam qui Æneam, Veneris filium, manu ſuorum in Italiam deducta & rebus ibi compoſitis domum rediiſſe, & Trojæ regnaſſe tradunt: quum autem moreretur, Aſcanio filio regnum reliquiſſe, ejuſque progeniem regnum diutiſſime retinuiſſe. Quod crediderunt (ut ego conjicio) decepti Homeri carminibus non recte intellectis. Nam in Iliade Neptunus ſplendorem, quem Æneas ejuſque poſteri, fatis ita volentibus, erant adepturi, in hanc ſententiam ab ipſo prædicens inducitur.

τοῖς πολίσμασιν ὑπολείπεται· ὧν μὲν ἐγὼ εἰκάζω, γνώμῃ ἑκουσίῳ χρησάμενοι, ἵνα τοῖς ὑπὸ καμάτων βαρυνομένοις, ἢ ὑπ' ἄλλων θαλαττίων ἀχθομένοις ἀναπαύσεις γίνωνται, ᵃ ὑπ' καταγωγαὶ ἀσφαλεῖς· ὧν δέ τινες χράφουσι, τὸ ναυτικῷ μισηθέντος αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἔμπρησιν αἱ ὑποίσαντο τῶν γυναικῶν τινες ἀχθόμεναι τῇ πλάνῃ, τὸ σὺν ἔτι δυνάμενον συμπλεῖν ὄχλον ὑπὸ τῶν κατακεκαυμένων νεῶν, ἀνάγκη καταλιπών. Τεκμήρια δὲ τοῦ εἰς Σικελὸς Αἰνείου τε καὶ Τρώων ἀφίξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ τοῦ Αἰνειάδος Ἀφροδίτης ὁ βωμὸς ὁ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ Ἔλυμος ἱδρυμένος, καὶ ἱερὸν Αἰνείου ἱδρυμένον ὑπὸ Αἰγέστῃ τοῦ μέν, αὐτοῦ κατασκευάσαντος Αἰνείου τῇ μητρί· τὸ δὲ ἱερόν, τῶν ὑπολειφθέντων ᵇ ὑπὸ τοῦ ξόλυ τῇ μνήμῃ τοῦ σώσαντος σφᾶς ἀνάθημα ποησαμένων. τὸ μὲν δὴ σὺν Ἔλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ Τρωϊκὸν ὑπὸ τούτοις κατῴκησε τοῖς χωρίοις, καὶ διετέλεσαν Ἔλυμοι καλούμενοι. ᶜ πρόθεν γὰρ τοῦ ἀξίωσιν Ἔλυμος, ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ γένους ὢν· ἀφ' οὗ τοῦ κλῆσιν οἱ σύμπαντες ἔλαβον. οἱ δὲ σὺν τῷ Αἰνείᾳ πλέοντες ἀπὸ Σικελίας ἀφ' οὗ Τυῤῥηνικοῦ πελάγους, πρῶτον μὲν ὡρμίσαντο τοῦ Ἰταλίας ᵈ ὑπὸ τοῦ λιμένα Παλίνουρον, ὃς ἀφ' ἑνὸς τοῦ Αἰνείου κυβερνήτου τελευτήσαντος αὐτόθι, τούτου τυχεῖν λέγεται τῆς ὀνομασίας. ἔπειτα νήσῳ προσέσχον, ἣν τὔνομα ἔθεντο ᵉ Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου, ἧς τόνδε τοῦ τόπον ἀποθανούσης. ἐκεῖθεν δὲ καταίροντες ᶠ εἰς λιμένα καλὸν καὶ βαθὺν ἐν Ὀπικοῖς, τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι ᵍ Μισήνου τοῦ Ἐπιφανῶν τινος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ λιμένα ὀνόμασε. νήσῳ τε ʰ Προχύτῃ καὶ ἀκρωτηρίῳ ⁱ καὶ Ἐπιτυχεῖ προσορμισάμενοι, κτίσ ᵏ ζῶντα πίθηται τοὺς Ἐπικλήσεις τοῖς τόποις, γυναικῶν ἀποθανουσῶν βουλόμενοι μνημεῖα ποιῆσαι τὰ χωρία. τούτων δὲ ἡ μέν, συγγενὴς Αἰνείου λέγεται γενέσθαι· ἡ δέ, τροφός. τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦνται τοῦ Ἰταλίας εἰς Λαυρεντόν· ἔνθα τοῦ πλάνης παυσάμενοι, χάρακα ἔθεντο καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατεστρατοπεδεύσαντο, ἐξ ἐκείνου Τροία καλεῖται· ἀπέχει δὲ τοῦ θαλάττης, ἀμφὶ τοὺς πέντε καὶ ἑξήκοντα σταδίους. ἔγραψα δὲ ταῦτα, καὶ τοῦ πρόσχασιν ἐποιησάμην τοῦ ἀναγκαίου χάριν· ἐπειδὴ συγγραφέων οἱ μὲν οὐδ' ἐλθεῖν Αἰνείαν ᵗ φασὶν εἰς Ἰταλίαν ἅμα Τρωσίν· οἱ δ' ἕτερον Αἰνείαν, καὶ τοῦ ᵐ ἐξ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης γενόμενον· οἱ δὲ Ἀσκάνιον τοῦ Αἰνείου· οἱ δ' ἄλλους τινάς. εἰσὶ δ' οἱ τοῦ ἐξ Ἀφροδίτης Αἰνείαν λέγουσι καταστήσαντα λόχον εἰς Ἰταλίαν, ἀναχωρῆσαι πάλιν οἴκαδε, καὶ βασιλεῦσαι τοῦ Τρώων τελευτῶντα δὲ καταλιπεῖν Ἀσκανίῳ ᵒ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλείαν, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου γένος ἐπιπλεῖστον καταγεῖν τοῦ ἀρχήν· ὡς μὲν ἐγὼ εἰκάζω, τοῖς Ὁμήρου ἔπεσιν οὐκ ὀρθῶς λαμβανομένοις ἐξηκροαθέντες. πεποίηκε γὰρ αὐτοῦ ὁ Ἰλιάδι Ποσειδῶνα τοιάδε τοῦ λέγοντα τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι τοῦ περὶ τοῦ Αἰνείαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου γεγονομένους ἐπιφάνειαν, ὧδέ πως·

43

ᵃ Ἀσφαλεῖς καὶ ἡσυχαίους Vat. ᵇ Ἀπὸ τοῦ ξόλυ Vat. ᶜ Πρόθεν mutandum eſſe in προσῆκον, veriſimilis eſt conjectura. Sylb. Alioqui forſan dicendum eſſet, προθέν γὰρ ἦν ἐξ οὗ τοῦ ἀξίωσιν &c. Port. ᵈ Κατὰ τοῦ λιμένα τοῦ Παλίνουρον Vat. ᵉ Λαυκασίαν ſcribendum eſſe contendit Salmaſ. in Exercit. Plin. l. 1. c. 2. p. 49. ᶠ Εἰς λιμένα βαθὺν, καὶ κοινὸν Vat. ᵍ Μισηνοῦ malit Portus; quod apud Strabonem ſic legitur. ʰ Προχυτῇ male in Ed. Steph. ⁱ Καὶ ἐπὶ τύχῃ Vat. & in margine codicis H. Stephani repoſitum erat Κασίνῃ. Nos igitur (inquit Caſaubonus) veſtigia veteris lectionis ſervantes, non dubitamus legendum eſſe, καὶ ἀκρωτηρίῳ Κασίνῃ τύχῃ ἀποτερματιζόμενον. corruptus enim eſt ab iis locus, qui pro τυ legerunt πι. ᵏ Κατὰ πιθανὰ malint Sylb. & Port. ˡ Εἰς Ἰταλίαν φασὶν Vat. ᵐ Ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀγχίσου Vat. ⁿ Τῷ αὐτοῦ Vat. * Forſan in Erycis vertice.

ª Νεῶν δ' ἢ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Ὑπολαβόντες οὖν τ Ομηρον ἐν Φρυγίᾳ δυναστεύσαντας εἰδέναι τοὺς ἄνδρας, ᵇ ὡς δὴ ὁ δυνατὸν ἐν Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας, βασιλεύειν Τρώων, τῷ ἀναχομιδῷ τοῦ Αἰνείου ᶜ ἀναπλάττουσιν. ἄρχειν δὲ δὴ τῶν Τρώων οὐκ ἐπήγετο, καὶ ἄλλοθι πολιτευομένων, ᵈ ὁ δυνατὸν ἦν; ἔχοι δ' ἄν τις τῆς ἀπάτης καὶ ἑτέρας αἰτίας λαβεῖν. Εἰ δέ τινας ᵉ ταράττοι τὸ πολλαχῆ λέγεσθαί τε καὶ δείκνυσθαι τάφους Αἰνείου, ἀμηχάνως ὄντως ἐν πλείοσι τ αὐτὸν τεθάφθαι χωρίοις, ἐνθυμηθέντες ὅτι κοινόν ἐστιν ὀλίγου πολλῶν τοῦτό γε τὸ ἄπορον, καὶ μάλιστα ᶠ τῶν μὲ ὀλιγαφανεῖς τὰς τύχας ᵍ ἐχόντων", πλάνας δὲ τοὺς βίους ἐσχηκότων, μαθέτωσαν ὅτι χωρίον μὲν ἓν τὸ δεξάμενον τὰ σώματα αὐτῶν ἴσως, μνημεῖα δὲ ἐνίοις πολλοῖς κατεσκευάσθη, δι' εὔνοιαν τῶν ἐν ὠφελείαις ποτὲ δι' αὐτοὺς γενομένων, μάλιστα εἰ τοῦ γένους αὐτῶν τι ἦν, ἢ πόλεώς τινος ἀποίκισις, ἢ χρήσιμοί τινες καὶ φιλάνθρωποι μοναί· οἷα δὴ καὶ περὶ τόνδε τὸν ἥρωα μυθολογούμενα ἴσμεν. Ιλίῳ μὲν γὰρ τὸ μὴ ʰ παντελῆ ἀφανίσαι κατὰ τὴν ἄλωσιν ἐμποδὼν ἦν· τῇ δὲ καλουμένῃ Βεβρυκίᾳ τὸ ὀπισθεικὸν ἀφανισθῆναι ἐπεσκεύασε· ⁱ Φρυγίᾳ δὲ βασιλέα τὸν υἱὸν Ασκάνιον κατέλιπεν· ἐν ᵏ Παλλήνῃ δὲ ˡ πόλιν ἐπώνυμον κτίσας· ἐν Αρκαδίᾳ δὲ ᵐ θυγατέρα γαμβρὸν ἔσχε· ἐν Σικελίᾳ δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπολιπόμενος· ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις χωρίοις φιλανθρώπως τοῖς ἀφικνουμένοις ⁿ ποιήσασθαι δοκῶν, ἐκούσιον εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὴν εὔνοιαν, δι' ἣν τὸν μετ' ἀνθρώπων βίον ἐκλιπὼν ᵒ ἡρωϊκοῖς ἐκοσμεῖτο, καὶ μνημάτων κατασκευαῖς πολλαχῇ. ἐπεὶ φέρε τίνας αἰτίας ᵖ ἔχει τις ὑποθέσθαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων; ἀλλ' ὑστερον μὲν τούτων καὶ αὖθις λεχθήσεται, καθότι ἂν ὁ λόγος ἑφ' ἑκάστου χωρεῖν ἀπαιτῇ. Τοῦ δὲ μηκέτι ποιήσωσιν τῆς Εὐρώπης πλεῦσαι τὸν Τρωϊκὸν στόλον, οἵ τε χρησμοὶ ᵠ ἐγένοντο αἴτιοι, τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, καὶ τὸ δαιμόνιον πολλαχῶς τῷ ἑαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμενον. ἐπεὶ γὰρ ὁρμῷ χρησάμενοι τῷ Λαυρεντῷ, σκιὰς ἐπήξαντο ποῦ τὸν αἰγιαλόν, πρῶτον μὲν πιεζομένοις τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ δίψης, οὐκ ἔχοντος ὕδωρ τοῦ τόπου· λέγω δὲ ἃ ποτὲ τῶν ἐγχωρίων παρέλαβον· λιβάδες αὐτόμαται νάματος ἡδίστου ἐκ γῆς ἀνελθοῦσαι ὤρθησαν, ἐξ ὧν ἅπτε στρατιὰ πᾶσα ὑδρεύσατο, καὶ ὁ τόπος ʳ ποταμοῦ γέγονε, μέχρι θαλάσσης καταβάντος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ῥεύματος. νυνὶ μὲν τοι οὐκέτι πλήθουσιν, ὥστε καὶ ἀποῤῥεῖν, αἱ λιβάδες, ἀλλ' ἔστιν ὀλίγον ὕδωρ ˢ ἐν κοίλῳ χωρίῳ συνεστη-

Vis igitur Æneæ Trojanis imperabit,
Et nati natorum, & qui post hos nascentur.

Quoniam igitur existimarunt Homerum scivisse hos viros in Phrygia regnasse, quasi Trojanis imperare non potuissent licet in Italia manerent, hunc Æneæ reditum sunt commenti. Sed nonne fieri poterat ut *Æneas* imperaret Trojanis, quos secum duxerat, quamvis in alia regione viverent & propriam rempublicam haberent? Hujus tamen erroris alias etiam causas afferre quis posset. ¶ Sed si quos turbat quod multis in locis Æneæ sepulcra narrentur ac monstrentur, quum tamen nullo modo fieri possit ut unus & idem pluribus in locis sit sepultus, cogitent isti, hanc dubitationem vulgarem esse de multis, præcipue vero de viris qui fortunæ beneficio illustres fuerunt, sed vitam instabilem & vagam egerunt; & sciant, unum quidem solum fuisse locum qui corpus ipsorum exceperit, sed apud multos eorum monumenta erecta esse, propter benevolentiam illorum, qui utilitatem aliquam ipsorum opera perceperunt; præcipue vero siquæ generis ipsorum reliquiæ *inter eos* supersitient, aut urbs aliqua ab ipsis condita, aut sicubi diutius habitassent & cum indigenis comiter versati fuissent. qualia sunt quæ de hoc etiam heroe fabulis prodita scimus. Quoniam enim hic effecit, ne Ilium captum funditus deleretur; & ut sociorum auxilia, in eam quæ Bebrycia vocatur, salva reverterentur; & in Phrygia filium Ascanium regem reliquit; & in Pallene urbem de suo nomine condidit; & in Arcadia filiam nuptum collocavit; & in Sicilia partem exercitus sui reliquit; quoniam etiam multis aliis in locis cum hominibus humaniter versatus videbatur, voluntariam ipsorum benevolentiam sibi conciliavit, ob quam, postquam cum mortalibus vivere desiit, sepulcris ornatus est & monumentis variis in locis exstructis. Nam age, quas alias causas monumentorum ipsius in Italia afferre posses? Sed de his alias etiam agetur, prout rerum singularum occasio declarationem flagitabit. ¶ Cæterum, ne in ulteriores Europæ partes classis Trojana navigaret, in causa fuerunt tam oracula quæ ad suum finem in his locis sunt perducta, quam deus ipse qui suam voluntatem variis modis patefecit. Quum enim Laurentum appulissent, eo portu sunt usi, & tentoria circa littus fixerunt: ac primum quidem hominibus siti graviter laborantibus, quod is locus nullas haberet aquas, (dico autem quæ ab ipsis indigenis accepi) latices suavissimi fontis ex terra sua sponte prosilientes sunt visi, unde & totus exercitus est aquatus, & locus ille factus est irriguus, fontium aquis usque ad mare descendentibus. Nunc tamen non sunt adeo aquarum pleni, ut aliquid inde profluat ac redundet: sed est exigua aqua, quæ in loco concavo continetur,

44 LIV. LV.

ª Il. υ'. v. 308. Vide *Strabonem* l. 13. p. 608. ᵇ Scriptum fuisse puto ὡς δὴ ὁ δυνατὸν ἦν ἐν Ἰτ. quod dictum sit pro ὡς δὴ ὁ δυνατῶ ἦν ἐν Ἰτ. *Steph.* ᶜ Ἀναπλασσουσι *Vat.* ᵈ Οὐκ ἀδυνάτῳ ἦν *Vat.* atque ita fine interrogatione legendum esse docuit *Cujacius.* ᵉ Rectius indicative, ταράττει. *Sylb.* ᶠ Τῶν ἀφανεῖς τὰς τύχας γ'. malit *Sylb.* ᵍ Deest *Vat.* ʰ Παντελῆ *Vat.* ⁱ Ἐν Φρυγίᾳ *Vat.* ᵏ Παλλήνῃ pro πλάνῃ (ut in *Ed. Steph.*) reposui ex *Lapo*, quod mirifice consentiat cum iis quæ supra memorantur p. 39. v. 17. *Sylb.* Veterem tamen lectionem ferri posse existimat *Portus*; qui vertit, *& in sua profectionis erroribus.* ˡ Sc. Αἴνειον, ut ex pag. 31. patet. ᵐ Θυγατέρα legisse videtur *Lapus.* & recte: quoniam *Agathyllus* quoque supra p. 39. v. 4. testatur eum duas guatas in Arcadiæ Nelo elocasse, Codonem & Anthemonem. *Sylb.* Non tamen (inquit *Portus*) inde sequitur ambas in Arcadia nuptum datas. ⁿ Δυσκόλως *Vat.* ᵒ Ἡρώοις *Vat.* ᵖ Ἐχει τις ὑποθεῖναι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων. εἰ μὲν ἦλθε τούτων γ' χωρίον, μήτε κατασκαφὰς ἐν αὐτοῖς ἐποιοῦμεν, μήθ' ὅλως ἐγνώσθη ἐκεῖ αὐτῶν. ἀλλ' ἐπεὶ γ' τούτων *Vat.* ᵠ Αἴτιοι ἐγένοντο *Vat.* ʳ Ἐπίῤῥυτος *Vat.* ˢ Σωστικὸν ἐν κοίλῳ χωρίῳ *Vat.*

ª Particulam

tinetur, quam ejus regionis incolæ ſoli ſacram eſſe dicunt. Et juxta ipſam aræ duæ monſtrantur, quarum altera ſolem orientem ſpectat, altera occidentem: & ambas Trojani fundarunt, ſupra quas fabuloſe tradunt Æneam primum ſacrificium deo feciſſe, ut ei gratias ageret pro aquis oblatis. Deinde vero ipſis prandium humi ſumentibus multi *cibis* apium ſubſtraverunt, hocque menſæ loco cibos ſuſtinebat: ſed (ut alii dicunt) cruſta panis triticei munditiæ cauſa cibis ſubjecerant. Sed quum cibi appoſiti jam abſumpti fuiſſent, & apium ſive panis cruſta ipſis ſuppoſita unus atque mox alter comediſſet, tunc quidam ſive de Æneæ filiis, ut fertur, ſive de contubernalibus, exclamans hæc protulit, At nos vel ipſam menſam jam abſumplimus. Quum autem hoc audiſſent, omnes tumultuari cœperunt, quod tunc primum oraculum ipſis redditum ad finem eſſet perductum. Nam, ut quidam ajunt, ipſis quoddam oraculum Dodonæ fuerat redditum; ſed (ut alii ſcribunt) in Erythris Idæ viculo, ubi habitabat Sibylla, illius loci nympha fatidica, quæ ipſos juſſerat occidentem verſus navigare, donec in eum locum pervenirent in quo menſas comederent: ut vero hoc animadvertiſſent factum, quadrupedem ducem ſequerentur; &, ubi id animal defatigatum procubuiſſet, urbem ibi conderent. Hoc igitur oraculo in memoriam revocato, alii deorum ſimulacra Æneæ juſſu in locum indicatum ex navibus extulerunt; alii vero baſes & aras ipſis erexerunt: mulieres autem cum ululatu & choreis ſacra proſequebantur. At Æneas & comites, rebus omnibus ad ſacrificium
LVI. paratis, coronati circum aram ſteterunt. ¶ Interea vero dum iſti vota faciunt, porca quam erant immolaturi, quæ gravida erat & partui vicina, quum ſacerdotes in ipſam manibus injectis ſacrificium jam auſpicari vellent, vinculis excuſſis ex manibus eorum, à quibus detinebatur, ſe proripuit, & loca mediterranea curſu petere cœpit. Æneas vero quum intellexiſſet hanc eſſe quadrupedem illam viæ ducem ab oraculo ſibi ſignificatam, cum paucis eam ex intervallo ſequebatur, veritus ne propter perſequentium tumultum à fatali via averteretur. At illa ferme ſtadiis XXIV. à mari digreſſa, collem quendam curſu conſcendit, ubi labore fatigata conquievit. Quum autem Æneas (oraculum enim ad finem videbatur perductum) cerneret locum illum in agro parum commodo, & procul abeſſe à mari, eoque importuoſo, in magnam animi anxietatem & conſilii inopiam incidit, utrum oraculo parendum, atque ſedes ibi figendæ eſſent, ubi vitam ærumnarum plenam perpetuo degerent, & nullius boni participes eſſent futuri; an ulterius ad meliores ſedes quærendas eundum eſſet. Sed quum ille has res animo agitaret & deos incuſaret, vox quædam ex nemore (non apparente qui loquebatur) ad eum derepente delata eſt, jubens ipſum ibi manere & urbem celeriter condere, nec præſentis opinionis

χὸς, λεγόμενον ἐπὸ τῶ ἐγχωρίων ἱερὸν ἡλίῳ ϗ βωμοὶ δύο πρ' αὐτῷ δείκνυνται, ὁ μὲ πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένος, ὁ δὲ πρὸς δύσιν, Τρωϊκὰ ἱδρύματα, ἐφ' ὧν ϗ Αἰνείαν μυθολογοῦσι πρώτιστα θυσίαν ποιήσασθαι τῷ θεῷ χαριστήριον τῶν ὑδάτων. [a]ἔπειτα ἄδειπνον αἰρομένοις αὐτοῖς ὅτι τοῦ δαπέδου, σέλινα μὲ πολλοῖς ἐπέκειτο, καὶ διὰ ταῦτα ἀντὶ τραπέζης τῶν ἐδεσμάτων· ὡς δέ φασί τινες, ἰτέα κάρπου πεπασμένα πυρίνου, καθαρότητος τᾶς τροφᾶς ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ αἱ τράπεζαι πληθούσαι τροφᾶ καταλάλευτο, καὶ τῶν ἐπικειμένων αὐτοῖς σελίνων ἔτι ἰτέινον ἔφαγέ τις, ϗ αὖθις ἕτερος, τοῦτο τυγχάνει τις εἰπὼν ἔτι τῶν Αἰνείου παίδων, ὡς λόγος ἔχει, ἔτι ϗ ὁμοσκήνων, Αλλ' ἡμῖν γε ἤδη ϗ ἡ τράπεζα κατεδήδοται. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσαν, ἅπαντες ἀνεθορύβησαν, ὡς τὰ χρῶτα ϗ μαντεύματος ἤδη σφίσι τέλος ἔχοι. διὰ γάρ τι θεσφατον αὐτοῖς, ὡς μύθῳ τινες λέγουσιν, ὑπὸ Δωδώνη γενόμενον· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, [b]ὑπ' Ερυθρᾶις ἀγδίῳ ϗ Ιδης, ἔνθα ᾤκει Σίβυλλα ἐπιχωρία νύμφη χρησμῳδὸς, ἡ αὐτοῖς ἔφρασε πλεῖν ὅτι δυσμῶν ἠλίῳ, ἕως ἂν εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἔλθωσιν, [c]ὑπ' ᾧ καταδῦναι τὰς τραπέζας· ὅταν δὲ τοῦτο μάθωσι γενόμενον, ἡγεμόνα τετράποδα ποιησαμένους, [d]ὅπου ἂν κάμῃ τὸ ζῶον, ἐνταῦθα δείμασθαι πόλιν. τοῦτο δὴ τὸ θεοπρόπιον ἀναμνησθέντες, ὡ μὲ τὰ ἕδη ϗ θεῶν, Αἰνείου κελεύσαντος, εἰς τὸ ἀποδιχθὲν χωρίον ἐκ ϗ νεὼς ἐξέφερον· οἱ δὲ βάθρα ϗ βωμοὺς κατεσκεύαζον αὐτοῖς· αἱ δὲ γυναῖκες, ὀλολυγῇ καὶ χορείαις χρώμεναι, προπέμπουσι τὰ ἱερά· οἱ δὲ ἀμφὶ ϗ Αἰνείαν, παρασκευασθείσης θυσίας, ἔχοντες τοὺς στεφάνους περὶ ϗ βωμὸν ἔστησαν. Εν ᾧ δὲ ὅτοι τὰς εὐχὰς ἐποιήσαντο, ἡ μέλλουσα καθιερεύεσθαι ὗς, ἐγκύμων οὖσα ϗ ὑ πρόσω τόκου, καταρχομένην αὐτῆς [e]ϗ ἱερέων, ἀφαρπάσασα τοὺς κατέχοντας, ἄνω θαλάττης ἔθη. Αἰνείας δὲ μαθὼν ὅτι ταύτῃ ἄρα τῳ [f]τετράποδα ἡγεμόνα τὸ θεσφατον αὐτοῖς ἐδήλου, παρηκολούθει σὺν ὀλίγοις μικρὸν ἀπολειπόμενος, δεδοικὼς μὴ ἀπὸ θορύβου ϗ διωκόντων ἀποτραπείη ϗ ἐπ' ἀγαθὸν ὁδῶ. ϗ ἡ μὲ ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι ϗ τέτταρας σταδίους ἀπὸ θαλάττης διελθοῦσα λόφον τινὰ πρόσαντες, ἔνθα ἀπὸ κάματος μοχθήσασα καθέζεται. τῷ δὲ Αἰνείᾳ· τέλος ἦ τὰ μαντεύματα ἐφαίνετο ἔχειν· ὁρῶντι τὸ χωρίον γῆς τε οὐκ ἐν καλῷ, καὶ θαλάττης πρόσω, καὶ οὐδὲ ταύτης ὁρμίσασθαι ἀγαθῆς, πολλὴ παρίσταται ἀμηχανία, πότερα χρὴ τῷ θεσπίτῃ πειθομένους αὐτοῦ καθίζειν, ἵνα λυπηρὸν εἰσαεὶ βίον τεύξωσιν, οὐδενὸς χρηστοῦ ἀπολαύοντες, ἢ προσωτέρω χωρητέον ὅτι γῆς ἀμείνονος μάτευσιν. ταῦτα δὲ αὐτῷ διανοουμένῳ, καὶ τοὺς θεοὺς ἔχοντι δι' αἰτίας, ἄφνω λέγεται φωνή τις ἐκ τῆς νάπης, ἀφανὴς ὄντος τοῦ φθεγξομένου, προστάττειν, κελεύουσα μένειν τε αὐτόθι, καὶ ποιεῖσθαι ἀφ' ταχέων, καὶ μὴ τῷ ἀπόρῳ ϗ παρούσης δόξης

a Particulam δὲ poſt ἔπειτα deſiderari exiſtimat *Portus*. b Ἐν Ερυθρᾷ χωρίῳ *Vat.* Ἐν Ερυθρᾶις χωρίῳ legebat *Lupus*: nam vertit, *Erythris Idæ vicario*. Ego, quum nulla alia hujus uſurpationis afferantur exempla, opinabar legi poſſe χωρίον prope. *Sylb.* Hanc conjecturam amplectitur *Salmaſ.* in Exercit. Plin. p. 55. *Ed. Traject.* Quum juxta *Suidam* Sibylla Erythræa dicatur, ἀφ' τῆς παλαιᾶς ἐν χωρίῳ ϗ Ερυθρᾶς, quid ſi pro χωρίῳ reponatur χωρίον? *Port.* c Idem memoratur *Lycophroni* v. 1250. *Straboni* l. 13. p. 608. & *Virgilio* l. 7. v. 115. d Ὅπου ἂν *Vat.* e Τῶν ἱερέων *Vat.* f Deeſt *Vat.*

a Ἐπὶ

δόξης ὑπερέβαλλε, εἰ μὴ ὀλίγῳ γῆ τὸν βίον ἐλήφεσαν, τὴν μέλλουσάν τε καὶ ὅσην οὔπω παρῆσαν εὐτυχίαν ἀπώσασθαι. εἶναι γὰρ αὐτῷ πεπρωμένον ἐκ ταύτης ὁρμώμενον τῆς λυπρᾶς καὶ ἀλίγης πρῶτον οἰκήσεως, πολλῷ γε ἀγαθὴν ὑπερτήσασθαι γῆν σὺν χρόνῳ· παισὶ δὲ αὐτοῦ καὶ ἐγγόνοις ἔσεσθαι ἀρχὴν μεγίστην, καὶ [a] ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἀκμάζουσαν κατάρξειν. ταύτην μὲν οὖν ὁ τῷ παρόντι καταγωγὴν ἔσεσθαι τοῖς Τρωσί· μετὰ δὲ τοσούτους ὀπαυτοὺς, ὅσους ἂν ἡ ὗς τέκῃ χοίρους, κτισθήσεσθαι πρὸς τοῦ ἐξ ἐκείνης γενησομένων πόλιν ἑτέραν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. μαθόντα δὲ τὸν Αἰνείαν, [b] καὶ νομίσαντα δαιμόνιόν τι χρῆμα τῆς φωνῆς εἶναι, ποιεῖν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευεν. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀδημονοῦντι τῷ ἀνδρὶ, καὶ παρεκπότι τὸ σῶμα
46 ὑπὸ λύπης, καὶ οὔτε ὅπῃ ἔ στρατοπέδου καταβάντι, οὔτε σῖτα προσενεγκαμένῳ, αὐτῷ δὲ ὡς ἔτυχεν αὐλισθέντι τὴν νύκτα ἐκείνην, ὑπισχνεῖσθαι μεγάλην τινὰ καὶ θαυμασὴν [c] ὄψιν τοῦ θεῶν τινα τοῦ πατρίων εἰκασθεῖσαν ἅμα, τὰ λειχθέντα μιφῷ προτερον ὑποτιθεμένην. [d] ὁποτέρῳ δὲ ταληθὲς ἔχει, θεοῖς ἂν εἴη γνώριμον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [e] τεσσάκοντα λέγεται χοίρους ἡ ὗς τεκεῖν· καὶ τοσούτοις ὀπαυτοῖς ὕστερον [f] ὑπὸ Τρώων ἑτέραν κτισθῆναι πόλιν, ἧς τὸ θέσφατον, ὑπὲρ ἧς ὀλίγον ὕστερον διαλέξομαι. Αἰνείας δὲ τῆς μὲν ὑὸς ἅμα τοῖς τέκνοις χαίρειν ἐκέλευσε τοῖς πατρῴοις ἀγάλμασι θεοῖς ὀπίσω τοῦ χωρίου τοῦδε, οὗ νῦν ἐστὶν ἡ κρηνίς· καὶ αὐτίκα Λαβινιάτας, τοῖς ἄλλοις ἄβατον φυλάττοντες, ἱερὸν νομίζουσι· τοῖς δὲ Τρωσὶ μεταστρατοπεδεῦσαι κελεύσας ὅπῃ τὸ λόφου, ἱδρύεται τὰ ἕδη τῶν θεῶν ὀπὸ τοῦ κρατίστου, καὶ αὐτίκα περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ πολίσματος ἅπασαν προθυμίᾳ ὥρμητο, ἐλάμβανέ τε καθ' ἡμέραν ὀκ τῶν πέριξ χωρίων ὁπόσα εἰς τὸν πολισμὸν αὐτῷ ἦν χρήσιμα, [g] καὶ μάλιστα ἤμελλε λυπήσειν τοῖς ἀφαιρεθεῖσι φανήσεσθαι, σίδηρον, καὶ ξύλα, καὶ τὰς γεωργικὰς προσκυνάς. Λατίνῳ δὲ, ὃς ἦν τότε βασιλεὺς, πολεμοῦντι πρὸς ἔθνος ὅμορον, τοὺς καλουμένους [h] Ρουτόλους, καὶ δυσημεροῦντι κατὰ τὰς μάχας, ἀγγέλλεται τὰ γινόμενα· ὅτι τὸ φοβερώτατον, ὡς ἀνάσατος αὐτῷ γίνεται πᾶσα ἡ πρόσχωρος ὑπερορίᾳ στρατιᾷ, καὶ εἰ μὴ σὺν ταχεῖ [i] κωλύσει τὰ δρώμενα, [k] ἰσχυρὸς αὐτῷ φανήσεται ὁ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἀγών. ἀκούσαντι δὲ [l] τῷ ἀνδρὶ δεινὸς εἰσέρχεται, καὶ αὐτίκα μὲν παρόντος πολέμου μεθέμενος, ὅτι τοὺς Τρῶας ἐλαύνει πολλῇ στρατιᾷ. ὁρῶν δὲ αὐτοὺς ὡπλισμένους τε ὡς Ἕλληνας, καὶ ὑπὸ τάξει εὐκόσμῳ ἀκριτα-πλήκτους τὸ δεινὸν ὑπομένοντας, ἢ μὴ αὐτίκα πρὸς χαλεπωτέρους, ὡς οὐκ ἂν ἐξ ἐφόδου αὐτοὺς ἔτι χρησόμενος, [m] καθ' ἣν ἔσχε λίαν οἴκοθεν ὁρμώμενος, ὑποτρέπε-

dubitationi nimium indulgere, quod in agro fertili ſedes ad vitam agendam non eſſet poſitutus, & futuram atque adeo propemodum jam præſentem felicitatem rejicere. In fatis enim eſſe ut ex hoc inopi & exiguo domicilio primum profecti amplum bonumque agrum tandem ſibi parerent, & ipſius liberi ac poſteri maximum imperium & ad plurima ſecula duraturum haberent. Trojanos igitur in præſentia ſedibus iſtis uſuros *dicebat*: ſed poſt totidem annos, quot porcellos ſus peperiſſet, alteram urbem fortunatam & amplam ab ejus poſteris conditum iri. Æneam vero, quum hoc intellexiſſet, eamque divinam vocem eſſe judicaſſet, dei imperata feciſſe *ferunt*. Alii vero dicunt huic viro vehementer ſolicito, & præ dolore corpus languidum habenti, & neque in caſtra deſcendenti, neque cibos ullos ſumenti, ſed illic ita ut forte erat noctem illam cubanti, magnum quoddam ac admirandum ſpectrum forma cujuſdam dei patrii aſſumpta in ſomnis adſtitiſſe, & de rebus paullo ante memoratis eum monuiſſe. Sed utrum ad veritatem propius accedat, deus novit. Poſtridie vero ſus porcellos xxx. peperiſſe fertur: & poſt totidem annos urbem aliam, de qua ſuo loco verba faciam, ſecundum vocem illam fatidicam à Trojanis conditam tradunt. ¶ Æneas LVII.
vero ſuis fœtum una cum matre diis penatibus immolavit in eo ipſo loco, in quo nunc eſt quoddam ſacellum; quod Laviniatæ ſacrum putant, ita cuſtodientes ut cæteris nullus ad ipſum aditus pateat. Quumque Trojanis imperaſſet ut in collem caſtra moverent, in præſtantiſſima collis parte deorum ſimulacra collocavit, & maxima animi alacritate confeſtim urbem ædificare cœpit: atque ex circumvicinis undiq; diſcurrens petebat quicquid ad urbis condendæ uſus faciebat, præcipue vero ferrum, ligna, & inſtrumenta ruſtica, quorum privatio graviſſimum dolorem dominis erat allatura. Latino autem, qui tunc rex erat, contra finitimam gentem, qui Rutuli vocabantur, bellum gerenti, & aliquoties parum feliciter pugnanti, nunciantur iſta mirum in modum exaggerata: totam oram maritimam ab exercitu extero vaſtari; &, niſi celeriter ejus excurſiones reprimeret, bellum, quod cum vicinis populis gerebat, ipſi fore gravius. His autem auditis virum metus ſubiit; & confeſtim intermiſſo præſenti bello, cum magnis copiis contra Trojanos ivit. Sed quum eos more Græco armatos, & acie egregie inſtructa prælii diſcrimen intrepide exſpectantes videret, deterritus eſt, quod eos in ſuam poteſtatem incurſu primo non redactum iri putaret, quemadmodum domo diſcedens ſperaverat.

Sed

a Ἐπὶ πλείστον χρόνον Vat. b Καὶ δαιμόνιόν τι νομίσαντα Vat. c Ἐννέα Vat. d Ὁποτέρῳ malim. Sylb. e Vide Virgilii Æneid. l. 8. v. 44. f Ὑπὸ Τρώων ἑτέραν in Ed. Steph. atque de Æneæ poſteris intelligi vult Pontus; qui alii erant Trojani, non illi primi qui ad Italiæ regionem appulerant. Sed ἑτέραν πόλιν legendum eſſe contendit Sylb. ex v. 10, 11. necnon ex p. 53. juxta Ed. Sylb. ubi diſertim narratur hujus vaticinii expletio. Hoc luce meridiana clarius eſſe pronunciat Caſaub. Sunt enim hæc (inquit) oraculi ipſius verba, quæ ſemper ita referuntur: atque res ipſa non patitur ut legamus ἑτέραν. Æneam enim ἀδημονοῦντα, ob urbem à ſe parum commodo loco conditam, ſolatur vox audita ſpe ἑτέρας πόλεως ab ipſius poſteris meliori loco condendæ, non ſpe πόλεως ὑφ' ἑτέρων Τρώων condendæ. g Καὶ μᾶλλον ἢ ἔμελλε Vat. h Ρουτόλους Vat. i Ita Sylb. Καλύσει in Ed. Steph. k Ὀχυρὸς Vat. l Λίαν τῷ ἀνδρὶ Vat. m Placet mihi, quod conjicit Pontus, ut legatur, καθ' ὃν ἔχει λαὸν εἶη. Similis, quod ad ſententiam attinet, locus eſt l. 3. ubi de Romanis & Albanis ſic ſcribit, ἐφ' ᾧ πορεύεσθαι ἐπὶ τὴν ἀλλοδαπὴν ἀρχὴν, ὡς πρὸ αὐτῆς ἐφόδου πειρώμενον τὸν πολεμίων, ὑποτρέπεσθαι. Caſ. Καθ' ὃν ἔχει λαὸν εἶη. Vat.

Sed, caſtris in colle quodam poſitis, primum quidem copias ſuas ex præſenti labore reficiendas duxit, quem ob longum iter & magnam *hoſtes* perſequendi contentionem tulerant. Quum autem ibi pernoctaſſet, ſimulatque dies illuxiſſet, cum hoſtibus confligere decrevit. Sed poſt hoc conſilium, "quidam illius regionis dæmon in ſomnis adſtans ipſum monuit, ut Græcos in agri partem reciperet: ipſorum enim adventum magnam Latinis utilitatem allaturum, & univerſæ Aborigínum genti bono futurum. At Æneæ dii patrii eadem nocte in ſomnis apparuerunt, eumque ſunt hortati Latino perſuaderet, ut ſibi ſedes ſponte daret in quo loco vellent, & Græcorum copiis ſociis potius quam hoſtibus uteretur. Hoc autem ſomnium ambos à faciendo prælii initio deterruit. Quum autem dies illuxiſſet, & exercitus inſtructa acie ad pugnam committendam eſſent parati, caduceatores utrinque ad ipſorum duces venerunt, qui poſtularunt ut ad colloquium *ambo* convenirent. atque hoc ita factum eſt. ¶ At prior Latinus queſtus de repentino & non denuntiato bello, rogavit Æneam ut diceret quiſnam eſſet, & quid volens ageret & ferret ſuæ regionis res, præſertim quum à ſe nullam injuriam ante accepiſſet, quumque probe ſciret belli auctores ab omnibus, qui injuria ſunt laceſſiti, propulſari. *Queſtus eſt* etiam quod quum ipſi quidlibet, ſiquid moderati petiiſſet, à ſuæ regionis incolis volentibus & amice impetrare licuiſſet, † tamen omnium gentium jure violato, turpius quam honeſtius hæc ipſa per vim capere maluiſſet. His autem ab eo dictis Æneas reſpondit: "Nos genere Trojani ſumus, & ex urbe "inter Græcos non obſcuriſſima venimus, "quam Græci bello decennali expugnatam "nobis eripuerunt; & errabundi vagamur, "quod nullam urbem ac agrum habeamus, in "quo poſthac habitemus; & deorum mandatis "parentes huc pervenimus: & hic ſolus ager, "ut oracula ſignificarunt, noſtrorum errorum "portus *nobis* relinquitur. Res vero nobis neceſſarias ex hoc agro paramus, miſeriarum "noſtrarum quam honeſtatis ac decori majorem rationem habentes: ‡ quod certe, quia "huc recens venimus, factum nollemus. Sed "has injurias multis magniſque beneficiis "compenſabimus, præbentes vobis & corpora "& animas bene in periculis exercitatas, ut "ipſis pro arbitrio utamini: agrumque veſtrum nullis maleficiis vaſtatum ſervabimus, "& in hoſtium agro parando vos alacriter juvabimus. Voſque ſuppliciter oramus ne ob "anteacta iraſcamini: cogitantes non injuriæ "faciendæ cauſa, ſed ab ipſa neceſſitate coactos nos hæc feciſſe. Omne autem peccatum "non voluntarium venia dignum. Quare

LVIII.

πρωτοπαθοῦσαμὲν. δ' ὅτι λάφυρα πολὺ, τὸ πρῶτον ἀναλωθὲν φέτος δεῖν τοῦ δυνάμεν ὁκ τοῦ παρόντ' κόπου, ὃς πολὺς ὁκ μακρᾶς, ἀλλ' καὶ συντόνου διόξεως αὐτοῖς ἐγένετο. αὐλισαμέν' δ' ἅμ' νυκτὸς αὐτῇ, γνώμῃ ἐπιτῦτο ἀρχομένης ἓω συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἐγκοιτι δ' αὐτῷ ταῦτα λέγει τις ὄψις καθ' ὕπνον ὀπτάνει. δαίμων, δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας τῇ χώρᾳ συνοίκους. ἥκειν γὰρ αὐτοὺς μέγα ὠφέλημα Λατίνοις, καὶ καινὸν Αβοριγίνων ἀγαθόν. Αἰνείᾳ δὲ οἱ πατρῷοι θεοὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς φανέντες ἐκελεύοντο πείθειν Λατῖνον ἑκόντα δέχεσθαι σφίσι τὴν οἴκησιν ὃν ἂν βούλονται χωρίων, καὶ χρῆσθαι δυνάμει Ἑλληνικῇ συμμάχῳ μᾶλλον ἢ ἀφαφόρῳ. ἀμφοτέροις δὲ τὸ ὄναρ [b] ἐκώλυε ἄρχειν μάχης. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ διεκοσμήθησαν εἰς μάχην αἱ δυνάμεις, κήρυκες ἦκον ἐκ τοὺς ἡγεμόνας ἑκατέρωθεν, [c] τὸ αὐτὸ ἀξιοῦντες, [d] συνελθεῖν ἀλλήλους εἰς λόγους καὶ ἐγένετο τοῦτο. Πρῶτος δὲ ὁ Λατῖνος ἔγκλημα ποιούμενος τὸν αἰφνίδιόν τε καὶ ἀκατάγγελτον πόλεμον, ἤρου τὸν Αἰνείαν λέγειν, [e] ὅστις ἂν καὶ τί βουλόμενος ἄγει καὶ φέρει τὰ χωρία, πεπυσμένος γε σφᾶς δεινὰ [f] πεπονθότας, καὶ ὁκ ἀγνοῶν ὅτι τὸν ἄρχοντα πολέμου πᾶς ὁ πεπαθὼν ἀμύνεται [g] δικαίως τε ἂν αὐτῷ πᾶν, εἴ τι ἐδεῖτο μετρίου, πρὸς φιλίαν, καὶ πρὸ ἑκόντων εὐείσκεσθαι τῆς ἐγχωρίου, παρελθὼν τὸν ἅπαντων ἀνθρώπων δικαίωσιν, [h] ἄμεινον ἢ κάλλιον ἡγήσασθαι βίᾳ πρόσφορον τὰ αὐτὰ λαμβάνειν. τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ προλεχθέντος, ἀπεκρίνατο Αἰνείας· "Ἡμεῖς γένος "μὲν Τρῶες ἐσμὲν, πόλεως δὲ οὐ τῆς ἀφανεστάτης ἐν "Ἕλλησιν ἐγενόμεθα· ἣν ἀφαιρεθέντες ὑπὸ Ἀχαιῶν "δεκαετεῖ πολέμῳ χειρωθεῖσαν, ἀλᾶται πλανώμε"νοι, πόλεώς τε καὶ χώρας ἐν ᾗ τὸ λοιπὸν οἰκήσο"μεν ἀπορίᾳ, θεοῖς δὲ πειθόμενοι, δεῦρο ἀ"φίγμεθα· καὶ ἡμῖν, ὡς τὰ θέσπατα λέγει, λιμὴν "τῆς πλάνης ἥδε ἡ γῆ μόνη λείπεται. ποιούμεθα δὲ "ἐκ τῆς χώρας ὧν ἡμῖν δεῖ, δυστυχέστερον μᾶλλον ἢ "εὐτραπέστερον, ὡς ἥκιστα νεωστὶ ἐβουλόμεθα. ἀμει"βόμεθα δὲ αὐτὰ πολλαῖς καὶ ἀγαθαῖς ἔργων ἀμοιβαῖς, "παρέχοντες ὑμῖν καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εὖ πρὸς "τὰ δεινὰ πεπαιδευμένας, χρῆσθαι ὁπόσα βούλεσθε, "τὴν ὑμετέραν γῆν φυλάττοντες ἀδήωτον, τὴν δὲ "τῶν πολεμίων πρόθυμως συγκεκακπόμενοι. ἱκέται "δὲ ὑμῶν [i] γινόμεθα μὴ πρὸς ὀργὴν τὰ πεπραγμέ"να λαμβάνειν, ὑπομνήσαντες ὡς οὐ σὺν ὕβρει, ἀλλ' "ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα βιασθέντες ἐποιοῦμεν. ἄπορον "δὲ συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀκούσιον. [k] καὶ ἃ ὑμᾶς "μηδὲν

[a] Λατῖνον legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*: quia Latinus ſupra non Latinorum ſed Aboriginum rex nominatur; nec Aborigines à Latinis ſunt diverſi. *Sylb.* [b] Ἐκώλυεν *Ven.* [c] Deſunt in *Ed. Steph.* [d] Ἀλλήλους συνελθεῖν *Vat.* [e] Ὅστις δὴ *Vat.* [f] Πρότερος *Vat.* [g] Pro πασχὼν (ut in *Ed. Steph.*) legendum πεπονθὼς, abſolute videlicet, ut πεπαθὼν ſupra p. 32. v. 33. & δέξαι p. 38. v. 25. Vide *Cantari* Nov. Lect. l. 3. c. 27. & *Stephani* Theſaurum, *Camerarius* quoque ſic in ſuo libro emendarat. ὢν vero cum participio abſoluto uſurpatam habes etiam infra p. 63. *Sylb.* [h] Quum paullo poſt ſequatur δυνατώτερον μᾶλλον ἢ εὐπετέστερον, & eodem alibi quoque modo loquatur, non video cur dubitandum ſit & hîc ἄμεινον μᾶλλον ἢ κάλλιον ſcribere. *Steph.* [i] Ita pro γινόμεθα (ut in *Ed. Steph.*) cum interpretibus lego. *Sylb.* [k] Καὶ ἃ ὑμᾶς &c. in *Ed. Steph.* Pro ἃ *Camerarius* legit ἀλλ' ἃ. quæ lectio tum demum conſtabit, ſi αὐτὸ vertas in δεινὰ, ἀτύχημα, vel ſimile quid. *Sylb.* Corrige ἢ ἅμα ὑμᾶς repetendo δεῖ ἡμῖν illa *inimici* γενόμεθα. *Steph.* & *Caſ.* Δι' ἃ ὑμᾶς μηδὲν δεινὸν βουλόμενοι ἔδρων αὐτοὶ ὑμῶν, vel Δι' ἃ πεπόνθατε ὑμᾶς μηδὲν ἀνάξιον βουλόμενοι &c. legit *Perna.* Verum optime in *Cod. Vat.* ἢ διὰ ὑμᾶς μηδὲν ἄνανδρον βουλόμενοι. atque ita, vel ἄδικον aut ἀδικοῦν pro αὐτὸ legiſſe viſus eſt *Lapus.* * Genius quidam loci. *Lapus.* Quidam indigitum dæmonum. *Gelen.* † *Græca verba videntur ſenare*, tamen eum morem prætergreſſus, quem omnes homines juſtum eſſe cenſent. *Perr.* ‡ Quod nuper factum nequaquam volebamus. *Gelen.*

a Πρότε-

"μηδὲν αὐτὸν βιλαίωσιν περὶ ἡμῶν χρῆσθαι κατηγορή-
"σων· εἰ δὲ μή, θεοὶ γ' ἀνόμαστοι οἱ κατέχουσι τήνδε
"τὴν χθόνα προθυμουμένους συγχωρήσειαν ἡμῖν γενέσθαι
"καὶ ἐν παρασκευῇ ὄντας ἡμᾶς, πειρασόμεθα πολέμου
"ἀρχοντας ὑμᾶς ἀμυνάσθαι· οὐ γὰρ ἂν τοῦτο, τὸ
"σφῶν μείζονα πόλεμον τοῦτον ἀποκλαύσεσθαι. ὡς δὲ
ταῦτα ὁ Λατῖνος ἤκουσεν, ἀπεκρίνατο τοιάδε αὐτός·
"Ἀλλ' ἔγωγε εὐνοιάν τε πρὸς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν γέ-
"νος ἔχω, καὶ συμφορᾶις ἀνθρώπων ἀναγκαίως πάνυ
"ἀχθομαι σύζυγά τε ὑμᾶς περὶ πολλοῦ ἂν ποιησάι-
"μην, εἰ μοι δῆλοι γένοισθε οἰκήσεως δεόμενοι ἥκετε, ἢ
"ἀποχρήσει τε τῆς μοίρης, καὶ πρὸς φιλίαν ἅμα δε-
"ξιωθέντες, ἀλλ' οὐ τῇ ἐμῇ δυνάμει ἀφαιρησόμενοι ἀ-
"φαιρησόμενοι πρὸς βίαν. εἰ δ' ἐπαληθεύεται ἡμῖν ὅδ'
48 "ὁ λόγος, πίστις τύπων ἀξιῶ δῆτα καὶ λαβεῖν, αἳ φυ-
λάξουσιν ἡμῖν ἀβλαβῆ τὰς ὁμολογίας.

Αἰνείου δὲ ἐπαινέσαντος τὰ λεχθέντα, γίνονται συν-
θῆκαι τοῖς ἔθνεσιν ὑφ' ὁρκίων τοιαίδε· Αβοριγῖνας μὲ Τρω-
σὶ δῆναι χώρων ὅσων ἵππος ἐξίοιν, ἀφὶ τοὺς τεσσαράκοντα
σταδίους, πανταχοῦ περιόμενοις ἀπὸ τοῦ λόφου· Τρῶας
δὲ Αβοριγῖσι τῶ τ' ὀρεσι πολέμου συλλαβέσθαι, καὶ
ὅπου ἂν ἄλλη προκαλῶντου, συστρατεύειν κοινῇ δὲ
ἀμφοτέροις τὰ κρίτηρια ἴσαν ἀλλήλοιν περάτων καὶ
χωρὶ καὶ χρόνῳ. συνθήμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τέκνων ὁμη-
ρείαις τὰς πίστις βεβαιώσαντες, κοινῇ στρατεύσειν· ὅπως
δὲ αἱ πόλεις τῶν Ρουτόλων δι' ὀλίγου δὲ πάντα
χειρωσάμενοι, πεῖσαν ὅπως τὸ πόλισμα τὸ Τρωϊκὸν ἀ-
μετέλεσαν, καὶ μᾶς προθυμίας· πάντες χρώμενοι συν-
έζευξαν αὐτό. ὄνομα δὲ τῷ κτίσματι Αἰνείας πόντου
Λαυίνιον ὡς μὲν αὐτοὶ Ρωμαῖοι λέγουσιν, ἀπὸ τῆς Λα-
τίνου θυγατρὸς, ἣν [a] Λαῦνιν ἔπειά φασι τὄνομα· ὡς δ'
ἄλλοι τινὲς [b] τῶν Ἑλλήνων μυθογράφων ἔλεξαν, [i] ἀπὸ
τῆς Ανίου τοῦ Δήλου βασιλέως θυγατρὸς, Λαύνας τε
τῆδε ὀνομαζομένης, [k] ἧς" ἀποθανούσης πρόσθεν τὸν
γάμον τῆς πόλεως πρώτης, καὶ ἐν ᾧ ἔκειτο χωρίῳ
ταφέσης, μετῆμα γενέσθαι τῇ πόλει. συμπλεῦσαι δ'
αὐτοῖς τοῖς Τρωσὶ λέγεται, δεδιέναι [l] ἀπὸ τοῦ πατρὸς
Αἰνείας δηλοῦντα, μαντικοῦ ὄντος καὶ σοφοῦ. λέγεται δὲ
κατὰ τὸν τελετισμὸν τοῦ Λαυίνου σημεῖα τοῖς Τρωσὶ γε-
νέσθαι τοιάδε· πυρὸς αὐτομάτου ἀναφθέντος ἐκ τῆς
ὕλης, λύκον μὲν κομίζοντα τῷ στόματι τῆς ξυλώδους ὕ-
λης, διαδάλλειν [m] ὅπως τὸ πῦρ· αἰετὸν δὲ φερομένου
ἀναρριπίζειν τῇ κινήσει τοῦ πτερύγων τὴν φλόγα· τούτοις
δὲ τοιούτοις μηχανημάτοις ἀλόντας, τὴν ἐφεστῶ Αφρο-
δίτην ἐκ τοῦ πόλεως φάσκοντας, [n] διαφθείρειν τὸ
καιόμενον πῦρ· [o] καὶ τοτὲ μὲν τὸν ἀνάπτοντα διωκο-
μένων· τοτὲ δὲ τὸν ἐπιβοῶντα βιαζομένων· τέλος δὲ
κατέσχον τὸν ὕλην, καὶ τὴν ἑστίαν ὑπέρθεντο [p] μικρὸν
ἔτι πρὸ τοῦ ἐπιφανοῦς ἀλόντες. [q] Αἰνείαν εἰπεῖν ὡς ὑπε-

"aquum est ut nihil grave in nos statuatis,
"qui manus supplices vobis tendimus. Alio-
"qui deos ac dæmones hujus regionis incolas
"& custodes precabimur, ut nobis dent ve-
"niam factorum quæ consilii faciemus, æquæ
"vos initium belli facientes propulsare cona-
"bimur. Hoc enim bellum, quod mox gere-
"mus, nec primum nec maximum erit eorum
"quæ jam fumus experti. Quum autem La-
"tinus hæc audiſſet, ei reſpondit: "Equidem
"benevolentiam habeo erga omne genus Grę-
"corum, & fatalibus hominum caſibus vehe-
"menter ango: veſtramque ſalutem plurimi
"facerem, ſi mihi compertum eſſet vos propter
"ſedium inopiam huc advenisſe, agrique por-
"tione fore contentos, & animo amico acce-
"pturos quæ *vobis* dabuntur, nec meum prin-
"cipatum mihi per vim erepturos. Sed ſi vera
"ſunt quæ dicitis: peto ut pro his rebus fides
"ultro citroque detur & accipiatur, quæ fœ-
"dus noſtrum ſine dolo malo factum tueatur.

¶ Quum autem Æneas dicta probaſſet, fœdus inter eos jurejurando firmatum his conditionibus eſt ictum: ut Aborigines tantum agri Trojanis darent quantum peterent, à colle quoquoverſus euntibus ſtadia circiter XL. Trojani vero & in preſenti bello Aborigines juvarent, & cum ipſis militarent quocunque vocarentur; & utrique vicißim tam manu quam conſilio facerent quicquid ad communem utilitatem maxime ſpectaret. Hæc inter ſe pacti, fidemque per liberos obſides firmantes communem expeditionem contra Rutulorum urbes fecerunt. Quum autem brevi omnes illorum res in ſuam poteſtatem redegiſſent, ad ſemiperfectum Trojanorum oppidum rediérunt, omneſque pari alacritate uſi id conditum muniverunt. Huic autem jam abſoluto Æneas nomen Lavinium indidit: quod (ut Romani dicunt) à Latini filia, quæ (ut ajunt) Lavina vocabatur, inditum ei fuit: ſed, ut alii quidam Græci fabularum ſcriptores tradunt, ab Anii Deliorum regis filia, cui quoque Lavina nomen erat; quæ morbo extincta dum prior urbs conderetur, & in eo ipſo loco ſepulta in quo laborarat, hoc nomen in ejus memoriam urbi ferunt impoſitum. Hanc autem cum Trojanis navigaſſe, ipſiuſque patrem Æneæ roganti, quod vates eaque ſapiens eſſet, eam dediſſe dicunt. Dum autem urbs Lavinium conderetur, hæc prodigia Trojanis oblata tradunt. Quum ignis in nemore ſponte accenſus fuiſſet, ajunt lupum ore materiam aridam tuliſſe, & in ignem conjeciſſe: aquilam vero eo advolaſſe & alarum agitatione flammam excitaſſe: ſed vulpem hiſce magno ſtudio ſe oppoſuiſſe, & cauda in flumen intincta operam dediſſe ut ignem accenſum extingueret. Et modo eos qui ignem accendebant, prævaluiſſe; modo etiam eam, quæ flammam extinguere volebat: tandem vero duos illos viciſſe; & hanc, quum nihil amplius moliri potuiſſet, irrito conatu abiiſſe. Æneam autem hac re viſa dixiſſe ferunt,

LIX.

Lavinium.

a Πρότερ malint *Sylb.* & *Port.* b Απολλόννυ *Vat.* c Aptius optativum *Sylb.* d Αντιχθόνι *Vat.* e Υμῖν *Vat.* recte, ut conjecerat *Casaubonus*. Sed utramque lectionem probam esse existimat *Portus*. f Deest *Vat.* g Λαυίνιον *Vat.* Λαῦνον supra quoque habuimus, & in sequentibus aliquoties. quam cum Latini *Lavinam* vocent & *Lavinium*, fieri potest ut Dionysius si non Λαυίνιον ant Λαυῖνον, at saltem Λαύνιον scripserit. *Sylb.* h Τῶν Ἐνδυμιδῶν *Vat.* i Ανὶ Σιλανὶ ἢ Ανθὶ *Vat.* & *Lego Oud.* Sed Anium Deli regem agnoscit *Virgilius Æneid.* l. 3. v. 80. ut & *Auctor* libri *de Origine gentis Rom. Sylb.* k Abest *Vat.* l Καταμεῖξον malit *Sylb.* atque hanc scripturam sequutus vertit *affingere*. Sed cum καταμείσσω (ut docet *Suidas*) significet καλύπτω, nihil mutandum censet *Port.* m Καὶ πνοὴ *Vat.* & mox πνοὴ *N.* n Μαίην σαφῆ *Vat.*

o Ἐπὶ

runt, coloniam istam illustrem quidem, & admirabilem futuram nomenque celeberrimum adepturam; sed ejus incrementa populis finitimis invidiosa & molesta fore: adversarios tamen ejus ab ipsa superatum iri, quod fortunæ beneficio numinis divini favorem humana invidia longe potentiorem esset habitura. Hæc igitur tam manifesta prodigia *Trojanis* oblata dicuntur, quæ futuram urbis fortunam indicarunt: exstantque eorum monumenta in Lavinienstum foro, æreæ horum animalium statuæ, longissimo tempore adservatæ.

LX. ¶ Urbe autem à Trojanis absoluta, utrinque omnium animos cupiditas invasit socios mutuis officiis vicissim demerendi. Atque reges ipsorum hujus rei initium fecerunt, qui indigenarum & advenarum dignitatem connubiis mixtam æquarunt; Latino Æneæ uxorem dante Laviniam filiam. Deinde cæteri, regum exemplo, eadem cupiditate flagrantes, & brevissimo temporis spatio moribus, legibus, & deorum sacris in unum collatis, & communicato per connubia genere & jure civitatis, rempublicam ex utraque gente mixtam constituerunt, & appellatione à rege Aboriginum sumpta se Latinos vocarunt: & pactis adeo constanter manserunt, ut nullum tempus alteros ab alteris adhuc separarit. Gentes igitur quæ in unum convenerunt & rempublicam inter se communicarunt, ex quibus genus Romanum manavit, ante urbem conditam quam nunc incolunt, hæ sunt. Primum quidem Aborigines, qui Siculos ex his locis expulerunt, quum ipsi genere Græci essent, à Peloponnesiis oriundi; & (ut ego credo) ex iis, qui cum OEnotro, ex ea quæ nunc Arcadia vocatur, sedes huc transtulerunt: deinde Pelasgi qui migrarunt ex ea, quæ tunc Hæmonia, nunc vero Thessalia vocatur: tertii vero fuerunt qui ex oppido Palantio in Italiam cum Evandro venerunt: post hos è Peloponnesiis, qui cum Hercule militabant, Epei & Pheneatæ, quibus & aliquot Trojani erant admixti: postremi vero fuerunt Trojani, qui ex Ilio, Dardano, cæterisque Trojanis urbibus incolumes cum Æneа evaserant. ¶ Quod autem Trojanorum gens cum primis Græca esset, ex Peloponneso quondam profecta, jam pridem & ab aliis quibusdam est dictum, tamen & à me quoque paucis dicetur. Hæc autem sunt quæ de ipsis traduntur. In ea quæ nunc Arcadia vocatur primus regnavit Atlas: habitabat autem circa montem qui Caucasus appellatur. Huic septem filiæ fuerunt, quæ nunc inter sidera cœlestia relatæ dicuntur, cognomine Plejades: harum unam, Electram, Jupiter uxorem duxit, & ex ipsâ Jasum & Dardanum filios suscepit. At Jasus cœlebs mansit: Dardanus vero Chrysen Palantis filiam uxorem duxit, ex qua filios Idæum & Dimantem habuit; qui, quum Atlantis regnum jure hæreditario accepissent, in Arcadia aliquamdiu regnarunt. Deinde vero quum ingens

Romana genus progenitorat.

LXI.

φανὴς ἦ ἔσῃ καὶ θαυμαστή, καὶ γνώσιμος ὅτι πλεῖστοι ἥξουσι ἡ ἀποικία, φθόνου δὲ τοῖς πέλας αὐξομένη καὶ λυπηρά, κρείττονι δ' ὅμως τῆς ἀντιφερομένης, κρείττονα τιμὴ ἐκ θεοῦ τύχην λαβοῦσα ἢ πρὸ ἀνθρώπων ἁρπασθησομένη φθόνῳ. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω φανερὰ μνημεῖα λέγεται γενέσθαι τῆς συμβησομένης τῇ πόλει καὶ ἔστι αὐτῆς μνημεῖα ἐν τῇ Λαυϊνιατῶν ἀγορᾷ, χάλκεα εἴδωλα καὶ ζῷα, ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου διαμεμενηκότα.

Ἐπειδὴ δὲ κατῳκίσθη τοῖς Τρωσὶν ἡ πόλις, ὅτι θυμία [b] πάντας, ἴσχει τοῦ παρ' ἀλλήλων ἐπιλαύσασθαι χρησίμων. καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῆς πρῶτοι ἄρχουσι, μίξαντες τῷ τε ἐπιχωρίῳ καὶ τῷ ἐπήλυδι γένει τιμὴ ἀξίαν ὅτι συναλλαγῆς γάμου, δόντος Λατῖνος τιμὴ θυγατέρα [c] Λαυϊναν Αἰνείᾳ γυναῖκα. ἔπειτα καὶ οἱ ἄλλοι τιμὴ αὐτιμὴ τοῖς βασιλεῦσιν ὁπλυμένῳ λαβόντες, καὶ δι' ὀλίγου πάνυ χρόνου [d] συνδιενεγκάμενοι [e] ἔθη καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερά, κηδείας συνάψαντες ἀλλήλοις καὶ κοινωνίας πόλεως, ἀναχεραθέντες τε οἱ σύμπαντες, καὶ ὀνομασίαν παρασκευάσαντες αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Αβορίγινων Λατίνους, ὑπὸ βεβαίως ἔμειναν ὅτι τοῖς συγκειμένοις, ὥστε αὐτοὺς οὐδεὶς ἔτι χρόνῳ ἀπ' ἀλλήλων διέσησε. τὰ μὲν δὴ συνελθόντα ἔθνη καὶ [f] κοινωσάμενα, ἐξ ὧν τὸ Ρωμαίων γένος [g] ἅρμηται, πρὶν ἰδίαν πόλιν ἔχειν οἰκεῖαν, ταῦτά ἐστιν. Αβορίγινες μὲν πρῶτον οἱ Σικελοὺς ἐξανέστησαν ἐκ τούτων τῶν χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου, τῷ συῶ Οἰνότρῳ μετανεγκαμένων τιμὴ οἴκησιν ἐκ τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας, ὡς ἐγὼ πείθομαι· ἔπειθ' οἱ μεταστάντες ἐκ τῆς τότε μὲν Αἱμονίας, νῦν δὲ Θετταλίας καλουμένης, Πελασγοί· τρίτοι δὲ οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενόμενοι ἐς Ἰταλίδα, ἐκ Παλαντίου πόλεως· μετὰ δὲ τούτους τοῖς σὺν Ἡρακλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειοί τε καὶ Φενεᾶται, οἷς καὶ Τρωϊκόν τι [h] ἐμέμικτο· τελευταῖοι δὲ οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνείᾳ Τρῶες ἐξ Ἰλίου τε καὶ Δαρδάνου, καὶ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῶν Τρώων ἔθνος Ἑλληνικὸν [i] ἐστὶ τοῖς [n] μάλιστα μὲν, ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὁρμηθέν, εἴρηται μὲν καὶ ἄλλοις πολλαχοῦ, λεχθήσεται δὲ καὶ πρὸς ἐμοῦ δι' ὀλίγων. ἔχει δὲ ὁ λόγος ὧδε αὐτοῖς· Ἄτλας γένει βασιλεὺς πρῶτος ὢν τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας· ᾤκει δὲ περὶ τὸ λεγόμενον [k] Καυκάσιον ὄρος. τούτῳ θυγατέρες ἦσαν ἑπτὰ, αἱ νῦν ὑπ' οὐρανῷ κατηστερισμέναι λεγόμεναι, Πλειάδες ὑπὸ Ἑλλήνων· ὧν μίαν μὲν Ἠλέκτραν Ζεὺς γαμεῖ, καὶ γεννᾷ παῖδας ἐξ αὐτῆς, [l] Ἰασιόν τε καὶ Δάρδανον. Ἰασὸς μὲν οὖν ἄπαις μένει· Δάρδανος δὲ ἄλλην γυναῖκα Χρύσην Πάλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς αὐτῷ γίνονται παῖδες, Ἰδαῖός τε καὶ [m] Δείμας, [n] οἱ τέως μὲν ὑπ' Ἀρκαδίᾳ παρὰ Ἀτλαντος δυναστείαν, βασίλειον. ἔπειτα κατακλυσμοῦ γενομένου μεγάλου

[a] Κοινωνησάμενα Vat. [b] Πάσῃσι ἴσχει ἰσχυρὸ Vat. [c] Λαυϊνίαν Vat. [d] Συνανεγκάμενοι Vat. quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* ut supra p. 35. v. 8. [e] Ἔθνεσι Vat. & Lapi Cod. [f] Κοινοπάθεια τὰ βίου Vat. & Lapi Cod. [g] Ὡρμῆτο Vat. [h] Ita *Sylburg.* in Ed. Steph. ἰμμίκτῳ. Sed μέμικτο, vel (quod verisimilius) ἰμμέμικτο malit *Portus.* [i] Desunt Vat. [k] Rectius cum *Glareano* legemus Θουμήσιον ex *Pausania* in *Arcadicis*, & Steph. Byzant. οἰκεῖ πόλεων. *Sylb.* [l] Iasion dicitur *Scymno Chio* v. 682. *Apollodoro* l. 3. Τζετζῇ ad *Lycophronem* & *Strabonis* Epitom. sub finem l. 7. Vide *Berkel.* & *Hoffm.* ad Steph. Byz. v. Δάρδανος. [m] Δείμας cum *Lapo* legit *Camerarius* (ut videtur) ex *Apollodoro.* [n] Οἱ τῷ τέως μὲν Vat.

a Notæ

ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν, τοῦ μὲν πεδία ἐκλιμνάσθη, καὶ πολλῶν χρόνων γεωργεῖσθαι ἀδύνατα ἦν. Οἱ δὲ ἀνθρωποι ὄντες καὶ ἀνὰ τὰ ὄρη, γλίσχρως προσζῶντες τοῖς τροφεῖοις συμφρονήσαντες ὡς [a] οὐκ ἰκανὸς βόσκειν πάντας ἦν ἡ ἀφεῖσα γῆ, νέμονται σφᾶς αὐτοὺς δίχῃ· καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπομένουσι, βασιλέα Δείμαντα τὸν Δαρδάνου ἡγεμόνα ποιησάμενοι· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπανίστανται Πελοποννήσου τόλῳ μεγάλῳ. πλεύσαντες δὲ διὰ πλῶν τοῦ Εὐρώπης, εἰς τὸν Μέλανα καλούμενον ἀφικνοῦνται κόλπον, καὶ τυγχάνουσι τὴν νῆσον τὴν ὑπὸ Θρᾳκῶν οἰκουμένην· ἣν οὐκ ἔχω εἰπεῖν εἴτε λιπὼν οἰκουμένην καὶ τοτὲ ἐποίησεν, εἴτε [b] ἐρήμην οὖσαν τὴν ἐπώνυμα συνέβησαν ἔκ τε ἀνδρὸς καὶ τόπου, [c] Σαμοθρᾴκην. τὸ μὲν [d] δὴ Ἰωνικὸν, ὑπὸ Θρᾳκῶν· ὁ δὲ οἰκιστὴς, Σάμων, υἱὸς Ἑρμοῦ καὶ νύμφης Κυλλενίδος Ῥήνης ὀνομαζομένης. ἐκεῖ δὲ χρόνον τε πολλὸν διατρίψαντες, ὡς οὐκ εὐμαρὴς λιπὼν ὁ βίος αὐτοῖς, γῇ τε λυπρᾷ καὶ θαλάττῃ ἀγρίᾳ μαχομένοις, ὀλίγοις τισὶν ὑπὸ τῇ νήσῳ [e] λειπόμενοι, ἀπανίστανται πάλιν ἅπαντες πλέοντες εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Ἰάσιον Δάρδανον. "Ἰασος γὰρ ὑπὸ τῇ νήσῳ κεραυνῷ πληγεὶς τε-"λευτᾷ, Δήμητρος εὐνὴν [f] ἐσγεράμενός οἱ ἔχειν· ποιησάμενοί τε τὴν ἔποδασιν ὑπὸ τῷ καλυμμένῳ νῦν Ελλησπόντῳ, τότε τὴν ὕστερον καλουμένην οἰκίζονται Φρυγίαν. Ἰδαῖος μὲν ὁ Δαρδάνου μέρος τῆς στρατιᾶς ἔχων, ὑπὸ τοῖς ὄρεσι τὰ νῦν Ἴδαια ἀπ' ἐκείνου λεγόμενα· ἔνθα μετὰ θεῶν ἱερὰν ἱδρυσάμενος ὄργια καὶ τελετὰς κατεστήσατο, ἃ καὶ εἰς τόδε χρόνου διαμένουσι ὑπὸ πάσῃ Φρυγίᾳ. Δάρδανος δ' ὑπὸ τῇ καλυμένῃ νῦν Τρωάδι πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ κατασκευάσας, δόντος αὐτῷ τοῦ χωρίου Τεύκρου βασιλέως, ἀφ' οὗ Τευκρὶς [g] τὸ χωρίον ἡ γῆ ἐλέγετο. τοῦτον δὲ ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Φανόδημος ὁ τὰ Ἀττικὰ γράψας ἀρχαιολογίαν, ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετοικῆσαί φασιν εἰς τὴν Ἀσίαν, δῆμου [h] Ἐξηπταέως ἄρχοντα· καὶ πολλὰ παρέχονται τοῦ λόγου τεκμήρια. κρατήσαντα δὲ χώρας συχνῆς τε καὶ ἀγαθῆς, καὶ ὑπὸ πολλῷ ὀλιγανθρώπου ὄντος ἐγχωρίων, ἀσμένως τὸν Δάρδανον ἰδεῖν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ προσγενόμενον Ἑλληνικὸν, τοῦ τε προσῆκε τοὺς βαρβάρους πολέμων συμμαχίας ἕνεκα, καὶ ἵνα ἡ γῆ μὴ ᾖ ἔρημος. Ἀπαιτεῖ δὲ ὁ λόγος καὶ τὴν Αἰνείαν ἐξ ὧν ἔφυ δυναστείαν. Βεβαιοῖ δὲ καὶ τοῦτο δηλόσοφ σημανῶν. Δάρδανος ἐπεὶ δὴ Χρύσην τὴν Πάλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς οἱ πρῶτοι παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ, τελευτήσαν συνέπεσεν, [i] Βάτειαν γαμεῖ, τὴν Τεύκρου θυγατέρα· καὶ γίνεται παῖς αὐτῷ Ἐριχθόνιος, ὃς ἁπάντων ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατος λέγεται γενέσθαι, τῆς τε πατρῴας καὶ τοῦ μητροπάτορος γενομένης κληρονομήσας ἀρχῆς. Ἐριχθονίου δὲ καὶ Καλλιρόης τοῦ Σκαμανδρου γίνεται Τρώς, ἀφ'

diluvium in Arcadia accidiſſet, aquis ſtagnantibus campi fuerunt tecti, & diu nullo modo coli potuerunt. Sed homines (nam in montibus habitabant tenui victu ſeſe ſuſtentantes) quum animadverſſent reliquum agrum omnibus alimenta ſuppeditare non poſſe, ſeſe in duas partes diviſerunt. Horum altera in Arcadia remanſit, & Dimantem Dardani filium ſibi ducem præfecit: reliqui verò cum magna claſſe ex Peloponneſo migrarunt. Et ſecundum Europæ litora navigantes, ad Melanem ſinum, qui ſic vocatur, & caſu ad quandam Thraciæ inſulam appulerunt; quæ utrum prius habitaretur, an vero deſerta eſſet, affirmare non poſſem: cui Samothraces nomen ex viro & loco compoſitum impoſuerunt. Is enim locus eſt in Thracia: ſed ejus conditor fuit Samon filius Mercurii & nymphæ Cyllenidis, quæ Rhene vocabatur. Ibi non diu commorati, quod victum ſibi non facile parare poſſent, quodque cum agro ſterili & mari fero pugnare cogerentur, paucis quibuſdam in inſula relictis, plerique Dardanum coloniæ ducem ſequuti rurſus in Aſiam migrarunt. "Iaſus enim in inſula fulmine "ictus periit, quod Cereris concubitum ap-"petiſſet. Quum autem exſcenſionem feciſſent in eo qui nunc Helleſpontus vocatur, habitare cœperunt in ea regione quæ poſtea vocata fuit Phrygia. Idæus igitur Dardani filius cum exercitus parte in montibus, qui nunc Idæi ab eo nominantur, ſuas ſedes poſuit: ubi Matri deorum templum exſtruxit, eique ſacra & myſteria inſtituit, quæ ad hoc uſque tempus per univerſam Phrygiam durant. Dardanus verò in ea quæ nunc Troas appellatur, urbem ſui nominis condidit, agris ipſi à rege Teucro datis, à quo regio illa Teucris eſt dicta. Hunc autem cum alii multi, tum etiam Phanodemus, Atticarum antiquitatum ſcriptor, ex Attica in Aſiam migraſſe, & Xypeteenſis pagi principem fuiſſe tradunt. Multiſque argumentis ſuorum verborum fidem faciunt. Quum igitur agrum amplum & bonum ſibi quæſiſſet, qui parvum indigenarum numerum habebat, ajunt eum lubenter vidiſſe Dardanum, cæteroſque Græcos qui cum eo venerant, tum ut in bellis contra barbaros gerendis eorum ſocietate uteretur, tum etiam ne *ſuus* ager maneret deſertus. ¶ Nunc autem poſtulat locus ut & de Æneæ majoribus agamus: ſed hoc quoque paucis declarabo. Dardanus poſt obitum Chryſes Palantis filiæ, ex qua primos liberos ſuſceperat, Bateam Teucri filiam duxit uxorem: eique *ex iſta* natus eſt filius Erichthonius, qui omnium mortalium fortunatiſſimus fuiſſe fertur, quod & patris & avi materni principatum hæreditario jure habuiſſet. Ex Erichthonio & Callirhoe Scamandri filia, natus eſt Tros, à quo

LXII.

a Nota *ἰκανὸς* uſurpari pro *ἱκανὸν*: ſicut infra ξυλίνοις πτερύξαις, & conſimilia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐκ ἰκανὸν βόσκειν ἦσαν πάντας. b Nota hîc ἐρήμην νῆσον & mox v. 39. ἔρημος γῆ. *Sylb.* c Alii ἀπὸ τῆ Σαμίαν τῆ Θρᾳκῶν dictam volunt: ſed *Ariſtoteles* in *Samothraces politia* cum *Dionyſio* ſentit: quamvis à *Sao*, interpoſita *m* litera, *Samum*, cum prius *Leucoſia* diceretur, nominatam velit *Glarean.* d Deeſt *Vat.* e Ita ſupra ὑπολειπόμενοι, p. 41. v. 11. Sed, ut verum fatear, malim aoriſtum λιπόμενοι, ut ὑπολιπόμενοι p. 43. v. 26. f In *Ed. Steph.* ἐσγεράμενος· ὡς οἱ ἔχειν. Illud ὡς (inquit *Sylb.*) ſuſtuli ut ſuperfluum. Locus quidem deſumptus videtur è Scriptore Ionico. g Τὸ ἀρχαῖον ἡ γῆ ἐλέγετο *Vat.* h Δήμου ἐξηπταιέως in *Cod. Vin.* & in *Lapi* verſione *populo ex ypreta.* unde Δήμου Ξυπεταιέως vel Ξυπεταίου ſcribendum conjicit *Meurſius* in *Pop. Att.* v. Ξυπέτη. Ἐξηπεταιέως *Vat.* quod facit pro *Hyllenſio*, Δήμου Ξυπεταιέως vel Ξυπεταιῶνος legente. Δήμου οὖν Πεπαιέως ſcribit *Portus.* Sed (ut inquit *Caſaub.*) hoc nec patitur Ἐπιδαυρία, nec *Strabonis* auctoritas, non temere monentis, à Πεπαιὸς fieri gentile Πεπαιεύς. Inſuper Αἰξωνέως maluit *Gelenius*: ſed nimium recedit à veſtigiis *Codd. MSS.* i *Bernino Vat.*

quo gens nomen ſumptum habet. Ex Troe & Acalide Enmedis filia Aſſaracus eſt procreatus. Ex hoc & Clytodora Laomedontis filia, Capys. Ex Capy & nympha quæ Nais dicebatur, Anchiſes. Ex Anchiſe & Venere, Æneas. Quod igitur etiam Trojana gens à Græcis eſſet oriunda, manifeſte declaravi.

LXIII. ¶ Sed de tempore quo Lavinium eſt conditum, ſcriptores inter ſe non conſentiunt. Qui tamen duobus annis poſt diſceſſum ex Troja conditum ferunt, mihi videntur dicere quæ ad veritatem propius accedunt. Ilium enim captum æſtate jam vergente, XVII. diebus ante ſolſtitium æſtivum, † die VIII. menſis Thargelionis deficientis, quemadmodum Athenienſes tempora computant. Sed poſt Solſtitium ſupererant XX. dies, qui annum illum complebant. Itaque intra XXXVII. dies, qui urbis expugnationem ſunt ſequuti, exiſtimo Græcos res urbanas compoſuiſſe; & legatos ab illis, qui ſeceſſerant, recepiſſe; fœduſque cum ipſis feciſſe. Sequenti autem anno, qui primus erat ab urbe capta; circa æquinoctium autumnale Trojani à terra ſolventes Helleſpontum trajecerunt; & in Thraciam delati ibi totam hyemem exegerunt, excipientes eos qui ex fuga adhuc conveniebant, & res ad navigationem neceſſarias parantes. Quum autem ex Thracia veris initio diſceſſiſſent, mare interjectum in Siciliam uſque navibus trajecerunt. Et quum eo appuliſſent, ibi uſque ad ejus anni finem manſerunt; & alteram hyemem tranſegerunt, Elymos in urbibus in Sicilia condendis juvantes. Nactique commodam navigandi facultatem, ab inſula ſolventes mare Tyrrhenum trajiciunt, tandemque Laurentum ad Aboriginum littus æſtate media perveniunt. Quum autem agrum accepiſſent, anno ſecundo poſt Ilium captum expleto, Lavinium in eo condiderunt. Atque opinionem, quam de rebus iſtis habebam, aperte declaravi.

LXIV. ¶ Ceterum Æneas, poſtquam templis & aliis ornamentis hoc oppidum ſatis inſtruxit, quorum pleraque vel ad meam uſque ætatem durarunt, anno ſequenti, qui poſt ipſius diſceſſum tertius erat, ſolis Trojanis imperavit; quarto autem anno defuncto Latino, ejus etiam regno potitus eſt, tum propter affinitatis neceſſitudinem cum ipſo, poſt Latini mortem univerſa ad Laviniam hæreditate perveniente, tum etiam quod dux eſſet in bello contra populos finitimos gerendo.

Per. Jul. 3532. Ante Chr. 1182. A Troja capta 1. Ab Hecatomb. 1. Jul. XVII.

Per. Jul. 3533. Ante Chr. 1181. A Troja capta 2. Ab Hecatomb. 1. Jul. VII.

Per. Jul. 3534. Ante Chr. 1180. A Troja capta 3. Ab Hecatomb. 1. Jul. XXVI. Æneas Latinorum rex I.

Per. Jul. 3535. Ante Chr. 1179. A Troja capta 4. Ab Hecatomb. 1. Jul. XIV. Et ſic in reliquis annis hujus Epochæ omnibus intelligi poteſt è noſtris Cycli Meteniei Tabulis, quo die Juliano cœperint, pro hiſce Dionyſii rationibus. H. Dodwellus.

Period. Julian. 3531. Ante Chriſt. Ær. Vulg. 1183.

τὸ τιμὴ ἐπιτηδείαν τὸ ἔθνος ἔχει. Τρωὸς δὲ ὁ Ἀσσαρακίδης τὸ Ἐιμηδίδης, Λαομέδοντος ἦν. τούτου δὲ, ὁ Κλυτοδώρας τὸ Λαομεδόντος, Κάπυς. Κάπυος δὲ ὁ νύμφης Ναΐδος ἐπιχωρίης, Ἀγχίσης. Ἀγχίσου δὲ ὁ Ἀφροδίτης, Αἰνείας. ὡς μὲν δὴ ὁ τὸ Τρωϊκὸν γένος Ἑλληνικὸν ἀρχῆθεν ἦν, δεδήλωται μοι. Περὶ δὲ τὸ χρόνον ἐν οἷς 51
ἐκτίσθη τὸ Λαυίνιον, ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγουσιν· ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν οἱ δεύτερον μετὰ τὴν ἔξοδον τὸ ἐκ Τροίας ἔτει φράσαντες αὐτὴν, εἰκότα μᾶλλον λέγειν. Ἰλιον μὲν δὴ ἁλὼς τελευτῶντος ἤδη τὸ θέρους, ἑπτακαίδεκα τεθύτεσιν ἡμέραις τὸ θερινῆς τροπῆς, ὀγδόῃ φθίνοντος μηνὸς Θαργηλιῶνος, ἐς Ἀθηναίους τοὺς χρόνους ἄγουσι. διέπτασαι δὲ ἦσαν αἱ τὸ σύμπαντὸν ἐκείνων ἐκπληρώσασαι μετὰ τροπὴν ἑξήκοντα ἡμέραι. αἱ δὲ ταύταις ἐπὶ τριάκοντα, τρισὶν δεόντοις τὸ ἀλώσεως ἀφεστηκυῖαι, τά τε περὶ τὴν πόλιν ἄθυμα διακόσαντες τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὰς πρεσβείας ὑπὸδεξάσθαι τὰς παρὰ τῶν ἀφεστηκότων, καὶ τὰ ὅρκια ποήσασθαι πρὸς αὐτούς· τῷ δ' ἑξῆς ἔτει, πρώτῃ δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐπὶ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν ἀραντες οἱ Τρῶες ἐκ τῆς γῆς, περαιοῦνται τὸν Ἑλλήσποντον· καταχθέντες εἰς τὴν Θρᾴκην, αὖθις ἀφορμίζονται τὸν χειμερινὸν ἄρσαι, δεχόμενοί τε τοὺς ἔτι σωιόντας ἐκ τῆς φυγῆς, καὶ παρασκευαζόμενοι τὰ εἰς τὸν πόρον. ἐκ δὲ τῆς Θρᾴκης ἀναφάντες ἦρος ἀρχομένου, πλοῦσι τὸν μεταξὺ πλοῦν, ἄχρι Σικελίας· ἐκεῖ δὲ ὁρμισαμένοις αὐτοῖς τὸ ἔτος τοῦτο τελευτᾷ, καὶ ἀφορμίζονται τὸν δεύτερον χειμῶνα, τὰς πόλεις συνοικίζοντες τοῖς Ἐλύμοις ἐν Σικελίᾳ. πλαίμων δὲ γενομένων ἀφέντας ἀπὸ τῆς νήσου, περῶσι τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, καὶ τελευτῶντες εἰς Λατίνων ἀφικνοῦνται, τὴν Αβοριγίνων αἰγιαλόν, μεσούσης θερείας. λαβόντες δὲ τὸ χωρίον, οἰκίζουσιν ἐν αὐτῷ Λαυίνιον, τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκπληρώσαντες ἑαυτόν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως εἶχεν ἐμοὶ δόξης, δεδήλωται μοι. Αἰνείας δὲ καταοικίσας ἱεροῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις ἀπογράψαντας τὴν πόλιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν, τῷ μὲν ἑξῆς ἑαυτῷ, τρίτῳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, Τρώων ἐβασίλευσε μόνον· τῷ δὲ τετάρτῳ τελευτήσαντος Λατίνου, καὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας παραλαβὼν, τό τε κληθὲν οἰκειότητι πρὸς αὐτὸν, ὅπλῃσιν τῆς Λαύνας γενομένης μετὰ τὸν Λατίνου θάνατον, καὶ τοῦ πρὸς ἀφυγέτονας πολέμου τῆς στρατηγίας ἕνεκα. ἀπέφηνεν

a Καπαυίδης legiſſe videtur *Lapus*. Ἀγχισιάδης *Vat.* Nymphæ Ἀγχισιάδης meminit *Pauſan.* l. 10. c. 16. In Dardanidarum uxoribus à *Dionyſio* variat *Apollodorus* l. 3. c. 11. b Ἀντιδίκης *Vat.* c Ναΐδος *Vat.* d Φέροντες pro λέγοντες ut apud Latinos eſt poſitum, & πρόσθεν ad τὸ σύμπαντὸν ſc. πόλιν referendum, atque ἀποδοῦναι vel ſimile aliquid ſubaudiendum. *Port.* Verum (inquit *Caſaub.*) ſciendum eſt vocem φέροντες ita paſſim uſurpatam legi in Chronologorum libris, ut hîc à *Dionyſio*; adeo ut fine cauſa *Porto* ſuſpectus hic locus fuerit. Sic *Clem. Alex.* Strom. l. 1. Ἐρατοσθένης δὲ μὴ τὸ ἐφεξῆς ἴσως τὸ Ἰλίου ἁλώσεως τὸν Ὁμήρου ἥλιον φέρει. atque iterum Σωσίβιος δὲ μὴ ἔγνω ἴσως &c. Ὅμηρον φέρει. item Ἀριστοτέλης μὴ τὸν Ἰσοκράτει δόντα φασὶ φέρειν αὐτόν. Sic *Strabo* de Cyrene, ὃν χρόνον φέρουσι μυριανδρήσαντες. & infra l. 5. ὃ πολλοὶ δοκοῦσι χρησφὸς ἐπιχωρίους φερόμενον. e *Lapus* vertit, *deſinente jam vere*: ſed utrum ἦρος vel ἔαρος legerit, incertum eſſe pronunciat *Portus*, quod ἦρος pro *vere* nonnunquam accipiatur, ut conſtat ex *Thucyd.* ejuſque *Schol.* ſub initium lib. 4. Quoniam autem annum a ſolſtitio æſtivo auſpicabantur Attici, ut ex ſequentibus colligitur, ἐνιαυτῷ quam ἦρος malit *Sylb.* Τῶν' ἔαρος cum *Camerario* legit *S. Petitus* in Eclog. Chronol. l. 4. c. 19. p. 323. quod certum eſſe exiſtimat *Caſaub.* tum quod ita & res ipſa poſtulet, quum Thargelion ſit ἐαρινὸς menſis, tum quod *Theod. Gaza*, ex ſcriptis codicibus hunc *Dionyſii* locum proferens, non aliter legat. f Deeſt *Vat.* g Sine dubio (inquit *Scalig.* l. 1. de Emend. Temp. p. 45.) aut fallitur *Dionyſius* aut codex eſt mendoſus, ubi eſt ἔτος ἡμέρας pro ἔτος μίας ἡμέρας. h Ita ex pag. 37. v. 15. & *Lapi* verſione (*legationes accepiſſe*) correxit *Sylb.* Antea in *Ed. Steph.* καὶ τὰς πρεσβείας ὑπὸδεξάσθαι τὰς ἀφ' ἡμῶν. i Ἐπὶ τὴν μετ. *Vat.* k Ἐπισυνιόντας *Vat.* l Λαυίνιον *Vat.* † Die XXIII. Thargelionis. *Caſ.*

* Excidium Trojæ Cycli Metonici anno VIII°. exeunte, qui Embolimæus erat, Thargelion. XXIII°. Jun. Julian. X. nempe dieb. XVII. ante Solſtitium Metonicum Scirrhophorion. X. qui cœpit Jun. Jul. XXVII°. quo Solſtitium obſervavit Meton. Proinde non pro Hiſtoricorum coævorum teſtimonio, ſed pro juniorum, qui ſub Metonico Cyclo vixerint, ratiocinis. Diſſ. 1. de Vet. *Gr.* Ῥωμαίων Cycl. n. 19. Sed exigenda quæ ibi diximus ad hunc, quem jam damus, calculum. Ita ſcilicet, ut poſt hunc annum fluxerint anni 407. ad primam Olympiad. integri, ut in noſtris leguntur tabulis, pro mente Eratoſthenis. Reſpondent enim accuratiſſime. Hinc arceſſendus calculus Dionyſii, qui ab hoc Solſtitio annum primum incipit ab exciſa Troja: vel à *Novilunio Civili* potius quod *Solſtitium* proxime *excipiebat*, poſt diem à Tharg. XXIII°. XXXVII^m. *H. Dodwellus.* a Αμι-

ἀπέστησαν γὰρ αὖθις ἀπὸ τῦ Λατίνε Ρύτολοι, λαβόντες ἡγεμόνα τὴν αὐτομόλεν παὰ τῦ Λατίνε γυναικὸς [a] Αμάτης ἀνεψιὸν, ὄνομα [b] Τυρνόν. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ὅτι [c] τῷ γάμῳ τῆς κηδεστὴν μεμφόμενος, ὅτι πάντων τὸ συγγενὲς [d] ὀθνείοις ἐκήδοιτο, καὶ τὸν Αμάτην παροξύνοντος, καὶ ἄλλων τινῶν συλλαμβανόντων, ἄγων τὴν δύναμιν ἣν αὐτὸς ἦρχε, προσέβαλε τοῖς Ρυτόλοις. πολέμε δὲ ὄντος τῶν ἐγκλημάτων τούτων γενομένε, καὶ μάχης [e] ἰσχυρᾶς, Λατῖνος μὲ ἀποθνήσκει καὶ [f] Τυρνὸς, καὶ τῶν ἄλλων συχνοὶ κρατῦσι δ' ὅμως ⓐ σὺν Αἰνείᾳ. ὀλίγε δὲ τούτε τὴν ὑπὲρ τῆς κηδεστῆ γενομένην ἀρχὴν Αἰνείας παρελαμβάνει. πρία δὲ βασιλεύσας ἔτη μὴ τὴν τῦ Λατίνε τελευτὴν, τῷ τετάρτῳ θνήσκει κατὰ πόλεμον. Ρύτολοί τε γὰρ ὀλίγε τὸν πόλεμον προτύψαντες ἅπαντες [g] πρὸς αὐτὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς βασιλεὺς Τυῤῥηνῶν [h] Μεζέντιος, δείσας [i] περὶ τὴν αὐτῦ χώραν. ἤδη γὰρ ὁρῶν ὅτι μέγα χρῆσθαι τὴν Ελληνικὴν ὁρᾶν δύναμιν ἤρχετο. μάχης δὲ γενομένης κρατερᾶς, ἐν μέσῳ τοῦ Λαυινίε, καὶ πολλῶν ἑκατέρωθεν ἀπολομένων, τὰ μὲ στρατεύματα νυκτὸς ἐπελθόντος διελύθη, τὸ δὲ Αἰνείε σῶμα φανερὸν ὐδαμῆ γενόμενον, οἱ μὲ εἰς θεὺς [k] μετανασῆναι εἶκαζον, οἱ δ' ὑπὸ τῷ πόταμῳ, [l] ᾗπερ ἡ μάχη ἐγένετο, ἀφανισθῆναι. καὶ αὐτῷ κατασκευάζουσιν οἱ Λατῖνοι ἡρῶον, ἐπιγραφὴν τοιάδε κοσμύμενον, [m] ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ, ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ. εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὑπ' Αγχίσε κατασκευασθῆναι αὐτὸ τὸν Αἰνείαν, ὀκταετῆ τρόπεον τῦ πολέμε τούτε τελευτήσαντι. ἔστι δὲ χωμάτιον ὐ μέγα, ἐν μέσῳ αὐτῷ δένδρα κύκλῳ πεφυκότα, θείας ἄξια. Αἰνείας δ' ἐξ ἀνθρώπων μεταστάντος ἑβδόμῳ μάλιστα ἔτει μὴ τὴν Ιλίε ἅλωσιν, Εὐρυλέων παρέλαβε τὴν Λατίνων ἡγεμονίαν, ὁ μετονομασθεὶς Ασκάνιος ὑπὸ τῆ φυγῆ. ἦσαν δὲ τειχήρεις οἱ Τρῶες ὑπὸ τῷ χείμῳ τούτῳ, καὶ τοῖς μὲ πολεμίοις ἀεὶ προσῆν δύναμις· αὐτοὶ δὲ τῶν Λατίνων ἀδυνατοι ἦσαν τοῖς ὑπὸ τῷ Λαυινίῳ πολιορκουμένοις βοηθεῖν. [n] τὸ μὲ οὖν πρῶτον εἰς φιλίαν τε καὶ συνθήκας μετρίας παρεκαλοῦντο τοὺς πολεμίους οἱ περὶ τὸν Ασκάνιον· ὡς δ' οὐδὲν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐπιτρέπειν ἐκείνοις ἠναγκάζοντο [o] καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ διαθῶσι. τῦ δὲ βασιλέως τῶν Τυῤῥηνῶν τά τε ἄλλα ὡς δεδυσκολαμένους ἀφόρητα ἐπιτάσσοντος, [p] καὶ τὸ, οἶνον ὅσον ἂν ἡ Λατίνων γῆ φέρει Τυῤῥηνοῖς ἀπάγειν ἀνὰ πᾶν ἔτος, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγησάμενοι τὸ πρῆγμα, τῆς μὲ ἀμπέλε τὸ κεφαλὴν ἱερὸν ἐψηφίσαντο τοῦ Διὸς τοῦ [q] Λατιαρίε, χάριν ἀμφέσαντες [r] τοῦ Ασκανίε. αὐτοὶ δὲ ἀλλήλοις παρακελευσάμενοι προθύμως ἀγωνίζεσθαι, καὶ θεὺς αἰτησάμενοι συλλαβέσθαι τῶν κινδυνευμάτων, ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, φυλάξαντες νύκτα ἀσέληνον. εὐθὺς δὲ προσβαλόντες τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ὃς ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἦεσαν,

Rutuli enim à Latino rursus defecerant, ductu cujusdam transfugæ, qui erat consobrinus Amatæ Latini uxoris, & Turnus vocabatur. Hic vero propter *Lavinia* nuptias *Latinum, quem cupiebat sibi* socerum, incusans, quod præteritis cognatis generum peregrinum sibi adscivisset, Amata quoque instigante, & nonnullis aliis ei faventibus, cum militum copiis, quibus ipse præerat, se Rutulis adjunxit. His igitur de causis bello exorto, & acri prœlio commisso, Latinus, Turnus, & alii multi *in eo* ceciderunt: Æneas tamen ejusque socii victoriam sunt adepti. Postea vero Æneas soceri regnum ad se devolutum accepit. Quum autem post Latini obitum tres annos regnasset, quarto cecidit in bello: nam & universi Rutuli ex urbibus suis in unum congregati expeditionem contra ipsum fecerunt, & cum ipsis Mezentius rex Tyrrhenorum militavit, suæ ditioni timens. Nam ægre ferebat Græcorum potentiam magis ac magis crescentem. Quum igitur acre prœlium non procul à Lavinio commissum fuisset, multis utrinque desideratis, noctis interventu exercitus diremti sunt: at Æneæ corpus quum nusquam terrarum amplius apparuisset, alii eum ad deos migrasse, alii in flumine, juxta quod pugna fuerat commissa, necatum conjectabant. Atque Latini sacellum ipsi hac inscriptione ornatum dicarunt, PATRI DEO INDIGETI, QUI NUMICII AMNIS UNDAS TEMPERAT. Sunt tamen qui dicunt Anchisæ ab Æneæ exstructum, qui uno ante hoc bellum anno mortem obierat. Est autem tumulus non magnus; & circumcirca sunt arbores in ordinem digestæ, spectatu dignæ. ¶ Æneæ autem ex hac mortali vita ad superos migrante, anno ferme septimo post Ilium captum; Eurylcon, qui in exsilio Ascanius mutato nomine fuerat appellatus, Latinorum regno est potitus. Tunc autem Trojani obsidebantur, & hostium copiæ semper crescebant: sed Latinorum copiæ illis qui Lavinii obsidebantur nullum auxilium ferre poterant. Primum igitur Ascanius ad amicitiam & conditiones æquas hostes invitavit: sed quum illi ad ipsius postulata animum non adverterent, eaque contemnerent, coactus est illorum arbitrio permittere, ut quibus vellent conditionibus bello depositio pacem facerent. Verum, quia rex Tuscorum cum alia multa intoleranda tanquam hominibus in servitutem jam redactis imperabat, tum etiam hoc, ut quicquid vini Latinus ager ferret, id in Etruriam quotannis importarent, rem intolerabilem *ac indignam* rati, vitis omnem fructum ex Ascanii sententia publico decreto Jovi sacrum esse jusserunt. Ipsi vero sese cohortati ad rem fortiter gerendam, & deos precati ut in præsenti periculo sibi faverent, eruptionem ex urbe fecerunt, observata nocte obscura, qua nullum Lunæ lumen apparebat: & confestim hostium vallum aggressi (quod proxime urbem situm erat,

LXV.

Ascanius II.

Per. Jul. 3538. *Ante Chr.* 1176. *A Troja capta* 7. *ut sequitur.* V. 30.

a Αμίζος *Vat.* ut & mox infra. b Τυῤῥηνὸν *Vat.* c Ἐπὶ τῷ γάμῳ τῆς Λαυϊνίας *Vat.* quæ lectio Λαυίνης nomen in superioribus suspectum mihi reddit: adeo ut pro Λαυίνε scribendum sit Λαυϊνίε vel Λαυΐνε, vel saltem Λαυΐνα. *Sylb.* d Græcæ linguæ consuetudo postularet potius ut dicatur ἰδίοις ἐπιτάφοις. *Sylb.* e Ἰσχυρᾶς πολλῆς *Vat.* f Τυῤῥηνὸς *Vat.* g Ἐπ' αὐτὸν *Vat.* h Μεζέντιος, ut apud Latinos & infra p. 52. mavult *Cluverius.* i Περὶ τῆς αὐτῦ χώρας *Vat.* k Μετανεῶσθαι *Vat.* l Potest etiam legi πρὸς τῷ. *Sylb.* m Vide *Livium* l. 1. c. 2. n Τὸ μὲ δὴ *Vat.* o Λύσασθαι *Vat.* p Καὶ τὸν ὅσον *Vat.* q Deest *Vat.* r Omittit

erat, ſuaque munitione cæteras copias tutabatur, quod in loco natura munito factum eſſet, & lectiſſimam Etruſcorum juventutem contineret, cui præerat Mezentii filius, nomine Lauſus) improviſo incurſu munimentum ſtrenue capiunt. Interea vero dum vallum iſtud caperetur, qui in planitie caſtrametati fuerant, lumen intempeſtivum cernentes & morientium clamorem audientes, loca campeſtria deſerentes in montes ſe receperunt. Sed interea ingens trepidatio, tumultuſque eſt exortus, ut ſolet accidere quoties exercitus noctu turbatur, hoſtibus in ipſos, nec militarem diſciplinam nec ordines ſervantes, impreſſionem facturis. Latini vero, poſtquam vi repentina præſidium illud ceperunt, & reliquum exercitum perturbatum animadverterunt, ipſorum tergo inſtabant, fugientesque cædebant & perſequebantur. Tantum autem aberat ut quiſquam ipſorum ad vim propulſandam ſe accingeret, ut ne videre quidem poſſet in quantis malis verſaretur: ſed præ tumultu & inopia conſilii, partim per præcipitia acti peribant, partim in cavernas impervias delapſi in hoſtium poteſtatem veniebant. Sed plerique ignorantes ſe invicem tanquam hoſtes per tenebras confecerunt, atque mutua cæde maximam ſuarum copiarum ſtragem ediderunt. At Mezentius, cum paucis occupato quodam colle, poſtquam filii mortem audivit, & *intellexit* quantus ſibi exercitus interiiſſet, & quem in locum ſe ipſe incluſiſſet, caduceatores, ut in rebus dubiis, de pace acturos Lavinium miſit. Quum autem Aſcanius Latinis ſuaſiſſet ut fortuna moderate uterentur, *Mezentius*, impetrata fide publica ictoque fœdere, diſceſſit cum copiis quas habebat; & dehinc omnibus depoſitis ſimultatibus, quas cum Latinis gerebat, in ipſorum amicitia conſtanter manſit. ¶ Sed anno trigeſimo poſt conditum Lavinium, Aſcanius Æneæ filius, ex oraculo Æneæ dato, alteram urbem condidit; & ex Laurentinis & cæteris Latinis, quotquot meliores ſedes habere cupiebant, traduxit in urbem recens exſtructam, indito ei nomine Alba: eſt enim Alba lingua Græca *Leuce*. Perſpicuitatis autem cauſſa diſtinguitur ab alia urbe, quæ eodem nomine appellatur, alterius nominis adjectione ab ipſius forma petiti: eſt enim velut compoſitum jam nomen ex ambobus, Alba-longa, id eſt, Λευκὴ μακρά. atque nunc quidem deſerta eſt. Nam quum Tullus Hoſtilius Romæ regnaret, ſolo fuit æquata, quod contra ſuam coloniam de principatu contendere viſa eſſet: ejuſque civium multitudinem urbs Roma recepit, ubi prius veterem patriam evertiſſet. Sed hæc poſtea acciderunt. Quum autem conderetur, ædificata fuit juxta montem & lacum, ita ut

LXVI.

Per. Jul. 3563. *Ante Chr.* 1151. *A Troja cap.* 32.

Alba longa.

καὶ λιῦ τοῦ χαρακώματος. ἡ ἄλλης δυνάμεως, ἐν ἐρυμνῷ τε κατεσκευασμένῳ χωρίῳ, καὶ τὴν περιττὴν νεότητα ἐπ' αὐτῇ Τυρρηνῶν ἔχοντι, ἧς ἡγεῖτο Μεζεντίου παῖς Λαῦσος ὄνομα, σάλπιγξ [b] περιφανοῦς τινὸς ἐφόδου, αἰρῆσιν [c] ἐκπεπληγμένος τὸ ἔρυμα. ἐν ᾧ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἠλίσκετο, φῶς τε ἄχαρι ὁρῶντες καὶ ἐν τοῖς πεδίοις ἐρημοπεδοῦντες, καὶ βοὴν ἐπὶ πολλοῖς ἀκούοντες, [d] ἔφυγον ἐκλιπόντες τοὺς ταπεινοὺς τόπους ἐπὶ τὰ ὄρη. ἐν δὲ τούτῳ πολλὴ ἐγένετο ταραχὴ καὶ θόρυβος, οἷα ἐν νυκτὶ κινηθείσης φαλαγγος, ὡς αὐτίκα [e] μάλα ἐπὶ πολεμίοις σφίσιν ἐπιστρατευθείσιν οὐ σιωπῇ κόσμῳ ἐπὶ τέλη ἑστῶσιν. οἱ δὲ Λατῖνοι, ἐπειδὴ τότε φεύγειν ἐξ ἐφόδου κατειλήφεσαν, καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἔμαθον ταραττόμενον, ἐπέκειντο αὐτοῖς κτείνοντες καὶ διώκοντες. ἐπὶ δ' οὐχ ὅπως τις ἐπὶ ἀλκὴν τραπέσθαι ἐπεχείρησεν, ἀλλ' οὐδὲ μαθεῖν [f] ἐν οἷς κακοῖς ἐπὶ ἐδύναντο. ὑπὸ δὲ θορύβου καὶ ἀμηχανίας, οἱ μὲν ἐπ' ἀκρημνῶν φερόμενοι διεφθείροντο, [g] οἱ δ' εἰς φάραγγας ἀνεξόδους ἐμπίπτοντες ὀλίσκοντο· οἱ δὲ πλεῖστοι ἀγνοήσαντες, ἀλλήλους ἀνὰ τὸ σκότος ὅσα πολεμίους διέθεσαν, καὶ ὁ πλεῖστος αὐτοῖς φόνος ἀλληλοκτόνος ἐγίνετο. Μεζέντιος δὲ σὺν ὀλίγοις λόφον τινὰ καταλαβὼν, ἐπειδὴ τοῦ παιδὸς τὴν μάχην [h] ἤκουσε, καὶ [i] ὅσος αὐτῷ στρατὸς διέφθαρτο, [k] ἐν οἵῳ τε χωρίῳ κατακεκλεισμένος ἑαυτὸν ἦν, ὡς [l] ἐν ἀπορίᾳ χρήματος, ἔπεμψε κήρυκας εἰς τὸ Λαβίνιον περὶ φιλίας ἀσφαλεσομένους. Ἀσκάνιος δὲ τοῖς Λατίνοις παραινέσας τῇ τύχῃ συμβουλεύοντος, ἄδειαν εὐόμως, ἀπῆλθεν ὑποσπόνδους [m] μετ' ὅσης εἶχε δυνάμεως, καὶ τὸν ἀπὸ τῆδε χρόνον ἅπαντα ἀσφαλισάμενος τὴν ἔχθραν πρὸς [n] τοὺς [o] Λατίνους, βέβαιος φίλος ἦν. Τριακοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ Λαβινίου, [p] πόλιν ἑτέραν οἰκίζει, κατὰ τὸ γινόμενον Αἰνείᾳ θέσφατον, Ἀσκάνιος ὁ Αἰνείου· καὶ μεταγει τούς τ' ἐκ Λαβινίου καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων ὅσοις ἦν βουλομένοις ἄμεινον οἰκεῖν, εἰς τὴν νεόκτιστον, ὄνομα τῇ πόλει θέμενος Ἄλβαν. ἔστι δὲ ἡ Ἄλβα κατ' Ἑλλάδα γλῶτταν Λευκή. σαφηνισμῶ δὲ ἕνεκα διορίζεται πρὸς ἑτέραν πόλιν ὁμώνυμον ἐπωνύμου, [p] τοῦ σχήματος ἐπικατηγορήσας. ἔστι δὲ ἅπερ συνῳκισμένον ἤδη τέλεσμα ἐξ ἀμφοῖν, Ἄλβα λόγγα· τοῦτο δ' ἔστι, Λευκὴ μακρά. νῦν μὲν οὖν ἔρημός ἐστιν. ἐπὶ γὰρ [q] Ὁστιλίου Τύλλου Ῥωμαίων βασιλέως, στασιάζειν δόξασα πρὸς τὴν ἀποικίαν περὶ τῆς ἀρχῆς, ἀνῃρέθη. τὸ δ' ἐν αὐτῇ πολιτευόμενον πλῆθος, [r] καθελοῦσα τὴν μητρόπολιν, [s] πόλις" ὑποδέξασα Ῥώμη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς [t] ἐκνευσμένοις χρόνοις ἐγένετο. νίκα δὲ οἰκίζει, πρὸς ὄρει καὶ λίμνῃ κατεσκευάσθη, τὸ μέσον

a Omittit *Vat.* *b* Si ἀπειλῆς malis, facile aſſentiar. *Sylb.* *c* Ἐκπεπληγμένος τὸ ἐχθρικὸν *Vat.* *d* Ἐφόβουν *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Ἐν οἷς ἄνευ κακοῖς *Vat.* *g* Οἱ δ' εἰς ἑαυτοὺς οὐκ ἐχόντως φάραγξιν *Codd. Ven. & Vat.* aliquanto obſcurius. *h* Ἐπύθετο *Ven. & Vat.* *i* Omittit *Ven.* *k* Hæc non ſatis commode poſſunt ab illo ἤκουσε pendere: ideo vel ἦγεν vel aliquid ſimile deſiderari videtur. *Port.* *l* Ἐν ἀπόρῳ *Vat.* *m* In *Ed. Steph.* ὅσης ἔχε δυνάμεως. quod ſi à *Dionyſio* fuiſſe credendum ſit, ἔχων deeſſe aut ἀπήγαγε pro ἀπῆλθε ſcribendum. altera vero illa lectio μετ' ὅσης ἔχε δυνάμεως (quam ex *Cod. Ven.* deprompſit *Sylburgius*) vix ferenda eſt. Scribo potius μετ' ὅσης ἔχε δυνάμεως, ut alibi μετ' ἐλάττονος ἢ ὅσης τοῦ ἴσου ἔχειν δυνάμεως. *Steph.* Ideo cum ſimiliter in *Cod. Vat.* ac conjecerat *Steph.* ſcriptum repererim, veram lectionem reſtituere non dubitavi. *n* Abeſt *Vat.* *o* Mancus eſt hic locus in *Ed. Steph.* nos πόλιν ἑτέραν &c. uſque ad τῇ τῶν ἄλλων ex *Ven. Cod.* [cui conſentit *Vat.*] inſeruimus, quæ agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *p* Τὸ χῶμα *Vat.* *q* Ordine præpoſtero pro Τύλλου Ὁστιλίου. quæ ἀναστροφὴ etiam alibi reperitur. *r* Ἡ καθελοῦσα *Vat.* Eleganti (inquit *Sylb.*) paronomaſia ſignificat urbem Romam Albanæ civitatis filiam, ſublata matre, cives ejus in ſuum gremium recepiſſe. *s* Deeſt *Vat.* *t* Suſpectum eſt vocabulum ἐκνευσμένοις *Steph.*

a Omittit

μέσον ἐπέχουσα ἀμφοῖν· καὶ ἦν ὄφος τεῖχος τῆς πόλεως ζῶντα, δυσάλωτον αὐτὴν παῦλα. τό τε γὰρ ὄρος ἐν τοῖς πάνυ ὀχυρόν τε καὶ ὑψηλόν ἐστιν, ἥ τε λίμνη βαθεῖα μὲν μεγάλη, καὶ αὐτὴν ἀφεῖ κλειστάδων ἀναπεπταμένων ἐκδέχεται τὸ πεδίον, ταμιευομένων ᵃ ὁπόσα βούλονται τῶν τῆδε ἀνθρώπων τὸ ὕδωρ. ἐπόκειται δὲ τῇ πόλει πεδία θαυμαστὰ μὲν ἰδεῖν, πλούσια δὲ καὶ καρποὺς ἐξενεγκεῖν παντοδαποὺς, καὶ ἔστιν ᵇ οὐδετέρων ἧττον ἄλλης Ἰταλίας, μάλιστα δὲ τὸ καλούμενον Ἀλβανὸν οἶνον, ἡδεῖ καὶ καλὸν, ἔξω γε Φαλέρνου λεγομένου, τῶν γῆν ἄλλων ἁπάντων ἀφαφῶσαν. Ἐν δὲ τῇ κτίσει τῆς πόλεως θαῦμα ᶜ μέγα λέγεται γενέσθαι. καθασκευασθέντος γὰρ τοῖς ἔνδοθι τῶν θεῶν, οὓς Αἰνείας ἐκ τῆς Τροάδος ἐκόμισε καὶ κατίδρυσεν ἐν τῷ Λαυινίῳ, ναοῦ, κρεῖον ἔχοντος ἄδυτον, καὶ τῶν ἱδρυμάτων ἐκ τοῦ Λαυινίου κομισθέντων ἐκ τοῦ νεὼ εἰς τοῦτον τὸ μυχὸν, ᵈ εἰς τὴν ὑπαῖθρον νύκτα κεκλεισμένων τῶν μάλιστα τῶν θυρῶν, καὶ φόβου παθόντων οὔτε τεθεόλων οὔτε ὀρφνῶν, ἀφανισθέντα τὰ βρέτη τὴν ἕδραν, ὅθι τῶν ἀρχαίων εὑρέθησαν κείμενα βάθρων· μεζονομασθέντα δὲ αὖθις ἐκ τοῦ Λαυινίου σὺν ἱκετείαις καὶ θυσίαις ᵉ ἀρεσηλόοις, εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ὁμοίως ἀνελθεῖν. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἀπορεῖν ὅ, τι χρήσονται τοῖς τεθέγμασιν, ὅτε δίκαι τῶν πατρῴων θεῶν ᶠ κατοικεῖν ἀξιοῦντας, ὅτε ὅθι τὴν ἐκλειφθεῖσαν οἴκησιν αὖθις ἀναστρέφειν. τελευτῶντας δὲ γνώμην εὑρέσθαι, ἣ ἔμελλεν ἀποχρώντως ἀμφοτέροις ἕξειν· τὰ μὲν ἕδη κατὰ χώρην ἐᾶσαι μένειν, ἄνδρας δὲ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἐκ τῆς Ἄλβας εἰς τὸ Λαυίνιον αὖθις ἐποίκους μεταγαγεῖν. καὶ ἐγένοντο ⓐ πεμφθέντες ἑξακόσιοι μελεδωνοὶ τῶν ἱερῶν, αὐτοῖς μεταναστάντες ἐφεστίοις· ἡγεμὼν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἐτάχθη Αἴγεστος. τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν Πενάτας, καλοῦσιν· ⓐ δὲ ἑρμηνεύοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν τὄνομα, οἱ μὲν ᵍ Πατρῴους ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ Γενεθλίους· εἰσὶ δ' οἳ Κτησίους, ἄλλοι δὲ Μυχίους, οἱ δὲ Ἑρκείους. ἔοικε δὲ τούτων ἕκαστος κατά τιν' τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἐπίκλησιν· κινδυνεύουσί τε ʰ ὑ τὸ αὐτὸ πάντες, ὄνομα γέ πως τὸ αὐτὸ λέγειν. σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν περὶ Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κιβώτια σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ, καὶ κέραμον Τρωϊκὸν τινά φησι), τὰ δὲ τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαυινίῳ κείμενα ἱερεῖ· πυθέσθαι δὲ αὐτὸς ταῦτα τῶν ἐπιχωρίων. ἐγὼ δὲ ὅσα μὲν ὁρᾶν ἄπασιν οὐ θέμις, ὅτε τῶν ὁρώντων ἀκούειν, οὐδ' ἂν ἐπιγράφειν οἴομαι δεῖν. τιμιστὸν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ᵏ ὅσοι πλείω τῶν συγγραφυμένων ἐπὶ τὸ νόμιμον ζητεῖν ἢ γινώσκειν ἀξιοῦσιν. Α δὲ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, καὶ ὅτῳ ἔστιν ἀποκωλύει με περὶ αὐτῶν

horum medium ſpatium occuparet: atque hæc ipſi urbi murorum loco erant, eamque difficilem expugnatu reddebant. Nam & mons cum primis natura munitus eſt & excelſus, & lacus profundus & magnus: eumque planities excipit per clauſtra, quæ aperiuntur ab incolis, aquam arbitratu ſuo diſpenſantibus. Urbs autem ſpectat in ſubjectos campos, qui ſunt amœnitatis admirandæ, maximamque omnis generis frugum copiam ferunt, nec ulli alii Italiæ agro cedunt: præcipue vero quia producunt vinum quod Albanum vocatur, ſuave & pulchri coloris; quod, excepto Falerno, cætera omnia vina bonitate longe ſuperat. ¶ Dum autem urbs conderetur, magnum prodigium accidiſſe ferunt. Quum enim templum cum adyto conditum fuiſſet ſimulacris deorum, quos Æneas ex agro Trojano ſecum vexerat & Lavinii collocarat; quumque ſtatuæ ex templo Lavinienſi in hæc penetralia tranſlatæ fuiſſent, ſequenti nocte foribus, tunc potiſſimum optime clauſis, & parietibus tectiſque prorſus intactis, ſimulacra, mutatis ſedibus, in iiſdem baſibus inventa tradunt in quibus ante fuerant collocata: quamvis autem cum ſupplicationibus & ſacrificiis pacificis Lavinio rurſus fuiſſent tranſportata, tamen in eundem locum ut ante rediiſſe. Homines vero aliquamdiu quid facto opus eſſet dubitaſſe, quia neque ſine diis patriis eſſe, neque in ſedes à ſe derelictas reverti volebant. Tandem vero conſilium ab ipſis initum, quod utrique rei ſatisfacere poterat. Decreverunt enim ſimulacra in eodem loco ſinere, & viros, qui curam ipſorum gererent, ex Alba ad Lavinium incolendum rurſus traducere. Atque miſſi fuerunt ſexcenti ſacrorum curatores, qui cum integris familiis eo migrarunt: Ægeſtus autem ipſis dux fuit præfectus. Hos vero deos Romani quidem Penates vocant: ſed qui vocabulum iſtud Græco ſermone volunt interpretari, partim Πατρῴους, partim Γενεθλίους appellant. ſunt etiam qui Κτησίους, alii Μυχίους, alii Ἑρκείους vocant. Horum vero unuſquiſque, ob aliquod iſtorum deorum officium, hoc nomen ipſis videtur impoſuiſſe. Omnes autem, quamvis non eodem modo rem exprimant, idem tamen aliquatenus dicunt. De ipſorum vero habitu & forma Timæus hiſtoricus in hunc modum ſcribit: ſacra, quæ in adyto templi Lavinienſis ſunt recondita, eſſe caducea ferrea & ærea, & * Trojanum vas fictile. Hæc autem ex ipſis regionis incolis ſe audiſſe dicit. Ego vero, quicquid omnibus videre aut ab iis qui viderunt audire nefas eſt, ne ſcriptis quidem prodendum cenſeo. Quinetiam aliis ſuccenſeo, qui curioſius quærere aut cognoſcere volunt plura quam legibus eſt conceſſum. ¶ Sed quæ ego ipſe vidi, & ſcio, & à quibus declarandis nulla religio me deterret, hæc

LXVII.

LXVIII.

ᵃ Ὅσιον uſurpatum eodem modo quo ſupra p. 47. v. 26. ᵇ Ἑκατέρων adverbialiter accipiendum, vel cum *Vaticano Codice* legendum ἑκάτερος. *Sylb.* ᶜ Μέγιστον *Vat.* ᵈ Ὑπὸ τῷ ὑπαίθρῳ *Vat.* ᵉ Ἐπιχωρίοις *Vat.* unde & ἐξαστυχείοις legendum forſan aliquis ſuſpicaretur. ᶠ Οἰκεῖν *Vat.* ᵍ *Lapi* verſio habet πατρῴους pro, πατέρας & mox ἑρκείους pro ἑρκίους: quæ ferri poſſe exiſtimat *Sylb.* ʰ Non abſurda *Gelenii* lectio ὁ κῦ τὸ αὐτό. Sed quum negativa ὁ abſit à *Vat. Cod.* ἁμᾶς pro ἅμας repoſito, non male ſic legamus, κινδυνεύουσί τε ᾗ αὐτὸ πάντες ἁμῶς γέ πως λέγειν: quo modo *Lapus* vertit; *ſequunturque omnes quodam modo idem dicere.* Ἁμῶς pro ἅμας *Cujacius* quoque in ſui libri margine adſcripſerat. *Sylb.* Fortaſſe ſcripſit ἅμας γε ὡσεὶ ᾗ αὐτὸ λέγειν, aut certe ὁ κῦ ᾗ αὐτὸ πάντες, manente in ſequentibus ea quam habemus lectione. *Steph.* Illa ὁ ᾗ αὐτὸ deſiderantur in *Cod. Vat.* ⁱ Suſpicor *Dionyſium* ſcripſiſſe, ἐπ' ἂν ἐπίσταμαι, γεγράφειν οἴομαι δεῖν. Opponit enim illis iſta, ἃ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, καὶ ὅτῳ ἔστιν ἀπο. *Steph.* ᵏ Ὅσους *Vat.* ˡ Trojanam veſtam fictilem. *Gelen.* Κιγκμὸν lucernam interpretari malit *Barbelotius* tom. I. pag. 299. quoniam Heſychius Κιγκμὸς appellat λυχνοστάν, ut legendum eſſe docuit *Petitus.*

hæc ſunt: Romæ templum monſtratur non procul à foro (in eo viæ compendio quod fert ad Carinas) * ſupra modum obſcurum nec magnum ſtructura: & vernacula gentis lingua locus is Subolivis vocatur. In hoc autem loco poſitæ ſunt Trojanorum deorum imagines, quas quivis cernere poteſt, cum inſcriptione DENATES, quæ Penates ſignificat. Priſci enim homines, quum P nondum eſſet inventum, hujus literæ vim per literam D mihi videntur expreſſiſſe. Sunt autem duo juvenes ſedentes cum haſtis, quas ſeorſum tenent, artificii antiqui opus. Multas etiam alias horum deorum imagines in antiquis templis conſpeximus: & in omnibus apparent duo juvenes, habitu cultuque militari. Hæc igitur videre fas eſt: fas etiam eſt audire & ſcribere de illis quæ tradidit Calliſtratus Hiſtoriæ de Samothraciæ rebus auctor, & Satyrus priſcarum fabularum collector; & cum alii multi tum Aratinus poëta omnium, quos novimus, antiquiſſimus. Sic igitur illi ſcribunt: Chryſen, Palantis filiam, quum Dardano nupſiſſet, pro dote attuliſſe Minervæ munera, Palladia ſcilicet, & Magnorum deorum ſacra, quorum myſteria didicerat. Sed quum Arcades, diluvium fugientes, Peloponneſum reliquiſſent, & in inſula Thraciæ ſedes collocaſſent, Dardanum hîc diis iſtis templum exſtruxiſſe, nec aliis proprium ipſorum nomen declaraſſe: & ritus illis inſtituiſſe, quos & ad hoc uſque tempus Samothraces obſervant. Sed quum majorem populi partem in Aſiam traduxiſſet, ſacra deorum & myſteria illis reliquiſſe, qui in inſula remanſerant: ſed Palladia & deorum imagines cum reliquis rebus, quas convaſarat, ſecum abſportaſſe. Quum autem de ſedibus oraculum conſuleret, inter multa alia quæ didicit, hoc etiam oraculum de ſacrorum cuſtodia tunc accepiſſe;

In urbe, quam condetis, diis cultum purum ſemper
Statues, & obſervantia coles, ſacriſq; Choriſq;.
Nam dum hæc veneranda in veſtra regione fuerint
Dona Jovis virginis, conjugis tuæ, iſta urbs tibi
Erit inexpugnabilis, in perpetuum omnes dies.

LXIX. ¶ Dardanum igitur, in urbe quam condidit, & quam de ſuo nomine nominavit, hæc ſimulacra reliquiſſe. Poſtea vero, quum Ilium conditum fuiſſet, hæc ſacra ab ejus nepotibus eo fuiſſe tranſlata. Ilienſes autem templum & adytum ipſis in arce feciſſe, & quantamaxima cura potuerunt hæc ſervaſſe, quod ea divinitus

γεγραφε, τοιάδε ἔστι· νεὼς ἐν Ρώμῃ πλησίον τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τὸν λόφον, κατὰ τὴν ὁδὸν ἣ Καρινὰς φέρουσιν ὀνόματι, ἀφανὴς σκοτεινὸς ἰδρυμά τε μέγας. λέγεται δὲ ἐν αὐτῷ ἑδράνοις γλαφυροῖς, Υπελαίαις τὸ ἀρχαῖον. ἐν δὲ τούτῳ κεῖνται τῶν Τρωϊκῶν θεῶν εἰκόνες, ἅπασιν ὁρᾶν, ΔΕΝΑΣ ὀνομαζομένοις ἔχουσαι, δηλοῦσαι τοὺς Πενάτας. δοκεῖ γάρ μοι, τοῦ Π μήπω γράμματος εὑρημένου, τῷ Δ τὴν τούτων δύναμιν τοὺς παλαιοὺς. εἰσὶ δὲ νεανίσκοι δύο καθήμενοι, δόρατα διειληφότες, τὰ παλαιᾶς ἔργα τέχνης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν ἱεροῖς ἀρχαίοις εἴδωλα τῶν θεῶν τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ ἐν ἅπασι νεανίσκοι δύο φρατιωτικὰ σχήματα φαίνονται ἔχοντες. ὁρᾶν μὲν δὴ ταῦτα ἔξεστι, ἀκούειν δὲ καὶ γράφειν αὐτά, ἃ Καλλίστρατός τε ὁ περὶ Σαμοθρᾴκης συνταξάμενος ἱστορίαν, καὶ Σάτυρος ὁ τὰς ἀρχαίας μύθους συναγαγών, καὶ ἄλλοι συχνοί, παλαιότατος δὲ ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ποιητὴς Ἀρατῖνος. λέγουσι γοῦν ὧδε· Χρύσην τὴν Πάλαντος θυγατέρα γαμηθῆναι Δαρδάνῳ, φερνὰς ἐπενεγκαμένην δωρεὰς Ἀθηνᾶς, τά τε Παλλάδια καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, διδαχθεῖσαν αὐτῶν τὰς τελετάς. ἐπειδὴ δὲ ἐπομβρίᾳ φεύγοντες Ἀρκάδες Πελοπόννησον μὲν ἐξέλιπον, ἐν δὲ τῇ Θρᾳκίᾳ νήσῳ τὰς βόας ἰδρύσαντο, κατασκευάσαι τε Δάρδανον οἰκητήρια τῶν θεῶν τούτων ἱερὰ, ἀρρήτους τοῖς ἄλλοις ποιῆσαι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὀνομασίας, καὶ τὰς τελετὰς αὐτοῖς, τὰς καὶ εἰς τόδε χρόνου γινομένας ὑπὸ Σαμοθρᾳκῶν, ἐπιτελεῖν. ὡς δὲ μετῆλθε τοῦ λαοῦ τὸ πλέονα μοῖραν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὰ μὲν ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ τὰς τελετὰς τοῖς ὑπομείνασιν ἐν τῇ νήσῳ καταλιπεῖν· τὰ δὲ Παλλάδια καὶ τῶν θεῶν εἰκόνας κατασκευασάμενον ἀναλαβεῖν μετ' αὐτοῦ. χρησμῳδούμενον δὲ περὶ τῆς οἰκήσεως τά τε ἄλλα μαθεῖν, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν τῆς φυλακῆς τόνδε χρησμὸν λαβεῖν·

Εἰς πόλιν, ἣν κτίσητε, θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
Θεῖναι, καὶ φυλαχῆς τε σέβειν θυσίας τε χορούς τε.
Εἰ δ' ἂν μὲν τάδε σεμνὰ καθ' ὑμετέρην χώραν ᾖ
Δῶρα Διὸς κούρης ἀλόχου σέθεν, ἡ δὲ πόλις σοι
Ἔσται ἀπόρθητος τὸ αἰεὶ χρόνου ἤματα πάντα.

Δάρδανον μὲν οὖν ἐν τῇ κτισθείσῃ τε ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ ὀνομασίας ὁμοίας τυχούσῃ πόλει τὰ ἔθνη καταλιπεῖν. Ιλίου δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ συνοικισθέντος, ἐκεῖ μετενεχθῆναι τοὺς τῶν συγγόνων αὐτοῦ τὰ ἱερά. ποιήσασθαι δὲ τοὺς Ιλιεῖς νεών τε καὶ ἄδυτον αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ἀκρᾳ, καὶ φυλάττειν δι' ἐπιμελείας ἧς ἐδυνάντο πλείστης, θεσπεσιώτατά τε ἡγημένους

a In *Cod. Ven.* mendoſe *Kauginus*. tu ſi *Kapivas* malis, retracto accentu, facile aſſentiar. *Sylb.* b Ita cum *Cod. Ven.* & *Gelenii* verſione. In *Ed. Steph.* eſt Υπιλαῖτις, & mendoſius in *Lapi* verſione *Hypeleus*. At *Glareanus* cum *Eraſmo* reponit *Supellex*, quod Lar cuſtos eſſet ſupellectilis. *Cujacius* legit *Subvelia*. *Sylb.* Scribi debet Οὐλιαῖ τῷ χωρίῳ. nam olim falſus ſum, quum emendabam Υπιπλακιαῖς *Subveteribus*, inſulſam *Porti* (Σπήλαιον τῷ χωρίῳ reponentis) conjecturam refutans. *Varro* de vita populi Rom. l. 13. *Tullum Hoſtilium in Velis, ubi nunc eſt ædes Deum Penatium*. meminit etiam *Feſtus* in voce *Munium*. *Caſaub.* ad *Sexti Aurel. Victoris Epitomen*. c Δίφρους *Cod. Ven.* cujus exemplaris margini adſcriptum erat ἀντὶ τοῦ Θίλυμνι τοῦ δ' ἀντὶ τοῦ ϙ παλαιοῦ. *Cujacius* mavult Δενάλις, cui *Gelenius* adſentiri videtur. *Sylb.* Θίμις *Vat.* & mox, τῶ Ἥρᾳ μήτι γεγενημένῳ ἀδελφῷ, τῶν οὐκέτι δηλῶν ἀνάμνησιν τῷ Πλατ. d Sed veriſimilius *Scaliger* inde colligit, Π quondam habuiſſe figuram, quæ proxime accederet ad Δ. Vide eum in digreſſione de Ionicis literis ad Euſebii an. DCXVII. e Δίφρους δ' εἰλιφότες *Vat.* f Ἐχοντες ἱππικὸν *Vat.* g Ἰφρῆ *Vat.* h Ἀρωτῖνος *Vat.* & *Lapi Cod.* rectius, ut opinatur *Voſſ.* de Poëtis Gr. c. 2. i Ἀποίγυμαι *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Τῷ λεὼ τῶν πλείω *Vat.* m Legendum fortaſſe ἀναπεπαυκέναι vel συναπεπαυκέναι, ut ſignificet ſimulachra iſta non tunc primum à Dardano fabricata, ſed convaſata, ſeu cum cæteris ſupellectilibus collecta. *Sylb.* n Αγεσθαι *Vat.* o Χθονὸς μίμνῃ *Vat.* p Αλίχῳ malit *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*. q Mallem vel τῶν ἐγγόνων, vel τῶν οἰκείων, ut *Lapus* videtur legiſſe. Si codex mendo caret, *ab ipſius cognatis* vertendum. *Sylb.* & *Port.* * Juxta hanc interpretationem ὑπερεχῆ pro adverbio intendentis poſitum eſt. Aliter ſic: *ob locorum ac ædificiorum circumjacentium eminentiam obſcurum. Portus.*

a Καρινὰς

ἠρημώνης τῆς, καὶ σωτηρίαν ἀπ' αὐτῶν ἐκείνων μόνης δὲ τῆς κάτω πόλεως, ἡ Λίνειος σὺν τοῖς ἱεροῖς τοῖς μεγάλων θεῶν, φέρεται ἐκ τοῦ ἀδύτου τά τε ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, ἃ ὅ, τε ἔτι τοῦτο Παλλάδιον ἐλήφθη ὑπ Ὀδυσσέως καὶ Διομήδους παντὸς εἰς Ἴλιον ἀφικομένης λαθεῖν. οἴχεσθαί τε κομίσαντες ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ ἐλθόντι ἄχρι εἰς Ἰταλίαν. Ἀρχεῖνος δὲ φησι μέχρι Διὸς δόξαν Δαρδάνου Παλλάδιον ἐν, καὶ τοῦτο ἐν Ἰλίῳ, ἕως ἡ πόλις ἁλίσκοιτο, κατακρυβὲν ἐν ἀδύτῳ. εἰκόνα δὲ ἐκείνου κατασκευασθέντα μηδὲν ἐν τῷ ἀρχετύπου διαφορᾷ, ἀπάτης τῶν ἐπιβουλευόντων ἕνεκα, ἐν φανερῷ τεθῆναι, καὶ αὐτὸν λαθεῖν ἐπιβουλευσάμενον λαθεῖν. τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰταλίαν ὑπ' Αἰνείου κομισθέντα ἱερά, τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι πειθόμενος, γεγράφω τῶν τε μεγάλων θεῶν εἰκόνας εἶναι, οὓς Σαμοθρᾷκες Ἕλλήνων μάλιστα ὀργιάζουσι καὶ τὸ μεμυθευμένον Παλλάδιον, ὃ φασι τὰς ἱερὰς φυλάττειν παρθένους ἐν ναῷ κείμενον Ἑστίας, ἔνθα καὶ τὸ ἀθάνατον ἀφανοῦζεται πῦρ. ὑστερον δ' ἐν ὑστέρῳ λεχθήσεται λόγῳ. εἶη δ' ἂν καὶ ταῦτα τοῖς βεβήλοις ἡμῶν ἄδηλα ἕτερα. ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τῶν Τρωϊκῶν ἱερῶν τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἀσκάνιος δὲ ὀγδοήκοντῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τελευτήσαντος, παρέλαβε τὴν ἡγεμονίαν Σιλβίος, ἀδελφὸς ὢν Ἀσκανίου, μετὰ τὸν Αἰνείου θάνατον γενόμενος ἐκ Λαυίνας τῆς Λατίνου θυγατρὸς, ὃν φασιν οἱ τοῖς ὄρεσιν ἐπὶ τῶν νομέων ἐκτραφῆναι. τοῦ γὰρ Ἀσκανίου παραλαβόντος τὴν βασιλείαν, παιδὸς ἡ Λαυίνα γενομένη, μή τι δεινὸν ἐπ' αὐτῇ πάθῃ κατὰ τὸ τῆς μητρυιᾶς ὄνομα, ἐγκύμων φῦσα, δίδωσιν ἑαυτὴν Τυρρηνῷ τινι συοφορβῶν ἐπιμελητῇ βασιλικῶν, ὃν ἤδει Λατίνου γενόμενον ἐν τοῖς μάλιστα παρεσήμενον. ὁ δ' εἰς ὕλας ἐρήμους ἀγαγὼν αὐτὴν ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινα, φυλαττόμενον ὀφθῆναι τοῖς εἰδόσι, ἔτυχεν ἐν τῇ νάπῃ καταισκευάσας οἴκησιν· ἣν τὸ ἐγκυμονούμενον ἀποκυησάσης, ἀναιρεῖταί τε καὶ τρέφει, Σιλβίον ὀνομάσας ἀπὸ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἂν εἴ τις Ἑλλάδι γλώσσῃ λέξειεν Ὑλαῖον. χρόνῳ δὲ περιόντος, ὡς πολλὴν ζήτησιν ἔσχεν ἡ γυναικὸς ὑπὸ τῶν Λατίνων γενομένην, καὶ δι' αἰτίας ὄντα τῷ πλήθει τὸν Ἀσκάνιον, ὡς ἀπηνιότατα τὸν παῖδα πεποιηκότα, φερέζει τῷ δήμῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μὲν τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς νάπης. τύχῃ δὲ τοιαύτῃ χρησάμενος Σιλβίος, τὸν ἐφ' ἑαυτοῦ ἔσχεν ὀνομασίαν, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου γένος ἅπαν τὸν βασιλείῳ προέλαβεν, ἐπειδὴ τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ τελευτῆσαι συνέπεσεν, ἀμφίλογον γενομένην πρὸς ἕνα τὸν προσεύσαντα τὸν Ἀσκανίου παῖδα Ἴουλον, ἀξιοῦντα τὴν πατρῴαν ἀρχὴν παραδέξασθαι· τὸν δὲ δίκην ἐπεψήφισεν ὁ δῆμος, ἄλλοις τε ἐπαχθεῖς λόγοις,

fibi nifi, publicamque ſalutem ex illis pendere crederent: ſed quum urbis pars inferior caperetur, Æneam, ante potitum, ex adytis ſacra magnorum deorum, & Palladium, quod adhuc ſupererat, abſtuliſſe: alterum enim ab Ulyſſe & Diomede Ilium noctu profectis ſurreptum fuiſſe. Æneam igitur ex urbe diſceſſiſſe, eaque ſecum tuliſſe, & in Italiam tranſportaſſe. Sed Aratinus ait unum Palladium Dardano à Jove datum, atque hoc in urbe Iliaca, donec urbs caperetur, in adyto reconditum fuiſſe. Sed imaginem ejus effictam fuiſſe, quæ ne minimum quidem ab exemplari differebat: & in propatulo fuiſſe poſitam, ad eos fallendos qui inſidias ipſi ſtruxiſſent, atque hanc à Græcis per inſidias fuiſſe ſurreptam. Sacra igitur quæ Æneas in Italiam tranſtulit, viros *ſupra* nominatos ſequutus, ajo fuiſſe magnorum deorum ſimulacra, quos inter Græcos Samothraces potiſſimum colunt; & Palladium illud fabulis celebratum, quod in templo Veſtæ reconditum (ubi & ignis perpetuus aſſervatur) à ſacratis virginibus cuſtodiri ferunt. De quibus poſtea dicetur. Fieri tamen poteſt ut præter hæc ſint & alia nobis profanis incognita. Sed de Trojanorum ſactis hæc ſufficiant *dicta*.

¶ Quum autem Aſcanius trigeſimo octavo ſui regni anno mortem obiiſſet, Silvius imperium accepit: quia erat Aſcanii frater, ex Lavina Latini filia poſt obitum Æneæ procreatus, quem à paſtoribus in montibus educatum ajunt. Quum enim Aſcanius regno potitus fuiſſet, Lavina, vehementer metuens ne quid gravius propter novercæ nomen ab ipſo acciperet, quum eſſet gravida ſe commiſit fidei cujuſdam Tyrrheni, qui regiis ſubulcis præerat, quod eum Latino cum primis familiarem fuiſſe ſciret. Is vero ipſam, ut quandam vulgarem mulierem, in ſilvas deſertas duxit, cavenſque ne ab illis conſpiceretur, quibus nota eſſet, aluit in tugurio quod in nemore exſtruxerat. Quum autem hæc fœtum edidiſſet, & ſuſcepit & educavit, & à ſilva Silvium appellavit: ut ſiquis ſermone græco Hylæum vocaret. Sed temporis progreſſu, quum magnam hujus mulieris inquiſitionem à Latinis fieri cognoviſſet, & Aſcanium plebi ſuſpectum eſſe, & accuſari, quaſi puellam ſuſtuliſſet, rem populo patefecit, & mulierem cum puero è nemore produxit. Tali itaque caſu & fortuna Silvius nomen ante dictum habuit, & univerſa ipſius progenies. Regnum autem adeptus eſt poſt fratris mortem, ſed non ſine controverſia: quam propterea habuit cum Iulo, qui filiorum Aſcanii natu major erat, atque in regnum paternum ſuccedere poſtulabat. Sed populus ſuis ſuffragiis eam litem diremit, cum aliis rationibus ad hoc adductus, tum

LXX.

Silvius. III. *Per. Jul.* 3576. *Ante Chr.* 1138. *A Troj. capt.* 45.

a Καρτηρὸν τῆς ἄκρας *Vat.* b Νυκτὸς φασὶν αἱ Ἴλιον ἀφικομένων πλοιῳ λαθεῖν *Vat.* c Ἀρχεῖνος iterum *Vat.* & *Lapi Cod.* d Τέως ἐως ἡ πόλις *Vat.* e Μᾶλλον τῆς ἀρχετύπου διαφέρειν *Vat.* f Τόῤῥῃ (quia Tyrrhus memoratur *Virgilio Æn.* 7. v. 485. & *Auctori* de Origine gentis Rom. c. 16.) legunt *Gelen.* & *Portus.* g Si quis malit συοφορβῶν, ſive συοφορβίων (ut infra pag. 65. juxta Ed. *Sylb.*) non multum refragabor. *Sylb.* cui adſentitur *Port.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* in quo συοφορβῶν, ut & *Virgil.* & *Auctor* de Orig. gentis Rom. apud quos Tyrrhus magiſter eſt regii pecoris. Quanquam (ut ait *Sylb.*) & greges pariter & paſtores gregarii poſſunt hoc loco intelligi. h Λατῖνος *Vat.* i Οἴκησιν, ἣ τοιαῖς γάνεσιν. ἣ ὑ πυρὸν ἐλεύθερον ἐκαμπύτιν τι *Vat.* & *Lapi Cod.* k Λέξῃ *Vat.* l Ita & *Lapus.* Sed rectius *Gelenius*, qui legit ἔσται. τὸν δ' βασιλείου πατρ. pro quo facit *Livius* initio lib. 1. *Manſit Silvius poſtea omnibus cognomen, qui Alba regnarunt. Sylb.* m Ἀμφίλογον *Vat.* & *Lapi Cod.* n Quoniam ἐπιψηφίζειν vulgo ſignificet *confirmare*, fortaſſe melius τὸν δῆμον ἐψήφισε legeretur; vel ἐπιψηφίζει, quod idem valet ac δῆμον ψῆφος ἀφαιρεῖ. *Port.*

a Ἴουλον

tum vero præcipue quod Silvius matre natus esset, ad quam hæreditario jure regnum pertinebat. At Iulo pro regno sacra quædam potestas & honor attributus fuit, qui regia dignitate præstantior est & vitæ securitate & tranquillitate. Hoc autem honore vel ad meum usque tempus ipsius progenies fruebatur, quæ ab illo gens Julia vocatur. Hæc autem familia omnium, quas scimus, maxima & illustrissima fuit. Tulit enim duces longe præstantissimos, qui virtutibus nobilitatem suam omnibus facile probarunt: de quibus alio in libro declarabitur quantum convenit.

LXXI. ¶ Quum autem Silvius undetriginta an-
Æneas Silv. IV. nos imperium tenuisset, Æneas ipsius fi-
lius in principatum ejus succedens annos
triginta & unum regnavit. Post hunc La-
Latin. Silv. V. tinus quinquaginta & unum annos impera-
Alba Silv. VI. vit. Post hunc Alba undequadraginta an-
Capetus S. VII. nos. Post Albam Capetus viginti sex
Capys S. VIII. annos. Deinde Capys duodetriginta. Post
Calpet. S. IX. Capyn Calpetus regnum retinuit, usque ad
Tiberin. S. X. decimumtertium annum. Deinde Tiberinus annos octo regnavit. Hunc autem prælio juxta flumen commisso periisse ferunt. Abreptus autem aquæ currentis impetu, fluvium, qui prius Albula vocabatur, *Tiberin* de suo nomine vocatum reliquit. Tiberino autem
Agrippa S. XI. successit Agrippa, qui annos XLI. regnavit.
Allades S. XII. Post Agrippam Allades, tyrannicum & diis invisum ingenium, undeviginti annos. Hic autem, quum esset deorum contemptor, machinas excogitarat, quibus fulmina imitaretur, & strepitus tonitruis similes ederet, quibus homines tanquam deus terrere volebat. Sed quum imbres & fulmina *vera* in ejus domum cœlitus irruissent; & lacus, juxta quem habitabat, præter morem redundasset, diluvio obrutus cum tota familia periit. Et nunc etiam in quadam parte lacu deficiente, quum aquæ recesserunt & imæ lacus partes stant immotæ, atriorum ruinæ & domus manifesta vestigia cernun-
Avent. S. XIII. tur. Aventinus vero, qui ab eo regnum accepit, (à quo unus è septem collibus, qui mœnibus Romanis cinguntur, nomen sum-
Procas S. XIV. psit) XXXVII. annos regnum tenuit. Procas post hunc XXIII. annos regnavit. Deinde
Amul. S. XV. Amulius, qui præter jus regnum occupavit, quod ad Numitorem ipsius fratrem majorem natu pertinebat, per annos XLII. regnavit. Sed quum Amulius sublatus fuisset à Romulo & Remo, qui ex sacrata virgine fuerant procreati, ut mox dicetur, post illius
Numit. S. XVI. mortem Numitor, adolescentum avus maternus, regnum legitimum recepit. Postea vero secundo anno regni Numitoris, post Ilium captum CCCCXXXII. Albani, colonia Romuli Remique ductu missa, Romam condiderunt, initio primi anni septimæ olympiadis, qua
Urbs condita Per. Jul. 3963. Ante Chr. 751. Daïcles Mesenius in stadio vicit, archonte Athenis Charopo, decennalis imperii anno 1°.

ἡ δ' οὐχ ἥκιστα ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλουίου Ἀθαναλήρᾳ τῆς ἀρχῆς. Ἰούλῳ δὲ αὐτὴ ἡ βασιλείας ἱερά τις ἐξουσία παρῆν τιμή, τό τε ἀνυπεύθυνος τοῦ ἄρχεσθαι καὶ μοναρχεῖσθαι ἐν τῇ μεγίστῃ δὴ βίᾳ· ὃ καὶ ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος διεκριθῆ-
τό, [a] Ἰούλιοι κληθέντες ἀπ' ἐκείνου. ἐγένετο δὲ μέγιστος 57
ἅμα καὶ λαμπρότατος οἶκος οὗτος, ὃν ἡμεῖς ἴσμεν ἄνδρας δὲ διαφορωτάτους ἐξήνεγκεν, οἷς τὸ εὐγενὲς αἱ ἀρεταὶ μὴ ἀπιστεῖσθαι παρέσχον ὑπὲρ ὧν ἐν ἄλλῳ δηλωθήσεται λόγῳ τὰ προσήκοντα.

Σιλουίου δ' [b] ἐνὸς δέοντα [c] τεσσαράκοντα ἔτη κατασχόντος τὴν ἀρχήν, Αἰνείας υἱὸς αὐτοῦ Ἀγρολεξάμενος τὴν δυναστείαν, [c] ἐπὶ πλείω τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐβασίλευσε. μεθ' ὃν τοῦτον, ὃν καὶ πεντήκοντα Λατῖνος ἦρξεν ἔτη. Ἄλβας δὲ μεθ' οὗτον ἐνὸς δέοντα πεντηκοντούτης [d] ἐτῶν ἐβασίλευσε. μεθ' ὃν Ἄλβαν Κά-
πυς ἐξ ὅτου τοῖς εἴκοσιν. ἔπειτα Κάπυς, δυοῖν δέοντα τεσσά-
κοντα. μεθ' ὃν Κάπυν, Κάλπητος ἄρχει τεσσαράκοντα ἔτῶν κατέσχε τὴν ἀρχήν. ἐξῆς δὲ Τιβερῖνος ὀκταετῆ χρόνον ἐβασίλευσε. τελευτήσας δὲ [e] τοῦτον ὑπὸ μάχην περὶ πόλεμῷ γενομένῃ λέγεται· παρενεχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, ἐπώνυμον ἑαυτοῦ καταλιπὼν τὸν πόλεμον, Ἀλβούλαν καλούμενον πρότε-
ρον. Τιβερῖνος δὲ διάδοχος [f] Ἀγρίππας ἐν ᾧ τεσσαράκοντα ἐβασίλευσεν ἔτη. μεθ' ὃν Ἀγρίππαν, [g] Ἀλλάδης, [h] τυραννικόν τι χρῆμα καὶ θεοῖς ἀπεχθόμενον, ἐνὸς δέοντα εἴκοσιν· ᾧ παρεφρονήκει τὰ δαιμόνια κατασκευάσαντι κεραυνῶν τε μι-
μήματα καὶ κτύπου βροντῆς ἐμφερεῖς, οἷς ἐδόκει τοὺς ἀνθρώπους ὡς θεὸς ἐκπλήττειν. ὄμβρων δὲ καὶ κεραυνῶν [i] εἰς τὸν οἶκον καταπεμφάντων, τό τε λίμνης, ἀφ' ἧς οἰκιῶν ἐτύγχανε, πλημμύραν οὐκ εἰωθυῖαν λαβούσης, καταπλυσθεὶς πανοίκιος διόλλυται. καὶ νῦν ἔτι ἀμελειποίσης τὸ λίμ-
νης ὑπὸ μέρει τινὶ, ὅταν ὑποχωρήσῃ τὸ νᾶμα, καὶ φανερὸς ὁ βυθὸς γίνηται, παρῴδων ἐρείπια καὶ ἄλλα οἰκήσεως ἴχνη φαίνεται. Ἀβεντῖνος δὲ μετὰ τοῦτον [j] δυναστείαν Ἀγροδεξάμε-
νος, [k] ὃς [l] ἐπὶ λόφου τινὸς ἐπώνυμος ἐγένετο [l] συμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ, τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη [l] ἀρχὴν κατέσχε. Πρόκας δὲ μεθ' οὗτον ἔτη εἴκοσι καὶ τρία. ἔπειτα Ἀμύλιος, [l] ὃς καὶ σὺν δίκῃ τὴν βασι-
λείαν καθαρὰν [m] Νομίτορι προσήκουσαν, ὃς ἦν αὐτῷ πρεσβύτερος ἀδελφὸς, δύο καὶ τεσσαράκοντα ἔτη δυναστεύει. Ἀμυλίου δὲ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, [l] ὃν ἐκ [l] ἱερᾶς κόρης γενομένων, ὡς αὐτίκα λεχθήσεται, μεθ' [l] ὃν ἐκεῖνος φανεὶς ὑπολαμβάνει [l] τὴν νόμῳ δυναστείαν Νομίτωρ ὁ [l] νεανίσκων μητροπάτωρ. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει [l] Νομίτορος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ [n] τετρακοσιοστῷ μεθ' [l] Ἰλίου ἅλωσιν, ὑποκύσαι φίλαντες Ἀλβανοὶ, Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τοῦ ἡγεμονίαν αὐτῆς ἐχόν-
των, κτίζουσι Ῥώμην, ἔτους ὀγδοηκοστοῦ πρώτου [l] ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἐπὶ οὗπερ στάδιον [o] Δαΐκλης [p] Μεσήνιος, ἄρχοντος Ἀθήνησι [q] Χαροπῆ ἔτους [l] δεκαετίας πρῶτον. 58

Ἀμφιδη-

a Ιυλου in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ιούλου cum *Lapo* & *Gelenio* legendum esse, satis notum est ex utriusque linguæ historicis. *Sylb.* b Desunt *Vat.* c Dicitur & ἴνος πλείω & ἰν πλείω apud probatissimos Scriptores. Hic autem & mox v. 13. χρόνον subaudiendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* d Ετη *Vat.* e Οὗτος *Vat.* f Αχρίππας & infra Αχρίππαν *Vat.* & *Lapi Cod.* g Αλλάδης *Vat.* Αλλάδου *Lapi Cod.* h Τυραννικὸν *Vat.* i Εἰς [l] εἰκῇ αὐτοῦ *Vat.* k Ἀφ' ἃ [l] ἐπὶ *Vat.* l Vel illud ὃς tollendum, vel pro πρότερον reponendum πρότερος, alioqui oratio erit σφάλλης. Quanquam si ὁ ὃς σὺν legas, levior erit mutatio. *Port.* Articulum ὃς omittit *Vat.* m Νομήτορι & mox Νομήτωρ & Νομήτορος in *Cod. Vat.* quod ad Græcum idioma magis accedit, sicut Νομήτωρ ad Latinum. n Τεσσαρακοστῷ *Lapi Cod.* sed mendose. *Sylb.* o *Al.* Δαικλῆς. p *Al.* Μεσήνιος. q Χαροπῶς *Vat.* Unde abjecto Σ quod voci accessit ex syllaba finali præcedentis Αθήνησι, genuinam habemus lectionem, qua infra utitur *Dionysius* pag. 61. juxta *Ed. Sylb.*

a Τὰς

Ἀμφισβητήσιος δὲ πολλῆς ἔσης καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως, ἢ περὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, αὐτὸς ἐμοὶ δοκεῖν ἅπαντα τὰ ὁμολογούμενα πρὸς ἁπάντων ἐξ ἀνάγκης ἐπελθεῖν. Κεφάλων μὲν γὰρ ὁ Γεργίθιος συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον· τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα. τέτταρας δὲ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. ἔφασαν δὲ Δημαγόραν καὶ Ἀγαθύλλῳ καὶ ἄλλους συχνοὺς ὁ, τε χρόνος, καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἡγεμὼν ὁ αὐτός. [a] ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ὑπ' Ἀργείων περιχθείσας συναγαγὼν, Αἰνείου φασὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντος μετ' Ὀδυσσέως, οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως· ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. [c] Τοῦτον δὲ λέγει τοῖς ἄλλοις Τρωάσι παραπλεύσασθαι, πλὴν μετ' αὐτοῦ ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη, βαρυνομένων τῇ πλάνῃ. ὁμολογεῖ δ' αὐτῷ καὶ Δαμαστὴς ὁ [d] Σιγεὺς, καὶ ἄλλοι τινές. Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινας ἱστορεῖ τῶν ἀπὸ Τροίας ἀναχομισαμένων παρεπλεύσαι, Μαλέαν ἔπειτα χειμῶνι βιαίῳ καταληφθέντας, τέως μὲν ὑπὸ τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῇ καὶ πελάγους πλανᾶσθαι πολυτρόπους, ὕστερον δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς Ὁπικῆς, ὃς καλεῖται [e] Λάτιον, ὑπὸ τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενον. ἀσμένους δὲ τὴν γῆν ἰδόντας, ἀπολιθοῦσαί τε τὰς ναῦς αὐτόθι, καὶ ἀφορμὰς ἑαυτοῖς χειμερινὴν ὥραν, παρασκευαζομένους ἔαρος ἀρχομένου πλεῖν. ἐμπρησθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα τῶν νεῶν, οὐκ ἔχοντας, ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν, ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίους ἐν ᾧ κατέλαβον χωρίῳ ἱδρύσασθαι. συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο, ἀφ' γυναῖκας αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον [f] ἔχοντες ἐξ Ἰλίου. Τούτας δὲ κλέψαντας τὰ πλοῖα, φοβουμένους μὴ οἴκαδε [g] Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, εἰς εἰς Ἀυλέιδην ἀφίξοιντο. Καλλίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας, Ῥώμην τινὰ [h] Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίδα, γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Αὐσονίων, καὶ γεννῆσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον· οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς θέσθαι τὄνομα. [i] Ξεναγόρας δὲ ὁ συγγραφεὺς, Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης υἱὸς γενέσθαι τρεῖς, Ῥῶμον, [k] Ἀντίαν, [l] Ἀρδέαν· οἰκίσαντας δὲ τρεῖς πόλεις, ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομασίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀποφαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον τοῦτον δὲ λέγει τινὲς μὲν τοῦ Ἀσκανίου, τινὲς δὲ τοῦ Ἡμαθίωνος παῖδα εἶναι. εἰσὶ δὲ τινες οἳ τὸν Ῥώμην ἀπὸ Ῥώμης τῆς Ἰταλοῦ, [m] μητρὸς δὲ Ἠλέκτρας, τῆς Λατίνου θυγατρὸς.

¶ Quoniam autem inter ſcriptores magna eſt dubitatio tam de ipſo tempore quo urbs condita fuit, quam de ipſis urbis conditoribus, ne ego quidem rem iſtam, ut omnium confeſſione confirmatam, obiter & paucis declarandam cenſui. Nam Cephalon Gergithius, ſcriptor antiquiſſimus, anno ſecundo poſt bellum Iliacum ait urbem fuiſſe conditam ab illis qui cum Ænea ex Ilio incolumes profugerant; ejuſque conditorem fuiſſe affirmat Remum, coloniæ ducem: hunc autem fuiſſe unum ex Æneæ filiis: Æneam enim quatuor filios habuiſſe, Aſcanium, Euryleontem, Romulum, & Remum. Demagoras etiam, & Agathyllus, & multi alii idem tempus & eundem coloniæ ducem fuiſſe teſtantur. Sed is qui de ſacerdotibus quæ Argis erant ſcripſit, & ea collexit quæ cujuſque tempore facta ſunt, ait Æneam cum Ulyſſe è Moloſſis Italiam appulſum urbem condidiſſe; eamque de unius Iliadum Romæ nomine vocaviſſe. Hanc autem dicit, nimio errore fatigatam, alias virgines Trojanas impuliſſe, ut una ſecum naves incenderent. Eique aſſentitur Damaſtes Sigenſis, & alii quidam. At Ariſtoteles philoſophus ſcribit, quoſdam Græcos, ex Tro[illegible] revertentes, dum circum Maleam navigarent, violenta tempeſtate correptos, aliquamdiu quidem ventis agitatos per varias maris partes erraſſe: tandem vero in eum regionis Opicæ locum perveniſſe, qui Latium vocatur, & mari Tyrrheno adjacet. Quum autem lubenter terram vidiſſent, in id littus naves ſubduxiſſe, & hyemem ibi tranſegiſſe, ſeſe ad navigationem ineunte vere parantes. Sed navibus incendio nocturno conſumptis, quum inde diſcedere non poſſent, neceſſitatis vi coactos, præter voluntatem in illo ipſo loco ſedes ſuas fixiſſe quo primum appulerant. Hoc autem ipſis accidiſſe mulierum captivarum opera, quas ſecum ex Ilio ducebant. Naves vero ab his incenſas fuiſſe, quod Græcorum reditum in patriam metuerent, quaſi in ſervitutem eſſent venturæ. Sed Callias, qui Agathoclis res geſtas conſcripſit, ait, Romam quandam, unam è Trojanarum numero quæ cum cæteris Trojanis in Italiam venerant, Latino Aboriginum regi nupſiſſe, eique duos filios peperiſſe, Remum & Romulum: eoſque urbi à ſe excitatæ matris ſuæ nomen poſuiſſe. At Xenagoras hiſtoricus, ex Ulyſſe & Circe tres filios, Remum, Antiam & Ardeam, procreatos dicit, & ab his tres urbes conditas, conditiſque nomen ipſorum inditum fuiſſe ſcribit. Sed Dionyſius Chalcidenſis ſtatuit Remum urbis conditorem fuiſſe: ſed eum juxta quoſdam, Aſcanii, juxta alios, Emathionis filium eſſe dicit. Sunt etiam qui dicunt Romam conditam fuiſſe à Remo Itali filio, qui ex Electra Latini filia natus eſt.

LXXII.

¶ Quam-

[a] Τὰς ἱερείας malit *Portus*. Sed hæc lectio (inquit *Caſaub.*) à recepta & vera ſine ratione recedit. Laudat *Dionyſius* his verbis ſcriptorem Annalium Argivorum. Apud Argivos autem index anni & titulus, ut *Cenſorinus* loquitur, erat nomen τῆς ἱερείας ſeu *ſacerdotis Junonis*, ut apud Athenienſes ὁ ἄρχων & apud Romanos *Conſules*. Nomen auctoris (qui ſcripſit Συναγαγὼν vel Ἀναγράψας τὰς ἱερείας τῆς ἐν Ἄργει, eodem forſan modo quo *Demetrius Phalareus* ἀρχόντων ἀναγραφὰς) ignoramus: etſi olim in notis ad *Laërtium* id opus *Heraclidæ Lembo* tribuimus, ducti auctoritate *Joſ. Scaligeri*. Et nunc ægre adſentimur, neque enim illa *Dionyſii* verba, τὰ κατ' ἐνιαυτὸν ἀναγράψαντα, cum illo interpretamur, τὰ κατ' ἐνιαυτὸν χρόνου ἀναγράψαντα; ſed τὰ κατ' ἐνιαυτὸν ἱερείαν ἀρ. [b] Μετ' Ὀδυσσέως *Vat.* [c] Τούτου δ' ἴδιος *Vat.* [d] *Al.* Σιγλεὺς. Per Syncopen Σιγλεὺς eſſe exiſtimat *Sylb.* ut Ἀσβὸς ab Ἄσβυτος apud *Steph. Byz.* & Θεμιστοκλῆς à Θεμιστόκλειος apud *Pauſaniam*. [e] Λατῖνον *Vat.* & *Lapi Cod.* [f] Ἀχαιοὺς ἐξ Ἰλίου *Vat.* [g] Τῶν Ἀχαιῶν *Vat.* [h] Τρωάδων *Vat.* [i] Male Ξενοκράτης in *Ed. Steph.* [k] Ἀντέαν *Lapi Cod.* [l] Ἀρδέαν *Vat.* [m] Μητρὸς δὲ Λαοδίκης *Vat.*

LXXIII. ¶ Quamvis autem & multos alios Græcos ſcriptores afferre poſſim, qui varios urbis conditores fuiſſe tradunt, tamen ne videar eſſe verboſior, ad Romanos ſcriptores redibo. Verumtamen apud Romanos nullus exſtat antiquus hiſtoricus, aut fabularum ſcriptor: ſed eorum unuſquiſque ſuum opus compoſuit ex antiquis narrationibus, quæ in ſacris tabulis adſervantur. Horum vero quidam Romulum & Remum, Romæ conditores, Æneæ filios fuiſſe dicunt; alii, Æneæ ex filia nepotes: ſed quo patre nati non etiam aperte declarant. Eos autem Latino Aboriginum regi obſides ab Ænea datos, quum inter indigenas & advenas fœdus eſt ictum: & à Latino, qui ipſos amore magno complectebatur, non ſolum cæteris humanitatis officiis liberaliter tractatos; ſed etiam, quum is ſine virili prole deceſſiſſet, ex parte quadam hæredes regni ab eo relictos. Alii vero dicunt, Ænea defuncto Aſcanium, omni accepto imperio, cum fratribus Romulo & Remo tum illud, tum regionem & Latinorum vires tripartito diviſiſſe. Ipſum deinde Albam & alia quædam oppida condidiſſe: Remum vero, Capuam, à proavo Capy denominatam, ſed Anchiſam ab avo Anchiſe: & Æneam, quæ poſtea dicta Janiculum, à patre ſuo denominatam ædificaſſe: ſed Romam de ſuo nomine dictam condidiſſe. Hanc autem aliquamdiu deſertam manſiſſe: ſed quum poſtea altera colonia veniſſet, quam Albani Romuli Remique ductu eo miſerant, priſtinam formam recepiſſe. Unde colligitur, Romam bis fuiſſe conditam: ſemel quidem, paullo poſt bellum Trojanum: iterum vero, ætate xv. poſt priorem urbem conditam. Quod ſiquis ad remotiora reſpicere velit, & tertia quædam Roma his antiquior invenietur, quæ condita fuit antequam Æneas & Trojani in Italiam venirent. Hoc autem nec vulgaris aliquis, nec recens ſcriptor memoriæ prodidit: ſed Antiochus Syracuſanus, cujus & ante mentionem feci. Is enim ait, Morgete in Italia regnante (erat autem tunc Italia à Tarento Pæſtum uſque *tota* ora maritima) ad eum quendam Romanum exſulem veniſſe. Hæc autem ſunt ipſius verba: "Poſtquam Italus "conſenuit, Morges regnavit. Hujus tem-"pore, vir quidam nomine Siculus, Roma "profugus, ad eum venit. Atque ex hujus Syracuſani ſcriptoris auctoritate, quædam antiqua Roma belli Trojani temporibus prior invenitur. Sed utrum in eodem loco ſita fuerit in quo noſtri ſeculi urbs incolitur, an vero alius locus ita vocaretur, quum ille rem iſtam incertam reliquerit, ne ego quidem conjicere poſſum. De priſcis igitur Romæ ædificationibus, hæc quæ jam ſunt dicta ſufficere puto.

LXXIV. ¶ Poſtremam vero ejus ædificationem, ſive conditionem, ſive quocunque alio nomine

Ἔχω δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν Ἑλληνικῶν παρέχεσθαι συγγραφέων, οἱ διαφόρους ἀποφαίνουσι τοὺς οἰκιστὰς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δόξαιμι μακρηγορεῖν, ὅτι τοὺς Ῥωμύλον ἐλευσομαι συγγραφεῖς. παλαιὸς μὲν οὖν ὅτι συγγραφεύς ὅτι λογογράφος ὅτι Ῥωμύλον τόδε ἴσασι. οἱ παλαιῶν μύθους λόγων τὰ ἱερᾶς δέλτους σῳζομένων, [b] ἕκαστος τὰς πράξεις ἀνέγραψε. τούτων δέ τινες μὲν Αἰνείου γενέσθαι φασὶν λέγουσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, τοὺς οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης· ἕτεροι δὲ θυγατρὸς Αἰνείου παῖδας· ὅτου δὲ παρὸς, οὐκέτι διορίζοντες· δοθῆναι δ' αὐτοὺς φασὶ Αἰνείᾳ Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Αὐσονίων ὁμηρεύσοντας, [c] ὅτε αἱ πίστεις τοῖς ὑπηκόοις πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐγένοντο. ἀσπαζόμενον δὲ αὐτοὺς Λατῖνον τῇ τε ἄλλῃ θεραπείᾳ πρεπόντως εὖ, [d] οἰκόνομόν τε ἅπαντος ἄπαιδα τελευτῶντα, ἀμφοδόχους μέρους τινὸς τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς καταλιπεῖν. ἄλλοι δὲ λέγουσιν Αἰνείου τελευτήσαντος, Ἀσκάνιον ἅπασαν [e] τὴν ἀρχὴν παραλαβόντα, νεῖμασθαι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον, τήν τε χώραν καὶ τὴν δύναμιν [f] τῶν Λατίνων τε ἀρχῆς· αὐτὸν μὲν δὴ τήν τε Ἄλβαν κτίσαι καὶ ἄλλ' ἄττα πολίσματα· [g] Ῥῶμον δὲ Καπύην μὲν, ἀπὸ τοῦ πρεσβυτάτου Κάπυος· Ἀγχίσην δὲ, [h] ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου· Αἰνείαν δὲ, τὴν ὑστέραν κληθεῖσαν Ἰάνικλον, ἀπὸ τοῦ πατρός· Ῥώμιλον δὲ, ἀφ' ἑαυτοῦ. Ταύτην δὲ χρόνους τινὰς ἐρημωθεῖσαν, ἑτέρας αὖθις ἐλθούσης ἀποικίας, ἣν Ἄλβανοὶ ἔστειλαν, ἠγεμόνα Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, τὴν ἀρχαίαν κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὥστε δυοῖν εἶναι τῇ Ῥώμῃ τοὺς κτίστας· τὴν μὲν, ὀλίγον ὕστερον τῆς Τρωϊκῶν γενομένην· τὴν δὲ, πεντεκαίδεκα γενεαῖς ὑστερῆσαν τῆς πρώτης. εἰ δέ τις ἀποδεῖν βούλοιτο τὰ πρωτεῖα, καὶ τρίτη τις ἀρχαιοτέρα τούτων εὑρεθήσεται Ῥώμη, γενομένη πρὶν Αἰνείαν καὶ Τρῶας [i] ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν. Ταῦτα δὲ ὁ τῆς [k] Ἀντιόχου Συρακουσίου, ὃν καὶ πρότερον ἐμνήσθην. φησὶ δὲ Μόργητος μὲν Ἰταλίας βασιλεύοντος· ἦν δὲ τότε Ἰταλία ἡ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας πᾶσα· [l] ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν ἄνδρα φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ὧδε· "ἐπεὶ δὲ Ἰταλὸς κατέγηρα, Μόργης ἐβασίλευσεν. ὅτε "τούτῳ δὲ ἀνὴρ ἀφίκετο ἐκ Ῥώμης φυγάς· Σίκελος ὄνο-"μα αὐτῷ. κτίσει μὲν δὴ [m] Συρακουσίων συγγραφέα, παλαιά τις εὑρίσκει [n] πρότερον τῶν Τρωϊκῶν χρόνων ἡ Ῥώμη. πότερον δὲ περὶ τὸν αὐτὸν ἦν τόπον, ἐν οἷς ἡ νῦν οἰκουμένη πόλις ἐστὶν, ἢ χωρίον ἕτερον ὕστερον ἐτύγχανεν ὀνομαζόμενον, ἀσαφὲς ἐκεῖνο καταλιπόντος, οὐδ' ἐγὼ δύναμαι συμβαλεῖν. πρὸ μὲν οὖν τῶν παλαιῶν κτίσεων ἱκανὰ ἠγοῦμαι τὰ προειρημένα. Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης [p] γενόμενον [q] οἰκισμὸν, ἢ κτίσιν, ἢ ὅπη δήποτε χρὴ

a Forſan per ἱερὰς δέλτους intelligit libros iſtos, quos ſub finem lib. 9. vocat ἱστορίων βίβλους, & qui in ſacris ſcriniis repoſiti adſervabantur. b Ἐκαστος τι παραλαβὼν Vat. c Ὅτι τῇ αἱ πίστεις Vat. d Καὶ οἰκόνομον ἅπαντος Vat. e Τὴν Λατίνων ἀρχὴν Vat. f Τὴν Λατίνων Vat. g Καπύλιον μὲν Ῥῶμον Vat. & Lapi Cod. haud ſcio an convenientius, inquit Sylb. h Ipſiſſima hæc verba proferuntur à Steph. Byz. v. Ἀγχίση: adeo ut mirari ſubeat Doctiſſ. Berkelium tam gravi in errore verſari, ubi in hunc Stephani locum commentatur. i Loquendi genus duriuſculum, huic tamen Auctori (& Poëtis) ſatis familiare. Port. k Antiochi perperam in Cod. Vat. l Ἐλθεῖν ἐς αὐτὸν Vat. m Συβαρισίων in Ed. Steph. errore manifeſto. n Καὶ πρότερον Vat. o Articulus ὁ tollendus videtur. cohærent enim iſta παλαιά τις Ῥώμη Vat. p Deeſt Vat. q Diſtinguit inter οἰκισμὸν & κτίσιν: ut indicet ſe pro comperto non habere, fuiſſetne Roma à poſteris Æneæ reſtaurata tantum & incolis frequentata, quod eſt οἰκίζειν, an exſtructa & condita, quod eſt κτίζειν. Quanquam non ignoramus κτίζειν ſæpe de colonia aliquo deducta dici, & κτίστας appellari quorum ductu & auſpiciis colonia fuerit deducta. Caſ.

a Apud

χρὴ λέγειν, Τίμαιος μὲν ὁ Σικελιώτης ὅτε αὖ ὅτῳ κανόνι χρησάμενος, ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένην γενέσθαι φησὶν, ὀγδοήκοντα τεσσαράκοντα ἔτεσι πρὸ τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Λεύκιος δὲ ὁ Κίγκιος, ἀνὴρ οὐκ ἐν βουλευταῖς συνηθὴς, τρισὶ καὶ τριάκοντα ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ ὁ Πόρκιος Ἑλληνικὸν μὲν οὐκ οἶδέν τινα χρόνον ἐθεμέλιος δὲ γενόμενος, εἰ καί τις ἄλλος, εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας, ἔτεσιν ὑποφαίνει δυσὶ καὶ τεσσαράκοντα καὶ τριακοσίοις ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν. ὁ δὲ χρόνος ὅτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἐρατοσθένους χρονογραφίαις, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος. ὅτι δὲ εἰσὶν οἱ κανόνες ὑγιεῖς οἷς Ἐρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἄν τις ἀπευθύνοι τοὺς Ῥωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς, ἐν ἑτέρῳ δεδήλωταί μοι λόγῳ. ὁ γὰρ ἠξίουν, οὐκ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι πείθομαι· ὑπὸ δὲ τοῖς Ἀγχισιάδαις κειμένου πίνακος ἑνὸς καὶ μόνου τινὸς πίστιν ἀδιάσειστον ἐπιλιπών, ἀλλὰ τοὺς ἐπιλογισμοὺς, οὓς αὐτὸς προσέθημεν εἰς μέσον, ἐπανιόντας τοῖς βουληθεῖσιν ἐσομένους, ἐξενεγκεῖν. ἡ μὲν οὖν ἀκρίβεια ἐν ἐκείνῳ δεδήλωται τῷ λόγῳ· λεχθήσεται δὲ καὶ ἀφ' ἡμῶν τῆσδε τῆς πραγματείας αὐτά τε ἀναγκαιότατα. ἔχει δὲ ὧδε· ἡ Κελτῶν ἔφοδος, καθ' ἣν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἑάλω, συμφωνεῖται σχεδὸν ὑπὸ πάντων, ἄρχοντος Ἀθήνησι Πυργίωνος, γενέσθαι, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ὀγδοηκοστῆς ὀλυμπιάδος. ὁ δὲ πρὸ τῆς καταλήψεως χρόνος ἀναλόγως εἰς Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον, τοὺς πρώτους ὑπατεύσαντας ἐν Ῥώμῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, ἔτη περιείληφεν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα καὶ ἑξακόσια. δεδήλωται δὲ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν, καὶ τῶν καλουμένων Τιμαιείων ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρὸς, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μὲν ἑαυτοῦ ὁμοεθνέσι, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα, παραδιδόναι. πολλοὶ δ' εἰσὶν ὑπὸ τῶν τιμαιείων οἷον ἄνδρες ἐπιφανεῖς οἱ διαφυλάττοντες
61 αὐτά· ἐν οἷς εὑρίσκω δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος τὴν Ῥώμην ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δῆμον γενομένην, ἢ παραλήψασθαι καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις κοινὸν ὄντα, ὑπατευόντων Λευκίου Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Τίτου Μαλλίου Καπιτωλίνου, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἐνιαυτοῖς δέοντι εἰκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἔτει. ὅτι τῆς Κελτικῆς ἐφόδου, ἣν τῷ δευτέρῳ μετὰ τὴν τιμαιον ἔτει γενομένην εὑρίσκομεν, ἐκπεπληρωμένων τῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν γενέσθαι. εἰ δὲ τοῦτο τὸ ἀφήγημα τοῦ χρόνου πεπόνται ὀλυμπιάδων εὑρίσκεται γενομένων, ἀνάγκη τοὺς πρώτους ὑποδιχθέντας ὑπατεύειν ὁμολογεῖν ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἰσαγόρου παρειληφέναι τὴν ἀρχὴν, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ὀλυμπιάδος.

rem appellare velis, Timæus Siculus (nescio quam regulam sequutus) ait incidere in idem tempus quo Carthago condebatur, in annum videlicet XXXVIII. ante primam olympiadem. At Lucius Cincius, vir ordinis senatorii, in quartum duodecimæ olympiadis annum incidere dicit. Porcius autem Cato nullam Græcam temporum rationem declarat: & quum, si quis alius, in antiquis historiæ scriptis colligendis accuratus fuerit, affirmat *Romam conditam* quadringintis triginta duobus annis post bellum Trojanum. Hoc vero tempus, si dimetiaris secundum Eratosthenis Chronographias, in primum septimæ olympiadis annum incidit. Canones autem, quibus Eratosthenes est usus, sanos esse, & quomodo quis Græcam supputandi rationem ad Romanam dirigere possit, alio libro declaravimus. Nolui enim, ut Polybius Megalopolitanus, hoc solum dicere, me credere Romam conditam fuisse anno secundo septimæ olympiadis. Neque uni & soli Anchisensium tabulæ fidem, re non diligenter examinata, adhibere: sed rationes, quas in medium protuli, cujusvis judicio perpendendas relinquere volui. Accurata igitur temporum supputatio in illo libro declarata est: tamen in hoc quoque tractatu dicentur quæ maxime sunt necessaria. res autem ita se habet. Gallorum expeditio, qua Romanorum urbs capta est, fuit (ut propemodum omnes auctores communi consensu fatentur) archonte Athenis Pyrgione, circiter primum annum nonagesimæ octavæ olympiadis. Tempus vero quod urbis expugnationem præcessit, si reducatur ad Lucium Junium Brutum & Lucium Tarquinium Collatinum, qui Romæ consulatum primi gesserunt post sublatum regium dominatum, centum & viginti annos complectitur. Hoc autem cum ex aliis multis apparet, tum etiam ex commentariis qui Censorii vocantur, quos filii à patribus per manus accipiunt, & maxima cura suis posteris tanquam sacra paterna tradere conantur. Multi autem sunt illustres viri ex censoriis familiis qui diligenter hoc servant: in quibus invenio duobus annis ante captam urbem censum populi Romani habitum, cui, quemadmodum & aliis, hoc tempus est adscriptum, "Lucio Valerio Potito & Tito Manlio Capitolino consulibus, post expulsos reges "anno centesimo undevigesimo. Quare Gallorum expeditionem, quam anno post censum habitum secundo susceptam comperimus, centum & viginti annis absolutis factam constat. Si igitur hoc temporis spatium XXX. olympiadas conficere constat, necesse est fateri, eos, qui primi Romæ consules designati & *creati* fuerunt, magistratum iniisse archonte Athenis Isagora, anno primo sexagesimæ octavæ olympiadis.

¶ Si

a Apud Chronologos idem fere est κανὼν quod *Epocha*, nam quod est fabro κανὼν ad dirigendum opus, id Chronographo sunt Epochæ ad rationem temporum dirigendam. *Cas.* b Καινὸς perperam in *Cod. Vat.* c Ὀλυμπιάδι. Κάτων δὲ ὁ Πόρκιος οὔτε τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν ἔφη τῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ *Vat.* d Περὶ τῶν αὐτῶν. *Vat.* e Ἀγχισιάδαις *Vat.* f Κωνσταντῖνον *Vat.* g Καταλίπων mendose in *Ed. Steph.* h Τείτῳ malit *Glareanus* ex numeris aly auctore positis p. 119. & 120. juxta *Bil. Sybl.* Mox legendum videtur τίμαιον ἐνὶ τῷ Ῥωμαίων δήμῳ γενομένῳ, vel τίμαιον ὃ τῷ Ῥωμαίων δήμῳ γεν. *Sybl.* i Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* itidemque *Glareanus*, arguunt idem sequentia. Desiderantur in *Ed. Steph.* k Καὶ ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς γενομένους *Vat.* l Ita restituit *Sybl.* Εἰσάγου in *Ed. Steph.* Ἰσάγου *Vat.* & *Lapi Cod.*

LXXV. ¶ Si autem à regibus expulsis ad Romulum primum populi Romani regem tempus revocetur, hoc annorum CCXLIV. summam conficiet: quod patet ex ipsis regum successionibus, & annis quibus eorum unusquisque regnum tenuit. Romulus enim urbis conditor triginta & septem annos regnum tenuisse dicitur: at post Romuli mortem Romæ per integrum annum interregnum fuisse fertur. Deinde Numa Pompilius, populi suffragiis rex creatus, quadraginta tres annos regnasse dicitur. Tullus vero Hostilius post Numam, XXXII. Deinde Ancus Marcius qui post eum regnavit, XXIV. Post Marcium Lucius Tarquinius, cognomento Priscus, XXXVIII. Et Servius Tullius, qui ei successit, XLIV. At Lucius Tarquinius, homo tyrannicus, qui propter juris contemptionem superbus est vocatus, Servio sublato ad annum usque XXV. regnasse dicitur. Si igitur CCXLIV. annos numeres, quos ipsi reges regnarunt, & olympiadas LXI. omnino necesse est, Romulum primum Romanorum regem, primo septimæ olympiadis anno regnum auspicatum esse, archonte Athenis Charopo, primo principatus decennis anno. Hoc enim annorum supputatio postulat. Quod autem unusquisque regum tot annos regnarit, apparet ex rationibus quas hac ipsa de re suo loco attuli. Hæc igitur sunt quæ de tempore quo condita fuit urbs, quæ nunc est rerum domina, partim tradiderunt scriptores qui meam ætatem antecesserunt, partim mihi quoque sunt visa. Quinam vero fuerint ejus conditores, aut quibus acti casibus coloniam deduxerint, & quæcunque alia scriptis produntur, quæ ipsi acciderunt dum conderetur, multi jam dixerunt, & nonnulli non sine magna scriptorum discrepantia. Dicam tamen & ego quæ memorantur, & quæ ad veritatem proxime accedunt. Sic autem

Urbis conditores.

LXXVI. se res habet. ¶ Amulius, regnum Albanorum adeptus, quod Numitorem fratrem natu majorem per vim à paterno honore repulisset, præter alia facinora, quæ cum magna juris contemptione patravit, tandem etiam totam Numitoris domum per insidias tollere decrevit, partim vindictæ metu, partim etiam imperii perpetui cupiditate. Quod consilium quum diu animo agitasset, primum quidem Numitoris filium Ægestum, recens pubescentem, observato loco ubi venabatur, & insidiis in occultissimis ejus latebris clam positis, ad venationem egressum interfecit: & post hoc perpetratum, rumores spargi curavit, adolescentem à latronibus interfectum. Hic tamen falsus rumor tacitam veritatem superare non potuit: sed multi vel cum sui periculo scelus hoc eloqui sunt ausi. Numitor vero rem quidem sciebat, sed, rationi magis quam dolori serviens, ignorantiam simulabat, quod iram in aliud tempus minus periculosum differre

Καὶ μὲν δὴ ἀπό γε τῆς ἀναβολῆς τῆ βασιλέων ὅθεν τὸ πρῶτον ἄρξασθαι τὴν πόλεως ἀναβιβασθεὶς Ρωμύλον ὁ χρόνος, ἔτη τέτταρα τοὺς τετρακοσίους καὶ ἑξηκοστοὺς ἀποτελεῖ. γνωρίζεται δὲ τοῦτο ταῖς ἀριθμήσεσι τῆ βασιλέων καὶ τοῖς ἔτεσιν οἷς κατέσχον τὴν ἀρχήν ἔκαστοι. [b] Ρωμύλος μὲν γὰρ ὁ κτίσας τὴν πόλιν, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη λέγεται κατασχεῖν τὴν δυναστείαν· μετὰ δὲ τὸν Ρωμύλου θάνατον, ἀβασίλευτος ἡ πόλις γενέσθαι χρόνον ἐνιαύσιον. ἔπειτα [c] Νομᾶς Πομπίλιος, αἱρεθεὶς ἐκ τῶν δήμων, τρία καὶ τετταράκοντα ἔτη βασιλεύσας. Τύλλος δὲ Ὁστίλιος μετὰ Νομᾶν, δύο καὶ τριάκοντα. [d] ὁ δ' ὑπὸ τούτῳ βασιλεύσας Ἄγκος Μάρκιος, τέτταρα τοὺς τοῖς ἑξήκοντα. μετὰ δὲ Μάρκιον Λεύκιος Ταρκύνιος, ὁ κληθεὶς Πρίσκος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα". τοῦτον δὲ ἀριστοξάμενος Σερβίος Τύλλιος, τετταράκοντα καὶ τέτταρα. Σερβίου δὲ ἀνελὼν Λεύκιος Ταρκύνιος τυραννικὸς, καὶ ἀφ' ἧς διεφθάρη ὑπεροψίας κληθεὶς Σύπερβος, ἔως εἴκοσιν καὶ πέντε τοὺς ἀγαγεῖν τὴν ἀρχήν. τετάρων δὲ καὶ τετταράκοντα καὶ ἑξακοσίων [e] ἀναπολυμπιάδων, ἃ κατέσχον οἱ βασιλεῖς, ὀλυμπιάδων δὲ μιᾶς καὶ ἑξήκοντα, πᾶσα ἀνάγκη τὴν πρῶτον ἄρξασθαι τὴν πόλεως Ρωμύλον ἔτει πρώτῳ τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος πενταετηρίαν τῆ βασιλείαν, ἄρχοντος Ἀθήνησι [f] τῆς δεκαετίας Χάροπος ἔτος πρῶτον. τοῦτο γὰρ ὁ λογισμὸς τῆ ἐτῶν ἀπαιτεῖ. ὅπου δὲ τοσαῦτα ἕκαστος τῆ βασιλέων ἦρξεν ἔτη, δι' ἐκείνων δηλῶται μοι τῶν λόγων. τὰ μὲν δὴ περὶ τῆς χώρας καθ' ὃν ἡ νῦν δυναστεύουσα πόλις φύεται, τοῖς τε πρὸ ἐμοῦ γενομένοις εἰρημένα, κἀμοὶ δοκοῦντα, τοιάδε ἐστίν. οἰκισταὶ δ' αὐτῆς ὅσοι ἦσαν, ἢ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν, ὅσα τε ἄλλα περὶ τὴν κτίσιν ταύτην ἱστόρηται, πολλοῖς μὲν εἴρηται, καὶ [g] διαφόροις τὰ πλεῖστα οἷς· λεχθήσεται δὲ κἀμοὶ τὰ πιθανώτατα τῶν μνημονευομένων. ἔχει δὲ ὧδε. [h] Ἀμύλιος ἐπειδὴ παρέλαβε τὴν Ἀλβανῶν βασιλείαν, τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν [i] Νομίτορα, τῷ κατισχύσαι, τῆς πατρίου τιμῆς ἀπέρξας, [k] ἄλλά τε πολλὰ τῆς ὑπεροψίας τῶν δικαίων ἔδρα, [l] καὶ πολιτῶν ἔρημον γένους τὸν οἶκον τὸν Νομίτορος ἐπεβούλευσε ποιῆσαι, τῶν τε δίκην ὑποφεύγειν φόβῳ, καὶ ἔρωτι μὴ [m] ἐκπαυθῆναί ποτε τῆς ἀρχῆς. βουλευσάμενος δὲ ταῦτα ἐκ πολλοῦ, πρῶτον μὲν τὸν τοῦ Νομίτορος [n] Αἴγεστον ἄρτι γενειάζοντα, φυλάξας ἔνθα ἀκοντιστεί, περιλοχίσας τοῦ χωρίου τὸ ἀφανέστατον, ἐξελθόντα ὅτι θήρων ἀποκτείνει, ἐνεδρεύσας λέγεται μετὰ τοῦ ἔργου, ὡς ὑπὸ λῃστῶν ἀναιρεθείη τὸ μειράκιον. ὑπὸ μέντοι κρείττων [o] ἡ κατεσκευασμένη δόξα [p] τῆς σεσιωπημένης ἀληθείας ἐγίνετο· ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἐνῆν τὸ ἀσφαλὲς ἑπόλμητο λέγεσθαι τὸ πεπραγμένον. Νομίτωρ δὲ ἤδει μὲν τὸ ἔργον, λογισμῷ δὲ κρείττονι τοῦ πάθους χρώμενος, ἄγνοιαν ἐσκήπτετο, εἰς ἀκινδυνότερον ἀναβάλλεσθαι χρόνον τὴν ὀργὴν βουλευσάμενος.

[a] Τῆς πόλεως Ρωμύλου ἀναβιβασθεὶς *Vat.* ordine magis naturali. [b] Ρωμῦλος cum circumflexo passim in *Cod. Vat.* [c] Νόμας & mox Νόμαν *Vat.* [d] Quæ sequuntur usque ad τοῦτο δὲ desunt in *Ed. Steph.* Ex *Veneto Cod.* inseruit *Sylb.* Agnoscit eadem *Lapi* versio, ut & *Cod. Vat.* [e] Ἀναπολυμπιάδων *Vat.* [f] Τῆν δεκαετίαν *Vat.* [g] Forsan rectius Διαφέρουσι. *Sylb.* [h] Ἀμύλιος *Vat.* ubique. [i] Νομίτορος *Vat.* passimque eodem modo. [k] Τάττε ἄλλα τῆ τῷ πολλὰ *Vat.* [l] Καὶ πολιτῶν *Vat.* [m] Παυθῆναί ποτε *Vat.* malim τῆ μὴ ἐκπαυθῆναι. Hujusmodi enim infinitivis interdum præfixus invenitur articulus τῆ apud *Dionysium*, quum interdum absit: sed suspecti non immerito fuerint illi à quibus abest loci. *Steph.* [n] *Plutarcho* in Parallelis dicitur Αἰνίας. Ἔχουν legisse videtur *Lapus.* [o] Ἡ κατασκευασθεῖσα *Vat.* [p] Τῆς σεσιωπημένης *Vat.*

a Ἰλείαν

σάμενος. Ἀμύλιος δὲ τὰ τῆ μειρακίᾳ συμπλακὲν λελυθέναι, δεύτερα τάδε ἐποίει τῷ ἀγνοίᾳ. Νομήτορος [a] Ἰλίαν, ὡς δέ τινες γράφουσι, Ῥέαν ὄνομα, Ἰλίαν δ' ἐπίκλησιν, ἐς ἀκμὴν γάμου γενομένην, ἱερείαν ἀποδείκνυσιν Ἑστίας, ὡς γε μὴ ταχὺν εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τέκνα τιμωρὸν τῷ γένει. [b] πενταετῆς δὲ οὐκ ἐλάττω [c] χρόνον ἔδει τὰς ἱερὰς κόρας ἁγνὰς ἀγαμεῖναι γάμων, ὅσας ἀνατίθεται τοῦ τε ἀσβέστου πυρὸς ἡ φυλακὴ, καὶ εἴ τι ἄλλο θρησκεύεσθαι τῷ κοινῷ ἀπὸ παρθένων νόμιμον ἦν. ἔπραττε δὲ Ἀμύλιος τοῦτο μετ' ὀνομάτων καλῶν, ὡς τιμὴν τῷ γένει καὶ κόσμον τοιοῦτος, ὅτε αὐτὸς εἰσηγησάμενος [d] τὸν νόμον τόνδε, οὔτε κοινῷ ὄντι συμφέροντα ἀναγκάσας τὸν ὁμαίμονα χρῆσθαι τῷ ἀδελφόν· οὐ ἔθος δὲ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ οὐ καλὸν ὄν, τὰς εὐγενεστάτας [e] ἀποδείκνυσθαι τῆς Ἑστίας ἱερείας. ὁ δὲ Νομήτωρ, ἀληθέμενος [f] οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου ζώντα τὸν ἀδελφὸν, ὀργὴν φανερὰν οὐκ ἐποιεῖτο, ἵνα μὴ τῷ δήμῳ ἀπέχθοιτο, ἀπόῤῥητον δὲ καὶ τοῦτο ἔγκλημα ἐφύλαττε. τεταρτῷ δ' ὕστερον ἔτει τῆς [g] Ἰλίαν ἐλθοῦσαν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἄρεος, ὕδατος ἁγνοῦ κομιδῆς ἕνεκα, ὡς τοῖς τὰς θυσίας ἐμελλε [h] χρῆσθαι, βιάζεταί τις ἐν τῷ τεμένει. τοῦτον δέ τινες μὲν ἀποφαίνουσι τῶν μνηστήρων ἕνα γενέσθαι τῆς κόρης, ἐρῶντα τῆς παιδίσκης. οἱ δὲ αὐτὸν [i] τὸν Ἀμύλιον, οὐκ ἐπιθυμίας μᾶλλον ἢ ἐπιβουλῆς ἕνεκα, φασὶ, ἁμιλλώμενόν τε ὅπλοις οἷς ἐκπλῆξαι μάλιστα κατὰ τὸ ἄφνω φοβήσεσθαι ἔμελλε, καὶ τὸ τῆς ὄψεως γνώριμον εἰς ἀσαφὲς ὡς μάλιστα ἠδύνατο καθιστάντα. οἱ δὲ πλεῖστοι μυθολογοῦσι τοῦ δαίμονος εἴδωλον, οὗ τὸ χωρίον ἱερὸν, πολλὰ [k] καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια ἔργα, ἡλίου τε ἀφανισμὸν, καὶ ζόφον ἐπ' οὐρανοῦ καταχύσεως· ὄψιν δὲ, ἣν καὶ τὸ εἴδωλον εἶχε, θαυμασιωτέρου μακρῷ ἢ κατὰ μέγεθος καὶ κάλλος ἀνθρώπων. φασί τε εἰπεῖν τὴν κόρην παρηγοροῦντα τὴν λύπην τὸν βιασάμενον· ἐξ οὗ γενέσθαι δῆλον ὅτι θεὸς ἦν· μηδὲν ἄχθεσθαι τῷ πάθει. τὸ γὰρ κοινώνημα τοῦ γάμου αὐτῇ γεγενέναι πρὸς τὸ ἐμβατεύοντα τῷ χωρίῳ δαίμονα· τέξεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ τοῦ βιασμοῦ δύο παῖδας, ἀνθρώπων μακρῷ κεκτήσεσθαι ἀρετὴν [m] κατὰ τὸ πολέμια. ταῦτα δὲ εἰπόντα νέφει περικαλυφθῆναι, καὶ ἀπὸ γῆς ἀρθέντα φέρεσθαι δι' ἀέρος ἄνω. ὅπως μὲν οὖν χρὴ περὶ τῶν τοιῶνδε δόξης ἔχειν, πότερον καταφρονητέον ὡς ἀνθρωπίνων [n] διαπραγμάτων εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, ὃ μηδὲν ἂν τοῦ θεοῦ [p] λειτούργημα τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας φύσεως ἀνάξιον [q] νομιζόντος· ἢ καὶ ζητητέον, παραδεκτέον τὰς ἱστορίας, ὡς ἀναπεφραγμένης τῆς ἀπάσης οὐσίας τοῦ κόσμου, καὶ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ θνητοῦ γένους [r] ὑπαρχούσης φύσεως, [s] ἣν τὸ δαιμόνιον

vellet. At Amulius, adoleſcentis cædem occultam eſſe ratus, alterum ſcelus addidit priori. Iliam Numitoris filiam, vel (ut alii ſcribunt) Rheam nomine, Iliam cognomine, nuptiis jam maturam, Veſtæ ſacerdotem optavit; veritus ne, ſi cito alicui nupſiſſet, ſcelerum ultorem ſuæ familiæ pareret. Has autem ſacratas virgines, quibus ignis perpetui cuſtodia commiſſa, non minus quinquennio nuptiarum puras in virginitate manere, & cætera divini cultus munia, ſi quæ alia reipublicæ cauſſa virgines ex legibus obire ſolebant, exercere oportebat. Hoc autem fecit Amulius, rem honeſto nomine velans, quaſi magno honore ac ornamento *fratris* progeniem decoraret: præſertim quod ipſe, nec hujus moris auctor fuiſſet, nec eo vulgato & recepto fratrem virorum illuſtrium primum uti coegiſſet. Nam apud Albanos hoc uſitatum erat & honorificum, nobiliſſimas virgines Veſtæ miniſtras deſignari. Sed Numitor, quamvis hæc à fratre non optima mente fieri cognoſceret, iram tamen non patefaciebat, ne in populi odium incurreret: ſed hanc etiam injuriam ſilentio tectam ſervabat. ¶ Verum, quarto poſt LXXVII.
anno Iliam in ſacrum Martis lucum profectam, ut ſacrorum cauſſa, quæ factura erat, aquam puram afferret, neſcio quis in eo luco per vim ſtupravit. Hunc autem nonnulli ajunt fuiſſe unum de procis puellæ, amore captum virginis: alii vero ipſum Amulium, non tam libidinis quam inſidiarum cauſſa; ſeque armis ſepſiſſe, ut maximum ſpectanti terrorem incuteret; omneſque faciei notas quam maxime potuit obſcuraſſe. At plerique fabulantur, ſpectrum dei, cujus is lucus erat, cum multa huic caſui divina opera adhibuiſſe, tum etiam ſolem obſcuraſſe, cœloque tenebras offudiſſe. Speciem vero, quam id ſpectrum habebat, mortali longe auguſtiorem fuiſſe & forma & ſtatura. Quinetiam ajunt, ſtupratorem dixiſſe, ut puellæ mœrorem levaret (unde manifeſtum erat eum fuiſſe deum) ne factum illud ægre ferret: eam enim nuptiis conjunctam fuiſſe cum genio illius loci cuſtode; atque ex hoc violento congreſſu duos filios parituram, omnium hominum virtute bellica longe præſtantiſſimos. His autem dictis, nube circumdatum, è terra ſublatum, & per aërem curſu ſublimi raptum. Quam igitur opinionem de rebus hujuſmodi oporteat habere, utrum hæc ut * humana facinora ad deos relata ſint contemnenda, quod deus nullum miniſterium incorrupta ac beata natura indignum patiatur: an vero tales etiam hiſtorias admittere deceat, in quibus ſcribitur univerſam mundi eſſentiam permixtam eſſe, & inter deum ac mortale genus mediam quandam naturam eſſe, quam dæmonum natio

a Ἰλείαν & mox Ἰλείαν ἐπίκλησιν *Vat.* In *Lapi* verſione *Silvia* dicitur, & *Rhea Silvia* apud *Livium*. *b* Τεσσαρακοντῶς legendum contendunt *Glarean. Sylb.* & *Port.* ex teſtimonio plurimorum auctorum, atque adeo *Dionyſii* noſtri l. 2. pag. 127. juxta *Ed. Sylb.* ubi de *Veſtalium* virginum conditione verba facit. *c* Χρόνου *Vat.* *d* Ἀναδείκνυσθαι ἱερὰς τῆς Ἑστίας *Vat.* *e* Ταῦτα οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου *Vat.* *f* Τοῦτο ἐφυλάττετο τὸ ἐγκλημα *Vat.* *g* Ἰλείαν *Vat.* *h* Χρήσασθαι *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Fortaſſe legendum καὶ ἄλλα τοῦ τοῦδε δαιμόνια ἔργα ἀποφήναι, ἡλίου &c. *Port.* Poſt ἔργα, φάσκοντες, ποιοῦντες aut ſimile quid deeſſe puto: & in ſequentibus ſi quis καθιζάνοντα malit, per me licet. *Sylb.* Sic cenſeo potius eſſe emendandum, ποιὰ καὶ ἄλλα τοῦ τοῦδε δαιμόνια ἔργα ἀποτελοῦντες, ἡλίου τε ἀφανισμὸν καὶ ζόφον ἐπ' οὐρανοῦ καθιζάνοντα. nam Græcum eſt loquendi genus ζόφος κατέζευ ἐπ' οὐρανοῦ ſive ἐρέβους. *Cæſ.* *l* Μαχρῷ δὲ τι *Vat.* *m* Καὶ τὰ πολέμια *Vat.* *n* Διαπεπραγμένων *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Cæſ. Sylb. Steph.* & *Port.* *o* Μηδὲν ἀνοῦ θεοῦ *Vat.* *p* Διαπέπραγμα malit *Port.* *q* Scribo ὑπολαμβάνοντος, ut ὑπολαβοῦσι ἂν ſit pro futuro ὑπολήψονται. alioqui certe nullum hic particula ἂν uſum haberet. *Steph.* *r* Τελοῦντος τοῦ ὑπαρχόντος *Vat.* *ſ* Forſan ἣ τὸ δαιμόνιον φύλον ἐστίν. *Port.* * i. e. facinora ab hominibus commiſſa, &, ad tegendam turpitudinem, diis attributa. *Sylb.*

natio tenet, modo cum diis, modo cum hominibus se miscens, ex qua genus heroum sit procreatum, in præsentia non est quærendum: & quæ de illis à philosophis sunt dicta sufficiunt. Cæterum, puella post vim sibi factam invaletudinem simulans (hoc enim consilium mater ipsi dederat, tum securitatis caussa tum religionis in deos) ad sacra non amplius accedebat: sed quicquid ipsam in sacrorum ministerio facere oportebat, id ab aliis virginibus præstitum, quæ idem munus
LXXVIII. solebant obire. ¶ Sed Amulius, sive facti conscientia sive suspicione verisimili motus, diligenter scrutabatur quam ob caussam *virgo* à sacris tamdiu abstinuisset. Medicis autem, quibus maxime fidebat, eo missis, quoniam mulieres morbum viris non prodendum esse caussabantur, uxorem suam puellæ custodem reliquit. Quum autem ipsa morbi genus indicasset *marito*, postquam rem aliis incognitam muliebri conjectura deprehendit, puellam, ne clam pareret (erat enim partui proxima) ab hominibus armatis custodiri jussit. Ipse vero, fratre in consilium advocato, stuprum virgini oblatum, quod aliis erat incognitum, indicavit: & puellæ parentes ut culpæ conscios accusabat, eosque rem totam non celare, sed in medium proferre jubebat. At Numitor dixit se præter omnem exspectationem hæc audire, & à crimine objecto alienissimum esse: ac temporis spatium ad veritatem inquirendam sibi concedi petebat. Quum autem temporis dilationem ægre impetrasset, postquam ex uxore rem cognovit, ut eam ab initio puella narraverat, vim puellæ à deo factam *fratri* declaravit, & verba quæ de geminis pueris protulerat ei dixit; postulavitque fidem dictis ea conditione adhibendam esse, si talis esset partus progenies, qualem deus fore prædixerat. Puellam enim jam ad pariendum esse vicinam. quare fraudem, si qua uteretur, non diu celatum iri. Quin & ipsas puellæ custodes ad quæstionem offerebat, nec ullum indicii genus recusabat. Hæc ejus dicta totum concilium probavit. Sed Amulius nihil sani ajebat inesse in his postulatis: sed quavis ratione puellam perdere conabatur. Interea vero dum hæc geruntur, illi quibus partus custodia mandata, venerunt, & à puella geminos infantes mares editos nuntiarunt. Tum vero Numitor vehementius idem asseverare cœpit, deum hujus facinoris auctorem demonstrans, & postulans ut *Amulius* in puellam ab ea culpa alienam nihil injuste faceret. At Amulius in ipso quoque partu aliquid fraudis ab hominibus admissum putabat, & alterum infantem à mulieribus, vel clam custodibus, vel etiam illis operam suam præstantibus, paratum fuisse credebat. Et super hac re multa in utramque

φύλον ἐπέχει, τοτὲ μὲ ἀνθρώπους, τοτὲ δὲ θεοῖς ὁμιλοῦσι, ἐξ ἡρώων φῦναι γένος, οὔτε χρεὼν ἐν τῷ παρόντι διασκοπεῖν, ἀρκεῖ τε [b] ὡς φιλοσόφοις περὶ αὐτῶν εἰλέχθω. ἡ δ' οὖν κόρη μὴ τὸ βιασμὸν ἀφροντίστως σκοπουμένη τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρήνεσεν ἡ μήτηρ ἀσφαλείας τε καὶ τοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσίου ἕνεκα· οὐκ ἔτι προσήει τοῖς ἱεροῖς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἄλλων ἐγίνετο παρθένων, αἷς τὸ αὐτὸ προσῆκεν ἔργον, ὅσα λειτουργεῖν ἐκείνην ἔδει. Ἀμύλιος δέ, εἴτε κατὰ συνείδησιν τῶν πεπραχθέντων, εἴτε ὑποψίᾳ τῇ εἰκότως προσαχθείς, ἐφύλαττε καὶ τὴν κόρην τῶν ἱερῶν ἀποστάσεως, κατά τινα γένεται μᾶλλον αἰτίαν. ἰατροὺς δὲ οἷς μάλιστα ἐθάῤῥει ἐπιτηδείους εἰσάγοντι, ἐπειδὴ τὴν νόσον αἱ γυναῖκες ἀπόῤῥητον ἀνθρώποις ἠτιῶντο εἶναι, τὴν ἑαυτῆς γυναῖκα φύλακα τῆς κόρης καταλιπεῖν. ὡς δὲ κατήγορος αὐτὴ τοῦ πάθους ἐγένετο, γυναικείᾳ τεκμάρσει τὸ ἀφανὲς τοῖς ἄλλοις ἀνευρίσκουσα, τῆς μὲ παιδὸς, ὡς μὴ λάθοι τεκοῦσα, λιὼ δὲ [c] ἐν τοσούτῳ τάχους, φυλακὴν ἐποιεῖτο δι' ὅπλων· αὐτὸς δὲ καλέσας τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ συνέδριον τῆς τε λανθανούσης τοὺς ἄλλους φθορᾶς μάντις γίνεται, καὶ ἠτιᾶτο συγκεκουφίσθαι τῇ κόρῃ τοὺς γονεῖς, ἐκέλευέ τε μὴ κρύπτειν τὸ εἰργασμένον, ἀλλ' εἰς μέσον ἄγειν. Νομίτωρ δὲ προσδέξασθαι τε λόγων ἀκούειν ἔφη, καὶ παντὸς ἀναίτιον εἶναι τοῦ λεχθέντος, χρόνον τε ἐξίου βασάνου τῆς ἀληθείας ἕνεκα λαβεῖν. τυχὼν δὲ τῆς ἀναβολῆς μόλις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα παρὰ τῆς γυναικὸς ἔμαθεν, ὡς ἡ παῖς ἐξ ἀρχῆς ἀφηγήσατο, τόν τε βιασμὸν τοῦ θεοῦ γενόμενον ἀπέφαινε, καὶ τοὺς λεχθέντας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν διδύμων παίδων λόγους διῆλθεν, ἀξίου τε πίστιν ποιήσασθαι ταῦτα τοῖς λεχθεῖσιν, εἰ τοιοῦτος ὁ τῆς ὠδῖνος ἔσοιτο χρόνος, οἷον ὁ θεὸς ὑφηγήσατο. [e] καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῇ κόρῃ τὴν εἰς πάχτειν ὥσπερ οὐκ εἰς μακρὰν ῥᾳδιουργεῖν φανήσεται. πρεσβεύει δὲ καὶ τὰς φυλαττούσας τὴν κόρην, καὶ ἐλέγχειν σθένους ἀφίσατο. ταῦτα λέγοντος αὐτῷ [f] τὸ μὲν συνέδριον πλῆθος ἐπείθετο. Ἀμυλίου δὲ θεῖόν τινες ἀπέφαινε τοῖς ἀξιολογουμένοις, ἀλλ' οὐ παντὸς ἄρμενον τεύχειν τὴν ἄνθρωπον ἀπολέσαι. οἱ δ' ὅσῳ δὲ ταῦτ' ἐγένετο, πρῆσσαν ⟨ἃ⟩ τὴν ὠδῖνα φυγεῖν ταχθέντες, ἀποφαίνοντες ἄῤῥενα βρέφη δίδυμα τεκεῖν τὴν κόρην. καὶ αὐτίκα Νομίτωρ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ πολὺς ἦν λόγῳ, τοῦ θεοῦ τε ἀποδεικνὺς τὸ ἔργον, καὶ μηδὲν εἰς τὴν κόρην ἀναίτιον οὖσαν [h] τοῦ πάθους" ἀξιοῦν ἀξιῶν. Ἀμυλίῳ δὲ τὴν ἀνθρωπείαν τι μηχανήματον καὶ τὸ περὶ τὸν τόκον εὐδόκει γενέσθαι, παρασκευασθέντος ἐτέρου τοῖς γυναιξὶ βρέφους, ἢ κρύφα τὴν φυλάκην, ἢ συγκεκυρηκότων· καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο ἐλέχθη.

[a] Εἰ δ' ἐστὶ λόγος ἴσχει τὸ μυθευόμενον ἡρώων φῦναι γένος Vat. & Lapi Cod. Vulgatam lectionem (licet duriusculam) probat Portus, existimans illud ὡς ante ἀναπεπεμμένος vel more Attico redundare, vel pro ὅτι positum ad φῦναι referri. [b] Scribo ὡς φιλοσόφοις. Steph. [c] Οὐ πολλῷ τινος Vat. [d] Ἀναβολῆς μόνις Vat. [e] Ὁμοῦ τι accipiendum pro ἐγγὺς seu σχεδὸν. simplicior hæc esset structura, ἐγγὺς οὖσα τῷ τῆς ὠδῖνος τόκῳ. sc. proxima abesse à filiæ suæ partu. i. e. brevi parituram esse filiam suam, ideoque sè dali suspicione brevi liberatum iri. In altera quidem significatione ὁμοῦ & ὁμοῦ τι infra usurpantur aliquoties, ea scilicet qua prope significat circiter, fere: quo modo apud Plutarch. in Cic. διατρίβειν ὁμοῦ τι σωνδρευόμενον. Sylb. Mallem sic legi, καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῇ κόρῃ ἔοικε τῷ τόκῳ. Steph. Illa καὶ γὰρ ὁμοῦ &c. usque ad πτοεῖσθαι desunt in Cod. Vat. [f] Τὰ μὲν τὸ συνέδριον Vat. [g] Si illo verbo hâc usus esset Dionysius, Græcæ id linguæ affinxisse propemodum auderem dicere. Librarios lectionem novam simul & falsam in hunc locum introduxisse existimo, ut tamen veterem & veram in ea inclusam reliquerint: nam si ex ἀξιολογουμένοις sustuleris literas ολογ, remanebit vera lectio ἀξιοῦσιν, quod vocabulum optime convenit huic loco. Steph. Ἀναπολογουμένοις substitui placet Porto. [h] Desunt Vat.

a Non

ἐλέχθη. ὡς δὲ ἡ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως ἔμαθον οἱ συνέδροι ἀσθενεστέρῳ ὀργῇ [a] χρωμένους, ἐδικάσαντο καὶ αὐτοὶ, καθάπερ ἐκεῖνος ἠξίου, χρῆναι τῷ νόμῳ κελεύοντι ἢ μὴ ἀρχεύσαντα τὸ σῶμα ῥάβδοις ἀριθησόμενον ἀποθανεῖν, τὸ δὲ γεννηθὲν εἰς τὸν ποταμὸν βάλλεσθαι ῥεῖθρον. νῦν μέντοι ζώσας καταρίπτεσθαι ταύτας [b] ὁ ἱερὸς ἀπαγορεύει νόμος. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων τὰ αὐτὰ, ἢ μικρὸν παραλλάττοντες, οἱ μὲν ὅτι τὸ μυθῶδες, οἱ δ' ὅτι τὸ τῇ ἀληθείᾳ ἐοικὸς μᾶλλον, ἀποφαίνουσι· περὶ δὲ τῆς ἑξῆς διαφέρονται. οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀναιρεθῆναι λέγουσι τὸν κόριον, οἱ δ' ἐν εἱρκτῇ φυλαττόμενον ἀδήλῳ διατελέσαι, [c] δόξαν τῷ δήμῳ παραχῶσαι ἀφανῆ θανάτου. ὑπολαμβῆναι δὲ τὸν Ἀμύλιον εἰς τοῦτο, ἱκετεύσης τὸν θυγατρὸς χαρίσασθαι τὴν ἀνομίαν αὐτῇ· ἦσαν δὲ συντεθροι καὶ ἡλικίαν ἔχουσαι τὸν αὐτὸν, ἀσπαζόμενάί τε ἀλλήλας ὡς ἀδελφάς. χαριζόμενον οὖν ταύτῃ τὸν Ἀμύλιον· μόνῃ δ' ἂν αὐτῷ θυγατρὶ θανάτου μὲν ἀπολῦσαι τὸν Ἰλίαν, φυλάττειν δὲ καθείρξαντα ἐν ἀφανεῖ· λυθῆναι δὲ αὐτὸν ἀνὰ χρόνον, Ἀμυλίου τελευτήσαντος. περὶ μὲν οὖν τὸν Ἰλίας οὕτω διαλλάττουσιν αἱ τῶν παλαιῶν γραφαί. λόγον δὲ ἔχουσιν ὡς ἀληθεῖς ἑκάτερα. διὸ τοῦτο κἀγὼ μνήμην ἀμφοτέρων ἐποιησάμην. ὁποτέρᾳ δὲ χρὴ πιστεύειν, αὐτός τις εἴσεται τῶν ἀναγνωσομένων. περὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς Ἰλίας γενομένων, Κόϊντος μὲν Φάβιος, ὁ Πίκτωρ λεγόμενος, ᾧ Λεύκιός τε Κίγκιος καὶ Κάτων Πόρκιος καὶ Πείσων Καλπούρνιος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων οἱ πλείους ἠκολούθησαν, [d] τῇδε γράφει· "ὡς κελεύσαντος Ἀμυλίου τὰ βρέφη λαβόντες ἐν σκάφῃ κείμενα "τῆς [e] ἱερατικῆς τινες, ἔφεσιν ἐμβαλοῦντες εἰς τὸν ποτα- "μὸν, ἀπέχοντα τῆς πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι στα- "δίους. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο, καὶ εἶδον ἔξω τῆς γεισίου ῥέ- "θρου τὸν Τίβεριν ὑπὸ χειμώνων συνεχῶν ἐκτεταμμένον "εἰς τὰ πεδία, καταβάντες ἀπὸ τοῦ [f] Παλατίου κορυ- "φῆς ὅπου τὸ προσεχέστατον ὕδωρ· ὃ γὰρ ἐπὶ προσωτέρω "χωρεῖν οἷόν τ' ἦσαν· ἔνθα πρῶτον ἡ τοῦ ποταμοῦ [g] πλήμμυ- "ρα τὸν ὑπωρείας ἥπτετο, πίπτοντα τὸν σκάφιον ὅπου τοῦ ὕδατος. "ἡ δὲ μέχρι μόνου τινὸς ὤκελλε, ἔπειτα τοῦ ῥείθρου τὸν μι- "κρὸν ὑποχωροῦντος [h] ἐκ τοῦ τόπου ἔλαβε, λίθου προσταίσαν "τοῦ ἐπιφανοῦς ἀναβάλλει τὰ βρέφη. τὰ μὲν δὴ κινζόμενα "τὸν τέλματος [i] ἐκυλινδοῦτο. λύκαινα δέ τις ὑπὸ φα- "νεῖσα, νεοτόκους ἀπαρχῶσα τοὺς μαστοὺς ὑπὸ γάλακτος, "ἐδίδου τοῖς σώμασιν αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ τὸν "πηλὸν, [k] ὃ κατέπλεων ἦσαν, ἀπελίχμα. ὡς δὲ τούτῳ "τυγχάνουσι οἱ νομεῖς ἐξελαύνοντες τοὺς ἀγέλας ὅπου νο- "μεύ· ἤδη γὰρ ἐμβατὸν ἦν τὸ χωρίον· καί τις αὐτῶν ἰδὼν τὸν "λύκαιναν ὡς ἠπείγετο τὰ βρέφη, τοῦτο μὲ ἀμηχανὴς ἦν

partem dicta. Quum autem adsessores regis animum ira implacabili flagrantem animadvertissent, eandem & ipsi sententiam protulerunt, & (ut ille volebat) censuerunt lege agendum esse, quæ jubebat eam quæ corpus stupro polluisset virgis cæsam necari, & ipsius prolem in fluvii profluentem projici. Nunc tamen sacratæ leges has mulieres vivas defodi jubent. ¶ Hactenus igitur plerique scriptores consentiunt, aut certe leviter inter se dissentiunt: alii ad fabulas propius accedentes, alii ad ea quæ sunt verisimiliora. Sed in iis quæ subsequuta sunt discrepant: alii enim puellam confestim necatam tradunt, alii vero dicunt eam in obscurum carcerem conjectam ac diu servatam fuisse, & propterea mortis occultæ opinionem vulgo præbuisse. Amulium enim supplicibus filiæ precibus fractum, quæ postularat ut patruelis sibi condonaretur, hoc fecisse ferunt: nam simul educatæ fuerant, & eandem ætatem habebant, & ut sorores invicem se diligebant. Amulium igitur in hujus gratiam (hæc enim erat ei unica filia) mortis quidem periculo Iliam liberasse; sed in occulto carcere eam servasse: tandem tamen post Amulii mortem eam liberatam ajunt. Ita igitur veterum scripta de Ilia variant; utraque tamen opinio aliquam verisimilitudinem habet: propterea & ego utriusque mentionem feci. Sed utri fides potius sit habenda, lectores ipsi videbunt. Quod autem attinet ad filios ex Ilia natos, Quintus Fabius, qui Pictor vocatur (quem Lucius Cincius, Porcius Cato, & Calpurnius Piso, & aliorum scriptorum plerique sunt sequuti) ista scribit: "Amulii jussu ministri quidam "infantes in alveo collocatos acceperunt & "absportarunt, ut eos in fluvium circiter "cxx. stadia ab urbe distantem projicerent. "Quum autem eo accessissent, & animadver- "tissent Tiberin ob continuos imbres ex- "tra naturalem alveum egressum in cam- "pos, de Palantii vertice ad aquam proxi- "mam descenderunt (neque enim ulterius "progredi poterant) ubi fluvii exundatio "collis radices alluebat, & ibi ipsum al- "veum in aquis posuerunt. qui aliquan- "diu quidem fluitavit; sed postea, aquis "paullatim ex ripa extrema recedentibus, "saxo impactus & eversus infantes ejecit, "qui vagientes in cœno volutabantur. Quum "autem lupa quædam apparuisset, uberi- "bus recenti partu lacte turgentibus, eo- "rum ori mammas præbuit, & lingua cœ- "num, quo pleni erant, lambendo absterse- "rit. Interea vero forte pastores greges pa- "stum agebant (locus enim jam perviuserat) "& ex his quidam, conspecta lupa quæ infan- "tes fovebat, aliquamdiu spectaculi novitate "atto-

LXXIX.

a Non improbo vocem χρωμένους, mallem tamen χρωμένου. Cas. b An ὁ ἡ ἱερὰν, vel potius an ὁ ἡ ἱερῶν τῶν reponendum est? Steph. c Δόξαν ἀφανῆ θανάτου τῷ δήμῳ παραχῶσαι Vat. d Τῇ γραφῇ Vat. e Παλατίου Vat. atque ubique cum duplici λ. f Πλήμμυρα agnoscit etiam Stephani Thesaurus, & confirmat πλημμύρα p. 56. v. 28. & alibi. alioqui frequentius uno μ scribitur πλήμη. Sylb. g Forsan ἀδείχετον adverbialiter. alioqui legendum esset οὐ ἡ πρὸς ἐκτὸς. Id. h Ἐκυλινδοῦτο Vat. i Recte Sylburgius ὑποφανοῦσα νεοτόκος, scr. eadem de re Plutarchus in libello De fortuna Romanorum, ὅτι λύκαινα μὲν νεοτόκος ἀπαρχῶσα καὶ πλημμυρῶσα τὸν μαστὸν γάλακτι. Cas. k Ω κατέπλεων Vat. Forsan κατέπλεων ut ἀπέπλεω apud Aristot. de Anima 45, 13. Sylb. l Ἀχανὲς Vat. atque ita vel ἀμηχανῶν legendum censuerunt Xyland. & Pors. Ἀχανὴς (qua voce etiam alibi utitur Dionysius) magis probat Cas. Sed quid si Dionysium (inquit Steph.) non ἀμήχανος solum, sed & ἀμηχανὴς legisse credamus: nam & alia quædam vocabula utraque terminatione efferri videmus.

"attonitus, & vix satis oculis suis credens
"hæsit: deinde quum abiisset, & convocasset
"è proximo loco quotquot potuit pastores
"(neque enim ejus verbis fides habebatur)
"eos ad ipsum spectaculum adduxit. Quum
"autem & illi propius accedentes hanc tan-
"quam filios foventem, illos tanquam ex ma-
"tre pendentes animadvertissent, divinam
"quandam rem se videre rati, frequentes,
"clamore feram territantes, propius acces-
"serunt. At lupa eorum adventu non val-
"de efferata, sed ut mansueta, sensim ab in-
"fantibus recessit, & cum magna turbæ pasto-
"ralis contemptione abiit. Etenim non pro-
"cul inde aberat lucus quidam arborum den-
"sitate opacus, & rupes cava fontes emittens.
"Ille autem lucus Pani sacer dicebatur, ibi-
"que erat dei ara: quo quum illa venisset,
"se occultavit. Iste tamen lucus non exstat
"amplius: sed antrum, unde fons fluebat,
"Palatii ædificiis adjunctum visitur, in via il-
"la quæ fert ad Circum. Et sacellum est
"juxta ipsum, ubi est statua hujus casus in-
"dex, lupa duobus infantibus mammas præ-
"bens: opus antiquum, ex ære factum. Is
"autem locus (ut fertur) olim ab Arcadibus,
"qui cum Evandro ædificia ibi condiderant,
"consecratus fuerat. Quum igitur fera re-
"cessisset, pastores sustulerunt infantes illos;
"existimantes eos accurate alendos, quos dii
"salvos voluissent. Inter eos autem erat qui-
"dam regii pecoris magister, vir probus no-
"mine Faustulus, qui cujusdam urgentis ne-
"gotii caussâ in urbe aderat, quo tempore
"de Iliæ stupro partuque compertum est: &
"postea, dum infantes ad fluvium deporta-
"rentur, cum ministris qui eos ferebant, di-
"vino quodam casu, Palatium petens, eadem
"via ivit. Qui quum cæteris non declarasset
"sibi ullo modo eam rem esse notam, postu-
"lavit ut sibi infantes concederentur: quos
"communi sociorum consensu traditos acce-
"pit, & ad uxorem suam detulit. Quam quum
"inveniisset jam enixam, & mœrentem ob in-
"fantem, quem mortuum ediderat, eam con-
"solari cœpit, & infantes ei supponendos de-
"dit, omnibus eorum casibus ab initio ante
"narratis. Illis autem crescentibus, huic qui-
"dem Romuli, illi vero Remi nomen dedit.
"Qui, quum adoleverunt, erant & dignitate
"formæ & animi celsitudine non subulcis aut
"bubulcis similes, sed iis quos quivis stirpe
"regia ortos judicasset, & iis qui ex deorum
"semine creduntur nati: quemadmodum in
"patriis Romanorum carminibus nunc quo-
"que canitur. Vitam autem degebant pasto-
"riciam, & victum sibi manibus parabant, in
"montibus plerumque compingentes ex lignis
"& arundine sine ulla contignatione casulas.
"quarum una ad mea usque tempora exstabat,
"ad latus quod à Palatio ad Circum ducit,
"quæ Romuli vocatur: quam sacram servant
"ii quibus ea cura est mandata, nihil ei

"τὸ θάμβος καὶ ἀπιστίας τῶν θεωμένων ἔπεσε
"ἐλθὼν δὲ συλλέξας ὅσους ἐδύνατο πλείστους τῶν ἀληθῶς
"ἡμόντων· ἐδ γὰρ ἐπιστεύετο λέγων ἄγει τοῦτον αὐτοὺς
"θεασομένους. ὡς δὲ καὶ κεῖνοι πλησίον ἐλθόντες ἔμαθον
"μὲν ἅπερ τινὰς [a] τροφεῖς, τὰ δ' ὡς μητρὸς ἐξε-
"χόμενα, δαιμόνιόν τι χρῆμα ὁρᾶν ὑπολαβόντες, ἐγ-
"γυτέρω [c] προσῆσαν ἀθρόοι, διϊστάμενοι βοῇ τὸ θηρίον.
"ἡ δὲ λύκαινα ἐδ μάλα ἀχθομένως τῶν ἀνθρώπων τῇ
"προσόδῳ, ἀλλ' ἅπερ ἂν χειμάδιος, ὑποχαλάσα τῶν
"βρεφῶν [d] ἑαυτὴν, ἐδ [e] κατὰ πολλὰ ἀλογίστως ἐδ ταπεινῶς
"ἀμίλλης, ἀπῆει. καὶ ἦν γάρ τις ἐδ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς
"χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συμπεφὼς, ἐδ πέτρα κοίλη πηγὰς
"ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Παιὸς τοῦ εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς
"ἦν αὐτόθι τῷ θεῷ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ὑπο-
"κρύπτεται. τὸ μὲν οὖν ἄλσος οὐκ ἔτι ἀφωμένον· τὸ δὲ
"ἄντρον ἐξ οὗ ἡ λοιδὰς ὀχεῖτο, τῷ Παλατίῳ προσῳ-
"κοδομημένον δείκνυται κἀ ἔστι τὸ ἱπποδρόμου φέ-
"ρουσα ὁδὸν· ἐδ τέμενός ἐστιν αὐτῷ πλησίον, ἔνθα εἰκὼν
"κεῖται δ' παίδοιν, λύκαινα παιδίοις δυσὶ τὸν μαστὸν
[f] ἐπέχουσα, χάλκεα πεπλάσματα παλαιᾶς ἐργασίας. ἦν
"δὲ τὸ χωρίον τοῦ συὶ Εὐάνδρῳ ποτὲ οἰκισάντων αὐ-
"τὸ Ἀρκάδων ἱερὸν, ὡς λέγεται. ὡς δὲ ἀπέβη τὸ θη-
"ρίον, αἴρουσι οἱ νομεῖς τὰ βρέφη, σπουδὴν ποιούμενοι
"τρέφειν, ὡς θεῶν αὐτὰ σώζεσθαι βουλομένων. ἦν δέ τις
"ἐν αὐτοῖς [g] συφορβίων βασιλικῶν ἐπιμελούμενος, ἐπιει-
"κὴς ἀνὴρ, Φαυστύλος ὄνομα, ὃς ἐν τῇ πόλει χρεία δή τι
"ἀναγκαῖον ἐγεγόνει καθ' ὃν χρόνον ἡ φθορὰ τῆς Ἰλίας καὶ
"ὁ τόκος [h] ἐλέγχεται· καὶ μὴ ζώντα κομιζομένων ὅπῃ τοῦ
"ποταμοῦ τοῦ βρεφῶν, τοῖς φέρουσιν αὐτὰ κατὰ θείαν τύ- 66
"χην ἅμα διελθεῖν τὴν αὐτὴν ὁδὸν, εἰς τὸ Παλάντιον ἰόν-
"τος ἥκιστα τοῖς ἄλλοις καταφανὴς γενόμενος ὡς ἐπίστατό
"τι τῶν τοιούτων, ἀξιώσας αὐτῷ συγχωρηθῆναι τὰ
"βρέφη, λαμβάνει τε αὐτὰ παρὰ τῶν κομιζόντων, καὶ φέρων ὡς
"τὴν γυναῖκα ἔρχεται. τεκοῦσαν δὲ καταλαβὼν καὶ
"ἀχθομένην, ὅτι νεκρὸν αὐτῇ τὸ βρέφος ἦν, παραμυ-
"θεῖται καὶ δίδωσιν [i] ὑποβαλλόμενος τὰ παιδία, πάσης
"ἐξ ἀρχῆς διηγησάμενος καταλαχοῦσαν αὐτὰ τύχην.
"αὐξομένοις δὲ αὐτοῖς ὄνομα τίθεται, τῷ μὲν, Ῥωμύλον
"τῷ δὲ, Ῥῶμον. οἱ δὲ ἀνδρωθέντες γίνονται κατά τε
"ἀξίωσιν μορφῆς καὶ φρονήματος ὄγκον, οὐ συφορβοῖς καὶ
"βουκόλοις ἐοικότες, ἀλλ' οἵους ἄν τις ἀξιώσειε τοὺς ἐκ βα-
"σιλείου τε φυῆναι γένους, καὶ ἀπὸ δαιμόνων ἀνδρῶν γενέ-
"σθαι νομιζομένους, ὡς ἐν τοῖς πατρίοις ὕμνοις [k] ὑπὸ Ῥω-
"μαίων ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται. βίος δ' αὐτοῖς ἦν βουκολικὸς,
"καὶ δίαιτα αὐτουργὸς, οἳ ὄρεσι τὰ πολλὰ πηξαμένοις
"ἀφὴ ξύλων καὶ καλάμων σκηνὰς αὐτοσχόους· ὧν ἔτι
"καὶ εἰς ἐμὲ λεῖψανόν τι [l] ἐν τῷ Παλατίῳ ὅπῃ τοῦ πρὸς τὸ
"ἱπποδρόμου τρεφούσης λαγόνα, Ῥωμύλου λεγομένη,
"ὑπὸ φυλάττεσθαι ἱερὰν οἷς τοῦτον ἐπιμελὲς, σέβει ὅπῃ
"τὸ

a Ούες ἰδίνας Vat. quod malit Sylb. vel ὡς ἰδίνας πλείονες, ut apud Latinos, quam poterat plurimos. b Vel accipiendum pro ἐξαπτομένου seu ἐξαπλουμένου complectentem, vel legendum ἐξαίρουσαν tractantem. Sylb. c Pro προσῆσαν, quæ flexionis forma sæpe occurrit apud Dionysium & alios. Id. d Βρέφος junge cum ἀπῆει & interpretare lentum gradu. Steph. e Κατὰ accipiendum hîc pro διὰ, & ἀλογίᾳ pro ἀλογίᾳ ὑπερῶν. Sylb. Verum (notante Stephano) ἀλογία hîc contemptio significat, ut supra ἀλογεῖν consumere. f Ἐπιχοῦσα Vat. g Συοφορβίων Vat. h Vel ἐλέγχεται legendum cum Gelenio, vel cum Lapo ἐλέγετο. Sylb. Ἐλέγχεται Vat. i Ὑποβαλλόμενος Vat. k Rectius, levi transpositione facta, ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Παλατίῳ ὅπῃ τοῦ πρὸς τὸ ἱπποδρόμου φερούσης λαγόνα: quo modo & Lapus verterat, in angulo ex Palatio in circum diverrente. Sylb.

a Pro

"τὸ σημήιον ἐξάγοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν ἐπὶ χει-
"μῶνος ἢ χειρὸς, τὸ λεῖπον ἐξακόσμησαν, ἐς τὸ τοῦ
"θεοῦ ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ τὰ ὀκτω-
"καίδεκα ἔτη γεγονότες ἦσαν, ἀμφίλογόν τι πρὸς τὸ νο-
"μῆς αὐτοῖς γένεσθαι πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους, οἱ
"περὶ τὸ [a] Λύκαιον ὄρος ἀντικρὺ τοῦ Παλατίου κεί-
"μενον ἔχοντες τὰς βουσάλους. ἠτιῶντο δὲ ἀλλήλους [b] φαυ-
"λότητι ἢ τινὶ μὴ προσήκουσαν ὀργάδα κατανε-
"μεῖν, ἢ τινὶ κοινὰ μόνοις ἀφαιρεῖσθαι, ἢ ὅ, τι δήποτε
"τύχοι. ἐκ δὲ τῆς ἀμφιλογίας ταύτης [c] ἐγένοντο πλη-
"γαί ποτε ἀφὸ χειρῶν, ἔπειτα δ' ὅπλων. πρόσθεν δὲ
"πολλὰ πρὸς τοὺς μειρακίσκους [d] λαβόντες οἱ τοῦ No-
"μίτορος, καί τινας ἀπολέσαντες τῶν σφετέρων, ἢ τι
"χωρίον [e] ἔτι κρείττους ἐξειργόμενοι, ἐβουλεύσαντο
"δόλον τινὰ ἐπ' αὐτούς. [f] προλοχίσαντες γὰρ τὸ φά-
"ραγγος τὸ ἀφανὲς, ἢ συνθέμενοι τοῖς λοχῶσι τὰ μέ-
"λλοντα, ὑπεθέσεως χάριν, οἱ λοιποὶ ἔτι πλῆθος
"ὄντες τοὺς μαλθακίσματα αὐτοῖς [g] νύκτωρ ἐπέβαλον. Ρω-
"μύλος μὲν οὖν ἀφ' ἑσπέρας τοῦτο [h] τυγχάνει ἅμα τοῖς
"ὑπηρεταῖς τοῦ κώμου πεπορευμένος εἴς τι χω-
"ρίον [i] Καιμηνὰν ὀνομαζόμενον, ἱερεῖά τινων ἐσόμενος
"κοινῇ πάτρια· Ρῶμος δὲ τινὶ ἐφόδῳ αὐτοῖς ἀφόβῳ
"μᾶλλον ἐχρήσατο, τὰ ὅπλα λαβὼν ἀφυλακίστου, ὀλί-
"γους τοῦ ὄχλου [k] φασάντων καθ' ὁδὸν γενέσθαι
"τοὺς λαβόντα. καίτοι οἱ δίωκόντες αὐτὸν, ἀλλὰ φεύ-
"γουσιν [l] ὑπαγόμενοι ἔνθα ἔμελλον εὐκαίρως ἐπιστρέ-
67 "ψαντες ἐπιθήσεσθαι· ὁ δὲ Ρῶμος κατ' ἄγνοιαν τοῦ μη-
"χανήματος, [m] ὡς" ἄχρι πολλοῦ δίωκεν αὐτούς, παρελ-
"λάτει τὸ λελοχισμένον χωρίον, [n] ἢ οἱ τότε ὅ, τε λό-
"χος ἀνίσταται, ἢ οἱ φεύγοντες ἐπιστρέφουσι. κυκλωσά-
"μενοι δὲ αὐτοὺς, ἢ πολλοῖς ἀράξαντες λίθοις, λαμ-
"βάνουσιν ἐπιχειρείους. ταύτῃ γὰρ εἶχον ἐκ τῶν
"παρόντων. ζῶντας αὐτοὺς ἀγαγεῖν τοὺς ποιμένας
"[o] ἀποκομίσαι. ὕστερον δὲ χειραθεὶς ὁ Ρῶμος ἀπήχθη.
Ὡς δὲ Τυβέρων Αἴλιος, ἀνὴρ ἢ τἆλλα ἐπιμελὴς, γράφει, παρεισδύτες οἱ τοῦ
Νομίτορος θύσοντας τὰ Λύκαια τοὺς ποιμένας τῷ Πανὶ,
τῷ Ἀρκαδικῷ, ὡς Εὔανδρος κατέστησε, θυσίαν,
ἐνήρθρωσαν ἢ χαρὰν ἐκείνου ἢ ἱερουργίας, ἡνίκα ἐχρῆν
τοὺς περὶ τὸ Παλάτιον οἰκοῦντας τοῦ νέου ἐκ τοῦ Λυκαίου
τρωκτόπους περιελθεῖν δρόμῳ τινὶ κώμῳ γυμνοὺς, ἐσταλ-
μένους τινὶ αἰδοῖ τὰς δορὰς τοῦ νεοθύτου. τοῦτο δὲ
καθαρμοῦ τινα τοῦ κωμικοῦ πάτριον ἐθρυλεῖτο, [p] ὡς ἢ
νῦν ἔτι δρᾶται. οἱ δὲ τότε τοῦ χρόνου τοὺς ἱεροποιοὺς
νεανίσκους οἱ βουλόμενοι λοχῆσαι κατὰ τὸ στενότερον
τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ [q] πρῶτον τάγμα τὸ σὺν τῷ Ρώμῳ
"κατ' αὐτοὺς ἐγένετο", τοῦ ἀμφὶ Ρωμύλον τε ἢ ἄλ-
λων ὑστερίζόντων τοσοῦτῳ δὲ ἐνέμιπτο, καὶ ἐκ παρα-
σήματος ἔθνος οὐ παρεμείναντες τοὺς λοιποὺς, ὁρμῶσιν

"ornatus gratia addentes. Quod si quæ ejus
"pars vel tempestatis vel temporis injuria
"laboraris, quod reliquum est farciunt, &
"quantum fieri potest ad pristinam formam
"instaurant. Quum autem annum circiter
"XVIII. agerent, controversiam quandam de
"pascuis habuerunt cum Numitoris pastori-
"bus, qui in Aventino colle è regione Pa-
"latii sito sua stabula habebant. Frequenter
"autem de se mutuo conquerebantur, vel
"quod agros alienos alteri depascerentur,
"vel quod communes alteri soli tenerent:
"vel denique quod alia hujusmodi facinora
"facerent. Ex ista autem altercatione inter-
"dum ad manus & ad arma est ventum.
"Quum autem Numitoris pastores multa vul-
"nera ab illis adolescentibus accepissent, &
"nonnullos de suis amisissent, & ab illis lo-
"cis per vim arcerentur, dolum quendam illis
"struxerunt. Quum autem insidias in occul-
"ta vallis parte ante posuissent, & cum illis
"qui adolescentibus insidiabantur adoriendi
"tempus constituissent, reliqui confecto agmi-
"ne eorum stabula noctu invaserunt. Tunc
"autem forte Romulus cum paganorum præ-
"cipuis in urbem quandam nomine Cæninam
"pro publica salute sacra patria facturus ive-
"rat. Sed quum Remus eorum adventum ho-
"stilem cognovisset, ad opem ferendam ac-
"currit, armis celeriter correptis, & paucis
"quibusdam paganis, qui eo mature convene-
"rant, secum ductis. At illi eum non exspe-
"ctarunt, sed fuga se receperunt in eum lo-
"cum, ubi commode conversi eos aggressuri
"erant. Remus vero doli ignarus, longius
"eos persequutus, locum in quo insidiæ posi-
"tæ erant præteriit. Interea & insidiatorum
"manus surrexit, & qui fugiebant se conver-
"terunt, eosque circumventos, multisque la-
"pidibus contusos, in suam potestatem rede-
"gerunt. Hoc enim ipsis domini mandarant,
"ut illos adolescentes vivos ad se adduce-
"rent. Remus igitur hoc modo captus ab-
"ductus est. ¶ Sed (ut scribit Ælius Tu- LXXX.
bero, gravis & diligens in colligendis rebus
historiæ mandatis) Numitoris pastores, quum
præsensissent illos adolescentes Lupercalia ce-
lebraturos, & Pani, more Arcadico, ut Evan-
der instituerat, sacrificium facturos, illo sa-
crorum tempore insidias ipsis struxerunt, quo
oportebat juvenes collis Palatini incolas, post
peractum sacrificium ex Lupercali profectos,
pagum nudos cursu circumire, pellibus vic-
timarum recens mactatarum pudenda succin-
ctos. Id autem erat quoddam lustrationis ge-
nus apud paganos more patrio receptum: quod
nunc quoque fieri solet. Eo igitur tempore
qui insidias in viarum angustiis illis adoles-
centibus sacra facientibus struxerunt, quum pri-
mum agmen, quod cum Remo erat, ad ipsos ac-
cessisset, Romulo & aliis tardius venientibus
(trifariam enim divisi erant, & per intervalla
currebant) reliquis non exspectatis, clamore
sublato

a Pro Λύκαιον (quod infra etiam reperitur) supra usurpavit Λύκειον seu Αὐσώνιον. Sylb. b Ἐμίσησαν Vat. c Ἐξέστη τινὶ ἀφὸ χειρῶν πλήγαι Vat. d Λαβόντες Vat. e Ἢδη τῷ κρείττους Vat. f Προλοχίσαντες N Vat. g Desit Vat. h Ἐτύγχανε Vat. i Καμηνὰν in Ed. Steph. & Cod. Vat. rectius juxta Steph. Byzant. Καινίναν. k Φάσκοντος Vat. l Ὑπαγόμενος est hîc hostem allicere, non aliquo se recipere, ut interpretes vertunt, quod minus convenit. Malit fortasse aliquis ὑπαγόμενοι. Cas. m Desit Vat. n Καὶ τότε Vat. o Κομίσαι Vat. p Si pro adverbio ὡς pronomen ὅς malis (ad πρᾶγμα relatum) per me licet. Sylb. Si Codex mendo caret, per ὡς modus τοῦ πράγματος significabitur; quo modo usurpari videtur à Thucyd. in ipso operis limine. Port. q Τὸ πρῶτον τάγμα Vat. quod & maluit Sylb. r Desiderantur in Cod. Vat.

" Vel ut casus aliquis obtulerat. Lapus.

ſublato frequentes impetum in primos fecerunt, eoſque circumventos, alii jaculis, alii lapidibus, aliiſque telis, (ut quodque ſingulis in manus veniebat) petere cœperunt. Illi vero caſu inopinato perculſi, & dubitantes quid ſibi faciendum eſſet, cum armatis ipſi inermes pugnantes, valde facile capti ſunt. Remus igitur ita in hoſtium poteſtatem redactus * ſive (ut Fabius tradit) vinctus, Albam eſt deductus. Romulus vero, quum fratris infortunium cognoviſſet, cum fortiſſimorum paſtorum manu illos ſibi perſequendos putavit: ſperans fore ut eos adhuc in ipſo itinere nanciſceretur. Sed à Fauſtulo, qui ejus inſanum impetum videbat, cohibitus eſt. Hactenus enim pater exiſtimatus adoleſcentes rem totam ſemper celarat, ne quod periculum adirent, antequam ad firmiſſimum ætatis robur perveniſſent. Tum vero neceſſitate compulſus, ſemotis arbitris, ſoli Romulo rem declaravit. At juvenem, quum ab ipſo initio omnem ſuam fortunam intellexiſſet, matris miſeratio & Numitoris cura ſubiit; & poſt longam conſultationem cum Fauſtulo habitam, decrevit à præſenti conatu deſiſtere, & majore copiarum apparatu totam familiam ab Amulii injuriis vindicare, & quodvis extremum periculum pro maximis præmiis ſubire, & cum avo materno agere quidquid ipſi viſum fuiſſet.

LXXXI. ¶ Ut hæc autem optima eſſe viſa ſunt, Romulus, convocatis omnibus paganis, rogatiſque ut Albam ocyus properarent (non tamen per eandem portam omnes, neque conferta manu ingredientes, ne qua oppidanis ſuſpicio oriretur) ſeque in foro exſpectarent ad imperata faciendum parati, ipſe primus urbem petiit. Interea, qui Remum abduxerant, poſtquam eum ad regis tribunal ſtiterunt, omnes injurias, quas ab illis adoleſcentibus acceperant, eos accuſando declararunt: ſuorumque vulnera oſtenderunt, minitantes ſe, niſi de illis ſumeretur ſupplicium, omne pecus deſerturos. Tum Amulius, agreſtibus, qui magno numero convenerant, & ipſi Numitori gratificari volens (forte enim aderat eam rem æque ac clientes moleſte ferens) & regionis tranquillitati ſtudens, ſimul adoleſcentis arrogantiam & tam intrepidam orationem ſuſpectam habens, injuriarum condemnavit, & pœnæ modum arbitrio Numitoris permiſit; dicens, "æquum "eſſe, ut is qui injuriam fecit, à nullo a-"lio potius, quam ab illo, qui illam acce-"pit, plectatur. Dum autem Remus à Numitoris paſtoribus revinctis poſt tergum manibus duceretur, & ab iis qui eum deducebant conviciis jactatis illuderetur, Numitor ſequens, & corporis decus plane regium demirabatur, & conſiderabat generoſum &

'ὅτι τὺς πρώτυς ἐμβαίσαντες ἀνδρὸι, ϗ πρεπτάντες ἔβαλλον οἱ μὲ ἀκοντίοις, οἱ δὲ λίθοις, [a] οἱ δ' ὡς ἕκαστοι αὐτοῖς ἐς χεῖρας ἔιχον. οἱ δ', ἐκπλαγέντες τῇ παραδόξῳ τῦ πάθυς, ϗ ἀμηχανῆντες ὅ, τι [b] δράσειεν τοὺς ὡπλισμένυς ἀνόπλοι μαχόμενοι, χτ' πολλὴν εὐπέτειαν ἐχφρόδησαν. ὁ μὲ οὖν Ρῶμος 'ὅτι τοῖς πολεμίοις γενόμενος ἥττων, εἰδ', ὡς ὁ Φάυστυλος παραδέδωκε, δέσμιος, εἰς Ἄλβαν ἀπήγετο. Ρωμύλος δ' ἐπεὶ τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἔγνω πάθος, διώκειν εὐθὺς ὥρμητο δεῖν τοὺς ἀκμαιοτάτυς ἔχων τῶν νομέων, ὡς ἔπι χτ' τὴν ὁδὸν ὄντα καταληψόμενος τὸν Ρῶμον. ἀπειρέπετο δ' ὑπὸ τῦ Φαυστύλυ ὁρῶντος αὐτὸν τὴν ἀπρονοησίαν ἔσαν. νομισθεὶς γὰρ πατὴρ, τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀπόρρητα ποιύμενος τοῖς μειρακίοις διετέλεσεν, ὡς μὴ θᾶττον ὁρμήσωσι τοῦ κινδυνεῦσάί τι, πρὶν ἐν τῷ κρατίστῳ τὴν ἀκμῆς γενέσθαι· τότε δὲ τοὺς τὴν ἀνάγκης βιασθεὶς, μονωθέντι τῷ Ρωμύλῳ λέγει. μαθόντι δὲ τὸν νεανίσκον πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς τὴν καταρχῦσαν αὐτὸς τύχην, τὴν τε μητρὸς οἶκτος εἰσέρχεται ϗ Νομίτορος φροντὶς· ϗ πολλὰ βυλευσαμένῳ μετ' ἐκείνυ Φαυστύλῳ, τὴν μὲ αὐτίκα ὁρμὴν ὑπισχεῖν ἐδόκει, πλείονι δὲ παρασκευῇ δυνάμεως χρησάμενον ὅλον ἀπαλλάξαι τὸν οἶκον τὴν Ἀμυλίυ τυραννίδος, κίνδυνόν τε τὴν ἔσχατον ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἄθλων ἀναρρίψαι, τυγχάνειν δὲ μετὰ τῦ μητροπάτορος ὅ, τι ἂν ἐκείνῳ δοκῇ. 68

Ὡς δὲ ταῦτα κρατίστα [c]εἶ" ἔδοξε, συγκαλέσας τὺς κωμήτας ἅπαντας ὁ Ρωμύλος, ϗ δεηθεὶς εἰς τὴν Ἄλβαν ἐπείγεσθαι θᾶττον, μὴ κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἅπαντας, μηδ' ἀθρόυς εἰσιόντας, μή τις ὑποψία τοῖς τὺν ἐν τῇ πόλει γένηται, ϗ πρὸ τὴν ἀγορὰν ὑπομένοντας ἑτοίμυς [c]εἶ δρᾶν τὸ κελευόμενον, ἀπῆει πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. Οἱ δὲ τὸν Ρῶμον ἄγοντες ἐπειδὴ κατέστησ[d] 'ὅτι τὴν βασιλέα, τάς τε ὕβρεις ἁπάσας, ὅσας ἦσαν ὑβρισμένοι τοῖς τὴν μειρακίων, κατηγόρυν, ϗ τὺς τραυματίας σφῶν ἐπεδείκνυσ, τιμωρίας εἰ μὴ τύχοιεν, καταλείψειν προλέγοντες τὰ συφόρβια. Ἀμυλίῳ δὲ τοῖς [e]χωρίταις χτ' πλῆθος ἐλπιζόσι [f]χαρίζεσθαι βυλόμενος, ϗ τῷ Νομίτορι· παρὼν γὰρ [g]ἐτύγχανε συναγανακτῶν τοῖς πελάταις· εἰρωνίαν τε ἀνὰ τὴν χώραν ἀπειδὼν [c]εἶ), ϗ ἅμα τὸ αὐθαδες τὴν μειρακίυ, ὡς ἀκαταπλήκτον τὴν ὀφθαλμῶν τοῖς λόγοις, δι' ὑποψίας λαμβάνων, κατεψηφίζεται τὴν δίκην· τὴν δὲ τιμωρίας τὴν Νομίτορα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν "ὡς τῷ δράσαντι δεινὰ, τὸ ἀντιπαθεῖν ϗ τοῖς ἄλλυ τι-"νὸς μᾶλλον, ἢ τῦ πεπονθότος ὀφείλεται. Οἱ ὅσῳ δὲ ὁ Ρῶμος ὑπὸ τὴν τῦ Νομίτορος βυκόλων ἦγε, δεδεμένος τε ὀπίσω τὼ χεῖρε, ϗ τοὺς τὴν ἀγόντων ὑπερβαλλόμενος, ἀκολυθῶν ὁ Νομίτωρ, τό τε σώματος τὴν εὐπρέπειαν [h]ἀπεθαύμασεν, ὡς πολὺ τὸ βασιλικὸν εἶχε, ϗ τὸ φρονήματος τὴν εὐγένειαν ὑπεθυμεῖτο,

[a] ἦν

[a] Οἱ δ' ὡς ἕκαστοι ἦν *Vat.* [b] Rectius fortaſſe δράσειεν fut. temp. *Sylb.* Δρασίειεν *Vat.* Æolice, quod reponendum eſſe conjiciebat *Portus.* [c] Deeſt *Vat.* [d] Εἰς τὴν *Vat.* [e] Πολίτης *Vat.* [f] Χαριζόμενος abſque βυλόμενος *Vat.* [g] Tollenda eſt συγμὴ poſt ἐνέγκας: vox enim συναγανακτῶν referenda eſt ad Numitorem, qui forte tunc aderat tanquam patronus, ut cauſſam clientium defenderet. Ex *Dionyſii* igitur ſententia Numitor apud fratrem non ſuam ſed clientium cauſſam agit, iiſque ipſe συναγανακτῶν: & apud *Plutarchum* vice verſa Amulius ſuam non τῶν χωρητῶν cauſſam agit, eique adſunt συναγανακτοῦντες αὐτῷ τῶν Αλβῶν, ut ipſe loquitur. *Caſ.* [h] Ἀνεθαύμασεν *Vat.* * Poſtea, ut Fabius tradit &c. *Portus.* quaſi ἔστι pro ἔδοξε legiſſet. Remus itaque ab hoſtibus interceptus, ita ut erat, ſive ut Fabius tradit vinctus, Albam deducitur. *Lapus.*

ἦν τοίνυν καὶ δεινὰ διάνοιαν, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀπόνητον ἐκκλίνουσαν, ὡς ἅπαντες ἐν ταῖς τοιαύταις πίπτουσι τύχαις, προσπόμενον, ἀλλὰ σιωπῇ καὶ κοσμίως ἐπὶ τὸν θάνατον ἐβάδιζεν. ὡς δ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίκοντο, μεταπεμψάμενος τοὺς ἄλλους κελεύσας, μονωθέντα τὸν Ῥῶμον ἐρέσθαι τίς εἴη, καὶ πόθεν ὡς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ τυχόντος γε ἄνδρα τοιοῦτον γεγόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Ῥώμου τοσοῦτον εἰδέναι μόνον ἔφη τὸν τρόφεως, ὅτι σὺν ἀδελφῷ διδύμῳ ἐκτεθεὶς βρέφος εἰς νάπην εὐθὺς ἀπὸ γενέσεως, καὶ πρὸς τοῦ νομέως ἀναιρεθεὶς ἐκτραφείη, βραχὺν ὅστις ἔχοι χρόνον, εἴτε ὑποτυπωθείς τι τῶν ἀληθῶν, εἴτε δαίμονος ἄγνωστος εἰς τὸ μέσον τὸ πρᾶγμα, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ὅτι μὲ ἐπ' ἐμοὶ γόνασι, ὦ Ῥῶμε, παθεῖν "ὅ, τι ἂν βουλήσοιτο, καὶ ὡς τάχιστα ποιήσαιντο ἂν οἱ "κομίσαντές σε δεῦρο, πολλὰ καὶ δεινὰ παθόντες, ἀπο- "θανεῖν, σοῦ δεῖ πρὸς εἰδότα λέγειν. εἰ δέ σε θανάτου "τε καὶ ἄλλου παντὸς ἐκλυσαίμην κακοῦ, ἆρα ἂν εἰ- "δείης μοι χάριν, καὶ δεομένῳ συμπράξας ὁ κοινὸν ἀμ- "φοῖν ἔσαι ἀγαθόν; ἀποκρινομένου δὲ τοῦ μειρακίου ὁπόσα τοὺς ἐν ἀπογνώσει βίου κειμένους ἢ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς τοῖς κινδύνοις τούτου λέγειν καὶ ἐπαίρει, λῦσαι κελεύσας αὐτὸν ὁ Νομίτωρ, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, φράζει τὰς αὐτοῦ τύχας, ὡς ὁ Ἀμύλιος αὐτὸν ἀδελφὸς ὢν ἀπεστέρησε βασιλείας, ὀρφανὸν δὲ τέκνων ἔθηκε, καὶ μὲ ὅτι θήρᾳ κρύφα ἀφανίσειεν δόλῳ, τὸν δὲ θυγατέρα εἱρκτῇ δεδεμένην φυλάττων, τάττε ἄλλα ὁπόσα δεσπότης χρώμενος δούλῳ.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πολὺ θρῆνον ἅμα τοῖς λόγοις καταχέομενος, ἠξίου τιμωρὸν τοῖς κατοίκοις αὐτοῦ καὶ Ῥωμον γενέσθαι. ἀσμένως δὲ ὑποδεξαμένου καὶ λόγον τοῦ μειρακίου, καὶ πάλαι ταύτην αὐτὸν ὅτι τὸ ἔργον ἀξιοῦντος, ἐπαινέσας ὁ Νομίτωρ τὴν προθυμίαν, "Τῆς μὲν "προθέσεως, ἔφη, καὶ χρόνον ἐγὼ ταμιεύσομαι, σὺ δὲ τέως "πρὸς καὶ ἀδελφὸν ἀπόρρητον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγγε- "λίαν πέμψον, ὅτι σώζῃ τε δηλῶν, καὶ βραδύνειν αὐ- "τὸν ἥκειν ἀξιῶν. ἂν δὲ τούτου πέμπεταί τις ἐξευρε- θείς, ὃς ἐδόκει ἐπιτήδειος εἶναι, καὶ θρασυτάτων ὢν πρόσω τῆς πόλεως ὄντι Ῥωμύλῳ, βραδαφεῖ τὰς ἀγγελίας· ὁ δέ, θρασυνθεὶς γενόμενος, ἔρχεται σπουδῇ πρὸς Νομίτορα, καὶ θρασυπλακεὶς ἀμφοῖν ἀσπάζεται μὲν πρῶτον, ἔπειτα φράζει τὴν ἔκθεσιν σφῶν καὶ τροφὴν καὶ πάλλα ὅσα αὐτὸς ὑπὸ τοῦ σωματοφύλακος ἐπύθετο. τοῖς δὲ, βουλομένοις τε καὶ πολλῶν ἵνα πιστεύσωσι τεκμηρίων δεομένοις, καθ' ἡδονὰς τὸ λεγόμενον "ἦν". ἐπεὶ δὲ ἀνέγνωσαν ἀλλήλους, αὐτίκα συνεστάλησαν καὶ διεσκόπουν ὅστις ἔσαι τρόπος ἢ καιρὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐπιτήδειος. ὡς δὲ οὗτοι περὶ ταῦτα ἦσαν, ὁ Φαυστύλος ἀπάγει πρὸς Ἀμύλιον. δεδοικὼς γὰρ μὴ ὁ πιστὰ δόξῃ τῷ Νομίτορι λέγειν ὁ Φαυστύλος

constantem in rebus duris animum: quod nec ad misericordiam captandam, nec ad preces (sicut omnes in tali fortuna constituti solent facere) se converteret; sed cum modesto silentio ad supplicium pergeret. Postquam vero domum venerunt, aliis jussis secedere, ipsum Remum solum interrogavit quisnam esset, & quibus ortus: quod talis vir è vulgaribus natus non videretur. Quum autem Remus respondisset, se illud tantum scire ex nutricii fide, se infantem cum fratre eodem partu edito recens natum in silva expositum, & à pastoribus susceptum & educatum fuisse. *Numitor* post interpositam brevem moram, sive aliquod verisimile suspicatus, sive deo rem in lucem proferente, sic juvenem alloquitur: "Te, Reme, in mea potestate esse, ita ut "te quocunque supplicio afficere possim; & "eos qui te huc adduxerunt, multis & atro- "cibus injuriis acceptis, mortem tuam vehe- "mentissime expetere quum ipse noris, non "est quod te doceam. Quod si te à morte & "quovis alio malo liberaro, an gratiam mihi "habebis, & roganti operam tuam in re u- "trique nostrum commoda navabis? Quum autem juvenis respondisset quæ homines in vitæ desperatione, salutis spe impulsi, vitæ necisque arbitris & dicere & polliceri solent, Numitor ejus vincula solvi jussit, & omnibus qui aderant ablegatis, suam fortunam et narravit: ut Amulius frater regno ipsum fraudarat, orbatumque liberis reddiderat, alterum inter venandum occulte interimens, alteram vinctam in carcere custodiens, cæteraque se ut dominus servo uteretur.

¶ Ita loquutus, & multis lacrymis inter loquendum fusis, oravit Remum ut suas domesticas injurias ulciscí vellet. Cujus orationem quum juvenis lubenter excepisset, & jam se ad opus aggrediendum duci postularet, Numitor, ejus animi alacritate collaudata, inquit: "Tempus rei gerendæ ego dispensaturus "sum; tu interim, re cum nullis aliis commu- "nicata, nuntium ad fratrem mittas, per quem "significes te salvum esse & rogare ut ille "quamprimum veniat. Postea vero inventus missúsque est quidam qui ad hoc ministerium idoneus videbatur, qui non procul ab urbe Romulum nactus mandata renunciat. Ille vero valde lætus ad Numitorem properavit: & primum utrumque amplexus salutavit, deinde narravit ut & expositi & educati fuissent, & alia quæcunque *Faustulus* ex satellite *Amulii* acceperat. Illis autem, audire gestientibus nec multis ut crederent argumentis egentibus, voluptati erat quod referebat. Ut vero se mutuo agnoverunt, statim consilia ineunt, & de rei aggrediendæ modo & opportunitate consultare cœperunt. Dum autem hæc ab istis geruntur, Faustulus ad Amulium adducitur. Veritus enim ne Romulus in magnæ rei indicio à se delato fidem Numitori absque

LXXXII.

a Ἦν τοίνυν καὶ δεινὰ Vat. b Πρὸς τὸν μόρον Vat. c Πόθεν Vat. atque ita Xylander ut ait Sylb. quod & mihi placet, vertendumque *prout ex suo nutricio audierat*. Firmatur ex *Dionysio*, quum ait ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ συμμητροφύλακος τοῦ Λιμυλίου ἐπύθετο. Pori. d Ὑποτυπωθείς Vat. atque ita legisse videtur *Lapus*, quia vertit *suspicatus*. Ferri tamen & nostra lectio potest, ut sit *imaginatus*. Cum *Lapo* sentit *Camerar. Sylb.* e Τὸν δ' ὃν εἱρκτῇ absque γεγαμένην in *Cod. Vat.* f Καταχεόμενος *Vat.* quod rectius visum est *Sylburgio*. g Τοῖς κατ' οἴκους *Vat.* h Καὶ πάλαι, ἃ *Vat.* i Τοῦ Φαυστύλου ἐπύθετο *Vat.* & *Lapi Cod.* Vulgata lectio ita sonat, *& alia quæcunque ex ipsius satellite didicerat*. Sed cum Romulus non Faustulus hæc audierat ex Amulii satellite, locum hoc modo intelligit *Portus*, καὶ αὐτῷ φράζει ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ συμμητροφύλακος τοῦ Λιμυλίου ἐπύθετο. k Deest *Vat.* l Si legas ὁ Ῥωμύλος, belle habebit sensus. *Sylb.* Quæ sequuntur hoc ipsum extra dubium ponunt. *Pori.*

absque manifestis signis non faceret, ut facilius infantes agnoscerentur, una cum alveo in quo expositi fuerant, paullo post ad urbem contendit. Eum autem valde trepide portam transeuntem, & quod ferebat diligentissime occultantem, quum quidam ex custodibus animadvertisset (erat enim hostilis incursionis metus, & portæ à fidelissimis regi custodiebantur) comprehendit, & quidnam celaret cognoscere cupiens, amictum ei per vim detraxit. Quum autem alveum conspexisset, hominemque hæsitantem vidisset, quæsivit ex eo cur ita trepidaret, quove consilio vas illud celaret, quod ei ferre propalam licebat. Interea vero plures custodes confluebant, inter quos unus alveum agnovit, quippe qui infantes in eo ad fluvium deportarat, & iis qui tunc aderant rem indicavit. Illi vero Faustulum comprehensum ad regem adduxerunt. Amulius, tormentorum minis homini intentatis nisi sponte vera dixisset, primum quidem an pueri viverent quæsivit: *deinde* vero, quum hoc cognovisset, *quæsivit* quonam modo illi incolumes evasissent. Quum autem ille omnia ut gesta erant narrasset: "Age igitur (inquit rex) quando hactenus "vera dixisti, dic ubinam nunc inveniri pos-"sint; non enim æquum est ut inter bubulcos "vitam ingloriam degant, quum mei sint "cognati, præsertimque quum divina provi-
LXXXIII. "dentia servati fuerint. ¶ At Faustulus * novam regis clementiam suspectam habens, & *existimans* ejus mentem à verbis discrepare, ita respondit: "Juvenes sunt in montibus ubi "armenta pascunt, ut eorum vitæ genus fert; "ego vero missus sum ab ipsis, ut, quo in "statu res ipsorum sint, matri significarem: "quam quum apud te servari audissem, fi-"liam tuam rogaturus eram ut me ad eam "duceret. Alveum autem ferebam, ut præter "verba manifestum etiam rei argumentum "possem ostendere. Nunc igitur, quando "tibi visum est juvenes huc accersere, gau-"deo: proinde mecum quoscunque volueris "mitte. Ego enim iis qui venerint, pueros "ostendam: illi vero tua mandata ipsis ex-"ponent. Hæc autem ille dicebat, quærens rationem qua juvenum necem differret: simulque sperans, se, ubi in montes ventum esset, illos, à quibus ducebatur, evasurum. Amulius vero satellitum fidelissimos cum occultis mandatis, ut quos subulcus ipsis indicasset comprehensos ad se ducerent, ocyus dimisit. Quo facto mox decrevit accitum ad se fratrem in libera custodia adservare, donec præsentem rerum statum bene composuisset: quare illum quasi alia de caussa accersivit. At nuntius qui missus fuerat, tum periclitantis benevolentia tum etiam miseratione fortunæ commotus, Numitori mentem Amulii indicat. Ille vero quum juvenibus periculum impendens declarasset, eosque hortatus fuisset ut se fortiter gererent, cum aliorum

ἄνευ σημείων ἐμφανῶν μεγάλην τεκμηρίου μιμνύτης γενόμενος, τὸ γνώρισμα τῆς ἐκθέσεως τῆ βριφῶν τῆ σκάφει ἀναλαβὼν, [a] ὀλίγῳ ὕστερον εἰσῆκεν εἰς τὴν πόλιν. [b] διερχόμενον δ' αὐτὸν τὰς πύλας παρεγνωδῶς πάνυ, καὶ πολλῶν πυθόμενον μηδενὶ ποιῆσαι κάλαφανὲς τὸ [c] λεγόμενον, τοὺς φυλάκων τις καταμαθὼν ἦν δὲ πολεμίων ἐφόδου δόξα, καὶ τὰς πύλας οἱ μάλιστα πιστευόμενοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐφρούρουν· συλλαμβάνει τε, καὶ τὸ κρυπτὸν ὅ, τι ὄντ' ἐῶν κατανοῆσαι ἀξιῶν, ἀποκαλύπτει βίᾳ τὸ σκεύος. εἰς δὲ τὴν σκάφην ἐνιδόντες καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐμμένοντα ἀποροῦμενον, ἠξίουν λέγειν τίς ἡ παρασκευὴ, καὶ τί τὸ βούλημα τοῦ μὴ φανερὸς [d] ἀκφέρειν σκεῦος ἐσθῆτι δεόμενον ἀπορρήτῳ φορᾷ. ὁ δὲ τούτων πλείους τοὺς φυλάκων συνέρρεον, καί τις αὐτοὺς γνωρίζει τὴν σκάφην, αὐτὸς ὁ ἐκείνη τὰ παιδία κομίσας ὅτε τὸν ποταμὸν, καὶ φέρει πρὸς τοὺς πρόσω. οἱ δὲ, συλλαβόντες τὸν Φαυστύλον, [e] ἄγουσιν ὅτι τὸν βασιλέα. Ἀμύλιος δὲ ἀπειλῇ βασάνων καλαπληξάμενος τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ [f] λέξει τὰς ἀληθείας ἐκών, πρῶτον μὲ εἰ ζῶσιν οἱ παῖδες ἤρετο· ὡς δὲ τοῦτ' ἔμαθεν, ᾗ ὅτις αὐτοῖς ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας ἐγένετο, διηγησαμένῳ αὐτῷ πάντα ὡς ἐπράχθη, "Ἄγε δὴ, φησὶν "ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ταῦτα ἀληθεύσας ἔχεις, φράσον "ὅπου ἂν νῦν εὑρεθεῖεν. οὐ γὰρ ἔτι δικαίοις εἰσὶν [h] οὐ βου-"κόλοις καὶ ἀδόξῳ βίῳ ζῆν, ἔμοιγε ὄντες συγγενεῖς, ἀλ-"λως τε καὶ θεῶν προνοίᾳ σῳζόμενοι. Φαυστύλος δὲ τὸν ἀληθοῦς πρόσωπος ὑποψίᾳ κινηθεὶς μὴ φρονεῖν αὐτὸν ὅμοια τοῖς λόγοις, ἀπεκρίνατο ὧδε· "Οἱ μὲ παῖδές εἰσιν "οὐ τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ ἐκείνων βίος· ἐγὼ "δ' ἐπέμφθην [i] ὑπ' αὐτοῦ τῇ μητρὶ δηλώσων οὗ "ἅς εἰσι τύχας. ταύτην δὲ πρόφασίν σοι φυλάττεσθαι "ἀκούων, δόκησαν τὸν ἡγεμόνα τῶν ἐμῶν, ἵνα μοι "πρὸς αὐτὴν ἀγάγοι. τὴν δὲ σκάφην ἔφερον, ἵν' ἔχω "δεικνύναι τεκμήριον ἐμφανὲς ἅμα τοῖς λόγοις. νῦν οὖν "ἐπειδὴ δέδακταί σοι τοὺς νεανίσκους δεῦρο κομίσαι, χαί-"ρω τε, καὶ πέμψον ὅστινας βούλει σοὶ ἐμοί. δείξω μὴν "οὖν τοῖς ἐλθοῦσι τοὺς παῖδας [k] ἐγὼ", φράσουσι δ' αὐ-"τοῖς ἐκεῖνοι τὰ πρόσω σε. ὁ μὲ δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, ἀνα-βολὴν εὑρέσθαι βουλόμενος τοῖς παισὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἅμα αὐτὸς [l] ἀποφράσας τοὺς ἀγροίκους, ἐπειδὰν οἱ τοῖς ὄρεσι γένηται, ἐλπίσας. Ἀμύλιος δὲ τοῖς πιστοτάτοις τῶν ὁπλοφόρων ὀπτεύσας χρῆσθαι, ὡς ἂν ὁ συμφορβὸς αὐτοῖς δείξῃ, συλλαβόντας ὡς αὐτὸν ἄγειν, ἀποστέλλει δορυφόρους. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, αὐτίκα γνώμην ἐποιεῖτο, καλέσας τὸν ἀδελφὸν, οὐ φυλακῇ ἀδέσμῳ ἔχειν, ἕως ἂν εὖ θῶνται τὰ πρόσω· καὶ αὐτὸν ὡς [m] ἐπ' ἄλλῳ δή τινι σκάλλειν. ὁ δὲ ἀποσταλεὶς ἄγγελος, εὐνοίᾳ τε τοῦ κινδυνεύοντος, καὶ ἐλέῳ τῆς τύχης [n] ὀπτρέψας, κατήγορος γίνεται Νομίτορι τῆς Ἀμυλίου γνώμης. ὁ δὲ, τοῖς παισὶ δηλώσας τὸν κατεπηρότα κίνδυνον αὐτοῖς, καὶ παρακελευσάμενος ἀνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, παρῆν ἄγων

a Ὀλίγῳ ὕστερον Vat. b Διεξερχόμενον Cod. Ven. c Verius cum Gelenio legemus τὸ φερόμενον. nam & historiæ sententia illam lectionem requirit, & confirmant ea quæ reperiuntur v. 12. Sylb. d Εἰσφέρειν Vat. e Ἄγουσιν ἐπ' αὐτὸν τῆς βασιλέα, καὶ διηγοῦνται τὰ γεγενημένα. Ἀμύλιος Vat. f Λέξει Vat. Ulitatius λέξῃ Sylb. g Τῆς σωτηρίας αὐτοῖς ὅπως ὁ τρόπος ἐγένετο. διηγουμένῳ δὴ αὐτῷ Vat. h Magis placeret οὐ βουκόλοις. Habetur enim hæc vox l. IX. πεμφθεὶς τὸ βουκόλια. Sequitur autem hîc, paucis interjectis, οἱ δ' παῖδές εἰσιν οὐ τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ ἐκείνων βίος. Steph. i Παρ' αὐτοῦ Vat. k Deest Vat. l Aorist. ἀποφράσας positum pro futuro ἀποφράξῃ. Sylb. m Ἐπ' ἄλλῳ δή τι Vat. n Ἐπιφέρων Vat. & Lapi Cod. rectius quidem, judice Steph. ἄλλῃ verbum, ratione carentem. Porr.

a Ελι-

ἄγων ἀπλισμένους· ὅτι τὰ βασίλεια ☩ τε ἄλλων πελατῶν καὶ ἑταίρων καὶ θεραπείας πυκνῆς χεῖρα οὐκ ὀλίγην. ἦκον δὲ καὶ οἱ ὡς ☩ ἀγρῶν συνειλεγότες εἰς ☩ πόλιν, [a] ἀπολείποντες ☩ ἀγοραῖα, ἔχοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς [b] ἑαυτῶν " ξίφη κεκρυμμένα, τίφος καρτερόν. βιασάμενοι δὲ ☩ εἴσοδον ἁθρόᾳ ὁρμῇ πάντες, καὶ πολλοῖς ὀλίγοις φρουρουμένην, ἀποσφάττουσιν εὐπετῶς ☩ Ἀμύλιον, καὶ μὴ τοῦτο ☩ ἄκοντα καταλαμβάνουσι. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς [c] περὶ ☩ Φάβιον εἴρηται. Ἕτεροι δὲ οὐδὲν ☩ μυθωδέστερον ἀξιοῦντες ἱστορεῖσθαι γραφῆς πρέπειν, τιμῶ γε ἀποθέσιν ☩ βρεφῶν ὡς, ὡς [d] ἐκελεύσθη τοῖς ὑπηρέταις, γενομένην, ἀπίθανον εἶναί φασι, καὶ
71 ☩ λυκαίνης τὸ πλάσαν, ἢ τὴν μαστοὺς ἐπιδεῖξαι τοῖς παιδίοις, ὡς δραματικῆς μεστὸν ἀτοπίας διασύρουσιν· ἀντιβολοῦσι δὲ πρὸς ταῦτα, λέγουσιν ὡς ὁ Νομίτωρ, ἐπειδὴ ☩ Ἰλίαν ἔγνω κύουσαν, ἕτερα πρεσκευασάμενος παιδία νεογνὰ, διηλλάξατο τεκούσης αὐτῆς τὰ βρέφη καὶ τὰ μὲν [e] ἀθρεῖα τοῖς φυλάττουσι τοὺς ὠδῖνας ἔδωκεν ἀποφέρειν· εἴτε χρημάτων τὸ πιστὸν αὐτοῖς ☩ χρείας παρέμενος, εἴτε διὰ γυναικῶν ☩ ἀλλαγὴν μηχανησάμενος· καὶ αὐτὰ λαβὼν ὁ Ἀμύλιος ὅτῳ δή τινι τρόπῳ ἀναιρεῖ· τὰ δὲ ἐκ ☩ Ἰλίας γενόμενα, πρὸς παντὸς πυθόμενος ὁ μητροπάτωρ διασῴζεσθαι, δίδωσι τῷ Φαυστύλῳ. ☩ δὲ Φαυστύλον τοῦτον Ἀρκάδα μὲν εἶναί φασι τὸ γένος, ἀπὸ ☩ συὸς Εὐάνδρου κατοικεῖν δὲ πρὸς τὸ Παλάντιον, ὑπομέλειαν ἔχοντα ☩ Ἀμυλίου κτημάτων. χαρίσασθαι δὲ Νομίτορι ☩ ἑκτὸν φίλου ☩ παῖδα, ἀδελφῷ πεπαιδωμένον ὄνομα [f] Φαυστύλῳ, τὰς πρὸς τὸ [g] Αὐέντιον περιφοιτώσας τοῦ Νομίτορος ἀγέλας ὑποτρεπόντι τιμῶ τε πεπιστευμένῳ τὰ παιδία, καὶ μαστοὺς ὑπισχοῦσαν, καὶ λύκαιναν εἶναί φασιν, ἀλλ', ὥσπερ εἰκός, γυναῖκα τῷ Φαυστύλῳ συνοικοῦσαν, [h] Λαυρεντίδα ὄνομα, ἢ δημοσιεύσῃ ποτὲ ☩ τοῦ σώματος ὥρᾳ οἱ πρὸς τὸ Παλάντιον ἀφικόμενοι ὑπολαβόντες [i] ἔθεντο Λῦπαν· ἔτι δὲ τοῦτο Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον, ὑπὸ ταῖς μεταφυόσαις τὰ ἀφροδίσια πεπαιμένον, [k] αἱ νῦν εὐπρεπεστέρᾳ κλήσει ἑταῖραι προσαγορεύονται. ἀγνοοῦσι δέ τινες αὐτὸ, πλάσαι ☩ πρὸς ☩ λυκαίνης μῦθον, ἐπειδὴ, [l] κατ' γλῶτταν ἦν τὸ Λατίνων ἔθνος φθέγγεται, λῦπα καλεῖται τοῦτο τὸ θηρίον. μάλιστα δὲ ☩ ἐν τῷ γάλακτι βοσκῆς ἀπαλλάττει τὰ παιδία, δεδιότας ☩ μὴ φόντιν εἰς Γαβίους, πόλιν ὑπὸ τῷ Παλαντίῳ κειμένην, ὡς Ἑλλάδα παιδείαν ἐκμάθοιεν· καὶ ἔστι ☩ ἀνδράσιν ἰδιοξένοις τοῦ Φαυστύλου βαφὰς, γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὅπλων [m] Ἑλληνικὴν ἐκδιδασκομένους μέχρις ἥβης. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τοὺς νομιζομένους γονεῖς, συμβαίνει ☩ διαφορὰν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους περὶ ☩ συνόμεων χωρίων· ἐκ δὲ τούτου πληγὰς αὐτοῖς δόντας, ὡς αὐτοὺς ἀπελάσαι τὰς ἀγέλας· ποιῆσαι δὲ ταῦτα τῇ γνώμῃ τοῦ Νομίτορος, ἵν' ἀρχὴ γένοιτο ἐγκλημάτων, καὶ ἅμα πρόφασις εἰς ☩ πόλιν τῷ νομιστικῷ πλήθει πρόφασις. ὡς δὲ ταῦτ' ἐγένετο, Νομίτορα μὲν Ἀμυλίου κατανοῆσαι, ὡς δικαὶ

clientum & amicorum armatorum tum etiam fideliſſimorum famulorum non exigua manu ſtipatus, ad regiam venit. Quin & validiſſima agreſtium manus, qui in urbem convenerant, eo venit, foro relicto, gladios ſub veſtibus abſcondentes. Omneſque conglobati, aditu, qui à paucis militibus ſervabatur, per vim occupato, Amulium ſine ullo negotio obtruncant, atque ita arcem occupant. Hæc ſunt quæ Fabius ſcribit. ¶ Alii vero, qui nihil fabuloſi hiſtoriæ convenire cenſent, negant veriſimile eſſe, infantes illos à miniſtris aliter quam ipſis mandatum fuerat expoſitos fuiſſe; & lupæ manſuetudinem, quæ ubera infantibus præbuerat, ut rem abſurditatis fabuloſæ plenam, cavillantur: harumque rerum narratione mutata, ajunt, Numitorem, ubi cognoviſſet Iliam gravidam, alios pueros recens natos paraſſe; illaque pariente infantes permutaſſe; partuſque cuſtodibus alienos infantes abſportandos dediſſe, (ſive illorum operæ fidem pecunia emerit, ſive per mulieres eam permutationem machinatus fuerit) eoſque ad Amulium delatos, ejus arbitratu necatos: natos vero ex Ilia, à materno avo, qui eorum ſalutem chariſſimam habebat, Fauſtulo commiſſos. Hunc autem Fauſtulum ab Arcadibus Evandri comitibus genus duxiſſe, & Palatinum collem incoluiſſe, atque regii pecoris curam habuiſſe *ferunt*. In gratiam autem Numitoris hos pueros educaviſſe, ſuaſu fratris cui nomen Fauſtulo, qui Numitoris pecoris in Aventino colle paſcentis magiſter erat. Quæ autem infantes aluit, & mammas præbuit, non lupam fuiſſe ferunt, ſed (ut veriſimile eſt) uxorem Fauſtuli, nomine Laurentiam, cui ob proſtitutam quondam corporis formam, incolæ Palatini montis Lupæ cognomen impoſuerant. Hoc autem nomen & Græcum & priſcum eſt, illis quidem inditum quæ corpore vulgato quæſtum faciebant: quæ nunc honeſtiore vocabulo *meretrices amicæ* appellantur. Sed quoſdam rei humanæ ignaros *ajunt* hanc fabulam lupæ commentos: ſiquidem lingua Latinorum hæc fera vocatur lupa. Hos autem pueros à lacte depulſos, à nutritoribus in urbem Gabios, non procul à Palatino monte diſſitam, miſſos, ut Græcam diſciplinam ediſcerent; ibique apud privatos Fauſtuli hoſpites educatos fuiſſe, & literas & muſicam & armorum more Græco tractationem pubertatem uſque didiciſſe. Sed quum ad eos qui tunc ipſorum parentes exiſtimabantur rediiſſent, controverſiam inter ipſos & Numitoris paſtores de locis compaſcuis ortam, ipſoſque illis vulnera inflixiſſe, eorumque greges abegiſſe. Hæc autem de ipſius Numitoris ſententia feciſſe, ut aliquod criminandi initium fieret; ſimul etiam ut illa paſtorum turba ſuum in urbem adventum aliqua ſpecioſa cauſſa velaret. Hoc facto Numitorem de Amulio conqueri cœpiſſe ſe gravia pati,

LXXXIV.

a Ἐκλιπόντες *Vat.* b Omittit *Vat.* c Περὶ Φάβιον *Vat.* d Uſitatius ἐπιτελέσθη. *Sylb.* e Οὐδὲν διάφορα τῶν φυλαττόντων τὰς ὠδῖνας ἐπιφέρει *Vat.* f Φαυστῖνῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* Hunc Fauſtuli fratrem Πλειστῖνον appellat *Plutarchus* in *Romulo.* g Λιβέντιον *Vat.* h *Lapi* codex habuit Λαυρεντίαν, ut etiam *Plutarch.* in *Rom.* Ἄκκαν Λαυρεντίαν. *Athenæus* itidem Λαυρεντίαν vocat Laurentium. *Sylb.* i Ἔθεντο τῷ λύκαν *Vat.* k In *Ed. Steph.* ☩ αἱ νῦν. Sed noſtra lectio verior eſt & ſimplicior. *Sylb.* & *Port.* l Κατὰ τὴν γλῶτταν *Vat.* m Ἑλληνικῶν *Vat.* & *Lapi Cod.*

pati, & ab ejus paſtoribus res ſuas diripi; ſeque poſtulare, ſi ille horum culpa vacaret, ut ſibi ſubulcum cum ejus liberis dederet ad ſupplicium. Amulium vero, quum vellet ſe alienum ab ea culpa oſtendere, imperaſſe ut & illi quos depoſcebat, & reliqui omnes qui accuſati erant quod rebus illis interfuerint, cauſſam de injuriis Numitori factis dicturi venirent. Quum autem multi præter reos ad illam cauſſam agendam conveniſſent, *ajunt* avum maternum, ubi prius adoleſcentibus omnes eorum caſus expoſuiſſet, eoſque monuiſſet vindictæ occaſionem tunc, qualis nunquam ante, ſeſe offerre, ſtatim cum turba illa paſtorali Amulium adortum. De ortu igitur, & educatione conditorum urbis hæc traduntur. ¶ Quæ vero acciderunt dum urbs conderetur (hæc enim hujus libri ſola pars adhuc mihi reſtat) mox narrare incipiam. Poſtquam Amulio defuncto Numitor regnum recepit, (paullulum habens moræ, dum rempublicam ex diuturna tyrannide, qua ante premebatur, ereptam in priſtinum ſtatum reſtituit) ſtatim de propria ditione juvenibus paranda, & de nova urbe *ad hoc ipſum* condenda cogitavit. Simul etiam præclare ſecum actum iri putavit, ſi urbanæ multitudinis, quæ magno juventutis numero aucta erat, partem aliquam, præcipue vero eam quæ quondam ſibi adverſata fuerat, exhauriret, ne eam ſuſpectam haberet. Itaque conſilio cum juvenibus communicato, quum & ipſis id placuiſſet, agros ipſis dedit, quorum eſſent domini, ubi in pueritia educati fuerant: & populi partem ſibi ſuſpectam, * ne denuo res novas moliretur, & ſiqui alii ſponte migrare voluerunt *illis attribuit*. In his autem (ut in migrationibus ſolet accidere) erat magnus plebejorum numerus, non pauci etiam ex optimatibus nobiles, & ex Trojanis quotquot generoſiſſimi habebantur; quorum etiam ad meam uſque ætatem ſupereſt progenies, quinquaginta circiter familiæ. Illis autem juvenibus datæ ſunt & pecuniæ, & arma, & frumentum, & mancipia, & jumenta oneraria, & ſiquid aliud ad urbis fabricationem utile erat. Qui quum populum Alba eduxiſſent, indigenis cum eo mixtis, quotquot in Palantio & Saturnia reliqui erant, multitudinem totam in duas partes diviſerunt. Id autem ipſis ad æmulationem viſum eſt conducere, ut opus illis certatim operantibus citius abſolveretur. Sed ea res ſeditionis, mali graviſſimi, cauſſa fuit. Nam † qui diviſi fuerant, ducem ſuum utrique celebrantes, ut idoneum ad omnibus imperandum, illos erexerunt: & ipſi quoque non amplius concordes, neque fraterna mente præditi, quum uterque alteri imperare vellet, contempta æqualitate majora affectare cœperunt. Aliquamdiu igitur illa principatus affectatio latuit: ſed deinde hac occaſione erupit. Locus condendæ urbis non idem utrique placebat.

LXXXV. *Urbis Romæ ædificatio.*

παῖδες ἀγραυλοῦντες [a] ἀπὸ τῶν ἐκείνου βουκόλων καὶ ἀξιῶν, [b] εἰ μηδενὸς αἴτιος ἐκεῖνος ὄφλοι, παραδοῦναι [c] τὰ συφορβὸν αὐτῷ καὶ τοὺς ὑὸς ὅτι δίκην. Ἀμύλιον δὲ, ἀπολύσασθαι βουλόμενον τὴν αἰτίαν, [d] τούτους τε αἰτησάντας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὅσοι παρεῖναι τοῖς γενομένοις εἶχον αἰτίαν, ἧκειν κελεύειν δίκας ὑφέξοντας τῷ Νομίτορι. πολλῶν δὲ συνελθόντων ἅμα τοῖς ἐπαιτίοις, ὅτι φεύσεται δίκης, φεύσονται τοῖς νεανίσκοις τὴν μητροπάτορα πᾶσαν καταλαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην, καὶ τιμωρίαν φήσαντα νῦν, εἴποτε, καιρὸν εὖ λαβεῖν, αὐτίκα ποιήσασθαι σὺν τῷ νομιζομένῳ πλήθει τὴν ὄπιθησιν. ὧδε μὲ οὖν γενέσεως καὶ τροφῆς τῶν οἰκείων ἡ Ῥώμης ταῦτα λέγεται. Τὰ δὲ [f] κτίσιν αὐτῆς γενόμενα· τοῦτο γὰρ ἔτι μοι τὸ μέρος τῆς γραφῆς λείπεται· νῦν ἄρχομαι διηγούμενος. ἐπειδὴ γὰρ Ἀμυλίου τελευτήσαντος ἀνεψιὸς τὴν ἀρχὴν ὁ Νομίτωρ, ὀλίγον ὄπισθεν χρόνον, ὑπ᾽ ᾧ τὴν πόλιν ἐκ τῆς πρώτης ὑπεροψίας ἀνομίας εἰς τὴν ἀρχαῖον ἐκόσμει τρόπον, εὐθὺς ἐπενόει τοῖς μειρακίοις ἰδίαν ἀρχὴν κατασκευάσαι, ἑτέραν πόλιν οἰκίσας. ἅμα δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ πλήθους ὑπόδοσιν εἰς εὐανδρίαν ἐσκόπει, ἐπαναλῶσαί τι καλῶς ἔχειν ᾤετο, καὶ μάλιστα τὸ διαφορὰν αὐτῷ ποτε γενόμενον, ὡς μὴ δι᾽ ὑποψίας αὐτὸς ἔχοι. κοινωσάμενος δὲ τοῖς μειρακίοις, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, δίδωσιν αὐτοῖς χωρία, ὧν ἄρξουσιν, ἔνθα παῖδες ἐτράφησαν. ἐκ δὲ τοῦ λεὼ, τό τε δι᾽ ὑποψίας αὐτῷ γενόμενον, ὡς ἔμελλε νεωτερισμῶν εἰσαῦθις ἄρξειν, καὶ εἴ τι ἑκούσιον ἀπαναστῆναι ἐβούλετο. λεὼ δὲ οἱ τούτοις πολὺ μὲ, ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει κινουμένῃ, τὸ δημοτικὸν γένος· ἐκεῖνον δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κρατίστου γινόμενον, ἐκ δὲ τῶν Τρωϊκῶν τὸ εὐγενέστατον δὴ νομιζόμενον, ἐξ ὧν καὶ γενεαί τινες ἔτι ὧδε ἦσαν εἰς ἐμὲ, πεντήκοντα μάλιστα οἶκοι. ἐχορηγεῖτο δὲ τοῖς νεανίσκοις καὶ χρήματα, καὶ ὅπλα, καὶ σῖτος, καὶ ἀνδράποδα, καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα, καὶ εἴ τι ἄλλο πόλεως νέας κατασκευὴ παρέσχεν. ὡς δὲ ἀνέστησαν ἐκ τῆς Ἀλβας οἱ νεανίσκοι τὸν λεὼν, μίξαντες αὐτῷ τὸν αὐτόθεν, ὅσος ἦν ἐν τῷ Παλαντίῳ καὶ περὶ τὴν Σατορνίαν ὑπολιπὴς, μείζονα τὸ πλῆθος ἀπὸν διχῇ. τοῦτο δὲ αὐτοῖς δόξαν παρέσχε φιλοτιμίας, ἵνα ῥᾳδίως τὸν ἀγῶνα τῇ πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλῃ τὰ ἔργα· αἴτιον δὲ μέγιστον καὶ κράτους, γάστωρ ἐγένετο. οἵ τε γὰρ παρατεμηθέντες αὐτοῖς, τὰ ἑαυτῶν ἡγεμόνα ἕκαστοι νομίζοντες ὡς βελτίονα ἁπάντων ἄρχειν, [g] ἐπῆρον· αὐτοί τε οὐκ ἐπὶ μίαν γνώμην ἔχοντες, οὐδὲ ἀδελφὰ φρονεῖσθαι ἀξιοῦντες, ὡς αὐτὸς ἄρξων ἑκάτερος κατέστη, πρώσαντες τὸ ἴσον, τοῦ πλείονος ὠρέγοντο. τέως μὲ οὖν ἀφανῆ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν ἦν, ἔπειτα δ᾽ ἐξεφάνη σὺν παιδιᾷ παρόντα. τὸ χωρίον, ἔνθα ἔμελλον ἱδρύσειν τὴν πόλιν, οὐ τὸ αὐτὸ ἠρεῖτο ἑκάτερος. Ρωμύλος

a Ὑπὸ τῶν ἐκείνου *Vat.* b Εἰ μηδὲν αὐτὸς τῶν ἐκείνου ἐοι *Vat.* c Τὸν συφορβὸν *Vat.* Mirum eſt quomodo ἀγραυλοῦντες παρὰ τῶν βουκόλων dedi ſibi poſtulavit τὸν συφορβὸν. *Lapus* & *Portus* priore membro generalius habent *paſtores*, in poſteriore ſpecialius *ſubulcos*. Fieri quidem potuit, ut armenta boum & porcorum greges iidem paſcerent. d Malim τούτους τε τοὺς αἰτησαμένους, vel τοὺς τε αἰτησαμένους. *Sylb.* Τοὺς τε αἰτ. *Vat.* e Ἐπὶ τῇ σφετέρου τῶν δίκαις *Vat.* & *Lapi Cod.* quæ lectio eſt veriſimilior. f Κατὰ τὴν κτίσιν αὐτῆς *Vat.* g Ἐπῆραν *Vat.* * Utpote res novas iterum, niſi ſummoveretur, aliquando molituram. *Lapus.* † Ita juxta *Lapum*. Hoc modo *Gelenius*: *nam ſuum quaque pars ducem glorioſe prædicabat, atque ut idoneum univerſorum imperio extollebat.* quaſi ὡς βελτίονα ἁπάντων ἄρχειν non ad κρείττονα ſed ad ἐπῆρον retuliſſet. Ρωμύλον

Ρωμύλῳ μὲ γὰρ δοκεῖ χωρὶς τὸ Παλάντιον οἰκίζειν, ὅθεν
τε ἄλλων ἔσχε καὶ ἡ τύχη τοῦ τόπου, ἢ τὸ σωθὲν αὐτοῖς
73 τι καὶ τεφρῶνας παρέσχε. Ῥώμῳ δὲ ἐδόκει τὴν
καλουμένην νῦν ἀπ' ἐκείνου Ῥωμυλίαν οἰκίζειν. ἔστι
δὲ τὸ χωρίον ὀλιγόλοφον ἐκπολίζεσθαι πόλιν, λόφος
ἐγγὺς τοῦ Τιβέριος κείμενος, ἀπέχων ἀπὸ Ῥώμης
ἀμφὶ τοὺς τεσσαράκοντα σταδίους. ἐκ δὲ τῆς φιλονεικίας
ταύτης ἀκοινώνητος εὐθὺς ἐπεδείκνυτο φιλαρχία·
τῷ γὰρ ἑξαπὶ τὸ κρατῆσαι εἰς πάντα ὁμοίους ὑπερίστασθαι
ἔμελλε. χρόνου δέ τινος ἐν τούτῳ διαγενομένου,
ἐπειδὴ σφᾶσιν ἐμείνατο ἡ στάσις, δόξαν ἀμφοῖν τῷ μητροπάτορι ὑπερθέσθαι, πρῆσσον εἰς τὴν Ἄλβαν. ὁ δὲ
αὐτοῖς ταῦτα ἐπιτίθεται, θεοὺς ποιήσασθαι δικαστάς,
ὁποτέρου χρὴ τὴν ἀποικίαν λέγεσθαι καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχειν. τεταγμένοι δ' αὐτοῖς ἡμέραν, ἐκέλευσεν ἐξ
ἑαυτῶν καθίζεσθαι χωρὶς ἀλλήλων, ὃν ἂν ἑκάτεροι ἀξιῶσιν ἔδρας· τεθῦσαι δὲ τοῖς θεοῖς ἱερεῖα τοὺ νομιζόμενα, φυλάττειν οἰωνοὺς αἰσίους· ὁποτέρῳ δ' ἂν ὄρνιθες
πρότεροι χρείττους γένωνται, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας.
ἀπῆεσαν οἱ νεανίσκοι ταῦτ' ἐπαινέσαντες, καὶ κατὰ τὰ
συγκείμενα παρῆσαν τῇ κυρίᾳ τῆς πρόξεως ἡμέρᾳ.
Τῷ δὲ Ῥωμύλῳ μὲν οἰωνιστήριον, ἔνθα ἤρξε τὴν ἀποικίαν
ἱδρύσαι, τὸ Παλάντιον· Ῥώμῳ δὲ πρόσχωρος ἐκείνῳ λόφος, Αὐεντῖνος καλούμενος· ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν,
ἡ Ῥωμυλία· φυλακή τε ἀμφοῖν παρῆν, οὐκ ἐπὶ δ' ὀπτρέψασα, ὅ, τι μὴ φανείη, λέξειν. ὡς δὲ τὰς πρόσχουσας
ἕδρας ἔλαβον, ὀλίγον ὑπισχὼν χρόνον ὁ Ῥωμύλος,
ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν φθόνου· ὡς
δὲ "καὶ" ὁ φθόνος, ἴσως καὶ ὁ θεὸς οὕτως ὤθησεν· πρὶν
καὶ ὅτιν σημεῖον θεάσασθαι, πέμψας ὡς τὸν ἀδελφὸν ἀγγέλους, ἧκεν ἐξίστασθαι τάχους, ὡς πρότερον ἰδὼν οἰωνοὺς αἰσίους. ὁ δὲ ὡς πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ, δι'
αἰσχύνης ἔχοντες τὴν ἀπάτην, ὑπ' σπουδῆς ἠκόντων, τῷ
Ῥώμῳ χύπες ὑποσημήνουσιν ἐξ, ὑπὸ τὴν δεξιὰν πετόμενοι. καὶ ὁ μὲν ἰδὼν τοὺς ὄρνιθας, προσηκάρης ἐγένετο. μετ'
ὀλίγον δὲ ὡς αὐτὸν οἱ Ῥωμύλου πεμφθέντες, ἀναστήσαντες αὐτὸν, ἄγουσιν ὑπὲρ τὸ Παλάντιον. ἐπεὶ δὲ ὁ
τῷ αὐτῷ ἐγένοντο, εἵρετο μὲν ὁ Ῥωμύλον ὁ Ῥῶμος, ὕστερον οἰωνοὺς ἰδὼν πρότερος· ὁ δὲ οὐ δόρκα γίνεται ὅτι
ὑποκείναιτο. ὁ δὲ τούτῳ δώδεκα χύπες αἰσιοι ἐπτὰ πετόμενοι ὤφθησαν· ὡς ἰδὼν θαρρεῖ τε, καὶ τῷ Ῥώμῳ δείξας
λέγει, "Τί γὰρ ἀξιοῖς τὰ πάλαι γενόμενα μαθεῖν; τοὺς δὲ
"γὰρ νῦν τοὺς οἰωνοὺς αὐτὸς ὁρᾷς. ὁ δὲ ἀγαναχτεῖ τε,
καὶ δεινὰ ποιεῖται, ὡς διαπεπτωκὼς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τε ὑποκείναιτο μεθέσθαι αὐτῷ φησιν.

Ἀνίεται δὲ οὐκ τότε μείζων ἡ στάσις ἦεν, ἑκατέρῳ
τὸ πλέον ἔχειν ἀφανῶς διανοουμένων· τὸ δὲ μὴ μεῖον, ἀνα-
74 φανδὸν ὑπὸ διαφόρων τοιᾶς δ' ὑπονοίαις. εἰρημένον

Romulus enim censebat Palantium muniendum, cum aliis de causis, tum vero ob loci fortunam, quæ ipsis salutem attulerat & educationem præbuerat: at Remus eam quæ nunc ab illo appellatur Remuria, condere malebat. Est autem locus urbi capiendæ opportunus, collis non procul à Tiberi ad xxx. ferme stadia à Roma distans. Ex hac autem contentione statim apparuit illa insociabilis dominandi cupiditas. Utervis enim tunc cessisset, ei victor eodem modo jugum in cæteris deinceps impositurus erat. ¶ E. LXXXVI.
lapso deinde aliquanto temporis spatio, quum illud dissidium nihil minueretur, convenit inter eos ut res tota avo materno committeretur: eaque de causa ambo Albam iverunt. Ille vero eos monuit ut deorum judicio rem permitterent, ab utro colonia esset denominanda, & utrius imperium esse oporteret. Itaque præstituta illis die jussit mane seorsum utrumque in quibus sedibus utrique libuisset considere, peractisque ante legitimis sacris aves bonas observare: & utri felicius contigisset auspicium, eum coloniæ auctorem haberi. Juvenes laudato ejus consilio abierunt, & ex pacto ad diem statutam, qua id agendum erat, adfuerunt. Atque Romulus templum avibus observandis delegit Palantium, ubi coloniam condere in animo habebat: Remus vero collem illi contiguum, qui Aventinus vocabatur, aut (ut alii tradunt) Remuriam. Et custodes utrisque adhibiti, qui non sinerent aliud auspicium pronunciari quam quod apparuisset. Quum igitur uterque suas sedes cepisset, Romulus non diu moratus præ nimia festinatione & invidia, qua fratrem prosequebatur (ut autem invidia, fortasse & Deus ita eum impellebat) antequam ullum signum vidisset, missis ad fratrem nuntiis celeriter eum ad se venire jussit, quasi prior aves lætas vidisset. Interea vero dum nuntii ab eo missi, quos fraudis pudebat, iter remisse faciunt, sex vultures Remo à dextra volantes apparuerunt. Ille autem, conspectis avibus, vehementer est lætatus, & paullo post à Romuli nuntiis ad Palantium inde est abductus. Quum autem in unum venissent, Remus ex Romulo quæsivit quasnam aves prior vidisset: ille vero hærens non habebat quid responderet. Interea vero vultures duodecim fausti volantes ei apparuerunt: quibus conspectis animum confirmavit, illosque Remo ostendens, "Quid (inquit) ea quæ jampri-
"dem vidi scire cupis? en, ipse has aves
"cernis. Ille vero indignatus, ægre tulit se ab eo deceptum, & colonia se ipsi cessurum negavit.

¶ Inde autem contentio priore major ex- LXXXVII.
orta, utroque se superiorem esse clam cupiente, & quominus alteri cederet, aperte ita jus suum tuente. Illis enim ab avo

a Ρωμυλίαν ubique per ι in *Codd. Vrn. & Vat.* b Ἔστι δὲ τοῦ Τιβέριος πλησίον in *Ed. Steph.* adeo ut desint reliqua, à *Vaneto* codice à *Sylburgio* inserta. Illa agnoscit *Lapi* versio, ut & *Cod. Vat.* c Omittit *Vat.* d Ἐπιστρέψασα *Vat.* e Redundare videtur. *Sylb.* f Legitur etiam supra p. 67. v. 5. sed magis Ionicum est: in communi lingua usitatum est ὅτου, ut supra p. 68. v. 19. g Si quis pro πτερύμοις malit πτερόμοις non refragabor. *Aristoteles* tamen dicit ἀνὰ πτερύγων εἰς ὕψος. *Sylb.* h Λέγει δείξας τὰς οἰωνοὺς *Vat.* i Non immerito suspectus sit hic participii διαπεπτωκὼς usus significatione activa; aliud tamen, quod reponi possit, in mentem non venit; nisi forte aliquis conjiciat hùc scriptum fuisse ἀφανῶς δὲ ἐφεστῶτα. *Steph.* k Τὰ μεῖζον *Vat.* Illa ἡ δὲ μὴ μεῖον non sonant quod apud *Geleniom* & *Perum* legitur, *quo minus cederet*; sed cum ἦεν ex præcedentibus repetito jungere oportet. *Steph.* Rectius ideo *Lapus*: *palam vero meliorem sibi causam jure hujusmodi arrogabat.*

avo materno dictum fuerat, qui priori meliores aves addixissent, eum fore coloniæ ducem. Sed quum idem avium genus utrique apparuisset, hic quidem quod prior aves observasset, ille vero quod plures, se superiorem esse dicebat. Hanc vero eorum contentionem reliqua quoque multitudo accendit: & non exspectato ducum imperio, armata pugnare cœpit, acrisque pugna commissa, magnaque hinc inde cædes facta. Nonnulli autem ajunt, in hoc prælio Faustulum, qui illos adolescentes educaverat, fratrum litem dirimere volentem, quum nihil proficere posset, inermem se in mediam pugnantium aciem conjecisse, mortis celerrimæ desiderio: votique sui compotem factum. Nonnulli etiam leonem lapideum, qui erat in maxime conspicuo Romani fori loco ad Rostra, corpori Faustuli impositum fuisse ajunt, qui sepultus fuerat in eo ipso loco in quo inventus fuerat. Cæso autem Remo in ea pugna, Romulus, quum victoriam miserrima de fratre & civium mutua cæde retulisset, Remum in Remuria humavit. Siquidem, quum vivebat, eum locum urbi condendæ destinarat. Ipse vero præ mœrore & facti pœnitentia sese abjicit, & de manibus sibimet ipsi inferendis cogitare cœpit. Sed quum Laurentia, quæ eos recens natos à marito datos acceperat & educarat, & non minus quam mater amabat, rogaret & consolaretur eum, ejus precibus adductus surrexit: & congregatis Latinis, quotquot ex prœlii cæde evaserant, qui ex pristino colonorum numero longe majore ad paullo plures quam tria hominum millia redacti fuerant, in Palantio urbem condidit. Hæc igitur de Remi morte opinio mihi maxime probabilis videtur. Dicatur tamen & si quid diversum ab aliis de hac re est proditum. Quidam ajunt eum Romulo de principatu cessisse, sed deinde indignatum, & iratum quod dolo fuisset circumventus, mœnibus jam conditis, quum vellet demonstrare, illam munitionem infirmam & inanem esse, dixisse, "At quivis vester hostis facile hanc su-
"peraverit, ut nunc ego: & simul è vestigio eam transiliisse. Celerem vero quendam, qui supra muros stabat, quique operi præpositus erat, subjecisse, "At istum hostem facile no-
"strum quivis arcuerit; moxque caput ejus rutro percussisse, & eum interfecisse. Hic igitur fraterni dissidii exitus fuisse fertur.

LXXXVIII ¶ Cæterum, cum jam nihil esset quod fabricationem eam impediret, Romulus indicta die, qua diis placatis opus erat auspicaturus, præparatisque rebus omnibus ad sacrificium & populi epulum necessariis, quum dies statuta veniisset, & ipse ante alios sacrificium diis fecisset, & cæteros pro viribus idem facere jussisset, aquilarum auspicio primum est usus: deinde ignes pro tentoriis accendi, & populum piaculi caussa per medias flammas salire jussit. Ubi autem peractum putavit quicquid diis acceptum

τῷ δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τῷ μητροπάτορι, ὅτῳ ἂν πλείους πρότεροι ὄρνιθας ὑποσημήνωσιν, τούτῳ ἄρχειν τῆς ἀποικίας. γένους δὲ ὀρνίθων ἑνὸς ἀμφοῖν ὀφθέντος, ὁ μὲν τῷ πατρί, ὁ δὲ τῷ πλείους ἰδεῖν ἐπεγράψατο. συνισταμένη δὲ αὐτοῖς ἡ φιλονεικία καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, ἤρξέ τε τοῦ πολέμου δίχα τῆς ἡγεμονίας ὁπλισθέντες καὶ γίνεται μάχη καρτερά, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοῖν πολύς. ἐν ταύτῃ φασί τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαυστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο τοὺς παῖδας, ἀφαιρούμενον τὴν ἀδελφῶν βουλόμενον, εἰς μέσους ἐσπεσεῖν τοὺς μαχομένους ἄοπλον, θανάτου ταχίστου τυχεῖν ποθοῦμενον ἔσω γενέσθαι. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἵστατο τοῦ ἀγορέως τοῦ πρὸς Ῥαμνοῦσι τῷ κεφαλαίῳ χωλὸν τοῖς ἰμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαυστύλου τεθῆναί φασιν, ἔνθα ἔπεσον, ὑπὸ τῶν εὑρόντων ταφέντος. ἀποθανόντος δ' ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ῥώμου, νίκην οὐκτίσαν ὁ Ῥωμύλος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πολιτικῆς ἀλληλοκτονίας ἀνελόμενος, τὸν μὲν Ῥῶμον ἐν τῇ Ῥωμουρίᾳ θάπτει ἐπειδὴ καὶ ζῶν τὸν κτίσαντα τοῦ χωρίου τεῖχος ὑπερήλατο. αὐτὸς δὲ ἀπὸ λύπης τε καὶ μελαγχολίας τῆς ἐπ' ἀμφοῖν παρεὶς ἑαυτὸν, εἰς ἀπόγνωσιν τοῦ βίου ἐτράπετο. ἡ δὲ Λαυρεντία, ἣ νεογνοὺς ἀναλαβοῦσα ἐξεθρέψατο, καὶ μητρὸς οὐχ ἧττον ἠγάπα καὶ παρηγόρησις, ταύτῃ πειθόμενος ἀνίστατο· συναγαγὼν δὲ τοὺς Λατίνους ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἐφθάρησαν, ὀλίγῳ πλείους ὀκτακισχιλίων ἐκ παντὸς πολλῷ καταρχὰς γενομένης πλήθους, ὕστερον ἐπὶ τοῖς δισχιλίοις ἔστησε, πόλιν τὸ Παλάντιον. ὁ μὲν οὖν πλανώτατος τοῦ λόγου περὶ τῆς Ῥώμου τελευτῆς, οὕτως ἔσται μοι δοκεῖ. λεγέσθω δὲ ὅμως καὶ εἴ τις ἑτέρως ἔχειν ἀποδίδωσι. φασὶ δέ τινες συγχωρήσαντα αὐτὸν τῷ Ῥωμύλῳ ἡγεμονίαν, ἀχθόμενον δὲ καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντα τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος, φλαῦρον ἀποδεῖξαι τὸ ἔρυμα βουλόμενον, "Ἀλλὰ τοῦτό γε, εἰπεῖν, "οὐ χαλεπῶς ἄν τις ὑμῶν ὑπερβαίη πολέμιος, ὅσπερ "ἐγώ· καὶ αὐτίκα ὑπεραλλέσθαι. Κελέσαι δέ τινα τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ τείχους, ὃς ἐπὶ τοῦτο ὑπεξαύτης τοῦ ἔργου, "Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν πολέμιον οὐ χαλεπῶς ἄν τις ἡμῶν "ἀμύναιτο, εἰπόντα, πλῆξαι τῷ σκαφίῳ κατὰ τὴν κεφαλήν, καὶ αὐτίκα ὑποπεσεῖναι. τὸ μὲν δὴ τέλος τῶν γραφόντων τοῦ ἀδελφῶν τοῦτο λέγεται γενέσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἔτι ἐμποδὼν ἦν τῷ κτίσματι, τεθηπὼς ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ τῇ τῶν θεῶν ἀρεσκείᾳ ἔμελλε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου ποιήσασθαι, καθαγισαμένου τε ὅσα εἰς θυσίας καὶ ἐναγισμοὺς τοῦ νεὼ χρήσιμα ἔχειν ἔμελλεν, ὡς ἔπλεν ὁ συγκείμενος χρόνος, αὐτός τε θεμένου τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς ἄλλους κελεύσας καὶ διανέμειν τὸ αὐτὸ δρᾶν, ἄρνας μὲν πρῶτον ἀετοὺς λαμβάνει· μετὰ δὲ τοῦτο πυρκαϊὰς θεμένου σκηνῶν γενέσθαι κελεύσας, ἐξάγει τοὺς φλόγας ὑπερθρώσκοντας τὰς ὁσιώσεως τῶν μιασμάτων ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ πᾶν, ὅσον ἔδει ἐκ λογισμοῦ θεοῖς φίλον, ἦν

a In τύπῳ antiptosis est. casus enim iste respicit præcedens verbum εἰρημένον ἐδῶ, non infinitum verbum ἄρχειν. Sylb. Τῦπον ἄρχειν Vat. quod & placuit Porto. b Numerus hic exprimitur infra exactius pag. 77. juxta Ed. Sylb. c Εἰ τις ἑτέρως ἔχειν ὑπολαμβάνοι Vat. d Τῶν ἡγεμόνων Vat. e Τυφωνίας Vat. f Σαφῶς Vat. atque ita (ut puto) in Lapi codice: nam vere verbi. g Τοῦτο Vat. h Recudi ἤδη, alias ἰών. Vat. & Lapi Cod. i Ο συγκείμενος ὡς ἐπὶ χρόνος Vat. k Καλέσας Vat.

a Τὸν-

φετο πανδέχθαι, καλέσας ἅπαντας εἰς τὸν δὴ τότε τόπον, περιγράφει τετράγωνον χῶμα τῷ λόφῳ, βοῦς ἄρρενα ἅμα θηλείᾳ ζεύξας πρῶτος αὐτὸς ἔσω ἄροσεν, ἑλκύσας αὔλακα δυσκίνητον, τῷ μέλλουσαν [a] ὑποδέξεσθαι τὸ τεῖχος· ἐξ οὗ Ῥωμαίοις [b] τοῦτο τὸ περιαρότους τε χωρία ἐν οἰκισμοῖς πόλεων ποιεῖσθαι. ἐργασάμενος δὲ ταῦτα, καὶ τοῖν βοῶν ἑκατέρους ἱερεύσας, ἄλλων τε πολλῶν θυμάτων καταρξάμενος, ἐφίησι τοῖς ἔργοις [c] τὸ λεών. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν ἡμέραν Ῥωμαίων ἡ πόλις ἑορτὴν φόβεμίαν ἤτοι παρίλιαν τιθεμένη, καθ' ἕκαστον ἔτος ἄγει, [d] καλοῦσα Παιλίλια. θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονὴν τετραπόδων οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν χαριστήριον ἔαρος ἀρχομένου. [e] πότερον δὲ παλαίτερον ἔτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν εὐπαθείᾳ ὀλίγου δεούσῃ τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς πόλεως οἰκισμοῦ πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τὸν κτίσματος [g] ἄρξαντος ἱερὰν ἐποιήσαντο, καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμέσι φίλους γεραίρειν ἤρξαντο δεῖν, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν.

Α μὲν οὖν ἐμοὶ δυνάμις ἐγένετο σὺν πολλῇ φροντίδι ἀνευρεῖν, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων συχνὰς ἀναλεξαμένῳ γραφὰς ὑπὲρ τοῦ Ῥωμαίων γένους, ταῦτά ἐστιν. ὅστις θαρρῶν ἤδη τις ἀποφαίνεσθαι, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς βαρβάρων καὶ δραπετῶν καὶ ἀνεστίων ἀνθρώπων καταφυγὴν τὴν Ῥώμην ποιοῦσιν, Ἑλλάδα πόλιν αὐτὴν ἀποδεικνύμενος [h] κοινοτάτην τε πόλεων καὶ φιλανθρωποτάτην· ἐθυμεύμενος μὲν ὅτι τὸ τῶν Αβοριγίνων φῦλον Οἰνωτρικὸν ἦν, τοῦτο δὲ Αρκαδικόν· μεμνημένος δὲ τῶν συνοικησάντων αὐτοῖς Πελασγῶν, οἳ Θετταλίδα καταλιπόντες, Αργεῖοι τὸ γένος ὄντες, εἰς Ἰταλίδα ἀφίκοντο· Εὐάνδρου τε αὖ καὶ Αρκάδων ἀφίξεως, οἳ περὶ τὸ Παλάντιον ᾤκησαν, Αβοριγίνων αὐτοῖς παραχόντων τὸ χωρίον· [k] ἔτι τε Πελοποννησίων τῶν σὺν Ἡρακλεῖ παραγενομένων, οἳ κατῴκησαν ὅπῃ τοῦ Σατορνίου· τελευταίων δὲ τῶν ἀπαναστάντων ἐκ τῆς Τροάδος, καὶ συγκεχυμένων τοῖς προτέροις. τούτων γὰρ ἂν οὐδὲν εὕροι τις ἐθνῶν οὔτε [l] ἀρχαιότατον, οὔτε Ἑλληνικώτατον. αἱ δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιμιξίαι, δι' ἃς ἡ πόλις πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἐπιτηδευμάτων ἀπέμαθε, σὺν χρόνῳ ἐγένοντο. καὶ θαῦμα μὲν τοῦτο πολλοῖς ἂν τῶν εἰκότα λογισαμένοις, πῶς [m] οὐχ ἅπαξ ἐξεβαρβαρώθη, Οπικούς τε ὑποδεξαμένη, καὶ Μαρσούς, καὶ [n] Σαυνίτας, καὶ Τυρρηνούς, καὶ Βρεττίους, Ομβρικῶν τε καὶ Λιγύων, καὶ Ἰβήρων [o] καὶ Κελτῶν μυριάδας συχνὰς, ἄλλά τε πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔθνη, τὰ μὲν ἐξ αὐτῆς Ἰταλίας, τὰ δ' ἐξ ἑτέρων ἀφιγμένα τόπων μυρία ὅσα, ὅτε ὁμόγλωσσα, ὅτε ὁμοδίαιτα, [p] ὃς ὅτε φωνὰς ὅτε

esse judicabat, omnibus in locum designatum convocatis, collem quadrangula figura circumscripsit, bobus mari & fœmina sub eodem jugo junctis, perpetuumque sulcum duxit, in quo mœnia fundaturus erat. unde apud Romanos hic mos circumarandi loca in condendis urbibus permansit. His autem peractis & utroque bove immolato, multisque aliis victimis mactatis, populum ad opus admovit. Hunc diem ad nostram usque ætatem populus Romanus quotannis celebrat, quem, si ullum alium diem festum, in honore habet, vocatque Parilia. Hoc autem die pro fœcundo quadrupedum partu agricolæ & pastores vere ineunte ut diis gratias agant sacrificium faciunt. Utrum vero hunc diem jam multo ante in publica lætitia urbi condendæ aptissimum existimarint, an eum tunc quum urbs condi cœpit consecrarint, & deos pastoribus propitios in eo colendos censuerint, certo affirmare non possum.

¶ Quæ igitur de Romanorum genere in multis Græcorum & Romanorum scriptis à me magna cura evolutis reperire potui, hæc sunt. Quapropter quivis confidenter (longum vale dicens iis, qui Romam hominum barbarorum, fugitivorum, & lare carentium refugium faciunt) jam affirmet hanc urbem Græcam esse, demonstrans eam & *omnium* urbium communissimam & humanissimam esse: si consideret quidem Aboriginum gentem OEnotricam fuisse, hanc vero Arcadicam: & memoria repetat Pelasgos, qui cum iis habitarunt, Thessalia relicta, quum ab Argivis essent oriundi, in Italiam venisse; itemque adventus Evandri & Arcadum, qui in Palantio habitarunt, in loco quem Aborigines ipsis dederunt; præterea Peloponnesios, qui cum Hercule venerunt, & in colle Saturnio habitarunt; denique illos qui ex agro Trojano migrarunt, & cum prioribus mixti fuerunt. his enim gentibus nullam aliam aut antiquiorem aut magis Græcanicam reperire poterit. Barbarorum vero commercia, ob quæ populus Rom. multa prisca instituta dedidicit, multo post fuerunt. atque hoc multis, id quod verisimile est considerantibus, mirum videri possit, quomodo ea penitus barbara non fuerit reddita, receptis Opicis, Marsis, Samnitibus, Hetruscis, Brutiis, & multis Umbrorum, Ligurum, Iberorum & Celtarum millibus, & aliis præterea gentibus, quæ partim ex ipsa Italia partim ex aliis locis *eo* venerant innumeræ, lingua & moribus dissonæ; quos & sermone

LXXXIX.

a Υποδέξασθαι *Vat.* b Τὸ ἦθος τοῦτο ἡ περιαρότους *Vat.* c Ut hîc ἡ λεὼ dicit, ita supra (p. 29. v. 47.) χθόνιος ἴσπλεων πόλεως ἄποικος: & τὸν ἴσπλεων legimus etiam alibi passim. Si quis tamen malit ἡ λεών, ut v. 5. [& in *Cod. Vat.*] non refragabor. *Sylb.* d Καλοῦσι Παριντίλια in *Ed. Steph.* ego Παρίλια reposui cum *Glareano, Xylandro & H. Stephano. Sylb.* Καλοῦσι δὲ Παριντίλια *Vat.* Sed cum solenne fuerit Romanis illa celebrare in parentum aut propinquorum funeribus, hîc autem de sacrificiis agatur ob felicem anni proventum & pecoris partum fieri solitis, hinc (inquit *Portus*) adducor ut credam vel Παλίλια vel Παρίλια legendum. e Πότερον δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτι παλαίτερον *Vat.* f Deest fortasse post εὐ ἐπιθυμίαν participium ἀγομένην. *Steph.* g Ἄρξαντος *Vat.* h Suspicaretur aliquis *Dionysium* κοσμοπολιτικώτατον scripsisse, cum mox sequatur φιλανθρωποτάτην. nam huic φιλανθρωπίας generi opponitur ἀκοσμοπολία, sicut κοσμοπολῖται opponi solent τοῖς ἀκοσμοπόλαις: unde & ἀκοσμοπολίτου φρονῆσαι apud hunc ipsum scriptorem. *Steph.* i Deest *Vat.* k Ἔτι δὲ *Vat.* l Pro ἀρχαιότατον & Ἑλληνικώτατον: cujus Enallages exempla in Grammaticis præceptionibus attuli. *Sylb.* Verum (inquit *Steph.*) non dubium est quin ἀρχαιότερον & Ἑλληνικότερον scripserit *Dionysius.* m Οὐχ ἅπαξ *Vat.* n Σαυνίτας mavult *Cujacius*, ut non modo Latini scriptores appellant, sed etiam inter Græcos nonnulli. Σαυνίτας tamen Græcis (ut apud *Stylacem, Dionysium Periegeten* & *Stephanum Byzant.*) dici debere ostendunt *Eustathius* ad *Dionysium* & *Plinius* Nat. Hist. l. 3. c. 12. o Desunt *Codd. Ven. Vat.* & *Lepl.* p Manca est structura. sensus talem quampiam lectionem postulat; οὓς ὅτε φωνὰς ὅτε ἀλλοίαν τὴν αὐτὴν ἴσχοντα, τοὺς δὲ καὶ βίᾳ σύγκλυδας ὄντας. ubi etiam nota σύγκλυδας παρὰ τὸ συγκλύζειν dictos *metaphorice*, ut *colluvies* apud Latinos: at σύγκλυδες sunt *convenæ*, ut ἐπίκλυδες *advenæ. Sylb.* Sed cum *Sylburgii* conjecturam sequendo habituri simus repetitionem illorum quæ proxime præcedunt, ὅτε ὁμόγλωσσα, ὅτε ὁμοδίαιτα, ut notavit *H. Steph.* rectius forsan cum *Cod. Vat.* ὃν ὅτε φωνὰς ἔτι ἄλλοιαν τὴν βίᾳ σύγκλυδας &c. assentiente etiam *Lapo*: sic enim interpretatur, *quorum voces, mores, vitamque non uniformem aut similem, permixtam ex tanta dissonantia, par suis* &c.

a Deest

ſermone & vitæ genere diſcrepantes, pleroſque etiam in unum vi contractos permixtoſque, ob tantam diſcrepantiam multa de priſca illa & præclara reipublicæ diſciplina in pejus innovaſſe veriſimile eſt. Siquidem & multi alii inter barbaros degentes exiguo temporis ſpatio omnes Græcorum mores & linguam dedidicerunt: ita ut neque Græce loquantur, neque amplius Græcorum inſtitutis utantur, neque eoſdem deos putent, neque leges æquitatis plenas *ſervent*, (qua re præcipue Græcorum ingenia à barbaris differunt) neque ullum contractuum genus cum Græcis congruens habeant. Hoc autem verum eſſe ſatis declarant Achæi Ponti accolæ, qui omnes quum eſſent ex gente cum primis Græca oriundi, tamen omnium noſtræ ætatis barbarorum ſunt efferatiſſimi. ¶ Romani vero ſermone nec prorſus barbaro, nec abſolute Græco utuntur, ſed quodam ex utroque mixto; cujus major pars eſt linguæ Æolicæ: atque ex tot commerciis hoc ſolum incommodum acceperunt, quod non omnia vocabula recte efferant. Cætera vero quæ ſunt Græci generis indicia, magis quam ulli alii coloni ſervant. Nec nunc primum amice vivere inceperunt, ex quo bonam ſecundamque fortunam morum honeſtorum magiſtram habuerunt; neque ex quo primum res tranſmarinas affectarunt, everſo Carthaginienſium & Macedonum imperio; ſed ab omni tempore ex quo in unam civitatem contracti ſunt, more Græco vixerunt: nec artium clariorum ad virtutem parandam nunc ſunt ſtudioſiores, quam ante. Quum autem hæc de re multa dicere, multiſque argumentis hoc probare, & virorum fide dignorum teſtimonia adferre poſſim, malo tamen hæc omnia reſervare libro, quem de eorum republica ſum ſcripturus. Nunc ad narrationis ſeriem revertor, à rebus quæ in hoc libro declaratæ fuerunt, per capita repetitis, initium ſequentis libri facturus.

XC.

διαφέρειν, καὶ βίᾳ σύγκλυδας ἀναπεφυρμένους, ἐκ τοσαύτης διαφωνίας πολλὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς πόλεως μεμοχλεῦσαι εἰκὸς λεῖν· ἐπεὶ ἄλλοι γε συχνοὶ ἐν βαρβάροις οἰκοῦντες, ὀλίγου χρόνου διελθόντος ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον, ὡς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα φθέγγεσθαι, μήτε ὁπλιτικὰ ἤθεσιν Ἑλλήνων [a] ἔτι χρῆσθαι, μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν, [b] μήτε νόμοις τοῖς ὁπλιτικοῖς, ᾧ μάλιστα διαλλάττει φύσις Ἑλλὰς βαρβάρου, μήτε τ' ἄλλων συμβολαίων [c] μηδ' ὅτι εἰσίν. ὁπότε χρῶσι δὲ τ λόγοι τοῖσδε [d] ὡς ἀληθῆ εἶναι Ἀχαιῶν οἱ τοῦ τ Πόντου [e] ἀκημένοι τεκμηρίωσαι, ὅλον μὲ ὄντα τῶν Ἑλληνικωτάτων γενόμενοι, βαρβάρων δὲ συμπάντων νεῦν [f] ὄντων ἀγριώτατοι. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὐδ' ἀρχὴν βάρβαρον, οὐδ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται, μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν ἡ πλείων Αἰολίς· τοῦτο μόνον ἐπαλαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμιξιῶν, τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν. τὰ δὲ ἄλλα ὁπόσα γένους Ἑλληνικοῦ μιμήματά ἐστιν, ὡς οὐχ ἕτεροί τινες τ ἐποικισάντων ε διαπεφύκασιν, οὐ νῦν πρῶτον ἀρξάμενοι τοῖς φιλίοις ζῆν, ἀπὸ τε τύχης πολλῆς καὶ ἀγαθῆς ῥύσεως διδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν· οὐδ' ἀφ' οὗ πρῶτον ὠρέχθησαν τῆς διαφορᾶς, τῆς Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων ἀρχῆς καταλύσαντες, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ παντὸς οὗ συνῳκίσθησαν χρόνου, βίον Ἑλληνα ζῶντες, καὶ θεοὺς οὐκ ἀπεπέμποντο ὁπλιτικὰ νόντας τοῖς ἀρετῆς νῦν ἢ πονηρίας. μυρία δ' εἰς τοῦτο λέγειν ἔχων, καὶ πολλοῖς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος, ἀνδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἀξίων ἀπιστεῖσθαι, πάντα ἀναβάλλομαι ζῶντα εἰς τὸν περὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν συγγεγραφησόμενον λόγον. νυνὶ δ' ὅπη τῆς ἐξῆς δηλώσω πρόθεσιν, τῆς ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ταύτῃ διηλευμένων τῇ βίβλῳ τῆς ἐχομένης γεγραφῆς ποιησάμενος ἀρχήν.

a Deeſt *Vat.* b Μὴ νόμοις *Vat.* & mox μὴ τ' ἄλλων. c Hîc quoque mutilus eſt locus, ſenſus tale quid exigit, μηδ' ὁπῶν ὅτι ἔχουσιν. & ſic *Lapus*: nam vertit, *neque aliud inſtrumentum habens conveniens cum Græcis.* Sed συμβόλαιον verius *commercium, negotium, pactum*, quam *inſtrumentum*, niſi fortaſſe legendum σύμβολον. *Sylb.* Μηδ' ὁπῶν quam μηδ' ὅτι malit *Steph.* Sed εἰσὶν quod attinet, veretur ne ſit ultimum vocabulum alius membri, quod initium haberet ſtatim poſt μηδ' ὁπῶν. d Ὡς ἀληθῆ εἶναι, *ut verus ſit*, pro ὡς ἀληθῆ ὄν, *quod verus ſit. Sylb.* e Ωκημένοι pro οἰκοῦντες vel συνῳκημένοι, *qui ſedem & domicilium habent. Id.* f Pro ὄντων malim ὄντι, ut in præcedenti membro ἡσυχάσας; & pro ἀχειότατοι rectius ἀχειοτάτῳ vel ἀχειότατοι. *Sylb.* g Διαπεφύκασιν *Vat.*

ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER SECUNDUS.

77 Ἡ τῶν Ρωμαίων πόλις ἵδρυται μὲ ὸν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τ Ἰταλίας πρὸ ποταμὸν Τίβεριν, ᵃ ὃς κατὰ μέσον μάλιστα τ ἀκτὴν ἐκδίδωσιν, ἀπέχουσα τ Τυῤῥηνικῆς θαλάττης ἐκατὸν εἴκοσι σταδίους. Οἱ δὲ κατοικήσαντες αὐτὴν πρῶτοι τ μνημονευομένων, βάρβαροί τινες ἦσαν αὐτόχθονες, Σικανοὶ λεγόμενοι, πολλὰ μὲν ἄλλα τ Ἰταλίας χωρία κατοικήσαντες, ὧν οὐκ ὀλίγα διέμεινεν ὑπ' ἀφανῆ μνημεῖα μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, οἷς ἐν τόποις τινὰ ὀνόματα ᵈ Σικελικὰ λεγόμενα, μαρτύρια τῆς πάλαι ποτὲ αὐτοῦ οἰκήσεως. τούτους ἐκβαλόντες Αβοριγῖνες, αὐτοὶ κατέσχον τ τόπον, Οἰνώτριοι ὄντες ἀπόγονοι τῶν κατοικούντων τ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιον. ἐφ' οἷς αὐτὴ νύκτωρ καθοσιωθῆσαι θεοῖς, ᵉ ὃν ἐπιχώριον νόμον ἔτους τ πατρίων ἀποσταλῆναι λέγεται χώραν οἰκήσουσα τ ἔτους δ' ἀμείνω σφίσι δοθησομένην. τὸ δὲ τῶν Οἰνωτρίων γένος Αρκαδικὸν ἦν, ὃν τ τότε μὲ καλουμένης Λυκαονίας, ᶠ νῦν δὲ Αρκαδίας, ἡγεμόνος ἐξελθόν ὅτι γῆς κτῆσιν ἀμείνονος, ἡγεμόνος τ ἀποικίας Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος, ᵇ ἀφ' οὗ τὸν ὅτε τὸν ἔθνος ἔλαβεν. Αβοριγίνων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία, πρῶτοι μὲ αὐτοῖς γίνονται συνοικοι Πελασγοὶ πλανῆται ὀκ τ τότε καλουμένης Αἱμονίας, νῦν δὲ Θετταλίας, ὅθι ἡ χώρα τινὰ ὤκησαν· μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Αρκάδες ὁκ Παλαντίης πόλεως ἐξελθόντες, Εὐάνδρου ἡγεμόνα ποιησάμενοι τ ἀποικίας, Ἑρμοῦ καὶ νύμφης Θέμιδος υἱόν· οἳ ⁱ πολίζονται τοὺς ἑνὶ τ ἑπτὰ λόφων, ὃς ὸν μέσῳ μάλιστα

URBS Roma ſita eſt in occidentalibus Italiæ partibus ad Tiberim flumen, quod circa medium ferme *Italiæ* littus *in mare* ſe exonerat, atque à mari Tyrrheno abeſt ſtadiis cxx. Qui vero eam, omnium hominum qui memorantur, primi tenuerunt, erant barbari quidam indigenæ, Siculi dicti, qui multa alia Italiæ loca occuparunt, quorum non pauca nec obſcura monumenta ad noſtra uſque tempora manent: inter quæ ſunt etiam locorum quædam nomina Sicula, priſcæ illorum habitationis indicia. Aborigines vero oriundi ab OEnotris, qui incolebant totam illam oram maritimam quæ à Tarento Pæſtum uſque protenditur, his inde pulſis eum locum occuparunt. Hæc autem fuiſſe fertur quædam juventus, diis conſecrata more patrio, ad quærendas ſedes, quaſcunque ipſi fortuna obtuliſſet, à parentibus miſſa. Genus autem OEnotrum Arcadicum erat, quod ex ea, quæ tunc Lycaonia vocabatur, jam vero Arcadia, ſponte ſua profectum erat, ut agrum meliorem ſibi pararet, duce coloniæ OEnotro Lycaonis filio, à quo genti nomen inditum. Quum autem Aborigines ea loca tenerent, primi cum ipſis habitarunt Pelaſgi, profugi ex ea quæ tunc Hæmonia, jam vero Theſſalia vocatur, ubi aliquamdiu habitarunt. Poſt Pelaſgos vero Arcades, ex urbe Palantio profecti, coloniæ ducem ſequuti Evandrum Mercurii & nymphæ Themidis filium; qui ſedes ſuas poſuerunt in uno è ſeptem collibus, in media ferme

Urbis ſitus, habitatores priſci, conditor.

ᵃ In *Cod. Vat.* Ἡ δὲ τῶν βίβλων τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσιος Αλεξάνδρου Αλικαρνασσεύς, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Ρωμύλλῳ, ἐπὶ ὑπάτου τοῦ Ρώμου, τῷ ὑπὸ Νομᾷ Πομπιλίῳ, ἐπὶ μὲν οὐκόνων ἑβδόμης τῆς πόλεως· χρόνῳ δὲ στερηθὲν ἀμφοτέρων τοῖς βασιλεῦσιν ὑπὸ τῶν ἐκδόντων ὑπερηφάνους, ὑπ' οὐκήτορος Δόμπτι Μινουκίου ἀρχοντος Αθήνησι. Ex *Lapi* verſione, quæ hoc ipſum agnoſcit, verba poſtrema hoc modo legenda & ſupplenda, ὑπ' οὐκήτορος Δεκίλλου Μανλίου ἀρχοντος Αθήνησι Χαιρωνέως. ᵇ Deeſt *Vat.* ᶜ Ος τῷ μέσῳ μάλιστα αὐτὴν ἐκδίδωσι malit *Portus.* Quod ſi admittatur, aliter accipi nequit, quam ut intelligamus in ipſa Roma eſſe Tiberina oſtia. Novum plane & inauditum, & à mente *Dionyſii* prorſus alienum, qui vult Tiberim in mare ingredi circa mediam Italiam ac medium littus Inferum. *Caſ.* ᵈ Malim Σικελικὰ aut Σικελοῖ. Jam quod l. 1. ſcribitur de Tiburte, μέρος τι τῆς πόλεως ὑπερέχοντος Σικελῶν, ſuſpectum mihi: Σικελίων enim potius legerim, aut Σικελῶν. Nam qui ea forma dici volunt Σικελὸν qua *Macedo*, & *Siculenſis* vertunt, audiendi profecto non ſunt. fallunrur enim ſpecie analogiæ, quæ nulla eſt: ut taceam linguam Sicalorum iſtorum fuiſſe barbaram. *Caſ.* ᵉ Hæc verba, ὃν τῆς ἐπιχωρίου νόμου, Lapus cum præcedentibus jungit. *Steph.* ᶠ Δαυμονίου *Vat.* ᵍ Νυνὶ δὲ *Vat.* ʰ Ἐφ' ὧν *Vat.* ⁱ Si poſt πολίζονται nihil deeſt (ut certe nihil deeſſe puto) dictum erit pro πλησιόν τι πολίζονται. Ac, quamvis τῷ χωρίῳ jungat cum ἐκπεσόντες, perinde eſt tamen ac ſi dictum eſſet πολίζονται χωρίον τι ἐν τῷ ἐπιπλάτων Παλάντιον. *Steph.* Suſpicor vocem unam deſiderari, & legendum eſſe οἳ πόλιν πολίζονται, aut neſcio quid ejuſmodi. nam πόλιν πολίζειν dictum, ut Ρώμην πολίζειν libro ſuperiore. Sed obſtat fortaſſe illud quod ſequitur; non fuiſſe ab iſtis urbem conditam, ſed quædam tantum πόλεις βαρβάρων καὶ πονηρῶν. *Caſ.*

ferme urbe sito; quem locum à patria sua, quæ erat in Arcadia, Palantium appellarunt. Sed non multo post, quum Hercules in Italiam veniisset, quando exercitum ex Erythea domum reducebat, pars quædam Græcarum copiarum ibi relicta prope Palantium sedes fixit, in alio colle ex iis quos *nunc* urbs muris complectitur, qui tunc ab incolis Saturnius vocabatur, nunc vero à Romanis Capitolinus. Horum plerique erant Epei, qui ex Elide urbe pulsi fuerant: quod Hercules ipsorum patriam armis expugnatam evertisset.

II. ¶ Ætate vero XVI. post bellum Trojanum, Albani utrumque hunc locum muris fossaque communitum habitare cœperunt. Ibi autem ad id usque tempus fuerant stabula bubulcorum, opilionum, & cæterorum pastorum diversoria; quod ager ille non solum hyberni sed etiam æstivi pabuli copiam, propter fluvios ipsum refrigerantes & irrigantes, abunde suppeditaret. Albanum autem genus mixtum erat ex Arcadibus, & Pelasgis, & Epeis ex Elide profectis; postremo etiam ex Trojanis, qui post Trojam captam cum Ænea Anchisæ & Veneris filio in Italiam venerant. Verisimile autem est aliquos etiam barbaros, ex accolis aut priscis colonis reliquos, cum Græcis in gratiam rediisse *& cum ipsis permixtos fuisse*. Horum autem omnium commune nomen fuit Latini, deductum à Latino illius regionis rege, priscis singularum gentium appellationibus sublatis. Ab his igitur gentibus urbs condita est anno CCCCLXXXII. post Trojam captam, olympiade VII. Coloniæ autem duces fuerunt gemini fratres regii sanguinis, quorum alter Romulus, alter Remus vocabatur, materno genere oriundi ab Ænea, ac *proinde* Dardanidæ. Sed ex quo patre progeniti fuerint, difficile est aliquid certi afferre: sed Romani eos Martis filios esse persuasum habent. Non tamen ambo permanserunt coloniæ duces, controversia de principatu inter eos exorta: sed Romulus, altero in pugna cæso, superstes urbis conditor fuit, eamque de suo nomine nominavit. Cæterum numerus eorum qui ejusdem coloniæ participes fuerunt, quum principio magnus fuisset, ad exiguum redactus est, ad tria peditum millia & trecentos equites. ¶ Fossa igitur ab illis perfecta, & munitione absoluta, ædificiisque pro præsenti necessitate exstructis, quum tempus jam postularet, ut dispiceretur qua reipublicæ forma utendum esset, Romulus convocata concione avi materni monitu, & ab eo quid esset dicendum edoctus, dixit: "urbem & "publicis & privatis ædificiis, ut recens conditam, satis à se ornatam esse; & omnes "rogavit ut illud cogitarent, reipublicæ "summam in his rebus non esse sitam. Ne- "que enim in bellis externis profundas

Anno Jul. 3963. Ante Chr. 751.

Romulus de instituenda Republica disserit.

κεῖται τ' Ρώμης, Παλάντιον ὀνομάσαντες τὸ χωρίον, ἀπὸ τ' ἐν Ἀρκαδίᾳ πατρίδος. χρόνοις δ' ὕστερον πολλοῖς ὕστερον, Ἡρακλέους κατελθόντος εἰς Ἰταλίαν, ὅτε τ' τριποδὰν ἐξ Ἐρυθείας ἔπλευν ἀπάγων, μέρός τι τῶν συνεξελθόντων τ' ὑπ' αὐτῆ δυνάμεως Ἑλληνικὴ πλησίον ἵδρυται τ' Παλαντίου, τοῖς ἑτέρῳ τ' ἐμπεπολισμένοις τῇ Ῥώμῃ λόφῳ, ὃς τότε μὲν ὑπὸ τ' ἐγχωρίων Σατόρνιος ἐλέγετο, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐπειοὶ δ' τούτων πλέους ἦσαν ἢ πόλεως Ἠλιδος ἐξαναστάντες, ἀφ' ὧν τὰ πρόσημα αὐτοῖς τ' πατρίδος ὑφ' Ἡρακλέους.

Γενομένῃ δ' ἐκχρήτῳ μετὰ τ' Τρωϊκὸν πόλεμον, Ἀλβανοὶ συνοικίζουσιν ἀμφὶ τὰ χωρία ταῦτα, τεῖχει τ' περιβαλόντες καὶ τάφρῳ. τότε δ' ἦν αὐλια βουφορβῶν τε καὶ ποιμένων, καὶ τ' ἄλλων κατακωχαὶ βοτήρων, ἅρδοντα ἀφθόνως ὑδάτων πολλῶν πόλει τ' αὐτόθι γῆς, ἃ μόνον τ' χειμερινὸν, ἀλλὰ καὶ τ' θερινόμον, ἀφ' τῶν ἀναψύχοντός τε καὶ καταρδοντῶν αὐτὸν ποταμῶν. γένος δὲ τὸ Ἀλβανὸν μικτὸν ἦν ἔκ τε Ἀρκάδων καὶ Πελασγῶν, καὶ τ' ἐξ Ἠλιδος ἐληλύθοτων Ἐπειῶν, τελευταίων δὲ τ' μετ' Ἰλίου ἅλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίδα Τρώων, ἐφ' ὧν Αἰνείας ὁ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης. εἰκὸς δέ τι καὶ βαρβαρικὸν ἐκ τ' παρόντων ἢ παλαιῶν οἰκητόρων ἐπολιπεῖν τῷ Ἑλληνικῷ συγκατειλαγμένων. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ σύμπαντες ἔσχον Λατῖνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς δυναστεύοντος τ' τόπων Λατίνου, τὰς κατ' ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθέντες. ἐτελεύθη μὲν οὖν ἡ πόλις ὑπὸ τούτων τ' ἐθνῶν ὀκταετεῖ δευτέρᾳ μ καὶ τεσσαρακοστῇ καὶ τετρακοσιοστῇ μετ' Ἰλίου ἅλωσιν, ὀλυμπιάδος ἑβδόμης. οἱ δ' ἀγαγόντες τ' ἀποικίαν, ἀδελφοὶ δίδυμοι βασιλέως γένους ἦσαν Ῥωμύλος αὐτῷ ὄνομα πατρῷον· τῷ δ' ἑτέρῳ, Ῥῶμος· τὸ μητρόθεν μέν, ἀπ' Αἰνείου τε καὶ Δαρδανίδαι· πατρὸς ὁ δ' ἀκριβοῦσθαι εἰπεῖν ῥᾴδιον οὐκ ὄντα φανερὸν, πεπίστευται δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων Ἄρεως ὑὸς γενέσθαι. ὁ μέντοι διαμενάν γε ἀμφότερα τ' ἀποικίας ἡγεμόνες, ὑπὲρ τ' ἀρχῆς στασιάσαντες ἀλλὰ τελευτήσαντος αὐτῷ Ῥωμύλου ἀποκτανθέντος πατρὸς καὶ τ' μάχῃ, οἰκιστὴς γίνεται τ' πόλεως, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῇ τ' ἰδίας κλήσεως ἐπώνυμον τίθησι. ἀριθμὸς δὲ τῶν μεταλαχόντων αὐτοῖς τ' ἀποικίας ἀπὸ πολλῶν τ' κατ' ἀρχὰς ἐξαποσταλέντος ὀλίγος ἦν ὁ καταλειφθείς, τετρακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς τριακόσιοι. Ἐπεὶ δὲ ἡ τε τάφρος αὐτοῖς ἐξείργαστο, καὶ τὸ ὤφυμα τέλος εἶχεν, αἵ τε οἰκήσεις τῶν ἀναγκαίων καταστευασθεῖσαι ἀπεπλήρουν, ἀπορία δ' ἦν ὁ χρεὼν καὶ περὶ κόσμου πολιτείας ᾧ χρήσαιντο σκοπεῖν, ἐπανελθὼν ποιμαίνων ὁ Ῥωμύλος, ὑποθεμένου τ' μητροπάτορος, καὶ διδάξαντος ἃ χρὴ λέγειν· "ἡ μὲ πόλιν ἔφη τῶν τε δημοσίων καὶ τῶν ἰδίων "κατασκευῶν εἰς παντελῆ ἀποτέλεσιν κεκοσμῆσθαι· ἐξεῖν "δ' εὐθυμεῖσθαι πάντας εἰς ἃ ἐστιν· ὅτι τὰ πλεῖστον ἄξια "ἐν τῶν πόλεσιν. ὅτε μὲν γὰρ τοῖς ὀθνείοις πολέμοις τὰς βα-

θείας

a Convenientior est λιπὼν quam ἐπὶ, attamen & infra ἐπὶ pro λιπὼν & supra quoque hæc permutatio facta est plus duodecies. Sylb. b Ex αὐτοῦ Vat. c Ἐπιχωρίων Vat. d Πλοίοις τούτων Vat. e Περιπολισθέντες Vat. f Βυθοειδὲς τι καὶ πυμνὸν Vat. g Ἀλβανῶν Vat. & Lapi Cod. h Καὶ Ἐπειῶν τῶν ἐξ Ἠλιδος ἐληλύθοτων καὶ Πελασγῶν Vat. & Lapi Cod. i Scribo ἐφ' ὧν Αἰνείου, aut ἐφ' ὧν Αἰνείας, ἐφ' ὧν Alii, nempe ἐγαμῶν. Cas. k Συνεπεπλεγμένων Vat. l Δυσπειθοῦς Vat. m Desunt in Ed. Steph. & Cod. Vat. In Lapi versione Ed. Basil. 1532. anno quadringentesimo tricesimo secundo. atque ita legendum esse constat ex pag. 56. v. 43. & p. 59. v. 9. n Ἀπ' Αἰνείου ἕνεκα καὶ Δαρδ. Vat. o Πρὸς ἀναβάσεως malit Steph. Ἀναβάσεως τῷ ὁ ἡμίσυς αὐτῶν Vat. p Ἀπ' ὁ ἀδελφοῦ Vat. q Κατὰ τὸν μείζω χρόνον Vat. r Οἰκίσεις in Ed. Steph. s Χρέωντιν Vat. t Ἀχρεῖον πεποιημένῳ αὐτῷ ὁ Ῥωμύλῳ Vat.

a Καὶ

"ἡλίας παρῇσι ἢ ἐκπλήξει, ἁμαυροῖ τὰ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς
"ἀπεφάσμενα σωτηρίας ἐλπίδα τοῦ ζῆν, ἀλλ' ὃ τι
"μόνον ἐγγυᾶσθαι τὸ μηδὲν ἐξ ἀπροόπτου κακὸν ἐπ'
"ἐχθρῶν πεσὸν τοὺς ἐγκαλλωπῆσαι. ὅθ' ὅταν ἀμφίλυκοι
"τοὺς ἔχθρους τὸ κοινὸν καταλάβωσι, τὰ ἴδια αὖτε ἑκάστοις
"τὰ σώματα τὰς καταφυγὰς ὑπάρχειν τοῦ ἀκινδύνως. ἐπ-
"λῆξε γὰρ ἀνθρώποις τοῦτο ἢ ῥᾳστώνης βίου εὕρεσις τοῦ μὴ
"μάχης, μᾶλλον δὲ τοῦ βουλεύειν τὰ πόλει κωλύσεως
79 "μήτε ποιεῖν δεῖ, ὅτι οὐ τοῦ ἀκινδύνως βεβιωκέναι μᾶλ-
"λον ἢ τοῦ βουλεύσασθαι πόλιν τε εὐδαίμονα ποιῆσαι καὶ τούτοις
"εὐκλεᾶ παρασκευῆσαι, ὅτι μείζονος εὐδαίμονα γενέσθαι ἢ
"μεγάλην· ὧν οὐ τοῦ τὰ μὴ τυχοῦσι καλὰ κατασκευῆς
"ἰδίας τε καὶ δημοσίας πολυτελοῦς, κακωλύσεως μεγάλην
8- "γενέσθαι καὶ εὐδαίμονα· ἀλλ' ἕτερα δεῖ τὰ σώζοντα, καὶ
1 "πολλὰ μεγάλας ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· οἷς μὲν τοῖς
"ἀθενέσι πολέμοις, τὸ ἀσφ' ἑαυτοῦ ὅπλων κράτος· τοῦτο δὲ
"τόλμῃ καὶ εὐψυχίᾳ καὶ μελέτῃ· οἷς δὲ ταῖς ἐμφυ-
"λίοις ταραχαῖς, ἢ τῶν πολιτευομένων ὁμοφροσύνῃ.
"τούτῳ δὲ τὸ σώφρονα καὶ δίκαιον ἑκάστου βίον ἀπέφηνεν
"ἐπιτηδειότατον ὄντα τοῦ κοινῷ συμφέρειν. τοὺς δὲ τὰ πο-
"λέμια τε ἀσκοῦντας, καὶ τὰ τῆς ὁπλομαχίας κρατοῦντας,
"ἄριστα κοσμεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, τείχη τε ἀνά-
"λωτα τοῦ κοινῷ, καὶ καλαγωγὰς τοῖς ἑαυτῶν βίοις ἀσφα-
"λεῖς τούτους εἶναι τοὺς συμβουλευομένους· μαχητὰς δὲ
"γε καὶ δικαίους ἄνδρας, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁπωσοῦν-
"τινα, τὸ τῆς πολιτείας ὀχῆμα ποιεῖν τοῖς φρονίμως αὐ-
"τὸ κεκοσμημένοις· μαλθακούς τε αὖ καὶ πλεονέκτας,
"καὶ δόλους ἀρχῆς ὁπλομαχίας, τὰ ποτὲ ὁπότερα δύ-
"ναται ὁπότε λῦσαι. ἔφη τε καὶ τῆς πρεσβυτέρων καὶ πολ-
"λῆς ἐμπειρίας ἐλπυθόταν ἀκούειν, ὅτι πολλαὶ μὲν ἀπο-
"κίαι μεγάλαι καὶ εἰς εὐδαίμονας ἀφικόμεναι τόπους, αἱ
"μὲν αὐτίκα διεφθάρησαν εἰς στάσεις ἐμπεσοῦσαι, αἱ δ' ὀλί-
"γον ἀντισχοῦσαι χρόνον ὑπήκοοι τοῖς πλησιοχώροις
"ἠναγκάσθησαν γενέσθαι, καὶ ἀντὶ κρείττονος χώρας ἧς κα-
"τέσχον, ἢ χείρονα τύχην ἀλλαξάμεναι, δοῦλαι δὲ ἐκ
"ἐλευθέρων γενόμεναι· ἕτεραι δ' ὀλιγάνθρωποι, καὶ εἰς
"χωρία δὲ πάνυ σπανιαίτατα παραγενόμεναι, ἐλεύθεραι μὲν
"πρῶτον, ἔπειτα δ' ἑτέραν ἀρχὴν διετέλεσαν. καὶ ὅτι
"ταῖς εὐτυχίαις ἢ ὀλίγων, ὅτι ταῖς δυστυχίαις τῶν
"πολλῶν, ἕτερόν τι ἢ τὸ τῆς πόλεως ὀχῆμα ὑπάρχειν αἴ-
"τιον. εἰ μὲν οὖν μία τις ἦν τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις βίου
"ταξις ποῖόν τινα εὐδαίμονας τὰς πόλεις, καὶ χαλεπὴν ἂν
"γενέσθαι σοφίσασθαι ἢ αἱρεῖν αὐτῆς· νῦν δ' ἔφη πολλὰς πυ-
"θέσθαι καλοκαγαθίας πρὸ Ἑλλησί τε καὶ βαρβάροις

"altisque fossis esse munimenta facis idoneis
"ad certam salutis securæ spem hominibus
"inclusis afferendam; sed hoc tantum polli-
"ceri, illas à repentina hostium incursione
"oppressos cladem nullam accepturos: ne-
"que, si intestini tumultus in republica ex-
"orti fuerint, privatas ædes & domicilia cui-
"quam refugium satis tutum præbere. ad
"vitam enim quiete & tranquille degendam
"hæc subsidia & solatia inventa esse, quæ ne-
"que insidias, quæ vicinis tenduntur, ita
"arceant ut illi miseri non sint; neque etiam
"faciant ut qui insidiis appetuntur, quam-
"vis in tuto sint, tamen confidant; nec ul-
"lam unquam urbem his solis ornamentis fe-
"licitatem & amplitudinem diuturnam sibi
"quæsisse: neque contra, quod sumptuosis
"ædificiis privatis publicisque caruisset, pro-
"hibitum fuisse quo minus & ampla & for-
"tunata evaderet. Sed aliud esse quod urbes
"servet, & magnas ex parvis faciat: in ex-
"ternis bellis ipsam armorum potentiam;
"hanc autem audacia & exercitatione com-
"parari: at in civilibus perturbationibus ci-
"vium concordiam. Hanc autem inquit fa-
"cillime posse in republica florere, si unus-
"quisque & temperanter & juste viveret. Eos
"vero, qui rebus bellicis operam navant &
"cupiditatibus suis imperant, egregie suas pa-
"trias ornare, & reipublicæ esse pro mœni-
"bus inexpugnabilibus, istosque vitæ suæ tu-
"tissima domicilia parare. Bellicosos certe
"justosque viros, & qui alias virtutes colunt,
"eandem reipublicæ formam constituere,
"quam viri prudentes constituerunt: contra
"vero molles, & avaros, & fœdis cupiditati-
"bus addictos, malis quoque studiis penitus
"occupari. Dixitque se à natu majoribus &
"multarum rerum peritis accepisse, multas
"magnas colonias in loca fortunata delatas,
"partim exortis seditionibus statim perditas,
"partim non multo post imperio vicinorum
"parere coactas fuisse, & meliorem agrum,
"quem ante habebant, cum deteriore for-
"tuna commutasse, & servas ex liberis fa-
"ctas: alias vero, non magno hominum nu-
"mero, & in agros non admodum bonos
"profectas, liberas primum, deinde aliorum
"etiam imperium diuturnum adeptas. neque
"felicitatis paucorum, neque infortunii mul-
"torum aliam esse causam, quam ipsius rei-
"publicæ formam. Quod si apud omnes ho-
"mines esset una quæpiam vitæ ratio, quæ ci-
"vitates felices faceret, illam facile à se po-
"tuisse eligi. sed audire se dicebat, multas
"cum apud Græcos, tum apud barbaros rei-

a Καὶ ἐψευλὰ ἰρύμενοι *Vat.* & *Lapi Cod.* b Vel ἀνδρώπους ὑρίζ vel ἀνδρώπους ὑρίζ legendum ait *Sylb.* Nihil mutandum censet *Portus.* Verum in *Cod. Vat.* ὑρίζ πυρμυθίου. c Loci paullo quidem obscurioris sententia est hujusmodi. Alii præclara ædificia seu publica seu privata non impeditura vicinos struere insidias, ut eo minus molesti sint iis qui præclara ædificia inhabitant. Vox πυρὸν hîc accipitur ut in illo *Strabonis* l. v. πυρροὶ τῶν γειτόνων ἀεὶ πλείους ὄντες. & in hoc *Musæi* apud *Suidam* πυρροὶ ἦσαν ἀνάλωτοι. Malim vero τὸ πόλεως κωλύσαι quam τοῦ βουλεύσασθαι τῇ πόλει legere. *Cas.* In *Ed. Vat.* βουλεύσεσθαι pro βουλεύσασθαι. *Stephanus* legit κωλύσας ἐ μὴ ὁ πυρὸν ἦσαν, duabus negantibus particulis pro una positis. Πύρρος malit *Portus* αἰσχροκερδείας, ut miserum significet. d Ex μικρῶν χρίας τὰς πόλεις *Vat.* e Παραγενόμενοι *Vat.* f Πολέμοις pro πολεμικοῖς aliquoties usurpari supra notatum est. *Sylb.* g Τοίνυν τι ἀναλογον ἐ προσφορὰς τῇ ἐμῇ τῆς *Vat.* h Hoc modo legit *Portus*: τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποῖόν αὐτὸ (vel τοιοῦτο) τῆς ἑκασταχοῦ πρόσω καταφέρει. Non placet *Casaubono*; cui melius & ex mente *Dionysii* locum interpretari visi sunt *Lapus* & *Galenius*. Ille quidem, *præstantes autem & justos viros, ceteraque colentes virtutes parare formam ipsam reipublicæ iis qui eam prudenter constituissent*: hic vero, *bellicosos certe viros qui justitiam & cæteras virtutes colant, prudentibus hominibus qui respublicas instituerunt, earum constituendarum formam præbuisse.* Placuerunt autem sibi fortasse etiam existimat *Casaub.* si ita vertas: *Porro viros bellicosos, qui justitiam ac reliquas virtutes colant, iis qui formam reipublicæ jam olim bene constituerint, ipsam reipublicæ quam instituerunt formam, reddere æque efficere.* i Deest *Vat.* k Τὰ τῆς πολιτείας σχῆμα *Vat.* Verum πόλεως pro πολιτείας positum censet *Sylb.* quod sic paullo ante loquatur n. 16. & paullo post p. 478. l. 3. l Πρόσω *Vat.* m Τὰς προπατόδους *Vat.*

" reipublicæ formas esse; sed inter illas omnes
" res potissimum laudari ab illis, qui iis u-
" tuntur, harum tamen nullam ab omni par-
" te sinceram: sed in earum unaquaque fa-
" tale aliquod malum innatum, ita ut earum
" optio sit difficilis. Itaque jussit eos, re per
" otium considerata, respondere, utrum uni
" an paucis parere mallent. Equidem, in-
" quit, quamcunque reipublicæ formam con-
" stitueritis ad eam recipiendam paratus sum;
" nec me indignum puto qui aliis imperem,
" nec alteri recuso parere. Honoribus enim
" quos mihi habuistis, primum quum me co-
" loniæ ducem creastis, deinde urbem à me
" denominastis, sum contentus. Hos enim
" neque externum bellum, neque domestica
" seditio, neque tempus, quod omnes res
" præclaras delet, neque ulla alia adversa for-
" tuna mihi eripiet; sed & vivus & mor-
" tuus his honoribus in posterum & in per-
" petuum fruar.

IV. § Atque hæc Romulus ab avo materno (ut dixi) edoctus ad populum memoravit. Illi vero, seorsum communicato inter se consilio, ita responderunt; " Nobis nova reipubl.
" forma non est opus: sed quam majores no-
" stri optimam judicarunt, eam ab illis acce-
" pta non mutabimus; nec discedemus à
" priscorum sententia, à quibus magna cum
" prudentia eam constitutam fuisse credimus,
" sed in hac fortuna acquiescemus. Neque
" enim jure de ea conqueri possemus, quæ
" nobis sub regibus bona, quæ maxima inter
" homines habentur, libertatem & imperium
" in alios dedit. Hæc igitur est de forma rei-
Romulus rex creatur. " publicæ nostra sententia. Hunc autem ho-
" norem nulli alii potius quam tibi convenire
" arbitramur, cum ob regium genus & virtu-
" tem, tum vero præcipue quod te duce co-
" loniæ usi fuerimus; & magnam in te gravi-
" tatem, magnamque sapientiam non verbis
" potius quam re ipsa edocti animadvertamus.
Romulus, his auditis, respondit, " Gratum
" quidem sibi esse hominum judicium, quo di-
" gnus regno habitus esset: sed tamen se ho-
" norem istum non recepturum, donec & ipse
" deus læto auspicio eundem comprobasset.

V. § Quod quum illis quoque placuisset, die præstituta, qua de regno deos erat consul-turus, quum statuta dies venisset, circa matu-tinum crepusculum surrexit, & ex suo tento-rio prodiit, & sub dio in loco puro stans, vi-ctimis ante rite mactatis, precatus est Jovem regem & reliquos deos quos coloniæ duces fe-cerat, ut, si ipsorum voluntate rex urbis fu-turus esset, signum de cœlo felix ostenderent. Absolutis autem precibus fulgur à sinistra ad dextram emicuit. Romani autem fulgura à sinistra ad dextram tendentia pro faustis ha-bent, sive ex Hetruscorum disciplina, sive ita

" ἐναρχούσας τῆς ἐξ ἁπασῶν ἐπιγιγνομένας μά-
" λιστα ὑπὸ τῶν χρωμένων αἱρεῖσθαι, καὶ τούτου σύνεσιν
" εἶναι τῆς πολιτείας εἰληφυῖα, τοσαύτας δὲ πρὸς ἐκεί-
" νους συμφύτους, ὥστε χαλεπὸν εἶναι τὸν αὐτὸν ἄν-
" δρα. ἐξ ὧν τε αὐτὸς βουλευσαμένους ἔδει χρῆσθαι ἐπὶ
" ἴσης ὑφ' ἑνὸς ἄρχεσθαι θέλοντος ἀνδρός, [a] εἴτε ὑπ' ἀλί-
" γων. ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ἔφη, [b] περὶ ἧς ἂν καλλίστας ποιεῖσθε
" πολιτείας εὐτυχεῖν, καὶ ὅτι ἀρχὴν ἀπαξίαν, ὅτι ἀρ-
" χεῖν ἀναγκαίαν. τιμῶν δὲ ὧν μοι προσεθήκατε, ἡγε-
" μόνα μὲ πρῶτον ἀποδείξαντες τῆς ἀποικίας, ἔπειτα καὶ
" τῇ πόλει τὴν ἐπωνυμίαν [c] ἐπ' ἐμοῦ θέντες, ἄλις ἔχω.
" τούτων γὰρ οὔτε πόλεμος ἐξαίρετος, οὔτε στάσις ἐμφύ-
" λιος, οὔτε ὁ πάντα μαραίνων τὰ καλὰ χρόνος ἀφαι-
" ρήσεταί με, οὔτε ἄλλη τύχη παλίγκοτος φθονερία· ἀλλὰ
" καὶ ζῶντι καὶ τὸν βίον ἀπολιπόντι τοῦτον ὑπάρξει μοι τὴν
" τιμὴν ταύτην πάντα τὸν λοιπὸν αἰῶνα τυγχάνειν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ Ρωμύλος ἐκ [d] διδαχῆς τοῦ μητροπά-
τορος, ἅπερ ἔφην, ἀπομνημονεύσας ἐν τοῖς πλήθεσιν
ἔλεξεν. Οἱ δὲ, βουλευσάμενοι καθ' αὑτούς, ἀπεκρί-
ναντο τοιάδε· " Ἡμεῖς πολιτείας μὲν καινῆς οὐδὲν δεό-
" μεθα· τὴν δ' ὑπὸ τῶν πατέρων δοκιμασθεῖσαν ἐπὶ πρα-
" πίστην ταύτην βουλόντες ἐμμένειν, γνώμην τε ἐπό-
" μενοι τῶν παλαιοτέρων, [e] ὡς ἀπὸ μείζονος οἰόμεθα φρο-
" νήσεως αὐτὴν καθεστηκέναι, καὶ τύχῃ ἀρεσκόμενοι, καὶ
" ἃ τήνδε μεμψαίμεθ' ἂν εἰκότως, ἢ πρέπειν ἡμῖν βα-
" σιλευομένοις τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ἐλευ-
" θερίαν τε καὶ ἄλλην ἀρχήν. περὶ μὲν δὴ πολιτείας ταύ-
" την ἐγνώκαμεν. τιμὴν δὲ τὴν μὲν ταύτην ἐγὼ ἑτέρᾳ τινὶ
" μᾶλλον ἢ σοὶ προσήκειν ὑπολαμβάνομεν, τὴν τε βα-
" σιλείου γένους ἕνεκα καὶ ἀρετῆς, μάλιστα δ' ὅτι τῆς ἀποι-
" κίας ἡγεμόνι κεχρήμεθά σοι, καὶ πολλὴν [f] σύνεσιν ἔν-
" νοιάν τε, πολλὴν δὲ σοφίαν, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ
" μαθόντες. ταῦτα ὁ Ρωμύλος ἀκούσας, " ἀγαπᾶν μὲ
" ἔφη βασιλείας ἄξιος ὑπ' ἀνθρώπων κριθείς· οὐ
" μὴν τοιγε λήψεσθαι τὴν τιμὴν ταύτην, ἐὰν μὴ καὶ
" τὸ δαιμόνιον ἐπιψηφίσῃ δι' οἰωνῶν αἰσίων. Ὡς δὲ καὶ
κείνοις ἐδόκει βουλομένοις, πρωΐαν ἡμέραν ὁ ἡγε-
μὼν τεύξεσθαι τῆς ἀρχῆς ἤμελλεν, ἐπειδὴ κατῆκεν
ὁ χειμών, ἀναστὰς πρὸ τοῦ ὄρθρου ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλ-
θεν. γᾶς δὲ ὑπαίθριος ἐν καθαρῷ χωρίῳ, καὶ
προθύσας ἃ νόμος ἦν, εὔχετο Διΐ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς
ἄλλοις θεοῖς, ὃς ἐποιήσατο τῆς ἀποικίας ἡγεμόνας, εἰ
βουλομένοις αὐτοῖς ἐστὶ βασιλεύεσθαι τὴν πόλιν ὑφ'
ἑαυτῷ, σημεῖα ἐναίσιμα [g] φανῆναι καλοῦ. μετὰ δὲ τὴν εὐ-
χὴν ἀστραπὴ δεξιὰ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ἔδοξε τοῖς δεξιά. πί-
στευον δὲ Ρωμῖοι τὰς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀ-
στραπὰς αἰσίους, εἴτε παρὰ Τυρρηνῶν διδαχθέντες, εἴτε

πατέρων

[a] Εἴτε ὑπ' ὀλίγων. Sive nimirum optimi cujusque paucorum arbitrio rem omnem committerent. Ego autem, inquit, quæ gratissima vobis fuerint constituere sum paratissimus. [b] Περὶ ἧς ἂν καλλίστας ποιεῖσθε πολιτείας malit Portus. Περὶ ἧς ἂν ἡγῆσθε retinendum suadet Cas. tum quod Dionysius alibi ita loquatur, tum quod hujusmodi loquutio familiaris sit tam sacris quam profanis auctoribus. [c] Ἐπ' ἐμοῦ hîc quoque positum pro ἀπ' ἐμοῦ, ut supra jam aliquoties. neque hîc imperii vel temporis significatio aptum locum habet. Sylb. [d] Διδαχῆς pro Δεξιᾶς (ut in Ed. Steph.) repositum è Vaticano codice; atque adeo sic legendum esse manifestum est ex p. 76. v. 44. Sylb. ita etiam in altero Vat. & Regii Cod. Sed Portus, alteram lectionem sequens, locum ita interpretatus est; atque hæc à materno avo accepta Romulus, ut dixi, ad populum memoravit. [e] Ὡς ἀπὸ μείζονος Vat. [f] Σύνεσιν μὲν Vat. [g] Ita Sylb. In Ed. Steph. φανῆναι. Verum (inquit Portus) si φανῆναι legas (quod ad vulgatam lectionem proxime accedit) ad ipsa signa referetur; si φανὲν, ad Deos.

a Κατὰ

κατὰ τὰ συνεπόμενα, ᵃ καὶ τοιάδε, ὡς ἐγὼ πείθομαι, λογισμῷ, ὅτι κεφάλαια μὲν ὅσα καὶ ἑαυτοῖς μαντευομένοις ἡ βλέπουσα πρὸς ἀνατολὰς, ὅθεν ἡ λύσις τῶν ἀναφορῶν γίνονται καὶ συλλύσις, καὶ ἀστέρων πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν· ἥτε γὰρ κόσμου περιφορὰ, δι' ἣν τοτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ἅπαντα τὰ ὄντα γίνεται, τοτὲ δ' ὑπὸ γῆς, ὀπίσθιον ἀρξαμένη ᵇ τοῦ ἐγκυκλίου ἀποδίδωσι. τοῖς δὲ πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσι ἀριστερὰ μὲ ᶜ γίνονται ᵈ πρὸς τοῦ ἄρκτου ὑποφερόμενα μέρη· δεξιὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν φερόμενα· τιμιώτερα δὲ τὰ πρῶτα ᵉ πέφυκε τῶν ὑστέρων. ᶠ μεταπαίζεται γὰρ ἀπὸ τῶν βορείων μερῶν ὁ μὲν ἄρκτος πολύς, ὅθεν ἡ τοῦ κόσμου τροφὴ γίνεται· ἐν τῷ πέντε κύκλων τῷ διαζωκότων τὸν σφαῖραν ὁ καλούμενος ἀρκτικὸς, ἀεὶ τοῖς φανερὸς· τετμῆται δ' ἀπὸ τῶν νοτίων ὁ καλούμενος ἀνταρκτικὸς κύκλος, ἀφανὴς καὶ τοῦτο τὸ μέρος. ᵍ εἰκὸς δὲ κρείττονα τὰ ἀριστερὰ σημείων καὶ μεταρσίων σημείων ἐπάρχειν ὅσα ἐκ τῶν κρειττόνων γίνεται μερῶν. ʰ ἐπεὶ δὲ τὰ μὲ ἐγραμμένα πρὸς ἀνατολὰς ἡγεμονικωτέρων μοίρων ἔχει τὴν προσηκούσαν, αὐτῶν δέ γε τῶν ἀνατολικῶν ὑψηλότερα τὰ βόρεια τῶν νοτίων, ζῶντα ἂν εἴη κρείττονα. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ἐκ παλαιοῦ τε καὶ πάνυ ἡ παρὰ Τυρρηνῶν μαθοῦσα, τοῖς Ῥωμαίων προγόνοις αἴσιοι ἐνομίζοντο αἱ ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἀστραπαί. Ἀσκανίῳ γὰρ τῷ ἐξ Αἰνείου γεγονότι, καθ' ὃν χρόνον ἔπαθον Τυρρηνῶν, ὑφ' ἧγε βασιλεὺς Μεζέντιος, πολεμοῦντο καὶ τειχῶν ἦν, καὶ τὴν τελευταίαν ἔξοδον, ἣν ἀπεγνωκὼς ἤδη τὰ πράγματα ἔμελλε ποιεῖσθαι, μετ' ὀλοφυρμοῦ τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους αἰτουμένῳ θεοὺς αἴσια σημεῖα ἐξόδου, φασὶν αἰθρίας ὄντος ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἀστράψαι τὴν ἀρετήν. ὃ δ' ἀγὼν ἐκεῖνα λαβόντος τὸ κρεῖττον τέλος, ἀθρόαν τοῖς ἐγγόνοις αὐτῶν νομιζόμενον αἴσιον τοῦτο τὸ σημεῖον.

Τότε δ' οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐπειδὴ τὰ παρὰ θεῶν δαιμόνια βέβαια παρεσκεύασε, συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μαντεῖα δηλώσας, βασιλεὺς ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν, καὶ κατεστήσατο οὐ μόνον τοῖς μετ' αὐτὸν ἅπασι μήτε βασιλείας μήτε ἀρχὰς λαμβάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ᵏ θεσπίσῃ· διέμεινέ τε μέχρι πολλῆς φυλαττόμενον ἐπὶ Ῥωμαίων τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, οὐ μόνον βασιλευομένης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς μοναρχίας, οὐ ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων αἱρουμένων. πέπαυται δ' οὐ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις· πλὴν οἷον εἰκών τις αὐτῆς λείπεται, τῆς οὐσίας ταύτης ἔνεκα γινομένη. ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ αἱ τῶν ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τὴν ὄρθρου διανιστάμενοι ποιοῦνταί τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι· τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκόποι μισθοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μηνύειν φασὶν ἐκ τῶν ἀριστερῶν τινὰ ἢ γεγονέναι.

à majoribus edocti: hac ratione (ut ego arbitror) adducti, quod ſedes ſtatioque optima- dis auſpiciis ea optima ſit, quæ orientem ſpectat, unde ſol & luna, & reliquæ ſtellæ tam erraticæ quam fixæ ſurgunt; & unde totius mundi motus (ob quem res omnes quæ in eo ſunt, modo ſupra terram eminent, modo ſub terra latent) ducto initio ſuum circuitum facit. Porro, qui orientem ſpectant ſeptentrionem à ſiniſtra, à dextra meridiem habent: priora autem poſterioribus ſunt honoratiora. Attollitur enim ab Aquilonari plaga ipſius axis polus, circa quem mundus volvitur: & è quinque circulis qui ſphæram ambiunt, ille qui vocatur arcticus hac parte ſemper apparet; circulus vero qui antarcticus appellatur ab auſtrali tractu depreſſus hac parte deliteſcit. Veriſimile autem eſt inter omnia ſigna, quæ in cœlo & ſublimi aëris regione obſervantur, ea præſtantiſſima eſſe quæ à parte præſtantiſſima apparent. Quoniam autem partes quæ ad orientem vergunt nobiliores ſunt quam partes occidentales, tum etiam in his ipſis excelſiores ſunt aquilonares quam auſtrales, merito hæc habentur optima. Ut vero quidam tradunt, jam tum priſcis temporibus ante receptam Hetruſcam diſciplinam, Romanorum majores à ſiniſtris emicantia fulgura judicabant felicia. Aſcanio enim Æneæ filio, quo tempore ab Hetruſcis, quibus rex Mezentius præerat, bello & obſidione premebatur, in extrema eruptione, quam rebus jam deſperatis facturus erat, cum lamentatione Jovem & reliquos deos precanti, ut ſibi felix aliquod eruptionis ſignum darent, ferunt ſereno cœlo à ſiniſtris fulgur emicuiſſe. Quod prœlium quia tum ei feliciſſime ſucceſſit, apud poſteros id ſignum perpetuo felix habitum.

VI. *Romulus in regno confirmatur.*

¶ Tunc igitur Romulus, quum à diis certa ſui regni ſigna accepiſſet, convocato ad concionem populo & auſpiciis declaratis, ab illis rex creatur; & hunc morem in poſterum ab omnibus ſervandum inſtituit, ne quis aut regnum aut magiſtratum caperet, niſi & ipſa dei auctoritas id comprobaſſet, atque hic mos captandorum auſpiciorum diu à Romanis obſervatus eſt, non ſolum ſub regibus, ſed etiam poſt exactos reges, in conſulum, prætorum, & aliorum legitimorum magiſtratuum creatione. At noſtra ætate hic mos ſublatus eſt, & tantum quædam ejus imago, hujus religionis cauſſa, remanet. Candidati enim ſedem capiunt, & ſub crepuſculum matutinum ſurgunt, & quaſdam preces ſub dio peragunt. Tum aliquis ex collegio augurum præſentium, qui publica pecunia aluntur, fulgur à ſiniſtris, quamvis nullum apparuerit, magiſtratum illis ſignificare pronuntiat. Illi

a Καὶ τοιάδε τοιάδ' ἐστι Vat. b Τῶν ἐγκυκλίων ἀποδίδωσι κίνησιν Vat. c Γίνονται Vat. d Ante ἀρκτου τῶν ἀρκτῳ non inconcinne inſeruerit articulum τῶν: itidemque in ſequenti commate ante νοτίων μεσημβρίαν, ut verſu 18. Sylb. e Πέφυκε ἄνωθεν Vat. f Malim μεταπαίζονται Ν, aut Ν vel αὖ. Sane ſi legamus γάρ. cavendum fuerit ne quaſi ἀλλαγὴ particulam eam accipiamus. Sylb. g Εἰσὶν Ν Vat. h Καὶ Ν Vat. i Τῶν ἐκείνου θεῶν Vat. k Καταστήσῃ Vat. quam lectionem confirmat Sylb. ex pag. præced. v. 36. & ex libro 3. p. 177. juxta Ed. Sylb. l Τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀεὶ ἐπιμένει Sylb. Τῶν ἰδίων γ' αὐτοῖς ἀεὶ ἐπιμένει ἔτι Reiskius. Cæſ. De hujuſmodi emendatione alii nos loci dubitare non ſinunt. infra enim ἐξ ἀρχῆς ἐπιμένει & ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ἐπιμένει & lib. 4. αὐτῆς ἐπιμένει ἐξ ἀρχῆς φυλάττοντες Sylb. Verum (inquit Sylb.) ab omnibus eorum ſenſu hoc ſignificatu quum religionis cauſſa, vel religionis gratia: quum non hic tantum ſed alii quoque obſtipidus loci id ſibi quod Latini dicis cauſſa vel dicis ergo dicebant.

a Τὰς

Romulus Romanorum REX I.

Illi vero, accepto vocis omine, ad magistratum capiendum abeunt. Nonnulli quidem rati hoc ipsum sufficere, quod nullum contrarium & adversum auspicium apparuerit: nonnulli vero vel contra ipsius dei prohibentis voluntatem: interdum etiam magistratus per vim potius rapiunt, quam accipiunt. Quapropter multi terrestres Romanorum exercitus internecione deleti sunt, & multæ classes in mari una cum ipsis militibus perierunt; aliæque clades magnæ & graves reipublicæ acciderunt, cum in externis bellis, tum in civilibus seditionibus: sed maxime insignes & graves nostro tempore, quum Licinnius Crassus, vir ætate sua nulli imperatorum secundus, expeditionem fecit in Parthos, numine adversante, contemptis innumeris auspiciis, quæ ipsum ab illa expeditione deterrebant. Sed de divini numinis contemptione, quæ hac nostra ætate inter nonnullos regnat, longum & difficile esset dicere.

VII. ¶ Cæterum Romulus diis hominibusque faventibus hoc modo rex creatus, communi omnium consensu & rebus bellicis magnus, & periculorum contemptor, & in republica optime administranda prudentissimus fuisse fertur. Recensebo autem res ab illo tam domi quam militiæ gestas, quæ memoratu sunt dignæ. Ac primum quidem dicam de reipublicæ forma, quam ego cæteris omnibus reipublicæ formis & pace & bello, utpote suis omnibus numeris absolutissimam, præferendam duco. Erat autem hujusmodi. Universa multitudine trifariam divisa, singulis partibus clarissimos viros præfecit. deinde rursus unamquamque illarum trium partium in decem divisit, & his quoque totidem fortissimos viros præfecit: majores autem partes appellavit Tribus, minores Curias, ut & hodie vocantur. Quod si hæc nomina Græce interpreteris, Tribus nihil aliud significat quam φυλὴ & τριττύς: Curia vero * φράτρα & λόχος. Et Tribuum præfecti φύλαρχοι & τριτύαρχοι, quos Romani Tribunos vocant: Curiarum vero præfecti φρατριάρχοι & λοχαγοὶ, quos illi Curiones appellant. Divisæ etiam fuerunt ab eo curiæ in decurias, & cuique suus dux præerat, qui eorum patrio sermone Decurio appellatur. Ita igitur toto populo in Tribus & Curias distincto, & agro in triginta æquales partes diviso, unicuique Curiæ unam partem sortito attribuit: sed prius exemit quantum ad ministeria sacrorum & templorum satis esset; & quandam partem, quæ esset juris publici, reservavit. Atque hæc fuit una divisio tam virorum quam agrorum, quam Romulus fecit, quæ summam inter omnes æquabilitatem continebat.

VIII. ¶ Nunc alteram sum dicturus virorum duntaxat, quæ ad subditorum curam, honores, & dignitates pertinet. Illustres genere & virtute celebres,

οἱ δὲ, ἢ ὅτε ἢ φωνὴς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται τὰ δεξιωσόμενοι· οἱ μὲν, αὐτὸ τοῦτ' ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μηδένα γενέσθαι σφαττομένων τε καὶ καιομένων οἰωνῶν· οἱ δὲ, καὶ τοῦτο τὸ βούλημα τοῦ θείου καλύοντος· ἔστι δ' ὅτε βιαζόμενοι, καὶ τοὺς ἀρχὰς ἁρπάζοντες μᾶλλον 82
ἢ λαμβάνοντες. διὸ καὶ πολλαὶ τῶν γῆ τραπαὶ Ῥωμαίων ἀπόλοντο παντελέθροι, πολλοὶ δ' ἐν θαλάττῃ πόλει διαφθαρέντες αὐτοπανδροι, ἄλλαι τε συμφοραὶ μεγάλαι καὶ δειναὶ τῇ πόλει συνέπεσον, αἱ μὲν ἐν ὀθνείοις πολέμοις, αἱ δὲ καὶ ταῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις ἐμφανέσαι· δὲ καὶ μέγισαι καὶ καθ' ἡμᾶς ἡλικίαν, ὅτε Λικίννιος Κρᾶσσος, ἀνὴρ δεύτερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, στρατιὰν ἦγεν ἐπὶ τὸ Πάρθων ἔθνος, ὑπαντιωμένου δαιμονίου, πολλὰ χαίρειν φήσασι τοῖς ἀποτρέπουσι τὴν ἔξοδον οἰωνοῖς μυρίοις ὅσοις νόμιμοις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ εἰς τὸ δαιμόνιον ὀλιγωρείας, ἣν χρῶνταί τινες ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πολὺν ἂν ἔργον εἴη λέγειν.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἀποδειχθεὶς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπό τε ἀνθρώπων καὶ θεῶν βασιλεὺς, τά τε πολέμια δεινὸς καὶ φιλοκίνδυνος ὁμολογεῖται γενέσθαι, καὶ πολιτείαν ἐξηγήσασθαι τῶν κατ' αὐτὸν σοφιμωτάτου. διέξειμι δ' αὐτοῦ τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς πολέμους, ὧν καὶ λόγον ἄν τις ἐν ἰσοτελείᾳ ἀφηγήσοιτο ποιήσαιτο. ἐρῶ δὲ πρῶτον ὑπὲρ τῆς κόσμου τῆς πολιτείας, ἣν ἐγὼ πάντων ἡγοῦμαι πολιτικῶν κόσμων αὐταρκέστατον εἶναι εἰρήνης τε καὶ πολέμου. διῄρει δὲ τοιόνδε τρόπον τὴν μὲν πᾶσαν πλῆθος ἅπασαν, εἰς ἑκάστην τῶν μοιρῶν τῶν ἀποφανέσασιν ἐπέστησεν ἡγεμόνα· ἔπειτα τὴν μοῖραν ἑκάστην εἰς δέκα μοίρας διελών, ἴσους ἡγεμόνας καὶ τούτων ἀπέδειξε τοὺς ἀνδρώτατους· ἐκάλει δὲ τὰς μὲν μείζους μοίρας, τρίβους· τὰς δ' ἐλάττους, κυρίας, ὡς καὶ νῦν τῶν ἡμετέρων βίον ἐπιτροσαγορεύονται. εἰ δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα τούτων μεθερμηνεύοιμα, φυλὴ μὲν καὶ τριττύς, ἡ τρίβος· φράτρα δὲ καὶ λόχος, ἡ κυρία. καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν τὰς τριττύων ἡγεμονίας ἔχοντες, φύλαρχοί τε καὶ τριττύαρχοι, ὡς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Τριβούνους· οἱ δὲ ταῖς κυρίαις ἐφεστηκότες, φρατριάρχοι καὶ λοχαγοὶ, ὡς ἐκεῖνοι Κυρίωνας ὀνομάζουσι. * διῄρητο δὲ καὶ εἰς δεκάδας αἱ φράτραι τοῖς αὐτῷ, καὶ ἡγεμὼν ἑκάστην ἐκόσμει δεκάδα, Δεκούριον καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων γλῶττάν τοι τοιοῦτον ὀνομαζόμενος. οὓς δὲ διενείμαντο τὰ ἅπαντα, καὶ συνετάχθησαν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας, διελὼν καὶ γῆν εἰς τριάκοντα κλήρους ἴσους, ἑκάστῃ φράτρᾳ κλῆρον ἀπέδωκεν ἕνα, ἐξελὼν καὶ ἀφιερώσας εἰς ἱερὰ καὶ τεμένη, καὶ τινα καὶ τοῦ κοινοῦ γῆν καταλιπών. μία μὲν οὖν αὕτη διαίρεσις ἦν Ῥωμύλου τοῦ τε ἀνδρῶν καὶ τῆς χώρας, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τοῦ καὶ μεγίστην ἰσότητα, τοιάνδε τις οὖσα. Ἑτέραν δὲ αὖθις πάλιν τῶν ἀνδρῶν ἡ τὰ φιλάνθρωπα καὶ τὰς τιμὰς νείμασα, καὶ τὰς ἀξίας, ἣν μέλλω διηγήσασθαι. τοὺς ὑπατικοὺς καὶ γένος καὶ δ' ἀρετὴν ἐπαινουμένους, 83
καὶ

a Τὰς αὐτὰς ταυτολογίας γρ. b Ἐν τῷ δ' τῶν γρ. c Δι' ὃς πάλιν γρ. d Μεγάλην & Ῥώμῃ ἐπιδόντες γρ. e Πολλάκις saepius pro πάνυ πολλάκις. Sylb. f Παραλήγουσι γρ. g Malim ἐ τὰς τῷ πολ. sic enim fructus sit concinnior. Sylb. h Lego τῶν τοιῶν γρ. i Οὓς ἐ τοιοῦς γρ. k Nullus dubito Dionysium hîc aliquid humani passum esse, memoriamque illam fefellisse: dum quia Turmarum fuit divisio, illam tribuis Curiis. Turmæ enim divisæ erant in Decurias, ut ex Polybio & Varrone constat; Curiarum autem fuisse Decurias nullus praeter Dionysium commemorat. Gravius p. 7. Praefat. in I. Vol. Antiquitatum Rom. l Lego ἐ αὐτὸν γρ. m Ἀπονέμουσα γρ. * Vide Not. in Lupi versione.

χρήμασιν, ᵃ ὡς ὁ τοῖς τότε χρωμένοις, εὐπόρους, οἷς ἦσαν παῖδες ἤσαν, διάκριν ἀπὸ τῶν ἀσήμων καὶ ταπεινῶν, καὶ πόρων. ἐκάλει δὲ τοὺς μὲν ἐπὶ τῇ καλλιστέρᾳ τύχῃ, Πατρικίους, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἴποιεν, δημοτικοὺς· τοὺς δ' ἐπὶ τῇ χείρονι, Πατρέας, εἴτε ἀφ' ὧν προβεβίωκεν ἡλικίᾳ τῶν ἄλλων, εἴθ' ὅτι παῖδες αὐτοῖς ἦσαν, εἴτε ἀφ' ὧν ἐπιφάνειαν ἔχ γένους· εἴτε ἀφ' ἁπάντων τούτων· ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὡς ἄν τις εἰκάσῃε, ᵇ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔτι ἀκμαζούσης, τὸ παράδειγμα λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς δύο μέρη νείμαντες τὸ πλῆθος, Εὐπατρίδας ᶜ μᾶλλον" ἐκάλουν τοὺς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ὄντων καὶ χρήμασι δυνατούς, οἷς ἡ τῆς πόλεως ἀνέκειτο θεραπεία· Ἀγροίκους δὲ, τοὺς ἄλλους πολίτας, οἱ τῶν κοινῶν ἀμέτοχοι ἦσαν κύριοι· σὺν χρόνῳ δὲ καὶ οὗτοι προσειλήφθησαν ἔνιοι τῶν ἀρχῶν. Ὧν μὲν οὖν τὰ πιθανώτατα περὶ τῶν Ῥωμύλου πολιτείας ἱστοροῦντες, ἀφ' οὗτοι τοὺς αἰτίας καλοῦσιν αὐτοὺς φασι τοὺς ἄνδρας ἐκείνους Πατρέας, καὶ τοὺς ἐκ γένους αὐτῶν, Πατρικίους· Ὧν δὲ πρὸς τὸ ἴδιον φθόνον ἀναφέροντες τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφαβάλλοντες εἰς δυσγένειαν τὴν πόλιν, καὶ ἀφ' οὗτοι ᵈ Πατρικίους καλοῦσι φασιν, ἀλλ' ὅτι πατέρας ἔχοι ἀποδεῖξαι μόνοι, ὡς τῶν γε ἄλλων ῥαπτοὺς ὄντων, καὶ οὐκ ἐχόντων ὀνομάσαι πατέρας ἐλευθέρους. τεκμήριον δὲ τούτου φέρουσιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους ὁπότε δόξειε τοῖς βασιλεῦσι συγκαλεῖν, Ⓐ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πατρόθεν ἀνεκήρυττον· τοὺς δὲ δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὲς, ᵉ καὶ" ἀθρόοι ᶠ κέρασι βοείοις ἐμβυκανῶντες, ἐθὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον. ἔτι δὲ ὅτι ἡ τῶν κηρύκων ἀνάκλησις τῆς εὐγενείας τῶν πατρικίων τεκμήριον, ὅτε ἡ τῶν βυκάνης φωνὴ τῆς ἀγνωσίας τῶν δημοτικῶν σύμβολον· ἀλλ' ἐκείνη μὲν τιμῆς, αὕτη δὲ τάχους. καὶ γὰρ οἷόντ' ἦν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ πλῆθος καλεῖν ἐξ ὀνόματος.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ διέκρινε τοὺς κρείττους ἀπὸ τῶν ἡττόνων, ὁμοθετεῖ μὲν τοῦτο καὶ διέταττεν ἃ χρὴ πράττειν ἑκατέρους· τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν, καὶ μὴν ἑαυτῷ τὰ κοινὰ πράττειν, ὅτι τῆς πόλιν ἔργον μάλιστα· τοὺς δὲ δημοτικοὺς, τούτων μὲν ἀπολελύσθαι ᵍ τῶν πραγμάτων, ἀπείρους τε αὐτῶν ὄντας, καὶ δι' ἀπορίαν χρημάτων ἀσχόλους· γεωργεῖν δὲ καὶ κτηνοτροφεῖν, καὶ τοὺς χρηματοποιοὺς ἐργάζεσθαι τέχνας, ἵνα μὴ σασιάζωσιν, ὥσπερ οἱ τὰς ἄλλας πόλεσιν, ἢ ἐπὶ τέλει περιπλακιζόντων τοὺς ταπεινοὺς, ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς ἑτεροχλίαις φθονούντων. παρεκελεύσατο δὲ ἔτι τοῖς πατρικίοις τοὺς δημοτικοὺς, ὑπηρέτας ʰ τῶν ἐν τῷ πλήθει" ὧν αὐτὸς ἐβούλετο, νέμειν περιττὸν ἔθος Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαῖον, ᾧ Θετταλοί τε μέχρι πολλοῦ χρόνου διετέλεσαν καὶ Ἀθηναῖοι καταρχαὶς, ἐθὶ τὰ χρείττω λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑβριστικῶς ἐχρῶντο τοῖς πελάταις, ἔργα τε ἀνιαρὰ καὶ ἀπρεπῆ ἐλευθέροις ἐπάγοντες, καὶ ὁπότε μὴ πρέπον τι

& opibus (ut tunc ferebant tempora) abundantes, quibus jam erant liberi, ab obſcuris & humilibus & egenis ſecrevit. Deterioris autem *fortunæ* homines, Plebejos vocavit, quos Græci δημοτικὰς appellarent: potioris vero fortunæ, Patres; ſive quod alios ætate anteirent, ſive quod liberi illis eſſent, ſive propter generis nobilitatem, ſive propter hæc omnia: exemplo (ut conjicere eſt) ab Athenienſium republica ſumpto, quæ illo tempore adhuc florebat. Illi enim, multitudine bifariam diviſa, eos qui ex illuſtri familia erant, & qui opibus valebant, εὐπατρίδας (*patricios*) vocabant, penes quos erat reipublicæ gubernatio: cæteros vero cives ἀγροίκους (*ruſticos*) appellabant, qui nullum in republica ſuffragium habebant. Sed tamen progreſſu temporis hi quoque ad honores capiendos admiſſi ſunt. Qui igitur res maxime probabiles de republica Romana ſcribunt, ob haſce cauſſas ajunt viros illos Patres vocatos, & progeniem eorum Patricios: qui vero privata invidia impulſi hac de re loquuntur, & generis obſcuritatem illi civitati falſo objiciunt, non propterea Patricios eos appellatos ajunt, ſed quod ſoli patrem ciere poſſent; quaſi alii eſſent fugitivi, neque ſuos patres ingenuos oſtendere poſſent. Atque ad hujus rei fidem hoc argumento utuntur, quod patriciorum unumquemque, quoties regibus eos convocare viſum fuiſſet, præcones de ſuo ac patris nomine appellarent: plebejos vero miniſtri quidam iique frequentes cornibus bubulis concinentes ad concionem convocarent. Sed neque illa per præconem evocatio nobilitatis patriciorum eſt argumentum, neque etiam buccinæ vox ignobilitatis plebejorum eſt indicium: ſed illud quidem honoris, hoc vero celeritatis eſt. Neque enim brevi temporis ſpatio tota plebs nominatim convocari poterat. ¶ Romulus porro, poſtquam ſecrevit potiores à deterioribus, leges tulit, & quid utriſque faciendum eſſet præſcripſit: ut patricii ſacra curarent, & magiſtratus gererent, & jus dicerent, & ſecum rempublicam adminiſtrarent, & urbana munia aſſidue obirent: plebeji vero horum quidem negotiorum eſſent immunes, quod eorum imperiti eſſent & ob rerum inopiam ipſis vacare non poſſent, agros vero colerent, pecus alerent, & artes quæſtuoſas exercerent; ne ſeditiones orirentur, ſicut in aliis civitatibus, dum aut humiliores à potentioribus contemnuntur, aut viles & egeni excellentioribus invident. Patriciis autem plebejos commendavit, unicuique de plebe libera optione data, ut ſibi quem vellet patronum eligeret: quem morem Græcum & antiquum, quo diu Theſſali & priſci Athenienſes ſunt uſi, ipſe in melius convertit. Illi enim ſuperbe clientibus utebantur, illis imperantes opera, liberos ac *ingenuos* homines parum decentia; & ſi quando omnia imperata non

IX. Romulus Romanorum REX I.

a Οἳ δὲ τοῖς νῦν κατοῦσι σύνεσιν ἦλθε, πᾶσιν οἷς ἴσον ἔτι. b Hunc locum ita vertit Lapus quaſi legiſſet ἀφ' ὧν ἐκάλουν ἐπὶ τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἦν ἀκμάζουσα. Hæc enim ſunt ejus verba, ex Athenienſium republica ea quæ tunc erat, fere etiam ex præſenti exemplo ſumpto. Steph. c Deeſt Vat. nec agnoviſſe videtur Lapus. Aut in ἐπὶ mutandum eſt illud μᾶλλον, aut ante Romulo ponendum. Sylb. Fortaſſe ſcripſerat εὐπατρίδας μᾶλλον ἐκάλουν aut μᾶλιστα. alioqui certe dyſlogia aſſentiendum. Steph. Scribo ἢ μᾶλλον pro μᾶλλον. Caſ. d Πατρικίους ἐκάλουν καλοῦσι φασιν Vat. e Omittit Vat. f Sc. τῶν βουκόλων. unum paullo poſt ita explicatur. Pari. g Τῶν ἀπραγμόνων Vat. h Deſiderantur in Cod. Vat. i Forſ. τὸ πρόσωπον ἔθος Vat. atque ita legiſſe videtur Lapus: vertit enim, quem morem ſumpſerunt. Scribo ἐπὶ τὸ πρόσωπον μετενεγκών. Steph.

a Πατρι-

Romulus Romanorum REX I.

non fecissent, verbera intentantes, & cetera abutentes illis tanquam empticiis. Athenienses autem hos clientes ob servitutem δῆτας appellabant: Thessali vero πενέστας, vocabulo fortunam illis continuo exprobrantes. At Romulus decora etiam appellatione hanc rem cohonestavit, Patronatum nominans pauperum & humilium patrocinium: & commoda utrisque addidit officia, & eorum conjunctionem perhumanam ac civilem reddidit.

X. ¶ Jus autem patronatus tunc ab illo constituti, quod apud Romanos diu duravit, erat hujusmodi. oportebat patricios suis clientibus jus interpretari, cujus illi essent imperiti; & illorum æque absentium atque præsentium curam gerere, facientes quicquid liberorum caussa parentes facere solent & in rationibus pecuniarum & in earum contractibus; & lites pro clientibus injuria affectis susscipere, siquis in ipso contractu detrimentum accepisset, & eorum caussam contra accusatores sustinere; & (ut paucis multa expediam) oportebat eos clientibus tam à privatis quam à publicis negotiis omnem quietem, qua maxime opus illis erat, præstare. Oportebat vero vicissim ipsos clientes juvare suos patronos in elocandis filiabus, si earum parentes essent inopes; & ab hoste redimere, siquis aut ipsorum aut ex liberis eorum captus fuisset; privatarum quoque litium perditarum æstimationes & mulctas publicas pecuniarias pro ipsis proprio ære dissolvere, pecuniam non mutuo sed referendæ gratiæ caussa dantes; & in magistratibus, honoribus, aliisque publicis impensis, sumptuum participes esse, non secus ac genere conjunctos. Commune autem utrisque erat, ut neque pium neque fas esset alteris alteros in judiciis accusare, aut testimonium adversum dicere, aut suffragium contrarium ferre, aut inter inimicos censeri. Quod si quis in aliquo hujusmodi facinore deprehensus fuisset, proditionis lege, quam Romulus sanxerat, tenebatur. Et eum qui ejus criminis fuisset convictus, cuivis, ut Diti sacrum, interficere licebat. Mos enim erat Romanis, ut, quos vellent impune occidi, eorum corpora alicui deo, præcipue vero inferis, devoverent: quod & ipse Romulus tunc fecit. Quapropter ad multas ætates permanserunt hæ clientium & patronorum conjunctiones posteris omnibus commendatæ; ita ut nihil à cognatis, necessitudinibus differrent: & magnæ vertebatur laudi nobilibus quamplurimos clientes habere, & hæreditarias majorum clientelas conservare, aliasque virtute propria parare: ingensque certamen erat utrisque de benevolentia, ne mutuis beneficiis alteri ab alteris vincerentur; ipsis clientibus pro virili parte nullum ministerium patronorum caussa recusantibus; & vicissim patronis nullo modo volen-

τῶν κελευομένων, πληγὰς ὀτεύοντες, καὶ τἄλλα ὅσαπερ ἀργυρωνήτοις [a] χρῶνται. ὀκάλων δὲ Αθηναῖοι μὲν θῆτας τοὺς πελάτας, [b] ὅτι τῆς λατρείας θετταλοὶ δὲ, πενέστας, ὀνειδίζοντες αὐτοῖς εὐθὺς ἐν τῇ κλήσει τὴν τύχην. ὁ δὲ Ρωμύλος ὀνείδους τι εὑρεπεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε, Πατρωνίαν ὀνομάσας τὴν τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν προστασίαν· καὶ τὰ ἔργα χρηστὰ [c] προσέθηκεν ἑκατέροις, φιλανθρώπους καὶ πολιτικὰς [d] καταστασιάζων αὐτῶν τὰς συζυγίας. Ην δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνου τότε ὁρισθέντα [e] μέχρι πολλοῦ διαμείναντα Ρωμαίοις ἔθη περὶ τὰς πατρωνίας τοιάδε· τοὺς μὲν [f] πατρικίους ἔδει τοῖς ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγεῖσθαι τὸ δίκαιον, ὧν οὐκ ἔχον ἐκεῖνοι ἢ ὑπέμιμνον, πρόνοιαν τε αὐτῶν καὶ μὴ πρόνοιαν ἢ αὐτὸν ὑπιμελεῖσθαι τρόπον, ἅπαντα προάγοντας, ὅσα περὶ παίδων προάγουσι πατέρες, εἰς χρημάτων τε καὶ τῆς περὶ χρήματα συμβολαίων λόγον δίκης τε ὑπὲρ τῶν πελατῶν ἀδικουμένων λαγχάνειν, εἴ τις βλάπτοιτο περὶ τὰ συμβόλαια, καὶ [g] τοῖς ἐγκαλοῦσιν ὑπέχειν· ὡς δὲ ὀλίγα περὶ πολλῶν ἂν τις εἴποι, πᾶσαν αὐτοῖς εἰρήνην ἢ τε ἰδίαν καὶ κοινῶν προσήκειν, ἧς μάλιστα ἐδέοντο, παρέχειν. τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας, εἰ ἀπορίζοιεν οἱ πατέρες χρημάτων· καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις, εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο· δίκας τε ἀλόντων [h] ἰδίας" ἢ ζημίας ὀφλόντων δημοσίας ἀργυρικὸν ἐχούσας τίμημα ἐκ ἢ ἰδίων λύεσθαι χρημάτων, καὶ δανείσματα ποιοῦντας ἀλλὰ χάριτος· ἔν τε ἀρχαῖς καὶ [i] γερουσίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς εἰς τὰ κοινὰ δαπάναις, τῶν ἀναλωμάτων ὡς τοὺς γένει προσήκοντας μετέχειν. κοινὴ δ' ἀμφοτέροις ὅτι ὅσιον ὅτι ὅσιον μὴ κατηγορεῖν ἀλλήλων ὅτι δίκαιον, ἢ καταμαρτυρεῖν, ἢ ψῆφον ἐναντίαν ὑπενεγκεῖν, ἢ μὴ ἢ ἐχθρῶν [k] ἐξετάζεσθαι. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι παραπεπτωκὼς, ἔνοχος μὲν τῷ νόμῳ ἢ προδόσιας, ὃν ἐκύρωσεν ὁ Ρωμύλος. ἢ δὲ ἁλόντα τῷ βουλομένῳ κτείνειν ὅσιον ἦν, ὡς θῦμα ζῶν καταχθονίῳ Διΐ. ἔθος γὰρ Ρωμαίοις, ὅσους ἐβούλοντο νηποινὶ τεθνάναι, τοὺς τούτων σώματα θεῶν ὁτῳδήποτε, μάλιστα δὲ τοῖς καταχθονίοις καταγνύναι· ὃ καὶ τότε ὁ Ρωμύλος ἐποίησε. τοιγάρτοι διέμειναν ἐπὶ πολλὰς γενεὰς θεσμὸν διαφέρουσαι συγγενικῶν ἀναγκαιοτήτων αἱ τῶν πελατῶν τε καὶ προστατῶν συζυγίαι, παισὶ παίδων σωιζόμεναι· καὶ μέγας ἔπαινος ἦν τοῖς ἐκ τῶν ἐθισθέντων οἴκοις ὡς πλείστους πελάτας ἔχειν, τάς τε προσηκούσας φυλάττουσι διαδοχὰς τῆς πατρωνίας, καὶ διὰ τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν ἄλλας ἐπικτωμένοις· ὅ, τε ἀγὼν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας, ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι τῆς ἀλλήλων χάριτος, ἔντοπος ἦν ἰδίοις ἀμφοτέροις· τῆς μὲν πελατῶν ἅπασι τοῖς προστάταις ἀξιούντων, ὡς δυνάμεως ἔχοι, ὑπηρετεῖν· τῆς δὲ πατρώνων, ἥκιστα βουλο-

μένων

a Παρεχέσθαι *Vat.* b Ἀπὸ malit *Steph.* c Προσθῆναι legisse videtur *Gelenius.* atque hanc lectionem commodiorem esse pronunciat *Portus.* d Καταζεύξαντος *Vat.* e Μέχρι πολλοῦ παραμείναντα χρόνου *Vat.* f Πατρικίους hîc dicit pro πατρώνους, ut etiam pag. hujus v. ult. g Si codex mendo caret, hæc idem valent ac τῶν ἄλλων τῷ ἢ τῷ ἐγκαλοῦντι ὑπέχειν. *Lapus* tamen videtur legisse τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀπολογεῖσθαι. vertit enim *accusantibus respondere.* At, cum hoc à verbis Græcis nimium recedat, rectius fortasse ἀνθυπέχειν legeretur; & vertendum *accusantibus respondere*: dicimus enim ἀνθέχειν ἑαυτῷ τι λόγῳ τῷ τοῦ δικαίου, & ipse *Dionysius* alibi & ἀνθέχειν τῇ παρανομίᾳ χρόνον. *Port.* h Dicit *Vat.* i Perperam in Ed. *Steph.* γεωφυλάκων. Προφυλάκων legit *Xylander*, parum apte. *Edit.* k *Forte* ἐπιτίμιον *emendat* vertit *Gelenius* recte, quem injuria *Hylburgius* reprehendit. *Vales.* in Harpocrat. v. Ἐξετάζειν. l Malim τῷ ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι. *Steph.*

a Μίσθωσιν

μέλων τῶν πολιτῶν ὁπηχλῶν, χρημασιν τε ἐπήμοις δαπάνῃ προσομιλῶν· ὅπως ἐγκρατὴς ὁ βίος· ἐπὶ αὐτοῖς ἀπάσης ἡδονῆς· ἡ τὸ μακάριον ἀρετῇ μετρῶντι, ἐ τύχῃ. Οὐ μόνον δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸ δημοτικὸν ὑπὸ τῶν πατρικίων πατρωνίαν ἐλάμβανεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποίκων αὐτῆς πόλεων, καὶ ὅσαι συμμαχίας ἢ φιλίας προσεληλύθεσαν, ἢ ὅσ' ἐκ πολέμου κατεχόμεναι ἐκείσῃ φύλακας εἶχε καὶ προστάτας ὃς ἐβούλετο Ρωμύλος. καὶ πολλάκις ἡ βουλὴ τὰ ἐκ τούτων ἀμφισβητήματα τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ὅτι τοὺς προϊσαμένους αὐτοὺς ἀποστέλλουσα, τὰ ὑπ' ἐκείνων δικασθέντα κύρια ἡγεῖτο. Ἦν δὲ ἄρα ἡ Ρωμύλου βούλησις ἡ ὁμόνοια, ἡ ἀρχὴν ἐκ τοῦ Ρωμύλου κατασκευασθέντων λαβοῦσα ἐθῶν, ὥστε οὐδέ ποτε δι' αἵματος καὶ φόνου τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐνέγκασα· ὅπου ἐξακοσίων καὶ τεσσάκοντα ἐτῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων ἀμφισβητημάτων γενομένων τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς ἐν τέλει πρός τε κοινῶν, ὡς ἐν ἁπάσαις φιλεῖ γενέσθαι μοίραις τε καὶ μεγάλαις πόλεσιν· ἀλλὰ πείθοντες καὶ διδάσκοντες ἀλλήλους, καὶ τὰ μὴ ἐνόντων, τὰ δὲ παρ' ἐνόντων λαμβάνοντες, πολιτικῶς ἐπαύοντο τὰς τῶν ἐγκλημάτων ἀφορμάς. ἐξ οὗ δὴ Γάϊος Γράκχος, ὅτι τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας γενόμενος, διέφθειρε τὴν πολιτεύματος ἁρμονίαν, οὐκέτι πεπαυνται σφάττοντες ἀλλήλους, καὶ φυγάδας ἐλαύνοντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ φόνου τῶν ἀπεχόμενοι ἐπὶ τὸ ναῦσαι. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται τοῖς λόγοις καιρὸς ὑστερος. Ὁ δὲ Ρωμύλος ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε, βουλευτὰς αὐτῷ ἔφη χειροτονῆσαι, μεθ' ὧν περὶ τῶν κοινῶν ἐμελλεν, ἐκ τῆς πατρικίων ἀνδρας ἑκατὸν ἐπιλεξάμενος. ἐπιεῖτο δὲ αὐτὸς τριάδι τινὶ ἃ ἀφαίρεσιν αὐτὸς μὲν ἐξ ἁπάντων ἕνα τὸν ἄριστον ἀπέδειξεν, ᾧ τὴν πόλιν φέρειν ἔδει ἐπιτρέπειν οἰκονομίας, ὅτι αὐτὸς ἐξάρχοι στρατιᾶς ἐπιφόριον· τοῖς δὲ φυλαῖς ἑκάστῃ προστάξε τρεῖς ἄνδρας ἑλέσθαι τοὺς ἐν τῇ φερομένῃ τότε
86 ὄντας ἡλικίᾳ, καὶ δι' εὐγένειαν ἐπιφανεῖς. μετὰ δὲ τοὺς ἐννέα τούτους, ἑκάστῃ φερέσῃ πάλιν ἐκέλευσε τρεῖς πατρικίων ἐπιλέξαι τοὺς ἐπιτηδειοτάτους· ἔπειτα τοῖς πρώτοις ἐννέα τοῖς ὑπὸ τῶν φυλῶν ἀποδεικθεῖσι τοὺς ἑνενηκοντα προσθεῖναι, ὃς οἱ φερέτραι προσχειρίσαντο, καὶ τούτων ὃν αὐτὸς προέκρινεν ἡγεμόνα ποιῆσαι, καὶ ἢν ἑκατὸν ἐξεπλήρωσε βουλευτῶν ἀριθμόν. τοῦτο τὸ συνέδριον Ἑλληνιστὶ ἑρμηνευόμενον, Γερουσίαν βουλὴν δηλοῖ, καὶ μέχρι τοῦ πρώτου ἔτους ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται· πότερον δὲ ἀφ' ἡλικίας καὶ κατελθόντων εἰς αὐτὸ ἀνδρῶν, ἢ δι' ἀρετὴν τοῦτο ἔτυχε καὶ ὀνόματος βουλευτῶν, οὐκ ἔχω τὸ ἀσφαλὲς εἰπεῖν. καὶ γὰρ τοὺς πρεσβύτερος καὶ ἀρίστους, Γέροντας εἴθισαν οἱ παλαιοὶ καλεῖν. οἱ δὲ μετέχοντες τῆς βουλευτικῆς, Πατέρες ἔγγραφοι προσηγορεύθησ, καὶ μέχρις ἐμοῦ τοῦτο ἔτυχε τῆς προσηγορίας. Ἐλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο ἔθος ἦν.

tibus moleſtiam ſuis clientibus exhibere, nec ullum pecuniarum donum accipientibus. Tanta erat illorum in omni vita temperantia, & felicitatem virtute non fortuna metiebantur. ¶ Non ſolum autem in ipſa urbe plebs patriciorum patrocinio defendebatur; ſed & coloniarum Romanarum & civitatum, quæ ſocietatis & amicitiæ cauſſa ſe populo Romano adjunxerant, & bello ſubactarum unaquæque, quos Romanorum cuſtodes & patronos voluiſſet, habebat. Et ſæpe ſenatus, harum & urbium & gentium controverſiis ad ipſarum patronos remiſſis, ipſorum judicia rata habuit. Adeo autem Romanorum concordia conſtans fuit, initio ſumpto ab illis moribus, quos Romulus introduxit & conſtituit, ut intra annos DCXXX. ad ſanguinem & cædem mutuam cives nunquam venerint: licet inter plebem & magiſtratus multæ & graves de republica controverſiæ exortæ fuerint (quemadmodum accidere ſolet in omnibus tam parvis quam magnis civitatibus:) ſed ſuadentes, & docentes mutuo, & partim res concedentes, partim à volentibus eas impetrantes, civiliter controverſias diremerint. Sed ex quo Cajus Gracchus tribunitiam poteſtatem adeptus reipublicæ concordiam perturbavit, non ceſſant ſe mutuo cædere, & ex urbe in exſilium ejicere; nec ab ullo nefario ſcelere abſtinent, ut vincant. Sed de his alibi opportunius agetur. ¶ Romulus igitur, quum hæc conſtituiſſet, ſtatim decrevit ſenatores creare, ut cum eo rempublicam adminiſtrarent, electis centum viris ex ordine patricio. Illos autem ita *elegit*: ipſe ex omnibus unum declaravit, quem maxime idoneum judicavit, cui rerum urbanarum adminiſtrationem committeret, quoties ipſe copias extra agri Romani fines duceret. Tribuum unamquamque juſſit tres viros ſibi eligere, qui per ætatem maxime ſaperent: quique ob nobilitatem eſſent illuſtres. Poſt hos novem, imperavit ut unaquæque curia tres patricios maxime idoneos eligeret: deinde, quum ad primos illos novem, qui à tribubus electi fuerant, addidiſſet xc. quos curiæ ſuis ſuffragiis legerant, hiſque ducem præfeciſſet, quem ipſe ante elegerat, centum ſenatorum numerum explevit. Hoc autem conſilium, ſi Græce vocabulum interpreteris, γερουσίαν (*ſenatum*) ſignificat & ad hanc uſque diem ita à Romanis vocatur. Utrum vero ob ſeneſtutem eorum qui in id *conſilium* lecti venerant, an ob virtutem hoc nomen habuerit, certo affirmare non poſſum. Priſci enim viros ætate & virtute præſtantes, ſenes appellare ſolebant. Qui autem ſenatorii ordinis erant, Patres conſcripti vocati fuerunt, & ad mea uſque tempora hanc appellationem retinebant. Hic autem mos & ipſe Græcus erat: etenim

REX I. XI. XII.

a Mitto Kal. b Τῶν λοιπῶν ἡ πόλιν Vat. c Ἐκ ἢ vid Ρωμύλου Vat. d Legendum Ἕκτον ἢ ἕβδομον. nam Tiberius Gracchus occiſus eſt anno ab Urbe condita ſexcenteſimo viceſimo primo, ut ex *Catalogo Cod.* & *Floro* patet. *Glareanus* & *Egnat.* e Γράκχος Vat. f *Lubens* Kal. g Ita loquens *Thucydidem* imitari voluit, apud quem (l. 1. p. 25. l. 41. *Ed. Oxon.*) Τὸ ἀνάμνησιν ἀκούοντι εἰς ὃ μαθὼν ἔσεσθαι. *Steph.* h Τὸν ἄρχοντα legendum ſuſpicor. *Perizon.* Ἀνάρχων ſcripſiſſe Dionyſium perſuaſum habeo. ſic enim paullo poſt, οὐκ ἄν ἐ ἀναρχίαν πάντες. *Cobet.* i Τρεῖς καὶ ἢ Πατρικίων Vat. k Ἀνάρχων, ἄνδρ Vat. quæ aliter *Lipſius* legiſſe videtur: nam γερουσίαν ſignificare putat. l Καταλεχθέντων Kal. m Malim πάντων. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

etenim reges, & quotquot à patre traditum regnum accepissent, & quos ipsa plebs sibi principes constituisset, consilium habebant quod ex optimatibus constabat; ut Homerus & antiquissimi poëtæ testantur. Neque (ut nostro seculo) regum priscorum dominatus erat nimium sui juris, neque ab unius sententia pendebat.

XIII. ¶ Constituto igitur senatu ex centum viris, animadvertens (quod verisimile erat) sibi etiam aliqua juvenum instructa *& armata* manu opus fore, tum ad corpus suum tutandum, tum etiam ut ad urgentes necessitates eorum opera uteretur, ccc. viros illustrissimarum familiarum, corpore robustissimos elegit, quos Curiæ designarant (eodem modo quo Senatores) unaquæque Curia decem juvenes: hisque viris semper erat stipatus. Illis autem omnibus commune nomen fuit, ut etiam nunc est in usu, Celeres, ut plerique scribunt, à ministerii celeritate; nam promptos & ad opus veloces, Romani celeres vocant. Sed, ut Valerius Antias ait, à duce suo hoc nomen habent: nam his dux erat maxime insignis, cui tres centuriones parebant, & illis alii, qui minores præturas gerebant, qui per urbem illum hastati sequebantur, & imperata faciebant; in ipsa vero militia propugnatores & defensores erant. Et sæpe isti in prœliis victoriæ auctores erant, quod & pugnandi initium facerent, & omnium postremi recederent; equites quidem, ubi campus ad equestre certamen esset commodus; pedites vero, ubi locus esset asper, & ad equitandum incommodus. Hunc autem morem Romulus mihi videtur à Lacedæmoniis accepisse, comperto quod apud illos generosissimi quique juvenum erant regum custodes, quibus utebantur protectoribus in bellis, equitibus juxta ac peditibus existentibus. ¶ His constitutis, distribuit honores & potestates, quas unumquemque habere volebat. Ac regis quidem hæc munia eximia esse jussit: primum, ut sacrorum & sacrificiorum principatum haberet, & omnes res divinæ ac piæ per eum agerentur. Deinde, ut legum ac morum patriorum custos esset, & omnis juris naturalis & ex communi hominum consensu pactoque scripti curam gereret; & de gravissimis injuriis ipse cognosceret, leviorum vero caussarum cognitionem senatoribus permitteret; ita tamen ut caveret ne quid interim in judiciis peccaretur; & senatum cogeret, populumque convocaret, primusque sententiam diceret, quæque pluribus visa fuissent, ea faceret. Atque hos honores regi detulit: præterea vero, ut in bello summum haberet imperium. Confessui vero senatus hunc honorem & potestatem dedit, ut

τοῖς γῆν βασιλεῦσιν, ὅσοι τε ⁽ᵃ⁾ πατρόθεν ἀρχὰς παρελάβοσαν, καὶ ὅσους ἡ πλῆθὺς αὐτὴ καθεστήσαντο ἡγεμόνας, βουλευτήριον μὲν οὐκ ἦν κεφάλαιον, ἐξ ὧν Ὅμηρός τε καὶ οἱ παλαιότατοι ποιηταὶ μαρτυροῦσι καὶ οὐχ, ὥσπερ οἱ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, αὐθάδεις καὶ μοναρχικοὶ ἦσαν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλείων δυναστεῖαι.

Ὡς δὲ ⁽ᵇ⁾ κατεσκευάσατο καὶ τὸ βουλευτήριον τῶν γερόντων συνέδριον ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν, ὁρῶν, ὅσῳ εἰκὸς, ὅτι καὶ νεότητος αὐτῷ δεήσει τοὺς συντελοῦντας εἰς χρείαν φυλακῆς ἕνεκα τοῦ σώματος, καὶ ⁽ᶜ⁾ τοὺς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων, ⁽ᶜ⁾ ταχυεργίας, τοιαυτασὶ ἄνδρας ἐκ τῶν ὁλοφανεστάτων οἴκων τοὺς ἐρρωμενεστάτους τοῖς σώμασιν ἐπιλεξάμενος, οὓς ἀπέδειξαν αἱ φυλαὶ τῶν αὐτῶν τρόπον ὥσπερ τοὺς βουλευτὰς, ἑκάστη φυλὴ δέκα νέους, τούτους τοὺς ἄνδρας ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν· ὄνομα δὲ κοινὸν ἅπαντες, ⁽ᵈ⁾ ὃ καὶ οἱ νῦν κατέσχηκε", ἔχουν Κελεροὶ, ὡς μὲν ⁽ᵃ⁾ πλείους γράφουσιν, ⁽ᵉ⁾ ἀπὸ τῆς ὀξύτητος τῆς ὑπηρεσιῶν· τοὺς γὰρ ἑτοίμους καὶ ταχεῖς ⁽ᶠ⁾ ἀπὸ τοῦ ἔργα, Κέλερας οἱ Ρωμαῖοι καλοῦσιν· ὡς δὲ Οὐαλέριος ὁ ⁽ᵍ⁾ Ἀντιάς φησιν, ⁽ʰ⁾ ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦτ' ⁽ⁱ⁾ ἔχοντες τὸνομα. διὸ καὶ τούτων ἡγεμὼν ὁ ἀφανέστατος, ᾧ τριῶν ὑπετάγησαν ἑκατονταρχίαι, καὶ αὖθις ἐπ' ἐκείνοις ἕτεροι, τοῖς δευτέρας ἔχουσιν ἀρχάς· οἳ κατὰ πόλιν μὲν αἰχμοφόροι τε αὐτῷ ⁽ᵏ⁾ παρηκολούθουν, καὶ τὰ κελευομένων ὑπηρέται· κατὰ δὲ τὰς στρατείας πρόμαχοί τε ἦσαν καὶ πρωτοστάται· καὶ τὰ πολλὰ ὅτοι κατόρθουν ἐν τοῖς ἀγῶσι, πρῶτοί τε ἄρχοντες τῆς μάχης, καὶ τελευταῖοι τῶν ἄλλων ἀφιστάμενοι ἱππεῖς μὲν, ἵνα ἐπιτήδειον εἴη πεδίον ⁽ˡ⁾ ἱππομαχῆσαι· πεζοὶ δὲ, ὅπου τραχὺς εἴη καὶ ἄνιππος τόπος. τοῦτό μοι δοκεῖ παρὰ Λακεδαιμονίων μεταλαβεῖν τὸ ἔθος, μαθὼν ὅτι καὶ παρ' ἐκείνοις οἱ γενναιότατοι ⁽ᵐ⁾ τῶν νέων φύλακες ἦσαν τῶν βασιλέων, οἷς ἐχρῶντο καὶ τοῖς πολέμοις ⁽ⁿ⁾ παρασιτοῦσι, ἱππεῦσί τε ὁμοῦ καὶ πεζοῖς. Κατασκευάσας δὲ ταῦτα διέκρινε τοῖς τιμαῖς καὶ τοῖς ἐξουσίαις ὡς ἑκάστοις ἐβούλετο ἔχειν. βασιλεῖ μὲν οὖν ἐξῆρτο τάδε τὰ γέρα· πρῶτον μὲν, ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν, καὶ πάντα δι' ἐκείνου πράττεσθαι τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια· ἔπειτα, νόμων τε καὶ πατρίων ἐθισμῶν φυλακὴν ποιεῖσθαι, καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ συνθήκας δικαίου προνοεῖν, τῆς τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν δικάζειν, τὰ δὲ ἐλάττονα τοῖς βουλομένοις ἐπιτρέπειν, προνοούμενον ἵνα μηδὲν γίνηται παρὰ τὰς δίκας πλημμελές· βουλήν τε συνάγειν, καὶ δῆμον συγκαλεῖν, καὶ γνώμης ἄρχειν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς πλείοσιν ἐπιτελεῖν. τούτων μὲν ἀπέδωκε βασιλεῖ τὰ γέρα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἡγεμονίαν εἶχεν αὐτοκράτορα ἐν πολέμῳ· τῇ δὲ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς τιμὴν καὶ δυναστείαν ἀνέθηκε τοιάνδε,

87

a Vel πατρόθεν ἀρχὰς vel πατρικὰς potius scripsisse *Dionysium* crediderim. Sic πατρίδων ἀρχῶν alibi non uno in loco dicit. *Sylb.* b Κατασκευάσατο *Vat.* c *Lapus* videtur legisse καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐν τοῖς ἔργοις ὑπηρέτας, dum vertit *ad urgentia rerum ministeria.* Sed ferri nostra scriptura potest, ut ταχυεργίας sit idem quod ταχυεργοὺς ἄνδρας, sicut in præcedenti membro loquitur. *Sylb.* d Desunt *Vat.* Videntur & à *Lapi* codice abfuisse, quum omissa sint in versione. parum certe quadrant ad præcedentia. *Sylb.* Pro ὃ καὶ scribo ὃ καὶ. I. e. *Nomen commune omnes illi* (quod etiam retinent qui hodieque conflituuntur) *habuere, Celeres.* Hic ni fallor est loci sensus, quatenus ex usu linguæ Græcæ pro κατέσχηκε dicitur. *Cas.* e Hîc quoque διὰ pro ἀπὸ, itidemque mox v. 19. quemquam hîc aliquis ex imperii significatio. *Sylb.* f Πρὸς τὰ ἔργα *Vat.* g Ἀντιὰς φησὶ *Vat.* h Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦτο *Vat.* i Ἔχοντες legisse videntur *Lapus* & *Gelenius.* Sed ἔχοντες retinere nihil vetat. *Sylb.* k Παρηκολούθουν *Vat.* l Ἱππομαχῆσαι *Vat.* m Τῶν νέων τοὺς φύλακας *Vat.* n Hi ipsi sunt quos *Plutarchus* circa regem Cleombrotum in pugna Leuctrica commemorat *Diodorus Siculus*, l. XV.

a Asmi-

τῆς πατρὸς ὅτῳ ἂν εἰσηγῆται βασιλεὺς, ἀφηγήσασθαι τε ᾗ ψῆφον ἐπιφέρειν καὶ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτο κῦρος· ὃ καὶ τῆς Λακωνικῆς πολιτείας ἦν τοῦτο μεταλαμβάνομεν. οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς αὐτοκράτορες ἦσαν ὅ, τι βούλοιντο πράττειν, ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχὴ πᾶν εἶχε τῆς κοινῆς τὸ κράτος. τῷ δὲ δήμῳ πλήθει τοῦτο ἐπέτρεψαν, ἀρχαιρετίζειν τε ᾗ νόμους ἐπικυροῦν, καὶ περὶ πολέμου ἀφηγήσασθαι, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐάσῃ, οὐδὲ τοῦτον ἔχοντι τὸν ἐξουσίαν ἁπλῆν, ἀν μὴ καὶ τῇ βουλῇ [b] τοῦτο δοκῇ. ἔφερε δὲ τὴν ψῆφον [c] οὐχ ἅμα πᾶς ὁ δῆμος, ἀλλὰ κατὰ φυλὰς συγκεκλημένος· ὅ, τι δὲ ταῖς πλείοσι δόξειε φυλαῖς, τοῦτο ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀνεφέρετο. ἐφ' ἡμῶν δὲ μεταπέπτωκε τὸ ἔθος. ἡ γὰρ βουλὴ ἀφηγεῖται τὰ ψηφισθέντα [d] ὑπὸ τοῦ δήμου, τοῦτο δ' [e] ὑπὸ τῆς βουλῆς γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος. πότερον δὲ τοῦτο ἐθῶν κρεῖττον, οὐ καιρὸς νῦν ἡμῖν τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. ἐκ δὲ τῆς ἀφηγήσεως ταύτης ἡ μόνον τὰ πολιτικὰ πράγματα σώφρονας ἐλάμβανε καὶ τεταγμένας τὰς διοικήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ταχείας καὶ εὐπειθεῖς. ὁπότε γὰρ αὐτῷ φανείη [d] στρατεία ἐξάγειν, ἢ τε χιλίαρχος τότε ἐδεῖτο ἀποδείκνυσθαι καθ' φυλὰς, οὔτε ἑκατοντάρχας καὶ λόχους, οὔτε ἱππέων ἡγεμόνας, οὔτε ἐξαριθμεῖσθαί τε ἢ [e] λογίζεσθαι, καὶ [f] τάξιν ἕκαστον τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν· ἀλλὰ βασιλεὺς μὲν τοῖς χιλιάρχοις παρήγγελλεν, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς λοχαγοῖς· τοῦτο δὲ τούτων οἱ [g] δεκάρχοι μαθόντες, ἔξῃσαν τοὺς ὑποτεταγμένους ἑαυτοῖς ἕκαστον· ἀφ' ἑνὸς δὲ [h] κελεύματος εἴτε ἅπασα ἡ δύναμις, εἴτε μοῖρά τις ἐξ αὐτῆς κληθείη, τά τ' ὅπλα ἔχουσα πρὸ αὐτῶν εἰς τὸν [i] ὑποδεδειγμένον τόπον εὐτρεπὴς. τεταγμένων [k] οὖν καὶ κεκοσμημένων πρός τε εἰρήνην καὶ πρὸς τὰ πολέμια διαπρεπείας, [l] ὧν τούτων τῆς πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἀπεφράσατο· μεγάλων δὲ καὶ πολυανθρώπων ὄντων τούτων. πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄῤῥενα γενεὰν ἐκτρέφειν, καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους· ἀποκτιννύναι δὲ μηδὲν τῶν γενομένων πρὸ τριετοῦς, πλὴν εἴ τι γένοιτο παιδίον ἀνάπηρον, ἢ τέρας εὐθὺς ἀπὸ γονῆς. ζῆν δ' οὐκ ἐκέλευσεν ἐκτιθέναι τοὺς γεγαμηκότας, θρεψαμένους, πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς ἐγγὺς οἰκοῦσιν, ἐὰν καὶ ἐκείνοις σπουδῇ. χρῆν δὲ τῶν μὴ πεφυκότων τῷ νόμῳ ζημίας εἶναι ἄλλας τε καὶ ἀφαίρεσιν οὐσίας αὐτῶν τῷ ἡμίσει τῷ δημοσίᾳ. ἔπεισε δὲ μαθεῖν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πόλεις πομπῆς θεατροπωλικὰς ἐκπεπτωκυίας τε καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν πόλεων, συγχωρῆσαι ὅστις, εἰ μόνον εἶεν ἐλεύθεροι, ἀφικέσθαι ὅτι συμφορᾷ ὅτε τύχης αὐτοῖς, ἐπιδέχεσθαι καὶ μεθ' ἡδονῆς ὡς ἑαυτὸν ἕκαστον, τῇ τε Ῥωμαίων δυνάμει αὔξοιτ' ἂν βουληθείς,

do re qualibet, quam rex ad ipsum retulisset, cognosceret & suffragium ferret; & quod plurium sententiis approbatum fuisset, id vinceret: atque hoc quoque ex Laconica republica desumptum est. Neque enim Lacedæmoniorum reges summum habebant imperium, ita ut quicquid libuisset facerent: sed summa totius reipublicæ administratio penes senatum erat. Plebi vero hæc tria concessit, magistratus creare, leges sancire, & de bello decernere, quoties rex permisisset; ita tamen, ut ne horum quidem absolutam haberet potestatem, nisi idem senatui visum fuisset. Suffragia autem ferebat non simul totus populus, sed per curias convocatus: quod vero plures curiæ comprobassent, id ad senatum referebatur. Sed nostra ætate hæc consuetudo est mutata. neque enim senatus cognoscit de plebiscitis, sed senatusconsultorum ipsa plebs est arbitra. Utra vero consuetudo sit melior, rem in medio relinquimus, ut qui voluerint, eam considerent. Quum igitur munia in hunc modum distribuisset, non solum res civiles prudenter & ordine administrabantur, sed etiam res belliceæ celeriter & obsequenter gerebantur. Quoties enim ipsi copias educere visum fuisset, neque tribuni tributim tunc erant creandi, neque centuriones centuriatim, neque magistri equitum; neque *tunc* exercitus erat lustrandus, aut recensendus; neque cuiquam ad ordinem aliquem proprium eundum: sed rex tribunis imperabat, illi vero centurionibus, & ab his edocti decuriones singuli milites sibi subditos educebant. Itaque, ad unum edictum, sive totus exercitus, sive aliqua ejus pars evocaretur, cum armis ad locum sibi designatum parata aderat. ¶ Romulus igitur his institutis civitatem instructam & ornatam, tam ad pacem quam ad res bellicas satis habilem & idoneam reddidit: eamque hac ratione & magnam & frequentem fecit. Primum quidem ejus colonis necessitatem imposuit educandi omnem virilem prolem, & è filiabus primogenitas: & *vetuit* ne ullum fœtum triennio minorem necarent, nisi infans aliquis mutilus aut prodigiosus statim in ipso partu editus fuisset. Nam non vetuit ejusmodi monstrosos partus à parentibus exponi, dummodo eos prius ostenderent quinque vicinis proximis, si & ipsi id comprobarent. In eos vero qui contra leges istas fecissent mulctas statuit, cum alias, tum etiam hanc, qua dimidium bonorum, quæ illi possiderent, ærario addixit. Deinde, quum animadvertisset multas Italiæ civitates male administrari à Tyrannis & paucorum dominatu, multos ex illis civitatibus profugientes, dummodo essent liberi, non inquirens ulterius vel in eorum calamitates vel fortunam, excipere & ad se traducere conabatur: eo consilio ut Romanorum potentiam augeret,

Ἀρχὴ βασιλέως. REX I.

XV.

&

a Ἀποδείκνυσθαι Vat. atque ita legendum esse primus conjiciebat Casaubonus; forsan ex Lupo, qui vertit designatum abjicerem. b Si quis Sybul legat, non refragabor. Sylb. c Οὐκ ἅπας ὁ δῆμος Vat. d Potes etiam quando legere. Sylb. e Λογίζεσθαι Vat. Lupum legisse λογίζεσ passive manifestum est. Sed præterquam quod activo potius dici solet λογίζεσ quam passive, videri queat πανοπλῶν hanc adjectionem; & si λογίζεσ legatur, eam illidem (ut putavit Sylb.) tautologia fieri, quoniam hæc quæ adjiciuntur, τῶν ὅπλων ἔχοντα τὰ ἁρμόττοντα ἀναλαμβάνειν, multo latius patent quam illud λογίζεσ. Sylb. f Τάξιν ἕκαστον τὴν προσήκουσαν λαμβάνειν Vat. g Δεκαδάρχαι Vat. Δεκαδάρχης. vel saltem δεκάρχης non δεκάδαρχοι legendum. Sylb. h Κελεύσεως ἢ λόχου τινὸς Vat. i Ἐν τόπῳ Vat. k Συντεταγμένων Vat.

Romulus Romanorum REX I.

& vicinorum vires imminueret. Hæc autem ille faciebat, commentus ſpecioſam cauſſam, & rem ad dei gloriam ſimulate referens. Locum enim inter Capitolium & arcem medium (qui hodie Romana lingua Inter duos lucos dicitur, & qui tunc à re ipſa id nomen habebat, ab utroque ſc. latere quo eos colles attingit condenſis opacus arboribus) conſecravit, & aſylum ſupplicibus aperuit: & ibi exſtructo templo (ſed cui deorum aut geniorum, nihil certi habeo quod afferam) confugientibus in hoc templum ſupplicibus, per ſpeciem pietatis in deum, ſpoſpondit fore ut nullam ab inimicis injuriam paterentur; &, ſi apud ſe manere vellent, jura civitatis, & partem agri, quem hoſtibus ademptum quæſiſſet, ipſis impertiretur. Illi vero undique confluebant, fugientes domeſtica mala; nec alio amplius migrabant, quia quotidianis colloquiis & beneficiis ab eo detinebantur.

XVI. ¶ Tertium etiam fuit Romuli inſtitutum, quod præcipue Græcos exercere oportuiſſet, ut omnium inſtitutorum præſtantiſſimum (quemadmodum ego judico) quod etiam fuit Romanæ libertatis firmiſſimum fundamentum, quodque non minimum profuit ad res quæ ad parandum imperium pertinent: ſc. ut nec puberes in urbibus bello captis trucidarent, nec in ſervitutem redigerent, aut * agrum earum deſertum relinquerent; † ſed colonos in eas mitti, agrique partem ipſis aſſignari, urbeſque devictas fieri Romanorum colonias, & nonnullis etiam jus civitatis dari. His igitur atque aliis hujuſmodi inſtitutis *Romulus* coloniam ex parva magnam effecit, ut ipſa res indicat. Qui enim cum eo Romam condiderunt, non erant plures quam bis mille pedites, & pauciores quam trecenti equites: qui vero relicti ab eo fuerunt, quum ex hominum conſpectu ſublatus eſt, erant quadraginta & ſex millia peditum, & equites non multo pauciores quam mille. Quum autem ipſe horum inſtitutorum auctor fuiſſet, cum reges ejus ſucceſſores in republica gubernanda eandem rationem ſunt ſequuti, tum etiam qui magiſtratus annuos poſt illos geſſerunt; addentes & alia quædam, ita ut populus nulla gente, quæ hominum multitudine abundantiſſima haberetur, numero inferior eſſet. ¶ Dum autem Græcorum mores cum his confero, non poſſum ullo modo laudare illam conſuetudinem Lacedæmoniorum, & Thebanorum, & Athenienſium de ſe ob ſapientiam magnificentiſſime ſentientium; qui, quod ſuam nobilitatem retinere vellent, nec cuiquam, niſi rariſſime, jura ſuæ civitatis impertirentur (illud enim omitto, nonnullos etiam ſolitos eſſe hoſpites expellere) non ſolum nihil commodi ex hac ſua arrogantia perceperunt, ſed etiam maxima

ἡ πολὺ τῆ θεωρίαν ἐλαττοῦσιν· ἐπαύω δὲ ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐξαφεὶς εὐθυνῶν, ἡ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀναφέρων. τὸ δὲ μεταξὺ χωρίον τῶν τε Καπιτωλίου ἡ τῆ ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Δισέλκτου, μεθόριον δυοῖν ἀλσῶν, ἡ διὰ τοῦτο ἐπώνυμον, ἅπασι φιλανθρώπως κατ' ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ὑπέστειλεν, ἱερὸν ἀσύλου ἱκέτας, ἡ γαῦρ ὑπὸ τούτῳ κατασκευασάμενος. [b] ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἱκέτας, ἥ τι μηδὲν κακὸν ὑπ' ἐχθρῶν παθεῖν ἐγγυητὴς ἐγένετο, ἡ εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει, ἡ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν, πολιτείας μετεδίδου ἡ γῆς μοίρας ἣν [c] κτήσαιτο τοὺς πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου, τὰ οἰκεῖα φεύγοντες κακά· ἡ οὐκ ἐπ' ἐλάχιστον ἀπανίστανθ', ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμιλίαις ἡ χάρισιν ὑπ' αὐτῷ κατεχόμενοι.

Τρίτον δὲ ἐπὶ Ρωμύλου πολίτευμα, ὃ [d] πάντων μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἁπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τὴν βεβαίαν Ρωμαίοις ἐλευθερίας ἦρξε, καὶ τοῦθ' ὅτι τὴν ἀγεμονίαν [e] ἀναλόγων οὐκ ἐλαχίστην [f] μοῖραν παρέσχε, τὸ μηκέτι καταφρονεῖν ἑκόντων τοὺς ἀλόντας πολέμῳ πόλεις, μήτε ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνίεσθαι μηδέποτε· [g] ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν, ὅπῃ μέρει τινὶ τῆς χώρας, καὶ ποιεῖν [h] ἀποικίας Ρωμαίων τὰς κρατηθείσας· οἰκίας δὲ καὶ πολιτείας μεταδιδόναι. ζητῶ τά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια κατασκευάσμα[τα] πολιτεύματα, μεγάλου ὄντα μισθοῦ ἐπόμπιμα τῇ ἀποικίᾳ, ὡς αὐτοὶ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τῷ Ῥωμύλῳ, ὡ πλείους ἦσαν ἀνδρῶν [i] τετρακισχίλιοι πεζοὶ, καὶ τετρακόσιοι ἐλάττους ἱππῆς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεζοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι τοῖς τέτταρσι μυριάσιν, ἱππῆς [k] δ' οὐ πολλοὶ ἀπέχοντες χιλίων. ἐκείνῳ δὲ ἄρξαντι τούτου τοῦ πολιτεύματος, οἵ τε βασιλῆς οἱ μετ' αὐτὸν ἠσκήκασι τῆς πόλεως, τῷ αὐτῷ [l] ἐφυλάξαν τετραίρεσιν, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τὰς ὀπαυσίους λαμβάνοντες ἀρχάς, ἔτι δὲ καὶ τετιθέντες οὕτως, ὅστις μηδενὸς ἔθνους τοῦ δικαιοῦτθαι εἶναι πολυανθρωποτάτην τὴν Ρωμαίων δῆμον γενέσθαι ἐλάττονα. Τὰ δὲ Ἑλλήνων ἔθη τοῖς ζητοῦσι ἐξετάζειν, οὐκ ἔχω πῶς [m] ἐπαινέσαιμι τό τε Λακεδαιμονίων καὶ τὸ τῶν Θηβαίων, καὶ τὸν μέγιστον ὅτι σοφίᾳ φρονήσαντων Ἀθηναίων, οἳ φυλάττοντες τὸ εὐγενὲς καὶ μηδενὶ μεταδιδόντες, [n] εἰ μὴ σπανίως, ἃ παρ' ἑαυτοῖς πολιτείας ἔᾶν γὰρ λέγω ὅτι τινὲς [o] ξενηλατοῦντες ἔνιοι τοὺς μηδὲν ἀπολαῦσαι τούτων ἃ μεγαλυνομένοις ἀγαθὸν, ἡ τὸ μέγιστον

[a] *Lapus* vertit *intermontium duorum querceterum*; quaſi μεθόριον ſit ab ἵστω *meta* non ab ἵστω *finis, terminus*. ad verbum ſonat *interfinium duorum querceterum*. i. e. locus in duorum quercetorum confinio ſitus. Vide *Livium* l. 1. c. 1. *Sylb.* [b] *Plutarchus* ait Ἥρᾳ Ἀσυλαίᾳ ſolitum appellari. *Caſ.* [c] *Lapus* & *Gelenius* ἣν κάτοικον legiſſe puto. Sed vulgata lectio melior. nam Romulus parum agri, quem paucum poſſidebat, & cujus dominium ſe brevi recuperaturum ſperabat, illis ſe daturum promiſerat. *Pet.* [d] Deeſt *Vat.* [e] Ἀρχόντων *Vat.* [f] πολέμου ἐμπόρων μέρη *Vat.* [g] Inſra loculenius explicat. p. 93. *Sylb.* cum dicit Romulum Antemnæ & Cæninæ miſiſſe colonos, quibus à civitatibus illis datæ ſunt trecentis agri pars ſorte dividenda. *Sylb.* [h] Ἀποικίας ἢ πόλεις *Vat.* [i] Pro Ἀγχίλου (quod in *Sylb.* obrepſit) cum *Casaubono* reponi ἑξακοσίων, ex p. 72. v. 25. & p. 76. v. 9. confentium quem *Lapi* quoque vobis eundem hic numerum agnoſcam. *Sylb.* [k] Δ' ἀπὸ *Vat.* [l] Ἐφύλαξαν *Vat.* [m] Ἐπαινέσαιμι *Vat.* [n] Εἰ μὴ σπανίως *Vat.* [o] Ἐκβαλλόντων ἔνιοι *Vat.*

[*] Al. ἀφανὲς ἔασαν ἐκ παντὸς τόπου (quæ paſſum pueri) reliquerunt.

† Verum miſſis in eos coloniis, proportione aliqua regionis colonias Romanorum ſibi ſocientes urbes vaſtas. *Lapus*. Sed in paucum agri ſorte dividendam colonos Romanos miſsi, atque ita captas urbes ex hoſtibus colonias Rom. fieri. *Gelen.*

a Plus

δι' αὐτὴν ἐλεύθεροι. Σπαρτιᾶται μὲν γε πλείστην μάχῃ τῇ πρὸς Λεῦκτρα, οὐ πολλῷ ὕστερον ἢ χιλίους καὶ ἑπτακοσίους ἄνδρας ἀπέβαλον, οὐκ ἐπὶ τῷ πάλιν ἀνδρωθῆναι ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀναλαβεῖν, ἀλλ' ἀπέστησαν τῆς ἡγεμονίας σὺν αἰσχύνῃ. Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Χαιρώνειαν ἀτυχήματος, ἅμα τῷ τε πρωτείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῷ ἐλευθερίᾳ τῷ πάτριον ὑπὸ Μακεδόνων ἀφῃρέθησαν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις [b] ὀκτὼ μὲν Ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ πολέμους ἴσχυσα μεγάλους, Σικελίᾳ τε ἀφεστῶσαν ἀναπτομένην καὶ Σαρδόνα, ἃ τῶν ὑπὸ Μακεδονίᾳ ἢ κατὰ τῷ Ἑλλάδα πραγμάτων [c] ἐκπεπολεμωμένων, καὶ Καρχηδὼν ὅλη τῷ ἡγεμονίᾳ πάλιν ἀνιστάμενος, καὶ τῆς Ἰταλίας ἢ μόνον ἀφεστώσης ὀλίγου δεῖν πάσης, ἀλλὰ καὶ συνεπαγομένης [d] Ἀννιβαϊκὸν κληθέντα πόλεμον, τοσούτοις πρότερον κινδύνοις κατ' αὐτὸν χρόνον, ὃν ὅπως ἐκάκωσε λέγειν τὰς τότε τύχας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντα ἀφορμὴς γενομένη τὰ δεινὰ, ἀλλ' οὐκ ὥσπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, εὐνοίᾳ τύχης χρησαμένη· ἐπεὶ τούτῃ γε χάριν ἂν ὑπερόχθ ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Κάννας πάθους, ὅτι αὐτῇ ἀπὸ μὲ ἑξακισχιλίων ἱππέων ἑβδομήκοντα καὶ τετρακόσιοι περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὀκτὼ [e] εἰς τὸ κοινὸν στράτευμα καταλεχθεισῶν, ὀλίγῳ πλείους τετρακισχιλίων ἐσέθησε. Ταῦτά τε δὴ ἔγωγε ἀνδρὸς ἀγαμαι, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν, ὅτι δὲ καλῶς [f] οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις αἱ τοιαῦται ὑπολαβὼν, ἃς θρυλοῦσι μὲν ἅπαντες οἱ πολιτικοὶ, κατασκευάζουσι δ' ὀλίγοι· [g] πρώτιστα μὲν τῷ τῶν θεῶν εὐνοίᾳ, ἧς πρῶτα ἅπαντα τοῖς ἀνθρώποις ὅτι τὰ κρείττω συμφέρεται· ἔπειτα σωφροσύνῃ τε καὶ δικαιοσύνῃ, δι' ἃς ἧττον ἀλλήλοις βλάπτοντες μᾶλλον ὁμονοοῦσι, καὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ ἐν ταῖς αἰσχίσταις μετεῖσιν ἡδοναῖς ἀλλὰ τῷ καλῷ· τελευταίᾳ δὲ, τῇ ὑπὲρ τοὺς πολέμους γενναιότητι, τῇ τῷ θυμοειδεῖ τε καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῖς ἔχουσιν ὠφελίμους. οὐκ ἀπὸ ζαθυμίᾳ τε γίνεσθαι τούτων ἕκαστον τῷ ἀγαθῶν οἰόμενοι, ἀλλ' ἔγωγε [i] ὅτι νόμοι ἀπονενοσηκότες καὶ καλῶν ζῆλος [k] ἐπιτηδεύμασιν εὐστοχῶν καὶ σώφρονα καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦσαν, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθὴν ἐξεργάζονται πόλιν. ἣν πολλῷ ἂν ἔχοι τρόπῳ, τῇ ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῷ περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια εὐσεβείας πάσης ἐκείνῃ θεῶν τῇ δαιμόνων ἄγαθαν τροφὴν ἔχειν, καὶ θυσίας ἅς χαίρουσι γεραιρόμενοι τοῖς ἀνθρώποις, ἑορτάς τε ὁπόσας πάσῃ ἐκείνῃ θεῶν τῇ δαιμόνων ἀγαθὰ

Romulus Romanorum REX I.

que Græcorum ritus. Traditas autem de ipsis fabulas, in quibus sunt maledicta aut crimina in eos, sceleſtas & inutiles & turpes ratus, & non solum diis sed ne hominibus quidem probis dignas, omnes rejecit: & cives suos assuefecit ad optime de diis & loquendum & sentiendum, nullum beata natura indignum studium ipsis attribuentes.

XIX. ¶ Neque enim Cœlus exectus à suis liberis apud Romanos auditur; neque Saturnus proprios natos absumens, quod metuat ne illi vim sibi afferant: neque Jupiter, Saturni regno everso, inclusum patrem suum in Tartari carcere detinens; neque bella, neque vulnera, neque vincula, neque deorum servitutes apud homines; & nullus dies festus apud ipsos atratus aut lugubris agitur, habens planctus & luctus muliebres ob deos raptos, ut à Græcis fit in Proserpinæ raptu, & in Bacchi casibus, atque alia hujusmodi. Neque quispiam videat apud eos, (quamvis mores jam sint depravati) aut homines numine afflatos, aut furores corybanticos, aut cœtus clandeſtinos, aut bacchanalia & mysteria occulta, aut vigilias nocturnas virorum cum mulieribus in templis mixtorum, aut ullum aliud istiusmodi monstrum; sed *videat* * caute omnia quæ ad deos spectant & fieri & dici, præter Græcarum & barbararum gentium morem. Et (quod omnium maxime ego sum miratus) licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino necesse est colere deos patrios ritu domestico, nulla tamen peregrina sacra hæc civitas est æmulata, ita ut publice ea sint recepta: (id quod multis urbibus jam accidit) sed etiam siqua sacra oraculis jubentibus in rempublicam introducuntur, suis ritibus cives ea colunt, rejectis omnibus fabulosis superstitionibus; cujusmodi sunt sacra matris Idææ. Quotannis enim prætores ex Romanorum institutis sacrificia & ludos in ejus honorem instituunt. Sacra autem ejus peragunt vir Phrygius & mulier Phrygia: & isti per urbem ea circumferunt, Matri deorum stipem more suo hinc inde corrogantes, imagunculas pectori alligatas gestantes, & ad modulos eorum qui tibiis ipsos sequuntur & Matris magnæ carmina canunt incedentes, & tympana pulsantes. Nullus enim est Romanus indigena qui Matri magnæ stipem cogat, aut qui ad tibiarum modulationem per urbem incedat versicolore stola indutus, aut Phrygiis ceremoniis deam colat, idque ex lege vel senatusconsulto. Adeo prudenter ab omnibus externis deorum ritibus ea civitas sibi cavet, &

τῶν παρ' Ἕλλησι νομίμων. τοὺς δὲ τῶν θεῶν μύθους περὶ αὐτῶν μύθους, ἐν οἷς βλασφημίαι τινές [a] εἰσι [b] κατ' αὐτῶν ἢ κατηγορίαι, πονηροὺς καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀχθηρὰς ἐπιτηδεύσεις ἔχοντας, καὶ οὐχ ὅπως [c] θεῶν ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀξίους, ἅπαντας ἐξέβαλε, καὶ παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους [d] κρίνειν περὶ θεῶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν, μηδὲν αὐτοῖς [e] προσάπτοντας, ἀνάξιον ὑπόνοιαν ἢ μακαρίας φύσεως. Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται· [f] οὔτε Κρόνος ἀφαιρῶν τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς, φόβῳ τὸ ἐξ αὐτῶν ὑπόπτως· οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν, καὶ καθαιρῶν εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· οὐδέ γε πόλεμοι, καὶ τραύματα, καὶ δεσμοὶ, καὶ ὑπηρεσίαι θεῶν παρ' ἀνθρώποις ἐν ἑορτῇ τε παρ' αὐτοῖς οὐδεμία μελανείμων ἢ πένθιμος ἄγεται, κοπετοὺς ἔχουσα καὶ θρήνους γυναικῶν ὑπὲρ θεοῖς ἁρπαζομένοις, [h] ὥσπερ Ἕλλησιν ὑπετελεῖτο παρά τε [i] Περσεφόνης ἁρπαγῇ, [k] καὶ τοῖς Διονύσου πάθεσι, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· οὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, κἂν τοιοῦτοι διεφθαρμένοι [l] τὰ ἐθῶν ἤδη, ὀργιοφορήσεις, οὐ χορεβαντιασμούς, [m] οὐκ ἀγερμούς, οὐ [n] βακχείας καὶ τελετὰς ἀποῤῥήτους, οὐ διανυχιασμοὺς ἐν [o] ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν, οὐκ ἄλλο τι παραπλήσιον τούτοις τερατεύματον ὀφθήν, ἀλλ' εὐλαβῶς ἅπαντα θεραπεύοντά τε καὶ λεγόμενα τὰ περὶ τοὺς θεούς, ὡς οὔτε παρ' Ἕλλησιν οὔτε παρὰ βαρβάροις· καὶ ὃ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, κἀκεῖνο μυρίων ὅσων εἰς τὴν [p] ἐλευθέραν ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατρίους θεοὺς τοῖς οἰκοθεν νομίμοις, ὑφεῖσι εἰς ζῆλον ἐλεύθεροι ξενικῶν ὑπονοημάτων ἡ πόλις καὶ δημοσίᾳ, οὐ [q] πολλαῖς ἤδη συμβᾶσι παθεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα κατ' χρησμοὺς [r] ἐπεισαγάγοι ἱερὰ, τοῖς ἑαυτῆς αὐτὰ τιμᾷ νόμοις, ἅπασαν ἐκβάλλουσα τερατείαν μυθικὴν, ὥσπερ [s] τὰ τῆς Ἰδαίας ἱερά. θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ τρατηγοὶ κατ' τοὺς Ῥωμαίων νόμους· ἱερῶνται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρὺξ, καὶ γυνὴ Φρυγία· καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν ὅταν [t] μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, [u] τύπανά τε περικείμενοι τοῖς σώμασι, καὶ καταυλούμενοι πρὸς τὴν ἑπομένην τὰ μητρῷα μέλη, καὶ τύμπανα κροτοῦντες. Ῥωμαίων δὲ τὴν αὐτογενῆ οὔτε μητραγυρτοῦντά τις, οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην [v] ἐσθῆτα φαλίου, οὔτε ὀργιάζων τὴν θεὸν [x] τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον ἢ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς τὰ ὑπὸ ἐπιχωρίοις ἔθη περὶ θεῶν, καὶ πάντα

a Εἰσιν Vat. b Περὶ αὐτῶν Euseb. Sed nostra lectio aptior & significantior. c Τῶν θεῶν in Euseb. Sed rectius omitti videtur articulus, quum itidem mox dicat οὐδ' ἀνθρώπων. Sylb. d Τὰ κρίνειν Euseb. nec displicet Stephano. e Προσπτύοντας Euseb. quod ferri potest (inquit Steph.) nisi forte ἀποπτύοντας scripsisse potius existimandus est. f Οὔτε ὁ Κρόνος in Euseb. atque etiam apud Theodoretum Sermone 3°. Περὶ Ἀγγέλων. quum tamen mox sine articulo sequatur Ζεύς. g Ἐορτὴ δὲ οὐδεμία πως αὐτοῖς μελανείμων ἢ πένθιμος γίνεται in Euseb. h Ἅπερ Ἕλλησιν ἐπιτελοῦσι Euseb. i Φερεφόνης Vat. k Καὶ τοῖς Διονύσου πάθεσι Euseb. l Τῶν θεῶν ἤδη perperam in Euseb. Ἤδη τῶν θεῶν Vat. m Οὐκ ἀγερμοὺς Vat. Comma istud οὐκ ἀγερμοὺς non habet Euseb. Agnoscit Lapus; quanquam parum apposite vertit *aggregationes*, quum significet *circuitiones* quas agyrtæ ad stipem colligendam instituebant. non male huc quadrant ista Eustathii verba apud Hom. 1450, 36. λέγονται δὲ οἱ Ἄλλαι Διονύσου Ἀλληγορικῶς ἀγυιάται διὰ τὸ ἀθροίσαι τὰ μέλη τοῦ θεοῦ ἢ ἀθροισθῆναι ὑπ' αὐτῶν. Sylb. n Βακχείας habet Euseb. Sed usitatior est βακχεῖαι. Sylb. o Post ἱεροῖς genitivum θεῶν inserit Euseb. p Ἐπιλελοιπότων Euseb. q Δημοσίᾳ in Ed. Steph. Sed δημοσίᾳ legisse videtur Lapus. r Ποιεῖσθαι Euseb. s Ἐπιτέλουσι ἱερὰ, τῆς αὐτοῦ αὐτοῖς νομίμοις μυθόλεκτον, ὥσπερ οἰκεῖόν τι τῆς μυθικῆς Euseb. t Τὰ δὲ ἱερὰ θεῶν ἱερεῖ Euseb. Τὰ δὲ ἱερὰ τῶν θεῶν ἱερεῖ Vat. u Κύμβαλα περικείμενοι &c. mox μητραγυρτοῦν habet Euseb. Utramque lectionem probam esse existimat Vigerus, quod vox μητραγύρτης occurrat apud Hesychium & Suidam. Verum Eustathianum rejicit Cur. Neapolit. ad Festum Ovidii p. 177. quod hæc corrogatio semel in anno fuerit, non mensibus. Vide Eustathium in Hom. p. 1814. v. 10. Ed. Rom. u Τύπους pro *glandibus* perperam accipit Gelenius. x Ἐσθῆτι μιᾷ Euseb. y Οὐδὲ τοῖς Φρυγίοις Euseb. ? Leg. religiose.

a Μόνη,

πάντα ὀθνείαν [a] τύφου, ᾧ μὴ πρέπον τὸ εὐσεβές. Καὶ μηδεὶς [b] ὑπολάβοι με ἀγνοεῖν ὅτι τῶν Ἑλληνικῶν μύθων εἰσί τινες [c] ἀνθρώπους χρήσιμοι οἱ μέν, ἀποδεικνύμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα [d] δι' ἀλληγορίας οἱ δέ, παρηγορίας ἕνεκα συγκείμενοι τῶν ἀνθρωπείων συμφορῶν· οἱ δέ, παρακαὶ ἐξαιρούμενοι ψυχῆς ἔν [e] δείματα, ἔν δόξας κενεμφύτους ἐκ ἰσχυρὰς· οἱ δ', ἄλλης τινὸς ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας. ἀλλὰ κἂν ταῦτα ἐπίσταμαι ταῦτα σύδενὸς χεῖρων, ὅμως εὐλαβῶς ἀφέξομαι τῶν αὐτῶν, καὶ τὴν Ρωμαίων μᾶλλον ἀποδέχομαι θεολογίαν, ἐνθυμούμενος ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθά μικρά τε ἐστὶ καὶ ὑ πολλοῖς δυνάμενα ὠφελῆσαι, [f] ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἐξετασταῖς, ὧν ἕνεκα ἐ γίνονται· σπάνιοι δ' εἰσὶν οἱ μετειληφότες ταύτης τ φιλοσοφίας. ὁ δὲ πολὺς καὶ ἀφιλοσόφητος ὄχλος ὅτι τὰ χείρω λαμβάνειν φιλεῖ τῶν περὶ αὐτῶν λόγων, [h] ἢ πάσχειν δυοῖν θάτερον, ἢ καταφρονεῖν τῶν θείων, ὡς ἐν πολλῇ κακοδαιμονίᾳ κυλινδουμένων, ἢ τ αἰσχίστων τε ἢ ἀθεμιτοτάτων σύδενὸς [i] ἀπέχεσθαι, θεοῖς αὐτὰ προσκείμενα ὁρῶν. [k] Ἀλλ' ὅταν μὲ τούτων τοῖς αὐτὸ μόνον τὸ θεωρητικὸν τ φιλοσοφίας [l] μέρος ἀποτετμημένοις ἀφελῶσκοπεῖν. τ δὲ ὑπὸ Ρωμύλου καταστᾶσης πολιτείας καὶ τάδε ἠγησάμην ἰσοτίμου ἄξια. πρῶτον μέν, ὅτι πολλοῖς σώμασιν ἀπέδωκε θεραπεύειν τὸ δαιμόνιον. ἐν γοῦν ἄλλῃ πόλει νεοκτίσῳ τοσοῦτοι ἱερεῖς καὶ θεραπευταὶ τῶν θεῶν εὐθὺς ἀποδειχθέντες, σύδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι. χωλὸς γὰρ τῶν ἐχόντων τὰς συγγενικὰς ἱερωσύνας, οἱ τὰ κοινὰ περὶ τῆς πόλεως ἱερὰ συντελοῦντες κατ' φυλάς τε καὶ φράτρας, ἑξήκοντα κατεστάθησαν· ὅτι τ ἐκείνῳ ἀρχηλέγω δὲ ἃ Τερέντιος [m] Οὐάρρων ἐν ἀρχαιολογίαις [n] ἔγραψεν, ἀνὴρ τῶν κατ' [o] τὸν αὐτὸν ἡλικίᾳ ἀκμασάντων πολυπειρότατος. ἔπειτα, ὅτι τ ἄλλων φαύλως πως καὶ ἀπερισκέπτως ὡς ὅτι πολὺ πολυθύων τὰς αἱρέσεις τῶν ὑπερησομένων τοῖς ἱερεῖς, καὶ τῶν μὲν ἀργυρίου τὸ τίμιον ἀποκρύπτειν ἀξιούντων, τῶν δὲ κλήρῳ λαμβάνοντας [p] τοὺς ἱερεῖς", ἐκεῖνος οὔτε ὠνητὰς χρημάτων ἐποίησε τὰς ἱερωσύνας, οὔτε κλήρῳ μερίζεσθαι, [q] ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ὁπλίτην ἀποδεικνύναι δύο τοὺς ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη γεγονότας, τοὺς γένει τε προήκοντας τῶν ἄλλων, καὶ ἀρετῇ διαφέροντας, καὶ χρημάτων περιουσίαν ἔχοντας ἀρκοῦσαν, καὶ μηδὲν ἠλαττωμένους τῶν περὶ τὸ σῶμα· τούτους δὲ οὐκ εἰς ὡρισμένον τινὰ χρόνον ἔχειν τὰς τιμὰς ἔταξεν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τ βίου, στρατείαν μὲν ἀπολελυμένους, διὰ τὴν ἡλικίαν, τῶν δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὀχλήσεων, διὰ τ νόμον. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ τελεῖσθαι, καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ πρέπον, τάς τε γυναῖκας τ ἱερὰν ἔταξε τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συμπρεσβεύειν, ἤ εἴ τι μὴ θέμις εἴη ὑπ' ἀνδρῶν

92

ab omni vana ſuperſtitione, iis quæ nihil decori ineſt, abhorret. ¶ Nequis tamen exiſtimet me ignorare, aliquas fabulas Græcas hominibus eſſe utiles: alias quidem, quod naturæ opera per allegorias demonſtrent: alias vero, quod ad humanarum calamitatum conſolationem compoſitæ fuerint: alias vero, quod eximant animi perturbationes & terrores, & non ſanas opiniones evellant: alias vero, quod ad aliquam aliam utilitatem ſint confictæ. Sed licet hæc ego æquè bene atque alius quivis ſciam, tamen in iſtis caute me gero, & Romanorum theologiam potius probo: cogitans, commoda quæ ex Græcis fabulis proveniunt parva eſſe, nec multis prodeſſe poſſe; ſed iis tantum qui in cauſſas, cur illæ compoſitæ fuerint, inquirunt. Pauci autem ſunt qui hujus philoſophiæ ſint participes: ſed vulgaris turba, quæ magna eſt, quæque hujus philoſophiæ eſt imperita, ſolet in deteriorem partem accipere quæ de illis dicuntur: eique horum alterum accidere *ſolet*, vel ut deos contemnat, ut magna infelicitate implicitos; vel à nullis fœdiſſimis & maxime ſceleſtis facinoribus abſtineat, * cum ea diis ipſis uſque adeo familiaria fuiſſe videat. ¶ Sed hæc quidem illis qui hanc ſolam partem contemplationis à philoſophia ſeparant, conſideranda relinquantur. Quod vero ad rempublicam à Romulo conſtitutam attinet, hæc quoque memoratu digna exiſtimavi. Primum, quod multos divino cultui addixit. In alia certe recens condita urbe tot ſacerdotes & deorum miniſtros ſtatim creatos nullus demonſtrare poſſet. Nam præter eos qui ſacerdotia gentilitia habebant, alii ſexaginta, qui publica ſacra pro civitate & tributim & curiatim facerent, illo regnante conſtituti fuerunt. Ea autem dico quæ Terentius Varro in ſuis antiquitatibus ſcripſit, vir omnium, qui ea ætate floruerint, peritiſſimus. Deinde quod, quum alii male quodammodo & inconſiderate plerunque eligant ſacerdotes, & alii cenſeant hujus honoris pretium voci præconis ſubjiciendum, alii vero ſacerdotia ſorte dividant: ipſe ſacerdotia neque venalia eſſe, neque ſorte dividi voluit; ſed legem tulit, qua juſſit ex ſingulis curiis creari duos, qui annum ætatis L. jam præteriiſſent, qui & genere aliis præſtarent, & virtute eſſent inſignes, & cenſum ſufficientem haberent, & corpore eſſent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, ſed quamdiu viverent, hos honores conceſſit; eoſque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum, ob legem, immunes fecit. ¶ Quoniam autem nonnulla etiam ſacra per mulieres fieri oportebat, & alia per pueros patrimos matrimoſque: ut hæc quoque optime peragerentur, juſſit uxores ſacerdotum cum ſuis maritis ſacerdotio fungi; & ſiqua ſacra nefas eſſet patrio more

Xenophon Xenophontis RAE L. XX.

XXI.

XXII.

à viris

a Μόνῳ, ᾧ μηδὲν δοκεῖ ὑπερβολὴ Euſeb. b Τυπολάβοι Vat. c Ἐν ἀνθρώποις Vat. d Διὰ λόγου & mox ἀνθρωπίνων habet Euſeb. e Δείγματα Euſeb. quod ſi quis malit, pro eſſentia accipiendum erit. Sylb. Quid ſi δείγματα legamus, quæ motus illos calamitatum perturbationumque ſignificent? Vigerus. f Ἀλλὰ μόνον Vat. g Γίνονται Euſeb. h Καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις ἐπιτιμᾶν ἢ κατηφρονεῖν Euſeb. Sed vel infinita uſquequaque retinenda ſunt, vel finita. i Ἀπέχεσθαι Vat. & Euſeb. k Ἀλλὰ οὐδὲ Euſeb. l Μέρος ἀπολυθὲν Euſeb. m Οὐάρρων Vat. n Γέγραφε Vat. o Non male legas οὐδὲ αὐτοῦ. Sylb. p Dictum Vat. q Ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ἀπέδειξε δύο Vat. r Ἐπεκτήσατο Vat. * Quum deos quoque his obnoxios videat. Gelen. & Par. putando ac ſi ſcriptum eſſet, θεοὺς αὐτοῖς συμπεφυκότας. Rectius Lepus, qui συμπεφυκότα ἔργοις reddidit. Steph.

Romulus Romanorum REX I.

à viris fieri, hæc ab illis peragi, eorumque liberos miniſteria debita obire *juſſit*. Illis vero qui ſine liberis eſſent permiſit, ut ex aliis familiis, ex ſingulis curiis elegantiſſimos, puerum & puellam eligerent: hunc quidem, ad pubertatem uſque in ſacris miniſtrum futurum; illam vero, quamdiu in virginitate manſiſſet. Et hæc quoque (ut credo) ex Græcorum inſtitutis *in ſuam rempublicam* introduxit. Quæcunque enim illæ quæ κανηφόροι (*caniſtriferæ*) appellantur, in Græcis ſacris faciunt, hæc ipſa apud Romanos peragunt illæ quæ *virgines Veſtales* vocantur. Hoc autem faciunt caput habentes ornatum corollis, cujuſmodi ſunt illæ quibus Epheſiæ Dianæ ſimulacra apud Græcos ornantur. Quæcunque vero apud Hetruſcos, & multo ante apud Pelaſgos faciebant in Curetum & Magnorum deorum ſacris illi qui ab ipſis Cadoli appellantur, hæc eodem modo miniſtrabant ſacerdotibus ii qui nunc à Romanis vocantur Camilli. Præterea juſſit ex unaquaque tribu vatem unum ſacris intereſſe, quem nos ἱεροσκόπον vocamus: ipſi vero Romani, exigua quædam priſcæ appellationis veſtigia retinentes, aruſpicem appellant. Omnes autem ſacerdotes & deorum miniſtros lege lata juſſit à curiis eligi, & confirmari ab illis qui deorum voluntatem per vaticinia interpretantur. ¶ Hiſque conſtitutis quæ ad divinum cultum pertinent, rurſus, ut dixi, valde appoſite diviſit ſacra curiis: aſſignans ſingulis deos & genios, quos perpetuo colere deberent: & certam pecuniam ad ſumptus in ſacra faciendos conſtituit, quæ ipſis ex ærario daretur. Et curiæ cum ſacerdotibus ſacrificia ſibi attributa faciebant, & una epulabantur diebus feſtis in curiali domo, cœnaculum enim ſingulis curiis erat exſtructum; & præter id conſecrata erat quædam (ut apud Græcos prytanea) domus communis omnibus curiis: ipſaque cœnacula curiæ vocabantur, & ad hanc uſque ætatem ita appellantur. Hoc autem inſtitutum videtur mihi ſumpſiſſe ex Lacedæmoniorum diſciplina, quæ eo tempore ibi vigebat in ſodalitiis: quam ipſe Lycurgus à Cretenſibus edoctus introduxiſſe, & qua plurimum reipublicæ *ſuæ* profuiſſe videtur. Nam hoc modo pacis tempore cives ad frugalitatem & temperantiam quotidiani victus aſſuefecit: at in bello unicuique pudorem & cautionem injecit ne ſuum ſocium deſereret,

XIII.

ἀνδράσι γίνεσθαι καὶ νόμον † ἔθηκεν, ταῦτα ἔθνεσιν ἐκτελεῖν, καὶ παῖδας αὐτοῖς τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν τοῖς δὲ ἄπαισιν, οἷς † ἄλλοι οἰκεῖοι τὰς χαριεστάτας καταλέγοιεν, ἐξ ἑκάστης φράτρας [a] κόρον καὶ κόρην † ἕν, ἕως ἥβης [b] ὑποπρέποι ἑκάστοις· τὸν δὲ κόρον, ὅσον ἐν ᾗ χρόνοις ἀγὴν γάμων· οἷς † Ἑλλήνων νόμοις καὶ ταῦτα μετενηνέμηται, ὡς ἐγὼ πείθομαι. ὅσαι δὲ [c] αἱ κανηφόροι λεγόμεναι λειτουργοῦσιν ἐπὶ † Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ταῦτα παρὰ Ῥωμαίοις [d] αἵδε παρασκευάζονται. τοῦτο δὲ συντελοῦσι φαίνοις κοσμούμεναι τὰς κεφαλάς, οἷοις κοσμεῖται τὰ † Ἐφέσιαι Ἀρτέμιδος ἀφιδρύματα παρ' Ἕλλησιν. ὅσαι δὲ παρὰ Τυῤῥηνοῖς, καὶ ἐπὶ τούτοις παρὰ Πελασγοῖς ἐτέλουν ὅπῃ τε Κυρήτων καὶ Μεγάλων θεῶν ὀργιασμοῖς ᾗ καλούμενοι παρὰ αὐτοῖς [e] Κάδολοι, ταῦτα καὶ † αὐτοὶ, τέτταρα [f] κανηφόρους τοῖς ἱερεῦσιν οἱ λεγόμενοι νῦν [g] παρὰ Ῥωμαίων Κάμιλλοι. ἐπὶ τούτοις ἔταξε μάντιν ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα παρεῖναι τοῖς ἱερεῦσι, ὃν ἡμεῖς μὲν Ἱεροσκόπον καλοῦμεν, Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνομασίας, Ἀρούσπικα παρασημαίνουσιν. ἅπαντας δὲ [h] τοὺς ἱερεῖς τε καὶ λειτουργοὺς τῶν θείων ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι μὲν [i] ἀπὸ † φρατρῶν, [k] ἀποκυρᾶσθαι δ' [l] ἀπὸ † ἐξηγουμένων τὰ θεῖα ἀφὸ μαντικῆς. Ταῦτα παρὲ † ἱδρυσαμένου τοὺς θεοὺς κατασκευάσθη, διήρει πάλιν, ὡς ἔφην, κατ' ὀβιτηδεύσεις τὰς φράτρας τὰ ἱερὰ, θεοὺς ἀποδείκνυς [m] ἑκάστοις καὶ δαίμονας, οὓς ἔμελλον ἀεὶ σέβειν καὶ τοὺς εἰς τὰ ἱερὰ δαπάνας ἔταξεν, ἃς ἐκ τῶν αὐτοῖς ἐκ † δημοσίου δίδοσθαι. συνήθων τε τοῖς ἱερεῦσιν αἱ φράτραι [k] εἰς τὰς ἀποπεμπομένας αὐτοῖς θυσίας, καὶ συνειστιῶντο καὶ τὰς ἑορτὰς ὅπῃ † φρατρικῆς ἑστίας· [l] ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φράτρᾳ· καὶ [m] συνῴκησάν [n] καθωσιώτό τις, [o] ὥσπερ οἱ τοῖς Ἕλλησι πρυτανεῖοις, ἑστία κοινὴ τῶν φρατρῶν. [p] ὄνομα δὲ τοῖς ἑστιατορίοις ἦν, ὅσῳ τῶν φρατρῶν, Κυρία, καὶ μέχρις ἡμῶν οὕτω καλοῦνται. τοῦτο τὸ πολίτευμα δοκεῖ μοι λαβεῖν ἐκ † Λακεδαιμονίων ἀγωγῆς παρὰ τοὺ [q] φιλίτια κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὀνομαζόμενα· ἦν Λυκοῦργος εἰσηγήσασθαι δοκεῖ παρὰ Κρητῶν μαθών, καὶ μεγάλα τῇ πόλει ὠφελήσας· ὁ εἰρμὸς μοὶ, εἰς εὐπάλειαν [r] ἀνάγων τοὺς βίους, καὶ σωφροσύνην τῆς καθ' ἡμέραν ἀφαίτης· ὁ πόλεμος δ', εἰς [s] αἰδῶ καὶ φόβους καταστήσας ἕκαστον τοῦ μὴ καταλιπεῖν † τὸν συντάκτην, ὃν καὶ

93

---

a Κόρον *Vat.* *b* Ὑποπρέποι τοῖς ἱεροῖς *Vat.* *c* Αἱ κανηφόροι λεγόμεναι & ἀβητηφόροι λειτουργοῦσιν *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Αἱ παρασκευαζόμεναι *Vat.* Ωδὲ παρασκευαζόμεναι legiſſe videtur *Lapus*. Probarem omnino (inquit *Euſeb.*) conjecturam *Perſi*, exiſtimantis deſiderari vocem Ἑπτάδες; ac legerem αἱ Ἑπτάδες παρασκευαζόμεναι: niſi moveret me, quod parum videntur reſpondere veſtales Romanorum canephoris Græcorum, nec multo magis arretophoris. Vide *Plutarchum* in *Numa*. *e* *Lapus* pro Κάδολοι dat *Cadulii* & *Cadmichi*. Κάδμοι & δαίδῶχοι ex *Strabone* l. 10. legit *Glareanus*. & Καδύλοι habet *Cod. Ven. Sylb.* Voce Κάδολοι (ſi ita ſcriptum ſit à *Dionyſio*) voluit ille intelligi τοὺς ἀσταλεῖς ſive miniſtros ac ſacerdotes τῶν Μεγάλων θεῶν: quos deos conſtat non alios eſſe quam quos *Cabiros* veteres vocabant. quare non poſſum aſſentiri iis qui Κάδμοι legunt pro Κάδολοι. *Cuſ.* Καδύλοι malit *Voſſius*, quem videſis in *Etymolog.* v. *Camillus*. & Idololatr. l. 2. c. 57. ut & *Bochartum* Geograph. Sacr. part. 2. l. 1. c. 12. *f* Ὑπὸ Ῥωμαίων Κάμιλλοι *Vat.* *g* Τοῖς ἱεροῖς *Vat.* *h* Ἐπιτρέπει *Vat.* quod verbum alteri præferunt *Sylburgius* & *Stephanus*, cum & alibi ſæpe illo utatur *Dionyſius*. *i* Ἐκ *Vat.* *k* Illud οἷς redundare exiſtimat *Perſius*. *l* Ita & apud *Plutarchum*. Sed rationi magis conſentaneum ut ἑνὸς ἕκαστον ſcribatur: quod & alibi (niſi me memoria fallit) legerim. *Sylb.* *m* Συνῴκησεν αὐτῇ pro αὐτοῖς αὐτῇ. *Perſ.* In *Cod. Vat.* οἱ αὐτοῖ. *n* Καθωσιώτό τις perperam in *Ed. Steph.* Rectius fortaſſe (inquit *Sylb.*) legemus καθιδρύετο. nam hanc τροπὴν ἱδρύω infra tradit (p. 126. juxta *Ed. Sylb.*) à Numa fuiſſe conditam, non à Romulo. *Sylb.* *o* Ὥσπερ οἱ τοῖς Ἕλλησι τὰ πρυτανεῖα malit *Perſ.* *p* Ὄνομα δὲ & τοῖς *Vat.* *q* Pro φιλίτια maluit *Galeus* φοῖτα; quorum hoc, apud *Heſychium* legitur; illud, apud *Suidam*: utrumque ſua ſerie. utriuſque ſcripturæ meminit *Plutarchus* in *Lycurgo*, *Probus*, itidemque in *Lycurgo*, indicata ibi utriuſque ratione. *Dionyſii* etiam verba, quæ ſequuntur, utramque reſpicere etymologiam; dum pace vitæ ſuæ ſpectari vult, at bello τὸν φιλίαν. Apud *Athenæum* aliquoties invenies φοῖτα cum diphthongo. *Sylb.* *r* Ἀγων *Vat.* *s* Αἰδῶ ſcribendum, ſic etiam paullo infra pag. 93. v. 30. ſi Grammaticis fides. *Perſ.*

ᾧ ᾗ συνέπεσθαι ᾗ συνεῖναι ᾗ κοινῶν ἱερῶν μετέχειν. ᾗ μόνον δὲ ἀπὸ τούτου σοφίας χάριν ἄξιος ἐπαινεῖσθαι ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ ᾗ ἀπὸ εὐτελείας τῆς θυσιῶν, ἃς νεμίσαι τοῖς θεοῖς συνεβούλευσεν, ὧν αἱ πλεῖσται διάμονοι ἕως τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας, εἰ ᾗ μὴ πᾶσαι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὁπτηλυθυῖαι τετύχασιν. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα παρακείμενα θεοῖς, [a] ἐν τραπέζαις [b] ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς, ἐν κανοῖς καὶ πινακίσκοις [c] κεραμίοις ἀλφίτων μάζας, ᾗ πόπανα, καὶ ζέας, καὶ καρπῶν τινων ἀπαρχάς, ᾗ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ ᾗ εὐδάπανα ᾗ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπαλλαγμένα· καὶ σπονδὰς εἶδον ἐγκεκραμένας οὐκ ἐν ἀργυρέοις ᾗ χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ' ἐν ὀστρακίναις κυλίσκαις ᾗ πεπίοις, ᾗ πάνυ ἠθάδη τῶν ἀνδρῶν, ὅτι διαμένουσιν ἐν τοῖς πατρίοις ἔθεσιν, οὐδὲν ἐξαλλάττοντες τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς τρυφὴν ἀλαζόνα [d] πολυτέλειαν. ἔστι μὲν οὖν ἃ ᾗ Νομᾶς Πομπίλιος, ὁ μετὰ 94 Ρωμύλον ἄρξας τῆς πόλεως, κατεσήσατο μνήμης ἄξια ᾗ λόγου, πεπεισθεὶς τῷ γνώμῃ ἀνὴρ, ᾗ τὰ θεῖα ἐξηγήσασθαι [e] σοφὸς ἐν λόγοις, ὑπερὲρ ὧν ὕστερον ἐρῶ ᾗ Τύλλος Ὁστίλιος ὁ τρίτος ἀπὸ Ρωμύλου βασιλεύσας, ᾗ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλ' ὁ τὰ σπέρματα ᾗ τὰς ἀρχὰς αὐτοῖς παρασχὼν, ᾗ τὰ κυριώτατα καταστησάμενος τῶν περὶ τὰ θεῖα [f] νομίμων", Ρωμύλος ἦν. Δοκεῖ δὲ ᾗ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας, ᾗ χρώμενοι Ρωμαῖοι διαφυλάξαι εὐδαιμονοῦσαν τὴν πόλιν ὅτι πολλὰς γενεὰς, ἐκεῖνος ἀρχαί, νόμοι καλοὶ ᾗ συμφέροντες, ἀγεγράφθαι μὲν τοῖς πλείστοις, ὅτι δ' ὃς ᾗ ἐν γράμμασι κειμένους καταστησάμενος, ὧν ἐγὼ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲν δέομαι γράφειν, ὃς δὲ πάντων μάλιστα τεθαύμακα, ᾗ ἐξ ὧν ὑπερείληφα καταφανῆ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅ ἀνδρὸς [g] γενέσθαι νομοθετήσαι, ὡς αὐστηρὰ καὶ μισοπόνηρος ἦν, ᾗ πολλοῦ ἔχουσα πρὸς τοὺς ἡρωϊκοὺς βίους ὁμοιότητα, δι' ὀλίγης ὑπομνήσεως σημανῶ, τοσοῦτον προειπών, ὅτι μοι δοκοῦσιν ἅπαντες οἱ διαταξάντες τάς τε βαρβαρικὰς ᾗ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας τὸ μὲν κοινὸν ὀρθῶς ἰδεῖν, ὅτι πόλιν ἅπασαν ἐκ πολλῶν οἴκων συνεστῶσαν, ὀρθοῦ γε πλεῖν εἰκὸς [h] ὅτι οἱ τὰ ἰδιωτικὰ εὐταθοῦσι βίοι, ᾗ χειμῶνα πολλοῦ ἄξια, ὅταν κακῶς [i] ἐχάστοις ἔχωσι τὰ ἴδια· ᾗ ὅτι δεῖ τὸν ἔσονται πολιτικὸν, ἐάν τε νομοθέτης, ἐάν τε βασιλεὺς ᾖ, ταῦτα νομοθετεῖν ἃ ποιοῖ δικαίους ᾗ σώφρονας [k] τοὺς ἰδιωτῶν βίους. ἐξ ὧν δ' ἂν ὑπολαμβάνοιμι ᾗ δι' οἵων γένοιτο τοιοῦτοι νόμοι, οὐκ ἴδιόν μοι συνιδεῖν· ἀλλ' ὅτι μὲν πολλῷ ᾗ δι' παντὸς, ὡς εἰπεῖν, οἱ τοῖς κυριωτάτοις καὶ πρώτοις μέρεσι τῆς νομοθεσίας ἁμαρτεῖν. αὐτίκα περὶ γάμων καὶ τὰς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας, ἀφ' ἧς ἄρχεσθαι δεῖ τὸν νομοθέτην, ὥσπερ ᾗ ἡ φύσις ἀμιότεκνον τοὺς βίους ἡμῶν ἦρξατο· οἱ μὲν, ἀπὸ τῶν θηρίων τὸ παράδειγμα [l] λαμβάνοντες, ἀφέτους καὶ

cum quo libasset & sacrificium fecisset, & communium sacrorum particeps fuisset. Ille autem vir non solum laudandus est ob sapientiam, qua in his rebus est usus; sed etiam ob sacrificiorum frugalitatem, quibus deos coli jussit: quorum maxima pars usque ad hanc nostram ætatem permanet, licet non omnia prisco more fiant. Equidem vidi in sacris ædibus cœnas diis appositas in antiquis mensis ligneis, in caniſtris & in catinis fictilibus * hordeacea liba, & placentas, & far, & fructuum quorundam primitias, & alias ejusmodi res tenues & paratu faciles, & ab omni inepta magnificentia remotas. Vidi etiam libationes fieri non in argenteis, aut aureis vasis, sed in † testaceis calicibus, & urceis: & valde eos homines sum admiratus, quod patrios ritus constanter servent, nihil priscorum sacrorum in insolentem luxum commutantes. Sunt etiam quædam quæ Numa Pompilius Romuli successor instituit memoratu digna, vir prudentissimus, & rerum divinarum interpres præstantissimus, de quibus postea agam: ut & Tullus Hostilius, qui tertius à Romulo regnavit, & omnes reges illius successores. sed Romulus semina & principia illis præbuit, & cultus divini præstantissimos ritus constituit. ¶ Ille etiam videtur reliquæ disciplinæ, qua usi Romani reipublicæ suæ felicitatem ad multas ætates constanter retinuerunt, auctor fuisse, latis legibus honestis & utilibus, quarum maxima pars nullis scriptis est mandata: nonnullæ autem sunt scriptæ, quas omnes à me recenseri non est opus: sed quas maxime sum admiratus, & ex quibus existimavi facile cognosci posse quanta fuerit illius viri in omnibus legibus condendis prudentia, & quam severus & vitiis infensus fuerit, & quomodo proxime ad illud vitæ heroicæ genus accesserit, paucis commemorabo: ubi prius illud dixero, me existimare omnes eos qui & barbaras & Græcas respublicas constituerunt, commune quidem bonum recte vidisse; sc. omnem civitatem, quæ ex multis familiis constat, verisimile esse tranquillitate frui, quum privati homines vivendi rationem exactam tenent; & contra magnis tempestatibus agitari, quum res uniuscujusque privati se male habent; & oportere eum qui mente ad rempublicam administrandam idonea sit præditus, sive is sit legislator sive rex, eas leges ferre, quæ justam & temperantem privatorum vitam efficiant. Sed quibus studiis quibusve legibus id fieret, non etiam æque omnes intellexisse mihi videntur: sed alii quidem multum, imo penitus (ut ita dicam) in maxime necessariis & præcipuis legislationis partibus errasse. ‡ Et, ne longius abeam, quum agitur de nuptiis & consuetudine virorum cum fœminis (unde oportet legislatorem initium ducere, quemadmodum ipsa natura inde vitam nostram conciliare cœpit) alii quidem, exemplum à brutis sumentes, solutos

Romulus Rex I

XXIV.

&

a Ἐπὶ σπανίζων Vat. b Sic & apud *Hesychium* v. σάργανα habemus ξυλίνων σιτίων, & λίθινος ἀδρὸς apud *Theophylact.* & ἀμφὶς βίβλου ζῶ apud *Dionys.* p. 49. v. 4. *Sylb.* c Κεκραμένοις Vat. quo modo scribendum esse maluit *Budæus*, ut in *Thesauro* suo annotavit *H. Steph.* d Πολυτέλειαν Vat. e Σοφὸς ἐν λόγοις Vat. atque ita *Dionysium* scripsisse plane persuasum habuit *Steph.* tam in *Annotationibus*, quam in *Schediasmatis*, l. 5. c. 27. f Deest Vat. g Γενέσθαι Vat. h Ὅτι Vat. i Ἐχάστοις ἐχόντως Vat. k Τῶν ἰδιωτῶν Vat. l Λαμβάνοντες Vat. * Offas polentarias. *Sylb.* † Capedinibus & urnulis fictilibus. *Turnab.* Adversar. l. 20. c. 20. ‡ Ac statim in nuptiis & conversatione cum mulieribus &c. *Lapus.* Mox enim de nuptiis agentes & convictu cum fœminis &c. *Galen.*

Romulus Romanorum LEX I.

& communes concubitus maris cum fœmina fecerunt, quod hoc modo humanam vitam ab amatoriis furoribus à se liberatum iri putarent, & zelotypiam mutuarum cædium causſam eſſe judicarent; denique, quod homines à multis aliis malis, quæ & privatas domos & integras civitates propter mulieres ſolent invadere, à ſe liberari poſſe exiſtimarent: alii vero expulerunt è civitate protervos iſtos & belluinos concubitus, viros ſingulos cum ſingulis mulieribus conjungentes, ſed ut matrimonium & mulierum pudicitia conſervaretur nullis legibus nulliſque verbis aut aſperioribus aut mitioribus cavere ſunt auſi; ſed ab ea re, quaſi nulla ratione fieri poſſet, abſtinuerunt: alii vero neque rebus venereis omnem licentiam dederunt, ut quidam barbari; neque tamen paſſi ſunt, ut Lacedæmonii, uxores eſſe incuſtoditas; ſed leges multas tulerunt quæ earum caſtitatem conſervarent. Sunt etiam qui magiſtratum quendam conſtituerint, cui mulierum caſtitas curæ eſſet; ipſorum tamen providentia huic caſtitati ſervandæ non ſatis proſpexit: ſed remiſſior fuit quam oportuit, neque potuit malæ naturæ homines cogere, ut temperanter viverent.

XXV. ¶ At Romulus, quum neque viro actionem conceſſiſſet contra uxorem, quæ ſtuprum fuiſſet paſſa, aut quæ injuſte domum reliquiſſet; neque uxori, quæ maritum rei male adminiſtratæ aut injuſti repudii accuſaſſet; neque de dote reſtituenda aut afferenda ullas prorſus leges tuliſſet; neque ullam aliam iſtiuſmodi rem determinaſſet; ſed unam tantum ad omnia accommodatam legem (ut ipſa res docuit) conſtituiſſet, effecit ut mulieres valde modeſtæ & pudicæ eſſent. Lex autem hæc erat, "Mulierem nuptam quæ ex ſacratis legibus in "manum mariti conveniſſet, cum eo omnium "& bonorum & ſacrorum participem eſſe. Vocabant autem antiqui ſacras nuptias, Romana quadam appellatione rem exprimentes, confarreationem, à farris communicatione, quod nos ζεαν vocamus. Et ſicut nos Græci, hordeum exiſtimantes frugum antiquiſſimum, in ſacrificiis ab hordeo initium ducimus, vocantes id ὐλὰς: ita Romani, exiſtimantes far eſſe frugum pretioſiſſimum & antiquiſſimum, ab hoc in omni ſacrificio, in quo victima crematur igne, initium faciunt. Ea enim conſuetudo adhuc manet, nec ad priſcam illam frugalitatem quidquam additum eſt. Quoniam igitur uxores in ſacratiſſimi & primi cibi communionem, multaſque fortunas, ad maritos veniebant, conjunctio iſta nomen à farris communione accipiebat: adeoque neceſſario indiſſolubilis familiaritatis nexu eos copulavit, ut connubium illud nihil diſſolveret. Hæc lex

κοινὰς τὰς μίξεις ἐποήσαντο τοῦ ἄῤῥεν τρὸς τὸ θῆλυ, ὡς ἀφροδισίων τε ἄγαν ἐλευθεροῦντες τοὺς βίους, καὶ ζήλοι ἀλληλακτόνοι [a] ἀξιούμενοι, καὶ πολλῶν ἄλλων ἀπαλλάξοντες κακῶν, ἃ καταλαμβάνει τοὺς τε ἰδίους οἴκους καὶ τὰς πόλεις ὅλας, ἀφ' γυναῖκας. Ὁ δὲ, ταύτας μὲν [b] ἐξήλασεν ἐκ τῆς πόλεως τὰς ἀγριόκοιτας καὶ θηριώδεις συνουσίας, ἄνδρα συναρμόσαντες εἰς γυναῖκα μίαν, τρὶ δὲ φυλακῆς γάμων καὶ σωφροσύνης γυναικῶν νομοθετῆσαι οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον οὐδὲν ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ὡς ἀδυνάτου τρᾶγματος ἀπέσχοντο. Ὁ δὲ, οὔτε ἀνεγγύους ἐποίησεν, ὥσπερ ἔνιοι τῶν βαρβάρων, τὰς [c] ἀφροδισίους, οὔτε ἀφῆκεν ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι, τὰς τῶν γυναικῶν φυλακάς· ἀλλὰ πολλοὺς ἔθεσαν ἐπ' αὐταῖς νόμους σωφρονιστάς. εἰσὶ δ' οἳ καὶ ἀρχήν τινα κατέστησαν [d] τιμητικὴν εὐκοσμίας γυναικῶν· οὐ μὴν ἀποχρῶσά γε ἡ τρόνοια αὐτῶν τῆς τηρήσεως, ἀλλὰ μαλακωτέρα τοῦ δέοντος ἐγένετο, καὶ οὐχ ἱκανὴ τὸ μὴ ἀσυδαίμονα φύσιν [d] κεκερασμένον εἰς ἀνάγκην βίου σώφρονος ἀγαγεῖν. [e] Ὁ δὲ Ρωμύλος οὔτε ἀνδρὶ κατὰ γυναικὸς ἐγκλήματος δοὺς φθορείσης, ἢ τὸν οἶκον ἀδίκως [f] καταλιπούσης, ὅτε γαμετὴν κατ' ἀνδρὸς αἰτιωμένην κάκωσιν, ἢ ἄδικον ἀπόλειψιν, οὔτε τρὸς τρεσβικὸς ἀποδόσεως ἢ κομιδῆς νόμους θεὶς, οὔτε ἄλλο τῶν τρὸς τὰ πλησίον τούτοις διαφερόντων οὐδ' ὁτιοῦν, ἕνα δὲ μόνον [g] ὑπὲρ ἁπάντων εὖ ἔχοντα, ὡς [h] αὐτὰ ἔργα ἐδήλωσε, καταστησάμενος, [i] εἰς εὐκοσμίαν καὶ πολλὴν σωφροσύνην ἤγαγε τὰς γαμετάς. Ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος, "γυναῖκα [j] γαμε- "τὴν κατὰ νόμους ἱεροὺς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ, κοινω- "νὸν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Ὀκάλουν δὲ [k] τοὺς ἱεροὺς ἀπὸ παλαιοῦ γάμους, Ρωμαϊκῇ τροσηγορείᾳ τρεσλαμβάνοντες, [l] Φαῤῥάκια, [m] ὅτι τῆς κοινωνίας τοῦ φαῤῥοῦ, [n] ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. καὶ ὥσπερ Ἕλληνες, τὸν κεχνιτον καρπὸν ἀρχαιότατον ὑπολαμβάνοντες, ὅτι τῶν θυσιῶν κεχνοῖς καλαρχόμεθα, οὐλὰς αὐτὰς καλοῦντες· οὕτω Ρωμαῖοι τιμιώτατόν τε καρπὸν καὶ ἀρχαιότατον εἶναι νομίζοντες τὰς ζέας, ἀφ' τούτων ἁπάσης [o] ἐμπύρου θυσίας κατάρχονται. μένει γὰρ ἔτι καὶ οὐ μεταπέπτωκεν εἰς πολυτελεστέρας [p] ἀπαρχὰς τὸ ἔθος. [q] τὸ δὲ κοινωνοὺς τῆς ἱερατάτης τε καὶ θριωτάτης τροφῆς γενέσθαι γυναῖκας ἀνδράσι, καὶ ὅτι πολλῆς συνελθεῖν τύχης, τιμῶ μ' ὅτι κλήσιν τῆς κοινωνίας τοῦ [r] φαῤῥοῦ εἶχεν, εἰς συνδυασμὸν δ' ἀναγκαῖον οἰκειότητος ἤγαγεν ἀδιάλυτον, καὶ τὸ ἀδιαίρετον τοὺς γάμους τούτους ἐδέδει ἐπὶ τοῦ. οὗτος ὁ νόμος τὰς

a Ἀξιούμενοι legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *excipientes*, ſed parum apte. requiritur enim contrariæ ſignificationis participium, ἀφειδούμενοι, ἀπεκδεχόμενοι, vel ſimile. *Sylb.* Ἐξελούμενοι ſubſtituit *Caſaub.* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* Verum ἀξιούμενοι genuinam lectionem eſſe arbitratur *Steph.* b Ἤλασεν *Vat.* c Forſan rectius legemus τὰς ἀφροδισιαστρίδας. *Sylb.* Τὰς ἀφροδίσιας μίξεις *Vat.* atque ita *Lapus*: nam interpretatur *venereos coitus.* d Κεκερασμένον *Vat.* e Planius iſta *Plutarchus*, & melius: eum vide. *Caſ.* f Ἀπολιπούσης *Vat.* g Αἰτιᾶται τὰ ἔργα *Vat.* quod & malunt *Sylb.* h Εἰς εὐφροσύνην μᾶλλον, τῇ σωφροσύνῃ, & mox διὰ τοῦτο ἤγαγε τὰς γαμετάς *Vat.* i Γαμετὴν τὴν ἑαυτοῦ *Vat.* k Τὰς ἱερὰς τῇ ἑαυτῶν *Vat.* l Φαρράκια *Vat.* m Illud ὅτι poſitum pro διὰ. *Sylb.* n Ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. εἶναι γὰρ τὸ ὀρύζιον τῇ μίξεως πολὺ σωτήριον ἄπασιν ἀνθρώποις ἐστὶ τροφὴ, φέρον ἅμα πολὺ τῇ ψυχῇ ἐ Ρωμαίοις γὰρ τὴν ζέαν. & ἄνευ *Vat.* atque ita *Lapus*, nam vertit: *ante autem vetus dirupta confarreatio fuit omnibus id alimentum, ex fere omnibus hominumque fere ager Romanorum.* o Vide pag. 32. v. 28. p Ἀρχὰς *Vat.* q Τὸ δὲ, nihilum actus ipſe qui hic deſcribitur: neque probo ut cum quibuſdam interpretibus legatur τῷ δὲ. Malim vero ἐπὶ τοῦ *ad communiones omnium quæ proſpera aut adversa contingunt*: niſi quis malit ἐπὶ τοῦ τόκου interpretari *ad communionem omnium bonorum*; aut, ut *Livius* de raptis virginibus loquitur, *illas in ſocietatem ſummorum omnium ſuos.* *Caſ.* r Φαῤῥοῦ cum accentu in penultima ubique in *Cod. Vat.*

a οἷα

τὰς τε γυναῖκας ἀδίκησι τὰς γαμετὰς, ὅτα μηδεμίαν ἐχούσας ἑτέραν ἀποστροφὴν, πρὸς ἣν ἡ γαμετὸς ζῷη πρόπον ἢ τὰς θύρας, ὡς ἀναγκαίᾳ τε ἢ ἀναφαίρετα χρήματος, τὴν γυναῖκα κρατεῖν. συφρονοῦσα μὲν γὰρ ἡ πάντα τῷ γαμετῷ πειθομένη γυνὴ, κυρία τ' οἴκου ἦν αὐτὸν τρόπον ἦν, ὅνπερ ἢ ὁ ἀνὴρ· ἢ τελευτήσαντος τ' ἀνδρὸς, κληρονόμος ἐγίνετο τῶν χρημάτων, ὡς θυγάτηρ πατρός· εἰ μὲ ἄπαις τε ἢ τοῦ μισθοῦ ἀφειδήμονος ἀποθάνοι, πάντων ὅσα κυρία τῶν ἀπολιφθέντων· εἰ δὲ γονὰς ἔχοι, τοῖς παισὶν ἰσόμοιρος γινομένη. ἁμαρτάνουσα δέ τι, δικαστὴν τὸν ἀδικηθέντα εἱλόμενον, ἢ τὸ μεγέθους τῶν τιμωρίας κύριον. τοῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐδίκαζον· οἷς ἐν φθορᾷ σώματος, ἢ ὁ πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἕλλησι δόξειεν ἂν ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὐρεθὴν πίοῦσα γυνή. ἀμφότερα γὰρ τοῦτα ζημίων ἐκέλευσεν ὁ Ρωμύλος, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔχοντα· φθορᾶς μὲν, ἀποποίας ἀρχηγὸν νομίσας· μέθην δὲ, φθορᾶς. ἢ μέχρι πολλοῦ διέμεινε χρόνου τοῦτ' ἀμφότερα τοῖς Ρωμαίοις, ἀπαραθυμήτου τυγχάνοντα ὀργῆς. μάρτυς δὲ τοῦ καλῶς ἔχειν τὸ περὶ τῶν γυναικῶν νόμου ὁ πολὺς χρόνος. ὁμολογεῖται γὰρ ὑπὸ ἐτῶν εἴκοσι καὶ πεντακοσίων μηδεὶς ἐν Ρώμῃ ἀδιαλύτους γάμους. τὸ δὲ ἑβδομηκοστὸν ὅτε τοῖς τετάρτοις καὶ ἑκατοστὸν ὀλυμπιάσιν, ὑπατευόντων Μάρκου Πομπωνίου, καὶ Γαΐου Παπυρίου, πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τῆς ἑαυτοῦ γυναῖκα Σπόριος Καρβίλλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανὴς, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὀμόσαι τέκνων ἕνεκα γυναικὶ μὴ συνοικεῖν· λιῦ δ' αὐτῷ στεῖρα ἡ γυνὴ· ὃς ὅτι τῷ ἔργῳ τούτῳ, καίτοι δι' ἀνάγκην γινόμενος, μισούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου διετέλεσεν. Ἀ μὲν οὖν εἰς γυναῖκας εὖ ἔχοντα ὁ Ρωμύλος ἐνομοθέτησεν, ἐξ ὧν κοσμιωτέρας τοὺς ἄνδρας αὐτὰς ἀπειργάσατο, τοιαῦτά ἐστιν. ἃ δ' εἰς αἰδῶ καὶ διαφορὰν παίδων, ἵνα σέβωσι τοὺς πατέρας, ἅπαντα προστάττοντες ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν, ἢπερ τούτων ἦν σεμνότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα, καὶ πολλοῦ ἔχοντα τοὺς ἡμετέρους νόμους διαφορᾶς. οἱ μὲν γὰρ τοὺς Ἑλληνικοὺς καταστησάμενοι πολιτείας, βραχύ τινα χρόνου χρόνον ἔταξαν ἀρχὰς τοὺς παῖδας ἐπὸ τῶν πατέρων, οἱ μὲν, ἕως τέλεον ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἥβης ἔτος· οἱ δὲ, ὅσον ἂν χρόνον ἄῤῥενες μένωσιν· οἱ δὲ, μέχρι τοῦ εἰς τὰ ἀρχαῖα τὰ δημόσια ἐγγεγράφθαι, ὡς ὅπερ Σόλωνος καὶ Πιττακοῦ καὶ Χαρώνδου νομοθεσίας ἔμαθον, οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται σοφία· τιμωρίας τε χάριν τῶν παίδων ἔταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατράσιν, καὶ βαρείας, ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα μὴ κτᾶσθαι, πρὶν ἂν ἐθέλῃ. εἰσὶ δ' οὐκ ἰκαναὶ κολάσεις ἀνοίαν νεότητος καὶ αὐθάδειαν τρόπων, οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἡμελημένους

coëgit mulieres nuptas, utpote quas nullum aliud refugium haberent, ad unius sui mariti mores vitam suam conformare; ipsosque maritos, ut rem necessariam & à qua nullo modo divelli possent, uxorem retinere. Uxor enim pudica & marito in omnibus obsequens, erat familiæ domina æque atque ipse vir; & in ejus defuncti bona, ut filia in patris, hæres succedebat: & si sine liberis & intestatus obiisset, erat omnium bonorum relictorum domina; sin autem liberos habuisset, ex æquo cum liberis bonorum particeps erat. Si qua autem in re deliquisset, ipsum qui injurias passus erat, judicem habebat, pœnæque magnitudinis arbitrum. De his vero cognoscebant ipsi cognati cum viro; ubi violata fuisset pudicitia, & (quod omnium peccatorum leviſſimum Græcis videretur) si quam mulierem vinum bibisse constitisset. Romulus enim hoc utrumque, ut muliebrium delictorum graviſſimum, puniri jussit: quia stuprum desperatæ audaciæ, ebrietatem vero stupri originem esse judicavit. * Et diu duravit hoc utrumque apud Romanos, ita ut inexorabilis esset ira. Quod autem lex illa de mulieribus lata præclara fuerit, ipsa temporis diuturnitas fidem facit. Hoc enim confessum est, intra DXX. annos Romæ nullum matrimonium dissolutum fuisse. Sed olympiade CXXXVII. Marco Pomponio & Cajo Papyrio consulibus, primus uxorem repudiasse fertur Spurius Carvilius, vir non obscurus, coactus à censoribus jurare se liberorum susciplendorum gratia uxorem dimittere: ejus enim uxor erat sterilis. Qui tamen ob hoc factum, quamvis esset necessarium, in perpetuum exosus fuit populo. ¶ Atque hæ sunt præclaræ leges quas Romulus de mulieribus tulit, quibus eas erga suos maritos modestiores reddidit. Leges vero, quas tulit de liberorum reverentia & pietate erga parentes, ut eos colerent omnia eorum imperata facientes, longe majorem quam hæc ipsa gravitatem & splendorem habent, & nostras leges longe superant. Qui enim Græcas rerumpublicarum formas constituerunt, quoddam tempus admodum breve statuerunt patriæ potestatis in liberos: alii quidem, donec tertium pubertatis annum explevissent: alii vero quamdiu cœlibes manssissent: alii vero donec publice inter viros adscripti essent, ut acceperant ex legibus Solonis & Pittaci & Charondæ, quorum magna sapientia omnibus testata est: pœnas etiam in contumaces liberos statuerunt non graves, permittentes patribus ut illos domo expellerent & exhæredarent, præterea nihil. Illæ autem non sufficiunt ad compescendam juventutis insaniam & ingenii ferocitatem: neque possunt leves pœnæ rerum honestarum contem-

XXVI.

a Οἷα δὲ μὲν. Vat. b Ut hîc singulariter dicit τῷ γεγαμηκότι, ita in sequ. membro ἢ γυναικὸς, quum utrobique antecedant pluralia τὰς γυναῖκας & τοὺς ἄνδρας: subaudiendum ergo ἑκάστου & ἑκάστης. Sylb. c Κτείνοιεν Vat. d Μὲν δὴ Vat. e Καὶ μισθὸν ἀφειδήμονα Vat. f Ἀμφοτέρωσί τι δίκ. Vat. g Τοῦτο ἐπιτίμιον ζημιῶν ἐπιφέρουσι Vat. h Lapus, dum vertit *infamia*, videtur legisse ἀτιμίαι. Sylb. i Numerus hic deficit à suppuratione nostra de Cos. Meminit hujus divortii Gellius l. 4. c. 3. & Val. Max. l. 2. c. 1. qui ipsi tamen inter se de annorum numero minime conveniunt. Glarean. Vide Fr. Marcianum de Veteri ritu nuptiarum. k Διδῶσιν Vat. l Πομπωνίου Vat. m Παπιρίου Vat. n Σπόριος Καρβίλλιος Vat. o Γυναικὶ συνοικεῖν Vat. Possit omitti τὸ μὴ ut legamus γυναικὶ συνοικεῖν, & novam intelligamus uxorem, quam Carvilius petebat: sic enim Gellius de eadem re l. 4. c. 3. Si retineamus τὸ μὴ, de sua accipiendum quam jam habebat. Dausq. Præfect. in Lysiam. p. 31. Particulam negantem non agnoscit Lapus. p Γενομένῳ Vat. q Ἀποκτείνειέ τι τὴ γυναῖκα ἐπ' ἀδικίᾳ Vat. r Ἀρχὰς Vat. quo modo legendum esse conjiciebat Portus. Ἀρχᾶς Dorice pro ἀρχὰς positum aliquoties existimat Sylb. s Φιλοτιμίαι Vat. * Malumque duravit in tempus apud Romanos, hæc utraque ira potiri inexorabilis. Lapus. Longoque tempore crimen utrumque apud Rom. iram merebatur implacabilem. Gelen.

Romulus Romanorum REX I.

contemptores ad temperantiam reducere. Quare apud Græcos multa in parentes turpia liberi committunt. At Romanorum legislator omnem (ut ita dicam) potestatem in filium patri concessit, idque toto vitæ tempore, sive eum in carcerem conjicere, sive flagris cædere, sive vinctum ad rusticum opus detinere, sive occidere vellet: licet filius jam rempublicam administraret, & inter summos magistratus censeretur, & propter suum studium in rempublicam laudaretur. Certe ex hac lege viri illustres, conciones pro rostris habentes, senatui quidem adversarias, plebi vero gratas, & propterea valde celebres, è suggesto detracti à patribus abducti fuerunt, pœnas eorum arbitratu daturi: quos, quum per medium forum abducerentur, nullus eorum qui aderant poterat eripere, non consul, non tribunus plebis, non ipsa turba, cui illi assentabantur, licet aliam omnem potestatem sua minorem existimaret. Non dicam enim quot viros fortes ipsi patres interfecerint, qui virtute & animi quodam ardore impulsi sunt ad aliquod generosum facinus edendum, præter patrum mandatum: quemadmodum de Manlio Torquato & multis aliis accepimus,

XXVII.

de quibus suo loco dicemus. ¶ Neque Romano legislatori hoc satis fuit, quod hanc potestatem patri dedisset, sed etiam ei filium vendere permisit: nihil eo deterritus quod homines hanc potestatem *patri* concessam crudelem essent judicaturi, & graviorem quam naturalis affectus patiatur. Et (quod maxime quis admiretur in dissoluta Græcorum disciplina educatus, ut acerbum & tyrannicum) hoc quoque patri concessit, usque ad tertiam venditionem ex filio quæstum facere, data patri in filium majore potestate quam domino in mancipium. Nam servus semel venditus, deinde libertatem adeptus in posterum est sui juris: at filius à patre venditus, si liber fuisset factus, redibat in potestatem patris: & iterum venditus & libertate donatus, servus patris ut ante fiebat. Sed post tertiam demum venditionem ex patris potestate exibat. Hanc legem prisci illi reges, sive scriptam, sive non scriptam (neque enim certi quidquam possum afferre) omnium præstantissimam ducentes observarunt. Sed sublato regno (quum primum populo Romano visum est omnes patrios mores & leges una cum adscititiis in foro palam omnibus civibus proponere, ne jus publicum cum ipso magistratuum *dominatu intercideret) decemuiri, quibus à populo potestas data fuerat colligendarum & conscribendarum legum, eam inter cæteras retulerunt: exstatque in XII. tabularum (ut vocant) quarta, quas tunc in foro posuere. Quod autem non decemviri, qui trecentis post annis legum con-

τ̃ κελῶν αἱ μαλακαὶ τιμωρίαι. τοιγάρτοι πολλὰ σὺ Ελλησιν εἰς πατέρας ἐτόλμησε τέκνων ἀχρεμονῆται. ὁ δὲ τ̃ Ρωμαίων νομοθέτης ἅπαξ, εἰς εἶπεῖν, ἔδωκεν ἐξουσίαν πατρὶ καθ' υἱοῦ, καὶ ἐξεῖναι πάντα τ̃ τοῦ βίου χρόνον, ἐάν τε εἱρξαι, ἐάν τε μαστιγοῦν, ἐάν τε δῆσαι ἐπὶ τ̃ κατ' ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, ἐάν τε ἀποκτεῖναι προαιρῆται, καὶν τὰ πολιτικὰ προβάλλων ὁ παῖς ἤδη τυγχάνῃ, καὶν ὑπ' ἀρχὰς τὰς μεγίστας ἐξεταζόμενος, καὶν ἅμα τ̃ εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν ἐπαινούμενος. κτ' τοῦτον γέ τοι τ̃ νόμον ἄνδρες 97
10 [b]ἐπιφανεῖς" δημηγορίας διεξιόντες ὑπὲ τ̃ ἐμβόλων, σεμνότατα μὲ τ̃ βουλῇ, κεχαρισμένας δὲ τοῖς δημοτικοῖς, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες ὑπὸ τούτων, καταπαυσθέντες ἀπὸ τ̃ βήματος ἀπήχθησ ἐπὸ τ̃ πατέρων, ἦν ἀν ἐκείνοις φανῇ τιμωρίαν ὑφέξοντες· ὃς ἀπαγομένους ἅμα τ̃ ἀγορᾶς ὑπὸ
15 τ̃ παρόντων ἐξελέσθ δυνατὸς ἦν, ὔτε ὕπατος, ὔτε δήμαρχος, ὔτε ὁ πολεμαρχῶν ἐπ' αὐτ̃ [c]πᾶσαν ἐξουσίαν ἐλάττω τ̃ ἰδίας εἶ νομίζων ὄχλος. ἐῶ γὰ λέγειν ὅσους ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ἄνδρας ἀγαθοὺς, [d]ὑπὲρ ἀρετῆς κ̃ προθυμίας ἕτερόν τι παραβάλλεσθ γενναῖον ἔργον προ-
20 αχθέντας, ὃ μὴ προσέταξαν αὐτοῖς οἱ πατέρες, καθάπερ ὑπὲ Μαλλίου Τορκυάτου κ̃ πολλῶν ἄλλων [e]προειλήφαμεν, ἐπεὶ ὧν κτ' τ̃ οἰκεῖον χρεὼν ἐρῶ. Καὶ σόδ' ἐνταῦθα ἔστι τ̃ ἐξουσίας ὁ τ̃ Ρωμαίων νομοθέτης, ἀλλὰ κ̃ πωλεῖν ἐφῆκε τ̃ υἱὸν τ̃ πατρὶ, σόδὲν ὑπισχνούμενος εἰ τις ὠμὸν ὑπο-
25 λήψε τὸ συγχώρημα, κ̃ βαρύτερον ἢ κτ' τ̃ [f]οἰκείαν συμπάθειαν. κ̃ ὃ πάντων μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, ἐπὶ τοῖς Ελληνικοῖς ἤθεσι τοῖς ἐκλελυμένοις τραφείς, ὡς πικρὸν κ̃ τυραννικὸν, κ̃ τοῦτο συνεχώρησε τ̃ πατρὶ, [g]μέχρι τ̃ τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ χρηματίσασθ, μείζονα δ' ἐξουσίαν πατρὶ κτ' παιδὸς, ἢ δεσπότῃ [h]κτ' δούλου. πιπράσκοντα μὲ γὰ ὁ πατὴρ ἅπαξ, ἕπειτα τ̃ ἐλευθερίαν [i]εὐφήμους, αὐτ̃ τὸ λοιπὸν κύριός ἐστιν· [k]υἱὸν δ' ὁ πατὴρ ἐπὶ τ̃ πατρὸς, εἰ γένοιτο ἐλεύθερος, ἐπὶ τ̃ πατρὶ πάλιν ἐγίνετο· καὶν τὸ δεύτερον ἀπεμπολη θείς τε κ̃ ἐλευθερωθείς, δοῦλος, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, τ̃ πατρὸς ἦν· [l]μὴ δὲ τ̃ τρίτῳ πράσει ἀπήλλαχτο τ̃ πατρός. τοῦτον τ̃ νόμον οἱ ἀρχαῖς μὲ οἱ βασιλεῖς ἐφύλαττον εἴτε γεγραμμένον εἴτε ἄγραφον· κ̃ γὰ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· ἁπάντων κρατοῦν ἠνάγκαζον [m]νόμων. καταλυθείσης δὲ τ̃ μοναρχίας, ὅτε πρῶτον ἐφάνη Ρωμαίοις πάντα, τὰς πατρίους ἐθισμούς τε κ̃ νόμους ἅμα τοῖς ἐπισάκτοις ἐν ἀγορᾷ θεῖναι φανερὸς ἅπασι τοῖς πολίταις, ἵνα μὴ συμμεταπίπτῃ τὰ κοινὰ δίκαια ταῖς τ̃ ἀρχόντων ἐξουσίαις, οἱ λαβόντες παρὰ τ̃ δήμου τ̃ ἐξουσίαν τ̃ συναγωγῆς τε κ̃ [n]ἐπιγραφῆς αὐτ̃ δέκα ἄνδρες, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀνέγραψαν νόμοις· κ̃ ἔστι ἐν τῇ τετάρτῃ τ̃ λεγομένων δώδεκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσ ἐν ἀγορᾷ. ὅτι δ' οὐχ οἱ ἄνδρες δέκα, οἱ τριακοσίους [o]ὕστερον ἔτεσιν ὑποδεξάμενοι

a Εἴργε hîc videtur accipiendum pro *excludere domo*. *Sylb.* b Deest *Vat.* c Καὶ πᾶσαν *Vat.* d Υπ' ἀρετῆς *Vat.* atque ita legendum esse monuit *Sylb.* e Απειλήφαμεν *Vat.* f Φυσικὴν συμπάθειαν *Vat.* Oportet equidem (inquit *Steph.*) *eiusdem* συμπάθειαν reddi *affectum proprium* vel *suum*. Nihil enim aliud intelligit *Dionysius*, quam legislatorem Romanorum nihil pensi habuisse, an aliquis hanc permistionem crudelem judicaret, illam ex suo affectu metiens. Nec vero συμπάθειαν recte dixerim reddi *affectum* simpliciter, sed potius dici debere *affectum ad misericordiam propensum*. g Μέχρι τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ *Vat.* h Καὶ δούλου *Vat.* i Εὐφήμους *Vat.* k In *Cod. Vat.* ὑὸν Ν ὁ πατήρ. l Legis hujus meminit *Ulpianus* in titulis: *Sed filius quidem ter mancipatus, ter manumissus, sui juris fit.* id enim lex XII. tabularum jubet his verbis; SI PATER FILIOM TER VENVMDVIT, FILIVS A PATRE LIBER ESTO. Plura *Sigonius* de Antiquo jure civium Rom. l. 1. c. 10. *Sylb.* m Legendum videtur νόμων vel τῶν νόμων. *Sylb.* n Ανεγραψῆς *Vat.* o Ετεσιν ὕστερον ἀναδεχθέντες *Vat.* * *Al.* potestatem.

ἀποδειχθέντες ὅτι τὴν ἀναγραφὴν τῶν νόμων, οὓς οἱ εἰσηγήσαντο Ῥωμύλος τοῖς νόμοις, ἀλλ' οὐκ πολλῷ κείμενον παραλαβόντες οὐκ ἐτόλμησαν ἀνελεῖν, οὐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβάνομεν, μάλιστα δ' ὀκτὼ Νομᾶ Πομπιλίου τοῦ μετὰ Ῥωμύλον ἄρξαντος νόμων, ἐν οἷς καὶ ὅδε γέγραπται· "ἐὰν πατὴρ υἱῷ συγχώρησῃ γυναῖκα ἀγαγέ- "σθαι, κοινωνὸν ἐσομένην ἱερῶν τε καὶ χρημάτων καὶ τῶν "νόμων, μηκέτι τοῦτον ἐξεῖναι τῷ πατρὶ πωλεῖν τὸν υἱόν. "ὅτου οὐκ ἂν ἔγραψεν εἰ μὴ καὶ τοὺς προτέρους νόμους ἅπαντας ἐᾶν τῷ πατρὶ πωλεῖν τοὺς υἱούς. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἄλλοις. βούλομαι δέ σοι καὶ ἄλλον ὅτι κεφαλαίῳ διελθὼν κόσμον, ᾧ τοὺς ἰδιωτικοὺς ὁ Ῥωμύλος ἐκόσμησε βίους.

Ὁρῶν γὰρ ὅτι τὸ σωφρόνως ζῆν ἀπᾶσιν, καὶ τὸ δίκαια πρὸ τῶν κερδαλέων αἱρεῖσθαι, χαρτεῖόν τι τοῖς πολλοῖς τοὺς πόνους ἀσκεῖν, καὶ μηδὲν ὑπολαμβάνειν χρῆμα τιμιώτερον ἀρετῆς, ἣ λόγων διδαχῇ μὲν οὐ ῥᾳδίως προσγίνεσθαι τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι πέφυκεν, ἐν οἷς τὸ πλεῖόν ἐστι δυσάγωγον, ἀλλ' ἔργων ἐθισμοῖς τὰ πρὸς ἑκάστην ἀρετὴν ἀγόντων, καὶ τοὺς ὑπ' ἀνάγκης μᾶλλον ἢ καθ' ἡσυχίαν ἐπ' αὐτὰ προσιόντας, εἰ μηδὲν εἴη τὸ κωλῦσον, ὅτι τὴν φύσιν ἀλιοθαίνοντας εἰδὼς, ὅτι διαφεύγειν μὲν καὶ βαπτίσους καὶ προσαιωρεῖσθαι ὅτι μάλιστα ἐπιθυμοῦσιν. αἰσχρῶν τέχνας, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ὡς ἀφανίζουσας καὶ λυμαινομένας τά τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μετιόντων, ἀθλίοις καὶ ξένοις ἐπίδοσιν μεταδοῦναι καὶ διέμεινεν ἕως πολλοῦ χρόνου δι' ἀρχαίους ὄντας Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ οὐδενὸς τῶν αὐτηγενῶν ὅτι τιθυβούλημα. δύο δὲ μόνα τοῖς ἐλευθέροις ὅτι τιθυβούλημα καταλείπεται, τά τε γεωργίαν καὶ τὰ τῶν πολέμων, ὁρῶν ὅτι καπρός τι ἄνθρωποι γίνονται ἀφ' οἰκίστης τοιούτης τὸν βίον ἐγκρατεῖς, ἀφεδρισίους τε ἧττον ἀλίσκοντας τοῖς νόμοις, πλεονεξίαν τε καὶ τῶν βλάπτουσαν ἀλλήλους δίωξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πολεμίων εὐεποιΐαν τοῖς ὠφελείας. ἀτελῆ δὲ τούτων ἑκάτερον ὁμοίως τὸν βίον χωρίζόμενον θατέρου καὶ φιλαίτιον, ὑπ' ἐκείνοις μέρεσιν ἀπέδωκεν ἐφάζεσθαι τῷ γεωργίῳ, ἑτέροις δὲ τὰ πολεμίων ἄγειν τε καὶ φέρειν, ὡς ὁ τῶν Λακεδαιμονίων ἔσχε νόμος· ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς τόν τε πολεμικὸν καὶ γεωργικὸν ἔταξε βίον· εἰ μὲν εἰρήνην ἄγοιεν, ὅτι τοῖς κατ' ἀγρὸν ἔργοις ἐθίζων ἅπασιν μόνον, πλὴν εἴ ποτε δεηθεῖεν ἀγορᾶς· τότε δ' εἰς ἄστυ συνιόντας ἀγορεύειν, συνάγων ἡμέρων τινῶν ἀγορᾶς· ὅτε δ' ὁ πόλεμος καταλάβοι, στρατεύεσθαι διδάσκων, καὶ μὴ σχολὴν ἑτέροις μήτε τῶν πόνων μήτε τῶν ὠφελειῶν. δίκην γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἴσου γῆν τε ὅσην ἂν ἀφέλοιντο πολεμίους, ἀνδράποδά τε καὶ χρήματα, καὶ προσοφλεῖν ἀγαπητῶς δέχεσθαι τὰς στρατείας. τῶν δ' εἰς ἀλλήλους ἀδικημάτων ὀργὴν μὲν ἀλλὰ ταχείας ἐποιεῖτο τοὺς κείσεις, τὰ μὲν αὐτὸς διαλύων, τὰ δ' ἄλλοις ἐπιτρέπων

scribendarum causſa creati fuerant, primi in rempublicam Romanam hanc legem introduxerint, ſed multo ante latam & receptam tollere auſi non fuerint, cum ex multis aliis colligimus, tum vero præcipue ex Numæ Pompilii legibus, qui poſt Romulum regnavit: in quibus etiam ita ſcriptum eſt, "Si pa- "ter permiſerit filio uxorem ducere, quæ ex "legibus particeps ſit & ſacrorum & bono- "rum, patri poſthac nullum jus eſto ven- "dendi filium. Quod non ſcripliſſet, niſi per reliquas omnes ſuperiores leges patri filium vendere licuiſſet. Sed de his ſatis. Volo autem ſummatim & aliud Romuli egregium inſtitutum percurrere, quo privatorum vitam ornavit. Romulus Romanorum REX I. XXVII. XXX.

¶ Quum enim animadverteret cœtus civiles, ut temperanter viverent, & juſtitiam lucro anteponerent, & labores cum tolerantia exercerent, & virtutem omnibus rebus pretioſiorem exiſtimarent, verborum doctrina non facile adduci, (quod major horum pars ſit intractabilis) ſed conſuetudine operum, quæ homines ad unamquamque virtutem ducunt: & quum ſciret eos qui coacti potius quam ſponte ad ea accederent, ſi nullum eſſet impedimentum, redire ad ſuum ingenium, artes ſedentarias ac illiberales atque ad fœdas cupiditates impellentes, ut corpus & animum hominum *eas* exercentium perdentes & labefactantes, ſervis & exteris exercendas dedit; & diu apud Romanos hæc opera habita ſunt ignominioſa, nec ullus indigena ea exercuit. duo vero ſola ſtudia ingenuis hominibus reliquit, agriculturam & bellicam artem: quia videbat horum vitæ generum beneficio homines ventri imperare, & illicita venere minus capi, & quæſtus ſequi non eos, qui ex injuriis mutuis fiunt, ſed eos qui ex hoſtibus emolumenta afferunt. Ratus autem hoc utrumque vitæ genus, ſi alterum ab altero ſepararetur, imperfectum & *litigioſum eſſe, non attribuit aliis quidem agrum colendum, aliis vero hoſtium res agendas & ferendas, ut mos Lacedæmoniorum ferebat: ſed eoſdem & bellicam & ruſticam vitam exercere juſſit. Pacis quidem tempore ad ruſtica opera omnes aſſuefaciens, niſi ſiquando mercatu opus ipſis fuiſſet, (tunc enim *patiebatur* eos, in urbem convenientes, mercatum exercere, & negociari, nono quoque die ad nundinas deſtinato) belli vero tempore eos militare docens, & neutros alteris cedere aut in laboribus aut lucris. Ex æquo enim dividebat illis agrum quem hoſtibus ademiſſent, & mancipia & pecunias: & ad expeditiones lubenter ſuſcipiendas paratos reddebat. XXXII. XXIX.

¶ De injuriis autem inter eos ultro citroque illatis & acceptis nulla interpoſita dilatione ſtatim cognoſcebat, partim ipſe per ſe de iis judicans, partim aliorum judicio eas permittens: &

a Τῶν εἰσηγήσατο ὁ τὸν νόμον Ῥωμαίοις Vat. b Καὶ ὅστις Vat. Si ὅστις malis, ſc. ὁ νόμος, non multum refragabor. Sylb. c Malim καὶ παλαιόν, ut infra p. 124. juxta Ed. Sylb. d Περὶ τῶν πόνων Vat. e Deſiderantur in Cod. Vat. f Τὸ ἀνάγκης τι μᾶλλον ἢ καὶ γνώμην ἐπ' αὐτὰ τὰ πόνων προσιόντας, εἰ δὲ μηδὲν Vat. g Ἀνίδιον Vat. h Πολλοῦ χρόνου Vat. i Rectius legemus προτιλίσσει, vel προτιλίσσειν τινι, ſignificatione activa; ut pag. ſeq. v. 22. λαμπρὸν ἵππον ἐπιδεικνύμενον itidem activa ſignificatione dicit pro ἐπιδεικνύμενον. Sylb. k Διὰ τούτου Vat. l Ἡγεμόνος Vat. m Χωρίζόμενον θατέρου ἀτελῆ Vat. n Rectius δὲ τῶν in Codd. Vat. & Vat. o Ὡς ὁ τῶν Λακεδαιμονίων Vat. p Τὸν αὐτὸν τὸν τε πολεμικὸν καὶ γεωργικὸν ἐπὶ ἑκάτερα ἔταξε βίον Vat. q Vide Macrobii Saturnal. l. I. c. 16. r Hæc à participio δίκην commode pendere non poſſunt, ſententia ἐνόησεν vel ſimile aliquid poſtulat. Port. s Διαιτῶν Vat. t Al. querulum.

a L

Romulus Romanorum REX I.

& in eas pro delicti magnitudine pœnas ſtatuebat. Et quum videret ipſum metum homines ab omni facinore deterrere maxime poſſe, multa ad eam rem paravit; & tribunal, ubi ſedens judicabat, in fori loco maxime conſpicuo; & milites numero trecentos, qui ipſum ſequebantur, ſpeciem maxime formidabilem; & virgas & ſecures à XII. lictoribus prælatas, qui verba promeritos in foro cædebant, & cervices graviſſima ſcelera patrantium in conſpectu omnium percutiebant. Hæc igitur fuit reipublicæ à Romulo conſtitutæ forma. ex his enim facile de reliquis etiam conjicere licet. ¶ Res porro ab illo viro tam militiæ quam domi geſtæ, quarum etiam quivis in hiſtoria ſcribenda rationem haberet, fere hujuſmodi fuiſſe traduntur. Quum undique multæ gentes & magnæ & bellicoſæ eſſent urbi finitimæ, quarum nulla Romanis amica erat, has per connubia ſibi conciliare volens, (qui mos contrahendæ amicitiæ à priſcis firmiſſimus habebatur) & cogitans eas civitates nunquam ultro ſecum amicitiam inituras, utpote cum novis colonis, qui neque opibus valerent, neque ullum præclarum facinus edidiſſent, ſed vi allata ceſſuras, (præſertim ſi in ipſa vi inferenda omnis contumelia abeſſet) decrevit (quod etiam Numitor avus ejus probavit) captis non paucis virginibus connubia facere. Quare quum hæc ſtatuiſſet, primum deo conſiliorum occultorum præſidi, ſi ex animi ſententia ille conatus ſibi ſucceſſiſſet, vovit, ſe quotannis ſacrificium facturum, & dies feſtos celebraturum: deinde re ad ſenatum relata, quum ipſi quoque patres id conſilium probaſſent, diem feſtum & ludos ſolennes Neptuno ſe facturum indixit, & dimiſit circa vicinas urbes qui vocarent quicunque vellent & conventus & certaminum eſſe participes. etenim varia certamina tam equorum quam virorum commiſſuri erant. Quum itaque multi peregrini conveniſſent ad eam celebritatem cum uxoribus & liberis, poſt ſacrificia & certamina Neptuno peracta, poſtremo die, quo illum conventum erat dimiſſurus, junioribus imperavit, ut ſimulatque ipſe ſignum dediſſet, raperent virgines quotquot ad illa ſpectacula veniſſent, in quas quiſque incidiſſet, & illam noctem caſtas ſervarent, ſequenti vero die ad ſe adducerent. Juventus igitur Romana catervatim diviſa, poſtquam ſignum de quo inter eos convenerat elatum vidit, ad virgines rapiendas diſcurrit. Statim autem peregrinorum tumultus & clamor exortus eſt, quod gravius aliquod malum ſibi impendere ſuſpicarentur. Sequenti die virginibus productis, Romulus, conſolatus earum mœſtitiam, docuit, non injuriæ ſed connubii cauſſa ipſas raptas fuiſſe: & demonſtravit morem iſtum & Græcum & antiquum eſſe, iſtamque rationem omnium, quibus inter viros & mulieres matrimonia contrahuntur, eſſe maxime

XXX.

Raptus virginum.

καὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν πρὸς τὸ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων ἐποιεῖτο. ὑποπτέρειν τε ἀνθρώπους ὑπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ τὸ φόβου μάλιστα δυνάμενον ὁρᾶν, πολλὰ εἰς τοῦτο προεσκευάσατο, χωρίον τε ἐν ᾧ καθεζόμενος ἐδίκαζεν, ἐν τῷ φανερωτάτῳ τῆς ἀγορᾶς, καὶ φραιτοῦς οἱ παρεκολούθουν αἰεὶ περὶ τριακοσίους τὸ ἀριθμὸν ὄντες, [b] καταπληκτικωτάτην παρέχοντα ὄψιν, ῥάβδους τε καὶ πελέκεις ὑπ' ἀνδρῶν δώδεκα φερομένους, [c] οἳ τοὺς μὲν ἄξια μαστίγων δεδρακότας ἔξαγον ἐν ἀγορᾷ, τοὺς δὲ τὰ μέγιστα ἠδικηκότων τοὺς τραχήλους ἀπέκοπτον ἐν τῷ φανερῷ. τοιοῦτος μέν δή τις ὁ κόσμος ἦν τῆς καταστηναθείσης ὑπὸ Ρωμύλου πολιτείας. ἐπέσχρη γὰρ οὐκ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰκάσαι. Αἱ δὲ ἄλλαι πράξεις, αἵ τε κατὰ τοὺς πολέμους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς [d] γενόμεναι καὶ αἱ κτίσαι πόλεις, ὧν ἄν τις καὶ λόγον ποιήσαιτο ἐν ἱστορίας γραφῇ, τοιαῦταί τινες παραδίδονται. πολλῶν παροικούντων [e] τὴν πόλιν ἐθνῶν, μεγάλων τε καὶ τὰ πολέμια [f] ἀλκίμων, ὧν οὐδὲν ἦν τοῖς Ρωμαίοις [g] φίλον, οἰκειοῦσθαι ταῦτα βουληθεὶς ὑπῳαμίαις· ὅπερ ἐδόκει τοῖς παλαιοῖς εἶναι τρόπος βεβαιότατος τῶν συναπόντων φιλίας [h] σημαίνειν τε ὅτι βουλόμεναι μὲν αἱ πόλεις οὐκ ἂν συνέλθοιεν αὐτοῖς ἅρπι τε συνοικιζομένοις, καὶ ὅτε χρήμασι δυνατοῖς, ὅτε λαμπρὸν ἔργον ὑποδεδειγμένοις ὑδέν, βιαθεῖσαι δὲ εἴξουσιν, εἰ μηδεμία γένοιτο παρὰ τὴν ἀνάγκην ὕβρις, γνώμῃ ἔχειν, ἣν καὶ Νομήτωρ ὁ πάππος αὐτῷ προσέθετο, δι' ἁρπαγῆς πρῶτον ἀθέσας γενομένης ποιήσασθαι τὰς ὑπῳαμίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, θεῷ μὲν εὐχὰς πέμψαι πρῶτον ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνι, ἐὰν ἡ πεῖρα αὐτῷ [i] χωρήσῃ κατὰ νοῦν, θυσίας μὲν καὶ ἑορτὰς ἄγειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· ἔπειτα τῷ συνεδρίῳ τὴν γνώμην ἀνενέγκας τὸν λόγον, ἐπειδὴ κἀκείνοις τὸ βούλευμα ἤρεσκεν, ἑορτὴν προεῖπε καὶ παρήγγειλεν ἄγειν Ποσειδῶνι, καὶ [k] προσέταξεν εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, καλῶν τοὺς βουλομένους ἀγορᾶς τε μεταλαμβάνειν καὶ ἀγώνων· καὶ γὰρ ἀγῶνας ἄγειν ἔμελλον ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν παντοδαπούς. συνελθόντων δὲ πολλῶν ξένων εἰς τὴν ἑορτὴν [l] ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐπειδὴ τάς τε θυσίας [m] ἐτέλεσε τῷ Ποσειδῶνι καὶ τοὺς ἀγῶνας, τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν, ἣ ἀφανίσθην ἔμελλε τὴν παννυχίν, προεῖπε διδόναι τοῖς νέοις, ὃν ἂν αὐτὸς αἴρῃ τὸ σημεῖον, ἁρπάζειν τὰς πρώτας ὅτι τὴν ἡλικίαν παρθένους ἂς ἂν ἐπιτύχωσιν ἕκαστος, καὶ φυλάττειν ἀγωγὰς ἑκείνῳ τὴν νίκην, τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [n] πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ὡς μὲν δὴ νέοι ἁρπασάντες κατὰ συμφορὰς, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ἀφῆν εἶδον, πέσποντας πρὸς τιὸ τῶν παρθένων ἁρπαγήν. ταραχὴ δὲ τῶν ξένων εὐθὺς [o] ἐγένετο καὶ φωνὴ, μεῖζόν τι κακὸν ὑφορωμένων. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [p] προσαγαγόντων τῶν παρθένων, προθυμησαμένους αὐτῶν τιὸ ἀθυμεῖν ὁ Ρωμύλος, [q] οὐκ ἐφ' ὕβρει τῶν ἁρπαγῆς ἀλλ' ὑπὲρ γάμων γενομένης, Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον ἀποφαίνων τὸ ἔθος, [r] καὶ τρόπον συμπάντων καθ' οὓς συνάπτονται γάμοι ταῖς γυναιξὶν ὑπαρχόν-

ται,

a Ἐν ᾧ προεδίκαζεν Vat. b Καταπλαγητικώτατον τιὸ σχήματος Vat. c Οἳ τὸν μὲν Vat. d Γενόμενα καὶ αἱ κτίσαι πόλεις ἂν ἄν τις προλέγων ποιήσαιτο Vat. e Τῶν Ῥωμαίων Vat. f Ἀλκίμων λίαν Vat. g Φίλον Vat. h Ἐσημαίνοντο δὲ Vat. i Κατὰ τὸν χρόνον, ἐνιαυτὸν καὶ Vat. k Προσέταττεν Vat. l Γυναιξὶν ἅμα Vat. m Ἐπέτελεσε Vat. n Πρὸς ἑαυτὸν Vat. o Ἐχθὲς καὶ φυγὴ Vat. & Lapi Cod. p Προσαγόντων Vat. q Ὡς οὐκ ἐφ' ὕβρει Vat. atque ita legendum esse docuit *H. Steph.* r Καὶ τρόπον συμπάντων Vat.

a Τοῦ

ξατον, ἐξὸν τὰς δοθείσας αὐταῖς ἄνδρας ὑπὸ τύχης· καὶ μὴ τοῦτο ἀγεννήσασας τοὺς κόσμους, ἐξακοσίας τε καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὑρεθείσας, καταλιπεῖν αὖθις ἀντὶ τῶν ἀγάμων ἄνδρας ἰσοτελεῖσθαι, οἷς αὐτὰς συνῴκισται καὶ τοὺς πατρίους ἐκείνης ἐθισμοὺς, ὅπως κοινωνίαι πυρὸς καὶ ὕδατος ἐγγίνωνται τοὺς γάμους, ὡς καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπομένηται χρόνου. Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γεφύρωσι καὶ τετάρτου ἔτους τῆς Ρωμύλου ἀρχῆς· Γναῖος δὲ Γέλλιος καὶ τέταρτον ὄντα καὶ μᾶλλον εἰκός. νέου γὰρ οἰκιζομένης πόλεως ἡγεμόνα, πρὶν ἢ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν, ἔργου τηλικούτου ἐπιχειρεῖν, οὐκ εἶχε λόγον. τῆς τε ἁρπαγῆς τὴν αἰτίαν οἱ μέν, εἰς ἀπορίαν γυναικῶν ἀναφέρουσιν· οἱ δ', εἰς ἀφορμὴν πολέμου· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, οἷς κἀγὼ συγκατατίθεμαι, εἰς τὸ συνάψαι φιλότητα πρὸς τοὺς πλησιοχώρους πόλεις ἀναγκάζομαι. τὴν δὲ τότε ὑπὸ Ρωμύλου καθιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες Ρωμαῖοι διατελοῦσι, Κωνσουάλια καλοῦντες, ἢ ἦ βωμός τις ὑπογείου ἱδρυμένου πρὸς τῷ μεγίστῳ τοῦ ἱπποδρόμου, πρεσκαφείσης τῆς γῆς, θυσίας τε καὶ ὑποσπόνδου ἀπαρχὰς γεφύρεται, καὶ δρόμου ἵππων ζευκτῶν τε καὶ ἀζεύκτων ἐπιτελεῖται. καλεῖται δὲ ὁ ἀγὼν, ᾧ ταῦτα ἐπιτελοῦσι, [b] Κῶνσος ὑπὸ Ρωμαίων· ὃν ἑρμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, Ποσειδῶνα [c] σεισίχθονά φασιν εἶναί τινες, καὶ ἀφ' τοῦτο ὑπογείῳ τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσιν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὕτω ἔχει. ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον οἶδα λόγον [d] ἀκήκοα, ὡς ἡ μὲ ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνι ἀγομένην, [e] καὶ ᾧ δρόμον ἵππων τούτῳ τῷ θεῷ γινόμενον, ἡ δὲ καταγεὼς βωμὸς δαίμονι ἀῤῥήτῳ τινὶ βυλεύματος χρυφίου ἡγεμόνι καὶ φύλακι καλασκευασθέντος ὕστερον. Ποσειδῶνι γὰρ ἀφανῆ βωμὸν ἱδρύσθαι γῆς ὕπ' ὑφ' Ἑλλήνων ὕπ' ὑπὸ βαρβάρων καθιδρῦσθαι· τὸ δ' ἀληθὲς ὅπως ἔχει χαλεπὸν εἰπεῖν.

Ὡς δὲ διεδόθη τὰ περὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, αἱ μὲν αὐτὸ τὸ πραχθὲν [f] δι' ὀργῆς ἐλάμβανον, αἱ δ' ἀφ' ἧς ἐπράχθη αἰτίας [g] καὶ εἰς τέλος ἐχώρησιν ἀναλογιζόμεναι, μετρίως αὐτὸ ἔφερον. κατέσκηψε δ' οὖν 101 οὖν ἀνὰ χρόνον εἰς πολέμους τὰς μὲ ἄλλας εὐπετεῖς, ἕνα δὲ τὸν πρὸς Σαβίνους μέγαν τε καὶ χαλεπόν· οἷς ἅπασι τέλος ἐπιτιθέασιν [h] ἀγαθὸν, ὅσαπερ αὖτε τὰ μαντεύματα προεθέσπισαν, πρὶν ἐπιχειρῆσαι τῷ ἔργῳ, πόνους μὲ καὶ κινδύνους μεγάλους προσημήναντα, τὰς δὲ τελευτὰς αὐτῶν ἰσοταγεῖς καλάς. ἦσαν δὲ αἱ πρῶται πόλεις ἄρξασαι τε τοῦ αὐτοῦ πολέμου, [i] Καινίνη τε [k] Ἀντεμνα τε [l] Κρουστουμερία, προφάσιν μὲ ποιούμεναι τὴν ἁρπαγὴν τῶν

insignem. Quare rogavit eas ut viros sibi à fortuna datos diligerent. Postea vero numeratis puellis, inventis DCLXXXIII. delegit totidem viros cœlibes, quibus eas in matrimonium dedit patrio uniuscujusque more, nuptias inter eos his conditionibus concilians, ut ignis & aquæ ejusdem participes essent, quemadmodum adhuc & nostra ætate fit. Romulus Romanorum REX I.

¶ Nonnulli autem hæc anno primo regni Romuli accidisse tradunt: at Cnæus Gellius quarto, quod etiam verisimilius est. Absurdum enim esset dicere, urbe recens condita ipsum principem ante civitatis statum constitutum tantum facinus aggressum fuisse. Et raptus caussam alii quidem ad mulierum penuriam referunt alii vero ad belli occasionem hoc modo quæsitam. Qui vero maxime verisimilia scribunt, quibus & ego assentior, ajunt hoc accidisse ut necessitudo cum vicinis civitatibus contraheretur. Illum autem diem festum, tunc à Romulo consecratum, mea etiam ætate Romani celebrabant, Consualia vocantes: quo die, ara subterranea ædificata juxta maximum Circum, terra circumcirca fossa, & sacrificiis & primitiis, quæ igne adolentur, colitur *& decoratur*; & certamen equorum & junctorum & non junctorum committitur. Deus autem, in cujus honorem hæc faciunt, à Romanis vocatur Consus, qui (si nostra lingua vocem interpretemur) erit, ut nonnulli ajunt, Ποσειδῶν ἐνοσίχθων, (*Neptunus terræ quassator,*) & propterea dicunt ei aram subterraneam fuisse consecratam; quia iste Deus terram in sua potestate habet *eamque ambit.* Ego vero & alium hac de re hominum sermonem scio, quia audivi festum diem Neptuno celebrari, & certamen equestre in hujus dei honorem fieri; illam vero aram subterraneam deo cuidam ignoto, consiliorum occultorum præsidi & custodi, postea fuisse consecratam. Neptuno enim aram occultam nusquam terrarum aut à Græcis aut à barbaris dicatam fuisse *scio.* Difficile vero est rei veritatem dicere. XXXI.

¶ Quum autem de virginum raptu & earum connubiis fama ad vicinas civitates manasset, alias quidem ob id facinus indignatio invasit; aliæ vero, & qua mente id factum fuisset & quem finem res habuisset secum reputantes, æquo animo *id* tulerunt. Res tamen aliquanto post erupit in bella: quorum cætera quidem levia fuerunt, sed unum cum Sabinis gestum magnum & grave fuit. Horum tamen omnium felix fuit finis, quemadmodum oracula illi prædixerant, antequam rem aggrederetur: quæ labores quidem & pericula ingentia subeunda, sed tamen horum felicem exitum fore significarant. Civitates vero quæ primæ bellum ei intulerunt, hæ fuere, Cænina & Antemnæ & Crustumerium, prætendentes quidem virginum raptum, XXXII.

a Ὑπὸ Ρωμύλου καθιερωθεῖσαν *Vat.* b Vide *Joan. Argoli* notas in *Onuphrium Panvinium* p. 19, 20. Vol. 9. *Antiquitatum Rom. & Bulengerum* de Circo Rom. & Ludis Circensibus l. 1. c. 9. c Hoc Neptuni epitheton legitur etiam apud *Gellium* l. 2. c. 28. ulitatiora sunt apud *Homerum* & cæteros poëtas εὐρυσθεὺς & εὐρυσθενὴς. *Sylb.* d Pro ἀκήκοα τοῦ τὴ ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνι ἀγομένην, καὶ τὸ δρόμον ἵππων τούτῳ τῷ θεῷ γινόμενον, τὸ δὲ καταγεὼς βωμὸς δαίμονι ἀ. τ. β. τ. ἀ. τ. φ. πρυτανεύοντι ἕτερον. *Perl.* e Τῶ ἱππίῳ καὶ τὸ ἱππίων *Vat.* Pro *ἱππίων* non minus apte legas *ἱππων. Sylb.* f Πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον *Vat.* g Καὶ εἰς ὃ τέλος *Vat.* atque inter εἰς & τέλος relativum ὃ vel ἄ, π. vel interrogativum τί deesse suspicatus est. *Sylb.* h Εὐπραξίαν pro ἀγαθὸν in *Cod. Vat.* i Καινίνη passim in *Ed. Steph.* Κανίνα *Vat.* & *Lapi Cod.* Primamque syllabam variasse priscos jam inde homines, exemplaria auctorum nobis persuadent. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8. k Ἀντέμνα in *Ed. Steph.* Sed properispomenon enuntiandum, ut Μίλητος, Βέννα, Ῥώμη, & similia. *Sylb.* l Infra p. 100. Κρουστουμερία dicitur, ut apud *Plinium* quoque l. 3. c. 5. Κρουστόμερια in *Cod. Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8.

Romulus Romæ moritur. REX I.

raptum, earumque vindictam; sed revera molestè ferentes Romam conditum esse, brevique tam magna incrementa cepisse; neque commune vicinis omnibus malum, dum vires colligeret, negligendum ratæ. Tunc igitur ad Sabinorum gentem missis legatis, petierunt ut ductu auspiciisque suis istud bellum susciperent: quod & maximas vires haberent, & opibus essent *cæteris* longe potentiores, & se dignos censerent qui vicinis populis imperarent; præcipue vero quod maximam omnium injuriam accepissent: raptarum enim virginum major pars illorum erat. ¶ Sed quum nihil proficerent, quod Romuli legati ipsis resisterent, & verbis & re ipsa gentem eam delinirent, temporis moras ægre ferentes, cunctantibus semper Sabinis & belli consilia in longum tempus differentibus, ipsæ per se statuerunt Romanis bellum inferre, existimantes suas copias sufficere, si tres civitates in unum vires suas contulissent, ad unam non magnam urbem expugnandam. Atque hæc quidem illæ decreverunt, non tamen conspectæ fuerunt omnes in unis castris congregatæ, quia Cæninenses promptius quam alii copias ex suis finibus eduxerant, qui etiam præcipui auctores belli inferendi esse videbantur. Quum igitur isti ex suis finibus exercitum eduxissent, & agrum finitimum vastarent, Romulus eductis copiis hostes incautos ex improviso aggreditur, & castris eorum vix dum munitis potitur, hærensque vestigiis eorum qui in urbem refugiebant, antequam oppidani suorum cladem audirent, muros incustoditos nactus & portas apertas, primo impetu urbem capit, & Cæninensium regem, qui ipsi obviam venerat cum valida manu, pugnans propria manu obtruncat, armisque spoliat.

XXXIII.

XXXIV. ¶ Hoc autem modo urbe capta, jussis civibus arma tradere, & obsidibus quos voluerat acceptis, in Antemnates est profectus. Quum autem illorum etiam copias adhuc palantes & in prædam intentas, ut superiores, insperato adventu adortus superasset, & captivos eodem modo tractasset, domum exercitum reduxit, spolia in prœlio hostibus detracta & prædæ primitias diis ferens; quibus etiam ex manubiis multa sacrificia fecit. Ipse vero pompam extremus claudebat, veste purpurea indutus, & lauream in capite gestans, & ut regiam majestatem servaret quadrigis invectus. Reliquæ vero tum pedestres tum equestres copiæ eum sequebantur, * acie instructa, & patriis hymnis deos celebrantes, & carminibus ex tempore compositis ducem suum laudantes. Cives vero ex urbe cum conjugibus & liberis ab utraque viæ parte ei obviam venerunt, ut ei ob partam victoriam congratularentur, & omni comitate eum exciperent. Postquam vero exercitus urbem est ingressus, offendit crateras

Triumphus de Cæninatibus & Antemnatibus.

παρθένων, καὶ τὸ λαβεῖν ὑπὲρ αὐτῶν δίκας ἐκ τῶν πολιτῶν ἔχοι, τῇ τοίσῃ τε καὶ αὐξήσει τῆς Ῥώμης δι' ἐλάγου πολλῆς γενομένῃ ἀχθόμενοι, καὶ οὐκ ἀξιοῦσι κοινὸν ὄντα τοῖς πέλας ἅπασι κακὸν φοβεῖσθαι μὴ οὐκ ἐπὶ τοὺς Σαβίνων ἔθνος ἀποστέλλωσι πρέσβεις, ἀκείνους ἠξίουν τῆς μηνιούσης τῷ πολέμῳ καταλαβεῖν, ἰσχύι τε μεγίστῃ ἐχούσας καὶ χρήμασι πλείοσι δυναμένους, ἀρχήν τε ἀξιωτάτας τῆς πλησιοχώρου, καὶ ὅτι ἐλάχιστα τῶν ἄλλων πεπονθέναι μένους τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς πλείους ἦσαν ἀκείνων. Ἐπειδὴ δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ἀντικαθιζάμενοι αὐτοῖς τῷ περὶ τοῦ Ῥωμύλου πρεσβεῖαι καὶ διαπειρώμενοι λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸ ἔθνος, ἀχθόμενοι τῇ τέβῃ τοῦ χρόνου, μελλόντων ἀεὶ τῶν Σαβίνων καὶ ἀναβαλλομένων εἰς χρόνους μακρὸς τὰ περὶ τοῦ πολέμου βουλεύματα, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἔγνωσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ἀπροφυλάκτῳ οἰόμεναι τὴν οἰκείαν δύναμιν, εἰ καθ' ἓν μέρος γένοιντο, μίαν αἱρήσαι πόλιν τοῦ μεγάλου. ἐβουλεύσαντο δὲ ταῦτα, συνελθεῖν δ' οὐκ ἔφθασαν εἰς ἓν ἅπασαι στρατόπεδον, πρεσβεύσαντες πρὸς ἀλλήλας ἐκ τῶν Καινίνης, ὅτιπερ καὶ μάλιστα ἐδόκουν τὸν πόλεμον ἀνάγειν. ἐξεστρατευμένων δὲ τούτων καὶ δηοτῶν τὴν ἄμυναν, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ῥωμύλος, ἀφυλάκτοις ἔτι τοῖς πολεμίοις ἀπροσδοκήτως ἐπιπίπτει, καὶ τὸ μὲν χάρακος αὐτοῖς ἀρτίως ἐρυμνὸν γινόμενον κύριος, τοῖς τε φεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ ποδὸς ἑπόμενος, σὺν τοῖς πυλωροῖς τοὺς ὀχετοὺς συμφορεῖν, τεῖχός τε ἀφύλακτον εὑρὼν, καὶ πύλας ἀκλείστους, αἱρεῖ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὸν βασιλέα τῶν Καινιτῶν συναντήσαντα σὺν κατερρῶτι χειρὶ μαχόμενος αὐτοχειρίᾳ κτείνει καὶ τὰ ὅπλα ἀφαιρεῖται.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλόντος τῆς πόλεως, τὰ ὅπλα τοῖς ἀνδράσιν κελεύσας, καὶ παῖδας εἰς ὁμηρείαν ὧν ἐβούλετο λαβών, ὅτι τοὺς Αντεμνάτας, ἐλθὼν γενόμενος καὶ τῶν ἐκείνων δυνάμεως, ἐσκεδασμένης ἔτι κατὰ τὰς νομὰς, τῇ περὶ ἐλπίδας ἐφόδῳ, καθάπερ καὶ τὸν πρότερον, ἐπιπίπτει, καὶ τοὺς αὐτοὺς τρόπους διαθεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν, ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν ἀποίκων καὶ μάχην ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς καὶ πολλὰς ἅμα τούτοις θυσίας ἐποίησε. τελευταῖος δὲ τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, ἰαθεὶς μὲν ἡμφιεσμένος ἀλυργῖδι, δάφνην δὲ κατεστεμμένος τοῖς κόμαις, καὶ ἵνα τὸ βασίλειον ἀξίωμα σώζῃ, τεθρίππῳ παρεμβεβηκώς. ἡ δ' ἄλλη δύναμις αὐτὸν παρηκολούθει πεζῶν τε καὶ ἱππέων, κεκοσμημένη κατὰ τάξιν, θεοὺς τε ὑμνοῦσα πατρίοις ᾠδαῖς, καὶ τὰ ἐγκώμια κωμαστικοῖς ποιήμασιν αὐτοσχεδίοις. οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπήντων αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις, παρ' ἀμφοτέρας μέρη τῆς ὁδοῦ, τὴν νίκην συνηδόμενοι, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐθυμούμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν, κρατῆρά τε ἐπι-

a Πλεῖον ἢ πεντήκοντα non minus congruit. *Sylb.* & *Steph.* b Illud πλείους partitive accipiendum; nam comparative dicendum esset πλείους ἢ ἄλλοι. *Sylb.* c Ἀνθεμνάτας pro ἀντεμνάτας reponendum censet *Steph.* d Μὲν δὴ τοῦτον (ut pag. 101. v. 9.) legit *Sylb.* e Ἐβδόμου *Vat.* quod maluerunt *Xyland. Sylb.* & *Pors.* f Τοῖς πυλωροῖς *Vat.* g Ἀκλείστους *Vat.* quod & aliibi habet *Dionys.* Forsan ἀκλείστους dicit ἀντὶ τοῦ, ut notant Grammatici de ἀκλαυτὸς pro ἀκλαυστος, & aliis id genus. Sic infra ἀπαλλαγῆναι & ἀπαλλάξαντας. *Casaub.* h Καινιτῶν in *Ed. Steph.* & Καινιτῶν *Vat.* ubique. *Salmasio* placet Καινινῶν. i Πάγου τοῦ ἀλλοίου πολλοῦ *Vat.* k Ἀνεμνήσιον subdituit *Pors.* Ἀνθεμνίου vel ἀλλοίου *Steph.* Ἀνεμνησίου *Casaub.* l Ἐβδόμῳ δ' ἐμοὶ φανεῖται ἀπαρχὰς θεοῖς *Vat.* m Παγγαίου legit *Gelenius* & refert ad θεούς. Sed παγγαῖον φῶς (seu παγγαῖον ὄμνον) meminit alibi. *Sylb.* * Pro suo quæque gradu exornatæ. *Gelen.*

a Κατερ-

τύχαιεν οἶνῳ [a] κεκραμένοις, ἢ τραπέζαις τροφῆς παντοίας γεμούσαις, αἳ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν οἰκιῶν ἔκειντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις ᾖ. ἡ μὲν οὖν ἐπινίκιός τε καὶ τροπαιοφόρος πομπὴ καὶ θυσία, ἣν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Θρίαμβον, ὑπὸ Ῥωμύλου [b] πρώτου καταστᾶσα τοιαύτη τις ἦν. ὁ δὲ παρ' ἡμᾶς βίος πολυτελὴς γέγονε καὶ ἀλαζών, εἰς πλοῦτον μᾶλλον ἐπίδειξιν ἢ δόκησιν ἀρετῆς ἐπιτηδευόμενος, καὶ παρ' ἅπαν ἰδίωμα ἐκβέβηκε τὴν ἀρχαίαν εὐτέλειαν. μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν καταστησάμενος ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ κορυφῆς τοῦ [c] Καπιτωλίου λόφου Διὸς ἐπὶ καλοῦσι Ῥωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν ἔτι γε αὐτὸν σώζεται [d] ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς [e] ἔχων· ὃν τοῦτο [f] καθιερώσας τὰ σκῦλα τοῦ Καινίτου βασιλέως, ὃν αὐτοχειρίᾳ κατεφθάσατο, [g] διέγνω". τῷ δὲ Διὶ τῷ Φερέτριον, ᾧ τὰ ὅπλα ὁ Ῥωμύλος ἀνέθηκεν, εἴτε βούλεταί τις Τροπαῖοχον, εἴτε Σκυλοφόρον καλεῖν, ὡς ἀξιοῦσί τινες, εἴθ', ὅτι πάντων ὑπερέχει καὶ πᾶσαν ὁπλῳ περείληφε τὴν τῶν ὄντων φύσιν τε καὶ κίνησιν, Ὑπερφερέτιον, οὐκ ἁμαρτήσει τῆς ἀληθείας.

Ὡς δ' ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς ὁ βασιλεὺς τὰς χαριστηρίους θυσίας τε καὶ ἀπαρχάς, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι, βουλὴν ἐποιεῖτο περὶ τῶν κεκτημένων πόλεων, ὅτι τινὰ χρηστέον αὐτοῖς τρόπον, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ παραλάμβανε κρατίστην γνώμην εἶναι, πρῶτος ἀποδεικνύμενος. ὡς δὲ ἅπασι τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρῆσαν ἥ τε ἀσφάλεια τῶν βουλευμάτων τοῦ ἡγεμόνος ἤρεσκε καὶ ἡ λαμπρότης, τά τε ἄλλα ὅσα ἐξ αὐτῶν γενήσεται τῇ πόλει χρήσιμα, οὐκ ἐν τῷ παρόντι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον χρόνον ἐπῃνεῖτο. [h] συνελθεῖν γὰρ κελεύσας ὅσαι τοῦ τε Αντεμνατῶν καὶ τῶν Καινιτῶν ἐτύγχανον οὖσαι γένους, ἁρπασμέναι δὲ ἅμα ταῖς ἄλλαις, ἐπειδὴ συνῆλθον ὀλοφυρόμεναί τε καὶ περικυλιόμεναι, καὶ τὰς τῶν παρθένων ἀνακλαύσασαι τύχας, ὑπισχεῖτο τῶν ὀδυρμῶν καὶ συμπῆσαι κελεύσας, ἔλεξε· "Τοῖς μὲν ὑμετέροις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ὅλαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν πάντα τὰ δεινὰ ὀφείλεται παθεῖν, ὅτι πόλεμον ἀνηκαστίας οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε καλὸν ἀνείλοντο· ἡμεῖς δὲ πολλῶν ἕνεκα ἐγνώκαμεν μετρίαν χρήσασθαι γνώμην περὶ αὐτούς, θεῶν τε νέμεσιν ὑφορώμενοι τὴν ἅπασι τοῖς ἐπιτυγχάνουσιν ὀργιζομένην, καὶ ἀνθρώπων φθόνον δεδιότες, ἔλεόν τε κοινῶν κακῶν οὐ μικρὸν ἔρανον εἶναι νομίζοντες, ὡς καὶ αὐτοί ποτε τοῦ παρ' ἑτέρων δεηθέντες· ὑμῶν τε ἃ μεμπτῶς ἐπιτηδεύετε μέχρι τῶνδε περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας, ἃ μηκέτι οἰόμενοι ζητεῖν ἔσεσθαι τιμὴν καὶ χάριν. παρίεμεν οὖν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτάδα ταύτην ἄζημιον καὶ ὅτε

vini plenos & menſas variis cibis onuſtas, quæ ante illuſtriſſimorum virorum ædes poſitæ erant, ut quilibet ſe ſatiaret. Atque hæc fuit victorialis cum trophæis & victimis pompa, quam Romani nominant Triumphum, à Romulo tunc primum inſtituta. Noſtra vero ætate *triumphus* magno luxu & faſtu quodam tragico agitur, ad divitiarum potius oſtentationem, quam ad virtutis opinionem, omni priſtina frugalitate plane neglecta. Triumpho autem & ſacrificio peracto, Romulus, quum in vertice collis Capitolini templum non magnum Jovi ædificaſſet, quem Romani Feretrium vocant (adhuc enim exſtat ejus veſtigium vetus, habens latera majora vix quindecim pedum longitudinis) in hoc ſpolia regis Cæninenſium, quem propria manu confecerat, conſecrare ſtatuit. Jovem autem Feretrium, cui Romulus arma conſecravit, ſive quis Τροπαῖοχον, ſive Σκυλοφόρον (ut nonnullis placet) ſive, quod omnibus excellat & omnem rerum naturam & motum complectatur, Ὑπερφέρτιον vocare velit, à veritate non aberrarit. Romulus Romanorum REX I.

¶ Poſtquam igitur rex diis perſolvit votiva ſacrificia & primitias, ut illis pro parta victoria gratias redderet, antequam aliud quidpiam ageret, ad ſenatum retulit de urbibus captis, quidnam de illis ſtatuendum cenſerent: primuſque ipſe ſententiam, quæ optima videbatur, protulit. Quum autem omnes, qui illi conſilio intererant, principis ſui conſilia ut tuta & præclara comprobaſſent, & cætera omnia commoda inde ad rempublicam redundatura *collaudaſſent*, non ſolum tunc ſed & in perpetuum prudentiæ laudem ſibi comparavit. Nam iis omnibus convenire juſſis quotquot Antemnatum & Cæninenſium generis erant, quæ una cum aliis captæ fuerant; poſtquam convenerunt lugentes, & ad genua ipſius ſe proſternentes, & fortunam patriæ deflentes, hortatus ut fletus compeſcerent & tacerent, ſic loquutus eſt: "Veſtri patres & "fratres & totæ civitates extrema quævis mala "perpeti deberent, quod bellum neque ne- "ceſſarium neque honeſtum ſuſceperint, id- "que quam noſtram amicitiam maluerint: ta- "men nos multis de cauſſis decrevimus mo- "derate cum illis agere, quod timeamus deo- "rum indignationem omnibus ſuperbis im- "minentem, & hominum invidiam metua- "mus, & exiſtimemus miſericordiam non pa- "rum conferre ad levandas communes mor- "talium miſerias, quum & noſmetipſi alio- "rum miſericordia olim indiguerimus; & "vobis, quæ ad hoc uſque tempus veſtris ma- "ritis obſequium præſtitiſtis, ita ut de vobis "conqueri non poſſint, hunc honorem & be- "neficium non parvum fore cenſeamus. Hoc "igitur delictum ipſis condonamus, neque propter XXXV.

a Κεκραμένοις *Vat.* b Πρώτου *Vat.* c Uſitatius Καπιτωλίου λόφου, ut tum ſupra aliquoties, tum infra p. 101. v. 16. *Sylb.* d Τὸ ἀρχαῖον ἴχνος *Vat.* *Lapus* vertit, *ibi enim ſervatur adhuc veſtigium vetus, cum minora quindecim pedum latera habeat, majora denique*: adeo ut aliquam hujuſmodi lectionem videatur nactus, ἴχνος ἴχνη πλάγιος, τὰς μὲν ἐλάττονας πέντε ποδῶν, τὰς δὲ μείζονας δέκα. Si vulgatam lectionem ſequamur, forſan legendum ὧν ἐλάττονας ἢ πέντε &c. i. e. quorum quæ maxima non ſunt minora xv. pedum longit. *Port.* e Niſi reciproce αὐτῷ legas & πέζοντας active capias, legendum erit ἴχνη. *Sylb.* f Καθιερώσας *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας *Vat.* atque ita, vel συνελθεῖν ἐκάλεσε τὰς γυναῖκας legiſſe atque aliter poſt ἱκετεύων diſtinxiſſe videtur *Lapus*, nam ſic locum vertit: *poſtea vero quam omnibus, qui in conſilio aderant, conſiliorum ducis ſecuriſas clavaſque placuit; atque alia quæcunque ex iſtis urbibus urbi uſuria ſequerentur, non in præſens modo ſed in ſuorum etiam temporum omne collaudarunt, venire ad ſe juſſit feminas &c.*

Romulus Romanorum REX I.

"propter id pœnas repoſcimus; neque liber-
"tatem, neque poſſeſſiones, neque ulla alia
"bona veſtris civibus adimimus. Quinetiam
"iis qui ibi remanere cupiunt, aut qui huc
"ſedes transferre malunt, permittimus ut hoc
"tuto faciant; & pollicemur fore ut nun-
"quam eos hujus optionis pœniteat. Sed ta-
"men ne amplius in idem peccatum relaban-
"tur, neve ulla occaſio reperiatur, quæ effi-
"ciat ut illæ civitates amicitiam nobiſcum
"contractam diſſolvant: remedium optimum
"fore putamus & ad gloriam & incolumita-
"tem utriſque utile, ſi eas civitates Romano-
"rum colonias fecerimus, & hinc eò colono-
"rum numerum quantus ſit ſatis miſerimus.
"Bono igitur animo abeatis, & amore duplo
"majore quam ante viros veſtros amplecta-
"mini & colatis, per quos & parentes &
"fratres veſtri ſervati ſunt, & patriis veſtris
"libertas eſt conceſſa. Mulieres igitur his
auditis perfuſæ lætitia, & multis præ volu-
ptate lachrymis effuſis, è foro diſceſſerunt.
Romulus vero colonos ccc. in utramque mi-
ſit, quibus illæ civitates tertiam agri ſui par-
tem ſorte inter ipſos dividendam dederunt.
Cæninenſes vero & Antemnates, quotquot
Romam habitandi cauſſa migrare voluerunt,
cum conjugibus & liberis traduxit; ea con-
ditione ut & agros ſuos retinerent, & pecu-
nias ferrent quaſcunque ſibi quæſiſſent: quos
ſtatim deſcriptos in tribus & curias rex re-
tulit, non pauciores tribus millibus; ita ut
tunc primum univerſorum peditum Roma-
norum ſex millia cenſa fuerint. Cænina igi-
tur & Antemnæ civitates non ignobiles, à
Græcis originem ducentes, (Aborigines enim
eas Siculis ereptas tenuerunt, quum ipſi eſſent
pars OEnotrorum, qui, ut à me ante eſt di-
ctum, ex Arcadia venerant) poſt hoc bellum
Romanorum coloniæ ſunt factæ.

XXXVI. Cruſtumerium captum.

¶ Romulus, his peractis, in Cruſtumeri-
nos exercitum duxit, melius inſtructos quam
priores. Eos autem acie victos, & expugna-
tis mœnibus in deditionem acceptos, quam-
vis in prœlio ſe fortiter geſſiſſent, ideo ta-
men durius tractare noluit: ſed hanc quo-
que civitatem coloniam Romanorum fecit,
ut & priores. Cruſtumerium autem erat Al-
banorum colonia, multis annis ante Romam
conditam miſſa. Quum autem fama per mul-
tas urbes bellicam fortitudinem ducis illius
& erga victos clementiam divulgaret, ſe ei
adjunxerunt multi & fortes viri; & non
contemnendas vires, cum totis familiis migran-
tes, adduxerunt (à quorum duce quodam
ex Hetruria profecto, cui nomen erat Cæ-
lius, quidam collis, ubi etiam conſedit, ad
hanc uſque ætatem Cælius vocatur) & in-
tegri populi ſe ejus fidei commiſerunt, ab
agro Medullino initio ſumpto, populique
Romani facti ſunt coloni. Sabini vero, hæc
animadvertentes, indignabantur, & ſe mutuo

Sabinum bellum I.

"ἐλαθηρίαν, ὅτι [a] κτίσιν, ὅτι ἄλλα τ' ἀγαθῶν σόδον
"τὰς πολίτας ὑμῖν ἀφαιρούμεθα. ἐφίεμεν δὲ καὶ τοῖς τι
"μόνον γλιχομένοις ἐκεῖ, καὶ τοῖς μετοικίσασθαι βέλο-
"μένοις τὰς οἰκήσεις, ἀκίνδυνόν τε καὶ ἀμεταμέλητον τ'
"αἵρεσιν. τῷ δὲ μηδὲν ἔτι αὖτις ἐπιξαμαρτεῖν, μηδ'
"εὑρεθῆναί τι χρῆμα ὃ ποιήσῃ τὰς πόλεις ἀφηλίσασθαι
"πρὸς ἡμᾶς φιλίας, φάρμακον ἡγούμεθα χρήσι-
"μον τῇ τε πρὸς εὐδοξίαν τι [b] καὶ ἀσφάλειαν τὸ αὐτὸ
"χρήσιμον ἀμφοτέροις, εἰ ποιησαίμεθα [c] ἀποίκους τ' Ρώμης
"τὰς πόλεις, καὶ συνοίκους αὐταῖς πέμψαιμεν [d] αὐτό-
"θεν τοὺς ἱκανούς. ἅπαντι οὖν ἀγαθῷ ἔχουσαν ἀφάτοιαν
"καὶ διπλασίονα τῆς πρότερον ἀσπάζεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς
"ἄνδρας, ὑφ' ὧν [e] γονεῖς τε ἐσώθησαν καὶ ἀδελφοὶ, καὶ
"πατρίδες ἐλεύθεραι ἀφίενται. αἱ μὲν δὴ γαυσὶν ἐς
ζῶντ' ἦγον, δεσποτῶν γενόμεναι, καὶ πολλὰ δάκρυα
ὑφ' ἡδονῆς ἀφεῖσαι, μετέστησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὁ δὲ
Ρωμύλος τριακοσίους μὲν ἄνδρας [f] εἰς ἑκατέρας ἐποί-
κους ἀπέστειλεν, οἷς ἔδοσαν αἱ πόλεις τρίτην κατα-
κληροῦχοι μοῖραν τῆς ἑαυτῶν γῆς. καινὴν δὲ ἡ Αν-
τεμνατῶν τοὺς βουλομένους μεταδόσθαι τῆς οἴκησιν εἰς
Ρώμην, γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις [g] μετήγαγε, πλή-
θους τε τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντας καὶ χρήματα φερομένους
ὅσα ἐκέκτηντο· οὓς εὐθὺς εἰς φυλὰς καὶ φράτρας ὁ
βασιλεὺς κατέγραφε, τετραχιλίων οὐκ ἐλάττους ὄντας·
ὥστε τοὺς σύμπαντας ἑξακισχιλίους πρῶτος Ρωμαίοις τότε
πρῶτοι [h] ὁ καταλόγοις γενέσθαι. καινὴν μὲν δὴ καὶ
Αντεμνα πόλεις οὐκ ἄσημοι, γένος ἔχουσαι τὸ Ελ-
λήνικόν· Αβοριγῖνες γὰρ αὐτὰς ἀφιλόμενοι τοὺς Σικε-
λοὺς κατέσχον, Οἰνώτρων μοῖρα τ' ἐξ Αρκαδίας ἀφικο-
μένων, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον· [i] μετὰ δὲ τόνδε τὸν πό-
λεμον, ἀποικίαι Ρωμαίων [k] ἐγένοντο.

Ο δὲ Ρωμύλος ταῦτα διαπραξάμενος, ἐπὶ
Κρουστομερίους ἐξάγει τὴν στρατιὰν, πρεσβευσαμένους [l] ἄ-
μεινον τ' πρότερον· ὡς οὐκ εὐτάκτως τε καὶ τειχομα- 104
χίας εὖ διαθησόμενος, ἄνδρας ἀγαθοὺς κτὶ τ' ἀγῶνα γενο-
μένους, σφᾶς ἔτι ἐπὶ διαθῆναι ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐποίη-
σεν ἄποικον Ρωμαίων τ' πόλιν, ὥσπερ τὰς πρότερας. τῷ
δὲ τὸ Κρουστομέριον Αλβανῶν [m] ἀπόκτισις, πολλοῖς πρό-
τερον τ' Ρώμης διαπεπολεμῆσα χρόνοις. [n] διαγελάσασα δὲ
τ' φήμης πολλαῖς πόλεσι τ' τε κτὶ πολέμους γεναιότητα
καὶ ἡγεμόνος, καὶ τοὺς τὰς κρατησάντας ὑπείκουσα, ἄνδρες
τε αὐτῷ προσετίθεντο πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ, δυνάμεις ἀξιο-
χρέως παροικίας μεταπεμψάμενοι ἐπαγόμενοι, ὧν [o] ἐφ' ἑνὸς
ἡγεμόνος οἱ Τυρρηνίας ἐλθόντος, ᾧ [p] Καίλιος ὄνομα ἦεν,
τ' λόφων τις, ὃ ᾧ κατῳκημένῳ, Καίλιος εἰς τόδε χρόνου
καλεῖται· καὶ πόλεις ὅλας παρέδοσαν ἑαυτὰς, [q] ἀπὸ γῆς
Μεδυλλίνων ἀρξάμεναι, καὶ ἐπίνοσι Ρωμαίων [r] ἄποικοι.
Σαβῖνοι δὲ ταῦτα ὁρῶντες ἤχθοντο καὶ δι' αἰτίας ἄλλης
εἶχον,

a Κτῆσιν Vat. atque ita legiſſe videtur Lapus, dum vertit poſſeſſiones. recte quidem (inquit Sylb.) cum pro eodem κλῆρος dicat auctor v. 21. & hoc ipſum vocabulum alibi ſic uſurpet. b Καὶ αὖθις ἀσφάλειαν Vat. c Αποικίας Vat. & Lapi Cod. d Αὐτόθεν uſurpatum hîc pro αὐτοῦθεν. Sylb. e Γονῆς τε ὑμῶν ἐσώθησαν Vat. f Εἰς ἑκατέρας Vat. g Μετήγαγε Vat. h Ἐκ καταλόγου Vat. i Particula δὲ tollenda videtur, alioqui ἔσχον ἦσαν vel ἦσαν ἔχον eſſet legendum. Pors. k Γεγένηνται Vat. l Contra Lipſius: Inde contra Cruſtuminos profectus, bellum inferentes; ibi minus etiam, quod jam alienis cladibus ceciderant animi, certaminis ſatis. Caſ. m Απόκτισις Vat. & Lapi Cod. n Nescio an rectius præſ. temp. διαγελάσαντα. Sylb. o Hîc quoque ἐφ' ἑνὸς poſitum pro ἐφ' ἑνὶ, ut ſæpe. Sylb. p Κάιλιος ubique in Cod. Vat. q Ἀπὸ γῆς Μεδυλλίνων (ſc. πόλεων) ἀρξάμεναι Vat. quod maluerunt etiam Sylb. & Steph. r Απόκτισις Vat.

a Ρωμαίων

ἦλθεν, ὅτι οὐκ ἀρχομένῳ τ' Ρωμύλῳ ἀρχὴν ἐκόλυπτον, ἀλλ' ὅτι μέγα πρᾶγμα συμφέρεσθαι ἔμελλον· ἐδόκει τε αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαί τ' πρότερον ἀγνοίαν, ἀξιολόγῳ δυνάμει ἀποστολῆ. ᾗ μὴ τοῦτο ἀμελοῦντι ποιεῖσθαι σύμπαντες ἐν τῇ μεγίστῃ τε πόλει ᾗ πλείστου ἀξιώματι ἐχούσῃ τ' ἐθνῶν, ᾗ Κυρὶς ὄνομα ἦν, ψῆφον ὑπὲρ τ' πολέμου διήνεγκαν, ἀποδείξαντες ἡγεμόνα τ' στρατιᾶς Τίτον, ὃν ἐπεκαλεῖτο Τάτιον, βασιλέα Κυιριτῶν. Σαβῖνοι μὲν δὴ ταῦτα βουλευσάμενοι, καὶ διαλυθέντες κατὰ τὰς πόλεις, τὰ πρὸς πόλεμον παρεσκεύαζοντο, ὡς εἰς νέωτα ὅτι τῷ Ρωμύλῳ χρεὼ πολλῆ ἐλάσοντες.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ρωμύλος ἀντιπαρεσκεύαζετο τὰ χρήσιμα, ὡς ἀμυνούμενος ἄνδρας τὰ πολέμια ἀλκίμους· τό τε Παλατῖνον τεῖχος, ὡς ἀσφαλέστερον εἴη τοῖς ἔνδον, ὑψηλοτέροις ἐρύμασιν ἐγείρων, τούς τε προσκειμένους αὐτῷ λόφους, τόν τε Αἰουεντῖνον καὶ τὸν Καπιτωλῖνον νῦν λεγόμενον, ἀποταφρεύων καὶ χαρακώμασι καρτεροῖς περιλαμβάνων, ἐν οἷς τά τε ποίμνια καὶ τοὺς γεωργοὺς αὐλίζεσθαι τὰς νύκτας ἐπέταξεν, ἐγγὺς φρουρᾶ καταλαμβάνων ἑκάτερον, καὶ εἴ τι ἄλλο χρεῖον ἀσφάλειαν αὐτοῖς παρέξειν ἔμελλεν, ἀποταφρεύων καὶ περιτειχῶν, καὶ ἀφὶ φυλακῆς ἔχων. ἦγε δὲ αὐτῷ Τυρρηνῶν ἐπικουρίαν ἱκανὴν ἄγων ἐκ Σολονίου πόλεως ἀνὴρ δραστήριος, καὶ τὰ πολέμια ἔργα ἀμφαίνων, Λοκόμων ὄνομα, φίλος τε πρὸς πολλοῦ γεγενημένος· καὶ παρὰ Αλβανῶν ἄνδρες, ὃς ὁ πάππος ἔπεμψεν αὐτῷ, συχνοί, δραπέται τε καὶ ὑπηρέται, καὶ τεχνῖται πολεμικῶν ἔργων. σῖτος δὲ καὶ ὅπλα καὶ ὅσα τοιούτοις προσφορὰ ἦν, καὶ εἰς ἅπαντα ἐπεχορηγεῖτο. ἐπεὶ δὲ ὡς ἑτοίμῳ τὰ πρὸς τ' ἀγῶνα ἦν ἑκατέροις, ἔαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, ἔγνωσαν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν πρῶτον ὡς τὸν πολεμίους, τάς τε γυναῖκας ἀξιώσουσαν ἀπολαβεῖν, καὶ δίκας ὑπὲρ αὐτῶν αἰτήσουσαν τ' ἁρπαγῆς· ἵνα δὴ δι' ἀνάγκην δοκῶσιν ἀνειληφέναι τ' πόλεμον, καὶ τυγχάνοντες τ' δικαίων καὶ τὸν κήρυκας ἔπεμπον ὅτι τάχιστα. Ρωμύλου δὲ ἀξιοῦντος τὰς μὲν γυναῖκας, ἐπειδὴ ὑπ' αὐταῖς ἀκμαῖς ὁ μετ' ἀνδρῶν βίος αὐτῶν, ἐᾶν παρὰ τοῖς γεγαμηκόσι μένειν· εἰ δέ τι ἄλλο δέονται, λαμβάνειν ὡς παρὰ φίλων, πόλεμον δὲ μὴ ἄρχειν· οἱ δὲ σφίσι τ' ἀξιωμένων ὑπακούσαντες, ἐξῆγον τ' στρατιάν, πεζοὺς μὲν ἄγοντες πεντακισχιλίους ὅτι δύο μυριάσιν, ἱππεῖς δὲ ὀλίγῳ δέοντας χιλίων. ἦν δὲ καὶ τ' Ρωμαίων δύναμις οὐ πολὺ τ' Σαβίνων δέουσα, δύο μὲν αἱ τ' πεζῶν μυριάδες, ὀκτακόσιοι δ' ἱππεῖς, καὶ παρεκάθητο τ' πόλεως δι' αὐτῆς διῃρημένη, μέρη μὲν ἑκάτερα τ' Ἐσκυλίνου καὶ τὸν καταλαμβάνοντα λόφον, ἀφ' οὗ καὶ Ρωμύλος ἦν ἑτέρα δὲ τ' Κυιρίνου, ὃν τότε τ' αὐτῶν ἔχοντα τ' προσηγορίαν, ἧς ἦρχε τ' Τυρρηνῶν ὁ Λοκόμων ἡγεμών.

culpabant, quod Romani imperii primordiis non obstitissent, sed cum eo jam valde aucto sibi res futura esset: quare visum est illis priorem inscitiam *ac negligentiam*, nullo valido exercitu, corrigere. Et mox habito consilio universali in urbe maxima, & quæ plurimam in ea gente auctoritatem habebat, cui nomen Cures, bellum communi suffragio decreverunt: creato exercitus duce Tito, cui cognomen Tatius, qui Quiritum rex erat. Sabini igitur, hoc inito consilio & conventu soluto, in suas quique urbes reversi, res ad bellum necessarias parare cœperunt, ut vere ineunte Romam magna manu peterent.

Romuli Romanorum REX I.

¶ Interea vero & ipse Romulus vicissim se diligentissime parabat, ut propulsaret viros bellicosos: murum Palatii, ut tutiores essent qui in eo erant, excelsioribusque munitionibus erigens, & adjacentes illi colles Aventinum & Capitolinum (qui nunc ita vocatur) fossa & vallo firmo circumdans, ubi greges & rusticos noctu stationem habere jussit; & utrumque satis firmo præsidio muniens, & siquis alius locus illis incolumitatem præstare poterat, eum fossa valloque cingens & custodiens. Quidam autem vir strenuus & rebus bellicis insignis, nomine Lucumo, qui non multo ante cum eo amicitiam contraxerat, ex urbe Solonio Hetrusca auxilia satis firma adduxit. Et ab Albanis venerunt multi & milites & ministri, & bellicorum armorum artifices, quos avus ipsi miserat. Commeatus vero, & arma, & quæcunque alia hujusmodi ad bellum necessaria erant, omnia suppeditabantur. Utrisque vero ad bellum paratis, quum vere ineunte Sabini copias educturi essent, legatos ad hostem mittere decreverunt, qui mulieres repeterent, & earum raptores ad supplicium deposcerent: ut ita necessitate coacti bellum suscepisse viderentur, quod jus suum obtinere non potuissent. Atque caduceatores horum causa miserunt. At Romulo rogante ut sinerent mulieres cum viris suis manere, præsertim quum non invitæ cum illis vitam degerent; quod si quid aliud postularent, id ut ab amicis acciperent, nec bello se lacesserent: illi his omnibus postulatis contemptis exercitum eduxerunt, peditum viginti quinque millia, equites non multo pauciores quam mille. Romanorum vero copiæ Sabinis non multo inferiores erant, peditum viginti millia, equites octingenti. Et castra ante urbem in duas partes divisæ posuerant: atque harum altera pars collem Esquilinum occuparat, ubi & ipse Romulus erat; altera vero Quirinalem, qui nondum ita appellabatur, cui Lucumo dux Hetruscorum præerat.

XXXVII.

¶ Tatius

a Ρωμαίων ἰσχὺν *Vat.* b Malo ἄνωθεν, idque verius puto. *Cas.* c Εἰς *vicem in proximum annum significat, in futurum*: hîc vero *intimis vere*. nam hoc explicat *Dionysius*, quum subjicit, ἵνα δὴ ἀρχομένου μάλιστα ἔαρος οἱ Σαβῖνοι ἥκοιεν. *Pors.* d Τὸ τεῖχος *Vat.* e Pro Aventino *Dionysii* τὸν Κυιρῖνον λόφον nominat *Strabo*. f Copula καὶ desiderari videtur. *Pors.* g Solonium urbem Etruriæ ne *Plinius* quidem agnoscit. nam quos ille Solinates l. 2. c. 14. nominat, non possumus, ut arbitror, huc transferre: quare lego ἐκ Νουκλανῶν. *Cas.* Οὐσουλανίου malit *Cluverius* in Italiæ antiq. l. 2. c. 1. & 2. p. 454. & 473. h Λουκόμων vel Λουκούμων scribendum. *Cas.* i Σίτος τε *Vat.* k Τούτοις *Vat.* l Καὶ δὴ ἄνωθεν *Vat.* Si tollamus καὶ δή, hæc erit constructio, καὶ ἀνάγκην ἔσπε τὸ πολέμου ἀνειληφέναι ἐνομίζοντο. *Pors.* m Quoniam paullo ante dixit Ρωμύλῳ δὲ ἀξιοῦντος, nunc dicendum videretur οἱ δὲ σφίσι ἀξιωθέντες &c. alioqui supra legendum esset ὁ Ρωμύλος δὲ ἠξίου αὐτὰς τ' γυναῖκας, & paullo post οἱ δὲ ἔφασαν. Quod si neutrum placet, constructionis ordinem dicemus mutatum fuisse. *Pors.* n Recitus Ῥωμύλου, dictum in aliis permultis accentu. *Sylb.* o Οὗτος *Vat.* p Pro αὐτῷ non male reposueris τούτῳ. *Sylb.* q Si malis ὁ Τυρρηνῶν ut p. 104. v. 5. facile assentiar. *Sylb.*

XXXVIII. *Romulus Romanorum* REX I.

¶ Tatius autem rex Sabinorum, cognito ipsorum apparatu, noctu motis castris exercitum per medium agrum duxit, ratus se id sine agrestium damno facturum. Et ante solis ortum in campo, qui inter Quirinalem & Capitolinum collem erat, castra posuit. Quum autem animadverteret omnia loca firmis hostium præsidiis teneri, sibi vero nullum locum munitum esse reliquum, omnis consilii inops hærebat, * existimans fore ut ibi tempus frustra tereret. Illi autem ita hæsitanti insperata contigit felicitas, prodita ipsi omnium firmissima munitione, quodam hujusmodi casu. Sabinos enim, prætereuntes radices Capitolii, ut explorarent siqua forte collis pars vel clam vel vi aperta capi posset, virgo quædam de sublimi aspiciebat, filia viri illustris, cui illius loci custodia mandata erat, nomine Tarpeja: quam (ut Fabius & Cincius scribunt) cupido cepit armillarum, quas in sinistris brachiis illi gestabant; & annulorum, quos ferebant. Tunc enim Sabini aureis ornamentis gaudebant, & non minus quam Hetrusci molli victu cultuque delectabantur. Sed (ut Lucius Piso, vir censorius, tradit,) præclari facinoris desiderio *id fecit*: ut hostes armis corpus protegentibus denudatos suis civibus objiceret. Utrum vero horum ad veritatem propius accedat, ex iis quæ postea acciderunt licet conjicere. Illa igitur, emissa quadam ancilla per ostiolum occultum, nullo sentiente apertum, regem Sabinorum rogavit: ut, remotis arbitris omnibus, secum in colloquium veniret; quod cum ipso de re necessaria & magni momenti actura esset. Quum autem Tatius spe proditionis eam orationem lubenter audisset, & in locum designatum venisset; virgo, progressa quousque potuit, dixit patrem suum noctu egressum ex arce negotii cujusdam causa, & se portarum claves servare, seque ipsis arcem proditurum noctu venientibus, si pro proditionis pretio acciperet armillas & ornamenta, quæ omnes Sabini in sinistris brachiis gestabant. Quum autem Tatius rem probasset, fide cum juramento ultro citroque data & accepta, nequa fraus in pactis fieret, & loco munitissimo, quem Sabini peterent, designato, & *præstitura* hora noctis, qua custodias maxime remissas agi putabat, clam iis qui in arce erant se recepit. ¶ Atque hactenus omnes Romani

XXXIX.

scriptores consentiunt: at in sequentibus dissentiunt. Piso enim, vir censorius (cujus paulo ante memini) asserit nuntium ex arce à Tarpeja noctu missum, qui Romulo significaret quid virgo cum Sabinis pacta esset, nempe ut eorum arma quæ corpus protegunt peteret illis pactionum ambiguitate deceptis; & qui postularet ut noctu alias copias in arcem mitteret: fore enim ut cum ipso duce hostes armis nudatos opprimeret.

Μαθὼν δὲ ἡ Θρασυκλείᾳ αὐτὴν Τάτιος ὁ τῶν Σαβίνων βασιλεὺς, νυκτὸς ἀναστήσας τὸ στρατὸν ἦγε διὰ τῶν χώρας, [a] σφόδρα οἰόμενος βλάπτειν τοὺς πολίτας τοὺς ἀγροὺς κατὰ σφᾶς ἀναστείλας τὴν ἕλιον, μεταξὺ δὲ τε Κυρινάλιον καὶ τοῦ Καπιτωλίου πίπτουσιν εἰς τὸ πεδίον τὸ χάρακα. ὁρῶν δὲ [b] ἀσφαλεῖ φυλακῇ πάντα κατειλημμένα τοῖς τῶν πολεμίων, σφίσι δὲ σφόδρα χωρίον ἀπολειπόμενον ὀχυρὸν, εἰς πολλὰ συνέπιπτεν ἀπορίαν, οὐκ ἔχων ὅ, τι χρήσεται τῇ τελούσῃ δὲ χρόνῳ. ἀμηχανοῦντι δὲ αὐτῷ θρασὺς εὐτυχία γίνεται, θρασυθέντος δὲ κρατίστου [c] ὀχυρωμάτων καὶ τοιάνδε τινα συμπτωσίαν. πανδοκεύουσα γὰρ ἡ ῥίζαν τοῦ Καπιτωλίου τοὺς Σαβίνους εἰς ἐπίσκεψιν εἴ τι μέρος εὐρεθείη τοῦ λόφου κλοπῇ ληφθῆναι δυνατὸν ἢ βίᾳ, παρθένος τις [d] ἀπὸ μετεώρου κατεσκόπει, θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ᾧ τοῦτο ἐπέκειτο ἡ τοῦ χωρίου φυλακὴ, [e] Τάρπεια ὀνομαζομένη καὶ αὐτὴ, ὡς μὲν Φάβιός τε καὶ Κίγκιος γράφουσιν, ἔρως εἰσέρχεται [f] Ἁλίαν, ἃ θεὶ τοῖς ἀριστεῦσι βραχίοσιν ἐφόρουν, καὶ τοὺς [g] δακτύλους. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε, καὶ τρυφῇ οὐκ ἦττον ἀβρυόμενοι· ὡς δὲ Πίσων Λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ, κάλλει σώματος [h] ἐπιθυμίᾳ γυμνοὺς τὰ σκεπαστήρια ὅπλων δοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολεμίους. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθέστερόν ἐστιν οὐκ ἔστιν ὑστέρων γενομένων ἔξεστιν εἰκάζειν. πέμψασα δ' οὖν [i] Θρασπαμίδου τινὰ διὰ πυλίδος, ἣν ὑπὸ δεῖος ἔμαθεν ἀνοιγομένην, ἐξὸν τὸν βασιλέα τῶν Σαβίνων ἐλθεῖν αὐτῇ δίχα τῶν ἄλλων εἰς λόγους, ὡς ἐκείνῳ συμφέροντα λεξομένη περὶ σώματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου. δεξαμένου δὲ τοῦ Τατίου τὸν λόγον κατ' ἐλπίδα πρόδοσίας, καὶ συνελθόντος εἰς τὸν ὑποδεχθέντα τόπον, προελθοῦσα [k] ὡς ἐφικτὸν ἦν παρθένος, ἐξεληλυθέναι μὲν νυκτὸς οὐκ ἐᾶν φρουρὰν τὸν πατέρα αὐτῆς ἔφη χρείας τινὸς ἕνεκα, τὰς δὲ κλεῖς [l] αὐτὴ φυλάττειν τῶν πυλῶν, καὶ δώσειν αὐτοῖς τὸ ἕρμα νυκτὸς ἀφικομένοις, μισθὸν τῆς προδοσίας λαβοῦσα τὰ φορήματα τῶν Σαβίνων, ἃ θεὶ τοῖς εὐωνύμοις εἶχον ἅπαντες βραχίοσιν. εὐδοκιμοῦντος δὲ τοῦ Τατίου, λαβοῦσα τὰς πίστεις δ' ὅρκων παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ δοῦσα, μὴ ψεύδεσθαι τὰς ὁμολογίας, τόπον τε ὑποστᾶσα ἐφ' ὃν ἔδει τοὺς Σαβίνους ἐλθεῖν τῶν ὀχυροτάτων, καὶ νυκτὸς ὥραν τὴν ἀφυλακτοτάτην, ἀπῆει, καὶ τοὺς ἔνδον ἔλαθε. Μέχρι μὲν δὴ τούτων συμφέρονται πάντες οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, ἐν δὲ τοῖς ὑστέροις λεγομένοις οὐχ ὁμολογοῦσι. [m] Πίσων γὰρ ὁ τιμητικὸς, ὃ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, ἄγγελόν φησιν εὐθὺς τὴν Ταρπείας ἀποσταλῆναι νύκτωρ οὐκ ἐᾶν χρείᾳ, δηλώσοντα τῷ Ῥωμύλῳ τὰς γενομένας τῇ κόρῃ [n] πρὸς Σαβίνους ὁμολογίας, [o] ὅτι μέλλοι τὰ σκεπαστήρια αὐτῶν αἰτεῖν ὅπλα, διὰ τὴν κοινότητος τῶν ὁμολογιῶν ἀδιακρισίαν, δυνάμενον τε ἀξιώσοντα πέμπειν ὅτι τὸ φρούριον ἑτέρους νυκτὸς, ὡς [p] αὐτῷ στρατηλάτῃ ἀποκλησόμενον τοὺς πολεμίους γυμνοὺς τῶν ὅπλων

[a] Οὐδὲν σπέρδω· τὸν *Vat.* [b] Ἀσφαλῶς πάντα φυλακῇ *Vat.* [c] Τῶν ὀχυρωμάτων *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* [d] Ἀπὸ τοῦ μετώπου *Vat.* [e] Τάρπεια ὀνομαζομένη *Vat.* [f] Ἀλιείαν *Vat.* [g] Δακτυλίων *Vat.* quod rectius esse suadent *Livii* verba, l. 1. c. 11. [h] Mallem ἐπιθυμία, eodem casu quo præcedit ἔρως, ut ab εἰσέρχεται regatur. *Sylb.* Cum illud verbum remotius sit, magis placet vulgata lectio, si subaudiendum dicas τῶν ἐσχάτων. *Port.* [i] Τοῦ Θρασυπαμίδου *Vat.* [k] Εἰς ἐφικτὸν *Vat.* [l] Λύτη in *Ed. Sylb.* Non nulli αὐτὴν legerent, & v. 27. ἀφικομένῳ. [m] Πείσων ubique in *Cod. Vat.* [n] Πρὸς τοὺς Σαβίνους *Vat.* [o] Ὅτι μέλλοι τὰ σκεπαστήρια αὐτῶν *Vat.* [p] Mallem σὺν αὐτῷ. *Port.* Verum non animadvertere videtur usitatissimum Græcis scriptoribus Atticismum, nec Latinis quidem ignotum. *Cas.* * Non inveniens quemadmodum posset ibi esse diutius. *Lapus.* Si codex mendo caret, sic vertendum: *quod nostros in quas res tempus esse impendendum.* Mallem tamen ita locum interpretari ac si scriptum esset; νομίζων ἐν χρείᾳ τῇ τοῦ δ' χρόνου; illo χρείᾳ τῇ τοῦ δ' χρόνου posito pro χρείαν τοῦ. *Port.*

[a] Πυλῶν

ἢ δὴ ἄγγελον αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν βασιλέα Σαβίνων, κατήγορον γενέσθαι τῆς Ταρπείας βουλεύματος. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιόν τε καὶ Κίγκιον οὐδὲν τοιοῦτον λέγουσι γενέσθαι, ἀλλὰ φυλάξαι τὴν χώραν ἀμφοτέροις τὴν πρὸς τὸν πατέρα συνθήκας. τὰ δ' ἐξῆς ἅπαντες πάλιν ὁμοίως γράφουσι. φασὶ γὰρ ὅτι παραγενομένου σὺν τῷ κρατίστῳ μέρει τοῦ βασιλέως τῶν Σαβίνων, φυλάττουσα τὰς ἐπικαίρους ἡ Ταρπεία τοῖς μὲν πολεμίοις ἀνέῳξε τὴν συγκειμένην πυλίδα, τοὺς δ' ἐκ τῆς χώρας φύλακας ἀναστήσασα, ἀμφοτέρων σώζειν ἑαυτὴν ἐξὸν καθ' ἑτέρας ἐξόδους τοῖς πολεμίοις ἀφανεῖς, ὡς κατεῖχον ἤδη τὴν Σαβίνων τὸ φρούριον ἀμφυγόντων δὲ τούτων, τοὺς μὲν Σαβίνους, ἀνεῳγμένας εὑρόντας τὰς πύλας, κατασχεῖν τὸ φρούριον ἔρημον φυλάκων· τῷ δὲ Τάρπεως, ὡς τὰ πρὸ ἑαυτῆς ὅσα συνέβαινε παρεσκευάσθαι, ἀξιοῦν τοὺς μισθοὺς τῆς προδοσίας καὶ τοὺς ὅρκους ἀπολαβεῖν. Ἔπειτα πάλιν ὁ μὲν Πίσων φησὶ τὴν Σαβίναν τὸ χρυσὸν ἑτοίμων ὄντων διδόναι τῇ κόρῃ τὸν δὲ τοῖς δεξιοῖς βραχίοσι, τὴν Τάρπειαν ὑπὸ τῶν κόσμων, ἀλλὰ τοὺς θυρεοὺς παρ' αὐτῶν αἰτεῖν· Τατίῳ δὲ θυμοῦ τε εἰσελθεῖν ὅτι τῇ ἐξαπάτῃ, καὶ λογισμὸν ἔχειν μὴ προδοῦναι τοὺς ὁμολογίας. δόξαι δ' οὖν αὐτῇ δοῦναι μὲν τὰ ὅπλα, ὅσαπερ ἡ παῖς ἠξίωσε, ποιῆσαι δ' ὅπως ὁ αὐτῶν μηδενὶ λαβοῦσα χρήσοιτο. καὶ αὐτίκα, ἀθροισθέντων ὡς μάλιστα ἰσχύϊ ἔῃσε, ῥίψαι τοὺς θυρεοὺς τῆς κόρης, καὶ τοῖς ἄλλοις προσκελεῦσαι τοῦτο ποιεῖν. ὅτου δὲ βαλλομένου πάντοθεν τὸν Τάρπειον, τό τε πλῆθος τῆς ἰσχύος τῶν πλησίον πεσεῖν, καὶ παρεισπορευθεῖσαν τὸν θυρεῶν ἀποθανεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιον ὅτι τοῖς Σαβίνοις ποιῆσαι τὰ τῶν ὁμολογιῶν ἀπάτιον. δίον γὰρ αὐτοὺς τὸ χρυσὸν, ὅσαπερ ἡ Ταρπεία ἠξίου, τὰς ὁμολογίας ἀποδιδόναι, καλεπαίνοντας, ὅτι τῷ μεγέθει τοῦ μισθοῦ, τὰ σκεπαστήρια κατ' αὐτῆς βάλλειν, ὡς ταῦτα, ὅτε ὤμυνε, αὐτῇ δώσων ἐπισχόμενος. ἔοικε δὲ τὰ μὴ ταῦτα γενόμενα τῷ Πίσωνος ἀληθέστερα ποιεῖν ἀπόκρισιν. τάφον τε γὰρ ἔνθα ἔπεσεν ἠξίωσε, τὸ ἱερώτατον τῆς πόλεως κατέχουσα λόφον, καὶ χρὰς αὐτῇ Ρωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποτελοῦσι· λέγω δὲ ἃ Πίσων γράφει· ὧν εἰκὸς οὐδενὸς αὐτῷ, εἰ προδοῦσα τὴν πατρίδα τοῖς πολεμίοις ἀπέφανεν, ὅτε προδοθεῖσα τοῖς προδόντων, ὅτε προδοθεῖσα τοῖς ἀποκτεινάντων τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον αὐτῆς ἦν τοῦ σώματος, ἀνασκαφὲν ἔξω ῥιφῆναι σὺν χοΐνῃ, φόβου τε καὶ ἀποτροπῆς ἕνεκα τοῖς μελλόντων τὰ ὅμοια δρᾶν. Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων κείσθω τοῖς ὡς βούλεται. Ὁ δὲ Τάτιος καὶ οἱ Σαβῖνοι φρούριον γενόμενοι καρτερὸν κύριοι, καὶ πλεῖστα τῶν Ρωμαίων ἀποσκευῆς ἀμοχθὶ παρληφότες, ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς ἤδη τὸν πόλεμον διήγειρον. πολλαὶ μὲν οὖν αὐτοῖς ἐγίνοντο καὶ μικραὶ πολλαὶ προφάσεις, παρεφράττοντο δὲ ὀλίγοι, πειραί τε καὶ συμπλοκαί, ὅτε καταρτήματα μεγάλα ἑκατέρᾳ φέρουσα τῶν στρατευμάτων, ὅτε ὀφέλιμα· μέγιστον δ' ἐπὶ τοῦ παντάξιον ὅλαις ταῖς δυνάμεσι τοῖς ἀλλήλοις μάχαι

sed nuntium ad regem Sabinorum transfugisse, & illi consilia Tarpejæ indicasse. Fabius vero & Cincius nihil tale accidisse dicunt, sed puellam quam pacta proditionis servasse affirmant. At in iis quæ sequuntur omnes consentiunt. Ajunt enim Tarpejam, ut promissa servaret, rege Sabinorum cum exercitus parte lectissima adventante, hostibus portulam, de qua inter eos convenerat, aperuisse, locique custodes excitatos monuisse, ut ocius se servarent per aliam portam hostibus incognitam, quod Sabini arcem occupassent. Quum autem isti diffugissent, Sabinos, nactos portas apertas, occupasse arcem à custodibus desertam: Tarpejam vero, quod quæcunque pollicita fuerat præstitisset, petiisse ut sibi darent proditionis mercedem, quam jurejurando promiserant. ¶ Hîc rursus Piso ait, Sabinis paratis aurum puellæ tradere quod in sinistris brachiis gestabant, Tarpejam non ornatum illum, sed eorum scuta petiisse. Tunc autem Tatium, ob istam fraudem ira correptum fuisse, † rationem tamen pacti non violandi habuisse. Visum autem illi arma quidem tradere, ut puella postulabat, sed ita ut iis acceptis uti non posset; quare mox totis viribus vibratum scutum in puellam jecisse, & ut idem alii facerent imperasse: atque ita undique petitam Tarpejam multitudine & vi ictuum cecidisse, & scutis undique obrutam obiisse. Fabius vero hanc fraudem Sabinis attribuit: ait enim eos, quum aurum ut Tarpeja postulârat ex pactis tradere deberent, indignatos mercedis magnitudine, arma quibus se tegebant in eam jecisse: quod hæc, quo tempore juràssent, illi promisissent. Sed quæ postea sunt consequuta faciunt ut Pisonis sententia ad veritatem propius accedere videatur. † Nam eam, quum sacratissimum urbis collem teneret, sepulcri honore, in eo loco ubi ceciderat, Romani dignati sunt, eique inferias quotannis faciunt: (dico autem quæ Piso scribit.) quorum neutrum, ut verisimile est, si prodita hostibus patria obiisset, aut ab ipsis civibus proditis aut ab interfectoribus consequuta fuisset; sed etiam, siquæ reliquiæ corporis ipsius superfuissent, tandem effossæ & ejectæ fuissent, ut à tali facinore cæteri in posterum deterrerentur & averterentur. Sed de his unicuique liberum sit judicium. ¶ Tatius vero & Sabini, arce munita potiti, & maximo Romanorum apparatu sine ullo labore capto, jam in tuto bellum trahebant. Mulctæ igitur pro varia occasione, castris brevi spatio inter se distantibus, velitationes, & prœlia levia periculi faciendi gratia inter eos facta, quorum eventus neutrorum exercitui neque magna commoda neque magna incommoda afferebant. Sed bis in acie totis viribus acerrime pugnatum est, &

Romulus Rex I. — Romulus Rex I.

XL.

XLI.

a Πεσεῖ ἢ σκηνὴν Vat. b Λιτοῦς μισθοὺς Vat. c Pro τοῦτο possis etiam legere ταῦτα. Sylb. d Ita Sylb. In Ed. Steph. & Cod. Vat. καλεπαίνοντας. quod ferri potest, si mox legamus ἔοικε δὲ ταῦτα. Post. e Ὑποσχόμενος Vat. f Livius tamen & Plutarchus in alia omnia eunt. Plutarchum vide. Cas. g Ἐκπλῆσαι Vat. h Τίτος Vat. i Malim ἢ Τῷ. λοιποῖς. Sylb. k Οὐτε τοῦ σφάλματος Vat. * Vel potius, simulque rationem qua pactum non violaret, in mentem illi venisse. Visum itaque illi esse &c. † Nam & sepulchri honore dignata est ubi cecidit, in colle urbis sacratissimo; & quotannis &c. Gelen.

a Τῷ

Romulus Romanorum REX I.

& magna hinc inde cædes facta. Quum autem tempus protraheretur, idem utrisque placuit, totis viribus de summa rerum prœlio decernere. Progressique in mediam castrorum planitiem, & duces rebus bellicis præstantissimi & milites multis certaminibus exercitati, mira facinora ediderunt, se mutuo invadentes, & adorientium impetum excipientes, & alternatim sese convertentes, & prœlium æquo marte redintegrantes. Qui vero in munitionibus erant spectatores æqui certaminis, & nunc huc nunc illuc inclinantis victoriæ, suis rem fortiter gerentibus, adhortatione & militari acclamatione, animos ad fortitudinem plurimum accendebant: illos vero qui laborabant, & ab hoste premebantur, precibus & fletibus impediebant ne animum penitus abjicerent, neve ignaviter se gererent. Quare utrique cogebantur vel supra vires quævis pericula sustinere. Quum igitur per totum illum diem æquo marte pugnassent, jam tenebris adventantibus utrique læti in sua castra se receperunt.

XLII. ¶ Insequentibus vero diebus sepultis cadaveribus, sauciisque curatis, & aliis copiis paratis, quum utrisque visum esset alterum prœlium committere, in eodem quo ante loco congressi, ad noctem usque pugnarunt: in ea pugna Romanis ab utroque cornu vincentibus. Dextro autem præerat Romulus, lævo Lucumo Hetruscus: quum vero de acie media nullum adhuc judicium fieri posset, vir quidam nomine Metius Curtius, magno corporis robore præditus & manu strenuus, præcipue vero celebris quod nullum periculum aut metum formidaret, impedivit ne Sabini penitus vincerentur, & reliqua copiarum parte hostibus victoribus opposita prœlium redintegravit. Hic præfectus fuerat mediæ aciei, & hostes sibi oppositos vicerat: sed quum vellet & ipsa Sabinorum cornua, quæ laborabant & jam loco pellebantur, in integrum restituere, suos adhortatus, persequebatur hostes fugientes dissipatosque: eosque ad portas usque egit, ita ut Romulus coactus fuerit, relicta victoria semiparta, se convertere, & ad hostium victricem partem contendere. Sabinorum igitur pars, quæ laborabat, jam æquo marte pugnabat, postquam discessit illa manus militum qui cum Romulo erant. Omne autem periculum in ipsum Curtium & in ejus commilitones victores est conversum. atque aliquantisper Sabini Romanorum impetum sustinentes egregie pugnarunt: sed quum multi postea in eos confluerent, aciem inclinarunt, & se in sua castra incolumes receperunt. Curtius enim diligenter impedivit, ne hostis ipsos perturbatos insequeretur, & effecit ut sensim pedem tuto referrent. Ipse enim pugnabat & Romuli impetum excipiebat; atque grave & præclarum certamen inter ipsos duces, qui sibi invicem occurrerant, commissum est.

δυτικὰ, καὶ φόβος ἑκατέρων πολύς. ἑλκομένης δὲ τοῦ χρόνου, γνώμην ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν ἔχοι, ἁλοχᾶσθαι τὸν ἀγῶνα μάχῃ καὶ προελθόντες εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἡγεμόνες τε ἄριστοι τοῦ πολέμου καὶ στρατιῶται πολλῶν ἐθάδες ἀγώνων, ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο· βιαζόμενοι ἀλλήλους, καὶ τοὺς βιάζοντας, δεχόμενοι, καὶ ἐκ μετωπηδὸν εἰς ἴσον αὖθις καθιστάμενοι. ὡς δὲ περὶ τῶν ἐρυμάτων ἑστῶτες ἰσορρόπως θεαταὶ ἀγῶνος, καὶ θαμινὰ ἑκατέρωσε μεταπίπτοντος, τῷ μὲν κατορθοῦντι τῶν σφετέρων βοπελάσαί τε καὶ παιανισμῷ πολλῷ ἐποίουν τὴν εἰς τὸ εὔψυχον βοήθειαν· τῷ δὲ κάμνοντι καὶ διακομιδῇ, δήσεις τε καὶ οἰμωγαὶ προσῆσαν, κωλυταί τοῦ εἰς τέλος ἀκάνθους ἐόντος· ὑφ' ὧν ἀμφότεροι ἠναγκάζοντο καὶ τῶν δυνάμει ἐκπονεῖν τὰ δεινά. ἐκείνῃ μὲν οὖν τὴν ἡμέραν ὅτε διενέγκαντες ἀγχωμάλως τὴν μάχην, σκότους ὄντος ἤδη ἄσμενοι εἰς τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάσσοντο.

Τῇς δ' ἑξῆς ἡμέρας ταφὰς ποιησάμενοι τῶν νεκρῶν, καὶ τοὺς κεκμηκότας ἐκ τραυμάτων ἀναπαυσάμενοι, δυνάμεις τε προσκτησάμενοι ἄλλας, ἐπειδὴ ἔδοξεν αὐτοῖς αὖθις ἑτέραν συνάψαι μάχην, εἰς τὸ αὐτὸ τῷ 108
προτέρῳ [d] χωρίῳ συνελθόντες, ἄχρι νυκτὸς ἐμάχοντο, ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ Ῥωμαίων ἀμφοτέροις ὑπερεκτόντων τοῖς κέρασιν. εἶχε δὲ τὸ δεξιὸν τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος· τὸ δὲ ἀριστερὸν, Λουκόμων ὁ Τυρρηνός· τὸ δὲ μέσον μηδέπω κρίσιν ἔχοντες, ὁ κωλύσας τὴν εἰς τέλος τῶν Σαβίνων ἧτταν, καὶ εἰς ἀντιπαλα καταστήσας αὖθις τὰ λειπόμενα τοῖς νικῶσιν, εἷς ἀνὴρ ἐγένετο [e] Μέτιος Κύρτιος ὄνομα, ῥώμην τε σώματος [f] πολὺς ἀνὴρ, καὶ χεῖρα γενναῖος, μάλιστα δ' ὅτι τῷ μηδένα ὀκνεῖν [g] κίνδυνον ἢ φόβον εὐδοκιμεῖ. [h] ὅστος διατάχθη μὲν ἡγεῖσθαι τῶν κατὰ μέσην ἀγωνιζομένων τὴν φάλαγγα, καὶ τοὺς ἀντιταξαμένους ὤθησε· βουληθεὶς δὲ καὶ τὰ κέρατα τῶν Σαβίνων μοχθοῦντα ἤδη καὶ ἐκλυόμενα εἰς τὸ ἴσον [i] καταστῆσαι, προσκελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐδίωκε τοὺς φεύγοντας, τὴν πολεμίων ἐσκεδασμένην, καὶ μέχρι τῶν πυλῶν αὐτοὺς ἤλασεν· ὥστε ἀναγκάσθη καταλιπὼν ἡμιτελῆ τὴν νίκην ὁ Ῥωμύλος ὑποστρέψαι τε καὶ τὰ νικῶντα τῶν πολεμίων ὥσασθαι μέρη. τὸ μὲν δὴ κάμνον τῶν Σαβίνων μέρος, ἐν τῷ ἴσῳ πάλιν ἦν, ἀπελθόντος τοῦ μετὰ Ῥωμύλου δυνάμεως· ὁ δὲ κίνδυνος ἅπας περὶ τὸν Κύρτιον καὶ τοὺς σὺν ἐκείνῳ νικῶντας ἐγεγόνει. χρόνον μέν τινα οἱ Σαβῖνοι δεξάμενοι τοὺς Ῥωμαίους, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο· ἔπειτα πολλῶν ἐπ' αὐτοὺς συνιόντων, ὀπισθοχώρησάν τε καὶ διέσχον ἑαυτοὺς ὀλίγα χάρακα, πολλὸν δὲ Κυρτίου παρέχοντος αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ διαπεσεῖν [k] τεταραγμένοις, ἀλλὰ βάδην [l] ἀποχωρεῖν, ἀσφαλέστερον. αὐτὸς γὰρ εἱστήκει μαχόμενος, καὶ τὸν Ῥωμύλου ὑπόντα δέχεται· γίνεταί τε τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν συμπεσόντων ἀλλήλοις μέγας καὶ καλὸς ἀγών. ἔξαιρος

a Τῷ δὲ πρώτῃ Vat. b Imitatur Thucydidem, perspicue namque (quod in Thucydide ipse notat) ἀκριβεστέρᾳ γνώμῃ quod planius per verbum effari potuerat. Cas. c Εἰς τέλος male in Ed. Steph. d Χωρίῳ Vat. e Μέτιος Vat. f Πολὺς, hoc est χωρητικὸς, ut in illo Euripidis, Πολλὰ μὲν οὖν βροτοῖσι κἀν ἀνάγκῃ, initio Hippolyti: ubi Scholiastem vide. Cas. g Φόβον ἢ κίνδυνον Vat. h Οὗτος δ' ἐπιλέξῃ μὲν Vat. i Et καταστῆσαι retineri potest, & καταστῆσαι pro eodem substitui. Sylb. k Malim τεταραγμένοις adverbialiter, ut mox βάδην. Sylb. l Forsan ἀποχωρῆν scripsit Dionysius, non ἀποχωρεῖν. Sylb.

a Κοσ-

ἕξαιμος δὴ ὢν ἤδη ὑπ' ἀλλήλων ὁ Κύρτιος ὑπεχώρει κατ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸν ὀπίσω τὸ χωρίον [b] ὑποδέχεται λίμνη βαθεῖα, ἣν περελθεῖν μὲν χαλεπὸν ἦν, περικεχυμένων πανταχόθεν τῶν πολεμίων, διελθεῖν δὲ ὑπό τε ἰλύος [c] πλήθους, ἣν τοῖς πέλας τέλμασιν εἶχε, καὶ βάθους ὕδατος ὃ κατὰ μέσον αὐτοῖς συνεῖχετο, ἄπορον. ζώνην πλησιάσας ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νᾶμα σὺν τοῖς ὅπλοις. καὶ ὁ Ῥωμύλος ὡς αὐτίκα δὴ τὸν ἄνδρα ἐν τῇ λίμνῃ ἀφῃρημένον, καὶ ἅμα [d] ἐπεὶ [e] ἀδυνάτων ἦν κατὰ τέλματός τι αὐτὸν καὶ δι' ὕδατος πολλοῦ διώκειν, ὅπῃ τοὺς ἄλλους Σαβίνους τρέπει. ὁ δὲ Κύρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται ἐκ τῆς λίμνης τά τ' ὅπλα ἔχων, καὶ εἰς τὴν χάρακα ἀπάγεται. ὅτος ὁ τόπος ἀναπέπλωται μὲν ἤδη, καλεῖται δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ πάθους, Κύρτιος λάκκος, ἐν μέσῃ μάλιστα ὢν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ. Ῥωμύλος δὲ τοὺς ἄλλους διώκων, ἐγγὺς γενόμενος τοῦ Καπιτωλίου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων αἱρήσειν τὸ φρούριον, ἄλλοις τε πολλοῖς τραύμασι κα-
109 ταπονηθεὶς, καὶ δὴ καὶ λίθῳ πληγῇ ἐξαισίᾳ κατὰ κροτάφους ἐνεχθέντος ἐκ τῆς ἄνωθεν κακωθεὶς, [f] αἴρεται μὲν ὑπὸ τῶν πρόσθεν ἡμιθανὴς, καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀποφέρεται. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δόξαν ἐμπίπτει τὸν ἡγεμόνα οὐκ ἔτι ὁρᾶσι, καὶ τρέπεται τὸ δεξιὸν κέρας εἰς φυγήν. ὡς δ' ὑπὸ εὐσυνόμῳ ταχθέντες ἅμα τῷ Λοκόμωνι, τέως μὲν ἀντεῖχον, ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀναθαῤῥυνόμενοι, [g] λαμπρότατα πολέμια ἀνδρὸς, καὶ ἔργα πλεῖστα κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον ἀποδειξαμένου· ἐπεὶ δὲ καίπερ ἐλαθεὶς ἀφ' ἑτέρας πλευρᾶς, Σαβίνων τὴν δυνάμεως [g] ὑπολειπούσης, ἔπεσον, οὐδ' αὐτοὶ διέμειναν· φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο πάντων αὐτῶν [h] ἐγένετο, καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαῤῥηκότες ἐδίωκον ἄχρι τῆς πόλεως· ἤδη δὲ πλησιάζοντες ταῖς πύλαις [i] ἀπελαύνονται, τῆς νεότητος ἐπεξελθούσης [k] αὐτοῖς, ἣ τὰ τείχη φυλάττειν βασιλεὺς ἐπέτρεψεν καὶ τὸν Ῥωμύλον· ῥᾷον γὰρ ἤδη ὑπὸ τοῦ [l] τραύματος [*] ὑποδεδησάτου ὡς εἶχε τάχους, [m] ἐγίνετο ἀντίστροφος ἡ τοῦ ἀγῶνος τύχη, καὶ πολλὴν ἔσχεν [n] τὴν μεταβολήν. [o] μὴ γὰρ φεύγοντες, ὡς τὸν ἡγεμόνα [p] ὑπὸ τοῦ ἀπροσδοκήτου εἶδον, ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τῶν παρόντων δέους, εἰς τάξιν καθίσαντο, καὶ οὐκ ἔτι ἀνεβάλλοντο μὴ ὁμόσε τοῖς ἐχθροῖς χωρεῖν· οἱ δὲ τέως κατείργοντες αὐτούς, καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶναι [q] τὸ μὴ ὑπ' αὐτῶν κρατεῖσθαι [r] τὴν πόλιν αὐτῶν ἁλῶναι, ἐπιδὼν τὸ αἰφνίδιόν τε καὶ παράδοξον ἐταράσσοντο τῇ μεταβολῇ, καὶ συντηρίας [s] αὐτοὶ ἑαυτῶν ἐφρόντιζον. [t] διὸ δὴ αὐτοῖς εὐπετὴς ἡ πρὸς τὰ χάρακα ἀναχώρησις, [u] ὑπὸ

At Curtius jam exſanguis & telis ſaucius pedetentim recedebat, eumque à tergo palus profunda excepit, quam circumire ipſi difficile erat, undique hoſtibus circumfuſis; tranſire vero non poterat, tum ob cœni copiam, quæ erat in ſtagnis circum circa, tum ob aquæ profunditatem, quæ in ejus medio erat. Itaque, quum ad hanc acceſſiſſet, armatus ſe in aquam conjecit. At Romulus, quia ſperabat eum brevi in palude periturum, ſimul etiam quia non poterat eum perſequi per multum cœnum & aquam profundam, in alios Sabinos impetum convertit. Curtius vero, diu luctatus, tandem ex palude cum ipſis armis evaſit, & in caſtra abductus eſt. Iſte locus jam terra congeſta eſt repletus: adhuc tamen ob illum caſum vocatur Curtius lacus, qui ferme in medio Romanorum foro eſt. ¶ Romulus vero alios perſequens, quum jam ad Capitolium acceſſiſſet, & in magnam ſpem veniſſet arcis capiendæ, præter alia vulnera, quibus erat fatigatus, maximo etiam ictu ſaxi de locis ſuperioribus in ejus tempora delati ſauciatus, ſemimortuus à proximis ſublatus eſt, & in urbem relatus. Romanos autem timor invaſit, quod non viderent amplius ducem ſuum: & eorum dextrum cornu verſum eſt in fugam. Qui vero in lævo cum ipſo Lucumone inſtructi erant aliquamdiu *hoſti* reſtiterunt, quod ipſorum animos confirmaret dux rebus bellicis clariſſimus, qui in hoc prœlio plurima egregia facinora edidit: poſtquam autem & ipſe per latus trajectus, viribus Sabinorum jam deficientibus, cecidit, ne ipſi quidem *in pugna* perſtiterunt; ſed poſtea omnes in fugam ſunt verſi, & Sabini audacter eos uſque ad urbem ſunt perſequuti: quum vero jam ad portas accederent, repulſi ſunt, juventute, cui rex murorum cuſtodiam commiſerat, in eos erumpente: & quum ipſe quoque Romulus (jam enim ex vulnere melius ſe habebat) celeritate quanta maxima potuiſſet, in eos eruptionem feciſſet, confeſtim certaminis fortuna converſa & valde mutata eſt. Qui enim fugiebant, ubi ex inſperato ducem ſuum viderunt, receptis ex recenti metu animis, ordines inſtaurarunt, & ſine ulla mora manus cum hoſte conſeruerunt: [*] qui vero tunc intra mœnia ſe continebant, & qui exiſtimabant fieri nulla ratione poſſe quin urbs ſua per vim caperetur, poſtquam mutationem tam repentinam & præter omnem opinionem viderunt, ſuæ ſaluti conſulere cœperunt. Difficilis autem erat illis receptus in caſtra, quia eos

Romulus Romanorum REX I.

XLIII.

a Καπιτωλὶς ἦν ὁ Κύρτιος *Vat.* *b* Ὑποδέχεται *Vat.* *c* Πλήθυι *Vat.* *d* Deeſt *Vat.* *e* Ἀδύνατόν τι *Vat.* *f* Λαμπρότατόν τε καὶ πολέμια *Vat.* *g* Ὑπολειπούσης habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat verſio. Sed ſenſus aliud requirit, ὑπολειπόντων, ἀπολειπόντων, vel ſimile: aut cum *Xylandro* ante Σαβίνων inſerendum ὑπὸ τῶν, hoc ſenſu; *donec ipſe à Sabinis per latera trajectus deficientibus viribus cecidit. Sylb.* Locus è *Cod. Vat.* optime conſtituitur hoc modo: ἰλυὸς ἀφ' ἑτέρας πλευρᾶς σὺν ἰλύι, ἣ δυνάμεως ὑπολειπούσης, ἔπεσον. *h* Ἐγένετο *Vat.* *i* Ἀπηλαύνοντο *Vat.* *k* Αὐτοῖς ἀπραφρῦς, ἢ τὰ *Vat.* *l* Poſt τραύματος aſteriſcum etiam habet *Ed. Steph.* Verum (inquit *Sylb.*) ſi ejus loco ponamus verbum ἔσχε, perfecta erit & ſtructura & ſententia, hoc modo: ὁ δὲ Ῥωμύλος (ἤδη γὰρ ἤδη οὐ τῷ τραύματος ἔσχε) εὐθυδρόμησε &c. Reperimus ἤδη γὰρ ἔσχε οὐ τῷ τραύματι in *Cod. Vat.* & in *Lapi* verſione, *jam enim recreatus erat ex caligatione illa, ſeque melius habebat ex vulnere.* Verum quum verbum ἔσχε ſtatim ſequatur, mallem cum *Stephano* aliud quiddam reponi. Vide *Stephani* Schediaſmata I. v. Sched. 26. *m* Ἐγίνετο τε *Vat.* *n* Τὴν ἐπὶ τοῖς μετωπολὼ *Vat.* *o* Μὴ γὰ pro μὲ γὰρ ſæpiſſime etiam apud *Pauſaniam* legitur. *Sylb.* *p* Ἐπὶ τοῦ ἀπροσδοκήτου φασὶν εἶδον *Vat.* *q* Τοῦ μὴ *Vat.* ſcil. ut regatur à ſubſtantivo μηχανὴ. *Sylb.* *r* Per τὴν πόλιν Capitolium intelligi exiſtimat *Perizo.* *s* Λύσει ἑαυτῶν *Vat.* *t* Hi δὴ αὐτοῖς εὐπετὴς legunt *Perizo* & *Caſaub.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *eras tamen eis non facilis in vallum reditus.* Verum (inquit *Perizo*) ſi per εὐπετὴς ἀναχώρησιν intelliges præcipitem ac proinde difficilem receptum, nihil mutandum. *u* Ἀπὸ ὑφυλῦ *Vat.* Putabam legendum πρηγυῦ. illis enim fugiendum erat per locum lutulentum, ut teſtatur *Plutarchus.* Mallem tamen ἀναχώρησιν, κατ' ὀφυλῦ. eleganter enim κατ' ὀφυλῦ dictum ut τῷ πρηνεῖ βάλλειν & τῷ πίπτειν, & libro quinto κατ' ὀφυλῦ πολὺ εἰκῆτην ἐπιπλέων. *Caſ.* * Illi vero conſuetudine urgentes hoſtes. *Lapus.* Qui vero fugientes intra mœnia compellebant. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

eos è loco ſuperiore & per viam cavam hoſtes perſequebantur: atque in hac fuga ingens eorum cædes facta. Quum igitur ita illo die æquo marte certaſſent, & in caſus inopinatos utrique incidiſſent, ſole jam ad occaſum vergente, dirempti ſunt.

XLIV. ¶ Diebus vero ſequentibus Sabini conſultare cœperunt, utrum copiæ domum eſſent reducendæ, agro hoſtili pro viribus vaſtato, an novus exercitus domo eſſet accerſendus, & in bello conſtanter perſeverandum, donec præclariſſimum finem victores ei imponerent. Grave enim illis videbatur, cum dedecore re infecta redire; & manere, re nulla ſibi ſuccedente ut ſperaverant. De compoſitione vero cum hoſtibus agere (qua ſola ratione exiſtimabant ſe honeſte bello liberari poſſe) non ſibi potius quam Romanis convenire arbitrabantur. Romani vero, non minus quam Sabini, imo etiam magis hærebant, dubitantes quidnam facturi eſſent. Neque enim mulieres reddere volebant, neque retinere: rati ex altero quidem hoc ſequuturum, ut victos ſe faterentur, & quævis alia imperata facere cogerentur: ex altero vero, ut multa & gravia viderent, & agri vaſtationem, & juventutis fortiſſimæ cædes; &, ſi de amicitia & *pace* cum Sabinis egiſſent, ſe nullas æquas conditiones impetraturos arbitrabantur, cum ob alias multas cauſſas, tum vero præcipue, quod in ſuperbo hoſte nihil moderati, ſed omnia gravia ſint erga adverſarium, qui ſe

XLV. ad comitatis officia convertit. ¶ Dum autem hæc utrique ſecum cogitantes, & neutri aut initium prælii facere aut de pace agere audentes, multum tempus terunt, Romanorum uxores quæ ex gente Sabina erant (quarum cauſſa bellum illud conflatum fuerat) * quum in unum locum remotis viris convenirent, & inter ſe colloquutæ fuiſſent, decreverunt utroſque ad fœdus & amicitiam invitare. Quæ autem hujus rei auctor fuit, & quæ iſtud conſilium mulieribus illis dedit, Herſilia vocabatur, quæ genere non obſcuro inter Sabinos erat. Hanc autem alii ajunt, jam nuptam, cum aliis puellis tanquam virginem raptam fuiſſe: ſed qui proxime ad veritatem accedunt, eam ſponte cum filia in urbe remanſiſſe tradunt; raptam enim fuiſſe illius quoque filiam unicam. Quum igitur hæ mulieres hoc conſilium iniiſſent, in ſenatum venerunt; &, impetrata dicendi copia, prolixa oratione ſunt uſæ, petentes ut ſibi cum eorum venia ad cognatos exire liceret: dicebant enim ſe in certiſſimam ſpem veniſſe duas illas gentes in unam contrahendi & amicitiæ inter utramque conciliandæ. Hæc quum audiſſent regis adſeſſores, vehementer lætati ſunt, & exiſtimarunt in rebus perplexis ſolam hanc eſſe rationem qua inde ſe expedirent. Poſtea tale ſenatuſcon-

καθυφηλῶ τι χωρίον ἡ ἀφ' κοίλης ὁδῦ διακομιδούσης, ἡ ὁ πολὺς αὐτῶν φόβος ὀπίσω ζώντων γίνεται τῇ τροπῇ. ἐκείνων μὲν οὖν ἡμέραν ὅλην ἀγχεμάλους ἀγωνισάμενοι ἡ εἰς τύχας πολλὰς ἀμφότερα χωρήσαντες, ἡλίου δὲ καταφερῆ ὄντος ἤδη, διεῤῥάγησαν.

Τῇς δ' ἑξῆς ἡμέρας οἵ τε Σαβῖνοι ὁ βουλὴν ἐγίνοντο πότερα χρήσωνται ἐπ' οἴκου τοῖς δυνάμεσι, ὅσα δύναται ἡ χώρας ἢ πολεμίων κακώσαντες, ἢ [a] πρεσβευσαμένων φραπὰν ἑτέραν οἴκοθεν, ἡ πρεσμείνωσι λιπαρῶντες ἕως τὸ κάλλιστον [b] ὑπεθήσουσι τῷ πολέμῳ κράτος. πονηρὸν δὲ αὐτοῖς ἡ τὸ ἀπράγμονα μετ' αἰχμῆς ἢ ἀπρεφάκτου ἀναχωρήσεως ἐφαίνετο εἶναι, ἡ τὸ μένειν, σθένους σφίσι χωρῆσος κατ' ἐλπίδα. [c] συμβάσεως δὲ περὶ πρὸς Ῥωμαίους ἁπλῶς ἐδόκουν εἶναι μόνῳ εὐπρεπῆ ἡ πολέμου ἀπαλλαγὴν, ἐφ' ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ Ῥωμαίοις ἁμύσθην ἀποβαλόμενον. Ῥωμαῖοι δὲ σθένει ἦτσον, ἀλλὰ ἡ μᾶλλον τῶν Σαβίνων εἰς πολλὴν ἀπορίαν ἐνέπιπτον ὅ, τι χρήσαιντο τοῖς πεφάγμασιν. ὅτε μὲν ἀποδιδόναι τὰς γυναῖκας ἠξίουν, ὅτε κατέχειν· τῷ μὲν ἧττων ὁμολογουμένῳ ἀκολουθεῖν οἰόμενοι, ἡ ἀναγκαῖον σφίσιν ἐσόμενον πᾶν ὅ,τι ἂν ἄλλο ὑπειλήφωσιν ἐπονομάζειν· τῷ δὲ πολλὰ ἡ δεινὰ ὑπιδεῖν, χάρας τε προθυμένης ἡ νεότητα τῆς κρατίστης ἀπολλυμένης· περὶ φιλίας τε εἰ ἁμιλλήσαιντο πρὸς Σαβίνους, σθένους ἐπελάμβανον τεύξεσθαι ἢ μετρίων, ἁπὸ πολλὰ μὲ καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' ὅτι [d] τῆς αὐθαδείας ἡ μετρίότης γίνεται πρὸς τὸ ἀντίπαλον ὑπὸ δεισιδαίμονος, ἀλλὰ βαρύτητος. Ἐν ᾧ δὲ ἀμφότερα ταῦτα ἁμιλλώμενοι, ἡ ὅτε μάλιστα ἄρχειν τολμῶντες, ὅτε περὶ φιλίας ἁμιλλώμενοι, [e] παρεῖναι ἢ χρόνον, αἱ τῶν Ῥωμύλων γυναῖκες αἱ τῶν Σαβίνων ἐτύγχανον ὖσαι γένος, δι' ἃς ὁ πόλεμος [f] εἰσῆκτο, συνελθοῦσαι δίχα ἢ ἀνδρῶν εἰς ἓν χωρίον, ἡ λόγον [g] ἑαυταῖς δοῦσαι, γνώμην ἐποιήσαντο συμβατηρίων ἄρξαι πρὸς [h] ἀμφοτέρους λόγων. ἡ δὲ τοῦτο [i] ἡγησαμένη τὸ βούλευμα ταῖς γυναιξὶν, [k] Ερσιλία μὲ ἐκαλεῖτο, γένος δὲ [l] οὐκ ἀφανὲς ὂν Σαβίνοις. ζωύτην δ' οἱ μὲν φασι γεγαμηκέναι ἤδη σὺν ταῖς ἄλλαις ἁρπασθῆναι κόρην ὡς παρθένον· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, ἐκδοθῆναι λέγουσι μὴ γνησίως· ἁρπασθῆναι γὰρ δι' κρείττονος μονογενῆ. ὡς δὲ ζωύτην ἔσχον τὴν γνώμην αἱ γυναῖκες, ἦσαν ὅτι τὸ συνέδριον, ἡ τυχοῦσαι λόγου μακρὸς [m] ἐξέτεινον δυσωπήσεις, ὅπως ἀξιωθῶσι λαβεῖν ἢ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐξόδους, πολλὰς ἡ ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχειν λέγουσαι περὶ τοῦ συνάξειν εἰς ἓν τὰ ἔθνη, ἡ ποιήσειν φιλίαν. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ συνεδρεύοντες πρὸς βασιλεῖ, σφόδρα τε ἠγάσθησαν, [n] ἡ πόρον οὐ ἀμηχάνοις πράγμασι τοῦτον ὑπέλαβον εἶναι μόνον. γίνεται δὲ μὴ τοῦτο

[a] Grammaticorum regulæ poſtulant πρεσβευσαμένων & πρεσμενῶσι. *Sylb.* [b] Ἐπιθήσουσι *Vat.* [c] Syntactica norma exigit συμβάσεις, ut ſit *congreſſus*. niſi malis τὸ δὲ συμβάσεων πάσι ἁπλῶς ἁπλῶσαι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τὸ ἁπλῶσαι. quod flagitat συμβάσεων δὲ πάσι. [d] Etiam hic *Thucydidem* imitatur. ponit enim αὐθάδης pro perſona. *Cuſ.* [e] Τὸν χρόνον παρελθεῖν, pro *occaſiones rerum gerendarum eximere*, legitur etiam apud *Demoſth. Sylb.* Legendum παρῆλκε. eſt enim παρέλκειν *protrahere tempus*, ut apud *Thucyd.* lib. Ψ. *Cuſ.* In *Cod. Vat.* παρῆλκε δ' χρόνον, αἱ Ῥωμύλου γυναῖκες, ὅσαι τῶν Σαβ. &c. [f] Συνεστήκει *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *H. Steph.* [g] Ἐαυτῆς perperam in *Ed. Steph.* [h] Ἀμφοτέρους αὐτὰς λόγων *Vat.* [i] Dionyſium vel εἰσηγεσαμένη pro ἡγησαμένη ſcripſiſſe, vel τοῦτο τὸ βούλευμα cum ἐγνωκυῖα junxiſſe exiſtimo. prius tamen malim, tum quod facilior ſit mutatio, tum quod illo potius quam hoc modo eum loqui animadverterim. *Steph.* [k] Ερσίλια ubique in *Cod. Vat.* Ερσιλία apud *Suidam.* [l] Οὐκ ἀφανὲς τὸ σὺ Σαβίνοις *Vat.* atque ita *H. Steph.* ex conjectura. [m] Ἐξήτουν δυσωπήσεις *Vat.* [n] Καὶ πόρον εἶναι τὸ ἀμηχάνοις *Vat.*

* Convenientes ſine viris in quendam locum & conſilia conferentes, in ea fuere ſententia, ut verba ipſæ de reconciliatione apud utroſque inciperent. *Lapus.*

[a] Deeſt

τοῦτο δόγμα τοιόνδε βουλῆς, ὅσαις τῶν Σαβίνων γένους ἦσαν ἔχουσαι τέκνα, ζώντας ἐξουσίαν εἶναι καταλιπούσας τὰ τέκνα παρὰ τοῖς ἀνδράσι, πρεσβεύειν εἰς τοὺς ἰδίους ὅσαις δὲ πλείονα παῖδων μητέρες ἦσαν, ἐπάγεσθαι μοῖραν ἐξ αὐτῶν ὁποσηνοῦν, καὶ παρέξειν ὅπως [a] ἂν εἰς φιλίαν συνάξωσι τὰ ἔθνη. μετὰ τοῦτο ἐξῆσαν ἐσθῆτας ἔχουσαι πενθίμους, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα νήπια ἐπαγόμεναι. ὡς δ' εἰς τὰ χάρακα τῶν Σαβίνων παρῆλθον ἀδυρόμεναι καὶ προσαπτόμεναι τοῖς ἁπάντων γόνασιν, πολὺν οἶκτον ἅπασιν ὁρώντων ἐκίνησαν, καὶ τὰ δάκρυα κατέσχειν οὐδεὶς ἰσχυὸς ἦν. συναχθέντος δὲ αὐταῖς τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβύτων, καὶ κελευσάντος τοῦ βασιλέως ὑφ' ὧν ἦκουσι λέγειν, ἡ τοῦ βουλεύματος ἄρξασα, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσα τῆς πρεσβείας Ερσιλία, μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δέησιν, ἀξιοῦσα χαρίσασθαι τοῖς δεομέναις

111 ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, δι' ἃς ἐξενήνεχθαι τὸν πόλεμον ἀπέφαινον· ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ Ἀθηναῖοι, τὰς ἡγεμονίας αὐτῶν συνελθόντας, ἐφ' ἑαυτῶν [c] διομολογήσεσθαι, [d] πρὸς τὰ κοινῇ συμφέροντα ὁρῶντας. [e] Τοσαῦτα εἰποῦσα [f] πρόπεσον ἅπασα τῶν τοῦ βασιλέως γονάτων ἅμα τοῖς τέκνοις, καὶ διέμενον ἐρριμμέναι [g] πέως ἀνέσχησαν αὐτὰς ἐκ τῆς γῆς οἱ παρόντες, ἅπαντα ποιήσειν τὰ μέτρια καὶ δυνατὰ ὑποσχόμενοι. μεταπεσόμενοι δὲ αὐτὰς ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτούς, ἔκριναν ποιεῖσθαι τὰς Ἀθηναίας. καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν ἐκεχειρίαι μὲν πρῶτον· ἔπειτα συνελθόντων τῶν βασιλέων, συνθῆκαι περὶ φιλίας. ἐν δὲ τοῖς συνομολογηθεῖσι τοῖς ἀνδράσι, περὶ ὧν τοὺς ὅρκους ἐποιήσαντο, τοιάδε· βασιλέας μὲν εἶναι Ρωμύλον, Ρωμύλον καὶ Τάτιον, ἰσοψήφους ὄντας, καὶ τιμὰς καρπουμένους ταῖς ἴσαις· κρατεῖσθαι δὲ τῆς μὲν πόλιν ὑπὸ τοῦ κτίσαντος τὸ αὐτὸ φυλάξασαν ὄνομα, Ρώμην· καὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῇ πολιτῶν, Ρωμαῖον, ὡς πρότερον· τοὺς δὲ σύμπαντας ὑπὸ τῆς Τατίου πατρίδος κοινῇ προσαγορευομένους κλήσει, Κυρίτας πολιτεύειν δὲ τοὺς βουλομένους Σαβίνων ἐν Ρώμῃ, ἱερά τε συνεσταμένης, καὶ εἰς φυλὰς [h] καὶ φράτρας ὑποδεχθέντας. ταῦτα ὀμόσαντες καὶ βαμοὺς ὑπὸ τοῖς ὅρκοις ἱδρυσάμενοι καὶ μέσην μάλιστα τὴν καλουμένην ἱερὰν ὁδόν, [i] συνεκάθησαν ἀλλήλοις, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ἡγεμόνες ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου. [k] Τάτιος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς [l] ἄνδρες τῶν ἀφανεστάτων ἐπέμενον ἐν Ρώμῃ, καὶ τιμὰς ἔσχον ἃς τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐκαρπώτο γένος, [m] Οὐόλεσος Οὐαλέριος, καὶ [n] Τάλλος Τύρριος ὑπίλησιν, καὶ τελευταῖος [o] Μέτιος Κύρτιος, ὁ τὴν λίμνην σὺν τοῖς ὅπλοις διανήξάμενος, οἷς παρέμενον [p] ἑταῖροί τε συγγενεῖς καὶ πελάται, καὶ ὑπήκοοι [q] ἀριθμῷ οὐκ ἐλάττους.

Καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων, ἔδοξε τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπειδὴ πολλὰ ὑπέδραμεν εἰς ἔχλυν πλῆθος [r] ἐλλιπές,

sultum factum est, ut quotquot gentis Sabinæ liberos haberent, his liceret, relictis filiis apud maritos suos, legationem ad suos gentiles obire: quæ vero plurium liberorum essent matres, secum adducerent eorum partem quantamcunque voluissent, & darent operam ut inter has gentes amicitiam conciliarent. Postea egressæ sunt veste lugubri indutæ, & earum nonnullæ infantulos secum ferentes. Quum autem ad Sabinorum castra venissent lugentes, & ad omnium genua se prosternentes, magnam hominibus ipsas spectantibus misericordiam commoverunt, neque quispiam lachrymas continere potuit. Et concilio ex senatus primoribus earum caussa convocato, rege jubente eas adventus sui caussam exponere, tunc Hersilia, illius consilii auctor & ejus legationis princeps, prolixa & ad affectus movendos composita oratione usa est: suppliciter petens ut sibi, quarum caussa hoc bellum susceptum esse dicebant, deprecantibus pro viris pacem concederent. Quibus vero conditionibus bellum esset dirimendum, ipsos duces in unum coëuntes pro arbitrio decreturos, ad communem utilitatem spectantes. ¶ Atque his dictis omnes una cum suis liberis ad regis genua acciderunt, & prostratæ jacuerunt, donec qui aderant eas è terra erexerunt, promittentes se facturos omnia quæ æqua essent & quæ fieri possent. Ac mox, quum eas ex concilio excedere jussissent, consultatione inter se habita, pacem faciendam esse decreverunt. Ac primum quidem induciæ inter has gentes factæ: deinde, regibus coëuntibus, amicitia etiam facta & fœdus ictum est. Quæ vero illi inter se pacti fuerunt, & quorum confirmandorum caussa jusjurandum interposuerunt, hæc sunt: ut Romulus & Tatius essent Romanorum reges, pari potestate & pari honore fruentes: urbs vero vocaretur à conditore, idem Romæ nomen servans; & unusquisque civis Romanus, ut ante, appellaretur: sed universi à Tatii patria, communi appellatione comprehensi, Quirites vocarentur: & qui de Sabinis vellent Romæ degerent; &, communicatis utrinque sacris, in tribus & curias distribuerentur. Hæc quum jurassent, & aras ad fœdus faciendum erexissent in media ferme via, quæ sacra vocatur, permixti inter se sunt, atque cæteri duces cum copiis domum redierunt. Sed Tatius rex & cum eo tres viri illustrissimi Romæ remanserunt, & honores habuerunt, quibus eorum posteritas adhuc fruitur; sc. Valerius Volesus, & Tallus cognomine Tyrannus, & postremus Metius Curtius, qui armatus paludem trajaverat? quibuscum permanserunt & alii cognati & clientes, non inferiores numero ipsis indigenis.

Romulus Romanorum REX I.

XLVI.

¶ Rebus autem compositis, visum est regibus, quando ipsa multitudo non parum crevisset,

XLVII.

a Deest Vat. b Οδυρόμεναι τε Vat. c Διομολογήσεσθαι Vat. & Ed. Steph. d ἐπὶ τὰ κοινῇ συμφέροντα Vat. e Τοιαῦτα Vat. f Nota variationem, πρόπεσον τῶν τῦ βασιλέως γονάτων, quum paullo supra dixerit, αὐτοπροσώπους τῶν ἀνδρῶν γόνασι. Sylb. g Τίνες pro ἵνα positum, ut supra aliquoties. Sylb. Sed in Cod. Vat. int. h Καὶ εἰς φράτρας Vat. i Συνεκάθησαν Vat. k Τίτος Vat. l Τῶν οἴκοι ἀφανεστάτων Vat. m Lapis habet Volesus, unde v, ut etiam Liv. l. 2. c. 16. ubi Sigonius pro Volesus legit Volesus ex Capitolinis lapidibus & Festi lib. 13. Sylb. n Τάλλος in Lapi Cod. o Μέτιος Vat. ut supra. p Ἑταῖροί τε, καὶ συγγενεῖς Vat. q In Ed. Steph. non distinguitur post πλῆθος, sed συγγενεῖς. r Ἀναπλῆρες Vat. s Η πόλις ἀνάπλεως Vat. quod desiderari suspicatus est Sylb.

Fœdus inter Romanos & Sabinos

Romulus Romanorum REX I.

visset, duplicare patriciorum numerum, allectis in eum ordinem præter illustrissimas familias totidem de colonis novis quot erant priores, quos & ipsos patricios vocarunt: ex quibus centum viros curiarum suffragiis creatos ad veterem senatorum numerum addiderunt. Atque in his quidem fere omnes historiæ Romanæ scriptores consentiunt: sed pauci quidam de numero adscriptorum senatorum variant. non enim centum, sed quinquaginta in Senatum allectos fuisse asserunt. De honoribus autem quos reges mulieribus dederunt, quod inter se amicitiam conciliassent, inter omnes Romanos scriptores non convenit. Eorum enim alii tradunt reges cum alia multa magnaque mulieribus largitos, tum etiam curias (quæ erant triginta, ut dixi) de ipsarum nomine nominasse: tot enim fuisse mulieres quæ legationem obierant. Sed Terentius Varro hac in parte illis non assentitur; asserens jam multo ante à Romulo hæc nomina curiis imposita fuisse, quum primum multitudinem divisit, partim quidem ab ipsis ducibus desumpta, partim vero ab antiquis patriis: mulieres vero quæ legationem obierant, fuisse non triginta, sed quingentas & triginta, tribus demptis. Et existimat verisimile non esse, reges tot mulieribus honorem ereptum paucis quibusdam solis concessisse. Sed hæc neque silentio præterire, neque prolixiore, quam par erat, oratione

XLVIII. persequi visum est mihi. ¶ De Curibus autem, ex qua urbe Tatius ejusque socii venerant (ipsa enim narratio postulat, ut de his etiam, qui & unde essent, dicam,) hæc accepimus. In agro Reatino, quo tempore Aborigines eum tenebant, virgo quædam indigena, clarissimo genere prognata, choreas ducens in templum Enyalii ingressa est. Enyalium autem Sabini, & Romani ab illis edocti, Quirinum appellant: nihil tamen certi afferre possunt, utrum sit Mars; an alius quis, qui eosdem honores habeat. Alii enim arbitrantur de uno deo bellicorum certaminum præside utrumque nomen dici: alii vero, hæc nomina duobus diis bellatoribus tribui. Illa igitur puella in templo hujus dei saltans, repente divino numine afflata est; &, relicta chorea, in dei adytum se cursu proripuit: deinde (ut omnes credunt) à deo compressa & gravida facta peperit filium nomine Modium, cognomine Fabidium; qui, quum ad virilem ætatem perveniisset, formam non humanam sed divinam habebat, & omnium in rebus bellicis clarissimus fuit; eumque cœpit desiderium urbis de suo nomine condendæ. Coacta igitur magna accolarum manu, perexiguo temporis spatio urbem, cui nomen

διπλάσιον τῶν πατρίων ποιῆσαι τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν, πεντακοσίους καταλέξαντα, σὺν τοῖς ἐπιφανεστάτοις οἴκοις ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπουσιάρτοις ἴσους τοῖς πρώτοις γενέσθαι, οὓς ἐκάλεσαν πατρικίους· ἐξ ὧν ἑκατὸν ἄνδρας, οὓς αἱ φρήτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις βουλευταῖς προσγράψαι. [b] περὶ μὲν τούτων ὀλίγοι δ' εἰσὶν πάντες οἱ συγγράψαντες τὰς Ρωμαϊκὰς ἱστορίας συμφωνήσαντες· ὀλίγοι δέ τινες περὶ τοῦ πλήθους τῶν προσκαταγραφέντων βουλευτῶν διαφέρονται. οὐ γὰρ ἑκατὸν, ἀλλὰ πεντήκοντα τοὺς ἐπισυλλόγους εἰς τὴν βουλὴν ἀποφαίνουσι γενέσθαι. περὶ δὲ τῆς τιμῆς ἃς ταῖς γυναιξὶν οἱ βασιλεῖς ἀπέδοσαν, ὅτι συμήγαγον αὐτοὺς εἰς φιλίαν, οὐκ ἄπαντες [c] οἱ Ρωμαίων συγγραφεῖς συμφέρονται. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν γράφουσι τά τε ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα δωρήσασθαι ταῖς γυναιξὶ τοὺς ἡγεμόνας, καὶ δὴ καὶ τὰς φερούσας τελάκοντα ὕσας, ἑκατὸν ἕρμιν ἐπωνύμους τῶν γυναικῶν ποιῆσαι. τοσαύτας γὰρ εἶναι γυναῖκας τὰς ἐπισφρισθυσαμένας. [d] Οὐάρρων δὲ Τερέντιος τοῦτ' αὐτοῖς τὸ μέρος οὐχ ὁμολογεῖ, [e] παλαίτερόν τι λέγων ἐν ταῖς κυρίαις τεθῆναι τὰ ὀνόματα ὑπὸ Ρωμύλου, καὶ τὴν πρώτην τῶν πλήθους ἀφόρισιν, τοὺς μὲν ἀπ' ἀνδρῶν ληφθέντα ἡγεμόνων, τοὺς δ' ἀπὸ [f] πάντων· τοὺς δ' ὅτι τὴν πρεσβείαν ἐξελθοῦσας γυναῖκας ὑ τελάκοντα εἶναί φησιν, ἀλλὰ [g] πεντακοσίας καὶ τελάκοντα τριῶν δεούσας· οἴεταί τι δὲ εἰκὸς εἶναι τοσούτων γυναικῶν τιμὴν ἀφελομένους τοὺς βασιλεῖς, ὀλίγας ἐξ αὐτῶν δῶναι μόνας. ἀλλ' ὁπότερ μὲ τούτων ὅτι μηδένα ποιησαμένου λόγον, ὅτι πλείους χάριν τῶν ἱκανῶν ἐφαίνετό μοι. Περὶ δὲ τῆς Κυρίτων πόλεως, ἐξ ἧς οἱ περὶ τὸν Τάτιον ἦσαν· ἀπαιτεῖ γὰρ ἡ δήλωσις καὶ περὶ τούτων, ὅστινες καὶ ὁπόθεν ἦσαν, εἰπεῖν· τοσαῦτα προσαναλώσομεν. ἐν τῇ Ρεατίνῃ χώρᾳ, καθ' ὃν χρόνον Αβορίγινες αὐτὴν κατεῖχον, παρθένος τις εὐπρεπὴς τὴν πρώτην γένους εἰς ἱερὸν ἦλθεν Ενυαλίου χορεύσασ· τὸν δ' Ενυάλιον οἱ Σαβῖνοι, καὶ παρ' ἐκείνων [h] οἱ Ρωμαῖοι μαθόντες, [i] Κυρῖνον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τὸ ἀκριβὲς, εἴτε Αρης ἐστὶν, εἴτε ἕτερός τις [k] ὁμοίας Αρῃ τιμὰς ἔχων. οἱ μὲν γὰρ, ἑνὸς οἴονται δεῖν πολεμικῶν ἀγώνων ἡγεμόνος ἑκάτερον τῶν ὀνομάτων [l] καταμοιρῆσθαι· οἱ δὲ, καὶ [m] δυοῖν τούτοιν δαιμόνων πολεμικῶν τὰ ὀνόματα. ὁ δὲ θεὸς τῷ τεμένει χορεύσασα ἡ παῖς ἔνθεος ἄφνω γίνεται, καὶ καταλιποῦσα τὸν χορὸν, εἰς τὸ σηκὸν εἰσπέτεται τοῦ θεοῦ. ἔπειτα ἐγκύμων οὐκ οἶδ' [n] ὁπόθεν, ὡς ἅπασιν ἐδόκει, γενομένη, τίκτει παῖδα, [o] Μόδιον ὄνομα, Φαβίδιον ἐπίκλησιν· ὃς ἀνδρωθεὶς μορφήν τε ὑπὲρ κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ δαιμόνιον ἴσχει, καὶ τὰ πολέμια πάντων γίνεται λαμπρότατος· καὶ αὐτὸς εἰσπράττεται πόθος οἰκίσαι πόλιν ἀφ' ἑαυτοῦ. συναγαγὼν δὲ χεῖρα πολλὴν τῶν περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἰκούντων, ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ κτίζει τὰς κα-

[a] Fortasse legendum πατρίων: ut sensus sit, veteres senatores dictos fuisse patres, novitios vero patricios. aut v. 4. legendum οἳ καὶ πάντες ἀπάλλουσι πατρίκιοι, cui lectioni favent quæ infra narrantur p. 123. Sylb. [b] Περὶ μὲν οὖν Vat. [c] Deest Vat. [d] Videtur dicendum potius Τερέντιος δὲ Οὐάρρων ut alibi. Port. [e] Παλαίτερόν τι Vat. Pro τι legendum ἐν vel ἔν, expuncta seq. præpositione ἐν. Sylb. Vel pro ὁ reponendum ἐν, vel certe tollendum? Port. [f] Πάντων agnoscit etiam Lapi versio: at Gelenius legit ἢ πάλαι πατρικίους, ἀ veteribus patriis. quam lectionem etiam sequutus est Port. [g] Πεντακοσίων τε καὶ τριῶν. Vat. Πεντακοσίων καὶ τριῶν ἐλάσσους. Sylb. [h] Ομοίως Vat. [i] Κυρίνιον Vat. [k] Δύο Vat. [l] Sub pro διὰ μέρους habet Cod. Vat. [m] Μόδιον ὄνομα. Sylburgius legendum censet Fortun. atque in errore Dionysium versari, dum ex jurisjurandi formula ME-DIUS-FIDIUS (quæ vel Deum Fidei Præsidem, vel Herculem Jovis Filium respicit,) existimavit illius nomen fuisse Modium, cognomen vero Fidium. Vide Fam. Nardi Rom. Vet. l. 4. c. 6. Vossii Etymolog. v. ME-DIUS-FIDIUS. & Olaï Borrichii Dissert. de Antiqua Rom. urbis facie.

[a] Κυρῆτ

λυμβύας. [a] Κίρνας ἐς μὲν τινὰς ἱστορῆσιν, ὅτι ἐκ Δαίμονος, ἐξ ἧς γενέσθαι αὐτὸν λόγος ἔχει, τὸ νόμισμα τῇ πόλει θέμενος· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, ὅτι ἀπ' ἀρχμῆς. Κίρνας γὰρ οἱ Σαβῖνοι τὰς ἀρχμὰς καλοῦσιν. Ταῦτα μὲν οὖν Τερέντιος Οὐάρρων γράφει. [b] Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεὺς Ὀμβρικῶν ἐθνῶν, αὐτογενεῖς ἱστορεῖ τὸ μὲν πρῶτον οἰκῆσαι περὶ τὴν καλουμένην Ρεατίνην· ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ Πελασγῶν ἐξελαθέντας, εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν γῆν, ἔνθα νῦν οἰκοῦσιν· καὶ μεταβαλόντας ἅμα τῷ τόπῳ τὸ νόμισμα, Σαβίνους ἐξ Ὀμβρικῶν προσαγορευθῆναι. Κάτων δὲ Πόρκιος τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναί φησι [c] ὅτι Σαβῖνος ἦν Σάγκου, Δαίμονος ἀπόγονος. τοῦτον δὲ [d] Σάγκον ὑπό τινων Πίστιον [e] καλεῖσθαι Δία. πρώτην δ' αὐτοῖς οἴκησιν ἀποφαίνει γενέσθαι κώμην τινὰ καλουμένην [f] Τεστρίναν, ἀπὸ πόλεως Αμιτέρνης κειμένην· ἐξ ἧς ὁρμηθέντας [g] τότε [h] τοὺς Σαβίνους εἰς τὴν Ρεατίνην ἐμβαλεῖν, Αβοριγίνων [i] ἅμα κατοικούντων, καὶ πόλιν αὐτῶν [k] ἐπιφανεστάτην [l] Κοτύνας πολέμῳ χειρωσαμένους καθελεῖν. ἐκ δὲ τῆς Ρεατίνης ἀποικίας ἀποστείλαντας ἄλλας τε πόλεις κτίσαι πολλὰς, οἳ αἷς οἰκεῖν [m] ἀπειλήφασι, καὶ δὴ καὶ τὰς τεσσαρακομένας Κυρεῖς· χώραν δὲ καλεῖσθαι τὴν μὲν Ἀδριατικῆς θαλάττης ἀπέχουσαν ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ ἑξακοσίους σταδίους, τὴν δὲ Τυρρηνικῆς πεντακοσίους τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίοις· μῆκος δὲ αὐτῆς εἶναί φησιν ὀλίγῳ μεῖον [n] χιλίων σταδίων. ἔστι δέ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῶν Σαβίνων οἰκιστῶν ἱστορίας ὀπτακαιδεκάτους λεγόμενος λόγος· ὡς Λακεδαιμονίων ἀποικησάντων αὐτοῖς, καθ' ὃν χρόνον ὀπτηκοπεύων Εὔνομον [o] ἀδελφιδοῦν Λυκοῦργος ἔθηκε τῇ Σπάρτῃ τοὺς νόμους. ἀχθομένους γάρ τινας τῇ συλλεγείσῃ [p] νομοθεσίᾳ, καὶ ἀφεστάναι ἀπ' [q] ἄλλων, οὐχὰς τὸ παλαιὸν ἐκ [r] πόλεως. ἔπειτα δὲ μετὰ πελάγους πολλοῦ φερομένους, εὔξασθαι τοῖς θεοῖς· πόθον γάρ τινα ὑπελθεῖν αὐτοὺς ὁποιασδήποτε γῆς· εἰς ἣν ἂν ἔλθωσι πρώτην, ἐν αὐτῇ [s] καθιδρῦσαι. καταχθέντας δὲ [t] Ἰταλίας [u] περὶ τὰ καλούμενα [v] Παμπτίνα πεδία, τό, τε χωρίον ἐν ᾧ πρῶτον ὥρμισαντο, [w] Φερωνίδα ἀπὸ τῆς πελαγίου φορήσεως ὀνομάσαι· καὶ θεᾶς ἱερὸν ἱδρύσασθαι [x] Φερωνίας, ᾗ τὰς εὐχὰς ἐποιοῦντο· ἦν νῦν, ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος, [y] Φαρωνίαν καλοῦσιν. οἰκεῖσθαι δ' ὑπ' ὀλίγων αὐτοῖς τινας, συνοίκους τοῖς Σαβίνοις γενέσθαι· καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ τῶν νομίμων [z] τοῖς Λακωνικοῖς, μάλιστα δὲ τὸ φιλοπόλεμόν τε καὶ [a] τὸ λιτοδίαιτον, καὶ τὸ φειδωλὸ πάλαι τὰ ἔργα τοῦ βίου σκληρόν. τοσαῦτα μὲν δὴ τῶν Σαβίνων γένους ἔχοντα ἱκανά.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον καὶ Τάτιον τήν τε πόλιν αὐξῆσαι ἐποίουν μείζονα, προσθέντες ἑτέροις αὐτῇ δυσὶ λόφοις, τόν τε Κυείριον καλούμενόν καὶ τὸν [b] Καίλιον· καὶ διελόμενοι τοὺς οἰκήσους κεχωρισμένους, διεῖλον οἰκεῖν τοῖς ἰδίοις ἑκάτερον χωρίοις ἐποίουν. Ῥωμύλος μὲν τὸν [c] Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸν Κύρεις in Ed. Steph. Græcis auctoribus etiam singulari numero Κύρις sive Κυεὶς, Latinis plurali semper efferitur. [b] Hic locus Casaubono de mendo suspectus, qui fatetur se nescire quam recte dicatur ipse Zenodotus συγγραφεὺς τῶν Ὀμβρικῶν ἐθνῶν. Portus quidem hoc modo legit, Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεὺς, Ὀμβρικῶν ἐθνῶν αὐθιγενῶν ὄντων, &c. [c] Ita edidit Sylb. Exst Σαβῖνος τοῦ Σάγκου R. Steph. Exst Σαβῖνος τοῦ Σάγκου in Notis malit Sylb. Vide Annot. [d] Ita Sylb. Σάγκον in Ed. Steph. pro quo nonnulli Σάβινον (ut apud Dionysium l. 4.) & v. pr. Σάβινον reponendum censent. [e] Καλεῖσθαι τὸν Δία Vat. [f] Τερσίναν Vat. Vat. & Lapi Cod. Utra lectio præferenda sit, plane incertum. [g] Deest in Ed. Steph. [h] Omittit Vat. [i] Pro ἅμα videtur substituendum adverbium αὖτις, id est αὖθις, vel simile. Sylb. [k] Κενλίαν malint Glareanus & Casaubon. atque ita legisse visus est Lapus. [l] Λυκίνους Vat. quod & Gelenio placuit & Porto. [m] Σπεῦδαν χώραν Vat. [n] Χιλιοστάδιον Vat. [o] Abfunt à Cod. Vat. & Lapi versione. [p] Larini sine n efferre solent, & quandoque inserunt p loco m. [q] Φυγόντων Vat. & Dionys. alibi. [r] Φερωνίας Vat. [s] Φερώνιον Vat. [t] Abest Vat. [u] Κίρνιον Vat. ubique. [x] Παλάτιον Vat. & Lapi Cod.

Cures, condidit; ut nonnulli produnt, à deo, ex quo eum ortum esse rumor erat, nomine urbi impositio: sed, ut alii scribunt, ab hasta. hastas enim Sabini vocant Cures. Atque hæc quidem Terentius Varro scribit. ¶ At Zenodotus Trœzenius historicus tradit, Umbrorum gentes indigenas primum quidem habitasse in eo agro, qui Reatinus vocatur; inde vero expulsos à Pelasgis in hunc agrum venisse, ubi nunc habitant; &, gentis nomine una cum ipsis sedibus mutato, Sabinos pro Umbris appellatos. At Porcius Cato nomen Sabinorum genti inditum fuisse ait à Sabino, filio Sanci, qui erat loci illius genius. Hunc autem Sancum à nonnullis vocari Dium Fidium. Primas autem eorum sedes asserit fuisse vicum quendam nomine Testrinam, situm prope urbem Amiternam: unde Sabinos profectos in agrum Reatinum irruptionem fecisse *dicit*, ubi tunc Aborigines simul habitabant; & Cotynas, urbem eorum nobilissimam, armis captam tenuisse. Ex agro autem Reatino coloniis missis, cum alias multas urbes condidisse, quas immunitas incolebant, tum etiam eam quæ Cures vocatur. Agrum autem occupasse distantem ab Adriatico mari circiter ducenta & octoginta stadia, à Tyrrheno circiter ducenta & quadraginta. Ejus autem longitudinem mille stadiis paullo minorem esse tradit. Est autem etiam alia opinio de Sabinis in illius regionis historiis. Ajunt enim, Lacedæmonios cum illis habitasse, quo tempore Lycurgus, tutor Eunomi fratris filii, leges Spartanis condidit. Nonnullos enim, illam legum severitatem molestè ferentes, & ab aliis secedentes, ex urbe omnino excessisse. Deinde, longo maris tractu enavigato, diis vovisse (desiderium enim qualiscunque terræ eos subiisse) quo terrarum primum appulissent, se ibi habitaturos. Delatos autem ad campos Italiæ, qui Pomentini vocantur, & agrum, quo primum appulerant, Feroniam vocasse, ab ipsa maris navigatione, in qua ipsis contigerat ut huc illuc ferrentur; & deæ Feroniæ templum erexisse, cui vota nuncuparant: quam jam, unius literæ immutatione, Faroniam vocant. Inde autem profectos nonnullos eorum cum Sabinis habitasse: & propterea multa eorum instituta esse Laconica, præcipue vero belli studia & frugalitatem, & in omnibus vitæ officiis duritiem. Atque hæc de Sabinorum origine sufficiunt.

Xenodotus Trœzenius nonnihil REX I.

XLIX.

L. Romulus & Tatius una imperant.

¶ Cæterum Romulus & Tatius statim urbem auxerunt, additis illi aliis duobus collibus, Quirinali & Cœlio: & divisis sedibus, ita ut aliæ ab aliis essent separatæ, utrique in propriis regionibus seorsum degebant. Romulus enim tenebat Palatium & montem Cœlium,

Romulus Romanorum REX I.

Cælium, is enim Palatio eſt contiguus: Tatius vero Capitolium, quod etiam ab initio occuparat, & collem Quirinalem. In planitie autem Capitolio ſubjecta, exciſa ſylva quæ in ea erat, & maxima ex parte ſtagno (quod propter illius loci concavitatem abundabat aquis, quæ de vicinis montibus eo confluebant) terra congeſta repleto, forum conſtituerunt, quo ad hanc uſque diem Romani utuntur. Et hîc habebant concilia, in Vulcani templo, quod parum ſupra forum eminet, de rebus ad rempublicam pertinentibus agentes. Et templa erexerunt, araſque conſecrarunt diis quibus in pugna voverant: Romulus quidem, Jovi Statori, ad portam quæ vocatur Mugonia, quæ à via ſacra ad Palatium ducit: quod deus ejus precibus exauditis exercitus fugam ſtitiſſet; &, ut ad vim propulſandam ſe converteret, effeciſſet. Tatius vero & Soli, & Lunæ, & Saturno, & Rheæ, præterea & Veſtæ, & Vulcano, & Dianæ, & Marti, & diis aliis, quorum nomina Græco ſermone efferre difficile eſſet: & in omnibus curiis Junoni Quiritiæ menſas dicavit, quæ ad hanc uſque ætatem exſtant. Annos igitur quinque ſimul regnarunt in nulla re diſcordes, quo temporis ſpatio communibus auſpiciis contra Camerinos expeditionem ſuſceperunt. Camerini enim, quum latrocinia exercerent, & eorum agros valde vaſtarent, non conveniebant tamen ad cauſſam dicendam, licet ſæpe evocati fuiſſent: quos quum acie viciſſent (cum illis enim conflixerant) & poſtea eorum urbe expugnata per vim cepiſſent, armis ſpoliarunt, & tertia agri parte mulctarunt: quem quum illi iterum infeſtarent, tertio die eductis copiis, & fuſis fugatiſque illis, res omnes eorum ſuis militibus diſtribuerunt; ipſis vero hominibus permiſerunt, ut quotquot vellent Romæ habitarent. Erant autem circiter quatuor millia hominum, quos in curias diſtribuerunt, & eorum urbem coloniam Romanam fecerunt. Albanorum autem colonia erat Cameria, multis annis ante Romam condita. Olim autem fuit Aboriginum valde nobile domicilium.

Cameria colonia Rom. fuſa.

LI. *Tatii interitus.*

¶ Sexto autem anno civitatis principatus ad unum Romulum rediit, exſtincto Tatio per inſidias, quas communi conſenſu Lavinienſium optimates ei tali de cauſſa ſtruxerunt. Quidam ex Tatii amicis cum prædatorum manu, facta in agrum Lavinienſem excurſione, multas res eorum rapuerant, & pecoris greges abegerant: horum autem qui opem tulerant, alios trucidarunt, alios ſauciarunt. Quum autem legati, ab illis qui injuriam acceperant, miſſi fuiſſent, & ſibi ſuum jus tribui poſtularent, Romulus æquum eſſe cenſuit ut maleficii auctores injuriam paſſis dederentur, ut ad ſupplicium abducerentur: at Tatius,

Καίλιον ὄρος. ἔτι δὲ τῷ Παλατίῳ προσοικεῖ. Τάτιος δὲ [a] τὸ Καπιτώλιον, ὅσον ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸν Κυιρίνιον ὄχθον. τὸ δ' ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ πεδίον, ἐκκόψαντες τὴν ἐν αὐτῷ πυκνὴν ὕλην, καὶ τὴν λίμνην, ἣν δι' ἀφθονίαν τοῦ χωρίου [b] ἐπλήθυνε τοῖς κατὰσον ἐκ τῶν ὀρῶν νάμασι, τὰ πολλὰ χώσαντες, ἀγορὰν αὐτόθι κατεσκέυασαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι χρώμενοι Ρωμαῖοι ἀφανιλῦσι· καὶ τὰς συνόδους ἐνταῦθα ἐποιοῦντο, ἐν Ηφαίστου χρηματίζοντες ἱερῷ, μικρὸν [c] ἐπανεστηκότι τῆς ἀγορᾶς. ἱερά τε ἱδρύσαντο καὶ βωμοὺς καθιέρωσε [d] οἷς ἠύξαντο κατὰ τὰς μάχας θεοῖς· Ρωμύλος μέν, Ορθωσίῳ Διὶ πρὸς τῇ καλουμένῃ [e] Μυκωνίσι πύλαις, αἳ φέρουσιν εἰς τὸ Παλάτιον ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ὅτι τὴν στρατιὰν αὐτῷ φυγοῦσαν ἐποίησε θεὸς [f] ὑπαχθῆναι τῇσι εὐχῇσι, στῆναί τε καὶ τρέψασθαι πρὸς τοὺς ἀλλήλων πολεμίους. Τάτιος δὲ, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ, καὶ Κρόνῳ, καὶ Ρέᾳ· πρὸς δὲ τούτοις, Εστίᾳ, καὶ Ηφαίστῳ, καὶ Αρτέμιδι, καὶ Ενυαλίῳ, καὶ ἄλλοις θεοῖς ὧν χαλεπὸν ἐξειπεῖν Ελλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα· ἐν ἁπάσαις τε τῶν ὑγειῶν Ηρᾳ τραπέζαις [g] ἵδρυτο Κυιρῖτις λεγομένη, αἳ καὶ εἰς τόδε χρόνου κεῖνται. ἔτη μὲν οὖν πέντε συνεβασίλευσαν ἀλλήλοις, ὑπὲρ σόδενος διαφερόμενοι χρήματος, ἐν οἷς κοινὴν πρᾶξιν ἀπεδείξαντο ἡ ὅτι [h] Καμερίνους στρατεία. λῃστήρια γὰρ ἀκπέμποντες οἱ Καμερῖνοι καὶ πολλὰ τῆς χώρας αὐτῶν κακοῦντες, ἐσυνέβαινον ὅτε δίκην, πολλάκις ὑπ' αὐτῶν κληθέντες· ὡς ἐκ [i] τεταγμένης νικήσαντες· ἐφῆκε γὰρ αὐτοῖς ὁμόσε· καὶ μὴ ταῦτα ἐκ τειχομαχίας κατ' κράτος αὐτοὺς ἑλόντες, ὅπλα μὲν ἀφείλοντο, καὶ χώρας ἐζημίωσαν τῇ τρίτῃ μοίρᾳ· ἣν λυμαινομένων, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπεξελθόντες καὶ τροπωσάμενοι αὐτοὺς, καὶ μὲν αὐτῶν ἅπαντα τοῖς στρατίαις πολίταις διεῖλον, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ὁπόσοι ἐβούλοντο ἐν Ρώμῃ κατοικεῖν, εἴασαν. ἐγένοντο δ' ὡς πεντακισχίλιοι, οἷς τὰς φορτίδας ἐπεμέλησε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀποικίαν Ρωμαίων ἐποίησε. Ἰῶν δὲ Αλβανῶν [k] ἀποικία ἦν [l] Καμερία, πολλοῖς χρόνοις ἀποσταλεῖσα πρότερον ὑπὸ Ρώμης· τὸ δ' ἀρχαῖον, Αβοριγίνων οἴκησις ἐν τοῖς πάνυ ἐπιφανής.

Ενιαυτῷ δ' ὕστερον πρόσθεν πάλιν εἰς ἕνα [m] Ρωμύλον ἡ τῆς πόλεως ἀρχὴ, Τατίου τελευτήσαντος ἐξ ἐπιβουλῆς ἣν συνέσει ὑπ' αὐτῶν Λαβινιατῶν οἱ κορυφαιότατοι συμφρονήσαντες, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας τῶν ἑταίρων τινὲς τοῦ Τατίου λῃστήριον ἐξαγαγόντες εἰς τὴν Λαβινιατῶν χώραν, χρήματά τε αὐτῶν ἥρπασαν πολλὰ, καὶ βοσκημάτων ἀπήλασαν ἀγέλας τῶν δ' ἐπιβοηθούντων οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐτραυμάτισαν. αἰτησάντων δὲ πρεσβείας τῶν ἀδικηθέντων, καὶ τὰ δίκαια ἀπαιτούντων, ὁ μὲν Ρωμύλος ἐδικάσατο τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπάγειν· ὁ δὲ Τάτιος

[a] Τὸν Καπιτώλιον, ἅπασ Vat. [b] Ἐπλήθυε Vat. [c] Simili structura *Dioscorides* dicit πῆξις ὑπαιγιαλίους ἢ ὀδόντων πυμφιλίκη. Sylb. [d] Fortaſſe melius, ſi ὃς legas, ut reſecatur ad βωμούς. i. e. *quas aras diis voverant.* Portus. [e] Μυρωνίοις Vat. [f] Abſurde dicitur ἐνίκων θεὸν τὴν φυγοῦσαν ὑπαχθῆναι τῇσι εὐχῇσι, contra vero iſtud rationi eſt conſentaneum θεὸν ὑπαγόντας τὴν εὐχὴν ἐνίκων &c. adeo ut minime dubitandum ſit, quin illud ὑπαχθῆναι in ὑπαγόντας mutare oporteat. Steph. Quæ Stephani conjectura firmatur ex Cod. Vat. in quo ἐνίκων ὁ θεὸς ὑπαγόντας. atque ita Lapus. nam vertit *vota annuens.* Ego ſi pluraliter malis ἐνίκων, facile aſſentiar. Sylb. [h] Καμερίνους Vat. [i] Παρεστηκότι τῇ νικῇ. Vat. [k] Ἀποίκισις Vat. atque ita legendum eſſe docuit Berkel. ad Steph. p. 441. [l] Καμερία & Gentile Καμερῖνοι Stephano Byzant. [m] Ex *Livio* & *Plutarcho* perſpicuum eſt Tatium non à Lavinitibus (etſi Lavinii) ſed à Laurentibus fuiſſe occiſum: quare neceſſe eſt ut pro Λαβινιατῶν hîc & mox iterum Λαυρεντίνων legamus. Lapi codices Λαυρεντίνων utroque loco habuerant, ut conſtat ex Verſione. Caſ. * Tatius vero ambitus à ſociis nequaquam æquum eſſe arbitrabatur &c. Lapus.

τ ἑταίραν ἐξεχώρησε, οὐκ ἠξίου ᵃ τοὺς δίκην τινὸς ὑπ' ἐχθρῶν ὀφλήσοντας, ἢ ζῶντα πολίτας, ὄντας ὑπὸ ξένων δικάζεσθαι· ᵇ αὐτοῖς ᶜ ἐκέλευσε τοὺς ἀδικεῖσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικνεῖσθαι. Ὧν μὲν δὴ πρέσβεις οὐδὲν εὑρόμενοι τοῦ δικαίου, ἀγανακτοῦντες ἀπῆσαν. ἀκολουθήσαντες δ' αὐτοῖς τινὲς τῶν Σαβίνων ὑπ' ὀργῆς, ἐπιλειπομένους τῇ ὁδῷ ἑσπέρᾳ δὴ αὐτοὺς κατέλαβον ὑπτίους καθεύδοντας, καὶ τὰ τε χρήματ' αὐτῶν ἀφῃροῦντο, καὶ ὁπόσους ἐν ταῖς κοίταις ἔτι κατέλαβον ὑποσφάττουσιν· ὅσοις δὲ ταχεῖα ἡ ἐπιβουλῆς αὐτῶν αἴσθησις ἐγένετο καὶ τοῦ ἀλέξασθαι δυνάμει, εἰς τὴν πόλιν ἀφικνοῦνται. μετὰ τοῦτο ἔκ τε ᵈ Λαβινίου πρέσβεις ἀφικόμενοι καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων συχνῶν, κατηγόρουν τῆς παρανομίας, καὶ πόλεμον παρήγγελλον εἰ μὴ τεύξονται τοῦ δίκαιου. Ῥωμύλῳ μὲν οὖν δεινὸν, ὥσπερ ἦν, τὸ περὶ τοὺς πρέσβεις πάθος ἐφαίνετο καὶ ταχείας ἀφοσιώσεως δεόμενον, ὡς ἱερῶν καταλυομένων νόμων. καὶ οὐδὲν ἐπ ᵉ ἀμελήσας, ὡς εἶδεν ὀλιγωροῦντα τὸν Τάτιον, αὐτὸς συνέλαβε τοὺς ἐνόχους τῷ ἄλγει, καὶ δήσας παρέδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ἀπάγειν. Τατίῳ δὲ θυμός τις εἰσήρχετο τῆς ὕβρεως, ὑπὸ δ ᶠ συνάρχοντος ἠπάτο ὑβρίσθαι κατὰ τὴν ἀφίδοσιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ οἴκτος τῶν ἀπαγομένων· ἦν γὰρ καὶ συγγενής τις αὐτῷ τῶν ἄλγει ἐνόχων· ἅμα καὶ αὐτίκα τοὺς φρουροὺς ἀναλαβὼν, ἀφεῖλετο τοὺς ἀπαγομένους. χρόνου δὲ πολλοῦ διελθόντος, ὡς μέν τινές φασιν, ἅμα Ῥωμύλῳ θυσιάζοντι εἰς τὸ Λαβίνιον ἔνεκα θυσίας ἣν ἔδει τοῖς πατρῴοις θεοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως θῦσαι τοὺς βασιλεῖς, συστάντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἑταίρων τε καὶ γένει προσηκόντων τοῖς ἀνηρημένοις πρέσβεσιν, ὅτι ᵍ τῷ βωμῷ ταῖς μαχαιρίσι καὶ τοῖς βυτόκοις δείλοις παίοντι ἐπιθήσειε. ὡς δ' ὁ περὶ Λικίνιον γεγράφασιν, ἅμα μὲν Ῥωμύλῳ συναγομένῳ, οὐδὲ χάριν ἱερῶν, ἀλλὰ μόνον, ὡς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφεῖναι τοῖς δεδρακόσι τὴν ὀργήν· ʰ ἀγανακτήσαντός τε τοῦ πλήθους ὅτι τῷ μὲν ᵏ συμβαίνοι σφίσι τοὺς ἄνδρας, ˡ ὡς τε Ῥωμύλος ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔκρινε βουλὴ, καὶ τῶν προσηκόντων τοῖς ᵐ τεθνεῶσι καὶ πλῆθος ὁρμησάντων ἐπ' αὐτὸν, ἀδυνάτου ὄντος ἔτι ἐπὶ πλείονα φεύγειν ἢ ὅσον χερὸς βάλλειν, καταλιθωθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀπεθανεν. Τάτιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε, πέμπτα μὲν ἔτη πολεμήσας Ῥωμύλῳ, πέντε δὲ συνάρξας. θάπτεται δὲ ⁿ εἰς Ῥώμην ᵒ κοσμηθεὶς ὑπὲρ τιμῆς ταφῇ, καὶ χοὰς αὐτῷ κατ' ἔτος ἕκαστον ἡ πόλις ὑπὲρ τῶν δημοσίας.

Ῥωμύλος δὲ μόνος ἔτι τῷ ἀρχαίῳ τὸ λοιπὸν κρατῶν, τό, τε ἄγος ἀφοσιώσας τὸ περὶ τοὺς πρέσβεις γενόμενον, προεῖπεν τοῖς ἐφεστηκόσι τὸ μύσος ὕδατος εἴργεσθαι καὶ πυρός· ὑπεφεύγεσαν γὰρ ὅτι ἡ πόλεως ἅπαντες ἅμα τῷ Τάτιον ἀπεθανεῖν καὶ τῶν ᵖ Λαβινιατῶν

amicorum cauſſam defendens, indignum judicabat aliquos ab inimicis *alio* in judicium vocari; præſertim vero cives Romanos à peregrinis. Quare juſſit eos, qui de injuria ſibi illata querebantur, Romam profectos, jure cum adverſariis diſceptare. Legati igitur, quum nihil æqui impetrare potuiſſent, indignabundi diſceſſerunt. Illos autem ſequuti quidam Sabini irati, in tentoriis juxta viam (nox enim eos oppreſſerat) dormientes invaſerunt, & pecuniis ſpoliarunt, & quotquot deprehenderunt adhuc jacentes in cubilibus jugularunt. Qui vero inſidias eorum ſtatim præſentire & evadere potuerunt, in urbem *ſuam* redierunt. Poſtea tam è Lavinio quam ex multis aliis civitatibus legati miſſi ſunt, qui de violato jure gentium conquererentur, & bellum indicerent, niſi jus ſuum obtinerent. ¶ Ac Romulo quidem grave videbatur, (ut revera erat) id quod legatis acciderat: idque expiatione matura egere exiſtimabat, quod lex ſanctiſſima violata fuiſſet. Nec re diutius neglecta, quum animadverteret Tatium hoc parvi facere, ipſemet comprehendit homines huic piaculo obnoxios, & vinctos legatis abducendos tradidit. Tatium vero ira ob iſtam contumeliam ſubiit, qua ſe à ſuo regni ſocio affectum ajebat, ob illorum hominum deditionem; ſimul etiam commotus eſt miſericordia eorum qui abducebantur, nam & quidam ejus cognatus huic piaculo obnoxius erat. Atque ſtatim militibus ſtipatus, eos qui abducebantur, eripuit. Non multo autem poſt (ut nonnulli ajunt) cum Romulo profectus Lavinium ſacrificii cauſſâ, quod diis patriis oportebat pro civitatis ſalute à regibus fieri, facta in eum conſpiratione, à legatorum cæſorum amicis & affinibus, ad ipſam aram, cultris culinariis & verubus magnis percuſſus cecidit. Sed, ut Licinius ſcribit, quum neque cum Romulo, neque ſacrorum cauſſâ eo iviſſet, ſed ſolus ſuaſurus læſis, ut iram in fontes remitterent, plebe ægre ferente quod illi viri ſibi dediti non fuiſſent (ut & Romulus æquum eſſe cenſuerat, & ipſe Romanorum ſenatus decreverat) & ab hominum cæſorum cognatis magna manu facto in eum impetu, quum non poſſet amplius effugere præſentem vindictam, lapidibus ab illis obrutus interiit. Hic igitur fuit finis Tatii, qui tres annos bellum cum Romulo geſſerat, & cum eo quinque regnarat. Romam autem delatus honorifico funere ſepultus fuit, & quotannis civitas publice ejus manibus fert inferias.

Romulus autem, denuo ſolus principatum adeptus, piaculum illud legatorum cæſorum expiavit, illis omnibus qui id ſcelus perpetrarant aqua & igne interdicens, (omnes enim ſtatim poſt Tatii mortem ex urbe fugerant) & Lavinienſes, qui conſpi-

Romulus Romæ regnat. LII. LIII.

a Περὶ ἴσων Vat. & Lapi Cod. b Λίνιος potius legendum, quod cum ſequentibus melius conveniat. Si vero αὐτοῖς retineamus, & paullo poſt τοὺς ἀδικεῖσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικνεῖσθαι reſcribendum. *Portus.* c Ἐκέλευσε τοὺς ἀδικεῖσθαι Vat. d Etiam hîc Λαβίνιον pro Λαυρέντιον ſcriptum puto: etſi non aliter Lapi codices. *Caſ.* e Rectius legemus μεμέλησας, ut Lapus etiam vertit, *nihil curatus. Sylb. & Port.* Optime in Cod. Vat. Ἀμεμφόμενος. f Τοῦ τῷ Vat. g Καὶ αὐτὸς τοὺς φρουροὺς ἐκκλησίαν [illegible] ἀφῃρεῖτο, ὡς ἂν τὰ ἄδικα τοὺς αἰτίους ἐρωτῶντα ἀφεῖναι ἀφείσαν ἄκοντες &c. Vat. neque aliter Lapi Cod. nam vertit, *aſſumpſiſſet ſecum militibus manibus celerrime aſſiſtentibus, ſatiſfactumque legatis in via dudum ab hominibus abſolvit.* h Τῶν βωμῶν Vat. i Ἀγανακτήσαντος δ' Vat. k Παρασυμβαίνοι Vat. l Portius rectius ordine tranſpoſito, ὡς Ῥωμύλος τε ἐδίκα. *Sylb.* Rectiſſime in Cod. Vat. ὡς τ', τε Ῥωμύλος. m Τεθνεώσαις Vat. n Εἰς Ῥώμην pro εἰς Ῥώμῃ vulgatiſſimum. o Κεκοσμημένος Vat. & Lapi Cod. atque ita legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Caſaubonus.* p Scribendum cum Lapi Cod. Λαυρεντιατῶν. *Caſ.*

Romulus Romanorum REX I.

conſpirarant in Tatium, à civitate deditos in judicium *ad ſuum tribunal* vocavit: ſed quum æqua dicere viderentur, quod nimirum vim vi repuliſſent, crimine liberavit. His autem peractis, exercitum duxit contra Fidenas, urbem XL. ſtadiis à Roma diſtantem, quæ tunc & magna & hominum frequentia abundans erat. Quum enim commeatus Romam navigiis fluvialibus veheretur, quem Cruſtumerini Romanis fame laborantibus miſerant, Fidenates, magna manu impetu facto in navigia, & commeatum diripuerunt, & nonnullos, qui opem tulerant, interfecerunt: & quum pœnæ à noxiis repeterentur, nullas dederunt. Quas ob cauſſas indignatus Romulus, in eorum agrum cum ingentibus copiis irruptionem fecit, & præda ingenti potitus ſuas copias domum reducere parabat. Sed quum Fidenates copias in eum eduxiſſent, prœlium cum ipſis commiſit. Acri autem prœlio commiſſo, & multis hinc inde cæſis, Fidenates victi in fugam ſe dederunt. Ille vero veſtigia eorum ſequens, & tergo hærens, una cum ipſis fugientibus in urbem *eorum* irrupit. Primo autem impetu urbe capta, ſumpto ſupplicio de paucis illorum, & præſidio trecentorum virorum ibi relicto, & agri parte *iis* adempta, quam ſuis militibus diviſit, hanc quoque urbem Romanorum coloniam fecit. Erat autem Albanorum colonia eodem tempore quo Nomentum & Cruſtumerium condita: ejuſque coloniæ tres fratres duces fuerant, quorum maximus natu Fidenas condidit. ¶ Hoc autem bello confecto exercitum duxit in Camerinos, qui ſuos colonos adorti fuerant, quo tempore Romana civitas peſte laborabat: quam ob rem etiam maxime elati Camerini, & rati Romanorum gentem funditus hac calamitate exſtinctum iri, colonos partim interfecerunt, partim ex oppido expulerunt. Quas ob cauſſas Romulus eos ulturus, eorum urbe iterum expugnata, defectionis auctores interfecit; & militibus urbem diripiendam conceſſit; & agri dimidia parte illis adempta, præter partem quæ prioribus colonis jam diſtributa fuerat, & ſatis firmo præſidio ibi relicto, ne quid novi amplius ejus incolæ molirentur, ita demum exercitum abduxit. Atque ex hac expeditione ſecundum triumphum egit, & ex manubiis quadrigas æreas Vulcano dicavit, & juxta ipſas ſuam ſtatuam collocavit, cum rerum à ſe geſtarum elogio Græcis literis ſcripto. Tertium bellum geſſit cum Vejentibus Hetruſcorum populo, cujus urbs tunc erat potentiſſima, & ab urbe circiter centum ſtadia diſtabat. Sita autem erat in excelſa & prærupta rupe, Athenarum magnitudine. Vejentibus autem

Fidena capta & Rom. col. ſalta.

LIV.

De Camerinis triumph.

τὰς συστάσας, ὅτι τ Τάτιον δικαστήριον αὐτοῦ ἀπολόγους ἐποιήσατο τῆς πόλεως, ἐπειδὴ δικαίαν εἶδεν λέγειν, τὰ βίαια τιμωρησάμενος τοῖς βιασθεῖσιν, ἀπέλυσεν τ αἰτίας. ταῦτα διαπραξάμενος ὅτι τ Φιδηνᾶς ἐστράτευσε πόλιν, ἀπὸ τεσσαρακοντα σταδίων τ Ρώμης κειμένην, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν τότε. ἀγομένης δὲ εἰς τ Ρώμην ἀγορᾶς ἐν σκάφαις ποταμηΐοις, ἣν Κρουστουμέριοι πιζομένοις ἀπὸ λιμοῦ Ρωμαίοις ἀπέστειλαν, ὠσάμενοι καὶ πλῆθος ὅτι τὰς σκάφας οἱ Φιδηνᾶται τήν τε ἀγορὰν διήρπασε, καὶ τ ἀνθρώπων τινὰς τ βοηθούντων ἀπέκτειναν· αἰτούμενοί τε δίκας οὐκ ἐτύγχανον. ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Ρωμύλος ἐβουλεύετο εἰς τ χώραν αὐτῶν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας ἐγκρατὴς, ἀπάγειν μὲ προσκυλάζετο τ δύναμιν· ἐπεξελθόντων δὲ τ Φιδηνάων, συνάπτει τοῖς αὐτοῖς μάχην. καρτερᾶς δὲ ἀγῶνος γενομένης, καὶ πολλῶν πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, [b] ἡττηθέντες οἱ Φιδηνᾶται τρέπονται πρὸς φυγήν. ὁ δὲ ἐκπεσὼν συνακολουθῶν αὐτοῖς, συνεισπίπτει τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. ἁλόσης δὲ τ πόλεως ἐξ ἐφόδου, τιμωρησάμενος ἐξ αὐτῆς ὀλίγους, καὶ φυλακὴν ἐν τῇ πόλει τριακοσίων ἀνδρῶν καταλιπών, τ τε χώρας μοῖραν ἀποτεμόμενος, ἣν τοῖς στρατιώταις διεῖλεν, [c] ἀποικον ἐποίησε Ρωμαίων καὶ ταύτην τ πόλιν. ἣν δὲ Ἀλβανῶν ἀποικία καὶ τ αὐτὸν οἰκισθεῖσα [d] Νωμεντῷ τε καὶ Κρουστουμερίῳ χρόνον, τριῶν ἀδελφῶν τ ἀποικίας ἡγησαμένων, ὧν ὁ πρεσβύτατος τὴν Φιδήνην ἔκτισεν. Μετὰ τοῦτον τ πόλεμον ὅτι [e] Καμαερίνους ἐστράτευσεν ὅτι παρωξυμμένους τοῖς περὶ σφίσιν ἀποίκοις, καθ' ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ρωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμώδους· ἣ δὴ καὶ μάλιστα ἐπαρθέντες οἱ Καμαερῖνοι καὶ νομίσαντες ἀφθαρῆναι τὸ Ρωμαίων ἀφανισθῆναι γένος ὑπὸ τ συμφορᾶς, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τῶν ἀποίκων, τοὺς δ' ἐξέβαλον. ἀνθ' ὧν τιμωρούμενος αὐτοὺς ὁ Ρωμύλος, ἐπειδὴ τὸ δεύτερον ἐκράτησε τ πόλεως, τοὺς μὲν αἰτίους τ ἀποστάσεως ἀπέκτεινε· τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχαρίσατο τὴν πόλιν ἐφ' ᾗ, τ τε χώρας τὴν ἡμίσειαν ἀποτεμόμενος, ἔξω τ τείχους τοῖς κληρούχοις δοθείσης, καὶ φρουρὰν ἀξιόχρεων καταλιπών, ὡς μηδὲν ἔτι τῶν ἐγκλημάτων τοὺς ἐνδοι, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ἐκ ταύτης τ στρατιᾶς δεύτερον θείαμβον κατήγαγε, καὶ ἀπὸ τ λαφύρων τέθριππον χάλκεον ἀνέθηκε τῷ Ἡφαίστῳ, καὶ παρ' αὐτῷ τ ἰδίαν ἕστηκεν εἰκόνα, ἐπιγράψας Ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. τοῦτος αὖθις συνέστη πόλεμος τοῖς ἔθνεσι Τυρρηνικῷ τ μέγιστον ἰσχύσαντι τότε πόλιν, ἣ καλεῖται μὲ [h] Οὐηὶ, ἀπέχει δὲ τ Ρώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους. κεῖται δ' ἐφ' ὑψηλῆς σκοπέλου καὶ περιῤῥῶγος, μέγεθος ἔχουσα ὅσον Ἀθῆναι. ἐπολιόρκουν δ' οἱ [k] Οὐηεντανοὶ τοῦ

a Λοιμῷ *Lapi Cod.* quia vertit *oppreſſis peſte Romanis*: atque adeo ſic eſt paullo poſt v. 29. πρὸ τοῦ χρόνου ἐν Ρωμαίων πόλει ὑπὸ νόσου λοιμώδους. Sed πιέζειν tamen proprie *famem* tribuitur, ut etiam in *Pauſan.* notavi. *Sylb.* b Ἡττηθέντες *Vat.* c Ἀποικίαν *Vat.* quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſ.* ἀποίκους τῆς πόλεως Ρωμαίων ἀπέστειλαν. d Νωμεντῷ *Vat.* e Supra (p. 110. v. 23, 34.) Καμηλίνοι & Καμηλίνους per η habuimus: quæ ſcriptura Latinis eſt uſitatior, altera illa Græcis. *Sylb.* f Η δὲ μόλυνσις *Vat.* g Στρατιᾶς τῆς δόντ. *Vat.* adeo ut ſortiſſa τυχὴ tollenda ſit poſt δυνάμεως. h Ioi in Bl. *Steph.* & *Cod. Va.* Οὐοὶ repoſuit *Sylb.* Sed Οὐῖοι malint alii. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 3. p. 530. i Quis non hanc comparationem cum *Glareano* miretur, quum l. IV. veterem Romam ſub Servio Tullio Athenis comparet? Hinc *Cluverius* (quamquam non dubitat *Sylb.* quin μεγάλη πόλις exſtiterit, atque hanc comparationem fecerit *Dionyſius* ad urbem Græcorum, quippe qui hanc non Latinis ſed ſuis ſcripſit) incredibile exiſtimat tantæ magnitudinis fuiſſe Vejos: ideoque legendum omnino cenſet, μεγάθει ἴσην τοῖς Φιδήναις. Vide *Ital. Antiq.* l. 2. c. 3. p. 531. k Ἰουεντανοὶ ubique in Bl. *Steph.* pro quo Οὐϊεντανοὶ ſcribere non dubitavit *Sylb.* Alii Οὐϊεντανοὶ malint.

a Ανι-

τὸ πολέμου πρόφασιν ἡ τῶν Φιδηνῶν ἅλωσιν, καὶ παρασκευασάμενοι ἀποστέλλαντες ἐκέλευον Ρωμύλον ἐξάγειν ἐκ τῆς πόλεως τὸν στρατὸν, καὶ τὴν χώραν, ἣν κατεῖχον ἀφειλόμενοι τοὺς Φιδηνάτας, ἀποδιδόναι τοῖς ἐξ ἀρχῆς κυρίοις. ὡς δ' οὐκ ἔπειθον, ἐλάσαντες πολλῇ σπουδῇ, πλησίον τῆς Φιδήνης ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ τὴν χάρακα. παρεσκευασμένοις δὲ αὐτοῖς ἐξοδον ὁ Ρωμύλος ἐξελπλίξῃ τὴν κρατίστην δύναμιν ἔχων, καὶ ἦν ἐν τῇ πόλει τῶν Φιδηνατῶν εὐτρεπής. ἐπεὶ δ' ἕτοιμα τὰ τῶν ἀγῶνα ἦν, ἀμφότεροι παρελθόντες εἰς τὸ πεδίον ἐμάχοντο, καὶ διέμενον ἄχρι πολλῆς ὥρας ἀκμῆτες ἀγωνιζόμενοι, ἕως ἡ νὺξ ἐπιλαβοῦσα διέκρινεν αὐτούς, ἴσους κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους. καὶ τότε μὲν μάχης μετ' ὀλίγον γενομένης, ἐνίκων οἱ Ρωμαῖοι σοφίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, ὄρος τι καταλαβομένου νύκτωρ, καὶ πολὺ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων τόπον ἀπέχον, καὶ λοχίσαντος ἐν αὐτῷ τὴν ἀκμαιοτάτην τῶν ὑστερον ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως, ἱππέων τε καὶ πεζῶν δυνάμει. συνελθόντων δὲ εἰς τὸ πεδίον ἀμφοτέρων καὶ τὸν αὐτὸν ἀγωνιζομένων τρόπον, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ὁ Ρωμύλος ἤρετο τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀναλαλάξαντες οἱ λοχῶντες ἦλθον ἐπὶ τοὺς Οὐϊεντανοὺς ἐκ τῶν κατόπιν, καὶ παρασπόντες ἀνθρώποις μεμοχθηκόσιν αὐτοὶ ἀκμῆτες ὄντες, καὶ σὺν πολλῷ τρόπῳ χείρους τῶν δ' ὀλίγοι μὲν τινες ἀποθνήσκουσι κατὰ τὴν μάχην· οἱ δὲ πλείους εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν ὀκρεῖ δὲ τῷδε τῇ Φιδήνῃ ῥίψαντες ἑαυτοὺς, ὡς διανήξόμενοι τὸ ῥεῦμα, διεφθάρησαν. πραυματίαι γὰρ ὄντες καὶ βαρεῖς ὑπὸ κόπου, ἀδυνατοι ἐγένοντο διανήξασθαι· οἱ δὲ καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ νεῖν, καὶ φοβούμενοι, μὴ τοῦ δεινοῦ τῇ γνώμῃ ὑπερβαλόντες, οὐ τοῖς δίναις ἀπώλλυντο. εἰ μὲν οὖν συνέγνωσαν ἑαυτοῖς Οὐϊεντανοὶ κακῶς τὰ πρῶτα βουλευόμενοι, καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγον, οὐδενὸς ἂν ἔτι μείζονος ἀπέλαυσαν κακοῦ· νῦν δὲ ἀναμαχεῖσθαί τε τὰ πρότερα σφάλματα ἐλπίσαντες, καὶ εἰ μείζοσι παρασκευῇ ἐπιβάλλοιεν, ῥᾳδίως κρατήσειν οἰόμενοι τοῦ πολέμου, πολλῇ τε τῇ ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως καταγραφείσῃ, καὶ ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν καὶ φιλίων παραγενομένῃ, τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Ρωμαίους ἐλαύνουσι στρατιᾷ. καὶ γίνεται πάλιν αὐτοῖς μάχη καρτερὰ τῆς Φιδήνης πλησίον, ἣν οἵπερ Ρωμαῖοι πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες τῶν Οὐϊεντανῶν, ἔτι δὲ πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες. ἑάλω δὲ καὶ ὁ χάραξ αὐτῶν, μεστὸς ὢν χρημάτων τε καὶ ὅπλων, καὶ ἀνδραπόδων· καὶ σκάφαι ποταμηδὸν γέμουσαι πολλῆς ἀγορᾶς ἐληφθησαν, ἐν αἷς ὁ τῶν αἰχμαλώτων ὄχλος εἰς τὴν Ρώμην κατήγετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. οὗτος ἦλθε τρίτος ἐπὶ Ρωμύλου θριάμβος, μακρῷ τῶν πρότερον εὐπρεπέστερος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐϊεντανῶν πρεσβείας ἀφικομένης περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου, καὶ συγγνώμην τῶν ἁμαρτημάτων αἰτούσης λαβεῖν, δίκας ὁ Ρωμύλος αὐτοῖς ἐπέθηκε τάσδε· χώραν τε ἀφελέσθαι Ρωμαίοις τὴν

belli prætextus fuit Fidenarum expugnatio. Quare missis legatis jubebant Romanos ex urbe præsidium educere; & agrum, quem Fidenatibus ereptum tenebant, suis pristinis dominis restituere. Quod quum impetrare non possent, profecti cum ingenti exercitu, prope Fidenas in loco occulto castra posuerunt. Quum autem Romulus præsensisset eos egressos, ipse quoque firmissimum exercitum eduxit, & Fidenis paratus hostem exspectabat. Rebus autem omnibus ad certamen paratis, utrique progressi in planitiem manus conseruerunt; & ad multum diem fortiter pugnantes perstiterunt, donec nox interventu suo incerta victoria eos diremit. atque tunc quidem ab illis ita pugnatum est. ¶ Non multo autem post altero prœlio commisso, Romani *sui* ducis prudentia vicerunt, qui noctu montem quendam occuparat, non longe ab hostium castris distantem; & ibi fortissimas tam equitum quam peditum copias, quæ recens ex urbe venerant eumque sequutæ fuerant, in insidiis collocarat. Quum autem utrique in planitiem convenissent, & eodem modo pugnarent; postquam Romulus signum dedit illis qui in monte erant, *tunc* qui insidias hosti struxerant, clamore sublato, à tergo in Vejentes impetum fecerunt: & ipsi recentes *ac integri*, facta impressione in homines jam defessos, brevi temporis spatio eos in fugam verterunt. Pauci vero eorum in prœlio ceciderunt: sed plerique in Tiberim (nam juxta Fidenas fluit) se projicientes, flumen tranaturi, interierunt: etenim fauciati & labore gravati id tranare non potuerunt. Alii vero etiam nandi imperitia, præ metu animo perturbato, periculum non considerantes, in ipsis *gurgitis* vorticibus perierunt. Si igitur Vejentes agnovissent se primum mala iniisse consilia, & in posterum quievissent, nequaquam majorem cladem accepissent. Jam vero prœlio redintegrato, se belli superioris offensiones sarcire posse sperantes, &, si majoribus copiis Romanos adorti fuissent, facile se bello superiores fore existimantes, quum magnum ex suis civibus exercitum conscripsissent, & auxilia ab ejusdem gentis populis ex fœderum pactis advenissent, iterum contra Romanos copias duxerunt. Itaque alterum atrox prœlium prope Fidenas commissum est, in quo Romani superiores fuerunt; multis Vejentibus cæsis, & longe pluribus captis. Capta etiam fuerunt eorum castra pecuniis & armis & servis referta, & naves fluviales onustæ magno commeatu interceptæ, in quibus captivorum turba Romam per fluvium delata est. Iste autem tertius triumphus, quem Romulus egit, prioribus longe fuit magnificentior. Nec multo post, quum legati Vejentium pacem petitum venissent, postulassentque ut sibi delictorum venia daretur, Romulus illis hanc irrogavit mulctam; ut Romanis agrum

De Vejentibus triumph.

a Ἀνέχοντα καὶ λοχήσαντος *Vat.* b Deest *Vat.* c Rectius ἀμφῶν in *Cod. Vat.* nam (ut notavit *Sylb.*) ἀμφὶς sic ab ἀμφὶ deducere ut παμφὶς à πᾶν, haud consentaneum est. d Forsan aptius πάντ. *Sylb.* Mihi quoque (inquit *Casaub.*) πάντ vel πάντῃ in mentem venerat pro χείρ. Verum nihil mutandum censeo: nam hanc lectionem similes loci confirmant. e Τοῦτον *Vat.* f Φυλάκων ubique fere in *Cod. Vat.* g Quid si ὁ σκοπὸν legas? qui non ante dimisisset. *Casaub.* Ita quidem legendum ex auctoritate *Cod. Vat.* h Βουλεύμασιν *Vat.* i Ἐπιβάλλοιεν, ἐμβαλεῖν ἐπιχειροῖεν *Vat.* k Πολλῇ τοιαύτῃ τῇ τῶν *Vat.* l Omittit *Vat.*

m Aderatque in urbe ipsa Fidenatium instructus. *Lapus.*

Romulus Romanorum REX I.

agrum Tiberi contiguum darent, qui Septem pagi vocantur; & à Salinis abstinerent, quæ sunt ad fluminis ostia; neve quid novi molirentur, fidem darent, adductis quinquaginta obsidibus. Quum autem Vejentes hæc omnia æquo animo tulissent, *Romulus* fœderis cum ipsis in centum annos icti conditiones in columnis incidit. Captivos vero, qui ad suos reverti voluerunt, nullo precio pro iis redimendis accepto, dimisit: illos vero qui in urbe remanere maluerunt, quorum numerus longe major fuit quam aliorum, civitate donatos in curias distribuit; & ipsis agrum, qui erat cis Tiberim, sortito divisit.

LVI. ¶ Atque hæc sunt bella quæ Romulus memoratu digna gessit. Quod autem nullam præterea vicinam gentem subegerit, mors subita (qua ille rebus bellicis adhuc florens sublatus est) in caussa videtur fuisse: de qua multa eaque varia traduntur. Qui igitur fabulosiora de eo produnt, ajunt eum concionantem in castris, repente cœli serenitate in atram caliginem mutata, & ingenti tempestate cum fragore coorta, ex hominum conspectu sublatum, & à Marte patre suo eum sublimem abreptum credunt. Qui vero proxime ad veritatem accedunt, à suis civibus cæsum tradunt. Cædis autem ejus hanc caussam afferunt; quod obsides, quos à Vejentibus acceperat, præter morem, sine communi totius populi consensu, dimisisset: quodque non amplius pari comitate tractaret veteres cives & adscriptitios; sed illos quidem in majori precio haberet, eos vero qui adsciti fuerant despiceret. Præterea ejus crudelitatem in delinquentium suppliciis, ejusque arrogantiam, *cædis causssam fuisse dicunt.* Quosdam enim cives Romanos accusatos, quod in vicinorum agro latrocinia exercuissent, viros neque ignobiles neque paucos, de saxo præcipites dari jussit, ipse solus eam pœnam sine aliorum consensu illis irrogans: sed præcipue quod jam gravis & arrogans esse, & imperium non regie sed tyrannice exercere videretur. Ob has igitur causssas ajunt patricios, conspiratione in eum facta, cædis consilia iniisse: facinus autem in senatu patrasse, & ejus corpore discerpto, ne cadaver appareret, egressos occultasse sub vestibus quod quisque ejus frustum habebat, posteaque clam terra injecta texisse. Alii vero ajunt, eum concionantem à novis civibus robustis cæsum: illos autem tum cædem aggressos fuisse, quum nimirum tenebræ obortæ sunt, dispersa populi concione, & duce à suis satellitibus destituto. Propterea etiam ajunt, eum diem quo clades illa accidit, à turbæ *populique* fuga, *populi-fugium* nominatum, & ad nostra usque tempora *ita appellatum.* Iis autem qui mortales *in*

Romuli obitus.

τοῦ ποταμοῦ τὸν Τιβέριν, τοὺς καλουμένους Ἑπτὰ πάγους, ἢ τῶν ἁλῶν ἀποσχήσασθαι τῶν κατὰ τὰς ἐμβολὰς τοῦ ποταμοῦ· τοῦ δὲ μηδὲν ἐπὶ νεωτερίσαι τὸ πιστὸν λαβεῖν, ὁμήρους πεντήκοντα ἀναλαβόντα. ἐπαμυνάντων δὲ τοῖς Οὐϊεντανῶν ἅπαντα ταῦτα, ἀποδοὺς πανσάμενος τοὺς αὐτοὺς εἰς ἑκατὸν ἔτη, σήλας ἀνεχάραξε τὰς ὁμολογίας. τοῖς δὲ αἰχμαλώτοις τοὺς μὲ ἀπείρους βουλομένους ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων· τοὺς δὲ αὐτοῦ μένειν προαιρουμένους, πολλῷ πλείους ὄντας ἢ ἑτέρων, πολίτας ποιησάμενος τάξαις φυλέταις ὑπέδειξε, καὶ κλήρους αὐτοῖς προσένειμε τοὺς ὑπὸ τὰδε τοῦ Τιβέρεως.

Οὗτοι συνεχεῖς πόλεμοι Ρωμύλῳ λόγου καὶ μνήμης ἄξιοι. τοῦ δὲ μηδὲν ἐπὶ τῷ πλησίον ἐθνῶν ἐπαγαγέσθαι, ταχεῖα ἡ τελευτὴ τοῦ βίου, συμβᾶσα ἐπὶ ἀκμάζοντι αὐτῷ τὰ πολέμια προφῆναι, οἰκεία γενέσθαι ἔδοξε τοῖς πολλοὶ προσδέδονται λόγοι καὶ διαφοροι. οἱ μὲ οὖν μυθωδέστερα τὰ περὶ αὐτοῦ ποιοῦντες, ἐκκλησιάζοντά φασιν αὐτὸν ἔξω πρατοπέδου, ζόφου κατασκήψαντος ἐξ αἰθρίας, καὶ χειμῶνος μεγάλου καταῤῥαγέντος, ἀφανῆ γενέσθαι καὶ πεπιστεύκασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως ἁρπασθέντα ἀνηφάνιστον. οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, τοὺς τῶν ἰδίων πολιτῶν λέγουσιν αὐτὸν ἀποθανεῖν. αἰτίαν δὲ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ φέρουσι, τιμή τε ἄφεσιν τῶν ὁμήρων, ἃς παρὰ Οὐϊεντανῶν ἔλαβεν, ἄνευ κοινῆς γνώμης γενομένην παρὰ τὸ εἰωθός, καὶ τὸ μηκέτι τῶν αὐτῶν προσφέρεσθαι τρόπον τοῖς ἀρχαιοτάτοις πολίταις καὶ τοῖς προσγεγενημένοις, ἀλλὰ τοὺς μὲ ἐν τιμῇ πλείονι ἄγειν, τῶν δ' ἐπεισαχθέντων ὑπερορᾶν· τό,τε ὁμοῦ αὐτοῦ τὸ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐξαμαρτανόντων καὶ αὐθάδες. Ρωμαίων γάρ τινας ὑπὲρ λῃστείας τῆς πλησιοχώρων κατηγορηθέντας, ὅτε ἀφανεῖς ἄνδρας ὅτε ὀλίγους, ἐκέλευσεν ὅσους κτὶ κρημνῶν, τῶν δίκην αὐτὸς μόνος διδόναι· μάλιστα δὲ ὅτι βαρὺς ἤδη καὶ αὐθάδης ἐδόκει, καὶ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐπὶ βασιλικῶς ἀλλὰ τυραννικώτερον ἐξάγειν. ἀφ' ὧν δὴ λέγουσι τὰς αἰτίας συστάντας ἐπ' αὐτὸν τοὺς πατρικίους βουλεῦσαι τὸν φόνον. πρᾶξαι δὲ τὸ ἔργον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ διελόντας τὸ σῶμα κτὶ μέρη, χάριν δὲ μὴ φανῆναι τὸ νεκρὸν, ἐξελθεῖν κρύπτοντας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ὅσον ἕκαστος εἶχεν αὐτοῦ μέρος. καὶ μὴ τοῦτο γῆ κρύψαι κτὶ τὸ ἀφανές. οἱ δ', ἐκκλησιάζοντα μὲν φασιν αὐτὸν ἔξω τῆς νεοπολιτικῆς Ρωμαίων ἀναιρεθῆναι· ἐπιχειρῆσαι δ' αὐτοὺς τῷ φόνῳ καθ' ὃν χρόνον δηλαδὴ καὶ τὸ σκότος ἐγένετο, ἀφιστεδαθέντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, καὶ μονωθέντος τῆς φυλακῆς τοῦ ἡγεμόνος. ἀφ' τοῦτό γε οὖν φασι τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, τῆς τροπῆς τοῦ πλήθους ἐπώνυμον κτὶ, καὶ μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς χρόνου Ἴχλυ φυγὴν καλεῖσθαι. ἔοικε δὲ καὶ μικρὰν ἀφορμὴν πρὸ-

a Λάων in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi Cod.* nam vertit *aliisque abstinerent.* Sed veram lectionem esse ἀλῶν non modo *Gelenius* vidit, sed etiam *Xylander* in *Plutarchi* Romulo: cujus verba (τῆς πρὸς ποταμῷ ἐπιπλόου ἀλυκῆς) omnem nobis dubitationem eximunt. *Sylb.* b Ἐκβολαῖς *Vat.* c Cum ὁμοῦ subaudiendum σὺν ἅπασι. at infra ubi ὁμοῦ dicit, subintelligi potest masculinum πᾶσιν, aut simile. *Sylb.* d Τιβέρεως ubique in *Cod. Vat.* e Οἱ πόλεμοι *Vat.* f Deest *Vat.* g Omittit *Vat.* h Κατὰ τῶν πρανῶν *Vat.* i Lacunam, quæ in Editis omnibus comparuit post vocem μήνυσιν, supplevi ex *Cod. Vat.* atque ita quidem supplendam esse vidit *Sylb.* Δίκαιον ἴσως malunt *Portus*, δίκαιον ἴσως *Stephanus.* k Ita *Sylb.* ex *Codd. Vat.* & *Regg.* adeo ut sensus sit τῶν τῆς Ρώμης πολιτῶν. In *Ed. Steph.* Ρωμαίων. quod non temere mutandum censet *Portus*: sed τῶν τῆς νεοπολιτῶν Ρωμαίων accipiendum pro τῶν τῆς νέων πολιτῶν Ρωμαίων. l *Plutarcho* etiam in Romulo dicitur ἴχλυς φυγή: Latinis *Populifugia* & *Populifugia.* Quæ χρόνον sequuntur usque ad δηναι desiderantur in *Ed. Steph.* & ex *Codd. Vaticano* & *Sanmariano* reddunt *Sylb.* eademque agnoscit *Cod. Vat.* quo utimur, ut & *Lapi* versio.

a Nota

ἀφέχεσθαι τοῖς θεοποιοῦσι τὰ ἀνθρώπινα, ἢ εἰς ὑπερβολὴν ἀναβιβάζουσι τοὺς ψυχὰς τῶν ὁπλιτῶν, τὰ συμβάντα ἐπὶ τοῦ θείου τοῦδε τοῦ [a] σύγκρισιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἢ τοῦ ἀφανισμοῦ. ἔν τε γὰρ τῷ βιασμῷ τοῦ μητρὸς αὐτῷ, εἴθ' ὑπ' ἀνθρώπου τινὸς εἴθ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ [b] γενομένῳ, τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὅλον, καὶ σκότος παντελὲς, ὥσπερ ἐν νυκτὶ, τὴν γῆν κατασχεῖν· ἔν τε τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ζωὸν συμβῆναι λέγουσι πάθος. ὁ μὲν δὴ κτίσας τὴν Ῥώμην καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς [c] ὑπ' αὐτοῦ βασιλεὺς Ρωμύλος, τοιαύτης λέγεται τελευτῆς τυχεῖν, θύελλαν ἐξ αὐτοῦ γενὰν καταλιπών, ἐπὶ μὲν ἔτη καὶ τεσσαράκοντα βασιλεύσας, πεντηκοστὸν δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἔχων ἀπὸ γενέσεως. νέος γὰρ δὴ παντάπασιν ἔτυχε τῆς ἡγεμονίας, ὀκτωκαιδεκαέτης, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰ περὶ αὐτοῦ συγγεγραφότες ἱστορίας.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ βασιλεὺς μὲν οὐδεὶς ἀπεδείχθη Ρωμαίων, ἀρχή δέ τις, ἣν καλοῦσι μεσοβασίλειον, ἐπεμελεῖτο τῶν κοινῶν, τοιόνδε τινὰ τρόπον ἀποδειχθεῖσα· τῶν πατρικίων οἱ καταγραφέντες εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ Ρωμύλου, ἑξακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὥσπερ ἔφην, διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα ἑξακληρωσάμενοι, τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτοις ἀπέδοσθαι ἄρχειν τῆς πόλεως αὐτοκράτορα ἀρχήν. ἐκεῖνοι δ' οὐχ ἅμα πάντες ἐβασίλευον, ἀλλ' ἐκ ἑξαδόχης ἡμέρας πέντε ἕκαστος, οἷς αὖ τοῖς τε ῥάβδους εἶχε καὶ τἄλλα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δ' ὁ πρῶτος ἄρξας τῷ δευτέρῳ καὶ ἡγεμονίδι, κἀκεῖνος τῷ τρίτῳ, καὶ τοῦτ' ἐγίνετο μέχρι τοῦ τελευταίου. διεξελθόντος δὲ τοῖς πρώτοις δέκα βασιλεῦσι τῆς πεντηκονθημέρου περιόδου, ἕτεροι δέκα τὴν ἀρχὴν παρελάμβανον, καὶ πρὸ ἐκείνων αὖθις ἄλλοι. ἔπειτα ἔδοξε τῷ δήμῳ παῦσαι [d] τὰς δεκαρχίας, ἀχθομένῳ τῇ μεταβολῇ τῆς ἐξουσίας, ἀφ' οὗ μήτε περιγράφεσθαι ἅπασιν ὁμοίας ἔχειν, μήτε φύσεις. τότε δὴ συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βουλευταὶ κατὰ φυλάς τε καὶ φράτρας, ἀπέδοσθαι αὐτῷ περὶ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖν, εἴτε βασιλεῖ βούλεται τὰ κοινὰ ἐπιτρέπειν, εἴτε ἀρχαῖς ἐνιαυσίοις. ὁ μὲν δὴ δῆμος ἐφ' ἑαυτῷ τὴν αἵρεσιν ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς βουλευταῖς τὴν ἀφήγησιν, ὡς ἀγαπήσων ὁποτέραν ἂν ἐκεῖνοι δοκιμάσωσι τοῦ πολιτεύειν. τοῖς δὲ βασιλικὴν μὲν ἐδόκει καταστήσασθαι πολιτείαν ἅπασι· περὶ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄρξειν φάσις ἐνέπιπτεν ἐξ ὁποτέρας ἴσης τάξεως. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, ἐκ τῶν ἀρχαίων βουλευτῶν φόνῳ δεῖν ἀποδειχθῆναι τὸν ὑπατεύσοντα τὴν πόλιν· οἱ δ', ἐκ τῶν ὕστερον ἐπισαχθέντων, ἐς νεωτέρους ἐκάλουν. Ἐλκομένης δ' ὀλίγον πολὺ τῆς φιλονεικίας, τελευτῶντες ὧδε τούτῳ συνέβησαν τῷ δικάρῳ, ὥστε δυοῖν θατέροιν, ἢ τοὺς παροδίτερον βουλευτὰς ἀποδεῖξαι βασιλέα σφῶν μὲν αὐτῶν μηδένα, τῶν δ' ἄλλων ὃν ἂν ὑπατευόντων οἱ νομίσωσιν, ἢ τοὺς νεωτέρους τὸ αὐτὸ ποιῆσαι τοῦτο. δόξαντα δ' αἵρεσιν οἱ παροδίτεροι, ἐπὶ πολὺ ὀλίγον σφῶν αὐτῶν βουλευσάμενοι τάδ' ἔγνωσαν· ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας

deos referrent, & animas illustrium virorum in cœlum tollunt, ea quæ divinitus acciderunt in illius viri & ortu & obitu videntur occasionem non parvam talis opinionis præbuisse. Nam & dum vis ejus matri afferretur, sive ab aliquo homine sive à deo, ajunt totius solis defectionem factam, & interdiu terras omnes tenebris, quæ nocturnis omnino similes erant, tectas fuisse: &, quum obiit, idem accidisse ferunt. Romulus igitur, Romanæ urbis conditor, qui ab illis primus rex creatus est, hunc exitum vitæ habuisse fertur, nullam ex se progeniem relinquens, regno autem potitus annis XXXVII. annumque ætatis agens LV. Juvenis enim admodum principatum est adeptus, natus decem & octo annos; ut omnes, qui res ejus memoriæ prodiderunt, uno consensu tradunt. *Romulus Romanorum* REX I.

LVII. *Interregnum. Per. Jul.* 4001. *Olymp.* 16 $\frac{2}{3}$. *Ante Chr.* 713. *V. C.* *Cat.* 38. *Varr.* 40.

¶ Anno sequenti nullus Romanorum rex creatus est, sed magistratus quidam, quem vocant interregem, reipublicæ curam gessit, qui in hunc modum creabatur. Ducenti patres conscripti, ex quibus senatum à rege Romulo constitutum diximus, in decurias distributi, decem-viris, quibus primis sors obtigisset, summum reipublicæ imperium sorte committebant. Illi vero non omnes simul imperabant, sed per vices unusquisque quinque dies: quibus diebus & fasces & reliqua regiæ potestatis insignia habebant. Qui autem primus imperio functus erat, id secundo tradebat, & ille tertio: idque deinceps usque ad ultimum fiebat. Transacto autem præscripto dierum L. spatio, quo illi decem primi regnarant, alii decem eum magistratum accipiebant, & ab illis rursus alii. Deinde visum est populo decem-virale imperium abrogare, quod ægre ferret *tam crebram* potestatum mutationem: quia nec eadem omnibus voluntas, nec idem ingenium erat. Tunc igitur Patres, populo ad concionem tributim & curiatim convocato, ipsi de reipublicæ forma consultare permiserunt, utrum regi an magistratibus annuis reipublicæ administrationem vellet committere. Populus tamen eam optionem sibi non vindicavit: sed ejus rei cognitionem ad senatum rejecit, lubenter amplexurus utrumcunque reipublicæ administrandæ genus illi approbassent. Illis vero omnibus visum est regem creare: sed, ex utro ordine rex iste creandus esset, inter eos non conveniebat. Eorum enim alii censebant ex veteri patrum numero eum creandum, qui reipublicæ administrationem esset habiturus: alii vero ex iis qui postremum in senatum adscripti fuerant; quos novos appellabant. ¶ Sed post longam contentionem, tandem convenit inter eos his conditionibus: ut horum duorum alterum fieret, *ut nimirum* vel veteres senatores nullum regem de suo numero crearent, sed ex aliis quem maxime idoneum judicarent; vel novi hoc ipsum facerent. Veteres senatores eam conditionem acceperunt, & post longam deliberationem inter se habitam hæc decreverunt. Quando ipsi ex conditionibus LVIII.

[a] Nota hîc σύγκρισιν dici τὴν σύνθεσιν conceptionem, & ἀφάνισιν quidem τὴν ἄδηλον, elegantèr & significanter. *Sylb.* [b] Γενομένῳ *Va.* [c] Τοῦ αὐτοῦ *Va.* [d] Τῆς βασιλείας *Va.* [e] Desunt in *Cod. Va.* [f] Καὶ πολὺ ἐπὶ σφῶν *Va.*

Interregnum. nibus à regno arcerentur, nulli saltem insidiatorum committendum imperium; sed quærendum aliquem externum, & neutrarum partium fautorem, ut hoc potissimum modo omnis seditionis materia tolleretur: eumque
Numa Pompilius Rom. REX II. regem creandum. Itaque hoc inito consilio regem designarunt quendam hominem Sabinum, filium Pompilii Pomponis, viri illustris, nomine Numam; (posterior autem syllaba producta gravi accentu est notanda) ætate ea quæ solet esse prudentissima, (nam non multum aberat ab anno XL°.) & formæ dignitate plane regia præditum. Ob sapientiam autem maxima ejus erat gloria non solum apud Quirites, sed etiam apud vicinos populos. Quum igitur hoc ipsis placuisset, populum ad concionem convocarunt: & qui tunc Interrex eorum erat, in medium progressus, dixit omnes patres communi consensu rempublicam regi committendam censuisse, * se vero, hujus cognitionis arbitrum quisnam esset susceptur imperium, regem civitatis Numam Pompilium eligere. Itaque postea legatos de
Per. Jul. 4002. Olymp. 16¾. Ante Chr. 712. V.C. Cai. 39. Varr. 41. patriciorum ordine delectos misit, ut virum illum ad regnum accipiendum adducerent, anno tertio decimæ sextæ olympiadis, qua victor in stadio fuerat Pythagoras Lacon.

LIX. ¶ Atque hactenus quidem non possum ulla in re contra illos dicere, qui historiam de hoc viro in lucem ediderunt: sed in sequentibus quid sit dicendum dubito. multi enim scripserunt, Numam Pythagoræ discipulum fuisse; &, quo tempore à Romanis rex designatus fuit, Crotone fuisse, & ibi philosophiæ operam dedisse. Sed tempus ætatis Pythagoræ cum his rationibus pugnat: non enim paucis annis, sed quatuor integris ætatibus, Pythagoras ipso Numa posterior fuit, ut ex publicis historiis accepimus. Iste enim media olympiade decima sexta Romanorum regnum est adeptus: Pythagoras vero post quinquagesimam olympiadem † in Italia habitavit. Sed aliud isto validius argumentum afferre possum, ut demonstrem temporum supputationem non convenire cum historiis de hoc viro scriptis; quia quo tempore Numa ad regnum à Romanis vocatus est, nondum erat urbs Croto: quadriennio enim integro post regnum Romanorum à Numa acceptum, Myscelus eam condidit, anno tertio decimæ septimæ olympiadis. Fieri igitur non potest ut Numa cum Pythagora Samio, qui quatuor post ætatibus floruerit, philosophiæ operam dederit, atque manserit Crotone (quæ nondum erat condita) quum Romani ipsum ad regnum vocarunt. Sed videntur, qui vitam ipsius scripserunt (si modo suam cuique sententiam aperire licet) pro confessis hæc duo accepisse, Pythagoræ habitationem in Italia & Numæ sapientiam, (omnes enim uno ore fatentur virum illum

αὐτοῦ κτ' τὰς συμβάσεις ἀπολαύσαντες, μὴ γε ἕτερ ξυλλόντων μηδενὶ τοιαῦτα τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὁ ἐπιτυχὼν ἔξωθεν ἀνδρὸς, καὶ μηδ' ὁπωσοῦν τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενον, ὡς ἂν μάλιστα ἐξαιρεθείη τὸ ὑποπτεύον, ἐξελόμενοι ἀποδεῖξαι βασιλέα. Τούτων βουλευσάμενοι ἀφίκοντο γένος μὲν τοῦ Σαβίνων, υἱὸν δὲ Πομπιλίου Πόμπωνος, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, κατ' ὄνομα Νομᾶν· χρὴ δὲ τὴν δευτέραν συλλαβὴν ἐκτείνοντας, βαρυτονεῖν· ἡλικίας τε τῆς φρονιμωτάτης ὄντα· τεσσαρακονταετίας γὰρ οὐ πολὺ ἀπεῖχε· καὶ ἀξιώσει μορφῆς βασιλικοῦ. ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ κλέος μέγιστον οὐ παρὰ Κυρίταις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πλησίοις ἔθνεσι σοφίας. ὡς δὲ τοῦτ' ἔδοξεν αὐτοῖς, συγκαλοῦσι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν καὶ παελθὼν ἐξ αὐτῶν ὁ τότε μεσοβασιλεὺς εἶπεν, ὅτι κοινῇ δόξῃ ἅπασι τοῖς βουλευταῖς βασιλικὴν καταστῆσασθαι πολιτείαν, κύριος γενομένους αὐτοὺς ἀφηγήσασθαι τῆς παρελθούσης τὴν ἀρχὴν, βασιλέα τε πόλεως αἱρεῖται Νομᾶν Πομπίλιον. καὶ μὴ τοῦτο προσδεομένοις ἀποδείξας ἐκ τῆς πατρικίων, ἀπέστειλε τοὺς παρελθόντας ἄνδρας, ὅπως τὴν ἀρχὴν, σφίσι τε αὐτοῖς καὶ ἑκατέροις τῶν ἐκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ ὀλίγα ἔδει Πυθαγόρας Λάκων.

Μέχρι μὲν δὴ τούτων φύδην ἀντειπεῖν ἔχω τοῖς τὰ ἐκδεδομένα, τὴν περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἱστορίαν· ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς σκοπῶ τί ποτε χρὴ λέγειν. [h] πολλοὶ μὲν γεγράφασιν ὅτι Πυθαγόρου μαθητὴς ὁ Νομᾶς ἐγένετο, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἔπαυσε τῆς Ρωμαίων πόλεως ἀπεδείχθη βασιλεὺς, φιλοσοφῶν ἐν Κρότωνι διῆγεν. ὁ δὲ χρόνος τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας μάχεται πρὸς τὸν λόγον. οὐ γὰρ ὀλίγοις ἔτεσιν, ἀλλὰ τέτταρσι γενεαῖς ὕστερος ἐγένετο Πυθαγόρας Νομᾶ, ὡς ἐκ τῶν κοινῶν ἀναγραφόμεθα ἱστοριῶν. ὁ μὲν γὰρ, ὅτι τὴν ἑκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος μεσούσης, τὴν Ρωμαίων βασιλείαν παρέλαβε· Πυθαγόρας δὲ μετὰ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα διέτριβεν ἐν Ἰταλίᾳ. τοῦτο δέ τι μεῖζον ἔχει τεκμήριον εἰπεῖν ἔστιν τοῦ μὴ συμφωνεῖν τὰς χρόνους ταῖς παραδεδομέναις ἔστιν δ' ἀνδρὸς ἱστορίαις, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Νομᾶς ὅτι τὴν βασιλείαν ἐκαλεῖτο ἔτι τὴν Ρωμαίων, ὅτε πόλις οὐδὲ ἡ Κρότων· τέτταρσι γὰρ ὅλοις ὕστερον ἔτεσιν ἡ Νομᾶ ἄρξαι Ρωμαίων, [k] Μύσκελος αὐτὴν ἔκτισεν, ἐπὶ τοῦτου τοῦ ἑπταεκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος. ὅτι δὲ Πυθαγόρᾳ τῷ Σαμίῳ συμφιλοσοφῆσαι τῷ μὴ τέτταρσι [l] γενεὰς ἀκμάσαντι δυνατὸν εἶναι τὸν Νομᾶν, ὅτ' οὐ Κρότωνι ᾠκίσθαι, ὅτ' αὐτὸν ἐκάλουν ὅτι τὴν βασιλείαν Ρωμαῖοι, τῇ μόνῃ τότ' οὔσῃ πόλει. ἀλλ' ἴσασιν οἱ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γεγράφαντες, οἱ χρὴ δόξαν ἰδίαν ἐπιφέρειν, δύο τοῦτο λαβόντες ὁμολογούμενα, τήν τε Πυθαγόρου ἀφικτὸν γενομένην οὐ Ἰταλίαν, καὶ τὴν Νομᾶ σοφίαν· [m] ὁμολογοῦσι γὰρ ὑπὸ πάντων ὁ αὐτὸς

[a] *Μόνοι Vat.* [b] *Συμφοιτὴς ἦν Vat.* [c] Respicit longe ante præcedentem nominativum *βουλευσάμενοι*, cum suo comitatu *ἀφίκοντο Ignatius. Sylb.* [d] *Περὶ τοσούτων ἀνδρῶν φθόνος &c. Vat. & Lapi Cod.* [e] *Νίμων* ubique in *Cod. Vat. Νομᾶς* in *Ed. Steph. Νουμᾶς* juxta *Plut.* [f] Hæc *παρέλθοντος* ipsius *Dionysii* non videtur esse: sed à margine in textum irrepsisse suspicor. *Portus.* [g] *Πεντηκοστὴν Vat.* [h] *Πάντα δὲ Vat.* [i] Si pro *δὲ* n malis *δ' ἂν*, non multum refragabor. *Sylb.* [k] *Μόσκελος* anno λ scriptum habuit etiam *Lapi Cod.* Alii cum duplici λ efferunt. immo *Μόσκλος* dicitur *Zonaræ* in Adagiis, & *Μόσκλος* *Stephanus Byz. voc.* [l] *Γενεὰς* in *Cod. Vat.* [m] *Ὁμολογοῦντες Vat.* * Et fs, quia penes se fuerit de futuro rege judicium, regem eligere &c. *Gelen.* † In Italia docuit. *Gelen.* quod ferri potest, ut constat ex *Strab. v. Ἰαμβλ.*

γενέσθαι σοφὸς. Ἀποφαίνομαι δ' ἐγὼ καὶ πάππου Πυθαγόρου μαθητὴν Νομᾶν, σκοπῶν τὸν βίον αὐτοῦ ἐξετάσαντες, εἰ χρόνῳ τοῦ αὐτοῦ ἥκμασαν ἀμφότεροι χεῖρονες, ὅσον ἐγὼ πεποίηκα πάλαι. εἰ μή τις ἄρα Πυθαγόραν ἴσμεν ἐκείνου παλαιότερον τοῦ δ' Σαμίου παιδευτὴν σοφίας γεγονέναι, ᾧ συνδιατρῖψαι ὁ Νομᾶς. τοῦτο δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀποδεῖξαι δύναιτο, μηδενὸς ἀξιολόγου, μήτε Ρωμαίων μήθ' Ἑλλήνων, [b]ὅσους με εἰδέναι, συγγεγραφότος ἱστορίαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλις.

Ὁ δὲ Νομᾶς, ἀφικομένων εἰς αὐτὸν τούτων τῶν κεκλημένων [c]εἰς ἡγεμονίαν, τὸν μὲν ἀπέλεγε, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἀπομαχόμενος μὴ λαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὡς δ' οἱ τε ἀδελφοὶ παρεστήκεσαν λιπαροῦντες, καὶ τελευτῶν ὁ πατὴρ οὐκ ἠξίου τηλικαύτην τιμὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι, συνέγνω γενέσθαι βασιλεύς. τοῖς δὲ Ρωμαίοις πυνθανομένοις ταῦτα μὲν τὸν ἀφικόμενον, ἀρὰ ἦλθεν ἡ ἄνδρα ἰδεῖν, πολὺς ἐν αὐτοῖς πόθος, ἱκανὸν ἡγουμένοις τεκμήριον εἶναι τῆς σοφίας, εἰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τὸ μέτριον ἐκτετιμηκότων τὸν βασιλέα, καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον [d]ὀνομάζοντα πανταχοῦ, μόνον ἐκεῖνον ὡς φαύλου πινὸς καὶ οὐκ ἀξίου σπουδῆς φέγματος καταφρονεῖν. [e]ἀπαντῶντι δὲ ἐπὶ τὴν ὁδὸν ὅτι, σὺν ἐπαίνῳ πολλῷ καὶ ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἀπέπεμπον εἰς τὴν πόλιν. ἐκκλησίας δὲ μετὰ τοῦτο συναχθείσης, ἐν ᾗ δυνηγκάν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψήφους αἱ φυλαὶ κατ' φέρεσαι, καὶ τῶν πατρικίων ἐπικυρωσάντων τὰ δόξαντα τῷ πλήθει, καὶ τελευταῖον ἐπὶ τῷ ὀρνιθοσκόπῳ αἴσια τὰ ἀπὸ τοῦ δαίμονος σημεῖα ἀποφηνάντων, ἀπολαμβάνει τὴν ἀρχήν. τοῦτον τὸν ἄνδρα Ρωμαῖοί φασι [h]σφαλῆναι μηδεμίαν πώποτε στρατιὰν ἡγησάμενον, διὰ δὲ τὴν εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην γενόμενον ἐν εἰρήνῃ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον ἀμεταπόλευτα, καὶ τὴν πόλιν ἄφετον πολεμουμένην ἀπολιπεῖν. λόγους τε πολλοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ θαυμασίους λέγουσι, ἀναφέροντες τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν εἰς θεῶν ὑποδήκας. νύμφην γάρ τινα μυθολογοῦσιν Ἡγερίαν φοιτᾶν πρὸς αὐτὸν ἐκάστοτε διδάσκουσαν τὴν βασιλικὴν σοφίαν· ἕτεροι δὲ ἦ Νύμφην, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν μίαν. καὶ τοῦτο φασι γενέσθαι πᾶσι φανερόν. ἀπιστούντων γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχάς, καὶ πεπλάσθαι νομιζόντων τὸ [i]περὶ τοῦ θείου λόγον, βουλόμενοι αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐναργές τι μεῖνυμα τὸ πρὸς τὴν δαίμονα ὁμιλίας, ἣν διδάσκεται ὑπ' αὐτῆς ποιεῖσθαι τάδε κελεύσαντα Ρωμαίων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ ἡ Ἡγερία τυγχάνει, ἔπειτα δεῖξαντα τοῖς ἐλθοῦσι τὰ ἔνδον τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ φαύλως κεχρημένα, καὶ δὴ καὶ τὴν εἰς ἑστίασιν ὀκλινῆ ὑποπτηδίων ἄποραν, τότε μὲ ἀπαλλάττεσθαι κελεῦσαι, [k]εἰς ἑσπέρᾳ δὲ κελεῦσαι αὐτοὺς ὅπως τὸ δεῖπνον παρασκευασμένοις δὲ κατὰ τὴν ὑποδεχθεῖσαν ὥραν ὑποδεῖξαι τραπέζας τε πολυτελεῖς, καὶ

sapientem fuisse) haecque conjunxisse, & fecisse Numam Pythagoræ discipulum; non inquirentes ulterius in eorum vitas, an uterque iisdem temporibus floruerit: id quod ego jam feci. Nisi forte quis alium Pythagoram sapientiæ doctorem hoc Samio antiquiorem fuisse dicat, cum quo Numa consuetudinem habuerit. Sed nescio quomodo hoc ille probare posset, præsertim quum nullus scriptor memoratu dignus, aut Romanus aut Græcus, (quod ego sciam) hoc memoriæ prodiderit. Sed de his hactenus. *Numa Pompilius Rom. REX II.*

¶ Cæterum Numa, quum venissent hi legati qui ipsum ad regnum vocabant, principio quidem illis restitit, & diu in eadem sententia permansit, repugnans ne regnum acciperet. Sed quum fratres instarent precibus, & tandem ipse quoque pater tantum honorem ultro oblatum minime rejiciendum censeret, ipsis assensus est, regemque se creari est passus. Quum autem Romani hæc ex legatis audissent, antequam virum illum præsentem viderent, maximo ejus desiderio flagrare cœperunt, existimantes hoc esse satis firmum argumentum ejus sapientiæ, quod, quum cæteri regnum supra modum in precio haberent & in eo summam suæ felicitatis ponerent, id ille solus, ut rem vilem & penitus aspernandam, contemneret. Illi autem adventanti, dum adhuc in ipso itinere esset, obviam processerunt, cum multis laudibus & gratulationibus, aliisque honoribus in urbem prosequentes. Postea vero concione convocata, in qua de eo tribus curiatim suffragia tulerunt, quum ipsi patres plebiscita rata fecissent, & postremo ipsi quoque augures divinitus signa fausta apparuisse renunciassent, regnum accepit. Romani ajunt hunc virum nullam expeditionem fecisse, sed pietati ac justitiæ deditum in pace omne sui regni tempus transegisse, & optimis institutis civitatem ornasse. Multa autem eaque admiranda de eo dicunt, referentes humanam *ejus* sapientiam ad deorum monita. Fabulose enim dicunt illi congressum fuisse cum quadam nympha Egeria, quæ illum assidue regiam sapientiam doceret: alii vero eam non Nymphan fuisse, sed unam Musarum. Atque hoc omnibus manifestum factum fuisse dicunt. Quum enim homines (ut verisimile est) initio fidem illi non haberent, & existimarent illum de numine sermonem fictum esse, *ferunt ipsum*, quum vellet ostendere incredulis hominibus apertum aliquod indicium suæ cum dea consuetudinis, ut se ab illa edoctum hæc facere probaret, Romanorum multos proboscque viros in ædes ubi degebat vocasse, deinde quum iis, qui eo venerant, supellectilem vilem & domum omni alio apparatu male instructam, quinetiam rebus omnibus ad convivium extemporaneum necessariis carentem ostendisset, jussisse tunc quidem discedere, sub vesperam vero eos ad cœnam invitasse: ipsis vero, ad horam conductam reversis, ostendisse & lectos splendidos, & mensas

LX.

[a] Τὸν Νόμαν Vat. [b] Οὔτε ἄρα ἀλλοι Vat. [c] Καὶ τὴν ἡγεμονίαν Vat. [d] Ἐν πάσῃ Vat. [e] Παραγενομένῳ αὐτὸν ἐπὶ Vat. [f] Possis etiam legere νυκτερινὸν adverbialiter. Sylb. [g] Δαιμονίας Vat. [h] Σφαλεῖν Vat. atque ita magis proprie legendum esse docuit Sylb. [i] Περὶ τοῦ θείου λόγου Vat. [k] Hoc quid frigidius ecce quæsit? egregium vero argumentum. At Plutarchus non aliter narrat: & quidem ita, ut ex ejus narratione quid veluit Numa probare, melius appareat. Dionysius vero alios auctores sequi maluit. Casaub.

a Omittit

Numa Pompilius Rom. REX II.

mensas poculis multis & elegantibus onustas; ipsisque jussis discumbere, omnigenas epulas & cibos apposuisse, quos nullus illius seculi homo tempore quantumvis longo facile parasset. Tunc autem Romanos & valde obstupuisse ob varietatem rerum, quas videbant; & ab illo tempore sine ullo dubio existimasse, deam aliquam cum eo consuetudinem habere. ¶ Sed qui res omnes fabulosas ex historia tollunt, Numam hæc quæ de Egeria dicebat finxisse dicunt, ut qui numen divinum metuerent facilius animum ad se adverterent, & leges quas esset laturus lubenter, ut à diis latas, acciperent. Ajunt autem eum in his sequutum esse exemplum Græcorum, Minois Cretensis & Lycurgi Lacedæmonii sapientiæ æmulatione impulsum: quorum alter quidem simulabat sibi esse cum Jove congressum; quare montem Dictæum frequentans, ubi Jovem Cretenses fingunt à Curetibus adhuc recens natum educatum fuisse, in sacrum antrum descendebat, & leges ibi conditas in urbem afferebat, quas se à Jove accipere affirmabat. Alter vero Lycurgus, profectus Delphos, se ab Apolline legum ferendarum rationem didicisse dixit. Accurate igitur scribere de rebus fabulosis, quæ scriptis sunt proditæ, præcipue vero de iis quæ ad deos pertinent, quum hoc longa oratione indigere animadvertam, nunc missum faciam: sed quæ bona Romani videntur mihi ex illius viri imperio percepisse, ut ex ipsorum domesticis monumentis comperio, ea narrabo; ubi prius monuero, quam perturbatus esset reipublicæ status, antequam ille ad regnum accederet.

LXI.

LXII. ¶ Post Romuli obitum, quum senatus omnem reipublicæ administrationem adeptus fuisset, & per integrum annum (ut dixi) eo principatu potitus fuisset, ipsi patres inter se dissidere * & de principatu & juris æquabilitate contendere cœperunt. Quotquot enim eorum erant ex numero Albanorum, qui cum Romulo coloniam deduxerant, & in sententiis dicendis & summis honoribus capiendis prærogativam se habere, seque à novis colonis coli æquum censebant: quotquot vero ex novis colonis postea in patrum ordinem relati fuerant, à nullo honore se arcendos esse existimabant, & *putabant* conditionem suam quam cæterorum deteriorem esse non debere: præcipue vero quotquot erant Sabini generis, & qui ex fœdere, quod Romulus cum Tatio fecerat, se jactabant à priscis colonis civitate donatos, ut pari jure fruerentur, aut qui se parem gratiam illis retulisse *dicebant*. Simul autem quod senatus dissideret, ipsa quoque clientium multitudo bifariam divisa se utrique factioni adjunxit. Erat autem & quædam plebis pars non parva, quæ nuper in civitatem recepta fuerat: quæ, quod nullo in bello Romulum adjuvisset,

τραπέζας ἐκπωμάτων γεμούσας πολλῶν καὶ καλῶν, ἐστιᾶσίν τε αὐτοὺς ἀφθόνοις καθεκλιθέντας ἁπάσης ἐδωδῆς, ἣν ὑφ' ἡμῶν ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ παρεσκευάσθαι πρὸ τοῦ τότ' ἀνθρώπων ῥᾴδιον εἶναι. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις καταπλήξαι τε πρὸς ἕκαστον τοῦ ὁρωμένου ἐπελθεῖν, καὶ δόξαι [a] ἐξ" ἐκείνης τῆς ὥρας [b] ἀφθονίαν βέβαιον, ὅτι θειά τις αὐτοῖς συμπαρῇ. Οἱ δὲ τὰ μυθώδη πάντα ἀπελαύνοντες ἐκ τῆς ἱστορίας, πεπλάσθαι φασὶν ὑπὸ τῆς Νομᾶ τὸν περὶ τῆς Ἡγερίας λόγον, ἵνα ῥᾷον αὐτοῖς προσέχωσιν οἱ τὰ θεῖα δεδιότες, καὶ προθύμως δέχωνται τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθησόμενους νόμους, ὡς παρὰ θεῶν κομιζομένους. λαβεῖν δὲ αὐτὸν [c] τούτων μίμησιν ἀποφήνασιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων, ζηλωτὴν γενόμενον τοῦ τε Μίνω τοῦ Κρητὸς, καὶ τῆς Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου σοφίας· ὧν ὁ μὲν, ὁμιλητὴς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς, καὶ φοιτᾶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρῆτες ὑπὸ τῶν Κουρήτων ἔτι νεογνὸν ὄντα, καταβαίνειν εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον, καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ [d] συνθεὶς ἐκόμιζεν, ὡς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνων. ὁ δὲ Λυκοῦργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔφη διδάσκεσθαι τὴν νομοθεσίαν. τὸ μὲν οὖν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν μυθικῶν ἱστορημάτων, καὶ μάλιστα τῶν εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, μακρῶν λόγων δεόμενον ὁρῶν, ἐάσω· ἃ δέ μοι δοκοῦσιν ἀγαθὰ Ῥωμαίοις λαβεῖν ἐκ τῆς ἐκείνου ἀνδρὸς ἀρχῆς, ὡς ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔμαθον ἱστορεῖν, ἀφηγήσομαι, προειπὼν ὀλίγα τὰ πράγματα τῆς πόλεως ὄντα, πρὶν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθεῖν.

Μετὰ τὴν Ῥωμύλου τελευτὴν ἡ βουλὴ τῶν πατέρων γενομένη κυρία, καὶ χρόνον ἐναύσιον, ὥσπερ ἔφην, κατασχοῦσα τὴν δυναστείαν, διαφέρεσθαι καὶ στασιάζειν αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἤρξατο περὶ τοῦ πλείονός τε καὶ ἴσου. ὅσοι μὲν οὖν αὐτῆς μέρος [e] Ἀλβανῶν ἐτύγχανον, ὑπὲρ τοῦ ἅμα Ῥωμύλῳ τὴν ἀποικίαν [f] στειλάντων, γνώμης τε ἄρχειν ἠξίουν, καὶ τιμῆς τὰς μεγίστας λαμβάνειν, ἐν θεραπείᾳ τε εἶναι τῶν ἐπιλοίπων· οἱ δ' ὕστερον εἰς τοὺς πατρῴους καταγραφέντες ὑπὸ τοῦ ἐποίκων, ὑδαμοῦ φέρειν ἔφασαν δεῖν ἀπελαύνεσθαι τιμῆς, οὐδὲ μειονεκτεῖν τῶν ἑτέρων, μάλιστα δ' ὅσοι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον ὄντες γένους, καὶ ἐπὶ τοῖς συνθήκαις τοῖς γενομέναις Ῥωμύλῳ πρὸς Τάτιον, ὑπὲρ τοῖς ἴσοις [g] γενόμενοι μετειληφέναι τῆς πόλεως τῶν τε ἀρχαίων οἰκητόρων, [h] ἢ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις [i] αὐτοὶ δεδωκέναι. ἅμα δὲ τοῦ τὴν βουλὴν διαφθαῖναι, καὶ τὸ τῶν πελατῶν πλῆθος δίχῃ μεριαθὲν ἑκατέρᾳ συνέβαινε τῶν φύσιν. ἦν δέ τι τοῦ δημοτικοῦ μέρους οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν νεωστὶ παρεγγεγραμμένοι τῇ πολιτείᾳ, ὃ διὰ τὸ μηδενὸς συνάρασθαι τῷ Ῥωμύλῳ πολέμου, [k] ἀμοιβὴν ὑπὸ

[a] Omittit *Vat.* [b] Παρεστῶσαν *Vat.* [c] Τὴν τούτων *Vat.* [d] Συντιθεὶς *Vat.* [e] Ἀλβανῶν ἦν *Vat.* [f] Grammatici Græci distinguendum ita docent inter στεῖλαν δόκιμον & στειλαν δόκιμον, ut, si eos sequendos putemus, στειλάντων hic potius sit legendum, & ita in reliquis similibus locis. Vulgatam lectionem usus auctorum confirmat. *Cas.* [g] Si pro γενόμενοι mecum legas ἐγγράφου, hæc erit verborum constructio; τῷ ἴσου ἐνέγγραπτον εἰσιόντι (nam δικὶ κοινῇ repetendum est ἐνεγγράπτου) μετειληφέναι τῆς πόλεως τοὺς ἀρχαίους οἰκήτορας, καὶ τοῖς ἴσοις &c. *Pars.* [h] Membrum istud, ἢ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις αὐτοὶ δεδωκέναι, omiserunt *Leunc.* & *Gelenius*; & parum sane hanc facere videtur. vel saltem pro disjunctiva ἢ ponenda est copulativa καὶ, hoc sensu; & si ejusdem ideam ipsis tribuisse beneficium, dum sc. Rom. colones in suas sedes receperunt, & civitatis jus eis impertiverunt. *Dyk.* [i] Αὐτοῖς *Vat.* [k] Περιποιησάμενον *Vat.* * Et de jure æquoque contendere. *Leunc.*

a Ita

ἐκ τοῦ ἀγχιστῖνος ὅτι γῆς ἐλάττω μοῖραν, ὅτι ἀφελείας τῆς αὐτοῦ καὶ πλείονος ἀλλόμενον, ἐχθρὸν ὄντα τοῖς ἀναγκαίοις τοῖς κρείττοσιν ἦν, καὶ πανταχόθεν ἐπιόντα. ἐν τούτῳ δὲ [a] κλυδῶνι τὰ πράγματα ἡ πόλις συλλαβοῦσα ὁ Νομᾶς καταλαβὼν, πρῶτον μὲν τοὺς πένητας ἐκ δημοσίου ἀνέλαβε, [b] ἀφορίσας αὐτοῖς ἀφ' ἧς Ῥωμύλος ἐκέκτητο χώρας, καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας μοῖράν τινα ὀλίγην. ἔπειτα τοὺς πατρικίους φόβῳ μὲν ἀφελόμενος ὧν οἱ κτίσαντες τὴν πόλιν εὔροντο· τοῖς δ' ἐποίκοις ἑτέρας τινὰς ἀποδοὺς τιμάς, ἔπαυσε διαφερομένους. ἀμουσίαν δὲ τὸ πλῆθος ἅπαν, ἅσπερ ὄργανον, πρὸς ἕνα τὸν κοινῆ συμφέροντος λογισμὸν, καὶ τῆς πόλεως τὸ περίβολον αὐξήσας τῷ [c] Κυιρίνῳ λόφῳ· τότε γὰρ ἔτι ἀτείχιστος ἦν· τότε ἄλλων πολιτευμάτων ἥψατο, δύο ταῦτα πραγματευόμενος, οἷς κοσμηθεῖσαν ἐπελάμβανεν ἂν τὴν πόλιν εὐδαίμονα γενήσεσθαι καὶ μεγάλην· εὐσέβειαν μὲν πρῶτον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι πάντος ἀγαθοῦ θεοὶ δοτῆρές εἰσι τῇ θνητῇ φύσει καὶ φύλακες· ἔπειτα δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ τοὺς παρὰ τῶν θεῶν ἀπέφαινεν ἀγαθοὺς καλοὺς τοὺς ἀπολαύοντας φέρειν τοῖς κτησαμένοις.

124 Ἐξ ὧν δὲ διετάξατο νόμων τε καὶ πολιτευμάτων ἑκάτερον τύπον εἰς μεγάλην ὄλβόδοσιν προελθεῖν, ἅπαντα μὲν οὐκ ἀξιῶ γράφειν· τὸ μῆκος ὑφορῶμαι καὶ λόγου, καὶ ἅμα δεδιὼς ἀναγκαίαν ὁρῶν τινὰ χρῆσιν αὐτῶν Ἑλλησιν ἱστορίας· αὐτὰ δὲ τὰ κυριώτατα καὶ φανερὰν δυνάμενα ποιῆσαι πᾶσαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι κεφαλαίων ἔρω, τινὰ ἀρχὴν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ θεῖα διακοσμήσεως ποιησάμενος. ὅσα μὲν οὖν αὐτὸς Ῥωμύλος ταχθέντα ὑπ' ἐθισμοῖς τε καὶ νόμοις παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου πεπαίχθαι πάντα ἡγησάμενος· εἶτα κατὰ χώραν μένειν· ὅσα δ' ὑπ' ἐκείνου προσελείφθη ἐδόκει, ταῦτα προστιθεὶς, πολλὰ μὲν ἀποδεικνὺς τιμὴν τοῖς μήπω τιμῆς τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς καὶ ναοὺς ἱδρυόμενος, ἑορτάς τε ἑκάστῳ αὐτῶν ἀποτάττων, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς καθιστάς, ἁγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαρμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς νομοθετῶν, ὅσας οὐδ' Ἕλλησιν ὅτι βάρβαρος ἔχει πόλις, οὐδ' αἱ μέγιστον ἐπ' εὐσεβείᾳ φρονοῦσαί ποτε. αὐτόν τε τὸν Ῥωμύλον, ὡς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνητὴν φύσιν, ἱεροῖς καθαγισμοῖς καὶ θυσίαις διετησίοις ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. [d] ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸ ἀφανισμὸν αὐτοῦ Ῥωμαίων, εἴτε κατὰ δαίμονος πρόνοιαν, εἴτε ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνθρωπίνης γενόμενον, ἀπελθών τις εἰς τὴν ἀγρὸν Ἰούλιος ὄνομα, τῶν ἀπ' Ἀσκανίου, γεωργικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν βίον ἀνεπίληπτος, οἷος μηδὲν ἂν ψεύσασθαι χάριν ἕνεκα οἰκείαν, ἔφη, [e] παραγενόμενος ἐξ ἀγροῦ Ῥω-

ideo à duce neglecta nullam agri partem aut aliud commodum acceperat. Hæc sine laribus & mendica vagans necessario ipsis potentioribus erat inimica, & ad res novandas paratissima. Numa igitur rempublicam tali tempestate jactatam nactus, primum quidem egenos de plebe refecit, agri parte, quem Romulus quæsierat, illis divisa, præterea de publico agro exigua quadam portione ipsis data. Deinde, quum patriciis nullos honores ademisset quos ipsi urbis conditores adepti fuerant, & novis colonis alios honores pro his attribuisset, ita demum eorum discordiam sedavit. Quum autem totam civium multitudinem, velut organon aliquod, ad concordem publicæ utilitatis considerationem informasset, & urbis ambitum adjecto colli Quirinali ampliasset (nondum enim munitus erat iste collis) tunc alia reipublicæ instituta attigit: hæc duo agens, quibus ornatam rempublicam beatam & magnam fore existimabat. Primum quidem homines pietatem docens, deos sc. omnium bonorum auctores & custodes humano generi esse: deinde justitiam, per quam demonstrabat, bonis divinitus acceptis licere ipsis possessoribus honeste frui.

Numa Pompilius Rex. REX II.

Numa rempub. ordinat.

¶ Quibus autem legibus quibusque institutis utrumque horum fundarit & ad tantum incrementum provexerit, non omnia scribenda censeo, (quia vereor ne nimium prolixa fit oratio; simul etiam quia video parum esse necessarium hæc Græcæ historiæ mandare) sed quæ præcipua sunt, quæque possunt illius viri omne consilium notum facere, summatim attingam, ducto initio à divini cultus forma quam instituit. Quoscunque igitur ritus aut leges à Romulo constitutas accepit, hæc omnia optime ab eo constituta ratus, immota reliquit: quæcunque vero ab illo prætermissa arbitratus est, hæc de suo addidit. nam & multa sacella dicavit diis, quibus nullus adhuc honor habitus fuerat; & multas aras & templa condidit, & dies festos unicuique eorum attribuit; & sacerdotes constituit, qui eorum curam gererent; & leges tulit de sanctimonia, cæremoniis, expiationibus, aliisque divinis cultibus, & plurimis honoribus, quot nulla aut Græca aut barbara civitas habet: ne illæ quidem civitates quæ quondam pietatis nomine maxime se jactabant. Ipsum quoque Romulum, Quirinum cognomine, ut humana natura longe augustiorem, templo *in ipsius honorem* exstructo, sacrificiis anniversariis coli jussit. Romanis enim adhuc dubitantibus, utrum divina providentia an aliquibus humanis insidiis ille è conspectu hominum sublatus fuisset, quidam nomine Julius, ab Ascanio oriundus, bonus colonus & vitæ inculpatæ vir, qui quæstus privati caussa non fuisset mentitus, in concionem progressus dixit, se, dum ex agro rediret, vidisse Romulum

Cultum deorum exauget. LXIII.

a Ita juxta *Hesych.* juxta *Suidam* κλύδων. *Sylb.* b Imo totum hunc agrum assignavit. Vide *Plutarchum. Cas.* c Rectius Κυιρίνῳ in *Cod. Vat.* atque ita supra aliquoties. Latini etiam (ut notavit *Sylb.*) non *Quirinum* sed *Quirinalem* hunc collem nominant, voce à *Quirino* deflexa. d Scimus quidem ista verba, ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸ ἀφαν. &c. primo aspectu cum præcedentibus jungi, ut hæc ἐν γὰρ ἀγνοοῦντων τὸ ἀφαν. &c. idem valeant ac si dictum esset, ἐν γὰρ ἀγνοοῦντων τὸ Ῥωμύλου ἄφαν. ὅτι ἢ θεοῦ πρόν. ἢ ἀνθρωπίνης ἐπιβουλῆς ἀπὸ τοῦ βίου: & interpretes hæc ita intellexisse. Sed videndum annon potius per parenthesim à *Dionysio* posita sint, ut hoc modo locum interpretemur: *Quum enim eum è conspectu hominum sublatum esse ignorarent Romani (sive id divina providentia, sive humanis insidiis factum sit) quidam nomine Julius ab Asc. oriundus, qui agriculturam exercebat &c. Cas. & Port.* e Παραγενόμενος *Vat.*

a Nota

Numa Pompilius Rom. REX. II.

Romulum ex urbe armatum abeuntem; & quum acceſſiſſet, hæc eum dicentem audiſſe: "Nuncia Romanis, Juli, mea hæc mandata; "me mortali ævo expleto in deorum cœtum "abduci ab eo genio qui mihi naſcenti conti- "git; & me eſſe Quirinum. Porro Numa omnia quæ ad cultum divinum & ceremonias pertinent ſcriptis complexus, diviſit in octo partes, quot etiam erant ſacrorum ordines.

LXIV. ¶ Primum ſacrorum miniſteriorum ordinem aſſignavit Curionibus, quos dixi publice pro ſuis curialibus rem divinam facere. Secundum iis qui à Græcis vocantur Στεφανηφόροι, à Romanis Flamines: quos à geſtatione pileorum & infularum (quas etiam nunc geſtant, flamea vocantes) ita nominant. Tertium vero Tribunis Celerum, quos equites & pedites fuiſſe dixi: qui deſignari ſolebant, ut regum ad bellum proficiſcentium ſatellites & cuſtodes eſſent. Nam & iſti ſolennia quædam ac ſtatuta ſacra peragebant. Quartum vero illis qui ſigna divinitus miſſa interpretantur, quique dignoſcunt ac declarant, ad quas res, utrum privatas an publicas, ea ſpectent: quos Romani ab una ſpecie artis ipſorum, ſc. ab *avium* obſervatione, vocant Augures: nos vero diceremus Οἰωνοπόλους; omnis divinationis, qua ipſi utuntur, peritos, tam ejus quæ in ſignis cœleſtibus & ſublimibus quam ejus quæ in terreſtribus verſatur. Quintum vero virginibus ſacri ignis cuſtodibus, quas illi, à dea quam colunt, Veſtales vocant: cui ipſe primus Romæ templum ſacravit, & virgines, quæ ejus ſacra facerent, lectas dicavit. Quibus de rebus pauca eaque maxime neceſſaria, operis argumento id poſtulante, mihi ſunt dicenda. Res enim eſt quæſtione digna: & multi ſcriptores Romani hoc loco rei veritatem diſquirendam eſſe cenſuerunt. Qui enim harum rerum cauſſas diligenter non inveſtigarunt, inania ſcripta in lucem ediderunt.

Veſtales virgines.

LXV. ¶ Quidam igitur templum illud à Romulo conditum aſſerunt, exiſtimantes fieri non poſſe, quin, quum urbs condita fuerit à viro vaticinii perito, publicum Veſtæ templum ante omnia exſtructum fuerit: præſertim vero quum ipſius urbis conditor Albæ educatus fuiſſet, ubi antiquum hujus deæ templum erat exſtructum, & ipſius mater hujus deæ ſacerdos fuerat: quumque ſacra omnia in duo genera dividant, & eorum alia publica & civilia, alia vero gentilitia faciant; ob duas iſtas cauſſas ajunt omnino neceſſe fuiſſe hanc deam à Romulo coli. Nihil enim hominibus magis eſſe neceſſarium, quam ipſum Veſtæ templum publicum; neque Romulo, ob generis ſucceſſionem, quicquam antiquius eſſe debuiſſe: quippe qui eſſet à majoribus oriundus, qui ex Ilio illius deæ ſacra tranſtulerant, & matre ſacerdote natus. Qui igitur propterea à Romulo potius quam à Numa hoc templum

μύλων ἰδῶν ἀπιόντα ὁν τ πόλεως, ἔχοντα τὰ ὅπλα· καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο, ἀκῦσαι ζῶντα αὐτῷ λέγοντος· "Ἄγγελε Ρωμαίοις Ἰύλιε τὰ πρ' ἐμοῦ, ὅτι με ὁ λαχὼν "ὅτε [a] ἐξῆλαμεν δ' ἡμῶν εἰς θεοὺς ἄγεται, τ Δητὸν ἐκ- "πληρώσαντα αἰῶνα· εἰμὶ δὲ Κυείνος. τελεσθὲν δὲ ἅπασιν τλὺ περὶ τὰ θεῖα νομοθετοῦσι γεγραφῶς, διεῖλεν εἰς ὀκτὼ μοίρας, ὅσαι τ [c] ἱερῶν ἦσαν αἱ συμμοιρίαι. Ἀπέδωκε δὲ μίαν μὲ ἱερουργιῶν διάταξιν τοῖς τελέσκοσι Κυείοσιν, οὓς ἔφλυ τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τ τῶν φερεπείων ἱερά. τλὺ δὲ δευτέραν τοῖς καλουμένοις [d] ὑφ' Ἑλλήνων Στεφανηφόροις, ὑπὸ δὲ Ρωμαίων [e] Φλάμισιν, ὡς [f] ὅτι τῆς φορήσεως τ πιλαπῶν τε καὶ ταινιδίων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φορῦσι, [g] φλάμα καλοῦντες, ὅτω τοιουτογρεύουσι. τὴν δὲ τρίτλυ τοῖς ἡγεμόσι τῶν Κελερίων, οὓς ἔφλυ ἱππῆς τε καὶ πεζοὺς στρατουομένους φύλακας ὑποδέχυσθαι τῶν βασιλέων· καὶ γὰρ ὅτοι τεταγμένας τινὰς ἱερουργίας ἐπετέλουν. τὴν δὲ τετάρτλυ τοῖς ἐξηγουμένοις τὰ διόπεμπτα σημεῖα, καὶ διαιροῦσι [h] τίνων ὅτι στραγμάτων ἰδία τε καὶ δημόσια· οὓς ἀφ' ἑνὸς εἴδους [i] τῆς τέχνης, τοῦ διωρημάτων, Ρωμαῖοι καλοῦσιν [k] Αὐγόρας, ἡμεῖς δ' ἂν εἴποιμεν Οἰωνοπόλους, ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ' αὐτοῖς οὔσης, ὁπόσην τε περὶ τὰ θεῖα, καὶ τὰ μετάρσια, καὶ τὰ ὁπόγαια. τὴ δὲ πέμπτην ταῖς φυλαττούσαις τὸ ἱερὸν πῦρ παρθένοις, αἳ καλοῦνται παρ' αὐτῶν ἀπὸ τ θεᾶς ἣν θεραπεύουσι, Ἑστιάδες, αὐτὸς πρῶτος ἱερὸν ἱδρυσάμλυ Ρωμαίοις Ἑστίας, καὶ παρθένους ἀποδείξας αὐτῇ θυηπόλους· ὑπὲρ ὧν ὀλίγα καὶ αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότατα, τ ὑποθέσεως ἀπαιτούσης, ἀναλεκτέον εἰπεῖν. [l] ἔστι γὰρ καὶ ζητήσεως ἄξιον, καὶ παρὰ πολλοῖς ζητήσεως ἠξίωται τ Ρωμαϊκῶν συγγραφέων κτ τ τόπον τοῦτον· ὑπὲρ ὧν οἱ τὰς αἰτίας οὐκ ἐξεταζότες καλῶς, εἰκαιοτέρας [m] ἐξενέγκαντο τὰς γραφάς.

Τὴν γοῦν ἵδρυσιν τ ἱερᾶ Ρωμύλῳ τινὲς [n] ἀναπλάσασι, τῶν ἀμηχάνων νομίζοντες εἶ), πόλεως οἰκιζομένης ὑπ' ἀνδρὸς ἐμπείρου μαντικῆς, μὴ κλασκυαθῆναι πρῶτον Ἑστίαν κοινὴν τ πόλεως, καὶ ζῶντα ὑπ' Ἄλβας τ κτίσου γραφέντ, ὑφ' ᾗ παλαιὸν τὸ τ θεᾶς ζώντης ἱερὸν ἱδρυμένον ἦν, καὶ τ μητρὸς αὐτῆς θυηπόλυ γενομένης τῇ θεᾷ· ἀμφισβήτησίς τε διῆκε τὰ ἱερά, καὶ τὰ μ αὐτῶν κοινὰ ποιοῦντες καὶ πολιτικά, ο τὰ δὲ συγγενικά, [p] δι' ἄμφω δ' αὐτά φασι πολλὴν ἀνάγκην εἶ) τῷ Ρωμύλῳ ζώντι σέβειν τὴν θεόν. οὔτε γὰρ ἀναγκαιότερον ἀνθρώποις ὀφεῖν εἶναι τῆς κοινῆς Ἑστίας, οὔτε τῷ Ρωμύλῳ κατὰ ἀρχαίαν γένους ὀφεῖν οἰκειότερον, τεσσάρων μὲν ὑπαρχόντι τῶν ἐξ Ἰλίου τὰ τῆς θεᾶς ἱερὰ μετενηγμένων, μητρὸς δὲ ἱερείας. ἐοίκασι δ' οἱ μὲ ζῶντα τλὺ ἵδρυσιν τῷ ἱερῷ Ρωμύλῳ μᾶλλον ἀναπλάττοντες ἢ

Νομᾶ,

a Nota hîc ἄγγελε in aor. 2. ut ſupra p. 102. v. 39. ἀγγειλάμενος. Sylb. Verum ἄγγελλε in Cod. Vat. & ſupra ἀγγειλάμενος. b Ἐξαίφνης Vat. c Ἱερῶν agnovit etiam *Lapus*, dum vertit, *quot erant ſacrorum ordines*, & reperitur infra. Sed *Gelenius* maluerat ἱερίων. Sylb. d Ὑπὸ τ Ἑλλήνων Vat. e Φλάμισιν Vat. f Ἐπὶ τ φορήσεως τ πίλων τε καὶ ταινιδίων Vat. Vide *Scaligeri* notas in *Feſtum Pompeium*. g Φλάμιν Scalig. & Port. h Τίνων δὲ μαντεύματα ἀπαγγέλλουσι Vat. & Lapi Cod. i Τῶν τ τέχνης διωρημένων. nam valde hîc falluntur interpretes, qui hoc διωρημένων perinde intelligunt ac ſi *Dionyſius* dixiſſet λόγῳ τῷ διωρῶ, videlicet τὰς ὑφηγήσεις: quum διωρίσασθαι alicujus artis ea ſint quæ *Cicero* poſſe dici præcepta putat. ſic p. 258. μοῖραι ζ οὐκ ὀλιγοστοὶ τ οὐ μετρικῇ διωρισμένων ἱερέων. Sylb. & de Arte Hiſtorica, ζῶσα ζ τομαῖς ἀκαιρίαις τῆ αὐτῆς διωρίσασθαι τοῖς ἐπιφανεῖς οὖσιν. Steph. Τῶν διωρισμένων τ τέχνης in Cod. Vat. k Paroxytonon αὐγόρας alludit ad Græcam originem, τ ἀγορεύειν, ut ὁμηγόρης, ἀνηγόρης, & ſimilia: quum Latina origo & flexio poſtulet αὔγυρας ſeu αὐγύρας, ut apud *Plaut.* in *Queſſ. Rom.* τ ἐπ' οἰωνοῖς ἱερίων, ὃς αὔσπικας αὐσπέρα, αὐγυρίας ζ νῦν καλοῦσιν. Sylb. l Ἐπὶ δὲ τῇ ζητήσει ἐξέστημεν τῇ πικρᾷ πικοῖς Vat. m Ἐξενέγκαντο Vat. n Ἐπὶ τ ἀμηχάνων ἀναπλάσαι Vat. o Τὰ ζ ἴδια τῇ συγγενικῇ Vat. & Lapi Cod. p Non inepte legeris δι' ἀμφὼ τοῦτω. Sylb. & Port.

a Ὡς

Νομᾶ, τὸ μὲν καιρὸν ὀρθῶς λέγῃ, ὅτι πόλεως οἰκιζομένης ἑστίαν πρῶτον ἔδει ἱδρύσθαι, καὶ ταύτην ὑπὸ ἀνδρὸς οὐκ ἀπείρου τῆς περὶ τὰ θεῖα σοφίας· τὸ δὲ κατὰ μέρος, οὐκέτι τι τῆς κατασκευῆς τοῦ πυρὸς ὅτου ἱερὸν, καὶ τῶν παρθένων τιμὴ θεὸν παρθένων, ἠγνοηκέναι. οὔτε γὰρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν φυλάττεται πῦρ, Ρωμύλος ἦν ὁ καθιερώσας τῇ θεῷ· μέγα δὲ τούτου τεκμήριον, ὅτι ἡ τετραγώνῳ καλυμμένη Ῥώμης, ἣν ὀκέανος ἐτείχισεν, ἐκτός ἐστιν Ἑστίας· δεῖ δὲ κοινῆς ἱερεῖν, ἐν τῷ κεντρῳ μάλιστα καθιδρύονται τῆς πόλεως ἅπαντες, ἔξω δὲ τοῦ τείχους σπάνις. οὔτε αὖ παρθένων τὰς ἱερείας κατεστήσατο τῇ θεῷ, μεμνημένος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τοῦ περὶ τὴν μητέρα πάθους, ᾗ συνέβη ἱεροσυλήσῃ τὴν θεὸν τὴν παρθενίαν διαφθεῖραι, ὃ ἐκ ἐκαιρὸς ἐνόμιζον, εἴ τινα τῶν ἱερειῶν εὕρῃ διαφθαρ-
126 μένην, κατὰ τοὺς πατρίους νόμους, αὐτὴν τὴν θεὸν τὴν ὑπὲρ τῶν οἰκείων συμφορᾶς ἀνάμνησιν. αὐτὸς τοῦτο μὲν καινὸν ἱερὸν ὑπ' οὐδενὸς κατεσκευάσατο τῆς Ἑστίας, ὑπὸ ἱερείας ἔταξεν αὐτῆς παρθένους. ἐν ἑκάστῃ δὲ τῶν τριάκοντα φρατρειῶν ἱδρυσάμενος ἑστίαν, ἐφ' ἧς ἔθυον οἱ φρατρεῖς, ἱερεῖς αὐτῶν ἐποίησε τοὺς τῶν κουρειῶν ἡγεμόνας, τοὺς παρ' Ἕλλησιν ἔτι μιμούμενος, ἃ καὶ τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν πόλεων ἐπὶ γίγνεται. [b] τὰ γέ τοι καλύμματα φρυγανεῖα παρ' αὐτοῖς ἐστιν ἱερά, καὶ διαπεύεται πρὸς τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον ἐν ταῖς πόλεσι κράτος. Νομᾶς δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν τοὺς μὲν ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατρειῶν ἑστίας, κοινὴν δὲ κατεσκήσατο πάντων μίαν, ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τοῦ [c] Παλατίου χωρίῳ, συμπεπολισμένων ἤδη τῶν λόφων ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μέσης ἀμφοῖν οὔσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ κατεσκεύασε τὸ ἱερὸν τὴν τε φυλακὴν τῶν ἱερῶν, κατὰ τὰ πάτρια τῶν Λατίνων νόμον, παρθένων ἐνομοθέτησε [d] γενέσθαι. ἔχει δὲ πᾶσι δόξειας καὶ τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ ἱερῷ τί ἦποτ' ἔστι, καὶ διὰ τί πρόσκειται παρθένοις. τινὲς μὲν οὖν οὐδὲν ἔξω τοῦ φανεροῦ πυρὸς εἶναί φασι τὸ τηρούμενον· [e] τὴν δὲ φυλακὴν αὐτοῦ παρθένοις ἀναχεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνδράσι ποιοῦνται κατὰ τὸ εἰκός, ὅτι πῦρ μὲν ἀμίαντον, [f] παρθένος δ' ἄφθαρτον· τῷ δ' ἀγνοτάτῳ τὸ θεῖον τὸ καθαρώτατον τῆς θνητῆς φίλον. Ἑστίᾳ δὲ ἀναχεῖσθαι τὸ πῦρ νομίζουσι, ὅτι γῆ τε ἅπασα ἡ θεὸς, καὶ τὸ μέσον κατέχουσα τοῦ κόσμου τόπον, τὰς ἀνάψεις καὶ μεταβολὰς ποιεῖται πυρὸς ἀφ' ἑαυτῆς. εἰσὶ δέ τινες οἳ φασιν ἔξω τοῦ πυρὸς ἀπόῤῥητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κεῖσθαί τινα ὑπὸ τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἵ τε ἱερομνήμονες τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι, τεκμήριον δὲ μάλιστα παρέχομαι τοῦ λόγου τὸ συμβὰν ἐπὶ τῆς ἐμπρήσεως τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐν Φοινικῷ πολέμου, τῶν πρώτων συμβάντων Ρωμαίοις πρὸς Καρχηδονίους περὶ Σικελίας. ἐμπρησθέντος γὰρ τοῦ τεμένους, καὶ τῆς παρθένου φευγούσης ἐκ τοῦ

conditum existimant, videntur illi quidem generaliter recte dicere, in urbe condenda sacram sedem publicam Vestæ primum erigi oportuisse, præcipue vero à viro scientiæ rerum divinarum perito: sed specialiter & templi hujus, quod jam existat, structuram, & virgines deæ ministras ignorasse. Neque enim hunc locum, ubi sacer ignis servatur, illi deæ Romulus consecravit: validissimum autem hujus rei argumentum est, quod sit extra Romam, quæ quadrata appellatur, quam ipse muniit. Vestæ vero communis templum in præstantissimo totius urbis loco ferme omnes locare solent, at nemo extra mœnia. Neque etiam virgines constituit, quæ illi deæ sacra facerent: memor (ut opinor) casus matris, cui accidit ut virginitatem amitteret inter illius deæ ministeria: quo fiebat, ut siquam sacerdotum stupratam deprehendisset, ex legibus patriis in eam animadvertere non posset, ob domesticæ calamitatis *probrique* recordationem. Propterea igitur publicum templum Vestæ non ædificavit, neque virgines sacerdotes constituit, quæ deam illam colerent: sed in unaquaque triginta curiarum, exstructo templo ubi curiales rem divinam facerent, iis sacris ipsos curiones præposuit, sequutus morem qui adhuc in antiquissimis Græcorum urbibus servatur. Nam quæ *πρυτανεῖα* ab illis vocantur, sunt *loca publica* sacra, & eorum cura pertinet ad eos * qui summum magistratum in republica gerunt. ¶ At Numa regno potitus propria curiarum templa suo loco non movit: sed unum templum omnibus commune erexit, in eo spatio quod est medium inter Capitolium & Palatium, cum jam hi colles uno murorum ambitu essent concluſi, & forum inter utrumque esset medium, ubi hoc templum ædificatum est: & sacrorum custodiam patrio ritu virginibus lege lata assignavit. Incertum autem est quidnam sit id quod in illo templo servatur, & qua de caussa ejus cura virginibus sit commissa. Nonnulli enim asserunt, id quod servatur nihil aliud esse quam ignem omnibus conspicuum: ejus autem custodiam virginibus potius quam viris commissam verisimiliter ajunt; quia ut ignis est incontaminatus, sic etiam ipsa virgo est impolluta: castissimo autem numini mortalis res purissima est grata. Vestæ autem ignem putant dicatum, quia quum ea dea sit Terra, & medium mundi locum occupet, sublimis ignis inflammationes parit. Sunt etiam qui dicunt, præter illum ignem, alia quædam sacra vulgo incognita in deæ fano esse, quæ solis pontificibus & virginibus sunt nota: argumentum non leve hujus rei proferentes, id quod accidit in incendio ipsius templi, tempore primi belli Punici, quod inter Romanos & Carthaginienses propter Siciliam est ortum. Incenso enim templo, & virginibus ex igne fugien-

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXVI.

a Ὃ δὲ ἐκ ἐοικὸς Vat. b Quid hæc sibi velint patet ex altero loco, qui exstat p. 90. ἐναντίον γὰρ ἦν τῷ πρυτανεύοντι ἱερὸν φρύγειν, ἢ σπεῖσαί τινι, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιῆσαι· ἃ καὶ νῦν ἔτι τοῖς Ἑλληνικοῖς πρυτανείοις, ἴσως καὶ τοῖς φρουρίοις. Port. Vide Exoch. Spanhemii Dissertationem de Vesta & Prytanibus Græcorum. c Παλατίου Vat. d Γενέσθαι Vat. e Hujusce rei variæ assignantur caussæ. Vide Caroli Neapolin in Ovidii Fastos, p. 272. & Lipsii Syntagma de Vesta & Vestalibus. f Παρθένου Vat. g Φαινομένῳ Vat. quod maluit & Sylb. * Sc. *Prytanes*, ut nos docet Thucydides Enarrator hisce verbis, Πρυτανεῖόν ἐστιν ἑκάστῃ μέρος ἐκ. αἰσυμνήτου δὲ ὄντος, ἐκείνῃ ἐκεῖ ἐνδημοῦσιν οἱ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ, οἱ τὰ ἐλάσσω διοικοῦντες.

Numa Pompilius Rom. REX II.

fugientibus, quidam de numero pontificum Lucius Cæcilius, qui Metellus vocabatur, vir Consularis (qui, Carthaginiensibus in Sicilia devictis, in illo celebri triumpho CXXXVIII. elephantos traduxerat) neglecta propria salute, utilitatis publicæ caussâ, summo cum periculo est ausus in ardens penetrale irrumpere, & sacra à virginibus deserta ex ipso incendio erepta servavit: ob quod præclarum facinus magni honores à civitate ei delati fuerunt, ut ipsum elogium ejus statuæ in Capitolio erectæ testatur. Hanc igitur rem illi pro confessa sumentes, de suo quasdam conjecturas addunt. Quidam enim dicunt sacra, quæ hîc servantur, esse partem eorum *sacrorum* quæ Æneas translata ex Samothracia servabat: Dardanus enim ex insula *ista* in urbem à se conditam ea transportarat; at Æneas, quum ex agro Trojano fugit, cum aliis hæc quoque in Italiam deportarat. Alii vero asserunt, esse cælo delapsum Palladium, quod apud Ilienses erat, quodque Æneas rei gnarus secum portarat; Achivi enim simulacrum ad ejus similitudinem factum surripuerant: de quo multa à poëtis & historicis scripta sunt. At ego quædam sacra vulgo incognita, & non solum ipsum ignem à virginibus servari, ex plurimis indiciis colligo. Sed quænam hæc sint, neque à me, neque ab alio quopiam eorum qui pietatis in deos sunt studiosi, curiosius inquirendum censeo.

LXVII. ¶ Virgines autem, quæ deæ sacris operabantur, initio quatuor erant: quarum optandarum jus penes ipsos reges erat, idque ex præclaris Numæ institutis: postea tamen, ob multitudinem sacrorum quæ peragunt, ad senarium numerum auctæ, in eodem numero ad nostra usque tempora permanent, & in deæ fano degunt; unde interdiu nullus qui ingredi velit arcetur: sed nulli mari illic pernoctare fas est. Oportet autem illas puras à nuptiis manere per XXX. annos, sacra facientes & reliquas ceremonias de more peragentes: quo tempore decem primis annis eas mysteria discere oportebat, decem sequentibus sacra facere, reliquis vero annis alias docere. Expleto autem triginta annorum tempore, nihil illis impedimento erat, quominus, infulis & reliquis sacerdotii insignibus depositis, eæ quæ vellent nuberent. Hoc autem perpaucæ fecerunt; quibus vitæ finis non optandus, neque admodum felix contigit: itaque reliquæ, earum casum pro ominoso accipientes, virgines usque ad mortem apud deam manent. Tunc vero in locum illius, quæ integro numero deerat, & quæ desiderabatur, alia à pontificibus substituta erat. Honores autem illis à civitate delati sunt multi & insignes, quorum caussâ neque liberorum neque nuptiarum desiderium eas subibat. Graves autem pœnæ statutæ sunt in earum delicta, quorum quæsitores & vindices ex legibus sunt ipsi pontifices: alias quidem, quæ leviter peccarint, flagris cædentes; eas vero, quæ stuprum passæ fuerint,

πυρὸς, ϗ ἱερσφαντίδ πις Λεύκιος Καικίλιος ὁ κεκλήμενος Μέτελλος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, ὁ ϗ ἀοίδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ Καρχηδονίων καθαγαγὼν ὀυτὼ ϗ τεσσαράκοντα ϗ ἑκατὸν ἐλεφάντων θείαμβον, ὑπερειδὼν τῆς ἰδίας ἀσφαλείας τοῦ κοινῆ συμφέροντος εἵνεκα, παρεκινδύνευσεν εἰς τὰ καιόμενα βιάσασθαι, ϗ καθελεῖν ἐκ τοῦ ϗ πρυθίνων ἁρπάσας ἱερὰ διέσωσεν ἐκ τοῦ πυρὸς· ἐφ' ᾧ τιμαὶ παρὰ τῆς πόλεως ἐξηνέγκατο μεγάλαι, ὡς ἡ ϗ εἰκὼν αὐτοῦ ϗ ἐν Καπιτωλίῳ γνομένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ. τοῦτο δὴ λαβόντες ὁμολογούμενον, ἐπισυνάπτουσιν αὐτοῖς τοιαύσδε τινας ἰδίας. Οἱ μὲν, ἐκ τῆς ἐν Σαμοθράκῃ λέγοντες ἱερῶν μοῖραν εἶ) [b] τῆς Αἰνείᾳ φυ- 127
λακτομένης τιμῆς εἶθαι. Δαρδάνου μὲ εἰς τιμὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ἐκ τῆς νήσου τὰ ἱερὰ μετενεγκάμενον. Αἰνείαν δὲ, ὅτι ἔφυγεν ἐκ τῆς Τρωάδος, ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα κομίσαντος εἰς Ἰταλίδα. Οἱ δὲ, τὸ δρεπτὸν Παλλάδιον ἀποφαίνοντες εἶ) τὸ παρὰ Ἰλιεῦσι γενόμενον, ὡς Αἰνείας [c] κομίσαντος δ' ἐμπειρίᾳ, Ἀχαιῶν δὲ τὸ μίμημα αὐτῷ λαβόντων κλοπῇ. περὶ ϗ πολλοὶ σφόδρα εἰρῆνται ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσι λόγοι. ἐγὼ δὲ τὸ μὲ εἶναί τινα τοῖς πολλοῖς ἄδηλα ἱερὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ϗ παρθένων, καὶ ϑ τὸ πῦρ μόνον, ἐκ πολλῶν πάνυ καταλαμβάνομαι· τίνα δὲ ζῶντ' ἔστιν οὐκ ἀξιῶ πολυπραγμονεῖν ϑτε ἐμαυτὸν, ϑτε ἄλλον ὁδένα τῶν βουλομένων τὰ περὶ τὰς θεὰς ὅσια τηρεῖν. Αἱ δὲ θεραπεύουσαι ϗ θεὸν παρθένοι τέτταρες μὲ ἦσαν κατ' ἀρχὰς, ϗ βασιλέων αὐταῖς αἱρουμένων [d] ἐν οἷς κατεστήσατο δικαίοις ὁ Νομᾶς. ὕστερον δὲ, ἅμα πλῆθος ϗ ἱερουργιῶν ἃς ἐπιτελοῦσιν, ἐξ γενόμεναι μέχρι ϑ καθ' ἡμᾶς ἀριθμοῦσι χρόνου, δίαιταν ἔχουσαι παρὰ τῇ θεῷ, ἔνθα δ' ἡμέρας μὲν ὁδεὶς ἀπείργεται τῶν βουλομένων εἰσιέναι· νύκτωρ δὲ ὁδενὶ ϗ ἀρρένων ἐπαυλίσασθαι θέμις. χρόνον δὲ τεσσαρακονταετῆ μένειν αὐτὰς ἀναγκαῖον ἀγνὰς γάμων, ἀνατολούσας τε καὶ τὰ ἄλλα θρησκεύσας κατὰ νόμον· ἐν ᾧ δέκα μὲ ἔτη μανθάνειν αὐτὰς ἔδει· [e] δέκα δὲ, τελεῖν τὰ ἱερά· τὰ δὲ λοιπὰ ἔτη, διδάσκειν ἑτέρας. ἐκπληρωθείσης δὲ ϗ τεσσαρακονταετίας, ὁδὲν ἦν τὸ κωλῦσον τὰς βουλομένας [f] ἀποθεῖσας [g] τά τε ἄνθεμα τὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἐπίσημα ϗ ἱερωσύνης γαμεῖσθαι. καὶ ἐπολίσάν τινες τοῦτο πάνυ ὀλίγαι, αἷς ἄζηλοι συνέβησαν αἱ τελευταὶ τοῦ βίου, καὶ ϑ πάνυ εὐτυχεῖς· ὅτε δ' οἰωνοῦ λαμβάνουσαι τὰς ἐκείνων συμφορὰς αἱ λοιπαὶ, παρθένοι μένουσι παρὰ τῇ θεῷ μέχρι θανάτου· τότε δὲ εἰς ϗ τῶν ἐκλιπούσης ἀριθμὸν ἑτέρα πάλιν ἐκ τῶν ἱερσφαντῶν [h] ἀποδείκνυσι. τιμαὶ δὲ αὐταῖς ἀποδίδονται παρὰ τῆς πόλεως πολλαὶ καὶ καλαὶ, δι' ἃς ϑτε παίδων ὄντων αὐταῖς πόθος ϑτε γάμων. τιμωρίαι τε ὅσαι τοῖς ἁμαρτανομένοις κεῖνται μεγάλαι, ὧν ἐξεταστάς τε καὶ κολαστὰς κατὰ νόμον εἰσὶν οἱ ἱερσφάνται, τὰς μὲ ἄλλό τι τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτανούσας ῥάβδοις μαστιγοῦντες, τὰς δὲ φθαρείσας

a Καικίλιος *Vat.* b Sensus est ὑπ' Αἰνείου φυλαχθῆναι, ut declarant sequentia, & quæ supra occurrunt p. 55. v. 2. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τοῦ habemus pro τῇ Αἰνείᾳ. c Κομίσαντος αὐτοῦ δ' ἐμπειρίαν *Vat.* d Ἐφ' οἷς *Vat.* e Δέκα δ' ἱππιλὸν *Vat.* f Ἀποθεῖσαι in *Ed. Steph.* errore manifesto. g Τὰ ἄνθεμα *Vat.* h Ἀποδείκνυται *Vat.*

a τῶν

ρείσας αἰχέτῃ τῷ ᾗ ἐλεεινοτάτῳ τῷ διδόντος θανάτῳ. ζῶσαι γὰρ ἔτι πομπεύουσι ὅτι κλίνης φερόμεναι ἢ ὁποδεδεγμέναι τοῖς νεκροῖς ἐκφορὰν, ἀναπλαιομέναι αὐτὰς ᾗ τοῦ προπεμπόντων φίλων τε ᾗ συγγενῶν κομιθεῖσαι δὲ μέχρι τῆς [b] Κολλίνης πύλης, [c] ἐντὸς τοῦ τείχους εἰς σπήλαιον ὑπὸ γῆν κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ἐπιτηδείοις κόσμοις τίθενται, καὶ οὔτ' [d] ὀβελίσματος, ὅτ' ἐναγισμῶν, ὅτε ἄλλης ἢ νομίμων ὀφθεὶς τυγχάνουσι. πολλὰ μὲ οὖν ᾗ ἄλλα δοκεῖ μαντεύεσθαι εἴ τις ἢ ὑχ ὁσίως ἐπιμελοῦσι τοῖς ἱεροῖς, μάλιστα δὲ ἡ σβέσις τοῦ πυρός, ἣν ἐπὶ ἅπασι τὰ δεινὰ Ρωμαῖοι δεδίασιν, ἀφανισμοῦ ᾗ πόλεως σημεῖον ὑπολαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται καὶ πολλαῖς αὐτὸ θεραπείαις ἐξιλασκόμενοι καταλύουσι πάλιν εἰς τὸ ἱερόν· ἐπὲρ ὧν χρὴ ᾗ οἰκεῖον χωρὶς ἐρῶ. Πάνυ δ' ἄξιον καὶ τοῦτο ὅτι φάσκουσι ἱστορῆσαι ᾗ θεὰς, ἣν ἐπεδείξατο τοῖς ἀδίκως ἐγκληθείσαις παρθένοις. πεπίστευται γὰρ ὑπὸ Ρωμαίων, εἰ καὶ παράδοξά ὅστι, καὶ πολλοῦ πεποίηται λόγου ὑπὲρ αὐτῆς ⓐ συγγραφεῖς. ὅσοι μὲ οὖν τοῖς ἀθέοις ἀσκοῦσι φιλοσοφίας, εἰ δὴ καὶ φιλοσοφίας αὐτοῖς δεῖ καλεῖν, ἀπάσας ἀφανίζοντες τὰς ὀπιφανείας ᾗ θεῶν τὰς πρὸ Ἕλλησιν ἢ βαρβάροις γενομένας, καὶ ταύτας εἰς γέλωτα πολλοῦ ἄξουσι τοῖς ἱστορίαις, ἀλαζονείαις ἀνθρωπίναις αὐτὰς ἀναπλάττοντες, ὡς οὐδενὶ θεῶν μέλον ἀνθρώπων οὐδενός· ὅσοι δ' οὐκ ἀπολύουσι ᾗ ἀνθρωπίνης ὀλιγωρίας τοὺς θεούς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενεῖς εἶ) νομίζουσι, καὶ τοῖς κακοῖς δυσμενεῖς, ἀφ' πολλῆς ἐλευθερότητος ἱστορίας, οὐδὲ ταύτας ἐπαινήσονται τὰς ὀπιφανείας ἀπίστους. λέγεται δήποτε τοῦ πυρὸς ἐκλιπόντος δι' ὀλιγωρίαν τινὰ ᾗ τότε αὐτὸ φυλαττούσης Αἰμιλίας, ἑτέρας παρθένου τῶν νεωστὶ κατειλεγμένων καὶ ἄρτι μανθανουσῶν τὰ δεινὰ τοῦτο ὀλιγωρίᾳ, ταραχὴ πολλὴ γενέσθαι καὶ πόλει ὅλῃ, καὶ ζήτησις [f] παρὰ ᾗ ἱερέων μή τι μίασμα περὶ τὸ πῦρ ᾗ ἱερείας ἐτύχανε γεγονός· ἔνθα δή φασι ᾗ Αἰμιλίαν ἀναίτιον μὲ ὖσαν, ἀπορουμένην δ' ὅτῳ τῷ συμβεβηκότι, παρόντων ᾗ ἱερέων καὶ ᾗ ἄλλων παρθένων, τὰς χεῖρας ὅτι ᾗ βωμὸν ἐκτείνασαν εἰπεῖν· "Ἑστία ᾗ Ρωμαίων πόλεως φύλαξ, εἰ μὲ ὁσίως καὶ δικαίως τετέλεκά σοι τὰ ἱερὰ χρόνον ὀλίγῳ δέοντα τεσσαρακονταετῆς, καὶ ψυχῇ ἔχνσα καθαρᾷ καὶ σώματι ἁγνῷ, ἐπιφάνηθί μοι καὶ βοήθησον ἔργῳ", καὶ μὴ περίδῃς τῇ σαυτῆς [h] ἱερείαν οἴκτιστον μόρον ἀποθανεῖν· εἰ δὲ ἀνόσιόν τι πέπραχταί μοι, ταῖς ἐμαῖς τιμωρίαις τὸ ᾗ πόλεως ἄγος [i] ἀφάνισαι. Ταῦτ' εἰποῦσαν καὶ περιρήξασ ἀπὸ ᾗ [k] καρπασίνης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα, βαλεῖν ᾗ τελαμῶνα ὅπῃ ᾗ βωμὸν· μὴ δὲ ᾗ εὐχὴ λέγουσιν ὀκ ᾗ κατενεγκούσης περὶ πολλοῦ, καὶ σβέσαι φυλαττούσης αὐτοῦ πῦρ ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν

foedissimo & miserrimo mortis genere necantes. Vivæ enim in lecto, non aliter quam mortuæ, funebri pompa efferuntur, eas deflentibus & prosequentibus amicis & cognatis. Delatæ autem usque ad portam Collinam, intra mœnia, in cella subterranea *ad id* parata, cum omnibus funereis ornamentis sepeliuntur; sine ullis monumentis, sine parentatione, denique sine iis omnibus rebus, quæ defunctorum manibus dari solent. Cum igitur ex multis aliis indiciis cognosci potest an *sacerdos* sancte & pie rei sacræ operam navarit, tum vero præcipue si ignis exstinguatur; quod malum Romani maxime omnium formidant, rati id excidium civitati portendere, quomodocunque id acciderit: magnisque delinimentis & curationibus placantes ipsum, referunt in templum. quibus de rebus suo loco à me dicetur. ¶ Dignissimum autem est quod historiæ mandetur, quomodo illa dea virginibus injuria accusatis sua præsentia manifestam opem tulerit. Romani enim hoc credunt, licet incredibile sit, & historici his de rebus multa scriptis prodiderunt. Qui igitur impiæ philosophiæ dant operam, (si tamen ea est appellanda philosophia) quum ludibrio habeant quicquid de præsentia divini numinis, aut apud Græcos aut apud barbaros fertur, has quoque historias valde irridebunt, humanæ arrogantiæ eas adscribentes, quasi res humanæ nulli deorum sint curæ. Qui vero deos de hominibus sollicitos esse, eorumque curam gerere existimant, atque adeo eos viris probis propitios arbitrantur & improbis infensos, si multas historias legerint, ne hoc quidem incredibile judicabunt, deos hominibus apparuisse. Fertur igitur, quondam igne exstincto ob quandam negligentiam Æmiliæ, (quæ tunc eum servabat, quæque alteri virgini nuper in virginum Vestalium ordinem cooptatæ & recens edoctæ ejus curam mandarat) ingens tumultus in tota urbe ortus, & à pontificibus inquisitio facta an forte aliquod piaculum à sacerdote in ignis custodia admissum fuisset. Tunc igitur ajunt Æmiliam, insontem quidem, sed in tali casu consilii inopem, præsentibus sacerdotibus & aliis virginibus, manibus ad aram extensis dixisse; "Vesta, Romanæ urbis custos, si "sancte & juste sacra tua feci per tempus "annorum ferme triginta, & animo puro "& casto corpore, appareas jam, & mihi "opem feras, neque patiaris tuam sacer"dotem miserrimo mortis genere perire: "quod siquid piaculi à me est commissum, "meo supplicio piaculum civitatis expia. His dictis, abscissam laciniam à veste carbasina, qua induta erat, in focum projecisse: post preces autem peractas, ajunt ex cinere, jam pridem frigido & nullam scintillam servante, flammam ingentem per carbasum

LXVIII. *Numa Pompilius Rex.* REX II.

a Ταῖς νικηφόροις *Vat.* b Κολλίνης *Vat.* c Ἐντὸς agnovit etiam *Lapus*, dum vertit *intra muros*: itidemque *Plut.* in *Numa* ἐντὸς ᾗ πόλεως, ubi hunc σπήλαιον sive ἄλσος ὑπόγειον esse dicit in terræ quodam supercilio, quod à Romanis *agger* nominetur; atque adeo rursum apud *Dionysium* infra sub finem lib. 8. *Gelenius* legerat οἰκητὸς, nescio quas sequutus rationes. *Sylb.* d Ἐπιτάφιος *Vat.* *Lapus* vertit *inflatus*. Videtur significare cippum, vel aliud simile, quod supra sepulcro soleret statui (ἐπὶ τῷ τάφῳ ἱστάμ) cum aliqua inscriptione. *Sylb.* e Deorum præsentiam in terris Græci ἐπιφάνειαν vocarunt: *sc.* cum vel se oculis spectandos præbebant, vel quodam alio modo præsentiam suam testabantur. f Ὑπὸ ᾗ ἱερομνημόνων *Vat.* g Deest *Cod. Vat.* h Ἱερέαν in *Ed. Steph.* sed *ἱέρειαν* ipse usus & formationis analogia videtur postulare. *Port.* i Ἀφάνισαι *Vat.* k Καρπασίνης *Vat.* Καρβασίνης malit *Portus*: quod καρβάσινος genus erat lini tenuissimi, ex quo vestes & vela fiebant, ut constat ex *Plinii* Nat. Hist. l. 19. c. 1, & 15.

Numa Pompilius Rom. REX II.

carbasum emicuisse, ita ut civitati nullis amplius expiationibus aut igne novo opus esset.

LXIX. ¶ Sed quod sum dicturus longe admirabilius est, & ad fabulas propius accedit. Ajunt unam de virginibus sacris, nomine Tuciam, à quodam falso accusatam fuisse, qui * ignem quidem exstinctum illi objicere non poterat: sed alias quasdam ex verisimilibus indiciis & testimoniis falsas afferebat probationes. Justam autem virginem ad omnia respondere hoc solum dixisse, se re ipsa falsum crimen objectum diluturam: & quum hæc dixisset, & deam invocasset, ut sibi viæ dux esset, ad Tiberim processisse pontificum permissu, & tota urbana turba eam prosequente; & quum ad flumen accessisset († id quod trito proverbio circumfertur, ut res audaciæ nimiæ plena, & quæ præcipue nullo modo fieri potest) cribro vacuo & perforato è flumine ausam fuisse haurire aquam, eamque ad forum usque latam ad pedes pontificum effudisse. Postea ajunt ejus accusatorem, multum diuque quæsitum, neque vivum neque mortuum inventum fuisse. Sed de manifesta præsentia illius deæ quum possim & alia multa dicere, hæc tamen sufficere arbitror.

LXX. ¶ Cæterum sexta pars institutorum, ad rem divinam pertinentium, erat ea quæ attributa est iis qui Salii à Romanis vocantur. Hi autem erant duodecim juvenes forma & *virtute* longe omnium præstantissimi, quos Numa ex ordine patricio delectos crearat; quorum sacra in Palatio reponuntur, ipsique Palatini appellantur. Nam Agonales, qui à nonnullis Collini Salii vocantur, quorum sacrarium est in Collino tumulo, post Numæ obitum à rege Hostilio instituti fuerunt, ob votum quoddam quod in bello contra Sabinos nuncupaverat. Isti omnes Salii sunt quidam saltatores & laudatores deorum illorum, qui armorum sunt præsides. Eorum autem dies festi, qui plures erant, incidunt in Panathenæa, quæ fiebant mense Martio, & à toto populo publice celebrantur: quibus diebus per urbem ire solent cum tripudiis in forum & Capitolium, & multa alia cum privata tum publica loca, æneis balteis supra tunicas pictas cincti, ‡ & gestantes prætextas subtegminis punicei fibulis adstrictas, quæ ab illis Trabeæ vocantur, (hæc autem vestis est Romanorum propria, & est in summo precio) imponentesque capitibus quos vocant apices, ** pileos rotundos & in altum fastigiatos, quos Græci appellant κυρβασίας. Et eorum unusquisque gladio est accinctus; ac manu dextra lanceam, aut virgam, aut aliquid hujusmodi tenet; læva

Salii.

ἀφὶ τ χαρπάσου, ἔστι μηδὲν ἔτι δεῖσαι τῇ πόλει μήτε ἀγνισμῶν μήτε νέου πυρός. Ἐπὶ δὲ τούτῳ θαυμασιώτερόν ἐστι μύθῳ μᾶλλον ἐοικὸς ὁ μέλλω λέγειν. κα- 129
τηγορῆσαί τινά φασιν ἀδίκως μιᾶς τ παρθένων τ ἱερῶν Τυ-
ς κίας ὄνομα, ἀφανισμὸν μὲ πυρὸς οὐκ ἔχοντα πεφρέειν,
ἄλλας δέ τινας ἐξ εἰκότων τεκμηρίων καὶ μαρτυριῶν ἀπο-
δείξεις φέρειν οὐκ ἀληθεῖς· κελευσθεῖσαν δ' ἀπολο-
γεῖσθαι τ παρθένον τοῦτο μόνον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς ἔργοις ἀπο-
λύσει τὰς ἀμβολάς. Ταῦτα δ' εἰποῦσαν καὶ τ θεὸν ὅπι-
καλεσαμένην ἱκεσίαν τ οἰκείας γενέσθαι, περφάναι ὅτι τ
Τίβεριν, ὑπερεκφάντων μὲ αὐτὴν τ ἱεροφαντῶν, ὕδωρ δὲ κο-
τ πόλιν ὄχλου συμπεσπέμποντος γενομένην δὲ τ πο-
ταμοῦ πλησίον τὸ παρεμφαζόμενον ὑπὸ τοῖς ποσὶ τοῖς τ
ἀδυνάτων τόλμημα ἐκτομεῖναι, ἀρυσαμένην οὐκ ἔτι πο-
ταμοῦ [b] κενῷ κοσκίνῳ, καὶ μέχρι τ ἀγορᾶς σπεῖσαι
τοῖς τοῦ ἱερέως τ ἱεροφαντῶν [c] ἐξερεῦσαι τὸ ὕδωρ. ἃ
μὴ ταῦτά φασι τ κατήγορον αὐτῆς, πολλῆς ζητήσεως
γενομένης, μήτε ζῶντα εὑρεθῆναι μήτε νεκρόν. Ἀλλ'
ὑπὲρ μὲ τ ἐπιφανείας τ θεᾶς ἔχειν ἔτι πολλὰ λέγειν,
ἃ ταῦτα ἱκανὰ εἰρῆσθαι νομίζω.

Ἐκτη δὲ μοῖρα τῆς περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίας ἣν ἡ
προσονομασθεῖσα τοῖς καλουμένοις ὑπὸ Ῥωμαίων Σα-
λίοις, οὓς αὐτὸς ὁ Νομᾶς ἀπέδειξεν ἐκ τῶν πατρι-
κίων, δώδεκα τοὺς εὐπρεπεστάτους ἐπιλεξάμενος νέους,
οἳ οἰ Παλατίῳ κεῖται [d] τὰ ἱερά, καὶ αὐτοὶ καλοῦν-
ται Παλατῖνοι. Οἱ μὲ γὰρ [e] Ἀγωναλεῖς, ὑπὸ δέ τι-
νων καλούμενοι Κολλῖνοι σάλιοι, ὧν τὸ ἱεροφυλάκιόν ἐστιν
ἐπὶ τοῦ Κολλίνου λόφου, μετὰ Νομᾶν ἀπεδείχθησαν ὑπὸ
βασιλέως Ὁστιλίου, κατ' εὐχὴν ἣν οἰ τῷ περὶ τοὺς Σα-
βίνους εὔξατο πολέμῳ. Εἰσὶ πάντες Οἱ σάλιοι χορευ-
ταί τινες εἰσὶ καὶ ὑμνηταὶ τῶν [f] ὁπλίων θεῶν. ἑορτὴ
δ' αὐτοῖς ἐστὶ περὶ τὰ Παναθήναια, τῷ καλουμένῳ
Μαρτίῳ μηνὶ, δημοτελὴς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη,
ἐν αἷς ἀφὶ τῆς πόλεως ἄρουσι τοὺς χορεύς εἰς τε τὸ
ἀγοραῖον καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους
τε καὶ δημοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκέας [g] μί-
τρας κατιζωσμένοι, καὶ [h] τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περι-
πορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας· ἔστι δ'
ὁπηχὲς καὶ αὐτὴ Ῥωμαίοις ἐσθὴς οἰ τοῖς πάνυ [i] τι-
μίοις· καὶ τοὺς καλυμμένους ἄπτικας ὑπερκειμένοι ταῖς κε-
φαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς ὀξῆμα συναγομένους κωνοει-
δεῖς, οὓς Ἕλληνες περσαλοφεύσι [k] κυρβασίας. πρόσ-
ζωσιν δ' ἕκαστος αὐτῶν ξίφος· καὶ τῇ μὲ δεξιᾷ χειρὶ
λόγχην ἢ ῥάβδον, ἤ τι τοιοῦτ' ἐπιφερόμενος τῇ δ' εὐω-
νύμῳ

a Tusciæ agnoscit etiam *Lapus.* apud *Plinium* l. 28. c. 2. *Tuscia* dicitur. *Sylb.* *b* Κενῷ *Vat.* & *Lapi Cod.* *c* Ἐξερεῖσαι *Va.* atque ita legendum esse conjecerunt *Sylb.* *Steph.* & *Port.* ut scilicet *Heraclitus* hydrope laborans apud *Diog. Laërt.* quærit ex Medicis, an sibi evacuatis intestinis possint τὸ ὑγρὸν ἐξερῆσαι: itidemque apud *Aristoph.* quidam populum jubet lapides in sinu abditos ἐξερῆσαι: atque *Aristoteles* quodam loco ἐξερῆσαι & αὐτοὺς ῥῆξαι pro eodem posuit. *d* Sacra hæc sine dubio *Ancilia* fuere, efficta in speciem illius, quod de cœlo delapsum pignus Romani imperii fuit, suminaque cura custoditum. *e Varroni* dicuntur Agonenses, l. 5. de Lingua Lat. *Sylb.* Vide *Ovid.* Fastorum l. 1. & *Caroli Neapolis* in eundem Comment. p. 24. &c. *f* Ἐνοπλίων *Vat.* *g* Μίτρας *Vat.* *h* Vide pag. 195. juxta *Ed. Sylb.* Mox duorum alterum, vel ἀξεστροφόρους vel φοινικοπαρύφους, redundare existimat *Sylb.* atque ita *Portus*, qui subjicit: *forsan vox illa* φοινικοπάρυφον, *margini primum adposita ut explicatio* τῶν ἀξεστροφόρων, *in textum postea irrepserit.* Hoc modo legit *Salmasius* in notis ad *Fl. Vopiscum*, p. 453. Τραβέας ἠρυθροπορφύρους πορφυρᾶς, φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας: i. e. *togas purpureas cocco præsextas.* Vide l. VI. p. 351. juxta *Ed. Sylb.* *i* Τιμίοις. *Sylb.* τοῖς τιμιωτάτοις & mox ἃς Ἕλληνες *Vat.* *k* Κυρβασίαν, ἣν δὴ Τύρρ. ἐκάλει δὲ οἱ Πέρσαι βασιλεῖς μόνοι ἐχρῶντο, τὴν περφυρᾶ ἀλλοστρόφον. *Hesych.* * Ignis quidem interitum objicere nequiens, verum alias quasdam verisimiles conjecturas testimoniorumque ostentationes afferens non veras. *Lapus.* † Id quod proverbio dicitur ausum impossibile subiisse. *Lapus.* ‡ Togasque annectentes fibulis circumdistinctas [*al.* circumductas] purpura subtegmine puniceo. *Lapus.* ** Id est: pileos altos in coni formam contractos, *vel* in altum ad coni formam fastigiatos. *Port.*

νόμῳ καὶ ἔχει πέλτην Θρᾳκίσκην· ἡ δ' ἐστὶ [a] ῥαβδοειδεῖ ὑφῇ τετυπήμενος ἔχοντι [b] τὰς λαιὰς ἐμφερὴς, οἵας λέγονται φέρειν οἱ τοὺς Κύρητας παρ' Ἕλλησιν ὁπλιτεύοντες ἱερά. καί εἰσιν οἱ σάλιοι, κατ' ἐμὲ γοῦν τὴν ἐμοὶ γνῶσιν, Ἑλληνικῷ μεθερμηνευόντες ὀνόματι Κύρητες, ὑφ' ἡμῶν μὲν [c] ἀπὸ τῆς ἡλικίας ὕτως ἀνομασμένοι τῷ δὲ τοὺς [d] κύρητας λατοῦ δὲ Ῥωμαίων, [e] ἀπὸ τῆς σπουδῆς κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαί τε καὶ πηδᾶν σαλίρε λατῖνοι αὐτὸ λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὀρχηστὰς, ἐπεὶ καὶ ἐν τούτοις πολὺ [f] τὸ χόρευμα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, τῷ δεῖν ἀπὸ τῶν σαλίων τὴν ὄνομα, [g] σαλίτωρας καλοῦσιν. εἰ δὲ ὀρθῶς ἐπεῖληφα ταύτην αὐτοῖς τῆς ἐπωνυμείας ἀποδιδοὺς, ἐκ τῶν γινομένων ἐπ' αὐτοῖς ὁ βουλόμενος συμβαλεῖ. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ὁπλίσεις κινήσεις, τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ ἀμειβαίως, καί τινας πατρίους ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα τοῖς χορείοις. [h] χορείου δὲ καὶ κίνησιν ὁπλίου καὶ τὴν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελουμένην ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηρίοις λόγοις, Κύρητες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. τὴν δὲ περὶ αὐτῶν μῦθον ὠδὴν δόμῃ πρὸς εἰδότας ὀλίγα δεῖν πάντας γράφειν. Ἐν δὲ ταῖς πέλταις, ἃς οἵ τε σάλιοι φοροῦσι, καὶ ἃς ὑπηρέται τινὲς αὐτῶν ἀρτημένας ἀπὸ κοντίων κομίζουσι, πολλαῖς πάνυ θέσεις, μίαν εἰ) λέγουσι διαπετῆ· εὑρεθῆναι δ' αὐτὴν φασιν ἐν τοῖς βασιλείοις [i] τῷ Νομᾷ, μηδενὸς ἀνθρώπων εἰσενηνεγκόντος, μηδ' ἐγνωσμένης πρότερον ἐν Ἰταλοῖς τοιούτου σχήματος· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ὑπολαβεῖν Ῥωμαίους θεόπεμπτον εἰ) τὸ ὅπλον· βουληθέντα δὲ τὸν Νομᾶν πιμαθεῖν τε αὐτὸ φερόμενον ὑπὸ τῶν κρατίστων νέων ἐν ἱεραῖς ἡμέραις ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ θυσιῶν ἐπετείων τυγχάνειν, δεδοικότα δὲ [k] ἐπιβουλὰς ταῖς ἀπ' ἐχθρῶν καὶ ἀφανισμὸν αὐτῷ κλοπαίου, ὅπλα λέγουσι πολλὰ κατασκευάσασθαι τῷ δεσπότῃ παραπλήσια, Μαμουρίου [l] τινὸς τὸ ἔργον δημιουργοῦ ἀναδεξαμένου, ὥστε ἄσημον γενέσθαι καὶ δυσδιάγνωστον τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλεύειν τῇ θεοπέμπτῳ φύσει, διὰ τὴν ἀπαράλλακτον τῆς [m] ἀνθρωπίνου ἔργων ὁμοιότητα. ἐπιχώριον δὲ Ῥωμαίοις καὶ πάνυ τίμιον ὁ κυρητισμὸς, ὡς ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν περὶ ταῖς πομπαῖς ταῖς τε ἐν ἱπποδρόμῳ καὶ ταῖς ἐν τοῖς θεάτροις [n] γινομέναις. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς πρόσθοι [o] κοῦροι χλανίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς, κράνη τε καὶ ξίφη καὶ πάλμας ἔχοντες [p] σοβαδὸν πορεύονται· καί εἰσιν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες, καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ὅτι τῆς παιδιᾶς τῆς ἀπὸ Λυδῶν ἐξευρεθείσης δοκούσης Λυδιάτες, εἰκόνες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖν, τῶν σαλίων· ἐπεὶ τῆς γε Κυρητικῆς ὠδῆς ἑκάστῃ οἱ σάλιοι

vero, peltam Thracisin gestat: hæc autem similis est scuto oblongo, latera angustiora habenti, cujusmodi apud Græcos illi gestare feruntur, qui Curetum sacris operantur. Salii autem, quantum ego intelligo, si Græcum nomen interpreteris, sunt Curetes, quos ἀπὸ τῶν κόρων (*à juvenibus*) ab ipsa nimirum ætate ita vocamus: à Romanis vero à concitato motu ita appellantur. Quod enim nos ἐξάλλεσθαι & πηδᾶν dicimus, id illi *salire* vocant. & ob eandem caussam omnes alios, quos Græci ὀρχηστὰς appellant, quia hi quoque tripudiis & saltationibus multis utuntur, ipsi deflexo nomine à Saliis *saltatores* vocant. Utrum autem recte an non rem sim assequutus, dum hanc appellationem ipsis tribuo, quivis ex iis quæ faciunt conjicere poterit. Nam ad tibiæ modulos armati concinne saltant, modo omnes simul, modo per vices, & patria quædam carmina inter saltandum canunt. Tripudium autem & saltationem hominum armatorum, & strepitum qui collisis ad scuta gladiis editur, si ex antiquis *auctorum* scriptis conjectari licet, primi Curetes instituerunt. Non est autem opus fabulam de his vulgatam narrare apud illos qui propemodum omnes eam sciunt. ¶ Inter scuta autem quæ & Salii gestant, & quidam eorum ministri bacillis suspensa ferunt (quorum permagnus est numerus) unum cœlitus delapsum ajunt. Hoc autem inventum fuisse dicunt in Numæ regia, à nullo mortali illatum: ac ne visam quidem ante talem in Italia formam: ex quibus utrisque conjecisse Romanos, hoc scutum à diis cœlitus demissum. Volentemque illud Numam in honore haberi, per urbem à præstantissimis juvenum festis diebus circumlatum, & annuis sacrificiis potiri, inimicorum autem insidias veritum & furtivam ejus ablationem, multa alia scuta illi cœlitus demisso similia fabricasse ferunt, usum opera cujusdam Mamurii artificis, opus illud suscipientis, ut insidiatoribus illa cœlestis scuti species *ac forma* esset incerta & ad dignoscendum difficilis, ob operis humani indiscretam similitudinem. Ista autem Curetica saltatio patriis Romanorum moribus est recepta, magnoque in honore habita, ut cum ex multis aliis rebus, tum vero præcipue ex Circensibus & Theatralibus pompis & spectaculis conjicio. In illis omnibus pueri puberes, induti tunicis elegantibus, galeas & enses & palmas gestantes, ordine incedunt. Suntque hi pompæ ductores, à ludo, cujus inventores Lydi creduntur, Ludiones appellati; imaginem quandam Saliorum (meo judicio) referentes. siquidem nihil Cureticum ut Salii faciunt

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXXI.

a Rectiùs ῥομβοειδεῖ, ut in *Cod. Vat.* atque ita forsan *Lapus*, dum vertit *scuti cuneati*. Vide *Cuperi* Observationum lib. IV. c. 2. & *Petri Petiti* Dissertationem de Amazonibus, c. 25, 26. b Τὰς λαιγόνας *Vat.* c Ἐπὶ *Vat.* d *Strabo* (l. X. p. 468.) plures Etymologias adducit. Κύρητες enim dictos esse, vel ἀπὸ τῆς κουρᾶς, i. e. *à tonsura*, quod tonso sincipite comam in occipite alerent; vel ab Heroe quodam; vel à Curio monte supra Pleuronem sito; vel quod κόροι fuerint, & hac ipsa ætate Jovem ἐπικουρητίφρονα. *Sylb.* e Ἐπὶ *Vat.* f Τὸ ἅλμα *Vat.* g Σαλίτωρας in *Ed. Steph.* Σαλάτωρας *Vat.* unde conjiceret aliquis σαλτάτωρας legendum. *Dionysius* (ut inquit *Portus*) hac in re videtur hallucinatus, qui *Saltatores* à *Saliis* deducat, cum contra *Salios* à *saliendo* & *saltando* constet dictos, ut & testatur *Ovidius*. h Sic & *Plin.* l. 7. c. 56. *Saltationem armatam Curetes docuere; Pyrrhichen Pyrrhus; utramque in Creta.* Infra l. 7. extremo, de *Saltatorum* apparatu dicturus est copiosius. *Sylb.* i Τοῖς Νόμᾳ *Vat.* k Ἐπιβουλὰς τε *Vat.* l Hæc puto transposita, & in suas sedes ita restituenda, τινὸς δημιουργοῦ τὸ ἔργον ἀναδεξαμένου. *Port.* m Ἀνθρωπείου *Vat.* n Γινομέναις *Vat.* o Κόροι *Vat.* p Σοβαδὸν πορεύονται non est (cum interpretibus) ordine incedere; sed ad modulum, ad versum, ad metrum quoddam & legem carminis pedem movere. *Barthius* in Adversar. l. 43. c. 7. p. 1939.

Numa Pompilius Rom. REX II.

faciunt, neque in carminibus, neque in saltatione. Oportebat autem eos ingenuos esse, & indigenas, & patrimos matrimosque. hi vero sunt cujuscunque fortunæ homines. Sed quid plura de ipsis sunt scribenda?

LXXII. *Fetiales.*

¶ Septima vero pars sacrarum legum collegio Fetialium qui ita vocantur attributa erat. Hi autem Græco sermone εἰρηνοδίκαι appellari possent. Sunt autem viri ex nobilissimis familiis delecti, toto vitæ curriculo sacerdotium exercentes; quod sacrum collegium rex Numa primus Romæ constituit. Utrum autem ab Æquicolis, qui ita vocantur, exemplum sumpserit, ut nonnulli arbitrantur, an ab Ardeatibus, ut scribit Gellius, affirmare non possum. Illud tantum monuisse mihi satis est, ante Numæ regnum, fetialium collegium nondum Romæ fuisse. Numa enim id constituit, quum esset bellum Fidenatibus illaturus, qui latrociniis & incursionibus in ipsius agrum factis eum vastarant, nisi secum sine armis transigere maluissent; quod etiam tandem necessitate coacti fecerunt. Arbitror autem, quandoquidem non est receptum moribus Græcorum collegium fetialium, necesse mihi esse differere de ejus potestate & demonstrare quanta esset: ut, quibus hactenus ignota fuit Romanorum pietas, cujus adeo sunt studiosi, minime novum *&* *incredibile* videatur, semper eis felices contigisse bellorum exitus. omnia enim illa religiosissime ac justissimis de caussis auspicati esse comperientur, propterea etiam potissimum in periculis deos propitios habuisse. Omnia vero munera quæ sunt horum fetialium, propter eorum multitudinem, recensere non est facile; sed, ut rem summatim aperiam, hæc sunt: ut caveant ne populus Romanus ulli fœderatæ civitati bellum injustum inferat. Quod si alii contra ipsum priores fœdus violarint, ut legationem obeant, & jus suum repetant, primum quidem verbis: deinde vero, nisi illi postulatis pareant, tunc bellum decernant. Similiter quoque, si qui populi fœderati, se à Romanis injuriam passos dicentes, jus suum repetant, ut hi viri cognoscant si quid contra fœdus illi passi fuerint; &, si visi fuerint juste conqueri, fontes comprehensos injuria affectis dedant; utque de legatorum injuriis cognoscant; & fœderum conditiones ac jura servent; & pacem faciant, & factam, nisi ex sacratis legibus facta videatur, irritam faciant. Præterea, si quid imperatores vel contra jusjurandum vel fœdera admiserint, id caussa cognita expient. Quibus de rebus suo loco opportunius dicemus. Quod autem attinet ad officium caduceatorum, quo illi funguntur quoties repetunt pœnas à civitate, quæ injuriam feciisse videtur (hæc enim quoque digna sunt quæ sciantur, quippe quæ cum

ἐρέσσειν, οὔτ' ἐν ὕμνοις, οὔτ' ἐν ὀρχήσει. ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς ἐλευθέρους τε εἶναι καὶ αὐτηγενεῖς, καὶ ἀμφιβαλεῖς. ὁποῖα δ' εἰσὶν ἐξ ὁποιασδήποτε τύχης. [a] τί γὰρ δεῖ τὰ πλείω περὶ 131
αὐτῶν γράφειν;

Ἡ δ' ἑβδόμη μοῖρα τῶν ἱερῶν νομοθεσιῶν τὸ συνέστηκε τῶν καλουμένων [b] Φητιαλίων. εἶτοι δ' ἂν εἴη χρὴ τὴν Ἑλληνικὴν καλοῦμεν ἀφέλειον, εἰρηνοδίκαι. εἰσὶ δ' ὡς τῶν ἀρίστων οἴκων ἄνδρες ἐπίλεκτοι, ἀφ' παντὸς [c] ἱερωμένοι τὸν βίον, Νομᾶ τοῦ βασιλέως πρώτου καὶ τοῦτο Ρωμαίοις τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον καταστησαμένου. εἰ μέντοι τῶν καλουμένων [d] Ἐδικλῶν τὸ παράδειγμα ἔλαβεν, ἅσπερ οἴονταί τινες, ἢ τῶν τῆς Ἀρδεατῶν πόλεως, ὡς γράφει Γέλλιος, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀποχρῆ δέ μοι τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι πρὸ τοῦ Νομᾶ ἀρχῆς ὄντος τὸ τῶν εἰρηνοδικῶν σύστημα παρὰ Ρωμαίοις οὐκ ἦν. κατεστήσατο δ' αὐτὸ Νομᾶς ὅτε Φιδηνάταις ἔμελλε πολεμεῖν, λῃστείας καὶ καταδρομὰς τῆς χώρας αὐτῷ ποιουμένοις, [e] εἰ μὴ βούλοιντο συμβῆναι δίκαι πολέμου πρὸς αὐτόν, ὅπερ εἰς ἀνάγκην καταστάντες ἐποίησαν. οἶμαι δ', ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ὀπτέον Ἑλλησι τὸ περὶ τοὺς εἰρηνοδίκας ἀρχεῖον, ἀναγκαῖόν ἐστί μοι πόσων καὶ πηλίκων ὄντων πραγμάτων κύριον διελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν Ρωμαίων εὐσέβειαν, ἣν [f] οἱ ἄνδρες ἐπετήδευον, μὴ παράδοξον [g] φανῇ τὸ πάντας, αὐτοῖς τὸ κάλλιστον λαβεῖν τοὺς πολέμους τέλος. ἅπαντων δ' αὐτοῖς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιθέσεις εὐσεβεστάτας φανησομένων ποιουμένοις, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τοὺς θεοὺς ἐχομένους ἐν τοῖς κινδύνοις εὑρήσεις. ἅπαντα μὲν οὖν ὅσα ἀνάκειται τούτοις τοῖς εἰρηνοδίκαις ἐπελθεῖν διὰ τὸ πλῆθος ῥᾴδιον, κεφαλαιώδει δ' ἐπιγραφῇ δηλῶσαι τοιάδε ἐστί· φυλάττειν ἵνα μηδένα Ρωμαῖοι πόλεμον ἐξενέγκωσι κατὰ [h] μιᾶς συμμάχου πόλεως ἄδικον. ἀρξάντων δὲ τῶν συμμάχων εἰς αὐτοὺς ἑτέραν, πρεσβεύεσθαί τε καὶ τὰ δίκαια αἰτεῖν πρῶτον λόγῳ· ἐὰν δὲ μὴ πείθωνται τοῖς ἀξιουμένοις, τότ' ὀπτέον εἶναι τὸν πόλεμον. ὁμοίως δὲ κἂν ἀδικεῖσθαί τινες ὑπὸ Ρωμαίων [i] ἕνα σφῶν λέγοντες τὰ δίκαια αἰτῶσι, τούτους ἀφικνεῖσθαι τοὺς ἄνδρας εἴ τι πεπόνθασιν ἕκαστον· καὶ ἐὰν δόξωσι τὰ πρόσφορα ἐγκαλεῖν, τοὺς αἰτίους ταῖς αἰτίαις συλλαβόντας ἐκδοῦναι τοῖς ἀδικηθεῖσι πάλιν. [k] τὰ δὲ περὶ τοὺς προσβυτὰς ἀδικήματα δικάζειν, καὶ τὰ περὶ τοὺς σπονδοὺς ὅσα φυλάττειν εἰρηνόλου τε ποιεῖσθαι, καὶ γενομένου, ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς ἱεροὺς δόξῃ πεπρᾶχθαι νόμους, ἀκυροῦν· καὶ τὰς τῶν φρατρῶν παραγομίας, ὅσαι περί τε ὁρκους καὶ σπονδὰς ὀπτιλεῦνται, ἀφικνεῖσθαι, ἀφοσιοῦσθαι περὶ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους χαρτοὺς ποιήσομαι τὸν λόγον. τὰ δὲ περὶ τὰς ὀπτιμυρικείας ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα, [l] ὅταν δόξαι ἀδικεῖν πόλιν αἰτῆσαι δίκας ἄξιον δὲ μηδὲ ταῦτ' ἀγνοεῖν, κατὰ πολλὰ

[a] Nihil inveniet lector cujus ratio hac particula δὲ reddenda sit: ego itaque vel hæc præcessisse, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοι, sive ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰρήκασιν ἕτεροι, vel perinde loquutum esse ac si hæc præcessissent, suspicor. *Steph.* [b] Φητιάλων *Vat.* Pro Φητιάλεις legitur apud *Suidam* Φητιαλίς. *Sylb.* [c] Si malis ἱερόθρησι à themate ἱερεῦς, non refragabor. attamen & alteram lectionem ferri posse, docebunt te notæ nostræ in *Pausaniam* 398, 37. *Sylb.* [d] Ἐκιλῶν *Vat.* Ἐκιλῶν rectius scribendum esse monuit *Sylb.* Αἰκιλῶν malit *Cluverius.* Αἰκυλῶν *Portus.* quo modo apud *Ptolemæum.* [e] Εἰ βούλοιντο *Vat.* Similiter legisse visus est *Lapus*, dum vertit: *conflituit autem ipsum Numa, cum indicturus esset bellum Fidenatibus, latrociniis ab eis & excursionibus in agrum Romanorum factis; scireque prius vellet, utrum secum illi convenire sine bello vellent.* [f] Οἱ τῶν ἀνδρῶν *Vat.* [g] Εἶναι φανῇ *Vat.* [h] Μιᾶς] suspicor legendum, licet *Sylburgius* μιᾷ pro μὲν positum putet. *Portus.* [i] Forsan legendum ἕκαστον τῶν σφῶν. *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus*: verbaque sic construenda esse docet, ἐρεῖσθαι δὲ κἂν τινα ἕκαστον τῶν σφῶν λέγοντες ἀδικεῖσθαι ὑπὸ Ρωμαίων. [k] Malim τὰ τε. *Sylb.* [l] Ὅτι τὸν *Vat.*

a Τῇ

πολλὰ φερούσῃ. ἔστιν ἡ δικαίων γνώμων τοιαῦτα παράσχοι. εἰς μὲν ὅπλα ἐπὶ εἰρηνοδικῶν, ὅτι οἱ λοιποὶ πρέσβεις ἐξοπλίζονται, κεκοσμημένος ἐσθῆτι ἱερᾷ καὶ φορήμασιν ἱεροῖς, ἵνα ἀφανὴς ᾖ παρὰ τοὺς ἄλλους, εἰς ἣν ἂν ἀφίκηται πρείνετο πόλιν· βοηθὸς δὲ τοῖς θεοῖς, τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικαλεῖται θεούς, μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αἰτῶν ἥκει παρὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεως· ἔπειτα ὁμόσας ὅτι πρὸς ἀδικοῦσαν ἔρχεται πόλιν, καὶ ἃς τὰς μεγίστας εἰ φοβοῖτο ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει, τότε ὁρίζει τοὺς ὅρους· ἔπειτα ὅτῳ πρώτῳ παρεντύχοι, τοῦτον βοηθὸς μαρτυρόμενος, εἴτε ἀλλοδαπὸν εἴτε πολίτην εἴη, καὶ τὰς αὐτὰς πρόσθεν ἀρὰς, πρὸς τὴν πόλιν ἥξετο· κατὰ πρὸν εἰς τὴν πόλιν παρελθεῖν, τὴν πυλωρὸν ἢ τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἐν ταῖς πύλαις τὸν αὐτὸν τρόπον βοηθὸς μαρτυρόμενος, εἰς τὴν ἀγορὰν πορεύεται· ἐκεῖ δὲ χαλάσας, τοῖς ἐν τέλει πρὸ ὅτου ἥκει διελέγετο, πανταχῇ τούς τε ὅρκους καὶ τὰς ἀρὰς προτίθησι. εἰ μὲν οὖν τύχοιεν τὰς δίκας, πρόσθεν τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις, ἀπῇει τοὺς ἄνδρας ἀπάγων φίλους τε ἤδη γεγονὼς καὶ πρὸ φίλων· εἰ δὲ χρόνον εἰς βουλὴν αἰτήσαιντο, δέκα διδοὺς ἡμέρας παρεγίνετο πάλιν, καὶ μάχει [b] τὴν αἴτησιν ἀνεδέχετο. διελθουσῶν δὲ τριάκοντα ἡμερῶν, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὰ δίκαια ἡ πόλις, βοηθησάμενος τούς τε οὐρανίους καὶ χθονίους θεοὺς ἀπῄει, [c] τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ὅτι βουλοῖντο πρὸς αὐτοὺς ἡ Ῥωμαίων πόλις ἐφ' ἡσυχίας. καὶ μὴ τοῦτο ἀπέφαινεν εἰς τὴν βουλὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις εἰρηνοδίκαις προσελθών, ὅτι πέπρακται πᾶν αὐτοῖς ὅσον ἦν ὅσιον ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων· καὶ εἰ βούλοιντο ψηφίζεσθαι πόλεμον, οὐδὲν ἔσται τὸ [d] κωλῦσον ἀπὸ θεῶν. εἰ δέ τι μὴ γένοιτο τούτων, οὔτε ἡ βουλὴ κυρία ἦν ἐπιψηφίζεσθαι πόλεμον, οὔτε ὁ δῆμος. πρὸς μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν τοσαῦτα παρελάβομεν.

Τελευταία δ' ἐκ τῆς Νομᾶ [e] προστάξεως μεμισθὸς ἐστὶν τῶν ἱερῶν, ὃν ἔλαχον οἱ τὴν μεγίστην πρὸς Ῥωμαίοις ἱερατείαν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες. οὗτοι γὰρ μόνῃ [f] τὴν αὐτῶν ἀφέλκουσιν ἐφ' ἑνὸς τῶν ἔργων ὁ προήκουσιν, ἐπισκοπάζοντες τὴν ξυλίνην γέφυραν, Ποντίφικες προσαγορεύονται· εἰσὶ δὲ τῶν μεγίστων πραγμάτων κύριοι. καὶ γὰρ διακρίνουσιν ὅτοι τὰς ἱερὰς δίκας ἁπάσας ἰδιώταις τε καὶ ἄρχουσι καὶ λειτουργοῖς θεῶν· καὶ νομοθετοῦσιν ὅσα τῶν ἱερῶν ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέγγραπτα, κελεύοντες ἃ ἂν ἐπιτήδεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανεῖν νόμων τε καὶ ἐθισμῶν· τάς τε ἀρχὰς ἁπάσας ὅσαις [g] θυσία τε καὶ ἱερατεία θεῶν ἀνάκειται, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἅπαντας, ἐξετάζουσιν ὑποκρίσεώς τε αὐτῶν καὶ λειτουργίας, οἷς χρῶνται πρὸς τὰ ἱερά, ὅτοι φυλάττουσι μηδὲν ἐξαμαρτάνειν παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους· τοῖς τε ἰδιώταις ὁπόσοι μὴ ἴσασι τοὺς περὶ τὰ θεῖα ἢ δαιμόνια σεβασμοὺς, ἐξηγηταὶ γίνονται καὶ [h] προφῆται· καὶ εἴ τινας [i] ἁμαρτάνοντας μὴ πειθομένους ταῖς ὑποθήκαις αὐτῶν, ζημίωσι πρὸς ἕκαστον χρῆμα ὁρῶντες· μεγάλῃ

magna & pietatis & juſtitiæ cura fiunt) hæc accepi. Unus ex fecialibus, quem reliqui delegerint, ornatus veſte & ſacris inſignibus, ut præter cæteros ſit conſpicuus, ad urbem eorum qui fecerunt injuriam venit, & in ipſis eorum finibus ſtans, & Jovem cæteroſque deos invocans, teſtatur ſe venire ut pro populo Romano pœnas repetat. Deinde, poſtquam juravit, ſe ad civitatem venire, quæ populo Romano fecit injuriam, poſtquam etiam graviſſimas imprecationes ſibi & civitati ſuæ imprecatus eſt, ſiquid mentiatur; tum demum fines ingreditur: deinde in quem primum incidit, ſive ille ruſticus ſive urbanus ſit, eum teſtatus & iiſdem exſecrationibus adhibitis urbem petit; atque antequam eam ingrediatur, portarum cuſtodem, vel eum qui primus ad portas ſibi occurrit, eodem modo teſtatus in forum progreditur; atque ibi gradum ſiſtens, magiſtratibus ſui adventus cauſſam aperit, ſemper jusjurandum & imprecationes adjiciens. Quod ſi illi judicium ſubeant, & ſontes dedant, tunc illos abducens, amicus ab amicis diſcedit: quod ſi tempus ad deliberandum petant, conceſſis decem diebus eo redit, & quamdiu illi petunt, ipſe eorum poſtulata admittit. ſed triginta diebus elapſis, niſi civitas ea jus ſuum ipſi tribuat, obteſtatus & ſuperos & inferos deos, & illud tantum addens, populum Romanum de illis per otium deliberaturum, diſcedit. Poſtea reverſus cum reliquis fetialibus ad ſenatum, refert à ſe peractum quicquid ex ſacratis legibus fas eſt; & ſi bellum decernere velint, per deos illis licere. Quod ſi nihil horum factum fuerit, neque in ſenatus neque in populi poteſtate eſt bellum decernere. De fetialibus igitur hæc accepimus.

Ultima verò Numæ inſtitutorum pars continebat ſacra, quæ ſortiti erant ii qui apud Romanos ſummum ſacerdotium & ſummam poteſtatem habent. Iſti eorum lingua ab uno opere quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pontifices appellantur. Res autem maximi momenti ſunt penes eos. Etenim hi cognoſcunt de omnibus cauſſis ad ſacra pertinentibus, & inter privatos, & magiſtratus, & deorum miniſtros. Et leges ferunt de ſacris quæ non ſunt ſcripta, aut quæ moribus non ſunt recepta; & ipſimet arbitratu ſuo leges & conſuetudines eligunt, quas omnium optimas judicarint. Et omnes magiſtratus, quorum curæ ſacrificia & deorum cultus eſt commiſſus, & omnes ſacerdotes examinant. Iſti etiam cavent, ne quid eorum famuli & miniſtri, quorum opera in ſacris utuntur, contra ſacratas leges admittant; privatiſque hominibus, qui deorum vel geniorum cultum ignorant, ſunt enarratores & interpretes; & ſi quos animadvertant ſuis mandatis non parere, pro cujuſque delicti magnitudine eos mulctant; ipſique

Num. Pompilius. Dion. HIC. II.

LXXIII.

Pontifices.

a Τῇ Ῥώμῃ Vat. & Lapi Cod. b Τέλος αἰτήσεως Vat. atque ita legendum eſſe placuit Sylburgio & Caſaubono. Ternarii enim numeri mentionem hîc deſiderari ſatis indicant quæ ſequuntur, & quæ habet Livius l. 1. c. 32. c Τοσοῦτο Vat. d Κωλύον Vat. e Διαπίπτων Vat. f Τὸν ἑαυτῶν Vat. g Non ſolum θυσία ſcribendum, ſed etiam ἄκος inter καὶ & ἱερατεία interjiciendum exiſtimo, aut potius ſubintelligendum, cum hujuſmodi ellipſis Dionyſio familiaris ſit. Steph. Θυσία τις ἡ ἱερατεία in Cod. Vat. atque ita Lapus, dum vertit, magiſtratuſque iſti omnes, quibus aliquod ſacrificium, ſive cultus deorum aliquis eſt attributus. h Vel ὑποφῆται ſcripſit, vel huic vocabulo ἀποφῆται illius ſignificationem hoc loco dedit. Steph. i Ἁμαρτάν Vat.

a Ταῖς

Numæ Pompilius Reg. LIB. II.

ipsique nulli judicio nullique noxæ sunt obnoxii, neque senatui neque populo rationem reddunt. Hos igitur sacerdotes, sive quis vocarit ἱεροδιδασκάλους, sive ἱερομνήμονας, sive ἱερώτας, sive (ut nos censemus) ἱερέας, à vero non aberrabit. Defuncto autem aliquo eorum, in ejus locum sufficitur alius, non à populo delectus, sed ab illis ipsis, qui omnium civium maxime idoneus visus fuerit: qui autem probatus fuerit, ita demum sacerdotium accipit, si fausta augurii illi contigerint. Leges igitur quas Numa de rebus divinis tulit, & quas divisit pro sacrorum ordinibus, unde factum est ut civitas pietatem studiosius coleret, præter alias minores hæ maximæ & clarissimæ sunt.

LXXIV. ¶ Quæ vero ad frugalitatem & temperantiam uniuscujusque vitam ducunt, & impellunt ad studium justitiæ civium concordiam *alentis &* conservantis, plurima sunt, partim legibus scriptis comprehensa, partim sine scriptis, quæ in morem longo usu & exercitatione abierunt. De quibus omnibus dicere valde difficile esset: sed satis erit hæc duo maxime memorabilia afferre, ut & de cæteris conjectura fieri possit. Ut enim unusquisque sua sorte contentus esset, nec res alienas appeteret, cavit lege de terminandis prædiis lata. Quum enim jussisset unumquemque suum agrum circumscribere, *Terminis,* & lapides in finibus ponere, lapides illos Jovi Terminali sacros esse voluit; jussitque omnes die stato, quotannis in eum locum convenientes, illis sacrificia facere, die festo cum primis nobili in deorum etiam Terminalium honorem sacrato. Romani hunc à terminis Terminalia vocant, & fines, quos τέρμονας appellamus, ipsi facta unius literæ mutatione, nostram linguam imitantes, *terminos* appellant. Si quis vero sustulisset, aut suo loco movisset terminos, eum qui tale quid patrare ausus fuisset, huic deo sacrum esse sanxit, ut cuilibet impune eum interficere, tanquam sacrilegum, liceret, & purus ab eo piaculo esset. Hoc autem jus non solum in privatis agris constituit, sed etiam in publicis, illos quoque terminis complexus, ut etiam populi Romani agrum à vicino, & publicum à privato dii Terminales discernerent. hoc usque ad nostram ætatem Romani servant illius sæculi monumentum, idque sanctitatis tantum gratia. Nam existimant ipsos terminos esse deos, & ipsis etiam nunc sacrificant, nullam quidem rem animatam (nefas enim lapides cruentare) sed liba cerealia, & quasdam alias frugum primitias. Oportet

εἰσί τε ἀνυπεύθυνοι πάσης δίκης τε καὶ ζημίας, ὅτε βουλῇ λόγον ἀποδιδόντες ὅτε δήμῳ. τοὺς δὲ ἱερεῖς τούσδε, ἔστε βέλτιστά τις αὐτοὺς ἱεροδιδασκάλους καλεῖν, ἔστε ἱερονόμους, ἔστε ἱεροφύλακας, ἔστε, ὡς ἡμεῖς ἀξιοῦμεν, ἱεροφάντας, οὐκ ἁμαρτήσεται τἀληθοῦς. ἀποθνῄσκοντος δέ τινος αὐτῶν τὸν βίον, ἕτερος εἰς τὸν ἐκείνου κατιὼν κατέστατο τόπον, οὐκ ἀπὸ τοῦ δήμου αἱρεθείς, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, ὃς ἂν δόκιμος τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῇ πολιτικῇ τοῦ βελτίστου ἀρετῇ καὶ ἱερατείαν ὁ δοκιμασθείς, εἰ μὴ εὐόρνιθος τύχοιεν οἰωνοὶ γενόμενοι. τὰ μὲν δὴ περὶ τοὺς θεοὺς νομοθετηθέντα ὑπὸ τοῦ Νομᾶ, καὶ διῃρημένα κατὰ τὰς συμμορίας τῶν ἱερῶν, ἐξ ὧν εὐσεβεστέραν συμβαίνει γενέσθαι τὴν πόλιν, περὶ τοῖς ἄλλοις εἰρήσθω τοῖς μέγιστα καὶ φανερώτατα τούτων ὄντα.

Τὰ δ' εἰς εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην ἄγοντα τὸν ἑκάστου βίον, καὶ εἰς ὁμόνοιαν τὴν πόλιν διαμενούσης, πλεῖστα ὅσα, τὰ μὲν ἐγγεγραμμένοις παρειλημμένα νόμοις, τὰ δ' ἔξω γεγραφῆς εἰς ὁμότροπους ἀγωγὰς καὶ συνασκήσεις χεγόνως· ὧν ἂν ἅπαντα μὲν πολὺν ἂν ἔργον εἴη λέγειν, ἀρκέσει δὲ δύο τὰ μεγίστης μνήμης τυγχάνοντα, τιμήεντα καὶ τῶν ἄλλων γενέσθαι τὸ μὲν αὐταρκείας, καὶ τοῦ μηδένα τῶν ἀλλοτρίων ὀρέγεσθαι, τὸ δὲ περὶ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν κτήσεων νομοθεσία. κελεύσας γὰρ ἑκάστῳ παρεγγεγράφθαι τὸν ἑαυτοῦ κτῆσιν, καὶ ἕρκη λίθους ὑπὸ τοῖς ὅροις, ἱεροὺς ἀπέφηνεν τοῦ Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ὑπὲρ ἁπάντων ἡμέρᾳ τακτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὑπὲρ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτήν τε τοῖς πάντα τιμίοις καὶ τὸν τῶν ὁρίων θεῶν καταστησάμενον. ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν, ἀπὸ τῶν τερμόνων, καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς, ἑνὸς γράμματος μεταλλαγῇ γεγενημένης τῷ τῆς ἡμετέρας διαλέκτου ὀνόματι, τέρμονας προσαγορεύουσιν. εἰ δέ τις ἀφανίσειεν ἢ μετακλίνοι τοὺς ὅρους, ἱερὸν ἀνεθέτησεν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν τούτων τι ἀφανισθέντα, ἵνα τῷ βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἥ τε ἀσφάλεια καὶ τὸ καθαρὸν μιάσματος ᾖ τοῦ θεοῦ. τοῦτο δ' οὐκ ὀπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτήσεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ὀπὶ τῶν δημοσίων, ὅρους καὶ ἐκεῖνα περιλαβών, ἵνα καὶ τὰ Ῥωμαίων γῆ ἀπὸ τῆς ἀστυγείτονος ὁρίοι διαιρῶσι θεοὶ, καὶ τὰ κοινὰ ἀπὸ τῶν ἰδίων. τοῦτο μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου φυλάττουσι Ῥωμαῖοι, ἀπὸ τοῦ χρόνου μνημεῖα τῆς ὁσίας αὐτῶν ἕνεκα. θεοὺς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας, καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι, τοῦ μὲν ἐμψύχου οὐδὲν, ὡς δ' ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους· πελάνους δὲ Δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐγχεῖν δὲ

a Ἐκλείποντος Vat. b Καθιστῶσι Vat. c Εἶναι δοκῇ Vat. d Εἰ μὴ εὐόρνιθες αὐτοῖς οἰωνοὶ γένοιντο Vat. e Περὶ τὰ θεῖα Vat. f Jovis Ὁρίου mentionem facit *Plato* l. 8. Legum, ut & *Pollux* l. 9. aliorum etiam numinum tutelæ terminos agrarios adscribebant veteres: nam & Ὁρίου Apollinis meminit *Pausanias* in Corinthiacis. Vide *Patini* Fam. Rom. p. 52. g Si Latini TERMINOS (ut habent interpretes) dicunt pro eo quod Græci ΤΕΡΜΟΝΑΣ, quis non videt majorem apud Latinos quam unius literæ esse mutationem? Ego quidem *Dionysium* non ad TERMINI sed ad TERMINES (unde factum postea fuerit TERMINI) respicere existimo. nam TERMINES vel accusandi casu TERMINAS unica differre à Græca voce litera videmus. *Steph.* Vide *Goësium* in *Rei Agrariæ Auctores.* h Verba legis hujus sic citat *Lipsius* in lib. de *Regiis legibus*: SI TERMINUM EXARASSIT, IPSIUS ET BOVES SACREI SUNTO. *Sylb.* i Post μνημεῖα seu μνημόνων inserenda videtur copulativa πᾶ, ut sensus sit; *hoc observatum fuisse non modo ut prisci temporis monumentum, sed etiam ut religioni à majoribus traditæ satisfieret*, nisi forte aliud hic subest mendum. *Sylb.* Illud τ' χρόνου μνημεῖα corruptum esse suspicor: saltem enim τ' ἐνίκων χρόνων vel ἐνίκων τῶν χρόνων dicendum videtur. Credo tamen ex depravata voce τερμινάλια vulgatam lectionem ortam esse. nam hoc voluisse videtur *Dionysius*; Romanos etiam sua ætate, si non aliud, saltem *Terminalia* celebrare in honorem *Termini*, *ὁσίας* (ait) *αὐτῶν ἕνεκα*, i. e. *dicis tantum caussa. Cas.* k Ἱεροδιδασκάλους sacrorum doctores, ἱερομνήμονας sacrorum administratores, ἱεροφύλακας sacrorum custodes, ἱεροφάντας sacrorum interpretes. *Port.*

a Cer-

δὲ καὶ τὸ ἔργον ἔτι φυλάττειν [a] αὐτὸ, ὃ χάριν θεὸς [b] εἶναι νομίσαι τοὺς τέρμονας ὠνόμασαι, ἱκανωθέντας τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἀλλοτρίων μήτε βίᾳ σφετερίζομένους μηδὲν, μήτε δόλῳ. νῦν δ' οὐχ ὡς ἄμεινον, οὐδ' ὡς [c] πρέπον παρέδοσαν, ἔνιοί τινες ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων τὰ οἰκεῖα, ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ὅρος τῶν κτήσεων οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ πάντων ἐπιθυμία, πρᾶγμα οὐ καλόν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἑτέρωθι παρίεμεν σκοπεῖν. Ὁ δὲ Νομᾶς εἰς μὲν εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην ἀφ' τοιούτων [d] συνέστησε νόμων τὴν πόλιν. [e] εἰς δὲ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια δικαιοσύνην [f] ὑπηγάγετο, πρᾶγμα ἐξευρὼν ἡγεμονεύον [g] πρὸ πάντων τῶν καταστησαμένων τὰς ἐλλογίμους πολιτείας. ὁρῶν γὰρ ὅτι τῶν συμβολαίων τὰ μὲν ἐν φανερῷ καὶ μετὰ μαρτύρων πραττόμενα ἡ τῶν συνόντων αἰδὼς φυλάττει, καὶ σπάνιοί τινές εἰσιν οἱ περὶ ζημίαι ἀδικοῦντες· τὰ δὲ ἁμάρτυρα, πολλῷ πλείω τῶν ἑτέρων ὄντα, μόνῳ ἔχει φυλακτῷ τῇ τῶν [h] συμβαλλόντων πίστει, πρὸς ζημίαν ἦκεν δεῖν ἀποδόσαι παντὸς ἄλλου μᾶλλον, καὶ ποιῆσαι θείων σεβασμῶν ἀξίαν. Δίκην μὲν γὰρ καὶ Θέμιν καὶ Νέμεσιν καὶ τὰς καλουμένας πρὸ Ἑλλήνων Ἐρινύας, καὶ ὅσαι τούτοις ὅμοιαι, ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποχρώντως ἐκτετιμῆσθαί τε καὶ καθωσιῶσθαι νόμισε· πίστιν δὲ, ἧς ὅτι μεῖζον οὔτε ἱερώτερον πάθος [i] ἀνθρώποις ἔδωκεν, οὔτε σεβασμῶν τυγχάνειν, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. ζημίαν δὲ ἀφορισθεὶς, πρῶτος ἀνθρώπων ἱερὸν ἱδρύσατο Πίστεως δημοσίας, καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, δημοτελεῖς. ἔμελλε δὲ ἅρα συνέχειν τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἦθος πιστὸν καὶ βέβαιον πρὸς ἀνθρώπους γενόμενον τοιούτους [k] ἀπεργάσεσθαι καὶ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν τρόπους. ὅτου γε οὖν σεβαστόν τι πρᾶγμα καὶ ἀμίαντον [l] νενόμισαι τὸ πιστὸν, ὥστε ὅρκου τε μεῖζον γενέσθαι τῷ ἰδίῳ ἑκάστῳ πίστιν, καὶ μαρτυρίας συμπάσης [m] ἰσχυρότερον· καὶ ὁπότε ὑπὲρ ἁμαρτύρου συναλλάγματος ἀμφίλογόν τι γένοιτο ἐν πρὸς ἕνα, ἡ διαιρῆσαι τὸ νεῖκος καὶ πρωτίστῳ χωρεῖν οὐκ ἐῶσα τοὺς φιλονεικίας, ἡ [n] πατέρα τῶν διαδικαζομένων αὐτῶν πίστις ἦν· αἵ τε ἀρχαὶ καὶ τὰ δικαστήρια τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητημάτων τοῖς ὑπὲρ τῆς πίστεως ὅρκοις δίκτων. ζημίαν μὲν δὴ σωφροσύνης πρόσκλησιν καὶ δικαιοσύνης ἀναγκαστήρια, ὑπὸ δὲ Νομᾶ τότε ἐξευρεθέντα, κοσμιωτέρων οἰκίας τε καὶ πόλεως οἰκουμένης τε Ῥωμαίων ὁ πολιτεισμὸν ἀπεργάσατο.

Α δὲ μέλλω νῦν λέγειν ὅπως μελήσειν τε αὐτὸν ἀπέδωκε τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐργάσειν. εὐθυμούμενος γὰρ ὁ ἀνὴρ ὅτι πόλιν, τὰ μέλλουσαν ἀγαπήσειν τὸ δίκαιον καὶ μόνον ἐν τῷ σώφρονι βίῳ, τὰ ἀναγκαίας δεῖν χορηγίας εὐπορεῖν, δεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς κλήρους

autem eos etiam nunc servare rem ipsam, cujus causa existimarunt Terminos votandos esse deos, contentos suis possessionibus, neque quicquam alienum vel vi vel dolo intervertere & sibi vendicare. * Jam vero neque recte neque more majorum quidam res suas ab alienis disterminant, non lege sed rerum omnium cupiditate possessiones finiente, quod est indecorum: sed hæc alias consideranda relinquimus. ¶ Numa igitur ad frugalitatem & temperantiam exercendam cives suos his legibus propensiones reddidit: ut vero in contractibus id quod æquum est sequerentur adduxit, rem excogitando, ab omnibus, qui celebres rerumpublicarum formas ante instituerant, ignoratam. Videns enim contractus eos qui palam & testibus adhibitis fierent, præsentium ob reverentiam servari, & a perpaucis quibusdam violari: eos vero qui sine testibus fierent (quorum longe major est numerus quam aliorum) sola contrahentium fide custodiri, huic præcipue præter cætera omnia strenuam operam dandam, hancque divinis honoribus dignandam censuit. Nam Justitiam, & Themin, & Nemesin, & eas quæ à Græcis vocantur Erinnyes, & quæcunque *numina* his sunt similia, à majoribus satis amplos honores & cultum consequuta existimavit: sed fidem, qua apud mortales nulla res est aut major aut sanctior, *animadvertit*, nullos dum cultus vel apud respublicas vel apud privatos homines consequutam. Hæc igitur cogitans primus omnium mortalium templum Fidei publicæ erexit *dicavitque*, eique sacrificia instituit, ut & aliis dis, quæ publico sumptu fiebant. Nam publica civitatis fides & constantia erga homines temporis progressu privatorum quoque mores tales erat redditura. Fides autem res adeo veneranda & non violanda habebatur, ut sua cuique fides maximum esset jusjurandum, vel omni testimonio longe validius: & quoties de contractu sine testibus facto inter aliquos aliquid controversiæ ortum fuisset, ipsa fides alterius partis disceptantium litem dirimebat, neque ulterius contentionem progredi patiebatur: & magistratus & judices maximam controversiarum partem fidei jurejurando interposito dirimebant. Atque hæc ea sunt quæ Numa, ut homines ad temperantiam adhortaretur ac impelleret & ad justitiam cogeret, tunc excogitavit: quibus meliorem ordinem in republica Romana constituit, quam qui esse posset in domo optime administrata.

Numa Pompilius Rex. REX II.

LXXV.

Fidei publicæ.

¶ Sed quæ mox sum dicturus effecerunt ut ea in rebus necessariis esset diligens, utque faceret ea quæ bona sunt. Quum * enim vir ille videret civitatem, quæ esset justitiam amatura & vitæ temperantiam constanter cultura, oportere rebus ad victum necessariis abundare, divisit totum agrum in eos qui pagi

LXXVI.

a Corrupte in *Ed. Steph.* ἀπ' αὐτ, & in *Cod. Rom.* φυλάττειν ἀπτυάου χάριν, & in *Codd. Ven. & Vat.* φυλάττειν ἀπ' αὐτῶ ὃ χάριν. *Canterus* malit αὐτὸς, teste *Sylb.* Sensus (inquit *Port.*) videtur postulare αὐτὸς ὅτου χάριν, vel talem ὅτου χάριν θεὸς εἶναι νομίσαι. b Δῆν subintelligendum esse censet *Portus.* c Οἱ ἀπέχοντες *Vat.* quod maluit *Sylb.* d Συνίστησι *Vat.* quod & placuit *Stephano.* e Εἰς τι τὴν legisse visus est *Portus*, & comma pro puncto potuisse, dum vertit *effecitque ut in contr. &c.* f Ὑπήγαγε *Vat.* g Περὶ τὰ τοιαῦτα *Vat.* h Συμβαλλόντων *Vat.* i Ἐς ἀνθρώπους *Vat.* k Ἀπεργάσεσθαι *Vat.* l Ἐνομίσθη *Vat.* m Ἰσχυροτέρου *Vat.* n Rectius proculdubio θεὸν *Sylb.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* o Πόλιν *Vat.* * Nunc autem non ut erat melius, neque ut majores tradidere &c. *Lapus.* † Rectius, si dicamus; *cum enim ille animadverteret ad studium æquitatis & frugalitatis in civitate conservandum, copia rerum ad victum necessariarum opus esse, divisit &c. Portus.*

Numa Pompilius Rex. REX II.

Pagi, & Pagorum magistri.

pagi vocantur, & singulis pagis singulos præfectos præfecit, qui essent portionis sibi commissæ inspectores & circuitores. Isti enim frequenter circumibant agros tam bene quam male cultos, eosque in tabellis notatos ad regem deferebant. Ille vero diligentes agricolas collaudatos summa comitate excipiebat; at segnes colonos objurgatione atque etiam mulcta castigatos ad agros melius colendos accendebat. Qui enim bellorum erant immunes & qui ab omnibus negotiis urbanis penitus vacabant, quum otii & ignaviæ pœnas cum dedecore darent, omnes facti sunt [a] agricolæ; & terræ divitias, quæ omnium sunt justissimæ, militari & incerta rerum affluentia jucundiores esse judicarunt. Atque

Numæ laus.

inde factum est ut Numam subditi charum haberent, & ipsi finitimi populi æmularentur, & posteritas celebraret. Siquidem ejus opera & industria neque intestina seditio civium concordiam dissolvit, neque bellum externum de præstantissimis illis & maxime admirandis institutis civitatem dimovit. Tantum enim aberat ut vicini populi Romanorum illud otium bellorum immune existimarent occasionem sibi eos invadendi præbere, ut etiam, siquod inter eos bellum conflatum esset, Romanos pacificatores eligerent, & inimicitias Numæ arbitratu dirimendas censerent. Non *igitur* puderet me, si hunc virum inter primos, qui felicitatis ergo celebrantur, recensserem. Nam fuit & genere regio & forma regia præditus, & operam dedit disciplinæ, non ei quæ versatur in verbis inutilibus, sed ei unde pietatem & aliarum virtutum studium edidicit. Dignus autem est habitus qui Romanorum imperium acciperet, quamvis adhuc juvenis esset; ob celebre nomen virtutis, qua erat ornatus, ad regnum ab ipsis accitus; & toto vitæ tempore subditos sibi obsequentissimos habuit: ad extremam etiam ætatem pervenit integer, nullo fortunæ incommodo vexatus; & mor-

Obitus.

tis facillimo genere obiit, senio confectus, ei eodem genio semper favente, quem à principio sortitus fuerat, donec ex hominum conspectu sublatus est. Vixit supra LXXX. annos, CLIII. regnavit, & sobolem reliquit, ut nonnulli scribunt, quatuor filios mares, & unam fœminam: quorum genus adhuc supereſt. Sed (ut Cnæus Gellius tradit) unicam filiam reliquit, unde natus est Ancus Marcius: qui tertius ab illo fuit rex Romanorum. Eo autem defuncto in tota urbe fuit ingens luctus, eumque populus Romanus funere splendidissimo & monumento maxime insigni decoravit. Hoc autem situm est ultra flumen Tyberim, in Janiculo. Atque hæc quidem de Numa Pompilio accepimus.

πάγους, καὶ καθίστησιν ἐφ' ἑκάστου τῶν πάγων ἄρχοντα ἐπίσκοπόν τε καὶ περίπολον τῆς ἰδίας μοίρας. οἱ γὰρ [a] περιόντες θαμινὰ, τούς εὖ τε καὶ κακῶς εἰργασμένους τῆς ἀρχῆς [b] ἀπεγράφοντο, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα [c] ἐπέφαινον· ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐπιμελεῖς γεωργοὺς ἐπαίνοις τε καὶ φιλανθρωπίαις ἀπελάμβανε· τοὺς δὲ ἀργοὺς γεωργοὺς ὀνειδίζων τε καὶ ζημίαις, ἐπὶ τὸ θεραπεύειν ἄμεινον τὴν γῆν παρώτρυνε. [d] οὐ γάρ τοι πολέμων τε ἀπηλλαγμένοις, καὶ τῶν κατὰ πόλιν πραγμάτων ἀχλιὺν πολλὴν ἄγοντες, ἀργίας τε καὶ [e] βλακείας σὺν αἰσχύνῃ [f] πίνοντες δίκας, αὐτουργοὶ πάντες [g] ἐγένοντο, καὶ τὴν ἐκ γῆς πλοῦτον, ἁπάντων ὄντα [h] πλοῦτον δικαιότατον, καὶ στρατιωτικῆς καὶ οὐκ ἐχούσης τὸ βέβαιον εὐπορείας γλυκύτερον ἐπήγοντο. [i] τῷ δὲ πρεῖν ἐκ τούτων φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ζηλοῦσθαι δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, μιμεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ὁπηνιομένων· δι' ὃν δὴ τρόπον στάσις ἐμφύλιος τὴν πολιτικὴν ἔλυσεν ὁμόνοιαν, δι' ὃν πόλεμος ἀλλοεθνὴς ἐκ τῶν κρατίστων καὶ θαυμασιωτάτων τὴν πόλιν ὁπλιτοδρομάτων ἐκίνησε. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχρη τοῖς περίοικοι τὴν ἐπὶ λεμον ἡσυχίαν Ρωμαίων ἀφορμὴν τοῦ κατ' αὐτῶν ὁπλίσεως ὑπολαβεῖν, ὥστε καὶ εἴ τις αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέστη πόλεμος ἀμφιλλακτῆρας ἐποιοῦντο Ρωμαίους, [k] καὶ ὅτι ἀμείτῃ τῇ Νομᾶ τὰς ἔχθρας ἀμαλύειν ἠξίουν. [l] τοῦτον οὐκ ἂν αἰσχυνθείην ἐγὼ τοῦ ἀνδρα τοῦ ἐπ' εὐδαιμονίᾳ ἀμφισβητήτων ἐν τοῖς πρώτοις καταριθμεῖν. γένος τε γὰρ ἦν βασιλείου, [m] μορφῆς τε ἀπέλαυσε βασιλικῆς, παιδείαν τε οὐ τὴν περὶ [n] λόγον ἄχρηστον ἤσκησεν, ἀλλ' ἐξ ἧς εὐσεβεῖν ἔμαθε καὶ τὰς ἄλλας ὁπλιτοδρομεῖν ἀρετάς. ἡγεμονίαν δὲ τὴν Ρωμαίων προσλαβεῖν ἠξιώθη νέος ὢν, καὶ κλέος ἀρετῆς ἀπ' αὐτῶν ὁπόσης ἀφεὶς καὶ διατελέσας πιθομένοις ἅπασι τὸν βίον τοῖς ἀρχομένοις χρόμενος· ἡλικίας δ' ὅτι μέγιστον ἤλασεν ὁλόκληρος, σφόδρα ἀπὸ τῆς τύχης κακωθείς, καὶ θανάτων τὸν ῥᾷστον ἐτελεύτησεν, ἀπὸ γήρως μαρανθείς, ὁμοίως προμείναντος αὐτῷ συμπληρωθέντος ἐξ ἀρχῆς δαίμονος, ἕως ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη· βιώσας μὲν ἀπὸ ὀγδοήκοντα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τρία καὶ τεσσαράκοντα· γενεὰν δὲ καταλιπών, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, υἱοὺς τέτταρας καὶ θυγατέρα μίαν, ὧν ἔτι σώζεται τὰ γένη· ὡς δὲ Γέλλιος Γναῖος ἱστορεῖ, θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκιος Μάρκιος, ὁ τρίτος ἀπ' ἐκείνου γενόμενος Ρωμαίων βασιλεύς. ὁ τελευτήσαντος δ' αὐτοῦ πένθος μέγα πρῶτος ἡ πόλις, καὶ ταφὰς ἐποιήσατο λαμπροτάτας. κεῖται δ' ὁ [p] Ἰανικύλῳ πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ. καὶ τοὺς μὲν περὶ Πομπιλίου Νομᾶ τοσαῦτα παρειλήφομεν.

a Περιόντες male in Ed. Steph. b Ὑπεχάραττον Vat. c Ἀπέφαινον Vat. d Τοιγάρτοι Vat. atque ita infra p. 134. v. 2. e Βλακείαις Vat. f Τοίνυν Vat. g Ἐγίνοντο Vat. h Πλείστον Vat. Πλοῦτον ferri potest. Si tamen partitive malis πλοῦτον, ut v. 34. ἅπαντων δ' ἧττον, non reclamabo. Sylb. i Τῷ δὲ Νόμᾳ οὖν Vat. k Pulchrius scribendum esse & scriptum fuisse dico, καὶ ὅτι Ἀμειτῇ Νομᾷ τὰς ἔχθρας Ἀμαλύειν ἤξίουν, eodem sc. modo quo dicitur ἐπὶ δικαιῳ. Utitur autem & alibi hoc nomine Ἀμειτιτός. Steph. l Post τοῦτον decisse ἄν, vel δή, vel μὲν δή, aut ἄρα, nemo non fatebitur. Sylb. & Steph. m Καὶ μορφῆς Vat. n Repono λόγους, jungens ἄχρηστον cum παιδείαν, contra quam interpretes. Steph. o Τελευτήσαντος δ' αὐτοῦ Vat. p Ἰανίκλῳ Vat. * Sive *Liberi colem*, qui per se & suam ipsorum familiam colebant terram. Vide Cl. *Perizonii* notas ad *Æliani* Var. Hist. p. 47. & 739.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER TERTIUS.

ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤΟΣ δὲ [b] Νομᾶ Πομπιλίου, γενομένη πάλιν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν κυρία μένειν ἔγνω ὅτι τῆς αὐτῆς πολιτείας, οὔθ' τοῦ δήμου γνώμην λαβόντος ἑτέραν, καὶ καθίστησιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς ἄρξοντας, τὸν μεσοβασίλειον ἀρχὸν εἰς ᾑρεθησόμενον [c] πρὸ ἀριθμοῦ ὑφ' ὧν ἀποδείκνυται βασιλεύς, ὃν ἅπας ὁ δῆμος ἡξίου, Τύλλον [d] Ὁστίλιον, γένους ὢν τοιοῦδε· ἐκ πόλεως [e] Μεδυλλίας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν, Ρωμύλος δὲ κατὰ συνθήκας ἀφελόμενος Ρωμαίων ἐποίησεν ἄποικον· ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατός, [f] Ὁστίλιος ὄνομα, μετανεγκάμενος εἰς Ρώμην τὸ βίον, ἄγεται γυναῖκα ἐκ τῶν Σαβίνων γένους, [g] Ερσιλίου θυγατέρα, τὴν ὑφηγησαμένην τοῖς ὁμοεθνέσι πρεσβεῦσαι πρὸς τοὺς πατέρας περὶ τῶν ἀνδρῶν, ὅτε Σαβῖνοι Ρωμαίοις ἐπολέμουν, καὶ δι' αὐτὴν συνελθεῖν εἰς φιλίαν [h] τὴν ἡγεμονίας αἰτιωτάτην γενέσθαι δοκοῦσαν. ὅτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς συνδιενέγκας Ρωμύλῳ πολέμους, [i] καὶ μεγάλα ἔργα κ' δεδειχὼς ἐν τοῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις ἀποθνήσκει, καταλιπὼν παῖδα μονογενῆ· καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων ἐν τῷ κεραμεικῷ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, [l] φίλης ἐπιγραφῆς τῆς ἀρετὴν μαρτυρούσης ἀξιωθείς. ἐκ δὲ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς, εἰς ἄνδρας ἀφικομένου καὶ γάμον ἐπιφανῆ λαβόντος, υἱὸς γίνεται Τύλλος Ὁστίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ὃς ἀποδειχθεὶς βασιλεὺς ψήφῳ τε πολιτικῇ διενεχθείσῃ περὶ αὐτοῦ κατὰ νόμους, καὶ τὸ δαιμόνιον δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπικυρώσαντος τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ἔτος δὲ ἦν ὃ ἐπὶ τῇ ἡγεμονίᾳ παρέλαβεν, ὁ δευτέρας καὶ ἑβδόμης καὶ
137 εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν οὐίκα τάδιον [m] Εὐρυβάτης Ἀθη-

DEfuncto Numa Pompilio, quum reipublicæ administratio ad senatum rediisset, is eandem civitatis formam servare statuit, ne ipso quidem populo dissentiente. Quare de senioribus certum quendam numerum interregum constituit: à quibus totius populi consensu & approbatione creatus est rex Tullus Hostilius: cujus hoc fuit genus. Ex urbe Medullia, quam Albani condiderant, & Romulus deditione captam Romanorum coloniam fecerat, vir nobilis & opibus pollens, Hostilius nomine, quum habitandi causâ Romam migrasset, duxit uxorem genere Sabinam, Hersilii filiam, quæ suis gentilibus auctor fuerat ut pro maritis suis ad patres legationem obirent, quo tempore Sabini cum Romanis bellum gerebant, & quæ amicitiæ inter illos duos principatus conciliatæ causâ præcipua fuisse videbatur. Hic vir quum Romuli ductu multis bellis interfuisset, & præclara facinora edidisset, *tandem* in prœlio cum Sabinis commisso cecidit, relicto filiolo unico: & à regibus sepultus est in maxime conspicua fori parte, monumento cum inscriptione ejus virtutem testante decoratus. Ex eo autem unico filio, quum ad ætatem virilem pervenisset & nobilem matronam uxorem duxisset, natus est Tullus Hostilius, vir industrius, qui tunc legitimis populi suffragiis rex declaratus est, diis etiam plebiscitum per fausta auspicia ratum facientibus. Annus autem quo regnum est adeptus, fuit secundus vigesimæ septimæ olympiadis, qua in stadio vicit Eurybates Atheniensis, archonte

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Per. Jul. 4044. *Ante Chr.* 670. *Olymp.* 27 $\frac{2}{4}$. *V. C. Cat.* 82. *Var.* 84.

a Inscriptionem in *Lapi* codice aliter conceptam fuisse persuasum habeo; nam vertit, *Dionysii Halicarnassei Originum sive Antiquitatum Rom. lib.* III. *comprehendit trium Rom. regum, Tulli Hostilii, Anci Martii, ac L. Tarquinii Prisci gesta. Tempus autem res eorum gestas complectens quatuor & nonaginta anni.* cui simile quid habet & *Cod. Vat.* libro secundo præscriptum. *b* Deest *Vat.* *c* Τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν *Vat.* *d* Ὁστίλιον, vel Ὁστίλιον cum *Lapo* & *Latinis* malit *Portus.* *e* Μιδυλλίαν *Vat.* *f* Τύλλιος Ὁστίλιος *Vat.* *g* Ερσιλίας (ut videtur) in *Lapi Cod.* Θυγατέρα Ερσιλίας τὴν ὑφηγησαμένην &c. legendum contendit *Portus.* Lectio vulgata immerito suspecta. nam Hersiliam illam proculdubio intelligit, quæ quondam reliquis captivis auctor fuisse dicitur conciliandæ inter parentes & maritos pacis; hanc ait Hostilio nupsisse, quod & *Plutarchus* in *Romulo* non semel annotat. Ait vero *Dionysius* filiam hanc fuisse Hersilii: quod quia à *Livio* & *Plutarcho* est omissum, ideon' suspectus esse cuiquam debet iste locus? *Cas.* Quod sequitur (ἔτος ὁ ἀνὴρ &c.) rem extra dubium ponit. *h* Τὴν ἡγεμόνας *Vat.* quam lectionem vel τὰς ἡγεμονίας malunt *Sylb.* *i* Legi potest diversa paullulum distinctione, καὶ μεγάλα ἔργα ἐπιδεδειχὼς ἐν τοῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις, ἀποθνήσκει καταλιπὼν π. Utramque lectionem historia admittit. *Cas.* *k* Ἀποδεδειγμένος *Vat.* *l* Στήλης ἐπιγραφῆς male in *Ed. Steph.* *m* Εὐρύστης *Pausaniæ* in Corinthiacis cap. 24.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

archonte Leoſtrato. Hic ſimulatque regnum eſt adeptus, edito facinore longe omnium præclariſſimo, omnes de plebe mercenarios & egenos ſibi devinxit. Id autem ejuſmodi fuit. Superiores reges agrum eximium habebant magnum & uberem, ex cujus proventibus & diis ſacra faciebant, & res ad victum ſuum neceſſarias abunde habebant; quem Romulus jure belli ademptum iis, qui tunc eum poſſidebant, ſibi parabat: ſed quum ille ſine liberis obiiſſet, Numa Pompilius rex, qui ei ſucceſſit, eo fruebatur. Is autem ager non amplius erat publicus, ſed propria regum ſors & poſſeſſio ſemper erat. Tullus igitur permiſit ut hæc poſſeſſio Romanis, quibus nullus ager eſſet, viritim divideretur: aſſerens patrimonium ſibi & ad ſacra & reliquos domeſticos ſumptus ſufficere. Hac autem liberalitate cives inopes recreavit, effecitque ne aliis amplius ſervirent. Nequis vero expers domicilii eſſet, collem Cælium nuncupatum, muris urbis adjunxit: ubi omnes Romani, quotquot ſine lare erant, adepti quantum loci ſat erat, domos ædificarunt; ibique ipſe ſuas ſedes fixit. Atque hæ quidem ſunt res memoratu dignæ, quas ab illo viro in reipublicæ adminiſtratione domi geſtas ferunt.

Tullus regium agrum pauperibus donat.

Cælium montem urbi addit.

II. ¶ Res vero foris geſtæ multæ & variæ memorantur, de quibus mox dicam, ducto exordio à bello cum Albanis geſto. Diſſidii autem & cognationis diſſolutæ inter has civitates auctor fuit Albanus quidam nomine Cluilius, qui ſummum magiſtratum *apud Albanos* gerebat. Hic ægre ferens Romanorum res ſecundas, & invidiæ impotens, & ingenio arroganti & maligno præditus, diſſidium ac bellum inter hos duos populos excitare decrevit. Sed quum nullam rationem videret, qua Albanis perſuadere poſſet, ut ſibi exercitum contra Romanos ducere permitterent, & neque juſtas neque neceſſarias *belli* cauſſas haberet, tale quiddam comminiſcitur. Albanis omnium pauperrimis & audaciſſimis permiſit ut Romanorum agros popularentur, impunitatem pollicitus; & effecit ut multi quæſtum omni periculo vacantem ſecuti (ſiquidem nihil eorum quæ cepiſſent, metu coacti, erant reſtituturi) totam finitimam regionem latrociniis replerent. hoc autem fecit conſilio non temerario, ut ipſa res docuit. Exiſtimabat enim Romanos rapinas non laturos, ſed ad arma ituros, & ſibi oblatum iri occaſionem eos apud populum criminandi, quaſi priores bellum inferrent: exiſtimabat etiam plurimos felicitatis ſuorum colonorum invidia actos, libenter crimina-

Bellum Albanum.

ναῖος, ἄρχοντος Λεωστράτου. Οὗτος ἔργον πάντων [a] μεγαλοπρεπέστατον ὑποδεξάμενος εὐθὺς ἅμα τῷ βασιλεύειν τὴν ἀρχὴν, ἅπαν τὸ δημοτικὸν τῆς δήμου καὶ ἄπορον οἰκεῖον ἔσχεν. ἦν δὲ τοιόνδε· χώραν εἶχον ἐξαίρετον οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ἐξ ἧς ἀναρίθμους τοῖς θεοῖς θυσίας, ἱερά τε θεοῖς ἐπετέλουν καὶ τὰς εἰς τὸν ἴδιον βίον ἀφθόνους εἶχον εὐπορίας, ἣν ἐκτήσατο μὲν Ρωμύλος πολέμῳ [b] τότε καταλύσας, ἀφελόμενος· ἐκείνου δὲ ἄπαιδος ἀποθανόντος, Πομπίλιος Νομᾶς ὁ μετ' ἐκεῖνον βασιλεύσας ἐκαρπᾶτο. ἦν δὲ οὐκ ἔτι δημοσία κτῆσις, ἀλλὰ τῶν [c] ἀεὶ βασιλέων κλῆρος. Ταύτην ὁ Τύλλος ἐπέτρεψε τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι Ρωμαίων κατ' ἄνδρα διανείμασθαι, τιμὴν πατρῴαν αὐτῷ κτῆσιν ἀρκοῦσαν ἀποφαίνων εἰς τε τὰ ἱερὰ καὶ τὰς τοῦ βίου δαπάνας. Ταύτην δὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἀνέλαβε, παύσας λατρεύοντας τοῖς ἄλλοις. ἵνα δὲ μὴ οἰκίας ἄμοιρός τις εἴη, προσετείχισε τῇ πόλει τὸν καλούμενον Καίλιον λόφον· ἔνθα ὅσοι Ρωμαίων ἦσαν ἀνέστιοι, λαχόντες τοῦ χωρίου τὸ ἀρκοῦν, κατεσκεύασαν οἰκίας καὶ αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τὴν οἴκησιν εἶχεν. πολιτικὰ μὲν δὴ ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς [d] ἄρματα προδίδοται λόγου ἄξια.

Πολεμικαὶ δὲ πράξεις πολλαί τε καὶ [e] ἄλλαι μνημονεύονται, περὶ ὧν ἔρχομαι λέξων, τιμῶν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς πολέμων. ἄριστος δὲ τῶν ἀφηγήσαι τὰς πόλεις καὶ λῦσαι τὸ συγγενὲς ἀνὴρ Ἀλβανὸς ἐγένετο [f] Κλοίλιος ὄνομα, τῆς μεγίστης ἀρχῆς ἀξιωθείς· ὃς ἀχθόμενος ὅτι τοῖς Ρωμαίων ἀγαθοῖς, καὶ κατέχειν τὴν φθόνον μὴ δυνάμενος, φύσει τε αὐθάδης καὶ ὑπομαργότερος ὤν, ἐκπολεμῶσαι τὰς πόλεις ἔγνω πρὸς ἀλλήλας. ἐκ ὁρῶν δὲ ὅπως ἂν πείσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς στρατὸν αὐτῷ κατὰ Ρωμαίων ἀγεῖν ἐπιτρέψαι, μήτε δικαίας ἔχοντι προφάσεις μήτε ἀναγκαίας, [g] μηχανᾶται τοιόνδέ τι. τοῖς ἀπορωτάτοις τῶν Ἀλβανῶν καὶ θρασυτάτοις ἐφῆκε λῃστεύειν τοὺς Ρωμαίων ἀγρούς, ἄδειαν ὑποσχόμενος, καὶ πολλοὺς [h] παρεσκεύασεν ἀκίνδυνα κέρδη διώκοντας, ὧν φόβῳ κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δίκης ἀποτίθεσθαι, ἔμελλον ἐμπλῆσαι πολέμου λῃστρικοῦ τὴν ὅμορον. τοῦτο [i] δὲ πράττει κατὰ λογισμὸν οὐκ ἀπεικότα, ὡς τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν· Ρωμαίους μὲν γὰρ οὐκ ἀνέξεσθαι τοὺς ἁρπαγὰς ὑπολαμβάνει, ἀλλ' ὅπλα χωρήσειν, αὐτῷ δ' ἐξουσίαν ἔσεσθαι κατηγορεῖν αὐτοῦ πρὸς τὸ δῆμον ὡς ἀρχόντων πολέμου· [k] ὑπολαβών τε τοὺς πλείστους φθονεῖσθαι τοῖς ἀποίκοις τὴν εὐτυχίαν, [l] δέξεσθαι τὰς ἀφορμὰς ἀσμένως;

a Pro μεγαλοπρεπέστατον, quod *Dionyſio* familiare. *Sylb.* b Malim τοὺς τότε κατασχόντας. *Sylb.* c Vox ἀεὶ ita hîc accipitur, ut quum dicunt *Dio* & alii ὁ ἀεὶ ὕπατος. quem uſum illius vocis ad *Strabonis* lib. primum notavimus. *Caſ.* d Nullus dubito quin ἄρμασιν vocabulum ſit corruptum: ideoque vel πλάγμασιν cum *Sylb.* & *Porto* reponendum, vel ἐγχειρήμασιν cum *Stephano.* e Pro ἄλλαι fortaſſe κλαιαὶ vel μεγάλαι ſcribendum. *Sylb.* & *Port.* Sed pro κλαιαὶ clamant vel ipſa hujus lectionis veſtigia quæ ſuperſunt. *Steph.* f Καίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* vel Καίλιος. nam perpetuo vertit *Cælius.* Κλοίλιος malint *Glareanus* & *Stgonius*, quod *Dionyſius* l. 8. & *Plutarchus* in Coriolano Κλουίλιοι πάτρωνες memorent, quas à *Clulio Albanorum rege* eſſe dictas ex *Feſto aliiſque* abunde conſtat. Verum cum apud *Livium* ſit *Cluilius*, dubitat *Sylb.* an diviſe pronunciatum fuerit Κλοΐλιος, *Portoque* magis placet Κλυΐλιος. *Annotatoribus* in *Feſtum* idem nomen eſſe videtur *Cluilius* & *Cæcilius.* g Μηχανᾶται δὴ τι τοιόνδε *Vat.* h Poſt παρεσκεύασεν infinitivi modi verbum deeſſe ſuſpicor. apte quidem ſcriberetur ἢ πολλοὺς παρεσκεύασεν τῶν τοιῶν, ἀναιδῆ. vel aliquid hujuſmodi. & mox ἀποτίθεσθαι ad κωλυόμενοι referri debere exiſtimo, ita ut locum hoc modo interpretari liceat, *à quibus quæſtibus recondendis quum nullo metu deterrerentur. Steph.* Ita intelige, ὧν videlicet τῆς ἀναιδείας κερδῶν: i. e. qui à nullo genere quæſtus, metu pœnæ aut rapti reſtituendi, abſtinere cogerentur. Lego autem τοῦ δίκης ἀποτίθεσθαι. *Caſ.* Ὧν δὴ κωλυόμενοι τοῦ τῆς δίκης ἀποτίθεσθαι *Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit: *comparavitque Flatim multos ſequentes lucra periculo vacua, quibus illi abſiſtere nullo modo prohibiti, latronum bello finitima impleturi erant.* i Δ' ἐπράξε *Vat.* & *Lapi Cod.* k Λαβὼν δὲ *Vat.* Ὑπολαβεῖν τι vel ὑπολάβοιεν τι malit *Portus.* l Δέξεσθαι *Vat.*

a Αρμόνι

138 ἀσμένως, ᾗ τ κατ' αὐτῶν πόλεμον ἐξοίσων· ὅσῳ καὶ συνέβη. ἀγόντων γὰρ ἑκατέρων λῃστὰς τ κακουργότατον ἐξ [b] ἑκάστης πόλεως, καὶ φραπάς ποτε Ρωμαϊκῆς ἐμβαλούσης εἰς τ Αλβανὴν, ὑφ' ἧς πολλοὶ τ λῃστῶν οἱ μὲ ἀπωλέσθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησ, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν ὁ [c] Κλοίλιος, ἐν ᾗ πολλὰ ἐποιήσατο τ Ρωμαίων κατηγορίαν, τραυματίας τε συχνοὺς ἐπιδεικνύμενος, καὶ τοὺς σφαγιασθέντας, τοῖς ἁρπασθεῖσιν ἢ τιθηνικόσι σφῶν, καὶ πλείω τῆς γεγενότων ἐπικατασυκοφαντῶν, σφισὶν πέμπειν πρῶτον ἐψηφίσατο δίκας αἰτήσοντας τ γεγενότων· ἐὰν δὲ ἀγνωμονῶσι Ρωμαῖοι, τότε τ πόλεμον ἐπ' αὐτοὺς ἐκφέρειν.

Αφικομένων δὲ τῶν σφισβευτῶν εἰς Ρώμην, ἐσπεύσας ὁ Τύλλος ὅτι δίκας αἰτήσοντες ἥκοιεν, αὐτὸς τοῦτο παῖσαι σπεύδων ἔγνω, σφείσασθαι βουλόμενος εἰς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ λύειν τὰ σφῶς τὴν ἀποικίαν συγκείμενα. συνῆκτο γὰρ ἦσαν ταῖς πόλεσιν ὑπὸ Ρωμύλου γενόμεναι, τά τε ἄλλα ἔχουσαι δίκαια, καὶ ἵνα μηδετέρα πολέμου ἄρχῃ· ἢ δ' ἐγκαλοῦσά ὅ, τι δή ποτε ἀδίκημα, [d] δικάζηται σφῶν τοῖς ἀδικοῦσιν· εἰ δὲ μὴ [e] τυγχάνει, τότε τ ἐξ ἀνάγκης ὑπιφέρῃ πόλεμον, ὡς λελυμένων ἤδη τῶν ασπονδῶν. φυλαττόμενος δὲ τὸ μὴ σφᾶς αἰτηθέντας, δίκας Ρωμύλος ἀντειπεῖν, ἔπειτα ἐπαμπῦς Αλβανοῖς γενέσθαι, σφισέταξε τοῖς ὑπιφανεστάτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων τοὺς Αλβανῶν πρέσβεις ξενίζειν πάσῃ φιλοφροσύνῃ, καὶ κατέχειν ἔνδον πρ' ἑαυτοῖς· αὐτὸς δὲ ὡς ἀσχολίαις τισὶν [f] ἀναγκαίοις σκηψάμενος, διεκρύσατο τὴν σφόδρα αὐτῶν. τῇ δ' ἐγγὺς νυκτὶ Ρωμύλου ἄνδρας ὑπιφανεῖς, ἐντειλάμενος αὐτοῖς ἃ χρὴ σφᾶς ποιεῖν, ἀπέστειλεν εἰς Αλβαν ἅμα τοῖς εἰρηνοδίκαις, αἰτήσοντας, ἐπεὶ ὧν ἠδίκηντο Ρωμαῖοι δίκας πρ' Αλβανῶν λαβεῖν· οἱ μὲν ἥλιον ἀναμένειν, ἅμα νύσαντες τὴν ὁδὸν, [g] πληθούσης τ ἀγορᾶς ἐντυγχάνουσι τῷ Κλοιλίῳ κατ' ἀγορὰν ὄντι· καὶ διεξιόντες ὅσα ἠδίκηντο Ρωμαῖοι πρ' Αλβανῶν, ἠξίουν σφᾶς ποιεῖν τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ Κλοίλιος, ὡς Αλβανῶν σφίσι μὲν ἀπεπαλκότων εἰς Ρώμην τὰς αἰτήσοντας, δίκας, καὶ μηδὲ ἀποκείσεως ἠξιωμένων, ἀπιέναι τοὺς [h] Ρωμύλου ἐκέλευσεν ὡς σφᾶς βεβουλευκότας τὰς ὁμολογίας, καὶ σφεῖσιν αὐτοῖς τ πόλεμον. ἀπαλλαττόμενος δὲ ὁ τ σφισβείας ἡγεμὼν, τοῦτ' ἠξίωσεν ἀκοῦσαι πρ' αὐτοῦ μόνου, εἰ σφᾶς βεβαίως τὰς ασπονδὰς [i] ὁμολογοῖ τοὺς καὶ σφετέρους [k] αἰτηθέντας, καὶ μηδὲν ἐπομείναντας, τῶν ὁσίων [l] ποιεῖν". ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλοιλίου, "Μαρτύρομαι τοίνυν, ἔφη, τοὺς θεοὺς 139 "οὓς ἐπικαλούμεθα τὰς ασπονδὰς μάρτυρας, ὅτι Ρω- "μαίοις ἀδικουμένοις τὰ δίκαια σφετέρως ὅσιος ὁ κα- "τὰ τῶν σφᾶς βεβαίως τὰς ασπονδὰς πόλεμος ἔσται οἱ "δὲ περιόντες τοῦτο τὸ δίκαιον ὑμεῖς ἔστε, ὡς αὐτοὶ "τὰ ἔργα δηλοῖ. σφότερόί τε γὰρ αἰτηθέντες τὸ δίκαιον

tiones admiſſuros, & bellum illis illaturos; quod etiam accidit. Nam quum utriuſque civitatis malefici homines prædas agerent & alteri alterorum res diriperent, & Romanus exercitus tandem in agrum Albanum feciſſet irruptionem, in qua multi latrones partim cæſi partim capti fuerunt, Cluilius, convocata ad concionem multitudine, longa oratione acriter in Romanos eſt invectus, & multos oſtendens ſaucios, producenſque captivorum & cæſorum propinquos, & præterea longe plura quam revera eſſent mentitus, primum decrevit legatos mittere, qui injuriæ auctores ad ſupplicium depoſcerent: quod ſi Romani æquitatem ſpernerent, tunc arma illis inferre *ſtatuit*. *Tullus Hoſtilius Rom.* REX III.

¶ Quum igitur legati eorum Romam veniſſent, ſuſpicatus Tullus eos venire ut res raptas pœnaſque pro injuriis illatis repoſcerent, ipſe eos hac in re antevertere ſtatuit, cauſſam violati fœderis cum ſua colonia facti in illos retorquere volens. Fœdera enim Romulo regnante inter duas has civitates facta fuerant: quæ cum alias æquas juſtaſque conditiones continebant, tum etiam hanc, ut neutra alteram bello laceſſeret; & quæ de aliquo maleficio conquereretur, diſceptaret apud eos qui injuriam feciſſent: quod ſi jus ſuum obtinere non potuiſſet, tunc neceſſario bellum inferret, ut ruptis jam fœderibus. Quare, cavens ne Romani Albanis prius res ſuas ſuumque jus repetentibus negarent, atque ita ſe illis obnoxios redderent, mandavit præcipuis & *nobiliſſimis* amicis ſuis ut Albanorum legatos hoſpitio exciperent, eoſque omni humanitatis genere tractarent, & domi apud ſe detinerent: ipſe vero, ſimulans ſe neceſſariis quibuſdam negotiis diſtrictum, eorum adventum eluſit. Proxima autem inſequenti nocte, illuſtres quoſdam cives Romanos, quum ante præcepiſſet quid eſſet agendum, miſit Albam cum Fetialibus, qui peterent, ut pro injuriis illatis Albani pœnas Romanis perſolverent; qui, ante ſolis ortum itinere confecto, mane ipſum Cluilium in foro jam pleno verſantem offenderunt: & expoſitis injuriis, quas Romani ab Albanis acceperant, poſtularunt, ut præſtaret quod continebatur in conditionibus fœderis inter duas civitates icti. At Cluilius, quod priores Albani Romam legatos miſiſſent, qui pœnas injuriarum repeterent, neque reſponſo Romani eos dignati fuiſſent, juſſit Romanos diſcedere, ut fœderum violatores: illiſque bellum indixit. Legationis autem princeps diſcedens, hoc ſolum ex Cluilio audire voluit, num fateretur eos demum fœdera violaſſe, à quibus prius injuriarum pœnæ repetitæ fuiſſent, & qui nil æqui piique facere voluiſſent. Id confitente Cluilio, "Ergo (inquit) teſtor illos "ipſos deos quibus teſtibus fœdus inter nos "olim ictum fuit, Romanos, qui jus ſuum non "obtinuerunt priores, bellum pium juſtumque "contra fœderum violatores ſuſcepturos; & "vos hoc judicium fugitare, ut res ipſa demon- "ſtrat: vos enim priores nobis res noſtras petentibus

a Ασμένως *Vat.* b Ἑκάστης poſitum hîc pro ἑκατέρας, ut liquet ex ſequentibus. *Sylb.* & *Port.* c Κλοίλιος ubique in *Cod. Vat.* & *Celius* in *Lapi* verſione. d Δικάσηται *Vat.* e Τυγχάνοι *Vat.* f Ἀναγκαίως *Vat.* g Πληθύνοντος *Vat.* h Cum τοὺς Ρωμαίων ſubaudiendum ἀπιόντας, vel legendum τοὺς Ρωμαίους. *Sylb.* Τοὺς τ Ρωμαίων pro τοὺς Ρωμαίους malit *Portus.* i Et optativum ὁμολογοῖ ferri poteſt, & indicativum ὁμολογῶ admitti. *Sylb.* k Αἰτηθέντας δίκας *Vat.* l Deeſt *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

petentibus negaſtis, nec jus noſtrum nobis tribuiſtis, & priores bellum nobis indixiſtis. quare nos brevi armis injuriam ulturos exſpectate. Tullus quum hæc audiſſet ex legatis Romam reverſis, ita demum imperavit ut Albani adducerentur, & ſui adventus cauſſam exponerent. Qui quum retuliſſent omnia Cluilii mandata; &, niſi jus ſuum obtinuiſſent, bellum minarentur: "Equidem prior (inquit) hoc feci, & quum videam nihil eorum, quæ in fœderibus continentur, à vobis ſervari, hæc ante à vobis violata & contempta ſatis patet. quare & neceſſarium & juſtum bellum Albanis indico, non ſolum armatis domeſticis copiis, ſed etiam ſubditorum auxiliis accerſitis.

IV. ¶ Rebus autem omnibus ad bellum paratis (poſtea enim ob has ſpecioſas cauſſas utrique ad bellum ſe pararunt, non ſolum domeſticas copias inſtruentes, ſed etiam ſubditorum auxilia accerſentes) in unum convenerunt, & caſtra poſuerunt quadrageſimo ab urbe ſtadio. Albani quidem ad foſſas, quæ Cluiliæ vocantur; ſervant enim adhuc nomen ejus à quo factæ fuerunt: Romani vero in loco paullo interiore, quem elegerant, & ad caſtra metandum commodiorem judicarant. Poſtquam autem mutuo utrique copias conſpexerunt, neque numero inferiores, neque vili armorum genere inſtructas, neque ob reliquum apparatum contemnendas, primum illum ardorem ac impetum, quo principio ad conflictum ferebantur, ut prima impreſſione hoſtes fuſuri, ſedarunt: & de vi propulſanda potius quam inferenda cogitare cœperunt, vallum utrique altius erigentes. Eorum vero prudentiſſimis quibuſque, qui optime *de rebus* ſentiebant, optimoque judicio & conſilio præditi erant, in mentem venit, ut duces ſuos reprehenderent. Quum enim tempus fruſtra traheretur (nihil enim quod eſſet memoratu dignum faciebant) incurſionibus & velitationibus, aut equeſtribus prœliis ſe mutua clade afficiebant. Cluilius vero, qui hujus belli auctor fuiſſe videbatur, moleſte ferens ignavum otium, decrevit exercitum educere, & hoſtes ad prœlium provocare; &, ſi certamen detrectarent, eorum munitiones adoriri. Quare, paratis omnibus rebus ad pugnam neceſſariis, paratis etiam, ſi murorum oppugnatione opus fuiſſet, iis omnibus quæ ad eam rem faciebant, noctu in prætorio cubans, aſtante ſolito ſatellite, circa matutinum crepuſculum mortuus inventus eſt, neque cædis, neque laquei, neque veneni, neque ullum aliud violentæ necis veſtigium in corpore habens. ¶ Quum autem iſte caſus admirandus (ut revera erat)

V.

"ὐχ' ὑπήκετε, ἢ πρότεροι τὸ πόλεμον ἡμῖν προσφήκατε. "τοιγάρτοι [a] τὰς ἀμυνουμένας ὑμᾶς προσδέχεσθε μὴ τὰ "ὅπλα δόλι εἰς μάχην. ταῦτα μὲν τὸ πρεσβευτῶν ἀφικομένων εἰς Ῥώμην ἀκούσας ὁ Τύλλος, τότε τοὺς Ἀλβανοὺς προστάξαι ἀγαγεῖν, καὶ περὶ ὧν ἥκουσι λέγειν. ἀπαγγελάντων δ' αὐτῶν ὅσα προσέταξεν ὁ Κλοίλιος, καὶ τὸ πόλεμον ἀπειλούντων εἰ μὴ τεύξοιτο τῆς δίκης, "Ἐγὼ πρότε- "ρος ὑμῖν, ἔφη, τοῦτο πεποίηκα, καὶ μηδὲν εὐρόμενος ὧν ἐκέ- "λευον αὐ συμβῆναι, φαίνομαι πρὸ ὑμῶν πρότερον αὐτὰ λε- "λυμένα καὶ μηδενὸς λόγου ἠξιωμένα. ὅθεν δὴ τὴν ἀναγκαίαν "τε καὶ δίκαιον Ἀλβανοῖς [b] ἀναγγέλλω πόλεμον, οὐ μόνοις "τοῖς οἰκείοις [c] καθοπλίζων δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς προσ- "τὰς ὑποτελέσιν ἐπικαλούμενος.

Ὡς δὲ [d] πάντα ἦσαν αὐτοῖς· μὴ μὲν τοῖς προφάσεις τούτοις, παρεσκευάζοντο ἀμφότεροι πρὸς πόλεμον, οὐ μόνον τοῖς οἰκείοις εὐτρεπίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς προσ- τὰς ὑποτελέσιν ἐπικαλούμενοι· συνῆσαν ὁμόσε, καὶ καταστρατοπεδεύοντας [e] τεσσαράκοντα σταδίους ἀπὸ Ῥώμης ἀποσχόντες. Οἱ μὲν Ἀλβανοὶ, πρὸς τοῖς καλουμέναις Κλοι- λίαις τάφροις· φυλάττουσι γὰρ ἔτι τὸ καταστρατοπεδεύσαντος αὐτοὺς ἐπώνυμον· Ῥωμαῖοι δὲ, ὀλίγον ἐνδοτέρω τὸ ἐπι- τηδειότερον εἰς στρατοπεδείαν τόπον ἐκλεξάμενοι. ἐπεὶ δὲ συνεῖδον ἀλλήλων ἀμφοτέρους τὰς δυνάμεις, ὅτε πλή- θη λειπομένας, ὅτε ὁπλισμοῖς εὐτελεῖς, ὅτε ταῖς ἄλλαις παρασκευαῖς ὅσας εὐκαταφρονήτους, τὸ μὲ ταχείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον ὡς αὐτῇ ἐρόδῳ τερ- ψόμενοι τοὺς πολεμίους, ἀπέσχοντο· φυλακῆς δὲ μᾶλ- λον ἢ παρεπιχειρήσεως παρόντος ἐλάμβανον, ὑψηλοτέ- ρους ἐγείροντες [f] χάρακας. [g] εἰσήει τε αὐτοῖς τοῖς χαρι- ζομένοις εἰς τοὺς λογισμοὺς ὡς τὰ κράτιστα βουλευομένοις, καὶ καταμέμψεις τὸ σὺν τέλει. ἐλκομένου δὲ τοῦ χρόνου μά- κενῆς· οὐδὲν γὰρ ὅ, τι καὶ λόγου ἄξιον [h] ἦγε· καταφορᾶς φιλῶν ἢ συμπλοκῆς ἱππέων ἔλαττον ἀλλήλους. ὁ δὲ τοῦ πολέμου δόξας αἴτιος γεγενέναι Κλοίλιος, ἀχθόμενος ὅτι τῇ ἀπράκτῳ καθέδρᾳ, γνώμην ἔσχεν ἐξάγειν τὴν στρατιὰν, καὶ προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην· ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσωσι, προσβάλλειν αὐτοῖς πρὸς τὰ ἐρύ- ματα. παρασκευασάμενος δὲ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶ- να, καὶ εἰ δέοι τειχομαχίας, ὅσα τῷ τοιούτῳ πρόσ- φορα ἔργῳ μηχανησάμενος, ἐπεὶ νὺξ ἐγένετο, καθεύ- δων ἐν τῇ στρατηγικῇ σκηνῇ, παρούσης αὐτῷ τῆς εἰω- θυίας φυλακῆς, περὶ τὸν ὄρθρον εὑρίσκεται νεκρὸς, οὔτε σφαγῆς, οὔτε ἀγχόνης, οὔτε φαρμάκων, οὔτε ἄλ- λης βιαίας συμφορᾶς σημεῖον ὂν τοῦ σώματος οὐδὲν ἔχων. Παραδόξου δὲ τοῦ πάθους, ὥσπερ ἦν, ἅπασι φανο-

a Si codex eſt ſanus, hæc idem valent ac ſi dixiſſet ἡμᾶς τὰς ἀμυνουμένας ὑμᾶς προσδέχεσθε, expectate nos, brevi enim injuriam, à vobis acceptam, armis ulturi veniemus. Portus. b Παραγγέλλω πόλεμον. μὴ δὲ τοῖς προφάσεις ταύτας παρεσκευάζοντο ἀμφότεροι τὸ μόνοις τοῖς οἰκείοις καθοπλίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ τὰ ὑποτελέσιν ἐπικαλούμενοι. ὡς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς ἑτοῖμα, συνῆσαν ὁμόσε Vat. atque ita legiſſe viſus eſt Lapus. c Senſus poſtulat καθοπλίσιον & ἐπικαλούμενος. Sed ad majorem Albanis terrorem incutiendum hac temporis οἰκονομίᾳ uſus eſt Tullius. Sylb. & Port. d Vel ἕτοιμα vel ἑτοιμῆ deſiderari exiſtimarunt Sylb. & Port. e Livius pro ſtadiis ponit miliaria. nam l. 1. c. 23. dicit, caſtra ab urbe haud plus quinque millia paſſuum locat. quod idem eſt, cum, ut Plutarchus in Gracchis teſtatur, τὸ μίλιον ἐντὸς σταδίων ὀλίγῳ δεῖν ὀκτὼ ἔῃ. Sylb. f Τὰς χάρακας Vat. g Perplexum ſtructuræ genus. nam vel diſtinguendum poſt λογισμοὺς, & ſingulariter legendum καταμεμψις: vel enallage hîc ſtatuenda, ut ſimplex ſtructura hæc ſit, εἰσήει οἷς τοὺς λογισμοὺς προὔτιθέ τι βουλόμενος καταμέμψεως τὸ σὺν τέλει. vel εἰσήει οἷς τοὺς λογισμοὺς, ὡς τὰ προὔκειτο ἐβουλεύοντο καταμέμφοντο τὸ σὺν τέλει. Sylb. Vel καταμεμψις legendum vel εἰσήεσαν. Port. h Malim ἦγε. Vox tamen ἄγειν raro aut nunquam pro γενέσθαι reperitur, ſi locum Demoſthenis excipias in Philipp. III. ubi dicit, καὶ ἱλαρότητα ἄγειν τὴν Ἑλλάδα. Port. Lapus in ſuo codice videtur habuiſſe ἦγε. nam vertit, nihil enim mentione dignum, aut decurſionibus ab excelſo, aut excurſionibus equitum gerebant. i Ὥσπερ οἰκεῖ Vat.

φαινομένη, ᾗ ζητουμένης τ᾽ αἰτίας ὅτι ποτὲ νόσου τοσαύτης ἐνεπεπλήκει τὴν πόλιν, ἐδόκει τοῖς πολλοῖς τὸν θεὸν πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ἀναφέροντες τύχας, καὶ τὸν ἐκείνου δαιμόνιον ἔλεγον αὐτὸν ἐπιφανῆναι, ὅτι πόλεμον ἀδίκως τῇ μητροπόλει τοῖς τὴν ἀποικίαν [a] ὅτε δι-5 καίως ἔδει ἀναγκαῖον· οἱ δὲ χρηματισμὸν ἡγούμενοι τὸν πόλεμον, καὶ μεγάλων [b] ἀποστερεῖσθαι νομίζοντες ὠφελειῶν, εἰς ὀλιγωρίαν τὸ φθόνον ἀνθρώπινον τὸ ἔργον μετέφερον, αἰτιώμενοι τῶν ἀντιπολιτευομένων τινὰς ἀφανῆ τὸν δυσεξέλεγκτα [c] εὑρόντας φάρμακα, ἀφ᾽ ὧν τὸν ἄνδρα ἀπῆρκεναν· αὐτὸς δὲ, ὑπὸ λύπης τε καὶ ἀμηχανίας κεκαμένος, ἑκουσίῳ χρήσασθαι τελευτῇ αὐτὸν ἔφασαν, ἐπειδὴ ἅπαντα χαλεπὰ καὶ ἄπορα συνέβαινεν αὐτῷ, καὶ οὐδὲν ἐχώρει κατὰ τὴν τῶν ἀρχῆς, ὅτε εἰς τὰ πράγματα εἰσῆλθε, προσδοκηθέντων. τοῖς δ᾽ ἐκτὸς οὖσι φιλίας τε καὶ ἔχθρας τὸν πρὸς τὸν στρατηγὸν, καὶ ἀπὸ παντὸς δὲ βελτίστου κρίνουσι τὸ συμβεβηκὸς, ὅτε ἡ θεία νέμεσις, οὔτε ὁ τῶν ἀντιπολιτευομένων φθόνος, οὔθ᾽ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπόγνωσις ἀνήρητέναν τὸν ἄνδρα ἐδόκει, ἀλλ᾽ ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη, καὶ τὸ χρεὼν, ὡς ἐκπεπλήρωκότα τὴν ὀφειλομένην μοῖραν, ἧς ἅπασι τοῖς γενομένοις πέπρωται τυχεῖν. Κλοίλιος μὲν δὴ, πρὶν ἢ γενναῖον [d] ἀποδείξασθαί τι, τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν. εἰς δὲ τὸν ἐκείνου τόπον ἀποδέδεικται [e] στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν ὅπως δὴ στρατοπέδων Μέτιος [f] Φυφέτιος, ἀνὴρ οὔτε πολέμου ἡγεμὼν ἱκανὸς, οὔτε εἰρήνης βέβαιος φύλαξ· ὃς σόβδενὸς ἦλθον Ἀλβανῶν πρῶτος ὢν κατ᾽ ἀρχὰς ἀφεῖναι τὰς πόλεις, καὶ ἀφ᾽ τούτου τῆς ἀρχῆς μὴ ἄξιος Κλοιλίου θανάτου ἀξιωθείς, ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας ἔτυχε, καὶ ὅσα ἦν ἐν τοῖς πράγμασι δυσχερῆ καὶ ἄπορα συνεῖδεν, οὐκ ἔτι διέμεινεν ὅπερ τοῖς αὐτοῖς βουλεύμασιν, ἀλλ᾽ εἰς ἀνακολὰς καὶ ἀφεσεῖς ἄγειν ἠξίου τὰ πράγματα, ὁρῶν ὅτε τοὺς Ἀλβανοὺς σύμπαντας ὁμοίως ἐχοντας ἐπὶ πολεμίους πρὸς πόλεμον, ὅτε τὰ σφάγια, ὁπότε θύοιτο πρὸ μάχης, καλὰ γινόμενα· τελευτῶν δὲ εἰς καταλλαγὰς ἔγνω προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους, πρότερον ὑπεκπρευσάμενος, μαθὼν τὸν ὑπεκπεμπόμενον ἔξωθεν Ἀλβανοῖς τε καὶ Ῥωμαίοις κίνδυνον, [g] εἰ μὴ ἀσπείσονται τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, ἀφύλακτον ὄντα, ὃς ἔμελλεν ἀμφοτέρας ἀναρπάσεσθαι τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τοιόσδε.

Οὐιεντανοὶ καὶ Φιδηνᾶται [h] μεγάλας ἔχοντες πόλεις, ὅτε μὲν
141 τὸν Ῥωμύλου βασιλείας εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας Ῥωμαίοις κατέστησε, συνῆραν πολλὰς ἀπολέσαντες δυνάμεις ἀμφότεροι, καὶ χώρας ἀποδασμῷ ζημιωθέντες, ὑπήκοοι τοῖς κεκρατηκόσιν ἠναγκάσθησε γενέσθαι· περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸ ταύτης βιβλίῳ τὰ ἀκριβέστερον ἐγράφη. ὅτε δὲ τὸν Νομᾶ Πομπιλίου δυναστείας, εἰρήνης ἀπολαύσαντες βεβαίου, πολλὴν ἔσχον ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον, καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν. τούτοις δὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαρθέντες, ἐλευθερίας τε αὖθις

omnibus videretur, & cauſſa quæreretur; (neque enim morbum præceſſiſſe quiſquam poterat cauſſari) qui ad divinam providentiam omnes humanos caſus referunt, aſſerebant eum ira divina exſtinctum, quod veterem patriam ad bellum neque juſtum neque neceſſarium contra ſuam coloniam incitaſſet: qui vero id bellum ſibi quæſtuoſum fore exiſtimabant, & ſe magnis commodis privatos arbitrabantur, id facinus ad inſidias & humanam invidiam referebant; inſimulantes quoſdam ejus adverſarios, quod occulta & deprehenſu difficilia venena comparaſſent, hiſque hominem necaſſent: alii vero, præ dolore & conſilii inopia eum ſibi mortem voluntariam conſciviſſe ajebant, quod omnes ſuos conatus difficiles & irritos videret, & ex animi ſententia nihil eorum ipſi ſuccederet, quæ à principio, quum rem aggreſſus eſt, ſperarat. At qui neque amore neque odio ipſius ducis movebantur, & qui optime de eo quod acciderat judicabant, exiſtimabant virum illum neque divina indignatione, neque adverſariorum invidia, neque rerum deſperatione exſtinctum, ſed ipſa naturæ neceſſitate & fato: quippe quod debitam ſortem, quæ omnibus naſcentibus eſt deſtinata, impleviſſet. Cluilius igitur, antequam ullum egregium facinus ederet, talem vitæ exitum eſt ſortitus. In ejus autem locum ſuffectus & dictator creatus eſt ab exercitu Metius Suffetius, vir neque belli dux idoneus, neque pacis cuſtos firmus: qui, ſi quiſquam alius Albanorum, quum ab initio cuperet diſcordiam inter has duas civitates excitare, & propterea poſt Cluilii obitum imperio dignus *ab Albanis* judicatus fuiſſet, tamen poſtquam imperium eſt adeptus, & cognovit incommoda & difficultates omnes præſentis rerum ſtatus, non perſtitit amplius in eadem ſententia; ſed cenſuit cunctandum & tempus terendum, quod videret neque omnes Albanos amplius ad bellum eadem animi alacritate propenſos, neque ſibi ſacrificanti victimarum exta ſatis felicem prælii exitum portendere. Quare tandem ſtatuit hoſtes ad pacem invitare, miſſis ante caduceatoribus, quia videbat periculum quod ab extraneis impendebat & Albanis & Romanis, niſi inter ſe fœdus facerent; bellum *videlicet* improviſum, quod utrumque exercitum erat deleturum. Id autem erat hujuſmodi.

Tullus HOſtilius Rom. REX III.

VI. ¶ Vejentes & Fidenates, qui urbes magnas habebant, regnante Romulo cum Romanis de principatu & dominatu armis contenderant; & in eo bello utrique, multis exercitibus amiſſis, & agri parte mulctati, victorum imperata facere ſunt coacti: de quibus in ſuperiore libro accurate egi. Sed Numa Pompilio regnante, pace ſtabili fruentes, valde & virorum copia & divitiis & reliquis felicitatis partibus aucti ſunt. Hac igitur felicitate elati ad libertatem iterum adſpirabant,

a Nam coloniæ eundem honorem originibus ſuis exhibere ſolebant, quem filii parentibus. Vide infra p. 137. v. 33. & *Valeſii* notas in *Excerpta Polybii*. b Ἀποστερῆσθαι *Vat.* c Ἐξευρόντας *Vat.* d Ἐπιδείξασθαί *Vat.* e Scilicet ut ſupra p. 132. v. 27. f μείζονος ἀρχῆς ἀξιωθείς: quod ἀξιφέρνιος eum Albanorum *Dictatorem* fuiſſe ſignificat. Vide *Dionyſium* l. v. p. 337. juxta Ed. *Sylb.* f Φυφέτιος rectius hîc ſcribi quam *Suffetius* in vulgatis *Livii* editionibus, prolixe docet *Sigonius* Emendationum l. 1. c. 53. ex MSS. Codd. *Jani Parrhaſii* & *Pomponii Læti* teſtimonio. *Sylb.* g Hæc ita videntur legenda, οἱ μὲν αὐτόνομον αὐτὸν ἀλλήλοις, ἢ πόλεμον ἀφύλακτον ὄντα. adeo ut iſta ἢ πόλεμον explicatio ſint τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων. *Port.* h Μεζέντιοι καὶ Φιδηνᾶται *Vat.* & *Lapi Cod.*

a Deſi-

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

adſpirabant, & elatiores ſpiritus aſſumebant, & ſe parabant ad Romanorum imperium in poſterum detrectandum. Aliquamdiu igitur conſilium defectionis ipſorum diſſimulatum eſt, ſed Albano demum bello patefactum eſt. Quum enim audiſſent Romanos ex ſuis finibus egreſſos totis viribus ut prœlio cum Albanis decernerent, rati ſe optimam eos invadendi occaſionem nactos, clam potentiſſimi quique conjurarant, ut omnes qui per ætatem arma ferre poſſent Fidenas convenirent, clam & rari *eo* venientes, ut ita inſidiæ, quæ Romanis parabantur, minime innoteſcerent; atque ibi ſubſiſtentes occaſionem exſpectarent, quando Romanorum & Albanorum copiæ caſtris derelictis ad certamen prodirent: hoc autem illis erant ſignificaturi ſigno dato ſpeculatores quidam, in montibus deliteſcentes: dato autem ſigno omnes armis correptis in eos celeriter impetum facere oportebat (ſpatium autem inter Fidenas & caſtra non longum erat, ſed ad ſummum quantum duabus tribuſve horis confici poteſt) & prœlio jam confecto derepente in conſpectum *hoſtium* venire, & ut erat veriſimile omnes pro hoſtibus habere, & ſive Albani ſive Romani viciſſent ipſos victores interficere. Hæc ſunt quæ principes illarum civitatum facere decreverant. Si igitur audacius Albani contemptis Romanis in certamen cum impetu iviſſent, & unico prœlio de rerum ſumma decernere ſtatuiſſent, nihil prohibere potuiſſet, quo minus inſidiæ ipſis paratæ laterent, & uterque exercitus deleretur. Jam vero & ipſa belli mora, quæ præter omnium exſpectationem fiebat, & temporis diuturnitas, dum ſe utrique inſtruunt, eorum conſilia diffudit *& irrita fecit*. Quidam enim de conjuratorum numero, ſive privatis commodis ſtudentes, ſive ſuis principibus & ejus rei auctoribus invidentes, ſive veriti nequis alius rei index exiſteret (quod multis accidit in multorum hominum moræque longioris conjurationibus) ſive etiam impulſi ſtimulis conſcientiæ ægre ferentis tam impium facinus ad felicem exitum perduci, dolum hoſtibus prodiderunt.

ὠφέλοντο, ϗ φεύγημα ἐλάμβανον ὑπλότερον, πρασκεύαζοντό τε ὡς οὐκ ἔτι Ρωμαίων ἀκροώμενοι. τέως μὲ οὖν ἀδηλ῟ αὐτοῖς ἡ ἀφίστασις ἦν, ἐν δὲ τῷ τοὺς Ἀλβανοὺς ἐφανερώθη πολέμῳ. ὡς γὰρ ἐπύθοντο παντρατιᾷ Ρωμαίους ἐπελθόντας, ὅτι τ῟ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀγῶνα, κέρδιστον ὑπολαβόντες εἰληφέναι χρόνον ὁπλίσεως, ἀπορρήτους ἐποιήσαντο ἀφ᾽ ἑνὸς δυνατωτάτων ἀνδρῶν συνωμοσίας, πάντας τοὺς ὁπλοφορεῖν δυναμένους εἰς Φιδήνας συνελθεῖν, κρύφα ϗ κατ᾽ ὀλίγους ἰόντας, ὡς ἂν ἥκιστα γένοιντο τοῖς ἐπιβουλευομένοις καταφανεῖς. ὑκεῖ δ᾽ ὑποτιθέμενοι ἐκδέχεσθαι τ῟ χρόνον, ὅτε αἱ Ρωμαίων τε ϗ Ἀλβανῶν δυνάμεις ὑκλιπόυσαι τὰς χάρακας ὅπλα τ῟ ἀγῶνα προσελθοῦσιν. τοῦτο δὲ φανερὸν αὐτοῖς ποιεῖν ἔμελλον ἀφ᾽ συμβόλων σκοπαί τινες ὑπὸ τοῖς ὄρεσι λοχῶντες. ὅταν δὲ ἀρθῇ τὰ σημεῖα, λαβόντας ὅπλα χωρεῖν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἔδει πάντας ϗτ᾽ τάχος· ἦν δὲ ϗ πολλὴ ὅπως τὰς χάρακας ἀπὸ Φιδήνης φέρουσα ὁδός, ἀλλ᾽ ὅσον ἢ δυσὶν ὥραις ἢ τρισὶν ἀνυσθῆναι, τὸ μαχητόταον. ὑπιφανέντας δὲ ἀγῶνι τέλῳ ἤδη ἔχοντι, ὥσπερ εἰκὸς [a] ἦν, μηθὲν ἡγεῖσθαι φίλιον, ἀλλ᾽ ἐάν τε Ἀλβανοὶ νικῶσιν, ἐάν τε Ρωμαῖοι, κτείνειν τοὺς κεκμηκότας αὐτούς. ταῦτα ἦν ἃ διέγνωστο πρᾶξαι τοῖς προεστηκόσι τ῟ πόλεων. εἰ μὲ οὖν θρασύτερον ὑπὸ τ῟ ἀγῶνα ὥρμησαν Ἀλβανοὶ Ρωμαίων καταφρονήσαντες, ϗ μιᾷ κεῖναι μάχῃ τὰ ὅλα διέγνωσαν, οὐδὲν ἂν τὸ κωλῦον ἦν τόν τε καταστάσαντα δόλον ἐπ᾽ αὐτοῖς λεληθέναι, ϗ διεφθάρθαι τὰ στρατεύματα αὐτοῖν ἀμφότερα. νῦν δὲ ἡ ἀφανὴς τοῦ πολέμου προσδόκητος ἅπασι γενομένη, ϗ ὁ χρόνος ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο πολὺς ἀφελκυσθεὶς, διέχεεν αὐτοῖν τὰ βουλεύματα. τοῖν γὰρ οὐκ τ῟ συνωμοσίας τινὲς, εἴτε οἰκεῖα κέρδη προβαλέσθαι ζητοῦντες, εἴτε τοῖς χορυφαιοτάτοις τ῟ σφετέρων ϗ τὸ ἔργον εἰσηγησαμένοις φθονοῦντες, εἴτε μίνυσιν [b] ἑτέραν δεδιότες, ὅ, τι πολλοῖς συμβὰν παθεῖν ὑπὸ τοῖς πολυανθρώποις ϗ χρονιζομέναις συνωμοσίαις, εἴτε ὑποθέσει ἀναλαζόμενοι γνώμης οὐκ ἀξιόπιστος ἔργον ἀνόσιον εἰς εὐτυχὲς κατασκῆψαι τέλος, μυρίαι γίνονται τοῖς πολεμίοις τῶν δόλων.

VII. ¶ Suffetius igitur his cognitis majore ſtudio controverſias dirimere *pacemque facere* adnixus eſt, * quippe qui videret ſibi aliter faciendi nullam optionem relinqui. Hujus autem conjurationis indicia & ad ipſum regem Romanorum ab amicis, quos Fidenis habebat, delata fuerant. Quare ne ipſe quidem diutius cunctatus, Suffetii conditiones, ad quas ab eo invitabatur, admiſit. Quum autem ad colloquium conveniſſent in locum qui erat medius inter utraque caſtra, utrique cum conſiliariis viris prudentibus, primum ſe invicem ſalutarunt, ut ante conſueverant; deinde cum alteri alteros ut amici & cognati comiter excepiſſent, de pace agere cœperunt. Prior autem Albanus ita eſt exorſus: "Videtur mihi neceſſarium ante omnia

Ταῦτα δὴ μαθὼν ὁ Φυφέτιος ἔτι μᾶλλον ἔσπευσε τὴν [c] ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ὡς οὐδὲ αἱρέσεως [d] ἔτι τοῦ μὴ ταῦτα πρᾶξαι σφίσι καταλειπομένης. ἐγεγόνει δὲ ϗ [e] τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων ὑπὲρ τ῟ συνωμοσίας ταύτης ἡ μήνυσις πρὸς τοῦ ἐκ Φιδήνης φίλου· ὃς ὑπ᾽ αὐτὸς ἔτι [f] διαμελλήσας, δέχεται τὰς τ῟ Φυφετίου προκλήσεις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον εἰς τὸ μεταξὺ τ῟ στρατοπέδων χωρίον ἐπαρίθμησαν συμβούλους ἑκάτερος τοὺς φρονιμωτάτους τὰ δέοντα ἱκανούς, ἀσπασάμενοι πρῶτον ἀλλήλους, ὡς πρότερον εἰώθεσαν, ϗ φιλοφρονηθέντες τὰς ἑταιρικάς τε ϗ συγγενικὰς φιλοφροσύνας, διελέγοντο περὶ τ῟ διαλύσεων. ἦρχε δ᾽ ὁ Ἀλβανὸς πρότερον τοιάδε λέγων· "Ἀναγκαῖον εἶναί μοι δοκεῖ ὑπολαβεῖν τὰς αἰτίας

a Deſideratur in *Cod. Vat.* b Ἑτέρων *Vat.* quod ſi malis, *Sylburgium* habes adſentientem. c Ποιήσασθαι *Vat.* d Ἐπὶ τοῦ μὴ ταῦτα πρᾶξαι *Vat.* e Τῷ βασιλεῖ τῶν Ρωμαίων *Vat.* f Διαμελλήσας perperam in *Ed. Steph.* g Καὶ pro vulgato ὃς agnoſcit etiam *Lapi* verſio; & in tachygraphiæ compendiis facilis eſt harum particularum confuſio. ϗ vero pro ὅτου ponitur etiam ab aliis auctoribus. *Sylb.* * Quaſi nihil eis jam præter concordiam inter ſe relinqueretur. *Lapus.* Quando neutris integrum eſſet aliter facere. *Gelen.*

a Οὗτ-

ἀ αἰτίας πρῶτον, δι' ἃς ἐγὼ πρῶτος ἠξίωσα περὶ κα-
ταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι, οὔτε μάχῃ
κρατηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, οὔτε δόλοπημός εἰσάγεσθαι κα-
λυόμενος· ἀνάγκη δέδεμαι· ἵνα μή με ὑπολά-
βητε ἐκ μὲ οἰκείας δυνάμεως ἀσθένειάν κατηγορεῖσθαι, ὑ
ὑμῖν δὲ ὑμετέρων ἰσχὺν δυσκαταγώνιστον εἶναι νομίζοντε,
εὐπρεπῆ ζητεῖν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. ἀφόρητοι γὰρ
ἂν γένοισθε ὑπὸ βαρύτητος, εἴ τι πιαθέντες περὶ
ἡμῶν τοιοῦτον, ὑ ὑμῖν ἂν τὴν μετρίαν ὑπερμείνοντι
ποιεῖν, ὡς κρατοῦντες ἤδη τῷ πολέμῳ. ἵνα δὴ μή τοις τοῦ
ψευδεῖς αἰτίας εἰκάζητε περὶ ἐμοῦ προῃρέσεως,
δι' ἃς ἀξιῶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἀκούσατε τὰς
ἀληθεῖς· ἐγὼ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς πα-
τρίδος αὐτοκράτωρ, ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρ-
χήν, ἐσκόπουν τίνες ἦσαν αἱ συντεθεῖσαι τοῖς πό- 15
λεσι ἡμῶν παραφάσεις. ὁρῶν δὲ μικρὰς καὶ φαύλας,
ὑ οὐχ ἱκανὰς διαλεῖν τοσαύτην φιλίαν ὑ συγγένειαν,
ὑ τὸ κράτιστα ἡγούμενον ὅτι Αλβανοὶ ὅτι ὑμᾶς βου-
λεύσασθαι. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔγνων τοῦτο, ὑ πολλὰ κα-
τέγνων ἀμφοτέρων ἡμῶν μανίᾳ, ἐπειδὴ παρῆλθον ὅτι 20
τὰ παράγματα, ὑ πεῖραν ἐλάμβανον τῆς ἐκείνου προαι-
ρέσεως. ὅτε γὰρ ἐν τοῖς ἰδίοις ὅτ' ἐν τοῖς κοινοῖς συλλό-
γοις ὁμονοοῦντας, ὑπὲρ τοῦ πολέμου πάντας Αλβανοὺς
ἑώρων· d μακρῷ δέ τινι τῷ e ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ κα-
ταλαμβανομένων χαλεπῶν, τὰ δαιμόνια σημεῖα, ὁπότε 25
χρησαίμην σφαγίοις περὶ μάχης, χαλεπώτερα γινόμενα,
πολλὴν δυσθυμίαν παρεῖχέ μοι ὑ ἀμηχανίαν. ἐν-
θυμούμενος δὲ ταῦτα, τὸ μὲ ὅτι τοὺς ἀγῶνας ὁρμῆς ἐπέχοι,
ἀναβολὰς δὲ ὑ ἀμφιβολὰς ἐποιούμην τοῦ πολέμου, προ-
τέρους ὑμᾶς οἰόμενος ἄρξειν τῶν περὶ φιλίας λόγων· ὑ 30
ἔδει γε, ὦ Τύλλε, τοῦτο ποιεῖν ὑμᾶς ἀποίκους ὄντας ἡμῶν,
ὑ μὴ ἀναμένειν ἕως ἡ μητρόπολις ἄρξει. ὅσης γὰρ ἀξιοῦσι
143 τιμῆς τυγχάνειν οἱ f πατέρες παρὰ τῶν ἐγγόνων, τοσαύ-
της οἱ κτίσαντες τὰς πόλεις παρὰ τῶν ἀποίκων. ἐν
ᾧ δὲ ἡμεῖς ἐμέλλομεν ὑ προτρεψόμενοι ἀλλήλους, πό- 35
τερον τῶν εὐγνωμόνων ἄρξουσι λόγων, ἑτέρα τις ἡμᾶς
ἀνάγκη κρείττων παντὸς ἀνθρωπίνου λογισμοῦ ἀνα-
λαβοῦσα συνάγει· διὸ ἐγὼ g πυθόμενος ἐπὶ λαν-
θάνουσάν ὑμᾶς, οὐκ ἔτ' ᾠόμην δεῖν τῆς εὐσχη-
μίας τῶν διαλλαγῶν τοιάζεσθαι. δεινὰ γάρ, ὦ 40
Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται κατ' ἀμφοτέρων, καὶ δόλος
ἄφυκτος ἕρπει κατ' ἀμφοτέρων, ὃς ἔμελλεν h ἀ-
κόνητι καὶ δίχα πόνου πάντα συντρίψειν καὶ ἀσφα-
λῶς ἡμῶν τὰ πράγματα, πυρὸς ἢ ποταμοῦ δεινοῦ
ἐμπεσόν. δημιουργοὶ δὲ τῆς ἀνοσίου βουλῆς εἰσὶν 45
οἱ δυνατώτατοι Φιδηναίων τε καὶ Οὐεϊεντανῶν συνε-

"cauſſas demonſtrare, quæ me impulerunt ut
"prior de pace faciendâ agerem, quum neque
"à vobis prœlio fuerim ſuperatus, neque ul-
"lo modo commentu interclusus; ne forte
"puteris me domeſticis viribus diffiſum, &
"veſtras vires invictas exiſtimantem, hone-
"ſtam aliquam rationem, qua hoc bello li-
"beraremur, quærere. Certe enim ob gravem
"arrogantiam intolerabiles eſſetis, ſiquid tale
"de nobis crederetis; & ad nullas æquas con-
"ditiones, quaſi armis jam ſuperiores, deſcen-
"dere velletis. Ne forte igitur putetis hujus
"mei propoſiti aliquas eſſe falſas cauſſas, quæ
"faciant ut ad pacem ſim propenſior, veras
"accipite. Ego à mea patria dictator crea-
"tus, ſimulatque hoc imperium accepi, cœpi
"conſiderare quænam præcipuæ cauſſæ no-
"ſtras civitates turbaſſent. quas quum vide-
"rem exiguas & leves, neque idoneas quæ
"tantam amicitiam & cognationem dirime-
"rent, exiſtimabam neque ipſos Albanos,
"neque etiam nos optimum conſilium ce-
"piſſe: ſed longe melius hoc cognovi, &
"magnam utrorumque inſaniam damnavi,
"poſtquam ad ipſam rerum adminiſtrationem
"acceſſi, & uniuſcujuſque voluntatis pericu-
"lum feci. Nam neque in privatis neque in
"publicis conventibus omnes Albanos de
"bello idem ſentire vidi. Quum autem jam-
"pridem in humana ratiocinatione *mulcæ*
"difficultates deprehenderentur, & divina
"ſigna, quo tempore de prœlii exitu victi-
"marum exta conſului, nihil lœti mihi por-
"tenderent, vehementer triſtari & animo
"dubio atque anxio eſſe cœpi. Hæc igitur
"cogitans illum pugnandi impetum repreſſi,
"pugnam differens, & moras nectens, ratus
"vos priores de pace acturos. Et ſane, Tulle,
"oportuiſſet vos priores hoc facere, quum
"ſitis noſtri coloni; nec exſpectare, donec
"veſtra antiqua patria vos ad pacem invita-
"ret: quem enim honorem parentes à li-
"beris, eum urbium conditores à ſuis colo-
"nis ſibi deferri volunt. Dum autem nos
"cunctamur, & invicem alteri alteros ſpe-
"ctamus, utri priores de compoſitione agant,
"alia quædam externa neceſſitas, omni hu-
"mano conſilio validior, nos conciliat: quam
"quum audierim vobis adhuc occultam,
"exiſtimavi non eſſe mihi ita enixe ſpectan-
"dam honeſtam pacis faciendæ rationem. Gra-
"ves enim, ô Tulle, in nos machinationes
"ſtruuntur, & in utroſque dolus inevitabilis
"eſt conſutus, qui inſtar ignis vel torrentis
"ingruens facile & nullo cum labore res om-
"nes noſtras attriturus *& peraditurus* erat. Au-
"ctores autem horum ſceleſtorum conſilio-
"rum ſunt Fidenatum & Vejentium poten-
"tiſſimi quique cives, qui conjurationem fe-
cerunt.

Vide Plutarch. in Num. pag. 111. IIIV

a Οὔτε εἰς ἄλλην κατασκευὴν ἐμβληθεὶς ἀνάγκην ἐδόκουν Vat. atque ita in Lapi cod. nam vertit, *neque in allam inclusus neceſſitatem omnino illam.* b Vel ὑπερμείνοντι legendum vel ὑπομείνοντι. Port. Ὑπομείνοντι (inquit *Sylb.*) habet *u* aoriſti 1. & *ω* aoriſti 2. forſan quia regulare aoriſtum 1. ὑπερμείνοντι videtur paullo durius. cujus generis multa in ſuis *Sacreis Grammaticis* habet magiſter meus *Stephanus*. Ὑπομείνητε in Cod. Vat. c Ἡμῶν Vat. d Si codex mendo caret hæc ſunt ita intelligenda, ὑ μακρῷ τινι λόγῳ τῶν ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τιμῶν καταλαμβανομένων, ὑ τὰ δαιμόνια σημεῖα ἐμοὶ καταπλήττοντα ἐνίοτε χρωμένῳ ὑφάγια περὶ μάχης, εἰς πολλὴν δυσθυμίαν ὑ ἀμηχανίαν ἐνέπιπτον. Sed articulum τῶν expungendum puto. Quod ſi retineas hæc ita conſtrues, τῶν δὲ καλῶν μακρῷ τινι τῶν ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ κρινομένων, τὰ δαιμόνια σημεῖα &c. Portus. Locum hoc modo interpretatur Lapus: & (quod eſt jampridem omnibus, quæ humanis conſiliis percipiuntur, gratiſſimum) divina ſigna, quotiès pugnaturus immolavi, triſtiora ſacra, multum mihi mœrorem, multasque dubitationis ænulare. Sic autem Gelenius: Cumque exta ſuper pugna conſulerem, & divina ſigna longe difficiliora eſſent quam quæ humanis conſiliis percipiuntur difficultatis, admodum mœſtus hærebam &c. e Ἐξ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ Vat. f Vide quæ ſupra annotavimus ad p. 135. v. 5. g Πυθόμενος agnovit etiam Lapus, dum vertit *cum audierim*. Sed πυθόμενον legiſſe videtur Gelenius. Sylb. h Ἀφανῆ legendum eſſe patet ex iis quæ ſubjiciuntur. Perperam ideo ἀφανῆ in Ed. Steph.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

VIII.

"cerunt. Rationem autem insidiarum, & mo-
"dum quo occulta ipsorum consilia cogno-
"verim, audite. ¶ His dictis, literas cuidam
eorum qui aderant legendas tradidit; quas ei
attulerat quidam ab hospitibus Fidenatibus:
& eum, qui ipsas attulerat, produxit. Literis
autem lectis, & rebus omnibus ab illo viro
enarratis, quas audierat ex eorum ore qui ipsas
epistolas scripserant, & omnibus qui aderant
mirum in modum obstupescentibus, (quemad-
modum verisimile est accidisse, tanto malo
præter spem audito) brevi mora interposita,
Suffetius rursus ita loqui cœpit: "Audistis,
"Quirites, cur hactenus manus vobiscum
"conserere cunctatus sim, & cur ego prius
"vos ad amicitiam & *pacem* jam provocare
"voluerim. Vestrum erit jam videre utrum
"putetis satius ob buculas & oves raptas bel-
"lum implacabile semper gerere cum vestris
"conditoribus & patribus, in quo & victi &
"victores perituri sitis; an depositis in cogna-
"tos odiis nobiscum contra communes hostes
"ire, qui non solum à vobis defectionem fa-
"cere, sed etiam in vos insurgere decreve-
"runt, neque ulla injuria à vobis affecti, ne-
"que etiam metuentes ne quid damni in
"posterum accipiant. Neque vero aperte nos
"erant aggressuri, ut belli legitimi jus com-
"mune postulat; sed clam, nequis ipsorum
"insidias prævideret, ac sibi ab illis caveret.
"Sed enim quod in impios homines totis vi-
"ribus nobis sit eundum inimicitiis depositis
"(insani enim esset aliter sentire) non est o-
"pus pluribus agere & vos hortari, præsertim
"quum vos quoque idem statueritis & facturi
"sitis. Sed quomodo ex utriusque civitatis
"dignitate & commodo pax fieri possit (hoc
"enim fortasse jampridem audire cupitis) jam
"dicere conabor. Equidem censeo eam pa-
"cem quæ sit inter cognatos & amicos esse
"præstantissimam & honestissimam, quum,
"omni ira exstincta & omnibus malis obli-
"vioni mandatis, omnes sibi invicem sine do-
"lo ultro citroque illatas & acceptas injurias
"condonant. Minus vero honestam *eam esse*
"*judico*, in qua ipsa quidem populi multitudo
"criminibus liberatur; sed illi soli qui se mu-
"tuis injuriis affecerunt coguntur judicium
"subire, causam dicere, & jure disceptare.
"Harum igitur pacis faciendæ rationum alte-
"ram, quæ sit & honestior & magnanimis vi-
"ris dignior, nobis eligendam censeo, & com-
"muni decreto omnem malorum præterito-
"rum memoriam abolendam. Quod si tibi,
"Tulle, pacem ita fieri non placet, sed que-
"rimonias injuriarum mutuarum jure finiri;
"ad hæc etiam parati sunt Albani, dummodo
"prius publicæ inimicitiæ deponantur. Quod
"siquem alium præter hunc honestiorem aut
"justiorem reconciliationis modum habes;
"non utiq; nos prævenies si in medium pro-
"feras, magnamque tibi habebimus gratiam.

"ἤδοντες. ὅσις δὲ ὁ τ' ὀθιουλίης αὐτῷ πρόπος εἰῖ,
"καὶ πόθεν εἰς ἐμὲ ἡ τῶν ἀποῤῥήτων βυλευμάτων γνῶ-
"σις ἐλήλυθεν, ἀκούσατε. Ταῦτα εἰπὼν δίδωσι τ παρό-
ντων τινὶ ἀναγνῶναι τὰς ὀθισολέας, ἃς αὐτῷ κευμικός
τις ἐτύγχανε τῶν τινὰ τῶν ἐν Φιδήνῃ ξένων, καὶ τ κομί-
σαντα αὐτὰς προήγαγεν. ἀναγνωσθεισῶν δὲ τῶν ὀθισο-
λῶν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηπισταμένου πάντα ὅσα τῶν τ
συμπεμφθέντων αὐτοῖς ἀπὸ γράμματος ἤκουσεν, ἐκπλή-
ξεώς τε μεγάλης καταχεούσης τοὺς ἀκούοντας, οἷα εἰ-
κὸς ὀπὶ τηλικούτῳ κακῷ παρ' ἐλπίδας ἀκηκοέναι, ὀθιο-
χὼν ὁ Φυφέτιος πάλιν ἔλεξεν· "Ακμιόατε τοῖς αἰ-
"τίας, ἄνδρες Ρωμῆοι, δι' ἃς ἐγώ τε ἀνεβαλόμην τὸν
"πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνα· νῦν δὲ καὶ τῶν περὶ φιλίας ἠξίω-
"σα πρότερος ἄρχειν λόγων. ὑμεῖς δὲ τὸ μὴ τοῦτο
"ἤδη σκοπεῖσθε, πότερον οἴεσθε δεῖν περὶ βοϊδίων καὶ
"προβάτων ἁρπαγῆς ἄσπονδον πόλεμον φυλάττειν πρὸς
"τοὺς κτίσαντας καὶ πατέρας, ἐν ᾧ καὶ κρατηθέντες
"ἀπολεῖσθε καὶ κρατήσαντες· ἢ ἀφανισάμενοι τὸν
"πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἔχθραν, μᾶλλ' ἤδη ὀπὶ τοὺς κοινοὺς
"ἐχθροὺς χωρεῖν, οἵ γε ἂ μόνον ἐβούλευσάν ἀφ' ὑμῶν b ἀ-
"πόστασιν ἀλλὰ καὶ ἐπανάστασιν, ὥστε πεποιθότες θᾶττ
"δεινὸν, ὥστε μὴ πάθωσι δεδιότες· καὶ νῦν ἐκ τοῦ φανεροῦ
"ἐπέθεντο ἡμῖν, ὡς ὁ κοινὸς ἀξιοῖ τοῦ πολέμου νόμος, ἀλλ'
"ἐκ τοῦ σκότους, ὡς ἂν ἥκιστα προϊδοίτό τις αὐτῶν τ
"ὀθισυλεύειν καὶ φυλάξαιτο. ἀλλὰ γὰρ ὅπι μὲ ὀθὶ τοὺς
"ἀνοσίους ἀνθρώπους ἐτέον ἡμῖν ἀπάσῃ σπουδῇ κατολυ-
"σομένοις τὰ ἐχθη· μανίας γὰρ c ἥττερα ἀξιῶν· ὡς
"ἐγνωκόσιν ὑμῖν καὶ ποιήσουσι, θᾶττον δέομαι πλείω λέ-
"γειν καὶ παρακελεύεσθαι. ὃν δὲ τρόπον αἱ Ἀλβανίδες
"καλαὶ καὶ συμφέρουσαι γένοιντ' ἂν ἀμφοτέραις ταῖς πό-
"λεσι· τοῦτο γὰρ ἴσως ποθεῖτε ἀκοῦσαι πάλαι· νῦν ἤδη
"πειράσομαι λέγειν. ἐγὼ νομίζω κρατήσας μὲν τῆς Ἀλβα-
"νίας, καὶ ὑφηπωδεστάτας συγγενέσι καὶ φίλοις πρὸς ἀλ-
"λήλους, οὐ φῆς θᾶττον ἔγκοτον θᾶττ μνησίκακον, ἀ- 144
"φέσεως ἅπασι πρὸς ἅπαντας ὑπὲρ ὧν ἔδρασαν ἢ ἔπα-
"θον ἀδόλως d γενομένης. ἥδιον δὲ τούτων εὐφρεπεῖς, οὐ
"φῆς τὸ μὲ πλῆθος ἀπολύεται τ ἐγκλημάτων, οἱ δὲ
"ἀδικήσαντες ἀλλήλους ἀναγκάζονται e δίκας ὑπέχειν
"λόγῳ κεινόμενοι καὶ νόμῳ. τούτων δὴ τ Ἀλβανῶν f ἐμοί
"τε δοκεῖ χρῆναι τὰς εὐφρεπεστέρας καὶ μεγαλοψυχοτέρας
"ἡμᾶς ἐλέαθ, καὶ γνώμην θέαθ περὶ μηδενὸς ἡμᾶς ἀλ-
"λήλοις μνησικακεῖν. σὺ δ' εἰ μὴ βούλῃ Ἀλβανάτιέαθ
"g τοῦτον τρόπον, ὦ Τύλλε, ἀλλὰ καὶ δικάσαι δίκας καὶ λαμ- λ
"βάνειν ἀξιοῖς τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις παρ' ἀλλήλων, ἕτοιμοι
"καὶ ταῦτα ποιεῖν εἰσιν Ἀλβανοὶ, τὰ κοινὰ ἔχθη προκεί-
"μενοι. εἰ δέ τινας ἔχεις τῶνδε ταύτας λέγειν ἑτέρας
"εἴτε καλλίους Ἀλβανάς εἴτε δικαιοτέρας, h οὐκ ἂν
"φθάνοις φέρων εἰς μέσον, καὶ πολλοῦ σοι χάριν ἐσόμεθα.

Ταῦτ'

a Videtur aptius legi posse ἴσχεσε. *Sylb.* b Vocem λοίσπον (quæ in *Editis* omnibus deerat) *Dionysio* ex *Cod. Vat.* restituere non dubitavi: præsertim quum illam desiderari innuat *Lapi* versio, & (ut inquit *Sylb.*) lacunam hoc modo supplendam esse arguat paronomasia, ἀ μόνον λοίσπον ἀλλὰ & ἐπανάστασιν. Quam apposite autem hoc, hinc (ut subjicit *Portus*) conjicere licet, quod potest quis ab aliquo facere defectionem, ita tamen ut in eum non insurgat neque arma ei inferat. c Θάττερα dixit pro ἕτερα, id est, διάφορα seu *mirabilia*. *Sylb.* d Γενομένης *Vat.* e Δίκας perperam in *Ed. Steph.* f Ἐμοί δὲ *Vat.* g Τοῦτον τ' τρόπον *Vat.* quod & placuit *Sylb.* h Pro φθάνοις malit fortasse quispiam φθονεῖς. Sed si hoc modo accipias, *non tam cito in medium proferes, quin multas tibi gratias habeam*, non erit opus mutationem quærere. *Sylb.* Si lectionem hanc retineas interrogationis nota post εἰσομαι addenda, & verba sic interpretanda; *nonne cito eum in medium proferes? nam magnam tibi habebo gratiam.* Alioqui dicendum potius ἂν μὴ φθονεῖς φέρων. i. e. *non invidebis nobis hanc rationem, sed in medium proferes, & magnam tibi gratiam habebo.* *Port.* a Τα-

Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Σουφετίου, ἀποβλέψας ὁ λοιπὸν ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔλεξε· "Καὶ ἡμεῖς, ὦ Σούφετι, "βαρέως ἀναλαμβάνομεν ἡμᾶς κατάληψιν συμ- "φορᾶς, εἰ δι' αἵματος καὶ φόνου ἀναγκασθησόμεθα κρῖναι "ἢ συγχεῖν πόλεμον, ἢ ἀπὸ τῶν ἱερῶν, ὁπότε [b] τοὺς "πολέμους βουλοίμεθα, ἀκωλύτους ἀρχὰς μάχης· τούς τε "ἀποβρήτους Φιδηναίων καὶ Οὐϊεντανῶν συνωμοσίας, ἃς "ἐπ' ἀμφοτέροις ἡμῖν συνώμοσαν, ὀλίγῳ πρότερον πε- "πύσμεθα τοὺς παρ' ἡμῖν ξένους· καὶ οὐκ ἀφύλακτοι "τοῖς αὐτοῖς ἐσμεν, ἀλλ' ἵνα παθεῖν τι μηδὲν αὐτοὶ τῶν "κακῶν, κἀκείνους τιμωρήσασθαι τῆς ἐπιβουλῆς ἀξίως "παρεσκευάσμεθα· οὐχ ἥττον τε σοῦ κατάλυσασθαι τὸν "πόλεμον ἀμαχητὶ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων ἐβουλό- "μεθα. πρέσβεις δὲ προϊέναι περὶ εἰρήνης "[c] οὐκ ἠξιώσαμεν, ἐπείπερ ὑφ' ἡμῶν αὐτοὶ πρότερον "τοῦ πολέμου ἀρξάντες, δεδιώκαμεν. ἀποπεμφθέντων δὲ "ὑμῶν τὰ ὅπλα, δεχόμεθα τὰς σπονδὰς ἄσμενοι· "καὶ περὶ εἰρήνης οὐδὲν ἀκροβολούμεθα, ἀλλὰ "τὰς κρατίστας τε καὶ μεγαλοψυχοτάτας δεχόμεθα, "πᾶν ἀδίκημα καὶ πᾶν ἁμάρτημα τῆς Ἀλβανῶν πόλεως "ἀφιέντες· εἰ δὲ καὶ κοινὰ χρὴ κωλεῖν πόλεως ἁμαρ- "τήματα, ὧν ὁ πρότερος ὑμῶν Κλοίλιος αἴτιος ἦν, "ὃς ἀμφοτέρων ὑμῶν οὐ μετρίας δίκας "τοῖς θεοῖς. ἀφείσθω δὴ πᾶσα ἐγκλήματος ἰδίου τε καὶ "κοινοῦ προφάσις, καὶ μηδενὸς ἔτι μνήμη τῶν παρελη- "λυθότων ἔστω κακῶν, ὡς καὶ σοί, Σουφέτιε, δοκεῖ· ἀλλ' "οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκοπεῖν, ὅπως ἂν τὰ νῦν "πράσσοντες ἔχθραν διαλυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' "ὅπως μηδ' αὖθις ποτε πολεμήσομεν ἐπὶ δεῖ προφα- "σκευάσασθαι. οὐ γὰρ [d] ἀναβολὰς ποιησόμενοι τῶν κα- "κῶν συνελήλυθαμεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς. τίς οὖν ἡ βε- "βαία τοῦ πολέμου κατάλυσις ἔσται, καὶ τί προθύμο- "τερον εἰς τὰ πρόγματα ἑκάτεροι νῦν τε καὶ εἰς τὸ "ἀεὶ χρόνον ἐσόμεθα φίλοι, σὺ μὲν παρέλιπες, ὦ Σουφέ- "τιε, ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο προσθεῖναι πειράσομαι. εἰ [e] παύ- "σονται μὲν Ἀλβανοὶ φθονοῦντες Ῥωμαίοις ἐφ' οἷς ἔχουσιν "ἀγαθοῖς, οὐκ ἄνευ μεγάλων κινδύνων [f] καὶ πόνων αὐ- "τὰ κτησαμένοις· οὐδὲν γὰρ πεποιηκότες ὑφ' ἡμῶν ὅτε "μεῖζον ὅτε ἔλαττον κακόν, διὰ τοῦτο μισεῖτε ἡμᾶς, "ὅτι δοκοῦμεν ἄμεινον ὑμῶν πράττειν. παύσονται δὲ Ῥω- "μαῖοι δι' ὑπονοίας ἔχοντες Ἀλβανοὺς ὡς πολεμίους φυ- "τεύσοντες ἀεί, καὶ φυλαττόμενοι καθάπερ ἐχθρούς· οὐ "γὰρ ἂν γένοιτο [g] βεβαίου φίλου τῷ μισοῦντι σθένος. "πῶς οὖν γενήσεται τοῦτο ἑκάτεροι; οὐκ ἐὰν γρά- "ψωμεν αὐτὰ ἐν ταῖς ὁμολογίαις, οὐδ' ἐὰν ὀμόσωμεν "ἀμφότεροι καθ' ἱερῶν· μικρὰ γὰρ αὐτὰ γε αἱ φυλα- "καὶ ἀσθενεῖς· ἀλλ' ἐὰν κοινὰς ἡγησώμεθα τὰς ἀλ- "λήλων τύχας. [h] ἓν γάρ ἐστιν, ὦ Σουφέτιε, λύπης ἀν- "θρωπίνης ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς γινομένης ἄκος, τὸ μι- "κρὸν τοὺς φθονοῦντας ἀλλότρια τὰ τῶν φθονουμένων ἀγαθὰ

THis a Suffetio dictis, Romanorum rex dicendi vices emipiens, ait: "Et nos, ô Suf- "fetii, gravem eladem nos accepturos arbitra- "mur, si sanguine & cæde controversias in- "ter cognatos ortas dirimere ac finire coga- "mur; & quoties sacra fecimus, ut deorum "de belli eventu voluntatem cognosceremus, "prœlii initium facere prohibiti fuimus; & de "occultis Fidenatum & Vejentium conjura- "tionibus, quas in nos utrosque fecerunt, "paullo ante ab hospitibus, quos ibi habemus, "certiores fuimus facti; & ab illis nobis ca- "vemus, utque nullum detrimentum accipe- "remus, & illos ulciscemur, pro eo ac me- "rentur eorum insidiæ, jam nos paravimus: "nec minus quam tu bellum hoc potius sine "pugna quam armis finire volebamus. Prio- "res autem de pace legatos mittere noluimus, "quia belli initium à nobis non est factum, "sed lacessiti à vobis vim propulsavimus. "Quod si vos arma deposueritis, lubenter con- "ditiones, ad quas nos invitatis, accipiemus: "neque in pacis conditionibus morosi ac dif- "ficiles erimus, sed præstantissimas & viris "magnanimis maxime dignas admittemus, "condonantes Albanæ civitati omnem injU- "riam, omneque delictum; si tamen publica "civitatis delicta ea sunt vocanda, quorum "vester Imperator Cluilius erat auctor, qui "pro utrisque nostrum meritas pœnas diis "persolvit. Omnis igitur materia & occasio "tam privatarum quam publicarum crimina- "tionum tollatur, & omnis præteritorum ma- "lorum memoria aboleatur, ut & tu, Suffeti, "censes. Sed non satis est nos hoc solum "spectare, quomodo præsentes inimicitias "quæ sunt inter nos dirimere possimus, sed "etiam ne unquam posthac bellum inter nos "iterum geramus aliqua ratio est ineunda. "Neque enim convenimus ut inducias, sed "ut pacem faceremus. Quo modo igitur pa- "cem firmam facere possimus, & quid utri- "que faciendum sit, ut & nunc & posthac "in perpetuum amici simus, tu ô Suffeti omi- "sisti, at ego hoc quoque addere conabor. Si "nimirum Albani Romanorum bonis invi- "dere desinant, quæ non sine magnis pericu- "lis & laboribus quæsiverunt: nulla enim "aut graviore aut leviore injuria à nobis ac- "cepta, propterea tantum nos odio prosequi- "mini, quia fortuna magis prospera quam "vos uti videmur. Item si Romani Albanos "suspectos habere, quasi sibi semper insidien- "tur, & si ab illis tanquam ab hostibus sibi "cavere desinant: nullus enim amicus fir- "mus esse potest ei cui est exosus. Quomodo "igitur hoc utrumque fieri poterit? Non si "in fœderis conditionibus hæc scripserimus, "neque si utrique per sacra juraverimus, par- "va enim & infirma sunt hæc præsidia; sed "si alteri alterorum prosperitatem commu- "nem duxerimus. Unum enim est, ô Suffeti, "doloris, quem homines ex aliorum bonis "capiunt, remedium; si nimirum qui invi- "dent aliorum bonis, non putent ea esse am- "plius

IX. Tullus Hostilius Rom. REX III.

a Τυλλομόσπολιν Vat. b Τὰ ἀπολείμματα Vat. c Forsan rectius οὐκ ἐξῆν tempore præterito. Idem malit Pers. ut ἐξῆν sit pro ἐξόν ἐστιν. d Inducias ἀβροφυσιὰς appellat ἀναβολὰς τῶν κακῶν, quas alibi ἀναβολὰς & ἀναποκλὰς vocare solet. Pers. e Παύσωνται Vat. f Καὶ πόνων αὐτὰ Vat. g Βεβαίως Vat. h Ἐν γὰρ ἐν μόνον Vat.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"plius aliena. Ut igitur hoc fiat, auctor sum "Romanis ut in commune conferant & Al- "banis impertiant omnia bona, quæ jam ha- "bent & in posterum habituri sunt: Albani "vero alacriter quæ dantur accipiant atque "iis contenti sint, utque vos omnes, vel, nisi "omnes, at saltem major pars & quique præ- "stantissimi vestrûm Romanæ urbis coloni- "fiatis. Neque enim Sabinis quidem & He- "truscis honorificum fuit derelictis suis urbi- "bus ad nos habitandi caussa migrare: vo- "bis vero genere conjunctissimis, si idem fe- "ceritis, turpe est futurum. Quod si recusa- "tis unam & eandem urbem nobiscum inco- "lere, quæ jam ampla est & longe amplior "est futura, & patriarum sedium amore deti- "nemini, hoc saltem facite; consilium unum "publicum designate, quod commodis utriusque civitatis consulat, & imperium tradite "alterutri civitati, quæ visa fuerit potentior, "& quæ pluribus commodis inferiorem affi- "cere possit. Atque hæc quidem est mea sen- "tentia: & si hæc fiant tum demum nos con- "stantes amicos fore; sed si duas urbes æque "excellentes, ut nunc, incolamus, nunquam "nos concordes fore puto.

X. ¶ His auditis, Suffetius tempus ad delibe- randum petiit: * & quum ex consilio secessisset, cum Albanis an eæ conditiones admit- tendæ essent consultavit. Cognitis autem omnium sententiis, reversus in consilium, ita est loquutus: "Nobis, Tulle, patriam relin- "quere non placet, neque deserere sacra pa- "tria & majorum lares, & locum quem fer- "me per quingentos annos majores nostri "tenuerunt, præsertim quum nullum bel- "lum neque alia necessitas fatalis nos cogat: "unum vero consilium publicum constitui, "& unam esse civitatem, quæ alteri imperet, "non displicet. Atque hoc etiam caput in "fœderibus scribatur, si ita videtur, & omnis "belli materia tollatur. Quum autem hacte- nus inter eos conveniret, contendebant de ci- vitate cui imperium esset committendum, & multa verba ab utrisque ea de re sunt facta, quod uterque judicaret æquum esse ut sua ci- vitas alteri imperaret. Albanus enim hoc jure nitebatur: "Nos, Tulle, digni sumus "qui vel reliquæ Italiæ imperemus, quia "gens Græca, & omnium hanc regionem in- "colentium maxima sumus: Latinæ vero "gentis imperium, si ullius alius, ad nos per- "tinere dicimus, idque non sine caussa, sed "communi omnium hominum jure, quod na- "tura ipsa omnibus dedit, ut nimirum gene- "ris auctores suæ soboli imperent. Sed præ "omnibus coloniis, de quibus hactenus nihil "conquerimur, vestræ urbis imperium ad "nos attinere existimamus: quum coloniam "in eam miserimus non multis ante seculis, "sed tertia ante hanc ætate; ita ut jam no- "strum genus, vetustate antiquatum, ex ho- "minum memoria non sit deletum. Quod si

"ἡγεῖσθαι. ἵνα δὲ τοῦτο γένηται, [a] Ρωμαίους οἶμαι δεῖν "εἰς τὸ κοινὸν Ἀλβανοῖς ἅπαντα, ὅσα τι νῦν ἔχου- "σι καὶ αὖθις ἕξουσιν ἀγαθά· Ἀλβανοὺς δὲ ἀγαπητῶς "τὰ δεδόμενα δέχεσθαι, καὶ [b] γενέσθαι ἅπαντας ὑμᾶς, "εἰ δὲ μήγε, τοὺς πλείστους [c] τε καὶ ἀρίστους ὑμῶν τῆς "Ρωμαίων πόλεως οἰκήτορας. οὐ γὰρ δὴ Σαβίνοις μὲν "καὶ Τυῤῥηνοῖς χαλεπὸν ἦν ἀπολιποῦσι τὰς ἑαυτῶν "πόλεις μεταθέσθαι τοὺς βίους εἰς ἡμᾶς· ὑμῖν δὲ ἄφε- "τοῖς συγγενεστάτοις τὸ αὐτὸ τοῦτο γενόμενον οὐχ ἕξει "χαλεπόν. εἰ δ' οὖν ἀξιώσετε μίαν οἰκεῖν πόλιν τὴν "ἡμετέραν, [d] μεγάλην οὖσαν ἤδη καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐσο- "μένην, ἀλλὰ [e] φιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις ἕρκεσιν, "ἐκεῖνό γέ τοι ποιήσατε βουλευτήριον ἓν ἀπὸ ἑξήκοντα "τὸ τὰ συμφέροντα ἑκατέρας βουλεύσει πόλεως, "καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀποδότε μιᾷ τῇ κρείττονι πόλει "καὶ πλείονα δυναμένῃ ποιεῖν ἀγαθὰ τὴν ἥττονα. ἐγὼ "μὲν δὴ ζῶντα ἀξιῶ· καὶ τούτων γενομένων, τόδ' ἤ- "δη [f] βεβαίως ἡμᾶς ἔσεσθαι φίλους. δύο δὲ πό- "λεις οἰκοῦσιν ἰσοκόρυφος, ὥσπερ νῦν, οὐδέποτε ὁμο- "νοήσουσιν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Φυφέτιος, χρόνον εἰς βουλὴν ἠτήσατο· καὶ μεταναστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου μετὰ τῶν παρόντων Ἀλβανῶν εἰ χρὴ δέχεσθαι τὰς αἱρέσεις ἐσκόπει. ὡς δὲ τὰς ἁπάντων γνώμας ἔλαβεν, ὁπισθέψας αὖ- θις [h] πρὸς τὸ σύλλογον ἔλεξεν· "Ἡμῖν μέν, ὦ Τύλλε, "τὴν μὲν πατρίδα καταλιπεῖν οὐ δοκεῖ, οὐδ' ἐξερημοῦν "ἱερὰ πατρῷα καὶ προγονικὰς ἑστίας, καὶ τόπον ὃν ἐγ- "γὺς ἐτῶν πεντακοσίων οἱ πατέρες ἡμῶν κατέσχον, καὶ "ζῶντα μὴ πολέμου καταληφθέντος ἡμᾶς, μηδ' ἄλλης "προπέμπειν συμφορᾶς μηδεμιᾶς· ἐν δὲ καταστήσασθαι "βουλευτήριον, ἓν μέν [i] τὴν ἀρξουσαν τὸ ἑτέρας πό- "λιν, οὐκ ἀπαρέσκει. γεγράφθω δὲ καὶ τοῦτο τὸ μέρος "ἐν ταῖς συνθήκαις, εἰ δοκεῖ, καὶ πᾶσα ἀνῃρήσθω πολέ- "μου πρόφασις. ὡς δὲ συνέθεσθαι ὅτι τάχιστα, πρὶν τὸ μελλήσοντι τὴν ἡγεμονίαν παραλήψεσθαι πόλεως διαφέ- ρειν, καὶ πολλοὶ ἐλέχθησαν εἰς τοῦτο λόγοι πρὸς ἀμφοτέ- ρων, δικαίους ἑκατέρᾳ τὸ αὐτῆς πόλιν ἄρχειν τὸ ἑτέρας, ὁ μὲν οὖν Ἀλβανὸς τοιαῦτα προσέφατο δίκαια· "Ἡμεῖς, "ὦ Τύλλε, καὶ [j] τὸ ἄλλης ἄρχειν ἄξιοί ἐσμεν Ἰταλίας, ὅτι "ἔθνος Ἑλληνικὸν καὶ μέγιστον τὸ κατοικούντων τήνδε τὴν "γῆν ἐθνῶν παρέχομεν. οἱ δὲ Λατῖνων ἔθνος, εἰ μηδενὸς "τὸ ἄλλων ἐθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαίως οὐκ ἄτερ αἰτίας, "ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν ἡ φύσις ἔδωκεν "ἅπασι, τὸ ἀκρόγονον ἀρχὴν τοὺς προγόνους. ὑπὲρ δὲ πά- "σας τὰς ἄλλας ἀποικίας, ἧς μέχρι τοῦ παρόντος οὐδὲν "ἐγκαλοῦμεν, τὸ ὑμετέρας οἰόμεθα δεῖν πόλεως ἄρχειν, τὸ "προ πολλοῦ τὸ ἀποικίαν εἰς αὐτὴν ἀπεσταλκότες, ὅστε "[k] ἐξήτησιν εἶναι ἤδη τὸ ἀφ' ἡμῶν γένος τὸ πάλαι κρύπτον "παλαιωθὲν, ἀλλὰ τῇ τρίτῃ γενεᾷ πρὸ ταύτης. ἐὰν δὲ

ἀναστρέ-

a Ῥωμαίων τε εἶναι Vat. b Γενέσθαι πάντων ὑμῶν Vat. c Si τε malis pro τε ut v. 13. per me licet. sed obstare videtur τε in præcedente commate. Sylb. d Μεγάλην τε ὄσαν Vat. e Vel ἐμφιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις, vel φιλοχωρήσετε οἷς τοῖς πατρ. scribendum puto: quamvis & alibi verbum istud φιλοχωρῶ apud Dionysium ita junctum dativo inveniri sciam. nam & ibi eodem suspectam modo scripturam habeo; præsertim quum & altera illa, quæ præpositionem adjicit, apud eum alibi exstet. Steph. f Βεβαίους Vat. g Μονωτὰς Vat. h Εἰς τὸ Vat. i Τῆς τε ἄλλης Vat. k Malim ἐστὶν ἐξήτηλον. atque hanc lectionem, ut veram & vulgata commodiorem, in interpretatione amplecti non dubitavi. Portus. * Post συνέδρου distinxisse videtur Portus: post Ἀλβανῶν Lapus & Gelenius.

a Δεξίμενα

ἀναγκάζουσι τὰς ἀνθρωπίνας διαφόρους ἡ φύσις τὰ
νέα τοῖς πρεσβυτέροις ἄρχειν, καὶ τοὺς ἐκγόνους
τοῖς προγόνοις, τότε καὶ ἡμεῖς ἀνεξόμεθα τῇ μη-
τροπόλει ὑπὸ τῆς ἀποικίας ἀρχομένῃ φάναι, τοῦ-
τοις δὲ οὔ. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ δικαίωμα· παρι-
χόμεθα τῆς ἀρχῆς, ἧς οὐκ ἂν ἀποστήμεν ὑμῖν ἑκόν-
τες. ἕτερον δὲ τοιόνδε· δίκαιοι δὲ αὐτὸ μὴ ὡς ὄνει-
δίσματος τοῦ ὑμετέρου λεγόμενον, ἀλλὰ
τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα· ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος
οἷον ὅτε τὴν κτισθεῖσαν τὴν πόλιν, τοιοῦτον ἕως τῶν
καθ' ἡμᾶς χρόνων διέμενε, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις
ἐπιδεῖξαι φῦλον ἀνθρώπων οὐδέν, ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ
τε καὶ τοῦ Λατίνων, ᾧ τὴν πολιτείας μεταδεδώκαμεν·
ὑμεῖς δὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πρὸ ἑαυτοῖς πολιτεύμα-
τος διαφθείραντες, Τυρρηνούς τε ὑποδεξάμενοι καὶ
Σαβίνους, καὶ ἄλλους πάνυ ἀνετίους καὶ πλανήτας βαρ-
βάρους πάνυ πολλούς· ὥστε ὀλίγον τὸ γήσιον ὑμῶν ὄντι
ὅσον ἀφ' ἡμῶν ἀπέστη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ
ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. εἰ δὲ ἡμεῖς παραχω-
ρήσαιμεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνησίου,
καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τὸ ἐπείσακτον
τοῦ αὐτογενοῦς. οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἔχοιτε εἰπεῖν, ὅτι ἡ
μὲν ἐπιλιτὰς ὄχλον οὐδενὸς εἰάσατε εἰς τὴν κοινῶν
κύριον, ἄρχετε δ' αὐτοὶ τῆς πόλεως καὶ κελεύετε οἱ
αὐτογενεῖς· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἀποδείκνυτε ξένους, καὶ
ἡ βουλῆς τὸ πλεῖστον ὑμῖν ἐκ τῶν ἐπιλύδων, ὧν ὑ-
δὲν ἂν φάσαιτε ἑκόντες ὑποδύεσθαι. πῶς γὰρ ἑκουσίως
ἄρχεται τοῦ κρείττονος ὑπὸ τοῦ χείρονος; πολλὴ
δὴ μανία καὶ κακότης, ἃ δι' ἀνάγκην φαίητ' ἂν ὑ-
μεῖς ὑποδύεσθαι, ταῦτα ἡμᾶς ἑκόντας δέχεσθαι. τε-
λευταῖός μοι λόγος ἐστὶν, ὅτι τῆς Ἀλβανῶν πόλεως
οὐδὲν ἔτι ἀδιακινεῖ μέρος τοῦ πολιτεύματος, ὀκτω-
καιδεκάτῳ ἤδη γενεὰ οἰκουμένης, ἃ πάντα σὺν κόσμῳ
τὰ σύμπαντα καὶ πάτρια διατελοῦσι· ἡ δ' ὑμετέρα πό-
λις ἀδιακόσμητός ἐστι καὶ ἀδιάτακτος, ἅτε νεόκτιστος
οὖσα καὶ οὐκ πολλῶν συμφορητὸς ἐθνῶν, ἢ μακρῶν δεῖ
χρόνων καὶ παθημάτων παντοδαπῶν, ἵνα καθαρτυθῇ
καὶ παύσηται ταραττομένη καὶ σφάλλουσα, ὥσπερ νεῦ.
ἅπαντες δ' ἂν ἐποιμεν, ὅτι δεῖ τὰ καθεστηκότα μὴ
ταραττομένων, καὶ τὰ πεπειραμένα μὴ ἀδοκιμάστων, καὶ
τὰ ὑγιαίνοντα μὴ νοσούντων ἄρχειν· οἷς ὑμεῖς πάντα
ἀξιοῦντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.

Τοιαῦτα τοῦ Φυφετίου λέξαντος, παυσαμένων ὁ
Τύλλος τὸν λόγον εἶπε· "Τὸ μὲν οὐκ φύσεως καὶ πρε-
"γόνων ἀρετῆς δίκαιον, ὦ Φυφέτιε καὶ ὑμεῖς ἄνδρες Αλ-
"βανοὶ, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν. τοὺς αὐτοὺς γὰρ εὐχό-
"μεθα προγόνους ἑκάτεροι· ὥστε οὐδὲν δεῖ τούτῳ χαίρειν
"ὅτι πλέον ἡμῶν ἔχει τοὺς ἑτέρους, ὅτ' ἔλαττον. τὸ
"δὲ ἄρχειν οὐκ παντὸς τοῖς ἀποικίαν τὰς μητροπόλεως,

natura jure humano inverso statuit junio- Tullus Hostilius
"res senioribus imperare, & posteros majori- Rom. REX III.
"bus; tunc nos quoque patiemur conditores
"coloniæ suæ imperio parere; sed non ante.
"Atque hoc quidem unum est jus, quo freti
"imperium ad nos pertinere dicimus, quod
"nunquam sponte nostra vobis concedemus.
"Alterum vero est hujusmodi: hoc autem ita
"accipite, ut minime putetis à nobis dici
"quod vos criminis alicujus accusare & ali-
"quid vobis exprobrare velimus, sed quia
"necessitas hoc postulat. Albanorum genus
"quale fuit olim dum urbs conderetur, tale
"etiam usque ad hanc nostram ætatem per-
"manet: neque quispiam demonstrare posset
"ullam hominum nationem, præter Græcam
"& Latinam, cui jus nostræ civitatis imper-
"titi fuerimus. At vos vestram illam accura-
"tam reipublicæ administrandæ rationem cor-
"rupistis, receptis Hetruscis & Sabinis, &
"aliis quibusdam lare carentibus & permul-
"tis barbaris erronibus; ita ut jam parva
"pars germani nostri generis apud vos super-
"sit, imo potius multis partibus major sit nu-
"merus adscititiorum & alienigenarum Quod
"si nos imperio vobis cesserimus, spurii ger-
"manis, & barbari Græcis, & adscititii indi-
"genis imperabunt. Neque enim hoc posse-
"tis dicere, advenarum turbam à reipublicæ
"administratione à vobis arceri, vos vero in-
"digenas reipublicæ gubernacula & impe-
"rium habere: quinetiam peregrinos reges
"creatis, & maxima senatus vestri pars ex ad-
"venis constat, quorum nihil vobis volenti-
"bus contigisse dicere potestis. Quis enim, si
"sit potentior, sponte imperium inferioris
"ferat? Magnæ igitur esset dementiæ & igna-
"viæ, si ea, quæ dicitis vos necessitate coactos
"pati, nos sponte nostra ferre vellemus. Po-
"strema autem ratio, *qua nostrum jus tuemur*,
"hæc est: in Albanæ reipublicæ administra-
"tione nihil prorsus adhuc immutatum fuit,
"licet jam sit ætas XVIII. ex quo hæc res-
"publica ita administratur; sed omnes patrii
"mores ac ritus decore servantur. At vestra
"respublica est inornata & inordinata, ut-
"pote recens condita & ex colluvie multarum
"gentium constans, cui longo tempore & va-
"ria fortuna opus est ut componatur, & tur-
"bæ & seditiones, quæ nunc in ea sunt, seden-
"tur. Omnes autem facile fateantur oportere
"sedata turbatis, & spectata inexploratis, &
"sana ægrotis imperare: quare vos qui con-
"tra facere conamini, non recte facitis.

¶ Hæc quum dixisset Suffetius, Tullus ejus XI.
orationem excipiens, ita est loquutus: "Na-
"turæ & majorum jus, ô Suffeti & vos Alba-
"ni, nobis utrisque est commune. utrique
"enim ex iisdem majoribus nos esse gloria-
"mur: quare non est quod propterea alteri
"nostrum vel meliore vel deteriore sint con-
"ditione. Quod autem dicitis, oportere omni-
"no colonias suorum conditorum imperio
parere,

a Δεκίμου Vat. dein illud ἀφ', quod statim sequitur, omittit. b Παρεχόμεθα τῆς ἀρχῆς. Vat. c Οἷον ἂν ἐπὶ Vat. d Ἀφ-μῆν Vat. ut supra cum alibi, tum p. 48. v. 24. & 38. atque ita legendum esse conjecerunt Sylb. & Port. e Φάσιν Vat. f Πολλὰ δ' ἂ μανία Vat. g Si codex mendo caret, πεπειραμένῳ idem valet ac πεπειραμένοις vel πεπειραμένῃ, atque vocem activam pro passiva positam dicemus, quod Thucydidi familiare est. Portus. h Συμφορητὸς Vat. i Ut hic καταρτυθῇ usurpatur pro composita fuerit; sic Budæus ex Phavorino affert φησὶ καταρτυθῆναι πεπλεγμένα. Sylb. Καταρτυθῇ in Cod. Vat. k Εἰποιμεν Vat. l Aut ὑμῶν subintelligendum, aut τῆς αὐτῆς γὰρ εὐχόμεθα προγόνους ἑκάτεροι legendum. Portus.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"parere, quaſi hoc ſit lege quadam naturæ
"neceſſaria conſtitutum, neque verum neque
"æquum judicamus: multæ enim ſunt gentes,
"apud quas conditores coloniarum non im-
"perant, ſed parent ſuis colonis. Maximum
"autem & manifeſtiſſimum hujus rei exem-
"plum eſt ipſa Spartana civitas, quæ non ſo-
"lum aliis Græcis, ſed etiam Dorienſibus, un-
"de originem ducit, vult imperare. Sed quid
"de aliis verba ſunt facienda? Vos enim ipſi,
"qui miſſa colonia noſtram urbem condidi-
"ſtis, Lavinienſium eſtis coloni. Si igitur
"naturæ lex eſt ut ſuæ coloniæ conditores
"ipſi imperent, nonne Lavinienſium cauſſa
"erit potior quam utrorumque noſtrum?
"Quod igitur attinet ad primum jus, quo ni-
"timini, & quod valde egregiam habet ſpe-
"ciem, hæc ſufficiunt. Sed quando, ô Suffeti,
"utriuſque civitatis vitam examinare & con-
"ferre es aggreſſus, aſſerens Albanorum no-
"bilitatem ſemper in eodem ſtatu permanſiſ-
"ſe, noſtram vero corruptam fuiſſe alieni-
"genarum commerciis; quando etiam dicis
"æquum non eſſe ut ſpurii germanis, aut ad-
"venæ indigenis imperent: * ſcias te vel ma-
"xime in hoc ipſo tuæ cauſſæ firmamento er-
"rare. nos enim adeo non pudet quod cum
"quibuſlibet civitatem communicarimus, ut
"etiam maxime hac re gloriemur; nos tamen
"hujus præclari facinoris non ſumus aucto-
"res, ſed imitati ſumus exemplum Athenien-
"ſis reipublicæ, cujus maxima eſt gloria inter
"Græcos, idque ob hanc ipſam reipublicæ
"formam, ſi non maxime, at certe non mini-
"me. Et rem eam quæ nobis multorum bono-
"rum fuit cauſſa, damnare non poſſumus;
"neque nos ejus pœnitet quaſi peccarimus.
"Et apud nos imperat, & reipublicæ conſulit,
"aliiſque honoribus fruitur, non qui opibus
"pollet, neque qui longam majorum indige-
"narum ſeriem poteſt oſtendere, ſed qui his
"honoribus fuerit dignus: humanam enim
"nobilitatem in nulla alia re quam in ipſa
"virtute poſitam cenſemus. Reliqua vero tur-
"ba eſt civitatis corpus, vim ac robur ad
"virorum præſtantiſſimorum conſilia exſe-
"quenda miniſtrans. Et noſtra civitas ex
"parva evaſit magna, & ex contemptiſſima
"vicinis populis formidabilis ob talem huma-
"nitatem: huic item inſtituto, quod tu, Suf-
"feti, damnas, Romani acceptum ferunt im-
"perium, de quo nullus cæterorum Latino-
"rum id ſibi vendicans nobiſcum contendit.
"In armorum enim vi ſita eſt civitatum po-
"tentia, hæc autem multorum hominum be-
"neficio comparatur. Urbes vero exiguæ &
"infrequentes, atque ideo infirmæ, nec alias
"nec ſeipſas regere poſſunt. In ſumma autem,
"ego tunc exiſtimo aliorum reipublicæ for-
"mas eſſe vituperandas, & propriam laudan-
"dam, quum quis poteſt demonſtrare ſuam
"quidem rempublicam his inſtitutis, quæ
"profert, fortunatam & amplam eſſe factam:
"eas vero, quæ vituperantur, eo quod nolint
"eadem ſequi, infelices eſſe. Sed res noſtræ

"ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως νόμιμον, ὅτι ἀλλήλοις ὅτι δί-
"καιον ἠξίωται ὑφ' ἡμῶν· πολλὰ γάρ τι φῦλά ἐστιν ἀν-
"θρώπων, παρ' οἷς αἱ μητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ'
"ὑποτάττονται ταῖς ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανε-
"ρώτατον τοῦ λόγου τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν
"πόλις, ἣ τῶν ἄλλων μόνον ἀξιοῦσα ἄρχειν Ἑλλήνων,
"ἀλλὰ καὶ τῶν Δωρικῶν γένους, ὅθεν ἀπῳκίσθη. τί δεῖ
"περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς, οἱ τὴν ἡμε-
"τέραν πόλιν ἀποικίσαντες, Λαυϊνιατῶν ἐστε ἄποικοι.
"εἰ δὲ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τὰς ἀποικίας τῆς μη-
"τροπόλεως, οὐκ ἂν φαίνοιεν ἀμφοτέροις ἡμῖν Λαυϊ-
"νιᾶται τὸ δίκαιον παρέξοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ
"πρῶτον ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ἔχον εὐπροσω-
"πίαν, ταῦτ' ἐκεῖνά. ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πό-
"λεων ἀντιπαρεξετάζειν ἀλλήλοις ἐπιχειρεῖς, ὦ Φυφέ-
"τι, λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον ἀεὶ δια-
"μένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφαρται τοῖς ἐπιμιξίαις ξε-
"νολογίαις, καὶ οὐκ ἠξίωσε ἄρχειν τῶν γηγενῶν τοὺς νό-
"θους, οὐδὲ τῶν αὐθιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε καὶ μὴ
"τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δικαίωμα. ἡμεῖς γὰρ το-
"σοῦτον δέομεν αἰσχύνεσθαι κοινῇ ἀναδήξαντες τὴ πό-
"λιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ σεμνυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ
"μάλιστα τῷ ἔργῳ, οὐκ αὐτοὶ ζῆλον τοῦδε ἄρξαντες,
"τῷδε δὲ τῷ Ἀθηναίων πόλεως τὸ παράδειγμα λα-
"βόντες, ἧς μέγιστον κλέος ἐν Ἕλλησίν ἐστι, καὶ διὰ
"τοῦτο οὐχ ἥκιστα, εἰ μὴ μάλιστα, τὸ πολίτευμα. καὶ
"τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν γενόμενον ἀγαθῶν αἴτιον, οὐτ'
"ἐπιμεμφόμεθα οὔτε μεταμέλειν ὡς ἡμαρτηκόσι φέρει
"ἀρχή τε καὶ βουλῇ καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρπούμενα
"παρ' ἡμῖν οὐχ ὁ πολλὰ χρήματα κεκτημένος, οὐδ' ὁ
"πολλῶν πατέρας ἐπιχωρίων [a] ἀποδεῖξαι δυνάμενος,
"ἀλλ' ὅστις ἂν ᾖ τούτων ἄξιος. ἐν γὰρ οὐ ἄλλῳ
"τινὶ ἢ ἀνθρωπίνῃ εὐγενείᾳ ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ'
"ἐν ἀρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεώς ἐστι,
"ἰσχὺν καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ἐκ τοῦ κρατί-
"στου παρεχόμενον. μεγάλη τε ἡμῖν ἡ πόλις ἐκ μι-
"κρᾶς, καὶ φοβερὰ τοῖς περιοίκοις ἐξ εὐκαταφρονήτου
"διὰ ταύτην τὴν φιλανθρωπίαν γέγονε· τῆς τε ἡγε-
"μονίας, ἥτερ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντι-
"ποιεῖται πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα
"ἦρξεν, ὃ σὺ κατηγορεῖς, ὦ Φυφέτι. ἐν ἰσχύι γὰρ ὅπλων
"κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν
"σωμάτων γίνεται. ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρώποις,
"καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν, οὐκ ἔστιν ἀρχὴν ἑτέραν, ἀλλ'
"οὐδὲ αὐτῶν ἀρχήν. καθόλου δ' ἔγωγε τοῦτ' ἐπολεμη-
"κέναι δεῖν ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἑτέρων πολιτείας, καὶ τὴν ἰδίαν
"ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἔχῃ δεῖξαι τὴν μὲ ἑαυτῷ πόλιν [f] ἐκ
"τῶν τοιούτων ὀλιγαρχουμένην, ἃ φασιν, εὐδαίμονα καὶ μεγά-
"λην οὖσαν· τὰς δὲ ἀφαιρουμένας, διὰ τὸ μὴ
"τοιαῦτα προαιρεῖσθαι, κακοδαιμονούσας. τὰ δ' ἡμέτερα
πρά-

[a] Malim ἀμφοτέροις ἡμῖν. *Port.* [b] Τὰ δίκαια τίνειν rescribi jubet *Stephanus* (adsentiente *Casaubono*) contenditque τὰ δίκαια τίνειν interpretandum esse *jura reddere*, vel potius (ut *Virgilius* loquitur) *jura dare*. Huic lectioni favet *Lapi* Versio. [c] Ἔχῃ scribendum, & ad δικαίωμα referendum. *Portus.* [d] Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* [e] Ἐπιδείξαι *Vat.* [f] Id est, τούτων τῶν ὑποδεεστέρων. nam paullo infra dicit τούτοις τοῖς πολυανθρώποις. *Portus.* * Disce te etiam hoc jure maxime aberrare. *Lapus.* Disce quantum hîc quoque tua te fallit opinio. *Gelen.*

[a] Καὶ

"πρόγονοι ὐχ ὕτως ἔχει· ἀλλ' ἡ μὲ ὑμετέρα πό-
"λις, ἀπὸ μείζονος αὐχήματος ἀρχομένη ἡ πλεί-
"ονι ἀφορμῶν τυχοῦσα, εἰς ἐλάττονα οἴκιον συνῆκται·
"ἡμεῖς δὲ μικρὰς τὰς ἀρχὰς λαβόντες, ἐ πολ-
"λῷ χρόνῳ μεγίστην τῶν πλησιοχώρων πόλεων ἡ Ρώ-
"μην πεποιήκαμεν τούτοις τοῖς πολιτεύμασιν, ὧν σὺ
"κατηγορεῖς, χρώμενοι. τὸ δὲ φαυλότατον ἡμῶν, ὅτι ἐ
"τοῦτο δι' αἰτίας ἔχομεν, ὦ Φυφέτιε, ὅτε ὀλιγανθρω-
"πίᾳ ἐλαττώσῃ τῶν κοινῶν, ἀλλ' ὅτι σωτηρίᾳ ἐ αὐξήσῃ
"γίνεται. φιλοτιμούμεθα γὰρ ⓐ νεώτεροι τοῖς τοὺς
"πρεσβυτέρους, [a] καὶ ⓐ ἔποικοι τοῖς τοὺς ὁπωσαλεσα-
"μένους, πόνοις πλείονα [b] ποιήσομεν τὸ κοινὸν ἀγαθόν.
"ἵνα δὲ συντόμων εἴπω, τοῖς μέλλουσιν ἑτέρων ἄρξειν δύο
"προσεῖναι δεῖ ταῦτα, τὸν μὲ τῷ πολέμῳ ἰσχὺν καὶ
"τὸν μὲ τῷ βουλεύεσθαι φρόνησιν· ἃ περὶ ἡμᾶς ἐστιν
"ἀμφότερα. καὶ ὅτι ἐ κενὸς ὁ κόμπος, ἡ παντὸς λό-
"γου κρείττων πέρα ἡμῖν μαρτυρεῖ. τοσαύτην γὰρ με-
"γέθη ἐ δυνάμει πόλιν ἐκ οἷόν τε ἦν γενέσθαι τρίτῃ
149 "γενεᾷ μὴ τὸ οἰκεῖον ἀνδρεῖον ἐπιδεικνυμένην
"αὐτῇ ἐ τὸ φρόνιμον. ἱκανὰ δὲ τεκμήρια τὰ περὶ
"τοὺς αὐτῆς πολλαὶ πόλεις ἐκ ὀλίγαι Λατίνων ὄσαι γένους,
"ἐ τὸ πίστιν ἀφ' ὑμῶν ἔχουσαι, ἀλλὰ τὸν ὑμετέραν ὑπε-
"ροψίαν πόλιν, ἡμῖν προσκεχωρήκασι, ἐ τὸ Ρω-
"μαίων ἀρχαῖον μᾶλλον ἀξιοῦσιν ἢ τὸ Αλβανῶν ὡς
"ἡμῶν μὲ ἀμφοτέρα ἱκανῶν ὄντων τοὺς τε φίλους εὖ ποιεῖν,
"ἐ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς· ὑμῶν δ' οὐδ' ἕτερα. πολλὰ εἶ-
"χον ἔτι ἐ ἰσχυρὰ, ὦ Φυφέτιε, πρὸς τὰς διαβολάς, ἃς
"σὺ παρέσχες, λέγειν· μάταιον δὲ ὁρῶν τὸν λόγον, καὶ σὲ
"ἴσως τὰ πολλὰ [c] τοῖς σοῖς λόγοις ἐλεγχθησόμενα, πρὸς
"ἀντιπάλους ὄντας, ὑμᾶς [d] τοὺς δικαίους κριτὰς παύσομαι
"λέγων. ἕνα δὲ ὑπολαμβάνω κρίτιν τῆς ἐ μόνον
"ἡμῶν τὰ νείκη διαλυθῆναι ἀμφιρρύτην πέτραν, ἣν πολ-
"λοὶ βάρβαροί τε ἐ Ελλῆνες εἰς ἔχθη καθιστάντες, ⓐ
"μὲ ὑπὲρ ἡγεμονίας οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμφισβητησίμου γῆς, ἐχθρὸ-
"σαντο· τοῦτον εἰπὼν ἔτι, παύσομαι· εἰ προσαιμεθα μέ-
"ρει τινὶ ἑαυτῶν φραπᾶς ἐκάτερον ἢ ἀγῶνα, εἰς ὀλί-
"γιόν τι πλῆθος ἀνδρῶν συναγαγόντες τὸν μὲ πολέμου
"τύχην· ἐξ ὁποτέρας δ' ἂν πόλεως ⓐ κρατήσαντες
"ἢ ἀντιπάλων γένωνται, ταύτῃ συγχωρήσομεν ἄρχειν ἢ
"ἑτέρας. ὁπόσα γὰ μὴ [e] ἀμφιῤῥῆτα ἐπὸ λόγου, ταῦτα
"ἐπὸ ἢ ὅπλων κρίνεται.

§ Τὰ μὲν λεχθέντα περὶ τῆς ἡγεμονίας τῶν πόλεων διαιτήματα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν, τοιάδε ἦν· τέλος δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν ἐκολούθησεν οἷον ὁ Ρωμαίων ἐβεβούλετο. ⓐ γὰρ οἱ τῷ συλλόγῳ παρόντες Αλβανῶν τε καὶ Ρωμαίων, ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου ποιήσασθαι ζητοῦντες, ὅπλοις τὸ νεῖκος ἔγνωσαν διαλῦσαι. συγχωρηθέντος δὲ καὶ

"non sic se habent; nam vestra civitas ex Tullus Hostilius
"sublimiori fastigio & amplioribus opibus in Rex. REX III.
"exiguum domicilium est contracta: at nos
"orsi à tenuibus primordiis, non longo tem-
"pore, Romam fecimus maximam omnium
"urbium finitimarum, hisce institutis usi
"quæ tu reprehendis. Seditiones vero nostræ,
"quia & has nobis objicis, ὁ Suffeti, non ad
"perniciem vel diminutionem, sed ad salu-
"tem & incrementa reipublicæ faciunt. Con-
"tendimus enim nos juniores cum senioribus,
"& advenæ cum indigenis, utri majora bene-
"ficia in rempublicam conferant. Et, ut pau-
"cis rem expediam, iis, qui aliorum imperium
"sunt habituri, hæc duo adesse oportet, in
"bello vires & in consiliis prudentiam; quæ
"utraque in nobis sunt. hoc autem non esse
"inanem jactationem, ipsa experientia, quæ
"omni oratione est præstantior, nobis est
"testis. Certe ad tantam amplitudinem & po-
"tentiam nostra respublica intra tertiam ab
"urbe condita ætatem excrescere non potuis-
"set, nisi & eximia fortitudo & prudentia in
"ea fuisset. Multæ autem Latinæ gentis civi-
"tates, vestræ coloniæ, magnæ ipsius potentiæ
"fidem facere possunt. siquidem contempta
"vestra civitate se nobis, defectione à vobis
"facta, junxerunt, & Romanorum quam Al-
"banorum imperio parere maluerunt: quia
"videbant nos utrumque posse, & amicos be-
"neficiis & hostes maleficiis afficere; at vos
"neutrum posse. Multa præterea eaque va-
"lida argumenta, Suffeti, adversus rationes
"quas ad juris tui defensionem attulisti, pos-
"sem afferre. Sed quum videam esse verba
"inania, & magna ex parte æque facile atque
"tua confutari posse, finem dicendi faciam
"apud vos adversarios nostros, qui estis æqui
"judices. Unam vero & solam omnium opti-
"mam rationem, quæ nostras controversias
"dirimat, esse puto, qua etiam multi & bar-
"bari & Græci usi sunt, alii quidem de prin-
"cipatu, alii vero de agro controverso ani-
"mis inimicis contendentes. Hanc ubi in-
"dicaro, finem dicendi faciam. Suadeo igi-
"tur ut utrique cum parte aliqua exercitus
"nostri certamen ineamus, hominum numero
"in minimum contracto, quibus belli fortuna
"committatur; & utrius urbis cives victo-
"riam de hostibus reportarint, illorum civi-
"tati imperium in alteram concedamus. Quæ
"enim oratione dirimi non possunt, de his
"decerni solet armis.

¶ Atque hæc sunt argumenta, quæ prolata XII.
fuerunt ab utroque imperatore, ut uterque
probaret imperium ad suam civitatem jure
pertinere. Tandem tamen in Romani impe-
ratoris sententiam omnes iverunt. Qui enim
de Albanis & Romanis in illo concilio in-
tererant, quod se cito illius belli molestiis li-
berari cuperent, controversiam armis dirimen-
dam esse censuerunt. Hac autem de re quum
inter

a Καὶ οἱ ἔποικοι τοῖς τοὺς ἐγκεκτημένους *Vat.* Ἐπίκους *advenas*, qui Romam habitandi gratia migrarunt; τοὺς ἐγκεκτημένους periphrastice *indigenas Romanos*, qui *advenas* Romam vocarant. *Portus.* b Si ποιήσωμεν malis indicative, facile assentior. *Sylb.* c *Dionysium* scripsisse τοῖς ὀλίγοις, non τοῖς σοῖς λόγοις, persuasum habeo. *Steph.* d Τοῦ δικαίου κριτὰς *Vat.* Fortasse legendum καὶ τοῦ δικαίου κριτάς. nisi forte καὶ ὁ δικαίους κριτὰς verior lectio sit: adversarii enim magis ex affectu quam ex jure litem decernunt, si judicium eis permittatur. *Sylb.* Hanc lectionem amplectendam esse censet *Portus*, nisi illos τοὺς δικαίους κριτὰς ironice pronunciasse existimandus sit *Dionysius*. e Pro διαιτᾶς sensus requirit potius διαιτήσεως seu διαιτητὴν. *Sylb.* f Διαιρῆται *Vat.* quod aptius visum est *Sylburgio*, nisi ante μὲ inserere vel subaudire malis ἄν. g Τὰ μὲ δὲ *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

inter eos conveniret, de numero eorum qui eſſent certaturi diſceptabatur: quia non idem uterque imperator ſentiebat. Tullus enim minimo hominum numero belli totius fortunam committendam eſſe cenſebat, ita ut unus Albanorum præſtantiſſimus cum uno Romanorum fortiſſimo prœlio ſingulari decerneret: & ipſe ad dimicandum pro patria paratus erat, provocans Albanum ducem ad parem virtutis æmulationem, & declarans præclara eſſe certamina quæ imperatores pro principatu & potentatu ſuſcipiunt, non ſolum ſi viros fortes ſuperent, ſed etiam ſi ipſi à viris fortibus ſuperentur, & recenſens multa imperatorum atque regum exempla, qui reipublicæ cauſſa caput periculis objectarant, quod indignum putarent ſibi quidem maximos honores deferri, minimum vero bellicarum moleſtiarum à ſe ſuſcipi. Albanus vero judicabat recte ab eo dictum, utrique civitati paucorum periculo controverſiam eſſe dirimendam; ſed de ſingulari certamine non aſſentiebatur *Romano*: quia, dicebat, ipſis quidem imperatoribus, quum ſibi potentiam quærunt præclarum & neceſſarium eſſe certamen quod inter ſe de principatu ſuſcipiunt; ipſis vero civitatibus, quum de principatu inter ſe contendunt, prœlium ſingulare non ſolum eſſe periculoſum, ſed etiam turpe, tam victoribus quam victis. Quare ſuadebat ut tres viri ex utraque civitate lecti in omnium & Albanorum & Romanorum conſpectu dimicarent. Ajebat enim hunc numerum aptiſſimum eſſe ad omnem rei controverſiam dirimendam; quod principium, medium, & finem in ſe contineat. Quum igitur Romani & Albani in hanc ſententiam iviſſent, & concilium dimiſſum eſt, & utrique in ſua caſtra ſe receperunt.

τότε, ὅσοι τ' πλήθους ἢ ἀγαπεμένην ζητῆσι ἐγίνετο, ὁ ἢ αὐτῷ ἑκατέρῳ ἢ τραπηῶν ἀξιώσειν ἀποδεικνυμένων. Τύλλος μὲν ἦν ὁ βούλετο ὀλιγίστοις σώμασι γενέσθαι τὸν πολέμου κρίσιν, ἑνὸς Ἀλβανῶν τ' λαμπροτάτου τῷ πρὸς ἕνα Ῥωμαίων ἢ ἄριστον μονομαχήσοντος· ὁ δὲ θάρσος ἐν αὐτῷ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πατρίδος ἀγωνίσασθαι, προκαλούμενος εἰς ἴσον φιλοτιμίᾳ ἢ Ἀλβανὸν, καλὸν ἀποφαίνων τοῖς ἀνελπίστοις τὰς ἢ τραπέζας ἡγεμονίας τοῦ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀγῶνας, ὃ μόνον ἐὰν νικήσωσιν ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κρατήσωσιν ὑπ' ἀγαθῶν· καὶ δικαίων ὅσοι τραπηῖ καὶ βασιλεῖς ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς προκινδυνεύσαι τῶν κοινῶν παρέχει, δεινὸν ἡγούμενοι τῶν μὲ τιμῶν πλέον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πολέμων ἔλαττον. ὁ δὲ Αλβανὸς τὸ μὲ ὀλίγοις σώμασι κινδυνεύειν ταῖς πόλεις ὀρθῶς ὑπόμιζεν εἰρῆσθαι, περὶ δὲ τ εἰς πρὸς ἕνα μάχης διεφέρετο, λέγων ὅτι τοῖς μὲ ἡγεμόσιν τῶν τραπεζῶν, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναστείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἔσται ὁ περὶ τ ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν τραπεζῶν διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, ὃ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τ κρείττονος λάβωσι τύχης, ἐάν τε τ χείρονος. τρεῖς δὲ ἄνδρας ὁπλίτας ἐκ ἑκατέρας πόλεως συνεβούλευεν ὑπὸ τ ἀπάντων ἴδιν Αλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι, ὁπλιτικωτάτων γὰρ εἶναι τόνδε τ ἀεθλον εἰς πᾶσαν ἀμφισβητούμενον πρόκλησιν διαίρεσιν, ἀρχήν τε καὶ μέσα καὶ τελευτὴν ἔχοντα ἐν αὐτῷ. ταύτην προσθεμένων τὴν γνώμην Ῥωμαίων τε καὶ Αλβανῶν, ὅ, τε σύλλογος διελύθη, καὶ ὁπὶ τοὺς ἰδίους ἀπήεσαν ἑκάτεροι χάρακας.

XIII. ¶ Deinde utrique imperatores, exercitu ad concionem vocato, narrarunt quid in eo colloquio actum fuiſſet, & quibus conditionibus ſe pacem facturos promiſiſſent. Quum autem uterque exercitus magno conſenſu conditiones fœderis, de quibus inter imperatores convenerat, approbaſſet & ratas feciſſet, mira illius honoris cupiditas & centuriones & milites invaſit, multis admodum cupientibus hujus pugnæ palmam referre, & non verbis tantum ad id adſpirantibus, ſed etiam re ipſa præ gloriæ cupiditate ſeſe ad eam dimicationem offerentibus; ita ut eorum duces non ſine magna difficultate potuerint dignoſcere quinam eſſent ad eam rem omnium aptiſſimi. Siquis enim erat aut majorum nobilitate clarus, aut corporis robore excellens, aut manu ſtrenuus, aut aliqua alia re aut facinore audaci inſignis, ſe primum in illorum trium numerum referri volebat. Sed Albanorum dux iſtam ambitioſam contentionem, quæ in utroque exercitu longius ſerpebat, compreſſit: animadvertens divinam providentiam, multo ante præſciam certaminis inter has duas civitates futuri, eos qui pro ipſis eſſent periclitaturi paraſſe ex familiis minime obſcuris, & viros bellicis rebus præſtan-

Ἐπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας ὁ τραπηῖ, διῆλθον ἅ τε διελέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο καταλῦσαι τὸν πόλεμον. ὑπερασπάντων δὲ τῶν τραπεζωμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν τὰς τῶν τραπηζῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μ τοῦτο κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγοὺς καὶ τραπώτας, πολλῶν πάνυ προθυμουμένων ἐκφέρεσθαι τὰ τῆς μάχης ἐπιτήδια, καὶ οὐ λόγῳ ἀναδεχόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ὑποδεικνυμένων· ὥστε χαλεπὸν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὸν τῶν ὁπλιτικωτάτων ἀφανῶν. εἴ γάρ τις εἰῦ ἢ πατέρων ὑπερφανείᾳ λαμπρὸς, ἢ σώματος ῥώμῃ ἀναφερὴς, ἢ πρόξει τῇ κατὰ χεῖρα γενναῖος, ἢ κατ' ἄλλο τι τύχῃ ἢ τόλμαν ὑπέσπμος, αὐτὸν ἠξίου τάττειν πρῶτον ἐν τοῖς τρισί. ταύτην ὁπὶ πολὺ χωρῆσαν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Αλβανῶν ἔπαυσε στρατηγός, ἐνθυμηθεὶς ὅτι θεία πρόνοια, ἐκ πολλοῦ προορωμένη μέλλοντα συμβήσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα, τοὺς προκινδυνεύσοντας αὐτῶν κατασκευάσαι γενέσθαι οἵους τε ὄντας ἀφανεῖς, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς, ἀρίστους

a Ex ἰλαχίστοις Vat. b Μονομαχήσοντος Vat. c Λαμπρότατος Vat. d Υπὲρ ἢ ἀρχῆς Vat. e Malim ſingulari numero μέσον cum utroque interprete. Sylb. f Ex ἑαυτῷ Vat. g Οὐκ ἂν ἐκφανεῖς Vat. h Υπὲρ αὐτῶν Vat.

i Καὶ

ἀφθονή τε καλλίστας, ᵃ καὶ οὔτε γενέσεως τοῖς πολλοῖς μετειληφότας, ἀλλὰ ἀσυνήθους καὶ θαυμαστῆς ἕνεκα τὸ ἀξίωμα. Οὐρατίῳ γὰρ τῷ Ρωμαίῳ, ᾧ ᵇ Κορυατίῳ τὸ γένος Ἀλβανῷ ὄντι καὶ τὰς αὐτὰς ἑστίας ἐπιγήμαντι θυγατέρας διδύμους ᶜ Σαβινίου Ἀλβανοῦ. τούτοις ἀμφοτέραις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, τοῖς πρωτοτόκοις ἐκφέρουσι γονὰς ἄῤῥενα βρέφη, τρίδυμα καὶ αὐτά· ἃ ᾗ γεφάμενοι, τοῖς οἰωνοῖς λαβόντες ἀγαθῷ ᾗ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ, τρέφουσι ἅπαντα ᾗ τελείους· θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ' ἀρχὰς ἔφαμεν, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην, καὶ δὴ καὶ ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄλλων φυγόντων χείρους γενέσθαι. τούτους ἐγὼ τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φυφέτιος ὑποτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα· καὶ ὁ τοιαῦτα παρακελευσάμενος εἰς λόγους τοῦ βασιλέως τοῦ Ρωμαίων, λέγει τοιάδε πρὸς αὐτόν· "Θεός τις "ἔοικεν, ὦ Τύλλε, τοιοῦσθαι τῶν πόλεων ἑκατέ- "ρας, οὐ ἄλλοις τε πολλοῖς ᾗ δὴ καὶ τόνδε τὸν ἀγῶνα "φανερὸν τῇδε εὔνοιαν πεποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὑρεθῆναι τοὺς "ἀγωνιουμένους ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρο- "νας καὶ τὸ πολέμια ἀγαθοὺς, ὀφθῆναί τε καλλίστους, "τοῖς δὲ τούτοις ἐξ ἑνὸς πεφυκότας πατρὸς, ᾗ ὑπὸ "μιᾶς γεγεννημένους μητρὸς, ᾗ τὸ θαυμασιώτατον, ὑπ' "μιᾷ τροελθόντας εἰς φῶς ἡμέρᾳ, πρὸ ὑμῶν μὲ Ορα- "τίους, πρὸ ἡμῶν δὲ Κορυατίους, θαυμαστή τινι ᾗ θείᾳ "παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσίᾳ. τί οὖν ᾗ δεχόμεθα τῷδε "τοσαύτῳ ᾗ δαιμονίῳ τοιχοῖσθαι, καὶ τοῖς καλοῖσθαι "ὅπῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα τοὺς τρισὶν ἀ- "δελφοὺς ἑκάτερα; ταῦτα γὰρ ἄλλα ὅσα ὑπὲρ τοῖς ἄθλοις "μαχουμένοις βουλόμεθα τῷ θεῷ, ᵍ καὶ τούτοις ἔνεστι τοῖς "ἀνδράσι ᾗ τὸ μὴ τοιλιπεῖν τοὺς τροφαντὰς κά- "μνοντας, τούτοις μᾶλλον ὑπάρξει, ἀδελφοῖς οὖσι, "παρ' ὧν τινας ἄλλους Ρωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν ἥτε "φιλοτιμία τοιοῦσα ἄλλων νέων, χαλεπὴ λυθῆναι δ' ἑτέρῳ "τινὶ ὅσα τρόπῳ, ταχέως ἔξει κείσει. τεκμήριόν μοι "γάρ τινας ʰ ᾗ παρ' ὑμῖν πολλοὺς ὄντας τοὺς ἀντιτοιου- "μένους ἀρετῆς, ὥσπερ ᾗ παρ' Ἀλβανοῖς· ὧν εἰ διδά- "σκοιμεν ὅτι θεία τις ἔφασι τύχη τοὺς ἀνθρωπίνας "ἀσυμβόλους, αὕτη τοιαχοῦσα τοὺς ἐξ ἴσου τοῦ ὑπὲρ τοῦ "πόλεων ἀγῶνα τοιοῖσθαι, ᾗ χαλεποῦς τείσομεν. ᾗ "γὰρ ἀρετῇ λείποντας δόξομεν τοιοῦμεν ἀδελφῶν, ἀλλὰ "φύσεως εὐκλείᾳ ᾗ τύχης ἰσορρόπῳ τοῖς τὸ ἀντίπα- "λον ὑπτιοῦσθαι.

Τοσαῦτα τοῦ Φυφετίου λέξαντος, ᾗ πάντων τῷ γνώμῃ ἐπαινεσάντων· ἔτυχον δὲ Ρωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν οἱ κράτιστοι παρόντες ἀμφοτέρων· μικρὰν ὑποχὼν ὁ Τύλλος λέγει· "Τὰ μὲν ἄλλα ὀρθῶς ὑπειλοσόφθαι "μοι δοκεῖς, ὦ Φυφέτιε· θαυμαστή γὰρ τις ἡ τῷ φόδε "ποτε συμβᾶσαν ὁμογενείᾳ, τὰ ἀμφοτέραις ταῖς πό- "λεσιν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας γενέσθαι τύχης· ἐν δ' ἐκεί-

tes, & forma eximia præditos, & natalibus non vulgaribus, sed raris, & admirandis ob rei novitatem. Sequinius enim Albanus gemellas filias, alteram Horatio cuidam Romano, alteram Curiatio qui erat genere Albanus, eodem tempore desponderat. Horum amborum uxores gravidæ simul factæ primo partu prolem masculam ediderunt, eamque trigeminam, quam ipsi parentes, ut augurium felix & patriæ & suæ familiæ oblatum, educaverunt totam, donec adolesceret. Deus vero (ut dixi initio) dedit illis & formam & robur, quinetiam animi generositatem, ita ut nullis optimæ indolis *juvenibus* essent inferiores. Quare Suffetius statuit his viris certamen pro patriæ principatu committere; & vocatum ad colloquium Romanorum regem ita est alloquutus: "¶ Deus aliquis, Tulle, XIV.
"utriusque civitatis curam gerens, cum in
"multis aliis rebus tum etiam in hoc ipso
"certamine suam in nos benevolentiam pate-
"fecisse videtur. Nam quod inventi fuerint,
"qui pro rerum summa decernant, viri ge-
"nere nemini secundi, & bello egregii, &
"forma præstantissima præditi, præterea eo-
"dem patre eademque matre geniti, & (quod
"maxime est admirandum) eodem die in lu-
"cem editi, apud vos Horatii, apud nos
"Curiatii; hoc certe admirandum quoddam
"& divinum beneficium omnino videtur.
"Quin igitur complectimur hanc tantam di-
"vini numinis providentiam, & utrique tri-
"geminos fratres ad certamen de principatu
"subeundum adhortamur? quæcunque enim
"alia in hominibus fortissime dimicaturis de-
"sideraremus, hæc etiam insunt in his vi-
"ris; & hoc commodum præterea inest,
"quod hi potissimum, quum sint fratres, non
"tam facile in ipsa dimicatione laborantes
"propugnatores deserent, quam alii Romani
"& Albani facerent: & æmulatio illa reli-
"quorum juvenum, quam alia ratione se-
"dare est difficile, ocius sedabitur. Conji-
"cio enim apud vos etiam multos esse qui
"virtutem sibi vendicent, ut & apud Alba-
"nos: quos si docuerimus quomodo divina
"quædam fortuna humana studia prævene-
"rit, quæ viros ex æquo pro sua quosque
"patria dimicaturos obtulerit, non difficile
"*ut quiescant* persuadebimus. neque enim
"putabunt se virtute inferiores esse trigemi-
"nis fratribus, sed quadam felici naturæ sor-
"te & fortuna apte admodum certamen con-
"tra hostes æquante.

¶ His à Suffetio dictis, eaque sententia ab XV.
omnibus collaudata (Romanorum autem & Albanorum præstantissimi quique cum utrisque aderant) aliquantum cunctatus Tullus ita est loquutus: "Cætera quidem, Suffeti, mihi
"videris recte excogitasse; admiranda enim
"est quædam fortuna, quæ generis similitudi-
"nem nunquam ante visam in utraque nostra
"civitate hoc nostro sæculo protulit. At unum
"illud

Tullus Hostilius Rom. REX III.

ᵃ Καὶ ὅτι ἥκιστα ἀμίκτους τοῖς πολλοῖς Vat. quo modo legendum esse dudum monuit *H. Steph.* ᵇ Κυριατίῳ malit *Perus.* Κυρηνίῳ legendum, vel vulgatum Κορυατίῳ retinendum juxta *Sigonium*; qui *Curiatios* malit apud *Livium*, præsertim quod in *Codd. MSS.* sic scriptum reperierit, & non *Curiatios*. ᶜ Σαβινίου vel Σανινίου legisse vili sunt *Lapus* & *Gelenius*. Mallin Σικινίου cum *Cod. Vat.* ᵈ Προσαλεσαμένου placuit *Gelenio*. ᵉ Malim καὶ geminata, καὶ δὴ καὶ, ut alibi sæpissime. *Vat.* ᶠ Ἡμέρᾳ ἑνὶ Vat. ᵍ Κινδύνοις Vat. ʰ Καὶ παρ' ὑμῖν ἐγὼ μὲ πολλοὺς ὄντας τοὺς ἀντιτοιουμένους Vat. ⁱ Ὁμογενείᾳ *Gelenius* verterat *similitudinem generis*. sed γένος hîc significari manifestum ex v. l. *Sylb.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"illud mihi videris ignorare, quod illos juvenes valde remorabitur *& ad certamen* "*minus alacres reddet*, si ab ipsis petamus ut "inter se confligant. Horatiorum enim nostrorum mater est vestrorum Curiatiorum "matertera, & ipsi juvenes in ambarum mulierum sinu nutriti fuerunt, atque inter "ipsos mutua charitas & amor, non secus ac "inter proprios *& germanos* fratres, intercedit. Vide igitur ne forte impium sit his "arma tradere, & eos ad mutuam cædem invitare: præsertim quum sint fratres, & simul educati. Illud enim cognatorum piacu"lum, si coacti fuerint se mutuis vulneribus "conficere ac polluere, in nos qui eos coëgerimus jure optimo redundabit. Cui respon"det Suffetius: "Neque me latet, Tulle, illo"rum adolescentum cognatio, neque statui "eos cogere ut cum suis consobrinis dimi"cent, nisi ipsi ultro certamen subire volue"rint: sed quum primum mihi hoc consi"lium in mentem venit, statim Curiatiis Al"banis accersitis, ipse solus ipsorum animos "pertentavi, an ultro certamen istud subire "vellent. qui quum incredibili quadam & "admiranda alacritate meam orationem ad"misissent, tum demum ego meum consilium "aperire & in medium proferre decrevi, & "ut idem tu quoque facias, suadeo: &, ac"cersitis ad te trigeminis, qui apud vos sunt, "quænam sit eorum voluntas explores. Si "igitur illi quoque lubenter ultro se pro pa"tria periculis offerre voluerint, id benefi"cium accipias: quod si illi hoc recusarint, "nullam ipsis afferas necessitatem. Auguror "tamen de illis idem quod de nostris. Si enim "tales sunt quales accepimus, paucis *nimi*"*rum* optimæ indolis similes, & re bellica "præstantes (gloria enim eorum virtutis ad "nostras aures pervenit) summa animi ala"critate & nemine cogente pro patria dimi"care non recusabunt.

"ἀγωνεῖν ἔοικας, ὁ πολλὰ παρέξει τοῖς νεανίσκοις ὄκνον, "ἐὰν ἀξιῶμεν αὐτοὺς ἀλλήλοις χαρεῖν ἀφ' μάχης. ἡ "γὰρ Οραπίων μήτηρ τῶν ἡμετέρων, ἀδελφὴ δ' Κορια"τίων μήτηρ ὄντι τῶν Αλβανῶν, ἡ τίθηπας τὰ μει"ράκια ἐν τοῖς ἀμφοτέρων τ' γυναικῶν κόλποις, ἀσπά"ζονταί τ' ἀλλήλους καὶ φιλοῦσιν οὐχ ἧττον ἢ τοὺς ἑαυ"τῶν ἀδελφούς. ὅρα δὴ μή ποτε οὐχ ὅσιον ᾖ τούτοις "ἀναδιδόναι τὰ ὅπλα, καὶ καλεῖν αὐτοὺς ὅτι τ κατ' "ἀλλήλων φόνον, ἀδελφοὺς καὶ συγγενέσθαι ὄντας. τὸ δὲ "ἐμφύλιον ἄγος, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν ἀλλήλους μιαί"φονεῖν, [b] εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναγκάζοντας δικαίως ἐλεύσε"ται. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φυφέτιος. "Οὐδ' ἐμὲ λέ"ληθεν, ὦ Τύλλε, τὸ συγγενὲς τῶν μειρακίων, ἀλλ' ὡς "ἀναγκαίσων αὐτοὺς τοῖς ἀνεψιοῖς ἀφ' μάχης χαρεῖν, 1.52
"εἰ μὴ βουληθεῖεν αὐτοὶ τ ἀγῶνα ὑποδύεσθαι, παρε"σκευασάμην· ἀλλ' ἐπειδὴ τάχιστα ὅτι νῦν ἦλθέ μοι "τόδε τὸ βούλευμα, τοὺς Αλβανοὺς Κορυτίους μεταπεμ"ψάμενος, αὐτὸς [c] ἐπ' ἐμαυτῷ ἀφάπτειαν ἔλαβον "εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστιν ὁ ἀγών· δεξαμένων δ' αὐ"τῶν τ λόγον ἀπίσω τινὶ καὶ θαυμασῇ τῇ θυμίᾳ, τό"τε ἀνακαλύπτειν ἔγνων τὸ [d] βούλημα καὶ φέρειν εἰς μέ"σον· σοί τε [e] αὐτῷ τοῦτο ὑποτίθημι ποιεῖν, καλέ"σαντι τοὺς παρ' ὑμῶν τεθύμους, πεῖραν αὐτῶν τῆς "γνώμης ποήσασθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἑκόντες συνεπιδιδῶσι "καὶ κεῖνοι τὰ σώματα τοῦ κινδυνεύσαι τῆς ἑαυτῶν πα"τρίδος, δέχου τιὺ χάριν· ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μη"δαμῶς [f] αὐτοὺς τοῦ σώζειν ἀνάγκην. μαντεύομαι δὲ "καὶ τοῦ ἐκείνων οἷα καὶ τοῦ τῶν ἡμετέρων. ε εἰ οὖν "εἰσιν οἵους ἀκούομεν, ὀλίγοις τοῖς ἄνωθεν πεφυκόσιν ὁμοίοις, "καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοί· κλέος γὰρ αὐτῶν καὶ τοὺς "ἡμᾶς ἐληλυθε τῆς ἀρετῆς· τοῦ θυμόσοφα ἂν δέξοι"το τ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα καὶ μηδενὸς ἀ"ναγκάσαντος.

XVI. ¶ Tullus eam admonitionem non est aspernatus: sed, factis decem dierum inducliis, per quos deliberaret, & cognita Horatiorum voluntate respondere posset, in urbem est reversus. Sequentibus autem diebus consultatione cum optimatibus habita, postquam majori parti visum est Suffetii conditiones *& admonitionem* admittere, accersivit trigeminos fratres, atque ita eos est alloquutus: "Hora"tii, Suffetius quum venisset mecum in col"loquium, in postremo concilio in caltris ha"bito, dixit divina providentia factum ut tres "viri fortes ad certaminis periculum pro u"traque civitate subeundum jam parati es"sent, quibus neque alios generosiores neque "magis idoneos reperire possemus: ex Alba"nis quidem Curiatii, ex Romanis vero vos "ipsi. Atque hac re cognita, *dixit*, se illud "primum perscrutatum esse, an vellent vestri "consobrini patriæ sua corpora donare: qua"re, quum eos ad decernendum de summa

Δέχεται τιὺ θυμόσοφον ὁ Τύλλος, καὶ διχομήνους ποιησάμενος ἀνοχὰς, ἐν αἷς βουλεύσεταί τε καὶ μαθὼν τιὺ ἀφάνοιαν τῶν Οραπίων ἐποιεῖτο, [h] παρῆν εἰς τιὺ πόλιν. ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις βουλευόμενος ἅμα τοῖς ἀρίστοις, ἐπειδὴ τοῖς πλείστοις ἔδοξε δέχεσθαι τὰς Φυφετίου προτάσεις, μεταπέμπεται τοὺς τεθύμους ἀδελφοὺς, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· "Ανδρες Ορά"τιοι, [i] Φυφέτιος εἰς λόγους ἐλθὼν ἐμοὶ τιὺ τελευ"ταίαν ὅτι τραπέζαις συνόδου, ἵφη τοὺς προκινδυνεύ"σοντας ὑπὲρ ἑκατέρας πόλεως τοὺς ἄνδρας [k] ἀγα"θοὺς τε θείᾳ τύχῃ γεγενῆσθαι πρόσοικε, ὧν οὐκ ἂν εὐ"ξαιμεν ἑτέρους ἄμεινον ἢ γενναιοτέρους ἢ τὰ ὁπλιτικωτέρους. Αλ"βανῶν μέν, Κορυτίους Ρωμαίων δέ, ὑμᾶς. τοῦτο τε καὶ "τεκμαίρεσθαι, αὐτὸς ἐξεπιστάμενος πρῶτον εἰ βουλομένοις "ἐστὶ τοῖς ἀνεψιοῖς ὑμῶν ὑπεδύσασθαι τὰ σώματα τῇ πα"τρίδι· μαθὼν δὲ αὐτοὺς ἀναδεχομένους τ ὑπὲρ ἁπάντων "ἀγῶνα

a H τοῦ τὰς ἑαυτῶν ἀνεψιὰς Vat. b Εἰς ἡμᾶς ἐληλύθοντας τοὺς ἀναγκάζοντας Vat. c Hic quoque posita ἐπὶ pro ἀπὸ. Sylb. d Βούλημα accipiendum hîc pro γνώμῃ seu Δόγματι, quibus duobus vocabulis utitur paullo post v. 19. & 36. vel legendum βεβούλευμαι ut paullo ante v. 17. Sylb. e Illud αὐτῷ retineri potest, & αὐτὸ pro eodem reponi. Sylb. f Si αὐτοὺς malis pro αὐτὰς, per me licet. Sylb. g Εἰπὼν οὖν Vat. h Vocabulum παρῆν deerat in Ed. Steph. repositit Sylburgius ex Codd. Ven. & Rom. quibus consentit Vat. ut & Lapi Versio. i Φυφέτιος ὁ Αλβανὸς εἰς λόγους συνελθὼν Vat. k Sicut p. 144. v. 51. de iisdem dictum fuit τοὺς πολίτας ἀγαθοὺς, ita & hîc scriptum fuisse credibile est. Steph.

a Ανοχὰς

"ἀγῶνα καὶ πολλὴν προθυμίαν, θαῤῥοῦντας εἰς μέσον ἐκ-
"φέρειν ἤδη τὸν λόγον, ἠξίου τε καὶ ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν λα-
"βεῖν, πότερον βούλεσθε προκινδυνεύσαι τῆς πατρί-
"δος ὁμόσε χωρήσαντες Κουριτίοις, ἢ τοῦτο μὲν τῆς
"τῆς φιλοτιμίας ζώντες ἑτέροις. ἐγὼ δὲ ἀρετῆς μὲν
"ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος, ἣν ὑ λαν-
"θάνουσάν ἐστε, πάντων μάλιστα δεξομένους ὑμᾶς τὸν
"ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κίνδυνον ἐφασκον, ὀκνεῖν ὑπέ-
"λαβον· δεδιέναι δὲ μὴ τὸ πρὸς Ἀλβανοὺς τριδύ-
"μους συγγενὲς ἐμπόδιον ὑμῖν γένηται τῆς προθυμίας,
"χρόνον ἠτησάμην εἰς βουλήν, [a] ἀνακωχὰς δεκαήμερους
"ποιησάμενος· ὡς δὲ ἀφικόμην ἐνθένδε, τὴν βουλὴν
153 "συνεκάλεσα, καὶ προὔθηκα περὶ τοῦ πράγματος·
"ὑπὲρ κοινῇ σκοπεῖν· δόξαν δὲ τοῖς πλείοσι γνώμης,
"εἰ μὲν ἑκόντες [b] ἀναδέχεσθε τὸν ἀγῶνα καλὸν ὄντα καὶ
"προσήκοντα ὑμῖν, ὃν ἐγὼ προθυμοῦμαι μόνος
"ὑπὲρ ἁπάντων ἀγωνίσασθαι, ἐπαινεῖν τε καὶ δέχ-
"θαι τὴν χάριν ὑμῶν· εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ὑπτιοπό-
"μενοι μίασμα, [c] ὃ γὰρ δὴ κακὴν ψυχὴν ὁμολογοῦν-
"τες εἶναι, τοὺς ἔξω τοῦ γένους ἀξιώσετε καλεῖν, μηδε-
"μίαν ὑμῖν ἀνάγκην προσφέρειν· [d] ζῶντα τῆς βουλῆς
"ψηφισαμένης, καὶ οὔτε προθύμως δεξομένης εἰ δ'
"ὅπως τὸ ἔργον λάβοιτε, ὅτι μικρὰν χάριν εἰσομένης
"ὑμῖν εἰ τιμωτέραν [e] ἡγήσαισθε τῆς συγγενείας τὴν πα-
"τρίδα, τυγχάνοντε εὖ βουλευσάμενοι. Ὡς δὴ ταῦτ'
"ἤκουσαν οἱ νεανίαι, μεταναχάντες ἑτέρωσε καὶ ἀφελε-
χθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους, προσέρχονται πάλιν ἀπο-
κεκυμένοι, καὶ λέγει ὑπὲρ ἁπάντων ὁ πρεσβύτατος
τοιάδε· "Εἰ μὲν ἐλευθέρους ἡμᾶς ὄντας καὶ μόνοις νο-
"μοις τῆς ἰδίας γνώμης ἐξουσίαν παρεῖχες, ὦ Τύλλε,
"βουλεύσασθαι περὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς ἀγῶνος,
"οὐδὲν ἔτι [f] μελλήσαντες ἀπεκεκινάμεθα ἂν σοι τὸν ἑαυ-
"τῶν ἀφελογισμόν· ἐπειδὴ δὲ πρόεστιν ἡμῶν ὁ πατήρ,
"ὃ χωρὶς οὐδὲ ταλάκρατα λέγειν ἢ πράττειν ἀξιοῦμεν,
"αἰτούμεθά σε ὀλίγον ἀναδέξασθαι χρόνον τὴν ἀπο-
"κρισιν ἡμῶν, ἕως τῷ πατρὶ ἀφελεχθῶμεν. ἐπαινέ-
σαντος δὲ τοῦ Τύλλου τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν, καὶ κε-
λεύσαντος οὕτω ποιεῖν, ἀπῆεσαν ὡς τὸν πατέρα. δι-
λεχθέντες δὲ αὖτις πρὸς τὴν ὑπόκρισιν τοῦ Φυφετίου, καὶ
οἷς ὁ Τύλλος διελέχθη λόγοις, καὶ τελευταῖον τὴν
ἑαυτῶν ἀπόκρισιν, ἠξίουν εἰπεῖν ἥντινα γνώμην αὐ-
τὸς ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβών, "Ἀλλ' εὐσεβές μοι, ἔφη,
"πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ παῖδες, τῷ πατρὶ ζῶντες, καὶ

"rerum paratos vidisset, magna animi alacri- Tullus Hostilius
"tate & confidentia, tum demum suum con- Rom. REX III.
"silium in medium protulisse, & me rogasse
"ut explorarem quisnam sit vester animus,
"utrum pro patria cum Curiatiis dimicantes
"periclitari, an istum honorem aliis conce-
"dere velitis. Equidem illi ego modeste re-
"spondi, vos, tum quia forti animo tum
"quia mariu strenui estis (quod certe nemi-
"nem latet) summa animi cum alacritate præ-
"ter cæteros omnes pro honore & gloria pe-
"riculum subituros: sed veritus ne arctior
"cognatio, quæ vobis cum trigeminis Alba-
"nis intercedit, vestram alacritatem impedi-
"ret, tempus ad deliberandum postulavi, fa-
"ctis decem dierum induciis. Et simul atque
"huc veni, senatum coëgi, & rem in medio
"proposui, ut ab omnibus dispiceretur.
"Quum autem major senatus pars decreve-
"rit, ut, si lubenti animo certamen honestum
"vobisque consentaneum susceperitis, ad
"quod pro omnibus subeundum ego solus
"paratus eram, vos collaudemus, vestrumque
"beneficium accipiamus: sin vero, cognatio-
"nis piaculum veriti, hoc recusaritis (nec
"enim ex ignavia, alieni generis *propugnato-*
"*res* vocandos censueritis) ut nullam vobis
"necessitatem afferamus. Quum (*inquam*) se-
"natus hoc decreverit, neque iniquo animo
"sit laturus, si hanc provinciam gravate sus-
"ceperitis, neque parvam gratiam vobis sit
"habiturus, si recto consilio inito patriam
"vestram cognationi prætuleritis, vestrum
"est jam deliberare quidnam facturi sitis.
¶ Juvenes his auditis alio secessêrunt, & post XVII.
breve colloquium redierunt ut responsum
darent; & pro omnibus is qui natu erat maxi-
mus ita est loquutus: "Si, Tulle, liberi &
"nostri juris essemus, ac nobis potestatem fe-
"cisses consultandi de certamine cum conso-
"brinis ineundo, nulla interposita mora re-
"spondissemus tibi quænam sit nostra volun-
"tas: sed quando nobis pater est superstes,
"sine quo nihil ne minimum quidem aut di-
"cere aut facere nobis licere putamus, roga-
"mus te ut paullisper nostrum exspectes re-
"sponsum, donec cum patre hac de re aga-
"mus. Laudata à Tullo eorum pietate, &
jussis illis ita facere, ad patrem iverunt. Post-
quam autem declararunt quid Suffetius propo-
suisset, & verba quæ Tullus fecerat, & tandem
suam responsionem, eum rogarunt ut diceret
suam hac de re sententiam. Ille vero excepta
eorum oratione, "Rem piam (inquit) ô filii
"facitis, qui ad patris voluntatem vivatis,
"neque

a Ἀνοχὰς *Vat.* Atticum ἀνακωχὰς pro ἀνοχὰς *Dionysium* usurpasse existimat *Sylb.* *b* Ἀναδέχεσθε *Vat.* *c* Quæ sequuntur usque ad μηδεμίαν desiderantur in *Ed. Steph.* atque addita sunt ex *Codd. Rom.* & *Ven.* in quibus *F. Ursinus* pro κακὴν conjicit legendum κενὴν. sed ne sic quidem structuræ numerus expletur; nisi post μίασμα inseratur verbum ἀναδύεσθαι, quo utitur pag. 146. v. 26. *Lapus* vertit; *sin autem cognationis inquinamentum veriti* (*non enim oportet timidi animi judicium apparere*) *alios potius extra genus vestrum vocandos censetis, neque nos ullam vobis pugnæ necessitatem afferamus.* quasi legerit, οἱ δὲ τὸ συγγενὲς ὑπτιοπόμενοι μίασμα (ὃ γὰρ ἐδείκνυ δειλῆς ψυχῆς ἐλεγχον φανῆναι δεῖ) ἄλλους πλὴν ὑμῶν ἐκτὸς ἡμᾶς κλητέους εἶναι, μηδένα. *Sylb.* Sic lego, οἱ δὲ τὸ συγγενὲς ὑπτιοπόμενοι μίασμα τοῦτο ἀναδύεσθαι, μηδεμίαν &c. ita enim supra loquitur *Dionysius*, ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μηδεμίαν αὐτοῖς ἀνάγκην. *Portus.* Si ὑπτιοπόμενοι in ὑπτιοῦσθαι mutetur, nihil adjiciendum post μίασμα: at si retineatur, vel ἀναδύεσθαι addendum; vel parentheli includenda hæc tantum verba, ὃ γὰρ δὴ κακὴν (vel potius κενὴν) ψυχὴν ὁμολογοῦντες εἶναι. perinde enim erit ac si dictum esset, οἱ δὲ, ὅτι τὸ συγγενὲς ὑπτιοῦσθαι μίασμα, τοὺς ἔξω ἡμᾶς ἀξ. *Steph.* Cum *Codd. Ven.* & *Rom.* in omnibus consentit *Vat.* nisi quod κενὴν habeat pro κακὴν. *d* Epanalepsis hic est ob longius hyperbaton, mutato inchoatæ structuræ casu: quales apud *Pausaniam* notatæ sunt p. 487. v. 23. *Sylb.* *e* Ἡγήσαισθε *Vat.* Ἡγήσασθε in *Ed. Steph.* nulla post τὴν πατρίδα distinctionis nota posita, quo modo & *Lapum* legisse indicat hæc ejus versio; *neque parum vobis gratiæ habiturus, si vos recte decernentes, plurisi patriam quam cognationem æstimare contigerit.* ἡγήσαισθε autem malui quam ἡγήσασθε, quia eodem modo & tempore præcedit λάβοιτε. *Sylb.* Sensus hujusmodi lectionem flagitat, ὑμῖν πλειστέραν ἡγήσεσθε τὸ συγγενὲς τὴν πατρίδα, εὖ βουλευόμενοι, ὑμίτερον ἐστι τῶν τὰ πρέποντα βουλεύεσθαι, vel ἂν πλειστέραν ἡγησόμενοι τὸ συγγενὲς τὴν πατρίδα, τυγχάνοντε εὖ βουλευόμενοι, ὑμίτερον ἐστι &c. *f* Διαμελλήσαντες *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"neque quidquam ſine meo conſenſu facia-
"tis: * ſed jam tempus eſt ut & vos ipſi
"veſtram in tanto negotio prudentiam de-
"claretis. Fingite igitur me jam fato de-
"functum, & declarate mihi quidnam con-
"ſultantes de veſtris rebus patris conſilio
"deſtituti facere ſtatueritis? Tunc maximus
natu ei reſpondit; "Suſciperemus, mi pater,
"hoc certamen pro principatu, & ſuſtinere-
"mus quidvis ferre quod deo videretur. mal-
"lemus enim mori quam vivere præter tuam
"& majorum noſtrorum dignitatem. Cogna-
"tionem autem, quæ nobis cum conſobrinis
"intercedit, non nos priores ſolvemus: ſed
"quia à fortuna fuerit diſſoluta, hoc æquo
"animo feremus. Si enim Curiatii honeſta-
"tem cognationi anteponunt, certe ne Ho-
"ratii quidem genus virtuti præferent. Pa-
ter igitur, cognita eorum voluntate, lætitia
perfuſus, & ſublatis in cœlum manibus,
magnam ſe diis gratiam habere dixit, quod
ſibi liberos egregios & fortes dediſſent. De-
inde accipiens ſingulos, & ſuaviſſimis am-
plexibus ac oſculis amiciſſimis datis: "Ha-
"betis, inquit, meam quoque ſententiam, ô
"filii boni: & reverſi Tullo tam pium &
"tam honeſtum reſponſum referte. Illi igi-
tur læti patris adhortatione abierunt, &
quum ad regem acceſſiſſent certamen ſuſ-
ceperunt. Rex vero, convocato ſenatu, ju-
venes prolixiore oratione collaudavit; &
legatos ad Albanum miſit, qui ſignifica-
rent, Romanos eam conditionem admittere,
& præbere Horatios ut de principatu cer-
tarent.

XVIII. *Trigeminorum pugna.*

¶ Nunc, quia præſens argumentum poſtu-
lat ut accurate ipſum etiam pugnæ modum
deſcribam, utque diligenter narrem caſus,
qui in hac ſubſequuti ſunt, tragicis ſimiles,
hæc ſingula pro virili percenſere conabor.
Quum enim tempus veniſſet, quo pactorum
conditiones ad finem perducendæ erant,
omnes Romanorum copiæ prodierunt: poſt-
ea vero prodierunt & ipſi juvenes patrios
deos precati, & cum ipſo rege incedebant,
eoſque tota urbana multitudo ſummis laudi-
bus in cœlum efferebat, & eorum capita flo-
ribus conſpergebat. jam autem & Albano-
rum copiæ exierant. Tum caſtris non lon-
ge à ſe invicem poſitis, medium campum,
qui Romani & Albani agri fines dividit, ubi
etiam antea utrique caſtra metati fuerant,
pugnæ deſtinarunt. Ac primum quidem ma-
ctatis victimis, jurarunt † ſuper eas ardentes
ſe in fortuna acquieturos, quamcunque ex
eo prœlio conſobrinorum utraque civitas re-
tuliſſet, & fœdera conſtanter ſervaturos, &
neque ſe neque poſteros ſuos ullam fraudem
ipſis facturos. Rebus vero divinis rite per-
actis, utrique ‡ poſitis armis prodierunt ex
caſtris pugnæ ſpectatores futuri, relicto ipſis
certaturis medio ſpatio trium quatuorve ſta-
diorum: nec multo poſt dux Albanorum
produxit Curiatios, & Romanorum rex Ho-
ratios, elegantiſſime armatos, & reliquis

"ὀδὲν ἄνευ τ ἐμῶν γνώμης ἀφ' ἑαυτῶν πράξητε. χρεὼν δὲ
"ὑμᾶς αὐτοὺς ἤδη περὶ ὑμῶν τὰ γε τηλικαῦτα φρο-
"νεῖν φρονήσαντας. ὑποληφθέντες οὖν τ ἐμὸν ἤδη τέλος
"ἔχειν βίου, φανερὸν ποιήσατέ μοι, τί δή ποτ' ἂν αὐτοὶ
"προείλεσθε πράττειν, ἄνευ γε πατρὸς περὶ τ ἰδίων βου-
"λευόμενοι; ὑποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος
τοιάδε· "Ἐδεξάμεθα, ὦ πάτερ, τ ὑπὲρ τ ἡγεμονίας ἀ-
"γῶνα, καὶ πάσχειν ὑπεμείναμεν ὅ,τι ἂν δοκῇ τῷ δαιμονίῳ.
"πολὺ γὰρ ἂν βουλοίμεθα μᾶλλον ἢ ζῆν ἀνάξιοι γενόμενοι
"οὗ τε καὶ τ προγόνων. τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς συγγενὲς
"οὐχ ἡμεῖς πρότεροι λύσομεν, ἀλλ' ὡς ἂν τ τύχης
"ἀφαλέλυται φέρωμεν. εἰ γὰρ Κουριατίοις ἔλαττον κεῖνται
"τοῦ καλοῦ τὸ συγγενὲς, οὐδὲ Ὁρατίοις τιμιώτερον φαίνοι-
"τὸ γένος τ ἀρετῆς. ὁ δὲ πατὴρ ὡς ἔμαθε τ ἀφίνοιαν
αὐτῶν, εὐφροσύνης γεμόντων καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τ
ὑψηλὸν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας
ἔδωκεν αὐτῷ γενναίους καλοὺς καὶ ἀγαθούς. ἔπειτα προσκα-
λεσάμενος ἕκαστον αὐτῶν, καὶ τὰς ἡδίστας ἀποδὺς ἀσπασμῶν τε καὶ 154
φιλημάτων φιλοφροσύνας, "Ἔχετε, ἔφη, καὶ τ ἐμὴν γνώ-
"μην, ὦ παῖδες ἀγαθοί· καὶ πορευθέντες ὑποκρίνασθε Τύλ-
"λῳ τιμίῳ τ' εὐσεβῆ καὶ καλὴν ὑπόκρισιν. οἱ μὲν δὴ χαί-
ροντες ὅτι τῇ προσκεκλῆσθαι πατρὸς ἀπήεσαν, καὶ προσ-
ελθόντες τῷ βασιλεῖ ἀναδέχονται τ ἀγῶνα. καλέσας
συγκαλέσας τ βουλὴν, καὶ πολλοὺς ἐπαίνους τ νεανίσκων
ποιησάμενος, ὑποστέλλει πρέσβεις πρὸς τ Ἀλβανὸν, τοὺς
δηλώσοντας ὅτι δέχονται Ῥωμαῖοι τ αἵρεσιν, καὶ παρέχονται
τοὺς Ὁρατίους ἀγωνισομένους ὑπὲρ τ ἀρχῆς.

Ἀπαντήσας δὲ τ ὑποθέσεως καὶ τ τρόπου διεξελθεῖν τ
μάχης ἀκριβῶς, καὶ τὰ μὴ αὐτίκα γενόμενα πάθη θεα-
τοῖς ἐοικότα περιπετείαις μὴ ῥαθύμως διελθεῖν, πει-
ράσομαι καὶ περὶ τούτων ἑκάστων, ὡς ἐμὴ δύναμις, εἰπεῖν.
ἐπειδὴ γὰρ ὁ χρόνος ἦκεν εἰς ὃν τέλος ἔδει λαβεῖν τὰς ὁμο-
λογίας, ἐξῆσαν μὲν αἱ τ Ῥωμαίων δυνάμεις πανστρατιᾷ,
ἐξῆσαν δὲ μετὰ ταῦτ' οἱ νεανίσκοι τοῖς πατρῴοις θεοῖς εὐ-
ξάμενοι, καὶ [b] προῆγον ἅμα τῷ βασιλεῖ, κατευφημούμενοί
τε ὑπὸ παντὸς τοῦ τ πόλιν ὄχλου, καὶ πασσόμενοι τὰς
κεφαλὰς ἄνθεσιν· ἤδη δὲ [c] καὶ τ Ἀλβανῶν ἐξεληλύθει στρα-
τιά. ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο πλησίον ἀλλήλων, με-
ταίχμιον ποησάμενοι τ διείργοντα τ Ῥωμαίων ἀπὸ τ Ἀλ-
βανῶν ὄρος, ἔνθα καὶ πρότερον εἶχον ἑκάτεροι τοὺς χάρα-
κας, πρῶτον μὲν [d] ἱερὰ θύσαντες ὤμοσαν ὅπλοις τ ἐμπύροις,
στήσειν τ τύχην ἣν ἂν ἐκ τ μάχης τ ἀνεψιῶν ἑκατέρα πό-
λις ἐξενέγκῃ, καὶ φυλάξειν τὰς ὁμολογίας βεβαίους, μη-
δένα προσαίροντες αὐταῖς δόλον αὐτοί τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐ-
τῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς [e] τοὺς [f] θεοὺς διεπράξαντο ὅσια, θέ-
μενοι τὰ ὅπλα προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἀμφότεροι θεαταὶ
τ μάχης ἐσόμενοι, τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων τὸ μεταξὺ χω-
ρίον τοῖς ἀγωνισομένοις καταλιπόντες· καὶ μετ' ὀλίγον πα-
ρῆν τοὺς Κουριατίους ὁ τ Ἀλβανῶν στρατηγὸς ἄγων, καὶ τοὺς Ο-
ρατίους ὁ τ Ῥωμαίων βασιλεύς, ὡπλισμένους τε κάλλιστα καὶ τ

ἄλλον

a Ἐπ' ἀγαθοῖσιν ἐσθλοῖσιν *Vat.* *b* Προσῆγον *Vat.* *c* Καὶ ὁ τῶν *Vat.* *d* Eundem hîc eſſe errorem puto, quem antea ex quodam loco ſuſtuli *Euſebii* auctoritate adjutus, vocis ἱερὰ videlicet pro ἱερεῖα poſitæ. *Steph.* *e* Deeſt *Vat.* * Tempus autem jam eſt vos etiam de vobis in talibus non conſultos videri. *Lapus.* † *Lapus* vertit *ſuper ignes* jurarunt. *Gelenius* autem *ſuper ardentes foces*: ſed ἴφνους *Heſychio* dicuntur τὰ καπνίζοντα ἱερεῖα. ‡ Reddi poteſt, *utrique armati prod.* &c. Vide *Annot.* ad p. 85. *Thucyd.*

a Περὶ-

ἄλλοι ἔχοντες κόσμον οἷον ἀνθρώποις λαμβάνουσι θανάτου. γενόμενοι δὲ σύνεγγυς ἀλλήλοις, τὰ μὲν ξίφη τοῖς προσπεσοῦσι παρέδωκαν, περιφραμόντες δὲ ἀδιέβαλον ἀλλήλους κλαίοντες, καὶ τοῖς ἡδίστοις ὀνόμασιν ἀναχαλῶντες, ὥστε εἰς δάκρυα πᾶσι καταστῆναι ἅπασι, καὶ πολλὴν ἀσχημοσύνην κατηγορεῖν σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῆς ἡγεμονίας, ὅτι παρὰ ἄλλοις τισὶ "καὶ" σώμασι κενοῖς μάχην, εἰς ἐμφύλιον αἷμα καὶ συγγενικὸν ἆγος τὸν περὶ πόλεων ἀγῶνα κατέλειπον. παυσάμενοι δὲ τῆς ἀσπασμοῦ ⓐ νεανίσκοι, καὶ τὰ ξίφη παρὰ τῶν προσπεσόντων λαβόντες, ἀναχωρησάντων τῶν πέλας, ἐτάξαντό τε κατ' ἡλικίαν, καὶ σιωπήσαν ὁμοσε. Τέως μὲν οὖν ἡσυχία καὶ σιγὴ κατεῖχεν ἀμφοτέρους τὰς δυνάμεις· ἔπειτα ἀναβοήσεις τε ἀθρόαι παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ παρακελεύσεις τοῖς μαχομένοις ἐναλλάξ, εὐχαί τε καὶ οἰμωγαί, καὶ παντὸς ἄλλου πάθους ἀναγωνίου φωναὶ συνεχεῖς, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα ὑφ' ἑκατέρων, αἱ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντά τε καὶ ἐπινοούμενα· καὶ ἔτι πλείω τὰ εἰκαζόμενά τε καὶ δρώμενα τῶν γινομένων. ἦ τε γὰρ ὄψις ἐκ πολλοῦ διαστήματος γινομένη πολὺ τὸ ἀσαφὲς εἶχε, καὶ τὸ πρὸς τὰς οἰκείους ἀγωνιστὰς ἑκάστοις συμπαθὲς ὅτι τὸ βεβουλευμένον ἐλάμβανε τὰ πραττόμενα· αἵ τε συνεχεῖς τῶν μαχομένων ἐπεμβάσεις καὶ ἀναχωρήσεις, καὶ εἰς τὸν ἀντίπαλον αἴφνης ἀντιμεταξάσεις πολλαὶ καὶ ἀντίστροφοι γενόμεναι τὸ ἀκριβὲς τῆς γνώμης ἀφῃροῦντο, καὶ ζητοῦντα ὅτι πολλὼ ἐγίνοντο χρόνον. ῥώμῃ τε γὰρ τοῦ σώματος ἴσοι ὁμοίᾳ ἔχοντες ἑκάτεροι, καὶ τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς ἰσόρροπον, ὅπλοις τε καλλίστοις ἐσκευασμένοι τὰ σώματα, καὶ γυμνὸν σφῶν οὐδὲν ἀπολιπόντες μέρος, ὅτι καὶ πρωθὲν ὀξεῖαν ἔμελλεν οἴσειν τὴν τελευτήν. ὥστε πολλοὶ Ρωμαίων τε καὶ Αλβανῶν ἐκ τοῦ φιλονεικεῖν τε καὶ συμπάσχειν τοῖς σφετέροις, ἔλαθον αὐτοὺς τοῦ τῶν κινδυνευόντων μεταλαμβάνοντες πάθους, ἀγωνίᾳ τε μᾶλλον ἐβάλλοντο ἢ θεαταὶ τῶν δρωμένων γεγενέναι. ὡς δ' οὖν ποτε ὁ πρεσβύτατος τῶν Αλβανῶν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀντιτεταγμένῳ συμπλέκεται παίων τε καὶ παιόμενος ἄλλοις ἐπ' ἄλλοις πληγαῖς, καί πως τυγχάνει τοῦ Ρωμύλου ἀφὲ "τοῦ" βουβῶνος αὐλὸν τὸ ξίφος. ὁ δὲ τοῖς τε ἄλλοις τραύμασι κεκμηκὼς ἤδη, καὶ ἐπὶ τελευταίῳ πληγῇ θανατηφόρῳ ἔχων, ὑπολυθέντων τῶν μελῶν καταρρεὶς ἀπεθνήσκει. ὡς δὲ τοῦτ' εἶδον ⓐ θεαταὶ τὴν μάχης, ἅμα πάντες ἀνεβόησαν, Αλβανοὶ μέν, ὡς νικῶντες ἤδη Ρωμαῖοι δ', ὡς κρατούμενοι. τοὺς γὰρ δὴ σφετέρους δύο τρισὶν Αλβανοῖς εὐκατεργάστους ὑπελάμβανον γίνεσθαι.

ornatos ornamentis quæ ſolent geſtare homines morti deſtinati. Quum autem propius utrique acceſſiſſent, gladios ſuis armigeris tradiderunt, & accurrentes ſe invicem complexi ſunt flentes & ſuaviſſimis appellationibus ſe ſalutantes, ita ut omnes in lachrymas prorumperent, & ſuam ſuorumque ducum nimiam immanitatem incuſarent; quod quum potuiſſent per alios homines pugnam illam decernere, eo rem redegiſſent, ut conſanguinei & cognati non ſine piaculo pro utraque civitate inter ſe dimicare cogerentur. Quum autem juvenes illi ſeſe mutuo ſalutandi finem feciſſent, & gladios à ſuis armigeris accepiſſent, & omnes qui eos circumſtabant retro ceſſiſſent, aciem pro cujuſque ætate inſtruxerunt, atque ita demum concurrunt. ¶ Hactenus igitur quies & ſilentium in utroque exercitu fuerat: poſtea vero frequentes acclamationes inter utroſque exortæ ſunt, alternæque ad pugnantes exhortationes, tum vota & ejulatus, cæterorumque affectuum, quos varii certantium caſus ciere ſolent, crebræ voces, aliæ quidem ad ea quæ utrinque acta erant & conſpecta, aliæ vero * ad futura & opinata *accommodatæ*: ac longe plura fieri conjectabant, quam revera facta erant. Aſpectus enim ex remotiore loco ſpectantium oculos fallebat; & ſuus cuique erga ſuos propugnatores affectus † è ſuo conſilio rem geri interpretabatur: tum crebri dimicantium inſultus & receſſus, & reciprocatæ aliquoties ut in adverſarium incurſiones *ſpectatorum* animos dubios reddebant; atque ita æquo marte diu certatum eſt. utrique enim erant pari corporis robore & pari animi generoſitate, & corpora habebant elegantiſſimis armis munita, nullamque *corporis* partem nudam reliquerant, quæ vulnerata mortem celerem afferre poſſet. Quare multi ex Romanis & Albanis, ob illud victoriæ ſtudium quo ſuis enixe favebant, obque ſuorum commiſerationem, ‡ non animadvertebant ſe factos participes illarum affectionum, quæ in *ipſis propugnatoribus* periclitantibus erant, & certare quam quæ gerebantur ſpectare malebant. Tandem tamen Albanorum natu maximus cum adverſario ſibi oppoſito manus conſeruit, vulnera alia ſuper alia inferens & accipiens; caſuque quodam Romanum gladio per inguen trajecit. Ille vero, quum jam aliis vulneribus eſſet gravatus, & hoc quoque poſtremo vulnere lethali ictus fuiſſet, membris diſſolutis collapſus obiit. Quum autem hoc vidiſſent pugnæ ſpectatores, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt, Albani quidem ut jam victores, Romani vero ut victi. Exiſtimabant enim duos illos, qui ex ſuis ſuperſtites erant, facile ab Albanis cæſum iri.

Tullus Hoſtilius Ann. R. CXX III.

XIX.

XX

XXI

a Περιέβαλλον *Vat.* b Non immerito ſortaſſe quis miretur, cur non potius dictum ſit ὥστε ἄλυτον ἀγωνιστὴν ἔσεσθαι. *Steph.* c Καὶ ſuperflua eſt, & recte abeſt à *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoſcit *Cod. Vat.* d Καὶ ὑφορώμενα pro τῷ ὁρώμενα legendum putat *Sylburgius*, ſicut præcedit τὰ μέλλοντά τε καὶ ἐπινοούμενα. nec certe loco male convenit ὑφορώμενα; ſed tamen mihi magis placet ut reſpiciendo ad præcedentia, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα, relinquamus hîc ὁρώμενα, ſed μὴ particulam ei præfigamus. *Steph.* Illa τε & ὁρώμενα deſunt in *Cod. Vat.* & *Lapi* verſione. e Verbo λαμβάνειν eodem modo utitur quo *Thucydides*, quum dicit λαμβάνειν εἰς τὸ μεῖζον: quod genus loquendi *Livius* imitatus eſt. Mire etiam hoc dictum eſt ἐπὶ τὸ βεβουλευμένον ἐλάμβανε τὰ πραττόμενα, quum ſignificare velit, *ita geri ſingula opinabatur ut ea geri debere cogitabat.* vel brevius, *ſuæ cogitationi conſentanea geri opinabatur.* Malo enim *cogitationem* hîc quam *conſilium*: alioqui certe & ipſe redderem, è *ſuo conſilio rem geri interpretabatur. Steph.* f Ἀγχίφοροι *Vat.* g Συμφιλονεικεῖν malit *Steph.* h Τὸ τῶν κ. μ. πάθος *Vat.* i Illud ἀγωνιᾷ non minus quam θεαταὶ ad genitivum τῶν ὁρωμένων referri exiſtimo. *Steph.* k Deeſt *Vat.* l Τοῖς πρωτ. *Vat.* * Ad ſuſpectos futurorum exitus. *Gelen.* † Quæ agenda eſſent ad conſilium ſuum rediegebant. *Lapus.* ‡ i. e. non animadvertebant ſe tandem haud aliter animo affici quam illos ipſos qui periclitabantur. *Steph.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

iri. Interea vero is qui Romano prolapſo defenſor adſtabat, Albanum victoria exſultantem cernens, celeriter in eum facit impetum; & multis vulneribus illatis, multis etiam acceptis, ipſe quoque caſu quodam gladium in ejus jugulum infixit, eumque interfecit. Quum autem brevi fortuna & ipſam dimicantium conditionem & ſpectantium affectus mutaſſet, & Romani ex priſtino mœrore animos recollegiſſent & Albani gaudio ſuo privati fuiſſent, rurſus alius adverſus caſus ſecundas Romanorum res atque ſpem afflixit & hoſtium animos erexit. Albano enim cæſo, frater qui illi proximam ſtationem tenebat cum percuſſore manus conſernit; & eodem tempore utrique ingentibus vulneribus ſe mutuo affecerunt: Albanus enim gladium per Romani tergum ad viſcera uſque adegit; Romanus vero adverſarii ſcutum ſubiit,

XX. & alterum poplitem ei ſuccidit. ¶ Qui igitur lethale vulnus acceperat ſtatim obiit: alter vero, qui poplite ſauciatus erat, non poterat amplius firmo gradu ſtare, ſed claudicans & paſſim ſe clypeo ſuſtentans ad aliquod tempus tamen *adverſario* reſtitit, & ivit cum fratre qui reliquus erat contra Romanum qui ſolus ſupererat & ipſorum impetum ſuſtinebat; eumque circumdederunt, alter quidem ex adverſo adortus, alter vero à tergo. Romano autem verito ne ab illis circumventus facile conficeretur, quod cum duobus pugnaret & à duobus invaderetur, in mentem venit (erat enim adhuc integer) hoſtes ſegregare & cum utroque ſeparatim pugnare. Facillime autem illos à ſe ſeparari poſſe arbitrabatur, ſi fugæ opinionem *ipſis* præbuiſſet. nam *perſuaſum habebat* fieri non poſſe ut frater uterque ſe inſequeretur: ſed alter tantum, qui fratrem pede adhuc infirmo videbat. Capto igitur hoc conſilio, quanta maxima potuit celeritate fugit, eique accidit ut ſpe ſua minime fruſtraretur. Albanorum enim alter, qui nullam lethalem plagam acceperat, [a] è veſtigio eum inſequebatur: alter vero, qui incedere non poterat, longius quam oportuiſſet à tergo remanſit. Tunc Albanis clamore ſuos accendentibus, Romanis vero ſuo propugnatori ignaviam exprobrantibus, atque illis quidem jam pæana canentibus & ſe quaſi parta jam victoria coronantibus; his vero lugentibus, quaſi à fortuna erigi amplius non poſſent, Romanus prudenter obſervato tempore celeriter ſe convertit, & Albanum antequam ſibi caveret in brachio vulneravit, cubitumque diviſit. prolapſa autem manu una cum ipſo gladio, alio vulnere lethali illato Albanum interfecit; eoque cæſo impetum in poſtremum fecit, eumque jam ſemimortuum & languentem jugulavit: atque ſpoliatis conſobrinorum cadaveribus ad urbem properabat, quod ipſe primus ſuæ victoriæ nuntium patri afferre vellet.

XXI. ¶ Sed oportebat hunc etiam, quia homo erat,

ὁ δ' ἐγίνετο ζῶντα, ὁ τῷ ἀμυνομένῳ τῷ πεσόντι Ρωμαίῳ, ὁρῶν ὅτι τῷ καταρχόμενῳ ἐπιφερῆ τὴν Αλβανὸν, ἀθεῖται ταχὺς ἐπ' αὐτὸν, καὶ πολλὰ μὲν τραύματα λαβών, πολλὰ δὲ αὐτὸς λαβών, τυγχάνει πως κατὰ τὸ σφαγὴν αὐχένα βάψας τὸ ξίφος καὶ ἀφιχρησάμενος. μεταβαλούσης δὲ τῆς τύχης ὀλίγῳ ταύτης τῶν ἀγωνιζομένων ἔργα καὶ τοὺς τῶν θεωμένων πάθη, καὶ Ρωμαίων μὲν ἀναθαρρησάντων ἐκ τῶν παρόντων κατορθώσεων, Αλβανῶν δὲ ἀφῃρημένων τὸ χαίρειν, ἑτέρα πάλιν ἀντιπνεύσασα τοῖς τῶν Ρωμαίων κατορθώμασι τύχη τότων μὲν ἐταπείνωσε τὰς ἐλπίδας, τοὺς δὲ τῶν πολεμίων φρονήματα ἐπῆρε. τῶν γὰρ Αλβανῶν πεσόντος, ὁ τῷ πλησίον αὐτῷ ἔχων ἦν ἀδελφὸς συμπλέκεται τῷ καταβαλόντι· καὶ τυγχάνουσιν ἀμφότεροι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πληγὰς ἐξαισίους ἐξενέγκαντες κατ' ἀλλήλων· ὁ μὲν Αλβανὸς, τὸν Ρωμαίου μεταφρένων, καὶ μέχρι τῶν ἀπλάγχνων βάψας τὸ ξίφος· ὁ δὲ Ρωμαῖος, ὑπελθὼν τὸν πολεμίου, καὶ τὴν ἰγνύων τὴν ἑτέραν ἐκτεμών. Ο μὲν δὴ τὸ κάμνον τραῦμα λαβὼν εὐθὺς ἐτεθνήκει, ὁ δὲ τὴν ἰγνὺν τετρωμένος οὐκέτι βέβαιος ἦν ἑστάναι, σκάζων δὲ καὶ κατὰ πολλὰ τῷ δορὶ διερειδόμενος ἀντεῖχεν ὅμως ἔτι, καὶ μὴν δεινὸν λειπομένου τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι τὴν ἐπομένου Ρωμαῖον ἐχώρει· δείσαντά τε αὐτὸν ὁ μὲν ἐξ ἐναντίας θεῖσιν, ὁ δὲ κατὰ νώτου. τῷ δὲ Ρωμαίῳ δείσαντι μὴ κυκλωθεὶς ἐπ' αὐτοῦ εὐκατέργαστος γένηται, δυσί τε μαχόμενος καὶ διχόθεν ὀπτῶσιν, ἦν δὲ ἀκριφὴς ἔτι, λογισμὸς εἰσέρχεται διελεῖν τοὺς πολεμίους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ χωρὶς ἑκατέρῳ μάχεσθαι. ῥᾷστα δὲ ἀφαιρήσειν αὐτοὺς ἐπελάμβανεν, εἰ δόξειεν ἀφεῖσθαι φυγῆς. ἐκ γὰρ ἂν ἐπ' ἀμφοτέρων διώξεσθαι τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὑφ' ἑνὸς ὁρῶντος τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἔτι χαρτερεῖν τὸν πόδα. ταῦτα διανοηθεὶς ὡς εἶχεν ἔφυγε τάχους, καὶ συνέπεσεν αὐτῷ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος. ὁ μὲν γὰρ ἕτερος τῶν Αλβανῶν μηδεμίαν ἔχων πληγὴν κάμνον, ἐδίωκεν αὐτὸν οὐκ ποδός· ὁ δ' ὅτι βαίνειν ἀδυνάτως ἂν, πολὺ δεόντως ὑστέρει. ἔνθα δὴ τῶν Αλβανῶν τοῖς σφετέροις ἐγκελευομένων, τὸν δὲ Ρωμαίων τὸν αὐτοῦ ἀγωνιστὴν κακιζόντων, καὶ τὸν μὲν δὴ παιανιζόντων τε καὶ στεφανουμένων, ὡς ὅτι καταρξαμένῳ τοῦ ἀγῶνος· τὸν δ' ὀδυρομένων ὡς οὐκ ἂν ὅτι σφᾶς τῆς τύχης διαναστησομένης, ταμιευσάμενος τὸν καιρὸν ὁ Ρωμαῖος ἐπιστρέφει τε ὀξέως, καὶ φθεῖναι τὸν ξίφει κατὰ τοῦ βραχίονος πληγὴν ἐνέγκας, καὶ διελὼν τὴν ἀγκῶνα. πεσούσης δὲ τῆς χειρὸς ἅμα τῷ ξίφει, μίαν ἔτι πληγὴν κάμνον ἐξενέγκας, ἀπέκτεινε τὸν Αλβανόν· καὶ μὴν τοῦτον ὅτι τὸν τελευταῖον ὠσάμενος, ἠμυνήθη καὶ παρεμβύον ὅτι κατασφάξειε. σκυλεύσας δὲ τοὺς τῶν ἀνεψιῶν νεκροὺς, εἰς τὴν πόλιν ἠπείγετο, πρῶτος ἀπαγγεῖλαι θέλων τὸν ἑαυτοῦ νίκην τῷ πατρί. Εδει δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἄνθρωπον ὄντα μὴ

a Χαῖρον *Vat.* b Καπὶ τῷ μετωφρίου *Vat.* c Προσβολῆς sive *objectaminis* nomine accipiendus erit ὁ ἰγνιὸς, ut mox appellat v. 21. vel legendum ἐπισβολῶ: ut ſignificet, *eum irruentem adverſarium ſubiiſſe*, ſeu *inferenti ictum adverſario obrepſiſſe*. *Sylb.* d Υπεστμὸν *Vat.* e Ιγνίαν *Vat.* f Si νότου malis ſingulari numero facile patiar. ſic ſane infra eſt pag. 165. *Sylb.* g Πρὸς αὐτῶν *Vat.* h Ορῶν *Vat.* i Ως οὐκ ἂν ἴσ σφᾶς reponendum cenſet *Porus*: Επὶ σφᾶς τῆς τυχῆς διαναστησομένης legiſſe videtur *Gelenius*: nam veriit, *quaſi non eſſet ad ipſos fortuna reverſura*. k Χειμὼ τῷ χειρὸς *Vat.* & *Lapi Cod.* l Απεκτεινεν *Vat.* * Expedite. *Lapus.*

a Forſan

μὴ πάντα διευτυχεῖν, ἀλλ' ἀπολαύσαί τι καὶ φλοιερᾶ δαίμονος, ὃς αὐτὸν ἐκ μικρᾶ μέγαν καὶ ὀλίγῳ θεὶς χρόνῳ, καὶ εἰς ὑπερφάνειαν θαυμαστὴν καὶ περίδοξον ἐξάρας, κατέβαλε φέρων αὐθημερὸν εἰς ἄχαριν συμφορὰν ἀδελφοκτόνον. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο τῶν πυλῶν, ἄλλον τε ὄχλον ὁρᾷ παντοδαπὸν ἐκχεόμενον τῆς πόλεως, καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν τρέχουσαν διαταραχθεὶς δὲ καὶ τῷ παρόντι τοσούτῳ, ὅτι καταλιποῦσα [b] ἡ μητρὸς οἰκείᾳ παρθένος ὑπήγαγες εἰς ὄχλον αὐτὴν ἄγνωστα, καὶ πολλὰς λαμβάνων λογισμὸς ἀτόπους, τελευτῶν ὑπὸ τῆς ὑπειχεῖς καὶ φιλανθρώπους ἀπέκλινεν, ὡς ἀσπάσοιτο καὶ τὴν σωθέντα ἀδελφὸν παθοῦσα, [c] καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν τεθνηκότων πρὸ αὐτῆς μαθεῖν βουλομένη, [d] εὐχημόνων ὑπερίδοι, γυναικεῖόν τι [e] παθοῦσα. ἡ δὲ ἄρα ὑπὲρ τοὺς ἀδελφοὺς παθοῦσα τὰς ἀσυνήθεις ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν ὁδούς, ἀλλ' ἔρωτι κεκαυμένη τοῦ ἀνεψιοῦ ἑνὸς, ᾧ καθωμολόγητο καὶ ὁ παῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς γαμεῖν, καὶ κρύψασα τὸ πάθος ἀπόῤῥητον· ἐπειδὴ δὲ τοῦ στρατοπέδου τινὸς ἤκουσεν ἀπαγγέλλοντος τὰ περὶ τῆς μάχης, ὡς ἔπι κατέχει, ἀλλ' ὀκλιποῦσα τὴν οἰκίαν, ὥσπερ αἱ μαινάδες, ἐφέρετο πρὸς τὰς πύλας, σφόδρα ὑπερφρονοῦσα τὴν ἀναγκαίαν τε καὶ μεταδιαιτήσεως τροφῆς. ἔξω δὲ γενομένη τῆς πόλεως, ὡς τὴν ἀδελφὸν εἶδε περιχαρῆ τοὺς [f] ὑπηκόους ὑπερεύφημον στρατιάν, οἷς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἀνέδησε, καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ φέροντας τὰ τῆς νεφοβλήτου σκῦλα, ἐν οἷς ἦν πέπλος ποικίλος, ὃν αὐτὴ μὲν ἡ μήτηρ ἐξυφάσασα τῷ μνηστῆρι δῶρον εἰς τὰ μέλλοντα γάμοι ἀπετέλεσε· ποικίλως δὲ ἔστιν ἀμφιέννυσθαι πέπλους Λατῖνοι τοῖς μνηστῆρσι τὰς νύμφας· τοῦτον δὴ τὸν πέπλον θεασαμένη πεφυρμένον αἵματι, τόν τε χιτῶνα κατερρῆξατο, καὶ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις πάσσουσα τὸ στῆθος ἐθρηνεῖ καὶ ἀνεκαλεῖτο τὸν ἀνεψιόν· ὥστε πολλὴν κατάπληξιν εἰσελθεῖν ἅπασι τοῖς καὶ τὸν αὐτὸν ἐκείνῃ τόπον. ἀναπλησαμένη δὲ τὸν μέσον τῆς μητρῴας, ἀτενέσι τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν ἀδελφὸν ὁρᾷ καὶ λέγει· "Μιαρώτατε ἀνθρώπε, χαίρεις ἀποκτείνας τοὺς ἀνεψιοὺς, καί με τὴν παραθλίαν "ἀδελφήν ἀποστερήσας γάμου, ὦ δύστηνε; ἀλλ' οὐδ' "ἔλεος εἰσέρχεταί σε τῶν ἀπολωλότων συγγενῶν, οὓς "ἀδελφοὺς ἐκάλεις· ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθόν τι ἔργον ἐρ- "ξάμενος ἐξέστηκας τῶν φρενῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ γε- "φάνας ὑπὲρ τοῖς τοιούτοις ὀλέθροις κεχαρῆκας; [g] τίνος ἕνεκα ψυχῇ θηρίου; καίτοι [h] "φιλοῦντος, ἔφη, τὴν πατρίδα πολίτου, καὶ τοὺς κακῶς αὐτῇ βου- "λομένους κολάζοντος, εἴτε τι ἀλλότριοι αὐτῆς τύχοιεν "ὄντες, εἴτε τι οἰκεῖοι· ἐν οἷς τίθημί γε σὲ, ὅστις ἐν καιρῷ "τὰ μέγιστα ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν συμβεβηκότα ἡμῖν "ὑπηρῶσα, τὴν τε νίκην τῆς πατρίδος ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς "ἐγὼ πάλιν κατάγων, καὶ τὰ φίλτατα τοῦ ἀδελφοῦ, σὺ "ὑπὲρ τοῖς ἀγαθοῖς, ὦ μιαρὰ, τοῖς κοινοῖς τῆς πατρίδος

non uſquequaque felicem eſſe; ſed etiam aliquid incommodi ab invida fortuna accipere: quæ quum eum ex parvo magnum exiguo temporis ſpatio feciſſet, & ad ſummum ſplendoris & gloriæ faſtigium præter omnium opinionem extuliſſet, eodem die afflixit & in miſerandam calamitatem ob ſororis cædem conjecit. Quum enim ad portas acceſſiſſet, cum aliam turbam ex urbe effuſam tum etiam ſororem accurrentem conſpexit; primoque aſpectu turbatus, quod virgo jam nubilis deſerta matris cuſtodia turbæ incognitæ ſe commiſiſſet, poſt multas abſurdas cogitationes tandem ad æquas & rationi conſentaneas ac humanas ratiocinationes animum inclinavit, & id factum in meliorem partem eſt interpretatus, & exiſtimavit eam, quod primum quidem fratrem incolumem ſalutare cuperet, deinde vero ex ipſo cognoſcere vellet quam fortiter cæteri occubuiſſent, more mulierum decori aliquantulum oblitam. At illa non fratrum deſiderio in viam inſolitam auſa fuerat progredi: ſed amore capta unius è conſobrinis, cui à patre deſponſa fuerat, amoremque ſuum hactenus occultaverat. Sed quum audiſſet pugnæ eventum, quem quidam miles ex caſtris reverſus renuntiarat, non potuit amplius ſe continere: ſed, domo relicta, inſtar Baccharum ad portas ferebatur, nutricem revocantem ac inſequentem nihil reſpiciens. Egreſſa autem ex urbe quum fratrem conſpexiſſet exſultantem, & victricibus coronis ornatum, quibus eum rex coronarat, ejuſque ſodales ferentes cæſorum ſpolia, inter quæ erat paludamentum varium, quod ipſa adjuvante matre confecerat & ſponſo pro nuptiali dono miſerat: (moris enim eſt Latinis ut proci, qui mulierum nuptias ambiunt, paludamento vario induantur.) Quum hoc igitur paludamentum ut ſanguine fœdatum conſpexit, & tunicam laceravit, & utraque manu pectus tundens lugebat, & conſobrinum repetitis vocibus vocabat, ita ut omnes qui ibi aderant valde obſtupeſcerent. Defleta autem ſponſi morte, fixis in fratrem oculis hæc protulit: "O ſceleſtiſſime mortalium, exſultas quod tuos conſobrinos interfeceris, & me tuam ſororem miſerrimam nuptiis orbaris, ô infelix? neque te miſeret cognatorum cæſorum, quos fratres appellabas; ſed quaſi præclarum aliquod facinus patraris, præ lætitia mentis es impos, & in tantis calamitatibus coronatus incedis? cujuſnam feræ animum habes?" ¶ Cui ille reſpondit: "Immo vero, civis patriam amantis, "& eos qui male ei volunt ulciſcentis, ſive "externi, ſive domeſtici ſint. in quo numero "te quoque pono, quæ uno eodemque tempore, quum cognoris & ſumma bona & ſumma mala quæ acciderunt nobis, victoriam "patriæ partam, quam ego frater tuus jam "reporto, & fratrum cædem: tu tamen, ô ſceleſta, neque ob publicam patriæ felicitatem lætaris,

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

157

a Forſan legendum δὴ ἐννυχῶν: etiamſi διαννυχέντων alibi habeamus, ſc. pag. 198. Ibi enim aptiorem habere quam hîc ſedem videtur, quum præcedat πέπλους: & διαννυχῶν (ſi tamen ita ſcripſit *Dionyſius*) aliud eſſe non poſſit quam πέπλους vel πέπλῳ ἐννυχῶν. *Steph.* b Τῆς καὶ μητρὸς *Vat.* c Quoniam præcedit πρὸ, idcirco vox ὧν hîc videtur deſiderari, & legendum ὧν καὶ τὰς ἀρετὰς. *Portus.* d Τῶν εὐχημόνων *Vat.* e Πάσχουσα *Vat.* f Deeſt *Vat.* g Magis mihi placeret legere, τίνος ἕνεκα ψυχῇ θηρίου; ἐχῇ θαλεῖν; at *Lapus*, contra ſuum morem, aliquid libertatis hîc ſibi conceſſit: quippe qui reverit, ferarum animum gerens. *Steph.* h Ante φιλοῦντος ſuſpicor deeſſe μισοῦντος vel μῶν δὲ. Et vero *Lapus* in ſuo exemplari alterutram habuiſſe crediderim: vertit enim, *immo* (*inquit ille*) *civis amantis patriam. Steph.* i Τῆς πατρίδος *Vat.*

a Idem

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"lætaris, neque ob domeſticas calamitates "doles; ſed, contemptis tuis fratribus, ſponſi "mortem deploras, neque in malam rem te "abdis, ſed hoc in omnium oculis facis; & "mihi fortitudinem & coronas exprobras, ô "virgo non virgo, & fratribus iniqua, & "majoribus tuis indigna. Quando igitur non "luges fratres ſed conſobrinos, & corpus "quidem inter vivos animam vero apud "mortuum habes, abi ad eum quem toties "vocas, neque patrem neque fratres dede-"cora. His dictis, dum improbitatem ſoro-ris averſatur, modum non ſervavit; ſed, ut erat iratus, per latus ejus enſem adegit: & cæſa ſorore ad patrem venit. Adeo autem mores & animi Romanorum tunc improbitatem deteſtabantur, & ſeveri *ac rigidi* erant, & (ſiquis velit eos cum noſtræ ætatis factis & vita conferre) crudeles & duri, & ad ferinam quandam immanitatem propius accedentes; ut pater ejus, tam atroci facinore audito, non ſolum id iniquo animo non tulerit, ſed etiam præclarum & decorum exiſtimarit: ſiquidem neque paſſus eſt filiæ cadaver in ædes inferri, neque permiſit ut in patriis monumentis conderetur, aut particeps fieret exſequiarum & ornamentorum funebrium, aliarumve rerum quæ defunctorum manibus ſolent dari; ſed qui præteribant eam, jacentem in eo ipſo loco ubi cæſa fuerat, congeſtis lapidibus & terra, ut cadaver deſtitutum cura domeſticorum, ſepeliverunt. Atque hæc quidem illius viri duritiem indicant; ſed præter hæc, ea quæ ſum dicturus. nam, quaſi re præclare & feliciter geſta, eo ipſo die mactavit diis patriis quas voverat victimas, cognatoſque ſplendido convivio, ut in maximis feſtis conſuetum, excepit, privatarum calamitatum quam publicorum patriæ bonorum rationem minorem habens. Hoc autem non ipſe ſolus Horatius, ſed etiam poſt illum multi alii Romani viri illuſtres feciſſe dicuntur: ſacrificaſſe ſcilicet, & coronas geſtaſſe, & triumphum egiſſe liberis ſuis recens defunctis, quoties ipſorum opera felicitas aliqua reipublicæ contigiſſet. De quibus rebus ſuo tempore dicetur.

XXII. ¶ Cæterum, poſt pugnam trigeminorum, Romani, qui in caſtris erant, quum ſplendide defunctos humaſſent in illis ipſis locis ubi ceciderant, & ſacrificia feciſſent ut ob partam victoriam diis gratias agerent, genio indulſerunt. At Albani mœſti ob triſtem caſum, & ducem ſuum accuſantes, ut malum imperatorem, plerique impaſti & neglecta omni corporis cura eo veſpere manſerunt. Poſtero die rex Romanorum, illis ad concionem convocatis, & multis eos conſolatus, promiſit ſe nihil turpe, nihil grave, nihil denique contra cognationis jura illis imperaturum, ſed eodem animo utriuſque civitatis utilitati & commodis conſulturum: quumque Suffetium eorum imperatorem in eodem magiſtratu reliquiſſet, quinetiam nullum reipublicæ ipſorum inſtitutum mutaſſet aut in-

"χαίρεις, ὅτ' ὀπὶ τᾶις συμφοραῖς τᾶς ἰδίαις ἀλγεῖς· "ἀλλ' ὑπεριδοῦσα τ σαυτᾶς ἀδελφᾶν, τ δ' ἐμνησ-"ρ ἀναπλάεις μόρᾳ, ὑπ' ὐπεὸ δ' σεότυς ὀφαρεῖ-"σά πως, ἀλλ' ὀ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς· καί μοι "τ ἀρετὶν καὶ τὺς σεφάνυς ὀνειδίζεις, ὦ φιλοπάρθεν "ᾷ μισάδελφε, ᾷ ἀναξία τᾶν σεσηύσαν. ἐπειδὴ τοί-"νυν ᾷ τὺς ἀδελφὺς πεπῆκας, ἀλλὰ τὺς ἀνεψιύς, ᾷ τὸ "μ σῶμα ὀ τοῖς ζῶσιν ἔχεις, τ δὲ ψυχᾶν σᾶν, τ 198 "νεκρῶν, ἄπιθι σεὸς ἐκεῖνον ὃν ἀνακαλῇ, ᾷ μήτε τ πα-"τέρα μήτε τὺς ἀδελφὺς καταίσχυν. ταῦτα εἰπὼν, "ὐκ ἐφύλαξεν ὀ τ μισοπόνηρον τὸ μέτρον, ἀλλ' ὡς εἶ-χεν ὀργῆς ὠθεῖ ξίφει τ πλευρᾶν αὐτᾶς τὸ ξίφος· ἀπο-κτείνας δὲ τ ἀδελφᾶν, παρῆν ὡς τ πατέρα. ὅτω δὲ ἄρα μισοπόνηρα ᾷ αὐθάδη τ τότε Ρωμαίων ἦν ᾷ φρονή-ματα ἦν, ᾷ εἴ τις αὐτὰ βούλοιτο σεὸς τὰ νῦν ἔργα ᾷ τὺς ἐφ' ἡμῖν ἐξετάζειν βίυς, ὠμὰ ᾷ σκληρὰ, ᾷ τ δη-ριώδη ᾷ πολὺ ἀπέχοντα φύσεως· ὥστε παῖδος ὅτω δεινὸν ὁ πατὴρ ἀκύσας, ὐχ ὅπως ἠνανάκτησεν, ἀλλὰ καλᾶς ᾷ σεοσηκόντως ὑπέλαβε τὸ σεαχθὲν ἔχειν· ὅσῳ ὅτι εἰς τ ᵈ οἰκίαν εἴασεν εἰσενεχθῆναι τ νεκρὸν τ θυγατρὸς, ὅτ' ὀ τοῖς πατρῴοις τεθῆναι μνήμασιν ἐπέτρεψεν, ὅτι κηδείας ᾷ σεοπολῆς ᾷ τ ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν ἀλλ' ᾧ παῤῥόντες αὐτὸν ἐρημίᾳ ὀ ᾧ διεχράσθη χωρίῳ, λίθυς ὑπιφορῦντες ᾷ χῶ, ὑκήδωσαν ὡς σῶμα ἔρημον κηδεμόνων. ταῦτά τι δὴ σεῤῥὰ τοῦ ἀνδρὸς, ᾷ ἔτι σεὸς τύτοις ἃ μέλλω λέγειν· ὡς γὰ ὀπὶ καλοῖς ᵉ τι" ᾷ εὐτυχέσιν ἔργοις, αὐθημερὸν ἔθυε τοῖς πατρῴοις θεοῖς ἃς ἠύξατο θυσίας, ᾷ τὺς συγγενεῖς ἑστιάσᾳ λαμπρᾷ τι ᾷ καθάπερ ὀ ταῖς μεγίσταις ἑορταῖς ὑπεδέχετο, ἱ-λαρίᾳ ἠγούμενος τὰς ἰδίας συμφορὰς τ κοινῶν ᾷ πα-τρίδος ἀγαθῶν. τῦτο δὲ ᾷ μόνον ὁ Οὐράτιος, ἀλλὰ ᾷ μετ' ἐκεῖνον ἄλλοι συχνοὶ Ρωμαίων μνημονεύονται πρᾶ-σαντες ἄνδρες ὀπιφανεῖς· λέγω δὲ τὸ θύειν ᾷ σεφηφορεῖν, ᾷ θεάμασιν καταλῦσι τέκνων αὐτοῖς ἀποθανόντων ἔναγ-χος, ὅταν εὐτυχήσῃ δ' αὐτὺς τὸ κοινόν· ὑπὲρ ὧν χά-τὺς οἰκείυς ἐρῶ καιρύς.

Μετὰ δὲ τ μάχην τ τριδύμων, Ρωμαίων μ οἱ τόπ ὄντες ὀπὶ ᶠ τ" σρατοπέδ, ταφὰς σεποιάμενοι λαμ-σρὰς τ ἀποθανόντων ὑ οἷς ἔπεσον χωρίοις, ᾷ θύσαντες τὰ ὀπίσια τοῖς θεοῖς, ὑ εὐπαθείας ἦσαν· Ἀλβανοὶ δὲ ἀχθόμενοι ᵍ ὀπὶ" τοῖς συμβεβηκόσι, ᾷ τ ἡγεμόνα δ' αἰ-τίας ἔχοντες, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκότα, ἄστοί τε οἱ πολ-λοὶ ᾷ ἀθεράπευτοι τ ἑαυτῶν ὑκείνῳ διετέλεσ. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ καλέσας αὐτὺς ὁ τ Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς ὑκλησίαν, ᾷ πολλὰ σεοδιαμυθησάμενος, ὡς ὅτε ἄρχη-μον ὀπιτάξειν αὐτοῖς ὐδὲν ὅτε χαλεπὸν, ὅτε ὁ μὴ ʰ τὸ συγγενὲς ὀπιτρέπειν, τῇ δὲ αὐτῇ γνώμῃ σεὶ ἀμφοτέρων τ πόλεων τὰ κρείττω ᾷ συμφορώτατα ⁱ συμβυλεύσειν, ᾷ τ ἄρχοντά ᵏ γε αὐτῶν Φυφέτιον ὀπὶ τ ἀρχῆς καθιερχὸν αὐ-τῆς, ˡ ἀλλ' ὅτε σόδὲν πολιτικὸν μεθαρμοσάμεν ὅτε κινήσας,

ᵃ Idius τ ejus *Vat.* ᵇ Ἀποθηκεύσασθαι τὸν τῦ μέρους *Vat.* ᶜ Τὰ τ τῶν *Vat.* ᵈ Aut οἰκίαν legendum cum interpretibus, aut cum vulgato οἰκίαν extrinſecus ſubaudiendum aliquod ſubſtantivum, οἴκησιν, vel ſimile quid. *Sylb.* ᵉ Deeſt *Vat.* ᶠ Non agnoſcit *Vat.* ᵍ Abeſt *Vat.* ʰ Συγχωρεῖν αὐτοῖς *Vat.* ⁱ Βουλεύσειν βασιλεὺς ἂν *Vat.* ᵏ Pro γε aptius legemus δὲ, ut *Lapus* quoque vertit. *Sylb.* ˡ Λλλ' ὅτε τῶν ἄλλ τ πολιτικῶν *Vat.*

ª Voculam

κωήσας, ἀπῆγεν ἐπ' οἶκον ἡ δυνάμει. καταγαγόντι δὲ
159 αὐτῷ ἡ ψηφισθέντα ὑπὸ ἡ βουλῆς θεάσασθαι, ἐς τὸ
πολιτικὸν τρόπαιον ἀρξάμενοι, τροσέρχονται ἡ πολιτικῶν
ἀνδρῶν οὐκ ἀφανεῖς ἡ Οὐράτιον ἄγοντες ὑπὸ δίκην, ὡς
a ἢ" καθαρὸν αἵματος ἐμφύλιον, ἀδελφὴ ἡ ἡ ἀδελφῆς φό-
νον ἢ καθαράντες, μαχαῖραν διεξῆλθον δημοσίᾳ, τοὺς
νόμους προφέροντες, οὐκ εὐθύνας ἀκριβῶς ἀποκτείνειν
οὐδένα, ἢ τὰ τοιαῦτα ἡ θεῶν ἁπάντων μνήμασι τοῖς μὴ
κολαζομένοις πόλεσι τοὺς ὁσίους διεξιόντες. ὁ δὲ πατὴρ
ἀπελογεῖτο τοῦτ' ἢ μεμφόμενος, κατηγοροῦντα ἡ θυγατρὸς, ἢ
τιμωρίαν ἢ φόνου ἢ) τὸ τροσῆκον λέγων· δικαστὴν τε
αὐτὸν ἀξιῶν ἢ) ἡ ἰδίων κακῶν, ἀμφοτέρων νενόμιστο πα-
τέρα. συχνῶν δὲ λόγων ῥηθέντων ὑφ' ἑκατέρων, πολλὴ ἡ
βασιλέα κατεῖχεν ἀμηχανία, τί τέλος ἐξενέγκοι τοῦτ' ἡ
δίκης. ἔτι γὰρ ἀπολῦσαι ἢ φόνου ἡ ὁμολογοῦντα ἡ ἀδελ-
φοῦ ἀκηκοέναι τοῦ δίκης, ἢ ζῶντα ἐφ' οἷς ἢ συνεχώρουν
ἀποκτείνειν οἱ νόμοι, καλῶς ἔχειν ὑπελάμβανεν, ἵνα μὴ
ἡ ἀρὰν ἢ τὸ b ἄγος ἢ δεδρακότος εἰς ἡ ἴδιον οἶκον εἰσ-
ενέγκῃ· ἔτε ὡς ἀνδροφόνον ἀποκτεῖναι ἡ ὑπὲρ ἡ πα-
τρίδος ἑλόμενον τροκινδυνεῦσαι, ἢ τοσαύτης c αὐτῷ
δυναστείας γενόμενον αἴτιον, ἄλλως τε ἢ ἢ πατρὸς αὐτόν.
ἀπολύοντος ἡ αἰτίας, ᾧ ἡ τοῦ ἡ θυγατρὸς ὀργὴν ἥ τε
φύσις ἀπεδίδου d τρῶτον, ἢ ὁ νόμος. ἀπορούμενος δὲ τί
χρήσῃ) τοῖς τεφάγμασι, τελευτῶν κρίνειν ἔδοξε) λέγων
τῷ δήμῳ ἡ ἀφίγνωσιν ὑπισχνεῖσθαι. γενόμενοι δὲ θανα-
τηφόρου κρίσεως τότε τρῶτον ὁ Ρωμαίων δῆμος κύριος,
τῇ γνώμῃ ἢ πατρὸς τροσέθετο, ἢ ἀπολύει ἢ φόνου ἡ
ἄνδρα· ἢ μᾶλλον ὅτε βασιλεὺς ἀποχρῆναι ὑπέλαβε τοῖς
βουλομένοις τὰ τρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια φυλάττειν, ἡ ὑπὸ
ἀνθρώπων συντελεσθεῖσαν ὑπὲρ αὐτῷ κρίσιν, ἀλλὰ με-
ταπεμψάμενος τοὺς ἱεροφάντας, ἐκέλευσεν ἐξιλάσασθαι
θεούς τε ἢ δαίμονας, ἢ καθᾶραι ἡ ἄνδρα οἷς νόμος τοὺς
ἀκουσίους φόνους ἀγνίζεσθαι καθαρμοῖς. καὶ εἰσὶν βωμοὶ
e ἱδρυσαι δύο, ἡ μὲ, Ηρας, ἢ λέλογχεν ἐπισκοπεῖν ἀ-
δελφάς· ἡ δ' ἕτερον, ὑπηκόῳ θεῷ τινι ἢ δαίμονος,
f Ιανῷ λεγομένῳ κατ' τὸν ὑπήκοον γλῶτταν, ἐπωνύμως
δὲ Κοριατίων τῶν ἀναιρεθέντων ἀνεψιῶν ὑπὸ ἢ ἀνδρός·
ἢ θυσίας τινὰς ἐπ' αὐτοῖς ποιησαντες, τοῖς τε ἄλλοις κα-
θαρμοῖς ἐχρήσαντο, ἢ τελευτῶντες ὑπήγαγον ἡ Οὐρά-
τιον ὑπὸ ζυγόν. ἔστι δὲ Ρωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολε-
μίων τροδιδόντων τὰ ὅπλα γένωνται κύριοι, δύο κα-
τατήξαι ξύλα ὀρθὰ, ἢ τρίτον ἐφαρμόσαι αὐτοῖς ἀνω-
θεν πλάγιον, ἔπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ
ταῦτα, ἢ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ὀπὶ τὰ στρά-
160 τερα. τοῦτο καλεῖται πᾶρ' αὐτοῖς ζυγόν· ᾧ ἢ οἱ τότε
καθαίροντες ἡ ἄνδρα τελευταῖον h ἡ τοῦ τοὺς καθαρ-
μοὺς νομίμων ἐχρήσαντο. οἱ ᾧ δὲ ἡ πόλεως χωρίῳ ἡ
ἁγισμὸν ἐποιήσαντο, ἅπαντες Ρωμαῖοι νομίζουσιν ἱερόν.

novasset, domum copias reduxit. Quumque ex senatus-consulto triumphasset, & jam se ad civiles causas cognoscendas vertisset, venerunt ad eum cives non obscuri, qui Horatium, ut sanguine domestico ob cædem sororis pollutum, reum egerunt. Qui quum eum in jus stitissent, longa oratione sunt usi, leges proferentes, quæ non patiuntur quemquam indicta causa occidi, & recensentes exempla iræ divinæ in civitates, quæ scelera impunita reliquissent. At pater purgabat filium, accusans filiam; factumque non cædem sed potius ultionem appellandum dicens: & se, qui esset utriusque pater, domesticorum malorum judicem esse æquum censebat. Multus autem hinc inde in utramque partem dictis, rex valde hærebat, dubitans quænam sententia pronuntianda esset, ut eam litem finiret. Neque enim cæde absolvere eum, qui fatebatur à se sororem indemnatam occisam, præsertim ea de causa, ob quam leges quemquam occidi vetabant, bene factum arbitrabatur; ne diras & piaculum ejus qui cædem patrarat in suam familiam converteret: neque etiam *præclarum putabat* ut parricidam interficere eum, qui pro patria caput suum periculis objectare non dubitarat, & qui tanti imperii accessionis sibi auctor fuerat, præsertim quum pater eum crimine illo liberaret, cui potissimum & natura & lex ipsa filiæ irasci permittebat. Dubitans igitur quidnam esset faciendum, tandem optimum factu judicavit, ejus rei cognitionem populo permittere. Tunc autem primum populus Romanus capitalis judicii potestatem adeptus, patris sententiam est sequutus, & parricidio adolescentem absolvit. Veruntamen rex arbitrabatur non sufficere iis qui pietatem erga deos custodire vellent, tale de illo hominum judicium: sed accersitis pontificibus, jussit deos & genios placari, & lustrari hominem lustrationibus quibus solent cædes non voluntariæ expiari. Illi vero duas erexerunt aras, alteram quidem Junoni, ad quam sororum cura pertinet: alteram vero cuidam deo indigenæ, sive genio, qui ejus regionis lingua Janus vocatur, cujus nomen Curiatii consobrini ab Horatio interfecti ferebant, & supra illas sacris quibusdam factis cum aliis expiationibus usi sunt, tum vero postremo Horatium sub jugum miserunt. Est autem Romanis mos, ut quoties hostes traditis armis deditionem faciunt, duas hastas rectas humi defigant, & tertiam supra illas duas transversam accommodent *ac ligent*, deinde captivos sub illas mittant: & ubi transierunt, eos domum suam liberos dimittant. Hocque ab illis jugum vocatur: quod etiam postremum inter cæteras expiationes legitimas adhibuerunt illi, qui tunc juvenem lustrarunt. Locum autem urbis, ubi expiationem eam fecerunt, omnes Romani sacrum arbitrantur.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Est

a Voculam ὐ, quæ deest in *Ed. Steph.* addidit *Sylburgius* ex *Cod. Rom.* b Αγῶ· διὰ τοῦ *Vat.* c Αὐτῇ *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* d Πρώτῳ *Vat.* e Ἱδρυσάμενοι *Vat.* f Γενῖῳ pro Ιανῷ omnino legendum, quod Δαίμονος nomen satis indicat. Nam Δαίμων *Genius* est & Δαίμονες *Genii* sive *Manes.* Notumque est viris *Genios* ut fœminis *Junones* veteres tribuisse, teste *Plin.* l. II. c. VIII. Quare cum ara una *Junoni* posita fuerit; alteram ei Deo, qui vulgari lingua *Genius* nuncupatur, constitutam fuisse nemo dubitabit. *Genius* enim *Curiatius* dictus est, quod ad placandos Curiatiorum cognatorum manes sacra illi facta sint, Horatiæ genti deinde tradita. *Guherius* de Jure Manium, l. 2. c. 14. g Τῷ τοῦ τοὺς καθαρμοὺς νομίμων *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Est autem in angiporto, quod fert à Carinis deorsum eos qui ad Cyprium angiportum eunt, ubi aræ tunc erectæ stant, & lignum supra eas transversum infixum duobus parietibus inter se adversis, quod capiti exeuntium imminet, & sermone Romano Tigillum sororium vocatur. In hoc igitur loco calamitatis illius viri monumentum in urbe servatur, quod anniversariis sacrificiis populus Romanus honorat. Alterum vero testimonium fortitudinis, quam in prœlio demonstravit, est columella angularis, à qua altera fori basilica incipit, supra quam posita erant trigeminorum Albanorum spolia. sed arma illa vetustate consumpta sunt, at columella eandem appellationem retinens Horatia pila vocatur. Quinetiam lex apud ipsos ob casum illum est lata, qua ad meam usque ætatem utebantur, in honorem & gloriam immortalem illorum juvenum, quæ jubet filiis illorum quibus trigemini filii nascuntur de publico alimenta ad pubertatem usque suppeditari. Quæ igitur Horatiorum familiæ acciderunt, quæque admirandos & inopinatos casus habuerunt, talem exitum sunt sortita.

ἔστι δ' ὁ πρὸ τοιούτου πρὸ φόρου τοῦ Καρίνης καλούμενος τοῖς ἐπὶ τὸ Κύπριον ἐρχομένοις τοιοῦτον, ἔνθα οἵ τε βωμοὶ ἱδρύνται οἱ τότε ἱδρυθέντες, καὶ ξύλον ὑπὲρ αὐτοῖν τέτακται δυσὶ τοῖχοις ἀντικρὺ ἀλλήλων [b] τοίχοις ἐπημοσμένον, ὃ γίνεται τοῖς ἐξιοῦσιν ὑπὲρ κεφαλῆς, καλούμενον τῇ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ ξύλον ἀδελφῆς. [c] τούτῳ μὲν δὴ τῷ χωρίῳ τὸ συμφορᾶς ἔτι ἀνδρὸς μνημεῖον ὑπὸ τῆς πόλεως φυλάττεται, θυσίαις γεραιρόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. ἔστιν δὲ καὶ ἀρετῆς, ἣν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν μάχην, μαρτύριον ἡ κιονίαια φυλὶς, ἡ δὲ ἑτέρας παρόδου ἀρχουσα ὑπὸ ἀγορᾷ, ἐφ' ἧς ἕκειτο τὰ σκῦλα τῶν Ἀλβανῶν τριῶν. τὰ μὲν οὖν ὅπλα ἠφάνισται διὰ μῆκος χρόνου, τὸν δ' ὀβελίσκον ἡ φυλὶς φυλάττει τὸ αὐτόν, Ὁρατία καλουμένη πίλα. ἔστι δὲ καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' ἐκεῖνο κυρωθεὶς τὸ παῖδας, ὧν καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τιμὴν καὶ δόξαν ἀθάνατον τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις προτιθεὶς, ὁ κελεύων [d] οἷς γένωνται τρίδυμοι παῖδες, ἐκ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. τὰ μὲν δὴ περὶ τὴν Ὁρατίων οἰκίαν γενόμενα, θαυμαστὰς καὶ παραδόξους προπετείας λαβόντα, τοιούτου τέλους ἔτυχε.

XXII. ¶ At Rex, intermisso integro anno, quo res omnes ad bellum necessarias paravit, exercitum contra Fidenatum urbem educere statuit, belli caussas prætendens, quod citati ad caussam dicendam de insidiis, quas conspiratione facta pararant Romanis & Albanis, morem non gessissent; sed statim armis correptis, & portis clausis, & accitis Vejentium auxiliis, aperte defecissent, & legatis Romanorum eo missis, & scisscitantibus defectionis caussam, respondissent rem nullam amplius sibi cum populo Romano communem esse, ex quo Romulus rex ipsorum obiisset, cum quo fœdus jurejurando interposito fecissent. His igitur caussis motus domesticas instruebat copias, & alias à sociis accersebat. Maximam autem & firmissimam sociarum copiarum partem Metius Suffetius ex Albanorum civitate adduxit, ita ut reliquas auxiliares copias superaret. Quamobrem Tullus Metium, ut promptum & fidum & ad omnia belli munia secum obeunda paratum, laudavit, omniaque sua consilia cum illo communicavit. At ille, quum à suis civibus accusaretur quod bellum male administrasset, & proditionis insimularetur, quum tertium jam annum dictaturam, Tullo ita volente, retineret, indignum judicans se imperium precarium & alteri subditum habere, & aliis imperare quam parere malens, facinus nefarium excogitavit. Legatis enim clam missis ad Romanorum hostes, qui de facienda defectione adhuc dubitabant, eos impulit ut abjecta omni cunctatione rem aggrederentur: pollicitus fore ut in ipso prœlio Romanos invaderet. atque hæ machinationes &

Fidenates bellum.

Suffetii proditio.

Ὁ δὲ Ῥωμύλου βασιλεὺς ἐνιαύσιον ἀφελιπὼν χρόνον, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκεύασατο ὁπλιτήδεια, στρατὸν ἐξάγει ἐπὶ τὴν Φιδηναίων πόλιν ἔχων, προφάσεις μὲν πολέμου ποιησάμενος, ὅτι κληθέντες εἰς ἀπολογίαν [e] περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἣν συνεστήσαντο πρὸς Ῥωμύλον τε καὶ Ἀλβανῶν, οὐχ ὑπήκουσαν, ἀλλ' εὐθὺς ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰς πύλας κλείσαντες, Οὐϊεντανῶν τε συμμαχίαν ἐπαγόμενοι, ἐκ μὲν φανερᾶς ἀφειστήκεσαν· καὶ τοῖς μὲν γενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμύλου πόλιν εἶναι κοινὸν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησεν, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς τῆς φιλίας ὅρκια. ταύτας δὲ τὰς προφάσεις λαβὼν, τὴν τε οἰκείαν καθώπλιζε δύναμιν, [g] καὶ παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμπετο. πλεῖστον δὲ καὶ κράτιστον ὁπλιτικὸν ἐκ τῆς Ἀλβανῶν πόλεως Μέτιος Φυφέτιος ἦγεν ἄγων, [h] ὑπερβάλλεσθαι τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. ὁ μὲν οὖν Τύλλος ὡς ἐκ προθυμίας τε καὶ παντὸς βελτίστου κοινωνεῖν ἐγνωκότα τὸν πόλεμον τῷ Μετίῳ ἐπήνεσέ τε καὶ πάντων ἐποιεῖτο [i] βουλευμάτων συνίστορα· ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐν αἰτίαις [k] ὢν παρὰ τοῖς πολίταις ὑπάρχων, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκὼς [l] τὸν πόλεμον, καὶ εἰς προδοσίαν διαβαλλόμενος, ἐπειδὴ τρίτον ἔτος ἦν ἐπὶ τῷ αὐτοκράτορος ἀρχῆς διέμενε Τύλλῳ κελεύσαντος, [m] οὐκ ἀξιῶν ἀρχὴν ἔχειν ἑτέρας ἀρχῆς ὑπήκοον, ἀλλὰ καταστάσεως μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἡγεῖσθαι, πρᾶγμά τι ἐπεβούλευσεν ἀνόσιον. ἀφαρπασάμενος γὰρ κρύφα πρὸς τοὺς Ῥωμύλου πολεμίους ἐνδιαίτους ἐπὶ τῷ ἀπόστασιν ἔχοντας, ἐπῆρεν αὐτοὺς μὴ χαλκεῖν, ὡς αὐτὸς συνεπιθησόμενος Ῥωμαίοις ἐν τῇ ἀγῶνι· καὶ ταῦτα πρᾶξαι τὸ

a Ferri potest & τὰς ἐπὶ τῷ Κύπριον ἰρχομένοις. Port. b Τοίχοις perperam in Ed. Steph. c Ἐν τούτῳ μὲν δὴ τῷ χωρίῳ malit Portus. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ χωρίον Vat. & mox ὃ τῇ πόλει ἐν φυλάττει. d Οἷς ἂν γένωνται Vat. e Περὶ τῆς βουλῆς Vat. f Τὰ αὐτὰ τῆς φιλίας Vat. g Aut ἢ ἄλλου τινὸς τῶν legendum, aut ἄλλου subintelligendo vox μετεπέμπετο ad δυνάμεων referenda est. Steph. Καὶ τινὸς τῶν rectius forsitan in Cod. Vat. h Ante ὑπερβάλλεσθαι videtur ὥστε, vel simile quid. Sylb. & Portus. Forsan ante vel post ὑπερβάλλεσθαι desideratur βουλόμενον. Steph. Optime quidem in Cod. Vat. ἅπασι συναγομένοις ὁπλιτικὸν, ὥστε ἀνάλωτον ὑπερβάλλεσθαι. atque ita Lapus, nam vertit, *addecem auxilia, armis adeo magnifice instructa, ut reliquas vires socias longe superaret.* i Τῶν βουλευμάτων Vat. k Deest Vat. l Τὸν πόλεμον Vat. m Οὐκ ἀξιῶν τι Vat.

καὶ ἀριθμὸν ἅπαντας ἐλέγχαι. Τύλλος δ' ἐπεὶ παρεσκεύαστο τήν τε οἰκείαν καὶ τὴν συμμαχικὴν δύναμιν, ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ ἀφικόμενος ἐπὶ τὸν [a] Ἄνιονα ποταμὸν, καὶ μαθὼν τὸ Φιδηνῶν στρατόπεδον ἵδρυσεν. εὑρὼν δὲ τὸ τῆς πόλεως πρόπυλον ἐκτεταγμένην πολλὴν αὐτῶν τε Φιδηνατῶν καὶ τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἡσυχίαν ἦγε· τῇ δ' ἑξῆς Φιδήνην τε μεταπεμψάμενος τὸν Ἀλβανὸν καὶ τοὺς ἄλλους φίλους τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον [b] εἴη [c] τῷ πολέμῳ τρόπον. καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἔδοξε μάχην πίθεσθαι ἀριστάχεων, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον, χώρων καὶ τάξιν ἧς [c] ἕμελλον ἕκαστος ἕξειν τοῦ ἀγῶνος, ἡμέραν τε ὑείσας τῇ μάχῃ τὸ κατόπιν, διέλυσε τὸ σύλλογον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς Φιδήνης· ἦν γὰρ ἔτι ἀδηλος καὶ τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις πολλοῖς τοῦ δόσιν μηχανώμενος· συγκαλέσας τοὺς ὑπερφανεστάτους Ἀλβανῶν λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχας, λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε· "Ἄνδρες ταξίαρχοι καὶ "λοχαγοὶ, πράγματα μέλλω ὑμῖν μεγάλα καὶ ἀπροσ- "δόκητα ἐκφέρειν, ἃ τέως ἔκρυπτον. ἱκετεύω δὲ ὑμᾶς ἀ- "πόρρητα ποιήσασθαι, [d] εἰ μή με διεργάσεσθε· καὶ ἐὰν "δόξῃ συμφοίσῃ ὑπερβολῇ γενόμενα, συλλάβεσθέ μοι αὐ- "τοῦ. πολλὰ μὲν οὖν λέγειν ὁ καιρὸς οὐκ ὑπερβάλλει βρα- "χέως ὤν, αὐτὰ δὲ τὰ ἀναγκαιότατα ἐρῶ. ἐγὼ πάντα "τὸν μεταξὺ χρόνον ἐξ οὗ Ῥωμαίοις ὑπετάχθημεν, [e] ἐς "τοῦδε τὴν ἡμέραν αἰσχύνης μεστὸν καὶ ὀδύνης ἔχων τὸν βίον "διατετέλεκα, καί τοι [f] τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως "αὐτοῦ τῇ αὐτοκράτορι ἀρχῇ, ἣν τρίτον ἔτος ἤδη τοῦ- "το ἔχω, καὶ εἰ βιβλοίμην μέχρι παντὸς ἔχω. ἀλλὰ πάν- "των ἡγούμενος τοῦτο [g] κακὸν ἔχειν ἐν οὐκ ἀντυχοῦσι "τοῖς κοινοῖς μόνον εὐτυχεῖν, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι "καὶ πάντα τὰ νενομισμένα ἀνθρώποις ὅσια τοῦ ἡ- "γεμονίου ὑπ' αὐτοῦ ἀφῃρέθημεν, ἐσκόπουν ὅπως ἂν "αὐτοῦ ἀναλαμβανοίμεθα, μηδεμιᾶς πειραθέντες μεγά- "λης συμφορᾶς· πολλοὺς δὲ καὶ παντοδαποὺς λογι- "σμοὺς λαμβάνων, μίαν [h] εὑρίσκω ὁδὸν [i] ἄγουσάν με "ὅπῃ τὰ πράγματα, ῥᾴστην τε καὶ ἀκινδυνοτάτην, "εἴ τις αὐτοῖς ἀναφανῇ πόλεμος ἐκ τοῦ πλησιοχώ- "ρου πόλεως. εἰς γὰρ τοῦτον ὑπολάβοιεν αὐτοὺς "καθησυχάζειν συμμάχων δεῖσθαι, καὶ σφῶν γε "[k] ἡμῶν. τὸ [l] δὲ μετὰ τοῦτο οὐ πολλῆς ὑπολάμβα- 162 "νον [m] ὑμῖν διδαχῆς δεῖσθαι, ὅτι κάλλιόν τε καὶ δικαιότε- "ρον τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἐλευθερίας μᾶλλον ἢ τοῦ "τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πολεμεῖν ἀγῶνα. ταῦτα "διανοηθεὶς, ὑπενόμευσα Ῥωμαίοις πόλεμον ἐκ τῶν "ὑπηκόων, Οὐϊεντανοὺς καὶ Φιδηνάτας πείσας ὅπλα τε "ὅπλα χαρεῖν, ὡς συλλησόμενον αὐτοῖς τοῦ πολέ- "μου. καὶ μέχρι τούτου λέληθα Ῥωμαίους ταῦτα πρά- "ττων, [n] ταμιευόμενος ἐμαυτῷ τὸν ὑπήκοους καιρὸν

consilia ejus omnibus erant occulta. Tullus vero, postquam domesticas & auxiliares copias jam paravit, eduxit eas contra hostes; &, trajecto Aniene fluvio, prope Fidenas castra posuit. Quum autem ante urbem offendisset ingentem exercitum instructum, cum ex ipsis Fidenatibus tum ex illorum sociis, illo quidem die quievit: at sequenti, accersito Albano, & cæteris primariis amicis, cum illis consultabat quænam ratio belli gerendi esset sequenda. Et quum omnes censuissent quam celerrime confligendum, nec tempus terendum, loco & ordine quem unusquisque esset habiturus designato, & sequenti die ad prælium destinato, concilium dimisit. Suffetius vero Albanus (nondum enim multis suis amicis proditionem, quam moliebatur, patefecerat) convocatis præcipuis Albanorum centurionibus & tribunis, talem ad eos habuit orationem. "¶ Tribu- XXIII.
"ni & centuriones, res magnas & præter
"omnium exspectationem sum vobis jam
"declaraturus, quas hactenus occultavi. Sed
"vos supplex oro, ut eas silentio tegatis:
"alioqui enim me perdetis. Quod si has
"ad finem perductas vobis profuturas puta-
"tis, me in his peragendis adjuvate. Mul-
"ta autem verba à me fieri temporis an-
"gustiæ non patiuntur: sed quæ maxime
"sunt necessaria vobis dicam. Ego, per to-
"tum illud tempus ex quo in potestatem Ro-
"manorum fuimus redacti, ad hunc usque
"diem, perpetuo vitam dedecoris & dolo-
"ris plenam transegi, licet ab eorum rege
"dictatura fuerim honoratus, quam tertium
"jam annum teneo, &, si vellem, in perpe-
"tuum tenerem. Sed quia omnium malo-
"rum hoc summum ducebam, me solum in
"publica calamitate felicem esse; & quia me-
"cum ipse reputabam nos præter omnia hu-
"mana jura & contra fas imperio ab illis
"spoliatos, cogitare cœpi qua ratione ipsum
"possemus recuperare sine gravi cladis ali-
"cujus periculo. Post multas igitur & va-
"rias rationes à me initas, comperio unam
"solam viam facillimam & omni periculo
"vacantem, quæ me hujus rei compotem fa-
"cere possit; si quod nimirum finitimarum
"civitatum bellum contra eos exoriatur. In
"hoc enim bello illis & sociorum auxilio &
"præcipue nostra opera opus fore arbitror.
"Cæterum existimo non prolixiore oratione
"vos docendos, honestius & justius esse pro
"nostra ipsorum libertate quam pro Roma-
"norum imperio certare. Hæc animo cogi-
"tans clandestinis meis artibus bellum sub-
"ditorum contra Romanos suscitavi. Nam
"persuasi Vejentibus & Fidenatibus ut arma
"caperent, pollicitus me ipsis belli socium
"futurum. Et hucusque conatus mei Ro-
"manos latuerunt, mihique reservavi ipsam
"temporis opportunitatem qua eos adoriar.
"Consi-

Tullus Hostilius Rom. REX III.

[a] Ἀνίωνα Vat. Vulgata exemplaria modo Ἀνίονα modo Ἀνίωνα habent. Verum (inquit Cluverius Ital. Antiq. l. 2. c. 10.) quum Ἀνίωνα postulet nominativum Ἀνίων, quem minus in usu fuisse puto, ipsum Dionysium Ἀνίωνα ab recto casu Ἀνίων scripsisse suspicor. [b] Deest Vat. [c] Ἐμέλλον Vat. [d] In Ed. Steph. εἰ μὴ με διεργάσεσθε. In Codd. Ram. & Vat. εἰ μὴ, μὴ διεργάσεσθε. Sed Lapus quoque nobiscum, ni me perdi vultis. Sequens καὶ additum ex Cod. Vat. Ἐὰν δὲ δόξῃ habet Romanus, Sylb. Legendum puto, εἰ δὲ μὴ, ἢ μὴ διεργάσεσθε, ἐὰν δὲ δόξῃ &c. vel εἰ μή με διεργάσεσθε ἡδέως, ἐὰν δὲ δόξῃ &c. Portus. [e] Ἕως τοῦδε ἐφ' ἡμέρας Vat. [f] Τετιμῆσθαι τε Vat. [g] Κακῶν Vat. [h] Εὑρίσκων Vat. [i] Ἀγουσῶν ἐπὶ Vat. [k] Ἡμῶν Vat. [l] Si δὲ malis pro δὲ, per me licet. Sylb. [m] Ita in Ed. Steph. Ἡμῖν Sylb. [n] Καὶ ταμιεύομενον ἐμαυτῷ Vat.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"Conſiderate autem quanta commoda inde "ad nos ſint redundatura. Primum quidem, "quod non aperte de defectione conſilia "inierimus, qua in re anceps erat periculum; aut ne præ nimia feſtinatione imparati & ſolis domeſticis copiis freti de ſumma rerum jaceremus aleam; aut ne, dum "nos paramus & auxilia ſolicitamus, ab ipſis "jam præparatis anteverteremur: neutrum "horum gravium malorum experti utrumque commodum percipiemus. Deinde vero adverſariorum vires magnas & pene invictas & fortunam non vi, ſed iis artibus "quibus capiuntur omnes res ſuperbæ & quæ "non facile vi evertuntur, nimirum dolo & "fraude, evertere conabimur; neque hoc "nos primi aut ſoli faciemus. Præterea "quum domeſticæ noſtræ copiæ non ſint "ita firmæ, ut omnibus Romanorum ac ſociorum viribus oppoſitæ reſiſtant, Fidenatum & Vejentium tantas copias quantas videtis nobis adjunximus; atque ut auxiliaribus copiis, quas ſumus habituri, tuto fidere poſſimus, hoc à me jam ante eſt proviſum. Neque enim in noſtro agro Fidenates ſunt dimicaturi: ſed pro ſuo periclitantes, uno eodemque tempore noſtrum "quoque defendent. Quod vero omnium eſt "jucundiſſimum hominibus, & quod paucis "quibuſdam idque raro ſuperioribus ſeculis "contigit, id etiam nos conſequemur: beneficium enim accipientes à ſociis, in illos "conferre videbimur. & ſi res nobis ex animi "ſententia ſucceſſerit (quemadmodum eſt veriſimile) Fidenates & Vejentes, qui gravi "imperio nos liberaverint, quaſi hoc beneficium à nobis acceperint, gratiam nobis "habebunt. Atque hæc ſunt quæ magna "cura à me proviſa exiſtimo facile poſſe vos "ad defectionem confidenter & alacriter faciendam impellere. Sed quo modo rem aggredi ſtatuerim, hæc à me accipite. Tullus "mihi aſſignavit locum ad montis radices, & "me alteri cornu præeſſe juſſit. Quum vero erit cum hoſte confligendum, incipiam "ego ſolutis ordinibus ad montem me ſubducere, vos vero inſtructa acie me ſequemini. Quum autem montis jugum ſuperaro & in tuto fuero, quid poſtea ſim facturus ex me audite. Si videro ex animi "ſententia mihi ſuccedere quæ cogito, & "hoſtes audaciores eſſe, quaſi auxilii noſtri "fretos; contra vero Romanos demiſſis & "conſternatis animis, ut à nobis proditos, & "de fuga potius quam de pugna cogitare "(quod eſt veriſimilius) adoriar eos, & campum cadaveribus replebo, de loco ſuperiore "à dextra in loca declivia & *planiciem* deſcendens, & cum exercitu pleno fiduciæ "& bene inſtructo, in hoſtes jam paventes "& diſperſos impetum faciens. Gravis enim "eſt ac pernicioſa in bellis vel inanis pro-

"ὡς ἢ σκέψασθε ὅσα ᵃ ὠφελησόμεθα. πρῶτον μέν, ὅτι
"οὐ φανερῶς βουλεύσαντες ἀπόστασιν, οὐ τῷ κίνδυνῳ ἢ
"καθ' ἑκάτερα, ἢ ἀπροσκεύους ἐπιχειρήσαντες, ἢ τῇ οἰ-
"κείᾳ δυνάμει μόνῃ πιστεύσαντες ἢ ἐπὶ ἀπάντων
"ἀναρρίψαντες κύβον, ἢ προσκαλεσόμενοι καὶ βοηθείας
"ᵇ ἐγείραντες ἐπὶ ἢ οὐ προσκληθῆ ὄντων προσκατα-
"λῃφθῆναι, ὑφ' ἑτέρων τῶν χαλεπῶν τύπων πειραθέντες
"τὸ ἐξ ἀμφοτέρων χρήσιμον ἕξομεν. ἔπειτα πολλοὺ δεῖ
"δυσπολέμητον εἶναι ἢ τὴν ἀντιπάλων ἰσχὺν καὶ τύχην
"οὐκ ἂν βίᾳ τρόπῳ πειρασόμεθα καθαιρεῖν, ἀλλ'
"οἷς ἁλίσκεται πάντα ᶜ ἐπιτέραυκα καὶ μὴ ῥᾳδίᾳ τῷ
"βιαίῳ καθαιρεθῆναι, δόλῳ καὶ ἀπάτῃ, ᵈ ἅτοι τρόποις ἁρ-
"ξαντες αὐτῶν οὐδὲ μόνοι. πρὸς δὲ τούτοις, οὐκ ἀξιο-
"μάχῳ ὄσῃ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς ἅπασαν ἢ Ρω-
"μαίων τε καὶ ἢ συμμάχων ἰσχὺν ἀντιταχθῆναι, ἢ Φιδη-
"ναίων τε καὶ Οὐϊεντανῶν τοσαύτῳ ὄσων ὅσην ἐρᾶτε,
"προσπληθυόμενόν τε, καὶ ὡς ἂν μάλιστα θάρσος τοὶ συμ-
"μαχίας βεβαίᾳ τὸ ὁπλιτικὸν προσλάβοι προσγενόμενον,
"ᵉ ὕπνῳ προσκλιναί μοι. ὁ γὰρ οὐ τῇ ἡμετέρᾳ γῇ Φι-
"δηνᾶται ἢ ἀγῶνα ἀρούμενοι, τῆς δὲ αὐτῶν προκιν-
"δυνεύοντες, οὐ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἡμετέρων φυλάξουσι.
"τὸ δὲ πάντων μάλιστ' ἐστὶν ἡδὺ ἀνθρώποις, συμβαίνει δὲ τι-
"σιν οὐκ ὀλίγοις παρελθόντος αἰῶνος ἐξεγένετο, καὶ τοῦτ' ᶠ ἡμῖν
"ὑπάρξει, ᵍ παρόντες ὑπὲρ ἢ συμμάχων ἐκείνοις αὐ-
"τοὶ δόξομεν. καὶ ἐὰν ἡμῖν κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὸ ἔργον, ὡς-
"περ τὸ εἰκὸς ἔχει, Φιδηνᾶταί τε καὶ Οὐϊεντανοὶ βαρείας
"ἀπαλλάξαντες ἡμᾶς ὑποταγῆς, ὡς ὑφ' ἡμῶν τοῦτο
"πεπονθότες, αὐτοὶ χάριν ἕσονται ἡμῖν. ταῦτα μὲν ἐστὶν
"ἃ μοι πολλῆς φροντίδος προσκεκινδύνευκε ἱκανὰ εἶ-
"ναι δοκεῖ μοι θάρσος τε καὶ προθυμίαν ἢ ἀποστάσεως
"ὑμῖν προσθέσθαι. ὃν δὲ τρόπον ὁπλιτεύειν ᵇ τὸ ἔργον βε-
"βούλημαι, ταῦτα ἀκούσατέ μου· τάξιν μὲ ἀποδεδεικέ
"μοι Τύλλος τοὶ ὑπὸ τοῖς ὄρεσι, καὶ κελεύει με φα-
"τέρα τῶν κερατῶν ἄρχειν· ὅταν δὲ μέλλωμεν ὁμόσε
"τοῖς πολεμίοις χωρεῖν, ἄρξω μὲ ἐγὼ λύσας τοὶ τάξιν
"ὅτι τὸ ὄρος ἄγειν, ἀκολουθήσετε δέ μοι ὑμεῖς συντε-
"ταγμένοις ἄγοντες τοὺς λόχους. ἀναμενῶ δὲ ἢ ἀ-
"κρων, ἢ ὅ τοῖς ἀσφαλεῖ γενόμενος, τίνα χρησομαι
"τρόπον τοῖς μὲ ταῦτα προείρηκα, ἀκούσατέ μου· ἐὰν 163
"μὲ ὁρῶ κατὰ νοῦμον ἃ διανοίζομαι χωροῦντά μοι, καὶ
"θρασεῖς μὲ γενομένους τοὺς πολεμίους, ὡς ἡμῖν αὐτοῖς
"συλλαμβανόντων, ταπεινοὺς δὲ καὶ προκεκρουκότας τοὺς
"Ρωμαίους, ὡς προδεδομένους ὑφ' ἡμῶν, φυγῆς τε μᾶλ-
"λον ἢ ἀλκῆς προνοουμένους, ὅταν ἐγὼ, ὁπόταν ἐπιθώμεθα αὐ-
"τοῖς, καὶ μετὰ ποιῶν νεκρῶν τὸ πεδίον, ἐξ ὑπερδεξίου
"τε χωρίων ὅτι τὸ προνεύειν θαῤῥοῦσί τε καὶ συντεταγ-
"μένῃ δυνάμει κ πρὸς ἐπιπεπτωκότας προσφερόμενοι καὶ
"ἀπροσδόκητοι. διὰ δὲ τοῦτο τοῖς πολέμοις καὶ ἡ ἀρχὴ κεῖται
"ἐμπίπτουσα

a Ὠφελησόμεθα *Vat.* b An rectius ἐγείραντες dubitat *Sylb.* Sed nihil mutandum. nam ἐγείρειν metaphorice *ſollicitare* ſignificat. *Portus.* c Vox ἐπιτέραυκα ſine cauſſa *Sylburgio* de mendo ſuſpecta eſt: quam apud *Xenophontem* non uno loco notare nos meminimus. utitur etiam *Dionyſius* iterum hac voce l. VIII. *Steph.* d Supra pag. 142. v. 23. pro ἅτοι legitur οἷον αὐτοῖ. *Sylb.* Malim ἅτοι cum *Cod. Vat.* e Τῶν potius legendum. *Portus.* f Ὑμῖν *Vat.* g Legendum vel εἰ παρόντες ὑπὲ τῶν συμμάχων ἐκείνοις εἰ ποιῶν αὐτοὶ δόξομεν, vel εἰ δὲ παρόντες ὑπὲ τῶν συμμάχων ἐκείνοις αὐτοὶ εἰ ποιῶν δόξομεν. *Portus.* Rectius forſan cum *Cod. Vat.* εἰ ὀφῶ ἐκείνοις, nihil præterea mutantes. ſic certe *Lapus*, *beneficium accipientes à ſociis, dare eis ipſi videbimur.* h Τῷ ἔργῳ *Vat.* i Nota ὑπερδέξιον hîc dici quod paullo infra ἀνωλὸν appellat, p. 157. v. 13. *Sylb.* k Πρὸς ἐπιπεπτωκότας ἀνθρώπους ἀπροσφερόμενοι *Vat.*

a Θεσπρω-

" ἐμπέσῃσι τοῖσδε σὺν μάχαν ἢ πολεμίων ἄλλων
" ἐφόδου δόκησις, καὶ πολλὰ ἤδη στρατεύματα μεγάλα
" ὑπ' ὀδενὸς ὄντως ἑτέρου φοβερᾶ παθήματος, ὡς ἐγὼ
" δόξης κενῆς ἴσμεν πανώλεθρα ἀφῃρημένα. τὸ δ' ἡ-
" μέτερον ὐ λόγος ἔσῃ κενὸς, ὐδ' ἀφανὲς δεῖμα, ἀλλ'
" ἔργον ἁπάσης ὕβρεως καὶ πείρας [a] φοβερώτατον. ἂν δ'
" ἄρα τἀναντία τοῖς λελογισμένοις γνώμην ὁρᾶν λέ-
" γεσθαι καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις δόξαις εἰκο-
" ὸτα ἅπαντᾶν, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ τοῖς μὴ εἰκότα ⓐ
" βίοι φέρουσι [b] καὶ τἀναντία καὶ αὐτὸς ὢν τοιοῦτος
" ὀπτεύσομαι ποιεῖν. ἄξω γὰρ ὑμᾶς ὅπῃ τοῖς πολεμίοις
" ἅμα Ρωμαίοις, καὶ συλλήψομαι αὐτοῖς τῇ νίκῃ, τοῦ
" τε καταλήψει τοῖς ὑψηλῶν πεποιῆσθαι σκήψομαι, τῆς
" κυκλώσεως τοῖς ἀντιτεταγμένοις ἕνεκα. γενήσεται δὲ
" μοι πιστὸς ὁ λόγος, ἔργα ὁμολογούμενα τῇ σκήψει [c] παρε-
" χόμενος. ἐσθ' ἡμᾶς τοῖς μὲ δεινῶν μηδ' ἑτέροις κοι-
" νωνῆσαι, τῆς δ' ἀμείνονος τύχης πρὸς ἀμφοτέρων με-
" ταλαβεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἔγνωκά τε καὶ δράσω
" σὺν θεοῖς, κράτιστα ὄντα ὐ μόνον Ἀλβανοῖς ἀλλὰ ὐ
" τοῖς ἄλλοις Λατίνοις. ὑμᾶς δὲ χρὴ σιγὴν μὲ πρῶτον
" φυλάττοντας, ἔπειτα κόσμον τε σώζοντας, καὶ τοῖς
" προσταττομένοις ἔξεως ὑπηρετοῦντας, προθύμους ἀγω-
" νιστὰς γίνεσθαι, [d] καὶ τοὺς ὑφ' αὑτοὺς προθύμους παρέ-
" χειν, ἐνθυμουμένους ὅτι ὐχ ὁμοίους ἔστιν ἡμῖν τε ὐ τοῖς
" ἄλλοις ἀνθρώποις ὁ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγὼν, οἷς πέπον-
" σι μὲν ἔθη καθέστηκεν ἄρχεσθαι ὑφ' ἑτέρων, καὶ ὅσοις τοιαύ-
" την πολιτείαν ⓐ πατέρες [e] παρέδοσαν. ἐλεύθεροι γὰρ
" ἐξ ἐλευθέρων ἐσμὲν, ὐ ἄρχειν τε προσοίκων ἀπέδο-
" σαν ἡμῖν οἱ πατέρες, ὁμοῦ πεντακόσια ἔτη τοῦτο τὸ
" [f] ἐχῆμα διαφυλάξαντες, ὃ μὴ ἀποστερήσωμεν [g] ἡμᾶς
" τοὺς ἐκγόνους. προσῆκε δὲ μηδενὶ ὑμῶν δεῖσαι, ἂν τοῦ-
" τα ὠφέλιμα προφαίνειν, μὴ συνθήκας τε λύσῃ καὶ ὅρκους
" τοὺς ἐπ' αὐταῖς γενομένους προδοῦναι, ἀλλ' ἐννοείσθω
" δύπη τὰς ὑπὸ Ρωμαίων λελυμένας εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς
" ἀποκατασήσῃ· καὶ ὐ τὰς γε ἐλαχίστου ἀξίας, ἀλλ'
" ἃς [h] ἥ τε φύσις ἡ ἀνθρωπεία κατεστήσατο, καὶ ὁ πάν-
" των κοινὸς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων βεβαιοῖ νόμος,
164 " ἄρχειν καὶ τοὺς δίκαια παρέχειν τοὺς πατέρας τοῖς ἐκ-
" γόνοις, καὶ τὰς μητροπόλεις τῆς ἀποικίας. ταύτας δὲ
" τὰς συνθήκας ὀφθέντος ἀναιρεθησομένας ἐκ τῆς ἀν-
" θρωπείας φύσεως ὐκ ἡμεῖς, οἱ κυρίας ἀξιοῦντες αἰεὶ δια-
" μένειν, προδιασυνθήμεθ', ὐδ' ἄν τις ἡμῶν θεῶν ἢ δαι-
" μόνων νεμεσήσειεν ὡς ἀνόσια προστίθεσιν, εἰ δουλεύειν
" τοῖς ἰδίοις ἐκγόνοις δυσανασχετοῦμεν ἀλλ' ⓐ κατα-
" λύσαντες αὐτὰς ἀρχθῆναι, καὶ ἔργῳ ὀφθέντες
" ἀθεμίτῳ [i] κρείττονα ποιῆσαι τοῦ θείου νόμου τὸν ἀνθρώ-
" πινον· ὅ, τε δαιμόνιον χόλος ὐκ ἡμῖν ἀλλὰ τούτοις
" ἀνταπώσεται, κατὰ τὸ εἰκὸς, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώποις νέ-
" μεσις [k] τούτοις ἀνθ' ἡμῶν κατασκήψει. εἰ μὲ οὖν ταῦ-
" τα κράτιστα πᾶσιν ὑμῖν ἔσεσθαι δοκεῖ, προστίθεμεν
" αὐτὰ, θεοὺς καὶ δαίμονας ἀρωγοὺς ὀφθαλεσάμενοι

" ditionis ſociorum vel novorum hoſtium ad- Titius Rhetius Rom. REX III.
" ventus opinio, quæ animos militum occu-
" pat: multoſque exercitus, eoſque ingentes,
" ob nullum alium formidabilem caſum ma-
" gis quam ob inanem metum jam funditus
" deletos ſcimus. * noſtrum vero *machina-*
" *mentum* non erit vanus rumor, neque obſcu-
" rum aliquod terriculamentum: ſed facinus
" & ſpecie & re ipſa maxime formidandum.
" Sin autem contra meam ſententiam rem ſuc-
" cedere animadvertero (dicantur enim etiam
" ea quæ præter hominum opinionem accidere
" ſolent, quandoquidem vita affert multa, ea-
" que contra exſpectationem noſtram) ipſe
" quoque ſententiam mutabo, & rem alia via
" aggrediar. Ducam enim vos cum Romanis
" contra hoſtes, & eos in paranda victoria
" adjuvabo, & loca ſuperiora à me occupata
" ſimulabo, ut adverſarios nobis oppoſitos
" circumdarem. Meæ autem orationi fides
" habebitur, quia facta verbis & ſimulationi
" reſpondebunt; ita ut nos neutrius calami-
" tatis participes futuri, at fortunæ melioris
" commoda ex utriſque percepturi ſimus. Hæc
" igitur ego decrevi, & diis juvantibus confi-
" ciam: quæ non ſolum Albanis, ſed etiam
" aliis Latinis maxime conducunt. Veſtrum
" autem erit primum quidem rem ſilentio
" cuſtodire, deinde ordines ſervare, & cele-
" riter imperata facere, & voſmetipſos in
" prælio alacres & viros fortes præſtare, &
" milites vobis ſubditos ad eandem animi ala-
" critatem incitare: illud cogitantes, non eo-
" dem modo nobis, quo aliis omnibus, pro li-
" bertate certandum, qui aſſuefacti ſunt alio-
" rum imperio, quibus majores talem rei-
" publicæ formam tradiderunt. Liberi enim
" ex liberis orti ſumus, & majores noſtri nobis
" imperium in finitimos tradiderunt, jamque
" per annos D. hanc civitatis formam conſer-
" varunt, qua poſteri noſtri minime ſunt pri-
" vandi. Ne quis vero veſtrum ab harum ge-
" rendarum conſilio deterreatur, quaſi fœdera
" rupturus, & jusjurandum ad ea adhibitum
" violaturus ſit: ſed illud cogitet, fœdus à
" Romanis jam ante violatum à ſe in inte-
" grum nunc reſtitutum iri. Idque non mini-
" mi momenti: ſed quod & ipſa natura hu-
" mana conſtituit, & omnium tam Græcarum
" quam barbararum gentium commune jus
" confirmavit; quod jubet patres natis impe-
" rare & jura reddere, & conditores ſuis co-
" loniis. Hoc igitur fœdus, nunquam è rerum
" humanarum natura tollendum, non nos
" violamus, qui cupimus id perpetuo firmum
" manere; neque ullus deorum aut geniorum
" nobis, ut facinus impium patrantibus, ſuc-
" cenſeat, quod ſervire illis, qui à nobis ſunt
" oriundi, ægre feramus: ſed ii qui id ab ini-
" tio ruperunt, quique rem nefariam auſi
" ſunt, legem divinam humanæ ſubjicere: &
" numinis ira non nobis, ſed iſtis adverſabi-
" tur, ut eſt veriſimile; & humana indignatio
" iſtos, non autem nos premet. Si igitur hæc
" optima vobis omnibus fore videntur, ea fa-
" ciamus, deorum & geniorum auxilio implo-
" rato.

a Θεσπεσίτερα Vat. & Lapi Cod. b Pleonaſmus hîc eſt conjunctionis καὶ. Sylb. c Παρεχηρῆσθαι Vat. d Καὶ τοῖς Vat. e Ἀνέδοσαν Vat. f Σχῆμα δ' ἂν διαφυλάξαντες Vat. g Ἡμᾶς Vat. h Ἡ φύσις Vat. i Κρείττω Vat. k Ἐκ τούτου Vat. * Hîc ſequutus ſum Ed. Sylb. & Gelenii verſionem. *Portus* cum Stephano legit δεῖμα, & vertit, *ea quæ ego dico non ſine verba inania, neque aliqua obſcura & vana oſtentatio.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"rato. Quod si quis vestrum aliter sentit, & "è duobus alterum existimat, vel nunquam "recuperandam pristinam nostræ civitatis "dignitatem, vel aliquod aliud tempus hoc "ipso commodius exspectandum, & præsen- "tem occasionem differendam, ne pigeat eum "suam sententiam in medium proferre. Quod "enim vos omnes optimum consilium esse "judicaritis, id sequemur.

XXIV. ¶ Quum igitur qui aderant collaudassent ejus consilium, & se omnia facturos promisissent, postquam singulos jurejurando obstrinxit, ita demum concilium dimisit. Postridie vero Fidenatum & sociorum copiæ ex castris prodierunt sub ortum solis, & aciem ad pugnam instruxerunt: Romani etiam ex adverso prodierunt, & aciem ipsi quoque instruxerunt. Sinistrum autem cornu ipse Tullus & Romani Vejentibus oppositum tenebant: isti enim dextrum hostium cornu tenebant. At in dextro Romanorum cornu Metius Suffetius & Albani ad latus montis aciem Fidenatibus oppositam habebant. Postquam autem acies appropinquarunt inter se, antequam intra teli jactum veniretur, Albani divisi à reliquo exercitu instructa acie montem petere cœperunt. Fidenates igitur quum hoc animadvertissent, & crederent revera proditionem sibi succesturam, prout Albanus promiserat, jam audacius in Romanos ferebantur: atque dextrum Romanorum cornu nudatum sociorum auxiliis disrumpebatur, & valde laborabat; at sinistrum fortiter pugnabat, ubi erat & ipse Tullus inter equites lectos pugnans. Interea vero quidam equo citato vectus ad eos qui cum rege pugnabant, "Nostrum, inquit, cornu dextrum la- "borat, ô Tulle: nam & Albani deserta "acie ad loca edita festinant; & Fidenates, "quibus illi oppositi fuerant, * jam immi- "nentes nobis cornu nudatum sunt circum- "venturi. Romanos, quum hæc audissent & animadvertissent Albanos ita ad montem properare, timor invasit, quasi jamjam hostes essent ipsos circumdaturi; ita ut neque pugnare neque consistere valerent. Tunc Tullus prudenti consilio usus fuisse fertur, nihil animo perturbatus, tanto & tam insperato malo exorto: quo non solum ipsum Romanorum exercitum ex manifesto exitio eripuit, à quo jam circumventus erat; sed etiam res hostium attrivit & perdidit. Statim enim, audito nuncio, exclamans alta voce, ita ut ipsi quoque hostes eam exaudirent, "Vicimus, inquit, Romani nostros ho- "stes. Albani enim hunc proximum mon- "tem occuparunt, ut cernitis, meo jussu, ut "hostes à tergo adoriantur. Quum igitur "animadvertatis hostes nobis infensissimos "in tam opportuno loco interceptos à nobis "teneri, alii à fronte alii à tergo invaden- "tes, quando neque ulterius progredi neque

"εἰ δέ τις ὑμῶν ταῦτα ἔγνωκε [a] δυοῖν θάτερον, ἢ "μηδέποτε ἀνασώσασθαι τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς πό- "λεως οἴεται δεῖν· ἢ χαιρὸν ἕτερον τινα τοῦ παρόντος "ὀφθῆναι [b] ἀμείνω, ἀναβάλλεται τὴν παροῦσαν· "μὴ [c] κατοκνοῦν φέρειν εἰς μέσον ἃ φρονεῖ· ὅ, τι γὰρ "ἂν ἅπασι φανῇ ὑμῖν κράτιστον βούλευμα, τούτῳ χρη- "σόμεθα.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην τῶν παρόντων, ἃ πάντα ἐποιήσειν, ὅρκοις ἔφασκον αὐτὸν κατολαβόν δέλυσε τὴν σύλλογον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν ὑπὸ τὸ χάραξ αἱ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων δυνάμεις ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνασχεῖν, καὶ παρετάσσοντο ὡς εἰς μάχην· ἀντεπεξήεσαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι καὶ κατέστησαν εἰς τάξιν. τὸ μὲν οὖν εὐώνυμον κέρας αὐτὸς ὁ Τύλλος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατεῖχον [d] ἐναντίον Οὐϊεντανοῖς· ὅτοι γὰρ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κατεῖχον κέρας· ὑπὸ δὲ τὸ δεξιὸν τῶν Ῥωμαίων κέρας ὁ Μέτιος Φυφέτιος καὶ οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ Φιδηναίους τὸ λαγόνα τοῦ ὄρους ἐτάξαντο. ἐπεὶ δὲ συνέγγυς ἀλλήλων ἐγένοντο, πρὶν ἐντὸς βέλους γενέσθαι, οἱ Ἀλβανοὶ χωρίσαντες ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατοῦ, συντεταγμένους ἦγον τοὺς λόχους ὑπὲρ τὸ ὄρος. οἱ μὲν οὖν Φιδηναῖοι τοῦτο μαθόντες, καὶ πιστεύσαντες ἀληθεύσῃ σφίσι τὰς περὶ τῆς προδοσίας ὑποσχέσεις [f] τοῦ Ἀλβανοῦ, θρασύτερον ἤδη τοῖς Ῥωμαίοις προσέφερόντο· καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Ῥωμαίων ἐψιλοῦτο τῆς συμμαχίας παρερρήγνυτό τε καὶ σφόδρα ἐπόνει· τὸ δ' εὐώνυμον [g] ἀκμαιοτέρως ἠγωνίζετο, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Τύλλος σὺν τοῖς ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων μαχόμενος. οἱ δὲ τούτοις προσελάσας τις ἱππεὺς τοῖς ἅμα τῷ βασιλεῖ μαχομένοις, "Κάμνει τὸ δεξιὸν ἡμῶν κέρας, "ἔφησεν, ὦ Τύλλε. Ἀλβανοί τε γὰρ ἐκλιπόντες τὴν τάξιν "ὑπὲρ τὰ μετέωρα ἐπείγονται, Φιδηναῖοί τε καθ' ὃν ἐκεῖ- "νοι ἐτάχθησαν, ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐψιλωμένου, κυκλῶ- "σθαι μέλλουσιν ἡμᾶς. ταῦτα ἀκούσαντος τοῦ Ῥωμαίων, καὶ ἰδόντος τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ὑπὲρ τὸ ὄρος, δεῖμα, ὡς [h] κυκλωσομένους ὑπὸ τῶν πολεμίων, καταλαμβάνει· ὥστε οὔτε μαχεσθαι οὔτε μένειν αὐτοῖς ἐπῆν. ἔνθα δὴ σοφίᾳ λέγεται χρήσασθαι ὁ Τύλλος, οὐδὲν ὑποπτεύσαντος τὴν ἀπόνοιαν ὑπὸ τοσούτου τε καὶ οὕτως ἀπροσδοκήτου κακοῦ φανέντος. δι' οὗ δὴ μόνον ἔσωσε τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν, εἰς φυγὴν οὐ [i] κατακεκλεισμένους ὄλεθρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν πολεμίων [k] στρατοπεδεύσασθαι καὶ διαφθεῖραι. ὡς γὰρ ἤκουσε τῆς ἀγγελίας, μεγάλῃ φωνῇ χρώμενος, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκοῦσαι, "Κρατοῦμεν, εἶπεν, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τῶν ἐχθρῶν. "Ἀλβανοὶ μὲν γὰρ ἡμῖν τὸ πλησίον ὄρος τοῦτο κατειλή- "φασιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ τὰς ἐκείνων σκηνάς· ἵνα καὶ νῦν "τῶν γενόμενοι τῶν πολεμίων, ὅπισθεν αὐτοῖς. ὑπομιμνήσκω "ὑμᾶς ὅτι οὐ καλῶς τοὺς ἐχθίστους ἡμῶν ἐχομεν, οἱ μὲν ἄπει- "ρες ὄντες, οἱ δὲ κατόπιν, ἔνθα ὅτε πρόσω χωρεῖν δυ- "ὀπίσω

[a] Lege δυοῖν δὲ θάτερον. Sylb. & Cas. Καὶ δυοῖν θάτερον maluit Portus: cui fere consentit Cod. Vat. in quo reperitur καὶ δυοῖν θάτερον. [b] Περιφθῆναι Vat. Orationis structura videtur postulare ἀναφθῆναι καὶ ἀναβάλλεται, vel certe ἀναφθήσεσθαι ἀναβάλλεται. Port. Cave quicquam mutandum censeas. Cas. [c] Κατανοείτω Vat. [d] Ἐπὶ hoc etiam loco posita est pro κατὰ vel ὁπὸ, Sylb. Verum in Cod. Vat. habemus ὁπὸ τὸ ἐναντίον. [e] Ἐναντίος Vat. [f] Rectius forsan τοῦ Ἀλβανοῦ vel τῷ Ἀλβανῷ. Sylb. & Port. Τῶν Ἀλβανῶν in Cod. Vat. [g] Ἀκμαιότερον Vat. [h] Κυκλωσομένους in Ed. Steph. Sententia requirit κυκλωσομένους vel passivum κυκλωθησομένους. κυκλωσομένους autem passiva significatione sic usurpatum intelliges ut διώξειν supra p. 150. v. 30. Sylb. [i] Pro κατακεκλεισμένους, quod usitatius. Sylb. Κατακεκλεισμένου Vat. ut & Lapi Cod. nam vertit, servatis exercitum in paratam inclinatum cladem. [k] Περὶ τοῦ στρατοπεδεύσασθαι τι Vat. [l] Ἡμῖν Vat. * Ultra cornu existentes denudatum circumventuri nos apparent. Lapus. Quum nudato cornu superiores sint, nos circumvenire parabunt. Gelen.

[a] Pro

"ὀπίσω ὑποτρέφειν δυνάμενοι, πολλαχοῦ τε καὶ ὄρει ἐκ
"τῆς πλαγίου ὑποκαθήμενοι· ἀλλ' ἴστε σὺν πολλῇ κα-
"ταφρονήσει ἐπ' αὐτούς.

"retro cedere possunt, fluvio & monte à *Tullo Hostilio*
"latere intercluſi, intrepide impetum in *Rom.* REX III.
"ipsos facite.

Ταῦτα τοίνυν τὰς τάξεις ἁπάσας [b]διεξιὼν ἔλεγε· καὶ αὐτίκα μὲν Φιδηναίους δέος εἰσέρχεται παλινῳδίας, ὡς κατεστρατηγημένους ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ, ἐπεὶ μήτε ἀντιπαρατεταγμένον αὐτὸν εἶδον, ὅτε ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων [c]εὐθὺς ἐλαύνοντα, ὅπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς· [d]καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐπῆρεν εἰς εὐτολμίαν, καὶ θάρσους ἐνέπλησεν ὁ λόγος· καὶ μέγα ἐμβοήσαντες ὁρμῶσιν ὑπὲρ τῶν πολεμίους ἀθρόοι. τροπὴ δὲ γίνεται μὲν τοῦτο τῶν Φιδηναίων καὶ φυγὴ πρὸς τὴν πόλιν ἄκοσμος. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ὑπερράξας αὐτοῖς τὴν ἵππον πρεσφόροις ἔτι καὶ πεταραγμένοις, καὶ μέχρι πρὸς διώξας, ὡς ἔμαθεν ἐσκεδασμένους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅτε λογισμὸν ἔτι τοῦ συνῆναι λαμβάνοιεν, ὅτε δυνάμει ἔχοιεν, ἀφεὶς τοὺς φεύγοντας, ὅπερ τὸ συνεκτικὸς ἔτι καὶ ἀθροιζόμενον τῶν πολεμίων ἐχώρει μέρος. καὶ γίνεται καλὸς μὲν καὶ ὁ τῶν πεζῶν ἀγών, ἔτι δὲ καλλίων καὶ ὁ τῶν ἱππέων. ὑπὸ γὰρ ὀπίσω οἱ τῇδε τεταγμένοι Οὐιεντανοὶ τὴν ἔφοδον ὑπὸ Ῥωμαϊκῆς ἵππου καταπλαγέντες, ἀλλ' ἀντεῖχον ἄχρι πολλοῦ. ἔπειτα μαθόντες ὅτι τὸ εὐώνυμον σφῶν ἥττηται, καὶ πᾶσα ἡ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων φαλαγὴ φεύγει πρηνοπάδην, δείσαντες μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναστρεφόντων ἐκ τοῦ διωγμοῦ, τρέπονται καὶ αὐτοὶ λύσαντες τὰς τάξεις, καὶ ἅμα τοῦ ποταμοῦ σώζειν ἑαυτοὺς ἐπειρῶντο. ὅσοι μὲν οὖν ἐρρωμενέστατοί τε αὐτῶν ἦσαν καὶ ἥκιστα ὑπὸ τραυμάτων βαρυνόμενοι, νεῖν τε οἷοί τε ἦσαν, δίχα τῶν ὅπλων τὸ ῥεῖθρον [e]διαπερῶντες ἐσώζοντο· ὅσοι δὲ τούτων τινὸς [f]ἐλλείποιεν, ἐν ταῖς δίναις ἀπέθνησκον· ὀξὺ γὰρ τοῦ Τιβέριδος περὶ τὴν Φιδηνίδα καὶ σκολιὸν τὸ ῥεῦμα. ὁ δὲ Τύλλος μοίρᾳ τινὶ τῶν ἱππέων κελεύσας τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὠθουμένους κτείνειν, αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐιεντανῶν τὴν ἄλλην δύναμιν ἄγων, ἐξ ἐφόδου γίνεται κύριος αὐτοῦ. καὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων πρόσφορα πρὸς δόξαν τυχόντα σωτηρίας ἐν τούτοις ἦν.

¶ Hæc omnes ordines percurrens dicebat: * & ſtatim vice verſa Fidenates metus proditionis ſubiit, quaſi ab Albano fuiſſent ſtratagemate decepti, quia neque eum contra Romanos cum ſuis inſtructum, neque in illos, ut pollicitus fuerat, impetum ſtatim facere videbant. At illa oratio Romanorum animos excitavit ad audaciam, & fiduciæ plenos reddidit: quare magno clamore ſublato, conferti impreſſionem in hoſtes fecerunt. Poſtea Fidenates in fugam verſi ſunt, & nullis ſervatis ordinibus urbem fuga petierunt. At Romanorum rex immiſſo equitatu in ipſos territos & perturbatos, quum aliquandiu eos perſequutus fuiſſet, poſtquam alios ab aliis ita diſſipatos vidit, ut non amplius de inſtaurandis ordinibus cogitare poſſent, neque ullas vires habere, omiſſis iis qui fugiebant, in reliquam hoſtium partem etiam tum ordines integros ſervantem & adverſariis reſiſtentem ivit. Ibi inter pedites acre certamen eſt commiſſum: ſed inter equites longe acrius. Neque enim Vejentes, qui in ea parte collocati fuerant, impetu Romani equitatus territi ceſſerunt, ſed diu reſtiterunt. At poſtquam cognoverunt ſuum ſiniſtrum cornu ſuperatum, & totum Fidenatum & ſociorum exercitum effuſa fugere fuga, veriti ne circumvenirentur, converſis in ſe qui illos profligaverant, & ipſi ſolutis ordinibus in fugam ſe dederunt, & per flumen evadere conabantur. Quotquot igitur ex illis robuſtiſſimi erant, & vulneribus minime gravabantur, & quotquot natare poterant, armis abjectis fluvium tranantes, incolumes evadebant: at quos horum aliquid deficiebat, illi in ipſis vorticibus peribant. Tiberis enim concitatus & vorticoſus circa Fidenas fluit. Cæterum Tullus immiſſa parte equitum, qui *hoſtes* ad fluvium compulſos trucidarent, ipſe ad oppugnandum Vejentium caſtra cum reliquo exercitu profectus, illis primo impetu eſt potitus. Atque rerum Romanarum, quibus inſperata ſalus contigit, talis erat ſtatus.

XXV.

Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ἐπειδὴ λαμπρῶς ἤδη νικῶντας ἐθεάσατο τοὺς ἀμφὶ † Τύλλον, καταβιβάσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ † ὑψηλῶν † οἰκείαν δύναμιν, ὅτε τοὺς φεύγοντας † Φιδηναίων ἐχώρει, ἵνα δή τοῖς Ῥωμαίοις πᾶσι γένοιτο φανερὸς ἔργον τι ποιῶν συμμάχου, καὶ συχνοὺς † διεσκεδασμένων ἐν τῇ φυγῇ διέφθειρε. σωθεὶς δὲ † διάνοιαν αὖθις καὶ μισήσας † [g]παλινῳδοσίαν ὁ Τύλλος, οὐδὲν ἐξελέγχειν ἔφερε δεῖν ἔτι τὸ παρὸν, ἕως ἂν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσηται † ἄνδρα· ἀλλὰ ἐπαινεῖν τε † ἀναχώρησιν αὐτοῦ τῷ ὅτι τὰ μετέωρα πρὸς πολλοὺς τῶν παρόντων, ὡς ἀπὸ παντὸς [h]βελτίονος γενομένου, ἐσκήπτετο·

¶ At Albanus, quum vidiſſet egregiam Tulli victoriam, ipſe quoque ſuis copiis ex locis editis *in planiciem* deductis Fidenates fugientes eſt perſequutus, ut omnibus Romanis aliquam ſocii operam præſtare videretur; multoſque in fuga diſperſos oppreſſit. At Tullus, cognita ejus mente, † novam illam proditionem eſt deteſtatus: & tunc quidem eum minime arguendum eſſe cenſuit, donec ipſum in ſuam poteſtatem redegiſſet: quinimo in præſentia multorum qui aderant, quod ille ſe ad loca edita recepiſſet, quaſi id optima mente ab eo factum fuiſſet, ſimulate probavit: &,

XXVI.

a Pro δυνάμενοι aptius leges vel δυνάντων, vel δυνησόντων, aut δυνατοὶ ἔσονται. *Sylb.* Verum ne ſic quidem loco iſti plane medemur, quum ſuſpenſa relinquatur oratio poſt ὑπεκθεόντες ἔν &c. & vel ſequi debeat ἔτι abſque particula ἀπὸ, vel ante ἀπὸ aliquid præcedere; quale nimirum fuerit μὴ φοβεῖσθε vel μηδὲν φοβεῖσθε. pulchre enim ſeries orationis ſe haberet ita legendo, ὑπεκθεόντες ἔν ὅτι οὐ κατὰ τὸν ἐχθ. ἡμῶν ἐχθρὸν, εἰ μὴ ἄντ. &c. μὴ φοβεῖσθε, ἀπ' ἔτι σὺν τ. *Steph.* Quid ſi δυνάμενον legas & ὑπεκθεόμενος? nam δυνάμενον *Dionyſio* eſt non uno loco ἡ δύναμις, facultas. *Caſ.* Poſt ὑπεκθεόμενος in *Cod. Vat.* ſequitur κυκλοῦ δίκυον ἡμῖν, δίκλιν ἔτι σὺν πολλῇ: quod ſtructuram facilem reddit & expeditam. b Παρεξιὼν *Vat.* c Εἶδε αὐτὸν *Vat.* d Τὸν δὲ *Vat.* e Διαπερῶντο *Vat.* omittendo ἐσώζοντο. f Ἐπίλειποι *Vat.* g Diſtinctim πάλιν ᾠδοσίαν legi poſſe (ut cenſent nonnulli) non omnis Muſarum chorus, non ipſe Μουσηγέτης Apollo mihi perſuadeat. *Caſ.* h Τῷ βελτίονι *Vat.* * Paullo liberius locum interpretari licet hoc modo; *Fidenates illico timor inceſſit, ne ſimulata proditione circumvenirentur, ab Albano duce ſtratagemate decepti. Steph.* † *Vel*, exoſum habuit perfidiſſimum & in inſtituta proditione patranda inconſtans ingenium. *Steph.*

a Pro

Tullus Hostilius Rom. REX III.

& equitum parte ad illum missa, rogavit ut sui animi in opera navanda postremam alacritatem demonstraret; gravitque ut Fidenates, qui intra mœnia refugere non potuerant, & qui per agros dispersi erant, quorum magnus erat numerus, diligenter quæreret & interficeret. Ille vero, quasi jam alterum eorum quæ sperarat assequutus esset, & quasi Tullus proditionis illius esset ignarus, exsultabat, diuque per campos obequitans trucidabat quotquot deprehendisset. Et jam sol occiderat quum equites ab insequendis hostibus in castra Romana reduxit, & ibi cum cæteris eam noctem in omni voluptatis genere transegit. At Tullus, quum in Vejentium castris usque ad primam vigiliam mansisset, & ex nobilissimis captivis exquisivisset quinam illius defectionis duces fuissent; postquam cognovit & ipsum Metium Suffetium Albanum inter conjuratos esse, & vidit res ab illo gestas congruere cum indiciis captivorum, equum conscendit, & fidissimis amicis secum adductis ad urbem contendit: & ante mediam noctem singulis senatoribus domo evocatis, Albanorum proditionem illis aperuit, productis testibus de captivorum numero; & narravit quomodo ipse & hostes & Fidenates stratagemate decepisset. Bello autem felicissime confecto, eos ut de cæteris rebus inter se consultarent rogavit, & quo supplicio proditores essent afficiendi, & quomodo Albanorum civitas in posterum modestior esset reddenda. In eos igitur animadvertere, qui ausi fuissent facinora tam scelesta, omnes æquum & necessarium esse judicarunt: sed quomodo & facillime & tutissime id fieri posset, diu dubitatum est. Occulta enim & clandestina morte multos Albanos, eosque viros fortes, nullo modo tolli posse putabant. Quod si palam comprehendere & ulcisci fontes aggressus quis fuisset, arbitrabantur Albanos id non passuros, sed ad arma ituros. Nolebant autem uno eodemque tempore cum Fidenatibus, & Hetruscis, & Albanis sociis suis bellum gerere. Illis autem dubitantibus quid faciendum esset, Tullus suam sententiam postremus aperuit, quam omnes laudarunt: de qua paullo post dicam.

καὶ τ' ἱππέων μοῖράν τινα πέμψας ἐς αὐτὸν, ἠξίου πελείν ὁποδέξασθ τ' προθυμίαν, τοὺς μὲν διωκθέντας εἰς τὰ τείχη τ' Φιδηναίων καταφυγεῖν, ἀλλ' ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὴν χώραν, συχνοὺς ὄντας, κελεύων διαφθείρειν ὁπωτεύνειν. καὶ κεῖνος, ὡς ἁπάντων ὧν ἤλπισεν ἀφηπροσαγμένος καὶ λελησμένος τ' Τύλλου, ἔχαιρέ τε καὶ μέχρι πολλῆς καθιππεύων τὰ πεδία τοὺς καταλαμβανομένους διέφθειρεν· ἤδη δὲ δεδυκότος ἡλίου, τοὺς ἱππέας ἦκεν ἄγων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ Ρωμαϊκὸν ὀκ ἔτι διαγμῷ, καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ὀ εὐπαθείαις ἅμα τοῖς ἑτέροις ἦν. ὁ δὲ Τύλλος ὀ τῶ Οὐϊεντανῶν χάρακι μείνας ἄχρι πρώτης φυλακῆς, καὶ τοὺς ὀνοματοτάτους τ' ἀγχμαλώτων ἀνακείνας, τίνες τε ἦσαν αἴτιοι τ' ἀποστάσεως ἡγεμόνες, ὡς ἔμαθε καὶ τ' Αλβανὸν Μέτιον Φυφέτιον ὀ τοῖς συνωμοσαμένοις ἐπάρχοντα, δόξας συνιέναι τὰ πεπραγμένα ὑπ' αὐτῶ τοῖς μηνυομένοις ὑπὸ τ' αἰχμαλώτων, ἀναβὰς ἐπὶ τ' ἵππον, καὶ τοὺς πιστοτάτους τ' ἑταίρων προσκαλεσάμενος, πρὸς τ' πόλιν ἀφιππάζεται. καὶ περὶ μέσων νυκτῶν ὀκ τ' οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς συγκαλέσας, τίνα τε προσήκειν αὐτοῖς λέγει [b] τ' Αλβανῶν, μάρτυρας τοὺς αἰχμαλώτους προσεκάλεσε, καὶ ὃν τρόπον αὐτὸς κατεστρατήγησε τούς τε πολεμίους καὶ τοὺς Φιδηναίους διηγεῖται. τέλος δὲ τοῦ λόγου εἰληφότος τὸ πολέμου, τὰ λοιπὰ ἤδη σκοπεῖν αὐτοὺς ἠξίου, τίνα χρὴ τρόπον τιμωρήσασθ μὲν τοὺς προδότας, σωφρονεστέραν δὲ τὴν Αλβανῶν πόλιν ὑποδῦναι εἰς τὸ λοιπόν. τὸ μὲ οὖν τιμωρήσασθ τοὺς ὑπηρετήσαντας ἔργοις ἀνοσίοις, πᾶσιν ἐδόκει δίκαιόν τε καὶ ἀναγκαῖον εἶ· ὅν δὲ τρόπον γένοιτ' ἂν ῥᾴστα καὶ ἀσφαλέστατα, πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. ἀδήλου μὲν γὰρ καὶ λεληθότος μόρῳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Αλβανῶν ἄνδρας ἀφαιρεῖσθαι, τὴν ἀδυνατὸν αὐτοῖς ἐφαίνετο εἶναι· εἰ δὲ φανερῶς συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς αἰτίους ταῖς αἰτίαις [c] ὑπηρετήσαι, οὐ προσέφευδον τοὺς Αλβανοὺς ἐπανελάμβανον, ἀλλ' ὑπὲ τὰ ὅπλα [d] χωρήσειν. ἅμα δὲ πολεμεῖν Φιδηναίοις τε καὶ Τυῤῥηνοῖς καὶ τοῖς ὑπὲ τὴν συμμαχίαν σφῶν [e] ἐληλυθόσιν Αλβανῶν ὀκ ἐβούλοντο. ὑποσυμβάντων δ' αὐτοῖς, τελευταῖος ὑποδείκνυται γνώμην ὁ Τύλλος, ἣν ἅπαντες ἐπῄνεσαν, ὑπὲρ ἧς μικρὸν ἐρῶ.

XXVII. ¶ Quum autem spatio stadiorum XL. Roma à Fidenis distaret, totis viribus citato equo in castra rediit; &, antequam dies clara luceret, vocatum ad se Marcum Horatium, qui ex trigeminis reliquus erat, cum lectissimis quibusque equitibus & peditibus, quos ei dedit, ad Albanorum urbem iter dirigere jussit, & mœnia ingressum ut amicum, captis qui in ea essent, solo urbem æquare, nullis vel privatis vel publicis ædificiis parcendo, exceptis fanis: at ab omni hominum cæde & injuria abstinere, & permittere ut omnes secum res suas absportarent. Hoc autem emisso, accivit & tribu-

Τεσσαράκοντα δ' ὄντων σταδίων τ' μεταξὺ Φιδήνης τε καὶ Ρώμης, ἐλάσας τ' ἵππον ἀνὰ κράτος παρῆν ὑπὲ τ' χάρακα, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν [f] γενέσθ καλέσας Μάρκον Οράτιον τ' ἀδελφοθέσια ὀκ τ' τεκνώμων, καὶ ὃς αὐτῷ τ' ἱππέων καὶ τ' πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους, ἐκέλευσεν ἐπὶ τ' Αλβανῶν πόλιν ἄγειν. προελθόντα δ' ἐντὸς τείχους ὡς φίλον ὄντα, ὅταν εὐστοχείας λάβῃ τοὺς ἔνδον, κρατεῖν τ' πόλιν ἄχρι θηρελίων, μηδενὸς μήτε ἰδίου μήτε κοινοῦ κατασκευάσματος φειδόμενον, ἔξω τῶν ἱερῶν· ἀνθρώπων δὲ μηδένα μήτε κτείνειν μήτε ἀδικεῖν, ἀλλὰ πάντας ἐᾶν ἔχειν τὰ ἑαυτῶν. ἐκπέμψας δὲ τοῦτον ἐκάλει τοὺς ταξιάρχους

a Pro τε requiritur potius alia conjunctio, γὰρ, δὲ, vel similis. *Sylb.* b Τῶ Αλβανῶ *Vat.* c Vel plurali numero legendum ὑπηρετήσωσιν: aut Attice ὑπηρετήσειαν: vel, præcedente εἰ in articulum τὸ versa, infinite scribendum ὑπηρετῆσαι; quod est paullo durius. *Sylb.* Scribendum vel ὑπηρετήσωσι τὸ vel ὑπηρετήσωσιν. *Portus.* Pro ὑπηρετήσειαν facit Cod. *Vat.* d Χωρῆσειν *Vat.* e Συνεληλυθόσιν *Vat.* f Γενέσθ *Vat.*

a Καὶ

ταξιάρχυς ϗ τὺς λοχαγύς, ϗ τὰ δόξαντα τῇ βυλῇ διασαφήσας, φυλακὴν ἐκ τύτων καθίςαι τοῦ τὸ σῶμα· ϗ μετ' ὀ πολὺ παρῆν ὁ Αλβανὸς ὡς ὅτι νικήματι κοινῷ χαιρήσων ϗ τῷ Τύλλῳ συνησόμενος. ὁ δὲ Τύλλος, ἀσπόρητον ἔτι γνώμην ἔτι φυλάσσων, ἐπῄνει τε αὐτὸν ϗ μεγάλων ἄξιον ἀπέφαινε δωρεῶν, παρεκάλει τε χεῖρας ἀναγράψαι τῶν Αλβανῶν ὀνόματα τῶν ὅπῃ φανές τι κατὰ τὴν μάχην ἀφαιρεθέντων, φέρειν ὡς αὐτὸν, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι ὁ τὸν ὀπωνιοῦν ἀπενέγκωνται μοῖραν. ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα γνόμενος, ἐτὺς πιστοτάτυς τῶν Αλβανῶν ϗ φίλων αὐτῷ, οἷς ἐχρήσατο τῶν ἀποῤῥήτων βυλευμάτων συνεργοῖς, γράψας εἰς δέλτον ὀπιδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποδημήσας τὰ ὅπλα ἐκέλευε συνιόντων δ' αὐτῶν, τὸ μὲν ἡγεμόνα τῶν Αλβανῶν ἅμα τοῖς ταξιάρχοις τὸ ϗ λοχαγοῖς πρὸ αὐτοῦ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν ἑστάναι, ἐχομένους δὲ τύτων τὺς ἄλλυς Αλβανὺς ταχθέντας ἐκκλησιάζειν· μετὰ δὲ τὺς Αλβανύς, τὸ λοιπὸν τῶν συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ τύτων πάντων παρεῖστο Ρωμαίυς, ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότατοι ξίφη κρύπτοντες ὑπὸ ταῖς παρυδολαῖς. ὡς δ' ὁ κῆρυξ τὺς ἐχθρὺς ἔχειν ὑπέλαβεν, ἀναγνὺς ἔλεξε τοιάδε. "Ανδρες Ρωμαῖοί τε ϗ ἄλλοι φίλοι ϗ σύμμαχοι, τὺς μὲν ἐκ τῦ φανερῦ τολμήσαντας εἰς πόλεμον ἡμῖν καθιςῆναι, Φιδηναίυς ϗ τὺς συμμάχυς ἐ αὐτοῖς, ἐπιμωρησάμεθα σὺν θεοῖς· ϗ δυοῖν θάτερον, ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν, ἢ δικαιότερα τούτων πείσονται ἔτι τύτων χείρονα. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ καιρός, ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, ϗ τὺς ἄλλυς τιμωρήσασθαι πολεμίυς, ὅσοι φίλων μὲν ἔχυσιν ὀνόματα, ϗ παρειλήφθησαν εἰς τόνδε τὸν πόλεμον ὡς κακῶς τὺς κοινὺς ἐχθρὺς μεθ' ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέλιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πιςὸν, ϗ μὴ τῶν πολεμίων ἀπορρήτων βυλευμάτων συνεργοῖς, γράψας εἰς δέλτον ὀπιδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποδημήσας τὰ ὅπλα ἐκέλευε συνιόντων δ' αὐτῶν, τὸ μὲν ἡγεμόνα τῶν Αλβανῶν ἅμα τοῖς ταξιάρχοις τὸ ϗ λοχαγοῖς πρὸ αὐτοῦ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν ἑστάναι, ἐχομένους δὲ τύτων τὺς ἄλλυς Αλβανὺς ταχθέντας ἐκκλησιάζειν· μετὰ δὲ τὺς Αλβανύς, τὸ λοιπὸν τῶν συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ τύτων πάντων παρεῖστο Ρωμαίυς, ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότατοι ξίφη κρύπτοντες ὑπὸ ταῖς παρυδολαῖς. ὡς δ' ὁ κῆρυξ τὺς ἐχθρὺς ἔχειν ὑπέλαβεν, ἀναγνὺς ἔλεξε τοιάδε. "Ανδρες Ρωμαῖοί τε ϗ ἄλλοι φίλοι ϗ σύμμαχοι, τὺς μὲν ἐκ τῦ φανερῦ τολμήσαντας "εἰς πόλεμον ἡμῖν καθιςῆναι, Φιδηναίυς ϗ τὺς συμμά- "χυς [e] αὐτοῖς, ἐπιμωρησάμεθα σὺν θεοῖς· ϗ δυοῖν θά- "τερον, ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν, ἢ δί- 168 "κας πίσυσιν ἔτι τύτων χείρονας. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ καιρός, "ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, ϗ τὺς "ἄλλυς τιμωρήσασθαι πολεμίυς, ὅσοι φίλων μὲν ἔχυσιν "ὀνόματα, ϗ παρειλήφθησαν εἰς τόνδε τὸν πόλεμον ὡς κα- "κῶς τὺς κοινὺς ἐχθρὺς μεθ' ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέ- "λιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πιςὸν, ϗ μὴ τῶν πολεμίων ἀπορ- "ρήτων ποιησάμενοι συνεδρίας, ἀφθαρῆναι πάντας ἡμᾶς "ἐπεβάλοντο. πολὺ γὰρ ὕτοι κακίυς τῶν ἐκ τῦ φανερῦ πο- "λεμίων εἰσὶ, ϗ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι· τὺς μὲν γὰρ ϗ "φυλάξασθαι ῥᾴδιον τοῖς ὑποβυλευομένοις, ϗ συμπλα- "κέντας ὡς ἐχθρὺς, ἀμύνασθαι δυνατόν· φίλυς δ' ἐχθρῶν "ἔργα ποιῦντας ὅτε φυλάξασθαι ῥᾴδιον, ὅτε ἀμύνασθαι "τοῖς παρεσκαλαμμένοις δυνατόν. [f] ὅτοι δ' εἰσὶν ὧν "πεμφθέντες ἡμῖν ὑπὸ τῶν Αλβανῶν πόλεως ἐπὶ δόλῳ "σύμμαχοι, κακὸν μὲν ὑφ' ἡμῶν παθόντες, ἀγαθὰ "δὲ πολλὰ ϗ μεγάλα. ἄποικοι [g] μὲν γὰρ αὐτῶν ὄντες, "ὑφ' ἡμῶν τῶν ἀρχῆς ἀπαλλάσαντες, ἰδίᾳ τε ϗ "δυνάμει ἀπὸ τῶν ἰδίων [h] πολέμων ἐκτησάμεθα· ἔθνεσι "δὲ μεγίστοις ϗ πολεμικωτάτοις ὑπτιεχίσαντες τὴν ἡμῶν "αὐτῶν πόλιν, πολλῷ ἀσφαλεστέραν τύτοις γε τὸν ἀπὸ "Τυῤῥηνῶν ϗ ἀπὸ Σαβίνων πολέμων [i] παρεχόμεθα· ἧς δὴ "πόλεως εὖ τε φρονῦσης, πάντων μάλιστα χαίρειν αὐτὺς "ἐδέ· ϗ σφαλλομένης μηδὲν ἧττον ἢ περὶ τὸν αὐτῶν "ἄνθρωπον. οἱ δὲ ἄρα φθονῦντες ὐχ ἡμῖν μόνον τῶν ἀγα- "θῶν, ἀλλὰ ϗ ἑαυτοῖς τὸν δι' ἡμᾶς εὐτυχίας διετέλων, ϗ

nos & centuriones; &, senatusconsulto illis expositio, eorum satellitio se stipavit. Nec multo post advenit Albanus ob victoriam publicam exsultans, & Tullo gratulaturus. At Tullus adhuc tegens suum consilium eum laudabat, & magnis donis dignum esse affirmabat, & eum hortabatur ut scripta nomina Albanorum, qui præclarum aliquod facinus in prœlio edidissent, ad se ferret, ut & illi meritum victoriæ fructum pro parte sua perciperent. Ille vero, lætitia perfusus, fidissimos Albanos amicos suos, [a] & suorum consiliorum arcanorum conscios, in tabella notatos ei obtulit. At rex Romanorum omnes depositis armis ad concionem convocavit: qui quum venissent, ducem Albanorum cum tribunis & centurionibus ad ipsum tribunal stare jussit, & post eos cæteros Albanos in concione stare, post Albanos reliquam sociorum multitudinem. Atque hos omnes undique circumdedit Romanis militibus, inter quos erant fortissimi quique sub vestibus enses occultantes. Postquam autem arbitratus est à se inimicos opportune & *tuto* interseptos teneri, surgens hanc habuit orationem. "¶ Quirites & cæteri a- XXVIII.
"mici & socii, deorum ope Fidenates eo-
"rumque socios, ausos palam bellum nobis
"inferre, ulti sumus; & è duobus alterum
"facient: aut desinent nobis in posterum
"negotium facessere, aut certe pœnas his
"longe acerbiores dabunt. Tempus autem
"postulat, quando nobis primus conatus ex
"voto successit, ut reliquos quoque hostes,
"qui amicorum nomen habent, & qui à no-
"bis in hoc bello assumpti fuerunt, ut com-
"munem hostem nobiscum infestarent, &
"tamen fidem suam erga nos fregerunt, &
"cum hostibus fœdere clam facto nos omnes
"perdere sunt aggressi, ulciscamur. Isti enim
"longe deteriores sunt vel ipsis manifestis
"hostibus, & longe graviori pœna digni:
"nam facile est cuivis ab istorum insidiis
"sibi cavere, & eos quivis hostiliter con-
"gressos repellere potest; sed ab amicis qui
"hostiliter se gerunt, illi qui jam sunt præ-
"venti, neque facile sibi cavere, neque eos
"propulsare possunt. Istiusmodi sunt qui
"nobis ab Albanorum civitate malo dolo
"socii missi fuerunt, nulla à nobis accepta
"injuria, sed contra multis & magnis be-
"neficiis affecti. Quum enim eorum simus
"coloni, nihil eorum imperio detraximus,
"sed nostras vires & potentiam ex nostris
"hostibus bello superatis nobis comparavi-
"mus; & quia adversus maximas ac belli-
"cosissimas gentes nostram urbem munivi-
"mus, eos ab Hetrusco & Sabino bello tu-
"tissimos reddimus. Cujus urbis felicitate
"omnium maxime illos gaudere oportebat,
"& rebus adversis non minus quam suæ
"ipsorum *urbis calamitate* angi. Illi vero
"non solum nobis ob res secundas, sed &
"sibiipsis ob prosperitatem, qua nostra opera
"fruebantur, perpetuo inviderunt; & tan-
dem

Tullus exsultat. Rom. RIX III.

a Καὶ τὰ τῶν Αλβανῶν Vat. b Si, mutato articulo, malis τῶν ὑπτιῶν, facile feram. Sylb. Rectius forsan in Cod. Vat. τῶν ὑπ τῶν ὑπτιῶν ὑπηγμένων. c Τὺς πιστοτάτυς τῶν φίλων αὐτῦ Vat. d Ex οἷς ἦσαν οἱ γενναῖοι, ξίφη κρύπτοντες Vat. e Αὐτῶν Vat. f Ob τὰ δ' ἑαυτοῖς οἱ Vat. g Μὴν γὰ Vat. h Πολεμίων Vat. i Præsens παρεχόμεθα agnoscit etiam Lapi versio, *exhibemus*. Sed quum præcedant aoristi, hîc quoque cum Gelenio legere queas παρειχόμεθα. Sylb. Παρειχόμεθα Vat.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"dem, poſtquam occultum odium amplius
"continere non potuerunt, nobis bellum in-
"dixerunt. Sed quum viderunt nos ad certa-
"men bene paratos, & nihil detrimenti ſe
"nobis afferre poſſe, ad reconciliationem &
"amicitiam nos invitarunt, & ut controver-
"ſia illa de principatu trium utriuſque ur-
"bis virorum periculo decideretur, petierunt.
"Accepimus etiam has conditiones nobis ob-
"latas, & prœlio victores eorum urbem in
"noſtram poteſtatem redegimus. Eja, quid
"poſtea fecimus? Quum liceret nobis obſi-
"des eorum capere, & præſidium in urbe re-
"linquere; & præcipuos auctores diſſidii in-
"ter duas iſtas civitates exorti partim necare,
"partim pellere in exſilium, & eorum rei-
"publicæ formam ad noſtram utilitatem mu-
"tare, & agri & pecuniarum parte eos mul-
"ctare, & (quod omnium erat facillimum)
"eos armis ſpoliare, quibus rebus noſtrum
"imperium magis firmaſſemus; nihil tamen
"horum facere voluimus, majorem pietatis
"quam noſtri imperii incolumitatis rationem
"habentes: & Metium Suffetium, quem ipſi
"ſummo magiſtratu ornarant, tanquam om-
"nium Albanorum præſtantiſſimum, ad hoc
"uſque tempus rempublicam adminiſtrare
"paſſi ſumus. Pro quibus beneficiis quam
"gratiam nobis retulerint, eo tempore, quo
"potiſſimum amicorum & ſociorum bene-
"volentia nobis opus erat, audite. Clam cum
"hoſtibus communibus pacti ut in ipſa pugna
"nos invaderent una cum illis, quum acies
"utrinque inter ſe appropinquaſſent, deſerto
"ordine in quo collocati fuerant, curſu ad
"proximos montes contenderunt, loca mu-
"nita præoccupare enixe cupientes. Si igitur
"conatus iſte ex animi ſententia ipſis ſucceſ-
"ſiſſet, nihil impediviſſet quo minus nos
"omnes ab hoſtibus & amicis circumdati pe-
"riremus; & multi labores, quos pro noſtræ
"civitatis imperio ſubiimus, uno die interi-
"rent. Sed quia eorum conſilia irrita fuerunt
"facta, primum quidem deorum beneficio
"(omnes enim res præclare & bene geſtas illis
"acceptas fero) deinde vero meis imperato-
"riis artibus, quæ non parum hoſtium terro-
"rem & noſtrorum audaciam auxerunt, (nam
"quæ ego in prœlio dixi, meo juſſu ab Alba-
"nis montes præoccupari ut hoſtes circum-
"venirent, commenta & ſtratagemata mea
"fuerunt) nobis tandem omnibus ex voto
"ſuccedentibus, non erimus tales viri quales
"nos eſſe decet, niſi animadvertamus in pro-
"ditores, qui præter aliam neceſſitudinem,
"quam ſaltem cognationis cauſſa violare non
"debebant, nuper etiam facto nobiſcum fœde-
"re & jurejurando interpoſito, contemptis diis
"quos pactorum teſtes fecerunt, neque ipſum
"jus & humanam indignationem reveriti, ne-
"que periculi magnitudinem, ſi proditio ipſis
"ex animi ſententia non ſucceſſiſſet, ſecum
"reputantes, miſerrime nos ſuos colonos &
"bene de ſe meritos fœdiſſime noſtris infen-
"ſiſſimis hoſtibus junctι prodere ſunt conati.

"πλεῖστοις ὡς οὐκ ἐπὶ καιρῷ τὸ ὑπουλον ἔχθρας ἐδή-
"λωσε, πόλεμον ἡμῖν παρεῖπον. μαθόντες δὲ ἡμᾶς εὖ
"τε καὶ τὰ ἀγῶνα παρεσκευασμένους, ὡς οὐδὲν εἰδότ' ἦσαν ἡ-
"μᾶς ἐργάσασθαι κακὸν, εἰς Ἀρκαδίαν ἐκάλεσαν· καὶ φι-
"λίας, καὶ τὸ περὶ τὴν ἡγεμονίας νεῖκος ὃν πρὸς ἀφ' ἑκατέ-
"ρας πόλεως σώμασιν ἐξὸν κρίνεσθαι. ἐδεξάμεθα καὶ ταῦ-
"τας τὰς προκλήσεις, καὶ νικήσαντες τῇ μάχῃ, τὴν πόλιν
"αὐτῶν ἑλόμεθα ὑποχείριον. φέρε δὴ τί μὴ ταῦτα ἐποιή-
"σαμεν; ἐξὸν ἡμῖν ὁμηρά τε αὐτῶν λαβεῖν, καὶ φρουρὰν
"ἐν τῇ πόλει καταλιπεῖν, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν Ἀλ-
"βανων τοὺς μὲν ἀνελεῖν, τοὺς δὲ ἐκβαλεῖν,
"πολιτείας τε αὐτῶν κόσμον μεταθῆσαι [b] πρὸς τὸ ἡμῶν
"συμφέρον, καὶ χώρας καὶ χρημάτων ἀποδασμῷ ζημιῶσαι, καὶ,
"ὃ πάντων ῥᾷστον ἦν, ἀφελέσθαι τὰ ὅπλα αὐτούς, ἐξ ὧν
"[c] ἐλευθερίαν τὴν ἀρχὴν κατεσκευάμεθα· τούτων μὲν οὐδὲν
"ἠξιώσαμεν ποιῆσαι, τῷ δ' εὐσεβεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ἀσφαλεῖ
"τὰς ἀρχὰς ἐπιτρέψαμεν· [d] Μέτιον δὲ Φυφέτιον, ὃν αὐτοὶ
"τῇ μεγίστῃ ἀρχῇ ἐκόσμησε, ὡς δὴ κράτιστον Ἀλβανῶν,
"διοικεῖν τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰάσαμεν. ἀνθ' ὧν
"τίνας ἡμῖν χάριτας [e] ἀπέδωκεν, ἵνικα μᾶλλον φίλων 169
"τε καὶ συμμάχων εὐνοίας ἔδει, ἀκούσατε. Σπορῖται
"ποιησάμενοι συνθήκας πρὸς τοὺς κοινοὺς πολεμίους,
"ὡς ἐν τῷ ἀγῶνι συνεπιθησόμενοι ἡμῖν μετ' αὐτῶν,
"ἐπειδὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγινόμεθα, καταλιπόντες τὴν
"τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν, ᾤχοντο πρὸς τὰ πλησίον ὄρη
"δρόμῳ, προκαταλαβέσθαι σπεύδοντες τὰ ὀχυρά. εἰ
"μὲν οὖν κτ' νῦν ἡ πεῖρα αὐτοῖς ἐχώρει, οὐδὲν ἂν τὸ κω-
"λῦον ἦν ἅπαντας ἡμᾶς ἀπολωλέναι, κυκλωθέντας ὑπὸ
"τε πολεμίων καὶ φίλων, καὶ τοὺς πολλοὺς τῆς πόλεως ἡμῖν
"ἀγῶνας, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠγωνισάμεθα, ἐν ἡμέρᾳ
"μιᾷ. ἐπειδὴ δὲ διέπεσεν αὐτῶν τὸ βού-
"λευμα, θεῶν μὲν εὐνοίᾳ προκηρυσαμένων· ἅπασας γὰρ
"ἔλαχε τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς προέξεις ἐκείνοις ἀνατι-
"θημι· ἔπειτα καὶ τῆς ἐμῆς στρατηγίας οὐκ ἐλαχίστην μοῖ-
"ραν εἰς τε τὸ δέος τῶν πολεμίων καὶ εἰς τὸ θάρσος τὸ
"[f] ἡμέτερον προσγενομένης· [g] ἃ δὴ ἐγὼ ἐν τῷ ἀγῶνι ἔφην,
"ὡς ἐπ' ἐμοῦ κελευσθέντες Ἀλβανοὶ προκαταλαμ-
"βάνουσι τὰ ὄρη κυκλώσεως τῶν πολεμίων ἕνεκα, πλάσ-
"μαλα καὶ στρατηγήματα ἦν ἐμά· κεχωρηκότων δ' ἡμῖν
"τῶν πραγμάτων ὡς ἡμῖν συνέφερεν, οὐκ ἂν εἴημεν ἄν-
"δρες οἵους ἡμᾶς προσῆκεν εἶ), εἰ μὴ τιμωρησαίμεθα τοὺς
"προδότας, οἵ γε χωρὶς τῆς ἄλλης ἀναλγησίας, ἣν δὲ
"τὸ συγγενὲς ἐχρῆν αὐτοὺς φυλάσσειν, σπονδὰς καὶ ὅρκια
"ποιησάμενοι πρὸς ἡμᾶς ἔναλγος, ὅτε θεοὺς δείσαντες,
"οὓς τῶν ὁμολογιῶν ἐποιήσαντο μάρτυρας, [h] ὅτε τὸ δίκαιον
"αὐτὸ, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην νέμεσιν ὑπερβαίνοντες, ὅτι
"τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος, εἰ μὴ κτ' νῦν αὐτοῖς ἡ προ-
"δοσία χαρήσεται, λογιζόμενοι, τὴν οἰκτίστην τέχνην ἡμᾶς
"ἐπεχείρησαν ἀπολέσαι τοὺς ἀποίκους τε καὶ εὐεργέτας
"[i] οἰκτίστα μὲν τοῦ ἐχθίστου τε καὶ [k] πολεμίου φάντες.

"Ταῦτα

a Καὶ φιλίων Vat. b Πρὸς τὸ ἡμῶν συμφέρον Vat. c Ἐλευθεριώτερον ἂν τὴν ἀρχὴν Vat. d Καὶ τὴν ὑπεροχὴν τὴν ἀπὸ ἀπαντῶν ὃν λυσιτελοῦντες ἡμῖν αὐτῶν ἰδίᾳ προῖκα ἐγκεκλήκαμεν συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἅπασιν τὸ σφέτερον κομιδῇ. Μέτιον δὲ &c. in Cod. Vat. Eademque agnoſcit Lapus; nam vertit, & id quod eſt apud omnes decorum privata noſtra utilitate melius eſſe opinati, ſuis ipſos frui omnibus conceſſimus. e Ἀπέδωκε Vat. f Ὑμέτερον Vat. g Ἃ δὴ ἐν τῷ νῦν ἀγ. Vat. h Οὐ τὸ δίκαιον Vat. i Pro οἰκτίστα Lapi codex videtur habuiſſe αἴσχιστα, quia vertit turpiſſime cum hoſtibus conſentientes. atque ea ſane ſcriptura eſt aptior. Sylb. k Πολεμιωτάτου Vat.

a Hinc

Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος, οἰμωγαί τε τῶν Αλβανῶν ἐγίνοντο, καὶ παντοδαπαὶ δέησις· τοῦ μὲν δήμου μηδὲν ἐγνωκέναι λέγοντος ὧν ὁ Μέτιος ἐμηχανᾶτο· τῶν δὲ τοὺς ἡγεμονίας ἐχόντων οὐ πρόσθεν παύσασθαι τοὺς ἀπορρήτους βουλὰς σκηπτομένους, ἢ σὺν αὐτοῖς γενέσθαι τοῖς ἀγῶσι, [a]σὺν ᾧ οὔτε κωλύειν [b]οὔτε προήσεσθαι τὰ κελευόμενα σὺν δυνατῷ σφίσιν ἦν· ἤδη δέ τινων καὶ ὅτι τιμὴ ἀκούσιον ἀνάγκῃ ἀναφερόντων τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οἰκειότητος ἢ συγγενείας. οἷς ὁ βασιλεὺς σιωπῆσαι κελεύσας, ἔλεξεν· "Οὐδ' ἐμὲ λέληθεν, ἄνδρες Αλβανοί, "τούτων ὧν ἀπολογεῖσθε οὐδέν· ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος "ὑμῶν ἀγνοεῖν τιμὴ προδοσίαν οἴομαι, τεκμαιρόμενος "ὅτι πολλῶν συνειδότων, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον πέφυκε "τοῖς ἀπορρήτοις σιωπᾶσθαι χρόνον· τῶν δὲ ταξιάρχων "τε καὶ λοχαγῶν βραχύ τι μέρος ἡγοῦμαι τὸ συνεπι- "βουλεῦσαι ἡμῖν γενέσθαι, τὸ δὲ πλεῖστον ἐξηπατῆσθαι "καὶ εἰς [c]ἀκουσίας ἀνάγκας ἀφῖχθαι. [d]εἰ δὲ τούτων ἀ- "ληθὲς ἦν μηδέν, ἀλλὰ πάντα, εἰσῆλθεν Αλβανοὺς, καὶ "τοὺς οἰκοῦντας ὧδε, ὑμᾶς καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατα- "λιπομένους, ἡ δι' κακῶν ποιεῖν ἡμᾶς ἐπιθυμία, καὶ τοῦτο "οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου δεδογμένον "ὑμῖν ἦν, τῆς γε συγγενείας ἕνεκα πολλὴ Ρωμαίοις ἀ- "νάγκη καὶ ταῦθ' [e]ὑμῖν τὰ ἀδικήματα φέρειν. ἵνα δὲ μη- "δὲν [f]βουλεύσησθε καθ' ἡμῶν ἄδικον, μήτε δι' βιασθέν- "τες ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς πόλεως μήτε ἀπατηθέν- "τες, μία φυλακὴ καὶ πρόνοιά ἐστιν, εἰ τῆς αὐτῆς "πόλεως πολῖται [g]γενόμενοι ἅπαντες καὶ μίαν ἡμεῖσθα "πατρίδα, ἧς εὖ τε καὶ χεῖρον φερομένης, τὸ [h]ὁπόβαλ- "λόμενον μέρος ἕκαστος αἴσεται τῆς τύχης· ἕως δ' ἂν οὐκ "ᾖ διαφορὰ γνώμης, ὥσπερ καὶ νῦν ἔχει, [i]τὸ πλεῖον καὶ τὸ "ἔλαττον ὑπεκείσομαι ἑκάτεροι, οὐκ ἔστι βέβαιον ἡ- "μῖν ἡ πρὸς ἀλλήλους φιλία, ἄλλως τε καὶ εἰ μέλλοιεν "οἱ μὴ πρότεροι ὑποβουλεύσαντες τοῖς ἑτέροις, ἢ κα- "τορθώσαντες πλεῖον ἕξειν, ἢ σφαλέντες οὐ μηδενὶ δει- "νῷ ἔσεσθαι διὰ τὸ συγγενές· καθ' ὧν δ' ἂν αἱ ὑπο- "ῤήσεις γένωνται, ὑποχείριοι καταστάντες τὰ ἔσχατα "παθεῖν, καὶ διαφυγόντες, μηδὲν ὥσπερ ἐνθεῖς μνησικα- "κεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι γέγονεν. ἵνα δὴ ταῦτα "δεδογμένα Ρωμαίοις τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ συναγαγόν- "τος ἐμοῦ τὸν βουλὴν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς [k]συνε- "δρίοις χαλαμῶσιν, τὸν μὲ πόλιν ὑμῶν καθαιρεῖσθαι, "[l]καὶ μήτε δημοσίων μήτε ἰδιωτικῶν καταστευασμάτων "ὀρθόν τι ἔασαι διαμένειν μηδὲν ἔξω τῶν ἱερῶν· τοὺς δ' "ἐν αὐτῇ πάντας ἔχοντας ὡς καὶ νῦν ἔχουσι κλήρους, ἀν- "δραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων χρημά- "των μηδὲν ἀφαιρεθέντας, ἐν Ρώμῃ τε ἀπὸ τῶνδε χρό- "νου οἰκεῖν· ὅσων τε τὸ κοινὸν [m]ἡμῖν ἐκέκτηθο γῆν, τοῖς "μηδένα κλῆρον ἔχουσιν Αλβανῶν διαμεριζῆναι, χωρὶς τῆ

¶ Dum autem ille hæc diceret, Albani ululare, & ad omnes preces descendere cœperunt: vulgo quidem negante ullarum Metii machinationum conscium fuisse; ipsisque præfectis simulantibus se occulta ejus consilia non ante cognovisse, quam ipso prælii tempore, quum neque impedire neque imperata facere amplius possent: nonnullis etiam rem in necessitatem non voluntariam transferentibus, ob affinitatem & cognationem *se ad id impulsos dicentibus*. Quos rex silere jussos ita est alloquutus: "Neque me latet, Albani, "quidquam horum quæ vestri purgandi caus- "sa profertis; sed multitudinem quidem ve- "stram arbitror proditionem ignorasse, (hoc "inde conjiciens, quia quæ multi sciunt ea "ne per minimum quidem temporis spatium "silentio tegi solent) quin & tribunorum at- "que centurionum exiguam quandam par- "tem, quæ contra nos conspirarit, esse arbi- "tror; sed eorum plerosque deceptos, & ad "non voluntariam necessitatem fuisse com- "pulsos. Quod si nihil horum verum esset, "& omnes Albanos, qui hîc adsunt & reli- "quos qui in urbe remanserunt, desiderium "nos maleficio afficiendi invasisset, idque "non nunc primum, sed jam multo ante à "vobis decretum fuisset, tamen cognationis "saltem caussa omnino necesse esset Roma- "nis has vestras injurias ferre. Sed ne in "posterum quidquam injuste contra nos mo- "liamini, aut coacti à vestræ civitatis præ- "fectis aut decepti, sola hac ratione & ca- "vere & prospicere nobis possumus: si ni- "mirum omnes in unam civitatem redacti "unicam etiam & eandem patriam ducamus, "in qua unusquisque tam prosperæ quam ad- "versæ fortunæ portionem ferat, quæ ipsi ob- "tigerit. donec enim discordes erimus, ut "nunc, & utrique per contentionem alteris "superiores esse conabimur, non erit firma "inter nos amicitia: præsertim si qui priores "aliis insidiati fuerint, vel re feliciter gesta "meliore conditione sint futuri; vel spe sua "frustrati, nihil damni ob ipsam cognationem "sint perpessuri: & si illi, quos adoriri de- "creverint, in eorum potestatem redacti ex- "trema quæque mala sint laturi; aut (id quod "in præsentia accidit) si evaserint, omnes in- "jurias ab illis acceptas oblivioni sint tradi- "turi, nec eos ut hostes sint tractaturi. Sciatis "igitur superiore nocte hæc à Romanis esse "decreta, senatu à me coacto, & senatuscon- "sulto à me scripto: *sc.* ut urbs vestra ever- "tatur, nec ullum aut publicum aut privatum "ædificium (exceptis fanis) erectum relinqua- "tur; omnes vero, qui in ea sunt, salvis suis "fortunis, quas jam habent, nullis mancipiis, "nullo pecore, nullis aliis pecuniis privati "Romæ in posterum degant: utque totus "noster ager publicus Albanis, qui nullam "agri portionem habent, dividatur, exceptis "sacris

XXIX. *Tullus Hostilius Rom.* REX III.

a Ηνίκα *Vat.* b Οὔτε μὴ προήσεσθαι *Vat.* atque ita legendum esse monuit *Portus.* Hoc enim voluisse videtur *Dionysius*: cum neque Metii consilia impedire, neque imperata non facere possent; i. e. cum Metii consilia impedire non possent, & ejus imperata facere cogerentur. c Nota hic ἀκουσίους ἀνάγκας, cum paullo ante v. 8. communi fine sit ἀκούσιον ἀνάγκην. *Sylb.* Ακουσίους in *Cod. Vat.* d Εἰ δὲ γε *Vat.* e Illud ὑμῖν vel significat *in vestram gratiam*, vel per ἀντίπτωσιν ponitur pro ὑμῶν. *Portus.* f Βουλεύσησθε *Vat.* g Rectius γενοίμεθα ut mox ἡγοίμεθα. *Sylb.* In *Cod. Vat.* γοίμεθα. h Επιβάλλον *Vat.* i Τὸ, τι πλεῖον *Vat.* k Non male legas συνιδρους *Sylb.* ita & in *Cod. Vat.* l Καὶ μήτε τῶ δημοσίων μήτε τῶ *Vat.* m Υμῶν *Vat.* Ημῖν retinendum censet *Sylb.* & præteriti temporis verbum ἐκέκτηθο accipi vult pro μέχρι τοῦ νῦν κεκτῆσθαι, nisi forsan legendum κεκτῆσθαι, κτῶνται, aut simile quid.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"ſacris poſſeſſionibus, ex quarum redi-
"diis ſacrificia fiunt: & ipſe provideam, in
"quibus civitatis locis domos ædificare opor-
"teat, ubi vos qui migratis vitam poſſitis de-
"gere; & eos qui de vobis maxime ſunt
"egeni, ſumptibus ad opus peragendum ju-
"vem: & reliqua veſtra multitudo cum no-
"ſtro populo in tribus & Curias diſtributa
"pecuniam contribuat; atque hæ familiæ ad
"ſenatum & magiſtratus gerendos admittan-
"tur, Julia, Servilia, Gegania, Metilia, Cu-
"riatia, Quintilia, & Cloelia: ſed Metius &
"ejus proditionis ſocii pœnas luant, quas
"nos Judices in ſingulos reos ſedentes in tri-
"bunali noſtro ſtatuemus: neminem enim
"fraudabimus aut judicio aut cauſſæ dictione.

XXX. ¶ His ab eo dictis, quotquot inter Albanos pauperes erant, contenti erant ea conditione, quod Romæ habituri & agri portionem habituri eſſent; regiſque orationem magnis acclamationibus approbabant: at viri illuſtriore dignitate & meliore fortuna præditi ægre ferebant, quod, patria relicta & majorum laribus deſertis, in poſterum ſibi eſſet habitandum in regione peregrina; ipſiſque ad extremam neceſſitatem redactis nihil quod dicerent venit in mentem. Tullus vero, animo multitudinis cognito, juſſit Metium cauſſam dicere, ſiquid vellet ad hæc reſpondere. Sed quum Metius neſciret quid eſſet dicturus contra accuſatores, & eos qui contra ſe teſtimonium dicebant; reſpondit, Albanorum ſenatum ſibi clam ea dediſſe mandata, quo tempore eduxit copias ad bellum: & Albanos orabat, quibus principatum reſtituere conatus fuerat, ut ſibi opem ferrent; neque patriam everti neque nobiliſſimos quoſque cives ad ſupplicia rapi paterentur. Orto autem tumultu in concione, & quibuſdam ad arma corripienda properantibus; illi qui turbam circumdederant, ſublato quodam ſigno, gladios ſuſtulerunt. Omnibus autem conſternatis, denuo Tullus ſurgens ita eſt loquutus: "Nihil novi vobis, Albani, moliri, neque peccare licet. Nam ſi vel minimum vos movere auſi fueritis, omnes ab his trucidabimini; ſimulque iis oſtendit eos qui gladios tenebant. Accipiatis igitur ea quæ vobis dantur, & in poſterum Romani ſitis: vobis enim neceſſe eſt è duobus alterum facere, vel Romam incolere, vel nullam aliam patriam habere. Mane enim profectus eſt Marcus Horatius à me miſſus ut veſtram urbem funditus evertat, & omnes homines Romam traducat. Hæc igitur fere jam peracta ſciatis: quare in veſtram perniciem ruere deſinatis, & imperata faciatis. In Metium vero Suffetium, qui clam nobis eſt inſidiatus, & qui ne nunc quidem veritus eſt ad arma turbulentos & ſeditioſos homines concitare, pro eo ac meretur improbus & fraudulentus ejus animus, animadvertam.

"ἱερῶν κτημάτων ἐξ ὧν αἱ θυσίαι τοῖς θεοῖς ἐγίνοντο. οἰ-
"κιῶν δὲ κατασκευῆς, ἐν αἷς τοὺς βίους ἱδρύσασθε οἱ με-
"τανιστάμενοι, καθ' ὃς ἔσονται τόπους τῆς πόλεως τόπους, ἐμὲ πρό-
"σεσθε προνοίαν, συλλαμβάνοντα τοῖς ἀπορωτάτοις ὑμῶν
"εἰς τὰ ἔργα δαπάνης, καὶ τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ὑμῶν
"μετὰ τῶν παρ' ἡμῖν δημοτικῶν συντελεῖν εἰς φυλὰς καὶ φρά-
"τρας καταμερισθέν, βουλῆς δὲ μετέχειν καὶ ἀρχὰς λαμ-
"βάνειν τούσδε τοὺς οἴκους, Ἰουλίους, Σερουιλίους, Γεγανίους,
"Μετιλίους, Κοριατίους, Κοιντιλίους, Κλοιλίους· Μέτιον δὲ
"καὶ τοὺς σὺν τούτῳ βουλεύσαντας τὴν προδοσίαν, δίκας ὑπο-
"σχεῖν ἃς ἡμεῖς τάξομεν δικασταὶ τοῖς ἑκάστου τὴν ὑπατείαν
"καθεζόμενοι· οὐδένα γὰρ ἀποστρήσομεν κρίσεως οὐδὲ λόγου.

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ὅσοι μὲν ἦσαν Ἀλβανῶν πένητες,
ἠγάπων εἰ Ῥώμην τε οἰκήσουσι καὶ γῆς κλῆσιν ἕξουσι, 171
καὶ ἐπῄνουν μεγάλῃ τῇ βοῇ τὰ λεγόμενα. οἱ δὲ
λαμπροτέροις τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς τύχαις κρείττους
ἦσθοντο, εἰ δέοιτο πόλιν τε τὴν γεγαμμένην αὐτοὺς ἐκλι-
πεῖν, καὶ πατρικιακὰς ἑστίας ἐρημῶσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν
ἐν τῇ ξένῃ· οἷς οὐδὲν ἐπῆλθε λέγειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κα-
ταπλεομένοις ἀνάγκην. ὁ δὲ Τύλλος, ἐπειδὴ τὸ θόρυ-
βοι μὲν ἐπαύσαντο τῶν πολλῶν, ἀπελογεῖτο τὰ Μέτιον ἐκέλευ-
σεν, εἴ τι πρὸς ταῦτα λέγειν βούλεται. Οὐκ ἔχων δ' ὁ
Μέτιος ὅ,τι χρὴ λέγειν πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας καὶ
καταμαρτυροῦντας, τὴν Ἀλβανῶν βουλὴν ἔφησεν αὐτῷ
ταῦτα συμβεβουλεῦσθαι ποιεῖν δι' ἀπορρήτων, ὅτε ἐξῆγε τὴν
δύναμιν ἐπὶ τὸν πόλεμον· ἠξίου τε τοὺς Ἀλβανοὺς, οἷς
ἀναχτήσασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἐπεχείρει, βοηθεῖν αὐτῷ,
καὶ μήτε τὴν πατρίδα κατασκαπτομένην θεωρᾶν, μήτε
τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τιμωρίαις συναρ-
πάζομένους. ταραχῆς δὲ γενομένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ,
καί τινων φθέγξασθαι ἐπὶ τὰ ὅπλα ὁρμησάντων, ὁ θεὶς στε-
φανώσας τὸν ὄχλον, ἀρθέντος σημείου τινὸς, ἀνέσχον
τὰ ξίφη. θεμένων δὲ γενομένων ἁπάντων, πάλιν ἀ-
ναστὰς ὁ Τύλλος εἶπεν· "Οὐδὲν ἔξεστιν ὑμῖν νεωτερί-
"ζειν, οὐδὲ ἁμαρτάνειν, ἄνδρες Ἀλβανοί. εἰ γὰρ ἂν
"τολμήσητε τι κινῆσαι, πάντες ἀπολεῖσθε ὑπὸ
"τούτων· δείξας τοὺς ἔχοντας τὰ ξίφη. δέχεσθε οὖν
"τὰ δεδόμενα, καὶ γίνεσθε ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶνδε Ρω-
"μαῖοι. δυοῖν γὰρ ἀνάγκη θάτερον ὑμᾶς ποιεῖν, ἢ Ρώ-
"μην κατοικεῖν, ἢ μηδεμίαν ἑτέραν γῆν ἔχειν πατρί-
"δα. οἴχεται γὰρ ἔωθεν ἐκπεμφθεὶς ὑπ' ἐμοῦ Μάρ-
"κος Οραίτιος ἀναιρήσων τὴν πόλιν ὑμῶν ἐκ θεμελίων,
"καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας εἰς Ρώμην μεταξέων. Ταῦ-
"τα οὖν εἰδότες ὅσον οὔπω γενησόμενα, παύσασθε θανα-
"τῶντες, καὶ ποιεῖτε τὰ κελευόμενα. Μέτιον δὲ Φυφέτιον
"ἀφανῶς τε ἡμῖν ἐπιβουλεύσαντα, καὶ οὐδὲ νῦν ἀνή-
"συχα ἐπὶ τὰ ὅπλα τοὺς ταραχώδεις καὶ στασιαστὰς
"καλεῖν, τιμωρήσομαι δι' κακῆς καὶ δολίου ψυχῆς ἀξίως.

Ταῦτα

a Παρ' ὑμῖν Vat. b Λαμβάνειν, καὶ τῆς Πατρικίους εὐγενημένην τάξεως Vat. c Livius habet Tullios. Sed Julios in Albanis Patriciis, & quidem Sacerdotis privilegio claros, recenſuit etiam ſupra, pag. 56. v. 3. Sylb. d Γεγανίους Vat. e Metillios omittit Livius, eoſque ſuſpectos habet Glareanus. Mamilios forſan legendum. f Κοιντίους malint Urſinus & Patinus de Familiis Rom. Κοιντίους vero alii ex MSS. Diodori Siculi Codd. g Ἃς ἂν ὑμεῖς τάξωμεν Vat. h Καὶ τῆς γῆς Vat. i Deeſt Vat. k Καταπλεομένοις Vat. l Malim ἢ γάρ: ſic enim & tautologia evitabitur, & plus aſſeverationis orationi accedet. de cujuſmodi loquendi genere dictum apud Pauſan. pag. 406, 56. Si quis tamen καὶ γάρ malit & παρεμπίπτον, per me licebit. Sylb. m Παρεμπίπτων Vat. n Ἐκπεμφθεὶς Vat.

a Καὶ

ταῦτα λέξαντος αὐτῦ, τὸ μὲ ἐφηζόμενον τ ἐκκλησίας μέρ ἔπληξεν, οἷα δὴ κατύμενον ἀνάγκη ἀφυλάκτως. τ δὲ Φυφέτιον ἀγανακτοῦντα ἔτι καὶ κεκραγότα μόνον, τάς τε σωμάτας ἀναπελόμενον ἃς αὐτὸς ἐξελέγχθη ταῖς Δηματίδων, [a] καὶ ὑπ' ἐκείνοις ἔτ δεσμοῖς κατάρρηξαντα, ἔξαρνον τὸ σῶμα μάστιξι πάντα πολλαῖς. ἐπεὶ δὲ ταύτης ἄλυσις ἦν τ τιμωρίας, προσπλάσαντες δύο συνωρίδας, τῇ μὲ ἑτέρᾳ προσήρτων τὸς βραχίονας αὐτοῦ, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὸς πόδας, [b] ῥυτῆρσι μακροῖς· ἐλαυνόντων δὲ τῶν ἡνιόχων τὰς συνωρίδας ἀπ' ἀλλήλων, ξαμόμενός τε περὶ τῇ γῇ καὶ ἀνθελκόμενον ὑφ' ἑκατέρας [c] ὑπὸ πάντα, ὀλίγῳ διεσπάσθη χρόνῳ. Μέτιον μὲ δὴ Φυφέτιον ὧτινος οἰκτρᾶς ἡ ἀχήμων τελευτῆς ἔτυχε. τοῖς δ' ἑταίροις αὐτῦ καὶ συνειδόσι τ προδοσίᾳ αὐτῦ δικαστήρια ὁ βασιλεὺς καθίσας, τοὺς ἁλόντας ἐξ αὐτῶν κτ τ τ λειποταξίᾳ τε καὶ προδοσίᾳ νόμον ἀπέκτεινεν.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα [d] ἐγένετο χρόνῳ, Μάρκος Ὁρᾶτιος ὁ προαπεσταλμένος μετ τ ὁπλέκτων ὑπὸ τ καθαίρεσιν τ Ἄλβας, ταχέως διανύσας τ ὁδὸν, καὶ καλαλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, εὐπετῶς γίνεται τ πόλεως κύριος. συναγαγὼν δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τάτε πραχθέντα κτ τ μάχην ἅπαντα ἐδήλωσεν αὐτοῖς, καὶ τὸ ψήφισμα τ Ρωμαίων βυλῆς διεξῆλθεν. ἀντιβολούντων δὲ τ ἀνθρώπων καὶ χρόνον εἰς πρεσβείαν αἰτουμένων, ὑβρεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος, τὰς μὲ οἰκίας καὶ τὰ τείχη, καὶ εἴ τι ἄλλο κατασκεύασμα ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἦν, [e] κατέσκαψε, τὸς δὲ ἀνθρώπους μετ πολλῆς φροντίδος παρέπεμπεν εἰς Ρώμην, ἀγοντάς τε τὰ ἑαυτῶν χρήματα καὶ φέροντας· ὡς ὁ Τύλλος ἀφικόμενος ὑπὸ [f] τὸ πρατοπέδον τῆς Ρωμαίων φυλῆς καὶ φρατρίας ὑπεδείλεν, οἰκήσεώς τε συγκατασκευάσειν ἐν οἷς αὐτοὶ προηρῶντο τ πόλεως τόποις, καὶ τ δημοσίας γῆς τ ἀρκοῦσαν τοῖς ἱκετεύουσιν ἐξ αὐτῶν ἀπεμέρισε, ταῖς τε ἄλλαις φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος. ἡ μὲ δὴ τ Ἀλβαίων πόλις, ἣν ἔκτισεν Ἀσκάνιος ὁ ἐξ Αἰνείου τ Ἀγχίσου καὶ Κρεούσης τ Πριάμου θυγατρὸς, ἔτη διαμείνασα μετ τ οἰκισμὸν πεντακόσια τριῶν ὑπὸ τοῖς δέκα δέουσα, ἐν οἷς πολλὰ ἔσχεν ὑπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τ ἄλλων ἁπάντων εὐδαιμονίαν, ἡ τὰς τεσσαράκοντα Λατίνων ἀποικίσασα πόλεις, καὶ πάντα τ χρόνον ἡγησαμένη τ ἔθνους, ὑπὸ τ ἑκάστης ἀποικίσεως καθαιρεθεῖσα, ἔρημος [g] εἰς τόνδε χρόνον διαμένει. βασιλεὺς δὲ Τύλλος τ ὑπόλοιπα χειμῶνα διαλιπὼν, ἔαρος ἀρχομένου στρατὸν ὑπὲρ Φιδηναίων πάλιν ἐξάγει. τοῖς δὲ Φιδηναίοις κοινῇ μὲ ὑπ' ἀπορίαν βοηθεῖα ἐξ οὐδεμιᾶς τ πόλεων τ συμμαχὼν ἀφίκετο, μισθοφόροι δέ τινες ἐκ πολλῶν συνερρύησαν τόπων, οἷς πιστεύσαντες ἐκ τ πόλεως προελθεῖν [h] ἐτόλμησαν. παραταξάμενοι δὲ καὶ πολλοὺς [i] ἀπωλέσαντες ἐν τῇ μάχῃ, κατειλείσθησαν πάλιν [k] εἰς τὸ αὐτό.

His ab illo dictis, concionis pars, quæ irritata fuerat, territa est, quod necessitate inevitabili implicita teneretur. Ipsum vero Suffetium indignantem, & solum vociferantem, & fœdera implorantem, quæ ab ipso violata fuisse constabat, & ne in malis quidem de sua audacia quidquam remittentem, virgis multum ceciderunt ac propemodum lacerarunt. Sed postquam in eum hoc supplicii genere satis sævitum est; binas bigas admoverunt ad eum, & ejus brachia ad alteras, ad alteras ipsos pedes loris longis alligarunt; atque ipsis aurigis in diversas partes bigas agentibus, humi raptatus & ab utrisque bigis in contrarias partes tractus, brevi temporis spatio discerptus est. Atque Metius Suffetius hunc miserum & fœdum vitæ finem est sortitus. In ejus vero socios & proditionis conscios rex judicia constituit; &, quotquot convicti fuerunt, eos, ex lege in militiæ desertores & proditores lata, capitali supplicio affecit. *Tullus Hostilius Rom. REX III.*

¶ Interea autem Marcus Horatius, qui præmissus fuerat cum militibus lectis ad Albam evertendam, celeriter confecto itinere, quum nactus fuisset portas apertas & muros incustoditos, facile urbe est potitus. Convocato autem populo ad concionem, quidquid in prœlio gestum fuisset illis declaravit, & Romani senatus decretum recitavit. Illis autem eum orantibus & tempus ad legationem postulantibus, sublata omni mora, & domos & muros, & siquod aliud ædificium vel privatum vel publicum erat, demolitus est; & ipsos homines, agentes & portantes res suas Romam, magna cura est prosecutus: quos Tullus ex castris Romanorum reversus in tribus & curias distribuit, & eos adjuvit in ædificandis ædibus, in qua urbis parte ipsi voluerunt; & de publico agro, quantum satis esset, divisit illis qui opera mercenaria exercebant; & omni alio humanitatis genere eam multitudinem excepit & recreavit. Albanorum igitur urbs, quam condiderat Ascanius, ex Æinea Anchisæ filio & Creusa Priami filia progenitus, quæ steterat per quingentos annos tredecim minus ex quo fuerat condita, quo tempore multum hominum frequentia & opibus & reliqua felicitate creverat, & quæ triginta Latinas colonias condiderat, & semper ejus gentis imperium habuerat, à novissima sua colonia eversa ad hoc usque tempus deserta permanet. Cæterum Tullus rex, intermisso bello per eam hyemem, vere ineunte iterum in Fidenates copias eduxit. Fidenatibus autem publice quidem à nullis civitatibus sociis auxilia venerant; sed ad eos quidam mercede conducti ex multis locis confluxerant, quibus freti ex urbe copias educere sunt ausi. Collatis autem signis, & magna cæde in prœlio edita, iterum intra mœnia compulsi fuerunt. Tullus

XXXI.

XXXII.

Alba diruta.

Per. Jul. 4050. A Troj. cap 520. Olymp. $\frac{15}{16}$. $\frac{4}{1}$. Ante Chr. 664. V. C. Cas. 88. Var. 90.

Fidena capta.

a Καὶ ὑπ' ἐκείνοις τοῖς δεσμοῖς ὑφιέμενον εἰ μαλθάττοι, πλεῖστον τῦ βασιλέως Τύλλου, συναισθάνεσθαι, καὶ τὸν ἐθνῶν ἀπειρηκότα ἐξαπιφνης, ἔξαρνον &c. in *Cod. Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit; *ac ne in malis quidem ipsis ferociam summittentem, dilacerarunt ei vestimenta jubente Tullo lictores corpus multis verberibus cædebant.* b Ῥυτῆρσι κατεχόμενοι μακροῖς *Vat.* c Ἐπὶ τοσοῦτον ὁ δεσμὸς, ὀλίγῳ *Vat.* d Ἐγένετο *Vat.* e Κατέσκαπτε *Vat.* f Deest *Vat.* g Εἰς τόνδε χρόνου *Vat.* h Ἐξελθεῖν *Vat.* i Ἀπολέσαντες *Vat.* legisse videntur *Lapus* & *Gelenius*, dum vertunt, *multis in prœlio amissis.* Sed vulgata lectio ferri potest, ut significet eos strenue pugnasse, ac multos ex hostibus interemisse. *Sylb.* k Εἰς τὸ αὐτὸ *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

Quum vero Tullus circumvallaſſet eorum urbem, & foſſis eam cinxiſſet, & eos qui in ea erant ad extremam inopiam redegiſſet, coacti ſunt ſe regi, quibus voluit conditionibus, dedere. Rex itaque hoc modo potitus urbe, ſupplicio affectis defectionis auctoribus, cæteriſque omnibus dimiſſis, permiſit ipſis ut eodem modo, quo antea, ſuis rebus fruerentur, & civitatis ſtatu priſtino ipſis reſtituto exercitum dimiſit. Romam autem reverſus triumphans, diis pompam & ſacrificia, quæ voverat, perſolvit: atque ille fuit ſecundus triumphus quem egit.

XXXII.

2. Bellum Sabinum.

¶ Hoc bello confecto, alterum ortum eſt à gente Sabina: ejus autem origo & cauſſa hæc fuit. Fanum quoddam eſt quod communiter à Sabinis & Latinis colitur inter cætera maxime ſanctum, dicatum deæ Feroniæ ita nuncupatæ; quam, qui vocem iſtam Græco ſermone vertunt, modo * Ανθηφόρον, modo Φιλοστέφανον, modo etiam Φερσεφόνην appellant. In hoc fanum ex finitimis civitatibus ad ſtatos dies feſtos conveniebant multi, ſacrificia votiva huic deæ perſoluturi; multi etiam & mercatores, & artifices, & agricolæ, ob conventus celebritatem negotiaturi; nam ibi erat totius Italiæ forum nobiliſſimum. Ad eam igitur celebritatem & conventum Romanos quondam profectos viros non ignobiles, Sabini quidam correptos vinxerant & pecuniis ſpoliarant. Et legatis hac de cauſſa eo miſſis, nihil æqui facere voluerunt: quinetiam & ipſos homines & pecunias quas illis abſtulerant retinuerunt: ipſi quoque crimini dantes Romanis, quod Sabinorum exſules aperto aſylo ſacro ſuſcepiſſent: qua de re in præcedente libro dictum eſt. Ob has igitur mutuas criminationes bello inter eos orto, magnas utrique copias ex ſuis finibus eduxerunt, & acie inſtructa conflixerunt: ſed æquo marte pugnarunt, & noctis interventu victoria dubia dirempti ſunt. Inſequentibus vero diebus, quum utrique vidiſſent & cæſorum & ſauciorum multitudinem, alterum prœlium tentare amplius noluerunt: ſed relictis caſtris diſceſſerunt, &, bello per annum illum intermiſſo, denuo egreſſi ſunt alii in alios longe majoribus copiis paratis; & ad urbem Eretum, centum & ſeptem ſtadia ab urbe diſtantem, prœlium commiſerunt, in quo accidit, ut multi hinc inde caderent: ſed quum in illa quoque pugna æquo marte ad multas horas continuo certaretnr, Tullus, ſublatis in cœlum manibus, diis vovit, ſi illo die Sabinos viciſſet, ſe Saturno & Rheæ dies feſtos publicis ſumptibus celebrandos inſtituturum, quos quotannis Romani cele-

εἰς δὲ τὰς ξυνεχαρακώσας αὐτῷ τὴν πόλιν ὁ Τύλλος ἐκ τετταράκοντα εἰς τὴν ἑκάτερα κατέπηξε τὸν ἐνδον ἀποδείξας, ἐναγκάσθησ τῷ βασιλεῖ πάντα σφᾶς αὐτούς ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο. γενόμενος δὲ τούτου τοῦ τρόπου ὁ βασιλεὺς 5 τῆς πόλεως κύριος, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπολέσας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ἀπολύσας, καὶ τὰ σφέτερα πάντα χαρισάμενος αὐτοῖς ἐάσας τρόπον, τινὰ τῆς πολιτείας, ἣν εἶχον πρότερον, ἀποδοὺς αὐτοῖς, διέλυσε τὴν στρατιὰν καὶ παρα- 173 γενόμενος εἰς τὴν Ρώμην, τὴν τροπαιοφόρον ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς 10 πομπήν τε καὶ θυσίαν, ἅπερ ἕτεροι ἐκεῖνον κατάγων θρίαμβον.

Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν πόλεμον, ἕτερος ἀνέστη Ρωμαίοις ἐκ τῶν Σαβίνων ἔθνους· ἀρχὴ δὲ αὐτῷ καὶ πρόφασις [b] ἐγένετο τοιάδε. ἱερόν ἐστι κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ Σαβίνων τε καὶ Λατίνων, ἅγιον δὲ τοῖς πᾶσι, θεὰς [c] Φερωνείας ὀνομαζο- 15 μένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν οἱ μὲν [d] Ἀνθηφόρον, οἱ δὲ [e] Φιλοστέφανον, οἱ δὲ Φερσεφόνην καλοῦσιν· εἰς δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνιόντες ἐκ τῶν περιοίκων πόλεων τε καὶ τὰς ἀποδεδειγμένας ἑορτὰς, πολλοὶ μὲν [f] εὐχὰς ἀποδιδόντες καὶ θυσίας τῇ θεῷ, πολλοὶ δὲ χρηματεύσοντες ἅμα τῇ 20 πανηγύρει ἔμποροί τε καὶ χειροτέχναι καὶ γεωργοὶ, ἀγοράν τε αὐτόθι λαμπροτάτην τῶν ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις τῆς Ἰταλίας ἀγομένων ἐγίνοντο. εἰς ταύτην δὲ τὴν πανήγυριν ἐλθόντας ποτὲ Ρωμαίων ἄνδρας οὐκ ἀφανεῖς Σαβῖνοί τινες [g] ἄνδρες συναρπάσαντες ἔδησε, καὶ τὰ χρήματα ἀφεί- 25 λοντο. πρεσβείας τε ἀφικομένης περὶ αὐτῶν, οὐδὲν ἐβούλοντο τῶν δικαίων ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα τῶν συληφθέντων κατεῖχον, ἐγκαλοῦντες καὶ αὐτὰ Ρωμαίοις, ὅτι τοὺς Σαβίνων φυγάδας ὑπεδέχοντο κατασκευάσαντες ἄσυλον ἱερὸν, [h] ὑστέρῳ δ' οὖν τῷ προτέρῳ λόγῳ δεδήλωταί μοι. ἐκ τούτων δὲ τῶν ἐγκλημάτων εἰς πόλεμον καθιστάντες, [i] ἐξῆσαν εἰς ὕπαιθρον δυνάμεσι πολλαῖς, γίνεταί τε αὐτοῖς οὐ προταίξεως ἀγών· [k] διέμενον γὰρ ἀλκιμώτατα ἀγωνιζόμενοι· καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς νυκτὸς, ἀμφίλογον καταλιπόντες τὸ νίκημα. τῇς δ' ἑξῆς ἡμέρας μαθόντες ἀμφότεροι τό τε ἀπολωλὸτων καὶ τῶν τραυμάτων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔτι πεῖραν ἐβούλοντο ἑτέρου λαβεῖν ἀγῶνος, ἀλλ' ἀπολιπόντες τοὺς χάρακας ἀπῆσαν· καὶ καταλιπόντες τὸ σφετέρων ἀκέραιον, πάλιν ἐξῆσαν [l] ἐπ' ἀλλήλων, μείζονας παρασκευασάμενοι δυνάμεις· γίνεταί τε αὐτοῖς περὶ πόλιν [m] Ἤρητον ἀπὸ σταδίων [n] ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν τῆς Ρώμης ἀγών, οὐ μὰ πολλοὺς μὲν ἀμφοτέρων συμβῆναι πεσεῖν· ἰσορρόπου δὲ καὶ ἀκμαίας τῆς μάχης ἐπὶ πολὺ χρόνον διαμενούσης, ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Τύλλος εὔξατο τοῖς θεοῖς, ἐὰν νικήσῃ τῇ τότ' ἡμέρᾳ Σαβίνους, Κρόνῳ τε καὶ Ῥέᾳ κατασήσεσθαι δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἃς ἄγουσι Ρωμαῖοι καθ' ἕκαστον

a Deeſt *Vat.* b Ἐχθὲς *Vat.* c Φερωνίαν ſupra ſine diphthongo habuimus, pag. 109. v. 36. d Ἀνθηφόρον *Vat.* & *Lapi Cod.* e In *Gloſſario* veteri *Feronia* Πολυκέφαλος. Sic Polykephanum olim dictum fuiſſe Præneste legimus: & Proſerpinam, deam ἀνθηφόρον multis locis in Italia & Sicilia cultam fuiſſe conſtat. Vide *Strabonem* l. 6. de Vibone Valentia. *Caſ.* f Id eſt, λύσοντες θυσίας, ἃς τῇ θεῷ εὔξαντο. *Port.* g Omittit *Vat.* h Ὑπὲρ ὧν οὐ τῷ αὐτῷ τούτου *Vat.* i Verba ſonant, *ſub dium cum magnis copiis ſunt egreſſi. Port.* k Διέμενον δὲ malim. *Port.* l Ἐπ' ἀλλήλων *Vat.* quod etiam placuit *Sylburgio.* m Pro Ἤρητον *Lapi* verſio habet *Heronem*: quod *Glareano* quoque ſuſpectum fuit. Apud *Strabonem* legitur Ἤρητα cum accentu in prima: apud *Steph. Byzant.* maſculino fine Ἤρητος, quam & ipſe dicit eſſe Σαβίνων πόλιν. Ereti mentio etiam apud *Virgilium, Livium, Plinium. Sylb.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 668. n Stadia CVII. ſunt millia paſſuum XIII. & paullo amplius. *Antoninus* vero in *Itinerario* ait M. P. XVIII. quæ ſunt ſtadia CXLIV. Nec multum diſſentit *Dionyſius* ipſe l. XI. ubi intervallum inter Eretum & Romam eſſe notat ſtad. CXL. videtur ideo legendum ἀπὸ σταδίων μ'. καὶ ρ'. i. e. τετταρακοντα καὶ ἑκατὸν, ut libro XI. *Caſ.* Poſteriorem numerum, qui libro XI. reperitur, ab incuriosis exſcriptoribus vitiatum eſſe pronunciat *Cluverius.* In Cod. *Vat.* ἑξήκοντα καὶ ἑκατόν. * Id eſt, *Florigeram, ſortis gaudentem, Proſerpinam.*

a Τὰς

ἔκαστον οἰκεῖον, ὅταν ἄπαντα [a] ἐκ γῆς συλλεγείσης τὸν καρπὸν· οἵ τε τῶν Σαλίων καλουμένων δυπλασιάσοντι ἀριθμόν. οὗτοι δ' εἰσὶ πατρίων εὐγενῶν, ὁπλίταις ὀρχήσεις κινούμενοι τοῖς αὐλοῖς ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις, καί τινας ᾠδὰς ᾄδοντες [b] πατρίους, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ δεδήλωκα λόγῳ. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην θαρσοῦντες τὸ καταλαμβάνειν τοὺς Ρωμαίους, καὶ ὥσπερ ἀκμῆντες εἰς κάμνοντας, ὡσαύτως, ἀφανῶσι τὰς τάξεις αὐτῶν πρὸ δείλην ὀψίαν ἤδη, καὶ ἀναλαμβάνουσι τοὺς [c] προφάτας ἄρξαι φυγῆς· ἀκολουθησάντων τι αὐτοῖς φεύγουσιν ἔτι καὶ πρὸ τὰς τάφρους πολλῷ πλείους καταλαβόντες, ὑπ' ὕπνου ἀπηρέπουτο, ἀλλὰ παραμείναντες τὴν ὑπολειφθεῖσαν νύκτα, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων μαχομένους ἀνείρξαντες, ἐκράτησάν τε παρεμβολῆς. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον, ὅσην ἐβούλοντο γῆν τῶν Σαβίνων λεηλατήσαντες, ὡς οὐδεὶς αὐτοῖς ὄκνος ἔτι πρὸς τὴν χώραν [d] ὁ μαχούμενος ἦν, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. ἀπὸ ταύτης τῆς μάχης τὸ τέταρτον καταγαγὼν θρίαμβον ὁ βασιλεύς· καὶ μετ' οὐ πολὺ πρεσβευσαμένοις τοῖς Σαβίνοις καταλύεται τὸν πόλεμον, αἰχμαλώτους τε πρὸς αὐτῶν κομισάμενος οὓς ἐτύγχανον εἰληφότες ἐν ταῖς ἐφόδοις, καὶ αὐτομόλους· βοσκημάτων τε καὶ ὑποζυγίων, καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλοντο, ἃ ἦν ἔταξεν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων ζημίαν, τιμησαμένη τοῖς βλάβας πρὸς ἀργύριον, ἀναπράξας.

Ἐπὶ τούτοις καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον οἱ Σαβῖνοι, καὶ τὰ ὁμολογίων στήλας ἀντιγεγράφως θέντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐπειδὴ συνέβη Ρωμαίοις πρὸς τοὺς Λατίνων πόλεις κοινὴν [f] συμπραγμάτων πόλεμον ὑπὸ ῥᾳδίως ἐν ὀλίγῳ καθαιρεθῆναι χρόνῳ· δι' ἃς δὲ αἰτίας, ὀλίγῳ ὕστερον ἐρῶ· δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀγαπητῶς, ὅρκων μὲ ὁπλίτων καὶ συνθηκῶν, ὥσπερ οὐδὲ γεγενημένων, ἐπελάθοντο· καιρὸν δὲ νομίσαντες [g] ὑπὲρ τῶν χρημάτων ἐξέπεσον Ρωμαίοις πολλαπλάσια πρὸς αὐτῶν ἀπολαβεῖν, ὀλίγοι μὲ τὸ πρῶτον καὶ ἀφανῶς ἐξιόντες ἐλπίζοντο τὴν ὁμοσεν· ἔπειτα δὲ πολλοὶ συνιόντες, καὶ οὐκ τοῦ φανεροῦ, ἐπεὶ τὰ πρῶτα κατὰ γνώμην αὐτοῖς [h] ἐχώρει, μηδεμιᾶς ὑπὲρ τὴν φυλακὴν τῶν γεωργῶν ἀφικομένης βοηθείας, καταφρονήσαντες τῶν πολεμίων, ἐπ' αὐτὴν διενοῦντο τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, καὶ συνῆγον ἐξ ἁπάσης πόλεως στρατόν. διελέγοντο δὲ καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσι περὶ συμμαχίας. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς φιλίαν τε καὶ ὁμαρχίαν ποιήσασθαι πρὸς τὸ ἔθνος. μαθὼν γὰρ τὴν ἀφίνοιαν αὐτῶν ὁ Τύλλος, ἀνοχὰς [i] μετὰ τῶν Λατίνων ποιησάμενος, ὅτι τούτους ἔγνω στρατὸν ἐξάξων· τὴν τε Ρωμαίων ἅπασαν δύναμιν καθοπλίσας διπλασίαν οὖσαν ἤδη τῶν πρώτων, ἐξ οὗ τὴν Αλβανῶν πόλιν προσέλαβε, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων [k] ὅσον ὁπλιτικὸν πλεῖστον ἐδύνατο μεταπεμψάμενος.

birant post omnes terræ fruges collectas; & Saliorum, qui ita vocantur, numerum duplicaturum. Isti autem, nobili genere orti, statis temporibus armati ad modulos tibiarum saltant, & quædam patria carmina canunt, ut in superiore libro declaravi. Post hæc vota, ingens audacia subiit Romanos, & tanquam integri in languentes delati, jam circa crepusculum serotinum eorum ordines dissiparunt, & coëgerunt ipsos præfectos initium fugæ facere; & sequuti ipsos fugientes ad castra, & circa ipsas fossas longe plures comprehendentes, ne sic quidem inde reversi sunt; at ibi permanentes eam noctem, quæ ipsos oppresserat, & iis qui ex vallo pugnabant repulsis *ac repressis*, potiti sunt castris. Hac re peracta, præda quantam voluerunt ex agro Sabino abacta, quum nullus amplius esset qui pro agri defensione cum ipsis pugnaret, domum redierunt. Ex hac autem pugna rex tertium triumphum egit. Nec multo post legatione à Sabinis missa bellum deposuit, receptis transfugis ac captivis qui inter prædandum intercepti fuerant; & pro abactis pecoribus & jumentis, cæteraque præda quam agrestibus ademerant, mulcta pecuniaria ex Senatus Romani arbitrio imposita. Tullus Hostilius Rom. REX III.

¶ Atque his conditionibus Sabini cum bello finem imposuissent, * & fœderis exemplar in columnis inciſum in templis collocassent, postquam à Latinorum conjuratis civitatibus bellum grave & diuturnum contra populos Romanos est conflatum, (quibus autem de causis paulo post aperiam) hujusmodi rerum eventum alacri animo accipientes jurisjurandi quidem & fœderum illorum, non aliter quam si nunquam fuissent facta, obliti sunt. Rati autem se nactos occasionem opportunam, qua pecuniam Romanis persolutam maximo cum fœnore ab ipsis reciperent, primum quidem pauci & clam egressi agrum vicinum populabantur. Deinde vero multi in unum coëuntes, & palam, quum primus conatus ipsis ex animi sententia successisset, quod nulla auxilia ad rusticorum præsidium venissent, contemptis hostibus, Romam ipsam petere decreverunt; atque ex omnibus civitatibus copias coëgerunt. quinetiam Latinorum civitates ad ejus belli societatem solicitarunt: illis tamen non successit ut amicitiam & belli societatem cum illa gente facerent. Tullus enim, cognito eorum consilio, factis induciis cum Latinis, decrevit in istos exercitum ducere, & omnes populi Romani copias armare, quæ jam duplo majores erant quam ante, ex quo Albanos iterum sibi adjunxerat; & aliorum quoque sociorum auxilia, quanta maxima posset, accersere. XXXIII.

Jamque

[a] Τὸν οὖν γῆς συγκομισθεισῶν καρπὸν *Vat.* [b] Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Πατρίους minus recte in *Ed. Steph.* nam πατρίους veram esse lectionem patet ex pag. 98. v. 44. & p. 125. v. 16. vel certe legendum πατρικούς. *Sylb.* [c] Προτρεπτὰς *Vat.* [d] Ἐξὸν μὲν χάλφ *Vat.* [e] Hæc ita videntur legenda, ἢ ἀναπεῖσαι ζημίαν, ἣν ἔπραξεν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων, τοὺς βλάβας πρὸς ἀργύριον τιμησαμένη. i. e. *cum mulctam exegisset quam Senatus Romanus irrogaras, damnis acceptis pecunia æstimatis, ita demum Sabinis petentibus pacem dedit. Port.* Non male *Lapus* hoc modo vertit: *Neque multo post missentibus legationem Sabinis dissolvit bellum, capivos quoque ab eis recipiens, quos in pabulationibus ceperant, & perfugas: pecudum quoque & jugariorum, aliarumque rerum, quas illi colonis ademerant, mulctam exigens, ea, quam Senatus Rom. statuit, jacturas ipsas æstimans pecunia.* [f] Pro συμπραγμάτων *Lapus* habet *direptas.* Sed male; quum idem significet quod συνωμοσίας *conspirationis nexu conjunctas. Sylb.* Rectius forsan συμπεπλεγμένας, ut in *Cod. Vat.* [g] Ἐπιτήδειον ἔχειν *Vat.* [h] Ἐχώρει ὁδοιπόρος. *Vat.* [i] Πρὸς Λατίνους *Vat.* [k] Ἐπιτηδειότατον ὄντα *Vat.* * Ac de conventis contrascriptas bases in locis sacris repositisset. *Lapus.*

a Τὸν

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Jamque Sabinorum exercitus in unum coiverant: qui postquam accesserunt ad eam silvam, quæ Maleficorum vocatur, castra posuerunt spatio exiguo inter utraque relicto. Postera die collatis signis pugnarunt, & diu æquo marte conflixerunt: sed jam circa vespertinum crepusculum Sabini cœperunt cedere, à Romano equitatu loco pulsi; & magna eorum strages in ipsa fuga edita est. At Romani hostium cadaveribus spoliatis, & pecuniis, quæcunque in castris erant, direptis, & agri optimam partem depopulati domum redierunt. Atque bellum ortum inter Romanos & Sabinos, Tullo regnante, hunc habuit exitum.

συμπίπτει δὲ ἡ τοῖς Σαβίνοις ἤδη τὰ στρατεύματα· ἡ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο ἀλλήλων χαρακώμασιν [b]ὕλῃ κακούργῳ, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον ἀφέντες κατεστρατοπεδεύσαντο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συμπεσόντες ἐμάχοντο, ἡ ἦσαν ἰσόρροποι μέχρι πολλοῦ. ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἐγκλίνουσι Σαβῖνοι, βιαζόμενοι ὑπὸ Ῥωμαίων ἱππικοῦ, καὶ πολὺς αὐτοῖς γίνεται φόνος ἐν τῇ φυγῇ. Ῥωμαῖοι δὲ νεκρούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες, καὶ χρήματα ὅσα ἦν ἐν τῷ χάρακι διαρπάσαντες, καί τε χώρας τῆς κατ' ἰσχὺν λεηλατήσαντες, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ὁ συμβὰς Ῥωμαίοις πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὀλίγῳ πρὸ [c]τοῦ Τύλλου ἀρχῆς.

XXXIV. *Bellum Latinum.*

¶ Latinorum vero civitates tunc primum Romanis factæ sunt inimicæ, quod nollent, eversa Albanorum urbe, Romanis, qui eam demoliti fuerant, imperium concedere. Anno enim decimo quinto post Albæ excidium, rex Romanorum, missis legatis ad triginta civitates ipsius colonias eique subditas, postulabat ut Romanorum imperio parerent: quod ipsi cum reliquis rebus, quas Albani habebant, Latinæ gentis imperium etiam accepissent. Duosque possessionis modos esse demonstrabat, quibus homines rerum alienarum fiant domini: unum necessarium, alterum voluntarium. Romanis vero utroque modo imperium illarum civitatum, quibus Albani imperabant, obtigisse dicebat: nam eos & in bello armis devictos, & post amissam urbem suam in civitatem *à Romanis* receptos dicebat. Itaque æquum esse, ut vel sponte vel inviti Albani Romanis imperio in subditos cederent. At Latinorum civitates nihil privatim responderunt legatis: sed concilio totius gentis ad Ferentinum indicto, Romanis imperio non cedere decreverunt: & confestim duos imperatores crearunt, penes quos esset pacis bellique arbitrium, Ancum Publicium Coranum, & Spurium Vecilium Lavinienſem. His igitur de caussis bellum inter Romanos & ejusdem gentis populos ortum est, & ad quinquennium usque processit, civili quodam & vetusto more gestum. neque enim omnibus copiis in aciem utrinque descendentibus & confligentibus, magna aliqua clades & cædes totius exercitus sequuta est; neque ulla eorum urbs armis devicta, aut eversa, aut in servitutem redacta, aut aliqua alia insanabili calamitate affecta est: sed irruptionem facientes alteri in alterorum agrum, quum jam frumentum ad maturitatem accederet, populantesque regionem domum reducebant copias, permutabantque captivos. Unicam vero urbem nominis Latini Medulliam, quo jampridem Romani regnante Romulo coloniam deduxerant (ut supra à me est demonstratum) quia rursus ad suorum gentilium partes transierat, rex Romanorum obsidione expugnatam à rebus in posterum novandis deterruit: nullum vero

Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ῥωμαίοις ἐγένοντο τότε πρῶτον διάφοροι, ὅτι ἀξιοῦσαι κατασκαμμένης τῆς Ἀλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνηκόοις αὐτῇ Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδοῦναι. ἔτεσι γὰρ διαγενομένων πεντεκαίδεκα μετὰ τὴν ἀφανισμὸν τῆς Ἄλβας, πρέσβεις ἀποστείλας ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς τὰς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τεσσαράκοντα πόλεις, ἀξίαν πειθαρχίαν τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀφειλομένην, ὡς προειληφότων αὐτοῖς ἅμα τοῖς ἄλλοις οἷς εἶχον Ἀλβανοὶ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λατίνων ἔθνους· δύο μὲν ἀποφαίνων τρόπους κτήσεων, καθ' οὓς ἄνθρωποι γίνονται τῶν ἀλλοτρίων κύριοι, τόν τε ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἑκούσιον· Ῥωμαίους δὲ λέγων καθ' ἑκάτερον τῶν τρόπων παρειληφέναι τὴν ἡγεμονίαν ὧν εἶχον Ἀλβανοὶ πόλεων. [d]πολεμίων τε γὰρ ὁπλοις αὐτοῖς γενομένων τοῖς ὅπλοις κεκρατηκέναι, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἀπολωλεκόσι τὴν ἰδίαν αὐτοῖς μεταδεδωκέναι· ὥστε καὶ ἄρχειν Ἀλβανοῖς καὶ ἑκόντων προσήκειν, ἀξιοῦν Ῥωμαίους τῶν ὑπηκόων ἀρχῆς. αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινῇ δὲ τοῦ ἔθνους ἀγορὰν ἐν [e]Φερεντίνῳ ποιησάμενοι, ψηφίζονται μὴ προσχωρεῖν Ῥωμαίοις τῆς ἀρχῆς. καὶ αὐτίκα αἱροῦνται δύο στρατηγοὺς αὐτοκράτορας εἰρήνης τε καὶ πολέμου, Ἄγκον Πουπλίκιον ἐκ πόλεως Κόρης, καὶ [g]Σπόσιον Οὐεκίλιον ἐκ Λαουϊνίου. [h]Διὰ ζώστας δὲ τὰς αἰτίας συνέστη Ῥωμαίοις ὁ πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς πόλεμος, ὃς ἔσχε πενταετῆ χρόνον, πολιτικός τις γενόμενος καὶ ἀρχαϊκός. οὔτε γὰρ ἐκ παντὸς ὅλοις τοῖς στρατεύμασι πρὸς ὅλα συμβαλεῖν μεγάλη συμφορὰ καὶ [i]φόνου ὁλοσχερὴς συνέβη, οὔτε πόλις αὐτῶν ἐδημία πολέμῳ κρατηθεῖσα, καὶ ἀνδραποδισμῷ, ἢ ἄλλης τινὸς ἀνηκέστου συμφορᾶς ἐπεγράφη· ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν ἐπὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ σίτου, καὶ πρηνομεύσαντες, ἀπῆγον ἐπ' οἴκων τὰς δυνάμεις, ἁλισκόμενοι τοὺς αἰχμαλώτους. μίαν δὲ πόλιν ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους [k]Μεδύλλειαν, παλαίτερον ἐπ' ἀποικίᾳ γενομένην ὑπὸ τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωται λόγῳ, μεταθεμένην αὖθις ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς, πολιορκίᾳ παραστάμενος ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς, ἔπεισε μηδὲν ἔτι νεωτερίζειν· ἄλλο δὲ οὐθὲν

Medullia capta, & pax cum Latinis facta.

a Τὸ φάντομα *Vat.* b *Livio* dicitur *Silva Malitiosa.* Vide *Sigonii* Comment. in lib. 1. c. 30. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 669. c Deest *Vat.* d Πολίμων minus recte in *Ed. Steph.* e Αἰτῶν σφίσι *Vat.* Si πολίμων reponeretur, αὐτῶν pro αὑτῶν legendum censet *Portus.* f Φερεντίνῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* g Σπούσιος pro Σπόσιος dicebatur antiquis, qui ſ pro r usurparunt, ut docet *Festus. Port.* h Διὰ ζώστας *Vat.* i Φθόρος *Vat.* k Supra p. 131. v. 8. Μεδυλλίαν habemus, quæ lectiones diversitas in aliis id genus vocabulis reperitur. *Sylb.* l Επ Ρωμιλιου δεκατιλιου *Vat.*

ἐν οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινὰ ὑδ' ἑτέρους ἐν τῷ τότε σωφρόνως χείρω. τοιγάρτοι ῥᾳδίαν τε καὶ ἀοδὴν ἐγκλίναι ἔσχεν αὐτῶν ἡ τοῦ Ρωμαίων αἰ ὀργαὶ θυμίαν τὴν Ρωμαίων αἱ ὀργαὶ λύσεις ἐπετελέσθησαν.

Ταῦτα μὲν τοῦ Τύλλου ὅτι τῆς ἰδίας ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς Τύλλος Ὁστίλλιος, ἀνὴρ καὶ ὀλίγοις ἄξιος εὐλογεῖσθαι τε εὐτολμίας ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς πολέμους, καὶ τῆς φρονήσεως τῆς περὶ τοὺς δεινούς· ὑπὲρ ἁπάντων δὲ ταῦτα, ὅτι καὶ ταχὺς ὢν εἰς πόλεμον ἰέναι, βέβαιος ἦν καταστὰς εἰς αὐτὸν καὶ ἅπασι τοῖς ἀντιπάλοις προσέχειν. ἔτη δὲ καὶ σχὼν τῆς ἀρχῆς δύο καὶ τεσσαράκοντα, τελευτᾷ τὸν βίον, ἐμπρησθείσης τῆς οἰκίας καὶ συὼ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀπολλυμένης, καὶ ὁ ἄλλος οἰκετικὸς ἅπας ὄχλος, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός. καταπρησθῆναι δὲ τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραυνοῦ λέγουσι, μηνίσαντος τοῦ θεοῦ δι' ὀλιγωρίαν τινῶν ἱερῶν· ἐκλιπεῖν γὰρ ὅτι τῆς ἀρχῆς τὴν ἐκείνου πατρίους τινὰς θυσίας, ἑτέρας δ' οὐχ ὑπαρχούσας ὅπως ἐκείνοις Ρωμαίοις [c] παραγαγεῖν· οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης φασὶν ὅπως βουλῆς τὸ πάθος γενέσθαι, ἀναπτύσσοντες τὸ ἔργον [d] Μαρκίῳ τῷ μετ' ἐκεῖνον ἄρξαντι τῆς πόλεως, τοῦτον γὰρ ὑπὸ τῆς Νομᾶ τοῦ Πομπιλίου θυγατρὸς γενόμενον ἀχθεσθῆναί τε ὅτι ὑπὸ βασιλέως γένους περιφανοῦς αὐτὸς ἰδιώτης ἦν, καὶ γένος [e] ὑπογραφόμενον ὁρῶντα τῷ Τύλλῳ, παντὸς μᾶλλον ὑποπτεύειν, εἴ τι πάθοι Τύλλος, εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας ἥξειν τὴν ἀρχήν. [f] Ταῦτα δὴ λογιζόμενον ὑπὸ πολλοῦ φησὶν δὴ κατὰ τοῦ βασιλέως ὅπως βουλὴν, πολλοὺς ἔχοντα Ρωμαίων τοὺς συσκευάζοντας αὐτῷ τὴν [g] βασιλείαν, φίλον τε ὄντα τοῦ Τύλλου, καὶ [h] ὑπὸ τοῖς μάλιστα πιστευόμενον, φυλάττειν ὅτε καιρὸς ὅπως τιθέναι φανείη τοῦ ὅπως θέσεως. μέλλοντος δὲ [i] Τύλλου θυσίαν τινὰ κατ' οἶκον ὅπως τελεῖν, [k] αὐτὸς μόνον ἐβούλετο τοὺς ἀναγκαίους εἰδέναι, [l] κατὰ τύχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης χειμερίου σφόδρα γενομένης, καταί τι ὄμβρου καὶ ζάλην καὶ σκότον, ὥστ' ἔρημον ἀπολειφθῆναι τὸ τοῦ τῆς οἰκίας τόπον τὸ φυλακῆς, ὅπως ἥδιον ὑπολαμβάνοντα τὸν καιρὸν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἔχουσιν ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς τὰ ξίφη παρελθεῖν εἴσω τοῦ θυρῶν [m] ἀποκλείναντας δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τὸν ἄλλον ὅσοις ἔτυχεν [n] ἕκαστος, πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν ἐμβαλεῖν κατὰ πολλοὺς τόπους· ταῦτα δὲ περίξαντα τὸν ὑπὲρ τῆς κεραυνώσεως λόγον. ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν οὐ δέχομαι τὸν λόγον, οὐδ' ἀληθῆ νομίζω οὐδὲ πιθανόν. τῷ δὲ πρότερῳ μᾶλλον προστίθεμαι, καὶ δαίμονα νομίζω τὸν ἄνδρα ταύτης τῆς τελευτῆς τυχεῖν. οὐδὲ γὰρ ἀπόρρητον φυλαχθῆναι τὴν πρᾶξιν κατὰ πολλῶν συνιστάντων ὁ εἷς λύσ· οὐδὲ 177 τῷ συστήσαντι αὐτὴν βέβαιον, ὅτι μετὰ τὴν τελευτὴν Ὁστιλίου Τύλλου ἐκεῖνον ἀποδείξουσι Ρωμαῖοι

præterea malum, quod bella secum afferre consueverunt, toto illo tempore alteutris accidit. quare Rom. animi, non admodum exasperati, facile ad pacem faciendam inclinarunt. *Tullus Hostilius Rom. REX III.*

§ Hæc Tullus Hostilius regni sui tempore gessit, vir singularis & eximia laude dignus, cum ob animi præsentiam in rebus bellicis, tum vero ob prudentiam, qua in ipsis periculis utebatur: præcipue vero quod in bello suscipiendo non esset præceps, & in eo semel suscepto constanter perseveraret, donec omnibus rebus adversarios superaret. Quum autem regnasset annos triginta & duos, obiit, domo incensa, & cum eo & uxor & reliqua domestica turba incendio absumpta periit. Quidam autem ajunt domum fulmine ictam conflagrasse, irato deo ob quorundam sacrorum curam neglectam: eo enim regnante sacrificia quædam patria intermissa, & alia quædam Romanis ritibus non recepta in rempub. introducta fuisse *dicunt*. Plerique tamen id ei ob humanas insidias contigisse ajunt: id facinus Marcio, qui post eum regnavit, attribuentes. Hunc enim ajunt Numæ Pompilii ex filia nepotem ægre tulisse, se regio natum sanguine privatum degere; &, quum videret filios jam hæredes à Tullo scriptos, maxime suspicatum fuisse, si quid humanitus Tullo accidisset, ad ejus liberos regnum devolutum iri. Hæc igitur cogitantem multo ante regi insidias struxisse, quod haberet multos Romanos sibi regnum adstruentes; quumque esset Tulli amicus & inter fidissimos censeretur, observasse tempus quod ad eum aggrediendum opportunum videretur. Quum itaque Tullus domesticum quoddam facturus esset sacrificium, quod solis sibi familiarissimis notum esse volebat, forte illo die valde aspera tempestas orta est, cum imbribus & procellis & caligine, ita ut totum regiæ vestibulum à custodibus desereretur, *Marcium dicunt*, ratum id idoneum esse tempus, cum sociis suis sub veste gladios gestantibus fores introiisse: cæso autem rege, ejusque liberis, & aliis quotquot ibi aderant, ignem in varias ædium partes injecisse, atque hac re peracta rumorem illum de fulmine sparsisse. Ego vero hanc hominum opinionem non admitto, neque veram neque probabilem duco. Sed priorem opinionem sequutus, arbitror * divinitus illum hunc vitæ finem habuisse. neque enim est verisimile tale facinus, quod à multis struebatur, celari diutius potuisse: neque ejus auctor pro comperto habebat, fore ut post Tulli Hostilii mortem Romani civitatis imperium ad se deferrent, seque

XXXV. *Tulli obitus & laus.*

a Si cum *Lapo* legamus ἀξιοτλῶ εὐθυμίαν, sensus & structura constabit melius. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πρόθυμον ἦν τὸν Ρωμαίων: quo modo potius *Lapum* legisse persuasum habeo, dum vertit, *quippe faciles nihilque infestum habentes ob promptitudinem Romanorum dissentiones peractæ erant.* b Ἀπόλλυσιν καὶ οἶκον *Vat.* & *Lapi Cod.* c Structuræ convenientius legeris παρεγγράφοντα: vel inserendum αὐτὸν. *Sylb.* d Μάρκιον perperam in *Ed. Steph.* e Ita & *Lapus*, dum vertit, *hæredes subscriptos.* Ὑπογραφόμενον ergo dici videtur ex eo, quod apud Romanos gentilitio nomini subjiciebatur nomen patris. *Sylb.* Ὑποτιθέμενον malit *Steph.* Ἐπιτιθέμενον *Vat.* f Ταῦτα δὴ δίων *Vat.* g Δυναστείαν *Vat.* h Ita & *Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ὑπὸ. i Τοῦ Τύλλου *Vat.* k Αὐτὸς δὲ μόνος præfert *Sylb.* Ἦν αὐτὸς μόνος in *Cod. Vat.* l Καὶ κατὰ δαίμονα *Vat.* m Ἀποκτείναντας *Vat.* n Ἑαυτῷ *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit *adesse.* Εἶναι pro ἑαυτῷ aut παρόντι accipi vult *Sylb.* o Εἷς δὲ, ὅτι μετὰ τὸν Ὁστιλίου τελευτὴν *Vat.*

* Per Genium. *Lapus.* Fortuito. *Perus.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

que regem crearent; neque, licet ab hominibus certa omnia & firma sibi habuisset, propterea tamen & ipsa deorum voluntas humanis consiliis similis fuisset. Nam post suffragia à tribubus lata, oportebat ipsos deos faustis auspiciis regnum ei addicere: hominem vero sceleſtum & tot cædibus injustis pollutum, quis deorum aut geniorum ad suas aras accedere, & victimas immolare, & cætera sacra ministeria facere passus fuisset? Quamobrem ego non ad humanas insidias, sed ad dei voluntatem id facinus refero: cuique tamen liberum sit judicium.

XXXVI. ¶ Post Tulli Hostilii obitum interrex creatus à senatu, more patrio, regem civitatis Ancum cognomine Marcium elegit. Quum autem populus ratum fecisset senatus consultum, & deus lætum exitum portenderet, * rebus omnibus rite peractis, Marcius regnum est auspicatus anno secundo trigesimæ & quintæ Olympiadis, qua vicit Sphærus Lacedæmonius, quo tempore Athenis annuum magistratum gerebat Damasias. Rex iste quum animadvertisset multa sacrificia negligi, à Numa Pompilio suo avo materno instituta, & vidisset plerosque Romanorum rebus bellicis & turpi quæstui deditos, neque amplius ut ante terram colere, convocato ad concionem populo, postulabat ut deorum numina rursus colerent, sicut Numa regnante factitassent: demonstrans, ob deorum contemptionem, & morbos & pestes & multas alias calamitates in urbem immissas, quibus populi pars non minima absumpta fuisset; ipsumque regem Hostilium, qui ea, ut oportuerat, non custodierat, laborantem multos annos variis morborum generibus, neque amplius suæ mentis compotem, sed mente una cum ipso corpore labefactata *& corrupta*, & ipsum cum progenie miserandum exitum sortitum: & administrandæ reipublicæ genus à Numa in urbe constitutum laudans, ut præclarum & sapientiæ plenum, quod ex justissimo quæstu abunde victum quotidianum cuique præberet, hortabatur ut ad id redirent, & agriculturæ & rei pecuariæ, cæterisque justis operibus à rapina & violentia alienis *operam darent*, & bellicos quæstus aspernarentur. Hæc & his similia concionatus, & in animos omnium injecto magno desiderio quietis pacatæ & industriæ honestæ; deinde accitis pontificibus, sacrorum commentarios ab ipsis acceptos, quos Pompilius composuerat, in tabulas transcripsit, easque in foro proposuit quibuslibet videndas, quæ tandem vetustate absumptæ sunt: nondum enim æneæ columnæ tunc erant in usu, sed in quernis tabulis sculpebantur & leges & instituta, quæ ceremonias & sacra scriptis mandata complectebantur: sed post reges

Ancus Marcius Rom. REX IV.

Per. Jul. 4076. Ante Chr. 638. Olymp. 35 3. V. C. Cat. 114. Var. 116.

Religionis & agriculturæ studium instauras.

βασιλέα δ' πόλεως ἕτ' εἰ τὰ παρὰ τ ἀνθρώπων εὐσεβῆ καὶ δίκαια ἦν, τά γε θεῶν ἅμα ἐμελε τοῖς τ ἀνθρώπων συνοίσειν ἐνόμιζε· μὴ γὰρ ἐπὶ τ φιλῶν γενησομένην ψηφοφορίαν τὰς θεὰς ἔδει τ βασιλέα αὐτῷ δι' οἰωνῶν αἴσιον ἀποφῆναι· ἄνδρα δὲ μιαρὸν καὶ τοσούτοις ἠμαγμένον φόνοις ἀδίκως τίς ἔμελλε θεῶν ἢ δαιμόνων παρέσεσθαι βωμοῖς τε προσιόντα, καὶ θυμάτων καταρχόμενον, καὶ τἆλλα ἐπιτελοῦντα θεραπείας; ἐγὼ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ὑποβάλλω, ἀλλ' εἰς θεοῦ βούλησιν τὸ ἔργον ἀναφέρω. κειέτω δ' ἕκαστος ὡς βούλεται.

Μετὰ δὲ τ Ὀστιλίου Τύλλου τελευτὴν, ἡ μεσοβασίλεως ὑπὸ τ βουλῆς ἀποδειχθεῖσα ἀρχὴ, καὶ πατέρων ἐδημοῦς, αἱρεῖται βασιλέα τ πόλεως Μάρκιον ὀπίκλην Λγκον· ἐπευρώσαντος δὲ τ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, καὶ τ ὑπὸ τ θεοῦ καλῶς γνωσθέντων, συντελέσας τά τε νόμιμα ἅπαντα, ἐνιαυτῷ δευτέρῳ τ τεσσαρακοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα Σφαῖρος ὁ Λακεδαιμόνιος, καθ' ὃν χρόνον Ἀθήνησι τ ἐνιαύσιον ἀρχὴν εἶχε Δαμασίας. οὗτος ὁ βασιλεὺς πολλὰς τ ἱερουργιῶν ἀμεληθείσας καταμαθὼν, ἃς ὁ μητροπάτωρ αὐτῷ Πομπίλιος Νομᾶς καθεστήσατο, πολεμικάς τε καὶ πλεονέκτας τοὺς πλείους τ Ρωμαίων γεγονότας ὁρῶν, καὶ οὐκ ἐπὶ ἂς πρότερον τ γῆν ἐργαζομένους, συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καί τε θεῖα σέβειν αὐτοὺς ἐξίστα πάλιν, ὥσπερ ὑπὸ Νομᾶ διετέλουν σέβοντες, διδοὺς ὅτι τ τῶν θεῶν ὀλιγωρίαν νόσοι τε καὶ λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλαὶ καθέσκηψαν εἰς τ πόλιν, ὑφ' ὧν ἐφθάρη μοῖρα τ πλήθους οὐκ ὀλίγη· καὶ βασιλεὺς Ὀστίλλιος, ὁ μὴ παύσων αὐτῶν φυλακὴν ἣν ἔδει, κάμνων ὑπὸ πολλῶν χρόνων τὸ σῶμα πάθεσι παντοδαποῖς, καὶ οὐδὲ τ γνώμης ἔτι τ αὐτοῦ καθαρεύοντα, ἀλλὰ συνδιαφθαρεὶς τῷ σώματι τὰς φρένας, οἰκτρᾶς καταστροφῆς ἔτυχεν αὐτός τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· πολιτείας τε ἀγωγὴν τ ὑπὸ Νομᾶ καθιδρυθεῖσαν Ρωμαίοις ἐπαινῶν ὡς καλὴν καὶ σώφρονα, ἀπὸ τ δικαιολάπων ἔργων τὰς καθ' ἡμέραν ἑκάστῳ παρέχουσαν εὐπορίας, ἀναπείθων πάλιν [k] αὐτὴν παρεκάλει, γεωργίας τε καὶ κτηνοτροφίας, καὶ τἆλλας ἐργασίας ὅσαις μηδὲν ἀδίκημα παρεσπῶν ἁρπαγῆς τε καὶ βίας, καὶ τ ἐκ τοῦ πολέμου [l] γενομένων ὠφελειῶν ὑπεριδεῖν. ταῦτα δὲ καὶ τούτοις ὅμοια διαλεγόμενος, καὶ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν καθιστὰς ἅπαντας ἡσυχίας ἀπολέμου καὶ φιλεργίας σώφρονος, καὶ μὴ τοῦτο συγχαλέσας τοὺς ἱεροφάντας, καὶ τὰς περὶ τ ἱερῶν συγγραφὰς, ἃς Πομπίλιος συνεθήσαλο, παρ' αὐτῶν λαβὼν, ἀνέγραψεν εἰς δέλτους, καὶ προὔθηκεν ἐν ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν, ἃς ἀφανισθῆναι συνέβη τῷ χρόνῳ· χάλκειαι γὰρ πλάκες ἦσαν τότε οὐκ, ἀλλ' ἐν δρυΐναις ἐχαράττοντο σανίσιν αἵ τε νόμοι καὶ αἱ περὶ τ ἱερῶν διαγραφαί· μετὰ δὲ τ ἐκβολὴν τ

Βασιλέων

a Παρ' αὐτῶν *Vat.* b Si *Οἰνίας* malis pro *οἰωνίας*, facile assentior. *Sylb.* Ταῖς ἀνθρωπίναις ἀγωνίαις *Vat.* & *Lapi Cod.* c Ita restituit *Sylb.* Male antea in *Ed. Steph.* ἄνδρα δὲ μιαρὸν καὶ τοσούτοις ἠμαγμένον φόνοις. d Vocabulum ἀδίκως suspectum *H. Stephano*, quia levius sonare videtur, quam ut hîc locum habere possit: aut saltem is, qui postquam dixit ἄνδρα μιαρὸν &c. addit ἀδίκως, aliquid minus grave addere videtur. e Δεινοῦτα *Vat.* & *Steph.* ex conjectura. atque hoc modo, vel δὴ ἀφ' ταῦτα legendum esse conjiciebat *Portus.* f Ita *Sylb. Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Μάρκιον ὀπίκλην Λγκιον. g Καλὴν *Vat.* quod & maluit *Sylb. exp.* 78. v. 44. p. 117. v. 28. & p. 131. v. 25. h Πλείστους Ρωμαίων *Vat.* i Λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Vat.* Nec aliter forsan *Lapi Cod.* nam vertit, *morbi pestesque urbem &c.* k Et αὐτὴν retineri potest & αὐτὸν pro eodem substitui, *Sylb.* l Γινομένων *Vat.* * Rebus omnibus, *quæ ad inermem principatum* pertinent, rite peractis. *Gelen.*

a Λαγεγραπ-

βασιλεῖ ε ἀναστρέφει δημοσίαν αὖθις ἤχθησαν ὑπ' ἀγρὸς ἱεροφάλης b Γαΐῳ c Παπιρίῳ, ἐπανῆλθον ἐπ' ἀρῶν ἱερεῖον ἔχοντες. ἀναχωσάμενος δὲ τὰ καλῶς διωρυγμένα ἐπ' ἀρῶν, ἐπῄνει τοὺς ἐπιμελῶς γεωργοὺς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς ἐπὶ ἡμελῶς ἐπιμελεῖς γεωργοὺς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς προῖσαμένους τὰ ἴδια d κλήματα", ὡς οὐ ἐνδεικνύς πολίτας.

Ταῦτα καθιστάμενος τὸ πολίτευμα, οὐχ ἧττον παντὸς μᾶλλον ἐλπίσας ἄνευ πολέμου καὶ κακῶν ἅπαντα τὸν βίον διατελέσειν, ὥσπερ ὁ μητροπάτωρ, ὑπ' ἔχει ὁμοίαν τῇ προαιρέσει τὴν τύχην, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην πολεμικὸς ἀναγκάσθη γενέσθαι, καὶ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ ταραχῆς βιῶσαι. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτὸν ὅπλα τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὴν ἀπράγμονα καθίστασθαι πολιτείαν, καταφρονήσαντες αὐτοῦ Λατῖνοι, καὶ νομίσαντες δι' ἀναδρίαν οὐκ ἱκανὸν εἶναι πολέμῳ σφᾶς νικῆσαι, λῃστήρια διέπεμπον εἰς τὴν ὁμορῦσαν αὐτοῖς ἑκάστοι χώραν, ὑφ' ὧν πολλοὶ Ῥωμαίων ἐζημιοῦντο. ἀφικομένων δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως πρεσβευτῶν, καὶ τὰ δίκαια Ῥωμαίοις ἀξιούντων ὑπέχειν, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς ἐκεῖνον ἐπὶ τοὺς λῃστὰς καὶ ληϊζομένων ἁπάντων, ὡς ἐκ κοινῆς γνώμης γεγονότων, ἃς τε ὑπόδικοι Ῥωμαίοις ἐδόθησαν πρᾶγμα τος· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνους ποιήσασθαι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ πρὸς Τύλλον· τελευτήσαντος δὲ τοῦ Τύλλου λελύσθαι σφίσι τὰς πρὸς ἐκεῖνον εἰρήνης ὁμολογίας. ἀναγκασθεὶς δὲ διὰ ταύτας, τὰς αἰτίας καὶ ἀποκρίσεις h τῶν Λατίνων" ὁ Μάρκιος ἐξάγει στρατιὰν ἐπ' αὐτούς· καὶ προσκαθεζόμενος τῇ πόλει, πρὶν ἁπαντῆσαί τινα τοῖς πολιορκουμένοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀφικέσθαι Λατίνων, παραλαμβάνει τὴν πόλιν k καθ' ὁμολογίας· οὐ μέντοι διέθηκε τοὺς ἀνθρώπους δεινῶς οὐδέν, ἀλλ' ἔχοντας τὰ σφέτερα πανδημεὶ l κατήγαγεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατένειμεν εἰς φυλάς.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Λατίνων εἰς ἔρημον τὸ Πολλήϊον m ἀποίκους ἐκπεμπόντων, καὶ τὴν τῶν n Πολιτωλείων χώραν ἐπερχομένων, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ὁ Μάρκιος ἦγεν ἐπ' αὐτούς. προελθόντων δὲ τῶν Λατίνων καὶ παραταξαμένων, νικήσας αὐτοὺς καταλαμβάνει τὴν πόλιν τὸ δεύτερον. ἐμπρήσας δὲ τὰς οἰκίας, καὶ τὸ τεῖχος κατασκάψας, ἵνα μηδὲν αὖθις ὁρμητήριον ἔχοιεν οἱ πολέμιοι, μηδ' ἐργάζοιντο τὴν γῆν, ἀπῆλθε τὴν στρατιάν. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λατῖνοι μὲ ὅτι Μεδύλλιαν πόλιν στρατεύσαντες, ἐν ᾗ Ῥωμαίων ἦσαν ἄποικοι ο προκαθεζόμενοι, καὶ τῷ τείχει πανταχόθεν ποιησάμενοι τὰς προσβολὰς, p αἱροῦσιν αὐτὴν κατὰ κράτος. Μάρκιος δὲ q Τελλήνην πόλιν τῶν Λατίνων ἐπιφανῆ κατὰ τὸν αὐτὸν r αἴρει χρόνον, ἐκ παρατάξεώς τε νικήσας, καὶ διὰ τειχομαχίας παραστάμενος· τούς τε ἁλόντας ὑδὲν ὧν εἶχον ἀφελόμενος, εἰς Ῥώμην μετήνεγκεν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν

exactos ad publicum usum revocatis fuit à Cajo Papirio summo pontifice. Instauratis autem sacris quæ per negligentiam fuerant intermissa, & ablegata otiosa turba ad opus forum, laudabat agricolas diligentes, & objurgabat eos qui sua prædia male curabant, ut cives minime bonos. Marcius Rex IV.

¶ Hac civitatis forma instituta, quum speraret se sine bello & molestiis totam vitam perpetuo transacturum, ut fecerat avus maternus, fortunam suo propolito adversam est expertus; &, contra quam statuerat, coactus est bellator esse, & nunquam sine periculo & tumultu vivere. Statim enim simulatque ad imperium accessit, & quietum reipublicæ statum constituit, Latini eum contemnentes, & existimantes ipsum ob ignaviam non esse idoneum ad bellum administrandum, latronum manus singuli per agros suis finitimos dimittebant, à quibus multi Romani detrimenta accipiebant. Missis autem à rege legatis, & postulantibus ut ex fœdere Romanis jus suum tribuerent, simulabant se penitus ignaros latrociniorum de quibus ipsi conquerebantur, quasi nihil eorum publico consensu factum esset, seque nulla in re populi Romani judicio obnoxios esse dicebant: neque enim se cum eo fœdus fecisse, sed cum Tullo; mortuo autem Tullo ruptas esse *fœderis & pacis conditiones*. Marcius igitur ob has causas & responsa coactus exercitum in eos duxit, & Politorio eorum urbe obsessa, antequam ulla auxilia ab aliis Latinis mitterentur, civibus obsessis urbem certis conditionibus in deditionem accepit. Nullo tamen malo homines affecit, sed omnes cum suis fortunis Romam traduxit, atque in tribus distribuit. XXXVII.

¶ Sequente autem anno quum Latini in Politorium desertum colonos misissent, & Politoriorum agrum jam colerent, Marcius cum copiis in eos est profectus. Quum autem Latini ex urbe in aciem prodire ausi fuissent, victis illis, urbem iterum cepit. Incensis autem ædificiis & muris solo æquatis, ut hostes ibi nullam amplius belli sedem haberent, neve agrum colerent, copias domum reduxit. Sequente anno Latini, susceptа expeditione contra urbem Medulliam, ubi erant coloni Romanorum parati *ad hostium impetum sustinendum*, & undique muros oppugnantes, vi eam ceperunt. At Marcius Tellenem urbem Latinorum insignem eodem tempore cepit, * & cives in acie vincens & oppugnatione in deditionem accipiens: captivosque nulla re spoliatos ex ea urbe Romam traduxit, & ad domos fabricandas locum XXXVIII.

Bellum gerit cum Latinis.

Per. Jul. 4077. Ante Chr. 637. Olymp. 35 ¾. V. C. Cat. 115. Var. 117.

Per. Jul. 4078. Ante Chr. 636. Olymp. 35 ⅞. V. C. Cat. 116. Var. 118.

a Ἀνιγκαφὼν *Vat.* b *Servius* (in *Virgilii* Georg. 1.) dicit tria esse nomina apud Latinos, quæ scribuntur per C. & proferuntur per G. id est, *Cajus, Cnejus, Amarca.* In hoc ergo nomine vertendo Græci potius voluerunt transferre vocem quam literam, & scribere *Gajus* per *Gamma* quam *Cajus* per *Cappa.* Vide *Antonii Nebrissensis* Quintagena, c. 21. c Papirii nomen suspectum *Glareano.* Dubitatum etiam est Publius ne an Sextus an Cajus prænomine dictus fuerit. Vide *Guil. Grotium* de Vitis Jurisconsultorum, & *Rupertum* in *Pomponii* Enchirid. c. 2. d Possis etiam legere τῶν ἱερῶν. *Sylb.* e Deest *Vat.* f Verbum ἔσαν post Ῥωμαίοις desiderari videtur. *Sylb.* g Διὰ ταύτας τὰς λοιπὰς *Vat.* h Desunt in *Ed. Steph.* agnoscunt tamen *Codd. Ven.* & *Vat.* i Verisimile est *Dionysium* scripsisse Πολιτωλίῳ vel Πολιτωλίαν τῇ πόλει, ut *Lapus* quoque vertit, *castris ante urbem Politorium positis. Sylb.* k Alii dicunt κατ' ὁμολογίαν. *Steph.* l Forsan μετήγαγεν. Vide *Steph. Byzant.* v. Πολιτώριον. m Ἐκπέμπουσιν *Vat.* n Malim Πολιτωλίων. *Sylb.* o Προσκαθεζόμενοι τῷ τείχει *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) προσκαθεζόμενοι malit, sic locum vertes, *ad Medullam, in qua Romanorum coloni erant; eaque obsessa, & facto in muros undiquaque impetu* &c. p Αἱροῦσιν *Vat.* quod pro αἱροῦσι aliquoties poni existimat *Sylb.* q Τελλήνας *Vat.* r Αἱρεῖ *Vat.* ut & mox infra p. 172. l. 5. s Μετήγαγε, καὶ τῆς πόλεως εἰς *Vat.* * Vincens prius acie, deinde oppugnatione subjiciens &c. *Lapus.*

Ancus Marcius Rom. REX IV.

locum illis assignavit; & Medulliam per triennium à Latinis detentam, quarto demum anno multis & ingentibus prœliis superatam, deditione facta recepit. Neque multo post Fidenas expugnavit, ex qua urbe tertio ante anno per deditionem capta multitudinem omnem Romam traduxerat, & quod nullo præterea detrimento urbem affecisset, consilium mitius quam prudentius cepisse videbatur: Latini enim, missis in eam colonis, & ejus agro occupato, ipsi Fidenatum agro fruebantur; ita ut denuo coactus fuerit Marcius ducere exercitum contra urbem illam, eaque non sine magno negotio potitus, ædificia incendere & muros demoliri.

Per Jul. 4082. Ante Chr. 632. Olymp. 36 1/4. V. C. Cat. 120. Var. 122.

τύπον ἀπημέρωτ. Μεδύλλειάν τε τριετῆ χρόνον ὑπὸ τῶν Λατίνων γενομένην τῷ τετάρτῳ κομίζεται πάλιν ὀπαδῷ πολλῶν καὶ μεγάλων πρὸς Λατίνους μαχῶν. ἔτι δὲ πολὺ τ' Φιδηνᾶν ἄρει πόλιν, ἣν τρίτῳ πρότερον ἐτει τῷ λαβὼν κατ' ὁμολογίας, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς ἅπαντας εἰς Ρώμην μεταναγκάσ', ἄλλο δὲ τ' πόλεως ὑδὲν κακώσας, ὅτι ἐκέκτητο μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον ἔδοξε βουλεύσασθαι. ἀποίκους γὰρ ἀποστείλασ εἰς αὐτὴν οἱ Λατῖνοι, καὶ τ' χώραν αὐτῶν διαπατέχοντες, αὐτοὶ τ' Φιδηνᾶν ἐκάρπουντο· ὧν ἀναγκάσθη πάλιν ὁ Μάρκιος τὸ δεύτερον ἐλθὼν πόλιν ἑαυτῷ σῶσαι, καὶ μετὰ πολλῆς πραγματείας κύριος αὐτῆς καταστάς, ἐμπρῆσαί τε τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη κατασκάψαι.

XXXIX. ¶ Postea duo prœlia inter Latinos & Romanos commissa sunt. In priore, quum diu pugnassent & æquo marte certasse visi fuissent, dirempti sunt, & utrique se in sua castra receperunt: posteriore vero Romani Latinos vicerunt, & eos usque ad castra persequuti sunt. Post hæc prœlia nusquam amplius in acie certatum est inter eos; sed ab utrisque incursiones continuæ in agros finitimos fiebant, & inter equites & velites qui agrum circumibant prœlia committebantur, ex quibus plerumque Romani victores discedebant, quia copias suas sub dio in castellis opportunis ad agri præsidium collocatas habebant, quibus Tarquinius Hetruscus præerat. Eodem autem tempore & Fidenates à Romanis defecerunt; non aperte bello indicto, sed exigua hominum manu, & occultis incursionibus agrum eorum vastantes: in quos Marcius cum expedito exercitu profectus res ad bellum necessarias apparavit, & prope urbem castra posuit. At illi principio quidem simulabant se ignorare ob quas injurias Romanorum exercitus contra se venisset: sed quum rex respondisset se venire ut repeteret ab ipsis pœnas ob agrum suum populatum & vastatum, se de his purgabant, & nihil horum maleficiorum publico consensu factum dicebant: tempusque postulabant ad cognitionem ejus causæ, & ad noxios perquirendos. ac multos dies consumpserunt, nihil eorum quæ fieri oportebat facientes, sed clam sociorum auxilia implorantes, & bellico apparatui operam navantes.

Per Jul. 4083. Ante Chr. 631. Olymp. 37 1/3. V. C. Cat. 121. Var. 123.

Per. Jul. 4084. Ante Chr. 630. Olymp. 37 2/3. V. C. Cat. 122. Var. 124.

Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ [d] Ρωμαίων μάχαι δυσὶ τῇ μὲν ἢ πρότερα μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι, καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γενέσθαι διεκρίθησαν, καὶ ὅτι τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπικάνοντο· τῇ δ' ὑστέρᾳ Ρωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους, καὶ μέχρι τ' σκοτοδίνου διώκουσι. μετὰ δὲ ταύτας τὰς μάχας, ἀγὼν μὲν οὐκ ἐτάξεως ὑδεὶς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς, καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς ἱππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπεκράτουν ὡς τὰ πολλὰ Ρωμαῖοι, δυνάμει ὑπαυθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις [e] ἐπικαθημένην, ἧς ὁ Τυρρηνὸς Ταρκύνιος ἡγεῖτο. ἀπέστησαν δὲ καὶ Φιδηνᾶται Ρωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, οὐκ ἐκ φανερᾶς τὸν πόλεμον ἀναδείξαντες, ἀλλὰ [f] κατ' ὀλίγον καὶ κρύφα τὴν χώραν αὐτῶν καταδρομαῖς κακουργοῦντες· ἐφ' οὓς ὁ Μάρκιος εὐζώνῳ στρατιᾷ ἐλάσας, [g] τὰ πρὸς πόλεμον παρεσκεύαστο, καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως πίθεται τὸν χάρακα. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀγνοεῖν ἐσκήπτοντο ἀντὶ ποίων ἀδικημάτων στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς Ρωμαίων ἀφῖκται· ὡς δὲ βασιλέως εἰπόντος ὅτι δίκας παρ' αὐτῶν ἥκει λαμβάνων ὧν διήρπασάν τε καὶ κατέκλαυσαν αὐτοῦ τ' γῆν, ἀπελογοῦντο πρὸς ταῦτα, ὡς ὑπὸ τοινὸν [h] ἦν αἴτιον τ' ἀδικημάτων, καὶ χρόνον ἠτοῦντο εἰς ἀφάνισίν τε καὶ ζήτησιν τ' ἐνόχων ταῖς αἰτίαις· καὶ πολλὰς κατέτριψαν ἡμέρας πράττοντες μὲν ὑδὲν τ' δεόντων, ὑπαλλόμενοι δὲ κρύφα τοὺς συμμάχους, καὶ τὰ περὶ καλασκευὴν ὅπλων γινόμενοι.

XL. ¶ Sed Marcius, cognito eorum consilio, cuniculos à suis castris usque ad urbis mœnia agere cœpit: & opere jam absoluto castra movit, & copias contra urbem duxit, allatis secum multis scalis & machinis, & cæteris instrumentis ad oppugnationem paratis, non ab ea murorum parte, in qua cuniculi agebantur, sed ab alia. Quum autem Fidenates ad loca urbis oppugnata frequentes accurrissent, & strenue hostium assultus repellerent,

Μαθὼν δὲ τ' διάνοιαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος, ὑπονόμους ὀρύττειν, ἀπὸ τ' ἰδίας παρεμβολῆς ἀρξάμενος, ὑπὸ τὰ τείχη τ' πόλεως· καὶ ἐπιδὴ τέλος εἶχεν ἤδη τὸ ἔργον, ἀναστήσας τ' στρατιὰν ἦγεν ὅπῃ τ' πόλιν, [i] κλίμαξί τε πολλαῖς καὶ μηχαναῖς καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τειχομαχίαν κατεσκευασμένα ἐπαγόμενος, καθ' ὃν αἱ διῶρυγες τ' τείχους ἐγίνοντο τόπον, ἀλλὰ καθ' ἕτερον. τ' δὲ Φιδηνᾶται ὅπῃ τὰ πολιορκούμενα μέρη τ' πόλεως συνῳκοδομήσαντο ἀθρόως, καὶ τὰς προσβολὰς γενναίως ἀποτει-

a Pro Φιδηναίων Lapus legit Φιναλίων. non male forsan. Nam ut hîc Marcius post Tellenem cepisse dicitur τὴν Φιναλίων πόλιν, ita supra (p. 13. v. 39.) Aborigines condidisse perhibentur Τιλλήνης καὶ Φιναλίης. Livianos Codices sequi maluit Gelenius, in quibus Ancus, Tellenis Fidenaque captis, Politorium rursus bello repetit. Gelenio adsentiuntur Sigonius & Portus. Φιδηναίων sane mentio (inquit Sylb.) huc non quadrat; quippe quorum defectio paullo post recensetur. b Βουλόμενος Vat. c Τὴν τῶν Φιδηναίων Vat. d Ρωμαίων μεγάλαις δυνάμεσι παρεσκευασμένων Vat. e Ὑποκαθημένην Vat. f Κατ' ὀλίγον. i. e. sensim, paullatim. Rectius κατ' ὀλίγον, ut ad ipsos homines referatur. Portus. Atque ita reperitur in Cod. Vat. g Περὶ ἣν παρεσκευάσατο τὴν Φιδηναίων καὶ αὐτὸς τὸν πόλεμον ἐγγὺς τῆς Vat. Nec aliter Lapi Cod. nam vertit, antequam se ad bellum pararent, prope urbem castra posuit. h Αἴτιον δὴ Vat. i Καὶ μηχανάς τε πολλὰς καὶ πύργους Vat. reliqua non agnoscens.

a Ἀναμέ-

ἀποτρεψομένους, ἀπαναστρωσάμενος τὰ ἐφεδρικὰ τῶν ὑποπεμπομένων οἱ ταχθέντες ὅτι τάχιστα Ρωμαίοις, εἷλόν τε ἐγκρύψαντες ἐν ἐφόδῳ, καὶ τοὺς ἀμύστις χειρωσάμενοι διαφθείρουσιν, ἀνοίγουσι τοῖς πολιορκοῦσι τὰς πύλας. πολλῶν δ' ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως [c] διαλομένων, τοὺς λοιποὺς τῶν Φιδηναίων ὅπλα τε παραδοῦναι κελεύσας ὁ Μάρκιος, καὶ εἰς ἓνα τόπον τῆς πόλεως παρακηρύξας ἀπιέναι συνελθεῖν, ὀλίγους ἐξ αὐτῶν τοὺς αἰτίους ἀποστάσεως μάστιξιν αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν· οἰκίας δὲ ἁπάντων ἁρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐπιτρέψας, καὶ φρουρὸν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἀξιόχρεων, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Σαβίνους. οὗτοι γὰρ οὐκ ἔμενον διὰ τὰς ὁμολογίας ἃς [d] ἐποιήσαντο πρὸς βασιλέα Τύλλον, ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐδῄουν [e] αὐτοῖς τὴν ἄμοιραν. μαθὼν δ' ὁ Μάρκιος παρά τε κατασκόπων καὶ αὐτομόλων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐσκεδασμένων τῶν Σαβίνων καὶ λεηλατούντων τοὺς ἀγρούς, αὐτὸς μὲν ἅμα τοῖς πεζοῖς ὅτι τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἀφικόμενος ὀλίγην ἔχοντα φυλακὴν, καταλαμβάνει τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· Ταρκύνιον δὲ τοὺς ἵππους ἄγοντα, ὅτι τοὺς ἐν νομαῖς ἐσκεδασμένους ἐπάξοιτο κελεύει. μαθόντες δὲ οἱ Σαβῖνοι τὴν ἵππον τῶν Ρωμαίων ὅτι σφᾶς ἐλαύνουσαν, ἀφέντες τὴν λείαν, καὶ τὰς ἄλλας ὠφελείας ὅσας [f] ἐφέροντο καὶ ἦγον, ἔφευγον ὅτι τὸν χάρακα. ὡς δὲ καὶ ἐκεῖνον ἔγνωσαν καλεχόμενον ὑπὸ τῶν πεζῶν, ἀπορροῦντες ὅπῃ τράπωνται, [g] συνέτρεχον εἰς ὕλας τε καὶ ὄρη. διωκόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς ψιλῆς καὶ τῆς ἱππέων, ὀλίγοι μὲν τινες ἐσώθησαν, οἱ πλείους δὲ διεφθάρησαν. καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην πρεσβευσάμενοι πάλιν εἰς Ρώμην, εἰρήνης τυγχάνουσιν οἵας ἐβούλοντο. [h] ἔτι γὰρ ὁ πρὸς τοὺς Λατίνων πόλεις ἀνεσπεισμένους τοῖς Ρωμαίοις πόλεμος, ἀναγκάζει ἐποίει τοὺς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ἀνοχάς τε καὶ ἀμφιλύσεις.

Τετάρτῳ δὲ μάλιστα μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον ἐνιαυτῷ, Μάρκιος ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς τήν τε πολιτικὴν δύναμιν ἄγων, καὶ τὴν συμμαχικὴν μεταπεμψάμενος ὅσην ἐδύνατο πλείστην, ἐστράτευσιν ὅτι Οὐϊεντάνους, καὶ πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδῄωσεν. ἐκεῖνοι δ' ἤρξαντο ὀλιγωρῆσαι εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐμβαλόντες, καὶ πολλὰς ἁρπαγὰς χρημάτων, πολὺν δὲ ὄλεθρον ἀνθρώπων ποιήσαντες. στρατιᾶς δὲ πολλῆς ὑπὸ τῶν Οὐϊεντανῶν ἐξελθούσης, καὶ πέρᾳ τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ στρατοπεδευσάσης τῇ Φιδηναίων πόλει χάρακα θεμένης, [i] ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ὡς εἶχε τάχους ὁ Μάρκιος, στρατὸν μὲ [k] τὰς ὅπῃ τῆς χώρας ἐξόδους αὐτῶν ἀπέκλεισεν ἱππικοῦ, ἔπειτ' εἰς τάξιν [l] ἐλθεῖν αὐτοὺς ἀναγκάσας ἐνίκησε, καὶ τὸν χάρακα αὐτῶν ἐκράτησε. χρησαμένου δὲ αὐτῷ καὶ τούτῳ καὶ γνώμῃ τοῦ πολέμου, τὴν ὀπτικὴν πομπὴν καὶ τὸν εἰωθότα θρίαμβον τοῖς θεοῖς καθήγαγεν εἰς τὴν πό-

Romani, quibus id negotium datum fuerat, aperto ſummo cuniculorum ore intra mœnia ſe inſinuarunt; &, obvium quemque ſternentes, ſuis qui urbem obſidebant portas aperuerunt. Quum autem multi confi fuiſſent dum urbs caperetur, Marcius reliquos Fidenates arma tradere juſſit, & per præconem omnes in certum urbis locum convocavit, & aliquot ex ipſis defectionis auctores virgis cæſos ſecuri percuſſit, militibuſque omnium domos diripere permiſit: atque ita demum, præſidio ſatis firmo in urbe relicto, in Sabinos exercitum duxit. Nam ne illi quidem ſervarant conditiones fœderis quod cum rege Tullo fecerant: ſed facta irruptione in agrum Romanum *agros* ſuis finitimos vaſtabant. Marcius vero per exploratores & transfugas cognita opportunitate *hoſtis* adoriendi, Sabinis palantibus & agros depopulantibus, ipſe cum peditatu ad hoſtium vallum exiguo præſidio munitum profectus, munitionem primo impetu occupavit: Tarquinium *interim* juſſit in hoſtes, qui in pabulationibus erant diſperſi, ocius equitatum ducere. Sabini vero quum vidiſſent Romanum equitatum contra ſe venire, omiſſa præda & cæteris rebus quas agebant ac ferebant, ad caſtra refugere cœperunt. Sed quum illa quoque ab hoſtium peditatu occupata vidiſſent, dubitantes quo ſe verterent, ad ſilvas & montes contenderunt. Sed quum eos levis armaturæ milites & equites perſequerentur, pauci quidam incolumes evaſerunt, at major eorum pars interiit. & hac clade accepta, rurſus legatis Romam miſſis, pacem quam petebant impetrarunt. Nam bellum, quod cum Latinis populis Romani adhuc gerebant, efficiebat ut neceſſe eſſet cum cæteris adverſariis vel inducias vel pacem habere.

Sabini.

XLI.

¶ Quarto autem ferme anno poſt hoc bellum, Marcius Romanorum rex urbanas copias eduxit, & ſociorum auxilia quanta maxima potuit accerſivit, atque ita in Vejentes eſt profectus, magnamque eorum agri partem vaſtavit: illi enim priores ſuperiore anno in agrum Romanum irruperant, & magnam prædam abegerant, magnamque hominum cædem fecerant. Sed quum ingens exercitus à Vejentibus emiſſus fuiſſet, & trans flumen Tiberim ad Fidenas caſtra poſuiſſet; Marcius, quanta maxima potuit celeritate ducto exercitu, primum vias omnes, qua in patriam redire poterant, ipſis intercluſit, quod eſſet equitatu longe ſuperior, deinde eos in aciem prodire coactos vicit, & eorum caſtris eſt potitus. Quum autem hoc etiam bellum ipſi ex animi ſententia ſucceſſiſſet, * in urbem reverſus de more triumphavit, diiſque ob victoriam ab hoſte reportatam debitos honores

Per Jul. 4088. Ante Ch. 626. Olymp. 38 ¾. V. C. Cat. 126, Var. 128.

Vejentibus.

Per Jul. 4087. Ante Ch. 627. Olymp. 38 ¼. V. C. Cat. 125. Var. 127.

a Ἀναστομώσαντες τὰ πίφυκα *Vat.* *b* Ἐγχύσαντες *Vat.* *c* Ἀποθνῃσκόντων *Vat.* *d* Ἐπεποίηντο ἐπὶ τῶν εἰρήνης *Vat.* *e* Malim transpoſito verborum ordine ἐδῄουν τὴν αὐτοῖς (i. e. ἑαυτοῖς) ἔμφυτον. *Sylb.* Αὐτοῖς (i. e. τοῖς Ρωμαίοις) *Vat.* quod & placuit *Stephano.* *f* Rectius ἔφερόν τε καὶ ἦγον, ut cum alibi ſæpe, tum ſupra p. 165. v. 29. *Sylb.* & *Steph.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *g* Συνέτρεχον *Vat.* *h* Ὅτι in *Ed. Steph.* ſed ἔτι agnoſcit etiam hæc *Lapi* verſio, *raſſans enim cum Latinis urbibus adhuc bellum.* Si cui non ſatisfacit ἔτι, pro ὅτι γὰρ legat δ' ὅτι. Verum aptius eſt ὅτι, quia Latinum bellum non tunc primum exortum eſt, ſed jam aliquot annis continuatum, ut patet ex p. 171. v. 13. *Sylb.* Vel ἔτι γὰρ ὁ vel ὁ γὰρ πρὸς τοὺς legendum videtur: alioqui hîc eſſet ἀναλύθη. *Portus.* *i* Ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἣν εἶχε τάχους *Vat.* *k* Τὸν ἐπὶ τῶν χώρας ἐξόδου *Vat.* *l* Προελθεῖν. *Vat.*

* Diis victricem pompam & ſolennem triumphum in urbem reverſus egit. *Gelen.*

Tarquinius Priscus Rom. REX IV. Per Jul. 4090. Ante Chr. 624. Olymp. 14. 4. V. C. Ca. 128. Var. 130.

nores persolvit. Secundo autem post anno, quum Vejentes iterum inducias cum ipso factas rupissent, & cæteras urbes recuperare vellent, ex quibus Romulo regnante ex fœderis conditione cesserant, alterum prœlium priore majus ad Allas cum ipsis commisit, ex quo facile victoriam reportavit; & ab eo tempore reliquas civitates sine ulla controversia retinuit. Tarquinius autem dux equitum, ob operam egregie navatam, ex ea pugna palmam retulit; eumque Marcius virum omnium præstantissimum judicavit, & cum aliis honoribus perpetuo affecit, tum etiam in patriciorum & senatorum numerum retulit. Marcius autem bellum etiam gessit cum Volscis. Volscorum gente, quod inde quoque latrones in Romanorum agrum incursiones fecissent: &, cum ingentibus copiis in eos profectus, ingentem prædam inde partam retulit; & Velitras eorum urbem obsedit, & fossa valloque cinxit, * totoque agro potitus oppugnationem parabat. Sed quum maximi natu supplices prodiissent, & se regis arbitrio damna data sarturos promisissent, & polliciti fuissent fore ut fontes ad supplicium dederent, cum illis inducias fecit; quumque jus suum ab ipsis volentibus sine vi impetrasset, eos in fœdus & amicitiam recepit.

Volscis.

XLII. Sabinis iterum.

¶ Novum inde bellum exortum est iterum à quibusdam Sabinæ gentis hominibus, qui urbem fortunatam & amplam incolentes, Romanorum virtutem nondum experti fuerant; & licet de Romanis conqueri non possent, eorum tamen felicitatem vix credibilem præ invidia ferre non poterant: viri alioqui valde bellicosi, qui primum, contracta exigua manu, agros latrociniis & incursionibus infestare cœperunt; deinde lucris allecti, aperte expeditionem contra eos susceperunt, & magnam agri finitimi partem depopulati valde vastarunt. Illis tamen non licuit prædam impune abigere, nec omnes incolumes abire potuerunt: nam rex Romanus occurrens propere, & castris suis juxta eorum vallum positis, eos ad prœlium prodire coëgit. Atrox igitur pugna commissa est, & multi hinc inde ceciderunt: sed tandem Romani strenuitate & laborum tolerantia, quibus longo usu assueverant, vicerunt, & Sabinos longe superarunt: eorumque milites fugientes ad castra, sparsos & nullum ordinem servantes, è vestigio sequentes, cædem magnam fecerunt. Potiti autem & ipsis castris variarum opum plenis, & recuperatis captivis quos Sabini in pabulationibus ceperant, domum redierunt. Res igitur quas rex iste militiæ gessit, & quæ à Romanis scriptoribus memoriæ sunt proditæ, hæ

λιν ἀφικόμενος. Δευτέρᾳ δ' ὑστερον ἔτει [a] πάλιν τῶν Οὐϊεντανῶν καταλυσάντων ἃς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὸν ἀνοχάς, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις, ὧν ὑπὸ Ῥωμύλου βασιλέως κατ' ὁμολογίας ἀπέστησαν, [b] ἑτέραν πόλεμον πρὸς αὐτοὺς μάχιμον [c] περὶ τὰς Ἄλλας μείζονα τῆς προτέρας, ἣν εὐπετῶς οὐδενὸς [d] τῶν τὰς ἄλλας πόλεις ἐκ ἐκείνου κεκτημένων ἀναμφιλόγως. τοῦ δὲ ἀγῶνος ἐκ ταύτης ἔλαβε τῆς μάχης ὁ τῶν ἱππέων ἡγεμὼν Ταρκύνιος, καὶ αὐτὸν ὁ Μάρκιος ἀνδρα πάντων κρίτιστον ἡγησάμενος, τά τε ἄλλα σεμνύνων διετέλει, καὶ εἰς τὸ τῶν πατρικίων τε καὶ βουλευτῶν ἀριθμὸν ὑπέγραψεν. ἐγένετο δὲ καὶ τοῖς τὸ τῶν Οὐολούσκων ἔθνος πρὸς Μαρκίῳ πόλεμος, λῃστρικῶν καὶ κακοήθων ἐξόδων ὑπὸ τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀγροὺς καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς [e] μεγάλῃ ἀρχῇ, πολλῷ πλείονι δυνάμει τε καὶ λείᾳ, πόλει τε αὐτῶν [f] Οὐελίτρᾳ προσκαθεζόμενος ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου, καὶ τειχομαχίᾳ [g] συνίστατο τῆς [h] καταλήψεως λαβών. ἱκετηρίαν δὲ σὺν ἱκετηρίοις τῶν πρεσβυτάτων, καὶ τοῖς τε βλάβας ἀμφιλύσειν ὑποσχομένων ὡς ἂν ὁ βασιλεὺς δικαιώσῃ, καὶ τοὺς σώους [i] αὐτοῖς ὅπῃ δίκαιον παρέξειν ὁμολογόντων, ἀνοχὰς πρὸς αὐτοὺς ποιησάμενος, καὶ τὰ δίκαια παρ' ἑκόντων λαβών, εἰρήνην καὶ φιλίαν συνέθετο.

Ἐκ δὲ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αὖθις ἕτερόί τινες, τῆς Ῥωμαίων αὔπω πεπειραμένοι δυνάμεως, πόλιν οἰκοῦντες εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, ἐγκαλεῖν [k] μὲν Ῥωμαίοις οὐδὲν ἔχοντες, φθονεῖν δὲ ταῖς εὐτυχίαις ἀναγκαζόμενοι μείζοσιν ἢ κατὰ λόγον γινομέναις, ἄνδρωποι δεινοὶ τὰ πολέμια, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ [l] ληστηρίων καταδρομῆς ἀγρῶν ὀλίγοι συνελθόντες ἤρξαντο, ἔπειτα δὲ λεαζόμενοι τὰς ὠφελείας, φανερὰν ποιοῦνται [m] στρατιὰν ἐπ' αὐτούς, καὶ τῷ ὁμόρῳ πολλῷ λεηλατοῦντες ἐκάκωσαν ἰσχυρῶς. ὃ μὲν οὖν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς οὔτε τὰς ὠφελείας ἀπάγειν, οὔτ' [n] ἀθρόοις ἀπελθεῖν· ἀλλ' ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτοὺς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς, καὶ πλησίον τῶν ἐκείνων παρεμβολῆς θέμενος [o] τὸ χάρακα, προελθεῖν αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην. ἐγένετο μὲν οὖν μάχη ἀλκὴ, καὶ πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπεσον· [p] ἐκράτησαν δὲ Ῥωμαῖοι τῷ ἐμπονόν τε καὶ φερέπονον, [q] ὧν ἐθάδες ἦσαν ἐκ πλείονος, καὶ προεγένοντο πολὺ τῶν Σαβίνων, τοῖς τε φεύγουσιν αὐτῶν ὅπῃ τὸν χάρακα προφθάσαι καὶ ἀσυντάκτοις ἐκπεσοῦσιν ἐπέμενον, πολὺν ἐποίουν φόνον. κρατήσαντες δὲ καὶ τῆς παρεμβολῆς αὐτῆς παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσης, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ὧν ἔλαβον οἱ Σαβῖνοι κατὰ τὰς προνομὰς ἀπολαβόντες, ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. αἱ μὲν δὴ πολεμικαὶ πράξεις τοσάδε τῷ βασιλέως, αἱ μνήμης καὶ λόγου παρὰ Ῥωμαίοις τυγχάνουσαι, τοιαῦτ' δὲ

a Πάντων Οὐϊεντανῶν Vat. b Ita restituit Sylburgius (quum antea fuerit ἑτέρα τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχη &c.) ex auctoritate ipsius Dionysii p. 186. Ed. Sylb. c Ita Sylb. Περὶ τὰς Ἄλλας in Ed. Steph. Πρὸς τὰς Ἄλλας Vat. Περὶ τῆς Ἄλλης malit Portus. d Καὶ τῶν Ἄλλας ἐξ οὐδενὸς Vat. atque ita, vel ἐκ τῶν Ἄλλας πόλιν legisse videtur Lapus; dum vertit, urbemque Allas ex eo tempore &c. Vulgatam lectionem retinendam esse suadet Portus: quod paullo ante dixerit Dionysius, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις. e Μεγάλῃ ἀρχῇ vel ἀριθμῷ ex conjectura Sylburgii, Rectius μεγάλῃ χειρὶ, ut in Cod. Vat. quod placuit & Stephano & Porto Vide p. 174. v. 23. f Οὐελίτρας Vat. quo modo & alibi ipse Dionysius. g Συνίστατο Vat. h Κρατῶν Vat. i Τοῖς αὐτῶν Vat. k Μὲν αὐτοῖς ἐδὲν Vat. l Λῃστηρίων καὶ κατὰ ῥοπὰς ἀγρῶν legendum: alioqui ἀπόλυθος erit oratio. Portus. Nec aliter Lapus, dum vertit latrocinils excursionibusque &c. m Magis proprie στρατείαν leges. Sylb. n Ἀθρόοις agnoscit etiam Lapi versio hæc, sed non eis tamen contigit, neque lucrum abduxere, nec abire congregatis. Sed in Cod. Vat. ὅτ' αὐτοῖς ἀθρόοις. atque ita Dionysium scripsisse opinatus est Sylb. vertitque, nec sine noxa domum reverti. o Inclusa ex Codd. Rom. & Ven. addidit Sylb. agnoscit etiam Lapi versio, ut & Cod. Vat. Varias ad locum sanandum conjecturas adfert Portus: sed has (ut inquit Steph.) nemo, satis qui sit sanus, non spernet præ veteribus codicibus, quantumvis blandiantur. p Campestria obtinent. Lapus. Occupatis sub dio campis. Gelen.

(a Μοῖραν

δὲ τινες λέγονται γενέσθαι πολιτικὰ δὲ, ἃ ἤδη σοὶ λέξω.

Πρῶτον μὲν τῇ πόλει οὐ μικρὰν μοῖραν προσέθηκεν, ὀντειχίσας τὸν λεγόμενον [b] Αὐεντῖνον· ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ὀλιγωρίας, ὀκταικαίδεκά που σταδίων τὸν περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ [d] καλῆς δάφνης, ἀφ' ἧς Λαυρῶνα τὸν ὑπὸ Ρωμαίων καλούμενον τόπος τις ἐξ αὐτοῦ νυνὶ δὲ οἰκίαις ὅλος πλήρης ἅπας ἔνθα σοὶ πολλοῖς· ἄλλοις καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἵδρυται. [f] ἐφέρετο δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεπλεκομένων τῇ Ρώμῃ, λόφων τῆς καλουμένου Παλατίου, ἔνθα ἡ πρώτη κατασκευασθεῖσα πόλις [g] ἱδρύθη, βαθεῖα καὶ στενὴ φάραγξι. ὑπὸ δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐχώσθη πᾶς ὁ μεταξὺ τῶν λόφων αὐλός. τοῦτον δὴ τὸν λόφον ὀπτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως ὁρῶν ἐσομένων, εἴ τις αὐτὴν [h] ὁπλίτης στρατὸς, τεύχει καὶ τάφρῳ περιέβαλε, καὶ τὰς μεταχθείσας ἐκ [i] Τελλήνης τε καὶ Πολιτορίου, καὶ τῶν [k] ἄλλων" πόλεων ὅσων ἐκράτησεν, ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ κατῴκισεν. ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ πολίτευμα τοῦ βασιλέως ἐδείχθη, καλόν ἅμα καὶ στρατιωτικὸν, ἐξ οὗ μείζονά τε γενέσθαι συνέβη τὴν πόλιν, ἑτέρας προσθέσει πόλεως, καὶ πολλῇ χειρὶ πολεμίων ὁπλιτεύσασθαι ἤδιον εὐπλοτέραν. Ἕτερον δέ τι τῆς φρονήσεως πολιτεύματος κρεῖττον, ὃ καὶ τοῖς ὕστερον βίον ἅπασιν εὐδαιμονέστερον αὐτὴν ἐποίησε, καὶ στρατευμάτων ἐπῆρεν ἀήττητον γενναιοτέραν. ὅτε γὰρ Τιβέριος ποταμὸς καταβαίνοντος μὲν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν, πρὸς αὐτὸν δὲ τὴν Ρώμην ῥέοντος, ἐμβάλλοντος δ' εἰς αἰγιαλὸς ἀλιμένους καὶ [l] προσηχεῖς, ὃς τὸ Τυῤῥηνικὸν ποιεῖ πέλαγος, μικρὰ δὲ καὶ οὐκ ἄξια λόγου τὴν Ρώμην ὠφελοῦντος, διὰ τὸ μηδὲν ὁπὶ ταῖς ὀχθολαῖς ἔχειν φρούριον, ὁ [m] καὶ" τὰς εἰσκομιζομένας ἀφ' ἁλάτης καὶ καταγομένας [n] ἄνωθεν ναῦς ὑποδέξεταί τε καὶ ἀμείψεται τοῖς ἐμπορευομένοις, ἱκανὸς δὲ ὢν ἄχρι μὲν τῶν πηγῶν ποταμηγοῖς σκάφεσιν εὐμεγέθεσιν ἀναπλεῖσθαι, πρὸς αὐτῷ δὲ τῷ Ρώμῃ καὶ θαλαττίαις ὁλκάσι μεγάλαις, ὁπόσον ἐγὼ κατασκευάζειν ὁπὶ ταῖς ὀχθολαῖς αὐτοῦ, λιμένι χρησάμενος αὐτῷ τῷ ποταμοῦ στόματι. [o] εὐρυπόρου δ' ὁπόλου τῇ θαλάττῃ συνάπτων, καὶ κόλπους λαμβάνει μεγάλους, οἵους οἱ κράτιστοι τῶν θαλαττίων λιμένων. [p] ὃ δὲ μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, ὅτι οὐκ ἀποκλείεται τοῦ στόματος ὑπὸ τῆς θαλαττίας ἠιόνος ἐμφερπομένου,

[a] Μοῖραν ἀ μικρὰν *Vat.* [b] Οὐιρῶνον *Vat.* Αυιττῖνον *Ven.* ut supra sæpe. Eundem porro Aventinum (inquit *Glareanus*) libro x. ait stadia XII. habere in ambitu. in altero igitur loco menda est. *Sylb.* [c] Παραμετρον *Ven.* parum recte. nec multo rectius Λαυρέντιον in *Codd. Ven.* & *Vat.* [d] Καλλίστης *Vat.* [e] Ita *Codd. Ven.* & *Vat.* Καλοῖς in *Ed. Steph.* [f] Ἐίρρετο δὲ, ἀμφοτέρων τῶν συμπεπλεκομένων τῇ Ρώμῃ, λόφων &c. legit *Portus.* Nec multo aliter *Lapus*, nisi quod verba hæc ἀμφοτέρων τῶν συμπεπλεκομένων transfert in finem periodi: sic enim vertit, *Segregabatur autem à colle Palatio appellato, circa quem urbis prima est condita, profunda & angusta valle, quum nunc utrosque Roma amplectatur.* Auctorem hoc modo scripsisse existimat *Gelen.* Ἐίρρετο δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεπλεκομένων τῇ Ρώμῃ λόφων τοῦτ τοῦ Καιλίου καὶ τοῦ καλουμένου Παλατίου &c. ac proinde vertit, *dirimebatur is ab altero duobus*, Cœlio & eo qui nominatur *Palatinus* (*circa quem prima urbis primordia fundata fuere*) *profunda* &c. Ἐίρρετο δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπ. *Cod. Ven.* Ἐίρρετο δὲ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ λόφων τοῦ καλουμένου &c. optime in *Cod. Vat.* [g] Ἱδρύθη *Vat.* [h] Ἐπίου *Vat.* [i] Τίλλης in *Ed. Steph.* & adhuc corruptius Πίλλης in *Cod. Vat.* [k] Deest *Vat.* [l] Falluntur qui αἰγιαλὸς ἀπροσηχὴς interpretantur *contigua* vel *vicina littora.* est enim nova ejus vocis significatio, qua *asperum & importunum litus* notatur, ut apud *Strab.* l. v. μαχιώδης καὶ ἀπροσηχὴς ὁ πλησίον αἰγιαλός. & l. IV. ἡ παραλία πᾶσα προσηχὴς, καὶ ἀλιμένος. & l. v. ἕτερος προσηχὴς αἰγιαλὸς, ἀλίμενος. Quos omnes *Strabonis* locos fuit quum suspectos haberemus: nunc nihil quidem mutandum censemus: scil. aliter eos interpretamur quam vulgo fiat. *Cas.* [m] Deest *Vat.* [n] Ἀνωθεν ἀχθὰς rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* Nam vocabulum ἄχθαι pro mercibus ipsis sæpissime acceptum reperimus. Vide *Salmasii* Observatt. in Jus Attic. & Rom. p. 171. Alii cum *Porto*, qui ἄνωθεν ναῦς legunt, vel interpretantur *quod delatas mari naves & sursum altas susciperet reddereque gradum ingredientibus*; vel hoc modo, *quod naves tum à mari appellentes tum per fluvium descendentes acciperet, pariter & redderet negotiantibus.* [o] Εὐρύπορον τε *Vat.* [p] Mirum quidem, sed haud scio quam verum. Vid. *Strab.* l. v. & quæ ibi notavimus. *Cas.* [q] *Quæ ad Ancum Marcium fabla sint ad ipsius civitatis incrementum & commoditatem.* Dicitur tamen à Dionysio πολιτικὰ πράξεις. ideoque quidam interp. *Nunc quæ in reipub. administratione res gesserit, dicere aggrediamur.* Sed ea tamen quæ ab isto historico hic describuntur, ad reipubl. administrationem pertinere vix quisquam dixerit. *Port.*

[a] Rectius

ruinam fuisse: res vero [q] dogni gestæ sunt hic, quas mox dicam.

¶ Primum quidem urbem non mediocriter auxit; Aventinum, qui ita vocatur, iisdem mœnibus complexus: est autem collis modice altus stadiorum ferme XVIII. ambitu, qui tunc varia materia refertus erat, sed præcipue lauri elegantis magna copia; unde à Romanis quædam ejus loci pars Lauretum vocatur: sed jam totus ædificiis est refertus, ubi inter cæteras res templum etiam Dianæ exstructum est. Dirimebatur autem (quamvis nunc utrumque collem muri Romani complectantur) à colle Palatino, ubi primum urbs condita fuerat, profunda & angusta valle. Sed postea totum illud spatium medium, quod inter duos colles erat vacuum, terra aggesta repletum fuit. Quum igitur *Ancus* videret hunc collem futurum munitionem contra ipsam urbem, si quis exercitus eam invasisset, eum muro fossaque cinxit; & eos quos traduxerat ex Tellene & Politorio, & cæteris urbibus quas ceperat, in hoc loco collocavit. Atque hoc unum regis facinus ad rempublicam pertinens traditur, præclarum simul & valde utile; ex quo urbem majorem fieri contigit, alterius urbis accessione, minusque expugnabilem, si hostis cum ingentibus copiis contra eam veniret. ¶ Sed est & alterum priore præstantius, quod in rebus omnibus ad vitam spectantibus eam fortunatiorem reddidit, & ad res majores gerendas impulit. Quum enim Tiberis amnis ex Apenninis montibus descenderet, & juxta ipsam urbem flueret, & in littora importuosa eaque vicina erumperet, quæ mare Tyrrhenum facit, & ipsi urbi exiguam nec memoratu dignam utilitatem afferret, (quod circa ostia nullum haberet castellum, quod naves mari eò delatas & ex mari supero venientes reciperet, & merces cum negotiantibus commutaret) quum alioqui navigiis fluvialibus mediocris magnitudinis ad ipsos usque fontes navigari posset, ad ipsam vero urbem magnis marinis onerariis; navalia ad ejus ostia facere decrevit, ipso fluvii ore pro portu usus. nam mari contiguus longe lateque panditur, & amplos complectitur sinus, quales solent habere præstantissimi maritimi portus: &, quod maxime quis miretur, non clauditur ore obstructo arenæ marinæ aggeribus, quod accidit

XLIII. *In republica quæ gesserit.*

XLIV.

Ancus Marcius Rom. REX IV.

cidit multis magnis fluviis; neque in paludes aut stagna vagans modo hic modo illic consumitur antequam in mare fluat, sed perpetuo ubique navibus est permeabilis, & per unicum nativum ostium erumpit, maris dorsa in altum assurgentia diverberans, quamvis ibi ab occidente valde vehemens ventus spirare soleat. Itaque longæ naves quantumvis magnæ, & ex onerariis ex quæ usque ad tria millia modiorum ferunt, per ejus os intrant, & Romam usque remigio & funibus tractæ feruntur: at quæ sunt his majores, ante ostium ipsum anchoris in salo firmatæ, scaphis fluvialibus evacuantur & exonerantur. In spatio autem inter fluvium & mare, quod cubiti speciem refert, rex urbem muniens, quam à re ipsa Ostiam appellavit, quasi nos diceremus Θύραν, tandem * effecit ut Roma non solum mediterranea, sed etiam maritima fieret; & sic

XLV. transmarina degustaret. ¶ Muro etiam cinxit Ianiculum, montem altum trans flumen Tiberim situm, & præsidium firmum in eo collocavit, ut tutius flumen navigari posset: (Hetrusci enim latrociniis negotiatores infestabant, occupantes totum illum oræ tractum, qui est trans fluvium) & Sublicium pontem, qui ex sola lignea materia est compactus, & cui nihil æris aut ferri addere licet, ille Tiberi imposuisse fertur, quem ad hoc usque tempus servant, sacrum existimantes. Quod si qua ejus pars laboret, eam pontifices curant, quædam patria sacrificia facientes dum ipsum sarciunt. Quum autem rex iste has res memoria dignas in suo regno gessisset, & Romam suis successoribus tradidisset non paullo meliorem quam ipse accepisset, regno potitus per viginti & quatuor annos, obiit, relictis duobus filiis, altero adhuc puerili ætate, altero, qui natu erat major, jam pubescente.

XLVI. ¶ Post Anci Marcii mortem senatus denuo, quum populus ipsi permisisset ut quam vellet civitatis formam constitueret, in eadem manere statuit, & interreges creavit. Illi vero, convocata multitudine ad comitia, regem elegerunt L. Tarquinium. quumque ipsa auspicia & divini numinis signa plebiscitum confirmassent, Tarquinius circiter secundum annum Olympiadis XLI. qua fuerat victor in stadio Cleonides Thebanus, archonte Athenis Eniochide, regnum est auspicatus. Quinam autem fuerint hujus Tarquinii parentes, quæ patria, & quibus de causis Romam venerit, & quibus † artibus ad regnum pervenerit, dicam, ut in illius gentis annalibus reperi. Corinthius quidam, nomine Demaratus ex Bacchiadarum genere, quum mercaturam

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4100. Ante Chr. 614. Olymp. 41. 2. V. C. Cat. 138. Var. 140.

ὁ πάσχοι πολλοὶ ἢ τῶν μεγάλων ποταμῶν, οὐδ' εἰς ἕλη ἢ τέλματα πλανώμενος, ἄλλοτε ἄλλῃ προσβαναλίσκεται πρὶν ἢ τῇ θαλάττῃ συνάψαι τὸ ῥεῖθρον, ἀλλὰ ναυσιπόρατός ἐστιν ἀεὶ, ἢ δι' ἑνὸς ἐκβάλλων τὸ γνήσιον στόματος, ἀναπόπτων τὰς πελαγίους ῥαχίας τῆς θαλάττης, καίτοι πολὺς αὐτόθι ὁ γίνεται χαλεπὸς ὁ πνέων ἐπὶ θάτερας ἄνεμος. εἰ μὲν οὖν ὀλίγοι νῆες, ὁπηλίκαι ποτ' ἂν ὦσι τύχωσι, ἢ ὁλκάδων αἱ μέχρι τετραχιλιοφόρων, εἰσάγουσί τε διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἢ μέχρι τῆς Ρώμης εἰρεσίᾳ ἢ ῥώμασι παρελκόμεναι κομίζονται· αἱ δὲ μείζους ἀπὸ τοῦ στόματος ἐπ' ἀγκυρῶν σαλεύουσι ταῖς ποταμηγοῖς ἀποχρώμεναί τε καὶ ἀποφορτίζονται σκάφεσι. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς θαλάττης ἀγκῶνι πόλιν ὁ βασιλεὺς ἐτείχισας, ἣν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος Ὠστίαν ὠνόμασεν, ὡς δ' ἂν ἡμεῖς εἴποιμεν, Θύραν, οὐ μόνον ἐπιφανῆ ἀλλὰ καὶ θαλαττίων παρεσκεύασε τῇ Ρώμῃ γενέσθαι, καὶ τῶν διαπορίων ἀγαθῶν ἔγευσεν. Ἐτείχισε δὲ καὶ τὸ καλούμενον Ιανίκολον, ὄρος ὑψηλὸν ἐπέκεινα τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ κείμενον, καὶ φρουρὰν ἱκανὴν ἐν αὐτῷ καθίστησιν, ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς διὰ τοῦ ποταμοῦ πλεόντων· ἐλήσειν γὰρ οἱ Τυρρηνοὶ τοὺς ἐμπόρους, ἅπασαν ἐπέχοντες τὴν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ χώραν· καὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, ἣν ἄνθρωπος χαλκῷ ἰ καὶ σιδήρῳ δήσας ὑπ' αὐτῆς διακραλείας τῶν ξύλων, ἐκεῖνος ὁπηδεῖναι τῷ Τιβέρει λέγεται, ἣν ἄχρι τοῦ παρόντος κ διαφυλάττουσιν, ἱερὰν τὴν νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσει αὐτῆς μέρος, ἃ ἱερομνήμονες ἀναπείσουσι, θυσίας τινὰς ὑπιτελοῦντες ἅμα τῇ καταskευῇ πατρίους. Ταῦτα διαπραξάμενος ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς ὕστερος ἱστορίας ἄξια, καὶ τὴν Ρώμην οὐκ ὀλίγῳ κρείττονα λ παραδοὺς τοῖς ὑπογενομένοις μ ἢ αὐτὸς παρέλαβεν, ὑπὲρ τετταράκοντα τοῖς 184
ἔτεσιν ἔτη τὴν βασιλείαν κατασχὼν ἀποθνήσκει, δύο καταλιπὼν υἱεῖς, τὸν μὲν, ἔτι παῖδα τῇ ἡλικίᾳ· τὸν δὲ τρισκαίδεκα, ἀρτίως γενεκόντα.

Μετὰ δὲ τὴν Ανκου Μαρκίου θάνατον, ἡ βουλὴ πάλιν, ἐπιτρέψασα αὐτῇ τοῦ δήμου πολιτείαν ἣν ἐβούλετο καταστήσασθαι, μένει ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔγνω, καὶ ἀποδείκνυσι μεσοβασιλεῖς. οἱ δὲ συναγαγόντες εἰς ἀρχαιρεσίας τὸ πλῆθος, αἱροῦνται βασιλέα Λεύκιον Ταρκύνιον. βεβαιωσάντων δὲ καὶ τῶν θείων σημείων τὰ κελεύοντα ὑπὸ τοῦ πλήθους, παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ὀκταετὴς μάλιστα τὴν ἡλικίαν καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος ὁ Ταρκύνιος, ἣν ἐνίκα ν Γάλλον Κλεωνίδας ὁ Θηβαῖος, ἄρχοντος Αθήνησιν ο Ηνιοχίδου. γενέων δ' ὁποίων τινῶν ἦν ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ πατρίδος ἐξ ἧς ἦλθε, καὶ διὰ τίνας αἰτίας εἰς Ρώμην ἀφίκετο, καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, ὡς ἐν τοῖς ἐπιχωρίοις γεγραφοῖς εὗρον ἐγώ. Κορίνθιός τις ἀνὴρ, ὄνομα Δημάρατος, ἐκ τῶν ρ Βακχιαδῶν συγγενείας, ἐμπορευόμενος

a Rectius *Vat.* & *Lapi Cod.* γίνεται τῷ χαλ. b Ἐπὶ pro λὰν positum existimat *Sylb.* quod intolerabile videtur *Stephano.* In *Cod. Vat.* habemus λὰν τῆς ἰσχ. c Τριχιλιοφόρα perperam in *Ed. Steph.* Versio *Lapi* minus mendose habet *Trichiliophoram. Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* Τριχιλιοφόρων. d Ἀντιφορτίζονται *Vat.* e Vox Latina *Offia* & qua ingredimur significat, i. e. στόμα; & qua fluvius in mare erumpit, i. e. στόμιον ἀποβολῆς. Videtur autem illud oppidum à posteriore significatione potius dictum, quam à priore quod *Dionysius* ait. Vide *Festum* & *Suidam* v. Ωστία. *Cas.* f Ηπειρῶτιν ἀπὸ τῆς θαλάττιον *Vat.* g Γάλλος malit *Portus*, non probante *Stephano.* h Γάλλον hic transitive sumitur, pro *facere ut quis gallet. Port.* i Καὶ σιδήρῳ δεδεκὼς ἥμας ἐπ' αὐτῶν ἀμφιτυμβίων ξυλίνων *Vat.* k Φυλάττουσι *Vat.* l Λεοδὲς *Vat.* m Ἧς αὐτὸς *Vat.* n Deest *Vat.* o Ηνιοχίλου in *Ed. Steph.* unde Ηνιοχίλου legit *Portus*, & Ηνιοχίλου *Sigon.* in lib. *De Athenien sium temp.* Mihi & *Lapi* & *Gelenii* lectio verior est visa, Ηνιοχίδου: ut sit patronymica forma deductum ab Ηνίοχος, quod est frequentius. *Sylb.* p Et pure Βακχιαδῶν, & impure Βακχιδῶν legere possemus, ut docui apud *Paus.* p. 426. v. 26. *Sylb.* * Effecit ut Roma, non mediterraneis tantum, sed etiam marinis *hominibus* patens, transmarina quoque bona degustaret. *Gelen.* † *Quidam vero hæc Dionysii verba,* καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, *interpr. qua industria ad regnum pervenerit.* Sed magis placet, *quibus artibus.* Nam ἐπιτήδευμα minus apte hic videtur redditum iri *institutum*, ut alioqui plerumque redditur. *Port.* a Επίτηδευ-

τοσοῦτόν θ' ἐπλάσιον εἰς Ἰταλίδα; ὀλκάδα τε οἰκείᾳ ἀνάγων καὶ φόρτον ἴδιον. ἐξεμπολήσας δὲ τὸν φόρτον ἐν ταῖς τῶν Τυῤῥηνῶν πόλεσιν εὐδαιμονέσαις μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τότε, καὶ μεγάλα κέρδη τεθαλάθη ἐκεῖθεν, οὐκ ἔτι εἰς ἄλλους ἐβούλετο καταίγεσθαι λιμένας, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ ἐφιάζετο συνεχῶς θαλάσσαν, Ἑλληνικόν τε φόρτον εἰς Τυῤῥηνοὺς κομίζων, καὶ τὸν Τυῤῥηνικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρων καὶ γινόμενος πάνυ πολλῶν χρημάτων κύριος. ἐπεὶ δὲ ἐπαναλαβοῦσα τὴν Κόρινθον, καὶ τῆς Κυψέλου τυραννίδος ἐπανισταμένης τοῖς Βακχιάδαις, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι δοκῶν ἐν τυραννίδι ζῆν πολλὰ κεκτημένον, ἄλλως τε καὶ τῆς ἀληθαρχικῆς οἰκίας ὑπάρχων, συνεσκευασμένον τὴν οὐσίαν ὅσην οἷός τ' ἦν, ᾤχετο πλέων ἐκ τῆς Κορίνθου. ἔχων δὲ φίλους πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Τυῤῥηνῶν, διὰ τὰς συνεχεῖς ἐπιμιξίας, μάλιστα δ' ἐν Ταρκυνίοις, πόλει μεγάλῃ καὶ εὐδαίμονί [b] ποτε οὔσῃ, οἰκόν τε αὐτόθι κατασκευάζεται, καὶ γυναῖκα ἐπιφανῆ κατὰ γένος ἄγεται. γενομένων δ' αὐτῷ δυοῖν παίδων, Τυῤῥηνικὰ θέμενος αὐτοῖς ὀνόματα, τῷ μὲν [c] Ἄρροντα· τῷ δὲ Λευκόμωνα· καὶ παιδεύσας ἀμφοτέρους Ἑλληνικά τε καὶ Τυῤῥηνικὰ παιδεύμασι, εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν αὐτοῖς γυναῖκας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων λαμβάνει. Καὶ μετ' οὐ πολὺ γεγονὼς ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτοῦ τῶν παίδων, γόνος οὐδὲν καταλιπὼν ἐμφανὲς ἀπεθνήσκει. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς ὁ Δημάρατος ὑπὸ λύπης τελευτᾷ, κληρονόμον ἁπάσης τῆς οὐσίας τὸν περιλειπόμενον τῶν παίδων Λευκόμωνα καταλιπών· ὃς τῶν Δημαράτου χρημάτων τὸ πλεῖστον μέρος ὄντα, πολλαχοῦ τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀστῶν εἶναι τεθεώρητο. ἀπελαυνόμενος δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, καὶ οὐχ ὅπως ἐν τοῖς πρώτοις ἀριθμούμενος, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς μέσοις, ἀνιαρῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν. ἀκούων δὲ περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὅτι πάντας ἀσμένως ὑποδεχομένη τοὺς ξένους, [d] καὶ αὐτοὺς ποιεῖται καὶ τιμᾷ κατ' ἀξίαν ἕκαστον, ἐκεῖ μετοικίσασθαι τὸν οἶκον ἔγνω, ταῦτα χρήματα [e] πάντα συσκευασάμενος, καὶ τὴν γυναῖκα ἐπαγόμενος, καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων τοὺς βουλομένους. ἐγένοντο δὲ οἱ σὺν αὐτῷ ἀπάρειν προθυμηθέντες συχνοί. ὡς δὲ εἰς τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ἦσαν, ὅθεν ἡ Ῥώμη τοῖς ἀπὸ Τυῤῥηνίας ἐρχομένοις πρῶτον ἀφορᾶται, καταπτὰς ἀετὸς ἄφνω, καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἁρπάσας, [f] ἄνω πάλιν ἀνέπτη, κατὰ τὸ ἐγκύκλιον αἰώρημα φερόμενος, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ πρόσχορτος ἀέρος ἀπέκρυψεν· ἔπειτ' ἐξαίφνης ἐπιθὼν τῷ Λευκόμωνι τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἁρμόσας ὃν τρόπον πρότερον ἦρμοστο. θαυμαστοῦ δὲ καὶ παραδόξου πᾶσι τοῖς σημείου φανέντος, ἡ γυνὴ τοῦ Λευκόμωνος, ὄνομα [g] Ταναχύλα, ἐμπειρίαν ἱκανὴν [h] οὐκ πατρίων Τυῤῥηνικῆς οἰωνοσκοπίας λαβοῦσα, μόνον αὐτὸν

exercendam sibi proposuisset, in Italiam navigavit, privato sumptu instructa nave, & suis mercibus onerata. Quum autem suas merces distraxisset in Hetruscorum civitatibus, quæ tunc omnium Italiæ civitatum fortunatissimæ erant, & inde magnum quæstum fecisset, noluit amplius ad alios portus appellere; sed, per idem mare semper ultro citroque commeans, Græcas merces ad Hetruscos vehebat, & Hetruscas in Græciam ferebat: atque ita magnas opes sibi comparavit. Sed quum seditio Corinthi esset orta, & Bacchiadæ Cypseli tyrannide premerentur, existimans sibi multas habenti fortunas parum esse tutum in tyrannide vivere, præsertim quum esset ex illustri familia & factione optimatum, convasatis rebus suis quascunque secum afferre potuit, Corintho discessit. Quum autem multos, eosque bonos amicos in Hetruria haberet ob continua commercia, præcipue vero Tarquiniis, urbe quondam magna ac fortunata, domicilium ibi sibi comparavit, & mulierem genere illustrem duxit in matrimonium. ex qua quum duos filios suscepisset, iis Hetrusca nomina imposuit, alterum Aruntem, alterum Lucumonem appellans: &, quum utrumque Græca & Hetrusca disciplina instituisset, illis jam viris factis uxores ex illustrissimis familiis dedit. ¶ Nec multo post, illius filiorum alter, qui major erat natu, nulla certa progenie relicta obiit. & paucis post diebus ipse Demaratus præ dolore moritur, relicto omnium suarum fortunarum herede Lucumone, qui solus ex liberis superstes erat: qui adeptus tam amplum patrimonium, immiscere se rebus, & rempubl. gerere, & inter præcipuos cives censeri volebat. Sed quum undique ab indigenis repelleretur, & ne inter mediocres quidem locum obtinere posset, nedum inter primarios, eam ignominiam iniquo animo ferebat. Quare quum audisset populum Romanum omnes peregrinos lubenter recipere & civitate donare, ac pro dignitate unumquemque honorare, eo sedes transferre statuit, undique suis omnibus rebus collectis, & adducta uxore, cæterisque amicis ac domesticis quotquot *se*qui voluissent. Magnus autem fuit numerus eorum qui cum eo lubenter discedere voluerunt. Quum autem ad Janiculum (quod ita vocatur) venissent, unde Roma iis qui ex Hetruria veniunt primum conspicitur, aquila derepente devolans, pileum quem in capite gestabat abripuit, & rursus se in altum sustulit supra carpentum circumvolitans, eumque in aëris circumfusi profunditate occultavit: deinde ex improviso pileum Lucumonis capiti apte, ut erat ante, iterum imposuit. Quum autem id prodigium omnibus admirandum & præter opinionem apparuisset, Lucumonis uxor, nomine Tanaquil, à majoribus Hetruscam auspiciorum disciplinam bene docta, ipsum seorsum

L. Tarquinius Rom. REX V.

XLVII.

a Ἐπιπλέων Vat. b Agnovit etiam *Lapus.* Sed si quis malit τότε ut v. 4. non repugnabo. *Sylb.* c Ἀρρόντα τῷ δὲ, Λευκόμωνα Vat. Λευκόμωνα supra habuimus p. 101. v. 24. ut alibi Ῥωμύλος, Νομίτωρος & Νομήτωρ & consimilia. *Sylb.* d Deest Vat. e Πάντα Vat. quo modo legendum esse conjecit *Sylb.* f Ἀνέπτη πάλιν ἄνω Vat. & *Lapi* Cod. g Ταναχύλα Vat. h Ἐκ πατρίων ἐχουσα Τυῤῥηνικῆς οἰωνοσκοπίας, λαβοῦσα μόνον &c. Vat. Atque ita scribendum esse ex conjectura docuit *Sylb.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

seorsum adductum complexa est, & optime sperare jussit, tanquam ex privata fortuna ad regiam potestatem evasurum. Suasit tamen operam daret ut à Romanis volentibus principatum impetraret, se eo honore

XLVIII. dignum præstans. ¶ Ille vero lætus eo prodigio, quum jam ad portas accederet, deos precatus ut id auspicium ratum facerent, & ad felicem exitum perducerent, suumque introitum fortunarent, ita demum urbem est ingressus: & postea, quum in colloquium venisset cum rege Marcio, primum declaravit quis esset, deinde *dixit* se cum toto suo patrimonio venisse in urbem, quod in ea habitare vellet, dixitque se id in publicos regis & reipublicæ Romanæ usus collaturum, quod majus esset quam privati hominis facultates ferrent. Quum autem lubenti animo rex illum recepisset, eumque cum omnibus Hetruscis, qui cum ipso venerant, in tribu & curia collocasset, quam ipsis assignavit, *ipse* domum ædificavit, tantum loci in urbe sortitus quantum sat esset, & agri portionem accepit. Quum autem hæc peregisset, & civis factus fuisset, animadvertens unicuique Romanorum nomen commune esse, & præter illud commune, aliud etiam * quod cognationis & patronymicum esset, quoniam volebat hac quoque in re illis similis esse, Lucii nomen commune pro Lucumone sibi imposuit, & Tarquinii pro cognationis nomine; quod sumptum est ab urbe in qua & natus & educatus fuerat. Et brevissimo temporis spatio regis amicitiam sibi conciliavit, quod ei donaret ea quibus ipsum maxime egere sentiebat; quodque pecunias suppeditaret ad bellicosos usus, quibus indigebat. in expeditionibus etiam omnium & peditum & equitum fortissime dimicavit; ac, si bono consilio esset opus, inter prudentissimos consiliarios est habitus. Quum autem apud regem esset in honore, aliorum quoque Romanorum benevolentia non excidit; sed & patriciorum multos beneficiis sibi devinxit, & plebejæ multitudinis favorem sibi valde conciliavit, blandis salutationibus, comi alloquio & consuetudinis jucunditate, pecuniarum suppeditatione, aliisque humanitatis officiis.

ἐπὶ τῷ σημείῳ ἠασπάσατό τε καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐπέπλησεν, ὡς ἐξ ἰδιωτικῆς τύχης εἰς ἐξουσίαν βασιλικὴν ἐλθουσόμενον. σκοπεῖν μέντοι συνεβούλευεν ὅπως παρ' ἐκόντων λήψεται τὴν ἡγεμονίαν Ρωμαίων, ἄξιον ἑαυτὸν τιμῆς ταύτης ἐαυτὸν παρέχων. Ὁ δὲ τοσαύτης τῆς σημείῳ γενόμενος, ἐπειδὴ τὰς πύλας ἤδη συνήγγιζεν, εὐξάμενος τοῖς θεοῖς ἐπιτελῆ γενέσθαι τὰ μαντεύματα, καὶ σὺν ἀγαθῇ εἰσιλθεῖν τύχῃ, παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ μετὰ τοῦτο συνελθὼν εἰς λόγους Μαρκίῳ τῷ βασιλεῖ, [a] πρῶτον μὲν ἐδήλωσεν ὅστις εἴη, ἔπειτ' ὅτι κατοικεῖν ἐν τῇ πόλει βούλοιτο παρέξειν πᾶσαν τὴν παρ' αὐτοῦ οὐσίαν ἐπαγόμενος, [b] καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἐφορᾶν τῷ βασιλεῖ [c] καὶ τῇ Ρωμαίων πόλει πίστεως, μείζονα ὅσαν ἡ κατ' ἰδιώτην ἄνδρα κεκτῆσθαι. ἀσμένως δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ἐκδεξαμένου, καὶ καταχωρίσαντος ἅμα τοῖς συμπάρουσιν αὐτῷ Τυρρηνῶν εἰς φυλήν τε καὶ φρατρίαν, οἰκίαν τε κατασκευάζεται, τόπον ἀφελόμενος τῆς πόλεως τὸν ἀρκοῦντα, καὶ γῆς λαμβάνει κλῆρον. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διεπράξατο, καὶ τῶν ἀστῶν εἷς ἐγεγόνει, μαθὼν ὅτι Ρωμαίων ἑκάστῳ [d] κοινὸν τὸ ὄνομα κεῖται, καὶ μὴ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστι καὶ πατρωνυμικὸν, ἐξομοιοῦσθαι [e] κἀν τοῦτο αὐτοῖς βουλόμενος, Λεύκιον μὲν ἀντὶ Λυκόμωνος [f] τίθεται τὸ κοινὸν ὄνομα, Ταρκύνιον δὲ τὸ συγγενικὸν, ὅτι τῆς πόλεως ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἔτυχε· βασιλέως τε φίλος ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ γίνεται, [g] δῶρα δὲ ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα αὐτὸν γινόμενον [h] ἤκουεν, καὶ χρήματα παρέχων εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ὅσων ἐδεῖτο. ἐν δὲ ταῖς [i] στρατιαῖς πάντων κράτιστα πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἀγωνιζόμενος, [k] γνώμῃ τε ὅπῃ δέοι χρῆσθαι ἀγαθῇ, ἐν τοῖς πάνυ φρονίμοις τῶν συμβούλων ἐνομίζετο. γενόμενος δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τίμιος, οὐδὲ τῆς ἄλλης εὐνοίας Ρωμαίων διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πατρικίων πολλοὺς ταῖς εὐεργεσίαις ἐπηγάγετο, καὶ τὸ δημοτικὸν πλῆθος οἰκείως ἔχειν αὐτῷ παρεσκεύασεν, εὐπροσηγόροις τε ἀσπασμοῖς καὶ κεχαρισμέναις ὁμιλίαις, καὶ χρημάτων μεταδόσει, καὶ ταῖς ἄλλαις φιλοφροσύναις.

XLIX. ¶ Talis igitur erat Tarquinius: & his de caussis vivente adhuc Marcio omnium Romanorum illustrissimus erat, & eo mortuo ab omnibus regno dignus est judicatus. Quum autem regnum adeptus fuisset, primum quidem bellum intulit Apiolanis, qui ita vocantur, populo gentis Latinæ non ignobili. Apiolani enim & reliqui omnes Latini, post Anci Marcii obitum arbitrati pacis conditiones ruptas, latrociniis ac pabulationibus Romanorum agrum infestantes populabantur. Quare Tarquinius, volens injuriam ab illis acceptam ulcisci, cum ingentibus copiis in eos profectus est, &

Per Jul. 4100. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* 41 3/3. *V. C. Cat.* 138. *Var.* 140.

Debellat Latinos.

Τοιοῦτος μὲν δή τις ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ζῶντός τε Μαρκίου πάντων ἐγένετο Ρωμαίων [l] προφερέστατος, καὶ τελευτήσαντος ἐκείνου τὴν βασιλείας ἐπὸ πάντων ἄξιος ἐκείνῃ. ἐπειδὴ δὲ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν ἐπολέμησε τοῖς καλουμένοις Απιολάνοις, πόλει τῶν Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανεῖ. οἱ γὰρ Απιολάνοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμπαντες Λατῖνοι, μετὰ τὸν Αγκου Μαρκίου θάνατον λελῦσθαι τὰς πρὸς τῆς εἰρήνης ὁμολογίας οἰόμενοι, λῃστείαις τε καὶ προνομαῖς [m] τὴν Ρωμαίων γῆν ἐπόρθουν· ἀνθ' ὧν τιμωρήσασθαι βουλόμενος αὐτοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐξεστράτευσε πολλῇ δυνάμει, καὶ τῆς

a Πρῶτον μὲν ἑαυτὸν *Vat.* b Ἦ εἰς *Vat.* c Καὶ τὸν Ρωμαίων πόλιν perperam in *Ed. Steph.* d Κοινόν τι ὄνομα *Vat.* e Καὶ κατὰ τοῦτο *Vat.* f Ἐαυτῷ τίθεται *Vat.* g Δῶρα δίδοὺς *Vat.* h Ἠδύνατο *Vat.* i Στρατείαις rectius (prout placuit *Sylburgio*) in *Cod. Vat.* k Γνώμης & mox ἀγαθῆς in *Cod. Vat.* l Ἐπιφανέστατος *Vat.* m Τὴν Ρωμαίων *Vat.* quod & maluit *Syl.* * Gentilitium scilicet & à paterna stirpe acceptum. *Gelen.*

a Non

τῆς αὐτῶν τιν κεφάλων ἐλόντων· ἐφεσμένοι δ' ὁ τῶν πλησίον χώρων ἡ Λατίνων ὅπλα μεγάλα τῆς Λατινίδος, ἤλθον πρὸς αὐτὸν μάχης κεκτήμενοι δ' ὁ ἀμφοτέρους, περὶ τιν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐγίνετο, καὶ προσῆγε τοῖς τείχεσι τὰς δυνάμεις ὁ Ταρκύνιος· οἱ δ' ὁ τῆς πόλεως ὀλίγοι τι πρὸς τοὺς πολλοὺς μαχόμενοι, καὶ κατ' ὀλίγα καιρὸν ἀναπαυόμενοι τῶν μαχόντων, ἐκπέμπουσιν αμὶ χρόνῳ ἀλύσεις δὶ ἧς ἡ κρίτος τῆς πόλεως, οἱ μὲν πλείους τῶν Ἀποιλάτων μαχόμενοι κατεφάγησαν· ὀλίγοι δὲ τὰ ὅπλα παραδόντες ἅμα τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐπράθησαν, παῖδές τε αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀνδράποδα γενόμενοι ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ ἡ πόλις διαρπασθεῖσα ἀνεπρήσθη. Τούτοις διαπραξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ τεῖχος ὁλοσχερῶς καταskάψας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου· ἡ μετ' οὐ πολὺ ἑτέραν στρατιὰν ἀπῆγεν ὅπῃ τὴν Κρυσταμερίνων. αὕτη δὲ χώρα μὲν ἦν τῶν Λατίνων, προσετέθησαν δὲ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου βασιλείας. Ταρκυνίου δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος, τὰ Λατίνων αὖθις ἤρξατο φρονεῖν, καὶ ἡ μὲν ὑδὲ εἰσῆγε καὶ ζώντων πολιορκίας τε παρασκευάσασθαι καὶ πόνων· μαθόντες γὰρ οἱ Κρυσταμερῖνοι τό, τε πλῆθος ἡ ἰσχὺς ἐπ' αὐτοὺς δυνάμεως καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν, ἐδεήθησαν αὐτοῖς ὑπουργίας πρός τιν ἄλλων Λατίνων ἀφικομένων, ἀνέῳξάν τὰς πύλας καὶ προσπεσόντες οἱ πρεσβύτατοι τῶν πολιτῶν καὶ τιμιώτατοι, παρέδοσαν αὐτῷ τὴν πόλιν, ἀξιοῦντες ὑπὲρ αὐτῶν χρήσασθαι καὶ μετρίως. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη καὶ παρελθὼν εἰς τὸ τεῖχος ἀπέκτεινε μὲν ὀλίγους Κρυσταμερίνων, ὀλίγους δὲ πάνυ τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως φυγῇ ἰδίᾳ ἐζημίωσε· τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι τὰ σφέτερα συνεχώρησεν ἔχειν, καὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, ὡς πρότερον, μετέχειν· οὐδὲ μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι χάριν, ἐποίκους αὐτοῖς κατέλιπε Ῥωμαίους. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Νωμεντανοῖς ἀμφισβητοῦσι, τῆς αὐτῆς τυχεῖν ἐξεγένετο. καὶ γὰρ ὕστερον λῃστήρια πέμποντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἀγρούς, πολέμιοι κατέστησαν αὐτοῖς οὐ τῷ προφανῶς, τῇ Λατίνων πεποιθότες συμμαχίᾳ· στρατεύσαντος δ' ἐπ' αὐτοῖς Ταρκυνίου, καὶ τῶν Λατίνων βοηθείας ὑστερούσης, ὑπ' οὐκ οἷοί τε ὄντες αὐτοῖς τοσαύτην δύναμιν ἀντέχειν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐξῆλθον οὐ τῆς πόλεως, καὶ παρέδοσαν ἑαυτούς. οἱ δὲ τὴν καλουμένην Κολατίαν κατοικοῦντες, ἐπεχείρησαν μὲν ἐλθεῖν εἰς μάχην πρὸς τοὺς Ῥωμαίων δυνάμεις, καὶ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως· οὐ πάσας δὲ τὰς συμπλοκὰς ἐλαττούμενοι, καὶ πληγὰς πολλὰς λαμβάνοντες, ἠναγκάσθησαν πάλιν εἰς τὸ τεῖχος καταφυγεῖν, καὶ διεπέμποντο πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις αἰτούμενοι συμμαχίαν. ὡς δὲ βεβαιότερα τὰ περὶ ἐκείνων ἦν, καὶ

agri eorum præstantissimam partem vastavit. Quum autem ex finitimis locis Latinorum magna auxilia Apiolanis venissent, bis cum illis pugnavit. Et quum in utroque prœlio vicisset, se ad urbis oppugnationem convertit, & copias ad muros per vices admovit. At oppidani, quum pauci multis resisterent, nec unquam tempus ad quiescendum daretur, tandem expugnati sunt. Oppido autem per vim capto, major Apiolanorum pars in ipsa pugna cæsa fuit: pauci vero, armis traditis, una cum reliqua præda venditi fuerunt, & eorum liberi & conjuges in servitutem à Romanis abductæ fuerunt; & ipsa urbs post direptionem incensa fuit. Rex his peractis, & mœnibus funditus eversis, domum copias reduxit: & postea aliam expeditionem fecit in Crustumerinorum urbem. Hæc erat Latinorum colonia, sed regnante Romulo in Romanorum ditionem venerat: at, postquam Tarquinius regnum est adeptus, rursus Latinorum partibus studere cœpit; veruntamen neque oppugnatione, neque *alia quapiam* magno labore ipsi recipienda fuit. Quum enim Crustumerini vidissent & numerum copiarum quæ contra se venerant & suam imbecillitatem, quumque nulla auxilia sibi à Latinis mitti animadvertissent, portas aperuerunt; & progressi omnium civium maximi natu & honoratissimi quique, urbem ei dediderunt, suppliciter orantes ut se clementer ac moderate tractaret. Illi vero res ex voto successit: & urbem ingressus nullum Crustumerinorum interfecit; sed paucos quosdam defectionis auctores exsilio perpetuo mulctavit: cæteris vero omnibus res suas habere permisit, & jus Romanæ civitatis ut ante participare. Sed nequid in posterum innovarent, Romanos, qui cum illis habitarent, reliquit. ¶ Nomentani quoque, qui eadem ceperant consilia, eandem fortunam sunt experti. Isti enim missis prædonibus in Romanorum agrum, aperte se eorum hostes esse profecti sunt, Latinorum societate freti. Quum autem Tarquinius expeditionem adversus eos suscepisset, & Latinorum auxilia serius venissent, nec ipsi soli possent tantis copiis resistere, * cum ramis olex lana obvolutis more supplicantium egressi sunt ex urbe, & se ei dediderunt. Qui vero Collatiam incolebant, ausi sunt illi quidem cum Romanorum copiis dimicare, atque ex urbe prodierunt: sed quum ex omnibus prœliis inferiores discederent, & multa vulnera acciperent, coacti fuerunt denuo intra mœnia refugere; & ad Latinorum civitates legatos dimiserunt, qui societatem & auxilia peterent. Sed quum illi cunctarentur, & hostes

L. Tarquinii Reg. REX V.

Per Jul. 4107. Ante Ch. 607. Olymp. 43 1/2. V. C. Cal. 145. Var. 147.

L.

a Non dubito quin legendum sit πλησιοχώρων Λατίνων. Sylb. Cujus conjecturam firmat Cod. Vat. b Deest Vat. c Fortasse Λατινῶν pro ἀνδραποδισθέντων. Portus. d Ἐπιρρήθη Vat. non refragante Sylburgio. e Κρυσταμερῶν πόλιν Vat. f Δυναστείαν Vat. g Si codex esset sanus, subintelligendum ἀνάγκη. Præstat tamen ἰδίαν reponere pro εἰσῆγε. Sylb. & Port. Ἐξῆγε malit Steph. Verum optime in Cod. Vat. ἐ μὲν ἰδίᾳ γε ἐ τοῦτο πολιορκίαν παρασκευάζ. h Ἀδικημάτων Vat. i Τῶν χρησαμένων Vat. k Ita & in Lapi Cod. Nam vertit, *ipsos fuga propria mulctavit*. Rectius in Cod. Vat. ἀνυχεῖς ἰδίοις, quo modo Dionysium scripsisse suspicatus est Sylb. quod eandem habeat loquutionem p. 211. juxta Ed. Sylb. Si vulgatam lectionem sequamur, ἰδία φυγὴ esset, in qua singula duntaxat capita sine domesticis aut propinquis relegantur. Sylb. Interpretandum (inquit Portus) *proprio exsilio mulctavit*. i. e. exsilium, quo se ultro jam ante mulctaverant, sua sententia confirmavit. l Sensus postulat ἐπ' αὐτοὺς adversus eos, ut Lapus quoque vertit: & sic certe loquitur paullo infra, p. 186. v. 14. In Cod. Vat. ἐπ' αὐτῆς. m Malim αὐτοῖ. i. e. αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ipsi suo marte, suis viribus. Sylb. n Κολατίαν Vat. quod rectius esse pronunciarunt Sylb. & Port. * Vel, *supplicum insignia accipientes egressi* &c. Vide Cl. Perizonii Notas elegantissimas ad Ælianum p. 349.

L. Tarquinius Rex. REX V.

hostes variis murorum partibus ipsos oppugnarent, tandem urbem dedere coacti sunt. Sed non æque clementer atque Nomentani & Crustumerini tractati fuerunt; sed rex illis arma ademit, eosque multa pecuniaria multavit, & satis firmum præsidium in urbe reliquit, & Aruntem Tarquinium filium sui fratris illis præfecit, eique dedit imperium nullis rationibus reddendis obnoxium, quod gereret quamdiu viveret: quia post patris Aruntis & avi Demarati mortem natus, neque paternorum neque avitorum bonorum hereditariam portionem sibi debitam habuerat, & propterea Egerius fuit cognominatus; pauperes enim & mendicos Romani ita appellant. Ex quo autem illius urbis curam suscepit, & ipse Collatinus est vocatus, & omnes ejus posteri. Post Collatiam deditam, rex contra Corniculum copias duxit: illa autem urbs erat ipsa gentis Latinæ. Populatus autem eorum agrum sine ullo prorsus metu, quia nullus eum defendebat, ad ipsam urbem duxit exercitum, cives ad amicitiam provocans: sed quum illi nollent ad ullas pacis conditiones venire, murorum autem munitionibus freti essent, & undique auxilia ventura sperarent, urbem exercitu circundatam oppugnare cœpit. Corniculani vero diu quidem restiterunt, hostes fortiter repellentes, multaque oppugnatoribus vulnera intulerunt: sed assiduitate laborum defatigati, nec omnes amplius concordes (alii enim censebant urbem dedendam, alii vero ad finem usque resistendum) ob illud dissidium magis fatigati, vi expugnati sunt. Præstantissima igitur eorum pars, dum urbs caperetur, pugnans cæsa est: at pars ignobilis & ignava, cui propterea salus concessa est, instar mancipiorum vendita est cum uxoribus & liberis. Horum autem urbs à victoribus direpta incensaque fuit. Quod ægre ferentes Latini, decreverunt collatis in unum viribus in Romanos exercitum ducere: &, paratis copiis ingentibus, in uberrimam eorum agri partem fecerunt irruptionem, unde multos captivos abduxerunt, & magna præda potiti sunt. At rex Tarquinius egressus quidem est contra illos, secum expeditum ac paratum exercitum ducens: sed quum non amplius eos assequi potuisset, irrupit in eorum agrum, eumque eodem modo tractavit. atque ita crebris mutuisque excursionibus in agros conterminos factis, multa & incommoda & commoda utrique senserunt. Semel tantum ad Fidenas totis viribus in acie inter eos certatum est; quo in prœlio multi utrinque ceciderunt: sed tamen Romani vicerunt, & coëgerunt Latinos desertis castris noctu suas urbes repetere.

Per Jul. 4108. Ante Chr. 606. Olymp. 34 3/4. V. C. Cas. 146. Var. 148.

LI. ¶ Post illud prœlium Tarquinius, cum Romanorum copiis instructis, ad eorum urbes

χτ' πολλὰ μέρη τ τείχους [a] τὰς προσβολὰς ἐποιοῦτο, παραδῶναί τ πόλιν [b] ἠνάγκασαν σὺν χρόνῳ δὲ μόνοι τ αὐτῆς μετεμέλησε ἔτυχον τῆς Νωμεντανοί τε καὶ Κρουστουμερινοί· ἀλλ' ὅπλά τε ὁ βασιλεὺς ἀφεῖλετο, καὶ εἰς χρήματα ἐζημίασε, καὶ φρουρὸν κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει τ ἰκανὸν, ἄρχειν τε αὐτῶν ἔταξε τ ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν διὰ βίου, Ταρκύνιον Αρρητα τ ἴδιον ἀδελφιδοῦν, ὃς μὴ τ τελευτῶντος τοῦ πατρὸς Αρρητος καὶ τοῦ πάππου Δημαρήτου γενόμενος, ὅτε τ πατρῴαν ὅτε τ τοῦ πάππου χρημάτων τ προσήκουσαν ἐκληρονόμησε μοῖραν καὶ διὰ ταύτην τ αἰτίαν [c] Ηγέριος ἐπωνομάσθη. τοὺς γὰρ ἀπόρους καὶ πλοκὰς ἔτως ὀνομάζουσι Ρωμαῖοι. ἐξ οὗ δὲ παρέλαβε τ ἀρχὴν τ πόλεως ἐπεμελήσατο, αὐτός τε Κολατῖνος ἐπεκλήθη, καὶ πάντες οἱ ἀπ' ἐκείνου γενόμενοι. μετὰ δὲ τὴν Κολατίας προδόσιν, ὅτι [d] τ καλύμενον Κορνίκολον ὁ βασιλεὺς ἐστράτευσεν· ἦν δὲ καὶ αὕτη τῶν Λατίνων ἔθνους [e] ἡ [f] πόλις. λεηλατήσας δὲ τ χώραν αὐτῆς πολλὴν ἄδειαν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, τοῖς αὐτὴν στρατεύσῃ τ πόλιν, προκαλούμενος τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν· οἱ βουλομένων δὲ αὐτῶν εἰς διαλλαγὰς ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦ τείχους τῇ ὀχυρότητι πεποιθότων, καὶ συμμαχίας [g] πανταχόθεν ἔξειν οἰομένων, ἐπὶ πᾶσι τ κύκλον τ πόλεως τ δύναμιν ἐ διατάξας ἐτειχομάχει. οἱ δὲ Κορνικόλανοι πολὺν [h] χρόνον ἀντεῖχον, ἀνδρείως διαμαχόμενοι, καὶ πολλὰς τοῖς προσβάλλουσι πληγὰς ἔδωκαν. κάμνοντες δὲ τῇ συνεχείᾳ τ πόνων, καὶ οὐδὲ τ αὐτὴν ἔτι γνώμην ἅπαντες φυλάττοντες· τοῖς μὲν ἐδόκει διδόναι τ πόλιν, τοῖς δὲ μέχρι παντὸς ἀντέχειν· διὰ αὐτὸ τὸ φιλονικεῖν [k] μᾶλλον καταπονούμενοι καὶ κρίτος ἐάλωσαν. τὸ μὲν οὖν κράτιστον αὐτῶν μέρος ἐν τῇ καταλήψει τ πόλεως μαχόμενον διεφθάρη, τὸ δὲ ἀγενὲς, καὶ διὰ τοῦτο σωθὲν, ἐν ἀνδραπόδων ἐπράθη λόγῳ, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις· ἡ δὲ πόλις [l] αὐτῶν διαρπασθεῖσα ὑπὸ τ κεκραληκότων ἐνεπρήσθη· ἐφ' οἷς οἱ Λατῖνοι χαλεπῶς φέροντες ἐψηφίσαντο κοινῇ στρατιὰν ὅτι Ρωμαίους ἐξαγαγεῖν· καὶ διασκευασάμενοι πολλὴν δύναμιν, εἰς τ κρατίστην χώραν αὐτῶν ἐνέβαλον, ἐξ ἧς αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀπήγαγον, καὶ λείας ἐγένοντο μεγάλης κύριοι. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἐξῆλθε μὲν ἐπ' αὐτοὺς τ εὐζωνόν τε καὶ ἑτοίμην δύναμιν ἐπαγόμενος, οὐκ ἐπὶ δὲ καταλαβεῖν αὐτοὺς φθάσας, εἰς τὴν ἐκείνων χώραν ἐνέβαλε, καὶ τὰ ὅμοια διέθηκε. τοιαῦτα συνέβαινε πολλὰ παραλλὰξ ἑκατέροις ἐπὶ τὰς ὁμόρους χώρας στρατευομένοις ἐλαττώματά τε καὶ πλεονεκτήματα. μία δὲ αὐτοῖς οὐ διατάξεως ἐγένετο μάχη, Φιδήνης πόλεως πλησίον, ἅπασαις συμβαλόντων ταῖς δυνάμεσιν· ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀμφοτέρων, ἐνίκησαν δὲ Ρωμαῖοι, καὶ Λατίνους ἠνάγκασαν λιποῦσι τ χάρακα νύκτωρ εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπελθεῖν.

Μετὰ δὲ τ ἀγῶνα τοῦτον, ἔχων συντεταγμένην τὴν Ρωμαίων δύναμιν ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τὰς πόλεις αὐτῶν ἐχώρει,

[a] Οἱ πολλοὶ τὰς στρατοπολὰς ἐποιοῦντο *Vat.* Οἱ Ρωμαῖοι post προσβολὰς subaudiendum esse monuit *Sylb.* [b] Ηναγκάσθησαν *Vat.* [c] *Egerii nomen ab inopia inditum Aruntis filio* testatur & *Livius* l. 1. c. 34. quod negat quidam Vir doctus se usquam legisse: vel memoriæ vitio, vel quod inciderat in mendosos *Livii* codices. [d] Rectius more Latinorum neutro genere τὸ καλούμενον Κορνίκολον. *Sylb.* Verum Κορνικλος genere Masculino & gentile Κορνικλανὸς (ad exemplum Græcorum qui pro *Lentulus* & *Tusculanus* dicunt Λεντλος, Τυσκλανὸς) habet *Steph. Byzant.* citans *Dionysium* τρίτῳ Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. [e] Delendum videtur *Porto.* [f] Παντραχίθεν *Vat.* [g] Περιτίνας *Vat.* [h] Deest *Vat.* [i] In *Ed. Steph.* τὴν συνοχὴν, pro quo ipse accentus arguit legendum τῇ συνοχῇ. Hujusmodi erroribus occasionem præbuit, quod in his non subscribebant veteres, sed ad latus apponebant. *Sylb.* [k] Μάλιστα *Vat.* [l] Αὐτῶν perperam in *Ed. Steph.*

a Vocabulum

ἐχόμεν, λόγους προσφέρον περὶ φιλίας. οἱ δ' οὐτ' ἐν τῷ κοινῷ συμπεσοῦσαν ἔχοντες δύναμιν, οὔτε τοῖς ἰδίοις παρασκευαῖς πεποιθότες, ἐδέχοντο τὰς προσκλήσεις, καὶ παρέδοσαν αὐτῷ τινες τὰς πόλεις, ὁρῶντες ὅτι τοῖς μὲν ἁλοῦσαις κατὰ κράτος ἀνδραποδισμοί τε ἐπολέθρευσι καὶ κατασκαφαί· τοῖς δὲ προχωρήσασι καθ' ὁμολογίας, τὸ πειθαρχεῖν τοῖς κρατηκόσι μόνον, ἄλλο δὲ ἀνήκεστον οὐδέν. πρῶτοι μὲν οὖν οἱ Φιδηνᾶται προσέθεντο πόλεις ἀξιολόγους ἔχοντες συγκειμένους πρὸς δικαίοις, ἔπειτα οἱ Καμερῖνοι· αἳ ἐπολέθρευσαν ἄλλαι τινὲς πολίχναι μικραὶ, καὶ φρούρια ἐχυρά. ἐφ' οἷς ταραχθέντες οἱ λοιποὶ Λατῖνοι, καὶ δείσαντες μὴ πᾶν ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσῃ ἔθνος, εἰς τὸν ὑπὲρ Φερεντίνῳ συνελθόντες ἀγορὰν, ἐψηφίσαντο τὸν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως ἐξάγειν, καὶ τοὺς πλησιοχώρους ἐθνῶν τὰ κράτιστα προσκαλεῖν, καὶ διεπρεσβεύοντο πρός τε Τυῤῥηνούς τε καὶ Σαβίνους, αὐτόμολοι συμμαχίαν. Σαβῖνοι μὲν οὖν προέσχοντο αὐτοῖς, ἐπειδὰν ἐκείνους ἐκβολικοὺς εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἀκούσωσιν, ἀναλαβόντες αὐτοὶ τὰ ὅπλα τὸν πλησίον αὐτοῖς χῶρον λεηλατήσειν· Τυῤῥηνοὶ δὲ συμμαχίαν ἀποστελεῖν ὡμολόγησαν, ἧς ἂν αὐτοὶ δεηθῶσιν· οὐχ ἅπαντες δὲ τῆς αὐτῆς γενόμενοι γνώμης. Ἀλλὰ πέντε πόλεις μόναι, Κλυσῖνοί τε καὶ Ἀρρητῖνοι, καὶ Οὐαλετέρναι, οἵ τε Ῥωσαλῖνοί τε, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιᾶται.

Ταύταις ἐπαρθέντες τῇσ ἐλπίσιν οἱ Λατῖνοι, προσκευασάμενοι δύναμιν οἰκείαν συχνὴν, καὶ προσλαβόντες Τυῤῥηνῶν λαβόντες, εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐνέβαλον· καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῶν Σαβίνων ἔθνος αἱ τὸν πόλεμον κοινωνήσειν αὐτοῖς ὑποσχόμεναι πόλεις τὴν προσομορῦσαν αὐτοῖς χώραν ἐδῄωσαν· ὁ δὲ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀφ' ταχέων. Σαβίνοις μὲν ὂν ἅμα καὶ Λατίνοις πολεμεῖν, καὶ διαιρεῖν εἰς μέρη δύο τὴν δύναμιν οὐκ ἀσφαλὲς ἐπέλαβεν εἶ· ἅπασαν δὲ τὴν στρατιὰν ἐπὶ Λατίνους ἄγειν ἐβουλεύσατο· καὶ τίθη πλησίον αὐτῶν χάρακα. χιλιαρχαὶ μὲν ὂν ὀκτὼ εἶχον ἑκάτεροι πάσαις ἐπεκδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσι, δεδιότες τὰς ἀλλήλων προσκολάς. ἀκροβολισμοὺς δὲ ποιοῦντες οὐκ ἐρυμάτων οἱ φιλοὶ πρὸ ἑκατέρων συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ἰσόμαχοι· χρόνῳ δ' ὕστερον ἐμπεσούσης ἀμφοτέροις ἐκ τῶν τοιούτων ἁμιλλῶν φιλονεικίας, ἐπεβοήθουν ἑκάτεροι τοῖς σφετέροις, ὀλίγοι μὲν πρῶτον, ἔπειτα σύμπαντες ἀναγκασθῆσαν ἐκ τῶν στρατοπέδων προελθεῖν. καὶ καταστάντες εἰς μάχην ἄνδρες ὑπὲρ πολεμικῶν ἀγώνων ἀπειρεῖς, ὑπὲρ πλήθη πολὺ ἀποδέοντες ἀλλήλων πεζοί τε καὶ ἱππεῖς, προθυμία τε ἁρμιλλώμενοι πρὸς τὸ

profectus, ad amicitiam eas ſolicitabat. Illi vero quum neque copias totius nominis Latini conjunctas haberent, neque ſuis apparatibus ſatis fiderent, conditiones oblatas acceperunt, & nonnulli eorum urbes dediderunt: quod viderent urbes per vim captas ſequi civium ſervitutem & ipſarum everſionem; at illis quæ certis conditionibus ſe dedidiſſent, illud ſolum incommodum accidere, nimirum ut victorum imperio parerent, nihil vero præterea gravius paterentur. Primi igitur Fidenates certis pactionibus & æquis conditionibus urbes nobiles Romanis dediderunt; & poſt eos Camerini *idem fecerunt*: quas urbes ſequuta ſunt alia quædam oppidula & caſtella munita. quibus rebus cæteri Latini turbati, & veriti ne ille totam gentem in ſuam poteſtatem redigeret, ad Ferentinum conventu indicto, decreverunt domeſticas copias ex omnibus civitatibus educere, & gentium finitimarum fortiſſimas quaſque accire: quare legatos miſerunt ad Hetruſcos atque Sabinos, auxilia petentes. Sabini igitur polliciti ſunt illis; ſimulatque audiſſent eos in agrum Romanum irrupiſſe, ſe ſumptis armis finitimum eorum agrum populaturos: Hetruſci vero promiſerunt ſe miſſuros auxilia, quibus illis opus eſſet futurum. Non omnes tamen in eadem fuerunt ſententia: ſed quinque tantum civitates, Cluſini, Aretini, Volaterrani, Ruſellani, & præter hos Vetulonienſes.

¶ Hac ſpe elati Latini, paratis ingentibus copiis domeſticis, & aliis aſſumptis quas Hetruſci miſerant, in agrum Romanum irruperunt; & eodem tempore ex gente Sabina populi, qui ſe belli ſocios futuros promiſerant, agrum ſuo finitimum vaſtarunt. Rex autem Romanorum ipſe quoque magnum & validum exercitum, quem interea pararat, celeriter eduxit in hoſtes. Cum Sabinis igitur & Latinis ſimul bellum gerere, & exercitum in duas partes dividere, parum tutum eſſe arbitrabatur. Quare omnes copias in Latinos ducere decrevit, & prope eos caſtra poſuit. Principio igitur utrique cunctabantur totis viribus periclitari, alteri alterorum apparatus timentes. ſed levis armaturæ milites, ex munitionibus utrorumque deſcendentes, crebro levia certamina committebant, & plerumque æquo marte diſcedebant. Tandem poſtea, quum ex iſtiuſmodi velitationibus contentio inter utroſque orta eſſet, dum utrique ſuis opem ferunt; primum quidem pauci, mox vero omnes ex caſtris progredi coacti ſunt. Atque congreſſi viri bellicis certaminibus exercitatiſſimi, & peditum ac equitum numero alteri alteris non multo inferiores, & pari animi alacritate ad prœlium

L. Tarquinii Rom. REX V.

LII.

a Vocabulum ἄκρο redundare exiſtimat *Steph.* b Pro Φιδηνᾶται aliquis reponendum ſuſpicetur Φιδήνται ex *Livio*, l. 1. c. 38. *Sylb.* c Πόλεις ἀξιολόγους agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed malim πόλεις ἀξιολόγους. *Sylb.* Αὐτῷ πόλεις ἀξιολόγους *Vat.* d Si non aliter quam cæteri loqui voluit *Dionyſius*, ὑφ' ἑαυτῷ ſcripſit. *Steph.* e *Al.* Φερεντίνῳ. Vide *Steph. Byzant.* v. Φερεντῖνος. f Non agnoſcit *Vat.* g Malet aliquis ἐμβολικοὺς, ut paullo poſt dicit εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐσβαλεῖν. Sed ſimiliter fluminum quoque oſtia non modo ἐμβολαὶ dicuntur ab hoc ipſo auctore noſtro p. 8. v. 4. ſed etiam ἐκβολαὶ ut p. 175. v. 31. diverſo ſcilicet motus reſpectu. *Sylb.* h Ἀναλαβόντες καὶ αὐτοὶ *Vat.* i Οὐχ ἅπαντες δὲ dicendum videtur. *Port.* k *Lapus* habet *Volaterrani*, *Ruſellani*: itidemque *Gelenius*. non male. nam à *Ptolemæo* quoque inter cæteras Tuſciæ mediterraneas urbes numerantur hæ *Dionyſii* noſtri, Οὐολατέρραι, Ῥωσέλλαι, Ἀρρήτιον, Οὐετυλώνιον, Κλύσιον. ſic apud *Plinium*, l. 3. c. 8. *Ruſellani*, *Aretini*, *Cluſini*, *Vetulonienſes*, *Volaterrani*. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Οὐαλατριβλίνοι, οἱ Ῥωσιλᾶνοί τι. ideo vel legendum Οὐολατριβλανοὶ, οἱ Ῥωσιλανοὶ τὸ &c. vel Κλυσινοῖτι καὶ Ἀρρῆτοι, καὶ Οὐολατριβλίνοι, οἱ Ῥωσιλανοί τι. l Καὶ τὴν πρὸς Τυῤῥηνῶν συμμαχίαν *Vat.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

lium concitati, quod extremam periculorum aleam sibi subeundam existimarent, inter se pugnarunt ut decuit viros fortes: sed noctis interventu æquo marte dirempti sunt. Veruntamen post eam pugnam, utrorumque consilia diversa satis patefecerunt quinam prælio superiores fuissent, postero enim die Latini ex castris egressi non sunt: at Rex Romanorum, copiis in campum apertum eductis, paratus erat ad alteram pugnam committendam, & ad multas horas aciem instructam tenuit. Sed quum hostes obviam non exirent, eorum cadaveribus spoliatis & suis sublatis, multa cum jactantia exercitum in castra sua reduxit.

λεμεν ὁμοίᾳ, καὶ κινδύνου τὸν ἔσχατον ἀναῤῥῖψαι νομίσαντες, ἠγωνίσαντο μὲν ἀμφότεροι λόγου ἀξίως· διεκρίθησαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἰσόμαχοι, νυκτὸς ἐπελθούσης. ἡ μὲν οὖν μετὰ τὰ ἀγῶνα ἀμφίονα ἑκατέρων ἴσχ ὁμοία γενομένη φανερὸς ἐποίησε τοὺς κρείττους ἀγωνισαμένους ἑτέρων· τῇ γὰρ ἑξῆς ἡμέρᾳ Λατῖνοι μὲν οὐκ ἐπ[ε]ῆσαν οὐκ ἔτ' χάραξι· ὁ δὲ Ρωμαίων βασιλεὺς ἐξαγαγὼν τὰς δυνάμεις [c]εἰς πεδίον, ἕτοιμος ἦν ἑτέραν παρασκευὴν μάχης, καὶ μένειν πολλὴν [d]κατεῖχεν ἐν τάξει τὴν φάλαγγα. ὡς δ' οὐδὲν ἀντεπεξήεσαν οἱ πολέμιοι, σκυλεύσας αὐτῶν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνελόμενος, σὺν πολλῷ τῷ αἰχμάματι ἀπῆγε [e]στρατιὰν ὅτι [f]ἐκράτησε χάρακα.

LIII. ¶ Sequentibus autem diebus, quum alia auxilia Latinis ab Hetruscis missa venissent, altera pugna commissa est, longe atrocior priore; ex qua rex Tarquinius maxime insignem victoriam reportavit, cujus eum auctorem fuisse omnes facile fatebantur. Quum enim Romana acies jam laboraret, & in sinistro cornu ordines jam dissolverentur, & ipse suorum aciem inclinari ac male ab hostibus tractari vidisset, (tunc autem in dextro cornu pugnabat) fortissimas equitum alas convertit, & lectissimos quosque pedites secum assumpsit, eosque à tergo sui exercitus duxit, & præterito sinistro cornu ultra aciem progressus est: * deinde infestis hastis, & calcaribus citatis equis in transversas Hetruscorum cohortes impetum fecit. Isti enim in dextro hostium cornu pugnantes oppositos sibi adversarios in fugam verterant. Sed quum se illis ex improviso in conspectum dedisset, valde eos terruit & turbavit. Interea vero & ipse Romanorum peditatus collectis animis ex priore metu in hostem contendit: postea ingens Hetruscorum cædes facta, & totum dextrum cornu in fugam versum. Tarquinius vero jussis peditum ducibus se ordine & pedetentim sequi, ipse ad hostium castra ivit, totis viribus concitatis equis. & quum antevertisset eos qui exercitu in fugam verso evaserant, statim primo impetu castris potitur: qui enim in castris relicti fuerant, quum nondum suorum cladem rescivissent, neque equites adventantes ob repentinum adventum dignoscere potuissent, passi sunt eos ingredi. Captis autem Latinorum castris, qui ex fuga se recipiebant ad tutum refugium, ab equitibus, qui ipsa *castra* occuparant, cædebantur: at qui ex castris in planitiem fugere maturarant, in Romanas legiones incidentes, ab illis interficiebantur; plerique eorum se invicem trudentes & conculcantes, impacti in vallos aut fossas, miserrimo & indignissimo mortis genere perierunt. Quare qui reliqui erant coacti fuerunt, quum nullam aliam salutis viam invenire possent, se victoribus dedere. Tarquinius autem, multis hominibus & pecuniis potitus, captivos vendidit: at quæ in castris inventa sunt militibus est largitus.

Ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις ἀφικομένης τοῖς Λατίνοις ἑτέρας τῶν Τυῤῥηνῶν συμμαχίας, δεύτερος ἀγὼν γίνεται πολὺ μείζων τοῦ πρώτου, ἐξ οὗ νίκην ἀναιρεῖται βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐπιφανεστάτην, ἧς αὐτὸς αἴτιος ὡμολογεῖτο ὑπὸ πάντων γενέσθαι. καμνόντος γὰρ ἤδη τοῦ Ρωμαϊκοῦ φάλαγγος τοῦ κατὰ τὸ ἀριστερὸν κέρας ἐξαῤῥηγνυμένου, [g]μαθὼν τὸ ἐλάττωμα τοῖς τοὺς σφετέρους· ἔτυχε δὲ τότε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος· τὰς κεραίσας τῶν ἱππέων ἴλας ἐπιστρέψας, καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἀναλαβὼν ἦγε κατὰ νότου τοῦ ἑαυτοῦ στρατιᾶς, καὶ παρελλάξας τὸ ἀριστερὸν κέρας ἤλαυνεν ἔτι πρόσω τῆς φάλαγγος· ἔπειτα ἐπιστρέψας ἐπὶ δόρυ, καὶ τοὺς κέντρα προσβαλὼν τοῖς ἵπποις εἰς πλαγίους [h]ἐμβάλλει τοῖς Τυῤῥηνῶν λόχοις· οὗτοι γὰρ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων μαχόμενοι κέρατος ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς· ἐπιφανεὶς δ' αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως πολλὴν ἔκπληξιν καὶ ταραχὴν παρέσχε· σὺν δὲ τούτῳ καὶ ἡ πεζὴ τῶν Ρωμαίων δύναμις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν [i]τὸ πρότερον δείμαλος εἰς τὸ ἀντίπαλον ἐχώρει· καὶ μὴ τοῦτο φόνος τε πολὺς τῶν Τυῤῥηνῶν ἐγίνετο, καὶ τροπὴ τοῦ δεξιοῦ κέρατος παντελής. Ταρκύνιος δὲ τοῖς ἡγεμόσι τοῦ πεζῶν ἀκολουθεῖν κελεύσας ὡς κόσμῳ, καὶ βάδην, αὐτὸς ὅτι τὸ στρατόπεδον [k]ἐχώρει τῶν πολεμίων, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀνὰ κράτος. φθάσας δὲ τοὺς ὀπὸ τροπῆς ἀναστρεφομένους, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος εὐθὺς ἐξ ἐφόδου. οἱ δὲ ὀπίσω καταλειφθέντες ὅτι τὸ κατασχεθὲν συμφορὰν τοῖς σφετέροις προσγινώσκοντες, ὅτι τοὺς προσιόντας ἱππεῖς γνωρίσαι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου διωνθέλησαν, εἴασαν αὐτοὺς παρελθεῖν. ἁλόντος δὲ τοῦ [l]παρασκευῆς τῶν Λατίνων, οἱ μὲν ἀναχωροῦντες ὀπὸ τροπῆς εἰς ἀσφαλῆ καταφυγὴν, ὑπὸ τῶν [m]καταλαβόντων αὐτὴν ἱππέων ἀπόλλυντο· οἱ δ' ἐκ τοῦ στρατοπέδου φεύγειν ὁρμήσαντες εἰς τὸ πεδίον, ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς φάλαγγος ὁμοῦ χαρεῖσαι ἀπέθνησκον οἵ τε πλείους αὐτῶν ὠθούμενοί τε ὑπ' ἀλλήλων καὶ καταπατούμενοι, τοῖς σκόλοψιν ἢ κατὰ τὰς τάφρους τὸν οἰκεῖον τε καὶ ἀγενέστατον τρόπον διεφθάρησαν. ὥστ' ἀναγκάσθησαν οἱ περιλειπόμενοι, τῆς σωτηρίας μηδένα πόρον εὑρεῖν δυνάμενοι, παραδοῦναι τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς. γενόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατὴς, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπέδοτο, τὰ δ' ἐν τῷ χάρακι [n]καταληφθέντα τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο.

Τοῦ-

a Nota fut. 2. ἀναῤῥῖψαι pro primo ἀναῤῥῖψον, quod est usitatius. vel potius scribendum ἀναῤῥιπτοῦν. *Sylb.* b Προέσπεσε *Vat.* c Εἰς τὸ πεδίον *Vat.* & sic paullo infra. d Κατεῖχε *Vat.* e Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ malit *Portus.* f Μαθὼν τὸ γενόμενον ἐλάττωμα *Vat.* g Ἐμβάλλει τοῖς τῶν *Vat.* h Deest præpositio in. *Sylb.* Agnoscit *Cod. Vat.* i Ἐχώρει τὸ τῶν *Vat.* k Παρεμβολῆς legisse videtur *Lapus.* cui adsentitur *Portus.* Verum utraque lectio ferri potest. l Καταλειφθέντων *Vat.* m Καταλειφθέντα *Vat.* * Posteaque conversus in hostes. *Lapus.*

a Εἶλετο

Ταῦτα διαπραξάμενος, ὅτι τὰς πόλεις τῶν Λατίνων ἦγε ἡ δύναμις, ὡς μάχῃ τὰς μὴ προσχωρούσας αὐτῷ παραστόμενος· ἡ μὲν οὖν ἐπὶ γε αὐτῷ τειχομαχίας ἅπασιν ἦν· πάντες γὰρ εἰς ἱκεσίας καὶ δήσεις ἐτράποντο, καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πέμψαντες, καταλύσαντό τε τὸν πόλεμον ἐξ οἵων αὐτὸς ἐβούλετο, καὶ τὰς πόλεις παρέδοσαν. γενόμενοι δὲ τῶν πόλεων κατὰ τάσδε τὰς ὁμολογίας ὁ βασιλεὺς κύριος, ὅτι ἐπιεικέστατα πάσας προσηνέχθη καὶ μετεώτατα. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν ὅτε φόβῳ ἠνάγκασεν, οὔτε χρήμασιν ἐζημίωσε Λατίνων οὐδένα· γῆν τε αὐτοῖς καρποῦσθαι τῇ ἑαυτοῦ ἐπέτρεψε, καὶ πολιτεύμασι χρῆσθαι τοῖς πατρίοις ἐφῆκε· δοῦλα δὲ ἀπολῦναι Ῥωμαίοις τούς τε αὐτομόλους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων, θεράποντάς τε ἀποκαταστῆσαι τοῖς δεσπόταις ὅσων ἐγένοντο κατὰ τὰς προνομὰς κύριοι, καὶ χρήματα ὅσα ἀφείλοντο τοὺς γεωργοὺς ἀφελέσθαι, καὶ εἴ τι ἄλλο κατέβλαψεν ἢ διέφθειρεν ἐν ταῖς εἰσβολαῖς ἐπανορθῶσαι. ταῦτα δὲ ποιήσαντα, εἶναι φίλους Ῥωμαίων καὶ συμμάχους, ἅπαντα πρᾶξαντα, ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Λατίνους Ῥωμαίοις πόλεμος εἰς τοῦτο τὸ τέλος κατέστη· καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τὸν ἐπινίκιον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κατήγαγε θρίαμβον.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει προσβολαῖν τινὶ δυνάμει, ἐπὶ Σαβίνους ἦγεν, ἐκ πολλοῦ τὴν περαίρεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς προγινώσκοντας. οὐκ ὑπομείναντες δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν παρεῖναι τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀντιπαρασκευασάμενοι δυνάμει ἱκανῇ, ἐχώρουν ὁμόσε. γενομένης δὲ αὐτοῖς μάχης περὶ τὰ μεσόρεια τῆς χώρας ἄχρι νυκτός, ἐνίκων μὲν ὑστεραῖοι, πάνυ δ' ἰσχυρῶς ἐπολέμησαν ἀμφότεροι. τῇ μὲν οὖν ἑξῆς ἡμέρᾳ ὅτε ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν περῆγε τὰς δυνάμεις οὐκ ἐκ χάρακος, ὅτε ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς· ἀλλ' ἀναστρατοπεδεύσαντες ἀμφότεροι, καὶ τῆς ἀλλήλων γῆς ὑδὲν ἀδήσαντες, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. γνώμη δ' ἀμφοτέρων ἦν ὁμοία, μείζονα δυνάμει ἑτέραν ὅτι τὴν ἀλλήλων χώραν ἐξάξειν ἔαρος ἀρχομένου. ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο αὐτοῖς, δεύτερον μὲν ἐξῆλθον οἱ Σαβῖνοι, Τυρρηνῶν ἔχοντες δυνάμει ἱκανῇ πρὸς συμμαχίαν· καὶ καταστρατοπεδεύονται Φιδήνης πλησίον, περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ τε Ἀνίητος καὶ τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, δυσὶν βαλόμενοι τὰς χάρακας εὐθείᾳ τε καὶ συνεχεῖ ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸ κοινὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ποταμῶν ῥεῖθρον, ἐφ' οὗ κατεσκεύαστο γέφυρα ξυλόφρακτος, σχεδίαις ἀνεχομένη καὶ ζεύγλαις, ἵνα ποιοῦσα ταχείας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐφίξεις, καὶ τὸν χάρακα ἕνα. πυθόμενος δὲ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος, ἐξῆγε καὶ αὐτὸς τὸ τῶν Ῥωμαίων· καθίσταταί τε μικρὸν ἀνωτέρω τῶν ἐκείνων στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἀνίητα ποταμόν, ἐπὶ λόφῳ τινὸς καρτερῷ. ἁπάσῃ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον ὡρμημένων ἀμφοτέρων,

¶ His rebus geſtis, exercitum contra Latinorum urbes duxit; ut prœlio urbes, quæ ſe ultro dedere nollent, expugnaret. Veruntamen nulla oppugnatione illi opus fuit: omnes enim ad deprecationes & preces ſe converterunt, & legatis communi totius Reipublicæ conſenſu miſſis rogarunt, ut quibus vellet conditionibus faceret pacem, eique urbes dediderunt. His autem conditionibus Tarquinius urbibus potitus, clementiſſime & moderatiſſime eas omnes tractavit. neque enim quenquam Latinorum aut interfecit, aut ſolum vertere coëgit, neque pecuniis mulctavit; & illis permiſit ut ſuo agro fruerentur, & conceſſit ut patriis legibus ac inſtitutis uterentur: Sed juſſit eos reddere Romanis & transfugas & captivos ſine ullo redemptionis precio, & ſuis dominis reſtituere ſervos quotquot in pabulationibus ceperant, & pecunias quaſcunque ruſticis eripuerant perſolvere; & ſi quod aliud damnum dediſſent, aut ſi quid corrupiſſent in irruptionibus in agrum factis, id ſarcire. Atque his conditionibus *Tarquinius* eos in populi Romani amicitiam & ſocietatem receptum iri *dixit*, ita tamen ut omnia ipſius imperata facerent. Bellum igitur, quod Romani cum Latinis geſſerunt, hunc habuit exitum; & rex Tarquinius ob victoriam ex bello reportatam triumphavit. LIV. *L. Tarquinius Rom.* REX V.

¶ Sequenti anno exercitum in Sabinos duxit, qui jam multo ante animum ipſius & apparatum contra ſe cognorant. Qui quum non exſpectaſſent donec in ſuo agro bellum gereretur, ſed ſatis firmum exercitum ipſi quoque paraſſent, obviam ei venerunt. Prœlio autem inter eos commiſſo in ipſis agri confiniis ad noctem uſque, neutri quidem vicerunt, ſed utrique valde atrociter pugnarunt. Sequentibus vero diebus, neque Sabinorum dux è caſtris copias eduxit, neque etiam ipſe rex Romanorum: ſed utrique motis caſtris, & hoſtili agro non vaſtato, domum redierunt. Idem autem fuit utrorumque propoſitum, nimirum ut vere ineunte majores copias in agrum hoſtilem ducerent. Quum autem res ad bellum neceſſarias utrique paraſſent, Sabini priores egreſſi ſunt, habentes Hetruſcorum ſatis firma auxilia: & prope Fidenas conſederunt ad Anienis & Tiberis confluentes, ubi bina fecerunt caſtra invicem ſibi adverſa & contigua, in medio habentes communem utriuſque fluvii alveum, ſupra quem exſtructus erat pons ligneus, qui ſcaphis & ratibus ſuſtinebatur, qui efficiebat ut expeditior ultro citroque eſſet tranſitus, utque una eſſent caſtra. Tarquinius autem, audita eorum irruptione, eduxit & ipſe Romanorum copias; & conſedit paullum ſupra eorum caſtra ad Anienem fluvium, in quodam munito colle. Quamvis autem utrique maximo animi ardore ad id bellum ferrentur, nullum LV. *Sabini.* *Per. Jul.* 4119. *Ante Chr.* 595. *Olymp.* 46 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 157. *Var.* 159. *Per Jul.* 4120. *Ante Chr.* 594. *Olymp.* 46 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 158. *Var.* 160.

a Ἐβούλετο *Vat.* b Ἀπεδῶκε δὲ αὐτὰς ἐκέλευσε *Vat.* c Rectius μεθόρια in *Cod. Vat.* qua voce & alibi utitur *Dionyſius.* d Ἐπίασεν *Vat.* e Προῆγε perperam in *Ed. Steph.* f Καθίσαντες *Vat.* g Vel δύναμις ſubintelligendum, vel τὸ σῶμα τὸν πόλεμον aut aliquid hujuſmodi deſiderari dicendum. *Port.* h Πρότερον *Vat.* Verum (ut inquit *Sylb.*) & πρότερον retineri poteſt & πρῶτον admitti. i Vel στράτευμα aut ſimile quid deeſſe videtur, vel τὸ τῶν Ῥωμαίων figurate & κατοπτρικῶς poſitum pro τὸν Ῥωμαίων. *Portus.*

a Ἐπ)

L. Tarquinius Rom. REX V.

nullum tamen prœlium aut gravius aut levius acie inſtructa inter eos commiſſum eſt. Tarquinius enim Sabinos ſtratagemate prævenit, & omnes eorum res attrivit, & utraque eorum caſtra delevit. Ejus autem ſtratagema tale fuit. ¶ Quum paraſſet naviculas fluviatiles, & rates lignis aridis & cremiis onuſtas, præterea ſulphure & pice, in altero flumine, ad quod ipſe caſtra poſuerat; obſervato deinde ſecundo vento, circa quartam vigiliam, materiam illam incendi juſſit, & ſcaphas ac rates dimitti, ut ſecundo fluminis curſu ferrentur. Illæ vero perexiguo tempore medium ſpatium prætervectæ in pontem inciderunt, eumque variis in locis incenderunt. Quum autem Sabini, conſpecta ingenti flamma, quæ ex improviſo orta fuerat, concurriſſent ut *ponti* opem ferrent, quumque omnia remedia, quæ ignem poterant exſtinguere, experirentur, Tarquinius ſub diluculum matutinum venit cum Romanorum exercitu, quem acie inſtructa ducebat; & altera adortus caſtra, quæ maxima pars cuſtodiarum deſeruerat, quod ad incendium exſtinguendum ocius occurriſſet, quum pauci quidam ad vim propulſandam ſe vertiſſent, ſine ullo labore illis eſt potitus. Dum autem hæc geruntur, altera quoque Sabinorum caſtra, quæ erant trans flumen poſita, aliæ Romanorum copiæ aggreſſæ ceperunt, quæ à Tarquinio circa primam vigiliam præmiſſæ fuerant, & ſcaphis & ratibus confluentem trajecerant, qua ſe clam Sabinis facile tranſituras putabant: ad altera autem caſtra acceſſerant, ſimulatque pontem incenſum conſpexerant, hoc enim illis datum fuerat invadendi ſignum. Qui vero in caſtris deprehenſi fuerunt, partim pugnantes, à Romanis conciſi fuerunt, partim ſe in confluentem projicientes, quum non potuiſſent vortices ſuperare, *ab aquis* ſunt abſorpti: non minima etiam eorum pars, dum opem ponti ferret, abſumpta eſt incendio. Tarquinius autem, captis utriſque caſtris, prædam in ipſis inventam militibus conceſſit ut eam inter ſe dividerent: ſed captivos, quorum maximus erat numerus & ex Sabinis ipſis & Hetruſcis, Romam ductos valde diligenter cuſtodivit.

LVI.

LVII. ¶ Sabinos igitur ea clade fractos facti pœnitentia cepit, & miſſis legatis inducias & fœdus in ſex annos fecerunt. At Hetruſci, indigne ferentes ſe toties à Romanis victos, & à Tarquinio ſuis legatis captivos non reſtitui, ſed obſidum loco detineri, hoc decretum fecerunt: ut omnes Hetruſcorum populi communibus auſpiciis bellum Romanis inferrent; & qui illius expeditionis ſocietatem recuſaſſet, is eſſet expers fœderis. Quum hæc decreviſſent, copias eduxerunt, & Tiberi trajecto prope Fidenas caſtra poſuerunt. Potiti autem hac urbe per pro-

Etruſcos.

ὑδὲ ἐς ἀγῶν ἐκ παρατάξεως ὅτε μείζων ὅτε ἐλάσσων αὐτοῖς συνέστη. ἔφθασε γὰρ ὁ Ταρκύνιος ἀγχινοίᾳ στρατηγικῇ πάντα συντείνας τὰ τῶν Σαβίνων στρατεύματα, καὶ τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀφείμενος. τὸ δὲ στράτημα δ' ἀνδρὸς τοιόνδε ἦν. Σκάφας πολυμυγεῖς, καὶ ἁρδίας ξύλων αὖων καὶ φρυγάνων γεμούσας, ἔτι τε θείου τε καὶ πίσσης παρασκευασάμενος, ὅπως θατέρῳ τῶν πόλεμίων πρὸ ὃν αὐτὸς ἐστρατοπεδεύκει, ἔπειτα φυλάξας ἄνεμον θέριον, περὶ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν πῦρ ἐνεῖναι τοῖς ὕλαις ἐκέλευσε, καὶ μεθεῖναι τὰς σκάφας καὶ τὰς ἁρδίας φέρεσθαι κατὰ ῥοῦν. αἱ δὲ οὐ ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ διελθοῦσαι τὸν μεταξὺ πόρον ἐμπίπτουσι τῇ γεφύρᾳ, καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν πολλαχόθεν. οἱ δὲ Σαβῖνοι, ὡς εἶδον ἄφνω πολλὴν φλόγα φερομένην, συνεβοήθουν ὅπως τὴν βοήθειαν, καὶ πάντα μηχανωμένων ὅσα σβεστήρια τοῦ πυρὸς ἦν, ἦκεν ὁ Ταρκύνιος περὶ τὴν ὄρθρον συντεταγμένην ἄγων τὴν Ρωμαίων δύναμιν· καὶ προσβαλὼν θατέρῳ χάρακι, τὸν μὲν πλείστων ὀλιγοστοὺς τοὺς φυλακὰς, ἅτε τὴν ὑπὸ τὰ χαράκωμα ὁρμὴν, ὀλίγων δέ τινων πρὸς ἀλκὴν τραπομένων, ἐγκρατὴς αὐτοῦ γίνεται δίχα πόνων. οἱ δ' ἔνδον ὄντα ἐπράττετο χείρω, καὶ τὸν ἕτερον τῶν Σαβίνων χάρακα τὸν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ κείμενον ἑτέρᾳ δυνάμει Ρωμαίων ἐπελθοῦσα αἴρει, καὶ περαπέσαλτο μὲν εὐθὺ Ταρκυνίου πρῶτον ὕπνον, διεληλύθει δὲ τὸν ὑπὸ δυοῖν ποταμοῖν ἕνα γινόμενον οἰκ σκάφαις καὶ ἁρδίαις, καθ' ὃ μέρος περαιούμενοι λήσειν ἔμελλε τοὺς Σαβίνους. πλησίον δὲ τὸν ἑτέρας ἐγεγόνει παρεμβολῆς ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν γέφυραν καιομένην· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτοῖς τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. τῶν δ' ἐν τοῖς χάρακι καταληφθέντων οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ' εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν ῥίψαντες ἑαυτοὺς, καὶ διωθέντες ὑπερενεχθῆναι τοὺς δίνας, κατεπόθησαν. ἐφθάρη δέ τις αὐτῶν μοῖρα οὐκ ὀλίγη καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς γεφύρας ὑπὸ τοῦ πυρός. λαβὼν δὲ ὁ Ταρκύνιος ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα, τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς κατακληφθέντα χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψε διανείμασθαι, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους πολλοὺς ὄντας, πάνυ Σαβίνων τε αὐτῶν καὶ Τυῤῥηνῶν, εἰς Ρώμην ἀγαγὼν διὰ πολλῆς εἶχε φυλακῆς.

Σαβῖνοι μὲν οὖν ἐνανσιμάχησαν ὑπὸ τότε συμφορᾶς βιασθέντες, καὶ πρεσβευτὰς ἀποστείλαντες ἀνοχὰς ἐποιήσαντο καὶ πόλεμον, ἀσπονδὰς ἐξαιτεῖς· Τυῤῥηνοὶ δὲ, ὀργῇ φέροντες ὅτι ἥττηνταί τε ὑπὸ Ρωμαίων πολλάκις, καὶ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος οὐκ ἀπεδίδου πρεσβευσαμένοις, ἀλλ' ἐν ὁμήρων κατεῖχε λόγῳ, ψήφισμα ποιοῦνται πάσας Τυῤῥηνῶν πόλεις κοινῇ τὸν πρὸς Ρωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν· τὰ δὲ μὴ μετέχειν τῆς στρατιᾶς ἑκάστοις ἐξεῖναι. ταῦτ' ἐπικυρώσαντες ἦγον τὰς δυνάμεις· καὶ διαβάντες τὸν Τίβεριν, ἀγχοῦ Φιδήνης τεῖνον τὰ ὅπλα. γενόμενοι δὲ πόλεως ταύτης

a Ἐπὶ θατέρῳ *Vat.* b Φυλὰς male in *Ed. Steph.* c Δίχα πάνυ *Vat.* d Malet fortaſſe quiſpiam αἱρῇ, quo alibi paſſim utitur. Sed cum paullo ante (v. 4.) itidem dixerit τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀφείμενος pro ἑλὼν, retineri poterit verbum αἴρει. *Sylb.* e Κατατρόθησαν in *Ed. Steph.* Sed cum viderem *Lapum* vertiſſe *ſubmergebantur*, non dubitavi ex ejus codice reponere κατεπόθησαν; quod Hiſtoriæ circumſtantiis magis accommodatum eſt, & à *Plutarcho* ſimili metaphora uſurpatum de urbe quadam, κατεπόθη χειμῶνι ὑποβρυχίῳ. *Sylb.* f Πολλὰς πάνυ ὄντας *Vat.* g Particulam καὶ deſiderari puto, niſi forte hæc per appoſitionem addita videantur. *Pori.* h Ηττηταί τε *Vat.* i Αὐτοῖς *Vat.* k Στρατείας malim. *Sylb.* l Pro τὰ ὅπλα ſupra jam aliquoties dixit τὸν χάρακα *vallum*. *Lapus* quoque vertit, *prope Fidenas caſtra locant*. *Sylb.*

a Στασιασάντων

ταύτης ἐγκρατεῖς ἀφ' ἁρπαγῆς, [a] φασιασάντων τ' ἐν αὐτῇ, καὶ πολλὰ μὲν σώματα λαβόντες, πολλὴν δὲ λείαν ἐκ τῆ Ρωμαίων χώρας ἐληλυθότες, ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου, φρουρὸν δὲ τῇ Φιδήνῃ καταλιπόντες ἀποχρῶσαν. αὕτη γὰρ ἡ πόλις ὁρμητήριον αὐτοῖς ἐδόκει κράτιστον ἔσεσθαι τοῖς κατὰ Ρωμαίων πολέμου. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος εἰς τὸ πρῶτον ἔτος Ρωμαίους τε σύμπαντας καθοπλίσας, καὶ τῶν συμμάχων ὅσους ἐδύνατο πλείστους παραλαβών, ἐξῆγεν ὅπως τοὺς πολεμίους ἔαρος ἀρχομένου, περὶ ἐκείνους συναχθέντας, [b] ἐξ ἁπασῶν πόλεων ἐπ' αὐτοὺς, ὡς τάχιστα, ἐλθεῖν· καὶ διελὼν εἰς δύο μοίρας ἅπασαν τὴν δύναμιν, τῆς μὲν Ρωμαϊκῆς στρατιᾶς αὐτὸς [c] ἡγεμὼν, τῆς δὲ συμμαχικῆς, ὃς ἦν τὸ πλεῖστον μέρος ἦν τῶν Λατίνων, Ηγέριον τὸν ἑαυτῆ συγγενῆ στρατηγὸν ἀποδείξας, ὅπως τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐκβάλωσι χωρεῖν. ἦν μὲν γὰρ συμμαχικὸν πλησίον τῆς Φιδήνης οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίον θεμένη τὸν χάρακα, ἀφ' ὃ καταφρονεῖν τῆ πολεμίων, ὀλίγους τινὰς ἐδόκησεν ἅπασα ἀφθαρῆναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ πόλει φρουροὶ βοηθείᾳ ἑτέρᾳ τῶν Τυρρηνῶν κρύφα [d] διαπεμψάμενοι, καὶ φυλάξαντες καιρὸν ἐπιτήδειον, ἐξελθόντες ἐκ τῆ πόλεως, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων ἔλαβον ἐξ ἐφόδου φαύλως φυλαττόμενον, καὶ τῶν [e] ἐξελθόντων ἐπὶ τὰς θεριστὰς πολὺν ἐφηράσαντο φόνον. ἡ δὲ Ρωμαίων δύναμις, ἧς Ταρκύνιος ἡγεῖτο, τῷ Οὐϊεντανῶν κείρουσα καὶ λεηλατοῦσα χώραν, καὶ πολλὰς ὠφελείας ἐξενεγκαμένη, συνελθούσης ἐξ ἁπασῶν τῶν Τυρρηνίδων πόλεων μεγάλης τοῖς Οὐϊεντανοῖς ἐπικουρίας, εἰς μάχην καταστᾶσα, νίκην ἀναμφίβολον ἄρεται· καὶ μὴ τοῦτο διεξιοῦσα τὴν χώραν [f] τῶν πόλεων ἀδεῶς ἐπόρθει· γενομένη τε [g] πολλῶν σωμάτων ἐγκρατὴς, πολλῶν δὲ χρημάτων, οἷα ἐξ [h] εὐδαίμονος, τελαυτῶσί θ' ἅμα καὶ θέρους οἴκαδε ἀπῆει.

Οὐϊεντανοὶ [i] μὲν ἐξ ἐκείνης τῆς μάχης μεγάλως κακωθέντες, οὐκ ἔτι προῆσθαι ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνείχοντο κειρομένῳ τῷ χώρῳ ὁρῶντες. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος τρισὶν εἰσβολαῖς χρησάμενος, καὶ τριετῆ χρόνον ἀποτρήσας τοὺς Οὐϊεντανοὺς τῶν ἐκ τῆς σφετέρας γῆς ἐκπαρτίων, [k] ὡς ἔρημον ἐποίησε τὴν πλείστην καὶ ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἔτι βλάπτειν ἔσχεν, ὅτι τῷ Καιρητανῶν πόλιν ἦγε τῷ δύναμιν, ἣ πρότερον μὲν [l] Ἀγυλλα ἐκαλεῖτο, Πελασγῶν αὐτῷ κατοικούντων, ὕστερον δὲ Τυρρηνοῖς γενομένη Καίρητα μετωνομάσθη. εὐδαίμων δ' ἦν, εἴ τις ἄλλη τῶν ὑπὸ Τυρρηνίᾳ πόλεων, καὶ πολυάνθρωπος· ἐξ ἧς στρατιὰ μεγάλη μαχουμένη περὶ τῆς χώρας ἐξῆλθε, καὶ πολλοὺς μὲν ἀφθείρασα τῶν πολεμίων, [m] πολλῷ δ' ἔτι πλείους ἀποβαλοῦσα τῶν σφετέρων, εἰς τὴν πόλιν κατέφυγε. τῆς δὲ χώρας αὐτῶν οἱ Ρωμαῖοι κρατοῦντες ἄφθονα πάντα παρεχομένης, συχνὰς διέτριψαν ἡμέρας· καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἀπάρσεως ἦν, [n] ἄγοντες ὅσας οἷόν τε ἦσαν ὠφελείας, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. Ταρκίνιος δ' ἐπεὶ τὰ περὶ Οὐϊεντανοὺς ἐχώρησεν αὐτῷ

ditionem, orta inter cives seditione, & multis captis & ingenti præda ex agro Romano abacta, domum redierunt, præsidio satis firmo Fidenis relicto. Hæc enim urbs videbatur ipsis commodissima sedes belli contra Romanos fore. At rex Tarquinius, quum anno sequenti omnes cives Romanos armasset, & assumpsisset auxilia quanta maxima potuisset, ineunte vere in hostes est profectus, priusquam illi ex omnibus civitatibus collecti, ut ante, contra se venirent: totoque exercitu in duas partes diviso, ipse Romanas copias ducebat; at sociorum auxiliis, quæ maxima ex parte ex Latinis constabant, Egerium cognatum suum præfecit, atque ita contra hostes qui Fidenis erant ire jussit. Sociorum igitur exercitus, quum prope Fidenas in loco non tuto castra posuisset, quod hostes contemneret, parum abfuit quin totus deleretur. Qui enim Fidenis erant præsidio, novis auxiliis ab Hetruscis clam accersitis, & observato tempore opportuno urbe egressi, vallum hostium male custoditum primo impetu ceperunt, & magnam ediderunt cædem eorum qui pabulatum iverant. At Romanorum exercitus, cui præerat Tarquinius, quum Vejentium agrum vastasset & depopulatus fuisset, atque ingentem prædam inde abegisset, jamque ex omnibus Hetruscis civitatibus magna Vejentibus auxilia collecta venissent, cum illis prœlio congressus victoriam minime dubiam reportavit. Postea illorum populorum agrum peragrans, impune depopulatus est; & multis hominibus captis, & ingenti præda, utpote ex agro fortunato, abacta, jam sub æstatis finem domum se recepit.

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4121. Ante Chr. 593. Olymp. 46 3/4. V. C. Cat. 159. Var. 161.

§ Quum autem Vejentes in ea pugna ingentem cladem accepissent, non sunt ausi amplius ex urbe egredi: sed agrum suum in conspectu suo lædi patiebantur. Tarquinius vero, ter irruptione in agrum Vejentium facta, illisque trium integrorum annorum fructibus, quos ex agro suo percipiebant, spoliatis, ut desertam maximam agri partem reddidit. Quumque agrum illum nullo modo amplius vastare posset, exercitum duxit adversus Cæretanorum urbem, quæ ante quidem vocabatur Agylla, quo tempore Pelasgi eam incolebant: sed in Hetruscorum potestatem redacta, mutato nomine appellata est Cære. Hæc autem urbs fortunata erat, si qua alia Hetrusca, & frequentia hominum abundans: unde ingens exercitus pro agro pugnaturus exivit; qui multis hostibus cæsis, sed longe pluribus de suis amissis, fuga se recepit in urbem. Quum autem Romani eorum agri, rerum omnium maximam copiam suppeditantis, domini essent, ibi multos dies consumpserunt; & quum tempus discedendi venit, abacta præda quantam potuerunt, domum redierunt. Tarquinius autem, quum bellum Vejetanum ipsi ex animi sententia

LVIII.

Per Jul. 4122. 4123. 4124. Ante Chr. 592. 591. 590. Olymp. 46 4/4. 47 1/3. 47 2/3. V. C. Cat. 160. 161. 162. Var. 162. 163. 164. Per Jul. 4125. Ante Chr. 589. Olymp. 47 3/4. V. C. Cat. 163. Var. 165.

a Στασιασάντων πρὸς ἀλλήλους Vat. b Ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων Vat. c Ηγεμὼν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἦν τῶν Τυρρηνῶν ἱππάρχων Vat. d Observa hic διαπεμψάμενοι pro μεταπεμψάμενοι. Sylb. Verum μεταπεμψάμενοι habet Cod. Vat. e Ἐξελθόντων Vat. f Τῶν πολεμίων Vat. g Πολλῶν μὲν σωμάτων Vat. h Εὐδαίμονος χώρας Vat. i Μὲν ἐξ ἐκείνους Vat. k Illud ὡς tollendum est, vel post πλείστην ponenda distinctio commatica. Sylb. l Vide Cluverii Ital. Antiq. p. 489. & Steph. Byzant. v. ΑΓΥΛΛΑ. m Πολλῷ ἔτι πλείους Vat. n Ἀγοντες ἂς Vat.

L. Tarquinius Rom. REX V.

sententia succesſiſſet, in hoſtes qui Fidenis erant eduxit exercitum; quia præſidium quod ibi erat extrudere volebat, & eos qui urbem Hetruſcis prodiderant ulciſci cupiebat. Romani igitur in acie pugnarunt cum illis qui ex urbe egreſſi fuerant, & in ipſa murorum oppugnatione atrox certamen commiſerunt: urbs tamen per vim capta eſt, & milites præſidiarii in vinculis una cum reliquis captivis Hetruſcis cuſtodiebantur. At qui de Fidenatibus exiſtimabantur auctores defectionis fuiſſe, partim virgis fœde cæſi in omnium conſpectu ſecuri percuſſi ſunt, partim exſilio perpetuo mulctati fuerunt. Eorum vero bona ſortito diviſa habuerunt Romani, qui relicti ſunt ut urbem incolerent, eique præſidio eſſent.

LIX. *Per. Jul.* 4126. *Ante Chr.* 588. *Olymp.* 47 4/4. *V. C. Cat.* 164. *Var.* 166.

¶ Poſtremum autem Romanorum & Hetruſcorum prœlium commiſſum eſt ad urbem Eretum in agro Sabino. Illuc enim Hetruſci contra Romanos venerant, ſuaſu hoſtium, qui illum agrum tenebant, Sabinos hujus ſuæ expeditionis ſocios fore. Jam enim tempus induciarum in ſex annos cum Tarquinio factarum elapſum erat, & magna Sabinorum pars deſiderabat priores clades corrigere *& ſarcire*, quod in ſuis urbibus ſatis numeroſam juventutem adultam haberet. Sed tamen ille conatus ipſis ex animi ſententia non ſucceſſit, quod Romanorum exercitus citius *quam ſperarant* ſe in ipſorum conſpectum dediſſet: & accidit ut ex nulla urbe communia auxilia Hetruſcis mitterentur; ſed voluntarii quidam opem illis tulerunt, pauci magna mercede conducti. Hoc prœlio, quod fuit omnium ſuperiorum maximum quæ illi inter ſe commiſerint, res Romanorum mirum in modum creverunt, quia pulcherrimam victoriam ex eo retulerunt; Senatuſque & populus Romanus regi Tarquinio triumphum decrevit. At Hetruſcorum ſpiritus collapſi ſunt, quod omnes omnium civitatum copias ad id prœlium miſiſſent, & paucos quoſdam ex ingenti numero ſervatos recepiſſent. Alii enim in acie pugnantes cæſi fuerant, alii vero in ipſa fuga, quum in anguſtias quæ nullum habebant exitum incidiſſent, ſe victoribus dediderant. Quum igitur illorum populorum principes tantam cladem experti eſſent, fecerunt quod viros prudentes decuit. Tarquinio enim rege novam expeditionem in eos ſuſcipiente, ipſi in communi gentis concilio de pace cum eo agere decreverunt: ac mox ex ſingulis civitatibus maximos quoſque natu & honoratiſſimos miſerunt, cum libera poteſtate pacis faciendæ quibuſcunque conditionibus voluiſſent.

Per Jul. 4127. *Ante Chr.* 587. *Olymp.* 48 1/4. *V. C. Cat.* 165. *Var.* 167.

LX. ¶ Quos quum rex audiſſet prolixa oratione diſſerentes de clementia & moderatione, ad quam ipſum hortabantur, & memorantes cognationem, quæ ipſi cum illa gente intercedebat, reſpondit ſe hoc unum ex ipſis ſcire velle: utrum adhuc ſecum de juris æquabilitate *ac principatu* diſceptare vellent, & aliqua certa verborum formula pacis con-

χτίσιν, ὅτι τὰς ἐν Φιδήναις πολεμίους ἐξάγει ἡ στρατιὰ, ἐκβαλεῖν τε βουλόμενος τὴν ἐν αὐτῇ φρουρὰν, ἣ τοὺς προδόντας, τοῖς Τυρρηνοῖς τὰ τείχη παραδοῦναι, προθυμούμενος. ἐγένετο μὲν οὖν καὶ ἐκ παρατάξεως μάχη Ρωμαίοις τοῖς τοὺς ἐξελθόντας, ἐκ τῆς πόλεως, καὶ τοῖς τειχομαχίαις ἀγῶνα καρτερὸς. ἑάλω δ' οὖν ἡ πόλις κτίσιν κεράτος. καὶ οἱ μὲν φρουροὶ δεθέντες ἅμα τοῖς ἄλλοις τῶν Τυρρηνῶν αἰχμαλώτοις ἦσαν ἐν φυλακῇ. Φιδηναίων δὲ οἱ δοκοῦντες αἴτιοι γενέσθαι τῆς ἀποστάσεως, οἱ μὲν ὑπὸ μαστίγων αἰκισθέντες, ἐν τῷ φανερῷ τὰς αὐχένας ἀπεκόπησαν· οἱ δὲ, φυγῆς ἐζημιώθησαν ἀϊδίου· τὰς δὲ οὐσίας αὐτῶν ἔλαχον οἱ καταλειφθέντες Ρωμαίων ἔποικοί τε καὶ φρουροὶ τῆς πόλεως.

Τελευταία δ' ἡ Ρωμαίων μάχη καὶ Τυρρηνῶν ἐγένετο πόλεως Ηρήτου πλησίον ἐν τῇ Σαβίνων γῇ. δι' ἐκείνης γὰρ ἐποιήσαντο τὴν [b]ὅτι Ρωμαίους ἔλθοιεν οἱ Τυρρηνοὶ, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐκεῖ [c] δυσμενῶν, οὓς συστρατιώσομένους σφίσι τῶν Σαβίνων. αἱ γὰρ ἐξαετεῖς αὐτοῖς πρὸς τῆς εἰρήνης πρὸς Ταρκύνιον ἀνοχαὶ [d] διελελύθεσαν ἤδη, καὶ πολλοῖς τῶν Σαβίνων πάθος ἦν ἐπανορθώσασθαι τὰς προτέρας ἥττας, ἐπιτελεσαμένοις ἐν τοῖς πόλεσι νεότητος ἱκανῆς. ἡ μὲν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς ἡ πεῖρα κτίσιν, ἧττον ὑπεφανείσης τῶν Ρωμαίων στρατιᾶς, ἢ ἐξεγένετο παρ' ὑδεμιᾶς τῶν πόλεων κοινὴν ἀποστεῖλαι τοῖς Τυρρηνοῖς συμμαχίαν, ἀλλὰ ἐθελονταί τινες ἐπεκούρησαν αὐτοῖς ὀλίγοι μισθοῖς μεγάλοις ξυναχθέντες. ἐκ ταύτης τῆς μάχης μεγίστης τῶν προτέρων γενομένης, ὅσας πρὸς [e] ἀλλήλους ἐπολέμησαν, τὰ μὲν Ρωμαίων πράγματα θαυμασίως ὅσον ὑπίδοσιν ἔλαβε, νίκῃ ἐξενεγκαμένων καλλίστῃ, καὶ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τὴν περιφανεστάτην πομπὴν καταγαγεῖν ἥτε βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. τὰ δὲ τῶν Τυρρηνῶν ἔπεσε φρονήματα, πάσας μὲν ἐξαπεσειλάντων εἰς τὸν ἀγῶνα τὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως δυνάμεις, ὀλίγους δέ τινας τοὺς ἀφισωθέντας ἐκ πολλῶν [f] ὑποδεξαμένων. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ παρατάξει μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ' ἐν τῇ τροπῇ δυσχωρίαις ἐγκυρήσαντες ἀνεξόδοις, παρέδοσαν τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς. τοιαύτης μέντοι συμφορᾶς πεσόντες οἱ δυνατώτατοι τῶν ἐν τοῖς πόλεσιν, ἔργον ἐποίησαν ἀνθρώπων φρονίμων. ἑτέραν γὰρ στρατιὰν ἐξαγαγόντος ἐπ' αὐτοὺς βασιλέως Ταρκυνίου, συναχθέντες εἰς μίαν ἀγορὰν, περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου διελέχθησαν πρὸς αὐτοὺς ἐψηφίσαντο· καὶ πέμπουσι τοὺς πρεσβυτάτους ἄνδρας καὶ τιμιωτάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, αὐτοκράτορας ὑποδείξαντες [g] περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίαν. Ο δὲ βασιλεὺς ἀκούσας αὐτῶν πολλὰ διαλεχθέντων ἐπαγωγὰ πρὸς ὑπείκειαν καὶ μετριότητα, καὶ τῆς συγγενείας ἧς εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος ὑπομιμνησκόμενος, εἰ τοῦτο μόνον ἔφη βούλεσθαι παρ' αὐτῶν μαθεῖν, πότερον ἔτι διαφέρονται περὶ τῶν ἴσων, ἢ ὅτι ῥητοῖς τισι τοῖς περὶ τῆς εἰρήνης

195

a Διήλλαχεν *Vat.* b Επὶ τοὺς Ρωμαίους *Vat.* c Δυνατῶν συστρατευομένων *Vat.* d Si διελύθησαν malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* e Αλλήλους *Vat.* f Forſan rectius ὑποδεξαμένων. *Sylb.* g Mirror pro μὲν δὲ. *Sylb.* g Τῶν περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογιῶν *Vat.*

a Εκείνῳ

τῆς ὁμολογίας πάρειση ποιησόμενοι, ἢ συγγινώσκουσιν ἑαυτοῖς κεκρατημένοις, καὶ τὰς πόλεις ὑπηκόους ποιήσουσιν αὐτῷ. ἀποκεκριμένων δ' αὐτῶν ὅτι καὶ τὰς πόλεις ὑπηκόους ποιήσουσιν· αὐτῷ, ᾧ τὴν εἰρήνην φέρουσιν ἐφ' οἷς ἄν ποτε δικαίοις αὐτῆς τύχωσι, περιχαρὴς ὅτι τοῦτοις γενόμενος, "Ἀκούσατε νῦν, ἔφησεν, [b] ἐφ' οἷς ἄν "πόλεμον διχόμοις καταλύσωμαι τὸν πόλεμον, καὶ τίνας ὑμῖν "δίδωμι χάριτας· ἐγὼ Τυρρηνῶν οὔτε ἀποκτεῖναί τινα "προέθυμός εἰμι, οὔτε φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος, "οὔτε ἀφαιρέσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιῶσαι· [c] τάς τε "πόλεις ἀφίημι πάσας ἀφρουρήτους καὶ ἀφορολογήτους "καὶ αὐτονόμους, πολιτείας τε κόσμον ἑκάστην φυλάτ-"τειν συγχωρῶ τὸν ἀρχαῖον. [d] δίδωμι ταῦθ' ὑμῖν ἓν οἰό-"μενος δεῖν ἀνθ' ὧν δίδωμι πάντων ὑπάρξαι μοὶ παρ' "ὑμῶν, τοῦτο ἡγεμονίαν τῶν πόλεων, ἧς κύριος μόνος "ἔσομαι καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν, ἕως ἂν κρατῶ "τοῖς ὅπλοις· σὺν ἑκόντων δὲ μᾶλλον ἢ παρ' ἀκόν-"των τυχεῖν αὐτῆς βούλομαι. ταῦτ' [e] ἐπαγγέλλετε τοῖς "πόλεσιν, ἐγὼ δὲ ὑμῖν ὑπεκεχείρίαν, ἕως ἂν ἀφίκησθε, πα-"ρέξειν ὑποσχόμενος.

Ταῦτα, λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις ᾤχοντο, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῆσαν οὐ λόγους αὐτῷ μόνον φέροντες φιλοὺς, ἀλλὰ καὶ σύμβολα τῆς ἡγεμονίας, οἷς ἐκόσμουν αὐτοὶ τοὺς σφετέρους βασιλεῖς, κομίζοντες, στέφανόν τε χρύσεον καὶ θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον ἀετὸν ἔχον ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς, χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνόν γε τὸ σχῆμα, καθάπερ ἐκεῖνα ἐστὶν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν [f] ἀμφιασμάτων Ρωμαῖοι μὲν τόγας, Ἕλληνες δὲ τήβεννον καλοῦσιν, [g] οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μαθόντες· Ἑλληνικὸν γὰρ οὐ φαίνεταί μοι τὸ ὄνομα εἶναι. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐκόμισαν αὐτῷ λαβόντες ἐξ ἑκάστης πόλεως ἕνα. [h] Τυρρηνοὶ γὰρ ἔθος ἐδόκει, ἑκάστῃ τῇ κατὰ πόλιν βασιλέων ἕνα προηγεῖσθαι ῥαβδοφόρον, ἅμα τῇ δέσμῃ τῶν ῥάβδων πέλεκυν φέρουσαν· εἰ δὲ κοινὴ γένοιτο τῶν δώδεκα πόλεων στρατιά, τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐπὶ πᾶσι δίδοσθαι τῷ λαβόντι τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. οὐ μὴν ἅπαντές γε συμφέρονται τοῖς ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι τὸν Ταρκυνίου [k] βασιλείας πελέκεις δώδεκα τοῦ τῶν βασιλέων φέρεσθαί φασι· καταστησαμένου δὲ τὸ ἔθος τοῦτο Ρωμύλου εὐθὺς ἅμα τῷ βασιλεύειν τῆς ἀρχῆς. ὑθὲν δὲ κωλύει τὸ μὲν εὕρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ' αὐτῷ πρῶτον Ρωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κοσμοῦντα δὲ καὶ [l] Ταρκύνιον σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασιλικοῖς καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὥσπερ γε καὶ νῦν Ρωμαῖοι τοὺς σκήπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται τοῖς βασιλεῦσι, βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες παρ' ἐκείνων,

ditiones accepturi venirent; an vero se victos faterentur, & suas urbes sibi dederent. Quum autem illi respondissent, se ipsi urbes dedere, & se in pace acquieturos quibuscunque conditionibus eam impetrassent: lætus his responsis, "Audite nunc (inquit) "quibus conditionibus pacem sim facturus, "& quæ beneficia in vos sim collaturus. "Neque quenquam Hetruscorum interficere, "neque expellere patria, neque fortunis "spoliare, aut pecunia mulctare decrevi: sed "vobis permitto ut omnes urbes vestræ sint "sine præsidiis, & nullum tributum pendant, "& sui juris sint; concedo etiam unicuique "ut pristinam civitatis formam & statum "retineat. Quare quum hæc vobis concedam, pro meis omnibus in vos beneficiis "illud unum me à vobis impetrare oportere existimo; *nim.* imperium civitatum, quarum vel vobis invitis dominus "sum futurus, quamdiu ero armis superior: "sed hoc à vobis potius volentibus quam "nolentibus impetrare volo. Hæc renunciate vestris civitatibus; ego vero, donec "redeatis, inducias me vobiscum facturum "polliceor. L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ His responsis acceptis, legati abierunt, & paucis post diebus redierunt, ei non nuda verba afferentes, sed etiam imperii insignia, quibus ipsi suos reges ornare solebant, portantes, & coronam auream, & sellam eburneam, & sceptrum in summitate aquilam habens, & * tunicam purpuream auro distinctam, purpureumque amiculum varium, qualia solebant & Lydorum & Persarum reges gestare, nisi quod non quadrata, ut illa, sed forma semicirculari erat. Ejusmodi autem vestes Romani *togas*, Græci τήβεννον vocant, nescio unde sumpto vocabulo: nam Græcum esse mihi non videtur. Ut autem quidam tradunt, duodecim etiam secures ei attulerunt, ex unaquaque civitate unam accipientes. Mos enim Hetruscus videtur, ut in unaquaque civitate regi lictor unus præeat, cum virgarum fasce securim ferens. Quoties vero communis XII. populorum expeditio fiebat, *mos erat* ut duodecim secures uni soli, qui summum habebat imperium, traderentur. Non omnes tamen assentiuntur iis qui hæc dicunt, sed ajunt multo ante regnum Tarquinii duodecim secures regibus præferri solitas: moremque hunc à Romulo, statim post imperium acceptum, institutum fuisse. Sed nihil prohibet quo minus dicamus id inventum esse Hetruscorum, primumque Romulum id ab illis accepisse, eoque usum fuisse: & Tarquinio inter cætera regia insignia ac ornamenta duodecim quoque secures allatas fuisse, sicut nunc Romani sceptra & diademata regibus dono mittunt, his ipsorum potestatem confirmantes; quæ tamen illi habent, licet ab illis ea LXI.

a Εἰσὶν Vat. b Ἐφ' οἷς καταλύσωμαι τὸν πόλεμον δικαίοις Vat. c Τάδε τε πόλεις ὑμῖν ἀφίημι Vat. d Δοὺς δὲ ταῦθ' ὑμῖν Vat. e Ἀπαγγέλλετε in Cod. Vat. quod, tanquam usitatius, maluit Sylb. f Ἀμφιεσμάτων Vat. g Mirum vocis τήβεννος originem τῷ πολυμαθεστάτῳ Dionysio ignoratam fuisse; quum Græcum sit vocabulum vestis ab auctore Temeno, & Pelasgica sive Argolica dialecto τήβεννος appellatum: non per Ἀφαίρεσιν vocis, ut placet Artemidoro, l. 2. c. 3. sed quod solebant Pelasgi μ literam in β mutare. Vide Salmasium in Tertull. de Pallio, p. 122. & Meursii Exercit. Crit. part. 2. c. 3. h Τυρρηνοὶ Vat. i Positum pro τρέποντο ut sæpe. Sylb. k Δυοκαίδεκα Vat. l Malim Ταρκυνίῳ cum Cod. Vat. vel αὐτὸς Ταρκύνιος cum Porto. * Sc. Tunicam palmatam, togamque pictam. Vide Salmasium in Fl. Vopiscum, p. 519.

LXII. *L. Tarquinius Rom. REX V.*

ea non acceperint. ¶ Tarquinius tamen his honoribus acceptis non ſtatim eſt uſus, ut maxima pars Scriptorum Romanorum ſcribit: ſed quum ad ſenatum populumque Rom. ejus rei cognitionem retuliſſet, an honores oblati recipiendi eſſent, poſtquam omnes id velle cognovit, tum demum eos accepit, & toto deinceps tempore, donec è vita ceſſit, coronam auream geſtavit, & toga purpurea eaque picta induebatur, & tenens ſceptrum eburneum in ſella eburnea ſedebat, & duodecim lictores duodecim faſces cum ſecuribus ferentes ei judicanti aſtabant & per vias eunti præibant. Eadem ornamenta retinuerunt & reges illius ſucceſſores, & poſt reges pulſos ipſi coſſ. qui quotannis creabantur, excepta tamen corona togaque picta: hæc enim ſola illis adempta ſunt, quia libertati nimium moleſta atque invidioſa videbantur. quoties tamen ex bello victoriam reportantes à ſenatu digni triumpho judicati fuerint; tunc & aurum geſtant, & togis purpureis pictis induuntur. Bellum igitur quod Tarquinius cum Hetruſcis geſſerat, quod annos novem durarat, hunc exitum habuit.

ἔχῃσιν αὐτά. Ταύτας μὲν τιμὰς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐθὺς ἐχρήσατο λαβών, ὡς οἱ πλεῖστοι γεγράφασι τῶν Ρωμαϊκῶν συγγραφέων· ἀλλ' ἀποδοὺς τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῷ Ῥωμαίων, εἰ λῴονι αὐτὰ, ἐπειδὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο, καὶ πάντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεὼν μετέσχη, στέφανόν τε χρύσεον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικίλλων ἀμπέχετο, καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ὅπου δέοι ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβδοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα τοῖς ῥάβδοις δικάζοντί τε αὐτῷ παρίσταντο, καὶ πορευομένου προηγοῦντο. ὅτι δὲ ὁ κόσμος καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔσχον παρέμεινε, καὶ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις, ἔξω γε στέφανου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταύτην δ' αὐτοῖς ἀφῃρέθη μόνα, φορτικὰ δόξαντα εἶναι καὶ ὀπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην καλλίστην ἄγοντες, θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι, τότε καὶ χρυσοφορῶσι, καὶ ποικίλοις ἀλουργίσιν ἀμφιέννυνται. ὁ μὲν δὴ πρὸς Τυῤῥηνοὺς συχὰς Ταρκυνίῳ πόλεμος, ἔτη καλαχθὲν ἐννέα, τοιαύτην ἔσχε συντέλειαν.

LXIII. *Sabinos iterum.*

¶ Quum autem ſola Sabinorum gens ſupereſſet, quæ cum Romanis de principatu contenderet (quod viros bellaces haberet, & agrum latum & fertilem coleret, nec ab urbe longe diſtaret) valde cupiebat Tarquinius hos etiam in ſuam poteſtatem redigere: quare bellum illis indixit, crimini dans illorum populis, quod Romanis depoſcentibus eos qui Hetruſcis promiſerant, ſi exercitum in pop. Rom. agrum duxiſſent, ſe ſuæ quoſque patriæ amicitiam ipſis conciliaturos, & à Romanis ſuas civitates alienaturos, dedere noluiſſent. Illi vero libenter bellum ſuſceperunt, quod nollent potentiſſimis quibuſque civibus privari; & antequam Romanorum exercitus contra ſe veniret, ipſi in illorum agrum copias duxerunt. Rex autem Tarquinius, quum audiſſet Sabinos Anienem fluvium trajeciſſe, & omnia loca caſtris vicina circum circa populationibus infeſtari, aſſumpta expeditiſſima Romanorum juventute, eam quanta maxima potuit celeritate eduxit in hoſtes diſperſos in ipſis pabulationibus. Multis autem eorum cæſis, ipſiſque præda quam agebant adempta, prope hoſtes ſua caſtra poſuit; & paucis quibuſdam diebus interpoſitis, donec reliquæ copiæ ex urbe ad ſe venirent & ſociorum auxilia cogerentur, in campum pugnaturus deſcendit.

Ενὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων ἔθνους ἀντιπάλου Ρωμαίοις ὑπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀνδρας τε μαχητὰς ἔχοντα καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ τὴν Ρώμης ἐγγὺς κειμένου, πολλὴν εἶχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τοῦτο ὑπαγαγέσθαι, καὶ ἐπεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον, ἐγκαλῶν ταῖς πόλεσιν ὅτι τοὺς ὑποκειμένους Τυῤῥηνοῖς, ἐὰν ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἐκείνοις μὲν φίλας, Ρωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσειν τὰς ἰδίας πατρίδας, ἀπαιτούμενοι οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ ἀσμενοί τε ὑπεδέχοντο τὸν πόλεμον, οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι καὶ πεῖραν ἀφικέσθαι Ρωμαίων δυνάμεως ὅπῃ σφᾶς, αὐτοὶ στρατὸν ἐξάγουσιν ὅπῃ τὸ ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε Δημοκράτους τοὺς Σαβίνους Ἀνίενα ποταμὸν, καὶ λατόμημα ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρὸς τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωτοτάτην Ρωμαίων νεότητα, ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους ὅπῃ τὰς προνομάς. ἀποκτείνας δὲ πολλοὺς αὐτῶν, καὶ τὴν λείαν ὅσην ἦγον ἀφελόμενος, ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς ἵδρυται τὸ χάραξ· καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἥτε λοιπὴ δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο, καὶ αἱ τῶν συμμάχων ὁπλιτεῖαι συνήχθησαν, κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχούμενος.

LXIV.

¶ Sabini vero, quum Romanos conſpexiſſent alacri animo ad certamen ferri, eduxerunt & ipſi ſuas copias, neque numero neque virtute inferiores hoſtibus: & congreſſi pugnarunt, omnem audaciam exſerentes, * quamdiu ipſis unicum certamen cum adverſariis fuit. Sed poſtea quum vidiſſent novum hoſtium exercitum, acie inſtructa & ordinibus ſervatis à tergo contra ſe ve-

Ἰδόντες δὲ τοὺς Ρωμαίους οἱ Σαβῖνοι προθύμως ὅπῃ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας, ἐξῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις, οὔτε πλήθει λειπόμενοι τοῦ πολεμίου οὔτε ἀρετῇ· καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν ὑπιδεεστέραν τόλμαν, ἕως μὲν αὐτοῖς μόνοις ἦν ὁ πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀγών. ἔπειτα μαθόντες ὅπῃ σφίσι κατὰ νώτου στρατὸν πολεμίων ἕτερον ἐπὶ τάξει καὶ κόσμῳ χωροῦντα,

a Τῇ τε βουλῇ *Vat.* b Ημπείχετο *Vat.* c Τοῖς ῥάβδοις & mox ποικίλαις in *Cod. Vat.* quod uſitatius eſſe fatetur *Sylb.* d Οὗτος ὁ κόσμος ἔσωσε *Vat.* e Τὸ φορτικὸ *Vat.* f Ὑπὲρ τῆς *Vat.* quod *Lapus* agnoviſſe videtur, dum vertit, *de imperio cum Romanis contenderet.* g Προσεῖπε *Vat.* h Τὰς φυτείας *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Ἀποδεικνύμενοι *Vat.* m Αἰνίου ἀγὼν *Vat.*

* Tantiſper dum res erat cum ſolis à fronte oppoſitis. *Gelen.*

a Περὶ

φῆναι, καὶ καταλιπόντες τὰ σημεῖα τρέπονται [a] εἰς φυγήν. ἧς δὲ Ῥωμαίων ἄνδρες ἐπίλεκτοι πεζοί τε καὶ ἱππεῖς οἱ κατόπιν ἐπιφανέντες τοῖς Σαβίνοις, ὃς ὁ Ταρκύνιος ἐπιτηδείοις χωρίοις [b] ἐλόχησε διὰ νυκτός. τότε δὴ τοὺς ἄνδρας οἱ Σαβῖνοι δείσαντες ὰς ἔ ἀδοκήτῳ σφίσιν [c] ἐπιγενομένους, ἤδη ἔπι γενναῖον ἔργον ἀπεδείξαντο, ἀλλ' ὡς κατεσφαλμένοι ὑπὸ τ ἐχθρῶν, καὶ συμφορᾷ πεπληγότες ἀμάχῳ, σώζειν ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδοὺς ἐπειρῶντο. καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα πολὺς αὐτοῖς φόνος διακομιζομένων ὑπὸ τ Ῥωμαϊκῆς ἵππου, καὶ πανταχόθεν ἀποκλειομένων· ὥστε ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν γενέσθαι κομιδῇ τοὺς διασωθέντας εἰς τὰς ἐγγυτάτω πόλεις, τὸ δὲ πλεῖον μέρος, ὅσον μὴ κτεῖ τ μάχην ἔπεσεν, ὑποχείριον τοῖς Ῥωμαίοις γενέσθαι. [d] ἐπεὶ γὰρ οἱ κεκλημένοι [e] ἐπὶ τῷ χάρακι τ ἔφοδον ἀποκρύσασθαι τ ἐπιόντων σφίσιν ἐθάρρησαν, οὐδ' εἰς πεῖραν ἦλθον μάχης, ἀλλ' ἐκπεπληγμένοι ὑπὸ δ τ ἐλπίδα [f] χαρᾶς, παρέδοσαν ἀμαχητὶ σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ ἔρυμα. οἱ μὲν δὴ τῶν Σαβίνων πόλεις ὡς κατεσφαλμένοι, καὶ [g] οὐκ ἀρετῇ τ νίκην ἀφῃρημένοι τοὺς τ πολεμίους, ἀλλὰ δόλῳ, μείζονας αὖθις ἀποστέλλειν δυνάμεις παρεσκευάζοντο, καὶ στρατηγὸν [h] ἐμπειρότατον. ὁ δὲ Ταρκύνιος μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν σπεύδει τὴν στρατιὰν ἀφ' ταχους, καὶ πρὶν ἐκείνους ἅπαντας, δὴ συνελθεῖν φθάνει, διαβὰς τὸν [i] Ἀνίηνα ποταμόν. ταῦτα μαθὼν ὁ τῶν Σαβίνων στρατηγὸς, ἐξῆει μὲν ὡς εἶχε τάχους τὴν νεωστὶ δυνάμιν συνηγμένην ἀναλαβών, καὶ στρατοπεδεύεται πλησίον τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ λόφου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου· μάχης δὲ ἄρχειν οὐκ ἐδοκίμαζεν ἕως αἱ λοιπαὶ 198 τῶν Σαβίνων δυνάμεις συνέλθωσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς προνομεύοντας τὴν χώραν ἐκπέμπων αἰεί τινας τ ἱππέων, καὶ λόχους ἐγκαθίζων ὕλαις ἢ νάπαις, εἶργε τοὺς Ῥωμαίους τ ἐπὶ τ χώραν ἐξόδων.

Τοῦτον δὲ τ τρόπον αὐτ χρωμένου τῷ πολέμῳ, πολλαὶ μὲ συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους ψιλῶν τε καὶ ἱππέων ἐγίνοντο, μάχη δὲ ὁλοσχερὴς ἁπάντων οὐδεμία. ἐλκομένου δὲ τ χρόνου δι' ὀργῆς φέρων τ διατελῶν ὁ Ταρκύνιος, ἐπὶ τ παρεμβολὴν τ πολεμίων τὰς δυνάμεις ἔκεινεν ἄγειν, καὶ πολλὰς ἐποιήσατο προσβολάς. [k] ἔπειτα μαθὼν τῷ διαφω τρόπῳ ὑ ῥᾳδίαν οὖσαν αὐτὴν ἁλῶναι [l] δι' ἰσχυρότητα, τῇ αὐτῇ τ ἐπιτηδείων [m] πολεμεῖν τοὺς ἐν αὐτῇ διέγνω. καὶ παρὰ πάσας τὰς φερούσας ἐπ' αὐτὴν ὁδοὺς [n] φρουρὰς καταστησάμενος, ξυλίζεσθαί τε αὐτοὺς καὶ χιλὸν ἵπποις συνάγειν καὶ πολλὰ ἐπιτήδεια λαμβάνειν ἐκ τ χώρας [o] αὐτῶν." ἐκ ἐῶν, εἰς πολλὴν καθέστησεν ἀπορίαν ἀποτείνων· ὥστε ἀναγκάσθησαν φυλάξαντες νύκτα χειμερινὴν ὕδασι καὶ ἀνέμοις φυγεῖν αἰσχρῶς ἐκ τ χάρακος, καταλιπόντες [p] αὐτοῦ τά τε ὑποζύγια καὶ τὰς σκηνὰς, καὶ τοὺς τραυματίας, καὶ τ εἰς τ πόλεμον παρασκευὴν πᾶσαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Ῥω-

nientem, desertis signis in fugam se verterunt. Qui autem à tergo ex improviso Sabinis apparuerunt, erant pedites & equites Rom. lecti, quos Tarquinius noctu in locis opportunis in insidiis collocarat. Sabini igitur horum virorum inopinato atque infesto adventu territi, nullum amplius præclarum facinus patrarunt: sed ut stratagemate ab hostibus circumventi & clade inevitabili perculsi, alii huc alii illuc, salutem pro viribus fuga quærere cœperunt. Tum vero præcipue magna eorum strages est edita, equitatu Rom. eos persequente & undique illis iter intercludente: ita ut pauci admodum ex illis salvi in proximas urbes evaserint; at major pars, quæ in prœlio non ceciderat, in potestatem Romanorum venit. Neque enim qui reliqui erant impetum Romanorum in se irruentium repellere sunt ausi, neque prœlii aleam subire voluerunt; sed consternati insperato malo, sine ulla pugna se suaque castra illis dediderunt. Sabinorum igitur populi ut hostium stratagemate superati, & non virtute sed dolo victoria ab hostibus privati, majores copias *contra Romanos* iterum mittere parabant, & imperatorem *rerum bellicarum* peritissimum. Sed Tarquinius, cognito eorum consilio, celeriter coëgit copias; &, antequam omnes illi in unum coirent, eos antevertit, fluvium Anienem trajiciens. Quod ubi cognovit Sabinorum imperator, ei quidem occurrit quam potuit celerrime cum collecto recens exercitu, & castra prope Romanos posuit in quodam colle excelso & prærupto; sed à prœlio abstinendum censuit, donec reliquæ Sabinorum copiæ convenirent: at interea in pabulatores equites aliquot subinde emittens, & insidias in silvis & saltibus collocans, impediebat Romanos ne incursiones in agrum facerent.

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4129. *Ante Chr.* 585. *Olymp.* 49. $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 167. *Var.* 169.

¶ Quum autem ille bellum ita gereret, crebro inter paucos quosdam velites & equites pugnatum est; at nunquam totis viribus in acie certatum est. Quum autem tempus traheretur, Tarquinius moras illas iniquo ferens animo, statuit copias ad hostium castra ducere; eaque sæpius oppugnavit. Sed quum animadvertisset ea non facile expugnari posse, quod locus esset natura munitus; commeatus inopia eos qui in ipsis erant expugnare decrevit. Itaque ad omnes vias quæ eo ferebant dispositis præsidiis, eos neque lignari neque pabulum equis comportare, neque multas alias res necessarias ex agro suo sumere sinens, ad magnam rerum omnium penuriam redegit. Quare coacti sunt, observata nocte imbribus & procellis turbida, ex castris turpiter fugere, relictis ipsi & jumentis & tentoriis & sauciis & omni bellico apparatu. Postero die Romani cognita

LXV.

[a] Πρὸς φυγὴν *Vat.* [b] Rectius ἐλόχησε: nam verbum λοχᾶν alibi apud *Dionysium* significat *insidiis excipere*. *Sylb.* Huic adsentitur *Portus*. [c] Ἐπιφανεῖσιν *Vat.* [d] Οὐδὲ γὰρ *Vat.* & *Lapi Cod.* [e] Ista ἐπὶ τῷ χάρακι desiderantur in *Ed. Steph.* addita sunt à *Cod. Ven. Sylb.* Illa ipsa agnoscit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* versio. [f] Καιρῷ *Vat.* & *Lapi Cod.* quod vulgato καιρῷ præferendum censet *Portus*. [g] Οὐκ ἀρετῇ τινι νίκην *Vat.* [h] Ἐμπειρότερον *Vat.* [i] Vide pag. 155. v. 4. [k] Ἐπειτα προσβολὴν τῷ βιαίῳ τρόπῳ *Vat.* [l] Διὰ τὴν ἰσχυρότητα *Vat.* [m] Πολεμεῖν τοῖς postulat Græca consuetudo, vel συμπολεμεῖν τοῖς. Attamen infra quoque πολεμεῖν cum accusativo semel atque iterum legitur: incertum auctorisne voluntate, an librariorum incuria. *Sylb.* [n] Φυλακὰς *Vat.* [o] Non agnoscit *Vat.* [p] Pro αὐτοῦ legendum ἐν αὐτῷ, sc. τῷ χάρακι: vel adverbialiter αὐτῆ. Priorem lectionem sequutus videtur *Lapus*, dum vertit *in eis*, sc. *castris*. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam esse suadet *Portus*, ita ut cum αὐτοῦ subintelligatur τῷ Ταρκυνίῳ.

L. Tarquinius Rom. REX V.

cognita eorum fuga, & sine pugna castris potiti, tentoria & jumenta & pecunias diripuerunt, captivosque secum abducentes Romam redierunt. Hoc bellum quinque integros & continuos annos duravit, quo utrique agros mutuis incursionibus vastarunt, & prœlia multa levia & gravia perpetuo commiserunt; & raro quidem Sabini, sæpissime vero Romani feliciter rem gesserunt. Sed postrema pugna bello penitus finem imposuit. Sabini enim non ut ante per vices, sed omnes simul, qui per ætatem arma ferre poterant, ad bellum profecti sunt: & Romani omnes, cum Latinorum & Hetruscorum & aliorum sociorum copiis, obviam hostibus prodierunt. Sabinorum autem imperator, partitus exercitum in binas partes, bina fecit castra. At rex Romanorum, exercitu in tres partes diviso & ternis castris non longe à se invicem positis, ipse Romanis copiis præerat: at Aruntem fratris filium auxiliorum Hetruscorum ducem fecit: Latinis vero cæterisque sociis præfecit virum strenuum illum quidem ac rerum militarium peritissimum & prudentissimum, sed peregrinum & extorrem, cui nomen proprium erat Servius, cognomen Tullius; cui Romani post Tarquinii mortem, quod is nullam virilem prolem suscepisset, regnum commiserunt, illius viri virtutem cum in bellicis tum in civilibus rebus admirati. Genus autem hujus viri, & educationem, & varios casus, & manifestum numinis divini prodigium, quod circa eum apparuit, quum ad eam historiæ partem venero, narrabo.

Per Jul. 4132. *Ante Chr.* 582. *Olymp.* 49 ¾. *V. C. Cas.* 171. *Var.* 173.

μῆμοι τ' ἄπαρον αὐτῆς, ᾗ γενόμενοι ὕστερον χαλεπῶς ἀμαχητὶ κύριοι, σκηνάς μὲν καὶ ὑποζύγια ᾗ χρήματα δίρπασαν, τὺς δὲ αἰχμαλώτυς ἄγοντες εἰς τ' Ῥώμην ἀνέστρεψαν. οὕτως ὁ πόλεμος ἔτη πέντε διέμεινε συνεχῶς πολεμούμενος, ἐν ᾧ γῆν ἀμφότεροι τὴν ἀλλήλων πορθοῦντες, ᾗ μάχας πολλὰς ἐλάττυς τε ᾗ μείζυς μαχόμενοι διετέλεσαν, ὀλίγα μέν που καὶ τ' Σαβίνων δυστυχήσαντα ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὰ δὲ πλεῖστα Ῥωμαίων. ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τέλος ἔλαβεν ὁλοχερές. Σαβῖνοι γὰρ οὐχ ὡς πρότερον ἐκ διαδοχῆς, ἀλλ' ἅμα πάντες οἱ στρατεύσιμοι ἔχοντες ἡλικίαν, ἐξῆλθον ἐπὶ τὸν πόλεμον· Ῥωμαῖοί τε σύμπαντες, τάς τε Λατίνων ᾗ Τυῤῥηνῶν ᾗ τ' ἄλλων συμμάχων δυνάμεις προσβαλόντες, ἐχώρουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν οὖν τῶν Σαβίνων στρατηγὸς, μείσας τὰς δυνάμεις, δύο ποιεῖ στρατόπεδα. ὁ δὲ τ' Ῥωμαίων βασιλεὺς τρία ποιήσας τάγματα, ᾗ τρεῖς παρεμβολὰς ὑ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἡμῶν, αὐτὸς μὲ τ' Ῥωμαϊκῆς ἡγεῖτο δυνάμεως· ὁ Ἀρούντην δὲ τὸν ἀδελφιδῆν τ' Τυῤῥηνικῆς συμμαχίας ἀπέδειξε στρατηγόν. Λατίνων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἔταξεν ἄρχειν ἄνδρα γενναῖον μὲν τὰ πολέμια, ᾗ φρονεῖν τὰ δέοντα ἱκανώτατον, ξένον δὲ ᾗ ἀπόλιν. Σερούιος αὐτῷ τὸ προσηγορικὸν ὄνομα ἦν, Τύλλιος δὲ τὸ συγγενικόν· ᾧ Ῥωμαῖοι [c] μετὰ τ' Ταρκυνίου τελευτὴν βασιλεύσῃ τ' πόλεως ἐπέτρεψαν, οὐκ ὄντος Ταρκυνίῳ γενεᾶς ἄῤῥενος, ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τ' περὶ τὰ πολέμια ᾗ τ' περὶ τὰ πολιτικὰ ἀρετῆς. γένος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε ᾗ τροφὰς ᾗ τύχας, ᾗ τ' ἐκ θείου γενομένην περὶ αὐτὸν ὀπτασίαν, ὅταν κατ' τοῦτο γένωμαι τὸ μέρος τοῦ λόγου, διηγήσομαι. 199

LXVI. ¶ Tunc igitur rebus ad prœlium necessariis utrinque paratis conflixerunt: Romani sinistrum tenebant cornu, dextrum Hetrusci, Latini in media acie collocati sunt. Quum autem per totum diem acriter pugnatum fuisset, Romani longe superiores fuerunt, & multis hostibus qui fortiter dimicarant in pugna cæsis, & longe pluribus in fuga captis, & utrisque castris potiti, & parta ingenti ac opima præda, * jam sine metu totius campestris regionis erant domini: quam quum flamma & ferro atque omni malorum genere vastassent, sub finem æstatis, dirutis castris, domum redierunt. Et rex Tarquinius sui regni tempore tertium hunc de hostibus victis triumphum egit. Sequenti anno quum rex novum exercitum parasset, quem contra Sabinorum populos duceret, & statuisset eos obsidione in suam redigere potestatem, nullum amplius consilium generosum nec hominis strenui apud ullos eorum fuit; sed communi consensu, antequam in periculum venirent experiundæ servitutis & *urbium* eversionis, pacem facere decreverunt. Et ex singulis civitatibus præstantissimi quique Sabini venerunt ad regem Tarquinium, qui jam cum toto exercitu *ex finibus suis* egressus erat, urbes ei suas dedentes, orantesque ut æquis con-

Per Jul. 4133. *Ante Chr.* 581. *Olymp.* 49 ¾. *V. C. Cas.* 171. *Var.* 173.

Τότε δ' οὖν, ἐπειδὴ παρεσκεύαστο [d] ἀμφοτέρων τὰ πρὸς τ' ἀγῶνα ὁπλίσεα, συνῆσαν εἰς μάχην ἔσχον· [e] μὲ τὸ μὲ εὐώνυμον [f] μέρος οἱ Ῥωμαῖοι, τὸ δὲ δεξιὸν οἱ Τυῤῥηνοί, [g] κατὰ μέσην τ' φάλαγγα Λατῖνοι ἐτάχθησαν. γενομένου δὲ ἀγῶνος καρτεροῦ δι' ὅλης ἡμέρας, ὁμοίων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ πολύ ᾗ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες ἐν τῇ μάχῃ τ' πολεμίων γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, πολλῷ δ' ἔτι πλείους αἰχμαλώτυς λαβόντες ἐν τῇ φυγῇ, [h] τ' δὲ παρεμβολῶν [i] ἀμφοτέρας ἐγκρατεῖς γενόμενοι, ᾗ χρημάτων μέγαν περιβαλόμενοι πλοῦτον, ἀδεῶς ἤδη τ' ὑπαίθρου πάσης ἐκράτουν ἦν πυκὶ ᾗ σιδήρῳ ᾗ πᾶσι λαβοσαμένοι κακοῖς, ἐπειδὴ τὸ θέρος ἐτελεύτα, λύσαντες τὰς παρεμβολὰς ἀπῆσαν ἐπ' οἴκυ. ᾗ ὁ βασιλεὺς Ταρκύνιος τρίτον ὅτι τ' ἰδίας ἀρχῆς τ' [k] ἐκ τ' μάχης καθήγαγε θρίαμβον. τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ παρασκευαζομένῳ πάλιν στρατὸν ᾧ βασιλέως ἐπὶ τὰς πόλεις τ' Σαβίνων ἐξάγειν, ᾗ πολιορκίας αὐτὰς προσάγεσθαι διετησίους, γενναῖον μὲν ὑπὲρ βέλευμα ᾗ πανικὸν ὑπερμεῖς ἐγένετο, [l] κοινῇ δὲ γνώμῃ χρησάμενοι, πρὶν εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν ἀνδραποδισμοῦ ᾗ καταισχαφῆς, καταλύσασθαι τ' πόλεμον ἔγνωσαν. ᾗ παρῆσαν ἐξ ἑκάστης πόλεως οἱ κράτιστοι [m] τ' Σαβίνων πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ἐξεληλυθότα μετὰ πάσης ἤδη δυνάμεως, παραδιδόντες αὑτοὺς τε τείχη, ᾗ δόμενοι μερίας παὶ-

σασθαι

a Ἀρουγίνυς *Var.* b Supra Ἀρούντα dicit, p. 180. v. 7. itidemque alibi. *Sylb.* Ἀρρούντα *Var.* c Μετὰ τὸν Ἀδδίου Ταρκυνίου *Var.* d Malim ἀμφοτέρως, vel adverbialiter ἀμφοτέρωθι aut ἀμφοτέρωθεν, ut *Lapus* etiam vertit, utrinque. *Sylb.* Ἀμφοτέρους in *Cod. Var.* e Pro μὲν aptius legimus δὴ vel τὲ. *Sylb.* Pro δὲ facit *Cod. Var.* f Κέρας *Var.* g Κατὰ μέσην δὲ *Var.* h Τῶν τε *Var.* i Ἀμφοτέρων *Var.* quod si malis (inquit *Sylb.*) facile assentiar. k Ἐκ τῆς δὲ τῆς μάχης *Var.* l Πᾶσαν δὴ κοινῇ *Var.* m Deest *Var.* * Et jam sine metu regionis quam late patebat &c. *Gelen.*

a Malue-

συμβάσεις. ὁ δὲ ἀσπασῶς δεξάμενος ἅτε ἄνευ κινδύνου ἐφιέντα ἤδη, ἀποδὰς τε σπεῖται πρὸς αὐτὸν ἐπὶ εἰρήνης τε καὶ φιλίας, ὅτι ταῖς αὐταῖς ὁμολογίαις οἷς Τυρρηνοὶ πρότερον ὑπῆκόοι, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέδοσαν αὐτοῖς ἄνευ λύτρων.

Αὗται πολεμικαὶ πράξεις βασιλέως Ταρκυνίου μνημονεύονται. εἰρηνικαὶ δὲ καὶ πολιτικαί τινες. ἃς γὰρ αὐτὸς βούλομαι παρελθεῖν ἀμνημονεύτους. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ βασιλεύειν τὴν ἀρχὴν, τὸ δημοτικὸν ὄχλον οἰκεῖον ἑαυτῷ ποιῆσαι προθυμηθείς, ὅσπερ οἱ πρότερον βασιλεῖς ἐποίουν, διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας ὑπηγάγετο. ἐκλέξας ἄνδρας ἑκατὸν ἐκ πάντων τῶν δημοτικῶν, οἷς ἀρετήν τινα πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν φρόνησιν ἅπασιν ἐμαρτύρουν, πατρικίους ἐποίησε, καὶ κατέλεξεν εἰς τὸν τῶν βουλευτῶν ἀριθμόν. καὶ τότε πρῶτον ἐγένοντο Ῥωμαίοις τριακόσιοι οἱ βουλευταί, τόσοι ὄντες ἀρχόθεν. ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ὑφ' ὧν τὸ ἄσβεστον φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν οὔσαις, δύο προσκατέλεξεν ἑτέρας· πλείονας γὰρ ἤδη συνελθεῖν τελουμένων τῶν πόλεως ἱερουργιῶν, οἷς ἔδει τοὺς τῆς Ἑστίας παρεῖναι ξυνπόλους, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν. Ταρκυνίου δὲ ἄρξαντος ἠκολούθησαν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἑξαδείκνυνται ἐξ ἧς Ἑστίας ἀμφίπολοι. δοκεῖ δὲ καὶ τὰς τιμωρίας, οἷς κολάζουσι τῶν ἱεροφαντῶν αἱ [b] μὴ φυλάξασαι παρθενίαν, ἐκεῖνος εὑρεῖν πρῶτος, εἴτε κατὰ λογισμόν, εἴτε, ὡς οἴονταί τινες, [c] ὀνείρασι πειθόμενος, ἃ μετ' ἐκεῖνον τελευτήσαντα ἐν τοῖς Σιβυλλείοις εὑρεθέντα χρησμοῖς οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ λέγουσι. ἐφασκέτην γάρ τε ὅτι τῆς ἐκείνου βασιλείας ἱέρεια Πιναρία [d] Πουπλίου θυγάτηρ, οὐχ ἁγνὴ παρθενοῦσα τοῖς ἱεροῖς. τέλος δὲ τιμωρίας ὅτις ἐστὶν ᾧ κολάζουσι τὰς ἀσεβηθείσας, ἐν τῇ τοῦ Ταύτης δεδήλωταί μοι γεγραφῇ. πρῶτόν τε ἀγροὺς ἐν ᾗ δικάζουσι καὶ ἐκκλησιάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ὁπόσαι πολιτικὰς πράξεις, ἐκεῖνος ἐκόσμησεν, ἐργαστηρίοις τε καὶ τοῖς [f] ἄλλοις κόσμοις περιλαβών· καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως αὐτοχθόνα, καὶ φαῦλα τοῖς ἔργοις ὄντα, πρῶτος [g] ἐδοκίμασε λίθοις ἀμαξιαίοις εἰργασμένοις πρὸς καινὸν [h] ταῦτα κατασκευάζειν". ἤρξατο δὲ καὶ τοὺς ὑπονόμους ὀρύττειν, τάφρους δι' ὧν ὅλη τὸν Τίβεριν [k] ὀχεύεται πᾶν τὸ συῤῥέον ἐκ τῶν γειτόνων ὕδωρ, ἔργα θαυμαστὰ καὶ κρείττω λόγου κατασκευασάμενος. ἔγωγ' οὖν οἶδα τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις κατασκευάσμασι τῶν Ῥώμης, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ τῆς ἡγεμονίας ἐμφαίνεται [l] μέγιστον, [m] τάς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς ἡδέμην, καὶ τὰς τῶν ὁδῶν τρώσεις, καὶ τὰς τῶν ὑπονόμων ἐργασίας, οὐ μόνον εἰς τὸ χρήσιμον τῆς κατασκευῆς τὸ ἀφέλιμον φέρων ὑπὲρ οὗ κἀγὼ τοῦ οἰκείου χρόνου ἐρῶ· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀναλωμάτων πολυτέλειαν, ἣν ἐξ ἑνὸς ἔργου τεκμήραιτ' ἄν τις, Γάϊον [n] Ἀκυλλίου πομπαμένου τοῦ μελλοντος λέγεσθαι βεβαμμενῶν, ὃς φησιν ἀμεληθεισῶν ποτε

a Malverit forsan aliquis ὑπὲρ τῆς πόλεως, pro Republica, Sylb. b Μὴ φυλάττουσι τὸ παρθένιον Vat. c Οὐκ Vat. d Πουπλίου habuit etiam Lapi Codex. Gelenius pro eo poluerat Marci. Sylb. e Vide pag. 122. v. 45 &c. f Λίθοις ὠμοῖς Vat. g Ἐδοκίμασε Vat. h Non agnoscit Cod. Vat. i Τὰς ὑπονόμους Vat. k Ὀχεύεται malint Sylb. & Steph. l Μέγιστον pro ἐνδοξότατον Sylb. Si μέγιστον dixit, nove loqui voluit: sed μεγάθες scripsisse potius crediderim, Steph. cujus conjecturam firmant Vat. & Lapi Codd. m Τάς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς ἀ Dionysio fuisse arbitror; praesertim quum hoc aquaeductus compositus etiam voce (quam imitari Latina voluisse videtur) ὑδραγωγὸς vocari notum sit. Steph. n Ἀκυλλίου Vat. o Sacrorum enarratores. Lapus & Gelen.

ditionibus secum pacem faceret. Ille vero lubenti animo recepta ea gente, quæ sine periculo in ipsius ditionem concessit, pacem illis dedit, eosque in societatem & amicitiam recepit, iisdem conditionibus quibus ante Hetruscos receperat, & ipsis captivos sine ullo redemptionis precio restituit. L. Tarquinii Rom. REX V.

¶ Atque hæc sunt, quæ Tarquinius militiæ gessisse memoratur. At res domi & in civitatis administratione gestæ, hæ sunt: (neque enim eas silentio præterire statui.) Nam simulatque regnum est adeptus, favorem plebis sibi conciliare studens, quemadmodum superiores reges fecerant, hoc beneficio eam sibi devinxit: selectos ex omni plebejorum numero centum viros, quorum virtus bellica & in rebus civilibus prudentia omnibus esset spectata, in patriciorum ordinem retulit, & in senatorum numero posuit. Et tunc primum pop. Rom. trecentos senatores habuit, qui ducenti tantum ad eam usque diem fuerant. Deinde sacratis virginibus Vestalibus, à quibus ignis inextinctus ac perpetuus servatur, quum quatuor essent, duas alias à se electas addidit. quum enim jam numero crevissent sacrificia publica & cultus divini ceremoniæ, quibus Vestæ ministras interesse oportebat, quatuor tantum sufficere posse non videbantur. Tarquinium autem auctorem reliqui reges sequuti sunt: & ad nostra usque tempora sex Vestæ ministræ leguntur. Ille etiam primus videtur excogitasse supplicii genus, quo à Pontificibus afficiuntur eæ quæ virginitatem violarunt, sive aliqua ratione adductus, sive (ut nonnulli putant) somniis parens, quæ post ejus obitum in Sibyllinis oraculis * pontifices à se reperta asserunt. Illo enim regnante sacerdos quædam nomine Pinaria, Publii filia, quæ corpore pollato ad sacra accesserat, in ipso facinore deprehensa & sceleris convicta est. Quis autem sit modus supplicii, quo virgines stupratæ afficiuntur, in superiore libro à me declaratum est. Forum quoque, ubi jus dicitur & conciones habentur & cætera civilia negotia peraguntur, ille officinis aliisque ornamentis circundatum ornavit: & muros urbis, rudi & vili opere exstructos, ipse primus ingentibus lapidibus ad regulam formatis fabricandos curavit. Cœpit etiam cloacas fodere, fossas sc. per quas omnis aqua ex compitis confluens in Tiberim se exonerat, opera admiranda & majora quam quæ verbis exprimi possint. Ego certe in tribus magnificentissimis Romæ operibus, unde maxime imperii amplitudo apparet, aquæ-ductus pono, & vias stratas, & cloacas factas, non solum ipsius operis utilitatem considerans: (qua de re suo loco dicam) sed etiam impensarum magnitudinem, quam vel ex hac una re quivis conjicere potest, sequutus C. Aquilium dicendorum auctorem, qui refert neglectas aliquando cloacas, LXVII. *In republ. quæ gesserit.* XIX.I

* Sacrorum enarratores. *Lapus & Gelen.*

a Legendum

L. Tarquinius Rom. REX V.

cloacas, nec amplius aquam transmittentes, à Censoribus purgandas & reficiendas mille talentis locatas fuisse.

LXVIII. ¶ Tarquinius etiam circum maximum inter Aventinum & Palatinum collem situm adornavit, structis primum opertis circumquaque sedilibus: nam usque ad eam diem stantes spectabant ex tentoriorum tabulatis, quæ furcis ligneis sustinebantur: & *spectaculorum* loca in triginta curias dividens, unicuique curiæ unam partem assignavit, ut unusquisque suo loco sedens spectaret. Hoc autem opus temporis progressu inter pulcherrima & maxime admiranda totius urbis opera annumerandum erat. Longitudo enim circi est trium stadiorum cum dimidio; latitudo vero quatuor jugerum; & à duobus majoribus lateribus & uno minore cingitur Euripo, qui aquarum recipiendarum gratia factus est, profunditate & latitudine decempedali. Post Euripum porticus sunt triplici contignatione exstructæ. Ex his autem ex quæ sunt imæ habent, ut in theatris, sedilia lapidea parum supra terram eminentia: at quæ sunt supernæ, habent lignea. Contrahuntur autem in unum, & duæ majores à minori conjunguntur, & figura lunari clauduntur: ita ut ex tribus una tantum porticus amphitheatrali forma octo stadiorum amplitudine fiat, quæ capere potest hominum millia ct. Reliquum autem è minoribus latus, quod est subdiale, habet fornicatos carceres, unde equi emittuntur, qui omnes simul uno repagulo aperiuntur. Extrinsecus vero est altera porticus unius contignationis, quæ circumambit & tabernas continet, & supra eas ædificia; qua patet aditus & adscensus ad singulas officinas, iis qui spectandi caussâ eo veniunt, ita ut nulla confusio oriatur inter tot hominum milla venientia & discedentia.

LXIX. ¶ Aggressus est etiam rex iste ædificare templum Jovi, Junoni, & Minervæ, ut vota persolveret, quæ iis fecerat in postremo prœlio cum Sabinis commisso. Collem igitur, ubi templum erat fundaturus, laboriosa egentem opera (neque enim aditu facilis, neque planus erat, sed præruptus & fastigiatus) multis ex partibus sudibus circumdedit; atque spatium quod erat inter ipsas sudes & collis verticem, aggesta multa terra, planum effecit, & ad excipiendas sacras ædes aptissimum. Templi autem fundamenta jacere non potuit, quod post bellum confectum quadriennium tantum vixisset. Sed multis post annis Tarquinius, qui tertius ab illo regnavit, & qui regno expulsus fuit, fundamenta jecit & magnam illius ædificii partem fecit. Veruntamen ne ipse quidem illud opus absolvit: sed annuorum magistratuum tempore, qui tertio post anno consulatum gessêrunt, id templum absolutum est. Sed

τὰ ταφρευτὰ μηκέτι διαῤῥεομένων, τοὺς τιμητὰς τὰ αἰσαμέναι αὐτῶν καὶ τὰ ὀπισκευὴν χιλίοις μυριάσιν ταλάντων.

Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἱππικῶν δρόμων Ταρκύνιος τὸ μεταξὺ τοῦ τε Αἰουτίνου καὶ τοῦ Παλατίου κείμενον, ὑπορρῶτον ὑποστέγους τοῦ περὶ αὐτὸν ποιήσας καθέδρας· τῶν δὲ ἐξῆς τοὺς ἐθεατὰς ἐπ' ἰκρίων, ἃ δορυφόροις ξυλίναις σκηναῖς ὑπεκειμένων· καὶ διελὼν τοὺς τόπους εἰς τριάκοντα φρατρίας, ἑκάστῃ φρατρίᾳ μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὥστε ἐν τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεωρεῖν. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς πάνυ καλοῖς καὶ θαυμαστοῖς κατασκευάσμασι τῆς πόλεως γενήσεσθαι· μῆκος μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἱππικοῦ δρόμου, τριῶν καὶ ἡμίσους ὄντι σταδίων εἶχος δὲ, τετάρων πλέθρων· πέριξ δὲ αὐτῷ κατά τε μέσους πλευρὰς, καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττόνων, εὐρυπόρου εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ὀράφρικλαι, βάθος τε καὶ πλάτος δεκάπους. μετὰ δὲ τὸν εὐρυπον φκοδόμηνται σταὶ τρίπτυοι. τούτων δὲ αἱ μὲν ὑπόπεδοι, λιθίνας ἔχουσιν, ὥσπερ καὶ τοῖς θεάτροις, ὀλίγον ὑπεραιωρουμένας καθέδρας· αἱ δ' ὑπερῷοι, ξυλίνας. συνάγονται δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μείζους ὑπὸ τῆς ἐλάττονος, μηνοειδὲς ἔχουσαι τὸ σχῆμα συγκλειόμενον ὥστε μίαν ὑπὸ τριῶν γενέσθαι σταὶ ἀμφιθέατρον ὀκτὼ σταδίων, ἱκανὴν ὑποδέξασθαι πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. ἡ δὲ λοιπὴ τῶν ἐλαττόνων πλευρὰ ἀΐδιον ἀνεμβόλιμα ψαλιδωτὰς ἱππαφέσεις ἔχει, ἀφ' ἑνὸς μοχλοῦ ὑπολυομένας ἅμα πάσας ἀνοιγομένας. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα σταὶ μονόστεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ὑπ' αὐτῇ, καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά· δι' ἧς εἰσὶν εἰσόδοί τε καὶ ἀναβάσεις τοῖς θεαταῖς ἀφικνουμένοις πρὸ ἑκάστου ἐργαστηρίου, ὥστε μηδὲν συνέχεσθαι τὰς τοσάσδε μυριάδας εἰσιούσας τε καὶ ἐκπολυομένας.

Ἐνεχείρησε δὲ καὶ τὸν νεὼν καθασκευάζειν τοῦτον Διὸς καὶ Ἥρας καὶ Ἀθηνᾶς, ὁ βασιλεὺς οὗτος, εὐχὴν ἀποδόμενος ἐν τῇ πρὸς Σαβίνους μάχῃ ποιήσασθαι τοῖς θεοῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς Σαβίνους μάχῃ· ἧς ἕνεκα λόφον ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἔμελλεν ἱδρύσασθαι πολλῆς δεόμενον πραγματείας· ὄντα γὰρ εὐπρόσοδες οὐκ ὄντα ὁμαλὸς, ἀλλ' ἀπότομος καὶ εἰς κορυφὴν συναγόμενος ὀξεῖαν· ἀναλήμμασιν ὑψηλοῖς πολλαχόθεν περιλαβὼν, καὶ πλῖνθον χῶν εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἀναλημμάτων καὶ τῆς κορυφῆς τόπον ἐμφορήσας, ὁμαλὸν γενέσθαι παρεσκεύασε, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἱερῶν ἐπιτηδειότατον. τοὺς δὲ θεμελίους οὐκ ἔφθασε θεῖναι καὶ νεὼ, χρόνου ἐπιδιώσας μὴ τὴν καθάλυσιν τοῦ πολέμου τετραετῆ. πολλοῖς δ' ὕστερον ἔτεσιν ὁ τρίτος βασιλεύσας ἀπ' ἐκείνου Ταρκύνιος, ὁ τὴν ἀρχὴν ἐκπεσών, τούς τε θεμελίους καθεβάλετο, καὶ τὴν οἰκοδομὴν πολλὰ εἰργάσατο. ὃ μὴν ἐτελείωσε τὸ ἔργον οὐδ' αὐτὸς, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν τὴν εἰκοστὴν ἀρχόντων τὴν P καὶ τὴν τρίτον ἐνιαυτὸν ὑπὲρ ἑξακοσίων, τὴν συντέλειαν ἔλαβεν ὁ νεὼς.

ἄξιον

a Legendum πρῶτον. Steph. & Port. b Δενδρων pro δεγέτων legisse videtur *Lapus*, dum vertit sub *tabernaculis ligneis arundinibus aridis fultis*. Sed δεγέτων retineri posse existimat *Sylb.* si pro *tabernaculis* seu *asseribus* accipiamus, vel etiam pro *porticis transversis*. Εν' ἑκάστῃ δεγετίων ξυλίνων πλέκτων ὑπεκειμένων legendum censet *Salmas.* in *Exercit. Plin.* p. 646. In *Cod. Vat.* in' ἑκάστων δένδρων &c. c Immo vero ὑπερῷοι: vel dicendum αὐτῶν ξυλίνων δέρρεων ὑπεκειμένων. *Portus.* d Deest *Vat.* e Καὶ συνάπτουσαι omnino legendum contendit *Portus.* f Συγκλειόμενον *Vat.* g Υποκλινὲς *Vat.* h Αφικνουμένοις *Vat.* i Ηδ ὑπεκειμένου *Vat.* k Notata hic periphrasin verbi χῶσαι, nimirum χῶν ἐμφορῆσαι. *Sylb.* l Εἰς τὸ μεταξὺ *Vat.* m Deest *Vat.* n Τὰ πολλὰ *Vat.* o Οὐδ' ὃν *Vat.* p Κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν dicit pro τῷ τρίτῳ ἐνιαυτῷ μετὰ τὸν τοῦ Tarquinii ἐκπτωσιν. *Sylb.*

a Ἐπέμ-

ἄξιον δὲ ᾗ τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτῷ γενόμενα διελθεῖν, ἃ παραδεδώκασιν ἅπαντες οἱ τὰς ἐπιχωρίους συναγαγόντες ἱστορίας. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε καταskευάζειν ὁ Ταρκύνιος τὸν νεὼν, συγκαλέσας τοὺς οἰωνομάντεις, ἐκέλευσε τοῖς ἀνδράσι τοῦτ' αὐτῷ πρῶτον διαμαντεύσασθαι περὶ τόπου, τίς ἐπιτηδειότατος εἴη τῆς πόλεως χῶρος ἱερὸς ἀνεῖναι, καὶ τοῖς θεοῖς αὐτοῖς μάλιστα κεχαρισμένος. ἀποδειξάντων δ' αὐτῶν τὴν ὑπερκειμένην τὴν ἀγορᾶς λόφον, ὃς τότε μὲν ἐκαλεῖτο Ταρπήϊος, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος, αὖθις ἐκέλευσεν αὐτοὺς διαμαντευσαμένους εἰπεῖν εἰ ὁποίῳ περὶ λόφῳ χρεὼν θεοὺς δέησθαι τὰς θεμελίους. τοῦτο δὲ οὐ πάνυ ῥᾴδιον ἦν· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε καὶ δαιμόνων ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων, ὡς ἔδει μετάγειν ἑτέρωσέ πη, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῷ μέλλοντι τοῖς θεοῖς τεμεῖν γενήσεσθαι τὸ δάπεδον. ἔδοξε δὲ τοῖς οἰωνοπόλοις ὑπὲρ ἑκάστου βωμοῦ τὴν καθιδρυμένην διαμαντευσαμένοις, ἐὰν παραχωρῶσιν οἱ θεοὶ, τότε κινεῖν αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι θεοί τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς εἰς ἕτερα χωρία τοὺς βωμοὺς μεταφέρειν· οἱ δὲ τοῦ Τέρμονος καὶ τῆς Νεότητος πολλὰ παραιτησαμένοις τοῖς μάντεσι καὶ λιπαροῦσιν οὐκ ἐπείσθησαν, οὐδ' ἠνέσχοντο παραχωρῆσαι τῶν τόπων. διὰ τοῦτο συμπεριελήφθησαν αὐτῶν οἱ βωμοὶ τῇ κατασκευῇ τοῦ ἱεροῦ· καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ προνάῳ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ δ' ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλησίον τοῦ ἕλους. ἐκ δὲ τούτου συνέβαλον οἱ μάντεις, ὅτι τὸ Ρωμαίων πόλεως οὔτε τοὺς ὅρους μεταkινήσει χρεὼν οὐδείς, οὔτε τὴν ἀκμὴν μεταβαλεῖ καὶ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ χρόνου ἀληθὲς ἐστιν αὐτοῖν ἑκάτερον, εἰκοσιὼ ἤδη καὶ τετάρτῳ γενεάν.

Ὁ δὲ τῶν οἰωνοσκόπων ἐπιφανέστατος τοὺς βωμοὺς καθιδρυσάμενος, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τελέσας, καὶ τἆλλα τὰ θεολέκτων τῷ δήμῳ ἀφ' μαντικῆς, αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο κοινὸν ὄνομα καὶ προσηγορικόν, Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικόν, Ἄττιος, ὃς ἁπάντων θεοφιλέστατος ὁμολογεῖται γενέσθαι τῶν ἀκεβούτων τινὶ τύχῃ, καὶ μεγίστου τυχεῖν δι' αὐτῆς ὀνόματος, ἀπίστους τινὰς ὑπερβολὰς τῆς οἰωνομαντικῆς ἐπιδειξάμενος ἐπιστήμης. ὧν ἐγὼ μίαν, ἣν μάλιστα θαυμάζω, προχειρισάμενος ἐρῶ, ἐξ οἵας ὁρμηθεὶς συντυχίας, καὶ τίνας ἀφορμὰς παρὰ τοῦ δαιμονίου λαβὼν τοσαύτην ἔσχεν ἐπιφάνειαν, ὥστε πάντας ἀζήλους ἀποδεῖξαι τοὺς κατὰ τὴν αὐτὴν ἀμείψαντας ἡλικίαν. πένης αὐτῷ πατὴρ ἐγένετο, κώμης εὐτελὴς γεωργῶν, ᾧ τάττε ἄλλα συνεργάζετο παῖς ὢν ὁ Νέβιος, ὅσα τοῖς τηλικούτοις δυνάμεις ἦν, καὶ τοὺς ὑς ἐξελαύνων ἔβοσκεν. ἀποκοιμηθεὶς δέ ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν οὐχ εὑρίσκων τινὰς τῶν ὑῶν, τοὺς μὲν ἔνλαμε, τοὺς πληγαῖς ὀρρωδοῦν τοὺς παρὰ τοῦ πατρὸς· ἔπειτ' ἐλθὼν ὅτι τὴν καλιὰν τὴν ἐν τῷ χωρίῳ καθιδρυμένην ἡρέων, ἠξίου τοὺς ἥρωας συνεξευρεῖν αὐτῷ τοὺς ὑς· γενομένης

a Ετέρωσέ πη Vat. b Δάπεδον ὁμαλὲς Vat. c Ελυς in Lipsi codice fuisse indicat corruptum *plandi* in mutila loci hujus versione. Sed quum vix est ut credamus in Jovis Capitolini templo fuisse paludem, opinor scribendum esse ἰδυς, quæ vox in vetustis *Glossariis* exponitur *Pulvinarium, Sacrarium. Gelenius* quoque verterat *delubrum. Sylb.* d Καθιδρυσάμενος Vat. e Προλέγων τὰ θεῖα τῷ δήμῳ Vat. f Τὸ κοινὸν Vat. g In quibusdam *Livii* codd. *Actius* vel *Attius Navius* appellatur, in aliis *Attus* vel *Actius Navius*: adeo ut quod prænomen à nostro dicitur, ab illo pro gentilitio accipiatur. *Sigonius* pro *Nevius* mavult *Neus*, quod *Valerio* teste idem est cum *Gneus* seu *Cneus*; veramque hujus vatis appellationem *Neus Attius* esse arbitratur. *Sylb.* h Προσπαθὴς ἐξ οἵας Vat. i Simplicius quidem dixisset *διατελέσαντας* vel *βιώσαντας*: mallem tamen *ἀμείψαντα*, ut ad ipsum Navium referatur. *Portus.* * Et pastum agendis suibus. *Gelen.* Et propellens pastum sues custodiebat. *Portus.*

operæ precium fuerit ea memoráre quæ ante templi illius ædificationem acciderunt, quæ ab omnibus rerum Romanarum scriptoribus memoriæ sunt prodita. Quum enim Tarquinius templum esset exstructurus, accersitis auguribus, jussit eos primum de loco deos consulere, quisnam totius urbis esset ad consecrationem aptissimus & diis ipsis acceptissimus. Quum autem illi indicassent collem foro imminentem, qui tunc quidem Tarpejus vocabatur, jam vero Capitolinus: denuo eos jussit deos consulere & sibi dicere, in qua collis parte fundamenta essent jacienda. Hoc autem non admodum erat facile: multæ enim in eo erant aræ deorum & geniorum parvo spatio inter se distantes, quas alio transferre oportebat, & totam aream templo, quod diis ædificandum erat, liberam relinquere. Quare auguribus placuit de unaquaque ara, quæ erecta erat, deos consulere, &, si dii id concessissent, tum demum eas movere. Cæteri igitur dii & genii permiserunt illis ut aras in alia loca transferrent: sed Terminus & Juventus nullis augurum precibus aut deprecationibus flecti potuerunt, neque loco cedere voluerunt. Itaque eorum aræ templi ambitu comprehensæ fuerunt, & nunc altera sita est in Minervæ vestibulo, altera in ipso templo, ipsius deæ simulacro proxima. Atque inde conjecerunt augures, fore ut Rom. urbis terminos nullum unquam tempus moveret, neque robur mutaret: & ad mea usque tempora utrumque horum fuit verum, jam per ætates XXIV.

L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ Augur autem omnium clarissimus qui aras erectas dicavit, & fanum Jovi consecravit, & vaticinandi arte præditus populo *multa* alia prædixit, communi & appellativo nomine vocabatur Nevius, gentilitio Attius; qui facile omnium illius artis professorum diis charissimus fuisse fertur, clarissimumque inde nomen consequutus, quod augurandi peritiæ admiranda & vix credenda documenta dederit: quorum unum præcipue, quod maxime sum miratus, in medium proferam atque dicam, nimirum qua fortuna, & qua occasione sibi à deo oblata, tantum splendorem assequutus fuerit, ut cæteros omnes ejusdem seculi augures anteiverit, eosque secum collatos in nullo pene precio habendos demonstraverit. Patrem habuit pauperem, agelli tenuis colonum, quem Nevius puer cum aliis in rebus juvabat, quas illa ætas poterat ferre, * tum etiam sues pastum agebat. Sed quum aliquando somno correptus ac sopitus fuisset, & expergefactus non reperisset aliquot sues, aliquandiu flevit, patris verbera formidans; deinde profectus ad sacellum quoddam in vinea heroibus consecratum, supplíciter ab heroibus petiit ut se in inveniendis suibus adjuvarent: quod si fecissent,

LXX.

L. Tarquinius Rom. REX V.

fecissent, pollicebatur se illis racemum, quem in tota vinea maximum reperisset, oblaturum. Non multo post inventis suibus, volebat heroibus votum persolvere: sed in magna anxietate versabatur, quod non posset maximum racemum invenire. Quare mœstus deos rogabat, ut sibi auspicio significarent id quod quærebat. Deinde quum divinitus illi in mentem venisset, vineam bifariam dividere, alteram ejus partem à dextra, alteram à sinistra designavit, atque ita utriusque partis auspicia observare cœpit. Quum autem ab altera parte aves apparuissent, quales ipse vellet, rursus eum quoque locum dividebat, & aves eodem delatas discernebat. qua locorum divisione usus, demum vitem ultimo ab avibus ostensam subiens, invenit racemum miræ & vix credendæ magnitudinis, quem deferens ad sacellum heroum conspectus est à patre. cui admiranti racemi magnitudinem, & unde cepisset quærenti, omnia ab initio narravit. Ille suspicatus id quod erat, in puero aliqua artis divinandi semina innata esse, deductum in urbem ludi magistris commendavit. Quum autem triviales istas disciplinas satis edidicisset, eum Hetruscorum doctori celeberrimo tradidit, ut artem augurandi disceret. Nevius igitur habens jam natura insitam divinandi artem, & addita ad eam nova quam ab Hetruscis acceperat, longe cæteros omnes augures (ut dixi) peritia superavit. Ad omnes autem publicas consultationes, urbani augures, quamvis ipse ex collegio eorum non esset, eum accersebant, quod feliciter divinaret: & nihil prædicebant quod ille non approbasset. ¶ Iste Nevius, quum aliquando Tarquinius ad veteres centurias tres novas ex recenti equitum delectu à se habito adderet, illasque centurias à se additas de suo suorumque amicorum nomine appellare vellet, solus ei fortiter est adversatus, non sinens quicquam ex Romuli institutis ab eo mutari. Rex autem iratus quod ab eo impeditus fuisset, & infensus Nevio, conatus est vanitatem ejus artis arguere, eamque eludere, quasi ille tantummodo se jactaret, & veri nihil diceret. Hæc animo agitans vocavit Nevium ad tribunal, præsente magna turba quæ in foro erat. Quum autem eos qui circumcirca adstabant prænonuisset, qua ratione speraret fore ut augur ille vanitatis à se argueretur, postquam accessit, eo comiter salutato, "Nunc, inquit, est tempus, "ὁ Nevi, ut demonstres quam peritus sis ar- "tis divinandi. Quum enim rem magnam "aggredi in animo habeam, an ea fieri pos- "sit scire volo. Quare abi, & consultis "avibus ocius redi: ego vero hìc sedens te "exspectabo. Vates imperata fecit, nec multo post rediit, & fausta auguria se accepisse dixit, affirmavitque rem fieri posse. Tunc Tarquinius ob eam orationem ridens, &

LXXI.

δὲ τούτου φύσιν αὐτοῖς τὸν μέγιστον ὑπέφαινε τῆ ἀληθείᾳ βοτρύων. εὑρὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὰς ὗς, ἐβούλετο μὲν ἀποδοῦναι τοῖς ἥρωσι τὴν εὐχήν, οὐ δυνατὸς δὲ ἦν παλλὴν, τὸν μέγιστον ἁπάντων δυνάμενος ἐξευρεῖν βότρυν. ἀθυμοῦντι δ' ὅτι περὶ τοιούτου πράγματι, τοὺς θεοὺς ἱκέτης δι' οἰωνῶν φανερὸν αὐτῷ ποιῆσαι τὸ ζητούμενον. ὕστερον δ' ἐπελθὼν αὐτῷ κατὰ δαίμονα δι' ἀγρῶν νέμειν τὰ ἀμπελῶνα, θάτερα μὲν αὐτῆ λαμβάνων ἐκ δεξιᾶς, θάτερα δ' ἐξ ἀριστερᾶς, ὕπειθ' ὑπὲρ [b]ἑκατέρων τὰ μέρη τοὺς προσηκόντας οἰωνοὺς ἐσκόπει. φανέντων δ' 203
ὅτι θατέρου μέρους ὀρνίθων, [c]οἵων αὐτὸς ἐβούλετο, πάλιν ἐκείνο διῄρει τὸ χωρίον, καὶ τοὺς ὄρνιθας διέκεινε τοῖς προσγενομένοις ὅτι τὸ αὐτό. ταύτῃ χρώμενος τῇ διαιρέσει τοῦ τόπου, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀποδεγχθεῖσαν ἄμπελον κατελθών, εὑρίσκει βότρυος ἄπιστόν τι χρῆμα, καὶ αὐτὸν φέρων ὅτι τῷ [d]καλιᾷ τῶν ἡρώων ὁρᾶται πρὸς τοῦ πατρός. θαυμάσαντι δὲ τὸ μέγεθος τοῦ [e]σταφυλῆς, καὶ πόθεν εἰλήφει πυθομένῳ, διηγεῖται πάντα ἐξ ἀρχῆς. ὁ δὲ ὑπολαβών, ὅπερ ἦν, ἐμφύτους εἶναί τινας ἀρχὰς μαντικῆς ἐν τῷ παιδὶ, κομίσας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, γραμμάτων διδασκάλοις συνίστησιν. ἐπειδὴ δὲ τῆς κοινῆς παιδείας ἀποχρώντως μετέλαβε, Τυῤῥηνῶν αὐτὸν παραδίδωσι τῷ λογιωτάτῳ, τῇ οἰωνοσκοπικῇ τέχνῃ διδαχθησόμενον. ἔχων δὲ τὴν ἔμφυτον ὁ Νέβιος μαντικὴν, καὶ τὴν ἐπίκτητον παρὰ Τυῤῥηνῶν λαβών, μακρῷ δή τι τοὺς ἄλλους οἰωνοσκόπους ἁπάντας, ὡς ἔφην, ὑπερεβάλλετο. εἰς ἁπάσας δὲ τὰς δημοσίας ἐπισκέψεις οἱ τῆς πόλεως οἰωνομάντεις οὐκ ὄντα ἐκ τοῦ συστήματος παρεκάλουν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μαντευμάτων, καὶ οὐδέν ὅ,τι μὴ δόξειεν ἐκείνῳ προὔλεγον. Οὗτος ὁ Νέβιος βουλομένῳ ποτὲ τῷ Ταρκυνίῳ τρεῖς [f]φυλὰς ἑτέρας ἀποδεῖξαι νέας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρότερον καταλεγομένων ἱππέων, καὶ ποιῆσαι τοὺς ἐπιθέτους φυλὰς ἑαυτοῦτε καὶ τῶν ἰδίων ἑταίρων ἐπωνύμους, μόνος ἀντεῖπε καὶ τοῦτο πρῶτον, οὐκ ἐῶν κινεῖν τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου καθιερωθέντων οὐδέν. ἀχθόμενος δ' ὅτι τῇ κωλύσει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχων τὸν Νέβιον ὁ βασιλεὺς, καταβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ μηδὲν ἐπεχείρησεν, ὡς ἀλαζονευομένου καὶ μηθὲν ἀληθὲς λέγοντος. ταῦτα διανοηθεὶς ἐκάλει τὸν Νέβιον ἐπὶ τὸ δῆμα, πολλοῦ παντὸς ὄχλου καὶ τὴν ἀγορὰν κατέχοντος. προδιαλεχθεὶς δὲ τοῖς περὶ αὐτὸν δι' ὑποβολῆς ψευδομαντίν ἀποδείξειν τὸν οἰωνοσκόπον ἐπελάμβανεν, ἐπειδὴ παρεγένετο, φιλανθρώποις αὐτὸν ἀσπασμοῖς ἀναλαβών, "Νῦν, ἔφη, χρεὼν ὅτι δεῖξαί σοι τὴν ἀκρίβειαν "ἣν τῆς μαντικῆς ἐπίστησαι, ὦ Νέβιε. [g]περᾶν γὰρ "ἐπιχειρεῖν μεγάλῳ διανοούμενος, εἰ τὸ [h]δυνατὸν αὐτῇ "πείσεσι μαθεῖν βούλομαι. ἀλλ' ἀπιθι καὶ σημαινούσας "μένος ἧκε ταχέως· ἐγὼ δ' ὀρθὸς καθήμενος ἀναμενῶ." ἐποίει τὰ κελευόμενα ὁ μάντις, καὶ μετὰ πολὺ παρῆν αἰσίους εἰληφέναι λέγων οἰωνούς, καὶ δυνατὸν εἶναι τὴν πεῖραν ἀναφαίνειν. γελάσας δ' ὁ Ταρκύνιος ὅτι τῷ λόγῳ, καὶ περι-

a Ἐλθὼν *Vat.* b Ἑκατέρων *Vat.* c Quæ sequuntur usque ad λιπαροχθόνων desiderantur in *Ed. Steph.* atque à *Sylburgio* addita sunt è *Cod. Ven.* cui consentit *Vat.* nisi quod v. 11. habet δεξιᾶ δεξιᾷ & v. 12. κατὰ τὰ αὐτά. d Καλιᾷ *Vat.* quo modo scriptum repetitur p. 193. v. 47. e Bis paullo ante βότρυς nominatur. f Quas *Dionysius* hìc φυλὰς nominat, i. e. *tribus*, eas *Livius*, *Valerius*, *Plinius* & *alii* vocant *Centurias*. *Sylb.* Vide Cl. *Grævii* notas in *Flori* lib. 1. c. 5. g Περᾶν γὰρ ἐπιχειρεῖν μεγάλῃ *Vat.* h Δυνατὸν *Vat.* atque hoc modo legendum esse docuit *Sylb.* ut paullo post v. 48. vel δυνατὰ neutraliter & substantive accipiendum pro πρᾶγμα δυνατὸν, seu τῶν δυνατῶν. *Sylb.* Verum δυνατὰ (inquit *Portus*) Attice dictum, ut πλούτους ἱππεύσιμον.

a Τῶν

παρεσκέυασε σὺν τοῦ κόλπου ξυρὸν καὶ ἀκόνην, λέγει πρὸς αὐτὸν, "Εὐλογεῖς, ὦ Νέβιε, φαναρίζων ἡμᾶς, καὶ καταψευδόμενος τῶν δαιμονίων καὶ φανερῶς, ὅπότε καὶ τὰς "ἀδυνάτους πράξεις τετόλμηκας λέγειν δυνατάς. ἴσθι γάρ "ὃν διανοοῦμαι, εἰ τῷ ξυρῷ τῷδε τὴν ἀκόνην πλήξας "μέσην δυνήσομαι διελεῖν. γέλωτος δ' ἐξ ἁπάντων γενομένου [a] περὶ τὸ βῆμα, ὑδὲν ὑποπτεύσας ὁ Νέβιος ὑπὸ τοῦ πεφασμένου τε καὶ τοῦ θορύβου, "Πᾶν θαρρῶν, ἔφη, Ταρ"κύνιε τὴν ἀκόνην ὡς πεφαμένην· διαιρεθήσεται γὰρ, "ἢ πάσχειν ὁτιοῦν ἕτοιμος ἐγώ. θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ θεῖον τοῦ μάντεως, φέρει [b] τὸ ξυρὸν καὶ τὴν ἀκόνην. ἡ δὲ ἀκμὴ τοῦ σιδήρου, δι' ὅλης καταληθῦσα τοῦ λίθου, τήν τε ἀκόνην διαιρεῖ, καὶ τὴν κατεχούσης αὐτὴν χειρὸς ὀξυτέμνει τὸ μέρος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες, ὡς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο καὶ ἄπιστον ἔργον ἐθεάσαντο, καταπλαγέντες ἀνεβόησαν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, αἰδεσθεὶς ὅτι τῇ ἀπειρίᾳ τῆς τέχνης, καὶ τὸ ἀφελὲς τῶν ὀνειδισμῶν ἐπανορθώσασθαι βουλόμενος, τοῦτον μὲν τῶν περὶ τὰς φυλὰς ἐγχειρημάτων ἀπέσχη, ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν Νέβιον ἀποθεραπεύσας ἀφάτως, ὡς ἀπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον, [c] ἄλλαις τε φιλανθρωπίαις ἐκτήσατο, καὶ ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις, εἰκόνα χαλκοῦν ἀνασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν, [d] δείκνυσιν ὅπου τὸ ἀγορᾶς· ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἔτι τοῦ βουλευτηρίου κειμένη, πλησίον τοῦ [e] ἱεροῦ συκῆς, ἐλάττων ἀνδρὸς μετρίου, τῷ προβόλιῳ ἔχουσα κατὰ τὴν κεφαλήν. ὀλίγον δὲ ἄποθεν αὐτῆς ἥτε εἰκὼν [f] γεγράφθαι λέγεται καὶ ὁ ξυρὸς κατὰ γῆς ἐκ τοῦ βωμοῦ τινος καλεῖται δὲ [g] Φρέαρ ὁ τόπος ἐκ τῶν Ρωμαίων. καὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ μάντεως τοῦτο μνημονεύόμενα ζώντα ἔτι.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἀναπεπαυμένος ἤδη τοῦ [h] πολεμίων ἀφὴ γῆρας· ἦν γὰρ ὀγδοηκοστοῦ ἐτους· δολοφονηθεὶς δὲ [i] ὑπὸ τῶν Ἀγκου Μαρκίου παίδων ἀποθνήσκει, ἐπιχειρησάντων [k] μὲ πρότερον ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς, καὶ πολλάκις τοῦτο ἀφαπραγματευσαμένων, κατ' ἐλπίδα τοῦ πεισθεῖν εἰς αὐτοὺς ἐκπεσόντος ἐκείνου τὴν δυναστείαν, ὡς δὴ πατρῴαν σφίσιν ὑπάρχουσαν, καὶ ἐκ τοῦ ῥᾴους πρὸς τοὺς [m] πολεμικοὺς δεδησομένην. ἐπεὶ δὲ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ἐπιβουλὴν ἄφυκτον κατ' αὐτοῦ ἐμηχανήσαντο, ἣν οὐκ εἶασεν ἀτιμώρητον γενέσθαι τὸ δαιμόνιον. διηγήσομαι δὲ καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς τρόπον. ὁ Νέβιος [n] ἐκεῖνος, ὃν ἔφην ἐναντιωθῆναί ποτε τῷ βασιλεῖ πλείονας ἐξ ἐλαττόνων ποιῆσαι τὰς φυλὰς βουλομένῳ, ὅτε μάλιστα ἤνθει περὶ τὴν τέχνην, καὶ πλεῖστον ἐδύνατο Ρωμαίων ἁπάντων, δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις, εἴτε φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων τινος, εἴτ' ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν, εἴτε ὅ,τι

ex sinu depromens novaculam & cotem, ei dixit, "Jam certe, Nevi, * patet te nobis impo- "nere, & contra numen mentiri manifeste; "quando res quæ nullo modo fieri possunt, "fieri posse ausus es affirmare. Atqui hoc ani- "mo agitavi, an hac novacula cotem mediam "percutiens discindere possem? Tunc exor- to risu inter omnes qui tribunal circumsta- bant, Nevius, nihil eo ludibrio & tumultu turbatus, dixit; "Tarquini, cotem, ut mente "concepisti, confidenter feri: dividetur enim, "aut quidvis perpeti sum paratus. Rex autem vatis confidentiam admiratus, cotem novacula percussit. porro, ferri acies toto la- pide penetrato cotem divisit; & partem ma- nus, quæ eam tenebat, scidit. Cæteri igitur omnes, conspecta hac re admiranda & vix credenda, stupefacti clamorem sustulerunt. At Tarquinius pudore suffusus, quod ejus artis periculum fecisset, & indignitatem illi- us ignominiæ corrigere volens, primum ab augendo centuriarum numero (id quod ante fuerat aggressus) abstinuit; deinde statuit ipsi Nevio debitos honores reddere, ut omni- um mortalium diis charissimo: quare, cum aliis humanitatis generibus eum sibi de- vinxit, tum vero, ut memoriam sempiter- nam apud posteros consequeretur, ejus æne- am statuam fecit, eamque in foro erexit; quæ ad nostra usque tempora adhuc exsta- bat ante curiam posita, prope sacram ficum, minor hominis mediocris statura, & capite velato. non procul autem ab ea cotem quo- que & novaculam sub ara quadam subterra- nea reconditam memorant. Locus autem ille à Romanis Puteus vocatur. Atque hæc sunt quæ de hoc augure memorantur.

L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ Rex autem Tarquinius, quum ob sene- ctutem (jam enim octogesimum annum age- bat) rebus bellicis operam amplius dare non posset, ab Anci Marcii filiis per insidias oppressus obiit: qui jam ante aggressi fue- rant eum regno expellere, idque sæpius ma- chinati fuerant, sperantes fore ut illo expul- so principatus ad se devolveretur, utpote qui paterno & hereditario jure ad se per- tineret, atque à civibus facillime sibi tra- deretur. Sed postquam sua spe frustrati erant, insidias inevitabiles illi struxerunt; quas di- vinum numen inultas esse non sivit. nar- rabo etiam insidiarum modum. Nevius ille, quem quondam regi † interfuisse dixi quum centuriarum numerum augere vellet, quo tempore potissimum arte divinandi florebat, & inter omnes Romanos auctoritate præ- stabat, quum esset augur suæ artis peritissi- mus, sive alicujus sui æmuli invidia, sive ini- micorum insidiis, sive alio quocunque casu repente

LXXII. *Tarquinii obitus.*

a Τῶν περὶ τὸ βῆμα *Vat.* b Pro τὸ ξυρὸν rectius legemus τὸν ξυρὸν, ut infra (v. 27.) occurrit ὁ ξυρὸς. *Sylb.* Sed utrumque satis usi- tatum esse notat *Portus.* c Ἄλλαις τοῖς πολλοῖς *Vat.* d Ἀνίστησι ἐν τῇ ἀγορᾷ. *Vat.* e *Lapus* vertit *prope sacrum templum*, unde ali- quis suspicaretur eum legisse ἱερῷ σηκῷ. *Portus.* f Γεγεῖφθαι agnoscit etiam *Lapi* versio. verius forsan est τετυφθαι vel κατορυ- χθαι, ut apud *Cic.* l. 1. de Divinat. *cotem autem illam & novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal accepimus. Sylb.* Ex *Livio* & *Cicerone* adducor ut credam hîc κατορυφθαι vel τετυφθαι scribendum. *Port.* Optime in *Cod. Vat.* κατορυφθαι. g Hîc falli *Dionysium*, ut hominem Græcum, adnotat *Jos. Scaliger*; qui *Puteal* idem putavit ac Φρέαρ: cum *Puteal* non Φρέαρ sit, sed τοῦμα φρέατος, *operculum putei.* Verum ut (inquit *Val. Chimentellius* in *Marmor Pisanum* de *Honore Biselli*, c. 18.) ve- reor ut aliquantulum audacter reprehendatur *Dionysius*, tum quia non incommode potuit ille locus vocari Φρέαρ, tum quia vere illic in puteo defossæ erant cos & novacula *Attii Navii*, ut constat ex *Cic.* lib. 1. de *Div.* Vide *Lauds* Numismata p. 33. & *Vossii* Etymolog. v. *Puteus.* h Πολεμικῶν *Vat.* Sed possemus etiam legere τῶν πολέμων, *bellis. Sylb.* i Deest *Vat.* k Μὴ ἔτι πρότερον *Vat.* l Καὶ πολλὰ οὐ τοῦτο *Vat.* m Πολιτικοὺς legisse videtur *Lapus.* Πολιτῶν (ut in *Cod. Vat.*) maluerunt *Sylb.* & *Port.* n Ἐκεῖνος δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις habet *Vat.* versuque penult. illa non agnoscit. o Διὰ τὸν τύχλιον *Vat.* * Deprehensus es no- bis imponere. *Gelen.* † Græca vox ἐναντιωθῆναι etiam *adversatum esse* significat.

L. Tarquinius Rom. REX V.

repente ex hominum conſpectu ſublatus eſt, neque quiſpiam ex ejus neceſſariis mortem ejus conjicere, neque corpus invenire potuit. Quum autem populus illum caſum ægre & iniquo animo ferret, & multa de multis ſuſpicaretur, Marcii filii quum animadvertiſſent multitudinis commotæ deſiderium, illius piaculi culpam in regem Tarquinium tranſtulerunt; non potuerunt tamen ullam aliam certam conjecturam aut ſignum calumniæ ſuæ afferre; ſed his duobus veriſimilibus argumentis nitebantur. Dicebant enim eum, quod apud ſe ſtatuiſſet multa & nova in republica contra jus & fas agere, de medio tollere voluiſſe illum qui ſibi ut antea adverſarius erat futurus: deinde, quod in tam gravi caſu ac ſcelere non inquiſiviſſet in ejus facinoris auctores, ſed rem eam neglexiſſet; quod revera non feciſſet alius, qui ejus ſceleris culpa vacaſſet. Comparata igitur magna factioſorum manu ex patriciis plebeque, quos facultatibus ſuis ſuſtentabant, iiſque ſtipati, Tarquinium vehementer accuſarunt, & populum hortati ſunt ne pateretur ſceleſtum hominem ſacris manus admovere & regiam poteſtatem polluere; præſertim quum non eſſet indigena, ſed neſcio quis advena & extorris. Itaque quum in foro viri dicendi periti & diſerti tales haberent conciones, multos de plebe concitarunt, qui ipſum venientem in forum extrudere ſunt conati, ut hominem ſceleſtum. Veruntamen neque ipſam veritatem devincere, neque ipſi populo perſuadere potuerunt ut eum regno expelleret. Sed poſtquam ipſe, optime pro ſe cauſſa dicta, crimina omnia diluit, & Tullius ejus gener, cui alteram ſuarum filiarum in matrimonium dederat, maxima apud populum auctoritate pollens, Romanos ad miſericordiam flexit, illi, calumniatores & improbi judicati, magno cum ſuo dedecore ex foro diſceſſerunt.

Per Jul. 4134 Ante Chr. 580. Olymp. 42 ¼. V. C. Cai. 172. Var. 174.

LXXIII. ¶ Quare quum hic conatus ipſis minime ſucceſſiſſet, & amicorum opera in gratiam ejus rediiſſent, quod Tarquinius illorum malignitatem æquo & moderato animo ferret, ob paternorum beneficiorum memoriam, & pœnitentiam, qua ducebantur, ad temeritatem ipſorum corrigendam ſatis eſſe putaret, per tres integros annos in illa ſimulata amicitia manſerunt. Sed quum commodam occaſionem ſibi oblatam putarunt, talem dolum ei ſtruxerunt. Juvenes duos conjuratorum audaciſſimos paſtoralibus indutos veſtibus, & armatos falcibus lignatoriis, circa meridiem in regiam mittunt, edoctos quid dicere oporteret, & præmonitos quomodo regem eſſent aggreſſuri. Hi quum ad regiam acceſſiſſent, quaſi injuriam aliquam accepiſſent, ſibi mutuo convicia dicebant, neque manus à corpore abſtinebant, & ingenti clamore uterque regis auxilium implorabat, & ipſis aderant multi conjurati ruſtici verbo tenus, qui ſimul indignabantur, & alteri huic,

δή ποτε ἄλλο παθών, ἀφανὴς ἄφνω γίνεται, ϗ οὔτε ἡ μόρος αὐτοῦ. τις δυνήσεται τῶν περιπόντων συμβαλεῖν, οὔτε τὸ σῶμα ἐφευρεῖν. ἀχθομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ δεινῶς φέροντος τὸ πάθος, ὑποψίας τε πολλὰς καὶ καθ' πολλοὺς λαμβάνοντος, καταγνόντες τὴν ὀμιλίαν τοῦ πλήθους οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ὅτι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἄγους ἀνέφερον, ἄλλο μηδὲν ἔχοντες φέρειν τῆς ἀφορμῆς οὔτε τεκμήριον οὔτε σημεῖον, δυσὶ δὲ τούτοις τοῖς εἰκόσι χρώμενοι, ὅτι πολλὰ καὶ κοινὰ περὶ τὴν πολιτείαν διεγνωκὼς ποιεῖσθαι, τὸν ἀνταγωνιούμενον, ἅτε ὃν ἔτι τῶν πατρίων, οὐκ ἐβούλετο ποιήσασθαι· ἔπειτα ὅτι δεινοῦ πάθους γεγονότος οὐδεμίαν ἐποιήσατο τῶν δεόντων ζήτησιν, ἀλλ' ἀμέλειᾳ παρέδοκε τὸ πρᾶγμα, ὅπερ οὐκ ἂν ποιῆσαί τινα τῶν ἔξω τῆς αἰτίας ὑπαρχόντων. παρασκευασάμενοι δὲ μεγάλας ἑταιρείας περὶ αὐτοὺς πατρικίων τε καὶ δημοτικῶν, οἷς ταῖς ἑαυτῶν οὐσίας κατεχορήγουν, πολλοὺς ἐποιοῦντο τοῦ Ταρκυνίου καθηγεμόνας, καὶ τῷ δήμῳ παρῄνουν μὴ παρορᾶν ἄνδρα μιαρὸν ἱερῶν τε προστέροντα τὰς χεῖρας καὶ τὴν ὑγιοῦσαν μιαίνοντα, καὶ ζῶντ' οὐκ ὀπτήριον ἀλλ' ἐπήλυτόν τινα ὄντα καὶ ἄπολιν. τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀγορὰν δημηγοροῦντες ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ λέγειν οὐκ ἀδυνατοι, πολλοὺς μὲν ἠρέθισαν τῶν δημοτικῶν, οἳ παραγενόμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐλαύνειν ἐπεχείρησαν, ὡς δὴ καθαρεύσοντα· οὐ μὴν κατα-γωνίσασθαί γε τὴν ἀλήθειαν ἴσχυσαν, οὐδὲ πεῖσαι τὸν δῆμον δυνηθῆναι ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς. ἐπεὶ δὲ αὐτός τε ἀπολογηθεὶς κράτιστα περὶ αὐτῶν τὴν ἀφορμὴν ἀπέλυσε, ϗ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Τύλλιος, ᾧ ἡ ἑτέρα θυγατέρων ἐδεδώκει γυναῖκα, μέγιστον ἐν τῷ δήμῳ δυνάμενος, εἰς ἔλεον τοὺς Ρωμαίους ἐκκαλούμενος, συκοφάντας καὶ πονηροὺς δόξαντας εἶναι, ϗ πολλὴν ὀφείλοντες αἰσχύνην ἀπῆλθον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

Ταύτης δὲ τῆς πείρας ἀπολυχόντες, ϗ διαλλαγὰς τῆς ἔχθρας διὰ φίλων εὐρόμενοι, μετρίως τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ἐνεγκόντος Ταρκυνίου, διὰ τὰς ἐκ τοῦ πατρὸς εὐεργεσίας, ϗ τὴν μετάνοιαν ἱκανὴν ὑπολαμβάνοντος εἶναι τὴν περπετείας διόρθωσιν, ἐμεινάν τε ἔτη τρία ἐν τῇ παρασκευῇ τὴν φιλίας· ἐπειδὴ δὲ καιρὸν ὑπέλαβον ὀπτήριον ἔχειν, δόλον ἐπ' αὐτῷ ῥάπτουσι τοιόνδε. νεανίσκω δύο τῶν ἀπὸ τῆς συνωμοσίας τοὺς τολμηροτάτους ποιμενικῆς ἐνδύσαντες στολῆς, ϗ δρεπάνοις καθοπλίσαντες ὑλουργοῖς, πέμπουσιν ὅτι τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως ἡμέρας μεσούσης, διδάξαντες ἃ χρὴ λέγειν, ϗ τὸν τρόπον τῆς ὑποθέσεως αὐτοῖς ὑφηγησάμενοι. οἱ δὲ πλησίον τῶν βασιλείων γενόμενοι, κακῶς τε ἀλλήλους ἔλεγον ὡς ἀδικούμενοι, ϗ ἅμα τὰ χεῖρε τῶν σωμάτων ἀπέχοντο, βοῇ τε μεγάλῃ χρώμενοι τῶν τοῦ βασιλέως βοηθείαν ἐκάλουν ἀμφοτέροις, παρόντων αὐτοῖς συχνῶν ἐκ τῆς συνωμοσίας ἀγροίκων δὲ τὸν λόγον, συναναστάντων ἀμφοτέρους ϗ συμμεμαρ-

a Εἰρῆσθαι Vat. b Πρῶτον μὲν ὅτι ποιεῖσθαι &c. Vat. quod ferri poteſt, cum mox ſequatur ἴσως. c Καιρὸν maluiſſe videtur Gelenius. atque ita legendum eſſe contendit Portus. d Ὀφλοντες Vat. e Ἔτη μὲν τρία διέμειναν Vat. f Ἐκ τῆς συνωμοσίας Vat. g Λέγειν ϗ πρᾶττειν Vat.

a Συμμεμυρόντων

[a] συμμαρτυρήσων. ὡς δὲ εἰσκαλέσας αὐτὸς ὁ βασιλεὺς λέγειν ἐκέλευσε [b] περὶ ὧν διαφέροντο· [c] αἰτιῶν δὲ ἕνεκα ἀμφισβητεῖν ἐσκήπτοντο· κεκραγότες τε ἅμα καὶ παραπόμπιμοι τὸ ἄγριον τρόπον, καὶ μηδὲν εἰς τὸ πρᾶγμα λέγοντες, [d] πολὺν ἐκίνησαν ἐξ ἁπάντων γέλωτα. ὡς δ' ἐκ τῆς καταφρονείας καιρὸν ἔδοξαν εἰληφέναι [e] τὰ ὑπὲρ τῶν ὑπὲρ τὴν ὑπόθεσιν, φέρουσι κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως πλησίον τοῖς δρεπάνοις, καὶ τοῦτο πεποιήκασιν ἔφευγον ἔξω θυρῶν. κραυγῆς δὲ γενομένης ὑπὸ τοῦ πάθους, καὶ συνδραμόντος πολλῆς βοηθείας, καὶ καταληφθέντες διαφεύγειν, συλλαμβάνονται πρὸς [f] ὑπὸ τῶν ἐπιβουλῶν. καὶ μετὰ τοῦτο βασάνοις καταπονηθέντες, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἀναγκασθέντες εἰπεῖν, τῆς προσηκούσης τιμωρίας ἔτυχον σὺν χρόνῳ. βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος, ὀλίγον μὲν καὶ μικρὸν ἐπὶ ὀλίγον Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, οὕτω τελευτᾷ.

alteri illi se adesse simulabant, ut de injuriis testarentur. Sed quum rex eos ad se in regiam vocatos jussisset exponere suas controversias, (illi enim se caprarum caussa contendere simulabant) simulque vociferantes, & rusticorum more commoti, & nihil ad rem dicentes, multum risum omnibus moverunt. Sed quum inter hæc ludibria opportunum rei peragendæ tempus se nactos existimarunt, falcibus capiti regis vulnera inflixerunt: & hac re peracta se extra fores proripuerunt. Clamore autem ob illum casum exorto, & multis ad opem ferendam concurrentibus, quum effugere non potuissent, ab insequentibus hominibus comprehensi sunt; & postea tormentis torti & coacti insidiarum auctores indicare, non multo post merito supplicio affecti sunt. Rex igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in rempub. Romanam contulerat, quum triginta & octo annos regnasset, ita obiit.

L. Tarquinius Rex. REX V.

a Συμμαρτυρήσων Vat. b Ὑπὲρ ὧν Vat. c Αἰτιῶν μὲν ἀμφισβήτησιν ἐσκήπτοντο Vat. d Πολλὰ perperam in Ed. Steph. e Τῆς ἐπιχειρήσεως Vat. f Καὶ βοηθείας πολλαχόθεν συνδρομῆς Vat.

ΔΙΟ-

Δ Ι Ο Ν Υ Σ Ι Ο Υ Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Υ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER QUARTUS.

Per Jul. 4137. Ante Chr. 577. Olymp. 50 3/4. V. C. Cat. 175. Var. 177.

REX igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in pop. Rom. contulerat, regno per triginta & octo annos potitus ita obiit, relictis duobus filiis infantibus, & duabus filiabus, quæ viris jam nupserant & cum iis habitabant. Tullius autem ejus gener illi in regno successit, anno quarto quinquagesimæ olympiadis, qua vicit in stadio Epitelides Lacon, archonte Athenis Archestratide: de quo jam opus est ut ea dicamus quæ in principio prætermisimus, & ex quibus parentibus natus fuerit, & quas res adhuc privatus gesserit antequam ad regnum accederet. Quæ igitur de ejus genere feruntur, quibus ego fidem maximam adhibeo, hæc sunt. In urbe Corniculo, quod erat Latinæ gentis, vir quidam regii sanguinis nomine Tullius uxorem habebat Ocrisiam, omnium mulierum quæ Corniculi erant formosissimam & castissimam. atque ipse quidem Tullius, dum urbs à Romanis caperetur, pugnans cecidit. Rex vero Tarquinius Ocrisiam gravidam ex reliqua præda selectam cepit, donoque suæ uxori dedit. Illa vero, cognita omni ejus mulieris fortuna, non multo post manumisit eam, & perpetuo maxime omnium amplexata est & in honore habuit. Ex hac Ocrisia, dum adhuc serva esset, natus est infans, cui jam educato mater imposuit nomen proprium & gentilitium, à patre quidem Tullium; appellativum vero, Servium, à conditione, quod serva eum peperisset. quod si Græco sermone hoc Servii

Servius Tullius Rom. REX VI.

Quibus natalibus ortus, & qua ratione ad imperium evectus.

[b] Βασιλεὺς [c] δὲ Ταρκύνιος, ὑ μικρῶν ὑδὲ ὀλίγων Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ ὴ τεσσαράκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, ὕτω τελευτᾷ, [d] ἡνύς τε δύο καταλιπὼν νηπίους, ὴ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν [e] ἤδη ″ συνοικούσας. Διάδοχος δὲ τ ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτῦ γίνεται Τύλλιος, ὀκταετῆ τεταρτῳ τ πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν οἶσα σταδίου Ἐπιτελίδης Λάκων, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεστρατίδυ. περὶ δ χρόνος ἤδη λέγειν ἃ κατ' ἀρχὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ, ὴ τίνας ἀπεδείξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι, ὴ πρὶν ὀπὶ τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν δὴ περὶ γένους αὐτῦ λεγόμενα, οἷς [f] μάλιστα ″ ἕπομαι συγκατατίθεμαι, τοιαῦτ' ἔστιν. Ὁ Κορνικόλῳ πόλει τ Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις, ἐκ τ βασιλείου γένους Τύλλιος ὄνομα, γυναικὶ σωφρονεστάτῃ τ ὁ Κορνικόλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν ὁ Τύλλιος, ὅθ' ἡ πόλις ὑπὸ Ρωμαίων καταλαμβάνετο, μαχόμενος ἀποθνήσκει· τῇ δὲ Ὀκρισίᾳ [g] ἐγκυμονοῦσαν ἐκ τ λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς ἐξαίρετον λαμβάνει, ὴ δίδωσι δῶρεὰν τῇ ἑαυτῦ γυναικί. μαθοῦσα δ' ὀκρισία πάντα τὰ περὶ τ ἀνθρωπον, ὑ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον [h] ἐλευθέρᾳ ἀφίησι, ὴ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε ὴ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τ Ὀκρισίας ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τροφέτι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἰδιόν τε ὴ συγγενικὸν ὄνομα, Τύλλιον, ὀπὶ τοῦ πατρός· [i] τὸ δὲ πατρικὸν δὲ, Σερούιον, ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. εἰη δ' ἂν ὁ Σερούιος εἰς

a In *Vat.* & *Lapi Codd.* Ἡ τετάρτη βίβλος τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, ἀφειλεφι τὰ πεγχθέντα ὑπὸ βασιλέως Σερουίου Τυλλίου μετὰ Λούκιον Ταρκύνιον ἄρξαντος, ὴ ὑπὸ Λουκίου Ταρκυνίου Σουπέρβου τελευταίου τὸν δυναστείαν κατασχόντος, χρόνος ὃν ἀφειλήφει τοῖς ἀμφοτέρων βασιλέων πεμπτὸς ἔτη ἑξήκοντα ἑπτά. *b* Sic etiam *Lapus* hæc verba in fine libri præcedentis posita hîc repetit. Neque tamen *Dionysium* utrobique ea scripsisse credibile est: verum, si in fine præcedentis scripserit, paullo etiam plura verba adjecisset, ita ut eorum ultimum esset συνοικούσας: ac liber hic IV. initium hinc haberet, Διὰδεχ δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς &c. Itidem porro quædam in fine libri V. habemus quæ in principio VI. repetuntur: sed *Dionysium* illis non alibi quam in principio VI. sedem dedisse constat, quum in fine libri V. suspensa oratio relinquatur. Jam vero & initio libri XI. quædam repetuntur ex iis quæ in fine X. legimus: sed ejusmodi ut aptum hîc quoque locum habere videri possint. *Steph.* *c* Μὲν δὴ *Vat.* *d* Imo ἡνύς. & ita scripsisse *Dionysium*, pridem nos ipse docuit. Nam quum paullo post scribat se velle iis respondere qui mirari possint non appellatos esse ab ipso ἡνύς, sed ἡνυός, non dubitamus respicere *Dionysium* illa scribentem ad hunc locum. Scripserat igitur ille hîc ἡνυός, non ἡνύς; & ita emendandum. *Cas.* Vide *Annott.* *e* Deest in *Ed. Steph.* *f* Non agnoscit *Vat.* *g* Ἐγκύμονα ὖσαν ἐξαίρετον ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς λαμβάνει *Vat.* *h* Ἐλευθέραν αὐτὴν ἀφίησι *Vat.* *i* Τὸ δὲ κοινὸν ℂ προσηγορικὸν *Vat.*

εἰς τ' Ελληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος, Δέλιος. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος, ὑπὲρ τὸ μυθῶδες ἐξαίρων τὰ περὶ αὐτόν, ὃν ἐν πολλαῖς Ρωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕρομεν, εἰ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι φίλος, ὁ τοιοῦτός τις. ἀπὸ τ' ἑστίας τ' βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συνελοῦσι Ρωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τ' δείπνων ἀπαρχὰς ἀγίζουσιν, ὑπὲρ ὧν πυρὸς ἀναφθῆναι λέγουσιν αἰδοῖον ἀνδρός. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ocrisiam τερπνὸν φέρουσαν τὰς εἰωθυίας πελάνους, ὑπὸ τὸ πῦρ, καὶ αὐτίκα περὶ τὰς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τ' μὲν οὖν Ταρκύνιον, ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θαύματι γενέσθαι· τ' δὲ Τανακυλίδα ταῦτα ἄλλα σοφὴν οὖσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ ἁπάντων χεῖρον Τυῤῥηνῶν ὀπτομένων, εἰπεῖν περὶ αὐτὸν ὅτι γένος ἀπὸ τ' ἑστίας τ' βασιλείου πέφυκεν γενέσθαι χρεῖόν τι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ἐκ τ' μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφαινομένων, δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἢ πρῶτον ἐφάνη τὸ τέρας εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κοσμησαμένην οἷς ἔθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ τὸ τέρας ὤφθη· μιχθέντος δέ τινος αὐτῇ θεοῦ ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μίξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ηφαίστου, καθάπερ οἴονται, εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα, οὐ πάνυ πιστὸν εἶναι δοκοῦν, ἑτέρα τις ὑπεφάνεια γενομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἦλθεν ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένου γάρ ποτε αὐτοῦ μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, καὶ καλενεχθέντος ἐφ' ὕπνῳ, πῦρ ἀπέλαμψεν ὑπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ἥτε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ πορευόμεναι ἀφὸ παστάδος ἐθεάσαντο, καὶ πάντες ὅσοι σὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχανον τότε παρόντες· καὶ μέχρι τότε διέμενεν ἡ φλὸξ ὅλον αὐτοῦ καταλάμψασα τὴ κεφαλὴν, ἕως ἡ μήτηρ προσδραμοῦσα ἀφυπνίσησεν αὐτὸν, καὶ ἡ φλὸξ ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν.

208 Α δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη, καὶ ὁ Ρωμαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα ἀξίου τιμῆς, τοιάδε. παῖς μὲν ὢν ἔτι τῇ πρώτῃ στρατείᾳ, ἣν ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένος, οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε προδήλως εὐδοκίμου γενέσθαι, καὶ τὰ δευτεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἑτέρας γενομένης ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἔθνει στρατείας καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ηρητον, ἀνδρειότατος ἁπάντων φανείς, ἆθλα τὰ μέγιστα ἔλαβεν· ἔπειτα ἑτέρας γενομένης στρατείας ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἔθνος Ἀρητίνους Vat. ᵠ Si diis & geniis tales placent fabulæ. *Gelen.*

nomen interpretari velis, diceretur Δέλιος. ¶ In hujus tamen gentis annalibus aliter de ejus natalibus eſt ſcriptum, ita ut quæ de eo traduntur ad fabulas proxime accedant, quemadmodum in multis Romanis hiſtoriis comperimus, * ſi modo tale quid de diis & geniis fas eſt dicere. Ex regiæ ara, ſupra quam Romani cum alia ſacrificia faciunt, tum cœnarum primitias ſacrant, ajunt membrum virile ex ipſo igne exortum. atque hoc primam Ocriſiam conſpexiſſe, dum afferret de more liba quæ in ignem conjiceret; & confeſtim reges adiiſſe, remque illis indicaſſe. Tarquinium igitur, audito & poſtea viſo hoc prodigio, admirabundum ſtetiſſe: Tanaquilem vero mulierem, & alioqui prudentem & artis divinandi peritia nulli Hetruſcorum ſecundam, ei dixiſſe; in fatis eſſe ut ex regia ara proles humana natura præſtantior ex muliere, quæ cum illo ſpectro mixta fuiſſet, naſceretur. Quum autem cæteri quoque prodigiorum conjectores idem affirmaſſent, ajunt regi placuiſſe, mulierem, cui primum apparuiſſet illud prodigium, cum eo coire: & poſtea mulierem, decoratam ornamentis, quibus ſponſæ nupturæ ornari ſolent, ſolam incluſam fuiſſe in iis ædibus, in quibus illud prodigium viſum fuerat. Quum autem quidam ſive deorum ſive geniorum rem cum illa habuiſſet, & poſt coitum è conſpectu evanuiſſet, ſive is Vulcanus fuerit, ut nonnulli putant, ſive lar familiaris, gravidam factam *ajunt* legitimis menſibus exactis Tullium periſſe. Quamvis autem hoc, quod de illo viro fertur, non admodum credibile videatur; tamen aliud quoddam prodigium, quod illi viro accidit, admirandum & omnem humanam opinionem ſuperans, facit ut minus de eo dubitetur. Nam quum aliquando ſederet in regio cubiculo circiter meridianas horas, & ſomno correptus fuiſſet, flamma ex ejus capite emicuit; & mater ejus & uxor regis, dum per cubiculum ambularent, eam viderunt, & reliqui omnes qui tum forte cum illis mulieribus aderant: nec prius flamma totum ejus caput colluſtrare deſiit quam mater accurrens eum excitavit, & flamma una cum ipſo ſomno diſſipata evanuit. Quæ igitur de illius genere feruntur, hæc ſunt.

Servius Tullius Rom. REX VI. II.

III.

¶ Quæ vero antequam regnaret memoratu digna fecit, ob quæ etiam Tarquinius ipſum eſt admiratus, & pop. Rom. ſecundum à rege in honore habuit, hæc ſunt. Dum adhuc eſſet puer in prima expeditione, quam Tarquinius contra Hetruſcos fecerat, in equitum ordine collocatus, ita egregie dimicaſſe judicatus eſt, ut ſtatim valde celebris evaſerit, & palmam primus omnium tulerit ob rem fortiter geſtam: deinde quum, alia quoque expeditione contra eandem gentem facta, ad Eretum urbem acre prœlium commiſſum fuiſſet, & omnium fortiſſimus judicatus fuiſſet,

a Φίλος malim. *Steph.* b Τοιοῦτος abſque vocula τις in *Cod. Vat.* c Βασιλέων *regum* agnoſcit idem *Lapus*, & confirmat quod paullo poſt ſequitur, v. 15. τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου. atque adeo ſic dicit etiam v. 30. τῇ παστάδι τῶν βασιλέων, & v. 11. πρὸς τὰς βασιλίδας. βασιλίδες epicœno genere nominans regem & reginam. alioqui ſuſpicari poſſet aliquis legendum eſſe βασιλείων, *regiæ*, *Sylb.* d Πρῶτον *Vat.* e Supra Ταναχύλιον nominavit. f Δέξαι τῷ βασιλεῖ τῷ Οκρισίαν, ἡ πρῶτον *Vat.* g Ἐπιφάνεια δηλοῖ γενομένη *Vat.* h Ἐφ' ὕπνου *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Steph.* i Ἀπὸ maluit *Gelen.* k Διὰ τῆς παστάδος *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio.* l Μίχρι τότε *Vat.* m Διανίσησεν *Vat.* n Αρτίπους *Vat.* o Στρατείας *Vat.* p Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος στρατείας *Vat.*

a Πρὸ

Servius Tullius Rom. REX. VI.

set, iterum coronis pro opera fortiter navata à rege ornatus est. Ætatis autem anno ad summum vegesimo, socialis exercitus, quem Latini miserant, dux est creatus; & regem Tarquinium in Hetruscorum imperio comparando juvit: & in primo bello, quod contra Sabinos est gestum, equitatus dux creatus hostium equitatum fudit fugavitque; & usque ad urbem Antemnas persequutus, ex hoc quoque prœlio præmium suæ virtutis ac fortitudinis retulit: & multis aliis prœliis cum ea gente factis, modo equitum modo peditum præfectus, in omnibus animum fortissimum demonstravit, & primus ante alios corona honoratus est. & postquam ea gens se suasque urbes in pop. Rom. ditionem dedidit, ejusque imperata facere cœpit, quod hujus quoque principatus parti præcipuus auctor Tarquinio visus fuisset, ab eo victricibus coronis, quæ dari solent illis qui hostes vicerunt, est redimitus. In rebus etiam civilibus prudentissimus erat, & ad animi sensa exprimenda nullo inferior; & qui ad quamlibet fortunam se accommodare, & ad quosvis mores se conformare facillime poterat. Propterea populi Romani suffragiis dignus est judicatus, qui ex plebejo in patricium ordinem adsciscceretur; sicut ante Tarquinius; & ante hunc ipsum Numa Pompilius. Rex autem generum sibi eum fecit, desponsa illi altera è filiabus; & quæcunque ipse vel morbo vel senio impeditus per se facere non poterat, ut hic ea munera obiret, imperabat: non solum domum suam illi committens, sed etiam eum dignum judicans qui rempub. administraret. Quibus omnibus in rebus ejus fides & justitia explorata est; & pop. Rom. nihil interesse existimabat, utrum Tarquinius an Tullius remp. administraret: adeo devinctus erat illius beneficiis.

IV. ¶ Itaque vir iste præditus ingenio ad imperium satis idoneo, quum & ab ipsa fortuna multas magnasque rei peragendæ facultates habuisset, postquam accidit ut obiret Tarquinius, sublatus insidiis filiorum Anci Marcii, qui paternum regnum recuperare volebant, (ut superiore libro declaravi) * ratus se ab ipsismet rebus ad regnum vocari, quum esset vir acer & industrius, non passus est hanc occasionem sibi ex manibus elabi. Illi autem aditum ad regnum paravit, omniumque bonorum auctor fuit defuncti regis uxor; tum quia genero favebat, tum quia ex multis oraculis cognoverat in fatis esse, ut vir ille rex Romanorum futurus esset. Jampridem autem ejus juvenis filius obierat, ac duo ex illo superstites erant infantuli. Quare animo secum volvens domus solitudinem, & valde metuens ne Marcii regno occupato filios tollerent, & universam regiam stirpem exstinguerent, primum regiæ fores clausit, & custodes il-

νεὶς, στεφάνοις αὖθις ἀειρείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γεγονὼς εἴκοσι μάλιστα, τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς ἀπεδείχθη δυνάμεως ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν, καὶ συγκατεκτήσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τιμὴν τοῦ Τυρρηνικοῦ ἀρχεῖου· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ μετέπειτα συστάντι, τοῦ ἱππέως ἀποδειχθεὶς ἡγεμών, ἐτρέψατο τοὺς τοῦ πολεμίων ἱππεῖς, καὶ μέχρι πόλεως Ἀντέμνης ἐλάσας, τὰ ἀειρεῖα καὶ ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας, τοτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος, τοτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἁπάσαις ἐφάνη ψυχῆς ἄριστος, καὶ μετ' ἐπαίνου τοῦ ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέσχε Ῥωμαίοις εἰς ὑποταξίν τε καὶ παράδοσιν τοῦ πόλεως τὸ ἔθνος, αἰτιώτατος εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας, τοῖς ὁπλιτικοῖς στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ' αὐτοῦ. ἵν δὲ καὶ φρονήσαι τὰ πολιτικὰ σωφρονέστατος, καὶ λόγῳ τὰ [b] βουληθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων, ἁπάσαις τε ἁρμόσαι ταῖς τύχαις καὶ παντὶ [c] συνομοιωθῆναι τρόπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιόν τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νομᾶν Πομπίλιον. ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο, τιμῶν ἑτέραν τῶν θυγατέρων ἐγγύησας· καὶ πάντ' ὅσα διὰ νόσους [d] ἢ γῆρας ἀδυνατῶν ἰδίᾳ ὑπηρετεῖν δι' ἑαυτοῦ, τοῦτον παρῄτειτο ἐπισκήπτων· οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ὑπηρέπτειν, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐξητάσθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ἤροντο διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ὑπομελεῖσθαι τῶν κοινῶν ἢ Τύλλιον· ὥστε ἐξεθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

Φύσεώς τε δὴ μεμφλητῆς ἀποχρώντως πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης ὢν ὁ ἀνὴρ, καὶ ταῖς τοῦ τύχης ἐχούσαις πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμὰς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συνέβη Ταρκύνιον ὑποβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων, ἀνασώσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένων, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν [e] ὀφεῖλε βασιλικὴν καλεῖσθαι ἀρχὴν, ἀφανέστερος ὢν ἀνὴρ, ἢ κατὰ 209
ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν ἡ κομιδή. ἡ δὲ συγκαλέσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ, καὶ πάντων αἰτία γενομένη τῶν ἀγαθῶν, ἡ δὲ τελευτήσαντος βασιλέως ἦν γυνὴ, γαμβρῷ τε συλλαμβάνουσα ἰδίᾳ, καὶ ἐκ πολλῶν συνειδυίᾳ θεσφάτων ὅτι βασιλεύσει Ῥωμαίων τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ἔμαρλο. ἔτυχε δὲ αὐτῇ νεανίας μὲν υἱὸς [f] πρὸ πολλοῦ τελευτήσας χρόνου, παῖδα δὲ ἐξ ἐκείνου δύο νήπια καταλιπόμενα. ἐνθυμουμένη δὲ τὸ τοῦ οἴκου ἐρημίαν, καὶ ὡς εἰδεὶς ὅσα μὴ καλαφρόνες οἱ Μάρκιοι τὴν ἀρχὴν [g] ἀφῶσι) τὰ παιδία, καὶ πᾶς τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἀφανίσωσι, [h] πρῶτον μὲν τὰς τῶν [i] βασιλείων θύρας [k] ἔκλῃσε, καὶ φύλακας

[a] Ποτὲ μὲν & mox ποτὲ δὲ in Cod. Vat. [b] Βουλεύσεται Vat. [c] Συνεξομοιωθῆναι σωφρόνως Vat. [d] Η ἀφ' ὑγίας Vat. [e] Ἐπὶ τῶν βασιλείων καλεῖσθαι, δεσποτείαν δὴν Vat. [f] Οὐ πρὸ πολλοῦ Vat. quod verisimilius esse agnovit *Portus*. [g] Rectius forsan ἀφῶντα, quum eodem tempore sequatur ἀφανίσωσι. *Sylb.* [h] Πρῶτον μὲν ἐπέταξε τοῖς Vat. [i] Βασιλίων perperam in *Ed. Steph.* pro βασιλείων; quam lectionem sequutus est etiam *Lapus*, & requirit sententia. *Sylb.* [k] Κλείσας Vat. * Visus est sibi ad regnum ab ipsa republica vocari. *Gelen.*

φύλακας ἐπ' αὐτοὺς ἐπέστησε, μηδένα παρίεναι μήτε ἔσω μήτε ἔξω, ἔπειτ' ἐκ τοῦ δωματίου πάντας ἐξελθεῖν κελεύσασα τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ τὸν Ταρκύνιον ἡμιθνῆτα ἔθεσαν, τὴν δὲ Ὀκρισίαν καὶ τὸν Τύλλιον καὶ τὴν θυγατέρα σωφρονοῦσαν τῷ Τυλλίῳ κελεύσαντα, καὶ τὰ παιδία ὑπὸ τὴν τροφὴν ἐκφέρειν κελεύσασα, λέγει τοιάδε αὐτούς. "Ταρκυνίῳ μὲν ἡμῖν, ὦ Τύλλιε, ὁ βα- "σιλεὺς, παρ' ᾧ τροφῆς καὶ παιδείας ἔτυχες, ἅπαντων "μάλιστα φίλων σε καὶ συγγενῶν τιμήσας, οὐσίαν πα- "σῶν ἐκπεπλήρακε τιμῇ ἑαυτοῦ μείζονι, ὅτε τοῦ τῶν "ἰδίων πραγμάτων ἀφανέστερος ἦν, ὅτε τοῦ τῆς κοινῆς καὶ "πολιτικῶν ἐπισκήψας, ἀλλ' ἐᾶσαι δεῖ σε καὶ "μηδὲ τροφαλοῆσαι τοὺς ἑκάστοις ἀπασμοὺς δυσ- "θεὶς. ἔρημα δὲ καὶ ὀρφανὰ τὰ δύστηνα ταυτὶ παιδία [b] κα- "ταλείπεται, κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ὑπὲρ τῆς "ψυχῆς τρέχοντα· εἰ γὰρ ὅτι Μαρκίοις, τοῖς ἀνελοῦσι "τὸν πάππον αὐτοῦ, τὰ τῆς πόλεως ἔσται πράγματα, τὴν "οἰκτίστην ἀπολοῦνται τρόπον ὑπ' αὐτοῦ· ἔσαι τε ὑφ' ὑμῖν "ἀσφαλὴς ὁ βίος οἷς [c] ἐνεγκήσατο Ταρκύνιος τὰς "ἑαυτοῦ θυγατέρας, ἐκείνους περιδὼν, ἐὰν οἱ φο- "νεύσαντες αὐτὸν τὴν ἀρχὴν καταίσχωσιν, οὐδὲ τοῖς "ἄλλοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσιν, ὑφ' ἡμῖν τὰς ἀθλί- "ας γυναῖκας· ἀλλὰ πάντας, ἡμᾶς φανερούς τε καὶ κρύ- "φα περιφρονοῦντας διολέσαι. ταῦτα δὴ ἐνθυμουμένους ἡ- "μᾶς δεῖ μὴ προϊδεῖν τοὺς ἐκεῖνον ἀποκτείναντας ἄνδρας "[d] ἀνοσίᾳ, καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἐχθροὺς τοσαύτην ἀρχὴν κτησο- "μένους, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι καὶ κωλύειν νεῖν μὲ ἀπάτῃ καὶ "δόλῳ χρησαμένους· τούτων γὰρ οὐ πρὸ παρόντι δεῖ· ὅταν "δὲ τὰ πρῶτα ἡμῖν χωρήσῃ κατὰ νοῦν, τότε καὶ ἐκ τοῦ "φανεροῦ πάσῃ δυνάμει καὶ μετ' ὅπλων αὐτοῖς ὁμόσε χω- "ρῆσαι, ἐὰν ἄρα καὶ τούτων [e] δέησῃ, βουληθέντων ἡμῖν "προϊέναι νῦν ἃ δεῖ. τίνα δὲ ταῦτ' ἐστί; πρῶτον μὲν "κρυπτώμεθα τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον, καὶ πρὸς ἅ- "παντας ἐξενεχθῆναι προσκυδάσωμεν ὅτι πληγὴν "οὐδεμίαν ἔχει κήριον· εἶτα ἰατροὶ λεγέτωσαν ὡς ὀλί- "γαις ἡμέραις αὐτὸν ἀποδίξειν ὑγιῆ· ἔπειτ' ἐγὼ προ- "ελθοῦσα εἰς τὸ μφανὲς ἐρῶ πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς δὴ "Ταρκυνίου [f] μὲν ταῦτα ἐπισκήψαντος, ὅτι πάντων "ἐπιμελητὴν καὶ φύλακα τοῦ ἰδίου καὶ τῆ "κοινῶν, ἕως ἂν αὐτὸς ὑγιὴς ἐκ τοῦ τραύματος γένηται, "τὸν ἕτερον ἐμὲ τῆ ἑαυτοῦ ἰῶν, τὸ σὸν εἰποῦσα ὄνομα, ὦ Τύλ- "λιε· ἔσαι δὲ οὐκ ἄκυρα Ῥωμαίοις, ἀλλὰ βουλομένοις ὑπὸ "σοῦ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' ᾧ πολλάκις ἤδη "καὶ πρότερον ἐπετροπεύθη. ὅταν δὲ τὸν παρόντα "κίνδυνον ἀφαιρεθῶμεν· ἤδη δ' ἔστι τῆ ἐχθρῶν [h] ἔσαι "ἰσχυρὸν, ζῶντος τοῦ βασιλέως ἀγγελομένου· τότε δὴ "σὺ τούς τε ῥάβδους καὶ τὴν τῆ ὅπλων ἐξουσίαν, κάλει "τοὺς βουλεύσαντας ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον ὅτι τὸν δῆ- "μον, ἀπὸ τῆ Μαρκίου παίδων ἀρξάμενος, καὶ [k] πρόσθες "αὐτοῖς δίκας, τιμωρησάμενος δὲ τούτους ἅπαντας, ἐὰν

lis præposuit, & imperavit ne quos vel ingredi vel egredi paterentur: deinde jussis reliquis omnibus ex cubiculo exire, ubi Tarquinium semimortuum reposuerant; & Ocrisia, & Tullio, & filia Tullii uxore apud se retentis; imperatisque nutricibus ad se infantes adferre, ita eos est allocuta: "Rex "Tarquinius, Tulli, qui te aluit & instituit, & præ omnibus amicis & cognatis "in honore habuit, impie cæsus suam fatalem sortem explevit; ita ut nullum fecerit testamentum, quo aut res suas disponeret aut publicis & civilibus prospiceret; quinetiam ne amplecti quidem quenquam nostrum, neque ultimam salutem dicere potuerit. Soli autem & orbi isti infantes relinquuntur, quorum vita jam in "maximo discrimine versatur. Nam si ad "Marcios eorum avi interfectores reipub. "administratio pervenerit, miserrimo mortis genere ab illis necabuntur; & ne vobis "quidem vitam tuto transigere licebit, quibus Tarquinius suas filias in matrimonium dedit, contemptis illis, si ejus percussores regno fuerint potiti, neque cæteris ejus amicis & cognatis, neque nobis "miseris mulieribus: sed & nos omnes aut "palam aut clam perdere conabuntur. Oportet igitur nos, ista cogitantes, minime pati "illos qui nefarie eum interfecerunt, & qui "nobis omnibus sunt inimici, tantum imperium sibi parare; sed illis jam resistere, "eosque & fraude & dolo impedire. nam "præsens rerum status hoc postulat. Ubi "vero primus conatus nobis ex animi sententia successerit, tunc aperte oportebit "totis viribus & armis cum illis congredi, "(si tamen his fuerit opus) præsertim si ea "quæ nunc sunt agenda ad finem perducere velimus. Sed quænam hæc sunt? Primum quidem regis mortem celemus, & curemus ut apud omnes spargatur rumor illum nulla letali plaga affectum; & medici dicant fore ut intra paucos dies eum "pristinæ sanitati restitutum demonstrent: "deinde ego, progressa in publicum, populo "declarabo, quasi Tarquinius hæc mandarit, regem rerum omnium cum privatarum tum publicarum curam & custodiam "committere, donec ipse ex vulneribus convalescat, alteri genero Ser. Tullio, (nam "tuum nomen proferam.) Hoc autem non "invitis sed volentibus Romanis fiet, ut "respub. à te regatur, à quo jam sæpe & "ante gubernata fuerit. Quum autem præsens periculum à nobis repulerimus, (omnes "enim inimicorum vires collabentur simul- "atque regem vivere nuntiatum fuerit:) "tunc tu, assumptis fascibus & armorum po- "testate, eos qui de cæde Tarquinii consilium inierunt ad populi judicium voca, fa- "cto initio ab ipsis Marcii filiis, & illis judicio constituto pœnas infligito. His autem omnibus supplicio capitali affectis, si compa-

Servius Tullius Rom. REX. VI.

a Τὴν συνοικοῦσαν Vat. b Λοιπὸν Vat. c Ἐνεγκοῦσι Vat. d Vel legendum ἀνοσίᾳ vel ἀνοσίως, quod posterius est usitatius: cum priori subaudiendum foret χειρὶ, μοχθῷ, vel simile. Sylb. Ἀνόσια satis usitatum, nomen pro adverbio. Port. In Cod. Vat. non male ἀνοσίως. e Δίη, ἀπὸ τ δύειν Vat. f Μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐπισκήψαντος Vat. g Τῶν ἑαυτοῦ γαμβρῶν Vat. h Ἰσχυρὸν ἔσται Vat. i Ἀγγελομένου videtur etiam Lapus agnovisse, dum vertit nunciato. Malim ego præsenti tempore ἀγγελομένου, si nunciaretur. Sylb. cujus conjecturam firmat Cod. Vat. k Πρόσθες Vat.

Servius Tullius Rom. REX. VI.

"comparuerint & judicium subierint: sin autem vadimonium deseruerint, (quod eos potius facturos arbitror) iis exsilio perpetuo & bonorum publicatione mulctatis, tum demum opes & regnum firma, multitudinis favorem comitate & officiis tibi concilians; præcipue vero cavens ne quid injuste fiat, & cives egenos aliqua liberalitate & beneficentia alliciens: deinde quum nobis tempus opportunum visum fuerit, tunc dicamus Tarquinium obiisse, & palam illum sepulturæ mandemus. Æquum autem est, Tulli, ut, quando à nobis fuisti & nutritus & institutus, & particeps factus omnium bonorum, quorum à parentibus liberi solent fieri participes, quando etiam filiam nostram, cum qua degis, uxorem habes, si rex Romanorum creatus fueris, saltem mea caussâ, quæ te hac in re adjuvi, paterno amore istos pueros prosequaris; quum vero ad ætatem virilem pervenerint, & ad rempub. capessendam fuerint idonei, alterum eorum, majorem natu, Romanorum regem designes.

V. ¶ His dictis, & utroque puero in ulnis generi & filiæ impositio, & ob utrumque magna misericordia illis commota, quum tempus opportunum esset, ex cubiculo egressa est, & domesticos jussit res omnes necessarias ad regis vulnera curanda parare, & medicos convocare. Intermissâ autem illa nocte, sequenti die, quum ingens turba ad regiam concurrisset, prodiit in omnium conspectum, stans ad fenestras quæ spectabant ad regiæ vestibulum; ac primum quidem præsentibus indicavit eos qui regi cædem moliti fuerant, & eos qui ad id facinus patrandum ab illis missi fuerant vinctos produxit: deinde, quum vidit multos illum casum lugere, & cædis auctoribus infensos, tandem dixit eos nihil scelestis his insidiis profecisse, quod regem interficere non potuissent. Quum autem omnes eam orationem hilari animo excepissent, tunc Tullium ipsis commendavit, ut ab ipso rege constitutum rerum omnium & publicarum & privatarum curatorem, donec ipse melius se haberet. Populus igitur discessit lætus, quod rex nihil mali gravioris accepisset, & in ea opinione diu & constanter mansit. Tullius vero, valida militum manu stipatus & adductis secum regiis lictoribus fasces ferentibus, prodiit in forum; & Marcios per præconem in judicium ad caussam dicendam venire jussit: sed quum illi non parerent, mulctatis iis exsilio perpetuo, & eorum bonis publicatis, tum demum tuto regnum Tarquinii tenuit.

VI. ¶ Volo autem, sequentis narrationis cursum sistens, reddere rationes cur neque Fabio assentior, neque aliis Historicis, qui scribunt illos pueros, qui à Tarquinio relicti fuerant, ejus filios fuisse: ne qui eorum, qui illorum historias legerunt, me hæc comminisci arbitrentur; quod illos pueros, non fi-

Tarquinius an filios superstites reliquerit?

"μὴ ἐκπομείνωσι τὰς κρίσεις, θανάτοις· ἐὰν δὲ ἐ-
"ρήμους ἀφῶσιν, ὃ μᾶλλον αὐτοὺς οἶμαι ποιήσειν, ἀ-
"εφυγίᾳ καὶ δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων, καθίσασο
"ἤδη τὰ πρῶτα τοῦ ἀρχείου, ὁμιλίαις τε φιλανθρώποις
"ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος, καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκη-
"μα γενέσθαι πολλοῦ ἔχων φροντίδα, καὶ τοὺς ἀπό-
"γους τῆς πολιτικῆς εὐεργεσίαις τισὶ καὶ δωρεαῖς [b] ἐ-
"παγόμενος· ἔπειθ' ὅταν καιρὸς ἡμῖν ἔναι δοκῇ, τό-
"τε λέγωμεν ἀποτεθνηκέναι Ταρκύνιον, καὶ ταφὰς
"αὐτῷ ποιῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δίκαιος δ' εἶ, Τύλ-
"λιε, τραφεὶς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθεὶς, καὶ πάν-
"των μετιὼν ἀγαθῶν ὅσων παῖδι μητρός τε καὶ
"πατρὸς υἱοὶ μεταλαμβάνουσι, καὶ θυγατρὶ συνοι-
"κῶν ἡμετέρᾳ, ἐὰν δὲ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ρωμαί-
"ων, ἐμοῦ γ' ἕνεκα τῆς εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης,
"πατρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖσδε ἐπιδεῖξαι· ὃ-
"ταν δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἱκα-
"νοὶ γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεῖξαι Ρωμαί-
"ων ἡγεμόνα.

Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τὼ παιδίων ἑκάτερον εἰς τὰς ἀγκάλας
ἐμβαλοῦσα τῷ τε γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὸς, καὶ [c] πολὺν ἐξ ἀμ-
φοτέρων κινήσασα οἶκτον, [d] ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἐξῆλθε τῶν
δωματίου, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν
θεραπείαν ὀπτικήδεια ποιεῖν, καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκα-
λεῖν. Διαλιποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα, [e] τῇ κατόπιν ἡμέ-
ρᾳ πολλοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνηθροισμένου ὄχλου,
προῆλθεν εἰς τὸ μφανὲς τοῖς θυρίσιν ὀπτικοῖς τοῖς
φερούσαις εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν γενωπὸν, καὶ πρῶτον μὲν
ἐδήλωσε τοῖς πολίταις τοὺς βουλεύσαντας ὅπλα τῷ βασι-
λεῖ τὸν φόνον, καὶ τοὺς ὅπλα τοῦτο ἀποσπάσαντας· ἔπειτ' ἀ-
τῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς εἶδε πολλοὺς ὀλοφυ-
ομένους τε τὸ πάθος, καὶ τοῖς δεδρακόσιν [f] ἀπεχθανο- 211
μένους, τελευτῶσα εἶπεν ὑδὲν αὐτοῖς ἐκ τῶν [g] ἐναντίων ὑπὲ-
βουλευμάτων γεγονέναι, ὑ δυνηθεῖσιν ἀποθεῖναι Ταρκύνιον.
ἀγαπητῶς δὲ ἀπάντων τὸν λόγον δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον
αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὑπίτροπον ἀπάντων
τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποδεικνύμενον, ἕως ἂν αὐτὸς βέλ-
τιον ὁ μὲν δῆμος ἀπῄει θεραπὼν γενόμενος [h] εἰ μηδὲν πέπον-
θε κακὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύ-
την διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων,
καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικοὺς, προῆλθεν
εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξο-
ντας δίκην· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ὑπεκρύξας αὐτοῖς αἰδίους
φυγὰς, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον, ἀσφα-
λῶς ἤδη [i] κατέσχε τὴν Ταρκυνίου ἀρχήν.

Βούλομαι δ', ὑπισχνούμενος τὸν ἐξῆς λόγον, ἀποδοῦναι τὰς
αἰτίας δι' ἃς οὔτε Φαβίῳ συγκατατίθεμαι, οὔτε τοῖς ἄλ-
λοις ἱστορικοῖς ὅσοι γεγράφασιν υἱοὺς εἶναι τοὺς καταλειφθέ-
ντας παῖδας ὑπὸ Ταρκυνίου, ἵνα μή τινες τῶν ἐκείνοις ὀντυ-
χόντων τοῖς ἱστορίαις [k] σφαλῶσιν [l] ὑπολάβωσιν, ὑχ υἱοὺς
ἀλλ'

a Καθησὸς *Vat.* *b* Υπαγόμενος *Vat.* *c* Πολλὸν perperam in *Ed. Steph.* *d* Ἐξῆλθεν οὖν τῶν *Vat.* *e* Τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ *Vat.* *f* Ἀπεχθομένους *Vat.* *g* Ἀντίων βουλευμάτων *Vat.* *h* Εἰ μηδὲν πέπονθεν ὁ βασιλεὺς δοκῶν *Vat.* *i* Τὴν Ταρκυνίου κατέσχεν ἀρχὴν *Vat.* *k* Σχηδιάζειν μὴ ὑπολάβωσι *Vat.* quod & maluit *Sylb.* *l* *Plutarchus* in *Popticola* dubitat debetne Tarquinium Superbum Tarquinii Prisci υἱὸν appellare an ἔγγονον. *Cas.*

ἀλλ' ἰφνὺς αὐτὺς γράφοντα τὺς παῖδας. παλλάπασι γὸ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθύμως οἱ συγγραφεῖς [a] αὐτῶν ζώντων ἐξετάσαι τ' ἰσορίαν, ὑδὲ ἐξελέγξοντες τ' ἀναιρύντων αὐτῶν ἀδυνάτων τε γιγάτοπτον· ὧν ἕκαστον ἐγὼ πειρήσομαι ποιεῖν φανερὸν δ' ὀλίγων. Ταρκύνιος ὁκ Τυρρηνίας με-
ταναίσταις τὸν ὄικον μεταναστάμενος ὅλον, ὁ τῇ κατίσῃ ὃ φρονεῖν ὑπάρχων ἡλικία. πολιτεύεσθ γὸ ἤδη καὶ ἄρχειν γ τὰ κοινὰ παρέτειν ἀξιῶν, παιδεύθη γ τ' ἄπαρσιν ὁκεῖθεν πεποιημένος, ἀφ' ὃ μηδεμιᾶς ὁ τῇ πόλει τιμῆς μεταλαμβάνειν. ἕτερος μ' ὃν ἄν τις αὐτὸν ὑπέθετο
γ πεμπτοσὸν ἔχοντα [b] τ' ἔλαττον ἔτος, ὅτε ἀπῆρεν ὁκ Τυρρηνίας· ἀπὸ ζώντος γὸ οἱ νόμοι καλοῦσι τ' ἡλικίας ὡς ὀπὶ τὸ πολὺ τὺς ἄρχειν τε γ παρέτειν βουλομένους τὰ κοινά· ἐγὼ δ' ἐπὶ νεώτερον αὐτὸν [c] ὑποτίθημι πέντε ὅλοις ἔτεσι, γ ποιῶ [d] κτ' εἰκοσὸν γ πέμπτον ἔτος ἀπανισάμενον. γ μὴν ὅτι γυναῖκα Τυρρηνίδα ἀπηγάγετ', ἣν ζῶντος ἔτι τ πατρὸς ἔγημεν, ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγεγράφαντες ἱστορίας. παραγίνεται δ' εἰς Ῥώμην Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος, ὡς μ Γέλλιος ἱστορεῖ, κτ' τὸν πρῶτον σφαυτὸν τ βασιλείας· ὡς δὲ Λικίννιος γράφει, κτ' τ ὄγδοον. ἔστω δὲ κτ' τοῦτον ἐλαλυθὼς τ σφαυτὸν καθ' ὃν γράφει Λικίννιος, γ μὴ πρότερον. ὁ ὑστέρῳ μ γὸ ὐκ ἂν εἴη χρόνῳ παραγενόμενος, εἶτε δὴ κτ' τὸν ἔνατον σφαυτὸν τ Ἄγκου δυναστείας ἱππέων ἡγούμενος ὁπὶ τὸν πρὸς Λατίνους πόλεμον ὑπὸ τ βασιλέως πέμπεται, ὡς ἀμφότεροι
212 λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς. εἰ δὴ παρεγένετο μὴ εἰς Ῥώμην γ πλείω τ πέντε καὶ εἴκοσι γεγονὼς ἐτῶν, Ἄγκῳ δὲ βασιλεῖ κτ' τ ὄγδοον τ ἀρχῆς σφαυτὸν φίλον γενόμενον ἐπαχθήδεκα διέτριψεν ἔτη πρ' αὐτῷ τὰ λοιπά, [f] πέντε καὶ τεσσαράκοντα ὁπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ἄγκος, ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ τεσσάκοντα τ βασιλείαν κατέσχεν, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν· [g] ὀγδοηκονταέτης ἂν εἴη ὅτε τελεύτᾳ. ὁκ γ συλλογισμῶν γὸ τῶν ἐτῶν τοῦτο σημαίνεται τὸ πλῆθος. [h] ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα, καθάπερ εἰκὸς ἑβδομηκοστὸν ἂν δὴπου γ πέμπτον εἶχεν ἔτος, ὅτε ἀπέθνησκε Ταρκύνιος· εἰ δὴ τ νεώτερον τ υἱῶν ἕκαστον ἐκύησεν ἔτος ἔχουσα πεντηκοστὸν πρεσβυτέρῳ γὸ ὐκ ἔτι κυΐσκεται τούτου χρόνου γυνή, ἀλλ' ἔστιν οὗτος αὐταῖς τ ὠδίνων ὅρος, ὡς οἱ ταῦτ' ἐξητακότες γράφουσιν. οὗτος μ ὃν οὐκ ἂν ἐλάττων γενοῖτο ἦν ἐτῶν πέντε καὶ εἴκοσι κτ' τ τοῦ πατρὸς θάνατον· ὁ δὲ Λεύκιος ὁ πρεσβύτερος γ μείων ἑπτὰ γ εἴκοσιν ἐτῶν· οὐκ ἄρα νηπίους κατέλιπεν υἱοὺς ὁ Ταρκύνιος ὁκ ζώσης γενομένης τῆς γυναικός. ἀλλὰ μὴν εἴ τε ἀνδρῶν ἡλικίαν εἶχον οἱ παῖδες· οὔτ' ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀπέθνησκεν, οὔτ' ἂν ἡ μήτηρ αὐτοῖς οὕτως ἀλλία καὶ θεοβλαβὴς, ὡς ἀφαιρεῖσθαι μὲν τοῖς ἑαυτῆς τέκνοις λιπεῖν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀρχήν, τῷ δ' ἀλλοτρίῳ καὶ ὁκ δήλης γενομένη χαρίζεσθαι· οὔτ' ἂν [k] αὐτοὶ πατρῴας

dios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe dixerim. Omnino enim inconſiderate & negligenter horum ſcriptores hanc hiſtoriam ediderunt in lucem, non examinatis iis, quæ, quum nullo pacto fieri potuerint & abſurda ſint, fidem ejus tollunt: quæ ſingula ego paucis explicare dilucide conabor. Tarquinius ex Hetruria cum tota familia rebus convaſatis omnibus migravit, ea ætate qua homines maxime prudentes eſſe ſolent. Quum enim jam & res civiles tractare, & magiſtratus gerere, & remp. adminiſtrare vellet: quod in urbe ad nullos honores admitteretur, inde diſceſſiſſe traditur. Alius igitur quiſpiam diceret, eum tunc ad minimum fuiſſe tricenarium quum ex Hetruria diſceſſit, (hanc enim ætatem plerunque leges iis præfiniunt qui magiſtratus gerere & remp. adminiſtrare volunt.) at ego quinque integris annis juniorem eum fuiſſe ſtatuo, & facio illum vigeſimo & quinto ætatis anno inde migraſſe. Quinetiam eum uxorem Hetruſcam adduxiſſe, quam vivente adhuc patre duxerat, omnes Rom. ſcriptores conſitentur. Romam vero venit Anco Marcio regnante, ut Gellius tradit, anno regni primo: verum, ut Licinnius ſcribit, octavo. Sed faciamus eum veniſſe eo anno, quo Licinnius *eum veniſſe* ſcribit, non autem ante: fieri enim non poteſt ut poſtea venerit, ſiquidem nono anno regni Anci equitum magiſter in expeditionem contra Latinos à rege miſſus eſt, quemadmodum uterque ſcriptor tradit. Si igitur Romam venit, non plures quam xxv annos natus, & cum Anco rege octavo regni anno in amicitiam receptus, reliquos ſeptemdecim annos apud eum exegit, & Ancus regnavit viginti & quatuor annos, ipſe vero xxx & octo annos regno eſt potitus, ut omnes fatentur uno ore: octogeſimum igitur ætatis annum agebat quum obiit. Hic enim numerus ex annorum computatione colligitur. Ejus autem uxor illo quinque annis junior erat, ut veriſimile eſt: quare ſeptuageſimum & quintum annum agebat, quum mortuus eſt Tarquinius, ſi modo filiorum minorem natu poſtremum anno ætatis ſuæ quinquageſimo peperit. ultra enim hoc tempus mulieres uterum non ferunt, ſed hic eſt partus ipſarum finis, quemadmodum ſcribunt qui hæc diligentius perſcrutati ſunt. Ille igitur non erat minor viginti quinque annis quando pater obiit; Lucius vero, qui natu erat grandior, non minor erat xxvii annis: ergo Tarquinius nullos filios ex hac uxore ſuſceptos reliquit, qui infantes eſſent. Quinetiam ſi filii virili ætate fuiſſent, neque eorum pater interiiſſet, neque eorum mater adeo ſceleſta & mente capta fuiſſet, ut filios ſuos regno quod pater ipſis reliquerat privaret, atque alieno filio & ex ſerva nato id donaret. neque ipſi paterno regno

Servius Tullius Rom. REX VI

JIV

IIIV

a Περὶ αὐτῶν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Steph.* b Τελάττων *Vat.* c Υποτίθημι *Vat.* d Καὶ τεσσαρακοστὸν καὶ ἕκτον *Vat.* e Λικίννιος etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* & confirmant quæ auctor ſupra memoravit, p. 172 v. 25. Σαβῖνος malluerit *Gelenius* ex p. 173. v. 19. *Sylb.* f *Gelenii* verſio & hiſtoriæ ratio lectionem requirit hujuſmodi, πέντε δ' ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ἄγκος· ἔτη, αὐτὸς δ' ἐκτὸς καὶ τεσσαράκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* πέντε δὲ ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν βασιλεύσας Ἄγκος· ἔτη δ' ἐκτὸς καὶ τεσσαράκοντα τὴν βασιλείαν κατέσχεν αὐτός. g Ογδοηκονταέτης ἂν *Vat.* h Vel ἡ γυνὴ δὲ αὐτοῦ ἦν πέντε ἔτεσιν νεωτέρα (pro ἡ γὰρ δὲ γυναῖκα κατέχει) vel ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτὸ κατέχει. *Steph.* i Si ex ὅτ' ἂν primo in loco facias ὅτου, deinde poſt θεοβλαβὴς adjicias ἦν, quicquid abſurdi eſt & ridiculi protinus evaneſcet; atque hoc modo locum interpretari licebit, *ſi virili ætate filii fuiſſent, quum pater moreretur &c. Steph.* Vide etiam *Schedaſm. l. 5. c. 30.* Οτὲ ἂν in *Cod. Vat.* k Αὐτοὶ τῆς πατρῴας *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

regno ſpoliati ignaviter & negligenter eam injuriam tuliſſent; præſertim ea ætate, qua maxime & dicendi & agendi facultate florebant: neque enim Tullius generis nobilitate illis præſtabat, neque ætatis dignitate admodum eos antecedebat; ſed tribus tantum annis altero erat major. Quare nunquam

VII. ſponte ſua illi regno ceſſiſſent. ¶ Præterea hæc res alias quaſdam abſurditates habet, quas omnes rerum Romanarum ſcriptores ignorarunt, uno excepto, cujus nomen mox dicam. Illud enim confeſſum eſt, poſt Tarquinii mortem, Tullium regno potitum quadraginta annos regnaſſe. Itaque, ſi illo tempore natus fuiſſet viginti & ſeptem annos, quum Tarquinii filius major natu regno eſt fraudatus, plures quam LXX annos natus fuiſſet quum Tullium interfecit. At vero illum florentiſſima ætate tunc fuiſſe ſcriptores produnt, & Tullium ab eo arreptum, & ex curia elatum per gradus præcipitem datum fuiſſe, eumque vigeſimo quinto poſt anno regno expulſum tradunt. & anno iſto illi eum inducunt expeditionem contra Ardeates facientem, & omnia belli munia per ſe obeuntem. Abſurdum autem eſt in militum militantium numero ponere hominem, qui nonageſimum & ſextum ætatis annum præterierit. Et regno pulſus bellum cum Romanis geſſit per annos non minus quam quatuordecim, ita ut ipſemet rebus gerendis intereſſet, ut ajunt; quod præter communem omnium opinionem eſt: ita enim illum vitam ultra centeſimum & decimum annum produxiſſe conſtaret. ſed tam longam vitam regiones noſtræ non ferunt. Has igitur abſurditates quum quidam Romani ſcriptores animadverterent, eas aliis abſurditatibus diluere ſunt conati, dicentes matrem illorum puerorum fuiſſe non Tanaquilem, ſed quandam Gemaniam, de qua nihil in hiſtoriis accepimus. Adde illud etiam, intempeſtivas futuras fuiſſe nuptias Tarquinii, qui jam accederet ad octogeſimum annum: & minime credendum, quempiam qui ea ſit ætate liberos procreare poſſe. neque enim ſine liberis erat, ita ut tanto ſobolis deſiderio teneretur: ſed duas habebat filias, eaſque jam nuptas. Conſiderans igitur hæc ſingula, quæ fieri non potuiſſe conſtat, quæque abſurda ſunt, hos pueros, non filios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe ſcribo, ſequutus L. Piſonis Frugi ſententiam. Ille enim ſolus in annalibus, quos ſcripſit, hoc prodidit. niſi forte natura quidem nepotes fuerint regis, at filii adoptione. Atque hæc fuerit cauſſa, quæ reliquos omnes rerum Romanarum ſcriptores deceperit. Sed his prædictis, tempus eſt ut jam ad intermiſſam narrationem redeam.

VIII. ¶ Tullius igitur, poſtquam regni procura-

ἀρχῆς ἀποστερόμενοι φαύλως καὶ ῥαθύμως τὸ ἀδίκημα ἔφερον, καὶ ζῶντα ἐν τῇ κρατίστῃ δὴ λέγειν τε καὶ πράττειν ὄντες ἀκμῇ· ὅτε γὰρ εὐγενείᾳ προεῖχεν αὐτῶν [b] ὁ Τύλλιος, ὅτε ἡλικίας ἀξιώματι πολὺ διήνεγκεν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον ἔτεσι πατέρων πρεσβύτερος ἦν· ὥστε οὐκ ἂν γε παρεχώρησαν αὐτῷ τῆς βασιλείας ἐκόντες. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας πολὺ τὸ πρᾶγμα ἀτοπίας, ἃς ἅπαντες ἠγνόησαν οἱ τὰ Ρωμαϊκὰ [c] συγγεγραφότες, πλὴν ἑνὸς δὴ μικροῦ ἐμοῦ τοῦνομα. ὁμολόγηται γὰρ [d] ὅτι μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν πολλαῖς τὴν βασιλείαν Τύλλιος ἐπ' ἔτη τεσσαράκοντα κατέσχεν. ὥστε [f] εἰ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἑπταεκαιδεκαέτης ἦν, ὅτε ἀπετερεῖτο τῆς ἀρχῆς ὁ πρεσβύτερος τοῦ Ταρκυνίου, [g] ὃν πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν γεγονὼς ἂν εὕρῃ ὅτε τὸν Τύλλιον ἀπέκτεινεν. ὁ δὲ κρατίστη γε αὐτοῦ ἡλικία τότε ὄντα πολλοὶ δεδώκασιν οἱ συγγραφεῖς, καὶ φασιν ὅτι Τύλλιον αὐτὸς ἀρόμενον ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ φέρων ἔξω [h] κατὰ κρημνῶν ἐξέχεεν· ὥστε ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἔκπτωσις γίνεται πέμπτῳ καὶ εἰκοστῷ μετὰ ταῦτα ἔτει. καὶ τούτῳ τῷ ἔτει στρατευόμενον ὑπὸ τῷ πρὸς Ἀρδεάτας εἰσάγουσι πολέμῳ, καὶ πάντα τὰ ἔργα δι' ἑαυτοῦ τελοῦν. οὐκ [i] ἔχει λόγον ὁ πολέμοις ἐξεταζόμενος [k] σῶμα ἀνδρὸς [l] ἐξ καὶ ὀγδοήκοντα βεβιωκότος ἔτη. ἐκπεσὼν τε τῆς ἀρχῆς ἔτι [m] πολεμεῖ Ρωμαίοις, οὐκ ἔλαττον τεσσάρων καὶ δέκα ἐτῶν, αὐτὸς [n] ὑπὸ τοῖς στρατεύμασιν ἐξεταζόμενος, ὡς φασιν, [o] τοῦ τὰς καινὰς τῶν ἁπάντων δόξας, καὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος αὐτῷ πλείων ἀναφαίνεται τῶν ἑκατὸν καὶ δέκα γεγονὼς ἐτῶν· τοῦτο δὲ τὸ μῆκος τῶν βίων οὐ φέρουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς τόποι. ζητοῦσι δὴ τὰ ἄτοπα [p] συμβόλους τῶν Ρωμαϊκῶν συγγραφέων τινὲς, ἑτέρως αὐτὰ λύειν ἐπειρήθησαν ἀτοπίας, οὐ Τανακυλίδα ποιοῦντες μητέρα τῶν παίδων, ἀλλά [q] γε μανίδα τινὰ, περὶ ἧς οὐδεμίαν παρειλήφαμεν ἱστορίαν· ἄωρος δὴ γίνεται πάλιν ὁ γάμος τοῦ Ταρκυνίου μικρὸν [r] ἀπολείπων ἔτη ὀγδοήκοντα· καὶ ἡ τῶν τέκνων [s] γένεσις τοῖς ζητοῦσιν ἔχουσι τὴν ἡλικίαν ἄπιστος. οὐδὲ γὰρ ἄπαις ἦν, ὥστε οὐκ παντὸς ἐπιθυμῆσαι τέκνων· ἀλλὰ θυγατέρες ἦσαν αὐτῷ δύο, καὶ αὗται γε ἤδη γεγαμημέναι. τούτων δὴ τῶν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων ἕκαστα ἐπιλογιζόμενος, οὐχ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς παῖδας, ἀλλ' υἱωνοὺς, Λουκίῳ [t] Πίσωνι τῷ Φρυγὶ συγκατατιθέμενος. ἐκεῖνος γὰρ οἶμαι τοῖς ἐπιχωρίοις ἀπομνήμασιν τοῦθ' ἱστόρησε μόνος· εἰ μή γε ἄρα γόνῳ μὲν ἦσαν υἱωνοὶ τοῦ βασιλέως οἱ παῖδες, ποιήσει δὲ υἱοί. καὶ τοῦτ' ἦν αἴτιον τῆ ἀπάτης τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς συγγράψασι τὰς Ρωμαϊκὰς ἱστορίας. παρειρημένων δὲ τούτων, καιρὸς ἐπανάγειν ὅθι τὴν [u] ἀπολειπομένην διήγησιν.

Ἐπειδὴ δὲ Τύλλιος τὴν ἐπιτροπὴν [x] τῆς ἡγεμονίας

a Ἐσχηκως Vat. b Ο Τύλλιος οὐ δηλοῖ μητρὸς ἀλλ, ὅτι Vat. c Συνταξάμενοι Vat. d Ὅτι τῇ μετὰ Vat. e Τεσσαράκοντα τῇ τέσσαρας Vat. & Lapi Codd. f Deeſt Vat. g Ὑπὲρ ἑβδομήκοντα δὲ ἔτη Vat. h Κατὰ τῶν κρημνίδων Vat. i Εἶχε δὲ Vat. k Non agnoſcit Vat. l Βεβιωκότος Vat. m Πολεμῶν Vat. n Ἐν τοῖς πάγμασιν ἐξεταζόμενος malit Portus: cenſetque interpretandum, in militum pugnantium numero recenſitus. o Ante πρὸς deeſſe videtur relativum ὃ, vel conjunctio τε in præcedenti membro poſt αὐτοῦ. Lapi verſio pro articulo τῶν, qui parum hic neceſſarius eſt, habet conjunctionem ἀν. Sylb. Vel ὃ addendum vel ἐν expungendum. Portus. p Συνοδίτης Vat. q Γυναῖκα legit Gelenius. Γιμανίαν Portus. Lapus, neſcio quæ veſtigia ſequutus, vertit ſed quandam aliam. Pro Gelenii conjectura facit Cod. Vat. r Ἀπολείποντος ἔτη Vat. ſ Γένεσις pro γόνος notatum etiam apud Ariſtotelem. Sylb. t Πείσωνι Vat. u Scribe ὑπολειπομένην, ut alibi loquitur. Steph. x Τῆς βασιλείας Vat.

a Τὸν

μονίας ὁ Τύλλιος, ἐς τ' ἐτεωρείδην Μαρκίων ἐξελάσας βεβαίως ἤδη τ ἀρχὴν ἐνόμιζε κρατεῖν, τόν γε βασιλέα Ταρκύνιον ὡς ἐκ τραυμάτων τελευτηκότα ἔναγχος ἐκκομιδῇ τε πολυτελεῖ καὶ μνήματος ἐπισήμου κατασκευῇ, καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐκόσμει, καὶ τ' ἐξ ἐκείνου χρόνον, ὡς ἐπίτροπος ἦν τ ἐκ βασιλείου γένους παίδων, τόν τε ἴδιον [b] αὐτοῦ βίον καὶ τὰ κοινὰ θεράματα τ πόλεως διὰ φυλακῆς τε καὶ φροντίδος ἐποιεῖτο. τοῖς δὲ πατρικίοις οὐκ ἦν τὰ γινόμενα κατ' ἡδονάς, ἀλλ' ἠνιάκτων καὶ χαλεπῶς ἔφερον, οὐκ ἀξιοῦντες αὐτὸν ἑαυτῷ τινα μηχανήσασθαι βασιλικὴν ἐξουσίαν, μήτε βουλῆς ψηφισαμένης, μήτε τ ἄλλων τ κατὰ νόμον ἐπιτελεσθέντων. συνιόντες τε πολλάκις οἱ πλεῖστον ἐξ αὐτοῦ δυνάμενοι, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τ καταλύσεως τ παρανόμου ἀρχῆς· καὶ ἐδόκει αὐτοῖς, ἐπειδὰν πρῶτον εἰς τὸ συνέδριον [c] ἀπὸ τοῦ Τυλλίου ἀναχθῶσιν, ἀναγκάσαι τ ἄνδρα τὰς ῥάβδους ἀποθέσθαι καὶ τὰ λοιπὰ τ ἀρχῆς σύμβολα· ὅταν δὲ τοῦτο γένηται, τοὺς καλουμένους μεσοβασιλεῖς ἀποδεῖξαι, καὶ δι' ἐκείνων ἑλέσθαι [d] τοὺς ἄρξοντας τῆς πόλεως [e] κατὰ νόμον. ταῦτα διανοουμένων αὐτῶν, ἐπιγνοὺς ὁ Τύλλιος, ὅτι τὸ δημαγωγεῖν καὶ θεραπεύειν τοὺς ἀπόρους τοῦ πολιτῶν ἐπέπτωκε, δι' ἐκείνων ἐλπίσας τιμὴν ἀρχὴν καθέξειν. καὶ συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τά τε παιδία προήγαγεν ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ λόγον διεξῆλθε τοιόνδε.

214 "[f] Πολλή με ἀνάγκη κατείληφεν, ἄνδρες πολῖται, "κήδεσθαι τοῦ παιδίων [g] τούτων τοῦ νηπίων. Ταρκύνιος γὰρ ὁ πάππος αὐτῶν ἀπάτορας καὶ ἄπολιν ὄντα [h] μεταλλαξῶν ἐξέθρεψεν, οὐδὲν ὑδέστερον ἄγων "τῶν αὐτοῦ τέκνων, καὶ τινὶ ἑτέρῳ τ θυγατέρων [i] ἔδωκέ μοι γυναῖκα, καὶ τοῦδε τὸν τοῦ βίου χρόνον [k] ὡς "ἐξ αὐτοῦ γεγονότα τιμῆς καὶ φιλῶν, ὡς καὶ ὑμεῖς "ἴστε, διετέλεσε. καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν βουλὴν "αὐτῷ συνέπεσεν, εἴ τι πάθοι τῶν ἀνθρωπίνων, ἐμοὶ "τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων ἐπέστειλε. τίς οὖν με εἰς "θεοὺς ὅσιον, ἢ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιον ὑπολήψεται "με, ἐὰν ἐγκαταλείπω καὶ προδῶ τοὺς ὀρφανούς, οἷς "τοσαύτας, ὀφείλω χάριτας; ἀλλ' οὔτε τὴν ἐμαυτοῦ "προδώσω πίστιν, οὔτε τὴν τῶν παίδων ἐρημίαν ἐγ"καταλείψω, καθ' ὅσην ἂν μοι δύναμιν ἦ. δίκαιον δ' ἔστι "καὶ ὑμᾶς ἀμείβεσθαι τὰς εὐεργεσίας ἃς ὁ πάππος "αὐτῶν τὸ κοινὸν εὐηργέτησεν, ὑποτάξας μὲν ὑμῖν "τὰς Λατίνων τοσαύτας, πόλεις ἀντιποιουμένας τῆς "ἀρχῆς, ὑποχείρους δὲ ποιήσας Τυῤῥηνοὺς ἅπαντας "μέγιστα τῶν ἐθνῶν δυναμένους, ἀναγκάσας δὲ "τὸ Σαβίνων ἔθνος ὑποχείριον ὑμῖν γενέσθαι, με"τὰ πολλῶν ἀπάντων ταῦτα καὶ μεγάλων κινδύνων "κατεργασάμενος. ὅσον μὲν οὖν αὐτὸς ἔζη χρόνον, "ἐκείνῳ προσῆκεν ὑμᾶς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν χά"ριτας εἰδέναι· ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκε τὸν βίον, τοῖς ἐγ"γόνοις αὐτοῦ τὰς ἀμοιβὰς ὑποτίνειν, καὶ μὴ [m] καλοφύτ-

tione accepta, & Marciorum factione pulsa, regnum à se jam satis firmatum existimavit, regem Tarquinium, quasi ex vulneribus recens obiisset, magnifico funere extulit, eique insigne monumentum condidit, & eum cæteris honoribus *regium funus decentibus* decoravit; & ab illo tempore, ut tutor filiorum regii sanguinis, & privatum eorum patrimonium & remp. summa cura ac diligentia curavit & custodivit. Patriciis vero hæc non placebant; sed indignabantur & ægre ferebant: quippe qui nollent eum regiam aliquam potestatem sibi his artibus parare; idque neque ex sen. cons. neque aliis legitimis ritibus servatis. Et qui plurimum inter illos poterant sæpe coibant, & inter se agebant de abrogando imperio quod ille contra jus & fas occuparat. Itaque visum est illis, ubi primum à Tullio in senatum convocati fuissent, eum cogere fasces & reliqua regni insignia deponere: atque, hac re peracta, interreges, qui ita vocantur, creare, & per eos eligere ex legibus illos qui reipub. administrationem essent habituri. Hæc illis cogitantibus, Tullius, cognito eorum consilio, convertit se ad plebis favorem captandum, & cives egenos largitionibus sibi conciliandos, eorum opera sperans se regnum retenturum. Quare populo ad concionem convocato, pueros ante tribunal produxit, & talem habuit orationem.

Servius Tullius Rom. REX VI. *Tullius à vicario rex factus.*

¶ "Magna necessitas me, Quirites, coëgit "horum infantium curam suscipere. Tar"quinius enim eorum avus me orbum & "patria pulsum excepit & educavit, non de"teriore conditione quam proprios suos li"beros tractans, & alteram suarum filiarum "mihi in matrimonium dedit, & toto vitæ "suæ tempore me ut filium suum perpetuo, "ut scitis vos ipsi, honoravit & amavit. & "post illum infelicem casum, quum per in"sidias est vulneratus, si quid humanitus "sibi accideret, mihi horum puerorum curam "mandavit. Quis igitur me in deos pium "aut in homines justum judicabit, si dese"ram ac prodam pupillos, quibus tam in"gentes debeo gratias? Sed neque meam fi"dem prodam, neque hos pueros à cæteris "omnibus destitutos deseram; nec eos, quan"tum in me erit, in ista solitudine relinquam. "Æquum autem est ut vos etiam in me"moriam revocetis beneficia, quæ avus "ipsorum in rempub. contulit: siquidem "in vestram ditionem & potestatem redegit "tot Latinorum urbes, vobiscum de prin"cipatu contendentes; & sub pop. Rom. "imperium subjunxit omnes Hetruscos, qui "omnium finitimorum populorum sunt po"tentissimi; & coëgit Sabinorum gentem sub"actam vestro imperio parere; atq; hæc omnia "cum multis & magnis periculis peregit. "Quamdiu igitur ille vivebat, æquum erat vos "pro beneficiis acceptis illi gratiam habere; "nunc vero, quando ille obiit, vos ejus libe"ris & *posteris* gratiam referre, neque una cum

IX.

a Τὴν τι βασιλίαν *Vat.* b Λίτης perperam in *Ed. Steph.* c Ἀπὸ pro ἐπὶ positum existimat *Sylb.* Verum ἐπὶ reperitur in *Cod. Vat.* d Τὸν ἄρξοντα *Vat.* e Κατὰ νόμους *Vat.* f Πολλὴ μὲν ἀνάγκη in *Ed. Steph.* g Τούτων τῶν νηπίων *Vat.* h Μὴ παντελῶς *Vat.* atque ita legendum conjecerunt *Sylb.* & *Port.* i Ἀποδόντος *Vat.* k Ὡσανεὶ ἐξ αὐτοῦ *Vat.* l Ἐποιεῖτο δὲ *Vat.* m Συγκατεφύτευον *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI

"eum ipsis corporibus hominum de vobis be-
"ne meritorum ipsam quoque memoriam be-
"neficiorum acceptorum defodere decet.
"Existimate igitur vos omnes simul istorum
"puerorum tutores relictos; & regnum,
"quod avus ipsis reliquit, confirmate. ne-
"que enim tantum mei unius patrocinium
"ipsis prodesse poterit, quantum vestrum
"omnium commune auxilium. Hæc autem
"ideo ſum coactus dicere, quia quosdam in
"eos consprasse cognovi, qui regnum aliis
"tradere volunt. Vos autem rogo, Quirites,
"ut meorum etiam laborum memores, quos
"pro vestro imperio pertuli, qui neque
"parvi neque pauci sunt, (quos apud vos
"rei gnaros memorare non est opus) gratiam,
"quam pro his mihi debetis, istis infantibus
"referatis. neque enim ut mihi ipsi regnum
"adstruam, (quo tamen indignus non es-
"sem, si id ego affectarem:) sed ut Tarqui-
"nii generi opem feram, ad reipub. admini-
"strationem accedere volui. Quare vos sup-
"plex oro, ut neque pupillos istos desera-
"tis, qui jam in regni amittendi periculo
"versantur; &, si primus conatus eorum
"inimicis ex animi sententia successerit, ex
"urbe etiam expellentur. Sed de his præser-
"tim, quum vos ipsi sciatis quid sit facien-
"dum, quumque quod decet sitis facturi, plu-
"ribus me agere non oportet. Quæ autem
"beneficia in vos conferre statuerim, & qua
"de caussa concionem convocarim, ex me
"audite. Quotquot de vobis ære alieno
"gravati propter inopiam solvendo non
"sunt, his ego succurrere paratus, quia cives
"Romani sunt, & multos pro patria labo-
"res tolerarunt, ne sua libertate priventur
"ii qui communem stabiliverunt, de meis fa-
"cultatibus pecuniam dabo ut suum æs alie-
"num dissolvant: qui vero in posterum pe-
"cuniam à fœneratoribus accipient, hos non
"patiar ob suum æs alienum abduci in vin-
"cula; sed legem feram, ne quis fœnerator
"in corpora libera jus habeat, satis esse
"existimans fœneratoribus si bona debito-
"rum posslideant. Ut autem & tributa quæ
"in ærarium conferuntur, ob quæ pauperes
"gravantur & coguntur fœnore pecunias
"sumere, levius in posterum feratis, volo
"omnium bona censeri, & unumquemque
"pro censu facultatum suarum suam portio-
"nem conferre, quemadmodum in maximis
"optimeque institutis civitatibus fieri audio.
"Justum autem & reipub. utile hoc ipsum ex-
"istimo, ut qui multa possident multa confe-
"rant; qui vero tenuibus sunt facultatibus,
"pauca. Placetque mihi agrum publicum,
"quem armis quæsitum possidetis, non ab
"impudentissimo quoque, ut nunc fit, neque
"gratis acceptum, neque precio comparatum
"occupari; sed eorum esse, qui inter vos
"adhuc nullam agri portionem habent: ne,
"quum liberi sitis, serviatis, neve alienos

"τεν ἅμα τοῖς σώμασι τὴν εὐεργετῶν καὶ τὴν μνή-
"μην τῶν ἔργων. δόξατε δὴ κοινῇ πάντες ὀρθίζεσθαι κα-
"ταλελεῖφθαι τοὺς [a] παῖδας, ἢ βεβαίους αὐτοῖς λαβεῖν ὁ
"πάππος κατέλιπεν ἀρχήν. οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον ἀπο-
"λαύσεται ἐκ τῆς ἐμῆς ἐνὸς ὄντος δυνάμεως, ὅ-
"σον ἐκ τῆς κοινῆς ἁπάντων βοηθείας. ταῦτα δ' εἰ-
"πεῖν ἠνάγκασμαι συνιζαμένους πολὺς ἐπ' αὐτοὺς [b] αἰ-
"θαλόμβους, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐτέρους ἐπεισιόντας βου-
"λομένους. ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, ἄνδρες Ρωμαῖοι, καὶ τῶν
"ἐμοὶ μεμνημένους ἀγώνων, ὧς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠ-
"γωνισάμην, οὔτε μικρῶν ὄντων οὔτε ὀλίγων, οὓς ὑ-
"μῖν δέομαι τὰς εἰσόδους ὑμᾶς λέγειν, τὰς ἀντὶ τῶ-
"ν ὀφειλομένας ἐμοὶ χάριτας τοῖς παιδίοις ἀπο-
"δοῦναι τούτοις. οὐ γὰρ ἰδίᾳ ἀρχὴν ἐμαυτῷ κατα-
"σκευάζομαι, εἰ μὴ οὐδὲν ἧττον ἄξιος εἰμὶ βουλῆς
"τυγχάνειν, ἀλλὰ τῷ Ταρκυνίου γένει βοηθῆσαι τὰ
"κοινὰ πράγματα προήρημαι. ἱκέτης δὲ ὑμῶν γίγνομαι
"μήτε τοὺς ὀρφανοὺς [d] καταλιπεῖν, νῦν μὲν ἑτέρων τῆς
"ἀρχῆς κινδυνεύοντας· εἰ δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τοῖς
"ἐχθροῖς αὐτῶν χωρήσει κατὰ νοῦν, καὶ ἐκ τῆς
"πόλεως ἐξελαθησομένους. ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τούτων
"ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν τὰ δέοντα, καὶ ποιήσουσιν ὅσα
"πρόσκει, ἐγὼ δὲ δέομαι πλείω λέγειν· ἃ δὲ παρε-
"σκεύασμαι ποιεῖν [e] ὑμᾶς ἀγαθά, ἃ ὧν χάριν τὴν ἐκ-
"κλησίαν συνεκάλεσα, ἀκούσατέ μου. ὅσοι μὲν ὑμῶν
"ὀφείλοντες ἤδη χρέα, διὰ πενίαν ἀδυνατοί εἰσιν ἀ-
"ποδοῦναι, τούτοις βοηθεῖν προθυμοῦμαι, ἐπειδὴ πο-
"λῖταί εἰσι καὶ πολλοὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνιαρὰ πόνη-
"σι πόνους, ἵνα μὴ τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῶσιν ἐλευθερίαν
"οἱ τὴν κοινὴν βεβαιώσαντες, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ χρημά-
"των δίδωμι ἀφαλύσασθαι τὰ χρέα. ὅσοι δ' ἂν μὴ
"ταῦτα δανείσωνται, τούτους οὐκ ἐάσω πρὸς τὰ χρέα
"ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ νόμον θήσω, μηδένα δανείζειν ὑπὲ
"σώμασιν ἐλευθέροις, ἱκανὸν ἡγούμενος τοῖς δανει-
"σταῖς τὰς οὐσίας τῶν [g] συμβαλλόντων κρατεῖν. ἵνα δὲ
"καὶ τὰς εἰς τὸ δημόσιον [h] γινομένας εἰσφορὰς, δι' ἃς
"οἱ πλούσιοι βαρύνονταί τε καὶ ἀναγκάζονται δανεί-
"ζεσθαι ποιεῖν, κουφοτέρους εἰς τὸ λοιπὸν φέρητε, πε-
"μπτὸν μέρος τῆς οὐσίας ἅπαντες [i] κελεύω, καὶ ἀπὸ τοῦ πε-
"μπτου ἕκαστον φέρειν τὸ ἐπιβάλλον, ὡς οὐ ταῖς
"μεγίσταις καὶ εὐνομωτάταις πόλεσι συμφέρον γε-
"νόμενον· δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐ-
"τὸ ἡλίκημα, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσ-
"φέρειν, τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας, ὀλίγα. δοκεῖ δέ μοι
"καὶ τῆς δημοσίας γῆς, ἣν ἀφ' ὅπλων κτησάμενοι
"κατέχετε, μὴ τοὺς ἀναμφισβητήτους, ὁπότερ νεῦ, κρα-
"τῶν, ὅτι [k] χάεσιν λαβόντας, ὅτε οὐκ ἦν κτησαμένους,
"ἀλλὰ τοὺς μηδένα κλῆρον ἔχοντας ὑμῶν, ἵνα μὴ δη-
"τεύσῃ ὄντες ἐλεύθεροι, μήτε τοῖς ἀλλοτρίας κτήσεις,
ἀλλὰ

a Παίδων, ἢ βεβαιώτης Vat. b Αἰθάλιδαι Vat. c Ης οὐδενὸς ἧττον ἄξιος τυγχάνω Vat. d Ἐγκαταλιπεῖν Vat. e Ὑμᾶς αὐτοὺς ἀγαθὰ Vat. f Καὶ ἡμῶν διατηρῆσαι Vat. g Συμβαλλόντων Lapus vertit conferentium. sed forsan aptius conferentium, ut συμβάλλεσθαι sunt contrahere. Sylb. Συμβαλλόντων appellat debitores: quum forsan potiori jure ita vocarentur creditores, qui pecuniam conferunt & alicui numeratam mutuo dant. Pors. h Γινομένας Vat. i Κελεύω Vat. k Χάεσι Vat. quo modo legendum esse suspicati sunt Steph. & Cas. quod alibi χάεσι & ὠνῇ conjuncta reperiantur, ut l. 21. λαμβάνοντες οὐ τῶν πλείω ἐργασείων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάεσι.

a Οἱ

"ἀλλὰ τοὺς ἰδίας γεωργῆτε. οὐ γὰρ ἂν γένοιτο φρό-
"νημα εὐγενὲς ἐν ἀνθρώποις ἀπεσυλημένοις τῶν κατ'
"ἡμέραν ἀναγκαίων. ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τούτων ἔγνων
"ἴσῃ καὶ κοινῇ πᾶσι πολιτεύειν, καὶ τὸ δίκαιον
"πᾶσι πρὸς ἅπαντας ὅμοιον. εἰς τοῦτο γὰρ ἦλθόν τι-
"νες αὐθαδείας, ὥστε δυσχεραίνειν εἰς τὸ δημοτικὸν ἀξιῶ-
"σι, καὶ μήτε ἐλευθέρους ἡγεῖσθαι τοὺς πένητας ὑ-
"μᾶς. ἵνα δὲ καὶ λαμβάνωσι τὸ δίκαιον ἐν ὑπέχωσιν οἱ
"μείζους τοῖς ἐλάττοσιν, ἐξ ἴσου νόμους θήσομαι κωλυ-
"τὰς μὲν τῆς βίας, φύλακας δὲ τῆς ἰσηγορίας, καὶ τὸ
"αὐτὸς ἑνὶ χρῆναι ἀνῆσαι τῶν ἁπάντων πρεσβεύομεν
"ἰσηγορίας.

Τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τῷ μὲν, ὅτι πιστὸς ἰὼν καὶ δίκαιος περὶ τοὺς εὐεργέτας, ἐπῃνοῦντων· τῶν δ', ὅτι φιλάνθρωπος καὶ μεγαλόψυχος εἰς τοὺς ἀπόρους· τῷ δ', ὡς μέτριος καὶ δημοτικὸς πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους· ἁπάντων δ', ὅτι νόμιμος καὶ δίκαιος ἄρχων, ἀγαπώντων τε καὶ θαυμαζόντων. Διαλυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, τοῖς ἑξῆς ἡμέραις [b]διαγράφει-
216 σθαι κελεύσας τοὺς ὀφείλοντας, ὅσοι τῷ πίστει ἀδυνατοι ἦσαν φυλάττειν [c]τοῖς ὀφείλουσι, καὶ πόσον [d]ἕκαστος, ἐπειδὴ τὰς διαγραφὰς ἔλαβε, τραπέζας θεὶς ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων ἀπηρίθμει τοῖς δανείσταις τὸ χρέα. ταῦτα διαγραφέντα [e]διέθηκεν ἐν φανερῷ διάταγμα βασιλικὸν, ἐκχωρεῖν τῆς δημοσίας [f]γῆς [g]τοὺς καρπουμένους τε καὶ ἰδίᾳ κατέχοντας αὐτῶν ἐν ἀφορισμένῳ τινὶ χρόνῳ, ἢ τοὺς οὐδένα κλῆρον ἔχοντας τῶν πολιτῶν πρὸς ἑαυτὸν διαγράφεσθαι· νόμους τε συνεγράφην ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ παρημελημένων ἀνανεούμενος, οὓς Ῥωμύλος τε εἰσηγήσατο καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, ὃς δὲ αὐτὸς καθιστάμην. Ἅπερ δὲ αὐτοῦ πολιτευομένου χαλεπῶς ἔφερον οἱ πατρίκιοι, καταλυομένῃ τῷ δυνασείᾳ τῆς βουλῆς ὁρῶντες, καὶ λογισμοὺς οὐκ ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς, ἀλλ' ἑαυτοῖς τοῖς πρώτοις ἐλάμβανον. οἱ ἀρχαῖς [h]μὲν ἅρμοσαν ἀφελέσθαι τῷ Ταρκυνίῳ τὴν δυναστείαν, [i]ἀποδείξασθαι δὲ μεσοβασιλέως, ἐξ οὗ ἐκείνην ἐλέσθαι τὸν κατὰ νόμους ἄξοντα τὴν ἀρχήν· τότε δὲ φέρειν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ὤοντο δεῖν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν. εἰσέπιπτε γὰρ [k]αὐτοῖς λογισμὸς, ὅτι ἃ μὲν βουλῆς ἐν αὐτῇ πρυτανεύοντος ἐπὶ τοῦ πράγματα, ὁ δῆμος ἐκαρτώσεται τῷ ψήφῳ ἀναλαβών· ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ δήμου ποιήσωσι τὴν προαίρεσιν τοῦ βασιλέως, ἅπασαν τὴν Τύλλιον [m]ψηφοφορήσουσι, καὶ πρείσει τοῦ ἀνδρὸς τὸ δοκεῖν κατὰ νόμους ἄρχειν. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς ἄμεινον εἶναι κλέπτοντα τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνδρα, καὶ προσκρούσμενον τοῖς πολλοῖς, μᾶλλον ἢ πείσαντα καὶ φανερῶς λαβόντα κατέχειν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐγέ-

"fundos sed vestros collatis. nihil enim ge- Servius Tullius
"neroli sapere possunt qui rerum ad victum Rom. REX VI.
"quotidianum necessariarum inopia labo-
"rant. Sed præcipue decrevi jus civium æ-
"quare, ut omnes inter se pari & æquo jure
"in judiciis certare possint. Eo enim arrogan-
"tiæ quidam progressi sunt, ut non dubitent
"plebejos contumeliis insectari; & ne libe-
"ros quidem ducere vos, qui pauperes estis.
"Ut igitur potentiores pari jure cum infe-
"rioribus disceptent, leges feram quæ pari-
"ter vim omnem prohibebunt, & justitiæ
"custodes erunt: & ipse nunquam hanc
"omnium liberam & æqualem dicendi pote-
"statem diligenter tueri desinam.

¶ Hæc dum ille diceret, à tota concione X.
multis laudibus extollebatur, aliis laudantibus ejus fidem & justitiam in bene de se meritos, aliis humanitatem & magnanimitatem in pauperes, aliis moderationem & populare studium in homines humilioris conditionis; omnibus vero æquitatem & justitiam viri amplectentibus & admirantibus. Dimissa autem concione, sequentibus diebus quum jussisset in tabulas referri nomina obæratorum, quotquot fidem creditoribus servare non poterant, & quantum unusquisque *deberet*: postquam nomina & debita in tabulis descripta accepit, mensis in foro positis, in omnium conspectu creditoribus pecuniam debitam annumeravit. His peractis, palam proposuit regium edictum, ut intra certum tempus omnes qui agro publico fruerentur, eumque privatim possiderent, eo decederent; & eorum civium, qui nullam agri portionem haberent, nomina ad se descripta deferrentur; atque leges, quarum Romulus & Numa Pompilius auctores fuerant, vetustate jam neglectas, iterum conscripsit & ad usum revocavit, aliasque novas ipse tulit. Atque hanc reip. administrandæ rationem, qua ille utebatur, patricii iniquo animo ferebant, quia senatus potentiam hoc modo tolli videbant; nec eadem amplius consilia, sed superioribus contraria ceperunt. Principio enim conati sunt ei principatum, quem contra leges occupaverat, eripere, & interreges creare, & per illos eligere regem legitimum; tunc vero in præsenti rerum statu acquiescendum arbitrabantur, & nihil novi nimium curiose agendum ac moliendum. Illud enim illis in mentem veniebat, fore ut, si senatus ad reip. gubernacula admovisset quem ipse elegisset, plebs in ferendis suffragiis ei adversaretur; &, si populi arbitrio permisissent, ut regem crearet quem voluisset, Tullius omnium *tribuum* suffragiis crearetur: atque ita accideret, ut ille legitime regnare videretur. Illis igitur visum est satius esse Tullium regnum per fraudem occupatum potius quam aperte *à populo* acceptum, & civibus potius deceptis quam oratione adductis retinere. Sed nihil eorum quæ secum cogitarant

a Οὐ γὰρ γένοιτο *Vat.* b De voce διαγραφὴ vide *Anmon. Cl. Perizonii* ad *Ælian. Var. Hist.* l. IV. c. XIV. c Pro ὀφείλουσι sensus postulat συμβαλλῶν, vel simile quid; ut *Lipsius* quoque vertit *creditoribus. Sylb. & Port.* Tacit. ὀφειλέταις in *Cod. Vat.* d Hîc verbum ὀφλὴν vel ὤφλει desideratur, vel subintelligendum relinquitur. *Sylb. & Port.* e Ἐξέθηκεν *Vat.* f Deest *Vat.* g Mox γὰρ ὑπῆρχον *Vat.* h Ἀποδείξαντες μεσοβασιλέως *Vat.* i Ἔξοντα *Vat.* quod & suboluit *Port.* k Αὐτοῖς *Vat.* l Τὸν αἴροντα *Vat.* ut placuit *Stephano*, qui errorem ex ἀσυχίᾳ parvo intervallo præcedente natum existimavit. m Ψηφοφορήσουσι τὴν ψῆφον, ἢ συνεψηφίσουσι *Vat.* Ψηφοφορήσουσι malit *Port.*

a Αἰνεῖ

Servius Tullius Rom. REX VI.

tarant illis ſucceſſit, nec ullo modo ipſis profuit: adeo callidis artibus Tullius eos eluſit, & illis invitis regnum obtinuit. Quum enim jam multo ante curaſſet rumores per urbem ſpargendos, patricios ſibi inſidiari, in forum prodiit veſte ſordida indutus & mœſtus, comitante illum matre Ocriſia & Tanaquile Tarquinii uxore, & omnibus regiis cognatis. Quum autem ingens turba eo confluxiſſet ob inopinatum ſpectaculum, convocata concione tribunal conſcendit, & talem habuit orationem.

XI. ¶ "Non amplius, Quirites, ſolis Tarquinii "liberis periculum imminet, ne quid damni "ab inimicis accipiant, ſed etiam me metus "jam ſubit, ne triſte aliquod pro mea juſti"tia præmium accipiam. Inſidiis enim à pa"triciis appetor, & indicatum eſt mihi ali"quot de illis in meam perniciem conjuraſſe, "quum tamen nulla injuria aut graviore aut "leviore ſe à me affectos conqueri poſſint: "ſed quia de plebe bene ſum meritus, & ad "idem ſemper faciendum ſum paratus, id "iniquo animo ferunt, & indignum facinus "ſe perpeſſos judicant: ac fœneratores qui"dem, quod pauperes de vobis raptos in vin"cla ab illis libertate ſpoliari non ſum paſ"ſus: depeculatores vero Reip. & qui oc"cupant agrum veſtro ſanguine quæſitum, "quia coguntur eo cedere, quaſi patrimonio "ſuo fraudarentur: & qui res alienas ven"dunt *aut largiuntur*, quum ſint immunes "contributionum quæ in bellicos uſus ſunt "faciendæ, quia cogentur fortunas ſuas in "cenſum referre, & pro earum cenſu tributa "conferre, *hoc ægre ferunt*. Communis vero "omnium dolor eſt, quod ex legibus ſcriptis "vivere aſſueſcent, pari jure vobiſcum di"ſceptantes; nec, quod jam faciunt, pauperi"bus tanquam mancipiis abutentur. Itaque "his de cauſſis, communicato inter ſe conſi"lio, conjurarunt exſules reducere, & Mar"cii filiis regnum reſtituere; quibus vos, quod "Tarquinium veſtrum regem interfecerint, "virum probum & reip. amantem, & tan"tum piaculum commiſerint, & citati vadi"monium deſeruerint, & in exſilium volun"tarium abierint, igni & aqua veſtro de"creto interdixiſtis. Niſi autem res mihi "mature indicata fuiſſet, externis quibuſdam "copiis accitis, nocte adhuc intempeſta in "urbem exſules erant reducturi. Cætera vos "omnes intelligitis, vel me tacente: *nim.* fu"turum fuiſſe ut Marcii, patriciorum auxi"lio freti, ſi ita ſine ullo labore rerum po"titi fuiſſent, primum me regiorum filiorum "tutorem, qui eos damnavi, corriperent; "deinde iſtos pueros, & reliquos cognatos, "& omnes amicos Tarquinii interficerent; "uxores vero noſtras, & matres, & filias, & "omnem fœmineum ſexum mancipiorum lo"co haberent, quia homines ſunt natura "valde ferina & tyrannica. Si igitur, Quiri-

νέλο πρῶτος τ λελογισμένων ὅτω καλεσρατήλητον [a] αὐτῶν ὁ Τύλλιος, ᾗ καλέσας τ βασιλείαν ἀχόλαν ἐκείνων. καλασκευάσας γὰρ ἐκ πολλῶ φήμας λέγεσθαι περὶ τ πόλιν, ὡς ὑπὸ βουλευόντων αὐτῷ τ πατρικίων, προῆλθεν εἰς τ ἀγορὰν ἐσθῆτα πανάρχαιον περιβεβλημένος, ᾗ καλήφης, [b] συμπένθους αὐτῷ ᾗ τ μητρὸς Ὀκριστίας, ᾗ τ Ταρκυνίου [c] γαμέτης Ταναχυλίδος, ᾗ τ συγγενείας τ βασιλικῆς ὅλης. ὄχλου δὲ συνδραμόντος πολλῶ πρὸς τὸ παράδοξον τ ὄψεως, ἐκκλησίαν συγκαλέσας προῆλθεν ὅπου τὸ βῆμα, ᾗ διεξῆλθε τοιοῦτόν τινα λόγον.

"Οὐκ ἔτι περὶ τ Ταρκυνίου παίδων μόνον ὁ κίν"δυνός ἐστιν, ἵνα μηδὲν ὑπὸ τ ἐχθρῶν δεινὸν πάθωσιν, ἀλλ' "ἤδη ᾗ [d] περὶ τ ἐμῆς δέος ἐπιφέρηται, μή τινας ἀμοιβὰς "τ δικαιοσύνης ἀπολάβω. ἐπιβουλεύομαι γὰρ ὑπὸ τ πατρι"κίων, ᾗ μεμήνυταί μοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀποκτεῖναί με συν"ομνύμενοι, ἀδίκημα μὲ ὅτε μεῖζον ὅτε ἔλαττον [e] ἐγκα"λεῖν, ὧν δὲ τ δῆμον εὖ πεποίηκα ᾗ παρεσκεύασμαι πα"ρ' ἐμοῦ ἀχθόμενοί τε ᾗ ἀναξιοπαθοῦντες· οἱ δανεισταί μ, ὅτι "τὰς πένητας ὑμᾶς ὑπ' ἐμᾶς τ ἐλευθερίας ἀφαιρεθῆναι, [217] "[f] ὑπ' αὐτῶν ἀχθέσθαι· οἱ δὲ καλαυσοφιζόμενοι τὰ δημό"σια, ᾗ καλέχοντες ἡμῖν ὑμεῖς δ' ἅμαξιν ἐλήσασθε γῆν, ἐκλι"πεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὥσπερ τὰ πατρῷα ἀποστερούμενοι· ᾗ "οἱ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόντες [g] οἵδε, ἀνειμένοι τ συμφορᾶν "τ εἰς τὰς πολεμίους, [h] ὅτι εἰστιμήσαντο τὰς βίας ἀναλ"ωθήσειν, ᾗ ἀπὸ τ τιμημάτων [i] τὰς συνεισφορὰς "συνεισφέρειν· κοινῇ δὲ σύμπαντες, ὅτι κατὰ νόμους γε"γραμμένους ἐφαδήσονται ζῆν, τὰ δίκαια ἐξ ἴσου διδό"ντες ὑμῖν καὶ λαμβάνοντες, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἀρτίως ἐπ"τοις ὠφελοχρήσονται τοῖς πένησιν, [k] ὁ ποιῶσι ᾗ τοῦ"τα δὴ τὰ ἐγκλήματα συνενέγκαντες εἰς τὸ κοινόν, "[l] βεβούλευνται καὶ συνωμωμόκεσαν κατάγειν τοὺς "φυγάδας, καὶ τοῖς Μαρκίου παισὶ τὴν βασιλέ"αν ἀποδιδόναι, οὓς ὑμεῖς Ταρκύνιον ἀποκτείνοντας "τὸν βασιλέα ὑμῶν, ἄνδρα χρηστὸν καὶ φιλόπολιν, καὶ "τηλικοῦτο ἁμαρτεξαμένους ἄγος, τάς τε δίκας ἐφ"μένους ὀκλιπόντας, καὶ [m] φυγὴν ἑαυτοῖς ταμιευσαμένους, "πυρὸς ᾗ ὕδατος ἐφ' ἑργειν ἐψηφίσασθε· ἐμαλλόν τι, εἰ μὴ "ἧττον ἐμοὶ περὶ τούτων ἐγένετο μήνυσις, ξενικὸν [n] τινα" "δύναμιν ἐπαγόμενοι, νυκτὸς ἔτι πολλῆς εἰς τὴν πό"λιν κατάγειν τοὺς φυγάδας. τὰ μετὰ ταῦτα πάντες ἴστε "δήπου, κἀν ἐγὼ μὴ λέγω, ὅτι Μάρκιοι, συλλαμβανόντων "αὐτοῖς τ πατρικίων, καταγόντες τὰ τεκμήρια δίκας "πόνου, τοῦτον μὲν ἐμὲ τ φύλακα τ βασιλέων καὶ "τὰς κατ' αὐτὸν ἐπιτιλεσάμενον δίκας ἔμελλον ἀναπά"σασθαι, ἔπειτα ζωπὶ τὰ παιδία καὶ τοὺς ἄλλους συγγε"νεῖς τε καὶ φίλους Ταρκυνίου πάντας ἀναιρεῖσθαι· [o] γυ"ναῖκας δ' ἡμῶν καὶ μητέρας ᾗ θυγατέρας καὶ πᾶν "τὸ θῆλυ γένος ὑπ' ἀνδραποδῶν ποιήσασθαι λόγῳ, "πολὺ τὸ θηριῶδες ἔχοντες ὑπ τῇ φύσει, καὶ τυραν"νικόν. [p] εἰ μὲν οὖν ὑμῖν ταῦτα βουλομένοις ἐστὶν, ὦ δημό"ται,

[a] Λύτους *Vat.* [b] Συνίσιν *Vat.* [c] Γυναικὸς *Vat.* [d] Περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς *Vat.* atque vel ψυχῆς vel ζωῆς reponendum vidit *Port.* [e] Ἐχοντες ἐγκλῆν *Vat.* & *Lapi Codd.* [f] Ὑπ' αὐτῶν ἀσὶς τὰ χρία ἀχθόντες *Vat.* [g] Οἵδε ἀναμένοι τῶν εἰσφορῶν τῶν εἰς τὰς πολέμους *Vat.* quod & maluit *Sylb.* ut intelligantur contributiones quæ ad bella gerenda ſolent fieri. [h] Εἰ τιμήσαντο ſine ὅτι in *Cod. Vat.* [i] Τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν placuit *Sylburgio.* Sed τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν habet *Cod. Vat.* [k] Ὁ ποιῶσι τοῦ *Vat.* [l] Syntactica lex poſtulat βεβούλευνται καὶ συνωμωμόκεσαν, vel βεβούλευνται & συνωμωμόκεσαν. *Sylb.* Συνωμωμόκεσαν in *Cod. Vat.* [m] Φυγὴν *Vat.* [n] Non agnoſcit *Vat.* [o] Γυναικῶν δήμων *Vat.* [p] Εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν.

a Κατα-

"τοις, τὰς μὲ ἀνοσφόρους καλάγη καὶ βασιλέα ἀποδεικνύναι,
"τὰς δὲ τῶ εὐεργέτη παῖδας ἐξελαύνειν, καὶ τὴν ὑπὸ τῶ πάπ-
"που [a] καλαλειφθεῖσαν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, φέρεσθαι τὰ τύ-
"χαι. ἀλλὰ [b] πρὸς ἁπάντων τε καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων, ὅσοι τὴν
"ἀνθρώπινον ἐποπτεύουσι βίον, ἱκετεύομεν ὑμᾶς γενόμενοι ἡ-
"μεῖς μετὰ γυναικῶν τε καὶ τέκνων, αὐτοὶ πολλὰ μὲ ὧν ὁ Ταρκύνιος
"ὁ τῶν παίδων πάππος εὖ ποιῶν ὑμᾶς διετέλεσεν, αὐτὸς
"πολλῶν δὲ ὧν ἐγὼ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐμαυτοῦ δύναμιν ἐγενόμην
"ὑμῖν χρήσιμος, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μίαν ἡμῖν ταύτην δοῦναι
"δωρεὰν, φανερὰν ποιῆσαι τὴν ὑμῶν αὐτῶν γνώμην. εἰ γὰρ
"ἀξιοπιστοτέρους τινὰς ἑτέρους ὑπειλήφατε [c] ἡμῶν ταύτης τῆς
"τιμῆς τυγχάνειν, τοὺς μὲ παῖδα οἰκήσει τὴν πόλιν [d] ὑμῶν
218 "καλαλιποῦσα, καὶ ἡ ἄλλη Ταρκυνίων συγγένεια· ἐγὼ δὲ ἕτε-
"ρόν τι βουλεύσομαι ὑπὲρ ἐμαυτοῦ. βεβίωται γὰρ ἤδη μοι
"καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἀποχρώντως, καὶ οὐκ ἂν
"ἀξιώσαιμι τὴν πρὸ ὑμῶν εὐνοίας ψευσθεὶς, ἐμοὶ αὐτὸς [e] πάν-
"των εἰλόμην ἀγαθῶν, ζῆν αἰσχρῶς ὑπ' ἄλλοις τισί. τὰς δὲ
"λάβετε δὴ τὰς ῥάβδους, καὶ δότε, εἰ βούλεσθε, τοῖς πατρι-
"κίοις· ἐγὼ δ' ὑμῖν οὐκ ἐνοχλήσω παρών.

Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ καὶ [g] καθαιρεῖν οἷον τε
ὄντος ἀπὸ τοῦ βήματος, κραυγή τε πᾶσι πάντων
ἐξαίφνης ἐγένετο, καὶ δεήσεις μεμιγμέναι δάκρυσιν, ἵνα
μένῃ τε καὶ ἀφεκατέρᾳ τὰ πρόσφατα, μηδένα δε-
δοικώς. ἔπειτ' ἐγκεκλυστοί τινες διειληφότες τοῦ ἀγορᾶν,
[h] βασιλέα ποιεῖν αὐτὸν ἀνεβόων, καὶ συγκαλεῖν τὰς φρά-
τερας ἠξίουν, ψῆφόν τε φέρειν. ἀρξαμένων δὲ τούτων, εὐ-
θὺς ὁ δῆμος ἅπας ὅπῃ τε αὐτῆς τροπαρέσεως ἐγεγόνει.
τοῦτο καταμαθὼν ὁ Τύλλιος οὐκ ἔτι παρῆκε τὸν καιρὸν,
ἀλλὰ πολλὰς αὐτοῖς εἰδέναι φήσας χάριτας ὅτι μέμνη-
ται τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἔτι πλείονα ἐποιήσατο [i] ἀ-
γαθά, εἰ αὐτὸν ἀποδείξουσι βασιλέα, προεῖπεν ἡμέ-
ραν ἀρχαιρεσίων, εἰς ἣν ἐκέλευσε καὶ [k] τοὺς τῆς ἀγορᾶς
ἅπαντας παρεῖναι. συναθροίσας δὲ τὸν δῆμον [l] κατὰ
τὰς φρατρίας, ἐδίδου κατὰ μίαν τὰς ψήφους. ἁπάσας δὲ
ταῖς φρατρίαις κεκριμένας τὰς βασιλείας ἄξιος, [m] χαίρειν
τῇ βουλῇ φράσας, ἣ οὐκ ἠξίωσεν ἀποκυρῶσαι τι τοῦ
δημοτικοῦ πλήθους, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἐθος ἦν, κα-
τέσχε τὴν ἀρχήν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ὅπῃ τὴν βασιλείαν
παρελθὼν, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων πολιτευμάτων εἰσ-
ηγητὴς ἐγένετο, μέγαν δὲ καὶ λόγου ἄξιον πρὸς Τυρρη-
νοὺς ἐπολέμησε πόλεμον. ποιήσομαι δὲ περὶ τῶν πολιτευ-
μάτων αὐτοῦ πρῶτον τοὺς λόγους.

Εὐθὺς ἅμα τῇ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, διένειμε τὴν
δημοσίαν χώραν τοῖς ἀπόροις Ῥωμαίων· ἔπειτα τοὺς
νόμους τοὺς τε συναλλακτικοὺς καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀδικημά-
των ἐπεκύρωσε τοῖς φράτερσι· ἦσαν δὲ [n] πεντήκοντα τὸν
ἀριθμὸν, οὓς οὐδὲν δεῖ νῦν μνημονεύειν καθ' ἕκαστον. τῇ
τε πόλει προσέθηκε δύο λόφους, τόν τε Οὐιμινάλιον
καλούμενον καὶ τὸν Ἐσκυλῖνον, ὧν ἑκατέρου ἀξιολόγου
πόλεως ἔχει μέγεθος, καὶ διέτειχε αὐτοὺς τοῖς ἀνεστίοις

"tes, vobis quoque placet, ut homicidæ re- Servius Tullius
"ducantur & reges creentur, & filii viro- Rom. REX VI.
"rum optime de vobis meritorum expellan-
"tur & avito regno fraudentur, acquiesce-
"mus in hac fortuna. Sed per omnes & deos
"& genios, quibus curæ sunt res mortalium,
"nos omnes cum uxoribus & liberis suppli-
"ces vos oramus, ut pro multis beneficiis,
"quæ istorum puerorum avus in vos perpe-
"tuo contulit, & pro multis meis officiis,
"quibus quantum in me fuit, vestris commo-
"dis studui, nobis hanc unam gratiam refe-
"ratis, ut videlicet vestram sententiam aper-
"te hisce de rebus declaretis. Si quos enim
"alios digniores nobis judicatis, qui istum
"honorem consequantur, pueri isti & reliqui
"Tarquinii cognati urbe vestra excedent,
"eamque deferent. At ego mihi aliter con-
"sulam, satis enim jam & ad virtutem & ad
"gloriam vixi: neque vestra benevolentia
"frustratus, quam omnibus bonis antepono,
"apud alios quospiam turpiter vivere velim.
"Accipite igitur fasces, &, si ita vultis, eos
"patriciis date: ego vero mea præsentia
"negotium nullum vobis facessam.

¶ Hæc eo dicente & de tribunali descen- XII.
dere jam parante, clamorem ingentem omnes
sustulerunt, eumque precari cum lacrymis
cœperunt ut remaneret, & neminem metuens
reipub. gubernacula retineret. deinde qui-
dam subornati, qui in variis fori partibus
erant, vociferabantur eum creandum regem,
& petebant ut curiæ convocarentur, & po-
stulabant ut suffragia inirentur. à quibus
initio facto, mox plebs universa in eandem
sententiam inclinavit. Hac re cognita, Tul-
lius non amplius talem occasionem elabi pas-
sus est; sed, quum dixisset se magnam illis
habere gratiam, quod beneficiorum acceptо-
rum essent memores, & longe plura illis pol-
licitus fuisset si se regem creassent, illis di-
em comitiorum indixit, ad quam etiam omnes
agrestes venire jussit. Quum igitur populus
curiatim convenisset, singulis curiis suffra-
gia distribuit. Omnium autem curiarum
suffragiis regno dignus judicatus, patribus
conscriptis valere jussis, qui plebiscitum ra-
tum habere noluerant, ut facere solebant, ita
regnum obtinuit. Hoc igitur modo potitus
regno, præter multa alia quæ in repub. præ-
clare instituit, magnum etiam & memora-
bile bellum cum Hetruscis gessit. Sed pri-
mum de rebus quas egit in reip. administra-
tione mentionem faciam.

¶ Statim simulatque imperium est adeptus, XIII.
agrum publicum divisit civibus Rom. qui
ob egestatem aliis mercede serviebant; de-
inde leges de contractibus & injuriis tulit,
quas curiatis comitiis ratas fecit. erant au-
tem numero quinquaginta, quarum mentio-
nem facere jam non est opus. Urbi addidit
duos colles, Viminalem & Esquilinum,
quorum uterque est justa urbis amplæ ac ce-
lebris magnitudine; & illos divisit civibus
Rom.

a Καταλιφθεῖσαν perperam in Ed. Steph. b Περὶ ἁπάντων τε θεῶν καὶ Vat. quo modo legendum esse conjecerat Sylb. c Ἡμῶν ἄνευ ταύτας Vat. d Ὑμῖν κατοικήσουσι Vat. e Βουλόμενος γοναικῶν ἀντὶ ἐμαυτοῦ Vat. f Πάντων εἰλόμην ἀγαθῶν Vat. g Ἀναιρεῖν Vat. h Ἀρχὴν ποιεῖσθαι Vat. i Vocula δῶν videtur desiderari. Port. k Legendum vel τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντας, vel τοὺς τῶν ἀγρίων ἅπαντας. Sylb. & Port. Τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν in Cod. Vat. l Κατὰ τὰς φρατρίας, ἑκάστῃ Vat. & Lego Codd. m Παραλαμβάνων τὰς τοῦ ἄρχειν παρὰ τῶ δημοτικῶ πλήθους, πρῶτα χαρίζεται τῇ βουλῇ &c. in Cod. Vat. n Πεντήκοντα καὶ μόνας τὰς ἀριθμῶ Vat.

Servius Tullius Rom. REX. VI.

Rom. qui ſine laribus erant, ut ibi ædes ædificarent, & ibi ipſe quoque ſedes ſuas poſuit in commodiſſimo Eſquiliarum loco. Rex iſte poſtremus urbis ambitum auxit, additis duobus his collibus ad quinque illos ſuperiores, auſpiciis ante captatis, & re divina, ut mos ferebat, rite peracta. Ulterius autem non proceſſit urbis ambitus, deo, ut ajunt, id non permittente: ſed omnia ſuburbia quæ longe lateque patent, penitus immunita & hoſtium incurſionibus obnoxia ſunt, ita ut illi facillime in ſuam poteſtatem ea redigere poſſint. Et ſi quis hæc aſpiciens Romæ amplitudinem inde velit colligere, proculdubio falletur, neque certum ullum ſignum habebit, quo dignoſcat quouſque urbs progrediatur, & ubi urbs eſſe deſinat: adeo cum urbanis ædificiis ipſa ſuburbia nexu quodam perpetuo cohærent, & hominibus hæc ſpectantibus urbis in infinitam longitudinem porrectæ *ſpeciem &* opinionem præbent. Quod ſi quis amplitudine murorum, qui inventu ſunt difficiles ob multa ædificia cohærentia & undique exſtructa, & qui multis in locis quædam veſtigia veteris ſtructuræ ſervant, voluerit ipſam metiri & cum Athenarum ambitu conferre, certe non longe major Romæ ambitus apparebit. Sed de magnitudine & pulchritudine urbis, quæ mea ætate erat, alio loco commodiore agam.

XIV.

Urbis partes, & tribus.

§ Cæterum Tullius, poſtquam ſeptem colles uno muro complexus eſt, in quatuor regiones urbem diviſit, & ab ipſis collibus unamquamque denominavit: primam, Palatinam; ſecundam, Suburanam; tertiam, Collatinam; quartam, Eſquilinam: effecitque ut urbs quatuor tribus haberet, quæ ad id uſque tempus tres tantum habuerat; & juſſit eos, qui in unaquaque illarum quatuor regionum habitarent tanquam pagani, neque alio transferre ſuas ſedes, neque alibi militum delectus habere, neque pecunias conferre quæ in bellicos aut alios neceſſarios uſus exiguntur, quas unumquemque in ærarium conferre oportet; neque amplius ex illis tribus per gentes diſtinctis tribubus, ut antea, ſed ex iſtis quatuor in certas regiones à ſe digeſtis, militiam ordinabat, unicuique regioni ducibus præpoſitis, tanquam tribuum vel pagorum præfectis, quibus mandavit ut ſcirent quod eſſet uniuſcujuſque domicilium: deinde per omnia compita juſſit à vicinia laribus propitiis ſacella exſtrui, & lege ſtatuit ut quotannis ſacrificia illis fierent, ſingulis familiis liba conferentibus. Illis vero qui pro vicinia ſacra facerent in compitis, ſtatuit non homines ingenuos, ſed ſervos adelle, & illos in ſacris faciendis adjuvare, quod famulorum ac ſervorum miniſterium laribus eſſet gratius. Quem diem

Ρωμέων οἰκίας καλιασκευάσαι, ἔνθα ἡ αὐτὸς ἐπαύσατο ἡ οἴκησιν, ἐν τῷ κρατίστῳ ἡ Ἰσκυλίας τόπῳ. ὗτος ὁ βασιλεὺς τελευταῖος ἤυξησι ἡ τὸ ἄστυ, τοῖς δύο τοῖς πάλαι προσθεὶς [b] λόφοις, ὀργιθευσάμενός τε, ὡς νόμος ἦν, καὶ τἄλλα τὰ τοῖς θεοῖς ὅσια διαπραξάμενος. προσοτέρω δὲ οὐκ ἔτι προῆλθεν ἡ καλιασκιὰ ἡ πόλεως, οὐκ ἐῶντος, ὡς φασι, τοῦ δαιμονίου· ἀλλ' ἔστιν ἄπαντα τὰ περὶ ἡ πόλιν οἰκήματα χωρία, πολλὰ ὄντα καὶ μέγαλα, γυμνὰ καὶ ἀ- 219
τείχιστα, καὶ ῥᾴστα πολεμίοις ἐλθοῦσιν ὑποχείρια γενέσθαι, καὶ εἰ μέ τις ζητοῖ τὸ μέγεθος ἐξετάζειν βουλόμενος ἡ Ῥώμης, πλανᾶσθαί τε ἀναγκασθήσεται, καὶ οὐκ ἔξει βέβαιον σημεῖον οὐδὲν ᾧ διαγνώσεται μέχρι τοῦ [c] τὸ ἄστυ παύσηται ἡ πόλις οὖσα, καὶ πόθεν ἄρξεται μετρεῖν εἰ πόλις· ὕτω συνύφανται [d] τῷ ἄστει ἡ χώρα, καὶ εἰς ἄπειρον ἐκπεπτωκυῖα πόλεως ἐπίλοιπον τοῖς θεωμένοις παρέχεται. εἰ δὲ τῷ τείχει τῷ δυσμετρήτῳ μὴ ὄντι ἔξω τὰς προσβολὰς αὐτὸ πολλαχόθεν οἰκήσεις, οὐκ ἦν δέ πα φυλάττοντι καὶ πολλοὺς τόπους ἡ ἀρχαίας κατασκευῆς, βουλοίμην μετρεῖν αὐτὸν καὶ ἡ [e] Αθηναίων κύκλον ἡ προσέχοντα ἄστυ, ἡ πολλῷ τινι μείζων ὁ ἡ Ῥώμης φανεῖται κύκλος. ἀλλ' ὁπότερ' ἂν ἡ τὸ μεγέθος τι ἡ κάλλος ἡ πόλεως, ὡς καὶ ἡ ἐμὲ εἶχεν ἡλικίας, ἕτερος ἔσται τῇ διηγήσει καιρὸς ὑστεροβουλότερος.

Ο δὲ Τύλλιος, ἐπειδὴ τοὺς ἑπτὰ λόφους ἐνὶ τείχει περιέλαβεν [g] εἰς τέτταρα μέρη διελὼν ἡ πόλιν, ἡ θέμενος ὑπὲρ ἡ λόφων τοῖς μοίραις τοὺς ὀνομασίας, [h] τῇ μέν, [i] Παλατίνην, τῇ δὲ, [k] Βαβωρήνην, τῇ τρίτῃ δὲ, [l] Κολλατίνην, τῇ τετάρτῃ [m] ἡ μερὶς, Ἰσκυλίνη, τετράφυλον ἐποίησε ἡ πόλιν τὴν [n] οὖσαν, τρίφυλον ὄσαν πρίν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔταξε τοὺς ἐν ἑκάστῃ μοίρᾳ ἡ τετράρων οἰκήσεις, ὥσπερ κωμήτας, μήτε λαμβάνειν ἑτέρων οἴκησιν, μήτε ἄλλοθί πῃ σιωπηλεῖν τάς τε καταγραφὰς τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς εἰσφορὰς τὰς γινομένας τῶν χρημάτων εἰς τὰ στρατιωτικὰ, καὶ τὰς ἄλλας χρείας, ἃς ἕκαστον ἦν τῷ κοινῷ παρέχειν· καὶ οὐκ ἔτι καθ' τὰς τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς στρατιωτικὰ, ὡς πρόσθεν, ἀλλὰ καθ' τὰς τέτταρας τὰς τοπικὰς, καὶ τὰς ὑφ' ἑαυτῷ λοχαγίσιας ἐποεῖτο, ἡγεμόνας ἐφ' ἑκάστης ἀποδείξας συμμορείας ὥσπερ φυλάρχους ἡ κωμάρχας, οἷς προστάξαι εἶναι ποίαν οἰκίαν ἕκαστον οἰκεῖ. ἔπειτα καθ' πάσας ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας ἱερεῖς [o] καλασκλαδῆναι καλιάδας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἥρωσι προγονικοῖς, καὶ θυσίας αὐτοῖς ὁμολογεῖσθαι θύεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, πελάνους εἰσφερούσης ἑκάστης οἰκίας. τοῖς δὲ τὰ περὶ τῶν γειτόνων ἱερὰ συνιεροῦσι καὶ τοῖς προγονικοῖς ἡ τοὺς ἐλευθέρους ἀλλὰ τοὺς δούλους ἔταξε παρεῖναί τε καὶ συνεργεῖν, ὡς κεχαρισμένης τοῖς ἥρωσι τῶν δεσποτῶν ὑπηρεσίας· [p] διὸ ἔτι καθ'

a Ισκυλίαν dicit quas Latini *Eſquilias* vocant, mutata prima nominis litera & flexionis fine. *Sylb.* Quidam Εσκυλίας & Εσκυλίνην legendum cenſent; alii malint Εξκυλίας & Εξκυλίνην. *Port.* b Λόφους *Vat.* c Προσπίπτουσι ἔτι πόλεις ἐκ *Vat.* d Τὸ ἄστυ τῇ χώρᾳ *Vat.* e Αθηναίων *Vat.* f Ο τῶν Ῥώμης ἂν αὐτὸ φανεῖη κύκλος *Vat.* g Εἰς τέσσαρα μέρη *Vat.* h Quoniam ſubjicit *Diongius* τῇ τρίτῃ & τῇ τετάρτῃ, profecto videtur hîc dicendum fuiſſe τῇ μὲν πρώτῃ Παλ. τῇ δὲ δευτέρᾳ Βαβ. *Portus.* i Παλατίνην *Vat.* quo modo legendum cenſuit *Portus*, quoniam Παλάτιον id poſtea vocaretur, quod olim Παλάτιον. k Quæ Βαβωρήνη hîc legitur ab interpretibus atque adeo à Latinis ſcriptoribus *Suburana* nominatur. Βαβωρήνην fortaſſe ſcripſit *Dionyſius*, & poſitum à Librariis β pro ς: quæ commutatio in aliis quoque alibi obſervata eſt. *Sylb.* Σαβωρήνην in Cod. *Vat.* unde Σαβωρήνην ab Auctore fuiſſe ſuſpicor. l Κολλατίνην malim: nam à Collibus denominatam ſcribit *Varro* l. 4. de Ling. Lat. *Portus.* m Τῶν μερῶν *Vat.* quam lectionem genuinam eſſe pronunciavit *Portus.* n Ἐγινοντοκαλεῖτο *Vat.* o Καλιάσθαι καθ' ἑκάστους *Vat.*

a Ἰκίαις

κεθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγουσι Ρωμαῖοι διετέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνοῦ τε τοῖς πάνυ καὶ πολυτελοῦς, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτοὺς ὅτι τῶν τριόδων κομπίτους τοὺς τριόδους καλοῦσι· καὶ φυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν ὅτι τῶν ἱερῶν, ἃς ἅμα τοῖς θεραπόντων τοὺς ἥρωας ἱλασκόμενοι, καὶ ἅπαν τὸ δοῦλον αὐτῶν ἀφαιροῦντες ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· ἵνα τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ πλατυνόμενοι, μέγα τι καὶ σεμνὸν ἔχωσι, χαριέστεροι γίνωνται τοῖς δεσπόταις, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς τύχης ἧττον καρτεροῦντες.

Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, ὡς μὲ Φάβιός φησιν, εἰς μοίρας ἑξ καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ αὐτὸς καλεῖ φυλάς, καὶ ταῖς ἀστικαῖς προσθεὶς αὐταῖς τέτταρας, [b] καὶ τριάκοντα φυλὰς ἀμφοτέρων. Κάτων μὲν οὖν τινές τούτων ὅτι Τυλλίου τοῖς πάσαις ἡγεμόσι λέγει· ὡς δὲ [c] Οὐενάντιος ἱστόρησεν, [d] εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλάς, [e] ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐκ ὀλίγῳ τῶν μοιρῶν τὸ ἀριθμὸν. διελὼν δ' ὁ Τύλλιος εἰς ὁπόσας δήποτε μοίρας τὴν χώραν, καὶ τοὺς ὀρεινούς, καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς γεωργοῖς παρέχουσι δυνησομένους ὀχθοις, καταφύγεσι κατεσκεύασεν, [f] Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν αὐτοὶ καλοῦσι Πάγους. ἔνθα συνέφευγον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἅπαντες ὁπότε πολεμίων ἔφοδος γένοιτο, καὶ τὰ πολλὰ διενυκτέρευον αὐτοῦ. ἄρχοντες δὲ καὶ τούτων ἦσαν, οἷς ὁπότε μέλοι ἐγίνετο τά τε ὀνόματα τῶν γεωργῶν εἰδέναι καὶ συντελοῦντων εἰς τὴν αὐτὴν πάγον, καὶ τὰς κλήσεις ἐν αἷς ὁ βίος αὐτοῖς ἦν· καὶ, ὁπότε χρεία γένοιτο ὅτι τὰ ὅπλα τοὺς [g] χρῄζοντας καλεῖν, ἢ χρημάτων εἰσφορὰς καθ' ἄνδρα ἐκλέγειν, ὅτοι τά τε σώματα συνῆγον, καὶ τὰ χρήματα εἰσεπράττοντο. ἵνα δὲ καὶ [h] τούτων πλῆθος μὴ δυσεύρετον ἀλλ' εὐλόγιστον ἦ καὶ φανερὰ, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεοῖς ἐπισκόποις τε καὶ φυλάκοις τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις καιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτήν τινα, καὶ ταύτην ἐν ταῖς πάνυ τιμίοις, καθαγισταῖς μὲν, τὰ καλούμενα Παγανάλια· καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι καὶ νῦν φυλαχῆς ἔχουσι Ρωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τινὰ θυσίαν ταύτην καὶ τινὰ συνοδον ἅπασαν, ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους καθ' κεφαλὴν ἐνισμόν νόμισμά τι συνεισφέρειν, [i] ἕτερόν τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ οὗ συναριθμηθέντων ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς [k] ἐγίνετο καθ' γένη τε καὶ κατ' ἡλικίαν. ἦν δὲ Πείστων Λεύκιος ὁ τῇ τριετίᾳ τῶν ὀκτωκαίδεκα [l] ἀναγεγραφὼς ἱστορίαν, βουλόμενος καὶ τῶν ὀπτιμοτέρων τὸ πλῆθος εἰδέναι τῶν τε γενομένων καὶ ἀποθνῄσκοντων, καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἕδει [m] νομίσματος καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς

festum Romani ad mea usque tempora constanter celebrabant, paucis post Saturnalia diebus, cum primis venerandum & magnificum, à compitis compitalia eum vocantes: illi enim τριόδους compita appellant: & servant priscum ritum in sacris, quia sacrificia & rem divinam laribus per servos faciunt, omni servitutis indicio illis per eos dies adempto, ut hac humanitate magna & honorifica deliniti dominos suos chariores habeant, & fortunæ inclementiam lenius ferant. Strabo lib. XIV. Ovid. lib. V.

¶ Divisit etiam totum agrum, ut Fabius ait, in partes viginti sex, quas & ipse tribus appellat; * ita ut, quatuor urbanis ad illas additis, omnes efficiant numerum triginta tribuum. Cato tamen tribus universas jam regnante Tullio tot fuisse tradit: sed, ut Venonius prodidit, *divisit agrum* in tribus triginta & unam. at quamvis iste scriptor fide sit dignus, tamen partium, *tam urbanarum quam rusticarum*, numerum aperte non definit. Tullius igitur, diviso agro in partes quotcunque illæ fuerint, in montanis tumulis, & qui loci natura muniti agricolas facile tutari possent, refugia paravit, quæ Græco nomine Pagos vocavit. Huc confugiebant ex agris omnes, quum adventabant hostes, & hic sæpe pernoctabant. Horum quoque erant sui magistratus, ad quorum curam pertinebat scire nomina colonorum qui in eodem pago contribuebant, & prædia unde se alebant; &, quoties opus fuisset aut rusticos ad arma vocare, aut pecunias viritim exigere, isti eos convocabant & pecunias exigebant. Ut autem & rusticanæ multitudinis numerus facile cognosci & aperte iniri posset, jussit eos † dùs inspectoribus & custodibus pagi aras exstruere & *dicare*; quas quotannis sacrificiis communibus, eo omnibus convenientibus, honorari jussit, festum quoddam, idque maxime honoratum, instituens, quod vocatur Paganalia: & de his sacris leges, quas Romani adhuc servant, conscripsit. Ad hoc autem sacrificium, & ad istum conventum, jussit omnes, qui eundem pagum incolebant, in singula capita certum numismatis genus conferre; sed aliud viros, aliud mulieres, aliud impuberes. Quibus connumeratis per sacrorum præsides, apparebat quis esset hominum numerus per sexus & per ætates distinctus. Sed (ut L. Piso tradit in primo suorum annalium) quum vellet scire & quis esset numerus urbanæ multitudinis, & eorum qui nascebantur, & eorum qui moriebantur, & eorum qui in virorum numerum referebantur, statuit quanti precii nummum pro singulis cognati inferre deberent

Servius Tullius Reg. XLIV. VI.

XV.

XVIII.

a Λίνιος in *Lapi Cod.* nam vertit *quas & ipsas Tribus vocat. Sylb.* b Concinnior erit sententia, si, expuncta καὶ, post τριάκοντα cum *Sigonio* inseramus πανταῦσι, vel simile aliquod verbum. *Sylb.* c Ἐνούϊος *Vat.* d In *Bessarionis* codice, teste *Sigonio*, sic legitur, εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλάς· ὥστε συὶ ταῖς πρὸ τοῦ ἤδη οὔσαις συμπεπληρῶσθαι τὰς ἀπὸ τοῦ εἷς ἡμῶν ὑπαρχούσας τριάκοντα καὶ πέντε φυλάς. id est, *in unam & triginta tribus: ita ut cum urbanis tribubus expletus fuerit* XXXV. *tribuum numerus, qui etiamnum usque ad hæc nostra tempora permanet.* putatque idem *Sigonius* post sententiam *Venonii* subjungi debere sententiam *Catonis*, hoc modo: Κάτων μέντοι, τούτοις ἐξαπατήσασθαι δοκῶν, ἐκ πρώτου τῶν μοιρῶν τὸν ἀριθμὸν ὑπὸ Τυλλίου φησὶ πεπλῆσθαι λέγων. id est; *Cato vero, qui his* (i. e. Fabio & Venonio) *locupletior est, harum numerum non distinguit: sub Tullio fuisse centum ait. Sylb.* Ordinem non mutant *Vat.* & *Lapi Codd.* sed *Bessarianam* tamen lectionem agnoscunt. e Ἀξιοπιστότερος ὁ χρηματίσας *Vat.* & *Lapi Codd.* f Aut duo certe nomina Græca ipse *Dionysius* posuerat, aut singulari non plurali usus erat. Credibile est autem, cum scripsisset Ελληνικῆ ἰσοσμοίᾳ, primum quidem ex ἰσοσμοίᾳ ablato α, factum esse ἰσόμορον, deinde Ελληνικῆ mutatum in Ελληνικὸς fuisse, ut cum ἰσόμορον conveniret. *Steph.* g Χρῄζοντας *Vat.* h Τούτων ἢ πλῆθος *Vat.* i Ἕτερόν μὲν τι *Vat.* k Ἐγίνετο optime in *Cod. Vat.* l Ἀναγεγραφὼς ἱστορίαν *Vat.* m Νόμισμα *Vat.* * Addens etiam eis urbanas quatuor, & triginta tribus utrorumque. *Lapus.* Et quatuor urbanis ad illas additis, triginta ex utriusque tribus confiat. *Galen.* † Id est, *Dils tutelaribus.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

berent in ærarium Ilithyæ (quam Romani vocant Junonem Lucinam) pro iis qui nascerentur; & in *ærarium* Veneris, quod in luco est, quam Libitinam nuncupant, pro iis qui morerentur; & in Juventutis, pro iis qui inter viros referri inciperent: unde dignoscere poterat quotannis, & quis esset omnium civium numerus, & qui ex illis militari essent ætate. His constitutis, jussit omnes Romanos nomina dare, & sua bona censere pecuniæ æstimatione, & jusjurandum legitimum interponere, quo jurarent vere & *Census.* optima fide omnia sua bona censa esse; & nomina parentum ex quibus essent procreati adscribere, & suæ ætatis annum declarare, atque ipsarum quoque conjugum & liberorum nomina scribere, addito & urbis loco & regionis pago ubi singuli habitarent. Ei vero qui census non fuisset hanc pœnam proposuit, ut bonis spoliaretur, & virgis cæsus sub hasta veniret. atque lex ista diu apud Romanos duravit.

XVI. ¶ Peracto autem censu, & tabulis, in quibus omnium nomina scripta erant, acceptis, & cognito eorum numero & fortunarum magnitudine, longe sapientissimum institutum & Romanæ reip. saluberrimum introduxit, ut res ipsa docuit. Hoc autem fuit ejus institutum: unam ex omni numero partem detraxit, cujus census erat maximus, neque minor centum minis. hos in octoginta centurias digestos jussit hæc arma ferre, clypeos argenteos, & hastas, & galeas æneas, & loricas, & ocreas, & enses. Hos autem bifariam partitus quadraginta centurias juniorum fecit, quos oportebat, juventute ad bellum eunte, ad militiam proficisci; reliquas vero quadraginta, in quibus erant seniores, in urbe remanere, & res urbanas tueri *jussit*. atque hæc erat prima classis: * juventus autem in bellis semper primum locum in prima acie tenebat, atque ita pugnabat. Deinde ex iis qui reliqui erant aliam partem detraxit, cujus census erat intra decem millia drachmarum, non minor tamen septuaginta quinque minis: quos ubi in viginti centurias digessisset, cætera quidem arma ferre jussit quæ superiores gerebant; sed loricas illis ademit, & pro clypeis scuta dedit. Quum autem ex his etiam eos qui annum ætatis XLV. excedebant, ab illis qui erant ætate militari, separasset, decem centurias juniorum fecit, qui bella foris pro patria gererent, & decem seniorum quibus urbis custodiam mandavit. atque hæc erat secunda classis: eique in prœliis dabatur secundus locus, post eos qui in prima acie pugnabant. Tertiam vero classem confecit ex reliquis, quorum census erat minor septies mille & quingentis drachmis, non minor tamen minis quinquaginta. Horum autem armaturam imminuit non solum loricis, ut secundæ classi fecit, sed etiam ocreis ademptis: & hos quoque in viginti centurias distinxit, &

Classes pro censu.

τοσούτους, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας ἀριθμὸν, ὃν Ρωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φασφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννωμένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ὃν ἄλσει καθιδρυμένον, ὃν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀποθνησκόντων· εἰς δὲ τὸν τῶν Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων 221
συμπληροῦν ἐξ ὧν ἤμελλε πλῆθος ἕξειν ἑκάστου
ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον
ἡλικίαν εἶχον. ταῦτα κελεύσασθαι μὲν ἐκέλευσεν ἅπαντας
τοὺς Ρωμαίων ἀποφαίνεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας
πρὸς ἀργύριον, ὁμόσαντας τὸν νόμιμον ὅρκον, ἢ μὴν ταληθῆ
καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου τετιμῆσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσι
γεγράφονται, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας, γυναῖκάς
τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ οἵ τινι κατοικοῦσιν ἔχοιεν
τῆς πόλεως τόπῳ ἢ πάγῳ τῆς χώρας προσηγόρευτο· τῷ δὲ
μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν εἶναι τῆς οὐσίας φέρεσθαι, καὶ
αὐτὸν μαστιγούμενον πρᾶσθαι· καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε
τοῦτο Ρωμαίοις ἔθος καὶ νόμος,

Τιμησαμένων δὲ πάντων ἀναλαβὼν τὰ γεγραμμένα, καὶ λαβὼν τό, τε πλῆθος αὐτῶν καὶ τὰ μεγέθη τῶν βίων, σοφώτατον πάντων πολιτευμάτων εἰσηγήσατο, καὶ μεγίστων Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιον, ὡς τὰ ἔργα ἐδήλωσε. τὸ δὲ πολίτευμα τοιόνδε ἦν· μίαν μὲν ἀφεῖλεν ἐξ ἁπάντων μοῖραν ἧς τὸ μέγιστον τίμημα ἦν ἡ οὐσία, οὐκ ἔλαττον ἑκατὸν μνῶν. τούτους δὲ συνταξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὅπλα φέρειν ἐπέταξεν, ἀσπίδας [a] Ἀργολικὰς καὶ δορίλα, καὶ κράνη χάλκεα, καὶ θώρακας καὶ [b] κνήμας καὶ ξίφη. διελὼν δὲ αὐτοὺς διχῇ, τετταράκοντα μὲν ἐποίησε νεωτέρων λόχους, [c] ὃς ἔδει τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης ἐξέρχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους τετταράκοντα [d] πρεσβυτέρων καταμένοντας ἐν τῇ πόλει τὰ ὄντος ἔθνους τείχους φυλάττειν. αὕτη πρώτη συνταξις ἦν· χώραν δὲ καλεῖτο ἡ νεότης ἐν τοῖς πολέμοις [e] παρατασσομένη φάλαγξ ὅλη. ἔπειτα ἐκ τῶν καταλειπομένων ἑτέρᾳ ἀφῃρεῖ μοῖραν, [f] ἧς ἦν ὁ ὅρος μυρίαν δραχμῆς, ἐλάττων δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα μνῶν τὸ τίμημα. [g] συνταξας δὲ αὐτοὺς εἰς εἴκοσι λόχους, τοὺς μὲν ἄλλα [h] ὅπλα φορεῖν προσέταξεν ὅσα τοὺς πρώτους, τοὺς δὲ θώρακας αὐτοῖς ἀφεῖλε, καὶ ἀντὶ τῶν ἀσπίδων ἀνέδωκε θυρεούς. διελὼν δὲ καὶ τούτων τοὺς καταμένοντας τετταράκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονότας, ἀπὸ τῶν ἐχόντων στρατήσιμον τὴν ἡλικίαν, δέκα μὲν ἐποίησε λόχους [i] νεωτέρους, οἷς ἔδει πρεσβεύειν τῆς πόλεως· δέκα δὲ [k] πρεσβυτέρους, οἷς ἀπέδωκε τειχοφυλακεῖν. αὕτη δευτέρα συνταξις ἦν· κοσμεῖτο δ' ὁ τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς πρωμάχους. τὴν δὲ τρίτην ἐποίει σύνταξιν ἐκ τῶν καταλειπομένων ὅσοι τίμησιν εἶχον ἐλάττονα μὲν τῶν ἑπτακισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν, οὐ μείονα δὲ μνῶν πεντήκοντα. τούτων δὲ ἐμείωσε τὸν ὁπλισμὸν μόνον τοῖς θώραξιν, ὥσπερ τοῖς δευτέροις, ἀλλὰ καὶ ταῖς

[a] Ἀργυρικὰς in *Ed. Steph.* Verum Ἀργολικὰς agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* quod proculdubio verius est. [b] Rectius κνημίδας in *Cod. Vat.* [c] Οἷς τοῖς ὑπερθέλοις ἀνέδωκε τοξεύειν, τετταράκοντα δὲ πρεσβυτέρους, ὃς ἔδει, τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης, ἐξέρχεσθαι καὶ τὴν πόλιν *Vat.* [d] Οἷς ἦν *Vat.* [e] Συντάξας δὲ τὸν ἄλλον λαὸν *Vat.* [f] Φορεῖν ὅπλα *Vat.* [g] Νεωτέρων *Vat.* [h] Πρεσβυτέρων *Vat.* [i] Τούτοις οἷς ἄλλοις in *Cod. Vat.* quo modo paullo supra (v. 36.) loquutus est *Dionysius*. * Cujus juventus primum semper locum tenebat in acie, totumque agmen propugnabat. *Gelen.*

a Καὶ

διῆλε δ' αὐτοὺς τέτταρσι τοῖς πρεσβυτέροις καθ' ἡλικίαν,
222 δέκα λόχους δοὺς τοῖς νεωτέροις, καὶ δέκα τοῖς πρεσβυτέροις. χώρας δὲ καὶ στάσεις ἐν τούτων τῇ λόχαν ἐν τοῖς μάχαις, ἢ ἐν τοῖς ἐφεξῆς, τοῖς πρεσβυτέροις.

Ἀφεὶς δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοὺς ἐλάττω πεντακισχιλίων δραχμῶν ἔχοντας οὐσίαν, [b] ἄχρι καὶ εἴκοσι μνῶν, τετάρτην ἐποιήσατο μοῖραν. διέταξε δὲ καὶ [c] ταύτην εἰς εἴκοσι λόχους· καὶ δέκα μὲν ἐποίησε τῶν ὀκμῆ, δέκα δὲ τῶν ὑπερηλίκων, καθὰ ταὐτὰ τοῖς πρεσβυτέροις. ὅπλα δὲ φέρειν ἔταξεν αὐτοὺς, θυρεόν τε καὶ ξίφη καὶ δόρατα, καὶ στάσιν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγῶσι πρὸ ὑστάτου. [d] πρὸ δὲ πέμπτου μοῖραν, οἷς οὗτος εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ [e] ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, εἰς τεσσαράκοντα συνέταξε λόχους. διήρευνᾶτο δὲ καὶ ὅτοι κατ' ἡλικίαν [f] πεντεκαίδεκα γὰρ αὐτοῖς λόχοι τοὺς πρεσβυτέρους εἶχον, πεντεκαίδεκα δὲ τοὺς νεωτέρους. τούτους ἔταξε σαυνία καὶ σφενδόνας ἔχοντας ἔξω τάξεως στρατεύεσθαι. τέσσαρας δὲ λόχους οὐδὲν ὅπλον ἀκολουθεῖν ἐκέλευσε [g] τοῖς σὺν ὅπλοις. ἦσαν δὲ τῶν τεττάρων τούτων δύο μέν, ὁπλοποιῶν τε καὶ τεκτόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν χειροτεχνιῶν τὰ εἰς τὸν πόλεμον εὔχρηστα· δύο δὲ, σαλπιστῶν τε καὶ [h] κερατιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ὀργάνοις [i] ὁπόσοις χρῶνται τὰ θορυβώδη τοῦ πολέμου. προσέκειντο δὲ οἱ μὲν χαμηλότεροι [k] τοῖς δευτέροις ἔχουσι τίμημα, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν, ὁ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν [l] λόχοις. [m] οἱ σαλπιστὴς καὶ οἱ κερατιστὴς τῇ τετάρτῃ συνεσπάοντο μοίρᾳ. ἐν δὲ καὶ τούτων εἰς μὲν τοὺς πρεσβυτέρων λόχους, εἷς δὲ τῶν νεωτέρων· λοχαγοὶ δ' ἐκ πάντων ὁπλεχθέντες οἱ [n] γενναιότατοι τὰ πολεμικὰ τοὺς δ' ἰδίους ἕκαστοι λόχους εὐπειθεῖς τοῖς προσταττομένοις παρείχοντο.

Αὕτη μὲν ἡ διακόσμησις ἦν ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπλεῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν στρατευμάτων. τὸ δὲ τῶν ἱππέων πλῆθος ἐπέλεξεν ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ὑπερφανῶν· συνέταξε δὲ εἰς ἑκατὸν καὶ ἑξήκοντα λόχους, ἃ προσείπετο αὐτοὺς τοῖς πρώτοις τῶν φαλαγγιτῶν ὀγδοήκοντα λόχοις. εἶχον δὲ καὶ ὅτοι τοὺς ὑπερφανεστάτους λοχαγούς. τοὺς δὲ λοιποὺς πολίτας, οἱ τίμιον εἶχον ἐλάττονα δισχιλίων καὶ ἡμίσους μνῶν, πλείους ὄντας τῶν πρώτων, ἅπαντας εἰς ἕνα συνταξας λόχον, στρατείας τε ἀπέλυσε, καὶ πάσης εἰσφορᾶς ἐπαύσατο ἀτελεῖς. ἐγένοντο δὲ

& eodem modo quo ſuperiores pro unius cujuſque ætate diviſit, decem centurias junioribus, & totidem ſeniorib. aſſignans. Harum autem centuriarum locus & ſtatio in acie erat poſt ſecundam claſſem proxima. ¶ Quum item detraxiſſet ex reliquis eos quorum cenſus erat minor quinque millibus drachmarum, & qui uſque ad viginti minas perveniebat, quartam fecit claſſem. Diſtinxit autem hanc quoque in viginti centurias; & decem fecit eorum qui ætate erant florente, & totidem eorum qui jam ætate erant provectiore, eoſque eodem modo quo & ſuperiores diſtinxit. Arma autem illis imperavit ſcuta & enſes & haſtas; & locum in acie poſtremum illos habere juſſit. In quintam claſſem rejecti ſunt quorum facultates cenſebantur intra viginti & quinque minas uſque ad duodecim cum dimidia, & in triginta centurias hos diviſit. Atque hæ quoque pro cujuſque ætate diviſæ fuerunt; in quindecim centurias ſeniorum, & totidem juniorum. his imperavit ut cum miſſilibus & fundis extra ordines militarent. Quatuor autem centurias, penitus inermes, armatos milites ſequi juſſit. Ex iſtis autem quatuor centuriis * duæ erant fabrorum ferrariorum ac lignariorum, quibus mandatum erat ut arma & machinas & res alias ad uſus bellicos neceſſarias fabricarent; reliquæ duæ erant tubicinum & cornicinum, & aliorum qui aliis quibuſdam inſtrumentis in bello claſſicum canerent. Opifices vero ſecundæ claſſis hominibus additi fuerunt pro cujuſque ætate diſtributi, ita ut duarum centuriarum una ſeniores, altera juniores ſequeretur. Tubicines & cornicines in quarta claſſe collocati ſunt. atque hi quoque in duas centurias diviſi erant; unam, ſeniorum; alteram, juniorum: & præfecti ſunt illis centuriones lecti, quorum virtus bellica omnibus erat ſpectatiſſima: atque hi ſuas quique centurias imperatis obtemperantes reddebant.

¶ Hoc igitur modo exercitum pedeſtrem, qui conſtabat ex legionariis & levis armaturæ militibus, inſtruxit. Equitum vero delectum habuit ex illis, quorum maximus erat cenſus, quique genere illuſtri erant: eos autem diviſit in decem & octo centurias, eoſque primis illis octoginta legionariorum centuriis adjunxit. habebant autem hi quoque centuriones viros illuſtriſſimos. Reliquos vero cives, quorum cenſus erat minor duodecim minis cum dimidia, & qui numero aliis ſuperiores erant, omnes in unam centuriam contulit, & militiæ atque omnium tributorum immunes fecit. Fuerunt igitur ſex

Servius Tullius Rom. XIX VI.

XVII.

XIX

XVIII.

a Καὶ vel otioſa eſt, vel ſubſtituta pro numerali nota γ, quæ ſignificat τέλη: hoc ſenſu, χώρας δὲ καὶ στάσεις ἐν τούτων τῶν λόχων ἐν τοῖς μάχαις τέλη, μετὰ τοὺς ἱππεῖς τοῖς πρεσβύταις. Sylb. b Ἄχρι πέντε καὶ εἴκοσι Vat. c Τούτοις Vat. d Ex præcedentibus atque ſequentibus Dionyſii verbis patet locum eſſe corruptum: quem facile commode poſſes corrigere, ſi legas, πρὸ τοῦ πέμπτου μοίρων ἐποίησεν ἐξ οὐσίων, οἷς ὁ τοῦ ἄνδρος ἦν καὶ πέντε μοναῖς ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, τοὺς τετταράκοντα συνέταξε λόχους. Vel πρὸ τοῦ πέμπτου μοῖραν ποιήσας ἐξ οὐσίων, οἷς ὁ τοῦ ἄνδρος ἦν πέντε μναῖς ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, τριάκοντα συνέταξε λόχους. Vel etiam οἷς ἦν τὸ ἄνδρος &c. & genitivus μνῶν ab hoc adverbio regetur. *Portus.* e Nota hîc δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν, ut etiam v. 14. ἡμίσους, non ad fœmininum μοῖρα referri, ſed ad neutrum ſubintelligendum, μισθοῦ. *Sylb.* f Πεντεκαίδεκα μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν Vat. g Τοῖς σὺν ὅπλοις Vat. h Κερατοφόρων Vat. & Lapi Codd. quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* i Ὁποσοισοῦν malit *Steph.* k Τοῖς δὲ ἑτέροις Vat. l Forſan λόχῳ. ſenſus autem & legitima conſtructio revera flagitare videtur aliquam hujuſmodi lectionem, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν εἰς δύο λόχους, ὁ μὲν πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν· vel certe ἃ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, ἃ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολούθων λόχοις. *Portus.* m Οἱ σαλπιγκταὶ τε καὶ οἱ βυκανισταὶ Vat. n Γενναιότατοι Vat. o Ἀφεὶδῶν in Ed. Steph. Sed legendum vel ἀφεῖδμῷ ut nos edidimus: vel ἀφεῖδμὸν ut ſupra p. 209. v. 26. ἀνεῖδμον ἐμοὶ φάναι. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam ſequitur *Oud. Var.* p *Vel*, duæ erant quæ conſtabant ex artificum fabricatoribus & fabris lignariis &c. *Portus.*

Scribitur Festus Rom. LIX VI.

sex συμμορίας, quas Romani classes vocant, vocabuli appellatione à Græco deducta. Verbum enim quod nos per imperandi modum formatum efferimus κάλει, illi hoc exprimunt per verbum *cala*: quinetiam olim pro κλῆσιν dicebant *kalesim*. Centuriæ vero, quas istæ classes continebant, erant CXCIII. atque prima quidem classis continebat una cum ipsis equitibus nonaginta octo centurias: secunda viginti & duas cum ipsis opificibus: tertia viginti: quarta rursum viginti & duas cum ipsis tubicinibus & cornicinibus: quinta vero triginta: * ultima unicam egenorum centuriam continebat.

XIX. ¶ His ita ordinatis, militum delectus pro centuriarum discrimine habebat, & tributa pro cujusque censu imperabat. Quoties enim illi opus fuisset decem, vel (si ita res tulisset) viginti militum millibus, diviso populo in centum nonaginta tres centurias, earum unamquamque jubebat militum numerum pro rata parte suppeditare: sumptus vero faciendos in commeatus militum & alios bellicos usus ipse metiebatur; &, prout opus erat, eodem modo dividens populum in centum nonaginta tres centurias, unicuique imperabat, ut pro censu facultatum suarum pecuniæ summam, quæ ipsi obtigisset, pro rata portione conferret. Ita factum est ut illi quorum maximus esset census, quod pauciores essent & in plures centurias essent divisi, sæpius militarent sine ulla quiete & intermissione, & pecuniæ majorem summam quam alii conferrent: illi vero qui exiguas ac modicas opes possiderent, quique iis inferiores essent numero viginti centuriarum, raro & per vices militarent, & exigua penderent tributa: illi vero quorum census erat minor quam ut eo se sustentare possent, omnium negotiorum ac molestiarum essent immunes. Nihil autem horum sine caussa faciebat: sed persuasum habens omnibus hominibus bellorum præmia esse ipsas pecunias, & pro his conservandis omnes quosvis perpeti labores; idcirco æquum esse censebat, ut qui pro majoribus præmiis pericula subirent, illi etiam & corpore & pecuniis majora mala experirentur; qui vero pro minoribus, utroque nomine illis minus molestiarum exhiberetur; quibus vero nullum jacturæ periculum immineret, nihil etiam incommodi paterentur, immunes tributorum ob rerum inopiam. nondum enim Romani militaria stipendia ex ærario accipiebant; sed suis privatis sumptibus militabant. Existimabat autem non oportere eos pecunias conferre, qui unde illas conferrent non haberent, quique rerum ad victum quotidianum necessariarum inopia laborarent; nec ullos, qui nihil contribuerent, ad militiam alienis sumptibus instar mercenariorum proficisci debere *judicabat*.

συμμορίας· ἃς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κλήσεις, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ὀνομασίας τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσαι. ὃ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα προστακτικῶς σχηματίζοντες ἐκφέρομεν, κάλει, τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι κάλα. ἦν δὲ τὰς κλήσεις ἀρχαῖον ὀνόμασι κλήσεις. λόχοι δὲ ἦσαν αἱ συμμορίαι τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν καὶ ἐνενηκοντατρεῖς. ἐπῆν δὲ ἡ μὲν πρώτη συμμορία αὐτῶν καὶ ἐνενήκοντα λόχοι σὺν τοῖς ἱππεῦσιν· ἡ δὲ δευτέρα, εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς χαλκοτύποις· ἡ δὲ τρίτη, εἴκοσι· ἡ δὲ τετάρτη, πάλιν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς σαλπιστῆς καὶ βυκανισταῖς· ἡ δὲ πέμπτη, τριάκοντα· τὴν δ' ὑπὸ πᾶσιν τελευταίαν, ἓξ λόχοι· ὁ πᾶς δ' ὅπλων.

Ταύτῃ τῇ διακοσμήσει χρησάμενος, τοὺς μὲν τοῦ στρατεύματος καταγραφὰς καὶ τὴν αἵρεσιν ἐποιεῖτο τὴν τῶν λόχων, τὰς δὲ τῶν εἰσφορῶν ἐπιβαγὰς, καὶ τὰ τὴν τιμήματα τῶν βίων. ὁπότε γὰρ αἴτοιη δήποτε μυείων ἢ δισμυρίων, εἰ τύχοι, στρατιωτῶν, καταδιαιρῶν τὸ πλῆθος εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ λόχῳ ἀνέγραφε παρέχειν ἄνδρας· τὴν δὲ δαπάνην τὴν εἰς τὸν ὁπλισμὸν τῶν στρατιωμένων καὶ εἰς τὰς ἄλλας χορηγίας τὰς πολεμικὰς ὁπλιτελεσθησομένην συμμετρησάμενος ὁπόσα τις ἀριθμὸς ἦσαν, διέφερεν τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκοντατρεῖς λόχους, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῃ τιμήσει ὁπλοφάλλον ἑκάστῳ διαφορὰν ἄπασιν ἀνέλυσιν εἰσφέρειν. σημεῖόν γε μὴν τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας, ἐλάττοσι μὲν οὖσιν, εἰς πλείονας δὲ λόχους μεμερισμένοις, στρατεύεσθαί τε πλείους στρατείας οὐδέποτε ἀναπαυομένους, καὶ χρήματα πλείω τῶν ἄλλων εἰσφέρειν· τοῖς δὲ τὰ μικρὰ καὶ μέτρια κεκτημένοις, εἴκοσιν ἐλάττοσι λόχοις, στρατεύεσθαί τε ὀλιγάκις ἐκ διαδοχῆς, καὶ βραχείας στρατιὰς εἰσφορὰς· τοῖς δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν τετιμημένοις, ἀφεῖσθαι πάντων τῶν ὀχληρῶν. ἐποίει δὲ τούτων ἕκαστον οὐκ ἄτερ αἰτίας, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἆθλα τῶν πολέμων ἐστὶ τὰ χρήματα, καὶ διὰ τοῦτο φυλακῆς ἅπαντες κακοπαθῶσιν, ὀρθῶς ἔχειν ᾤετο τοὺς μὲν περὶ μειζόνων κινδυνεύοντας ἆθλων, μείζονας ὑπομένειν κακοπαθείας ἔν τε σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι τοὺς δὲ περὶ ἐλαττόνων, ἧττον ἐνοχλεῖσθαι κατ' ἀμφότερα· τοὺς δὲ περὶ μηδενὸς διδυκόζους, μηδὲν κακοπαθεῖν, τῆς εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν· ἃ δὲ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε Ῥωμαῖοι στρατιῶται μισθὸν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐστρατεύοντο. ὅτε δὲ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς ἐκ ἐχούσης ὁπόθεν συνεισοίσουσιν, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου ἀπορουμένους διὰ τὸ μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ τοῦ ἀλλοτρίων ὠφελουμένους χρημάτων, ὥσπερ τοὺς μισθοφόρους.

Τοῦτον

a Κλάσεις *Vat.* b Κλέσεις *Vat.* quod & maluit *Sylb.* c *Lapus* hanc periodum aliter legit, dum vertit, *ficque classes antiquitus vocabant* καλέσεις, *seu vocationes. Sylb.* Huic omnino consentit *Cod. Vat.* d Illa τοὺς δὲ τετράρτους, πάλιν εἴκοσι deerant in *Ed. Steph.* addita sunt à *Reg. & Ven. Codd. Sylb.* eademque agnoscit *Vat.* e Idem *Ven. Cod.* habet τὸ ἐντεῦθεν ἀεὶ τὸ πλῆθος ἐπάλλον παρέχον. ut πλῆθος ibi significet *summam*: quod v. 24. ἀνέφερεν vocat. *Sylb.* f Ἑκάστου ἔτους ἐπάλλοντος *Vat.* g Ὀρθῶς ἐν ἔχειν ᾤετο *Vat.* h Illud μὴ parum huc facit, nec exprimitur in *Lapi* versione, *abjudicati à tributis ob egestatem. Sylb.* Verum tenendum esse suadet *Cod. Vat.* locumque hoc modo supplendum esse docet, τῶν εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν· τὰ δὲ στρατιωτικὰ διὰ τὴν ἀπορίαν ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε Ῥωμαῖοι στρατιῶται μισθὸν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐστρατεύοντο. ὅτε δὲ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς ἐκ ἐχούσης ὁπόθεν συνεισοίσουσιν, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου ἀπορουμένους διὰ τὸ μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ τοῦ ἀλλοτρίων ὠφελουμένους χρημάτων, ὥσπερ τοὺς μισθοφόρους. i Ἀπορρήτους perperam in *Ed. Steph.* * Una autem ultra omnes statuta classis, quæ erat pauperum, unus erat ordo. *Lapus.*

a Ἀπορρήτους

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἅπαν ὑπιδεὶς τὸ βάρος τοῖς πλουσίοις τέ τε κινδύνων καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ὡς εἶδεν ἀγανακτοῦντας αὐτούς, δι' ἑτέρου τρόπου τινὸς τὴν τε ἀθυμίαν αὐτῶν παρεμυθήσατο, καὶ τὸν ὀργὴν ἐπέσχεν, πλεονέκτημα διδοὺς αἰδήμονος ἐξ οὗ πᾶσιν ἔμελλον τῆς πολιτείας ἴσοι εἶναι κύριοι, τοὺς πένητας ἀπελάσαντες ἀπὸ τῶν κοινῶν· καὶ τοῦτο μέντοι ἔλαθε τοὺς δημοτικούς. ἦν δὲ τὸ πλεονέκτημα περὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς τὰ μέγιστα ἐπεκυροῦτο ἐκ τοῦ δήμου. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον ὅτι τῶν πραγμάτων ὁ δῆμος ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων κύριος ἦν, τῶν μεγίστων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἀρχὰς ἀποδείξαι τάς τε κατὰ πόλιν καὶ τὰς ὑπὲρ στρατοπέδου, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυρῶσαι, τοὺς δὲ ἀνελεῖν, καὶ περὶ πολέμου συνίζαμβούν τε καὶ [b] καλυμβῶν ἀφιγνῶναι. τὸ δὲ περὶ τούτων [c] ἀφίσκιν καὶ [d] κείσιν ἐποιεῖτο κατὰ τὰς φρήτρας [d] ψηφοφορίαν· καὶ ἦσαν οἱ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένοι τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἰσόψηφοι· ὀλίγων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἰκός, τὸν πλοῦτον, οἱ πένητες ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἐπεκράτουν, μακρῷ πλείους ὄντες ἐκείνων. τοῦτο συνιδὼν ὁ Τύλλιος ὑπὲρ τοὺς πλουσίους μετέθηκε τὸ τῆς ψήφου κράτος. ὁπότε γὰρ ἀρχὰς ἀποδεικνύειν, ἢ περὶ νόμου ἀφιγνώσκειν, ἢ πόλεμον ἐκφέρειν δόξειεν αὖθις, τὰν [e] λοχῖτιν ἀντὶ τῆς φερτερικῆς συνῆγεν ἐκκλησίαν. ἐκάλει δὲ εἰς ἀπόφασιν γνώμης πρώτους μὲν λόχους τοὺς ἀπὸ τοῦ μείζονος [f] τιμήματος, ἐν οἷς ἦσαν οἵτε τῶν ἱππέων ἑκατονταέδρυες, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα. οὗτοι [g] τρισὶ πλείους τῶν ἑπομένων, εἰ τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκράτουν τῶν ἑτέρων, καὶ τέλος εἶχεν ἡ γνώμη· εἰ δὲ μὴ γένοιντο ὑπὲρ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἅπαντες οὗτοι, τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τιμήματος [h] καταγραφέντας [i] εἴκοσι καὶ δύο λόχους ἐκάλει. μεταθεισῶν δὲ καὶ τότε τῶν ψήφων, τοὺς ἀπὸ τοῦ τέτου τιμήματος ἐκάλει· καὶ τετάρτους, τοὺς ἀπὸ τοῦ τετάρτου τιμήματος. καὶ τοῦτ' ἐποίει μέχρι τοῦ γενέσθαι λόχους [i] ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα ἰσοψήφους. εἰ δὲ μέχρι τῆς πέμπτης κλήσεως μὴ τύχοι τοῦτο γενόμενον, ἀλλ' εἰς ἴσα μέρη διαθείη αἱ τ' ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο λόχων γνῶμαι, τότε τὸ ἕκαστον ἐκάλει λόχον, ἐν ᾧ τὸ τ' ἄπορον, καὶ ἀφ' οὗτ' ἀφειμένων ἁπάσης στρατείας τε καὶ εἰσφορᾶς πολιτῶν πλῆθος ἦν· ὁπότερα δὲ προαθοῖτο μερίδων ὁ λόχος οὗτος, αὕτη τὸ κράτος ἐλάμβανε. τοῦτο δ' ἦν αὐτοῖς κράτιστον καὶ μάχεσθαι ἀπέχον ἀδυνάτως. τὰ πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς πρώτης κλήσεως τέλος ἐλάμβανεν, ὀλίγα δὲ μέχρι τῆς τετάρτης προῆλθεν· ἡ δὲ πέμπτη κλῆσις καὶ ἡ τελευταία παρύλκουσα.

¶ Atque toto onere periculorum & sumptuum divitibus imposito, quum eos id ægre ferre animadvertisset, alia ratione eorum mœrorem consolatus est, & iram leniit, largitus ipsis prærogativam potestatem, cujus beneficio totius reipublicæ administrationem penes se habituri erant, pauperibus à reipublicæ gubernatione omnino repulsis: quod tamen ejus factum *tum* à plebe animadversum non fuit. Illa autem prærogativa potestas in ipsis comitiis posita erat, ubi de rebus omnibus maximi momenti populus decernebat. Dixi autem etiam ante, jam olim ex priscis legibus hæc tria maxima & maxime necessaria penes populum fuisse, *nimirum* jus magistratum tam domi quam militiæ creandi, & leges confirmandi & abrogandi, & pacem bellumque decernendi. Quoties autem *ante* de his rebus ab eo disceptabatur & consultabatur, ejus suffragia curiatim colligebantur, & pauperrimi quique tantum poterant suffragiis quantum ii quorum amplissimæ erant facultates. Quumque pauci essent divites (ut verisimile est) pauperes in suffragiis ferendis, quod numero illos longe superarent, vincebant. Tullius hac re cognita ad divites vim suffragiorum transtulit. Quoties enim magistratus creare, aut de lege cognoscere, aut bellum alicui inferre volebat, pro curiatis comitiis centuriata indicebat. Vocabat autem primas & ante alias ad suffragia ferenda primæ classis centurias, quarum maximus erat census: inter quas erant decem & octo equitum, & peditum octoginta centuriæ. Hæ, quia tribus centuriis plures erant quam reliquæ, si idem sensissent, omnes alias vincebant, atque ita suffragiis ferendis finis imponebatur. si vero hæ omnes non consensissent, tunc vocabat viginti & duas centurias secundæ classis, quarum nomina in tabulis erant scripta. Distributis vero tunc etiam suffragiis tertiæ classis centurias vocabat, & quarto loco quartæ classis centurias. Hæc autem faciebat, donec essent centuriæ nonaginta & sex quæ pari essent suffragio. Quod si ne tunc quidem, quum quinta classis ad suffragia ferenda jam fuerat vocata, id fieri potuisset, sed suffragia centum & nonaginta duarum centuriarum divisa pari numero fuissent, tunc postremam centuriam vocabat, quæ continebat multitudinem civium egenorum, qui propterea omnis militiæ & tributi immunes erant: utri vero parti hæc centuria se adjunxisset, ea vincebat. Hoc vero rarum erat & vix ulla ratione fieri poterat. Plerunque enim prima vocatione res absolvebatur, raro autem usque ad quartam veniebatur: quinta vero vocatio & sexta erant superfluæ.

XX. Servius Tullius Rom. REX VI

Hoc

[a] Ἀπιυρῶσαι male iterum in *Ed. Steph.* [b] Καλυμβῶν agnoscit etiam *Lapi* versio, *de bello consilium indicendoque*, sed sensus requirit vel καλυομένου vel καταλυομένου: quorum posterius usurpatur infra, ubi itidem penes plebem fuisse dicit τὸν περὶ πολέμου ἐξηγεῖσθαι, ἢ τὸν συμπάντα καταλύσασθαι. *Sylb.* Καταλυομένου differtim habet *Cod. Vat.* [c] Non agnoscit *Vat.* [d] Ψηφοφορίαν & mox Ψηφορίαις legi jubet *Portus.* Verum vulgatam lectionem rectam esse, neque quicquam mutandum docet *Casaub.* quod alibi apud *Dionysium* reperiamus σφαιρηφορία, δηλαμπηλία, σφαιρηλία, δημοτηφορία. [e] Λοχῖτιν parum recte in *Ed. Steph.* [f] Τιμήματος πρωτοτερόντως *Vat.* [g] Τρισὶ in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgii* correctionem firmat *Cod. Vat.* qui habet τρισὶ πλείοσι ὄντες. à quo non multum discrepat *Lapi Cod.* dum vertit, *hæ duæ, tribus plures reliquis*: sic si conjunctionem δὲ agnovisset. Quod si quis (adjicit *Sylb.*) πλείοσιν malit, quia, si quatuor posteriorum classium centuriæ in unam summam conflentur & cum primæ classis centuriis comparentur, in prima 98, in cæteris quatuor 94 centuriæ reperiuntur: cogitet ille ad quatuor assumendam esse sextam quoque classem monadicam: quæ si accedat, posteriores esse 95, eâsque una triade inferiores prima. [h] Deest *Vat.* [i] Forsan legendum ἓξ καὶ ἐνενήκοντα: quia ex hoc numero duplicato existunt 192; qui numerus paullo post exprimitur, & è 98 & 94 conflatis colligitur. *Sylb.*

[a] Ἐπιψηφον

XXI. Servius Tullius Rom. REX VI.

¶ Hoc autem instituto, & tanta prærogativa potestate in divitum gratiam constituta; ita (ut dixi) plebem elusit, ut fraudem non agnosceret, & hoc pacto pauperes à reipub. administratione removit. Omnes enim existimabant se in repub. pari esse jure, eo quod viritim in suis quique centuriis sententias rogarentur: sed decipiebantur, tum quod unum tantum totius centuriæ suffragium esset, sive illa paucos cives sive plurimos contineret: tum etiam quod illæ centuriæ, quarum maximus erat census, & quæ plures quidem erant quam reliquæ, sed tamen hominum numerum minorem habebant, primæ suffragia ferrent. Præcipue vero, quod omnes pauperes, qui multi erant, unicum suffragium haberent, & postremi vocarentur. Hac re fiebat, ut divites, qui magnas faciebant impensas, & qui in continuis bellorum periculis versabantur, id æquiore animo ferrent, quod summæ rerum præessent, & omnem potestatem eriperent illis qui idem non facerent: pauperes vero qui minimam civilium muniorum partem haberent, æquo ac moderato animo ferrent se in his esse inferiores divitibus, utpote qui & tributorum & militiæ immunes essent: ipsa vero resp. eosdem haberet, qui & consultarent de iis quæ è re ipsius essent, & pericula plura quam alii subirent, & facerent ea quæ facienda essent. Atque præclarus iste civitatis ordo, ac reip. gubernandæ modus ad multas ætates duravit, & à Romanis constanter servatus est: sed nostra ætate mutatus est, idque in quoddam genus magis populare, urgentibus quibusdam gravibus necessitatibus; non quod centuriæ sublatæ fuerint, sed quia eorum judicia priscam illam & exquisitam judicandi rationem amplius non servant, ut ego ipse sæpe animadverti, dum illorum comitiis interessem. Sed præsens tempus non postulat ut nunc de his agamus.

Τοῦτο τὸ πολίτευμα καταστησάμενος καὶ πλεονέκτημα τοῖς πλουσίοις τιθεὶς δι', ἕλαθε τὸν δῆμον, ἕτερα ἔφερε, καταφρονητικούς, καὶ τοὺς πένητας, ἀπειλάτας τοῦ κοινοῦ. ἐπελάμβανον μὲν γὰρ ἅπαντες ἴσην ἔχειν τῆς πολιτείας μέρος, κατ' ἄνδρα διαιρούμενοι τὰς γνώμας ἐν τοῖς ἰδίοις ἕκαστοι λόχοις, ἐψηφίζοντο δὲ τῷ τε μίαν ἶσαν φέρον ὅλου τοῦ λόχου, τοῦ τε ὀλίγους ἔχοντος ἐν αὐτῷ πολίτας, καὶ τοῦ πένητας μὲν πολλοὺς· καὶ τῷ πρώτους μὲν ὀφείλειν ψήφους τοὺς τὸ μέγιστον ἔχοντας τίμημα λόχους, πλείους μὲν ὄντας τοῦ δ' ἐπολειπομένου, ἐλάττονα δὲ ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἔχοντας· μάλιστα δὲ τῷ τοὺς ἀπόρους μίαν φέρειν ψῆφον ἔχειν πολλοὺς ὄντας, καὶ τελευταίους καλεῖσθαι. γινομένου δὲ τούτου, τοῖς μὲν πλουσίοις τῆς πολλὰ δαπανωμένους, καὶ μηδεμίαν ἀνάπαυσιν τοῦ πολεμικοῦ κινδύνου λαμβάνουσιν, ἧττον ἐπιπόνως βαρύνεσθαι, κυρίοις τε γεγονόσι τοῦ μεγίστου, καὶ πᾶσι τὸ κράτος ἀφῃρημένοις τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ προύχειν τοῖς δὲ πένησι, τοῖς πολλοστεμόριον ἔχουσι τοῦ πολιτικῶν μοίρων, εὐλογίστως καὶ πράως φέρειν τὴν ὑπὸ τούτοις ἐλάττωσιν, ἀφῃρημένοις τοῦ εἰσφορᾶς καὶ τοῦ στρατείας· τῇ δὲ πόλει, τοὺς αὐτοὺς ἔχειν τοὺς βουλευσομένους τε περὶ αὐτῆς ἃ δεῖ, καὶ τοὺς κινδυνεύειν πλεῖστον τοῦ ἄλλων μεταλαχόντας καὶ στρατεύσοντας, ὅσα δεῖ. ἔστι δ' ὁ κόσμος τοῦ πολιτεύματος, ἐπὶ πολλὰς διήκειν χρόνους φυλαττόμενος ὑπὸ Ῥωμαίων· ὑπὸ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς κεκίνηται χρόνων, καὶ μεταβέβληται εἰς τὸ δημοτικώτερον, ἀνάγκαις τισὶ βιαίοις ἰσχυρᾶς, οὐ τοῦ λόγου καταλυθέντος, ἀλλὰ τῆς κείσεως αὐτοῦ· οὐκ ἔτι τὴν ἀρχαίαν ἀκριβείαν φυλάττουσιν, ἣν ἔγνων τῶν ἀρχαιρεσίων αὐτοῦ πολλάκις παρών. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἀμείνων τοῖς λόγοις.

XXII. Lustralio.

¶ Tunc igitur Tullius censu perfecto, quum justissset omnes cives cum armis adesse in campo omnium qui sunt ante urbem maximo, & equites in turmas digessisset, & pedites in acie collocasset, & milites levis armaturæ in suis quosque ordinibus, illos lustravit tauro, ariete, & hirco. Quum autem justissset has hostias ter circa exercitum circumagi, Marti illius campi præsidi eas immolavit. Romani autem ad meam usque ætatem hac lustratione post censum perfectum lustrantur à sacratissimo magistratu, eamque Lustrum vocant. Eo autem lustro censa sunt universorum civium octoginta quinque millia trecentis minus, ut in censoriis tabulis scriptum reperitur. Idem rex augendo etiam civium numero diligentissime prospexit; commentus rem à nullo regum antea animadversam. Illi enim exteros quosvis recipi-

Τότε δ' ὁ Τύλλιος ἐπειδὴ διεδείκατο τὰς τιμήσεις, καλέσας τοὺς πολίτας ἅπαντας συνελθεῖν εἰς τὸ μέγιστον τοῦ τῆς πόλεως πεδίον ἔχοντας τὰ ὅπλα, τάξας τούς τε ἱππεῖς καὶ πέλτας, καὶ τοὺς πεζοὺς ἐν φάλαγγι, καὶ τοὺς ἐστερημένους τοῦ μαχίμου ὁπλισμοῦ, ἐν τοῖς ἰδίοις ἑκάστοις λόχοις ἑαυτῶν ἐκποιήσαντο, ταύρῳ καὶ κριῷ καὶ τράγῳ. τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιελθεῖν τοῦ στρατοπέδου κελεύσας, ἔθυσε τῷ κατέχοντι τὸ πεδίον Ἄρει. τοῦτον δὲ καθαρμὸν ἔως τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου Ῥωμαῖοι καθαίροντες μετὰ τὴν συντέλειαν τιμήσεως, ὑπὸ τοῦ ἐχόντος τὴν ἱερωτάτην ἀρχήν, λῦστρον ὀνομάζουσιν. ἐγένετο δὲ ὁ σύμπας τῶν τιμησαμένων τοὺς ἕξ Ῥωμαίων μύριοι καὶ ἑβδομήκοντα πρὸς πεντακοσίοις ἀποδέοντα. ἐποιήσατο δὲ καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος ὁ μικρὰν τοῦ γένους ἔχτος ὁ βασιλεύς, πρᾶγμα συνιδὼν ὁ παρελθὼν ἅπαντας εἰς πρὸ αὐτοῦ βασιλέας. οὐκεῖνοι μὲν γὰρ τοὺς ξένους

a Ἐκκλήσιον Vat. b Ἀπολελειμμένον Vat. c Ἕτερον ἐκεῖνο Vat. d Pro τοὺς in Ed. Steph. legitur τῷ. sed τοὺς agnoscit etiam Lapi versio [addo & Cod. Vat.] & requirit sententiæ ac structuræ cohærentia. repetendum enim hic è primo periodi membro ἐψηφίζοντο, neque τῷ admittendum videtur, quia nec præcedentibus infinitivis junctus est in articulus. Sylb. e Τοὺς τοὺς Vat. f Forsan melius πλείστους ut in Cod. Vat. g Λειμῶνα Vat. h Διαιλέσθαι τοῖς ἐβδομήκοντα μυριάσι malim Sylb. & Port. Optime in Cod. Vat. διαιρεῖ τοῖς ἐβδ. &c. i Campum Martium ἐνυαλίοις indicat. k Ἑκάστοις λόχοις Vat. & Lapi Dedi. atque hoc modo legendum esse monuerunt Sylb. & Port.

a Si

ὑπερβεβηκόσιν, ᾗ μεταδιδόντες τ[ῆ]ς ἰσοπολιτείας, φύσει τι ἡ
226 τύχη ὑβρίζειν ἀπαξιῶντες, εἰς πολυανδρωπίαν παρηύξη-
σεν τ[ὴ]ν πόλιν. ὁ δὲ Τύλλιος τοῖς ἐλευθερουμένοις τ[ὴ]ν θερα-
πόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτ[ῶ]ν πόλεις ἀπιέναι,
μετέχειν τ[ῆ]ς ἰσοπολιτείας ἐκέλευσεν. ὀπτηρέψας γὰρ ἅμα
τοῖς ἄλλοις ἅπασιν [d] ἐλευθερίαν καὶ τούτοις τιμήσασθαι τὰς
οὐσίας, εἰς φυλὰς κατάταξεν αὐτοὺς τὰς ἐν πόλει τέτ-
ταρσιν ὑπαρχούσας, ἐν αἷς μέχρι τ[ῆ]ς καθ' ἡμᾶς χρόνων ταττόμενοι [e] διατελοῦσι τὸ τ[ῆ]ς ἐλευθερωθέντων φύλον ὅσον
ἀεί ἐστι καὶ πάντων ἀπέδωκε τ[ῶ]ν κοινῶν [f] αὐτοὺς μετέχειν, ὧν καὶ
τοῖς ἄλλοις δημόταις.

Ἀχθομένων δὲ τ[ῶ]ν πατρικίων ὅτι τῷ πράγματι καὶ δυσαναχετόντων, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, "Πρῶτον μὲν θαυμάζειν ἔφη τ[ῶ]ν ἀγα-
"νακτούντων, εἰ τῇ φύσει τὸ ἐλεύθερον εἶναι τοῦ δού-
"λου διαφέρειν, ἀλλ' οὐ τῇ τύχῃ ἔπειτα εἰ μὴ τοῖς
"ἔθεσι καὶ τοῖς τρόποις ἐξετάζουσι τοὺς ἀξίους τ[ῶ]ν
"χειρόνων, ἀλλὰ ταῖς συντυχίαις, ὁρῶντες ὡς ἀσφα-
"λέστατόν ἐστιν εὐτυχία πρᾶγμα καὶ ἀγχίστροφον, καὶ
"οὐδὲ ῥᾴδιον εἰπεῖν [g] οὐδὲ τ[ῶ]ν πάνυ μακαρίων μέχρι
"τίνος αὐτῷ παρέσται χρόνου. ἠξίου τε αὐτοὺς σκο-
"πεῖν ὅσαι μὲν ἤδη πόλεις ἐκ δουλείας μετέβαλον
"εἰς ἐλευθερίαν, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνίδες, ὅσαι δ'
"εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας εὐήθειάν τε αὐτῶν πολ-
"λαχοῦ κατεγίνωσκεν, εἰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς ἀξίοις
"τῶν θεραπόντων μεταδιδόντες, τῆς πολιτείας φθο-
"νοῦσι συμβούλευέ τε αὐτοῖς, εἰ μὲν πονηροὺς νομί-
"ζουσι, μὴ ποιεῖν [h] ἐλευθερίους· εἰ δὲ χρηστούς, μὴ πε-
"ριορᾶν ὄντας ἀλλοτρίους· ἄτοπόν τε πρᾶγμα ποιεῖν
"αὐτοὺς ἔφη καὶ ἁμαθὲς, ἅπασι τοῖς ξένοις ἐπιτρέ-
"πουσι τῆς πόλεως μετέχειν, μὴ ἀφαιρουμένους αὐ-
"τῶν τὰς τύχας, μηδ' εἰ τινες ἐκ δούλων ἐγένοντο ἐ-
"λευθεροπολυπραγμονοῦντας· τοὺς δὲ πρὸ σφί-
"σι δεδουλευκότας ἀναξίους ἡγεῖσθαι ζώντης τῆς χά-
"ριτος· φεύσεσθαί τε ἀφαιρεῖσθαι οἰομένους τῶν ἄλλων, ὑ-
"πὲρ τὰ σφέτερα ποσὶ καὶ κοινότητι ὁρᾶν ἔφασκεν, ἃ καὶ τοῖς
"φαυλοτάτοις εἶναι πρόδηλα, ὅτι τοῖς μὲν διακό-
"σιαις πολλὴ φέρεται ἔρις τοῦ μὴ πρέπειν τινὰς
"ἐλευθεροῦν, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγα-
"θῶν οἷς ἔτυχε [i] δωρησαμένοις· τοῖς δὲ πλέοσιν ὅτι μείζων
"ὑπάρξει πρόθυμος χρηστοῖς εἶναι πρὸς τοὺς δεσπότας,
"ἐὰν μάθωσιν ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἄξιοι κεκρίνται
"εὐδαίμονος εὐθέως ἔσονται καὶ μεγάλης πόλεως

entes, & jura civitatis illis impertientes, fine ullo natalium aut conditionis discrimine, civitatem magna hominum frequentia auxerunt. at Tullius vel ipsos servos, qui libertate donabantur, nisi in suam patriam redire maluissent, in civitatem & juris æquabilitatem recipi jussit. Quum enim istis quoque libertatem permisisset, ut una cum *cæteris civibus* suas fortunas censerent, eos distribuit in quatuor tribus urbanas, in quas ad nostra usque tempora referri solet quicquid est libertini generis: eosque ad omnia publica munia admisit, ad quæ reliquis quoque plebejis aditus patet. *Servius Tullius Rom. REX VI.* *Libertorum ad jus civium admissio.*

¶ Patriciis vero id ægre & molestè ferentibus, convocato ad concionem populo, "Primum dixit se mirari quod ipsi hoc suum "factum iniquo animo ferrent, & putarent "ingenuos differre à servis natura, non au- "tem fortuna: deinde quod eos, qui honoribus sunt digni, non ex moribus, sed ex "fortuna & conditione spectandos censerent; præsertim quum viderent quam instabilis & mutabilis sit res ista felicitas, & "quam difficile sit, vel in quantumvis beatis hominibus, asserere quamdiu hæc ipsis sit duratura. eosque rogabat ut considerarent "quot civitates, tam barbaræ quam Græcæ, "jam ex servitute in libertatem vindicatæ essent, & quot ex libertate in servitutem redactæ; & eorum magnam stultitiam "damnabat, quod servis, quos libertate, ut "ea dignos, donassent, civitatis jura invi- "derent. Quare illis suadebat, ut, si improbos eos judicarent, eos minime libertate "donarent: sin probos, ne eos, quamvis essent exteri, despicerent. Absurde enim & "imperite eos facere dicebat, qui exteris quibusvis jura civitatis impertirentur, sine ullo ipsorum conditionis discrimine, neque "curiosius inquirentes si qui de illis manumissi essent; servos vero suos hoc beneficio indignos judicarent: & dicebat ipsos "qui se cæteris longe prudentiores putabant, "tamen ne ea quidem quæ ante pedes & "communia omnibus essent videre, quæ vel "quivis maxime hebeti ingenii acie prædi- "tus facile prospiceret, nimirum ut hoc modo "ipsi domini, quum beneficium quod inter "homines est maximum in quoslibet conferant, cautiores essent ne quos temere manu- "mitterent; ipsi vero servi majore animi alacritate in suorum dominorum commoda & "utilitates incumberent, si cognoscerent se "libertate dignos judicatos in civitatis for- "tunatæ

Libertorum ad jus civium admissio. XXIII.

a Si exacte loqui voluisset, dicendum esset πολιτείαν. *Steph.* b Τύχας αὐτῶν *Vat.* c Ἐπιτρέψας πολίταις *Vat.* d *Lapus* post τούτοις distinguit & copulativam τε inserit: *permittens eis simul cum cæteris libertatem, remque suam censeri.* Ego nihil deesse arbitror, sed tantum ἐλευθερίους legendum esse pro ἐλευθερίαν & τούτοις pro τούτους: hoc modo, ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθερίους τε τούτους τιμήσασθαι τὰς οὐσίας. *Sylb.* Tantum abest ut ἐλευθερίαν in ἐλευθερίους velim commutare, ut vel ἐλευθερίαν retineri, copula τε verbo τιμήσασθαι præfixa, vel illud nomen in ἐλευθέρους mutari mallem. *Steph.* In *Cod. Vat.* habemus ἐλευθέρους τε τούτους. atque adeo verba sic construenda videntur, ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τούτους τιμήσασθαι τὰς οὐσίας ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθέρους. e Post διατελοῦσι in *Ed. Steph.* posita est distinctio periodica, & mox δὲ pro τοῦτ', nulla post ἡ distinctione collocata. Scripturam nostram probat & structura loci, & hæc *Lapi* versio, *in quibus manus adhuc instituum libertinorum quorumcumque generis*, ubi vides *Lapum* ταττόμενοι passiva significatione accepisse, cum active capere nihil vetet, sicut alibi καταλύεται τὸν περὶ αὐτοὺς πόλεμον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* διατέλου τὸ τῶν. unde suspicaretur forsan aliquis *Lapum* legisse τεττόμενον διατέλει. f Rectius αὐτοῖς in *Cod. Vat.* ut pendeat ab ἀπέδωκε. quod & *Porto* placuisse comperio. g *Lapus* videtur inseruisse ἐπὶ ante τῶν πάνυ μακαρίων, & mox pluraliter legisse αὐτοῖς: sic enim vertit, *neque facile sit etiam in beatissimis dicere ad quod eis affluentia sit tempus.* ego pro οὐδὲ legendum puto οὐδενί, vel οὐδὶ retento inserendum τινὶ vel οὐδενὶ post μακαρίων. *Sylb.* Vel οὐδ' ἐπὶ τῶν πάνυ μακαρίων, ut sequatur αὐτοῖς: vel οὐδ' ἐπὶ τῷ πάνυ μακαρίῳ, sequente αὐτῷ, scriptum fuisse arbitror. *Steph.* Hoc οὐδὶ servat *Cod. Vat.* præcedens autem mutat in οὐδενί. h Nota ἐλευθερίους pro ἐλευθέρους, quod in hac significatione usitatius est, & mox sequitur v. 33. *Sylb.* Ἐλευθέρους in *Cod. Vat.* quod substituì maluit *Steph.* cum vix verisimile sit *Dionysium* hic discrimen, quod Græca lingua inter ἐλευθερίους & ἐλευθέρους ponit, tollere ausum. i Δωρησαμένοις *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

"tunatæ & amplæ jura ſtatim recepturum iri, ſe-
"que utrumque hoc beneficium à dominis ſu-
"is accepturos. Poſtremo cœpit de communi
"utilitate agere, gnaris quidem in memoriam
"revocans, ignaros vero docens nulla alia
"re æque ac hominum frequentia opus eſſe
"illi civitati quæ ad imperium adſpirat, &
"quæ res magnas affectat, quòd poſſit per-
"petuo omnia bella domeſticis armis gere-
"re, neve impenſis in externarum & condu-
"ctitiarum copiarum ſtipendia pecuniam æ-
"rarii exhauriat: & demonſtrabat ſuperio-
"res omnes reges exteris quibuſvis jura civi-
"tatis propterea dediſſe. Quod ſi hanc quo-
"que legem reciperent & confirmarent, di-
"cebat fore ut magnus manumiſſorum juve-
"num numerus conſcriberetur & in tribus
"referretur, nec unquam reſp. domeſtico-
"rum armorum inopia laboraret; ſed habe-
"ret tantum copiarum quantum ſatis eſſet ad
"bellum vel cum omnibus mortalibus ge-
"rendum, ſi eo neceſſitatis res venirent.
"Sed præter communem omnium utilitatem,
"*demonſtrabat* magna quoque emolumenta
"ad opulentiſſimos Romanorum cives redun-
"datura, ſi paterentur libertis aditum ad co-
"mitia patere: in comitiis enim & ſuffragiis
"ferendis aliiſque civilibus negotiis, grati-
"am, qua in his rebus maxime opus eſt,
"ipſis reportaturos, & eos quos manumiſiſſent
"poſteris ſuis clientes relicturos. His ab
eo dictis, patricii permiſerunt ut iſte mos in
rempub. reciperetur, & ad noſtra uſque tem-
pora conſtanter ſervatus eſt æque ac ulla
ſacroſanctarum legum.

XXIV. ¶ Sed quando ad hanc narrationis par-
tem acceſſi, neceſſarium mihi eſſe puto di-
cere, quænam tunc eſſet Romanorum con-
ſuetudo in ſervitiorum re: ne quis regem,
qui primus aggreſſus eſt ſervos manumiſſos
civitate donare, neve eos qui hoc inſtitu-
tum receperunt criminetur, quaſi res præ-
claras & precioſas temere abjicerent. Roma-
ni igitur modis juſtiſſimis ſervos ſibi para-
bant. aut enim ementes à repub. eos qui ex
præda ſub haſta vendebantur, aut imperato-
re permittente militibus ut una cum reli-
qua præda captivos etiam haberent quos ce-
piſſent, aut ementes ab aliis qui eodem mo-
do eos ſibi comparaſſent, ſervos poſſidebant.
Neque rem turpem aut reip. detrimentoſam,
ipſe Tullius qui hunc morem inſtituit, ne-
que ii qui eum receperunt & ſervarunt, pu-
tabant ſe facere, ſi illi qui in bello & patria
& libertate privati fuerant, aut ab iis qui
primi eos in ſervitutem redegerant, aut ab
iis qui eos ab illis emerant, hoc utrumque
denuo ab ipſis dominis, in quorum poteſtate
erant & quibus ſerviebant, reciperent. Plu-
rimi autem libertate gratis donabantur ob
ſuam virtutem & probitatem: atque hic erat
modus præſtantiſſimus, quo ſervi domino-
rum poteſtate liberabantur. Pauci vero qui-

"πολίτας, καὶ ταῦθ' ἕξουσιν ἀμφότερα τῷ δή-
"μῳ διανοῆται ἀγαθά. τελευτῶν δὲ τὸν λόγον
"εἰσηγήσατο λόγοι, τοὺς μὲν ἀπειλευθέρους ὑ-
"πομιμνήσκων, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας διδάσκων ὅτι πόλει
"δυνατείας ἐφιεμένῃ, καὶ μεγάλων πραγμάτων ἐαυ-
"τὴν ἀξιούσῃ, οὐδενὸς οὕτω δεῖ πρόγματος εἰς πο-
"λυανθρωπίας, ἵνα [b] ἀφθονίας ᾖ πρὸς πάντας τοὺς πο-
"λέμους οἰκείοις ὅπλοις χρωμένῃ, ᾗ μὴ ξενικοῖς στρατεύ-
"μασι καταμισθοφορεῖσθαι συνεξαναλωθῇ τοῖς χρή- 227
"μασι καὶ ἀφ' τοῦτο ἔφη τοὺς πρώτους βασι-
"λεῖς ἅπασι μεταδεδωκέναι τῆς πολιτείας τοῖς ξέ-
"νοις. εἰ δὲ καὶ τοῦτον καταστήσονται τὸν νόμον, πολ-
"λὴν αὐτοῖς ἔλεγεν [c] ἐλευθερογενῶν ὀπτεσφήσεσθαι
"νεότητα, καὶ οὐδέποτε ἀπορήσειν τὴν πόλιν οἰκείων
"ὅπλων, ἀλλ' ἕξειν δυνάμεις ἄγειν ἀφθονεῖς κατὰ τοὺς
"πάντας ἀνθρώπους ἀναγκασθῆ πολεμεῖν. χρεὼν δὲ
"τοῦ κοινῇ χρησίμου, καὶ ἰδίᾳ πολλὰ ὠφεληθήσεσθαι
"τοὺς εὐπορωτάτους Ρωμαίων, ἐὰν τοὺς ἀπελευθέρους
"ἐῶσι τῆς ἐκκλησίας μετέχειν, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ
"ψηφοφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις πολιτικαῖς χρείαις τοὺς
"χαίροντας ἐν οἷς μάλιστα δέονται πρόγμασι κομι-
"ζομένους, καὶ [d] τοὺς ἀπελευθέρους γινομένους πελά-
"ταις τοῖς ἐκγόνοις [e] αὐτῶν καταλιπόντας. τοιαῦτα
λέγοντος αὐτοῦ συνεχώρησαν οἱ πατρίκιοι τὸ ἔθος εἰς
τὴν πολιτείαν παρελθεῖν, ᾧ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρό-
νου ὡς ἔν τι τῶν ἱερῶν καὶ ἀκινήτων νομίμων ἀφέλεῖ τοῦτ'
[f] ἐν πόλει φυλαττόμενον.

[g] Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο μέρος τῆς διηγήσεως, ἀ-
ναγκαῖον εἶναί μοι [h] δοκεῖ διελθεῖν ὡς εἶχε τότε Ρωμαίοις
τὰ περὶ τοὺς δούλους ἔθη, ἵνα μήτε ἡ βασιλέα ἢ πρότε-
ρον ἐπιχειρήσασθαι τὸ τοὺς δεδουλευκότας, ἀντὶ πολεῖν, μή-
τε τοὺς παραδεξαμένους ἢ νόμον, ἐν αἰτίαις ὦσί τισι, ὡς ῥᾳ-
στώνας εἵνεκα τὰ χαλεπὰ ἐπιζήτουν δὴ τοῖς Ρωμαίοις αἱ τῶν
θεραπόντων κλήσεις καὶ τοὺς δικαιολάτας γινόμεναι τρόπους.
ἢ δὲ ἀνησάμενοι παρά τοῦ δημοσίᾳ τοὺς ὑπὸ δόρυ πολε-
μίους ὠνοῦντο λαφύρων, ἢ τοῦ στρατηγοῦ συγχωρήσαντος ἅ-
μα ταῖς ἄλλαις ὠφελείαις καὶ δορυαλώτους τοῖς λαβοῦσιν
ἔχειν, ἢ [i] πεπαμένοι παρ' ἑτέρων καὶ τοὺς αὐτοὺς τρόπους
κυρίων γενομένων, ἐκέκτηντο τοὺς δούλους. [l] οὐδὲ δὴ
πρᾶγμα ποιεῖν αἰσχρὸν ἢ βλάβης κοινῆς ἄξιον οὔ-
τε ὁ Τύλλιος ὁ καταστησάμενος τὸ ἔθος, οὔτε οἱ
παραδεξάμενοι καὶ διαφυλάξαντες φόνος, εἰ τοῖς ἀ-
φῃρεθεῖσιν ἐν πολέμῳ τὴν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐλευ-
θερίαν, [m] ἢ πρὸς τοῦτον αὐτοὺς καταδουλωσαμένοις,
ἢ πρὸς τῶν ἀπ' ἐκείνων αὐτοὺς πεπαμένοις, ἀμφότερα ταῦ-
τα παρ' αὐτῶν χρὴ [n] ὑπάρξειν αὐθις τοὺς κτησαμένους αὐ-
τοὺς εἰς δουλείαν. ἐτύγχανον δὲ τῆς ἐλευθερίας οἱ μὲν
πλεῖστοι τοῦτο ἔτος, διὰ χαλκοτύπου δίκης καὶ κράτιστος ἀ-
πάντων διαιτητὴς τρόπος οὗτος· νῦν δὲ ὀλίγοι δὴ πο-

a Τὰ πρὸς Vat. b Διαφόρων Vat. c Ἐκ τῶν ἐλευθερωμένων Vat. d Τοὺς δὲ ἀπελευθέρους Vat. e Τοῖς ἑαυτῶν Vat. f Ἐν τῇ πόλει Vat. g Οἶμαι δ' ἐνταῦθα δὴ Vat. h Deeſt Vat. i Πεπαμένους Vat. k Forſan rectius τούτους τοὺς τρόπους. Sylb. l Οὐδὲ δὴ Vat. Non video quomodo dici queat πρᾶγμα βλάβης κοινῆς ἄξιον, ideo legendum ſuſpicor βλάβης κοινῆς αἴτιον. quod magis placere cœpit, ubi mihi viſus eſt *Lapus* ita legiſſe. Steph. m Χρεστῇ χαροπίων ἐκεῖ τοὺς κατὰ ἐλευθερίαν, ἢ τοῦτον τὸν τρόπον ἀμφότερα ταῦτα παρ' ἡμετέρων ἐνταῦθα Vat. n Vel ὑπάρξαι vel ὑπάρχειν ſcribendum cenſeo. Steph.

a Πεπεῖ-

ης λίτρα καταπήγντες ἐξ ὁσίων καὶ δικαίων ἐργασιῶν σωναχθέντα. ἀλλ' ὐκ οἱ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὕστερον ζωὴ ἔχει, ἀλλ' εἰς τοσαύτην σύγχυσιν ἦκει τὰ τοιαῦτα, ὑφ' ὧν τὰ καλὰ τῆς Ρωμαίων πόλεως ὕπαρ ἄτιμα ὑφ' ὑμῶν γέγονεν, ἅσθ' οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, ὑφ' ὀρυχίας, ὑφ' πορνείας, ὑφ' παντὸς ἄλλου πονηροῦ χρηματισάμενοι, τούτων ἀπῆνται τῶν χρημάτων τιμὴν ἐλευθερίαν, καὶ εὐθὺς εἰσὶ Ρωμαῖοι· οἱ δὲ, συνίστορες ὑφ' συνεργοὶ τοῖς δεσπόταις γενόμενοι φαρμακείας ὑφ' ἀνδροφονίας, ὑφ' εἰς τοὺς θεοὺς ἢ τὸ κοινὸν ἀδικημάτων, ζημίας φέρονται παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας· οἱ δὲ, ἵνα τὰ δημόσια διδόμενοι σῖτον λαμβάνοντες χωρὶς μόχθου, ὑφ' εἴ τις ἄλλη παρὰ τὴν ἡγεμόνων γίγνοιτο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν φιλανθρωπία, φέρουσι τοῖς διδοῦσι τιμὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ, ἀφ' ὑφότητα τῶν δεσποτῶν ὑφ' κενὴν δοξοκοπίαν. ἔγωγ' ὃν ὀλίγαις πίνας ἅπασι τοῖς ὅλοις συγχεχωρηκότας εἶναι ἐλευθερίας, μετὰ τὰς ἑαυτῶν τελευτὰς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροὶ, καὶ πολλοὶ τοῖς κλίναις αὐτῶν ἐκκομιζομένοις ἀκολουθῶσι τοὺς πίλους ὀπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες· οἱ οἷς ἐπόμπευόν τινες, ὡς ἐμοὶ τῶν ὀπισαμένων ἀκοῦσαι, ὐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξελελυθότες κακοδρμοι ἀρτίως, μυρίων ἄξια ἀφιερωγμένοι θανάτων. εἰς τούτους μέντοι τοὺς [b] δυσκαθάρτους [c] πίλους ὐκ τῆς πόλεως ἀποβλέποντες οἱ πολλοὶ δυσχεραίνουσι, καὶ προβέβληται τὸ ἔθος, ὡς ὑ πρέπον ἡγεμονικῇ πόλει, καὶ παντὸς ἄρχειν ἀξιούσῃ τόπου, τοιούτους πολίτας ποιεῖσθαι. ἔχοι δ' ἂν τις πολλὰ καὶ ἄλλα [d] ἀφαβάλλειν ἔθη, καλῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀπινοηθέντα, κακῶς δ' ὑπὸ τῶν νῦν ὀπιτηδεύμενα. ἐγὼ δὲ τὸν νόμον ὐκ οἰομαι τοῦτον δεῖν ἀναιρεῖν, μή τι μεῖζον ὀφεργῇ τῷ κοινῷ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐπανορθοῦσθαι μέντοι φημὶ δεῖν τὰ δυνατά, καὶ μὴ περιορᾶν ὀνείδη μεγάλα καὶ ῥύπους [e] δυσκαθάρτους εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγομένους. καὶ μάλιστα μὲν τοὺς τιμητὰς ἀξιώσαιμι ἂν τούτου τοῦ μέρους προνοεῖν· εἰ δὲ μὴ, τοὺς ὑπάτους· δεῖ γὰρ ἀρχῆς τινος μεγάλης· οἳ τοὺς καθ' ἕκαστον σταυτὸν ἐλευθέρους γινομένους ἐξετάσουσι, τίνες ὄντες, καὶ ἀφ' τί, καὶ πῶς ἠλευθερώθησαν [f] ὥσπερ τοὺς τῶν ἱππέων καὶ τοὺς τῆς βουλευτῶν βίους ἐξετάζουσιν· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν εὕρωσιν ἀξίους τῆς πόλεως ὄντας, εἰς φυλὰς [g] καταγεγράφωσι, ὑ μένειν ἀφήσωσιν ὲν τῇ πόλει· τὸ δὲ μιαρὸν ὑ ἀκάθαρτον φῦλον ἀφελάσωσιν ὐκ τῆς πόλεως, ὑπερπὰς ὄνομα τῆς τιμῆς θέντες, ὑποπαίδων. ταῦτα μὲν ὖν ἡ ὑπαθέσεως ἀναγκαίου τε καὶ δίκαιον ἔδοξεν εἶναί μοι πρὸς τοὺς ὀπιτιμῶσι τοῖς Ρωμαίων ἔθεσιν εἰπεῖν.

Ὁ δὲ Τύλλιος ὐκ ὲν μόνοις τούτοις πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐφάνωσεν, ὲν οἷς ἔδοκει

dam libertatis precio ex piis & juſtis laboribus quæſito *manumittebantur*. Sed noſtra ætate non ita ſe res habet: ſed tanta eſt rerum confuſio, & honeſtas Romanorum in tantam turpitudinem tantaſque ſordes eſt mutata, ut alii ex latrociniis, & parietum perfoſſionibus, & pudicitiæ proſtitutione, & quovis alio improbo facinore quæſtum faciant, & hac pecunia libertatem ſuam redimant, & ſtatim Rom. civitate donentur: alii vero, dominis conſcii & ſocii veneficiorum & cædium & ſcelerum vel in deos vel in remp. patratorum, hoc beneficio ab illis remunerationis gratia afficiantur: alii vero *manumittuntur*, ut frumentum menſtruum publice acceptum, & ſi quid aliud liberalitate principum in egenos cives confertur, dent iis à quibus donati ſunt libertate: alii vero ob dominorum lenitatem, & inanis gloriæ ſtudium & cupiditatem. Equidem ſcio quoſdam, qui teſtamento omnes ſuos ſervos libertate donarunt, ut poſt obitum ſuum probitatis laudem adipiſcerentur, & multi pileati funus ſuum proſequerentur. In qua pompa quidam erant (quemadmodum ab illius rei gnaris audire eſt) malefici, recens è carcere egreſſi, qui ſcelera innumeris ſuppliciis capitalibus digna perpetrarant. Sed hos pileos impuros multi ex ipſa urbe ſpectantes ægre ferunt; & morem illum damnant, quod dedeceat * urbem, quæ hoc à natura habet ut principatum obtineat & ſe dignam cenſet qui toti terrarum orbi imperet, tales cives facere. Poſſet autem quis & multas alias *Romanorum* conſuetudines merito reprehendere, quæ à majoribus bene excogitatæ fuerunt, ſed noſtræ ætatis homines illis abutuntur. Ego vero hanc legem tollendam minime cenſeo, ne quod gravius malum inde in remp. erumpat: veruntamen quantum fieri poteſt eam corrigendam cenſerem, neque ferendum ut tanta probra & ſordes inexpurgabiles in remp. invehantur. Huic autem rei cenſores potiſſimum aut certe conſules proſpicere debere exiſtimarem, (opus enim eſt aliquo magiſtratu magna poteſtate prædito) ut eos qui quotannis manumittuntur examinent, quinam ſint, & quare, & quomodo libertate fuerint donati, quemadmodum in equitum & ſenatorum vitam inquirunt. Deinde quos compererint civitate dignos, eorum nomina in tabulas referant, ipſoſque in tribus diſtribuant, & ipſis in urbe habitare permittant: ſceleſtam vero & impuram multitudinem, ex urbe, ſpecioſo nomine rei impoſito, aliquò in coloniam ablegent. Quum igitur hujus hiſtoriæ argumentum hoc poſtularet, viſum eſt mihi neceſſarium & æquum eſſe, hæc illis dicere qui Romanorum mores reprehendunt.

Servius Tullius Rom. REX VI.

¶ Tullius autem non in his ſolum inſtitutis ſe popularem eſſe demonſtravit, quibus XXV.

&

a Πονηρῶ πόμι χρηματιζόμενοι *Vat.* b Δυσικαθάρτους *Vat.* c Σπίλους in *Lapi Cod.* dum vertit *has maculas*. in qua lectione pulchra paronomaſia alluditur ad πίλους. ut dum ſcelerati occurrunt liberti, non πῖλοι occurrere videantur ſed ωῖλοι. paullo infra ſane (v. 33.) ῥύπους vocat eoſdem, ſynonyma metaphora & metonymia. *Sylb.* d Διαβάλλειν *Vat.* e Δυσικαθάρτους *Vat.* f Ωσπὶς καὶ τοὺς *Vat.* g Καταγεγράψωσι & mox ἀφέωσιν & ἐκβαλῶσιν in *Cod. Vat.* eo ſcilicet verbi modo quo præcedit ἐξετάσουσι v. 36. ut notavit *Sylb.* * Ita cum *Stephano* interpretatus ſum. Alii ſic: *populum rerum dominum & uſurpatum ſibi orbis imperium.* Vel, *urbem principem locisque omnibus imperare poſtulantem.* ac ſi ſcriptum eſſet πόλιν ἡγεμόνα non ἡγεμονικὴν: inter quæ tale eſt diſcrimen, quale eſt inter στρατηγὸς & στρατηγικός. Hac de re vide *H. Stephani* de *Criticis* librum.

Servius Tullius Rom. REX VI.

& senatus auctoritatem & patriciorum potentiam imminuere visus est; sed in iis etiam, quibus regium imperium imminuit, de cujus auctoritate ac potestate ipsemet dimidium detraxit. Quum enim omnes superiores reges omnium litium judicia ad se transferri vellent, & de omnibus tam privatis quam publicis causis arbitratu suo cognoscerent; ille, separatis publicis à privatis, ipse quidem de criminibus ad remp. pertinentibus cognoscebat: privatorum vero judices privatos constituit, quibus leges à se latas, ut regulas, præscripsit, *quas in judiciis sequerentur*. Quum autem reipub. statum optime composuisset, ipsum subiit desiderium præclari alicujus facinoris edendi, quo sui memoriam ad posteros transmitteret. Quum autem attentius consideraret priscorum regum & aliorum virorum, qui respublicas perite administrarant, monumenta, ex quibus famam & gloriam adepti fuerant; neque ob muros Babylonios, Assyriam illam mulierem beatam ducebat, neque Ægypti reges ob pyramides Memphiticas, neque, si quod aliud alicujus principis divitias & magnum operum numerum ostentare posset: sed hæc omnia parva, neque diuturna, neque admiratione digna existimans, oculorumque fraudulentas illecebras esse, quæ ad nullos humanæ vitæ usus prodessent, unde nihil præter solam conditorum felicitatis prædicationem sequeretur; illa vero laude & æmulatione digna credens animi opera, unde plurimi fructum percipiunt eoque diutissime fruuntur, præ cæteris istiusmodi operibus maxime admiratus est inventum Amphyctionis, filii Hellenis, qui quum videret Græcam gentem infirmam esse, & facile à finitimis barbaris deleri posse, ipse eam in id consilium & conventum, qui ab illo Amphictyonicus est dictus, coëgit; legesque tulit, præter illas quæ cuique civitati propriæ & peculiares erant, eas quæ omnibus communes essent, quas Amphictyonicas vocant, quarum beneficio in mutua amicitia perpetuo continebantur, & cognationem re potius quam verbis servabant, & molesti ac formidabiles barbaris perpetuo erant. Cujus exemplum sequuti Iones qui sedes transtulerunt ex Europa in Cariæ partes maritimas, & Dorienses qui in iisdem locis urbes condiderunt, templa communibus sumptibus exstruxerunt: Iones, Ephesi templum Dianæ; Dorienses, *in urbe* Triopio templum Apollinis: quo statis temporibus cum uxoribus & liberis conveniebant, & simul sacrificia faciebant, & simul negotiabantur & mercatus exercebant, & certamina equestria & gymnica & musica faciebant, diisque donaria communia dicabant. Peractis vero spectaculis & nundinis atque aliis festis, in quibus omnes omni humanitatis genere se mutuo excipiebant, si qua simultas inter civitates ob aliquam offensam

τιμὴ τι τῆς βουλῆς ἐξουσίαν ἢ τιμὴ τῶν πατρικίων δυναστείαν ἐλαττῶν, ἀλλα καὶ ἐν οἷς τιμὴ βασιλικὴ ἀρχὴ [a]ἐμείωσε, τιμὴ ἡμίσειαν τῆς ἐξουσίας [b]αὐτὸς ἀφελόμενος. τῶν γὰρ περὶ αὐτοῦ βασιλέων ἁπάντων ἀξιούντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικάζοντα, ἐκεῖνος διελὼν ἀπὸ μὲν τῶν ἰδιωτικῶν τὰ 229
δημόσια, καὶ εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐπεῖτο τὰς ἀμφισβήσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστὰς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας τάξας οὓς αὐτὸς ἔγραψε νόμους. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει τὰ πράγματα τὸν κεφάλαιον εἰλήφει κόσμον, εἰς ἐπιθυμίαν [c]ἦλθε ἀφανές τι ἀναθεῖναι θέαμα, αἰώνιον αὐτοῦ μνήμην τοῖς ὑπογενομένοις καταλιπεῖν. ἐφίεται δὲ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὰ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τε καὶ [d]πολιτικῶν μνημεῖα, ἐξ ὧν [e]εἰς ὀνόματα καὶ δόξαν ἀφῖκτο, ὅτε τὴν Βαβυλωνίων τείχη ἐμαχείσατο τὴν Ἀσσυρίαν ἐκείνην γυναῖκα, ὅτε τὰς Μέμφει συνεχομίδας τὰς Αἰγύπτου βασιλεῖς, ὅτε εἴ τις ἄλλη πλοῦτου καὶ πολυτελείας ἐπίδειξις ἦν ἀνδρὸς ἡγεμόνος. ἀλλὰ ταῦτα πάντα μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ οὐκ ἄξια ἀσυδοῦς ἡγησάμενος, ὄφεώς τε ἀπάτας, οὐκ [f]εἰς βίους ἢ πραγμάτων ὠφελείας, ἐξ ὧν μαχαιρισμοὶ τοῖς κατασκευασαμένοις ἠκολούθουν μόνον· [g]ἐπαίνου δὲ καὶ ζήλου ἄξια τὰ τῆς γνώμης ἔργα ὑπολαβών, ἃς πλεῖστοί τε ἀπολαύουσι καὶ ὅτι μήκιστον [h]χρόνον καρποῦνται τὰς ὠφελείας, πάντων μάλιστα τῶν τοιούτων ἔργων τὸν Ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ἐπῄνεσεν ἠγάθη, ὃς ἀσθενῆ ὁρῶν καὶ ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐξανα-
λωθῆναι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, εἰς τ' [i]ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἀμφικτυονικὴν συνόδου καὶ πανήγυριν [k]αὐτὸς συνήγαγε, νόμους καταγραψάμενος ἔξω τῶν ἰδίων οὓς ἐκάστη πόλις εἶχε, τοὺς κοινοὺς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτυονικούς, ἐξ ὧν φίλοι μὲν ὄντες ἀλλήλοις διετέλουν, καὶ τὸ συγγενὲς φυλάττοντες ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις, λυπηροὶ δὲ τοῖς βαρβάροις καὶ φοβεροί. παρ' οὗ τὸ παράδειγμα λαβόντες Ἰωνές τε οἱ μεταθέμενοι τὴν οἴκησιν ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ παραθαλάττια [l]μέρη [m]τῆς Καρίας, καὶ Δωριῆς οἱ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς πόλεις οἰκοδομησάμενοι, ἱερὰ κατεσκεύασαν ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων. Ἴωνες μὲν, ὁ μὲν Ἐφέσῳ, τὸ τῆς Ἀρτέμιδος· Δωριῆς δ', [n]ὁ μὲν Τριοπίῳ, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους, συνέθυόν τε καὶ συναγωνίζοντο, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς καὶ γυμνικοὺς, καὶ περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων, καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο. θεωρήσαντες δὲ καὶ πανηγυρίσαντες, καὶ τὰς ἄλλας φιλοφροσύνας παρ' ἀλλήλων λαβόντες, εἴ τι πρόσκημα πρὸς πόλιν ἐγεγόνει,

a Ἐμείωσεν αὐτὸς αὐτοῦ *Vat.* b Non agnoscit *Vat.* c Ἦλθεν ἐπιφανές τι *Vat.* d Πολιτικῶν ἀνδρῶν μνημῶν *Vat.* e Malim εἰς ὄνομα καὶ δόξαν *Steph.* In *Cod. Vat.* εἰς ἐπίμετα καὶ δόξαι. f Εἰς βίου καὶ πραγμάτων ὠφελείας scribendum. *Steph.* g Ἐπαίνου ὁ ζήλου δὲ *Vat.* h Χρόνον *Vat.* i Ἐπ' ἐκείνου *Vat.* k Αὐτὸς συνήγαγε malit *Dionysius* in Prælect. in *Demosth.* p. 146. l Non agnoscit *Vat.* m Ita correxi pro ὁ Ἐπιτροπίῳ, quod repræsentavit *Ed. Steph. Sylb.* Ἐπιτροπίῳ absque præp. ὁ in *Cod. Vat.* unde aliquis fortasse ἐπὶ Τροπίῳ legendum suspicaretur. n Παρ' ἀλλήλων ἀναλαβόντες *Vat.*

a Auferas

ἐγγενῆ, δικασὰ καθεζόμενοι δίκην, καὶ περὶ τοῦ πρὸς βαρβάρους πολέμου καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνης καὶ ἰσχυροτάτας ἐποιοῦντο βουλάς. Ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα λαβὼν, προθυμίαν εἶχε καὶ αὐτὸς τὰς πόλεις τῶν Λατίνων γένους συνοικίσαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ, σπαζόμεναι καὶ πολεμοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι.

Γνοὺς δὲ ταῦτα, τοὺς κρατίστους ἀνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, περὶ μεγάλων καὶ κοινῶν φήσας προγμάτων συμβούλους αὐτοὺς συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, συναγαγὼν τήν τε [b] Ρωμαϊκὴν βουλὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων ἥκοντας, λόγον διεξῆλθε προσηκτικὸν ὁμονοίας, διδάσκων ὡς καλὸν μὲν χρῆμα, πολλαὶ πόλεις μιᾷ χρώμεναι γνώμῃ [c] αἰσχρὸν δὲ, ὅταν συγγενεῖς [d] ἀλλήλοις διαφερόμεθα. αἰσχρόν τε ἰσχύϊ μὲν τοῖς ἀσθενέσιν ἐπιφαίνειν ὁμοφροσύνην, ταπεινότητι δὲ καὶ ἀσθενείᾳ καὶ [e] ταῖς ἰσχυροτάταις ἀλληλοφθονίᾳ. [f] Ταῦτ' ἐδίδασκεν αὐτοὺς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν τῶν περοίκων ἄρχειν, καὶ [g] τὰ δίκαια περᾶτειν Ελληνας ὄντας βαρβάροις· Ρωμαίους δὲ τῶν ἁπάντων Λατίνων ἔχειν περοστασίαν, μεγέθει τε [h] πόλεως περοῦχοντας, καὶ περαγμάτων [i] ὄγκοις, καὶ τῇ περονοίᾳ τοῦ δαιμονίου κρείττους [k] κεκεμένους ἐκείνων, δι' ἣν εἰς τοσαύτην ἐπιφάνειαν περῆλθε. τοιαῦτα διεξελθὼν, συνεβούλευεν αὐτοῖς ἱερὸν ἄσυλον ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων ἐν Ρώμῃ κατασκευάσασθαι, [m] ἐν ᾧ αἱ πόλεις συνερχόμεναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἰδίας τε καὶ κοινὰς θυσίας καὶ πανηγύρεις ἄξουσιν, ἐν οἷς ἂν ὁείσωσι χρόνοις· καὶ εἴ τι γένοιτο αὐταῖς περόσκεμμα [n] περὸς ἀλλήλους, ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων ἀφαλύσονται, τὰς ἄλλας πόλεσιν ἐπιτρέψασαι [o] ἀφαλῦσαι τὰ ἐγκλήματα. Ταῦτα διεξιών τε καὶ ὅσα ἄλλα ἔξουσιν ἀγαθὰ βουλευτήριον ἐγκαταστήσασθαι, πάντας ἔπεισε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας· καὶ μετὰ τοῦτο κατεσκεύασεν ἐξ ὧν ἅπασαι συνήνεγκαν αἱ πόλεις χρημάτων, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος [p] ναὸν, τὸν ἐπὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ λόφων ἱδρυμένον, Αὐεντίνου· καὶ τοὺς νόμους συνέγραψε ταῖς πόλεσι περὸς ἀλλήλας, [q] καὶ τἄλλα περὶ τὴν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ὃν ἐπιτελεσθήσεται τρόπον ἔταξεν. ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα [r] τοῖς συνεδρίοις, καὶ τὰς μεταβολὰς τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κειμένη, γράμματα ἔχουσα χαρακτῆρας Ελληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρῆτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαντ' ἄν τις

orta fuiſſet, judices ſedentes de ea cognoſcebant, & de bello contra barbaros gerendo & de mutua concordia inter ſe conſultabant. Hæc igitur & his ſimilia exempla ſequutus, ipſe quoque ſummopere in id propenſus erat, ut Latinæ gentis civitates in unum corpus contraheret, ne, inteſtinis diſſidiis & bellis debilitatæ, ab accolis barbaris libertate privarentur. *Servius Tullius Rom. REX VI.*

¶ Quare, his apud ſe ſtatutis, optimates ex ſingulis civitatibus convocavit, denuncians illis ſe de magnis rebus & ad communem utilitatem pertinentibus velle cum ipſis conſultare, ideoque illos à ſe convocari. Qui ubi convenissent, coacto ſenatu Romano & convocatis illis qui ex ſingulis civitatibus venerant, prolixam orationem habuit, qua ad concordiam eos adhortabatur, docens quam præclara res eſſet multas civitates conſentire & concordes eſſe, & quam turpis cognatos inter ſe diſſidentes videre: & demonſtrans concordiam infirmis eſſe potentiæ cauſſam, diſcordiam contra vel potentiſſimos quoſque deprimere, & eorum vires debilitare. Hæc autem illos docebat, oportere Latinos populis finitimis imperare, & ipſos, qui eſſent Græci, barbaris jus reddere. Romanos vero omnium Latinorum principatum habere debere, tum quia urbis amplitudine & rerum geſtarum magnitudine *cæteris* præſtabant, tum etiam quia numinis divini providentia, ob quam ad tantum ſplendorem provecti eſſent, illis excellentiores fuerant judicati. Atque hac oratione uſus illis perſuaſit, ut templum cum inviolabili refugio impenſis communibus Romæ exſtruerent, in quo ſinguli civitatum populi congregati quotannis privata & publica ſacrificia facerent, & mercatum exercerent ſtatis temporibus; &, ſi qua offenſa *& controverſia* inter eos fuiſſet orta, ex his ſacris eam dirimerent, reliquarum civitatum arbitrio controverſiarum deciſionem permittentes. De his igitur & multis aliis commodis, quæ conſequuturi eſſent ſi commune conſilium conſtituiſſent, diſſerens, omnibus qui in eo conſeſſu aderant rem perſuaſit. Itaque poſtea, ex pecuniis quas omnes civitates contulerunt, exſtruxit templum Dianæ, quod fundatum eſt in Aventino, omnium Romanorum collium maximo. Et leges fœderis inter hos populos facti conſcripſit, alioſque feſti atque mercatus celebrandi ritus conſtituit. Quæ ne injuria temporis delerentur, æneam columnam fecit; in qua incidit concilii decreta, & nomina populorum qui illi conventui interfuerant. Hæc columna ad meam uſque ætatem perduravit, in Dianæ fano erecta, characteres Græcarum literarum habens, quibus olim Græcia utebatur. Quod ipſum non *Panegyris Latina.* XXVI.

a Απάσας τὰς μετεχούσας πόλεις *Vat.* *b* Ρωμαίων *Vat.* *c* Αἰσχρὸν δὲ *Vat.* *d* Ἀλλήλαις *Vat.* & mox τοῖς ἀδυνάτοις. *e* Τῶν πάνυ ἰσχυρῶν *Vat.* *f* Fortaſſe ſcripſit Ἔτι δὲ καὶ ταῦτ' ἐδίδασκεν, vel ἀπὸ τούτων ἐδίδ. aut ὁ μὲν ἀπὸ τῶν ταῦτ' ἐδίδ. poſſit vero legi & μετὰ ταῦτ' ἐδίδασκεν. *Steph.* Poſtremam conjecturam amplectitur *Caſaub.* Optime in *Cod. Vat.* Ταῦτα διεξελθὼν ἐδίδασκεν, *g* Τὸ δίκαια πάντων legunt *Steph.* & *Caſ.* atque in aliis *Dionyſii* locis πάντων pro πρώτων reponi jubent. *h* Πόλεων in *Ed. Steph.* *i* Ογκῳ *Vat.* *k* Illud κεκεμένους à *Sylburgii* manu. atque ita quidem legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *divina providentia potiores eis judicatos.* In *Ed. Steph.* τῇ σεσηκέναι τῶν δαιμονίου πρώτους κεχαρῶσθαι ἐκείνων. quod loquendi genus duriuſculum leniri poſſe exiſtimat *Portus*, ſi tollatur κεχαρῶσθαι, vel illud πρώτους mutetur in πρώτων, ut genitivus ἐκείνων pendeat à comparativo πρώτων. In *Cod. Vat.* πρώτους κεχαρῶσθαι. *l* Προῆλθεν *Vat.* quod referendum ad Ρωμαίους. *m* Videri poſſet ſcribendum ἐν οἷς propter participium συνερχόμεναι: ſed ἐν ᾧ ferri poteſt, ut jungatur cum verbo ἄξουσιν. *Steph.* In *Cod. Vat.* ἐν ᾧ δέοιεν τι αἱ πόλεις. *n* Πρὸς ἀλλήλας *Vat.* *o* Διαγνῶναι *Vat.* *p* Νεὼν *Vat.* *q* Καὶ τἄλλα περὶ τὴν *Vat.* *r* Τοῖς συνεδρίοις *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

non leve est argumentum, quo probari potest, eos qui Romam condiderunt minime barbaros fuisse. Neque enim, si barbari fuissent, literis Græcis usi fuissent. Res igitur quas rex iste domi gessit, præter multas alias leviores & obscuriores, hæ maximæ & clarissimæ memorantur. Bellicæ vero res sunt ex quas contra unam Hetruscorum gentem gessit, de quibus mox verba sum facturus.

Bello quæ gesserit Tullius.

XXVII. ¶ Post Tarquinii mortem, civitates, quæ principatum illi tradiderant, fœderis conditiones amplius servare nolebant; quia Tullio, cujus natales erant obscuri, parere indignum judicabant, illudque dissidium, quod inter patricios & regem erat, magno sibi auxilio fore putabant. Initium autem defectionis Vejentes fecerunt, & legatis à Tullio missis responderunt, se neque de imperio illi concedendo, neque de amicitia aut societate ineunda quicquam cum illo unquam pactos fuisse. Horum exemplum secuti sunt Cæretani & Tarquinienses: & tandem tota Hetruria in armis fuit. Hoc bellum per continuos xx annos sine ulla intermissione gestum est, & utrique cum ingentibus copiis multas irruptiones in agrum hostilem fecerunt, & sæpius collatis signis pugnarunt. Quum autem in omnibus prœliis, & cum singulis civitatibus & cum tota gente commissis, Tullius rem feliciter gessisset, & tribus clarissimis triumphis ornatus fuisset, tandem eos, qui imperium detrectabant, sponte frænum recipere coëgit. Vigesimo autem anno, denuo duodecim civitates in totius gentis concilio, viris & pecuniis bello consumptis, decreverunt ad populum Rom. principatum deferre, iis conditionibus quibus jam ante id decreverant. Quare ex singulis civitatibus supplices venerunt, qui ad id munus fuerant delecti, ut urbes Tullio dederent, & eum orarent ne quid gravius in se statueret. At Tullius ipsos ob suam dementiam & contemptionem deorum, quos fœderum testes & sponsores fecerant, & tamen pacta violarant, multis & gravibus suppliciis dignos esse respondit: verum Romanorum æquitatem & clementiam, quod, agnita injuria quam fecerant, cum corollis & cæteris supplicum insignibus iram deprecaturi venerint, ipsis in præsens non defuturam. His dictis, bellum contra ipsos susceptum deposuit, *patriamque ipsis dedit*; & cæteris quidem civitatibus, facile oblitus iræ omniumque injuriarum ante acceptarum, permisit ut liberæ viverent, quemadmodum ante; utque suis rebus fruerentur, servantes conditiones fœderis à rege Tarquinio præscriptas. Tres vero civitates ex illis (quæ primæ in Romanos insurrexerant, quæque alias ad bellum illis inferendum impulerant) Cæretanos & Tarquinienses & Vejentes, agro adempto mulctavit, quem divisit iis qui novissime in civitatem Rom. recepti fuerant. Quum igitur

1. Per. Jul. 4145. Ante Chr. 569. Olymp. 53 3/4. V. C. Cat. 183. Var. 185.

2. Per. Jul. 4149. Ante Chr. 565. Olymp. 53 3/4. V. C. Cat. 187. Var. 189.

3. Per. Jul. 4157. Ante Chr. 557. Olymp. 55 3/4. V. C. Cat. 195. Var. 197.

ὑ μικρὸν τεκμήριον τῦ μὴ βαρβάρυς τῆς εἶ τὰς [a] οἰκίσαντας τὴν Ῥώμην. ὑ γὰρ ἂν Ἑλληνικοῖς ἐχρήτο γράμμασιν, ὄντες βάρβαροι. πολιτικαὶ μὲν δὴ πράξεις τῦ βασιλέως τύτυ σὺν ἄλλαις πολλαῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἀμαυροτέραις, αἱ μέγισαι καὶ λαμπρόταταί [b] τοιαῦται μνημονεύονται. πολεμικαὶ δὲ πρὸς ἓν τὸ τῆς Τυῤῥηνῆς ἔθνος γενόμεναι, πρὶ ὧν μέλλω νῦν διέξιέναι. 231

Μετὰ τὴν Ταρκυνίυ τελευτὴν αἱ προσθῦσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ πόλεις ὐκ ἤθελον τὰς ὁμολογίας, Τυλλίῳ τε ὐκ ἀξιῦσαι ταπεινῷ τὸ γένος ὄντι ὑπακύειν, ὑ τὴν διαφορὰν τῶν πατρικίων τῶν τὸ ἡγεμόνα γενομένῳ μεγάλην σφίσιν ἀφέλειαν παρέξειν νομίζυσαι. ἤρξαντο δὲ τῆς ἀποστάσεως οἱ καλύμενοι Οὐιεντανοὶ, ὑ τοῖς ἐλθῦσι παρὰ τῦ Τυλλίυ πρεσβευταῖς ἀπεκείναντο, μηδεμίαν εἶναι σφίσι πρὸς ἐκεῖνον μήθ' ὑπὲρ ἡγεμονίας προσχώρησιν μήτε πρὶ φιλίας ὑ συμμαχίας συνθήκην. ἀρξάντων δὲ τύτων, Καιρητανοί τε ἠκολύθησαν, ὑ Ταρκυνίται, καὶ τελευτῶσα ὐ ὀπλοις λεῖ ἅπασα ἡ Τυῤῥηνία. ἔτι ὁ πόλεμος εἴκοσι διέμεινεν ἔτη συνεχῶς πολεμύμενος, εἰσολάς τε πολλὰς ἀμφοτέρων μεγάλοις στρατεύμασι ποιυμένων εἰς τὴν ἀλλήλων, ὑ προσταξεις ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συνιστάμενων. ὐ ἁπάσαις δὲ ταῖς μάχαις κατορθῶν ὁ Τύλλιος, ὅσας [c] κατὰ πόλιν τε ὑ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος [d] αὐτὸν" συνέστησαν, ὑ τελευτῶν ὑπανεχάτοις κοσμηθεὶς θεμοῖς, τελευτῶν ἠνάγκασε τοὺς ὐκ ἀξιῶντας ἄρχεσθαι, τὴν χαλινὸν ἑκόντας λαβεῖν. [e] εἰκοστῷ δ' αὖ ἔτει συνελθῦσαι πάλιν αἱ δώδεκα πόλεις, ἐξαπλωμένην τῷ πολέμῳ τά τε σώματα ὑ τὰ χρήματα, γνώμην ἔσχον προσδῦναι Ρωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν, ἐφ' οἷς πρέπει ἐγὼ ἐψηφίσαντο. καὶ παρῆσαν [f] ἐξ ἁπάσης πόλεως οἱ προχειρισθέντες σὺν ἱκετηρίαις, ὑπερέποντες Τυλλίῳ τὰς πόλεις, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον [g] βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν ἀξιῶντες. Τύλλιος δὲ τῆς μὲν ἀφροσύνης ἕνεκα, καὶ τῦ [h] εἰς θεὺς ἀθετημάτων, ὓς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τὴν ὁμολογίαν, παρέδοσαν τὰ συγκείμενα, πολλῶν αὐτοὺς ἔφη τιμωρίων ἀξίους εἶναι καὶ μεγάλων· τῆς δὲ Ρωμαίων ὑπιεκείας καὶ μετριότητος, ἐπειδὴ συγγνόντες ἀδικεῖν, [i] στέμμασι καὶ λιτανείαις παρῆντο τὸν ὀργὴν, οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι ἀτυχήσειν. ταῦτα εἰπὼν, κατέλυσε τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ταῖς μὲν ἄλλαις πόλεσιν [k] ἀσπόνδοις καὶ δίκα ὀργῆς μησικάκου πολιτευσάμενος, ὡς πρόσθεν, καὶ τὰ ἴδια κατῳκῆσθαι, μνήσας δὲ ταῖς γεγραμμέναις πρὸς αὐτὸν συνθήκαις [l] τοῦ βασιλέως Ταρκυνίυ. τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν πόλεις, αἳ προεξανέστησάν τε ὑ τοὺς ἄλλους [l] ὑπεραγόντο καθ' Ρωμαίων ξυνεγκεῖν τὸν πόλεμον, [m] Καιρηταν῀ ὑ Ταρκυνιτῶν ὑ Οὐιεντανῶν, ταύτας, ἀφαιρέσει χώρας τιμωρησάμενος, διὰ καλεκληρύχησε Ρωμαίων τοῖς νεωστὶ προσεληλυθόσι [n] πρὸς πολιτείαν. ταῦτα διε- 232
διξάμενος

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quam scripturam veram esse contendunt *Sylb. Steph.* & *Cas.* Alteram *Editionis Stephanicæ* (sc. οἰκίσαντες) non plane rejici debere existimat *Portus.* b *Abras Vat.* c Κατὰ πόλεις *Vat.* d Non agnoscit *Vat.* e Εἰκοστῷ δ' ἔτει *Vat.* f Ἀπὸ πασῶν *Vat.* g Βελεύσασθαι *Vat.* h Εἰς τοὺς θεοὺς ἀσεβημάτων *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Portus*, non probante *Casaubono.* i Fortasse στέμμασιν ἱκετηρίοις ὑ λιτανείαις scripsit. Alicubi certe ἱκετηρίαις ὑ στέμμασι παρίχαζ: quinetiam ἱκετηρίας & λιτὰς alicubi copulat. *Steph.* Vide *Suidam*, v. ἱκετηρία. k *Lapus*, dum vertit *sine pœna*, legisse videtur ἀζήμιος. quod tamen non est usitatum. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἁπλῶς. l Ἐπαγόντων *Vat.* m Καιρητικὸν ὑ Ταρκυνίτας ὑ Οὐιεντανὸν *Vat.* n Πρὸς τὴν πόλιν *Vat.*

a Ita

πραξάμενος ὁ εἰρήνη τε ἦγε καὶ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατεσκευασάμενος Τύχης, ἣ παρὰ πάντα τὸν βίον ἐδόξεν αὐτῷ κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ὅπερ τοῖς ἄλλοις Τίβεριος, ὃν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται· ἡλικίας τε προβεβηκὼς ὅτι πολλῆς, καὶ τὸν κατὰ φύσιν τελευτῆς τοῦ μακρὰν ἀπέχων, ὑπεβουλεύθη ὑπὸ Ταρκυνίου τε τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν ἰδίων θυγατρὸς ἀποθανεῖν. διηγήσομαι δὲ καὶ τὸν ὑπεβουλεῖτο τρόπον, μικρὰ πρόμυθον ἐκ τῶν γενομένων ἀναλαβών.

Ἦσαν δὴ Τυλλίῳ δύο θυγατέρες ἐκ γυναικὸς γενόμεναι Ταρκυνίας, ἣν ὁ πατὴρ ἐνεγγύησεν αὐτῷ βασιλεὺς Ταρκύνιος. Ταύτας τὰς κόρας [b] ὑπανδρους γενομένας ἀπέδοτο τοῖς [c] ἀδελφιδοῖς τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἡμῶσι τε Ταρκυνίου, τῷ πρεσβυτέρῳ τὴν πρεσβυτέραν ἁρμόσας, καὶ τῷ νεωτέρῳ τὴν νεωτέραν· ὅπως οἰόμενος [d] αὐταῖς μᾶλλον συνοίσεσθαι τοῖς λαβοῦσιν. ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἑκάτερος ἐναντία συναφθεὶς τύχῃ, κατὰ τὴν οὐχ ὁμοτροπίαν. Λευκίῳ μὲν γὰρ τῷ πρεσβυτέρῳ, τολμηρῷ καὶ αὐθάδει καὶ τυραννικῷ τὴν φύσιν ὄντι, χρηστὴ καὶ σώφρων καὶ φιλοπάτωρ συνῳκήθη γυνή· [e] Ἀρούντῃ δὲ τῷ νεωτέρῳ, πολὺ τὸ ταπεινὸν ἔχοντι καὶ εὐλόγιστον, ἀνοσία καὶ μισοπάτωρ καὶ πάντολμος ἡ γαμετή. συνέβαινε δὲ τοὺς ἀνδρας ἑκάτερον φέρεσθαι μὲν ὅπη τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, μεθίστασθαι δὲ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὅπη ταναντία· ὁ μέν γε πονηρὸς, ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας τὸν κηδεστὴν προθυμούμενος, καὶ πάντα μηχανώμενος εἰς τοῦτο, ὑπὸ τῆς γυναικὸς μετεπείθετο ἀντιβολούσης τε καὶ ὀδυρομένης· ὁ δ' ὀπτιμικὸς, οὐδὲν οἰόμενος δεῖν ἐξαμαρτάνειν εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλὰ προμένειν ἕως ἡ φύσις αὐτὸν ἐκ τοῦ ζῆν [f] ἐξαγάγοι, καὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐῶν προπέσειν τὰ μὴ δίκαια, ὑπὸ τῆς ἀνοσίας γυναικὸς εἰς ταναντία μετήγετο, ῥᾳθετούσης τε καὶ λοιδορουμένης, καὶ τῷ [g] ἀνδρείαν κακιζούσης. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον ὅτε αἱ τ' σώφρονος παραινέσεις, τὰ κρείττω τοῦ δικαίου ἀνδρὸς πάθόσης, ὅτε αἱ τ' μιαρᾶς παραινέσεις, ὅπη τὰς ἀνοσίους πράξεις τ' πονηρὸν εἰ) πεφυκότα παρεκαλούσης, ἀλλ' ἑκάτερος ὅπη τ' ἑαυτοῦ φύσιν ἐφέρετο, καὶ λυπηρὸν ἡγεῖτο τ' μὴ τὰ ὅμοια βουλομένην, τῇ μὲ, ὀδύρεσθαί τε καὶ φέρειν τὸν ἑαυτῆς δαίμονα πρεπῶν· τῇ δὲ παντόλμῳ, χαλεπαίνειν τ' ἀπαλλαγῆναι ζητεῖν ἀπὸ τοῦ συνοικοῦντος. ἔπειτα δ' ἡ κακὴ [h] φύσιν ἀπονοηθεῖσα, καὶ νομίσασα τοῖς ἑαυτῆς τρόποις ἁρμόττειν μᾶλλον τὸν τῆς ἀδελφῆς ἄνδρα, μεταπέμπεται τε αὐτὸν, ὡς ὑστέρ ἀναγκαίου τινὸς πράγματος ἁλωσομένη. Καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο, κελεύσασα τοὺς ἔνδον, ἵνα μόνη διαλεχθείη πρὸς μόνον, "[i] Ἀρ', ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, μετ' παῤῥησίας ἔξεστί μοι "καὶ ἀκινδύνως ἅπαντα εἰπεῖν ὅσα φρονῶ περὶ τοῦ κοινῶν συμφερόντων; ἢ καθέζεις ὡς ἂν ἀκούσῃς λόγους; "ἢ σιωπᾷν ἄμεινόν ἐστί μοι, καὶ μὴ φέρειν εἰς μέσον βουλὰς

hæc domi militiæque geſſiſſet, & duo templa exſtruxiſſet fortunæ (quod ea ſecunda toto vitæ tempore uſus videretur, alterum quidem in foro Boario, alterum vero ad ripam Tiberis) quam virilem appellavit, ut nunc etiam à Romanis nuncupatur: quumque jam eſſet ætate provectiore, nec à naturali vitæ termino longe abeſſet, Tarquinii generi & filiæ ſuæ inſidiis ſublatus periit. Narrabo autem & ipſum inſidiarum modum, re paullo altius repetita.

Servius Tullius Rom. REX VI.

¶ Tullius duas filias ex uxore Tarquinia ſuſceperat, quam ei rex Tarquinius in matrimonium dederat. Has puellas jam nubiles dedit uxores conſobrinis, Tarquinii nepotibus, cum majori natu majorem, cum minori minorem conjungens; quod exiſtimaret fore ut hoc pacto melius illæ maritis convenirent. Sed utrique genero forte contigit, ut uxorem moribus ſuis penitus diſſimilem haberet matrimonio junctam: Lucio enim (qui natu erat major, quique erat homo audax & arrogans, & ingenio tyrannico præditus) uxor proba & modeſta atque patris amans data eſt: Arunti vero juniori (qui erat longe manſuetior, & æquiore ingenio præditus) uxor erat ſceleſta, & quæ patrem odio proſequebatur, & quodlibet facinus audebat. Accidit autem ut uterque maritus ad innatos mores ferretur, ſed ab uxore in contrarios traduceretur: alter enim qui improbus erat (quum cuperet ſocerum regno expellere, & omnia contra ipſum moliretur) ab uxore precibus & lacrymis à ſententia deducebatur: alter vero, qui erat ingenio miti (quum nihil in ſocerum delinquendum, ſed exſpectandum cenſeret donec ipſa natura ex hac vita ipſum educeret, quumque non ſineret fratrem facinora ſceleſta patrare) ab uxore impia in contraria traducebatur; hæc enim ipſum monebat, & convicia ei dicebat, & ignaviam exprobrabat. Sed quum neque quidquam proficerent preces uxoris modeſtæ, quæ optimum conſilium viro ſceleſto dabat; neque adhortationes impuræ illius, quæ ad impia facinora virum, ſua natura minime malum, provocabat; ſed uterque ad ſuum ingenium ferretur, & moleſte ferret diſſentientem conjugem: altera quidem ſuam ſortem deflebat, eamque iniquo animo ferebat; altera vero, quæ ad quodvis facinus parata erat, indignabatur, & quærebat modum quo ſe à moleſto marito liberaret. Tandem vero mulier natura perverſa, furiis ad deſperationem acta, & rata ſuis moribus ſororis maritum maxime convenire, eum accerſit quaſi de re aliqua valde neceſſaria cum eo eſſet actura. ¶ Quum autem ille veniſſet, omnibus, qui domi erant, recedere juſſis, ut ſola cum ſolo colloqueretur, "An, inquit, Tarquini, libere & ſine periculo mihi licet dicere quæcunque ſentio "de communi noſtrum utilitate? continebiſne quæ audieris? an tacere mihi eſt ſatius, neque in medium proferre conſilia arcana?

XXVIII. Per. Jul. 4164. Ante Chr. 550. Olymp. 57 3/4. V. C. Cat. 215, Var. 217.

XXIX.

a Ita Vat. & Lapi Codd. Vetum Gelenius poſt βουλὰς inſerit τὰ ἀμφὶ τοῦ πράγματος. Sylb. b Ἐνηβήσας Vat. c Parum recte in Ed. Steph. ἀδελφεῖς. Vide Barn. Briſſonium de Jure Connubiorum. d Ἀνὴρ μᾶλλον Vat. e Ἀρρόντῃ Vat. f Ἐξαγάγοι Vat. g Rectius ἀνανδρίαν in Cod. Vat. ut legendum cenſebant Camerarius & Portus. h Malim cum articulo τὴ φύσιν. Sylb. i Ἀφ' ὧν Vat.

Servius Tullius Rom. REX VI.

"hrcana? Quum autem Tarquinius jussisset eam dicere quicquid vellet, & pollicitus fuisset se, jurejurando, quodcunque illa voluisset, adhibito, rem optima fide silentio suppressurum, illa ita demum, omni pudore deposito, eum est alloquuta, "Quousque, "Tarquini, te regno spoliatum pati apud te "statuisti? An ex majoribus humilibus & "obscuris es ortus, & propterea de te ipse "magnifice sentire non vis? Atqui omnibus "notum est priscos vestros majores, qui erant "Græci & ab illo felici Hercule oriundi, "multas ætates, ut audio, apud Corinthios "summum imperium habuisse: Tarquinio "vero avo tuo, qui ex Hetruria sedes huc "transtulit, accidisse, ut hujus urbis regno ob "virtutem suam potiretur; cujus non solum "bona, sed etiam regnum ad te jure heredi-"tario pertinet, quum sis nepotum ejus alter "grandior natu. An forte ob imbecillitatem "& deformitatem tibi est corpus parum ido-"neum ad omnia regia munia obeunda? At-"qui adsunt tibi vires satis firmæ, quales "esse solent virorum qui natalibus sunt cla-"rissimis; adest & forma regio genere digna. "* An forte horum neutrum, sed juventus "adhuc infirma & à rectis consiliis adhuc "longe remota impedit te, quo minus ad reip. "administrationem accedere velis, quum non "longe absis à quinquagesimo ætatis anno? "At homines qui hanc ætatem sunt ingressi, "prudentia quam maxime solent valere. An "ejus qui rerum potitur nobilitas, & gratia "qua pollet apud optimates, qua fit ut non "tam facile injuriæ adversariorum sit ob-"noxius, te hæc perferre cogit? † Atqui hoc "utrumque non est admodum firmum illi "præsidium, quod ne ipse quidem ignorat. "Sed & audacia & periculorum contemptio "tuis moribus inest, quibus maxime opus est "ei qui est regnaturus. Sunt præterea tibi "satis amplæ opes, & amici multi, & multa "alia eaque magna ad rem aggrediendam ad-"minicula. Quid igitur adhuc cunctaris, & "exspectas occasionem quæ se tibi ultro of-"ferat, tibique nihil prorsus tentanti, quo "voti fias compos, regnum afferat? an forte "post Tullii obitum? quasi vero fortuna "humanas cunctationes exspectat, aut natu-"ra nostra, pro cujusque ætate, ita etiam fi-"nem vitæ imponat; non autem finis omni-"um rerum humanarum incertus sit atque "omnem conjecturam effugiat. Libere ta-"men dicam, licet me voces audacem, id "quod mihi videtur in caussa esse, cur tu ab "omni ambitione abhorreas, & cur gloriæ "minime sis cupidus. Habes uxorem mori-"bus tuis prorsus dissimilem, quæ te suis

"δοκῶ; κελεύσαντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου λέ-"γειν ὃ βούλεται, καὶ περὶ τοῦ κεύθειν ὑπὲρ αὐτῆς τοὺς "λόγους πίστεις δόντος, ὅρκων ὧν ἐκείνη προ-"ρρήθη, οὐδὲν ἔτι αἰσχυνθεῖσα λέγει πρὸς αὐτὸν, "Μέ-"χρι τίνος, ὦ Ταρκύνιε, τῆς βασιλείας ὑποτεθ-"μὸν ἀνέχεσθαι ἀξιοῖς; πότερον ἐκ ταπεινῆς καὶ "ἀσήμου ἔφυς πατρόθεν, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀξιοῖς "ὑπὲρ σαυτοῦ μέγα φρονεῖν; ἀλλὰ πάντες ἴσασιν ὅτι "[b] τοῖς μὲν ἀρχαίοις προγόνοις [c] ὑμῶν Ἑλλήνων ὄντι, "καὶ [d] ἀφ' Ἡρακλέους γεγενῆσθαι τοῦ εὐδαίμονος, ἄρξαι "Κορίνθου τῆς αὐτοκεφάλου ἐξῆρκεν ἀρχὰς ἐπ' "πολλὰς, ὡς ἀκούω, γενεάς· τῷ δὲ πάππῳ σου Ταρ-"κυνίῳ, μεταθεμένῳ τὴν οἴκησιν ἐκ Τυρρηνῶν, ἐξ ὧν "τῆς πόλεως βασιλεῦσαι ἐξεγένετο δι' ἀρετὴν οὐ συγ-"κληρονομεῖν οὐ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς "βασιλείας ὀφείλεις, πρεσβύτερος ὢν. Ἡ σώ-"ματος οὐκ ἔτυχες ἐκείνου τοιούτου ὅσα βασιλεῖ "πρέπει, δι' ἀσθένειάν τε καὶ ἀμορφίαν; ἀλλὰ σοί "γε καὶ ῥώμη πάρεστιν ἱκανὴ, οἷα τοῖς κρίσεσι πεφυ-"κόσι, καὶ μορφὴ τοῦ βασιλείου γένους ἀξία. Ἢ τού-"των μὲν οὐδ' ἕτερον, ἡ δὲ ἀσθενὴς ἔτι καὶ πολὺ ἀπέ-"χουσα τοῦ φρονεῖν τὰ πρέποντα νέότης μεθέλκει "σε, δι' ἣν οὐκ ἀξιοῖς τὰ πολιτικὰ πράττειν, ὃς "γε πολὺ δοκεῖς πεντηκοντούτης εἶναι; κρίσις δὲ "ἀνθρώποις φρονεῖν πέφυκεσιν οἱ πρὸς τοῖς μάλι-"στα γενόμενοι τῆς ἡλικίας. [h] ἀλλ' ἡ τοῦ κατέχοντος "τὰ πράγματα εὐγένεια, καὶ ἡ πρὸς τοὺς κρίσεως "τῆς πολιτικῆς ὀφειλομένης, διὰ ἣν οὐκ [i] ὀλιγαρχήσεις "ἐστι, [k] ἀνέχεσθαί σε ἀναγκάζει; ἀλλὰ καὶ ζῶντα ἀμφό-"τερα κακῶς ἔχοντα αὐτῷ συγχώρει ᾧ ὑπ' αὐτοῦ αὐτὰ "γε [l] ἀγνοεῖ. καὶ μοὶ ἥ τε τόλμα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον "ἔνεστί [m] σοι τοῖς τρόποις, ὧν μάλιστα τῷ βασιλεύειν μέλ-"λοντι δεῖ. [n] Παράρχει δέ σοι καὶ πλοῦτος ἱκανὸς, "καὶ φίλοι πολλοὶ, καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ πρὸς τὰ πράγ-"ματα πολλαὶ καὶ μεγάλαι. τί οὖν ἔτι μέλλεις, καὶ "τὸν αὐτόματον ὑπολέγῃ καιρὸν, ὃς ἥξει σοι φέρων τὴν "βασιλείαν μηδὲν εἰς τοῦτο πράγμα τυσσαμένῳ; μετὰ "τὴν τοῦ Τυλλίου δύσιν τελευτήν; ἄσπερ ἀναμένουσι "τῆς τύχης ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύσεως ἣ-"μῖν τὰς καθ' ἡλικίαν [o] τελευτὰς φερούσης, ἀλλ' οὐκ "ὀφθαλμῷ καὶ δυστεκμάρτῳ τέλει πάντων τῶν ἀνθρω-"πίνων ὁ κειρθμὸς. ἐρῶ δὲ μετὰ παῤῥησίας, καὶ εἰ με "φήσεις θρασύτειν, τὸ δοκεῖν αἴτιον εἶναί μοι τοῦ μὴ-"δεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλοτιμίας, μήτε δόξης. "γυνὴ σοι συνοῦσα μηδὲν ἐοικυῖα τοῖς σοῖς τρόποις, ἣ σε

a Λίγων ὅτι βούλομαι Vat. b Sc. Bacchiadis: quorum tyrannis duravit in urbe Corintho annos ferme ducentos. Cas. c Ἡμῶν Ed. Steph. & Lapi Cod. ut indicat versio, progenitoribus nostris. nec repugnat auctoris narratio. Sed quum mox dicat τοῦ πάππου σου non ὑμῶν, verior est nostra lectio. Sylb. d Lege ἀφ' Ἡρ. γεγενῆσθαι, τὸν εὐδαίμονα ἄρξαι Κορίνθου. Corinthus enim ob divitias, quibus olim abundabat, Εὐδαίμων & ἀφνειὸς à poëtis vocabatur, ut notant Thucydides & Aristoteles. atque in antiquissimo oraculo, Εὐδαίμων ὁ Κορίνθος, ἐγὼ δ' οὐκ Τεγέη, sic etiam distinctum fuit in Lapi codicibus. Cas. e Certe pro ἐπὶ non male reposueris ἐπὶ, ut sensus sit ἐπὶ πολὺς χρόνος. Sylb. Hanc conjecturam firmat Cod. Vat. f Non agnoscit Vat. g Οὐ πολλοῖς λίαν οὕτως ἔστιν Vat. h Θέμις· ἀλλ' ἡ τοῦ Vat. i Potius ἐπιχειρήσεις (hujusmodi præsertim in locis) quam ἐπιχειρεῖν dicunt Græci: ideoque & Dionysium illud potius quam hoc scripsisse crediderim. Steph. k Ἀνέχεσθαί σε Vat. l Ἀγνοεῖς· οὐ μὴν ὅγε Vat. m Excusari potest dativus σοι, ut apud Pausaniam p. 490. sed simplicior lectio est σοι. Sylb. n Τὰς πλείστας Vat. o Περιφρήσεται παυσόμενον Vat. * Ita Gelenius. Verum hæc verba, ἢ τάχα μὲν οὐδ' ἕτερον, non referri debent ad proxime præcedentia (ut eo rediit Perizonius dum vertit, an vero neutrum quidem horum tibi deest) sed ad ἀδύνατον & ἀμηχανίαν. † At sunt ista utraque in eo male se habentia. Lapus.

a Malim

"κακῶσαι καὶ κατασφάξαι μᾶλλον ἢ σωφρονῆσαι, καὶ
234 "λύσασα ἀφ' αὑτῆς γενόμενον ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδὲν
"ἄσπερ κηφῆνα φορβὸν καὶ βάδην ἔχειν ἀνδρὸς ἀνήρ, ὃς μα
"τακτικὴν ποιεῖ μεταλλαγὴν ἕξεως, καὶ χαλκοῦ τὸ
"σῶμα μεταβαλεῖσαν δι' ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἶδος ἐξεργάσετό σοι
"καλὴν μὲ γυναῖκα, [b]κἀμὲ σὸν τυχεῖν ἀνδρὸς, οὐκ ἂν
"ἐν ἰδιώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν [c]χρόνον. τί δὲ οὐκ [d]ἐ-
"παυορθώσαμεν τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμεῖς μεταθέ-
"μενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάξεις τοῦ βίου
"τὸν σαυτῆς γυναῖκα; ἐγὼ δὲ τὸν αὐτὸν ἀφανιῶ τρόπον
"τὸν ἐμὸν [e]ἄνδρα. ὅταν δὲ τούτων ἀφῃρημένων συν-
"έλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ λοιπὰ βου-
"λεύσομεν, ἐκποδὼν πεποιημένοι τὰ λυποῦντα ἡμᾶς.
"καὶ γὰρ ἐὰν τἆλλα τὰς ἀνδρεῖον ᾖ, βασιλείας γε χά-
"ριν ἅπαντα [f]τολμᾶν.

Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἀσμένως δέχεται τὰς αἱρέ-
σεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα [g]δὸς αὐτῇ πίστιν, καὶ λαβὼν τὰ
πρωτόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων, καὶ διαπραξάμενος, ἀπῆρχε-
το. διελθόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου, τοῖς αὐτοῖς
παθεσιν ὑποπίπτουσιν ἥ τε πρεσβυτέρα τῶν Τυλλίων θυγατέ-
ρων καὶ ὁ νεώτερος τῶν Ταρκυνίων. ἀνάγκη δὲ ἐστὶ πάλιν ἀναγκάζο-
μαι μεμνῆσθαι Φαβίου, καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν
χρόνων ἐλέγχειν. ὅτι γὰρ ὁ [h]Ἀρούντης τελευτῆς γενόμενος,
οὐ καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὁ μὲν πρότερον ἔφη, ὅτι γέγρα-
φεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τοῦ Ἀρούντην· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι
φησὶν ὑποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Ταναχυλίδος τεθάφθαι, ἣν
ἀμήχανον ἔτι καθ' ἑκείνους περιεῖναι τοὺς χρόνους. εἰσεληλύθει γὰρ
εἰς ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Ταναχυ-
λὶς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προσελθόντων δὲ τοῖς
ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τεσσαρακοντα ἐτῶν· οὐ
γὰρ ταῖς ὀπωσίαις ἀναγραφαῖς χρῆται τεσσαρακοστὸν οἰκεί-
ως τῇ Τυλλίᾳ ἀρχῆς τὸν Ἀρούντην τελευτησάσῃ παρειλήφαμεν· ἐτῶν δὲ ἡ Ταναχυλὶς ἦσαν πεντηκοντάδικα τριῶν τοῖς
ἐκείνου. ὅπως ὀλίγον ἐστὶν οὐ ταῖς ἱστορίαις αὐτῷ τὸ περὶ τὴν
ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας [i]ἀπαλαίπωρον. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ὑ-
δὲν ἔτι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἀπάγεται γυναῖκα τὴν
Τυλλίαν, οὔτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βουλομένου τὸν γάμον, οὔτε τῆς
μητρὸς συνευδοκούσης, ἀλλ' αὐτὸν παρ' ἑαυτῆς λαβοῦσαν. ὡς
δὲ συνεκρέαθησαν ἀνόσιοι καὶ ἀνθρωφόνοι φύσεις, [k]ἐκβάλλειν
ἐκ τῆς βασιλείας τὸν Τύλλιον, εἰ μὴ βέλτιόν τινα ἔχοιεν τρόπον
τῷ ἀρχῷ, ἐμηχανῶντο, [l]ἑταιρείας τε συνάγοντες, καὶ τὴν
πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίους ἔχοντας περὶ τὸν βασιλέα καὶ
τὸ δημοτικὸν πολὺ ἀθυμοῦντα προσαλοῦντες, ἔκ τε τοῦ δημοτι-
κοῦ πλήθους τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς ἥδιστον τὴν δικαίων φειδῶ
ὄν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι, καὶ ἁπλῶς ἅπαντα τοῦ-
235 τον πειθόντες. [m]ταῦτα ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο

"illecebris & incantationibus emollivit? [b] Et Sextus Tullius
"mendicus per imprudentiam ex viro ad ni- Rom. LIB. VI.
"hilum ab ea redigeris, quemadmodum mihi
"quoque est maximus timidissimus, & qui ni-
"hil virile habet, qui me ampla fortuna dig-
"nam deprimit, & me egregia forma præ-
"ditam tabefacit. Quod si tibi contigisset ut
"me uxorem duceres, & mihi ut te mari-
"tum haberem, certe privati tam diu non
"vixissemus. Quin igitur fortunæ erratum
"nos ipsi corrigimus permutato conjugio, &
"tu uxorem tuam de medio tollis? Ego
"enim mox eodem modo maritum meum
"tractabo. Quum vero his exstinctis conjun-
"cti fuerimus, tunc tuto de reliquis consul-
"tabimus, è medio sublatis obstaculis quæ
"nobis sunt molesta. Etenim si quis aliis in
"rebus injuste se gerere veretur, ei saltem
"regni causa quidvis est audendum.

¶ Hæc dicente Tullia, Tarquinius libenter conditiones illas accepit, & statim data illi fide, & nefariarum nuptiarum primitiis acceptis, & re transacta, abiit. Non multo autem post, † morbo eodem & major Tullii filia & Tarquinius minor obierunt. Atque hoc loco rursus cogor Fabii mentionem facere, & ejus negligentiam in temporum supputatione redarguere. Quum enim ad eam suæ historiæ partem venit ubi describit Aruntis interitum, non semel tantum peccat (quod & ante dixi) quod scribat Aruntem Tarquinii filium esse: sed etiam iterum, quia ait illum defunctum à matre Tanaquile sepultum fuisse; quæ ut illis temporibus adhuc fuerit superstes, nullo modo fieri potest. In principio enim demonstratum est, Tanaquilem ætatis annum LXXV habuisse, quando rex Tarquinius obiit: additis vero ad illos septuaginta & quinque annos aliis quadraginta annis (in annalibus enim quadragesimo anno regni Tullii Aruntem obiisse accepimus) Tanaquil esset annorum centum & quindecim. Adeo parum laboris hic scriptor in suis historiis ad exquirendam rerum veritatem impendit. Postea Tarquinius, nulla amplius interposita mora, Tulliam, neque patre nuptias ejus confirmante, neque matre eas approbante, sed ipsa sola id volente, uxorem duxit. Quum autem hæc duo ingenia nefaria & ad hominum cædes nata juncta fuissent, regno Tullium expellere, nisi sponte imperio vellet cedere, suis artibus conabantur, sodalitates contrahentes, & patricios, qui alienum animum à rege habebant, & qui statum popularem æque oderant solicitantes, & de plebe egentissimos quosque, qui justitiam nullo modo curabant, pecuniis ementes, atque adeo nihil horum clam facientes. Tullius hæc cernens molestè quidem ferebat,

XXX.

a Malim δι' αὐτῆς, ut *Lapus* quoque vertit *per eam*. *Sylb.* In *Cod. Vaticano* ἐπ' αὐτῆς. nec aliter forsan legebat *Lapus*. b Excusari potest accusativus κἀμὲ. sed magis ad præsentia quadrat κἀμοί. *Sylb.* c Βίον *Vat.* d Ἐπανορθώμεθα *Vat.* e In *Ed. Steph.* perperam post ἄνδρα ponitur interrogationis nota. Alioqui sic legendum esset ἐγὼ δὲ διαπείσω τὸν ἐμὸν ἄνδρα; i.e. *Quin igitur ea quidem uxorem tuam vitæ privas, ego vero maritum meum eodem modo tractabo? Port.* f Post τολμᾶν aut χρὴ aut ἦεν vel simile quid omissum videtur. *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* scribitur βασιλείας γε τῆς χάριν ἐστὶν ἅπαντα τολμᾶν, nec aliter legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *regnandi causa haud reprehensibile est audere omnia.* g Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* δὸς αὐτῇ πίστιν τῆς λαοῦ, καὶ πρωτόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος ἀπῆρχετο. De voce πρωτόλεια vide quæ congessit *Barn. Brissonius* de Ritu nuptiarum & Jure connubii, p. 45, 211, 252. h Ἀρρούντης *Vat.* & alibi Ἀρρούντα & Ἀρρούντι. i Ταλαιπωρον *Vat.* & *Lapi Codd.* quod verbum indicat *laboris solertiam ac diligentiam in inquirenda veritate.* Verum (inquit *Casaub.*) possumus legere ἔστιν ἐν ὀλίγοις δὲ, servata voce ἀπαλαίπωρα. Moveturque *Thucydidis* loco, ἅτινα ἀπαλαίπωρα γὰρ τοῖς ἐθέλουσι ἐξιχνιάζειν &c. quem nostrer dubio procul habuit ante oculos quum ista scriberet. k Ἐκβαλλῶν *Vat.* l Ἑταιρείαν *Vat.* m Ταῦτα δὲ ἰδὼν *Vat.* * Perque eam te latebis ex homine redactus in nihilum. *Lapus.* † *Vel.* eodem fato.

Servius Tullius Rom. REX VI.

ſerebat, & ſibi timebat, ne quid mali præventus patereturſed hoc illum potiſſimum angebat, ſi cum filia & genero bellum gerere & pœnas tanquam ab hoſtibus repetere cogeretur. Et ſæpius præſentibus amicis Tarquinium in colloquium vocavit; eumque modo incuſabat, modo monebat, modo etiam hortabatur ne quid amplius in ſe delinqueret: ſed quum ille mentem ad ejus verba non adverteret, ſed diceret ſe in ſenatu cauſſam ſuam acturum, & ipſi jura ſua ibi declaraturum, Tullius coacto ſenatu, "Patres (inquit) conſcripti, "manifeſto comperi Tarquinium ſodalitates "contrahere contra me, & conari me regno "pellere. Volo igitur præſentibus vobis "omnibus ſcire ob quam injuriam privatim "acceptam, aut qua in re à me remp. injuria affectam cernens hæc mihi machinetur. "Reſponde igitur, Tarquini, nihil diſſimulans, quam ob rem me accuſes, quandoquidem ab iſtis te audiri voluiſti.

XXXI. ¶ Reſpondet ei Tarquinius, "Pauca eaque "juſta, ô Tulli, ſum dicturus, & propterea "hæc coram his declarare volui. Tarquinius "avus meus Romanorum imperium adeptus "eſt, & multa magnaque pericula *& labores* "pro eo ſubiit: illo mortuo ego ſum ſucceſſor, ex communibus omnium tam Græcorum quam barbarorum legibus; & me "quoque, ut & cæteros homines ad quos "avita bona jure hereditario veniunt, non "ſolum pecuniarum ſed & regni ipſius heredem eſſe convenit. Tu vero bona quidem "ab eo relicta mihi tradidiſti, ſed regno me "privas, idque contra fas & jus occupatum "jam tot annos retines: neque enim interreges te crearunt, neque ſenatus de te tulit ſuffragium, neque legitimis comitiis "hanc poteſtatem es adeptus, quemadmodum "avus meus & omnes reges qui ante ipſum "regnarunt: ſed mercede conducta, modiſque omnibus corrupta vagorum & inopum "& damnatorum & obæratorum hominum "multitudine, quæ omnem bonam exiſtimationem amiſerat & rempublicam nihil curabat, ac ne tunc quidem profeſſus te tibi "ipſi principatum quærere, ſed ſimulans te "nobis pupillis & infantibus eum ſervare, ad "reip. adminiſtrationem acceſſiſti, & omnibus audientibus pollicitus es, quum nos "ad virilem ætatem perveniſſemus, te mihi "natu grandiori regnum traditurum. Debueras igitur, ſi viri juſti officium facere "voluiſſes, quum mihi bona avita dediſti, "una cum bonis regnum etiam reddere; ſequutus exempla honeſtorum & bonorum "tutorum, qui, regios filios eoſque pupillos "ſibi traditos accipientes, mox illis, quum "ad ætatem virilem jam perveniſſent, paterna & avita regna recte ac juſte reſtituerunt. Quod ſi nondum tibi ſatis ſapere, "ſed adhuc ob ætatem tenellam ad tantæ reip. "adminiſtrationem minime idoneus videbar, "ſaltem quando adeptus ſum præſtantiſſi-

μὴ, καὶ περὶ ἑαυτοῦ δείσας [a] εἴ τι πάσχοιεν περιπλησθείς· ἠγανάκτει δὲ οὐκ ὀλίγα, εἰ θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἀναγκασθήσεται, καὶ τιμωρίας ὧν παρ' ἐχθρῶν, λαμβάνειν· καὶ πολλάκις μετὰ τῶν φίλων [b] προσκαλούμενος εἰς λόγους τὸν Ταρκύνιον, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλῶν, τὰ δὲ νουθετῶν, τὰ δὲ πείθων μηδὲν εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνειν, ὡς οὐ προσῆκεν αὐτῷ τοῖς ἀφ' ἑστίας, ἀλλ' ὅτι τῆς βουλῆς ἔφη τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν, συγκαλέσας τὸ συνέδριον, "Ἀνδρες, ἔφη, βουλευταὶ, Ταρκύνιος [c] ἑταιρείας ἐπ' ἐμὲ "συνάγων, καὶ [d] προθυμούμενος ἐκβαλεῖν με τῆς "ἀρχῆς καταφανὴς [e] γέγονεν ἐμοί. βούλομαι δὲ, πάντων ὑμῶν παρόντων, μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τί ποτε "δὼς ἰδίᾳ κακὸν, ἢ τί τοῖν πόλιν ὁρῶν ἀδικουμένην "ὑπ' ἐμοῦ, ταῦτ' ἐμοὶ μηχανᾶται. ἀπόκειναι δὴ, Ταρκύνιε, μηδὲν ἀποκρυψάμενος, τί μου κατηγορεῖν ἔχεις; "ἐπειδὴ τούτους ἠξίωσας ἀκοῦσαι.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ταρκύνιος, "Βραχὺς ἐπὶ ὁ "παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Τύλλιε, καὶ δίκαιος· καὶ διὰ τοῦτο "προειλόμην αὐτὸν εἰς τούτους ἐνεγκεῖν. Ταρκύνιος ἐμὸς "ὢν πάππος ἐκτήσατο † Ρωμαίων ἀρχὴν, καὶ" πολλοὺς "καὶ μεγάλους ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἀεράμενος· ἐκείνου δὲ "τελευτήσαντος, ἐγὼ διάδοχος εἰμι, καθ' οὓς ἅπαν- "των κοινοὺς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νόμους· καὶ προσήκει "μοι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς διαδεχομένοις τὰ "πατρῷα, μὴ μόνον † χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς βασι- "λείας αὐτοῦ [h] κληρονόμον γενέσθαι. σὺ δὲ τὰ μὲν χρή- "ματα καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ διαδέδωκάς μοι, † "δὲ βασιλείαν ἀποστερεῖς με, καὶ τοσοῦτον ἤδη κατέχεις "χρόνον, οὔτε ἐκ τοῦ δικαίου λαβὼν ὅτε δὲ μεσοβασι- "λεῖς σε ἀπέδειξαν, ὅτε βουλὴ ψῆφον [i] ὑπέρ σου ἤνεγκεν, "ὅτ' ἀρχαιρεσίαις νομίμοις τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔτυχες, "[k] ὡς ὁ πάππος ὑμῖς, καὶ πάντες οἱ παρ' αὐτοῦ γενόμενοι "βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἀνέστιον καὶ ἄπορον, καὶ πρὸς καταδίκας "ἡ χρέα τ' ἀπιτιμίαν ἀπολωλεκὸς φῦλον, ᾧ † κοινῶν ὑ- "δενὸς ἔμελε, καλαμιαδοδιήσας καὶ πάντα τρόπον διαφθείρας, καὶ οὐδὲ τότε μὴν τοι σαυτῷ προσῆκεν † δίκαια "φύσιν λέγων, ἀλλ' ἡμῖν φυλάξειν σκηπτόμενος ὀρφανοῖς "οὖσι καὶ νηπίοις, ὅτι τὰ πράγματα παρῆλθες, καὶ πάντων "ἀκουόντων ὁμολόγεις, ὅταν ἀνδρωθῶμεν ἡμεῖς, ἐμοὶ πα- "ραδώσειν ὄντι πρεσβυτέρῳ τὴν ἀρχήν. ἐχρῆν δὴ οὖν σε, "εἰ τὰ δίκαια ποιεῖν ἤθελες, ὅτε μοι † οἶκον παρέδιδως "τοῦ πάππου, ἅμα τοῖς χρήμασι καὶ τὴν βασιλείαν ἀπο- "δεδωκέναι, προθυμούμενον τοῖς τοῦδε καλοῖς καὶ "ἀγαθοῖς ἐπιτρόποις ἔργοις, ὅσοι βασιλικοὺς παῖδας ὀρ- "φανοὺς πατέρων [l] λαβόντες εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν ὀρθῶς καὶ "δικαίως τὰς πατρῴας καὶ [m] προγονικὰς [n] παραδώ- "σειν ἀρχάς. εἰ δὲ μήπω σοι φρονεῖν τὰ καθήκοντα ἔφαι- "νόμην, ἀλλ' ἔτι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας οὐκ ἱκανὸς εἶ πό- "λιν τηλικαύτην διοικεῖν, ὅτε εἰς τὴν κρατίστην παρῆ-

νόμην

a Convenientius legemus μή τι πάσχοιεν: ut & *Lapus*, ne quid præventus pateretur. *Sylb.* b Προσκαλούμενος *Vat.* c Ἑταιρείας *Vat.* d Προμηθούμενος perperam in *Ed. Steph.* e Γέγονέ μοι *Vat.* f Ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ *Vat.* g Non agnoſcit *Vat.* h Κληρονόμον *Vat.* i Ὑπὲρ σωθείσης *Vat.* k Ὡς ὁ πάππος τε ὑμῖς *Vat.* l Παραλαμβάνοντες *Vat.* m Male in *Ed. Steph.* γονικὰς. n Λαβόντων *Vat.*

a Γνησίου

"ηλείου τοῦ σώματος καὶ τῆς φρονήσεως ἀκμήν, "σχεδόν τι γεγονὼς ἐτῶν, μετὰ τοῦ γάμου τῆς θυ- "γατρὸς ἤδη" καὶ τὰ τῆς πόλεως ἐγχειρῆσαι πρά- "γματα ταύτην γε τὴν ἡλικίαν ἔχων καὶ σὺ τὸν τῆ "οἴκου τὸν ἡμέτερον ἐπετρόπευες ἦρξω, καὶ τῆς βασι- "λείας ἐπεμελεῖσθαι. Πρεσῆν γάρ σοι πρόξαντι θεῖ- "ναι μὲν εὐσεβεῖ καὶ δικαίῳ λέγεσθαι, ἔπειτα συμβου- "λεύειν ἐμοὶ καὶ πᾶσιν μετέχειν τιμῆς, εὐεργέτει τε "καὶ πατρὸς, καὶ σωτῆρος, καὶ πάντα ὅσα τιμώ- "μενα ὀνόματα ὑπ' ἀνθρώπων ὅτι κάλλιστα κεῖται "προσήκουσιν, ἀκούειν, καὶ μὴ τέταρτον ἤδη καὶ πε- "σσαρακοστὸν ἔτος ἀποστερεῖν με τῆς ἐμῆς, οὔτε σώ- "ματος ἀναπήρου τυγχάνοντα, οὔτε ἠλιθίου. ἔπειτα ἐρω- "τᾶν με τολμᾷς, τί παθὼν δεινὸν ἐχθρὸν ἡγοῦμαί "σε, καὶ ἐξ ὅτου κατηγορεῖν. σὺ μὲν οὖν ἀπόκρινάι "μοι, Τύλλιε, τίνος αἰτίας χάριν οὐκ ἀξιοῖς με τῆς "τοῦ πάππου τιμῆς κληρονομεῖν, καὶ τίνα πρόφασιν "εὑρεῖν εὐπρεπῆ τῆς ἀποστερήσεως σκοπούμενος; πό- "τερον οὐχ ἡγούμενος ἐξ ἐκείνου γόνος εἶναί με "γνήσιον, ἀλλ' ὑποβολιμαῖόν τινα καὶ νόθον; τί οὖν "ἐπετρόπευες τὸν ἀλλότριον τοῦ γένους, καὶ τὸν οἰ- "κον ἀνδρωθέντι ἀπέδιδως; ἀλλὰ τί; νομίζων με ὀρ- "φανὸν εἶναι παῖδα, καὶ τὰ καινὰ πρόσθεν ἀδυνά- "τον, ὃς οὐ πολὺ ἀπέχω πεντηκονταετίας; κα- "τάβαλε οὖν τὴν εἰρωνείαν τῆς ἀναισχύντου ἐρωτη- "μάτων, καὶ παῦσαί ποτε ἤδη πονηρὸς ὤν· καὶ εἴ "τι δίκαιον ἔχεις πρὸς ζῶντα εἰπεῖν, ἕτοιμός εἰμι "τούτοις ὑπηρέτην δικαιοῦν, ὧν οὐκ ἂν ἔχοις ἑτέ- "ρους εἰπεῖν ἄνδρας ἐν τῇ πόλει κρείττους· ἐὰν δ' "ἐντεῦθεν ἀποδιδράσκων, ὅπερ ἐστὶν ἀεὶ ποιεῖν σοι "συνήθες, ὅτι τὸν ἐλευθερούμενον ὑπό σου κα- "ταφύγῃς ὄχλον, οὐκ ὑπερόψω σου παρασκευ- "ασμένη γάρ καὶ τὸ δίκαιον ἐρεῖν, καὶ εἰ μὴ πείθοιο, "τὰ δίκαια πρόξων.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Τύλλιος ἔλεξεν ὧδε, "Ἅπαντα μὲν, ὡς ἔοικεν, "ἄνθρωποι ὄντες δεῖ προσδοκᾶν, ὦ βουλή, τὸ πα- "ράδοξον, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἄτοπον, ὅπου γε καὶ μὲ "Ταρκύνιος αὐτοσὶ τῆς ἀρχῆς παῦσαι πρόθυμός "ἐστιν ὃν ἐγὼ ὑπὲρ παραλαβὼν, καὶ ἐπιβουλεύο- "μενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔσωσα καὶ ἐξέθρεψα, "καὶ εἰς ἄνδρας ἐλθόντα, κηδεστὴν ἐξίωσα λαβὼν "καὶ, εἴ τι πάσχομι, ἀφ' ἑαυτοῦ ἔμελλον καταλεί- "ψειν τοῦ ἐμοῦ, ἐπειδὴ δὲ παρὰ γνώμην ἅπαν- "τα ἀπολύτηκέ μοι, καὶ ὥσπερ ἀδικῶν αὐτὸς ἐγκα- "λοῦμαι, τὴν ἐμὴν τύχην ὕστερον ἀναπλασόμενος "τὰ δὲ δίκαια νῦν πρὸς αὐτὸν ἐρῶ. ἐγώ σοι, Ταρ- "κύνιε, ποίαν ἐλαβον; ὦ Ταρκύνιε, ποίαν κα- "τελιφθέντων, οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πραγμά- "των ἀναγκασθείς· ἐπειδὴ τὸν μὲν πάππον ὑμῶν

"mum corporis robur & prudentiæ vires, "mihi jam tricenario cum filia tua nupta "oportebat te etiam reip. gubernacula tracta- "re: ea enim ætate tu quoque noſtræ fami- "liæ tutelam ſuſcepiſti, & regni curam ge- "rere cœpiſti. ¶ Quod ſi feciſſes, primum XXXII. "quidem id lucri cepiſſes, quod viri pii & "juſti laudem ferres: deinde mihi conſule- "res, atque omnium honorum particeps eſſes, "& viri de nobis optime meriti, & parentis, "& ſervatoris, aliaſque appellationes hono- "ratiſſimas, quæ ab hominibus pro egregiis "meritis retribui ſolent, audires; neque jam "per annos XLIV. meo regno me privares, "præſertim quum neque corpore ſim muti- "lo, neque ingenio fatuo. Et audes me in- "terrogare qua injuria accepta te inimicum "meum ducam, & cur te accuſem. Imo "vero tu ipſe, Tulli, reſponde mihi, quanam "de cauſſa me indignum eſſe putas, qui ho- "norum avitorum ſim heres, & quamnam "adeo ſpecioſam cauſſam, cur regno me pri- "vares, te inveniſſe ſimulas? Utrum quod "exiſtimares me illius germanam prolem non "eſſe, ſed aliquem ſuppoſititium & nothum? "Cur igitur ejus qui à genere illo erat alie- "nus tutelam curamque geſſiſti, eique, quum "ætatem virilem jam eſſet ingreſſus, bona "reſtituiſti? ſed quid? an quod putares me "pupillum eſſe, nec remp. adminiſtrare poſſe, "qui non longe abſum à quinquageſimo an- "no? Miſſam igitur facias iſtam ſimulatio- "nem impudentium interrogationum, & jam "tandem improbus eſſe deſinas; &, ſi quod "jus habes quo te tueri poſſis, adverſus ob- "jecta crimina paratus ſum rem horum judi- "cio permittere, quibus viris alios meliores "in tota urbe nominare non poſſes. Quod ſi "hinc te proripiens (ut ſemper facere con- "ſuevisti) ad turbam, quam tibi variis mo- "dis obſtrinxiſti, confugias, hoc non patiar. "Nam paratus ſum, vel ad jure tecum diſce- "ptandum; vel, ſi tibi hoc perſuadere non "poſſim, ad id quod juſtum erit faciendum.

¶ Quum autem ille dicendi finem feciſſet, XXXIII. Tullius orationem ejus excipiens, ita eſt lo- quutus: "Quævis vel incredibilia, patres "conſcripti, (ut ſatis conſtat) homini ſunt "exſpectanda; & nihil abſurdum eſt exiſti- "mandum, quando me quoque iſte Tarqui- "nius regno pellere paratus eſt: quem ego "infantem acceptum & inimicorum inſidiis "appetitum ſervavi & educavi, & virilem "ætatem ingreſſum mihi generum dignatus "ſum facere, &, ſi quid humanitus mihi acci- "diſſet, rerum mearum heredem eram reli- "ſturus. Sed, quando omnia mihi præter ex- "ſpectationem meam acciderunt, & quaſi in- "juriam feciſſem accuſor, meum infortuni- "um aliis deplorabo; nunc de meo jure "cum illo agam. Ego, Tarquini, quum infan- "tes relicti fuiſſetis, veſtri tutelam ſuſcepi, "non ſponte, ſed ipſa rerum neceſſitate co- "actus. Poſteaquam avum quidem veſtrum

Servius Tullius Rom. REX VI.

hi

a Γεγονὼς ἐτῶν Vat. b Non agnoſcit Vat. c Πρεσῆν γὰρ σοι τοιοῦτον Vat. d Καὶ μὴ γένηται ἄλλο τοῦτο Vat. e Olim Ἀμείνω ἄλλου Vat. f Δικαίου τινὸς ἐρωτήσεως Vat. g Deeſt Vat. h Τίνος Vat. & Lapi Chifl. i Ἀλλὰ τί προσῆκεν Vat. & Lapi Chifl. k Καταβάλε δὴ τὸν Vat. l Εἰ δὲ τί Vat. m Παρεσκευασμένη γὰρ ἐστι καὶ δικαιοῦν Vat. n. Δίκαια Vat. & Lapi Chifl. adeo ut ειρωνεία ſit ambitioſa, δίκαια ἀρνούμενον)(δικαία πράττειν. Verum haud placet Sylburgio. o. Δίκαια ἀποδιδόναι Vat. p. Καταλείψειν ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ Vat. q Ἐμοὶ γὰρ τὸν μὲν πάππον

Servius Tullius Rom. REX VI.

"hi qui regnum sibi vendicabant palam in-
"terfeceranr; vobis vero & reliquis ejus co-
"gnatis clandestinas insidias struere dicebar-
"tur; confessumque erat apud omnes, qui
"vobis necessitudine sunt conjuncti, si illi
"regno potiti fuissent, eos ne stirpem qui-
"dem generis Tarquinii relicturos fuisse.
"Nullus autem erat qui vos curaret aut cu-
"stodiret, præter mulierem, aviam scilicet, quæ
"& ipsa ob senium aliis curatoribus egebat:
"sed ego solus supereram qui solitudinis ve-
"stræ familiæ essem custos, quem jam alie-
"num & hominem vobis nulla necessitudine
"conjunctum vocas. Ego tamen," hujus reip.
"administrationi præfectus, eos qui avum
"vestrum interfecerunt ultus sum, & vos
"usque ad virilem ætatem eduxi, &, quia
"nulla virilis proles mihi erat, vos rerum
"mearum dominos facere decreveram. Habes,
"Tarquini, tutelæ à me administratæ ratio-
"nes: neque me horum quidquam commi-
XXXIV. "nisci poteris dicere. ¶ De regno autem
"(quia mihi hoc crimen objicis) audi quo-
"modo eo sim potitus, & quibus de caussis
"eo neque vobis neque alii cuipiam cedam.
"Quo tempore reip. curam susscepi, quum
"insidias quasdam mihi strui præsensissem,
"rerum administrationem populo tradere
"volui; &, ad concionem convocatis omni-
"bus, imperium ipsis restituere paratus eram,
"cum hoc principatu invidioso & plus mo-
"lestiarum quam voluptatum habente quie-
"tem periculis carentem commutaturus. Sed
"Romani non sunt passi me facere quæ vo-
"lebam, nec alium quempiam reip. princi-
"pem creare voluerunt; sed me retinuerunt,
"& latis suffragiis regnum, rem sui, non ve-
"stri juris & dominii, ô Tarquini, mihi
"tradiderunt; quemadmodum & avum ve-
"strum, qui peregrinus & nulla necessitu-
"dine superiori regi conjunctus erat, ad
"reip. gubernacula provexerunt: & tamen
"Ancus Marcius rex filios mares, ætate flo-
"rentes, reliquerat, non nepotes & infantes,
"ut Tarquinius vos *reliquit*. Quod si com-
"munis omnium lex esset, ut qui in defun-
"ctorum regum familiam & bona succe-
"dunt, cum his etiam eorum regnum acci-
"piant, certe Tarquinius avus vester prin-
"cipatum non obtinuisset post Anci obitum;
"sed alter illius filius natu major. Verum
"populus Rom. non patris successorem, sed
"eum qui regno esset dignus, ad rerum ad-
"ministrationem vocavit. Existimabat enim
"bona quidem pertinere ad eos qui ea quæ-
"sissent, † at regnum ad eos qui illud tradi-
"dissent: & *putabat* æquum esse, ut hæc
"quidem, si quid humanitus eorum domi-
"nis accidat, proximi agnati vel heredes ex
"testamento instituti habeant; at regnum,
"quum obierunt ii qui id acceperunt, redeat

"αἱ τῆς βασιλείας ἀντιποιήσονται φανερῶς ἀπὸ τούτου;
"ὑμῖν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγενέσιν ἐβουλεύ-
"σαντο ἀφανῶς· καὶ πάντες τοῦτο οἱ πρό-
"σθεν ὑμῖν ὡμολόγουν, ὅτι κρατήσαντες ἐκεῖνοι
"τῆς ἀρχῆς οὐδὲ σπέρμα καταλείψουσι τοῦ Ταρκυ-
"νίου γένους. κηδεμὼν δὲ καὶ φύλαξ οὐδεὶς ὑμῶν ὅτι-
"μὴ μόνον, ὅτι μὴ γυνὴ, πατρὸς μήτηρ, καὶ αὐτὴ ἀφ'
"ἡλικίας ἑτέρου δεομένη κηδεμόνος· ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ κα-
"τελείφθητε μόνῳ φύλακι τῆς ἡμετέρας, ὃν πᾶν ἀλ-
"λότριον καὶ οὐδὲν προσήκοντα λέγοις. τού-
"τοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐγὼ τούς τε ἀπαιτεί-
"σαντας τὸν πάππον ὑμῶν ἐτιμωρησάμην, καὶ ὑμᾶς
"εἰς ἄνδρας ἤγαγον, καὶ, γενέσθαι ἄρρενος οὐκ ὑ-
"παρχόντος, τῶν ἐμαυτοῦ κυρίους προεκαλούμην παῖ-
"δας· ἔχεις τὸν τῆς ἀπιστορίας λόγον, ὦ Ταρκύ-
"νιε, καὶ οὐκ ἂν ἀπιστορήσειας εἰπεῖν ὡς ψεύδομαί τι
"τούτων. Περὶ δὲ τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ τοῦτ' ἔστι
"ὃ κατηγορεῖς μου, ἄκουσον ὅπως τε αὐτῆς ἔτυχον,
"καὶ δι' ἃς αἰτίας οὔθ' ὑμῖν οὔτ' ἄλλῳ τῳ μεθήσω.
"ὅτε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως παρέλαβον, ἀφθό-
"μην ἐπιβουλάς τινας κατ' ἐμαυτοῦ γινομένας,
"ὑφ' οἷσπερ τὰ πράγματα τῷ δήμῳ ἐβουλήθην
"καὶ συναγαγὼν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, ἀποδίδουν
"αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἀντὶ τῆς ἐπιφθόνου ταύτης καὶ
"πλείω τὰ λυπηρὰ τῆς ἡδέως ἐχούσης ἡγεμονίας
"τὴν ἀκίνδυνον ἀντικαταλλαττόμενον ἡσυχίαν. οὐκ
"ἀνέχονται δ' Ῥωμῖοι ταῦτά μου πρᾶξαι βουλο-
"μένου, οὐδ' ἠξίωσαν ἕτερόν τινα τῆς κοινῆς ἀποδεῖ-
"ξαι κύριον, ἀλλ' ἐμὲ κατέσχον, καὶ τὴν βασιλεί-
"αν ἐδωκάν μοι, ψῆφον ἐπενέγκαντες, τὴν ἑαυτῆς,
"Ταρκύνιε, κτῆσιν, οὐ τὴν ὑμετέραν· ὥσπερ γε καὶ τὸν
"πάππον ὑμῶν παρήγαγον ἐπὶ τὰ πράγματα, ξέ-
"νον ὄντα καὶ οὐδὲν προσήκοντα τῷ πρεσβυτέρῳ βασι-
"λεῖ· καί τοι παῖδάς τε ἄρρενας Ἄγκου Μάρ-
"κιος ὁ βασιλεὺς κατέλιπεν ἀκμάζοντας, οὐχ ἡμε-
"τέρους καὶ νηπίους, ὥσπερ ὑμᾶς Ταρκύνιος. εἰ δὲ κοι-
"νὸς ἁπάντων ἐστὶ νόμος, τοὺς ἀφηλικουμένους τῇ
"τε φύσει καὶ τοῖς χρήμασι τῶν ἐκλειπόντων βασι-
"λέων, συνεῖναι τούτοις καὶ τὰς βασιλείας αὐτῶν προσ-
"λαμβάνειν, οὐκ ἂν Ταρκύνιος ὁ πάππος ὑμῶν τὴν
"ἡγεμονίαν παρέλαβεν Ἄγκιον πολιτήσοντος, ἀλλ'
"ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκείνου παίδων· ἀλλ' ὁ δῆμος Ῥω-
"μαίων ἐφ' ἡλικίαν ἐλθόντα τὸν πατρὸς, ἀλλὰ τὸν ἄξιον τῆς
"ἀρχῆς, ὃς τὰ πράγματα ἐκάλει· ἡγεῖτο γὰρ τὰ
"μὲν χρήματα τῶν κτησαμένων εἶναι, τὴν βασιλείαν 238
"δὲ τῶν δεξάντων καὶ τὰ μέν, ὅταν τι παθόντων οἱ κύ-
"ριοι, τῶν κατὰ γένος ἢ κατὰ ἡλικίαν διαδόχους
"προσήκει λαμβάνειν τὴν δ', ὅταν ἐκλείπωσιν οἱ λα-
"βόντες,

a Tarquinio Vat. b Κατακλινοῦσι Vat. c Τόνου μόνου τῶν παρόντων ἐστὶν optime in Vat. & Lapi Cdd. Καταμένου vel simile quid ἐναπομεῖναι ad sententiam absolvendam reponi debere conjecerat Portus. d Si ἀπιστορησάς scripserit auctor, subaudiendum reliquit substantivum κατηγορίαν, vel aliud simile. Legendum tamen videtur ἀπιστορῆς aut ἀπιστορίαν, quo posteriore utitur paullo ante p. 227. v. 48. Sylb. Ἀπιστορῆς in Cod. Vat. e Non agnoscit Vat. f Τῷ αὐτέρῳ βασιλεῖ Vat. g Deest Vat. h Forsan τὸν τι πάθοντα ἢ καὶ χρήσασθαι quum conjecturam firmare videntur præcedentia Dionysii verba, ubi dicit ὅτε τὴν ἐπιμέλειαν παρέλαβον. Portus. Vide v. 31. i Ὁ πρεσβύτερος τοῦ Portus. Vat. k Pro διαδόχους rectius legemus διαδόχων. Sylb. Διαδόχων Vat. & Lapi Cdd. quo modo legendum esse monuit Portus. l προσῆκεν παραλαμβάνειν Vat. m His rebus præfectus. Lapus. † Sequutus sum Lapum & Cod. Vat. Alii locum hoc modo interpretantur, at regnum ad eos qui suo judicio probati fuissent.

a Τοῖς

"ξύντες; τοὺς δεδωκότας. ἔχων εἰ μή τι τοιοῦτον
"δικαίωμα ἔχεις φέρειν, ὅτι τῷ βασιλείῳ ὁ πάπ-
"πος ὑμῶν ὅτι ῥητοῖς τισι παρέλαβεν, ὥστε καὶ αὐ-
"τὸς ἔχειν ἀναφαίρετον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐγγόνοις κα-
"ταλιπεῖν, καὶ ὁ δῆμος οὐ κύριος ἦν ἀφελόμενος
"αὐτῷ ὑμῖν ἐμὲ δοῦναι. εἰ γάρ τι τοιοῦτον εἰπεῖν
"ἔχεις, τί οὐ φέρεις τὰς συνθήκας εἰς μέσον; ἀλλ'
"οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ οὐ κατὰ τὸν βέλτιστον ἔτυχον
"αὐτῆς ἐγὼ τρόπον, ὡς λέγεις, μὴ ὑπὸ τῶν μεσο-
"βασιλέων αἱρεθεὶς, μήτε τῆς βουλῆς μοι ψηφισάσης
"τὸ πρόσταγμα, μήτε τῶν ἄλλων γενομένων τῶν κα-
"τὰ τοὺς νόμους, τούτους ἀδικῶ δήπου, καὶ οὐχί σε καὶ
"ὑπὸ τούτων παυθῆναι δίκαιός εἰμι τῆς ἀρχῆς, οὐχ
"ὑπὸ σοῦ. ἀλλ' οὔτε τούτους, οὔτε ἄλλον ἀδικῶ.
"μάρτυς δὲ τῆς ἐκ δικαίου μοι καὶ τότε δοθείσης
"καὶ νῦν ὑπαρχούσης ἐξουσίας ὁ χρόνος, ὃς ἐφ' τε-
"τεσσαρακοστοῖς γεγονὼς, Ρωμαίων οὐδεὶς ἠγνόησέ με
"πώποτε ἀδικεῖν· οὐδ' ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς ἐπε-
"χείρησεν ὅτε ὁ δῆμος, ὅτε ἡ βουλή. Ἀλλ' ἵνα τα[d]ῦ-
"τα ἀφῶ, καὶ ὁμόσε χωρήσω τοῖς σοῖς λόγοις, εἰ σε
"ἐν δικαιοθήκης παπτῶσαι ἀπεστέρων, ἢ δὴ πάντα
"τὰ ὑπ' ἀνθρώποις δίκαια τῷ σῷ βασιλείῳ καλῶς ἔ-
"χρῆν σε προγενόμενον ὅτι τοὺς δεδωκότας μοι τὴν ἐξουσί-
"αν, ἀγανακτεῖν καὶ κατηγορεῖν ἐμοῦ τε, ὅτι μὴ τὰ προσ-
"ήκοντα κατέχω, καὶ τοῦτο δεδωκότων, ὅτι ἀλλότρια ἐκα-
"είσαντό μοι· ῥᾳδίως γὰρ ἂν ἔπεισας αὐτούς, εἴ τι δίκαι-
"ον εἶχες λέγειν. εἰ δὲ τούτῳ μὲν οὐκ ὀπίστευες τῷ λόγῳ,
"οὐ δικαίως δὲ ἄρχεσθαι τὴν πόλιν ἐνόμιζες ὑπ' ἐ-
"μοῦ, καὶ σαυτὸν ὀλιγωρότερον εἰς τὴν ἐπιμέλειαν
"τῶν κοινῶν προσῆκεν, ἐκεῖνα ποιεῖν[f] σε προσῆκεν, ἐξέ-
"τασιν τῶν ἐμοῦ ποιουμένου ἁμαρτημάτων, καὶ τὰς
"σαυτοῦ προσόδους ἀριθμουμένου, καλεῖν με εἰς δικα-
"σταὶ ὧν ὑστέρων ἐποιήσω, ἀλλὰ τούτοις χρῆσθαι
"ὑστέρων, ὥσπερ οὐκ μαχεῖς ἀναπήδησας μέσης, νῦν ἥκεις
"μοι καλῶν, καὶ οὐδὲ νῦν ὅπου δεῖ. οὐ γὰρ οὐδαμοῦ σοι
"ταῦτα προσήκει λέγειν· οὐ μηδὲν ἀχθεσθῇτέ μοι τοῦ-
"τα λέγοντι, ὦ βουλή· οὐ γὰρ ὑμῶν ἀφαιρούμενος
"τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ τὴν τούτου συκοφαντίαν[g] ἐ-
"πιδεικνύμενος, λέγω ταῦτα·[h] προσῆκόν σε δέ μοι
"τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, ἐκεῖ μου κα-
"τηγορεῖν. πλὴν ἐπεὶ σὺ τοῦτο πέφυγας, ἐγὼ[i] πε-
"ποίηκα, καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον, παρέξο-
"μαί σοι δικαστὴν ὃν ἂν μου κατηγορήσῃς, καὶ ἀποδώσω
239 "πάλιν αὐτῷ δικαιοῦσθαι, πότερος ἡμῶν ὀπίστευσε τοῖ-
"ς ἔπεσι[k] ἄρχειν τὴν ἀρχήν· καὶ ὅ, τι ἂν ἅπαντες ὅτοι
"γνῶσί με προεῖπεν, ποιήσω. καὶ πρὸς μὲ ταῦθ' ἱκα-

"ad eos qui id tradiderunt: niſi forte hu- Servius Tullius
"juſmodi aliquam rationem afferas qua tuum Rom. REX VI.
"jus tuearis, ſcilicet veſtrum avum certis
"conditionibus regnum accepiſſe, ita ut ipſe
"eo nunquam poſſet privari, & vobis ſuis ne-
"potibus id reliquiſſe, nec populo liberum
"fuiſſe id vobis ablatum mihi tradere. Si quid
"enim hujuſmodi potes dicere, quin profers
"in medium iſtas pactiones? ſed revera non
"poſſes. Quod ſi ego non legitimis artibus
"id ſum adeptus, quemadmodum dicis, ab
"interregibus minime creatus, neque à ſe-
"natu mihi traditis rerum gubernaculis, ne-
"que cæteris rebus legitime peractis, certe
"his tantum injuriam facio, at non tibi: &
"æquum eſt ut regno ab iſtis priver, non ab
"te. Sed neque iſtos, neque alium quem-
"piam injuria afficio. Quod autem & tunc
"hæc poteſtas mihi juſte data fuerit, & nunc
"quoque *juſte* eam habeam, ipſa temporis
"longitudo fidem facit: quum enim regna-
"rim jam per annos XL. nullus civis Rom.
"unquam me injuriam facere exiſtimavit, ne-
"que ſenatus neque populus me regno pel-
"lere eſt aggreſſus. ¶ Sed, ut hæc omittam, XXXV.
"& ad tua verba reſpondeam, ſi te avi de-
"poſito fraudavi, & contra omnia humana
"jura regnum tuum occupavi, oportebat te
"adire eos qui mihi eam poteſtatem tradide-
"rant, atque ita indignari, & me accuſare,
"quod ea quæ minime ad me pertinent reti-
"nerem, & eos qui mihi dederant ea, quod
"res alienas mihi eſſent largiti, *objurgare*:
"facile enim illis rem perſuaſiſſes, ſi quid
"juris pro te afferre potuiſſes. Quod ſi huic
"rationi non fidebas, & remp. injuſte à me
"regi, & te magis idoneum eſſe, qui reip.
"curam gereres, exiſtimabas, debueras hæc
"facere; inquirere diligenter in mea delicta,
"& præclara tua facinora recenſere, ac ita
"demum me in jus vocare, ut tecum jure
"diſceptarem. At neutrum horum feciſti:
"ſed tanto poſt tempore, quaſi ex diuturna
"crapula experrectus, me accuſaturus huc
"veniſti, & ne nunc quidem ubi oportuit:
"non enim hîc te iſta dicere decet: (ne quid
"mihi P. C. hæc dicenti ſuccenſeatis: non
"enim hæc ea mente dico ut cognitionem
"noſtræ cauſſæ vobis eripiam; ſed ut hujus
"calumnias vobis oſtendam, ac eas refellam:)
"ſed debueras me præmonere ut populum ad
"concionem convocarem, atque ibi me ac-
"cuſare. Verum, quando tu hoc refugiſti,
"ego tua cauſſa hoc faciam, & convocato
"populo eum judicem faciam criminum quæ
"tu mihi objicis, & denuo illi permittam ut
"hac de re cognoſcat, uter noſtrum regno
"ſit dignior: & quod hi omnes me facere
"decreverint, faciam. Atque his factis reſpon-
"ſum.

a Τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ *Vat.* b Καπιτώλιον *Vat.* c Hæc ita ſunt intelligenda, ὃς ἐφ' ἑξήκοντα, ὃς τεσσαράκοντα ἐτῶν γέγονεν, ὑπὸ Ρωμαίων &c. quanquam legendum videtur ὃς ἐφ' ἑξήκοντα τεσσάρων, ὃς τεσσαράκοντα ἐτῶν γέγονεν. niſi dicamus Tullium conſulto, ſuæ cauſſæ ſervientem, hac annorum μείωσιν uſum; vel, quod non prorſus à fide alienum, Tullium tunc temporis revera tantum XL. annos regnaſſe, & Tarquinium, in regis gratiam redeuntem, uſque ad annum XLIV. in illa ſimulata amicitia permanſiſſe. Porro. d Ταῦτα πάντ' ἀφῶ *Vat.* e Παρεσκευασμένος πάντα ἀφεῖναι *Vat.* f Σοι προσῆκεν *Vat.* g Συκοφαντίαν μισοῦντος *Vat.* h Aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*: ſc. ὃ προσῆκόν σοι ἦν μοι, τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, κἀκεῖ μου κατηγορεῖν. Sic enim vertit, *quem prædixiſſe oportebat, ut populum in concionem advocarem, ibique me accuſare.* Sed nulla mutatione opus eſt ſi præſentibus accipias quæ interjecta ſunt inter λέγω & προσήκειν. quamvis ſtructuræ lex potius dandi caſum requirit, προσῆκόν σοι ἦν μοι. Ceterum conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat, ὃν δεῖ προσῆκόν μοι τὸν δῆμον &c. ut hic ſit ſenſus: *debebas mihi primo ſignificare, ut populum ad concionem convocarem; deinde convocato eo me apud ipſum accuſare debebas.* ſed forſitan Tullium ita loquentem conſulto induxit *Dionyſius*, ut hac orationis ἀτεχνολογίᾳ Tullii perturbationem melius indicaret. *Portus.* Huic conjecturæ favet *Cod. Vat.* qui προσῆκόν habet. i Obſerva ἐκεῖ σε pro ἀντὶ σοῦ, prave, nec bene. *Dyl.* Verum ἐκεῖ σε legendum cenſet *Caſ.* k Ἔχειν τὴν ἀρχήν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

"sum. Quoties enim res alicui est cum inimicis, quis adversariis, sive multas sive paucas rationes ad sui juris defensionem afferat, idem est. Eo enim sunt ingenio, ut eos, qui suadent ipsis ut viri sint frugi, ferre nequeant. ¶ Demiror autem, patres conscripti, si qui vestrum sunt qui velint me regno pellere, & cum isto adversus me conspirarint. Lubenter enim ex illis quærerem ob quam injuriam acceptam mihi bellum inferant, & quod meum facinus ægre & molestè ferentes mihi sint infensi. Utrum quod multos sciant, me imperium tenente, caussâ indictâ perditos; * aut alia quapiam iniqua calamitate oppressos? an vero nullum quidem hujusmodi tyrannicum scelus à me patratum dicere possint: sed illusam matronarum pudicitiam, aut contumeliose constupratas virgines, aut aliquod aliud flagitium intemperanter in hominem liberum à me admissum sciant? Æquum enim est, si quid tale patrarim, ut regno una cum ipsa vita privet. Sed fortasse (ut ita dicam) nimium sum superbus, & ob gravitatem omnibus odiosus, & ob insignem arrogantiam, qua utor in regno, nemo me ferre potest. At quis superiorum regum adeo moderate in ea potestate perpetuo se gessit, & adeo humanus erga omnes cives fuit, eos ceu pater mitis filios suos tractans? quippe qui ne eam quidem potestatem, quam mihi dedistis, & quam à majoribus vestris per successionem acceptam servatis, integram mihi retinere volui, sed legibus latis de rebus præcipuis, quas vos omnes ratas fecistis, permisi vobis ut ex illarum præscripto alii cum aliis in judiciis disceptaretis; & ego ipse primus, tanquam privatus, me juri & legibus, quas in alios statui, obnoxium reddidi, iisque obtemperavi: neque omnium criminum judicium usurpavi; sed, quod nullus superiorum regum fecerat, vobis privatorum criminum cognitionem permisi. Sed, ut apparet, nulla est injuria ob quam mihi quidam sunt infensi: at beneficia in plebem collata vos immerito angunt, de quibus sæpe me apud vos purgavi. Sed in præsentia his verbis non est opus. Si Tarquinius iste, acceptis reip. gubernaculis, melius eam administraturus vobis videtur, certe non invideo civitati meliorem principem. Sed restituto regno ipsi populo, qui id mihi dedit, & factus privatus, dabo operam ut omnibus demonstrem, me & aliis imperare bene scire, & aliorum imperium moderate ferre posse.

XXXVI.

XXXVII. ¶ Quum in hunc modum differuisset, & effecisset ut qui adversus ipsum conspirarant ma-

"νάν. ἐν ἴσῳ γὰρ ἔξι τοί τι πολλοὶ δίκημα τοῖς τὰς "ἀγνώμονας ἀντιδίκους λέγειν, καὶ τοὶ ὀλίγοι τὸ γὰρ "πεῖσαι αὐτοὺς εἶναι χρηστοὺς οὐ περιόμεσι φέρειν. "[b] Ὑμῶν δὲ τεθαύμακα, ὦ βουλὴ, εἰ τινές εἰσι τῆς "ἀρχῆς με ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ μετὰ τούτου "συνεστηκότες ἐπ' ἐμέ· ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην παρ' "αὐτῶν τίνος ἀδικήματος ἕνεκα πολεμοῦσί μοι, "καὶ ὅτι τίνι τῶν ἐμῶν ἔργων ἀχθόμενοι· πότερον ὅτι "πολλοὺς ἴσασιν ὅτι τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ἀχαρίτους ἀπο-"λελεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους ἀδί-"κῳ; ἢ τούτων μὲν τῶν τυραννικῶν ἀδικημάτων οὐ-"δὲν ἔχουσιν εἰπεῖν ὑπ' ἐμοῦ γεγονὸς, ὕβρεις δέ μοι "τινὰς συνοίδασιν εἰς γυναῖκας γαμετὰς, ἢ παρθέ-"λασμοὺς εἰς θυγατέρας παρθένους, ἢ ἄλλου τινὰ "περὶ σῶμα ἐλεύθερον ἀχολασίαν; [d] δίκαιον μέν τ' "ἦν, εἴ τι μοι τοιοῦτον ἡμάρτηται, τῆς ἀρχῆς τε ἅ-"μα καὶ τῆς ψυχῆς ἀποστερηθῆναι. φέρε [e] εἰπεῖν [f] ἀλλ' "ὑπερήφανός εἰμι, καὶ ἀφ' βαρυτῆτα ἐπαχθὴς, "[f] καὶ τοῦ αὐθάδειαν, ἢ κέχρημαι πρὸς τοὺς ἀρχοὺς, "οὐδεὶς φέρειν δυύναταί μου. τίς μήτοι τῶν ἐμοῦ βα-"σιλέων οὕτω μέτριος ἦν ἐξουσίᾳ διετέ-"λεσε, καὶ φιλάνθρωπος πᾶσι τοῖς πολίταις, ὡς "πατὴρ [h] πρᾶος [i] υἱοῖς [i] αὐτοῦ χρώμενος; ὅς γε καὶ "τοῦ ἐξουσίαν, ἣν ὑμεῖς ἐδώκατέ μοι, πατέρων φυ-"λάττοντες τὰ δίκαια, οὐχ ἅπασαν [k] βουλόμενον "ἔχειν, ἀλλὰ [l] νόμους τε τῶν κυριωτάτων καταστησά-"μενος, οὓς ἅπαντες ἐπεκυρώσατε, κατὰ τούτους ὑ-"μῖν ἀπέδωκα δικάζειν τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν, καὶ "αὐτὸς ὑπηκροώμενος ἔστ[g], οἷς ἔδοσαν κατὰ τῶν "ἄλλων δικαίοις, ἴσαπερ ἰδιώτης, πειθόμενος. τῶν τε "ἀδικημάτων οὐχ ἁπάντων ἐγενόμην δικαστὴς αὐτὸς, "[m] ἀλλὰ τὰ ἰδιωτικὰ ὑμῖν ἀπέδωκα διαγινώσκειν, "ὰ τῶν ἔμπροσθεν οὐδεὶς ἐποίησε βασιλέων. ἀλλ' ἔα-"κεν ἀδίκημα [n] οὐδὲν εἶναι, δι' ὃ δυσχεραίνουσί μοί τι-"νες· αἱ δ' εἰς τὸ δημοτικὸν πλῆθος εὐεργεσίαι [o] λυ-"ποῦσιν ὑμᾶς ἀδίκως, περὶ ὧν πολλάκις [p] ἀπολογή-"σομαι πρὸς ὑμᾶς. ἀλλ' οὐδὲν δεῖ τούτων νυνὶ τοῦ "λόγου. εἰ δοκεῖ χρῆσθαι βουλεύσασθαι τοῦ κοινοῦ "Ταρκύνιος αὐτοὶ τὰ πράγματα παραλαβὼν, οὐ "φθονῶ τῇ πόλει βελτίονος ἡγεμόνος. ἀποδοὺς δὲ "τοῦ ἀρχοῦ τῷ δεδωκότι μοι δῆμῳ, καὶ γενόμε-"νος ἰδιώτης, πειράσομαι [q] ποιῆσαι φανερὸν ὅτι καὶ ἄρ-"χειν ὑπίσταμαι καλῶς, καὶ ἀρχεσθαι σωφρόνως δύ-"ναμαι.

Τοιαῦτα διαλεχθεὶς, καὶ εἰς πολλοὺς αὖθις κατα-στὰς τοὺς συνισταμένους [r] ἐπ' αὐτῷ, διέλυσε τὸν σύλλογον.

[a] Φέρω εἰ λέγω *Vat.* [b] Ita *Codd. MSS.* perperam ante in *Ed. Steph.* ὑμῶν δὲ τοῦ θαύματος. [c] In *Ed. Steph.* διαλελειμένους ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους. Verius scribi existimo διαλελοίπους & κεχρημένους, nisi forte hæc participia veram quidem scripturam habent, sed comitatum suum amiserunt. id sane innuit hæc *Lapi* versio; *caussa indicta perditos, aut privatos esse patria, ejus spes amisisse, aut aliqua positos illa calamitate, improbe condemnatos. Sylb.* Ἀπολελοίπους, ἢ τῆς πατρίδος στερομένους, ἢ τοὺς ἑαυτῶν διαλελειμένους, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους optime in *Cod. Vat.* nec aliter legisse visus est *Lapus.* [d] Δικαίως μὲν *Vat.* [e] Deest *Vat.* [f] Hæc sunt ita intelligenda, ἢ οὐδεὶς δυύναταί μου φέρειν τοῦ αὐθάδειαν μου, ἢ κέχρημαι πρὸς τοὺς ἀρχοὺς. alioqui dicendum esset, ἢ οὐδεὶς δυύναταί με φέρειν διὰ τοῦ αὐθάδειαν, ἢ πρὸς τοὺς ἀρχοὺς κέχρημαι. *Perus.* [g] Ita distingue, διετέλεσε τὰ φιλάνθρωπα, πᾶσι τοῖς πολίταις ὡς πατὴρ πρᾶος υἱοῖς αὐτοῦ χρώμενος. *Perus.* [h] Et πρᾶος ferri potest & πρᾴως admitti. *Sylb.* [i] Ἑαυτοῦ *Vat.* [k] Βούλεσθαι *Vat.* [l] Νόμους τε τοὺς *Vat.* [m] Vide pag. 220. v. 40. [n] Οὐδὲν μοὶ ἔσαν *Vat.* [o] Λυποῦσι μὲ *Vat.* [p] Restitue διαλελείγμενοι in *Vat.* & *Lapi Codd.* si quis διαλογήσομαι malit, hunc sensum (inquit *Perus*) eliciemus, quibus de rebus me sæpius (sc. questiosissimo hoc vulnere) apud vos purgabo. [q] Παῦσαι πάντα φανερὸν *Vat.* [r] Ἐπ' αὐτοὺς legi potest; nam supra (v. 6.) dicit συνισταμένους ἐπ' ἐμοί.

* Aut aliquo alio iniquo judicio misere condemnatos? *Perus.*

a Servi

σύλλεξαι· καὶ μετὰ ταῦτα τὴν κήρυκα ἀνακαλεσάμενος ἐκέλευσε πάντων τῶν τετραπλῶν διεξιόντα τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συγκαλεῖν. συνελεγμένων δ' εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς τε πόλεως ὄχλου, προελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὸ βῆμα μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δημηγορίαν, τάς τε πολεμικὰς ἑαυτοῦ πράξεις ἐκκαιδεκάμηνος, ἃς Ταρκυνίου τε ζῶντος διεπράξατο, καὶ μετὰ τὸν ἐκείνου τελευτὴν, καὶ ἃ πολλάκις καθ' ἕκαστον ὠφελημένος, ἐξ ὧν πολλὰς καὶ μεγάλας ἔδοξεν ἐσχηκέναι τὸ κοινὸν ὠφελείας. πολλῶν δὲ ἐφ' ἑκάστοις τοῖς λεγομένοις ἀπάντων ἐπαίνων, καὶ πάντων σπουδῇ ἐχόντων μαθεῖν τίνων ἕνεκα ζῶντα λέγει, τελευτῶν ἔφησε, Ταρκύνιος αὐτὸς ἁρπάσαι τὴν βασιλείαν οὐ δικαίως κατέχειν ἑαυτῷ προσήκουσαν· καταλιπεῖν δ' αὐτὸν τὸν πάππον ἀποθνήσκοντα σὺν τοῖς χρήμασι καὶ τῇ ἀρχῇ, καὶ τὸν δῆμον οὐκ εἰώθειν κύριον τοῦ ἀλλότρια ἑτέρῳ διδόναι. κραυγῆς δὲ καὶ ἀγανακτήσεως ἐξ ἁπάντων ὅτι τούτῳ νομιζόμενος, σιωπῆσαι κελεύσας αὐτοὺς ἐξῆς μηδὲν ἄχθεσθαι μηδ' ἀγανακτεῖν πρὸς τὸν λόγον· ἀλλ' εἴ τι δίκαιον εἰπεῖν Ταρκύνιος, καλεῖν αὐτὸν, καὶ διδαχθέντας, ἐάν τε ἀδικούμενον εὕρωσιν, ἐάν τε ἀξιωτέραν ἀρχεῖν, ἐκείνῳ παραδοῦναι τὴν τῆς πόλεως πρᾶσιν· αὐτὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ἔφησιν ἀφίστασθαι, καὶ ἀποδώσειν τοῖς κυρίοις, ἀφ' ὧν αὐτὴν ἔλαβε. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, καταβαίνειν τε ἀπὸ τοῦ βήματος βουλομένου, κραυγή τε ἐξ ἁπάντων ἐγένετο, καὶ δήσεις πολλαὶ σὺν οἰμωγαῖς, ὡς οὐδενὶ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς. τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν καὶ βάλλειν τὸν Ταρκύνιον ἐβόων. ἐκεῖνος μὲν οὖν δείσας [c] τὴν ἐκ χειρὸς ὁρμὴν ἤδη γινομένην τοῦ ὄχλου [d] ἐπ' αὐτὸν, ᾤχετο φεύγων ἅμα τοῖς ἑταίροις. ἡ δὲ Τύλλιον ἡ πληθὺς ἅπασα μετὰ χαρᾶς καὶ κρότου καὶ εὐφημίας παραπέμψασα, μέχρι τῆς οἰκίας [e] αὐτῆς" κλέησεν.

Ὡς δὲ καὶ ταύτης διήμαρτε τῆς πείρας ὁ Ταρκύνιος, ἀθυμοῦν ὅτι μηδεμίαν αὐτῷ βοήθειαν παρὰ τῆς βουλῆς, ἣ μάλιστα ἐπεποίθει, γίνεσθαι, χρόνον μέν τινα διέτριβε κατ' οἰκίαν, τοῖς ἑταίροις μόνοις συναλεγόμενος· ἔπειτα γνόμενον ἀποδυξαμένης τῆς γυναικὸς, μηδὲν ἔτι μαλακίζεσθαι, μηδὲ καθυπνεῖν, ἀλλὰ καταβαλόντα τὸν λόγον ὅτι τὰ ἔργα χαρεῖν, ἀφελλαγὰς παρῆγεν εὐθύμους ἀφ' ἑαυτοῦ φίλων πρὸς τὸν Τύλλιον, ἵνα πιστεύσας ὡς φίλῳ γεγονότι, ἧττον αὐτὸν φυλάττοιτο· δόξας δὲ αὐτῷ κράτιστα ὑποθέσθαι, μετανοεῖν τε περὶ τῶν γεγονότων ἐσκήπτετο, καὶ πολλὰ διὰ φίλων λιταρῶν τὸν Τύλλιον ἐξίου συγγνώμονα γενέσθαι· ῥᾷστα δὲ πείσας τὸν ἀνδρα φύσει τ' εὐδιάλλακτον ὄντα, [f] πόλεμον ἄπιστον θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἐπειδὴ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἔλαβε, διεσκεδασμένου τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγροὺς ὅπως τῶν καρπῶν [g] συλλογὴν, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ἐξόρτων ὑπὸ τοῖς περιβολαίοις ξίφη, τούς τε πελέκεις

gne rubore suffunderentur, concilium dimisit; & postea praecones accersitos jussit per omnis urbis compita populum ad concionem convocare. Quum autem ad concionem tota urbana multitudo concurrisset, ipse progressus in tribunal orationem prolixam & plenam affectuum ad populum habuit; enumerans res quas in bello & vivente Tarquinio & post ejus obitum gesserat, & recensens singulatim sua acta, unde multa & magna commoda ad remp. redundasse videbantur. Quum autem fere ad singula ejus verba populus ei cum laudibus applauderet, & omnes summopere cuperent scire qua de causa haec diceret, tandem ita est loquutus; Tarquinium illum accusare, quod regnum ad se pertinens injuste occupatum retineat. Dicit enim avum morientem sibi cum bonis regnum etiam reliquisse, nec populo jus esse res alienas aliis donare. Hanc autem ob rem auditam omnibus vociferantibus & indignantibus, silentio illis imperato, rogavit eos ne haec verba moleste ferrent, neve propterea indignarentur: sed si quod jus sui tutandi causa Tarquinius posset afferre, eum vocarent, & re bene perspecta & cognita, si illum injuria affectum aut etiam regno digniorem judicarent, illi reip. patrocinium ac principatum committerent: se enim imperium depositurum, & ipsis dominis, à quibus id accepisset, restituturum dixit. Haec oratione ab illo habita, quum jam de tribunali vellet descendere, omnes clamorem sustulerunt, & magno cum gemitu orare eum coeperunt ne cui alteri regno cederet. Nonnulli etiam ex ipsis Tarquinium feriendum vociferabantur. Ille igitur veritus ne mox res ad manus veniret, & turba in se impetum faceret, una cum suis sociis ocyus fugit. Tullium vero universa plebs, cum laetitia & plausu & faustis acclamationibus, domum usque prosequuta est.

XXXVIII. ¶ Tarquinius autem, quum ne iste quidem conatus ipsi feliciter successisset, graviter ferens nullum auxilium sibi fuisse latum à senatu, quo potissimum fretus erat, domi cum solis amicis colloquens aliquandiu se continuit: deinde, quum uxor illi suam sententiam aperuisset, & dixisset non esse amplius molliter ac languide agendum, sed omissis verbis ad facta veniendum: ac primum quidem, amicorum opera cum Tullio redeundum in gratiam, ut ille tanquam amico fidens minus sibi ab ipso caveret. Et quum ipse ejus consilium optimum judicasset, simulabat se factorum poenitentia duci, & multis precibus per amicos petebat à Tullio ut sibi peccati veniam daret. Quum autem facillime rem persuasisset viro illi qui natura sua ad reconciliationem facilis erat, & qui nulla ratione adduci poterat ut bellum nefarium cum filia ac genero gereret; nactus occasionem opportunam, quum plebs passim per agros in fruges colligendas esset intenta, in publicum prodiit cum suis sociis qui gladios sub vestibus gestabant, & quibusdam

a Ἔφησεν ὅτι Vat. quo modo legendum esse monuit Sylb. b Εἶπεν ἔχοι Vat. & Lapi Codd. c Τὴν οὖν χειρὸς ὁρμὴν ἐμποιῶν ἤδη γενομένην Vat. d Forsan legendum ἐπ' οἶκον ἔχετο. Portus. e Non agnoscit Vat. f Καὶ ὑπὲρ ἀδοκήτου πόλεμον ἀνηκουστον optime in Vat. & Lapi Codd. quam scripturam veram esse suspicati sunt Sylb. & Casaub. g Συγκομιδὴν Vat.

a Regi

Regius ardor hostilem sanguinis sulcus dedit; & ipse regium vellem indutus, & secum reliquos regni insignia gestantes: & profectus in forum ante curiam consedit, & patres in senatum per præcones vocari jussit. Multi autem de patriciis, qui illius facinoris erant conscii, quique ad id eum incitabant, ex composito parati in foro aderant. Illi igitur convenerunt. Tullio autem, qui domi erat, nunciat quidam ad eum ingrediens, Tarquinium cum veste regia in publicum prodiisse, & senatum coëgisse. Ille, admiratus ejus audaciam, citius quam prudentius domo est egressus, sine magno satellitio. Quum autem in senatum venisset, & conspexisset Tarquinium in regia sella sedentem, & reliqua ornamenta ac insignia regia gestantem, "Quis, inquit, "ô omnium hominum sceleratissime, tibi hunc "ornatum sumere permisit? & ille ejus orationem excipiens, respondit; "Audacia & "impudentia tua, Tulli, qui ne liber quidem, sed servus, ex serva natus, quam meus "avus ex captivis comparatam possedit, te "ipsum regem Romanorum creare es ausus. Tullius, his auditis, exacerbatus ea oratione plus æquo, impetum in eum fecit, ut ipsum de sella deturbaret. Tarquinius ob hanc occasionem lætus ex sella desiluit, & senem correptum, qui vociferabatur & famulorum opem implorabat, absportavit. Egressus autem è curia eum sustulit sublimem, ipse corpore florenti & viribus validis præditus, eumque de curiæ gradibus in comitium ferentibus dejecit. Quum autem senex vix ex eo casu surrexisset, & vidisset Tarquinium undique stipatum auxiliis, & circa se magnam amicorum solitudinem, paucis eum sustentantibus & domum deducentibus, sanguine multo oriundo, & toto corpore male se ob casum illum habens, gemens abiit.

XXXIX. ¶ Postea atrocia auditu impiæ filiæ facinora traduntur. Quum enim audisset patrem ingressum in curiam, & valde cuperet scire quem exitum res habitura esset, carpento vecta in forum venit. Quum autem cognovisset quid actum fuisset, & Tarquinium in curiæ gradibus stantem conspexisset, prima eum alta voce regem salutavit, & deos est precata, ut ejus regnum felix faustumque reip. Romanæ esse vellent. Quum autem reliqui quoque, quorum opera & auxilio in regno sibi parando usus fuerat, eum regem salutassent, ipsa eum seorsum ductum ita est alloquuta, "Primus conatus, Tarquini, ut debuit nobis succesit: sed vivente Tullio regnum firmum habere non poteris. Ille enim "denuo populum suis concionibus in te concitabit, si vel minimum hujus diei tempus "superfuerit. Scis autem quanta sit populi "erga eum benevolentia. Quare, antequam "domum se recipiat, missis qui illum interficiant, eum de medio tolle. Quum hæc dixisset, & carpentum denuo conscendisset, abiit. Tarquinius vero, ratus se hac quoque in re ab uxore sceleratissima recte moneri, in

ὑπηρέτας πολὺ ἀναλαβὼν, ἐξ αὐτῆς τῆς βασιλικῆς ἕδρας ἐ- 241
κατελύθη, καὶ τάλλα κατέθετο τὰ ἄρχης ἐπιφήμια. ἐλ-
θὼν δ' εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς βουλευτὰς ἰδὼν, ἐκέλευσε
τῷ κήρυκι τοὺς βουλευτὰς καλεῖν εἰς τὸ συνέδριον. ἤκου-
ον δ' ὀλιγωρῶς ἅπαντες· τοὺς μὲν ἀγορᾶς οἱ συνειδότες
αὐτῷ τὰ πραχθέντα, καὶ παρεσκευασμένοι ἐκ πατρικίων συχνοί.
οἱ δὲ δι' ὀψὲ συνῆσαν τῷ δὲ Τυλλίῳ λέγει τις εἰσελθὼν
ὅτι κατ' οἰκίαν, ὅτι Ταρκύνιος ἐν ἐσθῆτι βασιλικῇ
παρεκάθηται, καὶ καλεῖ τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ συνέδριον. ὁ
δὲ, θαυμάσας τὸ τόλμημα αὐτοῦ, τάχιον ἢ φρονιμώτερον
προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας, ἐν πολλοῖς περὶ αὐτὸν ἔχων. ἐλθὼν δὲ
εἰς τὸ συνέδριον, καὶ τὸν Ταρκύνιον ἰδὼν ὅτι τὸ βασιλικὸς κε-
θήμενον καθέδρας, καὶ τἄλλα βασίλεια ἔχοντα κόσμον, "Τίς,
"ἔφη, ὦ μιαρώτατε ἀνθρώπων, τοῦτό σοι τὸ σχῆμα συνε-
"χώρησε λαβεῖν; καὶ ὃς, ὑπολαβὼν, "Ἡ σὴ τόλμα καὶ
"ἀναίδεια, ὦ Τύλλιε, ὃς οὐδὲ ἐλεύθερος ὢν, ἀλλὰ δοῦλος
"ὢν δούλης ἐμοῦ ἐκτήσατο πάππος ἐκ τῆς αἰχμαλώ-
"των, ἐτόλμησας βασιλέα Ῥωμαίων σεαυτὸν ἀναδεῖξαι. ὡς
δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Τύλλιος, ἐκπυρανθεὶς ὅτι τῷ λόγῳ πα-
ρὰ τὸ συμφέρον, ὥρμησε τοὺς αὐτοῦ ὡς ἐξανασήσων τῆς
ἕδρας. καὶ ὁ Ταρκύνιος ἅσμενος τοῦτο ἰδὼν, ἀναπηδᾷ τε
ἀπὸ τῆς δίφρου, καὶ συναρπάσας τὸν γέροντα κατέχυτα καὶ
τοὺς ὑπηρέτας ὑπεραλύμενον ἔφερε. γενόμενος δ' ἔξω τῆς
βουλευτηρίου, μετέωρον ἁρπάσας αὐτὸν, ἀκμάζων τὸ
σῶμα καὶ ῥωμαλέος, ἀναῤῥίπτει κατ' ἀπὸ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευ-
τηρίου εἰς τὸ ἐκκλησιαστήριον φέροντος. μόγις δ' ἐκ τοῦ
πλώματος ἀναστὰς ὁ πρεσβύτης, ὡς εἶδε μετὰ τοῦ πέριξ
ἁπάντων τῆς παρὰ Ταρκυνίου βοηθείας, καὶ δὲ αὐτῷ φί-
λων πολλοὺς ἐρημίᾳ, ἀπῆει φέρων, κρατούμενος καὶ παρα-
πεμπόμενος αὐτὸν ὀλίγοι, ὄμιλοι πολλῷ περιῤῥεόμενος, καὶ
κακῶς ὅλον ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πλώματος ἔχων.

Τὰ μὲν τοῦτα δρᾶσαι μὲν ἀκριβῶς τὰ ἀνοσίας αὐτῆς
ἐπιχειρήσεως ἔργα οὐκ ἐδυνήθη. πεπυσμένη γὰρ τὸν εἰς τὸ βου-
λευτήριον τοῦ πατρὸς εἰσοδον, καὶ ἀσυνήθη ἔχουσα μα-
θεῖν οἵαν τι λήψεται τὰ πράγματα τέλος, ὅπη τῆς ἀπο-
νης καθεζομένη παρῆν εἰς τὴν ἀγορὰν. μαθοῦσα δὲ τὰ γενό-
μενα, καὶ τὸν Ταρκύνιον ὅτι τῆς κρηπίδος ἐφεστὼς βουλευ-
τηρίου θεασαμένη, βασιλέα τε αὐτὸν ἀναιδέστατο προσεί-
πασα μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς θεοῖς εὔξατο ὅπως τὸ συμφέ-
ρον τῆς Ῥωμαίων πόλεως τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κατασχεῖν.
ἀσπασαμένου δὲ καὶ τὸν ἄλλον αὐτὸν ὡς βασιλέα, καὶ συγκα-
τασκευασάντων τὴν ἀρχὴν, λαβοῦσα μόνον αὐτὸν ἔφη,
"Τὰ μὲν τοῦτα, ὦ Ταρκύνιε, πεπραγμένα σοι τὸ δέον
"βεβαίως δὲ καὶ βασιλείαν ἕξειν Τυλλίου περιόντος οὐκ ἔνεστί
"σοι. ὀκδεκαετοῦς γὰρ αὖθις ὅτι σοι τὸν ὄχλον, ἐὰν καὶ
"ὀλιγοστὸν τούτου τὴν ἡμέραν παρεγένηται χρόνον ἐπίστα-
"σαι δ' ὡς οὗτος ἐστὶν αὐτῷ τὸ δημοτικὸν ἅπαν. ἀλλὰ πρὶν
"εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ἀποστείλας τοὺς διαχρησομέ-
"νους, ἀνελὲ τὸν πάππον. ταῦτα εἰποῦσα, καὶ καθεζομένη
πάλιν ὅπη τὴν ἀπόνης, ᾤχετο. Ταρκύνιος δὲ καὶ ταῦτα ὀρθὰς
δόξας τῆς ἀνοσιωτάτης γυναικὸς ἐκπιθέσθαι, πέμπει

a Regi olim ardor vix. vixiguo fune discrimine. b Forsan νυμφίου legendum. Portus. c Ἐλθὼν Vat. d Τύλλιον Vat.
e Ἐκφυγεῖν Vat. f Περιῤῥεόμενος Vat. g Ἀναιδέστατα δυσχεραίνει δὲ καὶ δοκεῖ τοῦτο τῆς in Cod. Vat. quo modo fere Legus, nam
verit, post hæc audire fanda fallaque mira, incredibilisque tradentur &c. h Τὰ μὲν οὕτως, ἔφη, πεπραγμένα σοι, ὦ Ταρκύνιε, κατὰ τὸ
δέον Vat. i Χρόνου Vat.

a Πρὶν

πὰς ἡ γραπόδιον ὑπ' αὐτὸν ἔχοιας ξύφη ὄι, τάχ' ἂν λῷ ἡ μεθ' ἡμέραν ἀγοράσαιτο ὁ υἱὸς ἵππον ἢ ὄνον ἢ Τύλλιον κελαλαβόντες, κελέσφαξαν. ἐπὶ δὲ τοσοφανῶς ἐρριμμένῳ τῷ σώματι ἡ ἀναίσχυντος, ἡ θυγάτηρ παρῆν. φασὶ δ' ὅτι πάνυ τῷ φιλοπόλει ἡ ἀπόνοια ἐδόκει διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πῶμα ἰδοῦσαι διαφοβηθεῖσαι, καὶ ὁ ἡνιοχήσων αὐτὸν ὀρφανόμενον παιδάριόν τι ὄφθη τὸ τῆς ὄψεως ἐλεεινὸν ἐπίσης, καὶ πρὸς τὴν θυγατέρα ἐπέβλεψε. συνιεμένης δ' ἐκείνης, τί παθὼν ὐκ ἄγει τὸ ζεῦγος, "Οὐχ ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Τυλλία, τὸν πατέρα σου κεῖ- "μενον, καὶ πάντοθεν ὐκ ὄντα ἄλλην, εἰ μὴ διὰ τοῦ "πώματος; ἡ δ' ὀκνηρανθεῖσα, καὶ ὑπὸ τῶν ποδῶν τὸ βάθρον ἀρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεοκόμον, καί φησιν, "Οὐκ ἄξεις, ἀλιτήριε, καὶ διὰ τοῦ νεκροῦ; καὶκεῖνος ὅπως τάχιστα μᾶλλον ἢ τῇ πληγῇ σπάσας, ἄγει βίᾳ τοὺς ἡμιόνους κατὰ τὸ πῶμα. ὅτῳ ὁ σταυρὸς, ὁ ὅλβιος κεκλημένος πρότερον, ἐξ ἐκείνου τοῦ δεινοῦ καὶ μυσαροῦ πάθους ἀστοῖς ὑπὸ Ρωμαίων κατ' ἐπάτευον γλῶτταν καλεῖται.

Τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε Τύλλιος, ἔτη πεντηκοντα καὶ βασιλείαν κατασχών. τοῦτον δὲ ἄνδρα λέγουσι Ρωμαῖοι πρῶτον τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα κινῆσαι, τὴν ἀρχὴν λαβόντα οὐ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάντες, ἀλλὰ παρὰ μόνου τοῦ δήμου, δεκασμοῖς καὶ δωροδοκίαις, καὶ ἄλλαις πολλαῖς κολακείαις ἐκθηραπεύσαντα τοὺς ἀπόρους· καὶ ἔχει παλαιὸς ὕτως. ὁ γὰρ τοῖς πρώτοις χρόνοις, ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, ἡ μὲν ἐξουσίαν εἶδεν ὁ δῆμος τοῦ συνεδρίου τῆς βουλῆς, οἵαν προείλοιτο καταστήσασθαι πολιτείαν· ἡ δὲ βουλὴ μεσοβασιλεῖς ἀπέδειξεν· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἄριστον ἄνδρα, εἴτ' ἐκ τοῦ ὑπηκόου, εἴτ' ἐκ τοῦ πολιτῶν, εἴτ' ἐκ τῶν ξένων, βασιλέα κατέστησαν. εἰ μὲν οὖν ἅπερ τε βουλὴ τὰ αἱρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐδοκίμασε, καὶ ὁ δῆμος ἐπεψήφισε, καὶ τὰ μαντεύματα ἐπεκύρωσε, παρελάμβανεν ὅτῳ τὴν ἀρχήν· ἐλλείποντος δὲ τινος τούτων, ἕτερον ἀνόμαζε, καὶ τέτοι, εἰ μὴ συμβάλοι τῷ
243 δευτέρῳ τά τε τοῦ ἀνθρώπων καὶ τὰ τοῦ θείων ἀνεπίληπτα. ὁ δὲ Τύλλιος ὑπέρπυρ βασιλικοῦ σχῆμα κατ' ἀρχὰς λαβὼν, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον, ἔπειτα φιλανθρωπίαις τισὶ τὸν δῆμον οἰκειωσάμενος, τοῦ ἐκείνου βασιλεύς ἀπεδείχθη μόνου. ὑπερκὰς δὲ καὶ μέτριος ἀνὴρ γενόμενος, ἔλυσε τὰς ὑπὸ τοῦ μὴ πάντα κατὰ τοὺς νόμους πρᾶξαι ἀμφιβολὰς, τοῖς μὴ ζητοῦσιν ἐρίζοις, παρέχε τε πολλοῖς ὑπόληψιν ὡς, εἰ μὴ ζάτιον ἀπρέπτη, μεταχήσειν τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας εἰς δημοκρατίαν. καὶ ὑπὸ ταύτης μάλιστα λέγεται τῆς αἰτίας τοὺς πατρικίους αὐτοῦ τινας συνεπιβουλεῦσαι· ἀδυνάτους δὲ ὄντας δι' ἑτέρου τρόπου τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καταλῦσαι,

eum mittit quosdam famulos cum ad filiam destinatis, qui, magna celeritate confecta via, spatio quod intercrat, Tullium non procul a domo nacti trucidarunt. Projecto autem recens Decidit ur.
cæsi cadavere, eoque adhuc palpitante, filia advenit. Quum autem perangustus esset vicus ille, qua carpentum erat transiturum, mulæ cadavere conspecto territæ sunt; & ipse auriga, qui eas agebat, adeo miserabili spectaculo conspecto commotus substitit, & oculos ad dominam reflexit. quærente autem illa qua de causa vehiculum non ageret, "Non vides (inquit) Tullia, cadaver patris "tui jacens, nec alium nisi per ipsum cada- "ver patere transitum? Illa vero hac ora- tione exacerbata, & correpto pedum scabel- lo periit aurigam, inclamans, "Non ages sce- "leste *jumenta* vel per ipsum cadaver? Et ille gravius ob illum cæsum quam ob plagam acceptam gemens, vi per cadaver mulos egit. Iste vicus, quum ante Orbius vocaretur, ab illo atroci & detestando casu à Romanis pa- trio sermone Sceleratus est vocatus.

¶ Atque hunc vitæ exitum est sortitus Tullius, regno per quadraginta & *quatuor* annos potitus. Romani ajunt hunc virum primum & patrios mores & instituta mutasse, quod regnum non à senatu populoque acce- pisset, quemadmodum omnes superiores re- ges, sed à solo populo, cujus egentissimos quosque largitionibus & corruptelis & mul- tis aliis illecebris sibi conciliarat. & sane ita se res habet. Nam superiori tempore, quum rex obiisset, populus senatui potestatem fa- ciebat constituendi formam reip. quam vo- luisset; senatus vero creabat interreges, illi vero præstantissimum omnium, sive ex in- digenis, sive ex civibus, sive ex ipsis exteris, regem creabant. Si igitur senatus probasset eum qui ab illis electus fuisset, & populus eum suis suffragiis confirmasset, & auspicia idem ratum fecissent, iste tum demum impe- rium suscipiebat. Quod si quid horum desideratum fuisset, *senatus* alterum nomi- nabat, & tertium, nisi secundo contigisset ut citra omnem controversiam & hominum & deorum consensu approbaretur. Tullius vero quum primum regii tutoris perso- nam induisset, ut ante dixi, & deinde quibusdam officiosis beneficiis plebem sibi devinxisset, ab illa sola rex est creatus. Quum autem clementer & moderate se gessisset, crimina quæ ipsi objiciebantur, quod non omnia ex legibus fecisset, posterioribus actis diluit; & multos in eam opinionem adduxit ut crederent, nisi cæde præventus fuisset, eum reip. formam in popularem dominatum mutaturum fuisse. Et hac potissimum de causa ferunt quosdam patricios *cum Tarquinio* insidias ipsi struxisse. Quum enim ejus potentiam alia ratione evertere non possent, Tarquinium

XL.

a Πρὸς τὸ τῆς ὑψους ἐλλειπὸν Vat. b Si ἀπιδόλοιμι malis, per me licet. Sylb. c Τὸν ἡμίονον Vat. recte, ut opinor: nam supra dixit, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι &c. d Ita in Editis. Κώμης legisse videntur interpretes, dum vertunt vicus Cyprius. Verum nullus dubito quin cum Cod. Vat. Ὀρβίου scribendum sit. Vide Annot. e Lapus & Galenius legunt ἴσα τέτταρα καὶ τεττάρακοντα vel τέτταρα ἔτη καὶ τοῖς τετταράκοντα. quomodo & Tarquinius supra conqueritur (p. 227. v. 11.) se τέτταρα ἔτη καὶ τεσσαράκοντα ἴσα ἀπὸ Tullio suis rebus fraudari. Tullius tamen & ipse, minus exquisite tempus notans, sibi tribuit imperii τεσσαρακονταετῆ χρόνον. p. 229. v. 17. Vide Var. Lect. ad paginam istam. f Ἀνεδείκνυον Vat. quod & maluit Sylb. etsi ἀναδείκνυον per synthesin excusari posse existimat. g Ante in Ed. Steph. ἀνεψιφίσθη & ἀναιρέσεως: ut & supra (p. 215. v. 13.) habet ἡμῖν τὴν μὴ ἀναιρεθῆναι τὸν Ἀννίβαν. ego, Cameracium & usitatam loquendi consuetudinem sequutus, pro ἀναι in ea compositione substitui ἀνε, Sylb. h Συμμαζῶν Vat. quo modo legendum esse conjecerat Sylb. i Malim συμβαλλοι aut συμβάλοι. Sylb. Rectius cum Paris & Cod. Vat. συμβαλῃ.

Servius Tullius Rom. REX VI.

Tarquinium ad eas res gerendas ſocium adſumpſerunt, eumque in regno parando juverunt; tum quia plebem premere, cujus vires ſub rege Tullio non mediocriter creverant, tum etiam quia priſtinam dignitatem recuperare volebant. Exorto autem ingenti tumultu, & ululatu per totam urbem ob Tullii mortem, veritus Tarquinius ne ſi per forum funus duceretur (ut fert Romanorum conſuetudo) cum regia pompa & cæteris ſolennibus cæremoniis, quæ in funere obſervari ſolent, plebs impetum in ſe faceret, regni potentia nondum ſatis confirmata, nullos ſepulturæ conſuetos ritus adhiberi paſſus eſt. Sed Tullii uxor, Tarquinii Priſci regis Romani filia, proſequentibus paucis quibuſdam amicis, noctu ex urbe ipſum, ut hominis privati & plebeji funus, extulit; atque valde ſuum & ipſius infortunium deplorans, & plurimas diras imprecationes genero & filiæ imprecata, cadaver terra texit. A ſepulcro autem domum reverſa, & unum tantum diem poſt mariti funus ſuperſtes, in ſequenti nocte obiit. Quo autem mortis genere interiiſſet, à pleriſque ignorabatur: alii enim dicebant illam, præ dolore abjecto vitæ deſiderio, manus violentas ſibi attuliſſe: alii vero à genero & filia ſublatam, quod immoderatius mariti ſui caſum ferret, & nimium benevolo animo in eum eſſet. His igitur de cauſſis factum eſt, ut Tullii corpus regio funere & inſigni monumento fraudaretur: ſed tamen ille rebus geſtis ſempiternam memoriam eſt conſequutus. Quinetiam prodigium quoddam declaravit illum ſuperis eſſe charum: unde etiam accidit ut illam fabuloſam & incredibilem de ejus natalibus opinionem, ut ante dixi, multi veram eſſe crederent. Nam in Fortunæ templo, quod ipſe condidit, lignea ejus ſtatua inaurata, orto incendio, cæteris omnibus igne abſumptis, ſola manſit integra, ab igne nullo modo vitiata: & hodie quoque templum, & omnia quæ in eo poſt incendium ad priſtinam formam & ornatum inſtaurata ſunt, novi artificii eſſe apparet. Illa vero ſtatua eſt talis qualis & ante, & formam operis antiqui retinet. Adhuc enim à Romanis colitur. Atque de Tullio hæc accepimus.

ὁ Ταρκύνιος ὅτι τὰ τράγματα παραλαβεῖν, ἐγ συλλεγασκευάσας τ ἀρχὴν ἐκείνῳ, καὶ ὧσά τι βυλομένῳ τὸ δημοτικὸν, ἰσχύος γε ἕ μετρίας ἐπιλημμένον ἐκ τ Τυλλίε πολιτείας, ἐγ τ ἰδίαν ἀξίωσιν μὸ ἔτι χεῖρον ἀναλαβεῖν. φορβὸς δὲ γενομένε πολλῦ ὅτι τὴν πόλιν ὅλην, ἐγ οἰμωγὴς ὅτι τ Τυλλίε θανάτῳ, δείσας ὁ Ταρκύνιος εἰ ἀχθεῖσα τῆς ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἔστι Ρωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κόσμον ἔχων, ἐγ τἄλλα ὅσα νόμος ὅτι ταῖς ταφαῖς, μή τις εἰς αὐτὸν ὁρμὴ γένηται τῆ δημοτικῆ, πρὶν ἢ βεβαίως κρατύνασθαι τὴν ἀρχὴν, ὧδε ἔασε τ νομίμων ἁδὲν αὐτῷ γενέσθαι· ἀλλ' ἡ γυνὴ τῆ Τυλλίε σὺν ὀλίγοις τισὶ τ̃ φίλων, Ταρκυνίου θυγάτηρ οὖσα τῆ τοῦτε βασιλέως, νυκτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τ̃ ὀλιγοστυχόντων τινός· ἐγ πολλὰ μὲν τὸ ἑαυτῆς κακὸν δαίμονα καταδυσωδίαν, μνείας δὲ καταλείας [b] τῷ γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὶ καλασχυνομένην, κρύπτῃ γῇ τὸ σῶμα. ἀπελθοῦσα δὲ ἀπὸ τῆ σήματος οἴκαδε, καὶ μίαν ἡμέραν ὑπερβιώσασα μετὰ τὸν ταφὸν, τῇ κατόπιν νυκτὶ ἀποθνήσκει. ἔ θανάτε δὲ ὁ τρόπος ὅστις ἦν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς. ἔλεγον δέ οἱ μέν, ὑπὸ λύπης αὐτοχειρίᾳ τὸ ζῆν προεμένην αὐτὸν ὑπὸ θανεῖν· οἱ δὲ, ὑπὸ τ̃ γαμβρῦ ἐγ τ̃ θυγατρὸς ἀναιρεθῆναι, [c] συμπαθείας τε καὶ εὐνοίας ἕνεκα. ταφῆς μὲν ἔν [d] βασιλικῆς ἐγ μνήματος ὑπερφανῦς μετὰ ταῦτα, τὰς αἰτίας ἔκ ἐξεγένετο τυχεῖν τῷ Τυλλίε σώματι, μνήμης δὲ αἰωνίε τοῖς ἔργοις αὐτῦ πάντα τ̃ χρόνον ὑπάρχει τυγχάνειν. ἐδήλωσε δέ τι ἐγ ἄλλο δαιμόνιον ἔργον, ὅτι θεοφιλὴς ἦν ὁ ἀνὴρ, ἐξ ἕ καὶ ἡ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῦ μυθικὴ ἐγ ἄπιστος ὑπόληψις, ὥσπερ εἰρηταί μοι πρότερον, ἀληθὴς εἶναι δοκοῦσα πολλοῖς ὑπελήφθη. ὁ γὰρ τῷ ναῷ τ Τύχης, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτῦ κειμένη ξυλίνη κατάχρυσος, ἐμπρήσεως γενομένης, [e] τ̃ ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν ἀδὲν λαβοῦσα ὑπὸ τ̃ πυρός. ἐγ ἔτι [f] ἐγ νῦν ὁ μὲν νεὼς ἐγ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα [g] μὴ τ̃ ἐμπρησμὸν εἰς τ̃ ἀρχαῖον κόσμον ἀπεπελέσθη, φανερά [h] εἰσι [i] ὅτι τ̃ χαρᾶς ἐστι τέχνης· ἡ δὲ εἰκὼν, οἵα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τ καλασκευήν. δηλοῖ γὰρ ἔτι σεβασμῶν τυγχάνουσα ὑπὸ Ρωμαίων. ἐγ περὶ μὲν τ̃ Τυλλίε τοσαῦτα παρελάβομεν.

XLI.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.
Per. Jul. 4182. *Ante Chr.* 532. *Olymp.* 61 4. *V. C. Cat.* 220. *Var.* 222.

¶ Poſt hunc Lucius Tarquinius Romanorum imperium non ex legibus ſed armis occupavit, anno quarto ſexageſimæ primæ olympiadis, qua vicit in ſtadio Agatharchus, archonte Athenis Hercule. Iſte, contempta plebe, contemptis patriciis, quorum opera ad regnum provectus fuerat, & mores & leges & omnem patriam diſciplinam, qua ſuperiores reges urbem ornarant, confundens & corrumpens, regnum in manifeſtam tyrannidem vertit. Ac primum quidem ſtipavit ſe ſatellitio hominum audaciſſimorum, enſes & lanceas geſtantium, tum indigenarum tum alienigenarum,

Μετὰ δὲ τῦτον παραλαμβάνει Λεύκιος Ταρκύνιος τ Ρωμαίων δυναστείαν, ἐγ κτ' νόμους, ἀλλὰ διὰ τ̃ ὅπλων κρατήσας, κτ' τ τέταρτον σταδίου τ ἑξηκοστῆς ἐγ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἔτρεξε σταδίου [k] Ἀγάθαρχος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἡρακλέους. ὗτος ὑπεριδὼν μὲν τ̃ πλήθους τ̃ δημοτικῦ, ὑπεριδὼν δὲ τ̃ πατρικίων, ἐφ' οἷς [l] ὅτι τ δυναστείαν προήχθη, ἔθη τε ἐγ νόμους ἐγ πᾶσαν τ̃ ὀπτικὸν κόσμον, ᾧ τ πόλιν ἐκόσμησε [m] οἱ πρὸ αὐτῦ βασιλεῖς, συγχέας ἐγ διαφθείρας, εἰς ὁμολογημένην τυραννίδα μετέστησε τ ἀρχήν. ἐγ πρῶτον μὲ φυλακὴν περιεστήσατο περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπων θρασυτάτων, ξίφη τε ἐγ λόγχας φερόντων, ἐπιχωρίων καὶ ἀλλοδαπῶν, οἳ

[a] νυκτὸς

a Ἐπὶ τὴν πόλιν dixit pro κατὰ τὴν πόλιν *per urbem*. eadem ſignificatione & alibi ἐπὶ & ἀνὰ uſurpat. *Sylb.* In *Cod. Var.* diſertim κατὰ τὴν πόλιν. *b* Τῷ τι γαμβρῷ *Var.* *c* Plenius in *Cod. Var.* τῆς οἷς τὸν ἀνδρὸς συμπαθείας. *d* In *Ed. Steph.* βασιλικῆς, quum Grammaticæ regulæ poſtulent βασιλικῆς. *Sylb.* Βασιλικῦ tamen malit *Portus.* *e* Καὶ τῶν ἄλλων *Var.* *f* Non agnoſcit *Var.* *g* Μετὰ τὴν ἐμπρησιν *Var.* *h* Deeſt *Var.* *i* Ἀγάθαρχος Κερκυραῖος optime in *Cod. Var.* *k* In *Lapi* & *Gelenii* verſionibus dicitur *Heracleo*. Verum *Sigonius* in lib. *De Athenienſium temporibus* eum *Herculem* vocat. *Sylb.* Ἡρακλεώτης legendum cenſet *Meurſius* in lib. 10. de *Archontibus*, c. xv. Rectius forſan Θηβαῖος cum *Cod. Var.* *l* Τοῦ in *Ed. Steph.* errore ſatis manifeſto. *Sylb.* *m* Οἱ πρότεροι βασιλῆς *Var.*

a Nuntiis

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

πολὺς περὶ τὴν βασίλειον αὐλιζόμενοι [b] αὐλὴν", ἢ μεθ' ἡμέραν ἐξιόντι τε καὶ ἀκολουθοῦντες ὅποι πορεύοιτο, πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν βουλευσόντων ἀσφάλειαν παρείχοντο. ἔπειτα τάς ἐξόδους οὔτε συνεχεῖς, οὐδὲ τεταγμένας, ἀλλὰ σπανίως καὶ ἀπροσδοκήτως ἐποιεῖτο· [c] χρηματίσαί τε περὶ τῶν κοινῶν, κατ' οἶκον μὲν τὰ πολλὰ, καὶ [d] αὐτοῖς τοῖς ἀναγκαιοτάτοις συμπαρῆσαν· ὀλίγα δ' ἐν ἀγορᾷ. προσελθεῖν δὲ οὐδενὶ τῶν βουλομένων [e] προέτρεπον, εἰ μή τινα καλέσειεν αὐτός· οὔτε τοῖς προσιοῦσιν εὐμενῶς, οὔτε πρᾴως ἐδέχετο, ἀλλ' οἷα δὴ τύραννος, βαρὺς, καὶ χαλεπὸς ὀργὴν, καὶ φοβερὸς μᾶλλον ἢ φανερὸς ὀφθῆναι· καὶ τὰς περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων συμβολαίων ἐπιτρέπουσι μὲν ἐπὶ τοῖς δίκαις καὶ τοῖς νόμοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τέλεσι ἀναφέρων ἐποιεῖτο. διὰ ταῦτα ἐπωνυμίαν τινὰ ἔθεντο αὐτῷ Ῥωμαῖοι, τὸν Σύπερβον. τοῦτο δὲ διὰ τῶν βουλῶν καὶ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, τὸ ὑπερήφανον. τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πείσωνα ἐκάλουν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, πρεσβύτερον· ὁμώνυμοι γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα.

qui noctu circa regiam excubantes; & interdiu eum in publicum prodeuntem, quocunque proficiscebatur, comitantes ab insidiis valde tutabantur. Deinde, neque sæpe, neque certis temporibus, sed raro & ex improviso domo exibat. Et domi plerumque de rep. consultabat cum iis qui sibi maxima necessitudine erant conjuncti: at in foro raro. Neminem vero *ejus satellites* ad eum accedere patiebantur, nisi quem ipse vocasset; neque eos, qui ad ipsum accedebant, benigne & comiter excipiebat: sed, utpote tyrannus, se illis gravem & iracundum præbebat, & vultum potius ad terrorem quam ad hilaritatem componebat; & litium controversias non ex jure & legibus, sed ex suis moribus *& pro arbitrio* dirimebat. Propterea etiam Romani illi Superbi cognomen indiderunt: hoc autem nostro sermone ὑπερήφανον significat. Ejus vero avum Priscum vocarunt, quem nos diceremus πρεσβύτερον: nam utrumque nomen cum juniore commune habebat.

Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῶς ἤδη καλέχειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχὴν, διασκευάσας ἐκ τῶν ἑταιρειῶν τοὺς προπομπεύοντας, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτου δίκας πολλοὺς τῶν ὑπερφανῶν ὄντας μὲν τοὺς ἐχθροὺς ἀφορμωμένους πρὸς αὐτὸν, οἷς ἦν λυπηρὸν βουλομένοις Τύλλιον ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς· ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων ὃς ὑπελάμβανε βαρείᾳ [g] ἠγεμόνι τῇ μεταβολῇ χαλεπὸν εἶναι, καὶ οἷς πολὺς πλοῦτος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτοὺς εἰς τὰς δίκας, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ψευδέσιν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλεύειν αἰτιώμενοι τῷ βασιλεῖ, κεφηνόρουν ἐπ' αὐτῷ δικαστῇ. ὁ δὲ τὸν μὲν, θανάτου κατεδίκαζε· τὸν δὲ, φυγὴν, καὶ τὰ χρήματα τῶν τε ἀναιρουμένων [h] καὶ ἀπελαυνομένων ἀφαιρούμενος, τοῖς μὲν κεφηνόροις μικράν τινα μοῖραν [i] ἀπένεμεν, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω κατεῖχεν. ἔμελλον δὲ ἄρα τὸν δυνατῶν πολλοὶ, πρὶν ἀλόγοις τοῖς ἐπαγομένοις σφίσι δίκαις, εἰδότες [k] ὧν ἕνεκα ἐπεβουλεύοντο, καταλείψειν τὸν τύραννον ἐκόντες τὴν πόλιν, καὶ πολλῷ πλείονες ἐγένοντο τὸν ἑτέρων. ἧς δὲ τινες οἱ καὶ κρύφα διεφθάρησαν ὑπ' αὐτοῦ, κατ' οἰκίας τε καὶ [l] ἀπ' ἀγρῶν ἁρπαζόμενοι, λόγου ἄξιοι ἄνδρες, ὧν οὐδὲ τὰ σώματα ἐφάνη. ἐπεὶ δὲ διέφθειρε τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς μέρος, θανάτοις τε καὶ ἀειφυγίαις, ἑτέραν βουλὴν αὐτὸς κατεστήσατο, προσαγαγὼν [m] εἰς τὰς τῶν ἐκλιπόντων τιμὰς τοὺς ἰδίους ἑταίρους. καὶ οὐδὲ τούτοις [n] μᾶλλον τοῖς ἀνδράσιν οὔτε πρᾶξαι ἐπέτρεπεν οὐδὲν, οὔτε λέγειν, ὅ, τι μὴ κελεύσειεν αὐτός. ὥστε ὁπόσοι κατελείφθησαν [o] οἱ τῷ συνεδρίῳ βουλεύειν τῷ ὑπὸ Τυλλίου [p] καταλεγέντων, διαφόρως τοῖς δημοτικοῖς τότε ὄντες, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας ὑπὸ τῷ σφετέρῳ νομίζοντες ἀγαθῷ γεγενῆσθαι· τοιαύτας γὰρ αὐτοῖς ὑπέστειλεν ὁ Ταρκύνιος τὰς ὑποψίας, ἃς παρ' ἐκείνου

XLII.

Ubi vero existimavit jam se regnum satis firmum habere, nequissimo quoque sodalium subornato, illorum opera multos viros illustres criminibus involvit & in capitis judicium arcessivit. Primum quidem eos qui alieno animo à se erant, quique Tullium regno expulsum ægre ferebant: deinde alios, quibus arbitrabatur hanc rerum mutationem molestam esse, & eos qui divitiis affluebant. Qui vero illos deferebant ac in jus vocabant, alios post alios falsorum criminum insimulantes, præcipue vero insidiarum in regem structarum, apud ipsum judicem eos accusabant. Ille vero alios morte, alios exsilio damnabat: & occisorum atque expulsorum bona occupans, delatoribus exiguam quandam portionem dabat; majorem vero sibi ipse retinebat. Quapropter multi viri potentes, antequam iniquis judiciis oppressi rei peragerentur, cognita insidiarum caussa, sponte urbem tyranno relinquebant, quorum longe major quam reliquorum fuit numerus: nonnulli etiam clam ab eo sublati fuerunt, in suis ipsorum ædibus correpti & ex agris abrepti, viri non contemnendi, quorum ne cadavera quidem visa sunt. Itaque quum senatus præstantissimam partem morte & exsilio perpetuo sustulisset, novum senatum ipse constituit, amicis suis in deficientium honores substitutis. Sed ne his quidem quidquam aut facere aut dicere injussu suo permittebat. Quare quotquot senatores supererant de numero eorum qui à Tullio rege in senatum lecti fuerant, quum ad id usque tempus cum plebe simultates exercuissent, & reip. formam suo commodo mutatam arbitrarentur, (talibus enim pollicitationibus Tarquinius eos deceperat, ipsisque impositae-

a *Νυκτὸς τε περὶ Vat.* b Voce αὐλὴ non significatur *regia*, ut vertunt etiam docti viri: sed regiæ pars quæ Latine *vestibulum* dicitur, ut alibi pluribus monuimus. *Cas.* Desideratur in *Cod. Vat.* c *Lapus* legit χρηματίσοιτο, *dans responsa*. ego existimo post τε omissum εἰώθει vel simile quodpiam verbum. *Sylb.* Rectius forsan in *Cod. Vat.* ἐχρηματίζετό τε. d Αὐτῶν, id est μόνον. *Cas.* e Si προέτρεπον retineamus, referendum erit ad stipatores; ut significet, stipatores, si quis regem adire voluisset, monuisse, ut non nisi vocatus accederet: vel legendum ἀπέτρεπον, ut referatur ad *Tarquinium*. sic sane *Lapus*, itidemque *Gelenius*. *Sylb.* Ἀπέτρεπον *Vat.* f Ἀμφισβητουμένων *Vat.* g Ἡγεμὼν *Vat.* h Malim repetito articulo τῶν τε ἀναιρουμένων. *Sylb.* Καὶ ἐξελαυνομένων *Vat.* i Ut temporum similitudo sit, legendum ἀπένειμεν: vel, retento ἀπένεμεν, mox scribendum κατεῖχεν. *Sylb.* Ἀπένειμεν *Vat.* k Ὧν ἕνεκα *Vat.* l Ἐπ' ἀγρῶν *Vat.* m Ἐπὶ τοὺς τῶν ἐκλιπόντων *Vat.* n Μᾶλλον τοῖς *Vat.* o Ἐπὶ τῷ συνεδρίῳ *Vat.* p Καταλεγέντων male in *Ed. Steph.* *Lapus*, nescio quam lectionem sequutus, vertit, *qui Tullio adversabantur*. *Sylb.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

impoſuerat) tunc animadvertentes ſe penitus à reip. adminiſtratione remotos, quin etiam ſibi omnem libertatem æque ac plebejis ereptam, lugebant illi quidem, & graviora in poſterum *ſe paſſuros* ſuſpicabantur; in præſenti tamen rerum fortuna acquieſcere cogebantur, quod vires non haberent quibus impedirent Tarquinium ne hæc faceret.

XLIII. ¶ Quum autem hæc viderent plebeji, eos juſta pati exiſtimabant, & ſtulte *alieno infortunio* exſultabant; quaſi illis ſolis tyrannis gravis eſſet futura, ſibi vero nullum periculum inde impenderet. At non multo poſt illis quoque longe plura infortunia acciderunt. Leges enim à Tullio latas, ex quibus æquo jure inter ſe cives diſceptabant, nec à patriciis ut ante in contractibus plebeji detrimento afficiebantur, omnes ſuſtulit. Et ne tabulas quidem, in quibus erant ſcriptæ, reliquit: ſed has quoque, ex foro ſummoveri juſſas abolevit. Deinde tributa, quæ ex cenſu ferebantur, ſuſtulit, & priſtinum morem in remp. revocavit: & quoties pecunia illi opus fuiſſet, tantum pauperrimus quiſque quantum dives conferebat. Hoc inſtitutum magnam plebejæ multitudinis partem abſumpſit: quod ſtatim in prima pecuniæ collatione coacta fuiſſet viritim decem drachmas conferre. Præterea cœtus omnes paganorum & curialium & vicinorum, qui ante fieri ſolebant vel in urbe vel in agris, ſacrorum & ſacrificiorum cauſſa, uno edicto in poſterum vetuit; ne in unum locum coëuntes multi inter ſe occulta conſilia inirent de evertenda tyrannide. Paſſim autem ſpeculatores diſperſos & plebi incognitos habebat, qui ſcrutabantur & ea quæ dicebantur & ea quæ fiebant; & ſe aliorum colloquiis immiſcentes, & interdum ipſimet tyranno maledicentes, ſingulorum civium animos pertentabant: deinde quos cognoviſſent rerum præſentium ſtatum ægre ferre, eos ad tyrannum deferebant. Qui autem fuiſſent convicti pœnas acerbas & inevitabiles luebant.

XLIV. ¶ Nec ſatis illi fuit his ſolis malis plebem contra jus & fas vexare: ſed ſelectis etiam ex tota multitudine iis qui ipſi fidi & ad bellicos uſus idonei erant, reliquos opera urbana facere cogebat; exiſtimans maximum eſſe periculum monarchis, quoties improbiſſimi & pauperrimi quique cives ociarentur. Simul etiam ſummopere cupiens ſui regni tempore opera ſemiperfecta ab avo relicta abſolvere, & cloacas, quas ille cœperat fodere, uſque ad fluvium perducere; circum vero maximum, qui nihil præter gradus habebat, circumdare porticibus tectis. Atque hæc omnia labore pauperum peragebantur, qui modicum frumentum ab eo accipiebant: & alii quidem materiam cædebant, alii vero ipſa onera humeris fere-

καὶ φοβούμενοι· τότε μαθόντες ὅτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἔτι μετεῖχον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν παῤῥησίαν ἅμα τοῖς δημοτικοῖς ἀφῃρέθησαν, ᾐδύροντο μὲν, καὶ τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων δεινότερα ὑπώπτευον, τέως δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, δυνάμεων οὐκ ἐχοντες καλύειν τὰ πραττόμενα.

Ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δημοτικοὶ, δίκαια πάσχειν αὐτοὺς ὑπελάμβανον, καὶ ἐπέχαιρον ὑπὸ εὐηθείας, ὡς ἐκείνοις μόνοις τυραννίδος βαρείας ἐσομένης, σφίσι δὲ αὐτοῖς ἀκινδύνου. ἦκε δὲ καὶ ἐκείνοις οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἔτι πλείω τὰ χαλεπά. τοὺς τε γὰρ νόμους τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γεγραφέντας, καθ' οὓς ἐξ ἴσου τοῖς δίκαια πρὸς ἀλλήλων ἐλάμβανον, καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῆς πατρικίων, ὡς πρότερον, ἐβλάπτοντο δεῖ τὰ [b] σύμβολα, πάντας ἀνεῖλε· καὶ οὐδὲ τὰς σανίδας, ἐν αἷς ἦν γεγραμμένοι, καθέλιπεν· ἀλλὰ καὶ ταύτας [c] ἀναιρεθῆναι κελεύσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, διέφθειρεν. ἔπειτα καθέλυσε τὰς ἀπὸ τῶν τιμημάτων εἰσφορὰς, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τάξιν ἀπεκατέστησε· καὶ ὁπότε δέησεν αὐτῷ χρημάτων, τὸ ἴσον ἀφέφερεν ὁ πενέστατος τῷ πλουσίῳ καὶ κατέφερε. τοῦτο τὸ πολίτευμα πολὺ τῶν δημοτικῶν πλῆθος ἀπανάλωσεν, ὅτι πρώτης εὐθὺς εἰσφορᾶς ἀναγκαζομένοις κατὰ κεφαλὴν ἑκάστοις δραχμὰς δέκα εἰσφέρειν. συνῆγόν τε συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγίνοντο κωμητικαὶ ἢ φρατριακῶν ἢ γειτόνων [e] ἔν τε πόλει καὶ ὅπη τῆς ἀγρῶν, ἐφ' ἱεραῖς καὶ θυσίαις, [f] πάσαις κοινὴν προεῖπε μηκέτι συλλέγειν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀπορρήτους μετ' ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. ἦν δ' αὐτῷ πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς καὶ διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων, λελῃθότες τοὺς πολλούς, οἳ [g] συγκαθιέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ τὸν τυράννου λέγοντες αὐτοὶ, πεῖραν τῶν ἐκείνου γνώμης ἐλάμβανον· ἔπειτα οὓς [h] ἤδεσαν τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους, καθεμήνυον πρὸς τὸν τύραννον· αἱ δὲ τιμωρίαι καὶ τῶν ἐληχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαράτητοι. Καὶ οὐκ ἀπέχρη ταῦτα μόνον εἰς τοὺς δημοτικοὺς [i] παρανομεῖν, [k] ἀλλ' ἐπιλέξας ἐκ τοῦ πλήθους ὅσον ἦν [l] πιστὸν αὐτῷ, καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ἐπιτήδειον, τὸ λοιπὸν [m] ἠνάγκαζεν ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ πόλιν ἐργασίας, μέγιστον αἰσθόμενος (ἦν) κίνδυνον τοῖς μοναρχοῦσι, ὅταν οἱ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν καὶ πενέστατοι σχολὴν ἄγωσι καὶ ἅμα [n] δημοκρατίαν ἔχωσιν ὅπῃ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὰ καταλελειμμένα ἡμίεργα ὑπὸ τοῦ πάππου τελειώσαι, [o] τοὺς μὲν ἐξαγωγίμους τῶν ὑδάτων τάφρους, ἃς ἐκεῖνος ὤρυττεν ἤρξατο, μέχρι τοῦ ποταμοῦ καταγαγεῖν· τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον, ὃν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα, παραστῆσαι [p] ὑπὸ στέγαις θηλαδεῖν. εἰς ταῦτα δὴ τὰ πάντα οἱ πάντες εἰργάζοντο, σῖτα μὲν αὐτῷ μέτρια λαμβάνοντες οἱ μὲν, ὑλοτομοῦντες, [q] οἱ δ' ὅπῃ τῶν ἄμων αὐτοῖς τὰ ἄχθη φέροντες.

a Οἰδιὺς ἐνι *Vat.* b Συμβόλαια *Vat.* atque ita ſupra p. 235. v. 12. Hoc modo legendum eſſe monuit *Sylb.* c Καθιερῶσιν *Vat.* d Ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς *Vat.* e Ἐν τῇ πόλει *Vat.* f Convenientius videtur maſculinum πᾶσι, ut referatur ad cives. *Sylb.* Πάσους κοινὰς *Vat.* & *Lapi Codd.* g Malim συγκαθιέντες: vel ſaltem συγκαθιέντες σφᾶς εἰς ὁμιλ. *Sylb.* h Ἤδεσαν *Vat.* i Ἀνομεῖν *Vat.* k Ἀλλ' ἐπιλέξας *Vat.* l *Lapus* legit πιστὸν αὐτῷ, qui eſſent ei fidi. ſed ferri & hæc ſcriptura poteſt, ut referatur ad τὸ πλῆθος, quotquot in populo eſſent fidi. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πιστὸν δὲ ἑαυτῷ. m Ἠνάγκασεν *Vat.* n Καὶ τὰς μὲν malit *Portus.* o Alibi hoc tribuit Tarquinio Priſco. Diverſæ tamen *Dionyſii* ſententiæ in concordiam redigi poſſunt: ſi cum *Salmaſio* dicamus, Priſcum, ut videtur, hoc opus inchoaſſe, Superbum vero, quod inchoatum relictum fuerat, perfeciſſe. p Rectius in *Cod. Vat.* ὑπὸ λαῦραις. quo modo legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto.* q Πάσους οἱ πάντες *Vat.* r Οἱ δὲ τὰς μὲν ξύλας πάντα ἀναλίσκοντες, οἱ δὲ ὅπῃ τῶν ἄμων, &c. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit, *alii cadentes materiam, alii planſtra quibus hæc portabantur ducentes, aliique ſuper humeros ferentes onera.*

εσίλες, μᾶλλον δ' ὀρτὰς τε ὑπονόμους τ' ὀρύσσοντας ἄλλους, καὶ πλάθοντας ἐς ὃ αὐταῖς καμάρας, καὶ παστάδας ἐξείργοντας, καὶ τοῖς ταῦτα ἐργάζεσι χειροτέχναις ὑπηρετοῦντας· χαλκεῖς τε καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς, τ' ἰδιωτικῶν ἔργων ἀφειμένους, ἐν τοῖς δημοσίοις καθείργετο χρείαις. τοιαῦτα δὴ τὰ ἔργα τελούμενος ὁ λεὼς, ἡδεμίαν ἀνάπαυσιν ἐλάμβανεν· ἔστε οἱ πατρίκιοι τὰ τούτων κακὰ τ' καὶ τὰ ἀλλότρια ὁρῶντες, ἠχθοντό τ' ἐν μέρει, καὶ τ' ἰδίων ἀπελανθάνοντο ἀλγεινῶν· κωλύειν δ' οὐδέτεροι τὰ γινόμενα ἐπεχείρουν.

Λογιζόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τοῖς μὴ κατὰ νόμον λαβοῦσι τὰς δυναστείας, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων κτησαμένοις, οὐ μόνον ἐντειχείου δεῖ φυλακῆς, ἀλλὰ καὶ ξενικῆς, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ πλεῖστον ἁπάντων δυνάμενον, ἐπεσπάσατο φίλον ποιήσασθαι, διὰ γάμου συζεύξας τῇ θυγατρὶ, ὃς ἐκαλεῖτο Ὀκτάβιος Μαμίλιος. ἀνέφερε δὲ τὸ γένος εἰς Τηλέγονον τὸν ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατῴκει δὲ ἡ πόλεις Τύσκλον. ἐδόκει δὲ τὰ πολεμικὰ συνε-
247 τὸς ἐν ὀλίγῳ εἶναι, καὶ πολέμου στρατηγεῖν ἱκανός. τοῦτον τὸν ἄνδρα φίλον ἔχων, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἀεὶ-
τους ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων προσλαβών, τότε δὴ τῶν ἐπιφανείων ἐπεχείρει πειρᾶσθαι πολέμων, καὶ στρατεύειν ἐπὶ Σαβίνους ἐξάγειν, οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλ' ἀπηλλάχθαι τῶν ὁμολογιῶν οἰομένους, ἐξ οὗ Τύλλιος ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, πρέσβεις δι' ἀγγέλων ἧκειν εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῃ γενομένην ἀγορὰν τοὺς εἰωθότας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων συνεδρεύειν· ἡμέραν πρὸ ὁρίσας, ἐν ᾗ περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων ἐβου-
λεύσατο. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ Ταρκύνιος ὁ καλέσας αὐτοὺς ὑστερεῖ. ὡς δὲ πολὺς ἐγένετο καθημένοις χρόνος, καὶ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν ἤδη εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀνήρ τις ἐν πόλει οἰκῶν Κοριόλοις, δυνατὸς δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄλκιμος, πολιτικόν τε λόγον εἰπεῖν οὐκ ἀδυνατος, Τύρνος Ἑρδόνιος ὄνομα, Μαμιλίῳ τε ἀφορμὴν ὢν διὰ τὸν πρὸς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν, καὶ Ταρκυνίῳ διὰ Μαμίλιον ἀπεχθόμενος, ὅτι κηδεστὴν ἑκόντα ἐξίωσε λαβεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, πολλὰ ἐποίησε-
το τοῦ Ταρκυνίου κατηγορίαν, τά τε ἄλλα διεξιὼν ἔργα τοῦ ἀνδρὸς, οἷς αὐθάδειά τις ἐδόκει προσεῖναι καὶ βαρύτης, καὶ τὸ μὴ παρεῖναι πρὸς τὴν σύλλογον αὐτὸν κεκλημένον, τῶν ἄλλων ἁπάντων παρόντων. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Μαμιλίου, ἐν εἰς ἀναγκαίας τινὰς ἀναφέρον-
τος αἰτίας τὴν τοῦ Ταρκυνίου χρονισμὸν, ἀναβάλλεσθαί τε ἀξιοῦντος τὸν σύλλογον εἰς τὴν ὑστεραίαν ἡμέραν, πυθόμενοι οἱ πρόεδροι τῶν Λατίνων ἀνεβάλοντο

bant, alii foſſas ſubterraneas & cavernas fodiebant, & fornices in illis fabricabant, & porticus erigebant, & opificibus qui hæc faciebant ſerviebant: & fabri ferrarii & lignarii & lapicidæ, à ſuis privatis operibus abſtracti, in publico opere occupati detinebantur. In his igitur operibus quum populus attereretur, nullam habebat quietem. Quare patricii, & horum & aliorum mala cernentes, aliquantulum gaudebant, & ſuorum malorum obliviſcebantur: veruntamen neutri eorum hæc impedire audebant. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ Cæterum Tarquinius ſecum ipſe cogitans, eos qui principatum non legitime ſed armis quæſitum haberent, non ſolum indigenarum ſed etiam externorum cuſtodia & præſidio indigere, virum, totius Latini nominis illuſtriſſimum & omnium potentiſſimum, ſibi amicitia non ſine magno ſtudio junxit: filia ſua illi in matrimonium data. Is vocabatur Octavius Mamilius: oriundus autem erat à Telegono, Ulyſſis & Circes filio; & Tuſculum urbem incolebat. Exiſtimabatur autem inter paucos rei militaris non mediocriter peritus, & in bello ſatis idoneus imperator. Inita cum hoc viro amicitia, & per eum adjunctis ſibi præſtantiſſimis quibuſque, qui in ſingulis civitatibus res publicas tractabant, tum demum cœpit bella externa tentare, & copias in Sabinos ducere, qui ipſius imperatis parere nolebant, quique exiſtimabant ſe fœderis conditionibus ſolutos eſſe, ex quo obierat Tullius, cum quo fœdus fecerant. His rebus cognitis, indixit per nuntios ut ad concilium Ferentinum venirent illi, qui ſoliti erant pro Latinorum rep. eo convenire, & in publico conſeſſu negotia ejus tractare: certamque diem ſtatuit, quaſi de rebus publicis & magni momenti cum illis conſultaturus eſſet. Illi igitur venerunt. At Tarquinius, qui eos convocarat, ſerius eo venit. Quum autem jam diutius à toto conventu exſpectatus fuiſſet, & pleriſque id factum contumelioſum videretur, vir quidam qui habitabat in urbe Coriolis, potens & opibus & amicis, & in re bellica ſtrenuus, nec civilis facundiæ expers, nomine Turnus Herdonius, qui à Mamilio, ob ambitionem in reip. adminiſtratione, diſſidebat, & ob Mamilium Tarquinio infenſus erat, quod illum generum quam ſe habere malueſſet, prolixa oratione invectus eſt in Tarquinium, cum alia ejus viri facta recenſens, quibus multum arrogantiæ & ſuperbiæ gravis ineſſe videbatur, tum etiam quod ipſe, qui concilium indixerat, non adeſſet, quum tamen cæteri omnes præſentes adeſſent. Sed excuſante illum Mamilio, & Tarquinii moras in neceſſarias aliquas & urgentes cauſſas conferente, & ut concilium in craſtinum diem differretur rogante, præſides Latinorum ejus oratione

XLV.

a Καὶ τὰς λατρείας Vat. b Μέντοι legendum cenſet Sylb. Μὴν γοῦν Vat. c Ὀκτάβιος reponi jubet Scheffer. in Obſervatt. Hiſſior. l. 3. c. 17. ut Octavius ſit prænomen, perinde ac Quintus, Sextus, Decimus. Verum (ut notavit Gronovius) in omnibus Livii libris & vett. edit. Octavius, adeo ut Portus non diſplicuerit Ὀκτάβιος. Vide Annott. d Τὰ πολιτικὰ Vat. & Lapi Codd. e Ἐν ὀλίγοις Vat. & Lapi Codd. quos ſequutus ſum. Οὐκ ἐν ὀλίγῳ, i. e. ἐν μικρῷ, legit Portus. f Δι' αὐτὸν Vat. g Ἤδη τῶν τῶν Vat. h Στρατεύειν dixit pro στρατιάν. Sylb. i Σὺν αὐτοῖς βουλευτηρίῳ Vat. k Λύτὸν τὸν πολέμιον Vat. l Malim ὑστέρει. Sylb. m Ἐν πόλει φῇ Vat. n Forſan Κορίοις, ut viſum eſt Gelenio. Vide Cluverii Italiam Antiq. lib. 3. c. 8. p. 1027. atque Holſtenii & Berkelii notas in Steph. Byzant. v. ΚΟΡΙΑΛΑ & v. ΚΟΡΙΟΛΑΝΑ. o Τύρνος paſſim in Ed. Steph. & Cod. Vat. Alteram ſcripturam firmant Livii Codd. p Ἐποιοῦτο Vat. q Λύτὸν τὸν κινδυνεύοντα Vat.

XLVI. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

tione adducti, concilium diſtulerunt. ¶ Sequenti vero die venit Tarquinius, & convocato concilio, præfatus pauca quædam ut ſe purgaret quod ſerius veniſſet, de principatu verba facere denuo cœpit, quem ad ſe jure pertinere dicebat, quod Tarquinius avus ſuus ipſum armis quæſitum obtinuiſſet: & conditiones fœderum, quæ populi cum illo fecerant, protulit. Quum autem prolixa oratione de ſuo jure & fœderis conditionibus diſſeruiſſet, & magnis beneficiis à ſe populos Latinos affectum iri promiſiſſet, ſi in amicitia permanſiſſent, tandem perſuaſit illis ut contra Sabinorum gentem ſecum expeditionem ſuſciperent. Quum autem dicendi finem feciſſet, Turnus progreſſus eſt, & ejus moram criminatus, non patiebatur Latinorum conſeſſum imperio illi cedere; quod neque jure ad eum pertineret, neque, ſi illi datum fuiſſet, è repub. Latinorum futurum eſſet: & multis in utramque partem diſſeruit: & fœdera quæ cum ejus avo facta fuerant, tradito illi imperio, poſt ejus mortem ſoluta dicebat, quod non adſcriptum eſſet in fœderum conditionibus, ut idem donum Tarquinii poſteris daretur: demonſtrabat etiam ipſum, qui volebat in avi dona ſuccedere, omnium mortalium iniquiſſimum & ſceleratiſſimum eſſe: & recenſens res quas fecerat, ut imperium Romanorum occuparet, poſt multa eaque gravia crimina in eum congeſta, tandem docuit eum ne regnum quidem Romanorum ex legibus accepiſſe à volentibus, quemadmodum ſuperiores reges; ſed armis & per vim occupatum tenere, idque in tyrannicam unius dominationem vertiſſe, & civium alios interficere, alios patria pulſos in exſilium abigere, alios fortunis ſpoliare, omnibus vero ſimul libertatem vivendi & loquendi eripere: hominiſque valde ſtulti & mente capti eſſe dicebat, ſiquis à ſævo ac impio ingenio aliquid boni aut humani ſperaret, & exiſtimaret fore ut is qui hominibus cognatione & neceſſitudine ſibi conjunctiſſimis non pepercifſet, parceret alienis. Quare ſuadebat ipſis, ut, quando nondum ſervitutis frænum recepiſſent, totis viribus ei reſiſterent, ne id reciperent; ex aliorum calamitatibus, quid ſibi ipſis

XLVII. eventurum eſſet, conjicientes. ¶ Quum igitur Turnus ita in Tarquinium invectus fuiſſet, multique vehementer hac oratione commoti eſſent, Tarquinius, poſtulato ſequenti die ad ſe purgandum, & re impetrata, poſt concilium dimiſſum advocatis ſuis maxime neceſſariis cum illis conſultabat quidnam faciendum eſſet. Alii igitur eorum ſuppeditabant illi ea quæ ſui purgandi cauſſa eſſet dicturus, & de modo quo multitudinis benevolentia eſſet concilianda inter ſe ratiocinabantur. At ipſe Tarquinius his rebus non opus eſſe dixit, ſuamque ſententiam aperuit: non eſſe ad crimina reſpondendum, neque ea eſſe diluenda, ſed ipſum accuſatorem de medio tollendum. Ejus autem ſen-

τιλὼ βυλήν. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ταρκύνιος, ᾗ συναχθέντος τ συλλόγου, μικρά τι ὑπὲρ τ χρησμοῦ προεῖπεν, ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· αὖθις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, ἐπεὶ δὲ Ταρκύνιος αὐτὸν κατέσχεν ὁ πάππος αὐτοῦ, πολέμῳ κτησάμενος [b] αὐτήν· καὶ τὰς συνθήκας παρείχετο τὰς γενομένας τοῖς πόλεσι πρὸς ἐκεῖνον. πολλὰ δὲ λόγων ὑπὲρ τοῦ δικαίου ᾗ τ̃ ὁμολογιῶν διεξελθών, ᾗ μεγάλα τοῖς πόλεις εὐεργετήσειν ὑποσχόμενος, ἐὰν ἐν τῇ φιλίᾳ μείνωσι, τελευτῶν ἔπειθεν αὐτοὺς ὅπλα τὸ Σαβίνων ἔθνος συστρατεύειν. ὡς δ' ἐπαύσατο λέγων, παρελθὼν ὁ Τύρνος ᾗ τ ὀφισμὸν αὐτῷ [c] ἐμβάλλων, ὅτι εἶα τοὺς συνέδρους παρεκχωρεῖν τῷ ἀνδρὶ τ ἀρχῆς, ὡς ὄντι κτ' [d] δίκαιον αὐτῷ προσήκοντος, ὅτ' ὄπι τῷ συμφέροντι τ Λατίνων δοθησομένης· καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀμφοτέρων διεξῆλθε λόγους· τοὺς μὲ συνθήκας ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ, ὡς δόντες τιλὼ ἡγεμονίαν, λελοιθαι λέγων μὴ τὸν ἐκείνου θάνατον, ἐμὲ τὸ μὴ προσγεγενῆσθαι ταῖς ὁμολογίαις, τ αὐτιλὼ εἶναι δωρεὰν ᾗ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις· τὸν δὲ ἀξιοῦντα τ τοῦ πάππου δωρεᾶς κληρονομεῖν, ἁπάντων ἀνθρώπων ἀδικωμώτατον ἀποφαίνων ᾗ πονηρότατον καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ διεξιών, ἃς ἐπὶ τῷ καταρχεῖν τιλὼ Ρωμαίων ἀρχὴν ἀπετελέσατο, διεξελθὼν δὲ πολλὰς καὶ δεινὰς αὐτοῦ κατηγορίας, τελευτῶν ἐδίδασκεν ὡς οὐδὲ τιλὼ βασιλείαν εἶχε τῶν Ρωμαίων κατὰ νόμους [e] παρ' ἐκόντων, ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς· ὅπλοις δὲ καὶ βίᾳ καταχύσας, τυραννικιλὼ τε μοναρχίαν καταστησάμενος, τοὺς μὲν ἀποκτείνοι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ ἐξελαύνοι τῆς πατρίδος, τῶν δὲ πρεσκόπους τοὺς ὑσίας, ἁπάντων δὲ ἅμα τιλὼ παῤῥησίαν καὶ τὴν ἐλευθερείαν ἀφαιρεῖτο· πολλῆς τε μωρίας ἔφη καὶ θρασυλαβείας εἶναι, τοῦτο καὶ ἀνοσίου τρόπου χρηστόν τι καὶ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν, ᾗ νομίζειν ὡς ὁ τῶν συγγενεστάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων μὴ φεισάμενος τῶν ἀλλοτρίων φείσεται· παρήνει τε ἕως ὕπω τὸν χαλινὸν εἰλήφασι τῆς ὑλείας, πρὶ τ μὴ λαβεῖν αὐτὸν ἁρμαχαλινὸν ὧν ἕτεροι πεπόνθασι δεινὰ τεκμαιρομένους ἃ συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς. Τοιαύτη καταδρομῇ δ Τύρνος χρησαμένου, ᾗ τῶν πολλῶν σφόδρα κινηθέντων [f] ὑπὸ τ λόγων, αἰτησάμενος εἰς ἀπολογίαν ὁ Ταρκύνιος τιλὼ ὑποῦσαν ἡμέραν, καὶ λαβών, ὡς ὁ σύλλογος διελύθη, παρακαλέσας τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον τοῖς πράγμασι τρόπον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοὺς λόγους [g] ὃς αὐτῷ λεκτέον ἐπὶ τῆς ἀπολογίας [h] ὑποτίθεντο, καὶ τοὺς τρόπους [i] ὃς ἔδει τὸ πλῆθος ἀποθεραπεύειν [k] ἐπιλογίζοντο. αὐτὸς δ' ὁ Ταρκύνιος τούτων μὲ [l] οὐδὲν ἔφη δεῖν τοῖς πράγμασιν, ἰδίᾳ δὲ γνώμην ἀποδείκνυ, τοῦ μὴ τὰ κατηγορηθέντα λύειν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κατηγορήσαντα ἀναιρεῖν. ἐπαμησάμενος δὴ

[a] Εἰθὺς *Vat.* [b] Deeſt *Vat.* [c] Rectius διαβαλὼν in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* [d] Si κατὰ τὸ δίκαιον legas, non refragabor. *Sylb.* [e] Παρ' ἑκόντων λαῶν *Vat.* [f] Υπὸ τοῖς λόγοις *Vat.* [g] Οἷς ἂν αὐτῷ *Vat.* [h] Υπετίθεντο *Vat.* [i] Si ὃς retinemus, ellipticum eſt loquendi genus pro καθ' ὃν. aut legendum eſt οἷς. *Sylb.* [k] Ἀποληζίζοντο *Vat.* [l] Οὐδὲν ἔφη *Vat.*

a Πολλὰ

τῷ γὰρ μέλλειν ἁπάντων, συνταξάμενος μετ' αὐτῶν, τῷ καθ' ἡμέραν ἔθει τοῦ βίου τὴν ἐπιχείρησιν, ἥκιστα δυναμένῳ προϊδεῖν εἰς τοσαύτην ἀνθρωπίνων καὶ φυλακὴν. τοὺς γὰρ εὑρεθέντας τά τε ὑποζύγια τῶν ἀποσκευῶν τοῦ Τύρνου θεραπόντων τοὺς ἀπορωτάτους ἐξαρτῶν τῶν διαφθείρας χρήμασιν, ἔπειθεν ἅμα νυκτὶ ξίφη πολλὰ λαβόντας εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δεσπότου, καὶ ἀποθέσθαι κρύψαντας ἐν τοῖς σκευοφόροις. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθείσης ἐκκλησίας παρελθὼν, ἐπεὶ μὲν τοὺς κατηγορηθέντων βραχέως εἶναι τὴν ἀπολογίαν ἔλεγε, καὶ δικαίων ἁπάντων [b] τοὺς ἐγκλημάτων ἑποιεῖτο αὐτὸν τὸν κατήγορον. "Οὗτοσὶ γὰρ Τύρνος, ἔφη, ὦ
249 "συνέδροι, τούτων ὧν νυνί μου κατηγορεῖ πάντων δι-
"καιῶς γενόμενος αὐτὸς, ἀπέλυσέ με ὅτε τὴν θυ-
"γατέρα τὴν ἐμὴν ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα. ἐπεὶ δὲ
"ἀπηξιώθη τὸν γάμων τυχεῖν τὸ εἰκός· τίς γὰρ ἂν τοὺς νοῦν
"ἔχοντων Μαμίλιον τὸν εὐγενέστατόν τε καὶ κράτιστον
"Λατίνων ἀπώσαιτο, τοῦτον δὲ κηδεστὴν ἀξίωσε λαβεῖν,
"ὃς οὐδὲ εἰς τρίτον πάππον ἀνενεγκεῖν ἔχει τὸ γένος; 20
"ἀγανακτῶ δ' ὅτι τούτῳ νῦν ἥκει μου κατηγορῶν· ἔδει δὲ
"αὐτὸν, εἰ μὴ ἤδει με τοιοῦτον ὄντα οἷον νῦν ἀπᾶται,
"μὴ προθυμεῖσθαι λαβεῖν τότε πενθερόν· εἰ δὲ χρη-
"σὸν ἐνόμιζεν ὅτε τὴν θυγατέρα με ἠτεῖτο, μηδὲ νῦν
"ὡς πονηρὸν κατηγορεῖν. καὶ τοσὲ μὲν ἐμαυτοῦ τοσαῦ- 25
"τα λέγω. ὑμῖν δὲ, ὦ συνέδροι, κινδυνεύουσιν τὸν μέγιστον
"τρέχουσιν ὑμῶν σκεπτέον ἐστὶ νυνὶ, πότερον χρη-
"σὸς ἢ πονηρός εἰμι· τοῦτο γὰρ ἐξέσται καὶ μοὶ ταῦθ' ὑμῖν
"σκοπεῖν· ἀλλὰ τοσὲ τῆς ὑμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας, καὶ
"τοσὲ τῆς τῶν πατρίδων ἐλευθερίας, βουλεύονται 30
"γὰρ οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ κοινὰ
"τοσεπιόντες ἐπὶ τὸ καλὸν τούτου δημαγωγοῦ· παρε-
"σκευασμένος τε, τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑμῶν ἀποκτείνας,
"ἐπιθέσθαι τῇ τῶν Λατίνων ἀρχῇ· καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἥκει.
"ζητῶ δ' οὐκ εἰκάζων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπισταμένως 35
"λέγω, μηνύσεις μοι γενομένης ἐν τῇ παρελθούσῃ
"νυκτὶ ἐπὸ τινος τῶν [c] συμμετοχικότων τὴν συνωμο-
"σίας. τεκμήριον δὲ ὑμῖν παρέξομαι τῶν λόγων ἐρ-
"γον ἀναμφίλεκτον, ἐὰν θελήσητε ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺ
"καταλύσιν αὐτοῦ, τὰ κεκρυμμένα ἐν αὐτῇ λείψας 40
"ὅπλα. Ὡς δὲ ταῦτα ἔιπεν, ἀνεβόησάν τε πάντες, καὶ [d] πε-
ρὶ ἑαυτοῖς δεδότες, ἐλέγχειν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ φενακίζειν ἠξίουν. καὶ ὁ Τύρνος [e] οἷα ἢ βουλευτὴς πρωτεύων, ἄσμενος ἢ ἐξέτασιν ἔφη δέχεσθαι, καὶ τοὺς πρώτους ὅπλα τοὺ ἑρμηνέα τῆς καταλύσεως ἐκάλει, καὶ δυοῖν 45 γενέσθαι θάτερον ἔφη δεῖν, ἢ αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐὰν εὑρεθῇ παρεσκευασμένος ὅπλα ἔξω τοῦ οἰκίου, ἢ [f] καταψευσάμενον αὐτῷ δίκην ὑποσχεῖν. ἐδόκει ταῦτα. καὶ οἱ πρεσβεῖς ὅτι τοὺ καθάλυσιν αὐτῷ καταλαμβάνουσιν ἐν τοῖς σκευοφόροις τὰ κεκρυφθέντα ὑπὸ [g] θεραπόν- 50
των ξίφη. μὴ τοῦτο τὸν μὲν Τύρνον οὐκ ἔτι λόγῳ τυχεῖν

tentia ab omnibus collaudata, ex compoſito rem eſt aggreſſus," quæ nunquam in mentem aliis venire, neque ulla humana providentia præcaveri potuiſſet. Quum enim inveniſſet & pecunia corrupiſſet ſervos nequiſſimos, qui Turni jumenta agebant & ſarcinas ejus ferebant, illis perſuaſit ut ſub noctem multos gladios acciperent, & in ſui domini diverſorium inferrent, & ibi deponerent, ac inter ejus ſarcinas reconderent. Sequenti die coacto concilio, progreſſus in medium, longa oratione, qua ſe de criminibus objectis purgaret, opus non eſſe dixit; nec ſe ipſum accuſatorem judicem omnium criminum refugere *declaravit*. "Iſte enim "Turnus, inquit, Aſſeſſores, his omnibus cri- "minibus, quæ mihi nunc objicit, ſuo ipſe "judicio me abſolvit, quando filiam meam "uxorem ducere volebat. Quando enim, "ut par eſt, ego illum indignum hoc con- "jugio judicavi, (quis enim mente præditus "Mamilium nobiliſſimum & præſtantiſſi- "mum Latinorum repuliſſet, & hunc gene- "rum ſibi facere maluiſſet, qui ne abavum "quidem nominare poteſt?) ob hoc indigna- "tione accenſus jam me accuſat. Sed de- "buerat, ſi ſciebat me talem eſſe qualem me "eſſe jam criminatur, non ita tunc meam "affinitatem expetere. Quod ſi me virum "probum tunc putabat, quum filiam meam "à me petebat, me jam ut improbum accu- "ſare non debebat. Atque hæc quidem pro "me ſint dicta. Vobis vero, Aſſeſſores, in "maximo periculo verſantibus, non eſt jam "conſultandum, utrum ego probus an im- "probus ſim, (hac enim de re & poſtea vo- "bis licebit conſultare) ſed veſtræ ipſorum "incolumitati & patriæ libertati conſulen- "dum. Inſidiæ enim ab iſto egregio concio- "natore principibus & rectoribus civitatum "ſtruuntur; & jam paratus eſt, nobiliſſimo "quoque de vobis cæſo, Latinorum imperi- "um invadere: atque hac de cauſſa venit. "Hæc autem ego, non conjecturis nixus, ſed "certo ſciens dico, indiciis ſuperiore nocte "ad me delatis à quodam conjurationis ſo- "cio. argumentum autem vobis afferam, quo "orationis meæ fidem faciam, rem minime "dubiam; ſi diverſorium ejus adire volueri- "tis, arma in eo occulta vobis oſtenſurus. ¶ Quum autem hæc dixiſſet, clamorem omnes ſuſtulerunt; &, ſibi ipſis timentes, ut rem indicaret, neque ſibi imponeret, poſtularunt. Turnus vero, qui inſidias non præſenſerat, dixit ſe lubenter illam inquiſitionem admittere, & primores conſeſſus ad arma in ſuo hoſpitio ſcrutanda vocavit; & è duobus alterum fieri oportere dixit, vel ſe mori, ſi compertum fuiſſet alia arma præter ea quæ in itinere ſecum attulerat à ſe parata fuiſſe, vel falſorum criminum delatorem pœnas dare. Hoc omnibus placuit: & qui ad ejus diverſorium iverunt, inter ejus ſarcinas gladios à ſervis abditos deprehenderunt. Poſtea Turnum, ſe purgare volentem, non paſſi amplius quidquam dicere,

XLVIII.

[a] Πεπὶ παρ' αὐτῷ λελύσθαι *Vat.* [b] Ἐποιεῖτο τῶν ἐγκλημάτων *Vat.* [c] Μετειχότων *Vat.* [d] Περὶ τοῖς ἀνδράσι *Vat.* [e] Οἷα δὴ τοὺ βουλευτὴν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* [f] Quæ minime caſura eſſet in providentiam cautionemque humanam. *Lapus.*

[g] Ἐπιτηδεύ-

L. Tarquinii Superbi Rom. REX VII.

cere, in barathrum quoddam præcipitem egerunt, & ex tempore eum vivum in terra defossum necarunt. Tarquinium vero ab omnibus in concilio collaudatum, ut optime de omnibus civitatibus meritum, quod optimates servasset, gentis totius principem crearunt, iisdem conditionibus, quibus Tarquinium avum ejus, & quibus postea Tullium crearant; inciso que in columnis fœdere, & addito jurejurando de servandis fœderis conditionibus, ita demum concilium dimiserunt.

[XLIX. ¶ Tarquinius vero, Latinorum imperio potitus, ad Hernicorum & Volscorum civitates legatos misit, illas quoque ad amicitiam & societatem invitans. Ex Volscis vero duæ tantum civitates, Ecetrani & Antiates, conditiones illas ad quas invitabantur receperunt: at omnes Hernici societatem facere decreverunt. Tarquinius vero, provide operam dans ut fœdus cum illis civitatibus ictum sempiternum esset, statuit designare templum commune Romanis, Latinis, Hernicis, & Volscis, qui in societatem recepti fuerant; ut, coëuntes quotannis in designatum locum, nundinarentur, & una epularentur, & communibus sacris fruerentur. Quum autem omnes rem eam alacri & lubenti animo accepissent, locum designavit ubi concilium essent habituri, fere in meditullio harum gentium, montem excelsum, qui Albanæ urbi imminet, ubi quotannis mercatum exerceri, & omnes ab omni mutua vi manus abstinere lege lata jussit, & sacra communiter Jovi Latiali fieri, & convivia celebrari; statuitque quantum unamquamque civitatem in sacra conferre, & quam portionem unamquamque accipere oporteret. Populi autem illarum feriarum & sacrificii participes fuere quinquaginta, tribus minus. Hæc sacrificia & has ferias Romani ad nostra usque tempora celebrant, Latinas ferias eas vocantes. & ad eas populi sacrorum participes ferunt alii agnos, alii caseos, alii lactis certam mensuram, alii aliquod ejusmodi cibi genus. Quum autem unus taurus communiter ab omnibus immolaretur, unaquæque civitas certam portionem accipiebat. Pro omnibus autem sacra ab illis fiunt, & Romani sacris præsunt.

Feria Latinæ.

L.

Bello quæ gesserit Tarquinius.

¶ Quum autem his quoque societatibus imperium firmasset, in Sabinos exercitum deducere decrevit. Quare, habito delectu Romanorum civium, quos omnium minime suspectos habebat, & quos existimabat, si arma ipsis commissa fuissent, se in libertatem minime vindicaturos, & sociorum auxiliis adjunctis, quæ longe majora erant quam urbanæ copiæ, & vastatis hostium agris, & profligatis iis qui secum confligere ausi fuerant, exercitum duxit in Pometinos, qui urbem

ἐάσασθαι, εἰς βάραθρόν τι κατεβάλλουσι, καὶ ἐπιβαλόντες ἔτι ζῶντα εἰς τὴν γῆν ἀφανίσουσι τὸ δυσχρῆμα. τὸν δὲ Ταρκύνιον ἐπαινέσαντες ὅτι τῆς ἐκκλησίας, εἰς κοινὴν εὐεργέτιν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ στασιάσαι τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἡγεμόνα ποιοῦνται καὶ ἔθνος, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις ἐφ' οἷς Ταρκύνιός τε τὸν πάππον αὐτοῦ ἐπιθοιτο, καὶ μὴ ταῦτα Τύλλιον σιωπήσαι τε γενέσθαι ἐν τάλαις, καὶ περὶ φυλακῆς τῆς συγκειμένων ὅρκια τελέσαντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Τυχὼν δὲ τῆς Λατίνων ἡγεμονίας ὁ Ταρκύνιος ἐπρεσβεύσατο πρὸς τοὺς Ἐρνίκων πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς Οὐολούσκων, προκαλούμενος κἀκείνας εἰς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν. [d] ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς πρόκλησις, [e] Ἐκετρανοί τε καὶ Ἀντιάται. Ἕρνικες δὲ ἅπασι ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰς ἅπαντα τὸ χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι πρόνοιαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων, ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Ἐρνίκων, καὶ Οὐολούσκων τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὴν συμμαχίαν, ἵνα συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἀποδειχθέντα τόπον πανηγυρίζωσι καὶ συνεστιῶνται, καὶ κοινῶν ἱερῶν μεταλαμβάνωσιν. ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρόσταγμα δεξαμένων, τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἔνθα ποιήσονται τὴν σύνοδον, ὀρῶν μέσῳ μάλιστα τῶν ἐθνῶν κειμένων, ὄρος ὑψηλόν, ὃ τῆς Ἀλβανῆς [f] ὑπέρκειται πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι, καὶ ἀγορὰν εἶναι πᾶσι τοῖς πάντας ὁμοεθνέσιν, θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ καλυμένῳ Λαπαιείῳ Διὶ καὶ συνεστιάσεις, τάξας ἃ δεῖ παρέχειν ἑκάστην πόλιν εἰς τὰ ἱερά, καὶ μοῖραν λαμβάνειν ἑκάστην δήσει. αἱ δὲ μεταχοῦσαι τῆς ἑορτῆς τε καὶ τῆς θυσίας πόλεις, πρῶτον ἐγένοντο τριάκοντα. ταύτας τὰς ἑορτάς τε καὶ τὰς θυσίας μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τελοῦσι Ῥωμαῖοι, Λατίνας καλοῦντες· καὶ φέρουσιν εἰς ταύτας αἱ μετέχουσαι τῶν ἱερῶν πόλεις, αἱ μὲν, ἄρνας· αἱ δὲ, τυρούς· αἱ δὲ, γάλακτος τι μέτρον· αἱ δὲ, ὅμοιόν τι τούτοις πελάνου γένος· ἑνὸς δὲ ταύρου κοινῇ ὑπὸ πασῶν θυομένου, μέρος [g] ἑκάστη τὸ τεταγμένον λαμβάνει. θύουσι δὲ ὑπὲρ πάντων, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἱερῶν ἔχουσι Ῥωμαῖοι.

Ὡς δὲ καὶ ταύτας ἐκεκλήκει τὴν ἀρχὴν ταῖς συμμαχίαις, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ Σαβίνους ἔγνω. [h] Ῥωμαίων δὲ αὐτῷ ὁπλίτας ὃς ἦσαν ὑπόπτους ἔχων, εἰ κύριοι τῶν ὅπλων γένοιντο, ἐλευθερίας μεταποιήσεσθαι, καὶ τὴν τῶν συμμάχων ἀφηγμένην δύναμιν πρὸς λαβὼν πολλῷ πλείονα τῆς πολιτικῆς ὑπάρχουσαν, δῃώσας τε αὐτῶν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τοὺς ὁμόσε χωρήσαντας μάχῃ νικήσας, ἐπὶ τοὺς κεκλημένους Πομεντίνους ἦγε τὴν δύναμιν, οἱ πόλιν μὲ

Σθέσσαι

a Ἐπιστασιάσαντες ὅτι ζῶντα τὸν γὴν Vat. b Πρῶτον ἐπιθοῖντο Vat. c Τελέσαντες Vat. d Ἕρνικες μὲν ὧν ἅπασιν ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν· ἐκ δὲ τῶν Οὐολούσκων ἔθνος δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς πρόκλησις, Ἐκέτραναί τε καὶ Ἀντιάται Vat. & Lapi Cod. e Ecetram & Ecetranos apud *Livium* habemus sine aspiratione. Sed pro nobis facit etiam *Stephanus*, dum post Ἐκτλαν tradit Ἐκίτραι & Ἐκτρανὸς esse πόλα Ἰταλίας, & quidem ex *Dionysii* nostri lib. x. *Sylb.* Nostram scripturam firmant alia *Dionysii* loca, ut & nummus quem adfert *Pyrrhus Ligorius*. f Vulgo *Latialis* dicitur. sed per ῃ legitur etiam apud *Theophilum* l. 1. contra Græcos; itidemque apud *Ciceronem* & *Lactantium* occurrit *Latiaris Jupiter*. apud *Symmachum* etiam *Latiare concilium*, *Latiaris lingua*, *Latiaris facundia*, & quidem in Vett. membranis, ut testatur *Franc. Jurenius*, & *Franc. Modius* Novantiq. Lect. epist. 45. *Sylb.* g Ἑκάστη perperam in Ed. Steph. h Ῥωμαίων τε αὐτῶν Vat.

a οἱ

Σουεσσίαν ἔσχεν, εὐανδροτάτην δ' ἁπάντων ἐθνῶν ἐν τῇ τότε πολυανθρωπίᾳ, καὶ διὰ τὴν πολλὴν εὐτυχίαν ἅπασι τοῖς λυπηροῖς καὶ βαρεῖς ἐγκλήμασιν αὐτοῖς ἁρπαγαῖς καὶ λῃστείαις πᾶσι, ὑπὲρ ὧν αἰτήσεις ἦλθον αἱ δίκης, αὐθάδως ἐδέξαντο Σουεσσίονες· καὶ ἦσαν ἕτοιμοι, καὶ ἐβουλήθησαν τοῖς πολεμεῖν, καὶ ἐπὶ τοῖς ὅπλοις. παυόμενος δ' αὐτοῖς μάχου περὶ τοῦ μεθορίου, καὶ πολλοὺς μὲν ἔκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος καὶ κατακλείσας, ὡς τὸν ἔτι προσιόντα ἐκ τῆς πόλεως, προσεξελοπεδεύσας αὐτοῖς ἀντεπάφετο τε καὶ προσεβάλετο, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο τοῖς τείχεσι συνεχῶς. οἱ δ' ἔνδον τῶν μὲν ἀπεμάχοντο, καὶ πολλὰ ἀντεῖχον τῇ παλαιπαθείᾳ χρόνον· ὡς δὲ ὑπέλιπεν αὐτοὺς τὰ ἐπιτήδεια, ἐξαθυμοῦντες τοῖς σώμασι, καὶ ὑπ' ἐπαγγελίαν ἑτοίμην προσλαβόντες, ὑπ' ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αὐτοῖς ἐπαλαμπόμενοι, ἀλίσκονται κατὰ κράτος. γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατής, τοὺς μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις διέφθειρε, γυναῖκας δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα, καὶ τοὺς ὑπομείναντας αἰχμαλώτους γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν ἀρεσπόντων πλῆθος οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον, τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν ἁπάγειν· ἃ τοῦ τε ἄλλου τοῦ κλήσεως ἄγειν καὶ φέρειν, ἧπερ ἐπιτύχοι, τοῦ τε οἴκου καὶ τείχους καὶ τοῦ ἐδάφους, ἀφεῖτο· ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν ὅσον εὑρεθῆναι συναγαγὼν εἰς ἓν χωρίον, καὶ τὴν δεκάτην ἐξελόμενος εἰς κατασκευὴν ἱερῶν, τὰ λοιπὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις διεῖλεν. οὕτω δὴ ἄρα πολὺς ὁ καταληφθεὶς ἄργυρος ἐκεῖ τε καὶ χρυσὸς, ὥστε τοῖς στρατιώταις ἕκαστον πέντε μνᾶς ἀργυρίου λαβεῖν, τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκαπλάσιον ἀργύριον τετρακοσίων καὶ μείων γενέσθαι τάλαντον.

Ἐπὶ δ' ὅτι τῇ Σουέσσῃ διατρίβοντος αὐτοῦ, παρῆν τις ἀγγέλλων, ὅτι Σαβῖνοι ἡ κρατίστη νεότης ἐξεληλύθοι, καὶ δυσὶν εἰς τοὺς Ῥωμαίων στρατεύμασιν ἐμβαλοῦσα λεηλατεῖ τοὺς ἀγρούς, ἡ μὲν Ἠρήτιον πλησίον θεμένη τὸ χάρακα, ἡ δὲ πρὸς Φιδήναις· καὶ εἰ μή τις αὐτοῖς δύναμις ἀντιπαρέσται, πάντα οἰχήσεται τάχει. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν, ὁ μὲν τῇ Σουέσσῃ βραχύ τι καταλείπει μέρος τῆς στρατιᾶς, τά τε λάφυρα καὶ τοὺς ἀποσκευὴν φυλάττειν παραγγείλας· τοῖς δὲ ἄλλοις δύναμιν εὔζωνον ἀναλαβών, ἦγεν ὅπη τοὺς πρὸς Ἠρήτιον καταστρατοπεδευκότας, καὶ ἣν πρὸ χάρακος μετέωρον, ὀλίγον τοῦ μεταξὺ χωρίου καταλιπών. δόξαν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σαβίνων μάχην ἔσθαι πρόθυμα, μεταπεμψαμένους τὸν ἐν Φιδήναις στρατεύμα, μαθὼν τοῦτο Ἀρρόνιος αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος ἐκάλει δὲ ὁ τὰ γράμματα κομίζων παρὰ τῶν αὐτόθεν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἐκεῖ· σοφίᾳ πρὸς τὸ συμβὰν ἀπὸ τύχης ἐχρήσατο τοιᾷδε. νεῖμας τὴν δύναμιν διχῇ, τὴν μὲν ἑτέρου νυκτὸς πέμπει λαθὼν τοὺς πολεμίους, ὅπη τοῦ φέροιτο ἀπὸ Φιδήνης ὁδόν· τοῦ δ' ἑτέραν, ἅμα τῇ λαμπρᾷ ἡμέρᾳ γενέσθαι συντάξας, προῆγεν ἐπὶ τὸν χάρακα ὡς εἰς μάχην· καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἀντεπέξῆεσαν, τούς τε πολεμίους ὁρῶντες, καὶ τὴν ἑαυτῶν

Suessam incolebant; omnium quæ tum nominum populorum florentissimi, & ob nimiam felicitatem omnibus molesti & graves existimabantur. Belli causa fuit, quod, quum de eorum rapinis & latrociniis quibusdam quæreretur, legatis res repetentibus & pœnas reposcentibus superbe respondérant; & jam in armis erant, bellum exspectantes, hostemque excipere parati. Prælio autem in agri finibus cum illis commisso, & multis cæsis, & reliquis fugatis, & intra muros compulsis, quum ex urbe amplius non prodirent, castris ad eam positis fossa valloque eam circumdedit, & crebris assultibus mœnia tentavit. Oppidani vero tunc quidem oppugnationem sustinuerunt, & diu gravissimis malis restiterunt: sed quum eos defeciissent commeatus, & corporis vires eos destituissent, nec ulla auxilia ad ipsos venirent, nec ullam quietem haberent, sed nocte & interdiu & noctu malis premerentur, per vim sunt expugnati. Urbe autem potitus, armatos ejusdem interfecit; conjuges vero & liberos eorum, & eos qui hostibus se dedere voluerunt, & servorum maximam multitudinem numeratu difficilem, militibus in prædam concessit. Et res alias, quæcunque vel intra urbis mœnia vel in agris erant, agere & ferre illis permisit: at argentum & aurum, quod inveniri potuit, in unum locum conferens, decimasque eximens ad ædificationem templi, reliquas pecunias militibus divisit. Tantum autem argenti & auri repertum est, ut quinas argenti minas singuli milites acciperent; & decimæ argenti, diis sacratæ, non minorem summam quam quadringentorum talentorum efficerent. LI.

¶ Dum autem adhuc esset Suessæ, venit quidam qui ei nunciavit Sabinorum lectissimam juventutem ex finibus suis egressam, & cum duobus exercitibus in Romanorum agros irruptione facta eos populari, & alterum eorum ad Eretum, alterum ad Fidenas castra posuisse; &, nisi mature illis aliquis exercitus obviam iret, de omnibus illius regionis rebus actum esse. His auditis, Suessæ modicam quandam exercitus partem reliquit, & prædam ac reliqua impedimenta custodire jussit: cæteras vero expeditas copias duxit in hostes qui ad Eretum castra posuerant; & ipse, relicto quodam intermedio spatio, castra in loco edito muniit. Quum autem Sabinis ducibus placuisset *sequenti* mane confligere, accersito exercitu qui erat Fidenis; Tarquinius cognito eorum consilio (quidam enim tabellarius, qui inde ad illos literas ferebat, interceptus fuerat) in tali casu è re nata hujusmodi stratagemate est usus. Bifariam diviso exercitu, alteram partem sub noctem, clam hostibus, misit ad eam viam quæ à Fidenis ducit; alteram vero, simulatque clara dies illuxit instructam, eduxit è castris ut ad prœlium: & Sabini confidenti animo & ipsi contra eos egressi sunt; quod hostium numerum non magnum cernerent, & copias suas

a Οἱ δ' ἄλλοι *Vat.* b Καταυλίσας εἰς τὸ νύχθ' *Vat.* c Non agnoscit *Vat.* d Τίνι τε ἄλλῳ κτίσιν postulat legitima constructio: nisi κοινοπρεπῶς dictum sit ab auctore τὸν ἄλλον κτίσιν, ut dicere solemus οἱ τῶν ἀνθρώπων. *Portus.* In *Cod. Vat.* τίνι τε ἄλλῳ κτίσιν τῆς πόλεως. e Ἐφῆκεν *Vat.* f Καὶ δυοῖ μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν Ῥωμαίων *Vat.* g Καταπελτικὴν *Vat.* h Τιθεμένῃ τὸν χάρακα *Vat.* i Accusativus μεταπεμψαμένους excusari potest per infiniti modi verbum; ad præcedentia tamen magis quadrat dativus μεταπεμψαμένοις. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

suas Fidenis mox mox venturas sperarent. Isti igitur signis collatis pugnarunt, & diu æquo marte inter eos certatum est. At qui à Tarquinio nocte præmissi fuerant, converso itinere, Sabinos à tergo adorti sunt. Sabini, quum eos vidissent, & ex armatura & vexillis agnovissent, præ metu amentes obstupuerunt, & abjectis armis fuga salutem quærere conabantur. Sed quum omnes ab hostibus circumdarentur, pauci admodum & maxima cum difficultate evadere potuerunt: Romanus enim equitatus undique imminens eos circumsepsit. quo factum ut pauci quidam ex ea clade incolumes evaserint: at major pars ab hostibus concisa fuit, reliqui se dediderunt. Sed ne illi quidem qui ad valli custodiam relicti fuerant restiterunt, sed ipsa munitio primo impetu capta est: ubi præter ipsorum Sabinorum pecunias, omnes quoque Romanorum res cum multis captivis, adhuc intactæ ab hostibus, receptæ fuerunt, dominisque, qui eas amiserant, fuerunt restitutæ.

LII. ¶ Tarquinius autem, quum hic primus conatus ex animi sententia ipsi successisset, duxit copias in Sabinos qui ad Fidenas castra habebant, qui de suorum clade nullos dum nuncios acceperant. Forte autem illi quoque copias ex vallo eduxerant, & jam erant in via: sed quum ad hostes appropinquassent, & capita suorum Imperatorum lanceis præfixa conspexissent, (Romani enim ea ad hostium terrorem præferebant) & suum alterum exercitum deletum cognovissent, nullum amplius generosum facinus ediderunt, sed ad supplices preces versi se hosti dediderunt. Sabini igitur, adeo fœde ac infeliciter utroque exercitu *intra brevissimum temporis spatium* amisso, ad magnas angustias redacti, & veriti ne urbes primo impetu caperentur, legatos de pace acturos miserunt, qui se suaque Tarquinio dederent, ea conditione, ut ejus imperio parerent, & tributa in posterum penderent. Pace igitur his data, & hisce populis illis ipsis conditionibus, quas ipsimet ei obtulerunt, in fidem receptis, Suessam rediit. Inde copias, quas ibi reliquerat, abduxit; & prædam ac reliqua exercitus impedimenta absportavit; exercitumque divitiis affluentem Romam reduxit. Postea multas quoque excursiones fecit in agrum Volscorum, nunc totis viribus nunc parte copiarum educta; & ingenti præda est potitus. Quum autem ei plurima ex animi sententia jam successissent, bellum à finitimis populis excitatum est, quod diuturnum fuit (septem enim continuos annos duravit) inque discrimina incidit gravia ac insperata. Id quibus ex caussis cœptum sit, & quemnam habuerit exitum (quoniam arte dolosa & insperato stratagemate confectum est) paucis dicam.

LIII. ¶ Urbs erat Latini nominis, Albanorum co-

δυνάμει τῇ ἀπὸ Φιδήνης ἔσω ἤπερ ἐφάμιλλοι γενόμενοι πολεμεῖσθαι. οὗτοι μὲν δὴ κεκρατηκότες ἐμάχοντο, καὶ ἦν ἰσόρροπος αὐτοῖς ἐπὶ τὸν πολὺν χρόνον ἡ μάχη· οἱ δὲ περιαποσταλέντες ὑπὸ Ταρκυνίου κλοπῇ, ἐπαναστρέψαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ, καὶ γενόμενοι κατ' νότου τῶν Σαβίνων ἐπέπεσον. τότε ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι, καὶ γνωρίσαντες ἀπό τ' ὅπλων καὶ τ' σημείων, ἐξέπεσον τῷ λογισμῷ, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐπεμῶντο σῴζειν ἑαυτούς. ἦν δὲ ἄπορος ἡ σωτηρία τοῖς πολλοῖς περιεχομένοις κύκλῳ ὑπ' ἐχθρῶν· καὶ τ' Ρωμαίων ἡ ἵππος ὀλίγου μὲν τινες ἐσώθησαν, τὰ δεινὰ ὑπεκδύντες· οἱ δὲ πλείους κατεκόπησαν ὑπὸ τ' πολεμίων, ἢ παρέδοσαν ἑαυτούς. ἀντὶ δὲ ὧν οἱ καταλειφθέντες ὅπλα οὐ χάρακος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔρυμα ἐάλω τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ· ἔνθα σὺν τοῖς ἰδίοις τ' Σαβίνων χρήμασι, καὶ τὰ Ρωμαίων ἅπαντα σὺν πολλοῖς αἰχμαλώτοις ἔτι ἀκέραια ὄντα τοῖς ἀποκαλεκόσιν ἀνεσώθη.

Ὡς δὲ ἡ πρώτη πεῖρα πρὸς Ταρκυνίῳ κατ' νοῦν ἐχώρησεν, ἀναλαβὼν τ' δύναμιν, ἦκεν ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ ἐστρατοπεδευκότας τ' Σαβίνων, οἷς ὕπατος ἦν Ὀστώ. ἐπὶ τούτῳ ὁ τ' ὀφθαλμῶν ἄλλος. ἔτυχον δὲ κἀκεῖνοι περιελπιδότες ἐκ τ' χάρακος, καὶ ἤδη ὄντες ἐν ὁδῷ· ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, καὶ εἶδον ὅπλα δορατίων ἀναπεπηγμένα τοῖς κεφαλαῖς τ' τ' σφετέρων ἡγεμόνων· περιῆσαν γὰρ αὐτοὺς καταπλήξεως τ' πολεμίων ἕνεκα οἱ Ρωμαῖοι· μαθόντες ὅτι διέφθαρται αὐτῶν τὸ ἕτερον στράτευμα, οὐδὲν ἔτι ἀπεδείξαντο γενναῖον ἔργον, ἀλλ' εἰς ἱκεσίας καὶ δέησις τραπόμενοι, παρέδοσαν ἑαυτούς. ὕπατος δὲ αἰχμὴς καὶ κακῶς ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀναπαυσάντων, εἰς σπονδὰς ἐλπίδας οἱ Σαβῖνοι καταπεκλεισμένοι, καὶ περὶ τῶν πόλεων μηδὲν ἐξ ἐφόδου καταληφθῶσι δεδιότες, ὑπὲρ εἰρήνης διεπρεσβεύσαντο, παραδιδόντες σφᾶς αὐτοὺς ὑπηκόους τῷ Ταρκυνίῳ, καὶ φόρων τὸ λοιπὸν ὑποτελεῖς. ἀσπάσμου δὲ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι τ' αὐτῶν συνθήκας παραλαβὼν τὰς πόλεις, ὅτι Σύεσσαν ἤρετο. ἐκεῖθεν δὲ τινὰ τε καταλειφθεῖσαν δύναμιν, καὶ τὰ λάφυρα, καὶ τ' ἄλλην παρασκευὴν ἀναλαβών, εἰς Ρώμην ἀπῆγε, πλουτοῦσαν τ' στρατιὰν ἀπάγων. ἐποιήσατο δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰς ἐξόδους ὅτι τ' Οὐολούσκων χώρην, τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει, τοτὲ δὲ μέρει τινί· καὶ λείας πολλῆς ἐγένετο κύριος. ἤδη τῶν πλείστων αὐτῷ καλῶς νοῦν ἐχόντων, πόλεμος οὐκ ἐπ' ὀλίγον ἀνέστη, χρόνῳ τε μακρῷ· ἔτη γὰρ ἑπτὰ συνεχῶς ἐπολεμήθη· καὶ παθήμασι χαλεποῖς καὶ ἀπροσδοκήτοις περιέπεσεν. ἀφ' ὧν δὲ αἰτιῶν ἤρξατο, καὶ τελευτῆς ὁποίας ἔτυχεν, ἐπειδὴ δολίῳ τε ἀπάτῃ καὶ στρατηγήματι παραδόξῳ κατεφθάρη, δι' ὀλίγων ἐρῶ.

Πόλις ἦν τοῦ Λατίνων γένους, Ἀλβανῶν ἀποικία,

a Τῶν λεγομένων *Vat.* quo modo scribendum esse monuit *Steph.* b Ἀπέλιπον *Vat.* c Ἐφθάσαν *Vat.* d Περιξελιλυθότες *Vat.* e Πρώτους *Vat.* f Παριδίδοσαν *Vat.* g Διαπρεσβεύοντο *Vat.* h Φόρου *Vat.* i Id est, *fœdere percusso bellum deposuit, pacemque dedit.* Fortasse tamen legendum λυσιμάχους δὲ ἀφεὶς αὐτὸς &c. *Portus.* k Ταῖς αὐταῖς dicit pro ταῖς προειρημέναις. nisi malis ταύταις ταῖς, aut ταῖς αὐταῖς συνθήκαις αἷς ἀφῆκεν ὁ πάππος αὐτῷ, ut supra p. 240. v. 5. *Sylb.* l Illa τοτὲ μὲν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει desiderantur in *Ed. Steph.* additaque è *Cod. Ven. Sylb.* Agnoscuntur à *Lapo* & *Cod. Vat.* m Ἤδη δὲ τῶν rectius in *Cod. Vat.* Idemque placuit & *Sylburgio.* n Μακρῷ *Vat.* o Μίσει pro ἀφεῖπεν habet *Cod. Vat.* p Δι' ὀλιγίστων *Vat.* q Ἦν οὖν τῶ *Vat.*

a Si

σις, ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης σταδίους ἑκατόν, ὅθι τῆς εἰς Πραίνεστον φερούσης ὁδοῦ κεμβύη. Γαβίους ζαύτην ἐκάλουν πάλαι μὲν ἔτι συνοικουμένη πᾶσα, πλὴν ὅσα μέρη παιδοτρίβεται καὶ ἡ ὁδὸς τότε δὲ πολυάνθρωπος, καὶ, εἴ τις ἄλλη, μεγάλη. τεκμήραιτο δ' ἄν τις ἐκ αὐτῆς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίωσιν, ἐρείπια θεασάμενος οἰκιῶν πολλαχῆ, καὶ τείχους κύκλον ἔτι γὰρ ἔστηκεν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα. εἰς ζαύτην συνέρρυσαν Πομεντίνων τε τῶν ἐκ Σουέσσης ἀφαυγόντων τινὲς, ὅτε τὴν πόλιν αὐτὸς Ταρκύνιος κατεβάλετο, καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων συχνοί· οὗτοι δεόμενοι καὶ λιπαρούμενοι τιμωρῆσαι σφίσι τοὺς Γαβίους, καὶ πολλὰς ὑποσχόμενοι δωρεὰς εἰ κατέλθοιεν ὅθι τὰ σφέτερα, τήν τε κατάλυσιν τοῦ τυράννου δυνατὴν ἀποφαίνοντες καὶ ῥᾳδίαν, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει συλληφομένων, ἔπεισαν αὐτούς, συμπαρθυμηθέντων καὶ Οὐολούσκων ἐπρεσβεύσατο γὰρ κἀκεῖνοι δεόμενοι συμμαχίας τὸν κατὰ Ταρκυνίου πόλεμον ἀναλαβεῖν. ἐγένοντο δὴ [b] μετὰ ζαῦτα μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν [c] εἰσβολαὶ καὶ καταδρομαὶ, ὥσπερ εἰκὸς, ποτὲ μὲν ὀλίγοις, ποτὲ δὲ πᾶσι πρὸς πάντας, ἐν αἷς πολλάκις μὲν οἱ Γάβιοι, τοὺς Ρωμαίους τρεψάμενοι [d] μέχρι τῶν πυλῶν, καὶ πολλοὺς [e] καταλαβόντες, ἀδεῶς τὴν χώραν ἐπῴρθουν· πολλάκις δὲ οἱ Ρωμαῖοι, τοὺς [f] Γαβίους ὠσάμενοι καὶ καταικλείσαντες εἰς τὴν πόλιν, ἀνδραποδα καὶ λείαν αὐτῶν πολλὴν ἀπήγαγον. Συνεχῶς δὲ τούτων [g] γινομένων, ἠναγκάζοντο ἀμφότεροι, τῆς χώρας ὅσα ἦν ἐρυμνὰ τειχίζοντες, φρουρεῖν ἐν αὐτοῖς καθιζάνειν, καταφυγῆς τῶν γεωργῶν ἕνεκα· ὅθεν ὁρμώμενοι τά τε λῃστήρια, καὶ εἴ τι ἀπόσπασθὲν ἴδιον μέρος ὀλίγον [h] ἀπὸ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ, οἷα εἰκὸς ἐν πρεπομένοις, ἀσυντάκτου ἀφ' καταφρόνησιν, καπόντες ἀθρόοι διέφθειρον· καὶ τῶν πόλεων ὅσαι ἦν ὀπίμαχα καὶ ῥᾳδίως ληφθῆναι ἀφ' κλιμάκων, ἐξοικοδομεῖν τε καὶ ἀποταφρεύειν, δεδοικότες τὰς αἰφνιδίους ἀλλήλων ἐφόδους· μᾶλλον δὲ περὶ ζαῦτα ὁ Ταρκύνιος ἐσπουδακὼς ἦν, καὶ τῆς πόλεως τὰ πρὸς τοὺς Γαβίους φέροντα τοῦ πεδίου, ἀφ' πολυχειρίας ἐξειργάσατο, τάφρον ὀρυξάμενος εὐρυτέρην, καὶ τεῖχος ἀνεγείρας ὑψηλότερον, καὶ πύργοις ἀραλαβὼν τὸ χωρίον πυκνοτέροις· κατὰ τοῦτο γὰρ ἐδόκει μάλιστα τὸ μέρος ἡ πόλις [i] ἀνίσχυρος εἶναι, πάντα τὸν ἄλλον περίβολον ἀσφαλῆς οὖσα ὅπλοις καὶ δυσπρόσιτος. ἔμελλε δὲ, ὃ πάσαις φιλεῖ ταῖς πόλεσι συμβαίνειν ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις, δημοθήνης [k] ἀφ' συνεχεῖς τοῦ πολέμου [l] εἰσβολὰς, καὶ μηκέτι τῆς γῆς τοὺς καρποὺς ἀναφέρουσης, ἀπάνης ἀπάσης τροφῆς ἐν ἀμφοτέραις ἔσεσθαι, [m] καὶ δεινὴ τοῦ μέλλοντος ἀθυμία· κάκιον δὲ τοὺς Ρωμαίους ἐπίεζεν ἢ τοὺς Γαβίους ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔνδεια, καὶ οἱ πενέ-

lonia, quæ ab urbe centum ſtadiis aberat, in via qua Præneſte itur. Gabios hanc vocitabant: nunc tamen non amplius tota incolitur, ſed eæ tantum partes quæ in publico itinere diverſoria habent: tunc vero frequens erat, & magnitudine nulli ſecunda. De ejus autem magnitudine & amplitudine conjecturam facere poterit, qui variis in locis ædificiorum ruinas & murorum ambitum ſpectarit: maxima enim eorum pars adhuc ſtat. Huc quidam Pomentini, qui ex Sueſſâ profugerant quum Tarquinius urbem demolitus eſt; & præter eos multi Romani exſules confluxerant. Iſti orantes & obteſtantes Gabinos ut ſuas injurias ulciſcerentur, & multa dona promittentes, ſi ipſorum opera in patriam rediiſſent, & demonſtrantes Tarquinii tyrannidem facile everti poſſe, quod Romani quoque operam ſuam ipſis ea in re navaturi eſſent, illis tandem rem perſuaſerunt, Volſcis quoque paratis (miſerant enim illi quoque legatos, qui ſocietatem ipſorum peterent, qua indigebant) ad bellum contra Tarquinium ſuſcipiendum. Poſtea magnis exercitibus utrique in agrum hoſtium incurſiones fecerunt, eumque vaſtarunt; & (ut accidere ſolet) modo exigua militum manu, modo utrique totis viribus prœlia commiſerunt: in quibus ſæpe Gabini, Romanis ad urbis portas uſque fuſis ac fugatis & multis captis, intrepide agrum populati ſunt; ſæpe etiam Romani, Gabinis profligatis & in urbem compulſis, mancipia & ingentem eorum prædam abegerunt. ¶ Quum autem hæc aſſidue fierent, utrique coacti ſunt loca in ſuo agro natura munita muro cingere, & præſidium in illis collocare, ut eſſent agreſtibus refugia: unde facta eruptione, & prædones, & ſiquam exiguam partem à reliquo exercitu avulſam animadvertiſſent, & (quod in pabulationibus ſolet accidere) nullo ſervato ordine vagantem ob hoſtium contemptionem, conferti deſcendentes eos contrucidabant: & urbes, quæ oppugnari & ſcalis admotis facile capi poterant, muris & foſſâ munire *cogebantur*, quod ſibi metuebant utrique à mutuis & repentinis incurſionibus. Tarquinius vero in hoc opere magis occupatus fuit, & eam urbanorum murorum partem, quæ Gabios fert, ingenti operarum numero communiit, & circumducta latiore foſſâ, & muris altius erectis, & frequentioribus turribus per modica interſtitia additis: hac enim potiſſimum parte urbs infirma videbatur, at in reliquo murorum ambitu ſatis tuta, & acceſſu difficilis. Itaque, quod omnibus civitatibus accidere ſolet in bellis diuturnis, ob continuas hoſtium incurſiones vaſtato agro, nec fructus amplius ferente, uterque populus omnium alimentorum penuria laboraturus, & de futuro vehementer ſolicitus futurus erat: gravius tamen rerum ad victum neceſſariarum penuria Romanos quam Gabinos premebat; & pauperrimi quique

L. Tarquinius Superbus Rex. REX VII.

LIV.

Si pro αὐτὸς & κατεβάλετο malis αὐτῶν & κατελύετο, non multum refragabor. *Sylb.* In *Cod. Vat.* αὐτὸς Ταρκύνιος κατελύετο. Si lectionem hanc ſequamur, vertendum *quum Tarquinius urbem cepit.* [b] Μετὰ τοῦτο *Vat.* [c] Εἰσβολαὶ, καὶ προνομαὶ, μάχαι τε ἄνευ ἀσφαλείας ἐλάγιστα *Vat.* [d] Μέχρι τῶν τειχῶν *Vat.* [e] Καταδιώκοντες *Vat.* [f] Σαβίνους *Vat.* [g] Perperam in *Ed. Steph.* ponitur nota plenæ diſtinctionis poſt γινομένων. [h] Ἀπὸ λοιποῦ στρατοῦ legendum cenſet *Portus.* [i] Ἀνίσχυρος *Vat.* [k] Διὰ τὰς συνεχοῦς *Vat.* [l] Genitivus τῆς γῆς rectius ponetur vel poſt εἰσβολὰς vel poſt ἀναφερούσης. *Sylb.* In *Cod. Vat.* εἰσβολὰς τῆς γῆς, ita ut omittantur καὶ μηκέτι. [m] Καὶ δεινὴ ἀφ' *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

que hac maxime preſſi cenſebant pacem cum Gabinis faciendam, & bellum quibuſcunque illi voluiſſent conditionibus finiendum.

LV. ¶ Quum autem Tarquinius ob tales caſus mœroris & anxietatis eſſet plenus, neque ita ignominioſe pacem facere vellet, neque tamen amplius *malis* reſiſtere poſſet, & quaſvis artes tentaret, & quodvis doli genus comminiſceretur, ejus filius maximus natu, nomine Sextus, conſilio cum ſuo patre ſolo communicato, & facinus audax & valde periculoſum, ſed tamen quod ſuccedere poterat, aggreſſus eſſe viſus, impetrata à patre poteſtate faciendi quicquid vellet, ſimulavit ortum eſſe diſſidium inter ſe & patrem de bello finiendo. Ab eo igitur virgis in foro cæſus, & aliis contumeliis affectus, ut rei rumor latius ſpargeretur, primum quidem fidiſſimos ſuorum amicorum miſit, ut transfugas, qui clam Gabinis ſignificarent ſe ſtatuiſſe ad eos venire, & bellum patri inferre, ſi modo illi fide ſibi data promitterent fore, ut ſe, quemadmodum & cæteros Romanos exſules, ſervarent, nec patri dederent, ſperantes hoc pacto ſe privatas inimicitias ſuo commodo dirimere poſſe. Hanc orationem quum Gabini libenter acciperent, & illum à ſe minime violatum iri promitterent, venit multos ſodales & clientes tanquam transfugas ſecum adducens: &, quo facilius crederent ſe à patre defeciſſe, magnam argenti aurique copiam afferens. Poſtea ad eum multi ex urbe confluebant, qui ſe tyrannidem fugere ſimulabant: atque jam manu valida ſtipatus erat. Gabini vero putantes magnam ſuis rebus acceſſionem factam multis ad ſe confugientibus, & brevi Romam in ſuam poteſtatem venturam ſperantes, & longe magis decepti rebus quas Sextus patris deſertor gerebat, qui in agrum *Romanorum* excurſiones aſſiduo faciebat, & ingentem prædam referebat: (pater enim, quum jam ante ſciret quæ loca ille eſſet petiturus, pararat ingentem prædam, & præſidiis munitiones nudarat, & aſſidue cives ſelectos, quos ſuſpectos habebat, ei trucidandos objiciebat) ex his igitur omnibus rebus conjicientes & exiſtimantes illum ſibi amicum fidelem eſſe & imperatorem egregium, multi etiam pecunia corrupti, ad eum ſummum imperium detulerunt.

LVI. ¶ Sextus autem, tanta poteſtate per dolos & præſtigias potitus, famulum quendam clam Gabinis ad patrem miſit, qui ei declararet poteſtatem quam adeptus fuerat, & ex eo ſciſcitaretur quidnam eſſet faciendum. Tarquinius autem, quum nollet famulum ſcire quæ filium ſuum facere juſſurus eſſet, nuntium in hortum regiæ adjacentem duxit: ibi enim erant papavera innata, & fructibus onuſta, & jam collectioni matura. Per hæc igitur media ambulans, quælibet papaverum capita

ϛατοι αὐτῶν μάλιϛα κήμονες ὁμολογίας ϕησὶ δεῖν ποιήσασθαι πρὸς τοὺς Γαβίνους, καὶ τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι διαλύσασθαι.

Ὁ δὲ Ταρκύνιος ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι καὶ ὅτι διαλύσασθαι τὸν πόλεμον ἀϕορμὴν ὑπομένει, καὶ ὅτι ἀντέχειν ἐπὶ δυνάμενος, πάσας δὲ πείρας ἐπιτεχνώμενος, καὶ δόλους παντοδαποὺς συνυϕαίνων, [a] ὁ προσέπαιζε αὐτῷ ὑπ' ἐμοῦ κοινωσάμενος καὶ γνώμην τῷ παιδὶ μόνῳ, [b] Σέξτος ὄνομα, καὶ δόξας τολμηρῷ μὲν ἐπιχειρεῖν πράγματι, καὶ μέγαν ἔχοντι κίνδυνον, ὃ μὴν ἀδυνάτῳ γε, συγχωρήσαντα δὲ πατρὶ ποιεῖν ὅσα βούλεται, σκήπτεται ἀϕορμὴν πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου. μαστιγωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ ῥάβδοις εἰς ἀγορᾶς, καὶ ἄλλα προυπελισθεὶς, ὥστε πιθανὸν γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἑταίρων τοὺς πιστοτάτους ἔπεμπεν ὡς αὐτομόλους, ϕάσοντας τοῖς Γαβίοις δι' ἀπορρήτων, ὅτι πολεμεῖν τῷ πατρὶ διέγνωκεν, ὡς αὐτοὺς ἀϕιξόμενον, εἰ λάβοι [c] πίστιν ὅτι ϕυλάξουσιν αὐτὸν ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς [d] ἐκ Ρωμαίων ϕυγάδας, καὶ οὐκ ἐκδώσουσι τῷ πατρὶ, τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐλπίσαντες ὅπῃ τῷ σϕετέρῳ συμϕέροντι διαλύσασθαι. ἀσμένως δὲ τῶν Γαβίων τὸν λόγον ἀκουσάντων, καὶ μηδὲν εἰς αὐτὸν παρανομήσειν ὁμολογησαμένων, παρῆν ἑταίρους τε πολλοὺς καὶ πελάτας, ἐπαγόμενος ὡς αὐτομόλους· [e] ἵνα δὴ μᾶλλον αὐτῷ πιστεύσαι ἀληθεύειν τὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπόστασιν, ἀργύριόν τε καὶ χρυσίον πολὺ κομίζων. ὑπισχνεῖτό τε αὐτῷ πολλοὶ μετ' αὐτὸν τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ϕεύγειν τὴν τυραννίδα [f] σκηπτόμενοι· καὶ χεὶρ ἤδη περὶ αὐτὸν καρτερά. δόξαντες δὲ οἱ Γάβιοι μέγα [g] προγενέσθαι σϕίσι πλεονέκτημα, πολλῶν ὡς αὐτοὺς ἀϕιξομένων, καὶ οὐ μετὰ μακρὰν τὴν Ρώμην ὑποχείριον [h] ἕξειν ἐλπίσαντες, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξαπατηθέντες ὑϕ' ὧν ἔπραττεν ὁ τοῦ πατρὸς ἀποστάτης, συνεχῶς ὅπῃ τὴν χώραν ἐξίων, καὶ πολλὰς προσαλλόμενος ὠϕελείας· παρεσκεύασεν δὲ αὐτῷ ὁ πατὴρ, [i] προϕανῶς εἰς ὃν παρέσῃ τόπον, τήν τε λείαν ἄϕθονον καὶ τὰ χωρία ἀφύλακτα, καὶ τοὺς ἀπολυμένους [k] ὑπ' αὐτοῦ συνεχῶς ἔπεμπεν, ὁπηλεγόμενος ἐκ τῶν πολιτῶν ὃς ἂν ὑποψίαν ἔχῃ· [l] ἐξ ἁπάντων δὲ τούτων δόξαντες τὸν εἰ) φίλον πιστὸν σϕίσι τὴν ἀνδρα, καὶ στρατηλάτην ἀγαθὸν, πολλοὶ δὲ καὶ χρήμασι [m] δωροδοκηθέντες, ὅπῃ τὴν αὐτοκράτορα [n] ἄγουσιν ἀρχήν.

Τοσαύτης δὲ γενόμενος ἐξουσίας ὁ Σέξτος κύριος, δι' ἀπάτης καὶ ϕενακισμῶν, τῶν θεραπόντων τινὰ, λαθὼν τοὺς Γαβίους, πέμπει πρὸς τὸν πατέρα, τήν τε ἐξουσίαν ἣν εἰληϕὼς ἦν δηλώσοντα, καὶ πευσόμενον τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, βουλόμενος τὸν θεράποντα γνῶσκειν βουλόμενος ἀϕ' ὧν ἐκέλευσε ποιεῖν, ἄλσος τι ἄγγελον προῆλθεν εἰς τὸν προκείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον· ἔτυχον δὲ μήκωνες ἐν αὐτῷ πεϕυκυῖαι, πλήρεις ἤδη τοῦ καρποῦ, καὶ συγκομιδῆς ὥραν ἔχουσαι· διεξιὼν δὴ διὰ τούτων, καὶ ὑπερεχύσης ἀεὶ μήκωνος τῷ σκήπτρῳ [o] πάλλων τὴν κεφαλὴν

[a] Imo ὁ πάντῃ, *Livius* enim dicit, *Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugit ex compoſito Gabios.* ſic *Polianus* quoque *Strategem.* l. 8. Sed *Dionyſius* etiam alibi in hac ſententia (dicam an errore?) conſtanter permanet. *Caſaub.* [b] Deſiderantur in *Cod. Vat.* [c] Πίστιν *Vat.* [d] Ἐκ Ῥώμης *Vat.* [e] Legitima conſtructio flagitat ᾧ ἵνα δὴ, vel ᾧ ἵνα, vel ἵνα δὴ μᾶλλον. *Port.* [f] Ita *Sylb.* & *Codd. MSS.* ante in *Ed. Steph.* προϕάσεων. [g] Προσαγωγὴν *Vat.* [h] Ἕξειν *Vat.* [i] Προδῆλον *Vat.* [k] Ὑπ' αὐτῷ *Vat.* Utitatius in proſa ὑπ' αὐτοῦ. at ὑπ' αὐτῷ in his loquendi generibus poëtarum eſt proprium. *Sylb.* [l] Ἐξ ἁπάντων τε *Vat.* [m] Ὑπ' αὐτοῦ δωροδοκηθέντες *Vat.* [n] Παρέχουσιν *Vat.* [o] Πάλλων τὴν κεφαλὴν *Vat.*

a Αὐτίκα

κεφαλλὴν ἀπήρτησε, ζώντα ποήσας· ἀπέστειλε δ' ἄγγελον, ὑδὲν ἀποκρινάμενος πολλάκις ἐπερωτῶντι τὸν Θρασυβούλην δ' Μιλησίου ἀφίκοιτο, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, μιμησάμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Περιάνδρῳ ποτὲ τῷ Κορινθίῳ τυράννῳ ἀφ' ἑτέρου πεμφθεὶς ἀγγέλου, πῶς ἂν ἐγκρατέστατα τὴν ἀρχὴν κατέχοι, λόγον μὲν ὐδένα ἀπέστειλεν, ἀκολουθεῖν δὲ τὸν ἥκοντα πρὸ αὐτοῦ κελεύσας, ἦγε δι' ἀρότου σπαρτοῦ, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων ἀποθραύων, ἐρρίπει χαμαί· διδάσκων ὅτι δεῖ τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους κολούειν καὶ ἀφανίζειν. τὸ μὲν δὴ πλήσιον ὃν δεῖ καὶ ἐκ Ταρκυνίου τότε ποιήσαντα, συνεὶς τὴν ἀφάνειαν ἐκ πατρὸς ὁ Σέξτος, ὅτι κελεύει τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Γαβίων ἀναιρεῖν, συνεκάλεσεν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον ἀφεθέμενος, ὅτι καταπεφευγὼς εἰς τὴν ἐκείνων πίστιν ἅμα τοῖς ἑταίροις, κινδυνεύοι συλληφθεὶς ὑπό τινων τῷ πατρὶ παραδοθῆναι, τήν τε ἀρχὴν ἕτοιμος ἦν ἀποθέσθαι, καὶ, πρὶν ἢ παθεῖν τι δεινόν, ἀπάρειν ἐκ τῆς πόλεως ἐβούλετο, δακρύων ἅμα καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην καταλοφυρόμενος, ὥσπερ οἱ κατ' ἀληθείαν ἐσχάτου κινδύνου ἀγωνιῶντες. Ἐρεθισμοῦ δὲ τοῦ πλήθους, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θυμώσεως πυνθανομένου τίνες εἰσὶν οἱ μέλλοντες αὐτὸν προδώσειν, τὸν ὀνομαστότατον τῶν Γαβίων Αντίστιον Πέτρωνα ὠνόμασεν, ὃς καὶ εἰρήνης τε πολλὰ καὶ πολέμου ἔργα συνειδὼς, καὶ στρατηγίας τε πολλὰς τελέσας, ὀνομαστὸς ἁπάντων ἐγεγόνει. ἀπαλλαγέντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἀφ' οὗ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, πᾶσαν ἐξέτασιν προσιέμενος, ἔφη βούλεσθαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διερευνήσασθαι πέμψας ἑτέρους, αὐτὸς δ' ὀπὴ τῆς ἐκκλησίας σὺν ἐκείνῳ, ἕως ἂν οἱ πεμφθέντες ἔλθωσι, μένειν. ἔτυχε δὲ διεφθαρκὼς τῶν θεραπόντων τινὰς αὐτοῦ ἀργυρίῳ, ὡς ὀπὴ τὸν ὄλεθρον Πέτρωνος κατασκευασθείσας ὀπιστολὰς σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι λαβόντας ἔνδον τῆς οἰκίας ἀποθέσθαι· ὡς δ' οἱ πεμφθέντες ὀπὴ ἤρθησαν, οὐδὲν γὰρ ἀντεῖπεν ὁ Πέτρων, ἀλλ' ἀφῆκε τοῖς οἰκέταις ἐρευνᾶν· εὑρόντες ἔνθα ἦν ἀποκεκρυμμένα τὰ γεγραμμένα, παρῆσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλας τε πολλὰς φέροντες ὀπιστολὰς ὀπισημασμένας, καὶ τὴν πρὸς Αντίστιον γεγραφεῖσαν, ὀπιγινώσκειν φήσας τῇ σφραγῖδι τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος ἔλυσε, καὶ τῷ γράμματι δοὺς ἀναγινώσκειν. ἐγέγραπτο δ' ἐν αὐτῇ, μάλιστα μὲν ζῶντα ποιήσασθαι τὸν υἱὸν αὐτῷ ἐὰν δὲ ἀδύνατος ᾖ, τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντα πέμψαι αὐτῷ. ταῦτα δὲ ποιήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς συλλαβομένοις τὸ ἔργον, χαρὰν τὴν ἄλλων μισθῶν δώσειν ὑπέσχετο, πολιτείαν τε ἐν Ρώμῃ δώσειν ἔφη, καὶ τὸν πατρίκιον ἀξίωμα ἀποδώσειν, οἰκίας τε καὶ κλήρους καὶ ἄλλας δωρεὰς πολλὰς ὑποθήσειν καὶ μεγάλας. ἐφ' οἷς ἐρεθισθέντες οἱ Γάβιοι τὸν μὲν Αντίστιον ἐκπε-

cæteris eminentiora baculo percussa dejiciebat. Quo facto, nuntium, à quo sæpius fuerat interrogatus, sine responso remisit. Thrasybuli Milesii (ut mihi videtur) consilium ac exemplum sequutus. nam & ille olim Periandro Corinthi tyranno per nuntium ad se missum, ut intelligeret quanam ratione imperium firmissimum tenere posset, nullum responsum voce dedit; sequi vero jubens nuntium, duxit eum per arvum frumento consitum, & spicas eminentiores defringens, humi abjecit, innuens *sic* eum spectatissimos quosque civitatis truncare atque exstinguere debere. Quum igitur tunc & ipse Tarquinius simile quiddam fecisset, Sextus, mentem patris intelligens, quod juberet eminentissimos quosque de Gabinis à se tolli, populum ad concionem convocavit; ubi cum multum de se sermonem habuisset, quod *scilicet*, cum in fidem eorum una cum sociis confugisset, in periculo erat ne à quibusdam comprehensus patri dedatur, quodque ipse paratus erat ad deponendum imperium, & antequam gravius aliquid experiretur ex urbe volebat discedere; lacrymans simulque sortem suam deplorans, ut qui vere in extremo capitis periculo versantes animi anxietate premerentur. ¶ Populo autem vehementer irritato, & summo studio sciscitante quinam essent illi proditores, illustrissimum omnium Gabinorum Antistium Petronem nominavit; qui, quod & pacis tempore multas & præclaras res gessisset, & sæpius imperatoris munere functus esset, gloriæ claritate cunctis anteibat. Illo autem se purgante, &, quod nullius sceleris sibi esset conscius, omnem inquisitionem admittente, respondit *Sextus* se velle missis aliis domum ejus perscrutari, atque interim cum eo in concione manere, donec qui essent missi redirent. Jam autem quosdam ejus servos pecunia corruperat, ut literas, in perniciem Petronis paratas, patris sigillo obsignatas accipientes domi occultarent. Ubi vero qui ad scrutandum missi fuerant, (neque enim Petro ipsis adversatus est, sed permisit ut ædes suas scrutarentur) repertis literis in loco ubi reconditæ fuerant, ad concionem sunt reversi, cum multas alias epistolas obsignatas afferentes, tum eam quæ ad Antistium fuerat scripta, Sextus se eam ex patris sigillo cognoscere asserens, eam aperuit, & scribæ traditam recitari jussit. In ea autem scriptum erat, ut præcipue vivum filium sibi dederet: si vero hoc præstare non posset, caput ejus amputatum ad se mitteret: quæ si & ipse & ejus facinoris socii peregissent, præter alia præmia, quæ illis ante promiserat, se illos civitate Romana donaturum, & omnes in patricium ordinem adscripturum, & domos & agros & alia multa eaque ingentia dona additurum pollicebatur. Quibus rebus irritati Gabini Antistium inopinata

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

LVII.

a Απίλωσε Vat. b Καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων κολούων καὶ ἀφανίζειν in Ed. Steph. unde κολούων καὶ ἀφανίζειν legendum censet Portus. Quæ jam interpolita vides, addidit Sylburgius è Ven. & Rom. Codd. quibus consentit Cod. Vat. atque etiam Lapi versio. Verum (ut ait Sylb.) sicut à Lapi versione, ita à Ven. Cod. abest verbum κολούων cum conjunctione καὶ, c Κολούων Vat. d Υπὲρ αὐτῶν Vat. e Υπὲρ τῆς ψυχῆς Vat. f Rectius ἐκπεσεῖν in Cod. Vat. g Desiderantur in Cod. Vat. h Malim cum Cod. Vat. ὑδὲν γὰρ ἀντεῖπεν. i Ἐρῶσι Vat. k Πρὸς τὸν Αντίστιον Vat. l Lapi quoque versio hanc lectionem agnoscit, *recognoscere se* dicens: & perspicua est sententia, si post ὀπιγινώσκειν subaudiamus relativum αὐτόν. Sylb. Sed non opus ut aliquid subintelligamus, si cum Cod. Vat. τῷ σφραγῖδι pro τῇ σφραγῖδι reponamus. m Post ἀδύνατος ᾖ vox τοῦτο adjicitur in Cod. Vat. adeo ut ἀδύνατον ᾖ τοῦτο legendum videatur. n Deest Vat. o Υπῆρχεν Vat. p Πολιτείαν τε Vat. q Καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων ἀξίωμα

a Scribe

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

opinata calamitate attonitum, & præ ingenti dolore ne vocem quidem emittere valentem, lapidibus obrutum interfecerunt: in alios quoque ejusdem consilii socios inquisitionem & animadversionem Sexto permiserunt. Ille vero suis amicis commissa portarum custodiendarum provincia, ne qui reorum ipsum effugerent, missis *suis satellitibus* in illustrissimorum virorum domos, de Gabinis multos eosque probos viros interfecit.

LVIII. § Interea vero, tumultu in urbe * ob tantum malum exorto, Tarquinius, per literas re cognita, cum exercitu eo venit; quumque circa mediam noctem ad urbem accessisset, apertis portis ab iis qui ad hoc ipsum parati fuerant, ingressus, sine ullo labore urbe est potitus. Quum autem, cognito eo casu *ac infortunio*, omnes suam conditionem deplorarent; & cædes & servitutem & omnia mala, quæ solent contingere urbi à tyrannis captæ, exspectarent, vel (si optime secum fuisset actum) servitutem & bonorum direptiones atque his similia animo præciperent, Tarquinius tamen nihil horum fecit quæ exspectabant ac formidabant, licet esset improbus & inexorabilis in supplicio de inimicis sumendo. neque enim quenquam Gabinorum interfecit, neque urbe expulit, neque ignominia affecit, neque pecunia mulctavit: sed quum populum ad concionem convocasset, regio pro tyrannico ingenio sumpto, dixit se illis suam civitatem restituere, & fortunas quas habebant concedere; idque, ut horum opera Romanorum imperium majori stabilitate firmatum retineret: existimans firmissimum sibi suisque liberis præsidium fore fidem eorum, qui præter omnem spem servati fuerant, & res omnes suas recuperarant. Et nequis metus in posterum in eorum animis resideret, neve dubitarent, sed hæc certa *& firma* illis permanerent, scripsit quo jure quibusve conditionibus amicitiam cum illis esset initurus, & extemplo ibi in concione fœdus fecit & super victimas juravit. Horum fœderum monumentum Romæ exstat, in templo Jovis Fidii (quem Romani Sanctum vocant) clypeus ligneus, tectus corio ejus bovis qui tunc in feriendo fœdere mactatus fuit, & literis antiquis fœderis conditiones inscriptas continens. His rebus gestis, & Sexto filio Gabinorum rege creato, copias abduxit. Atque belli Gabinii hic fuit exitus.

LIX. *Templa ædificat.* § Post hæc Tarquinius, quiete à militia & bellis populo data, animum appulit ad templorum fabricam, avi vota persolvere studens. Ille enim, in ultimo bello cum Sabinis dimicans, Jovi & Junoni & Minervæ, si ex prœlio victor discessisset, templa se ædificaturum voverat; ac rupem, ubi deorum templa fundaturus erat, celsis substructionibus magnisque aggeribus complana-

πλησθὲν ὅτι τῇ τοιᾷδε συμφορᾷ, ἢ ὑπὸ φωνὴν ὑπὸ τοῦ κακοῦ ῥηξαι δυνάμενον ὑποπτήσσοντι, βάλλοντες λίθοις· τοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζητήσεώς τε καὶ τιμωρίας τῶν τοιούτων τῷ Πόπλιῳ βουλευσαμένων ἐπέτρεψαν τῷ Σέξτῳ ποιήσασθαι. ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἑταίροις καὶ φυλακὴν ἐπιτρέψας τῆς πύλης, ἵνα μὴ διαφύγοιεν αὐτὸν οἱ ἐν ταῖς αἰτίαις, πέμπων ὅτι τοὺς οἰκίας τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, ἀπέκτεινε πολλοὺς τῶν Γαβίων καὶ ἀγαθούς. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, θορύβου καὶ τῆς πόλιν ὄντος, ὡς ὅτι τοσούτῳ κακῷ, μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ Ταρκύνιος ἀφὶ γραμμάτων, παρὼν ἄγων τὴν δύναμιν, καὶ περὶ μέσας νυκτὸς ἀγχοῦ γενόμενος τῆς πόλεως, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν ὑπὸ τοῦ ὅτι τούτῳ παρεσκευασμένων, εἰσελθὼν δίχα πόνου κύριος ἐγένετο τῆς πόλεως. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος, ἁπάντων καθειρμένων ἑαυτούς, οἷας πείσονται σφαγὰς καὶ ἀνδραποδισμούς, καὶ πάντα ὅσα καταλαμβάνει δεινὰ τοὺς ὑπὸ τυράννων ἁλόντας, προσδοκώντων· εἰ δὲ τὰ κεφάλαια πράξειεν, ὀλίγας τε καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις [b] καταψηφιοῦτο, οὐδὲν ὁ Ταρκύνιος ὧν προσεδόκων τε καὶ ἐδεδοίκεσαν, καίτοι πονηρὸς ὢν καὶ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν ἀπαραίτητος, ἔδρασεν. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὐδένα Γαβίων, οὔτ' ἐξήλασε τῆς πόλεως, οὔτε εἰς ἀτιμίαν ἢ χρημάτων [c] ζημίαν ἐνέβαλε· συγκαλέσας δ' εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ βασιλικὸν οὐ τυραννικῆς [d] τρόπον μεταλαβών, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἔφη τὴν ἰδίαν ἀποδιδόναι, καὶ τὰς οὐσίας ἃς ἔχουσι συγχωρεῖν· [e] ἵνα σὺν τούτοις τὴν Ρωμαίων ἡγεμονίαν ἐκρατέστερον [f] κατέχοι, ταῦτα πράττων κρατίστην ἡγούμενος ἕστασθαι φυλακὴν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς παισὶν, τὴν ἐκ τῶν πρὸ ἐλπίδα σεσωσμένων καὶ τὰ ἴδια πάντα κεκομισμένων πίστιν. καὶ ἵνα μηδὲν αὐτοῖς δεῖμα περὶ τοῦ μέλλοντος ὑπάρχῃ κρύπτειν, μηδ' ὑποδιάζωσι, [g] βέβαια δὲ ταῦτα σφίσι διαμένῃ, γράψας ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, τοὺς περὶ τούτων ὅρκια συνετέλεσεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας πρόσχρημα, καὶ διωμόσατο κατὰ τῶν σφαγίων. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ρώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ρωμαῖοι [h] Σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βίρσῃ βοείᾳ περίτονος· τοῦ [i] σφαγιαζόντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ὑπογεγραμμένη [k] τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. ταῦτα πρόξας, καὶ βασιλέα τῶν Γαβίων τὸν υἱὸν Σέξτον ἀποδείξας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Γαβίους πόλεμος [l] τοιοῦτον τέλος.

Ταρκύνιος δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀναπαύσας τὸν λεὼν τὸν [m] στρατιῶν καὶ πολέμων, περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἱερῶν ἐγίνετο, ἃς ἅπαντα προθυμούμενος εὐχὰς ὑπετέλεσεν. ἐκεῖνος γὰρ, ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνους, εὔξατο τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, [n] ἐὰν νικήσῃ τῇ μάχῃ, ναοὺς αὐτοῖς κατασκευάσειν καὶ τὸ μὲν σκόπελον ἔνθα ἱδρύσεσθαι ἔμελλε τοὺς θεοὺς [o] ἀναλώμασί τε καὶ χώμασι μεγάλοις ἐξηγάσατο,

a Scribe *μίσους νίκτας*, ut alibi sæpe, & apud alios. *Steph.* & *Casaub.* b Lapsus omittit participium *καταψηφιούτων*. quod, si mendo caret, significabit *contra se pronunciantibus*, vel ex tyranni suffragio: nam *ἴσου τῷ καταψηφίζειν* sonat calculum contra se ferre, ut infra patet ex pag. 283. *Sylb.* c Ἀφαιρέσεις ἐζημίωσε *Vat.* d Τύραννος *Vat.* e In *Cod. Vat.* plenius aliquanto, καὶ σὺν τούτοις τῶν Ρωμαίων ἰσονειλτείαν ἄνευ χαρίζωσι, ἐ δὲ ἕνεκα τῶν αὐτῶν τοῖς Γαβίοις, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων &c. f Κατέχῃ *Vat.* g Εἰ βέβαια ταῦτα σφίσι διαμένῃ *Vat.* h Vide pag. 109. v. 12. i Σφαγιαζόντων *Vat.* dum monuit *Sylb.* k Τοῦτο τέλος ἴσχυε *Vat.* l Rectius in *Cod. Vat.* τρατιῶν. n Ἐὰν κρατήσῃ *Vat.* o Ἀναλώμασι agnoscit etiam *Lapi* versio. Sed non dubium est, quin legendum sit *ἀναλήμμασι* ex p. 192. v. 38. *Sylb.* Ἀναλήμμασι dilertim in *Cod. Vat.* p *Vel*, ut in tanto malo par erat.

a Pro

γάσατο, καὶ λαβὼν ἔφη αὐτῷ τὸ περὶ τούτου λόγιον ἤδη τῶν πολιτῶν τινὰς ἐκ ἴσης τιμᾶσθαι. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὁ Ταρκύνιος ἀπὸ τῆς δεκάτης τῆς ἐκ Σουέσσης λαφύρου ἐπιτελέσαι προῃρημένος, ἅπαντας τοὺς τεχνίτας ἐπέστησε τοῖς ἐργασίαις. ἔνθα δή λέγεται πέρας τι θαυμαστὸν ὑπόγειον, ὀρυττομένων τὰ θεμελίων, καὶ τὸ ὄρυγμα εἰς πολὺ βάθος ἤδη· παρῆσαν, εὑρῆσθαι κεφαλὴν νεοσφαγοῦς ἀνθρώπου, τό,τε πρόσωπον [b] ἔχουσαν τοῖς ἐμψύχοις ὅμοιον, καὶ τὸ καταφερόμενον [c] ἐκ τῆς κεφαλῆς αἷμα θερμὸν ἔτι καὶ νεαρόν. τοῦτο τὸ τέρας ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, τὸ μὲ ὄργματος ἔπαυσεν ἐκέλευσέ τε τοὺς ἐργαζομένους συγκαλέσας δὲ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, τί βούλεται σημαίνειν τὸ τέρας. οὐδὲν δὲ αὐτῶν ἀποφαινομένων, ἀλλὰ Τυῤῥηνοῖς ἀποδιδόντων τιμὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐπιστήμην, ἐκπέμψας παρ' αὐτῶν καὶ μαθὼν τὸν ἐπιφανέστατον [d] Τυῤῥηνῶν περισκόπον ὄντως ἐν, πέμπει παρ' ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους πρέσβεις παρ' αὐτόν. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἀφικομένοις εἰς τιμὴν οἰκίαν καὶ περιπόκτου τυγχάνει τι μειράκιον ἥβης. ᾧ φράσαντες ὅτι Ρωμαίων εἰσὶ πρέσβεις παρ' μάντεν βουλόμενοι συντυχεῖν, παρεκάλουν ἀπαγαγεῖν παρ' αὐτόν. καὶ ὁ νεανίας, "Πατήρ ἐστιν ἐμός, ἔφησεν, ὃν βούλεσθε συντυχεῖν· ἀσχολεῖται δὲ νῦν τὸ παρόν· ἔσται δ' ὑμῖν ὀλίγου χρόνου παρελθεῖν πρὸς αὐτόν. ἐν ᾧ δὲ ἐκεῖνον ἐκδέχεσθε, πρὸς ἐμὲ δι- 258 "λύσατε περί τινος ἥκετε. πρέπει γὰρ ὑμῖν, εἴ τι μέλλετε "διὰ τῆς ἀπειρίας σφάλλεσθαι, τῆς ἐρωτήσεως ὑπ' ἐμοῦ δι- "δαχθέντες μηδὲν ἁμαρτεῖν. μάλιστα δὲ ὀκ ἐλαχίστη τῆς ὀρ- "θῆς μαντικῆς γνώμης ἐρώτησις ὀρθή. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ὕστερον ποιεῖν· καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὸ τέρας. ὁ δὲ ὡς ἤκουσε, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, "Ἀκούσατε, ἔφη, ὦ ἄνδρες Ρωμαῖοι· τὸ μὲ "τέρας ὑμῖν ὁ πατήρ διελεῖται, καὶ οὐδὲν ψεύσεται· μάντει γὰρ "ὑμεῖς. ἃ δὲ λέγοντες ὑμεῖς καὶ ἀποκρινόμενοι πρὸς τὰς "ἐρωτήσεις, [h] ἀναμάρτητοι καὶ ἀψευδεῖς ἔσεσθε· διαφέρει γὰρ "ὑμῖν περιγινόμενα. ταῦτα παρ' ἐμοῦ μάθετε. ὅταν μὲν ἀφι- "κήσθε αὐτῷ τὸ τέρας, ὀκ ἀκριβῶς μανθάνειν φήσας ὅ,τι "λέγετε, περιγράψῃ τῷ σκήπτρῳ ἡ γῆς μέρος ὅσον δή τι· "ἔπειθ' ὑμῖν ἐρεῖ, τοῦτο μὲν ὅ ἐστιν ὁ Ταρπήιος λόφος, μέρος δὲ "αὐτοῦ τοῦτο μὲ [i] πρὸς ἀνατολὰς βλέπον, τοῦτο δὲ πρὸς τὰς "δύσεις, βόρειον δὲ αὐτοῦ τόδε, καὶ τοὐναντίον. ζητῶν τῷ σκή- "πτρῳ δεξιοὺς, πεύσεται παρ' ὑμῶν, ὁπόσα τῶν μερῶν "τούτων εὑρεθῇ ἡ κεφαλή. [k] τί δῆτ ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι "χρεών; μὴ συγχωρεῖν ὀ μηδενὶ τῶν τόπων, [l] ὡς ἂν ἐκεῖ- "νος τῷ σκήπτρῳ δεξιοὺς πεφήνηται, τὸ τέρας εὑρεθῆ- "ναι, ἀλλ' ὀ Ρώμῃ φανῆναι παρ' ὑμῖν ὀ Ταρπηίῳ λόφῳ. "ταῦτα, ἐὰν φυλάξητε τὰς ἀποκρίσεις, καὶ μηδὲν παραβῆ- "ναι ὑπ' αὐτῶν, συγγνώσεσθε ὅτι τὸ [m] χρεὼν ὀκ ἔνεστι μετα- "πεῖναι, διελεῖται τὸ τέρας ὑμῖν ὅ, τι βούλεται σημαίνειν, καὶ "ὀκ ἀποκρινεῖται. Ταῦτα μαθόντες οἱ πρέσβεις, ἐπεὶ δὴ χρό- νῳ ὁ [n] πρεσβύτης ἦκε, καὶ [o] προσῆλθέ τις αὐτοῖς μετιών,

vit, ut in superiore libro dixi. At templa ista, exsilio præventus, perficere non potuit. Quum igitur Tarquinius ex decimis Suessanæ prædæ hoc opus conficere statuisset, omnes opifices ad id peragendum adhibuit. Tunc fertur mirum quoddam sub terra exstitisse prodigium: dum fundamenta foderentur & ipsa fossa jam valde profunda esset, inventum caput hominis recens cæsi, vultum habens vivo similem, & sanguinem ex illo manantem calidum adhuc & recentem. Tarquinius viso hoc portento jussit operas à terra fodienda abstinere; & convocatis vatibus indigenis, ex ipsis quæsivit quid sibi vellet illud prodigium. Illis vero nihil declarantibus, sed talium rerum scientiam Hetruscis facile concedentibus: percunctatus ex ipsis quisnam inter Hetruscos longe omnium celeberrimus prodigiorum interpres esset; quum id cognovisset, misit ad eum legatos, cives spectatissimæ virtutis. ¶ Quibus ad illius LX. domum profectis, forte adolescentulus quidam progressus obviam venit, cui quum dixissent se Romanos legatos esse qui vatem alloqui vellent, ut se ad eum deduceret rogabant. Et adolescens, "Pater, inquit, meus "est, quem vultis alloqui; sed jam est occu- "patus: at aliquanto post ad eum accedere "poteritis. Verum, dum eum exspectatis, "mihi vestri adventus caussam aperite. Ita "enim fiet, ut si qua in re ob imperitiam pec- "caturi essetis, à me edocti in interrogatio- "ne nihil peccetis: recta enim interrogatio "in artis divinatoriæ præceptis non minimum "pondus habet. Illi ita faciendum censuerunt, & prodigium ei exposuerunt. Is eo audito, & brevi silentio interposito, "Audite, inquit, "Romani: prodigium quidem hoc pater meus "vobis interpretabitur, nec mentietur; vati "enim est nefas. Quæ vero vos dicturi, & "ad ejus interrogata recte & vere sitis re- "sponsuri, (vestra enim interest hæc ante sci- "re) hæc à me accipite. Post prodigium "ipsi enarratum, ipse dicens se non satis "bene percipere quid dicatis, certum terræ "spatium baculo circumscribet: deinde vobis "dicet; Hic est Tarpejus collis, hæc vero ori- "entalis ejus pars, hæc occidentalis, hæc "septentrionalis, hæc ei opposita. Has omnes "partes baculo ostendens, quæret ex vobis "in quanam harum partium caput inven- "tum fuerit. Quid igitur vobis suadeo ut "respondeatis? ut caveatis, ne in ulla ea- "rum partium, quas ille baculo ostendens "scisscitatus fuerit, inventum prodigium di- "catis; sed Romæ, apud vos, in colle Tar- "pejo id apparuisse respondeatis. Si hæc "responsa servaritis, nec ab eo fueritis se- "ducti, ille, quia probe scit facta mutari non "posse, quid illud prodigium portendat ac "significet, vobis explicabit, neque vos ce- "labit. ¶ Hæc edocti legati, quum seni LXI. jam esset otium, & quidam eos adiisset ac advocasset,

a Pro πρείσον legendum potius ἀθρόους, vel saltem πυκνούς. Lapus vertit descendentes, navitas. Sylb. b Ἔχουσαν in Cod. Vat. c Ἐκ τῆς ἀκροτομῆς Vat. d Τῶν δὲ Τυῤῥηνῶν Vat. e Χρήζετε Vat. f Rectius, ni fallor, distinctione post τὸν ἐρώτησιν transposita, mox lege διδαχθῆτε. Sylb. atque ita reperitur in Cod. Vat. g Ἀκούετε, ἔφη, ὦ ἄνδρες Vat. h Ἀναμάρτητοί τε καὶ ἀψευδεῖς Vat. i Πρὸς τὰς ἀνατολὰς Vat. k Τί δὲ ὑμᾶς in Ed. Steph. Ὑμῖν reposuit Sylburgius, versionem Gelenii sequutus. In Cod. Vat. τί δὲ ὑμῖν. Lapus videtur mutasse infinitum ἀποκρίνασθαι in ἀποκρινάσθε seu ἀποκρινοῦσθε, sublata interrogationis nota. sic enim vertit, quid igitur vobis respondendum sit moneo. l Τούτων ὧν ἂν Vat. m Χρεὼν in Ed. Steph. sed χρεὼ cum supra fuit aliquoties, tum infra reperitur p. 250. v. 23. Sylb. n Πρεσβύτης ἦλθε Vat. o Si προῆλθέ malis, tuo judicio fruere. Sylb.

a Pro

L. Tarquinius Superbus, Rom. REX VII.

vocasset, ingressi prodigium vati exposuerunt. Illo autem astute ac dolose agente, & in terra describente lineas circulares, & rursus alias rectas, & in singulis regionibus quærente ubinam id caput fuisset inventum, legati nihil animo turbati idem responsum servarunt, quemadmodum vatis filius eos monuerat, Romam & Tarpejum collem semper nominantes, & ipsum vatem orantes, ne id signum inverteret, sed quam sinceriſſime ac veriſſime responderet. Ille vero, quum illud signum invertere, & augurium sibi vendicare non potuisset, sic eos est allocutus; "Vestris civibus, Romani, re- "nunciate, esse in fatis ut locus ille, in quo "caput inveniſtis, totius Italiæ sit caput. Atque ab eo tempore locus à capite ibi inventa Capitolinus est dictus. Romani enim κεφαλὰς vocant capita. Tarquinius, quum hæc ex legatis audisset, opifices ad opus peragendum adhibuit, & magnam templi partem absolvit; veruntamen totum opus perficere non potuit, regno ante pulsus, *& exsilio præventus*: sed tertio consularis imperii anno pop. Rom. id absolvit. Exstructum autem ac fundatum fuit super crepidine alta, octo jugerum ambitu, pedum ferme ducentorum singula latera habens: pari fere longitudine ac latitudine, ne quindecim quidem integrorum pedum differentia. Etenim templum, quod supra eadem fundamenta patrum nostrorum ætate post incendium fuit ædificatum, solo luxu ac materiæ magnificentia à prisco differt, ut compertum est. A parte enim frontis vergentis ad meridiem triplicem columnarum ordinem habet, à lateribus duplicem: & in ipso tria sunt delubra, quæ recta serie sunt exstructa, & ita inter se conjuncta ut communia habeant latera. ac medium quidem est Jovis: at ab utraque parte *constituta sunt delubra* Junonis & Minervæ, * sub iisdem pinnaculis & iisdem tectis.

LXII. ¶ Quinetiam aliud quoddam felicitatis prorsus admirandæ bonum, regnante Tarquinio, Rom. reip. contigisse fertur, sive deorum sive geniorum aliquorum favore ac munere; quod non ad aliquod breve temporis spatium, sed perpetuo ex magnis malis variisque periculis eam eripuit. Quædam enim mulier, non indigena, tyrannum adiit, novem Sibyllinorum oraculorum libros vendere volens. Sed, recusante Tarquinio libros illos emere tanto precio quantum illa petebat, abiit, & tres eorum cremavit; nec multo post allatos reliquos eodem precio vendere volebat. Judicata autem delira aliqua mulier, & derisa quod idem precium pro paucioribus libris peteret, quod ne pro pluribus quidem accipere potuisset; denuo digressa dimidiam reliquorum librorum partem exussit, & allatis reliquis tribus eandem

διελθόντες φράζουσι τὸ τέρας τῷ μάντει. ὁ δὲ ἀκούσας
ἐκ τοῦ τε ἀφανοῦς ἐφορᾶν ἔφη τὴν γῆν ἀνθρώπου
τὸ σχῆμα, ἐν τούτῳ δὲ εὐθὺς εἶναι, καὶ καλεῖν τὸν ἄνθρω-
πον κελεύειν τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀφίξεων ἐρωτῶντας, ἐπει-
δὴν ὑπὸ τοῦ ἡμιθέου τοῦδε γένηται οἱ πρόσθεν, τὸν τοῦδε
ἀφιλαίτατον ἀποδεῖξον, ἐκεῖνον αὐτοῖς ὁ τοῦ μάντεως υἱὸς ἀπέ-
φηνε τόδε, τὸν Ῥωμύλον ἐκ τοῦ Ταρπηίου ὀνομαζόμενον ἀεὶ λό-
φον, καὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀξιοῦντες μὴ συμβουλεύεσθαι τὸ
σημεῖον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κεφαλὴν ἐκ διαφορᾶς λέγειν. ὁ
δὲ συνιεὶς ἐπὶ τῷ ἐκφοβῆσαι τὸν μάντιν τὸ σημεῖον, ἐπὶ
συμβουλεύσασθαι τὸν θεόν, λέγει πρὸς τοὺς αὐτοὺς, "Ἀπόρ-
"ρητοι, λέγετε πρὸς τοὺς αὐτοῦ πολίτας, ὅτι κεφα-
"λὴν εὑρήσετε γενέσθαι σύμπαντος Ἰταλίας τόπον τοῦτον
"ὃν ἂν ἡ κεφαλὴ εὕρῃ. ἐξ οὗπερ καλεῖ Καπιτω-
λῖνος ὁ τόπος, ἀπὸ τοῦ εὑρεθέντος ἐν αὐτῷ κεφαλῆς κεκλη-
μένος. οἱ Ῥωμαῖοι γὰρ καλοῦσι τὰς κεφαλάς. ταῦτα τοῦ μὲν
προθυσάντων ἀκούσας ὁ Ταρκύνιος, ἐπέσπευδε τοῖς ἔργοις
τὸν τελεσθῆναι· καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐξειργάσατο δι' αὑτοῦ, τελεῖ-
ναι δ' οὐκ ἔφθασεν ἄνωθεν τὸν ὄροφον, ἐκπεσὼν τῆς ἐπ
δυναστείας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς πέμπτης ὑπατείας ἡ Ῥωμαίων
πόλις· αὐτὸν εἰς συντέλειαν ἐξειργάσατο. ἐποίησε δ' ὁ
κρηπὶς ὑφ' ὑφηλῆς βάσεως, ὀκτὼ πλέθρων τὸ περίοδον,
ἀλλήλοις ἀποδεῖσα ἐγγίζοντα τὸ πλευρὸν ἔχειν ἑκάστην· ὁ δὲ
λίθοι δ' ἐπὶ τὸ ἀλλάττον εὑρεῖν τὴν ἐν τῇ ὑπερογῇ
τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος, ὃ δ' ὅλων πεντεκαίδεκα
ποδῶν. ὅπῃ δὲ τοῖς αὐτοῖς θεμελίοις ὁ μὲν ἔμπροσθεν οἰ-
κοδομηθεὶς χρόνος τῶν πατέρων ἡμῶν εὑρέθη, τῇ τε πολυ-
τελείᾳ τῆς ὕλης μόνον ἀλλάττων δ' ἀρχαίῳ, ἐκ μὲν δὲ
τοῦ πρόσωπον μέρους πρὸς μεσημβρίαν βλέποντος, πε-
πλῷ παθελαμβανόμενος στίχῳ κίονων, ἐκ δὲ τῆς πλαγίων,
διπλῷ· ἐν δὲ αὐτῷ, τρεῖς ἔνδον σηκοὶ παράλληλοι, κοινὰς
ἔχοντες πλευρὰς μέσος μέν, ὁ τοῦ Διός· περὶ ἑκάτερον δὲ τὸ
μέρος, ὅ, τε τῆς Ἥρας καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑφ' ἑνὸς ἀετοῦ καὶ μιᾶς φά-
τνης κεκαλυμμένοι.

Λέγεται δέ τι καὶ ἕτερον ὅπῃ τῆς Ταρκυνίου βασιλείας παν-
δαιμόνιον εὐτύχημα τῇ Ῥωμαίων ὑπάρξαι πόλει, εἴτε θεοῦ
τινος εἴτε δαιμόνων εὐνοίᾳ δωρηθέν· ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον χρό-
νον, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὸν βίον πολλάκις αὐτῇ ἔσωσεν ἐκ
μεγάλων κακῶν. γυνή τις ἀφίκετο πρὸς τὸν τύραννον, οὐκ
ἐπιχωρία, βίβλους ἔχουσα μεγάλας Σιβυλλείων χρησμῶν ἀ-
πομεπολῆσαι θέλουσα. οὐκ ἀξιοῦντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου τὸ
αἰτηθέντος τιμῆς πείθειν τὰς βίβλους, ἀπελθοῦσα τρεῖς
ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε· καὶ μετὰ ταῦτα πολλῷ χρόνῳ τὰς λοι-
πὰς ἐνέγκασα, τῆς αὐτῆς ἐπέλευε τιμῆς. δόξασα δὲ
ἄφρων τις εἶναι, καὶ γελασθεῖσα ὅτι τοῦ τὸ αὐτὸ τιμῶν
αἰτεῖν οὐκ ἐπὶ ἐλαττόνων, ἢ δεῖ περὶ τοῦ πλείονα ἐδυνή-
θη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα πάλιν τὰς ἡμισείας τοῦ ἀπο-
λειπομένου κατέκαυσε, καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς ἐνέγκασα

τὸ

a Pro *N* substitui potest *N. Sylb.* b Ὁ μάντις τὰς ἄνδρας *Vat.* c Ἐξ οὗπερ καλεῖται τῷ χρόνῳ Καπιτωλῖνος ὁ λόφος *Vat.* d Ὀλίγον *N* et *Vat.* quo modo legendum esse suspicati sunt *Sylb.* & *Portus.* e Non agnoscit *Vat.* f Ἀπλῷ in *Vat.* & *Lapi Codd.* g Δυναστείας *Vat.* h Illud εἰς ἅπαντα τὸν βίον dictum pro ἐς ἅπαντα τῷ βίῳ, vel ἐν τῷ μακρῷ τοῦ βίου χρόνῳ, ut passim Græci loquuntur. Εἰς & ἐν confunduntur. nemo, arbitror, id ignorat. Ita autem sustuleris omnem hujus loci difficultatem, quæ fere inexpugnabilis visa est *Porto. Cusanb.* * Sub una aquila. *Lapus.* Sub eodem laqueari. *Gelen.* Hic sane ἀετὸς fastigium seu cimatium templi significat; quod nempe triangulari forma supra rectam coronam attollitur instar volantis aquilæ. *Alex. Donatus* de *Urbe Roma*, l. 2. c. 4. Vide *Jacobi Rycquii* Comment. de *Capitolio Rom.* c. XIII.

a Τὸ

τὸ ἴσον ἡτεῖ χρυσίον. θαυμάσας δὲ [a] τὸ βούλευμα ἡ γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος, τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ δυσωπήσας αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα, τί χρὴ ποιῆσαι ἤρετο. κἀκεῖνοι ἀφ' ὧν σημείων τινῶν μαθόντες ὅτι θεόπεμπτον ἀγαθὸν ἀπεσείφη, καὶ μεγάλων συμφορῶν ὑποφαίνοντες, τὸ μὴ πᾶσαι αὐτοὺ τὰς βίβλους πρίασθαι, ἐκέλευσαν [b] ἀπαριθμήσαντες τῇ γυναικὶ τὸ χρυσίον ὅσον ἤτει, καὶ τοὺς θεσπισμοὺς ἧς χρησμῶν λαβεῖν. [c] ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βίβλους λαβοῦσα, καὶ φυλάσσουσα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη. ὁ δὲ Ταρκύνιος τῶν ἀστῶν ἄνδρας ὀπτιφανεῖς δύο προχειρισάμενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο ὑπηρέτας προσβιβάσας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν βιβλίων φυλακήν, ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον [d] Ἀτίλιον, ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς τῶν δημοσίων ὡς πατροκτόνου, εἰς ἀσκὸν ἐράψας βόειον, ἔρριψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν πρόνοιαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ μέχρι βίου τούτου ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν, προκριθέντες ὑπὸ τῶν ἀφειμένων καὶ τῶν ἄλλων τῶν κτ' [e] τὴν πόλιν προγεγραμμένων, καὶ δημοσίᾳ αὐτοῖς προκαθίζουσιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει ταῖς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. συντόμως δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὕτω Ρωμαῖοι φυλάττουσιν, οὔτε ὅσιον κτῆμα οὔτε ἱερὸν, ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δὲ αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως καλαβύσης τὴν πόλιν, ἢ δυσχείας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κτ' πόλεμον, ἢ τεράτων τινῶν καὶ [g] φαντασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα [h] πολλὰ συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κτ' γῆς, ὑπὸ τῷ ναῷ τοῦ [i] Καπιτωλίου Διὸς, ὑπὸ λίθῳ λάρνακι, ὑπ' ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τὸν τρίτον [k] ὅτε τῆς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάδων ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς, ὡς οἴονταί τινες, εἴτε [l] ὑπὸ τῶν τόματος, [m] σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι τοῦ θεοῦ καὶ ὅτοι διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες, ἐκ πολλῶν εἰσι [n] σύμφοροι τόπων. οἱ μὲν, ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δ', ἐξ Ἐρυθρῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, κτ' δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ὅτι τὸν ἀντιγεγραφώς· οἱ δ', ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγεγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς κεφαλαίαις ἀκροστιχίσι· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

Ταῦτα διαπραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κτ' πολέμους ὁ Ταρκύνιος, καὶ δύο πόλεις ἀποικίσας, καὶ μὴ κεκωλυμένην Σιγνίαν,

pecuniæ ſummam petiit. Tarquinius, mulieris conſilium admiratus, augures accerſivit; &, re illis narrata, quid eſſet faciendum quæſivit. Illi vero, quum ex quibuſdam ſignis cognoviſſent eum donum divinitus miſſum adſpernatum fuiſſe, magnamque jacturam ab eo factam dixiſſent, quod omnes libros non emiſſet, * juſſerunt eam pecuniæ ſummam mulieri numerari quam petebat, & oracula quæ ſupererant redimi. Illa autem mulier, quum libros tradidiſſet, utque diligenter aſſervarentur monuiſſet, nunquam poſtea inter homines eſt viſa. Tarquinius vero duumviros ex nobilium numero creavit, & duos publicos miniſtros ipſis addidit, illiſque horum librorum cuſtodiam mandavit; quorum alterum, M. Atilium *inquam*, quod viſus fuiſſet non bona fide ſe gerere, & ab altero publico miniſtro parricidii accuſatus fuiſſet, in culeum inſutum, in mare projecit. Sed poſt reges exactos, quum reſp. oraculorum patrocinium ſuſcepiſſet, nobiliſſimis viris eorum cuſtodiam committebat: qui per totum vitæ tempus hoc munere funguntur, à militia & reliquis urbanis muniis liberi, * atque hæc publice illis committit, ſine quibus non patitur quenquam oracula inſpicere. Et, ut rem paucis expediam, Romani nullam rem ſanctam aut ſacram æque diligenter atque Sibyllina oracula cuſtodiunt. Ea autem conſulunt quoties ſenatus id decernit, quum in repub. orta eſt ſeditio, aut in bello gravis aliqua & inſignis cladis accepta, aut quum aliqua prodigia aut ſpectra (quæ ſæpe contigerunt) apparent, quæ magnum aliquod & cognitu difficile malum portendunt. Hi oraculorum libri uſque ad bellum Marſicum permanſerunt incolumes, conditi ſub terra, in templo Jovis Capitolini, in arca lapidea, à decemviris aſſervati. Poſt exactam vero tertiam ſupra CLXX. olympiadem templo incenſo, ſive per inſidias aliquorum, ut nonnulli arbitrantur, ſive caſu fortuito, hi quoque cum reliquis hujus dei donariis igne ſunt abſumpti. Oracula vero, quæ nunc exſtant, ex variis locis ſunt comportata: alia ex Italicis urbibus allata, alia ex Erythris Aſiaticis, ex ſenatus conſulto miſſis legatis qui eorum exemplar deſcriberent; alia ex aliis urbibus, & à privatis hominibus tranſcripta, in quibus quædam ſuppoſititia, & carminibus Sibyllinis inſerta reperiuntur, † quæ deprehenduntur ex iis quæ acroſtichides nuncupantur. Dico autem ea quæ Terentius Varro in ſuis commentariis theologicis memoriæ prodidit.

¶ Tarquinius quum hæc pace belloque geſtiſſet, & duas colonias ‡ condidiſſet, unam quidem quæ Signia vocabatur, non certo

L. Tarquinii Superbi Rom. REX VII.

Sibyllinos libros emit, & cuſtodibus tradit.

LXIII.

Colonias deducit.

[a] Τὸ βούλημα *Vat.* [b] Ἀπαριθμήσαντες *Vat.* [c] Ἡ μὲν οὖν γυνὴ ἡ τὰς βίβλους δοῦσα *Vat.* [d] Αἰτίλιον *Vat.* Ἀτιλίου legiſſe videtur *Lapus.* Forſan (inquit *Sylb.*) legendum Ἀκύλιον. *Gellius* l. 1. c. 19. hanc poſteriorem hiſtoriam non attingit: nec item *Lactan.* l. 2. c. 6. nec denique *Servius* in *Æneid.* v. 72. Variaſſe autem in hac narratione auctores, annotavit etiam *Glareanus.* [e] Deeſt *Vat.* [f] Δημοσία perperam in *Ed. Steph.* Δημοσίους *Vat.* [g] Φαντασμάτων hîc poſitum pro φασμάτων, oſtentorum. *Sylb.* [h] Πολλάκις συνέβη *Vat.* [i] Καπιτωλίου *Vat.* [k] Ita *Codd. MSS.* In *Ed. Steph.* ὑπὸ τοῦ ἑβδομήκοντα. *Gelenius* pro ἑβδομήκοντα legerat πεντήκοντα. [l] Ἀπ' αὐτομάτου *Vat.* [m] Σὺν τοῖς ἄλλοις *Vat.* [n] Συμφόρητοι *Vat.* [o] In vocis hujus ſcriptura variatur. Apud *Steph.* (niſi corruptus ſit locus) Σίγνια: apud *Strabonem* Σιγνία. Pro Σιγναία ſi quis malit Σίγνεια, ut paullo poſt Καλάτεια, non repugnabo: cum iſtam terminationem in aliis permultis obſervarim apud *Pauſaniam*, & apud hunc noſtrum. *Sylb.* Σίγνιαι habemus in *Cod. Vat.* * Et publice illis addit *alios*, ſine quibus &c. *Gelen.* Publiceque apud eos *libros* depoſuit. *Lapus.* † Redarguuntur autem iis quæ vocantur verſuum apices. *Lapus.* Quæ deprehenduntur acroſtichidum quas vocant diſcrimine. *Gelen.* ‡ Sed quidam interpr. *deduxiſſe*: & illa paullo poſt verba, καὶ τὰς ἄλλας ἀμφοτέρας δυοὶ τῶν παίδων εἰκάσας ἀνδράσι, ita interpr. *& utrique condendæ duobus è filiorum ſuorum numero præfectis.* Portus. * In *Ed. Steph.* ἐπιλόγων: quam ſcripturam ſi ſequamur, vertendum *juſſit.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

certo propoſito, ſed caſu fortuito; (quod in eo campo milites hybernaſſent, caſtraque ita muniviſſent ut nihil ab urbe differrent) Circejos vero certo conſilio, quod is locus valde opportunus eſſet, ſiquidem eſt in campis Pomentinis, qui omnium camporum agro Latino marique contiguo finitimorum ſunt maximi: (eſt autem rupes inſtar peninſulæ modice excelſa in mari Tyrrheno, ubi Circe Solis filia habitaſſe fertur) & quum has ambas colonias duobus ſuis filiis conditoribus aſſignaſſet, Circejos Arunti, Signiam Tito; de regno jam ſecurus, ob violatam pudicitiam cujuſdam matronæ, quam Sextus filiorum natu maximus ſtuprarat, regno & urbe ſimul expulſus eſt: à deo de futura familiæ calamitate præmonitus, cum multis aliis prodigiis, tum etiam hoc poſtremo. Aquilæ, coëuntes in locum regiæ adjacentem, verno tempore nidos conſtruxerant in proceræ palmæ cacumine: quæ quum pullos adhuc implumes haberent, vultures conferto agmine advolantes nidos diſturbarunt, & pullos interfecerunt; & aquilas, à paſtu redeuntes, roſtris pungentes aliſque ferientes, à palma abegerunt. Tarquinius hoc auſpicio animadverſo, licet diligenter ſibi caveret, &, ſi qua ratione poſſet, fatum vitare conaretur, non potuit tamen id ſuperare: ſed, in ipſum facta conſpiratione patriciorum, & conſenſu plebis eos adjuvantis, imperio excidit. Quinam autem fuerint * conſpirationis in illum factæ auctores, & quomodo rem ipſam aggreſſi fuerint, paucis declarare conabor.

Prodigiis de imperii amiſſione monetur.

LXIV. ¶ Ardeam urbem Tarquinius obſidebat, cauſſam prætexens quod Romanos exſules recepiſſet, eoſque in patriam reducere conaretur: ſed vera cauſſa erat quod illi ob divitias inſidiaretur, quia omnium Italicarum urbium fortunatiſſima erat. Sed quum Ardeates ei ſtrenue reſiſterent, & obſidio diuturnior eſſet, milites, tam illi qui erant in caſtris, quod belli moras iniquo animo ferrent, quam illi qui erant in urbe, quod pecunias amplius conferre non poſſent, ad defectionem, ſi quod ejus initium fieret, parati erant. Interea autem Sextus, filiorum Tarquinii natu maximus, à patre miſſus Collatiam quorundam bellicorum negotiorum cauſſa, apud cognatum ſuum L. Tarquinium Collatinum divertit. Hunc Fabius Egerii filium fuiſſe tradit, de quo ante egi, & quem demonſtravi fuiſſe filium fratris Tarquinii Priſci Romanorum regis, & ab eo Collatiæ præfectum, & à domicilio quod ibi habebat Collatinum vocatum, & poſteris ipſius idem cognomen ab eo relictum fuiſſe. Ego vero hunc quoque Egerii nepotem crediderim; ſiquidem eadem ætate erat qua & Tarquinii filii, ut

ὐ χτ' περαίρειν, ἀλλ' ὀκ ἔ αὐτομάτως χειμασάντων [a] ὐ τῷ πεδίῳ τ στρατοπέδ, ὐ κελασικλασαμένων τὸ στρῶμα πεδον, ὡς μηδὲν διαφέρειν πόλεως· Κιρκαίους δὲ χτ' λογισμὸν, ὅτι ἔ Πομβτίνιον πεδίω μεγίστ τ περὶ τὴ Λατίνη, ὐ τ σιναπτόντων [b] αὐτῇ θαλάττης, ἔκειτο δὲ καλῶς ἔτι δὲ [c] χρσοειδὴς σκόπελος ὑψηλὸς ὀλίγον ἀπὸ ἔ Τυρρηνικοῦ πελάγους κείμενος, ἔνθα λόγος ἔχει Κίρκην ἔ Ηλίου θυγατέρα κατοικῆσαι· ὐ τοὺς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τ παίδων οἰκιςὰς ἀναθεὶς, Κιρκαίοις μὲν Αρουντι, Σιγνίαν δὲ Τίτῳ, [d] δέος ὐδὲν ἔτι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔχων, διὰ γυναικὸς ὕβριν, ἣν ὁ πρεσβύτατος αὐτῷ τ παίδων Σέξτος διέφθειρεν, ἐξελαύνε τ τε ἀρχῆς ὐ τ πόλεως, προθεσπίσαντος αὐτῷ ἔ δαιμονίου τ μέλλουσαν γενέσθαι περὶ τὸν ὔχον συμφορὰν, πολλοῖς μὲ ὐ ἄλλοις οἰωνοῖς, τελευταίῳ δὲ τῷδε. ἀετοὶ συνιόντες εἰς τὸν προκείμενον τοῖς βασιλείοις τόπον ἔαρος ὥρᾳ, νεοττιὰς ἐπλαττον· ὅτι κορυφῇ φοίνικος ὑψηλῆς. τούτων δὲ τ ἀετῶν ἀπῆνας ἔτι τοὺς νεοττοὺς ἐχόντων, γῦπες ἀθρόοι προσπεταθέντες τὴν νοσσίαν διέφθειραν, ὐ τοὺς νεοττοὺς ἀπέκλεναν, ὐ τοὺς ἀετοὺς προσιόντας, ἀπὸ τ νομῆς [e] νύττοντές τε ὐ παίοντες τοῖς ταρσοῖς, ἀπὸ ἔ φοίνικος ἀπήλασαν. τούτους τοὺς οἰωνοὺς ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, ὐ φυλακόμενος εἴ πως δυνατὸς διακρύσασθαι τ μοῖραν, ὐκ ἴσχυσε νικῆσαι τὸ χρεὼν, ἀλλ' ὀπιθημιόν αὐτῷ τ πατρικίων, ὐ ἔ δήμου συμφρονήσαντος, ἐξέπεσε τ δυναστείας. οἵ τινες δὲ ἦσαν οἱ τ ἐπαναστάσεως ἄρξαντες, ὐ δι' οἵων τρόπων ἦλθον ὅτι τὰ πράγματα, δι' ὀλίγων πειράσομαι διελθεῖν.

[a] Αρδεατῶν πόλιν ὁ Ταρκύνιος [h] ἐπολέμει, πρόφασιν μὲ ποιούμενος, ὅτι τοὺς ἐκ Ρώμης φυγάδας ὑπεδέχετο, ὐ συνέπραττεν αὐτοῖς περὶ καθόδου· ὡς δὲ τἀληθὲς ἔχει, ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τ πλοῦτον, εὐδαιμονίᾳ μάλιστα τ ὑπὸ Ιταλίᾳ πόλεων. γενναίως δὲ τ Αρδεατῶν ἀπομαχομένων, ὐ πολυχρονίου τ πολιορκίας [i] γενομένης, [k] οἵ τε ὅτι τῇ πρόσθ ἔ πολέμου ὅτι ἔ στρατοπέδου κάμνοντες, ὐ οἱ χτ' πόλιν ἀπειρηκότες ταῖς εἰσφοραῖς, ἕτοιμοι πρὸς ἀποστασίαν ἦσαν, εἴ τις ἀρχὴ γένοιτο. ὑ τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ Σέξτος ὁ πρεσβύταλος τ Ταρκυνίου παίδων ἀποσταλεὶς ὑπὸ ἔ πατρὸς εἰς πόλιν ἣ ἐκαλεῖτο Κολλάτεια, χρείας τινὰς ὑπερτήσων στρατιωτικὰς, πρ' ἀνδρὶ κεχλιπότι συγγενεῖ Λευκίῳ Ταρκυνίῳ τῷ Κολλατίνῳ πρωταγορεύοντι. τούτου τ ἀνδρὸς [l] Φάβιος μὲ υἱόν φησιν Ηγερίου, πρὸς ὃ δεδίλεκται πρότερον, ὅτι [m] Ταρκυνίου τοῦ πρώτου βασιλεύσαντος Ρωμαίων ἀδελφῆς παῖς ἦν, ὐ [n] Κολλατείας ἡγεμὼν ἀποδειχθεὶς, ἀπὸ τ οἰκείας τῇ πόλει διατελῶν αὐτός τε Κολλατῖνος ἐκλήθη, ὐ τοῖς ἐγγόνοις [o] ἀφ' ἑαυτοῦ τ αὐτὴν καταλιπεῖν ὀνομασίαν· ἐγὼ δὲ ὐ τοῦτον υἱωνὸν εἶ ἔ Ηγερίου πείθομαί [p] γε, τ αὐτὴν τοῖς Ταρκυνίου παισὶν ἡλικίαν, ὡς

Φάβιος

a Ἐν τῷ χωρίῳ Vat. b Λίμνῃ Vat. c Νερουσὶς Vat. d Δίος ὅτι ὑδὶ Vat. e Διαβήματα Vat. f Αμύττοντες Vat. g Τὴν Αρδεατῶν πόλιν Vat. h Ἐπολιόρκει malit Portus. Ulitata ſtructuræ lex (inquit Sylb.) poſtulat dativum πόλει. i Γινομένης Vat. k Convenientiori ordine legemus, οἵ τε ἐπὶ τῷ προτέρῳ, κάμνοντες ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ πολ. Sylb. Atque eodem plane modo in Cod. Vat. l Φάβιος μὲν ὑὸν εἶναί φησιν Vat. m Ταρκυνίῳ τῷ πρώτῳ βασιλεύσαντι ἀδελφιδοῦν ὄν Vat. n Κολλατίας Vat. o Pro ἀφ' legitur ὑφ' in Ed. Steph. Sed ἀφ' tum aliis probari exemplis poteſt, tum eo quod hac ipſa de re ſupra legitur p. 180. v. 13. Sylb. p Aut hîc ellipſis eſt præpoſitionis χρνῷ, aut poſt ἡλικίαν omiſſum eſt participium ἔχοντα, vel ſimile. particula quoque γε ſuperflua eſt, vel occultum in ſe mendum habet. *Lapus* vertit, *erat enim ejuſdem ætatis cujus erant Tarquinii filii*, ut videatur legiſſe εἶχε δὲ τὸν αὐτὸν ἡλ. ſed ea lectio videtur parum conſentanea. Sylb. Optime in Cod. Vat. ἦγε τὸν αὐτὸν ἦκε τοῖς &c. * Quidam *inauguratus* interpr. non *conſpiratione*, ſed *mendum*. Verba Gr. proprie ſonant, *quinam autem primi in illum inſurrexerint*. Portus.

a Στρατονίδου

Φάβιός τε καὶ οἱ πολλοὶ συγγραφεῖς ἀναδεδώκασιν· ὁ γὰρ χρόνος ταύτῃ μοι τὴν ὑπόληψιν βεβαιοῖ. ὁ μὲν οὖν Κολλατῖνος ἐπὶ στρατοπέδῳ ὢν ἐτύγχανεν· ἡ δὲ συνοικοῦσα αὐτῷ γυνὴ Ρωμαία, Λυκρητίου θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ἐξέπληξεν αὐτὸν, ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς, πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ. ζηλώσας τὴν γυναῖκα κάλλιστον δὴ ἐν Ρώμῃ γυναικῶν καὶ σωφρονεστάτην ἐπεχείρησεν ὁ Σέξτος διαφθεῖραι, παλαίτερον μὲν ἐπιχειρῶν, ὁπότε καταίροιτο πρὸς τὸν συγγενῆ, τότε δὲ καιρὸν ἁρμοστότατα οἰόμενος ἔχειν. ὡς δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπῆλθε κοιμησόμενος, ὑπολαβὼν τῆς νυκτὸς πολὺ μέρος, ἐπειδὴ καθεύδειν ἅπαντας ἐνόμιζεν, ἀναστὰς ἦκεν ἐπὶ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὴν Λουκρητίαν ἤδει καθεύδουσαν, καὶ λαθὼν τοὺς πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου κοιμωμένους, εἰσέρχεται ξίφος ἔχων. Ἐπιστὰς δὲ τῇ κλίνῃ, διεγερθείσης ἅμα τῇ γυναικὶ καὶ τὴν φόβον τῆς γυναικὸς, καὶ τὸν θόρυβον ὅστις εἴη, φήσας τοὔνομα, σιωπᾷν ἐκέλευσε καὶ μένειν ἐν τῷ δωματίῳ, σφάξειν αὐτὴν ἀπειλήσας, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ φεύγειν ἢ βοᾷν. ταύτῳ καταπλήξαντι τὸν τρόπον τὴν ἄνθρωπον, αἱρέσεις αὐτῇ δύο προὔτεινεν ὧν ποτέρων αὐτὴ προαιρεῖτο λαβεῖν ἧκίστου, θάνατον μετ' αἰσχύνης, ἢ βίον μετ' εὐδαιμονίας. "Εἰ μὲν γὰρ ὑπομεί- "νεις, ἔφη, χαρίσασθαί μοι, γυναῖκά σε ποιήσομαι, "καὶ βασιλεύσεις σὺν ἐμοὶ, νῦν μὲν ἧς ὁ πατὴρ ἔ- "δωκέ μοι πόλεως, μετὰ δὲ τὸν ἐκείνου τελευτὴν, Ρω- "μαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν, καὶ τῶν ἄλλων "ὅσων ἐκεῖνος ἄρχει. ἐγὼ γὰρ οἶδ' ὅτι τὴν ἐμὴν ἡγε- "μονίαν τῇ πατρῴᾳ βασιλείαν, ὥσπερ ὀρθὸν ἦν, τῶν ἐμῶν "αὐτῶν προσθήσεται. ὅσα δὲ ὑπάρχει τοῖς βασιλεῦ- "σιν ἀγαθὰ, ὧν ἁπάντων ἔσῃ σὺν ἐμοὶ κυρία, τί δεῖ "σε καλῶς ἐπισταμένην διδάσκειν; εἰ δ' ἀντιτείνοις "ἐπιχειρήσεις, σώζειν βουλομένῳ τὸ σῶφρον, ἀπακτει- "νῶ σε, καὶ τῶν θεραπόντων ἑνὶ καταισφάξας ἕνα, "θήσω τὰ σώματα ὑμῶν ἅμα, καὶ φήσω κατειλη- "φὼς ἀσχημονοῦσάν σε μετὰ τοῦ δούλου τετιμωρῆσθαι, "τὸν τοῦ συγγενοῦς ὕβριν μετιόντα." ὅτε αἰσχρὰν "καὶ ἐπονείδιστόν σε γενέσθαι τὸν τελευτὸν, ἢ μηδὲ τα- "φῆς τὸ σῶμά σε τυχεῖν, μηδὲ ἄλλων νομίμων μηδε- "νός. ὡς δὲ πολὺς ἦν ὁ ἀπειλή τε ἅμα καὶ ἀντιβολῶν καὶ δεόμενος ἀληθεύειν τῶν λεγομένων ἔκαστον, εἰς ἀνάγκην ἦλθεν ἡ Λουκρητία, φοβηθεῖσα τὸν περὶ τὸν θάνατον ἀσχημοσύνην, εἶξέ τε καὶ παρεῖδεν αὐτὸν ἃ ἐβούλετο ἀφαρπαζόμενον.

Ἡμέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀπῆει, πονηρὰν μὲν ἀλήθειαν ἐπιθυμίας ἐκπεπληρωκώς· ἡ δὲ Λουκρητία, δυνάς φέρουσα τὸ συμβεβηκὸς, ὡς εἶχε τάχους ἐπιβᾶσα τῆς ἀπήνης, εἰς Ρώμην ᾤχετο, μέλαιναν ἐσθῆτα περιβαλομένη, καὶ ξιφίδιόν τι κρύψασα ὑπὸ τῇ στολῇ, ὅπη

Fabius & multi alii ſcriptores prodiderunt: & meam hanc opinionem ipſa temporum ratio confirmat. Collatinus igitur in caſtris tunc erat: at ejus uxor, matrona Romana, Lucretii viri illuſtris filia, eum, ut mariti ſui cognatum, magna cum animi alacritate ac humanitate excepit. Hanc mulierem, cujus inter omnes Romanas egregia erat forma & pudicitia ſpectatiſſima, Sextus ſtuprare aggreſſus eſt, jam multo ante hanc rem exſequi conatus, cum apud cognatum diverteretur, ſed tunc rei peragendæ occaſionem maxime opportunam ſibi oblatam arbitratus. Quum enim poſt cœnam dormitum abiiſſet, magnam noctis partem ſeſe *vigilans* continuit: atqui ubi omnes ſopitos exiſtimavit, ſurrexit, & cubiculum petiit, in quo Lucretiam dormire ſciebat: & clam janitoribus, qui ad cubiculi januam dormiebant, ſtricto gladio eſt ingreſſus. ¶ Quum autem LXV. ad lectum acceſſiſſet, & mulier excitata fuiſſet ſimulatque ſtrepitum ſenſit; & quæreret quiſnam eſſet: ille, ſuo nomine dicto, juſſit eam tacere, & in cubiculo manere, cædem ipſi minatus, ſi vel fugere vel vociferari fuiſſet auſa. Hac ratione quum mulierem perterrefeciſſet, duas illi optiones obtulit: quarum alteram, quam maluiſſet, eligere juſſit; aut mortem cum dedecore, aut vitam cum omni felicitate conjunctam. "Si "enim (inquit) mihi hoc gratificari volue- "ris, uxorem te ducam, & mecum regnabis, "nunc quidem in urbe quam pater mihi de- "dit, ac poſt ejus mortem, Romanorum & "Latinorum & Tyrrhenorum, & aliarum "gentium, quibuſcunque ille imperat, do- "minatu mecum frueris. Scio enim me pa- "ternum regnum habiturum, quemadmo- "dum ipſa æquitas poſtulat, quod omnium "ejus liberorum ſim natu maximus. Quæ "vero bona regibus ſint, quorum omnium "tu mecum eris domina, quid opus eſt te "probe gnaram docere? quod ſi mihi reſi- "ſtere conata fueris, ſervandæ pudicitiæ ſtu- "dio, te interficiam: præterea, jugulato uno "de ſervis, veſtra corpora conjungam, & "dicam te, in turpi adulterio cum ſervo de- "prehenſam, pœnas mihi, injuriam cogna- "ti perſequenti, dediſſe; ita ut turpis & "probroſa mors tua ſit futura, & corpus "tuum neque ſepulturam, neque aliam quam- "piam earum rerum, quæ defunctis dari ſo- "lent, ſit conſequuturum. Quare quum ad multas minas & preces ſimul adhibuiſſet jusjurandum, quo affirmavit ſe omnia ſerio ac vere dicere, Lucretia coacta eſt, mortis ignominioſæ metu, cedere, & pati illum peragere quod ipſi libuiſſet.

¶ Quum autem dies illuxiſſet, ille in ca- LXVI. ſtra rediit, nefaria & pernicioſa libidine ſatiata. At Lucretia, illum caſum ægerrime ferens, quanta maxima potuit celeritate conſcendit carpentum, & Romam atrata petiit, ſub veſte cultrum occultans, neque in ipſo

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

a Ἐγγενοῦς τινος Vat. b Ἐλθὼν Vat. c Rectius τινείχων [ut in Cod. Vat.] cum antecedens femininum poſtulet. Ni- ſi vero ſi retineamus, referendum erit partim ad præcedentia, partim ad ſequentia. Sylb. Mallet ἂν ἐνίσχῃ vel ἐνισχύσῃ. Caſ. d Fortaſſe rectius κατευξάμενος optative. Sylb. e Πρυίμνου in Ed. Dionyſ. agnoſcit etiam Lapi verſio, quæ præcurrat. Sed certas eſſe πρυ- μνου patet ex v. 33. Sylb. In Cod. Vat. πρυμνὸν, atque ita Portus legendum cenſebat, quod paullo ante occurrat, ἐπὶ πρυμνὸν λαβεῖν ἧκίστου. f Δυσπρόβλητον Vat. quod & pro vera lectione agnovit Caſaub.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

ipso itinere cuiquam salutanti salutem reddens, neque respondens volentibus scire quidnam ipsi accidisset; sed cogitabunda, & præ mœrore vultum demittens, oculosque lacrymarum plenos habens. Quum autem ingressa fuisset domum patris (quidam autem cognati apud eum tunc forte aderant) se ad ejus pedes prosternens ejusque genua amplectens, aliquandiu flevit, nulla voce emissa: deinde, quum pater eam erexisset, eamque rogasset ut diceret quod sibi accidisset, "Supplex, inquit, ad te confugio, "pater, gravem & non credendam passa in-"juriam: quare eam mea caussa ulciscere, "nec despice tuam filiam, quæ injuriam vel "ipsa morte graviorem accepit. Illo autem & cæteris omnibus admirantibus, & quis ejus injuriæ auctor, quodve genus injuriæ esset dicere jubentibus, "Audies (inquit) pater, "brevi meas calamitates: sed primum, pa-"ter, mihi petenti hoc beneficium largire. "Convoca quotquot amicos & cognatos po-"tes, ut illi ex me ipsa, cui acerba adeo "facta est injuria, audiant, non ex aliis. Quum "autem intellexeris fœdam & gravem ne-"cessitatem, quæ me implicitam tenet, de-"inde cum illis deliberabis quomodo meam "tuamque injuriam sis ulturus; nec longas LXVII. "moras interponas. ¶ Quum autem nobi-"lissimi viri, celeriter & magna festinatione advocati, domum convenissent, quemadmodum illa postulârat, rem totam ab ipso principio repetitam illis narravit. Postea patrem complexa, & multis precibus ipsum & illos qui cum eo aderant obtestata, deos etiam * laresque suppliciter precata, ut se cito vita liberarent, educto cultro, quem sub veste abditum habebat, & pectori unico vulnere illato, illam ad cor usque adegit. Clamore autem & ejulatu ac planctu muliebri per totam domum exorto, pater ipsam complexus fovebat, & nomine sæpius vocabat, &, quasi ex vulnere convalescere & sanari potuisset, eam omni diligentia adhibita curabat. At illa in ejus ulnis palpitans & animam luctantem efflans, moritur. Romanis vero, qui aderant, adeo atrox & miserandus ille casus est visus, ut omnes uno ore vociferarentur; satius esse sibi pro libertate millies mori, quam tales injurias à tyrannis illatas perpeti. Inter eos erat quidam P. Valerius, à quodam Sabinorum, qui cum Tatio Romam venerant, oriundus, vir strenuus & prudens. Hic ab illis in castra mittitur, ut & marito Lucretiæ casum indicaret, & cum eo milites ad defectionem à tyrannis faciendam solicitaret. Ei autem vix portas urbis egresso, Collatinus, qui forte fortuna ex castris in urbem redibat, obvius fit, domesticæ calamitatis penitus ignarus; & cum eo L. Junius, cui Bruti cognomen

τροσαγορεύουσι καὶ τὰς οἰκειοτήτους ὑδύνα τ' τροσαγορευομένοις, ὅτι ὀφειλομένη τοῖς μαθεῖν βουλομένοις ὀυ πέπονθεν, ἀλλὰ σιώπης καὶ κατηφείας, καὶ μεσοῦς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων. ὡς δὲ ἡ οἰκίαν εἰσῆλ- 263
θε τοῦ πατρός· ἔτυχον δὲ συγγενεῖς ὄντες τινὲς πρὸ αὐτῆς τοῦ γονάτων αὐτοῦ λαβομένη καὶ τροσπεσοῦσα, τίνας μὲν ἔκλαυσε, φωνὴν ὀδυρμίαν τροϊεμένη· ἔπειτ' ἀνισάντος αὐτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τί πέπονθεν αἰτιωμένου λέγειν, "Ἱκέτις, "ἔφη, γίνομαί σου, πάτερ, δεινὴν καὶ ἀνείκαστον ὑπομένα-"σα ὕβριν· τιμώρησαί μοι, καὶ μὴ προΐδῃ τὴν σαυτοῦ "θυγατέρα θανάτου χείρονα παθοῦσαν. θαυμάσαντος δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἀπάτην, καὶ τίς ὕβρισεν αὐτὴν, καὶ ποταπὴν ὕβριν αἰτιωμένου λέγειν, "Ακούσῃ τὰς ἐμὰς "συμφορὰς, ὦ πάτερ, οὐκ εἰς μακρόν· χάρισαί μοι "τοῦτο, πάτερ, τροῖτον αἰτουμένῃ σε χάριν· κάλεσον "ὅσους δύνασαι φίλους τε καὶ συγγενεῖς, ἵνα παρ' ἐμοῦ σὺ τὰ "δεινὰ παθοῦσα ἀκούσωσι, καὶ μὴ παρ' ἑτέρων. ὅταν δὲ "μάθῃς τὰς καταφρούσας αἰσχρὰς καὶ δεινὰς ἀνάγκας, βου-"λεύου μετ' αὐτῶν ὅπως τιμωρήσῃ ἐμοί τε καὶ σαυτῇ "τρόπον καὶ μὴ πολλοῦ χρόνου τὰ διὰ μέσου. Ταχέως δὲ καταπυθομένη τροσκλήσεως τῶν ὀνομαστοτάτων ἀνδρῶν εἰς τὴν οἰκίαν συνελθόντων, ὅσπερ ἦξιε, τροῖς αὐτοὺς λέγει ἅπαν τὸ τρᾶγμα, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβοῦσα. καὶ μὴ τοῦτο ἀπαυσαμένη τὸν πατέρα, καὶ πολλὰς λιτανείας ἐκείνου τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παρόντων τοιησαμένη, θεοῖς τε καὶ δαίμοσιν εὐξαμένη ταχεῖαν αὐτῇ δοθῆναι τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου, ἀνάσασα τὸ ξιφίδιον ὃ κατέκρυπτεν ὑπὸ τοῖς πέπλοις, καὶ μίαν ἐνέγκασα διὰ τῆς στέρνων πληγὴν, εἰς τῆς καρδίας ὠθεῖ τὸ ξίφος. κραυγῆς δὲ καὶ θρήνου καὶ τυπετοῦ γυναικείου τὴν οἰκίαν ὅλην κατα-χέντος, ὁ μὲν πατὴρ προσπεσὼν τῷ στόματι τὴν τε-λευτὴν ἐκάλει καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνοίσουσαν ἐκ τοῦ τραύ-ματος ἐπεμελεῖτο. ἡ δ' ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ ἀναίσουσα καὶ ψυχορραγοῦσα ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ πα-ροῦσι Ρωμαίων οὕτω δεινὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἐλεεινὸν τὸ πάθος, ὥστε μίαν ἁπάντων γενέσθαι φωνὴν, ὡς μυρίας αὐτοῖς κρεῖττον εἴη τυραννικὰς περὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τοιαύτας ὕβρεις ὑπὸ τῶν τυράννων γινομένας πεισομέ-νους. εἷς δέ τις ἐν αὐτοῖς Ποπλίος Οὐαλέριος, ἀνὴρ τῶν ἀμφὶ Ταρκύνιον Σαβῖνος ἀποίκων, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα ἀγαθὸς καὶ φρόνιμος. οὗτος ὅτι τὸ στρατόπεδον πέμπτην ὑπ' αὐτῶν, τῷ τε ἀνδρὶ τῆς Λουκρητίας τὸ συμβεβηκὸς φράσων, καὶ σὺν ἐκείνῳ πράξων ἀποστασίαν τοῦ στρατιωτικοῦ πλή-θους ἀπὸ τῶν τυράννων. ἅμα δὲ αὐτῷ τὰς πύλας ἐξελθόντι συναντᾷ καὶ δαίμονα παραπεμπόμενος εἰς τὴν πόλιν ὁ Κολλατῖ-νος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, τῆς κατὰ τοὺς ἀγροὺς τῆς οἰκίας αὐτῷ κατὰ τύχην ἐλθὼν εἰδώς· καὶ σὺν αὐτῷ Λούκιος Ἰούνιος, ᾧ Βροῦτος ἐπώνυμον ἦν

a Rectius activa forma προσαγορεύσασαν, vel deponenti προσαγορεύσασθαι. Sylb. Προσαγορεύουσαν in Cod. Vat. b Ἀνάσασα Vat. & Lapi Codd. atque ita legendum esse conjiciebat Sylb. c Περιδῆσα Vat. d Male in Ed. Steph. παθεῖν. e Συμφορὰς, ὦ πάτερ Vat. f Χάρισαί μοι πρῶτον Vat. g Vel ποιεῖν, vel aliquid hujusmodi deesse videtur. Forsan non fuerit absurdum, si verbum ἰέναι desiderari vel subaudiri dicamus. Portus. Optime in Cod. Vat. καὶ μὴ πολὺν ποιεῖ χρόνον τὸν διὰ μέσου. h Amat Dionysius vocibus interdum uti novis & nunquam priores. Sic γενέσθαι maluit dicere quam ποιεῖσθαι, qua diction & reliqui utuntur, & Dionysius ipse alibi. Cas. i Ut hic pater filiam ἀξιοῖ, ita supra (p. 76. v. 12.) τὴν ἀξιοῦντος καὶ μέρος τι παρ' ἐμοῦ παθεῖν. & paullo infra (p. 254. v. 23.) ἀξιοῖ τὸν πατέρα. Utriusque usurpationis & alibi leguntur exempla. Sylb. In Cod. Vat. ἀξιοῦσα. k In ex Cod. Vat. antea in utraque Editione excusum erat ἐκμελεῖτο. l Non agnoscit Vat. m Λούκιος Βροῦτος Vat. n Quidam δαίμονα non lares sed genios interpr. quidam & daemones, vocem Græcam retinendo. Portus.

a Στυλάτου

ἦν εἴη δ' ἂν Ἑρμηνεύόμενος ὁ Βροῦτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἠλίθιος. ὑπὲρ οὗ μικρὸν προειπεῖν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτον ἀποφαίνουσι Ῥωμαῖοι τῆς καταλύσεως τῆς τυραννίδος γενέσθαι αἴτιώτατον, τίς τε ἦν καὶ ἀπὸ τίνων, καὶ διὰ τί τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ἔτυχεν οὐδὲν ἧσσον προσποιούσης.

Τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πατὴρ μὲν ἦν Μάρκος Ἰούνιος, ἐνὸς τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων ἀπόγονος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ῥωμαίων ἀριθμούμενος διὰ ἀρετήν· μήτηρ δὲ Ταρκυνία, τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως Ταρκυνίου θυγάτηρ· αὐτὸς δὲ τεχνῆς τε καὶ παιδείας πάσης τῆς ἐπιχωρίου μετέλαβε, καὶ φύσιν εἶχε πρὸς ἁπάσας τῶν καλῶν ἀντιπεφυκυῖαν. ἐπεὶ δὲ Τύλλιον ἀποκτείνας Ταρκύνιος, σὺν ἄλλοις ἀνδράσι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα διεχρήσατο ἀφανεῖ θανάτῳ δι' ὑβρίν μὲν ἀδίκημα, τοῦ δὲ πλούτου πρεσχὼν εἰς ἐπιθυμίαν, ὃν ἐκ παλαιᾶς τε καὶ προγονικῆς εὐδαιμονίας ἐκέκτητο καὶ σὺν αὐτῷ τὸν πρεσβύτατον υἱὸν εὐγενές τι φρόνημα ἀναφαίνοντα, καὶ τὸ μὴ τιμωρῆσαι τῷ θανάτῳ τὸν πατέρα οὐκ ἂν ὑπομείναντα, νέος ὢν ὁ Βροῦτος ἔτι καὶ κομιδῇ βοηθείας συγγενικῆς ἔρημος, ἔργον ἐπεχείρησε ποιῆσαι πάντων φρονιμώτατον, ἐπίθετον ἑαυτοῦ καταψευσάμενος μωρίαν καὶ διέμεινεν ἅπασαν τὸν ἐκ ἐκείνου χρόνον, ἕως ὃν τὸν ἐπιτήδειον ἔδοξε καιρὸν ἔχειν, φυλάττων τὸ προσαύξημα τῆς ἀνοίας ἐξ ὧν ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας. τοῦτ' αὐτὸν ἐρύσατο μηδὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου παθεῖν, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀπολλυμένων. Καταφρονήσας γὰρ ὁ Ταρκύνιος ὡς δοκοῦσα εἶναι περὶ αὐτὸν, ἀλλ' ὢν κατ' ἀλήθειαν ἐπαρχούσης μωρίας, ἀφελόμενος ἅπαντα τὰ πατρῷα, μικρὰ δ' εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐπιχορηγῶν, ὡς παῖδα ὀρφανὸν ἐπιτρόπων δεόμενον ἐφύλαττεν ὑφ' ἑαυτῷ, διαπαίζειν τε μετὰ τῶν οἰκείων παίδων ἐπέτρεπεν, ὡς ἀφυᾶ τιμιῶν, ὡς ἐσκήπτετο πρὸς τοὺς πέλας, διὰ δὲ συγγενὴς, ἀλλ' ἵνα γέλωτα παρέχῃ τοῖς μειρακίοις, λέγων τε ἀνόητα πολλὰ, καὶ πράττων ὅμοια τοῖς κατ' ἀλήθειαν ἠλιθίοις. καὶ δὴ καὶ ὅτε τῷ Δελφικῷ μαντείῳ χρησομένους ἀπέστελλε τῶν παίδων τοὺς δύο, Ἀρρόνα καὶ Τίτον, ὑπὲρ τοῦ λοιμοῦ κατέσχηκε γὰρ τὸτε τὸ ἐκείνου βασιλείας ἔτι εἰσθῆγα νόσος εἰς παρθένους τε καὶ παῖδας, ὑφ' ἧς πολλὰ διεφθάρη σώματα, χαλεπωτάτη τε καὶ δυσίατος εἰς τὰς κυούσας γυναῖκας, αὐτοῖς βρέφεσιν ἀποκτείνουσα τὰς μητέρας ἢ τοῖς ἀμβλώσεσι τοῦ τε αἵματος ἡ νόσος γίνοιτο· τοῦτο δὲ θεὸς καὶ τοῦ λύσιν βουλόμενος, συνέπεμψε καὶ τὸν Βροῦτον ἅμα τοῖς μειρακίοις δηλήσιον, ἵνα καταπαίζειν τε καὶ σκώπτειν ἔχοιεν. ὡς δὲ παρεγένοντο εἰς τὸ μαντεῖον οἱ νεανίσκοι, καὶ τοὺς χρησμοὺς ἔλαβον, κατὰ ὃν ἐπέμφθησαν, ἀναθήματα διαπρεπέστατα τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ Βρούτου πολλὰ καταγελάσαντος, ὅτι βακτηρίαν ξυλίνην ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι· ὁ δὲ διαίρησας ὅλην ὥσπερ

erat; quod si Græca lingua Bruti vocem interpreteris, sonabit ἠλίθιος. De quo parca præfari est necesse, (quando Romani hujus opera potissimum tyrannos urbe pulsos fuisse asserunt) quis esset, & quibus ortus parentibus, & qua de caussa hoc cognomen à moribus suis alienum habuerit. L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

¶ Pater ei fuit M. Junius, à quodam Æneæ socio oriundus, qui ob insignem virtutem inter nobilissimos Romanos habebatur: mater vero Tarquinia, Tarquinii Prisci regis filia: ipse vero egregie institutus, & omni indigena disciplina excultus erat, & ingenium ad omnes ingenuas artes facile habebat. At postquam Tarquinius, cæso Tullio, præter alios multos, eosque viros probos, ipsius quoque patrem clandestina morte de medio sustulit, (non ob aliquod ejus delictum, sed ejus divitiarum cupiditate ad id adductus, quas, antiquæ & opulentæ familiæ heres, à majoribus congestas & sibi relictas acceperat) & cum eo filium maximum natu, in quo generosus quidam animus elucebat, & qui patris cædem inultam manere non fuisset passus; Brutus adhuc juvenis, & omni cognatorum auxilio destitutus, facinus aggressus est longe omnium prudentissimum, fatui speciem fictitiam assumere: deincepsque constanter perseveravit, donec opportuna videretur oblata occasio, in illa amentiæ simulatione, ex qua cognomen hoc adeptus est. * Hocque illi unicum tutamen fuit adversus Tyranni crudelitatem, in multos bonosque viros debacchantis. ¶ Tarquinius enim eam, quæ illi inesse videbatur, revera tamen non inerat, valde despiciens fatuitatem, omnibus bonis paternis ipsum spoliarat; & exiguum quiddam pro victu quotidiano ei suppeditans, ut pupillum tutoribus indigentem apud se servabat; & cum suis filiis versari patiebatur: non honoris caussa, ut apud propinquos simulabat, quod esset cognatus; sed ut risum adolescentibus moveret, & illis esset oblectamento, stulta multa proferens, & veris fatuis similia agendo. Quinetiam quando suos duos filios, Aruntem & Titum, oraculum Delphicum de peste consulturos misit, (nam illo regnante morbi quoddam genus inusitatum in virgines & pueros grassabatur, quo multi interibant, gravissimum & sanatu difficile in mulieribus prægnantibus, quandoquidem matres cum ipso fœtu passim per medias vias enecabat) quod ex ipso deo cognoscere vellet & morbi caussam, & rationem qua eo posset liberari, illum quoque misit cum adolescentibus; hoc eorum precibus concedens, ut haberent cui & verbis & factis illuderent. Adolescentes igitur illi quum ad oraculum venissent, & responsum accepissent eorum quorum caussa fuerant missi, donariis deo donatis, & valde derisso Bruto, quod baculum igneum Apollini dicasset, (at ille nullo rem sciente baculum perforarat ut fistulam, LXVIII. LXIX.

a Στειλάντων accipiendum neutraliter, vel legendum στειλάντων forma passiva. Sylb. Plenius & rectius in Cod. Vat. τῶν Τρωϊκῶν στειλάντων, qui (ut vertit Lapus) cum Ænea colonias deduxerunt. b Ἐχοι Vat. c Προεσόντας Vat. d Μοῦνο δοκῶν ὑπὸ τῆ Vat. & Lapi Codd. e Τῶν ἰδίων Vat. f Ἀγνοίας suspectum fuit etiam Lapo: nam pro eo legit ἀβίου in parum. Verior est Galeni conjectura, legendum esse ἀγνοίᾳ. Sylb. In Cod. Vat. νοῦς γνοῖτ. atque ita fortasse legebat Lapus. g Ἐπὶ τὸ μαντεῖον Vat. h Διαπρέπους δοκῶν ὅλον Vat.

* Hoc autem ipsum, ut nihil grave à tyranno pateretur, eripuerat, multis probisque viris perditis. Lapus.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

fistulam, & auream virgam dicarat) postea ex deo scisciati sunt, quemnam fata Romanorum principem futurum destinassent: deus illis respondit, eum, qui primus matri osculum tulisset. Illi igitur, quum non percepissent quid sibi vellet oraculum, pacti inter se sunt ut simul matrem oscularentur, quod communi regno potiri vellent. At Brutus, dei mente intellecta, statim ubi primum Italiam est ingressus, prolapsus terram est osculatus, hanc communem omnium parentem arbitratus. Quæ igitur huic viro ante evenere, hujusmodi fuere.

LXX. ¶ Tunc vero ubi cognovit ex Valerii verbis Lucretiæ casum & cædem, manibus in cœlum sublatis dixit: "O Jupiter & cæteri "dii omnes, quibus res mortalium curæ "sunt, numquid tempus illud jam venit, "quod ego exspectans hanc vitæ simulatio-"nem *indui, & ad hunc usque diem* servavi? "numquid fatale est Romanis ut à me & "mea opera tyrannide nefaria liberentur? His dictis magna contentione domum simul cum Collatino & Valerio petiit. Quum autem ingressi fuissent, & Collatinus Lucretiam in medio jacentem vidisset, & patrem eam amplectentem, ingenti gemitu edito, ipsam mortuam amplexus osculabatur, & sæpius nomine vocabat, & cum ea ut cum viva colloquebatur, præ mali dolore mentis non compos. Quum autem ille valde eam lugeret, & ipse quoque pater ex altera parte idem faceret, & domus tota fletu ac lamentis plena esset, dicit Brutus ad eos conversus, "A-"lias, Lucreti & Collatine, vosque omnes "hujus mulieris necessàrii, satis temporis ad "eam deflendam habebitis. Sed jam quomo-"do injuriam ipsi illatam vindicare possimus "est cogitandum: hoc enim præsens tempus "postulat. Visus est recte monere: quare soli sedentes, & semota omnium domesticorum ac famulorum turba, consultabant quid faciendum esset. Tum Brutus cœpit primum de se verba facere, *dicitque* eam stultitiam in se revera minime esse quam multi existimabant, sed se *ad tempus* eam simulasse, & allatis caussis cur ejus simulationem induere non dubitasset, & omnium hominum facile prudentissimus judicatus, postea illis persuasit, ut omnes communi consensu ex urbe Tarquinium & ejus liberos expellerent, multa loquutus *ea de re* & ad persuadendum efficacia. Quum autem vidisset omnes in eadem esse sententia, non verbis opus esse dixit, non pollicitationibus, sed factis, si quid eorum quæ erant facienda peragere vellent; seque horum initium facturum inquit. Quum hæc dixisset, & cultrum cepisset quo Lucretia se interemerat, " quumque ad eam accessisset, ori imposuit; (adhuc enim spectaculum maxime miserandum propalam erat) per Martem & cæteros deos juravit, se vel quavis ratione pro viribus Tarquinii

αὐλὸν, χρυσῆν ῥάβδον ἀνέθηκεν ὑδενὸς ὀπιζομένου· ἡ μὲν τῦτ' ἠρώτων τ θεὸν, τίνι πεσεῖν) τ Ρωμαίων ἀρχὴν παραλαβεῖν· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἀνεῖλε, τῷ πρώτῳ τ μητέρα φιλήσαντι. οἱ μὲ οὖν νεανίσκοι, ἃ χρησμῶν τ διάνοιαν ἀγνοήσαντες, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἅμα φιλῆσαι τὴν μητέρα, βυλόμενοι κοινῇ τ βασιλείαν καταλαχεῖν. ὁ δὲ Βρῦτος συνεὶς ὃ βύλεται δηλῶν ὁ θεὸς, ἐπειδὴ τάχιστα τ Ιταλίας [b] γῆς" ἐπέβη, προσκύψας κατεφίλησε τ γῆν, τὴν τῶν ὁλόθρυος ἁπάντων [c] μητέρα. τὰ μὲ οὖν [c] παρηγγελμένα τῷ θεῷ εἰ τῦτο τοιαῦτα ἦν.

Τότε δ' ὡς ἦκεν τὸ Οὐαλερίου τὰ συμβάντα τῇ Λουκρητίᾳ ἡ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς διηγημένου, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν ὑρανὸν εἶπεν· "Ω Ζεῦ ἡ θεοὶ "πάντες, ὅσοι [d] τὸν ἀνθρώπινον βλέπετε βίον, ἆρά "γε ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἦκει νῦν ὃν ἐγὼ παρεμένων τὴν "τῦ βίυ [e] περιουσίαν ἐφύλαττον; ἆρα πεσεῖν) "Ρωμαίους ὑπ' ἐμῦ ἡ δι' ἐμὲ τ ἀπορρήτυ τυραννίδ "ἀπαλλαγῆναι; ταῦτα εἰπὼν ἐχώρει κατὰ σπουδὴν "ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἅμα τῷ Κολλατίνῳ τε καὶ Οὐαλερίῳ. [f] ὡς δ' εἰσῆλθεν, ὁ μὲν Κολλατῖν ἰδὼν τὴν Λυκρητίαν ἐν τῷ μέσῳ κειμένην, καὶ τὸν πατέρα περικείμενον αὐτῇ, μέγα ἀνομώξας καὶ περιλαβὼν τὴν νεκρὰν κατεφίλει, ἡ ἀνεκαλεῖτο, ἡ διελέγετο [g] ὡς περὶ ζώσαν, ἔξω δ' φρενῶν γεγονὼς ὑπὸ δ κακῦ. πολλὰ δὲ αὐτῦ κατολοφυρομένυ, καὶ δ πατρὸς ἐν μέρει, καὶ τῆς οἰκίας ὅλης κλαυθμῷ [h] καὶ θρήνῳ κατεχομένης, βλέψας εἰς αὐτὺς ὁ Βρῦτος λέγει· "Μυρίους ἔξετε κη-"δεῦς, ὦ Λυκρήτιε καὶ Κολλατῖνε, καὶ ἅπαντες ὑμεῖς "οἱ τῇ γυναικὶ πελάσαντες, ἐν οἷς αὐτὴν ὀλώλατε. "νυνὶ δὲ ὡς τιμωρήσομεν αὐτῇ μελετῶμεν· τῦτο γὰρ "ὁ παρὼν καιρὸς ἀπαιτεῖ. [k] ἐδόκει ταῦτα εἰπόντα λέγειν ἡ καθίζομένους καθ' ἑαυτὺς, τόν τε οἰκετικὸν ὄχλον ἐκ ποδῶν μεταστήσαντες, ἐβουλεύοντο τί χρὴ πρᾶττειν. πρῶτος δὲ ὁ Βρῦτος ἀρξάμενος ὑπὲρ ἑαυτῦ λέγειν, ὅτι τὴν δοκῆσαν τοῖς πολλοῖς μωρίαν οὐκ εἶχεν ἀληθινὴν ἀλλ' ὑπόθετον, ἡ τὰς αἰτίας εἶπεν, δι' ἃς τὸ πρᾶγμα τῦτο ὑπέμεινεν, καὶ δόξας ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι φρονιμώτατος, μὴ τῦτ' ἔπειθεν αὐτὺς τὴν αὐτὴν γνώμην ἁπάντας λαβόντας ἐξελάσαι Ταρκύνιόν τε ἡ τὺς παῖδας ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ εἰς τῦτο ἀφελεχθεὶς. ἐπεὶ δὲ πάντας εἶδεν ὑπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης ὄντας, οὐ λόγων ἔφη δεῖν, οὐχ ὑποσχέσεων, ἀλλ' ἔργων, εἴ τι τοῖς δόκουσι μέλλει γενέσθαι· ἄρξειν δὲ τούτων αὐτὸς ἔφη. ταῦτα εἰπὼν, καὶ λαβὼν τὸ ξιφίδιον, ᾧ διεχρήσατο ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, καὶ τῷ [l] σώματι προσελθὼν αὐτῆς, [m] ἔδηλεν· ἔτι γὰρ ἔκειτο ἐν τῷ φανερῷ θέαμα οἰκτρόν. [n] ὄμοσέ τε Ἄρεα καὶ τοὺς ἄλλους θεὺς, [o] πάντα ὅσον δύναται προθύμως ἐπὶ καταλύσει τῆς Ταρκυνίου δυναστείας

[a] Rectius forte φιλήσοντι futuro tempore: iidemque in versione, *osculaturus esset*. Sylb. [b] Non agnoscit Vat. [c] Προγεγραμμένα Vat. [d] Τῶν ἀνθρώπων Vat. [e] Τὴν προτέρειον Vat. [f] Ως δ' εἰσῆλθον Vat. [g] Περὶ αὐτὴν ἐντερ ζῶσαν Vat. [h] Καὶ θρήνῳ Vat. [i] Συνεῖμεν Vat. [k] Ἐδόκει καὶ εἰκότα λέγειν Vat. [l] *Lupus* quoque legebat σώματι, ut ex versione constat. Sed non aspernanda est *Gelenii* sententia, qui maluit σώματι. Sylb. Πεσόμενον tamen malim cum Cod. Vat. [m] Desideratur in Cod. Vat. & commode satis abesse potest. [n] Ὄμοσέ τε τὸν τε Ἄρεα Vat. [o] Πᾶν ὅτου Vat. [p] Et accedens ad eo ejus imposuisset. *Lupus*.

δυναστείας ϗ ὅτι αὐτὸς ἀφελληνίσειε τὸς τυράννους, ὅτε τοῖς ἀφελληνισμένοις ὀπτρέψη, ἀλλ' ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι † μὴ ζῶντα βυλόμενον, ϗ μέχρι θανάτου τῇ τυραννίδι ϗ τοῖς συναγωνιζομένοις αὐτῇ διεχθρεύσειν. εἰ δὲ παραβαίη τὸν ὅρκον, τοιούτῳ αὐτὸν τελευτῷ ἠρᾶσατο τὸν βίον γενέσθαι ϗ τοῖς αὐτοῦ παισὶν, οἵας ἔτυχεν ἡ γυνή.

Ταῦτ' εἰπὼν ἐκάλει ϗ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀμόσαι τὸν αὐτὸν ὅρκον. οἱ δὲ, οὐδὲν ἔτι διαμελλήσαντες ἀνίσταντο, ϗ τὸ ξίφος δεχόμενοι παρ' ἀλλήλων, ὤμνυον. γενομένων δὲ τοῦτο ὅρκων, μετὰ τοῦτ' ἐζήτουν τίς αὐτοῖς ὁ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔσται τρόπος. ϗ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ὑποτίθεται τοιαῦτα. "Πρῶτον μὲν ἀφὶ φυλακὰς τὰς πύλας ἔχωμεν, ἵνα "μηδὲν τῶν ἐν τῇ πόλει λεγομένων τε ϗ πραττομένων κατὰ "τῆς τυραννίδος ἀγνοῆσαι Ταρκύνιος, πρὶν ἢ τὰ [d] παρ' "ἡμῶν εὐτρεπῆ γενέσθαι. ἔπειτα κομίσαντες τὸ σῶμα τῆς "γυναικὸς, ὡς ἔστιν ἅιματι πεφυρμένον, εἰς τὸν ἀγορὰν, "[e] προσελθόντες Λυκρήτιός τε ϗ Κολλατῖνος, ἀποδυράσθωσαν τὰς ἑαυτῶν τύχας, [f] ἅπαντα γενόμενα φεύσαντες. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος παρὼν καλησορεύτω τὸ τῆς τυραννίδος, ϗ τοὺς πολίτας, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν προκαλείτω. ἔσται δὲ πᾶσι Ρωμαίοις ϗ εὐχὴν, "ἐὰν ἴδωσιν ἡμᾶς τὰς πατρικίους ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας "πολλὰ γὰρ ϗ δεινὰ πεπόνθασιν ὑπὸ [g] τοῦ Ταρκυ"νίου, ϗ μικρᾶς ἀφορμῆς δέονται. ὅταν δὲ λάβωμεν τὸ "πλῆθος ὡρμημένον καταλῦσαι τὴν μοναρχίαν, ψῆφόν "τε αὐτοῖς ἀναδῶμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι Ρωμαίων Ταρκύνιον ἄρξειν, ϗ τὸ περὶ τούτου δόγμα πρὸς τοὺς ὅπλα στρατεύσασθαι ἐν τάχει. ϗ γὰρ οἱ τὰ ὅπλα "ἔχοντες, εἰ μάθοιεν ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει πάντα τοῖς τυράννοις ἐστὶν ἀλλότρια, πρόθυμοι περὶ τὴν τῶν παλαιῶν "ἐλευθερίαν γενήσονται, [h] ὥστε δωρεᾶς ἔτι κατεχόμενοι. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, προσελαβὼν ὁ λόγον Οὐαλέριος, "[i] Τἄλλα μὲ, ἔφη, ὀρθῶς ὑπολογίζεταί μοι δοκεῖς, Ἰούνιε· "περὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔτι βούλομαι μαθεῖν, τίς ὁ κελέστων "ἔσται αὐτὴν ϗ νόμους, ϗ τὸν ψῆφον ἀναδώσων τοῖς φράτορσι. ἄρχοντι γὰρ ἀποδέδοται τοῦτο πρᾶγμα· ἡμῶν δὲ οὐδεὶς ὑδεμίαν ἀρχὴν ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν [k] ἔφη", "Ἐγὼ, "φησὶν, Οὐαλέριε, τῶν γὰρ [l] κελεσίων ἄρχων εἰμί· καὶ "ἀποδέδοταί μοι ϗ νόμους ἐκκλησίαν, ὅταν βούλωμαι, 40
267 "συγκαλεῖν. ἔδωκέ μοι ϗ ἀρχὴν ταύτην ὁ Ταρκύνιος "μεγίστην οὖσαν, ὡς ἐλπίζω, ϗ ὑπ' αὐτοῦ ἀφαιρεθησομένην ϗ δυνάμεως αὐτῆς, ὑπ' εἰ γνοίην χρησομένῳ ϗ ϗ τοῦ τυράννου "λόγον θεοῖς ἐγὼ διαθήσομαι.

tyrannidem eversurum: nec se unquam cum tyrannis in gratiam rediturum, * nec alios redire passurum; sed in posterum se hostis loco habiturum quicunque id vellet facere, seque † capitali odio tyrannidem ejusque fautores *ac defensores* prosequuturum. Quod si jusjurandum violasset, tale mortis genus, quale mulieri illi contigerat, sibi liberisque suis est imprecatus. L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

¶ His dictis, cæteros omnes ad idem jusjurandum vocavit. Illi vero non amplius cunctantes surrexerunt, &, cultro illo per manus subinde accepto, jurarunt. Quum autem juralssent, postea rationem qua rem ipsam aggrederentur quærere cœperunt: & Brutus hoc consilium illis dedit. "Primum ad "urbis portas custodes adhibeamus, ne quid "eorum quæ in urbe aut dicuntur aut fiunt "contra tyrannidem Tarquinius sentiat, "antequam res nostræ sint paratæ. Deinde "allato mulieris cadavere in forum, ut est "cruore fœdatum, Lucretius & Collatinus "in medium progressi, re tota ordine nar"rata, suas calamitates deplorent. Deinde "aliorum unusquisque, progressus in medi"um, in tyrannidem invehatur, & cives ad "libertatem recuperandam provocet. Hoc "autem omnibus Romanis optatissimum e"rit, si à nobis patriciis libertatis initium "fieri viderint: multas enim & graves in"jurias à Tarquinio acceperunt, parvoque "impulsu ac levi occasione ipsis est opus. "Ubi vero habuerimus plebem ad tyranni"dem evertendam concitatam, ejus suffragiis "Tarquinio regnum abrogemus, & hoc ple"biscitum celeriter ad eos qui sunt in ca"stris mittamus. Nam si milites armati to"tam urbem à tyrannis alienatam esse co"gnoverint, patriæ libertati studebunt; nec "largitionibus amplius detinebuntur. Hæc quum ille dixisset, Valerius ejus verba excipiens, "Reliqua quidem, inquit, Juni, recte "mihi videris ratiocinatione tua colligere: "cæterum de comitiis illud ex te scire velim, "quisnam legitime ea indicere, & suffragia "curiis distribuere possit. Magistratus enim "hoc est officium: nemo vero nostrum ul"lum magistratum gerit. Ad hæc ille; "Ego, "inquit, Valeri. Sum enim Celerum tribu"nus, & concionis convocandæ, quotiescun"que velim, potestas mihi per leges est data. "Tarquinius enim maximum hunc magistra"tum dedit mihi, ut stulto, & tanquam ho"mini ejus vim ac potestatem non cogni"turo, neque si cognoscerem ea usuro: "quinetiam ego primus in tyrannum pero"rare sum paratus. ¶ Omnes LXXI.

a In *Lapi* etiam codice fuisse hujusmodi scripturam indicat hæc ejus versio, *inimicum dicere hæc volentem.* Verum μετ' αὐτῶν legisse videtur *Gelenius*; dum transfert, *amicos eorum pro hostibus habiturum.* Mihi non dubium est, quin scribendum sit μὴ ταὐτὰ, *diversumque sentientes pro amicis habiturum.* *Sylb.* Huic conjecturæ favet *Cod. Vat.* in quo reperimus ἡγήσεσθαι τὸν μὴ ταὐτὰ. b Ὁρκωμοσίαν, μετὰ τοῦτ' οὐδὲν ἐζήτουν τίς ὁ τῆς *Vat.* c Ταυτὰ *Vat.* d Παρ' ὑμῶν *Vat.* e Καὶ προσθέντες σὺν φιλτάτῳ συγκαλῶμεν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὅταν δὲ συνέλθῃ, καὶ πλήθουσαν ἰδωμεν τὴν ἀγορὰν, προελθὼν Λυκρήτιος &c. *Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit, *proponentesque in aperto, convocemus ad concionem populum: & ubi convenit, videbimusque forum plenum, progred.* &c. f Malim ἅπαντα τὰ γενόμενα. quæ structura passim est obvia. *Sylb.* Eandem lectionem habet *Cod. Vat.* g Τῶ τυράννου *Vat.* h Post κατεχόμενοι videtur deesse tale quodpiam membrum, ὅτι φόβου, aut simile aliud: vel pro ὅτι legendum ὅτι hoc sensu, *ac ne largitionibus quidem se retineri patientur.* Ambigue quidem *Lapus* vertit, *neque amplius ut antea largitionibus detenti, neque ulterius consumelias filiorum, adulantissimque eis favere valentes.* *Sylb.* Pace tanti viri, recte interpretatus est *Lapus*: nam in ejus & *Vat. Cod.* plenius aliquanto, ὅτι δωρεᾶς κατεχόμενοι, ὅτι τοὺς υἱεῖς τοῦ Ταρκυνίου πάθεν τι ὑπὸ τολμήσαντος φέρειν δυναμένους. Ταῦτα λέξαντος &c. i Τὰ μὲν ἄλλα, ἔφησεν *Vat.* k Rectius deest in *Cod. Vat.* l In *Ed. Steph.* καλλείων. quod sequutus *Gelenius* verterat *sacrificorum princeps.* Sed vera est [*Cod. Vat.*] scriptura κελείων [aut κελέων] *celerum.* Idem viderat *Camerarius*, & ante illum *Lapus*, qui recte vertit *præfectus celerum*: nam *Livio* dicitur *tribunus celerum.* *Sylb.* * Nec conciliatis concederet. *Lapus.* Nec aliis reconciliandæ gratiæ copiam facturum. *Gelen.* † *Al.* usque ad mortem, *aut* usque ad vitæ finem.

LXXII. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ Omnes his auditis eum laudarunt, & ut honesti ac legitimi consilii auctorem, reliqua quoque dicere jusserunt. Ille autem respondit, "Quando hæc nobis ita fieri placet, hoc "videamus, quisnam magistratus post ex- "actos reges urbis imperium sit habiturus, & "à quo creatus; imo prius etiam, quænam "sit futura reip. forma, quam tyrannide li- "berati constituemus. Præstat enim de his "omnibus consultare antequam tantum fa- "cinus aggrediamur; & nihil relinquere, "quod non ante diligenter considerarimus "& accurate perpenderimus. Dicat vero "unusquisque vestrum quid his de rebus sen- "tiat. Postea multi multa fecerunt verba. Ac aliis quidem, recensentibus omnium superiorum regum beneficia in remp. collata, placebat denuo reges creari: alii vero, enumerantes facinora tyrannica & injurias, quas cum alii multi suis civibus intulerant tum etiam Tarquinius postremus, unius potestati remp. amplius committendam non censebant; sed malebant summam rerum penes senatum esse, ut in plerisque Græciæ civitatibus: alii neutram reip. formam probabant; sed dominatum popularem, quemadmodum erat Athenis, constituendum suadebant; paucorum injurias & flagitia, quæ ob pluris habendi cupiditatem patrantur, proferentes, & seditiones quæ inter humiliores & potentiores solent oriri; & juris æquabilitatem vere civitatis liberæ formam omnium tutissimam atque honestissimam esse demonstrantes.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν, ἅπαντες ἐπήνεσάν τε καὶ εἰς ἀρχὴν καλῆς εὐβουλίσεως ἀρξάμενον καὶ νομίμου, καὶ τἆλλα λέγειν αὐτὸν ἐκέλευον. κἀκεῖνος εἶπεν, "Ἐπειδὴ ταῦτα "ὑπὸ τοῦ θείου [b]ἡμῖν [c]ἔδοξεν, σκοπῶμεν πάλιν τίς τιν' "πόλιν [d]ἐπιτροπεύουσα ἀρχὴ γενήσεται μετὰ τὴν κατά- "λυσιν τῶν βασιλέων, καὶ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεῖσα ἀν- "δρὸς, καὶ ἐπὶ ποίοις ὅροις ἕξει πολιτείας λόγος, ἣν "ἀπαλλαττόμενοι τοῦ τυράννου καταστησόμεθα. βέβου- "λεῦσθαι γὰρ ἅπαντα βέλτιον πρὸ τοῦ ἐπιχειρεῖν ἔργῳ "τηλικῷδε, καὶ μηδὲν ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι μηδὲ ἀπερί- "σκεπτον. ἀποφαινέσθω δὲ περὶ τούτων ἕκαστος ὑμῶν "ἃ φρονεῖ. μετὰ ταῦτ' ἐλέχθησαν πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν "λόγοι. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν, βασιλικὴν αὖθις καταστή- "σασθαι πολιτείαν, ἐξαιρεθεισῶν ὅσα εἰς τὴν πόλιν ἐπόη- σαν ἀγαθὰ πάντες οἱ πρότερον βασιλεῖς· τοῖς δὲ, μηκέτι ποιεῖν ἐφ' ἑνὶ δυνάστῃ τὰ κοινὰ, τὰς τυραννικὰς διεξιόν- σι πρότερον ἀδικίας, ἃς ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἐκόρεσαν, καὶ Ταρκύνιος τελευταῖος· ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς ἁπάντων ἀποδεῖξαι κύριον, ὡς ἐν πολλαῖς τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· οἱ δὲ, τούτων μὲν ὑστέρων μεμνῆ- σθαι τῶν πολιτειῶν, δημοκρατίαν δὲ συνεβούλευον, ἥπερ Ἀθήνησι, καταστῆσαι, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς πλεονεξίας τῶν ὀλίγων περιφεύγοντες, καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομέ- νας τοῖς ταπεινοῖς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας· [e]ἐλαθέ- σθαι τε πολιτείαν τὴν ἰσονομίαν ἀποφαίνοντες, ἀσφα- λεστάτην οὖσαν καὶ πρεπωδεστάτην τῶν πολιτειῶν.

LXXIII.

¶ Sed quum omnibus hæc electio non sine negotio & difficultate dijudicari posse videretur, ob vitia & *mala* quæ unamquamque reip. formam comitantur, postremus Brutus orationem excipiens ita est loquutus: "Ego "vero, Lucreti & Collatine, & omnes vos "qui adestis viri boni & ex bonis progeniti, "in præsentia nullam nobis novam reip. for- "mam instituendam censeo. Nam & ipsius "temporis angustiæ, in quas à rebus præ- "sentibus sumus compulsi, non patiuntur "ut præsentem reip. statum in alium melio- "rem facile mutemus: & ipsam mutationem "tentare, licet optime de ea consultaveri- "mus, tamen lubricum est, nec periculis ca- "ret. At postea nobis licebit, quum tyran- "nide fuerimus liberati, longe liberius & "majore cum otio deliberantibus, meliorem "reip. formam deteriori antepositam eligere: si qua tamen est melior ea quam Romulus & Pompilius, & cæteri qui post eos "regnarunt, nobis constitutam tradiderunt; "qua factum est ut respub. nostra evaserit "ampla & fortunata, & multis populis ad "hoc usque tempus constanter imperarit. "Vitia vero gravia, quæ regnum comitari "solent, ob quæ in crudelitatem tyrannicam "degenerat, & quæ regiam potestatem omnibus invisam reddunt, suadeo vobis ut ista "corrigatis, & caveatis ne unquam posthac "in hæc ipsa recidamus. At quænam illa

Χαλεπῆς δὲ καὶ δυσκρίτου τῆς αἱρέσεως ἅπασι φαινομένης διὰ τὰς παρακολουθούσας ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν κακίας, τελευταῖος παρελαβὼν τὸν λόγον ὁ Βροῦτος εἶπεν· "Ἐγὼ δὲ, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλα- "τῖνε, καὶ πάντες οἱ παρόντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐξ "ἀγαθῶν, τὴν καιρὸν μὲν οὐδεμίαν ἡμᾶς οἴομαι δεῖν κα- "θίστασθαι πολιτείαν κατὰ τὸ παρόν· ὅτε γὰρ καί- "ρὸς, εἰς ὃν συνήγμεθα ὑπὸ τῶν πραγμάτων, βρα- "χὺς, ἐν ᾧ μεταρμόσασθαι πόλεως κόσμον οὐ ῥᾴ- "διον· ἥ τε πεῖρα τῆς μεταβολῆς, κἂν τὰ κρείττω "τύχωμεν περὶ αὐτῆς βουλευσάμενοι, σφαλερὰ "καὶ οὐκ ἀκίνδυνος. ἐξέσται δὲ ἡμῖν ὕστερον ὅτου "ἀπαλλαγέντες τῆς τυραννίδος, μετὰ πλείονος "ἐξουσίας [h]καὶ μετὰ σχολῆς βουλευσαμένοις τὴν κρείτ- "τονα πολιτείαν ἀντὶ τῆς χείρονος αἱρεῖσθαι· εἰ δέ τις "ἄρα ἐστὶ κρείττων τῆς Ῥωμύλου τε καὶ Νομᾶ, "καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνους βασιλεῖς καταστησάμε- "νοι παρέδοσαν ἡμῖν, ἐξ ἧς μεγάλη καὶ εὐδαίμων καὶ "πολλῶν ἄρχουσα ἀνθρώπων ἡ πόλις ἡμῶν διετέλε- σεν. τὸ δὲ παρακολουθεῖν εἴωθε ταῖς μοναρχίαις "ἡδονὰ, ἐξ ὧν εἰς τυραννικὴν ὠμότητα περιίστασθαι, "[k]κἀγὼ δ' ἃ δυσχεραίνουσιν ἅπαντες πρὸς αὐτὰς, ταῦθ' ὑμῖν "ἐπανορθώσασθαί τε [l]καὶ νῦν, καὶ ἵνα μηδ' ἐξ ὑστέ- "ρου γένηταί ποτε, φυλάξασθαι παραινῶ. τίνα δ' ἐστὶ ταῦτα;

a Καὶ τὸ λοιπὸν λέγειν *Vat.* b Nonnulli malint ὑμῖν. c Δοκεῖ *Vat.* d Ἐπιτροπεύουσα *Vat.* e Ἐλαθέσθαι τῇ πόλει *Vat.* f Πάντες ὑμεῖς οἱ παρόντες *Vat.* g In *Ed. Steph.* κἀγὼν μὲν ἐδεμίαν ὑμᾶς οἴομαι δεῖν καθίστασθαι πολιτείαν. At *Sylburgii* lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* ut & verba quæ sequuntur. Sed & infra (p. 278. juxt. *Ed. Sylb.*) καινῆς πολιτείας mentio reperitur. h Καὶ τότε σχολὴν βουλευσάμενοι *Vat.* i Καλεπὸν *Vat.* k Καὶ ἀφ' ὧν δυσχεραίνουσιν *Vat.* l Καὶ ante νῦν tollenda videtur. *Sylb.*

a Desit

"ζῶντα; τοῦτον μὲν ὑπειλῆ τὰ ἀνάγκαια τῆς τροφῆς
"μέτριον εἰ πολλοὶ σπουδῶσι, καὶ ἀπὸ τούτων ἡ πρὸς
"ἑνταῦθα τιμὴ τῆς βλαβερᾶς, ἢ φεύγουσί τι τῆς ὠ-
"φελίμου, ἐν οἷς καὶ τὴν μοναρχίαν ἔστιν συμβέ-
"βηκε, μεταθέσθαι τὸ νόμισμα τῆς πολιτείας ὑμῖν πα-
"ρασκευῆ, καὶ τοὺς μέλλοντας ἔξειν τὴν ἁπάντων [b] σω-
"τηρίαν, μήτε βασιλεῖς ἔτι μήτε μοναρχους καλεῖν,
"ἀλλὰ μετριωτέρων τινὰ καὶ φιλοδημοκρατικωτέρων [c] αὐ-
"τοῖς θέσθαι τῆς προσηγορίας. ἔπειτα μὴ ποιεῖν γνώ-
"μην [d] ἑνὸς ἁπάντων κυρίαν, ἀλλὰ δυοῖν ἀνδρῖν τὴν
"πειθαρχίαν ἀνθρώποις τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ὡς Λακε-
"δαιμονίους πυνθάνομαι ποιεῖν ἤδη πολλαῖς ἤδη γε-
"νεαῖς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ κῆμα τοῦ πολιτεύμα-
"τος ἁπάντων μάλιστα τῶν Ἑλλήνων εὐνομεῖσθαί τε
"καὶ εὐδαιμονεῖν· ἧττον γὰρ ὑβρισταὶ καὶ βαρεῖς ἔσον-
"ται, διαιρεθείσης τῆς ἐξουσίας δυοῖν, καὶ τὴν αὖ-
"τὴν ἰσχὺν ἐχόντων [e] ἑκατέρων· αἰδώς τε ἀλλήλων καὶ
"κώλυσις τοῦ καθ' ἡδονὴν ζῆν, φιλοτιμία τε πρὸς
"ἀρετῆς δόκησιν, ἐκ τοιούτου [f] γένοιτ' ἂν τῆς ἰσοτίμου
"δυναστείας μάλιστα. Τῶν τε προσημάτων, ἃ τοῖς βα-
"σιλεῦσι προσκέκοται, πολλῶν ὄντων, εἴ τινα λυπη-
"ρὰς ὄψεις καὶ ἐπιφθόνους τοῖς πολλοῖς παρέχεται,
"τὰ μὲν μειῶσαι, τὰ δὲ ἀφελεῖν οἶμαι δεῖν· τὰ
"σκῆπτρα ταυτὶ λέγω, καὶ τοὺς χρυσοῦς στεφάνους,
"καὶ τὰς ἀλουργεῖς καὶ [g] χρυσοσήμους ἀμπεχόνας,
"πλὴν εἰ μή τισι καιρὸς ἡμέρας ἑορταίους, καὶ ὅ-
"πομπῆς θεαμάσαι, ὅτε αὐτὰ πομπῆς θεῶν ἕνεκα λή-
"ψονται. λυπήσει γὰρ οὐδέν, ἐὰν γένωνται σπάνια·
"θέσιον δὲ τοῖς ἀνδρείοις ἐλεφάντινον, ἐφ' ᾧ καθε-
"ζόμενοι [h] δικάζουσι, καὶ λευκὴν ἐσθῆτα πρεπόρ-
"φυρον, καὶ τοὺς προηγουμένους ἐν ταῖς ἐξόδοις δώ-
"δεκα πελέκεις καταλιπεῖν, ἐπὶ τούτοις ὁ πάντων
"οἶμαι τῶν εἰρημένων χρησιμώτατον ἔσεσθαι, καὶ τοῦ
"μὴ πολλὰ ἐξαμαρτάνειν τοὺς προσλαμβανομένους τὴν
"ἀρχὴν αἰτιώτατον, [i] τὸ μὴ ἐφ' βίου τοὺς αὐτοὺς
"[k] ἀεὶ ἄρχειν· χαλεπὴ γὰρ ἅπασιν ἀόριστος ἀρχή,
"καὶ μεγίστην ἐξέστιν διδοῦσα τοῖς προσλαμβάνουσι,
"ἧς φύεται τυραννίς· ἀλλ' εἰς ἐπιτάσιον χρόνον, ὡς
"παρ' Ἀθηναίοις γίνεται, τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς συν-
"άγειν. τὸ γὰρ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν τε καὶ ἄρ-
"χεσθαι, καὶ περὶ τοῦ ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἀφαιρουμένην
"ἀφίστασθαι τῆς ἐξουσίας, συστέλλει τὰς αὐθάδεις φύ-
"σεις, καὶ οὐκ ἐᾷ μεθύσκεσθαι τῇ ἐξουσίᾳ τὸ ἦθος.
"Τοῦτ' ἡμῖν καλλιστεμμάτοις ὑπάρξῃ τὰ μὲ ἀγαθὰ κερ-
"δᾶναι τῆς βασιλικῆς πολιτείας, τὰ δὲ προσκόλλοντα
269 "αὐτῇ κακὰ ἀποκλάσθαι. ἵνα δὲ ἡ τύχη τὸ βασι-
"λικῆς ἐξουσίας πάντων ὑπάρχον ἡμῖν, ἡ σὺν οἰωνοῖς
"αἰσίοις θεὰν ἐπικρατοῦσαν παρελθοῦσα εἰς τὴν πό-

"sunt? Primam quidem, quia plerique re- L. Tarquitius
"rum nomina spectant, & propter hæc vel Spurius Rom.
"res noxias expetunt vel utiles fugiunt, in LIBY VII.
"quarum numero ipsum quoque regnum
"esse contigit, vobis, ut vestræ reip nomen
"mutetis, suadeo; & eos quorum curæ & fi-
"dei communis omnium salus committe- .VXX.I
"tur, non amplius reges neque monarchas
"vocetis, sed aliquam modestiorem & magis
"popularem appellationem illis imponatis.
"Deinde ne rerum summam unius arbitrio
"& potestati committatis; sed duobus viris
"regium imperium permittatis, quemadmo-
"dum audio Lacedæmonios facere jam per
"multas ætates, & ob hanc reip. formam
"maxime inter omnes Græcos bonis legibus
"& opibus florere ac felices esse. Minus
"enim injuriosi & graves erunt, si ea pote-
"stas bifariam sit divisa, & si uterque parem
"habeat potestatem: ex hac enim honoris
"ac potestatis æqualitate maxime fiet, ut vi- LXXVII.
"cissim alter alterum revereatur, & à vo-
"luptuoso vitæ genere retrahat, & æmula-
"tione accendat ad virtutis existimationem
"*comparandam.* ¶ Quoniam autem multa LXXIV.
"sunt insignia, quæ regibus tradita fuerunt; si
"qua populo molesta ac invisa sunt, eorum
"quidem partem minuendam, partem pe-
"nitus tollendam censeo: sceptra ista in-
"telligo, ut & aureas coronas, & purpu-
"reas auroque intertextas trabeas, nisi qui-
"busdam diebus festis, & in triumphi pom-
"pis, in quibus hæc honoris deorum caussa
"assument: (rarus enim horum usus mole-
"stus non erit) cæterum, eburneam sellam,
"in qua sedentes judicant, & togam candi-
"dam, prætextamque, & duodecim fasces,
"qui ipsis per vias præferentur, *censeo* re-
"linquendos: præterea, quod omnium à me
"dictorum longe utilissimum fore arbitror,
"& quod præcipue efficiet ne qui hunc ma-
"gistratum accipient toties delinquant, il-
"lud est; ne iidem perpetuum imperium &
"cum vita finiendum habeant; (omnibus
"enim pergravis est magistratus, cui nullum
"certum tempus est præfinitum, & qui nul-
"lis actorum suorum reddendis rationibus
"obnoxius est; unde tyrannis nascitur) sed
"*auctor sum* ut magistratus potestas in an- .IVXX.I
"nuum tempus contrahatur, quemadmodum
"fit apud Athenienses. nam quod idem par- XXVIII.
"tim imperet & partim pareat, & antequam
"animus sanaque mens corrumpatur, ab ea
"potestate removeatur, *hoc* fastuosa ingenia
"reprimit, nec mores hominum illa pote-
"state inebriari finit. Hæc si ita constitue-
"rimus, licebit nobis regiæ gubernationis
"bonis frui; & malorum, quæ illam comi-
"tantur, immunes esse. Sed ut ipsum quo-
"que nomen regiæ potestatis, nostris mori-
"bus patriis receptum, quod auspiciis fau-
"stis diisque comprobantibus in nostram ci-
"vitatem

a Deest *Vat.* b Ἐξουσίαν *Vat.* c Ἐπ' αὐτοῖς *Vat.* d Ἑνὸς post γνώμην inserui ex *Lapi* versione, *sententiam unius rerum omnium dominam facere.* ac confirmant hanc lectionem quæ mox sequuntur. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἵνα μὴ ποιῶ μίαν γνώμην ἀνάγκαν. quo modo legendum esse conjecerat *Perus.* e Ἑκατέρων *Vat.* f Γένοιτ' ἂν ἰσότιμος *Vat.* g Χρυσοσήμους in *Ed. Steph.* allusione ad textorum σήματα vel σύμματα, quæ Latini similiter vocant *flamina.* Χρυσοσήμους, *auro distinctos*, positum ex auctoritate *Camerarii*, (sunt nimirum πολυτελῆ ἱμάτια ab aliis dicitur *vestis lato clavo*) & reperitur infra p. 314. *Lapi* versio utramque scripturam agnoscit: nam hoc loco vertit *auri flaminis vestes*, infra (p. 314.) reddit *auro clavis vestes.* h Rectius fortasse διδύμους. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Deest *Vat.* k Ἐφεξῆς *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

" vitatem fuit introductum, ipsius religionis
" caussa sacrosanctum servetur; semper rex
" aliquis creetur, cui hic honor sit perpetu-
" us quamdiu vivet, qui omnis bellicæ mo-
" lestiæ sit immunis, & ut rex hanc solam sa-
" crorum curam sustineat, præterea autem
LXXV. " nihil *agat*. ¶ Quo autem modo hæc singula
" fient, ex me audite. Ego indicam comitia,
" quemadmodum dixi, quandoquidem hoc
" mihi ex legibus est concessum, & meam sen-
" tentiam *apud cives* declarabo, qua jubebo
" Tarquinium cum liberis & conjuge in ex-
" silium abire, & ipsum ejusque posteros ab
" urbe & ditione Rom. in perpetuum arceri.
" Ubi autem meam sententiam suis suffragiis
" cives confirmarint ratamque fecerint, decla-
" rata illis reip. forma, quam constituere in
" animo habemus, interregem creabo, qui
" magistratus remp. gesturos designabit, &
" ipse celerum magistratum deponam. Inter-
" rex vero, qui à me creatus fuerit, centu-
" riatis comitiis nominet magistratus, qui im-
" perium sunt habituri, & populum ad suf-
" fragia de illis ferenda vocet: quod si plu-
" ribus centuriis illorum electionem ratam
" esse placuerit, & simul fausta auspicia ipsis
" eam confirmarint, illi tum demum fasci-
" bus & reliquis regiæ potestatis insignibus
" acceptis, dent operam ut liberam patriam
" incolamus, neve Tarquiniis unquam in
" eam reditus pateat. conabuntur enim (hoc
" pro comperto habeatis) & suasione & vi
" & dolo & quavis alia ratione imperium re-
" cuperare, nisi nobis caveamus ab ipsis. Hæc
" igitur sunt maxima & præcipua, quæ in
" præsentia vobis dicere & suadere possum:
" res vero singulas, quæ multæ sunt, & quæ
" non sine difficultate jam possent accurate
" discuti (ad summas enim temporis angu-
" stias sumus redacti) futuris magistratibus
" relinquendas ac permittendas censeo. Illos
" vero de rebus omnibus consultare cum ipso
" senatu oportere dico, ut reges factitarunt,
" nec quidquam sine nobis agere, & senatus
" placita ad populum referre, sicut majores
" nostri solebant, nulla in re ejus pristinam
" auctoritatem ac potestatem imminuentes.
" Hoc enim pacto eorum magistratus tutis-
" simus & honestissimus erit.

LXXVI. ¶ Quum igitur Junius Brutus hanc sen-
tentiam dixisset, omnes eam laudarunt; &
statim, de futuris magistratibus consultan-
tes, censuerunt interregem creandum Sp.
Lucretium, patrem mulieris quæ sibi manus
attulerat: & ab illo magistratus regia po-
testate præditos, inquisitione in eorum vitam
facta, decernendos, L. Junium Brutum, &
L. Tarquinium Collatinum. Hos magistra-
tus patrio sermone Consules vocari placuit.
hoc nomen, si Græce interpreteris, *συμβούλους*
vel *πρεσβύτας* significare potest: Romani enim
συμβούλας consilia vocant: at à Græcis tempo-
ris progressu *ὕπατοι* vocati sunt à potestatis

" λιν, αὐτῆς ἕνεκα τ ὁσίας φυλάττηται [a] ἱερὸν, δόπο ἐ-
" κείνῳ τις [b] ἀεὶ βασιλεὺς, ὁ τ τιμιὼ τούτῳ ἔξων διὰ
" βίου, πάσης [c] ἀπολυόμενος πολεμικῆς ἀσχολίας, [d] τοῦτο
" μόνον ἔχων ἔργον, ὅσπερ ὁ βασιλεὺς, [e] τ θυηπολίαν, ἄλ-
" λο δὲ ὐδέν. Οἱ δὲ τρόποι ἔσαι [f] τοῦδ' ἕκαστοι, ἀκήκοα-
" τέ μου σαφέστερα μοὶ ἐγὼ τιὼ ἐκκλησίαν, ὅσπερ ἔφλον,
" ἐπειδὴ συγχεχώρηταί μοι κατὰ νόμον, ἐγὼ γνώμην εἰσηγή-
" σομαι φεύγειν Ταρκύνιον ἅμα τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναι-
" κὶ, πόλεώς τε καὶ χώρας τ Ρωμαίων εἰργομένους τὸν ἀεὶ
" χρόνον, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· ὅταν δὲ ἐπιψηφίσωσι
" τιὼ γνώμην οἱ πολῖται, δηλώσας αὐτοῖς ἣν ἀφε-
" νόμεθα πολιτείαν καταστήσασθαι, μεσοβασιλέα ἑλῶ-
" μαι τ ἀποδείξοντα τοὺς ἀποψηφισθέντας τὰ κοινὰ,
" καὶ αὐτὸς ἀποθήσομαι τιὼ τοῦ κελεύσεως ἀρχήν. ὁ
" δὲ καταστὰς ἐπ' ἐμοῦ [g] μεσοβασιλεὺς, [h] ἀγαγὼν τ
" [i] λοιπὴν ἐκκλησίαν, ὀνομασάτω τε τοὺς μέλλον-
" τας ἔξειν τιὼ [k] μέλλουσαν βασιλείαν, καὶ ψῆφον ἐπὶ
" αὐτοῦ τοῖς πολίταις δότω· ἐὰν δὲ τοῖς πλείοσι δόξῃ
" λόγοις κυρίαν εἶναι τιὼ τοῦ ἀνδρῶν αἵρεσιν, καὶ τὰ
" μαντεύματα γένηται περὶ αὐτοῦ καλὰ, τοὺς πελέκεις
" ὕστοι προσλαβόντες καὶ τὰ λοιπὰ τ βασιλικῆς ἐξου-
" σίας σύμβολα, παραπέτασαν ὅπως ἐλευθέραν οἰκή-
" σωμεν τιὼ πατρίδα, καὶ μηκέτι κάθοδον [l] ἔχωσιν
" εἰς αὐτιὼ Ταρκύνιοι· πειράσονται γὰρ, εὖ ἴστε, καὶ
" πειθοῖ καὶ βίᾳ καὶ δόλῳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ τρόπῳ πα-
" ρελθεῖν πάλιν ὅπῃ τιὼ δυναστείαν, ἐὰν μὴ φυλατ-
" μεθα αὐτούς. ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι τὰ μέγιστα καὶ κυρι-
" ώτατα ὧν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι λέγειν ἔχω καὶ πρᾶγ-
" μα· τὰ δὲ κατὰ μέρος, πολλὰ ὄντα καὶ ῥᾴδια νῦν δι' ἀκρι-
" βείας ἐξεταθῆναι· σκοπούμεθα γὰρ εἰς ὀλίγον χωρὸν ἐπ'
" αὐτοῖς οἴομαι δεῖν ποιῆσαι τοῖς προσληψομένοις τιὼ
" ἀρχήν. σκοπεῖσθαι μέντοι φημὶ χρῆναι τοὺς ἄνδρας ἅπαν-
" τα μὴ τῷ συνεδρίῳ τ βουλῆς, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς ἐποίουν,
" καὶ μηδὲν προσθεῖναι [m] δίχα ἡμῶν, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βου-
" λῇ φέρειν εἰς τὸν δῆμον, ὡς τοῖς πρόσθεν [n] ἡμῶν ἔθος
" ἦν, [o] μηδενὸς ἀφαιρουμένου αὐτῶν ἐν τοῖς πατρίοις
" χαρακτῆρος κύρος ἦν. ὕτω γὰρ αὐτοῖς ἀσφαλέστατα καὶ
" κάλλιστα ἕξει τὰ τ ἀρχῆς.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τ γνώμην Ιουνίου Βρούτου, πάντες ἐ-
πῄνεσαν, καὶ αὐτίκα περὶ τ παραληψομένων τ ἡγεμονίαν ἀν-
δρῶν βουλευόμενοι, μεσοβασιλέα μὲ ἔκριναν ἀποδεῖξαι
Σπόριον Λουκρήτιον, τ πατέρα τ διαχρησαμένης ἑαυτήν· τ
ἐκείνου δὲ τὰς ἔξοδους τ τ βασιλέων [p] ἡγεμονίας ἐξελέσθαι,
Λεύκιον Ιούνιον Βροῦτον, καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον. τὰς
δὲ ἀρχαίας τούτους ἔταξαν κελεῦσαι τ [q] ἑαυτῶν διάλε-
κτον, [q] κωνσιλίους. τοῦτο μεθερμηνευόμενον εἰς τ Ἑλλάδα
γλῶτταν τοὔνομα, συμβούλους ἢ προβούλους δυνατὸν δηλοῦν·
κωνσίλια δὲ οἱ Ρωμαῖοι τὰς συμβουλὰς καλοῦσιν· ὕπατοι
δὲ ὑφ' Ελλήνων ἀπὸ χρόνου ὠνομάσθησαν ὅτι τοῦ μεγέθους
τῆς

a Ἱερὸν *Vat.* *b* Λοὶ βουλὴς *Vat.* *c* Ἀπολελυμένῳ *Vat.* *d* Ἐς τοῦτο μόνον *Vat.* *e* Τιὼ ἡγεμονίαν τῶν θυηπολιῶν *Vat.* *f* Τούτων ἴσως *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Portus.* *g* Βασιλέως *Vat.* *h* Malim compositè συναγαγὼν. *Sylb.* *i* Perperam in *Ed. Steph.* λοιχὶν. *k* Ἐκατόντων ἀγομένων *Vat.* *l* Cum subjunctivum ἔχωσιν in usu non sit, malim indicativè ἔχουσι, & paullo ante οἰκήσωμεν. cujus structuræ non rara sunt exempla, etiam apud hunc nostrum auctorem. *Sylb.* *m* Δίχα ἡμῶν *Vat.* *n* Τμῶν πρόσθεν ἔθος ἦν *Vat.* *o* Rectius μηδὲν ἀφαιρουμένου αὐτῶν. *Sylb.* *p* Ἐξουσίας ἀνομάσθησαν *Vat.* *q* Κωνσίλας *Vat.* Atque ita, vel *κώνσυλας*, legendum esse suspicatus est *Portus.*

τῆς ἐξουσίας, ὅτι πάντων τε ἄρχουσι, καὶ τιμὴν ἀναπάντων χώραν ἔχουσι. τὸ γὰρ ὑπερέχον καὶ ἄκρον, ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ταῦτα βουλευσάμενοί τε καὶ κοινωσάμενοι, καὶ τοὺς θεοὺς εὐχαῖς λιτανεύσαντες συλλαβέσθαι σφίσιν ὁσίων καὶ δικαίων ἔργων ἀρωμένοις, ἐξῆσαν εἰς τὴν ἀγοράν. ἠκολούθουν δὲ αὐτοῖς οἱ θεράποντες ἐπὶ κλίνης μέλαισιν ἀμφίοις ἐστρωμένην κομίζοντες ἀθεράπευτόν τε καὶ περιῤῥῳγυῖαν αἵματι τὸν νεκρὸν Λευκρητίας πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τεθῆναι κελεύσαντες, ἵνα λιπλιὼ καὶ θεμιτὸν ᾖ, συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὄχλου δὲ συναχθέντος οὐ μόνον τοῦ κατ' ἀγορὰν τότε ὄντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν πόλει ὅλων· διεξῆσαν γὰρ οἱ κήρυκες ἀνὰ τοὺς γειτόνων τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀγορὰν καλοῦντες· ἀναβὰς ὁ Βροῦτος ἔνθα τοῖς συνάγουσι τὰς ἐκκλησίας δημηγορεῖν ἔθος λιὼ, καὶ τοὺς πατρικίους παρεστῶτας, ἔλεξε τοιάδε.

"Ὑπὲρ ἀναγκαίων καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς λόγους "μέλλων ποιεῖσθαι πρὸς ὑμᾶς, ἄνδρες πολῖται, δοκῶ μοι "μανῶν πρῶτον ὀλίγα βούλομαι προφπεῖν· ἴσως γάρ τι- "σιν ὑμῶν, μᾶλλον δὲ ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πολλοῖς τῶν παρό- "χθην δόξω τὴν διάνοιαν, ἀνὴρ ὢν φρενήρης, περὶ τῶν μεγί- "στων ὑπερ χειρῶν λέγειν, ὡς κηδεμόνων, οὐκ ὑγιαίνοντι, δεῖ. "ἴστε δὲ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, λιὸ περὶ ἐμοῦ πάντες εἶ- "χετε ὡς ἠλιθίου, ψευδῆ γενομένην, καὶ οὐκ ὑπ' ἄλλου τι- "νὸς κεκλασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ. ὁ δὲ ἀναγκάσας "με μήθ' ὡς φύσις ἠξίου, μήθ' ὡς ἥρμοττέ μοι ζῆν, ἀλλ ὡς "Ταρκυνίῳ τι ἦν βουλομένῳ, καίμοι συνοίσειν ἔδοξεν, ὁ πε- "ρὶ ψυχῆς φόβος ἦν· πατέρα γάρ μου Ταρκύνιος ἀπο- "κτείνας, ἅμα τῷ περικαθεῖναι τὴν ἀρχὴν, ἵνα τὴν οὐ- "σίαν αὐτοῦ κατέχῃ πολλὴν σφόδρα οὖσαν· καὶ ἀδελ- "φὸν πρεσβύτερον, ὃς ἔμελλε τιμωρήσειν τῷ θανάτῳ τοῦ "πατρὸς, εἰ μὴ γένοιτο ἐκ ποδῶν, ἀφανεῖ θανάτῳ ἀφα- "νισάμενος, οὐδ' ἐμοῦ φίλος ἦν φεισόμενος ἐρήμου "τοῦτ' ἀναγκαζόμενον γενόμενος, εἰ μὴ ἦν ὀπίθετον ἐσκη- "ψάμην μωρίαν. τοῦτό με τὸ πλάσμα, πιστευθὲν ὑπὸ "τοῦ τυράννου, μὴ ταὐτὰ παθεῖν ἐκείνοις ἐῤῥύσατο, καὶ "μέχρι τοῦ παρόντος ἀφεώσατο χρόνου· νῦν δὲ αὖ- "τὸ δεῆτον· ἦκε γὰρ ὁ καιρὸς ὃν εὐχόμην τε καὶ "προσεδεχόμην· πέπλοι ἤδη τοῦτο γε εἴκοσιν ἔτος φυλά- "ξας, ἀποτίθεμαι· γε τὰ μὲν περὶ ἐμοῦ τοσαῦτα. Τὰ δὲ "κοινὰ, ὑπὲρ ὧν ὑμᾶς εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλεσα, τοιαῦτ' "ἐστίν. Ταρκύνιον ὅτι χρὴ τοὺς πατρίους ἡμῖν ἐθισμοὺς "καὶ νόμους τὴν δυναστείαν καταλύοντα, ὅτ' ἐπειδὴ κατέ- "σχεν ὅπως δή ποτε λαβὼν, καλῶς αὐτῇ καὶ βασιλικῶς "χρήσθαι, ἀλλ' ἀπεροβελτιόλοις πᾶσι, ὕβρει τε καὶ πα- "ρανομίᾳ τοὺς ὅπου δή ποτε γενομένους τυράννους, ἀφελέ- "σθαι δὲ ἐξουσίαν βεβουλεύμεθα. ἧκε δὲ οὐ συνελθόντες οἱ πα- "τρίκιοι πάλαι μὲν δίκην, οὐ δ' ὀφθῆναι τοῦτο ποιοῦν- "τες ὑπονοίας, ὑμᾶς τε, ὦ δημόται, συνεκαλέσαμεν, "ἵνα δὲ προαίρεσιν ὑποδειξάμενοι τοῖς ἑαυτῶν, συναγωνι- "σὰς ἀξιώσωμεν ἡμῖν γενέσθαι, περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆ

amplitudine, quod omnibus imperent & summum dignitatis gradum obtineant. Prisci enim, quod excellens & summum erat, id ὕπατον vocabant. Hoc invito consilio atque his ita statutis, votisque nuncupatis deos precati ut se res sanctas ac justas expetentes adjuvarent, in forum prodierunt. Illos autem sequebantur famuli, in lecto nigris vestibus constrato portantes *Lucretiæ* cadaver incultum & sanguine cruentatum: quod quum ante curiam poni in loco edito & conspicuo jussissent, populum ad concionem convocarunt. Quum autem non solum omnis turba, quæ tunc erat in foro, sed etiam reliqua quæ erat sparsa per totam urbem eo confluxisset, (præcones enim per omnia compita populum ad concionem in forum convocarant) tunc Brutus locum conscendit, unde illi qui comitia indicunt concionem ad populum solent habere, & patriciis adstantibus, ita est loquutus. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ "De necessariis ac honestis rebus verba LXXVII.
"apud vos facturus, Quirites, de me ipso
"pauca primum dicere volo. Fortasse enim
"aliquibus vestrum, imo potius (quod pro-
"be scio) plerisque insanire videbor, qui
"vir mentis non compos de rebus gravissimis
"dicere aggrediar, cui, utpote malesano, cu-
"ratoribus est opus. Sciatis igitur vulga-
"rem illam opinionem, quam omnes de me
"tanquam de stulto habebatis, falsam esse;
"& nullum alium præter me ipsum ejus fu-
"isse auctorem. quod autem coëgit me vi-
"vere, non prout meum ingenium postula-
"bat, neque ut me vivere decebat, sed pro-
"ut Tarquinio libebat, & mihi utile fore
"videbatur, fuit vitæ periculum ac metus:
"Tarquinius enim cæso patre meo, simulat-
"que regnum est adeptus, ut ejus fortunas,
"quæ valde amplæ erant, possideret; & fra-
"tre majore, qui patris cædem erat ulturus
"nisi sublatus de medio fuisset, occulta
"morte sublato; proculdubio, ut constabat,
"ne mihi quidem pepercisset, qui omni ne-
"cessariorum auxilio destitutus eram, nisi
"simulatam stultitiam induissem. Hæc simu-
"latio, credita à tyranno, effecit ne eadem
"mala, quæ illi sunt perpessi, experirer, &
"ad hoc usque tempus me servavit. Jam vero
"tandem eam (venit enim tempus quod
"optabam & exspectabam) per annos xxv.
"servatam depono. Atque hæc quidem de
"me sint dicta. ¶ Res vero publicæ, qua- LXXVIII.
"rum caussa ego vos ad concionem convo-
"cavi, hæ sunt. Tarquinium, qui neque juxta
"ritus patrios & leges principatum obtinuit,
"neque, postquam eum quomodocunque est
"adeptus, honeste ac regie se in eo gesserit,
"sed injuriis & injustitia omnes tyrannos
"qui unquam fuerint superarit, de commu-
"ni sententia nos patricii imperio privare
"decrevimus: quod nunc pridem factum
"oportebat, sed jam tempus opportunum
"nacti hoc ipsum facimus; vosque, Quirites,
"convocavimus, ut indicata voluntate no-
"stra vos rogaremus, ut nos in asserenda
patriæ

a Καπὶ τὴν πόλιν *Vat.* b Si κατάσχοι malis optative, facile patiar. *Sylb.* Sibi adsentientem habet *Cod. Vat.* c Alibi reperitur adverbiali forma ἐκποδών. d Scribo ἀναγκαίων. *Steph.* e Ἐσκεψάμην male in *Ed. Steph.* f Ἧκεν γὰρ ὁ καιρὸς *Vat.* g Non agnoscit *Vat.* h Ἐν καιρῷ δὴ τῶν αὐτὸ *Vat.* i Ἀποδεξάμενοι in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgio* ἀποδεξάμενοι reponenti consentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"patriæ libertate juvetis, qua neque nobis "ante frui licuit, ex quo Tarquinius regnum "occupavit, neque postea licebit, si nunc "molliter *ac ignaviter* nos gesserimus. Si "igitur tantum temporis haberem quantum "vellem, & apud rerum ignaros verba face- "rem, omnia tyranni scelera persequerer, "quibus non unum sed multa supplicia "omnium judicio commeruit. Verum quia "temporis, quod res concedunt, angustiæ "pauca verba & multa facta postulant, ac "etiam apud vos rerum guaros verba facio, "pauca ejus facinora gravissima, & præcipue "manifesta, & quæ nulla ratione possunt ex- "cusari, vobis commemorabo & in memoriam LXXIX. "revocabo. ¶ Iste, Quirites, est ille Tarqui- "nius, qui antequam regnum esset adeptus, "Aruntem fratrem suum, quod improbus "esse nollet, venenis sustulit, assumpta ad "societatem hujus sceleris illius uxore, suæ "conjugis sorore, cum qua ipse diis invisus "vel multo ante adulterium commiserat. "Hic est ille qui uxorem suam, matronam "pudicam & communium liberorum paren- "tem, eodem tempore & iisdem venenis sus- "tulit: * qui ne expiare quidem voluit "utriusque veneficii piaculum, & se purgare "de hoc à se patrato, saltem aliqua lugubri "specie & exigua luctus simulatione: sed "simulatque præclara hæc facinora patravit, "nondum exstinctis rogis qui misera illa "corpora exceperant, amicos convivio ex- "cepit, nuptiasque celebravit, & sponsam, "quæ maritum suum interfecerat, in sororis "thalamum duxit, nefarias pactiones cum "illa factas confirmans, & exemplum impi- "um ac exsecrandum, & apud nullas aut "Græcas aut barbaras nationes receptum, "primus & solus in remp. Rom. inducens. "Sed quæ scelera, Quirites, quam famosa & "quam atrocia in soceros suos patravit? qui "Servium Tullium, omnium regum justissi- "mum & optime de vobis meritum, palam "jugulaverit, nec ipsius cadaver funere & "legitima sepultura honestari passus fuerit: "& Tarquiniam ejus uxorem, quæ ipsi ma- "tris instar erat colenda, utpote quæ ipsius "erat amita & bene de ipso merita, ante- "quam mariti mortem defleret, eique extre- "ma inferiarum officia præstaret, miseram "laqueo enecarit; à quibus servatus, & "apud quos educatus fuerat, & quorum he- "res ac successor futurus erat, si aliquantu- "lum exspectasset mortis naturalis adven- LXXX. "tum. ¶ Sed quid in his reprehendendis "immoror, quum tot ejus iniqua facinora "proferre ac vituperare possim, præter illa "quæ in cognatos ac soceros commisit: ea, *in-*

"πατρίδι, ἧς ὅτι παρῆσεν ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν, "ἐξ ὅ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχε, μήθ' ὕστερον, "ἐὰν νῦν μαλακισθῶμεν, ἐξέσται. εἰ μὲ οὖν χρόνου, ὅσον "ἐβουλόμην, εἶχον, ἢ πρὸς ἀγνῶτας ἔμελλον λέγειν, "ἁπάσας διεξῆλθον ἂν τὰς τυράννου παρανομίας, "ἐφ' αἷς οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις εἴη ἄπαισι δι- "καίως ἀπολωλέναι. ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς, ὃν τὰ πράγ- "ματα δίδωσί μοι, βραχὺς, ἐν ᾧ λέγειν μὲ ὀλίγα δεῖ, "πολλὰ δὲ πρᾶξιν, οὐ πρὸς εἰδότας τὸν λόγον ποιοῦμαι, "ὀλίγα τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ "ἀπολογίας μηδεμιᾶς δικαίωμα τυχεῖν, ταῦθ' ὑμᾶς ὑπο- "μνήσω. Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, Ταρκύνιος ὁ πρὸ "τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, Ἀρούνταν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν, "ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, φαρμάκοις διαχρη- "σάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ μῦσος λαβὼν τὴν "ἐκείνου γυναῖκα, τὴν δὲ αὑτοῦ συνοικήσας ἀδελφὴν, ἣν "ἐμοίχευεν ὁ θεοῖς ἐχθρὸς ἔτι καὶ πάλαι. ὅτος ὁ τὴν "γαμετὴν, γυναῖκα σώφρονα καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγο- "νῖαν, ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ ἅμα τὴν αὐτοῦ φαρμά- "κων δοπολείνας ὡς ὑφ' ἀφροσύνης δαθεὶς τὴν φαρμακείαν "ἀμφοτέρων τὰς βολὰς, ὡς ὑφ' ἑαυτῶ γενομένων, "ἠξίωσεν, ἐλεεινῷ χρησάμενος σχήματι, καὶ μικρᾶς πρόσ- "ποιησε πένθους· ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τῇ αὐτῇ διαπρά- "ξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα, πρὶν ἢ μαρανθῆναι τὰς "ἐπιδεξαμένας τὰ δύσπτα σώματα πυρὰς, φίλους εἰ- "στία, καὶ γάμους ἐπετέλει, καὶ τὴν ἀνδρόφονον νύμφην ὅτὶ "τὸν τῆς ἀδελφῆς θάλαμον ἦγετο, τὰς δοπορρήτους "πρὸς αὐτὴν ἐμπέδων ὁμολογίας ἀνόσια καὶ ἐξά- "για, καὶ ὅτι Ἑλλάνων ὅτι βαρβάρων γῆς οὐδαμό- "θι γινόμενα, τοῦτον εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἰσα- "γαγών, καὶ μόνον. οἷα δὲ ἐξεργάσατο, ὦ δημόται, "τὰ πρόδηλα καὶ δεινὰ περὶ τοὺς κηδεστάς; Σερβίου "μὲν Τύλλιον τὸν βασιλεύσαντον τῶν βασιλέων, καὶ πλεῖ- "στα ὑμᾶς εὖ ποιήσαντα, φανερῶς δοσφάξας, καὶ "οὔτε κομιδῆς, οὔτε ταφῆς νομίμου τὸ σῶμα ἐάσας "τυχεῖν· Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν πρέσ- "ἦκεν αὐτῷ τιμᾶν ὡσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελ- "φὴν οὖσαν, καὶ παιδὸς ἀμφὶ πρὲ αὐτὸν γενομένου, φὴν "ἢ πεπόθησε καὶ τὰ νομιζόμενα κτὶ γῆς ἀνδρὶ ποιῆσαι, 272
"τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρησάμενος, ὑφ' ὧν ἐτάθη, "καὶ πρὸ οἷς ἐτεκάφη, καὶ ὃς ἁρπάξασθαι μελλὸ ἢ τε- "λευτὴν ἔμελλεν, ὀλίγον ἀναμείνας, ἕως ὁ κατὰ φύ- "σιν αὐτοῖς παραγένηται θάνατος. Ἀλλὰ τί τούτοις ὀλί- "γωρῶ, τοσαύτας ἔχων αὐτοῦ παρανομίας κατηγορεῖν, "ἔξω ἢ εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τοὺς εἰς "τὴν

a Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Perperam ante αὐτοῦς in *Ed. Steph.* b Deest *Vat.* c In *Cod. Vat.* καὶ πρὸς εἰδότας εἰ λίγον, τὰ μίζονα καὶ φανερώτατα ἢ ἴργων αὐτοῦ, οὐδ' ἀπολογίας οὐδὶ μιᾶς δικαίωμα τυχεῖν. d Πρὸ τοῦ παρελαβὼν *Vat.* e Αἰφνης *Vat.* f Deest *Vat.* g Deest fortasse alius genitivus τῆς ἀρχῆς, ut sit τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν ἄλλων κακῶν γεγονῶν. *Steph.* h Post ὡς inserenda negativa ὐχ, vel μὰ post ἑαυτοῦ: quo modo & *Lapus* vertit, *ut non à se patratorum.* *Sylb.* Ὡς ὐχ ὑφ' ἑαυτοῦ in *Cod. Vat.* i Πρὶν ἁμίραν θῆναι in *Ed. Steph.* Nostram scripturam habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat versio, *priusquam pyræ maceratæ essent.* Monuit & *Camerus* de hac lectione, *Nov. Lect.* l. 3. c. 27. *Sylb* Occurrit etiam in *Cod. Vat.* k Ἐμπεδῶν in *Ed. Steph.* quod, quia minime huc facit, reposui ἐμπέδων, cum *Lapi* etiam versio hanc scripturam agnoscat, *arcanas* (potius *nefarias*) *servans firmansque pactiones.* atque inde infra est ἐμπέδωσις ὅρκων. *Sylb.* Hanc emendationem firmat & *Cod. Vat.* l Βίσλγων *Vat.* m Περὶ τοὺς κηδεστὰς ἀμφιέσεις ἐπι- χειρήσαντα ἐπὶ τοῖς δυσμοῖς ἤδη τοῦ βίου; Σαρῶν μὲν &c. in *Cod. Vat.* Nec aliter legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *gravia que in socerosque soceros jam in exitu vitæ.* n *Lapi* versio pro κατὰ γῆς videtur maluisse ταφῆς, *consuetaque ad sepulturam perficere* Sed ferri vulgata lectio potest; nec male *Gelenius* vertit *inferias*: quippe quæ sepulchro inhumati solerent infundi. *Sylb.* * Qui ne quidem detestari dissimulareque calumnias utrorumque venenorum, ut non à se patratorum, dignatus est, misericordi utens persona &c. *Lapus.* Ac ne exigua quidem luctus specie, habituque ad mœrorem compositio, utriusque veneni, velut à se non patrati, crimen diluere voluit. *Gelen.*

a Παρανομίας

"τὴν πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ἐπιτελεσθείσας; ἆρ' ἀσε-
"βείας; εἰ δεῖ καὶ ἀσεβείας αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ
"ὁσιουργοὺς καὶ [b]ἀφανισμοὺς [c]ἀπάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γενῶν.
"αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ ταύτης ἄρξωμαι, πῶς
"παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ τοῦ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; [5]
"[d]πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι [e]μὲν πάντες [f]ὑφ'
"ἡμῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας παρήχθησαν τὸν [g]παλαιὸν
"ἐθισμὸν καὶ νόμον· πρῶτον μὲν ψηφισμάτος ὑπὸ τῆς βουλῆς
"γενομένου, εἶτα τοῦ πάντων ἀποδέδοται τοῖς κοινοῖς
"τοῦτο βουλεύειν· ἔπειτα μεσοβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς [10]
"ἐπιτρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἀξίων τῆς ἀρχῆς δια-
"γνῶναι τὸν ἐπιτηδειότατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον ἐπε-
"νέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μεθ' ἧς ἅ-
"παντα ἐπικυροῦσθαι βούλεται τὰ μέγιστα ὁ νόμος·
"ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, [h]οἰωνῶν, σφαγίων, καὶ τῶν ἄλλων [15]
"σημείων καλῶν γενομένων· ἂν χωρὶς ἀθέσι ἄν γέ-
"νοιτο τῆς ἀνθρωπίνης ἀσυνεσίας καὶ προνοίας ὄφελος.
"φέρε δή τίς ὑμῶν τι τούτων οἶδε γενόμενον, ὅτε τὸν
"ἀρχὸν Ταρκύνιος ἐλάμβανε; ποῖον προβούλευ-
"μα συνεδρίου; τίνα μεσοβασιλέων ἀφήγησιν; [20]
"ποίαν δήμου ψηφοφορίαν; ποίους οἰωνοὺς αἰσίους;
"οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι δέον, εἰ γοῦν ἔμελ-
"λεν ἔξειν καλῶς, μηδὲν τῶν ἐν ἔθει καλῶν τοὺς νό-
"μους προσκαλεῖσθαι· ἀλλ' ἐάν τις ἓν μόνον ἔχῃ τού-
"των ἐπιδεῖξαι γεγονός, [i]οὐκ ἀξιῶ τὰ παραλει- [25]
"φθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρῆλθεν ἐπὶ τὸν
"δυναστείαν; ὅπλοις, καὶ βίᾳ, καὶ πομπῶν ἀνθρώ-
"πων συναμοσίαις, ὡς τυράννοις ἔθος, [k]ἀκόντων
"ὑμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε, ἀλλ' ἐπειδὴ κα-
"τέλαβε τὸν δυναστείαν ὅπως ποτὲ λαβών, ἆρα βασι- [30]
"λικῶς κέχρηται ταύτῃ, ζηλῶν τοὺς προτέρους ἡγε-
"μόνας, οἳ λέγοντές τι καὶ πράττοντες τοιαῦτα διετέ-
"λουν ἐξ ὧν εὐδαιμονέστερόν τε καὶ μείζω τὴν πόλιν
"τοῖς ὑπογινομένοις παρέδοσαν, ἧς αὐτοὶ παρέλαβον;
"καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα φρονήσειεν, ὁρῶν ὡς οἰ- [35]
"κτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ' αὐτοῦ διατεθέι-
"μεθα; Τὰς μὲν οὖν ὑμετέρας τοῦ πατρικίου συμ-
"φορὰς, ἃς καὶ τοῦ πολεμίου ἄν τις μαλθὼν δακρύ-
"σειεν, σιωπῶ, [l]οἵ γε ὀλίγοι μὲν ἐκ πολλῶν λελείμ-
"μεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, εἰς πε- [40]
273 "νίαν δὲ καὶ μεγάλῳ ἀπρεπῆ ἤκομεν ἐκ πολλῶν [m]καὶ
"μυρίων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' ἐκεῖνοι
"καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' ὃς ἐπιφανὴς ἡ πόλις ἡμῶν πο-
"τε ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ φεύγουσι τὴν πατρίδα.
"ἀλλὰ τὰ [n]ὑμέτερα πράγματα, ὦ δημόται, πῶς ἔχει; [45]
"οὐκ ἀφῄρηται ὑμῶν τοὺς νόμους; [o]οὐκ ἀφῄρηται δὲ τοὺς

"quam, quæ in patriam & nos omnes contra L. Tarquinius, Superbus, Rom. REX VII.
"jus & fas patravit? si modo ea sunt vo-
"canda facinora iniqua, & non potius pia-
"cula abominanda, & eversiones omnium
"gentium ac nationum. Et, ne longius ab-
"eam, ipsum imperium, ut hinc initium fa-
"ciam, quomodo est adeptus? an, ut ante
"eum reges alii? minime. multum certe abest.
"Illi enim omnes à nobis ad principatus pa-
"trio more & instituto promovebantur. Pri-
"mum quidem ex senatus consulto, cujus
"primæ partes sunt in omnibus publicis con-
"siliis: deinde per interreges creatos, qui-
"bus senatus permittit ut, ex numero eo-
"rum qui regno sunt digni, maxime idone-
"um eligant: postremo suffragante in comi-
"tiis populo, cujus suffragio maxima quæque
"rata fieri lex jubet: præterea auspiciis, &
"litationibus, & cæteris cœlestibus signis fe-
"licibus; sine quibus humana studia & con-
"silia nihil proficiunt. Eja igitur, quis ve-
"strum aliquid horum observatum scit,
"quando Tarquinius imperium est adeptus?
"quod senatus consultum? quod interregum
"judicium? quæ populi suffragia? quæ fau-
"sta auspicia? Non dico hæc omnia *fuisse*
"*prætermissa*, quamvis oportuisset (si modo
"recta creatio erat futura) nullos ritus le-
"gitimos prætermitti: sed siquis vel unum
"tantum horum observatum fuisse demon-
"strare posset; haud æquum censeo cætera,
"quæ neglecta fuerant, calumniari. Quanam
"igitur ratione principatum est assequutus?
"armis & vi & scelestorum hominum con-
"jurationibus, (ut tyrannis est mos) nobis
"invitis & id iniquo animo ferentibus. Sed,
"age, postquam regnum occupavit quomo-
"docunque quæsitum, an in eo se regie
"gessit, sequutus superiorum regum exem-
"plum, qui perpetuo & dixerunt & fece-
"runt ea quibus hanc remp. & fortunatio-
"rem & ampliorem quam ipsi à majoribus
"accepissent, suis successoribus tradiderunt?
"Et quis sana mente præditus hæc diceret,
"cernens quam misere & male omnes ab
"ipso fuerimus tractati? ¶ Nostras quidem LXXXI.
"ordinis patricii calamitates, quas vel ho-
"stis defleret si audiret, taceo: si quidem
"pauci ex multis sumus reliqui; & ex alto
"dignitatis gradu in humilitatem delapsi, &
"ad paupertatem ac ingentem rerum ino-
"piam, multis atque adeo innumeris spo-
"liati bonis, redacti sumus. At illi clari viri
"& graves & magnifici, quorum opera hæc
"nostra civitas quondam fuit illustris, par-
"tim perierunt, partim in exsilium sunt pul-
"si. Sed, Quirites, quonam in statu res ve-
"stræ sunt? Nonne vobis leges eripuit?
"nonne vobis omni conventu, quem sacro-
"rum

a Παρανομίας omittit *Vat.* atque εἰ δεῖ mutat in εἰ δή. Similiter vel hic vel mox infra vocem παρανομίαν expungi debere existimavit *Steph.* b Ἀφανισμοὺς agnoscit etiam *Lapus*, dum reddit, *eversiones exterminationesque*. Ego veram scripturam esse puto ἀφαγισμούς: quam & *Gelenius* sequutus vertit *piacula & abominationes*. ut ἀφαγισμοὶ hoc loco sint non *expiationes ipsa*, sed *scelera expianda*. *Sylb.* Apud quem hoc legerit ignoro. Vulgata lectio est sana, & non temere mutanda. *Port.* c Ἁπάντων γενῶν καὶ τῶν ἐθνῶν *Vat.* d Atticæ venustatis est usus iste vocis πόθεν. nam ita usurpant sæpissime *Euripides* aliique scriptores Attici. Veteres Grammatici hujusmodi in locis interpretantur ὑπὸ τίνος. Sæpe autem subjungi solet πολλοῦ γε καὶ δεῖ, & ita apud *Dionysium* multis locis. *Cas.* e Μὲν γε *Vat.* f Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* g Παλαιὸν perperam in *Ed. Steph.* ut & mox (v. 15.) ἀκόντων. *Sylb.* h Οἰωνῶν καὶ ἐκ ἐθῶν *Vat.* cæteris quæ interjecta sunt omissis. i Hanc scripturam agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit, *haud æquum censeo quæ relicta sint calumniari*. ut sensus sit, si unum Tarquinii factum legitimum proferri possit, se cætera omnia quæ neglecta sunt intacta sine reprehensione præteriturum. *Gelenius* verterat, *non recusabo rursus calumniis*: quod est ἐκ ἀναξίως συκοφάντης ἀκούειν. *Sylb.* k Ἀκόντων in *Ed. Steph.* Sed ἀκόντων agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* & ὑμῶν legunt pro ἡμῶν, minus recte, sermo enim adhuc de patriciis, è quorum numero erat Brutus. l Εἴ γε ὀλίγοι *Vat.* m Καὶ μυρίων *Vat.* n Ἡμέτερα male in *Ed. Steph.* o Οὐκ ἀφῄρηται μὲν ὑμῶν *Vat.* p Deest *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"rum ac ſacrificiorum cauſſa facere ſoleba-
"tis, interdixit? nonne comitia, & ſuffra-
"gia, & conciones quæ de rebus publicis
"haberi ſolebant, ſuſtulit? Quin & corpo-
"ribus veſtris haud ſecus ac mancipiorum
"empticiorum ad varios eoſque graves labo-
"res abutitur, cogens vos lapides & ma-
"teriam cædere, & humeris onera ferre, &
"in profundis ac voraginoſis foſſis corpora
"conſumere, vobis ne minima quidem à
"malis conceſſa requiete. Quis igitur finis
"erit *iſtarum* calamitatum? quouſque hæc
"pati ſuſtinebimus? quandonam patriam li-
"bertatem recuperabimus? An quum obierit
"Tarquinius? ita per Jovem. numquid tum
"nobis erit melius? immo annon deterius?
"Tres enim Tarquinios ex uno prognatos
"ipſo patre longe ſceleſtiores habebimus.
"Quando enim is qui ex homine privato fa-
"ctus eſt tyrannus, & qui ſero improbita-
"tem exercere cœpit, in omnibus tyrannicis
"vitiis ſeſe accuratiſſime exercuit; qualem
"oportet exiſtimare ejus ſobolem futuram,
"malo genere natam, & male educatam, cui
"nunquam ullum *ejus* moderatum aut civile
"factum videre aut audire licuit. Ne autem
"cognoſcendis eorum exſecrandis ingeniis
"divinatione vobis ſit opus, utque certo ſcia-
"tis quales catulos Tarquinii tyrannis in
"ſuo ſinu nobis alat, facinus unius eorum,
"qui maximus eſt natu, quæſo, videte &
LXXXII. "*conſiderate*. ¶ Hæc eſt filia Spurii Lucretii,
"quem tyrannus ad bellum proficiſcens urbis
"præfectum conſtituit; uxor autem Tarqui-
"nii Collatini, tyrannorum cognati, qui eo-
"rum cauſſa multa pertulit mala. atque hæc
"quidem, quod pudicitiam vellet tueri, &
"maritum ſuum amaret, ut bonam decet
"uxorem, quum Sextus hoſpitio ab ea fuiſ-
"ſet exceptus cognationis cauſſa, ſuperiore
"nocte, Collatino tunc abſente & in caſtris
"verſante, effrænatam ac intemperantem ty-
"rannidis contumeliam effugere non valu-
"it: ſed, ut captiva neceſſitate coacta, tulit
"quæ ingenuam mulierem ferre eſt nefas.
"Quam contumeliam indigne ferens, nec to-
"lerandam exiſtimans, quum prius patri &
"cognatis ſua infortunia narraſſet, eos mul-
"tis precata & obteſtata ut ſuas injurias
"ulciſcerentur, educto cultro, quem in ſi-
"nu abditum habebat, inſpectante patre,
"Quirites, ferrum per viſcera ſua actum
"cruentavit. O te admirandam & ob ge-
"neroſum animum multis laudibus dignam!
"obiiſti, periiſti, non ferens tyrannicam con-
"tumeliam, neglectis omnibus hujus vitæ
"voluptatibus, nequid ejuſmodi amplius
"perpeti poſſes. Et tu, Lucretia, quum mu-
"lier eſſes nata, viri generoſi animum ha-
"buiſti: nos vero, qui viri ſumus nati, à
"mulieribus virtute ſuperabimur? Tu qui-
"dem, quod, unius noctis paſſa tyrannidem,
"impolluta pudicitia per vim ſpoliata fue-
"ris, mortem ipſa vita jucundiorem ac

"ἐφ' ἱερεῖ καὶ θυσίαις σπουδάς, πέπαυκε δὲ τὰς ἀρχαι-
"ρεσιάζοντας, ἢ ψηφοφοροῦντας, ἢ περὶ τῶν κοινῶν ἐκκλη-
"σιάζοντας; ἀναγκάζει δὲ ὅσα ἄλλως ἀργυρωπώλους
"[a] ἄξια ταλαιπωρεῖν, λατομοῦντας, ὑλοτομοῦντας,
"[b] ἀχθοφοροῦντας, οὐ ταρταρίοις καὶ βαρυθέοις δα-
"πανωμένους, ἀνάπαυσιν τῶν κακῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην
"λαμβάνοντας. τίς οὖν ὅρος ἔσται τῶν συμφορῶν; καὶ
"μέχρι τίνος χρόνου ταῦτα πάσχοντες ὑποφερόμεθα;
"καὶ πότε τλιῶ πάτριον ἐλευθερίαν ἀνακτησόμεθα;
"ὅταν ἀποθάνῃ Ταρκύνιος; νὴ Δία. καὶ τί πλέον ἡμῖν
"ἔσται τότε; τί δ' ὁ χρόνος; τρεῖς γὰρ ἐξ ἑνὸς Ταρκυνίους
"[c] ἕξομεν μιαρωτέρους τοῦ πατρός. ὅπου γὰρ ὁ γενόμενος
"ἐξ ἰδιώτου τύραννος, καὶ ὀψὲ ἀρξάμενος πονηρὸς
"εἶναι, [d] πᾶσαν ἀκεραίως διεξῆλασε τὴν τυραννικὴν κα-
"κίαν, πολαπτὸς χρὴ νομίζειν ἔσεσθαι τοὺς ἐξ ἐκείνου φυ-
"τας, οἷς πονηρὸν μὲν γένος, πονηραὶ δὲ τροφαί, πολλὴ-
"κον δὲ οὐδὲν μέτριον οὐδὲν ὅτ' ἰδεῖν ἐξεγένετο πώποτε πρατ-
"τόμενον, ὅτου μαθεῖν; ἵνα δὲ μὴ μαντεύησθε τὰς κακί-
"ας ἑκάστους αὐτοῖς φύσις, ἀλλ' ἀκριβῶς μάθητε οἵους σκυ-
"λακας ἡμῖν ἡ Ταρκυνίου τυραννὶς ὑποτρέφει, θεάσα-
"σθε ἔργον ἑνὸς αὐτοῖς τοῦ πρεσβυτάτου. Αὕτη σπουδὴ
"μοί ἐστι τοῦ Λυκρητίου θυγατρίου, ὃν ἀπέδειξε τῆς πό-
"λεως ἔπαρχον [e] τύραννος ἄξιον ὄντι τοῦ πολέμου,
"Ταρκυνίου δὲ Κολλατίνου γυνὴ τοῦ συγγενοῦς τοῦ τυράν-
"νου, καὶ πολλὰ ὑπὲρ αὐτῶν κακοπαθήσαντος.
"αὕτη μέντοι σωφρονεῖν βουλομένη, καὶ τὸν ἀνδρα τὸν
"ἑαυτῆς φιλοῦσα, ὥσπερ ἀγαθὴ προσήκει γυναικί,
"ξενίζομένῳ παρ' αὐτῇ Σέξτῳ, ἅμα τιῶ συγγενεῖ-
"ᾳ, τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ, Κολλατίνου δὲ τότ' ἀπο-
"δημοῦντος ὄντι στρατοπέδου, τιῶ ἀκόλαστον ὕβριν
"τῆς τυραννίδος οὐκ ἠδυνήθη διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσπερ
"αἰχμάλωτος ὑπ' ἀνάγκης κρατηθεῖσα ὑπέμει-
"νεν ὅσα μὴ θέμις ἐλευθέρᾳ γυναικὶ παθεῖν. ἐφ' οἷς
"ἀγανακτοῦσα, καὶ ἀφόρητον ἡγουμένη τιῶ ὕβριν, ἐπει-
"δὴ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὰς κλαυ-
"θμούσας αὐτὴν [g] διεξῆλθε τύχας, πολλὰς ποιησα-
"μένη δεήσεις καὶ ἀρὰς, ἵνα τιμωρῶνται τοῖς κακοῖς αὐτῆς [h] γέ-
"νοιντο, τὸ κεκρυμμένον ὑπὸ τοῖς κόλποις ξίφος ἀπασα-
"μένη, τῷ πατρὸς ὁρῶντος, ὦ δημοῖ, ἅμα τῷ ἑαυτῆς
"σπλάγχνων ἔβαψε τὸν σίδηρον. ὦ θαυμαστὴ σὺ καὶ πολ-
"λῶν ἐπαίνων ἀξία τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως. [i] ἔζησας,
"ὦ πόλλωλας, οὐχ ὑπομείνασα τιῶ τυραννικὴν ὕβριν, ἅπασας
"ὑποδεδυκυῖα τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς, ἵνα σοι
"μηδὲν ἔτι τοιοῦτον συμβῇ παθεῖν. ἔπειτα σὺ μὲν, ὦ Λυ-
"κρητία, γυναικείας τυχοῦσα φύσεως, ἀνδρὸς εὐγε-
"νοῦς φρόνημα ἔσχες· ἡμεῖς δὲ ἄνδρες γενόμενοι γυναι-
"κῶν χείρους ἀρετῇ γενησόμεθα; [k] καὶ σοὶ μὲν, ὅτι μίαν
"ὑπερανήνδρου νίκην τὴν ἀμίαντον ἀφαιρεθεῖσα αἰδοῦς
"καὶ βίας, ἥδιον ἢ μακαριώτερον ἔδοξεν ὁ θάνατον

ἔναι

a Ἄξια videtur etiam *Lapis* agnoviſſe, dum vertit, *quæcunque ſervis emptis digna ſunt.* regula tamen poſtulat ἄξιον, ſ. bri. *Sylb.* Quoniam ἄξιος cum genitivo jungi ſolet, vel δύλων ἀργυρωνήτων legendum, vel ἄξια delendum, vel ἄξιον in dicendum. *Portus.* Aliqvos ἄξια in *Cod. Vat.* b Ἀχθοφορούντων *Vat.* c Παντὸς μιαρωτέρους *Vat.* d Πάσας ἀκεραίως τὰς τυραννικὰς *Vat.* e Τμῆ *Vat.* f Ο τύραννος *Vat.* g Διήγησας διεξῆλθε *Vat.* h Γένοιτο, ἢ πεκρυμμένον *Vat.* i Οἴχῃ *Vat.* k Ita *Sylb.* & Codd. MSS. In Ed. Steph. ἢ σὺ μὲν & mox ἢ pro τὸν.

"ζῆναι τοῦ βίου· ἡμῖν δ' ἄρα οὐ προσήκοντα τὸ αὐ-
"τὸ τοῦτο ὑπολαβεῖν, ὃν Ταρκύνιος οὐ μίαν ἡ-
"μέραν, ἀλλὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἤδη τυραν-
"νῶν, [a] πάσας τὰς ἐλπίδας ἀφήρηται, ἐλευθερίᾳ ἅ-
"μα φιλόμβρος; οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ὦ δημόται, βιωτὸν ἢ
"ἐν τοιούτοις [b] καλινδουμένοις κακοῖς, ἐκείνων τῶν ἀν-
"δρῶν οὗσιν ἀπογόνοις, οἳ τὰ δίκαια τάττειν ἠξίουν
"τοῖς ἄλλοις, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δόξης
"ἤραντο κινδύνους· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἅπασιν αἱ-
"ρετέον, ἢ βίον ἐλεύθερον, ἢ θάνατον ἔνδοξον. ἥκει δὲ
"καιρὸς οἷον εὐχόμεθα, μεθεστηκότος μὲν ἐκ τῆς
"πόλεως Ταρκυνίου, ἡγουμένων δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως
"τῶν πατρικίων, [c] οὐδενὸς ἡμῖν ἐλλείψοντος, ἐὰν ἐκ
"προθυμίας χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ ἔργα, οὐ σωμάτων,
"οὐ χρημάτων, οὐκ ὅπλων, οὐ στρατιωτῶν, οὐ τῆς ἄλ-
"λης τῆς εἰς τὰ πολεμικὰ παρασκευῆς· μεστὴ γὰρ
"ἁπάντων ἡ πόλις· [d] ἀρχήν τε εἰ Οὐολούσκων, καὶ Σα-
"βίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιούντων, αὐτοὺς
"δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν· καὶ τοῦ μὲν
"τῆς Ταρκυνίου πλεονεξίας πολλοὺς ἀναιρεῖσθαι πο-
"λέμους, τοῦ δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας ὀλίγα. Τί-
"σιν οὖν ἀφορμαῖς εἰς τὰ προκείμενα χρησόμεθα, καὶ
"ποίαις συμμαχίαις; τοῦτο γὰρ λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον
"μὲν ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσιν, ὧν ἱερὰ καὶ τεμένη
"καὶ βωμοὺς μιαίνει Ταρκύνιος ταῖς αἱμοφύρτοις χερ-
"σὶ καὶ παντὸς ἐμφυλίου γεμούσαις ἄγους, θυσιῶν
"καὶ σπονδῶν καταρχόμενος· ἔπειτα ταῖς ἐξ ἡμῶν
"αὐτῶν, οὔτε ὀλίγων ὄντων οὔτε ἀπείρων πολέμου·
"πρὸς δὲ τούτοις, ταῖς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπιχει-
"ρίαις, οἳ μὴ καλούμενοι μὲν ἡμῶν, [e] οὐκ ἀξιοῦσι
"πολυπραγμονεῖν· ἐὰν δὲ ἀρετῆς ὁρῶσι μεταποιου-
"μένους, ἄσμενοι συναρωῦνται τοῦ πολέμου. τυραν-
"νὶς γὰρ πᾶσιν ἐχθρὰ τοῖς βουλομένοις ἐλευθερίᾳ ζῆ-
"ναι. εἰ δέ τινες ὑμῶν τοὺς [f] ἐπὶ στρατοπέδου συνόντας
"ἅμα Ταρκυνίῳ πολίτας δεδοίκασιν, ὡς ἐκείνῳ μᾶλ-
"λον συναγωνιουμένους, [g] ἡμῖν δὲ πολεμήσοντας, οὐκ ὀρθῶς
"δεδοίκασι. βαρεῖα γὰρ καὶ ἐκείνοις ἡ τυραννὶς, καὶ ἔμ-
"φυτον πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τῆς ἐλευθερίας πό-
"θος, καὶ πᾶσα μεταβολῆς πρόφασις τοῖς δι' ἀ-
"νάγκην ταλαιπωροῦσιν ἡδεῖα· οὓς εἰ [h] ψηφίσασθε
"τῇ πατρίδι βοηθεῖν, οὐ φόβος ὁ καθ' ἕξιν ἕκαστα πα-
"ρὰ τυράννοις, ἢ χάρις, ἢ χρεία τις [i] τῶν βιαζόντων
"ἢ πειθόντων ἀνθρώπους τοῦ μὴ δίκαια πράττειν. εἰ
"δέ τισιν αὐτῶν ἆρα ἀφ' ἁλιτοῦ φύσιν ἢ παρὰ πρᾶ-
"σιν τὸ φιλοτύραννον ἐμπέφυκεν, οὐ πολλοῖς οὖσι
"μὰ Δία, μεγάλαις καὶ τούτους ἀνάγκαις ζεύξο-
"μεν, ὡς ἐκ πονηρῶν γενέσθαι χρηστούς. ὅμηρα γὰρ αὖ-
"τῶν ἔχομεν ἐν τῇ πόλει τέκνα, καὶ γυναῖκας, καὶ γο-

"beatiorem judicasti: nobis vero non ve- L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.
"niet in mentem ut idem sentiamus, quibus
"Tarquinius sua tyrannide non per unum
"diem, sed jam per continuos viginti quin-
"que annos, una cum ipsa libertate omnem
"etiam spem eripuit? Non est, Quirites, vi-
"vendum nobis, qui in istiusmodi malis ver-
"samur; quum ab illis simus oriundi, qui se
"aliis jura reddere æquum censuerunt, qui-
"que multa pericula pro imperio & gloria
"subierunt: sed è duobus alterum omnibus
"est eligendum, vel vita libera, vel mors
"glorioſa. Venit enim tempus quod optaba-
"mus: quod Tarquinius ab urbe sit remo-
"tus, & patricii in re aggredienda sint duces,
"nec ulla res nobis sit defutura, si alacri ani-
"mo ad rem ipsam peragendam accesserimus;
"non homines, non pecuniæ, non arma,
"non duces, denique nullus alius bellicus
"apparatus: omnium enim horum urbs est
"plena: & turpe est nos ipsos, qui Volsco-
"rum & Sabinorum ac aliorum infinitorum
"populorum imperium affectamus, perpeti
"aliorum servitutem; & pro Tarquinii ava-
"ritia multa susscipere bella, at pro nostra
"ipsorum libertate nullum susscipere velle.
"¶ Verum, quibus adminiculis, & quibus LXXXIII.
"societatibus in ipsa re aggredienda utemur?
"Restat enim ut hoc dicamus. * Primum
"quidem freti auxilio deorum, quorum sa-
"cra & templa & aras Tarquinius polluit
"manibus cruentis & omni piaculo in suos
"cives commisso conscelcratis, dum sacrifi-
"cia & libationes auspicatur: deinde no-
"stra ipsorum ope, qui neque pauci neque
"rerum bellicarum imperiti sumus: præterea
"sociorum auxiliis, qui à nobis non vocati
"res novas aggredi non auderent; sed, si vi-
"derint nos nobis virtutem vendicare, lu-
"benter ad hujus belli societatem venient.
"Tyrannis enim omnibus libertatis studio-
"sis est invisa. Quod si qui vestrum timent
"cives, qui in castris una cum Tarquinio
"sunt, quasi sint illum adjuturi, & nobis
"bellum illaturi, haud recte & *cum ratione*
"timent. Nam & illis molesta est tyrannis;
"& in omnibus mortalibus libertatis deside-
"rium est innatum; & iis qui inviti & co-
"acti miserias perferunt, quævis vel leviſſi-
"ma occasio ad res novandas idonea vide-
"tur: quos si vestro decreto ad opem patriæ
"ferendam vocaritis; non metu, non gra-
"tia, neque ulla alia re, quæ homines ad in-
"justitiam vel cogendo vel suadendo im-
"pellit, apud tyrannos retineri poterunt.
"Quod si qui eorum fortasse, vel ob perver-
"sitatem naturæ vel ob malam educationem,
"tyrannidis amorem ac studium insitum ha-
"bent; certe, quum non sint multi, † illos
"quoque vel invitos ex improbis probos
"fieri cogemus. Obsides enim habemus in
"urbe eorum liberos, & conjuges, & paren-
tes:

a Ἀφῄρηται τὰς ἐν τῷ ζῆν ἐλπίδας Vat. b Κυλινδυμένοις Vat. c Οὐδενὸς δ' ἡμῖν Vat. d *Lapus* videtur legisse, ἀρχήν τε ἡμῶν Οὐολούσκων μὲν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιούντων, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. nam vertit, *turpeque est nos, Volscorum, Sabinorumque, & aliorum plurium principatum postulantes, servire ipsos aliis sustinere.* Plenior & fortasse verior est hæc lectio, ἀρχήν τε ἡμᾶς Οὐολούσκων μὲν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἄρχειν ἀξιοῦντας παρεστιλίσαι, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. eam sane in versione sequi libuit; & *turpe est nos, cum Volscos ac Sabinos, alioſque multos imperium affectantes, perpetuo victurimus, ipsos* nunc *aliis servire.* Sylb. e Οὐδὲν ἀξιοῦσιν in Codd. Ven. & Vat. f Ἐπὶ στρατοπέδου Vat. g Ὑμῖν Vat. h Ψηφίσασθε Vat. quod rectius esse judicavit Sylb. i Τῶν βιαζομένων Vat. * Primum quidem spe de diis optima &c. deinde nostra spe de nobis &c. *Lapus.* † Hos quoque magnis adducemus necessitatibus, ut ex improbis probi fiant. *Lapus.* Eos quoque infesta dura necessitate cogemus &c. *Gelen.*

a Γυναῖκας

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

" tes: quæ unicuique vita ſua chariora ſunt.
" Si igitur pollicemur nos hæc illis redditu-
" ros, ſi à tyrannis defeceriint; & ſi decreto
" illis delictorum impunitatem promittamus,
" facile rem ipſis perſuadebimus. Quare, Qui-
" rites, confidenti animo, ac bene de rebus
" futuris ſperantes, ad certamen hoc prodite,
" bellum ſuſcepturi, omnium quæ unquam
" geſſeritis præclariſſimum. Vobis igitur, dii
" patrii, hujus regionis boni præſides; & vo-
" bis, genii, quibus majorum noſtrorum tute-
" la obtigit; tibique, civitas, civitatum diis
" chariſſima, in qua nati & educati ſumus;
" vobis, *inquam*, opem feremus & conſiliis, &
" dictis, & factis, & manibus, & animabus,
" & quidquid deus & fatum tulerit perpeti
" ſumus parati. Auguror autem bene cœpta
" felicem aſſequuturа eſſe exitum. Obtingat
" his omnibus, ut, ſumpto eodem animo ea-
" demque mente induta, & nos ſervent &
" viciſſim à vobis ſerventur.

LXXXIV. ¶ Bruto hoc modo concionanti totus populus frequenter acclamabat ad ſingula quæ dicebat; & quænam eſſet ſua voluntas, & quid juberet aperte ſignificans. Quinetiam pleriſque eorum lacrymæ *ex oculis* præ voluptate fluebant, quod orationem admirandam & præter omnium ſuam exſpectationem audirent: & varii affectus animum cujuſque occupabant, penitus inter ſe diſſimiles: etenim cum triſtitia & lætitia mixti erant. atque alii quidem à recordatione præteritorum malorum, alii vero ab exſpectatione futurorum bonorum manabant: & ira cum metu [*] confligebat; illa quidem, ob facinora odioſa nefarie *à Tarquiniis* perpetrata ad ſalutem negligendam homines impellebat; hic vero cum difficultatis reputatione conjunctus, quaſi tyrannis non facile everti poſſet, inſidiarum impetum retardabat. Poſtquam vero dicendi finem fecit, omnes velut uno ore exclamarunt, ut arma ſibi traderet. Et Brutus lætus, " Ita, inquit, *ea vobis tra-*
" *dam*, ſi, prius cognito ſenatuſconſulto, ve-
" ſtris ſuffragiis id ratum feceritis. Nobis
" enim placet Tarquinios Roma & totius
" Romani imperii finibus cum omni ſua
" progenie exſulare, nec cuiquam pro eorum
" reditu quidquam vel facere vel dicere lice-
" re: &, ſi quem adverſus hæc facere con-
" ſtiterit, eum capite plecti. Si igitur hanc
" ſententiam ratam eſſe vultis, in curias di-
" viſi ferte ſuffragia. Sit enim hoc jus pri-
" mum veſtræ libertatis *recuperatæ* initium.
Factum eſt ita: &, poſtquam omnes curiæ tyrannos in exſilium pelli ſuis ſuffragiis juſſerunt, progreſſus denuo Brutus dicit;
" Quando quod erat primum id ratum feci-
" mus ut oportuit: jam reliqua, quæ de
" reip. forma decrevimus, accipite. Conſi-
" derantibus nobis cui magiſtratui ſumma to-
" tius reip. *adminiſtratio* eſſet committenda,

" ταῖς· ἃ τιμιώτερα ἕ ἰδίας ἑκάστῳ ψυχῆς. ταῦ-
" τά τι οὖν αὐτοῖς ἀποδώσειν, εἰὰν ἀπιστῶσι ἢ τιμήσειν,
" ὑποπτεύομεν, ἢ ἀδεῶς ἂν ἁμαρτεῖν ψηφιζόμενοι, ῥᾳ-
" δίως πείσομεν. ὅστε θαῤῥοῦντες, ὦ δημόται, καὶ ἀγα-
" θὰς ἐλπίδας ἐχοντες περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδας, χωρεῖτε
" πρὸς τὸν ἀγῶνα, κάλλιστον ὃν πώποτε ἠγωνίσθε πόλεμον
" τόνδε ὑποστησόμενοι. ὑμεῖς μέν, ὦ θεοὶ πάτριοι, φύλα-
" κες ἀγαθοὶ τῆσδε τῆς γῆς, καὶ δαίμονες οἱ τῶν πατέρας
" ἡμῶν λελόχατε, καὶ πόλις θεοφιλεστάτη πόλεων,
" σὺν ᾗ γενέσεις τε καὶ τροφῆς ἐτύχομεν, ἀμυνῶμεν
" ὑμῖν γε γνώμῃ, καὶ λόγοις, καὶ χερσὶ, καὶ ψυχαῖς, καὶ πά-
" σιν ἕτοιμοι πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ δαίμων καὶ τὸ χρεὼν φέρῃ.
" μαντεύομαι δὲ καλοῖς ἐγχειρήμασιν εὐτυχῆ ἀκο-
" λουθήσειν τέλος. εἴη δὲ τοῦτο ἅπασι τὸ αὐτὸ λα-
" βοῦσι θάρσος, καὶ μιᾷ γνώμῃ χρησαμένοις, σῴζειν τε
" [b] ἡμᾶς, καὶ σῴζεσθαι ὑφ' ὑμῶν.

Τοιαῦτα [c] Βρούτου δημηγοροῦντος, ἀναβοήσεις τε συνεχεῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων ἐκ τοῦ πλήθους ἐγίνοντο, δηλοῦσαί τε τὸ βουλόμενόν τε καὶ ἐπιθυμοῦν λαβόμενον. τοῖς δὲ πλείοσιν αὐτῶν καὶ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς ἔῤῥει, θαυμαζόντων καὶ ἀπροσδοκήτων ἀκούσαι λόγων. πάθη τε ποικίλα τὴν ἑκάστου ψυχὴν κατελάμβανεν οὐδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα. λύπης τε γὰρ καὶ ἡδονῆς ἐκέκραντο· αἱ μὲν, ὅτι τοῖς παροῦσι γεγόνασι δυ-
νοῖς· αἱ δ', ὅτι τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς· καὶ θυμοὶ [d] συνεξέπιπτον φόβοις, οἱ μὲν ὅτι τῇ κακίᾳ [e] δεδιότες τὰ μισούμενα, τῆς ἀσφαλείας ὑπεροπτῆσαι ἐπῃώρουν· οἱ δὲ [f] κατὰ λογισμὸν, μὴ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καθαίρεσιν τῆς τυραννίδος, ὄκνον τοῖς ὁπλοῦσιν ὑπεφέροντο. ἐπεὶ δὲ ἐπαύσαντο λέγων, ὥσπερ ἐκ ἑνὸς στόματος ἅπαντες τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀνέκραγον, ἄγειν σφᾶς ὅπῃ τὰ ὅπλα. καὶ ὁ Βροῦτος ἡδεθεὶς, "Ἐὰν γε πείσητε, ἔφη, τὰ δόξαντα τῇ συνε-
" δρίῳ μαθόντες, ὁπηνίκα [g] τὸ ταχθὲν δέδοκται
" ὑμῖν φεύγειν Ταρκυνίους πόλιν τε τὴν Ῥωμαί-
" ων, καὶ χώραν ὅσης ἄρχουσι Ῥωμαῖοι, καὶ γέν-
" τὸ ἐκ αὐτῶν ἅπαν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι [h] καθόλου μὴ
" Ταρκυνίων μήτε πείθειν μηδὲν μήτε λέγειν· εἰὰν
" δέ τις τῶνδε τούτων ποιῶν εὑρίσκηται, τιθήνην
" τούτου εἰ βουλομένους ὑμῖν εἶναι τὴν γνώμην ἴσην
" χειρὶ, ἀφεστάντες καὶ τοὺς φράτορας ψῆφον ἐπενέγκα-
" τε. [i] τοῦτο γὰρ ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δίκαιον τῆς
ἐλευθερίας. ἐγίνετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ πᾶσαι τὰς φυγὰς τῶν τυράννων αἱ φράτραι κατεψηφίσαντο, παρελθὼν πάλιν ὁ Βροῦτος λέγει· "Ἐπειδὴ τὰ πρῶ-
" τα [k] ἡμῖν κεκύρωται κατὰ θεόν, ἀκούσατε καὶ τὰ λοι-
" πὰ ὅσα βεβουλεύμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ὑμῶν
" σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρίᾳ,

βασιλείαν

a Τιμήσειν Vat. b Rectius eſſe videtur ὑμᾶς, ut non modo in ſeq. membro, ſed etiam paullo ante (v. 11.) ἀμυνῶμεν ὑμῖν quæ lectio ſi placeat, in verſione quoque mutata perſona leges, & *vos ſervent & à vobis ſervemur*. Sylb. c Τῶν Βρούτου Vat. d Rectius forſan συνεπίπτοντο. Sylb. e Δείσαντες Vat. f *Thucydidis* exemplo ita loquitur, κατὰ λογισμὸν μὴ ῥᾴδιον εἶναι. Steph. In Cod. Vat. κατὰ λογισμὸν τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι. g Τὸ δεχθὲν Vat. h Μηδὲ καθόλου Ταρκυνίων Vat. i Καὶ τοῦτο ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δικαίωμα Vat. k *Legunt* vertit *collidebant*. Eſt autem obſcurior hic locus, & ſententia ſic magis ad verbum poteſt exprimi, *in animis auditorum inſurgebant ſe mea cum metu quidam iracundiæ impetus*: (ſic enim θυμοὶ hîc accipiendum puto, à θύω, quod eſt *impetum fero*) *atque hi quidem animis attollebant adverſus odioſa improbitatis facinora, ſpreta ſecuritate* (i. e. ſine ullo periculorum metu) *illi vero* (ſcil. metu) *conſiderantes difficultatis, quæ eſſet in everſionda tyrannide, inſidiarum* (ſeu *aggrediendæ expulſionis*) *ſervorem retardabant*. Sylb. l Τρία Vat. in *Lapi Cod.*

a Βρούτου

"βασιλείαν μὲν ἐκέτι καθίστασθαι δοκεῖ, ἄρχοντας δὲ δύο "χαθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδεῖξαι βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔ- "χοντας, οὓς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαιρεσίαις ἀποδείξητε, ψηφισά- "μενοι ὅτι- "φέροντες κατ' λόχους. εἰ δὲ καὶ ταῦτα [b] βουλομένοις ὑμῖν ἐστί, ψη- "φίσασθε. ἐπῄνεσε καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος οὐδε- μία ἐγένετο ἐναντία. μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἀπέδειξεν [c] μεσοβασιλέα, τὸν ἀποτελοῦντα τὰ ἀρχαιρεσιῶν κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους, Σπόριον Λουκρήτιον. καὶ ἐκεῖνος ἀπολύσας τὴν ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα συνήθες ἦν αὐτοῖς ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας τὰ ὅπλα ἐν τάχει. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆμος καλούμενος κατὰ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρχήν. καὶ τὰ μὲν κατὰ πόλιν [d] ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

regium imperium non amplius conſtitue- "re placuit: ſed duobus viris annuum ma- "giſtratum cum poteſtate regia commit- "tere, quoſcunque centuriatis comitiis ſuf- "fragiis veſtris elegeritis. quod ſi hæc quo- "que vultis, ferte ſuffragia. Populus hanc quoque ſententiam laudavit, nec ullius ſuffragium ei eſt adverſatum. Poſtea Brutus, in medium progreſſus, Spurium Lucretium creavit interregem, qui patrio more comitiorum curam gereret. Ille vero, dimiſſa concione, omnes in campum, ubi comitia haberi ſolebant, cum armis celeriter venire juſſit. Qui quum eo veniſſent, duos viros, Brutum & Collatinum, cum regia poteſtate elegit: & populus centuriatim vocatus magiſtratum illorum ratum fecit. Atque hæc ſunt quæ tunc in urbe geſta ſunt.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε τοῦτο τὸ τῆς πόλεως ἀγγέλων οἷς ἐξεγένετο πρώτοις, πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύλας, διαδρᾶναι, τοσοῦτον μόνον [f] ἀπαγγελόντων, ὅτι Βροῦτος καλέσας τὴν ἐκκλησίαν δημαγωγῶν, καὶ τοὺς πολίτας ὅπως τὴν ἐλευθερίαν παρακαλῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων φράσας ἐπείσατο, τοὺς υἱοὺς ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἑταίρους τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους διὰ ῥύμης, ὡς φθάσων καὶ καταλήψων. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας, καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους, οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ καὶτὰ ἐκεῖ τὰ πράγματα ἤδη διεφθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι, ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ὅτι τὴν πόλιν ἐπιφοιτήσουσι, πέμπουσι γράμματα κατ' ἄλλας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, ἐπικαλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἀστοῖς ποιοῦντες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸ στρατόπεδον, Τίτος Ερμίνιος καὶ Μάρκος Οράτιος, ἀνέγνωσαν εἰς ἐκκλησίαν· καὶ γνώμας διερωτήσαντες κατὰ λόχους ὅτι χρὴ ποιεῖν, ἐπέδοξε πᾶσιν ἐφάνη κύρια ἡγεῖσθαι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, οὐκέτι προσδεχομένοις παραγενήσεσθαι τὸν Ταρκύνιον. ἀπατηθεὶς δὲ καὶ οὗτος ὁ βασι-
277 λεὺς τῆς ἐλπίδος, φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον [h] υἱὸν ἀπέδειξε Σέξτον, ὡς καὶ πρότερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιὸς, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν [i] Ερμίνιόν τε καὶ Οράτιον ἀνοχὰς [k] ὑπὸ τὸν πόλεμον καταστησάμενοι πρὸς τοὺς Ἀρδεάτας πενταμηνιαίους, ἀπῆγαγον [l] ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μέχρι τῆς οἰκισμοῦ τῆς Ρώμης, ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ τετρακοσιοστῷ καὶ διακοσίοστῳ ἀριθμοῦ, ὅτι δὲ τελευταῖος βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις, καὶ ὑπὸ τύπτων καταλυθὴ τῶν ἀνδρῶν.

¶ At rex Tarquinius, quum ex nunciis ex urbe profectis, qui forte antequam portæ clauderentur effugerant, hoc ſolum audiſſet, à Bruto concionem populari oratione detineri, & cives ad libertatem vocari, nulli alii hac re indicata, filiis tantum & fideliſſimis quibuſque amicis ſecum adductis, magna contentione laxatis habenis equitabat, ut defectionem anteverteret. Sed quum portas clauſſas offendiſſet, & armis plena propugnacula, quanta maxima potuit celeritate caſtra repetebat, gemens, & de miſeriis ſuis conquerens. Sed illic quoque res jam perditæ erant. Conſules enim, quum celerem adventum ejus ad urbem præſenſiſſent, diverſis itineribus literas in caſtra miſerant, quibus eos ad defectionem faciendam à tyranno adhortabantur, & de decreto civium certiores faciebant. Has literas cum accepiſſent, qui à tyranno in caſtris relicti erant, T. Herminius & M. Horatius, *eas* in concione recitarunt; perquiſitaque per ſingulas centurias ſententia quid facto opus eſſet, poſtquam omnibus placuit civium decreta rata eſſe, Tarquinium venientem amplius non admiſerunt. Rex vero hac quoque ſpe fruſtratus, cum paucis confugit Gabios, cujus urbis (ut ante dixi) Sextum filium maximum natu regem crearat: ipſe jam ob ſenium canus, & per annos viginti quinque regno potitus. Cæterum Herminius & Horatius, induciis cum Ardeatibus in annos quindecim factis, copias domum reduxerunt. Regius igitur dominatus, quum ab urbe condita ducentos & quadraginta quatuor annos duraſſet, & ſub rege ultimo in tyrannidem fuiſſet converſus, ob haſce cauſſas & ab iſtis viris ſublatus fuit.

Tarquinii urbs ſimul & caſtris excidunatur. LXXXV.

[a] Ἐξιόντας *Vat.* [b] Βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, ψηφίσασθε *Vat.* [c] Βασιλέα in *Ed. Steph.* Malui ego cum utroque interprete μεσοβασιλέα: præſertim cum infra (p. 266. v. 22.) jurent ſe βασιλέα τῆς Ρωμαίων πόλεως μηκέτι κατασήσειν μηδένα: & ὑπεμέλοντο τὰ ἀρχαιρεσιῶν non penes regem, ſed penes interregem fuerit. *Sylb.* Μεσοβασιλέα etiam in *Cod. Vat.* [d] Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ *Vat.* [e] Τῶν δὲ τῆς πόλεως *Vat.* [f] Rectius ἀπαγγελλόντων, præſ. temp. *Sylb.* [g] Ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὑπηρχον Τίτος Ερμίνιος &c. in *Cod. Vat.* Ερμίνιος interdum agnoſcit *Lapus*, eandemque ſcripturam habent *etiam Plutarchi* editiones. Sed Latinæ linguæ ratio poſtulat Ερμίνιος. *Herminium* etiam vocat *Livius*, & ipſe *Dionyſius* noſter infra lib. XI. *Sylb.* Latini *Herminium* vocant; ſed *Dionyſius*, ut Latinæ vocis ſonum ſervaret & melius exprimeret, η vocali longa eſt uſus; cum alioqui ι non in ι, ſed in ε longum apud Latinos plerumque verti ſciamus. *Portus.* Vide *Weſſenii* orationem de Linguæ Græcæ pronunciatione, p. 142. [h] Λατίδεξε τῶν ἰῶν *Vat.* [i] Ερμινίου τε *Vat.* [k] Τοῦ tollenda videtur, vel mutanda in δεκαετεῖς. *Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* [l] Alibi ἐπ' οἴκου dicit, forma dicendi aſſitatiore. *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER QUINTUS.

REgium igitur apud Romanos imperium, quum à Romæ conditu annos ducentos quadraginta quatuor duraſſet, & ſub ultimo rege in tyrannidem verſum eſſet, ob has cauſſas ab iſtis viris ſublatum fuit, initio ſexageſimæ octavæ olympiadis, qua in ſtadio vicit Iſchomachus Crotoniates, Athenis magiſtratum annuum gerente Iſagora. Introducto autem optimatum imperio, cum quatuor circiter menſes anno illi explendo deeſſent, conſules qui primi regiam poteſtatem ſuſceperunt, L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus, (* quos Romani ſua lingua, ut diximus, πρυτάνεις appellant) aſſumptis in ſocietatem aliis multis, qui in urbem ex caſtris venerant poſt fœdera cum Ardeatibus facta, paucis diebus poſt tyrannum exactum, populoque ad concionem convocato, quum multos de concordia ſermones habuiſſent, novo decreto confirmarunt ea quæ prius in urbe ſancita fuerant, perpetuo exſilio Tarquinios mulctantes. Poſt hæc, luſtrata urbe, & fœdere inter ſe percuſſo, ipſi primi ſtantes prope victimas cæſas jurarunt, ſe neque regem Tarquinium, neque ejus liberos, neque ejus poſteros ab exſilio revocaturos: nec ullum amplius Romanorum regem creaturos, nec aliis eum creare volentibus hoc permiſſuros. atque hæc pro ſe ſuiſque liberis & poſteris jurarunt. Quoniam autem multa & magna beneficia à regibus in remp. collata videbantur, regni nomen ſervare volentes quamdiu urbs du-

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

Primi Coſſ. creati L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus.

Ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ Ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μέχρι τῆς οἰκισμοῦ τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τετταράκοντα καὶ τετρακοσίων ἀριθμόν, ὅτε δὲ τελευταῖος βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις ὑπὸ τούτων καταλυθεῖσα ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ἑστώσης, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης· Ἀθήνησι δὲ ἐπ' ἐνιαύσιον ἀρχὴν [b] ἔχοντος Ἰσαγόρου. ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι, τεττάρων μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκείνου ὑπολειπομένων, Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ὥσπερ ἔφην, πρυτάνεις, [c] ἑτέρους παραλαβόντες πολλοὺς ἐλθόντων εἰς τὴν πόλιν [d] μετὰ ὅτι στρατοπέδου, μετὰ τὰς ἀποδοὰς τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς Ἀρδεάτας, ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον τῆς ἐκβολῆς τοῦ τυράννου, συγκαλέσαντες [e] τε δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας λόγους ποιησάμενοι, [f] ψήφισμά τι πάλιν ἐπεκύρωσαν ἕτερον, περὶ ὧν οἱ κατὰ πόλιν ὄντες πρότερον [g] ἐψηφίσαντο, φυγὴν Ταρκυνίοις ἐπιβαλόντες ἀΐδιον. καὶ μετὰ τοῦτο καθαρμοὺς τῆς πόλεως ποιησάμενοι, καὶ ὅρκια τεμόντες, [h] αὐτοί τε πρῶτοι ὤμοσαν ὅτε τῆς τομίων, [i] ὤμοσαν μὴ καλάξειν ἀπὸ τῆς φυγῆς βασιλέα Ταρκύνιον, μήτε τοὺς παῖδας αὐτοῦ, μήτε ἐξ ἐκείνων γενησομένους· βασιλέα τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηδένα, μήτε τοῖς καθιστάναι βουλομένοις ἐπιτρέψειν. ταῦτα μὲν περὶ ἑαυτῶν τε καὶ τέκνων καὶ γενῶν ἑαυτῶν ὤμοσε. [k] ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τὸ νόμιμα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἐν ἡ

πόλις

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuit, quod ſic vertit; *Quintus liber Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis continet Regum Romanorum expulſionem, ac deinde ejectis regibus res ſub Conſ. geſtas, ab Olympiade* LXVIII. *uſque ad* LXXI. *Tempus duodecim omnino annorum.* b In *Ed. Steph.* Ἀθήνησι δὲ τοῦ ἐνιαυσίου ἀρχὴν * πεντεκαιδεκάτης ὕπατοι τεττάρων μηνῶν, Λεύκιος Ἰούνιος &c. Sed locum hunc à *Cod. Ven.* ante nos explevit *Car. Sigonius* Emendationum l. 1. c. 1. nec *Cod. Romanus* quidquam ab eo diſcrepat, niſi quod ἀρχαιονομούσης diphthongos ſcribit, & omiſſo τοῦ poſt τεττάρων habet ἑπτακαιδεκάτης pro πεντεκαιδεκάτης. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τοῦ deſideratur: in cæteris cum Editione *Sylburgiana* conſentit. atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit; *gerente Athenis annuum magiſtratum Iſagora. Pancorum autem principatu* (quaſi ὀλιγαρχίας pro ἀριστοκρατίας ſcriptum fuiſſet) *inito, primi quidem regium dominatum ſuſcipientes conſules, quatuor menſibus ad annum illum deficientibus, L. Junius Brutus* &c. c Οἱ μὲν δὴ δεκαεξάντες ὕπατοι Βροῦτος & Κολλατῖνος ἐτέρους παραλαβόντες *Vat.* d Τῶν, μετὰ στρατοπέδου *Vat.* e Malim τόν δῆμον. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* f Ψήφισμά τι πάλιν ἐπεκύρωσαν ἕτερον *Vat.* g Ἐπιψηφίσαντο *Vat.* h Αὐτοὶ δὲ πρῶτοι *Vat.* i Ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμόσαι, μὴ καλέσειν *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* dum vertit, *juraruntque civibus cæteris ut jurarent perſuaſerunt.* k Ἐπεὶ δὲ & πολλῶν *Vat.* * *Gelenius* vertit, *quem magiſtratum lingua ipſorum à conſulendo nominatum* προβούλους *à nobis appellari poſſe diximus.* Vide pag. 258. v. 47.

a Σύαρμον

πόλις διαμένῃ χρόνον, βουλόμενοι, τὸς ἱπποφάλλας τῷ δὲ δημοτικῷ ὄχλῳ ἐκέλευσε δοῦναι ἑξῆς τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς ἰδιώτου μέλλει ἑτέρου, πλὴν τῶν περὶ τὰ θεῖα [a] σεβασμάτων, τῶν προφασίαν, ἀπάσης λειτουργίας [b] πολεμικῆς ἀφειμένος, ἱερεῖα καλούμενος βασιλεύς. ὁ μὲν δὴ πρῶτος τῶν ἱερέων βασιλεὺς [c] Μάνιος Παπίριος, ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ εἰρηνικὸς φίλος.

Ὡς δὲ κατεστήσαντο ταῦτα, δείσαντες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένηται περὶ τῆς καινῆς πολιτείας οὐκ ἀληθής, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγόνασι τῆς πόλεως ἀντ' ἑνὸς, ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα πελέκεις ἕπεσθαι, ὥσπερ εἶχον οἱ βασιλεῖς, [d] ἐκρίναντό τε δεῖν ἀφελέσθαι τῆς πολιτικῆς, καὶ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸν φθόνον, τῷ μὲν ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα καταταξάντες ἡγεῖσθαι πελέκεις, τῷ δ' ἑτέρῳ, δώδεκα ὑπηρέτας, ῥάβδους ἐχοντας μόνον· ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ [e] κορώνας· γίνεται δὲ τῶν πελέκεων τιθεμένων [f] ἐκ τοῦ πρόσθεν, ἵνα μὴ κολέχοντος αὐτοὺς παραλλὰξ ἑκατέρου. τοῦτο δὲ πολίτευμα καταστησάμενοι, τοσόνδε ἐποίησαν εἰς τὸν δημότικὸν τῶν πραγμάτων τὸν δημότικόν καὶ ταπεινὸν ὄχλον, καὶ ἄλλα τούτοις προσεπλήσιασε οὐκ ὀλίγα. καὶ γὰρ τοὺς νόμους τοὺς περὶ τῶν συμβολαίων τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γεγραφέντας, φιλανθρώπους καὶ δημοτικοὺς εἶναι δοκοῦντας, ὡς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιος, ἀνενεώσαντο· καὶ τὰς θυσίας τὰς τε κατ' πόλιν καὶ τὰς ὅσαι τῶν ἀγρῶν ἃς ἐποιοῦντο [h] κοινῇ συνιόντες οἱ δημόται καὶ οἱ [i] φυλέται, πάλιν περιέταξαν ὅπως μελοῖεν, ὡς ὅτε Τυλλίου συνετελοῦντο· ἐκκλησίαν τε καὶ αὐτοῖς ἀπέδοσαν ὑπὲρ τῶν μεγίστων, καὶ ψῆφον ὅτῳ φέρειν, καὶ τἆλλα πράττειν ὅσα κατ' τοὺς πατέρας εἰθισμένοι ἐπράττετον. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς καθ' ἡδονὴν τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἦν, ὡς πολυχρονίου δουλείας εἰς ἀνέλπιστον ἀφιγμένοις ἐλευθερίαν· εὑρέθησαν δέ τινες ἐξ αὐτοῦ ὁμῶς, οἷς πόθος ἦν δι' εὐήθειαν τοῦ σὺν τυραννίδι [k] κακῶν καὶ πλεονεξίαν, ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς, οἳ συνώμοσαν ὅτι προδοσίᾳ τῆς πόλεως, Ταρκύνιόν τε [l] καθέξειν συνέθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀποκτενεῖν. ἡγεμόνες δὲ αὐτοῦ οἵτινες ἐγένοντο, [m] καὶ δι' ὃς ἐξηλέγχθησαν ἀνελπίστως σωθυχίας, καίτοι πάντας ἀνθρώπους λελῃθέναι δοκοῦντες, μικρὰ τοῦ ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβὼν, λέξω.

279 Ταρκύνιος ἐπειδὴ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε, χρόνον μέν τινα ἐν πολεμῳ ἐν πόλει Γαβίων διέτριβε, τούς τε συνιόντας [n] ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ὑποδεχόμενος, οἷς ἦν ἡ τυραννὶς ἀσπασιώτερον χρῆμα ἐλευθερίας, καὶ τοῖς Λατίνων ἐλπίσιν ἐπέχων, ὡς δι' ἐκείνων καλαχθησόμενος ὅτε τὴν ἀρχήν. ὡς δ' ὐ προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν οἱ πολῖται, ἐβούλοντο πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὴν Ρωμαίων πόλιν ἐνεγκεῖν, ἀπολιτεύτους τοὺς πολ-

raret, jusserant pontifices & augures creare aliquem de senioribus, *qui* ad id maxime idoneum *judicassent*, qui nulli alii rei quam sacris cultuique divino praeesset, ab omni bellico munere liber, rex sacrorum nominatus. Et primus rex sacrificulus creatus est Manius Papirius, ex ordine patricio, vir pacis amans. *Fest. Jul. 4167. Liberian. 307. Olymp. 68 ¼. V. C. Cal. 245. Var. 247.*

¶ His rebus ità constitutis, veriti (meo quidem judicio) ne qua falsa opinio de hac reip. nova forma in animis vulgi innasceretur, *scil.* pro uno rege duos esse creatos, penes quos esset reip. administratio, quod uterque consul XII secures haberet, ut ante reges habebant, decreverunt hoc metu cives liberare, & potestatis illius invidiam minuere; constituentes ut alteri consuli duodecim secures praeferrentur, alteri vero duodecim lictores cum solis fascibus praeirent, (atque etiam ut nonnulli tradunt cum coronis) utque secures per vices acciperentur, & uterque consul per integrum mensem eas alternatim haberet. * Hoc igitur instituto & aliis multis hujusmodi effecerunt, ut plebeja atque humilis turba alacriter in hoc rerum statu conservando perseveraret. Etenim leges de contractibus à Tullio latas, quae humanae & populares videbantur, quas omnes Tarquinius sustulerat, revocarunt ad usum: & sacrificia, tam ea quae in urbe quam quae in agris fieri solebant, communiter à popularibus & tribulibus in unum convenientibus, instaurari jusserunt, eodem modo quo regnante Tullio fiebant: & comitiorum de rebus maximis habendorum, & suffragii ferendi, & aliorum, quaecunque ante facere consueverant, faciendorum potestatem illis restituerunt. Atque haec, quae ab illis fiebant, populo grata ac jucunda erant; quippe qui ex servitute diuturna in libertatem non speratam venerat. Veruntamen nonnulli inter eos inventi sunt, qui, stultitia & avaritia moti, mala tyrannica desiderabant; viri non ignobiles, qui de urbe prodenda conjurarant, & pactione inter se facta Tarquinium reducere & consules caedere statuerant. Sed quinam fuerint eorum duces, & quam insperato casu indicati fuerint, quamvis existimarent se omnes mortales latere, rem paullo altius repetens dicam. II.

¶ Tarquinius regno pulsus non diu Gabiis est moratus, eos excipiens qui ex urbe ad se confluebant, quibus tyrannis ipsa libertate erat gratior, & spe Latinorum fretus, quasi eorum opera in regnum reduci posset. Sed quum populi ad ejus preces animum non adverterent, nec ejus caussa bellum Romanis inferre vellent, desperans se auxilia ab ipsis impetraturum, III. *Tarquinii machinamenta.*

a Σεβασμῶν *Vat.* b Πολεμικῆς τι ἢ πολιτικῆς legit *Gelenius*, ut supra p. 249. v. 20. Sed vulgatam lectionem confirmat quod de rege sacrorum narratur p. 258. v. 3. *Sylb.* Pro *Gelenii* lectione faciunt *Vat.* & *Lapi Codd.* c Μάριος in *Ed. Steph.* d Malim ἐκρίναν τί, τι δεῖν ἀφελ. *Sylb.* e Κορώνας quid appellet, quaestio magna. *Cornices* vertit *Lapus*, *furcas* vero *Gelenius*. Κορδύλιον esse *linum* facile (inquit *Casaub.*) mihi concedet, qui & litui formam norit, & quid Graeci per κορδύλιον intelligunt, non ignoraverit. Sed quid lictori consulis cum lituo magis quam corona. Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* κορύνας elevas capitatas, unas ἔνθεν κορυφῆς (nisi mavis κορυφοῦσθαι) & ἑτεραμπᾶ, ut vocem interpretatur *Hesychius*. f Ἐκ τοῦ πρόσθεν *Vat.* g Τῶν συμβόλων *Vat.* h Κοινῇ *Vat.* i Χαίται seu κομῶντες (ut supra in hujus ipsius rei mentione, p. 236. v. 23.) malit *Sylb.* atque vertit *urbani & pagani*. Vulgatam lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* k Forsan rectius κακῶν τῆς πλεονεξίας, eodem casu. *Sylb.* In *Cod. Vat.* δι' εὐήθειαν ἢ ἀλλὰ πλεονεξίαν ἢ ὁ τυραννὶς ἦν ὧν. l Καταδήσασθαι *Vat.* m Καὶ δι' οὓς. n Πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* * Hoc igitur institutum firmantes promptam effecere in perennitatem rerum popularem humilemque turbam, alia quoque his similia perficientes non pauca. *Lapus.* Verba autem perturbata esse & in pristinas sedes ita restituenda censet *Portus*: τοῦτο δὲ πολίτευμα καταστησάμενοι καὶ τοῖς τούτοις παραπλήσια ἐκ ὀλίγα, ἐθίζουσιν ἑαυτοὺς &c.

Ver. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ¼. V. C. Cn. 245. Var. 247.

rum, in Hetruſcam urbem ſe recepit, unde materno genere ducebat originem. Quum igitur ibi Tarquinienſium animos munificentia ſibi conciliaſſet, & ab illis in concionem productus fuiſſet, cognationem renovavit, quæ ſibi cum eo populo intercedebat, & beneficia commemoravit, quæ ſuus avus in omnes Hetruriæ civitates contulerat; quinetiam fœdera, quæ cum illo fecerant, illis in memoriam revocavit. Poſtremo autem queſtus eſt de ſuo infortunio, quod, magna felicitate ſpoliatus, uno die erro & omnium rerum neceſſariarum indigens cum tribus filiis, ad eos qui olim ſuo imperio paruiſſent, confugere coactus fuiſſet. Hac autem oratione magna cum miſeratione & multis lacrymis habita, populo perſuaſit ut primum legatos Romam mitteret, * ſuo nomine populo Rom. conditiones pacis offerentes, quia *ſperabat fore ut* proceres Romani ſuis partibus faverent, ſibique in reditu auxilium ferrent. Quum autem legati, quos ipſe voluerat, deſignati fuiſſent; quumque eos docuiſſet quid dicendum & quid faciendum eſſet, ipſiſque præterea literas ab exſilii ſociis ſcriptas dediſſet, quæ preces ad domeſticos & amicos continebant; eos dimiſit, † addiditque nonnihil auri. ¶ Hi viri, Romam pervenientes, in ſenatu dixerunt, "Tarquinium poſtulare ut data ſibi fide publica cum paucis venire liceat, primum quidem in ſenatum, quemadmodum eſt æquum: deinde vero, ſi hoc à ſenatu impetrarit, tunc etiam in concionem prodire, rationem redditurum omnium quæ geſſerit ab eo tempore ex quo regnum eſt adeptus, judiciumque totius populi Romani ſubiturum, ſi quis ſe accuſarit. Ubi vero ſe purgarit, & omnibus probarit ſe nihil exſilio dignum perpetraſſe; ſi cives regnum ſibi reſtituerint, denuo, quibus conditionibus ipſi voluerint, ſe regnaturum. Quod ſi regium dominatum amplius noluerint, ut antea, ſed aliam reipublicæ formam conſtituere maluerint; manentem in urbe, patria ſua, & in ea familiam ſuam habentem, æquo cum cæteris civibus jure uſurum, exſilio & erroribus liberatum. His mandatis expoſitis, orabant ſenatum potiſſimum per *commune* omnium gentium jus, quod vetat quenquam cauſſæ dictione aut judicio fraudari, "Ut illi viro cauſſam dicere permitterent, "cujus ipſi judices eſſent futuri: quod ſi illi "hoc beneficium largiri nollent, ſaltem civitati ejus cauſſa deprecanti gratificantes "moderate agerent; illi hoc munus largientes, unde nullo incommodo affecti magnum honorem *ipſi civitati* id accipienti "habere videbuntur: atque homines quum "ſint, nihil ſupra humanam conditionem "ſapiant, neve immortales iras gerant in

IV.

τούτων ὀπτανείας, εἰς Τυρρηνικὴν καταφεύγει [a] πόλιν, ἐξ ἧς τὸ [b] γένος μητρὸς ἦν. πείσας δὲ τοὺς Ταρκυνιήσιους ἀνδράσι τὸν [b] γένος τὸ Ταρκυνιήσιον δωρεαῖς, καὶ δι' ἐκείνων ὀπτανείας ἐπιτυχών, πολλὰ τε συγγένεια ἀνεκαίνισατο τῇ κατάρχουσαν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν, καὶ τὰς εὐεργεσίας διεξῆλθεν, ἃς ὁ πάππος αὐτοῦ πάσας ἐκαείσατο ταῖς ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεσι, καὶ τὰς συμβάσεις [d] ἀπεμίμνησκεν ἃς ἅπασι πεποιημένοι πρὸς αὐτόν. ὑπὲρ δὲ τούτων ἁπάντων, τὰς κατειληφυίας αὐτὸν ἀδύρετο τύχας, ὡς ἐκ μεγάλης ἐκπεσὼν εὐδαιμονίας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, πλάνης καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς σὺν υἱοῖς τρισὶν, ὑπὸ τοὺς [e] ὑφ' ἑαυτῷ ποτε γενομένους ἠναγκάσθη καταφυγεῖν. διεξελθὼν δὲ [f] τοσαῦτα μετὰ πολλῶν οἰκτῶν τε καὶ δακρύων, ἔπειτα τὸν δῆμον πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρότερον εἰς Ῥώμην, συμβατηρίους φέροντας, [g] περὶ αὐτοῦ λόγους, ὡς δὴ συμπροσοντων αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἐκεῖθεν, καὶ συλλυομένων τῆς καθόδου. ἀποδειχθέντων δὲ τῶν πρεσβευτῶν οὓς αὐτὸς προείλετο, [h] καὶ διδάξας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν τοὺς ἄνδρας, καὶ πρὸς τοῖς σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δέησεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον. Οὗτοι οἱ ἄνδρες, εἰς [h] τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, ἔλεγον ὅτι τῆς βουλῆς, "[i] Ὅτι Ταρκύνιος "ἀξιοῖ λαβὼν ἄδειαν ἐλθεῖν σὺν ὀλίγοις, πρῶτον μὲν "ὅτι τὸ συνέδριον, ὥσπερ ὅσιον δίκαιον ἔστιν, ἔπειτα ἂν λά"βῃ παρὰ τῆς βουλῆς τὸ συγχώρημα, τότε καὶ ὅτι "τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, λόγον ὑφέξων ὑπὲρ ἁπάν"των ὧν ἔπραξεν, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν [k] ἔλαβε, καὶ δι"κάσεις χρησόμενος, ἐάν τις αὐτοῦ [l] κατηγορήσῃ, "πᾶσι Ῥωμαίοις. ἀπολογηθεὶς δὲ, καὶ πείσας ἅπαν"τας ὡς οὐδὲν ἄξιον εἰργασμένος φυγῆς, ἐὰν μὲν ἀποδῶ"σιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, [m] αὖθις" ἄρξειν ἐφ' οἷς ἂν "οἰήσωσιν οἱ πολῖται δικαίοις· ἐὰν δὲ μηκέτι βασι"λεύεσθαι προαιρῶνται, καθάπερ ἔμπροσθεν, [n] ἀλλ' "ἐπὶ ἴσης καταστήσασθαι πολιτείαν, μένων ἐν τῇ πόλει "πατρίδι ᾗ, καὶ τὸν ἴδιον οἶκον ἔχων, πολιτεύεσθαι "μετὰ πάντων ἐξ ἴσου, φυγῆς δὲ ἀπηλλάχθαι τῆς πλά"νης. ταῦτα διεξελθόντες, ἐδέοντο τῆς βουλῆς, μάλιστα μὲν ἅμα τὸ δίκαιον ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις καθέστηκε, μηδένα λόγον καὶ κρίσεως [o] φέρειν, "Συγχωρῆσαι τῷ ἀπολογίᾳ τῆς αὐτοὶ γενήσονται δικασταί· εἰ "δὲ ἐκείνῳ ταῦτα οὐ βούλονται δοῦναι τὴν χάριν, τῆς "δεομένης [p] ἕνεκα πόλεως ὑπὲρ αὐτῶν, μεταδόσαι, δω"ρεὰν αὐτῇ διδόντας ἐξ ἧς ἔδει αὐτοὶ βλαπτόμενα "μεγάλων δόξαι τιμῶν καταπίπτειν τῇ λαμβανού"σῃ ἀνθρώπους δὲ ὄντας, μηδὲν ὑπὲρ [q] τὴν ἀνθρωπίνην "φύσιν φρονεῖν, μηδὲ ἀθανάτους ἔχειν τὰς ὀργὰς ἐπὶ "θνητοῖς

[a] Πόλιν Ταρκυνιήσιον, ἐξ ἧς τὸ αὐτῆς μητρὸς αὐτῷ *Vat.* [b] Γένος agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *perſuadens Tarquinienſium generi.* Verum *Gelenius* maluit τὸ ἔθνος, ut infra p. 295. juxta Ed. *Sylb.* In Cod. *Vat.* τὸ γένη ἢ Ταρκυνιητῶν. [c] Περιελθὼν *Vat.* [d] Ita reſtituit *Sylb.* Ὑπεμιμνήσκετο haud ita recte in *Ed. Steph.* [e] Ἐφ' ἑαυτῷ *Vat.* [f] Ὧδε ταῦτα *Vat.* [g] Καὶ διδάξας τοὺς ἄνδρας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν τοὺς ἄνδρας, καὶ πρὸς τοῖς σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δέησεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον. *Vat.* [h] Deeſt *Vat.* [i] Ὅτι βασιλεὺς Ταρκύνιος *Vat.* [k] Παρέλαβε *Vat.* [l] Uſitatius ſubjunctivum κατηγορήσῃ. *Sylb.* Rectius forſan κατηγορεῖ, ut in Cod. *Vat.* [m] Non agnoſcit *Vat.* [n] Ἀλλ' ἐπὶ ἴσης τοῖς κατοικοῦσι *Vat.* [o] Ἀποφέρειν *Vat.* [p] Ὑπὲρ αὐτῶν πόλεως ἕνεκα *Vat.* [q] Τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην *Vat.* * Conciliatorios tunc primum inferentes ſermones de ſe. *Lapus.* Qui ei congrediendi *cum Romanis* copiam peterent. *Gelen.* † Ferentes etiam auri aliquid. *Lapus.*

a Pro

"ἀπιτοῖς σώμασιν, ἀλλὰ χ̀ τῷδὲ γιγνόμενα τὶ θεμίζειν
"ἐλπικὰς ὑπομένειν, τῷδ' ἀμείνους χάριν ὀφλισκάνειν·
"τας ὅτι φευγίμενοι μὲν ἀνθρώπων ἔργον ἐδὶ τὰς φιλί-
"ας χαρίζεσθαι τὰς ἔχθρας, ἀνοήτων δὲ χ̀ βαρβάρων,
"τοῖς ἐχθροῖς [a] συναναιρεῖν τὺς φίλους. 5

Τοιαῦτα λεξάντων αὐτῷδ', ἀναστὰς ὁ Βροῦτος ἔφη·
"Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν παύ-
"σασθε, ἄνδρες Τυρρηνοί, τὰ πλείω λέγοντες. ἐπῆκται γὰρ
"ἤδη ψῆφος ἀΐδιον κατ' αὐτῷδ' οἴσουσα φυγὴν, χ̀ θεοὺς
"ὀμωμόκαμεν ἅπαντες μήτε αὐτοὶ καθάξειν τὺς τυράν- 10
"νους, μήτε τοῖς καθάγουσιν ἑλπτρέψειν· εἰ δέ τι ἄλλο
"δεῖσθε παρ' μετρίων [b] μήτε ὅρκοις μήτε νόμοις κεκωλύ-
"μεθα δρᾶν, λέγετε. μετὰ τῦτο παρελθόντες [c] οἱ πρέσ-
βεις, "Παραδόξα μὲν ἡμῖν ἀπήντηται τὰ θεῖα· πρεσ-
"βευσάμενοι γὰρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἱκέτυ λόγον ὑμῖν [d] ἀπο- 15
"δοῦναι ἀξιοῦντος, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων δίκαιον εἰς
"ἰδίαν αἰτούμενοι χάριν, [e] οὐδὲ δεδυνήμεθα τύτυ τυχεῖν.
"ἐπεὶ δ' ὕτως ὑμῖν δοκεῖ, ἀλλὰ μὲ εἰσόδυ [f] Ταρκυνίων ὑ-
"δὲν ἔτι λιπαρῦμεν· ἀλλὰ παρακαλύμεθα δ' ὑμᾶς εἰς ἕτερόν τι
"δίκαιον, ὑπὲρ ὦ τὰς οὐσίας ἡμῖν ἔδωκεν ἡ πάλις, χ̀ ὅτε 20
"νόμος ὁ κωλύσων αὐτὸ ποιεῖν ὑμᾶς ἐστιν, ὅτε ὅρκος, ἀπο-
"δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν ὐσίαν ἣν ὁ πάππος αὐτυ
"πρότερον ἐκέκτητο, ὐδὲν τῷδ' ὑμετέρων ὅτε βίᾳ κατα-
"σχὼν, ὅτε λάθρᾳ, ἀλλὰ δὲ τῦ πατρὸς διαδεξάμενος,
"χ̀ πρὸς ὑμᾶς μετενέγκας. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ τὰ ἑαυ- 25
"τῦ κομισαμένῳ ζῆν ἑτέρωθί που μακαρίως, μηδὲν ἐνο-
"χλοῦντι ὑμῖν. τοιαῦτα μὲν οἱ πρέσβεις ἀμειψάμενοι,
ἐξῆλθον. τῷδ' ἑπάντων Βροῦτος μὲν κελεύειν
τὰ χρήματα συμβούλευσε, τιμωρίας τε χάριν ἀνθ' ὧν οἱ
τύραννοι τὸ κοινὸν ἠδίκησε πολλῶν ὄντων χ̀ μεγάλων, χ̀ ὃ 30
συμφέροντος ἕνεκεν, ἵνα μὴ [g] γένωνται αὐτοῖς ἀφορμὴ πρὸς τ'
πόλεμον, διδάσκων ὡς ὐκ ἀγαπήσουσι Ταρκύνιοι τὰς ὐσίας
ἀπολαβόντες, ὐδ' ἑκόντες ἰδιώτην βίον ζῆν, ἀλλὰ
πόλεμον ἐπάξουσι Ρωμαίοις ἀλλοεθνῆ, χ̀ βίᾳ πειράσον-
τες ἐλθεῖν ὅπι τὴν ἀρχήν. Κολλατῖνος δὲ ταναντία πα- 35
ρήνει, λέγων ὡς ὐδὲν τὰ χρήματα τ' τυράννων ἠδίκει τ'
πόλιν, ἀλλὰ τὰ σώματα, [h] φυλάττεσθαι αὐτοὺς ἀξιῶν
281 ἀμφότερα, μὴ δόξης τε πονηρᾶς τῷδὲ πάντων τύχω-
σιν, ὡς διὰ τὸν πλῦτον ἐκβεβλημένοι ἐκ τῆς ἀρχῆς
Ταρκυνίυς, καὶ πρόφασιν πολέμυ δικαίαν τῷδε δώ- 40
σιν αὐτοῖς, ὡς [i] ἀποστερημένοις τῷ ἰδίων· ἄδηλον μὲν εἶ-
ναι φάσκων εἰ κομισάμενοι τὰ χρήματα πολεμεῖν ὅπι-
χειρήσουσιν ἔτι πρὸς αὐτύς πρὶ τ' καθόδυ· πρόδηλον
δὲ θάτερον, ὡς ὐκ ἀξιώσουσιν εἰρήνην ἄγειν τὰς ὐσίας
ἀφαιρεθέντες.

[k] Ταῦτα τῷ ὑπάτων χ̀ πολλῶν συναγορευόντων ἀμ-
φοτέροις, ἀπορῦσα ὅ,τι χρὴ πρᾶξαι ἡ βυλὴ, χ̀ ἐφ' ἡμέρας συχνὰς σκοπῦσα, ἐπεὶ συμφορώτερα μὲν ὁ
Βροῦτος ἐδόκει λέγειν, δικαιότερα δὲ ὁ Κολλατῖνος παρ-
ρήγει, τελευτῶσα δέγνω τὸν δῆμον εἶναι τῦ τε συμφέ-

"mortali corpore; ſed vel præter animi ſui Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 1. V. C. Cat. 245. Var. 247.
"ſententiam ad aliquas æquas conditiones
"deſcenderent, in deprecatorum grati-
"am: illud cogitantes hominum eſſe pruden-
"tia prædituorum amicitiis inimicitias condo-
"nare; contra, ſtultorum & barbarorum
"eſſe, amicos cum inimicis tollere.

¶ Quum illi hæc dixiſſent, Brutus aſſurgens V.
ita eſt loquutus: "De Tarquiniorum redi-
"tu in hanc urbem, Hetruſci, deſinite plura
"verba facere. Jam enim eorum perpetuum
"exſilium ſuffragiis latis eſt decretum; & per
"deos juravimus omnes, nos neque reductu-
"ros tyrannos, neque ab aliis eos reduci
"paſſuros. Quod ſi * quid aliud æquum pe-
"titis, quod neque jurejurando neque legi-
"bus facere prohibeamur, dicite. Poſtea
legati progreſſi, "Præter omnem exſpecta-
"tionem, *inquiunt*, nobis prima contigere:
"legati enim pro homine ſupplice, qui vo-
"bis rationes vult reddere, & jus omnium
"gentium commune in privatam gratiam pe-
"tentes, ne hoc quidem impetrare potuimus.
"Sed quando vobis ita placet, non amplius
"pro Tarquiniorum reditu vos orabimus;
"ſed à vobis aliud, quod juſtum eſt, petemus,
"de quo patria nobis mandata dedit, quod ne-
"que lex neque jusjurandum vos facere prohi-
"bebit: ut *videlicet* regi reſtituatis bona quæ
"avus ejus ante habuerat, qui nullam rem
"veſtram aut vi aut dolo poſſederat, ſed jure
"hereditatis ad ſe devoluta & à patre relicta
"acceperat, & ad vos tranſtulerat. Satis
"enim illi erit, rebus ſuis receptis, in aliquo
"alio loco beate vivere, nullum vobis nego-
"tium faceſſenti. Atque his dictis legati ex
curia ſunt egreſſi. Conſulum autem alter Bru-
tus ejus bona retinenda cenſuit, tum mulctæ
nomine, quod tyranni multis gravibuſque
injuriis remp. affeciſſent, tum etiam publicæ
utilitatis cauſſa, ne illi hanc belli materiam
haberent: docens, Tarquinios non fore con-
tentos bonis receptis, neque vitam privatam
toleraturos; ſed externo milite conducto
Romanis bellum illaturos, & vi reditum in
regnum tentaturos. At Collatinus contrari-
um ſuadebat, dicens non à fortunis tyran-
norum, ſed ab ipſis tyrannis violatam fuiſſe
remp. Quare, rogabat eos ut ab hoc utroque
ſibi caverent, ne incurrerent in malam omni-
um opinionem, quaſi divitiarum cauſſa Tar-
quinios regno expuliſſent, neve juſtam belli
occaſionem illis præberent, quod ſuis bonis
ſpoliati fuiſſent. Incertum enim eſſe dice-
bat, an rebus ſuis recuperatis bellum pro re-
ditu contra ipſos eſſent ſuſcepturi: alterum
vero certum eſſe, eos ſuis bonis privatos non
quieturos.

¶ Conſulibus igitur talia dicentibus, & VI.
multis in utriuſque ſententiam euntibus, ſe-
natus dubitans quid agendum eſſet, & com-
plures dies deliberans, quod Brutus utiliora
dicere videretur; Collatinus vero juſtiora
ſuaderet, tandem utilitatis & æquitatis judi-
cium

a Pro συναναιρῶν *Lapus* videtur aliud quidpiam legiſſe, dum vertit, *inimicis pares amicos facere*; ut etiam *Gelenius*, interpretans, *nullum inter amicos & inimicos diſcrimen facere*: cum ſignificet *ſimul tollere* vel *ſubmovere*. *Sylb.* b Μὴ νόμοις μηδ' ὅρκοις *Vat.* c Οἱ πρόσβεις λέγουσι *Vat.* d Οὐδὲ τύτυ δεδυνήμεθα τυχ. *Sylb.* Οὐ δεδυνήμεθα *Vat.* e Ταρκυνίυ *Vat.* f Γένοντο *Vat.* g Φοβηθῆναί τι *Vat.* h Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* In *Ed. Steph.* διαστρέφεσθαι, minus recte. i Plenius & melius in *Cod. Vat.* ταῦτα δὴ τῶν ἑκατέρων λεγόντων. *Lapus* vertit, *talia dicentibus coſ.* ac ſi legiſſet ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων. * Ad verbum, *aliquod aliud mediocre*. *Aliquid aliud modeſti* vertit *Lapus*.

Ante Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ¼. V. C. Cos. 245. Var. 247.

cium populo committendum censuit. Multis autem ab utroque cos. dictis, quum triginta curiæ in suffragia fuissent missæ, adeo levi momento in alteram partem inclinatum est; ut illæ, quæ bona restitui jubebant, uno tantum calculo vicerint alias, quæ ea retinenda censebant. Hetrusci autem, accepto à consulibus responso, & multum laudata civitate, quod æquitatem utilitati antepositi essent, Tarquinio per literas significarunt ut mitteret qui bona sua reciperent: ipsi vero remanserunt in urbe, simulantes se in colligenda portatili supellectile, & in distrahendis quæ agi ferrique non possent, occupatos esse; * re autem vera id agentes, urbanas insidiose pertentarent, *& suis artibus corrumperent*, ut tyrannus ipsis mandarat. Nam & literas, *quas* ab exsulibus *acceperant*, eorum necessariis reddiderunt, aliasque ab illis ad exsules *mittendas* acceperunt: & cum multis in colloquium venientes, atque quis esset eorum animus explorantes, quos animadvertebant facile corrumpi posse ob animi inconstantiam, vel victus inopiam, vel ob desiderium explendæ sub tyrannide libidinis & avaritiæ, eos partim bona spe ostentata, partim etiam pecuniæ largitione, corrumpere conabantur. Nec defuturi erant (ut verisimile est) in urbe ampla & frequenti, qui reip. deteriorem statum meliori anteponerent, non solum ignobiles, verum etiam nobiles: in quorum numero erant duo Junii, Titus & Tiberius, filii Bruti consulis, vix dum pubescere incipientes; & cum illis Gellii duo, Marcus & Manius, fratres uxoris Bruti, jam idonei ad res publicas tractandas; & Collatini alterius consulis sororis duo filii, Lucius & Marcus; & Aquilii, qui eadem ætate erant qua Bruti filii, apud quos plerunque cœtus fiebant, eorum patre jam defuncto, atque de tyrannide reducenda consultabatur.

Conjuratio urbana.

VII. ¶ Itaque cum ex multis aliis mihi visæ sunt res Romanæ divina providentia ad tantam felicitatem provectæ, tum præcipue ex eis quæ tunc acciderunt. Illi enim miseri adeo dementes & adeo mente capti fuerunt, ut sustinuerint propria manu epistolas ad tyrannum scribere, quibus eum certiorem faciebant de numero conjuratorum, & de tempore quo consules essent aggressuri; adducti tyranni literis ad se allatis, *in quibus dicebat* se scire velle quibusnam Romanis pro meritis gratia esset referenda, ubi in regnum fuisset restitutus. Istæ autem literæ tali quodam casu in consulum potestatem venerunt. Apud Aquilios Collatini sororis filios convenerant illius conjurationis principes, ut ad rem divinam & sacrificia invitati. Post epulum autem jussis minimè

ρον τε καὶ τῆς δικαίας κρίσεως. πολλῶν δὲ λεχθέντων [a]ὑφ' ἑκατέρων τῶν ὑπάτων, ἀναλαβοῦσαι ψῆφον αἱ φράτερες τριάκοντα ἦσαν τὸν ἀριθμὸν, οὕτω μικρὸν ἐπιτάσαντο πρὸς θάτερα ῥοπὴν, ὥστε μιᾷ ψήφῳ πλείους γενέσθαι τῶν κατιέναι τὰ χρήματα βουλευομένων τοῖς ἀποδιδόναι κελευούσαις. λαβόντες δὲ τοῦτο τῶν ὑπάτων τὰς ἀποκρίσεις οἱ Τυρρηνοὶ, καὶ πολλὰ τὴν πόλιν ἐπαινέσαντες, ὅτι τὰ δίκαια τοῖς τῶν συμφερόντων ἔκρινον, Ταρκυνίῳ μὲν ἐπέστειλαν ὃ τοὺς ἀπολωλεκότας τὰ χρήματα, αὐτοὶ δὲ ἐπέμειναν ἐν τῇ πόλει, συναγωγήν τε τῶν ὁπλίτων, καὶ διαθέσεις τῶν μὴ δυναμένων ἄγεσθαι τε καὶ φέρεσθαι σκοπούμενοι· ὡς δὲ τἀληθὲς εἶχε, πράττοντές τε καὶ σκοπούμενοι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐν τῇ πόλει, ὡς ὁ τύραννος αὐτοῖς παρήγγειλεν. τάς τε δὴ ὁπισθολὰς τὰς τῶν φυγάδων τοῖς ὁπηνδεύκεις αὐτῶν ἀπεδίδοσαν, καὶ παρ' ἐκείνων ἑτέρας πρὸς τοὺς φυγάδας ἐλάμβανον. συνιόντες δὲ πολλοῖς εἰς ὁμιλίαν, καὶ διαπειρᾶν αὐτῶν τῆς προαιρέσεως λαμβάνοντες, ὃς [c]εὐεξίκειαν εὐαλώτους δι' ἀσθένειαν γνώμης, ἢ βίου ἀπορίαν, ἢ πόθον τῶν ἐν τῇ τυραννίδι πλεονεξιῶν, ἐλπίδας τε χρηστὰς ὑποτείνοντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα διδόντες, ἐπιχείρουν διαφθείρειν. ἔμελλον δὲ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν πόλει μεγάλῃ καὶ πολυοχλήτῳ φανήσεσθαί τινες οἱ τὴν χείρω πολιτείαν αἱρησόμενοι τῆς κρείττονος, οὐ τῶν ἀσήμων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀνομαστῶν, ἐν οἷς ἦσαν Ἰούνιοί τε δύο, Τίτος καὶ Τιβέριος Βρούτου παῖδες, τότε [d]ὑπατεύοντος ἀρτίως ἀρχόμενα γενειᾶν καὶ σὺν αὐτοῖς [e]Γέλλιοί τε δύο, Μάρκος καὶ Μάνιος, ἀδελφοὶ τῆς Βρούτου γυναικὸς, ἱκανοὶ τὰ κοινὰ πράττειν καὶ Κολλατίνου θατέρου τῶν ὑπάτων ἀδελφῆς υἱοὶ δύο, Λούκιός καὶ Μάρκος [f]Ακυίλιοι, τὴν αὐτὴν ἔχοντες τοῖς Βρούτου παισὶν ἡλικίαν, παρ' οἷς συνόδοι τὰ πολλὰ ἐγίνοντο, πατρός τε ὑκέτι βιοῦντος αὐτοῖς, καὶ τὰ περὶ τῆς καθόδου τῆς τυραννίνου βουλεύματα συνετίθεντο. 283

Ex πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἔδοξέ μοι τὰ Ρωμαίων πράγματα προνοίᾳ θεῶν εἰς τοσαύτην [h]παρελθεῖν εὐδαιμονίαν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐκ τότε γενομένων. τοιαύτη γὰρ ἄνοια καὶ θηριώδεια τοὺς δυστήνους ἐκείνους κατέσχεν, ὥστε ὑπέμειναν ὁπισθολὰς γράψαι πρὸς τὸν τύραννον αὐτοχείρους, δηλοῦντες αὐτῷ τὸ [i]πλῆθος τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, καὶ χρόνον ἐν ᾧ τῶν ὑπάτων ἔμελλον [k]ποιήσασθαι ὁπόθεσιν, πειθόμενοι ὑπὸ τῆς ἀφικομένου [l]εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ τυράννου γεγραμμένοις, ὅτι βούλεται προικίσασθαι τινας αὐτῷ Ρωμαίων εὐεργέτας εὖ ποιεῖν καταχθόντι τὴν ἀρχήν. τύχην δὲ ἐγένοντο τῶν ὁπισθολῶν ἐγκρατεῖς οἱ ὕπατοι τότε τοιάνδε τινὰ συντυχίαν, παρ' Ακυιλίοις τοῖς ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονόσιν ἀδελφῆς οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ κατήγοντο, παραγενόμενοι εἰς ἐφ' ἑσπέρᾳ καὶ θυσίαν. μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν ἐκ

[a] Τῶν ἑκατέρων Vat. [b] Τοὺς ἀπολωλεκότας τὰ χρήματα πέμπειν Vat. nec aliter in Lapi Cod. dum vertit, *ut mitteret recepturos opes suas*: atque ita legendum esse conjecerat Cas. [c] Εὐέξικειαν Vat. quo modo scribendum censuit Sylb. quod Εὐέξικειαν characteristica sit præsentis, & terminatio aoristi 1. [d] Forsan rectius τῷ πρότ. Sylb. Τῷ ἐνιαυτοῦτος Vat. & Lapi Codd. [e] Pro Γέλλιοι Sigonius in Scholiis Livianis reponit Οὐιτέλλιοι, non tantum ex Livio, sed etiam ex Plutarcho; apud quem in Coriolano simili aphæresi Οὐιτούριος legi pro Αὐτούριος testatur idem. Sylb. [f] Ita & in sequentibus Historiæ partibus; cum verior scriptura sit Ἀουίλιοι. Latini enim non *Aquilios* sed *Aquilios* vocant. immo Sigonius annotat, in Capitolinis monumentis duplicatis ll scriptum esse *Aquillii*. Sylb. Αουίλιοι ubique in Cod. Vat. Αουίλλιοι, vel Αουίλιοι malit Portus. g Illud τοῖς post πατρὸς nec sensus requirit, nec agnoscunt Vat. & Lapi Codd. h Προελθεῖν Vat. i Πλῆθος τῶν Vat. k Ποιήσασθαι Vat. l Ὡς αὐτοὺς Vat. * Re vera autem excutientes & molientes in urbe quæ mandarat tyrannus. Edm. Agentes præparantesque in urbe quæ mandarat eis tyrannus. Lapus.

ἐκ

ἐκ δ' συμποσίου κελεύσαντες τοὺς διακόνους, καὶ περὶ τὰ θυρῶν δ' ἀνδρῶνος ἀπελθεῖν, διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς καταγωγῆς τῆ τυραννίδι, καὶ τοὺς δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς καταχώσειν αὐτοχείρους, ἃς ἔδει τοὺς Ἀκυιλίους λαβόντας ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ Τυρρηνίας πρέσβεσιν, ἐκείνους δὲ Ταρκυνίῳ. ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ τις οἰκέτης, ἐκ πόλεως Καιρίτης αἰχμάλωτος, ὄνομα [b] Οὐίνδικιος, ὑποπτεύσας [c] τι [d] περὶ τοὺς ἄνδρας βουλεύειν [e] πονηρὸν τῇ μεταστάσῃ τῆς διακόνων, ἔμεινε μόνος ἔξω παρὰ τοῖς θύραις, καὶ τούς τε λόγους παρ' αὐτῶν ἐκεφάσατο, καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἶδεν ὑπὸ πάντων γραφομένας, ἀμφῷ πῃ τῆς θύρας διαφανεῖ ὄψιν προσβαλών. ἐξελθὼν δὲ πολλῆς ἤδη νυκτὸς ὕστερος, ὡς ἀπεσταλμένος ὑπό τῆς διακονοῦς ὅτι χρείας τινός, πρὸς τοὺς ὑπάτους ἥκειν ἐλθεῖν, δεδιὼς μὴ τὸ πρᾶγμα συγκρύψωσι βουλόμενοι διὰ τὴν [g] εὔνοιαν τὴν συγγενῶν, μηνύσηται καὶ συνωμοσίαν ἀφανίσωσιν· ἀφικόμενος δ' εἰς Πόπλιον Οὐαλέριον, ὃς ἦν τῶν πρώτων τέσσαρσιν ἐν τῇ τυραννίδα καταλυσάντων, δεξιὰν δίδωσι, καὶ δι' ὅρκων τὸ πιστὸν παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὑπὲρ ἀσφαλείας τῆς ἑαυτοῦ, [h] μηνυτὴς τε ὢν ἥκοι καὶ ὧν εἶδε γίνεται. ὁ δὲ ὡς ἔμαθεν, ὑδρεμίῳ ἀναβολὴν ποιησάμενος, ὅτι τὴν οἰκίαν τὴν Ἀκυιλίων σὺν [i] χειρὶ πολλῶν πελατῶν τε καὶ φίλων παρεγίνετο πρὸς τὸν ὄρθρον. καὶ παρελθὼν εἴσω τῶν θυρῶν ὡς ἐπ' ἄλλην τινὰ χρείαν παρὼν, ἀκωλύτως, καθ' οἶκον ἔτι τῶν μειρακίων ὄντων, ἐγκρατὴς γίνεται τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τοὺς νεανίσκους συλλαβὼν καθίστησιν ὅτι τοὺς ὑπάτους.

Τὰ δὲ μὴ ταῦτα ἔργα πατρὸς τῶν ὑπάτων Βρούτου μεγάλα καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων, ἐφ' οἷς μέγιστα φρονοῦσι Ῥωμαῖοι, δέδοικα [k] μὴ σκληρὰ καὶ ἄπιστα [l] τοῖς 283 ἄλλοις Ἕλλησι δόξω λέγειν· ἐπειδὴ πεφύκασιν ἅπαντες [m] ἀπὸ τῶν οἰκείων τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κρίνειν, [n] καὶ τὸ πιστὸν ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιεῖν· ἐρῶ δ' ὅμως. ἐπειδὴ γὰρ ἡμέρα τάχιστα ἐγένετο, [o] καθίσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν συνωμοσίᾳ διασκεπόμενος, ὡς εὗρε τὰς ὑπὸ τῶν γεγραφείσας τοῖς σφραγῖσιν [p] ἑκατέρων, καὶ μὴ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς χειρογράφοις, ἀναγνωσθῆναι περῶντα ἐκέλευσεν ἀμφοτέροις ὑπὸ τοῦ γραμματέως, εἰς τῶν ἁπάντων τῶν παρόντων ἀκοήν· ἔπειτα λέγειν ἐκέλευσε τοῖς παισὶν εἴ τι βούλονται. ὡς δ' οὐκ ἐτόλμησεν αὐτοῖς ἑκατέρῳ πρὸς ἄρνησιν ἀναιδῆ τραπέσθαι [q] πάλαι [r] κατεψηφισμένοις ἑαυτῶν, ἔκλαιον ἀμφότεροι. ὀλίγον δ' ὑπισχὼν χρόνον ἀνίστατο, καὶ σιωπὴν προεκήρυξε, προσδεχομένων ἁπάντων τί τὸ τέλος ἔξοισι, θάνατον ἐφ' ἁλοῖσι καταδικάζειν τοῖς τέκνοις· ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον, οὐκ ἀξιοῦντες τοιοῦτον ἀνδρὸς ζημιοῦσθαι τέκνων θανάτῳ, καὶ χαρίζεσθαι τὰς ψυχὰς τοῖς μειρακίοις ἐβούλοντο τῷ πατρί. ὁ δ' [s] ὅτε τοὺς φωνὰς αὐτῶν

stris ex cubiculo exire, ubi convivium fuerat celebratum, & * ante fores cubiculi se recipere, inter se colloquebantur de reducendis tyrannis; quæque visa erant propria manu referebant in literas, quas Aquilios accepturos oportebat legatis Hetruscis dare, illosque Tarquinio *eas* reddere. Interea vero servus quidam Cæninensis, bello captus, qui pincernam agebat, nomine Vindicius, suspicatus (quod illi ministros removissent) aliquid mali eos moliri, solus extra ad ostium remansit, & eorum sermonem audivit, & epistolas ab omnibus scriptas vidit, ad quandam ostii commissuram, qua res perspici poterat, admotis oculis. Nocte autem adhuc intempesta egressus, quasi negotii alicujus caussa à dominis missus, ad consules ire non est ausus, veritus ne rem celare volentes, ob suam in cognatos benevolentiam, conjurationis indicem de medio tollerent. Sed profectus ad P. Valerium, qui unus erat de quatuor primis tyrannidis everforibus, data dextra, & cum jurejurando fide ab eo accepta, sibi fraudi id non fore, quæ audivit & quæ vidit indicavit. Ille vero hac re cognita, nec in aliud tempus dilata, confestim cum magna clientium & amicorum manu circa matutinum crepusculum ad Aquiliorum ædes venit. Et fores sine ullo impedimento ingressus, quasi eo alicujus alius negotii caussa venisset, quum adolescentes illi domi adhuc essent, potitus est literis, & comprehensos juvenes ad consules adduxit.

Fer. Jul. 3108. Ann. Chr. 507. Olymp. 68 | . Cos. 245. V. C. Var. 247.

¶ Quæ vero mox dicturus sum facta alterius consulis Bruti magna & admiranda, ob quæ maxime Romani se jactant, vereor ne aliis Græcis dura nimis & non credenda videantur: quia omnes hoc natura comparatum habent, ut ex suis rebus domesticis judicium faciant de iis quæ de aliis dicuntur, & quod credibile est non credendum existiment. dicam tamen. Nam simulatque dies illuxit, pro tribunali sedens, & conjuratorum epistolas considerans, ubi filiorum literas *primum* ex utriusque sigillo agnovit, ac *deinde* resignatis illis eorum quoque manus apparuit, jussit primum utramque à scriba recitari, ut ab omnibus qui præsentes ibi aderant exaudirentur: deinde filiis, si vellent, dicendi potestatem fecit. Sed quum neuter eorum factum impudenter inficiari auderet, quod jam de se actum esse persuasum haberent, ambo flebant. Ille vero paullum cunctatus surrexit, & silentio per præconem indicto, exspectantibus omnibus quis rei futurus esset exitus, † capitalem sententiam in filios pronunciavit: qua audita omnes clamorem sustulerunt, quia indignum facinus putabant talem virum morte filiorum mulctari, & adolescentum vitam patri condonare volebant. At ille, neque eorum clamoribus

VIII.

a Διάφορα τίνι Vat. & hanc ipsam lectionem habuisse *Lapum* suspicor, dum vertit; *differebant* (quod male pro *differebant* scriptum esse existimat *Steph.*) *inter se de reductione ipsa tyrannorum, & quæ visa erant reponerent seorsum in literis &c.* Διαφέροντο, (inquit *Sylb.*) ferri potest; ut sit *disputabant, disceptabant*, alteris alteram partem quodammodo tuentibus, aut rei difficultates proponentibus. b Οὐίνδικιος *Vat.* atque ita vel Οὐίνδιξ omnino legendum. c Deest *Vat.* d Περιεῖ *Vat.* e Τῇ μεταστάσῃ *Vat.* f Τῶν διακόνων in *Cod. Ven.* quod nihil ad rem. *Sylb.* g Πρόσωπον *Vat.* h Μηνυτὴς ἂν τὰ ἥκοι *Vat.* i Χωρὶς πολλῆ *Vat.* k Intellige μὴ σκληρὰ τῇ ἀληθείᾳ τοῦτο ἔστιν. *Steph.* l Forsan τοῖς ἄλλοις, μᾶλλον δὲ τοῖς Ἕλλησι. *Steph.* Ἄλλοις non agnoscit *Cod. Vat.* m Ἀπὸ τῆ ἰδίων πάθων *Vat.* n Forsan τῷ τὸ πιστὸν τῷ ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιῶν. *Steph.* o Vel τῷ hîc cum *Lapo* tollenda est, vel εἰς in sequentibus. *Sylb.* Καὶ non agnoscit *Vat.* p Ἑκατέρων γραφείσας *Vat.* q Deest *Vat.* r Rectius ut puto, ἔνοχα τῶν φωνῶν αὐτῶν, ἔνοχα τῶν αἰτιαγῶν ἀντιγράφων. *Sylb.* s Ante fores habitationis virorum. *Lapus.* Ante fores virilis curiæ. *Gelen.* Vide *Vitruv.* Architect. l. 6. c. 10. † *Lapus* magis ad verbum, *se mortis filios condemnare dixit.*

a Ἀνιχόμενος

Ro. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 [1]. V. C. Cos. 245. Var. 247.

clamoribus neque etiam gemitibus commotus, juvenes plorantes & supplicantes, & blandissimis quibusque appellationibus ipsum appellantes, à lictoribus abduci jussit. Atque hoc quidem omnibus mirum est visum, quod ille neque civium precibus, neque miserationi filiorum ullum locum dedisset. Sed longe magis admirandum fuit, quod exorari non potuit ut de eorum supplicio aliquid remitteret. Nequeunt enim passus est filios suos alio abduci extra omnium conspectum necari; neque ipse è foro recessit, antequam de illis sumptum esset supplicium, *quasi* atrox illud spectaculum aversatus; neque sine *flagrorum* ignominia eos capitali supplicio, quo damnati erant, affici passus est: sed exegit quæcunque leges & consuetudines in maleficos statuunt, idque in foro, in omnium conspectu; & postquam illorum corpora virgis lacerata fuerunt, ita demum ipse, qui præsens aderat dum hæc omnia fierent, illos securi percuti permisit. Sed, quod omnem fidem superat, & quod præcipue in illo viro admirandum putatur, fuit vultus immotus, nullisque lacrymis irrigatus. Siquidem, quum flerent cæteri omnes qui illi miserando spectaculo intererant, ipse solus neque deflens suorum filiorum mortem, neque futuram suæ familiæ desolationem *ac solitudinem* lugens, neque ullum aliud animi mollis signum dans ab ullo conspectus est: sed sine lacrymis, & sine gemitu, immoto vultu permanens, generoso animo suam calamitatem pertulit. Adeo firmo & constanti erat animo in rebus decretis servandis & exsequendis, & adeo constans in vincendis affectibus qui rationem perturbare solent.

IX. ¶ Necatis autem filiis, statim vocavit Aquilios, collegæ sororis filios; apud quos cœtus eorum, qui in reip. perniciem conjurarant fiebant: & quum jussisset à scriba eorum epistolas recitari, ut omnes qui aderant eas audire possent, se illis purgandi sui potestatem facere dixit. Quum autem adolescentes illi ante tribunal fuissent producti, sive alicujus amici monitu, sive & jam quod ipsis hoc in mentem venisset, ad avunculi genua, quasi ejus opera servari possent, acciderunt. Sed quum Brutus jussisset lictores eos inde abstrahere & ad supplicium abducere, nisi vellent se purgare, Collatinus, lictoribus jussis paulisper supersedere, donec paucis cum suo collega colloqueretur, eum ab aliis seductum multis precibus pro adolescentibus adortus est; partim eos excusans quod ob juventutis imperitiam & pravam amicorum consuetudinem in talem amentiam incidissent; partim eum obsecrans ut sibi hanc unam gratiam petenti, & in posterum nulla re negotium ipsi exhibituro, vitam cognatorum condonaret; partim etiam docens periculum esse ne tota urbs turbetur,

ὕτε τὰς οἰμωγὰς [a] ἀντεχόμενος, ἐκέλευσε τοῖς ῥάβδοις ἀπάγειν τοὺς νεανίσκους ὀλοφυρομένους καὶ ἀντιβολοῦντας, καὶ ταῖς φιλτάταις [b] αὐτὸν ἀναπελαμένους προσηγορίαις. θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο ἅπασιν ἐφάνη, τὸ μηδὲν ὑπεῖξαι τὸν ἄνδρα μήτε πρὸς τὰς δήσεις τῶν πολιτῶν, μήτε πρὸς τοὺς οἴκτους τῶν τέκνων. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον τὸ περὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν ἀμείλικτον. οὔτε γὰρ ἄλλοθί που [c] συνεχώρησεν ἀπαχθέντας τοὺς υἱοὺς ἔξω τῆς ἀπάντων ὄψεως ἀποθανεῖν, οὔτε αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγορᾶς παρεχώρησεν ἕως ἐκεῖνοι κολασθῶσι, τὸν δεινὸν θέαμα ἐκτερπόμενος, οὔτ' ἄνευ περιπλακισμοῦ ἀφῆκεν αὐτοὺς τὸν ἐψηφισμένον ἐκπληρῶσαι μοῖραν· ἀλλὰ πάντα τὰ [d] περὶ τὸν τιμωρίαν [e] ἔθη καὶ νόμιμα φυλάττων, ὅσα τοῖς κακούργοις ἐπέκειται παθεῖν, ἐπὶ ἀγορᾶς πάντων ὁρώντων, ἀρτιαθέντας, τὰ σώματα πληγαῖς [f] αὐτοὺς, ἅπασι τοῖς γινομένοις παρὼν, τότε συνεχώρησε τοὺς αὐχένας τοῖς πελέκεσιν ἐπισχοπῆναι. ἐπεὶ δὲ ἅπαντα δὴ τὰ προσδόξα καὶ θαυμαστὰ τοῦ ἀνδρὸς, τό τε ἀτενὲς τῆς ὄψεως καὶ [g] τὸ [h] ἀτεγκτον ἦν ὅσον τοῦ ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τῷ πάθει παρεγένοντο κλαιόντων, μόνου οὔτε ἀνακλαυσάμενου ἐφθη τὸν μόρον [i] τῶν παίδων, οὔτε ἐπιμώξας ἑαυτὸν τῆς καθεζόμενος τὸν οἶκον ἐρημίας, ὔτε ἄλλο μαλακὸν οὐθὲν σύδὺς, ἀλλ' ἀδακρύς τε καὶ ἀστενακτὶ καὶ ἀτενὴς ἀγαμένων, εὐκαρδίως ἤνεγκεν τὴν συμφορὰν. ὕτως [k] ἰσχυρὸς ἦν καὶ βέβαιος τὸν γνώμην τὰ κεκριμένα διαπρᾶξαι, καὶ τῶν ἐπιταραττόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν κρείττων.

Απαντείνας δὲ τοὺς υἱοὺς, οὓς ἐκάλει τοὺς ἀδελφιδοῦς τοῦ συνάρχοντος Ακυιλίους, παρ' οἷς αἱ συνόδοι τῶν κακῶν τῆς πόλεως συνωμοσαμένων ἐγίνοντο· καὶ τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν ἀναγνῶναι τῷ γραμματεῖ κελεύσας, ὥστε πᾶσι, 284
ὅσοι παρῆσαν, ἀκούειν τούς παρόντας, ἀπολογίαν ἔφησεν αὐτοῖς δώσειν. ὡς δὲ προῆχθησαν οἱ νεανίσκοι πρὸς τὸ βῆμα, εἴτε ὑποθεμένου τινὸς τῶν φίλων, εἴτε αὐτοὶ συμφρονήσαντες, τοῖς γόνασι τοῦ πατρὸς προσεκέκλιντο, ὡς [m] δι' αὐτοῦ σωθησόμενοι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Βρούτου τοῖς ῥαβδούχοις ἀποσπᾶν αὐτοὺς καὶ [n] ἀπάγειν ἕως τοῦ θανάτου, εἰ μὴ βούλοιντο [o] ἀπολογεῖσθαι, μικρὸν ἐπισχεῖν τοῖς ὑπηρέταις ὁ Κολλατῖνος εἶπεν, ἕως τοῦ συνάρχοντος διαλεχθῇ, λαβὼν τὸν ἄνδρα κατὰ μόνας, πολλὰς ἐξέτεινεν ὑπὲρ τῶν μειρακίων δήσεις· τὰ μὲν, ἀπολογούμενος, ὡς ἀπὸ νεότητος ἀγνοίαν καὶ πονηρὰς φίλων ὁμιλίας εἰς ταύτην ἐμπεσόντων τοῦ φρονεῖν ἁλόντων· τὰ δὲ, δεόμενος [p] αὐτοῦ χαρίσασθαι τῶν συγγενῶν τοῖς ψυχαῖς, μίαν αἰτουμένῳ ταύτην δωρεὰν, ᾗ [q] οὐδενὸς ἑτέρου διενοχλήσοντος. τὰ δὲ, διδάσκων ὅτι συντεταραγμένην κίνδυνος ὅλην τὴν πόλιν,

ἐὰν

a Ἀνεχόμενος legendum censet Steph. Ἀναδεχόμενος vel ἀπαδεχόμενος Cas. Melius forsan in Cod. Vat. ἀνακόπτων. b Αὐτῶ male in Ed. Steph. c Υπαναχόμενος Vat. d Περὶ τῶν τιμωριῶν Vat. e Ita Codd. MSS. pro ἀνήθεσι νόμιμα, quod obtinuit in Ed. Steph. f Rectius in Cod. Vat. [& Vat.] αὐτὸς, hoc verborum ordine, αὐτὸς ἅπασι τοῖς γινομένοις παρών. Sylb. g Deest Vat. h Περατον in Ed. Steph. ἄτυπτον. i Τῶν τέκνων Vat. k Ἰσχυρὸς ἦν τὴν γνώμην τὰ βέβαιος Vat. l Διαδῦναι Vat. m Δι' οἰκείου Vat. n Υπάγειν in Ed. Steph. Sed ἀπάγειν & convenientius est, & supra [v. 2. & v. 9.] sic usurpatum. Sylb. o Απολογήσασθαι Vat. p Εαυτῷ Vat. q Οὐδενὸς ἵτι ἐνοχλήσοντι ἑτέρου Vat.

a Ανεβάλετο

ἀλλ' ἀπόντας ὑπεχυφῶσι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς δέξομένους τε συμπεφεύξεσθαι τοῖς φεύγουσι. μάτην τῆς κακοδοξίας πολλοὺς γὰρ εἶναι, καὶ οὐκ ἀσήμων οἰκιῶν ἐρεῖν. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τελευτῶν ἠξίου μὴ θάνατον ἀλλὰ μετοίκου κατ' αὐτῶν ἐρεῖσαι κόλασιν· ἄτοπον εἶναι λέγων, τοὺς μὲν τυράννους φυγῆς ζημιοῦσθαι, τοὺς δὲ τῶν τυράννων φίλους θανάτῳ. ἀντιλέγοντος δὲ καὶ τοῦτο τοῦ ὑπάτου τῆς κολάσεως τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὑπὲρ εἰς ὕστερον ἀναβαλεῖσθαι χρῆναι τὰς κρίσεις τῶν τὰς αἰτίας βουλομένων· τελευταῖα γὰρ αὕτη τοῦ συνάρχοντος δόσις ἦν· ἀλλ' ἀνημερεῖν ἀποκλείσας ἅπαντας, ἀπειλοῦντος καὶ διομνυμένου, ἀδημονῶν ὁ Κολλατῖνος ὅτι τοῦ μηδενὸς ὧν ἠξίου τυγχάνοι, "Τοιγαροῦν, "ἔφησεν, ἐπεὶ σκαιὸς εἶ καὶ πικρός, ἐγὼ τἀμεμπτότατά σοι "ἀφαιρήσομαι, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ᾗ σοὶ κύριος ὤν. καὶ ὁ Βροῦτος ἐκπεπληγμένος, "Οὐκ ἐμοῦ γε, ἔφη, ζῶντος, ὦ "Κολλατῖνε, τοὺς προδότας τῆς πατρίδος ἰσχύσεις "ἐξελέσθαι ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις δίκας ἃς σοὶ προσῆκεν "ὑπὲρ εἰς μοναρχίαν.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ φυλακὴν τοῖς μειρακίοις ᵃ ὑποστείλας, ἐκάλει τὸ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὄχλου· προεδόθησαν γὰρ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην τὰ περὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν πάθη· ἐφάνησάν τε προελθόντες καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συνεδρίων προσπαλοῦντες, ἔλεξε τοιάδε· "Ἐβουλόμην μὲν δή, ὦ ἄνδρες πολῖται, Κολ- "λατῖνον ᵈ τουτονὶ τὸν ἄνδρα συνάρχοντα ὄντα, περὶ "ἁπάντων μοι τὰ αὐτὰ φρονεῖν, καὶ μὴ τῷ λόγῳ μόνον, ἀλ- "λὰ καὶ τοῖς ἔργοις μισεῖν τοὺς τυράννους καὶ πολεμεῖν ἐπῳδὴ "δὲ τοιαύτῃ φρονεῖν γέγονέ μοι καταφανὴς, καὶ ἔστι δ' οὐ μόνον "τῇ φύσει Ταρκυνίων συγγενὴς, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει διαλ- "λαγάς τε πράξειν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀντὶ τοῦ κοινῇ συμφε- "ρόντων τὸ ἑαυτῷ σκοπεῖν λυσιτελὲς, αὐτός τε κωλύειν αὐτὸν "παρεσκευάσμαι πράττειν ἃ νῦν ἔχει, πομπεῖα ὄντα, καὶ ὑμᾶς "ὅπως τοῦτο παρακαλῶ. φράσω δ' ὑμῖν πρῶτον ἐν οἷς "ἐγένετο κινδύνοις τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ὅπως τε "αὐτοῖς ἑκάτερος ἡμῶν κέχρηται. τῆς πολιτῶν τινές τε συν- "ελθόντες εἰς τὴν Ἀκυιλίων οἰκίαν ἐκ τοῦ Κολλατίνου γεί- "τονος ἀδελφῆς, ἐν οἷς ἦσ' οἵ τ' ἐμοὶ παῖδες ἀμφότεροι, καὶ "οἱ τῆς γυναικὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐμῆς, καὶ ἅμα τινὲς ἄλλοι συνή- "θεσιν οὐκ ἀφρενεῖς, συνθήκας ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους, καὶ συνόμοσαν, ᵇ ἀποκτείναντες ἐμὲ, Ταρκυνίων ὅπως τῆς ἀρ- "χῆς καταλαγεῖν· ὑπογράς τε ταῦτα γράψαντες "αὐτοχείρους, καὶ τοῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι κατασημηνάμενοι, "πέμπειν πρὸς τοὺς φυγάδας ἔμελλον. ταῦθ' ᶜ ἡμῖν θεῶν τι- "νος εὐνοίᾳ κατάφωρα γέγονεν ὑπὸ τοῦδε μηνυθέντα τοῦ ἀνδρός· "ὅτι δὲ Ἀκυιλίων δοῦλος, παρ' οἷς κατεγέρθησαν τῇ παρελ- "θούσῃ νυκτὶ τὰς ὑπογραφὰς ἔγραψεν· καὶ τὰ γράμματα "αὐτῶν ἔσχηκα ἐγὼ κρατῆσας. Τίτον μὲν δὴ ἐγὼ καὶ Τιβέριον τοὺς

si omnes eos, qui aliquo modo exsulibus in reditu favere visi fuerint, capite plectere conentur: multos enim in eo numero esse dicebat, & nonnullos ex familiis non obscuris. Sed quum illum flectere non posset, tandem ab eo postulavit ne morte eos multaret, sed mitiorem aliquam pœnam in eos statueret; absurdum dicens, tyrannos exsilio mulctari, eorum vero amicos capitali supplicio affici. Sed quum ille ei adversaretur, nec de supplicii atrocitate quidquam remittere, nec eorum judicium in alium tempus differre vellet, (hoc enim fuit ipsius collegæ postremum postulatum) sed eo ipso die minaretur ac juraret se omnes necaturum, Collatinus ægre ferens se nihil eorum quæ postularat impetrasse, "Ergo, inquit, quan- "do tu durus & sævus es, ego ipsos adole- "scentes * pro ea potestate, qua sum tibi par, absolvo. Tum Brutus exacerbatus, "Certe, inquit, me vivente, Collatine, pa- "triæ proditores supplicio nunquam eripere "poteris: sed tu quoque brevi pœnas, quas "es promeritus, dabis.

¶ His dictis, & custodia adolescentibus addita, populum ad concionem advocavit: & foro turba repleto, (jam enim casum ejus filiorum per totam urbem rumor vulgarat) progressus in medium cum honoratissimis quibusque senatoribus, quos sibi adesse jussit, hujusmodi habuit orationem: "Vellem equi- "dem, Quirites, Collatinum istum meum "collegam eadem in omnibus rebus mecum "sentire; nec verbis solum, sed etiam re "ipsa odio tyrannos prosequi, iisque inimi- "cum esse. Sed quando jam compertum ha- "beo illum penitus mihi adversari, & non "solum cognatione sed etiam voluntate "Tarquinii esse conjunctum, & id agere ut "cum illis in gratiam redeamus, & sua pri- "vata commoda potius quam publica cura- "re, ego ipse paratus sum eum impedire, ne "ea quæ in animo habet, quæ mala sunt, "peragat; & vos ad idem faciendum adhor- "tor. Sed primum in quanto periculo res- "pub. fuerit, deinde quomodo uterque no- "strum se in eo gesserit, vobis aperiam. Ali- "quot cives clam coëuntes in ædes Aquilio- "rum, qui sunt filii sororis Collatini, in- "ter quos & ambo mei filii erant, & "meæ uxoris fratres, & præter eos non- "nulli etiam alii non ignobiles, inter se "pacti fuerant & conjurarant, me interfecto, "Tarquinium in regnum reducere; atque eti- "am epistolas manu sua scriptas suisque sigil- "lis obsignatas ad exsules erant missuri. Hæc "nobis dei alicujus favore innotuerunt, in- "dicata ab isto, qui est Aquiliorum servus: "apud quos quum superiore nocte isti con- "veniissent, literas scripserunt; & ipsæ lite- "ræ in nostram potestatem venerunt. E- "quidem in Titum & Tiberium filios meos jam

a Ἀκυιλίας *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* b Non agnoscit *Vat.* Sed (ut ait *Sylb.*) retineri hoc loco potest, in vehementiæ significatione, *etiam invito tibi eripio.* Si quis tamen in seq. membro collocare malit ante σύ, fruatur suo judicio. sic certe v. 18. ἢ σύ δ'. *Sylb.* c Ἐπιστάσης *Vat.* atque ita legendum esse conjecerunt *Sylb.* & *Cas.* d Τουτονὶ τὸν συνάρχοντα, τοῦτ' ἐστὶν *Vat.* e Forsan rectius legeris ἐπὶ τούτῳ. *Sylb.* Ἐπὶ τούτῳ in *Cod. Vat.* f Desideratur in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque superfluum esse indicavit *Sylb.* g Καὶ ἄλλοι τινὲς ἅμα τούτοις *Vat.* h Inter κατεπείσθησαν & αὐτογράφους lacuna est in *Ed. Steph.* quam ex *Codd. Rom.* & *Ven.* (quibus consentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*) optime supplevit *Sylb.* i Περὶ τούτων *Vat.* atque ita in *Codice* quo usus est *Sylb.* nulla sensus mutatione. k Ἡμῖν perperam in *Ed. Steph.* * Ejusdem cujus & tu potestatis dominus. *Lapus.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ¼. V. C. Cal. 245. Var. 247.

"jam animadverti; nec ob meam clemen-
"tiam ulla lex aut jusjurandum violatum
"est: Collatinus vero Aquilios mihi eri-
"puit, & negat se permissurum, ut qui eo-
"rundem consiliorum fuerunt socii, ejus-
"dem etiam socii sint supplicii. Quod si hi
"nullas dederint pœnas, neque de fratribus
"meæ uxoris, neque de reliquis patriæ pro-
"ditoribus supplicium sumere mihi licebit.
"* quam enim justam caussam illis afferre
"potero, si hos dimisero? Cujus igitur rei
"hoc putatis esse indicium? Utrum chari-
"tatis in patriam, an animi cum tyrannis
"reconciliati? utrum confirmationis juris-
"jurandi, quod nobis præeuntibus omnes ju-
"raltis, an violationis & perjurii? quod si
"ille nos latuisset, certe diris obnoxius fuis-
"set; & diis, per quos pejerat, pœnas de-
"disset. Sed quando à nobis manifesto de-
"prehensus est, à nobis etiam in ipsum ani-
"madverti decet: quippe qui paucis ante
"diebus persuasit vobis ut tyrannis pecu-
"nias restitueretis, ne respub. iis uti posset
"adversus hostes in bello, sed hostes con-
"tra remp. Jam vero conjuratos in tyran-
"norum reditum impune dimittendos cen-
"set †: illis ipsis nimirum gratificans, ut si
"forte illi redeant, sive per proditionem
"sive armis, hæc beneficia à se in ipsos col-
"lata revocans ipsis in memoriam, ut ami-
"cus omnia quæcunque petierit ab illis im-
"petret. An igitur ego, qui meis filiis non
"peperci, tibi parcam, Collatine; qui cor-
"pus quidem apud nos habes, animum vero
"apud hostes: & patriæ quidem proditores
"servas; me vero pro ea decertantem inter-
"ficis? quo pacto? multum certe abest. Sed
"ne quid tale amplius admittas, magistra-
"tum tibi abrogo, & te in aliam civitatem
"migrare jubeo. Vos vero, Quirites, jam-
"jam ad suffragia centuriatim ferenda voca-
"bo, ut decernatis an hæc rata esse opor-
"teat. Illud autem probe scitote, vos alte-
"rum è duobus, vel Collatinum vel Brutum,
"consulem habituros.

"ἐμοὺς παῖδας τετιμώρημαι καὶ οὐδὲν καταλέλυται
"μοὶ τῶν ἐμῶν ὑπεύθυνα, οὔτε νόμος, ὃς ὤμο-
"σα Ἀχιλλίους δὲ Κολλατῖνος ἀφαιρεῖται μου, καὶ φη-
"σὶν οὐκ ἐᾶσιν ὅμοια τοῖς ἐμοῖς παισὶ βουλεύσασθαι.
"τοῖς ὁμοίων ἐκείνοις τυχεῖν. εἰ δ' ὅτοι μηδεμίαν ὑ-
"φέξουσι δίκην, οὐδὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐμῆς γυναικός,
"οὐδὲ τοὺς ἄλλους συγγόνους πατρίδος ἐξέσομαι μοι
"κολάσαι. τί γὰρ δὴ δικαιώσω τοὺς αὐτοὺς ἔξω λέ-
"γειν, ἂν τούτους ἀφῶ; τίνος οὖν ταῦτα μεμιμαι
"ἠγεῖσθε; πότερα τῆς πρὸς τὴν πάλιν εὐνοίας, ἢ τοῦ
"πρὸς τοὺς τυράννους Ἀχαιλλαῶν; ἢ πότερα τῆς ἐμ-
"πεδώσεως τοῦ ὅρκου, ὃς ἀφ' ἡμῶν ἀρξάμενοι πάν-
"τες ὠμόσατε, ἢ τῆς συγχύσεώς τε καὶ ἐπιορκίας; καὶ
"εἰ μὴ ἔλαθεν ἡμᾶς, ταῖς ἀρχαῖς ἔνοχος ἂν ἦν, καὶ
"θεοῖς ὑπόχρεως, ὃς ἐπιορκεῖ, δίκας. ἐπειδὴ δὲ καταφα-
"νὴς γέγονεν, ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν προσήκει κολασθῆναι·
"ὅς γε ὀλίγαις μὴ ἡμέραις πρότερον τὰ χρήματα τοῖς
"τυράννοις ὑμᾶς ἔπεισε πωλῆσαι, ἵνα μὴ κατὰ
"τῶν ἐχθρῶν ἡ πόλις αὐτοῖς ἔχῃ χρῆσθαι πρὸς τὸν
"πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως οἱ ἐχθροί. νῦν δὲ
"τοὺς ὑπὲρ καθόδου τοῖς τυράννοις συνομοσαμένους ἀφεῖ-
"σθαι τῶν τιμωρίας οἴεται δεῖν, ἐκείνοις αὐτοῖς δηλονότι
"χαριζόμενος, ἵν' ἐάν ἄρα κατέλθωσιν εἴτ' ἐκ προδοσίας
"εἴτε πολέμῳ, τούτους προσφερόμενος τὰς χάριτας,
"ἁπάντων, ὡς φίλος, ὅσων ἂν αἰτῆται, παρ' αὐτῶν τυγ-
"χάνῃ. ἔπειτα ἐγὼ τὸ ἐμοὶ δ' φεισάμενος τέκνων, σοὶ
"φείσομαι, Κολλατῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ' ἡμῖν ἔχεις, τὴν ψυχὴν δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ τοὺς μὲ προδότας τῆς
"πατρίδος σώζεις, ἐμὲ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον ἀπο-
"κλείσῃς; πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ' ἵνα μηδὲν ἔτι
"τοιοῦτον ἐξεργάσῃ, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφαιροῦμαί σε, καὶ πόλιν
"ἑτέραν κελεύω μεταλαβεῖν. ὑμῖν δέ, ὦ πολῖται, ψῆφον
"ἀναδώσω, καλέσας αὐτίκα μάλα τοὺς λόχους, ἵνα
"διαγνῶτε εἰ χρὴ ταῦτ' εἶναι κύρια. εὖ δ' ἴστε ὅτι δυοῖν θατέ-
"ρου, ἢ Κολλατῖνον ἕξοντες ὕπατον, ἢ Βροῦτον.

XI. ¶ Hæc autem eo dicente, Collatinus vociferans, graviterque id ferens, insidiatorem eum & proditorem amicorum ad singula ejus verba appellabat, & modo ad crimina sibi objecta respondens, ac se purgans, modo pro filiis sororis deprecans, neque permittens ut cives ad suffragia contra se ferenda vocarentur, populi animos magis exacerbabat, & ad singula quæ dicebantur gravem tumultum excitabat. Quum igitur cives exasperati contra eum essent, nec ejus defensionem ferre possent, nec ejus preces admitterent, sed se in suffragia mitti juberent; socer ejus Sp. Lucretius, apud populum gratiosus, ti-

Τοιαῦτα δὲ λέγοντος αὐτοῦ, βοῶν καὶ δεινοπαθῶν ὁ Κολ-
λατῖνος, ἐπιβουλόν τε καὶ προδότην τῶν φίλων αὐτὸν πρὸ
ἓκαστα ἀποκαλῶν, καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διαβολῶν ἀπο-
λογούμενος, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν ἀδελφιδῶν δεόμενος, ψῆ-
φόν τε καθ' ἑαυτοῦ τοὺς πολίτας οὐκ ἐᾶν ἀναδοῦναι, χαλε-
πώτερον ἐποίει τὸ δῆμον, καὶ δεινοὺς ἤγειρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς
λεγομένοις θορύβους. ἠγανακτοῦντων δὲ τῶν πολιτῶν πρὸς
αὐτὸν, καὶ οὔτε ἀπολογίαν ἐπαινούντων, οὔτε δίκην
προσιεμένων, ἀλλὰ τοὺς ψήφους ἀναδοῦναι σφίσι κε-
λευσάντων, δι' εὐλαβείας τὸ πρᾶγμα ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ
λαβὼν Σπόριος Λουκρήτιος, ἀνὴρ τῷ δήμῳ τίμιος, μὴ
μεθ'

a Δίκαιον Vat. b Πεισθῆναι Vat. c Ἐπιώρκει Vat. d Ὑφ' ἡμῶν αὐτὸν Vat. e Ἀποδοῦναι Vat. f Αὐτοὺς δῆλον Vat. g Supra (p. 219. v. 10.) omissa πρὸς dicit τούτους φέξοντας παρ' αὐτῶν τοὺς χρείττους. quapropter & hîc legere aliquis possit, τούτους πρὸς (seu παρ') ἀπόντων φεξόμενος τοὺς χρείττους. Sylb. h Pro ὅσων ἂν αἰτῆται quæcunque voluerit, forsan legendum ὅσων ἂν αἰρῆται quæcunque petierit. Port. Αἰτεῖται pro αἰρῆται in Cod. Ven. teste Sylburgio. i Non agnoscit Vat. k Illud πόθεν (de quo paullo ante ad pag. 261.) Atticis scriptoribus cum interrogatione enunciatum negationis vim habet. quod Latini imitati sunt, ut Plinius Epist. l. 4. Quæ nos refugimus, non quia superiores: unde enim? sed quia timidiores sumus. Cas. ad Athenæi l. 15. c. 6. l Deest in Ed. Steph. Ex Cod. Ven. reposuit Sylb. agnoscitque Cod. Vat. m Haud ita recte ἐξεργάσῃ in Ed. Steph. cum in activa forma non sit usitatum. Ἐξεργάσῃ ex Cod. Ven. rescripsit Sylb. cui censentit Vat. n Μᾶλλον Vat. o Διαγνῶτε Vat. p Participium usurpatum hîc pro verbo indic. ἴστε. Sylb. q Existimo legendum τοῖς πολίταις. i. e. non sinens Brutum civibus calculos contra se distribuere. quod constat tam ex verbis præcedentibus, quam ex ipso suffragiorum ferendorum more. Port. * Quod enim majus jus in illos usurpare mihi potero &c. Gelen. † Hanc distinctionis notam alii collocandam censent post vocem gratificans.

a Οὔτε

μαθ' ὕβρεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πατρίων ἀκπίοι, λόγοι αἰτησάμενος παρ' ἀμφοτέρων τὸν ὑπάτων, καὶ τυχὼν τῆς ἐξουσίας ταύτης παρ' αὐτῶν, ὃς φασιν οἱ Ρωμαίων συγγραφεῖς, ἐν πρώτοις Ρωμαίοις ὢν ἐπειδὴ ἔδει δημηγορεῖν ἰδιώτην ὄντα τὸν ἀκαλλησίαν, [b] κοινῇ ἐπεύξατο δέκτοι ἀμφοτέραν τὸν ὑπάτων, Κολλατίνῳ μὲν παρεγγυῶν μὴ θυμομαχεῖν, μηδὲ ἀκόντων κατέχειν τῶν πολιτῶν τὴν ἀρχήν, ἣν παρ' ἑκόντων ἔλαβεν, ἀλλ' εἰ δοκεῖ τοῖς δοῦσιν αὐτὴν ἀπολαβεῖν, ἑκόντα καταθέσθαι, καὶ μὴ τοῖς λόγοις ἀπολύεσθαι τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἀφορμὰς, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι· μεταθέσθαι δὲ τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωθί πού ποτε τῆς γῆς πάντα τὰ ἑαυτοῦ λαβόντα, ἕως ἂν ἡ ἀσφαλείας γένηται τὰ κοινά· [e] ἐπεὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ δήμῳ συμφέρειν ἐνθυμούμενον ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασιν ἠνομβύοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἄνθρωποι, [f] πρόδοσίας δὲ ὑποπτευομένης, σωφρονέστερον ἡγοῦνται καὶ ἀφὰ κενῆς [g] φοβηθέντα, αὐτὴν φυλάξασθαι μᾶλλον, ἢ καταφρονήσει ὑπερφόβους ἀνατρεπῆναι. Βρῦτον δὲ πείθων μὴ μετ' αἰσχύνης καὶ περιπλακισμοῦ τὸν συνάρχοντα [h] τῆς πόλεως ἐκβάλλειν, μεθ' ἧς τὰ κράτιστα [i] τῆς πατρίδος ἐβούλευσεν· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ἑκουσίᾳ τὴν ἀρχὴν ἀποθῆται, καὶ παραχωρῇ τῆς πατρίδος ἐκών, τήν τε οὐσίαν αὐτῷ πᾶσαν ὑπερθέσθαι κατὰ σχολὴν [k] μεταπομπάσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου [l] προσθῆκή τινα δωρεὰν, ἵνα τὸ δημόβιον ἔχῃ τῆς συμφορᾶς [m] ἀπὸ τοῦ δήμου χάριν.

Ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀμφοτέροις παραινοῦντος, καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐπαινέσαντος τὸν λόγον, ὁ μὲν Κολλατῖνος πολλὰ κατολοφυράμενος ἑαυτὸν, εἰ ἀφ' συγγενῶν ἕλκος [n] ἐκλιπεῖν ἀναγκασθήσεται τὴν πατρίδα μηδὲν ἀδικῶν, ἀποτίθεται τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Βρῦτος ἐπαινέσας αὐτὸν ὡς τὰ κράτιστα καὶ συμφέροντα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει βεβουλευμένον, παρεκάλει μήτε ἀπ' μήτε τῇ πατρίδι μνησικακεῖν ἑτέραν δὲ [o] κατάλυσιν οἴκων, τὴν καταλειπομένην πατρίδα ἡγεῖσθαι, μηδενὸς μήτε λόγου μήτε ἔργου κοινωνοῦντα τοῖς ἐχθροῖς κατ' αὐτῆς· τὸ δ' ὅλον ἀποδημίαν [p] στελλόμενα τὴν μεταναίστασιν, [p] οὐκ ἐξοικισμὸν, οὐδὲ φυγὴν, τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς [q] ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν ἀεὶ τοῖς πεφυκόσιν. Ταῦτα δὲ ὑποθέμενον πρὸς ἀνδρὸς, πείθει τὸν δῆμον ἑκκαίδεκα ταλάντων δωρεὰν αὐτῷ δοῦναι, καὶ αὐτὸς πέντε τάλαντα προστίθησιν ἐκ τῶν ἰδίων. Ταρκύνιος μὲν δὴ Κολλατῖνος τοιαύτῃ τύχῃ περιπεσὼν, εἰς Λαυίνιον ᾤχετο τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους, ὑπὸ γήρως ἐτελεύτα. ὁ δὲ Βρῦτος οὐκ ἀξιῶν μόνος ἄρχειν, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν [r] ἐλθεῖν τοῖς πολίταις ὅτι μοναρχίας ὑπαχθεὶς πόθῳ τὸν συνύπατον ἐξήλασεν ἐκ τῆς πατρίδος, κα-

ment ne cum ignominia ex magistratu & patria expelleretur, petiit ab utroque consule dicendi potestatem, & quum ipse omnium primus eam impetrasset, ut tradunt scriptores Romani, (quum nondum moribus apud Romanos esset receptum, ut in concione homo privatus ad populum verba faceret) utrumque consulem communibus precibus oravit: Collatinum quidem admonens * ne tam pertinaciter collegæ resisteret, neve magistratum invitis civibus retineret, quem à volentibus accepisset; sed, si illi, qui eum dederant, eum etiam recipere vellent, sponte eum deponeret, & crimina sibi objecta refelleret re potius quam verbis; utque alio, quocunque terrarum voluisset, omnibus rebus suis secum absportatis, sedes transferret, donec resp. in tuto esset, si quidem hoc ex populi utilitate videbatur: illud cogitans, homines ob cætera quidem delicta admissa solere irasci; sed, quando est aliqua proditionis suspicio, eos existimare magnæ esse prudentiæ, si vel vano metu territi potius sibi ab ea caveant, quam ob ejus contemptionem se funditus everti patiantur: Bruto vero suadens ne cum dedecore & contumelia collegam suum ex urbe ejiceret, cum quo optime consuluisset patriæ: sed, si ipse magistratum deponere, & sponte de patria decedere vellet, permitteret ei per otium bona sua alio transportare, atque etiam de publico aliquod munus adderet, ut pro suæ calamitatis solatio populi munificentiam haberet.

¶ Quum ille utrique hæc suasisset, & cives ejus orationem collaudassent, Collatinus multum suam conditionem deplorans, quod ob miserationem qua afficiebatur cognatorum causa cogeretur nullo patrato scelere patriam relinquere, magistratum deponit. Brutus vero laudato eo, quod optime & suis & reip. commodis consuluisset, hortabatur eum ne sibi neve patriæ, memor præteritorum malorum, infensus esset; sed, alio translatis suis sedibus, patriam à se relictam semper patriam suam duceret, neve contra ipsam cum hostibus ullum aut consilium aut factum communicaret: ad summam eum hortabatur ut hanc migrationem existimaret peregrinationem, non autem relegationem, neque exsilium; & corpus apud eos à quibus exciperetur haberet, animum vero apud eos à quibus dimitteretur. Quum igitur hoc modo illum admonuisset, persuasit populo ut viginti talentorum dono eum donaret: & ipse de suo alia quinque addidit. Tarquinius igitur Collatinus, quum in tale infortunium incidisset, Lavinium † Latinorum metropolin petiit, ubi senio confectus obiit. At Brutus, quum minime æquum censeret se solum imperare, & nollet venire in suspicionem apud cives se regni cupiditate impulsum collegam suum patria expulisse, statim

XII. *Collatinus magistratu se abdicat.*

a Οὔτω ποτὲ maluerunt interpretes, quod verisimilius existimat *Portus*: cum privati olim verba apud populum in concione fecerint, potestate à magistratibus accepta. *b* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Καὶ πῶ male In *Ed. Steph.* *c* Δημομαχῆν malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Port.* *d* Ἑτέρωθί ποτοῦ πότου *Vat.* *e* Ἐπειδὴ *Vat.* *f* Προδοσίας δὲ ὑποτευομένης *Vat.* *g* Φοβηθέντες *Vat.* *h* Τῆς πατρίδος ἀπολωλεκότα *Vat.* *i* Legendum videtur ὑπὲρ τῆς πατρίδος, vel τῇ πατρίδι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὑπὲρ τῆς πόλεως. *k* Ἀναπολάσασθαι *Vat.* *l* Προσθῆναι *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita, vel προσθῆναι legendum esse conjecerat *Sylb.* *m* Παρὰ τοῦ δήμου *Vat.* *n* Λείπειν *Vat.* *o* Μεταλλάσσοντα *Vat.* *p* Οὐκ' ἐξορισμὸν *Vat.* *q* Aptius videtur ὑποδεξαμένοις. *Sylb.* & *Port.* *r* Εἰσελθεῖν *Vat.*

* Ne repugnaret. *Lapus.* Ne cum iratis contenderet. *Gelen.* † Veterem Latinorum patriam vertit *Portus.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ¼. V. C. Cos. 245. Var. 247.

P. Valerius in Collatini locum subrogatus.

tim convocato populo in campum, ubi solebant & reges & alios magistratus creare, consulatus collegam elegit P. Valerium, oriundum, ut & ante dixi, à Sabinorum gente, virum cum ob multa alia rerum præclararum studia laude & admiratione dignum, tum vero præcipue ob vitæ frugalitatem. Inerat enim in eo innatum quoddam sapientiæ studium, ut in multis rebus demonstravit, de quibus paullo post dicam.

XIII. *Res urbana.*

¶ Cum hoc igitur per omnia consentiens, de iis omnibus, qui in exsulum reditum conjurarunt, continuo supplicium sumpsit: & servum, qui conjurationis indicia detulerat, libertate & civitate donarunt ac honorarunt, addita præterea non parva pecuniæ summa. Deinde constitutis tribus pulcherrimis ac utilissimis reipub. institutis, effecerunt ut omnes cives concordiam alerent, & hostium sodalitates imminuerunt. Illorum autem instituta hæc fuerunt. Primum, optimos quosque de plebe delectos in patricium ordinem retulerunt, & ex his senatum expleverunt usque ad trecentorum numerum. Deinde tyrannorum bona in publicum lata omnibus civibus diripienda dederunt, permittentes ut unusquisque sibi retineret quantum capere posset; & eorum agrum, quem illi privatim possidebant, divisérunt civibus nullam agri portionem habentibus, uno tantum campo excepto qui inter urbem & fluvium est situs. Hunc enim Marti eorum majores publico decreto consecrarant, pratum equis & juventuti in armis exercendæ gymnasium aptissimum. Sed & *antequam his usibus inservirent*, jam pridem is campus huic deo sacer erat: at Tarquinius eum usurparat, & suis segetibus oppleverat. Maximum autem hujus rei argumentum arbitror esse, id quod tum à consulibus in fruges, quæ in eo erant, factum erat. Nam quum omnia tyrannorum bona populo diripienda dedissent, frumentum, quod in hoc campo natum fuerat, quodque in areis adhuc erat, tam id quod erat in stipula, quam quod jam erat tritum, nulli absportare permiserunt; sed ut exsecrandum, & quasi minime idoneum quod in ædes importaretur, in flumen projici suo decreto jusserunt. Et nunc quoque exstat ejus facti clarum monumentum, insula valde magna, Æsculapio sacra, quæ undique flumine cingitur; quam ajunt ex putrefactis stramenti acervis, & præterea fluvii colluvione eam condensante, insulam factam. Et civibus Romanis, qui cum tyranno profugerant, reditum in patriam cum impunitate & omnium præteritorum delictorum oblivione concesserunt, viginti dierum spatio præstituto: quod si intra istud statutum tempus non rediissent, mulctam hanc in eos statuerunt, *sc.* exsilium perpetuum, & fortunarum quas possidebant publicationem. Hæc

λέους τ' δῆμον αὐτὸς εἰς τὸ στάδιον, ἔνθα συνήθης ἦν αὐτοῖς τούς τε βασιλεῖς ἡ τὰς ἄλλας ἀρχὰς καθίστασθαι, συνάρχοντα αἱρεῖται Πόπλιον Οὐαλέριον τὸν Οὐαλερίου, ἀνδρὸς, ὡς ἡ τρόσθεν ἔπτον, τῶν Σαβίνων γένους, ἀνδρα τὰ πολλὰ μὲν ἄλλων ἀπλήστως φιλοπονούμενον χάριν ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι ἄξιον, μάλιστα δὲ τὴν αὐταρκείας τοῦ βίου. φιλοσοφία γάρ τις αὐτοδίδακτος ἐγένετο περὶ αὐτὸν, διὰ τὸ πολλοῖς ἀποδείξατο τεκμήριον, ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Μετὰ τοῦτο δὴ μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρήματα, τοὺς μὲν ὅτι τῇ καθόδῳ τὴν φυγάδων συνωμοσαμένους ἅπαντας ἀπώλεσεν τὸν ἔγχρημα, καὶ τὸν μηνύσαντα συνωμοσίαν δοῦλον ἐλευθερίας τε καὶ πολιτείας μεταδόσει ἐτίμησαν, καὶ πολλοῖς χρήμασιν. ἔπειτα τρία πολιτεύματα κάλλιστα καὶ συμφορώτατα τῷ κοινῷ καταστησάμενοι, τούς τ' ἐν τῇ πόλει πάντας, ὁμονοεῖν παρεσκεύασαν, καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἑταιρείας ἐμείωσαν. διὰ δὲ τὰ πολιτεύματα τὴν ἀνδρῶν τοιάδε. πρῶτον μὲν ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς κρατίστους ἐπιλέξαντες, πατρικίους ἐποίησαν, καὶ συνεπλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τὴν βουλὴν εἰς τριακοσίους. ἔπειτα τὰς οὐσίας τῶν τυράννων εἰς τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς πολίταις φέροντες ἔθεσαν, συγχωρήσαντες ὅσον ἂν λάβοι τις ἐξ αὐτῶν ἔχειν καὶ τὴν αὐτῶν γῆν ὅσην ἐκέκτητο, τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι δίενεμαν, ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. τοῦτο δὲ Ἄρεϊ ὑπῆρχεν ἱερὸν οἱ πρόσθεν ἐνῳκίσθητο, ἵππους τε λευκοὺς, καὶ νέοις ἀσκοῦσι τὰς ὁπλίτας μελέτας γυμνάσιον ὁπλιτικώτατον. ἔτι δὲ καὶ πρὸ τούτου ἱερὸν τοῦ θεοῦ τοῦδε Ταρκύνιος δὲ σφετερισάμενος ἔσπειρεν αὐτό. μέγιστον δ' ἡγοῦμαι τούτου τεκμήριον εἶναι τὸ πρόχειρον τῶν τότε πάντων τότε περὶ τῶν οἰκείων αὐτῷ χρημάτων. ἅπαντα γὰρ ὁπλισάντων τὸ δῆμον τὰ τῶν τυράννων ἄγειν τε καὶ φέρειν, τὸν δὲ τούτῳ γενόμενον τῷ πεδίῳ οὔτον ὁπὶ τοῖς ἄλωσιν ἔτι κείμενον, τόν τ' ὁπὶ τοῖς καλάμοις καὶ τὸν ἤδη κατειργασμένον, οὐκ ἐπέτρεψαν οὐδενὶ φέρειν, ἀλλ' ὡς ἐξάγιστόν τε καὶ οὐχ ὡς ὁπλιτικὸν εἰς οἰκίας εἰσενεχθῆναι, εἰς τὸν ποταμὸν καταβαλεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ ἔστι νῦν μνημεῖον ἐμφανὲς τοῦ τότε ἔργου, νῆσος εὐμεγέθης Ἀσκληπιοῦ ἱερὰ, περίλυτος οὐκ ποταμοῦ, διὰ φασιν οὐκ τῆς σορᾶς τῆς καλάμης συμπείσης, καὶ ἔτι καὶ τῷ ποταμῷ περιλιπάρητος αὐτὸν, νῆσον γενέσθαι. καὶ τοῖς μετὰ τῶν τυράννων πεφευγόσι Ῥωμαίων κάθοδον εἰς τὴν πόλιν ἐπ' ἀδείᾳ τε καὶ ἀμνηστίᾳ παντὸς ἁμαρτήματος ἔδοσαν, χρόνον ὁρίσαντες ἡμερῶν εἴκοσιν· εἰ δὲ μὴ κατέλθοιεν ἐν ταύτῃ τῇ προθεσμίᾳ, τιμωρίας αὐτοῖς ὥρισαν ἀΐδιον φυγὰς, καὶ κλημάτων ὧν ἐκέκτηντο δημεύσεις. ταῦτα τῶν

a Πόπλιον *Vat.* b Non agnoscit *Vat.* c Τοῦτο ὕδη in *Cod. Vat.* d Est hîc syllepsis casuum, ut apud *Virgilium*, ubi dicit *Remo cum fratre Quirinus jura dabant*: vel singulariter legendum *ἀπώλεσεν* & *ἐμήνυσεν*: aut retentis verbis pluralibus in antecedentibus plurali numero scribendum *χρήματα*. *Sylb.* e Πρότερον *Vat.* f Rectius, ut puto, in *Cod. Vat* οὔτον τὸν ῥᾴδιον ἐπὶ τοῖς. g Usitatus dativus Atticus ταῖς ἄλῳς. Attici enim in quarta declinatione vertunt diphthongum *ω* in *ω* & *ι* subscribunt. erit autem declinationis mutatio, & quarta in quintam migrabit, quod observandum. *Port.* h Ταῖς καλάμαις *Vat.* atque ita vel τῇς καλάμῃς legendum esse conjecerat *Cas.* i Male ἐπέτρεψαν in *Ed. Steph.* k Legendum ἢ ὅτι ἐπιπλόιον, vel ἢ ὅτι ὁπλιτικὸν. *Cas.* l Vult dicere quod *Livius* his verbis, *ita in vadis hæsitantis frumenti acervos sedisse illitos limo.* Περιλιπαίνεται *Dionysio* est *limo illinere*. Scribendum autem καθ' ὅτι τῇ τοῦ ποταμοῦ &c. *Cas.* m Αὐτὴ, ἴλυν *Vat.*

a Καὶ

τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτεύματα· τοὺς μὲν ἀπολαύσαντας ἐκ τῆς οὐσίας τῆς [b] τυραννίδος ὅτου δή ποτε, ὑπὲρ τοῦ μὴ [c] ἀφαιρεθῆναι πάλιν ἃς ἔχον ὠφελείας, πάντα κίνδυνον ἐποίησαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ κατὰ δίκην ὧν παρανόμησαν [d] ὑπὸ τῆς τυραννίδος, μὴ ἀναγκασθῆναι [e] ἑκουσίῳ τιμίῳ, [f] ἑαυτοὺς τιμωρησαμένους, ἀπαλλαγέντας τοῦ φόβου, μηκέτι τὰ τῆς τυραννίδος, ἀλλὰ τὰ τῆς πόλεως φρονεῖν.

Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπισάμενοι, [g] τέως ὑπὸ τῇ πόλει τὰς δυνάμεις συνεῖχον ἐν τοῖς πεδίοις ὑπὸ σημείοις τε καὶ ἡγεμόσι τάξαντες, καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀσκοῦντες· πυνθανόμενοι [h] δὲ τοὺς φυγάδας ἐκ ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀθροισθέντας ἐπὶ σφᾶς ἥκειν, καὶ δύο μὲν πόλεις ἐκ φανεροῦ συλλαμβάνειν αὐτοῖς τὴν κάθοδον, Ταρκυνίους τε καὶ Οὐιεντανούς, ἀξιοχρέοις δυνάμεσιν ἀμφοτέροις, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων [i] ἐθελοντάς τινας, οὓς μὲν ὑπὸ φίλων τῶν ξυγκαταθέσθαι, οὓς δὲ μισθοφόρους· [k] ἐπεὶ δ' ἔμαθον ἐξεληλυθότας ἤδη τοὺς πολεμίους, ἀπαντᾶν αὐτοῖς ἔγνωσαν, καὶ πρὶν ἐκείνους [l] διαβῆναι τὸν ποταμόν, αὐτοὶ τάς δυνάμεις διαβιβάσαντες, ἐχώρουν πρόσω, [m] καὶ καταστρατοπεδεύσαντες πλησίον Τυρρηνῶν ἐν λειμῶνι καλουμένῳ [n] Οὐϊνίᾳ, ἱερὸν ἄλσος ἱερῶν ἥρωος [o] Ὁρατίου. ἐτύγχανον δὲ πλήθει τε [p] ἀρχόμενοι μάλιστα αἱ δυνάμεις αὐτῶν οὖσαι, καὶ προθυμίᾳ ὁμοίᾳ χρῶσαι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεραι. πρῶτον μὲν ἐγένετο τῆς ἱππέων μάχης βραχεῖά τις, εὐθὺς ἅμα τῷ συνιδεῖν ἀλλήλους, πρὶν ἢ τοὺς πεζοὺς καταστρατοπεδεύεσθαι· ἐν ᾗ διάπειραν ἀλλήλων λαβόντες, καὶ οὔτε νικήσαντες οὔτε λειφθέντες, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἑκάτεροι χάρακας [q] ἀνεχώρουν. ἔπειτα οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρου συνήσαντες ταξάμενοι τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τρόπον, μέσῳ μὲν τῷ φάλαγγα τῶν πεζῶν ποιήσαντες, ἔξω δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τὸ ἵππον ἑκάτερον. ἡγεῖτο δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ τῶν Ῥωμαίων κέρατος Οὐαλέριος· [r] ὁ προαιρεθεὶς ὕπατος, ἀνταίαν ἔχων Οὐϊεντανοῖς· ὁ δ' εὐώνυμου Βροῦτος, καθ' ὃ μέρος ἡ Ταρκυνιτῶν δύναμις ἦν· ἡγεμόνες δ' αὐτῷ ἐκέκτηντο οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες.

Μελλόντων δ' αὐτῶν εἰς χεῖρας ἰέναι, προελθὼν ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τυρρηνῶν [s] ὁ [t] εἷς τῶν Ταρκυνίου παίδων, [u] Ἀρρούντας τὄνομα, [x] ῥώμῃ τε σώματος, καὶ ψυχῇ λαμπρότατος τῶν ἀδελφῶν, ἰδὼν τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα ἵππου, ὄντα [y] μορφῇ καὶ φανῇ πάντες ἄμεινον αὐτοῦ σκοπεῖν, λόγους ὑβριστὰς εἰς τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα Βροῦτον

illorum virorum inſtituta effecerunt, ut ii qui ex bonis tyrannorum, quantacunque illa eſſent, fructum aliquem jam percepérant, metuentes ne iterum ſpoliarentur præda quam habebant, ad quævis pericula ſubeunda parati eſſent: utque illi qui ſibi conſcii erant alicujus facinoris ſub tyrannis patrati, quique veriti ne pœnas dare cogerentur voluntario exſilio ſeipſi jam damnarant, illo metu liberati, non amplius tyrannis ſed reip. faverent, *ejuſque commodis ſtuderent.* Pyr. Jul. 4205. Aud. Cic. 307. Obſerv. 68. V. C. Cæ. 245. Var. 247.

XIV. ¶ His peractis, & paratis rebus ad bellum neceſſariis, aliquandiu ad urbem copias in campis ſub ſignis & ducibus inſtructas & militaribus exercitiis ſe exercentes continuerunt: ſed quum audiſſent exſules ex omnibus Hetruriæ populis cogere contra ſe copias, duoſque populos palam adjuvare eorum reditum, Tarquinienſes & Vejentes, utrumque non contemnendis copiis; ex aliis vero voluntarios quoſdam, partim ab amicis paratos *ac miſſos*, partim mercede conductos: quum, *inquam, hæc audiſſent*, & cognoviſſent hoſtes jam ex ſuis finibus egreſſos, illis obviam ire ſtatuerunt; &, antequam illi flumen trajicerent, ipſi copiis ſuis trajectis ulterius ſunt progreſſi, & caſtra poſuerunt prope Hetruſcos, in prato quod vocabatur Junium, ad ſilvam ſacram heroi Horato. Accidit autem ut eorum copiæ ferme pari eſſent numero, & utræque pari ardore animi ad certamen ferrentur. Ac primum quidem leve quoddam prælium commiſſum eſt inter equites ſimulatque in mutuum conſpectum illi venerunt, antequam pedites caſtrametarentur; in quo utrique, facto periculo adverſariorum fortitudinis, neque victores neque victi ſe in ſua caſtra receperunt. Deinde gravis armaturæ milites & equites utrinque eodem modo inſtructi concurrerunt, poſtquam peditum aciem *leviter armatam* in medio collocarunt, & equitatum in utroque cornu conſtituerunt. Dextrum autem Romanorum cornu Valerius, qui *in L. Tarquinii Collatini locum fuerat ſuffectus* & creatus conſul, oppoſitus Vejentibus ducebat: lævo Brutus præerat, ab ea parte in qua erant Tarquinienſium copiæ, quas Tarquinii regis filii ducebant. Rei Bellicæ.

XV. ¶ Quum autem jam eſſent ad manus venturi, * progreſſus ante Hetruſcorum aciem unus de Tarquinii filiis, nomine Aruns, & corporis & animi robore fratrum præſtantiſſimus, equo ad Romanos eo uſque acto unde facies ejus agnoſci & vox exaudiri ab omnibus poſſet, verba contumelioſa in Brutum Romanorum

a Καὶ τὰς μὲν Vat. b Ita Cudd. MSS. Τυραννίδων in Ed. Steph. quod male huc quadrat, etiamſi tropice velimus accipere. c Ἀφαιρεθῆναι Vat. d Ὑπὸ & ἐπὶ ambæ hîc excuſari poſſunt. Sylb. e Ὑπήκοον Vat. f Ἑαυτοὺς Vat. g Τέως μὲν ὑπὸ τὰς Vat. h Pro δὲ malim δή, nimirum, videlicet. Sylb. Non agnoſcit Vat. i Ἐθελοντάς τινας in Ed. Steph. k Forſan rectius ἐπειδὴ ἤκουον. quamquam δὲ in epanalepſi & epanadoſi vacare non nego. Sylb. l Διαβῆναι τῷ ποταμῷ ratione præpoſitionis excuſari poteſt. ſed verbi regimen poſtulat accuſ. τὸν ποταμὸν, ut alibi ſæpe. Sylb. Τῷ ποταμῷ durius, haud ſcio an verius, quam τὸν ποταμόν. Cuſ. Τὸν ποταμὸν Vat. m Καὶ difficulter hîc tolli poteſt. quare vel καταστρατοπεδεύσαντες legendum, vel in media forma καταστρατοπεδεύσαντο, vel aliqua ſtructuræ pars omiſſa eſt. Sylb. n Lapus legit Iunio, in prato Junio. o Ita Vat. & Lapi Cudd. De Ὁρατίου dubitat Glareanus. Ἀρατίου legit Gelenius ex Livio & Val. Max. Ὁρατίου ἄλσος & Λιγυστίνων λειμῶνα habet Plutarchus in Publicola, ſcriptura magis ſuſpecta. Sylb. p Ἀιχμάζοντες reperitur etiam infra (p. 324. juxta Ed. Sylb.) ſed haud ſcio an verius ſit ἀγχίμαχοι ſeu ἀγχίμαχοι. Sylb. Ἀγχίμαχοι in Cod. Vat. q Ἀνεκάζοντο Vat. r Ὁ προαιρεθεὶς ὕπατος Vat. quod vulgatæ lectioni præferendum eſſe cenſeo. ſ Non agnoſcit Vat. t Ἑνὸς ὄντος Vat. u Malim ῥώμῃ τε κρείττονος, ut Lapus legiſſe videtur, dum vertit, *robore quidem validiſſimus magnanimis atque clariſſimus. Perizo.* x Μορφῇ juxta vocem ῥώμῃ margini appoſitum ab emendatore aliquo ſuſpicatur Steph. deinde in aliam quam quæ ipſi aſſignaretur ſedem irrepſiſſe, videlicet inter ἄλλου & φανῇ, inſerta poſtea & τῇ copula. Niſi hoc concedatur, *Dionyſium* ſcripſiſſe ἰδὼν τῇ ὄψει τῇ σώματος exiſtimat idem Steph. Ἰδόντα in Cod. Vat. y Progrediens (profectus) ex Hetruſcorum acie &c. Lapus & Gelen.

Par. Jul. 4207. Ann. Chr. 507. Olymp. 68 ½. Cal. 245. V. C. Var. 247.

manorum ducem conjiciebat, feram immanem appellitans ac filiorum sanguine pollutam, & ignaviam ac timiditatem ipsi exprobrans: & postremo pro omnibus ad singulare certamen eum provocavit solus cum solo de rerum summa dimicaturus. Tunc ille, quum ea convicia ferre non posset, concitato equo procurrit extra ordines, negligens amicorum dehortationes, & ad fatalem mortem fortiter properans. Pari autem ira ambo concitati, nec quid passuri essent, sed quod facere in animo habebant, considerantes, [a] infestis *animis & equis* ex adverso concurrerunt; & ambo, transfixis clypeis & thoracibus, vulnera certa *& lethalia* hastis sibi mutuo inflixerunt, ita ut alter per costas, alter per ilia mucrone fuerit trajectus. Et eorum equi, concurrentes adversis pectoribus, contrarii [b] ictus impetu in posteriores pedes erecti sunt, & sessores suos retorto collo excusserunt. Illi igitur ita prolapsi jacebant, multum sanguinem per vulnera effundentes, animasque luctantes efflantes. Reliquæ vero copiæ, ubi duces prostratos videre, concurrerunt cum clamore & strepitu: & inter pedites & equites acerrima pugna commissa est, fortuna quoque non dissimili. Nam Romani, qui dextrum cornu tenebant, cui alter consul Valerius præerat, Vejentes vicerunt; & eos ad castra usque persequuti campum cadaveribus repleverunt. Hetrusci vero qui in dextro cornu collocati erant, quibus præerant Titus & Sextus Tarquinii regis filii, Romanos qui in lævo cornu erant fuderunt fugaruntque: & quum propius ad eorum vallum accessissent, tentarunt illi quidem eorum munitionem, si forte eam primo impetu capere possent; sed, acceptis multis vulneribus, ab illis qui in castris erant, quique ipsorum impetum excipiebant, repulsi sunt. Ibi enim præsidio erant ii qui triarii vocantur, veterani & in multis bellis spectatæ virtutis milites, quorum opera postremo, quum omnis spes est perdita, in maximis periculis uti solent.

XVI. ¶ Jam autem sole ad occasum vergente, utrique se in sua castra receperunt, non tam ob victoriam læti quam ob amissorum multitudinem mœsti; quia, si iterum ipsis fuisset pugnandum, existimabant suos, qui reliqui erant, prælium instaurare non posse, quod bona eorum pars esset saucia. major tamen luctus & desperatio fuit apud Romanos ob ducis mortem; multisque venit in mentem sibi satius esse antequam dies oriretur castra relinquere. Talia autem illis animo volventibus, & hoc modo inter se loquentibus, fere circa primam vigiliam, ex silva, ad quam castra posuerant, vox quædam edita ad utriusque exercitus aures appulsa est, ita ut omnes eam audierint: sive ab heroe fuerit cui illa silva sacra erat, sive ab eo qui

τον ἀπορρίπτει, θηλείαν ἄγριον ἀποκαλῶν καὶ τέκνων αἵματι μιαίνει, ἀναιδείαν τε αὐτῇ καὶ δειλίαν ὀνειδίζων, καὶ τελευτῶν εἰς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀγῶνα παρακαλεῖται μόνῳ μόνῃ συνισοῦμθαι. κακεῖνος ἐκ ἀξιῶν τὰς ὀνειδισμὸς ὑπομένειν, πλαυτὸν ἵππον ἐκ τάξεως, ἐκπεπλῆγθαι δοκοῦντα φίλων, καὶ ὅτι κατεψηφισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας θάνατον ἀφυγεῖν ἐπιχειρεῖ. ὁμοίως δὲ ἀμφότεροι θυμῷ φερόμενοι, καὶ λογισμὸν ἔχ ὧν πείσοντες λαβόντες, ἀλλ' ὧν ἔβούλοντο δρᾶσαι, συναράττουσι τοὺς ἵππους ἐξ ὁμαρτίας ἐλαύνοντες, καὶ φέρουσι ταῖς σαυλοσαις καθ' ἑαυτῶν ἀμφότεροι πληγὰς ἀφύκτους· διὰ δὲ ἀσπίδων τε καὶ θωράκων, ὁ μὲν εἰς τὰς πλευρὰς βάψας τῷ αἰχμῷ, ὁ δὲ εἰς τὰς λαγόνας· καὶ οἱ ἵπποι αὐτῷ ἐμπλέξαντες τὰ σφίσι τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς, ὅπῃ τοῖς ὀπισθίοις ἀνίσανται ποσὶν, καὶ τοὺς ὄπισθε ἅμα, ἀναχαιτίσαντες ἀποσείονται. οὕτω μὲν δὴ πεσόντες ἔκειντο, πολὺ μὲν τῷ τραυμάτων ἐκβαλόντες αἷμα καὶ ψυχορραγοῦντες, οἱ δ' ἄλλοι δυνάμεις ὡς τοὺς πρώτους εἶδον πεσόντας, ὠθοῦνται σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ πατάγῳ, καὶ γίνεται μέγις ἁπάντων ἀγὼν πεζῶν τε καὶ ἱππέων· καὶ τύχη ὁμοία ἀμφοτέρους ὁμοία. Ρωμαίων τε γὰρ οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες, ἐφ' ᾧ ταττόμην ὑπατος ἦν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος, ἐνίκων τοὺς Οὐϊεντανούς, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώξαντες, ἐπλήρωσαν νεκρῶν τὸ πεδίον· Τυρρηνῶν δὲ οἱ τὸν ὅπῃ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἔχοντες ἦσαν, ὧν ἡγοῦντο Τίτος καὶ Σέξτος οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες, ἐτρέψαντο τοὺς ὅπῃ τοῦ λαοῦ ὄντας Ρωμαίων κέρατος· καὶ πλησίον τοῦ χάρακος αὐτῶν γενόμενοι, πείρας μὲν οὐκ ἀπέστησαν εἰ δυνατὸν ἐλεῖν τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· πολλὰς δὲ πληγὰς λαβόντες, ὑποχάντων αὐτοὺς τῶν ἔνδον, [n] ἀνετρέποντο. ἦσαν δὲ αὐτοῦ φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἐμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπὶς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται.

Ἦδη δὲ περὶ καλαφορὰν ἥλιος ἦν, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀνέστρεψαν ἑκάτεροι χάρακας, καὶ τοσοῦτον ὅπῃ τῇ νίκῃ χαίροντες, ὅσον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων ἀχθόμενοι, καὶ εἰ δέοι σφίσιν αὐτοῖς ἑτέρας μάχης, οὐκ ἰσχυρὸν ἡγούμενοι τὸν ἀγῶνα. ἄρασθαι τοὺς περιλειπομένους σφῶν τραυματίας τοὺς πολλοὺς ὄντας. πλείων δ' ἦν περὶ τοὺς Ρωμαίους ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις τῶν πραγμάτων διὰ τὸν ἡγεμόνος θάνατον· καὶ λογισμὸς εἰσῆλθε πολλοῖς, ὡς ἄμεινον εἴη σφίσιν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. τοιαῦτα δὲ αὐτῶν διανοουμένων καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, περὶ τὴν πρώτην που μάλιστα φυλακὴν, ἐκ τοῦ ἄλσους ὃ πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἦν, φωνή τις ἐκβοᾷ τῆς δυνάμεων ἀμφοτέρων μείζων, ἔθ' ἅπασιν [q] αὐτῆς ἀκοῦσαι, εἴτε τοῦ καθιερωμένου τὸ τέμενος ἥρωος, εἴτε τοῦ καλ-

[a] Rectius ἀπιέντων, præsenti temp. ut mox v. 4. πρωταλῶντα Sylb. Verum in Cod. Vat. pro πρωταλῶντα μόνῳ habemus πρώταλόν τε μόνον: quod Sylburgii conjecturam labefactat. [b] Deest Vat. [c] Τῶν Vat. [d] Ἀφειδήσῃ τῶν Vat. [e] Conjunctio ἢ in Ed. Steph. legitur ante τῷ ἀντιτύπτειν non autem ante ἐπὶ τὸν πατ. Desideratur in Cod. Vat. [f] Non agnoscit Vat. [g] Καὶ φέρουσι ταῖς σαυλοσαις ἀφύκτους κατ' ἀλλήλων πληγὰς ἀμφότεροι Vat. habet in sua versione, sicque illi commentes. Sylb. [h] Ἐκβαίνοντα malit Portus. [i] Συμπεσόντων Vat. [m] Ρωμαῖοι τε Vat. [n] Forsan rectius ἀντερείποντο vel ἀντερείψαντο. Sylb. Ἀντερείποντο in Cod. Vat. [o] Legendum puto ἐνενῆν, ut non feratur ad antecedens πλῆθος, sed ad sequent. τῶν ἀπολωλότων. Sylb. Hanc conjecturam firmat Cod. Vat. [p] Λιπεῖν Vat. [q] Λιτὴν ἀκοὴν Vat. [r] Magno impetu e quos ex adverso committunt. Gelen.

a Legebam

χαλυφθὴν Φαύνε. τοῦτο δ' ἀναλιθέασι τῷ δαίμονι Ρωμαῖοι τὰ πολλὰ καὶ δοκοῦσι φάσματα, ἃ ὅτε ἀλλοίας ἰδέας ἰσχύοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχεσθαι, δείματα φέροντα, καὶ φαντασίαν δαιμόνιον παρεχόντα τοὺς ἀκούοντας, τοῦτο φασὶν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον. ἡ δὲ τοῦ δαίμονος φωνὴ διαῤῥεῖν παρεκελεύετο τοῖς Ρωμαίοις ὡς νενικηκόσιν, ἑνὸς πλείους τοὺς τῶν πολεμίων ἀποφήνασα νεκρούς. ταύτην λέγουσι τὴν φωνὴν τὸν Οὐαλέριον ἐπαρθέντα, νυκτὸς ἔτι πολλῆς οὔσης τὸν χάρακα τῶν Τυῤῥηνῶν ἀφικέσθαι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντα ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκβαλόντα, κρατῆσαι τοῦ σφετέρου σφετεροποιοῦ.

Τοιοῦτο μὲν ἡ μάχη τέλος ἔλαβεν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ σκυλεύσαντες οἱ Ρωμαῖοι τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θάψαντες, ἀπῆσαν. τὸ δὲ Βρούτου σῶμα δεδεμένοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τε καὶ δακρύων, εἰς τὸ Ρώμης ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων, στεφάνοις κεκοσμημένον ἀεισταῖς. ὑπήντα δ' αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ, θριάμβου καταγωγὴν ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὴν ἡγεμόνα, καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν. ὡς δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο, πομπεύσας ὁ ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν, ὅτε καὶ τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοῖεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθεὶς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἦγε, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προθεὶς ὑπεδέχετο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν, καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἁμάξῃ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεπῶς, συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, τὸ ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ' αὐτῷ λόγον. εἰ μέν τις Οὐαλέριος θεσμὸν κατεσήσατο τόνδε Ρωμαίοις, ἢ κείμενον ὑπὸ τῶν βασιλέων παρέλαβεν, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. ὅτι δὲ Ρωμαίων ἐστὶν ἀρχαῖον εὕρεμα, τὸ παρὰ τοῖς ταφοῖς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐπαίνους τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ λέγεσθαι, καὶ οὐχ Ελλήνων αὐτὸ κατέσησαν τὸ θεσμὸν, σαφῶς ἔστι τὸ κοινῆς ἱστορίας οἶδα μαθών, ἣν ποιητῶν τε οἱ παλαιότατοι καὶ συγγραφέων οἱ λογιώτατοι δεδιδάχασιν. ἀγῶνας μὲν γὰρ ἐπιταφίους πεθέμενοι ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι γυμνικούς τε καὶ ἱππικοὺς ὑπὸ τῶν ἐσχάτων ἱστόρησαν, ὡς ἔστιν ὅτε Αχιλλέως ἐπὶ Πατρόκλῳ, καὶ ἔτι πρότερον ὑφ' Ηρακλέους ἐπὶ Πέλοπι· ἐπαίνους δὲ λεχθέντας ἐπ' αὐτοῖς ὑπ' ἐμφάσιν ἔχω τῶν Αθήνησι τραγῳδοποιῶν, οἱ κολακεύοντες τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ Θησέως διαπεφθείροις, καὶ τοῦτο ἐμύθευσαν. ὀψὲ γάρ ποτε Αθηναῖοι πρεσθέσθαι τὸν ἐπιτάφιον ἔπαινον τῷ νόμῳ, εἶτ' ἀπὸ τῶν ἐπ' Αρτεμισίῳ καὶ τοὺς Σαλαμῖνι καὶ οἱ Πλαταιᾶσι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθα-

Faunus vocatus. Huic enim deo Romani adscribunt panicos terrores, & quæcunque alia spectra *solent* apparere, quæ varias inducentia formas in hominum conspectum veniunt, & metum ipsis incutiunt; voceſque dæmoniacas, auditum *de animum* turbantes, huic quoque deo ut eorum auctori attribuunt. Illius autem dei vox Romanos, ut victores, bono animo esse jubebat; uno plures ex hostibus in acie cecidisse significans. Hac voce ajunt Valerium elatum, intempesta adhuc nocte, ad Hetruscorum castra copias suas duxisse; &, multis eorum cæsis & ejectis reliquis, castris potitum fuisse.

Talem quidem finem pugna habuit: postridie vero Romani, spoliatis hostium cadaveribus & sepultis suis, abierunt. Bruti autem corpus sublatum fortissimi equites cum multis laudibus & lacrymis, coronis victricibus atque fortitudinem ejus testantibus cohonestatum, Romam portarunt. Senatus autem illis obviam venit, quod decrevisset triumphi pompa ducis funus ornare, & totus populus crateris *vini plenis* & mensis *vario ciborum genere onustis* excepit exercitum. Ubi autem ad urbem pervenerunt, consul triumphans ingressus, quemadmodum mos erat regibus, quoties devictis hostibus triumphabant & sacrificia peragebant, post dedicata diis spolia, illum diem sacrum traduxit, & illustrissimos quosque cives convivio excepit. Postera die atratus Bruti corpus in foro proposuit in lecto splendido ornatum, & populum ad concionem convocavit, & in suggestum progressus in ejus laudem funebrem habuit orationem. Utrum autem Valerius primus hunc morem apud Romanos instituerit, an institutum à regibus sequutus fuerit, certo affirmare non possum. Quod tamen hoc sit Romanorum vetus inventum, in funere illustrium virorum virtutes eorum laudari, neque à Græcis primum institutum fuerit, ex communis historiæ scriptis didici, quæ tam vetustissimi poëtæ quam celeberrimi historici prodiderunt. Nam certamina quidem funebria in honorem clarorum virorum gymnica & equestria à necessariis facta tradunt, ut ab Achille in Patrocli, & multo ante ab Hercule in Pelopis funere. Hos tamen publice laudatos nulli prodiderunt præter Athenienses tragicos; † qui, civitati suæ assentantes, Thesei *Argivos* sepelienti hoc quoque fabulose attribuerunt. Sero enim Athenienses legitimis funeris ritibus hanc laudationem funebrem addiderunt, sive ab iis qui ad Artemisium & Salamina & Platæas pro patria occubuerant initium

Fer. Jul. 4307. Ante Chr. 307. Olymp. 68½. V. C. Ort. 445. U. C. 447.

XVII.

Bruti funus & laudes.

a Legebam ᾧ ὄντι φάσματι ἢ ἰσὴν ὅτι ἀλλ'. vel sine ἄ. nunc puto legendum esse, ᾧ ὄντα φάσματα ἄλλοτε ἀλλοίας ἰσχ. μορφ. Cas. Καὶ ὄντα φάσματα ἢ ἄλλοτε ἀλλοίας &c. vel ἃ ἄλλοτε μὲν τοιάσδε, ἄλλοτε δὲ ἀλλοίας malit Port. In Cod. Vat. ἃ μορφὰς ἄλλοτε ἰσχύοντα &c. b Legitima constructio postulat ἣ φανὰς, vel potius ᾗ τὰς φανὰς διαιμονίους παρεχόντας τοὺς ἀκούοντας &c. Quanquam non absurdum si dicamus ᾧ ὄντι φαντ., ut explicandi gratia per appositionem subjiciantur illa τὸν φοβεῖν ἔνιας &c. Port. c Τῶν minus recte in Ed. Steph. d Τῷ δαιμονίῳ Vat. e Ἐπὶ πλοίοις Vat. quo modo legendum esse conjecerat Sylb. ex Plutarchi Poplicola, & Dionysio ipso pag. 298. juxta Ed. Sylb. f Ita Codd. MSS. Perperam τοῦτο in Ed. Steph. g Non agnoscunt Vat. & Lapi Codd. planeque redundat. h Haud scio an ἀεισταῖς scribendum sit pro ἀεισταῖος, sicut supra p. 200. v. 1. στρώτοις ἀεισταῖς Vat. m Τὸ δεμθὲν Vat. & Lapi Codd. quo modo legendum esse monuerunt Sylb. & Portus. n Τραγῳδοποιῶν Vat. o Si ita scripsit Dionysius, miror tam obscure eum esse loquutum. Nam quos nos voluit intelligere à Theseo humatos? multos enim cum cura ἐθάψαν, in primis Ægeum patrem suum; itemque τὸν ἐν Θήβαις, ut præter Pausaniam etiam Demosthenes indicat. Cas. p Σαλαμῖνα Vat. q Et quæcunque apparentia, quæ quandoque formas varias mutantia metum afferentes in conspectum hominum veniunt: sicque voces Larium perturbantes auditum esse hujus opus dicunt. Lapus. † Qui adulantes civitati in sepultis à Theseo hoc etiam confinxerunt. Lapus. Qui adulantes urbi suæ, sepelienti Oedipodem Theseo hoc etiam affinxerunt. Gelen.

Fer. Jul. 4207. Mund. Chr. 567. Olymp. 68 ‡. V. C. Cos. 245. Var. 247.

initium duxerint, sive etiam à rebus gestis in campis Marathoniis. Sed ea quoque quæ in campis Marathoniis sunt gesta sexdecim annis Bruti funere sunt posteriora, si modo ab his primis laudes in defunctos cœptæ sunt dici. Sed si quis, missa facta hac quæstione, quinam primi laudes funebres instituerint, examinare ac scire voluerit apud utros iste mos melius se habeat, longe prudentius hunc apud hos quam apud illos constitutum comperiet; quia Athenienses videntur eorum caussa qui in bello cæsi sepulturæ mandantur orationes funebres instituisse, ex una tantum virtute, quæ in ipsa morte apparuerit, etiamsi quis cæteris in rebus fuerit nequam, existimantes viros bonos judicandos esse. Romani vero omnibus viris claris, sive belli administrationem accipientes, sive in rep. magistratum, prudentia dederint consilia & præclara ediderint facinora, hunc honorem haberi statuerunt, & non solum illis qui in bello cecidissent, sed etiam aliis quemcunque vitæ finem illi sortiti fuissent: existimantes, ob virtutes totius vitæ actæ, non autem ob solum glorioſum obitum viris bonis laudes deberi.

XVIII. ¶ Junius igitur Brutus qui reges exegit, quique primus consul creatus fuit, & qui sero splendorem est adeptus, & in eo exiguum temporis spatium floruit, omnium Romanorum habitus præstantissimus, talem sortitus est vitæ exitum, nullis liberis aut maribus aut fœminis relictis, quemadmodum accuratissimi rerum Romanarum indagatores scribunt, qui hujus rei cum multa alia afferunt argumenta, tum vero præcipue id, quod vix refelli potest, quod ille fuerit generis patricii: qui vero se ex illa familia dicebant, Junii & Bruti, omnes erant plebeji, & magistratus eos gesserunt, quos lex plebejis gerere permittit, ædilitates & tribunatus; ad consulatus vero solis patriciis patebat aditus. Sed tamen tandem hunc quoque magistratum adepti sunt, quum ipsis quoque plebejis eum capere permissum est. Verum harum rerum veritatem discutiendam aliis relinquo, quibus hæc curæ sunt & quorum hoc interest.

XIX. ¶ Post Bruti mortem, ejus collega Valerius apud plebem in suspicionem regni affectati venit: primum quidem quod solus magistratum retineret, quum tamen oporteret illum statim collegam sibi cooptare, quemadmodum fecerat Brutus expulso Collatino: deinde, quod domum in loco invidioso ædificasset, delecto ad id colle, qui foro imminebat, quique satis altus & præruptus *ac proinde natura munitus* erat, quem Romani Veliam vocant. Sed admonitus à suis familiaribus, populum hæc molestè ferre, comitiorum die indicta, consulem creat Sp. Lu-

Valerius adscitis sibi collegis quæ instituerit in rep.

ἤδοντο ἀρξάμενοι, εἴτ' ἀπὸ τῶν περὶ Μαραθῶνα ἔργων, ἐστὶ μὲν ἡ τῶν Μαραθώνια [a] ἡμέρα τῷ Βρούτῳ πρώτῃ, οὐ μὴν ἀπὸ τούτων ἤρξαντο οἱ ἔπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀποθνῄσκουσιν, ἐκκαίδεκα ἔτεσιν· εἰ δὲ τις ἐπάνεισι σκοπεῖν οἵτινες ἦσαν οἱ πρῶτοι τοὺς ἐπιφανεῖς ἐπαίνοις καταστησάμενοι, τὸν νόμον αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῷ βουλήσεται κατασκοπεῖν παρ' ὁποτέρους ἄμεινον ἔχει, τοσούτῳ φρονιμώτερον εὑρήσει τοῖσδε κείμενον αὐτὸν ἢ παρ' ἐκείνοις, ὅσῳ γε Ἀθηναῖοι μὲν ὅτι τοῖς [b] περὶ τὸν πόλεμον ἀποθνῄσκουσι καθῆσθαι τοὺς ἐπιταφίους ἀγορεύοντας λόγους δικαίως, ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸ θάνατον ἀρετῆς, κἂν τἄλλα φαῦλος γένηταί τις, ἐξεπίτηδες οἰόμενοι δεῖν τοὺς ἀγαθούς. [c] Ῥωμαῖοι δ' ἐφ' ἅπασι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσιν, ἐάν τε πολέμων ἡγεμονίαν λαχόντες, ἐάν τε πολιτικῶν ἔργων πρᾶξιν, συνετὰ βουλεύματα καὶ πράξεις ἀποδείξαντες καλὰς, τιμῶσιν ἴσα τῇ τιμῇ τὸ μέγιστον οὐ τοῖς κατὰ πόλεμον ἀποθανοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποίᾳ δήποτε χρησαμένοις τῷ βίου τελευτῇ· ἐξ ἁπάσης τὸ περὶ τὸν βίον ἀρετῆς οἰόμενοι δεῖν ἐπαινεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς, ὀρθῶς ἐκ μιᾶς τὸ περὶ τὸν θάνατον εὐκλείας.

Ἰούνιος μὲν δὴ Βροῦτος ὁ τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος, καὶ πρῶτος ὑπατος ἀποδειχθεὶς Ῥωμαίων, ἐφ' ᾧ μὲν εἰς ὑπεροψίαν προῆλθον, ἀκμὴν δὲ χρόνον ἀνθήσας [d] ἐν αὐτῇ, Ῥωμαίων ἁπάντων κράτιστος φανεὶς, τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν, γυναῖκα μὲ τε ἄῤῥενα καταλιπὼν ὅτε θήλειαν, ὡς οἱ τῶν Ῥωμαίων σαφέστατα ἐξητακότες γράφουσιν, τεκμήρια [e] μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ τούτου φέροντες, κράτιστα δὲ, ὃ δυσαντίλεκτον ὄν, ὅτι τῆς πατρικίων γένους ἐκεῖνος ἦν· οἱ δὲ ἀπ' ἐκείνης ἑαυτοὺς λέγοντες εἶναι, Ἰούνιοί τε καὶ Βροῦτοι, πάντες ἦσαν [f] πλῆθος, καὶ τὰς ἀρχὰς μετῆσαν δὲ [h] τοῖς δημοτικοῖς μετὰ νόμου [i] εἷς [j], ἀγορανομίας τε καὶ δημαρχίας [k] ἐξουσίας δὲ ὕστερον πολλῷ ἢ τοῖς πατρικίοις μετῆν. ὑφ' ὧν ποτε [l] καὶ ταύτης ἔτυχον τῆς ἀρχῆς, ὅτε συνεχωρήθη καὶ τοῖς δημοτικοῖς αὐτῶν λαβεῖν. ἀλλ' ἑκάτερα μὲν τούτων οἷς [m] μέλει τε [n] καὶ διαφέρει, παρέσται σκοπεῖν τοῖς εὐδύνοις.

Μετὰ δὲ τὸν Βροῦτον τελευτὴν, ὁ συνύπατος αὐτοῦ Οὐαλέριος ὑποπτος γίνεται τοῖς δημοτικοῖς, ὡς βασιλείαν κατασκευάζομενος· πρῶτον μὲν, ὅτι μόνος κατέσχεν τὴν ἀρχὴν, δέον εὐθὺς ἑλέσθαι τὸν συνύπατον, ὥσπερ ὁ Βροῦτος ἐποίησε, Κολλατῖνον ἐκβαλών· ἔπειθ' ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφανεῖ τόπῳ κατεσκεύασατο, λόφου ὑπερκείμενον τὴν ἀγορᾶς ὑψηλὸν ἐπιτειχίου καὶ πρόκειται, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι [p] Ἐλίαν, ἐκλεξάμενος. πυθόμενος δὲ ταῦτα τὴν ἐπιτηδείαν, ὅτι ζῶντα λυπεῖ τὸ δῆμον, ἀρχαιρεσιῶν [q] τῶν ἐπὶ ἡμέραις, ὑπάτους αἱρεῖται [r] τὸν Σπόριον Λυκρήτιον,

[a] Illud τῆς otiosum est. Seq. v. τούτου refertur ad τὸν Μαραθῶνα. Sylb. [b] Ἐπὶ τὸν πόλεμον. Vat. [c] Ῥωμαῖοι δὲ πᾶσι Vat. [d] Ἐπ' αὐτῇ Vat. [e] Pro τῶν malim τοῖς: ut ordo sit, ὡς οἱ τοῖς Ῥωμαίων ἐξητακόσιν ἀκριβέστατα, qui res Romanorum quam diligentissime exquisierunt, vel interto τοῖς legendum, ὡς οἱ τῶν Ῥωμ. ἀκρ' ἐξητ. Sylb. Ita ἀκριβέστατα τοῖς Ῥωμαίων ἐξητ. Vat. [f] Πολλὰ μὲν ἦν ἔθνη Vat. [g] Πλέθος Vat. atque ita supra (p. 81. v. 4.) scriptum est: eo nimirum modo quo Τάρκυνα p. 102. v. 15. Alias soluta diphthongo (ut notat Sylb.) pro ει in his & similibus scribi solet ει. [h] Dativus τοῖς δημοτικοῖς refertur ad verbum ἔλαβε. alioqui verbum infin. μετῆν postulat accus. τοὺς δημοτικούς. Sylb. [i] Deest Vat. [k] Τοιαύτας δ' ἐδόκει ἔχειν Vat. [l] Καὶ ταύτης τυχόντες Vat. [m] Μέλλει Vat. [n] Scribendum puto, vocabulis in suas sedes repositis, καὶ διαφέρει τε ἐκεῖνα οἷσπερ μέλει. Steph. [o] Ἐμπεσὸν in Ed. Steph. errore manifesto. [p] Vide Var. Lect. ad pag. 16. [q] Προθεὶς minus recte in Ed. Steph. [r] Deest Vat.

a Malim

κρίνοιτο, ὃς οὐ πολλὰς ἡμέρας κατασχὼν τ ἀρχὴν ἀπο-
θνήσκει. εἰς δὲ τ ἐκείνου τόπον καθίστησι Μάρκιον Ορά-
τιον, ἐκ τ οἰκίας ἀπὸ τοῦ τόπου τοῦ λόφου μεταστήσετον
κάτω, ἵνα ἐξεῖη Ρωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκκλησιάζειν ἔφη,
βάλλειν αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, ε
ᵇ εἴ τι λάθοιεν ἀδικοῦντα. βεβαίωμά τε πᾶσιν ἐκεῖνο τῆς
ἐλευθερίας τοῖς δημοτικοῖς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖ-
λεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο
τοῖς ᶜ μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ ἐς μέχρι τῆς ἐμῆς δι-
έμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται, ι
χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ᵈ ταῖς ῥάβδοις ᵉ κοσμεῖ-
σθαι μόνας· νόμους τε φιλανθρωποτάτους ἔθετο, βοηθεί-
ας ᶠ νέμοντας τοῖς δημοτικοῖς· ἕνα μὲν, ὃν ἂν ἄρξαντα μὴ
ἔπειτα, ἄρχοντα μηδένα εἶναι Ρωμαίων, ὃς ἂν μὴ πρὸς τοῦ
δήμου λάβῃ τ ἀρχήν, θανάτου ὀφείλειν ζημίαν ἐάν τις ιε
πρὸς ταῦτα ποιῇ, καὶ τὸν ἀποκτείναντα ᵍ τοῦτον μια-
ρῶν ἀθῶον ἔτερον δὲ, ὃν ἐγέγραπτο, "Εάν τις ἄρ-
"χων Ρωμαίων τινὰ ʰ ἀποκτείνειν, ἢ μαστιγοῦν, ἢ ζημιοῦν εἰς
"χρήματα θέλῃ, ἐξεῖναι τῷ ἰδιώτῃ προκαλεῖσθαι τ ἀρ-
"χὴν ἐπὶ τὸν τοῦ δήμου κρίσιν, πάσχειν δὲ οὐ τῷ μεταξὺ ιο
"χρόνῳ μηδὲν ὑπὸ τ ἀρχῆς, ἕως ἂν ὁ δῆμος ὑπὲρ αὐτοῦ
"ψηφίσῃ. ἐκ τούτων γὰρ τῶν πολιτευμάτων τιμω-
293 τοῖς δημοτικοῖς, καὶ ⁱ τίθενται αὐτῷ ᵏ ἐπώνυμον Ποπλι-
κόλαν· τοῦτο γὰρ τῇ Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ δημο-
λῶν ᵐ δημοκηδῆ. καὶ τὰ μὲν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ συντελε- ιε
σθέντα ὑπὸ τ ὑπάτων τοιάδε ἦν.

Τῷ δ' ἑξῆς αὐτός τε πάλιν ἀποδείκνυται Οὐαλέριος τὸ
δεύτερον ὕπατος, καὶ σὺν αὐτῷ Λουκρήτιος, ἐφ' ὧν ⁿ οὐδὲν ἄλλο
ἄξιον ἐπράχθη λόγου· τιμήσεις δὲ ἐγένοντο τ βίων καὶ τάξις τ
εἰς τὰς πολέμους εἰσφοράς, ὡς Τύλλιος ° βασιλεὺς ἐνομοθέ- ιο
τησεν, πάντα τ ὅτι τ Ταρκυνίου διαμονῆς χρόνον ἀφειμέ-
νων, τότε δὲ πρῶτον ὑπὸ τούτων ἀνανεωθέντων· ἐξ ὧν εὑρέ-
θη τ ἐν ἅπασι Ρωμαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. καὶ εἰς χωρί-
ον ᵖ Συγκήριον καλούμενον, Ρωμαίων ἀπεστάλη στρατιὰ, διὰ
φυλακῆς ἔχουσα τὸ φρούριον ἐπὶ ταῖς Λατίνων τε καὶ Ερνίκων ιε
πόλεσι κείμενον, ὅθεν τ πόλεμον προσεδέχοντο.

Ποπλίου Οὐαλερίου δ' ἀποδεδειγμένου Ποπλικό-
λα, ᵠ τὸ ʳ τρίτον ὅτι τ αὐτῷ ἀποδειχθέντος ἀρχῆς, καὶ
σὺν αὐτῷ Μάρκου Ορατίου τὸ δεύτερον, βασιλεύς ˢ Κλυ-
σινῶν τ ὁ Τυρρηνίας, Λάρ ὄνομα, ᵗ Πορσῖνα ἐπι- ιο
κλησιν, καταφυγόντων ἐπ' αὐτὸν τ Ταρκυνίων, ὑποσχό-
μενος αὐτοῖς δυοῖν θατέρου, ἢ διαλλάξειν αὐτοὺς πρὸς
τοὺς πολίτας, ὅτι καθόδου καὶ ἀναλήψει τ ἀρχῆς, ἢ τὰς
οὐσίας ἀναχομισούμενος ἃς ἀφῃρέθησαν, ἀποδώσειν, ἐ-
πειδὴ πρέσβεις ἀπέστειλας ᵘ εἰς τὴν Ρώμην ὁ τῷ παρελ- ιε
θόντι ἐνιαυτῷ, μεμιγμένας ἀπειλαῖς ᵛ ὑπηκόους χομί-
ζοντας, ὅτε διαλλαγὰς ˣ εὕρατο τοῖς ἀνδράσι καὶ κάθοδον,

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 245. Var. 247.

cretium, qui non multos dies eo magistratu gesto obiit. In ejus autem locum suffecit M. Horatium, domumque ex illo collis loco ad imas ipsius partes transtulit, ut liceret Romanis, quemadmodum ipse in sua concione dixerat, de superiore loco lapidibus se petere, si in ulla re delinquentem se deprehendissent. Quum autem vellet plebem certa & minime dubia libertatis suæ pignora habere, facibus secures ademit; & cæteris coss. qui successerunt hunc morem reliquit, qui ad meam usque ætatem perduravit, ut quando extra urbem essent, securibus uterentur, at in ipsa urbe solis fascibus ornarentur. Leges humanissimas tulit in plebis favorem & auxilium: unam quidem, qua diserte cavit ne quis Romæ magistratum gereret, nisi à populo eum accepisset, capitali statuta pœna in eum qui contra hæc fecisset, & proposita impunitate ei qui ipsum occidisset. alteram vero, in qua scriptum est, "Si "quis Romanus magistratus aliquem vel ca-"pite plectere, vel virgis cædere, vel pe-"cuniis mulctare velit, licere privato ho-"mini ab illo magistratu ad populi judici-"um provocare, nec interea magistratui li-"cere in eum animadvertere ullo modo, do-"nec populus de eo suis suffragiis statuerit. Ob hæc instituta apud plebem gratiosus fuit, eique cognomen impositum fuit Poplicolæ: hoc, sermone Græco, significat δημοκηδῆ. Atque hæ sunt res, quæ illo anno à coss. sunt gestæ.

XX. Per. Jul. 4208. Ante Chr. 506. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 246. Var. 248.

¶ Sequenti vero anno is ipse Valerius iterum creatur consul, & cum eo Lucretius, * in quorum consulatu nihil memoratu dignum gestum est: census vero habitus, & tributa ad bellicos usus constituta & imperata, quemadmodum Tullius rex lege sanxerat; quæ, quamdiu Tarquinius regnavit, fuerant intermissa, tunc primum ab istis in usum revocata. censa autem sunt puberum Romanorum circiter cɔɔcxxxi. Et in locum Syncerium appellatum missus est Romanus exercitus; qui ei castello, quod Latinorum & Hernicorum oppidis imminet, unde bellum exspectabatur, præsidio esset.

XXI. Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 247. Var. 249.

¶ P. Valerio (Poplicola vocato) tertium & M. Horatio iterum coss. rex Clusinorum, qui sunt in Hetruria, Lars nomine, Porsena cognomine, Tarquiniis ad eum confugientibus pollicitus, se è duobus alterum effecturum, vel eos suis civibus reconciliaturum, ut in patriam redirent, & regnum recuperarent, vel recepta eorum bona, quibus fuerant spoliati, se ipsis redditurum, quoniam superiore anno legatis Romam missis, qui preces cum minis mixtas afferebant, neque illos Romanis reconciliare, neque ut in patriam reducerentur impetrare potuerat, quod

a Malim διὰ τοῦ λόφου, vel διὰ τοῦτο τοῦ λόφου. Ab eo loco collis vertit Lapus. Sylb. Ἀπὸ τοῦ λόφου Var. b Εἴ τι λάθοιεν Var. c Ἀπ' ἐκείνου Var. d Ταῖς ῥάβδοις in Ed. Steph. quod male se habere arguit sequens adjectivum μόνας. Sylb. Vide Var. Lect. ad pag. 188. e Κοσμεῖν μόνους Var. f Ἔχοντας Var. g Legendum τοῦτον τινα vel τοῦτον τινά. Sylb. Τοῦτον τινὰ Var. h Ἀποκτείνη pro ἀποκτείνειν in Ed. Steph. i Τίθενται Var. k Ἐπωνύμιον Var. l Ἑλλάνων Var. m Lapi versio δημόκηδα habet. Sed Latina compositio Poplicola postulat δημοκηδῆ, quæ vox sonat eum qui populi cura tangitur. Sylb. Δημοκηδῆ agnoscit Var. atque etiam Plutarchus. Δημοκηδεῖς apud Strabonem sunt Rhodii, lib. 14. n Λέγει μὲν ἡμῖν ἔτος ἕκτον λέγει ἐπιγράφειν Var. o Ὁ βασιλεὺς Var. p Συγκλήτου legisse videtur Gelenius. Συγκλητία apud Plutarchum in Poplicola. Syncæum habet Lapus, (de qua supra ad pag. 249.) eumque scripturam mavult etiam Xylander apud Plutarchum. Sylb. Turnebus in Cod. Var. q Deest Var. r Κολοβωνιὸν in Ed. Steph. Καλουίνιον Var. s Plutarcho Πορσίνας dicitur, Pollicis Πορσίνου. t Πρὸς τὸν πόλεμον Var. u Forsan tectius στρατιάν. Sylb. x Εὕρατο Var. * Nec aliud eo consulatu memorabile est, præter censum & bellicorum tributorum ordinationem ex instituto regis Tullii &c. Gelen.

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3. V. C. Cm. 247. Var. 249.

quod ſenatus ſe diris imprecationibus, & jurejurando, quo ſe aſtrinxerant, impediri diceret, neque etiam bona eorum recuperaret, iis inter quos diviſa fuerant, & quibus ſorte obtigerant, ea reſtituere nolentibus, *propterea* contumelia ſe à Romanis affici, ſeque gravem perpeti injuriam dicens, quod neutrum eorum quæ ab illis poſtularat conſequutus fuiſſet, vir arrogans, & præ divitiis & maximo imperio & pecuniis mente perverſus, ſe occaſionem præclaram nactum arbitrabatur ad evertendum imperium Romanorum, quod jam multo ante facere voluerat: quare bellum illis indixit. Ad illius autem belli ſocietatem ultro ſe addidit Octavius Mamilius, Tarquinii gener, ex urbe Tuſculo profectus, Camerinos quidem & Antemnates, qui Latini nominis erant omnes, ſecum adducens, cum à populo Romano aperte jam defeciſſent; ex reliquis vero populis ejuſdem gentis, qui nolebant aperte bellum inferre civitati fœderatæ & præpotenti, præſertim nullis de cauſſis neceſſariis, multos voluntarios gratia ſua perſuaſos.

XXII. ¶ Conſules, his rebus cognitis, primum pecunias ex agris, & pecus & mancipia à ruſticis in proximos montes traduci juſſerunt, exſtructis caſtellis in locis natura munitis, quæ facile tutari poſſent eos qui in ea confugiſſent. Deinde Janiculum, collem ita vocatum, (hic autem eſt mons altus prope urbem trans flumen Tiberim ſitus) firmioribus munitionibus & præſidiis munierunt, quavis ratione caventes ne locus adeo opportunus ad oppugnandam urbem in hoſtium poteſtatem veniret: ibique belli apparatus repoſuerunt. Urbana quoque magis ad populi gratiam compoſuerunt, varia humanitatis officia præſtantes egenis, ne ad tyrannorum partes tranſirent, privatis commodis ad remp. prodendam impulſi. Etenim decreverunt eos immunes eſſe omnium publicorum tributorum, quæcunque ante ſub regibus pendebant, & omnibus pecuniæ collationibus, quæ in res militares & bellicos uſus fiebant, liberarunt: exiſtimantes rempub. ſatis magnum facere quæſtum, ſi illi tantum ſua corpora exhiberent ad pericula pro patria ſubeundum. quumque copias jam multo ante exercitatas & præparatas haberent, in quodam campo ante urbem ſito caſtra ſunt metati. At rex Porſena, cum exercitu profectus, Ianiculum montem primo impetu occupavit, cuſtodibus ejus perterritis, ibique Hetruſcorum præſidium collocavit. Romam autem infeſto exercitu petens, quaſi eam quoque ſine ullo labore in ſuam poteſtatem redacturus eſſet, quum ad pontem acceſſiſſet, & Romanos ante flumen inſtructos animadverteret, ſe ad pugnam paravit, quaſi rapturus eos ſuorum multitudine, copiaſque magna cum hoſtium contemptione adduxit. Lævum autem cornu ducebant Tarquinii

αἰτιωμένης τῆς βουλῆς τοὺς ἀρχαίους ὅρκους τοὺς γενομένους κατ' αὐτῶν, [a] οὔτε οὐσίας ἀνεπεύξατο αὐτοῖς, τῶν ἀφαιρεμένων καὶ κατακληρουχηθέντων αὐτοῖς οὐκ ἀξιούντων ἀποδιδόναι· ὑβρίζεσθαι φήσας ὑπὸ Ρωμαίων καὶ δεινὰ πάσχειν, ὅτι τῶν ἀξιωμάτων οὐδετέρου παρ' αὐτῶν ἔτυχεν, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ διεφθαρμένος τὴν γνώμην ὑπό τε πλούτου [b] καὶ ἀρχῆς μεγίστης καὶ χρημάτων, ἀφορμὰς ὑπέλαβεν ἔχειν καλὰς καταλῦσαι τὴν Ρωμαίων ἀρχήν, παλαίτερον ἐπὶ τοῦτο βουλόμενος· καὶ πολέμιον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. σπήσατο δ' ἀπὸ τοῦ πολέμου πᾶσαν προθυμίαν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὁ Ταρκυνίου γαμβρὸς, Ὀκτάβιος Μαμίλιος, ἐκ πόλεως [c] ὁρμώμενος Τούσκλου, [d] Καμερινοὺς μὲν καὶ Ἀντεμνάτας, οἳ δὲ Λατίνων μετεῖχον γένους, ἅπαντας ἐπαγόμενος, ἀφεστηκότας ἤδη Ρωμαίων ἐκ τοῦ φανεροῦ· τοὺς δὲ τῶν ἄλλων ὁμοεθνῶν, οἷς οὐκ ἦν βουλομένοις πολεμεῖν ἀναφανδὸν ἀπειπεῖν τῷ μεγάλῳ ἐχούσῃ ἰσχὺν τῇ πόλει, ἀπὸ προφάσεως οὐκ ἀναγκαίας, [e] ἐθέλοντας συχνοὺς ἀφανεπείκετο χάριτι.

Ταῦτα μαθόντες οἱ τῶν Ρωμαίων ὕπαλοι, πρῶτον μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν [f] χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα μετάγειν τοῖς γεωργοῖς ἐκέλευσαν εἰς τὰ πλησίον ὄρη, φρούρια κατασκευάσαντες ὅπῃ τοῖς ἐρυμνοῖς, ἱκανὰ σώζειν τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας. ἔπειτα τὸν καλούμενον Ιανίκολον ὄχθον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὄρος ὑψηλόν, ἀγχοῦ τῶν Ρώμης πέραν ὂν Τιβέριος ποταμῷ κείμενον· ὀχυρωτέραις ἐκρατύναντο κατασκευαῖς τε καὶ φυλακαῖς, ὡς πάντος ποιούμενοι μὴ γενέσθαι τοῖς πολεμίοις ὁρμητήριον χωρίον ὀπτεύσασι τῆς πόλεως, καὶ τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὰς ὅπλων ἐπέθεντο. τά τε ὄντος τείχους ὅπῃ τὸ δημοτικώτερον καθίσταντο πολλὰ πολιτευόμενοι φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς πένητας, ἵνα μὴ [h] μεταβάλλοιντο πρὸς τοὺς τυράννους, ὅπῃ τοῖς ἰδίοις κέρδεσι πειθόμενοι προδῶσι τὸ κοινόν. καὶ δὴ ἀτελεῖς αὐτοὺς ἁπάντων ἐψηφίσαντο εἶναι τῶν κοινῶν τελῶν, ὅσα βασιλευομένης τῆς πόλεως ἐτέλουν, καὶ ἀνεισφόρους τοῖς εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τοὺς πολέμους ἀναλισκομένων ἐποίησαν· μέγα κέρδος ἡγούμενοι τῷ κοινῷ, εἰ τὰ σώματα μόνον αὐτῶν ἕξουσι προκινδυνεύοντα τῆς πατρίδος. τήν τε δύναμιν ἰσχυρὰν ἐκ πολλῶν καὶ παρεσκευασμένην ἔχοντες, ἐν τῷ προκειμένῳ πεδίῳ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύοντο πεδίῳ. βασιλεὺς δὲ [k] Πορσῖνος ἄγων τὴν στρατιὰν, τὴν μὲν Ιανίκολον ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνει, καταπλήξαμενος τοὺς φυλάττοντας [l] αὐτὸν, καὶ φρούριον Τυῤῥηνῶν ἐν αὐτῷ καθίστησιν. ὅπῃ δὲ τὴν πόλιν ἐλαύνων, ὡς [m] καὶ αὐτίκα δίκας [n] προσόμενος, ἐπεδίωκε πλησίον τὴν γεφύραν ἐγένετο, καὶ τοὺς Ρωμαίους ἐθάρσησε παρεσκευασμένους τοῦ πολέμου, παρεσκευάζετό τε πρὸς μάχην, ὡς ἁρπασόμενος αὐτοὺς πλήθει, καὶ [o] ἐπήγαγε σὺν πολλῇ καταφρονήσει τῇ δυνάμει. εἶχον δὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρως οἱ Ταρκυνίου παῖδες,

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3. V. C. Cm. 247. Var. 249.

a Οὔτε τὰς οὐσίας Vat. b Καὶ χρημάτων καὶ ἀρχῆς μεγίστης Vat. c Ὁρμώμενος usurpatur à Dionyſio in altera etiam proficiſcendi ſignificatione, qua pro *oriundum ducere* ponitur. quam ſi hîc malis, in verſione legas, à *Tuſculis oriundus*, ut p. 237. Tuſculi eum habitaſſe narrat. Sylb. d Καμερινοὺς Vat. e Ἐθέλοντας Vat. quod ſi malis (inquit) Sylb.) non repugno. f Χρήματα τὰ Vat. g Ἀνέδυνε Vat. quo modo legendum eſſe monuerunt Sylb. & Port. h Μεταβάλλοντο Vat. i Τοῖς κοινοῖς Vat. k Πορσίνας Vat. Vide Var. Lect. ad p. 281. l Αὐτὰ Vat. m Καὶ τοιγαροῦν Vat. n Προσηλαύνοντος Vat. o Ἐπῆγε Vat.

a Ρωμαίων

παῖδες, Τῖτος καὶ Σέξτος, [a] Ρωμαίων τε τὺς φυγάδας ἄγοντες, καὶ ἐκ τῆς Γαβίων πόλεως τὸ ἀκμαιότατον, ξένων τε καὶ μισθοφόρων χεῖρας οὐκ ὀλίγας· τοῦ δὲ δεξιοῦ [b] Μαμίλιος ὁ Ταρκυνίου γαμβρὸς, [c] ἐφ' ᾧ Λατῖνοι οἱ ἀποστάντες Ρωμαίων ἐτάξοντο· βασιλεὺς δὲ Πορσῖνος καθ' μέσην τὴν φάλαγγα ἐτέτακτο. Ρωμαίων δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Σπόριος [d] Λάρκιος καὶ Τῖτος [e] Ερμίνιος κατεῖχον, ἀντίοι Ταρκυνίοις· τὸ δὲ ἀριστερὸν, Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς πατρὸς τοῦ ὑπάτου Ποπλικόλα, καὶ Τῖτος Λουκρήτιος, ὁ τῷ [f] πρώτου ὑπατεύσας ἔτει, Μαμιλίῳ καὶ Λατίνοις συνουσόμενοι· τὰ δὲ μέσα τῶν κεράτων οἱ ὕπατοι κατεῖχον ἀμφότεροι.

Ὡς δὲ συνῆλθον εἰς χεῖρας, ἐμάχοντο γενναίως ἀμφότεροι, καὶ πολὺν ἀπεῖχον χρόνον ἐμπειρίᾳ [g] δὲ καὶ καρτερίᾳ κρείττους ὄντες οἱ Ρωμαῖοι [h] τῶν Λατίνων καὶ Τυῤῥηνῶν, πλήθει δὲ πολλῷ ὑστέρουν τῶν Ρωμαίων οἱ Τυῤῥηνοὶ καὶ Λατῖνοι μαχῇ. πολλῶν δὲ πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, δέος εἰσῆλθε Ρωμαίους, πρῶτον μὲν τοὺς κατέχοντας τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἐπειδὴ τοὺς ἡγεμόνας ἐθεάσαντο Οὐαλερίου τε καὶ [i] Λουκρήτιον τραυματίας ἀποκομιζομένους ἐκ τῆς μάχης· ἔπειτα καὶ τοὺς ὅπλα τὸ δεξιὸν κέρατος τελαμῶνας, νικῶντας ἤδη τοὺς σὺν Ταρκυνίοις δυνάμεσι, τὸ αὐτὸ καταλαμβάνει πάθος, ὁρῶντας τὴν τροπὴν τῶν ἑταίρων. φευγόντων δ' εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων, καὶ διὰ μιᾶς γεφύρας βιαζομένων [k] ἀθρόον, ὁρμὴ γίνεται τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη· ὀλίγου τε [l] πάλιν εἵλκυσεν ἡ πόλις ἀλῶναι καὶ κράτος, ἀτείχιστος οὖσα ὅτι οὐκ τῶν [m] πρὸς πολεμίων μερῶν, εἰ συνεισέπεσον εἰς αὐτὴν ἅμα τοῖς φεύγουσιν οἱ διώκοντες. οἱ δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων ὑποδεξάμενοι καὶ διασώσαντες ὅλην τὴν στρατιὰν, τρεῖς ἄνδρες ἐγένοντο, [n] Σπόριος Λάρκιος καὶ Τῖτος Ερμίνιος, οἱ τὸ δεξιὸν ἔχοντες κέρας οὐκ τῶν πρεσβυτάτων Πόπλιος δὲ Ορᾴτιος, ὁ καλούμενος Κόκλης, οὐκ ἐλάττω τὴν ἀλλοίωσιν ὀφθαλμιῶν, ὀκνοποιὸς δὲ μάχῃ τὸ ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, οὐκ τῶν νεωτέρων, μορφῇ τε κάλλιστος ἀνδρῶν καὶ ψυχὴν ἄριστος. οὗτος ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν Ορατίου Μάρκου πατρὸς τοῦ ὑπάτου, τὸ δ' εὐγενὲς κατῆγεν ἀφ' ἑνὸς τῶν τριδύμων Ορατίων Μάρκων, οἳ νικήσαντες τοὺς Αλβανοὺς τριδύμους, ὅτε περὶ τῆς ἡγεμονίας αἱ πόλεις εἰς πόλεμον κατέστησαν, συμβῆναι μὴ πάσαις δυνάμεσιν ἀγωνίσασθαι τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ τρισὶν ἀνδράσιν ἀφ' ἑκατέρας, οἷς ἐν τοῖς πρώτοις διῄλθομεν λόγοις. οὗτοι δὴ μόνοι κατ' νότου λαβόντες τὴν γέφυραν, ἔσχον τοὺς πολεμίους τῆς διαβάσεως μάχῃ πολλῇ, καὶ διέμειναν ἐπὶ ταύτης βάσεως, βαλλόμενοί τε ὑπὸ πολλῶν παντοδαπῶν βέλεσι, καὶ ἐκ χειρὸς παιόμενοι τοῖς ξίφεσι, ἕως ἅπασα ἡ στρατιὰ διῆλθε τὸν ποταμόν.

Ὡς δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοὺς σφετέρους ἔδοξαν γεγονέναι, δύο μὲν ἐξ αὐτῶν Ερμίνιός τε καὶ Λάρκιος, διεφθαρμένων αὐτοῖς ἤδη τῶν σκευασμάτων διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς, ἠρέμα

filii, Titus & Sextus, habentes Romanos exsules, & Gabinæ juventutis lectissimos quosque, & exterorum ac mercenariorum militum non exiguam manum: at dextrum ducebat Tarquinii gener Mamilius, in quo Latini, qui à Romanis defecerant, collocati erant: rex autem Porsena aciem mediam tenebat. Dextrum vero Romanorum cornu Sp. Largius & Titus Herminius, Tarquiniis oppositi, tenebant: lævum M. Valerius, frater alterius consulis Poplicolæ, & T. Lucretius, qui superiore anno consulatum gesserat, cum Mamilio & Latinis conflicturi: mediam vero aciem inter utraque cornua consules ambo tenebant.

Fer. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cal. 247. Var. 249.

¶ Ubi autem ad manus ventum est, utrique strenue pugnarunt, diuque alteri alteris restiterunt; cum peritia quidem & tolerantia Latinis & Hetruscis præstarent Romani, multitudine autem Romanis longe superiores essent Hetrusci & Latini. Multis autem utrinque cæsis, timor Romanos invasit; primum eos qui in sinistro cornu erant, ubi duces Valerium & Lucretium ex acie saucios asportatos viderunt; deinde etiam eos qui in dextro cornu erant instructi, qui jam vincebant Tarquinii copias, idem timor corripuit, quod suos socios in fugam versos viderent. Omnibus autem in urbem refugientibus, & per unum pontem conferto agmine irrumpentibus, ingens impetus ab hostibus in eos est factus; parumque abfuit quin urbs per vim caperetur, quod immunita esset à partibus qua flumine alluitur, si hostes insequentes una cum fugientibus in eam irrupissent. Sed qui hostium impetum repressêrunt, quique totum exercitum servarunt, tres viri fuere, è senioribus quidem Sp. Largius & Titus Herminius, qui cornu dextrum habebant: è junioribus vero P. Horatius, Cocles appellatus à clade oculorum, quod alter oculus in prælio illi fuisset effossus; corporis forma omnium pulcherrimus, animique virtute præstantissimus. Hic fuit filius fratris M. Horatii alterius consulis, nobili genere oriundus ab uno trigeminorum M. Horatio, qui trigeminos Albanos vicerat, quum, bello inter *has duas* civitates de principatu contendentes orto, inter utrasque convenit ne totis viribus belli fortuna tentaretur, sed ternis utrinque viris res committeretur, ut in superiori libro declaravi. Hi igitur soli, occupato primo pontis aditu, ad multas horas hostem transitu prohibuerunt, & in eodem gradu permanserunt, petiti à multis vario telorum genere & comminus gladiis percussi, donec totus exercitus flumen trajecit.

XXIII.

¶ Ubi vero suos in tuto jam esse existimarunt, duo ex ipsis, Herminius & Largius, armis, quibus tegebantur, ob continuos ictus jam corruptis, pedetentim se receperunt.

XXIV. *Horatii Coclitis virtus.*

a Ρωμαίων τε αὐτῶν τὺς φυγάδας *Vat.* b Μαιλιος perperam in *Ed. Steph.* c Forsan rectius ἐφ' ᾧ, ut cum alibi, tum etiam in *Rhetor. Opusc.* ὑπερμενοῦσι λαβόντες ὑπὸ τῷ αὐτῷ ἡγεμόνι, *sub suo quemque duce. Sylb.* Ἐξ ὧ in *Cod. Vat.* d Pro Λάρκιος apud *Livium* invenitur *Largius.* Verum *Sigonius* è *Vat. Codd.* mavult *Larcius*; ut deductum sit à prænomine *Lars.* Respexit tamen Λάρκιος etiam apud *Plut.* in *Coriolano*, & infra possim. *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* Μάρκιος. e Ερμινιος *Vat.* f Malim αὐτοῦ τοῦ, vel ὁ αὐτὸ τοῦτο ἐνιαυτὸν ἄρας, ut *Lepus* etiam vertit, qui superiore anno consul fuerat. *Sylb.* Πρώτου in *Cod. Vat.* g Pro δὲ malim hoc loco μὲν. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* h Τῶν ἑσπερίων pro τῶν Λατίνων καὶ Τυῤῥηνῶν habet *Cod. Vat.* i Ορατιον *Vat.* k Ἀθρόον excusari potest, si quis tamen malit genitivum ἀθρόου, per me licebit. *Sylb.* l Πάλιν præmittitur à duobus Interpretibus. Forsan verius πάνυ. *Sylb.* m Πρὸς τὸν ποταμὸν *Vat.* n Σπόριος μὲν *Vat.* o Τὸν ὀφθαλμὸν *Vat.*

Var. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. Cas. 247. V. C. Var. 249.

receperunt. At Horatius ſolus, revocantibus cum ab urbe conſulibus & reliquis civibus, qui de tam egregii viri ſalute ſummopere erant ſoliciti, & quavis ratione patriæ parentibuſque ſervatum optabant, non paruit, ſed permanſit ut primum ſteterat, juſſitque Herminium ſuo nomine conſulibus ſignificare, ut ocius pontem ab urbe reſcinderent, (erat illo tempore unicus, è ligno factus & ſine ferro, ſolis compactus tabulis, quem ad mea uſque tempora Romani eodem modo ſervabant) illiſque mandare, ut majori pontis parte jam ſoluta, quum exigua adhuc eſſet reliqua, id ſibi aliquo ſigno vel voce clariore ſignificarent; cætera ſibi curæ fore dicens. Quum hæc mandata illis duobus dediſſet, in ipſo ponte ſubſtitit, & hoſtes ſecum congreſſos partim gladio percutiens, partim clypeo propulſans, omnes in pontem irruentes rejecit. qui enim *Romanos* perſequebantur cum illo ut homine furioſo & mortem appetente manus conſerere amplius non audebant; ſimul etiam ad eum accedere difficile erat, quod à læva & dextra ipſum flumen pro propugnaculo haberet, à fronte vero armorum & cadaverum acervum; ſed eminus à denſa hoſtium caterva impetebatur lanceis & ſtipitibus & lapidibus * manualibus: quibus vero hæc tela deerant, gladiis & clypeis mortuorum *eum infeſtabant*. Ille vero ipſis reſiſtebat, illorum armis adverſus eos utens; & (quemadmodum eſt veriſimile) in confertos tela conjiciens aliquem ſcopum ſemper aſſequebatur. Sed jam telis confoſſus & multa vulnera in variis corporis partibus habens, unamque plagam lanceæ, quæ recte per alteram coxam ad caput femoris trajecta magnis cruciatibus eum afficiebat, greſſumque cum dolore impediebat, poſtquam audivit eos qui à tergo vociferabantur majorem pontis partem jam ſolutam, armatus in fluvium ſe dejecit, & ægre admodum tranato fluvio (nam † circa tabularum ſublicas aquæ curſus diviſus concitatus erat atque magnos efficiebat vortices) ad terram enatavit, nullis armis inter natandum amiſſis.

ὑπὸ πόδα. Οἱ δὲ μέσος, ἀναχελυμβώσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, καὶ τοῦτο παντὸς ποιουμένων σπουδὴν τοῦτον ἄνδρα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς γενομένοις, οὐκ ἐπείθη, ἀλλ' ἔμενεν ἔνθα· καὶ θεῖον ἔστι, κελεύσας τοῖς περὶ τὸν Ἑρμίνιον λέγειν τοῖς ὑπάτοις, ὡς αὐτὸν φθάζοντος ἀποκόπτειν τὴν γέφυραν ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς τάχιστα· ἦν δὲ μία κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ξυλόφραικτος, ἄνευ σιδήρου δεδεμένη ταῖς σανίσιν αὐταῖς, ἣν καὶ μέχρις ἐμοῦ τοιαύτην φυλάττουσι Ῥωμαῖοι· ὀκνεῖλαι δὲ τοῖς ἀνδράσιν, ὅτου τὰ πλείω τῆς γεφύρας λυθείη, καὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ἢ μέσης, φθάσαι πρὸς αὐτὸν σημείοις τισὶν, ἢ φωνῇ γλαφυροτέρᾳ· τὰ λοιπὰ λέγων ἑαυτῷ μελήσειν. ταῦτ' ὀπτελθὼν τοῖς δυσὶν, ἐπ' αὐτῆς ἵσταται τῆς γεφύρας, καὶ τῶν ὁμόσε χωρούντων ὡς μὲ τῷ ξίφει πάιων, ὡς δὲ τῷ θυρεῷ [c] προστέπων, πάντας ἀνέσειλε τοὺς [d] ὁρμῶντας ὀπίσω τὴν γέφυραν· οὐκέτι γὰρ εἰς χεῖρας αὐτῷ χωρεῖν ἐτόλμων οἱ διώκοντες, ὡς μεμηνότι καὶ θανατῶντι· καὶ ἅμα ὅτι ῥᾴδιον αὐτῷ προσελθεῖν ὑπάρχον, ἐξ ἀριστερῶν μὲν καὶ δεξιῶν ἔχοντι προβλημα τὸν ποταμόν, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ πρόσωπον, ὅπλων τε καὶ νεκρῶν σωρὸν· ἀλλ' ἄποθεν ἀθρόοι ἑστῶτες, λόγχαις τε καὶ [e] σανίσι καὶ λίθοις χειροπληθέσιν ἔβαλλον· οἷς δὲ μὴ [f] παρεῖτο ταῦτα, τοῖς ξίφεσι καὶ ταῖς ἀσπίσι τῶν νεκρῶν. ὁ δὲ ἠμύνετο, τοῖς ἐκείνων χρώμενος ὅπλοις κατ' αὐτῶν· καὶ ἔμελλεν, ὥσπερ εἰκὸς, εἰς ἀθρόους βάλλων, ἀεί τινος τεύξεσθαι σκοπῆς. ἤδη δὲ καταβελὴς ὢν, καὶ τραυμάτων πλήθους ἐν πολλοῖς μέρεσι τοῦ σώματος ἔχων, μίαν δὲ πληγὴν λόγχης, ἣ διὰ θατέρου τῶν γλουτῶν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ ἀντία ἐνεχθεῖσα, ἐκάκωσεν αὐτὸν ὀδυνῶσα, καὶ τὴν βάσιν ἔβλαπτεν. ἐπεὶ δὲ τὰ κατόπιν [h] ἤκουσεν ἐμβοσάντων λελῦσθαι τὸ γεφύρας τὸ πλεῖον μέρος, [i] καθέλκεται σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὸν ποταμόν· καὶ διανήξάμενος τὸ ῥεῦμα χαλεπῶς πάνυ· τοῖς γὰρ ὑπερείσμασι τῶν σανίδων φίζομενος ὁ ῥοῦς ὀξὺς ἦν, καὶ δίνας ἐποίει μεγάλας· ἐξεκολύμβησεν εἰς τὴν γῆν, οὐδὲν τῶν ὅπλων ἐν τῷ [k] νεῖν ἀπολέσας.

XXV. ¶ Hoc facinus illi immortalem gloriam comparavit. Confeſtim enim Romani eum coronatum celebrantes in urbem retulerunt, ut unum de heroibus; & tota urbana turba egreſſa effundebatur, cupiens, dum adhuc ſuperſtes eſſet, ejus vultum poſtremo videre: videbatur enim ob vulnera brevi interiturus. Sed poſtquam ex mortis periculo evaſit, populus æneam ejus ſtatuam armatam erexit, in maxime conſpicuo fori loco: agrique tantum dono dedit è publico, quantum uno die uno boum jugo circumarare potuit. Sed præter publica dona, ſinguli tam viri quam mulieres, per ſingula capita, quo tempore omnes graviſſima rerum ad victum ne-

Τοῦτο τὸ ἔργον ἀθάνατον αὐτῷ δόξαν εἰργάσατο. παραχρῆμά τε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι στεφανώσαντες αὐτὸν, ἀπέφερον εἰς τὴν πόλιν ὑμνοῦντες, ὡς τῶν ἡρώων ἕνα· καὶ πᾶς ὁ κατοικίδιος ὄχλος ἐξεχεῖτο, [l] πυθέσθαι αὐτοῦ, ἕως ἔτι θεμιτὸν, θεασάμενος τελευταίαν τοσοῦτον εἰδυῖα γὰρ ἐκ τῶν τραυμάτων οὐκ εἰς μακρὸν διαφθαρήσεσθαι· καὶ ἐπειδὴ διέφυγε τὸν θάνατον, εἰκόνα χαλκῆν ὁπλίτου ὁ δῆμος ἔστησεν αὐτῷ, τὴν ἀγορᾶς ἐν τῷ κερατίνῳ καὶ χώραν ἐκ τῶν δημοσίας ἔδωκεν, ὅσην αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιελάσαι. χωρὶς δὲ τῶν δημοσίᾳ δοθέντων, κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὅτε μάλιστα δεινὴ σπάνις τῶν ἀναγκαίων ἐπιτηδείων ἀπῆν[ε],

a Τὸ πρῶτον Var. b Φθάσαντος Var. c Προτρέπων Var. d Ὀρμῶντας Var. e Σανίσιν Var. f Παρῆν Var. g Cum Porto legendum eſſe puto ἐπεὶ δὲ τῶν, ita ut præcedentia μίαν δὲ πληγὴν &c. parentheſi includantur. h Ἤκουεν Var. i Καθέλκεται Var. : quia ſauciatus in coxa *Horatius* pedes fere trahere cogebatur. Sed cum *Livius* utatur verbo *ſubſilit*, non abſurde aliquis exiſtimaverit legendum eſſe ὑφάλλεται, ut apud *Xenoph.* ἀπ' ἐχθρῶν καθάλλεσθαι. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Var.* noſtrum ſic apud *Thucydidem* quoque legatur ἐκπεσόντες νῶν, & apud *Arrianum* τῶν νῶν διαμαχόμενοι. *Sylb.* l Πυθῶν αὐτὸν *Var.*

* Id eſt, *qui manu comprehendi poſſunt.* † Circa tabularum ſuſtentacula. *Lapus.* Circa jugorum fulcra. *Golen.*

a Τὴς

ἅπαντας κατέσχε, μιᾶς ἡμέρας τροφὴν ἐχρείσαντο, μυριάδες ἀνθρώπων αἱ σύμπασαι πλείους ἢ τριάκοντα. Οὕτω μὲν δὴ τοιούτου ἀποδειξάμενος ἀρετὴν ὁ τότε χρόνος, ζηλωτὸς μὲν, εἰ καί τις ἄλλος Ῥωμαίων, ἐγένετο, ἄχρηστος δὲ εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ γυμνάσιον τῆς πόλεως, διὰ τὴν πήρωσιν τῆς βάσεως· ᾧ δὲ ἡ συμφορὰ ταύτην ὅτε ἐστατείας, ὅτε ἄλλης ἡγεμονίας τοσαυτασοῦν ὑβρεως ἔτυχεν. [b] Ὅτων μὲν δὴ θαυμαστὸν ἔργον ἀποδειξάμενος ὁ τότε ἀγὼν Ῥωμαίοις, ἄξιος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος [c] ἐπ' ἀνδρείᾳ ὀνομαζόντων, ἐπαινεῖσθαι· καὶ ἔτι πρὸς τούτῳ, Γάϊος Μούκιος ᾧ [d] Κόρδος ἐπώνυμον ἦν, ἀνὴρ ἐπιφανῶν [e] πατρόθεν, καὶ αὐτὸς 297 ἐγχειρήμασι διαλόμενος μεγάλοις, περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, διηγησάμενος πρότερον [f] ἐν οἷς ἡ πόλις τότε δεινοῖς ἦν.

Μετὰ γὰρ τὴν μάχην ἐκείνην ὁ μὲν Τυρρηνῶν βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει καταστρατοπεδευσάμενος, [g] ὅθεν Ῥωμαίων φρουρὰν ἐξέβαλεν, ἃ ἐπέκεινα δὲ Τιβέριος ποταμοῦ χώρας ἁπάσης ἐκράτει. οἱ δὲ Ταρκυνίου παῖδες καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτῶν Μαμίλιος, σχεδίαις τε καὶ σκάφαις διαβιβάσαντες τοὺς ἑαυτῶν δυνάμεις ὅπη θάτερα μέρη τοῦ πολεμοῦ, τὰ [h] πρὸς Ῥώμην φέροντα, ἐν ὀχυρῷ τέλει χωρίῳ τὸν στρατὸν ἐποιήσαντο· ὅθεν ὁρμώμενοι τῶν τε Ῥωμαίων ἐδῄουν τὴν γῆν, καὶ αὐλὰς κατέσκαπτον, καὶ τοῖς ὅπῃ νομαὶ ἔξω εἶεν ἐκ τῶν ἐρυμάτων βοσκήμασιν ἐπετίθεντο. κρατουμένης δὲ ὑπαθρείου πάσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ὅτε ἐκ γῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσκομιζομένων [i] ἀγορῶν, ὅτε μὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ καταγομένων ὅτι μὴ σπανίων, ταχεῖα τῶν ἀναγκαίων σπάνις ἐγένετο μυριάσι πολλαῖς τὰ παρασκευασθέντα καὶ πολλὰ ὄντα διαπορούσαις. καὶ μετ' ὀλίγον οἱ θεράποντες πολλοὶ καταλιπόντες τοὺς δεσπότας, ἀπελαύνειν ὁσημέραι, καὶ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους οἱ πονηρότατοι πρὸς τοὺς [k] τυράννους ἀφίσαντο. ταῦτ' ὀρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἔδοξε, Λατίνων μὲν δεῖσθαι τότε ἔτι αἰδουμένων τὸ συγγενὲς, καὶ μέντοι δοκοῦντων ἐν τῇ φιλίᾳ, συμμαχίας σφίσι πέμψαι διὰ ταχέων· εὐθὺς δὲ Καμπανίδα Κύμην καὶ τὰς ἐν τῷ Πωμεντίνῳ πεδίῳ πόλεις ἀποστεῖλαι πρέσβεις, ἀξιώσοντας αὐτὰς σφίσι σίτου ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψαι. Λατῖνοι μὲν δὴν διεκρούσαντο τὴν βοηθείαν, ὡς οὐχ ὅσιον αὐτοῖς ὂν οὔτε [l] Ταρκυνίῳ πολεμεῖν ὅτε Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ κοινῇ συνέθεντο πρὸς ἀμφοτέρους [m] τὰ τῆς φιλίας ὅρκια. ἐκ δὲ τοῦ Πωμεντίνου πεδίου Λάρκιός τε καὶ Ἑρμίνιος οἱ [n] πεμφθέντες ὅτι τάχιστα σίτου πρόσοδον, πολλὰς χιλιοστύας σκάφας πολυτοίας τροφῆς, ἀπὸ θαλάττης ἀνὰ τὸν ποταμὸν, ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ λαθόντες τοὺς πολεμίους, διεκόμισαν. ταχὺ δὲ καὶ ταύτης ἐξαναλωθείσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ τῆς αὐτῆς καταζούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν πρῶτον αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι χείμαρρον [p] ἀπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον, ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτούς, ὑπισχνούμενος δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, εἰ [q] βούλοιντο πολέμου καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

cessariarum inopia premebantur, quum essent universorum capita plura quam decem illi unius diei alimenta dederunt. Horatius igitur, quum tunc adeo insigne fortitudinis exemplum edidisset, ab omnibus beatus fortunatusque est judicatus, si quisquam Romanorum alius: sed ad cætera reip. munia obeunda inutilis fuit ob claudicationem; & ob istam calamitatem nec consulatum nec ullam militarem præturam est adeptus. In illo igitur certamine, tam admirando facinore edito apud Romanos, si quisquam alius eorum qui fortitudinis ergo sunt celebres, præcipuam meruit laudem: & præter eum C. Mucius, cui Cordo cognomen erat, vir claris natalibus, & ipse facinus magnum aggressus; de quo paullo post agam, ubi prius narraro quibus in periculis respub. tunc versaretur.

Per. Jul. 4289. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cos. 247. Var. 249.

§ Nam post illam pugnam, rex Hetruscorum, castris in proximo monte positis, unde Romanorum præsidium expulerat, quidquid agri erat ultra Tiberim in sua potestate habebat. Tarquinii vero filii & gener ejus Mamilius, ratibus & scaphis copias suas trajicientes in ulteriorem fluvii partem, quæ Romam fert, in loco munito castra posuerunt: unde excursiones facientes Rom. agrum vastabant, & stabula evertebant, & pecora ex castellis pastum progressa intercipiebant per insidias. Quum igitur ab hostibus omnia loca quæ erant extra muros detinerentur; neque terra ulli commeatus in urbem importarentur, neque etiam per flumen nisi pauciissimi subveherentur, brevi rerum ad victum necessariarum inopia fuit ingens, multis hominum millibus res præparatas, quæ non multæ erant, absumentibus. Præterea multa mancipia desertis suis dominis quotidie *ad hostes* transfugiebant, & pessimi quique de plebe facta defectione ad tyrannos transibant. Consulibus hæc videntibus placuit Latinos rogare, qui adhuc aliquo modo cognationem revereri & in amicitia permanere videbantur, ut sibi celeriter auxilia mitterent; & Cumas agri Campani & ad alias agri Pomentini urbes mittere legatos, qui ab illis peterent ut sibi frumenti exportandi copiam facerent. Latini igitur auxilia illis negarunt, quod religione vetarentur tam cum Tarquinio quam cum Romanis bellum gerere, quod utrisque ex æquo societatis fœdere juncti essent. Ex agro autem Pomentino Largius & Herminius, missi ad frumentum convehendum legati, multas scaphas vario commeatu onustas, à mari per fluvium, nocte illuni clam hostibus, in urbem duxerunt. Sed intra paucos dies hoc quoque commeatu absumpto, & eadem rerum penuria homines premente, rex Hetruscus, quum cognovisset ex profugis oppidanos fame laborare, præcones ad eos misit, imperans ut Tarquinium reciperent, si bello & fame liberari vellent.

XXVI.

§ Sed

a Τῆς βλίτυος *Vat.* b Forsan rectius ὅτων hic. *Sylb.* Οὔτις ut in *Cod. Vat.* c Ἀπὸ τῆ ἐπ' ἀνδρείᾳ *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* d Κόρδος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod nomen Græcis est notius. Κόρδος legisse videntur *Lapus* & *Gelenius.* e Πατρίων in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum esse placuit *Sylb.* & *Porto.* f Ἐν οἷσι ἡ πόλις ἦν τότε συμφοραῖς *Vat.* g Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ὅτι minus recte in *Ed. Steph.* h Πρὸς τὴν Ῥώμην *Vat.* i Περαίαν in *Ed. Steph.* ἀγορᾶν. k Τυράννους *Vat.* illi vero reclamat *Lapi* versio. l Ταρκυνίοις *Vat.* m Τὰ αὐτὰ τῆς φιλίας *Vat.* & *Lapi Codd.* n Πεμφθέντες *Vat.* o Ἐπὶ τὸν παρακειμένου *Vat.* p Ὑπὸ τοῦ λιμοῦ *Vat.* q Βούλονται *Vat.*

XXVII. *Fer. Jul. 4209. Ante Chr. 305. Olymp. 69 ¾. V. C. Con. 247. Var. 249.*

C. Mucii Cordi egregium factum.

¶ Sed quum Romani impetata facere gravarentur, & extrema quævis mala perpeti mallent, Mucius animadvertens alterum è duobus illis eventurum, aut eos non permansuros diu in eodem proposito, rerum necessariarum inopiâ coactos, aut, si constanter in sententia permanerent, & quod decreverant observarent, miserrimo mortis genere interituros, rogatis consulibus ut sibi senatum cogerent, quasi magnum esset quiddam ac necessarium illi indicaturus, ubi fuit coactus, ita est loquutus: "Patres conscripti, habens in animo audax facinus aggredi, quo resp. præsentibus malis liberabitur, id quidem mihi successurum confido, idque me facile confecturum spero: "An vero post id facinus perpetratum vita mihi sit superstes futura, non magnam habeo spem; imo potius, si verum est dicendum, nullam. Me igitur tanto periculo objecturus, nolui vos omnes latere rerum magnarum spe elatus, si conatu me contingat excidere, sed ob res præclare gestas magnam laudem consequi, unde pro mortali corpore immortalem gloriam adipiscar. At populo indicare ea quæ facere cogito, non est tutum; ne quis lucri & præmii spe rem ad hostes deferat, cum ea non secus atque mysterium arcanum silentio sit custodienda. vobis vero qui, ut mihi persuadeo, arcana constanter continebitis, primis & solis hæc patefacio; & à vobis cæteri cives opportuno tempore hæc ediscent. Facinus autem, quod aggredi volo, hujusmodi est. Sumpta transfugæ specie castra Hetruscorum adire statui. Si igitur fide mihi ab illis non habita moriar, unius solius viri jactura reliquus civium vestrorum numerus minuitur. Sed si ingredi castra mihi liceat, vobis polliceor me regi hostium necem allaturum: mortuo autem Porsena belli finis fiet. Ego vero quicquid fortunæ visum fuerit, id patiar: horum vos conscios & testes apud populum habiturus, meliorem patriæ fortunam viæ ducem sequutus, discedam.

Οὐκ ἀνεχομένων δὲ Ῥωμαίων τὰς ἀπειλὰς, ἀλλὰ [a] πάντα δηὰ ὑπομένειν βουλομένων, καλαμανὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυοῖν θάτερον αὐτοῖς συμβήσοιτο, ἢ μὴ ἀξιωθέντας πολλοὺς ὧν τοῖς λελογισμένοις χρὴ ὑπὸ ἀπορίας ἀναγκαίων ἐκβιασθῆναι, ἢ φυλάξαντας βεβαίως τὰς γνώμας, ἢ ἄκλητον ἀπολέσθαι [c] μέλλοντας, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων ἢ βουλὴν αὐτῷ συναγαγεῖν, [d] ὡς μέγα τι ἀναγκαῖον ἐροῦσιν τοῖς αὐτοῖς, ἐπειδὴ συνήχθη, λέγει τοιάδε· "Ἄνδρες πα- 298
"τέρες, ἐγχείρημα τολμᾶν ἀξιούμενος, ὑφ' ᾧ ἢ πα-
"ρόντων ἀπαλλαγήσονται κακῶν ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ
"πάνυ θαῤῥῶ, ἢ βεβαίως αὐτῷ κρατήσειν οἶμαι· τῇ
"δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, εἰ τελείαν μοι μὴ τὸ ἔργον, ὑ
"πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τἀληθὲς
"λέγειν, ὀλιγίστας. εἰς τοσοῦτον κίνδυνον ἐμαυτὸν κα-
"θιέναι μέλλων, οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἀποκρύψας, ἀφορήτοις
"ὑπὲρ μεγάλων, [e] εἰ ἄρα συμβῇ μοι ἁμαρτεῖν τῆς
"πείρας, ἀλλ' ὀφθεὶς καλοῖς ἔργοις [f] μεγάλων ἐπάρασθαι τυ-
"χόντα, ἐξ ὧν [g] ἀντὶ ζῶντος σώματος ἀθάνατον [h] ὑπάρ-
"ξει μοι κλέος. Νῦμᾶς μὲ φοβεῖσθαι ἀξιοῦσιν, ἀ-
"τειν, ὡς ἀσφαλὲς, μή τις ἰδίαν κέρδη προβαλόμε-
"νος τοὺς πολεμίους αὐτοῖς ἐξενέγκῃ, δεινὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι
"μυστήριον ἀπόῤῥητα φυλακῆς· ὑμῖν δὲ θαῤῥεῖν αὐ-
"τὰ πεπίστευκα ἀγνοοῦσιν, ὡσαύτως τοῖς μόνοις ὀκφε-
"ρον πρὸ ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται οὐ πρὸ πολλοῦ
"χρόνου μαθήσονται. τὸ δὲ ἐγχείρημά μου τοιόνδε ἐστίν.
"εὐτομόλου σχῆμα [i] λαβὼν, ὅπως τὸν χάρακα [k] Τυῤῥηνῶν
"παρελθεῖν· ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς πρὸς αὐτῶν ἀπο-
"θάνω, ἐνὶ πολίτῃ [l] μείων ἐλάττους οἱ λοιποὶ γενήσεσθε·
"ἐὰν δὲ παρελθὼν εἴσω τοῦ χάρακος ἐκκλησίαν μου,
"τὸν βασιλέα τῶν πολεμίων ἀποκτεῖναι ὑμῖν [m] χαριζό-
"μενον ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου, κατελυθήσεται μὲν
"[m] ὑμῖν" ὁ πόλεμος. ἐγὼ δὲ εἰ, "ὅτι ἂν" τῆς ἀφυμίας
"δόξῃ τοῦτο πείσομαι, τούτων συνίστορας ὑμᾶς ἔχων ἢ
"μάρτυρας πρὸς τῶν θεῶν, ὑπεκκλίνω τὴν χρεοῦσαν τύχην ἢ
"πατρίδι ὠφελίαν τῆς ἐμῆς κτησάμενος.

XXVIII.

¶ Quum autem à senatu collaudatus fuisset, & felix rei peragendæ auspicium observasset, ita demum flumen trajecit. Quum ad Hetruscorum castra veniisset, ea ingreditur, deceptis portarum custodibus, quasi ejusdem gentis unus esset, quia nulla arma propalam gestabat, & Hetrusco sermone loquebatur, quem, dum adhuc esset puer, didicerat, à nutrice Hetrusca doctus. Ubi vero in forum & ad prætorium venit, vidit virum magnitudine & robore corporis insignem, veste purpurea indutum, pro tribunali regio sedentem, & circa eum frequentes milites armatos stantes. Deceptus autem opinione sua, quippe qui regem Hetruscorum nunquam vidisset, hunc virum Porsenam esse arbitratus est: at ille erat scriba

Ἐπαρθεὶς δ' ὑπὸ τῆς εὐτυχείας, ἢ λαβὼν οἰωνοὺς αἰσίους τῆς πρόξεως, διαβαίνει τὸν ποταμὸν. ἢ [p] παρελθὼν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυῤῥηνῶν, εἰσέρχεται, παρερχομένων τοὺς φυλάττοντας τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν τις, [q] ὅπλων τε οὐδὲν φορῶν ἔχει, ἢ γλώττῃ Τυῤῥηνῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὤν, ὑπὸ τροφῷ Τυῤῥηνίδι τὸ γένος οὖσῃ διδασκάλῳ. ὡς δ' ἐπὶ τὸ ἀγορεῖον ἢ τὸ στρατήγιον ἀφικνεῖτο, ἑώρα μεγέθει σώματος ἢ ῥώμῃ διαφέροντα, ἁλουργεῖς πορφύρας ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ τῷ στρατηγικῷ βήματος, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ἀσπίδας συχνάς. ἀγνοήσας δὲ τῇ δόξῃ, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυῤῥηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐνόμισε Πορσῖνον εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς τῷ

a Ἀναχωρήσειν Vat. b Πάντα τε δηὰ Vat. c Τῶν μέλλειν Vat. d Ὡς μέγα τι ἢ ἀναγκαῖον Vat. quo modo legendum esse suspicatus est Sylb. e Εἰ ἄρα συμβῇ μοι ἁμαρτεῖν &c. in Ed. Steph. sed particulam μὲ sententiam ferre non posse existimat Sylb. hoc agnoscunt Vat. & Lupi Cod. Portus vertit, si, si conatus iste mihi felicior successerit, saltem rebus præclare gestis magnam laudem consequar, unde &c. ac si lectum voluisset, εἰ, καν ἄρα συμβῇ μοι μὲ ἁμαρτεῖν, hæc talem &c. f Καλοῖς ἐπάρασθαι Vat. g Ἀντὶ τοῦ ζῶντος Vat. h Ὑπάρξει Vat. i Μίτραν λαβὼν Vat. k Μέσον Τυῤῥηνῶν Vat. l Ὑποδεέστερος Vat. m Non agnoscit Vat. n Illa ὑμῖν desiderantur in Cod. Vat. o Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ τοῦ Vat. p Παρεισελθὼν Vat. q Ὅπλων τι Vat. quod maluerunt Sylb. & Portus. r Μηδὲν τι τῷ ἄρμῳ σώματος Vat. s De mea vero anima, an superstes futura sit operi, haud spem equidem magnam habeo. *Lapus.*

a Πατρωνῶν

τῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ὅπι τῦ βήματος διαριθμῶν τὺς στρατιώτας, ἃ διαχάραττε αὐτοῖς τὺς ὀψωνιασμύς. ὅπι τῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας ἀφ' τῦ παρεστηκότος ἦλθε, καὶ ἀναδὰς, ὡς ἄνοπλος ὑπ' ἀδείας κωλυόμενος, ὅπι τὸ βῆμα, σπᾶται τὸ ξιφίδιον ὁ σίλος τ πε-
299 ριβολῆς ἐκρυπίεν, καὶ παίει τ ἄνδρα κτ' τ κεφαλῆς. ἀποθανόντος δὲ τῦ γραμματέως πληγῇ μιᾷ, συλληφθεὶς εὐθὺς ὑπὸ τ περὶ τὸ βῆμα, πρὸς τ βασιλέα, [a] πεπυσμένον ἤδη τ τῦ γραμματέως ἀναίρεσιν, ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτὸν, "Ω μιαρώτατε πάντων, εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ δίκας ὑφέξων ὐκ εἰς μαχρὰν ὧν ἄξιος εἶ· λέγε τίς εἶ, "καὶ πόθεν ὁρμώμενος· καὶ τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς, ἐπε-"χείρησας ἔργῳ τηλικῷδε· καὶ πότερον τ γραμματέα τ "ἐμὸν ἀποκτεῖναί σοι πρόκειτο μόνον, ἢ καμέ· [b] καὶ τίνας "ἔχεις κοινωνὺς τ ὅπιβυλῆς; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῦδε "ἀληθῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος [c] ἀναγκασθεὶς λέγεις. Καὶ ὁ Μύκιος ὔτε μεταβολῇ χρώματος, ὔτε σωμοίᾳ τροπύ τ ὀφρυωθέντα [d] διασημαίνας, ὔτε ἄλλο παθὼν ὑδὲν ὧν φιλῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· "[e] Ἐγὼ μὲν Ρωμαῖός εἰμι, καὶ ὑ τ ὑπιτυχόν-"των ἕνεκ' αἰτίᾳ, ἐλευθερῶσαι δὲ τ πατρίδα βυληθεὶς τῦ "πολέμυ, ἦλθον ὅπι τὸ στρατόπεδον ὑμῶν, [g] ὡς τ αὐτο-"μόλων εἰς, ἀποκτεῖναί σε βυλόμενος· ὐκ ἀγνοῶν μὲ ὅτι "[h] κατορθώσαντι καὶ διαμαρτόντι τ ἐλπίδος, ἀποθανεῖν [i] ὑ-"πάρχει μοι, χαίσασθαι δὲ τῇ γενναμένῃ τ ἐμαυτῦ "ψυχῇ προαιρύμενος, καὶ ἀντὶ τῦ [k] γενητῦ σώματος "ἀθάνατον δόξαν καταλιπεῖν· [l] ψευσθεὶς τ ἐλπίδος, ἀντὶ "σῦ τὸν γραμματέα [m] ὃν ὑδ' εἰσόμενον ἀνῄρηκα, τῇ τε πορ-"φύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τ ἐξυσίας συμβό-"λοις πλανηθείς. τ μὴν ὃν θάνατον ὃν αὐτὸς ἐμαυτῦ "καταψηφισάμενος, ὅτ' ὅπι τ θέξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, ὑ "παραιτύμαι· βασάνυς δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὕβρεις εἴ μοι πα-"ρείης, πίστεις δύς ὅτι θεῶν, ὑπισχνύμαί σοι μέγα πρᾶγ-"μα δηλώσειν, καὶ σωτήριον ἀνῆκόν σοι. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, [n] στρατηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανούμενος. ὁ δὲ ἐξαι-τῦ φρονεῖν γεγονὼς, καὶ ἅμα κινδύνυς ὐκ πολλῶν μαινόμενον ἀνθρώπων ὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δι' ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τῦτο, καινότατον ἐνθυμηθεὶς ὁ Μύκιος ἀπάτης τρόπον, ὃς [o] ἂν ἀφαιρῇ τ ἔλεγχον [p] ἔχῃ, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ω βασιλεῦ, Ρωμαίων ἄνδρες τριακόσιοι τ αὐτῷ ἔχοντες ἡλικίαν, ὐκ ἴσμεν γένυς [q] τ πατρικίων ἅ-"παντες, ἐβυλευσάμεθα σωμόντες ἀποκτεῖναί σε, καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις πρὸς ἀλλήλων ἐλάβομεν. ἔδοξε "δ' ἡμῖν [r] βυλευσαμένοις ὅστις ἐῶ ὁ τῆς ὅπιβυλῆς τρόπος, "μήτε ἅπασι, ἅμα χαρεῖν ὅπι τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, "μήτε φράζειν ἕτερον ἑτέρῳ, πότε καὶ πῦ καὶ πῶς, καὶ τίσιν

regis, sedebatque pro tribunali, milites recensens, & pecuniam, quam ipsis pro stipendio numerabat, in tabulas referens. Ad illum igitur scribam per circumstantem turbam accessit, &, ut inermis à nullo prohibitus, quum tribunal conscendisset, eduxit gladium, quem sub veste occultabat, illiusque caput percussit. Unico autem vulnere scriba interfecto, statim ille, comprehensus ab iis qui tribunal circumstabant, ad regem, qui jam de scribæ sui cæde certior fuerat factus, abducitur. Ille vero, quum eum conspexisset, "Omnium, inquit, mortalium sceleratissime, & qui brevi pœnas tuo facinore dignas dabis, dic quisnam sis, & unde profectus, & quo fretus auxilio tantum facinus aggredi ausus fueris; & utrum meum tantum scribam interficere tibi proposueris, an etiam meipsum; & quos habeas insidiarum harum socios? Sed cave ne quid veri silentio premas, ne tormentis veritatem dicere cogaris. ¶ Tunc Mucius, neque mutato colore, neque vultus mœrore ullum metuentis signum præ se ferens, neque ulla alia perturbatione motus, quæ homines in mortis imminentis periculo turbare solet, ei respondit: "Ego Romanus sum, nec levi "de caussa, sed patriam bello liberare cupiens, veni in vestra castra, ut transfuga, te volens interficere; non ignorans, sive prospere res mihi succederet, sive me mea spes falleret, mortem mihi oppetendam; patriæ vero, quæ me procreavit, vitam donaturus, & pro mortali corpore gloriam immortalem consequuturus: sed spe frustratus pro te scribam tuum mihi ignotum interfeci, purpura & sella & reliquis regiæ potestatis insignibus deceptus. Mortem igitur, cui ego ipse memet devovi, quum hoc facinus sum aggressus, non deprecor. Cruciatus vero & cæteras contumelias si mihi remiseris, data per deos fide, polliceor me tibi rem magnam, quæque ad tuam salutem spectat, declaraturum. Ille igitur hæc dixit, habens in animo hominem stratagemate circumvenire. Rex vero non satis mentis suæ compos, simul etiam pericula non vera sibi à multis mortalibus imminere augurans, fidem ipsi datam jurejurando confirmavit. Tunc Mucius, novam doli rationem commentus, quæ manifesto refelli non pollet, regi dixit: "Trecenti Romani juvenes, omnes ejusdem ætatis, omnes patricii, in "tuum caput, rex, conjuravimus, & interposito jurejurando fidem mutuo dedimus & accepimus. Nobis autem de insidiarum modo consultantibus placuit, ut neque omnes simul rem aggrederentur, sed alius post alium, neque alter alteri diceret, quando aut ubi aut quomodo, aut quibus ad-
"miniculis

Pet. Jul. 4109. Ante Chr. 505. Olymp. 68 1. V. C. Cos. 247. Var. 249.

XXIX.

[a] Πεπυσμένον ἤδη παρ' ἑτέρου τῶν τῦ Vat. [b] Καὶ τίνας ἴσχεις κοινωνὸς τῆς ἐπιβυλῆς ἢ συνίστορας; λάνθανε δὲ μηδέν Vat. [c] Ἀναγκασθεὶς Vat. quod placuit etiam Sylburgio. [d] Διασημήνας Vat. [e] Ἐγὼ Ρωμαῖός μὲν εἰμι Vat. [f] Ἐνεκα γένυς Vat. [g] Ὡς τ αὐτομόλων τις Vat. [h] Καὶ κατορθώσοντι Vat. atque ita vel κατορθώσοντι τι legendum esse monuit Sylb. [i] Ὑπάρξει pro futuro ὑπάρξει politum certitudinis gratia. Sylb. [k] Pro γενητῦ supra dixit θνητῦ. quod & hîc loci pro γενητῦ habet Cod. Vat. nec aliter legisse visus est Lapus, dum vertit pro mortali corpore. [l] In Lapi etiam codice nullum hîc fuisse conjunctionem indicat verbo, decepius cum sim. malim ego ψευδεὶς δὲ, vel καὶ δὲ ψευδεὶς cum Gelenio, qui vertit nunc spe frustratus. Sylb. ψευδεὶς δὲ Vat. [m] Ὃν ὐδὲν ἰδόμενον Vat. [n] Opinor compositè legendum καταστρατηγῆσαι, quo aliquoties supra est usus. Sylb. & Steph. Verum στρατηγῆσαι retinendum. Sic enim Strabo l. 1. de Homero; ἡφίντιον πολὺ μᾶλλον πλανᾶσθαι, ὡς δ' ἐνίοις καὶ ψευδῆ τὰ μὲν ἀπλανέστερα, τὰ δὲ διαστρατηγῆσαι καὶ πλάσαι. sic & Dionysius ipse l. 7. διαξ utitur pro κατασοφίζεσθαι, quum dicit, καὶ συνέγραψεν ὡς τῶν ἀγορὰν τὰς διαφόρους εἶναι. Notum etiam Latinos simplicibus interdum uti pro compositis. Cas. [o] Ἐξαφαιρῇ Vat. [p] Convenientius legi potest ἴσχοι. Sylb. [q] Τῶν πατρικίων Vat. [r] Βυλευσάμενοι Vat.

Ol. Jul. 4109. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¼. V. C. Cal. 247. Var. 249.

"miniculis usus te esset aggressurus, ut hoc "pacto facilius latere possemus. His ita "apud nos decretis rem sorti commisimus, "& mihi primo sors obtigit ut rei periculum "facerem. Tu igitur præmonitus, tam mul- "tos & tam fortes viros gloriæ cupiditate "eandem mentem habere, quorum siquis me- "liore quam ego fortuna utatur, considera "quonam modo ab omnium insidiis tibi ca- "vere possis.

XXX. ¶ Rex, his auditis, illum à suis satellitib. in vincula abduci, & accurate asservari jussit: ipse vero fidissimis amicis *in consilium* assumptis, & filio Arunte cum illis sibi assidere jusso, quibus rationibus eorum insidias propulsare posset, consultabat. Cæterorum igitur unusquisque, *propulsandarum insidiarum &* tutandæ salutis ineptas rationes proferens, nihil illorum quæ facienda essent satis intelligere videbatur: filius autem ejus postremus declaravit sententiam longe prudentiorem quam illa ætas ferret; spectandum ei censens, non quibus custodiis se contra insidias muniret, sed quo pacto custodiis nullis indigeret. Omnibus autem ejus sententiam admirantibus, & quomodo id posset fieri scire cupientibus: "Si, inquit, "eos ex hostibus amicos feceris, & tuam ipsi- "us vitam antiquiorem duxeris ipsa resti- "tutione exsulum, qui sunt cum Tarquiniis. Rex optime eum sentire dixit: sed tamen rem eam consultatione dignam putavit, quomodo honestis conditionibus pax cum illis fieri posset: magnum fore dedecus dicens, si sibi, qui eos prælio vicisset & intra mœnia compulsos obsideret, abeundum esset infecta re, præter Tarquinii exspectationem, quasi victus esset ab illis quos vicerat, & quasi fugeret eos qui ne auderent quidem extra portas progredi: demonstrans etiam unam tantum esse honestam pacis faciendæ rationem, si ab hostibus mitterentur legati,

XXXI. qui de pace agerent. ¶ Atque hæc quidem tunc filio & cæteris qui aderant dixit: paucis tamen post diebus ipse coactus est prior Romanos ad pacis conditiones provocare, tali de caussa. Dispersis per agrum militibus, & commeatus qui in urbem portabantur intercipientibus, idque assidue facientibus, Romani consules, quum insidias illis in loco opportuno collocassent, multos eorum interfecerunt, & longe plures ceperunt quam interemerunt. Quam rem ægre ferentes Hetrusci, inter se colloquebantur in conventiculis, regem & cæteros duces incusantes, quod tamdiu bellum traherent; & ad proprios lares redire cupientes. Rex igitur, ratus omnibus pacem gratam fore, misit legatos de suis domesticis maxime necessarios. Sunt autem qui dicunt ipsum etiam Mucium cum his fuisse missum, regi fide cum jurejurando data fore ut rediret: alii vero dicunt,

"ἀφορμῆς χρησάμενοι ἐπιθήσεταί σοι. ἵνα ῥᾷον
"ἡμῖν ἐπάρξῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες, ἐ-
"κληρωσάμεθα, καὶ ἔτυχε μοι ἄρξαι τῆς πείρας. ἔλα-
"χον ἐγώ. παρεινῶ οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τιὼ αὐ- 300
"τιὼ δόξαν ἔχουσι ἐπιθυμίᾳ δόξης, ὧν [b] εἰ καί τις ἀ-
"μείνονι τύχῃ χρήσεται ἢ ἐμοῦ, σκόπει τίς ἔσῃ σοι [c] πρὸς
"πάντας φυλακή.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ἐκεῖνον μὲν ἀπαγαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων παρελαβέν, καὶ τὸν [d] Ἀρρητα παρακαθισάμενος, μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί πιῶν τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν διαλύσεται. τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος δόξεις ἀσφαλείας λέγων, ἐδόκει τ' δέοντα φρονεῖν· ὁ δὲ υἱὸς, αὐτῷ τελευταίαν ἀπεφήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς ἡλικίας, ἀξιῶν αὐτὸν μὴ σκοπεῖν [e] τίσι φυλακαῖς χρώμενος ἥδιον πείσεται ξενὸν, ἀλλὰ τί ποιῶν ἥ δείσεται φυλακῆς. θαυμασάντων δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πάντων, καὶ [f] πῶς ἂν γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, "Εἰ φίλους ἀντὶ "πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, τιμιωτέραν ἡγή- "σάμενος τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῆς καθόδου τῆς σοῦ Ταρκυ- "νίοις φυγάδων. καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐτὸν λέγειν, βουλὴν δὲ εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς [g] εὐπρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ Ῥωμαίων μεγάλην ἀρχὴν φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ, καὶ τειχήρεις ἔχων, ἀπελεύσεται, μισθὸν ὧν [h] Ταρκυνίοις ἀπεδέχετο διαπρεπέστατον, ὥσπερ ἡττημένοις ὑπὸ τῶν νενικημένων, καὶ πεφευγὼς τοὺς μηδ' ἐκ τῶν πυλῶν ὑπομένοντας ἔτι προελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ὑποφαίνων καλὴν [i] τὴν ἔχθρας λύσιν, εἰ παρὰ τοῦ πολεμίων [k] ὑπάγοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας διαλεξόμενοι. Ταῦτα μὲν τότε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγας δ' ὕστερον ἡμέρας αὐτὸς ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν λόγων Ῥωμαϊκτηρίων, διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδαμένων ἀνὰ τὴν χώραν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰς ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἁρπαζόντων, καὶ τοῦτο ποιούντων συνεχῶς, οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι [m] λοχίσαντες αὐτοὺς ἐν καλῷ χωρίῳ, διαφθείρουσί τε συχνοὺς, καὶ ἔτι πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυρρηνοὶ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους [n] κατὰ σφᾶς, δι' αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ὅτι τῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπαλλάττεσθαι προθύμως ὅτι τὰ οἰκεῖα. [o] δόξας οὖν ἅπασι κεχαρισμένας ποιήσεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν οἰκείων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν οὖν φασι καὶ τὸν Μούκιον ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι, [p] δόντα πίστιν τῷ βασιλεῖ δι' ὅρκων ἐπανήξειν τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· [q] οἱ δὲ λέγουσιν ὅμηρον,

a Ἀρξας Vat. b Pro εἰ καί haud scio an legendum εἰκῇ, ut idem sit quod ἴσως, τάχα. Sylb. Ὡς εἴθε καί τις Vat. Sic vertit *Lapus, quorum certe unus meliore fortuna quam mea fuerit usurus.* c Πρὸς πάντας ἀρκοῦσα φυλακὴ Vat. d In Ven. Cod. Ἀβρου, parum belle. Sylb. e Illa τίσι φυλακαῖς χρώμενος ἥδιον πείσεται ξενὸν, ἀλλὰ τί ποιῶν ἡ δείσεται φυλακῆς è Codd. Ven. & Rom. addidit Sylb. Eademque exstant in Vat. & Lapi Codd. f Πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο Vat. g Εὐπρεπεῖς minus apte in Mss. Steph. h Ταρκυνίοις ἐπιχώριον Vat. i Τῶν ἔχθρας Vat. quod rectius esse arbitratur Sylb. k Παραγένοιντο Vat. l Διαλεχθησόμενοι Vat. m Λοχίσαντες Vat. quod maluit & Sylb. cum huic loco magis conveniat λοχήσαντες *excipientes per insidias*, quam λοχίσαντες *in insidiis collocantes*. n Καπὶ συνῳδὰς Vat. quo modo & alibi sæpe loquutus est *Dionysius*, legique debere existimavit Steph. o Δόξας μὲν ἂν. p Δόντα τὴν πίστιν Vat. q Ἐτεροι δὲ λέγουσιν Vat.

a Ῥωμαίους

ὅμηρον, ἕως ἂν διαλλαγαὶ γένωνται, ἢ ἄνδρα τοῦτον ὁμήρου τοῦ πατρὸς φυλάττειν. ἡ πάγχυ μὲν οὖν τοῦτ' ἀληθέστερον· οὕτω δ' ἔσται, ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβεύσασι ὁ Βασιλεὺς, τοιάσδε. "Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυινίοις μηδένα ποιεῖσθαι "λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξιοῦν ἀποδίδοσθαι, μέ- "λιστα μὲν ἅπαντα ὅσα Ταρκυίνιός τε ὁ πρεσβύτε- "ρος κατέλιπεν, καὶ αὐτοὶ σὺν τῷ δικαίῳ κέκτηντο· "μάλιστα δὲ κατέχον· εἰ δὲ μή γε, ὅσα δύναται, ἀγρῶν τε "καὶ οἰκιῶν καὶ βοσκημάτων, καὶ ὧν ἐκ γῆς ἀνήρευται καρ- "πῶν τοῖς ἀξίας, ὁποτέρους ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν "τε τοῖς κατέχουσιν αὐτὰ καρπωμένοις εἰσφέρειν, ἐάν "τε ἐκ τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων. "ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν, τοὺς κα- "λουμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυῤῥηνῶν ἡ χώρα τὸ "ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέχουσι πολέμῳ, τοὺς "ἔχοντας ἀφελόμενοι· καὶ ἵνα μένωσι Ῥωμαῖοι Τυῤῥηνοῖς "βέβαιοι φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς "ὁμηρεύσοντας, ὑπὲρ τῆς πόλεως αὐτῶν πρὸ αὐτῶν.

[b] Ἀφικομένων δὲ τῶν πρέσβεων εἰς Ῥώμην, ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο, Ποπλικόλᾳ γαμβρῷ τοῦ ὑπάτου πειθθεῖσα, πάντα συγχωρεῖν ὅσα ὁ Τυῤῥηνὸς ἠξίου, κράτιστον τὸ δῆμον καὶ ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ἐπιτηδείου, καὶ ἀλαπτήτως [c] δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ' οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ' ἀπόδοσιν τοῦ χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ τἀναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τοῦ κοινοῦ μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων τοῖς Ταρκυνίοις μηδὲν [d] ἀποδῶναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσῖνον ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τά τε ὅμηρα καὶ τὴν χώραν ἀπολαβεῖν· περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον [e] Ταρκυινίῳ τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ, κεῖναι τὰ δίκαια δοκοῦντα, μήτε χάριτι, μήτε ἔχθρᾳ προσκείμενα. ἀπῆεσαν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας κομίζοντες πρὸς βασιλέα, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ καταστάντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις, ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν ἐπτὰ παῖδας οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τοῦ ὑπάτου [f] πρῶτον τὰ τέκνα ἀποδόντος, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱόν, Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔχουσαν ὥρην. ἀφικομένων δὲ τούτων ὅτι τὸ στρατόπεδον, [g] καθεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας, ἀνοχὰς ἔσπεισε πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν, [h] καὶ τὴν δίκην ἀνεδέξατο δικάσειν. Ταρκυίνιοι δὲ ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐκπεπτώκοτες ἐλπίδων, ἃς εἶχον ὅτι τῷ βασιλεῖ, [k] κεκλασθῆναι δόξασιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνης· πάρεργον δὲ ἦν ὅμως καὶ τὰ παρόντα ἀναπαύσοντα, καὶ τὰ [m] δεδομένα δέξασθαι. ἀφικομένων δὲ εἰς τὸ ἀρχαῖον τοῦτο χρόνου ἐκ τῆς πόλεως τὸν ἀπολογησομένων τὴν δίκην, καὶ [n] ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων, καὶ τὸν υἱὸν συνδικάζειν κελεύσας, [o] ἐπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

hunc donec pax fieret obsidem in castris fuisse asservatum, quod certe verisimilius videtur. Mandata porro, quæ rex legatis dederat, hæc fuerunt: "Ut de Tarquiniorum re- "ditu nullam mentionem facerent; sed postu- "larent à *Romanis* ut bona illis restitue- "rent, præcipue ea omnia quæ Tarquinius "Priscus heredibus suis reliquerat, & quæ "ipsi juste parta possidebant: sin minus, ut, "saltem quantum fieri posset, integra rusti- "corum urbanorumque prædiorum & peco- "ris, & frugum quas ex agris collegerant, pre- "cia darent, utro modo eis magis conducere "videretur, sive à possessoribus, qui iis frue- "bantur, conferri, sive ex ærario persolvi "mallent. & hæc quidem pro illis. Sibi vero "pro pace peti jussit, Septem pagos, quos ita "vocant: (hic enim ager olim Hetruscorum "erat; sed Romani eum armis occuparant, "suis possessoribus ademptum) utque Ro- "mani constanter in Hetruscorum amicitia "permanerent, ab illis liberos nobilissima- "rum familiarum pro civitate obsides dari.

Pr. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Ca. 247. Var. 249.

¶ Quum autem legati Romam venissent, senatus decrevit, ex Poplicolæ alterius consulis sententia, omnia concedere quæcunque Hetruscus postulabat; quia existimabat populum & inopem turbam rerum ad victum necessariarum inopia laborare, & libentissime pacem, quibuscunque conditionibus fuisset facta, accepturam. At populus reliquas partes senatusconsulti ratas fecit, sed bonorum restitutionem non tulit; quinimo contra scivit, ut neque ex ærario, neque à privatis hominibus quicquam Tarquiniis restitueretur: utque his de rebus ad regem Porsenam mitterentur legati, qui ab eo peterent, ut obsides quidem & agrum acciperet; de bonis vero, ut ipse judex inter Tarquinium & Romanos constitutus, ubi utrosque audisset, quod justum esse videretur pronunciaret, neque gratia neque odio impulsus. Hetrusci igitur abierunt hæc responsa ad regem ferentes, & cum ipsis *iverunt* legati, qui à populo fuerant decreti, adducentes ex primariis familiis viginti pueros, quos pro patria obsides esse oportebat, & ipsi consules primi suos liberos dederunt, Marcus Horatius filium, & P. Valerius filiam jam nubilem. Quum autem isti in castra venissent, rex lætatus multis laudibus Romanos extulit, & inducias cum illis fecit ad certum ac præstitutum dierum numerum, & illius controversiæ judicium recepit. At Tarquinii iniquissimo ferebant animo se magna spe frustratos, quam in rege ponebant; quippe qui existimarant se ab illo in regnum restitutum iri: veruntamen in præsenti rerum fortuna acquiescere, & conditiones illas admittere cogebantur. Quum autem ad præstitutam diem venissent ex urbe ad dicendam causam oratores, & è senatoribus natu maximi; rex pro tribunali cum amicis sedens, adhibito etiam ad id judicium filio, dicendi copiam illis fecit.

XXXII.

¶ Dum

[a] Ῥωμαίων Τυῤῥηνοὶ Vat. [b] Ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβείων Vat. [c] Δέξασθαι Vat. [d] Ἀποδόναι Vat. [e] Ταρκυνίοις Vat. [f] Fortasan rectius πρώτων: ut sit *primis consulibus*. Sylb. Ita etiam in Cod. Vat. [g] Ἤδη δὲ ὁ βασιλεὺς Vat. [h] Καὶ τὸν δικαστὴν αὐτὸς Vat. [i] Δικάζειν Vat. [k] Vel κατεχθῆναι δὲ δόξαντες vel κατεχθησόμενοι δόξαντες scribendum puto. Steph. [l] Non agnoscit Vat. [m] Διδόμενα Vat. [n] Si ὑπὸ retineamus, subaudiendum est πεμφθέντων: vel si referamus ad præcedens ἀφικομένων, legendum ἀπὸ aut παρά. Sylb. Ἀπὸ τῆς βουλῆς in Cod. Vat. [o] Rectius ἐπιδόσεως ut cum alibi passim tum infra p. 318. juxta Ed. Sylb.

XXXIII. Ante Chr. 505. Olymp. 68 1/4. V. C. Cal. 247. Var. 249.

¶ Dum autem adhuc hæc cauſſa diſceptatur, venit quidam qui nunciavit obſides virgines fugiſſe. Quum enim à cuſtodibus precibus contendiſſent, ut ſibi flumen adire & ſe lavare permitterent, quum id impetraſſent, eos rogarunt, ut tantiſper à flumine recederent, donec ſe laviſſent, & veſtes reſumpſiſſent, ne ſe nudas viderent: quumque id illi feciſſent, Cloëlia illas adhortante, primaque incipiente, fluvio tranato in urbem ſunt reverſæ. Tunc Tarquinius vehementer in Romanos invehebatur, perjurium & perfidiam illis objiciens; regemque inſtigabat, ut, quippe qui ab hominibus fraudulentis deceptus fuiſſet, animum ad illos non adverteret. Conſule autem ſe purgante, idque facinus injuſſu patrum ab ipſis virginibus auſum aſſerente, & brevi ſe fidem facturum dicente, nihil à ſe inſidioſe admiſſum; rex ejus verbis adductus ei permiſit ut abiret, &, quemadmodum erat pollicitus, virgines reduceret. Valerius igitur virgines reducturus diſceſſit. At Tarquinius ejuſque gener, neglecto jure, nefarii facinoris conſilium occultum iniverunt, equitum turmam clam ad iter obſidendum mittentes, ut virgines quæ ducebantur caperent, ipſumque conſulem & cæteros qui ad caſtra proficiſcebantur comprehenderent, ut ipſi interea hæc corpora pro pignore bonorum Tarquinio à Romanis ereptorum retinerent, non exſpectato amplius judicii fine. Sed deus non permiſit ut iſtæ inſidiæ ipſis ex animi ſententia ſuccederent. Dum enim ex caſtris Latinis inſidiatores, qui Romanos aggreſſuri erant, prodeunt; conſul Rom. eos antevertens, virgines adduxit. Et quum jam ad ipſas Hetruſcorum caſtrorum portas acceſſiſſet, illi qui eum ex alteris caſtris inſequebantur eum aſſequuntur. Quo in loco pugna coorta, ſtatim Hetruſci rem ſenſerunt: & regis filius cum equitum turma propere ſuppetias tulit, & pedites qui pro caſtris ſtationem habebant eo concurrerunt.

Ἐπὶ δὲ τῇ διαλογίᾳ γινομένῃ, ἥκέ τις ἀπαγγέλλων τὴν φυγὴν τῶν [a] ὁμηρευσάντων παρθένων. διωθεῖσαι γὰρ τὴν φυλακὴν τῶν, ἵνα συλλαβόντες αὐτὰς λάβοιεν καὶ ἀγομένας εἰς τὴν πόλιν, ἐπειδὴ τὸ συλλάβημα ἔλαβον, δόξασαι μικρὸν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῖς ἀνδράσιν εἰπεῖσαι, ἕως ἂν ἀπολύσωνται, καὶ τὰς ἐσθῆτας [b] ἀπολάβωσιν, ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποιησάντων καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τῆς Κλοιλίας, καὶ πρώτης καταρχούσης, διανήξάμεναι τὸν ποταμόν, εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ Ταρκύνιος ἦν ἐπὶ δυσπορίαις καὶ ἀπιστίαν τοῖς Ρωμαίοις ἐγκαλῶν, καὶ τὴν βασιλέα παρεξιόντων, ὡς ἐξαπατῶμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων, μηδὲν προσέχειν αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ τὸ ἔργον ἐξ αὐτῶν λέγοντος εἶναι τῆς πόλεως, δίκαι τῆς ἐπιταγῆς τῶν πατέρων, καὶ τὸ πιστὸν ἐκ εἰς μαχὴν παρέξεσθαι λέγοντος, ὑπὲρ οὗ μηδὲν ἐξ ἐπιβουλῆς ὑφ' ἑαυτῷ πεπόηκθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς συνεχώρησεν αὖθις πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν ὡς ὑπεσχέτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ τὰς παρθένους ἄξων ᾤχετο· Ταρκυνίου δὲ καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ [c] τῶν ἱππέων ὑποδεδόντες, πρόσταγμά τι ἐπιβουλεύσαν ἀνόσιον, λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τὴν ὁδὸν ἱππέων, ἵνα τε παρθένους ἁρπάσωσι τὰς ἀλουμένας, καὶ τὸν ὕπατον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὁπὶ τὸ στρατόπεδον [d] συλλαβεῖν, ῥώσια [e] καθήξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον ἀφείλοντο Ρωμαῖοι χρημάτων, τὰ σώματα τοῦτα, καὶ τὸ τέλος τῆς δίκης ἐκέτι προσμενοῦντες. [f] οὐκ εἰάσατε δὲ τὴν αὐτοῖς χωρῆσαι τὴν ἐπιβουλὴν τὸ δαιμόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐκ τῶν Λατίνων χάραξ ἐξῄεσαν οἱ μέλλοντες τοῖς [g] προσιοῦσιν ἐπιθήσεσθαι, φθάσας ὁ τῶν Ρωμαίων ὕπατος, ἦκεν ἄγων τὰς κόρας· καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τοῦ Τυῤῥηνοῦ χάραξ ὢν, ὑπὸ τῶν ἐπιδιωξάντων ἐκ τῆς ἑτέρας στρατοπεδείας καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενομένης, ταχεῖα τοῖς Τυῤῥηνοῖς αἴσθησις ἐγένετο· καὶ κατὰ [h] τάχος ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς Ἄρρων [i] ἱππέων λαβὼν, ἐβοήθει, καὶ ἐκ τῶν πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τοῦ χάρακος συνέδραμον.

XXXIV. ¶ Quamobrem indignatus Porſena ad concionem Hetruſcos convocavit, & illis declaravit, quemadmodum delato ad ſe à Romanis judicio, & ſibi commiſſa cognitione criminum quæ ipſis Tarquinius objiciebat, nondum definita cauſſa, legatorum & obſidum ſacroſancta corpora, contempta induciarum religione, violare conati fuiſſent, qui jure optimo ab ipſis fuerant expulſi. Quare Hetruſci ſuis ſuffragiis Romanos criminibus objectis liberarunt, & Tarquiniis atque Mamilio hoſpitium renunciarunt, eoque ipſo die eos caſtris excedere juſſerunt. Tarquinii igitur, qui principio bonam ſpem habuerant, vel ſe tyrannidem Hetruſcorum

Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσῖνος, εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυῤῥηνοὺς συνεκάλει· καὶ [k] διελθών, ὡς ἐπιτρεψάντων αὐτῷ δίκας Ρωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐγκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, περὶ ἐπιτελεσθῆναι τὸν δίκλιν, εἰς ἱερὰ σώματα πρόσοδόν τε καὶ ὁμήρων παραδομένων ἐπεχείρησαν οἱ δικάσαι ὑπ' αὐτῷ ἐξελαθέντες. ὅθεν [l] Τυῤῥηνοὶ μὲν Ρωμαίους ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίων δὲ καὶ Μαμιλίου ἀφαιροῦνται τὸν ξενίαν, καὶ [m] πρεσβεῖποι αὐθημερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπίενται. Ταρκυνίοι μὲν οὖν οἱ ἐλπίσι χρησάμενοι γενόμενοι κατ' ἀρχὰς, ὡς ἢ [n] τυραννήσοντες αὐθις [o] τὴν πόλιν, Τυῤῥηνῶν σφίσι βοηθούντων,

[a] Subſtantivum παρθένων poſtulat ὁμηρευσασῶν, aut ὁμηρευουσῶν: præſertim cum in ſequentibus fœmininum genus conſtanter uſurpetur; & maſculi ſexus παῖδας eis dum lavabantur adfuiſſe, repugnat hiſtoriæ. *Sylb.* Si *Codex* mendo caret, erit Atticiſmus. *Portus.* Ομηρευσασῶν in *Cod. Vat.* [b] Ἀποδύσωσι in *Ed. Steph.* in qua lectione cum ſit hyſterologia, malui cum *Camerario* ἀπολάβωσι. *Sylb.* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* [c] Τῶν ἱππέων ὑποδεδόντες πρόγραμμα ἐπιβουλεύσαν ἀνόσιον *Vat.* [d] Ante συλλαβεῖν deſideratur participium παραγενομένους, aut aliud ſimile. *Sylb.* Ἐγχωρήσας συλλαβεῖν ὡς in *Cod. Vat.* [e] Male in *Ed. Steph.* καθήξοντας & mox ἀφελομένους. [f] Οὐκ εἰᾶσαι δὲ αὐτοῖς *Vat.* [g] Aptius παραγενομένοις. *Sylb.* [h] Σπουδὴν minus recte in *Ed. Steph.* cum σπουδὴ agnoſcat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Reperitur etiam in *Cod. Vat.* [i] Ἱππέων ἐπαγόμενος *Vat.* [k] Pro participio διελθὼν ſtructuræ lex poſtulat verbum διεξῆλθεν: aut mancus eſt locus. *Sylb.* Alioqui (ut inquit *Portus*) dicendum eſſet συνεκάλει, καὶ διελθόντ' αὐτῷ ὡς &c. deinde ſubjiciendum Τυῤῥηνοὶ μὲν Ρωμαίους &c. [l] Τυῤῥηνοὶ Ρωμαίους μὲν *Vat.* [m] In *Ed. Steph.* πρεσβεῖσι. quod *Lapus* etiam ſequutus videtur, dum vertit, *prædixis quoque.* ſed noſtra lectio ſimplicior eſt. *Sylb.* [n] In *Ed. Steph.* Τυῤῥηνίσοντες. quod nihil ad rem. noſtræ lectionis exemplum eſt apud *Demoſth. Philipp.* 3. ἀρχὰς καὶ τυραννῆσαι τῶν τότε ὄντων αὐτῶν. Mendum hoc etiam *Camerarius* animadverterat. *Sylb.* [o] Τῆς πόλεως *Vat.*

ἡγοῦνται, ἢ τὰ χρήματα κομιούμενοι, ἀφῆκε τοὺς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα ἀφῆκαν, ἀμφότερα διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τοῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μίσει. ὁ δὲ τῶν Τυρρηνῶν βασιλεὺς τοὺς ὁμήρους τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ἀγῶνος καθῆσαι κελεύσας, ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας κρείττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως. μίαν δὲ παρθένον, ὑφ' ἧς ἐνεκελεύσθησαν αἱ λοιπαὶ διαβῆναι τὸν ποταμόν, ἐπαινέσας ὡς κρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ὅτι τοσοῦτον μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀνατρέφει, ἀλλὰ καὶ παρθένους οἵας ἐκείνη ὁμοίας, δωρεῖται τὴν κόρην ἵππῳ πολεμικῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ ἁρματρεπέσι. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὰ περὶ εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια τοῖς τῶν πρέσβεων τῶν Ῥωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίοις αὐτοὺς, δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων, συχνοὺς πάνυ ὄντας· καὶ τὸ χωρίον ὃ τὸ στρατόπεδον ἐκεῖνος εἶχε, οὐχ ὡς στρατόπεδον ἐν ξένῃ γῇ πρὸς ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὡς πόλιν ἰδίως τε καὶ δημοσίως ἀποχρώντως κοσμήσας, οὐκ ὄντος τοῖς Τυρρηνοῖς ἔθους, ὁπότε [c] ἀναστρατοπεδεύοιεν ἐκ πολεμίας, ὀρθὰς καλαλείπειν καταστευάς, [d] ἀλλὰ καίειν, [e] οὐκ ἔκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ὅπως μένειν· οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον δωρεάν. ἐδήλωσε δὲ ἡ ἀφέσις ἣν ἐποιήσατο μὴ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βασιλέως οἰκτίσας. ὁ μὲν δὴ πόλεμος οὗτος Ῥωμαίοις πρὸς [f] Τυρρηνῶν τε καὶ βασιλέα [g] Κλουσινῶν Λάρον Πορσῖναν, εἰς κινδύνους μεγάλους ἀγαγὼν τὴν πόλιν, τοιοῦτον τέλος ἔτυχεν.

Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν [h] συνελθοῦσα [i], ἐψηφίσατο Πορσίνῃ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μουκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ τοῦ πατρίδος ἀποθανεῖν, αἰτιωτάτῳ δόξαντι γενέσθαι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου, χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῆς δημοσίας, πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅντιπερ Ορατίῳ τῷ πρὸ τῆς γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀρότρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος, ἕως τῆς καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μούκιοι λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ φασὶν εἰκόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ὅπου τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, τῆς εἰς τὴν ἀγορὰν φερούσης, οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτῃ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἔτι κειμένῃ εὕρομεν· ἐλέγετο δὲ [k] ὅτι [l] ἐμπρησθεὶς περὶ τοὺς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθη. ἐφ' οὗτον τῆς ἐνιαυτοῦ ὁ νεὼς τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εἰς συντέλειαν [m] ἐξείργασται, περὶ οὗ μέρος ἐν τοῖς πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγοις. τὴν δὲ ἀπόφασιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔλαβεν [n] Μάρκος Ὁράτιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, φθάσας τὴν παρουσίαν τοῦ συνάρχοντος. ἐτύγχανε δὲ κατ' ἐκεῖνον τοῦτον Οὐαλέριος [n] τῆς πόλεως [n] προεξελήλυθὼς

opera & auxilio recepturos, vel bona sua recuperaturos, ob legatos & obsides contra jus violatos, utraque re frustrati ex castris cum ignominia & omnium odio discesserunt. Rex autem Hetruscorum obsides Rom. ad tribunal produci jussit, & consuli restituit, dicens se pluris facere fidem populi Rom. quam omnes obsides: unam vero virginem, quæ reliquis tranandi fluvii auctor & dux fuerat, laudans ob animos majores quam sexus & ætas ea ferret, & urbem beatam prædicans, quod non solum viros fortes, sed etiam virgines viris similes produceret, hanc, inquam, puellam equo bellico insignibus phaleris ornato donavit. Post dimissam concionem, icto cum Rom. legatis pacis & amicitiæ fœdere, ipsisque hospitaliter acceptis, dono civitati reducendos dedit omnes captivos sine redemptionis precio, quorum valde magnus erat numerus: & locum ipsum ubi castra posuerat, non ut castra in solo peregrino ad exiguum tempus, sed ut oppidum privatim ac publice satis ornatum, quamvis mos Hetruscorum hoc non ferret, ut quoties ex hostili agro rex castra moveret, milites erecta tentoria relinquerent, sed urerent, tamen non cremavit, sed ita ut erat manere est passus, largitus urbi non parvum donum, si res ad pecuniæ æstimationem revocetur: ipsa enim auctio, quam quæstores post regis discessum fecerunt, id declaravit. Bellum igitur quod populus Romanus cum Hetruscis & Larte Porsena Clusinorum rege gessit, & quod in maxima pericula pop. Rom. adduxit, hunc habuit finem.

Pax. Pol. 4109. Varr. Chr. 305. Olymp. 69 ¼. V. C. 258. Ant. C. 247. Porsena, repudiato Tarquinii, magnifice cum Romanis agit.

¶ Romanorum autem senatus, post Hetruscorum discessum coactus, censuit mittendam Porsenæ sellam eburneam, & sceptrum, & coronam auream, & triumphalem vestem, qua reges ornabantur: Mucio vero, qui ultro pro patria mortem oppetere paratus erat, quod visus fuisset belli finiendi caussa præcipua, agrum de publico largiendum trans flumen Tiberim, eodem modo quo Horatio, qui ante in primo pontis aditu pugnarat, quantum circumarare uno die posset. hicque locus usque ad nostram ætatem Mucia prata appellatur. Atque hæc quidem viris *præmia dedere*: at Cloeliam virginem statua ænea donavere, quam virginum patres in via sacra, quæ in comitium fert, ei erexerunt. Nos tamen non invenimus hanc adhuc exstantem & erectam: ferunt enim eam incendio circa proximas ædes exorto absumptam. Hoc anno templum Jovis Capitolini absolutum est, de quo suo loco in superiore libro egi. Ejus vero dedicationem & inscriptionem alter Consul, Marcus Horatius, ante sui collegæ adventum occupavit. Tunc enim Valerius forte ex urbe cum exercitu

XXXV.

304

a Mian παρθένον seu μίαν παρθένων retinere nihil vetat. malit tamen fortasse aliquis Κλοιλίαν, ut v. 38. *Sylb.* *b* Augmentum habet in medio: ea nimirum forma, qua *ἐπεβουλεύσατο*, *ἐπεμαστεύσατο* & consimilia. Infra regularius legitur *ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀνῆγον*, itidemque supra *κατεστρατοπεδευμένοις*. *Sylb.* In *Cod. Vat.* *Κατεστρατοπεδευμένοις δὲ τοῖς πατρικίοις ἐκ τῶν ἐκκλησιαστηρίων ἐκ τῶν ἐκκ.* mox *ἴδιος τε καὶ δημοσίως οἰκοδομαῖς διακεχρῆσθαι*: adeo ut vocem *κατασκευαῖς* non agnoscat. Eodemque plane modo legisse visus est *Lapus*. *c* *Ἀναστρατοπεδεύοιεν* malit *Sylb.* Rectius forsan *ἀναστρατοπεδεύσειεν*, ut in *Cod. Vat.* *d* *Ἀλλὰ καταυλίσαι Vat.* *e* Forsan *ἐκ ἔκαυσεν*. *f* *Τυρρηνῶν τε Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) possis etiam legere *Τυρρηνῶν τε καὶ Κλουσινῶν βασιλέως*. nam Porsena rex erat tam Etruscorum quam Clusinorum, ut constat ex pag. 281. v. 40. & p. 292. v. 8. *g* *Κλουσινῶν* in *Ed. Steph.* ea nimirum forma qua passim *Λεοντῖνοι* apud hunc legimus: quum analogia postulet *Κλουσῖνοι*. Apud *Strab.* l. 5. habemus *Κλουσῖον*. *Sylb.* *h* Deest *Vat.* *i* *Θρόνον δίφρον ἐλεφάντινον Vat.* *k* Non agnoscit *Cod. Vat.* in quo mox *ἐφανίσθαι* pro *ἐφανίσθη*. *l* *Ἐμπρησθέν*, *addit* ὃ *vel Vat.* *m* Deest *Vat.* *n* Desiderantur in *Cod. Vat.*

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ½. V. C. Cos. 247. Var. 249.

exercitu ad agrum tuendum exierat. Quum enim nuperrime agreſtes caſtella reliquiſſent, & in agros conveniſſent, Mamilius miſſa latronum manu agricolas valde infeſtabat. Atque hæc tertio conſulatu ſunt geſta.

XXXVI. Sp. Largius & T. Herminius conſ. Per. Jul. 4210. Ante Chr. 504. Olymp. 69 ¼. V. C. Cos. 248. Var. 250.

¶ Anno autem quarto conſules creati Sp. Largius, & T. Herminius totum magiſtratus ſui tempus ſine bello tranſegerunt. His conſulibus Aruns Porſenæ Hetruſcorum regis filius, quum Ariciam urbem ſecundum jam annum oppugnaret, obiit. Nam ſimulatque percuſſum eſt fœdus cum Romanis, dimidiam exercitus partem à patre accipiens, expeditionem contra Aricinos fecit, ſibi proprium paraturus imperium: & quum parum abfuiſſet quin urbem caperet, quum auxilia Aricinis ab Antio & Tuſculo & Cumis Campaniæ veniſſent, minoribus copiis cum majoribus acie inſtructa confligens, cæteros quidem in fugam vertit, & ad urbem uſque compulit. at ipſe à Cumanis, quos Ariſtodemus, Malacus cognomine, ducebat, victus occubuit. Et Hetruſcorum exercitus poſt illius mortem, quum hoſtium impetum diutius ſuſtinere non poſſet, fuſus & fugatus eſt. Multi autem eorum in fuga à Cumanis eos perſequentibus fuerunt cæſi: plerique vero eorum diſperſi in Romanorum agros non longe diſtantes confugerunt; tum quia amiſerant arma, tum etiam quia vulneribus debilitati ulterius progredi non poterant. quos Romani ex agris in urbem plauſtris & carpentis & aliis jumentis comportantes, ſemineces nonnullos, & in ſuas domos ferentes, cibiſque & medicamentis & aliis humanitatis officiis cum magna commiſeratione refecerunt: ita ut eorum multi his beneficiis invitati nullo amplius deſiderio domum redeundi tenerentur, ſed mallent apud homines bene de ſe meritos remanere. quibus ſenatus locum urbis dedit, convallem illam quæ inter Palatium & Capitolium ad quatuor ferme ſtadiorum longitudinem exporrigitur, ubi ædes exſtruerent: qui ad mea uſque tempora vicus Tuſcus à Romanis ſua lingua appellatur, qua tranſitur à foro ad circum maximum. Pro quibus officiis rex eorum illis munus rependit plurimi faciendum, quod illis fuit longe acceptiſſimum; agrum Tranſtiberinum, quo ei ceſſerant, quum pacem fecerunt: & ſacrificia magno impendio diis perſolverunt, quæ ſe illis facturos voverant, ſi Septem-pagos recuperaſſent.

XXXVII. M. Valerius & P. Poſtum. conſ. Per. Jul. 4211. Ante Chr. 503. Olymp. 69 ½. V. C. Cos. 249. Var. 251.

¶ Anno autem quinto poſt exactos reges Olympias erat ſexageſima nona, qua vicit in ſtadio Iſchomachus Crotoniates, Athenis vero iterum archon erat Aceſtorides; at Romæ conſules creati M. Valerius, frater

μετὰ τ δυνάμεως ὅτι τ βόηθειαν τ χώρας. ἅτε γὰρ τῶν ἀνθρώπων καταλιπόντων τὰ ἑαυτῶν, ἐς συμπότους εἰς τοὺς ἀγροὺς, ληστικὰ πάσχειν Μαμίλιον μεγάλα τοὺς γεωργοὺς ἐλαμβε. ταῦτα ὑπὸ τῆς τρίτης ὑπατείας ἐπράχθη.

Οἱ δὲ τ τέταρτον ἑαυτῶν ἄρξαντες ὕπατοι, Σπόριος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμίνιος, ἄνευ πολέμου τὸ ἀρχεῖον διετέλεσαν. ὅτι τούτων [b] Ἄρρος ὁ Πορσίνα τοῦ Τυρρηνῶν βασιλέως υἱὸς, τ Αρικινῶν πόλιν δεύτερον ἔτος ἤδη πολεμῶν, ἐτελεύτησεν. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι τὰς Ρωμαίων σπονδὰς, τ ἡμίσειαν τ στρατιᾶς μοῖραν τοῦ τ πατρὸς λαβὼν [d] ἐστρατοπέδευσεν ὅτι τοὺς Λατίνους, ἰδίαν κατασκευαζόμενος ἀρχήν· [e] μικρῷ δεῖσας τ πόλιν ἑλεῖν, ἐλθόσης τοῖς Λατίνοις ἐπικουρίας ἔκ τε Αντίας καὶ Τύσκλου καὶ Καμπανίδος Κύμης, τῶν ξυλαξάμενος ἐλάττονι δυνάμει πρὸς [f] μείζονας, τοὺς μὲν ἄλλους ἐτρέψατο, καὶ μέχρι τ πόλεως ἤλασεν· ὑπὸ δὲ Κυμαίων, ὃς ἦγεν Αριστόδημος ὁ Μαλακὸς ὀνομαζόμενος, νικηθεὶς ἀποθνήσκει· καὶ ἡ στρατιὰ τ Τυρρηνῶν, μετὰ τ ἐκείνου τελευτὴν οὐκέτι ὑπομείνασα, τρέπεται πρὸς φυγήν. πολλοὶ μὲν δὴ ἐ αὐτῆς διασκόμενοι ὑπὸ Κυμαίων διεφθάρησαν· ἄλλοι δὲ πλείους [h] σκεδασθέντες εἰς τοὺς ἀγροὺς τ Ρωμαίων ὡς πολὺ ἀπέχοντας κατέφυγον, ὅπλα τε ἀπολωλεκότες, καὶ ὑπὸ τ τραυμάτων ἀδυνάτοι ὄντες ὅτι καὶ τοσοῦτόν χωρεῖν. ὡς δὲ τ ἀγρῶν οἱ Ρωμαῖοι καταγομίζοντες εἰς τ πόλιν ἁμάξας τε καὶ ἀπήνας καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ἡμιθνῆτας, οἴους, καὶ φέροντες [i] εἰς τ ἑαυτῶν οἰκίαν, τροφῆς τε καὶ θεραπείας καὶ τῆς ἄλλης φιλανθρωπίας πολὺ τὸ συμπαθὲς ἐχούσης ἀνελάμβανον· ὥστε πολλοὺς αὐτῶν, τῆς χάριτος ταύτης ὑπαχθέντας, μηκέτι τῆς οἰκαδε ἀφίξεως πόθον ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς εὐεργέταις σφῶν βούλεσθαι καταμένειν· οἷς ἔδοσαν ἡ βουλὴ χώραν τῆς πόλεως, ἔνθα [k] οἰκίαν ἔμελλον καταβάσασθαι, [l] τ μεταξὺ τοῦ τε Παλατίου καὶ τοῦ Καπιτωλίου, [m] τέτταρσι μάλιστα μιλιοῦσθαι σταδίοις αὐλῶνα· ὃς καὶ μέχρις ἐμοῦ Τυρρηνῶν οἴκησις ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται τῷ ἑλληνίδι διαλέκτῳ, ἡ φέρουσα ὁδὸς ἀπὸ τ ἀγορᾶς ὅτι τ μέγαν ἱππόδρομον. ἀνθ' ὧν εὐεργετοῦσι τοὺς βασιλέως αὐτοῦ δωρεὰν ὑπὸ τῶν ἐλαχίστου ἀξίαν, ἀλλ' ἐφ' ᾗ μάλιστα ἥδησαν, τῷ πέρᾳν τοῦ πολέμου χάριν, ἧς ἀπέτισαν ὅτε διελύοντο τὸν πόλεμον· καὶ θυσίας [n] ἀπέδωσαν τοῖς θεοῖς ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, ἃς εὔξαντο γενόμενοι πάλιν τοῦ Επτὰ πάγων κύριοι, συντελέσειν.

Ενιαυτῷ δὲ πέμπτῳ μετὰ τ ἑκατοστὴν [o] τ βασιλέων, ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ἑξηκοστὴ καὶ ἐνάτη, [p] ἦν δὲ ἔτη σταδίου Ἰχόμαχος Κροτωνιάτης, Αθήνησι δὲ τὸ δεύτερον ἄρχων Ακεστορίδης, ὕπατοι δὲ Ρωμαίων Μάρκος [q] Οὐαλέριος ἀδελφὸς Οὐαλερίου

a Corrupte in *Ed. Steph.* ὕπατοι, Σπόριος, Μάρκος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμ. *b* Obſerva hîc Ἄρρος pro Ἄρων, ut ſupra fuit p. 288. v. 11. & apud *Plutarchum* in *Poplicola. Sylb.* In *Cod. Vat.* Ἄρρων, *c* Πολεμῶν pro πολεμοῦντων poſitum opinatur *Port.* *d* Εστρατόπεδευσεν *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* *e* Ante μικρῷ deeſſe videtur conjunctio καί, vel ſimilis. *Sylb.* Illam agnoſcit *Cod. Vat.* *f* Μείζονα *Vat.* *g* Pro αὐτῶν, cujus relatio ad præcedens στρατιᾶς paullo durior eſt, ſi quis malit αὐτῶν, non refragabor. *Sylb.* Αὐτῶν διασκεδασθέντων ὑπὸ τ Κυμαίων *Vat.* *h* Σκεδασθέντες ἀπὸ τῆς χώρας εἰς τοὺς ἀγροὺς *Vat.* *i* Εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους malit *Portus.* *k* Οἴκους legendum eſſe dictat ipſa ſententia, errore nato à ſcripturæ compendio. *Sylb.* Οἰκίσεσθαι in *Cod. Vat.* *l* Τὸν μεταξὺ *Vat.* *m* Mallem Τέτταρας μ. μ. σταδίους αὐλῶνα. *Caſ.* *n* Scribendum vel ἀπέδοσαν vel ἀποδόσεως. *Sylb.* Malim ἀποδόσεως cum *Cod. Vat.* *o* Τῶ βασιλέως *Vat.* *p* Affirmo tranſpoſita eſſe verba, ac reſtituendum, ἦν δὲ ἔτη σταδίου Ἰχόμαχος Κροτωνιάτης τὸ δεύτερον, Αθήνησι δὲ ἄρχων Ακεστορίδης. *Meurſius* in *Attic. Lect.* l. 4. c. 26. *q* Perperam Οὐαλιερίου in *Ed. Steph.*

a Επικαλύβρου

Οὐαλερίου Ποπλικόλα, καὶ Πόπλιος Ποστούμιος Τίβερτος καλούμενος. Ὅτι τούτων ἕτερος ἐξενέχθη Ρωμαίοις πόλεμος ἐκ τῆς ἑωθινῆς οἰκουμένης, ὃς ἤρξατο μὲν ἀπὸ λῃστηρίων, προῆλθε δ' ἐς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας· ἐχώρησε μέντοι τελευτῶν ἐς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς, ὅτι ὁ τετάρτης μετὰ τούτους τοὺς ἄνδρας ὑπατείας, πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβῖνοι γάρ τινες καταφρονήσαντες τὴν πόλεως ἀσθένειαν ἐκ τῆς Τυρρηνικῆς πλήγματος, ὡς ἐκείνη τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναλημψομένης, ἐπεπήδησαν τοῖς εἰς τὴν χώραν καταβαίνουσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων λῃστηρίοις καθιστάμενοι, καὶ πολλὰ τὰς γεωργὰς ἔβλαπτον. Ὧν πρὸ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ρωμαῖοι πρεσβείαν, πρὶν ὅπλα χώρῃσαι, δίκας ἤτουν, καὶ διδόναι λόγον ἠξίουν, καὶ μηδὲν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν ἀδικεῖν· αὐθάδεις τε λαβόντες ἀποκρίσεις, πρεσβεῖαν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται μὲν πρώτη ἔξοδος ἐνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου, σὺν ἱππεῦσι καὶ φίλων τοῖς ἀκμαιοτάτοις ἀφίδι ἐπὶ τοὺς ληϊζομένους τὰ χωρία, καὶ φόνος τε καταληφθέντων ἐν ταῖς πρώταις συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἦν, ἀνθρώπων ἀσυντάκτων τε καὶ ἀπροσδοκήτων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλῷ ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατὸν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένῳ ἐμπείρῳ πολέμου, ἔτερα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος Ρωμαίων, σὺν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν, ἀμφοτέρων ἀγόντων ὑπάτων. Ποστούμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ρώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων γένηται ἐπ' αὐτὸν ἀφίδιος. Οὐαλέριος δὲ ἐγγὺς τῶν πολεμίων, πρὸς ποταμὸν Ἀνίηνα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλῆς πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῶν Σαβίνων καὶ Ρωμαίων πεδιάδος, ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συμβάλλει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ, καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πιεσθαι.

Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολὴ, τοῦ ῥεύματος ὀλίγον αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον, ὑπτίῳ γε λόφῳ πρὸς ἠρέμα κεκλικλίνοντι, καὶ σφόδρα ἐχυρῷ. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν διαβάντες τὸν ποταμὸν ἔφευγον. χρόνῳ δ' ὕστερον καὶ κατὰ λογισμὸν καὶ παρὰ γνώμην τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἁλόντες, συνάπτουσι μάχην. ὑδρευόμενοί τε γὰρ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἀνέβαινον ἐπὶ πολὺ τοῦ ποταμοῦ βραχὺς δ' ἔρρει τηνικαῦτα, ὥστε τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πλησίον ὄντι ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γόνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐδιαβαίνετο. συμπλοκῆς δὲ γενομένης ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γενομένης, ἐξέβαινόν τινες ἐπικουροῦντες τοῖς ἑτέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος. ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμύνοντες τοῖς κατισχυομένοις ἐκ θατέρου. καὶ ποτὲ

Valerii Poplicolæ, & P. Poſtumius, qui Tubertus vocabatur. His conſulibus bellum aliud à finitimis populis contra pop. Rom. exortum eſt; quod quidem à latrociniis exorſum eſt, progreſſum autem ad multa & magna prælia: veruntamen tandem honeſtis pacis conditionibus finitum eſt, quarto poſt hos viros conſulatu, ad quorum uſque tempora ſine ulla intermiſſione geſtum eſt. Sabini enim quidam quum animadverteſſent remp. Rom. adverſo Hetruſcorum bello debilitatam, quaſi priſtinam dignitatem amplius recuperatura non eſſet, eos qui ex caſtellis in planitiem deſcendebant prædonum incurſionibus adoriebantur, & agreſtes magnis afficiebant detrimentis. Quamobrem Romani, antequam ad arma venirent, legationem illis mittentes, pœnas repoſcebant, & poſtulabant ut rationem injuriarum redderent, & ab omni vi & injuria agricolis inferenda abſtinerent. A quibus quum ſuperba accepiſſent reſponſa, bellum illis indixerunt: & ab altero conſule Valerio, cum equitatu & lectiſſimis levis armaturæ militibus, prima expeditio in prædones repentina facta eſt; & eorum, qui in pabulationibus deprehenſi fuerant, quorum magnus erat numerus, ingens cædes edita, (ut veriſimile eſt) quia nullos ordines ſervabant, nec hoſtium adventum præſenſerant. Deinde miſſo à Sabinis contra eos ingenti exercitu ductu imperatoris rerum bellicarum periti, Romani, ex urbe iterum egreſſi cum omnibus copiis, quas ambo conſl. ducebant, illis obviam venerunt. Ac Poſtumius quidem prope urbem in montanis locis caſtra poſuit, veritus nequa repentina incurſio ab exſulibus in ſe fieret: at Valerius prope hoſtes ad Anienen fluvium, qui ex urbe, quæ Tibur vocatur, præceps & cum impetu de alto ſaxo labitur, & per Sabini & Romani agri planitiem fertur, utramque regionem diſterminans; influit autem in flumen Tiberim, aſpectu amœnus, & potu dulcis.

¶ In altera vero fluvii parte Sabinorum caſtra erant poſita, & ipſa non longe à flumine diſtantia, in quodam colle leviter declivi, nec valde munito. Primum igitur utrique viciſſim ſibi cavebant, & trajecto flumine pugnæ initium facere metuebant. Sed poſtea non ratione *certa* atque utilitatis conſideratione moti, ſed ira & ambitioſa vincendi cupiditate accenſi, prælium commiſerunt. Nam quidam, dum aquarentur & equos ad fluvium potandi gratia ducerent, longe in fluvii alveum provecti ſunt: (tunc enim non valde erat profundus, quia hybernis imbribus nondum erat auctus) adeo ut, quum eorum genua vix ſuperaret, eum trajicerent. Primum autem, quod pauci cum paucis fuiſſent congreſſi ex utroque vallo, quidam ſuis ſuppetias laturi procurrerunt: deinde rurſus alii hinc inde ſuis, qui ab hoſte premebantur, auxilio venerunt. & modo

Fer. Jul. 421 Ante Chr. 303. Olymp. 69 3. V. C. Cos. 249. Var. 251.

Bellum Sabinum.

XXXVIII.

a Ἐπικλήρῳ Vat. b Μετὰ τούσδε τοὺς Vat. c Καὶ τὸ λοιπὸν ἄξιον μηδὲν Vat. d Camerarius mavult compoſite ἀμφοτερολόφου: quod infra quoque uſurpatur cum ἀμφοτερολόφῳ. attamen & vulgatam lectionem retinere poſſumus, cum ſupra itidem habuerimus ἀμφοτέρου πολίσματος, p. 278. v. 33. & ἀμφόρου πολίσματος p. 263. v. 28. Sylb. e Rectius forſan αὐτῶν, ut referatur ad τῶν Ῥωμαίων, non ad conſulem. Lapus hunc acculativum cum ſua præpoſ. omiſit. Sylb. f Melius forſan ἐπὶ γεφύρου τοὺς ἀφ' ἡμῶν πρωτοκλῶνας, ut in Cod. Vat. g Ὑστερον δ' ὁ κρατὺς Vat. h Ὑδρευόμενοι γὰρ Vat. i Ἐπὶ τὸν πόντον Vat. k Ἐκ θατέρου Vat.

Pr. Jul. 4215. Ante Chr. 303. Olymp. 69. 3. V. C. Cos. 249. Var. 251.

modo Romani Sabinos à fluvio repellebant, modo Sabini Romanos ab eodem arcebant. Magna autem cæde utrinque edita, & multis illatis & acceptis vulneribus, quum omnium animos vincendi ſtudium invaſiſſet, ut in levibus prœliis temere commiſſis accidere ſolet, ipſos quoque caſtrorum duces idem animi ardor ad fluvium trajiciendum accendit. Sed conſul Rom. hoſtem antevertit, & prior cum exercitu eum trajecit; &, dum adhuc Sabini ſe armarent & aciem inſtruerent, manus cum illis conſeruit. Veruntamen ne illi quidem prœlium committere ſunt cunctati, hoſte contempto, & valde elati, quod neque cum ambobus conſl. neque cum omnibus Romanorum copiis eſſent dimicaturi: quare cum impetu irruentes pugnarunt, omnem animi præſentiam & alacritatem exſerentes. ¶ Commiſſo autem acri prœlio, quum dextrum Romanorum cornu, ubi erat conſul Poſtumius, hoſtes graviter urgeret, & ulterius progrederetur, at ſiniſtrum jam laboraret, & ab hoſtibus ad fluvium pelleretur, conſul qui altera Rom. caſtra tenebat, re cognita, eduxit exercitum. ac ipſe quidem peditum aciem ducens pedetentim ſequebatur: Spurium vero Largium legatum, qui ſuperiore anno conſulatum geſſerat, cum equitatu celeriter miſit; qui laxatis habenis equitans, & flumen nullo prohibente facile trajecit, & dextrum hoſtium cornu obequitans, in tranſverſum equitatus Sabini latus impreſſionem fecit: atque ibi inter utrorumque equites comminus pugnantes acriter diuque eſt certatum. Interea & Poſtumius, qui peditatum ducebat, ad eos acceſſit; & cum peditatu facto in eos impetu pugnans multos occidit, & reliquos fudit ac fugavit. Et, niſi nox interveniſſet, omnes Sabini à Romanis equitatu ſuperioribus jam circumdati internecione deleti fuiſſent. Jam vero ipſæ tenebræ, hoſtes ex prœlio diffugientes, qui erant inermes & pauci, ſervarunt; effeceruntque ut incolumes ad ſuos redirent. Conſules vero eorum caſtris ſine ullo certamine ſunt potiti, quæ à præſidiariis, ſimulatque ſuos in fugam verſos viderunt, deſerta ſunt. Ex quibus parta ingenti præda, quam militibus diripiendam conceſſerunt, copias domum reduxerunt. Tunc primum pop. Rom. ex clade ab Hetruſcis accepta viribus collectis, priſtinos reſumpſit ſpiritus, & finitimorum populorum imperium, ut antea, auſus eſt ſibi vendicare, & decernere ut ſimul ambo conſl. triumpharent, ſed privatim ut alteri eorum, Valerio ſcilicet, area ad ædificandum in præſtantiſſima palatii parte daretur dono, utque ei ex ærario ſumptus ad id ædificium ſuppeditarentur. Hujus domus, ad quam ſtat taurus æreus, valvæ ſolæ, præter morem omni-

XXXIX.

μὲν οἱ Ρωμαῖοι τὺς Σαβίνες ἐξέβαλλον ἀπὸ τῦ ῥεύμα-
τος· τοτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τὺς Ρωμαίυς ἐξῆργον τ' πολαμῦ. πολ-
λῶν δ' φόνων τ' τραυμάτων γινομένων, τ' φιλονικίας ἄπαντα
ἐμπιπύσης, οἷα περὶ τὰς ἀγμαχίας· τὰς ἀκμὰς ἐμπε-
σῦσα γένεσ φιλεῖ, προθυμία τὺς ἡγεμόσι τ' τραπέδυ
ὁμοία παρέχη διαβαίνειν τ' πολαμόν. ἔφθασε δὲ πρῶτον ὁ
τ' Ρωμαίων ὕπατος, τ' διαβιβάσας τ' τρατὸν, ὅτι τ' Σαβί-
νων ὁπλιζομένων τε τ' εἰς τάξιν κατιστημένων, ἐν χερσὶν ἦν.
τ' μὲν γὰρ ἐμέλλησάν γε δὴ ἐκεῖνοι δέα μάχη, καταφρονή-
σαντες πολλῆ ἐπαρθέντες, ὅτι μὴ πρὸς ἀμφοτέρυς τὺς ὑπάτυς,
μὴ πρὸς ἅπασ τ' Ρωμαίων δυνάμεις ἔμελλον ἀγωνιεῖσθαι·
συῤῥάξαντες ἐμάχοντο, πᾶσ εὐτολμίαν τ' προθυμίαν τ' ἐν-
δεικνύμενοι. Ἀγῶνος δὲ καρτερῦ γενομένυ, τ' μὲν δεξιῶ τ' Ρω-
μαίων κέρατος, ἔνθα ἦν ὁ ὕπατος Ποσθύμιος, ὀπισθαίνοντος
τοῖς ὀφαντίοις, τ' προσωτέρω χωρῦντος, μὴ δ' εὐσήμυ
κέμενος ἤδη, τ' πρὸς τ' πολεμίων ἐπὶ τ' πόλεμον ἐξωθυ-
μένυ, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τ' ἑτέρυ τ' Ρωμαίων παρεμ-
βολὴν κατέχων ὕπατος, ἦγε τ' τραπέαν. αὐτὸς μὲν ἦν
τ' φάλαγξ τ' πεζῶν ἐπαγόμενος, βάδην ἠκολύθει τ'
δὲ [d] πρεσβύτερον Σπόριον [e] Λάργιον, τ' ὑπατεύσαντα τῷ
παρελθόντι ἐνιαυτῷ, τὺς ἱππέας ἄγοντα πέμπει κατ' αυ-
τύς, ὃς [f] ὑπὸ ῥυτῆρας τὺς ἵππυς ἐλαύνων, τόν τε ποταμὸν
διαπεραῦται κωλύοντος ὐδενὸς ῥᾳδίως, κατ' τὸ δεξιὸν
τ' πολεμίων κέρας παρϊππεύσας, ὁμοίως πλαγίοις τοῖς
ἱππεῦσι τ' Σαβίνων· κατ' μίαν μέτας αὐτῦ τ' ἱππέων
[g] ἑκατέρων συνάδην μαχομένων ὑπὲρ χρόνον πολὺν ἀ- 307
γῶνα. ὡς δὲ τύτῳ καὶ ὁ Ποσθύμιος τὺς πεζὺς ἄγων, πλη-
σίον αὐτῦ [h] ἐγένετο· κατ' συῤῥάξας τοῖς πεζοῖς, ἐπαλείπτε τε
πολλὺς μαχόμενος, κατ' τὺς λοιπὺς ἐξωθεῖ τ' τάξεως. εἰ
δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν, ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυκλωθέντες
ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἵππων κρατυνθέντων, ἤδη [i] πανσυδὶ δι-
εφθάρησαν. νυῖ δὲ τὸ σκότος τὺς διαφυγόντας ἐκ τ' μά-
χης, ὄντας ἀνόπλυς κατ' ὀλίγυς, ἐῤῥύσατο κατ' διέσωσεν εἰς
τὰ οἰκεῖα. τ' δὲ παρεμβολῆς αὐτῦ οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀ-
γῶνος ἐκράτησαν, ἐκλειφθείσης ὑπὸ τ' ἔνδον ἅμα τῷ θρά-
σαι τλὺ τροπλὺ τ' σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας
λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε κατ' φέρειν ἐπέ-
τρεψαν, ἀπῆγον ἐπ' οἶκον τὰς δυνάμεις. τότε πρῶ-
τον ἡ πόλις ἀναλαβῦσα ἑαυτλὺ ἐκ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ
πλύσματος, εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρόνημα, κατ'
τῆς ἡγεμονίας τῶν πλησίον, ὡς πρότερον, ἐθάῤῥησεν
ἀντιποιεῖσθαι, [k] κατ' ψηφίζεσθαι κοινῇ μὲν ἀμφοτέροις τοῖς
ὑπάτοις θριάμβυς καταγωγλύ, ἰδίᾳ δὲ θατέρῳ τῷ
ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν, τόπον [l] εἰς οἴκησιν ἐν τῷ κατ' ἰσ-
τὸν Παλατίου τόπῳ δοθῆναι, κατ' τὰς εἰς τλὺ κατα-
σκευὴν δαπάνας ἐκ τ' δημοσίυ χορηγεῖσθαι. ταύτης τῆς
οἰκίας, παρ' ἣν ὁ χαλκῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ [m] κλισιάδες
θύραι

[a] Non male forſan legas, τὰς ἀκμὰς ἐμπεσῦσα. Sylb. Τὰς ὀκμὰς συμπεσῦσα Vat. [b] Ἀποδεικνύμενοι Vat. [c] Rectius Οὐαλέριος, ut patet tum è præcedentibus tum è ſequentibus, ut adnotavit etiam Glareanus, vel hoc ipſum Ποσθύμιος hinc tollendum eſt, & paullo poſt v. 18. collocandum poſt ὕπατος. Sylb. [d] Πρεσβύτερον hic ſignificat eum qui eſſet è ſeniorum centuria, ut ſupra p. 283. v. 30. & clarius in claſſium deſcriptione p. 212. v. 30. Sylb. Πρεσβύτην ex ſequentibus legendum cenſet Portus. [e] Λάργιον in Et. Steph. Λάβιον Vat. Vide p. 292. v. 7. [f] Ἀπὸ ἰντῆρος Vat. quo modo & ſupra p. 265. v. 22. [g] Ἀμφοτέρων Vat. [h] Ἐγένετο Vat. [i] Πανσυδεὶ Vat. [k] Καὶ ψηφίζεται Vat. [l] Melius forſan ſi legamus οἴκιον. Portus. [m] Ita etiam apud Pollucem & Heſych. Apud Plutarchum vero in Poplicola πλοιστιάδες. quo in loco eaſdem θύρας vocat αὐλείους: & ut αἱ αὐλεῖοι denominantur παρὰ τὴν αὐλὴν, ſic τὰς πλοιστιάδας παρὰ τὸ πλοῖον dictas ſignificat: τῶν θυρῶν (inquit) ἔστω τῆς οἰκίας εἰς τὸ πλοῖον ἀνοιγομένων, hoc eſt πρὸς τὴν οἰκίας ἐκείνην ἀπαγούσας τὴν αὐλὴν. & mox, πρεῖσαι γὰρ πλησιάσει εἰς τὸν στενωπόν. Gloſſaria αὐλὸν interpretantur atrium, & πλοῖον Ælius Dionyſ. apud Euſtath. eſſe dicit θυρῶνα μέγαν, magnum & ſpatioſum atrium; vel, ut alii malunt, veſtibulum. In πλοιστιάδες ergo Dorica ſcriptura eſt τῦ ι pro ει. Sylb. Κλοιστιάδες Vat.

[a] ἐπὶ

ψήφῳ μόνῃ τ' ἐν τῇ Ρώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

Μετὰ δὲ τούτων τὴν ἀνδρῶν ἐκδέχονται τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Ποπλικόλας, τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθεὶς, καὶ Τίτος Λυκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων. ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι, κοινῇ βουλευσάμενοι τῶν πόλεων ἀγορᾷ, ἐψηφίσαντο Ρωμαίοις πολεμεῖν, ὡς λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, ἐπειδὴ βασιλεὺς Ταρκυίνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τοὺς ὅρκους· πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου παιδὸς τοῦ Ταρκυίνιος, ὃς αὐτὸς ἰδίᾳ θεραπόντων καὶ λιπαρῶν τοὺς δυνατοὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως, ἐξεπολέμωσε κοινῇ πρὸς πάντας, καὶ προσήγαγε δύο πόλεις, Φιδήνην καὶ Καμερίαν, Ρωμαίων μὲν ἀποστῆσαι, ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀφ' ὧν αὐτὸν αἱρεθῆναι στρατηγὸν αὐτοκράτορα, καὶ δυνάμεις ὅπλων πρέπουσαν ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ πρότερα μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ μωρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦσαν. τύχη δέ τις, ἐξισοῦσα βλαβὴν τοῖς βλάβαις τῶν Ρωμαίων τὰς ὠφελείας, ἀντὶ τοῦ καταλιπόντων αὐτὸς συμμάχων ἑτέρους οὐκ ἠλπισμένους οὐκ τῶν πολεμίων βοήθειαν προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ τῶν Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον, εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατός, Τίτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτούς, συγγένειάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος, καὶ φίλους καὶ πελάτας, συχνὰς αὐτοῖς μεταναστάντας, ἑφεπομένους, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν εἰς Ρώμην, τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυνατώτατοι ἐν ταῖς ἀντιφρονεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα, τῆς εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἐπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὰ κατὰ Ρωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν οὐκ ἐᾷ πεφυκὼς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελῦσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας οὐκ εἶα κύρια εἶναι δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους, τοῖς Ρωμαίων προστίθεται πολίταις, ῥοπήν τε οὐ μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχεν, καὶ κατορθωθῆναι τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι. ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἰς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε, καὶ τῆς πόλεως μοῖραν ἔδωκεν ὅσην ἐβούλετο εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν· χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τοῦ δημοσίου τὸ μεταξὺ Φιδήνης καὶ τοῦ Πικεντίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτὸν, ἀφ' ὧν καὶ φυλή τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ, Κλαυδία καλουμένη, καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

um Romanarum ædium tam publicarum quam privatarum, in exteriorem partem aperiuntur.

¶ Post hos in consulare imperium succedunt P. Valerius Poplicola quartum Cos. & T. Lucretius iterum Valerii collega. His consl. omnes Sabini, ex communi concilii sententia, bellum Romanis inferre decreverunt, quasi rupta essent fœdera ex quo rex Tarquinius regno fuit pulsus, cum quo fœdus interposito jurejurando fecerant; persuasi à Sexto altero Tarquinii filio, qui, universcujusque civitatis primores privatis officiis sibi concilians & suppliciter orans, omnes eorum animos ab omnibus Romanis alienavit, duosque populos Fidenates & Camerinos ad defectionem à Romanis faciendam impulit, illisque ut ad suas partes transirent persuasit. Quapropter imperatorem cum summo imperio eum crearunt, eique ex omnibus civitatibus copias conscribere permiserunt: quasi in superiore prælio ob copiarum imbecillitatem, & ducis stultitiam, cladem accepissent. Illi igitur in his erant occupati. Fortuna vero quædam, detrimentis Romanorum commoda exæquare volens, pro sociis, à quibus fuerant deserti, ex ipsismet hostibus aliud non speratum auxilium hoc modo illis addidit. Vir quidam Sabinæ gentis, qui Regillum urbem incolebat, nobilis & opulentus, nomine T. Claudius, ad eos transfugit, cum magno cognatorum comitatu & magna amicorum & clientium manu, qui cum ipsis familiis integris inde migrarunt; inter quos erant circiter quinque millia eórum qui per ætatem arma ferre poterant. Necessitas autem, quæ illum coëgit Romam sedes transferre, talis fuisse fertur. Principes nobilissimorum populorum, quum ei essent infensi ob ejus in rep. ambitionem, reum illum fecerunt, proditionis insimulantes, quod parum propensus esset ad bellum inferendum, quinetiam solus in communi concilio adversaretur iis qui fœdera rupta censebant, suosque cives non sineret ea rata facere quæ aliis placuissent. Ille hoc judicium formidans (in alieno enim foro ejus causæ cognitio futura erat) cum pecunia sua & amicis ad pop. Rom. migravit, seque ei adjunxit: suoque adventu rebus Romanis non parvam accessionem attulit, ejusque belli feliciter confecti præcipuus auctor omnibus est visus. Quapropter S. P. Q. R. eum in ordinem patriciorum retulit, eique urbis partem quantam voluit ad ædificandum concessit; agrumque de publico qui est inter Fidenas & Picentiam addidit, ut suis omnibus agrum viritim dividere posset: unde etiam temporis progressu facta est quædam tribus Claudia, quæ ad mea usque tempora nomen constanter retinebat.

XL.

Per. Jul. 4212.
Ante Chr. 502.
Olymp. 69 3/4.
V. C. Cat. 250.
Var. 252.
Coss. P. Valerio Poplicola IV. & *T. Lucretio* II.
bellum Sabinum renovatum.

¶ Rebus

a Ἐπὶ δὲ βασιλέως *Vat.* *b* Si αὐτὸς vertas in αὐτοῦ, &, posita ibi distinctione, referas ad verbum ἐξεπολέμωσε, non inconcinnum efficies sensum. *Sylb.* *c* Ἐξεπολέμωσε *Vat.* Tollenda videtur præpositio πρὸς, vel legendum ἐξεπολέμωσε κοινῇ πάντας πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ut apud *Demosth. Olynth.* 1. ὡς Ὀλυνθίους ἐκπολεμώσοντι δὴ Φιλίππῳ. *Sylb.* Vulgatam lectionem potes tueri, si locum intelligas, ut ium interpretatus. *Portus.* *d* Προσήγετο *Vat.* *e* Plena loquutio esset ἀποστῆσαι ἑαυτούς. Sed legendum vel ἀποστῆναι vel ἀποστήσους. *Sylb.* & *Port.* Ἀποστήσους *Vat.* *f* Illud ἐκείνοις ad Sabinos referendum videtur. Sed malim ἐαυτῷ δὲ vel αὐτῷ δὲ συμμαχεῖν, ut ad Tarquinium hoc referatur. *Portus.* *g* Δυνάμεις in *Ed. Steph.* errore manifesto. *h* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quibus consentit *Livius.* Perperam *Pigetus* in *Ed. Steph.* *i* Ex *Livio* & *Plutarcho* in *Poplicola* Ἀππίου Κλαύδου reponendum censet *Casaub.* Sed Ἀππίου Κλαύδιος maluit *Sigonius.* Vide *Livium*, l. 2. c. 16. *k* Πεντακισχιλίων *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Post φιλοτιμίας desideratur ἐπικα. *Sylb.* *m* Τὰ δέκατα *Vat.* ut visum est *Sylburgio.* *n* Ἔλασεν hic accipiendum pro συνεχώρησεν seu ἔδωκεν, vel addendum infinitivum verbum λαχεῖν, aut simile. *Sylb.* *o* Pro Πικεντίας *Lapus* & *Gelenius* habent *Piculia. Ficulia* seu *Ficulnea* mavult *Glareanus.* Πικεντίας in *Cod. Vat.*

a Ita

XLI. Per. Jul. 4212. Ante Chr. 502. Olymp. 69 ¼. V. C. Cal. 250. Var. 252.

¶ Rebus autem omnibus ad bellum hinc inde paratis, Sabini priores suas copias eduxerunt, &. castra bina fecerunt, altera non longe à Fidenis sub dio, altera in ipsis Fidenis; tum ut oppidanis essent præsidio, tum etiam ut ii qui castra sub dio habebant, si quam cladem accepissent, refugium paratum haberent. Deinde Rom. coss. postquam cognoverunt Sabinos cum infesto exercitu contra se venire, ipsi quoque cum omnibus militaris ætatis hominibus profecti, bina castra separatim fecerunt; Valerius quidem prope Sabinorum castra, quæ sub dio erant; Lucretius non procul ab eo loco, in quodam colle, unde altera collegæ castra conspiciebantur. Romani igitur primo quoque tempore cum hoste confligendum censebant, quod in aperto prælio de belli exitu judicium celeriter factum iri sperarent: at Sabinorum imperator, metuens aperte signa conferre cum audacia & tolerantia hominum, qui ad quævis gravia pericula subeunda parati erant, eos noctu aggredi statuit; paratisque rebus ad complendas fossas & vallum transcendendum necessariis, quum omnia ad certamen jam essent parata, post primum somnum excitatam totius sui exercitus præstantissimam partem ad Romanorum munitiones erat ducturus. & illis quæ Fidenis castra habebant denunciavit, ut, ubi suos egressos sensissent, ipsi quoque ex urbe exirent leviter armati. Deinde jussit eos, per opportuna loca insidiis collocatis, si qui ex alteris castris Valerio suppetias laturi contra se venirent, ex insidiis surgere, & à tergo eos cum ingenti clamore & strepitu invadere. Sextus igitur hæc in animo habens, suumque consilium centurionibus aperiens, postquam illi quoque id probarant, occasionem exspectabat. Sed quidam transfuga, profectus ad vallum Romanorum, consuli ejus consilium indicavit. nec multo post quidam equites Sabinos captivos adduxerunt, quos ad lignationem egressos comprehenderant. Hi separatim interrogati quid ipsorum imperator facere pararet, responderunt, scalas & pontes ab eo fabricari: sed quo in loco, & quando ipsis esset usurus, se ignorare dixerunt. His rebus cognitis, Valerius mittit Marcum seniorem in altera castra, qui hostium consilia indicaret Lucretio, qui in illis castris erat, atque eum admoneret quo modo hostes essent adoriendi. Ipse vero tribunos & centuriones convocans, & eloquens iis quæ ex transfuga & captivis audierat, adhortatusque eos ut viri fortes essent, existimantes se occasionem summopere optandam nactos, qua egregias de inimicis pœnas sumerent, tum & quid faciendum esset admonens, tesseramque dans, in suos ordines *eos* dimisit.

Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα· ἀμφοτέρωις, τοῦτον μὲν ἐξῆγον οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, καὶ ποιοῦνται δύο παρεμβολάς, μίαν μὲν ὑπαίθριον, καὶ τοῦτον Φιδήνης, ἑτέραν δὲ ἐν αὐτῇ Φιδήνῃ, φυλακῆς τε ἕνεκα τοῖς ἔνδον ἔσεσθαι, καὶ καταφυγῆς τοῖς ὑπαίθριον στρατοπεδευόντων, ἤν τι γένηται πάθημα περὶ αὐτούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι, μαθόντες τὴν τῶν Σαβίνων ὁρμὴν ὡς σφᾶς ἔλασιν, καὶ αὐτοὶ πάντας ἄγοντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλλήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σαβίνων παρεμβολῆς, Λουκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄποθεν, ἐπ' ὄχθῳ τινός, ὅθεν ἐῶ ὁ ἕτερος χάρακας καθορᾶσθαι. ἦν μὲν δὴ τῶν Ῥωμαίων ὑπόλοιπος ἐῶ, ὡς ἐν ἀγῶνι φανερῷ τοῦ πολέμου παρεῖσθαι ἔξοντος κίνδυνον, συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα· ὁ δὲ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ὁρῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ συμφέρειν πρὸς βουλὴν τὴν καθεστηκότων ἅπαντα τὰ δηλούμενα ὑπομένειν ἑτοίμων, νύκτωρ ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος ταφρόν τε [d] χώσαι καὶ χάρακα ἐπιβασίαν τοῦ τείχους ἔχοντα ἐν ἔμελλεν, ἐπεὶ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπῆ, μετὰ τὸν ὕπνον ἀναστήσας τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ μέρος, ἄξειν ἔμελλεν ἔρυμα. τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευκόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξεληλυθότας ἀφανίσωσι τοὺς σφετέρους, ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, κόφῃ ἐσαλμένους ὁπλίσει. ἔπειτα [f] λοχήσαντας ἐν χωρίοις ἐπιτηδείοις ἐκέλευεν, εἴ τινες ἐπίκουροι τοῖς περὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐπίοιεν, ἀναστάντας καὶ κτύπου γενομένου, συνιέναι τε καὶ παταγῷ πολλῷ χρῆσθαι ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν οὖν Σέξτος ταῦτα [g] βουλευόμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φράσας, ἐπειδὴ [h] καὶ ἐκείνοις ἐῶ βουλευσάμενος, [i] παρέμενε τὸν καιρόν. αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, μηνύει τιὼ Λουκρητίαν αὐτῶν περὶ τὸν ὕπατον. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἱππέων τινὲς ἦκον ἄγοντες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, οὓς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξελθόντας συνέλαβον. οἵτοι χωρὶς ἀλλήλων ἀνακεκλημένοι, τί παρασκευάζεται πράττειν σφῶν [k] αὐτῶν" ὁ στρατηγός, λέγουσιν ὅτι κλίμακας ποιοῦνται καὶ ζευκτηρίας· ὅπου δὲ αὐτοῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι, [l] οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν Οὐαλέριος, ἀποστέλλει τὸν πρεσβύτην [m] Μάρκον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα, τιὼ τε Λουκρητίαν τὴν πολεμίων [n] ἐπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λουκρητίῳ, καὶ τίνα χρὴ τρόπον ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον. αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας, καὶ φράσας ὅσα τε αὐτομόλῳ καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε, καὶ παρακαλέσας ἀνδρεῖς ἀγαθοὺς εἶναι, καιρὸν εὐληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, οὓς ὧν δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλὰς, ἅ τε δεῖ [o] πρᾶξαι ὑποθέμενος, καὶ τὸ σύνθημα δούς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

XLII. ¶ Nondum autem erat media nox, quum imperator Sabinorum excitatis militibus vali-

Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν [p] ἀναστήσας τοὺς στρατιώτας, ἦγεν ἐξ αὐτῶν τὸ κράτιστον

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ἀμφίτρωι in *Ed. Steph.* manifesto errore; ut paullo ante Φιδῆνις pro Φιδήνης. b Τῶν ἔξω στρατοπεδευόντων *Vat.* c Ἔξοντος τοῦ κρίνου *Vat.* d Χάρᾳ minus recte in *Ed. Steph.* e Ἐπιβάσιον *Vat.* f Λοχήσαντας male in *Ed. Steph.* g Βουλευσάμενος *Vat.* h Καὶ ἐκείνοις ἐῶ βουλευσάμενος *Vat.* quo modo & alibi loquutus est *Dionysius*: atque ita legendum esse suspicati sunt *Sylb.* & *Port.* i Παρέμενον *Vat.* k Non agnoscit *Vat.* l Οὐκ ἴσασιν *Vat.* m Μάρκιον *Vat.* Τὸν πρεσβύτην Λάρκιον legendum esse contendit *Portus.* M. Valerium prioris anni consulem fratremque Valerii consulis intelligendum esse putat *Glareanus.* n Ἀπαγγελοῦντα malit *Sylb.* o Πρᾶξαι ὑποθέμενος *Vat.* p Ἀναστήσας τοῦ στρατοῦ τὸ κρείττονα μέρος, ἦγεν *Vat.*

a Ita

σαν μέρος ὅθεν τὸν χάρακα, σιωπῇ ἅπασι παραγγείλας, καὶ μὴ παιᾶν τὸν ὅπλων ψόφον, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ὅτι πρὸ ἐφήμων γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι προβάδην, καὶ οὔτε φέγγη λαμπρὰ εἶδον, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ρωμαίων καταγνόντες, ὡς ἀφειλότων ἐρήμους τὰς φυλακὰς, καὶ ὑπὸ σφῶν τοῦ χάρακος κοιμωμένων, ἐπίπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη, ᾗ διέβαινον ῥᾴδιος σφίσιν ἐμποδὼν γενομένου. διεκέκλητο δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ [b] τοῦ ἐσταυρωμένου οἱ Ρωμαῖοι κατ' ἀπίεσιν, ἀφανεῖς ἀπὸ τοῦ σκότους, καὶ τοὺς διαβαίνοντας [c] αὐτοὺς, ὅτε γένοιντο [d] ἐν χερσὶν αὐτῶν, ἐφόνευον. μέχρι δέ τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τῶν προηγουμένων ὅλεθρος. ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνιούσης, οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ, στοιβάς τε ὁρῶντες [e] τῶν νεκρῶν πρὸ αὐτῆς, καὶ σφῶν τολεμίων κατατεθραυσμένους ὁμόσε χωρήσαντας, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ρωμαῖοι μέγα ἀναβόησαντες· λύη δὲ [f] τοῦτο τὸ σύνθημα τοῖς ὅθι τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐπιτρέχουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππέας προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος, ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει, τοὺς ἀκμιωτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες, τρέπουσιν εἰς φυγήν, καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ὅθι τὴν παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κλείοντας ἐδίωκον, ὅτε ὅπλα, ὅτε κόσμον σῴζοντας. ὑπ' ταύταις ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων ἀπέθανόν τε ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχιλίους, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω. Ἡ δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλαῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτον εἶναι μέρος ἐδόκει, καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἑάλω. ὁ μὲν ἀνδραποδισμὸς γε ἡ καθαιρεσις ἐπιεσάφη, φόνος τε ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἐπεχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτούσης ἁρπαγῆ χρημάτων τε καὶ ἀνδραποδισμοῦ, [h] καὶ ὁ κατὰ τὴν μάχην [i] ἀπολομένων ὅλεθρος. [k] τοῦ δὲ μὴ πρόσχαρῶς ἔτι τοὺς ἑαλωκότας ὅθι τὰ ὅπλα χαρῆσαι, φυλακὴ γενήσεσθαι μετεῖα, καὶ ἡ συμφορὰ Ρωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὲ Φιδηναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ πολλὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν καλησοφίσαντες, [l] αἰτίους τε εἶναι φήσαντες ἅπαντας, ἥκιστ' ἀπολωλέναι, μήτε τοῖς εὐεργεσίαις χάριν εἰδότας, μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζομένους, ῥάβδοις αἰκισάμενοι τοὺς ὑπερφερεστάτους, πάντων ὁρώντων

dissimam eorum partem ad Romanorum vallum duxit, indicto omnibus silentio, jussisque nullum armorum strepitum edere, ne hostes suum adventum sentirent, antequam ad ipsa castra jam ventum esset. Postquam autem illi qui præibant accesserunt ad castra, neque ullum splendorem ignium viderunt, neque voces vigilum audierunt, magnam Romanorum stultitiam damnantes, * quasi castra incustodita reliquissent, & intra vallum dormirent; fossas materia varii in partibus compleverunt, & nullo impediente eas transiverunt. At Romani in cohortes divisi confederant † inter fossas & vallum, & ob tenebras cerni non poterant, & *hostes* qui transibant, quum in ipsorum manus veniebant, trucidabant. Aliquandiu igitur ii, qui postremi accedebant, ignorarunt cædem suorum, qui præcedebant: sed quum lunæ orientis lux apparuisset, qui ad fossam appropinquabant, ad ipsam acervos cadaverum conspicientes, & validos hostium globos impetum in se facientes, armis abjectis fugæ dederunt terga. At Romani sublato ingenti clamore (hoc enim signum datum fuerat illis qui in alteris erant castris) omnes in eos conferti procurrunt. Tunc Lucretius, audito clamore, præmisso equitatu qui exploraret ne qui hostes in insidiis delitescerent, interposito modico intervallo, cum lectissimis quibusque peditibus eum sequebatur. Et eodem tempore quum equitatus incidisset in eos, qui Fidenis fuerant missi ut in insidiis delitescerent, in fugam eos vertit; & peditatus eos qui ad sua castra venerant cædens persequebatur, neque arma neque ordinem servantes. In his præliis ex Sabinis eorumque sociis ceciderunt circiter tredecim millia, capta vero quatuor millia & ducenti præterea; eodemque die castra capta. ¶ Fidenæ vero, post paucorum dierum oppugnationem, à qua parte potissimum inexpugnabiles esse videbantur, & à paucis custodiebantur, ab ea captæ sunt: verumtamen neque cives in servitutem redacti, neque urbs ipsa diruta, & pauci occisi postquam urbs capta est. Civitas enim ejusdem gentis, ipsa bonorum & mancipiorum direptione, & clade eorum qui in pugna desiderati sunt, satis pœnarum consulibus dedisse videbatur: sed ne in posterum illi, qui in ipsorum potestatem venerant, arma temere caperent, satis fore existimarunt si moderata cautio adhiberetur, & in defectionis auctores more Romano animadverteretur. Itaque convocatis in forum Fidenatibus qui capti fuerant, multisque in eorum amentiam invectis, dignosque esse dicentes ut omnes cum ipsis pueris internecione delerentur, quippe qui neque beneficiorum acceptorum caussa gratiam sibi haberent, neque ipsis calamitatibus ad bonam frugem revocari possent, nobilissimos quosque, omnibus inspectantibus, virgis

Fer. Jul. 4112. Olymp. 69. 1. V. C. Cos. 250. Var. 252.

XLIII. *Sabinis cæsis Fidenæ captæ.*

a Ita *Sylb.* ex historiæ sensu & *Lapi* versione. Ἐντὸς in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* b Infra quoque legitur hoc vocabulum. Si quis tamen divise malit τοῦ πέρᾳ τειχισμάτων, non refragabor. *Sylb.* c Si quis malit adverbium αὐτοῦ vel αὐτῇ, per me licebit. *Sylb.* Αὐτῶν in *Cod. Vat.* d Ἐν χερσὶν, ἐφόνευον. μάχεσθαι μὲν ἐν *Vat.* e Οἰκείων νεκρῶν *Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Ἀνέβησαν ἀμφὶ μὲν *Vat.* h Καὶ ὁ τῶν κατὰ *Vat.* i Ἀπολωλότων perperam in *Ed. Steph.* k Sequentia ita intelligenda sunt & construenda, καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐφάνη μετεῖα φυλακὴ γενέσθαι, δύσχρωσα τῷ μὴ προχείρως &c. *Port.* l Αἴτιους *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb. Steph.* & *Port.* * Qui desertis custodiis intra castra sterterent. *Gelen.* † Inter fossas & circumvallationes. *Gelen.*

virgis cæſos ſecuri percuſſerunt: reliquis vero permiſerunt ut in urbe habitarent, ut antea, collocato ibi præſidio, quod cum illis habitaret, quod ſenatus decreverat; & agri partem illis ademptam præſidiariis dederunt. His rebus geſtis copias ex hoſtili agro reduxerunt, & ex ſenatuſconſulto triumpharunt. Atque hæc quidem in iſtorum conſulatu ſunt geſta.

Per. Jul. 4212. *Ante Chr.* 502. *Olymp.* 69 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 250. *Var.* 252.

ἀπιδέσθαι τὰς δὲ λοιπὰς ἐλαφρὰς οὔσας εἰς τὸ πρόσθεν ἰέναι, φερομένας συγκατασείσαντες αὐτοῖς ὃς ἔκειτο ἡ βουλὴ καὶ ἡ χώρα ἀφειλόμενοί τινα μοῖραν, τοῖς φρουροῖς ἔδωκαν. ταῦτα δ' ἀπεπραξάμενοι, τὴν δύναμιν ἀπῆγον ἐκ πολεμίων, ἃ τοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα δρᾶσαι κατήγαγον. Οὕτω μὲν δὴ τούτων ὑπατείας ἐτελέσθη.

XLIV.

P. Poſtumius Tubertus II. *& Agr. Menenius Lanatus coſſ.* *Per. Jul.* 4213. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 251. *Var.* 253.

Ποπλίῳ δὲ Ποστουμίῳ, τῷ κεκλουμένῳ Ταβέρτῃ, τὸ δεύτερον ἀρχὴν ἀρεθέντι, καὶ Ἀγρίππᾳ Μενηνίῳ Λανάτῳ, τρίτην λαχοῦσι Σαβίνοις εἰσβολὴν μείζονι στρατιᾷ, πρὶν αἰσθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις οὐ μία πολλὰς ἐγένετο Ῥωμαίοις φόβου, οὐ μόνον τῶν γεωργῶν, οἷς ἐδόκουν προσδεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέσεσθαι τὸ δεινόν, πρὶν εἰς τὰ φρούρια τὰ πλησίον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ πόλιν τιμιωτάτων διατεβούλευον. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστούμιος, ὑπὲρ ἀνεκτοῦ εἶναι τὴν ὕβριν τὴν πολεμίων ἡγησάμενος, ἐξεβοήθει καθ' ἡσυχίαν, τοὺς ὁπλιτεύοντας ἄγων προθυμότερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον. ὡς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι συὼ πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ὀπὶ σφᾶς, ἀσυντάκτους τε καὶ διεσκεδασμένους ἀλλήλων, ἔτι μᾶλλον αὐξῆσαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι, θᾶττον ἢ βάδην ἀνεχώρουν, ὡς δὴ φεύγοντες ὀπίσω, ἕως εἰς δρυμὸν ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς στρατὸς αὐτῶν ὑπεκάθητο· ἔπειθ' ὑποστρέψαντες ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ δρυμοῦ μέγα ἀλαλάξαντες ἵεντο ἐπ' αὐτούς. ἀσυντάκτοις δὲ ἀνθρώποις καὶ τεταραγμένοις καὶ ὑπὸ τοῦ δρόμου συγκεκομμένοις τὰ πνεύματα, πολλοὶ καὶ πολλῷ συὼ κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας, ὑποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδούς, εἰς ὀρεινόν τινα καταπλείουσι χάραν ἔρημον. θέμενοι δὲ πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἤδη κατέλαβε· φυλακὰς ἐποιοῦντο δι' ὅλης νυκτὸς, ἵνα μὴ λάθοιεν σφᾶς ἀποφεύγοντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος ἀπηγγέλθη, ταραχή τε ἦν πολλὴ καὶ δεῖμος ὀπὶ τὰ τείχη, καὶ δέος ἁπάντων, μὴ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ καταρρώματι ἐπαρθέντες, τῶν τε ὅπλων λόφων οἴκτος καὶ τῶν περιλειπομένων ἔλεος, ὡς ἁρπαζομένων αὐτίκα· μάλα δ' ἀπροίδητον τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς βοήθεια ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν δὴ τὴν νύκτα πονηρὰς ἔχοντες τὰς ψυχὰς, ἀγρύπνοι διῆγον· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας, ἦγεν βοηθοῦντας τῶν ἐν τῷ ὄρει, κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Σαβῖνοι πρόσω ὄντας, οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ' ἀναζήσαντες τὸν αὐτῶν στρατηγὸν ἀπὸ

Poſtumius Tubertus virgis cæſos ſecuri percuſſerunt: reliquis vero permiſerunt ut in urbe habitarent, ut antea, collocato ibi præſidio, quod cum illis habitaret, quod ſenatus decreverat; & agri partem illis ademptam præſidiariis dederunt. His rebus geſtis copias ex hoſtili agro reduxerunt, & ex ſenatuſconſulto triumpharunt. Atque hæc quidem in iſtorum conſulatu ſunt geſta.

XLIV. P. Poſtumius Tubertus II. & Agr. Menenius Lanatus coſſ. Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 $\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 251. Var. 253.

¶ Publio autem Poſtumio Tuberto iterum & Agrippa Menenio Lanato conſulibus, Sabini tertium cum majori exercitu in agrum Romanum irruptionem fecerunt, antequam Romani eorum expeditionem ſentirent, & uſque ad ipſa urbis mœnia acceſſerunt. Ibi magna Romanorum cædes edita, non ſolum ipſorum ruſticorum, quos nihil tale exſpectantes ex improviſo hoc malum invaſerat, antequam omnes in proxima caſtella refugerent, ſed etiam civium qui tunc in urbe degebant. Nam Poſtumius alter conſul, hanc hoſtium contumeliam non ferendam ratus, feſtinanter auxilium ſuis laturus egreſſus eſt, obvios quoſque [a] majori cum celeritate quam prudentia ducens. Quos Sabini conſpicati magna cum contemptione in ſe ferri, nullis ſervatis ordinibus & diſſipatos, quo magis eorum contemptionem augerent, celerius quam militari gradu pedem referebant, fugam ſimulantes, donec in ſilvas denſas venerunt, ubi reliquus eorum exercitus ſubſederat: deinde converſi Romanis perſequentibus ſigna infeſta tulere, & qui erant in ſilva magno ſublato clamore eos invaſere. Quum autem homines nullum ordinem ſervantes & perturbatos, atque ob curſum fatigatos & anhelantes, multi acie egregie inſtructa invaderent, ſternunt obvios quoſque qui ſecum congredi audebant, & reliquos qui in fugam ſe dederant, intercluſis itineribus ad urbem ferentibus, in quodam deſerto & aſpero montis dorſo concludunt: armiſque prope eos poſitis (nox enim eos jam oppreſſerat) per totam noctem excubantes ſervabant, ne clam aufugerent. Qua clade Romam renunciata, ingens tumultus ortus, concurſuſque ad mœnia factus, omneſque timor cepit, ne noctu urbem hoſtes victoria elati invaderent; eoſque ſuorum cæſorum miſerebat, & reliquorum commiſeratione movebantur, quod eos mox ob rerum neceſſariarum inopiam in hoſtium poteſtatem facile venturos putarent, niſi celeriter illis ſuccurreretur. Illam igitur noctem animis mœrore dejectis inſomnes tranſegerunt: ſequenti autem die alter conſul Menenius, omnes juniores armatos & egregie inſtructos atque ordinem ſervantes duxit, ut auxilium ferret iis qui in monte obſidebantur. At Sabini, quum eos adventantes vidiſſent, diutius ibi non manſerunt, ſed confeſtim caſtra moverunt, revocato ſuo impe-

a Συγκατασείσαντες minus apte in *Cod. Var.* b Ὅσον ἔκειτο *Var.* c Pro τῶν πολεμίων non inepte legas τῆς πολεμίας, ut *Lapus* etiam vertit, *ex hoſtili agro*. quo genere loquendi cum alibi utitur, tum ſupra p. 291. v. 20. *Sylb.* Legendum ἐν τῇ τῶν πολεμίων χώρᾳ, vel ἐν τῇ τῶν πολεμίων, ut ſit ellipſis vocis χώρᾳ vel χώρας. *Port.* d Μενηνίου τοῦ Λανάτου *Var.* e Καταφρυγὼν *Var.* f Malim cum articulo τῷ τὸν πόλεμον. *Sylb.* g Διεσκεδασμένους ἀπ' ἀλλήλων *Var.* h Non πονηρὰς ſed πονηρᾶς Dionyſium ſcripſiſſe puto. *Steph.* i Μενήνιος *Var.* k Τοῖς ἐν τῷ ὄρει *Var.* l Στρατηγὸν retinere poſſumus. ſiquis tamen στρατὸν malit, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Στρατὸν legit *Portus*, dum vertit, *copias à monte abducentes*. Liberius interpretatur *Lapus*, ſed *revocantes ducem ſuum, abduxerunt ſuos à monte.* m *Vel.* majori cum promptitudine quam prudentia, *vel* promptius quam prudentius.

a Non

ἀπὸ τῦ ὄρους, ἀπῆλθον, ἀπορρῆξαι οἰόμενοι σφίσι τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν· ἐπὶ πολὺν δὲ ἔτι διατρίψαντες χρόνον, ἀπῆλθον ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν αὐχήματι μεγάλῳ, βοσκημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἄγοντες ὠφελείας.

Ῥωμαῖοι δὲ ἀγανακτοῦντες ὅτι τῇ συμφορᾷ, καὶ τὸ ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστούμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἁπάσαις δυνάμεσι στρατεύειν κατὰ τάχος ὅτι τὴν Σαβίνων γῆν, τήν τε ἧτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθώσασθαι
312 προθυμούμενοι, καὶ ὅτι τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ πρεσβείᾳ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ, πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν, ἐκτόπως ἀχθόμενοι. ὡς δὲ κρατοῦντες αὐτῶν ἤδη, καὶ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες, μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν, Ταρκυνίοις τε δοῦναι τὴν κάθοδον ἐκέλευον, καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν, πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους, οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκεκριμένοι δὲ τοῖς πρέσβεσιν ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινόν, ὅτι Ῥωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους, ὅπλα τε ἀποθέσθαι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις, ὑπηκόους τε εἶναι πάλιν, ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ
d διαποιησαμένους αὐτοὺς ἦκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκησαν καὶ κλέψαντας αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεησομένους, e εἰ βούλοιντο τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα, προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥκοντα ὅτι τάχος πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακρὰν. τοιαῦτα ἐπιλαχόντες καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπειδὴ ἅπασιν ἐξηρτύσαντο τοῖς εἰς τὸν ἀγῶνα ὁπλιτικοῖς, ἐξῆγον τὰς δυνάμεις, Σαβῖνοί τε τὴν κρατίστην ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις ἐκφανεστάτοις κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι· Ῥωμαῖοί τε πᾶσαν τὴν δύναμιν τήν τε κατὰ πόλιν, καὶ τὴν ἐν τοῖς φρουρίοις ἀναλαβόντες, ἰσχυρὰν οἰόμενοι τὴν ὑπὲρ τὴν στρατοπέδευσιν ἡλικίαν γεγονέναι, καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον, τήν τε πόλιν καὶ τὰ ὅπλα τῆς χώρας ἐρύμαλα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε, τίθενται τοὺς χάρακας ἀμφοτέρωθι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων, Ἠρήτης πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, ὑπὸ τοῖσδε.

Ὡς δὲ συνεῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν πολεμίων πράγματα, τῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέδων εἰκάσαντες, καὶ πρὸ αὐχμαλώτων ἀκούσαντες, τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη, καὶ καταφρόνησις τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δέος, πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάρρησαν δὲ, καὶ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαβον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων, καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε προσπαίοντες ἔμελλον, τοιοῦδε. ἐκ τῶν καταπεπηγμένων πρὸ τῆς σκηνῆς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα τετράπηχυ τε καὶ χειρόπληθη, τριῶν ὀκτὼ ποδῶν σιδηρᾶς ὀβελίσκους ἔχοντα πρόσχοντας κατ' εὐθεῖαν ἑκατέρωθεν τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ· ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν πρὸ τοῖς ἄκροις τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι' ὅλου τοῦ στρατοπέδου h σίλας

ratore à monte, existimantes debere se præsenti felicitate contentos esse: nec diutius ibi commorati ad suos magna cum jactatione redierunt, pecoris & mancipiorum & pecuniarum maxima præda abacta. *Per. Jul.* 4213. *Ante Chr.* 301. *Olymp.* 69 $\frac{1}{4}$. *Cat.* 251. *V. C. Var.* 253.

¶ At Romani eam cladem iniquo animo ferentes, & culpam in alterum consulem Postumium conferentes, * totis viribus in agrum Sabinum expeditionem celeriter facere decreverunt; tum quia vehementer cupiebant fœdam & insperatam cladem sarcire & corrigere, tum etiam quia recenti hostium legatione valde superba & arroganti mirum in modum offensi fuerant. Nam ut rerum jam potientes, & Romam sine labore capturi, si nollent illi imperata facere, concedereque Tarquiniis reditum & imperio sibi cedere jubebant, & formam reip. ac leges constituere, quas victores ipsis imposuissent. Responsum autem legatis, ut suæ genti & reip. hæc renunciarent, Romanos imperare Sabinis, ut arma deponerent, & urbes sibi dederent, populique Rom. imperio denuo, ut ante, parerent; & his peractis, ita demum venirent petitum veniam injuriarum, & damnorum datorum in superioribus irruptionibus quas in suum agrum fecerant, si pacem & amicitiam vellent impetrare: quæ imperata nisi fecissent, bellum primo quoque tempore domi exspectarent. † Quum igitur talia sibi invicem imperassent, postquam omnibus rebus ad bellum necessariis instructi fuerunt, copias *ex suis finibus* eduxerunt; Sabini quidem, lectissimam cujusque civitatis juventutem armis insignibus ornatam adducentes: at Romani, contracto quicquid erat virium vel in urbe vel in castellorum præsidiis, rati eos qui militarem ætatem excessissent, & servitiorum ac domesticorum turbam, ad urbem & munitiones agri Rom. tutandum sufficere. In unum autem coacti castra posuerunt utrique modico intervallo à se invicem distantia, non longe ab Ereto Sabinæ gentis urbe. XLV.

¶ Ubi vero utrique res hostium cognoverunt, tum ex ipsa castrorum magnitudine conjecturam facientes, tum etiam ex ipsorum captivorum relatione, Sabinis audacia crevit, & contemptio hostium paucitatis, Romanis vero hostium multitudo timorem incussit: animos tamen sumpserunt, & in exiguam victoriæ spem venerunt, cum ob alia signa sibi divinitus data, tum vero ob postremum ‡ prodigium quod pugnam præcessit. Ex pilis defixis ad tentoria, (hæc autem sunt tela Romanorum, quæ quum manus conserunt ejaculantur; ligna oblonga & ea crassitudine ut manum complerent, quæ habent præfixa ferrea veruta, non minora quam tripedalia, hinc inde ab utraque summitate rectà prominentia, cum ipso ferro modicis jaculis paria,) ex istis, inquam, pilis circa ipsorum verutorum summitates flammæ emicantes visæ sunt, & per tota castra splendor XLVI.

a Non agnoscit *Vat.* b Illa αὐτῶν ἤδη, ἃ δίχα πόνου τὴν Ῥώμην αἱρήσοντες addidit *Sylburgius* è *Codd. Ven.* & *Rom.* Sed genit. αὐτῶν abest à *Cod. Ven.* nec illum agnoscit *Lapi* versio, aut *Cod. Vat.* c Προσδέχεσθαι *Vat.* d Ποιήσαντας *Vat.* e Εἰ βούλοιντο *Vat.* f Πόλεμον ἥκοντα *Vat.* g Ἐν δυσὶν *Vat.* h Τὰ σίλας *Vat.* * Sic etiam *Gel.* ἀπλοῦς δυνάμεσι interpr. *totis viribus.* sed δυνάμεσι hîc de *copiis* seu *exercitibus* dicuntur. *Port.* † Talibus imperatis imperantibusque inter se. *Lapus.* Talibus utrinque mandatis acceptis & redditis. *Gelen.* ‡ Vel potius *visum*, quum *Dionysius* dicat φάσματος: declarans quod genus σημείου esset. nam hac voce generali modo usus erat. *Port.*

Per. Jul. 4213. Ante Chr. 502. Olymp. 69 ¼. V. C. Cal. 251. Var. 253.

dor tanquam ex facibus effulſit, & magnam noctis partem duravit. Ex hoc * oſtento conjecerunt (quemadmodum ipſi prodigiorum interpretes declararunt, & quivis facile poterat colligere) brevi inſignem victoriam ſe adepturos à numine ſignificari: quandoquidem omnia cedunt igni, & nihil eſt quod ab igne non abſumatur. Quum igitur hic ignis in ipſorum telis effulſiſſet, magna cum fiducia è caſtris progreſſi ſunt, † & facta in Sabinos impreſſione, quamvis inferiores eſſent numero, tamen cum longe majoribus copiis collatis ſignis conflixerunt, ſola audacia & longa experientia freti, quæ cum ipſo laborum ſtudio conjuncta, ut quodvis periculum contemnerent, efficiebat. Primus igitur Poſtumius, qui ſiniſtrum cornu ducebat, priorem cladem ſarcire cupiens, dextrum hoſtium cornu loco pepulit, nullam habens ſuæ ſalutis rationem, dummodo vinceret, ſed inſtar furentis & mortem appetentis in medios hoſtes ſe conjiciens: deinde qui cum Menenio alterum cornu tenebant, quum jam laborarent & loco pulſi cederent, ubi cognoverunt ſuos qui cum Poſtumio erant hoſtes ſibi oppoſitos vincere, collectis animis hoſtes invaſerunt, & utrumque Sabinorum inclinantium cornu penitus fuſum ac fugatum eſt. Neque enim qui in media acie erant ab utroque latere jam nudati ſubſiſtere potuerunt, ſed ab equitatu Romano turmatim impreſſionem faciente pulſi loco pedem retulerunt. Omnibus autem caſtra effuſa fuga repetentibus, Romani ſequentes & una irrumpentes utriſque eorum caſtris potiti ſunt. Ne autem totus hoſtium exercitus internecione deleretur ipſe noctis interventus prohibuit, & quod eam cladem *Sabini* in ſuo agro accepiſſent: qui enim fugiebant ob locorum peritiam facilius ad ſuos incolumes evadebant, quam inſequentes, utpote nullam diverticulorum notitiam habentes, *illos* prehendere poſſent.

XLVII. ¶ Sequenti die conſules, crematis ſuorum cadaveribus & collectis ſpoliis, (inter quæ capta etiam fuerunt quædam arma à vivis in ipſa fuga abjecta) non paucos captivos abduxerunt, & pecuniis multis potiti ſunt, præter eas quas milites diripuerunt. His autem publice venditis, omnes receperunt ſuas pecunias, quas viritim contulerant, quibus milites armarant; & domum maxime inſignem victoriam reportantes redierunt. Et conſules ambo ex ſenatuſconſulto triumpho fuerunt decorati: Menenius, majore & honoratiore, vectus curuli regiaque ſella: at Poſtumius, minore & minus honorato, quem *Romani* vocant ovationem, deflexo nomine Græco in nomen obſcurum & incertum. Nam primum ſic ovatio dicta eſt ‡ ab eventu, ut & ego conjicio, & in multis *Romanis* hiſto-

De Sabinis triumphus duplex.

λίῳ, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέχε τῆς νυκτὸς ὅτι πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ περιτοσκόποι ἀπέφαινον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβάλλειν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον· ἐπειδήπερ ἅπαν εἶκει πυρί, καὶ ὅδ' ὅτι οὐκ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δὲ ὅτι ἐκ τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μὴ πολλῷ θάρσει πρεσβῆσαν ἐκ τοῦ κράτους, καὶ συρράξαντες τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλαπλασίοις ἐλάττους, ἐν τῷ θαρρεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δὲ, σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς παροῦσα, παντὸς ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. πρῶτος μὲν οὖν ὁ Ποστούμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας, ἀναῤῥύσασθαι τὴν πρώτην ἥτταν προθυμούμενος, τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων ἐξωθεῖ κέρας, πρόνοιαν ἀδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ποιούμενος, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μαινόμενοι καὶ θανατῶντες, εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥίπτων ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ Μενηνίῳ θάτερον ἔχοντες κέρας, κάμνοντες ἤδη καὶ ἐξωθούμενοι τῆς φάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατ' ὄψιν οἱ τοῦ Ποστουμίου, θαῤῥήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων [b] τῶν Σαβίνων ἐγκλινάντων ταχὺ παντελής. οἱ δὲ καὶ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐπιλαμβάνων ἔτι τῶν ἄκρων παρέμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῶν Ρωμαϊκῶν ἐξελαυνόμενοι κατὰ πλῆθος βιαθέντες ἀνεχάλασαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας, ἀκολουθήσαντες οἱ Ρωμαῖοι καὶ συνεισπίπτοντες ἀμφότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ παντελῆ τὸν τῶν πολεμίων ἀφανισθῆναι στρατὸν ἥ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο, καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες ἐπὶ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο δι' ἐμπειρίαν τῶν τόπων, ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον δι' ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι, τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἑάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῆς ζώντων ῥιπτόντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τε αἰχμαλώτους [c] ἄγοντες οὐκ ὀλίγους, ἔλαβον καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπασε. τούτων δὲ θραβέντων δημοσίᾳ, τάς τε καθ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς, ἃς ἔσεσαν τοὺς στρατιώτας, ἀπέκλεισαν ἐκόμισαντο· καὶ ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου λαμπρᾷ τῇ νίκῃ. καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμήθησαν ἀμφότεροι· [d] Μενήνιος μὲν, τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβεβηκὼς ἐφ' ἁρματηγίδος διφρου βασιλικῆς· Ποστούμιος δὲ, [e] ὁ τῷ ἐλάττονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, [f] ὃν καλοῦσιν εὐάστην, παρεκλίναντες τὄνομα Ἑλληνικὸν ἐπ' ἄρχον εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον [g] εὐάστης [h] ὕστερον ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἐλέσθαι, ὡς αὐτός τε εἰκάζω, καὶ ἐν πολλαῖς εὑρίσκω γραφαῖς ὑπάρχειν

[a] Μενηνίῳ Var. [b] Τοῖς Σαβίνοις Var. [c] Ἄγοντες καὶ χρήματα Var. adeo ut quæ interjecta ſunt non agnoſcat. [d] Μενήνιος Var. [e] Ex ſuperflua hîc videri poteſt. *Sylb.* [f] Sententiam hujus loci recte explicant interpretes: ſed miror fugiſſe etiam eruditos viros ſcribendum hîc eſſe ὃν καλοῦσιν εὐάστην vel εὐάστλιν. *Caſaub.* Magis ad Latinum vocabulum accedit εὐαστὴς deflexum è Græco *Euvis*, mutata prima tantum ſyllaba. *Sylb.* Si quid mutandum, mallem εὐαστμὸν quam εὐάστλιν. *Port.* Alibi oxytonos reperitur εὐαστὴς ut in *Epigram. Cauſis* ευάστης: ea nimirum forma qua σπλαστὴς, συρτὴς & ſimilia. *Sylb.* [g] Deeſt *Var.* [h] Mallem ὕστερον. *Sylb.* * Hîc quoque *Ex hoc viſo. Port.* † Paullo liberius locum vertunt *Interpretes*: ad verbum ſic, & *confligunt cum Sabinis pugnabant cum multo pluribus pauciores, in fiducia ſpem habentes; & experientia quidem, quæ cum ipſo laborum ſtudio nulla illis aderat, ad omne periculum contemnendum illos impellebat.* ‡ *Al.* à re ipſa.

τὸ

ὀπτικείαις φερόμενον· τότε πρῶτον, ὡς Λικίνιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρεθῆναι τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς· διαφέρει δὲ τοῦ πατρός, πρῶτον μὲν, ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς ὁ τὸν εὐάρατον καταγων θρίαμβον, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἅρματος, ὥσπερ ὁ κρείττων· ἔπειθ' ὅτι ὁ τὴν ποικίλην καὶ χρυσόπαστον ἀμφίπυστιν φορῶν, ἢ κοσμεῖται τὸν ἕνιον τὸ ὀπτικείον τοῦ καταπάτου τε καὶ στρατηγῶν φόρημα, στέφανον δ' ὀπίκειται δάφνης, μεμείληται δὲ ᾧ τῇ σκήπτρῳ τῇ φορήσει τοῦδε τοῦ ἕτερον, τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ ἔχει. αἴτιον δὲ τῷ ἀνδρὶ Ποστουμίῳ τῆς ἐλάττονος τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπρότατα πάντων γενομένῳ κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πλῆγμα ἐν τῇ ὀπισθεμῇ μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τε δυνάμεως πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν τοῖς λειφθεῖσιν οὐκ ἐς τροπῆς αἰσχυνάλου γενέσθαι.

Ἐπὶ δὲ τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος, Ποπλικόλας ὀπικαλούμενος, νοσήσας ἐτελεύτα, κράτιστος τῶν τότε Ῥωμαίων καὶ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα, δι' ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν, οὐδὲν δέομαι λέγειν· οὐ γὰρ ἀρχὴ τοῦ λόγου τοῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται. ὁ δὲ ἁπάντων ὅτι τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατόν ἐστιν, καὶ ὅπως τέτευχε λόγου, τοῦτ' οἴομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, πάντως μάλιστα τοῦτο νομίζων πρέπειν τοῖς γεγραφόσιν ἱστορίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ὀπισθεν ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες, καὶ μένοντες ὅτι τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ ὀπιτηδεύμασι διετέλεσαν, ὀπιδείκνυσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας μὲν τοὺς βασιλεῖς σὺν τοῖς πρώτοις τέσσαρσι πατρικίοις, καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τελέσας δὲ τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους δὲ δύο νικήσας πολέμους, καὶ θριάμβους καταγαγὼν ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας ἀφορμὰς χρηματισμοῦ λαβὼν ἃς οὐδεὶς ὡς αἰσχρὰς ἂν καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐκ ἐάλω τῇ πάντας καταδουλωμένῃ καὶ ἀχθουμένην ἀναγκάζουσι φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατροδοτῷ διέμεινεν οὐσίᾳ, σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ πάσης ὀπιθυμίας κρείττονα βίον ζητῶν, καὶ παῖδας ὀπὶ τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐνθρέψατο, τῷ γένει ἀξίους· καὶ δῆλον ἐποίησε πᾶσιν, ὅτι πλουσίους οὐχ ὁ πολλὰ κεκτημένος

riis ſcriptum comperio: quod triumphi genus tunc primum à ſenatu inventum Licinius prodidit. Differt autem ab altero, primum quod in ipſa ovatione dux cum exercitu urbem ingreditur pedibus, non autem curru, ut ille *qui majore triumpho ornatur*; deinde quia non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, neque ornatur trabea qui eſt conſulum & prætorum patrius cultus, at laurea corona redimitur; quinetiam hac in re altero eſt inferior quod non geſtet ſceptrum, in cæteris vero rebus illi eſt par. Ne autem Poſtumius honore æquaretur Menenio, quamvis in pugna omnium maxime egregiam operam navaſſet, in cauſſa fuit ingens & ignominioſa clades, quam paullo ante acceperat dum hoſtes inſequeretur ardentius, qua & multos de ſuis militibus amiſit, & parum abfuit quin ipſe quoque cum reliquis, qui fuſi fugatique fuerant, in hoſtium poteſtatem veniret.

Per. ſyll. 42 15. Cenſ. Chr. 501. Olymp. 69 3. Cn. 251. V.C. Var. 253.

¶ His autem conſulibus P. Valerius Poplicola ex morbo moritur, omnium illius ſeculi Romanorum præſtantiſſimus omnium virtutum genere judicatus. Cætera igitur illius viri facinora, ob quæ admiratione & memoria eſt dignus, à me dici non eſt opus: nam in hujus libri principio multa fuerunt dicta. Sed quæ omnium illius viri laudum maxime eſt admiranda, & quæ nondum eſt dicta, hanc exiſtimo non eſſe prætereundam *ſilentio*, quia cenſeo hoc præcipue hiſtoriarum ſcriptores decere, non ſolum res bello geſtas à claris imperatoribus narrare, & ſi quod inſtitutum præclarum & ſalutare civitatibus excogitatum in lucem ediderint, ſed etiam eorum vitæ rationem, ſi modeſti & temperantes fuerint, & patrios mores & inſtituta perpetuo ſervarint, oſtendere. Ille igitur vir, qui cum tribus aliis præcipuis patriciis reges expulerat, & eorum bona publicaverat, & quater conſulatum geſſerat, & ex duobus graviſſimis bellis confectis victoriam reportarat, & ob utrumque triumpharat, in priore quidem de Hetruſca gente, in poſteriore vero de Sabinis, quum tales parandæ pecuniæ occaſiones habuiſſet, quas nullus ut turpes & injuſtas criminari potuiſſet, tamen non fuit captus avaritia, quæ alioqui omnes in ſervitutem redigit * & turpiter ſe gerere cogit; † ſed in exiguis *ſuis* & paternis facultatibus remanſit, temperantem & ſua ſorte contentam atque omni cupiditate invictam vitam traducens, & in tam exigua re familiari liberos educavit dignos tali genere: ſatiſque omnibus manifeſtum fecit, divitem eſſe, non qui multa poſſidet, ſed

XLVIII. *P. Valerii Poplicolæ obitus, funus, laudes.*

a Τὸ δὲ πρῶτον *Vat.* b Ita in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* quod paullo durius eſſe exiſtimat *Portus*: quum potius diceretur πρωτεύοντα τυθίνης, τῆ ὑπατικῆ &c. Particulam ἀπὸ ferri non poſſe judicat *Sylb.* niſi ἀπὸ præmittatur. poteſt (inquit) etiam omiſſa legi ἀπὸ πορφύρας vel πορφύρας δὲ. Sed mallem hoc modo, ὁ τὴν ποικίλην καὶ χρυσόπαστον ἀμφίπυστιν πολλῷ, ἀπὸ τῆς λευκῆς καὶ ἀπεπόρφυρον πορφύρας (aut φορίδος) τήβεννον. In *Cod. Vat.* plenius & melius, ἢ (forſan ᾗ) πορφύρας ὁ ὕπατος, ἀλλὰ τὴν χρύσεον ἔχων στέφανον, ἀπὸ ἀπεπόρφυρον λευκῆς περιπόλλυται τήβεννον, *non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, qua ornatur alter, (ſc. qui triumphat) neque auream habet coronam, ſed toga candida induitur purpureo prætexta clavo.* c Perperam φόρημα & mox φορήσει. *Sylb.* d Redundat duorum alterum, ἀνδρὸς vel Ποστουμίῳ. in *Ed. Steph.* de quo monuit etiam *Paulus Leopardus* Emend. l. 9. c. 19. *Sylb.* Sed pleonaſmus iſte Græcis eſt familiaris, ut ἀνὴρ τύπτων; & etiam Latinis, ut *homo hiſtrio. Port.* e Mallem πρώτης. *Sylb.* Sed cum δύναμις pro στρατῷ ponitur, quid vetat quo minus dicamus πρώτης τῆς δυνάμεως? *Port.* f Potius τετύχηκε à τυγχάνω, quam τέτευχε, quod poëticum eſt & aliud ſignificat. *Port.* Forſan non repererat apud *Diodorum Sic.* l. 18. δ' ὃς τέτευχε τιμὴν τῆς πρεσβυγενείας, & alibi ἀφ' ἧς τέτευχε τιμὴν τῆς πρωτογενείας. *Caſ.* In *Cod. Vat.* τετύχηκε. Vide *Phrynichum* & *Thomam Magiſtrum*, v. τέτευχε. g Χρηματισμῶν *Vat.* h Βίον ζῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* βίον ζηλῶν malit *Steph.* & pro ἄξιον ſcribendum cenſet ἀξίους, quod majorem (ut inquit) hujus viri laudem efficiat, quia non dicetur educaſſe filios qui poſtea evaſerint tali genere digni, ſed educationem tali genere dignam illis dediſſe. * *Al.* & turpia perpetrare cogit. † Hoc eſt, *nihil ad eas adjecit.*

Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 3/4. V. C. Cat. 251. Var. 253.

sed qui " pauciſſimis opus ſit habiturus. Frugalitatis autem, qua vir ille toto vitæ tempore eſt uſus, argumentum certum & minime dubium eſt ipſa rerum inopia, quæ poſt ejus mortem apparuit. Nam ne tantum quidem fortunarum reliquit, quantum ſatis eſſet ad funeris elationem & ſepulturam tanto viro dignam: ſed cognati cadaver ejus ex urbe elatum miſere & tanquam hominis vulgaris *cadaver* crematuri & humaturi erant. At ſenatus, cognita ingenti ejus egeſtate, decrevit ut ex ærario ſumptus ad ejus funus ſuppeditarentur; & miſericordia motus, locum ubi crematus & ſepultus eſt, illi ſoli ex omnibus viris illuſtribus, qui uſque ad meam ætatem fuerunt, in urbe prope forum aſſignavit. Hic autem locus omnibus illius gentis poſteris, ut ſacer, ad ſepulturam eſt conceſſus; bonum quibuſlibet opibus & regnis præſtantius, ſi quis non voluptatibus ſed honeſtate felicitatem metiatur. Valerius igitur Poplicola, licet nihil præter res ad victum neceſſarias ſibi comparare voluiſſet, tamen inſtar alicujus opulentiſſimi regis ab ipſa rep. ſplendido funere fuit elatus. Et omnes matronæ Romanæ cum communi conſenſu, eodem modo quo Junium Brutum, depoſito auro & purpura, per integrum annum luxerunt, ut in neceſſariorum & cognatorum funeribus lugere ſolent.

XLIX. *Spurio Caſſio & Op. Virginio coſſ. cum Sabinis debellatum.* *Per. Jul. 4214. Ante Chr. 500. Olymp. 69 3/4. V. C. Cat. 252. Var. 254.*

¶ Anno ſequenti conſules facti Spurius Caſſius, cognomine Viſcellinus, & Opiter Virginius Tricoſtus. Quibus conſulibus bellum cum Sabinis geſtum ab altero conſule Spurio confectum eſt, magno prælio ad Cures commiſſo: in quo cæſa ſunt Sabinorum circiter decem millia & trecenti, capta ferme quatuor millia. Hac poſtrema clade perculſi Sabini legatos miſerunt ad conſulem, qui de pace agerent. Quum autem Caſſius ad ſenatum eos relegaſſet, & Romam illi veniſſent, vix multis precibus amicitiam & pacem impetrare potuerunt, frumento exercitui dato quantum imperavit Caſſius, & certa pecuniæ ſumma viritim mulctati, & agri culti decies mille jugeribus privati. Spurius igitur Caſſius ex hoc bello triumphans rediit. Alter vero conſul Virginius Cameriinis, qui in bello à pop. Rom. ſocietate defecerant, arma intulit cum dimidia exercitus parte, nemini quidem declarans quo eſſet iturus, & noctu iter conficiens, ut oppidanos imparatos & ſui hoſtilis adventus penitus ignaros adoriretur. id quod accidit. Acceſſit enim ad ipſa mœnia quum jam dies illuceſcere inciperet, antequam ab ullo ipſius adventus præſentiretur; & antequam caſtrametaretur, arietes & ſcalas muris admovit, & omni oppugnationis genere eſt uſus. Cameriinis vero repentino ejus adventu perculſis,

ἐστὶν, ἀλλὰ ὁ [a] μικρῶν δεησόμενος. πίστις δὲ ἀπορίας ἡ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας τοῦ ἀνδρὸς, ἣν ἀπολείξαλο τῷ [b] πάντα τὸν βίον χρόνον, ἡνίκα μετὰ θάνατον αὐτῷ φανεῖσα ἀπορία. ὁδὸν γὰρ [c] αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ ταφὴν, ὅση ἀνδρὶ προσήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρκοῦντα οὐ τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλησεν αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως, καὶ ὡς ἕνα τῶν ὀπτυχόντων ἐκκομίσαντες ἐκ τῆς πόλεως κῆδεν τε καὶ θάπτειν· ἢ μὴν βουλὴ μαθοῦσα ὡς [d] εἶχεν αὐτῇ τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τοῦ δημοσίου ἐψηφίσατο χρημάτων ὀπτερεγγυᾶσθαι τοῖς εἰς τὴν ταφὴν δαπάνας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη, μόνῳ τῷ μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐν τῇ πόλει σώζεσθαι τὸν ἀγρεῶς ἀπόδειξεν· ὑπὸ ἐλέους· καὶ ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου γένους [e] ἀθάπτοις ἀνεμφόροις, παντὸς πλούτου καὶ βασιλείας κρεῖττον ἀγαθὸν, εἴ τις μὴ [h] ταῖς ἡδοναῖς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τῷ καλῷ. Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας οὐθὲν ἔξω τῶν εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπάνης κλήσασθαι προελόμενος, ὡς τῶν πολυχρημάτων τοῖς βασιλέων, λαμπρᾶς ὑπὸ τῆς πόλεως [i] ἐκομίσθη ταφῆς· καὶ αὐτὸν Ρωμαίων αἱ γυναῖκες ἅπασαι συνεπάμεναι τὸν αὐτὸν τρόπον ἅπερ Ἰούνιον Βροῦτον, ἀπέθεντό τε χρυσοῦ καὶ πορφύρας, ἐνιαύσιον ἐπένθησέ γε χρόνον, ὡς ἔθος ἐστὶν αὐταῖς πενθεῖν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν κήδεσι.

Μετὰ δὲ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ὕπαλοι καθίσαν Σπόριος Κάσσιος, [k] Οὐισκελῖνος ὀπικαλούμενος, καὶ Ὀππίων Οὐεργίνιος, ὁ [l] Τρικόστος· ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων Σποριου κατελύθη, [m] μάχης δὲ μακρᾶς γενομένης πλησίον τῆς Κυιρίτιδος πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τετρακοσίους Σαβίνων, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν ὀλίγῳ ὑποδεεῖς τετρακισχιλίων. ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τελευταίᾳ πληγέντες οἱ Σαβῖνοι, πρέσβεις ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπαλον, διαλεξομένους περὶ φιλίας. [n] ἀναβαλομένου δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Καισίου, παραγενηθέντες εἰς Ρώμην, συὼ πολλῇ δεήσει μόλις [o] εὑρίσκον διαλλαγὰς καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, σῖτόν τε τῇ στρατιᾷ δόντες ὅσον ἐπέταξεν ὁ Κάσσιος, καὶ ἀργυρίου τι τάλαντον κατ' ἄνδρα, καὶ γῆς περιβολῆς πλέθρα μύρια. Σπόριος μὲν δὴ Κάσσιος θριαμβεύσας ἐκ τοῦ πολέμου καθῆγε τῆνδε. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐεργίνιος ἐπὶ τὴν [p] Καμαρινάων πόλιν ἐστράτευσεν, ἀφεστώσῃ μὲν ἀπὸ τῆς Ρωμαίων συμμαχίας [q] χρόνῳ πόλεμον, ἄδων τὴν ἀμίσθου τῆς στρατιᾶς, φράσας δὲ οὐδενὶ πῇ μέλλοι πορεύεσθαι καὶ διὰ νυκτὸς ἀνύσας τὴν ὁδὸν, ἵνα ἀπαρασκευάστοις καὶ μὴ προδόσι τὴν ἔφοδον τοῖς ἔνδον ἐπέλθῃ· ὅπερ καὶ συνέβη. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ τείχους ἅπασι ἔλαθεν ἄρξας τὴν ἡμέρας διαυγάσης· καὶ πρὶν ἢ κατασκοπεῖσθαι δύνασθαι, κριοὺς προσέφερε, καὶ κλίμακας προσῆγε, καὶ πάσης πολιορκίας ἐχρῆτο ἰδέαις. τὴν δὲ Καμαρινάων κατάπληξιν τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐτοῦ,

a Perperam μικρὸν in *Ed. Steph.* b Πάντα τὸν τοῦ βίου *Vat.* c Αὐτὰ τὰ εἰς τοῦτο ἐκκ. Sc. ἐπιζητούμενα *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* d Εἶχον αὐτοῖς *Vat.* e Putavimus aliquando ἀθάπτοις eſſe legendum. ſed nihil mutandum. Locum intelligit, qui *Velia* dicebatur, ut conſtat ex *Plutarcho* in *Poplicola. Caſ.* f Ἐκθύσασθαι minus recte in *Ed. Steph.* g Καὶ ἀπαίσιος βουλὴ *Vat.* h Τοῖς ἐπιθυμίαις ἡδοναῖς *Vat.* i Forſan rectius ἐκφερόμενος. *Sylb.* Vulgatam lectionem malit *Portus.* k In *Caſſiodori* libro *Viſcellinus*: quam ſcripturam probat *Sigonius.* Verum *Glareanus* mavult *Vicellinus*, apud *Cic.* in *Lælio* eſt *Becillinus*, ut iidem annotarunt. *Sylb.* l Τρικάστος malit *Portus* cum *Glareano* & *Sigonio.* m Μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης ἡ μικρὸν τῶν *Vat.* n Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* pro ἀναβαλομένου ut in *Ed. Steph.* o Εὑρίσκοντας *Vat.* p Καμαρινάων ter reperitur: quum verior ſcriptura ſit Καμηρίνων: nam Καμήρινα & Καμαρινεῖς ſunt Siciliæ. *Sylb.* q Κατὰ τινὰ τῶν πολ. *Vat.* r Τῆς ἐπέρας στρατιᾶς *Vat.* ſ Rectius τοῖσιν, ut feratur ad dativum ἰδέαις, non ad genitivum πόλεως. *Sylb.* t Ἰδίᾳ *Vat.* " Al. *qui paucis indiget*, vel *qui pauciſſimis opus habet*, ac ſi δεήσῃ ſcriptum eſſet. *Steph.*

a Καὶ

τῶ, καὶ σφᾶς μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ δέχεσθαι τὸ ὕπατον ἀξιοῦντα, τοὺς δὲ ἀμύνεσθαι πάσῃ δυνάμει· καὶ μὴ ἐᾶν σταθέντας τοὺς πολεμίους εἴσω, ἐν ᾧ τὸ ταραχῶδες μόνον τε καὶ [b] φυσιάζον αὐτῶν ἐπισχήσει, τάς τε πύλας ἐκκόψας καὶ τὰ βαρύτατα τοῦ ἐρύματος κλίμακι [c] καταβαλόμενος, κατὰ κράτος εἵλησε τὴν πόλιν. ἐκείνου μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὑπολειφθεῖσαν νύκτα φέρειν τε καὶ ἄγειν τὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐφῆκε· τῇ δ' ἑξῆς, συναγθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἓν χωρίον κελεύσας, τοὺς μὲν βουλεύσαντας τῆς ἀποστάσεως ἅπαντας ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἄλλους ὄχλον ἀπέδοτο, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψεν.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, ᾗ ἐτέχθη φάδιον [d] Νικαίας ὁ Λοκρὸς ἐξ Ὀπουντίων, ἄρχοντος Ἀθήνησι [e] Μύρωνος, ἐπελαμβάνουσι τῆς ὑπάτου ἀρχῆς [f] Πόστουμος [g] Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρκιος· ἐφ' οἷς ἀπέστησαν αἱ Λατίνων πόλεις ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων φιλίας, Ὀκταβίῳ [h] Μαμιλίῳ, ὃς ἦν γαμβρὸς Ταρκυνίου, τοῦ ἐπιφανεστάτου ἐξ ἁπάσης πόλεως, τοῖς μὲν ὑποσχέσεσι δώρων, τοῖς δὲ δήσεσι πείσαντες συμπαρεῖναι τοῖς φυγάσι τὴν κάθοδον. καὶ γίνεται κοινὴ τῶν συναγομένων εἰς Φερεντῖνον ἀγορά, πλὴν μιᾶς τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ταύτῃ γὰρ οὐκ ἐπήγγειλαν μόνῃ, καθάπερ εἰώθεισαν, παρεῖναι· οἱ δὲ ἦσφοι συνῆκεν ἔδει τοὺς πόλεις περὶ τοῦ πολέμου, καὶ στρατηγοὺς ἀποδείξαι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων βουλεύσασθαι τῶν χρησίμων. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπεσταλμένος ὑπὸ Ῥωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος πρεσβευτὴς, ἀνὴρ ὑπατικὸς, εἰς τοὺς ὁμόρους πόλεις, δεησόμενος αὐτοὺς μηδὲν νεωτερίζειν ἐλήγειον. τὸ ἐξ αὐτῶν τινες τῶν ὁμοτέρμονας ἀγρῶν, ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποστελλόμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς τῶν ἀγρῶν ἔβλαπτον· ὃς ἐπεὶ τὸν κοινὸν σύνοδον ἔγνω τῶν πόλεων γενομένην, ὅτι τοῦ διενεγκεῖν ἅπασι τὸν περὶ τοῦ πολέμου ἦφον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν σύλλογον, καὶ λόγον αἰτησάμενος τοῦ τῶν προέδρων, ἔλεξεν, ὅτι πεμφθεὶς μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως πρεσβευτὴς πρὸς τοὺς ἀποστελλόντας τὰ λῃστήρια πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν, τοὺς αἰτίους τοῖς [i] ἀκδικήμασιν ἐξευρόντας ἀκολύνως σφίσι τιμωρίας ὑφέξοντας, καὶ [k] νόμον ὃν οἱ τοῖς συνθήκαις ἔθεσαν, ὅτε συνετίθεντο τὴν φιλίαν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀξιώσων φυλάττειν, ἵνα μηδὲν ἁμάρτημα γίνηται [k] κοινὸν, ὃ διαφθείρει τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ τὴν συγγένειαν. ὁρῶν δὲ ἁπάσας συνειλημμένας τὰς πόλεις ὅτι τοῦ πρὸς Ῥωμαίων πολέμου, καὶ τοῦτ' οὐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβανόμενον, μάλιστα δὲ ὅτι Ῥωμαίοις μόνοις οὐ παρήγγειλαν ὅτι τὴν ἀγορὰν παρεῖναι, γεγραμμένον ὅτι τοῖς συνθήκαις, ἁπάσας παρεῖναι τὰς πόλεις τοῖς κοιναῖς ἀγοραῖς, ὅσαι τοῦ Λατίνων εἰσὶ γένους, παγγειλάντων αὐταῖς τὰ πρόεδρα, [m] θαυμάζειν τί δὴ πόλεις παθόντες, ἢ τί κατηγορεῖν ἔχοντες τῆς πόλεως οἱ σύνεδροι, & aliis consentibus portas aperiendas & consulem recipiendum, aliis vero totis viribus resistendum neque ut in urbem hostes ingrederentur permittendum, interea dum illi tumultuantur & inter se contendunt, consul portas effregit, eorumque munitiones, qua parte humillimæ erant, scalis superatas occupavit, & vi urbem cepit. Per totum igitur illum diem & noctem sequentem suis militibus permisit, ut bona oppidanorum ferrent & agerent ac diriperent: postero die, quum captivos in unum locum cogi jussisset, omnes defectionis auctores securi percussit, reliquam turbam sub hasta vendidit, & ipsam urbem evertit. *Per. Jul. 4214. Ante Chr. 500. Olymp. 68. 4. V. C. Cos. 252. Var. 254.* *Cumeria capta.*

¶ Olympiade autem septuagesima, qua vicit in stadio Nicæas Locrensis Opuntius, archonte Athenis Myro, consules creati Postumus Cominius & Titus Lartius. His consulibus Latinorum populi à pop. Rom. amicitia defecerunt, Octavio Mamilio, qui erat gener Tarquinii, uniuscujusque civitatis primoribus, partim pollicitationibus munerum, partim precibus, persuadente, ut exsulibus in patriam redire conantibus opem ferrent. Indictumque commune consilium ad Ferentinum, quo omnes convenerunt præter solos Romanos, (his enim solis non nunciarunt, sicut ante solebant, ut adessent) ubi oportebat eos populos bellum decernere, & duces creare, & de cætero apparatu consultare. Forte autem eo tempore M. Valerius, vir consularis, à pop. Rom. legatus fuerat missus ad finitimos populos, ut eos rogaret ne quid rerum novarum molirentur: (nonnulli enim eorum agros finitimos latrociniis infestabant, à potentioribus missi, & magnis detrimentis agricolas afficiebant) qui, ubi cognovit eorum populorum communem conventum haberi, ut omnes bellum decernerent, profectus ad id concilium, & petita dicendi copia ab ipsis consessus præsidibus, dixit se à pop. Rom. legatum missum ad eos populos, qui latrones emittebant, rogaturum eos, * ut fontes perquisitos & inventos sibi dederent ad supplicium, ex lege quam in fœderibus sanxerant, quando pacem fecerunt; atque postulaturum ab illis, ut in posterum caverent, ne quod publicum delictum admitterent, quod suam amicitiam & cognationem dirimeret. Quum autem videret omnes populos convenisse ad bellum contra Romanos decernendum, & hoc ipsum cum ex multis aliis conjiceret, tum vero præcipue quod solis Romanis non denunciassent ut ad concilium venirent, quum tamen in fœderis conditionibus scriptum esset, ut communibus conciliis interessent omnes populi, quotquot essent nominis Latini, idque ab ipsorum conciliorum præsidibus evocati; mirari se dixit, quanam injuria accepta, aut quo pop. Rom. crimine consessus præsides solam *Per. Jul. 4215. Ante Chr. 499. Olymp. 70. 1. V. C. Cos. 253. Var. 255.* *Postumo Cominio & T. Lartio cos. Latini rebellant, & servi conspirant.*

a Καὶ μὴ παρεῖναι *Vat.* b Ταραττόμενον minus apte in *Ed. Steph.* c Ita in *Lapi Codd.* & *Ed. Steph.* Καταλαβόμενος *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* d Νικίας *Vat.* & *Lapi Codd.* Quid si verius Νικίας? *Sylb.* e Σμίκυ *Vat.* f Ποστόμιος in *Ed. Steph.* Ποσίμιος *Vat.* Sed legendum esse Ποστοῦμος, idque prænomen esse, docet *Sigon.* in *Schol. Livian.* g Καμίνιος *Vat.* Latinorum more: atque infra manifesta hujus scripturæ exstant vestigia. Cognomen huic Postumo Cominio tribuitur Auruncus in *Cuspiniani* libro. *Sylb.* h Μαλίῳ τῷ καὶ Δουκίῳ *Vat.* i Nota ἀνδικήμασιν pro ἀδικήμασιν. *Sylb.* Verum ἀδικήμασιν habet *Cod. Vat.* atque ita legendum esse monuit *Portus.* k Κοινὸν agnoscit etiam *Lapi* versio. Sed non absurde maluerit quispiam κακὸν. *Sylb.* l Ἐν ταῖς συνθήκαις *Vat.* m Θαυμάζειν ἴφη τί δίκαιον legendum censet *Port.* * Ut obnoxios delictis inventos sibi illi traderent, subituros pœnas ex lege &c. *Lapus.*

a Vide

Per. Jul. 4215. Ante Chr. 499. Olymp. 70 3. V. C. Cat. 253. Var. 255.

solam eam civitatem ad concilium non admisissent, quam omnium primam adesse oportuerat, & primam rogari sententiam, utpote quæ gentis principatum obtineret, quem sibi ab ipsis ultro pro multis & magnis beneficiis acceptis oblatum accepisset. ¶ Postea

LI. Aricini, petita dicendi copia, Romanos accusabant; quod ipsi, qui sui erant cognati, bellum Hetruscum contra se suscitassent, &, quantum in ipsis fuisset, omnium Latinorum populorum libertatem Hetruscis prodidissent: & rex Tarquinius, renovans cum omnium illorum populorum rep. percussa amicitiæ & societatis fœdera, rogabat eos ut jusjurandum servarent confirmarentque, & se in regnum reducerent: & Camerinorum & Fidenatum exsules, alii quidem patriam captam atque suum exsilium, alii vero servitutem & urbis eversionem deflentes, eos ad bellum adhortabantur. Postremus vero omnium Mamilius, Tarquinii gener, qui eo tempore apud Latinos plurimum pollebat, quum surrexisset, longa oratione in pop. Rom. est invectus. Quum autem Valerius omnia crimina objecta dilueret, & jure superior esse videretur, illo die in accusationibus & purgationibus consumpto, nullum consultationi finem imposuerunt, *nec quidquam certi decreverunt.* Sequenti die prælides consessus, non introductis amplius Romanorum legatis in concilium, sed Tarquinio & Mamilio & & Aricinis, & cæteris quicunque voluissent pop. Rom. accusare, facta dicendi potestate, quum omnes audissent, decreverunt rupta esse fœdera à Romanis, & Valerio legato responsum dederunt; Se per otium deliberaturos quonam modo injurias, quibus illi cognationis jura violarant, ulturi essent. Interea autem dum hæc geruntur, conjuratio contra ipsam urbem facta est à multis servis, qui communi consensu decreverunt arces occupare, & urbem multis in locis incendere. Re autem indicata ab illius conjurationis conscriis, confestim portæ à coss. clausæ, & munitissima quæque urbis loca ab equitibus occupata, & statim fontes, partim in privatis ædibus comprehensi, partim in foro correpti, omnes ad unum in crucem sublati fuerunt. Atque hæc quidem his coss. sunt gesta.

LII. ¶ Deinde consulibus Servio Sulpicio Camerino & Manio Tullio Longo, quidam Fidenates, quum milites à Tarquiniis accersivissent, arcem occuparunt: &, adversæ factionis civibus partim cæsis partim expulsis, effecerunt ut rursus ea civitas à pop. Rom. deficeret: & quum legati Romani eo veniissent, * *civibus suasserunt ut* eos tanquam hostes tractarent. Sed à senioribus impediti eos ex urbe expulerunt, neque illis dicendi potestatem facere, neque etiam eos audire voluerunt. His rebus cognitis, senatus Rom. nondum reip. Latinorum bellum inferre volebat, quod intelligeret non omnibus pla-

Ser. Sulpicio & M. Tullio coss. Fidenæ obsessæ. Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70 3/3. V. C. Cat. 254. Var. 256.

μίαν ἀρέσκειν ἢ παράλογον ὀκνεῖ τὴν σύλλογον, ἐᾶ τοῦτον ἀπασῶν ἐᾶσι παρεῖναι, ἢ τοῦτον ἐμέλλεν ἡμερίαν ἔχουσιν ἢ ἔθνος, ἧς ἔτυχε πρὸ αὐτοῦ πόντων αὐτὴ πολλῶν ἢ μεγάλων εὐεργεσιῶν. Μετὰ τοῦτον λεγόντων τε λόγον αἰτησάμενοι, κατηγόρουν τοῦ Ρωμαίων, ὅτι τὸ Τυρρηνικὸν πόλεμον ἐπήγαγον αὐτοῖν ὄντες συγγενεῖς, ἢ παρέχοι, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἁπάσας τὰς Λατίνων πόλεις ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῃρεθῆναι τὴν ἐλευθερίαν· καὶ Ταρκύνιος ὁ βασιλεὺς ἀναπεμφθεὶς τὰς γενομένας αἰτίας πρὸς τὸ κοινὸν τῶν πόλεων συνήγαγε περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας, ἐξίων τὰς πόλεις ἐμπεδοῦν τοὺς ὅρκους, καταλαβὼν δὲ αὐτὸν ὅπερ τὴν ἀρχὴν· Καμαρινατῶν τε καὶ Φιδηνατῶν φυγάδες, οἱ μὲν τὴν ἁλῶσιν καὶ τὴν φυγὴν τὴν πατρίδος, οἱ δὲ τὴν ἀνδραποδισμὸν καὶ τὴν κατάσκαφὴν ὀδυρόμενοι, παρεκάλουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς Μαμίλιος, μέγιστον ἐν τοῖς τότε χρόνοις καὶ τοῖς Λατίνοις δυνάμενος, ἀναστὰς, μακρὰν καὶ τὴν πόλεως διεξῆλθε δημηγορίαν. Ἀπελογημένων δὲ τοῖς ἅπασι τὸν Οὐαλερίου, καὶ δοκούντων τοῖς δικαίοις, ἐκείνου μὲν τὴν ἡμέραν εἰς τὰ κατηγορήματα καὶ τὰς ἀπολογίας ἀναλώσαντος, ὑδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ τέλος. τῇ δὲ κατόπιν ὑκέτι τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Ρωμαίων οἱ πρόεδροι προσκαλούμενοι ὅτι τὴν σύλλογον, ἀλλὰ Ταρκυνίῳ τε καὶ Μαμιλίῳ καὶ Αρικηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ βουλομένοις τῆς πόλεως κατηγορεῖν ἀπεδόντες τὸν λόγον, ἐπειδὴ πάντων δίκαιον ἦν, ψηφίζονται λελῦσθαι τὰς σπονδὰς ὑπὸ Ρωμαίων, καὶ τοῖς περὶ Οὐαλέριον πρέσβεσιν ἀπέχρησιν ἔδοξαν, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐκείνων τοῖς ἀδικήμασι λελυκόσιν, βουλεύσονται κατὰ σχολὴν ὅντινα τρόπον ἀμυνέσθαι χρή. οἱ μὲν δὴ τοιοῦτ' ἐπράττετο χρόνῳ, συνωμοσία τις[d] τῆς πόλεως ἐγένετο, δούλων συχνῶν συνεφαπτομένων τὰς τε ἀρχὰς καταλαβέσθαι, καὶ τις πολλοὺς τόπους ἐμπρῆσαι τὴν πόλιν. μηνύσεως δὲ γενομένης ὑπὸ τῶν συνειδότων, πύλαι τε εὐθὺς ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἐκλείοντο, καὶ πάντα τὰ ἑρύματα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἱππέων κατείληπτο· καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ἐξ οἰκιῶν συλληφθέντες, οἱ δὲ ἐκ[e] ἀγρῶν ἀχθέντες, ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες. Ταῦτα δὴ τούτων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

[f] Σερβίου δὲ Σουλπικίου Καμερίνου καὶ Μανίου Τυλλίου Λόγγου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντων, Φιδηνατῶν τινες, οἳ τὸν Ταρκυνίων ἐφρούρουν, μεταπεμψάμενοι, τὴν ἄκραν κατελάμβανον, καὶ τὴν μὴ τὰ αὐτὰ προαιρουμένων ὡς μὲν διαφθείραντες, ὡς δὲ ἐξελάσαντες, ἀφίστασιν αὖθις ἀπὸ Ρωμαίων τὴν πόλιν· πρεσβείας τε Ρωμαϊκῆς ἀφικομένης, [g] ὡς πολεμίοις χρήσασθαι τοῖς ἀνδράσι. κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅτι οὐδένα λόγον [h] ἀξιοῦντες, ὅτε λαβεῖν. Ταῦτα ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων μαθοῦσα, πρὸς μὲν τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ὅπως τὸν πόλεμον ἐκφέρειν πρόθυμος ἦν, συνηδομένη δὲ πᾶσιν εἶναι τὰ

318

a Vide pag. 302. v. 39. b Forsan melius repetito articulo τοῖς βουλομένοις. Sylb. c Αὐτοὺς ἀμύνασθαι Vat. d Τῆς πόλεως ὅλης Vat. e Plenius in Cod. Vat. ὧν τῶν ἀγρῶν ἀναχθέντες, ὅσους ἀπέφηναν οἱ μηνυταὶ μετασχεῖν τῆς συνωμοσίας, μάστιξι & βασάνοις αἰκισθέντες ἀνεσκολοπίσθησαν. atque ita legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *ex agris adducti, quoscunque indices declararunt conjurationis esse participes, flagellis cruciatibusque affligentes à scopulo præcipitaverunt omnes.* f Σερουίλιον in Ed. Steph. errore manifesto, prænomine in nomen verso. Sylb. g Deest hic verbum finitum. *Lapus* legit ἔκτεινε, *caperunt tanquam hostibus nisi his viris.* Sylb. h Ἀξιώσαντες Vat. * Hostilem in modum eos tractare *decreverunt.* Gelen.

a Αὖ-

τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τ̃ πρεσβύτων καθ' ἑαυτούς· οἱ δὲ ἐκάστη πόλει τοὺς δημοτικοὺς ἀναδύεσθαι τ̃ πολέμου, ἢ πλείους εἶναι τοὺς ἀξιοῦντας μένειν τοῖς σπονδοῖς τ̃ διαλελῦσθαι λεγόντων· ὅτι δὲ τοὺς οἰκ Φιδηνῶν ἕτερον ἐψηφίσαντο τ̃ ὑπάτων [b] Μάνιον ἀποστεῖλαι, στρατιὰν ἄγοντα πολλήν· ὃς ἐπειδὴ τ̃ χώραν αὐτ̃ ἐδήωσε καθ' πολλὴν ἄδειαν, μηδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους στρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτε ἀγορὰς εἰσάγεσθαι τοῖς ἔνδον, μήτε ὅπλα, μήτε ἄλλην βοήθειαν μηδεμίαν. Φιδηνᾶται μὲν δὴ τειχήρεις ἐγένοντο, καὶ πρὸς τοὺς Λατίνων ἐπρεσβεύοντο πόλεις, δεόμενοι ταχείας συμμαχίας. οἱ δὲ προεστηκότες τ̃ Λατίνων, ἀγορᾶν ποιησάμενοι τ̃ πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖθις ἀποδόσεις λόγον, καὶ τοῖς παρὰ τ̃ πολιορκουμένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τοὺς συνέδρους εἰς ἀπόφασιν γνώμης, πότερα χρὴ πολεμεῖν Ρωμαίοις τέλος, ἀπὸ τ̃ πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι. πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου τέλος, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲ πεφαυλότεροι τ̃ συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἔφασαν τῷ ἀρχαίῳ ἀξίωμα, καὶ Φιδηναίοις βοηθεῖν παρήνουν· οἱ ἡγεμονίας βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικᾶς κύριοι, καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων· μάλιστα δὲ οἱ δυνασείας καὶ τυραννίδος ἐν τᾶις ἑαυτ̃ πατρίσιν ἐρῶντες, ἵν' κατασκευάσωσιν αὐτοῖς Ταρκυνίους ἐπείγοντο τῷ Ρωμαίων ἀρχαίῳ ἀναλῆσαι μάλιστα. οἱ δὲ εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι μένειν ἐν τᾶις σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις, καὶ μὴ προχείρως ὑπὲρ τοῦ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὲ πρὸς τ̃ προτεινομένων τῷ εἰρήνῳ ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπικαιόμενοι, τοῦτό γε πείσαντι τῷ ἐκκλησίαν ποιῆσαι τελευτ̃ντες, πρεσβείας εἰς Ρώμην ἀποστεῖλαι τούς τε προσκαλέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθαι Ταρκυνίους καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἐπ' ἀδείᾳ καὶ ἀμνηστίᾳ, καὶ περὶ τούτων [d] ὅρκια τεμόντας τῇ πατρίῳ κοσμεῖσθαι πολιτείᾳ, καὶ τῆς Φιδηναίων πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατὸν, ὡς σφῶν οὐχ ὑπερορωμένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τῷ πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι ποιεῖν, τότε βουλεύσεσθαι περὶ τ̃ πολέμου· οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, ὅτι τούτων ἑκάτερον ὑπομενοῦσι Ρωμαῖοι ποιεῖν, πρόφασιν δὲ τ̃ ἔχθρας βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τοὺς σφετέρους σφίσι στρατείας ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν ἐπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα [f] ψηφισάμενοι, καὶ χρόνον ὁρίσαντες σπουδῶν, Ρωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ πανηγύρεως, καὶ πρεσβείας ἀποδείξαντες οὓς Ταρκυνίῳ ἐβούλετο, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Διασκεδασθέντων δὲ τ̃ Λατίνων κατὰ πόλεις, ὁρῶντες οἱ περὶ Μαμίλιον τε καὶ Ταρκύνιον, ὅτι ταῖς σπονδαῖς ἀναπεπλώκασιν οἱ πολλοὶ, τὰς μὲ ὑπερορίους ἐλπίδας, ὡς ἐπὶ πάνυ βεβαίας, ἀφέσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας, τ̃ πολιτικόν τε καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτ̃ ἀναφῆσαι τ̃ Ρώμης, τάδε εἰσάγοντες τοῖς πέπλοις πρὸς τὰς εὐ-

cere ea quæ à primoribus concilii fuerant decreta; sed in unaquaque civitate ipsos plebejos bellum recusare, & plures esse qui censerent fœdera adhuc esse integra, quam qui ea rupta dicerent. Cæterum contra Fidenates alterum consulem Manium mittere decreverunt cum magno exercitu, qui, eorum agro sine ullo metu impune vastato, quod nullus eum defenderet, castris ad ipsa mœnia positis cavebat, ne ullus commeatus aut arma in urbem portarentur, neve ullum aliud auxilium oppidanis ferretur. Sicque igitur Fidenates obsessi ad Latinorum populos legatos miserunt, rogantes ut sibi celeriter auxilium mitterent. Principes vero Latinorum, indicto populorum concilio, & Tarquiniis, & obsessorum legatis, qui eo venerant, facta rursus dicendi potestate, convocarunt suos assessores ad sententiam ferendam de ratione belli cum pop. Rom. gerendi, à natu maximis & clarissimis quibusque viris initio facto. Quum autem multa verba fuissent facta, ac primum quidem de ipso bello an esset decernendum, qui totius consessus erant turbulentissimi censebant regem in regnum esse reducendum, & suadebant ut Fidenatibus suppetiæ ferrentur; id agentes, ut ipsi militibus præficerentur, & res magnas tractarent. potissimum vero illi qui in sua quique patria principatum & tyrannidem affectabant, quam opera Tarquiniorum, si in regnum restituti fuissent, se adepturos sperabant. Opulentissimi vero & æquissimi quique civitatum viri in fœdere permanendum censebant, neque temere arma capienda. atque hi apud plebem auctoritate plurimum valebant. A pacis igitur suasoribus repulsi qui ad bellum adeo erant propensi, tandem hoc concilio persuaserunt, ut Romam mitterentur legati, qui pop. Rom. rogarent & simul ei suaderent, ut Tarquinios in urbem reciperent & cæteros exsules, ea conditione, ut illis impunitatem concederent, & omnem veterum injuriarum memoriam deponerent; utque, his rebus jurejurando confirmatis, patrio more remp. administrarent, & à Fidenis copias abducerent, quippe quod ipsi non passuri essent ut cognati & amici sui patria carerent: quod si neutrum horum facere voluissent, tunc se de bello deliberaturos. *idque fecerunt* non quod ignorarent Romanos neutrum esse facturos; sed quod honestas & speciosas belli causas quærerent, & existimarent à se adversarios suos interea officiis & beneficiis deliniri posse. His decretis, datoque anno integro Romanis ad deliberandum, sibi vero ad bellum apparandum, & legatis arbitratu Tarquinii designatis, consilium dimiserunt.

¶ Dispersis autem Latinis per urbes, Mamilius & Tarquinius, animadvertentes ipsam plebem ad pacem & fœdera pronam esse, externas spes, ut non admodum certas, misas fecerunt: sed mutata sententia bellum civile & inexspectatum in ipsa urbe concitare dolose conabantur, pauperes contra divites

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 498. Olymp. 70. 1. V. C. Cos. 254. Var. 256.

LIII.

a Ἀλλ' οἱ ἐκάστη Vat. b Μάνιον Τύλλιον Vat. ut paullo supra p. 304. v. 39. c Συνηγμένοις δὲ ἀστοῖς Vat. d Ὅρκια ταμεῖν, dicti τῷ ὅρκια ποιῆσαι. Ἀλλὰ τ̃ ἐντέμνειν, ἔγγυα δυνεῖν. Eustath. ad Homeri Iliad. γ'. Vide Heraldi Digress. lib. 1. digress. 16. p. 223. e Τοιαῦτα Vat. f Ψηφιζόμενοι Vat.

a Minus

Ante Jul. 426. Ante Chr. 498. Olymp. 70. 1. U. C. Cal. 254. Var. 256.

divites ad seditionem impellentes. Jam autem magna plebis pars, præcipue vero egena & ea quæ ære alieno premebatur, commovetur, *& alieno animo à repub. erat*, * ita ut in posterum nullam ejus curam gerere, nec ei favere cogitaret: fœneratores enim in sua potestate immoderate se gerebant, & obæratorum corpora in vincula abducebant, quibus non aliter utebantur quam emptitiis. His rebus cognitis, Tarquinius misit in urbem una cum legatis Latinorum quosdam homines minime suspectos, pecuniam *secum* ferentes: qui cum egenis & audacissimis quibusque in colloquium venientes, & partim illis jam largientes pecuniam, partim, si reges in urbem redirent, promittentes, plurimos cives corruperunt. Factaque est conjuratio contra optimates, non solum ab ipsis ingenuis egenis, sed etiam à servis improbis, spe libertatis inductis; qui, ob suos conservos superiore anno supplicio affectos, infensi dominis suis atque iis insidiantes, tum quod sibi ab illis fides non haberetur, tum quod illis essent suspecti, quasi ipsi quoque aliquando, si occasionem fuissent nacti, eos essent aggressuri, lubenter iis paruerunt qui se ad eos invadendum incitabant. Illorum autem conjurationis tale fuit consilium. Principes conjurationis oportebat, nocte obscura observata, arces & loca urbis munita occupare: ipsos vero servos, quum primum sensissent loca opportuna ab illis occupata, (hoc autem ipsi ex clamore edito cognituri erant) dominos dormientes interficere: hisque rebus confectis, domos divitum diripere, & portas tyrannis aperire.

Legatio Latinorum, & conspiratio urb.

LIV. ¶ At divina providentia, quæ semper & alias urbem eam ex periculis eripuit, & ad mea usque tempora incolumem etiam tuetur, eorum consilia detexit, re ad alterum consulem Sulpicium delata per indicium duorum fratrum Tarquiniorum, Publii & Marci, ex urbe Laurento, qui inter illos conjuratos erant præcipui, & qui divina quadam necessitate rem indicare coacti fuerunt. In somnis enim obversabantur ipsis horribiles quædam species, quæ graves pœnas minabantur, nisi cœptis & conatibus illis desisterent: & se à quibusdam dæmonibus exagitari & verberari, oculosque sibi effodi, denique multa alia miseranda perpeti putabant. Quibus rebus perterriti & metu trepidantes excitabantur, & ne somnum quidem ob hæc terriculamenta capere poterant. Primum igitur quibusdam sacrificiis averruncatoriis & expiatoriis istos dæmonas, à quibus infestabantur, avertere conabantur: sed quum nihil proficerent, ad vaticinia confugerunt, consilium ipsum conjurationis silentio tegentes, sed hoc solum cognoscere volentes, an tempus jam esset peragendi quæ

πήμασι. ἤδη δ' ὑπερεκέκυπτο τὸ πολὺ τῦ δημοτικῦ [a] μέρος, ᾗ εἰκὸς, μάλιστα δὲ τὸ ἄπορον [b] μέρος, ᾗ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον, μηδεπω τὰ κεφάλαια τῷ κοινῷ φορτίζειν· ᾗ γὰρ ἐμετρίαζον ἐν ταῖς ἐξουσίαις οἱ δανείζοντες, ἀλλ' εἰς δεσμὰς τὰ τῶν ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα, καὶ ἅσπερ ἀργυρωνήτοις οὕτως ἐχρῶντο. Ταῦτα δὲ μαθὼν, ἔπεμψεν ὁ Ταρκύνιος εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς ἄνδρας, φέροντας χρυσίον οἳ [c] συνόντες εἰς λόγους τοῖς ἀπόροις καὶ δεομένοις τότε, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόντες αὐτοῖς, τὰ δ', εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς, ἐπαγγελλόμενοι, πολλὰς πάντων τῶν πολιτῶν διέφθειραν καὶ γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας ὑπὸ μόνον ἐλευθέρων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ δούλων πολλῶν ἐλευθερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ ἀφ' ὧν τοὺς κολασθέντας ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐπανδρὶ, δυσμενῶς καὶ [d] ἀπιθάνως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστούμενοί τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες, ὡς καὶ αὐτοὶ σφίσιν ἐπιθησόμενοί ποτε, εἰ καιρὸν λάβοιεν, ἅσμενοι τοῖς παροῦσι πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ἐχώρησαν. ὁ δὲ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδε ἦν λογισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ἐπιχειρήσεως ἔδει, φυλάξαντας, νύκτα ἀσέληνον, τάς τε ἀρχὰς καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ θεράποντας, ὅταν αἴσθωνται κρατοῦντας ἐκείνους τῶν ἐπιχωρίων χαρίσασθαι· ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερόν· ἐπικεῖσθαι τοὺς δεσπότας καθεύδοντας· ταῦτα διαπραξαμένους, τάς τε οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων, καὶ τὰς πύλας τοῖς τυράννοις ἀνοῖξαι.

Ἡ δὲ ὑπὲρ παντὸς χαρᾶς σώζουσα τὴν πόλιν, ἔτι μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ χρόνων διαμένουσα θεία πρόνοια, [e] διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως θατέρῳ τῶν ὑπάτων γενομένης Σουλπικίῳ, ὑπὸ ἐποίησαν ἀδελφοὶ δύο [f] Ταρκυνίου, Πόπλιος καὶ Μάρκος, ἐκ Λαυρέντης πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετασχόντων τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι. ἐφίσαντο γὰρ αὐτοῖς ὅτε κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων φοβεραὶ, τιμωρίας [g] ἀπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύσαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ἐπιθέσεως· διακεῖσθαί τε ὑπὸ δαιμόνων τινῶν, καὶ παίεσθαι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι, καὶ ἄλλα [h] πολλὰ φέτλια πάσχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ' ὧν τρόμοι καὶ τρόμῳ παλλόμενοι διηγείροντο, καὶ οὐδὲ καθεύδειν ἀφ' ταῦτα τὰ δείματα ἐδύναντο. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξακεσηρίοις θυσίαις ἐπειρῶντο χρῆσθαι τοὺς ὀνειραμένους σφίσι δαίμονας· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ὅτι μαντείας [i] ἐπέποντο, τῷ μὲν ἀφόβοις τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπόρρητον φυλάττοντες, τοῦτο δὲ μόνον μαθεῖν ἀξιοῦντες, εἰ καιρὸς ἤδη πράττειν ἃ βούλονται.

[a] Mieux in *Ed. Steph.* Sed rectius μέρος, ut in sequenti etiam commate. ac sic *Lapus* quoque vertit, *pars plebis multa.* non tamen alteram scripturam plane damno. *Sylb.* [b] Non agnoscit *Vat.* [c] Forsan rectius συνιόντες εἰς λόγους. *Sylb.* atque ita in *Cod Vat.* [d] Quis ita loquitur, ut ἐπιθύλως ἀφιλῶς dicat? Ego istud adverbium (licet alioqui apud hunc etiam ipsum alibi exstet) alius pulcherrimi & huic rei aptissimi locum occupare libenter existimo: videlicet τῷ ὑπύλως. sic ὕπυλον ἔχθος alibi dicit, necnon ὑπυλοῦν cum φθονεῖν alicubi jungit. *Steph.* [e] Si codex mendo caret, διακάλυψιν positum pro ἀνακάλυψιν. *Port.* [f] Tarquiniorum nomen hic *Glareano* suspectum est, etsi reperitur p. 309. v. 23. fatetur tamen se nec certas habere causas cur id submoveat, nec aliud quod in ejus locum substituat. *Sylb.* [g] Rectius forsan ἐπαπειλοῦσαι. id sane verbum est utilitatis. *Sylb.* [h] Πολλὰ δὲ χείρονα *Vat.* [i] Ἐτεκμαίροντο *Vat.* * Ita ut nullam amplius de dignitate reip. curam ageret. *Lapus.* Ac perniciosas reip. cogitationes alebat. *Gelen.*

βύλοιτο. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μάντεως, ὅτι προτερεῖν ἡ ἀλήθεια βαδίζουσιν ὁδόν, ἢ εἰ μὴ [a] μεταθήσονται τὰ βεβουλευμένα, τὸ αἴσχιστον ἀπολοῦνται τέλος, δείσαντες μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενεγκόντες, αὐτοὶ γίνονται μηνυταὶ τοῖς τὸν σύλλογον ἔχουσι. ὁ δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος εὖ ποιήσειν, ἐὰν καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις ἀποδείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ' ἑαυτῷ κατεῖχε μηδενὶ φράσας· τοὺς δὲ Λατίνων πρέσβεις, ἀναβαλλόμενος τέως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν, τότε εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, [b] καὶ [11] τὰ δόξαντα τοῖς συνέδροις ἀποκρίνασθαι τοῖς αὐτοῖς. "Ἄνδρες φίλοι τε καὶ "συγγενεῖς, [c] ἀπαγγέλετε [d] ἀπιόντες τοῖς τοῦ κοινοῦ τῶν Λα- "τίνων, ὅτι Ῥωμαίων δήμῳ ὔτε πρότερον [e] Ταρκυνίοις "ταῖς ἀξιώσιν ἐπιείσαλο τὴν τυραννίναν καθοδον, οὔθ' "ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς, ὡς ἦγε βασιλεὺς [g] Πορσῖνος, ὑ- "πὲρ τῶν αὐτῶν διομόσιοις, καὶ πόλεμον ἐπάραντι ἁπάντων "πολέμων βαρύταλον, ἀνέκλινεν, ἀλλ' ἀνέσχετο γῆν τε [h] κα- "ομένην ὁρῶν, καὶ αὐλὰς ἐμπεπραμένας, τύχης γενόμενος "ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ οὐ μηδὲν ὧν μὴ βούλῃ πεφάτευ "[i] κελευσθείς. [k] ὑμῶν τε, ὦ Λατῖνοι, θαυμάζομεν, εἰ ζῶν- "τα [l] εἰδότες, καὶ δὲν ἧττον [m] δέχεσθε τοὺς τυράννους, καὶ τὴν Φιδή- "νης πολιορκίαν [n] λύσαι ἐπιτάττοντες ἥκετε, καὶ μὴ σφῶν μέ- "νοις πόλεμον ἀπειλεῖτε. παύσασθε δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπι- "θάνους παραβαλλόμενοι προφάσεις τὴν ἔχθρας· καὶ εἰ διὰ "ζῶντα μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενὲς, καὶ τὸν πόλεμον ὀπτευ- 321 "ῥῶν, [o] μηδὲν [11] ἔτι ἀναβάλλεσθε.

Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκριναμένου, καὶ πεμψας ἐκ τῆς πόλεως, μὴ τοῦτο φράζει τῇ βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας, ἃ παρὰ τῶν μηνυτῶν ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτῶν αὐτοκράτορα [p] διερευνᾶν τοὺς μεταδόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων, καὶ κολάσαι τοὺς εὑρεθέντας, ἐπὶ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδὸν, ὡς ἕτερος ἄν τις ἐποίησεν, εἰς τοσαύτην καταπλαγεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ἐπὶ τὴν [q] εὐλογικόν τε καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας πρέπουσαν, [r] ἀκολουθῶν [s] ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς πολίτας, ἐπὶ θάνατον, ἀποσπωμένους [11] γυναικῶν τε καὶ παίδων καὶ πατέρων, ἐβουλήθη, τόν τε οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔσται τῶν προσηκόντων ἑκάστοις [x] περὶ τὸν ἀποσπασμὸν τῶν ἀναγκαζομένων, καὶ δεδοικὼς [y] μή τι ἀπονοηθέντες ἐπὶ τὰ ὅπλα [z] ὁρμήσωσι λάθρᾳ, [aa] καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρήσῃ τὸ [bb] ἀναγκαῖον παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθίζειν αὐτοῖς ᾤετο δεῖν, λογιζόμενος

in animo haberent. Vate autem respondente eos pravam & exitialem inire viam, &, nisi sententiam mutassent, foedissimo mortis genere perituros; illi, veriti ne ab aliis anteverterentur, haec arcana consilia consuli, qui tunc erat in urbe, indicarunt. Consul, laudatis iis, & se multa beneficia in illos collaturum pollicitus, si eorum facta verbis respondissent, eos apud se domi retinuit, nulli re indicata; Latinorum vero legatis, quibus ad eam usque diem responsum dare distulerat, tunc introductis in curiam ita ex senatus sententia respondit; "Amici no- "stri & cognati, domum reversi nunciate La- "tinorum reipublicae, populum Romanum "neque antea Tarquinien sibus orantibus ty- "rannorum reditum concessisse, neque post- "ea omnibus Hetruscis eadem postulanti- "bus, & Porsenae ductu bellum sibi longe "omnium gravissimum inferentibus cessisse: "* sed post vastatos agros villasque in suo "conspectu incensas, obsidionem pro com- "muni libertate pati maluisse, quam facere "imperata quae non placerent. Et demira- "mur vos, Latini, quod, quum haec sciatis, "nihilominus tamen huc veniatis atque im- "peretis, ut tyrannos recipiamus, & Fide- "narum obsidionem solvamus, & bellum "nobis, nisi imperata fecerimus, minari au- "deatis. Desinite igitur frigidas istas & mi- "nime probabiles odii *bellique* causas prae- "texere: &, si propterea estis cognatio- "nis vincula dissoluturi, & bellum decre- "turi, rem amplius ne differatis.

Pan. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70. 4. U. C. 256. Var. 256.

¶ Quum haec legatis responsa dedisset, eosque extra urbem esset prosequutus, postea senatui exponit quae de occulta conjuratione ex indiciis didicerat: acceptaque ab illo summa potestate inquirendi socios illius occultae conspirationis, & animadvertendi in eos qui *in eo numero* fuissent inventi, non est ingressus viam arrogantem & tyrannicam, quemadmodum alius quispiam fecisset, ad tantas redactus angustias; sed rationi consentaneam & tutam, & formae civitatis, quae tunc erat, convenientem est sequutus. Neque enim domi correptos, & à conjugibus & liberis & parentibus abstractos cives ad capitale supplicium duci voluit; cogitans quanta propinquos in conjunctissimorum necessitudinum avulsione incestura esset commiseratio, & veritus ne forte desperatione adducti ad arma recurrere inciperent, † & ad civilem sanguinem injuste profundendum se cogerent. neque judicia ipsis constituenda censebat, considerans LV.

a Μεταθήσονται Vat. b Non agnoscunt Vat. & Lapi Codd. atque superfluum esse viderat Sylb. c Rectius ἀπαγγείλατε. Sylb. d Perperam ἀπιόντες in Ed. Steph. & v. 16. ἀπελθεῖν. e Ταρκυνίνιος in Cod. Rom. quod cum Ionicam formam habeat, malim vel Ταρκυνιάταις vel Ταρκυνίταις ut supra p. 268. v. 3. Stephanus non modo Ταρκυνίτης agnoscit ab hac Etruriae urbe Ταρκυνία, sed etiam Ταρκύνιος & Ταρκυνιῆς. Sylb. f Ita Ven. Vat. & Lapi Codd. Τυῤῥηνῶν minus recte in Ed. Steph. g Πορσίνας Vat. h Ita Vat. & Lapi Codd. Male καιρῷ in Ed. Steph. i Κελευσθεὶς excusari potest, ut sit *alius cujuspiam principis aut populi jussu.* Κελευσθῆναι maluisse videtur *Lapus*, ut ordo sit ὑπὲρ τοῦ μὴ κελευσθῆναι πεφύτευσι μηδὲν ὧν μὴ βούλεται, *ut eorum quae nolebat nihil agere juberetur. Sylb.* k Ὑμᾶς in Codd Ven. & Vat. l Ἰδόντες Vat. m Ita in Codd. MSS. sed convenientius esse videtur infinitivum δέχεσθαι, ut supra habuimus p. 305. v. 33. n Fortasse rectius λύσειν. Sylb. Λύσειν Vat. o Ita Rom. Vat. & Lapi Codd. Deest in Ed. Steph. p Διερευνᾶσθαι Vat. q Ἀναλογικὸν in Ed. Steph. quod tuetur *Portus.* Verum ἀνάλογον maluit *Sylb.* ex Cod. Rom. & Ven. quibus consentit Vat. r Ἀκολουθῶν parum hîc necessarium. *Sylb.* Ἀκόλουθον Vat. quod videatur interpretamentum esse τοῦ πρέποντος. s Ἐτράπετο in Cod. Ven. teste *Sylb.* t Perperam συνεμβαινομένους in Ed. Steph. u Ἀπὸ γυναικῶν τῶν τέκνων Vat. x Ita Lapi Cod. In Ed. Steph. περὶ τὸν ἀποσπασμὸν: quod sequutus *Gelenius* vertebat *quam miserabile esset unumquemque necessariis suis affectibus ultimum* vale *dicere. Sylb.* Παρὰ τὸν ἀποσπασμὸν Vat. y Μή τινες ἀπονοηθέντες Vat. z Ita in Ven. Rom. Vat. & Lapi Codd. Ἀρχὴν λάβωσι habet Ed. Steph. aa Illa sic construi velim, καὶ μὴ τὸ ἀναγκαιοῦσθαι χωρίσῃ παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου, i. e. & μὴ ἡ ἀνάγκη χωρίσῃ πρὸς τὸ παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου. Port. bb Ἀναγκαιοῦσθαι Vat. * Sed sustinuit quidem, agrum vastari videns caulasque concrematas, incluso muris pro libertate perstare, ut eorum quae nolebat nihil agere juberetur. *Lapus.* † Perque civilem sanguinem cogeretur ipse iniqua agere. *Lapus.*

Fa. Jul. 421 6. Ann. Chr. 498. Olymp. 70 3. V. C. Cos. 254. Var. 256.

rans omnes inficiaturos, & indices nulla certa & minime dubia argumenta habituros, præter ipsum indicium, cui fide habita cives noxios capite essent damnaturi. Sed novum quoddam doli genus excogitavit, quo rerum novarum studiosos detexit, & quo effecit ut primum ipsi conjurationis duces nullo cogente in unum locum venirent, deinde minime dubiis argumentis convincerentur, ita ut nullus purgationi locus illis relinqueretur: præterea non in locum aliquem desertum coacti, neque ubi à paucis testibus convincerentur, sed in ipso foro, omnibus inspectantibus deprehensi, merito supplicio afficerentur, & nullus tumultus in urbe excitaretur, nec ullus aliorum motus fieret, quemadmodum solet accidere quum supplicium sumitur de iis qui rebus novis student, præsertim periculosis temporibus.

LVI. ¶ Hîc alius fortasse existimaret satis esse ipsam rei summam persequi, comprehensos à consulibus conjurationis clandestinæ socios & capitali supplicio affectos, credens his rebus narratione prolixiore opus non esse: at ego ipsum etiam modum, quo illi fuerunt comprehensi, dignum *qui* scriptis *prodere-tur* existimans, statui *silentio* minime præterire: illud cogitans historiæ lectores non satis capere utilitatis, si ipsum solum rerum exitum audiant; (nam unusquisque * vult ipsas etiam rerum caussas quærere, & modos quibus res peracta sit, & consilia eorum qui rem peregerunt, & † varios fortunæ casus, nec quidquam eorum, quæ res comitari solent, auribus subtrahi) verum hominibus remp. tractantibus valde necessariam esse putans harum rerum cognitionem, ut in similibus casibus exempla in promptu habeant quæ sequi possint. Modus autem quem consul excogitavit, ut conjuratos comprehenderet, talis fuit. Delectis è senatorum numero qui ætate & viribus maxime valebant, illis imperavit, ut, simulatque signum à se accepissent, cum fidissimis amicis & cognatis loca urbis munita ‡ & suis domiciliis proxima occuparent: ipsos quoque equites præmonuit, ut in opportunissimis circa forum ædibus cum gladiis præsto adessent, facturi quicquid imperatum fuisset. Sed ne forte, dum fontes comprehenderentur, eorum propinqui aliive cives aliquid novi molirentur, neve rebus perturbatis cædes inter cives fierent, missis literis ad suum collegam, qui Fidenas obsidebat, significavit ei, ut noctis initio cum lectissima totius exercitus parte ad urbem veniret, & prope mœnia in montano loco castra poneret.

LVII. ¶ His rebus præparatis, indicibus imperavit, ut ad conjuratorum principes venirent in forum circa mediam noctem cum fidissimis quibusque sociis; quasi ibi

ὅτι πάντες ἀρνήσοιντο, καὶ οὐδὲν ἔσοιτο βέβαιον τοῖς δικαίοις τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ἣν πισθέντες ἥκιστα τῶν πολιτῶν [a] καταψηφιοῦνται· χρὴ δέ πᾶ τέρπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτερίζόντων, δι' ὃ τοῦτον μὴ αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἥξουσιν οἱ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτα ἀναμφιλέκτοις ἀλόσουσι τεκμηρίοις, [b] ἅστε μηδεμίαν αὐτοῖς ἀπολογίαν καταλείπεσθαι· τοὺς δὲ τούτοις ὑπ' εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον, ὑπ' οὐ ὀλίγοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ὑπ' ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς, ἀ [c] τοῦσδε πείσονται, παρεχὴ τε οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν, οὐδ' [d] ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα ὑπὸ ἐπισφαλέσι χαμοῖς.

Ἀλλ' μὲ οὖν ἄν τις ὑποχλιῶ ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τὸς μεταχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἀπέκλεισεν· ὡς [e] ὀλίγης τοῖς πραγμασιν δυλώσεως [f] δεῖν· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν [g] ἄξιον εἶναι νομίσας, ἵνα μὴ παρελθεῖν, ὑπομιμνήσκω ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ [h] ἱκανὸν εἰς ὠφέλειαν, τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέντων ἀκοῦσαι· ἀπαιτεῖ δὲ ἕκαστον καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους [i] τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων, καὶ τὰ πρὸς τοῦ δαιμονίου συγκυρήσαντα, καὶ μηδενὸς [k] ἀνήκοον γενέσθαι τῶν περικότων τοῖς πράγμασι παραλυθεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ ἀναγκαίαν [l] ὑπάρχουσαν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παράδειγμασιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. διὸ δὴ ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν [m] συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μελεχόντων τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτοῖς, ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα, μετὰ τῶν πιστοτάτων φίλων τε καὶ συγγενῶν τοὺς ἐρημωθέντος τῆς πόλεως καταλαβέσθαι τόπους, ἐν οἷς ἐτύγχανον ἕκαστοι τὰς οἰκήσεις ἔχοντες· τοῖς δ' ἱππεῦσι προεῖπεν [n] τὰς ἐπιτηδειοτάτας τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν [o] περιμένειν, ἔχουσι ξίφη, καὶ ποιεῖν ὅ,τι ἂν αὐτοῖς κελεύῃ. ἵνα δὲ μηδὲν ὑπὸ τῆς συλλήψεως τῶν πολιτῶν νεωτερίσωσιν οἱ περὶσκοποι αὐτοῖς, ἢ τῶν ἄλλων τινὲς πολιτῶν, μηδ' ἐμφύλιοι διὰ τὴν [p] ταραχὴν γένωνται φόνοι, γράμματα πέμψας πρὸς τὸν [q] ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τῶν Φιδήνης πεταγμένον ὕπατον, ἐκέλευσεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἄγοντα τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς, ἥκειν ὅτι τάχιστα πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πλησίον τοῦ τείχους ἐν ὀρεινῷ τόπῳ διαλαβεῖν τὰ ὅπλα.

Παρασκευασάμενος δὲ ταῦτα, τοῖς μηνύσασι τὴν πρᾶξιν εἶπε, πρὸς [r] τοὺς συνωμοτῶν ἡγεμόνας [s] ἐλθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ μέσας νύκτας, ἄδηλος οἷς μάλιστα πισθῆναι τὴν ἑταίραν, ὡς ἐκεῖ

a Καταψηφίζονται Vat. b Ὥστε μηδὲ ἀπολογίαν Vat. c Προσῆκεν Vat. d Ἐπανασταθῆναι ἑτέρων, οἷα Vat. nec aliter legisse visus est Lapus. e Perperam ὀλίγοις in Ed. Steph. f Δεῖν Vat. quo modo legendum esse suspicatus est Sylb. g Ἀξιον εἶναι Vat. h Ἱκανὸν ἦν εἰς ὠφέλειαν Vat. i Τῶν πραξέων Vat. k Ἀνήκοος minus recte in Ed. Steph. Sylb. l Ὑπάρχουσαν ἐμοὶ Vat. atque ita in Lapi Cod. nam vertit, *harum rerum scientiam admodum necessariam video.* m Συνωμοσιῶν Vat. n Ex desiderari videtur. Portus. o Παραμένειν aut προσμένειν malit Sylb. p Ταραχὴν ταύτην Vat. q Ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Φιδηναίων Vat. r Τὸν ἡγεμόνα τῶν συνωμοτῶν Vat. s Ἀπαντᾶν vel ἀναγγεῖλαι vel simile quid ante ἦλθεν subaudiendum esse existimat Sylb. quo admisso, vertendum, *justit ut conjurationis principibus nunciarent se in forum venirent*: possumus tamen & vulgatam lectionem tueri, si locum interpretemur ut sumus interpretati. Port. * Causas sibi exponi vult. Galen. † Tum quem Dei nutu res sortita sit exitum. Galen. ‡ Ad verbum, *in quibus quisque haberet domos.*

a Ephoro

ordinem & locum & tesseram acceperunt, & audituri essent quid unicuique faciendum esset. Factum est ita. & postquam omnes cum suis sociis in forum convenerunt, dato signo illis incognito, confestim omnes arces repletæ sunt hominibus, qui pro rep. arma ceperant, & totum forum circum circa ab equitibus custodiebatur, nec ulla discedere volentibus evadendi facultas relinquebatur. Eodem tempore, alter consul Manius, motis castris à Fidenis, in campum *Martium* cum exercitu advenit. Statim autem simul atque dies illuxit, consules militibus armatis stipati ad tribunal processerunt: dimissisque per omnia urbis compita præconibus qui in concionem vocarent populum, quum tota urbana turba eo confluxisset, illis declararunt conjurationem factam de revocando in urbem tyranno, & ipsos indices in medium produxerunt. Postea, facta omnibus sui purgandi potestate, si qui forte fidem indicum in dubium vocarent, ubi nemo rem inficiari est ausus, è comitio in curiam digressi, de iis sententias in senatu rogarunt: & scripto senatusconsulto ad concionem sunt reversi, ipsumque senatusconsultum recitaverunt. Fuit autem hujusmodi: "Tarquiniis, qui conjurationis indicia detulerant, jus civitatis dandum, & utrique eorum argenti decies mille drachmas, & de agro publico viginti jugera: conjurationis vero socios capite plectendos, si ita populo placuisset. Quum autem totus populus, qui eo confluxerat, ratum fecisset senatusconsultum; consules, jussis primum secedere è foro qui ad concionem convenerant, deinde vocatis lictoribus qui gladios habebant, imperarunt ut omnes conjuratos interficerent. qui omnes ejusdem criminis socios, in eo ipso loco, in quo fuerant concluſi, circumstantes contrucidarunt. His autem interfectis, consules nullum amplius indicium admiserunt adversus quemquam ejus conjurationis socium, sed omnes qui præsentem pœnam effugissent eo crimine absolverunt, ut omnis tumultus materia penitus ex urbe tolleretur. Qui igitur conjurationem fecerant, hoc modo perierunt. Senatus autem quum censuisset omnes cives lustrandos esse, quod civilis cædis auctores fieri coacti fuissent, (ita ut nefas illis esset sacris interesse, & sacra auspicari, antequam id piaculum fuisset expiatum, & calamitas illa solennibus lustrationibus fuisset lustrata) postquam quicquid pium sanctumque erat peractum est more patrio ab iis qui rem divinam procurabant, tum demum sacrificia, ut diis *ob remp. servatam* gratias agerent, & ludos fieri suo decreto jussit, ad quæ celebranda tres dies sacros statuit. Quum autem

Lustratio publica.

Ol. 70. 3. Cic. 254. V. C. Var. 256

ἐκεῖ τάξιν τε ἑκάστοις καὶ σύνθημα λησομένους, καὶ ἃ δεῖ τοὺς ἄρχοντας ἑκάστους ἀκούσοντας. ἐγένετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνήχθησαν [b] οἱ παρόντες ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, διὰ συνθημάτων ἀδήλων ἐκείνοις, εὐθὺς αἱ τε ἄκρεαι πλήρεις ἐγίνοντο τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ὅπλων, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν ἱππέων κύκλῳ, [c] ὑδεμία τε καταλείπετο τοῖς ἀπιέναι βουλομένοις ἔξοδος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάνιος, ἀπὸ τῆς Φιδήνης ἀναζεύξας, παρῆν [d] εἰς τὸ πεδίον ἄγων τὴν δύναμιν. ὡς δ' ἡμέρα τε τάχιστα διέλαμψεν, ὁπλίταις περὶ αὐτὸν ἕπεσθαι οἱ ὕπατοι, προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα· καὶ διὰ πάντων τῶν γνωστῶν τοῖς κήρυξι προσταγεῖσαν κελεύσαντες ἰέναι τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πάντος τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συνδεδραμότος, δηλοῦσί τε αὐτοῖς τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ καθόδῳ τυραννίδι συνωμοσίαν, καὶ τοὺς μηνύτας ἀναβιβάζονται. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπολογεῖσθαι συγχωρήσαντες, ἐάν τινες ἀμφισβητῶσι πρὸς τὴν μήνυσιν, ἐπειδὴ πρὸς ἅπασιν ὑδεὶς ἐπεχείρησε τραπέσθαι, μεταστάντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ βουλευτήριον, γνώμην ὑπὲρ αὐτῶν διηρώτησαν τοὺς συνέδρους, καὶ γεγραμμένοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς, [e] ἦγον αὖθις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· "Ταρκυνίοις
323 "μὲν [f] τοῖς μηνύσασι τὴν ἐπίθεσιν πολιτείαν [g] δεδόσθαι, καὶ "ἀργυρίου μυρίας [h] ἑκατέρους δραχμὰς, καὶ πλέθρα γῆς "δημοσίας ἑκάτερον τοὺς δὲ μεταιρόντας τὴν συνωμοσίας συλ-"λήψεσθαι, ἐὰν τῷ δήμῳ [i] ταῦτα δοκῇ. τοῦ δὲ συνελθόντος ὄχλου κύρια ποιήσαντος τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, [k] μεταναστῆναι κελεύσαντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ συνελθόντας, [l] ἔπειτα καλέσαντες τοὺς ὑπηρέτας, ἔχοντας ξίφη, [m] ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κλείειν· οἱ πάντας τοὺς ὄχλους [n] τῆς αἰτίας, ἐν ᾧ συνεκλείσθησαν χωρίῳ, ἀφειστάντες κατεφόνευσε. διαχρησάμενοι δὲ τούτους, οὐκέτι παρεδέξαντο μήνυσιν ὑδεμίαν κατ' ὑδενὸς τῶν [o] τῶν βουλευσαμένων, ἀλλὰ πάντας ἀφῆκαν τῶν ἐγκλημάτων τοὺς διαφυγόντας τῶν χειρῶν κόλασιν, ἵνα [p] ἅπαν ἐξαιρεθῇ τὸ τῆς πόλεως ταραχῶδες. οἱ μὲν δὴ συγήσαντες τὴν συνωμοσίαν, τοιούτῳ τρόπῳ διεφθάρησαν. ἡ δὲ βουλὴ καθαρθῆναι ψηφισαμένη τοὺς πολίτας ἁπάντας, [q] ὅτι πολιτικοῦ φόνου γνώμας ἀναγκάσθησαν ἀποδεῖξαι· ὡς ὑ θεμιτὸν αὐτοῖς ἐφ' ἱεροῖς παρεῖναι, οὐ' θυσιῶν καταρχειν, πρὶν ἀφοσιώσασθαι τὸ μίασμα, καὶ τὴν συμφορὰν λῦσαι τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς· ἐπειδὴ πᾶν ὅσον ἦν ὅσιον [r] ὅτι τῶν ἐκτετιμένων τὰ θεῖα [s] ἐπιχώριον νόμον ἐπράχθη, θυσίας μὲν μετὰ τοῦτο χαριστηρίους καὶ ἀγῶνας ἔκρινεν ὀφείλεσθαι, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἔθηκεν εἰς ταῦτα ἱερούς.

a Ἐξῆντο ταῦτα *Vat.* *b* Οἱ παρεσκήπτοντες *Vat.* *c* Μία τε ὑ καταλείπετο *Vat.* *d* Ὡς τὸ πεδίον agnoscit *Lapi* versio [ut & *Cod. Vat.*] *Gelenius* omiserat, quoniam ab præcedenti narratione p. 308. v. 44. videtur discrepare. *Sylb.* Verum campum Martium intelligendum esse censet *Portus.* *e* Ἦγον absolute hîc usurpatum pro neutro ἦνον. *Sylb.* Ἦνον agnoscit *Cod. Vat.* *f* Absurde τοῖς μηνύσασι in *Ed. Steph.* *g* Mallem δίδαξ. hæc enim nondum peracta erant. *Port.* *h* Ἑκατέρους in *Ed. Steph.* Ἑκατέρῳ *Vat.* *i* Et ταῦτα retineri potest & ταυτὶ pro eodem reponi. *Sylb.* *k* Μεταναστῆναι κελεύσαντες in *Ed. Steph.* Μεταναστῆναι κελεύσαντες *Vat.* veriorem esse lectionem docet etiam *Lapi* versio, *demigrare jubentes* è foro &c. *Sylb.* Μεταναστῆναι κελεύσαντες ἐκεῖ *Vat.* *l* Ἔπειτ' ἐκάλεσαν *Vat.* *m* Illa ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτείνειν desunt in *Cod. Vat.* *n* Τοῖς αἰτίοις *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* *Steph.* & *Port.* *o* Ταυτὶ malim. *Sylb.* Τὰ αὐτὰ *Vat.* *p* Non absurde transposito articulo legeris, ἅπαν ἐξαιρεθῇ τῆς πόλεως τὸ ταραχῶδες. *Sylb.* Ἅπαν ἐξαιρεθῇ τὸ ταραχῶδες ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* *q* Scribo κατὰ πολιτικοῦ φόνου *Steph.* *r* Θυσιῶν μοίραν legisse videtur *Gelen.* Forsan θυσιῶν κρεῶν τινας. nam *Lapus* vertit *sacrificia attingere.* *Port.* *s* Rectius ἐκ τῶν. *Sylb.* atque ita in *Vat.* & *Lapi Codd.*

Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70 1/4. V. C. Cæs. 254. Var. 256.

autem alter conſul Manius Tullius in ſacris ludis *Romanis*, ab ipſa urbe denominatis, dum pompa deduceretur de ſacro curru deciſſet in ipſo circo, & tertio die poſt illam pompam obiiſſet, per reliquum ſpatium temporis, quod erat breve, ipſe Sulpicius magiſtratum ſolus geſſit.

LVIII.

P. Veturio & T. Æbutio coſſ. Fidenæ obſeſſæ, Signia defenſa. Per. Jul. 4217. Ante Chr. 497. Olymp. 70 3/4. V. C. Cæs. 255. Var. 257.

¶ Sequenti autem anno conſules creati fuerunt Publius Veturius, & Titus Æbutius Elvas. Horum alteri, Æbutio *inquam*, res urbanæ commiſſæ, quia non parva cuſtodia opus ipſis eſſe videbatur, nequis alius novus tumultus à pauperibus exoriretur. Veturius vero cum dimidia exercitus parte, agrum Fidenatum vaſtavit nullo prohibente, & obſeſſam urbem continuis tentabat oppugnationibus. Sed quum non poſſet eam obſidione expugnare, vallo foſſaque eam cinxit, ut oppidanos fame ad deditionem compelleret. Fidenatibus vero jam laborantibus Latinorum auxilia venerunt, quæ miſit Sextus Tarquinius, una cum frumento & armis & cæteris rebus ad bellum neceſſariis, quibus rebus freti auſi ſunt cum non parvis copiis ex urbe egredi & caſtra ſub dio ponere. Illa circumvallatio itaque Romanis nihil amplius proderat, ſed res prælio indigere videbatur; pugnatumque eſt prope urbem aliquandiu æquo marte: tandem vero Romanorum duritia & laborum tolerantia, quæ ob diuturnam exercitationem in illis inerat, Fidenates, quamvis numero longe eſſent ſuperiores, tamen à paucioribus loco pulſi, fugæ ſe dederunt. cædes tamen non ingens facta, tum ob propinquum refugium, tum etiam quia qui in muris erant ipſos hoſtes inſequentes repellebant. Poſtea ſociorum copiæ diſperſæ in diverſas partes abierunt, nec ulla in re oppidanos juverunt: ipſa vero civitas iterum ad eaſdem anguſtias redacta eſt, & rerum omnium ad victum neceſſariarum inopia laborabat. Eodem tempore Sextus Tarquinius cum copiis Latinorum profectus eſt ad Signiam, quæ à Romanis detinebatur, ſperans ſe primo impetu id caſtellum occupaturum. Sed Romanis qui in eo erant ſtrenue pugnantibus, multum temporis ibi trivit, nulla re geſta memoratu digna: & hac quoque ſpe fruſtratus, miſſo à conſulibus præſidio, commeatu etiam & auxilio, ſoluta obſidione copias ſuas abduxit.

LIX.

T. Largio & Q. Cloelio coſſ. Fidenæ deditæ. Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70 1/4. V. C. Cæs. 256. Var. 258.

¶ Sequenti anno Romæ creati conſules Titus Largius Flavus & Quintus Cloelius Siculus. Cloelio rerum urbanarum cura & adminiſtratio à ſenatu commiſſa, ut cum dimidia exercitus parte caveret, nequid turbarum ab hominibus res novas molientibus excitaretur; quia vir mitis ingenii & popularis videbatur. At Largius ad bellum

Μανίῳ δὲ Τυλλίῳ ἁπάντων ὑπάτων, ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπωνύμοις τῆς πόλεως ἀγῶσιν, ἐκ τοῦ ἱεροῦ πεσόντος ἅρματος κατ' αὐτὸν τὸν ἱππόδρομον, ἐν τετάρτῃ μὲν τοῦ πομπείου τούτου ἡμέρᾳ τελευτήσαντος, τὸν λοιπὸν μὲν χρόνον, βραχὺν ὄντα, τὴν ἀρχὴν μόνος ὁ Σουλπίκιος κατέσχεν.

Ὑπατοι δὲ εἰς τὸν ὀπίσω ἑαυτῶν ἀπεδείχθησαν Πόπλιος [b] Οὐετούριος, καὶ [c] Πόπλιος Αἰβούτιος Ἐλούας. τούτων ὁ μὲν Αἰβούτιος ὅτι τῶν πολιτικῶν ἐτάχθη θεαμάτων φυλακὴν οὐ μικρὰν δεῖσθαι δοκούντων· μή τις ἑτέρας νεωτερισμοῦ πρόφασις ἐκ τῶν πενήτων. Οὐετούριος δὲ τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἐπαγόμενος, τὴν Φιδηναίων γῆν ἐδῄου μηδενὸς κωλύοντος· καὶ [d] προσχαθεζόμενος τῇ πόλει, προσβολαῖς ἐπειρᾶτο σιωπῇ ἕξειν. ἡ δυνάμενος δὲ πολιορκίᾳ τὸ τεῖχος ἑλεῖν, ἀπεχαράκου τὰ πέριξ καὶ ἀπεστάφρευεν, ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους προσαναγκάσων. ἤδη δὲ χάμνουσι τοῖς Φιδηναίοις ἦκεν ἐπικουρία Λατίνων, ἣν ἀπέστειλε Σέξτος Ταρκύνιος, καὶ σῖτον, καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια. οἷς πιστεύσαντες, [h] ἐθάρρησαν προελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως δυνάμει καὶ μικρᾷ, ποιοῦσα στρατόπεδον ἐν ὑπαίθρῳ. ὁ 324 δὲ περιτειχισμὸς ἐκέτι τοῖς Ρωμαίοις χρήσιμος ἦν, ἐδόκει δὲ ἀγὼν δεῖν καὶ γίνεται πλησίον τῆς πόλεως μάχη μέχρι τινὸς [i] ἀγχιμάλου. ἔπειτα ὑπὸ τῆς ταλαιπώρου τῶν Ρωμαίων, διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς περιοῦσαν, ἐκβιασθέντες οἱ Φιδηνᾶται, πλείους ὄντες ἢ κατὰ ἐλαττόνων εἰς φυγὴν κατέστησαν. φόνος δὲ ἡ πολὺς αὐτῶν ἐγένετο, [k] ὑποχωρήσεως οὐ μακρᾶς γινομένης, καὶ τῶν ὑπὸ τοῖς τείχεσι τοὺς [l] διώκοντας ἀποκρυομένων. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, οἱ μὲν ὑπήκοοι μᾶλλον ἀπῆσαν, οὐδὲν τοὺς ἔνδον ὠφελήσαντες· ἡ δὲ πόλις ἐν ταῖς αὐταῖς πάλιν ἐγεγόνει συμφοραῖς, καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἐπόνει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Σέξτος Ταρκύνιος ἄγων στρατιὰν Λατίνων ὑπὲρ Σίγνειαν κατειλημένην ὑπὸ Ρωμαίων ἐπολέμησεν, ὡς ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον [m] προσληψόμενος. γενναίως δὲ τῶν ἔνδον [n] μαχεσαμένων, πολὺν αὐτόθι χρόνον οὐδὲν ἀξιόλογον προὔτλαν διετέλει, ἀποτυχὼν δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος, ἀφικομένης τῆς φρουρᾶς, ἀγορᾶς τε καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑπάτων, λύσας τὴν πολιορκίαν ἀπῆγε τὰς δυνάμεις.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἑαυτῷ Ρωμαῖοι [p] καθιστῶσιν ὑπάτους Τίτον Λάρκιον [q] Φλάβον καὶ Κόϊντον Κλοίλιον Σικελόν. τούτων ὁ μὲν Κλοίλιος τὰ πολιτικὰ πράττειν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς βουλῆς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἔχων, φυλακὴν ἕνεκα τῶν νεωτεριζόντων, ὀπτὴς τὴν φύσιν εἶναι δοκῶν καὶ δημοτικός. ὁ δὲ Λάρκιος ἐπὶ τὸν κατὰ

a Κατὰ τὸν Vat. b Οὐετούριος Γεμῖνος Vat. & Lapi Codd. c Τίτος Αἰβούτιος Ἐλοῦας legendum eſſe docuerunt Glarean. Sigon. & Sylb. ex *Dionyſio* ipſo p. 342. juxta Ed. Sylb. Πόπλιος Αἰβούτιος Ἐλαιοῦας in Cod. Vat. d Forſan ἐντὸς, ut ad πρῶτα referatur. *Port.* Ἐντὸς eſt *ſecus*. atque ut *ſecus* apud Latinos interdum accipitur pro *nauſeâ*, ita hîc ἐντὸς. ſic ἄκρος & ἄκρως pro ναυτιῶν & ναυτιᾷ. *Caſ.* e Οὐαλέριος perperam in Ed. Steph. f Προσκαθεζόμενος Vat. quod & placuit Sylburgio. g Σῖτον Vat. h Ἐθαῤῥησαν Vat. i Ἀγχίμαλος Vat. quod rectius eſſe exiſtimarunt Sylb. & Port. k Τῆς ὑποχωρήσεως οὐκ τὸν πόλεμον Vat. l Διώξαντας ἀποκρυομένων Vat. m Malet fortaſſe aliquis παραλαψόμενος. ſed παραλαψόμενος habet in ſe majorem facilitatis ſignificationem. Sylb. n Plenius in Cod. Vat. ἀπεμαχέσαντο, παρεσκευάσατο μὲν ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ χωρίον ἑλεῖν, ἐν πολλῷ &c. nec aliter *Lapus*, dum vertit, *Strenue vero repugnantibus qui in urbe erant, parabatur ut ad cogendos fame homines ut oppidum relinquerent, multumque ibi temporis &c.* o Τοῖς φρουρεῖς ἀγ. Vat. p Καθιστῶσιν Vat. q Φλαῦιον in Ed. Steph. & Cod. Vat. poſito nomine pro cognomine, ut ſupra nomina pro prænominibus ſubſtituta ſemel atque iterum notavit Sylb.

a Καὶ

Pet. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 71. 1. V. C. Ca. 256. Var. 498.

καὶ Φιδηναίων πόλεμον ἐξηρτυμένην σφαλερὰν ἔλεγεν, ᵃ ἐς πολιορκίαν ἐπίλητα παρασκευασάμενος, ἐκλοιποῦσί τε τῷ μάχει τὸν πόλεμον ᵇ τοῖς Φιδηναίοις", καὶ πάνδεινα ἀσπαίζοντι καὶ ἀναλγήτῳ, καλεπὸς ἦν, ὑποφύλλων τε τὰς θεμελίους τοῦ τειχῶν, καὶ χώματα ἐγείρων, καὶ μηχανὰς προσφέρων, καὶ ἐφ' ἡμέρας θ' τε νυκτὸς τὴν πολιορκίαν ᶜ ἀφιστάμενος, ὀλίγου τε χρόνου κατὰ κράτος αἱρήσειν τὴν πόλιν ὑπελαμβάνετο. οὐδὲ γὰρ αἱ Λατίνων πόλεις, οἷς οἱ Φιδηναῖοι ᵈ μᾶλλον πιστεύοντες ἀνέσχοντο τὸν πόλεμον, ἰσχυραὶ σώζειν αὐτοὺς ᵉ τότε ἦσαν. οὐδεμία γὰρ πόλις ἀξιόχρεως ἦν ἀπαλλάξαι τὴν πολιορκίαν αὐτούς· κοινὴ δὲ ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους οὔπω συνειστήκει δύναμις, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοῖς πρεσβευομένοις τὰς αὐτὰς ᶠ ἐδίδουν οἱ προεστηκότες τὴν πόλεων ἀποκρίσεις, ὡς ἀφιξομένης σφίσιν ἐπικουρίας ἐν τάχει· ἔργον δὲ οὐδὲν ἐγίνετο τοῖς ὑποσχέσεσιν ἕτοιμον, ἀλλὰ μέχρι λόγων αἱ πρὸς τὰ συμμαχίας ἐλπίδες ἐχώρουν. οὐ μὲν πανταπάσι γε τὰ πρὸς τοὺς Λατίνων ἀπεγνώκεσαν οἱ Φιδηναῖοι, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ὅτι τοῖς ἐκεῖθεν ἐλπίσι ᵍ πάντα δεινὰ ὑπομένοντες. ἦν δὲ ὑπὲρ πάντα ὁ λιμὸς ἄμαχον πρᾶγμα, ʰ καὶ πολλοὺς ὅτῳ ἐποίησεν ἀνθρώπων φθορέα. ὡς δὲ ἀπεμήχεσαν ἤδη τοῖς κακοῖς, ⁱ πρεσβεύσαι ὡς τὸν ὕπατον, ἀνοχὰς αἰτοῦντες εἰς τεταγμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ὡς ἐν τούτῳ βουλευσόμενοι περὶ τῆς πρὸς Ρωμαίους φιλίας, ἐφ' οἷς αὐτοὶ ποιήσονται δικαίοις. ἵνα δὲ ὁ βουλῆς χάριν αἰτούμενος ᵏ παρ' αὐτοῦ ὁ χρόνος, ἀλλὰ παρασκευῆς τῆς συμμάχων, ὡς ἐδήλωσέ τισιν αὐτομόλων τινὲς ἔναγχος ἀφιγμένοι. τῇ γὰρ ἔμπροσθεν νυκτὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῆς πολιτείας, καὶ πλεῖστον ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι δυναμένους, ἀπεστάλκεσαν πρέσβεις πρὸς τὸ κοινὸν ἱκετηρίας φέροντας.

Ταῦτα δὴ προεγνωκὼς ὁ Λάρκιος, τοῖς μὲν αἰτοῦσι τὰς ἀνοχὰς ἐκέλευσε τὰ ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ τὰς πύλας ἀνοίξασι, τότε διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν· ἄλλως δὲ ὅτε διαλλαγὰς, ὅτε ἀνοχὰς, ὅτε ἄλλο φιλάνθρωπον ἢ μέτριον οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρξειν ἔφη παρὰ τοῦ Ρωμαίων πόλεως. τοὺς δὲ ἀποστελέντας ὅτι τὸ Λατίνων ἔθνος πρεσβευτὰς ἐφύλαττε μηκέτι παρελθεῖν ἐντὸς τείχους, ἁπάσας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἀγούσας ὁδοὺς φρουραῖς διαφυλάττων ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι, τὰς συμμαχικὰς ἀποστάντες ἐλπίδας, ὅτι τὰς τῶν πολεμίων δεήσεις καταφυγεῖν. καὶ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἔκριναν ᵐ ὑπομεῖναι τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς ὁ κρατῶν ἠξίου. ὅτω δὲ ἄρα πολιτικὰ ἦν τὰ τότε ἡγεμόνων ἤθη, καὶ πλεῖστον ἀπέχοντα τυραννικῆς αὐθαδείας διὰ σπανίοι τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνων ἴσχυσαν, ἐξουσίας ἐπαρθέντες μεγάθει, διαφυγεῖν· ὥστε καταλαβὼν τὴν πόλιν ὁ ὕπατος, οὐθὲν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἔπραξεν, ἀλλ' ἀποθέσθαι τοὺς ἀνθρώπους κελεύσας τὰ ὅπλα, καὶ φανερὸν ὅτι τὴν ἀρχὴν καταλιπὼν, αὐτὸς ὅτι τὴν Ρώμην ἀπῆει, καὶ συναγαγὼν τὸ συνέδριον, ἀπέδωκεν αὐτοῖς σκοπεῖν, πῶς, ἢ τίνα χρηστέον τοῖς παροῦσιν ἑαυτοὺς τρόπον. ἐφ' οἷς ἀσθέντες τῆς πρὸς αὐτὸν

contra Fidenates inſtructum duxit exercitum, rebuſque neceſſariis ad obſidionem paratis abiit. Fidenates autem, belli diuturnitate fatigatos & inopia rerum omnium ad victum neceſſariarum laborantes, infeſtabat graviter, ipſa murorum fundamenta cuniculis ſubruens, & aggeres excitans, & machinas bellicas ad muros admovens, neque interdiu neque noctu oppugnationem intermittens, brevique urbem ſe expugnaturum exiſtimans. neque enim Latinorum populi, quibus ægre Fidenates fidem habentes bellum illud tolerabant, tunc poterant eos ſervare. Nullus enim populus per ſe poterat eos obſidione liberare. Nondum autem communes totius gentis copiæ coactæ erant: ſed, ſæpe illis legatos mittentibus, principes earum civitatum eadem reſponſa dabant, auxilia ipſis brevi ventura. Res autem ipſis promiſſis nullo modo reſpondebant: ſed verbis tantum auxilii ſpes fovebatur. Non tamen penitus de Latinorum auxiliis Fidenates deſperarunt; ſed, illa ſpe ſeſe foventes, acerba quævis mala obſtinato animo perferebant. Erat autem fames ante omnia res inſuperabilis, multoſque mortales conficiebat. Sed calamitatibus jam fracti legatos ad conſulem miſerunt, inducias ad certum dierum numerum petentes, ut interea deliberarent de pace cum Romanis facienda, & de conditionibus quibus ea fieret. Sed revera tempus poſtulabant, non deliberandi, ſed auxilii comparandi cauſſa, ut ex transfugis quibuſdam compertum eſt, qui noviſſime venerant. Superiore enim nocte nobiliſſimos cives, & qui plurimum apud Latinorum populos poterant, legatos ad eorum remp. ſupplicum more ornatos miſerant.

¶ His igitur rebus cognitis, Lartius legatis inducias petentibus imperavit, ut, armis depoſitis & apertis *urbis ſuæ* portis, tunc demum ſecum agerent; alioqui neque pacem, neque inducias, neque aliud quidpiam humanum moderatumve à populo Romano illos impetraturos dixit. Ne autem legati ad Latinam gentem miſſi in urbem redirent, cavit, omnibus itineribus, quæ ad oppidum ducebant, cuſtodia accurate intercluſis: quare qui obſidebantur coacti ſunt, deſperatis auxiliis externis, ad preces confugere & veniam ab hoſtibus petere. Itaque, convocata concione, decreverunt, conditiones pacis, quaſcunque victor dediſſet, æquo animo accipere. Adeo autem mores ducum illius ſeculi civiles *ac modeſti* erant, & ab omni tyrannica arrogantia alieni, (quam pauci admodum noſtræ ætatis duces poteſtatis magnitudine elati effugere potuerunt) ut conſul, oppido per deditionem recepto, nihil de ſua ſententia fecerit; ſed, juſſis civibus arma deponere, & præſidio in arce relicto, ipſe Romam venerit, & coacto ſenatu ei permiſerit ut conſultaret, qua ratione quove modo illi qui ſe dediderant tractandi eſſent. * Patres, læti ob tantum honorem

LX.

a Καὶ τὰ εἰς πολ. *Vat.* b Deſunt *Vat.* & *Lapi Codd.* c Ἀφιστάμενον *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Pett.* d Μᾶλλον *Vat.* & *Lapi Codd.* Μάλιστα legit *Gelen.* e Ἔτι ἦσαν *Vat.* f Ἐδίδοσαν *Vat.* g Πάντα τὰ δεινὰ *Vat.* h Καὶ πολλοὺς ὅτῳ ἐποίησεν ἀνθρώπων φθορέα *Vat.* i Πρεσβεύσασθαι ἀπέστειλαν *Vat.* k Ὑπ' αὐτῶν *Vat.* l Pro ἐπιμελείσθαι reponendum vel ἐπιμελεῖσθαι vel ἐπιμελείσθαι. *Sylb.* Επιμελείσθαι in *Cod. Vat.* m Ὑπομένειν *Vat.*

* Quibus rebus extollentes hominem patres honoris habiti

a Legendum

Ante Jul. 421 B. Ante Chr. 496. Olymp. 71. 1. V. C. Cap. 256. Var. 258.

norem ſibi à conſule delatum, æquum eſſe cenſuerunt, ut nobiliſſimi quique Fidenates, & defectionis auctores, quos conſul nominaſſet, virgis cæſi capite plecterentur: de cæteris vero rebus ei poteſtatem fecerunt, ut quicquid voluiſſet ſuo arbitratu faceret. Lartius vero, totius negotii arbiter factus, paucos quoſdam Fidenates, ab adverſa factione accuſatos, inſpectantibus omnibus interfecit, eorumque bona publicavit: cæteris vero permiſit ut patria ſua ſuiſque bonis fruerentur; dimidiamque agri partem illis ademit, quam diviſit Romanis militibus in urbe relictis ad arcis præſidium. His rebus geſtis copias domum reduxit.

LXI. ¶ Quum autem nunciatum fuiſſet Latinis Fidenas captas eſſe, omnes populi * erecti & terroris pleni erant, & reip. principibus ut ſociorum proditoribus infenſi omnes erant. Coacto autem ad Ferentinum concilio, ii qui arma capienda cenſebant multis invecti ſunt in belli diſſuaſores: præcipue vero Tarquinius, & gener ejus Mamilius, & Aricinorum principes. quorum popularibus concionibus moti quotquot Latini nominis erant, bellum communi omnium conſenſu adverſus Romanos ſuſceperunt: &, ne quis populus reip. ſocietatem proderet, neve ſine communi omnium conſenſu pacem privatim ante alios faceret, ſe mutuo jurejurando obſtrinxerunt, & eos qui fœderis hujus conditiones non obſervaſſent fœdifragos & exſecrandos ac pro hoſtibus ab omnibus habendos ſuo decreto cenſuerunt. Viri autem principes ab omnibus civitatibus, qui hæc in fœderibus ſcripſerunt, & jusjurandum jurarunt, hi fuere, Ardeatæ, Aricini, Bovillani, Bubetani, Corani, Cornetani, Gabini, Laurentini, Lanuvini, Lavinienſes, Labicani, Nomentani, Norbani, Prænestini, Pedani, Querquetulani, Satricani, Scaptini, Setini, Telleni, Tiburtini, Tuſculani, Tricrini, Veliterni. ex omnibus his populis, habito juniorum delectu, tantum copiarum contractum iri, quantum Octavio Mamilio & Sexto Tarquinio ducibus ſatis eſſe viſum eſt. Ad illos enim ſummam rerum & imperium detulerant. Ut autem honeſtas belli cauſſas habere viderentur, ex unoquoque populo nobiliſſimos viros Romam legatos miſerunt: qui in curiam introducti dixerunt, populum Rom. accuſari à populo Aricino,

Latinorum conſpiratio.

τιμῆς τ ἀνδρα οἱ σὺν ἐμοὶ, τοὺς μὲ ἐπιφανεςάτους Φιδηνάτων, καὶ τ ἀποςάσιως ἀρξάντας, [a] ἐδικαίωσ᾽ ἂν ὁ ὕπατος [b] ἀποφῆναι, ῥάβδοις μαςιγωθέντας ἀποκοπῆναι τὰς κεφαλάς· περὶ δὲ τ ἄλλων [c] ἐπ᾽ ἐκείνοις τ ἐξουσίαν ἐποίησε, ἅπαντα ὅσα προήκειν προῆκτο. γενόμενος δὲ ὁ Λάρκιος ἁπάντων κύριος, ὀλίγους μὲν τινας τ Φιδηνάτων κατηγορηθέντας ὑπὸ τ τὰ ἐναντία φρονούντων, ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀπέκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτοῖς ἐδήμευσε· τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἀπέδωκε τήν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὰ χρήματα· γῆν τε αὐτῶν [d] ἀπέλαμε τ ἡμίσειαν, ἣν ἐκληροῦχησ᾽ οἱ χιλιαρχήσαντες ἐν τῇ πόλει Ρωμαῖοι φρουροὶ τῆς ἀκρας. ταῦτα μὲν πραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τ στρατιάν. 326

Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς Λατίνοις ἡ τ Φιδήνης ἅλωσις, ὀρθὴ καὶ τρομώδης πᾶσα πόλις ἦν, καὶ τοῖς προεστηκόσι τ κοινῶν ἅπασιν ἐχαλέπαινον, ὡς προδεδωκόσι τοὺς συμμάχους. συναχθείσης δὲ ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ, πολλὴ ἐποιοῦντο τ [e] ἐξαπατεύδειν τ πόλεμον κατηγορίαν οἱ τὰ ὅπλα [f] πείθοντες ἀναλαβεῖν· μάλιστα δὲ Ταρκύνιος καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ Μαμίλιος, καὶ οἱ τῆς Αρικινῶν πόλεως. ὑφ᾽ ὧν [g] ἐκδημαγωγηθέντες ὅσοι τοῦ Λατίνων μετεῖχον γένους, κοινῇ τ καὶ τ Ρωμαίων αἱροῦνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις [h] μηδεμία προδῷ τὸ κοινὸν, μήτε προκαταλύσηται τ ἔχθραν ἄνευ τ ἁπάντων γνώμης, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὲν φυλάττοντας τὰς ὁμολογίας, εὐκατόνδους εἶναι καὶ κατεράτους ἐψηφίσαντο, καὶ πολεμίους ἁπάντων. οἱ δὲ ἐγγεγραμμένοι ταῖς συνθήκαις [i] ταῦτα [11] πρόβουλοι, καὶ τοὺς ὅρκους ὁμόσαντες, ἀπὸ τούτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν, Αρικινῶν, [k] Βοϊαλανῶν, [l] Βυβετλανῶν, [m] Κόρνων, [n] Κορνετλανῶν, [o] Γαβίων, [p] Λαυρεντίνων, [q] Λαυνίων, Λαβικιανῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν, [r] Μωρεανῶν, [s] Πραινεστίνων, [t] Παιδανῶν, [u] Κορκυλαναίων, [x] Σαλρικανῶν, [y] Σκαπτινίων, Σητίνων, Τελληνίων, Τιβυρτίνων, Τυσκλανῶν, [z] Τρικρίνων, Οὐελιτρανῶν· ἐκ τούτων πασῶν τ πόλεων τοὺς ἐν ἀκμῇ [aa] στρατεύσιμον, ὅσον ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν, Ὀκταβίῳ Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τούτους δὲ ἀπέδειξαν στρατηγοὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δὲ εὐπρεπεῖς δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τῶν πολέμων [bb] προαιρέσεις, πρεσβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεςάτους εἰς Ρώμην ἀπέστειλαν· οἱ καταστάντες ἐπὶ τὸ βουλὴν, ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τ πόλεως τ Αρικινῶν, ὅτι

a Legendum puto ἀπεφήναντο ὧς ἂν ὁ ὕπατος ἐδικαίωσεν i. e. *pronunciarunt nobiliſſimos Fidenatum, qui defectionis auctores fuerant, quoſcunque conſul pœna dignos judicaſſet, virgis cædendos* &c. *Port.* b Ἀποφήνῃ *Vat.* c Mallem ἐπ᾽ οὐσίᾳ, vel ſaltem ἐπ᾽ ἐκείνοις. ibidemque verbum προήκειν aptiorem locum habet vel in principio hujus commatis, vel in fine, ἅπαντα ὅσα ἂν προαιροῖτο προήκειν. *Sylb.* Ἐπ᾽ οὐσίᾳ in *Cod. Vat.* d Ἀπετίμητο *Vat.* e Nota hîc ἐξαπατεύδειν pro *diſſuadere*: cujus contrarium ἐπιτρεπτέον ſupra p. 305. v. 30. *Sylb.* f Πείθοντες αὐτοὺς ἀναλαβεῖν *Vat.* g Ἐκδημαδογηθέντες male in *Ed. Steph.* h Μηδεμία μήτε *Vat.* i Non agnoſcit *Vat.* Ταῦτας in *Lapi Codd.* k Βοϊκανῶν malint nonnulli ex *Stephano*, Βωλανῶν cum *Lapo* alii ex eodem *Steph.* & *Plinio* in *Nat. Hiſt.* l. 3. l Βυβεστανῶν legiſſe viſus eſt *Lapus*, quo modo & apud *Plinium*. Verum cum ν ſcribi debere exiſtimat *Sylb.* quod paſſim Πωμεντίνους dicat *Dionyſius*, quos Latini *Pometinos* vocant. m Κορανῶν legunt interpretes. rectius forſan: cum *Coranos* in prima Italiæ regione cum Aricia & Bovillis collocet *Plinius*. *Sylb.* n Βαρεντανῶν in *Cod. Ven.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *Variensanorum*. *Glareanus* legit *Forentanorum*; atque *Plinius* aliquanto poſt *Coranos* ponit *Forenſanos & Gabinos*. *Sylb.* Κορνετανῶν maluit *Gelenius*, Κερνετανῶν *Portus*. o In *Cod. Vat.* Κιρκαιητῶν, Κορμολανῶν, Κορῶντων, Καβανῶν, Φορτινιῶν, Γαβίων. p Λαυρεντίνων *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* Λαρεντάτων malit *Portus*. q Λαυνίων in *Cod. Ven.* Λαυνεῖων *Vat.* quo modo (vel Λαυνιῶν ſeu Λαυνεῖνων) legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelen.* dum vertunt *Lanuviatarum* & *Lanuvinorum*. r Νωρβανῶν in *Lapi* & *Gelenii Codd. Norbanorum* etiam meminit *Plinius*, & ipſe *Dionyſius* Νώρβαν πόλιν memorat. *Sylb.* ſ *Al.* Περαινεστίνων. t Παιδανῶν *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluit & *Sylb.* ex *Plinio* & *Stephano*. u *Querquetulanos* ex *Plinio* legit *Glareanus*, eique conſentit *Lapi* verſio: adeo ut forſan legerint Κερκετυλανούς. x Ατελικανῶν *Vat.* y A *Scaptia*, ut in *Plinio*, rectius ſcribes Σκαπτίνων. *Sylb.* In *Lapi* verſione *Scaptini*. z Pro Τελιείνων in *Ven. Cod.* paullo rectius Τελιείνων. verius adhuc Τελεϊείνων ex *Lapi* verſione. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* Τελεϊνίων, Τελεϊνίων. nam ſi Τελεϊνίων hîc adjiciamus, & Κιρκαιητῶν, Κορμολανῶν, Κορῶντων, Καβανῶν, Φορτινιῶν, triginta habemus oppida, quæ adfuiſſe dicit Brutus infra l. 6. p. 398, 399, juxta *Ed. Sylb.* aa Συστρατεύειν *Vat.* bb Προφάσεις *Vat.* * Sc. exſpectatione, ut *Livius* loquitur. *Polybio* etiam lib. 3. ἐξῆν τῇ ἀξιοφόβῳ τῆς πόλεως ἐπιμένειν.

a Παρίκιον

ὅτι πόλεμον ἐπιφερόντων Τυρρηνῶν Αρικηνοῖς, ἢ μόνον ἀσφαλεῖς παρεῖχον αὐτοῖς τὰς διόδους διὰ τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ συνέπεραξάν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑποδεξάμενοι, τραυματίας μὲν καὶ ἀνόπλους ὄντας ἅπαντας ἔσωσε· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆγον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον· καὶ εἰ τὴν Αρικίνων πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, οὐδὲν ἂν διὰ τοῦτο τὸ καλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι ἀπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται αὐτοὺς δίκας Αρικινοῖς ὑπέχειν, ὅτι τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι δικαστήριον, καὶ ἐξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικαζομένοις, οὐδὲν αὐτοῖς ἔφασαν δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, οὐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρήσειν τοῖς συγγενέσι τὴν δικαίων καὶ μετρίων, ἠπείλουν πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας, ἀνὰ κράτος.

Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, οὐκ ἀξιοῦσα δίκην ὑποσχεῖν τοῖς Αρικινοῖς ἡ βουλή, τοὺς ἂν οἱ κατηγοροῦντες ἔμελλον γίνεσθαι κριταί, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων κριτὰς ἐσεσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ προσθήσειν ἔτι τούτων βαρύτερα ἐπιτάγματα, δέδοκτο τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων εὐδαιμίαν ὑπελάμβανε καταλήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν· τὸ δὲ πλῆθος ὠρρώδει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῆ διαπέμψασα πρέσβεις, παρεκάλει τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίαν, ἀντιπορθουμένων εἰς τὰς αὐτὰς πόλεις τῶν Λατίνων, καὶ πολλὰ τῆς Ρώμης κατηγορουμένων. Ερνικες μὲν οὖν κοινῇ συνελθόντες, ὑποπτα καὶ οὐδὲν ὑγιὲς ἀμφοτέρωθεν τὰς πρεσβείας ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν οὐδετέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρὸν, βουλεύσασθαι δὲ ὁπότεροι δικαιότερα ἀξιῶσι, κατὰ σχολήν· τὴν δὲ βουλὴν χρόνον σπουδαῖον ἀποδώσειν. Ρότολοι δὲ Λατίνοις μὲν ἐπικουρεῖν πέμπειν ἀντικρυς ὑπέσχοντο· Ρωμαίοις δὲ, ἂν βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, ἀφ' σφῶν μετεωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν, καὶ τὰς συμβάσεις αὐτοῖς ἀφυτήσειν. Οὐολῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον τὴν Ρωμαίων ἀναισχυντίαν, ὅτι σωειδότες ἑαυτοῖς ὅτι τἄλλά τε ἠδικηκότες ἦσαν αὐτοὺς, καὶ τὰ τελευταῖα, ὡς τῆς χώρας τὸ κρατίστην αὐτοὺς ἀφελόμενοι καθεῖχον, οὐδὲν ἧττον ἐτόλμησαν ὅτι συμμαχίαν ἐχθροὺς ὄντας, σφᾶς αὖθις καλεῖν· συνεβούλευόν τε αὐτοῖς ἀποδοῦσι τὴν χώραν, τότε αὖθις τῶν φίλων ἀπαιτεῖν τὰ δίκαια. Τυρρηνοὶ δὲ ἀμφοτέρωθεν ἐμποδὼν ἐγίνοντο, Ρωμαίοις μὲν ἀσπονδὰς γεγονέναι λέγοντες οὐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυινίους συγγένειαν σφίσι καὶ φιλίαν οὐ παλαιάν. τοιαῦτα τούτων ἀποκριναμένων, οὐδὲν οἱ Ρωμαῖοι ταπεινωθέντες, ὃ παθεῖν εἰκὸς ἦν τοὺς μέγαν τε πόλεμον συναειρομένους, καὶ πάσας ἀπεγνωκότας συμμαχικὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ τῆς οἰκείας δυνάμεσι πιστεύοντες μόναις, πολλῷ προθυμότερον

quod quum Hetrusci bellum Aricinis inferrent, non solum illis per agrum suum tuto transire permiserint, sed etiam illos adjuverint rebus quibuscunque ad bellum indigebant, & eos qui ex prælio effugerant receperint, omnesque saucios & inermes servarint; quum tamen minime ignorarent illos omnibus populis ejusdem gentis bellum intulisse: &, si Aricinos subegissent, nihil futurum fuisse impedimento, quo minus reliquos quoque populos subigerent. Si igitur vellent ipsi jure cum Aricinis experiri, ad commune Latinorum judicium profecti, atque stare iis quæ ab omnibus judicata fuissent, dixerunt bello illis non fore opus: quod si solita arrogantia usi, nihil æqui atque moderati suis cognatis concedere voluissent, minabantur bellum illis omnes Latinos totis viribus illaturos.

Pet. Jul. 412 8. Ante Chr. 496. Olymp. 71 1. Ol. 256. V. C. Var. 258.

¶ Quum igitur legati *populum Rom.* ad hæc invitarent, senatus nolens jure cum Aricinis experiri, quod ipsi accusatores criminum objectorum judices futuri essent, & existimans hostes suos non fore contentos, si de his tantum cognoscerent & judicarent, sed etiam addituros his longe graviora imperata, bellum suscipere decrevit. Et quod ad fortitudinem & rei militaris peritiam attinet, arbitrabatur populum Rom. nullam accepturum calamitatem; at hostium multitudinem formidabat. Quare, missis varias in partes legatis, finitimos populos ad belli societatem solicitabat; Latinis contrarias ad eosdem legationes mittentibus, & graviter populum Romanum accusantibus. Hernici igitur, communi concilio habito, suspecta quædam & minime sincera responsa utrique legationi dederunt: dicentes, se neutris in præsentia auxilia missuros, sed se deliberaturos per ocium, ut cognoscerent utrorum postulata essent æquiora; & ad eam consultationem anno sibi opus esse. Rutuli vero palam professi sunt se auxilia Latinis missuros: Romanis vero, si inimicitias deponere voluissent, pollicebantur fore ut ipsis Latinos æquiores redderent, & * ipsarum pacis conditionum arbitri essent. Volsci demirari se dixerunt Romanorum impudentiam, qui conscii sibi cum aliarum injuriarum, tum illius novissimæ, quod optimam agri partem sibi ademptam retinerent, nihilominus tamen se hostes ad societatem belli solicitare auderent: illisque suadebant, ut, restituto agro, tunc peterent ab amicis id quod æquum esset. Hetrusci vero utrosque frustrabantur; cum Romanis dicentes recens fœdus ictum esse, & sibi cum Tarquiniis cognationem & amicitiam intercedere. Talibus acceptis responsis, Romani non abjecerunt animos, id quod solet accidere iis qui magnum aliquod bellum suscipiunt, & qui nullam auxiliorum spem habent; sed solis suis domesticis copiis freti longe alacriores

LXII.

Finitimorum pop. tergiversatio.

ad

a Παρέχον *Vat.* b Πόλεις ἀπόλεσε *Vat.* c Non agnoscit *Vat.* atque tollendum esse voluit *Sylb.* aut in αὐτοὺς mutandum. d Ἐστὶς τῶν ἐπιξενωμένων *Vat.* e Βαρύτερα τούτων *Vat.* f Forsan ἐψηφίσατο legendum, ut nos monuit *Portus.* g Ὑπελάμβανεν *Vat.* h Αντιπροσελαμβάνων *Vat.* i Λάτιναι τῶν Λατίνων *Vat.* k Alludit ad *Euripidem* illud, Ελκτὸν, ἐ ὑγιὲς. *Cas.* l Τῆς Ρωμαίων ἀναισχυντίας *Vat.* m Οτι τά τε ἄλλα *Vat.* n Forsan convenientius κατέχον. *Sylb.* o Συγγένειαν εἶναι σφίσι *Vat.* Concinniori structura (inquit *Sylb.*) sic legeris, πρὸς Ρωμαίους μὲν ἀσπόνδους γεγονέναι λέγοντες ἐ πρὸ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυινίους συγγένειαν εἶναι σφίσι καὶ φιλίαν οὐ παλαιάν. p Perperam συναειρομένους in Ed. Steph. [& Cod. *Vat.*] legendum enim vel συναιρομένοις vel συναειρομένους à barytono themate συναείρω. *Sylb.* * Pacem illis conciliarent. *Gelen.* Conventionibus interverirent. *Lapus.*

q Κατορθώσοντες

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. $\frac{70}{71}$ 4. V. C. Cal. 256. Var. 258.

ad certamen facti ſunt, utpote ipſâ neceſſitate coacti viri fortes in periculis futuri, &, ſi ſibi res ex animi ſententia ſucceſſiſſet, ſua virtute bello feliciter confecto cum nullo gloriam partam communicaturi. Tanti ſpiritus tantaque audacia ob longam rei militaris experientiam in illis inerat.

LXIII. ¶ Quum autem res ad bellum neceſſarias appararent, jamque milites conſcribere cœpiſſent, in magnas difficultates *& conſilii inopiam* inciderunt, quod non omnes pari alacritate *nomina darent, neque* operam ſuam offerrent. Qui enim erant egeni, & præcipue qui ſuum æs alienum creditoribus diſſolvere non poterant, quorum valde magnus erat numerus, ad arma vocati non *veniebant, neque vocantibus* parebant, neque ulla in re patriciorum ſocii volebant eſſe, niſi prius debita ſenatuſconſulto ſibi remitterentur: quinetiam nonnulli eorum ſe urbem deſerturos dicebant, & mutuo ſe hortabantur ne deſiderio urbis incolendæ tenerentur, à qua nullius boni participes fierent. Aliquandiu igitur patricii eos * conſolari & hæc illis diſſuadere conati ſunt: ſed quum his hortationibus illi nihilo modeſtiores redderentur, ita demum coacto ſenatu, conſultare cœperunt quanam honeſta ratione urbem tumultu liberare poſſent. Qui igitur erant clementioris ingenii, & quibus mediocris erat facultatum cenſus, auctores erant ut æs alienum inopibus remitteretur, & parvo diſpendio civium benevolentia redimeretur, ex qua cum ſinguli privatim tum univerſi publice magnos quæſtus eſſent facturi.

Turba inteſtina ex inopi plebe.

LXIV. ¶ Hujus autem ſententiæ auctor erat Marcus Valerius, Marci Valerii filius, unius illorum qui tyrannidem everterant, Publii, ob ſuam in populum benevolentiam Publicolæ cognominati, frater; "Demonſtrans illis, in iis, qui pro paribus præmiis certant, "par etiam ſtudium & gloriæ cupiditatem ad "ipſas res gerendas innaſci ſolere; iis vero, "ad quos nullus inde fructus & emolumentum redit, nunquam ſuboriri generoſos ſpiritus. Addebat, irritatos eſſe omnes inopes, "& per forum ambulantes dictitare, Quid "nobis proderit externos hoſtes vincere, ſi "domi fœneratoribus ob noſtrum æs alienum "licebit nos *in nervum* abducere? & ſi, parto "reip. imperio, ipſi ne libertatem quidem "noſtrorum corporum ſervare poterimus? "Et non ſolum id periculum ipſis impendere "demonſtrabat, ſi plebs adverſus ſenatum exaſperaretur, ne urbem in periculis deſereret, id quod omnibus publicæ ſalutis ſtudioſis eſt metuendum: ſed illud quoque, "quod cæteris longe gravius erat; ne, tyrannorum blandimentis decepta, contra patricios arma caperet, Tarquiniumque in "regnum reſtitueret. Hactenus igitur plebem verbis tantum & minis uſam fuiſſe, "nullum tamen improbum facinus patraſſe

Valerii de remittendis plebi debitis ſuaſio.

πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην ἄνδρες ἀγαθοὶ φανέντες τοὺς κινδύνους ἐσόμενοι, ἢ ἐὰν κατὰ νοῦν πράξωσι, ταῖς ἰδίαις ἀρεταῖς κεκοσμῆσαι τὸν πόλεμον, ἅδειάν τε κοινωσόμενοι καὶ δόξης. τοσοῦτον αὐτοῖς φρόνημα καὶ τόλμης ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων ἦν.

Παρασκευαζόμενοι δὲ τὰ εἰς τὸν πόλεμον ὁπλίτιδια, καὶ τὰς δυνάμεις ἀρξάμενοι [b]γεάφειν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτον ἀμηχανίαν, οὐ τὴν αὐτὴν ἅπαντες προθυμίαν εἰς τὰ ἔργα παρεχόμενοι. οἱ γὰρ ἀπορώτατοι τοῦ βίου, καὶ μάλιστα οἱ τὰ χρέα τοῖς συμβαλοῦσι 328 ἀμελοῦντες οὐ δυνάμενοι, πολλοὶ σφόδρα ὄντες, οὐκ ὑπήκουον ὅτε τὰ ὅπλα καλοῖντο, οὐδ' ἐβούλοντο κοινωνεῖν οὐδενὸς ἔργου τοῖς πατρικίοις, εἰ μὴ ψηφίσαιντο αὐτοῖς χρεῶν ἄφεσιν· ἀλλὰ καὶ [c]καταλείψειν τινὲς αὐτὴν τὴν πόλιν ἔλεγον, καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλοις μὴ φιλοχωρεῖν ἐν πόλει μηδενὸς αὐτοῖς ἀγαθοῦ μεταδιδούσης. τέως μὲν οὖν παρεκαλεῖν αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι καὶ μεταπείθειν ἐπειρῶντο· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐγίνοντο μετριώτεροι πρὸς τὰς παρακλήσεις, οὕτω δὴ συνελθόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐσκόπουν τίς [d]ἁρπρεπὴς πρόφασις λύσῃ τὴν πόλιν τῆς ταραχῆς. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιεικεῖς [e]τὴν φύσιν, καὶ μέτριοι τοῖς τιμήμασι τοῦ βίου ἦσαν, παρήνουν ἀφεῖναι τὰ χρέα τοῖς πένησιν, καὶ πείσαντας πολιτικὴν εὔνοιαν ὀλίγου ἀργυρίου, [f]μεγάλων μέλλοντας ἐξ αὐτῆς κερδαίνειν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ.

Ἦν δὲ ὁ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης Μάρκος Οὐαλέριος, υἱὸς [g]Μάρκου Οὐαλερίου, ἑνὸς τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, Ποπλίου, τὸν κληθέντα διὰ τὴν εἰς τὸ δημοτικὸν εὔνοιαν Ποπλικόλαν, [h]ἀδελφός, "Διδάσκων αὐτούς, ὅτι τοῖς μὲν ὑπὲρ τῶν ἴσων ἀγωνιζομένοις "ἴσαι φιλοῦσιν ἐμφύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα φιλοτιμίαι, τοῖς δὲ "μηδενὸς ἀπολαύειν μέλλουσιν ἀγαθοῦ, οὐδὲν ἐπέρχεται "φέρειν [k]γενναῖον· πρεσβεύσασθαί τε λέγων ἅπαντας τοὺς ἀπό- "γους, καὶ πείθοντας κατὰ τὴν ἀγορὰν λέγειν, Τί "δ' ἡμῖν ἔσται πλέον, ἐὰν νικήσωμεν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, "εἰ τοῖς δανείσταις ἀγώγιμοι πρὸς τὰ χρέα γενησόμε- "θα; καὶ τῇ πόλει τὴν ἡγεμονίαν κατασκευάσαντες, "αὐτοὶ μηδὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῖς σώμασι φυλάξαι "δυνησόμεθα; κινδύνων τε οὐ τούτων μόνον ἐπαχθῆ- "ναι σφίσιν ἀποφαίνων, ἐὰν ἐκπολεμωθῇ πρὸς τὴν βέ- "λτιστον ὁ δῆμος, μὴ καταλίπῃ τὴν πόλιν οἰκητῶν τοῖς κινδύνοις, "ὁ πάντας ὀρρωδεῖν χρὴ τοὺς τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομέ- "νους· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἐπὶ τούτοις χαλεπώτερον, μὴ "τοῖς ἀνδρῶν τὴν τυράννων φιλανθρωπίαις ἐξαπατηθεὶς "κατὰ τῶν πατρικίων ἄρῃ τὰ ὅπλα, καὶ [m]συγκαλέσῃ Ταρ- "κύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἕως οὖν ἔτι λόγοις καὶ ἀπειλαῖς "ἔνεσι, πεισθὲν δὲ ἔργον οὐδὲν [n]ἀπὸ τοῦ δήμου γενέσθαι,

a Κατεξῆσταντες *Vat.* b Κατωγράφειν *Vat.* c Καταλίψειν minus recte in *Ed. Steph.* ut conſtat ex ſequentibus, v. 42. *Sylb.* d Εὐπρεπεστέρα λύσις ἴσως τῆς καταχύσεως τὴν πόλιν ταραχῆς *Vat.* e Τῇ φύσει *Vat.* f Legendum vel μεγάλα vel μεγάλως. *Sylb.* Mezalla in *Cod. Vat.* g Infra (p. 371, 384, 394, 400, 459. juxta *Ed. Sylb.*) Μάνιος prænomine dicitur. h Lapsus pro ἀδελφὸς legit ἀδελφῷ. quam lectionem ſequutus erat etiam *Gelenius.* Ferri tamen noſtri codicis ſcriptura videtur poſſe, quum nondum de morte M. *Valerii* fratris P. *Valerii* Poplicolæ facta ſit mentio, & hic ipſe octavo [p. 292.] ante hunc anno conſulatum geſſerit. A *Cod. Ven.* [*Vat.*] & *Ed. Steph.* abeſt hoc ipſum ἀδελφὸς cum prænomine Ποπλίου: ſed parum recte. *Sylb.* i Λεγομένου *Vat.* k Η γενναῖον *Vat.* l Ἀλλὰ κἀκεῖνο τὸ ἔτι *Vat.* m Συγκατασκάψῃ *Vat.* n *Al.* cohortari, obſecrare.

a Δῆμον

"νέμειν, φάσαι τῇ βουθείᾳ ταύτῃ τὸν [a]δῆμον οἰκειώσα-
"μένους παρέξειν, ὅτι πρῶτοι τὸ πολίτευμα τοῦτο κα-
"θιζάμενοι, ὅτι [b]ἀρχαίῳ δι' αὐτὸ μεγάλῃ ὀφλήσου-
"σι, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχοντας ὑποδεῖξαι καὶ τοῦτο ὑπο-
"μείναντας, ἢ ἄλλα πολλῷ τούτου χαλεπώτερα, ὅταν μ
"[c]τι μηδὲν ἐξῇ προφάσει ἑτέρου· τὰς γὰρ ἀνάγκας
"κρείττους εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ τότε τὸ εὖ-
"πρεπὲς ἀξιοῦν ἅπαντας [d]σκοπεῖν, ὅταν ἔχωσιν ἤδη
329 "τὸ ἀσφαλές. Ἐξαριθμησάμενος δὲ πολλὰ μὲν ἐκ πολ-
"λῶν πόλεων παραδείγματα, τελευταῖον παρέσχετο τοῖς
"τῶν Ἀθηναίων πόλιν μεγίστην τότε τυγχάνουσαν ὀνόμα-
"τος ὑπὸ σοφίας, ἢ τοὺς πολλῶν χρόνων, ἀλλὰ καθ'
"τὰς πατέρας αὐτῆς ἄφεσιν χρεῶν ψηφισαμένην τοῖς
"ἀπόροις, Σόλωνος [e]προκαθηγησαμένου, ἢ ἀδύνατα τῇ
"πόλει τοῦ πολιτεύματος [f]τοῦδε ἐπιλιμᾶν, οὐδὲ [g]ἀσυ-
"σάμενον [h]αὐτὰ δημοκόπον καὶ θωπευτὴν [i]καλεῖν, ἀλλὰ
"καὶ τοῖς πειθομένοις πολλοῦ φθόνου ἄπαντας μαρτυ-
"ρεῖν, καὶ τῷ πείσαντι μεγάλου σοφίαν. [k]Ῥωμαίους δὲ,
"οἷς οὐ περὶ μικρῶν τὸν κίνδυνον εἶναι [l]διαφόρων, ἀλλὰ
"ὑπὲρ τοῦ μὴ προδοθῆναι πάλιν ὠμῷ καὶ παντὸς χεί-
"ρονι θηρίου τυράννῳ, τίς τοῦ νοῦν ἐχόντων ὑπομείσειεν
"ἄν, τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ συμμάχους ἀντὶ πολεμίων
"τῇ πόλει τοὺς πένητας καταστήσασθαι γενέσθαι; διε-
"ξελθὼν δὲ τὰ ξενικὰ παραδείγματα, τελευταῖον
"ὃν τὸν οὐκ τοῦ ὑπαρχόντων ἔργων προσελάμβανε λό-
"γον, ὑπομιμνήσκων τοὺς ἐναγχος αὐτοὺς καταισχύ-
"σας ἀνάγκας, [m]ὅτι κρατηθέντες σφῶν τῆς χώρας ὑ-
"πὸ Τυρρηνῶν τειχήρεις γενόμενοι, καὶ εἰς πολλοῦ τοῦ
"ἀναγκαίων καταστάντες ἀπορίαν, οὐκ ἔχον ἀνθρώπων
"μεμνότων καὶ [n]θνητῶν [o]λογισμοὺς, ἀλλ' εἰξάμ-
"τες τοῖς κατέχουσι χαλεποῖς, καὶ τῇ ἀνάγκῃ διδά-
"σκαλον τῶν συμφερόντων λαβόντες, ὁμηράς τε δοῦναι τῷ
"βασιλεῖ Πορσίνᾳ τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑπέμειναν παῖδας,
"ὕπως πρότερον τοῦτο ὑπομείναντες, καὶ [p]μέρει τῆς χώ-
"ρας ζημιωθῆναι, τῶν Ἑπτὰ πάγων Τυρρηνοῖς [q]ἀποστάντες,
"ἢ δίκαις χρήσασθαι τῷ πολεμίῳ, πρὶν ὧν αὐτοῖς ὁ τύ-
"ραννος ἐνεκάλει, διδόντες ἢ ἀγορὰν ἢ ὅπλα, ἢ τἄλλα
"ὅσων ἐδέοντο Τυρρηνοὶ προσχεῖν ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πο-
"λέμου. τούτοις δὴ τοῖς παραδείγμασι χρησάμενος,
"ἢ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ἔργον ἀπέφαινεν εἶναι, τοῖς μὲν
"πολεμίοις πρὶν μηδενὸς ὧν ἠξίωσαν ἀντιτυπεῖν, τοῖς δὲ
"ἑαυτοῦ πολίταις πρὶν μικρᾶς πολεμεῖν διαφοράς, οἳ πο-
"λέμους μὴ ἠγωνίσαντο πολλοὺς καὶ καλοὺς πρὶν τὴν ἡγε-
"μονίας, ὅτε κατεῖχον οἱ βασιλεῖς τὰ κοινά, μεγάλου
"δὲ προθυμίᾳ εἰς τὸ συνελευθερῶσαι τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ
"τυράννου παρέχοντο, ἔτι δὲ πλείονα παρέξειν ἀπου-
"σιῶν ἔμελλον εἰς τὰ λοιπὰ προσληψόμενοι, βίαν μὲν

"dicebat: * quare suadebat ut hac ope be- Pet. Jul. 411 18.
"nevolentiam plebis sibi conciliarent, præ- Ante Chr. 496.
"sertim quum neque ipsi primi hoc institu- Olymp. 70 4.
"tum essent constituturi, neque propter id Ca. 256.
"in magnum dedecus incursuri, sed habi- V. C. Var. 258.
"turi multos quorum exempla afferre pos-
"sent, qui hoc & alia longe graviora per-
"tulerunt, quum nullum aliud remedium
"inveniri posset. Necessitatem enim huma-
"na natura potentiorem esse *dicebat*, &
"omnes censere tunc demum honestatis ra-
"tionem habendam, quum res jam sunt in
"tuto. ¶ Multis autem multarum civita- LXV.
"tum exemplis enumeratis, postremum attu-
"lit reip. Athenienses, cujus nomen eo tem-
"pore ob sapientiam celeberrimum erat, quæ
"non multis ante annis, sed patrum suorum
"memoria remissionem debitorum pauperi-
"bus suasu Solonis decreverat: quod insti-
"tutum à nullo reprehensum fuisse *dicebat*,
"neque ejus consilii auctorem populi adula-
"torem aut maleficum appellari; sed omnes
"& illis, qui paruerint, magnæ prudentiæ,
"& huic, qui id suaserit, sapientiæ singu-
"laris testimonium perhibere. Romanis
"autem, quibus non esset in re parvi mo-
"menti periculum, sed ne iterum objician-
"tur crudeli & quavis fera immaniori ty-
"ranno, quis sanæ mentis vitio vertet, si hac
"humanitate pauperes belli socios pro inimi-
"cis reip. reddiderint? Enarratis autem pe-
"regrinis exemplis tandem ad facta dome-
"stica transivit, commemorans necessitates
"& angustias quibus paullo ante detinebam-
"tur, quum, agro suo ab Hetruscis occupa-
"to, mœnibus inclusi, & ad magnam rerum
"ad victum necessariarum inopiam redacti,
"nequaquam hominum insanorum & mor-
"tem oppetentium mentem habuerunt, sed
"temporum iniquitati, qua premebantur,
"cesserunt, & ipsam necessitatem utilitatis
"magistram acceperunt, obsidesque regi
"Porsenæ nobilissimorum virorum liberos
"dare sustinuerunt, nunquam ante hoc pas-
"si, & agri parte mulctari, Hetruscis Septem
"pagis cedentes, & hostis judicio commit-
"tere cognitionem criminum, quæ ipsis ty-
"rannus objiciebat, dato præterea commeatu,
"& armis, rebusque aliis, quascunque He-
"truscis sibi, ut pax fieret, præberi postula-
"runt. His igitur usus exemplis, non ejus-
"dem prudentiæ dicebat esse, hostibus qui-
"dem rem nullam quam petivissent dene-
"gasse; cum suis vero civibus de re parvi
"momenti contendere, qui pro imperio mul-
"ta & egregia bella gessissent, quo tempore
"reges remp. regebant, quique magnam ani-
"mi alacritatem exhibuissent in liberanda
"à tyrannis rep. & qui multo majorem es-
"sent exhibituri in posterum, ad reliqua
"peragenda *hac ratione* invitati, victus qui-
dem

[a] Δῆμον εἰς τὰ πράγματα προσεικειωσομένους Vat. [b] Ἀρχαίῳ τινὶ Vat. [c] Μηδὲν ἰδίου Vat. absque τι. quod superfluum esse viderat Sylb. [d] Pro σκοπεῖν & ἀσφαλὲς male in Ed. Steph. δοκεῖν & ἀσφαλῶς. Sylb. Veram lectionem habent Vat. & Lapi Codd. [e] Καθηγησαμένου Vat. [f] Τοῦτο ἐπιτιμᾶν Vat. [g] Εἰσηγησάμενον Vat. Vide Dounæi prælectiones in Philippic. Demosthenis, p. 30. [h] Pro αὐτὰ legendum videtur ἄνδρα, vel αὐτόν. Lapus legit αὐδᾶν. Sylb. Vel αὐτῷ scribendum, ut ad ἄφεσιν, vel αὐτὰ, ut ad πολιτεύματα referatur. Port. Abit in Cod. Vat. [i] Ἀποκαλεῖν Vat. [k] Ῥωμαίους δὲ ὑ αδὲ Vat. Ῥωμαίους δὲ, οἷς ὑ legendum esse conjecit Portus, ut Ῥωμαίοις à verbo ἐπιτιμήσειν regatur. Si enim (inquit) vulgata lectio mendo caret, ἐπιτιμήσειν absolute positum esset, & Ῥωμαίους cum χαίρειν jungeretur. [l] Διαφορᾶν male in Ed. Steph. & Cod. Vat. [m] Ὅτι legit Gelen. [n] Perperam θνητῶν in Ed. Steph. [o] Ἀνόητος λογισμὸς Vat. [p] Μέρη in Ed. Steph. errore manifesto. [q] Ἀποστάντων Vat. [r] Βίᾳ μὲν ἀναπείζοντες Vat. * Ut prævenirent *periculum* hoc auxilio lenientes populum admonebat. *Lapus.*

Ver. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 71 4. V. C. Ca. 256. Var. 258.

"dem inopia laborantes, ſed corpora & ani-
"mas, quæ ſola illis erant reliqua, pericu-
"lis nequaquam parce objicientes. dixitque,
"quamvis illi præ pudore nihil tale aude-
"rent petere, neque enunciare, oportere ta-
"men patricios rationem prout decet eorum
"habere, & quibuſcunque rebus eos indi-
"gere cognoſcerent publice privatimque, eas
"prompte illis largiri, illud cogitantes, ſu-
"perbe eos facturos, ſi corpora ab illis pe-
"tant, & tamen ipſi ne pecunias quidem eis
"largiantur, & ſi apud omnes ſe jactent
"communis libertatis cauſſa bellum gerere,
"& tamen ſuis adjutoribus eam eripiant,
"non quod illis improbitatem poſſint expro-
"brare, ſed inopiam, quæ miſeratione potius
"quam odio eſt digna.

LXVI. *App. Claudii diſſuaſio.*

¶ Hac oratione à Valerio habita, & multis
ejus ſententiam laudantibus, App. Claudius
Sabinus, ſuo loco ſententiam rogatus, con-
trariùm ſuaſit, docens, "Seditionem ex urbe
"minime ſublatum iri novis tabulis, ſed
"longe periculoſiorem fore ſi à pauperibus
"ad divites tranſeat. Illud enim omnibus
"jam liquere, eos iniquo animo laturos qui
"ſuis pecuniis fraudabuntur, quum ipſi ci-
"ves ſint, & viri inſignes, & qui omnibus
"expeditionibus à rep. factis interfuerint, in-
"dignum eſſe cenſentes ſuum patrimonium,
"& ea quæ ipſi ſua induſtria & parſimonia
"compararint, publicari nequiſſimis & igna-
"viſſimis civium. Magnæque fatuitatis eſſe,
"dum deteriori parti civitatis gratificari vo-
"lunt, potiorem deſpicere; opeſque alienas
"injuſtiſſimis civibus publicando, eos, qui
"legitime illas conquiſiverunt, defraudare.
"Quare ab ipſis petebat ut cogitarent, non
"à pauperibus, & iis qui nullas vires ha-
"bent, perdi reſp. quod ipſa neceſſitate co-
"acti in officio contineantur, ſed à diviti-
"bus & qui res civiles tractare poſſunt, quum
"ab inferioris conditionis hominibus injuria
"afficiuntur, & jus ſuum obtinere non poſ-
"ſunt. Atqui licet illi qui * pecuniis ſuis
"fraudabuntur, non iniquo ſed quodammodo
"æquo animo ſint laturi & neglecturi ſuas
"jacturas, tamen ne ſic quidem eos recte
"aut ſine periculo ſuo facturos dicebat, ſi
"tale donum pauperibus donarent, propter
"quod à communi vita *ac humana ſocietate*
"commercia tollerentur, & mutua odia na-
"ſcerentur, & rerum neceſſariarum, ſine qui-
"bus urbes habitari nequeunt, penuria ſe-
"queretur, ipſis colonis agros non amplius
"ferentibus, neque quidquam in iis plantan-
"tibus, neque ipſis mercatoribus mare navi-
"gantibus, neque merces tranſmarinas per-
"mutantibus, ipſiſque pauperibus nulla alia
"juſta opera amplius facientibus. In hæc
"enim omnia, quotieſcunque opus fuerit,
"nullum de divitibus fore, qui pecunias ſuas
"temere impendere velit: atque ita opes in-
"vidioſas fore, & operandi ſtudium everſum
"iri; potioremque fore conditionem perdi-

"ανασίζοντες, τὰ δὲ σώματα καὶ ψυχάς, ἃ μόνα λοιπὰ αὐ-
"τοῖς, ἀφειδῶς εἰς τοὺς περὶ αὐτῆς κινδύνους ἐπιδιδόντες.
"ἔφη τε λέγων, [b] ὡς καὶ εἰ μηδὲν ἐπιχειρῶν ἐκεῖνος τοιοῦτον
"ὑπ' αἰσχύνης κεκλωμένοι λέγειν, μηδὲ ἀπαγγέλλῃ, τοὺς
"πατρικίους ἐχρῆν τὴν προσήκουσαν λογισμὸν περὶ αὐτῶν λα-
"βόντας, ὧν ἥδεσ δεομένους καὶ κοινῇ καὶ [d] καθ' ἕκαστον, ταῦ-
"τα ἐξ ἑτοίμου χαρίζεσθαι, ὀφθησομένους ὅτι περίεργα
"ὑπερφανοι ποιήσουσιν, αἰτοῦντες μὲ παρ' ἐκείνων τὰ σώ-
"ματα, μὴ χαριζόμενοι δὲ αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ λέγοντες
"μὲ περὶ ἀπαιτεῖν, ὅτι τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκα πολε-
"μῶσι, τῆς δὲ συλλαμβανομένων αὐτῷ ἀφαιρούμενοι, καὶ
"πονηρίαν ἔχοντες αὐτοῖς ὀνειδίζειν, ἀλλ' ἀπορίαν, ἣν
"οἰκτίρεσθαι μᾶλλον, ἢ μισεῖσθαι προσῆκε.

Τοιαῦτα τοῦ Οὐαλερίου λέγοντος, καὶ πολλῶν
τῷ γνώμῃ ἐπαινούντων, Ἀππιος Κλαύδιος Σα-
βῖνος, ὁ τῷ προσήκοντι κληθεὶς τόπῳ, [e] παρῄνει δι-
δάσκων τἀναντία, "Ὅτι τὸ στασιάζον ὐκ ἐξαιρεθήσεται
"τῆς πόλεως, ἂν ψηφίσωνται χρεῶν ἀποκοπὰς, ἀλλ'
"ἔτι πονηροτέρων ἔσαι μεταχθὲν ἀπὸ τῶν πενήτων εἰς
"τοὺς εὐπόρους. δῆλον γὰρ ἤδη πᾶσιν ὑπάρχειν, ὅτι
"χαλεπῶς οἴσουσιν οἱ μέλλοντες ἀποστερεῖσθαι τῶν χρη-
"μάτων, πολῖταί τε ὄντες, καὶ ἐπίτιμοι, καὶ πάσας
"ἐστρατευμένοι τὰς ἐπιβαλούσας [f] τῇ πόλει [g] στρατεί-
"ας, ὐκ ἀξιοῦντες ἃ κατέλιπον αὐτοῖς οἱ πατέρες, καὶ
"αὐτοὶ φιλεργοῦντες καὶ σωφρόνως ζῶντες ἐκτήσαν-
"το, δημεύεσθαι τοῖς πονηροτάτοις καὶ ἀργοτάτοις
"τῶν πολιτῶν. [h] πολλῆς δ' εἶναι μωρίας ἔργον, τῷ χεί-
"ρονι μέρει τοῦ πολιτεύματος χαρίζεσθαι βουλομένους,
"τοῦ κρείττονος ὑπερορᾶν· καὶ τοῖς ἀδικωτάτοις τῶν
"πολιτῶν τὰς ἀλλοτρίας [i] δημεύοντας οὐσίας, τῶν δι-
"καίως αὐτὰς κτησαμένων ἀφαιρεῖσθαι. ὀφθήσεσθαί τε
"αὐτοὺς ἠδίκως, ὅτι οὐχ [k] ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ οὐδεμιᾶς
"ἰσχυρᾶς ἐχόντων αἱ πόλεις ἀπόλλυνται, τὰ δίκαια
"ποιεῖν ἀναγκαζομένων, ἀλλ' [l] ὑπὸ τῶν εὐπόρων καὶ τὰ
"πολιτικὰ πρεσβείων δυναμένων, ὅταν ὑπὸ τῶν χειρόνων
"ὑβρίζωνται, καὶ τῶν δικαίων μὴ [k] ἐπιτυγχάνωσιν. εἰ δὲ
"μηδὲν ἀπανακλίνειν μέλλοιεν οἱ τῶν συμβολαίων ἀ-
"ποστερούμενοι, πρᾴως δὲ πως καὶ ῥᾳθύμως οἴσειν τὰς
"βλάβας, οὐδ' ὅτῳ καλῶς ἔφη ἔξειν σφίσιν οὐδ' ἀσφα-
"λῶς, δηλονότι χαρίζεσθαι τοῖς πένησι τοιαύτῃ, δι' ἣν
"ἀσυμβάλακτος ὁ κοινὸς ἔσαι βίος καὶ μισάλλη-
"λος, καὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν χρεὶς [l] οὐκ ἔστιν οἰκεῖσθαι
"τὰς πόλεις, σπάνις, ὅτε τὴν χώραν ἀπειρήνων ἔτι καὶ φυ-
"γάδων ἢ γεωργῶν, ὅτε τὴν θάλασσαν πλεόντων καὶ
"ἀγομένων ταῖς ἀγοραῖς τῶν ἐμπόρων,
"ὅτε ἄλλην δικαίαν ἐργασίαν οὐδεμιᾶς ποιουμένων τῶν
"πενήτων. εἰς ἀπορίαν γὰρ ταῦτα, [m] τῆς δεομένης ἀφο-
"μῆς, οὐδένα τῶν εὐπόρων τὰ ἑαυτῶν χρήματα προήσεσθαι·
"ὐκ δὲ τούτων [n] φθονηθήσεσθαι μὲν εὐπορίαν, κατελυ-
"θήσεσθαι δὲ φιλεργίαν· κρεῖττον δὲ μισεῖσθαι ἔξειν τοὺς ἀχο-
λάστους

a Ἐκκλησίαν Vat. b Περὶ οὗ Vat. c Τούτων Vat. d Καθ' ἓνα ἕκαστον Vat. e Τἀναντία συμβῆναι ἀλλήλοις Vat. Παρῄνει τἀναντία ἀλλήλοις maluit Portus. f Ὑπὲρ τῆς πόλεως Vat. g Ita Codd. MSS. minus apte στρατῶν in Ed. Steph. h Quæ ſequuntur uſque ad τοὺς ἀπόρους deerant in Ed. Steph. Illa tamen agnoſcunt Vat. & Lapi Codd. i Δημοσιεύοντας male in Ed. Steph. k Τυγχάνωσιν Vat. l Οὐκ ἐστιν οἰκεῖσθαι Vat. m Δεομένης τῆς ἀφορμῆς malint Sylb. & Steph. Τοῖς δεομένοις ἀφορμῆς in Cod. Vat. n Φθονηθήσεσθαι Vat. * Al. creditis, ſponſionibus.

a Δικαιοσύνῃ

"λάσης τ σωφρόνων, τὺς δὲ ἀδίκους τ δικαίων, ἢ τὺς
"σφετερίζομένους τὰ ἀλλότρια τ φυλαττόντων τὰ ἴδια. Τῶν-
"τα δ' εἰ τὰ ποιήματα διχοστασίαν τ̀ν τᾶις πόλεσι, καὶ ἀλ-
"λοφθορίας ἀπαύστους, καὶ πᾶσ ἄλλην κακῶν ἰδέαν, ὑφ'
331 "ὧν αἱ μὲ εὐτυχέσταται τ̀ν ἐλευθερίαν ἀφῃρέθη-
"σαν, αἱ δὲ τ χείρονος μοίρας τυχοῦσαι [b] πανώλεθρον διαφθά-
"ρησαν. Παντὸς δὲ μάλιστα σκοπεῖν αὐτὺς ἠξίου καινὴν
"καθιστάμένους πολιτείαν, ὅπως μηδὲν εἰς αὐτὴν πο-
"νηρὸν [c] εἰσελεύσεται ἔθος· πολλοῦ ἀνάγκην εἶναι λέ-
"γων, ὁποῖα [d] ἄττα ἢ τὰ κοινὰ τ πόλεων ὀπτηδεύμα-
"τα, τοιούτους γίνεσθαι τὺς τ ἰδιωτ῀ βίους. ἔθος· δὲ εἶ-
"ναι ὑδὲν κάκιον ὔτε πόλεσιν, ὔτε οἴκοις, τ̃ καθ' ἡδο-
"νὰς ζ̃ν ἕκαστον ἀεὶ, ἢ τ̃ πάντα συγχωρεῖσθ τοῖς ἥττο-
"σιν [e] ὑπὸ τ κρειττόνων, εἴτε πρὸς χάριν, εἴτε πρὸς ἀ-
"νάγκην· ἢ γὰ ἀποπληρῶσθ τὰς ὀπτηδείας τ ἀφρόνων,
"τυγχανούσας ὧν ἂν δεηθῶσιν, ἀλλ' ἑτέρων εὐθὺς ὀρέγε-
"σθαι μειζόνων, καὶ εἰς ἄπειρον προβαίνειν· μάλι-
"στα δὲ τοῦτο πάσχειν τὺς ὄχλους. ἃ γὰ καθ'
"ἑαυτὸν ἕκαστ ἀρχόμενα προΐεσθαι, ἢ δέεσθαι [f] ὑπὸ
"τοῦ κρείττονος κατεργόμενα, ζητᾶν δὲ κοινῇ [g] μι-
"νομένους ἑτοιμότερον προσημεῖν, προσειληφότας
"ἰσχὺν τᾶις ἑαυτ῀ γνώμαις ἐκ τ῀ τὰ ὅμοια βου-
"λομένων. ἀπλήρωτους δὲ καὶ ἀορίστους [h] παρχέσθαι
"τὰς τ῀ ἀνοήτων ὄχλων ὀπτηδείας, ἀρχομένας ἐ-
"φη δεῖν κωλύειν, ἕως εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐκ ὅταν [i] ἰσχυ-
"ρὰ καὶ μεγάλα μὴ δύνωνται καθαιρεῖν. χαλεπω-
"τέρους γὰ ὀργὴν ἅπασαν ἔχειν τ῀ συγχωρηθέν-
"των προσυμένους, ἢ τ῀ ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας.
"προσκαταίγμασί τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο, πό-
"λεων Ἑλληνίδων ἔργα διεξιών, ὅσαι μαλακισθεῖσαι
"δι' ἀκαιρίους τινὰς [k] ἀφορμὰς", καὶ πονηρῶν ὀπτηδευ-
"μάτων [l] ἀρχὰς ἀφεῖσαι παρελθεῖν, οὐκέτι παῦ-
"σαι καὶ ἀνελεῖν αὐτὰ δυνάμεν ἔχον· ἐξ ὧν εἰς αἰ-
"σχρὰς καὶ ἀνηκέστους ἠναγκάσθησαν ἐλθεῖν συμ-
"φορὰς. εἰκέναι τε τ῀ καθ' ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη· [m] ψυ-
"χῆς μὲν [k] γὰ" ἀνδρὸς ἀνάλογον ἔχούσης [l] τὸ τῆς βου-
"λῆς, [m] σώματ δὲ, τὸ τ̃ δήμου. ἐὰν μὲν οὖν βουλῆς τ
"ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς
"ἔφη τοῖς [n] καταστᾶσι τὴν ψυχὴν τ῀ σώματι, καὶ μὴ
"[n] κατὰ λογισμὸν, ἀλλὰ [o] κατὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἀρ-
"χεσθαί τε καὶ ἄγεσθαι τ δῆμον συνεθίζωσιν [n] ὑπὸ τῆς
"βουλῆς, ταὐτὸ [p] ποιήσουσι τοῖς [n] καταστᾶσι τ῀ ψυχ῀
"τὸ σῶμα, καὶ πρὸς τὸ βέλτιον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἥδι-
"στον τὺς βίους ἄγουσι. βλάβην δὲ μεγάλην ὠφελίαν ἀ-
"πέφαινε συμβήσεσθαι τ῀ πόλει, ἐὰν οἱ πένητες ἀγα-
"νακτῶντες ὀπὶ τ῀ μὴ συγχωρηθῆναι σφίσι τ χρεωκο-
"πίαν, μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν,

"torum quam frugi hominum, & injuſtorum
"quam juſtorum, & eorum qui res alienas
"intervertunt quam qui res ſuas ſervant. Has
"autem eſſe cauſſas ſeditionum in civitati-
"bus, & mutuarum ſine fine cædium, & cu-
"juſvis alius malorum generis, ob quæ * for-
"tunatiſſimæ civitates libertate ſpoliantur,
"minus vero felices funditus evertuntur.
"¶ Sed præcipue cenſebat illis, novam reip. LXVII.
"formam conſtituentibus, cavendum, ne qua
"prava conſuetudo in eam ingrederetur;
"omnino neceſſarium eſſe dicens, ut qualia
"fuerint publica civitatum ſtudia, talis etiam
"ſit privatorum vita: nullam autem pejorem
"eſſe conſuetudinem aut ipſis rebuſp. aut fa-
"miliis, quam ſi unuſquiſque ſemper pro
"ſua libidine vivat, & ſi omnia à potentio-
"ribus concedantur inferioribus, ſive id ſpon-
"te, ſive coacti faciant: neque enim expleri
"hominum amentium cupiditates, ſi quæcun-
"que petierint conſequantur; ſed continuo
"alia majora appetere, & in infinitum pro-
"gredi. hoc vero præcipue multitudini acci-
"dere. Quæ enim unuſquiſque ſolus aut
"pudore proprio aut ab alio præſtantiore
"impeditus facere veretur, ea, ſi more publi-
"co recipiantur, ab eo, in ſua voluntate alio-
"rum exemplo & conſuetudine confirmato,
"facilius & audacius patrari *dicebat*. Quum
"igitur cupiditates vulgi ſtulti ſint inexple-
"biles & infinitæ, earum principiis obſtan-
"dum dicebat, quamdiu ſunt adhuc infirmæ,
"non autem quando jam ita ſunt corrobo-
"ratæ & auctæ ut evelli nequeant. Omnes
"enim iniquiore animo ferre, ſi rebus ſibi
"conceſſis priventur, quam ſi rebus ſperatis
"fruſtrentur. Ut autem hæc probaret, mul-
"tis exemplis eſt uſus, Græcarum civitatum
"res geſtas commemorans, quæ intempeſtiva
"lenitate, quam res ipſæ non requirebant,
"pravorum ſtudiorum principia admiſerunt,
"quæ poſtea neque impedire neque tollere
"potuerunt: ob quæ in fœdas & inſanabiles
"calamitates coactæ ſunt venire. Et remp.
"ſimilem eſſe uni homini dicebat, in quo
"per quandam proportionem ac ſimilitudi-
"nem animus ſenatum, corpus vero plebem
"refert. Si igitur patiantur plebem demen-
"tem imperare ſenatui, ita illos facturos di-
"cebat, ut qui animum corpori ſubjiciunt,
"& qui non ex rationis præſcripto, ſed pro
"ſua libidine vivunt. Quod ſi aſſueſecerint
"plebem, ut patiatur ſe regi & duci à ſena-
"tu, ita facturos, ut qui animo corpus ſub-
"jiciunt, vitæque genus degunt & ſectantur
"quod eſt optimum, non autem quod eſt ju-
"cundiſſimum. Nullam autem magnam ja-
"cturam à rep. factum iri demonſtrabat, ſi
"inopes, moleſte ferentes tabulas novas ſibi
"denegatas, nollent pro ea arma capere,
omnino

Fer. Jul. 4218. Ante Chr. 498. Olymp. $\frac{70}{71}$ 1. V. C. Cos. 256. Var. 258.

a Διεχρήσαντο Vat. b Πανώλεθρον vel πανώλεθρον malint Sylb. & Port. Πανώλεθρον in Cod. Vat. c Παρελθόντας Vat. d Ἀπ' ἄττα ἢ Vat. e Forſan legendum χαιρόντων ἡσσόνων. Lapus vertit, ea malebis ſi fiant communia, peccare promptius. Sylb. Senſus poſtulat χαιρόντα. illud vero σφετερίζεσθαι ad ἡσσόνων refertur, nomen ſc. collectivum. dicendum autem erat, ἃ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος αἰσχύνηται ποιεῖν, ἢ δέεσθαι ὑπὸ τ῀ κρείττονος κατεργόμενα, ζητᾶν δὲ κοινῇ χαίροντα ἴλεως αὐτὸν σφετερίζεσθαι ἰσχυρὰ τῇ ἑαυτῶν χρήσει καὶ τ῀ τὰ ὅμοια βουλομένων, ἑτοιμότερον προσημεῖν. Port. f Forſan ἰσχυρὰς καὶ μεγάλας. Sylb. g Non agnoſcit Vat. h Ἀρχὰς Vat. i Ψυχὴ Vat. k Deeſt Vat. & Lapi Codd. Superfluum eſſe viderat Sylb. l Τὸ Vat. m Σώματι δὲ τ῀ δήμου Vat. n Κατὰ τ῀ λογισμὸν Vat. o Κατὰ τὰ πάθη Vat. p Mallem ποιήσας, ut ab ὡς pendeat & τοῖς respondeat. Port. q Αἱ ἀνηκέστου σχέσεως ſunt illæ, cum quibus feliciſſime, ſi cum aliis conferantur, actum eſt; ex in quibus ſeditiones talem exitum habuerunt, ut eorum ſors, quamvis aſpera & miſera, ſi tamen cum aliarum quarundam ſorte conferatur, feliciſſima videri poſſit. atque αἱ τ χείρονος μοῖραι τυχοῦσαι his opponuntur. Steph.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. $\frac{70}{71}$. Cn. 256. V. C. Var. 258.

"omnino paucos quosdam esse dicens, qui "præter ipsum corpus nihil sibi reliquerant, "qui neque magnam aliquam utilitatem reip. "afferre possent, si expeditionibus interessent, "neque damnum dare, si abessent. illis in me- "moriam revocans, quod qui minimum cen- "sum habent postremum in bellis locum te- "neant, atque additamentum quoddam legio- "num sint, tantummodo ad terrorem hosti- "bus incutiendum sua præsentia, utpote qui "nulla alia arma gestarent præter fundas, LXVIII. "quarum minimus est usus in præliis. ¶ Illis "vero qui civium paupertatem miseratione "dignam censebant, quique suadebant juvan- "dos eos esse qui suum æs alienum dissolvere "non possent, considerandum dicebat, quæ- "nam esset eorum egestatis caussa, quum he- "reditates sibi à patribus relictas acceperint, "& magnum quæstum in militia fecerint, & "postremo tyrannorum bonis publicatis par- "tem quique suam habuerint: deinde, quos "viderent ventri & fœdissimis voluptatibus "indulgere, & propterea patrimonia absum- "psisse, dedecus & detrimentum reip. existi- "mandos, & remp. magnum facturam quæ- "stum, si ipsi ultro ex urbe excederent, & "in malam rem abirent: quos vero cogno- "scerent fortunæ iniquitate sua patrimonia "amisisse, iis de bonis privatis benefacien- "dum dicebat. Optime enim hoc scire & fa- "cturos dicebat eorum creditores, & illos "ipsos eorum infortuniis opem esse laturos, "non ab aliis coactos, sed sua sponte, ut pro "pecunia illis credita præclara gratia ipsis "habeatur. Omnibus vero communem opem "ferre, cujus participes sint futuri æque ipsi "improbi atque probi; & non de suis facul- "tatibus, sed de alienis beneficia in aliquos "conferre; & quibus pecuniæ auferuntur, "his ne gratiam quidem pro beneficiis relin- "quere, hoc Romanæ virtuti minime conve- "nire dicebat. Præcipue vero dicebat rem "esse longe omnium gravissimam, & minime "ferendam Romanis imperium sibi vendican- "tibus, si quæ majores multis laboribus par- "ta suis posteris reliquerunt, *ea ipsi* neque "sua sponte, neque aliorum oratione adducti, "neque eo tempore, quo potissimum reip. "utilitatibus & commodis est consulendum, "sed quasi capta urbe, aut brevi in hostis "potestatem ventura, contra suam voluntа- "tem darent *illis* ex quibus aut nullam aut "certe perexiguam utilitatem essent percepturi, & à quibus fœdissimas clades jam sibi "imminentes essent accepturi. Longe enim "ipsis esse satius Latinorum imperata, ut "æquiora, facere, neque belli fortunam ex- "periri, quam hominibus, quorum nullus "prorsus esset usus, concedere ea quæ pete- "rent, atque ita de civitate fidem tollere, "quam templo exstructo & sacrificiis anni-

"ὀλίγους τινὰς λέγων εἶναι παντάπασι τοὺς μηδὲν ἄλλο- "λειπομένους ἑαυτοῖς ἔξω τοῦ σώματος, ὃς δὲ τὴν ὠφέλειαν "τινα παρέξεσθαι τῷ κοινῷ θαυμαστὴν ὁπόσιν, παρόντας "τὰς [a] στρατιάς, ὅτε βλάβοιεν, ἀπόντας ὑπομιμνήσκων "αὐτούς, ὅτι τὸν ἐλάττω [b] ὑπελάμβανον ἐν τοῖς πολε- "μίοις χώροις οἱ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τίμημα, ᾧ "ὅτι πρόσθησις μοῖραν ἐπῆρχον ὅτοι τοῖς ἐν φάλαγγι "τεταγμένοις, καὶ πλήξεως ἕνεκα [c] τοῦ πολεμίων σιδή- "ρου, οἷα δὴ μηδὲν φέροντες ὅπλον, ὅτι μὴ σφενδόνας, ὧν "ἐλάχιστον ἐν ταῖς μάχαις ἰσχύει ὄφελος. Τοὺς δὲ οἰκτεί- "ρειν τε πενίαν τῶν πολιτῶν ἀξιοῦντας, καὶ βοηθεῖν τοῖς "μὴ δυναμένοις λῦσαι τὰ χρέα παρακινοῦντας, ἔφη "δεῖν ἐξετάζειν, τί ποτε τὸ πεποιηκὸς ἰσχύει αὐτοὺς ἀπόρους, "κληρους τε λαβόντας ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτῶν κατ- "λιπόν, καὶ [d] ἀπὸ τῶν στρατιῶν πολλὰ ὠφεληθέντας, καὶ "τελωνίαν ἐκ τοῦ δημευθέντος τυράννων οὐσίας τε ὁπό- "σην βάλλεσθαι μοῖραν λαβόντας· ἔπειθ' ὃς μὲν [e] ὁρῶσι τῇ "γαστρὶ καὶ ταῖς αἰσχίσταις [f] ἡδοναῖς, καὶ διὰ ταύ- "τα ἐκπεπλωκότας ἐκ τῶν βίων, ἀρχὴν τε πόλεως "νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα [g] τὸ κοινὸν κέρδος ὑπο- "λαμβάνειν, ἐὰν ἐκόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἀποφαρῶσιν· "ὃς δ' ἂν [h] ἀβουλίᾳ δι' πονηρὰν τύχην ἀπολωλε- "κότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν ἰδίων τούτους εὖ ποιεῖν. ἄρειστα δὲ "καὶ τοῦτο καὶ γινώσκειν καὶ ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμ- "βολικόσους αὐτοῖς, καὶ βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύ- "χαις αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ ἀναγκασθέντας ὑφ' ἑτέρων, "ἀλλ' ἐκόντας, ἵν' αὐτοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τοῦ χρημάτων "καλὸν ὀφείλημα ᾖ. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν "ἅπασιν, ἧς ἐξ ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς, "καὶ μὴ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς εὖ "ποιεῖν· καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιρεθῶσι, τούτοις μη- "δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χάριτας, ἥκι- "στα τῇ Ῥωμαίων ἀρετῇ πρέπειν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ "ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τι καὶ οὐκ ἀνεκτὸν εἶ) Ῥωμαίοις "τῆς ἡγεμονίας ἀντιποιουμένοις ἴδιον, ἃ μὲν πολλῶν "πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κα- "τέλιπον, μὴ κατὰ προαίρεσιν, μηδὲ πειθόμενοι, μηδ' "ὑπ' ὦ προσῆκε χαρᾷ τὰ βέλτιστα προάγειν καὶ τῷ κοι- "νῷ συμφέροντα, ἀλλ' ὥσπερ ἐκλωκίας τῆς πόλεως ἢ "προσδοκώσης τοῦτο πείσεσθαι, [k] περὶ τὸ δοκοῦν ἑαυ- "τοῖς πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν, ἢ μικράν "τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ [l] κινδυνεύουσι τὰ αἴτι- "α παθεῖν. μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι [m] κρείττονα ἃ κελεύ- "σει Λατῖνοι πράττειν ὡς μειρακιώτερα ὄντα, ᾗ μηδ' εἰς πεῖ- "ραν ἐλθεῖν πολέμου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συλ- "λαμβάνειν ἃ προσκελεύσει, ἀνιέναι τὴν πίστιν ἐκ τῆς "πόλεως, ἣν ἱερῶν κατασκευῇ, ᾗ θυσίαις [n] δὴ ᾗ ταῖς ἐπισίοις

[a] Magis proprie φρουρίοις. Sylb. [b] Positum pro simplici ἐλάμβανον. Sylb. [c] Τῶν ἐχθρῶν Vat. [d] Ἀπὸ τῶν στρατιῶν Vat. quo modo legendum esse monuit Sylb. [e] Ὁρῶν Vat. [f] An adverbium κεκμελεσμένως, aliudve hujusmodi omissum est? an aliud participium quam ἡδυσθεῖσι scriptum fuit? Steph. [g] Τῷ κοινῷ Vat. [h] Διαθέντων Vat. [i] Illud ἂν redundat, & orationis cursum impedit: pro eo potius ἤδη reponendum. quod cum paullo insolentius sit, præstat ἂν expungere, & ἤδη subaudire. Sylb. & Pors. [k] Comma istud, περὶ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς πράττειν, non satis quadrat ad relativum ἃ, quod attinet ad sententiam. attamen illud & Lapi versio agnoscit, *præterquam quæ eis videantur, exigere.* Sylb. Περάττειν hîc loci idem valet ac τὴν στρατηγίαν τοῦ πολέμου τοῖς ἄρχουσιν verum dominis conflituere, ut colligi potest ex præcedentibus & sequentibus. Pors. [l] Forsan rectius κινδυνεύουσι. Sylb. [m] Suspicor κρεῖττον ἃ legendum. Pors. [n] Non male forsan legeris δι' ἣν. Sylb. Δὴ τῆς, absque καὶ in Vat. & Lapi Codd. Historiam prolixius expositam habemus, p. 129.

"οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξάν γε αἱρεῖσθαι, μέλλοντας σφεν-
"δονήταις συμμαχήσειν ὅτι ἂν πόλεμον προσλαμβάνειν.
"κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν αὐτοῖς τόδε· τοὺς μὲν θέλον-
"τας τῶν πολιτῶν κοινωνεῖν καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τύχης, ὅτι
"τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, ὅσοις καὶ τἆλλα ἕκαστον, προσ-
"λαμβάνειν ὅτι τὰ πράγματα· τοὺς δὲ καὶ σωθήσας ὁ-
333 "ποίας δήποτε ἀξιώσεις ἀναλαμβάνειν τὰ ὅπλα ὑπὲρ
"τῆς πατρίδος, ὡς ἂν δέῃ, εἰ λάβοιεν, ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾶν.
"εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν, ἔφη ἥξειν αὐτοὺς καὶ παρέξειν σφᾶς
"αὐτοὺς χρήσιμα τῷ κοινῷ βουλόμενοι εὐπειθεῖς. "ἐώθασι γὰρ ἀεὶ τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν μέν τις αὐτὸ
"κολακεύῃ, μεγάλα φρονεῖν· ὅταν δὲ δεδίττηται, σω-
"φρονεῖν.

Αὗται μὲν αἱ πλεῖσται ἀλλήλαις διαφέρουσαι γνῶμαι ἐλέχθησαν· ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τούτων ἔχουσαι χώραν, συχναί. οἱ μὲν γὰρ αὐτοὺς μόνον ἀφεῖσθαι τῶν χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξίουν, τὰ χρήματα ποιοῦντες ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς, οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἥτε πίστις τῶν πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ χάριτος, καὶ οἱ συμβεβληκότες αὐτοῖς μηδὲν ἀδικηθῶσι. ἐδόκει δέ τισι καὶ τῶν ἤδη κατεχομένων πρὸς τὰ χρέα, καὶ τῶν μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τιμὴ ἐλευθερίᾳ, ῥύσασθαι τὰ σώματα ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων, ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμειψαμένους ὑπὲρ αὐτῶν σώματα. τοιούτων δὲ τινων λεχθέντων, ἡ νικῶσα ἦν γνώμη, μηδὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ αὐτῶν πρόβουλευμα· ὅτου δὲ τὸ κράτιστον τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προσθεῖναι τοὺς ὑπάτους λόγον, καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τέως δὲ μηδεμίαν εἰσπραξιν εἶναι, μήτε συμβολαίου μηδενός, μήτε καταδίκης μηδεμιᾶς, μήτε τὰς ἀρχὰς διαγινώσκειν περὶ μηδενός, ἔξω τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνηκόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεχθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν ἅπαν γε τὸ σασιάζον ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦσαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαίνετο ἀπροχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλπίς, φανερὸν ὡς βέβαιον ἔχουσα ὠφέλημα· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἠξίουν αὐτοῖς ποιεῖν, ἢ διδόναι ὀφείλουσι τιμὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κοινωνοὺς τῶν κινδύνων ἔχειν, ἢ μὴ φεναχίζειν εἰς ἑτέρους ἀναβαλλομένῳ χρόνους· ἡ γὰρ ὁμοίας τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπληρωθέντων ὅτου ἂν δεηθῶσιν.

Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει τῶν ὑπαρχόντων, σκοποῦσα ἡ βουλὴ δι' ὅ μάλιστα διαπεφεύξεται τοῦτο, μηδὲν ἔτι νωτιεῖσαι τοὺς δημοτικούς, ἔκλυσιν τιμὴν μὲν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀνελεῖν κατὰ τὸ παρόν, ἑτέραν δέ τινα ἀρ-

"versariis majores honorari voluissent: & hoc quidem ut funditores sibi adsciscerent "ad belli societatem. Summa autem ejus sen- "tentiæ hæc fuit, ut cives qui belli fortunæ "participes esse vellent, iisdem conditioni- "bus, quibus & unumquemque alium, assu- "merent sibi socios ad res gerendas: eos ve- "ro qui quomodocunque de armis pro patria "sumendis paciscí vellent, valere sinerent, "ut nihil profuturos si ea cepissent. Si enim "hoc illi cognovissent, dicebat, eos ultro "venturos, ac operam suam oblaturos iis qui "de rep. optime sentiunt. Omnium enim "stultorum id semper esse ingenium, ut, "quum quis ipsis assentatur, magnifice de se "sentiant, at quum terror illis incutitur, "* sapiant.

Pr. Jul. 421 ante Chr. 496. Olymp. 70 ¶ 1 Cæs. 256. V. C. Var. 258.

¶ Hæ igitur sententiæ, maxime inter se discrepantes, fuerunt dictæ; & præter has multæ aliæ, quæ mediam quandam viam sequendam censebant. Alii enim censebant iis tantum remittenda debita qui nihil possiderent; ita ut creditoribus in ipsa tantum bona, non etiam in corpora jus abducendi esset: alii vero suadebant ut ex ærario dissolveretur æs alienum eorum qui solvendo non essent, ut fides pauperum hac munificentia publica servaretur, & creditores eorum nullam jacturam facerent. Nonnulli etiam censebant, nexos nectendosve † in libertatem vindicandos; &, facta permutatione, pro illis danda fœneratoribus alia *bello quæsita* mancipia. Quum igitur hisce de rebus multa hoc fere modo fuissent dicta, una sententia vicit, qua decretum fuit ut nullum in præsentia de iis rebus senatusconsultum fieret: at, bello feliciter confecto, tunc demum consules ad senatum ea de re referrent, & senatoribus calculos distribuerent, *eorumque sententias exquirerent*: interea vero nulla fieret exactio pecuniarum, aut ex contractu aut ex re judicata debitarum; neve magistratus de ulla alia re cognoscerent, præterquam de iis, quæ ad bellum pertinerent. Hoc senatusconsultum ad populum elatum aliquantulum tumultum civilem imminuit; verumtamen non propterea omnis seditio ex urbe sublata est. Erant enim quidam de mercenariorum numero, qui non magnam in senatus auxilio spem collocandam censebant, quippe quod nihil manifesti neque certi haberet: sed postulabant ut senatus è duobus alterum faceret, aut sibi suum æs alienum remitteret, si se periculorum socios habere vellet, aut ne his dilationibus fucum sibi faceret: aliam enim mentem esse hominum egentium, aliam illorum qui abundant rebus omnibus quibus indigent.

LXIX.

S. C. de suspendendis exactionibus invalidum.

¶ In tali igitur rerum statu, senatus, considerans quanam potissimum ratione posset efficere, ne quid novarum rerum plebs amplius moliretur, decrevit in præsentia potestatem consularem tollere, alium vero magistratum

LXX.

a Οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἴσως Vat. b Περὶ τῆς πατρίδος, ὑφ' οἱ Vat. c Αὐτὸς ἴσως παρέξειν Vat. d Ante κράτιστα non inepte inseruerís articulum τοῖς. Sylb. Eundem agnoscit Cod. Vat. e Εἰσῆλθε δὲ καὶ τῶν Vat. f Plenius in Cod. Vat. ἀφεῖσθαι δὲ καὶ τοὺς ἄλλως ἀμφισβητήσεις πάσης, καὶ μήτε τὸ δημοτικὸν καθίζειν, μήτε τὰς ἀρχὰς. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *intermittique alias disceptationes omnes, judiciumque indici, neque cognoscere magistratus &c.* g Ἐξῆλθεν Vat. & Lapi Codd. quod concinnius esse monuit Sylb. h Σφίσιν ἤδη τιμὴν ἄφεσιν Vat. i Ἔχειν Vat. k Forsan legendum τῶν ἀγαγμένων ὑπαρχόντων. Sylb. Τῶν κοινῶν ὑπαρχόντων Vat. & Lapi Codd. * Moderatiores sese præbeant. † E mancipiorum numero eximendos. *Gelen.*

a Deest

Fer. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. [illegible] 1. V. C. Ca. 256. Var. 258.

giſtratum cum ſummo imperio creare, belli & pacis & omnium aliarum rerum arbitrum; à quo conſiliorum factorumve rationem reposcere non liceret. Atque huic novo magiſtratui ſemeſtre tempus præfinitum eſt, eo autem exacto conſules iterum reip. gubernacula reciperent. Cauſſæ autem quæ ſenatum coëgerunt voluntariam tyrannidem ſubire, quo finem tyrannico bello imponeret, cum multæ aliæ fuerunt, tum vero præcipue lex lata à conſule Publio Valerio Poplicola, de qua ante egi: quod conſulum ſententias irritas faciebat, ne in quempiam civem Rom. ante cauſſæ dictionem animadverteretur, permittens reis, qui ad ſupplicium ducebantur, provocare ab ipſis conſulibus ad plebis judicium, & donec ipſa plebs ſuffragia de illis tuliſſet, eorum corpora & bona in tuto eſſe; qui vero adverſus hæc quidpiam facere auſus fuiſſet, eum impune occidi jubens. Videbat igitur, ſi hæc lex rata manſiſſet, pauperes magiſtratibus minime obtemperaturos ſi cogerentur, contemptis (ut veriſimile erat) ſuppliciis quæ non ſtatim ſubituri eſſent, ſed ubi à populo fuiſſent condemnati: ſed ſi ſublata fuiſſet, neceſſario omnes coactos imperata facturos. At ne pauperes adverſarentur, ſi quis palam ipſorum legem abrogaret, magiſtratum qui parem tyrannicæ poteſtatem haberet, quæ legibus omnibus ſuperior eſſet, in remp. inducere decrevit. Fecit itaque ſenatuſconſultum, quo pauperes decepit, & legem, quæ libertatem illorum confirmabat, aſtu clandeſtino ſuſtulit. Tale autem fuit ſenatuſconſultum: "Ut Largius & "Clœlius, qui tum conſules erant, poteſtatem "deponerent, & ſi quis alius magiſtratum ge"rebat, aut rerum publicarum procuratio"nem habebat: utque unus, quem ſenatus "elegiſſet & populus ſuis ſuffragiis confir"maſſet, rerum omnium accepta poteſtate, non "amplius quam ſemeſtre tempus imperaret, & "majorem poteſtatem quam conſules habe"ret. Plebs, quum ignoraret quamnam vim hoc haberet, ſenatuſconſultum ratum fecit: (hic autem magiſtratus erat major quam dominatio legitima) permiſitque ſenatui ut ipſe per ſe conſultaret, eumque qui imperaturus eſſet eligeret.

S. C. de creando dictatore.

LXXI. ¶ Poſtea principes ſenatus cœperunt valde accurate quærere, & provide conſiderare, quiſnam idoneus eſſet cui hoc imperium traderetur. Videbatur enim illis reſp. indigere homine induſtrio, & rei militaris non modice perito, præterea prudente & ſapiente, & qui propter poteſtatis amplitudinem ad aliquam dementiam non adduceretur, ſed præcipue qui præditus eſſet reliquis artibus quæ in bonis imperatoribus requiruntur, qui ſevere imperare ſciret, nec molliter contumacibus cederet; quo potiſſimum homine tunc ipſis opus erat. Quamvis autem omnia viderent, quæcunque deſiderabant; in altero

χὴν ἀποδεῖξαι, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν, αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βούληται καὶ πράξῃ. χρόνου δὲ εἶναι μέτρον, τὴν [a]μὲν πρώτην ἀρχὴν μῆνας ἕξ, μετὰ δὲ τὸν ἐξάμηνον, αὖθις ἄρχειν τοὺς ὑπάτους. τὸ δὲ ἀναγκάσαντα αὐτὸ ποιῆσαι τοιόνδε ἦν· τὸν πολέμου καταλῦσαι τὸν τυραννικὸν πόλεμον, ἀφαίρετον ὑπομεῖναι τυραννίδα, πολλά μὲν καὶ ἄλλα λυπῶν, ὑπὲρ ἅπαντα δέ, ὁ κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου, τοῦ κληθέντος Ποπλικόλα, νόμος, περὶ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην, ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀκύρους ἐποίησε, [b]μὴ τιμωρεῖσθαί τινα πρὸ δίκης, ἐπιτρέψας τοῖς ἀγομένοις ὑπὸ τοὺς κολάσεις [c]ὑπ' αὐτοῦ, προκαλεῖσθαι ὑπὸ τὴν διάγνωσιν [d]τοῦ δήμου, καὶ ἕως ἂν ἡ πληθὺς [e]σύλλογος ψηφίσηται ὑπὲρ αὐτῶν, σώματι καὶ βίοις τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν τὸν δὲ [f]πρόσθεν ταῦτα τὶ ποιεῖν ἐπιχειροῦντα νηποινὶ τεθνάναι κελεύων. ἐλογίζετο δὲ μένοντος μὲν κυρίου τοῦδε τοῦ νόμου, μηδὲν ὑπηρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τοὺς πένητας, καταφρονητάς, ὡς εἰκὸς, τοῦ τιμωρεῖν, ἂς δ' [g]πρόσθεν χρῆται ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν καταψηφίσηται· ἀναιρεθέντος δὲ αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς ἀνάγκην τὰ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα δὲ μηδὲν σφαλερὸν ὦσι πάσχοντες οἱ πένητες, εἴ τις αὐτῶν [g]καταλύσῃ τὸν νόμον ἐκ τοῦ φανεροῦ, [h]τὸ ἰσοτύραννον ἔχειν ὅτι τὰ πρόσταγματα πρὸ δημαγεῖν, ἢ πάντας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῇ τοὺς νόμους. καὶ γράφει προβούλευμα, δι' οὗ πρὸ δημαγωγήσαι τοὺς πένητας, καὶ τὸ βεβαιοῦσθαι τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον ἀνελοῦσα ἔλαθεν. ἦν δὲ προβούλευμα τοιόνδε· "Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύ"οντας ἀποδεδεῖχθαι τὸ ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀρχὴν πα"ρὰ ἔσχεν, ἢ [i]πραγμάτων κοινῶν ἐπιμέλειαν· ἕνα δὲ ἄν"δρα ὃν ἂν [k]ἡ βουλὴ προέλῃ, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, τὸ "ἀπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἀρχὴν μὴ πλείονα "χρόνον ἑξαμήνου, κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων. τοῦτο ἀγνοήσαντες οἱ δυνάμιν οἱ δημοτικοὶ, ψηφίζονται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. ἦν δὲ ἕτερα κρείττονα ἀρχὴ τῶν νόμων τυραννίδος· τήν τε αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησε αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι.

Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πρεσβυτέροις τῆς βουλῆς, καὶ πρόνοια τοῦ παραληψομένου τὴν ἡγεμονίαν. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς ῥᾳστώνης τε ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖν, καὶ πολλοῦ τοῦ πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρὸς δὲ τούτοις, φρονίμου τε καὶ σώφρονος, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ ἀνοήτου παραχθησομένου· ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τούτων, καὶ τἄλλα ὅσα δεῖ πρόσεστιν στρατηλάταις ἀγαθοῖς, ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος, καὶ μηδὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν οὗ μάλιστα ὑπὸ τοῦ παρόντος ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες ὅσα ἠξίουν, περὶ τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τοῦ ὑπάτων

a Deeſt *Vat.* b Μὴ τιμωρεῖσθαί τινα πρὸ *Vat.* & *Lapi Codd.* c Ὑπ' αὐτῶν συγκλείσας in *Ed. Steph.* Verum ſi ſic diſtinguamus, legendum foret ἀπ' αὐτῶν. *Sylb.* d Quamvis τοῦ δήμου excuſari poteſt, tamen non abſurde legeris τοῦ δήμου. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπὶ τοῦ δήμου. adeo ut forſan legendum συγκλείσας τὴν διάγνωσιν ἐπὶ τοῦ δήμου, eodem plane modo quo *Dionyſius* noſter infra dicit συγκλείσας τὰς κρίσεις ἐπὶ τοῦ δήμου. e Ἐσίγησε ψῆφον *Vat.* quod & placuit *Porto.* f Πρὸς χρῆται ex *Vat.* vertit *Gelen.* ſed potius πρόσχρῆται legendum. *Portus.* g Forſan rectius καταλύσει. *Sylb.* h Τὸ ἰσοτύραννον ἀρχὴν *Vat.* quod maluit & *Portus.* i Πραγμάτων τῶν *Vat.* k Ἡ τὴν βουλὴ *Vat.*

a Βασιλεῦ

ἐπέσταν Τίτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ὢν τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς διάφορος ἦν, καὶ πολέμου καὶ φιλοπολεμίου οὐκ ἔσχεν, οὐδὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερὸν, ἀλλ' ὑπήκοος μὲν τιμωρὸς τοῦ ἀπειθοῦντος ἦν· βουλὴ δ' ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, τοῦ μὲν ἀφελέσθαι τιμὴν ἀρχικὴν, διὰ τοὺς νόμους ἔσχε, τῷ δὲ χαρίσασθαι τὴν ἀμφοτέραν ἐξουσίαν, μείζονα βασιλικοῦ σχήματος γενομένην· καίτοι καὶ δι' αὐτὴν ἔσπευσε, μὴ βαρέως ὁ Κλοίλιος λογισάμενος τὴν ἀπαξίωσιν τῆς ἀρχῆς, ὡς ἀτιμασθεὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἔπειτα μεταθῆται τὴν προαίρεσιν, τοῦ δήμου γενόμενος προστάτης, καὶ πάντα ἀναστρέψῃ τὰ κοινά. ἀθυμοῦντων δὲ ἁπάντων, ἃ φρονοῦντες ἐτύγχανον, εἰς μέσον ἐκφέρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ τοῦτο ποιούντων, ὁ πρεσβύτατος καὶ τιμιώτατος τῶν ὑπατικῶν γνώμην ἀπεδείξατο, δι' ἧς ἀμφοτέροις ὁμοίαν τιμὴν τοὺς ὑπάτους φυλάξαι, πρὸ αὐτῶν ἐκείνην τὸν ἀδιτητοδιότερον ἀρχεῖν ἐψηφίσατο. "Εφη γὰρ αὐτῷ δοκεῖν, ἐπειδὴ τὸ "μὲν τῆς ἀρχῆς κράτος ἢ τε βουλὴ διέγνωκε, καὶ "ὁ δῆμος ἐψηφίσατο, εἰς δυοῖν· δύο δὲ καταλείπεται βουλῆς καὶ φρονήσεως διόμβημα ὑμετέρας, τίς ὁ "πολεμοφόβους τοῖς ἰσοτύραννον ἀρχεῖν ἕξει, ᾧ ὑπὸ "τῶν ἀποδειχθεὶς ἐξουσίας νομίμως, οὐκ ἂν τότε ὑπάτων ὄντων ἕτερον, εἶτε κατὰ χωρισμὸν τοῦ συνάρχοντος, εἴτε κλήρῳ λαχόντος, ἐλέσθαι Ῥωμαίων "ὃν ἐπιλαμβάνει κρίσεως καὶ συμφέροντα τῆς πόλεως ἐπιτροπεύειν. μεσοβασιλέων δὲ αὐτοῖς μηδὲν ὂν "πρὸ παρόντος δεῖν, ὡς ἐν ταῖς μοναρχίαις ἐπιδείκνυσθαι "μονογνώμονας τοῦ μέλλοντος ἄρξειν ἕθος ἦν, ἐχόντων "τῆς βουλῆς τιμὴν ὅσον ἀρχήν.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, μετὰ τοῦτον ἀναστὰς ἕτερος, εἶπεν· "Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλὴ, δοκεῖ καὶ τοῦτο ἔτι "προσθεῖναι τῇ γνώμῃ, δυοῖν ἀνδρῶν κρίσεων εἰς τόδε "χρόνου τὰ κοινὰ διοικεῖσθαι, ὧν οὐκ ἂν εὕροιτε ἀμείνους, "τὸν μὲν ἕτερον αὐτῷ κύριον ὑποδεχθῆναι ἢ ἀναρρήσεως, ἢ δὲ ἕτερον ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος αἱρεθῆναι, διαγνόντων αὐτῷ σφ' ἀλλήλοις τὸν ἀδιτητοδιότερον· ἵνα αὐτοῖς "τοσοῦτον σὺν τῷ τιμίῳ καὶ τὸ χαῖρον ἴσον, τῷ μὲν, "ὅτι τὸν συνάρχοντα κρείττονα ἀπέφηνε, τῷ δ', ὅτι πρὸς "τοῦ συνάρχοντος ἄνευ σκέμματος οὐδὲν καὶ κακὸν ἕκατερον. οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ μὴ προστεθέντος "τῇ γνώμῃ τοῦδε τοῦ μέρους, αὐτοῖς ἂν ἐφάνη τοῖς ἀνδράσιν οὕτω ποιεῖν κρεῖττον· δοκεῖ δὲ μοὶ ἕτερον "τι βουλομένων." ἐδόκει τοῦτο καλῶς πᾶσιν εἰρῆσθαι· καὶ οὐδενὸς ἔτι τῇ γνώμῃ προστιθέντος, ἐπικυροῦται τὸ δόγμα. ὡς δὲ παρέλαβον τὴν ἐξουσίαν οἱ ὕπατοι τοῦ διαγνῶναι πότερος ἐξ αὐτῶν ἄρχειν ἐστὶν ἀδιτητοδιότερος, θαυμαστόν τι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις πρᾶγμα ἐποίουν. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἕκατερος ἄξιον ἀπέφηνε τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὸν

consule T. Larcio: (Cloelius enim eximiæ virtutis civilibus, industrius militaris & rerum bellicarum studio carebat, neque erat imperiosus, neque enim formidabilis; sed mitior in sumendo supplicio de iis qui dicto audientes non essent) senatus tamen pudore quodam impediebatur, ne legitimum magistratum illi abrogaret, & huic largiretur utriusque potestatem, quæ speciem regiæ majorem habebat. Quinetiam metus eum subiit, ne Cloelius, secum ipse reputans magistratum sibi quasi indigno ablatum, ut ignominia à senatu affectus, deinde sententiam mutaret, & plebis patrocinium suscipiens totam remp. everteret. Omnibus igitur præ pudore suam sententiam in medium proferre cunctantibus, idque diu facientibus, tandem natu maximus & honoratissimus inter viros consulares sententiam suam aperuit, qua, ambobus consulibus honore pari servato, ab illis ipsis virum magis idoneum ad imperandum acceperunt. "Se enim censere dixit, "quando & ita senatus decrevisset, & populus id suis suffragiis confirmasset, ut uni "viro imperii summa committeretur, quod "hæc duo restarent quæ non parva consultatione & consideratione indigerent, cui- "nam magistratus par regio esset dandus, & "à qua legitima potestate is esset creandus: "alterum ex iis qui tunc erant consules, sive "collega cedente, sive etiam sortito, aliquem "alium ex civibus Rom. eligere debere, "quem judicaret optime remp. administratu- "rum, ejusque commodis consulturum. In- "terregibus enim, penes quos ante in re- "gio dominatu regem nominandi jus erat, "quum resp. sanctum magistratum haberet, "in præsentia opus non esse *dixit*."

¶ Omnibus autem eam sententiam collaudantibus, post eum alius surgens ita est loquutus: "Ego vero, patres conscripti, hoc quoque "huic sententiæ addendum censeo, quum duo "viri spectatissimæ virtutis hoc tempore remp. "administrent, quibus præstantiores alios vix "inveneritis, alteri quidem summam nomi- "nandi potestatem dandam, alterum vero à "suo collega creandum, ubi tamen prius illi "inter se viderint uter ad id futurus sit magis "idoneus; ut honore æquati, gaudio quoque "pari fruantur, alter quidem quod suum colle- "gam virum optimum esse pronunciarit, alter "vero, quod optimus à suo collega fuerit ju- "dicatus: utrumque enim & jucundum & "honestum. Equidem scio, etiamsi hæc pars "addita sententiæ non fuisset, illos tamen "ita facturos fuisse: attamen satius est id vo- "bis volentibus fieri. Ea sententia omnibus placuit; &, quum nihil à quoquam additum fuisset, senatusconsultum factum est. Ubi vero consules potestatem acceperunt dignoscendi uter ad imperandum esset aptior, admirandum quiddam & præter omnem humanam opinionem fecerunt. Uterque enim non se, sed suum collegam, imperio dignum esse dicebat;

Fast. Cap. ad ann. U. C. 251. Fast. Vat. ad ann. U. C. 252.

LXXII.

a Βασιλικῆς χίνησιν Vat. b Ἡγεμονίδης Vat. c Τὴν στρατηγίαν καὶ βίαν Vat. d Φυλάξας Vat. atque ita vel φυλάξαντας legisse videtur *Lapus*. e Εὔκριτον Vat. f Ἐπιψήφισιν Vat. g Lego καθιλάσκεσθ. *Steph.* h Τὸν ἕτερον Vat. quod rectius visum est *Sylburgio*. i Λαχόντα Vat. k Συμφορώτατα Vat. quod & maluit *Sylb.* Est autem (ut inquit *Idem*) in longa istius periodi longa & perplexa redditione hic ordo, ἵνα αὐτοῖς δοκῶν ἢ ἕτερον ἢ τὸν ἑαυτοῦ, ἀλλὰς Ῥωμαίων ἐστὶ, τὸν ὑπολαμβάνει κρίσεως καὶ συμφορώτατα ἢ πόλεως ἐπιτροπεύσειν. Forte scripsit κρίσεως καὶ μάλιστα συμφορώτατα. *Steph.* l Προσθῶσιν Vat. m Εἶναι δὲ τῶν Vat.

Ver. Jul. 4218. Anni Chr. 496. Olymp. 71. 1. V. C. An. 256, Var. 258.

dicebat; & totum illum diem conſumpſerunt, dum alter alterius laudes recenſet, & imperium deprecatur: ita ut patres conſcripti valde inopes eſſent conſilii. Dimiſſo autem ſenatu, cognati utriuſque & honoratiſſimi quique exterorum ſenatorum, ad Lartium profecti, cum uſque ad noctem precibus multis precati ſunt; docentes in illo totam ſenatus ſpem eſſe ſitam, & iſtam honoris ac imperii contemptionem reip. damnoſam eſſe dicentes. At ille immotus manebat, ipſiſque conſtanter, partim precibus partim obteſtationibus, diu reſtitit. Poſtridie autem coacto iterum ſenatu, quum tunc etiam repugnaret, & licet omnes hoc ei ſuaderent, tamen de ſententia non decederet, Cloelius ſurgens eum nominavit, ut facere ſolebant interreges, * ipſeque conſulatum ejurat.

LXXIII. *Dictator primus T. Larcius.*

¶ Hic primus Romæ monarcha creatus eſt, cum ſumma ac libera belli & pacis atque aliarum omnium rerum poteſtate: nomenque dictatoris ei impoſitum, ſive à poteſtate jubendi & præſcribendi aliis arbitratu ſuo quicquid vellet, & quæ juſta & honeſta eſſent: (præcepta enim & præſcriptiones rerum juſtarum & injuſtarum Romani edicta vocant) ſive, ut nonnulli ſcribunt, quod tunc dictus ac nominatus fuiſſet: ſi quidem non à populo magiſtratum more patrio acceptum erat habiturus, ſed ab uno viro creatus. Non enim exiſtimabant nomen invidioſum & moleſtum imponendum magiſtratui, qui civitatis liberæ adminiſtrationem haberet; tum ipſorum ſubditorum cauſſa, ne odioſis appellationibus perturbarentur: tum etiam ut caverent, ne iis qui magiſtratus acciperent vel per imprudentiam ab aliis injuria fieret, vel ipſi aliis facerent, ſicut homines in tanta poteſtate conſtituti facere ſolent: quandoquidem poteſtatis amplitudo, quam dictator habet, non ſatis ipſo nomine declaratur; nam electitia quædam tyrannis eſt dictatoria poteſtas. Romani autem videntur mihi hoc quoque inſtitutum à Græcis accepiſſe. Qui enim olim apud Græcos αἰσυμνῆται vocabantur (ut Theophraſtus ſcribit in libris de Regno) erant tyranni quidam electi. Eligebantur autem à civitatibus pro ratione temporum, non in infinitum nec continuum; † ſed pro tempeſtate qua id expedire videbatur, & ad certum temporis ſpatium, ſicut Mitylenæi quondam elegerunt Pittacum adverſus exſules Alcæi poëtæ ſocios.

LXXIV.

¶ Hac autem ratione uſi ſunt ii qui primi utilitatem ipſa experientia cognoverunt. Principio enim omnes Græciæ civitates à regibus regebantur; non tamen, ut barbaræ gentes, tyrannice, ſed ex legibus & moribus patriis: optimuſque rex habebatur qui & juſtiſſimus & legum obſervantiſſimus, & qui nuſquam à patriis inſtitutis diſcedebat. id quod ex Homero liquet, qui reges vocat δικασπόλους &

ἕτερον ᾗ κατέτριψαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ἀλλήλων ἀρετὰς ἐξαριθμούμενοι, ᾗ λιπαρῶς μὴ λαβεῖν αὐτὸν τὴν 336
ἀρχὴν ἔστι ἐν πολλῇ γενέσθαι τῶν ἐν τῇ συνεδρίῳ παρόντων ἀμηχανίᾳ. διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς, οἱ προσήκοντες * καὶ
γένος ἐκ πλείονων, ᾗ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι, πρὸς τὸν Λάρκιον ἀφικόμενοι, πολλὰς ἐποιήσαντο τῶν ἀνδρὸς ἀφορμὰς παραιτήσεις, διδάσκοντες ὡς ἐν ἐκείνου τοῖς ἐλπίσιν ἡ βουλὴ τῶν θείων πάσης, ᾗ τὸ ἀκατάστατον αὐτῆς περὶ τὴν ἀρχὴν σκοπεῖν τῷ καινῷ πρέπειν. ὁ δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ᾗ πολλοὶ ἐπὶ μέρει δεόμενός τε ᾗ ἀντιβολῶν ἕκαστον διετέλει· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ πάλιν τῆς συνεδρίου συναχθέντος, ἐπειδή τε τότε διημάχετο, ᾗ πλήθους ὑπὸ πάντων ἐπ' ἀφίσταλο τῆς γνώμης, ἀναστὰς ὁ Κλοίλιος ἀναγορεύει τε αὐτὸν, ὥσπερ εἰώθεσαν ποιεῖν οἱ μεσοβασιλεῖς, ᾗ τὴν ὑπατείαν αὐτὸς ἐξόμνυται.

Οὗτος δεύτερος ἐν Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ τίθενται δικτάτορα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν κελεύειν * καὶ διατάττειν ὅ,τι θέλει, τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ· τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς προσταττομένας τὴν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἐδίκτα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εἴ τε, ὥς τινες γεγράφασι, διὰ τὸν τότε νομιζόμενον ἀνάῤῥησιν ἐπειδὴ ᾗ τὸν δῆμον τὸν ἀρχαῖον εὐθύμου, κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς, ἔμελλεν ἕξειν, ἀλλ' ὑπ' ἀνδρὸς ἀποδειχθεὶς ἑνός. ᾗ γὰρ φόντο δεῖν ὀνόματος καὶ βαρὺ θέλειν τῇ ἀρχῇ πόλιν ἐλευθέραν ὑπερεπαύσειν, τοῦ τε ἀρχομένων ἕνεκα, ἵνα μηδὲν ὑπὸ ταῖς μισουμέναις ἐπιτροπείαις ἀκατασχέτως ἔχωσι, καὶ τοῦ μὴ λαμβανόντων τὰς ἀρχὰς ἐπὶ πολὺ, μή τι πάθωσί τι ἢ παθόντες ὑφ' ἑτέρων πλημμελὲς, ἢ δράσαντες αὐτοὶ τοὺς πέλας, ὧν φέρουσιν αἱ τοιαῦται δυνασείαι· ἐπεὶ τό γε τῆς ἐξουσίας μέγεθος ἧς ὁ δικτάτωρ ἔχει, * ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος. ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατορεία. δοκοῦσι δέ μοι καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήνων οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πολίτευμα λαβεῖν. οἱ γὰρ † αἰσυμνῆται καλούμενοι παρ' Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον, ὡς ἐν τοῖς περὶ βασιλείας ἱστορεῖ Θεόφραστος, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι· ᾑροῦντο δὲ αὐτοὺς * κατὰ χρόνους αἱ πόλεις, οὔτε εἰς ἄπειρον χρόνον, ὅτε συνεχῶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιρούς, ὁπότε δόξειε συμφέρειν, καὶ εἰς † πόσον χρόνον ὥσπερ καὶ Μιτυληναῖοί ποτε ἕλοντο * Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας τοὺς περὶ Ἀλκαῖον τὸν ποιητήν. Ἦλθον δὲ ὅτι τοῦτο οἱ πρῶτοι διδαχθέντες τῇ πείρᾳ τὸ χρήσιμον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἅπασα πόλις Ἑλλὰς βασιλεύετο, πλὴν οὐχ ὥσπερ τὰ βάρβαρα ἔθνη δεσποτικῶς, ἀλλὰ * κατὰ νόμους τε καὶ ἐθισμοὺς * πατρίους· ᾗ κράτιστος τῶν βασιλέων ὁ δικαιότατός τε ᾗ νομιμώτατος, καὶ μηδὲν ἐκβαίνων τῶν πατρίων. δῆλον δὲ καὶ * Ὁμηρος, δικασπόλους τε καλῶν τοὺς βασιλεῖς ᾗ

337

δημο-

* Καὶ ὑπὸ ἐκείνου Vat. quo modo legendum eſſe monuit Sylb. * Ἀχεῖ πολλῶν τινῶν Vat. * Καὶ πόλεσι ἴ, τι θέλει, δίκαια &c. Vat. * Τοῦ ἀρχῆ πόλει Vat. * Illa ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατορεία ex Vat. & Rom. Codd. inſerunt Sylb. Eadem agnoſcit Cod. Vat. ut & Lapi verſio. * Vide Annott. * Deſiderantur in Vat. & Lapi Codd. atque rectius forſan abeſſe poſſunt. * Ita Codd. MSS. Perperam ante in Ed. Steph. ἄρχειν. * Et πόσον retineri poteſt & modo admitti. Sylb. Ὁπόσον χρόνον in Cod. Vat. * Vide Annott. * Καὶ κύριος τοῖς ἐθισμοῖς Vat. * Πατρίων cum Cameravio legendum eſſe, & mox πατρίων pro πατρικῶν ſatis clarum eſt. Sylb. * Vide Annott. † Vel ſeque conſulatu abdicavit. † Sed in tempore quando eis expedire videntur, & ad quantum temporis. Lapus.

ἡμιτελῆ. ἡ μὲν γὰρ πολλὴ διάμετρος ὅλη βασιλεῖαι διοικοῦνται, καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων· ἀρξαμένων δέ τινων ἐν ταῖς ἐξουσίαις πλημμελεῖν, καὶ νόμοις μὲν ὀλίγοις χρωμένων, ταῖς δ' αὐτῶν γνώμαις τὰ πολλὰ διοικούντων, διαφθείρασι ὅλον τὸ πρᾶγμα οἱ πολλοὶ, καλέσαντες μὲν τὰς βασιλείας καὶ τὸ πολίτευμα, νόμους δὲ καθιστάντες, καὶ ἀρχὰς ἀποδείξαντες, τούτοις ἐχρῶντο πρὸς τὴν πόλεων φυλακήν. ἐπεὶ δ' οὐκ αὐτάρκεις ἦσαν οὔτε οἱ τεθέντες ὑπ' αὐτῶν νόμοι βεβαιῶσαι τὸ δίκαιον, οὔτε αἱ τοῖς ἀρχαῖς καὶ τὰς ἐπιμελείας αὐτῶν λαμβάνουσαι, βοηθεῖν τοῖς νόμοις, [b] ὅτε οἱ χρόνοι πολλὰ καινοτομοῦντες, καὶ τὰ κρίσιμα πολυθρυλήτων, ἀλλὰ τὰ πρεπωδέστατα τοῖς καταλαμβάνουσιν αὐτὰς συντυχίαις ἐπαναγκάζοντο αἱρεῖσθαι μόνον ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συμφοραῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις τὸ μέτριον εὐτυχίαις, διαφθειρομένων δ' αὐτοῖς τὰ πολιτικῶν κόσμων, οἷς ἐπανορθώσεως ταχείας καὶ αὐτονόμου δεῖ, ἐπαναγκάζοντο πάλιν τὰς βασιλικὰς καὶ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον, ὀνόμασι [c] καλλίστοις αὐτὰς εὐπρεπεστέροις. Θετταλοὶ μὲν γὰρ ἀρχάς, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἁρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν· ὡς ὑπ' ὄσιον σφίσιν ὑπάρχοι, ἃς κατέλυσε ἐξουσίας ὅρκοις καὶ ἀρραῖς ἐπιθεατρισάντων θεῶν, ταύτας πάλιν ἐμπεδῶν. ἐμοὶ μὲν δὴ παρ' αὐτῶν Ἑλλήνων δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ παράδειγμα λαβεῖν, ὥσπερ ἔφην· Λικίνιος δὲ παρ' Ἀλβανῶν αὖ τὸ δικτάτορα Ῥωμαίους εἰληφέναι, τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμυλίου καὶ Νομήτορος θάνατον, ἐκλειπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἐνιαυσίους ἄρχοντας ἀποδεῖξαι, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δὲ αὐτοὺς δικτάτορας. ἐγὼ δὲ τὸ νόμισμα ζητεῖν οὐκ ἠξίουν, πόθεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἔλαβεν, ἀλλὰ τὴν ἐξουσίαν τὴν παραλαμβανομένην τῷ ὀνόματι παράδειγμα. [d] ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτου οὐδὲν ἂν εἴη τοῦδε τοῦ τόπου τὰ πλείω γράφειν.

Οἱ δὲ τόπον ὁ Λάρκιος ἐχρήσατο τοῖς παράσημοις, δικτάτωρ πρῶτος ἀποδειχθεὶς, καὶ κόσμον οἷον παρέδωκε τῇ ἀρχῇ, σπουδαίως πειράσομαι διεξελθεῖν, τοῦτο ἡγούμενον εἶναι χρησιμώτατα τοῖς ἀναγνωσομένοις, ἃ πολλὴν εὐπορίαν παρέξει καλῶν καὶ συμφερόντων παραδειγμάτων νομοθέταις τε καὶ [e] παιδαγωγοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς πολιτεύεσθαί τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν βουλομένοις. καὶ γὰρ ἀζήλων καὶ ταπεινῆς πόλεως πολιτεύματα καὶ βίους, οὐδὲ ἀνανύμων καὶ [f] ἀπαξιωμένων ἀνθρώπων βουλεύματα καὶ πράξεις μέλλω διηγεῖσθαι, ὅστε ἐ σχολῆ τινι καὶ φλυαρίαν φανῆναι τὴν περὶ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ἡμῶν σπουδήν· ἀλλ' [h] ὥσπερ ἅπασι τὰ δίκαια καὶ καλὰ ἐκ βίου πόλεως, καὶ περὶ τῶν ἐν τούτῳ

Diuque regnatum eſt certis conditionibus, ſicut apud Lacedæmonios; ſed poſtquam eorum nonnulli cœperunt ea poteſtate abuti, & raro quidem uti legibus, plerumque vero pro ſua libidine res adminiſtrare, multi *Græciæ populi*, eam rem iniquo animo ferentes, regna & id inſtitutum ſuſtulerunt, &, legibus conſtitutis & magiſtratibus creatis, his civitatum præſidiis uti cœperunt. Sed quum neque leges ab ipſis latæ ſufficiebant ad jus ſtabiliendum, neque ipſi magiſtratus, & qui earum curam ſuſcipiebant, legibus opem ferre poſſent, † atque ipſa tempora, quæ multas res innovant, non optima inſtituta, ſed ea quæ maxime convenirent caſibus, in quos incidiſſent, eligere *& ſequi* cogebantur, non ſolum autem in calamitatibus improviſis, ſed etiam in nimia proſperitate, quum ob eam bona civitatum inſtituta corrumperentur, quibus correctione celeri & ex unius arbitrio opus erat, cogebantur iterum regias & tyrannicas poteſtates in medium producere, appellationibus honeſtioribus eas velantes. Sic Theſſali ἀρχὰς, Lacedæmonii vero ἁρμοστὰς vocabant, veriti vel tyrannos vel reges ipſos appellare; tanquam ipſis nefas eſſet poteſtates, quas jurejurando & diris exſecrationibus deorum monitu ſuſtuliſſent, *reſtituere & iterum* confirmare. Mihi igitur ab ipſis Græcis Romani hoc exemplum ſumpſiſſe videntur, quemadmodum dixi. At Licinius exiſtimat ab Albanis Romanos dictatoris creandi morem hauſiſſe, aſſerens hos primos poſt Amulii & Numitoris obitum, deficiente regia ſtirpe, annuos magiſtratus creaſſe, qui eandem quam reges habebant poteſtatem, eoſque dictatores vocaſſe. Ego vero non tam de nomine quærendum putavi, unde Romana civitas illud ſumpſerit, quam de poteſtatis hoc nomine comprehenſæ exemplo. Sed fortaſſe de hac re plura ſcribere præſentis operis non fuerit.

Tyranni extemporalis & certo limitata ſpatio.

¶ Quas vero res Lartius primus dictator creatus geſſerit, & quem ornatum huic magiſtratui addiderit, compendioſe narrare conabor, quia exiſtimo utiliſſima lectoribus hæc fore, quæ magnam copiam honeſtorum ac utilium exemplorum præbebunt legiſlatoribus ‡ & juventutis informatoribus, & cæteris omnibus qui civilibus officiis fungi & remp. adminiſtrare velint. Non enim illaudatæ aut humilis civitatis inſtituta & vitæ rationes, neque ignobilium atque abjectorum hominum conſilia aut res geſtas ſum narraturus, ut ſtudium noſtrum parvis & frivolis rebus impenſum alicui tædioſa nugacitas videri poſſit: ſed de ea civitate ſum acturus, quæ omnibus quid juſtum & honeſtum ſit præſcribit, & de ducibus qui eam ad hoc dignitatis

LXXV.

a Διὸ μόνοι ἐν ἡμῖν τῶν βασιλικῶν πολιτευμάτων *Vat.* quo fere modo legendum eſſe conjecerat *Steph.* ſc. διὸ μόνοι ἐν ἡμῖν τῶν τῇ βασιλείας πολιτεύμα, vel τὸ τῆς βασιλείας πολίτευμα. b Pro ὅτε & ἐπαναγκάζοντο puto legendum εἴτε ἐπαναγκάζοι. ſi quis tamen malit εἴτε καιροὶ οἱ πολλὰ νεοχμοῦντες, libenter aſſentiar. atque ita etiam *Lapus*; *tempuſque ipſum multa aſſerens nova non præclara inſtitutorum, ſed convenientia occupantibus ſe caſibus, coëgerat eligere.* redditio enim periodi hujus eſt in verbo ἐπαναγκάζοντο. *Sylb.* Οἱτε καιροὶ, omiſſo ὅτι, in *Cod. Vat.* c Περιμαλύπτοντες *Vat.* d Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτου *Vat.* e Διδασκάλοις *Vat.* & *Lapi Codd.* quod placuit & *Stephano* & *Caſaubono.* f Annon potius ἀπεξενωμένων dixiſſet? Verum utcunque ἀπηξιωμένων malim, quod optime cum præcedenti ἀνανύμων convenit. *Steph.* Vide *Schediaſmatum* l. 5. *Sched.* 27. g Ita in *Lapi Cod.* ut indicat verſio. Videtur aptius legi poſſe εὐσχολίαν ἄν. *Sylb.* Potes legere ὅστε εὐσχολίαν ἄν. tranſpoſita in ſuum locum vocula ἐν. *Caſ.* Scribo ὅστε ἐσχολίαν ἄν τινι ἐν φλυαρίαν φανῆναι. *Steph.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* h Περὶ δ' ὥσπερ *Vat.* i Ἐκ τῶν *Vat.* * Inque multum permanſerunt tempus ſub conditionibus certis adminiſtrata regna. *Lapus.* † Sequutus ſum *Lapi* & *Gelenii* verſiones. *Portus* reddiderat, *neque ipſa tempora*, &c. ‡ Populorumque ductatoribus. *Lapus.*

Ol. 91. 2. Ann. Chr. 496. Olymp. 93. 1. V. C. 256. Var. 258.

Dictator primus quæ & quomodo gesserit.

dignitatis fastigium perduxerunt: quarum rerum cognoscendarum si quis fuerit studiosus, is facile & sapiens & ad civilia negotia aptus evadet. Simulatque igitur potestatem eam accepit, equitum magistrum dixit Spurium Cassium, qui consulatum gesserat olympiade septuagesima. Hic mos usque ad nostram ætatem à Romanis est servatus, & nullus ad hanc usque diem dictator sine equitum magistro dictaturam gessit. Deinde, quum vellet ostendere quanta esset ejus potestatis vis, ad terrorem potius quam ad usum lictoribus imperavit, ut cum fascibus secures per urbem sibi præferrent; more quidem regibus patrio, sed à consulibus intermisso, (ex quo Valerius Poplicola primus eum, dum consulatum gereret, imminuit, ad vitandam imperii invidiam) ab ipso tunc instaurato. His autem cæterisque regii principatus insignibus terrorem civibus turbulentis & rerum novarum studiosis incutiens, ut optimum omnium Servii Tullii regis popularissimi institutorum Romani omnes exsequerentur, quam primum statuit; *sc.* ut tributim suarum facultatum censum profiterentur, adscriptis uxorum & liberorum nominibus, & sua liberorumque ætate. Brevi autem temporis spatio omnibus propter pœnæ magnitudinem censis, (qui enim non paruissent, bona & civitatem amissuri erant) puberum Romanorum inventa sunt CL. millia & septingenti præterea. Postea segregans à senioribus eos qui erant ætatis militaris, eosque in centurias distribuens, divisit pedites & equites in quatuor partes: quarum unam, quæ ex lectissimis constabat militibus, circa se habuit; reliquarum vero Cloelio, in consulatu collegæ, optionem fecit, ut quam vellet caperet; tertiam Spurio Cassio magistro equitum attribuit; at illi, quæ erat reliqua, fratrem Spurium Lartium præfecit: eaque jussa est cum senioribus manere in urbe, eique præsidio esse.

LXXVI. ¶ Quum autem res omnes ad bellum necessarias parasset, copias in loca aperta eduxit; & terna castra fecit ab ea parte, qua potissimum Latinos cum infesto exercitu venturos suspicabatur. Cogitans autem prudentium esse imperatorum non solum res suas corroborare, sed etiam res hostium debilitare, in primis vero sine ullo prælio & labore bella conficere; aut certe quam minimo militaris multitudinis detrimento; eaque omnium bellorum pessima & molestissima ducens, quæ homines coacti contra cognatos & amicos suscipiunt, hæc æquitate aliqua potius quam summo jure finienda existimabat. Quare, clam mittens ad primores Latinorum homines quosdam minime suspectos, suadebat ipsis ut de amici-

καλουμένου αὐτῷ τῇ ἀξιώματι ἡμιόνων τε καὶ σκευοφόρων μὴ ἀγνοῶν φιλόσοφος, ἢ πολιτικὸς ἀνὴρ δοκησάτω. εἰδὼς δὲ οὖν ἅμα τῇ δημοκρατίᾳ τὴν ἐξουσίαν, ἐπιτάρχῳ δορυφόρων σπείρης Κάσσιον, ἢ ὑπατεύσαντα κατὰ τὴν ὀγδομηκοστὴν ὀλυμπιάδα. τοῦτο τὸ ἔθος ἕως ἐμῆς γενεᾶς ἐφυλάττετο ὑπὸ Ῥωμαίων, ἢ οὐδεὶς εἰς τόδε χρόνου δικτάτωρ αἱρεθεὶς χωρὶς ἱππάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν. ἔπειτα τὴν ἐξουσίας τὸ κράτος ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὅσον ἐστί, καταπλήξεως μᾶλλον ἢ χρήσεως ἕνεκα, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσεν ἅμα ταῖς δέσμαις τὰ ῥάβδους τὰς πελέκεις ἀφ' ἧς πόλεως φέρειν ἔθος ὀπτικὸν μὲν τοῖς βασιλεῦσιν, ἐκλελοιπὸς δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐξ οὗ Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὁ πρῶτος ὑπατεύσας ἐμείωσε τὸν φθόνον τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ἀναλαβόμενος. καὶ καταπλήξαμενος τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τὴν βασιλικῆς ἡμερότητος τὸν παρακλητικὸν καὶ πραότητα, τὸ κράτιστον τῆς ὑπὸ Σερουίου Τυλλίου τοῦ δημοτικωτάτου βασιλέως καθιστάντων νομίμων, ἃ πρῶτος ἐπέταξε Ῥωμαίοις ἅπασι ποιῆσαι, τιμήσεις κατὰ φυλὰς τῆς βίας ἀνεγκεῖν, προσεφόρους γυναικῶν καὶ παίδων ὀνόματα, καὶ ἡλικίας ἑαυτῆς τε καὶ τέκνων. ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ πάλιν τιμησαμένων, διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμήσεως τὸν τε ὄγδοον ἀπολέσαι τοὺς ἀπειθήσαντας ἔδει, καὶ τῆς πολιτείας· ἑπτακοσίοις πλείοις εὑρέθησαν οἱ ὀφλόντες Ῥωμαίων πεντεκαίδεκα μυριάδων. μετὰ τοῦτο ἀφαιρεῖται τοὺς ἵππους τὸν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ καταχωρίσας εἰς λόχους, διέτεμε πεζούς τε καὶ ἱππεῖς εἰς τέτταρας μοίρας· ὧν μίαν μὲν τῶν κρατίστων αὐτὸν ἔχειν, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων Κλοίλιον ἐκέλευσεν τὸν συνύπατον αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν, τὸν δὲ τρίτον Σπόριον Κάσσιον τὸν ἱππάρχην, τὸν δὲ καταλειπομένην τὸν ἀδελφὸν Σπόριον Λάρκιον· αὐτὴ φρουρεῖν τὴν πόλιν ἐπέσχεθη σὺν τοῖς πρεσβυτέροις οὗτος τεῖχος μήσασα.

Ὡς δ' ἐπ' αὐτῷ πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ, προήγαγε τὰς δυνάμεις εἰς ὕπαυθρον· καὶ προτίθησι στρατόπεδα τρία, καθ' ὃς μάλιστα ὑπελάμβανε τόπους ποιήσασθαι τοὺς Λατίνους τὴν ἔφοδον. ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι φρονίμων 339
στρατηγῶν ἐστιν, ὃ μόνον τὰ ἑαυτῶν πράγματα ποιεῖν ἰσχυρὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα μὲν ἄνευ μάχης καὶ πόνου καταλύεσθαι τοὺς πολέμους, εἰ δὲ μή γε, σὺν ἐλαχίστῃ τῇ στρατιωτικῇ πλήθους δαπάνῃ, τὸν πόλεμον τε ἀπάντων κακίστου ἡγούμενος, καὶ πλεῖστα λυπηρὰ ἔχοντας, ὃς πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους ἀναγκαζόμενοί τινες ἀναιροῦνται, θηριωδέστερον μᾶλλον ἢ δικαιότερον ὠφελεῖν αὐτοῖς δοκοῦσαν. κρύφα τε δὴ πέμπων πρὸς ἐπιφανεστάτους Λατίνων ἀνυποπτοτάτους τινὰς, ἔπειθε φιλίαν

a Si hæc lectio retineatur, δυνάμενος active accipiendum erit pro δυνάμενος. ut sensus sit, *quæ nec philosophus aliquis ignorare studuerit, & politicus libenter accepabit.* Veriorem lectionem sequutus est *Gelenius*, à ὅστις ἂν ἀγνοῶν, φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ δυνάμενος. *Lapus* mixtam ex his duabus lectionem est sequutus, *quas res studeret quispiam non ignorare philosophus, virque civilis declarabitur.* Possis etiam sic reddere, *quæ si philosophus cognoscere studuerit, reddetur è theoretico politicus.* ut καὶ hoc loco habeat vim redditivam; &, manentibus præcedentibus, δυνάμενος vertatur in δυνάμενος. *Sylb.* συγγνώμων pro δυνάμενος habet *Cod. Vat.* b *Glareanus* pro ἐδημιούργει legit μηδὲ δυνάμενος ἐνδιατρίβειν: quia Sp. Cassius supra (p. 302.) consul fuisse dicitur primo ante Olymp. LXX. anno. Sed excusari hæc lectio potest; quoniam ultimus Olympiadis cujusque annus sequenti quam præcedenti Olympiadi est proximior: præsertim si κατὰ accipiamus pro ἀπὸ. *Sylb.* c Non agnoscit *Vat.* d Πρῶτον ἐκέλευε *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Legi etiam posset κατὰ σφαλὰς per singula capita, civium scil. qui familiam haberent. *Sylb.* f Αὖτη *Vat.* quod aptius esse visum est *Sylburgio* & *Porto.* g Πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν Λατίνων *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* dum vertit, *clamque igitur mittens ad primores Latinorum minime suspectos quosdam.*

a Υπερζέοντος

λίαν παρέσχεν τοῖς πόλεσιν καὶ ὁπότε τῷ φανερῷ πρὸσβολόμενος κατὰ πόλεις τε καὶ ἔθνη τὸ κοινὸν, ἢ χαλεπῶς ἐξεμαράσατο μηδετέροις τὴν αὐτίκα ἀπιστίαν ἐμελεῖν ἔχειν πρὸς τὸν πόλεμον· μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξεθεράπευσεν, ἢ διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας διατῆσαι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐποίησεν. οἱ δὲ τῷ αὐτοκράτορα παρειληφότες Λατῖνον στρατηγίαν, Μαμίλιός τε ὁ Σέξτος, ὃς Τύσκλῳ πόλει τὰς δυνάμεις συνέχοντες, παρεσκευάζοντο μὲν ὡς ἐλάσοντες ὅπλα τοὺς Ῥωμύλου· ἐδαπάνων δὲ πολλὰ εἰς τὸ μέλλειν χρόνον, εἴτε τοὺς ὑστεροῦντας ἀναμένοντες πόλεις, εἴτε τὰ ἱερὰ αὐτοῖς ἐκ γενομένων καλῶν. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τινὲς ἀποσκιδνάμενοι τοῦ στρατοπέδου, τὴν χώραν τὴν Ῥωμαίων ἐπόρθουν. τοῦτο μαθὼν ὁ Λάρκιος, ἀποστέλλει τὸν Κλοίλιον ἐπ' αὐτοὺς, ἄγοντα τοὺς ἱππέων τε καὶ ψιλῶν τοὺς ἀνδροφονωτάτους. ὃς ὀλίγους μὲν τινας ἀποκτείνει μαχόμενος, τοὺς δὲ λοιποὺς αἰχμαλώτους λαμβάνει. τούτους ὁ Λάρκιος ἐκ τραυμάτων ἀναλαβὼν, καὶ τοῖς ἄλλοις εὐθεραπεύσας φιλανθρωπίαις, ἀπέστειλεν εἰς Τύσκλον ἀθρόους ἄνευ λύτρων, προσβολὰς σοὶ αὐτοῖς πέμψας Ῥωμαίων τοὺς ἐπιφανεστάτους. οὗτοι διεπράξαντο καταλυθῆναι τὸ στράτευμα τῶν Λατίνων, καὶ γενέσθαι τοῖς πόλεσιν ὁμαυσιαίους ἀνοχάς.

Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ ἀνὴρ, ἀπῆλθε τοῖς δυνάμεσιν ἐκ τῆς ὑπαίθρου, καὶ πρὶν ἢ πᾶσα τῆς ἐξουσίας ἐκπληρῶσαι χρόνον, ὑπάτους ἀποδείξας, ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, οὔτε ἀποκείνας ἀδίκως Ῥωμαίων, οὔτε ἐξελάσας τῆς πατρίδος, οὔτε ἄλλῃ συμφορᾷ βαρείᾳ περιβαλὼν ἀδικίᾳ. οὗτος ὁ ζῆλος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρξάμενος, ἅπασι παρέμεινε τοῖς λαμβάνουσι τὴν αὐτίκα ἐξουσίαν, ἄχρι τῆς τρίτης πρὸ ἡμῶν γενεᾶς. οὐδένα γοῦν ἐκ τῆς ἰσοτείας παρειλήφαμεν, ὃς ὑπ' μετρίως αὐτῇ καὶ πολιτικῶς ἐχρήσατο, πολλάκις ἀναστατωθείσης τῆς πόλεως καταλῦσαι τοὺς νομίμους ἀρχὰς, καὶ πάντα ποιῆσαι τὰ στράσματα ὑφ' ἑνί. καὶ εἰ μὴ ἐν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις μόνον ἦσαν οἱ λαμβάνοντες τὴν διεστηκυῖαν ἀσφαλῆ προστασίαν τῆς πατρίδος, μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἀρχῆς διαφθειρόμενοι, ἦν ἂν ἧττον θαυμαστὸν νῦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις πολλαῖς καὶ μεγάλαις γενομέναις, καὶ ὅτε καταλύσαι βασιλείαν καὶ τυραννίδων ὑποπτευομένων, καὶ ἐπ' ἄλλαις συμφοραῖς κωλῦσαι μυρίοις, ὅσοι τηλικαύτης ἔτυχον ἐξουσίας, ἅπαντες ἀνεπιλήπτους καὶ τῷ θεάτρῳ λαβόντι τὴν ἀρχὴν ὁμοίους ἑαυτοὺς παρέσχοντο. ὥσθ' ἅπασι παραζῆναι τὴν αὐτίκα δόξαν, ὅτι μία βοήθεια παντός ἐστιν ἀνιάτου κακοῦ, καὶ τελευταία σωτηρίας ἐλπὶς, ὅταν ἀποῤῥαγῶσιν ἅπασαι διὰ χειρός τινας, ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχή. ἐπὶ δὲ τῆς ἡμῶν τοὺς πατέρας ἡμῶν ἡλικίας ὁμοῦ τετρακοσίων διαλυομένων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Τίτου Λαρκίου δικτατορείας, διεβλήθη καὶ μισητὸν ἅπασιν ἀνθρώποις διέφανε τὸ τοῦτο Λευκίου Κορνηλίου Σύλλα πρῶτος καὶ μόνος πικρῶς καὶ ὠμῶς αὐτῇ

cia inter civitates conciliandæ agerent: & palam missis legatis, cum ad singulos populos tum etiam ad eorum remp. facile effecit ne omnes amplius æque ad bellum essent propensi. Hujusmodi autem beneficio, *de quo mox agetur*, ipsos maxime sibi demeruit, & ab ipsis ducibus alienavit. Nam Mamilius & Sextus, ad quos totius belli summam Latini detulerant, in urbe Tusculo copias continentes, parabant se ut Romam peterent; sed multum temporis in ea cunctatione consumebant, sive quod exspectarent populos eos qui nondum venerant, sive quod exta nihil fausti promitterent. Interea vero quædam pars à reliquo exercitu divulsa agrum Romanum populabatur. Lartius, hac re cognita, Cloelium in eos immisit, cum fortissimis quibusque & equitibus & peditibus. qui quum illos ex improviso adortus fuisset, paucos quosdam repugnantes interfecit, reliquos vivos cepit. Lartius hos ex vulneribus refectos, & cæteris humanitatis officiis sibi devinctos, simul omnes Tusculum, nullo redemptionis accepto precio, remisit, & cum ipsis legatos Romanorum nobilissimos misit. Isti effecerunt ut Latinorum copiæ dimitterentur, & inducíæ in annum inter civitates fierent.

¶ His rebus gestis, domum ex locis subdialibus exercitum reduxit & antequam totum imperii tempus expleviſſet, consulibus designatis, dictatura se abdicavit, nullo cive Romano aut cæso, aut patria pulso, aut alia gravi calamitate affecto. * Hoc præclarum istius viri exemplum postea omnes dictatores sequuti sunt, usque ad ætatem ab hac nostra tertiam. Nusquam enim in historia proditum reperimus, quemquam fuisse qui in hoc magistratu non gesserit se moderate & civiliter, quamvis resp. sæpe fuerit coacta, legitimis magistratibus abrogatis, rerum summam unius potestati permittere. Et, si in externis tantum bellis dictaturam adepti egregie patriam defendissent, imperii amplitudine non corrupti, hoc minus mirandum esset: jam vero etiam in civilibus seditionibus multis & gravibus, & in ejiciendis iis qui in suspicionem vel regni vel tyrannidis affectatæ venerant, & in sexcentis aliis calamitatibus arcendis, quotquot tantam potestatem adepti sunt, omnes ad unum sine ulla reprehensione primi dictatoris exemplum penitus sunt sequuti; ita ut una esset omnium opinio, dictaturam esse cujusvis insanabilis mali unicum remedium, & extremam salutis spem, † cæteris omnibus deficientibus, idque quoties ipsæ res ita flagitarent. At patrum nostrorum ætate, integris quadringentis annis elapsis à Titi Lartii dictatura, res ista damnari cœpit, & omnium hominum judicio odiosa visa est, quando Lucius Cornelius Sylla primus & solus acerbe & crudeliter ea est

Pol. Jul. 42 18. Dion. Chr. 496. Olymp. 72 1. Ca. 256. V. C. Var. 258.

LXXVII.

Dictaturæ odium conflavit Sylla.

a Ὑπεξιόντας Vat. b *Gelenius* videtur legisse ἀντιμαχομένους *repugnantes*, atque *Lapus* μαχομένους *pugnantes*. Si vulgatam lectionem sequimur, μαχόμενος ad Cloelium referetur. *Port.* c Ἀζημίους agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit *simul omnes*. alioqui suspicari posset quispiam, legendum esse ἀδήους *incolumes, impunitos. Sylb.* d Τοὺς ἐπιφανεστάτους. Ὅτι διεπράξαντο ἀδρανῆναι τὸ φρονοῦν Vat. e Perperam in *Ed. Steph.* ὅτι ἀποκτείνας, & mox ἐξελάσας simili errore. f Οσων τηλικαύτης τυχόντες ἐξουσίας Vat. g Ἅπαντες male in *Ed. Steph.* h Cum ἅπασαι subaudiendum è præcedenti membro αἱ ἀγκυραι. *Sylb.* Dicendum potius ἄγκυραι post ἅπασαι deesse, aut αἱ ἄγκυραι; perinde nimirum ac si dictum esset, *ubi anchoræ omnes rupiæ fuerint. Steph.* in Schediasm. l. 5. *Sched.* 26. * Hujus autem rei æmulatio ab illo viro incipiens permansit omnibus &c. *Lapus.* † Ubi cæteras injuria temporis præcidisset universas. *Gelen.* Cum rescinduntur omnia aliquibus temporibus. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70. 4. Cai. 256. V. C. Var. 258.

est usus: ita ut tunc primum Romani cognorint, id quod toto superiore tempore ignorarant, nimirum dictaturam tyrannidem esse. Senatum enim ex quibusvis vulgaribus hominibus constituit, & tribuniciam potestatem quam minimam fecit, & urbes integras desolavit, & regna partim sustulit, partim ipse constituit, atque alia multa arroganter fecit, de quibus longum & arduum esset dicere: civium quoque, præter eos qui in præliis absumpti fuerant, non minus quam quatuor millia, quæ se ipsi dediderant, interfecit; ex quibus aliquot ante tormentis cruciavit. Utrum autem hæc fecerit ipsa necessitate coactus, an quod ea è rep. esse existimaret, non est præsentis temporis inquirere. Hoc enim mihi demonstrandum proposueram, dictatoris nomen ob hasce causas odiosum & grave visum fuisse. Idem autem non ipsis solis potestatibus, sed etiam aliis rebus maxime expetendis, & quæ vulgo in humana vita admirationi sunt, solet accidere. Omnia enim honesta & utilia videntur utentibus, quando quis recte illis utitur; turpia vero & detrimentosa, quando malos patronos & defensores sunt nacta. Hujus autem rei caussa est ipsa natura, quæ addit omnibus bonis quasdam etiam insitas pestes. Sed de his opportunius alio loco agetur. Sequenti anno consules creati sunt Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, septuagesima prima olympiade, qua vicit in stadio Tisicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho.

χρησιμεύειν ὅτι τότε πρῶτον ἀμαθίᾳ Ῥωμαίους, ἢ ἄλλο ἄπαντα χρόνον ἠγνόουν, ὅτι τυραννίς ἐστιν ἡ γε δικτάτωρος ἀρχή. βουλὴν τε γὰρ ἐκ τῶν ἀπιτυχόντων ἀνδρῶν συνέστησε, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας κράτος εἰς ἐλάχιστον συνέστησε, καὶ πόλεις ὅλας ἐξήνδρισε, καὶ βασιλείας τὰς μὲν ἀνεῖλε, τὰς δὲ αὐτὸς ἀπέδειξε, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ αὐθάδη διεπράξατο, περὶ ὧν πολυλογεῖν ἂν εἴη λέγειν πολλά, τε χρεὼν ἦν ἐν ταῖς μάχαις ἀπολομένων, τοὺς μὲν δεδοίλους αὐτοσφᾶς αὐτὸς, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων ἀπέκλεινεν, ὧν τινας καὶ βασάνοις θανάτου ἠνίσατο. εἰ μὲν οὖν ἀναγκαίως ἢ συμφερόντως τῷ κοινῷ ταῦτα πάντα ἐπράξεν, οὐκ ὁ παρὼν καιρὸς ἐξετάζει. ὅτι δὲ περὶ ταῦτα ἐμισήθη, καὶ δεινὸν ἐφάνη τὸ τοῦ δικτάτορος ὄνομα, τοῦτό μοι προὔκειτο ἐπιδεῖξαι. πέφυκε δὲ τὰς δυναστείας τοῦτο μόνας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συμβαίνειν τοῖς θεμιτοῖς καὶ θαυμαζομένοις ὑπὸ τοῦ κοινοῦ βίου πράγμασι. καλὰ μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ συμφέροντα φαίνεται τοῖς χρωμένοις, ὅταν τις αὐτοῖς χρήσηται καλῶς· αἰσχρὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα, ὅταν πονηρὸς λάβῃ προστάτας. τὸν δ' ἡ φύσις αἰτία, προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι καὶ κῆρας συμφύτους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἂν εἴη τοῖς λόγοις καιρὸς ἐπιδεικνύμενος. οἱ δ' ἐπὶ τοῦ κατόπιν ἐνιαυτοῦ ὕπατον ἀρχὴν διεδέξαντο, α Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ὅτε τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ πρώτην ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου.

a Συνίτυλε *Vat.* quod placuit & *Stephano*. b *Camerarius* mavult dividi πολὺ ἴσχυε, atque etiam *Stephanus*. Rectius adhuc in *Cod. Vat.* πολὺ δὲ ἰσχυε δῆν. quo modo loquutus est *Dionysius* in aureolo libello περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, p. 120. juxta *Editionem Lond.* quam adornavit *Clariss. Uptonus*, Etonensium decus. c Τετραπεμμένων *Vat.* d Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* In *Ed. Steph.* δυναμένων ἢ συμφερόντων, errore manifesto. e Αὐτοῖς χρῆται *Vat.* f Κλεῖς τῶν συμφύτους *Vat.* g Malim ἦσαν Αὖλος &c. *Portus.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER SEXTUS.

341 Οἱ δὲ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος καὶ Μάρκος Μινούκιος, ὅτε τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ πρώτην ὀλυμπιάδος, ἣν εἶχε τότε νικῶν Τισικράτης [b] Κροτωνιάτης", ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου, ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτε πολεμικὸν, οὔτε πολιτικὸν ἀξιόλογον ὅτι τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν ἔπραξαν οὔτε τὸ πρὸς Λατίνους ἀνοχαὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν πολέμων παρέχον εἰρήνην, ἥ τε τῶν ἀναπεφόρων δανείων κώλυσις, ἣν ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ, ἕως ἂν ὁ παρεσκευάζετο πόλεμος εἰς ἀσφαλὲς [c] ἔλθῃ" τέλος, ἔπαυσε τοὺς ἐντὸς τείχους νεωτερισμοὺς οὓς ἐποιοῦντο οἱ πένητες, ἀφεῖναί τε χρεῶν ἀξιοῦντες δημοσίᾳ· δόγμα δὲ βουλῆς ἐκύρωσε, [d] ἐπιεικεστάτοις Ῥωμαίων καὶ λαμπροῖς ἀνδράσιν εἶναι τινες ἔτυχον ἐκ τῶν Λατίνων ἔθνους συνοικοῦσαι γυναῖκες, ἢ Ῥωμαῖαι Λατίνοις, ἑαυτῶν ἐν ἐξουσίᾳ, ἐάν τε μένειν θέλωσι παρὰ τοῖς γαμηκόσιν, ἐάντε μὴ, εἰς τὰς πατρίδας ἀναφέρειν· τῶν δὲ ἐγγόνων τὰ μὲν ἄῤῥενα παρὰ τοῖς πατράσι μένειν, τὰς δὲ θηλείας καὶ ἔτι ἀγάμους τοῖς μητράσιν ἕπεσθαι· ἐτύγχανον δὲ πολλαὶ πάνυ γυναῖκες εἰς τὰς ἀλλήλων πόλεις ἐκδεδομέναι, καὶ διὰ τὸ συγγενὲς καὶ διὰ φιλίαν· [e] καὶ τυχοῦσαι τῆς ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀδείας, ἐδήλωσαν ὅσην εἶχον ἐπιθυμίαν τοῦ ἐν Ῥώμῃ διαίτης. αἵ τε δὴ ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι Ῥωμαῖαι μισοῦσι δεῖν πᾶσαι καταλιποῦσαι τοὺς ἄνδρας, [f] εἰς πατέρας ἀνέστρεψαν· αἵ τε Ῥωμαίοις ἐκδεδομέναι Λατίνων, πλὴν δυεῖν, αἱ λοιπαὶ τὰς πατρίδων ὑπερεῖδον, καὶ τοῖς γεγαμηκόσιν ἔμειναν· οἰωνὸς εὐτυχὴς τῆς μελλούσης πόλεως ὀλιγαρχήσειν τοῦ πολέμου. ὅτι τούτων φασὶ τῶν ὑπάτων τὸν νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ, κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρουσαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ δημοτελεῖς

SEquenti anno creati conſules Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, ſeptuageſima prima olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho, nihil foris domive memoria dignum in ſuo conſulatu geſſerunt. Nam & induciæ cum Latinis factæ ipſis magnam ab externis bellis quietem dabant, & ſuſpenſa ex ſenatuſconſulto exactio fœnorum, donec bellum quod exſpectabatur tuto conficeretur, ſedavit urbanos motus inopum, qui ſe ære alieno publico decreto atque publica pecunia liberari poſtulabant. Senatus autem conſultum ſanxerunt, ut ſi quæ Latinæ gentis mulieres nuptæ eſſent Romanis viris æquiſſimis & magni nominis, vel Romanæ Latinis, penes eas arbitrium eſſet, vel apud ſuos maritos manendi, ſi ita vellent, vel etiam, ſi id nollent, patrias ſuas repetendi: ex liberis vero, mares quidem apud patres remanerent, fœminæ vero & adhuc innuptæ matres ſuas ſequerentur. erat autem frequens connubium inter utrumque populum, tum ob cognationem, tum etiam ob amicitiam. Mulieres vero, eo decreto facta ſibi libera poteſtate, ſatis declararunt quanto Romæ degendi deſiderio tenerentur. nam & Romanæ quæ erant in Latinis civitatibus fere omnes ſuis maritis relictis in patriam ſunt reverſæ, & Latinæ quæ Romanis datæ fuerant in matrimonium, exceptis duabus, reliquæ omnes neglecta patria apud viros ſuos remanſerunt, quod fuit omen felicisſimum victoriæ, quam pop. Rom. erat adepturus. His conſulibus ferunt Saturno templum conſecratum fuiſſe in clivo Capitolino, qua è foro eo aſcenditur, & ſumptu publico

Per. Jul. 4219. Ante Chr. 495. Olymp. 71 ½. V. C. Cai. 257. Var. 259. A. Sempronio M. Minucio coſſi quies à bellis.

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Sextus liber Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Romanis hæc habet: Bellum cum Latinis, & eximiam illam ad Regillum lacum pugnam; bellum cum Volſcis, Sabinis, Aruncis; ſeditionem Romæ ob nexos; principum in ſenatu digniſſimas in utramque partem orationes; ſeceſſionem plebis in ſacrum montem; de concordia graves actiones; Bruti orationem longiſſimam; Tribunorum Ædilium que plebis creationem; Cn. Martii Coriolani encomium; poſtremo cum Latinis fœdus ictum, atque Menenii Agrippæ mortem. Spatium quinque omnino annorum.* b Deeſt *Vat.* c Non agnoſcit *Vat.* d Forſan convenientius ſit *ἐγγενίδων nobilibus. Sylb.* e Αἱ τυχοῦσαι *Vat.* f Εἰς τὰς πατρίδας *Vat.* Vel *εἰς τὰς πατρίδας ἀνεστρεψαν* legendum eſt, quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſius*, vel *πρὸς τοὺς πατέρας ἀνεστρεψαν* dicendum. *Portus.* Malim hîc legere *εἰς πατέρας.* atque ita (niſi vehementer fallor) ſcripſerat *Dionyſius*, qui etiam alibi Atticum illud *εἰς* pro *πρὸς* uſurpat. *Caſ.*

a Diſtinguendum

Per. Jul. 4219. Ante Chr. 495. Olymp. 71 ¼. V. C. Cat. 257. Var. 259.

publico ſolennitates & ſacrificia anniverſaria huic deo decreta. Antea vero aram ab Hercule exſtructam ibi fundatam fuiſſe ferunt; ſupra quam illi qui ſacrorum ritus ab eo acceperant more Græco primitias eas ſacrificabant, quæ in ignem conjici & cremari ſolebant. Quidam autem produnt T. Lartium ſuperioris anni conſulem [a] id templum faciendum locaſſe: alii à Tarquinio rege, qui regno fuerat expulſus, hoc opus faciendum ajunt locatum: dedicatum vero ex ſenatuſconſulto à Poſtumo Cominio. His igitur conſulibus (ut dixi) contigit, ut maxima pace fruerentur.

ἀναδεχθῆναι τῷ θεῷ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἑορτάς τε καὶ θυσίας. τὸν δὲ τοῦτο βωμὸν αὐτόθι [b] καθιδρύσθαι λόγοισι τοῖσι ὑφ' Ἡρακλέους κατεσκευασμένοισι, [c] ὑφ' ὧν τὰς ἐμπύρους ἀπαρχὰς ἔθυον Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν οἱ τὰ ἱερὰ παρ' ἐκείνου παραλαβόντες. τὸν δὲ νεὼ τὸν ἐν τῇ ἰσοδόμῳ τοῦ ναοῦ, τινὲς μὲν ἱστοροῦσι λαβεῖν Τίτον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ· οἱ δὲ, βασιλέα Ταρκύνιον τὴν ἐκποίησιν τὴν ἀρχῆς· τὴν δὲ καθίδρυσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν [d] Πόστμιον Κόμινιον, ψήφισμα βουλῆς.

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ⅔. V. C. Cat. 258. Var. 260. A. Poſtumio & T. Virginio coſſ. redintegratum bellum Latinum.

II. ¶ Poſtea creati conſules Aulus Poſtumius & T. Virginius, quibus coſſ annuæ induciæ cum Latinis factæ finitæ ſunt. Magni autem utrinque belli apparatus fiebant. Ac Romana quidem multitudo tota conſtabat ex voluntariis militibus, qui magna animi alacritate ad bellum ferebantur: Latinorum vero major pars remiſſo animo ac neceſſitate coacta ad id bellum ibat, quia principes civitatum fere omnes donis & pollicitationibus à Tarquinio & Mamilio fuerant corrupti; plebeji vero, contra quorum voluntatem id bellum ſuſcipiebatur, ab adminiſtratione & cura reip. arcebantur: neque enim amplius dicendi poteſtas volentibus dabatur. Quare multi eam rem moleſte ferentes urbes *ac patriam* relinquere, & ad Romanos transfugere cogebantur. Qui enim in illis civitatibus dominabantur eos nolebant impedire, quinimo ſuis adverſariis ob voluntarium exſilium magnam gratiam habebant. Romani vero eos recipiebant, & eos qui cum conjugibus ac liberis veniebant in numerum urbanorum militum referebant, urbaniſque cohortibus immiſcebant; reliquos vero in caſtella quæ circa urbem erant dimittebant, & per colonias diſtribuebant, ne quid novi molirentur diligenter caventes. Et quum omnes idem cenſerent, rem iterum indigere libero imperio unius viri, qui omnia arbitratu ſuo adminiſtraret, nulliſque reddendis rationibus eſſet obnoxius, junior conſul A. Poſtumius à collega Virginio dictator dicitur: ipſe vero eodem modo, quo prior dictator, magiſtrum equitum T. Æbutium Elvam dixit. Et quum brevi temporis ſpatio omnes juniores Romanos conſcripſiſſet, & exercitum in quatuor partes diviſiſſet, uni parti ipſe præerat, ſecundæ ſuum collegam Virginium præfecit, tertiam Æbutio magiſtro equitum attribuit, quartæ vero præfectum A. Sempronium reliquit, cui urbis cuſtodiam commiſit.

Dictator ſecundus A. Poſtumius.

Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν Αὖλος Ποστούμιος καὶ Τίτος Οὐιργίνιος· ἐφ' οὗ καὶ μὴ ἐνιαύσιοι ἀνοχαὶ πρὸς Λατίνους διελέλυντο. παρεσκευάζοντο δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὑφ' ἑκατέρων ἐγίνοντο μεγάλαι. ἦν δὲ τὸ μὲν Ρωμαίων πλῆθος ἅπαν ἑκούσιον καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ χωροῦν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα· τὸ δὲ Λατίνων τὸ πλέον ἀπρόθυμον καὶ ὑπ' ἀνάγκης καλειρόμενον, τὰ μὲν διαπεπτωκότων τὰς πόλεσιν, ὀλίγων δεῖν πάντων, δωρεαῖς τε καὶ ὑποσχέσεσιν ὑπὸ Ταρκυνίου καὶ Μαμιλίου διεφθαρμένων, τὸ δὲ δημοτικῶν, ὅσοις οὐκ ἦν βουλομένοις ὁ πόλεμος, ἀπολαυομένων ὑπὸ τῆς τῶν κοινῶν φροντίδος· οὐδὲ γὰρ λόγος ἔτι τοῖς βουλομένοις ἀπεδίδοτο. ἠναγκάζοντο δὲ χαλεπαίνοντες ὅτι τούτῳ συχνοὶ καταλιπεῖν τὰς πόλεις, καὶ τοῖς Ρωμαίοις αὐτομολεῖν. κωλύειν γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ ὑφ' ἑαυτοῖς πεποιημένοι τὰς πόλεις, ἀλλὰ πολλὴν τοῖς ἀμφόδοις τὴν ἐκουσίου φυγῆς χάριν ἤδεσαν. ὑποδεχόμενοι δὲ αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι, τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφικνουμένους, εἰς τὰς ἔσω τείχους καλουμένας τραπέζας, τοῖς πολιτικοῖς ἐγκαταμίσγοντες λόχοις· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὰ πρὸ τοῦ πόλεως ἀποστέλλοντες φρούρια, καὶ τοῖς ἀποικίαις ἐπομεμιγμένους, ἵνα μή τι νεωτερίσωσιν, εἶχον ἐν φυλακῇ. ἅπασιν δὲ τοῖς αὐτοῦ γνώμην λαβόντες, ὅτι μιᾶς δεῖ πάλιν τοῖς πράγμασιν ἀφειμένης ἅπασι διοικεῖν καὶ τὴν αὐτῆς λογισμὸν ἀνυπεύθυνον ἀρχῆς, δικτάτωρ ἀποδείκνυσι τὸν ὑπάτων ὁ νεώτερος Αὖλος Ποστούμιος, ὑπὸ δὲ συνάρχοντος Οὐιργινίου· ἱππάρχην δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ προσείλετο καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ πρότερον διεκόσμησε, Τίτον Αἰβούτιον Ἕλβον· καὶ καταγράψας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἐν ἥβῃ Ρωμαίους ἅπαντας, καὶ διελὼν εἰς τέτταρα μέρη τὴν δυνάμιν, μιᾶς μὲν αὐτὸς ἡγεῖτο μοίρας, ἑτέρας δὲ τὸν συνύπατον Οὐιργίνιον ἔταξεν ἄρχειν, τῆς δὲ τρίτης Αἰβούτιον τὸν ἱππάρχην· τὴν δὲ τετάρτης καταλιπὼν ἔπαρχον Αὖλον Σεμπρώνιον, τὴν πόλιν φυλάττειν ἐπέτρεψεν.

III. ¶ Ei autem, apparanti res omnes quæ ad bellum erant neceſſariæ, exploratores nunciarunt, Latinos cum omnibus copiis ex ſuis finibus egreſſos; & rurſus alii eum certio-

Παρεσκευασμένῳ δὲ [h] τούτῳ πάντα τὰ ἐπιτήδεια τοῖς τὸν πόλεμον, ἦλθον ἀγγέλλοντες οἱ σκοποὶ παρεγγυᾶν Λατίνους ἐξεληλυθότας καὶ αὖθις ἕτερος, διλοιποὺς

[a] Diſtinguendum eſt poſt αὐτοῦ, vel τὸ δὲ αὐτοῦ legendum: hoc ſenſu, *Antea vero aram ibi fuiſſe dicunt aram ab Hercule exſtructam. Sylb.* Τὰ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, βωμὸν *Vat.* [b] Καθίδρυσθαι perperam in *Ed. Steph.* [c] Ita etiam *Vat.* & *Lapi Cod.* Potius tamen (cum *Sylb.* & *Porto*) legendum ὑφ' ὃ vel ὑπὸ ὃ. [d] Male in *Ed. Steph.* Ποστούμιον Κομίνιον. Vide *Not. Lect.* ad pag. 303. [e] Ἀπὸ ἀλλὰ τῶν *Vat.* [f] Scribendum puto ἐφ' ἑαυτοῖς *Steph.* Δι' ἑαυτῶν *Vat.* [g] Forſan rectius ἐπιμεμιγμένους, vel συνεπιμεμιγμένους. *Steph.* [h] Ἀπὸ *Vat.* * Inſcriptionem locationis templi accepiſſe &c. *Lapus.* Templi fundationem inſcriptam Largio conſule &c. *Golius.* Ego (inquit *Porto*) ſenſum ſum ſequutus. nam moris erat olim, ut ſi quod publicum opus eſſet exſtruendum, id locaretur, ipſaque locatio in tabella literis majuſculis populo in loco aliquo eminentiori conſpicienda proponeretur.

[a] Καμπανοὺς

Per. Jul. 4110. Ante Chr. 494. Olymp. 72 1. V. C. Can. 258. Var. 260.

δηλωσῶντις ἐξ ἐφόδου τὶ καταληφθῆναι τὸ αὐτῶν χωρίον ἐχυρόν, [a] Κορβιῶνα καλούμενον, ἐν ᾧ φρουρὰ τις τῶν Ρωμαίων οἰκουμένη ὀλίγη· τῶν ἅπαντας ἀφανίσαντες, καὶ τὸ χωρίον αὐτῶν καταλαβόντες, ὁρμητήριον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου· ἀνδραπόδων δὲ καὶ βοσκήματα [b] οὐκ ἴσα κατελάμβανον ἐν τοῖς ἀγροῖς χωρὶς τῶν ἐν τῷ Κορβιῶνι ἁλισκομένων, [c] πεφροντισμένων τὸ πολλὸ τῶν γεωργῶν εἰς τὰ [d] πρόσχατα τῶν ἐρυμάτων, ὅση δύναμις τοῖς ἔχουσιν, φέρειν τε καὶ ἄγειν· οἰκίας τε αὐτῶν ἐνέπρησαν ἐρήμους ἀφέντες, καὶ γῆν ἐδήωσαν. ἀφίκοντο δὲ αὐτοῖς ἐξεληλυθόσιν ἤδη, ἐξ Αντίου, πόλεως ἐπιφανεστάτης τῶν Οὐολούσκων ἔθνους, σκηνά τε χαμαὶ καὶ ὅπλα καὶ σῖτον, καὶ ὅσων ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον ἐδέοντο. ἐφ' οἷς πάνυ θαρρήσαντες, καὶ ἐλπίσι χρησάμενοι ἔσαν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Οὐολούσκων [e] συναραμένων σφίσι τοῦ πολέμου, τὴν Αντιατῶν πόλεως ἀρξαμένης. ταῦτα μαθὼν ὁ Ποστούμιος ἐξεβοήθει ἀφ' ταχέων, πρὶν ἢ συνελθεῖν τοὺς πολεμίους ἅπαντας· ἀγαγὼν δὲ διὰ νυκτὸς σὺν αὐτῷ στρατιὰν πορείᾳ συντόνῳ, [f] ἐγγὺς πλησίον γίνεται τῶν Λατίνων ἐστρατοπεδευκότων ἐγγὺς λίμνης [g] Ρηγίλλης καλουμένης, ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ· ἧς πάθος τὴν κάρηνα κατ' κεφαλῆς τὸ πολεμίων ἐν ὑψηλῷ λόφῳ καὶ δυσβάτῳ· ἐν ᾧ ὑπομένων, πολλὰ πλεονεκτήσειν ἔμελλεν.

Οἱ δὲ Λατίνων ἡγεμόνες, Ὀκτάβιός τε ὁ Τυσκλανὸς, Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως γαμβρὸς, ὡς δέ τινες γεγράφασιν, υἱὸς τοῦ γαμβροῦ, καὶ Σέξτος Ταρκύνιος· ἐτύγχανον δὲ ἤδη τηνικαῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευκότες· εἰς ἓν συνάγουσι τὰς δυνάμεις χωρίον· καὶ παραλαβόντες τοὺς χιλιάρχους καὶ λοχαγούς, ἐσκόπουν ὅστις ἔσται τρόπος τοῦ πολέμου· καὶ πολλαὶ γνῶμαι ἐλέχθησαν. οἱ μὲν γὰρ, ἐξ ἐφόδου χωρεῖν ἐξίουν ὅπῃ τοὺς ἅμα τῷ δικτάτορι [h] καταλαμβανομένους τὸ ὄρος, ἕως τινὲς ἦσαν αὐτοῖς φοβεροί· οὐκ ἀσφαλείας σημεῖον εἶναι νομίζοντες τὸ τὰ ἐχυρὰ καταλιπεῖν, ἀλλὰ δειλίας· οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἀποταφρεύσαντας ὀλίγῃ τινὶ καθείργειν φυλακῇ τὸ δὲ ἄλλου δύναμιν ἀναλαβόντας, ὅπῃ τὸ Ρώμην ἄγειν ὡς ῥᾳδίαν ἁλῶναι, τὸ κεφάλαιον νεότητος ἐξεληλυθυίας· οἱ δὲ, τὰς Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων βοηθείας ἀναμένειν συνεβούλευον, τὰ ἀσφαλέστερα πρὸ τῶν θρασυτέρων αἱρουμένους· Ρωμαίους μὲν γὰρ οὐδὲν ὀπολαύσειν ἐκ τοῦ πόλεμον τῷ χρόνῳ, ἑαυτοῖς δὲ βεβαιούμενα κρείττω γενέσθαι τὰ πράγματα. ἔτι δὲ αὐτῶν βουλευομένων, ἧκεν ἐκ Ρώμης ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Οὐεργίνιος ἔχων τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἀφνιδίως ἐν τῇ κατόπιν νυκτὶ τὴν ὁδὸν διανύσας· καὶ στρατοπεδεύεται δίχα τοῦ δικτάτορος ἐφ' ἑτέρας ῥάχεως ὀρεινῆς πάνυ καὶ ἐχυρᾶς· ὥστε ἀμφοτέρων ἀποκεκλεῖσθαι τοὺς Λατίνους τῶν ὅπῃ τὸν πολεμίαν ἐξόδων

rem fecerunt, ex itinere primo impetu expugnatum ab illis fuiſſe caſtellum quoddam munitum, quod Corbionem vocant, in quo exiguus Romanorum præſidiariorum numerus cuſtodiendi gratia erat, quos omnes interfecerunt, & locum illum occupatum belli ſedem fecerunt: * in agris tamen non invenerunt tantum mancipiorum aut pecoris quantum Corbione ceperunt; quia ruſtici jam multo ante pro viribus quique ſuis quæcunque ferre aut agere potuerant ſecum in proximas munitiones comportarant: horumque domos deſertas incenderunt, & agrum vaſtarunt. Quum autem ex ſuis finibus jam egreſſi fuiſſent, acceperunt ab Antio, Volſcorum urbe nobiliſſima, & novas copias & arma & frumentum, & alia quibuſcunque ab bellum ipſis opus erat. Quibus rebus maxime fidentes in bonam ſpem venerunt, exiſtimantes alios quoque Volſcos ſe ad illius belli ſocietatem addituros, facto ab Antiatibus initio. His rebus cognitis, Poſtumius celeriter occurrit hoſtibus, antequam omnes ipſorum copiæ in unum convenirent: noctuque ducto exercitu, itinere concitato acceſſit ad Latinos, qui caſtra poſuerant ad lacum Regillum, in loco munito; & caſtra poſuit in colle excelſo, cujus aditus erat difficilis, quique hoſtium capiti imminebat: in quo ſi manſiſſet, multis in rebus meliore conditione, quam hoſtes, erat futurus.

¶ At Latinorum duces, Octavius Tuſculanus, Tarquinii regis gener, ſive, ut nonnulli ſcribunt, generi filius, & Sextus Tarquinius (tunc enim ſeorſum caſtra poſuerant) in unum locum copias coëgerunt; &, adhibitis in conſilium tribunis militum & centurionibus, conſultabant quonam modo bellum eſſet gerendum: & variæ ſententiæ dictæ fuerunt. Alii enim cenſebant impetum faciendum in eos qui cum dictatore collem occuparant, dum adhuc illis eſſent formidabiles; exiſtimantes non fiduciæ, ſed timoris id argumentum eſſe, quod loca munita occupaſſent: alii vero foſſa circumducta eos aliqua exigua cuſtodia coërcendos, & cum reliquis copiis Romam eundum, quod, abſente lectiſſimæ juventutis robore, facile expugnari poſſe videbatur: alii vero cenſebant Volſcorum & aliorum ſociorum auxilia exſpectanda, & tutiora conſilia audacioribus præferenda. Romanis enim nihil jam moram profuturam, rerum vero ſuarum conditionem meliorem futuram, ſi cunctatione uſi fuiſſent. Illis autem adhuc conſultantibus, alter conſul T. Virginius ex urbe cum ſuo exercitu venit, improviſo proxima ſequenti nocte itinere confecto: & ſeorſum à dictatore in alterius montis dorſo aſpero & natura munito caſtra poſuit, ita ut Latinis utrinque exitus in hoſticum intercluſus eſſet, quia

IV.

343

a Κορβιῶνα juxta *Steph. Byzant.* b *Portus* ſuſpicatur vel ὐ πανπλήθειαν legendum eſſe, expuncto ἴσα; vel nihil hîc mutandum, ſed mox ὅσ & ἐγκατειλημμένων reponenda, deleta voce χώρις. c Mallem συναναιρουμένων *Steph.* d Quid ſi verius τὰ ἐσχάτως? *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.* Placet mihi quoque (inquit *Steph.*) præcipue ſi ſcribamus ὅσον δύναμις ἦν ἑκ. expuncta hypoſtigme poſt ἐχόντες, ut infinitiva verba φέρειν & ἄγειν habeant accuſativum cum quo jungantur. *Steph.* e Ita in *Cod. Vat.* Συναιρομένων minus recte in *Ed. Steph.* ut oſtendunt tum alia paſſim obvia, tum quæ ſupra habemus p. 263. v. 32. Eadem quoque commutatio notata ad pag. 313. v. 47. *Sylb.* f Πλησίον γίνεται *Vat.* g Perperam Ῥηγίλλη in *Ed. Steph.* ut conſtat ex Latinis ſcriptoribus. *Sylb.* h Καταλαμβανομένους τὸ ὄρος, ὅσον ἐπὶ τοῖς ὄροις *Vat.* i Idem hæc valent ac ſi dixiſſet ὑπὸ τοῦ μικροῦ ὑπατεύοντος. *Port.* * Ita etiam *Lapus* vertit. Verum hoc modo *Gelen.* *Mancipiis tamen & pecoribus non multis in agro potiti ſunt, præter ea quæ Corbione ceperant.*

Par. Jul. 4220. Ante Chr. 494 Olymp. 72 ¼. V. C. Cos. 258. Var. 260.

quia conſul à parte læva conſidebat, dictator vero à dextra. Perturbatis autem multo magis hoſtium ducibus, qui ſolum rectam aut tutam viam ſequebantur, & verentibus ne iſta cunctatione commeatus, quamvis eſſent magni, abſumere cogerentur, Poſtumius, quum animadverteſſet quanta eſſet in illis artis imperatoriæ imperitia, miſit magiſtrum equitum T. Æbutium cum lectiſſimis equitibus & levis armaturæ militibus, & imperavit ut occuparet collem quendam opportune in ipſo tranſitu ſitum, qua commeatus domo Latinis apportabantur. Copiæ autem cum equitum magiſtro miſſæ, antequam hoſtes id ſentirent, celeriter noctu præterierunt, & per ſilvæ itinera non trita tranſiverunt, collemque occuparunt.

V. ¶ Ubi vero hoſtium duces cognoverunt à tergo etiam loca munita occupata eſſe, quum non amplius ſperarent commeatus ſatis tuto ad ſe domo portari poſſe, Romanos ex eo colle per vim pellere ſtatuerunt, antequam vallo & colle ſe munirent. Quare Sextus alter eorum dux cum equitatu totis viribus eo contendit, quaſi Romanus equitatus impetum ipſius minime eſſet excepturus. Sed quum equites Romani eorum impreſſionem fortiter ſuſtinuiſſent, aliquamdiu quidem reſtitit, modo ſuos ſubducens, modo etiam iterum eos converſo agmine in hoſtem adducens. Sed quum & ipſius loci natura eos qui collis verticem occuparant plurimum juvaret, illis vero qui ex inferiore parte collem ſubibant nihil præter plurima vulnera & labores irritos afferret, & novus exercitus militum legionariorum ex peditatu delectorum ſubſidio veniret Romanis, quos ſtatim Poſtumius miſerat & aliorum veſtigia ſubſequi juſſerat, quum nihil amplius facere poſſet, re infecta in caſtra copias ſuas reduxit: Romani vero jam firme eum locum tenentes, palam præſidium ibi *collocarunt & munierunt*. Poſtea Mamilio & Sexto non longas moras interponere, ſed celeriter de re prælio decernere placuit. Romanoque dictatori, quamvis principio apud ſe ſtatuiſſet bellum ſine ulla pugna conficere, & præcipue ſe hoc facturum ſperaſſet propter commeatuum inopiam, qua hoſtium duces laborabant, hæc cauſſa eſſe videbatur, cur prælium committeret. Ab equitibus enim, qui vias obſervabant, intercepti fuerant quidam nuntii qui literas ferebant à Volſcis ad duces Latinorum, quibus ſignificabatur, magnas ſociorum copias ad diem tertiam ad ſummum illis ſubſidio venturas, & alias præterea ab Hernicis. Hæ igitur fuerunt cauſſæ, ob quas Romani duces tunc præter ſuum propoſitum celeriter prælio decernere coacti ſunt. Ubi vero ab utriſque pugnæ ſignum datum eſt, utrique in medium caſtrorum ſpatium progreſſi aciem hoc modo inſtruxerunt. Sextus Tarquinius in lævo Latinorum cornu collocatus eſt, Octavius

τοῦ μὲν ὑπάτου τῶν δεξιῶν πεπληθυμένου μερῶν, τοῦ δὲ δικτάτορος τῶν ἀριστερῶν. ἔτι δὲ πλείονος ταραχῆς κατασχούσης τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐθνῶν πλέον τῶν ἀσφαλῶν προελομένους ἡγεμόνας, ἢ δέους, μὴ τὰ οἰκεῖα [a] πολλὰ ὄντα διαπαρᾶν ἀναγκάζοιτο βεβαιούντες, μαθὼν ὁ Ποστούμιος ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἄπειρον στρατηγίας, πέμπει τὸν ἵππαρχον Τίτον Αἴβούτιον, ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους ἱππέας τε καὶ ψιλοὺς, καὶ λαβόντα κελεύσας ὅρος τι καλῶς ἐν παρόδῳ κείμενον τῆς κομιζομένης Λατίνοις ἀγορᾶς οἰκοδεν· καὶ φθάνει πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους ἢ σὺν τῷ ἱππάρχῃ πεμφθεῖσα δύναμις, νικήσασα παρενεχθεῖσα, καὶ δι' ὕλης ἀτρίβους διελθοῦσα, καὶ γενομένη ἐγκρατὴς τοῦ λόφου.

Μαθόντες δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων καταλαμβανόμενα καὶ τὰ κατὰ νότου σφῶν ἐρυμνὰ, καὶ οὐδὲ τῇδε ἀγορᾶς χρηταὶ ἔτι ἐλπίδας ἔχοντες, ὡς ἀσφαλῶς σφίσι κομισθησομένης, ἀποτρέπουσι τοὺς Ῥωμαίους ἔνθεν ἀπὸ τοῦ λόφου, πεῖν ἢ χάρακι καὶ [b] λόφῳ κεκλῆσθαι. ἀναλαβὼν δὲ τὸν ἵππον ἄτερος αὐτῶν Σέξτος ἤλαυνεν ἀνὰ κράτος αὐτοῖς, ὡς ἂν δεξομένης αὐτοὺς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου. γενναίως δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων τοὺς ἐπιόντας, ὑποφευγόντων, μέχρι μέν τινος ἀντεῖχεν ὑποστρέφων τε καὶ αὖθις ἐπάγων. ἐπεὶ δὲ ἥ τε φύσις τοῦ χωρίου τοῖς μὲν ἤδη κρατοῦσι τῶν ἄκρων μεγάλα πλεονεκτήματα παρεῖχε, τοῖς δὲ κάτωθεν ὀπιοῦσιν οὐδὲν ὅτι μὴ πολλὰς πάνυ πληγὰς καὶ πόνους ἀνηνύτους ἔφερεν, καὶ αὖθις ἑτέρα παρῆν δύναμις τοῖς Ῥωμαίοις ὀπίσω ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ἐκ τῆς πεζικῆς φάλαγγος ὀπίσω, ἣν ὁ Ποστούμιος κατὰ πόδας ἀπέστειλεν, ὑδέν ἔτι πρατ-
τειν δυνάμενος, ἀπῆγε τὸν ἵππον ὀπὶ τὸν χάρακα· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι βεβαίως κρατοῦντες τὸ χωρίον, ἀσφαλῶς κρατύνονται φυλακαῖς. μιᾷ τοῦτο τὸ ἔργον, τοῖς περὶ Μαμίλιον καὶ Σέξτον ἐδόκει μὴ πολλοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ μέσου ποιεῖν χρόνου, ἀλλ' ὀξέως κεῖναι τὰ πράγματα μάχῃ. τῷ δὲ διϊλάτῃ τῶν Ῥωμαίων κατάρχειν ἔδοξε πρότερος, ὡς ἀμαχητὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, καὶ πάντων μάλιστα ἀφ' ἑαυτοῦ [c] ἀποείσθαι τῶν ἀντιστρατήγων τοῦτο ποιήσειν ἐλπίσαντι, [d] τοῦτο ἐφάνη αἴτιον χωρεῖν ὀπὶ τὸν ἀγῶνα. ἐάλωσαν γάρ τινες ὑπὸ τῶν φερομένων τὰς ὁδοὺς ἱππέων ἄγγελοι γράμματα φέροντες παρὰ Οὐολούσκων πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λατίνων, δηλοῦντες ὅτι πολλαὶ δυνάμεις αὐτοῖς ὀπὶ συμμαχίαν ἥξουσιν εἰς ἡμέραν τρίτην μάλιστα, καὶ αὖθις ἑτέρα παρὰ Ερνίκων. τὰ μὲν δὴ παραχόντα τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν ταχέως παρασκευάζεσθαι ἀνάγκην ἦν οὐ προαιρουμένοις, ταῦτα δὴ. ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης, πεμφθέντα εἰς τὸ μεταξὺ χωρίον ἀμφοτέροις, καὶ ἐξέταστα τὰς δυνάμεις κατὰ τάδε· Σέξτος μὲν Ταρκύνιος ὀπὶ τῷ λαιῷ τῶν Λατίνων ἐτάχθη κέρατος, Ὀκτάβιος δὲ

a Οὐ πολλὰ ἔσται malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus.* b Λόφῳ notarat etiam *Camerarius.* pro quo cum νάπῃ reponi commode nequeat, ſenſus erit; *priuſquam ſeſe præter collem naturâ munitum, vallo etiam circummunirent.* quam ſententiam *Lapus* quoque ſequutus eſt. *Sylb.* c Cum ἀποείσθαι non tam ducibus, quam toti exercitui tribuenda ſit, videri poſſit legendum eſſe ἀποείσασθαι; quod firmatur ex v. 6. *Sylb.* d Τόπι ἰφάνη χωρῆν *Vat.*

a Articulus

Mamilius in dextro; mediam vero aciem tenebat alter Tarquinii filius Titus, in qua Romanorum transfugæ & exsules collocati erant. Totus vero equitatus, trifariam divisus, in utrumque cornu & mediam aciem distributus est. At in Romano exercitu lævum cornu tenebat T. Æbutius equitum magister, Sexto Tarquinio oppositus; dextrum Titus Virginius consul, locum in acie Octavio Mamilio oppositum tenens; mediam vero aciem ipse Dictator Postumius implebat, cum T. Tarquinio & exsulibus qui circa eum erant conflicturus. Numerus autem copiarum, quæ ex utroque exercitu in aciem descenderant, hic erat: Romanorum, peditum viginti quatuor millia, equitum tria; Latinorum vero, quadraginta peditum millia & tria equitum.

Plr. ynl. 4110. Varr. Clv. 494. Olymp. 72 3. V. C. Cos. 258. Var. 260.

¶ Quum vero jam ad manus essent venturi, Latinorum duces suos milites convocatos longa oratione ad fortitudinem hortati sunt, & multas preces addiderunt; & Romanus, animadvertens suos perterritos, quod congressuri essent cum numero qui suo longe esset major, & metum illum ex eorum animis eximere volens, eos ad concionem convocavit, & cum maximis natu senatorii ordinis & honoratissimis quibusque in medium progressus, talem habuit orationem: "Dii (milites) auspiciis & extis atque aliis "vaticiniis reip. nostræ libertatem & felicem "victoriam pollicentur, egregie nos remu- "nerantes pro perpetua pietate qua eos co- "limus, & pro justitia quam perpetuo exer- "cemus; & inimicis nostris (ut æquum est) "infensi, quod quum multis & magnis bene- "ficiis à nobis fuerint affecti, & sint cognati "ac amici nostri, & jurarint communes u- "trisque fore & inimicos & amicos, tamen "his omnibus contemptis injustum bellum "nobis inferant, non de imperio aut princi- "patu, utros nostrum potius hæc habere "oporteat contendentes, (hoc enim minus "esset grave) sed de tyrannide Tarquinio- "rum, ut ex libera servam illis civitatem fa- "ciant. Oportet igitur vos, centuriones & "milites, quum sciatis deos esse vobis socios, "qui urbem istam perpetuo servant, in hoc "certamine viros fortes esse: illud scientes, "divinum auxilium præsto esse illis qui for- "titer pugnant, & iis qui totas suas vires "omni animi alacritate exserunt ut victo- "riam adipiscantur, non iis qui pericula "fugiunt, sed iis qui pro salute sua quævis "mala perpeti non dubitant. Habetis autem "fortunæ beneficio cum multa alia commo- "da, quæ ad victoriam parandam faciunt, "tum vero tria præcipua atque manifestissi- "ma. ¶ Primum quidem mutuam fidem, "qua re potissimum opus est iis qui ex ho- "stibus victoriam sunt reportaturi. neque "enim

VI.

VII.

---

a Articulus τὸν redundare videtur *Perso*. b *Lapus* & *Gelenius* pro δεξιὸν hîc legunt δξιὸν, & contra ἀριστερὸν pro δξιὸν v. 7. Ego vero non cornuum Romanorum sed Latinorum ducum commutationem hîc factam existimo, & locum sic legendum puto, τῶν δὲ Ῥωμαίων στρατιὰν μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τίτος Αἰβούτιος, ἀντίαν Ὀυιργίνιος Μαμιλίῳ τὸ δὲ δεξιὸν Τίτος Ὀλυμπίου ὁ ὕπατος, Σέξτῳ Ταρκυνίῳ τούτου ἀντίαν ἐπέχων. hæc enim lectio congruit non tantum cum iis quæ narrantur p. 330. v. 50. verum etiam cum iis quæ infra sequuntur p. 349. *Sylb.* c Si quis malit ἐναντίος, ut in sequentibus ἐπέχων, poterit *Lapi* etiam versione tueri. *Sylb.* d Ἐκ δισμυρίων τε καὶ τετρακισχιλίων πεζοὶ, τετρακισχίλιοι δέοντες, χίλιοι δὲ ἱππεῖς· Λατίνων δὲ ἐκ τῶν συμμαχίδων τετρακισμύριοι μέσοι πεζοὶ, καὶ τετρακισχίλιοι ἱππεῖς *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam verit, *peditum circiter viginti quatuor millia; trecentos demptis, equitesque mille: Latinis vero una cum socii quadraginta fermè peditum millia, trecentos equitum quatuor millia*; trecentis demptis, equitesque mille: *Latinis vero una cum socii quadraginta fermè peditum millia, trecentos equitum.* e Πολεμίων *Vat.* f Παρ' ἑαυτὸν *Vat.* g Scribo αὐθημερὸν. nam elegantèr dicit τὸ παρ' ἑαυτὸν αὐθημερὸν: & αὐθημερὸν sine adjectione aliqua stare posse non videtur. *Sylb.* h Μέγιστα καὶ φυσικώτατα malit *Sylb.*

Per. Jul. 4220, Ante Chr. 494. Olymp. 72 ¾. V. C. Cal. 258, Var. 260.

"enim oportet vos hodie incipere amicos
"conſtantes & ſocios fideles mutuo eſſe; ſed
"patria jam multo ante omnibus hoc bonum
"præparavit. etenim ſimul educati fuiſtis,
"& eandem habuiſtis diſciplinam, & diis
"ſupra eaſdem aras ſacrificia feciſtis, & mul-
"ta bona percepiſtis, multa etiam mala ſi-
"mul eſtis experti, ex quibus firmæ & in-
"diſſolubiles inter omnes homines amicitiæ
"coaleſcere ſolent, quoties commune omni-
"bus certamen de rebus maximis imminet.
"Si enim in hoſtium poteſtatem veneritis,
"non eſt quod putetis fore ut veſtrum alii
"quidem expertes ſint omnium malorum,
"alii vero graviſſima quæque experiantur;
"ſed æque omnes dignitatem & imperium
"atque libertatem amittetis, & neque conju-
"gibus, neque liberis, neque fortunis, de-
"nique nullis aliis bonis, quæ habetis, frui
"vobis licebit: ipſi vero civitatis principes
"& magiſtratus reip. miſerrimo mortis ge-
"nere verberibus cæſi & excruciati necabun-
"tur. Si enim nulla aut magna aut parva
"injuria à nobis affecti nos omnes multis &
"variis injuriis & contumeliis inſolenter af-
"fecerunt, quid putandum eſt eos facturos,
"ſi nunc armis fuerint ſuperiores, in memo-
"riam *priſtina mala* revocantes, ſe à vobis
"patria expulſos, & ſibi bona ſua erepta,
"neque in natale ſolum ſibi redire per vos
"licere? Id autem quod eſt omnium ante
"dictorum poſtremum, certe non dixeritis
"ullo alio commodo eſſe minus, ſi recte
"rem conſideraveritis, *nimirum* res hoſtium
"non tales vobis occurriſſe quales ſuſpica-
"bamur, ſed longe deteriores quam putaba-
"mus. Nam præter Antiatum auxilia, nul-
"los alios belli ſocios illis videtis adeſſe: at
"nos exiſtimabamus omnes Volſcos illis au-
"xilio venturos, & multos Sabinos & Her-
"nicos; & hac inani opinione alia ſexcenta
"terriculamenta nobis ipſis fingebamus. At
"hæc omnia erant Latinorum ſomnia, quæ
"inanibus pollicitationibus & irrita ſpe ni-
"tebantur. Alii enim deſeruerunt eorum
"ſocietatem, contemptis talium imperatorum
"imperiis: alii vero cunctabuntur potius
"quam auxilium ferent, tempus ſpe teren-
"tes: illi vero qui nunc ſe parant, quia ſe-
"rius profecti prælio non intererunt, nul-
"lo modo ipſis amplius prodeſſe poterunt.
VIII. "¶ Quod ſi qui veſtrum hæc à me recte di-
"cta exiſtimant, & tamen hoſtium multitu-
"dine terrentur, * eos res minime formida-
"biles metuere paucis docebo, imo potius
"hoc illis in memoriam revocabo: primum
"quidem conſiderent majorem eorum par-
"tem coactam arma contra nos ſuſcepiſſe,
"ſicut ex multis ipſorum & factis & dictis
"ſatis compertum habemus: reliquorum ve-
"ro, qui ultro & animi alacritate impulſi
"pro tyrannis certant, numerum eſſe valde

"ἀρξαμένους ὑμᾶς τήμερον ἀλλήλοις ἅπαν βεβαίους
"φίλους δεῖ καὶ πιστοὺς συμμένειν, ἀλλ' ἡ πατρὶς
"ἐκ πολλοῦ τοῦθ' ἅπασι παρεσκεύακε πάλαι δή. καὶ
"γὰρ ἐτράφητε ὁμοῦ, καὶ παιδείας ἐτύχετε κοινῆς, καὶ 345
"θεοῖς ἵδρυσθε τοῖς αὐτοῖς βωμοὺς, ἐθύσατε, καὶ πολλῶν
"μὲν ἀγαθῶν ἀπολελαύκατε, πολλῶν δὲ κακῶν πε-
"πείρασθε κοινῇ, ἐξ ὧν ἰσχυραὶ τε ἀλλήλοις περιγε-
"γένηται συγγενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις φιλίαι, ἐπειδάν τε
"περὶ τῶν μεγίστων κοινὸς ἅπασιν ὑπαίρχῃ ἀγών. [b] εἰ
"γὰρ ὑποτύχοιεν γενήσεσθε τοῖς ἐχθροῖς, οὐκ ἔστι τοῖς
"μὲν ὑμῶν ὑπάρξει μηδενὸς πεῖραν δεινοῦ, τοῖς
"δὲ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν
"ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἅπασιν ὁμοίως ἀπο-
"λωλεκέναι, καὶ μήτε γυναικῶν, μήτε παίδων, μήτε
"οὐσίας, μήτε ἄλλου τινὸς ὧν ἔχετε ἀπολαύσειν ἀγα-
"θῶν· τοῖς δὲ ἡγουμένοις τῆς πόλεως καὶ τὰ λοιπὰ
"διοικοῦσι, τὸν οἰκτρὸν μόρον ἀποθανεῖν σὺν αἰσχύνῃ
"καὶ βασάνοις. ὅπου γὰρ οὐδὲν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν
"κακὸν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, πολλὰ καὶ παντο-
"δαπὰ ἐξύβρισαν [c] εἰς ἡμᾶς ἅπαντας, τί χρὴ προσ-
"δοκᾶν ποιήσειν αὐτοὺς, ἂν νῦν κρατήσωσι τοῖς ὅπλοις,
"μνησικακοῦντας ὅτι τῆς πόλεως μὲν αὐτοὺς [d] ἀπε-
"σώσατε, καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλεσθε, καὶ οὐδὲ ὁπο-
"σῶνας τῆς πατρῴας γῆς ἔᾶτε; τελευταῖον δὲ τῶν
"εἰρημένων ὕβρεως ἕτερον [e] φήσειε ἂν εἶναι πλεονεκτή-
"ματον ἕλασσον, ἐὰν ὀρθῶς σκοπῆτε, τὸ μὴ τοιαῦτα
"[f] ὑμῖν ἀπλωτῆσθαι τῶν τοῦ πολέμου, οἷα [g] νῦν ὑπο-
"λάβομεν, ἀλλὰ πολλῷ τῆς δόξης οὐδέτερα. ἔξω γὰρ
"τῆς Ἀντιατῶν ὀπτικουείας, οὐδένας ἄλλους ὁρᾶτε συμ-
"μάχους παρόντας αὐτοῖς τοῦ πολέμου· ἡμεῖς δὲ ἅπαν-
"τας, Οὐολούσκους ἔξειν αὐτοῖς ὑπελαμβάνομεν συμ-
"μάχους, καὶ Σαβίνων τε καὶ Ἑρνίκων συχνούς· καὶ
"μυρίους ἄλλους [h] ἀφ' οὐδενὸς ἀνεπλάττομεν ἡμῖν αὐ-
"τοῖς φόβους. πάντα δὲ ταῦτα ἦν ἄρα Λατίνων ὑπό-
"βολα, ὑποσχέσεις ἔχοντα κενὰς καὶ ἐλπίδας ἀτελεῖς.
"οἱ μέν γε ἐγκαταλελοίπασιν αὐτοῖς τὴν ὑπακοὴν
"εἰσόμενοι, καταφρονήσαντες τοῦ στρατηγοῦντος τῆς στρατη-
"γίας· οἱ δὲ μελλήσουσι μᾶλλον ἢ βοηθήσουσι, τοῖσδε
"τισὶ τῶν ἐλπίσι τὸν χρόνον· οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐν πα-
"ρασκευαῖς, ὑστερήσονται τῆς μάχης, οὐδὲν ὅτι αὐτοῖς
"χρήσιμοι γενήσονται. Εἰ δέ τινες ὑμῶν ταῦτα μὴ ὀρθῶς
"εἰρῆσθαι νομίζουσιν, ὀρρωδοῦσι δὲ τὸ τῶν ἀντιπολεμί-
"ων πλῆθος, βραχείᾳ διδαχῇ μαθήσονται τὰ μὴ
"δεινὰ δεδιότες, μᾶλλον δὲ ἀναμνήσῃ· προσῆκον μὲν, σύ-
"μπαντες ὅτι πλεῖόν ἐστι τὸ ἀναγκαῖον ἐν αὐτοῖς τὸ ὑπὲρ
"τὰ ὅπλα καθ' ἡμῶν ἀναλαβεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν ἡμῖν
"ἔργων τε καὶ λόγων [k] ἐδήλωσαν· τὸ δὲ εὐγνοεῖν τε καὶ ἐκ
"προθυμίας ὑπὲρ τῆς τυραννίδος [l] ἀγωνιζόμενον, πάντ-
ἄλλην,

a Εἶδον *Vat.* *b* *Glareanus* legit εἰ δὲ ὑποχ. ut ſit, *deinde ſi.* quia aliter auctoris ordo ternarius conſtare non poterit: ut è tribus Romanorum πλεονεκτήμασιν primum ſit, mutua inter ipſos fides; ſecundum, defenſionis neceſſitas non parvum incitamentum fortitudinis; tertio, quod præter ſpem minora hoſtibus erant auxilia quam Romani metuerant. *Sylb.* *c* Εἰς ὑμᾶς ἐποιήσατο *Vat.* *d* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* alioqui cum *Sylburgio* maluerit forſan aliquis ἐπιλάσασθαι abrogiſſis. *e* Forſan rectius φήσειεν. *Sylb.* *f* Ἡμῖν *Vat.* quod maluit & *Sylb.* *g* Ὑπελάβον *Vat.* *h* Ἀπὸ οὐδενὸς placet *Port.* *i* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Vocem ἀνοίγειν deſiderari exiſtimat *Sylb.* vel ἀφοπλίζειν legendum ex pag. 330. v. 6. Vulgatam lectionem tuetur *Port.* *k* Ἐδήλωσεν referendum eſt ad πλῆθος: vel pluraliter legendum ἐδήλωσαν. *Sylb.* *l* Ἀγωνιζόμενοι maluit *Gelen.* ¶ Brevi ſane doctrina diſcant, imo commemoratione potius, ſe timere non gravia. *Lapus.*

a Διὸ

"ὀλίγοι, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν μέρος τι τοῦ ἡμετέ-
"ρου ἔπειτα, ὅτι τοὺς πολέμους ἄπορος οὐχ οἱ
"πλείους τοῖς ἀριθμοῖς κατορθοῦσιν, ἀλλ' οἱ χρεί-
347 "τους ἀρετῇ. πολὺ ἔργον ἂν εἴη παραδείγματα φέ-
"ρειν, ὅσα βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων στρατεύματα
"ὑπερβάλλοντα πλήθει μικρὰ πάνυ κατηγωνίσαν-
"το δυνάμεις, οὕτως ὥστε μηδὲ πιστοὺς εἶναι τοῖς πολ-
"λοῖς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. ἐῶ τἄλλα· ἀλλ' ὑ-
"μεῖς αὐτοὶ πόσους κατορθώκατε πολέμους μετ' ἐ-
"λάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως, μείζοσιν ἢ
"τοσαύταις παρασκευαῖς πολεμίων ἀντιταχθέντες;
"φέρε, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις φοβερὸν διετελεῖτε ὄν-
"τες, οὓς ἐκρατεῖτε μαχόμενοι· Λατίνοις δὲ ἆρα τό-
"τοῖς καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν Οὐολούσκοις εὐκα-
"ταφρόνητοι, [a] ἀφ' οὗ τὸ πειραθῆναί ποτε αὐτοὺς τῆς ὑ-
"μετέρας μάχης; ἀλλὰ πάντες ἴστε ὅτι ταῦτα ἀμφό-
"τερα τὰ ἔθνη πολλαῖς ἐοίκασι μάχαις οἱ πατέρες ἡμῶν.
"ἆρα οὖν λόγον ἔχει, τὰ μὲν τῶν κρατηθέντων πρά-
"γματα ὅτι ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς κρείττονα ἦν,
"τὰ δὲ τῶν κεκρατηκότων ὅτι ταῖς τηλικαύ-
"ταις εὐτυχίαις χείρονα; καὶ τίς ἂν τοῦτο φήσειε
"νοῦν ἔχων; θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τις ὑμῶν τὸ μὲν
"τῶν πολεμίων πλῆθος, ὃ ᾧ βραχὺ τὸ γενναῖόν
"ἐστιν, ὀρρωδεῖ, τῆς δὲ οἰκείας δυνάμεως οὕτω πολλῆς
"καὶ ἀγαθῆς ὄσης καταφρονεῖ, ἧς οὔτε ἀρετῇ κρείττων
"οὔτε ἀριθμῷ πλείων συνήχθη ποτὲ ἡμῖν [d] ἢ οὐδενὶ
"τῶν πρὸ τούτου πολέμων δυνάμις. καὶ τόδε, ὦ πο-
"λῖται, τοῦ μήτε ὀρρωδεῖν μήτε ἐκτρέπεσθαι τὰ δεινὰ
"καὶ μέγιστον παραίνεμα, ὅτι πάντες οἱ πρωτεύον-
"τες τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου πάρεισιν, ὥσπερ [e] ὁρᾶ-
"τε, κοινὸν [f] ὑμῖν ποιησόμενοι τὰς τοῦ πολέμου τύ-
"χας, οἷς ἀφεῖσθαι στρατείας ὅτε χεὶρ ὁ τῆς ἡλι-
"κίας ἀποδέδωκε καὶ ὁ νόμος. οἰκοῦσι μὲν
"ὑμᾶς τοὺς ἐν ἀκμῇ φθάνειν τὰ δεινά, τούτους δὲ τοὺς
"ἑκατέρᾳ ἡλικίᾳ διώκειν· καὶ τὸ μὲν τῶν νεωτέρων
"θράσυμον, ἐπεὶ οὐκ ἀποκλεῖσαί τινα δύνανται τῶν
"πολεμίων, ἀποθνήσκειν γε ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐθέ-
"λειν· τὸ δὲ ὑμέτερον ἀκμάζον, οἷς ἔξεστιν εὐτυχήσα-
"σι μὲν ἀμφότερα, [g] σῶσαι καὶ νικᾶν ἀσφαλῶς· [h] εἰ δὲ
"καὶ μή, τὸ δρᾶσαί τι καὶ παθεῖν γενναῖον· μήτε τῆς
"τύχης πεῖραν λαβεῖν, [i] μήτε τῆς ἀρετῆς δόξαν κα-
"ταλιπεῖν; ἢ τοῦ ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν πολ-
"λὰ ὑπάρχει καὶ θαυμαστὰ ἔργα πρὸ ὑμῶν, [k] ὡς
"ὑμνήσῃ λόγος ἀξίως· πολλὰς δὲ καὶ τοῖς ὕστερον πρά-
"ξεις οἰκείας τὸ ἐξ ὑμῶν καρπώσεται γένος, ἢν τοῦτον
"[l] ὑπεραποδῶσθε τὸν πόλεμον; ἵνα δὲ καὶ τοῖς τὰ κατ'
"ἔσχατα ὑμῶν ἐγγενέσθαι τὸ γενναῖον μὴ ἀχαρὲς γένηται, καὶ
"τοῖς πέρα τοῦ δέους τὰ δεινὰ προβεβουλευμένοις μὴ ἄζημιον

"exiguum; "quinimo vel minimam partem, "si cum noſtris conferantur: deinde vero "omnia bella feliciter confici non ab illis "qui numero ſunt ſuperiores, ſed ab iis qui "fortitudine excellunt. Arduum ac longum "eſſet exempla afferre, quot barbarorum "Græcorumque exercitus hominum multitu-"dine longe ſuperiores à minimis copiis ſu-"perati fuerint, adeo ut multi ea quæ de il-"lis feruntur credere non poſſint. Cætera "omitto. Vos ipſi quot bella feliciter con-"feciſtis, quum copias longe minores quam "nunc haberetis, oppoſiti majoribus copiis "quam ſunt illæ quas nunc hoſtes paratas "habent? At fortaſſe aliis quidem, quos præ-"lio vincere ſolebatis, formidabiles eratis: "Latini vero illi atque Volſci eorum ſocii "vos contemnent, quod vos in præliis jam "ſunt experti? At omnes ſcitis utramque "hanc gentem multis præliis à majoribus "noſtris fuiſſe ſuperatam. An igitur hoc "veriſimile eſt, iſtorum quidem qui toties "victi fuerunt, ob tot inſignes clades à no-"bis acceptas, conditionem meliorem eſſe; "noſtram vero, qui toties illos vicimus, ob "tot tantaſque res feliciter geſtas, deterio-"rem? Quis ſana mente præditus hoc dixe-"rit? Demiror certe ſi quis veſtrum multi-"tudinem hoſtium formidat, in qua pauci "ſunt viri fortes; domeſticas vero copias "tantas & adeo validas contemnit, quibus "neque virtute præſtantiores, neque numero "majores unquam à nobis in ullo alio bello "ad hanc uſque diem geſto coactæ fuerunt. "¶ Hoc quoque, cives, ut neque metu percel- IX.
"lamini neque pericula refugiatis, maxi-"mum *eſſe debet* incitamentum, quod omnes "ſenatorii ordinis principes adſint, quemad-"modum videtis, communem belli aleam vo-"biſcum ſubituri, quibus & ipſa ætas & lex "immunitatem militiæ conceſſit. Nonne igi- X
"tur turpe eſt vos, qui viribus valetis, peri-"cula fugere: iſtos vero, qui jam militarem "ætatem excellerunt, ea ſectari? Et ſenes "quidem ita eſſe paratis animis, ut quando "vires ipſis ad hoſtes cædendos non ſuppe-"tunt, ſaltem pro patria mori non dubitent: "vos vero, qui robore valetis, quibus, ſi res "feliciter ſucceſſerit, utrumque licebit, & "vitam ſervare & tutam reportare victo-"riam, ſin ſecus, & facere & pati fortiter, "tamen neque fortunam experiri, neque ve-"ſtræ virtutis opinionem poſteris relinquere? "Nonne, Quirites, ante veſtrum ſeculum "multa & admiranda facinora edita ſunt "apud alios, quos oratio pro dignitate cele-"brabit? nonne multas etiam atque celebres "res à vobis geſtas veſtra poſteritas audiet & "fructum ex ipſis percipiet, ſi hoc bellum "feliciter confeceritis? Ne autem iis qui in-"ter vos optime ſentiunt hæc fortitudo ſit "infructuoſa, neve illi qui timent pericula "plus

Ann. Jul. 4210. Ann. Chr. 464. Olymp. 78, 3. U.C. Var. 288.

[a] Διὰ τὸ μὴ πεπεῖσθαι πώποτε αὐτοὺς &c. legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *quia nunquam ſint experti veſtras pugnas*. [b] Ita Codd. MSS. Πραγμάτων minus recte in *Ed. Steph.* [c] Τοσούτοις maluit *Gelen.* ut ſcilicet in ſequenti membro eſt πηλικαύταις. [d] *Ex* ἑνὶ *Var.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Pors.* [e] Ὁρᾶτε *Var.* [f] Ita *Sylb.* & *Gelen.* Ἡμῖν in *Ed. Steph.* & *Cod. Var.* [g] *Lapus* videtur legiſſe σῶσαι & ζῆν ἀσφαλῶς, dum vertit *ſervari neaque vivere*. Sed σῶσαι καὶ νικᾶν confirmat quod itidem pag. 335. v. 6. legitur, τῶν πολεμίων καὶ ζῆν καὶ νικᾶν αἰνον. *Sylb.* [h] Veram eſſe lectionem, quam ſequutus eſt *Gelenius*, εἰ δὲ μὴ, mihi non eſt dubium: nam ſupra p. 324. v. 40. dicit εἰ δὲ μὴ γε. *Sylb.* [i] Μήτε τῆς ἀρετῆς *Var.* [k] Ὡς ἑνὶ ὑμῶν λόγον ἀξίων, *quos laudare pro dignitate nulla poſſis oratio*, ut vertit *Lapus*. atque ita legendum eſſe docuit *Steph.* [l] Poſſis etiam legere ἐν πρωτεύουσι. *Sylb.* [m] Vel potius multeſimam noſtri exercitus partem. *Gelen.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ¼. U. C. Cir. 258. V. C. Var. 260.

" plus quam par eſt, hoc impune ferant, au-
" dite ex me, " quid utriſque veſtrum, ante-
" quam eo deveniatur, exſpectandum ſit. Cui-
" cunque præclari & generoſi alicujus facino-
" ris in pugna editi teſtimonium dicent ipſi
" rerum geſtarum gnari, cum alios honores
" ſtatim ei dabo, qui patrio illi more ſolent
" deferri, tum etiam de agro publico partem
" addam, quæ tanta erit, ut rebus nullis ad
" victum neceſſariis illi opus ſit futurum:
" cui vero ignavus & perverſus animus fugæ
" turpis cupiditatem injecerit, huic mortem
" ipſam quam fugit repræſentabo: (talem
" enim civem mori ſatius eſt, cum ipſius
" tum aliorum civium cauſſa) præterea illi
" qui ita obierint, neque ſepulturæ, neque
" aliarum rerum, quæ ſolent tribui defunctis,
" participes erunt, ſed neglecti, indefleti, ab
" alitibus & feris laniabuntur. Hæc igitur
" cum præſciatis, ite alacres omnes ad præ-
" lium, ſpem bonam præclarorum facinorum
" ſequuti ducem; quippe qui, hoc uno peri-
" culo fortiter & ex animi ſententia exantla-
" to, maxima conſecuturi eſtis bona; vos
" ipſos tyrannorum metu liberaturi, patriæ
" quæ vos genuit educationis debitam gra-
" tiam repoſcenti relaturi, teneram libero-
" rum ætatem & uxores legitimas à nefaria
" inimicorum libidine & graviſſimis malis de-
" fenſuri, ſenibuſque patribus præſtituri, ut
" quod pauxillum vitæ ſupereſt cum vo-
" luptate exigant. O vos beatos, quibus con-
" tinget ex hoc prælio triumphum agere, ex-
" cipientibus vos liberis & uxoribus & paren-
" tibus! ὦ vos glorioſos & ob fortitudinem
" admirandos, qui corpora veſtra patriæ do-
" nabitis! mors enim omnibus mortalibus eſt
" fatalis, ignavis æque atque fortibus; ſed
" præclara & glorioſa mors ſolis viris forti-
" bus contingit.

X. ¶ Illo autem eos ad fortitudinem adhuc adhortante, audacia quædam immiſſa divinitus exercitum invaſit, & quaſi uno ore omnes ſuſtulerunt clamorem, " Bono ſis animo, " imperator, & nos ducas. Poſtumius, laudata eorum alacritate, diiſque votis factis, ſi ea pugna felicem & præclarum habuiſſet exitum, ſe ſacrificia magna magnis impenſis facturum, & ludos ſplendidiſſimos inſtituturum, qui quotannis à pop. Rom. celebrarentur, milites in ſuos ordines dimiſit. Poſtquam autem milites à ducibus teſſeram acceperunt, & tubæ belli ſignum cecinerunt, ſublato clamore manus conſeruerunt; primum quidem utrinque levis armaturæ milites & equites, deinde pedites legionarii pariter armati & inſtructi: & omnibus promiſcue pugnantibus acre prælium commiſſum eſt, idque cominus. Quum autem utroſque longe ſua fefelliſſet opinio: (neutri enim ſperarant prælio ſibi opus fore, ſed primo impetu hoſtem à ſe territum iri exiſtimarunt: Latini quidem ſui equitatus multitudine freti, cujus ne impetum quidem

" ἢ, πεὶν ἐς τοῦτα ἐλθεῖν, οἷον ἐκπεπεῖς συμβήσεται
" τυχεῖν, ἀκέυσατέ μευ. ᾧ μὲν ἄν τι καλὸν ἢ γεπαῖον ὸ
" τῇ μάχῃ διαπερᾶναι μαρτύρησειν οἱ τὰ ἔργα
" συνειδότες, τάς τε ἄλλας δοσθήσε παραχρῆμα τι- 348
" μὰς, ἃς ὸκ ἔ παλαίων ᵇ ἐκείνων ἐθισμῶν ὑπάρχει φέρε-
" ιν, ᾗ γῆς ᶜ ὁπόσης ἂν δοθήσε κλῆρον, ἐξ ἧς κέκτηῖ τὸ
" δημόσιον, ᵈ ᾗ ἱκανὸν ποιῆσαι ὡς μηδενὸς δεῖν ἀναγκαίων
" δεήσεται· ᾧ δ' ἂν ἡ ψυχὴ καὶ θεοβλαβὴς διάνοια
" φυγῆς ἀχήμονος ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖ, τούτῳ τὸν
" φευγόμενον ἀγγοῦ τοῦ θανάτου· κρεῖττον γὰρ
" ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις γένοιτο ὁ τοιοῦτος πολίτης
" ἀποθανών· καὶ τοιεῖσαι τοῖς οὕτως ἀποθανοῦσι μή-
" τε ταφῆς μήτε τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν,
" ἀλλὰ ἀζήλοις, ἀκλαύτοις, ὑπὸ οἰωνῶν τε καὶ θηρίων
" διαφθαρῆναι. Ταῦτα δὴ προεγνωκότες, ἴτε προθύ-
" μως ἅπαντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, λαβόντες καλὰς ἐλπί-
" δας, ἔργων καλῶν ἡγεμόνας, ὡς ἐνὶ τῷ κινδύνῳ τὸ
" κέρδιστον καὶ κατ' εὐχὴν ἅπασι τέλος λαβόντι,
" τὰ μέγιστα ἔξοντες ἀγαθὰ, φόβου τυραννικοῦ ὑμᾶς αὐ-
" τοὺς ἐλευθερώσοντες, πόλει τῇ γεννησάσῃ τεθρέ-
" ων δικαίας ἀπαιτούσῃ χάριτας, ἀποδώσοντες, πᾶ-
" σας ὅσοις εἰσὶν ὑμῖν ἔτι νήπιοι, καὶ γαμετὰς γυ-
" ναῖκας οὐ προϊδομένοις παθεῖν πρὸς ἐχθρῶν ἀνήκε-
" στα, γεραιούς τε πατέρας τὸν ὀλίγον ἔτι χρόνον ἥδιστον
" βιῶσαι παρασκευάσοντες. ὦ μακάριοι μέν, οἷς ἂν ᵉ ἐξεγέ-
" νηῖ ἐκ τοῦδε τοῦ πολέμου θείαμβον καταγαγεῖν,
" ὑποδεχομένων ὑμᾶς τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ πατέρων· εὐ-
" κλεεῖς δὲ καὶ ζηλωτοὶ ἐκ ἀρετῆς, οἱ τὰ σώματα καλοῖ-
" μενοι τῇ πατρίδι. ἀποθανεῖν μὲν γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις
" ὀφείλεται, κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς· καλῶς δὲ καὶ εὐδόξως,
" μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς.

Ἐπὶ δὲ αὐτοῖς λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγὰ,
θάρσος τι δαιμόνιον ἐμπίπτει τῇ στρατιᾷ, καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς
ψυχῆς ἅπαντες ἀνεβόησαν ἅμα, " Θάρσει τε καὶ ἄγε· καὶ ὁ Πο-
στόμιος ἐπαινέσας τὸ πρόθυμον αὐτῶν, καὶ τοῖς θεοῖς εὐξά-
μενος, ἐὰν εὐτυχὲς καὶ καλὸν τέλος ἀκολουθήσῃ τῇ
μάχῃ, θυσίας τε μεγάλας ἀπὸ πολλῶν ὁπιτελέσειν χρη-
μάτων, καὶ ἀγῶνας καταστήσασθαι πολυτελεῖς, ὃς ἄξει ὁ
Ρωμαίων δῆμος ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀπέλυσεν ὅπι τὰς τάξεις. ὡς
δὲ τὸ ᵇ σιωπᾶν τοῦδε τοῦ ἡγεμόνος παρέλαβον, καὶ τὰ
παρακλητικὰ τῆς μάχης αἱ σάλπιγγες ἀνεκελεύσαντο, ἐχώ-
ρουν ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ καὶ ἱππεῖς ἀφ'
ἑκατέρου, ἔπειτα αἱ πεζαὶ φάλαγγες, ⁱ ὡπλισμένοι τε καὶ
τάξεις ᵏ ὁμοίους ἔχουσαι· καὶ γίνεται πάντων ἀναμὶξ μαχομέ-
νων καρτερὸς ἀγὼν, καὶ ὁ χερσὶ πᾶσα ἡ μάχη. ὡς δὲ πο-
λὺ τὸ ἀβέβαιον ἀμφοτέροις τῆς δόξης· ἡσσᾶσθαι γὰρ
ἐλπίσαντες μάχης ἀδήλῳ σφίσιν, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ
τοὺς πολεμίους ὑπολαβόντες φοβήσειν· Λατῖνοι μὲν τῷ
πλήθει τῆ σφετέρας ἵππου πιστεύσαντες, ἧς οὐδὲ τὸ ῥόθιον

ἔφερτο

a Μαρτυρίοισιν Vat. b Ἐμοὶ ἰδιωτῶν Vat. c Forſan ἵνα σοῦδον. atque ita in Cod. Vat. d Lapsus videtur ſuſtuliſſe τῷ dum vertit, adeo ſufficientem, ut nihilo neceſſariorum indigeat. illamque non agnoſcit Cod. Vat. Καὶ retenta, ποιῶν legit Gelen. e Ἐξελθὼν Vat. f Ἐλλιπρόσωποι Vat. g Ἐυβάσιον malit Portus. h Σιωπᾶν τὸ παρὸ Vat. i Ὁπλισμοῖς τε καὶ τάξεσι Vat. quo modo legendum eſſe conjecerant Sylb. & Port. k Vel Atticiſmus eſt, vel dicendum ὁμοίως. Port. l Πανὸς σφίσιν Vat. m Ita cum Gelenio: ſic quidem Portus vertit, antequam hi ipſa venerint, hoc ſuspenſo animo, quamnam utroſque præmia manent, audire ſit mo.

a Κατα-

ἐφοντο τοὺς Ρωμαίων ἱππέας ἀνέξεσθαι· Ρωμαῖοι δὲ τῷ τολμηρῷ καὶ ἀπερισκέπτῳ θαῤῥοῦντες, καταπλήξεσθαι τοὺς πολεμίους ἔφασαν· καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων προθυμηθέντες ἐς ἀρχάς, τὰ ἐναντία ἐώρων γενόμενα. οὐκέτι δὲ τὸ τῆς ἀντιπολεμίων δέους, ἀλλὰ τὸ ἴδιον θάρσος ἑκάτεροι τοῦ τε σωθήσεσθαι καὶ τοῦ νικήσειν αἴτιον σφίσι νομίσαντες, ἀγαθοὶ μαχηταὶ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν ἐφάνησαν. ἐγίνοντο δὲ ποικίλαι καὶ ἀγχίστροφοι περὶ αὐτοὺς αἱ τοῦ ἀγῶνος τύχαι. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ κατὰ μέσον τὸν φάλαγγα τεταγμένοι Ρωμαίων, ἔνθα ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἦν λοχάδας ἔχων περὶ αὐτὸν ἱππέας, καὶ αὐτὸς ἐν πρώτοις μαχόμενος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς [b] ἐξωθοῦσι κέρας, τραυθέντος ὑσσῷ τὸν δεξιὸν ὦμον πατέρα τοῦ Ταρκυνίου παίδων Τίτου, καὶ μηκέτι δυναμένῳ τῇ χειρὶ χρῆσθαι. (Λικίννιος μὲν γὰρ καὶ οἱ περὶ Γέλλιον, ὀλίγον ἐξηκοντάτες ἔτη τοῦ εἰκότος ἢ τοῦ δυνατοῦ, αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον ἀγωνιζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐνενήκοντα ἔτεσι προσάγοντα.) πεσόντος δὲ Τίτου, μικρὸν ἀγωνισάμενοι χρόνον οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ σῶμα ἔμψυχον ἀράμενοι, γενναῖον ὀλίγον ἔτι ἐπέσχον, ἀλλ' ἐχώρουν ὀπίσω τοῖς Ρωμαίοις ἐπὶ πόδα· ἔπειτα αὖθις ἔστησάν τε καὶ εἰς ἀντίπαλα ἐχώρουν, πατέρα τοῦ Ταρκυνίου παίδων Σέξτον μετὰ τοῦ ἐκ Ρώμης φυγάδων τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιλέκτων ἱππέων ἐπιβοηθήσαντων αὐτοῖς. οὗτοι μὲν οὖν πάλιν ἀναλαβόντες αὑτούς, ἐμάχοντο· οἱ δὲ τῆς φάλαγγος ἑκατέρας ἡγεμόνες, [f] Τίτος Αἰβούτιος καὶ Μαμίλιος Ὀκταβίος, λαμπρότατα πάντων ἀγωνιζόμενοι, ἐπειδὴ μὲν τοὺς ὑφισταμένους κατ' ὀλίγον χωρήσειαν μέρος, ἀλλήλους δὲ τοὺς ἑτέρων τοὺς θορυβηθέντας, χωροῦσιν ἐκ προκλήσεως ὁμόσε· καὶ συῤῥάξαντες πληγὰς κατ' ἀλλήλων φέρουσιν ἰσχυράς, ὁ μὲν καιρίας, ὁ μὲν ἱππάρχης εἰς τὰ στέρνα τοῦ Μαμιλίου διὰ θώρακος ἐλάσας τὸ αἰχμίον, ὁ δὲ Μαμίλιος μέσον περονήσας τὸν δεξιὸν ἐκείνου βραχίονα· καὶ πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων.

Ἀποκομισθέντων δὲ ἀμφοτέρων ἐκ τῆς μάχης, ὁ τεταγμένος [g] αὖθις καὶ πρεσβύτερος [h] πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος τὸν τοῦ ἱππάρχου παρειληφὼς ἡγεμονίαν, ὀπίσας τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν ὑπὲρ τοὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ μικρὸν ἀντισχὼν χρόνον, [i] ἐξωθεῖται τῆς τάξεως ὀπίσω. ἦκεν δὲ καὶ τούτοις ἐκ τῶν φυγάδων τε ἐκ Ρώμης ἱππέων τε καὶ ψιλῶν βοήθεια· καὶ ὁ Μαμίλιος ἀνειληφὼς ἐκ τῆς πληγῆς ἑαυτὸν, ἤδη παρὼν αὖθις, ἄγων πλῆθος ἱππέων τε καὶ ψιλῶν πεζῶν καρπερόν. ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ὁ πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος, ὁ τὰ κατὰ Σαβίνων θεῖος εἰσαγαγὼν θρίαμβον, καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως τεταπεινωμένον ἐκ τῆς Τυρ-

à Romanis equitibus ſuſtineri poſſe arbitrabantur: Romani vero, credentes audacia ſua & periculorum contemptione ſe hoſtibus terrorem incuſſuros) quum, inquam, utrique hac falſa opinione decepti fuiſſent, *ſtatim in ipſo initio* viderunt rem ſibi ſuccedere contra quam ſperarant. nam utrique non amplius in hoſtium formidine, ſed in ſua fortitudine, ſalutis & victoriæ ſpem ac fiduciam poſitam eſſe exiſtimantes, ſtrenuos ac ſupra vires egregios pugnatores ſe præſtiterunt. Varia autem & reciproca eorum certaminis fortuna fuit. ¶ Primum enim Romani, qui in media acie collocati erant, ubi dictator Poſtumius erat circa ſe lectos equites habens, & ipſe inter primos pugnans, cornu ſibi oppoſitum loco pellunt; quod Titus alter Tarquinii filius pilo in dextrum humerum impacto ſauciatus fuiſſet, neque manu amplius uti poſſet. (at Licinnius & Gellius, quod minus accurate perpenderint quid veriſimile eſſet & quid fieri poſſet, inducunt ipſum regem Tarquinium, ex equo pugnantem & ſaucium, virum qui ad nonageſimum annum accedebat.) Proſtrato autem Tito, ejus milites non diutius præliati, vivoque ejus corpore ſublato, nullum poſtea generoſum facinus ediderunt, ſed invadentibus Romanis pedem referentes cedebant: poſtea vero rurſus conſtiterunt, & ſigna converſa in hoſtes intulerunt, quia Sextus alter Tarquinii filius cum Romanis exſulibus & aliis delectis equitibus, ſubſidio illis venit. Iſti igitur reſumptis animis prælium renovant. Utriuſque vero aciei duces, T. Æbutius & Octavius Mamilius, quum longe omnium fortiſſime pugnarent, & hoſtes ſibi reſiſtentes profligarent quamcunque in partem ſe vertiſſent, & ſuos perturbatos in aciem reſtituerent, ſe invicem ad certamen provocantes infeſtis armis concurrerunt, factaque impreſſione gravia non tamen lethalia vulnera mutuo intulerunt & acceperunt, equitum magiſter in pectus Mamilii haſta per thoracem acta, at Mamilius illius dextro brachio per medium transfixo; & ambo ex equis deciderunt.

XI.

¶ Ambobus autem ex acie relatis, M. Valerius, qui legatus iterum ipſi *Æbutio* datus fuerat & qui *duorum* legatorum major erat natu, quum in locum magiſtri equitum ſucceſſiſſet, cum ſuis equitibus reſtitit hoſtibus à fronte ſibi oppoſitis; ſed quum diutius eorum impetum ſuſtinere non poſſet, longe ab acie rejectus eſt: (exſulum enim Rom. equitatus & levis armaturæ milites ſubſidio illis venerant) & Mamilius, quum ſe ex vulnere recollegiſſet, reverſus eſt in aciem cum valida manu & equitum & peditum leviter armatorum. In hoc prælio Marcus Valerius legatus, qui primus de Sabinis triumphavit, quique animos pop. Rom. ob cladem ab Hetruſcis

XII.

Per. Jul. 4120. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cen.* 258. *Var.* 260.

a Καταδέχεσθαι non eſt falſam de aliquo opinionem ſuſcipere, ſed δέχεσθαί τι κατά τινος: adeo ut vertendum ſit, *quum illam de ſe opinionem invicem ſuſcepiſſent, contrarium tamen uſus venire videbant. Caſ.* b Ἐξωθοῦσι μέρος *Vat.* c Γέλλιον minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* d Legitima conſtructio flagitat ἐπισυνδήσαντος, adeo ut ad δυσὶν referatur: alioqui pro μετὰ τῶν legendum κ' τῶν. *Port.* e Ἡγεμόνες ἑκάτεροι *Vat.* & *Lapi Codd. Gelenius* legit ἑτέρους, *parte alia.* f Supra (p. 333. v. 49.) Mamilium Latini exercitus dextrum cornu tenuiſſe ſcribit, Æbutium Romani ſiniſtrum: nec locum eos mutaſſe huc uſque ſignificavit. itaque facile intelligi poteſt, in altero aciei cornu, dextro ſcilicet Latinorum & lævo Romanorum, hunc conflictum eſſe factum. *Sylb.* Vide *Savilium* ad *Tacitum* p. 123. g Deſiderantur in *Cod. Vat.* h Ἐξωθοῦνται τάχιστα τῆς τάξεως *Vat.* i Ita edidit *Sylb.* Ἦκεν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſtructura duriore, ſerenda tamen, cum βοήθεια nomen collectivum ſit.

a Pro

Ber. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ¼. V. C. Cal. 258. Var. 260.

truſcis acceptam dejectos erexit, haſta ictus cecidit, & circa eum multi alii Romani egregii & fortes viri: & circa ipſius cadaver acre prælium commiſſum eſt, Publio & Marco Poplicolæ filiis patruum protegentibus. Quum igitur illum inſpoliatum & nonnihil adhuc ſpirantem armigeris tradidiſſent, in caſtra remiſerunt, ipſique cum magna animi præſentia & alacritate, in medios hoſtes ſeſe conjicientes, acceptis multis vulneribus à confertis & circumfuſis exſulibus, ſimul occubuerunt. Poſt iſtum caſum Romana acies loco pulſa eſt, & à ſiniſtro cornu longe atque adeo uſque ad mediam aciem ordinibus ægre ſervatis eſt compulſa. At poſtquam dictator animadvertit ſuos jam ad fugam inclinatos, celeriter cum equitibus, quos circa ſe habebat, illis ſubſidio venit. atque jubens alterum legatum, T. Herminium, cum equitum ala à tergo ſuæ aciei circumvehi, & ſuorum fugam ſiſtere, & niſi parerent eos occidere, ipſe una cum fortiſſimis quibuſque in confertum hoſtium agmen impreſſionem facit. Atque ubi propius ad hoſtes acceſſit, primus in eos equum totis habenis laxatis concitavit. * Tanta autem & tam terribilis fuit vis ipſorum impetum facientium, ut hoſtes, furorem illum & efferatam rabiem non ſuſtinentes, terga verterint, & multi ceciderint. Interea vero & ipſe legatus Herminius, ſuos ex pavore fugæ recipiens, *confirmatos* duxit in hoſtes confertos qui cum Mamilio erant; & congreſſus cum ipſo, qui ſtatura erat maxima & robore præſtantiſſimus omnium ſuæ ætatis mortalium, illumque interfecit, & ipſe, dum cadaver ejus ſpoliaret, à quodam per latus gladio ictus obiit. At Sextus Tarquinius, qui lævum Latinorum cornu ducebat, malis adhuc reſiſtebat, & Romanos qui erant in dextro cornu loco depulit. Verum poſtquam præter exſpectationem ſuam vidit Poſtumium cum lectiſſimis equitibus in ſe tendentem, deſperatis omnibus rebus, in medios eos ſe conjecit: ubi à Romanis equitibus & peditibus circundatus, & undique telis petitus inſtar feræ, non ſine cæde multa eorum qui cum ipſo congredi auſi fuerant, periit. Cæſis autem ducibus, confeſtim omnes Latini conferti fugæ ſe mandarunt, eorumque caſtra à cuſtodibus deſerta capta fuerunt: ex quibus Romani magnam & opimam prædam abſportarunt. Atque iſta clades Latinorum maxima fuit, illoſque graviſſime & diutiſſime afflixit, tantaque eorum ſtrages tunc edita quanta nunquam antea. nam ex quadraginta peditum & tribus equitum millibus, ut dixi, pauciores quam decies mille ſuperſtites fuerunt, qui domum incolumes redierint.

Cum Latinis debellatum.

XIII. ¶ In hac pugna ferunt dictatori Poſtumio & militibus, quos circa ſe habebat, duos

ῥωμαίων [a] πλώμενον [b] διαναφήσας, δεξαὶ πλευρὰς πίπτει, ᾗ περὶ αὐτὸν ἄλλοι [c] πολλοὶ Ρωμαίων καλοί τε ᾗ ἀγαθοί. [d] περὶ δὲ τὸ πῶμα αὐτοῦ γίνεται καρτερὰς ἀγῶνι, Ποπλίου ᾗ Μάρκου τῶν Ποπλικόλα παίδων τὸν θεῖον ὑπερα- 350
σπισάντων. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀσκύλευτόν τε ᾗ μικρὸν ἔτι ἐμπνέοντα τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναδόντες, ἀπέστειλαν ὀπίσω τὸν χάρακα, ἑαυτοὺς δὲ εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ὑπὸ λήματός τε καὶ περθυμίας [f] ἐκπίπτουσι, ᾗ πολλὰ τραύματα λαβόντες, [g] ἀθρόοι περιχυθέντων σφίσι τῶν φυγάδων, ὑποθνήσκουσιν ἅμα. ἐξαθεῖται δὲ μετὰ τοῦτο τὸ πάθος ἡ Ρωμαίων φάλαγξ, καὶ ὑπὸ τῶν δεινῶν ὀπιπολὺ καὶ μέχρι τῶν μέσων παρεῤῥήγνυτο. ἔπειτα μαθὼν ὁ δικτάτωρ [h] τὴν φυγὴν τῶν πέρην, ἐβοήθει καταπάχων, ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς. κελεύσας δὲ τὸν ἕτερον προσβυτὴν, Τίτον [i] Ερμινίον, ἵλην ἱππέων ἄγοντα καθ' ὑπὸ τὴν χορεῖν τὴν σφετέραν φάλαγγα, ᾗ τοὺς φεύγοντας ὀπισθέρειν, εἰ δὲ μὴ πείθοιτο, [k] ὑποκλεῖναι, αὐτὸς ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπὶ τὸ σφῶν ἀθεῖται. καὶ πειδὴ πλησίον τῶν πολεμίων ἐγένετο, πρῶτος εἰσπλαύει τὸν ἵππον ἀφειμένων τῶν χαλινῶν. ἀθρόας δὲ γενομένης ᾗ καταπληκτικῆς τὴν ἐλάσεως, οὐ δεξάμενοι τὸ μανικὸν αὐτῶν καὶ τεθηπωμένοι οἱ πολέμιοι, τρέπονται καὶ πίπτουσι συχνοί. ὁ δὲ τούτῳ καὶ ὁ προσβυτὴς Ερμίνιος ἀνειληφὼς τοὺς φοβηθέντας ὑπὸ τῆς τροπῆς τῶν σφετέρων, ἦγεν ὀπὶ τοὺς [l] παρὰ τὸν Μαμίλιον συνεστῶτας· καὶ συμπεσὼν αὐτῷ, μεγίστῳ τε ὄντι καὶ [m] ῥώμης ἀείσῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν τότε ἀνθρώπων, ἐκεῖνόν τε ὑποκλείνει, καὶ αὐτὸς, ὑπὸ τῷ σκυλεύειν τὸν νεκρὸν πληγεὶς ὑπό τινος ξίφει διὰ τῆς λαγόνος, ὑποθήσκει. Σέξτος δὲ Ταρκύνιος, ὃς λαοῦ τῶν Λατίνων κέρατος ἡγεμὼν, ἀντεῖχεν ἔτι τοῖς δεινοῖς, καὶ τοὺς ὀπὶ τῷ δεξιῷ τῶν Ρωμαίων κέρως ἐξωθεῖ τῆς τάσεως. ὡς δὲ τὸν Ποσθμιον ἐθεάσαλο σὺν τοῖς ὀπιλέκτοις ἱππεῦσιν ἐπιφαινόμενον, ὑπογυὸς ἀπάσης ἐλπίδος, εἰς μέσους αὐτοὺς ἴεται· ἔνθα δὴ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἱππέων τε ᾗ πεζῶν, καὶ [n] βαλόμενος παλαχάδην, ὥσπερ θηρίον, οὐκ ἄνευ τοῦ πολλοὺς ὑποκλεῖναι τῶν ὁμόσε χωρησάντων, ὑποθνήσκει. πεσόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἀθρόα γίνεται πάντων αὐτίκα τῶν Λατίνων φυγὴ, ᾗ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐρήμου καταλειφθέντος ὑπὸ τῆς φυλάκων ἁλώσεως· ὅθεν οἱ Ρωμαῖοι πολλὰς ᾗ καλὰς ἔλαβον ὠφελείας· συμφορά τε αὕτη μεγίστη Λατίνοις ἐγένετο, δι' ἣν ὀπὶ πλεῖστον ἐκακώθησαν, ᾗ φθόρος σωμάτων ὅσος ὕστερον ἕτερον. ὑπὸ γὰρ τετρακισμυρίων πεζῶν, ᾗ τετρακισχιλίων ἱππέων, ὅσους ἔφην, οἱ λειφθέντες ἐλάττους μυρίων, ἐστὶν ὅτε τὰ σφέτερα.

Ἐν ταύτῃ λέγονται τῇ μάχῃ Ποστουμίῳ τε τῷ δικτάτορι ᾗ τοῖς περὶ αὐτὸν τεταγμένοις ἱππεῖς δύο φανῆναι,

a Pro πτώματος frequentius in hac ſignificatione uſurpatur πταίσματος, ut cum alibi, tum p. 352. juxta Ed. Sylb. b Αναπήσας Vat. c Ρωμαίων πολλοὶ ᾗ ἀγαθοὶ Vat. d Περὶ δὲ τῷ πτώματι Vat. e Ita Sylb. & Port. Λήμματος in Ed. Steph. & Cod. Vat. f Poſt ἐκπίπτουσι (in Ed. Steph.) perperam è præcedentibus repetitum erat comma iſtud τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναδόντες. quod viderant etiam interpretes. Sylb. g Ἀθρόοι excuſari poteſt, ſi accipiatur pro ἀθρόως: alioqui convenientius ἀθρόοι. Sylb. Ἀθρόοι in Cod. Vat. h Vel φυγὴν τῶν ῥωμῶν per hypallagen pro ῥωμὴν τῶν φυγῶν, vel legendum φυγὴν τῶν τροπῶν (i. e. φυγὴν τῶν ἀνδρῶν τραπέντων) nam ſic & alibi loqui amat Dionyſius. Port. Τῶν ῥωμῶν non agnoſcit Cod. Vat. i Γερμίνιον in Ed. Steph. Γερμίνιον hîc & paullo infra in Cod. Vat. Γ pro aſpiratione poſita. k Ἀποκτεῖναι αὐτὸν parum recte in Ed. Steph. & Cod. Vat. l Περὶ τὸν Μαμίλιον malit Sylb. m Ῥώμῃ ἀείσῳ Vat. n Βαλλόμενος Vat. quod placuit & Sylburgio. * Ad verbum, *conferta autem terribilique facta incurſione, non ſuſtinentes* &c.

a Δαμπρῶ

φασῖται, κἄλλά τε ὑ μεγάλ' μαχιμῶ κρείττες ὧν ἡλικ' ἡμᾶς φύσις ἐκφέρει, ἀναρχόμθοι γενειᾶν, ἱππάζθοί τε ὑ
351 Ρωμαϊκῆς ἵππυ, ὑ τὺς ἐμέσως χορῦντας ὑ Λατίνων πάντας τοῖς δόρασι, ὑ παρατροπάδην ἐλαυνόντες. [b] ὑ μέχ' ὑ τροπὴν ὑ Λατίνων ὑ ὕλωσιν ὑ κάρακος αὐτῶ δεύτερ δείλλιν ὀψίαν, τὸ τέλ' λαβόντα μάχης, ἐν τῇ Ρωμαίων ἀγορᾷ ὑ αὐτὸν τρόπον ὀφθῆναι δύο νεανίσκοι λέγονται, πολεμικὰς ἐσθῆτας τολὰς, μάκιστοί τε κάλλιστοι, ὑ ὑ αὐτῶ ἡλικίαν ἔχοντες, αὐτοί τε φυλάττοντες ὅπλ' ὑ πρόσωπον ὡς ἐκ μάχης ἰόντων· [c] τὸ δ' ἀγῶνι τὸ ἔγχημα, ὑ τὺς ἵππυς ἱδρῶτι ἀμφιβρόχυς ἐπαγόμθοι. [d] ἄραντες δὲ ὑ ἵππων ἑκάτεροι, ὑ ἀπονίψαντες ἀπὸ ὑ λιβάδος, ἣ ἐκ τοῦδε τοῦ ἱεροῦ ὑ Ἑστίας ἀναδίδωσι, λίμνην ποιῦσα ἐμβύθιον ὀλίγην, πολλῶν αὐτὺς περιστάντων, [e] ὑ εἴ τι φέρυσιν ἔτι νεωτὶ ἀπὸ στρατοπέδυ μαθεῖν ἀξιόντων, τλύ τε μάχης αὐτοῖς φερίζυσιν ὡς ἐγένετο, ὑ ὅτι νικῶσιν· ὡς μεταχρήσαντας, ἐκ ὑ ἀγορᾶς [f] ἔτ' οὐδενὸς "ἔτι" λέγυσιν ὀφθῆναι, πολλὴν ζήτησιν αὐτῶ ποιησάμθυ ὑ καταλειφθέντος ὑ πόλεως ἡγεμόν'. ὡς δὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ [g] τοῦδε ὑ δυτέρου τοῦ ὑπηρέτου χοινῶν παρεχόντων, ὑ σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐν τῇ μάχῃ γενομθύοις ὑ τὰ περὶ ὑ ὀπτασίας ὑ δαιμόνων ἔμαθον, νομίσαντες ὑ αὐτῶ θεῶν τῶν εἶ ἄμφω τὰ φάσματα, ἑάτερ εἰκὸς, Διοσκύρων ἐπείσθησαν εἶ τὰ εἴδωλα. Ταύτης δὴ ὑ τοῦδε δόξυ ὑ θαυμαστῆς ὑ δαιμόνων ὀπτασίας ἐν Ρώμῃ πολλὰ σημεῖα, ὅ,τε νεὼς ὁ τῶ Διοσκύρων, ὃν ὑπὲρ ὑ ἀγορᾶς κατεσκύασεν ἡ πόλις, ἔνθα ἔφθη τὰ εἴδωλα, ὑ ἡ παρ' αὐτῷ κρήνη κεκλυσθῆν τε ὑ θεῶν τύτων ἱερὰ, ὑ εἰς τόδε χρόνυ νομιζομθύη, θυσίαι τε πολυτελεῖς ἃς καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν ὁ δῆμος ὀπιτελεῖ ἀμφὶ ὑ μεγίστων ἱππέων ἐν μηνὶ Κυϊντιλίῳ λεγομθύῳ, ταῖς κεκλυσθύσης εἰδοῖς, ἐν ᾗ κατέφθασαν ἡμέρᾳ τόνδε ὑ πόλεμον· ὥσπερ ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ μὲν ὑ θυσίαν ὀπιτελυμθύη πομπὴ ὑ ἐχόντων [h] ὑ δημόσιον ἵππυν, [i] οἳ" χῖ φυλάς τε ὑ λόχυς κεκοσμημθύοι, τοιχδὸν ὀπὶ ὑ ἵππων ὀχύμθοι παρθύονται πάντες, ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες, ἐστεφανωμθύοι θαλλοῖς ἐλαίας, καὶ [k] πορφύρας [l] φοινικοπαρύφους ἀμπεχόμενοι τριβέννας, τὰς κεκλυσμένας τραβέας, ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ἱεροῦ τοῦ Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένυ, διαξιόντες δὲ [m] τλύ τε ἄλλλυ πόλιν διὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ὑ τοῦδε τὸ τῶ Διοσκύραν ἱερὸν παρεχόμενοι ἄνδρες, ἔστιν ὅτε καὶ πεντακισχίλιοι, φέροντες ὅσα ὑ τοῦδε τῶν ἡγεμόνων ἀρετῆα ἔλαβον ἐν τοῖς μάχαις, κἀλὴ καὶ ἀξία τοῦ μεγέθος [n] τῆς ἡγεμονίας ἄλις. Ταῦτα μὲν ἔστ' ἐκ τῆς [o] γενομένης ὀπιφανείας ὑ Διοσκύραν λεγόμενά τε ὑ θερατόμενα ἔστ' ὑπὸ Ρωμαίων ἔμαθον ἐξ ὧν τεκμήραντο ἄνδρες, ὡς θιοφιλεῖς ἦσαν ἐν τότε ἄνθρωποι, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ μεγάλοις.

equites apparuiſſe, & forma & ſtatura longe præſtantiores quam quos natura ætate noſtra producit, jam pubeſcere incipientes, qui equitatui Romano præibant, & Latinorum obvios quoſque comminus haſtis feriebant, & in effuſam fugam vertebant. Et, poſt fuſos fugatoſque Latinos, & caſtra eorum capta, ferunt circa veſpertinum crepuſculum, finito prælio, Romæ in foro eodem modo conſpectos fuiſſe duos adoleſcentes, militaribus indutos veſtibus, maxime proceros & maxime formoſos, & eadem ætate, & in ipſo vultu adhuc retinentes, quaſi ex prælio redirent, eandem ſpeciem quam in certamine habuerant, equoſque ſudore madidos adducentes. cumque de equis deſcendiſſent, ſeque abluiſſent aqua, quæ profluit ex fonte qui eſt ad ædem Veſtæ, quæque parvum quidem ſed profundum lacum efficit, multis eos circundantibus, & ſcire cupientibus ecquid novi ex caſtris adhuc afferrent, pugnam ipſis narraſſe ut fuerat commiſſa, & victoriam nunciaſſe: quos, quum è foro ſeſe recepiſſent, à nullo poſtea conſpectos fuiſſe tradunt, licet *ab urbis præfecto diu & accurate quæſiti fuiſſent. Quum autem poſtero die reipub. principes à dictatore literas accepiſſent, &, præter alia quæ in eo prælio acciderant, cognoviſſent etiam hanc deorum viſionem, rati eorundem deorum fuiſſe utrumque ſpectrum, ut veriſimile erat, Caſtoris & Pollucis eas imagines eſſe crediderunt. Hujus incredibilis & admirandæ deorum præſentiæ Romæ multa exſtant monumenta: cum ipſa ædes Caſtoris & Pollucis, quam in foro pop. Rom. ædificavit, in eo ipſo loco ubi viſæ fuerunt *illorum* imagines; tum fons ædi vicinus, qui iſtis diis facer dicitur, & qui ad hanc uſque diem talis creditur; tum etiam magnifica ſacrificia quæ quotannis pop. Rom. per primarios equeſtris ordinis viros idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter eſt confectum. Sed præter hæc omnia eſt illa pompa, quæ peracto ſacrificio ducitur ab iis qui equum publicum habent, qui, tributim & centuriatim diſtincti, ordine omnes equis vehuntur, quaſi è pugna redeant, coronati fronde oleagina, & togis purpureis cocco prætextis induti, quas appellant trabeas, initium pompæ facientes à quodam templo Martis extra urbem exſtructo, & tum cæteras urbis partes per forum tranſeuntes, tum etiam ædem Caſtoris & Pollucis prætereuntes, interdum numero quinquies mille homines, qui ferunt quæcunque fortitudinis ſuæ præmia in præliis à ducibus acceperunt; egregium certe & dignum illius imperii amplitudine ſpectaculum. Atque hæc ſunt, quæ ob Caſtoris & Pollucis præſentiæ à Romanis dici & fieri obſervavi: quibus ex rebus, præter multas alias easque magnas, conjicere eſt, quam chari diis eſſent illius ſeculi homines. ¶ Poſtu-

Per. Jul. 4120. Ante Chr. 494. Olymp. 71 1. Ca. 258. V. C. Var. 260.

Caſtores.

a Λαμπρῷ Vat. b Forſan ſic diſtinguendum & legendum, ὑ μέχ' τὴν τροπὴν ὑ Λατίνων ὑ τλὺ ἄλωσιν τῦ χάρακ' αὐτῶν, αὖθι δείλην ὀψίαν, τότε τέλος λαβοῦσης μάχης, ἐν τῇ Ρωμαίων ἀγορᾷ &c. Μάχης & Ρωμαίων deſiderantur in Cod. Vat. Τέλ' λαβοῦσα δ' μάχης malit Sylb. c Τὸ εὐαγώνιον χάρμα Vat. quod valde arriſit Stephano. d Id eſt, ἄραντες ἑαυτὺς ἀπὸ τῶν ἵππων, καταβάντες δὲ ὑ ἵππων. Port. e Ἐπιφέρυσιν ἔτι τι καινὸν Vat. Κοινὸν habet Ed. Steph. ex Xyl. tantum verſione atque ipſo ſenſu καινὸν malint Sylb. & Port. f Deeſt Vat. g Τὰς παρὰ τῦ ὑποτέρυ Vat. h Τὸν δημόσιον ἵππον in Ed. Steph. & Cod. Vat. quod contra Sylburgium tuetur Portus. i Περφυρᾶς malit Portus. k Non agnoſcit Vat. l Vide Var. Lect. ad pag. 124. m Exiſtimo legendum potius τότε ἄλλην πόλιν, ἐκ διὰ τῆς ἀγορᾶς πρὸ τὸ ὑ Διοσκύραν &c. i. e. tranſeuntes cum per alias urbis partes, tum etiam per forum illud, in quo exſtructum eſt Caſtoris & Pollucis templum, juxta quod præterveluntur &c. Port. n Ὄφιν ὑ ἡγεμονίας Vat. o Διγενομένης Vat. * A relicto in urbe duce. Lapus.

U u a Alibi

XIV. *Ante Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 3. V. C. Cu. 258. Var. 260.*

¶ Postumius autem eam noctem transegit in castris, quæ in planicie posuit: postero die coronatis iis qui in prælio fortiter se gesserant, & distributis captivis, ut asservarentur, sacra votiva diis pro victoria persolvit. Dum autem adhuc esset coronatus, & aris primitias igne cremandas imponeret; exploratores quidam, ex editioribus locis decurrentes, nunciant, hostilem exercitum contra se venire. Erat autem Volscorum juventus delecta, quæ Latinis auxilio missa fuerat, antequam finis ipsorum prælio imponeretur. Qui quum hæc intellexissent, statim omnes ad arma concurrere jussit, & in castris ad sua quemque signa manere, custodias agentes & ordinem servantes, donec ipse quid agendum esset ipsis imperaret. Quum autem Volscorum duces * suas copias in locum excelsum duxissent, unde Romanos conspicere possent, ubi viderunt planiciem cadaveribus constratam, & utraque castra erecta, neque ex munitionibus quemquam vel hostem vel amicum prodire, aliquamdiu id admirati sunt, nec satis conjicere potuerunt quisnam esset rerum status. Sed postquam ex iis qui ex fuga evaserant, omnia, quæ in prælio acciderant, cognoverunt, cum aliis ducibus consultare cœperunt quidnam esset faciendum. Illi igitur, qui inter eos erant audacissimi, censebant, optimum esse Romanorum vallum ex itinere & primo impetu invadere, dum adhuc multi ob vulnera laborarent, & omnes labore maxime defatigati essent, & arma essent maxima ex parte inutilia, & partim acie obtusa partim fracta, nec dum ab urbe ullum recens auxilium ipsis subvenisset: suum enim exercitum, quod esset & ingens & strenuus, & egregie instructus & bellis exercitatus, & illis minime exspectantibus de repente improviſus advenisset, vel audacissimis quibusque formidabilem fore dicebant. XV. ¶ At viris prudentioribus nequaquam tuta periclitatio illa videbatur, non exspectatis sociorum auxiliis congredi cum viris fortibus & bellicosis, & qui nuperrime tantas Latinorum copias delevissent: præsertim quum pro summa rerum in alieno agro periculum essent subituri, ubi si qua clades fuisset accepta, nullum tutum refugium essent habituri. Isti igitur censebant potius de reditu in patriam celeriter cogitandum, & saluti consulendum, & pro magno lucro reputandum, si ex ea expeditione nullam calamitatem accepissent. Alii vero neutrum horum faciendum censebant, dicentes audacem illum impetum, quo adeo alacriter ad dimicandum ferebantur, juvenilem esse, & turpe esse sine ulla causſa domum refugere; & utrum horum fecissent, ipsos rem hostibus gratissimam facturos. Horum autem sententia erat, ut in præsentia quidem munirent castra, & res necessarias ad pugnam pararent, &, missis legatis ad reliquos Volscos, è duobus alterum postularent, vel ut sibi alias copias mitterent, quæ pares essent

Ο δὲ Ποστόμιος σκήνει μὲν τὴν νύκτα κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλάττεσθαι κελεύσας, ἔθυε τὰ νομιζόμενα τοῖς θεοῖς. ἔτι δὲ αὐτοῦ τὸν στέφανον ἔχοντος, καὶ ταῖς ὑπερτέραις ἀπαρχὰς τοῖς βωμοῖς ἐπιτιθέντι, σκοποί τινες, ἀπὸ τῶν μετεώρων κατασκοπούμενοι, ἀγγέλλουσι πολέμιον ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνειν στρατόν. ἐνταῦθα δὲ ἐκ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπίλεκτος ἀκμὴ σύμμαχος ἀπεσταλμένη Λατίνοις, πρὶν ἢ τὴν μάχην αὐτῶν ἐπιτελεσθῆναι. ὡς δὲ δὴ ἔγνω, χωρεῖν ἅπαντας ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ μένειν ἐν τῷ χάρακι τοὺς ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ἕκαστον σημείαις, φυλακὴν καὶ κόσμον φυλάττοντας, ἕως ἂν αὐτοὺς ἃ χρὴ ποιεῖν παρήγγελῃ. οἱ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἡγεμόνες ἐξ ὑπάτου τοῖς Ρωμαίοις παρεμβάλλοντες, ὡς εἶδον μεσοῦν μὲν τὸ πεδίον νεκρῶν, ὀρθοὺς δὲ τοὺς χάρακας ἀμφοτέρους, πεφιόντα δὲ ἐκ τοῦ ἐρυμάτων οὔτε πολέμιον οὔτε φίλον οὐδένα, τέως μὲν ἐθαύμαζον, καὶ τίς ἡ κατειληφυῖα τύχη τὰ πράγματα, ἀπόρως εἶχον συμβάλλειν· ἐπεὶ δὲ παρά τινων ἀναστρεφομένων ἐκ τῆς τροπῆς ἅπαντα τὰ περὶ τὸν ἀγῶνα ἔμαθον, ἐσκόπουν μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τί χρὴ ποιεῖν. τοῖς μὲν οὖν θρασυτάτοις αὐτῶν ἐδόκει κρεῖττον εἶναι, χωρεῖν ὑπὸ τὸν χάρακα τῶν Ρωμαίων ἐξ ἐφόδου, ἕως πολλοὶ μὲν ἔχαμον ὑπὸ τραυμάτων, ἀπειρήκεσάν τε ἅπαντες ὑπὸ κόπου, ὅπλά τε ἄχρηστα τοῖς πλείοσι λῦ, τὰ μὲν ἀπεσωμωμένα τὰς ἀκμάς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ βοήθεια τῶν οἴκοθεν ἀκεραίων οὔπω παρῆν οὐδεμία αὐτοῖς· εἰ δὲ σφῶν αὐτῶν δύναμις, πολλή τε οὖσα καὶ ἀγαθὴ καὶ ὡπλισμένη καλῶς, ἐμπειροπόλεμός τε καὶ οὐ προσδεχομένοις ἐξαπιναίως παρῆσται, φοβερὰ τοῖς εὐτολμοτάτοις φαίνεσθαι ἔμελλε. Τοῖς δὲ σωφρονεστάτοις οὐκ ἀσφαλὲς τὸ κινδύνευμα εἶναι ἐφαίνετο, ἀνδράσιν ἀγαθοῖς τε τὰ πολέμια καὶ νεωστὶ τὴν Λατίνων τοσαύτην δύναμιν ἠρημένοις, ἄνευ συμμάχων ἡμέραν χωρεῖν, μέλλοντες τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ἐν ἀλλοτρίᾳ ποιεῖσθαι γῇ, ἔνθα εἴ τι συμβαίη πλῆγμα, ὑδρείαν ἔξουσι καταφυγὴν ἀσφαλῆ· τῆς δὲ οἴκοθεν συντελείας προνοεῖσθαι μᾶλλον ἠξίουν ὅτοι θᾶττον, καὶ μέγα κέρδος ὑπολαμβάνειν, εἰ μηδὲν ἀπολαύσουσιν ἐκ τῆς στρατείας κακόν· ἑτέροις δὲ τούτων μὲν ὑστέροις ἐδόκει χρῆμα ποιεῖν, νεανικὸν μὲν ἀποφαίνουσι τὸ προσχωρεῖν τῷ ὅπου τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, αἰσχρὸν δὲ τὸ παρέλογον τῷ ὅπου τὰ οἰκεῖα φυγῆς, ὡς κατ' εὐχὴν λῃψομένων τῶν πολεμίων ὁπότεροι ἂν αὐτῶν ποιήσωσι. γνώμη δὲ τούτων ἦν, ἐν μὲν τῷ παρόντι κρατυνάσθαι τὸν χάρακα καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπίσασθαι· πέμπειν δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους Οὐολούσκους, δυοῖν θάτερον ἀξιοῦν, ἢ δύναμιν ἑτέραν πέμπειν ἀξιόμαχον ὑπὲρ Ρωμαίους,

a Alibi (sc. pag. 32. v. 28. & p. 148. v. 41.) ἐμπύρια. b Ἀντὶς ferri potest, si referatur ad infinitum verbum πρόθυμοι. alioqui aptius est ἀντῆς, si ad πυρφυγίας referre malis. *Sylb.* Ἀντὶς in *Cod. Vat.* c Τῶν Ρωμαίων *Vat.* d Μετρὸς δὲ τὸν χάρακας *Vat.* e Φοβερὰ δὴ τοῖς *Vat.* f Ἀγαθοῖς τε πολέμια τε *Vat.* g Ἀπολαμβάνειν *Vat.* h Ἀξιόμαχον *Vat.* i Ἐπὶ Ρωμαίους *Vat.* quo modo legendum esse placuit *Sylburgio*, nisi dativum ἐπὶ Ρωμαίοις referendum sit ad ἀξιόμαχον: quoniam sensus postulat accusativum, si ad πέμπειν respiciamus. * Castris in conspicuo Romanis loco positis, viderunt &c. *Gelen.* Duces itaque Volscorum irruptur. ex improviso in Rom. *Lapus.*

a Δεῦρο

353 Ρωμήους, ἢ καὶ τὴν ἀπεσταλμένην μεταπαλεῖν. ἡ δὲ πλειονοψηφία τοῖς πλείοσι φανεῖσα, καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τέλει κυρωθεῖσα γνώμη, ταῦτα ἀπεῖπε, πέμψαι τινὰς εἰς τὸ χάραξ τῶν Ρωμαίων κατασκόπους, ὀνόματι πρεσβευτῶν ἔχοντας, τὸ ἀσφαλὲς, οἳ δεξιώσονται τὸν ἡγεμόνα, καὶ φράσουσιν, ὅτι σύμμαχοι Ρωμαίων ἥκοιεν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Οὐολούσκων, ἀγθόμενοι μὲν ὑστεροῦντες τῆς μάχης, ὡς ὑδεμίαν ἢ μικρὰν πᾶν τῆς προθυμίας χάριν οἰσόμενοι, τῇ δὲ ἐξ ἐκείνων τύχῃ μέγαν ἀγῶνα δίκαι συμμάχων κατορθωκότων συμπεσόντες. ἐξαπατήσαντες δὲ αὐτοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν λόγων, καὶ πιστεύσει, ὡς φίλοις, σφίσι κατασκευάσαντες, ἅπαντα κατασκέψονται, καὶ ᵃ δηλώσουσιν ἀφικόμενοι πλῆθός τε αὐτῶν καὶ ὁπλισμοὺς καὶ παρασκευὰς, καὶ εἴ τι κατὰ νοῦν ἔχουσι πρᾶξαι. ὅταν δὲ ταῦτα ἀκριβῶς σφίσι γένηται φανερὰ, τότε ᵇ προσθεῖναι βουλῇ, εἴτε ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἄμεινον εἴη, προσμελαπεμψαμένοις δυνάμιν ἑτέραν, εἴτε καὶ παρῶν ἀπάγειν.

Ὡς δὲ ταύτῃ προσέθηλε τῇ γνώμῃ ᶜ καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἀφικόμενοι πρὸς τὰ διπλάτωρα, παραχθέντες ὅτι ἡ ἐκκλησία, ἐξηγοῦντο τοὺς ἐξαπατήσοντας λόγους. ᵈ ὀλίγον δὴ ὁ Ποστούμιος ὑπισχνεῖτο χρόνον προσέχειν αὐτοὺς εἶπεν· "Ποτηρὰ βεβουλεύμαθα, ὦ Οὐολῦσκοι, χρηστοῖς ἀμφιέσαντες λόγοις ἥκετε· καὶ πολεμίων ἔργα πρᾶξαι τοιοῦτες, φίλων ἐξενέγκασθαι βούλεσθε δόξαν. ὑμεῖς γὰρ ἀπέσταλθε ὑπὸ τῆς κοινῆς Λατίνοις συμμαχήσοντες καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ ὕστερον ἢ μάχης ἥκετε καὶ κρατοῦσιν αὐτοὺς ὁρᾶτε, ᵉ διαχρήσασθαι βούλεσθε ἡμᾶς, ταναντία ὧν ἐμέλλετε πράττειν λέγοντες. καὶ οὐδὲ ἡ φιλανθρωπία τῶν λόγων ὑμῶν πλάττεσθε πρὸς τὰ παρόντα χαρᾶν, οὐδὲ τὸ προσωπεῖον ὑμῶν τὸ λεῖον ἀφίξεως ὑγιὲς ὄντι, ἀλλὰ μεστὸν δόλου καὶ ἀπάτης. οὐ γὰρ συμπεσόμενοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐξαπέσταλθε, ἀλλὰ κατασκεψόμενοι πῶς ἡμῖν ἀσθενείας ἢ δυνάμεως τὰ πράγματα ἔχει· καὶ ἐστε πρεσβευταὶ μὲν λόγῳ, κατάσκοποι δὲ ἔργῳ. ἀρτιμένων δὲ ᶠ πρὸς ἅπαντα τὰ διπλάτωρα, οὐ διὰ μακρᾶς τὰ πίστιν ἔφησεν αὐτοῖς παρέξεσθαι· καὶ αὐτίκα τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν, ἃς ᵍ ἑλαβέ τε πρὸ τῆς μάχης τοῖς ἡγεμόσι τῶν Λατίνων φερομένας, ἐν αἷς ὑπισχνοῦντο αὐτοῖς πέμψειν βοηθείαν, ʰ προήνεγκε, καὶ τοὺς φέροντας αὐτὰς ⁱ προσήγαγεν. ἀναγνωσθεισῶν δὲ τῶν γραμμάτων, καὶ τὸ πλῆθος ἅρμησε βαλεῖν τοὺς Οὐολῦσκους ὡς ἐσχατιὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ κατασκόπους. ὁ δὲ Ποστούμιος ἔκ φετο δεῖν ὁμοίους ᵏ γίνεσθαι τοῖς κακοῖς τοὺς ἀγαθοὺς χρῆσθαι (εἰ) λέξειν καὶ μεγαλοψυχότερον εἰς τοὺς ἀποστείλαν-
354 τας φυλάττειν τὴν ὀργὴν, ἢ εἰς τοὺς ἀποσταλέντας· καὶ λέγει τὸ φανερὸν ὄνομα τῆς πρεσβείας ˡ ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας

Romanorum viribus, vel etiam eas quæ fuerant missæ revocarent. Sententia vero quæ maximæ illorum parti placuit, & quam exercitus duces ratam fecerunt, hæc suadebat: mittendos esse aliquos exploratores in Romanorum castra, legatorum nomine * protectos, qui, data imperatori dextra, atque eo salutato, dicerent, se Romanorum socios à rep. Volscorum missos venire, & se molestè ferre quod serius ad prælium venerint, nullam vel certe perexiguam sui in eos studii gratiam reportaturi; cæterum se eorum fortunæ gratulari, qui, re feliciter gesta sine ullis sociorum auxiliis, ingenti prælio hostem vicerint. Ita enim fore ut Romanos verborum blanditiis decipiant, eosque inducant ut sibi tanquam amicis fidem habeant, atque interea omnia explorent, & reversi ad suos significent quis sit eorum numerus, quæ armatura, quis apparatus, & quæ eorum consilia. His autem accurate cognitis, tunc se deliberaturos utrum præstet eos accersitis novis copiis adoriri, an vero præsentes etiam domum reducere.

¶ Quum igitur omnes in hanc sententiam XVI.
iissent, & legati ab illis electi, ad dictatorem venientes, productique in concionem, mandata ad decipiendum composita exposuerunt, Postumius, suspenso aliquantulum responso, dixit ad illos, "Advenitis, Volsci, "mala consilia bonis verbis tegentes; & "quum hostilia facinora faciatis, tamen de "vobis ut de amicis opinionem haberi vultis. "Vos enim estis missi à repub. Volscorum, "Latinis auxilium contra nos laturi: sed "quia serius venistis quam ut prælio inter-"esse possetis, & quia victos eos cernitis, no-"bis imponere vultis, dicentes contraria illis "quæ facere decreveratis: neque benevolen-"tia, quam verbis in præsentia simulatis, ne-"que iste simulatus vestræ legationis adven-"tus sanus est, sed doli & fraudis plenus. "Neque enim missi fuistis ut congratulare-"mini nostris bonis; sed ut exploraretis "quam validæ aut quam infirmæ sint nostræ "vires: & verbis quidem legati estis, sed "re ipsa exploratores. Legatis autem omnia inficiantibus, brevi se ejus rei fidem illis esse facturum dixit: & statim eorum literas, quas interceperat antequam prælium committeretur, quæ ducibus Latinorum afferebantur, quibus se illis auxilia missuros pollicebantur, protulit, & illos qui eas tulerant produxit. Quum autem lectæ fuissent eæ literæ, & ipsi captivi mandata accepta exposuissent, multitudo quidem *militaris* ad feriendum Volscos conciata est, ut deprehensos in ipso facinore exploratores. At Postumius existimavit minime oportere probos improbis similes esse; satius esse dicens atque animi excellioris ac generosioris, iram reservare in eos qui ipsos miserant, quam in eos qui missi fuerant: eosque ob certum legationis nomen potius dimittendos,

Per. Jul. 4120. Ann. Chr. 494. Olymp. 72 §. V. C. Ol. 258. V. C. Var. 260.

a Δηλώσων Vat. b Προθῶνται Vat. quod si quis malit, per me licet. Sylb. c Conjunctionem καὶ agnoscit etiam Lapus in hoc membro: sed in sequentibus παρεσκεύαστο vertit in παρεσκεύασται. Malim ego, manentibus cæteris, hanc conjunctionem ponere ante παρεσκεύαστο. quod si fiat, expedita est & structuræ & sententiæ ratio. Sylb. d Ὀλίγον ὑπισχνεῖτο ὁ Ποστούμιος χρόνον Vat. e Παρεμπεσόντας Vat. f Fortasse melius πρὸς ἅπαντα, sc. λεχθέντα. Port. g Ἑλαῶν πρὸ τῆς Vat. Conjunctionem tollendam esse conjecerat Sylb. vel, ne quid decedat numero, ἑλαῶν τι vertendum in ἑλαῶντο. h Προήνεγκε parum recte in Ed. Steph. i Προήγαγεν Vat. quod maluerunt interpretes, licet προσήγαγεν (ut ait Sylb.) excusari possit. k Γενέσθαι Vat. l Illa ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας μέλλειν, ἐὰν δὲ ἀφιέναι ἢ προσποιεῖσθαι ἔργον δόλιον desiderantur in Cod. Vat. * Futuros tutos. Lapus.

Ol. 71. 4. Ann. Chr. 494. Olymp. 72. 3. V. C. Cos. 258. Var. 260.

dimittendos, quam ob incertum explorationis facinus perdendos; ne Volſcis honeſtam belli occaſionem darent, legatos ſuos contra jus gentium cæſos ſimulantibus; neve aliis inimicis occaſio præbeatur dicendi ea, quæ licet falſa eſſent, tamen neque à ratione neque à fide remota eſſent.

XVII. ¶ Repreſſo igitur multitudinis impetu, imperavit ut illi dimitterentur, * & ad ſuos recta redirent, nec ſe converterent: & cuſtodiæ cauſſâ equites illis addidit, qui eos uſque ad Volſcorum caſtra proſequuti ſunt. Ejectis autem exploratoribus, imperavit militibus ut res ad prælium pararent, † quaſi poſtridie eorum aciem eſſet inſtructurus *eoſque in hoſtem ducturus*. ſed nullo prælio ei opus fuit. Volſcorum enim duces, nocte adhuc intempeſta motis inde caſtris, domum redierunt. Quum autem omnia ei ex voto ſucceſſiſſent, humatis ſuorum cadaveribus, & luſtrato exercitu, Romam rediit inſigni triumpho ornatus, armorum cumulos multis plauſtris vehens, & ſupellectilem militarem abundantiſſimam *in urbem* importans, & hominum in pugna captorum adducens quinque millia & quingentos præterea. Et quum de manubiis decimas exemiſſet, ludos & ſacrificia diis fecit quadraginta talentorum impendio; ædemque, quam voverat, Cereri, Libero, Liberæque exſtruendam locavit. Initio enim belli laboratum eſt victus inopia, & magnus erat metus ne victus penitus deficeret, tum ob terræ ſterilitatem, tum quod nulli amplius commeatus extrinſecus ob bellum afferrentur. Ob iſtum igitur timorem, quum juſſiſſet Sibyllinos libros conſuli ab eorum cuſtodibus, & cognoviſſet oraculorum monitu hæc numina placanda eſſe, vovit, quum eſſet jam eductarus exercitum, ſi imperii ſui tempore felix proventus fuiſſet in urbe, qualis ante fuerat, ſe & templa illis exſtructurum, & ſacrificia quotannis peragenda conſtituturum. Dii vero, exauditis ejus precibus, effecerunt, ut non ſolum ſegetes, ſed etiam arborifera terra fruges opimas produceret, utque urbs magis quam ante omni importatorum commeatuum genere abundaret. Quæ animadvertens Poſtumius, tunc templa ædificare decrevit. Romani igitur, bello tyrannico deorum benevolentia propulſato, feriis & ſacrificiis operam dabant.

De Latinis triumphus.

XVIII. ¶ Paucis autem poſt diebus legati à Latinorum republica ex omnibus delecti populis, qui ſuis ſententiis huic bello adverſati fuerant, ‡ ramos oleæ ac velamenta *alia* ſupplicum porrigentes, ad eos venerunt. Iſti in ſenatum introducti, primum cauſſas belli in ſingularum civitatum principes rejiciebant; ipſum vero vulgus hac tantum in re peccaſſe dicebant, quod improbis ductoribus ſuum lucrum quærentibus obtemperaſſet. Ob iſtam autem fraudem, ad quam maxima neceſſitas

Latini pacem petunt.

μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τ κηλαστοκοπῆς ὄφλον ἀποτίσαι· ἵνα μήτε Οὐολῦσκοις ἀφορμὴν παρέχωσιν εὐπρεπῆ τ πολέμου, προβεβιῶσθαι δόξαντες σύμαλα σκηπτόμενοι τὸν τ ἀπάτης νόμον, * μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασιν δῶσι, εἰ ἦ ψεῦδος, ἀλλ' ὐκ ἀλόγου γε οὐδ' ἀπίστου.

Ἐπιχὼν δὲ τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἀφῆκε τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν † ἀναστρέφειν ‖ ἀμέλαστρον, φυλακὴν παραδοὺς ἱππέων, οἳ παρέπεμψαν αὐτοὺς ὅπῃ τὸν Οὐολῦσκων χάρακα. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς κατασκόπους, εὐτρεπίζεσθαι τὰ εἰς μάχην * παρήγγελλε τοῖς στρατιώταις, ὡς ἐν τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παραξόμενος· ἐδόκει δὲ ὑδενὸς ἀναγκαίου μάχης. οἱ γὰρ ἡγεμόνες τ Οὐολῦσκων πολλῇ ἔτι νυκτὸς οὔσης ἀναστήσαντες τὴν στρατιὰν, ᾤχοντο ὅπῃ τὰ σφέτερα. ἀπάλλαν δὲ χωρησάντων αὐτῷ κατ' εὐχὴν, θάψας τοὺς οἰκείους νεκρὸς, καὶ τὴν στρατιὰν καθήρας, ἀνέστρεφεν εἰς τὴν πόλιν εὐπρεπεῖ θριάμβῳ κοσμούμενος, ὅπλων τε σωρὸν ἐφ' ἁμάξης πολλῆς κομίζων, καὶ χρημάτων στρατιωτικῶν παρασκευὰς ἀφθόνως εἰσφέρων, καὶ τοὺς ἁλόντας ἐν τῇ μάχῃ πενταχοσίους ὑπερβάντας χιλίους ἑξακισχιλίοις ἐπαγόμενος. ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνά τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἀπὸ πενταεξήκοντα ταλάντων ἐποίει, καὶ * ναοὺς κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν. ἐπανήνεσαν γὰρ αἱ τροφαὶ τὸν πολέμου κρατήσας, καὶ πολὺν αὐτοῖς παρέσχον φόβον ὡς ‖ ἀπολείψουσι, τῆς τε γῆς ἀκάρπου γενομένης, καὶ τῆς ἔξωθεν ἀγορᾶς ὐκέτι παρακομιζομένης διὰ τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο τὸ δέος ἀνασκέψασθαι τὰ Σιβύλλεια τοὺς φύλακας αὐτῶν κελεύσας, ὡς ἔμαθεν ὅτι τούτοις ἐξιλάσασθαι τοὺς θεοὺς οἱ χρησμοὶ κελεύουσι, * δρᾶσαι ἐπεύξατο, μᾶλλον ἐξάγειν τὸν στρατὸν, ἐὰν εὐετηρία γένηται κατὰ τὴν πόλιν ὅτι τῆς ἰδίας ἀρχῆς, οἷα παρῆν, ναούς τε αὐτοῖς καθιδρύσασθαι, καὶ θυσίας κατασήσασθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· οἱ δὲ ὑπακούσαντες, τὴν τε γῆν παρασκευάσασαν ‖ ἀνέκαθεν πλουσίους καρπούς, ὃ μόνον τὴν αὐτόματον, ἀλλὰ καὶ † δενδροφόρον, καὶ τὰς ἐπεισαγὰς ἀφορμὰς πάσας ἐπαλλύσας μᾶλλον ἢ πρότερον. ἅπερ ὁρῶν αὐτὸς ὁ Ποσθύμιος ἐψηφίσατο τοὺς τῶν ναῶν τότε κατασκευάς. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ ‖ τὸν ‖ * τυρρηνικὸν ἀπεσοβήσαντο πόλεμον εὐνοίᾳ θεῶν, ἐν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ὄντες.

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις πρόσθεν ἀπὸ τοῦ χοιροῦ † Λατῖνοι ἦκον ὡς αὐτοὺς ἐξ ἁπασῶν † πόλεων ἐπιλεγόμενοι, οἱ † ἐναντίαν ἔχοντες περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, ἱκετηρίας τε σύμαλα παρεχόμενοι. ὅτε παραχθέντες ὅπῃ † βούλοιν, † μὲν ἀρχὴν, τοῦ πολέμου τοὺς δυναστεύοντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπέφαινον αἰτίους· τὸ δὲ πλῆθος ἐν μόνον τοῦτο ἁμαρτεῖν ἔλεγον, ὅτι πονηροῖς ἐπείθοντο δημαγωγοῖς ἴδια κέρδη παρεσκευασμένοις. Τοιούτης δὲ † ἀπάτης, οὐ τὸ πλεῖον ἀνάλωτος μέρος

a Poſterius μέν & prius non habent unius modi verba. quod ſi ad ἵνα reſpiciamus, ſyntactica lex hîc poſtulat μέν τις ἄλλον ὑφηγῆται αὐτόφωρον ἢ. *Sylb.* b Deeſt *Vat.* c Πλειόσιν *Vat.* d Ἀνὼν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Verum αὖτις ſenſus poſtulat & ſtructura. *Sylb.* Forſan legendum μηδεὶ αὐτῶν, i. e. *nulli de Poſthumianis prælio opus fuit. Port.* e Mallem τοῦ προσπολέμου, quod infra (v. 33.) dicat τοῦ τε αὐτοῦ τοῦδε ἀφορμὰς & ἐψηφίσατο τοὺς τῶν ναῶν κατασκευάς. *Port.* Vide *Annot.* f Ἐπιλῶψαι *Vat.* g Ἔτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιτίθησι *Vat.* h Ἀπὸν πλουσίους *Vat.* i Abeſt *Vat.* k Ita in *Vat.* & *Lapi Codd.* & infra (p. 343. v. 53.) dicitur ὁ αὐτὸς τὸν μεγίστου ἄγειν πόλεμον. Male Τοῦτο in *Ed. Steph.* l Minime reverſum. *Lapus.* Sed ita ut ne *reſpiciens quidem* eadem reverterentur amplius. *Gelen.* † Quaſi conflicturus in craſtinum. *Gelen.* ‡ Ita *Livius* l. xxix. 16. Vide *Cleriſſ. Perizonium* ad *Ælianæ Var. Hiſt.* l. 3. c. 26. p. 249.

a Μεμνῆ-

μέρος λέξ οὐ [a] μεμνῆσθαι, τοσούτους δήμους ἐκπέσειν τῆς πόλεως λέγων, τῆς κρατίστης νεότητος ἀπαραθήκης, ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι πένθους κοινοῦ κεφαλὴν εὑρεῖν οἰκίαν. ἠξίουν τε αὐτοὺς παρακαλεῖν ὑφ' ἑαυτοὺς, αὐτοὶ τοιοῦτοι τῆς ἀρχῆς ὄντι ἀφθονωτέρους, αὐτοὶ περὶ πλείονος ἴσου φιλονεικοῦντας, συμμάχους τε καὶ ὑπηκόους ἅπαντας τοὺς λοιποὺς χρόνου ἐσομένους, καὶ πᾶν ὅσον ὁ κλῆρος ἀφείλετο τοῦ Λατίνου ἀξιώματος, τοῦτο τῇ Ῥωμαίων προσθήσοντας [b] εὐτελείᾳ. τελευτῶντος δὲ τοῦ λόγου, συγγένειαν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συμμαχίαν ἐπιφανεστέρων ποτὲ [c] γνωμῶν ἀπεμίμνησκον, καὶ συμφορὰς ἀπέκλαιον τὰς [d] καταληφθείσας τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, εἰ μακρῷ πλείους ἦσαν τῶν ἡμαρτηκότων, ἐλεεῖσθαι δι' ἕκαστα, καὶ τῶν γονάτων ἁπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας, καὶ τὰς ἱκετηρίας παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ Ποστουμίου τιθέντες· ὥστε πενθεῖν τι πρὸς τὸ δάκρυα καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν τὸ συνέδριον ἅπαν.

Ὡς δὲ μετέστησαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ λόγου ἀπεδόθη τοῖς εἰωθόσιν ἀποφαίνεσθαι γνώμας, Τίτος Λάρκιος ὁ τοῦτον ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ ὑπὸ [e] παρελθόντι σφᾶς, [f] τιμᾶσθαι τὴν τύχην αὐτοῖς συνεβούλευε, "Μέγιστον εἶναι, λέγων, ἐγκώμιον, ἐπὶ "περ ἑνὸς ἀνδρὸς, οὕτω καὶ πόλεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθα- "ρήσονται ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' [g] εὐμενῶς καὶ μετρίως "φέρειν τὰ καλά. πάσας μὲν γὰρ ταῖς εὐτυχίαις φθονεῖ- "σθαι, μάλιστα δὲ ὅσαις ἐπέσπεται εἰς τοὺς ταπεινοτέρους "ὕβρις καὶ ὑπὸ χεῖρα γενομένοις ἔθος ἐστὶ βαρύνειν· τὴν "τύχην δὲ [h] οὐ δεῖν πιστεύειν, πολλάκις αὐτῆς πεῖραν εἰ- "ληφόσιν ἐπ' οἰκείοις κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ὡς ἀβεβαίῳ "ὄντι καὶ ἀγχίστροφον· ἀεὶ δ' ἀνάγκαιον ἐπάγεσθαι τοῖς δια- "φόροις τὸν ἔκ τοῦ ἐχάτου κινδύνου, δι' οὗ καὶ "τοῦτο γνώμην τολμῶσί τινες καὶ ὑπὲρ "δυνάμιν μαχητάς δεῖν δὲ σφίσιν εἶναι λέγειν, μὴ "κοινὸν μῖσος ὑπαράσαντας παρὰ πάντων ὅσων ἀ- "ξιοῦσιν ἄρχειν, ἐὰν πικρὰς καὶ ἀπαραιτήτους ἀπὸ "τοῦ ἁμαρτόντων ἀναπράττωνται δίκας, ὡς ἐκβε- "βηκότας ἂν τοῦ συνήθους ὑπὸ τοσούτων, ἀφ' ὧν "εἰς ὑπεροψίαν περῆλθον ἐπιλαθόμενοι, καὶ πε- "πεισμένους τυραννίδα τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐχ ἡγεμονί- "αν, ὡς πρότερον ἦν, καὶ προστασίαν· τά τε ἁμαρ- "τήματα μέτρια καὶ οὐ νεμεσητὰ λέγων εἶναι, εἴ τινες "ἐλευθερίας [k] ἐκλειχόμενοι πόλεις καὶ ἀρχὰς ποτὲ "μαθοῦσαι, τῆς παλαιᾶς ἀξιώσεως οὐ μεθίενται. εἰ "δὲ ἀνάτους οἱ τοῦ κρατίστου ὀρεχθέντες, ἐὰν ἀφ- "μάρτωσι τῆς ἐλπίδος, [l] ζημιωθήσονται, οὐδὲν ἄ- "σιδον τὸ κωλύον πάντας ἀνθρώπους ὑπ' ἀλλή- "λων ὀλωλέναι· πᾶσι γὰρ εἶναι τὸν τῆς ἐλευ- "θερίας πόθον ἔμφυτον· πολλῷ τε χρήσιμα καὶ "βεβαιοτέραν ἀποφαίνει ἀρχὴν, ἥτις εὐεργεσίας,

non reprehendenda acceſſerat, unamquamque civitatem pœnas dediſſe dicebant, præſtantiſſima juventute ſublata, ita ut difficile eſſet aliquam domum luctus expertem invenire: petebantque ab illis, ut ſe ultro deditionem facientes reciperent, neque amplius de imperio contendentes, neque de juris æquabilitate pertinacius diſceptantes, bellique ſocios & ſubditos in omne poſterum tempus futuros, & quidquid fortuna Latinorum dignitati ademiſſet, id ad felicem Romanorum fortitudinem addituros. In ipſo autem orationis fine, eos per cognationem obteſtabantur, & iis in mentem revocabant ſuam quondam in ferendis auxiliis non ſimulatam alacritatem, & calamitates deplorabant, in quas miſeri inſontes incidiſſent, quæ longe plures erant quam ipſa delinquentium delicta, lamentis ſingula proſequentes, & ad totius ſenatus genua accedentes, & ſupplicum inſignia ad Poſtumii pedes ponentes; ita ut totus patrum conſeſſus lacrymis & precibus eorum commoveretur. Pp. 3rd 4180. Dion. Cas. 494. Oxon. 721. Cas. 258. Vat. 160.

¶ Ubi vero è curia exceſſerunt, & ſententiæ dicendæ poteſtas, de more, ſenatus principibus eſt facta, T. Lartius, qui primus ſuperiore anno dictator fuerat creatus, ipſis ſuaſit ut fortuna moderate uterentur; dicens, "Maximam eſſe laudem, ut unius vi- "ri, ita etiam totius civitatis, ſecundis ſuc- "ceſſibus non corrumpi, ſed æquo & mode- "rato animo bona ſua ferre. Omnem enim "proſperitatem maxime invidioſam eſſe, præ- "ſertim eam in qua eſt contumelia & aſperi- "tas in homines afflictos ac miſeros ac in "noſtram poteſtatem redactos: fortunæ au- "tem non eſſe fidendum, quum ipſi ſæpe eam "ſint experti in ſuis malis & bonis, quam ſit "incerta & variabilis; neque ad extremorum "periculorum neceſſitatem adducendos ad- "verſarios, ob quam ſæpe præter omnem ex- "ſpectationem nonnulli audaces & ſupra vi- "res pugnaces efficiantur: ipſis autem Ro- "manis metuendum eſſe dicebat, ne com- "mune odium omnium eorum, in quos af- "fectabant imperium, ſibi conciliarent, ſi "acerbas & inexorabiles pœnas à delinquen- "tibus exigerent, quaſi recedentes à conſue- "tudine ſuorum inſtitutorum, & obliti qui- "bus artibus ad tantum ſplendorem fuiſſent "provecti; & imperium, quod antea erat "principatus & patrocinium quoddam, in ty- "rannidem convertentes; & delicta media- "cria neque indignatione digna eſſe dice- "bat, ſiqui populi qui quondam in libertate "vivere conſueverunt, quique aliis imperare "didicerunt, priſtinam dignitatem retinere "cupiant. Quod ſi optimarum rerum cupidi "ſua ſpe fruſtrati aliquo inſanabili malo affi- "ciantur, nihil fore quod prohibeat quo mi- "nus omnes homines cæde mutua pereant; "omnibus enim innatum eſſe libertatis deſi- "derium. Addebat, longe optimum ac fir- "miſſimum id eſſe imperium, quod beneficiis "non

XIX.

[a] Μεμνῆσθαι πρώτην Vat. [b] Συνυπτίμιος Vat. quo modo legiſſe videtur Lapus, dum vertit, Romanorum opprimeret ſplendori. [c] Γνωμῶν Vat. quod aptius eſſe viderat Sylb. [d] Καταληφθείσας Vat. [e] Non agnoſcit Vat. [f] Ita etiam in Vat. & Lapi Codd. Verum (inquit Sylb.) non proximus annus ſuperior intelligendus eſt, ſed annus abhinc tertius. Vide p. 333. n. 15. [g] Scribo μεμιλιαχῶς, ut alibi multis locis. Caſ. [h] Haud ſcio an verius ſit εἰδέναι. Sylb. [i] Οὐ δεῖν πιστεύειν Vat. [k] Ἐκλειχόμενοι Vat. [l] Ζημιώσονται Vat.

Ἐκλείχω ſolet Dionyſius ponere pro ἀντέχομαι, & ita hîc. μανθάνω autem pro ἀνθέχω non ineleganter: ſic ἐκλείχω pro ſolet apud Æſchylum, πίνας δ' οἷα ὑπηνέμιος δρυός. Caſ.

Ant. Jul. 4220. Ann. Chr. 494. Olymp. 72 ¼. V. C. Cos. 258. Var. 260.

"non suppliciis subditos in officio continere
"solet: illorum enim benevolentiam, ho-
"rum vero timorem esse comitem. Quic-
"quid autem est formidabile, id necessitate
"naturali omnibus maxime esse exosum. In
"fine autem suæ orationis ab illis petiit, ut
"exempla sibi proponerent præclarissima ma-
"jorum facinora, ob quæ *magnam* laudem
"illi essent consequuti, recensens quot illi
"urbes vi captas non diruerint, non cælis
"puberibus desolaverint, non in servitutem
"redegerint, sed colonias Romanas fecerint,
"& victos, quotquot ad se migrare vellent,
"civitate donantes, urbem ex parva magnam
"reddiderint. Summa autem ejus sententiæ
"hæc fuit, renovandum cum rep. Latino-
"rum fœdus ante factum, & omnem memo-
"riam injuriarum ab illis populis acceptа-
"rum deponendam.

XX. ¶ Servius vero Sulpicius contra pacem & fœderum renovationem nihil dixit: "Sed
"quod Latini priores rupissent fœdera, id-
"que non tunc primum, ita ut aliqua venia
"illis necessitatem & fraudem prætendenti-
"bus esset danda, sed & sæpe jam antea, ita
"ut correctione *ac animadversione* opus ipsis
"esset, suasit ut omnibus quidem impunitas
"& libertas ob cognationis jus concederetur,
"sed agri dimidia pars illis adimeretur, &
"coloni Romani in eam mitterentur qui ea
"fruerentur, & caverent ne isti aliquid ré-
"rum novarum amplius molirentur. At Sp.
"Cassius eorum urbes solo æquandas cense-
"bat, dicebatque se demirari fatuitatem eo-
"rum, qui suadebant ut eorum peccata im-
"punita sinerentur, quod non animadverte-
"rent eos ob invidiam innatam, & quæ exi-
"mi nequit, qua persequuntur populum
"Rom. crescentem, bella alia post alia moli-
"turos, nec ab insidiarum ipsi struendarum
"proposito unquam sponte recessuros, quam-
"diu in ipsorum animis misera ista clades in-
"hæreret; siquidem postremo conati sunt
"civitatem cognatam in tyranni omnibus fe-
"ris longe immanioris potestatem redigere,
"omnibus fœderum conditionibus conculca-
"tis, & diis eorum testibus contemptis, nulla
"alia spe freti quam populi Romani clemen-
"tia, quod nullas pœnas aut certe levissi-
"mas daturi essent, si hoc bellum sibi ex
"animi sententia non successisset. Ipse quo-
"que ab illis petebat ut exemplis majorum
"suorum uterentur, qui urbem Albam, cu-
"jus & ipsi & omnes Latini populi essent
"coloni, quum eam felicitati suæ invidere
"cognovissent, & priorum delictorum impu-
"nitate, quam consequuta fuerat, abuti ad
"majores insidias struendas, uno die deleri
"suo decreto jusserant; existimantes perinde
"esse nullius misericordia moveri, ad veniam
"ipsi ob delicta levia dandam, ac in nullum
"animadvertere, qui gravissimum atque in-
"corrigibile facinus patrassent. Id autem ma-
"gnæ stultitiæ & stupiditatis esse, non au-
"tem humanitatis aut modestiæ, eorum, quo-
"rum essent coloni, invidiam, quod immodica

"ἀλλὰ μὴ τιμωρίαις κρατεῖν βούλεται τὴν ἀπανθ-
"ωπ. τῇ μὲν γὰρ εὔνοιαν ἀκολουθεῖν, τῇ δὲ φόβον. ἀνάγ-
"κλιτο δὲ ἔναγ φύσιως, μάλιστα μισεῖσθαι τὰ φοβερά.
"πάντα. τελευτῶν δὲ τῷ λόγῳ, τὰ δικαιώματα αὐ-
"τὸς ἀξιοῖ χρῆσθαι τοῖς κρατίστοις τῶν προγόνων ἔρ-
"γοις, ἐφ' οἷς ἐπαίνων ἐτύγχανον ἐκεῖνοι, ἐκλεγόμε-
"νος δ' ἀλόγους ὅσας καλὰ κράτιστα πόλεις οὐ κα-
"τασκάπτοιεν, οὐδὲ ἡδονὴν ἀναιρεῦντες, ἢ ἐξανδραπο-
"δίζόμενοι, ἀλλ' ἀποικίας Ῥώμης ποιοῦντες, ἢ τοῖς βου-
"λομένοις κρατηθεῖσιν τὰ δίκαια κατοικεῖν πολιτεύ-
"ας [b] μεταδιδόντες, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποιοῦντο τὴν
"πόλιν. κεφάλαιον δὲ αὐτῆς τῆς γνώμης ἦν, [c] ἀνανεώσασθαι
"τὰς σπονδὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ἃς ἦσαν ἄπαν-
"μοῦσι πρότερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μηδε-
"μιᾷ πόλει μνησικακεῖν.

[d] Σερούιος δὲ Σουλπίκιος περὶ μὲν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς
ἀνανεώσεως τῶν σπονδῶν οὐδὲν ἀντέλεγεν. "Επειδὴ δὲ
"πρότερον τὰς σπονδὰς ἔλυσαν Λατῖνοι, καὶ οὐκ τότε
"πρῶτον, ὥστε συγγνώμης τινὸς αὐτοῖς δεῖν, ἀνάγκλιτο καὶ
"ἀπάτῃ προβαλλομένοις, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρό-
"τερον· ὥστε καὶ διορθώσεως σφίσι δεῖν τῷ μὴ ἀδείαν ἀπα-
"σι συγχεχωρῆσθαι καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τὸ συγγενὲς, τῆς
"δὲ γῆς τὴν ἡμίσειαν αὐτοὺς ἀφαιρεθῆναι, καὶ κληρού-
"χους ἀποσταλῆναι Ῥωμαίων εἰς αὐτὴν, οἵτινες ἐκείνην κατ-
"οικήσουσι, καὶ τοὺς ἄνδρας μηδὲν ἔτι νεωτερεῖσαι· φυλά-
"ξουσι. Σπόριος δὲ Κάσσιος ἀνελεῖν τὰς πόλεις αὐτῶν
"συνεβούλευε, θαυμάζειν λέγων ὅτι ταῖς εὐηθείαις τῶν
"πολεμίων ἀφεῖναι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους, εἰ
"μὴ δεινὸν καταμαθεῖν, ὅτι διὰ τὸ φθονεῖν τὸ ἐμφυτόν τι
"καὶ ἀναφαίρετον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν αὐξο-
"μένην, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ὑποτεχνῶνται πολέμους, καὶ οὐ-
"δέποτε παύσονται τὰ ὑποβουλεύειν πρασπέστεως ἐκόντες, ἕως
"αὐτῶν τοῦτο οὐ ταῖς ψυχαῖς τὸ δύσηνιον σβέσει παθος·
"οἵ γε τελευτῶντες ἐπὶ τυραννίδι ποιήσαντες ἅπαν-
"τῶν [g] ἀχειροτάτῳ συγκλητῷ σφῶν τὴν πόλιν ἐπεχεί-
"ρησε, πάσας ἀναπτέψαντες τὰς ὑπὲρ θεῶν ὁμολογίας,
"οὐκ ἄλλας πίστεις ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, ἀλλ' ὅτι, ἂν μὴ
"αὐτοῖς κατὰ γνώμην χωρήσῃ τὰ περὶ πολέμου, δίκην φόβι-
"μόν ὑφέξουσιν, ἢ τινα μικρὰν κολάσῃ. πρὸς δὲ τούτοις 357
"τε καὶ αὐτὸς ἀξιοῖ χρῆσθαι τοῖς τῶν προγόνων ἔρ-
"γοις, οἳ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοὶ ἀπῳκίσθη-
"σαν, καὶ Λατίνων πᾶσαι πόλεις, ἐπειδὴ φθονῆσαι εὐ-
"γνωσαν τοῖς αὐτῶν ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἄδειαν ἣν ὅτι
"τοῖς πρότερον [h] ἁμαρτήμασιν εὗρε, μείζονα ὑπερβο-
"λὴν ποιησαμένην, ὑπὲρ ἡμέρας καθελεῖν ἔργα-
"σθαι μιᾶς· ὑπὲρ ἴσα δόξαντες τῇ (i) τὸ μηδὲν ἀδικεῖσθαι
"ἢ τὰ μέτρια ἁμαρτανόντων, τῷ μηδὲν τιμωρεῖσθαι
"τῶν τὰ μέγιστα καὶ ἀδιόρθωτα ἀδικούντων. ἡ πολλῆς
"δὲ τῇ (i) μωρίας καὶ ἀναλγησίας ἔργον· ὑπὸ γὰρ δὴ φι-
"λανθρωπίας οὐδὲ μετριότητος ἢ τῶν ὑποκειμένων
"σφᾶς φθόνου, ὑπὲρ πόσα δ' Λοντος ἔδοξεν τῇ (i) βαρὺς

"ὦ

a Simplicior ac usitatior ordo est, ἴσως εἰκὸς περὶ ἄλλους πόλεως, præposito scilicet relativo. Sylb. b Μεταδίδοντες Var. c Ἀνανέωσαι Var. d Σερούιος Var. e Σατυρίκιος Var. f Τελευτῶντες ὑπὸ Τυραννίδι Var. g Ἀχειροτάτην Var. h Ἁμαρτήμασιν ἔργοις Var. i Μορίᾳ δὲ τοιαῦτ' εἶναι Var.

a Τῶ

"ἢ ἀφόρητος, οὐκ ἀναγομένους, [a] τοῖσδε τῇ ὁμογενῶν ἐπο-
"μόσαι· ἢ τοὺς ἐν ἐλαττόσι πείραις ἐλεγχθέντας πολε-
"μίους ἀφαιρεσθαι πόλεως [b] ζημιώσαντας, [c] τοῖσδε τῇ πολ-
"λάκις τὸ μῖσος ἀλλήλοιν ἀποδειξαμένων μηδε-
"μίαν εἶναι συγγένειαν δίκαιον. Ταῦτα εἰπὼν, ἢ τοὺς ἀπο-
"στάντας τῶν Λατίνων ἁπάσας ἐξαριθμησάμενος, [d] τῇ
"ἀπολομένων ἐν τοῖς πρὸς αὐτοὺς πολέμοις Ρωμαίων
"[e] τότε πλῆθος ὅσον ἦν ἀναμνήσας, ἠξίου τὸν αὐτὸν
"τρόπον [f] χρήσασθαι, ὃν ἐχρήσαντο Αλβανοῖς πρότε-
"ρον· τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν ἀνελεῖν, καὶ τὴν χώραν
"αὐτῶν τῇ Ρωμαίων προσθεῖναι· τῶν δὲ ἀνθρώπων τοὺς
"μὲ εὔνοιάν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀποδειξαμένους, ἔχοντας
"τὰ σφέτερα [g] πολίτας ποιήσασθαι· τοὺς δὲ αἰτίους τῆς
"ἀποστάσεως, ὑφ' ὧν αἱ σπονδαὶ διελύθησαν, [h] ἀποκτεῖναι,
"ὡς προδότας· ὅσον δὲ δῆμον πλῶτον ἢ ἀργὸν ἢ ἄχρη-
"στον, ἐν ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ.

Ταῦτα μὲ [i] οὖν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ προεστηκότων τῆς βουλῆς. τοῦ δὲ δικτάτορος τῷ Λαρκίῳ γνώμην προτιθεμένου, καὶ οὐδενὸς ἔτι λέξαι τὰ ἐναντία, παρῆσαν εἰσκληθέντες εἰς τὸ συνέδριον οἱ πρέσβεις, τὰς ἀποκρίσεις λημψόμενοι· καὶ ὁ Ποστόμιος, ὀνειδίσας αὐτοῖς [k] τοῖς οὐδέποτε σωφρονισθῆναι δυναμένοις κακίας, "Δίκαιον μὲ μέν, ἔφη, τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἃ τε δι' ἢ [l] αὐτὰ πρᾶξαι ἐμέλλετε, εἰ κατορθώσατε ἃς πολλάκις ἐμάθετε [m] ἐπ' αὐτοὺς ὁδούς· ἢ μέντοι [n] Ρωμαίων τὰ δίκαια πρὸ τῶν ἐπιφερόντων προελέσθαι, [o] λογιζομένους ὅτι συγγενεῖς εἰσι, καὶ ὅτι τοῦ ἐλεεῖν τοὺς ἀδικουμένων κατεπεφεύγασιν· ἀλλὰ καὶ ταύτας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους ἀφιέναι, θεῶν τε ὁμογνίων ἕνεκα, καὶ τύχης ἀπεκμάρτου, παρ' ἧς τὸ κράτος ἔχομεν. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, [p] πάντες ἀπελθόμενοι, πορεύεσθε· ἐὰν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολύσητε, καὶ τοὺς αὐτομόλους [q] παραδῶτε ἡμῖν, καὶ τοὺς φυγάδας ἐξελάσητε, τότε τοὺς περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας διαλεξομένους πρέσβεις πέμπετε πρὸς ἡμᾶς, ὡς οὐδενὸς [r] ἀτυχήσοντας τοῦ μετρίου. ἀπῆρξε δὲ οἱ πρέσβεις ταύτας τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἦκον τούς τε αἰχμαλώτους ἀφεικότες, καὶ τοὺς ἀλόντας τοῦ αὐτομόλων δεσμοὺς ἄγοντες, καὶ τοὺς ἅμα Ταρκυνίῳ φυγάδας ἐξελαυνομένους [s] τῆς πόλεως· ἀνθ' ὧν εὖ τε παθόντες τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενομένους αὖθις τῶν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο. ὁ μὲν δὴ πρὸς τοὺς τυράννους ἐκτὸς πόλεμος, [t] τετραιδεκαέτης ἀπὸ τῆς ἐκπλώσεως αὐτῶν γενόμενος, τοιαύτης ἔτυχε τελευτῆς. Ταρκύνιος δὲ ὁ βασιλεύς, οὗτος γὰρ ἔτι λοιπὸς ἐκ τοῦ γένους ἦν, ὁμοῦ τι γηραιὸς ἐνενήκοντα ἔτη,

"& intolerabilis videretur, pati noluisse, eandem tamen ferre in cognatis; & eos, qui "in levioribus criminibus hostes deprehensi "fuerant, patria mulctasse, ab iis vero qui "sæpius *in ipsos* suum odium implacabile de- "monstrarint, nullas exigere pœnas. His "dictis, & enumeratis omnibus Latinorum "defectionibus, & civium Romanorum, qui in "*superioribus* bellis contra eos gestis cecide- "rant, multitudine illis in memoriam revo- "cata, censebat eos à Romanis eodem modo "tractandos, quo Albanos ante tractassent: "eorum quidem urbes evertendas, eorumque "agrum Romano addendum; homines vero, "qui aliquod benevolentiæ signum erga pop. "Rom. dedissent, salvis suis fortunis civi- "tate donandos; auctores vero defectionis, à "quibus fœdera fuissent violata, ut proditores interficiendos; reliquum vero vulgus "mendicum & otiosum & inutile, in manci- "piorum numero habendum.

¶ Hæ igitur sunt sententiæ à senatus principibus dictæ. Sed quum dictator Lartii sententiam cæteris prætulisset, & nullus amplius ei adversatus fuisset, legati in senatum revocati sunt, ut responsa acciperent. Tum Postumius, malitia incorrigibili ipsis exprobrata, "Justum quidem esset, inquit, vos "extremis affici malis, & quæ ipsi facturi "eratis, * si vobis ex animi sententia successissent ea quæ toties contra nos tentastis: "tamen non est Romanorum ut summum jus "ipsi clementiæ anteponant, quia illud co- "gitant, *Latinos* sibi cognatione conjunctos "esse, & ad misericordiam eorum, quibus "injurias fecerunt, confugisse. Quare hæc "quoque delicta se illis condonare *dixit*, tum "deorum caussâ, quibus jura cognationis cu- "ræ sunt, tum etiam fortunæ incertæ gratia, "cujus beneficio pop. Rom. victoriam obti- "nuisset. Nunc igitur, inquit, omnino li- "beri discedite: ubi vero captivos dimiseri- "tis, & transfugas nobis dedideritis, & exsu- "les expuleritis, tunc mittite legatos ad nos "qui de amicitia & societate agant, quia "nullorum æquorum postulatorum patiemini "repulsam. Legati his responsis acceptis abierunt, & paucis post diebus redierunt, liberatis captivis, & transfugas quos ceperant vinctos adducentes, & pulsis ex urbibus suis exsulibus qui cum Tarquinio erant: pro quibus meritis à senatu in pristinam amicitiam & societatem recepti sunt, & fœdera quondam hisce de rebus cum ipsis icta per fœciales renovata sunt. Hic igitur fuit finis belli, quod cum tyrannis post eos expulsos per XIV annos gestum est. Rex autem Tarquinius (iste enim solus ex suo genere superstes erat) ferme nonagesimo ætatis anno, quum

Per. Jul. 4210. Ante Chr. 494. Olymp. 72 ¼. Cal. 258. V. C. Var. 260.

XXI. *Cum Latinis fœdus renovatur.*

a Τῇ ἢ ὁμοχθῶν ἀπορρήτων τὰς Vat. b Ζημιώσαντας in Ed. Steph. Verum structuræ lex postulat ζημιώσαντος, ut ad ἀναχωρήσας referatur: vel antiptosis hîc statuenda est, propter tot accusativorum concursum vitandæ ambiguitatis gratia. Sylb. c Παρὰ πάντων πολλάκις Vat. d Τῶνδε ἀπολομένων Vat. e Τόσον πλῆθος. Port. Si τόσον distrahatur, ita ut ἢ cum πλῆθος jungatur, & νι in principio commatis ponatur post ἢ, sensus erit planior. Sylb. f Χρήσεσθαι Vat. g Πλησίους πολίτας Vat. h Ὡς αὐτοὺς ἀπολοῦσαν Vat. i Pro conjunctione ὧν rectius substitueris verbum ἦν. Sylb. k Τῶν ἀδύνατον σωφρονισθῆναι δυναμένων κακίας Vat. l Αὐτὰ Vat. & Lapi Codd. m Lapus legit ἐφ' ἡμᾶς. alioqui legendum foret ἐπ' αὐτό, sc. τὸ τὰ ἔσχατα ἡμᾶς δρᾶν. Sylb. n Ρωμαίους Vat. o Λογιζόμενον Vat. Illud λογιζομένους (inquit Sylb.) ad συγγενεῖς referendum: cum alioqui antecedens nomen postulet λογιζομένων. alibi similem enallagen habemus. Sunt præterea etiam personæ in hac oratione commutatæ, & finita verba cum infinitis confusa. p Πάντως Vat. q Παραπεμφθῆναι ἡμῖν Vat. r Possumus etiam legere ἀτυχήσοντες. Sylb. s Ἐκ τῆς πόλεως Vat. Cum triginta fuerint Latinæ civitates, vel pluraliter legendum τῶν πόλεων, vel τῆς πόλεως ἑκάστου, aut ἑκάστης τῆς πόλεως ut supra p. 312. v. 14. Sylb. t Τετραικαιδεκαέτης Vat. quod usitatius. * Si vobis prospere dirigere contigisset eas quas sæpe cogitastis in nos pravas vias. *Lapus.* Si res ea, qua toties cogitastis, via successisset. *Gelen.*

a Πρ'

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494 Olymp. 72 ¼ V. C. Cal. 258. Var. 260.

quum tunc liberis & suorum affinium familia orbatus esset, & senectutem vel inimicis miserabilem toleraret, quod neque Latini eum amplius intra oppida reciperent, neque Hetrusci, neque Sabini, neque ullus alius vicinus ac liber populus, Cumas agri Campani petiit, divertitque apud Aristodemum, cognomine Malacum, tunc temporis Cumanorum tyrannum; apud quem, quum perpaucos dies vixisset, obiit, & ab eo sepulturæ mandatus est. Exsulum autem, qui cum eo erant, alii Cumis remanserunt, alii in aliis urbibus dissipati vitam in exsilio finierunt.

XXII. *Intestinæ turbæ recrudescunt.*

¶ Quum autem Romani externa bella confecissent ac sedassent, domi seditio iterum est exorta; quia senatus decreverat ut judicia restituerentur, & controversiæ, quarum cognitio propter bellum dilata fuerat, ex legibus dirimerentur: rixæque circa contractus & *æs alienum* ortæ, graves tempestates excitabant, & ad indignam insolentiam & impudentiam provehebantur; simulante quidem plebe se solvendo non esse, tum quod diuturno bello agricultura prohibiti fuerint, tum quod suum pecus interierit, atque multa mancipia amiserint, quæ partim transfugerant, partim in hostium excursionibus capta fuerant, tum etiam quod omnia bona, quæ in urbe habebant, impensis in militiam factis exhausta fuerint; creditoribus autem dicentibus eas calamitates non ipsis solis debitoribus, sed æque omnibus communes fuisse, & minime ferendum arbitrantibus, si non solum ea quæ sibi ab hostibus propter bellum fuissent erepta, sed etiam quæ pacis tempore nonnullis civibus egenis mutuo dedissent, amitterent. Itaque quum neque ipsi creditores ad ullas æquas conditiones descendere, neque ipsi debitores quicquam æqui facere vellent, sed illis ne usuras quidem remittere, istis ne ipsam quidem sortem persolvere placuit, ob has caussas omnes, qui in pari versabantur fortuna, passim per vias jam coibant & conglobabantur, & in foro adversa stabant acie, * quin etiam interdum à manibus sibi non temperabant, & omnis civilis disciplina turbata erat. Hæc videns Postumius, cui etiam tunc honos æque *ac ante* ab omnibus habebatur, præclarum esse duxit gravi bello tempestates urbanas sedare; & antequam extremum dictaturæ suæ tempus expleret, dictatura se abdicavit, &, indicto comitiorum die, una cum suo collega patrios restituit magistratus.

XXIII. *Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 ¾ V. C. Cal. 259. Var. 261.*

¶ Rursus igitur annuum & legitimum magistratum acceperunt consules Appius Claudius Sabinus & P. Servilius Priscus; qui, multo ante recte animadvertentes esse è repub. turbulentam plebem ad bella externa divertere,

χρόνοι τῶτον ἀπαλλαγείης τὰ πένητα, ἢ τὰ χρέα δηλῶν οἴκοι, ἢ χῆρας ἐλεεινὸν ἢ παρ' ἐχθροῖς θαλλῶν, ἢτε Δαλίαν ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, ἢτε Τυῤῥηνῶν, ἢτε Σαβίνων, ἢτε ἄλλης πλησιοχώρου πόλεως· ἐλεημόνας ἐδήμιᾶς, εἰς Καμπανίδα Κύμην ἐλθὼν πρὸς Λεωφρόνιον, τὸν ὀνομαζόμενα Μαλακὸν, τυραννοῦντα τότε Κυμαίων παρ' ᾧ βραχύ τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἀποδεὺς ἀπεθνήσκει, ἢ θαπτεῖ ὑπ' αὐτῷ. τῶν δὲ συνεξελθόντων οἱ μὲν σὺν τῇ Κύμῃ κατέμειναν, οἱ δὲ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις σκεδασθέντες, ὅπῃ ἕκαστος τὸν βίον κατέστρεψεν.

Ῥωμαίοις δὲ καταλυσαμένοις τοὺς πρὸς Αἰθήρας πολέμους ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἐπανίσταται, τῆς μὲν βουλῆς ψηφισαμένης καθίζειν τὰ δικαστήρια, καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἃς ἀφῃρέθη τὸν πόλεμον ἀνεβάλοντο, κρίνεσθαι κατὰ τοὺς νόμους· τῶν δὲ περὶ τὰς συμβολαιαγὰς ἀμφισβητημάτων εἰς μεγάλους κλύδωνας καὶ δεινὰς περιβεβηκότων ἀπορίας τε καὶ ἀναγκαιότητας, τῶν μὲν δημοτῶν ἀφ' ὧν ἀδυνάτως ἔχειν σκηπτομένων ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρέα, χώρας τε αὐτοῖς κεκακωμένης ὑπὸ τοῦ πολυετοῦς πολέμου, καὶ βοσκημάτων διεφθαρμένων, καὶ ἀνδραπόδων αὐτομολίαις καὶ καταδρομαῖς ἀπολομένων, τῆς τε κατὰ πόλιν κλίσεως ἐξαπλωθείσης τοῖς εἰς τὴν στρατείαν δαπάναις· τῶν δὲ δανειστῶν τοὐναντίον μὲν τὰς συμφορὰς ὁμοίας ἅπασι γεγονέναι λεγόντων, καὶ οὐ μόνον τοῖς χρεωφειλέταις, ὑπ' ἀνεχλοῦ δὲ ἡγουμένων σφίσι μὴ μόνον ἀφῃρῆσθαι ὑπὸ τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἀ δεομένοις τισὶ τῶν πολιτῶν εἰρήνην συμβαλέσθαι, ἀπαλλαγὴν· ἀξιούντων δὲ οὐδὲ τῶν δανειστῶν οὐδὲν μέτριον ὑπομένειν, ἢτε τῶν χρεωφειλετῶν ἑκόντα ποιεῖν δίκαιον, ἀλλὰ τὸ μὲν, οὐδὲ τὰς τόκους ἀφιέναι, τὸ δὲ, μηδὲ αὐτὰ τὰ συναλλάγματα διαλύειν· ἐξ ὧν αὐτίκα δὴ πάντα κατὰ συνοφρὰς τοῖς ὁμοίοις ἅπασι τύχαις ἐγίνοντο, καὶ ἀντιπαρατάξεις τῇ ἀγορᾷ, ἔστι δ' ὅτε καὶ χειρῶν συμπλοκαί· καὶ συνετετάραχτο πᾶς ὁ πολιτικὸς κόσμος. ταῦτα ὁρῶν ὁ Ποστούμιος, ᾧ ἔτι τὸ τιμώμενον ἦν παρὰ πάντων ὅμοιον, καλὸν ὑπεκδῦναι πολέμῳ βαρεῖ τὴν πολιτικὴν χειμῶνας ἔγνω· καὶ πρὶν ἐκπλῆσαι ἓξ ἕκατον ἔτη αὐτοκράτορος ἀρχῆς χρόνον, τήν τε δικτατωρείαν ἐξεμόσατο, καὶ προθεὶς ἀρχαιρεσίδην ἡμέραν, μετὰ τῶν συνιόντων τοὺς πατρικίους καθίστησιν ἀρχάς.

Παραλαμβάνουσι δὲ ὕπατοι πάλιν τὴν ἐνιαύσιόν τε καὶ ἡμίμοιρον ἀρχὴν Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος καὶ Πόπλιος Σερουίλιος Πρίσκος· οἳ τὸ μὲ ἀναγκαῖόν τε σύμφορον εἶδον ὀρθῶς, ὅτι δεῖ περιαιρεῖν τὴν ἐντὸς τείχους δόρυβον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους καὶ

a Πας' ἐχθροῖς jungimus cum ἐλεεινὸν. alioqui si cum verbo construeres, sensus esset; *senectamque miserabilem, idque apud inimicos, trahens*, i. e. *in hostili solo*. *Sylb.* b Ἐλαθήριος ἐδημιῶς *Var.* c Δημαζοὺς *Var.* Forsan (inquit *Sylb.*) rectius συναλλαγὰς, ut mox eadem significatione συναλλάγματα dicit v. 31. & συνάλλαξαι v. 28. d Non agnoscit *Var.* Viderat *Sylburgius* vel epitaticos accipiendam esse pro *etiam*, vel plane tollendam. e Non damno penitus κεκακωμένης: sed κεκακωμένης mallem. *Cas.* Rectius fortitan κεκακωμένης in *Var.* & *Lapi Codd.* f Vel ὁμοίων legendum videtur, vel κοινὰς. *Sylb.* g Πασῶν ἐδὲ δίκαιον *Var.* h Εἶχον *Var.* i Verius fortasse συμμίκτους aut συμμίκους: infra compositio χειρουργίαν dicit. *Sylb.* Ἀψαμενίαν *Var.* quod vocabulum rei de qua agitur convenientissimum esse pronunciavit *Steph.* k Εἶχε neutraliter hic accipiendum pro ἦν, ut apud *Pausanian* usurpatur aliquoties. *Sylb.* Quam recte, viderint alii. Dicendum potius ὡς ἐν τῷ τιμώμενον εἶχε &c. ita ut τῷ τιμώμενον *Thucydidis* imitatione pro τὸν τιμῶντα positum sit, ut alibi τὸ δυνάμενον pro ὁ δυνάμενος. *Pors.* Hoc admisso, lege οὗ ᾧ ἐν τῷ τιμ. & planam efficies sententiam. *Cas.* In *Cod. Var.* ὡς ἐν &c. l Πολέμῳ βαρεῖ πολλὰ ὑπεκδῦναι *Var.* m Ἀρχαιρεσίαν *Var.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* n Καθίστησιν male in *Ed. Steph.* o Appellat τὸ ἐνιαύσιον εἰμαρμένον, id in quo summum reip. bonum tunc temporis erat positum. Ex philosophorum schola depromptum loquendi genus, ut facile quivis animadvertat. Qui igitur τὸ ἐνιαύσιον vertunt *unius anni*, ii haud mediocriter falluntur. *Cas.* p Ac quandoque ad manus etiam ventum erat. *Lapus.*

a Si

καὶ παρεσκευάζοντο κατὰ τοὺς Οὐολούσκων ἔθνους τὸν ἕτερον σφῶν ἐξάγειν στρατείαν, τιμωρήσασθαί τε αὐτοὺς προθυμούμενοι τῆς ἀποστάσεως καὶ Ρωμαίων Λατίνοις συμμαχίας, καὶ προκαταλαβεῖν τὰς παρασκευὰς αὐτῶν ἔτι σπουδαζούσας. ἠγγέλλοντο γὰρ καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνων δυνάμεις ἤδη καταγράφειν ἁπάσῃ σπουδῇ, καὶ εἰς τὰ πλησίον ἔθνη πρεσβεύεσθαι, προσκαλοῦντες ὅπως τὴν συμμαχίαν, πυθανόμενοι τοὺς δημοτικοὺς ἀφεστηκέναι τῆς πατρικίας, καὶ νομίσαντες οὐ χαλεπὸν εἶναι πόλιν οἰκείῳ πολέμῳ νοσοῦσαν ἁλῶναι. ὅπως τούτοις δὴ στρατείαν ἐξάγειν βουλευσάμενοι, καὶ δόξαντες ἅπασι τοῖς συνέδροις ὀρθῶς βεβουλεῦσθαι, προεῖπον ἥκειν ἅπασι τοῖς ἐν ἀκμῇ, χρόνον ὁρίσαντες ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ἔμελλον ποιεῖσθαι. ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς οἱ δημοτικοὶ καλούμενοι πολλάκις ὅπως τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, ὑπέπι τὴν αὐτὴν ἑκάτερος εἶχε γνώμην ἀλλ' ἔνθεν ἀρξάμενοι, διεφέροντό τε καὶ τὰ σφάντια προέπλοντες ἀλλήλοις πρὸς πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσαν. Σερουίλιος μὲν γὰρ ἐδόκει τὴν ὁπλοτέραν τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι, τῇ Μαινίου Οὐαλερίου γνώμῃ τῶν δημοτικωτάτων προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι τῆς στάσεως, μάλιστα μὲν ἄφεσιν ἢ μείωσιν τῶν χρεῶν ψηφισαμένους. εἰ δὲ μήγε, κώλυσιν τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ὑπερημέρων κατὰ τὸ παρόν, προσκλήσῃ τε μᾶλλον ἢ ἀνάγκῃ τοὺς πένητας ὅπλα τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἄγειν, καὶ τὰς τιμωρίας κατὰ τῶν ἀπειθούντων μὴ χαλεπὰς ποιεῖσθαι καὶ ἀπαραιτήτους, ὡς ἐν ὁμονοούσῃ πόλει, μετρίους δέ τινας καὶ ὀλιγοχρονίους· κίνδυνον γὰρ ἂν εἶναι μὴ πρὸς ἀπόνοιαν τραπέντας συνελθόντες εἰς ταὐτὸν ἄνθρωποι τὰ καθ' ἡμέραν ἐνδεεῖς, ἀναγκαζόμενοι στρατεύεσθαι πέλασιν οἰκείοις.

Ἀππίου δὲ τοῦ γνώμη τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας αὐστηρὰ καὶ αὐθάδης, μηδὲν ἐνδιδόναι τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ συναλλαγμάτων τὰς ἀναπράξεις ἐπιτρέπειν τοῖς δεδανεικόσιν, ἐφ' οἷς ἔμελλον δικάζειν ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δικαστήρια καθίζειν τὸν ἐν τῇ πόλει μένοντα τῶν ὑπάτων κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμούς, καὶ τὰς τιμωρίας, ἃς κατὰ τῶν ἐκλιπόντων τὰ περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασιν, ἀναπράττεσθαι, εἶκειν δὲ τοῖς δημοτικοῖς μηδὲν ὅτι μὴ δίκῃ, μηδὲ δυνάμιν αὐτοῖς συγκαταστασιάζειν πομπάν. "καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, πέρα τοῦ μετρίου τρυφῶσι, τελῶν "ἀφειμένοι ὧν ἐτέλουν βασιλεῦσι πρότερον, καὶ τῶν "εἰς τὸ σῶμα τιμωρίων, ἃς ὑπελάζοντο κατ' αὐτῶν, "ὁπότε μὴ ταχέως ὑπηρετήσειάν τι τῶν ἐπιταττομέ- "νων, ἐλεύθεροι γεγονότες. ἐὰν δέ τι κινεῖν ἢ μετεω- "ρίζειν προσενέχθωσιν ὀλιγάλωνται, κατείργωμεν αὐ- "τοὺς τῷ σωφρονοῦντι μέρει τῆς πόλεως καὶ ὑγιαίνοντι, "πλείοσι τοῦ νοσοῦντος φανησομένῳ. ὑπάρχει μοὶ "γε ἡμῖν οὐ μικρὰ ἰσχὺς πρὸς τὰ πράγματα, καὶ ἡ "τῶν πατρικίων νεότης ἑτοίμη τὰ κελευόμενα ποιεῖν

& *in ipſis eam occupatam detinere*, parabant ſe ut contra Volſcorum gentem alter conſul exercitum duceret: tum quia cupiebant eos ulciſci ob auxilia Latinis contra Romanos miſſa, tum etiam quia volebant prævertere eorum apparatus, qui adhuc erant exigui. Erant enim qui nunciabant illos quoque omni ſtudio exercitum jam conſcribere, &, miſſis ad finitimas gentes legationibus, ad belli ſocietatem eas ſolicitare; quod audirent plebem à patriciis diſſidere, & urbem inteſtino bello laborantem facile capi poſſe ſperarent. Quum igitur conſules expeditionem adverſus hos faciendam cenſuiſſent, eorumque ſententia, ut recta, à toto patrum conſeſſu fuiſſet comprobata, edixerunt ut omnes juniores præſto eſſent ad certum tempus, quo milites conſcripturi erant. Sed quum plebeji ad militare ſacramentum ſæpius vocati non venirent, nec ipſis parerent, non amplius inter utrumque conſulem conveniebat: ſed jam inde diſcordes eſſe cœperunt, & contrariis actionibus ſibi invicem toto magiſtratus tempore ſunt adverſati. Servilius enim cenſebat eundum mitiori via, ex M. Valerii civis populariſſimi ſententia, qui ſeditionis principiis medendum cenſebat, decreta remiſſione vel imminutione debitarum pecuniarum, ſi fieri poſſet. Sin minus, ſaltem impediendos creditores in præſentia, ne eos qui præſtitutum ſolutioni tempus exceſſiſſent *in nervum* abducerent, & adhortatione potius quam neceſſitate *ac vi* adducendos pauperes ad militare ſacramentum, neque pœnas graves & inexorabiles contumacibus infligendas, ut in civitate concordi, ſed moderatas aliquas & æquas. periculum enim eſſe *dicebat*, ne homines, victus quotidiani inopia laborantes, cœtu facto ad deſperationem adducerentur, ſi ſuis ſumptibus militare cogerentur.

Appii vero, qui præcipuus erat inter principes factionis optimatum, ſententia auſtera & rigida erat; nihil indulgendum plebi, ſed debitorum in contractibus expreſſorum exactiones ipſis creditoribus permittendas, quocunque jure *& conditionibus* eas eſſent facturi, & ab altero conſule in urbe manente conſtituenda eſſe judicia more patrio, & pœnas, quas leges in vadimonii deſertores ſtatuerunt, exigendas, nihil vero niſi æquum plebi concedendum, neque eam in prava potentia paranda juvandam. "Nunc enim (in- "quiebat) *ob nimiam libertatis licentiam* "plus quam par eſt laſcivit, immunis tributorum, quæ regibus pendebat antea, & immunis pœnarum, quas illis corpore luebat, "quoties celeriter imperata non feciſſet. Quod "ſi eo audaciæ provecti fuerint plebeji, ut "aliquid aut movere aut immovare conentur, "coërceamus ipſos per partem civitatis ſobriam & ſanam, quæ longe major erit quam "pars quæ morbo laborat, nec ſana mente "eſt prædita. Nec parum virium ad rem "peragendam nobis afferet juventus patricio- "rum, ad imperata noſtra faciendum parata. "Sed

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 ¾. *V. C.* 259. *Var.* 261. *Ap. Claudio & P. Servilio coſſ. turbæ domi & foris bellum cum Volſcis.*

XXIV.

a Si στρατιὰν hîc malis, itidemque mox v. 11. per me licet. *Sylb.* b Τιμωρήσασθαι *Vat.* c *Μάρκου* legendum. *Port.* d Προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι *Vat.* e Ἐκλειπόντων *Vat.* f. Forſan rectius ἀφεὶ αὐτὰ, *delinquentes ita in rebus. Sylb.* Scribendum profecto ὧν κατ' ἐκλιπόντων οἱ περὶ αὐτῶν νόμοι διδόασι. *Caſ.* g Ἐπίλυσιν τοῖς βασιλεῦσι *Vat.* h Προσενεχθῶ *Vat.* i Melius forſan πατρικίων. *Port.* k Ita ex ſtructuræ legibus & Codd. MS. Πλείοσι perperam in *Ed. Steph.*

a Vel

Pan. Jul. 4251. Ante Chr. 493. Olymp. 72 1. V. C. Cos. 259. Var. 261.

"Sed validiſſimum & invictum telum, quo "uſi facile plebejos ſuperabimus, eſt ipſius "ſenatus potentia, qua à nobis, qui ſtamus "à legibus, *facile* terrebantur. Quod ſi ipſis "poſtulata concedamus, primum in dedecus "incurremus, quod reip. adminiſtrationem "plebi permiſerimus, quæ ab optimatibus "regi poterat; deinde in periculum non mi- "nimum veniemus libertatis iterum amitten- "dæ, ſiquis ingenii tyrannici vir, ejus favore "meritis ac officiis ſibi conciliato, potentiam "legibus ſuperiorem ſibi compararit. Hoc igitur modo diſceptantibus inter ſe conſuli- bus, vel in ipſo ſenatu, quoties cogebatur, & multis utrique adhærentibus *ac faventibus*, ſenatus, quum nihil præter altercationes & tumultum ac verba parum decora & convi- cia, quibus ſe mutuo afficiebant, audiret, nec ullum ſalutare decretum faceret, dimit- tebatur.

"μέγιστον δὲ πάντων ὅπλον καὶ δυσκαταγώνιστον, ᾧ χρώ- "μενοι ῥᾳδίως ὑπερφρονήσομεν τῶν δημοτικῶν, τὸ τῆς βου- "λῆς κράτος, ᾧ[a] δεδιήσομεν αὐτοὺς μὴ τῶν νόμων "ἰσάζοντας. εἰσὶ δὲ[b] ὑποκαταγελώμενοι αὐτοῖς ἀξιό- "σεως, τοιοῦτον ἀρχήν ὁρμήσωμεν, εἰ παρὰ τὸ ἀεὶ "φερομένον πολιτεύσεται, δήμῳ τὰ κοινὰ ὑπερέψομεν "ἔπειτα ἂν εἰς κίνδυνον ὑ τὸν ἐλάχιστον ἥξομεν, εἴ τις "ἐλευθεραπόδους αὐτὸν, ἐξουσίαν κρείττονα τῶν νόμων κε- "κτασκευάσαιτο τυραννικὸς ἀνὴρ, τὴν ἐλευθερίαν αὖθις ἀ- "φαιρεῖσθαι. τοιαῦτα διαφερομένων τῶν ὑπάτων πρὸς αὐ- "τοὺς, καὶ ὁπότε[c] συναχθείη συνέδριον, καὶ συλλαμ- "βανόντων πολλῶν[d] ἑκατέρῳ, ἢ μὴ βουλὴ φιλοπολίας "καὶ θορύβου καὶ λόγων ἀκόσμων, οἷς ἀλλήλους παρε- "πηλάκιζον, ἀκύρωσαν, στάσιμον δὲ βούλευμα ὑδὲν κεκυρω- "μένη, διελύετο.

XXV. ¶ Multo autem tempore in his contentionibus abſumpto, alter conſul Servilius (forte enim ea expeditio ei obtigerat) multis precibus & obſequiis demerita plebe, ut ad hujus belli ſocietatem ſequi vellet, cum copiis, non ex delectu per vim coactis, ſed voluntariis, prout ipſa tempora poſtulabant, ad bellum eſt profectus, Volſcis adhuc ſe parantibus, atque exiſtimantibus Romanos cum exercitu contra ſe minime venturos, utpote quorum reſp. tanta ſeditione laboraret & premeretur, ipſique cives mutuis odiis ſe proſequerentur, imo putantibus eos non auſuros congredi cum iis qui ipſos ultro invaderent; ſibi vero magnam fore facultatem belli inferendi, quandocunque libuiſſet. Sed quum Romani bellum gerere cœpiſſent, quum tamen ipſi bello eſſent petendi, tunc eorum celeritate conſternati, honoratiſſimi quique ex civitatibus, more ſupplicum progreſſi, ad Servilium venerunt, ſeque ei dediderunt, permittentes ipſi ut arbitratu ſuo de ſe tanquam de ſontibus ſtatueret. At ille accepto ab illis in uſum exercitus commeatu, & veſtibus, ac trecentis obſidibus nobiliſſimarum familiarum delectis, abiit, id bellum confectum eſſe ratus. Sed revera hoc non fuit belli finis, at potius dilatio quædam & facultas ad ſe inſtruendum ac parandum data *hoſtibus* inſperato *Romanorum* adventu præventis. Nam poſt diſceſſum Romani exercitus, iterum Volſci bellum parare, & oppida munire cœperunt, & loca omnia, quæ opportuna erant ad ſuos ab hoſte tutandum, majoribus præſidiis *quam antea* cuſtodiebant. Hernici autem & Sabini aperte ſe ad illius periculoſi belli ſocietatem addiderunt, clam vero & multi alii. Sed Latini, quum legati ad eos ſocietatem petitum veniſſent, eos vinctos Romam abduxerunt. quibus ſenatus gratiam referens ob fidei conſtantiam, & multo

Διατελουμένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρόνου, ὁ ἕτε- "ρος τῶν ὑπάτων Σερβίλιος· ἐπὶ γὰρ ἡ[e] στρατεία "καὶ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ "θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρα- "σθαι τοῦ πολέμου, δύναμιν ἃ ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου "προσυναγκασμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ πα- "ρεκάλουν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἔτι τῶν Οὐολούσ- "κων προσκευαζομένων, καὶ Ρωμαίους μὲν ὑπὸ προσ- "δεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ἐπὶ σφᾶς, οὕτως[h] σα- "φῶς πολιτευομένους, καὶ[i] ἐχθρῶς ἔχοντας πρὸς "ἀλλήλους, ὥστε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ἐπιοῦσιν οἰομένων σφί- "σι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν, ὁπότε[k] βούλοιν- "το τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ἤρχοντο πολεμεῖν, "δέον αὐτοὶ[l] πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες "τὸ τῶν Ρωμαίων τάχος, [m] ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐκ "τῶν πόλεων [n] οἱ γεραίτατοι, προήεσαν ἐπιτρέποντες τῷ 361
Σερουϊλίῳ χρῆσθαι σφίσιν, ὡς ἡμαρτηκόσιν, ὅ,τι βού- "λοιτο. ὁ δὲ τρεφὰς τῷ στρατεύματι λαβὼν παρ' αὐ- "τῶν, ἐκατὸν τε, καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν "ἐπιφανεστάτων οἴκων ἐπιλεξάμενος, ἦγετο, λελῦ- "σθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. λῦσις δὲ ἄρα τοῦτο οὐ "λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευῆς ἀφορμὴ τοῖς "φθαρεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου. ἀπελθόντος "δὲ τοῦ τῶν Ρωμαίων στρατεύματος, ἐπῆλθον[o] πά- "λιν Οὐολῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξά- "μενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἐπιτήδειον ἦν ἀσφάλειαν "σφίσι παρέχειν, ἀφ' φυλακῆς[p] κρείττονος ἔχον· "συνῆλθον δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανερῶς μὲν Ερνι- "κες ἁπάντες Σαβῖνοι, κρύφα δὲ ἔ[q] τῶν[r] ἄλλων συχνοί. Λατῖ- 45
νοι δὲ, πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συμμαχίας αἰτησιν "ἀφικομένης, δήσαντες τοὺς ἄνδρας, εἰς Ρώμην ἤγαγον. "οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα, ἔτι μᾶλλον

a Vel διδείμεθα legendum videtur, vel διδιήσομεθα. Sylb. b Υποκαλούμεθα Vat. c Συνάχθη male in Ed. Steph. Forſan συναχθῇ legendum. Port. Rectius tamen cum articulo συναχθείη ἢ συνίοιεν, expuncta ſequenti καί. Sylb. d Εκατέρῳ Vat. e Καὶ λόγων ἀκόσμων οἷς θορύβου Vat. f Συχνοὶ minus apte in Ed. Steph. g Ἦρχον Vat. h Στρογγυλοτάτως in Ed. Steph. quod huc non quadrat. Στρογγυλωτάτως in Cod. Vat. Στρογγυλοτάτως tamen malit Porſus, quod voce στρογγυλότης utatur Thucydides. i Ἐχθρᾶς ἔχοντας Vat. k Βούλοντο Vat. l Legendum videtur πολεμῆσαι; vel, inverſo verborum ordine, ἐπειδὴ δ' ἤρχοντο πολεμῆσαι, δέον αὐτοὶ πολεμεῖν. Sylb. Oratio (inquit Porſus) eſt ἀνακόλουθος, & vel τὸ Δέον eſt expungendum, vel certe Δέον αὐτοὺς πολεμῆσαι legendum, ut ſenſus ſit; cum autem Romani priores bellum gerere capiſſent, quibus Volſci bellum infaſto decreverant, tunc hoſtes conſternati ſuos eorum celeritate, & honoratiſſimos &c. m Ικετηρίας in Ed. Steph. quod ferri nequit, niſi ἱκετῶν ſubintelligamus. Alibi (uti p. 340. v. 43.) ἱκετηρίας habemus. n Οἱ γεραίτατοι Vat. o Πάλιν οἱ Οὐολῦσκοι Vat. p Κρείττονος ἔχοντες Vat. q Non agnoſcit Vat.

μᾶλλον ἢ εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἐκόντες συμπολεμεῖν· ὃ μάλιστα βουλόμενος μὴ αὐτοὺς φῆσαι, δι' αἰσχύνης δ' ἔχειν αἰτήσασθαι, τούτοις ἐχαρίσατο, τοὺς δὲ τοῖς πολέμοις αὐτῶν ἀλόντας, ἑξακισχιλίους ὀλίγον ἀποδεήσαντας, περιέπεμψε δωρησάμενος, ἢ, ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἢ δωρεὰ προσήκοντα τῇ συγγενείᾳ λάβοι, πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρέπουσαν. ἃ δὲ συμμαχίας ὤδην αὐτῇ ἔφη δεῖν ἃ Λατῖνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶ) τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις, ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισταμένους. ταῦτα ἐκείνοις ἀποκριναμένη, ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

Ἐπὶ δὲ αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθεζομένης, [c] ἔν τίνας [ἢ] δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, [d] εἷς τῶν ἀγορᾶς ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺ καθειὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ὀπτιλόμενος τὸν ἐξ ἀνθρώπων ὀπτιουείου. σπαραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου, τὰς ὄψεις ἔμελλε πολλοῖς [e] καταφανήσεσθαι, ἔφη, "Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, "ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας πάσας, καὶ "δυεῖν δεήσας τεττάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ "ἀριστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ "κατέσχον ⓐ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἐσχάτας ἀγούσας συ- "νοχωρίας χρεῶν, χρέος ἀναγκασθεὶς λαβεῖν ἔνεκα "τοῦ ἀφαλῦσαι τὰς εἰσπραττομένας εἰσφοράς· ὡς τὸ μὲ "χρεῖον ⓐ πολέμιοι κατέδραμον, τὰ δὲ ἐκ τῆς πόλιν "αἱ στρατεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν ἀφαλῦσαί μου τὸ "χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δοῦλος ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ "σὺν υἱοῖς δυσὶν· ὑπηρέτουν δὲ τῷ δεσπότῃ τῷ μὲ "ῥᾳδίαν ἔργων [f] τι", ἀντεῖπον αἰσχρῷ, πληγὰς λαβὼν "μάστιξι πάνυ πολλάς. [g] ζῶντα εἶπὼν, ἐρρίπτει τὸ ῥά- "κιον, καὶ ἐδείκνυε τὸ σῶμα μεστὸν τραυμάτων, τὰ δὲ 362 νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν ἀνάπλεα. χρωτὸς δὲ καὶ οἰκετικῆς ἐκ τοῦ παρόντος [h] γενομένης, εἴ τι βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην ἀρὰ ἦν τῶν δεσπότων ἰδίαν τύχην ἀνακλαομένων, καὶ βοηθεῖν τοῖς πέλας ἀξιούντων· ἔκ τε τῶν οἰκιῶν ⓐ [i] τοὶ" [k] σφῶν τὰ χρέα δυλωθέντες, κομῶντες, ἀλύσεις ἔχοντες οἱ πλεῖστοι καὶ [l] πέδας, οὐδενὸς [m] ἀντιλαμβάνεσθαι τολμῶντος αὐτῶν· εἰ δ' ἅψαιτο μόνον, ὑπὸ χειρὸς νόμῳ [n] ἀφαιρεθήσεσθαι. τοσαύτη λύσσα τὸν δῆμον ἐν τῷ τότε κατεῖχεν, καὶ ὑπὸ μικροῦ μεσὴν τῶν [o] ἐκφυγόντων ἦν ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος, δείσας τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ δι' ἐκεῖνον ἔδοκει ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἔφυγε. ὁ δὲ Σερβίλιος ῥίψας τὴν ἐφεστρίδα καὶ περιελόμενος τὴν δημοτικὴν ἐσθῆτα, καὶ περιελιόμενος τὸν δημοτικὸν ἐκεῖνον μετὰ δακρύων, μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ὑπομεῖναι, εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν ἥκειν,

magis ob eorum alacritatem ad id bellum (ultro enim ſuam operam ad bellum illud offerebant) illis ſine precio largitus eſt (quod eos maxime cupere, ſed præ pudore petere non audere arbitrabatur) hominum ferme ſex millia, quæ fuerant in bellis capta, atque ut ad eam munificentiam accederet ornamentum cognationi maxime conveniens, omnes eos (ut ingenuos decuit) veſtitos ac cultos dimiſit. Cæterum dixit ſe auxilio Latinorum non indigere, ſatis fore dicens pop. Rom. copias domeſticas ad ulciſcendum eos qui defectionem fecerant. Cum hoc reſponſo dimiſſis Latinis bellum contra Volſcos decrevit. Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 ¼. V. C. Cap. 259. Var. 261.

¶ Patribus autem adhuc in curia ſedentibus, & de copiarum mittendarum numero conſultantibus, quidam jam ſenior ſe in forum projecit, ſordida laceraque indutus veſte, barba valde promiſſa & ſqualida coma, vociferans hominumque fidem & auxilium implorans. Facto autem concurſu à turba proxima, ille ſtans in loco unde à multis conſpici poſſet, dixit, "Se ingenuum eſſe, "& omnia militaris ætatis ſtipendia impleviſſe, atque duodetriginta prœliis decertaſſe, & ſæpius ex bellis præmia ſuæ fortitudinis reportaſſe, & ſe reip. extremis temporibus, quibus ad maximas anguſtias redacta fuerat, æs alienum facere coactum fuiſſe, ut tributum imperatum conferret, quod agellus ſuus hoſtium excurſionibus fuiſſet vaſtatus, & rem familiarem annonæ urbanæ caritas abſumpſiſſet: quare ſe, quum ſolvendo non eſſet, à creditore una cum duobus filiis in ſervitutem abductum fuiſſe, &, quod domino ſuo durius quiddam imperanti reſponſaſſet, cæſum ſe verberibus affatim. His dictis veſtem illam ſqualidam abjecit, & pectus cicatricibus plenum oſtendit, & tergum recenti verberum ſanguine totum repletum. Ob cujus rei indignitatem clamore cum lamentatione à circumſtantibus ſublato, ſenatus eſt dimiſſus, & tota urbe inopes diſcurrebant, deflentes ſuum infortunium, & auxilium à vicinis implorantes; ſimulque ex privatis ædibus nexi ob æs alienum *proripiebant ſe in publicum*, ſqualido capillitio, catenis & pedicis vincti plerique, nemine eos retinere audente; quos ſiquis vel tantummodo attigiſſet, * ſtatim, ut jure belli, diſcerpebatur: tanta rabies eo tempore plebem corripuerat; nec ita multo poſt totum forum repletum eſt hominibus *ex creditorum manu* effugientibus. Appius igitur metuens ſibi à plebis impetu, quod ipſe eſſet malorum illorum auctor, atque propter ipſum hæc accidiſſe viderentur, ocius ſe ex comitio proripuit. At Servilius abjecta prætexta, ad ſingulos de plebe cum lacrymis procumbens, vix tandem illis perſuaſit ut eo die ſe continerent, & poſtero die redirent, * promit-

XXVI.

a O μὲν τε ῥὰ βουλευτὰς αὐτὸς τόνον Vat. reliquis omiſſis. Pro βουλευτὰς (inquit Sylb.) rectius legemus βάλανς, ut Latinus vertit, maxime cupere. b In Cod. Vat. ἢ δυνάμεις ἐξοπλισαντα τῆς συγκλήτου λόγου. c Dicendum vel τῆς τοὺς δυνάμεις τοὺς ἐξελθόντας ἐπιπόνους, vel certe τῆς τίνες εἶεν δυνάμεις τοὺς ἐξελευσομένους ἐπιπόνους. Græciſmo ſatis noto, pro τῆς ἐπιπόνους τοὺς δυνάμεις τοὺς ἐξελευσομένους τίνες εἶεν. Port. Χρὴ vel δῶ, aut ſimile verbum, omiſſum eſſe exiſtimat Sylb. d Atticorum more pro ἐπὶ τῇ ἀγορᾷ, vel ἐφὶ ἐπὶ τὴν ἀγορὰν pro φανεὶς εἰς τὴν ἀγορὰν ἦλθε. Port. e Καταφανὴς ἔσεσθαι Vat. f Deeſt Vat. g Τοῦτο εἰπὼν Vat. h Γενομένου Vat. i Abeſt Vat. atque tollendum eſſe viderant Sylb. & Port. k Hæc σφῶν idem valet ac ἑαυτῶν proprium, ut p. 349. v. 37. l Poſt πέδας verbum ἐξῆλθον, ἐξώρμησαν, ἐξέδραμον, vel ſimile, omiſſum eſſe exiſtimant Sylb. & Port. m Τολμῶντος ἀντιλαμβάνεσθαι Vat. n Διαπραττομένου Vat. o Ἐκφυγόντων τῶν ἀνδρῶν ἡ ἀγορὰ Vat. * Statim res agebatur manibus. Gelen.

a Mylii

Ol. Jul. 422. Ann. Chr. 493. Olymp. 72 ¼. V. C. Ca. 259. Var. 261.

promittens rem eorum ſenatui curæ fore. Ita loquutus, quùm per præconem edixiſſet, nemini creditorum licere quemquam civem Rom. ob ipſius æs alienum *in nervum* abducere, donec ſenatus de illis cognoviſſet, & præſentes poſſe tuto abire quocunque libuiſſet, *hoc modo* tumultum illum ſedavit.

XXVII. ¶ Tunc igitur illi ex foro diſceſſerunt. Poſtero autem die adfuit non ſolum ipſa urbana turba: ſed etiam ex proximis agris popularis multitudo, & ſummo mane totum forum plenum erat. Coacto autem ſenatu, ut, quid his de rebus ſtatuendum eſſet, conſultaretur, Appius quidem ſuum collegam plebis adulatorem vocabat, & ducem pauperum inſolentiæ; Servilius vero eum auſterum & arrogantem, & præſentium reip. malorum auctorem: & nullus altercationum finis fiebat. Interea autem Latini equites equis ſummo ſtudio concitatis in forum adveneruntnunciarunt hoſtes cum ingenti exercitu domo egreſſos, & jam eſſe in ſui agri finibus. Atque illi quidem hæc nunciarunt. Patricii vero, & equeſtris ordinis viri, & cæteri quotquot † vel divites vel nobiles erant, utpote qui pro magnis rebus periclitabantur, arma ocius ceperunt: at quotquot ex illis erant inopes, præcipue vero qui ære alieno premebantur, neque arma tangebant, neque ullum aliud reip. auxilium ferebant; ſed cum gaudio & deſiderio bellum externum accipiebant, quaſi illos præſentibus malis liberaturum eſſet: atque iis qui eos adhortabantur ad patriam defendendam, catenas & compedes cum conviciis oſtendebant, atque ex ipſis quærebant, num horum bonorum ſervandorum cauſſa æquum eſſet ſe bellum gerere. quin etiam multi dicere audebant, ſatius eſſe ſervire Volſcis quam patriciorum contumelias preferre. Et tota urbs ululatus & tumultus ac variarum muliebrium lamentationum plena erat.

XXVIII. ¶ Patres, quum hæc viderent, Servilium alterum conſulem, cujus in eo rerum ſtatu magna auctoritas apud plebem videbatur eſſe, rogarunt ut patriæ opem ferret. Ille vero, populo ad concionem convocato, demonſtrabat præſentis temporis neceſſitatem non pati amplius civiles contentiones, & eos orabat ut tunc unanimes in hoſtem irent, neque patriam funditus everti paterentur, in qua dii patrii & monumenta majorum ſingulis eſſent, quæ omnibus mortalibus precioſiſſima ſunt; utque parentes vererentur, qui ſe per ætatem non poſſent defendere, atque miſericordia moverentur mulierum, quæ mox graves & nefarias contumelias coactæ eſſent laturæ; præcipue vero infantium, non ad talem ſpem educatorum, injurias & crudeles

ὡς ἡ βουλὴ ἐπιμέλειάν τινα ποιήσοιτο αὐτῶν πιστοῦσθαι ταῦτα εἰποῦσα, καὶ ἡ κήρυκος ἀκοπὴν καλεύσασα, [a] μηδένα ἔτι δανειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολίτικὸν ἐπ' ἴδιον χρέος ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βουλὴ περὶ αὐτοῦ διαγνοίη, τοὺς δὲ πρόσθε ὅπου βούλοιντο ἀδείας [b] ἀπιέναι, διέλυσε τὸ θορυβῶδες.

Τότε μὲν οὖν ᾤχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς· τῇ δὲ ἐξῆς ἡμέρᾳ παρῆν οὐ μόνον ὁ ἐπὶ πόλιν ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σύνεγγυς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆθος, καὶ ἦν ἐξ ἐσθητῶν πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βουλῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσοιεν ὅ, τι χρὴ ποιήσειαν, ὁ μὲν Ἀππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν συνάρχοντα, καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα· ὁ δὲ Σερουίλιος ἐπαχθῆ αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη, καὶ τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δὲ φόβον [c] ἐγένετο τῶν λόγων. οἱ δὲ τούτῳ Λατῖνων ἱππεῖς, ἐπειδὴ ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους, προῆσθο εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐξελυθόντες, ἀγγέλλοντες τοὺς πολεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ, καὶ ὄντας ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ὁρίοις ἤδη. καὶ ὁ μὲ ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι, καὶ τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος, τε ἄλλων ὅσοι ἢ [d] πλοῦτον ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κινδυνεύοντες, ὡπλίζοντο ἅμα τάχος· ὅσοι δὲ ἦσθο [e] αὐτῶν ἄποροι, μάλιστα δὲ οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι, [f] ὅτε ὅπλων ἥπτοντο, ὅτε ἄλλως προσεῖχοντο τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐπιτερπεῖσθαι φόβῳ· ἡδόμενοι δὲ καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸ ἔξωθεν πόλεμον, ὡς τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν ἐλευθερώσοντα· τοῖς δὲ δεομένοις ἀμύνειν ἐπιδεικνύντες τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας, ἐπιτερπόμενοι ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν. πολλοὶ δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις δουλεύειν μᾶλλον ἢ τοὺς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπομένειν. ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παντοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερούιλιον, ὃς ἐν τῷ πρόσθε παντὸς μᾶλλον ἐν τοῖς πολλοῖς εὐδοκίμει, βοηθεῖν ἐδέοντο τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς [g] ἀγορὰν, ὧν πρόσθε χρῶν τὴν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν ὑπὲρ τῶν παρόντων πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν μὲν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, κοινὴν γνώμην ποιησαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι [h] καὶ δίκη τῶν γόνων ἐκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις· γονέων τε αὖθις λαβεῖν ἐν χερσὶν ἐσομένην ἑαυτοῖς ἅμα γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον τὴν αὐτίκα μάλα δεινὰ καὶ ἀπροφάτους ὕβρεις ἀναγκαζομένων ὑπομένειν· μάλιστα δὲ παιδίων ἔτι νηπίων, ἐν οἷς οὐδὲ τοιαύτας ἐλπίσιν ἀναπεφάνται, οὐδὲ τείρας λόβας καὶ τροπὴν λαμπρὸν

[a] *Μηδένι* omnino legendum eſſe contendit *Portus*. Verum *μηδένα* excuſari poteſt (inquit *Sylb.*) ratione verbi infiniti, ut infra p. 349. v. 24. *τοῖς τότων οἰκίαν μηδένα ἐξοίκειν κρατεῖν.* atque *κωλυσιεργοῖεν* eſſe non invenuſtæ cenſet *Caſaubonus*, quæ li utitur *Thucydides* lib. 2. *καὶ ἢ τοῦτον ἄμεινον καὶ ἀνδρῶν καὶ ξύνων ξύμφορον εἶναι αὐτῶν ἐπιτιθέναι*, ubi (ut ait *Schol.*) *κεκμηκότων*, *ἀντὶ τοῦ τοῦτον ἀμύνειν.* Occurrunt etiam alibi hujus *κεκμηκότος* exempla: notaturque id ab *Euſtathio* ad hoc carmen *Odyſſ. π. οὐκ ἀμύνει μοι ἔρυμα μενεπτόλεμος καὶ ἰφθίμη*, & à *Schol. Apollonii* iſto loco lib. 1. *Τμῖν δὲ μοῖρα ἧεν* &c. [b] *Ἀπιέναι* ferri poteſt, ut infra v. 16. *παῦσαι οἷς τῶν ἀγορᾶς.* alioqui uſitatius in hac ſignif. *ἀπιναι. Sylb.* [c] *Ἐγένετο Vat.* ut ſcribendum eſſe monuit *Steph.* atque aliis in locis eundem errorem commiſſum eſſe. [d] *Πλοῦτον Vat.* [e] *Αὐτῶν* ſi tollas melius conſtabit ſententia. *Sylb.* [f] *Οὔθ' ὅπλων Vat.* [g] Poſt *ἀγορὰν* (quæ hîc loci non tam *forum* quam *concionem* ſignificare videtur) *τὸν πρόσθε* vel ſimile quid deeſſe putat *Port.* [h] *Ἦν τε Vat.* nec multo aliter legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *in qua dii patrii & conſuetudines & ex progenitoribus unicuique erant.* [a] Tanquam curam aſſumpturo aliquam de eis Senatu. *Lapus.* † Vel divitiis vel majorum gloria eminerent. *Gelen.*

πλαχισμὸς ἀπηλαύνε· ὅταν δὲ τ παρόντα κίνδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι ἀπωσθῶνται, τότε δὴ σκοπεῖν τινα τρόπον ἴσον τε κοινὸν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν καταστήσονται, μήτε τ πένητον ἐπιβουλευόντων τοῖς τ πλουσίων ὑπάρξεσι, μήτε ἐκείνων προπηλακιζόντων τοὺς τοῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἤκιστα γὰρ εἶναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ὠφελεία τις ἔσαι πολιτικὴ, καὶ τοῖς [b] συμβαλοῦσι τὰ χρέα βοήθεια μετρία. [c] τοῖς γὰρ ἀδικουμένοις [d] καὶ" τὸ κρεῖττον τ ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν, καὶ πάσας φυλάττει ἡ ὁμονοία τὰς πόλεις, πίστις δὲ σωζομένη, οὐχ ἅπασα καὶ διὰ παντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσε τ Ρωμαίων πόλεως. ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιούτῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε, διεξελθὼν, τελευτᾷ πρὸς τῆς ἰδίας εὐνοίας, ἣν ἔχων διατελεῖ πρὸς τὸν δῆμον, ἀπελογεῖτο, καὶ ἠξίου συμπράξαι τ [e] στρατείας αὐτῷ ταύτης ἀφ' ὧν πρόθυμος εἰς αὐτοὺς ἦν, τ μὲ κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συμπάρχοντι προσποιούσης, ἑαυτῷ δὲ τ ἡγεμονίας τ πολέμων ἀποδεδομένης· ταύτας γὰρ [g] αὐτοῖς βραβεῦσαι τὰς τύχας τ κλῆρον. ὑπεσχῆσθαι δὲ αὐτῷ ἔφη τ βουλὴν ἐμπεδώσειν, ὅ,τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει· αὐτὸν δὲ [h] ἐκείνοις, πείσειν τοὺς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τ πατρίδα.

Ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἐν Ρωμαίων ἐπὶ τὸν καλὰ Οὐολούσκων πόλεμον [i] κατ' αὐτῷ [k] ἐστρατεύσαν, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν, μήτε πωλεῖν, μήτε ἐνεχυράζειν, μήτε γράφε αὐτῷ ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον, μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ' ἐν 364 ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τοῖς καλὰ τούτων παρέξειν ἐξουσίαν τοῖς δανεισαῖς, ἐφ' οἷς ἔκασοι συνέβαλον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνήγοντό τε, καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τ πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν [l] ὠφελείων ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, οἱ δὲ τῷ στρατηλάτῃ χάριτι, οἱ δὲ πλεῖσοι τ Ἄππιον καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει τῶν [m] ὑπομενάντων προπηλακισμὸς φεύγοντες. προσλαβὼν δὲ ὁ Σερβίλιος τὸ στράτευμα, σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει, διαλιπὼν ἡδέως χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς τ Ρωμαίων χώραν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ [n] Πομεντίνων χωρίον ἐστρατοπεδευκότας, καὶ τ Λατίνων χώραν προνομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοὺς ἐς συμμαχίαν τῷ πολέμῳ, περὶ δείλην ὀψίαν, περὶ λόφον τινὰ ὡς ἑκατὸν σταδίοις τ στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα, πίπτει τ χάρακι· καὶ αὐτοῖς νυκτὸς ἐπιπεσεῖσθαι Οὐολούσκοις, ὀλίγους τε [o] καταδόξαντες εἶναι, καὶ ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς κατηχόπους, προθυμίας τε ὀλιγωρίᾳ ἐχοντας, διὰ τὸ ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμὸς, ἐν ἀκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερβίλιος,

contumelias miserarentur. Cæterum, postquam præsens periculum omnes pari animi contentione ab se propulsassent, tunc viderent quonam modo æquam & communem ac salutarem omnibus reip. formam constituerent, ita ut neque inopes divitum fortunis insidiarentur, neque illi contumelioſe humiliorum hominum fortunæ insultarent: (* hæc enim non esse civilia) sed ut pauperes potirentur civili auxilio & creditoribus porrigeretur moderatum subsidium. Nam *inquiebat* optimum in vita contra omnes injurias remedium, & quod in omnibus civitatibus concordiam servat, contractuum *videlicet* fides, non omnino, neque in perpetuum ex sola rep. Rom. tolletur. Quum igitur hæc & alia, quæ tale tempus postulabat, dixisset, postremo de sua erga plebem constanti benevolentia † paucis egit & se purgavit, ac ab ea petiit ut secum ad hanc expeditionem proficisceretur, ‡ & hanc gratiam sibi pro suo erga ipsam studio referret, quod urbis cura collegæ obtigisset, & ad se belli imperium delatum fuisset: hanc enim fortunam sibi ab ipsa sorte datam. Dicebat autem, patres sibi pollicitos esse se ratum facturos quicquid ipsi plebi promisisset; seque illis vicissim promisisse, fore ut persuaderet ipsis plebejis ne patriam hostibus proderent.

Fer. Jul. 421[illegible]
Ante Chr. 492.
Olymp. 72 1.
Cos. 259.
V.C. Var. 261.

¶ Hac oratione habita, per præconem edixit, nemini licere, civium Romanorum, qui ad bellum contra Volscos secum proficiscerentur, aut domos retinere, aut vendere, aut oppignerare, aut eorum familiam ullius contractus caussâ *in nervum* abducere, aut etiam impedire quo minus quilibet nomen ad militiam daret, ejusque particeps esset: & qui militiam deseruissent, contra eos creditoribus jus esse exigendi pecuniam, quibuscunque conditionibus eam ipsis mutuo dedissent. Pauperes his auditis confestim consenserunt, & magna animi alacritate omnes ad bellum ferebantur; alii quidem lucri spe exciti, alii vero imperatoris gratia, plurimi vero ut effugerent Appium & contumelias *patriciorum* in eos qui in urbe remansissent. Servilius igitur, assumpto exercitu, magna celeritate properat nulla mora interposita, ut prius cum hostibus congrederetur, quam ipsi in Romanum agrum irrumperent. Quum autem eos offendisset castrametatos in agro Pomentino, & Latinum agrum populantes, quod à se invitati belli socii esse noluissent, circa vespertinum crepusculum in colle quodam, viginti ferme stadiis ab eorum castris distante, castra posuit. Noctu vero Volsci eos adorti sunt, existimantes paucos eos esse, & ob iter longum fatigatos, & animis ad operam navandam minus paratis, ob inopum seditiones propter æs alienum excitatas, quæ tum maxime vigere credebantur. At Servilius, quamdiu

XXIX.

XXX.

a Aptius ἀπηλάσθαι τοὺς, ἀπώσασθαι, vel simile quid. *Sylb.* b Συμβάλλουσι *Vat.* c Possumus & locum hoc modo intelligere: Servilius dicebat non propterea optimum remedium, quod alit civium concordiam, omnino aut in perpetuum de Rep. Rom. præter cæterarum morem sublatum iri, si inopum aliqua ratio haberetur, & si creditores aliquid de suo jure remitterent. *Portus.* d Καὶ redundare videtur. *Sylb.* e Στρατιᾶς *Vat.* f Αὐτοῖς ἀφ' ὧν *Vat.* g Τὰς τύχας βραβεῦσαι αὐτοῖς *Vat.* h Ἐκείνοις *Vat.* i Hæc κατ' αὐτῶν *Lapus* vertit *per se.* Mox αὐτῷ legisse videtur *Galenius*: quod paullo supra (7. 15.) dixit, ἐξῆν συστρατεύειν τῷ στρατηγοῦντι αὐτῷ. *Sylb.* k Στρατεύσαιντο *Vat.* l Ὠφελείων ἀφορμῶν ἐπαρθέντες *Vat.* & *Lapi Cod.* m Ἀναμεινάντων *Vat.* n Πομεντίνων *Vat.* Supra (p. 285.) Πομεντῖνον πεδίον appellat. o Legi mallem κατανοήσαντες. *Conf.* Διόρθωσις in *Cod. Vat.* * *Lapus* fere sequutus sum. *Portus* sic vertit, *Hæc enim in civitate nulla modo ferenda* dicebat. *Quinetiam* viderent quidnam auxilium (ac si legisset ἐπικουρίαν τὴν) civile pauperibus, & quantum moderatum subsidium creditoribus ferri posset. † Id est *paucis verbis* sibi se purgavit. ‡ In remunerationem promptitudinis erga ipsos suæ. *Lapus.*

Fid. Jul. 421. Ante Chr. 493. Olymp. 71. 3. A. Chr. 259. V. C. Var. 261.

quamdiu nox duravit ex ipso vallo pugnans, ubi primum dies illuxit, & animadvertit hostes nullis servatis ordinibus palantes, sustlit omnes castrorum portas clam aperiri, & simul uno signo exercitum in eos immisit. Quum autem Volsci in grave, repentinum, & inopinatum malum incidissent, eorum pauci quidam ausi resistere ad vallum pugnantes concisi fuerunt: reliqui vero effusa fuga fugientes, multis suorum amissis, plerique saucii & inermes in sua castra se receperunt. Sed Romanis illos è vestigio insequentibus, & castra circumdantibus, post non longam defensionem castra dediderunt, multis mancipiis & pecore & armis & reliquo bellico apparatu referta. Captus est etiam hominum ingenuorum magnus numerus, partim ipsorum Volscorum, partim gentium, quæ ipsis auxilium in eo bello tulerant; & quicquid pecuniarum, auri, argenti, & vestium milites habebant, quarum rerum ibi maxima erat copia haud aliter ac in opulentissima aliqua urbe expugnata. Servilius autem hæc omnia *militibus* concedens, ut unusquisque aliquid lucraretur & nihil in publicum referret, prædam dividi jussit: castrisque incensis exercitum inde abducens, * ad urbem proximam Suessam Pometiam contendit. Hæc enim ambitus magnitudine, & colonorum multitudine, præterea gloria & opibus, longe cæteris antecellere videbatur, & erat tanquam illius gentis caput. qua obsessa, & exercitu neque interdiu neque noctu ab oppugnatione revocato, ne ullum temporis spatium hostibus daretur ad quiescendum, neve somnum caperent, aut à prælio unquam cessarent, eos fame confectos, & consilii inopia ac sociorum penuria laborantes, brevi temporis spatio expugnavit, & omnes puberes interfecit: omnibusque rebus, quæcunque ibi quoque erant, militibus in prædam concessis, ad alias urbes copias duxit, quod nullus de Volscis ipsi amplius resistere posset.

ἐπ νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακ⟨ος⟩ ἀγωνιζόμ⟨ενος⟩, ἐπειδὴ φῶς τε ἤδη ἐγένετο, καὶ τοὺς πολεμίους ἅπαντας ἀτάκτους προϊομένους, ἀνοῖξαι κελεύσας πύλίδας ἐκ τοῦ χάρακ⟨ος⟩ ἁθρόας συχνάς, ἀφ' ἑνὸς σημήλατ⟨ος⟩ ἐφῆκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐκπεπλαγμένοι δὲ τῷ παρὰ γνώμην δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόν⟨τος⟩, ὀλίγοι μὲν τῶν ὑποστάντες πρὸς τὸ χάρακα μαχόμενοι κατεκόπησαν· οἱ δὲ ἄλλοι φεύγοντες προσεπάλλοντο, καὶ πολλοὺς τῶν ὀφθέντων ἀπολέσαντες, τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες, εἰς τὸν χάραξα διεσώζοντο. ἐπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐκ ποδὸς, καὶ προσχόντων τὸ στρατόπεδον, βραχύ τινα χρόνον ἀμυνόμενοι, παρέδοσαν τὰ χάρακα, πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τῶν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῶν γέμοντα. ἐάλω δὲ καὶ σώματα ἐλεύθερα συχνά, τὰ μὲν αὐτόθι Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συναγωνισαμένων ἐθνῶν. [b] χρήματά τε, καὶ ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρ⟨ος⟩ καὶ ἐσθὴς, ὅσαπερ ἂν πόλε⟨ως⟩ [c] κρατήσης ἁλῷσα, πάνυ πολλὰ τοῖς στρατιώταις. ζωντα ἐφεὶς ὁ Σερούιλι⟨ος⟩, ὡς ἔχας⟨ος⟩ ὠφελήθειη, [d] μηδὲν δὲ εἰς τὸ δημόσιον [e] ἀναφέρουσι, ἀφανείμασ⟨ι⟩ κελεύσας, καὶ τὸν χάραξα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, ἦγεν [f] ὅπῃ ἡγήσαιτο Σισέννης Πομφιλιανός. μεγέθει τε γὰρ διαφέρων, καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ [g] τῶν ἄλλων ὑπερέχειν ἐδόκει, καὶ ὡς ἁπάντων ἡγεμὼν ἔθνους. περισκοπεύσας δὲ αὐτὴν, καὶ [h] ὅτι ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀναχαλῶν τὸ στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι [i] διαναπαύσωνται, μήτε ὕπνου αἱρήσωνται, μήτε πολέμου παῦλαν διδόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ συμμάχων παραλείπων, εἷλεν αὐτὴν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ὑπερέφας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ὅτι τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆλε τὴν δυνάμιν, ὑδενὸς ἔτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

Quum igitur Romani res Volscorum ita afflixissent, Appius Claudius, alter consul, productos in forum eorum obsides, qui erant trecenti, nequi in posterum fidem datis obsidibus confirmatam temere violarent, virgis cæsos in omnium conspectu decollari jussit. Deinde, post paucos dies collegæ ex illa expeditione reverso, & triumphum, qui imperatoribus ob rem in prœliis præclare gestam *bellumque feliciter confectum* concedi solet, à senatu petenti obstitit, seditiosum & † pravæ disciplinæ amatorem eum vocans: præcipue vero eum accusans, quod ex ejus belli præda nihil in ærarium retulisset, sed quibus voluisset ea omnia largitus

XXX.

Ὡς δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τελεσφορούμενα ἐπὶ τοῖς τῶν Οὐολούσκων τραύμασι, προάγων τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἄππιος Κλαύδιος, ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι' εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ [k] προθέμενοι σφίσι πίστεις ὁμηρείων μὴ παρασπονδεῖν, μάστιξί τε ἠκίσατο, πάντων ὁρώντων, καὶ τὰς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι. [l] ἀφικομένου δὲ ἀπὸ τῆς στρατείας ἐπὶ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τοῦ συνυπάτου, καὶ τὴν εἰσοδίαν διδομένην θριάμβου ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, [m] ἐμποδὼν ἐγένετο, σεισαχθὴν ἀποκαλῶν, καὶ πολιτείας πομπὰς ἁρπαγὴν· μάλιστα δὲ αὐτοῦ κατηγόρει, ὅτι ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων ὑδρίαν μόνην εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκεν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο

[a] Non agnoscit *Var.* [b] Locus hîc non est satis integer, paullo melior videtur hæc lectio: χρήματά τε ἅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὅσαπερ ἂν πόλεως τῶν πραπόντων ἁλώσης, πάνυ πολλά. ταῦτα τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς ὁ Σερ. vel minori mutatione, χρήματά τε καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὅσαπερ ἂν πόλεως τῶν πραπόντων ἁλώσης πάνυ πολλά. τοῖς στρατιώταις ταῦτα ἐφεὶς ὁ Σερ. cui lectioni favet similis locus l. 10. p. 648. atque etiam *Lapi* versio, *pecuniaque & argenti aurique & vestis tanquam urbe praclara capta valde multum. quæ Servilius militibus dimittens &c.* Sylb. [c] Κρατούσης in Cod. Rom. Sed vulg. lectio huic postponenda non est. Sylb. [d] Καὶ μηδὲν ὀλ in Codd. Vat. & Var. [e] Nota (inquit Sylb.) diversitatem modi in ἀφιλαθὲν & ἀναφέρουσι. Verum hæpisum habet Cod. Vat. [f] Ἔνθ' τὴν ἐγγυτάτω πόλιν Σίσεννον Πομφιλιανὸν in Cod. Vat. Ἐνθ' τὴν ἐγγυτάτω Σίσεννον Πομφ. Var. Ἐνθ' τὴν ἐγγυτάτω πόλιν, Σίσεννον Πομφ. legit Cluverius in Ital. Antiq. l. 3. p. 1025. [g] Τούτου δὲ ἀλλὰ ὑπερέχειν in Cod. Rom. sed proculdubio verius αὐτῶν. Sylb. Τούτου ὑπερέχειν in Cod. Vat. [h] Οὐδ' ἡμέρας Var. [i] Διαναπαύσωνται Var. [k] Forsan rectius ἀντιθέμενοι σφίσι: hoc sensu; ne qui se illis adjunxissent (amicos scilicet & socios) hoc exemplo moniti cæterum ne fidem datam obsidibus confirmatam violarent. Sylb. atque ita plane in Cod. Vat. [l] Ἀφικομένου τε δὲ Var. [m] Ἐμποδὼν ἐγένετο Var. * *Versus*, vulgatam lectionem sequens, interpretatur, *ad Pometiam urbem Suessæ proximam.* † Pravæ administrationis reip. *Lapus.* Pravæ reip. *Gelen.*

a Sc.

χαείσαλο ᾧ ἔπειση τ βυλὴν μὴ δῆναι τῷ ἀνδεὶ τ θείαμβον. ὁ δὲ Σερβίλιος ἰδεὰς δικῶν ὑπὸ τ συνεδείου, εἰς αὐθάδειαν ὐκ εἰωθῦαν Ρωμαίοις ἐτεφέπελο. καλέσας γδ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ἐπ' τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ, ᾧ διεξελθὼν τὰ πεπραχθέντα κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ συνάρχοντ@ τὸν φθόνον, ᾧ τῆς βουλῆς τ προπηλακισμὸν δυνησάμεν@, ἔφη περὶ τ ἑαυτῦ πεφέξειν καὶ τ συναγωνισαμθήν στρατεύματος ἔχειν τ τ πομπεύειν ἐπὶ καλοῖς τε ᾧ δι τυχήσιν ἔρ]οις ᵇ ἐξουσίαν. ταῦτα εἰπὼν, στεφανοῦσθαι ᶜ τοὺς ῥάβδους ἐκέλευσεν, ᾧ αὐτὸς στεφανωσάμενος, ἔχων τ θριαμβικὴν ἐσθῆτα, προῆλθεν εἰς τ πόλιν ὑπὸ τ δήμου παν]ὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, ᾧ τὰς εὐχὰς ἀπέδωκε, ᾧ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τούτου φθόνον μ ἔτι μείζονα παρὰ πατρικίοις ἐπεσπάσα]ο, εἰκεῖον δὲ αὐτῷ παρεσκεύάσα]ο τὸ δημοτικόν.

Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκατα]ασίαις τ πόλεως ὄσης, ἐκεχρία τὶς ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένη θυσίαν πατρίαν ἔνεκα, ᾧ πανηγύρεις ὀπτα]ῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις ᵈ ἐπῆγον ἐν τῷ παρόντι ᾧ πλήθυς ἐκχρασίαν. ἑορτάζουσι δὲ αὐτοῖς ἐπιθεν] πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι, τοῦτον ἐκ πολλῆ φυλά]ξαντες τ χρόνον, ἀρχομένης ᵉ ἔτι νυκτὸς ᶠ ποιησάμενοι ᵍ τ ἐπίφασιν, ἵνα ʰ πρὶν αἰσθέσθ]αι τὸν ἔνδον, ἐπὶ τῇ πόλει ⁱ γένων]ο· ᾧ ῥᾷστα ἂν ἐκράτησ]ε αὐτῶν, εἰ μὴ τ φίλων τινες, ἀποκαθέντες τ φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβαλόντες ἁρπαγῆς ἕνεκεν, θόρυβον εἰρτάσα]ο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένε]ο, καὶ δρόμος τῶν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τοὺς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δὲ ἔγνωσ]ε ᵏ αὐτῶν τὴν ἔφοδον οἱ ˡ κατὰ πόλιν, θεατρίζοντες μ]αξὺ ᾧ τὰς στεφάνας ἐπικείμενοι, καταλιπόντες τὰς ἀγῶνας, ὅπλα ἥρμοσαν· καὶ φθάνει τῷ Σερβιλίῳ συναχθεῖσα δυνάμις ᵐ αὐτοκέλευστος ἱκανή· ὧν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσκόπτει τοῖς πολεμίοις ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ πόνου τεταλαιπωρηκόσι, ᾧ ὐ προσδεχομένοις ⁿ τὴν Ρωμαίων ἔφοδον. ° ὡς δὲ συνέτειναν εἰς χεῖρας, ἐγίνε]ο μάχη, τὸ μὲν ὀ τάξει ᾧ κόσμῳ ἀφ' τὴν ἀσυδίαν ἑκατέρων ἀφημένη· οἱ δὲ ὡς ὑπὸ τύχης τινὸς, ἡ φάλαγξ φάλαγγι, ἡ λόχ@ λόχῳ, ἡ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνέπεσον, ἱππεῖς τε καὶ ᵖ πεζοὶ πεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δὲ αὐτοῖς ἐκατέρωθεν ἐπῆσαν, οὐ μακρῶ τ πόλεων ὑπ]ῶν· οἱ τὸ κάμνον ἀναθαῤῥύνοντες, ὅτι πολὺ χεῖρον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι πεσγενομένης σφίσι τῆς ἵππου, πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους· καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν, ἀγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε κατὰ τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἱ κατὰ θείας πρόφασιν ἀφιγμένοι, περικαλύψασθαι τοῖς ὅπλοις ἐκέλευσε τὰ ἱμάτια τῆς πόλεως ἔμελλον, ἅπερ αὐτοῖς ᵠ συντίτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κα-

fuisset. & senatui persuasit, ne triumphum ei concederet. At Servilius, quum existimaret se contumelia à senatu affectum, præter Romanorum morem se gessit arrogantius. Convocato enim ad concionem populo in campum ante urbem situm, & natratis rebus à se in bello gestis, & declarata collegæ invidia, atque senatus contumelia, dixit se à rebus ipsis quas gesserat, & ab ipso exercitu suorum laborum socio, habere potestatem triumphandi, ob rem præclare & feliciter gestam. His dictis, fasces coronari jussit, & ipse coronatus & triumphali veste indutus urbem ingressus est, toto populo eum prosequente usque dum Capitolium ascenderet, votaque diis persolveret, ac spolia dicaret. Quo facto in multo majorem patriciorum invidiam incurrit, sed plebis favorem sibi conciliavit.

Servilius injussu patrum de Volscis triumphat.

¶ Quamvis autem resp. in talibus seditionibus *talique tumultu* versaretur, aliquamdiu tamen quædam induciæ fuerunt ob sacra patria; celebritatesque intervenientes, magnificæ sumptibus & splendore, plebis in præsens seditionem cohibuerunt. Illos autem, dum hos dies festos celebrarent, Sabini cum ingenti exercitu invasérunt, hac ipsa occasione jam multo ante observata, noctis initio iter ingressi, ut antequam Romani suum adventum sentirent, urbi adessent: & facillime eos vicissent, nisi velites quidam, à reliqua exercitus acie divulsi, prædæ cupiditate villas quasdam adorti tumultum excitassent. Confestim enim clamor exortus est, & concursus agrestium ad mœnia factus, antequam hostes ad portas accederent. Quorum adventu à Romanis cognito, qui interea coronati in spectacula erant intenti, ludis relictis ad arma concurrerunt: matureque ad Servilium voluntariorum manus satis magna confluxit, qua instructa impressionem in hostes fecit, vigilia & labore defessos, neque infestum Romanorum adventum exspectantes. Quum autem ad manus venissent, concurrerunt utrique nullo ordine, & nulla militari disciplina servata, præ festinatione nimia: sed prout sors tulit, legio legioni, cohors cohorti, vir viro occurrit, & equites ac pedites promiscue pugnabant. Utrisque autem auxilia celeriter venerunt ex civitatibus, quæ haud procul inde aberant; quæ, quum suis laborantibus animos redintegrassent, effecerunt ut diutius malis *& laboribus* resisterent. Tandem tamen Romani, quum equitatus auxilium ipsis tulisset, Sabinos iterum vicerunt; &, multis cæsis, in urbem redierunt cum magno captivorum numero: & Sabinos, qui in urbe erant, & qui, per speciem spectandi eo profecti, in suorum adventantium gratiam arces & loca urbis munita occupaturi erant, ut inter illos convenerat, diligenter conquisitos in carcerem conjecerunt.

Sabinos feriarum tempore irruentes fundit & fugat idem Servilius.

XXXI.

Pet. Jul. 421 ȧ. Urbis Chr. 493. Olymp. 72 ¼. V. C. Cal. 259. Var. 261.

ª Sc. campo Martio: nam alibi μίγνυσθαι τῷ ἄστει τῇ πόλεως τινὶ μέρει, atque τὸ ἄστυ τῆ πόλεως Agrum nullo aperte vocat. *Port.* ᵇ Ἐξουσίαν *Vat.* ᶜ Τὸν ἄνδρας *Vat.* nec aliter forsan *Lapus*, dum vertit, *coronari lictores jubens.* ᵈ Ἐπῆγον τῷ εἰς τὴν *Vat.* ᵉ Ἤδη μάλα incepisse. ᶠ Παννυχίδος legit *Lapus*, *facturi nocte incipiente imposturam.* sed mutatione non opus esse, satis perspicitur à sequentibus Historiæ partibus. *Sylb.* ᵍ Τῷ ὑποβάσει *Vat.* quod maluit & *Portus.* ʰ Μὴ αἰσθομένους *Vat.* ⁱ Γένωνται *Vat.* ᵏ Illa τῶν τῷ ἔφοδον non agnoscit *Cod. Vat.* ˡ Malim κατὰ τῷ πόλιν, ut infra v. 45. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* ᵐ Συνεστώσα *Vat.* quo modo legendum esse docuit *Port.* ⁿ Προσδεχομένοις *Vat.* ° Συνέτειναν εἰς χεῖρας, ἐγίνετο μάχη *Vat.* ᵖ Πεζοὶ ἅμα πεφυρμένοι *Vat.* ᵠ Συντέτακτο *Vat.* quo modo legendum esse docuit *Port.*

ª Rectius

Ver. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 1. V. C. Cal. 259. V. Eq. 261.

runt. Sacra vero, quæ bello interrupta fuerant, duplo majore quam ante sumptu ex senatusconsulto instaurata sunt: atque ita populus iterum in epulis atq; hilaritatibus versabatur.

XXXII. ¶ Illis autem adhuc festum celebrantibus, legati ab Auruncis venerunt, qui agri Campani pulcherrimam planiciem tenebant. Isti in senatum introducti postularunt, ut sibi restituerent agrum Volscorum, qui Echetrani vocabantur, (quem Romani Echetranis ademptum colonis ad ejus gentis præsidium missis divisérant) & inde præsidium deducerent: quæ nisi fecissent, *denunciabant* Auruncos brevi in agrum Romanum venturos, & pœnas pro injuriis, quas populis finitimis intulerant, sumpturos. Romani vero hæc responsa illis dederunt: "Renunciate, legati, Auruncis, nos Romanos æquum esse "censere, ut quæcunque quis sua virtute "hostibus ademerit & sibi compararit, ea "suis posteris tanquam res proprias relin-"quat: bellum autem Auruncorum non ti-"mere, utpote quod neque primum, neque "gravissimum futurum sit; sed assuetos nos "esse cum quibusvis de imperio & de vir-"tute decertare, & si rem ad certamen per-"ductam viderimus, nos impetum intrepide "excepturos. Postea Auruncis, cum ingenti exercitu ex agro suo venientibus, Romani cum suis domesticis copiis ductu Servilii occurrerunt ad Ariciam urbem, quæ ab urbe centum & viginti stadia abest: & utrique castra posuerunt in montibus natura munitis, parum inter se distantia. Et ubi vallum munierant utrique, in mediam planiciem dimicaturi processerunt, collatisque signis à matutinis horis usque ad meridiem pugnarunt, alteri alteris fortiter resistentes, ita ut magna hinc inde cædes facta fuerit. Gens enim Auruncorum bellicosa erat, & corporis magnitudine, & robore, & truci oris adspectu feritatem maxime formidabilem præ se ferebat.

Auruncos devincit idem Servilius.

XXXIII. ¶ In hoc prælio virtus atque egregia opera equitum Romanorum, & ducis eorum A. Postumii Albi, qui anno superiore dictator fuerat, maxime enituisse fertur. Locus enim ubi prælium commissum est minime equitabilis erat, & confragosos colles & profundas convalles habebat, ita ut neutris equitatus ullo modo prodesset. Sed Postumius, jussis equitibus quos secum habebat ex equis descendere, & facto sexcentorum hominum globo, qua parte maxime laborabat acies Romana loco pulsa, ab ea parte cum hostibus congressus est, & confestim eorum impetum repressit. Ut vero semel barbari rejecti fuerunt, audacia Romanos subiit, accensis peditibus equitum æmulatione; factoque ex utrisque cuneo, dextrum hostium cornu ad collem usque propulerunt: atque alii quidem hostes ad castra fugientes insequuti, magnum eorum numerum occiderunt; alii

τυπῆναι τὸ. τὰς δὲ θυσίας, ἃς ὁ πόλεμος ἐμπεδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν πρότερον ψηφισάμενοι, αὖθις ἐν εὐπαθείαις ἦσαν.

Ἐπὶ δὲ παιγνιάζουσιν αὐτοῖς προσβάλλουσι παρῆσαν ἐξ ἔθνους Ἀρυγκῶν, οἱ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὸ βουλευτήριον, ἠξίουν τὸν Οὐολούσκων, τὸν καλουμένην Ἐχετρανῶν, χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς [b] Ῥωμαῖοι κληρούχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι, καὶ τὸν φεύγειν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Ἀρυγκους ἥξειν, ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου, καὶ δίκας ληψομένους ὅσων διέθεντο τοὺς ὁμόρους κακῶν. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· "Ἀγγέλλετε, ὦ "πρέσβεις, Ἀρυγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν "ὅστις κἄταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦ-"τα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα προδιδόναι· πόλεμον δὲ οὐ "δείδομεν τὸν Ἀρύγκων, οὔτε πρῶτον, οὔτε [c] δεινότατον ἐσό-"μενον· ἀλλ' οὐδὲ ἔθνη ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μάχεσθαι περὶ τῆς "ἡγεμονίας καὶ ἀρετῆς· οὐ ἀγωνισμῷ τε ἐσόμενοι ὁρῶν-"τες αὐτὸν, ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα. μετὰ ταῦτα Ἀ-ρύγκοί τε πολλῇ σπουδῇ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκείας δυνάμεις ἔχοντες, ἤντησάν Σερουϊλίῳ, [d] συντυχόντων ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως [e] Ἀρικείας, ἣ διέχει σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι τῆς Ῥώμης· καὶ στρατοπεδεύονται ἑκάτεροι ὑπὸ ὄρεσιν ὀχυροῖς, ὀλίγον ἀλλήλων διεχόντες. ἐπεὶ δὲ τοὺς χάρακας ἐκρατύναντο, προῆλθον εἰς τὸ πεδίον ἀγωνιούμενοι· καὶ συμπεσόντες ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι [f] μεσούσης ἡμέρας ἀντεῖχον ἔστε πολλὴ ἐξ ἀμφοτέρων γενέσθαι φόνον. φιλοπόλεμοι γὰρ [g] δὴ" τὸ τῶν Ἀρύγκων ἔθνος ἐστὶ, καὶ τῷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, καὶ ὄψεως δεινότητι πολὺ τὰ θηριώδη ἐχούσῃ φοβερώτατον.

Ἐν τούτῳ λέγεται τῷ πολέμῳ τοὺς ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων κρατίστους γενέσθαι, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, Αὖλον Ποστούμιον [h] Ἄλβον, ὃς ἦρξε τὸν δικτάτορος ἀρχὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ. τὸ μὲν γὰρ χωρίον, ἐν ᾧ ἡ [i] μάχη ἐγένετο, ἄχρηστον ἱππάσιμον ἦν, κολωνούς τε περιόδους καὶ φάραγγας βαθείας ἔχον, ὥστε μηδὲν ἑκατέροις ἧττον ἵππον οὖσαν ποτὲ εἶναι προσφέρειν. ὁ δὲ Ποστούμιος προκελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἵππων καταβῆναι, καὶ ποιήσας σῖρον ἀνδρῶν ἑξακοσίων, [k] ἐν οἷς μάλιστα ἔκρινεν ἀθυμεῖν χωρίοις ἡ φάλαγξ, ἐν τούτῳ συνάπτει τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτίκα [l] συνίστησιν αὐτούς. ὡς δὲ ἅπαξ ἀνεκόπησαν οἱ βάρβαροι, θάρσος ἐνέπεσε τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλονεικία τοῖς πεζοῖς πρός τοὺς ἱππεῖς καὶ καθ' ἑκάτερα πουργηδὸν ἐξωθοῦσι τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων ἕως τοῦ λόφου. καὶ οἱ μὲν τοῖς [m] πρὸς τὸν χάρακα φεύγουσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς ἀπέκτειναν· οἱ

[a] Rectius *Αὐρύγκων*: cujus scripturæ vestigia supra indicata p. 17. v. 9. Iidem esse videntur, quos *Strabonis* exemplaria vocant *Αἰγυρίνους*, lib. 5. p. 254. *Sylb.* *Αὐρύγκων* malit *Portus*. [b] *Ῥωμαῖοι κληρούχοις, εἰς φυλακὴν* &c. in *Ed. Steph.* alio plane sensu. [c] *Δεινὸν Vat.* [d] *Συναγγάνουσι Vat.* [e] *Ἐγκείας* in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* [f] *Ἡμέρας μεσούσης Vat.* [g] Deest *Vat.* [h] Rectius *Ἄλβον*, ut *Sigonius* tradit è *Fastis Siculis*: nam *Albus* & *Albinus* familiæ *Postumiæ* cognomina. *Sylb.* [i] *Μάχη ἐγένετο Vat.* [k] *Ἐν οἷς μάλιστα ἔκρινεν τοῖς Ῥωμαίοις τὸν σῖρον ἀθυμεῖν χωρίοις ἡ φάλαγξ Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *ubi maxime laborabat acies Romanis per declivia propulsis, eo loco occurrebat hostibus.* [l] *Συνίστησιν αὐτοῦς τοὺς πολεμίους* in *Vat.* & *Lapi Codd.* [m] Rectius hîc legemus, quo modo & *Lapus*, dum vertit, *fugientes ad vallum*. *Sylb.*

[a] *Ἐπιτὸν*

δὲ τοῖς ἔτι μαχομένους καὶ νότῳ ἐπῆγον. τρεψάμενοι δὲ κἀκείνους εἰς φυγήν, [a] ὀλίγου τι καὶ βραδείας τὴν ἀποχώρησιν ποιουμένους, τοὺς ὀκλάδη χωρία ἐδίωκον, τένοντάς τε ὑποκόπτοντες ποδῶν, καὶ [b] τὰς ἰγνύας πλαγίοις τοῖς ξίφεσι διαιροῦντες, ἕως ὅτι τὸ χάραξ αὐτῶν ἀφίκοντο. βιασάμενοι δὲ καὶ τούτου τοὺς φύλακας ὀλίγους, ἐκράτησάν τε τοῦ στρατοπέδου, καὶ διήρπασαν· ὠφελείας μέντοι οὐ πολλὰς εὗρον, ὅτι μὴ ὅπλα καὶ ἵππους, καὶ εἴ τι ἄλλο [c] πολεμικὸν ἦν. τοιαῦτα οἱ περὶ Σερβίλιον καὶ Ἄππιον ὕπαλοι ἔπραξαν.

Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνουσι τὴν ὑπαλικὴν ἀρχὴν Αὖλος Οὐεργίνιος [d] Μοντανὸς καὶ Τῖτος [e] Οὐέλγιος Γέμινος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεμιστοκλέους, ἐξηκοστῷ καὶ ἑξακοσιοστῷ μετὰ τὸν κλῖσιν ἔτει, μελλούσης εἰς τὸ πρὸ τῆς [f] ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ νίκα δεύτερον [g] Στησικράτης Κροτωνιάτης. ὅτι τούτων Σαβῖνοι πάλιν ὅτι Ῥωμαίους στρατείαν ἐξάγειν μείζονα παρεσκευάζοντο. καὶ [h] Μεδυλλῖνοι Ῥωμαίων ἀποστάντες, πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ὅρκους ἐποιήσαντο περὶ συμμαχίας. πυθανόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οἱ πατρίκιοι, παρεσκευάζοντο ἀφαλέως ἐξιέναι παντρασιᾷ· τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς,
368 ἀλλ' ἐμνησικάκουν τε ψευσθείσης αὐτοῖς πολλάκις ἐπανορθώσεως περὶ τῆς ὀλιγουρίας δεομένων ἀπορίαν, [i] ἀντιδιεπαγγέλλων δὲ τὰ ὑπὲρ ἐκείνων ψηφιζομένων. [k] κατ' ὀλίγους δὲ συλλεγόμενοι, ὅρκοις ἀλλήλους καθελάμβανον ὑπὲρ τοῦ μηκέτι συνάραλλ τοῖς πατρικίοις πολέμου μηδενὸς, καθ' ἕνα τε τῆς ἀπορίαν [l] κατισχόμενοι κοινῇ καὶ πρὸς τοὺς ἀτυγχάνοντας, [m] βοηθήσοντες. καὶ ἐγίνετο πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ [n] τὸ τῆς συνωμοσίας ἐν ἁμίλλαις λόγων τε καὶ ἔργων ἐμφανὲς, μάλιστα δὲ ἐδηλοῦτο τοῖς ὑπάτοις· ἐπειδὴ οὐ προσήσαν οἱ καλούμενοι πρὸς τὴν [o] ἀπελογίαν, συναρπάσαι τινὰ τῶν [p] ἐκ τοῦ δήμου κελευσάντων, οἱ πέντε ἀθρόοι συνεφέντες, τόν τε φερόμενον ἀφῃρεθῶσι, καὶ τοὺς ὑπηρέτας, τοῦ ὑπάτων τε μεθειμένους αὐτοὶ πάντες ἀπήλαυνον, καὶ οὔτε ἱππέων οὔτε πατρικίων, ὅσοι παρόντες τὰ γινόμενα κωλύειν ἠξίουν, [q] ἀπείχοντο μὴ οὐ παύειν· καὶ δι' ὀλίγου πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἀκοσμίας πλήρης καὶ θορύβου. ἅμα δὲ τῇ στάσει τῇ κατὰ τὴν πόλιν αὐξομένῃ, καὶ τὰ τῶν πολεμίων, πρὸς [r] καταστευὴν παρασκευαζόμενα, μείζω τὴν ὁρμὴν ἐλάμβανεν.

vero eos qui adhuc pugnabant à tergo premebant. Quos etiam in fugam versos, quum laborioſe & tarde recederent, ad loca necliv ia *ac aſpera* Romani perſequebantur, nervos pedum ſuccidentes, & poplites obliquis gladiis dividentes, donec ad eorum vallum pervenerunt. Cujus defenſoribus, qui pauci erant, vi ſubmotis, caſtris ſunt potiti, eaque diripuerunt: non magnam tamen prædam ibi invenerunt, præter arma & equos, & ſi quod aliud bellicum inſtrumentum erat. Atque hæ ſunt res à Servilio & Appio conſulibus geſtæ.

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 1. *Cn.* 259. *V. C. Var.* 261.

¶ Poſt hos creati ſunt conſules A. Virginius Montanus & Titus Veturius Geminus, archonte Athenis Themiſtocle, anno ab urbe condita ducenteſimo ſexageſimo, * quorum conſulatus præceſſit initium ſeptuageſimæ ſecundæ olympiadis, qua iterum vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates. His conſulibus Sabini iterum contra pop. Rom. majorem quam ante exercitum ducere parabant: & Medullini, facta à Romanis defectione, cum Sabinorum gente fœdus adhibito jurejurando fecerunt. Patricii, cognito eorum conſilio, ſeſe ocius apparabant ut totis viribus in eos proficiſcerentur: plebs vero eorum dicto minime audiens erat, ſed recordabatur ſe toties deceptam fuiſſe eorum pollicitationibus de ſublevanda egenorum inopia, & ea omnia quæ pro illis decreviſſent ab ipſis irrita fuiſſe facta. Itaque paullatim & pauci coëuntes jurejurando ſe invicem obſtrinxerunt, nequis amplius patricios in ullo bello adjuvaret, & ut unicuique pauperum contra cujuſvis violentiam communi conſenſu omnes auxilium ferrent. Itaque conſpiratio cum multis aliis in rebus, tum etiam in verborum contentionibus & rixis apparuit, præcipue vero conſulibus *delectum habentibus.* quum enim citati ad danda nomina non venirent, & lictores coſſ. juſſu quendam de plebe corripuiſſent, pauperes conferti & conglobati eum qui abducebatur eripuerunt, & lictores, qui eum dimittere nolebant, ipſi pulſantes repulerunt, neque ab ipſis equitibus & patriciis, quicunque aderant, quique id impedire volebant, manus abſtinuerunt: & brevi tota urbs confuſionis & tumultus plena fuit. Et interim dum ſeditio in urbe creſcit, foris quoque bellum longe majore conatu & apparatu ab hoſtibus parabatur.

XXXIV. *Per. Jul.* 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 72 4. *Cn.* 260. *V. C. Var.* 262. *A. Virginius Montanus & T. Veturius Geminus coſſ.*

Volſcis

a Επιπόνῳ τι *Vat.* b Τὰς ἰγνῦς *Vat.* c Πολεμικήσεων *Vat.* d Κοιλιμοντανὸς mavult *Sigonius* ex *Faſtis Siculis* & *Livio* l. 3. *Sylb.* e Οὐίμι@ Τιμίνι@ perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione *Veturius Geminus.* f Πεντηκοστῆς male in *Cod. Vat.* g Στησίκρατ@ *Vat.* nec melius in *Cod. Ven.* Πεισικράτης. Ex p. 326. v. 25. & *Lapi* verſione legendum Τισικράτης. h Μεδυλλῖνοι minus recte in *Cod. Vat.* i Ἀντιδιεπαγγέλλων ſuſpectum eſt verbum. nec magis conſentanea eſt hæc *Rom. Cod.* ſcriptura, ἀντιδιαπαγγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων. Infra (p. 357. v. 25.) hac ipſa de re dicit, μηδὲν δὲ ἐπὶ πλ@ ἀχθέντων τῶν ὁμολογηθέντων. unde ſuſpicari aliquis poſſit hîc legendum, ἀλλὰ δ' ἐπὶ πλ@ ἀχθέντων τῶν ὑπὲρ ἐκείνης ψηφιζομένων. *Lapus* malunt ἀβιτυμίνων, irritis factis quæ ipſi decreverant. Sed poſſis etiam legere ἀναβαλλομένων ſeu ἀναπετασμένων, dilatis & protractis. *Sylb.* Legitima conſtructio flagitat ἀναδιαπαγγελλόντων δὲ τῶν ὑπὲρ ἐκείνων (ſc. τῶν δήμων) ψηφιζομένων, vel ἀναδιεπαγγέλλοντων δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνων ψηφιζόμενα. *Pors.* In *Cod. Vat.* ἀντιδιαπαγγόντων τῶν ὑπ' ἐκείνοις. k Καὶ κατ' ὀλίγους συλλεγ. in *Cod. Rom.* teſte *Sylburgio.* l Ita *Codd. MSS.* Κατισχόμενοι κοινῇ πρὸς in *Ed. Steph.* *Lapus* vertit pro *unoquoque pauperum enitentes communiter, & auxilium occurrentibus ſoventes,* quaſi nactus eſſet hujuſmodi lectionem, ἑκὼν τῶν δήμων καλεχνόμενοι κοινῇ καὶ τοὺς ἀντυγχάνοντας βοηθοῦντες. mallem καθ' ἕνα τι τοῖς τῶν ἀπήρων καλεχομένοις κοινῇ &c. i. e. *& ſinguli juraruntſe ſingulis pauperibus, qui* [*à patriciis*] *detinerentur* [*in vinculis ob ſuum æs alienum*] *contra quorumvis vim opem laturos.* Si legamus καλεχομένους, vertendum *iis qui vim à patriciis paterentur.* Poſſumus etiam legere ad hunc modum, κατ' ἕνα τι τῶν δήμων οἱ καλεχόμενοι. i. e. *& ſinguli pauperes, qui vim à patriciis paiebantur, juraruntſe communi conſenſu* mutuam *opem ſibi laturos adverſus violentiam quorumvis.* hanc enim conſtructionem admittit καθ' ἕνα: noſtramque conjecturam firmant illa (pag. 401. juxta *Ed. Sylb.*) τοῖς δὲ ἀδυνάτοις ἢ καλεχομένοις &c. *Porſus.* m Βοηθήσοντες in *Cod. Vat.* & *Cod. Romano* quo uſus eſt *Sylb.* n Τὸ συνώμοτον in *Vat.* & *Rom. Codd.* & mox ἐδήλουν pro ἐδηλοῦτο in iiſdem. o Στρατολογίαν malit *Camerarius.* ibidemque *Sylburgio* claudenda videtur periodus, & inſerenda δὲ poſt συνωμοσίαν: aut plenius legendum, τῶν δὲ ὑπάτων συναρπάσαι ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ &c. p Ἐκ τοῦ δήμου καλεσάντων *Vat.* q Ἀπείχοντο τοῦ μὴ παῦσαι *Vat.* r In *Cod. Ven.* τῇ συστάσει, minus uſitate. *Sylb.* ſ Suſpectum eſt καταστευὴν vocabulum, vel ob ipſam tautologiam. forſan aptius ἀπόστασιν aut ἐπίθεσιν. *Lapus* vertit, *apparatus quoque hoſtium majorem quandam acceſſionem aſſumpſerunt.* *Sylb.* * Inſtante in ſequentem annum Olympiade LXXII. *Gelen.* Futura deinde Olympiade LXXII. *Lapus.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{72}{3}$. V. C. Cal. 260 Var. 262.

Volſcis enim & Æquis ad defectionem iterum ſpectantibus, legati ab omnibus Romanorum ſubditis venerunt, qui petebant ut ſibi opem ferrent, neve ſe in ipſa via hoſtibus objectos desererent. Latini enim dicebant, Æquos, irruptione facta in ſuum agrum, omnia populari, & nonnullas urbes jam diripuiſſe: Cruſtumerini quoque præſidiarii ſignificabant Sabinos prope eſſe, & ſummo ſtudio illius oppidi præſidium oppugnare: alii vero aliquam aliam calamitatem acceptam vel imminentem nunciabant, & ut ocius ſibi ferretur ſubſidium poſtulabant. Venerunt etiam ad ſenatum legati à Volſcis miſſi, qui petebant ut ager ſibi ab illis ademptus reſtitueretur, antequam belli initium fieret.

XXXV. ¶ Coacto autem ſenatu ut hac de re conſultaretur, T. Lartius primus à conſulibus ſententiam rogatus, tum quia cæteris dignitate antecellere, tum etiam quia prudentiſſimus exiſtimabatur, progreſſus in medium ſic eſt loquutus: "Mihi certe, P. C. ea quæ alii "timenda & celeri indigere auxilio exiſti-"mant, neque timenda neque valde urgen-"tia videntur, quonam modo videlicet "auxilium ſociis ſit ferendum, aut quonam "modo hoſtes repellendi *ac ulciſcendi*: quæ "vero neque maxima mala alii exiſtimant, "neque in præſenti rerum ſtatu urgentia, "& quæ negligunt quaſi nullum damnum "nobis ſint allatura, hæc mihi maxime for-"midanda, & niſi ocius hæc repreſſerimus, "extremam everſionem & confuſionem reip. "allatura videntur, *nimirum* contumacia "plebis recuſantis coſſ. imperata facere, & "noſtra ipſorum in refractarios & liberius "ſe gerentes acerbitas. Exiſtimo autem nulli "alii rei vobis in præſentia tam eſſe proſpi-"ciendum quam huic, ut ex urbe hæc mala "tollantur, & omnes uno conſenſu commo-"da publica privatis anteponentes remp. ad-"miniſtremus. Si enim reip. potentia con-"cors fuerit, facile poterit & amicos ab hoſte "tutos reddere, & inimicis terrorem incu-"tere: ſed ſi (ut nunc) diſcors fuerit, ho-"rum neutrum præſtare poterit. Mirabor "vero niſi *hæc diſcordia* ipſam remp. confi-"ciat ac perdat, & ſine ullo labore hoſtibus "victoriam tradat: id quod per Jovem cæ-"teroſque deos brevi eventurum puto, ſi ita "remp. adminiſtrare pergatis. ¶ Diviſi enim XXXVI. "ſumus (ut videtis) & duas habemus civita-"tes: quarum alteram paupertas & neceſſitas "regunt: alteram ſatietas & ſuperbia. Pu-"dor vero & modeſtia ac juſtitia, quibus "omnis civilis ſocietas conſervatur, ab utra-"que exſulant. Jam enim per vim mutuo "alii ab aliis jus noſtrum repetimus, & in "ſumma violentia ſummum jus ponimus, "tanquam feræ; * malumuſque adverſarios "noſtro malo perdere, quam noſtræ inco-"lumitati conſulentes ſimul cum ipſis ſervari.

Οὐολῦσκοι δὲ πάλιν ἀπόστασιν [a] βουλευομένων ἢ τῶν καλουμένων Αἰκανῶν, [b] πρεσβεία ἀπὸ πάντων τῶν [c] Ρωμαίων ὑπηκόων παρῆν, ἀξιοῦντα σφίσι συμμαχεῖν ὁπότε τρίτος τὸν πόλεμον κεμφθείη. Λατῖνοι μὲν γὰρ ἔφασκον Αἰκανοὺς, ἐμβαλόντας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, λεηλατεῖν τὰς ἀγρὰς αὐτῶν, καὶ πόλεις τινὰς ἤδη διηρπακέναι· οἱ δὲ [d] ὑπὸ Κρυστομερίᾳ φρουροὶ πλησίον τῆς [e] Σαβίνους ἀποφαίνοντες, καὶ πολλῇ χρωμένους προθυμίᾳ τὸ φρούριον [f] πολεμεῖν· ἄλλοι δέ τι ἄλλο κακὸν ἀπαγγέλλοντες γεγονὸς, ἢ γενησόμενον, καὶ βοήθειαν διαλαχεῖν αἰτησόμενοι. παρεγένοντο δὲ ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ παρὰ Οὐολῦσκων πρέσβεις, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ἃ ἀφῃρέθησαν [g] ὑπ' αὐτῶν χώραν, πρὶν ἄρξασθαι πολέμου.

Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς, [g] καὶ κληθεὶς πρῶτος ὑπὸ τῶν ὑπάτων Τίτος Λάρκιος, ἀξιώσας τε πρῶτος δόξαι καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἰκανώτατος, προσελθὼν ἔλεξεν· "Ἐμοὶ, ὦ βουλὴ, ἃ μὲν οἱ ἄλλοι δοκοῦσιν [h] φοβερὰ "καὶ ταχείας δέεσθαι βοηθείας, οὔτε φοβερὰ [h] δοκεῖ, οὔτε "πάνυ καλεπείγοντα, ὡς χρὴ τοῖς συμμάχοις ἐπικυρῆ-"σαι, ἢ καθ' ὅν τινα τρόπον τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι· ἃ δὲ οὔτε μέγιστα τῶν κακῶν νομίζουσιν, οὔτε ἀναγκαῖα ἐπὶ "τῷ παρόντι, ἀμελείᾳ τινὶ αὐτὰ ὡς οὐδὲν ἡμᾶς βλάψον-"τα παραδόντες ἔχουσι, ταῦτα [h] φοβερώτατά μοι φαίνον-"ται, καὶ εἰ μὴ ταχέως αὐτὰ ἐπισχήσομεν, ἑκάστης ἀνα-"τροπῆς καὶ συγχύσεως τῶν κοινῶν αἴτια, ἥ τε τοῦ δημο-"τικῶν ἀπείθεια τοῦ οὐκ ἀξιουμένου τὰ ἐπιτάττεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐπιτάττοντος περάτειν, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς "ἢ περὶ τὸ ἀνήκοον αὐτοῦ καὶ τὸ ἐλευθεριάζον χαλε-"πότητος. οἶμαι δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεῖν ἐν τῷ παρόντι 369 "σκοπεῖν, εἰ μὴ ὅπως ἐξαιρεθήσεται ταῦτα ἐκ τῆς πό-"λεως, καὶ μιᾷ ἅπαντες γνώμῃ τὰ κοινὰ περὶ τοῦ ἰδίων [i] αἱρούμενοι πολιτεύματα. ὁμονοοῦσα μὲν γὰρ ἡ τῆς "πόλεως δύναμις, ἱκανὴ ἔσται καὶ φίλοις ἀσφάλει-"αν παρασχεῖν, καὶ ἐχθροῖς δέος· στασιάζουσα δὲ, "ὥσπερ νῦν, τούτων οὐδ' ἕτερον ἂν δύναιτο [k] διαπρά-"ξασθαι. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ μὴ καὶ αὐτὴν διέφερ-"γασαντο, καὶ παρέχοι τοῖς ἐχθροῖς δίκαι πόνου τὸ "κράτος. ὁ, μὰ τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, "οὐκ εἰς μακρὰν οἶμαι τοιαῦτα πολιτευομένων [l] ἡμῶν "γενήσεσθαι. Διῳκίσμεθα γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, καὶ δύο πό-"λεις ἔχομεν, τὴν μὲν μίσους ὑπὸ πενίας τε καὶ ἀ-"νάγκης ἀρχομένην, τὴν δὲ ὑπὸ κόρου καὶ ὕβρεως. "αἰδοῦς δὲ καὶ κόσμου καὶ δίκης, ὑφ' ὧν ἡ πᾶσα πολι-"τικὴ κοινωνία σώζεται, παρ' ἑκατέρᾳ μένει τῆς πόλε-"ως. τοιγάρτοι χρεὼν τὸ δίκαιον ἤδη παρ' ἀλλήλων λαμ-"βάνομεν, [m] καὶ τῷ βιαιοτέρῳ τίθεμεν τὸ δικαιότατον, ὥσ-"περ τὰ θηρία, τὸ ἀντίπαλον ἐξολέσαι μετὰ τοῦ "σφετέρου κακοῦ [n] βουλόμενοι, ἢ τὸ σὺν αὐτοῖς ἀσφα-"λὲς φυλάττοντες, μετὰ τοῦ διαφόρου κοινῇ σεσῶσθαι. "ὧν

a In Cod. Ven. βουλομένων: parum apte. Sylb. b Πρεσβεία τε ἀπὸ Vat. c Malim Ρωμαίοις. Sylb. d Ex Κρυστομερίᾳ Vat. e Forſan πολεμῶν. Sylb. Verum huic ſolenne eſt πολεμεῖν uſurpare pro πολεμῶν. f Παρ' αὐτῶν Vat. g Omitti malit Sylb. h Φοβερόντερα μοι φαίνεται Vat. i Legendum vel αἱρούμενοι πολιτευσόμεθα, vel πολιτευόμενοι αἱρησόμεθα aut αἱρησόμεθα. Sylb. In Cod. Vat. αἱρούμεθα πολιτευόμενοι. k Διαπράξασθαι Vat. l Ὑμῶν malit Sylb. m Καὶ τῷ βιαιοτέρῳ Vat. Ex deſiderari videtur Portus; quod dici ſoleat, τῷ ἴσῳ τὸ δίκαιον εἶναι τῷ βιαίῳ. n Βουλόμενοι Vat. & Lapi Codd. quod maluerunt Sylb. & Port. Nota μᾶλλον ſubaudiendum, ad quod illud ἢ referri debeat. Port. * Volentes potius hoſtem ſuo cum malo perdere, quam quod tutum eſt in eis cuſtodientes, communiter cum adverſario ſervari. Lapus.

a Καὶ-

"ὧν ἐγὼ ὑμᾶς ἀξιῶ πολλοὺ περὶ τούτων ποιήσασθαι,
"βουλεύσαντας αὐτοὺς τούτων καθ' ἑαυτοὺς, ἐπειδὰν
"ἀπολύσητε τοὺς πρεσβείας. ἃ δὲ τοῖς πρεσβείαις
"ἀποκρίνασθαι δοκῶ περὶ τοῦ παρόντος παρεῖναι ἔχω, ταῦ-
"τά ἐστιν· ἐπειδὴ [b] γὰρ Οὐολῦσκοι μὲν ἀπαιτοῦσιν
"ἡμᾶς ἃ ὅπλοις κρατήσαντες ἔχομεν, καὶ πόλε-
"μον ἀπειλοῦσι μὴ ποιησομένοις, τάδε [c] λέγωμεν, ὅτι
"Ρωμαῖοι καλλίστας ἡγοῦνται κτήσεις [d] εἶναι"
"καὶ δικαιοτάτας, [e] ἃς κατέσχομεν πολέμῳ λαβόντες
"καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ἐθέλομεν μοχθίας τιν' ἀρε-
"τὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰ τοῖς ἀπολωλεκό-
"σι [f] κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων γενομέ-
"νοις καταλιπεῖν ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ ἐπαρχόντων
"ἤδη σφησόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλά-
"ψομεν. Λατίνων δὲ τὸ εὔνουν ἐπαινέσαντες, ἀναθαρ-
"σύνωμεν τὸ δεδιὸς, ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες αὐ-
"τοὺς, ἕως ἂν τὸ κοινὸν φυλάσσωσιν, ὃν οὐδενὶ δεινῷ
"γενομένους [g] δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δυνάμιν ἱκανὴν ἀμυνεῖν
"αὐτοῖς [h] πέμψομεν οὐ μετὰ μακρὸν. ταῦτας ἡγοῦμαι
"κρατίστας τε καὶ δικαιοτάτας ἑστάναι ἀποκρίσεις. ἀ-
"παλλαγεισῶν δὲ τῶν πρεσβειῶν, περὶ τῶν φημὶ χρῆ-
"ναι βουλεύειν τοῖς κατὰ τὴν πόλιν θορύβοις ἡμᾶς ἀ-
"ποδοῦναι, καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακρὰν, ἀλλὰ τῇ ὑστέρᾳ
"ἡμέρᾳ.

Ταῦτα ἀποφηναμένου τοῦ γνώμην Λαρκίου, καὶ
πάντων ἐπαινεσάντων, τότε μὲν αἱ πρεσβεῖαι, λαβοῦ-
σαι τὰς εἰρημένας ἀποκρίσεις, ἀπηλλάγησαν· τῇ δ' ἑξῆς
ἡμέρᾳ συναγαγόντες τοῦ βουλὴν οἱ ὕπατοι, περὶ τῆς
ἐπανορθώσεως τῶν πολιτικῶν θορύβων ἐβουλεύσαντο σκοπεῖν.
πρῶτος οὖν ἐρωτηθεὶς γνώμην Πόπλιος Οὐεργίνιος, ἀνὴρ
δημοτικὸς, [i] διὰ μέσου πορευόμενος ὁδὸν, ἔλεξεν· "Ἐπειδὴ
"τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ προ-
"θυμίαν πλείστην εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνας ἐπε-
"δείξατο, Οὐολούσκοις καὶ Αὐρουγκοις πολλῇ σφετερᾷ
"ῥώμῃ ἀντιταξάμενον ἐφ' ὑμᾶς, οἶμαι δεῖν τοὺς
"συναραμένους ἡμῖν τότε, καὶ τῆσδε τῆς πολέμου μετα-
"σχόντας, ἀφεῖσθαι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν μήτε τὸ σῶμα,
"μήτε τὴν οὐσίαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν κρατεῖσθαι· τὸ δ' αὐτὸ
"δίκαιον εἶναι καὶ γονεῦσι τοῖς τούτων ἄχρι καὶ πάππων, καὶ
"παισὶν [k] ἕως ἐκγόνων· τοὺς δὲ ἄλλους ἀπογνώσεως εἶναι τοῖς δα-
"νισταῖς, [l] ὡς ἕκαστοι συνέβαλον. μετὰ δὲ ταῦτα Τίτος
Λάρκιος εἶπεν· "Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλὴ, δοκεῖ κράτιστον, μὴ μόνον
"τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀγαθοὺς γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλ-
"λοις ἅπαντα δῆμον ἐλεύθερον τῆς συμβολαίων ἀφεῖσθαι.
"μόνως γὰρ ἂν ὅλην τὴν πόλιν ὁμονοοῦσαν ἐργασά-
"μεθα. τρίτος δὲ παρελθὼν Ἀππιος Κλαύδιος τὴν
ὕπαλον ἀρχὴν τῷ παρελθόντι ἔτει σχών, ἔλεξεν· "Ἀεὶ
"μὲν, ὦ βουλὴ, ὁσάκις ἂν περὶ τούτων προτεθῇ λόγος,

"Quibus rebus ut accurate prospiciatis, de
"his instituta consultatione post dimissos le-
"gatos, à vobis peto. Responsa vero, quæ
"legationibus in præsentia censeo danda,
"hæc sunt: quandoquidem Volsci à nobis
"repetunt ea quæ victores armis quæsivimus,
"& nobis nisi imperata fecerimus bellum mi-
"nantur, hæc respondeamus: nos Romanos
"existimare ea honestissime & justissime quæ-
"sita esse, quæ jure belli fuerint parta, ne-
"que unquam nos passuros ut virtus stulti-
"tia deleatur, quod fieret si res jam partas
"traderemus iis qui eas amiserunt; sed nos
"daturos operam ut hæc communicemus cum
"nostris omnibus posteris, atque hæc ipsis
"relinquamus. *alioqui* si rebus jam partis ipsi
"nos fraudaremus, nos ipsos hostiliter tracta-
"remus. Laudata autem Latinorum bene-
"volentia, eorum animos confirmemus &
"metum eximamus, & polliceamur fore ut
"in nullo periculo, quod nostra causa
"subierint, eos unquam deseramus, donec fi-
"dem *erga populum Romanum* servarint,
"sed brevi nos illis missuros tantum co-
"piarum quantum satis fuerit ad hostium
"vim propulsandam. Hæc responsa & opti-
"ma & æquissima fore judico. At post dis-
"cessum legatorum primum senatum urba-
"nis tumultibus dandum censeo, idque non
"longo temporis spatio interposito, sed cra-
"stino die.

Quum igitur Lartius hanc sententiam dixisset, eaque ab omnibus collaudata fuisset, tunc legati acceptis responsis, de quibus ante actum, discesserunt: sequenti vero die consules, coacto senatu de corrigendis *ac sedandis* urbanis tumultibus ad eum retulerunt. Primus igitur rogatus sententiam P. Virginius, vir popularis, mediam tenens viam, ita est loquutus: "Quando plebs superiore anno
"summam animi alacritatem in bellis pro
"repub. gestis demonstravit, quo tempore
"Volscis & Auruncis cum ingenti atque in-
"festo exercitu venientibus sese nobiscum
"oppositi, censeo illos qui tunc nos adjuve-
"runt, quique horum bellorum socii fuerunt,
"dimittendos, & nullius eorum vel corpus
"vel fortunas à creditoribus detinendas: &
"idem jus eorum parentibus usque ad avos,
"& filiis usque ad nepotes concedendum;
"cæteros vero debitores ex contractuum ob-
"ligationibus à creditoribus jure abduci posse
judico. Postea Titus Lartius dixit; "Mihi,
"patres conscripti, optimum videtur, si non
"solum illi, qui in bellis strenue se gesserunt,
"sed etiam tota reliqua plebs contractuum
"obligationibus liberetur. hac enim sola ra-
"tione totam civitatem concordem redde-
"mus. Tertius vero App. Claudius, superio-
ris anni consul, ita est loquutus: "Quo-
"ties, patres conscripti, de his rebus agitur,
"semper

Per. Jul. 4122. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{12}{13}$ 4. V. C. Ca. 260. Var. 262.

XXXVII.

XXXVIII.

a Καθιστῶσι Vat. b Deest Vat. c Λέγωμεν Vat. d Non agnoscit Vat. e Ἃς κατέχομεν Vat. f Τε post κοινωνητέον inseruimus ex Codd. MSS. Sed parum confert ad loci emendationem. *Lapus* vertit, *& pugnantes ut haberemus relinqueremusque posteris.* Ego verti, *sed conjunctis viribus enixuros, ut parta & retineamus* ipsi, *& ad posteros transmittamus.* perinde ac si scriptum fuisset, κοινῇ δὲ ἀγωνιούμεθα (seu κοινῇ τι ἀγωνιζόμενοι πειρασόμεθα) καὶ κτησόμενοι αὐτοί τε κρατοῦντες, καὶ τοῖς ἐξ ἡμῶν γεγονόσι κρατυνοῦντες. *Sylb.* Sensus hujusmodi lectionem postulat, καὶ λέγωμεν ὅτι ἕως τούτου κοινωνεῖν, καὶ κρατύνειν ταῦτα τοῖς ἐκ τούτων [sc. ἐξ ἡμῶν] γεγονόσιν ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ ἤδη ὑπαρχόντων αὐτοῖς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. *Port.* g Δι' ὑμᾶς Vat. h Vel πέμψωμεν legendum, ut τῷ ἀναβαλώμεθα respondeat; vel certe πέμψοντες dicendum, ut supra ἐὰν οὖν ὑμεῖς ὑπομείνητε. *Port.* i *Lapus* videtur legisse ὑπὲρ ἡμῶν, dum vertit *pro salute nostra.* possis etiam legere μεθ' ἡμῶν nobiscum. *Sylb.* k Ἕως ἐκγόνων ἡμῶν Vat. l Ὡς ἑκάστοις Vat.

Par. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 73. 3. Cas. 260. V. C. Var. 262.

"semper in eadem permaneo sententia, ni-
"hil esse concedendum plebi quod petat, nisi
"sit legitimum & honestum, neque genero-
"sos reip. animos imminuendos *ac deprimen-*
"*dos*: & ne nunc quidem aliter sentio ac
"principio; alioqui omnium mortalium es-
"sem stultissimus, si, quum anno superiore
"consul collegæ mihi adversanti & plebem
"in me concitanti restiterim, & constanter
"in proposito perseveraverim, nec ullo ter-
"rore ut de sententia decederem compelli
"potuerim, nec ullis precibus aut gratiæ ces-
"serim, jam privatus me ipse dejicerem, &
"meam loquendi libertatem proderem. sive
"igitur hanc animi mei libertatem unusquis-
"que vestrum velit appellare generositatem,
"sive arrogantiam, tamen (quamdiu vivam)
"nunquam ab hac recta sententia discedam,
"nec in gratiam improborum hominum no-
"vas tabulas introducam, sed etiam omni stu-
"dio eos oppugnabo, qui eas introducere vo-
"luerint: illud considerans omnia vitia, dis-
"sentiones, & (ut paucis rem complectar)
"omnem reip. subversionem ex novis tabu-
"lis nasci. & sive quis aliqua cum pruden-
"tia, sive per insaniam (si quidem non pri-
"vatam, sed publicam incolumitatem spe-
"standam censeo) sive quocunque alio modo
"hæc à me dici putabit, ei permitto ut, prout
"voluerit, sentiat: ego tamen semper adver-
"sabor iis, qui instituta nova contra patrium
"morem in remp. inducent. Quoniam autem
"tempus *nunc* non æs alienum, sed magnum
"aliquod auxilium postulat, dicam, quod mihi
"unicum in præsens seditionis videatur reme-
"dium; dictatorem quamprimum creandum
"*censeo*, qui, usus potestate nullis reddendis
"rationibus obnoxia, & senatum & populum
"optime de rep. sentire cogat. nulla enim
"alia ratione tantum malum tolli poterit.

"ὅτι τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης, μὴ ὀλιγώρειν τῷ δή-
"μῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων, ὅ,τι μὴ νόμιμον μήτε
"καλὸν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἐλαττοῦν
"καὶ οὐδὲ νῦν μεταγινώσκω τῶν ἐξ ἀρχῆς μοι φα-
"νέντων οὐδὲν ἢ πάντων ἂν εἴην ἀνθρώπων ἀφρο-
"νέστατος, εἰ πέρυσι μὲν, ὕπατος ὢν, ἀντιφαί-
"νοντός μοι τοῦ συνυπάτου, καὶ τὸν δῆμον ὀλιγω-
"τῶ, ἀντέχων, καὶ διέμενα ὅτι τῶν ἐγνωσμένων, ὑ-
"πὲρ φόβῳ ὑποτοπεὶς, ὅτε δέοι, οὔτε χάριτι ἐξας-
"νῶ δὲ, ἰδιώτης ὤν, ῥίψαιμι ἐμαυτὸν, καὶ τὴν παρ-
"ρησίαν καταπροδοίην· εἴτέ μου τὸ ἐλεύθερον τῆς
"ψυχῆς ὑμῶν ἕκαστος βούλεται ὑποκαλεῖν εὐγε-
"νὲς, εἴτε αὐθάδες, ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, οὐκ ὑποσή-
"σομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου, καὶ οὐδέποτε εἰσ-
"άξω χαιρόμενος τοῖς κακοῖς χρεῶν ἀποκοπὰς,
"ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας αὐτὰς ἁπάσῃ προ-
"θυμίᾳ χρώμενος, ὁμόσε χωρήσω· λογιζόμενος ὅτι
"πᾶσα κακία καὶ [b] διαφορὰ, καὶ συλλήβδην ἀ-
"ναστατὴ πόλεως ὑπὸ χρεοκοπίας ἄρχεται. καὶ
"εἴτέ τις [c] ὑπὸ τοῦ φρονίμου τινὸς, εἴτε διὰ μανί-
"ας, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς, ἀλλὰ τὸ τῆς πό-
"λεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὅπως δή ποτε οἰήσεται τά-
"δε λέγεσθαι, συγχωρῶ αὐτῷ νομίζειν ὅπως βού-
"ται· [d] μέχρι παντὸς ἀντιτάσσομαι τοῖς μὴ τὰ πάτρια
"πολιτεύματα [e] εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δὲ οὐ τὰ χρέα
"ἀπαιτοῦσιν οἱ καιροὶ, μεγάλου δὲ βοηθεῖν, [f] ἃ
"μόνα ὀξὺ τῆς δυσχερείας φάρμακα ἐν τῷ πα-
"ρόντι φέρω, δικτάτωρα ἑλέσθαι κατὰ τάχος,
"ὃς [g] ἀνευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ βουλεύ καὶ
"δήμου ἀναγκάσει τὰ κρίτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· ἄλ-
"λη γὰρ οὐκ ἔστι τηλικούτου κακοῦ λύσις.

XXXIX. ¶ * Hanc Appii sententiam, ut optimam, junioribus strepitu comprobantibus, Servilius contradicturus surrexit, & alii quidam de senioribus: sed victi sunt à junioribus, qui & ad hoc ipsum parati venerant, & causam magna vi agebant. atque *ita* tandem Appii sententia vicit. Postea consules de communi consensu, maxima hominum parte existimante Appium dictatorem creatum iri, quasi solus ille *reip.* patrocinium fortiter retinere posset, illum repulerunt, & Manium Valerium, fratrem P. Valerii, qui primus Romæ consulatum gessit, cum & popularissimus fore videretur, & senex jam esset, dictatorem crearunt, † rati satis ad terrorem ipsam potestatem sufficere: ‡ præsentem rerum statum egere viro penitus clementi, ne quem novum tumultum excitaret. XL. ¶ Valerius, accepto eo magistratu, & dicto equitum magistro Q. Servilio, fratre Servilii collegæ Appii, populum ad concionem advocavit. Quum autem

Manius Valerius dictator tertius.

Ταῦτα εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν νέων ὑπερθορυβησάν-
των ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερουίλιός τε ἀντέλεγεν
ἀνὴρ καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων. [h] ἠττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν
νεωτέρων οὐκ εὐσχημόνως τε ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολ-
λῇ χρωμένων· καὶ τέρας ὤφθη ἡ Ἀππίου γνώμη καὶ
μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν
πλείστων οἰομένων Ἀππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτορα,
ὡς μόνον ὑπερισχύσαντα τῇ [i] προστασίᾳ δυνησόμενον, ἐκεῖ-
νον μὲν ἀπέλιπον, [k] Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν
Ποπλίου τοῦ πρώτου ὑπατεύσαντος, καὶ δημοτικώτατον δο-
κοῦντα ἔσεσθαι, καὶ ἄνδρα γηραιὸν, ἀπέδειξαν, [l] αὐτὸ τὸ φο-
βερὸν οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀπόχρην· ἀνδρὸς δὲ τοῦ
πάντα ὑπείκοντος τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργά-
σηται νεώτερον. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέρι-
ος, καὶ [m] προελόμενος ἱππάρχην Κόϊντον Σερουίλιον, ἀδελ-
φὸν τοῦ συνυπατεύσαντος Ἀππίῳ [n] Σερουιλίου, παρή-
γαγε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῦναι. συνελθόντος

a Illa οὐκ ἀποτίσομαι ἢ ἤδη καλῶς δεδογμένου desunt in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] Addita è Cod. Ven. agnoscit etiam Lapi versio. Si negligantur, transposita καὶ legendum esset, καὶ ἴσον ἂν ζῶ χρόνον, οὐδένων οἰσοίσω &c. Sylb. b Διαφθορὰ in Vat. & Lapi Codd. Sed (ut inquit Sylb.) ferri etiam nostra lectio potest. c Rectius sine articulo ὑπὸ φρονίμου τινός. Sylb. d Μέχρι δὲ τινὸς Vat. e Quoniam agitur de futuro εἰσηγουμένοις malit Pors. f Ἃ μόνα ἐστὶ τῆς δυσχερείας φάρμακα Vat. g Supra dicit ἀνευθύνου, tum alibi, tum p. 320. v. 2. Sylb. h Illa ἀττῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων (quæ è Rom. & Ven. Codd. addidit Sylb.) agnoscit Vat. atque etiam Lapi versio. i Haud scio an verius sit δυσχερείας, ut sensus sit, quippe qui solus seditionem compescere (comprimere) posse viderentur. Sylb. k Μάρκον in Lapi Cod. quo modo legendum esse monuit Porus. l Αὐτὸ τὸ φοβερὸν Vat. m Malim ego προελόμενος, ut supra p. 328. v. 37. ἱππάρχην ἑαυτῷ προελόμενος. Sylb. n Σερουίλιον Vat. * His ab Appio dictis, tumultuantibusque juvenibus, tanquam eo opportuna introducente &c. Lapus. † Sufficere putantes ei potestatis terribile. Lapus. ‡ Al. cæterum præsentem &c.

a Magis

δὲ ὄχλου σὺχτοῦ τότε πρῶτον ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ὁ Σερβίλιος ἀπέθετο, καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ὅπη τὰς [a]στρατιὰς εἰς φανερὰν ὑπόνοιαν ἐτετράπετο, ἐλθὼν ὅπου τὸ βῆμα ἔλεξεν· "Ω πολῖται, εὖ ἴσμεν ὅτι "βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐαλερίου "γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυραννί- "δος χαλεπῆς γεγόνατε, καὶ οὐδενὸς τῶν μετρί- "ων [b]ἠτυχήσατε, ὑμᾶς αὐτοὺς ὑπειπόντες τοῖς "ἀπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσιν. ὅθεν οὐ διδαχῆς "[c]ὑμῖν δεόμενοι, ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύ- "θερον, ὅπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς [d]αὐτῷ ἐδώκαμεν, οἱ λό- "γοι ἔσονται, ἀλλὰ παρακλήσεως μετρίας, ἵνα πι- "στεύητε ἡμῖν ὅ,τι ἂν [e]ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλι- "κίας γὰρ, ἣν τὸ φενακίζειν ἥκιστα ὑπιδέχεται, [f]ὑπὲ "τὸ τέλειον ἤκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἥτις τοῦ ῥᾳδιουρ- "γεῖν ἐλάχιστον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, "χρόνον τε οὐχ [g]ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύ- "ειν μέλλομεν, ἀλλὰ σὺν ὑμῖν, δίκας ὧν ἂν ἐξαπα- "τῆσαι δοκῶμεν ὑφέξοντες. Ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ "ἔφην, ὡς οὐ μακρῶν δεόμενα λόγων, παρὲς εἰδό- "τας, ἐάσω. ὃ δέ μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων, "εἰκότως ὑπὸ πάντων ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα "τῶν παρακαλούντων ὑμᾶς ὅπλα τοὺς [h]πολεμίους "ὑπὲρ ὑπὲρ ὑπισχνουμένων, ὧν ἂν δέησθε παρὰ τῆς "βουλῆς [i]διαπεράξασθαι, μηδὲν δὲ ὅτι τέλος [k]ἀ- "γόντων τῶν ὁμολογηθέντων· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν "ὑποπτεύοντα καὶ περὶ ἐμοῦ, δυοῖν ἂν τοῖνδε μά- "λιστα πιστωσαίμην, τῷ τε μὴ ἂν ἐμοὶ τῇ βουλῇ "εἰς τοῦτο τὸ λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τῶν ὑπατη- 372 "δειοτέρων, τῷ φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι χρῆ- "σασθαι καὶ τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι "ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ δόξαντά μοι κράτιστα εἶναι, καὶ "δίκαια ἐκείνης [l]ἐπικουρεῖν δυνήσομαι. Οὐ γὰρ δήπου "συνεξαπατᾶν ὑμᾶς ὑπισχόμενον τῇ ἀπάτῃ, καὶ "βουλευσάμενον μετὰ ταύτης συγκακουργεῖν ὑπο- "λαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦτα ὑμῖν εἰσέρχεται περὶ ἐ- "μοῦ ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων [m]κακουργοτέρου, ὅπ βού- "λεσθε χρώμενοί μοι, ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας, ἐ- "μοὶ πειθόμενοι, τὰς ψυχὰς ἐλευθερώσατε· ὅτι δὲ "τοὺς πολεμίους τῇ ὀργῇ μετάθετε ἀπὸ τῶν φί- "λων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς ἀφελούμενοι ἥκουσι, καὶ ἀντ' "ἐλευθέρων δούλους ποιήσοντες, καὶ τἄλλα ὅσα "δεινὰ οἱ ἀνθρώποις νενόμισται, παθεῖναι σπεύδοντες, "οὐ πόρρω τῆς χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. παρεθύμως "οὖν [n]ἀποδύσασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ στασιά- "ζουσι ἡ Ρωμαίων δυνάμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμο- "νοούσης· ἢ γὰρ οὐχ ὑποίσουσιν ἡμᾶς ὑπιόντας ὁμο- "θυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας. ὁθυ-

ingens turba eo confluxiſſet, tunc primum, ex quo Servilius magiſtratum depoſuerat, & plebs educta in expeditiones ad manifeſtam inſolentiam ſe verterat, progreſſus in tribunal ſic loquutus eſt: "Probe ſcimus, Quirites, id "vobis placere, ut ſemper aliquos magiſtratus "de gente Valeria habeatis, cujus opera ty- "rannide graviſſima liberati fuiſtis, & nullius "rei æquæ repulſam tuliſtis, permittentes voſ- "met iis qui populariſſimi videbantur. Qua- "re, apud vos verba faciam, non ut vos do- "ceam nos plebis libertatem confirmaturos, "quam ab initio ei dedimus, ſed ut vos pau- "cis moneam, poſſe vos tuto nobis fidere, "nos quicquid polliciti fuerimus id re ipſa "præſtare velle. ad eam enim ætatis perfe- "ctionem venimus, quæ dolis ac impoſturis "uti non ſolet; ac dignitate ſatis ampla præ- "diti ſumus, quæ minime patitur ut fraudu- "lenter agamus, & reliquum vitæ ſpatium "non alibi, ſed inter vos ipſos tranſigemus, "pœnas ipſi, ſi qua in re vos decepiſſe vi- "debimur, ſubituri. Hæc igitur, ut dixi, "quum prolixa oratione non indigeant, apud "vos rei gnaros omittam. Quod autem mihi "videmini ab aliis perpeſſi merito de omni- "bus ſuſpicari, quod videatis ſemper ali- "quem conſulem hortari vos ad bella, pol- "licentem ſe quicquid * petieritis à ſenatu "impetraturum, & tamen nihil præſtare eo- "rum quæ fuerit pollicitus; hoc vos imme- "rito de me quoque ſuſpicaturos eſſe iſtis "duobus præcipuis argumentis fidem faciam: "tum quia ſenatus me, qui plebis ſtudioſiſſi- "mus habeor, minime abuſus fuiſſet ad tale "miniſterium, præſertim quum alii ſint ma- "gis idonei; tum etiam quia non ornaſſet "me ſummo hoc dictaturæ imperio, ut ea "quæ mihi optima viderentur, vel ſine ſua "voluntate, ad veſtram opem conferre poſ- "ſem. ¶ Ne igitur exiſtimetis me fraudis XLI. "alicujus conſcium velle vos una cum ipſo "ſenatu decipere, aut me conſilium iniviſſe "una cum eo aſtute vos circumveniendi. Si "enim hæc vobis in mentem veniunt de me, "quaſi ego ſim omnium mortalium fraudu- "lentiſſimus, tractate me arbitratu veſtro, "dummodo habita mihi fide iſtam ſuſpicio- "nem ex animis veſtris eximatis: iras porro "ab amicis in hoſtes transferatis, qui veniunt "ut patria vos ſpolient, & ex libertate in "ſervitutem redigant, quique cladibus cæte- "ris, quæcunque inter homines graviſſimæ "habentur, vos afficere primo quoque tem- "pore cupiunt, nec procul à noſtris finibus "eſſe nunciantur. Alacriter igitur accingite "vos, & oſtendite ipſis Romanorum poten- "tiam, vel quum diſſidio laborat, potentio- "rem eſſe concordi aliorum potentia: aut "enim illi impetum noſtrum ſuſtinere non "poterunt, ſi unanimes invaſerimus eos, aut "pœnas ſua audacia dignas dabunt. Cogi- "tate

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4. V. C. Cal. 260. Var. 261.

a Magis proprie στρατείας expeditiones. Sylb. b In Cod. Vat. ἀτυχήσαν. ἢ πάλαι μέν, ὅτε ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἀνδράσιν δημοτικωτάτοις δοκοῦσι εἶναι &c. Eodemque fere modo legiſſe videtur Lapus, dum vertit, nulliusque unquam non potiti moderationem. nec errasis forſan, permittentes vos eis qui eſſe populariſſimi omnium videntur & ſunt. c Ἡμῖν in Ed. Steph. Ex ὑμῖν puto legendum, ut ita conſtruantur verba, εἰ λόγου γενομένου σὺ ὑμῖν ὁ διορθώσεις διδαχῆς. Pors. d Αὐτοῖ ἐδώκαμεν Vat. e Ὑποσχώμεθα Vat. f Ἐπὶ τέλειον Vat. g Ἑτέρωθί που Vat. h Pro πολεμίους & ὑπερυπισχνουμένων malim πολέμους & ὑπερυπισχνουμένους, ut & e Ὑπισχνουμένων Vat. i Διαπεράξασθαι Vat. quod ſi quis malit (inquit Sylb.) libenter aſſentiar. k Si Lapus vertit, ad bella & pollicemem. Sylb. l Ἐπικουρῶν legendum cenſet Portus. m Comparativum pro ſuperlativo politum. Sylb. n Ἀποδύσασθε Vat. * Al. vobis deerit.

Ver. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 71 1. V. C. Cal. 260. Var. 262.

"tate, esse Volscos & Sabinos, toties præ-
"lio à vobis superatos, qui nobis bellum
"inferunt, & neque majora nunc afferre cor-
"pora, neque animos fortiores quam ante ha-
"bere, sed sola vestra discordia fretos vos
"contemnere. Ubi vero hostes ulti fueritis,
"ego spondeo vobis senatum & has de ære
"alieno contentiones, & quicquid mediocre
"ab ipso petieritis, pro merito virtutis, quam
"in hoc bello exhibueritis, vobis concessu-
"rum. Interea vero omnia bona, omnia cor-
"pora libera sunto, nullique liceat civem
"Rom. qui sit bonæ existimationis, vel ob
"creditam pecuniam, vel ob ullum cujus-
"cunque obligationis nomen, pro pignore
"retinere. Illi autem qui alacriter operam
"suam in prælio navaverint pulcherrimam
"coronam habebunt, * nimirum patriæ suæ
"incolumitatem, & præclaram laudem à so-
"ciis suis referent. Nos quoque eos iis ho-
"nestabimus præmiis, quæ & eorum rem fa-
"miliarem in integrum restituere, & genus
"honoribus illustrare poterunt. Et à vobis
"peto ut alacritatis ad subeunda pericula
"exemplum à me sumatis. Ego enim non
"secus ac robustissimus quisque vestrum pro
"patria pugnabo.

XLII. ¶ Quum hanc orationem ab illo habitam tota plebs lubenter audisset, utpote quæ speraret se non amplius deceptum iri, ad id bellum suam operam pollicita est: & decem legiones conscriptæ sunt, quarum singulæ quatuor hominum millia continebant. Ex his consules utrique ternas accepere, & equitum quantum unicuique distributum est: at quatuor reliquas legiones & equites ipse dictator ducebat. atque instructi omnes confestim maturarunt iter, & in Æquos T. Veturius, in Volscos A. Virginius, in Sabinos ipse dictator Valerius ivit. Ad urbis vero custodiam cum senioribus & exigua quadam juniorum manu T. Lartius relictus est. At cum Volscis cito debellatum est. Quum enim se militum numero longe superiores hostibus existimarent, superiorum cladium memores, celerius quam prudentius coacti pugnare, ocius in Romanos ipsi priores impetum fecere, simulatque in mutuum conspectum venere, & alteri alterorum castra videre. Commisso autem acri prælio multa quidem egregia facinora ediderunt, sed longe majori clade accepta in fugam versi sunt; & castra eorum capta sunt, & insigne illius gentis oppidum, cui nomen erat Velitræ, obsessum in pop. Rom. potestatem venit. Pari quoque modo perexiguo temporis spatio illa Sabinorum superbia domita est, † uno prælio utrisque de summa rerum decernere volentibus: deinde ager vastatus, & oppidula aliquot expugnata, unde magnum hominum numerum milites abegerunt, magnamque pecuniæ vim absportarunt. Æqui vero suis viribus diffidentes, postquam audi-

Volsci profligati.

Sabini devicti.

Æqui domiti.

"μήθητε γάρ, ὅτι Οὐολῦσκοι καὶ Σαβῖνοί εἰσιν, οὓς
"πολλάκις ἐπεκρατήσατε μαχομένων, οἱ τὸν πόλε-
"μον ἐπάγοντες ἡμῖν, οὔτε σώματα νῦν μείζονα λα-
"βόντες, ὅτι ψυχὰς τῶν πρότερον ἀλκιμωτέρας χλη-
"σάμενοι, ἀλλ' ὡς πρὸς ἀλλήλους ἐλθόντες, κατα-
"φρονήσαντες ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους τιμω-
"ρήσησθε, ἐγγυῶμαι ὑμῖν τῇ βουλῇ ἐγὼ τάς τε ὑ-
"πὲρ τῶν χρεῶν φιλονεικίας, καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο πρὸς
"αὐτῆς αἰτήσησθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρετῆς, ἧς ἂν
"ἐπιδείξησθε ἐν τῷ πολέμῳ, βεβαιώσειν. τῶν δὲ
"ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα, πᾶσα δὲ
"ἐπιτιμία [c] πολίτου Ῥωμαίων ἀρρύσιας ⊙, ἀπό τε δα-
"νείου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς δὲ πρω-
"τίστοις [d] ἀγωνισαμένοις καλλίστῳ μὲν στέφανος ⊙,
"πόλις ἥδε γενομένη πᾶσα ὀρθὴ, καλὸς δὲ καὶ ὁ
"πρὸ τῶν σωμάτων ἔπαινος ⊙ παρέξει καὶ ὁ πρὸ
"ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἶκόν τε ἐπανορθῶσαι χρήμα-
"σιν, καὶ γένος ὁπιλαμπρῦναι τιμαῖς. πρόθυμά
"τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ ἐμὸν εἰς τοὺς κινδύνους πρό-
"θυμον. παρακινοῦμαι γὰρ ὡς ὁ κράτιστα ἔρρωμέ-
"νος ὑμῶν.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πᾶς ὁ δῆμος [e] ἀσμένως ἀκού-
σας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος, [f] προέσετο συν-
άρασθαι τῷ πολέμῳ, καὶ τὰς δέκα στρατιωτικὰ τάγ-
ματα, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον. τούτων τέλος
μὲν [g] ἕκαστος τῶν ὑπάτων ἔλαβεν, καὶ τῶν ἱππέων
ὅσον ἑκάστῳ προσῆκεν μέρος· τὰ δὲ τέτταρα, καὶ τοὺς
λοιποὺς ἱππεῖς, ὁ δικτάτωρ. οἱ αὐτίκα παρασκευασά-
μενοι, ᾤχοντο ἅμα τάχει, ὅτι μὲν Αἰκανοὺς Τίτος
Οὐετούριος, ὅτι δὲ Οὐολῦσκους Αὖλος Οὐεργίνιος,
αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ Οὐαλέριος ὅτι Σαβίνους. τὴν δὲ 373
πόλιν ἅμα τοῖς γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ στρατεύματι
ἀκμαίων Τίτος Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲν οὖν Οὐολύ-
σκων πόλεμος ταχείᾳ τινὶ κείσιν ἔλαβεν· πλήθει γὰρ
ὑπεραίρειν πολὺ νομίσαντες, τῶν πρότερον κακῶν
[h] ἀναμνησθέντες, ἀγωνίᾳ ταχίους ἢ φρονιμώτεροι ἀναγ-
καζόμενοι γενέσθαι, ἅπαν προῆντο ὁρμῇ ὅτι τοὺς
Ῥωμαίους, νίκῃ ὠφθησόμενοι συνόψει στρατοπεδευσαν-
τες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς, πολλὰ μὲ δεδρά-
σαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑπομείναντες,
εἰς φυγὴν τρέπονται· καὶ ὅ,τε χάραξ αὐτῶν ἑάλω,
καὶ πόλις ὑπήκοος ἐκ πολιορκίας πρόσω Οὐέλιτραι
δὲ ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβίνων φρόνημα
ἐν ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ παρατάξει
ἐξ ἀμφοτέρων βουληθέντων. ἔπειτα ἥ τε χώρα προ-
νομεύθη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, ἐξ ὧν πολ-
λὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα ⊙ στρατῶται ἔλαβον.
Αἰκανοὶ δὲ τὸ ἀθυμίας [i] αὐτῶν ὑφορῶντες, ἐπεὶ τὰ
τῶν

a Post ὡς videtur deesse adverbium τιμωρῶς, ἀλεθρίως, πολεμίως, ἐχθρῶς, vel simile. supra sane (p. 346. v. 25.) dicit ἐχθρῶς ἔχοντα ἀεὶ ἀλλήλοις. *Lapus* vertit, *sed ut pugnantes vos inter vos despicientes, ὡς ἀεὶ ἀλλήλοις μαχομένων. Sylb. & Port.* b Si ὑμῶν malis, non refragabor. *Sylb.* c Malim πολίτου Ῥωμαίων, ut idem *Lapus* vertit, *civis Romani. Sylb.* d Potes etiam legere ἀγωνισαμένοις. nam de futuro agitur. *Sylb. & Port.* e Ἀσμένως *Vat.* f Γίνεται δὲ φανερώτερα τούτοις ἐκ τῶν *Vat.* g Ἕκαστος pro ἑκάστῳ. quæ commutatio supra quoque notata est ad p. 133. v. 3. *Sylb.* h Οἷς ἀναμνησθέντες legisse videtur *Genelius.* Sed nihil mutandum. *Portus.* i Ἑαυτῶν *Vat.* * Hanc urbem erectam & pulchram laudem à consciis &c. *Lapus.* † *Lapus* quoque vertit, *una utriusque acie dimicare volentibus de bello.* perinde ac si scriptum esset μιᾷ παρατάξει ἀμφοτέρων βουληθέντων. *Genelius* reddit, *decretumque uno tantum prælio.*

a Ἐπεὶ-

τῆς συμμαχίαν τέλος ἔχοντα ἐπύθοντο, χωρίοις τε ἐχυροῖς ὑπεκάθηντο, καὶ εἰς μάχας οὐ προήεσαν, τάς τε ἀποχωρήσεις, ὅπῃ ἐδύναντο, δι' ὀρῶν ἢ δρυμῶν κορυφῶν ἐποιοῦντο, καὶ διατείνοντες μὲν ἄχρι πολλοῦ τὸν πόλεμον ἐμήκυνον· διασῶσαι δ' αὐτῶν τὸ στράτευμα ἐδυνήθησαν, ἐπιθεμένων αὐτοῖς τῶν Ρωμαίων ἐν χωρίοις κρημνώδεσι τολμηρῶς, καὶ λαβόντων τὸ στρατόπεδον αὐτῶν κρατοῦντες. ἔπειτα φυγή τε αὐτῶν ἐκ τῶν Λατίνων γῆς ἐγένετο, καὶ αἱ πλεῖσται πόλεων ἃς ἔτυχον αὐτῶν τῇ παρούσῃ ὁρμῇ καταλαβόμενοι, εἰσὶ δὲ αἳ καὶ ἐκ φιλονεικίας οὐκ ἐκλιπόντων τὰς ἄκρας, ἁλοῦσαι.

Οὐαλέριος δὲ κατὰ νοῦν χωρήσαντος αὐτῷ τοῦ πολέμου, τὸν εἰωθότα θρίαμβον ἀπὸ τῆς νίκης καταγαγών, ἀπέλυσε τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς στρατείας, ὅπως ἡ βουλὴ καιρὸν εἶναι νομίζουσα, ἵνα μὴ τὰς ὑποσχέσεις ἀπατῶσιν οἱ ἄποροι· εἰς δὲ τὸ δοκίμιον, ὃν Οὐολούσκιος ἀφείλοντο, κληρούχους ἀπέστειλεν, ὁπηνίκα ἀνδρῶν ἐκ τῶν πόρων, οἵ τιν' τῷ πολεμίαν φρυάξειν ἔμελλον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει στασιάζον ἔλαττον ἀπολείψειν. ταῦτα διοικησάμενος, ἠξίου τὸν βουλὸν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῷ βεβαιῶσαι, κεκομισμένον τὸ μὲν τοῦ πλήθους φρόνημον ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὡς δὲ οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅπερ πρότερον, ἀναπεπτωκὸς τῇ γνώμῃ, συρέφαντες ἐπ' αὐτὸν νέοι τε βίαιοι, καὶ πλῆθος τῶν ἑτέρων ὑπερισχύοντες, καὶ τότε ἀντέπραττον, καὶ πολλῇ καταβοῇ ἐχρῶντο, τὸν οἰκίαν αὐτοῦ δημοκόλακα ἀποφαίνοντες, καὶ νόμων πονηρῶν ἀρχηγόν. ὡς δὲ μάλιστα ἠγάλλοντο οἱ ἄνδρες ὅτι τῆς ἐκκλησίας τοῦ δικαστηρίου, πολιτεύματι τούτῳ πᾶσαν ἀφαιρεθέντα τὸν τοῦ πατρικίου δυναστείαν, αἰτιώμενοι, χαριζόμενον Οὐαλερίῳ πολλὰ, καὶ ὅτι μὴ δίκαια πάσχοι ἀδικούμενος ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν δῆμον ὀνειδίσας, τὸν τε μέλλουσαν καταλήψεσθαι σφᾶς τύχην τοιαῦτα βουλευσαμένους ἀναπλαυσάμενον, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν τοιούτῳ κακῷ, τὰ μὲν ἐκ παθῶν, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ πλεῖόν τε τοῦ πολλῶν νοεῖν ἀποδεδεικότος, ὁρμητο ἀπιὼν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου· καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεξεν· "Πολλὴν χάριν ὑμῖν εἰδὼς, ὦ πολῖται, τῆς τε προθυμίας ἣν "παρέσχεσθέ μοι, ἐκόντες συναράμενοι τοῦ πολέμου, καὶ "ἔτι μᾶλλον τῆς ἀρετῆς ἕνεκα τοῦ τοῖς ἀγῶσιν ἐπιδείξασθε, "μεγάλην μὲν ἐποιούμην ἀποδοῦναι ἀμείψασθαι ὑ"μᾶς τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τῷ μὴ ψεύσασθαι τὰς ὑ"ποσχέσεις ἃς ὑπὲρ τῆς βουλῆς ἐποιούμην πρὸς ὑμᾶς, "καὶ εἰς ὁμόνοιαν ἤδη ποτὲ καταστῆσαι τὴν στάσιν ὑ"μῶν, σύμβουλος καὶ διαλλακτὴς ἀμφοῖν γενόμενος· κω"λύομαι πρᾶξαι αὐτὰ, ἀφ' ἑνὸς οὐ τὰ βέλτιστα τῷ "κοινῷ φρονοῦντος, τὰ δὲ σφίσιν αὐτοῖς ὑπὸ τῷ παρόντι

verunt debellatum cum ſociis, continebant ſe in locis munitioribus, neque in aciem prodire audebant, & quo poterant recipiebant ſe per montium & ſaltuum juga, & tempus terentes bellum aliquandiu produxerunt. Non potuerunt tamen incolumen exercitum reducere, quia Romani in locis præruptis audacter eos ſunt adorti, & caſtra eorum vi expugnarunt. Poſtea & ipſi ex agro Latino fuga ſe proripuerunt, ac mox ſequutæ crebræ deditiones urbium, quas primo ſuo adventu atque impetu ceperant; nonnullæ etiam expugnatæ ſunt, quarum arces obſtinate hoſtes tuebantur, nec deſerere volebant.

Ann. Jul. 4222. Ann. Chr. 492. Olymp. 72 4. Cæs. 260. V.C. Var. 262.

¶ Valerius autem, quum id bellum ex animi ſententia ipſi ſucceſſiſſet, de more ob partam victoriam acto triumpho, milites dimiſit, quum tamen ſenatus nondum id opportunum tempus eſſe arbitraretur, ne inopes promiſſa repeterent. In agrum autem bello partum, quem Volſcis ademerant, colonos miſit, quos de inopum numero ſelegerat; ut & hoſtilem agrum, quem ceperant, tuerentur, & ſeditionem urbanam minuerent. His rebus geſtis, petiit à ſenatu, ut, cum promptam plebis in præliis experti ſint operam, ei præſtarent illa quæ promiſerat. Sed quum ſenatus ad ejus verba mentem non adhiberet, at (ut antea) ejus ſententiæ adverſaretur, juniores & violenti homines, qui etiam aliis numero longe ſuperiores erant, *facta in eum conſpiratione* tunc quoque ei adverſabantur, & graviter in eum invehebantur, ipſius familiam populi adulatricem appellantes, & morum improborum auctorem. Sed quum nunciatum fuiſſet, hos ipſos homines in concione & judiciis hac reip. adminiſtrandæ ratione totam patriciorum potentiam ab eo ſublatam queri, tunc vero præcipue Valerius graviter indignatus, & de injuſtis eorum calumniis cum exprobratione apud populum queſtus, & deplorato infelici talium conſiliorum futuro exitu, & (ut ſolet accidere in tali malo) partim præ dolore, partim etiam quod eſſet præcellenti prudentia præditus, infortunia futura vaticinatus è curia ſe proripuit, & convocato ad concionem populo, ſic eum eſt alloquutus: "Quum magnam gratiam vobis, Quirites, "haberem ob alacritatem quam mihi exhi"buiſtis, ultro bellum hoc ſuſcipientes, & "in eo me juvantes, & multo majorem ob "ſpectatam veſtram virtutem in bellicis cer"taminibus, equidem multum ſum conatus "gratiam vobis referre, tum aliis rebus, tum "hac, ut præſtarem ea quæ ſenatus nomine "vobis pollicitus fueram, utque conſiliarius "ac arbiter utriuſque partis conſtitutus jam "tandem veſtram ſeditionem ſedarem, voſ"que ad concordiam perducerem: ſed huic "meo ſtudio obſtant ii, qui non optime reip. "conſulunt, ſuiſque commodis in præſentia "ſtudere

Domeſticæ turbæ recrudeſcunt.

XLIII.

a Ἐπικρήνης Vat. b Si quis ἐπιχειρήσεις malit, per me licet. Sylb. c Concinnius κορυφῆς. Sylb. Κορυφαῖς in Cod. Vat. d Παρεδόθησ τῇ πόλιν Vat. e Δεμάτιον Vat. f Rectius ἐπ' αὐτὸν ſingulariter. vel extrinſecus ſubaudiendum τὸν ἀεὶ Oualerium: quo numero mox itidem dicit τὸν ἴδιον αὐτῶν. vel potius legendum συνερίψαντες ἑαυτὸν ἐπὶ, ut infra p. 430. (juxta Ed. Steph.) alioqui enim συνερίψαντες neutraliter uſurpatum fuerit pro συνερφὲς ποιήσαντες, facto globo. Satis aperte indicat Lutpius, ſe legiſſe, ἀλλ' ἅπερ πρότερον ἐναπῆντο τῇ γνώμῃ συνερίψαντες ἑαυτὸν ἐπὶ &c. dum vertit, ſed qui antea obviabant ſententiæ, conjurantes ſe &c. Sylb. Ἑαυτὸν pro ἐπ' αὐτὸν in Cod. Vat. g Exiſtimarit fortaſſe aliquis legendum ἐνιαύσιον. ſed ea mutatione non videtur eſſe opus, quum etiam pag. ſeq. v. 2. eadem ſcriptura reperiatur. Sylb. h Si quis malit ἐπὶ τῆς ἐκκλησίου τοῦ δικαστηρίου, ut perſtringatur lex Valeria de provocatione à patriciorum conſiſtoriis ad plebis judicium, de qua ſupra pag. 281. v. 19. ſuo fruatur judicio. Sylb. i Καὶ ὃν μὴ δίκαια Vat. k Βουλευσάμενος Vat. l Ἐκδιδάξαιεν Vat.

a Πράγματα

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 73. 1. V. C. Ca. 260. Var. 262.

"ſtudere malunt, cæteroſque ſuperant & ho-
"minum multitodine & viribus, quas illis
"ætas juvenilis dat majores quam præſens re-
"rum ſtatus poſtulet. At ego jam ſum ſenex,
"ut videtis, & alios ſimiles habeo ſocios,
"quorum vires quum in ſolo conſilio poſitæ
"ſint, nequeunt re ipſa exſequi quod illi
"ſentiunt; & quod reliquum nobis eſt hæc
"noſtra providentia, qua reip. conſulere vi-
"demur, privatim nobis apud utramque par-
"tem odium conciliat. Nam & ſenatus me
"accuſat, quod veſtræ multitudinis ſim ſtu-
"dioſus; & apud vos male audio, quaſi ma-
"jorem benevolentiam in ipſum demonſtrem.

XLIV. "¶ Si igitur plebs beneficio ante affecta pro-
"miſſis ſenatui à me factis non ſtetiſſet, ad
"hoc fuiſſet mihi reſpondendum, vos fidem
"veſtram fefelliſſe; at in me nulla fraus fuiſ-
"ſet. jam vero quia ſenatus non præſtitit
"quæ vobis promiſit, neceſſe eſt ut apud po-
"pulum verba faciam, quibus probem hæc
"vobis meo conſenſu non accidiſſe, ſed æque
"nos utroſque deceptos, ac præter exſpecta-
"tionem circumventos fuiſſe, & me multo
"magis quam vos, quia non ſolum injuriam
"patior, quod cum cæteris omnibus fuerim
"deceptus, ſed etiam quia privatim male au-
"dio, quaſi prædam ex hoſte captam non ex
"communi ſenatus ſententia pauperibus ve-
"ſtrum aliquibus dederim, ſtudens privatis
"meis commodis, & quaſi civium bona, ve-
"lit nolit ſenatus, publicare cupiam, & quaſi
"contra leges & præter militiæ diſciplinam
"fecerim, quod repugnante ſenatu vos dimi-
"ſerim, quos in hoſtico caſtrenſibus labori-
"bus & erroribus fatigare oportuerat. Quin-
"etiam exprobrata mihi eſt colonia à me in
"Volſcos miſſa, quod agrum amplum ac fe-
"racem non patriciis aut equitibus largitus
"fuerim, ſed egenis de veſtro numero divi-
"ſerim: præcipue vero quod mihi maximum
"ſtomachum movet, illud eſt, quod plures
"quam quadringentos plebejos in ordinem
"equeſtrem à me relatos dicant, qui in hac
"expeditione rem ſuam familiarem non me-
"diocriter auxerint. Certe ſi hæc mihi viri-
"bus corporis valenti accidiſſent, re ipſa ini-
"micis demonſtraſſem, quali viro contume-
"liam fecerint. Jam vero, quum ſeptuageſi-
"mum ætatis annum exceſſerim, neque am-
"plius mihi ipſe opem ferre poſſim; quum-
"que videam veſtras ſeditiones à me ſedari
"amplius non poſſe, imperium depono, &
"quibuſlibet (ſi quid fraudis à me admiſſum
"exiſtimant) mei corporis poteſtatem facio,
"ut me arbitratu ſuo tractent, prout æquum
"eſſe judicarint.

XLV. ¶ Hac oratione habita, tota plebs commi-
ſeratione mota eſt, eumque de foro deceden-

"πεχαειρώμεθα πρὸς ἀκμὴν ἡβώντας, οἱ πλήθει τε ὑπε-
"ρεχόντως τῶν ἑτέρων, καὶ δυνάμει, λιὴ τὸ νέον αὐ-
"τοῖς παρέχεται μᾶλλον ἢ τὰ [a] παρόντα βέβαια ἔσεσθαι. ἐ-
"γὼ δὲ γέρων τε δὴ, ὡς ὁρᾶτε, καὶ ἑτέρους τοιούτους
"ἔχω συμμάχους, ὧν ἡ μὲν τῇ γνώμῃ ἔστι ἰσχύς, ἀδύνα-
"τος τὰ ἔστιν ἔργῳ ἐπεξελθεῖν, καὶ παρίστησιν ἡ δο-
"κοῦσα ἡμῖν τῶν κοινῶν πρᾶγμα, [b] ἰδίᾳ πρὸς ἑκάτερον
"μέρος ἀπέχθεια φερομένη. τῇ τε γὰρ βουλῇ δι'
"αἰτίας εἰμὶ ὡς τὸ ὑμέτερον πλῆθος θεραπεύων, τῷ
"πρὸς ὑμᾶς ἀμφιβόλημα ὡς ἐκείνῃ μᾶλλον τιμῶ εὐ-
"νοιαν ἀποδεικνύμενος. Εἰ μὲν οὖν ὁ δῆμος εὐπρο-
"παθὴς ἐξέλιπε τὰς δι' ἐμοῦ τῇ βουλῇ γενομένας
"ὑποχέσεις, [c] ἐκείνά μοι ἀπολογητέα λιῦ, ὅτι [d] ἄφιλο-
"ὑμεῖς, οὐκ ἐμοὶ δὲ οὐδὲν κακούργημα ἦν. [e] ἐπειδὴ
"τὰ ὁμολογηθέντα οὐ γέγονεν ὑ-
"μῖν ὑπὲρ τῆς βουλῆς ὁμολογήσαντι [f] ὁ λόγος ἀναγκαῖος
"γίγνεταί μοι, ὅτι οὐκ ἐμοὶ συνδοκοῦντα πεπόηται
"τε, ἀλλ' ὁμοίως πεφενακίσμεθα καὶ παρέλελο-
"γίσμεθα ἀμφότεροι, καὶ μᾶλλον ὑμῶν ἐγὼ, ὅς γε
"οὐχ ἃ κοινῇ ἠπατήμην μετὰ πάντων, μόνον ἀδικοῦ-
"μαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἰδίᾳ κακῶς ἀκήκοα, ὡς δὴ τά
"τε ἐκ τῶν πολεμίων ἁλόντα, οὐ μετὰ κοινῆς
"γνώμης τοῦ συνεδρίου, τοῖς ἐνδεέσιν ὑμῶν, ἃ βουλό-
"μεν[ος] [g] ἰδίαν ὠφέλειαν ποιήσασθαι, παρέχων, [h] καὶ
"τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν, ἧς γε κωλυ-
"σούσης, ἢ μή, παρανομεῖν τε στρατείας, ἀντιτιμωμένου
"τῶν βουλευτῶν, ἀφειπὼς, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυ-
"λίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς.
"ὠνείδισταί δέ μοι καὶ ἡ τῶν κληρούχων εἰς Οὐολύσκους
"ἀποικία, ὅτι γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὐ τοῖς πα- 375
"τρικίοις οὐδὲ τοῖς ἱππεῦσιν ἐχαρισάμην, ἀλλὰ τοῖς
"ἐνδεέσιν ὑμῶν διένειμα· ἓν δὲ μάλιστά μοι τῶν πλείστων
"ἀγανάκτησιν παρέχει, ὅτι πλείους ἢ τετρακόσιοι ἄν-
"δρες ἐκ τοῦ δήμου τοῖς ἱππεῦσι πρόσκαι τέλεγησαν
"ὅτι στρατολογίας, βίων εὐπορήσαντες. εἰ μὲν οὖν ἀκ-
"μάζοντί μοι τὸ σῶμα ταῦτα [i] παρέπεσεν, ἄλλοι ἂν
"ἔργῳ ἐποίησα τοῖς ἐχθροῖς, οἷον ὄντα με ἀνδρα-
"ποδίσασθαι· ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη
"γέγονα, καὶ οὐ δυνατὸς ἔτι ἀμύνειν ἑαυτῷ εἰμι, [k] ὁ-
"ρῶν τε ὅπῃ οὐκ ἂν ἔτι ὑπ' ἐμοῦ παύσαιτο ἡ στάσις ὑ-
"μῶν, ἀποτίθεμαι τὴν ἀρχὴν, ἵν' ὅτι τοῖς βουλομένοις
"τὸ σῶμα ἐμαυτοῦ ποιῶ, εἴ τι οἴονται ὑπ' ἐμοῦ ἠδι-
"κῆσθαι, χρήσασθαί μοι ὅτι ἂν δικαιῶσι.

Ταῦτα εἰπὼν, τὸ μὲν δημοτικὸν ἅπαν εἰς συμπά-
θειαν ὑπηγάγετο, ἵν' ὑπ' προὔπεμψαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγο-
ρᾶς

a Περίγματα Ἰόντων Vat. quo modo legendum esse conjecerant Camerarius & Stephanus. Interpretum nonnulli neque hoc verbum neque aliud ejus loco agnoscere videntur, ut notavit Steph. Περίγματα ἔχοντας malit Portus. b Forsan ἰδία legendum, & φερομένη pro φερομένην reponendum ex Thucydide in concione Corcyræorum, (p. 20. v. 3. juxta Ed. Oxon.) quin & Græca sic possis reddere, & res eo devenit ut quæ penes nos esse videatur procuratio reip. privata esse cum utraque parte simultas videatur. Sylb. c Ἐκεῖνα μὲ perperam in Ed. Steph. d Ἐψεύσασθε ὑμεῖς Vat. e Legendum videtur οὖν δ' ἐπειδὴ, vel ἐπειδὴ δὲ, seu ἐπεὶ δὴ. Sylb. Ἐπεὶ δὲ in Vat. & Lapi Codd. f Ὁ λόγος ἦδη ἀναγκαῖος Vat. g Deest Vat. h Paullo concinnior videtur hujusmodi structura; καὶ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν οὐσίνας κωλυούσης, παρανομεῖν τε, στρατείας ὑμᾶς, ἀντιτιμωμένου τῶν βουλευτῶν, ἀφειπὼν. Romanum sane Codicem habere στρατείας τι ὑμᾶς testatur Fulv. Ursinus Idemque Codex, eodem teste, mox habet ἐν τῇ πολλαχοῦ ἐν πατρίδων τοῦτο, in hostico adhuc desinere, nec quidquam proficere. Sylb. Λύτῶς (sc. τῆς κοινῆς γνώμης ἔστι συνδοκοῦντα) malit Portus. Locum esse murilum existimat Casaub. i Προπαρέπεσεν potius est legendum, cui mox ἐποίησα respondet: vel παρέπεμψεν ad πλάνας ἐποίησα Vat. k Rectius ἐμοῦ τι Sylb. l Πρόπεμψεν potius est legendum, cui mox ἐποίησα respondet: vel παρέπεμψεν ad πλάνας nomen collectivum est referendum, atque ἐποίησα ad Valerium. Portus.

a τινὰς

ἐξῆς ἀπόντα· τὴν δὲ βουλὴν ἐπὶ χαλεπωτέραν αὐτῶν γενέσθαι ἐποίουν. εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τάδε ἐγίνετο· οἱ μὲν πένητες οὐκέτι κρύφα οὐδὲ νύκτωρ, ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἤδη συνιόντες, ἐβούλευον ἀποστῆναι [b] ἐκ τῶν πατρικίων. ἡ δὲ βουλὴ κωλύειν ἐσπουδάκει, ἀριθμὸν, τοῖς ὑπάτοις ἐπέταξε μήπω λύειν τὰ στρατεύματα. τῶν γὰρ [c] ἱερῶν ταγμάτων ἔτι [d] κύκλῳ ἦν, τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργομένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου τοσοῦτον ἴσχυεν ὁ τῶν ὅρκων ἐν ἑκάστῳ φόβος. πρόφασις δὲ κατεσκευάσθη τῆς στρατείας, ὡς Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων συνελήλυθότων εἰς ἓν ὅπλα πρὸς καθ' Ρωμαίων πολέμῳ. ὡς δὲ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, καὶ τὰς παρεμβολὰς οὐ πρόσω ἀπ' ἀλλήλων ἔθεντο συνελθόντες, οἱ στρατιῶται εἰς ἓν πάντες, ὅπλα τε καὶ σημεῖα ὄντες κύκλοι, Σικιννίου τινὸς [e] Βέλλου παρεξυνάντος αὐτοὺς, ἀφίστανται τῶν ὑπάτων, ἁρπάσαντες τὰ σημεῖα· τιμιώτατα γὰρ Ρωμαίοις ταῦτα ὅπλα στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται· λοχαγούς τε ἑτέρους, καὶ πρὸς ἁπάντων ἄρχοντα τὸν Σικίννιον ἀποδείξαντες, ὄρος τι καταλαμβάνουσι πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον, ὃν πρόσω τῆς Ρώμης, ὁ νῦν ἐξ ἐκείνου Ἱερὸν ὄρος καλεῖται. τῶν δὲ ὑπάτων καὶ λοχαγῶν μεταπεμπόντων αὐτοὺς ἅμα δέησί τε οἰκείᾳ, καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένων, ἀπεκρίναλο ὁ Σικίννιος· "Τίνα γνώμην ἔχοντες, ὦ πατρίκιοι, ὃς ἀπηλάσατε ἐκ τῆς πατρίδος, καὶ ἀντ' ἐλευθέρων ἄλλους ἐποήσατε, νῦν μεταπέμπεσθε; ποίᾳ δὲ πίστει τοὺς ὑποχείρους ἡμῖν ἐμπεδώσετε, οἳ πολλάκις ἤδη ψευσάμενοι ἐλέγχεσθε; ἀλλ' ἐπειδὴ μόνοι τὴν πόλιν ἀξιοῦτε κατέχειν, ἄπιτε μηδὲν ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν ἐνοχλούμενοι· ἡμῖν δὲ ἀρχέσει πᾶσα γῆ, ἐν ᾗ ἂν τὸ ἐλεύθερον ἔχωμεν, ὅποι ποτ' ἂν ᾖ, νομίζοντες πατρίς.

Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τοῖς ἐν τῇ πόλει, πολὺς θόρυβος καὶ οἰμωγὴ ἦν, καὶ περὶ τῶν ἐνόντων δέος, τοῦ μὲν δήμου καταλιπεῖν τὴν πόλιν ἀποσκευαζομένου, τῶν δὲ πατρικίων ἀποτρέπειν ἀξιούντων, καὶ βίᾳ τοῖς μὴ βουλομένοις ἐπιφέρειν· βοή τε ἦν περὶ τὰς πύλας καὶ πολὺς [f] ἀναπλασμὸς ἦν, λόγοι τε κατ' ἀλλήλων ἐχθροὶ, καὶ ἔργα πολεμίων ἐγίνοντο, οὐκέτι ἀμφιρρόπου οὐδενὸς οὔτε ἡλικίαν, ὅτε ἑταιρείαν, οὔτε ἀξίωσιν ἀρετῆς. ἐπειδὴ δὲ οἱ ταχθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς φρουρεῖν τὰς ἐξόδους ἦσαν γὰρ δὴ ὀλίγοι· οὐκ ἰσχυροὶ ἔτι ἀντέχειν, ἀναχωρήσαντες ὑπὸ τοῦ δήμου, κατέλιπον τὴν φυλακὴν, [g] τότε ἤδη τὸ δημοτικὸν πολὺ ἐξεχεῖτο, καὶ τὸ πᾶν ἦν ἀλλόσε πόλεως ἔμφρες, οἰμωγή τε τῶν ὑπομενόντων, καὶ κατάμεμψις ἀλλήλων ἐγίνετο ἐρημουμένην τὴν πόλιν ὁρώντων. μετὰ τοῦτο βουλαί τε συχναὶ καὶ κατηγορίαι τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως [h] ἐγένοντο. οἱ δὲ τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι,

tem profequuta eſt: id quod ſenatum longe magis in ipſum exaſperavit. Statim autem hæc poſtea conſequuta ſunt. Inopes non amplius clam, neque noctu, ut ante, ſed propalam jam coëuntes, conſultabant de defectione à patricîis facienda. Quum autem ſenatus id prohibere vellet, imperavit conſulibus ut exercitus nondum dimitterent. Adhuc enim in poteſtate ſua habebat ſacras legiones, quæ militaribus ſacramentis tenebantur, nec eorum quiſquam relinquere ſigna ſuſtinebat: tantum apud unumquemque jurisjurandi religio valebat. Prætexebatur autem ſpecioſa educendi exercitus cauſſa, quaſi Æqui & Sabini facta conſpiratione bellum populo Rom. inferre decreviſſent. Sed poſtquam conſules cum copiis ex urbe ſunt egreſſi, & caſtra non magno ſpatio inter ſe diſtantia poſuerunt, milites in unum omnes coëuntes, armorumque & ſignorum domini, Sicinnio quodam Belluto eos concitante, raptis ſignis à conſulibus defecerunt: (hæc enim militiæ à Romanis in ſummo honore, & tanquam ſacra deorum ſimulacra habentur) creatiſque novis centurionibus, & belli totius ſumma ad Sicinnium delata, occupaverunt montem quendam ad Anienem amnem, non procul ab urbe ſitum, qui nunc ab eo tempore Sacer mons vocatur. Quum autem conſules & centuriones eos cum precibus & fletu revocarent, & multa pollicerentur, reſpondit Sicinnius; "Quo animo, patricii, "eos, quos patria expuliſtis & ex liberis ſervos feciſtis, nunc revocatis? aut qua fide "promiſſa veſtra firmabitis, quam toties à "vobis falſam fuiſſe conſtat? Sed quando ſo"li urbem vultis tenere, hinc abite, nec vo"bis inopes atque humiles homines moleſti "erunt. Nos vero omni regione, in qua li"bertatem noſtram retinere poterimus, con"tenti erimus; & ubicunque illa fuerit, eam "patriam noſtram ducemus.

Plin. Jun. 4212. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 71. 1. *Cat.* 260. *V. C.* 261.

Seceſſio in montem ſacrum.

¶ His in urbem renunciatis, ingens tumultus & fletus eſt exortus, & per vias factus concurſus, plebejis urbem deſerere parantibus, patriciis vero eos à propoſito deterrere conantibus, & vim illis qui parere nolebant afferre volentibus: & clamor atque comploratio ingens ad portas erat, nec à dictis nec à factis hoſtilibus homines ſibi temperabant, quia nullus amplius aut ætatis, aut ſodalitatis, aut dignitatis ac virtutis reverentia movebatur. Quum autem qui à ſenatu ad exitus cuſtodiendos ſtatuti fuerant, diutius *plebis furori* reſiſtere non poſſent, quod numerus ipſorum eſſet exiguus, & per vim à plebe disjecti cuſtodiam deſeruiſſent: tum vero magna plebis multitudo ſeſe effundebat, eratque non ſecus ac capta urbe commiſeratio & ululatus eorum qui remanebant, & incuſatio mutua eorum qui urbem deſeri conſpiciebant. Poſtea factæ ſunt conſultationes crebræ & accuſationes eorum qui cauſſam ſeceſſioni præbuerant. Eodem autem tempore hoſtes

XLVI.

a Γινιὰς παρεσθῶτες *Vat.* b Ex pro ἀπό. *Sylb.* c Ἱερῶν notarat in ſuo codice *Camerarius*: prorſus omiſerat *Gelenius*: agnoſcit tamen & *Lapi* verſio. Fortaſſe ergo πάγματα hîc dicuntur ἱερά, quoniam adhuc ſacramento tenebantur. *Sylb.* d Κύκλῳ ἦσαν legiſſe videtur *Lapus.* e Pro Βέλλου rectius legemus Βελλούτου, ut tum apud Latinos Hiſtoricos eſt, tum infra aliquoties. *Sylb.* f Ut hîc ἀναπλασμὸς legitur pro ἀναπλασθμὸς, ſic ἀνάπλασμὸς obſervavi apud *Pauſaniam* pro ἀνάπλασθμὸς. *Sylb.* g Mallem τότε δὴ, quod longe elegantius. *Port.* h Ἐγένοντο *Vat.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 73 1. V. C. Ca. 260. V. C. Var. 262.

hostes etiam eos invaserunt, & prædabundi usque ad ipsa mœnia excursiones fecerunt. Verumtamen qui secessionem fecerant, res ad victum necessarias ex proximis agris sumentes, & à cæteris agri maleficiis sibi temperantes, sub dio manebant; & eos qui ex urbe & finitimis castellis adveniebant, quorum jam magnus erat numerus, excipiebant. Non solum enim ad eos confluebant illi, qui ære alieno liberari & judicia & impendentes necessitates effugere cupiebant; verum etiam alia turba hominum otiosorum & segnium, & eorum qui non habebant unde suis cupiditatibus satis facerent, & qui malis artibus studebant, & qui aliorum felicitati invidebant, denique qui ob aliquam aliam calamitatem vel caussam iniquo animo præsentem reip. statum ferebant.

καὶ [a]τὸ πολέμια ἐπετίθετο αὐτοῖς, προσμείοντα τὴν γῆν ἄχρι τῆς πόλεως. [b]οἱ μέντοι ἀποστάντες, τὴν ἀναγκαίαν ἐπισιτισμὸν ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν λαμβάνοντες, ἄλλο δὲ οὐδὲν τὴν χώραν κακουργοῦντες, ἔμενον ἐπαθεῖς, καὶ τοὺς προσιόντας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ φρουρίων ἐπελάμβανον, συχνοὺς ἤδη γινομένους. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰ χρέα καὶ [c]τὰς δίκας καὶ τὰς προσδοκωμένας ἀνάγκας ἀφυγεῖν προαιρούμενοι συνέρρεον ὡς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ὁ βίος ἦν ἀργὸς ἢ ῥάθυμος, ἢ ταῖς ὁρμαῖς χορηγεῖν οὐχ ἱκανός, ἢ πομπῶν ὀπτηδευμάτων ζηλωτὴς, ἢ φθονερὸς ταῖς ἑτέρων εὐτυχίαις, ἢ δι' ἄλλην τινὰ συμφορὰν ἢ αἰτίαν ἀλλοτρίως διακείμενος τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ.

XLVII. ¶ Interea vero patricii in magnam perturbationem & animi consternationem inciderunt, ingensque timor eos invasit, quasi mox ii qui secessionem fecerant urbem conjunctis cum externo hoste copiis essent aggressuri. Deinde, tanquam signo dato, correptis armis cum suis quique clientibus, alii quidem ad vias servandas, qua hostes venturos putabant, accurrebant; alii vero ad castella munitionum custodiendarum caussa prodibant; alii in adjacentibus urbi campis castra ponebant: qui vero propter senium nihil horum facere poterant, ad muros acie instructa collocati sunt. Verum, ubi animadverterunt plebem, quæ secessionem fecerat, neque se cum hostibus conjungere, neque agrum vastare, neque ullum aliud damnum dare, quod esset alicujus momenti, metuere desierunt; &, mutata sententia, consultare cœperunt, quibusnam conditionibus compositio cum ea fieri posset: & variæ ac plurimum inter se discrepantes sententiæ à principibus senatus dictæ sunt, atque moderatissimæ & præsenti fortunæ maxime convenientes eæ fuere, quas eorum natu maximi dixere, quibus docebant nulla malitia plebem à se feciſſe secessionem, sed partim urgentibus calamitatibus compulsam, partim à *malis* consiliariis deceptam, & quodam animi impetu magis quam certa ratione in utilitate judicanda usam: (id quod imperitæ multitudini accidere solet) deinde plerosque eorum sibi conscios esse se mala iniisse consilia, & studere peccata sua abolere honestam aliquam occasionem nactos. cum igitur jam factis testentur pœnitentiam, si, bona spe in futurum facta, impunitas eis à senatu decernatur, & honestæ pacis conditiones proponantur, fore ut contenti sint in proprias sedes se recipere. Dum autem patribus consilium hoc darent, orabant eos, ne ipsi, qui erant hominibus deterioribus præstantiores, se ira vinci paterentur; neve in illud tempus compositionem differrent, quo stulti vel necessitate coacti sapere, vel minus malum majori sanare, &, traditis armis & corporibus

Τοῖς δὲ πατρικίοις ὁ μὲν τῷ παρόντι ταραχὴ ἐνέπεσε πολλὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν ἀποστατῶν ἅμα τοῖς ἀλλοεθνέσι πολεμίοις ἐπὶ τὴν πόλιν ἥξόντων δέος. ἔπειτα ὡς ἐξ ἑνὸς [d]σημείου ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστοι πελάταις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ὁδοὺς, [e]ἃς ἔξειν ἐνόμιζον τοὺς πολεμίους, παρεβοήθουν· οἱ δὲ ἐπὶ τὰ φρούρια, φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἐρυμάτων, ἐξήεσαν· οἱ δὲ ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς πόλεως πεδίοις ἐστρατοπεδεύοντο· ὅσοι δὲ ὑπὸ γήρως ἀδυνάτως τούτων τι δρᾶν ἦσαν, ἐπὶ τοῖς τείχεσιν ἐτάξοντο. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀποστάτας κατέμαθον οὔτε τοῖς πολεμίοις προσπεσόντας, οὔτε τὴν χώραν δῃοῦντας, οὔτε ἄλλο βλάπτοντας οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον, τοῦ δέους ἐπαύσαντο· καὶ μεταθέμενοι τὰς γνώμας, [f]ἐφ' οἷς διαλλαγήσονται πρὸς αὐτοὺς ἐσκόπουν· καὶ ἐλέχθησαν [g]ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ συνεδρίου λόγοι παντοδαποί, καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διάφοροι, [h]μετριώτατοι καὶ πρεπωδέστατοι ταῖς παρούσαις τύχαις, ὧς οἱ πρεσβύτατα αὐτῶν ἔλεξαν, διδάσκοντες ὡς ὑδεμίαν κακίαν πεπόνθασι τὴν ἀποστασιν ἀπ' αὐτῶν ὁ δῆμος, ἀλλὰ τὰ μὲν, ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων συμφορῶν βιαθεὶς, τὰ δὲ, ὑπὸ τῶν συμβούλων ἐξηπατημένος, ὀργῇ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ τὰ συμφέροντα κρίνων· οἷα [h]δὴ ἁμαρτία γίγνεσθαι φιλεῖ· ἔπειτα ὅτι συνοίδασιν αὐτοῖς κακῶς βουλευομένοις οἱ πλείους, καὶ ζητοῦσιν ἀναλύσασθαι τὰς ἁμαρτίας, εὐσχήμονας ἀφορμὰς λαμβάνοντες. τὰ γοῦν ἔργα δρῶσιν ἤδη μετεγνωκότων, καὶ εἰ λάβοιεν ἐλπίδα χρηστὴν περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ψηφισαμένης αὐτοῖς ἀδείαν τῆς βουλῆς καὶ διαλλαγὰς ποιησαμένης εὐπρεπεῖς, ἀγαπητῶς τὰ σφέτερα δέξονται. ἠξίουν τε ταῦτα συμβουλεύοντες, μὴ χείρους ὀργὴν εἶναι τῶν κακιόνων τὰς κρείττονας, μηδ' εἰς ὀκεῖνον ἀναβαλέσθαι τὸν χρόνον τὰς διαλλαγὰς, ὅτε ἢ νοῦν ἔχειν ἀναγκασθήσεται τὸ ἀνόητον, ἢ τῷ μείζονι κακῷ τοὔλαττον ἰᾶσθαι, ὅπλων μὲν δόσει καὶ σωμάτων ὁλοτροπῇ

a Τὰ πολέμια ἴδιον Vat. b Οἱ μέντοι ἀποστάντες Vat. c Τὰς κλήσεις Vat. d Gelenius maluit cum copula εἰκείως τῷ σημάντρῳ: lectio tamen vulgata proba est. Sylb. & Port. e Vel est defectus præpositionis κατὰ, quod Atticis familiare; vel certe κατ' ἃς legendum. Port. f Ἐφ' οἷσι Vat. g Post μετριώτατοι deest conjunctio δὲ, ut mihi quidem videtur. Lapus tamen maluit inferere γάρ. Sylb. h Ex ἁμαρτῶν Vat.

a Τῶν

ὀλιγωρῆ τῆ ἐλλαθείαν ἀφαιρεθὲν αὐτὸ ὑφ' ἑαυτῶ· ταῦτα δ' ἐλπὶς εἶ τῶ ἀδυνάτω· μετρίως δὲ χρησαμένους, ἀρχηγὸς τῆ συμφερόντων βουλευμάτων γενέσθαι, καὶ προτέρους ἐκείνων ὅτι τὰς διαλλαγὰς χωρεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι τὸ μὲν ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν τοῖς πατρικίοις ὑπάρχει, φιλότητος δὲ καὶ εἰρήνης τοῖς ἀγαθοῖς. τὸ δὲ ἀξίωμα τῆ βουλῆς οὐκ ἐν τῶδε μάλιστα ἐλαττώσεσθαι ἀπέφαινον, ἐν ᾧ μάλιστα ταῖς ἀναγκαίαις συμφοραῖς γενναίως φέροντες ἀσφαλῶς πολιτεύσουσιν, ἀλλ' ἐν ᾧ δυσοργήτους [a] ταῖς ψυχαῖς ὁμιλοῦντες [b] ἀναστρέψουσι τὸ κοινόν. ἀνοίας δὲ ἔργον εἶ, τὸν εὐπρεπείας ὀρεγομένους, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν· ἀγαπητὸν μὲν γὰρ, ἀμφοῖν τυγχάνειν· εἰ δὲ ἐξείργοιτό τις θατέρου, τὰ σωτήρια τῆ εὐπρεπεστέρων νομιστέα ἀναγκαιότερα. τέλος δὲ καὶ τῶν ταῦτα διανοουμένων, πρέσβεις ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τοῖς ἀφεστηκόσι περὶ φιλίας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἡμαρτηκόσιν ἀνήκεστον.

Ἔδοξε ταῦτα τῆ βουλῆ· καὶ μετὰ ταῦτα προχειρισαμένη τοὺς ὀπτιμωτάτους, διεπέμψατο πρὸς τοὺς ὀπὶ τοῦ χάρακος, ἐντειλαμένη πυθέσθαι παρ' αὐτῶν, τίνος δέονται, καὶ ὀπὶ τίσι δικαίοις ἀξιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν· εἰ γὰρ εἴη τι μέτριον καὶ δυνατὸν τοῦ αἰτημάτων, οὐκ ἐναντιώσεσθαι σφίσι τὴν βουλήν. νῦν μὲν οὖν αὐτοῖς ἀποθεμένοις τὰ ὅπλα, καὶ καταῦσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄδειαν ἐπάρξειν τοῦ ἡμαρτημένων, [c] καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἀμνηστίαν· ἐὰν δὲ χρήσιμα [d] δουλεύσωσι τῷ κοινῷ, καὶ 3-8 προθύμως κινδυνεύσωσι περὶ τῆς πατρίδος, ἀμοιβὰς καλὰς καὶ λυσιτελεῖς. ζητοῦσι, οἱ πρέσβεις τὰς ἐντολὰς κομισάμενοι, ἀπέδοσαν τοῖς ὀπὶ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὰ ἀκόλουθα διελέχθησαν. οὐ δεξαμένων δὲ τοῦ ἀποστατοῦ τὰς προκλήσεις, ἀλλ' ὑπερηφάνειαν καὶ βαρύτητα καὶ πολλὴν εἰρωνείαν τοῖς πατρικίοις ὀνειδισάντων, εἰ προσποιοῦνται μὲν ἀγνοεῖν ὧν ὁ δῆμος δεῖται, καὶ δι' ἃς ἀνάγκας ἀπ' αὐτοῦ ἀπέστη· χαρίζονται δὲ αὐτῷ τὴν ἄδειαν τοῦ μηδεμίαν ὑποσχεῖν τῆς ἀποστάσεως δίκην, ὥσπερ ἔτι κύριοι, τῆς βοηθείας [e] τι" αὐτοὶ δεόμενοι τῆς πολιτικῆς, ὅτι τοὺς ἀθρόους πολεμίους οὐκ εἰς μάχην ἐλθοσομένους παρεσκευῆς, πρὶν οὓς οὐδὲ ἀνταραι δυνήσονται, οἱ οὐ σφέτερον ἡγοῦνται τὸ σωθῆναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τῶν συναγωνιουμένων εὐτύχημα· τέλος δὲ τοῦ τὸ προθέντων [g] τῷ λόγῳ, ὡς ἄμεινον ἤδη αὐτοὶ μαθόντες τὰς κατηχούσας τὴν πόλιν ἀπορίας, γνώσονται πρὸς οἵους ἀντιπάλους αὐτοῖς ἔσται ὁ ἀγών, καὶ πολλὰς καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς ἐπαπατείναμένων, οἱ μὲν πρέσβεις, οὐδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα ἀντειπόντες, ἀπηλλάττοντο, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀποστατοῦ τοῖς πατρικίοις ἐδήλωσαν. ἡ δὲ πόλις, ἐπειδὴ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἔλαβεν, οὐ ταραχῆς καὶ δείμασι πολλοῖς χαλεπώτερον ἢ πρόσθεν ἐγένετο, καὶ οὔτε ἦν

deditis, libertatem ipsi sibi eripere cogerentur: (esse enim hæc prope impossibilia) moderate autem se gerentes consiliorum utilium auctores essent, & plebem ad compositionem provocarent; illud cogitantes, administrationem & curam reip. ad patricios pertinere, amicitiam & pacem ad bonos cives. Senatus porro amplitudinem non propterea multum imminutum iri dicebant, si fortiter casus necessarios ferentes tuta consilia sequerentur; sed si iracundia in animis pertinaciter servata remp. everterent. Insani autem esse, decori ita cupidum esse, ut propriam salutem negligas: (optandum enim esse utrumque posse consequi) sed si quis alterutro prohibeatur, salutem honestati, ut rem magis necessariam, præferendam esse. Denique eorum consilium eo spectabat, ut legati ad plebem, quæ secessionem fecerat, de pace acturi mitterentur, quum nullum ab ea peccatum admissum esset quod sanari non posset. *Per. Jul.* 4221. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 71 ¼. *V. C.* *Cæs.* 260. *Var.* 262.

¶ Placuit id senatui. Postea delectos ad eam rem maxime idoneos viros misit in castra eorum qui secessionem fecerant, cum mandatis ut quærerent ex illis quidnam peterent, & quibusnam æquis conditionibus in urbem redire vellent: nam si quid æqui aut quod fieri posset postularent, senatum illis non adversaturum *dicebant*. Nunc igitur si arma deposuerint, & in urbem redierint, delictorum impunitatem senatum illis concessurum, & omnem injuriarum memoriam ab illa die in posterum depositurum: quod si strenuam operam reip. navarint, & alacriter pro patria pericula subierint, *non defutura etiam* honesta ac fructuosa præmia. Legati hæc mandata allata apud exercitum exposuerunt, addideruntque ea quæ ad causam facere arbitrabantur. Sed quum ipsa plebs, quæ à patriciis secessionem fecerat, eas conditiones, ad quas invitabatur, non admisisset, at in patriciorum superbiam & acerbitatem & magnam simulationem graviter fuisset invecta, quod illi simularent sè ignorare quasnam res ipsa plebs peteret, & quibus coacta necessitatibus ab ipsis secessisset, & ei impunitatem concederent, ne ob secessionem factam ullas pœnas daret, quasi rerum summa penes illos adhuc esset, quum tamen ipsi egerent civium auxilio contra externum hostem, totis viribus jamjam affuturum, cui ne resistere quidem possent ipsi, qui salutem suam non tam sibi utilitatem quam suis belli sociis felicitatem allaturam putabant. Quum autem *plebeji* postremæ suæ orationi hoc addidissent, ipsos patricios, jam melius cognitis difficultatibus quibus resp. premebatur, intellecturos cum quibus adversariis certamen sibi sit futurum, & quum præterea multas & graves minas ipsis intentassent, legati, quum ad hæc nihil amplius respondissent, discesserunt, & patriciis quid à plebe, quæ secesserat, responsum esset, declararunt. Ubi autem civitas hæc responsa accepit, multo gravius quam ante tumultuari ac trepidare cœpit: & neque

XLVIII.

senatus

a Ταῖς ταχείαις ὁμιλοῦντες *Vat.* b Forsan rectius ἀναστρέψωσι, ut supra est ἀναστροφὴ πόλεως p. 356. v. 19. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* c Καὶ εἰς τὸν ἀπὸ in *Ed. Steph.* unde præpositionem εἰς expungendam, & χρόνου pro χρόνον reponendum esse placuit *Pors.* d Βουλεύσωσι τῷ κοινῷ *Vat.* e Illud τι videtur superfluum esse, aut saltem in γε mutandum. *Sylb.* f Οἱ ἐπὶ τοὺς ἀθρόους πολεμίους ἐκ οἷς μαχεῖν ἐλθσόμενοι *Vat.* g Τὸν λόγον *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 492. Olymp. 71 4. V. C. Cos. 260. V. C. Var. 262.

ſenatus ullum malorum remedium invenire poterat, neque dilationem; ſed quum per dies multos nihil aliud quam maledicta & accuſationes mutuas inter primores patrum audiret, ita nullo ſenatus conſulto facto dimittebatur: neque plebs, quæ adhuc patriciorum benevolentia vel patriæ deſiderio in urbe præter voluntatem detinebatur, ſui perſtabat ſimilis, ſed hujus quoque & palam & clam magna pars dilabebatur, & nihil certi ac firmi eſſe videbatur in iis qui remanebant. Interea coſſ. (reliquum enim magiſtratus eorum tempus breve erat) comitia ad certam diem indixerunt.

βουλὴ πόθεν εὑρεῖν οἷά τε ἦν, οὔτε ἀναβολὰς, δυσφημιῶν δὲ καὶ κατηγοριῶν, ἃς οἱ πεφευγότες αὐτῆς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων, ὅτι πολλὰς ἀκούσας ἡμέρας, διέλυετο οὔτε τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ὅσον ἔτι παρέμενεν εὐνοίᾳ τῇ πατρικίων, ἢ πόθῳ τῆς πατρίδος ἀναγκαζόμενον, ὅμοιον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτου φανερῶς τε καὶ κρύφα πολὺ μέρος διέρρει, βέβαιον δὲ οὐδὲν τῶν καταλειπομένων ἐδόκει εἶναι. τούτων δὲ γενομένων, οἱ μὲν ὕπατοι καὶ γὰρ ἦν βραχὺς ὁ λειπόμενος αὐτοῖς ἔτι τῆς ἀρχῆς χρόνος· ἡμέραν ἔστησαν ἀρχαιρεσιῶν.

XLIX. ¶ Plebs autem, poſtquam dies venit magiſtratuum in campo *Martio* ſuffragiis populi eo convenientis creandorum, quum nullus conſulatum ambiret, neque oblatum accipere auderet, ipſa coſſ. fecit qui eum magiſtratum jam ante geſſerant, viros qui & apud plebem & apud optimates gratioſi erant, Poſtumum Cominium, & Sp. Caſſium, quorum auſpiciis Sabini debellati Romanis imperio ceſſerunt; ſeptuageſima & ſecunda olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Diogneto. Iſti, inito magiſtratu calendis ſeptembris, maturius quam ſuperiores coſſ. facere conſueverant, antequam aliud quidpiam agerent, convocato ſenatu de plebis reditu ad eum retulerunt, petieruntque ut patrum unuſquiſque diceret quidnam ea de re ſentiret, primumque ſententiam rogarunt Agrippam Menenium, virum qui tunc ætate præſtantiſſima erat, & qui cæteris prudentia antecellere exiſtimabatur, & qui præcipue laudabatur quod optime in reip. adminiſtratione ſe gereret, quia in neutram factionum partem inclinabat, ita ut neque optimatum ſuperbiam augeret, neque plebi daret licentiam faciendi quicquid vellet. Is ſenatum ad compoſitionem faciendam hac oratione eſt horatus:

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/2. V. C. Cos. 261. V. C. Var. 263. Poſthumus Cominius & Sp. Caſſius coſſ.

Menenii conſilium.

"Si, patres conſcripti, omnes qui hîc adſunt
"eandem haberent mentem, & nullus impe-
"dimento futurus eſſet, quo minus compo-
"ſitio quibuſcunque conditionibus ſive æquis
"ſive iniquis cum plebe fiat, ſimul etiam ſi de
"his tantum in præſentia nobis eſſet conſul-
"tandum, paucis meam ſententiam vobis ape-
"rirem: jam vero quoniam nonnulli hoc
"ipſum conſultatione indigere arbitrantur,
"utrum vobis magis expediat compoſitionem
"cum plebe quæ ſeceſſit facere, an bellum
"cum ea gerere, non facile mihi eſſe puto
"paucis vos monere quid factu optimum cen-
"ſeam: ſed neceſſe eſt ut prolixiore utar ora-
"tione, qua doceam eos, qui de vobis à pace
"ſunt alieni, contrarium ſuadere, vel certe
"graviſſimis & inſanabilibus malis ſatis in-
"conſiderate providere, dum volunt vos ter-
"rere objectis, quas ipſi formidant, quibuſ-
"dam difficultatibus leviſſimis, & ad quas re-
"medium facile adhiberi poteſt: idque ob

ὁ δὲ δῆμος, ἐπειδὴ παρῆν ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὰς ἀρχαὶς ἐπικυρεῖν ἔδει συνελθόντας, εἰς τὸ πεδίον, οὐδενὸς οὔτε μετιόντος τὴν ὑπατείαν, οὔτε διδομένην ὑποδέχεσθαι λαβεῖν, αὐτὸς ἀποδείκνυσιν ὑπάτους ἐκ τῶν εἰλικρότων ἤδη τὴν ἀρχὴν τούτων, Δημήτριον Κεκαελιομβώους ἄνδρα καὶ ἀειστρατίᾳ, [b] Πόπλιον Κόμινιον, καὶ Σπόριον Κάσσιον, ὑφ' ὧν Σαβῖνοι καταπολεμηθέντες τῆς ἡγεμονίας ἀπέστησαν, ὅτι τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ [c] ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ᾗ σίκκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διογνήτου. οὗτοι παραλαβόντες τὴν ἀρχὴν καλάνδαις Σεπτεμβρίαις, θᾶττον ἢ τοῖς πρότερος ἔθος ἦν, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι πραγματεύσασθαι, βουλὴν συγκαλέσαντες περὶ τῆς καθόδου τῶν δημοτικῶν, λέγειν ἠξίουν ἥντινα [d] γνώμην ἔχοι, πρῶτον ἀποφήνασθαι παρακαλοῦντες ἄνδρα ἡλικίας μὲν τῇ κρατίστῃ τότε οὖσα, καὶ συνέσει δοκοῦντα τῶν ἄλλων διαφέρειν, μάλιστα δὲ ὅτι τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμάτων ἐπαινούμενον, ὅτι τῆς μέσης τάξεως ἦν, ὅτε τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀκροκαλικῶν αἰξων, ὅτε τῷ δήμῳ ὅσα βουληθεὶη προῖτ' ἐπιτρέπων, Ἀγρίππαν Μενήνιον· ὃς ὅτι τὰς διαλλαγὰς τῷ βουλῷ παρεκάλει, τάδε λέγων· "Εἰ μὲ ἅπαντες, ὦ βουλὴ, τοῖς παροῦσι τὴν αὐτὴν γνώμην συνέβαινεν "ἔχειν, καὶ μηδεὶς ἔμελλε τὰς πρὸς δῆμον διαλλαγὰς ἐμποδὼν ἔσεσθαι, ἐφ' οἷς διαλυσόμεθα πρὸς αὐτούς, εἴτε δικαίοις οὖσιν, εἴτε μὴ, ὁμόσε τοῖς πρόσθεν "τὸ μόνον σκοπεῖν, δι' ὀλίγων ἂν ὑμῖν ἐδήλωσα λόγων, "ἃ φρονῶ. ἐπειδὴ δὲ τῷ αὐτὰ τοῦτο τινες οἴονται βουλῆς "ἔπι δεῖν, πότερον ὑμῖν ἄμεινόν ὅτι συμβῆναι πρὸς τοὺς "ἀφεστηκότας, ἢ πολεμεῖν, οὐχ ἡγοῦμαι ῥᾴδιον εἶναί μοι "δι' ὀλίγης δηλώσεως ὅ, τι χρὴ πρᾶξαι τὸν δημόσιον, "ἀλλ' ἀνάγκη μοι πλειόνων διδάξαι λόγων τοὺς "πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους [g] ἄλλως ἔχοντας ὑμῶν, ὅτι ταναντία συμπείθουσιν, ἢ καὶ δεδιττόμενοι [h] μέλλοντες ὑμᾶς τὰ φαυλότατα τῶν χαλεπῶν καὶ ῥᾳδίως ἰσχοντα ταῖς ἐπανορθώσεσι ὀρρωδοῦντας, τῶν μεγίστων τε "καὶ ἀνιάτων ἱκανῶς ἀπηρισκέπλως ἔχουσι. καὶ τοῦτο πεπόηκασι

[a] Συνελθόντες *Var.* [b] Rurſum *Ποπλίου Καμινίου* mendoſe in *Ed. Steph.* [c] Cum *Lapo* & *Gelenio* legendum *δεκάτης*: præſertim cum apud *Diodorum* quoque (qui ab Olympiade 76 incipit conſules Romanos recenſere) in 77 Olympiade horum conſulum nulla ſit mentio. Infra quoque p. 417. (juxta *Ed. Sylb.*) recte numerus hic exprimitur. *Sylb.* [d] Δώσων ἴσχει *Var.* [e] Ὅμως ἂν ταῦτα *Var.* [f] Ἡμῖν *Var.* quod ſi quis maluit (inquit *Sylb.*) per me licebit. [g] Nota hic ἄλλως pro *alienos*. *Sylb.* [h] Sicuti *μέλλοντες* pro vulgato *μέλλοντας* reposuit *Sylb.* ita & *δεδιττόντες* quam *δεδιττόντας* malit *Portus*: præterea ſenſum hujuſmodi lectionem flagitare cenſet, ἢ καὶ δέλοντες ὑμᾶς δεδιττεσθαι, ἅτε φοβούμενοι τὰ φαυλότατα τῶν χαλεπῶν, καὶ ῥᾳδίως ἰσχοντα ἐπανορθώσεσι. ἢ οὕτως δεδιττόντων τῶν μεγίστων &c. i. e. *vel certe dum volunt vos timere mala leviſſima, & quæ facile ſanari poſſunt, quæ ipſi formidant* &c.

"πεποίθασι πρὸ ὑμῶν ἕτερον, ἢ ὅτι λογισμῷ μὴ κρί-
"νειν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ θυμῷ καὶ μανίᾳ. πῶς γὰρ
"ἄν ὅτοι λέγοιντο προορᾶσθαί τι τῇ ἀφανοίᾳ τῇ χρη-
"σίμων ἢ δυνατῶν, οἵ τινες ἐπολαμβάνουσι τηλικαύ-
"την πόλιν καὶ τοσούτων πραγμάτων κυρίαν, ἥδη ὀπί-
"θωνόν τι καὶ λυπηρὸν τοῖς πλησίοις γινομένην, ἢ δίκα
"τῇ δημοκρατίᾳ κατέχειν τε καὶ σώζειν δυνήσεσθαι τὰ ἔθνη
"ῥᾳδίως, ἢ ἕτερον ἐπάξεσθαι δῆμον ἀντὶ τοῦ [a] πονηροτέ-
"του χρείττονα, ὃς [b] αὐτοὺς προπολεμήσει τε τῆς ἀρχῆς,
"καὶ καθ' ἡσυχίαν συμπολιτεύσεται, παρέχων
"καὶ εἰρήνην καὶ ἐν πολέμοις ἑαυτὸν μέτριον; οὐδὲν γὰρ
"ἄν ἕτερον ἔχοιεν εἰπεῖν, ᾧ πιστεύοντες ἀξιώσουσιν ἡμᾶς
"μὴ δέχεσθαι τοὺς Ἀφελλανάς. Ὧν ἑκάτερον ὅσης ἐστὶ
"μωρίας εὐπρεπείας, ἐξ αὐτῶν ὑμᾶς ἀξιῶ σκοπεῖν· ἂν ἔγωγε
"τοὺς ἔρχων σκοπεῖν, ἐνθυμηθείην, ὅτι διαστασιασάντων
"πρὸς ὑμᾶς τοὺς ταπεινοτέρων ἀφ' ὑμῶν ὅτε πολιτικῶς
"ὅτε μετρίως τοῖς ἀτυχίαις χρησαμένους, καὶ προθυ-
"μηθέντων μηδὲν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλο δὲ μηδὲν ὑμᾶς
"δεινὸν μήτε ἐργαζομένων μήτε ἀφανιζομένων, ἀλλ' ὡς
"ἀφελλανήσοντας χωρὶς αἰσχύνης σκοπούντων, ἀγαπη-
"τῶς δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης πολλοὶ
"τοῦ [d] ὑκ εὖ διανοουμένων πρὸς ὑμᾶς, [e] ἀναπεφύνται τοῖς
"γνώμαις, καὶ τοῦτον οἴονται σφίσι παρεῖναι τὸν εὐκλεᾶ-
"ον καιρὸν, ἐν ᾧ καθαλύσουσιν ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Αἰκα-
"νοὶ [f] μὲν γὰρ καὶ Οὐολῦσκοι, Σαβῖνοί τε καὶ τὸ Ερ-
"νίκων ἔθνος, πρὸς τοῦ μηδένα χρόνον ἐξαίρετον πε-
"ποιῆσθαι [g] πρὸς ἡμᾶς πολέμου, καὶ τοῖς ἐναλλαχοῦ κακοῖς
"[h] δυσαναχέοντες, δημοῦσιν ἡμῶν τὰς ἀγρούς. Καμπα-
"νίας δὲ καὶ Τυρρηνίας ὅσα [i] εὐδιάφθως [k] ἡμῶν ἀφεμένα
"διατελεῖ, τὰ μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφίσθαι, τὰ δὲ ἀφα-
"νῶς παρασκευάζεσθαι. δοκεῖ τε ἔτι καὶ τὸ Λατίνων συγγε-
"νὲς ἔτι βέβαιον ἡμῖν διαμένειν φίλιον εἰς πίστιν ἐλθόν,
"ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ μέρος διαλλάττεσθαι νοσεῖν, ἔρω-
"τι κρατούμενον ἧς ἅπαντες γλίχονται μεταβολῆς. οἱ δὲ
"τινες ὑπερατοπεδεύοντες ἑτέροις, νῦν αὐτοὶ τειχήρεις
"ἔνδον καθήμεθα, [l] γῆν τε ἄπορον ἀφεικότες, καὶ αὐλὰς
"ἁρπαζομένας ὁρῶντες, λείαν τε ἀπελαυνομένην, καὶ
"θεραπόντων αὐτομολήσεις, οὐκ ἔχοντες ὅ, τι χρησό-
"μεθα τοῖς κακοῖς. καὶ [m] ταῦτα πάσχομεν, ἔτι ἀφελ-
"λανήσεσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐλπίζοντες τὸ δημοτικόν,
"καὶ [n] ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχον εἰδότες, ἐνὶ καθαλύσεσθαι
"ψηφίσματι τῷ φάσιν. Οὕτως δὲ κακῶς ἔχοντες ἡ-
"μῶν τῆς ὑπαιθείου, οὐδὲ τὰ ἔντος τείχους δεινὰ ἧττον
"ὀκνοῦσι φοβεροί· οὔτε γὰρ ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάσ-
"μεθα ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικά, οὔτε πλήθει αὐτοὶ
"[o] ἀπροχρώντες ἐσμὲν, ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων
"ἔθνη. τῷ δὲ ὀλίγοι καὶ οὐκ ἀξιομάχῳ πληθόμενοι

"nullam aliam cauſſam faciet, quam * quia
"non ratione, ſed potius ira & inſania, uti-
"litatem ſuam metiuntur. Quomodo enim
"iſti dicentur mente prævidere aliquid quod
"ſit utile, aut quod fieri poſſet, qui exiſti-
"mant tantam remp. & cujus imperium tam
"longe lateque patet, & quæ jam odioſa &
"gravis eſt populis finitimis, poſſe vel ſine
"plebe ſubditas gentes facile in officio con-
"tinere atque tutari, vel aliam plebem melio-
"rem in hujus nequiſſimæ locum in urbem
"inducere, quæ foris pro ipſorum imperio
"pugnet, & quietiſſime in civitate vivat, ac
"ſe cum pacis tum belli tempore modeſte
"gerat? nihil enim aliud poſſet afferre, quo
"freti pacem à nobis minime accipiendam
"cenſeant. ¶ Quorum utrumque quantæ ſit L.
"plenum ſtultitiæ, vellem ut ex ipſis rebus
"conſideraretis: illud cogitantes, quum plebs
"à vobis ſeceſſerit, propter eos qui neque ci-
"viliter neque moderate in ipſius adverſa
"fortuna ſe geſſerunt, & ex urbe diſceſſerit,
"nullumque aliud maleficium vobis fecerit
"aut facere in animo habeat, ſed tantum-
"modo ſpectet quânam ratione honeſtam pa-
"cem facere poſſit: multos eorum, qui ani-
"mis erga vos male ſunt affecti, hanc occa-
"ſionem à fortuna ſibi oblatam avide arri-
"puiſſe, & animis eſſe elatis, atque illud ſibi
"optatiſſimum tempus veniſſe arbitrari, quo LII.
"veſtrum imperium evertant. Nam Æqui &
"Volſci, Sabini & Hernici, præterquam quod
"bellum continenter nobiſcum gerunt, re-
"centibus etiam cladibus exaſperati, noſtros
"agros † publicant. Campaniæ vero & He-
"truriæ populi, quotquot dubia fide à nobis
"ſunt relicti, eorum alii aperte defectionem
"faciunt, alii occulte ſe ad eam parant. Quin-
"etiam Latini cognati noſtri haud amplius
"mihi videntur conſtanter in amicitia & fide
"permanere; ſed horum quoque magna pars,
"mutationis *ac rerum novarum* cupiditate, cu-
"jus omnes *natura* ſunt avidi, capta, laborare LIII.
"fertur. Nos vero qui ante ad hanc uſque
"diem aliis bellum inferebamus, nunc ipſi
"mœnibus incluſi ſedemus, & agros incultos
"relinquimus, & villas noſtras in noſtro con-
"ſpectu diripi patimur, & prædam abigi, &
"ſervitia tranſfugere, ignoramuſque quo-
"modo in his malis nos gerere debeamus. Et
"hæc quidem patimur, quia adhuc ſperamus
"plebem nobiſcum compoſitionem eſſe factu-
"ram, & quia ſcimus in noſtra eſſe poteſtate,
"uno ſenatuſconſulto omnem ſeditionem ſe-
"dare. ¶ Quum autem foris rerum noſtra- LI.
"rum ſtatus adeo ſit miſer, ne domeſtica
"quidem mala minus ſunt formidanda: ne-
"que enim ad tolerandam obſidionem auxilia
"multo ante paravimus, neque ipſi ſatis nu-
"merоſas copias adverſus tot hoſtium gentes
"habemus. Noſtri vero exigui neque ſatis
firmi

Liv. 3. 42. 3. Dion. Cl. 491. Odyſſ. 7. 2. 3. Ar. C. Cal. 362. Var. 263.

a Πονηροτέρου Vat. b Αὐτοῖς Vat. & Lapi Codd. atque etiam Sylb. ex conjectura, quod eodem loquendi genere utatur Dionyſius p. 366. v. 36. ubi dicit, τῇ πόλει ἐδὲν ἕτερον ἔδει τῶν κινδυνεύειν. Αὐτῶν malit Portus: ut idem valeret ac ſi dixiſſet, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀρχῆς πολεμούσιν. c Deeſt Vat. d Reſtius procul dubio ὑκ εὖ Ἀφελλανῶν, ut Ἀφελλανῶν huc irrepſerit ex v. 19. Sylb. e Ἀνα-πτιχθῆναι in Ed. Steph. unde ἀναπτεφύνται ſorſan legendum eſſe conjecit Portus. f Μὲν γὰρ Vat. g Πρὸς ὑμᾶς Vat. h Δυσανα-χετοῦντες perperam in Ed. Steph. i Εὐδιαφθῶς Vat. k Legendum videtur ἡμῶν, id eſt, ὑφ' ἡμῶν à nobis. Sylb. l Ita Vat. & Lapi Codd. In Ed. Steph. γῆν τε ἄπορον. m Ταῦτα πάσχοντες Vat. n Ἐφ' ἡμῖν Vat. o Ἀπροχρῶντες Vat. quo modo legendum eſſe conjecerat Sylb. * Vel potius, Quia non ex ratione ſed ex ira & furore de eo quod expedit judicant. Sive, Quia non ratione, ſed irâ & furori, judicium de eo quod utile eſt permittunt. Port. † Lapus vertit agros noſtros populantur, ac ſi legiſſet ἀποφαίνουσιν. Gelenius reddit agros ſibi dividunt.

Per. Jul. 4123. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 3. U. C. Ca. 261. Var. 263.

"firmi numeri major pars est ex plebejis, mercenariis, & clientibus, & opificibus qui sibi manu victum quæritant, quique sunt status optimatum perturbati non admodum firmi custodes. Et crebra transfugia ad eos, qui secesserunt, faciunt, ut reliqui omnes sint suspecti. Sed præter hæc omnia commeatus, qui ad nos apportari non potest, quod ager sit in hostium potestate, famem præcipue nobis minatur: verum & ubi ad ipsam inopiam fuerimus redacti, *hoc* multo majorem terrorem nobis incutiet. * Præterea, quod nunquam animos nostros conquiescere sinit bellum, omnem malorum atrocitatem superat; mulierculæ illorum qui secessionem fecerunt, & infantes, & parentes senio confecti, sordidati ac lugubri habitu per forum & per compita vagantur, flentes, unumquemque suppliciter orantes, dextram & genua uniuscujusque attingentes, deplorantes solitudinem ad quam sunt redacti, & quæ in posterum major etiam est futura, atrox sane & non ferendum spectaculum. Nullus certe est adeo efferatis moribus, quin, si hæc videat, animo graviter turbetur, & hominum hoc infortunio † vehementer commoveatur. Quapropter si plebi diffidere volumus, tollenda quoque sunt è medio corpora ista, quorum alia ad obsidionem tolerandam nullum usum sunt allatura, alia vero constanter in amicitia & fide non sunt permansura. Si igitur hæc quoque expellantur, quænam copiæ ad urbem tutandam relinquentur? aut quibus freti auxiliis gravia mala ingruentia ferre audebimus? Illud enim nostrum domesticum refugium, ac sola certa spes, patriciæ juventutis robur, parvum est, ut videtis, nec satis dignum ob quod magnifice de nobis sentiamus. Quid igitur belli sustinendi auctores delirant, nobisque fucum faciunt, ac non potius aperte suadent, ut sine sanguine & sine labore urLII. bem hostibus jam dedamus? ¶ At fortasse ego hæc inaniter jacto, & ea formidanda censeo quæ minime sunt extimescenda. Fortasse etiam nullum aliud periculum reip. jam impendet quam mutatio, res haud difficilis; quia perfacile ex quibusvis gentibus & locis mercenariorum & clientium turbam in urbem recipere poterimus. Hoc enim est quod multi plebis adversarii, & certe quasi res non contemnendas, vulgo jactant. Nonnulli enim eo stultitiæ jam sunt provecti, ut non sententiarum salutarium sint auctores, sed vota quæ fieri nequeunt proferant. Ex quibus libenter quærerem, quodnam temporis spatium ad hæc libere exsequenda nobis in hoc statu versantibus dabitur, quum hostes urbi adeo sint propinqui? Quænam venia *dabitur*

"τὸ πλεῖον ὄχλ δημοτικὸν, θῆτες καὶ πελάται καὶ "χειρονάκται, οὐ πάνυ βέβαιοι προστασίας ἀλλ' "ἐχεγγύας φύλακες. εἰ τι νῦν αὐτομολίαι συνε"χεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας γενόμεναι, τὸ "σύμπαν ὑποπτον εἶναι παρεσκευάκασιν. ἐπεὶ ἅ"παντα δὲ ταῦτα, ἢ τῶν ὀπτιτηδείων συγκομιδὴ, "κατειλημμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς γῆς, ἀδυνά"τ[ος] οὖσα, [b] φοβεῖται ἤδη λιμόν· ἐπεὶ δ' ἂν ἐν τῷ "ἀπόρῳ γενώμεθα, ἔτι μᾶλλον φοβήσει. χωρὶς δὲ τού"των, ὁ μηδένα χρόνον ἡμᾶς εὐφραθῆναι τοῖς πρα"γμασιν ἐῶν πόλεμ[ος], ἅπαντα ὑπερβάλλει τὰ δει"νὰ, γύναια τῶν ἀποφατῶν καὶ παιδία νήπια καὶ "γεραιοὶ γονῆς, οἱ ἐσθῆσιν ἐλεειναῖς καὶ σχήμασι "πενθίμοις περιφερόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς "γενείους κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ἀπτόμενοι δεξιᾶς "ἑκάστου καὶ γονάτων, ἀπολοφυρόμενοι τὴν κατάστα"σιν αὐτοὺς, καὶ ἔτι μᾶλλον καθεξουσαν ἐρημίαν, "[c] δεινὴν καὶ ἀνυπομόνητον ὄψιν. [d] οὐδεὶς γοῦν οὕτως "ὠμὸς ὢν τὸν τρόπον, ὃς οὐκ ἀνατρέπεται τὴν ψυ"χὴν, ὁρῶν ταῦτα, καὶ πάσχει τι πρὸς τὰς ἀνθρώ"πων τύχας. ὥστε εἰ μέλλοιμεν ἀπίστως πρὸς τὸ δη"μοτικὸν ἔχειν, ἀπαλλακτέον [e] ἡμῖν καὶ ταῦτα τὰ "σώματα ἐκποδών, τὰ μὲ, ὡς ἄχρηστα εἰς πολιορκίαν "ἐσόμενα, τὰ δὲ, ὡς οὐ βεβαίως φιλήσοντα βεβαίως φί"λα. ἀπελαυνομένων δὴ καὶ τούτων, τίς ἡ φυλάτ"ξουσα τὴν πόλιν ἔτι λειφθήσεται δύναμις; ἢ τίνι "πιστεύσαντες ὀπτικοὺς τὰ δεινὰ τολμήσομεν ὑπο"μένειν; ἢ μὴν τοῦτο οἰκεία καταφυγὴ ἡμῖν καὶ μό"νη [f] βεβαία ἐλπὶς, ἡ τῶν πατρικίων ἀκμὴ, βρα"χεῖά ἐστιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ οὐκ ἄξιον ὅτι ταύτῃ 381
"τι μέγα φρονεῖν. τί οὖν οἱ τὸν πόλεμον ὑπομέ"νειν εἰσηγούμενοι λεγοῦσιν, καὶ φενακίζουσιν ἡμᾶς, "ἀλλ' οὐχὶ φανερῶς ὑποδυνοῦσιν ἀναμωτὶ καὶ δίχα "πόνου παραδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς ἤδη τὴν πόλιν; "Ἀλλ' ἴσως ἔγωγε τετύφωμαι ταῦτα λέγων, ἃ τὰ μὴ "δεινὰ ἀξιῶ δεδιέναι· τῇ πόλει δὲ οὐδὲν ἕτερον ἤδη "που κινδυνεύεται, ἢ μεταβολὴ, πρᾶγμα οὐ χα"λεπὸν· καθ' ἑνὸς γοῦν τε ἂν ἡμῖν εὐπετείαν ὑπ "πάντος ἔθνους καὶ τόπου θῆτά τε καὶ πελάτην ὅ"λον εἰσδέξασθαι γένοιτο. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ πλη"θοὶ θρυλλοῦσι τῶν ὀχλουμένων τῷ δημοτικῷ, [h] καὶ "μὰ Δί' ὡς οὐχὶ φαυλόταλα. εἰς τοῦτο γάρ ἤδη τι"νες ἥκουσιν εὐηθείας, ὥστε μὴ γνώμας εἰσηγεῖσθαι "σωτηρίους, ἀλλ' εὐχὰς λέγειν ἀδυνάτους. ὡς ἥδιον "ἂν ἐσίμην, ποία μοι ἡμῖν χρόνου δοθήσεται τοιαῦ"τα τοῖς τοιούτοις πράγμασι γινομένοις, ὅπως ἐγ"χύλιον τῇ πόλει τῶν ἐχθρῶν. ποία δὲ συγχώρη

τῷ

[a] Χειρονάκται Vat. [b] Φοβεῖται τι Vat. quo modo legendum esse suspicatus est Sylb. Φοβεῖ absque τι malit Port. quod τι vel ἤ sequens delideraret: atque φοβεῖ λιμὸν pro μὴ φοβεῖ λιμὸν interpretem accipi vult. In Lexicis φοβέομαι minari ex Dionys. l. 6. Verum (inquit Steph.) non video quid obstat, quo minus illic verbo φοβέομαι suam significationem relinquamus, i. e. passim usitatam. [c] Δεινὴ καὶ ἀνυποφόρητος ὄψις Vat. Magis analogum est ἀνυποφόρητον. Sylb. [d] Οὐδεὶς γὰρ ἐστι ὕτως ὠμὸς & τρόπον Vat. [e] Ὑμῖν Vat. [f] Βέβαιος Vat. [g] Non agnoscit Vat. [h] Καὶ μὰ Δι' ἐχὶ φαυλόταλα Vat. quo modo & Lapus, dum vertit, nec per deos illi quidem cives inanissimi. Καὶ μὰ Δι', ὡς αὐτοί γε νομίζουσι, οὐχὶ φαυλόταλα legit Gelen. redditque, per Jovem non omnino (ut ipsis videtur) stolida. * Portus vertit, Præterea ipsum bellum, quod non finis unquam animos nostros quiescere, nos terrebit: sed quod atrocissima quæque mala superat, illud est, quod mulierculæ &c. nam ipsi legendum videtur, ἃ δὲ πάντα ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ, & subaudiendum τῶν ἐστι ἐν st. γένοιτο &c. Vel saltem dicendum ἅπαντα ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ, ita ut quæ sequuntur ἀπελαύνει τῆ κατ' ἐπεξήγησιν subjiciantur. † Ita reddo, quod τι hîc loci particula sit ἐπιτατικὴ & æquipolleat τῷ μάλα.

a Deside-

"τῷ χρησμῷ ἢ τῇ μελλήσει τῶν ἐλθεῖν ὠφέλειαν συμ-
"μάχων, οὐ σὺν χρηζόμεθα νῦν μέλλουσι δεινοῖς. τίς δὲ
"ὁ παρέξων τὸ ἀσφαλὲς; ἀνὴρ ἢ θεός, ἢ χρῆν πολ-
"λὴν ἡσυχίαν σωνάξαι ἐκ παντὸς τόπου, καὶ πα-
"ραπέμψαι δεῦρο τὴν ὀπτυγίαν. ἔπι δὲ δὴ, οἱ τοὺς ἑαυτῶν
"πατρίδας ἀκλείψοντες, ἢ πρὸς ἡμᾶς μεταναστήσο-
"νται, τίνες ἔσονται; πότερα οἰκήσεις τε καὶ ἑφέδια καὶ βίους,
"καὶ τιμᾶσθαι πρὸς τοῖς πολίταις διὰ πατέρων ὀπι-
"φάνειαν, ἢ δόξαν οἰκείας ἀρετῆς ἔχοντες; ἢ τίς ἂν ὑπο-
"μείνειε, τὰ οἰκεῖα πρόμενος ἀγαθὰ, τῶν ἀλλοτρί-
"ων αἰσχρῶς μεταλαβεῖν κακῶν; ἃ γὰρ εἰρήνης καὶ τρυ-
"φῆς μεταλήψόμενοι δεῦρο ἥξουσιν, ἀλλὰ κινδύνων καὶ
"πολέμου, ἐξ ὧν ἄδηλον εἰ κατορθωθήσεται τὸ τέλος.
"ἢ τὸ δημοτικὸν καὶ ἀνέσιον ἐπαξόμεθα πλῆθος, οἷον
"καὶ τὸ ἐνθένδε ἀπελαθὲν νῦν, δηλονότι καὶ χρέα,
"καὶ καταδίκας, καὶ τοὺς ὁμοιοτρόπους ζημίαις συμ-
"φορὰς ἀγαπητῶς ὅπου τύχη μεθιδρυσόμενον; εἰ δὲ
"καὶ τἄλλα χρηστὸν ἦν καὶ μέτριον, ἵνα καὶ τοῦτο αὐτοῖς
"χαρισώμεθα, ἀλλὰ τοῦτο γέτοι τὸ μηδὲ οἰκεῖον εἶναι,
"μήτε ὁμοδίαιτον, μήτε ἐθισμῶν καὶ νόμων καὶ παιδεί-
"ας ἔσεσθαι τῆς παρ' ἡμῖν ἔμπειρον, μακρῷ δή που καὶ
"τῷ παντὶ χαλεπὸν ἂν εἴη τοῦ παρ' ἡμῖν. Τῷ μὲν ἐπιχω-
"ρίῳ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ γονέων, καὶ πολλῶν ἄλ-
"λων συμάπτων οἰκείων ὁμηρά ἐστιν οἰκάδε, καὶ αὐτῷ νὴ
"Δία τὸ φρόνημα αὐτὸς ἐδάφους ὁ πόθος, ἀναγκαῖος ὢν
"ἅπασι καὶ οὐκ ἐξαίρετος· ὁ δὲ ἐπίκλητός γε οὗτοι καὶ
"ἐπίσκιος ὄχλος, εἰ γένοιτο ἡμῖν συνοικος, οὐδενὸς
"αὐτῷ τούτων οἰκάδε ὄντος, ὑπὲρ τίνος ἀξιώσειε κιν-
"δυνεύειν ἀγαθοῦ, εἰ μή τις αὐτῷ γῆς τε ὑποχοίτο μέ-
382 "ρη δώσειν, καὶ πόλεως μοῖραν ὁσίαν δή τινα, τῶν νῦν κα-
"τεχόντων ἀφελόμενος, ὧν οὐκ ἀξιοῦμεν τοῖς πολλάκις
"ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ αὐτῶν πολίταις μεταδιδόναι. καὶ
"ἴσως ἂν οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθείη δοθεῖσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ
"τιμῶν, καὶ ἀρχῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἐξ ἴσου τοῖς πα-
"τρικίοις ἀξιώσειε μεταλαμβάνειν. οὐκοῦν εἰ μὲ οὐ δώσο-
"τρέψομεν ἔχειρα τῶν αἰτησόντων, ἐχθροῖς αὐτοῖς μὴ
"συλλήψεσθαι χρησόμεθα· εἰ δὲ συλλήψομεν, ἡ πατρὶς
"ἡμῖν οἰχήσεται καὶ ἡ πολιτεία, πρὸς ἡμῶν αὐτῶν καλα-
"λυομένη. καὶ οὐ προσθήσω οἰκοῦσα, ὅτι πολεμι-
"κῶν ὀπτυγείων σωμάτων ἡμῖν ὁ πρὸ παρόντος δεῖ, καὶ
"γεωργῶν, οὐδὲ ἐμπόρων, οὐδὲ τῶν περὶ
"τὰς βαναύσους τέχνας ἀσχολουμένων, ὃς ἅμα δεή-
"σει μανθάνειν τὰ πολεμικὰ, καὶ πεῖραν αὐτῶν δι-
"δόναι· χαλεπὴ δὲ πεῖρα τοῦ μὴ ὁ ἔθει ἀνάγκη
"δὲ τοιούτους εἶναι τοὺς σύγκλυδας καὶ ὁκ παντὸς ἔθνους
"μεταιχμαίους. σφενδονητοῦ γὰρ οὔτε ὁρῶ συμ-
"μαχίαν ἡμῖν οὐδεμίαν συνεσομένην, ὅτε, εἰ φανείη τις
"ὁκ τοῦ ἀδοκήτου, προσδεησόμεθ' ἂν ὑμῶν προσδέ-
"ξασθαι αὐτοῖς τοῖς τείχεσι προχείρως, ἅπολλας ἡμᾶς

"morte & cunctationi venturi auxilii, sin ma- Pet. Jun. 1223.
"lis quæ nullas moras & nullam cunctatio- Colon. Chr. 492.
"nem patiuntur. Quis mortalium aut immor- Obrinc. 72.
"talium nos tutabitur, & pacatissime ac per V. C. Cat. 261.
"amplum otium auxilia undecunque contra- Var. 263.
"het, & huc usque ad nos deducet? Præterea
"quinam illi sunt, qui patriam suam deserent,
"& ad nos migrabunt? utrum illi qui jam
"certas sedes & lares & res ad victum neces-
"sarias habent, & qui ob majorum nobilita-
"tem, vel ob virtutis suæ gloriam apud suos
"cives in honore esse possunt? At quisnam
"suis bonis relictis alienorum malorum tur-
"piter particeps fieri æquo animo velit? ne-
"que enim pacis & deliciarum participes fu-
"turi huc venient, sed periculorum & belli,
"quorum exitus felix necne sit futurus in-
"certum est. An turbam plebejam & laribus
"carentem in urbem introducemus, cujus-
"modi ea erat quæ hinc expulsa fuit, nimi-
"rum quæ æs alienum & mulctas aliaque
"istiusmodi mala libenter secum sit transla-
"tura, quocunque ei migrare contigerit?
"quæ licet alioqui frugi & modesta sit, (ut
"hoc quoque eis largiamur) quia tamen ne-
"que domi nata, neque eadem vitæ ratione
"utitur, quia etiam nostrorum morum & le-
"gum & disciplinæ imperita erit, proculdu-
"bio longe atque omnino hac nostra plebe
"deterior est futura. ¶ Hujus enim indigenæ LIII.
"& liberos & conjuges & parentes, & multos
"alios necessarios hîc obsides habemus; at-
"que adeo ipsum natalis soli desiderium, VI
"quod omnibus inest necessario, nec potest
"eximi. At adscita hæc & * inquilina turba, L.
"si nobiscum habitarit, quum nihil horum
"hîc habeat, cujus boni causa periclitari vo-
"let, nisi quis polliceatur se ei & agri partem
"daturum, & urbis portionem aliquam iis
"ereptam qui nunc eam possident, quæ tamen
"nolumus impertiri civibus, qui sæpius pro
"his certarunt. Ac fortasse ne his quidem
"solis datis contenta erit; sed etiam hono-
"rum, & magistratuum, & aliorum bonorum
"ex æquo cum patriciis particeps esse volet.
"Quapropter, nisi quæcunque postularint eis
"concesserimus, eos ob acceptam repulsam
"inimicos habebimus: quod si concesserimus,
"† patria & resp. à nobis ipsis eversa peribit.
"Non addam hoc loco, nobis in præsentia
"opus esse hominibus ab bellum idoneis, non
"agricolis, aut mercenariis, aut mercatoribus,
"aut etiam iis qui sordidis artibus operam
"navant, quos uno eodemque tempore & res
"bellicas discere, & earum specimen dare
"oportebit. difficile enim est non assueto sui
"specimen dare: necesse autem est tales esse
"eos, qui huc convenient, & ex omnibus na-
"tionibus migrabunt. Nullas enim militares
"sociorum copias in nostram gratiam jam co-
"actas video; neque, si quæ ex insperato
"apparerent, vobis eas intra mœnia temere re-
"cipiendas censerem: quum nos ipsi scimus
"multas

a Desiderantur in *Cod. Vat.* b Ita *Vat.* & *Lapi Codd. Tres*, ut paullo supra, malint *Gelen.* & *Port.* non absurde. c Οἱ τινες ἴσονται *Vat.* d Καὶ τὰ τιμᾶσθαι *Vat.* e Cum in ejusmodi migrationibus ista incommoda non asportari alio soleant, sed illorum effugiendorum gratia sedes alibi quæri, ideo pro ἢ censeo legendum πρὸς: qua præpositione pro Ἀπὸ frequenter utitur, cum alibi, tum pag. 62. v. 14. & p. 64. v. 10. *Sylb.* Quo concesso, mox malim πρὸς ἡμᾶς, ut supra alicubi. f Deest *Vat.* g Nota hîc μηδὲ, & in seq. comm. μήτε. quæ commutatio alibi etiam occurrit. *Sylb.* h Ἐχθροῖς τοῖς *Vat.* i Nota hîc ἡμῶν ἐπιτιμῶντες absolute posita pro ἡμῶν ἐπιτιμώντων, ut infra p. 372. v. 44. ὡς δὲ ἀκίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐπόμενον. *Sylb.* † Habitabitur nobis patria resque publ. à nobis ipsis dissoluta. *Lapus.* perinde ac si legisset ἀπωλεῖ ἡμῖν οἰκήσεται. a Deest in contubernium nostrum admissa.

Ol. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 4. V. C. Cal. 261. V. C. Var. 263.

"multas urbes ab exercitibus præsidii causſa "in eas introductis in servitutem fuisse re- "ductas. § Hæc igitur & alia quæcunque à "nobis ante dicta considerantes, præterea, "eorum qui vos ad pacem hortantur memo- "res, sciatis non apud nos solos aut primos "dissensisse pauperes à divitibus, & ignobiles "à nobilibus, sed in omnibus, ut ita dicam, "& parvis & magnis civitatibus, plerumque "multitudini paucitatem esse inimicam; (in "quibus rerumpub. principes, qui moderate "se gesserunt, patrias suas servarunt, qui ve- "ro arrogantes fuerunt, una cum cæteris viris "bonis ipsi se quoque perdiderunt) & quic- "quid ex multis partibus constat, ita natura "comparatum esse, ut aliqua ejus pars labo- "ret: præterea, neque semper partem, quæ "in humano corpore laborat, resecandam es- "se; (ita enim reliquum corpus aspectu tur- "pe esset, nec ipsa natura diutius duraret) "neque etiam civilis societatis laborantem "partem expellendam: (hoc enim pacto par- "tibus corporis paullatim depereuntibus, to- "tum corpus exiguo temporis spatio interi- "ret) considerantes etiam quanta sit vis ne- "cessitatis, cui soli vel ipsi dii cedunt, æquo "animo feratis fortunæ vicissitudines; neque, "quasi res omnes vobis ex animi sententia "sint successuræ, arrogantia & rerum impe- "ritia tumeatis; sed flectamini & cedatis, re- "cti consilii exempla sumentes, non ex rebus "quas alii gesserunt, sed ex iis quas vos ipsi LIV. "gessistis. ¶ Oportet enim tum singulos ci- "ves tum integram civitatem rebus suis præ- "clarissime gestis gloriari, & dare operam ut "postremæ primis respondeant. Vos igitur "multos hostes, à quibus gravissimas acce- "pistis injurias, in vestram potestatem jam "redactos, neque occidere, neque ex suis se- "dibus expellere voluistis, sed & domos, & "agros ipsis reddidistis, & patriam suam, in "qua nati erant, incolere permisistis; quin- "etiam nonnullos eorum civitate donatos in "parem juris libertatisque conditionem, qua "ipsi estis, recepistis. Sed aliud vestrum faci- "nus isto longe admirabilius afferre possum, "quod scilicet multis vestris civibus, qui gra- "viter in vos deliquerant, pœnam remisistis, "ira in solos *delictorum* auctores effusa, in "quo numero sunt coloni, quos Antemnas & "Crustumerium & Medulliam & Fidenas mi- "sistis, & multi alii. Quid enim jam omnes "recensendi sunt, quos obsidioni expugnatos "moderate & civiliter castigastis? neque ta- "men in ullum propterea periculum aut vi- "tuperationem resp. incurrit; sed laudatur "vestra clementia, neque salus publica immi- "nuta est. Vosne igitur, qui hostibus parci- "tis, cum amicis bellum geretis? & qui ho- "stes in vestram potestatem redactos impu- "nitos dimittitis, eos qui vos in imperio pa- "rando adjuverunt mulctabitis? & qui ur- "bem vestram omnibus ea indigentibus tutum

"ὑπηκόους πόλεις τῇ εἰσαχθείσῃ ὑπὸ φυλακῇ σπα- "σθείσας. Εἰσκεκύφοσι δὲ ταῦτα, καὶ ὅσα "δι' ἕτερα ἡμῖν εἴρηται πρόσθεν, ἔτι δὲ τὸν παρό- "λυτον ὑπὲ τὰς Ἀθηναίας ἀναμιμνησκόμενοι, ὅτι "ὑ πρὸ ἡμῶν μόνοις ἢ πρώτοις πεῖσα τοῖς πλήθεσι "ἐξασίασεν, καὶ ταπεινότητος πρὸς ὑβρίσεως, ἀλλ' οὐ "ἀπάσας, ὡς εἰπεῖν, καὶ μικρᾶς ὑ μεγάλας πόλεσι "πολέμιον ὡς τὰ πολλὰ τῷ πλείονι τὸ ἧττον κα- "θίσταται· οἷς οἱ πρώτεσθε ὑ κοινῷ, μετεώσαν- "τες μὴ, ἔσωσαν τὰς πατρίδας, αὐθαδείᾳ δὲ χρη- "σάμενοι, μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς "ὤλεσαν· καὶ ὅτι πᾶν χρῆμα, ὃ ἂν ὀκ πολλῶν συμ- "βαίνον ᾖ, νοσεῖν πέφυκε καθά τι τὸν αὐτὸν μοῖραν ὑ "ἐπὶ πρὸς τούτοις, ὡς ὅτε ἀνθρωπείου σώματος ἀεὶ τὸ "κάμνον ἀποτεμεῖν χρὴ μέρος· αἰσχρά τε ἂν ἡ ὅλης ἂν "γένοιτο ὑ λειπομένου, ὑ ἡ φύσις ὀκ ἐπιπολὺ διαρκὴς "ὅτε πολιτικῆς κοινωνίας τὸ νοσοῦσαν ἐξελαύνειν μοῖραν "[b] ὑ γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν "[c] ἀπολόμενον σὺν χρόνῳ· ἥ τε ἀνάγκης ὀθνειότη- "τες ὅσον τὸ κράτος, ἣ ὑ θεοὶ ἔχουσι μόνῃ, μὴ χαλε- "παίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηδὲ ὡς ἀπάσῃσιν [d] ἡμῖν "κατ' εὐχὴν ἐσομένων, αὐθαδείας ἐμπίπλασθε καὶ "ἀμαθίας, ἀλλ' ὑπικλάσθητε καὶ ἐξαίφνης, τῷ δικαίῳ "μασι χρησάμενοι ἥ εὐβουλίας, μὴ τοῖς ὀθνείοις, ἀλλὰ "[e] τοῖς ὑμετέροις αὐτῶν ἔργοις. Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα ὑ πό- "λιν ὅλην ὅτι ταῖς καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλο- "τιμεῖσθαι χρὴ, καὶ τὰς λοιπὰς, ὅπως ὁμολογούμεναι "τοῦτας ἔσονται, σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πο- 383 "λεμίους, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθητε, ὑποχειρίους λα- "βόντες, ὅτε ἀνελεῖν ὅτε ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων ἐδυ- "νήθητε, ἀλλὰ ὑ οἴκους ὑ κλήρους αὐτοῖς ἀπέδοτε, ὑ "πατρίδας οἰκεῖν ἐξ ὧν ἔφυσαν εἰάσατε· ἰσοψήφους τε "ἔναι καὶ πολίτας ὑμετέροις, ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐκα- "είσαθε. [f] τούτῳ δὲ τὸ θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῖν "ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ τῶν ὑμετέρων πολιτῶν [g] πολ- "λοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτάνοντας ἀφήκατε "τῶν τιμωρίων, εἰς αὐτοὺς μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς "αἰτίους τῇ ὀργῇ, ὧν ἦσαν οἵ τε Ἀντέμνας κληρου- "χήσαντες, καὶ Κρουστομερίαν, καὶ [h] Μεδύλλιαν, καὶ Φι- "δήνην, καὶ ἄλλοι συχνοί. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαρι- "θμεῖσθαι νυνὶ, ὃς ὑμεῖς [i] καὶ" ὀκ πολιορκίας κρατή- "σαντες, μετρίως ὠφετήσασθε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ "ἔσθ' ὅπως ἡ κίνδυνος ἀφ' ὧν τοῦτα κατέλαβε τὴν πόλιν, "ἢ ψόγος, ἀλλ' ἐπαινέται τε ὑμῶν τὸ ὀθνεῖοι, καὶ "οὐδὲν ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμί- "ων φειδόμενοι, τοῖς φίλοις πολεμήσετε; καὶ οἱ τὰ ὑπο- "χείρια γινόμενα μεθιέντες ἀζήμια, [k] τοὺς συγκαλαχθη- "σομένους ὑμῖν τὴν ἀρχὴν ζημιώσετε; πόλιν τε ἢ ἑαυ- "τῷ ὑμῶν παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις ἀσφαλῆ καταφυγὴν,

[a] Deest *Var.* [b] οὐ γὰρ agnoscit etiam *Lapi* versio: sed pro φθάνοι legit aliud; *neque enim per partes propriae coalescere, cum tempore amissum.* Ego, retento φθάνοι, pro ὑ existimo legendum ὕστερον, *sic enim manere singulorum partium excidio eandem universam resp. corpus possumadmodum.* *Sylb.* Atque hoc modo legendum esse censet *Port.* nisi quis malit, ὑ γὰρ ἂν φθάνοι. [c] Ἀπολόμενον *Var.* [d] Ἡμῖν præferunt *Galen.* & *Port.* [e] Τοῖς ὑμετέροις *Var.* [f] Τούτου δ' ἐν *Var.* quo modo, vel τούτου δ' ἔν, legendum esse conjecerunt *Sylb.* & *Port.* [g] Πολλοὺς τῇ μεγάλα *Var.* [h] Μεδύλλιον *Var.* [i] Deest *Var.* [k] Τοὺς ἐν κρουσταμερίῳ *Var.* [l] Ὑμῶν redundat ut exegema. *Sylb.*

a Συκοφα-

"καταφυγὴν, ταύτην ἀπειλοῦσιν ἐπιφέρετε τοῖς
"αὐθιγενέσι, οἷς καὶ συνετράφητε, καὶ συνεπολέ-
"μησε, καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν τε καὶ ἀγα-
"θῶν· εἰ δὲ εἰρήνη τε καὶ κατὰ πολέμους, οὐκ, εἰ τὰ
"γε δίκαια καὶ τὰ πρέποντα τοῖς ὑμετέροις ἤθεσι
"βούλεσθε πρᾶξαι, καὶ χωρὶς ὀργῆς κείνητε τὸ
"συμφέρον. Ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τὴν
"στάσιν, εἴποι τις ἂν, οὐχ ἥκιστα ἡμεῖς ἐγνώκαμεν, καὶ
"πολλοῦ πάρεσχήμεθα προθύμως· πῶς δ' ἂν κα-
"ταλυσαίμεθα αὐτὴν, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ
"ὅση πρὸς ἡμῶν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει
"πρὸς ἡμᾶς περὶ διαλύσεων αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε
"τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἀποσταλεῖσιν ἀποκρίνεται πολιτικὰς
"καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ' ὑπερφρα-
"νεῖ καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ, τι βού-
"λεται. πρὸς [c] δὲ ταῦτα τί παραινῶ νῦν πρᾶξαι,
"ἀκούσατέ μου. ἐγὼ τὸν δῆμον οὔτε ἀδιαλλάκτως ὀρ-
"γὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχειν, οὔτε λέγοιμι τἀπειλεῖν
"τεκμηράμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λόγοις αὐ-
"τοῦ τὰ ἔργα· πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμῶν ἐσπουδακέναι
"περὶ τὰς διαλύσεις οἰόμην. [d] ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ πα-
"τρίδα τὴν πανευδαίμονα κατοικοῦμεν, καὶ βίους, καὶ
"οἴκους, καὶ γονέας, καὶ πάντα τὰ πλείστου ἄξια ἐν
"ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δὲ, ἄπολις καὶ ἀνέ-
"στιός ἐστι, καὶ τῶν [e] ἀναγκαίων αὐτῶν σπερῆται σωμά-
"των, βίου τε τοῦ καθ' ἡμέραν οὐκ εὐπορεῖ. πῦρ
"οὖν χάειν, εἴ τις ἔσιτό με, τὰς πρεσβείας οὐ
384 "δέχεται παρ' ἡμετέρας ὁ [f] μὲν κακοπαθῶν, αὐτὸς
"δὲ οὐδὲν ὑπερβουλεύεται πρὸς ἡμᾶς; νὴ Δία φαί-
"ην ἄν, ἄχει τοῦδε, ἐκ λόγου ἀκούει πρὸς τῆς βου-
"λῆς, ἔργον δὲ οὐδὲν ὁρᾷ γινόμενον ἐξ αὐτῆς, οὔτε
"φιλάνθρωπον οὔτε μέτριον, ἐξηπατῆσθαί τε οἴεται
"πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ἐπαγγελλομένων ἀεί τινα πρό-
"νοιαν αὐτοῦ [h] ποιήσασθαι, μηδὲν δὲ πρασσόμενον.
"πρεσβείας δὲ πέμπειν οὐκ ἐπιτρέπει διὰ τοὺς συ-
"ῆθες κατηγορεῖν εἰωθότας αὐτοῦ, δεδοικώς τε μή τι-
"νων ὧν ἀξιοῖ διαμάρτῃ. τάχα δ' ἂν τι καὶ φι-
"λοτιμίας ἀνοήτου πρὸς αὐτὸν εἴη πάθος· [i] οὐδέν γε
"θαυμαστὸν· ἐπεὶ καὶ [k] ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ
"δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον [l] οἰκεῖ, καὶ κοινῇ οὐκ
"ἀξιοῦσιν ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐκ παν-
"τὸς ἀεὶ ζητοῦσι πρεῖναι τρόπου, καὶ μὴ πρότε-
"ρον χαρίζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν
"ἐπιχείρειον. οἰνούμενος δὲ ζῶντι, οἶμαι δεῖν
"πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐκ
"τῶν μάλιστα πιστευομένων τοὺς δὲ ἀποσταλησομέ-
"νους ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι τοῦδε, διαλυ-
"σομένους αὐτοῖς τοῖς φίλοις ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ δι-
"κάσωσι, καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσαναφέροντας.

"refugium prebetis, sustinebitis eos ea expel- Dio. p. 411.
"lere ipsos indigenas, quibuscum educati & Liban. Chr. 491.
"instituti estis, & multorum cum malorum Olymp. 71. 1.
"tum bonorum, & pacis & belli tempore, Cic. 261.
"participes fuistis? non: si id quod æquum Fc. Var. 263.
"est, quodque vestros mores decet, facere
"volueritis, & si sine ira quid utile sit judi-
"caveritis. ¶ Sed, dixerit quis, nos quoque LVI.
"seditionem sedandam censemus, hocque no-
"bis non minus *quam tibi* placet, & ad hanc
"rem maxime sumus propensi; sed quomo- .I
"do sedanda sit, hoc nobis ostende si potes.
"Vides enim quanta sit in plebe arrogantia,
"quæ, quamvis ipsa injuriam nobis fecerit,
"tamen nullos legatos de pace ad nos mittit,
"neque nostris legatis ullum civile ac huma-
"num responsum dat, sed fastu tumet & mi-
"nitatur, nec quid illa sibi velit facile con-
"jici potest. Quomodo igitur in his rebus
"vos gerere debeatis, & quid nunc vobis fa-
"ciendum censeam, audite. Equidem neque
"plebem adeo infensam nobis existimo, ut
"reconciliari nolit, neque quidpiam eorum
"quæ minatur facturam puto; hoc inde con-
"jiciens, quia ejus facta dictis non respon-
"dent: quinimo eam pacis multo magis quam
"nos cupidam esse arbitror. Nos enim pa-
"triam charissimam incolimus, & res ad vi-
"ctum necessarias, & domos, & parentes, &
"omnia quæ ab hominibus plurimi fiunt in
"nostra potestate habemus: at illa est ex-
"torris, & sine laribus, & suis necessariis or-
"bata, victuque quotidiano non admodum
"abundat. Quod si quis ex me quærat, cur
"igitur, misera, conditiones ad quas eam in-
"vitamus non accipit? cur nullam legatio-
"nem ad nos mittit? Ei respondeo: quia,
"per Jovem, ad hanc usque diem verba tan-
"tum à senatu audit, & nihil eorum *quæ* .IIIV.I
"*dicuntur* vel humane vel moderate fieri vi-
"det; & existimat se sæpius deceptam fuisse
"à nobis, qui semper promittimus nos ali-
"quam ejus rationem habituros, & tamen
"nihil præstamus. Legatos vero mittere non
"vult, ob suos quotidianos accusatores, qui
"hîc sunt, & quia veretur ne rerum à se
"postulatarum aliquam repulsam patiatur.
"Fortasse etiam aliquo stultæ ambitionis vi-
"tio laborat. neque vero hoc mirum: siqui-
"dem inter nos ipsos nonnulli sunt, in quo-
"rum animis hæc gravia litigia & contentio-
"num studia residunt, & vulgato vitio no-
"lunt pati se ab adversariis superari, sed
"quavis ratione semper superiores esse co-
"nantur, nec prius beneficium largiri volunt,
"quam eos qui id sunt accepturi in suam
"potestatem redegerint. Hæc igitur cogitans,
"censeo legatos ad plebem mittendos, ex iis
"quibus illa maximam sit habitura fidem.
"Illis vero qui mittentur liberam atque ab-
"solutam potestatem dandam ipsius seditio-
"nis sedandæ, conditionibus quas judicarint
"æquas, ita ut nihil amplius ad senatum refe-
rant.

a Συντρόφοις in *Ed. Steph.* quod sequuti *Gelenius & Xylus* vertunt, *cum quibus diuturnam habuistis consuetudinem.* Sed (ut inquit *Sylb.*) verior scriptura est συντεθράφητε. eandemque habent *Vat.* & *Lipi Codd.* atque inde συντεφίας dicit infra p. 398. juxta *Ed. Sylb.* b Καταλυσόμεθα τοῦτον *Vat.* c Si δὲ malis pro δὴ, per me licet. *Sylb.* d Ἡμῖν μὲν γὰρ τὴν πατρίδα *Vat.* e Ἀναγκαιοτάτων αὐτῶν σίτου *Vat.* f Pro μὲν aptius legas δεινῶς, vel tale quid. *Lipsius* vertit, *mala patiens plebs*, κακοπαθῶν ὁ δῆμος. *Sylb.* Ομως κακοπαθῶν in *Cod. Vat.* g Λέγοι *Vat.* h Aorist. ποιήσασθαι positum hîc pro fut. ποιήσεσθαι. *Sylb.* i Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν *Vat.* k Ἐν ἡμῖν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Par.* l Ἐν σφίσι κεῖται *Vat.*

Ptr. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cos. 261. Urb. 263.

"rant. Qui enim nunc ſuperbi & graves vi-
"dentur, illi hoc ſcient & cognoſcent, vos re-
"vera concordiæ ſtudere, & ad æquiores con-
"ditiones deſcendent, & nihil quod turpe ſit
"aut quod nequeat fieri poſtulabunt. Omnes
"enim qui irritati ſunt, præſertim vero ſi
"ſint infimæ conditionis homines, ſolent ad-
"verſus ſuperbos exaſperari, & mites & faci-
"les ſe præbere iis, à quibus comitate offi-
"ciorum foventur.

I. ¶ Hac oratione à Menenio habita, murmur ingens in ſenatu eſt ortum, & patres ſinguli per claſſes, & *caterватim* colloquebantur: atque illi qui plebi favebant ſeſe invicem adhortabantur ad omnem ſuam operam alacriter conferendam, ut plebem in patriam reducerent, quando ſententiæ tunc dictæ ducem nacti eſſent, totius optimatum factionis nobiliſſimum. At optimates *cæteri* quum priſtinum ac patrium reip. ſtatum nullo modo mutari vellent, & dubitarent quonam modo in præſentia ſe gerere deberent, ſententiam quidem mutare nolebant, nec tamen in ea perſiſtere poterant: integri porro & neutri factioni dediti pacem cupiebant, & quonam modo obſidio intra mœnia incluſis tolerari poſſet ſpectandum cenſebant. Silentio autem facto ab omnibus, conſul major natu, laudata Menenii generoſitate, & cæteros hortatus ut ſimiles illi eſſent in reip. cura & adminiſtratione, tum libere dicendo quod ſentirent, tum etiam ſine ullo timore quæcunque viſa eſſent faciendo, alium eodem modo nominatim vocavit, & ut ſuam ſententiam aperiret rogavit, *ſc.* Manium Valerium, fratrem unius illorum qui patriam regio dominatu liberarant, virum omnium optimatum plebi chariſſimum.

LVIII. ¶ Qui quum ſurrexiſſet, primum commemoravit patribus acta ſua, dixitque ſæpe ſe mala quæ eventura eſſent prædixiſſe, ſed ſuam orationem ſpretam ab illis fuiſſe: deinde petiit ab iis qui paci adverſabantur, ne non de moderatione jam eſſent ſoliciti, ſed quando ſeditionem ſedari paſſi non fuiſſent, quo tempore parva adhuc in rep. ejus principia erant, nec admodum ei nocebant, nunc ſaltem darent operam ut ocius ea ſedaretur, ne, ſi clam longius progrederetur, fortaſſe fieret inſanabilis, vel certe curatu perdifficilis, & multas calamitates ſibi afferret: demonſtravitque plebis poſtulata non amplius eadem fore, quæ ante, ſeque ſuſpicari dixit, plebem non amplius intra eoſdem compoſitionis terminos ſtaturam, ita ut ſui æris alieni remiſſionem tantummodo peteret, ſed fortaſſe aliquod etiam auxilium poſtulaturam, quo tuta permaneret in poſterum. Ex quo enim dictatura in remp. fuerat introducta, *dicebat* antiquatam fuiſſe legem libertatis ejus cuſtodem, quæ neque civem ullum ab iſtiuſmodi hominibus interfici, neque plebejos in

"αὐτοὶ γὰρ ἔσονται τῶνδε οἱ νῦν ὑπερφρονοῦντες δο-
"κιμώτατοι ἴσαι καὶ βαρεῖς, μαθόντες ὅτι ἀλλήλοις αὐτοὶ
"δάζηλοι τῶν ὁμοίων ἐσμέν, καὶ εἰς ὑπουλοτέρας συλ-
"λαβόντων αἰρέσεις, ἐκδὺς ἀξιοῦντες οὔτε τῶν ἀρχόν-
"των οὔτε τῶν ἀδυνάτων. τὸ γὰρ προσδιδόμενον ἅπαν, ἄλ-
"λως τε καὶ ταπεινὸν ἦ, τοὺς μὲν τῶν ὑπερφρο-
"νούντων ἀγαπᾶσθαι φιλεῖ, τοὺς δὲ τῶν ἡσσημέ-
"νων ὑπερορᾶσθαι.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μενηνίου, ὄχλος πολὺς ἐκίνησε τὴν βουλήν, καὶ διελάλουν ἕκαστοι πρὸς συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικούς, καὶ ἀλλήλους παρακελευόμενοι προθυμίαν, ὅπως κατάσχωσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τότε γνώμης ἀπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν ὑπερφανέστατον. οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τοῦδε παντὸς θηλοῦντες μὴ κινεῖσθαι τὸν πατρῷον κόσμον τὴν πολιτείαν, ὑποφοβοῦντο ὅ,τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δὲ ὅπῃ τὸ ἐγνωσμένων δυνάμενοι ἄνδρες· δ' ἀκέραιοί τε, καὶ τὸ πάσιν ὑπόλεφαις συμφιλονεικοῦντες, εἰρήνην ἄλλην βουλόμενοι, καὶ ὅπως τὰ χρεῶν γένοιτο σκοπῶν ἀξιοῦντες. σκοπῶν δὲ γενομένων, ὁ προεστηκὼς τῶν ὑπάτων ἐταράσσετο τὸν Μάνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ἡμῶν ἀκούειν γενέσθαι κηδεμόνας, λέγοντάς τε ὅσα φρονοῦσι μετὰ παῤῥησίας, καὶ θεμένους δίχα ὅσον τὰ δίκαια, ἕτερον ἐκάλει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ὀνόματος, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι. Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελευθερώσαντος τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων, ἄνδρα πρὸ ὀλίγου τῶν ἀριστοκρατικῶν τῷ δήμῳ κεχαρισμένον.

Ὃς ἀναστὰς, πρῶτον ἐμέμψατο τὴν βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις αὐτοῦ προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ, δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου τοὺς σωφρονοῦντας τῶν ἀριστοκρατικῶν μὴ περὶ τοῦ μετρίου νῦν ζητεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν φύσιν ἤδη ἐᾶσαν ἐκφέρεσθαι, ὀλίγα μὲν ἔτι τὴν πόλιν ἀφεφέουσαν, νῦν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως ἀφ' ταχέων παύσεται, μὴ προελθοῦσα ἔτι προῤῥιζοτέρω λύσῃ τάχα μὲν ἀνίατος, εἰ δὲ μὴ, δυσίατος, καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι γενομένη κακῶν τὴν τε ἀξίωσιν τῶν δημοτικῶν οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ προτέρᾳ, οὐδ' ὅτι τοῖς αὐτοῖς εἰκὸς συμβήσεσθαι τὸν δῆμον, ἀπαλλαγὴν τῶν χρεῶν αἰτούμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δέεσθαί τινος ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀσφαλὴς ἀπολείσει· καταλελῦσθαι μὲν γὰρ, ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ, τὸν φύλακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς ὕστερος ἐπολιτεύετο πολίτην ἀκριτον ἑνὸς σὺν χειρὶ τοῖς τοιούτοις, οὐδ' γε τῷ τῆ χείρου

a Μαθόντες τι ἴσον Vat. b Rectius ἀνδρες ἢ &c. Sylb. In Cod. Vat. ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστερον. c Conjunctionem δὲ (omiſſam in Ed. Steph.) inſeruit Sylb. illamque agnoſcit Lapus. Optime in Cod. Vat. εἰ δ' ἀκέραιοί τε καὶ τῶν: & mox ἀδυνάτων, quod convenientius eſſe videtur Sylb. d Καθ' ὅτου τοιχίρους μὴ χίνοντο, quonam modo vinci poſſet obſidio, malint Sylb. & Port. Καθ' ὅπως μὴ τοιχίρης ἔσοιτο Vat. atque ita etiam Lapus, dum vertit, quemadmodum non eſſem incluſa muris. e Καὶ ὅσα φρονοῦσι Vat. f Δωρίρεν τινῶν in Cod. Vat. unde aliquis legendum conjiceret ἀφορίζοντα τινῶν. g Προελθοῦσα perperam in Ed. Steph. h Εἰκέζει legendum, ut ab ἀνίφημι pendeat; alioqui dicendum eſſet ἐοικὸς, quod τῷ ἀνίφημι reſpondebit. Port. Εἰκὸς in Cod. Vat. i Pro πρὸς rectius fortaſſe legendum περὶ: quo modo Philoſtr. dicit περὶ αὐτοῦς φαίνεσθαι in eis apparere. vel legendum πρὸς τὸν κρίσιν. Sylb. Vulgatam lectionem tuetur Perizon.

a Κατελ-

χείσῃ ἐλαττουμένους ὑπὸ τῶν πατρικίων δημοσιᾳ πα-
ραδίδοσθαι τοῖς [a] κατακρινομένοις, [b] ἔφασαν δὲ τοῖς βου-
λομένοις ἰδίᾳ μεταφέρειν τὰς κρίσεις [c] ἀπὸ τῶν πατρι-
κίων ἐπὶ τὸν δῆμον· ᾧ ὅτι ἂν ὁ δῆμος γνῷ, τοῦτο εἶναι
κύριον· ἀφῃρῆσθαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐξουσίαν τὸν δημοτικῶν
ὀλίγα δεῖν πᾶσαν, ἧς οἱ τοῖς πρώτοις χρόνοις ἦσαν
κύριοι, ὅπου γε καὶ τὸν ἐκ τῶν πολέμων θριαμβον οὐκ
ἐξεγένετο [d] αὐτοῖς ἄρασθαι πρὸ τῆς βουλῆς, ἀνδρὶ
πρὸ ὀντιναοῦν ἄλλου ὀφειλομένῳ ταύτης τυχεῖν τῆς τι-
μῆς, Ποπλίῳ Σερουιλίῳ Πείσωνι· ἐφ' οἷς εἰκὸς τὸ πά-
χος τοὺς πολλοὺς ἀθυμεῖν, καὶ πονηρὰς ἔχειν ὑπὲρ τῆς
ἀσφαλείας ἐλπίδας· ἐπειδὴ ὅτε ὑπάτῳ ὅτε δικτάτορι
οὐ κατὰ νοῦν ἐβουλομένοις ἐξεγένετο, ἀλλὰ καὶ
[e] συναπέλαυσε τῆς αὐτῶν ὕβρεως καὶ ἀτιμίας, ἕνεκα
τοῦ ὑπὲρ πολλῶν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν. Ταῦτα
δὲ ἀπερριφάδ[f] συγκαλύψασθαι ὑπὸ τῶν χαιρεστάτων τῶν
πατρικίων, ὑβριστὰς δέ τινας καὶ πλεονέκτας περὶ χρη-
ματισμὸν ἀδίκου δανεισμοῦ ἐπιτηδείους, οἳ πρὸς πολὺ
ἀλλόφορον καὶ ὑπὲρ μεγάλοις δανεισθὲν τόκοις, πολλὰ
καταδουλωσάμενοι πολιτῶν σώματα, τούτοις τε ὠ-
μὰς καὶ ὑπερηφάνους ἀνάγκας προσφέροντες, ἀλλότριον
ἐποίησαν γενέσθ τῆς ἀριστοκρατίας ἅπαν τὸ δημοτικόν,
ἑταιρείαν τε συστησάμενοι, καὶ ταύτης ἀναδείξαντες Ἀπ-
πιον Κλαύδιον ἡγεμόνα, μισόδημον ἄνδρα, καὶ ὀλιγαρχι-
κὸν, [h] δι' οὗπερ φέρουσι πάντα τὰ πρόσταγματα τῆς πό-
386 λεως. οἷς εἰ μὴ τὸ σωφρονοῦν μέρος τῆς βουλῆς ἐμποδὼν
στήσῃ, κινδυνεύει ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τινος καὶ κατα-
φθορᾶς τῆς πόλιν τελευτῶν δὲ ἀπεφήνατο, συνδοκεῖν τῇ Με-
νενίου γνώμῃ, καὶ τῆς πρεσβείας ἐξίης πέμπειν διὰ τα-
χέων· τοὺς δὲ ἄνδρας ἀφικομένους πειρᾶσθ μὲν, ὡς βούλοιτ
καταλύσασθ τὰς στάσεις· εἰ δὲ μὴ διδοίη τις αὐτοῖς ἃ βού-
λοιτ, δέχεσθ τὰ [i] δεδομένα.

Μετὰ τοῦτον ἀνέστη κληθεὶς Ἀππιος Κλαύδιος, ὁ
τὸ σταλιγμένης τῷ δήμῳ στάσεως, ἀνὴρ μέγα φρονῶν ἐφ'
ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ δικαίας πάσχων αἰτίας· ὅτε γὰρ
ἴδιος αὐτοῦ βίος ὁ καθ' ἡμέραν σώφρων καὶ σεμνὸς ἦν,
ἥ τε προαίρεσις τῶν πολιτευμάτων εὐγενὴς, καὶ τὸ ἀξίω-
μα σώζουσα τῆς ἀριστοκρατίας· ὡς ἀφορμὴν λαβὼν τὴν τοῦ
Οὐαλερίου δημηγορίαν, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· "Εἰ
"ἐλάττονι μὲν αἰτίᾳ Οὐαλέριος ἦν, εἰ τὴν αὐτοῦ γνώμην
"ἀπεφήνατο μόνην, τῶν δὲ τὰ ἐναντία ἐγνωκότων μὴ
"κατηγόρει· νῦν δὲ αὐτὸς μηδὲν ἀκοῦσαι τῶν προσόντων
"αὐτῷ κακῶν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀπέχρησεν αὐτῷ τοιαῦ-
"τα συμβουλεῦσαι, ἐξ ὧν ὠφελεῖ μὲν οὐδέν· ἀλλ' ἢ τοῖς κακίστοις τῶν
"πολιτῶν δουλεύσομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐναντίων αὐ-
"τῷ καθήψατο, καίτοι ἀνθρώπων ἐμπαθῶν, πολλοὺ
"ἀνάγκην ὁρῶ καὶ τοῦτον εἰπεῖν, καὶ πρῶτον ἅπα-

judicio à patriciis superatos, ipsis adversariis victoribus, quorum opera damnati fuissent, tradi sinebat; [b] sed quibusvis potestatem faciebat provocandi à patriciis ad populum, & quod populus post causæ cognitionem jussisset, id ratum esse *jubebat*: & fere omnem aliam potestatem plebejis ereptam fuisse *dicebat*, quæ superioribus seculis penes eos fuerat, quod post partam de hostibus victoriam triumphum à senatu impetrare non potuissent P. Servilio Prisco, qui vir erat omnium hominum hoc honore dignissimus. Quapropter verisimile esse plebem offensam animum despondere, & de incolumitate sua male sperare: quia neque consuli, neque dictatori, curam plebejorum gerere volentibus, id facere licuit, sed & ipsi fuerunt eorum contumeliæ & ignominiæ participes propter suum erga plebem studium ac providentiam. Hæc autem omnia clam facta esse non à gratiosissimo quoque ordinis patricii, sed ab insolentibus ac avaris quibusdam, & injustorum lucrorum avidissimis hominibus, qui, pecunia ingenti mutuo data idque magno fœnore, multos cives in servitutem abduxerunt, atque in eos crudele & superbum ac violentum exercentes imperium totam plebem ab optimatibus alienarunt, atque sodalitate conflata, ejusque duce creato App. Claudio, viro plebejis infenso & paucorum potentiæ studioso, illius opera totam rempubvertunt. Quibus nisi sana senatus pars obstiterit, periculum esse ne resp. in servitutem redigatur atque evertatur. Postremo dixit, se quoque censere Menenii sententiam sequendam, & legationem ocius mittendam, legatosque ad plebem profectos tentare, an arbitratu suo seditionem sedare possent: quod si plebs illis ea quæ peterent non concederet, conditiones quæ ab ea offerentur accipiendas *censebat*.

Post hunne App. Claudius vocatus surrexit, adversæ factionis vir, magnifice de se sentiens, idque non immerito: nam & quotidiana ejus vita modesta & veneranda erat, ejusque animus in administranda repub. generosus, & dignitatis optimatum conservandæ studiosus, qui, arrepta occasione ex Valerii concione, in hunc modum verba fecit: "Minus certe culpandus esset Valerius si tantum sententiam suam dixisset, nec eos qui "contrariæ sunt sententiæ accusasset: sic enim nullum suum vitium audisset. Jam "vero quoniam non satis ei fuit ea dare consilia, ex quibus nihil aliud sequetur, nisi ut "teterrimis civibus serviamus, sed etiam eos "qui adversantur ipsi perstrinxit, † & mei "obiter quandam mentionem fecit, video mihi quoque magnam necessitatem impositam "esse ad hæc respondendi, ac primum qui-"dem

LIX. *App. Claudii oratio.*

Fer. Jul. 4123. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. Ca. 261. V. C. Var. 263.

[a] Κατακρινομένοις malit *Portus*: quod *κατακρίνειν* dicatur judex, *κατακρίνεσθαι* vero actor. [b] Quum ἔφεσις sit provocatio ab uno judicio ad alterum, satis erat dicere ἔφασαν δὲ τοῖς βουλομένοις ἰδίᾳ δίκας ἢ γραφάς. ideoque vereor ne irrepserint ista, μεταφέρειν τὰς κρίσεις, ex margine, cui adscripta essent ad exponenda illa, ἔφεσιν ἰδίαν. *Steph.* [c] Ἐπὶ ἢ δῆμον δίκας ἢ γραφὰς *Vat.* [d] Δῆμος ἔγνω *Vat.* [e] Αὐτοῖς ὀφείλ *Vat.* [f] Legendum videtur ἀποσιωπᾶσθαι; vel majori mutatione ἐξηρῆσθαι ἅπαν ἢ ἀπορρηθῆναι: quod genus loquendi usurpat paullo post. *Sylb.* In *Cod. Vat.*, φθονεῖν γὰρ αὐτῶν ὕβρεις καὶ ἁμαρτίας. Δεῖ τοίνυν τὴν ἔνιᾳ πολλῶν &c. Verum *Sylb.* & *Pors.* legendum esse conjecerant, Δεῖ τοίνυν ἔνιᾳ ἢ πολλῶν (*sc.* δημοτικῶν) ἀτυχῆ &c. [g] Συγκαλύψασθαι *Vat.* [h] Δι' οὗπερ ἄγουσι καὶ φέρουσι malit *Steph.* [i] Δεδόμενα *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio*. [k] Πειρᾶσθ δὲ αὐτοῦ *Vat.* [l] Si malis ἂν ἦ, per me licet *Sylb.* [m] Ὁρῶ perperam in *Ed. Steph.* [n] Miror *Gelenium* & *Portum* locum hunc ita vertisse, ac si ἔφεσιν ἰδίαν non aliud esset quam συναγωγήν. Melius *Lapus* hoc modo: *provocationemque volentibus dabat, jusque transferendi judicia à patriciis ad populum.* perinde ac si τὸ μεταφέρειν legerat. *Steph.* † Meique manu consertus meminit. *Lapus.* Etiam in me velitatus est. *Gelen.*

Ver. Jul. 4003. Ante Chr. 491. Olymp. 178 3. V. C. Cal. 261. V. C. Var. 263.

"dem falsa crimina in me conjecta diluendi. "Exprobratum enim mihi fuit ab eo neque "civile neque liberale studium, me lucra "quibusvis artibus consectari, & multis pau- "peribus libertatem eripuisse, & me præci- "puum auctorem secessionis à plebe factæ. "quorum nihil verum neque sanum esse fa- "cile cognoscere potestis. Eja enim, die "mihi, Valeri, quinam sunt illi qui ob suum "æs alienum in servitutem à me rapti fue- "runt? quos unquam cives in vinculis aut "ante habui, aut jam habeo? quis eorum, qui "secesserunt, propter meam crudelitatem aut "avaritiam, patria sua caret? sed certe nul- "lum nominare posses. Tantum enim abest "ut ulli civi libertatem ob ipsius æs alienum "eripuerim, ut etiam permultis largitus sim "de meis fortunis, & nullum eorum, qui me "credita pecunia fraudarunt, mihi addixe- "rim aut ignominia notarim, sed omnes sunt "liberi, omnesque mihi ut amici & clientes "gratiam habent, & sunt in numero eorum "qui mihi necessitudine conjunctissimi. Ne- "que vero hæc dico, ut accusem eos qui "idem quod ego non fecerunt; neque, si- "qui legis permissu aliquid fecerunt, eos cui- "piam injuriam facere arbitror; sed crimina
LX. "mihi objecta diluo. ¶ Quod autem mihi "morum asperitatem & improborum homi- "num patrocinium exprobrarit, plebis ho- "stem & paucorum dominatus studiosum me "appellans, quoniam optimatibus faveo, hæc "crimina mihi sunt communia vobiscum, "quotquot, quum sitis ipsi meliores, deterio- "rum imperium detrectatis, & quotquot eam "reip. formam, quam à majoribus accepistis, "à dominatu populari, qui est pessimus om- "nium earum reip. formarum quibus homi- "nes utuntur, eripi vobis ferre non potestis. "Neque enim si iste nomen dominatus pau- "corum imposuerit optimatum principatui, "propterea res ipsa *hoc novo nomine* in invi- "diam adducta peribit. At nos multo justius "& verius ei exprobrare possemus plebis "adulationem & tyrannidis affectationem. "Nullus enim est qui non videat manifeste "ex plebis adulatore omnem tyrannum fieri; "& compendiosissimam esse viam iis qui ci- "vitatis libertatem opprimere volunt, eam "quæ per favorem pessimorum civium ducit "ad potentiam, quos iste semper coluit, & "ne nunc quidem colere desinit. Illud enim "vos scitis, viles & abjectos homines tale "flagitium patrare nunquam ausuros fuisse, "nisi à venerando isto ac reip. studioso viro "concitati fuissent, sperantes fore ut in nul- "lum propterea incurrerent periculum, quin- "etiam præter ipsam impunitatem conditio- "nem quoque priore meliorem consequeren- "tur. Hæc autem à me vere dici cognoscere "potestis, si meministis, eum, dum vos belli "impendentis inani metu terreret, & pacem "necessario faciendam diceret, illud etiam "addidisse, pauperes non fore contentos æris "alieni remissione, sed etiam auxilium aliquod

"λύσασθαι τὰς κατ' ἐμαυτοῦ ἀμφιβολάς. ἐπεὶδή- "σαι γάρ μοι τοῦτο αὐτοῦ ἐπιτίμημα, ὅτι πολι- "τικὸν, οὔτε εὐσχημονέστερον, ὃς ἀπὸ παντὸς χρηματίζε- "σθαι πεφήνηκεν τρόπου, καὶ πολλοὺς τῶν πολί- "των ἀφήρηκεν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὃς ἡ δόξασις "τοῦ δήμου δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γέγονεν. ὧν οὐδὲν ὅ,τι "ἀληθὲς ἔστιν οὐδὲ ὑγιὲς ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. "ἆρ', εἰπὲ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς καταδουλω- "σάμενον ἐγὼ τοῖς τοκέων; τίνας δὲ δεσμοῖς πο- "λίτας ἔσχον, ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων ἀφ' "ὑμῶν ἐμοῦ ἀμότητα ἢ φιλοχρηματίαν προφέρεται τῆς "ἑαυτοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τοι- "οῦτον γὰρ δέος πρὸς πολιτῶν δεδουλῶσθαι ἀφ' "ὑμῶν, ὥστε πολλοῖς πάνυ τοῖς ἐμαυτοῦ πεσεῖν ἐχθροῖς, "οὐδένα τῶν ἀποστερησάντων με προσθέσθαι ἑτοιμοτέ- "μοιν οὐδὲ ἄτιμον, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἐλεύθεροι, "καὶ πάντες οἴδασί μοι χάριν φίλων τε καὶ πελα- "τῶν, ἃ καὶ ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐξετάζονται. καὶ "οὐ λέγω ταῦτα κατηγορῶν τῶν μὴ τὰ ὅμοια πε- "ποιηκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρη- "θέντες τι ἔδρασαν, ἀδικεῖν αὐτοὺς οἰόμην, ἀλλὰ τοὺς "ἐμαυτοῦ πράξεσιν ἀπολύομαι. Α δὲ εἰς χαλεπό- "τητα καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων προστασίαν ὠνείδισέ "μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι "τῆς ἀσυκοφαντίας φείδομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν "ὄντα κατηγορήματα, ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε χείρονες ὄν- 387 "τες τῶν ἔμπροσθεν ἀρχέσθαι, οὐδ' ἐᾶτε παρελά- "σαντες τοὺς προγόνων πολιτείαν ἐπὶ τῆς κα- "κίστης τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν δημοκρατίας ἀ- "φαιρεθῆναι. οὐ γὰρ ἂν οὕτω ὀλιγαρχίας ὄνομα "ἔσται τῇ τῶν κακίστων ἡγεμονίᾳ· ᾧ δὴ τὸ πρᾶγ- "μα, ἐπὶ τοῦ ὀνόματος προσκαθελκύσει, ἀφα- "νισθήσεται· ἡμεῖς δὲ πολλῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγ- "καιμεν ὄνειδος καὶ ἀληθέστερον, δημοκοπίαν καὶ "τυραννικῶν ἔργων ἐπιθυμίαν. οὐδενὶ γὰρ δῆλον "ὅτι πᾶς τύραννος ἐκ δημοκόλακος φύεται· ᾧ τα- "χεῖα ὁδός ἐστι τοῖς καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις βου- "λομένοις, ἡ διὰ τῶν κακίστων ἀγουσα πολιτῶν ἐπὶ "τὰς δυναστείας, ὃς πρεσβεύων αὐτὸς διατελέ- "σει, καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ παρόντος παύεται. εὖ "γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ φαῦλοι καὶ πα- "νοῦργοι τοσαῦτα ἁμαρτεῖν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ συμπο- "λιτικοῦ καὶ φιλοπόλιδος τούτου ἐξηγέρθησαν, ὡς δὴ κιν- "δύνου αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον, καὶ πρὸς τῷ μη- "δεμίαν ὑποσχεῖν δίκην, κρείττονα μοῖραν τῆς προ- "τέρας ἕξοντας. μαθόντες δ' ἂν ὡς ἀληθῆ ταῦτα ἐ- "γὼ λέγω, μνησθέντες ὅτι διεπολέμουν ὑπὲρ "πολέμου, καὶ ἀμφιλαγεῖς ἀναγκαίας ἀποφαίνον- "ται ἅμα ἔφη καὶ ὡς οὐκ ἀγαπήσουσιν οἱ πάντες ἀ- "φαιρεθέντες τῶν χρεῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δώσουσι τινος,

a Ita 38 Vat. quod viderat & Portus. b Δούρειον τῶν Vat. c Καθοδουλώσεις χρέα Vat. d Non agnoscit Vat. e Ταῦτα προσγεγράφθω Vat. f Ὀλιγαρχίας ὄνομα θέσθαι Vat. g Forsan legendum ἀμφιλαβεῖν, vel saltem, transpositis compositionis partibus, προσκαθελκύσει. Sylb. Δικαίως ἂν in Cod. Vat. h Τὰς στασιάζουσας βουλομένοις Vat. i Τελευτήσει Vat. k Πρὸς τὸ μηδεμίαν Vat. l Ἐχοι ταῦτα Vat. m Διεπολέμουν ὑπὲρ πολ. Vat.

a τῷ

"πος, καὶ οὐκ ἀπάξονται ἔτι ἐφ' ὑμᾶς οὐδὲ καὶ πρό-
"τερον ἀρχόμενοι τελευτᾶν δὲ ὑμεῖς ἀξίου φόβου
"[b] τοὺς παρόντας, καὶ συγχωρεῖν ὅτι ἂν ὁ δῆμος
"ὅτι τῇ καθόδῳ δικαίωσιν λαβεῖν, μὴ ἀφαιρεῖσθαι
"μήτε ἀπὸ καλῶν ἀρχεῖν, μήτε ἀπὸ δικαίων ἄδικα.
"τοσαύτης ἄρα ἀναισθησίας τὸ ἀνόητον οὗτος ἐμ-
"πέπλησε τῆς πόλεως, ἀνὴρ πρεσβύτερος, καὶ [c] πάν-
"των κεκαρπωμένος τὰς παρ' ἡμῶν τιμάς. ἆρα ἦν
"[d] σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων τὰ μὴ προσόντα
"ὀνείδη λέγειν, τοιαύτας ὅτι κατηγορίας εἴδεν; το
"καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑπὸ τούτου ῥηθείσας ἀφθο-
"νίας ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. ὑμῖν δὲ ὧν βουλευσόμε-
"νοι συνεληλύθατε, δοκεῖ μοι δίκαιά τε εἶναι καὶ τῆς
"πόλεως ἄξια καὶ [e] συμφέροντα ἡμῖν, οὐ μόνον ἃ ὁ
"ἀρχαῖς ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτι τῆς αὐ- 15
"τῆς γνώμης ὅτιμήσων ἀποφαίνομαι, μὴ συγχεῖν τὸν
"κόσμον τῆς πολιτείας, μηδὲ κινεῖν ἔθη πατέρων ἀ-
"κίνητα, μηδὲ ἀναιρεῖν ἐξ ἀνθρώπων πίστιν, ἱερὸν χρῆ-
"μα, μεθ' ἧς πᾶσα πόλις οἰκεῖται ἀσφαλῶς, δί-
"μῳ τε μὴ εἶκειν ἀγνώμονι ἀδίκων ἔργων καὶ ἀθεμί- 20
"των χρῄζοντι καὶ οὐχ ὅπως [f] κατακλίνομαί τι
"τῆς γνώμης φόβῳ ἀφαιρῶν, οἱ τὸ ἐν τῇ πόλει
"δημοτικὸν ἐπ' ἐμοὶ συνιζάντες δεδίττονταί με, ἀλ-
"λὰ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἔρρωμαι τῷ ὀργῷ,
388 "καὶ ἀγανακτῶ τοῖς αἰτήμασι τοῦ δήμου διπλασί- 25
"ως. ὑμῖν τε, ὦ βουλὴ, τὸ παράλογον τῆς γνώμης
"πεφαύμακα, ὅτι οὐκ ὑπεξέφαντες αὐτὸ, ὅτε οὔπω
"[g] φανερὸς ἦν πολέμιος, χρῶν ἀποκοπὰς καὶ κα-
"τακρημάτων ἀφέσεις αἰτουμένῳ, νῦν ἐπὶ ἐν τοῖς
"ὅπλοις ὄντι καὶ τὰ πολεμίων δρᾶν, [h] ταῦτα συγχω- 30
"ρῆσειν βούλεσθε, [i] ὅτι καὶν ἄλλό τι αὐτῷ δοκεῖ. δό-
"ξει δὲ δήπου, καὶ παρόντων [k] ποιήσεται τῷ ἀξιουμέ-
"νων ἰσότιμον εἶναι, καὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέχειν.
"[l] οἰκοῦμεν [m] εἰς δημοκρατίαν ἀφιγμένοι τῷ ἁμαρ-
"τάνειν, ἅπαντι ἔφην, τῶν ἀνθρώπων πολιτειῶν, καὶ 35
"ὑμῖν ἀσύμφορον τοῖς ἀξιοῦσιν ἄρχειν ἑτέρων; οὐκ,
"ἐάν γε σωφρονῆτε ὑμεῖς. ἢ πάντων ἂν εἴητε ἀφρονέ-
"στατοι, εἰ [n] ᾧ [o] τοὺς ἑνὸς ἄρχοντος ἀνδρὸς τυραννι-
"κοῦ οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι, [p] δήμῳ τυραννίδι πο-
"λυκεφάλῳ, νῦν [q] ὑμᾶς αὐτοὺς προδώσετε, καὶ τοῦ- 40
"τα οὐ μετὰ χαρίτων αὐτῷ πείθοντι συγχωρήσετε,
"[r] τοῦ δὲ ἀνάγκης κρατηθέντες, καὶ ὡς οὐκ ἔχοι ἄλ-
"λο τι [s] δρᾶν νῦν, εἰ μὴ προθύμως γνώμην εἶξαντες. ὃ-
"τας δὲ τὸ ἀνόητον ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι, ἐφ' οἷς ἂν
"πλημμελήσῃ, καὶ τὸ τιμᾶσθαι δι' αὐτὸ προσλά- 45
"βῃ, πῶς, δοκεῖτε, αὐθαδὲς ἔσῃ καὶ ἀπαρηγόρητον;

"postulaturos; nec vestrum imperium ut
"ante latu ros: postremo autem vobis sua-
"sisse ut in præsenti rerum statu acquiescere-
"tis, & concederetis quæcunque reditus sui
"causa plebs postulasset, nullo statuto discri-
"mine inter res honestas & turpes, aut inter
"justas & injustas. tanta arrogantia insanum
"vulgus senex iste, nostro favore omnibus
"honoribus functus, replevit. An igitur,
"Valeri, id te decebat, aliis falsa probra ob-
"jicere, quum tu ipse sis talibus obnoxius
"criminibus? ¶ Atque hæc quidem adver- LXI.
"sus istius calumnias sufficiunt. Quod vero
"attinet ad præsentem consultationem cujus
"causa coacti estis, censeo æquum esse, & ex
"pop. Rom. dignitate atque è re nostra, non
"solum ea quæ principio dixi, sed ea etiam
"quæ nunc in eadem permanens sententia
"dico, *sc.* ut non confundamus bene con-
"stitutum reip. statum, nec moveamus non
"movendas majorum consuetudines, nec tolla-
"mus ex hominum consortio fidem, rem
"sacram, per quam omnes civitates tuto
"habitantur; neque plebi cedamus ingratæ,
"res injustas ac nefarias expetenti. Et tan-
"tum abest ut de sententia decedam territus
"ab adversariis, qui urbanam plebem in me
"concitantes me territare conantur, ut multo
"magis nunc quam ante in mea ira confir-
"matus sim, & duplo magis indigner talibus
"plebis postulatis. Et vestram, patres con-
"scripti, absurdam mentem demiror, qui quod
"ei negastis, quum nondum esset manifestus
"reip. hostis, novas tabulas & damnationum
"remissionem petenti, jam quando est in ar-
"mis & hostiliter se gerit, ei hoc ipsum con-
"cedere velitis, & quicquid præterea ipsi in
"mentem venerit. multa autem venient, atque
"id primum *à vobis* postulabit, *nim.* jus æ-
"quum gerendorum honorum, & ut earun-
"dem rerum nobiscum sit particeps. Non igi-
"tur vosmet patiemini recidere in dominatum
"pop. qui (ut ante dixi) est crudelissimus om-
"nium reip. formarum inter homines, & maxi-
"me damnosus vobis, qui ad aliorum impe-
"rium adspiratis? certe non *mutabitis* si sa-
"pueritis. alioqui omnium stultissimi eritis,
"si, quum unius viri tyranniei imperium mi-
"nime vobis ferendum existimaveritis, nunc
"vos ipsos dedatis *ac subjiciatis* plebi, quæ
"est tyrannis ex multis capitibus constans:
"præsertim si neque ejus gratia neque ora-
"tione adducti *postulata* concedatis, sed ne-
"cessitate coacti, & quasi nihil aliud in præ-
"sentia facere possitis, nisi præter animi sen-
"tentiam ipsi cedere. Nam si plebs insana,
"pro supplicio suis peccatis debito, insuper
"honores ob hæc ipsa acceperit, quam arro-
"gantem & quam superbam eam fore putatis?

"Ne

a Χφ' ὑμῶν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Portus.* *b* Τὰ παρόντα malint *Sylb.* & *Port.* *c* Πάσων *Vat.* *d* Ut *Græcis* familiare ἄξιόν σου atque etiam πρέπον σου; ita prisci *Latini* hanc loquendi formam exprimunt, quum dicunt *tibi decet, ejus ætati decet. Port.* *e* Συμφέροντα ὑμῖν *Vat.* *f* Τι in *Ed. Steph.* Si 30 malis, tuo fruere judicio. *Sylb.* *g* Si quis φανερὸς reponat, facile assentiar. *Sylb.* *h* Ταῦτα οἱ συγχωρήσουν βουλεύεσθε *Vat.* *i* Καὶ ὅ,τι δὲ ἄλλο αὐτῷ δοκῇ legisse videntur *Lapus* & *Gelenius*, ut notavit *Sylb.* Sensus & legitima constructio hujusmodi lectionem flagitare videntur, δοκεῖ δὲ ἡμῖν, πρόσεστιν, ὃ αὐτῶν &c. *quæ quicquid ipsi præterea in mentem venerit (venient autem multa) faciet; atque id primum à vobis impetrabit quod postulet, nim. &c. Port.* *k* Ποιήσουσι *Vat.* non aliter *Lapus*, qui vertit, *primumque faciatis postulaturum, æqui eam honoris esse &c.* *l* Οἶκον δὲ vel οἴκων malit *Port.* in Forsan δὲ δημοκρατίαν τὸν πόλιν (τὴν πολιτείαν *Port.*) ἀφιγμένοι: vel, εἰς δημοκρατίαν ἀφιστάμεθα. nam ἀφιστάνω neutral. usu parti non solet. *Sylb.* Ἀφιστάνομαι in *Cod. Vat.* *n* Deest *Vat.* *o* Rectius forsan ἡμῶν τυραννίδι πολυκεφάλῳ. alioqui appositive legendum esset, ἡμῖν, τυραννίδι πολυκεφάλῳ. *Sylb.* *p* Ἡμῶν minus apte in *Ed. Steph.* ut & mox ἐστὶ τὸ ἀνόητον. *q* Ἀρᾶς τοῦ ὑμῖν *Vat.* *r* Rectius forsan δέ τοι, aut δέ τοι, aut demum δέ γε, ut *Lapus* vertit, *tanquam aliud nunc vobis agere nihil liceat, nisi præter voluntatem cedere. Sylb.* *s* Διὰ ῥᾳθυμίαν *Vat.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ¼. Cæs. 261. V. C. Var. 263.

LXII.

"Ne enim illa ſpe efferamini, plebem in poſtulatis ſuis moderatam fore, ſi cognoverit "hoc à vobis omnibus ita fuiſſe decretum. "¶ Sed hac in re potiſſimum Menenium virum ſapientem, & aliorum mores ex ſuis metientem, ac de iis bene ſentientem, opinio "valde fefellit. Plebs enim graviter & ultra "modum inſtabit vobis præ arrogantia, quæ "victoriam ſemper comitari ſolet, & præ "amentia, cui vulgus maxime eſt obnoxium: "& ſi non *ſtatim* ab initio, at certe aliquan- LX1 "do poſt ob unamquamque rem, cujus re- "pulſam paſſa fuerit, arreptis armis eodem "modo inſolenter nos adorietur. Itaque ſi "prima poſtulata ei conceſſeritis, id vobis "conducere rati, mox vobis aliquid deterius "accerſetis; ac mox rurſus aliud hoc ipſo "moleſtius, quaſi & in illis primis poſtulatis "terrore adducti morem ei geſſeritis, donec "tandem illi vos ex urbe pellant, ſicut & in "multis aliis civitatibus accidit, & noviſſime "Syracuſis, ubi agrorum domini à *colonis* ſuis "clientibus expulſi fuerunt. Sin vero indignitate illorum poſtulatorum commoti, ipſis "eſtis adverſaturi, cur non hinc tandem ſpiritus liberos ſumere incipitis? Præſtat enim "leviore ex cauſſa impulſos, nondum ullo "detrimento accepto, animi generoſitatem "demonſtrare; quam poſt multas clades acceptas, tunc demum ob ea quæ acciderint "indignari, & nolle reliqua concedere, & ſero "tandem ſapere. Ne vero quiſquam veſtrum "aut horum deſertorum motu aut bello externo terreatur, neve domeſticas vires contemnatis, quaſi ad urbem tutandam ſatis validæ non ſint futuræ. nam profugorum iſtorum vires ſunt exiguæ, neque, ſicut nunc "æſtate ſub dio manent, *ita* per hyemem diu "in tuguriis durare & permanere poterunt, "quia non ſolum commeatus per raptum amplius ſibi comparare nequeunt, conſumptis "iis quos *in præſentia* habent, ſed etiam ob "paupertatem ne aliunde quidem emptos *in* "*ſua caſtra* advehere licebit, cum nec privatam nec publicam ullam pecuniam habent; "(bella vero plerumque pecuniarum copia "ſuſtentantur) tum quia confuſio, ut veriſimile eſt, & ſeditio eam conſequutura brevi "conſilia ipſorum diſſipabit atque disjiciet. "neque enim dignabuntur aut Sabinis, aut "Hetruſcis, aut aliquibus aliis gentibus exteris ſe dedere, & illis ſervire, quibus ipſi "quondam nobiſcum libertatem ademerunt: "imo vero, ne ab illis quidem fides ipſis habebitur, qui tam male & turpiter ad ſuam "patriam perdendam parati ſunt, ne idem faCturi ſint illi à qua fuerint recepti. Omnes "vero gentes finitimæ & ipſæ ab optimatibus "reguntur, & in nulla civitate plebs æquo "jure cum optimatibus degit. Itaque cujuſque civitatis principes non patientur ſuam "plebem ſedibus expelli propriis, ut advenam

"μὴ γὰρ ἂν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐπάρησθε, ὡς μετεῖκεν "τοῖς ἀξιώσεις ὁ δῆμος, ἐὰν φανερὸν αὐτῷ γένῃ, "ὅτι ὑμεῖς ἅπαντες ἐψηφίσασθε ὕτως. Ἀλλὰ πλεῖστον "δὲ τούτῳ Μενήνιος ἐψεύσθη τὴν δόξης, ἀνὴρ σώφρων, "ὡς ἐκ τῶν ἑαυτοῦ πρόπων τεκμαιρόμενος χρηστὰ ὑπὲρ "ἑτέρων. ἐγκείσεται γὰρ ὑμῖν πρὸς τοῦ δήμου βαρὺς "καὶ τὸ αὐθαδείας, ἣ φιλεῖ τοῖς τὸ κράτος αἰεὶ γί- "νεσθαι, καὶ ἀφροσύνης, ἧς πλεῖστον [a] ὄχλος μετέχει "μέρος· κἂν εἰ μὴ ἐν ἀρχῇ, χρόνῳ γοῦν ὕστερον ἐφ' "ἑκάστῳ χρήματι, ὧν ἂν δεηθεὶς μὴ τύχῃ, τὰ ὅπλα "λαβὼν, καὶ αὐτὸν τρόπον [b] ὑμῖν σοβαρῶς ἐπιθήσεται. "ὥστε εἰ τὰ πρῶτα συγχωρήσετε, συμφέροντα εἰς νο- "μίσαντες, ἕτερόν τι χεῖρον εὐθὺς [c] ἐπαχθήσεσθε· καὶ αὖ- "θις ἄλλο τούτου χαλεπώτερον, ὡς φόβῳ ὑπακούσαντες "καὶ τὰ πρῶτα, ἕως ἐκβάλωσιν ὑμᾶς τελέως τῆς ἐν "πόλεως, ὡς οἱ πολλαῖς ἄλλαις, καὶ τὰ τελευταῖα οἱ "Συρακούσας, [d] ἃς οἱ γεωμόροι πρὸς τῶν πελατῶν ἐξη- "λάθησαν. εἰ δ' [e] ἐπ' ἐκείνων ἀγανακτήσαντες, [f] σώφ- "ρονήσεσθε τοῖς αἰτήμασι, τί δή ποτε οὐκ αὐτόθεν "ἄρχεσθε ἐλευθέρα φρονήματα ἔχειν; κρεῖττον γὰρ "ἀπ' ἐλάττονος αἰτίας ὁρμηθέντας, πεῖν βλαβῆναί "τι, ἀποδείξασθαι τὸ γενναῖον, ἢ πολλὰ προεμένους, "καὶ, τότε ἀγανακτεῖν περὶ τῶν γεγονότων, καὶ μὴ ὀπι- "σθοφυλακεῖν τὰ λοιπά, καὶ ὀψὲ ἄρξασθαι νοῦν ἔχειν. φο- "βείσθω δὲ ὑμᾶς μηδένα μήτε ὁ τῶν ἀποστατῶν ἀνασει- "σμός, μήτε ὁ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμος· μήτε καλα- "γινώσκετε τῆς οἰκείας δυνάμεως ὡς οὐχ ἱκανῆς ὔσης 389 "ἁπάσῃ τὴν πόλιν. ἡ μὲν γὰρ τῶν φυγάδων βραχεῖά ἐστι "ἰσχύς, ἃ οὔτε πολιὼ ἀνθέξει χρόνον ἁπομένουσα, "ὥσπερ νῦν ἐναύλιος μένει, [g] ὑπὸ καλύβης ὥρα "ἔτους χειμερίου, ποιεῖσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐχ "ὅπως δ' ἁρπαγῆς ἔτι [h] δυνησομένη, ἐπειδὰν τὰ ὄντα "ἀναλώσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλοθεν ὠνητὰ ἐπεισάγεσθαι "ἀφ' πενίαν, εἰς οὔτε ἰδίᾳ οὔτε ἐν κοινῷ χρήματά "ἐστιν. Οἱ δὲ πόλεμοι τοῖς πλουσίοις τῶν χρημάτων "ὡς τὰ πολλὰ ἀντέχουσιν· ἀναρχία τε αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, "ἡ στάσις οὐκ ἐν ἀναρχίας ἐμπεσοῦσα, ταχὺ διαχέει "καὶ διαλύει τὰ βουλεύματα. οὐ γὰρ δὴ ἀξιώσουσιν "οὔτε Σαβίνοις, ἔτε Τυῤῥηνοῖς, ἔτε ἄλλοις τισὶ τῶν ἀλ- "λοφύλων δουλεύοντες σφᾶς αὐτοὺς, ἐκείνοις δουλεύειν, "ὧν ἡ αὐτοί ποτε ἀφείλοντο τὴν ἐλευθερίαν [i] σὺν ἡμῖν "ἡ μᾶλλον ἐθέλειν πιστεύσουσιν τοῖς αὐτοῖς οἱ [k] κε- "κωκόσι αὐτοὺς τὴν πατρίδα ἡ αἰχμῆς ἁπολέσαι τοσού- "τοις μιθέντες, μὴ ὁμοίᾳ δράσωσι τὴν [l] ἀποδεξομένην. "ἀριστοκρατεῖται δὲ [m] ἡ τὰ ἔθνη πᾶσι ἁπλῶς ἅπαντα, "καὶ τὸ δημοτικὸν ἐν ἐθνικῇ πόλει μεταπιεῖται τὴν "ἴσον. ὅστε ἡ δή που Ⓐ τοσοῦτοι ἐν ἑκάστῃ πόλει τὸ "οἰκεῖον ἦθος ἔχοντες τοσοῦτον ὄχλον, τοῦτον εἰσδέξον-

[a] Non agnoſcit *Var.* [b] Ὑμῶν *Var.* [c] Ἐπιτραχθήσεσθε *Var.* [d] Id eſt, ἐν αἷς οἱ γεωμόροι τῶν τῶν &c. niſi illud αἷς pro ἃς, poſitum dicamus: *Port.* [e] Ἐπ' ἐκείνοις, vel ἐπ' ἐκείνῳ legit *Sylb.* Ego vulgatam lectionem retineo: ſed locum ita intelligendum puto, εἰ δὲ ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τοῖς ἐκείνων (ſc. τῶν δημοτικῶν) σώφρονες, σωφρονήσετε, εἰ δίκαια &c. i. e. *ſed ſi indignati propter illorum poſtulata, ipſis eſtis adverſarii, cur* &c. *Port.* [f] Ἐσωφρονήσετε *Var.* [g] Ὑπὸ καλύβαις *Var.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* [h] Δυνησομένη in *Ed. Steph.* & *Cod. Var.* quod reddit orationem ἀσυνάλυτον. rectius δυνησομένη ἴσον, vel δυνήσεται. *Sylb.* & *Port.* [i] Σὺν ὑμῖν τῇ μᾶλλον ἢ δὴ *Var.* [k] Ita *Var.* & *Lapi Codd.* Καλῶς perperam in *Ed. Steph.* [l] Τὴν ἀποδεξομένην *Var.* [m] Concinnior videtur haec tranſpoſitio, ἡ τὰ πᾶσι ἔθνη ἁπλῶς ἅπαντα. *Sylb.* In *Cod. Var.* ἀριστοκρατεῖται δὲ τὰ ἔθνη τὰ πᾶσι.

a Mὴ

"ἢ ὅπλων ἢ φυσικὴν εἰς ἣ ἑαυτῶν πατρίδα· [a] μὴ
"μεταδόντες δὲ αὐτοῖς ἧ ἀμοίρων, σφῶν χεῖρ᾽ πρίσονται
"ἧ ἴσον. εἰ δὲ ἄρα γε γάμοις ἐμάρτομεν, ἢ ξυγ-
"ξαπό τις αὐτῶν πόλις, [b] ὀφθῆναι ἤδη ἀφιγμένοις
"ἐς ἀν πολέμιόν τι ὄντες, ἢ τὰ πολεμίων πεισόμενοι. ἔ
"ἔχομεν δὲ αὐτῶν ὅμηρα καὶ γαμετὰς καὶ πατέρας
"καὶ τἄλλα συγγένειαν· ἃ οὐδ᾽ ἂν εὐχόμενοι
"κρείττονα παρὰ θεῶν [c] ἀπησαίμεθα· οὓς ὀφθαλ-
"μῶν ἕνεκα πάντες ὀπλοῦμεν, εἰ τολμήσαιεν ὁμόσε
"χωρεῖν, ὡς ταῖς ἐσχάταις λώβαις ἀφαρπασόμενοι. ἢ
"αὐτοὺς, εἰ τοῦτο μάθοιεν, εὖ ἴσθ᾽ ὅτι λιπαρεῖς ἀντιβο-
"λοῦντας, ὁλοφυρομένους, παραδώσοντας σφᾶς αὐτοὺς
"ὑμῖν δηλα δὴ ὅπλων, ἅπαντα ὑπομένοντας. δει-
"ναὶ γὰρ αἱ τοιαίδε ἀνάγκαι καὶ πάντας τοὺς αὐθά-
"δεις λογισμοὺς κλᾶσαι, καὶ καταβαλεῖν εἰς τὸ μη-
"δέν. Ὧν μοὶ δὴ χάριν τὸν ὀκ τῆς φυγάδων πόλε-
"μον οὐκ ἀξιῶ δεδιέναι, ταῦτά ἐστι. τοὺς δὲ ὀκ τῶν ἀλ-
"λοεθνῶν φοβεροὺς οὐ νῦν πρῶτον ἐπιπάθησαν μέ-
"χει λόγου [d] τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὁπόσους
"ἡμῖν πεῖραν ἑαυτῶν ἔδοσαν, [e] ἐλάττω δόξης φα-
"νέντας. ὅσοι δ᾽ αὖ ἰσχυρὰν οἴονται εἶναι δυνάμιν τὴν
"τῆς πόλεως οἰκείαν, καὶ τῇδε μάλιστα ὀρρωδοῦσι τὸν
"πόλεμον, μαθέτωσαν οὐκ ἰσχυρὰς αὐτῆς ἡθημένοι.
"πρὸς μὲν γε τοὺς ἀφεστηκότας, τὴν πολιτῶν ἀντίπα-
"λον χεῖρα ἔχομεν, [f] εἰ βουλόμεθα τὴν ὑπεναντίων
390 "ὁπλεξάμενοι τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐλευθεῶσαι. κρεῖττον
"γὰρ τὴν ἐλευθερίαν χαρίσασθαι τούτοις, ἢ τὴν ἡγεμονίαν
"ὑπ᾽ ἐκείνων ἀφαιρεθῆναι. ἔχουσι δὲ τὸ πολεμικῶν
"ἐμπειρίαν ἰσχυρὰν, πολλάκις ἡμῖν [g] ξυναγομένοις κα-
"τὰ τὰς στρατιάς. πρὸς δὲ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους
"αὐτοί τε χαρησόμεθα ἁπάσῃ προθυμίᾳ, καὶ τοὺς ἑπο-
"μένους ἅπαντας ἐπαγόμεθα, καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ
"πλεῖον. [h] ἵνα δὲ πρόθυμοι ἢ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφε-
"σιν αὐτῷ χαριούμεθα τοῦ χρεῶν, μὴ κοινῇ, ἀλλὰ κατ᾽
"ἄνδρα. εἴ γὰρ τι δεῖ τοῖς κρείττοσιν εἴξαντας μετελά-
"σαι, μὴ πρὸς τοὺς πολεμίους τοῦτο ἔστω τὸ
"μέτριον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους, οἷς ὑπ᾽ ἀναγκαζόμε-
"νοι τοῖς χάριτας [i] δόξομεν διδόναι, ἀλλὰ πειθόμενοι.
"ἐὰν δὲ ἢ ἄλλης [k] ὁπόθεν βοηθείας, ὡς ξύμπαντες ὑπὸ ὅσης
"ἰσχυρᾶς, τοὺς τε ἐκ τῆς φρουρίων μεταπεμπόμεθα, ἢ τοὺς ἐν
"ταῖς ἀποικίαις ἀνακαλοῦμεν. τοῦτο δὲ ὅσον ὀλίγῳ πλῆ-
"θος, οὐκ ἂν ἔχοιτε [l] γνομένης τιμήσεως μαθεῖν ῥᾴδιον
"ἂν εἴη. τρισχίλιαι μυριάδες εἰσὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν ἥβῃ τε-
"τιμημένων· ὧν οὐκ ἂν εἴη μέρος ἕβδομον τὸ φυγαδικόν.
"λέγω δὲ τοὺς Λατίνων τριάκοντα πόλεις, αἳ μὴ πολ-
"λῆς εὐχῆς δέονται ὑπὲρ ἡμῶν αἰχμῆς, ἅμα τὸ
"συγγενὲς, ἐὰν ψηφίσησθε αὐταῖς ἰσοπολιτείαν μόνον, ἧς

"istam & seditiosam in suam patriam reci- *Per. Jul.* 4213.
"piant; ne si eos in parem juris, libertatis, *Ante Chr.* 491.
"aliarumque rerum conditionem receperint, *Olymp.* 72 1.
"ab illis postea his ipsis spolientur. quod si *V. C.* 261.
"forte mea opinio me fefellerit, & civitas *V. et* 263.
"aliqua eos receperit, tunc cognoscemus eos
"esse hostes, & hostiliter propterea tractan-
"dos. Habemus autem eorum obsides ipsas
"uxores & parentes & reliquos cognatos;
"(quibus pignoribus ne meliora quidem
"optare & à diis petere possemus) quos in
"cognatorum conspectu statuentes trucida-
"bimus, si ausi fuerint nos aggredi, * tan-
"quam *ipsos quoque* extremis enecaturi cru-
"ciatibus. † Qui, si hoc intelligerent, mihi
"credite, mox ad vos venirent supplices cum
"lamentis, inermes, quantumvis duris condi-
"tionibus sese vobis dedituri. Graves enim
"sunt istiusmodi necessitates, & quosvis ar-
"rogantes animos frangere & penitus dejicere
"possint. ¶ Hæc igitur sunt quorum caussa LXIII.
"bellum ab exsulibus minime timendum pu-
"to. Externos vero terrores non nunc pri-
"mum experti sumus intra minas tantum
"consistere; sed etiam antea, quoties *hostes*
"nobis sui specimen dederunt, multo mino-
"res, quam ipsa opinio esset, apparuerunt.
"Qui vero existimant, domesticas reip. vires
"non satis esse firmas, & propterea maxime
"bellum formidant, sciant illi se non satis
"cognoscere quantæ sint. Nam adversus ci-
"ves, qui defectionem fecerunt, habebimus
"manum quam illis opponamus, si delectu
"ex servitiis habito, robustissimos quosque
"libertate donare voluerimus. Præstat enim
"libertate istos donare, quam imperio ab illis
"spoliari. Sunt autem rei militaris satis pe-
"riti, quippe quod sæpius nostris expeditio-
"nibus interfuerint. Cæterum, externo hosti
"obviam ipsi omni animi alacritate eamus,
"& omnes clientes & reliquam plebem no-
"biscum adducamus. Ut autem alacriter in
"præliis operam navet, æris alieni remissio-
"nem non communiter ac universe, sed viri-
"tim ei largiamur. Si quid enim temporibus
"cedendo moderate nos agere oportet, ne
"erga cives hostes hac moderatione utamur:
"sed erga amicos, in quos non coacti, sed
"persuasi beneficia conferre videbimur. Et
"si alio præterea auxilio opus fuerit, quasi
"his copiis non sufficientibus, præsidiarios
"ex castellis accersamus, & eos qui sunt in
"coloniis revocemus. Horum autem quantus
"sit numerus ex proximo censu habito facile
"est cognoscere. Nam cxxx. millia puberum
"Romanorum censa sunt, quorum ne septi-
"mam quidem partem profugi numero æqua-
"rint. ‡ Quid vero memorem triginta Lati-
"norum populos, qui vel summopere opta-
"verint pro nobis propter cognationem di-
"micare, si modo æquum civitatis jus, quod
"precibus

a Μὴ μεταδόντες δὲ αὐτοῖς, sc. τῆς δίκης. *Sylb.* Μὴ μεταδόντες αὐτοῖς ἧ &c. malit *Port.* αὐτῆς subintellecto: hoc sensu, ἐὰν δίκης τῶν οἰκείων, ἵνα μὴ μεταδόντες ἧ ὁμοίων, αὐτοὶ σφῶν χεῖρ᾽ πρίσονται ἧ ἴσων. *Port.* In *Cod. Vat.* μὴ μεταδόντες αὐτοῖς ἧ ὁμοίων. b Ἐστιῶθαι δὲ *Vat.* c Rectius cum *Lapi Cod.* αἰτησαίμεθα. *Sylb.* & *Port.* d Τοιαῦτα ὠθῶ *Vat.* e Ἐλάττω ἢ δόξης *Vat.* f Εἰ βουλόμεθα *Vat.* g Παρηλοίδορον τῶν τοῖς στρατοῖς *Vat.* quo modo legendum esse conjeceras *Sylb.* h Post ἵνα inserui δὲ cum *Lapi Cod.* Fortan sublata distinctione post ἄφεσιν, sic legendum, κἂν ἢ δημοτικὸν τὸ πλεῖον ᾖ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφεσιν αὐτῷ χαρισούμεθα ἧ χρεῶν. *Sylb.* i Δώσειν δέοντες *Vat.* k Γινομένης *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* l Sensus aliquam hujusmodi lectionem postulat, εἰ δὲ λέγω τοὺς Λατίνων &c. vel certe, λέγω δὲ τῶν πλείστων Λατίνων πόλεις ἅς μὴ πολλῆς &c. *Port.* * *Lapus* & *Gelenius* sequutus suum. *Portus* vertit, & extremo & contumelioso supplicii genere enecabimur. † Quod si intelligant, vos sciatis recepturos esse eos, precantes, complorantesque, & tradentes seipsos nobis sine armis, omnia toleraptes. *Lapus.* ‡ Dico etiam obtemperaturas vobis Latinorum triginta urbes quæ ad votum suscipient &c. *Lapus.*

a Rectius

"precibus assiduis petunt, ipsis decernatis?

LXIV. "¶ Quod autem in bellis est maximi momen-
Per. Jul. 4223. "ti, & quod nondum cuiquam de vobis in
Ante Chr. 491. "mentem venit, neque consiliariorum quis-
Olymp. 72 3. "quam dixit, id postquam addidero, finem
V. C. Cas. 261. "dicendi faciam. Nulla re ad felicem victo-
Var. 263. "riam ex præliis reportandam æque opus est
"atque bonis ducibus. his nostra civitas ab-
"undat: adversariorum vero civitates horum
"inopia laborant. Numerosæ enim copiæ si
"nactæ fuerint duces imperandi minime pe-
"ritos, nullum præclarum facinus faciunt, &
"sæpissime ipsæ suarum cladium sunt auctо-
"res; & tanto magis conflictantur quanto
"major est earum numerus. At egregii im-
"peratores quamvis exiguas habeant copias,
"tamen celeriter eas augent. Quapropter do-
"nec duces idoneos ad imperandum habueri-
"mus, non deerunt nobis qui eorum ductu
"jubenter militare velint. Hæc igitur consi-
"derantes, & rerum à pop. Rom. gestarum
"memores, nihil demisse, nihil non generose,
"nihil denique contra vestram ipsorum di-
"gnitatem decernatis. At si quis ex me quæ-
"rat, quid igitur? * quid nobis faciendum
"censes? hæc enim fortasse jampridem scire
"vehementer cupitis. *censeo* nullam legatio-
"nem ad illos patriæ desertores mittendam,
"neque æris alieni remissionem decernen-
"dam, neque quidquam aliud faciendum,
"quod timoris & inopiæ consilii speciem præ
"se ferat. Quod si depositis armis in urbem
"redierint; & de se per otium deliberandi,
"& rem examinandi vobis potestatem fece-
"rint, moderate cum ipsis agendum, quia sci-
"tis omnes stultos (præsertim vero vulgus)
"in humiles arroganter, erga superbos de-
"misse solere se gerere.

LXV. ¶ Quum autem App. Claudius dicendi finem fecisset, magna vociferatio & ingens tumultus diu in senatu fuit. Qui enim optimatum factionis esse videbantur, & qui justa injustis præferenda censebant, in Claudii sententiam ibant, & consules rogabant ut ipsi præcipue ad meliorem partem accederent, illud cogitantes, se regiam non autem plebejam potestatem habere: sin minus, saltem æquos utrique se præberent, & neutri factioni vim afferrent, sed dinumeratis senatorum sententiis majori eorum parti adhærerent. Quod si hoc utrumque neglexissent, & ad se compositionis arbitrium traxissent, negabant se id ipsis permissuros, sed omni studio repugnaturos, & verbis, donec licuisset, & armis, si necessitas ipsos cogeret. Hic autem globus erat validus, & pene tota patriciorum juventus huic sententiæ adhærebat. At pacis studiosi, præcipue vero ii qui ætate provectiore erant, Menenii & Valerii sententiæ adhære-

"αἰεὶ ἀφαιρεῖσθαι δόξομεν. Ὁ δὲ πάντων δεῖ κεφα-
"λαιωδέστατον ἐν τοῖς πολέμοις, ᾧ ὅτι ὑμεῖς αὐτὸ ἐνθυμεῖσθε
"τί ποτ', ἔστιν ὃ δεῖ συμβουλεύειν οὐδεὶς λέγει, τοῦτο προσ-
"θεῖς παύσομαι. ἐδεινὸς ἔστω, τοῖς μέλλουσιν εὐτυ-
"χὲς ἕξειν τὸ πρᾶγμα ἀγώνων τέλος, ὡς πρακτῆρσιν ἀγα-
"θῶν. πάντων ἡ ἡμετέρα πλουτεῖ πόλις· αἱ δὲ τῶν ἀν-
"τιπάλων ἀσθενίζουσιν. αἱ μὲν οὖν πολυανθρωπίαι δυνά-
"μεις, ὅταν λάβωσιν ἡγεμόνας οὐκ εἰδότας, ἄρχειν,
"ἀσχημονοῦσι, καὶ σφᾶς αὐτὰς σφάλλονται τὰ πλεῖ-
"στα, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον κακοπαθοῦσιν, ὅσῳ περ ἂν
"μείζονα ἔχωσι πόρον. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ στρατηλάται,
"κἂν μικρὰς λάβωσι δυνάμεις, ταχέως ποιοῦσιν
"αὐτὰς μεγάλας. ὥστε ἄρχειν ἂν ἡγεῖσθαι δυναμέ-
"νους ἄνδρας ἔχομεν, οὐκ ἀπορήσομεν τοῦ ἄρχεσθαι
"βουλομένων. ἐνθυμούμενοι δὲ ταῦτα καὶ τοῦ ἔργου τῆς
"πόλεως μεμνημένοι, μηδὲν ταπεινὸν, μηδὲ ἀγενὲς,
"μηδὲ ἀνάξιον ὑμῶν αὐτῶν ψηφίσασθε. τί οὖν, εἴ τις
"ἔροιτό με, τί χρὴ εἶναι ὑμῖν δοκοῦν; δ τοιγὰρ
"ἴσως πάλαι γιγνώσκετε. μηδένα μήτε πρεσβεύ-
"ειν πέμπειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, μήτε ἄφεσιν ψη-
"φίσασθαι τοῦ χρεών, μήτε ἄλλο ποιεῖν μηδέν, ὅ, τι
"δόξειν ἂν φόβου τεκμήριον εἶναι καὶ ἀμηχανίας· ἐὰν
"δὲ καθοπλισθῶσι τὰ ὅπλα καταλιπόντες εἰς τὸ πρό-
"λιν, καὶ προσχωσιν ὑμῖν βουλεύσασθαι περὶ σφῶν
"αὐτῶν καθ' ἡσυχίαν ἐκκαίσαντες, χρῆναι μετρί- 391
"ως πρὸς αὐτοὺς, εἰδότας ὅτι πᾶν τὸ ἀνθρώπινον, ἄλ-
"λως τε καὶν ὄχλος ᾖ, πρὸς μὲν τοὺς ταπει-
"νοὺς αὐθαδὲς γενέσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς αὐθά-
"δεις ταπεινοῦσθαι.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Κλαυδίου, μεγάλη φωνὴ καὶ θόρυ-
βος ἐξαίσιος ἀχρι πολλοῦ χρόνου κατεῖχε τὸ συνέδριον. οἱ μὲν γὰρ ἀριστοκρατικοὶ δοκοῦντες εἶναι, καὶ τὰ δικαιότερα πρὸ τῶν ἀδίκων οἰόμενοι δεῖν σκοπεῖν, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίουν μᾶλλον μὲν τῇ κρείττονι προσχωρῆσαι μοίρᾳ, διαλογιζομένους ὅτι βασιλικὸν ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, καὶ δημοτικόν· εἰ δὲ μή γε, φυλάττειν αὐτοὺς ἴσους, καὶ μὴ καθιέναι μηδετέραν τῶν στάσεων. διαριθμησαμένους δὲ τὰς γνώμας τῶν συνέδρων, ταῖς πλείοσι γνώμαις ἐπίχειν. εἰ δὲ τούτων ἀμφοτέρων ὑπερίδοιεν αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσοντας τῆς διαλύσεως, οὐκ ὀκνήσειν αὐτοῖς ἔλεγον, ἀλλ' ἀναλίσκεσθαι πάσῃ προθυμίᾳ, λόγοις τε, ἄχρις ἂν ἐξῇ, χρώμενοι, καὶ ὅπλοις, ὅταν ἀνάγκη γένηται· ἐπεὶ δὲ τοῦτο εἶφος χαρτὸν, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἅπασι τοῦ πατρικίου ἡ νεότης ταύτης εἶχε τῆς προαιρέσεως. οἱ δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμοῦντες, τῇ Μενηνίου τε καὶ Οὐαλερίου γνώμῃ προσετίθεντο, καὶ

a Rectius forsan αὐτοί. *Sylb.* b Τούτων ἡμῖν ἡ ἡμετέρων *Vat.* c Περὶ αὐτῆς σφάλλονται accipere poterimus pro *in seipsas corruunt*, ut ex *Apollonio* citatur περὶ ἑαυτὸν σφάλλει σφίσι pro *cadentia in se*. Sic infra p. 149. (juxta Ed. *Steph.*) de barbarico exercitu, σφᾶλεν ἑαυτὸ σφαλεὶς *in seipsum corruens*, seu *ipse se incondita sua mole labefaciens*. *Sylb.* d Forsan rectius singulariter τοῦ. *Sylb.* e Accus. ἐξεπίτηδες relet ad verbum infinitivum, ut supra p. 343. v. 26. *Sylb.* Melius esset si diceres ἐξεπίτηδες, ut ab illo ὑμῖν præcedente pendeat. *Port.* f Illud ἐ redundare censet *Steph.* g Si mendo scriptura caret, ἔχειν erit idem quod ἐπίχειν, (ut *sc.* πόδα etiam invenitur pro ποδῶν) ac ἔχειν γνώμας insistere sententiis, sequi sententias. *Sylb.* Suspicor illum ἐμπεχεῖν scripsisse: nec me movet quod poeticum potius est hoc verbum, quum tot poetica apud eum vocabula legantur. *Steph.* Γνωμῶν συνέχειν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Casaub.* Sic (inquit) *Musonius* apud *Stobæum*, αὐτῷ σοι, ἔφη, τούτῳ συνέχειν τῇ γνώμῃ τοῖς λόγοις. inde συνεχῶν apud eundem *Musonium* pro consentire, ἅμα μιᾷ γνώμῃ συνεχῶν αἴρεσθαι τοῦ τῷ λόγῳ ξυνεπεσθαι. Sumptum à re militari: nam συνεχεῖς in acie dicuntur, qui in eadem serie sunt positi alius post alium. h Τοῦ δοκοῦντος αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσειν *Vat.* i Ἀναγκαίων χρόνων *Vat.* k Προσετίθεντο *Vat.* * Quid igitur vos ego agere admoneo? *Lapus.*

a Hoc

καὶ μάλιστα οἱ προσδοκῶντες τὰς ἡλικίας, ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ὅσαι καταλαμβάνουσι τὰς πόλεις ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. ἐξιστάμενοι δὲ τῆς κραυγῆς τῶν νέων καὶ τῆς ἀκοσμίας, τότε φιλότιμον αὐτῶν ὑφορώμενοι καὶ τὸ ὀλιγαρχικὸν ὄν ἐποιοῦντο καὶ τὸ ὑπαίτιον, δεδιότες ὡς ἃ πρόσω καὶ μετὰ ῥᾳστώνης ἐλευσόμενοι, εἰ μή τις αὐτοῖς εἶξεν, εἰς δάκρυα καὶ δεήσεις τῶν ἐναντιουμένων τελευτῶντες ἐτράποντο.

Καταστάντος δὲ τοῦ θορύβου καὶ σιωπῆς γενομένης σὺν χρόνῳ, διαλεχθέντες ἔτι πρὸς αὐτοὺς οἱ ὕπατοι, τέλος ἐξήνεγκαν τῶν ἑαυτῶν γνώμης τοιόνδε. "Ἡμεῖς, ὦ βουλή, μάλιστα ἠξιοῦμεν μὲν ἅπαντας ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν, [b] ἄλλως τε "καὶ περὶ τοιούτων περὶ κοινῆς σωτηρίας βουλευομένους· εἰ δὲ μή, "τοῖς πρεσβυτέροις ὑμῶν εἴκειν τοὺς νεωτέρους, καὶ μὴ φι- "λονεικεῖν, ὀφθησομένους ὅτι κἀκείνοις εἰς ταὐτὸν ἐλ- "θοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς ἴσης ὑπάρξει τυγχάνειν τι- "μῆς παρὰ τῶν ἐφήβων. ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν εἰς ἔριν ὑμᾶς "ἐκπεπτωκότας ὀλεθριωτάτην [c] ἀνθρωπείων νό- "σων, καὶ πολλὴν τὴν αὐθάδειαν [d] ὑμῖν ὁμιλοῦσαν τῶν "νέων, νῦν μὲν ἐπεὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ὀλίγον τῆς ἡμέρας, ὑ "ὐκ ἂν δυνάμενοι τέλος ἐν τούτῳ λαβεῖν τὰ δόξαντα ὑμῖν, "ἄπιτε ἐκ τοῦ συνεδρίου· εἰς δὲ τὸ ὀπίσω σύλλογον ἥξετε "μετριώτεροι γενόμενοι, καὶ γνώμας ἔχοντες ἀμείνους. εἰ δὲ "ταῦτα μὴ ὑμῖν φιλόνεικον ὑμῖν, νέοις μὲ ὄντε δικαστὰς ὄντε "συμβούλοις ἔτι τῶν συμφερόντων χρησόμεθα· ἀλλὰ καὶ
392 "εἰς τὸ λοιπὸν ἀνείρξομεν αὐτῶν τὴν ἀκοσμίαν νόμῳ, "τάξαντες ἀριθμὸν ἐτῶν ὃν δεήσει· τοὺς βουλεύοντας ἔ- "χειν· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἀποδόντες λόγον αὖθις, ἐὰν "μηδὲν συμφέρωσι ταῖς γνώμαις, ταχείᾳ τῇ φιλονεικίᾳ "αὐτῶν λύσομεν ὁδῷ, ἣν ἀμείνων ἐστὶν [f] ὑμῖν προακοῦσαι καὶ "μαθεῖν. ἴστε δήπου νόμον ἡμῖν ὑπάρχοντα ἐξ οὗ τῆσδε "οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, πάντων εἶναι κυρίαν τὴν βουλὴν, πλὴν "ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ νόμους ψηφίσαι, καὶ πόλεμον "ἐξενεγκεῖν, ἢ τὸν συνεχῶντα καταλύσασθαι· τούτων "δὲ τῶν τελῶν τὸν δῆμον ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ψῆφον "ἐπιφέροντα. ἐν δὲ τῷ παρόντι οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἢ "πολέμου καὶ εἰρήνης [g] βουλεύομεθα· ὥστε πολλὴ ἀνάγκη "τὸν δῆμον ἐπικυρῶσαι τὰς ἡμετέρας γνώμας, ψήφου "γενόμενον κύριον. παραγγείλαντες δὴ τῷ πλήθει πα- "ρεῖναι καθ' τόνδε τὸν νόμον εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐπει- "δὰν ὑμεῖς ἀποδείξησθε τὰς γνώμας, ἀποδώσομεν αὖ- "τῷ τὴν ψῆφον, ὅτῳ ἂν μάλιστα νομίσαντες ἀρθῆναι "τὴν ἔριν ὑμῶν· ὅ,τι δ' ἂν οἱ πλείους ψηφίσωνται, τοῦθ' "ἡγησόμεθα κύριον. ἄξιοι δὲ δήπου τούτης εἰσὶ τῆς τι- "μῆς τυγχάνειν οἱ [h] διαμένοντες εὔνοι τῇ πόλει, καὶ μέλ- "λοντες ἰσομοιρεῖν ἡμῖν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν.

Ταῦτα εἰπόντες διέλυσαν τὸν σύλλογον. τῇς δὲ ἐξῆς ἡμέρας παραγγείλαντες κελεύσαντες ἅπασι τοῖς κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ φρούρια παρεῖναι, καὶ τῇ βουλῇ προσαγορεύσαντες ἦκειν εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ

bant, secum ipsi reputantes quantæ calamitates ex bellis civilibus civitatibus contingere soleant. Sed victi clamore & petulantia juvenum, & eorum ambitionem atque superbiam in consules suspectam habentes, & veriti, nisi illis cessissent, mox mox à manibus temperatum non iri, tandem ad lacrymas & preces confugerunt, & adversarios obtestari cœperunt. *Per Jul. 4213. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 3. V. C. Cos. 261. Var. 263.*

¶ Tumultu autem sedato, & silentio vix tandem facto, consules, iterum inter se colloquuti, tandem talem sententiam pronunciarunt; "Nos, patres conscripti, in primis "vellemus ut vos omnes consentiretis, præ- "sertim quum de publica salute consultetis: "sin minus, saltem ut juniores vobis seniori- "bus cederent, neque pertinacius vobiscum "contenderent, cogitantes, se quoque, ubi "ad hanc ætatem pervenerint, parem hono- "rem à natu minoribus habituros. Sed quo- "niam videmus vos in contentionem, omnium "humanorum morborum perniciosissimam, "prolapsos, & magnam juvenum arrogan- "tiam inter vos versari, nunc quia reliquum "diei spatium est breve, nec tam cito ad fi- "nem vestra decreta perduci possent, abite "ex curia, & ad proximum senatum mode- "ratiores & melioribus mentibus redite. "Quod si hoc contentionis studium in vobis "permanserit, vobis junioribus neque judici- "bus neque consultoribus in discernenda re- "rum utilitate utemur; sed posthac vestram "istam petulantiam lege coërcebimus, statuto "annorum numero, quem senatores habere "oporteat: senioribus vero facta iterum di- "cendi potestate, si dissenserint, eorum con- "tentionem compendiaria via dirimemus, "quam præstat à vobis ante audiri & cogno- "sci. Scitis nobis esse, jam inde ab urbe "condita legem, quæ rerum omnium sum- "mam senatus potestati permittit præter ma- "gistratuum creationem, legum lationem, & "belli vel inferendi vel finiendi arbitrium: "horum enim trium potestatem esse penes "suffragia populi. In præsentia vero de nul- "la alia re quam de bello & pace consulta- "mus: quare omnino necesse est ut populus, "harum rerum dominus ac summus arbiter, "sententias nostras suffragiis suis ratas faciat. "Indictis igitur populo ex hac lege comitiis, "ubi vos sententias vestras tuleritis, ejus suf- "fragiis eas committemus, quia ita potissi- "mum vestram contentionem tolli posse ex- "istimamus: quod vero major pars decreve- "rit, id ratum habebimus. digni sane sunt "hoc honore, qui perpetuo & constanter "reip. benevoli fuerunt, quique malorum & "bonorum participes nobiscum sunt futuri.

LXVI.

¶ His dictis senatum dimiserunt. Diebus insequentibus, quum per nuncios imperassent ut omnes, qui in agris & præsidiis degebant, in urbem venirent, & senatui denunciassent ut ad eandem diem in curiam veniret, ubi animadver-

LXVII.

[a] Hoc est, ἐκ πόλεμου. Cas. [b] Forsan ἅπαντες τι καὶ ὁσίως ὦσιν. Lapus legit αὐτὰς, dum vertit, *de salute ipsos præsertim publica consultantes.* Sylb. Legi potest ἅπαντες τι καὶ περὶ ταῦτα *præsertim vero in his rebus.* Port. Ἅπαντες τε ταῦτα dictum ὡς παραπαίλου, ut τάχα ἴσως, πάλιν αὖ, δ'ὅπερ αὖθις. & ergo igitur, aliaque multa: nam ἅπαντες τι & περὶ ταῦτα idem significant. sic lib. 7. μικρῷ πολλῷ τε ἅπαντα ἀμείνους & apud Clem. Alex. αὐτόθεν εἰκάθειν. Potes tamen & aliter accipere, si vocem ταῦτα referas ad βουλευομένους. Cas. [c] Ἀνθρωπίνων Vat. [d] Ὁμιλοῦσιν ἡμῶν τοῖς νέοις Vat. [e] Τὸν βουλευτὴν Vat. [f] Ὑμῖν Vat. Ἡμῖν malit Sylb. [g] Βουλευόμεθα Vat. [h] Μόνοις ἄνοιξ Vat.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1. V. C. Cir. 261. Var. 263.

animadverterunt urbem turba plenam, & patriciorum animos victos precibus, quibus cum fletu & lamentatione parentes & parvuli liberi eorum qui secessionem fecerant eos fatigarant, ad præstitutam diem ante solis ortum & summo mane in forum, omnis generis turba refertum, prodierunt. Et quum in Vulcani ædem venissent, ubi conciones habere solebant, primum quidem populum laudarunt, quod tanto studio & tanta animi alacritate frequens adesset; deinde hortati sunt eum ut quiete exspectaret, donec senatusconsultum fieret: necessarios vero eorum qui secesserant bene sperare jubebant, quod brevi res carissimas essent recepturi. Postea ingressi curiam, & ipsi leniter ac moderate sunt loquuti, & alios * orarunt ut utiles ac humanas sententias dicerent. Primum autem omnium sententiam rogarunt Menenium: qui, quum surrexisset, iisdem verbis est usus quibus ante, ad pacem senatum hortans; & eandem protulit sententiam, censens primo quoque tempore ad eos, qui secessionem fecerant, legatos cum summa ac libera compositionis faciendæ potestate mittendos.

καλέμαδον ὄχλῳ μεστὴν ἥ πόλις, ἡ τὰς γνώμας τῶν πατρικίων ἐκπεπωμένας τοῖς δήμοις ἀς ἐποιοῦντο σὺν οἰμωγῇ ἡ ὀδυρμῷ πατέρες τε καὶ νήπια τέκνα τῶν ἀποστατῶν, τῇ κυρίᾳ τῶν ἡμέρων ἐξήεσαν· ὅτι τὴ ἀγορὰν πεπληρωμένην ὄχλου πολλοῦ ἔτι νυκτὸς ἅπασαν ὄχλῳ παντοδαπῷ. ἡ παρελθόντες ὅτι τὸ ἱερὸν τῦ Ἡφαίςυ, ἔνθα ἐιώθεσαν αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας ποιεῖσθαι, πρῶτον μὲ ἐπῄνεσαν τὸν δῆμον ὅτι τῇ αὐθαδείᾳ καὶ προθυμίᾳ τῶν κτῆσιν πλῆθος ἀφίξεως· ἔπειτα [b] παρεκάλεσαν ἐκδέχεσθαι μετ' ἡσυχίας, ἕως ἂν γένηται τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς· τοῖς δὲ οἰκείοις τῶν ἀποστατῶν ἀσφαλῆ παρήγγειλαν ἐλπίδας ἔχειν, ὡς διὰ μακρῶν κομιουμένοις τὰ φίλτατα. [c] μετὰ τῦτο παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, αὐτοί τε διελέχθησαν ὑπὲρ πλείονος λόγου, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίουν χρηστὰς καὶ φιλανθρώπους ἀποδείκνυσθαι γνώμας. πρῶτον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάλουν τὸν Μενήνιον· ὃς ἀναστὰς τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο λόγοις οἷς καὶ πρότερον, ὅτι τὰς διαλλαγὰς παρακαλῶν τὴν βουλὴν· καὶ γνώμην ἀπεφήνατο τὴν αὐτὴν, ἀξιῶν πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, διὰ ταχέων, αὐτοκράτορα τῶν διαλλαγῶν.

LXVIII. ¶ Post hunc alii viri consulares, pro cujusque ætate vocati, surrexerunt: qui omnes L. Menenii sententiam sequendam censuerunt, donec ventum est ad Appium. Qui quum surrexisset, "Video equidem (inquit) "& consulibus & vobis cæteris ferme omnibus placere plebem reduci, quibuscunque "conditionibus ipsa voluerit, & me ex omnibus, qui compositioni antea adversabantur, solum superesse, meque illis exosum, "nec vobis amplius utilem esse. Veruntamen non propterea de pristina mea sententia decedam, neque mea sponte reip. causam deseram. Quo enim magis nunc deseror "ab aliis, qui eandem sententiam antea sequebantur, eo majore in precio aliquando "apud vos ero, & vivus laudem merebor, & "mortuus memoriam apud posteros consequar. Faxis igitur, Capitoline Jupiter, & "dii nostræ urbis præsides, & heroes & genii, quotquot agrum Romanum tuemini, "ut honestus & utilis sit omnibus istorum "profugorum reditus, & me mea fallat opinio, quam de futuro tempore concepi. "Quod si qua calamitas ob ista consilia reip. "acciderit, (hoc autem brevi manifestum "erit) vos ista celeriter corrigatis, & tutam "salutem rebus labantibus afferatis: mihi vero, qui neque alias unquam res jucundissimas utilissimis in dicendo antepositi, neque "nunc remp. prodo, meæ privatæ saluti consulens, benigni ac propicii sitis. Hæc sunt "quæ precibus à diis peto: verbis enim non "opus est amplius. Sententiam autem eandem quam & ante profero; plebejos quidem, "qui in urbe permanent, ære alieno liberandos, cum iis verò qui à nobis defectionem "fecerunt bellum omni studio *totisque viribus* "gerendum, quamdiu in armis perstiterint.

Μετὰ τοῦτον ἀνίσανται καθ' ἡλικίαν καλούμενοι ἡ ὑπατικὴν ἐσχηκότες ἀρχήν· οἷς ἅπασιν ἐδόκει τῇ Μενηνίου 393
[d] χρῆσθαι γνώμῃ, ἕως ἂν καθῆκεν ὁ λόγος εἰς τὸν Ἄππιον. ὁ δὲ ἀναστὰς, "[e] Ὁρῶ μὲν, ἔφησεν, ὅτι καὶ τοῖς "ἐμοὶ πᾶσι δοκοῦντα κεχαρισμένον, ὦ βουλὴ, καὶ τοῖς ἄλλοις "ὑμῖν ὀλίγου δεῖν πᾶσι, καταίγειν τὸν δῆμον ἐφ' οἷς ἂν "αὐτὸς ἀξιοῖ· ἡ μόνος ἐξ ἁπάντων ἐγὼ λείπομαι τῶν "συναλισθέντων πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐκείνοις τε ἀπεχθὴς "γεγενημένος, καὶ ὑμῖν ἤδη ἔτι χρήσιμος ὤν. ἡ μὲν "δὴ ταῦτά γε ἀποστήσομαι τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμέ"νων, [f] οὐδὲ καταλείψομαι τὴν γνώμην τῆς πολιτείας "ἐκών. ὅσῳ δ' ἂν ἐρημότερος γένωμαι τῶν τὰ αὐτὰ "μοι πεφρονημένων, τοσούτῳ τιμιώτερος ὑμῖν ἔσομαι "ποτε ἢ χρήσιμος, καὶ πρεσβύτης μοι ζῶντι μὲν ἔπαινος, "τελευτήσαντι δὲ ἡ πρὸς τῶν ἐπιγινομένων μνήμη. "εἴη μὲν οὖν, ὦ [g] Καπιτώλιε Ζεῦ, καὶ θεοὶ πόλεως ἡμε"τέρας, ἥρωές τε καὶ δαίμονες ὅσοι γῆν τὴν "Ρωμαίων ἐφορᾶτε, καλὴ καὶ συμφέρουσα πᾶσιν ἡ τῶν φυ"γάδων κάθοδος, καὶ ψευσθείην ἐγὼ τῶν ἐλπίδων, ἃς "ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἔχω χρόνου. ἐὰν δέ τι δεινὸν ὑπὸ τού"των [h] καταλάβῃ τὸ βουλευμάτων ἡ πόλιν· ἔσομαι δὲ τοῦτο "φανερὸν οὐκ εἰς μακρὰν· τούτοις μὲ ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν "αὐτοὶ δότε, καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῆ ἐμοὶ "δὲ, ὃς ὅτ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ πώποτε τὰ ἴδια εἰλόμην λέγειν "ἀντὶ τῶν ὠφελιμωτάτων, ὅτε τῶν προδίδωμι τὸ κοινὸν, ἰδίαν "χάριν πραττόμενος ἀσφάλειαν, εὐμενεῖς εἶναι καὶ μειλίχους. "θεοῖς μὲ δὴ ταῦτα εὐχόμην λόγοις· ἐμοὶ δὲ ἔτι δεῖ γνώμην "δὲ ἣν ἡ πρότερον ἀποφαίνομαι, τοὺς μὲ ἐν τῇ πόλει δια"μένοντας τῶν δημοτικῶν [i] ἀφεῖναι χρεῶν, τοῖς δὲ ἀποστά"ταις πολεμεῖν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει, ἕως ἂν ἔτι δῃοῦ"σιν ὀπλοις.

Ταῦτα

a Καὶ πολλὰ τίνα Vat. b Παρακλέσασθαι Vat. c Καὶ μὴ τῦτο Vat. d Χρῆσθαι γνώμῃ Vat. e Ita etiam Vat. & Lapi Codd. Perperam ἐφῆφθαι in Ed. Steph. ut constat ex sequentibus n. 26. f Οὐδὲ καταλείψομαι τὴν πόλιν ἐ πολιτείαν Vat. g Καπετώλια Vat. h Καταλάβοι Vat. i Forsan rectius ἀφεῖναι absolvere, liberare. Sylb. * Vel potius, orarunt ut mites & humanas sententias dicerent. Nam χρηστὰς cum φιλανθρώπους jungens Dionysius duo propemodum synonyma jungere voluisse videtur: quum hanc quoque significationem vox prior habeat. Quidam interpr. benignas atque humanas. Hanc cujusdam (sc. Gelenii) interpretationem præfert Steph. quod alibi duo illa adjectiva jungat Dionysius,

a Virgilius

Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. ἐπεὶ δὲ αἱ τῶν πρεσβυτέρων γνῶμαι τῇ Μενηνίου προσέθεντο, καὶ καθῆκεν ὁ λόγος ὅθι τοὺς νεωτέρους, ὀρθῆς ἀπάσης τῆς βουλῆς οὔσης, ἀνίστατο Σπόριος Ναύτιος, οἰκίας τε τῶν πάνυ λαμπροτάτων διάδοχος· ὁ γὰρ ἡγεμὼν αὐτῷ τοῦ γένους [a] Ναύτιος, ἀπὸ τῆς συὶ Αἰνείᾳ στειλαμένων τῆς ἀποικίας, ὃς ἐν Ἀθήναις ἱερεὺς Πολιάδος, καὶ τὸ ξόανον ἀπενέγκαντος τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον ἄλλοι παρ' ἄλλων μεταλαμβάνοντες οἱ τοῦ γένους ὄντες τῆς Ναυτίων· ὃς εὐδόκει καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν λαμπρότατον εἶναι τῶν νέων, καὶ ὡς εἰς μακρὸν τῆς ὑπατικῆς ἀξιώσεως τεύξεσθαι. ἀρξάμενος δὲ ἀπολογεῖσθαι κοινῇ ἀπολογίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νέων, ὡς ὅτε φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πατέρας, ὅτε αὐθαδείᾳ χρησαμένων, ὅτε τινὰ ἐναντίαν ἔχοντα τῇ προτέρᾳ βουλῇ προαίρεσιν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα ἡμάρτανον, διὰ τὴν ἡλικίαν γνώμῃ σφαλέντων, πιθανῶν ἔφη τὸ πιστὸν [b] τοῦτο παρέξειν τὴν μεταβολήν. συγχωρεῖν γοῦν αὐτοῖς, ὡς ἄμεινον φρονοῦσιν, ὁπότι ἂν ἡγῶνται τῷ κοινῷ συμφέρῃ, ὡς οὐδὲν σφῶν γε πρὸς ταῦτα ἐναντιωσομένων, ἀλλὰ πεισομένων τοῖς πρεσβυτέροις. ὅμοια δὲ τούτῳ καὶ ἄλλων νέων ἀποφηναμένων, ἑπτὰ ὀλίγων τινῶν πάνυ τῶν Ἀππίῳ συγγενῶν, ἐπαινέσαντες τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν οἱ ὕπατοι, καὶ παρακαλέσαντες εἰς πάντα τὰ κοινὰ [c] τοιούτους εἶναι, πρεσβευτὰς εἵλοντο δέκα τοὺς ὁπιφανεστάτους τῶν πρεσβυτέρων, ἑπτὰ ἑνὸς ἀπαντας ὑπατικούς. οἱ δὲ ἀποδειχθέντες ἦσαν οἵδε· [d] Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱός, Πόπλιος Σερβίλιος Ποπλίου υἱός, Ποστούμιος Κοΐντου υἱὸς Τουβέρτος, Τίτος Αἰβούτιος Τίτου υἱὸς Φλαούϊος, Σέρβιος Σουλπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς Βάλβος, Αὖλος Οὐεργίνιος Αὔλου υἱὸς καὶ Νωμεντανός. μετὰ ταῦτα ἡ βουλὴ ἀφανισθείσης, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἀνέγνωσαν, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς προήγαγον. ἁπάντων δὲ ἀξιούντων τὰς ἐντολὰς, ἃς ἔδοσαν αὐτοῖς, μαθεῖν, εἶπον οἱ τῷ φανερῷ, πρᾶττειν ὅτῳ ἂν τρόπῳ δύνωνται φιλίαν τῷ δήμῳ συνῆσαι πρὸς τοὺς πατρικίους, ἄτερ δόλου καὶ ἀπάτης, καὶ κατάγειν τοὺς φεύγοντας ὅθι τὰ σφέτερα ἐν τάχει.

Ταύτας οἱ πρέσβεις αὐτῶν λαβόντες τὰς ἐντολὰς, αὐθημερὸν ἐξῆσαν. φθάσασα δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἡ φήμη, διήγγειλε τοῖς ὅθι στρατοπέδου πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει γενόμενα· καὶ αὐτίκα πάντες ἐκλιπόντες τὸ ἔρυμα, ὑπήντων ἐπὶ καθ' ὁδὸν ὄντι τοῖς πρεσβευταῖς. ἐν

¶ Hæc loquutus tacuit. Poſtquam vero omnes ſeniores in Menenii ſententiam iverunt, & ad juniores, ex ordine rogandi, ventum eſt, omnibus patribus exſpectatione arrectis, ſurrexit Sp. Nautius, ex illuſtriſſima natus familia (nam Nautius auctor ejus generis erat, unus ex Æneæ ſociis qui coloniam deduxerunt, eratque Minervæ Urbicæ ſacerdos, qui alio migrans illius deæ ſimulacrum abſportavit, cujus cuſtodia per ſucceſſionem remanſit penes gentem Nautiam) qui & propter ſuam virtutem omnium juniorum clariſſimus, & brevi conſulatum aſſequuturus videbatur. Hic igitur tunc exorſus à communi omnium juniorum purgatione, negavit eos vel contendendi ſtudio vel arrogantia à patribus diſſenſiſſe, quod contrariam ſententiam in ſenatu ante habito tueri voluiſſent, & culpam, ſiquid erat culpæ, in ætatem ad lapſum facilem tranſtulit, & tandem eos mutata ſententia fidem hujus rei facturos dixit. Itaque illos permittere ipſis, utpote prudentioribus, ut decernerent quicquid è rep. eſſe exiſtimarent, ſe enim nulla in re ipſis adverſaturos, ſed ſenioribus obtemperaturos. Quum autem reliqui quoque juvenes idem dixiſſent, (præter paucos quoſdam Appio cognatione junctos) conſules laudata illorum modeſtia, & hortati eos ut in omnibus publicis conſiliis ita ſe gererent, decem legatos ſeniorum nobiliſſimos crearunt, omnes (uno excepto) viros conſulares. Creatorum autem hæc fuere nomina; * M. Valerius M F, T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C Fil, P. Servilius P F, Poſtumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavius, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Poſtumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus. Poſtea dimiſſo ſenatu, coſſ. quum in concionem proceſſiſſent, ſenatus conſultum recitarunt, & legatos produxerunt. Omnibus autem cupientibus mandata illis data cognoſcere, aperte reſponderunt *mandatum ipſis eſſe*, ut quibuſcunque poſſent rationibus plebi patricios reconciliarent ſine dolo & fraude, & primo quoque tempore exſules in ſuas ſedes reducerent.

LXIX.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 3. Cit. 261. V. C. Var. 263.

Legati ex S. C. ad ſeceſſores miſſi.

¶ Cum his igitur illorum mandatis, eo ipſo die legati abierunt. Sed fama ipſorum adventum antevertit, & res omnes in urbe geſtas nunciavit illis qui erant in caſtris: quare confeſtim omnes vallo relicto, legatis qui in itinere adhuc erant obviam ibant. Erat autem

LXX.

394

a *Virgilius* hunc Æneæ ſocium, quem auctor noſter vocat Ναύτιον, appellat Ναύτην, Æneid. l. 5. v. 704. *Glareanus.* b Τούτου πιθανὸν *Vat.* c Τοιούτους ἑαυτοὺς παρέξειν *Vat.* d In hac legatorum decade tres omiſſi ſunt; duo conſulares (inquit *Sylb.*) cæteris præponendi, Τίτος Λάργιος Φλαοῦος, & Μάρκος Οὐαλέριος Μάρκου υἱὸς, & tertius nondum conſulatu functus Σπόριος Ναύτιος, ob ætatis & dignitatis gradum inferiorem in finem rejiciendus. Recenſentur à *Golenio* ad hunc modum; *T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C F, M. Valerius M F, P. Servilius P F, P. Poſtumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavus, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Poſtumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus, & Sp. Nautius.* In *Cod. Vat.* Ἀγρίππας Μανίου Γαΐου υἱὸς ὁ Λαιπάννης, Μάρκος Οὐαλέριος Οὐαλέριου υἱὸς, Πόπλιος Σερβίλιος, Πόπλιος Ποστούμιος Κοΐντου υἱὸς, Τοῦβερτος Τίτος, Αἰβούτιος Τίτου υἱὸς, Φλαοῦϊος Σέρβιος, Σολπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς, Βάλβος Αὖλος. in *Lapi* autem verſione, *T. Largius Flavus, Menenius Agrippa Caji filius Lanatus, M. Valerius Voluſi filius, P. Servilius Publii filius, P. Poſtumius Quinti filius Tubertus, T. Ebutius Titi filius Elva, Servius Sulpicius Publii filius Camerinus, Aulus Poſtumius Publii filius Albus, Aulus Virginius Auli filius, & Nomentanus.* Jam *Portus* legatorum nomina ſic reſtituenda & more *Latino* legenda cenſet; Μάρκος Οὐαλέριος (ex p. 380. v. 20.) Τίτος Λάργιος (ex pag. 389. v. 1.) Ἀγρίππας Μανίους Γαΐου υἱὸς, Πόπλιος Σερβίλιος Ποπλίου υἱὸς, Ποστούμιος Τούβερτος Κοΐντου υἱὸς, Τίτος Αἰβούτιος Φλαοῦιος Τίτου υἱὸς, Σερβίος Σουλπίκιος Καμερῖνος Ποπλίου υἱὸς, Αὖλος Ποστούμιος Ἄλβος Ποπλίου υἱὸς, Αὖλος Οὐιργίνιος Κοιλιμόντανος (vel Κολιμοντανὸς) Αὔλου υἱός. * Manium Valerium primo loco poſuit, quod natu maximus erat (ut conſtat ex p. 380. v. 20.) primuſque dicitur verba feciſſe ad plebem quæ ſeceſſerat. Verum *V. Cl. Jac. Perizonius* (operis hujus fautor egregius) Agrippam Menenium primo recenſendum putat, cum legationis princeps fuerit, ut *Dionyſius* (infra p. 390.) videtur innuere, ubi eum cum plebe agentem ὑπατικὸν vocat; quod (inquit) vel corruptum eſt vel principem legationis notat. Sed neque primum conſularium inter hos legatos fuiſſe Largium exiſtimat, verum multis poſteriorem atque hoc ipſo Menenio: ideoque non dubitat quin ejus nomen exciderit poſt Æbutium, manente veſtigio ejus in vocabulo Φλαοῦιος, quod nequaquam mutandum cenſet in Ἕλουας, ut volunt, ſed legendum T. Λάργιος Φλάους.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cal. 261. Var. 263.

autem in caſtris eorum vir quidam valde turbulentus & ſeditioſus, præditus acri ingenio ad prævidendum multo ante res futuras, qui, ut loquax & garrulus, quicquid ſentiebat facile & libere dicebat, & vocabatur L. Junius, eodem nomine quo ille qui reges expulerat. Quare, quum appellationis ſimilitudinem explere vellet, ſe etiam Brutum cognominari volebat. Multis igitur inane illius hominis ſtudium & affectatio riſum movebat, & quum eum irridere volebant, Brutum vocabant. Iſte quum docuiſſet Sicinnium caſtrorum præfectum, minime expedire plebi ſe facilem oblatis conditionibus præbere, ne iniquioribus legibus reditum minus honoratum conſequeretur, ſed diu adverſari, * & rebus aliquam ſimulatam tragœdiam imponere: quumque pollicitus fuiſſet ſe pro plebe verba facturum, ejuſque cauſſam acturum, atque etiam de cæteris rebus, quæ faciendæ aut dicendæ eſſent, Sicinnium commonuiſſet, rem ipſi perſuaſit. Poſtea Sicinnius, convocata ad concionem plebe, juſſit legatos ſui adventus cauſſam exponere.

δέ τις ὢν τῷ σφετεροπάθῳ πάνυ παρακόφως καὶ φασιᾶ-
κὴς ἀνὴρ, ὀξὺς τῇ γνώμῃ [a] προῖδεῖν τι τῶν ἐσομένων
ὀλ πολλῷ, καὶ προειπεῖν [b] ὅ, τι νοήσοι, ὡς λάλος καὶ
κωπίλος, ὑπ ἀδυνάτου, ὃς ἐκαλεῖτο μὲν Λεύκι-
ος Ἰούνιος, ὁμώνυμος τῷ καταλύσαντι τὺς βασιλεῖς· ἐκ-
πληρῶσαι δὲ τ ὁμωνυμίαν βυλόμενος, ἠξίου καὶ Βρού-
του ἐπικαλεῖσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις πολλοῖς γέλως ἐπὶ τῇ
κενοσπουδίᾳ [c] τοῦ ἀνδρὸς εἰσήρχετο, ὁπότε βυληθεῖεν ἐπι-
σκώπτειν αὐτὸν, Βροῦτον ἐπεκάλουν. οὗτος ὁ ἀνὴρ τὸν ἡγε-
μόνα τῦ στρατοπέδου Σικίννιον διδάξας, ὡς ὑκ ἄμεινον εἴη
τῷ δήμῳ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν τοῖς προτεινομένοις,
ἵνα μὴ ἀπ' ἐλάττονος ἀξιώσεως ἀτιμωτέρων εὕρηται
τὴν χάθοδον, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι μέχρι πολλοῦ, καὶ
τραγῳδίαν τινὰ ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι [d] προσαναπτή-
σας τε αὐτὸς ἀναλήψεσθαι τ ὑπὲρ τῦ δήμου λό-
γον, τά τε ἄλλα ὑποθέμενος ἃ χρὴ πράττειν ἢ λέγειν, ἔ-
πεισε τ Σικίννιον. καὶ μετὰ τῦτο ὁ μὲν Σικίννιος, συγκα-
λέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐκέλευσε τὺς πρεσ-
βευτὰς ἅπερ ἦν αὐτοῖς λέγειν.

LXXI. *Valerii legati oratio.*

¶ Tum Manius Valerius, legatorum maximus natu & plebis ſtudioſiſſimus, quum in medium proceſſiſſet, plebe ſummum ejus ſtudium blandiſſimis acclamationibus & ſalutationibus teſtante, poſtquam ſilentium impetravit, in hunc modum verba fecit: "Nihil "amplius, Quirites, vetat vos ad veſtras ſe-"des reverti, & in gratiam cum patribus *ac* "*patriciis* redire. Senatus enim honeſtum at-"que utilem vobis reditum decrevit; decre-"vit etiam omnem injuriarum præteritarum "memoriam deponere: & nos, quos plebis "ſtudioſiſſimos & apud vos merito in ſummo "honore novit eſſe, legatos miſit cum ſum-"ma ac libera poteſtate compoſitionis facien-"dæ, ne opinionibus & conjecturis de veſtra "voluntate uſi, ſed ex veſtro proprio ore "auditis conditionibus, quibus diſcordias fi-"niri cupitis, ſi quid æqui poſtulaveritis, & "ſi id fieri † atque ſalva ſenatus populique "Rom. dignitate concedi poſſit, id vobis con-"cedamus, non exſpectato amplius ſenatus "conſulto, neque rebus in longum tempus "dilatis, aut ‡ adverſariorum invidiæ per-"miſſis. Quum igitur tale ſit ſenatus decre-"tum, accipite, Quirites, lubenter ipſius be-"neficia cum omni animi alacritate & ſtudio, "tantam felicitatem magni facientes, & ma-"gnam diis pro ea gratiam habentes, quod "pop. Rom. cujus tam late patet imperium, "& ſenatus, penes quem ſunt omnia hujus "civitatis ornamenta, quamvis majorum ac "patriæ conſuetudo non ferat ut ulli adver-"ſario cedant, vobis tamen ſolis ultro digni-"tate cedant, vobis *inquam* inferioribus ipſi "qui ſunt ſuperiores; neque nimium accu-"rate conſiderare voluerint quid utroſque "deceret, ſed ipſi priores legatis miſſis vos

Παρελθὼν δὲ Μάνιος Οὐαλέριος, ἅτερ ἦν αὐτῶν πρε-
σβύτατός τε καὶ δημοτικώτατος, ὑπομαρτυρήσαντος αὐτῷ 395
πλήθους τ προθυμίαν εὐμενεστάταις φωναῖς καὶ προσηνείαις,
ἐπειδὴ σιωπῆς ἔτυχε, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις· "Οὐδὲν
"ὑμᾶς ἔτι κωλύον ἐστὶν, ὦ δημόται, [e] κατεῖναι πάλιν ἐπὶ
"τὰ ὑμέτερα, καὶ διαλλάχθαι πρὸς τὺς πατέρας. ἐψήφισαι
"γὰρ ἡ βυλὴ καλὴν καὶ συμφέρουσαν ὑμῖν κάθοδον, καὶ
"γνώμην πεποίηται μηδενὸς τῶν γεγονότων μνησικα-
"κεῖν ὑμᾶς τε, ὃς ἐγίνασκε φιλοδημοτάτυς ὄντας, καὶ
"τοὺς ὑμῶν τὰ δίκαια τιμωμένυς, πρεσβευτὰς ἀπέ-
"στειλεν, αὐτοκράτορας ἀποδείξασα τ διαλύσεων, ἵνα
"μὴ δόξαις μηδὲ εἰκασμοῖς χρώμενοι περὶ τῆς ὑμετέ-
"ρας γνώμης, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν ὑμῶν ἀκούσαντες ἐφ'
"οἷς ἀξιῦτε καταλύσασθαι τὰς διχοστασίας, ἂν ἢ μέτριόν
"τι τῶν αἰτημάτων, καὶ μήτε τῷ ἀδυνάτῳ, μήτε ὑπ'
"ἄλλης ἀρχύσης ἀντικεῖσθαι κωλύσητε, συγχωρῶμεν ὑμῖν,
"μηκέτι τ ἐν συνεδρίῳ γνώμην ἐκδεχόμενοι, μηδὲ εἰς
"χρόνυς μακρὺς καὶ φθόνυς ἀντιπάλων [g] ἀναβαλόντες
"τὰ πράγματα. ζῶντι δὲ τῆς βυλῆς ἐπιψηφισμένης,
"δέχεσθε ἀσμένως τὰς χάριτας αὐτῆς, ὦ δημόται, μὴ
"πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς, ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι
"τ τοσαύτην εὐτυχίαν, καὶ πολλὴν τοῖς θεοῖς χάριν εἰδό-
"τες αὐτῆς, εἰ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ἡ τοσούτων ἄρχουσα ἀν-
"θρώπων, καὶ συνέδριον, ὃ τῷ ἡγεμονίαν ἔχει πάσης τ
"ἐν ζώντι καλῶν, ὐκ ἂν αὐτοῖς [h] πάσχον ὕδωρ τ ἀν-
"τιπάλων εἶναι, ὑμῖν μόνοις ὑποκαθικλίνοντας τῆς ἀ-
"ξιώσεως ἐχόντες, καὶ αὖτε ἀκριβολογεῖσθαι περὶ
"τῶν καθηκόντων ἑκατέροις ἠξίωσαν, [i] ὡς ὑποδεεσ-
"τέρους χρείττονες, ἀλλ' αὐτοὶ πέμψαι περὶ καταλύσεως
"ἐπιτρόσευ-

[a] Προϊδεῖν τε Vat. [b] Ὅ, τι νοοῖ Vat. [c] Τῦ ἀνδρὸς Vat. [d] Προσαναπτὸν Vat. [e] Pro κατεῖναι, quod & ſeq. pag. reperitur v. 49. frequentius uſurpatur κατιέναι. Sylb. [f] Τῷ διχοστασίων Vat. [g] Ἀναλαβόντες in Ed. Steph. Ἀναβαλόντες Vat. & Lapi Codd. [h] Gelenius legit ὕδωρ τοῖς ἀντιπάλοις εἶναι. Sed minori cum mutatione legeris, ὑδωρ τ ἀντιπάλων εἶναι, nulli adverſariorum cedere. in eandem ſententiam ſupra p. 307. v. 19. Sylb. Πατρίων ὑδωρ τ ἀντιπάλων in Cod. Vat. [i] Illa ὡς ὑποδεεστέρους χρείττονες jungenda cum iſtis ὑμῖν αὐτοῖς ὑπερεζαλίνοντας. Port. Cum ſequentibus jungit Gelenius, & ſic vertit; nec, ut poſiores apud inferiores, exacte rimari voluerint, quid ſit utriuſque partis officium, ſed ipſi priores de pacificatione legatos miſerint. * Quidam interpr. tragicam rebus larvam affingere. † Hic dedita opera liberius interpretatus ſum. verba quidem hoc ſonant; & niſi ab aliquo dedecore inſanabili (i. e. graviſſimo) impediantur. Port. ‡ Id eſt: adverſariorum invidorum judicio permiſſis, ut illi arbitratu ſuo de illis ſtatuant. Port.

"ἐπρεσβεύσαντο, οὔτε τοῖς αὐθαδεσι ὑμῶν ἀποκρίσεσι,
"ἃς ἐποιήσασθε πρὸς τοὺς παρόντας πρέσβεις, πρὸς
"ὀργὴν ἐδέξαντο, ἀλλὰ νικώμενοι ὑμῶν τὸ σοβα-
"ρὸν τοῦτο καὶ μειρακιώδες τῆς αὐθαδείας βάρος,
"ὥσπερ ἂν παίδων ἀφρόνων χρηστοὶ πατέρες· καὶ πά-
"λιν ἑτέραν πρεσβείαν ἀποστέλλειν ἤθροντο δεῖν, καὶ τῶν
"δικαίων μειονεκτεῖν, καὶ πάντα ὑπομένειν, ἃ πολῖ-
"ται, τὰ μέτρια. Ὅτι δὲ τοσαύτης βεβηκότες εὐτυ-
"χίας, μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δημόται, τίνων χρῄζετε,
"μηδὲ ὀτρυφᾶτε ἡμῖν καταλυσάμενοι δὲ τὴν στάσιν, ἄπι-
"τε χαίροντες εἰς τὴν γεναμένην τε καὶ θρεψαμένην ὑμᾶς
"πόλιν, ἣ τροφεῖά τε καὶ χάριτας ἃς χρηστὰς ἀποδίδο-
"τε, καταλιποῦσα αὐτὴν, τὸ λοιπὸν ἐφ' ὑμῖν, ἔρημον εἶ
"καὶ μηδέποτον. εἰ δὲ παρήσετε τὴν καιρὸν τοῦτον, εὔξασθε
"ἂν πολλάκις ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου, παρελθὼν ὁ Σι-
κίννιος, οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ συμφέρον ἐξε-
396 τάζειν τοὺς εὖ βουλευομένους, ἀλλ' ὑποτίθεσθαι τὸν
ἐναντίον αὐτοῖς λόγον, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικού-
των πραγμάτων σκοποῦντας· ἠξίου τε λέγειν πρὸς ταῦτα
τοὺς βουλομένους, ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποθε-
μένους· οὐ γὰρ ἐπιτρέπει τὰ παρόντα σφίσιν εἰς
τοιαύτας ἀνάγκας καταικεκλεισμένοις, οὔτε ὀκνῳ οὔτε
αἰσχύνῃ εἴκειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες
εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον, ὑπιζνοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ
κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο δὲ οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος
τοῖς αὐτοῖς πολλάκις ἐχρῆτο λόγοις· [d] παρέρχεται κα-
τὰ τὰς ὑποσχέσεις Λεύκιος Ἰούνιος ἐκεῖνος, ὁ
βουλόμενος ὑπικαλεῖσθαι Βροῦτος· καὶ τυχὼν ὑπι-
σημασίας παρὰ τοῦ πλήθους ἀθρόας, τοιαύτην διέθε-
το δημηγορίαν. "Τὸ δέος ὑμᾶς, ὦ δημόται, τὸ τῶν
"πατρικίων, ἐντετηκὸς ὑπὶ ταῖς ψυχαῖς, ἐκπλήσ-
"σειν ἔοικεν· κἀ διὰ τοῦτο τεθαπτευομένοι, φέρειν τὰς λό-
"γους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους,
"οὐκνεῖτε. οἴεται δὲ ἴσως ἕκαστος ὑμῶν τὸν πλησίον ὑπὲρ
"τοῦ κοινοῦ λέξειν, [e] κἀ πάντας μᾶλλον, εἴ τι κινδύνω-
"μά ἐστιν, ὑπομένειν· αὐτὸς δὲ οὐ τῷ ἀσφαλεῖ βεβη-
"κὼς, ὅτι ἂν ὀκ τῶν τολμηρῶν χρηστὸν προσγένηται, τῶ-
"ν τὸ μέρος ἕξειν ἀδεῶς· κακῶς εἰδώς. εἰ γὰρ ἅπαν-
"τες τοῦτο ὑπολάβοιμεν, ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον
"ἀτολμία κοινὴ πᾶσιν ἔσῃ βλάβη, κἀ οὐ τῷ τὸ ἴδιον
"τις ἀποσκοπεῖ ἀσφαλὲς, τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπο-
"λεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅτι λέλυται
"τὸ δέος ὑμῶν, καὶ [f] τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις
"βεβαίως ἔχετε, νῦν γε ἤδη μάθετε, διδασκάλοις
"χρησάμενοι τούτοις. [h] οἱ γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, οὐκ
"ὑπιτάττοντες ἡμῖν, ὡς πρότερον, ἤκουσιν, οὐδ' ἀπει-
"λοῦντες, ἀλλὰ δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ὑπὲρ τοῦ ἡμέ-
"τερα ἡμᾶς κατεῖναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη ἀρ-

"ad amicitiam invitent, neque vobis ob ve- *Per. Jul.* 4223.
"ſtrum ſuperbum reſponſum, quod ſuperiori *Ante Chr.* 491.
"legationi dediſtis, infenſi ſint, ſed veſtram *Olymp.* 72 ½.
"iſtam petulantiam & juvenilem ac gravem *V. C.* 261.
"arrogantiam, non ſecus ac boni patres ſtul- *Var.* 263.
"torum filiorum, ferant: & alteram legatio-
"nem mittendam denuo cenſuerint, & de
"ſuo jure decedere, atque ad quaſvis, Quiri-
"tes, æquas conditiones deſcendere volue-
"rint. Tantam igitur nacti felicitatem, ne
"cunctemini, Quirites, judicare quibus rebus
"indigeatis, neve in nos * petulanter voſmet
"geratis: ſed ſedata ſeditione redite cum
"lætitia in civitatem, quæ vos genuit ac edu-
"cavit, cui malam educationis remuneratio-
"nem & gratiam refertis, qui eam (quantum
"in vobis fuit) deſeruiſtis, & pecori de-
"paſcendam reliquiſtis. Quod ſi hanc occa-
"ſionem elabi patiamini, aliam talem nanciſci
"ſæpe optabitis.

¶ Quum autem Valerius dicendi finem fe- LXXII.
ciſſet, progreſſus Sicinnius dixit, non ex una tantum † ratione debere eos, qui bene *de re aliqua* conſultant, utilitatem æſtimare; ſed ſibi etiam contrariam rationem proponere, præſertim quum de rebus tanti momenti conſultetur. Quare imperavit ut qui vellet, omni pudore & timore poſito, ad hæc reſpondeat: præſentem enim *dixit* rerum ſtatum non ferre, ut ad tales redacti anguſtias aut timori aut pudori cederent. Facto autem ſilentio, quum alii in alios oculos converterent, quærentes aliquem qui communem cauſſam ſuſciperet ac defenderet, & nullus prodiret, Sicinnio ſæpius eadem repetente verba, tandem, ut erat pollicitus, prodiit L. ille Junius, qui ſe Brutum cognominari volebat, ‡ totiuſque multitudinis magno conſenſu talem habuit concionem; "Timor patricio- *L. Junii Bruti reſponſio.*
"rum, Quirites, qui animis veſtris inſedit,
"terrere vos videtur: & propterea dejecti
"non audetis in medium proferre ea quæ
"quotidianis ſermonibus inter vos jactare ſo-
"letis. Fortaſſe vero unuſquiſque veſtrum
"putat aliquem alium proximum cauſſam
"publicam ſuſcepturum & acturum, & om-
"nes ſimul periculum, ſi quod eſt, facilius
"ſubituros; ſe vero tuto & ſecure ejus boni,
"quodcunque ex aliena audacia provenerit,
"partem habiturum. ** Sed ſane de his male
"ſentit. ſi enim omnes eandem ſequamur
"ſententiam, noſtra hæc ſingulorum timiditas
"univerſis æque erit damnoſa, &, dum unuſ-
"quiſq; ſuæ privatæ ſecuritati conſulet, com-
"munem univerſorum perdet. Quare, ſi an-
"te ignorabatis vos hoc metu liberatos eſſe,
"& libertatem ſtatim ex quo arma cepimus
"confirmatam eſſe, nunc ſaltem iſtis uſi ma-
"giſtris hoc diſcatis. Superbi enim & im-
"perioſi homines veniunt ad nos, jam non
"ut ante imperitantes & minitantes, ſed ro-
"gantes atque invitantes nos ut in noſtras
"ſedes revertamur, & jam ut cum hominibus
"æque liberis atque ipſi ſunt incipiunt no-
"biſcum

a Ἀποδίδοτε *Vat.* b Εὔξεσθε ποθήσειν *Vat.* c Convenientius infin. ἐπιτρέψειν *Sylb.* Aut legendum ἐπιτρέψων ἦσι, aut ἦσι repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. *Port.* d Mallem παρέρχεται. *Port.* e *Lapus* hæc paullo aliter videtur legiſſe, dum vertit, *& ſimul idem ſecum omnibus, ſi qua eſt periclitatio, potius ſuſtinere;* & αὐτὸς μὴ πλεῖστον κίνδυνον. *Sylb.* f Τοῦτο μέρος *Vat.* g Τὸ ἐλεύθερον *Vat.* in *Ed. Steph.* Forſan τῷ δὲ ἐλεύθερον. *Port.* h Οἱ γὰρ ὑπερήφανοι *Vat.* i Ὑμέτερα ἐρᾶν *Vat.* k Κατεῖναι pro καθεῖναι notatum etiam paullo ante, p. 380. v. 24. *Sylb.* * Quidam interpr. *& nolim nobis illudere.* † *Al.* oratione. ‡ Datiſque crebris a multitudine ſignis. *Gelen.* ** Male quidem id ſciens. *Lapus.* Iniquo ſane conſilio. *Gelen.*

Par. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ¾. V. C. Cos. 261. V. C. Var. 263.

"biscum agere. Quid igitur eos amplius for-
"midatis, & tacetis? quin liberam mentem
"sumitis, &, disruptis jam tandem frænis, co-
"ram omnibus profertis injurias quas ab illis
"accepistis? O miseri! quid veremini ne quid
"vobis accidat, si, me ducem sequuti, libere
"quod sentitis proferatis? Ego enim illis pro
"vobis meo cum periculo libere id quod æ-
"quum est dicam, & nihil celabo. Et quia
"Valerius dixit nihil esse impedimento vo-
"bis quo minus in vestras sedes redeatis, quod
"senatus vobis reditum concedat, & præter-
"ea decreverit omnium injuriarum præteri-
"tarum memoriam deponere, illi ea respon-
"debo, quæ & veritas dictat, & ipsa necessi-
LXXIII. "tas postulat. ¶ Cum multæ aliæ caussæ,
"Valeri, vetant armis positis vestræ fidei nos
"ipsos committere, tum vero tres maximæ &
"manifestissimæ. Primum quidem, quia huc
"venitis ut nos accusetis, quasi deliquerimus,
"& beneficium aliquod in nos conferre pu-
"tatis, dum reditum conceditis: deinde, quia
"ad pacem nos invitantes, nullo modo indi-
"catis quam æquis aut humanis conditioni-
"bus eam simus facturi: postremo, quia ni-
"hil eorum quæ nobis estis polliciti certum
"*ac firmum* est; sed jam sæpius nobis im-
"ponere ac fucum facere non dubitastis. Di-
"cam autem separatim de singulis, facto à
"jure initio: etenim tum in privatis tum in
"publicis disceptationibus à jure ducenda
"sunt orationis exordia. Nos igitur si vobis
"injuriam facimus, nullam impunitatem, nul-
"lam injuriarum oblivionem petimus: atque
"adeo ne ejusdem quidem civitatis vobiscum
"participes amplius esse volumus, sed, fortu-
"nam & genios duces sequuti, sedes ibi fige-
"mus quocunque fatum nos deduxerit. Quod
"si à vobis injuriam passi coacti fuimus hanc
"fortunam experiri, in qua sumus: quin fa-
"temini vos, qui nobis injuriam fecistis, in-
"digere venia & illatarum injuriarum obli-
"vione? Nunc vero, quum veniam petitis,
"eam *nobis* vos dare dicitis; & iram quam
"vobis remitti cupitis, quasi nobis eam re-
"mittatis, magnifice ac superbe loquimini,
"confundentes veritatis naturam, & juris
"dignitatem pervertentes. Quod autem non
"patiamini, sed faciatis injuriam, quod etiam
"multis & magnis beneficiis à plebe affecti,
"partim in libertate tuenda, partim in impe-
"rio parando, non egregiam gratiam ei retu-
"leritis, audite: verba autem faciam ducto
"initio à rebus, quas vos ipsi scitis, &, vos
"per deos obsecro, si quod mendacium dixe-
"ro, ne feratis, sed confestim arguatis. ¶ No-
LXXIV. "stra resp. olim sub regibus fuit, & ad septi-
"mam usque ætatem hac reip. forma majores
"nostri constanter sunt usi. Quamdiu tamen
"regius ille dominatus duravit, plebs nullum
"unquam detrimentum à regibus, præsertim
"vero à novissimis accepit. Missa facio mul-
"ta & magna bona, quæ ex eorum regno

"ἄρχοντας ὁμιλεῖν. τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτούς,
"καὶ σιωπᾶτε; ἀλλ' οὐκ ἐλευθέρα φρονεῖτε, καὶ ἀφαι-
"ρήσασθε πόλε ἤδη τοὺς χαλινούς, λέγετε εἰς τὸ κοι-
"νὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς αὐτούς; ὦ ἄθλιοι, τί δε-
"δίοικατε μή τι πάθητε, ἡγεμόνι τῆς ἐλευθερίας ὑ-
"μῖας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν
"εἰπεῖν τὰ δίκαια μετὰ παῤῥησίας ἐγὼ πρὸς αὐ-
"τούς, καὶ οὐδὲν ἀποκρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ Οὐαλέ-
"ριος οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλύον ἀνασρέφειν ὑμᾶς
"ὅπῃ τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τιμὴ χάθοδον,
"καὶ προσψηφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτα [a] ἀ-
"ποκενόμθ πρὸς αὐτόν, ἅπερ ἐστὶν ἀληθῆ καὶ
"ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι. Ημας, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν
"καὶ ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅ-
"πλα, ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι· πρία δὲ τὰ μέγιστα [b] καὶ φα-
"νερώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἠ-
"μαρτηκόσιν ἥκετε, καὶ οὐ εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει δι-
"δόναι τὴν χάθοδον· ἔπειθ', ὅτι οὐδὲν ὑποδιλοῦτε πα-
"ρακαλοῦντες ὅπῃ ταῖς διαλλαγαῖς, ἐφ' οἷς αὐταῖς δι-
"καίοις ἢ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τελευταῖον,
"ὅτι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑποσχησθε οὐδέν ἐστιν, ἀλ-
"λὰ πολλάκις ἐξαπατήσαντές τε καὶ φενακίσαντες ἡμᾶς
"διατελέκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου χωρὶς, ἀπό γε δι-
"καίου ἀρξάμενος. καὶ γὰρ [c] ἰδίᾳ γ' ἂν κοινῇ λέγοιμι,
"ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν [d] εἰ μὲ ἀδι-
"κοῦμεν ὑμᾶς, οὐδὲν δεόμεθα οὔτε ἀδείας οὔτε ἀμνηστί-
"ας· καίτοιγε οὐκ ἀξιοῦμεν οὐδὲ κοινωνεῖν ἔτι τῆς πόλεως,
"ἀλλ' ὁπομενοῦμεν ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ [e] χρεών,
"τύχη καὶ δαίμοσιν ὁπιτρέψαντες ἡγεμόσιν. εἰ δὲ ἀ-
"δικοῦμεν πρὸς ὑμᾶς, ταύτης ἀπαγκάσμεθα τῆς τύ-
"χης πειρασθῆναι σὺν ᾗ ἐσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε, [f] κα-
"κοὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι, συγγνώμης δεῖσθαι
"καὶ ἀμνηστίας; νῦν δὲ ἵν' αἰτεῖσθε, ταύτην δίδοναι
"λέγετε καὶ ἧς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης ὡς
"ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, συγχέοντες τὴν τῆς ἀλη-
"θείας φύσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀνασρέ-
"φοντες. ὅτι δὲ οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε, καὶ
"πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου,
"τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἡγεμο-
"νίαν, οὐ καλὰς ἀποδεδώκατε αὐτοῦ τὰς ἀμοιβάς,
"μάθετε· ποιήσομαι δὲ ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ πραγμά-
"των τοὺς λόγους, καὶ, πρὸς θεῶν, ἐάν τι ψεῦδ[ος] εἴ-
"πω, μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχετε. Ημῖν τὸ ἀρ-
"χαῖον πολίτευμα ὑπὸ μοναρχίαν καὶ μέχρι γενεᾶς
"ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι [h] διετέλεσαν τῇ πολιτείᾳ·
"καὶ οὐδεὶς πάσας τὰς ἡγεμονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆ-
"μος πόλεως ὑπὸ τῆς βασιλείας, καὶ
"πάντων ἥκιστα ὑπὸ τῶν τελευταίων. ἐγὼ γὰρ λέγω
"ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
ἀπαρτί-

[a] Vel legendum videtur ἀποκεκρίμεθα vel ἀποκεκρίμεθ, ut *Lapus* vertit, *respondebo ei vera quæ sint*. *Sylb.* Ἀποκενόμεθα in *Cod. Var.* Ἐγὼ ἀποκεκρίμενος ex conjectura *Porti*. [b] Καὶ τὰ φανερώτατα *Var.* [c] Post ἰδίᾳ non male inserueris conjunctionem τε. *Sylb.* [d] Εἰ μή τι ἀδικοῦμεν *Var.* [e] Χρεὼν *Var.* quod verius atque usitatius esse viderat *Sylb.* [f] Τῇ τύχῃ *Var.* [g] Malim, levi transpositione facta, αὐτοὶ περὶ ἡμᾶς γενόμενοι. *Sylb.* [h] Cum διετέλεσαν subaudiendum ei ἄρχειν: aut, mutata persona, legendum διετέλεσαμεν. *Sylb.* Posteriorem conjecturam firmat *Cod. Var.* [i] Quid timetis? an ne aliquid patiamini me duce oris liberi utentes? *Lapus*. Quid timetis? me libere loquendi ducem sequimini. *Gelen.*

a Τῶν

"ἁπαρπέσαντο. χωρὶς γὰρ τῆς ἄλλης θεραπείας, ἢ
"κολακεύοντες αὐτὸν, οἰκεῖον μὲν σφίσιν, ἐχθρὸν δὲ ὑ-
"μῖν ἐβούλοντο εἶναι· ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες οἱ [b] τυραννικῶς
"ἐξάγοντες τὰς δυναστείας· κρατήσαντες πολέμῳ μα-
"κρῷ [c] Σουέσσης πόλεως πάνυ εὐδαίμονος, ἐξὸν αὐ-
"τοῖς μηδενὶ κοινωνεῖσθαι τῆς λαφύρου, ἀλλ' αὐτοὶ κα-
"τασχεῖν, καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλούτῳ [d] βασι-
"λέων, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον ἔθηκαν
"ἅπασαν τὴν ὠφέλειαν· ἐξ ὧν ἡμᾶς χωρὶς ἀνδραπό-
"δων καὶ βοσκημάτων, ἢ τῆς ἄλλης κλήσεως, πολλῆς
"ὄσης καὶ καλῆς, ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ' ἄνδρα
"διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ τυραν-
"νικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις, οὐκ εἰς τὸν δῆμον
"ἁμαρτάνοντες, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσαναχετοῦντες ἐπὶ
"τοῖς νομιζομένοις, τῆς μὲν τῶν βασιλέων εὐνοίας ἀπέστη-
398 "μεν, ὑμῖν δὲ προσεθέμεθα· καὶ συνεπαναστάντες αὐ-
"τοῖς μεθ' ὑμῶν, οἵ τε ἐν πόλει καὶ [e] ὅπλ' ἔφερον πε-
"δον, τοὺς μὲν ἐξελάσαμεν, ὑμῖν δὲ φέροντες ἀνεδή-
"καμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις τε [f] γενόμενον ἐφ'
"ἡμῖν μεταδόσθαι τοῖς τὰς ἐξελαθείσας μεγάλας
"δωρεᾶς ἀπ' ἐκείνου ἡμῖν, ἵνα μὴ τὸ πρὸς ὑμᾶς
"πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐκ ἐπεμείναμεν, ἀλλὰ
"πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς κινδύνους καὶ
"πολέμους δι' ὑμᾶς ἠντλήσαμεν· καὶ μέχρι τοῦ πα-
"ρόντος ἔτους ἑπταεκαίδεκατον ἤδη τελοῦμεν, πᾶ-
"σιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας.
"ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας ὄσης· οἷα γίνε-
"σθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς αἰφνιδίους γιγο-
"μένας, δυσὶ ταῖς ὑπερφανεστάταις πόλεσι Τυρρηνῶν,
"Ταρκυνίοις τε καὶ Οὐϊεντανοῖς καταγεῖν βουλομένοις
"τοὺς βασιλεῖς, μεγάλῃ σπουδῇ προθυμουμένοις,
"ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς [g] διαγωνισάμενοι, καὶ μεγίστῃ ἀ-
"ποδεξάμενοι προθυμίαν, τούς τε ἀντιταχθέντας μάχῃ
"νικήσαντες ἀπεσάμεθα, καὶ τῷ πρώτῳ τὴν ὑπάτων δι-
"έσωσαμεν τὴν ἀρχήν. ὑπὸ πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον, [h] Πορ-
"σῖνον Τυρρηνῶν βασιλέα, καταγεῖν ὑπ' αὐτῶν ἀξιούντα
"τοὺς φυγάδας, τῇ τε ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας ἰσχὺϊ αὐτὸς
"ἐπήγετο δυνάμει, καὶ ταῖς ἐπ' ἐκείνῳ ὀκ πολλῷ
"συναχθείσαις, οὐκ ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα, καὶ λιμῷ
"τῶν τοιούτων ἁλόντες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχα-
"νίαν, καὶ παντὸς πρόχειρον ἀπορίαν, τὰ πάντα
"ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ, [i] φίλον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν.
"τὰ δὲ τελευταῖα, τελείᾳ καθόδῳ τῶν βασιλέων πα-
"ρασκευασαμένων ἅμα τῶν Λατίνων ἐθνῶν, καὶ πολλὰς
"πόλεις ἐπαγομένων, ἀντιβολοῦντας ὑμᾶς ὁρῶντες,
"καὶ ὀλοφυρομένους, καὶ ἕνα ἕκαστον ἐπιβοώμενον, ἑ-
"ταιρείας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμηλικίας ἀναμιμνή-
"σκοντας, οὐκ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι
"δὲ κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑ-
"πὲρ ὑμῶν, ὁμοῦ τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον ἤδη

"peroepit. nam præter alias blanditias & "assentationes, quibus eam sibi devincire & "conciliare atque vobis inimicam reddere stu-"debant, (quod solent facere omnes * qui le-"gitimam potestatem in tyrannicam vertere "cupiunt) diuturno bello expugnata Suessa "urbe valde fortunata ac opulenta, quum il-"lis liceret prædam nulli impertiri, sed sibi "ipsis retinere, & cæteros regum divitiis su-"perare, hoc tamen facere noluerunt, sed "omnem prædam tulerunt ac in medio po-"suerunt, ita ut nos, præter mancipia & pe-"cus & res alias multas & pulchras, quinque "argenti minas viritim acceperimus. Quibus "rebus neglectis, postquam illi tyranni pote-"state sua abuti cœperunt, non in plebem "delinquentes, sed in vos ipsos, illa eorum "facta iniquo animo ferentes à regum bene-"volentia alienati sumus, & nos vobis ad-"junximus; & conspiratione vobiscum in "eos facta, tam qui in urbe quam qui in ca-"stris eramus, eos expulimus, vobisque illo-"rum imperium detulimus. Et quum sæpius "arbitratu nostro id ad reges exactos trans-"ferre possemus, magnis *allecti* muneribus "quæ nobis afferebant, ne tamen fidem vobis "datam falleremus, hoc facere noluimus; sed "multa & gravia atque assidua pericula & "bella propter vos subiimus & pertulimus: "& ad hanc usque diem annum jam deci-"mum septimum atterimus, pro communi li-"bertate cum omnibus mortalibus pugnantes. "Nam reip. statu nondum composito *ac sta-"bilito*, (sicut accidere solet in repentinis mu-"tationibus) duobus nobilissimis Hetruscо-"rum populis, Tarquiniensibus & Vejenti-"bus, reges in regnum reducere volentibus, "non sine nostro periculo cum ingentibus "copiis obviam ivimus, & pauci cum multis "pugnavimus, & maxima animi alacritate "demonstrata, & hostes à nobis superatos re-"pulimus, & superstiti consuli imperium con-"servavimus. Neque multis post annis Por-"senam, Hetruscorum regem, qui & ipse ex-"sules in patriam reducere volebat, quum to-"tis Hetruriæ viribus quas secum ducebat, & "copiis ab illis jam multo ante coactis pares "non essemus, ac propterea intra mœnia "compulsi obsideremur, & ad consilii inopiam "& rerum omnium penuriam redacti esse-"mus; tamen, quod durissima quæque mala "perferremus, coëgimus eum nobis amicum "discedere. Postremo autem, quum reges ter-"tium tentassent reditum in patriam, opera "& auxilio gentis Latinæ, & triginta populos "sibi adscivissent, quum videremus vos sup-"pliciter orantes & lugentes, & unumscujus-"que opem implorantes, & sodalitates & com-"munes educationes atque communem mili-"tiam commemorantes, vos deserere non "sustinuimus; sed existimantes certamen pro "vobis susceptum honestissimum ac præcla-"rissimum esse, cum hostibus immanibus "manum conseruimus, † maximum illud peri-"culum

Pat. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 1. U.C. Cos. 261. V.C. Var. 263.

a Τῆς ἄλλης αὐτῶν Vat. b Ita etiam Vat. & Lapi Codd. Male τυραννικῶν in ed. Steph. c Vide pag. 241. d Genitivus βασιλέων ratione partitionis excusari potest. Sylb. e Γενόμενον ἡμῖν Vat. f Si quis malit neutrum plurale ὁσα, facile assentiar. Sylb. ὅσα adverbialiter malit Portus. g Malet forsan aliquis διαγωνισάμενοι, quoniam eodem tempore mox sequitur ἀποδεξάμενοι & διανείμασθαι. Sed occurrit tamen & alibi hæc temporum mutatio, atque adeo pag. præced. v. 43. Sylb. h Πορσῆνον Vat. i Φίλον ἠναγκάσαμεν Vat. k Ἐπιθοώμενον malint Sylb. & Port. * Al. Qui ad regnum more tyrannorum viam sibi sternunt. † Maximum jam illud periculorum parvi pendentes. Lapus.

a Πολὺ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ¼. V. C. Ou. 261. Var. 263.

culum tunc ſubire non dubitantes, in quo
acceptis multis vulneribus, & amiſſis multis cognatis & ſodalibus & contubernalibus,
hoſtes vicimus, eorumque duces interfecimus, & totum regium genus exſtinximus.

LXXV. ¶ Hæc igitur ſunt quæ pro communi veſtra libertate à tyrannis vindicanda vobis præbuimus, illud videlicet noſtrum ſtudium, quod vires ſuperabat, quod non neceſſitate potius coacti quam virtutis ergo vobis exhibuimus. Quæ vero præſtiterimus veſtra cauſſa, ut & honorem & imperium in alios conſequeremini, & principatum majorem, quam initio exiſtimabatur, vobis compararetis, audite; &, ſi qua in re à veritate vel minimum receſſero, ſicut principio dixi, mihi reclamate. Vos enim, poſtquam in tuto viſa eſt libertas, non contenti fuiſtis, neque in hoc rerum ſtatu manere voluiſtis: * ſed eo audaciæ prorupiſtis, ut res novas moliri non dubitaritis, omnes libertatis tuendæ ſtudioſos pro hoſtibus habentes, & bellum pene omnibus mortalibus indicentes, atque in his periculis & præliis, pro hac veſtra pluris habendi cupiditate ſuſceptis, noſtris corporibus vobis abutendum eſſe putaſtis. Quot vero civitates, modo ſingulas modo duas ſimul vobiſcum pro libertate bellum gerentes, partim acie ſuperatas & in noſtram poteſtatem redactas, partim obſeſſas ac expugnatas ſubegerimus, prætereo. Quid enim oportet minutatim res geſtas recenſere, quæ tantam verborum materiam præbent? Univerſam vero Hetruriam, in duodecim principatus diviſam, & magna cum terreſtri tum maritima potentia pollentem, quinam vobis compararunt, atque adeo in veſtram ditionem redegerunt ut imperio veſtro pareret? quorum vero ope factum eſt ut Sabini iſti, gens tam valida, quibuſcum continenter de principatu contendebatis, de æquo jure vobiſcum amplius non contendant? Quid? Latinorum triginta populos non ſolum magnitudine potentiæ elatos, ſed etiam ob æquiora poſtulata magnifice de ſe ſentientes, quinam ſubegerunt? quinam eos coëgerunt, ne in ſervitutem abriperentur & urbes ipſorum everterentur, ſupplices ad vos confugere? ¶ Alia multa

LXXVI. prætereo, quæ, quum nondum à vobis diſſideremus, nos quoque, nonnihil commodorum ex imperio ſperantes, vobiſcum non ſine noſtro periculo militiæ geſſimus. Verum poſteaquam manifeſte conſtitit vos imperium veſtrum in tyrannidem jam convertiſſe, & nobis tanquam mancipiis abuti, nos quoque eodem animo erga vos eſſe deſtitimus, deſciſcentibus interim ſubditis pene omnibus, initio defectionis facto à

" κίνδυνον ἀναρρίψαντες ἐκεῖνον, ὃν ᾧ πολλὰ μὲν πρὸ-
" μαχα λαβόντες, [a] πολλά τε σώματα συγγενῶν τε καὶ
" ἑταίρων καὶ ὁμοσκήνων ἀποβαλόντες, ἐνικήσαμεν τοὺς
" πολεμίους, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἀπεκτείναμεν,
" καὶ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἅπασαν διαφθείρα-
" μεν. Α μὲν δὴ εἰς τὸ σωθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν
" τυράννων παρεχόμεθα, [b] ὑπὲρ δυνάμιν τὸ ἑαυτῶν πρό-
" θυμον, ὐχ ὑπὸ ἀνάγκης μᾶλλον εἰς αὐτὸ καθιστάν-
" τες, [c] ἢ ὑπ' ἀρετῆς, ζητοῦντά ἐστιν. ἃ δὲ εἰς τὸ τιμᾶσθαί τε
" καὶ ἄρχειν ἑτέρων, δυναστείαν τε περιβαλέσθαι μείζω ἢ
" κτᾶσθαι ἐξ ἀρχῆς δόκησιν, ἀνήσατε, [d] καὶ ὅπως, ἐάν
" τι παραπταίσω τὸν λόγον ἔξω τῆς ἀληθοῦς, ὥσπερ καὶ
" ἀρχόμενος εἶπον, ἀναπιμπλάσθαί μοι. ὑμῖν γὰρ ἐπει-
" δὴ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐλευθερίας ἔδοξεν εἶναι βέβαιον,
" οὐκ ἀπέχρησεν ὅτι τούτῳ μένειν, ἀλλ' ὅτι τὸ πολ-
" λῶν καὶ νεωτερισμῶν ὁρμήσαντες, ἐχθρὸν [e] ὡς ἅπαν
" ἡγούμενοι τὸ περιέχομενον ἐλευθερίας, καὶ μικροῦ δεῖν
" πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους πόλεμον ἀναδιξάντες,
" [f] εἰς ταῦτα τὰ κινδυνεύματα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς
" πλεονεξίας ταύτης ἀγῶνας τοῖς ἡμετέροις [g] σώμασι δεῖν
" καταχρῆσθαι σώμασιν. ὅσας μὲν [h] οὖν" πόλεις κα-
" τὰ μίαν καὶ δύο πολεμούσας ὑμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευ-
" θερίας, ταῖς μὲν ὐκ παρατάξεως χειρωσάμενοι, ταῖς
" δὲ τειχομαχίαις ἑλόντες, ὑπηκόους ἐποιήσαμεν,
" ἐῶ. τί γὰρ δεῖ καθ' μικρὸν λέγειν ταῖς πράξεις,
" τοσαύτην ἔχοντας λόγων ἀφθονίαν; ἀλλὰ Τυῤῥη-
" νίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας, καὶ
" πολλὴ μὲν τῇ κατὰ γῆν, πολλὴ δὲ τῇ κατὰ θάλατ-
" ταν δυναστείᾳ περιουσάζουσαν, τίνες ἦσαν οἱ συνα-
" ταξάμενοι καὶ ποιησόμενοι αὐτὴν ὑμῶν ὑπήκοον;
" Σαβῖνοι δὲ τυγχάνουσι, ἔθνος πολιτικώτατον, οἷς διὰ παντὸς
" ὁ περὶ τῆς πρωτείων πρὸς ὑμᾶς ἦν ἀγών, ποία παρέχειν
" ὑμῖν βοήθεια μηκέτι διαμιλλᾶσθαι περὶ τῆς ἴσων; [i] τί δὲ
" αἱ τῶν Λατίνων πεντήκοντα πόλεις, ὑπὸ μόνον [k] μεγέθη ἐπαι-
" ρόμενοι δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῷ δικαιότερα ἀξιοῦν
" [l] μεγαλοφρονοῦσαι; τίνες ἦσαν ἃς καταδυσαμένους,
" ἢ πρὸς ὀλίγοντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καὶ καταση-
" φῆς τῶν πόλεων [m] δεομένας καταφυγεῖν ἐφ' ὑμᾶς;
" Ἐῶ τἄλλα, ὅσα ὕστερα διαστασιάζοντες πρὸς ὑμᾶς, καὶ
" αὐτοὶ μὲν τι μεταποιούμενοι τῶν ὐκ τῆς ἀρχῆς ἐλπί-
" δων, συνεκινδυνεύσαμεν ὑμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ φανε-
" ρὸς ἦν [n] τυραννίδα περιβεβλημένοις τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀ-
" μῖν ὥσπερ δούλοις πρὸς χρωμένοις ἐξηλέγχθη, ἀ-
" μεῖς τε οὐκέτι ὁμοίοις ταῖς πρὸς ὑμᾶς διανοίαις διε-
" μένοντες, οἳ δὲ τούτῳ, καὶ τὰ ὑπήκοα ὀλίγου δεῖν
" πάντα ὑπανίσταται, ἀρξάντων μὲν τῆς ἀποστάσεως
Οὐολόσκων,

[a] Πολλὰ δὲ σώματα *Var.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* [b] Illa ὑπὲρ δυνάμιν τὸ ἑαυτῶν εὐθύμως appoſitive ſeu declarative accipienda: aut ſubaudiendum participium aliquod ἀναδεξάμενοι, vel aliud ſimile. *Sylb.* [c] Ἢ ὑπ' ἀρετῆς *Var.* [d] Καὶ ὅπως σωφρονήσητέ μοι pendent è præcedenti verbo ἀνήσατε, ut *Lapus* etiam vertit, & ut mihi adverſemini. Sed ſimplicior & expeditior eſt ſtructura, ſi, ὅπως expuncto, legamus σωφρονήσητε, ut pag. 382. v. 43. *Sylb.* [e] Illud ὡς, ſi mendo caret, anaſtrophen habet: cum ordo poſtulet ὡς ἐχθρὸν ἡγούμενοι ἅπαν τὸ περιέχομενον ἐλευθερίας. At ſi τε pro ὡς reponas, nullo metaplaſmo erit opus. *Sylb.* Ἐχθρὸν δὲ ἴσως ἅπαν in *Var.* & *Lapi Codd.* [f] Εἰς ταῦτα *Var.* [g] Ὧδε malit *Sylb.* Οὕτω in *Cod. Var.* [h] Non agnoſcit *Var.* [i] Oratio videtur διαμιλλᾶσθε: dicendum enim, τί δὲ; ταῖς δὲ Λατίνων πεντήκοντα πόλεσι ἡ μόνον μεγέθει ἐπαιρόμεναι δυνάμεων, ἀλλὰ τῷ ἴσα τῶν δικαίων ἀξιοῦν μεγαλοφρονοῦσαι τίνες ἦσαν οἱ &c. *Port.* [k] Δυνάμεων μεγέθει ἐπαιρόμεναι *Var.* [l] Μεγαλοφρονοῦσαι absque interrogationis nota in *Cod. Var.* [m] Rectius δεομένων, ut feratur ad ipſos Latinos, non ad urbes; nam alioqui erit tautologia. *Sylb.* [n] Duriuſcula eſt loquutio: idem autem valet ac ſi *Dionyſius* dixiſſet, βαλόντων τὴν τυραννίδα εἶναι τὴν ἀρχήν *imperium tyrannide amictre*, metaphora à veſtibus ducta. *Port.* Fortaſſe ὡς τυραννίδα περιβεβλημένοις. *Steph.* [o] Ἐπανίσταται *Var.*

" Sed in audaciam reſque novandas euntes. *Lapus.*

"Οὐολούσκων, ἀκολουθησάντων δὲ αὐτοῖς Αἰκανῶν,
"Ερνίκων, Σαβίνων, ἄλλων συχνῶν, ἐδόκει τι οἷ-
"ον οὐχ ἕτερον ἔσεσθαι καιρὸς, εἰ βουλομένοις ἡμῖν λῦ-
"σαι ξυμβαίνοι θάτερον, ἢ καταλύσασθαι τὴν
"ἀρχὴν ὑμᾶς, ἢ πρὸς τὸ λοιπὸν ἐπιδεῖξαι μετριω-
"τέραν, ἆρα μέμνησθε εἰς οἵαν ἀπόγνωσιν τῆς ἀρχῆς
"ἥλθετε, καὶ ὡς [a] ἐν πρώτοις δι' ἀθυμίας ἐγένεσθε, εἴ-
"τε μὴ σωσαίμεθα τὴν ἀγάνων ὑμῖν, εἴτε [b] μὴ"
"ὀργῇ ἐφέντες ὡς τοὺς πολεμίους περιῴμεθα, καὶ ὅσας
"δεήσεις καὶ ὑποσχέσεις ἐποιήσασθε; τί οὖν ἂν τα-
"πεινοὶ καὶ [c] πρὸς ὑμᾶς ὑβρισμένοι τότε ἐποιήσαμεν,
"ἡττηθέντες τὴν δεήσεων, καὶ πεισθέντες ταῖς ὑπο-
"σχέσεσιν, [d] αἷς ὁ βέλτιστος οὗτοσὶ Σερουίλιος ὑπα-
"τεύων τότε πρὸς τὸν δῆμον ἐποιήσατο; οὐδὲν μὴν
"ἐμνησικακήσαμεν ὑμῖν τὴν πάλαι, χρηστὰ δὲ περὶ
"τοῦ μέλλοντος ἐλπίσαντες χρόνου, παρέσχομεν ὑ-
"μῖν ἑαυτοὺς, καὶ πάντα πολέμια ἐν ὀλίγῳ καιρ-
"ῷ κατασάμενοι χρόνῳ, παρῆμεν ἄγοντες αἰχμαλώτους
"πολλοὺς καὶ λείας καλάς. ἀντ' ὧν τίνας [e] ἡμῖν χά-
"ριτας ἀπεδώκατε; ἆρά γε δικαίας καὶ τῶν κινδύνων
"ἀξίας; [f] πόθεν; πολλοῦ γε δεῖ. καὶ [g] διέφθασθε μὴν
"γε καὶ ταῖς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπελάβετε τὸν ὕπα-
"τον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ποιήσασθαι. [h] αὐτὸν δὲ τουτονὶ
"τὸν βέλτιστον, ᾧ κεχρήσασθε πρὸς τὸν φθονερισμὸν,
"ἄμοιρον ἐποιήσατε τῆς θριάμβων, πάντων μάλιστα ἀν-
"θρώπων ἄξιον ὄντα τῆς τιμῆς ταύτης τυχεῖν· οὐκ ἄλ-
"λου τινὸς πρόφασίν εἶπε τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ὅτι τὰ δίκαια
"ποιεῖν ὑμᾶς, ὡς ὑπέσχεσθε, ἠξίου, καὶ ἀγανακτῶν ὅτι
"τῷ φθονερισμῷ ἥλω ὑπ' αὐτῶν. Εναλ[illegible] δὲ δὴ ὑπ' ἐκείνου χρόνου
"τινὰ γὰρ ἔτι προσθεὶς τῷ περὶ ὑμῶν λόγῳ, παύ-
"σομαι· ὅθ' ἡμῖν Αἰκανοί τε καὶ Σαβῖνοι καὶ Οὐολῦ-
"σκοι, μιᾷ γνώμῃ χρησάμενοι, αὐτοί τε ἐπανίσταντο,
"καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλουν, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς ἀναγκάσθη-
"τε καταφυγεῖν τοὺς ταπεινοὺς καὶ φαύλους οἱ σεμνοὶ
"καὶ βαρεῖς, πάντα ὑπομένοντες [k] ἢ τότε σωτηρίας; καὶ
"ἵνα μὴ ἐξαπατᾶν ἡμᾶς [l] αὖθις δόξητε, ὃ πολλάκις ἐ-
"ποιήσατε, προκάλυμμα [m] τῆς ἀπάτης Μάνιον Οὐα-
"λέριον τοῦτονὶ, τὸν φιλοδημότατον ἄνδρα, εὕρεσθε· ᾧ πι-
"στεύσαντες ἡμεῖς, ὡς οὐκ ἂν ὑπὸ δικτάτορός τε, καὶ
"ταῦτα χρηστοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνδρὸς, φενακισθησόμε-
"νοι, συμπεφύκαμεν ὑμῖν καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς
"ἐχθροὺς νικῶμεν, καὶ μικροὺς, [n] οὐδὲ ὀλίγους, οὐδ' ἀφα-
"νεῖς ὑπομείναντες ἀγῶνας. θᾶττον δὲ ἢ κατὰ τὴν ἀ-
"πάντων ἐλπίδα τέλος εἰληφότος κάλλιστον τοῦ πο-
"λέμου, τοσοῦτον [o] ἀπέχεσθε τοῦ χαίρειν, καὶ πολλοῦ
"εἰδέναι τῷ δήμῳ χάριν, ὥστε κατασχεῖν ἡμᾶς ἔτι ἠξιοῦ-
"τε ἀκόντας, ὑπὸ ταῖς [p] σημείαις ἐν τοῖς ὅπλοις, ἵνα

"Volscis, quorum exemplum Æqui, Hernici, Sabini, multique alii sequuti sunt, & occasio opportuna, qualis nunquam ante, videbatur oblata, si nos hoc voluissemus, ad alterum è duobus faciendum, vel ad vestrum imperium evertendum, vel ad id in posterum moderatius reddendum; meministisne in quantam imperii desperationem veneritis, & quam solicito animo perpetuo essetis, ne vel operam nostram vobis in bello denegaremus, vel ira perciti ad hostes transiremus, & quam multas preces & pollicitationes effuderitis? Quid igitur nos humiles atque à vobis contumelia affecti tunc fecimus, vestris victi precibus, & adducti pollicitationibus, quas optimus iste Servilius tunc consul plebi obtulit? Omnem à vobis ante acceptarum injuriarum memoriam deposuimus, & quum in posterum meliorem rerum statum speraremus, nos vobis præbuimus, &, omnibus hostibus brevi temporis spatio debellatis, cum multis captivis & præda opima rediimus. Pro ea opera quam gratiam nobis retulistis? an justam, & illis periculis dignam? unde enim? certe multum abest. nam frustrati nos estis omnibus iis rebus, quas consulem reip. nomine nobis promittere jusseratis. atque ipsum istum optimum virum, cujus opera ad nos decipiendum abusi fueratis, fraudastis triumpho, quum tamen is omnium hominum dignissimus esset, qui hunc honorem consequeretur: & hac contumelia eum affecistis nulla alia de caussâ, quam quia postulabat ut id quod æquum erat (sicut polliciti fueratis) faceretis, & quia constabat eum iniquo animo ferre factum nobis fucum. ¶ Nuper autem (nam ubi hoc unum addidero ad meam hanc de jure orationem, finem dicendi faciam) quando Æqui & Sabini & Volsci de communi sententia, tum ipsi in vos arma sumpserunt, tum alios etiam ad idem solicitarunt, nonne coacti fuistis, vos venerandi viri & graves, ad nos abjectos atque viles confugere, nihil non pollicentes præsentis salutis gratia? & ne iterum nos decipere videremini, quod sæpius feciistis, vestræ fraudis velamentum invenistis, istum Manium Valerium, virum plebis amantissimum; cui nos habita fide (utpote qui existimaremus à dictatore, præsertim viro erga nos bono, minime deceptum iri) vobis in hoc quoque bello nostram operam navavimus, hostesque magnis & multis atque insignibus præliis commissis vicimus. Quum autem id bellum omnium spe citius felicissime confectum fuisset, tantum abfuit ut lætaremini, & magnam plebi haberetis gratiam, ut etiam nos adhuc invitos retinere volueritis sub signis in armis, ut posse-

Par. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ¼. Cæs. 261. V. C. 263.

LXXVII.

tis

a Ex *Thucydide* scribendum ἐν πάνυ ἀθυμίαις ἐγένεσθε. *Steph.* Sic apud *Dionem* lib. LVI. ἐν πάνυ κινδύνου γίγνεσθαι, & lib. LVIII. ἐν πάνυ καιροῦ γίγνεσθαι. Possumus etiam legere ὡς ἐν πάνυ δ' ἀθυμίαν ἐγένεσθε, nam & *Dio* ἐν πάνυ γίγνεσθαι sine adjectione dixit, lib. XXXVI. & XXXIX. *Xenophon* quoque sic loquutus est Ἐπλεονάζων lib. V. ἐν πάνυ ὄντος. Prior emendatio magis mihi probatur, etsi minor in posteriore mutatio. *Casaub.* b Deest *Vat.* c Vel πρὸς ὑμᾶς legendum, vel πρὸς ὑμῶν accipiendum pro vestri respectu. Quod si etiam finita post ἐποιήσαμεν interrogatione, responsionis subjectionem accipere velis ab ἡττηθέντες, non multum refragabor. *Sylb.* Περὶ ὑμῶν in *Cod. Vat.* Υφ' ὑμῶν placet *Porto.* Si quis tamen malit πρὸς ὑμᾶς, vertendum censet, qui apud vos injuria affecti fuimus. d Usitatius ἃς ὁ βελτ. *Port.* e Υμῖν perperam in *Ed. Steph.* f Vide *Var. Lect.* ad pag. 261. & 274. g Διψεύσασθε *Vat.* h Αὐτὸν δὲ τ' ἄνδρα τουτονὶ *Vat.* i Ὑμῖν *Vat.* quod maluit etiam *Gelenius.* k Post σωτηρίας scripsisse: nam reliquisse subaudiendam ellipsis est caussalis particulæ ὅτου. *Sylb.* Crediderim *Dionysium* ὑπὲρ τότε

Ol. 71. 4. V. C. 261. Ante Chr. 491. Var. Jul. 4223. Per. 263.

"posſetis promiſſa veſtra irrita facere, ſicut "principio apud vos ipſos ſtatueratis. Quum "autem vir iſte veſtram fraudem pati non "poſſet, neque iſtius facti dedecus: ſed rela- "tis in urbem ſignis, exercitum in ſuas do- "mos dimiſiſſet, ſpecioſam hanc nacti cauſ- "ſam, ne faceretis quæ juſta ſunt, iſtum con- "tumelia affeciſtis, & nihil eorum quæ nobis "promiſeratis præſtitiſtis, ſed uno hoc facto "jus triplici nomine graviſſime violaſtis, ſub- "lata ſenatus dignitate *ac auctoritate*, hujuſ- "que viri fide tracta, ac hominibus bene de "vobis meritis relata infructuoſa laborum "gratia. Quum igitur hæc & multa alia his "ſimilia vobis, patricii, objicere poſſimus, no- "luimus vos ſupplieiter orare, neque precari; "neque etiam, quaſi aliquod ſcelus atrox pa- "trarimus, impunitatis & oblivionis injuria- "rum conditionibus impetratis, *in urbem* re- "dire *voluimus*. Verumtamen diligentius de "his in præſentia diſſerendum non arbitra- "mur, quando acturi de pace & concordia "convenimus: ſed ea negligimus & oblivio- "ni tradimus, atque æquo animo ferre volu-
LXXVIII. "mus. ¶ Quin igitur aperte dicitis quæ ſit "veſtræ legationis cauſſa, & quid petituri ve- "neritis? Quanam propoſita ſpe in urbem "nos redire vultis? quam fortunam viæ du- "cem ſequutos? qua lætitia, quo gaudio ex- "cipiendos? Nihil enim humani aut benigni "nobis à vobis offerri hactenus audivimus, "nullos honores, nullos magiſtratus, nullum "inopiæ levamen; denique nihil aliud, ne "vel minimum quidem. Quamquam non o- "portebat vos quid facturi ſitis dicere, ſed fa- "cere, ac ita demum dicere, ut, accepto jam "ante aliquo beneficio à benevolentia veſtra, "ex eo de cæteris in poſterum conjecturam "facere poſſimus. Sed arbitror eos fortaſſe "ad hæc reſponſuros, ſe cum ſumma ac li- "bera rerum omnium poteſtate venire, ita ut "quicquid alteri alteris perſuaſerimus, id ſit "ratum futurum. Faciamus hæc eſſe vera: "reſpondeant facta verbis: nihil contra dico. "Sed quæ poſtea ſint eventura, cupio ex illis "intelligere, ubi nos dixerimus conditiones, "quibus in patriam velimus redire, & hæc "noſtra poſtulata nobis fuerint conceſſa, quis "erit nobis harum conventionum ſponſor? "qua cautione freti arma de manibus pone- "mus, atque iterum horum poteſtati nos "committemus? utrum ſenatuſconſultis, quæ "de his fient? (nam nondum ſunt facta.) At "quid vetabit hæc iterum novis ſenatuſcon- "ſultis irrita fieri, ubi Appio & reliquis ejuſ- "dem factionis hominibus ita placuerit? An "legatorum dignitati, qui fidem ſuam inter- "ponunt? Atqui horum opera & ante illi "nos deceperunt. * An conventionibus, quas "fide nobis data, & jurisjurandi religione in- "terpoſita, diis teſtibus confirmarint? At "hæc mihi multo magis quam omnis humana "fides ſuſpecta eſt, quia eam video à poteſta- "tibus ac principibus contemni: & conven-

"παρέλθητε τὰς ὑποσχέσεις, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς δι- "γνωτε. οὐχ ὑπομένομεν δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸν φανερὸν "σμὸν, οὐδὲ τὴν αἰρχμάλωτον ἔργε, ἀλλ' εἰσυέγκαιμεν εἰς "τὴν πόλιν τὰ σημεῖα, ἡ ἀφεῖλος ὅτι τὰ οἰκεῖα τῆς "δυνάμεις, πρόφασιν ποιησάμενοι ταύτην τοῦ μὴ τὰ "δίκαια ποιεῖν, τοῦτον ὑβρίσατε, τὴν δὲ πρὸς ἡμᾶς "ὁμολογίαν οὐδεμίαν ἐφυλάξατε, ἀλλ' οὐ τῷ αὐτῷ "τρόπῳ τὰ μέγιστα παρενομήσατε, τὸ ἀξίωμα τῆς βου- "λῆς καταλύσαντες, καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς ἀφθέ- "γκτες, καὶ τοῖς εὐεργέταις ἀνόητον ποιήσαντες τὴν "χάριν τῶν πόνων. ταῦτα δὲ ἄλλα πρὸς τούτοις ὅμοια "πολλὰ ἔχοντες λέγειν πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἠξιώσαμεν, οὐ πα- "ρείκαμεν, τὰς ἱκεσίας καὶ δήσεις ὑμῶν ποιησάμενοι, "οὐδ' ὅσπερ οἱ τὰ δεινὰ δεδρακότες, ἐπ' ἀδείᾳ καὶ "ἀμνηστίᾳ κάθοδον λαμβάνειν. οὐ μὴν ἀκριβολογεῖσθαί "γε χρὴ περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι ὀφείλομεν χρῆναι, ἐ- "πειδὴ περὶ ὁμονοίας διαλεξόμενοι συνελήλυθα- 401
"μεν· ἀλλ' ἀμελείᾳ καὶ λήθῃ παραδόντες αὐτὰ "φέρομεν. Ἐφ' οἷς δὲ πρεσβεύετε, καὶ τίνων δέομενοι "ἥκετε, τί οὐ λέγετε φανερῶς; ὅτι ποίας [a] ἡμᾶς" ἐλ- "πίσαντες εἰς τὴν πόλιν καταελθεῖν ἀξιοῦτε; ποίαν ἡγε- "μόνα τῆς ὁδοῦ [b] λαβόντες τύχης; τίνος [c] ὑποδεξο- "μένης εὐθυμίας ἢ χαρᾶς; οὐδὲν γὰρ ἄχει τοῦδε φι- "λάνθρωπον ὑμῶν ἢ χρηστὸν προσδοκώμενον ἀκούομεν, "οὐ τιμὰς, οὐκ ἀρχὰς, οὐκ ἐπανόρθωσιν ἀπορίας, οὐκ "ἄλλο ἁπλῶς οὐδ' ὁτιοῦν. καίτοι οὐ λέγειν ὑμᾶς "ἐχρῆν ἃ μέλλετε ποιεῖν, ἀλλὰ ποιήσαντας, λέγειν, "ἵνα προειληφότες [d] ἤδη τὸ ἔργον ἀπ' εὐνοίας γενόμε- "νον, καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἔσεσθαι εἰκάσωμεν. οὐ- "κοῦν τοιγαροῦν πρὸς ταῦτα ἐρεῖν αὐτὰς, ὅτι πρὸ πάν- "των ἥκουσιν αὐτοκρήτορες, ὅσα δ' ὅ, τι ἂν πείσωμεν "ἀλλήλους, τοῦτ' ἔσται κύριον. ἐγὼ ταῦτα ἀληθῆ "γιγνέσθαι τε ἀκόλουθα τούτοις· οὐδὲν ἀντιλέγω. "βούλομαι δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα παρ' αὐτῆς "μαθεῖν, ἐπειδὰν εἴπωμεν ἡμεῖς, ἐφ' οἷς ἀξιοῦμεν "ποιεῖσθαι τὴν κάθοδον, καὶ συγχωρηθῇ ταῦτα, "τούτων τίς ἐγγυητὴς ἔσται τῆς ὁμολογίων ἡμῖν; τίνι "πιστεύσαντες ἀσφαλείᾳ τὰ ὅπλα θησόμεν ἐκ τῶν "χειρῶν, καὶ καταστησόμεθ' αὖθις εἰς τὴν τούτων ἐξου- "σίαν τὰ σώματα; πότερον τοῖς ψηφίσμασιν τῆς βου- "λῆς τοῖς ὑπὲρ τούτων γεγραφησομένοις; ἃ γὰρ δὴ γε- "γραμμένοις. καὶ τί πάλιν κωλύσει ἐτέροις ἀκυρω- "θῆναι ταῦτα ψηφίσμασιν, ὅταν Ἀππίῳ καὶ τοῖς ὁμοια "φρονοῦσιν ἐκείνῳ φανῇ; ἢ τοῖς ἀξιώμασι τῆς πρεσβυ- "τῆς, οἳ τοὺς ἑαυτῆς παρέχονται πίστεις; ἀλλὰ διὰ τί "ἀνδρῶν τούτων καὶ πρότερον ἡμᾶς ἐξηπάτησαν. * ἢ "ταῖς τῆς θεῶν ὁμολογίαις, δι' ὅρκων τὰ πιστὰ παρω- "σάμενοι παρ' αὐτῆς; ἀλλ' ἔγωγε ὑπὲρ ἅπασαν "πίστιν ἀνθρωπίνην ταύτην δέδοικα, διὰ τὸ καὶ τὰς "ἡμονίας ὅταν καταφρονουμένας ὁρῶ καὶ τὰς ἀκου-

σίους

a Ἡμᾶς hîc loci non agnoſcit *Vat.* ſed mox poſt πεπλῆσθαι collocat. b Lege λαβόντας: quod ad ἡμᾶς πεπλῆσθαι ἀξιοῦτε referendum. *Port.* c Ὑποδεξαμένης ἡμᾶς εὐθυμίας *Vat.* d Ἤδη τι ἔργον *Vat.* e Οἱ ταῖς τῶν θεῶν *Vat.* f Παρωσάμενοι (i. e. παραλαβόμενοι) vel παρωσάμενοι malint *Sylb.* & *Port.* In *Cod. Vat.* παρασάμενοι. * An per deos ſponſionibus quæſita ab his per jusjurandum fide? *Lapus.*

Κλάυ-

"ὅτις συμβάλοιτο τοῖς ἄρχειν ἀξίοις περὶ τῆς ἐλευθερίας μεταποιουμένοις, οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἤδη καταμαθών, ὀλίγαις τισὶν ἰσχύσαντας χρόνοις, ὅσον ἂν αὐτοῖς αἱ ἀνάγκαι κρατῆσαι. τίς οὖν ἡ τοιαύτη φιλία καὶ πίστις, ὅπου ἢ κερδαίνοντες μὴ ἀλλήλοις θεραπεύειν ἀναγκασθησόμεθα, φυλάττοντες τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι καιρούς; ὑποψία δὲ δὴ ποτε μετὰ τοῦτο, καὶ ἀμφιβολαὶ συνεχεῖς κατ' ἀλλήλων, φθόνοι τε καὶ μίσοι, καὶ πᾶσα ἄλλη κακῶν ἰδέα, καὶ πολὺς ὁ περὶ τῶν φθάσαι διαλέσασθαι, τὸ ἀντιπαλον ἀγών, [b] ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένης τοῦ παθεῖν. Πολέμου δὲ πολιταῖν, ὡς ἅπασίς ἐστιν, κάκιον χρῆμα οὐδέν, ἐν ᾧ τοὺς μὲν κρατηθέντα ἀτυχεῖ, τοὺς δὲ κρατήσαντα ἀδικεῖ, καὶ πρέπει τοῖς μὲν ἐκ τῆς φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ τοὺς φίλτατα διαλέσαι. ὅτι τοιαύταις δὲ τύχαις καὶ συμφοραῖς
402 "μὴ εὐκλαίτοις, μήτε ὑμεῖς, ὦ πατρίκιοι, καλεῖτε ἡμᾶς, μήτε ἡμεῖς αὐτοῖς ὑπακούωμεν, ὦ δημόται, ἀλλ' "ὡς διῄρηκεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, χώρωμεν. ἐ"κέτωσαν μὲν ὅτοι τὴν πόλιν ὅλην, καὶ καρπούσθω- "σαν ἡμῶν δίχα, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἁπάντων [c] ἀπολαυέτωσαν μόνοι, τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀδόξους δη"μότας ἐκβαλόντες ἐκ τῆς πατρίδος. [d] ἀπαλλαττό"μεθα καὶ ἡμεῖς ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ὁ δαίμων ἄγῃ, τό"που ἀλλότριον ἐκλιπεῖν νομίσαντες, ἢ πόλιν ἰδίαν. οὔ"τε γὰρ ἡμῶν τινι οἰκήσεως ἐκλέλειπται κλῆρος γῆς, "οὔτε πατρῷον ἕδρυσις, οὔτε ἱερὰ κοινά, οὔτε ἀξίωμα "ὡς ἐν πατρίδι, ὧν στερισκόμενοι [e] φιλοχωρήσομεν ἂν "ἢ τοῖς γνώμῃ μένειν, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τῶν ὅπλων "τοῖς [f] σώμασι μετὰ πολλῶν πόνων ἐλευθερίαν· ὅπου 30 "τὰ μὲν οἱ πόλεμοι διέφθειραν, τὰ δὲ ἡ τῶν καθ' ἡ"μέραν αὐτάρκης ἀναγκαίων ἐξανάλωσεν, τὰ δὲ ἐπὶ "τῶν ἐπιφανῶν δανειστῶν τόκων ἀφῃρέθημεν· οἷς "τελευτῶντες ἀναγκαζόμεθα τοὺς ἑαυτῶν κλήρους ἀ"σείλαμοι γεωργεῖν, σκάπτοντες, φυτεύοντες, ἀρο35 "τες, ποίμνια νέμοντες, ὑμόδουλοι τοῖς ἑαυτῶν [g] δε"σπόταις ἀνδραποδώδεις ὄντες, ἃ μὲν ἄλλοις διδόντες, οἱ "δὲ πέδαις, οἱ δὲ ἅπερ τοῖς χαλεπωτάτοις τῶν θη"ρίων, κλοιοῖς καὶ μάστιξι. σιδήρεα δὲ δὴ καὶ προπλα"σμούς, καὶ μάστιγας, καὶ πόνους ἐκ νυκτὸς εἰς νύκτα, καὶ 40 "πᾶσαν ἄλλην [h] ἀνάγκης" ὠμότητα, καὶ ὕβριν καὶ ὑπερη"φάνειαν, ἣν ὑπεμείναμεν, ἕως. τοσούτων [i] οἵων" καὶ τηλι"κούτων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅσῃ "σπουδὴ καὶ δυνάμις ἑκάστῳ πάρεστι, φεύγωμεν ἀπ' "αὐτοὺς ἅμενοι, τύχῃ καὶ θεῷ, οἵπερ ἡμᾶς σώζου45 "σιν, [k] ἡγεμόνας τ' ὁδοῦ ποιησάμενοι, πατρίδα νομίζον"τες τὴν ἐλευθερίαν καὶ πλοῦτον τὴν ἀρετήν. πᾶσα γὰ "ἡμᾶς ὑποδέξεται γῆ κοινούς, τὰ μὲν ἀλύπους ἐ"σομένους τοῖς [l] ὑποδεξομένοις, τὰ δὲ ὠφελίμους. Πα"ραδείγματα δὲ τούτων γενέσθωσαν ἡμῖν πολλοί τε 50

"tiones, quæ inter imperandi cupidos & suæ Pro. Jud. 423.
"libertatis conservandæ studiosos contra vo- Ann. Chr. 491.
"luntatem fiunt, quum non nunc primum, Objurg. 74 §.
"sed sæpe ante hoc cognoverim, scio tam- V. C. Cap. 261.
"diu durare quamdiu necessitatis vinculo re- Vac. 263.
"tinentur. Quænam igitur hîc esse potest
"amicitia & fides, ubi cogemur præter volun-
"tatem nos invicem colere, observantes utri-
"que opportunas occasiones? Præterea, nun-
"quam aberunt suspiciones, mutuæ crimina-
"tiones, invidiæ & odia, & quodvis aliud
"malorum genus, & utrique studebunt ad-
"versarios dolo præventos perdere, * quod
"in cunctatione periculum esse intelligent.
"¶ Nihil autem (ut omnes norunt) civili bel- LXXIX.
"lo est pejus; in quo victos sequitur miseria
"& *infortunium*, victores injuste faciunt: &
"accidit illis quidem ut ab amicissimis per-
"dantur, istis vero ut amicissimos perdant.
"Ne igitur vos, patricii, nos ad talem fortu-
"nam & tales calamitates minime optandas
"vocetis, neve nos, Quirites, ipsis obtempe-
"remus: sed in ea fortuna, quæ nos alios ab
"aliis separavit, acquiescamus. Atque illi qui-
"dem habeant sibi totam urbem, & sine nō-
"bis ejus commoda percipiant, & cæteris
"omnibus bonis soli fruantur, qui nos homi-
"nes abjectos ac ignobiles patria expulerunt.
"Et nos quoque eamus, quocunque fortuna
"nos duxerit; existimantes locum alienum,
"non nostram urbem, à nobis derelinqui.
"Nullus enim nostrum hîc relinquit aut a-
"grum aliquem sibi sortito datum, aut pater-
"num domicilium, aut sacra communia, aut
"dignitatem velut in patria, quarum rerum
"desiderio capti, vel contra nostram volun-
"tatem, hîc manere cupiamus, immo ne liber-
"tatem quidem armis & multis laboribus par-
"tam relinquit: quandoquidem res nostras
"partim ipsi hostes corruperunt, partim vero
"ipsa quotidiani victus inopia consumpsit,
"partim isti superbi fœneratores nobis eri-
"puerunt. Ob quas causas eo tandem est
"ventum, ut nos miseri cogamur agros no-
"stros ipsis colere, fodiendo, plantando, aran-
"do, pecus pascendo; ita ut simus conservi
"nostrorum mancipiorum bello captorum,
"partim catenis nexi, partim compedibus,
"partim, ut truculentissimæ feræ, collaribus
"ligneis ac ferreis. Taceo verbera & contu-
"melias, & flagra & continuatos labores à
"summo mane ad noctem usque, & omnem
"aliam necessitatis crudelitatem, & insolen-
"tiam & superbiam, quam passi sumus. Tot
"igitur ac tantis malis à deo liberati, quanto
"maximo quisque potest studio, ac totis viri-
"bus ab istis fugiamus læti, fortunam & deum
"qui nos servant, vice duces sequuti, & existi-
"mantes nostram libertatem esse patriam no-
"stram, nostramque virtutem divitias esse no-
"stras. quævis enim terra nos excipiet so-
"cios; quia partim minime molesti, partim
"utiles iis qui nos excipient futuri sumus.
"¶ Hac autem in re nobis sint exemplo multi LXXX.
"Græci,

a Κλήρους. ἀσυλίαν δὲ δὴ τέχνα *Vat.* *b* Ο ἐν τῷ μέλλειν *Vat.* *c* Ἀπολαυέτωσαν perperam in *Ed. Steph.* *d* Ἀπαλλαττόμεθα δὲ ἡμεῖς *Vat.* Particulam δὲ desiderari viderat *Sylb.* *e* Quomodo φιλοχωρήσομεν ἂν μένειν dicere potuit? suspicor φιλοχωροῦμεν ἂν τοῦ μένειν à *Dionysio* scriptum fuisse. *Sylb.* *f* Post σώμασι deesse videtur ἐν, & mox participium πονηθέντων post πόνων. *Sylb.* *g* Δεσποτῶντος *Vat.* *h* Non agnoscit *Vat.* *i* Deest *Vat.* *k* Ἡγεμόνα in *Ed. Steph.* *l* Ὑποδεξομένοις *Vat.* " Vel potius, quod conjectatus sum malum sibi allaturam intelligent: nam Gr. verba sunt, ἢ τοῦ μέλλειν κακοῦ ἢ πεφυγέναι. *Perr.*

Ante Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 3. V. C. Ca. 261. Var. 263.

"Græci, & plurimi barbari, præcipue vero ma-
"jores istorum & iidem nostri: quorum alii,
"cum Æneæ ex Asia in Europam migrantes,
"in agro Latino urbem condiderunt; alii
"vero, postea ex Alba migrantes, Romulo co-
"loniæ duce, in his locis urbem, quæ nunc à
"nobis derelinquitur, fundarunt. Habemus
"autem copias non solum paullo majores il-
"lis, sed etiam triplo majores, & migrationis
"justiorem causam. Nam qui ex Ilio migra-
"runt, ab hostibus expulsi sunt; at nos, hinc
"ab amicis. profecto autem miserabilius est à
"suis domesticis quam ab alienis expelli. Ar-
"que qui cum Romulo expeditionem susce-
"perunt, ut meliorem agrum sibi compara-
"rent, suum patrium neglexerunt: nos vero
"deserentes vitam istam & patria & laribus
"carentem, neque diis invisam, neque homi-
"nibus molestam, neque ulli agro gravem
"coloniam deducimus. Sed, quum nihil san-
"guinis effuderimus, & nullam civium qui
"nos expulerunt cædem fecerimus, nec igne
"& ferro agrum qui à nobis derelinquitur
"vastaverimus, nec ullum sempiterni odii
"monumentum reliquerimus; (sicuti natio-
"nes contra fœderis conditionem violatæ, &
"ad graves ac duras necessitates redactæ fa-
"cere solent) deos vero & genios, qui omnes
"res mortalium juste moderantur, testati, il-
"lisque permittentes ut pœnas pro nobis exi-
"gant, illud solum postulamus, ut qui de no-
"bis in urbe habent infantes & parentes, aut
"etiam uxores, si quæ nostræ fortunæ comi-
"tes esse volent, eos easque illis recipere li-
"ceat: hæc enim recipere nobis est satis, nec
"aliud quidpiam de patriæ rebus præterea pe-
"timus. Sed agite feliciter, & ut lubet vivite,
"quando tales geritis animos in humilioris
"fortunæ homines, & adeo inciviles atque
"insociabiles estis.

"Ελλησι πλεῖστοί τε βάρβαροι, μάλιστα δὲ οἱ τούτων
"τε καὶ ἡμῶν πρόγονοι ὧν οἱ μέν, μετ' Αἰνείου συναγα-
"γόντες ἐκ τῆς Ασίας εἰς τ Εὐρώπην, ἐν τῇ Λατίνων
"γῇ πόλιν ἔκτισαν· οἱ δὲ ὕστερον [b] ἐξ Ιλίου ἀναστάντες,
"Ρωμύλου τ ἀποικίαν ἄγοντος, ἐν τοῖσδε τοῖς τόποις
"ἱδρύσαντο τ [c] ἐφ' ἡμῶν ἐκλειπομένην. ὑπάρχει τε ἡμῖν
"δυνάμις οὐκ ὀλίγῳ πλείων μόνον τῆς [d] ἐκείνης γενο-
"μένη, ἀλλὰ καὶ πεπλασία, καὶ πρόφασις δικαιοτέρα
"τῆς μεταναστάσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐξ Ιλίου μεταναστάντες,
"ὑπὸ πολεμίων ἐξηλαύνοντο· ἡμεῖς δὲ, αὐτόθεν [e] ὑπὸ
"φίλων [f] ἐλεεινὸν δὲ δήπου πρὸς τοῦ οἰκείαν, ἢ τοῦ ἀλ-
"λοτρίαν ἐλαύνεσθαι. οἱ δὲ Ρωμύλῳ συναράμενοι τῆς
"[g] ἐρημίας, ὅτι τοῦ κτήσασθαι κρείττονα γῆν, ὑπερεῖδον
"τῆς πατρῴας· ἡμεῖς δὲ τ ἄπολιν [h] καὶ ἀνέστιον ἐκλέ-
"ποντες βίον, ὅτε θεοῖς ἐπίφθονον, ὅτε ἀνθρώποις [i] λυπη-
"ρὸν, ὅτε γῇ τινὶ βαρεῖαν στέλλομεν ἀποικίαν. ἀλλ' ὑ δι'
"αἵματος καὶ φόνων ἐμφυλίων ἐλθόντες πρὸς τοὺς ἀπε-
"λαύνοντας ἡμᾶς, οὐδὲ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κακώσαντες
"τ ἐκλειπομένην γῆν, οὐδ' ἄλλο μνημόσυνον οὐδὲν ἀπο-
"λιπόντες κατάλιποντες ἔχθρας, ὡς ταῖς παρατεθυμμέναις
"[k] φυλαῖς καὶ εἰς ἀθυμήτους ἀνάγκας καταπεσοῦσι
"σαις ἔθος ὀξὺ θρᾶσος· θεοὺς δὲ ὀμωμοτηκότες καὶ δαίμο-
"νας, οἳ τὰ ὅσια πάντα κτ δίκην ἄγουσι, καὶ κατάλιποντες
"ἐκείνους ἀναπεφάσθαι τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν δίκας, ἐκεῖ-
"νο μόνον αἰτούμεν, οἷς ἔστιν ἡμῶν ἐν τῇ πόλει τέκνα νήπια
"καὶ γονεῖς, καὶ εἴ τινες ἄρα γυναῖκες ἡμῖν ἐθελήσουσι κοινωνεῖν
"τ τύχης, τὰ σώματα ὑπολαβεῖν. ταῦτα ἡμῖν ὑπό-
"χρη λαβεῖν, καὶ ὑκέτι ἑτέρου ἄλλου δεόμεθα τοῦ ἐκ τῆς
"πατρίδος. ἀλλ' εὐτυχεῖτε καὶ ζῆτε βίον ὃν ἂν προ-
"αιρῆσθε, ὅτως ἀπολίτευτα καὶ ἀκοινώνητα τοῖς τῶν πα-
"τέρων φρονοῦντες.

LXXXI. ¶ Brutus igitur tali oratione habita finem dicendi fecit. Illis vero qui aderant vera visa sunt, tum ea quæ de jure, tum ea quæ de senatus superbia dixerat, in quam invectus fuerat: sed præcipue ea quibus conventionum fidem & cautionem doli & fraudis plenam esse demonstravit. Quum autem in extrema sua oratione percurrisset graves injurias, quibus à fœneratoribus fuerant affecti, & unicuique sua mala in memoriam revocasset, nullus fuit animo tam duro, quin totus lacrymis perfunderetur, & communes calamitates crebris ac repetitis lamentis deploraret: idque non ipsis solis accidit, sed & iis qui à senatu fuerant missi. Nam ne legati quidem à lacrymis sibi temperare poterant, cogitantes miserias quæ ex hac civium secessione contigerant: & eos diu, mœstos & lacrymantes, & quid dicendum esset dubitantes, silentium tenuit. Sed ubi hæc magna lamenta cessarunt, silentiumque tota concione factum est, tunc ad crimina objecta responsurus atque ea dilu-

Ο μὲν δὴ Βροῦτος τοιούτους εἰπὼν λόγους, ἐπαύσα-
το· τοῖς δὲ παροῦσιν ὅσα τε περὶ τοῦ δικαίου εἶπεν, ἀλη-
θῆ εἶναι ἐδόκει, καὶ ὅσα τ ὑπεροψίας τῆς συνεδρίου κατη-
γόρησεν, μάλιστα δὲ ὧν οἷς τὸ ἀσφαλὲς τ ὁμολογιῶν, δό-
λῳ μεσοῦν ἀπεδείκνυε καὶ ἀπάτης. ἐπεὶ δὲ τοὺς ὕβρεις τε
λαστοῦ δῆλθεν, ἃς ἦσαν ὑβρισμένοι ὑπὸ τ δανειστῶν, καὶ
τοῦ οἰκείαν [m] ἕκαστος ἀνέμνησε κακῶν, οὐδεὶς ἦν στερρὸς
ὅτως τὴν διάνοιαν, ὃς οὐκ [n] ἐξεχεῖτο τοῖς δάκρυσι, καὶ
[o] ἀνεκωκύετο τοὺς κοινοὺς συμφορέας· καὶ τοῦτο οὐκ αὐ-
τοῖς μόνοις συνέβαινε παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ τ βου-
λῆς ἥκουσι. οὐδὲ γὰρ οἱ πρέσβεις τὰ δάκρυα κατα-
σχεῖν ἴσχυσαν, ἀθυμοῦντες τοὺς ἐκ τοῦ διοικισμοῦ τῆς
πόλεως ἀτυχίας· καὶ πολὺς ἦν χόος· οὐ μὴν κατηφεῖς
καὶ δεδακρυμένοι, καί τί χρὴ λέγειν ἀπορούμενοι, εἱστήκε-
σαν. ἐπειδὴ δὲ ὅ, τε πολὺς θρῆνος ἐπαύσατο, καὶ σιωπὴ
κατέσχε τὴν ἐκκλησίαν, παρῆλθεν ἀπολογησόμενος
[p] ζωῦτις ὅσπερ ἐδόκει τ ἄλλων πολιτῶν ἡλικίᾳ τε πρόσχων
καὶ

[a] Ποικίλοι τε βάρβαροι Vat. [b] Ἐξ Αλβης Vat. & Lapi Codd. recte ut patet ex p. 70. v. 35. [c] Ἐφ' ἡμῶν pro ἀφ' ἡμῖν positum. quæ præpositionum commutatio supra etiam aliquoties observata est. Sylb. [d] Ἐκείνου (sc. τ ἐξ Αλβης ἀναστάντων) in Cod. Vat. quod viderat Sylb. [e] Υπὸ φιλίων Vat. [f] Ἐλεεινὸν, subaudito μῆκος, positum pro ἐλεεινότερον. Sylb. [g] Στρατείας Vat. quod maluit & Sylb. [h] Καὶ τ ἀνίστιον Vat. [i] Rectius quidem λυπηρὸν: ut feratur non ad βίον sed ad ἀποικίαν. sic Lapus etiam vertit, neque diis invidiosam, neque hominibus molestam, neque ulli terræ gravem deducimus coloniam. Sylb. [k] Nota φυλαῖς pro φίλοις seu ἥθνεσι, at Lapus quoque vertit decepcis gentibus. [l] Θεοὺς Vat. [m] Vel ἴσχυσεν vel ἰσχύσας legendum. Sylb. In Cod. Vat. ἴσχυσεν. [n] Alibi dicit δάκρυά τι ἀνάντητον ἐξιχθῆναι. Quid si igitur οὐκ ἐξέχεῖτο τοῖς δάκρυσι scripsisse illum suspicemur? Steph. [o] Ἀνακωκύετο pro inclamabat accipiendum. Sylb. Rectius in Cod. Vat. ἀνωλολύζετο. [p] Malim αὐτὸς τοῦτο. Sylb.

[q] In

ἢ ἀξίωσιν, Τίτος Λάρκιος, ὃς δὶς ὑπατεύσας ἐπὶ πατρ, δυναστείας τῆς κεκινημένης διεβεβαιώσατο, ἢ κεφάλαια πάντων ἀνθρώπων χρησάμενος, ἱερεὺς καὶ στρατηγὸς μεγίστου ἐποίησε νομισθῆναι τὴν ἀπίθανον ἀρχήν. ἀπεκαλόμενος δὲ τὸν" ἀεὶ τῷ δικαίῳ ποιεῖσθαι λόγους, καὶ τοὺς μὲν, τοῖς δανειστικοῖς ἐγκαλῶν, ὡς ὠμοὺς καὶ ἀπάνθρωπα ἀφειδεπραγμόνους τοὺς δὲ, τὴν πενίαν καθαπλόμενος, ὡς ὑπὲρ δίκαια ἀξιούντων, βίᾳ μᾶλλον ἀφεῖσθαι τῆς ὀφειλημάτων, ἢ χάριτι, καὶ ὡς τῇ βουλῇ ἐκ ὀρθῶς δι' ὀργῆς ἐχόντων ὅτι τῷ μηδενὸς τῆς μετρίων πρὸ αὐτῆς τυγχάνειν, μᾶλλον ἢ c ὑπὸ τοῦ αἰτίους περιόμενός τε ἀποφαίνειν βραχὺ μὲν ὑπάρχοι τοῦ δήμου τὸ μὴ κατὰ γνώμην ἀδικοῦν, πολὺ δὲ μείζους ἀποδείας ἀναγκαζόμενον αἰτεῖσθαι τὴν ἄφεσιν, τὸ δὲ πλεῖον, ἀσχολασίᾳ τῇ ὕβρει, τῷ τρὸ κακῶ ἡδονὰς ζῆν ἐφειμένος, καὶ δι' ἁρπαγῆς ὑπηρετεῖν ἐκ τῇ ἀλλοτρίων ταῖς ἐπιθυμίαις παρεσκευασμένον, ἀφαιρεῖσθαί τε οἰόμενον δεῖν ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων τὰ πονηρὰ, καὶ ἀπὸ τῶν φιλανθρωπίας δεομένων τὰ μίσους ἄξια, καὶ τοιούτους τινὰς ἄλλους καθιεμένου λόγους, ἀληθεῖς μὲν, οὐχ ἅπασι δὲ τοῖς ἀκούουσι κεχαρισμένους, οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ θεοῦς ἐφ' ἑκάστῳ πολὺς, καὶ τῶν μὲν ἀγανακτήσεις, ὡς ἐξαμαρτόντος τὰς λύπας, τῶν δὲ ὁμολογήσεις, ὡς ἤδη τῶν ἀληθῶν ἀποκρυπτομένου. ἔλαττον δὲ πολλῷ τοῦτ' ἦν d θατέρου τὸ μέρος, ὥστε ἠφανίζοντο τῷ πολλῷ, καὶ ἔδειν ἡ τοῦ ἀγανακτοῦντος βοή. Ὀλίγα δὲ τούτοις ἔτι προσθέντος τοῦ Λαρκίου, καὶ τῆς e ἐπαναστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς προπετείας τῶν βουλευμάτων καθαψαμένου, προσλαβὼν τὸν λόγον ὁ τοῦ δήμου προστάτης τότε Σικίνιος, ἔτι μᾶλλον ἐτάραττε τὰς ὀργὰς αὐτῶν, λέγων, "Ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα δυνάμενοι τῶν λόγων κατανοῆσαι, οἵους τιμᾷ ὁ χάριτας αὐτοὺς ἀποδέξονται "καταλήγοντας εἰς τὴν πατρίδα. οἷς γὰρ ὁ ἀκμὴ "τῶν δεινῶν οὖσι, καὶ δεομένοις τῆς παρὰ τοῦ δήμου βοη- "θείας, καὶ f ἐπὶ τοῦτο ἥκουσιν, οὗ νῦν ἐπέρχεται μετρίους καὶ φιλανθρώπους ποιεῖσθαι λόγους, τίνα χρὴ δο- "κεῖν παρασχήσεσθαι ἀφόβους, ὅταν αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα χωρήσῃ τὰ πράγματα, καὶ γένηται τὰ νῦν "ὀφειλόμενα τοῖς λόγοις ἐπιεικέα τοῖς ἔργοις; ποίας "ἀπειλὰς αὐτοὺς ἀφίεσθαι, ποίας ἀρὰς, "ποίας ὠμότητος τυραννικῆς; ἀλλ' εἰ μὲν ὑμῖν δοκεῖ "χρὴ δουλεύειν πάντα τὸν βίον χρόνον g δεδεμένους καὶ μαστιγουμένους, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ λιμῷ, καὶ πάσῃ λώβῃ ἀπολλυμένους, μὴ πείθεσθε h τῷ" χρόνῳ, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ῥίψαντες καὶ τὰς χεῖρε προσαγόντες, ἀκολουθεῖτε αὐτοῖς. "εἰ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἔνεστιν ὑμῖν τις πόθος, μὴ ἀνάσχεσθε "αὐτῶν. ὑμεῖς τε, ὦ πρόσβεις, ἢ λέγετε ἐφ' οἷς καλεῖτε "ἡμᾶς δικαίοις, ἢ μὴ λέγοντες, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἄπιτε· καὶ "οὐδὲν ἔτι μεταδώσομεν ὑμῖν i λόγου.

turus prodiit T. Lartius, qui cæteris civibus ætate & dignitate antecellere videbatur, qui iterum consul creatus effecit, ut invidiosus ille magistratus dictatoriæ potestatis, quod se in ea præclarissime omnium hominum gessisset, sacer & venerandæ majestatis plenus existimaretur. Aggressus autem de jure disserere, & modo fœneratores, quod crudelia & inhumana facinora perpetrassent, incusans; modo pauperes perstringens, quod iniqua postularent, dum mallent vi quam gratia suo ære alieno liberari, & quod neque recte *neque merito* senatui infensi essent, quod nihil moderati aut æqui ab eo possent impetrare, potius quam ipsis ejus rei auctoribus; & conatus demonstrare exiguam esse plebis partem quæ invita peccaret, & quæ magna rerum inopia coacta sui æris alieni remissionem peteret, sed majorem partem petulantiæ & insolentiæ & voluptuario vitæ generi deditam esse, ac paratam ad inserviendum suis cupiditatibus per raptum rerum alienarum, discernendosque censens improbos à calamitosis, & odio dignos ab illis qui humanitate indigent, & alia quædam in hanc sententiam locutus, (vera illa quidem, sed tamen non grata omnibus iis qui ea audiebant) hæc plebi persuadere non poterat, sed ingens murmur ad singula quæ dicebat oriebatur; & alii indignabantur, quod ille suos dolores refricaret; alii aperte confitebantur, quod ille veritatem minime celaret. Hæc autem pars longe minor erat quam altera: ita ut multitudine obscuraretur, & indignantium pars alteram clamore superaret. ¶ Quum autem Lartius his pauca addidisset, & eorum secessionem & consiliorum temeritatem perstrinxisset; tunc Sicinnius, plebis patronus ac dux, ejus verba excipiens, multo magis eorum animos exasperavit, dicens, "Eos ex his "verbis præcipue posse cognoscere, quinam "honores & quæ beneficia maneant ipsos in "patriam reversos. Quibus enim in summo "periculo versantibus, & plebis opem implorantibus, & ad hoc ipsum venientibus, "ne nunc quidem in mentem venit ut moderata & humana utantur oratione, quem "animum existimandum est illos habituros, "ubi res ipsis ex voto successerint, & quos "nunc contumeliosis verbis lacerant suæ potestati obnoxios habuerint? à quo superbiæ genere eos sibi temperaturos? à qua "verberatione contumeliosa? à qua crudelitate tyrannica? Sed si vobis placet toto vita tempore servire, ita ut nexi & verberibus cæsi, & igne & ferro & fame & cæteris "injuriis ac contumeliis perdamini, ne teratis "tempus, sed abjectis armis & manibus post tergum reflexis *ac revinctis* eos sequimini. "Quod si quo libertatis desiderio tenemini, "ne eos feratis. & vos, legati, aut dicite quibus conditionibus nos *in patriam* revocetis, "aut, si hoc dicere non vultis, ex concione "discedite; neque enim amplius vobis dicendi "potestatem faciemus. ¶ Quum

Plut. Jul. 412. *Ann. Chr.* 491. *Olymp.* 72 ¼. *V. C. Cos.* 261. *Var.* 263.

T. Lartii orationis summa.

LXXXII.

Sicinii responsio.

a In sequentibus si retineamus ῥ, structuræ lex pro χρονισθῆναι postulat ἐχρόνισε: sin χρονισθῆναι malimus, pro ῥ ponendum αὐτῇ. vel paullo majori mutatione legendum, καὶ δυναστείᾳ δ' καλυμένῃ ἅπαντα μᾶλλον πρέποντα αὐθρώποις χρονισθῆναι. *Sylb.* b Desiderantur in *Cod. Vat.* c Illud ὑπὸ videtur tollendum. Hic autem est loci sensus; *plebem perparam facere, quæ senatui potius infensa sit, quam illis ipsis, qui auctores erant nequid ei concederetur. Pors.* d Ita edidit *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἑκάτερου. e Ἀποστασίους malit *Pors.* f Forsan rectius ἐπὶ τούτῳ *propter hoc. Sylb.* g Δεδεμένους καὶ μαστιγουμένους &c. & mox δαπανωμένους in *Cod. Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Pors.* h Deest *Var.* i Λόγου *Vat.*

LXXXIII. *Pir. Jul.* 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 1. *V. C. Coh.* 261. *Var.* 263.

¶ Quum autem ille dicendi finem feciſſet, admurmurarunt omnes qui aderant, ipſi, quaſi rationes ejus ac verba *bona &* opportuna eſſe cognoſcerent, aſſentientes. Poſtea facto ſilentio, Menenius Agrippa, qui etiam pro plebe in ſenatu verba fecerat, & ut legatio cum ſumma ac libera poteſtate mitteretur, ſua ſententia præcipuus auctor fuerat, ſignificavit, ſe quoque velle aliquid dicere. Illis vero id pergratum & optatum viſum eſt, & tunc demum ſperarunt ſe audituros orationem quæ veras compoſitiones & ſententias utrique parti ſalutares contineret: ac primum quidem omnes ingenti voce acclamarunt, jubentes eum verba facere; deinde vero ita quieverunt, & tantum ſilentium tota concione factum eſt, ut locus ille à ſolitudine nihil differre videretur. Ille vero & cæteris in rebus, quantum in ipſo fuit, oratione viſus eſt uti, quæ ad perſuadendum maximam vim habebat, & ad voluntatem eorum qui audiebant maxime accommodata erat; ſed in fine ſuæ concionis, fertur fabulam quandam ad Æſopearum formam confictam dixiſſe, rei quidem præſenti aptiſſimam, atque illa potiſſimum eos flexiſſe: quapropter etiam digna judicata fuit quæ memoriæ proderetur, & omnibus priſcis hiſtoriis celebratur. Loquutus eſt autem legationis princeps in hanc ſententiam; "Nos à ſenatu miſſi ſumus ad
Agrippa Menenii oratio.
"vos, Quirites, neque illum purgaturi, neque
"vos accuſaturi, (neque enim hæc opportu-
"na eſſe, neque etiam miſero ſtatui, in quo
"reſp. verſatur, conducere videbantur) ſed
"ſeditionem omni animi alacritate & quavis
"ratione ſedaturi, & remp. in priſtinum *il-*
"*lum egregium* ſtatum reſtituturi: cujus ne-
"gotii plenam poteſtatem accepimus. Itaque
"nihil nunc de jure nobis dicendum exiſti-
"mamus; quod Junius hic prolixa oratione
"fecit. ſed quibus conditionibus humanis ar-
"bitremur ſeditionem ſedandam, & quæ fides
"conventiones noſtras ſit confirmatura, de
"his ea quæ ſentimus ac ſtatuimus, vobis di-
"cemus. Cogitantibus nobis, omnem ſeditio-
"nem in quavis civitate curari poſſe, ſi diſſi-
"diorum cauſſæ tollantur, neceſſarium eſſe
"duximus hujus diſcordiæ cauſſas cognoſce-
"re, eaſque tollere. Quum autem comperia-
"mus, aſperas æris alieni exactiones præſen-
"tium malorum cauſſam eſſe, ſic eas corrigi-
"mus. Illis omnibus qui æs alienum contraxe-
"runt, nec ſunt ſolvendo, ut id remittatur
"æquum eſſe cenſemus: &, ſi quorum cor-
"pora, elapſo jam legitimo ac præſtituto pe-
"cuniæ perſolvendæ tempore, à creditoribus
"detinentur, hæc quoque libera eſſe placet:
"& quotquot in judiciis damnati, privatim
"addicti ſunt creditoribus qui eos damnandos

Ὡς δ' ἐπαύσατο, πάλιν ὁ στασιάσας ἐπιθορύβησαν, ὡς τὰ δίκαια λελογισμένῳ συγκατατιθέμενοι· καὶ μετὰ τοῦτο, ἡσυχίας γενομένης, Μενήνιος Ἀγρίππας, ὅσπερ καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς βουλῆς λόγους εἶπεν τοῦ δήμου δέοντο, καὶ τοῦ πεμφθῆναι τὴν αὐτοκρατορικὴν πρεσβείαν γνώμην ἀποφηνάμενος, αὐτὸς ἔφη δεῖν, [a] διασημῆναι ὅτι βούλεται καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. τοῖς δὲ καλὸν εὐχὴ τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, καὶ νυνί γέ τοι λόγων ὑπέλαβον ἀκούσασθαι συμβάσεις ἀληθεῖς, καὶ γνώμας [b] σωτηρίας ἀμφοῖν ἐχούσας· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπερρόθησαν ἅπαντες βοῇ μεγάλῃ, λέγειν κελεύοντες· ἔπειτα ἐπέσχον, καὶ σιγὴ τοσαύτη κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε [c] μηδὲν ἄλλο φαίνεσθαι τὸν τόπον ἐρημίας. ὁ δὲ τά τε ἄλλα, ὡς οἷόν τε ἦν, πιθανοτάτοις ἔδοξε χρήσασθαι λόγοις, καὶ τοῦ [d] βουλεύματος οὐκ ἀηδοῦντων ἐσχασμένους· τελευτῶν δὲ τῆς δημηγορίας λέγεται μῦθόν τινα εἰπεῖν εἰς τὸν Αἰσώπειον τρόπον συμπλάσας, πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πράγματα ἔχοντα, καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτοὺς ἑλεῖν ὀφθεὶς ἀμήχανος ἀξιοῦται ὁ λόγος, καὶ φέρεται ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις. ἦν δὲ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ὑπάτου τοιάδε. "Ἡμεῖς ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς, "ὦ δημόται, πρὸς ὑμᾶς, ὅτε ἀπολογησόμενοι ὑπὲρ "ἐκείνης, ὅτε ὑμῖν κατηγορήσοντες· ὃ γὰρ ἐδόκει ζητεῖν "τὰ κρείττω ἔχειν, οὐδὲ εἶναι ταῖς κατηγούσαις τὸ καιρὸν τύχας πρόσφορον· ἀλλὰ λελύσοντες ἁπάσῃ "προθυμίᾳ καὶ μηχανῇ τὴν στάσιν, καὶ καταστήσοντες "εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς κόσμον τὴν πολιτείαν· ἔχοντες δὲ τοῦτο "τὸ ἐξουσίαν αὐτοκράτορες. [e] ὥστε πρὸ μὲν τῆς δημηγορίας "οὐδὲν ἂν οἰόμεθα δεῖν, ὅπερ Ἰούνιος ἐποίησεν οὗτος, "εἰς μακρὰν [f] ἀκμυκύνειν λόγον· ἐφ' οἷς δὲ φιλανθρώ- "πως [g] οἰόμεθα δεῖν λῦσαι τὴν στάσιν, καὶ τίς ἡ βεβαιώ- "σουσα τὰς ὁμολογίας ἡμῖν ἔσται πίστις, περὶ τούτων "ἃ διεγνώκαμεν ἐροῦμεν πρὸς ὑμᾶς. ἡμεῖν οἰόμεθα δεῖν "μόνοις ὅτι πᾶσιν διεσπεύσθαι στάσις ἐξ ἁπάσης πό- "λεως, ὅταν ἐξαιρεθῶσιν αἱ παρέχουσαι τὴν διαφο- "ρὰν αἰτίαι, ἀναγκαῖον ἔδοξεν εἶναι τὰς ἀρχὰς τῆς "διχοστασίας πρῶτον γνῶναί τε καὶ παῦσαι. εὑ- "ρόντες δὲ τὰς ἀποτόμους τοῦ δανείου ἀναπεῖξεις "τῶν πατέρων κακῶν αἰτίας γεγενημένας, οὕτως αὐ- "τὰς διορθούμεθα· τοὺς ὀφείλοντας χρέα καὶ μὴ δυνα- "μένους διαλύσασθαι, πάσας ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλη- "μάτων διαγράψαμεν. καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπὲρ- "ημέρων ὄντων ταῖς νομίμοις προθεσμίαις κατέχε- "ται, καὶ τοῦτα ἐλευθέρους εἶναι κελεύομεν ὅσοι τε "δίκης ἁλόντες, [i] ἴδια παρεδόθησαν τοῖς καταδικα- σαμένοις,

a Διασήμηνον *Vat.* *b* Uſitatius dicitur σωτήρια communis generis fine, ut ſupra p. 366. v. 44. *Sylb.* *c* Rectius cum *Cumerario* legemus ἐδόκει ſtructura & ſenſu facili. *Sylb.* *Mudii* malit *Portus.* *d* Si βουλήματος præfers τῇ βουλομένῳ, non refragabor. *Sylb.* *e* *Lapus* legiſſe videtur ὑπ' αὐτῶν. quam lectionem amplectitur *Sylb.* Alii malint ὑπατικῶν. *Cleriſſ.* *Perizonius* exiſtimat locum vel corruptum eſſe, vel voce ὑπάτου hîc deſignari legationis iſtius principem: (ſc. quod ὁ ὑπατεύων καὶ ἄνωθεν ὑπατικὸν εἰώθειν εἰ παλαιοί, teſte *Dionyſio* p. 259. v. 2.) unde eſt quod conjicit Menenium Agrippam (p. 379. v. 26.) primum locum obtinere debere. Quod alios præter conſules ὑπάτους appellat *Dionyſius*, conſtare videtur ex p. 329. v. 43. ubi T. Virginius conſul dicitur poſt creationem Dictatoris; atque etiam ex aliis locis. *f* Si hæc ab illis, ἀνατιλλομένου ὑπὸ τῆς βουλῆς &c. regantur, illud ὧν delendum videtur: alioqui dicendum ἤρξατο δὲ τοῦ ὑπατικοῦ λόγου. *Portus.* *g* Ἐφαινόμεθα in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed οἰόμεθα ut verius repoſuit *Sylb.* quod non à nomine Ἰούνιος dependeat, ſed à verbo εἶπεν δὲ Μενήνιος. *h* Διαλῦσαι τὴν φύσιν εἰώθαμεν *Vat.* *i* *Lapo* agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *vero ſuum condemnationibus tradidiſſent.* Sed aptius cum *Gelenio* legemus ἴδιοι, *proprii, mancipati*, ut οἱ προσοφειλόμενοι ſint qui vicerint judicio, creditores ſc. ſeu fœneratores, ei δανεισταὶ. *Sylb.* Ἰδίᾳ malit *Port.* Ἤδη παρεδόθησαν legendum, ut in ſententia quæ præcedit, τῇ οἱ μὲν ἤδη τὰ σώματα &c. *Cæſ.* Idem in *Cod. Vat.*

a Παρὰ

« σαμβήσει, καὶ τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ
« τὰς προτεγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν. * περὶ μὲ
« οὖν τῶν ὑπὸ τοῦ παρελήλυθότος χρόνου συμβολαί-
« ων, ἃ τῷ δήμῳ ὑμῖν ἔδοξε ποιῆσαι, τοῦτον ἐπανορ-
« θώμεθα τὸν τρόπον. περὶ δὲ τῶν ὕστερον ἐσομένων, ὡς ἂν
« ὑμῖν τε, τῷ δήμῳ, καὶ τοῖς ἐκ τῆς συνεδρίου κοινῇ βε-
« βουλευσαμένοις φανῇ, νόμου κυρωθέντος, οὕτως ἐχέτω.
« οὐκοῦν τοῦτο μέντοι τὸ βεβαιώσαντα ὑμᾶς ἐμοῦ ἕνεκα τῶν
« πατρικίων, ὦ δημόται καὶ τοῦτον εἰ τύχοιτε, ἀπολαβεῖν
« ὑμῖν φαίνεσθε, καὶ οὐδενὸς ἄλλου ἀφέξεσθε; δίδοται νῦν το
« ὑμῖν. c ἅπαντα ἤδη χαίροντες εἰς τὴν πατρίδα. Αἱ δὲ
« βεβαιώσουσαι ταῖς ὁμολογίαις ταύταις, καὶ τὸ ἀσφα-
406 « λὲς ὑμῖν παρέξουσαι πίστις, ἔσονται πᾶσι νόμιμοί τε
« καὶ ἐν ἴδιοι τοῖς βεβαιουμένοις τὰς ἔχθρας. ὅπως μὲ-
« φιεῖται μὲν ἡ βουλὴ ταῦτα, καὶ νόμου τάξιν ἀποδώ-
« σει τοῖς γεγραφησομένοις· μᾶλλον δὲ ὑφ' ἡμῶν σφάδε
« γεγράφθω τὰ δόξαντα, ἡ δὲ βουλὴ τούτοις πείσεται.
« τῷ δὲ μένειν βέβαια τὰ συγχωρήματα ταῦτα, καὶ μη-
« δὲν ὕστερον ἐναντίον αὐτοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐγκαλεῖ-
« σθαι, ὅρκον μὲ ἡμεῖς ὦ πρόκριτοι ἀνάδοχοι, δι-
« δόντες ὑμῖν d σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυ-
« τῶν, ἐνέχυρα· ἔπειτα οἱ ἄλλοι βουλευταὶ, ὅσοι τῷ
« ψηφίσματι συνεγγεγράψονται. οὐ γὰρ δή ποτε ἀκόν-
« των ἡμῶν γεγράψεταί τι κατὰ τοῦ δήμου. εἰ γὰρ ἡγού-
« μενοι τοῦ συνεδρίου, καὶ ὅρκον τὰς αὑτῶν γνώμας
« ἀποφαινόμενοι τῶν ἄλλων, ἡμεῖς ἐσμεν τελευταῖοι δὲ
« πίστις ἁπασιν ὅτι ἀνθρώποις Ἕλλησί τε καὶ βαρβά-
« οις, ἣν ὑμεῖς πώποτε ἀναιρήσει χρόνος, ἢ δι' ὅρκων
« καὶ συνθηκῶν ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσε-
« ων, ὑφ' ἧς πολλαὶ μὲ ἰδιωτῶν ἔχθραι e μικραὶ, πολ-
« λοὶ δὲ πόλεμοι πόλεσι πρὸς πόλεις συρράντες, διελ-
« λάγησαν. καὶ ταύτην f ἔτι λαμβάνετε g τὴν πίστιν,
« εἴτε ὀλίγοις ὀμεῖσθε τοῖς ἐγγεγραμμένοις τοῦ συνεδρίου
« περὶ ὅλης ὑμῖν ἀσφαλείας τῆς βουλῆς τοὺς ὅρκους, εἴτε
« πάντας ἀξιοῦτε τοὺς ὀμοτεγραφομένους τοῖς δόγμασιν
« ὀμνύειν, h ἢ μᾶλλον κατ' ἱερῶν βέβαια τὰ συγκείμενα φυ-
« λάξειν. δίκαιος δὲ καὶ ἀσυνδὰς ἡ πίστις ὅτι θεῶν i γε-
« νομένας μήτε σὺ διάβαλλε, Βροῦτε, μήτε ἀναίρει k τὸ
« κάλλιστον ἐπιλησμοσύνην ἀνθρωπίνων, μηδὲ ὑμεῖς ἀνά-
« σχησθε αὐτῷ λέγοντος ἀνοσίων καὶ τυραννικῶν ἀνθρώπων
« πομπεύματα, ἃ τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς πολὺ ἀπέχει. Μή-
« ἂν εἰπὼν ἔτι τις ὡς ἀγνοουμένων ὑπ' ὀλίγων ἀνθρώπων,
« ὡς ἀμφισβητουμένων, παύσομαι. τίς δ' ἐστὶν αὕτη; ἡ
« τὸ κοινὸν συμφέρον εἰσάγουσα, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμ-
« φοτέρους ποιοῦσα σώζεσθαι τὰ μέρη. αὕτη μόνη πρώ-
« τη καὶ μόνη συνῆγε τε ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἐάσει
« ποτὲ δίχα ἀλλήλων γενέσθαι. δεήσεται γὰρ ἀεὶ,
« καὶ ὀλίγου l παύσεται δεομένη, τὸ μὲ ἅμαξαν πλῆ-

« curarunt, hos quoque liberos esse volumus,
« & eorum damnationes irritas facimus. Ac
« præteritos contractus, propter quos hæc ses-
« cessio à vobis videtur facta, ita corrigimus,
« *& de iis ita statuimus.* de futuris vero
« quicquid à vobis, populo, & senatu de com-
« muni sententia statutum fuerit, * id pro
« lege habeatur. Nonne hæc ea sunt, Quiri-
« tes, quæ vos à patriciis alienarunt: & his
« impetratis contentos vos fore † putatis, nec
« quidquam præterea desiderabitis? dantur
« nunc vobis. Jam igitur læti in patriam re-
« dite. ¶ Fides autem quæ has conventiones LXXXIV.
« firmabit, & qua vobis cavebitur, ea erit
« quæ legitima ac solennis est omnibus in gra-
« tiam redeuntibus. Hæc autem senatus suo
« decreto rata faciet, ‡ rebusque quæ scriptæ
« fuerint senatusconsulto legis auctoritatem
« tribuet. Quinimo hîc scribantur à nobis ea
« quæ videbuntur, & senatus his parebit. Ut
« autem, quæ nunc conceduntur, rata fore
« certo sciatis, nec senatum quidquam in po-
« sterum contra hæc moliturum, primum qui-
« dem nos legati erimus fidejussores, vobis
« corpora & animas & familias nostras op-
« pignerantes: deinde reliqui senatores *idem*
« *facient*, quorum nomina in senatusconsulto
« scribentur. Nihil enim profecto invitis no-
« bis contra plebem scribetur. Nos enim su-
« mus senatus principes, & cæterorum om-
« nium primi nostras sententias diximus. Ul-
« tima vero fides est communis omnibus tum
« Græcis tum barbaris gentibus, quam nul-
« lum unquam tempus tollet; ea scilicet quæ
« jurejurando interposito & fœderibus ictis
« ipsos deos sponsores conventionum facit,
« quæ multas & graves privatorum hominum
« inimicitias, & multa bella inter populos co-
« orta composuit ac finivit. Hanc quoque fi-
« dem accipite, sive paucis senatus principi-
« bus permittatis ut totius senatus nomine
« jusjurandum detur vobis, sive mavultis om-
« nes, quorum nomina in senatusconsulto
« scribentur, jurare per sacra, utique se omnes
« fœderis conditiones firmas servaturos: dex-
« tras vero & fidem, quæ diis testibus in fœ-
« dere ultro citroque datur & accipitur, ne
« crimineris, ô Brute, neve pulcherrimum
« omnium humanorum institutorum tollas,
« neque vos patiamini eum impiorum & ty-
« rannicorum hominum ** scelera commemo-
« rare, à quibus Romana virtus plurimum
« abest. ¶ Ubi vero unam præterea attulero, LXXXV.
« quæ à nullis mortalium ignoratur, & de
« qua minime dubitatur, finem dicendi fa-
« ciam. Quænam vero est illa? ea videlicet,
« quæ communis utilitatis est auctor, & quæ
« utramque partem mutuo auxilio servat.
« Hæc certe prima & sola nos in unum con-
« traxit, nec unquam alteros ab alteris sepa-
« rari patietur. Semper enim egebit, & nun-
« quam egere desinet, imperita quidem multi-
« tudo

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1. Cal. 261. V.C. Var. 263.

a Περὶ μὲ δὴ τῶν Vat. b Ἐδόκει ἡμῖν ποιῆσαι Vat. c Rectius ἅπαντα δὴ, vel ἅπαντ' ἂν ἴδοι. Sylb. d Καὶ σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυτῶν ὑμῖν Vat. e Legendum vel ὀλίγαι, vel μικραί. Port. f Si pro ἔτι legeremus δὴ, οὖν, vel simile quidpiam, structura & sensus esset paullo concinnior. Sylb. Καὶ ταύτην ἔτι λαμβάνετε legit Portus. g Articulum τὴν reposuit Sylb. è Cod. Rom. nec quidquam discrepat Vat. h Ἡμῖν καθ' ἱερῶν Vat. i Γεγενημένας Vat. k Τὸ κάλλιστον ἐπιλησμονὴν ἀνθρωπίνων Vat. l Si pro ὀλίγου legatur ὀλίγῳ, ferri δεομένῃ poterit, hoc sensu, *si modo durare, nec unquam interire velis*; sed loquendi genus efficietur durius. Sylb. Optime in Cod. Vat. παύσεται δεομένου. quo modo legendum esse acute conjecerat Portus: nec aliter forsan Lapus; nam vertit, *nec unquam agere desines.* * *Vel potius*, postquam de eo sancita lex fuerit, ratum sit. Port. † *Vel potius*, putabatis, nec quidquam præterea desiderabatis. Port. ‡ Vimque legis sponsionibus scribendis dabit. Lapus. Et inter leges adscribentur. Orlan. ** Vocat πομπεύματα quæ ab illis improbe contra fidem datam facta fuerunt. Port.

a Καὶ

Ver. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 $\frac{1}{3}$. V. C. Cal. 261. Var. 263.

"tudo ducibus prudentibus: ſenatus vero, "qui aliis præeſſe poteſt, turba quæ ipſius "imperio velit parere. Neque vero hoc ex "ſola opinione conjicientes, ſed re ipſa ex- "perti ſcimus. Quid igitur mutuis moleſtiis "nos invicem terremus? quid malis verbis "utimur, quum bona facta ſint præ manibus? "Quin potius paſſis ulnis ac manibus nos "mutuo amplexantes redimus in patriam, "priſtinam rerum jucundiſſimarum oblecta- "tionem recuperaturi, & longe ſuaviſſimum "deſiderium *iterum percepturi*? At nobis "inaudito cautionis genere caveri, & fidem "infidam requirimus, tanquam infenſiſſimis "hoſtes omnia in pejus ſuſpicantes? Nobis "quidem ſenatoribus, Quirites, una fides ſuf- "ficit, & perſuaſum habemus fore ut ſi in "patriam redeatis erga nos mali non ſitis, "quia nota nobis eſt veſtra bona educatio, & "ſtudia legitima, & cæteræ veſtræ virtutes ſæ- "pius tum pace tum bello nobis ſunt ſpecta- "tæ. Quod ſi ad res componendas & ad me- "lioris ſtatus ſpem publice confirmandam fi- "des neceſſaria videtur, nos certe & cætera "bona in vobis fore credimus, nec petimus "à plebe aut jusjurandum, aut obſides, "aut ullam aliam fidem: nullis tamen veſtris "poſtulatis adverſabimur. Ac de fide quidem, "propter quam Brutus nos calumniari eſt co- "natus, hæc ſufficiunt. Quod ſi qua non juſta "invidia in veſtris animis reſidet, quæ vobis "ſuadeat ut male de ſenatu ſentiatis, volo & "ad hæc aliquid reſpondere, Quirites; & me, "per deos oro, quiete & attente audiatis.

LXXXVI. "§ Reſp. quodammodo humano corpori ſi- "milis videtur. utrumque enim eſt compoſi- "tum, & conſtat ex multis partibus; quarum "ſingulæ nec eandem vim habent, nec uſus "pares exhibent. Si igitur humani corporis "partes ſingulæ proprium ſenſum & pro- "priam vocem ſeparatim accipiant, deinde "orta inter eas ſeditione reliquæ omnes par- "tes conſpirent contra unum ventrem, & pe- "des dicant ſibi totum corporis onus incum- "bere; manus vero, ſe artes exercere, & vi- "ctum comparare, & cum hoſtibus pugnare, "& multas alias utilitates in commune con- "ferre; humeri vero, ſe omnia onera ferre; "caput, ſe videre, & audire; os, ſe loqui, & "reliquos omnes ſenſus, quos *à natura* acce- "pit, in ſe complecti, quibus ipſa corporis "univerſitas conſervatur: deinde ventri di- "cant, Tu vero, bone, quid horum facis? "quam gratiam nobis refers, & ad quid pro- "des? certe tantum abeſt ut nos aliqua in re "juves, & aliquid in communem utilitatem "conferas, ut etiam nobis ſis impedimento "& negotium faceſſas, quia cogis (id quod "minime ferendum eſt) nos tibi inſervire, &

"ὃος ἔμφρονος ἡγεμονίας· τὸ δὲ ἡγεῖσθαι δυνάμενον βου-
"λευτήριον, τ' ἀρχεῖα βουλομένων ὄχλειν. καὶ ἡ δόξη τῶν-
"το μόνον εἰκάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πειραθέντες ἴσμεν. τί
"οὖν διϊσχυρίζομεθα πράγματα παρέχοντες ἀλλήλοις; τί δὲ
"λόγους πονηροὺς λέγομεν, χρηστὰ πράγματα ἔχοντες ἐν
"χερσίν; ἀλλ' ἴτε ἀναπλάξαντες αὐτοὺς, καὶ τὼ χεῖρε πε-
"ριβαλόντες ἀλλήλοις, ἄπιμεν εἰς τ' πατρίδα, παλαιᾶν
"τέρψιν τ' ἡδίστην, καὶ πόθον ἀπαύστων γλυκύτατον ἀπολη-
"ψόμενοι· ἀλλ' ἐπιζητῶμεν ἀσφαλείας [b] ἀγενήτους, καὶ πί-
"στεις ἀπίστους, ὥσπερ οἱ πολεμιώτατοι καὶ πάντα ὑποπτεύον-
"τες ὑπὲρ τοῦ χείρονος; [c] ἡμῖν μὲν, ὦ δημοῖ, τοῖς ἐκ τῶν σων- 407
"δεῖν μία πίστις ἀπόχρη, τοῦτ' εἰ τῶν μὴ ἄν ποτε ὑμᾶς
"γενέσθαι τοῦτ' ἡμᾶς, εἰ κατέλθοιτε, κακούς, τεκμήρι τι
"ὑμῶν ἀγαθὰς εἰδόσι, καὶ ἐπιτηδεύματα νόμιμα. τιμή τε
"ἄλλην ἀρετὴν, ἣν πολλάκις [d] ἐπιδείξασθε καὶ ἐν εἰρήνῃ
"καὶ κατὰ πολέμους. καὶ [e] εἴ τε δι' ἀνάγκην τ' πίστεως καὶ
"ἐλπίδος τὰ συμβόλαια κοινῆς ἐπανορθώσεως τύχοι, τὰ
"γῶν ἄλλα πιστεύομεν ὑμῖν ἔσεσθαι ἀγαθὰ, καὶ ὑδεὶν δεό-
"μενα ὅτε ὅρκων, ὅτε ὁμήρων, ὅτε ἄλλης πίστεως τοι-
"οῦτου πλήθους ὑδεμιᾶς· ὑμῖν μηδέποτε τοῖς οὐδὲν
"πώποτ' ἀξιωμένοις [f] ἀναλισκόμεθα. καὶ τοῦτό γε τῆς πί-
"στεως ἐφ' ᾗ διαβάλλειν ἡμᾶς Βροῦτος [g] ἐπεχείρει, ταῦτα
"ἱκανά. εἰ δέ τις ὑμῖν φθόνος ὁ δίκαιος ἐγκάθηται πο-
"τερὰ τοῦτ' τ βουλῆς ἀξιοῦσθαι πείθων, βούλομαί
"τινα καὶ τοῖς τοῦτον εἰπεῖν λόγον, ὦ δημόται· καί μου
"τοῖς θεῶν μετ' ἡσυχίας καὶ τοιαύτης ἀκούσατε.
"Ἐοικέ πως ἀνθρωπείῳ σώματι πόλις· συνῆκται γὰρ
"καὶ ἐκ πολλῶν μερῶν ἔστιν ἑκάτερον· καὶ ὅτε δυνάμιν
"ἔχει ἕκαστον τινὶ αὐτῶν τ' ἐν αὐτοῖς μερῶν, ὅτε
"χρείας παρέχεται τὰς ἴσας. εἰ δὴ λάβοι τὰ μέρη τοῦ
"ἀνθρωπείου σώματος ἰδίαν αἴσθησιν καθ' αὑτὰ καὶ
"φωνὴν, ἔπειτα φάσις ἐν αὐτοῖς ἐμπέσοι καθ' ἓν γενο-
"μένοις τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς τινὶ γαστέρα μόνῃ, καὶ
"λέγοιεν ⓐ μηὺ πόδες, ὅτι πᾶν ἐπ' αὐτοῖς τὸ σῶμα
"βέβηκεται· αἱ δὲ χεῖρες, ὅτι τὰς τέχνας ἐργάζονται, καὶ
"τὰ ἐπιτήδεια ἐκποιίζουσι, καὶ μάχονται πολεμίοις, καὶ
"ἄλλα πολλὰ ὠφελήματα παρέχουσιν εἰς τὸ κοινόν· οἱ
"δὲ ὦμοι, ὅτι τὰ ἄχθη πάντα αὐτοῖς κομίζεται· [h] ἡ δὲ
"κεφαλὴ, ὅτι ὁρᾷ καὶ ἀκούει· τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται, καὶ
"τὰς ἄλλας αἰσθήσεις [i] ὁλοσχερὲς ἁπάσας ἔχει, δι' ὧν
"σώζεται τὸ [k] τοιοῦτον [l] ἔπειτα φαῖεν τοῖς τινὶ
"γαστέρι, Σὺ δὲ, ὦ χρηστὴ, τί τούτων ποιεῖς; ἢ τίς ἐστιν
"ἡ σὴ χάρις ἡμῖν καὶ ὠφέλεια; ἀλλὰ σύ γε τοσοῦτον
"ἀπέχεις τοῦ ἐργάτιν καὶ συγκαταρθῶν ἡμῖν τ' κοινῆ
"χρησίμων, ὥστε καὶ ἀντιπράττεις καὶ ἐνοχλεῖς, [m] καὶ
"τοιοῦτον ἀφόρητον ὑπηρετῶν [n] ἀναγκάζουσα, καὶ
"φέρειν

[a] Καὶ πτώματα περίχυδα *Var.* [b] Ἀζυγήτους in *Rom. Cod.* idemque agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit *cautiones inauditas*, quaſi nunquam factas. ſed rectius forſan ἀνοφλοίους ἀσεσάνους, ut mox πίστις ἀπίστους. *Sylb.* [c] Ὑμῖν μὲ & mox ἡμῖν χρηοὶς ἀεὶ ὑμῶν in *Cod. Var.* Poſteriori loco tranſpoſitæ ſunt perſonæ in *Ed. Steph.* lectionem tamen veriorem ſequutus eſt *Lapus*, *ne ſis unquam in nos mali.* [d] Ἀπεδείξασθε *Var.* [e] Rectius forſan ἄγε, vel tollenda καί. *Sylb.* Malim εἰ, quod aliud ἔστι non ſubjicitur cui præcedens reſpondeat. *Port.* [f] Ἐσυκοφαντούμεθα *Var.* [g] Ἐπεχειρῆ *Var.* [h] Verius in *Cod. Rom.* τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται· ἡ δὲ ῥὶς πάντα, ὅτι τῇ ὀσφρῇ τῇ ἀκοῇ, τῇ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως παρεμπλακεῖσα (ἀδελπλακεῖσα *Var.*) πάσης ἴσχει, δι' ἧν &c. itidemque *Lapus* vertit, *os, quod loquatur; caput, quod videat & audiat; cæteroſque comprehendens ſenſus omnes habeat, per quos ſervatur totum.* Quod ſi lectionem vulgatam ſequi omnino velis, nulla ejus ſententiæ alia videtur eſſe ratio, quam quod os ſenſuum ſit interpres. *Sylb.* [i] Περιπλακεῖσα ἁπάσας ἴσχει in *Cod. Var.* qui tamen reliqua perturbata habet. [k] Malim σῶμα, vel πᾶν. *Sylb.* Τὸ πτῶγμα, id eſt, τ' σῶμα, τ' ὁλόκληρον. *Port.* [l] Εἶτα φαῖεν *Var.* [m] Illud καὶ vel epitaticῶς accipiendum, vel potius delendum; ſicut eam nec *Lapi* verſio agnoſcit, *officias & turbas, rem intolerabilem cogens.* *Sylb.* [n] Niſi tollatur καὶ præcedens, legendum ἀναγκάζουσα, cui reſpondent ἀντιπράττεις καὶ ἐνοχλεῖς. *Port.*

a Τὰ

"φέρε δὴ πάντα χόδην εἰς τὴν ἐκπλησιν τῆς σαυτῆς
"ἐπιθυμίας. φέρε, τί γὰρ μέλλοιμεν τῆς ἐλευθερίας,
"καὶ τῆς πολλῶν ἀφιέμεθα τραγμαλείων, ἃς ἕνεκα
"σοῦτης ὑπομένομεν; εἰ δὴ σοῦτα δόξειεν αὐτοῖς, καὶ
"μηδὲν ἔτι δρᾶν τὸ σῶμα τὸ ἑαυτῷ ἔργον, ἔαν ὅπως ἂν ὅτι πολὺ
"διαρκέσαν διευδεῖν τὸ σῶμα, ἀλλ' ὑκ ἂν εἴη ὀλίγων
"ἡμερῶν τῷ κατὰ μέρος ἀναλωθεῖν λιμῷ ὑκ ἂν
"ἔχοι ἄλλως πῶς εἰπεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὑπολάβετε
"καὶ τὴν τῆς πόλεως. πολλὰ γὰρ δὴ καὶ σοῦτον τὰ
"συμπληροῦντα ἔθνη, καὶ ὑδὲν ἀλλήλοις ἐοικότα· ὧν ἕκα- τὸ
408 "στον ἰδίαν τινὰ τῷ κοινῷ χρείαν, ὥσπερ τὰ μέλη τῷ σώ-
"ματι, παρέχεται. οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἀγροὺς γεωργοῦσιν, οἱ δὲ
"μάχονται τοῖς αὐτῶν τοῖς τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ ἐμπο-
"ρεύονται πολλὰς διὰ θαλάσσης ὠφελείας, οἱ δὲ τὰς ἀ-
"ναγκαίας ἐργάζονται τέχνας. εἰ δὲ σοῦτα πάντα τὰ ἔθνη
"πρὸς τὴν βουλὴν τὴν ἐκ τῶν ἀρίστων συγκειμένην διαφασιάσαιτε,
"καὶ λέγοι, Σὺ δὲ ἡμῖν, ὦ βουλή, τί ποιεῖς ἀγαθόν; καὶ ἀντὶ
"ποίας αἰτίας ἄρχειν τῶν ἄλλων ἀξιοῖς; οὐδὲν γὰρ ἂν εἰπεῖν
"ἔχοις· ἔπειτα ὑκ ἀπαλλαγησόμεθά σου τὴν τυραννίδα
"ταύτης ἤδη ποτέ, καὶ δίκα ἡγεμόνος οἰκήσομεν;
"εἰ δὴ σοῦτα [b] διανοηθέντες, τῆς συμπάσων ὀλιγαρχίας
"μάτων ἀποσαίη, τί κωλύοι σοῦτον κακῶς ἀ-
"πολέσθαι τὴν πόλιν, ὑπὸ λιμοῦ τε καὶ πολέμου, καὶ παντὸς
"ἄλλου κακοῦ; μαθόντες δὲ, ὦ δημοῖ, ὅτι καθάπερ οἱ
"τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡ λοιδορουμένη κακῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν
"τρέφει τὸ σῶμα τρεφομένη, καὶ σώζει σωζομένη, καὶ ἔστιν οἰκεία
"τῆς ἑστίασις κοινὴ, τὸ πρόσφορον ἀπάντων καὶ τὸ ἀγαλλα-
"γῆς ἄξιον ἀποδιδοῦσα· οὕτως ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ διοικοῦ-
"σα τὰ κοινὰ, καὶ δι' προσήκοντος ἐκάστῳ προνοουμένη βου-
"λὴ, πάντα σώζει καὶ φυλάττει καὶ ἐπανορθοῖ· παύσα-
"σθε τοὺς ὑπηφόρους κατ' αὐτῆς φωνὰς λέγοντες, ὡς
"[d] ἐξεβλήθητε τῆς πατρίδος, ὡς ἀλᾶτας καὶ πλανᾶ-
"σθαι δι' αὐτήν. ὑδὲν γὰρ ὑμᾶς [e] εἴργασαι κα-
"κὸν, ὑδ' ἂν ἐργάσαιτο· ἀλλ' αὐτὴ καλεῖ καὶ ἀντιβολεῖ, καὶ
"[f] ταῖς χερσὶν ὑμῖν ἅμα ταῖς πύλαις ἀναπεταάσασα,
"ὑποδέχεται.

Τοιαῦτα λέγοντος τοῦ Μενηνίου, πολλαὶ καὶ ποικίλαι πρὸ ὅλου τοῦ δημηγορείου ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν παρόντων φωναί. ἐπειδὴ δὲ τελευτῶν ὁ λόγος, πρὸς ὀλοφυρμοὺς ἐτράπετο, καὶ τὰς μελλούσας καθέξειν συμφορὰς, τούς τε ὑπομένοντας ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους, καὶ τὰς ἀμφοῖν ἀπελαύσατο τύχας, δάκρυά τε ἀπάντων εἶχετο, καὶ μιᾷ βοῇ συμφρονήσαντες ἀνεβόησαν ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν, καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον· ὀλίγου τε πάνυ ἐδέησαν [h] ἀπῶναι διὰ τάχους ὑκ ἐκκλησίας, ἅπαντα τοῖς πράγματα τοῖς πρεσβεύσασι ἐπιτρέψαντες, καὶ μηδὲν ἄλλο τοῦ εἰς ἀσφάλειαν πραγματευσάμενοι, εἰ μὴ παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἔσχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν, "Τὰ
"μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν τῷ δήμῳ, λέγων, ὅσα ἡ βουλὴ
"ὑπισχνεῖτο, καὶ πολλὴν αὐτῇ τῶν συγχωρηθέντων χά-

"undique conquirere quæ tuas dupliditates expleant. Eja, cur non asserimus nos in libertatem, & tot molestiis nos liberamus, quas hujus gratia perferimus? Si igitur hæc ipsis placeant, & nulla corporis pars amplius suum faciat officium, fierine potest ullo modo ut corpus diutius duret, ac non intra paucos dies fame, pessimo mortis genere, contumatur? Nullus certe est qui possit aliter dicere. Eodem sane modo & de civitate sentiatis. Nam & hæc quoque constat ex multis & dissimilibus gentibus; quarum unaquæque proprium aliquem reip. usum præbet, ut membra corpori. Alii enim agros colunt, alii pro ipsis pugnant cum hostibus, alii mercaturam exercentes multa commoda reip. ex mari afferunt, alii necessarias artes exercent. Quod si omnes hæ gentes in senatum, qui ex optimatibus constat, conspirent, & dicant, Tu vero, senatus, quid boni nobis facis? & quam ob caussam aliis imperare vis? nullam certe afferre posses: nonne tandem aliquando ab hac tua tyrannide nos liberabimus, & sine principe degemus? Si igitur *hæ gentes* hæc cogitantes à consueris studiis discedant; quid vetabit hanc civitatem malam male perire fame & bello, & quovis alio calamitatum genere? Hoc igitur sciatis, Quirites, sicut venter in nostris corporibus, conviciis immerito à multis petitus, dum alitur alit corpus, & dum servatur id servat, estque velut commune quoddam penuarium, quod omnibus membris id impertitur, quod ipsis conducit, & quod pacem omnium conservat: sic etiam in civitatibus senatum, qui remp. administrat, & qui solicitus est de eo quod unicuique convenit, omnia servare & custodire & corrigere. quare, desinite invidiosas in eum voces jactare; vos *scil.* ab eo patria expulsos, ut errones & mendicos propter eum vagari. Nullo enim maleficio ille vos affecit, nec affecturus est: sed ipse vos revocat & orat, & passis manibus & simul portis patentibus vos recipiet.

Pir. Cal. 4113. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ¼. Cic. 161. V. C. Var. 263.

LXXXVII. ¶ Dum hæc diceret Menenius, per totam concionem multæ & variæ voces emittebantur ab illis qui ibi aderant. Quum vero in extrema suæ concionis parte sese ad lamenta vertisset, & reip. calamitates imminentes, tam illis qui in urbe remanebant, quam illis qui expulsi fuerant, & utrorumque miserias defleviset: tunc omnes lacrymas effundere cœperunt, & una voce ac de communi sententia conclamarunt, ut se in urbem reduceret, neve tempus tereret. Et certe parum abfuit quin celeriter ex concione abirent, rebus omnibus legatorum arbitrio permissis, * & cæteris suæ incolumitatis cautionibus temere neglectis; nisi progressus Brutus eorum impetum repressisset, dicens, "Cætera quidem, "quæ senatus plebi offerebat, recte se habere, "& se magnam ei ob postulata concessa gra-"tiam

Brui postulata.

a Τὰ συμπληροῦντα ἑ ἑαυτῶν ἔθνη *Var.* b Πρὸς τὸ συμπαίσθαι (sc. τοὺς πολίτας vel ἀνθρώπους) non ad ἔθνη referendum. *Pors.* c Γνώμη hic delideratur, vel ex superioribus repetendum. *Sylb.* & *Pors.* d Vel ἐξεβλήθητε legendum, vel ante ὡς ἀλᾶτας inserenda copula καί. *Sylb.* e Εἴργασαι ἀνὴρ *Var.* f Τὰς ψυχὰς *Var.* g Συμπεπτώκασι *Var.* h Nota hic ἀπῶναι pro ἀπιέναι, ut supra bis habuimus κρατῆσαι pro κρατῆναι. *Sylb.* * Vel, & nullo eorum quæ ad securitatem pertinebant confecto. *Pors.* Nihil amplius de securitate laborantes. *Gelen.*

Pos. Jul. 4225. Ante Chr. 491. Olymp. 72. 1. V. C. Cos. 261. Var. 263.

"tiam habendam censere: sed tamen se omne
"posterum tempus timere & homines inge-
"nio tyrannico præditos, ne rursus aliquan-
"do (si se occasio obtulerit) præteritas ple-
"bis injurias in memoriam revocent, easque
"ulciscì conentur. Unam vero rationem esse,
"qua caveatur omnibus qui potentiores ti-
"ment, hanc videlicet, si compertum ha-
"beant, iis qui injuriam ipsis facere volent,
"potestatem defore: quamdiu enim malefa-
"ciendi facultatem illi habuerint, non defore
"improbis voluntatem. Si igitur hanc cautio-
"nem plebeji fuerint consequuti, nulla re il-
"lis præterea opus fore. Quum autem Me-
nenius ejus verba excepisset, & justlisset di-
cere cautionem qua plebem adhuc egere
existimabat, "Concedite, inquit, nobis, ut
"quotannis aliquot ex ordine nostro eliga-
"mus, qui magistratum gerant, quique nul-
"lam aliam auctoritatem ac potestatem ha-
"beant; sed tantum plebejis injuriam & vim
"patientibus opem ferant, nec quemquam
"jure suo fraudari patiantur. A vobis autem
"suppliciter petimus & precibus contendi-
"mus, ut præter alia, quæ ultro nobis conces-
"sistis, (si modo non verbis, sed revera de pa-
"ce agitur) hoc quoq; detis & largiamini.

LXXXVIII. ¶ Plebs igitur his auditis ingenti ac longo clamore hominem laudavit, & à legatis petiit ut hoc quoque sibi concederent. Tum legati, quum è concione secessissent, post habitum inter se breve colloquium, non multo post redierunt. Facto autem silentio, Menenius progressus ita est loquutus; "Hæc res,
"Quirites, magna est, & multis suspicioni-
"bus absurdis plena; & timor & cura nos
"subit, ne forte duas civitates in una facia-
"mus: verumtamen, quantum in nobis erit,
"ne huic quidem vestræ petitioni adversabi-
"mur. Hoc tamen nobis concedite, quod
"etiam pro vobis facit: permittite legatis ut
"in urbem redeant, & hæc senatui declarent.
"Quamvis enim potestatem ab eo acceperi-
"mus arbitratu nostro compositionem facien-
"di, & libere ac absolute pollicendi quic-
"quid placuerit, tamen minime æquum cen-
"semus, ut tantum nobis assumamus: sed
"quia præter opinionem nova hæc res nobis
"occurrerit, quasi hac nostra potestate pri-
"vati, rem totam ad senatum referemus. per-
"suasum tamen habemus eadem illi quæ &
"nobis probatum iri. Ego igitur hîc manebo,
"& mecum pars aliqua legatorum: Valerius
"vero cum reliquis suis sociis abibit. Placue-
runt ista: propereque conscensis equis qui
senatui nunciaturi erant quæ gerebantur, ad
urbem contenderunt. Quum autem consules
rem ad senatum retulissent, Valerius hoc
quoque beneficium plebi dandum censuit:

"εν ἔχειν ἀξιῶν· διδυκέναι μόνον τοῖς ἅπασι χρή-
"ναι φάσκων, καὶ τοὺς αὖθις ποτὲ τυραννικοὺς ἄν-
"δρας ἀπεχομένους, εἰ τύχοι τοῦ τὴν γενομέ-
"νην μνησικακεῖν μίσει δὲ εἶναι μόνιμον
"ἀσφάλειαν πᾶσι τοῖς δεδιόσι τοὺς κρείττονας τού-
"τῳ, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βουλομέ-
"νοις αὐτοὺς ἀδικεῖν, αὐχ ὑπάρξει δύναμις ἕως ἂν
"δ' ἂν παρῇ τὸ δύνασθαι ποιεῖν δρᾶν, οὐκ ἐλ-
"λείψει τοῖς ποιεῖν τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν ἐὰν
"τύχωσιν τῆς ἀσφαλείας, οὐδὲν αὐτοῖς ἔτι δήσου-
σ' ὑποτυχόντος δὲ τοῦ Μενηνίου, καὶ κελεύσαντος
λέγειν τινὰ ἀσφάλειαν ἣν ἔτι τὸν δῆμον οἴεται δεῖ-
σθαι, "Συγχωρήσατε, φησὶν, ἡμῖν ἄρχοντας ἀποδεῖ-
"κνυσθαι καθ' ἕκαστον ἑαυτοῦ ἐξ ἡμῶν ὅσους δὴ πέ-
"ντε, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ
"ἀδικουμένοις ἢ καταφεύγουσιν τοῦ δήμου βοηθή-
"σουσι, καὶ οὐ παρεόντων τοῦ δικαίου ἀποστερή-
"σουσιν οὐδένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀντιδολοῦμεν καὶ δέομε-
"θα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δεδώκατε, εἰ μὴ λό-
"γος ἀλλ' ἔργον εἰσὶν αἱ ἀλλαγαὶ, δοῦναι καὶ
χαρίσασθαι.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τοῦτον ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ τε μέχρι
πολλοῦ κατέχων, τόν τε ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τὰς πρεσβείας
παρεκάλει συγχωρῆσαι σφίσι καὶ τοῦτο. οἱ δὲ πρέσβεις μετα-
στάντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλ-
λήλους, παρῆλθόν τε διὰ μακροῦ σιωπῆς δὲ γενομένης, πα-
ρελθὼν ὁ Μενήνιος, εἶπεν· "Τὸ μὲν πρᾶγμα, ὦ δημοῖ, μέ-
"γα καὶ πολλῶν μετὸν ὑποψιῶν ἀπόπτων· δέος τε καὶ φρον-
"τὶς ἡμᾶς εἰσέρχεῖ, μή ποτε δύο πόλεις ποιήσωμεν ἐκ
"μιᾶς· πλὴν, τό γε ἐφ' ἡμῖν εἰ) μέρος, οὐδὲ πρὸς τοῦ-
"τῳ ἐναντιούμεθα τῇ δόσει ὑμῖν. τοῦτο μόνον χαρίσασθε
"ἡμῖν, ὃ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν· ἐπιτρέψατε τοῖς πρεσβευτοῖς
"τοῖς εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένοις δηλῶσαι τῇ βουλῇ ταῦτα.
"καὶ γὰρ εἰ τὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς ἐσχήκαμεν, ὅπως ἂν βου-
"λώμεθα, ποιήσασθαι τὰς διαλλαγὰς, αὐτοκράτορες ὄν-
"τες τῆς τῶν ὑποχέσεων, αὐτοί γέ τοι οὐ δικαιοῦμεν τοῦ-
"το λαβεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦδε δόξαν ἡμῖν ἀπήντησεν
"τοιοῦτον χρηστὸν, οἷα ἀφελόμενοι τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, τῷ
"συνεδρίῳ φέροντες ἀναθήσομεν· πεπείσμεθα γὰρ τοῦτο
"καὶ ἐκεῖνο τοῦτα δόξειν ἄριστα ἡμῖν. ἐγὼ μὲν οὖν σὺν ἐμ-
"οὶ μενῶ, καὶ σὺν ἐμοί τι μέρος τῆς πρεσβείας· οἱ δὲ
"ἄλλοι δὲ πορεύεσθαι, καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτοῖς. εὐθὺς ταῦ-
τα· καὶ κατὰ τοῦδε ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἦλαυνον
εἰς τὴν πάλιν οἱ μέλλοντες δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα.
προεθέλων δὲ τὴν ὑπάτων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλέ-
ριός μοι γάμει, δίδοναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν

Αππι-

a Μικρὸν seu ἐπὶ μικρὸν χρόνον maluit *Gelenius*. Persuasum habeo τὴν οἰκείαν χρόνον, vel (ut etiam scribi solet) τὴν οἰκείαν χρόνον *Dionysium* scripsisse. *Steph.* Nihil mutandum esse censeo. nam τὴν ἐπικλῆσιν χρόνον appellat quod libro quarto τὴν ἐπικλῆσιν βίου, & alii auctores τὴν μακρὸν χρόνον. *Dionysius* l. 7. τὴν μακρὸν αἰῶνα dixit. εἰσημείωται (inquit) ὅτι ὁ μακρὸν αἰῶν φίλοις μνησικάκοις. *Cas.* b *Lapus* sine distinctione legit εἰ τινὰ αὖθις τὴν χρονίαν τῷ δήμῳ μνησικακεῖν, ut μνησικακεῖν referatur non ad participium ὑπαρχούσαν, sed ad verbum τινὰ, si accideret ut hoc gesta populo objicerent, vel potius, si accideres ut ab hanc secessionem memores in populum iras effunderent. *Sylb.* c Πῶσι τοῖς δεδιόσι τὸν κρείττονας μόνιμον ἀσφάλειαν ταύτην *Vat.* d Forsan rectius δίωσι, itidemque v. 9. λάβωσιν: eo scilicet verbi modo quo pag. hujus v. 4. dicit εἶναι. *Sylb.* e Μενηνίου *Vat.* f Hæ ἔτι pro αἱ ἔτι, articulo posito in eodem casu cum nomine præcedente. *Pors.* g Scribendum potius conjuncte ὑποδέδονται: atque idem & alibi error est corrigendus. *Steph.* h Μικρὸν πολλοῦ ὑπολοιπὸν *Vat.* i Προεδρῶν ἴσον εἰς τὴν *Vat.* k Ἐχρῆν *Vat.* quo modo legendum conjecerat *Sylb.* aut, mutata conjunctione, scribendum ἀφ' οὗ ἐχρῆν. l Deest *Vat.* m Si ταῦτα malis, per me licet. *Sylb.* n Προσῆκεν *Vat.* quod placuit etiam *Porto.*

Ἀππιος δὲ, ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἀεὶ τοῦτο τοῖς διαλλαγαῖς, ἤδη τότε καὶ φανερῶς ἀντέλεγε, βοῶν καὶ θεοὺς ὀμνύμενος, ἃ ἔσοιτο τῷ δήμῳ μέλλοι αὐτίκα κακὰ βαλεῖν τὴν πολιτείαν ταραχήν. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς πολλούς, ἀρμενίστατος, ἅπερ εἶπον, ἀσφάλειαν ἢ γαῖαν. τὸ δὲ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα, ὅσοι οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ, καὶ κύρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ἠτεῖτο ὀπτησάτην. ταῦτα οἱ πρέσβεις διακομισάμενοι, τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆσαν ὅτι τὸ στρατόπεδον, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσάφησαν. μετὰ τοῦτο Μενηνίου παρακαλέσαντος τοὺς δημότας ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν βουλήν, οἷς τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ὑπὲρ οὗ πρότερον εἴρηκα, καὶ συὺν αὐτῷ Μάρκιος Δέκιος, καὶ Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς ἀφιγμένων, οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν Βροῦτον εἰς τὴν πόλιν ἀπεστάλησαν· Ἀγρίππας δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν κατέμεινεν ὅτι τῷ στρατοπέδῳ, ἀξιωθεὶς παρὰ τοῦ δήμου νόμον τοῖς δημοτικοῖς, καθ' ὃν ἀποδείξουσι τοὺς ἄρχας.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ, παρῆσαν μὲν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον, πεποιημένοι τοὺς πρὸς τὴν βουλὴν συνθήκας ἀφ' ὧν εἰρηνοδίκων, ὃς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Φητιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κυρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους ἀπέδειξαν τούς τε περὶ Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Γάϊον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγεμόνας· καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, Γάϊον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ Γάϊον Ἰουνίλλιον Ῥιγανόν. οὗτοι δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες, ἡμέρᾳ τετάρτῃ πρὸ τῶν εἰδῶν Δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. τελευτώντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, τοῖς μὲν περὶ τὴν βουλὴν ἤρεσε καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα τὰ ὧν ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν, συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερά τε καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχήν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, καὶ χάριν πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων. ὧδε ὁ νόμος ἔχει· "Δήμαρχον ἀκοντα, ὅστις ἕνα πολλῶν, μηδεὶς μηδὲν "ἀναγκαζέτω ἄρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ὀπτησάτω "μαστιγῶν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτεινύτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κε- "λευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπειρημένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιος "ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά· καὶ ὁ κτείνας "τινὰ τῶν ταῦτα εἰρημένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. καὶ ἵνα μὴ εἰς τὸ λοιπὸν τῷ δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς πάντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμένῃ, πάντας ἐπόμνυσι Ῥωμαίους ὁμόσαι κατ' ἱερῶν, ἢ μὲν χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτοὺς καὶ ἐγγόνους τοὺς ἀεὶ χρόνου ἀεί τε τῷ ὅρκῳ προσθεῖναι, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς ὑπογείους ἵλεως εἶναι, καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους· τοῖς δὲ παραβαίνουσι, ὁπόσα

at Appius, qui jam ab initio pacis adversaba- *Pet. Jud. 4213.*
tur, tunc quoque aperte contradixit, voci- *Ann. Chr. 491.*
ferans & deos obtestans, & prædicens quan- *Olymp. 92 3.*
tarum reip. calamitatum semina *Valerius* ja- *Cm. 261.*
ctaturus esset. sed maximæ eorum parti hoc *V. C. Var. 263.*
persuadere non potuit; quia, ut ante dixi, ad pacem erat proclivior. Factum igitur est senatusconsultum, ut cum cætera, quæ legati plebi promiserant, rata essent, tum etiam ei hanc cautionem, quam petebat, permitterent & *concederent*. His peractis, legati postero die in castra redierunt, & senatus placita exposuerunt. Postea, quum Menenius suasisset plebi ut aliquos ad senatum mitteret, qui ab eo fidem acciperent, mittitur L. Junius Brutus, de quo ante feci mentionem, & cum eo M. Decius, & Sp. Icilius. Legatorum vero à senatu missorum dimidia pars cum Bruto in urbem est missa: Agrippa vero cum reliquis remansit in castris, rogatus ut perscriberet leges plebi, quibus magistratus crearet.

¶ Sequenti die Brutus cum collegis rever- LXXXIX.
sus est, icto fœdere cum senatu per εἰρηνοδίκας, quos Romani * fetiales vocant. Plebs vero divisa in φρατρίας, quæ tunc erant, sive quocunque alio nomine velit quis eas appellare, quas illi curias vocant, annuos magistratus creavit, Lucium Junium Brutum, & Cajum Sicinnium Bellutum, quos & ad id usque tempus duces habebant: & præter istos Cajum & Publium Licinios, atque Cajum Icilium Rugam. Hi quinque primi tribunitiam pote- *Tribuni plebis.*
statem acceperunt quarto idus Decembris, quemadmodum usque ad hanc nostram ætatem fit. Post comitia peracta, legatis à senatu missis, ea omnia quorum caussa legati fuerant recte se habere visa sunt. Brutus vero convocata concione suasit plebi, ut suum magistratum sacrosanctum esse decerneret, lege & jurejurando confirmata ejus rei cautione. Placuerunt hæc omnibus, lexque ab ipso ejusque collegis scripta est. Legis autem verba hæc sunt: "Tribunum plebis invitum "nemo, ut unum de vulgo, quidquam facere "cogito, neque verberato, nec ab alio verbe- "rari jubeto, neque interficito, neque inter- "fici jubeto. Quod si quis contra ea quæ in- "terdicuntur aliquid fecerit, sacer esto, & "bona ejus Cereri sacra sunto: & qui eum "occiderit, qui tale facinus patrarit, purus "à cæde esto. Et ne in posterum liceret plebi hanc legem abrogare, sed ut in perpetuum immobilis maneret, decretum fuit ut omnes cives Rom. jurarent per sacra, utique se suosque posteros in perpetuum hac lege usuros: additaque est ad jusjurandum precatio, ut iis qui hanc legem confirmassent & immobilem servassent, & dii superi & dii inferi propitii essent: iis vero qui eam violassent, omnia contraria

a Malim ἕνεκα. *Cas.* b Illud μέσοις ad solum Valerium est referendum: alii tamen videntur legisse μέσοισι, ut hoc de senatoribus omnibus intelligatur. *Port.* c Βαλεῖν pro ἐμβαλεῖν positum. *Cas.* d Μενηνίου *Vat.* e Σπόριος Σικίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Livio* & *Lapi* versione Σπ. Ικίλιος dicitur: cujus scripturæ vestigia sunt etiam paullo post in corrupto Ικιλλιος v. 26. *Sylb.* Malim Γάϊος Ικίλιος, de quo paullo post agitur. *Port.* f Εἰς τὴν πόλιν ἀπεστάλησαν *Vat.* g Vide *Var. Lect.* ad pag. 126. h Ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λεύκιον Ἰούνιον &c. *Vat.* i Γάϊον Οὐεσκίλιον Ῥιγανὸν *Vat.* Ικίλιον Ῥοῦγαν legunt *Lapus* & *Gelen.* hic vero Spurium vocat ex præcedentibus. Vide p. 438. juxta *Ed. Sylb.* k Scripsit, opinor, *Dionysius* ἀπὸ τῶν εἰδῶν. *Paulus Manut.* de Comitiis Rom. c. 13. Atque ita scribendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* l Ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* quo admisso, vel τελευτώντων legendum, vel Atticorum more nomen femininum cum participio masculino junctum esse dicendum. *Port.* m Καλῶς perperam in *Ed. Steph.* n Καὶ γεγράφθω αὐτὸς αὐτῷ καὶ τοῖς συναρχόντων ὅτι ὁ νόμος *Vat.* verbo ἦν omisso. quod placuit etiam *Sylburgio.* o Alibi passim cum articulo ἕνα τῶν πολλῶν. *Sylb.* p Μηδεὶς μηδένα *Vat.* q Καὶ ἵνα μὴ μηδὲ τὸ λοιπὸν *Vat.* r Χρήσεσθαι *Vat.* * Vide *Annott.* ad pag. 131.

Ver. Jul. 4258. Annis Chr. 491. Olymp. 76 3 Urb. 261. V. C. ann. 263.

contraria à diis utrisque, ut maximo piaculo obnoxiis contingerent. Hinc mos apud Romanos obtinuit ut tribunorum corpora sacrosancta essent, & ad nostra usque tempora duravit.

XC. ¶ His ita decretis, aram exstruxerunt in summo montis vertice, ubi castra posuerant, quam à terrore, qui tunc ipsos corripuerat *ac infestarat*, suo patrio sermone, Jovis terrorem incutientis *aram* appellarunt. Cui *deo* peractis sacrificiis, & loco, à quo fuerant recepti, consecrato, in urbem cum legatis descenderunt. Quum autem diis quoque, qui in urbe colebantur, victimas & sacrificia, ut ipsis *ob pacem factam* gratias agerent, persolvissent, & patriciis persuasissent ut suffragiis magistratum suum confirmarent, hac quoque re ab illis impetrata, petierunt præterea à senatu ut sibi permitteret, ut duos de plebe quotannis crearent, qui tribunis ministrarent ea omnia quibus indigerent, & de causis, quæ eorum arbitrio permissæ fuissent, cognoscerent, & sacrarum ædium, & publicorum locorum, & annonæ curam gererent. Hac quoque re à senatu impetrata, crearunt quosdam quos ministros tribunorum plebis & collegas & judices appellabant. Nunc tamen patrio Romanorum sermone ab uno officio, quo funguntur, vocantur * sacrarum ædium curatores, & potestatem alterius magistratus ministram, ut antea, habent. Multæ autem & magni momenti res illis committuntur, & quodammodo fere plurimis in rebus similes sunt iis qui apud Græcos † ἀγορανόμοι vocantur.

Ædiles pl.

XCI. ¶ Pace autem domi parta, & rep. in pristinum statum restituta, ad bella externa à ducibus delectus habebantur magna plebis alacritate, ita ut brevi temporis spatio res omnes ad bellum necessariæ paratæ fuerint. Quum autem consules de more, munia ac provincias sortiti fuissent, ‡ Sp. Cassius, cui rerum urbanarum cura obtigerat, delecti exercitus partem, quanta ad urbis custodiam sufficeret, apud se retinuit, reliquos ad militiam misit. Postumus vero Cominius eduxit reliquum exercitum, qui constabat ex Romanorum ipsorum non contemnendis copiis, & Latinorum auxiliis non parvis. Quum autem statuissent primum Volscos aggredi, Longulam eorum urbem primo impetu cepit, & licet oppidani fortitudinem aliquam sibi vendicare conati fuissent, licet etiam ex urbe in campos apertos copias quasdam misissent, quibus Romanum exercitum venientem à se arceri posse confidebant, turpiter tamen terga fugæ dare sunt coacti, an-

Volsci debellati.

ἢ τοῦ πρεσβυτικοῦ τινος, ἢ τοῦ Διὸς δεισιδαίμονος, ὃν ἐπὶ τῶν πολέμων ἐπέχει. ὃς τότε τοῦτον τὸν τρόπον τοῖς δημάρχοις ἐθέσπισε, τὰ μὲν δημόσια σώματα τοῦ Διὸς τοῦ τρομερῦ, τὰ δὲ ἰδιωτικὰ τοῦ Διὸς τοῦ ἡμετέρου καλεῖσθαι· καὶ μέχρι ἡμῶν χρόνου διαμένει. 411

3 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βουλὴν καλέσασαι ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, οἱ μὲν πεντεκαιδεκαέδρους, οἱ δὲ πεντεκαιδεκαπέδους αὐτοὺς εἰπεῖν ἐκέλευον· τότε ἐνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶττα, Διὸς Δειματίου. ἢ θυσίας ἐπιτελέσαντες, ἢ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῆσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. ἐπεδίδοντο δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θεοῖς χαριστήρια, καὶ τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχὴν, ψῆφον ἐπήνεγκαν, ἐπειδὴ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐβούλοντο ἔτι καὶ βουλῆς ἐπιτρέψαι σφίσιν αἱρεῖσθαι δύο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν δημοτικῶν, τοὺς ὑπηρετήσοντας τοῖς δημάρχοις ὅσων ἂν δέωνται, καὶ δίκας, ἃς ἂν ἐπιτρέψωσιν ἐκεῖνοι, κρινοῦσι, ἱερῶν τε καὶ δημοσίων τόπων καὶ τῆς τῶν ἀγορανόμων ἐπιμελείας. λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα καὶ τῆς βουλῆς, ἀποδεικνύουσιν ἄνδρας, οὓς ὑπηρέτας, τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστὰς ἐκάλουν. νῦν μέντοι καλοῦσι τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν τοιούτων ἔργων, ἱερῶν τόπων ἐπιμελητὰς καλοῦντες, καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑπηρετικὴν ἑτέρων ἔχοντες, οὓς περ. ἐπιτροπείας δὲ αὐτοῖς πολλὰς καὶ μεγάλας, καὶ σχεδὸν ἁπάσας ὅσαι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν παρ' Ἕλλησιν ἀγορανόμοις.

Ἐπεὶ δὲ κατέστη τὰ πράγματα, καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμον ἐκομίσατο ἡ πόλις, ὅτι τοὺς ἔξω πολέμους ἀπὸ τῆς ἠγεμονίας ἐφεξῆς κατελέγετο, πολλὴν εἰσενεγκαμένου τοῦ θυμοῦ τοῦ δήμου, καὶ δι' ὀλίγου χρόνου πάντα τὰ εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ ποιησάντων. τῆς δὲ κατάπαν ἀχληρωσαμένων περὶ τῆς ἐξουσίας, ἣν ἔστι αὐτοῖς εἶδος, Σπόριος μὲν Κάσσιος, ὃς ἔλαχε τὴν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιμέλειαν, ἐπιμερίσας τῆς κατειλεγμένης δυνάμεως, λαβὼν τὸ ἀρκοῦν φρουρὸν τῇ πόλει, Ποστούμιος δὲ Κόμινιος ἦγε τὸν λοιπὸν στρατὸν, Ῥωμαίων τε αὐτῷ ἀξιόχρεων ἄγων μοῖραν, καὶ Λατίνων τὸ συμμαχικὸν οὐκ ὀλίγον. κεῖναι δὲ Οὐολούσκοις ἐπιχειρεῖν ἔδοξαν πρώτοις, πόλιν αὐτῶν Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ἐπιβαλλομένων μὲν τῶν ἐν αὐτῇ μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς, καί τινα στρατὸν ὑπαθροῖσαι προσελάντων, ἢ τοὺς ἐπίοντας ἀνέρξειν ἐπιστάντων, αἰσχρῶς δὲ ἀναγκασθέντων φυγεῖν, ὅτε ἡ λαμπρὸν

a Ita, ni fallor, Faunum terriculamentorum auctorem vocat *Dionysius*. nam de eo (p. 279. v. 1.) hæc tradit, τοῦτον (sc. Φαῦνον) ἀναπλῆσαι τῇ δαίμονι Ῥωμαίους τὸ παλαιὸν, ἢ ὅσοι φάσματα &c. δαίμονα φόβερὸν. *Port.* b Scriberem ὑπαθροῖσαι potius. Mihi tamen pridem in mentem venerat ἢ τὴν ἐξουσίαν ἐκ ὑπαθροῖσαι. nam id videtur dicere voluisse: auctam postea fuisse ædilium potestatem, neque jam, ut ab initio, quando primum creati sunt ædiles, tribunis ὑπαθροῖσι; sed maxima obire munia. Atque hoc sane verum est: nam post aliquot annos creati sunt ædiles curules, quorum potestas fuit maxima, ut ex *Cicerone* & aliis constat. Illud δὲ quod sequitur interpretor ἀπὸ, ut alibi. Si vulgatam lectionem retineamus, ἐπὶ ὧν interpretabimur non de tribunis, sed de majoribus magistratibus, censoribus imprimis, ut puto. Sane ædiles inter majores magistratus fuere. *Casaub.* c Pro ἐπιμέλειαν requiritur aliud verbum in retinendi significatione, aut simili. *Lapus* vertit, *partem accipit collectarum virium, quanta sufficiebat. Sylb.* Hæc idem valent ac si dixisset, λαβὼν τὴν κατειλεγμένην δυνάμεως τὴν αὐτῶν μέρος, τὸν ἀρκοῦντα εἰς τὴν πόλεμον ἐπιμέλειαν. *Port.* d Ποστούμιος minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat. Plutarchus* in *Coriolano* sine prænomine dicitur Κόμινιος. *Sylb.* e Λατίνων δὲ συμμ. *Vat.* f Λογγόλαν non ita recte in *Ed. Steph.* g Τυλλήσιον *Vat.* * *Romani Ædiles.* † Id est, *fori & rerum venalium arbitri.* ‡ Sp. Gassio cura rerum urbanarum obtigit, relictumque militum, quantum *ad præsidium urbis* sufficere videretur: reliquum exercitum eduxit Postumus &c. *Oelen.*

a Ut

τὴν τ' ἄλλην λεηλασίαν ποιησάμενος, ἐς δὲ τὴν τοῦ Οὐολούσκων πόλιν ἐλθὼν τῇ ὑστεραίᾳ προσβολὴν ἐποιεῖτο. μετὰ γὰρ ἡμέρας ὀλίγας ἐκείνης ἀκουσθέντος, ἡ τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκοῦσα στρατιὰ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ Ῥωμαίους ἐπῆλθε, καὶ τὸν μὲν ἀγῶνα τῆς μάχης ἐποιήσατο πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατηγόν· ἐπεὶ δὲ ἡττήθη καὶ φεύγουσα πρὸς τὴν πόλιν ἐχωρεῖτο, ἐπεδίωκον αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι τῶν πυλῶν, καὶ τοσοῦτον ἐγένοντο τῆς πόλεως κύριοι, ὅσον ἐκείνους μὴ κλεῖσαι τὰς πύλας. ἐπεὶ δὲ ἐνέβησαν εἰς τὸ ἄστυ, τοὺς μὲν ἐν τοῖς τείχεσι καὶ τοὺς πύργους φυλάττοντας ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν τοῖς οἰκήμασιν ἐπὶ τὰς οἰκίας ἀναφεύγοντας ἐζώγρησαν. ἐπὶ τούτοις ἡ τῶν Οὐολούσκων βουλὴ καὶ τὸ πλῆθος ἐν ἀπορίᾳ γενόμενοι τῶν παρόντων, ἐκκλησίαν ἐποιήσαντο, καὶ τοὺς μὲν ἄρχοντας ἔπαυσαν τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δὲ ἀντ' ἐκείνων ἀπέδειξαν, οἳ τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἐπὶ τὸ βέλτιον διῴκησαν, πρέσβεις δὲ πρὸς τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν ἔπεμψαν, ἀξιοῦντες ἀποδοῦναι τὴν πόλιν αὐτοῖς, καὶ τὰ λάφυρα ἃ ἔλαβον ἐκ τῆς πόλεως ἀφελέσθαι. ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατηγὸς τὰ μὲν λάφυρα οὐκ ἀπέδωκεν, ἐπειδὴ τὰ χρήματα διηρπάκεσαν οἱ στρατιῶται, τὴν δὲ πόλιν ἀπέδωκε, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ πόλει καταλιπὼν, ἐξῆγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πόλυκα, κεῖται δὲ σχεδὸν οὐ πολὺ ἀπὸ Λογγούλας. ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς τολμήσαντος ὑπαντῆσαι, διανύσας τὴν ὁδὸν πολλὴν εὐπετῶς, προσέβαλε τοῖς τείχεσι· καὶ τῆς στρατιᾶς οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ, διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθημερὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μὲν πάνυ τῶν ἐπιλέξας, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας, καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ῥωμαίων τῷ λοιπῷ ἠνάγκασεν ὑπηκόους.

Καταλιπὼν δὲ καὶ ταύτην βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἕνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν, προῆγεν ὅπῃ Κοριόλαν, πόλιν ὀνομαστὴν σφόδρα, καὶ ὥσπερ ἂν μητρόπολιν τῶν Οὐολούσκων οὖσαν καὶ δυνάμεις οὐκ ὀλιγανθρώπους καὶ τὸ τεῖχος εὐμεγέθη καὶ ῥᾴδιον ἁλῶναι, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ὁπόσα παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον οὐκ ὀλίγα. ὁπόσον δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας ἐπαρκέσειεν αὐτοῖς τῶν ἐναντίων, πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ χριός τε καὶ γέφυρα καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευάζετο μὲν, ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως· ἀκούσας δὲ ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλοιεν Ἀντιάται βοηθεῖν τοῖς Κοριολάνοις κατὰ τὸ συγγενές, καὶ εἰσὶν ἤδη πεμφθέντες ἐν ὁδῷ πολλῇ, μερίσας τὴν ἑαυτοῦ στρατιὰν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν ἔγνω, Τίτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοῖς καταλιπὼν, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ἐπιόντας διετοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες. Ῥωμαῖοι δὲ ἐνίκων, πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετὴν καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου πράξεις· ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων, καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων ἐκαλεῖτο δὲ Γάϊος Μάρκιος· σώφρων δὲ τὰ καθ' ἡμέραν βίον ὁ ἀνὴρ, καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μετὸς. ἐγένετο δὲ ὁ τρόπος τῶν ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμα ἡμέρᾳ, προσῆγε τοῖς τείχεσι τῆς Κορίολας, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι, μεγαλοφρονούμενοι ὅτι τῇ σφετέρᾳ τῶν Ἀντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν ἐκ μακρῷ σφίσι παρούσαν ὑπώπτευον, ἀνοίξαντες πάσας τὰς πύλας, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἐφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο, καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν· ἐπειτα πλείονων ὑπόντων, ὠθούμενοι κατὰ τοὺς χωλοὺς

sequium præclarum ullum facinus ederent, ac in ipsa quidem eorum oppugnatione ullo fere facinore edito. Uno igitur die Romani & eorum agro sine ullo labore potiti sunt, & urbem absque magno negotio vicerunt. Imperator autem Romanus, quum res in urbe relictas ac *inventas* militibus in prædam concessisset, & præsidium in ea reliquisset, eduxit copias in aliam urbem Volscorum, quæ Polusca vocatur, & à Longula non multum abest. Quum autem nullus obviam ei venire ausus fuisset, itinere per agrum illum facillime confecto, mœnia oppugnare cœpit: quumque militum alii portas fregissent, alii scalis muros conscendissent, eo ipso die hanc quoque urbem in suam potestatem redegerunt. Hac urbe recepta, paucos quosdam defectionis auctores delegit, eosque securi percussit: reliquos vero, pecuniis mulctatos & armis spoliatos, in posterum populi Romani imperio parere coëgit.

¶ Relicta autem hîc etiam exigua militum manu præsidii caussa, postero die cum exercitu Coriolos petiit, urbem valde insignem, & quasi Volscorum antiquam patriam & caput: ubi & validus exercitus jam coactus erat, & muri non facile expugnari poterant, & res ad bellum necessariæ jam multo ante ab oppidanis fuerant paratæ. Quum autem hanc aggressus fuisset, & ad vespertinum usque crepusculum eam oppugnasset, ab hostibus, amissis suorum compluribus, repulsus est. Postero autem die comparatis arietibus & vineis & scalis, sese ad urbis oppugnationem instaurandam totis viribus parabat: sed quum audisset Antiates, ob cognationis vinculum, cum magna militum manu Coriolanis subsidio venturos, & eos qui missi fuerant jam esse in via, diviso exercitu suo, cum dimidia ejus parte urbem oppugnare statuit, cui Titum Lartium præfecit; cum reliqua vero parte hostem adventantem arcere decrevit. Bis autem eo die pugnatum, sed *in utraque pugna* Romani victores fuerunt, & omnium egregia enituit opera; unius vero præcipue, qui facinora fortitudinis incredibilia, & omnem orationis fidem superantia edidit. is genere erat patricio, & minime obscuris natalibus, nomine C. Marcius, homo frugi in quotidiano victu, & liberali ac generoso animo præditus. Ita autem in utroque prælio pugnatum est. Lartius, simulatque dies illuxit, copias eductas ad mœnia Coriolana admovit, & variis locis ea oppugnare cœpit: Coriolani vero, elati Antiatum auxilio, quod jamjam affore sibi credebant, apertis omnibus portis, conferto agmine eruptionem in hostes fecerunt. Romani autem primum eorum impetum exceperunt, & multa vulnera intulerunt iis qui in se ruebant: deinde *vero*, pluribus supervenientibus, impulsi per loca declivia recesserunt.

a Ut hic ἐγκατελαφθέντα per α scriptum, ita pag. seq. v. 23. Sed siquis utrobique malit ἐγκαταλαφθέντα, à verbo ἐγκαταλαμβάνω, per ne licet: quoniam alibi quoque hoc participium usurpat auctor. *Sylb.* b Πολύκνα, καὶ Λόγγουλα Dn legendum esse monuit *Sigonius* in *Scholiis Livianis*, Πολύκνα, τὴν Λόγγουλαν Dn, vel Πολύκνα, Λόγγουλα Dn malint alii. Vide *Cluverii* Italiam Antiq. p 1028. c Αὐθημερὸν *Va.* quod non displicuit *Sylburgio* & *Porto*. d Nota hîc Κοριολάνους & mox Κοριολάνοι, ut etiam apud *Plutarchum*: cum *Stephanus* oxytonâs Κορίολανος dici tradat ut Μυρλεανὸς & similia. *Sylb.* e *Lapus* & *Gelenius* pro Γάϊον posuerunt *Cneum* è vulgaribus *Livii* editionibus. Sed Γάϊον prænominat etiam *Plutarchus* in *Coriolano*: quare nll mutare visum est. *Sylb.* f Μάρκιον perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Va.* g Particulum Dn abesse existimat *Porto*.

Per. Jul. 4225. Mund. Chr. 491. Olymp. 72 4. V. C. Cos. 261. Urb. 263.

receſſerunt. Hac re animadverſa, Marcius, de quo ante mentionem feci, cum paucis ſubſtitit, atque impetum conferti hoſtium agminis in ſe ruentis excepit; multiſque eorum proſtratis, reliquis cedentibus, & in urbem fuga ſe recipientibus, inſtabat à tergo, ſemper cædens poſtremos quoſque qui in ipſius manus incidiſſent, & ſemper hortans ſuos, qui dederant ſe in fugam, ut ſeſe converterent, & bono eſſent animo, & ſe ſequerentur. Illi vero præ pudore talis flagitii converſi ſunt, &, oppoſitis ſibi hoſtibus, cædentes & perſequentes inſtabant; & quum, brevi temporis ſpatio, ſinguli eos qui cum ipſis manus conſeruerant in fugam vertiſſent, ad muros accedebant: & Marcius tunc, audacius periculis ſeſe objectans, ulterius progrediebatur; & quum ad ipſas portas acceſſiſſet, in urbem una cum ipſis hoſtibus fugientibus irrupit. Quum autem multi alii cum eo ſimul irrupiſſent, in multis urbis partibus magna utrorumque cædes facta, quod alii pugnarent in ipſis viarum anguſtiis, alii in ædibus quæ expugnabantur. Adjuvabant autem oppidanos & ipſæ mulieres, de tectis hoſtes tegulis petentes, & unuſquiſque pro viribus alacriter patriæ opem ferebat. Verumtamen malis diutius reſiſtere non potuerunt, ſed ſeſe victoribus dedere coacti ſunt. Hoc igitur modo expugnata urbe, cæteri milites Rom. ad res relictas diripiendas ſe converterunt, & ad multum tempus in prædam intenti fuerunt, quia & multæ pecuniæ & multa mancipia in urbe erant.

XCIII. ¶ At Marcius, qui etiam primus hoſtium impetum ſuſtinuerat, ſeque omnium Rom. fortiſſimum, tum in ipſa murorum oppugnatione, tum in præliis in urbe commiſſis, manifeſtiſſime præſtiterat, in ſecunda pugna contra Antiates commiſſa fortitudinis longe majoris ac illuſtrioris facinora fecit. Nam ne ab hoc quidem prælio abeſſe voluit, quod hoc indignum judicaret: ſed ſtatim poſt urbem captam, cum paucis qui ſe ſequi poterant, accurrit, offendenſque acies jam inſtructas & mox congreſſuras, urbem captam primus ſuis nunciavit, & argumentum ejus rei fumum oſtendit, qui magnus ex incenſis ædificiis erumpebat; &, venia à coſſ. impetrata, è regione firmiſſimi hoſtium roboris aciem explicavit. Dato autem pugnæ ſigno, primus cum hoſtibus congreſſus eſt; &, multis cæſis qui cum ipſo ad manus venerant, in mediam eorum aciem perrupit. Antiates vero ejus impetum diutius cominus ſuſtinere non poterant, ſed ordines, in quoſcunque ille impreſſionem feciſſet, deſerebant; & conferta acie eum circumdabant, eumque ſuos invadentem & inſequentem ipſi pedem referentes telis eminus petebant. Poſtumus

ὀπίλασαν. τοῦτο καλιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ δ προεῖπον ἔφη, ἴσεσθαι σὺν ὀλίγοις, ἐ δέχε τὸ διωκόμενον τ πολεμίων σῶμα· καταβαλὼν δὲ συχνὸς αὐτῶν, ἐς ὀπίλασαν οἱ λοιποὶ, ἐ πρὸς τ πόλιν ἐφέροντο, ἠκολούθει, κλείσων αὐτοῖς ὀχυρὰ, ἐ διπαλευόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τ ὀφτέρων, ἀναστρέφειν τε καὶ θαῤῥεῖν, καὶ αὐτὸς ἔπεσθαι. οἱ δὲ αἰδεσθέντες ὅπι τὸ ἔργον, ἀνέστρεφον αὖθις, ἐ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπίκειντο παίοντες ἐ διώκοντες· ἐ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τροφάμενοι, παρεσκευάσαντο τοῖς πύλαις. καὶ ὁ Μάρκιος θερσύτερον ἤδη κινδυνεύων, παρσοτέρα μᾶλλον ἐχώρει· καὶ πρὸς αὐτὰς γενόμενος τὰς πύλας, συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεστασιάζοντο δὲ αὐτῷ ἐ ἄλλαι συχναὶ κατὰ πολλὰ μέρη τ πολέως, φόνος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς. τοὺς μὲν ἀνὰ τὰς στενωπὰς, τοὺς δὲ παρὰ ταῖς ἁλισκομέναις οἰκίαις μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον καὶ γυναῖκες, ἀπὸ τ στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς καλυπτῆρσι ἐ καθ' ὅσον ἐκάστη τὶς ἰσχὺς ἐ δύναμις ἦν, προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. ἐ μάτην· ὅτι πολὺν χρόνον τοῖς δημοσίοις ἀντεῖχον, ἀλλ' ἡσσηθῆναι δημόσιαν σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλώσης τῆς πόλεως, οἱ μὲν ἄλλοι Ρωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν προσκείμενοι τοῖς ὠφελείαις, χρημάτων πολλῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀνδραπόδων.

Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ θερσὺς ἐ τρυφῶντας τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ρωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἑπτὸς τείχεσιν ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐ τοῦ δευτέρου ἀγῶνος συστάντι πρὸς τοὺς Αντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ τούτοις ἐδυνήθησαν ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης· ἀλλ' ἅμα τοῦ κρατηθῆναι τὴν πόλιν, ὀλίγους τοὺς ἀκολουθήσαντας δυναμένους ἐπαγόμενος, ἐχώρει δρόμῳ, καὶ καταλαβὼν τεταγμένας ἤδη τὰς δυνάμεις, ἐ μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τὴν τε ἅλωσιν τῆς πόλεως θερσὺς ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, τεκμήριον ἀποδείκνυς τ καπνὸν, ὃς ἀπὸ τοῦ ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, ἐ δεηθεὶς τοῦ ὑπάτου, καθὸ τὸ καρτερώτατον τ πολεμίων ῥήξει. καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, θερσὺς ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλὺς τ εἰς χεῖρας ἐλθόντων ἀπώλεσεν, εἰς μέσους αὐτοῦ τὴν φάλαγγα ἀθροίσας. οἱ δὲ Αντιᾶται συστάδην μὲ οὐκέτι μάχεσθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ' ἐξέλιπον τὰς τάξεις καθ' ὃς γένοιλο ἕκαστον, κύκλῳ δὲ περίστασιν ἀθρόοι ἐ ἔβαλλον ἐκτοξεύοντες ὅπόρρωθεν καὶ ἐπόμενον. ὁ δὲ Ποστόμιος

εἰς

a Κατὰ πᾶσαν χωρίν, ἀπίλασαν οἱ λοιποὶ ἐ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον. τοῦτο &c. in Ed. Steph. quomodo legit Portus, (niſi quod τ χάρακα reponat pro τὴν πόλιν) vertitque, *pulſi ſunt per loca declivia, & reliqua acies inclinavit & ad caſtra refugere cœpit.* Illa οἱ λοιποὶ, ἐ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, quod inepte huc è ſequentibus inculcata eſſent, cum Lapo ſuſtulit Sylburgius: qui tamen ſuſpicatur auct rem aliud ſcripſiſſe pro ὀπίλασαν vel ἀπίλασαν. Gelenius verterat, *impulſi per declivia, cedentes in caſtra refugiebant reliqui*, ex Plutarcho, ubi dicit ἐκπίπτουσι ἐ κατιδίωκον οἱ τ χάρακα Ρωμαῖοι. infra ſimiliter dicit ἐμπλήσαντες ἔφευγον ἐ ὑπ' αὐτῶν. b Καὶ τὰς καθ' ἑαυτὰς Vat. c Συνεισπίπτοντο Vat. d Φόνος ἐγίνετο Vat. e Καὶ αἱ γυναῖκες Vat. f Hoc eſt τῇ στέγῃ imbricibus ſive tegulis. Gloſſario veteri *imbrex* καλυπτήρ: & alibi καλυπτὴς (ſcribe καλυπτὴς) *imbrix*, καλυπτηρίζω *imbrico*. Caſ. g Πολιὸν χρόνον Vat. h Παρεδόθησαν σφᾶς Vat. i Vide Vat. Lect. ad pag. 398. k Χρημάτων τε πολλῶν Vat. l Forſan rectius, Μάρκιος δὲ πᾶσιν ἐπέκειτο τοῖς πολεμίοις, ἐ λαμπρ. Sylb. m Malim τῇ συρυλῇ. Sylb. n Δυναμένους Vat. o Τεκμήριον αὐτῆς διαδεικνὺς Vat. p Ἐλάττῃ Vat. q Ἐξέλιπον τὰς Vat. r Ἐστίνας τε ἐ Vat. ſ Rectius Ποστούμιος. Sylb. Vide p. 396.

a Σφετέρους

ὡς ἦγεν τοῦτο, δείσας μή τι μοναθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν νέων ἀφεπομένους αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες πυκνοὺς τοὺς λόχους, ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ δεξαμένων δὲ αὐτοὺς τῶν κατὰ μέτωπον, ἀλλ' εἰς φυγὴν τραπέντων, προσωτέρω ἰόντες χωρεῖν, εὑρίσκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστὸν, καὶ περὶ αὐτὸν ὁρῶσι νεκρούς τε πολλοὺς καὶ ἡμιθανεῖς. μετὰ τοῦτο ἤδη κοπῆς ἐχόμενοι, ἠγεμόνα τὸν Μάρκιον ἔχοντες, ὅτι τοὺς ἔτι ἀμαχονεῖ, τὸ τάξει, κλείοντες τοὺς ὑφισταμένους ᾗ ὥσπερ ἀνδραποδώδεις προσχρώμενοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ ἄλλοι Ρωμαῖοι τότε τῇ μάχῃ ἐγένοντο· κράτιστοι δὲ αὐτῶν ἅ τε προεστήσαντο τὸν Μάρκιον ὑπὲρ ἅπαντα, δὲ αὐτοὺς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμφιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνεσκότασεν ἤδη, ἅ μὲν Ρωμαῖοι ἀνεχώρουν ὅτι τὸ στρατόπεδον, μέγα ὅτι τῇ νίκῃ φρονοῦντες, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπηρικότες τῶν Αντιατῶν, πολλοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἄγοντες.

414

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστούμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸ στρατὸν, ἔπαινον τοῦ Μαρκίου διῆλθε πολὺν, καὶ στεφάνοις αὐτὸν [c] ἀριστείοις ἀνέδησεν, ἀμφοτέραν χαριστήρια τὴν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ, στρατιωτικοῖς ὀπλισμοῖς κεκοσμημένῳ, καὶ δέκα σώμασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας ὃν βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίου δὲ ὅσον ἂν ἐξενέγκασθαι δύναιτο αὐτὸς, καὶ ὅπου τῆς ἄλλης [d] λείας κάλλιστα ἅπαρχᾶς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων, παρελθὼν ὁ Μάρκιος, πρός τε ὑπάτους [e] χάριν εἰδέναι ἔφη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, ὅτι τῆς τιμῆς ὧν αὐτὸν ἠξίουν· καὶ μήτοι [h] κἀγαθησόμενόν γε αὐτῆς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ πρός τε ἵππῳ, τῷ λαμπρότητος τῶν σημείων ἔνεκεν, καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πέντε μὲν ἀγάμενοι τὰ ἀνδρεῖα τοῦ γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζον τὴν ὑπεροψίαν τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τοιαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολάνος ἐπεκλήθη τὸ ἔργῳ, καὶ πάντων ἐγένετο κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ὀνομαστότατος. ἡ δὲ πρὸς τοὺς Αντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, αἱ λοιπαὶ τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἔχθρας, καὶ ὅσα τὰ ὅμορα ἐκείνοις ἐφρόνουν οἵ τε ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες, καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι πόλεμον, ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ [k] Ποστούμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ὅτι τὰ οἰκεῖα, καὶ διαφῦσαι πρὸς στρατιάν. Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ρώμῃ, τόν τε νεὼν [l] τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὅς ἐστιν [m] ὅτι τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφετάς, εὐξαμένου μὲν αὐτοῦ Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθήσειν τοῖς θεοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἤμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὸν

415

vero, ea re cognita, veritus ne illi ab omnibus destituto gravius aliquid accideret, lectissimos ac fortissimos quosque juvenes subsidio ei misit: atque illi acie densata impressionem in hostes fecerunt. Quum autem hostes à fronte oppositi impetum eorum sustinere non potuissent, sed in fugam se vertissent, ulterius progressi invenerunt Marcium vulneribus undique sauciatum, & circa eum prostratos viderunt cæsos multos atque multos semineces. Postea omnes simul, ductu ipsius Marcii, reliquos hostes, qui ordines adhuc servabant, invasérunt; eos qui ipsis resistebant interficientes, & haud aliter quam mancipia tractantes. Egregiam autem & memorabilem operam navarunt in illo prælio cum alii milites Rom. tum vero præcipue qui Marcium protexerunt: sed eos omnes virtute superavit Marcius, qui citra omnem controversiam auctor præcipuus illius victoriæ fuit. Quum autem jam adveseraseeret, Romani ob victoriam valde elati, multis Antiatibus cæsis & multis captis, in castra se receperunt.

Plut. Num. 1123. Ann. Chr. 491. Olymp. 72. 1. V. C. Cos. 261. V. C. Var. 263.

¶ Postridie Postumus, exercitu ad concionem vocato, prolixa oratione Marcium laudavit, eumque virtutis ergo corona decoravit, ob egregiam in utroque prælio navatam operam præmia atque gratiam referens. remuneravit autem ipsum equo bellatore, imperatoriis insignibus ornato, & decem captivis, data ipsi optione ut quos vellet eligeret, & argento quantum ille secum absportare posset, & primitiis ex reliqua præda pulcherrimis. Sublato autem ingenti ab omnibus clamore, ut laudantibus & congratulantibus, Marcius progressus dixit: se & consuli & cæteris omnibus, ob honores quibus se dignabantur, gratiam habere: verumtamen se iis minime abusurum, sed se contentum fore equo ob ornamentorum pulchritudinem, & uno captivo, qui suus erat hospes. Milites vero, qui & ante illius viri generosum animum admirabantur, multo magis tunc eum sunt admirati quod divitias contemneret, & in tanta felicitate modeste se gereret. Ob hoc igitur facinus Coriolanus est cognominatus, & omnium suæ ætatis nobilissimus fuit. Quum igitur prælium cum Antiatibus commissum talem habuisset finem, reliqui Volscorum populi depositis inimicitiis pacem cum Romanis fecerunt, * & quotquot idem quod illi cogitabant, & qui in armis jam erant, & qui bellum parabant, quieverunt. Quibus omnibus clementer tractatis, Postumus domum rediit, exercitumque dimisit. Alter vero consul Cassius, qui in urbe relictus fuerat, interim ædem Cereris & Liberi atque Liberæ consecravit, quæ est ad metas Circi maximi, supra ipsos carceres sita; cum pro reip. salute diis eam vovisset A. Postumus dictator, quo tempore cum

XCIV.

Latinorum

[a] Χαρῶντες malit *Sylb.* Προχαρῶντες *Port.* [b] Et αὐτὸς retineri potest & αὐτὸν pro eodem substitui. *Sylb.* [c] Pro στεφάνοις ἀριστείοις rectius (p. 200. v. 1.) habuimus στεφάνους ἀριστείους. Eosdem alibi vocat ἐπινικίους στεφάνους. infra etiam divise legitur, εἰδὲ τῷ ἀριστείων, ἐπεὶ καὶ τὸ στέφανον ἀναδῆσαι στέφανον οἷς πολλῷ κρείττονας ἦεν. *Sylb.* [d] Δείας πολλῆς καὶ καλλίστης ἀπαρχᾶς *Vat.* [e] Pro ἂν ἐπαινούντων malet fortasse quispiam συνεπαινούντων. Sed ferri potest & hæc lectio; quoniam alibi quoque ἂν cum participio juncta reperitur. *Sylb.* [f] Παρελθὼν ὁ Μάρκιος *Vat.* [g] Χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη *Vat.* [h] Κατηχήσεσθαι *Vat.* [i] Καὶ ὅσου *Vat.* quo modo, vel καὶ ὅσου, legendum esse monuit *Sylb.* [k] Hic quoque (ut & v. 20.) Ποστούμιος perperam pro Πόπλιος. *Sylb.* [l] Τῆς τε Δήμητρος *Vat.* [m] Ἐπὶ τοῖς τέρμασι τοῦ μεγίστου τοῦ ἱπποδρόμου *Vat.* * Et qui cum eis conspirabant. *Lapus.* Et si qui alii hostiles gerebant animos. *Gelen.*

a Ita

Par. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 $. U. C. 261. Var. 263.

Latinorum copiis dimicaturus erat, decrevisſetque ſenatus poſt victoriam partum ut tota de manubiis exſtrueretur; atque tunc demum opus abſolutum eſſet.

XCV. ¶ Eodem tempore cum omnibus Latinorum populis fœdus jurejurando interpoſito renovatum eſt, & pax atque amicitia inſtaurata; tum quia ſeditionis tempore nihil contra pop. Rom. moliri ſunt conati; tum quia conſtabat eos omnes plebis reditu lætari; tum etiam quia in bello contra populos, qui à Romanis defecerant, alacri animo fidelem operam navaſſe videbantur. Quæ autem in illo fœdere continebantur, hæc erant; "Romanis & omnibus Latinorum populis ſit "pax dum cœlum & terra eandem ſtationem obtinuerint: & neutri alteris bellum "inferant, neve aliunde hoſtes acceriſant, "neve bellum inferentibus tutum iter præbeant; & infeſtatis bello totis viribus opem "ferant, & manubiarum ac prædæ in bello, "communibus auſpiciis geſto, æquam utrique partem ſortiantur: privatorumque "contractuum judicia intra decem dies in "foro ejus populi, ubi contractus fuerint "facti, finiantur: iſtis autem fœderibus nihil aut addi aut demi, niſi ex communi "omnium Rom. & Latinorum conſenſu, liceat. In has igitur conditiones Romani & Latini fœdus inter ſe, per omnia ſacra jurantes, fecerunt. Senatus etiam ob pacem & gratiæ reconciliationem cum plebe factam diis ſacrificia perſolvere & ſupplicationes facere decrevit, addito uno die Latinis feriis (quæ ita vocantur) quum duo tantum earum dies ante eſſent: quorum alter à Rege Tarquinio conſecratus eſt, quo tempore Hetruſci ab eo devicti fuerunt; alter vero à populo additus, quando exactis regibus remp. in libertatem vindicavit: quibus tertius additus eſt ob reditum plebis, quæ ſeceſſionem fecerat. Munus autem procurationemque ſacrificiorum & ludorum, qui in illis feriis fiebant, Tribunorum plebis * miniſtri acceperunt, qui nunc † ædilitiam habentes poteſtatem (ut dixi) à ſenatu prætexta & ſella eburnea & reliquis regiis inſignibus ornantur.

XCVI. ¶ Nec multo poſt has ferias Menenius Agrippa, vir conſularis, diem ſuum obiit, ille qui Sabinos vicerat, & maxime inſignem triumphum de illis egerat, cujus ſuaſu ſenatus profugis reditum conceſſerat, & cujus fidem plebs ſequuta ab armis diſceſſerat: elatuſque eſt publicis impenſis, & longe omnium mortalium pulcherrime & magnificentiſſime ſepultus eſt. nam privatæ illius hominis facultates ad honeſtum & magnificum funus & ſepulturam non ſufficiebant: quare liberorum ejus tutoribus, poſt habitam conſultationem, placuit, eum, ut unum de vulgo, vili funere efferre atque ſepulturæ mandare. Plebs tamen id fieri non eſt paſſa, ſed

Λατίνων σπανὶ, † τε βουλῆς μὴ τὸ πλῆθος † κατασκευὴν αὐτῶν ἀφορισάμενος ἐκ † λαφύρων ποιήσαιτο, τότε δὲ † ἔργα λαβόντος † συντέλειαν.

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς τῶν Λατίνων πόλεις ἅπασας συνθήκας χεῖρας μετ' ὅρκων, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας ἐποιήσατο· καὶ γὰρ ἐπεχείρησάν τε ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιχειρῆσαι ἐν τῇ στάσει, καὶ συνεδόκουν τῇ καθόδῳ τοῦ δήμου φανερὰ ἦσαν, τῷ τε πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς Ἑτρούσκους ἑτοίμως εἰδόκουν συνάρασθαι. διὸ δὴ καὶ γράφεται τοιάδε ἐν ταῖς συνθήκαις· "Ῥωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω, μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὸν αὐτὸν τάξιν ἔχωσι· καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμεῖτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μηδ' ἄλλοθεν πολεμίους ἐπάγεσθωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρουσι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς· βοηθείτωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις "ἁπάσῃ δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς [b] ἐκ τοῦ "πολέμου κοινὸν τὸ ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος ἀμφότεροι· "ἐν δὲ τοῖς τε ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις "γιγνέσθωσαν δέκα, παρ' οἷς ἂν γένηται τὸ συμβόλαιον· "ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖναι, "μήτε ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅ, τι ἂν μὴ Ῥωμαίοις τε καὶ Λα"τίνοις ἅπασι δοκῇ. ταῦτα μὲν δὴ Ῥωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους, ὀμόσαντες κατ' ἱερῶν. ἐψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ τῷ χαριστηρίους ὑπὲρ τῆς πρὸς τὸν δῆμον διαλλαγῆς, προσθεῖσα μίαν ἡμέραν [c] ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς, δυοῖν θοίνοιν † μὲν πρότερον ἀνηρῶσαντος βασιλέως Ταρκυνίου, [d] κατ' ὃν χρόνον ἐκράτησαν Τυρρηνοί· † δὲ ἐπέραν τοῦ δήμου προσθέντος, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν † πόλιν ἐποίησεν· αἷς ἡ [e] τρίτη προστεθεῖσα † κατόδῳ † τῶν ἀποστατῶν ἕνεκα. † δὲ προσθεῖσαν καὶ † ἐπιμέλειαν τῶν τε αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων, οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον, οἱ † νεῶν ἀγορανομικὸν ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ ἔφη, κοσμοῦντες [f] κατὰ † βουλῆς πορφύρᾳ καὶ δίφρῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις οἷς ἔχουσιν οἱ βασιλεῖς.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορτῆς, τῶν ὑπατικῶν εἷς, Μενήνιος Ἀγρίππας, ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους, καὶ τὸν [h] ἐπ' αὐτῶν θρίαμβον ἐπιφανέστατον ἀγαγών, ᾧ πεισθεῖσα ἡ βουλὴ τὴν κάθοδον ἐπέτρεψε τοῖς φυγάσι, καὶ ὁ δῆμος πιστεύσας ἀπέστη τῶν ὅπλων· καὶ αὐτὸν ἔθαψεν πόλις δημοσίᾳ καὶ καλλίστῃ πάντων ἀνθρώπων καὶ λαμπροτάτῃ ταφῇ. οὐσία γὰρ οὐκ ἦν τῷ ἀνδρὶ εἰς μεγαλοπρέπειαν ἐκκομιδῆς καὶ ταφῆς ἀποχρῶσα· ὥστε καὶ τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῦ τῶν παίδων βουλομένοις ἔδοξεν, ὡς ἕνα τῶν πολλῶν, εὐτελῶς ἐκκομίσαι τε καὶ θάψαι. ὁ μέντοι γε δῆμος ἔπασιν, ἀλλὰ συναγαγόντες

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd. Καινῇ* minus apte in *Ed. Steph.* Aptius fortaſſe κενῇ vel κενῶς. *Sylb.* Καινῶ malit *Port.* b Ex τῶν πολέμων κοινὸν in *Cod. Vat.* c Quid ſi legamus τῆς τῶν πολυαρχῶν Λατίνων ἑορτῆς, vel τῆς τῶν πολυαρχίων Λατίνων ἑορτῆς. *Sylb.* d Hiſtoria hæc ſupra (p. 240.) expoſita eſt: ſed nulla de victis Etruſcis mentio. attamen & *Lapi* Codex hanc ſcripturam habuit: nam vertit, *quo tempore Etruſcos vicere. Sylb.* Vel Ῥωμαίων ſubintelligendum, vel ἐλευθέρου reponendum, ut ad Tarquinium referatur. *Port.* e Τρίτη νέα προστεθεῖσα *Vat.* f Τῶν ἀναγόντων *Vat.* g Ita etiam in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Glarean. Gelen.* & *Sigon.* Τῶν ἀναγόντων in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* h Rectius ἐπ' αὐτῶν, ut & *Lapide* vertit, *de eis clariſſimum triumphum reduxit*; vel legendum eſſet ἐπ' αὐτῷ, ſeu ἐπὶ τούτῳ, ſc. τῷ κατὰ μηδὲν. *Sylb.* * Sc. Ædiles. † Habentes ſimilem ἀγορανόμων noſtris poteſtatem. *Gelen.*

416

a Τῶ

Per. Jul. 4223.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 1/2.
V.C. Cos 261.
Var. 263.

γόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὰ διελθόντες ἐγκώμια τοῦ τε κατὰ πόλεμον ἔργων καὶ ἀνδρὸς καὶ τοῦ πολιτικῶν, τήν τε σωφροσύνην [a] τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, μάλιστα δὲ ἡ εἰς χρημάτισμὸν ἐγκράτειαν ὅτι μήκιστον ἄραντες τοῖς ἐπαίνοις, ἠξίωσαν τοῦ τε πραγμάτου, ἀνδρὸς τηλικούτου ἀσήμου καὶ ταπεινῆς κηδείας τυχεῖν ἀφ' ἑαυτῶν. παρήνεσάν τε τῷ δήμῳ τὴν δαπάνην ἀναδέξασθαι, καὶ συνεγκεῖν [b] καθ' ὅσον [c] αὐτοὶ τάξωσι. τοῖς δὲ ἀκούσασιν ἄσμενον ἐγένετο. καὶ αὐτίκα φέρεται ἐκάστου τὸ ταχθέν, πολύ τι χρῆμα συνήχθη. [d] μαθοῦσα δὲ ἡ βουλὴ τοῦτο, δι' ἀρχῆς τὸ πρᾶγμα ἔλαβε, καὶ ἔκρινε μὴ κατ' ἄνδρα ἐρανισμῷ τὸ ἐπιφανέστατον Ῥωμαίων πρεπόδεῖν θαπτόμενον, ἀλλ' ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδικαίωσε τὸ ἀνάλωμα γενέσθαι, τοῖς ταμίαις ὑπηρέτασι τὴν ὑπομέλειαν. οἱ δὲ πολλῶν πάνυ μαθόντες χρημάτων τὰς παρασκευάς, κόσμῳ τε πολυτελεστάτῳ κοσμήσαντες αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ὑπερχορηγήσαντες εἰς μεγαλοπρέπειαν, ἔθαψαν αὐτὸν ἀξίως τῆς ἀρετῆς. ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ ὁ δῆμος τοῖς τὴν βουλὴν, καὶ αὐτὸς ἠξίωσε [e] τὸ συνεισενεχθὲν διάφορον, ἀποδιδόντων τοῦ ταμίου, ἀπολαβεῖν, ἀλλ' ἐχαρίσατο τοῖς παισὶ τοῦ ἀνδρὸς, οἰκτείρων τὴν ἀπορίαν, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύσωσι τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς. ἐγένετο δὲ καὶ τιμησις ἐπὶ τοῦ χρόνου τούτου ὑπὸ τῶν ὑπάτων· ἐξ ἧς εὑρέθησαν ὑπὲρ ἑκατὸν [f] πάντων μυριάδες αἱ τιμησάμεναι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτων ὑπατείας πραχθέντα Ῥωμαίοις, ταῦτα ἦν.

tribuni advocata plebe ad concionem, & multis laudibus res tum bello tum pace ab illo viro gestas persequuti, ejusque temperantia & frugalitate præcipue vero à quæstibus abstinentia summis laudibus in cœlum elata, facinus longe turpissimum fore dixerunt, si vir tantus ignobile atque humile funus ob inopiam consequeretur: plebique auctores fuerunt ut eos funeris sumptus in se reciperet, conferretque quantum à se imperatum esset. Plebi vero his auditis grata hæc fuerunt. Quum autem confestim unusquisque imperatam summam attulisset, magna vis pecuniæ coacta est. Senatus vero hac re cognita eam sibi dedecori fore putavit: quare decrevit minime pati virum Romanorum nobilissimum stipe viritim coacta sepulturæ mandari; sed æquum esse censuit ut sumptus ex ærarii pecunia fieret, hujus rei cura quæstoribus commissa. Illi vero ingenti ære funus libitinariis locaverunt, ejusque cadaver ornatum magnificentissime, cæterisque omnibus rebus ad magnificentiam ac splendorem suppeditatis, pro dignitate ac virtute hominis sepulturæ mandarunt. Quum autem plebs in honoranda defuncti memoria senatui minime cederet, ne ipsa quidem illud collatitium æs recipere voluit, quamvis quæstores id ipsi restituere vellent; sed id largita est illius viri liberis, miserata inopiam eorum, ne quid indignum paterna virtute exercerent. Eodem tempore à consulibus habitus est census, censaque sunt universorum capitum centum & decem millia & amplius. Atque his consulibus hæc à Romanis sunt gesta.

a Τοῦ αὐτοῦ & τὴν Vat. b Κατ' ἄνδρα ὅσον ἂν Vat. c Si αὐτοὶ ad tribunos referatur, sensus est, *quantum ipsi censuissent*: sin ad plebejos referre malis, vertere possis, *quantum ipsis libuisset*. Sylb. d Μαθοῦσα τοῦτο ἡ βουλὴ Vat. e Τὸ συνεισενεχθὲν Vat. f Pro πάντων rectius forsan legemus πολιτῶν. Sylb.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER SEPTIMUS.

Per. Jul. 4124. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. V. C. Cal. 262. Var. 264. T. Geganio & P. Minucio coſſ. annona caritas.

TITO Geganio Macerino & Publio Minucio coſſ. gravis annonæ caritas ex ſeceſſione orta urbem invaſit. Plebs enim à patriciis ſeceſſerat poſt autumnale æquinoctium, ſub ipſum ferme ſementis faciendæ initium: coloni vero agrum deſeruerunt ſimulatque hic motus factus eſt, ac ii quidem qui ditiorea erant partes patriciorum ſunt ſequuti, mercenarium vero vulgus ad plebejos tranſiit. atque ab eo tempore ita alii ab aliis ſegregati manſerunt, donec civitas (quæ non multo ante ſolſtitium hybernum gratiæ reconciliationem fecerat) componeretur & in unum coiret. At medio temporis ſpatio, quod ad omnem ſementem faciendam maxime eſt appoſitum, agri colonis erant vacui, idque diu duravit, ita ut ne poſt ipſum quidem agricolarum reditum cultura facile reparari poſſet, tum ob ſervorum fugam, tum ob jumentorum interitum, quibus ad agrum colendum, qui vaſtatus fuerat, opus erat, tum etiam quia non magna aut ſeminum aut alimentorum copia in ſequentem annum parata erat. Senatus his rebus cognitis legatos dimiſit in Hetruriam & Campaniam & in agrum Pomentinum, ut quantam maximam poſſent frumenti copiam coëmerent. P. autem Valerius & L. Geganius in Siciliam miſſi ſunt: Valerius quidem Poplicolæ fil. Geganius vero alterius conſulis frater. Tyranni autem tunc oppidatim dominabantur, inter quos nobiliſſimus erat Gelo Dinomenis fil. qui nuperrime Hippocratis fratris ſui tyrannidem adeptus fuerat, non Dionyſius Sy-

ΤΙΤΟΥ δὲ Γεγανίου [b] Μακερίνου καὶ Ποπλίου 417
[c] Μινουκίου τοῦ ὑπατον ἐξουσίαν ἐβασίλευον, σίτου ἀσπάνις ἰσχυρὰ τοῖς Ῥωμαίοις κατέσχε, ἀπὸ δ' ἀποστασίας λαβοῦσα τὴν ἀρχήν. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ἀπέστη τῶν πατρικίων [d] μετὰ τοῦ μετοπωρινὴν ἰσημερίαν, ἀφ' αὐτοῦ μάλιστα τοῦ ἀρχὴν τῶ σπόρου ἐξέλιπον δὲ τὴν χώραν οἱ γεωργοῦντες ἅμα τῇ κτήσει, [e] ἃ μετέστησαν οἱ μὲν [f] εὐχερέστεροι πρὸς τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ ἀπορώτερον μέρος εἰς τοὺς δημοτικούς· καὶ διέμειναν ἐξ ἐκείνου χωρὶς ἀλλήλων ὄντες, ἕως ὑπ' κατέστη καὶ συνῆλθεν ἡ πόλις εἰς ἑαυτὴν, ὑπ' πολλῷ τοιούτῳ διαλλαγεῖσα τῆς χειμερινῆς τροπῆς. τὸν δὲ μεταξὺ χρόνον, ἐν ᾧ ὁ πᾶς ἐπιτελεῖται σπόρος ἀρεσῖος, ἔρημος ἡ χώρα τῶν ἐπιμελησομένων ἦν, καὶ ὀλίγου χρόνου διατέλεσεν, ὡς μηδὲ κατελθεῖν τοῖς γεωργοῖς ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι ῥᾴδιον εἶναι, δόλων τε ἀποστάσεί καὶ κλοπῆς ὀλέθρῳ, μεθ' ὧν αὐτὴν ἔμελλον ἐργάζεσθαι, [g] κεκακωμένην, [h] ἀφορμῆς τε οὐ [i] πολλῆς εἰς τὰ ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ὑπαρχούσης, ὅτε σπερμάτων, ὅτε τροφῆς. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, πρέσβεις [k] διέπεμπετο πρὸς Τυρρηνοὺς καὶ Καμπανοὺς καὶ τὸ καλούμενον Πωμεντῖνον πεδίον, σῖτον ὅσον ἂν δύναιντο πλεῖστον ὠνησομένους. [l] Πόπλιος δὲ Οὐαλέριος καὶ Ἄππιος Γεγάνιος εἰς Σικελίαν ἀπεστάλησαν. [m] Οὐαλέριος μὲν ἦν Ποπλικόλα, Γεγάνιος δὲ ἀδελφὸς τοῦ ὑπάτου ἀμφότερος. τύραννοι δὲ τότε κατὰ πόλεις ἦσαν, ἐπιφανέστατος δὲ Γέλων ὁ Δεινομένους, νεωστὶ τὴν Ἱπποκράτους τοῦ ἀδελφοῦ τυραννίδα παρειληφὼς, ὑπὸ Διονύσιος ὁ Συρακουσίου,

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Rom. hæc habet: Romæ annonæ caritatem, & ejus remedia quæſita; elegantem ſane digreſſionem de Ariſtodemo Cumarum tyranno; Vulſcorum ad bellum ſed fruſtra conatum; Sicinii Bruticique tribunorum pl. in ſenatum conciones injurioſas; legem tribunorum de libertate concionandi latam; Cn. Martii Coriolani expeditionem in Volſcos, ejuſdemque conciones in plebem coram ſenatu; tribunorum pl. in eum impetus; concionem Bruti, Appii, & M. Valerii; diem Coriolano dictam, ejuſdemque damnationem; denique de ludis Romanis digreſſionem, quæ loquenter oſtendit Romam non à Barbaris primum, ſed à Græcis habitatam. Hiſtoria totius libri trium omnino annorum.* b Καμερίου in Ed. Steph. & Cod. Vat. ſed *Μακερίνου* legendum eſſe docet Sigonius ex *Faſtis Siculis & Cuſpinianis.* c Μινουκίου in Ed. Steph. d Περὶ τὴν Vat. e Καὶ διέστησαν Vat. f Εὐχερέστεροι maluiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *generoſiores.* Sed retineri poteſt hæc ſcriptura, ut Ἐυχερέστεροι ſint οἱ Εὐπορώτεροι, qui minori negotio vitam ſuſtentant. *Sylb.* g Forſan rectius κεκακωμένοις, ut non ad τὸν χῶρον referatur, ſed ad τοὺς γεωργούς. *Sylb.* h Hic ἀφορμὴν nominat, quæ alibi ἐπιτήδευμα. quod vocabulum agnoſcit etiam *Lapi* verſio, nec occaſio magna eſſet. *Sylb.* i Παμπόλλης Vat. k Διέπεμπον Vat. l Pag. 336. v. 10. refert *Dionyſius*, P. ac M. Valerios, Poplicolæ filios, una cum patruo M. Valerio mortuos. *Glar.* m Οὐαλέριος μὲν ἦν Ποπλικόλα Vat.

a Λεγεῶνα

ραχύσιος, ὡς Λικίννιος γέγραφε, καὶ Γέλλιος, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν Ρωμαίων συγγραφέων, οὐδὲν ἐξητακότες τὸν περὶ τοὺς χρόνους ἀκριβῶς, ὡς αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ, ἀλλ' εἰκῇ τὸ προστυχὸν ἀποφαινόμενοι. ἡ μὲν γὰρ εἰς Σικελίαν ἀποδειχθεῖσα πρεσβεία κατὰ τὸ δεύτερον ἐναυτὸν τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος ἐξέπλευσεν, ἄρχοντος Ἀθήνησιν ὑβριλίδου, ἐπὶ ἑπτακαίδεκα διελθόντων ἐτῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων, ὡς γοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες συγγραφεῖς ὁμολογοῦσι. Διονύσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, ὀγδοηκοστῷ καὶ πέμπτῳ μετὰ ταῦτα ἐναυτῷ Συρακουσίοις ἐπαναστὰς, κατέσχε τυραννίδα κατὰ τὸ τέταρτον ἐναυτὸν τῆς ἑνενηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου, μετ' Ἀντιγένην. ὀλίγοις μὲν οὖν ἔτεσι διαμαρτεῖν τὸν χρόνον δοίη τις ἂν ἰσοστοίχοις ἀνδράσιν ἀρχαίας καὶ πολυτελεῖς συγγεγραμμένοις πραγματείας· γενεαῖς δὲ δυσὶν ἢ τρισὶν ὅλαις ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας, οὐκ ἂν ἐπιτρέψειεν. ἀλλ' ἔοικεν ὁ πρῶτος ἐν ταῖς χρονογραφίαις τοῦτο καινοτομήσας, ᾧ πάντες ἠκολούθησαν οἱ λοιποί, τοσοῦτον μόνον ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὑρὼν ἀναγραφαῖς, ὅτι πρέσβεις ἀπεστάλησαν ὅτι τάχιστα εἰς Σικελίαν, σῖτον ὠνησόμενοι, καὶ παρῆν ἐκεῖθεν ἄγοντες ἦν ὁ τύραννος ἔδωκε δωρεάν· ὑκέτι μὴν παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐξετάσαι συγγραφέων, ὅστις ἦν τύραννος τότε Σικελίας, ἀδιαστάτως δὲ πως καὶ κατὰ τὸ προστυχὸν θεῖναι τὸν Διονύσιον.

Οἱ μὲν οὖν ὅτι Σικελίαν πλέοντες πρέσβεις, χειμῶνι χρησάμενοι κατὰ θάλατταν, καὶ κύκλῳ τὴν νῆσον περιπλεῖν ἀναγκασθέντες, χρόνιοί τε κατήχθησαν πρὸς τὸν τύραννον, καὶ τὴν χειμερινὴν ἐκεῖ διατρίψαντες ὥραν, μετὰ τὸ ἦρος ἐπανῆλθον εἰς Ἰταλίαν, πολλὰς κομίζοντες ἀγωγάς. οἱ δὲ εἰς τὸ Πωμεντῖνον ἀποσταλέντες πεδίον, ὀλίγου μὲν ἐδέησαν ὡς κατάσκοποι πρὸς τῶν Οὐολούσκων ἀναιρεθῆναι, διαβληθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ Ρώμης φυγάδων· χαλεπῶς δὲ πάνυ διὰ τὴν προθυμίαν τὴν ἰδίαν ξένων, αὐτοὶ διασῶσαι τὰ σώματα δυνηθέντες, δίχα τῶν χρημάτων ἀνέστρεψαν εἰς τὴν Ρώμην ἄπρακτοι. ὅμοια δὲ τούτοις συνέβη παθεῖν καὶ τοῖς εἰς τὴν Ἰταλιῶτιν ἀφικομένοις Κύμην. ἐν γὰρ ταύτῃ τῇ πόλει πολλοὶ Ρωμαίων διατρίβοντες, οἱ σὺν τῷ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ διασωθέντες ἐκ τῆς τελευταίας μάχης φυγάδες, τὸ μὲν πρῶτον ἐξαιτεῖσθαι τῶν τυράννων τοὺς ἄνδρας ἐπεχείρησαν ὅτι θανάτου ἀπολυτέους· δὲ τούτου, φύσια καλεῖν αὐτοὶ τὰ σώματα τῶν ἀπεστραλκίας πόλεως ἠξίουν, ἕως ἀποδόσουσι τοῖς ἑαυτῶν οὐσίας, ἃς ἔφασαν ὑπὸ Ρωμαίων ἀδίκως δεδημεῦσθαι, καὶ ταύτης φοιτᾶν δεῖν τὴν δίκην τὸν τύραννον αὐτοῖς γενέσθαι κριτήν. ὁ δὲ τυραννῶν τότε τῆς Κύμης Ἀριστόδημος ἦν ὁ Ἀριστοκράτους, ἀνὴρ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα γένους, ὃς ὑπὸ τῶν ἀστῶν Μαλακὸς ἐκαλεῖτο, καὶ σὺν χρόνῳ γνωριμωτέρῳ ἔσχε τὸ ὄνομα τῆς κλήσεως, ἐπὶ τῷ ὅτι μαλακίας ἐγένετο παῖς ὤν, καὶ τὰ γυναικῶν ἁρμόττοντα ἐπασχεν, ὡς ἱστοροῦσί τινες· ἐπὶ τῷ ὅτι πρᾳότητι καὶ φύσει καὶ

racusanus, sicut scripserunt Licinius & Gellius & multi alii Romani scriptores, nullo modo temporum rationibus accuratius examinatis, ut res ipsa indicat, sed temere quicquid in mentem venit narrantes. Nam decreta in Siciliam legatio, anno secundo olympiadis LXXII. eo navigavit, archonte Athenis Hybrilide, post exactos reges anno XVII. ut & isti & alii fere omnes historici communi consensu scribunt. Dionysius vero senior, octogesimo quinto post anno quum invasisset Syracusanos, tyrannidem occupavit, anno tertio olympiadis XCIII. archonte Athenis Callia, qui successit Antigeni. Certe ferendum esset in historicis, si exiguo annorum numero in ipsa temporum supputatione fallerentur, præsertim quum priscam & multorum annorum historiam componunt: sed totis duabus tribusve ætatibus à veritate aberrare nullus ipsis permiserit. At qui primus hoc in suos annales retulit (quem cæteri omnes sunt sequuti) hoc solum in priscis annalibus videtur invenisse, his consulibus legatos in Siciliam missos ut frumentum emerent, atque inde quod tyrannus dono dederat advexisse: non tamen videtur ulterius Græcorum scriptorum historias scrutatus esse, quisnam tunc Siciliæ tyrannus esset, sed temere & inconsiderate, prout ei in mentem venit, Dionysium posuisse.

Legati igitur qui in Siciliam navigabant, tempestatibus in mari jactati, & coacti circumnavigare insulam, sero ad tyrannum pervenerunt, & ibi exacta hyeme, primo vere in Italiam reversi, magnam commeatuum copiam advexerunt. Qui vero in agrum Pomentinum missi fuerant, parum abfuit quin, ut exploratores, à Volscis interficerentur, falso delati ab exsulibus Romanis: nam quum ægre admodum suorum hospitum studio *ac favore* ipsa corpora servare potuissent, pecunia amissa & re infecta Romam redierunt. Idem accidit iis, qui ad Italicas Cumas iverant. Quum enim in hac civitate multi Romani degerent, qui cum Tarquinio rege evaserant, profugerantque ex ultimo prælio, primum quidem illos à tyranno ad supplicium deposcere conati sunt: sed quum hoc impetrare non potuissent, postularunt ut saltem sibi liceret eorum corpora pignoris loco detinere, donec à civitate quæ eos miserat sua bona reciperent, quæ à populo Romano injuste publicata dicebant, atque ipsum tyrannum istius suæ litis judicem esse oportere censebant. Tunc autem Cumis tyrannus erat Aristodemus Aristocratis filius, vir non obscuri generis, qui à Cumæis Malacus vocabatur, & temporis progressu illa nominis appellatio magis innotuit, sive quod puer adhuc effœminatus esset, & muliebria pateretur, ut quidam produnt; sive (ut alii scribunt) quod miti

Ver. Jul. 4124. Ante Chr. 490. Olymp. 72 $\frac{1}{2}$. V. C. Cir. 263. Var. 264.

II.

III.

V.

VI.

a Ἀκελῶος *Vat.* b Ὑλλίδου in *Et. Steph.* c Ἐτει *Vat.* d Μετὰ ἦρος *Vat.* *Meme* agnoscit etiam *Lapi* versio. *Gelenius*, cum temporis spatium videatur justo longius extrahi, maluit *nempe*. *Sylb.* atque ita legendum existimat *Portus*, nisi ἦρος pro ἔαρ accipiendum sit. e Καὶ γὰρ αὐτῆς πολλοὶ *Vat.* f Hæc videntur perturbata, & in suas sedes ita sunt restituenda, *φύσια καλεῖν αὐτοὶ τὰ σώματα ἐκέλευον, ἕως παρὰ τῆς ἀποστελλούσης πόλεως ἀποδόσουσι τοῖς ἑαυτῶν οὐσίας. Port.* g Ταῦτα τὰ σώμ. *Vat.* h Ita in *Cod. Vat.* quod pro vulgato αὐτῶν restituit *Sylburgius* ex *Suida* in voce Ἀκελῶος. Vide *P. Leopardi* Emendationum l. 1. c. 18. i Τὸ ὀνόματος *Vat.* Verum κλῆσιν agnoscit *Suidas*. k *Plutarchus* eos graviter reprehendit, qui putant Aristodemum turpem aliquem ob causam mollem fuisse vocatum. Nam à barbaris inquit *Malacus* est appellatus, ἀπὸ τῆς ἀνδρείας; quia, adolescentulus adhuc quum esset, virtute & fortitudine celeberrimum nomen apud barbaros sibi peperierat. *Cas.*

Ann. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72. 1. V. C. Cas. 262. Var. 264.

miti & minime iracundo eſſet ingenio. Quibus autem tyrannidis occupandæ occaſionibus ſit uſus, & qua via ad eam pervenerit, & quomodo ſe in ea geſſerit, & quem vitæ exitum habuerit, non intempeſtivum judico, intermiſſa pauliſper rerum Rom. narratione, ſummatim percurrere.

III. *Digreſſio de Ariſtodemo Cumarum tyranno.*

¶ Olympiade LXIV. archonte Athenis Miltiade, Cumas, Græcam urbem, in Opicis, ab Eretrienſibus & Chalcidenſibus conditam, Hetruſci qui circa Ionium ſinum habitabant, inde à Gallis temporis progreſſu pulſi, & una cum illis Umbri & Daunii & multi alii barbari, evertere ſunt conati, quum nullam aliam juſtam odii cauſſam, quam ipſam urbis felicitatem, afferre poſſent. Cumæ enim illis temporibus tota Italia celebres erant, ob divitias & potentiam & alia bona, quod totius Campani agri fertiliſſimam partem poſſiderent, & opportuniſſimos circa Miſenum portus haberent. Barbari his bonis inſidias ſtruentes, expeditionem contra eam urbem fecerunt, fere cum quingentis peditum, & decem & octo equitum millibus. Illis autem non procul ab urbe caſtra habentibus admirandum prodigium apparuit, quale nunquam aut apud Græcos aut barbaros uſpiam acciditſſe memoratur. Nam amnes qui præter eorum caſtra fluebant, quorum alter Vulturnus, alter Glanis vocatur, omiſſo naturali curſu aquas retorſerunt, & ab oſtiis ad fontes ſuos recurrerunt, eumque curſum diu tenuerunt. Hac re cognita Cumæi tunc demum auſi ſunt cum barbaris congredi, quod ex hoc prodigio conjicerent deum res hoſtium elatas depreſſurum, & ſuas quæ videbantur humiles elaturum. Quare, diviſis trifariam totius juventutis viribus, partem unam ad urbis præſidium, alteram ad navium cuſtodiam reliquerunt; tertiam pro mœnibus inſtruxerunt, impetum hoſtium excepturi. atque horum numerus continebat equites DC. peditum vero quatuor millia & quingentos præterea: & quamvis tam exiguum militum numerum haberent, tamen tot *hoſtium* millia ſuſtinuerunt.

IV. ¶ Ubi vero barbari cognoverunt eos ad pugnam paratos eſſe, clamore ſublato, ut fert barbarorum mos, eos invaſerunt, nullo ſervato ordine, pedites & equites promiſcue, quaſi eos omnes *primo impetu* eſſent deleturi. Locus autem ubi pugnabatur erat vallis anguſta ante urbem, montibus & paludibus undique clauſa, pro Cumæorum virtute faciens, & iniqua barbarorum multitudini. Quum enim alii alios everterent, humique dejicerent & conculcarent, cum multis aliis in locis, tum vero præcipue circa cœnum paludis, ne congreſſi quidem cum acie Græcorum plerique eorum à ſuis obtriti interierunt: atque ingens ille eorum peditatus mutua colliſione afflictus, & nullo forti facinore edito, diſſipatus eſt, & alius alio fugit. Equites vero pugnarunt illi quidem, & multum negotii

ἀ μαλακὸς εἰς ὀργὴν, ὡς ἕτεροι γράφουσιν. ἀφορμὰς δὲ τυραννίδος ὁποίας ἐχρήσατο, καὶ τίνας ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁδοὺς, καὶ πῶς διῴκησε τὴν τῆς ἀρχὴν, καταστροφῆς τε ὁποίας ἔτυχεν, οὐκ ἄκαιρον εἰς δόξαν, μικρὸν ὑποστησάμενος, ταῖς Ῥωμαϊκαῖς διηγήσεσιν, κεφαλαιωδῶς διεξελθεῖν.

Ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος 419
Ἀθήνησι Μιλτιάδου, Κύμην τὴν ἐν Ὀπικοῖς Ἑλληνίδα πόλιν, ἣν Ἐρετριεῖς τε καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον κατοικοῦντες, ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐξελαθέντες σὺν γυναιξὶ, καὶ σὺν αὐτοῖς Ὀμβρικοί τε καὶ Δαύνιοι καὶ συχνοὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ἐπεχείρησαν ἀνελεῖν, ὑδρίαν ἔχοντες εἰκῆ διαφορὰν πρόφασιν ἢ μίσους, ὅτι μὴ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως. ἣν δὴ καὶ Κύμη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους περιβόητος ἀνὰ τὴν ὅλην Ἰταλίαν, πλούτῳ τε καὶ δυνάμεσιν ἐνεκα, καὶ τῆς ἄλλων ἀγαθῶν, γῆν τε κεκτῆσθαι τὴν Καμπανῶν πεδιάδος τὴν πολυκαρποτάτην, καὶ λιμένων κεκτῆσθαι τῶν περὶ Μισηνὸν εὐπορωτάτων. τούτοις ἐπιβουλεύσαντες τοῖς ἀγαθοῖς οἱ βάρβαροι, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτὴν, πεζοὶ μὲν οὐκ ἐλάττους πεντήκοντα μυριάδων, ἱππεῖς δὲ δυεῖν χιλιάδων ὑποδέοντες εἰς δισμυρίους. ἐστρατοπεδεύκεσαν δὲ αὐτοῖς ὑπὲρ μαχαίρᾳ ἀπὸ τῆς πόλεως τέρας τῆς θαυμαστὸν, ᾧ οὐ σφόδρα χρῶμαι μνημονεύειν γενόμενον, ὅτι Ἑλλάδος, ὅτι βαρβάρου γῆς ἁπάσης. οἱ γὰρ τὰ στρατόπεδα ῥέοντες αὐτῆς ποταμοὶ, Οὐολτοῦρνος ὄνομα θατέρῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, ἀφέντες τὰς κατὰ φύσιν ὁδοὺς, ἀνέστρεψαν τὰ νάματα, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν ἀπὸ τῶν στομίων ἀναχωροῦντες ὅπου τὰς πηγάς. τοῦτο καταμαθόντες οἱ Κυμαῖοι, τότε ἐθάῤῥησαν ὁμόσε τοῖς βαρβάροις χωρεῖν, ὡς ὑπὸ δαιμονίου ταῦτα μὲν τὰ ἐκείνων μετέωρα θήσοντος, ὑψηλὰ δὲ τὰ δεξιὰ εἰς σφῶν ταπεινά. νεμηθέντες δὲ τὴν ἀκμὴν δυνάμεων ἅπασαν τειχῆ, μίαν μὲν τὴν πόλιν ἐφρούρουν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὰς ναῦς εἶχον ἐν φυλακῇ· τῇ δὲ τρίτῃ, πρὸ οὗ τείχους τεταγμένοι, τοὺς ἐπιόντας ἐδέχοντο. τούτων ἱππεῖς μὲν ἦσαν ἑξακόσιοι, πεζοὶ δὲ τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· καίτοι ὄντες τὸ ἀριθμὸν ὀλίγοι, τοῖς τοσαύταις ἀντέστησαν μυριάσι. Ὡς δὲ κατέμαθον αὐτοὺς οἱ βάρβαροι μάχῃ παρεσκευασμένους, ἀλαλάξαντες ἐφέροντο ὁμόσε τοῖς βαρβάροις τέλματι, ἄνευ κόσμου, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς ἀναμίξ, ὡς ἅπαντας ἁρπασόμενοι. ἦν δὲ τὸ χωρίον τῆς πόλεως χωλεὸν, ὄρεσιν ὑπωρείοις ἀλλήλοις, αὐλῶν τρόπον, ὄρεσι καὶ λίμναις περιειλημμένον, τῇ μὲν ἀρετῇ τῶν Κυμαίων σύμμαχον, τῷ δὲ πλήθει τῶν βαρβάρων πολέμιον. ἀνατρεπόμενοι γὰρ ὑπ' ἀλλήλων καὶ συμπατούμενοι, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δὲ περὶ τὰ τέλματα τῆς λίμνης, ὅθεν εἰς χεῖρας ἐλθόντες τῇ φάλαγγι τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ δι' αὐτῶν οἱ πλείους διεφθάρησαν· καὶ ὁ μὲν πεζὸς αὐτῶν στρατὸς ὁ πολὺς, περὶ ἑαυτῷ σφαλείς, ἔργον δὲ ὅθεν γενναῖον ἀποδειξάμενος, ἄλλος ἄλλῃ διασκεδασθεὶς ἔφυγεν. οἱ δὲ ἱππεῖς συνῆλθον μὲν ὁμόσε, καὶ πολλὰ τοῖς Ἕλλησιν 420
ἤτοι

a Μαλακὸς ἐκ φύσεως ἐς ὀργὴν Vat. b Ἐπιτάσεως Vat. c Τυῤῥηνῶν οἱ δὲ Vat. Τυῤῥηνῶν τε οἱ malit Sylb. d Umbros *Ptolemæi* tabulæ longe disjungunt a Dauniis. *Sylb.* Verum Umbros comites se adjunxisse Etruscis non mirabimur, si meminerimus tantam fuisse tunc temporis æmulationem inter potentissimos illos populos, ut quocunque alter expeditionem susciperet, eodem alter mox sequeretur. Docet id nos *Strabonis* locus egregius l. 5. p. 216. Ed. Paris. *Cas.* e Καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἕνεκα Vat. f Ἀπὸ τῶν ὁμοίων Vat. g Τὰ δεξιὰ εἶναι τίνι Vat.

a Pro

ὕτοι παρέχον πόνον· ἀδυνάτοι δὲ ὄντες κυκλώσασθαι τοὺς πολεμίους διὰ στενοχωρίαν, καίτοι καὶ τοῦ δαιμονίου κεραυνοῖς καὶ ὕδασι καὶ βρονταῖς συναγωνισαμένου τοῖς Ἕλλησι, δείσαντες, εἰς φυγὴν τρέπονται. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πάντες μὲν οἱ τῶν Κυμαίων ἱππῆς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ τῆς νίκης ὕτοι μάλιστα ὁμολογοῦντο αἴτιοι γενέσθαι· ὑπὲρ ἅπαντας δὲ τοὺς ἄλλους, Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος· καὶ γὰρ τὸν ἡγεμόνα τῶν πολεμίων ὗτος ἀπέκτεινε μόνος ὑποστάς, καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ ἀγαθούς. λυθέντος δὲ τοῦ πολέμου, ταῖς χαριστηρίοις θυσίαις ἀποδόντες οἱ Κυμαῖοι τοῖς θεοῖς, καὶ ταφὰς τοῖς ἀποθανόντων ἐν τῇ μάχῃ λαμπρὰς ποιησάμενοι, περὶ τῆς ἀριστείας, ὅτῳ χρὴ τὸ πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλὴν κατέστησαν ἔριν. οἱ μὲν γὰρ ἀκέραιοι κρίναι τὸν Ἀριστόδημον ἐβούλοντο τιμῆσαι, καὶ ἦν ὁ δῆμος μετ' ἐκείνων· οἱ δὲ δυνατοὶ, τὴν ἱππαρχίαν Ἱππομέδοντα, καὶ ἡ βουλὴ πᾶσα τούτῳ συνελάμβανεν· ἦν δὲ ἀριστοκρατικὴ τότε παρὰ τοῖς Κυμαίοις ἡ πολιτεία, καὶ ὁ δῆμος οὐ πολλῶν τινων κύριος. σχίσεως δὲ διὰ ταύτην ἐγγενομένης, δείσαντες οἱ πρεσβύτεροι μὴ πρὸς ὅπλα καὶ φόνους χωρήσῃ τὸ φιλότιμον, ἔπειτα ἀμφοτέρους τοὺς τάξεις συγχωρῆσαι τὰς ἴσας τιμὰς λαβεῖν ἑκάτερον τῶν ἀνδρῶν. ἀπὸ ταύτης γὰρ τῆς ἀρχῆς δήμου προστάτης ὁ Μαλακὸς Ἀριστόδημος, καὶ λόγῳ πολιτικῷ δυνάμενος ἀσκήσας ἐξοδημαγώγει τὸ πλῆθος, πολιτεύμασί τε κεχαρισμένοις ἀναλαβών, καὶ τοὺς σφαλερίζομένους τοῖς κοινοῖς τῶν δυνατῶν ἐξελέγχων, καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων πολλοὺς τῶν πολιτῶν εὖ ποιῶν. καὶ διὰ τοῖς προεστηκόσι τῶν ἀριστοκρατίας διὰ ταῦτα ἐπαχθὴς καὶ φοβερὸς. Εἴκοσι δὲ ὕστερον ἔτει τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους μάχης, ἦλθον ὡς τοὺς Κυμαίους Ἀρικηνῶν πρέσβεις σὺν ἱκετηρίαις, ἀξιοῦντες αὐτοὺς βοηθῆσαι σφίσιν ὑπὸ Τυρρηνῶν πολεμουμένοις. μέλλοντος γὰρ τοῖς διαλλαγὰς ἂς ἐποιήσατο πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν Πορσῖνος, τὸν υἱὸν Ἀρρον, ὃν τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, ἔπεμψεν, ἰδίαν ἀρχὴν κλήσασθαι βουλόμενος, ὡς ὀλίγῳ τοῖς πρὸ τούτου δεδιλωκὼς λόγοις· ὃς ἐπολιόρκει τότε τοὺς Ἀρικηνοὺς καταφυγόντας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ ὃ διὰ μακρᾶς λιμῷ τὴν πόλιν αἱρήσειν ἤλπιζε. ταύτης τῆς πρεσβείας ἀφικομένης, οἱ προεστηκότες τῆς ἀριστοκρατίας μισοῦντες τὸν Ἀριστόδημον, καὶ δεδιότες μή τι κακὸν ἐργάσηται περὶ τὴν πολιτείαν, κάλλιστον ὑπέλαβον εἰλικρινεῖ καιρὸν, ἐκποδὼν αὐτὸν ποιήσασθαι σὺν εὐσχήμονι προφάσει. πείσαντες δὴ τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι Ἀρικηνοῖς δισχιλίους ἄνδρας ὑπὲρ συμμαχίαν, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες τὸν Ἀριστόδημον, ὡς δὴ τὰ πολέμια λαμπρὸν, τὸ μετὰ ταῦτα ἐπιστῆσον ἐξ ὧν ἢ καταισχυνθήσεσθαι μαχόμενον ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν αὐτὸν ὑπολάμβανον, ἢ καὶ τὸ πέλαγος ἀσφαλῶς διαβήσεσθαι. γενόμενοι γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς κύριοι καταλέξαι τοὺς ὑπὲρ τῶν συμμαχίδων ἐξελευσομένους, τοὺς μὲν ὑπισήμων καὶ λόγου ἀξίων οὐδένα κατέγραψαν· ὑπολέξαντες δὲ τοὺς ἀπορωτάτους τε καὶ πονηροτάτους

Græcis exhibuerunt: ſed quum non poſſent hoſtes circundare ob locorum anguſtias, quinetiam ipſo deo fulminibus & imbribus & tonitruis Græcos adjuvante, territi terga verterunt. In eo prælio omnes Cumæorum equites egregie pugnarunt, atque hi potiſſimum vel omnium confeſſione victoriæ auctores fuerunt: ſed inter cæteros Ariſtodemi cognomine Malaci virtus præcipue enituit. etenim ipſe ſolus, impetum ſuſtinens, ducem hoſtium & alios multos ſtrenuoſque viros interfecit. Bello autem confecto, Cumæi, ſacrificio diis pro parta victoria facto, & iis qui in pugna ceciderant honorifice ſepultis, magna contentione certarunt, cuinam ob rem fortiter geſtam prima corona danda eſſet. Nam ſinceri judices Ariſtodemum hoc honore dignabantur, & plebs ei favebat: at potentes cives Hippomedontem magiſtrum equitum, & totus ſenatus huic ſuffragabatur. Erat autem tunc temporis penes optimates Cumæa reſp. & plebs non multum poterat. Ob hanc igitur contentionem orta ſeditione, majores natu, veriti ne ad arma & cædes ambitio iſta progrederetur, perſuaſerunt utrique factioni, ut æquos honores capere illis ambobus permitteret. Ob hanc igitur cauſſam Ariſtodemus, cognomine Malacus, plebis patronus eſt factus, qui quod in civili genere dicendi non mediocriter exercitatus eſſet, concionibus plebem ductabat, eam actionibus popularibus recreans, & proceres qui publica depeculabantur arguens, & de ſuis pecuniis beneficia in multos cives conferens: quapropter primoribus optimatum gravis & formidabilis erat. ¶ Anno autem xx. poſt pugnam cum barbaris commiſſam, ad Cumæos venerunt Aricinorum legati cum ſupplicum inſignibus, opem illorum imploraturi contra Hetruſcos, à quibus bello premebantur. Nam Porſena, rex Hetruſcorum, poſt pacem cum pop. Rom. factam, filium ſuum Aruntem cum dimidia copiarum parte miſit, quia proprium imperium ſibi quærere volebat, ſicut ſupra declaravi: qui Aricinos intra mœnia compulſos tunc obſidebat, & ſe brevi urbem fame expugnaturum ſperabat. Quum legatio iſta veniſſet, principes optimatum, Ariſtodemum odio proſequentes, & veriti ne quam calamitatem reip. afferret, pulcherrimam occaſionem ſe nactos arbitrabantur, qua illum per ſpeciem honeſtæ cauſſæ de medio tollerent. Quum igitur populo perſuaſiſſent, ut auxilio Aricinis duo hominum millia mitteret, & ducem eorum creaſſent Ariſtodemum, quod eſſet rebus bellicis clarus, * poſtea pararunt inſidias homini, per quas ipſum vel ab Hetruſcis in pugna conciſum iri, vel in mari periturum arbitrabantur. Nam à ſenatu accepta poteſtate delectus habendi eorum qui auxilio mittendi eſſent, nullos nobiles aut memoratu dignos conſcripſerunt: ſed delectis ex plebe pauperrimis ac nequiſſimis

Per Jul. 4214. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 262. Var. 264.

V.

a Pro καὶ ϖ ſenſus omnino poſtulat καὶ δὴ atque adeo. Sylb. Καί τι ϵ (nonnihil etiam) in Cod. Vat. quo modo legendum eſſe animadverterat Caſaubonus, ex aliis Dionyſii locis. b Καὶ ἦν ὁ δῆμος ἅπας μετ' ἐκείνου Vat. c Ἀναλαμβάνων Vat. d Πολλοὺς τῶν πολιτῶν Vat. e Imo Romanorum, ſi Plutarcho credimus. Livio convenit cum Dionyſio. Caſ. f Πορσίνας Vat. g Alibi Ἀρρου habemus, ut & Latini Aruntem. Sylb. Imo & Ἀρροντα, atque etiam Ἀρρεντα, ut in Cod. Vat. h Μή τι κακὸν ἐξεργάσηται Vat. i Eadem loquutio reperitur etiam paullo poſt v. 47. & p. 406. v. 9. ſed ſcribi etiam poteſt ἐπὶ συμμαχίᾳ opis ferendæ gratia, ut alibi ſæpe. Sylb. * Poſt hæc egerunt ea, quibus ipſum &c. Lapus.

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$ *V. C.* *Cas.* 262. *Var.* 264.

mis quibuſque, quos ſemper ſuſpectos habebant ne quid rerum novarum molirentur, ex his claſſem compleverunt; & decem veteſtis navibus & parum idoneis ad navigandum in mare deductis, quarum præfecti erant Cumæorum pauperrimus quiſque, in his illos poſuerunt, pœnam capitalem minati, ſi quis eam militiam deſeruiſſet.

VI. ¶ At Ariſtodemus hæc tantum loquutus, perſpectum ac notum eſſe ſibi inimicorum conſilium, qui verbis quidem ſe ad auxilium *Aricinis* ferendum mitterent, re vero ipſa ad manifeſtum exitium, accepit earum copiarum imperium, & cum Aricinorum legatis celeriter portu ſolvit, & medium illud maris ſpatium laborioſe & periculoſe emenſus, appulit ad littora Ariciæ proxima; & præſidio in navibus relicto, quantum ſatis erat ad earum cuſtodiam, * illa eadem nocte confecto terreſtri itinere, quod non erat longum, ſub diluculum in Aricinorum conſpectum ex improviſo venit: caſtriſque prope illos poſitis, perſuaſit iis qui intra mœnia confugerant, ut in campum apertum prodirent, & ita tunc Hetruſcis pugnandi copiam fecit. Collatis autem ſignis acre prælium commiſſum eſt, in quo Aricini non diu hoſtium impetum ſuſtinuerunt, ſed omnes inclinarunt, atque iterum intra muros fuga ſe receperunt. At Ariſtodemus cum exigua lectorum Cumæorum manu, qua ſtipatus erat, totam illius pugnæ molem ſuſtinuit, & Hetruſcorum ducem ſua manu interfecit, & gentes exteras ac barbaras in fugam vertit, & maxime inſignem victoriam ex hoſte reportavit. His rebus geſtis, & ab Aricinis multis decoratus muneribus celeriter diſceſſit, quod ipſemet ſuæ victoriæ nuncium Cumæis afferre vellet. Eum autem ſequebantur permultæ Aricinorum onerariæ naves, ſpolia & Hetruſcos captivos vehentes. Quum autem jam ad Cumas acceſſiſſent, claſſe ad littus appulſa exercitum ad concionem vocavit, & longa oratione in civitatis principes & gubernatores invectus, & multis laudibus eos proſequutus, quorum egregia opera in prælio enituerat, diviſaque viritim pecunia, & muneribus Aricinorum in medio poſitis, ut omnibus eſſent communia, rogavit eos ut horum beneficiorum eſſent memores ubi in patriam rediiſſent, &, ſiquod forte periculum ſibi ab optimatibus aliquando immineret, opem pro viribus unuſquiſque ferret. Omnibus autem uno ore ſe illi magnam habere gratiam dicentibus, tum ob inſperatam ſalutem quam ejus opera fuerant adepti, tum ob reditum in patriam minime vacuis manibus, & ſuam potius vitam quam illius ſalutem hoſtibus ſe prodituros pollicentibus, collaudatis iis, concionem dimiſit. Poſtea in ſuum tentorium vocatos eorum ſceleſtiſſimos quoſque & manu fortiſſimos, largitionibus & humanis alloquiis, & ſpe (quæ omnes decipit) corrupit, & paratos habuit ad ſe

τῶ δημοτικῶν, ἐξ ὧν ἀεί τινας ὑποπτεύων νεωτερισμὸς, ὁπλίτων συνεπλήρωσεν τὸ ἀπόστολον· καὶ ναῦς δέκα παλαιὰς κέκριτο πλεύσας καθελκύσαντας, ὧν ἐπεμάρχουν ὁ πενέστατοι Κυμαίων, εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἀνεβίβασεν, θάνατον ἀπειλήσαντες, ἐάν τις ἀπολειφθῇ τῆς στρατιᾶς.

Ὁ δὲ Ἀριστόδημος τοσοῦτον εἰπὼν μόνον, ὡς ἦλθεν αὐτὸν ἡ ἀφίξις τῶν ἐχθρῶν, ὅτι λόγῳ μὲν ὑπὲρ συμμαχίας αὐτὸν ἀπέστειλαν, ἔργῳ δὲ εἰς προθύρους ἄλεθρον, δέχεται μὲν τὴν στρατηλασίαν, ἀναχθεὶς δὲ ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀρικινῶν ἀφὶ ταχέων, καὶ τὸ μεταξὺ πέλαγος ὑπερπόνως καὶ κινδυνωδῶς διανύσας, ὁρμίζεται εἰς τοὺς [b]ἐγγὺς Ἀρικείας αἰγιαλούς· καταλιπὼν δὲ τοῖς ναυσὶ φυλακὴν ἀπηχρῶσαν, ὑπὸ τὴν [c]νυκτὸν τὴν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν οὐ πολλὴν οὖσαν διανύσας, ὑπεφαίνετο τοῖς Ἀρικινοῖς τῆς ὄψεως ἀπροσδόκητος. θορυβοῦ δὲ πλησίον αὐτῶν τὴν χάρακα, καὶ τοὺς κατασπουδάζοντας εἰς τὰ τείχη πεῖσαι προελθεῖν εἰς ὕπαιθρον, παρεκαλεῖτο τοὺς Τυρρηνοὺς εὐθὺς εἰς μάχην. γενομένης δὲ παρατάξεως καὶ ἀγῶνος χαρτεροῦ, οἱ μὲν Ἀρικινοὶ βραχὺ πάνυ διαμείναντες χρόνον, ἐκκλίνουσιν ἀθρόοι, καὶ γίνεται πάλιν εἰς τὸ τεῖχος αὐτῶν φυγή. ὁ δὲ Ἀριστόδημος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν λοχαγοῖς Κυμαίων ὀλίγοις σφόδρα, πᾶν τὸ τῶν πολεμίων βάρος ὑπομένει, καὶ τὴν ἡγεμόνα τῶν Τυρρηνῶν αὐτοχειρίᾳ κτείνας, τρέπει τοὺς ἀλλοφύλους εἰς φυγήν, καὶ νίκην ἀναιρεῖται παντῶν λαμπροτάτην. διαπρεπέστατα δὲ ταῦτα, καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρικινῶν πολλαῖς δωρεαῖς, ἀπέπλει ἀφὶ ταχέων, αὐτὸς ἄγγελος τοῖς Κυμαίοις τῆς αὐτῶν νίκης βουλόμενος γενέσθαι. ἐπορτο δὲ ἅμα πολλαὶ πάνυ τῶν Ἀρικινῶν ὁλκάδες, τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Τυρρηνῶν ἄγουσαι. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῆς Κύμης, ὁρμίσας τὰς ναῦς, ἐκκλησίαν τῷ στρατῷ ποιεῖται, καὶ πολλὰ μὲ τῶν πρώτων τῆς πόλεως κατηγορήσας, πολλοὺς δὲ τῶν ἀναβαθμισάντων κατὰ τὴν μάχην ἐπαίνους διελθών, [d]ἀργύριόν τε διδοὺς αὐτοῖς κατ' ἄνδρα, καὶ τὰς φερομένας τῶν Ἀρικινῶν δωρεὰς εἰς κοινὸν [e]πᾶσι προθεὶς, ἠξίου μεμνῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν, [f]ὅταν καταπλεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἄν τις αὐτῶν ποτε [g]συμβαίνῃ κίνδυνος ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχίας, ὡς δυνάμεως ἐκάστῳ, βοηθεῖν. ἀπάντων δὲ πολλὰς ὁμολογούντων αὐτῷ χάριτας, εἰδέναι, τῆς τε ἀνελπίστου σωτηρίας, ἣν δι' ἐκεῖνον ἔχον, καὶ ὅτι τὰ οἰκεῖα καὶ σὺν νεαραῖς χρσὶν ἀφίξεως, καὶ τοὺς ἑαυτῶν ψυχὰς θᾶττον ἢ τὸν ἐκείνου προδήσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς, [h]ἐπαγγελλομένων, ἐπαινέσας αὐτοὺς, ἀπέλυσι τὴν ἐκκλησίαν. καὶ μετὰ τοῦτο καλέσας εἰς τὸν αὐτοῦ σκηνὴν τοὺς πονηροτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ κατ' ἐκεῖνα γενναιοτάτους, δωρεῶν τε δόσει καὶ λόγων φιλανθρωπίᾳ, καὶ τοῖς ἅπασιν ἐξαπατώσαις ἐλπίσι διαφθείρας, ἑτοίμους ἔσχε συγκα-

a Σφαγεῖον *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* b Ἐγγὺς τῆς Ἀρικείας *Vat.* c Τὴν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν νυκτὸς ὀλίγον. in *Ed. Steph.* intricato ſtructuræ ordine. *Sylb.* d Ἀργύριόν τε διδοὺς *Vat.* e Πᾶσι προθεὶς *Vat.* f Ἂν καταπλεύσωσιν *Vat.* g Syntactica norma pro συμβαίνῃ poſtulat ſubjunctivum συμβῇ vel συμβαίνοι. *Sylb.* h Ἀπαγγελλομένων in *Ed. Steph.* quod in promittendi ſignificatione uſurpari non ſolet. Eodem errore aliquoties ἀπαγγέλων pro ἀπαγγείλων. *Sylb.* Ἐπαγγελλαμένων *Vat.*

* *Al.* prima nocte.

a *Gelenius*

συγκαλέσας τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν. Ὡς δὲ συνῆργε τῆς συναγωγῆς λαβὼν, καὶ δείσας τὸ μέλλον ἐκείνους ὑποθήμενος, τοῖς τε αἰχμαλώτοις ὃς ὑπηγάγετο τὸ σῖτον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα καὶ τὴν εὐνοιαν αὐτῶν προσκαλέσηται, κατέπλει κεκοσμημένῃ τῇ νηῒ εἰς τοὺς τῆς Κυμαίων λιμένας. οἱ δὲ τῶν στρατευομένων πατέρες τε καὶ μητέρες, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη συγγένεια, παῖδές τε καὶ γαμεταὶ γυναῖκες, ὑπήντων ἐξιοῦσιν αὐτοῖς, μετὰ δακρύων περιπλεκόμενοι καὶ καταφιλοῦντες, καὶ τοῖς ἡδίστοις ἕκαστον ἀναπαλούμενοι προσηγορείοις. καὶ ἡ ἄλλη δὲ πληθὺς ἡ κατὰ τὴν πόλιν ἅπασα, χαρᾷ καὶ κρότῳ δεξιουμένη τὸ ἡγεμόνα, πρόπεμπεν εἰς τὸν οἶκον αὐτόν. ἐφ' οἷς οἱ τὰ πρωτεῖα τῆς πόλεως ἔχοντες, μάλιστα δὲ οἱ τὴν στρατηγίαν αὐτῷ δεδωκότες, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὸν ὄλεθρον μηχανησάμενοι, ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος εἶχον διαλογισμούς. ὁ δὲ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ὡς αὖθις τοῖς θεοῖς καὶ τοὺς ὑστεροῦντας ὁλκάδας ἐδέχετο, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἔφη βούλεσθαι τοὺς πρωτεύοντας κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγεῖλαι, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πολέμου λάφυρα ἐπιδεῖξαι. συνελθόντων δὲ τῆς τε τάξεως καὶ πλήθους εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁ μὲν εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων, οἱ δὲ πάντες τοὺς γενήσεσθαι καὶ τὴν μοῖραν ἐδέξαντο οἱ δὲ κατασταθέντες ὑπ' αὐτοῦ συνεργοὶ τῆς ἐπιθέσεως, ἔχοντες ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ξίφη, καὶ πλῆθος εἰσῤῥαμόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐπορράσσουν ἁπάντας τοὺς ἀριστοκρατικούς. φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο ἦν κατὰ τὴν ἀγορὰν, καὶ δρόμος, ἦ μὲν, ὅτι τοὺς οἰκείους, ἦ δὲ, ἔξω τῆς πόλεως, πλὴν ἦ συνειδότων τοῦ ἐπίθεσιν ἦσαν δὲ ἦ ὀλίγοι καὶ τοῦ τόλμα, καὶ τοὺς ἐρημικοὺς τόπους ἦ πόλεως καταλαμβανον. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ λύσας ὁ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τοὺς ἐπὶ θανάτῳ πολλοὺς ὄντας, καὶ καθοπλίσας ἅμα τοῖς ἄλλοις φίλοις, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ ἦ Τυῤῥηνῶν αἰχμάλωτοι, φυλακὴν ἐκ τούτων καθίστη περὶ τὸ σῶμα. ἡμέρας δὲ γενομένης, συκαλέσας ἦ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν καταβοήσας διαβάλλων ἦ φονευθῆναι ὑπ' αὐτοῦ πολίτας, ἐκείνους μὲν ἔφη τιμωρῆσαι σὺν δίκῃ, πολλάκις ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' αὐτῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις πολίταις ἐλευθερίαν φέρειν παρεῖναι, καὶ ἰσηγορίαν καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θαυμαζῶν ἐμπλήσας ἐλπίδων τοὺς δημοτικοὺς ἅπαντας, δύο τὰ κάλλιστα καθίστατο ἦ ἐν ἀνθρώποις πολιτεύμασιν, οἷς πᾶσα χρῆται προοιμίοις τυραννὶς, γῆς ἀναδασμοῦ καὶ χρεῶν ἄφεσιν· τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτὸς ἀμφοτέρων ὑπεσχνεῖτο ποιήσασθαι, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἕως ἂν ἀσφαλεῖ τὰ κοινὰ γένηται, καὶ δημοκρατικὴν καταστήσῃ πολιτείαν. ἀρξόμενος δὲ τοῦ δημοτικοῦ καὶ πόθεν πλήθους τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων δέξα-

juvandum in præsenti reip. statu mutando. ¶ Quibus assumptis ad operæ & periculi societatem, & monitis quid cuique agendum, & captivis quos adducebat libertate gratis data, ut illorum quoque benevolentiam sibi conciliaret, instructis navibus in portus Cumæos est delatus. Tunc militum patres & matres, & reliqui omnes cognati & liberi & uxores, obviam illis exscendentibus iverunt, cum lacrymis eos amplectentes, & osculantes, & suavissimis unumquemque appellationibus salutantes. Quinetiam tota reliqua multitudo urbana, cum gratulatione & plausu ducem salutans, redeuntem domum prosequuta est. Quam rem moleste ferentes civitatis primores, præcipue vero illi qui exercitus imperium ei dederant, & alia in ejus perniciem machinati fuerant, male de futuris cogitare cœperunt. Ille vero, intermissis paucis quibusdam diebus, quibus votiva sacrificia diis persolvit, & onerarias naves, quæ tardiores erant, exspectavit, postquam tempus opportunum jam venisse existimavit, dixit se velle in senatu res à se in prælio gestas narrare, & prædam eo bello partam ostendere. Quum autem frequens senatus & magistratus in curiam convenissent, ipse in medium progressus cœpit concionari, & ordine narrare quæcunque in prælio gesta fuerant. Interim vero illius conspirationis socii, jam ante ab eo parati, cum sicis sub veste tectis magna manu in curiam irrumpentes, omnes optimates jugularunt. Ac mox omnes è foro diffugere, & currere, alii domum, alii extra urbem, exceptis iis qui conspirationis erant conscii. Isti enim & arcem & navalia & munitiones civitatis occuparunt. Sequenti vero nocte solutis ex vinculis qui capitis rei erant, quorum magnus erat numerus, & armatis illis una cum suis amicis, inter quos erant & captivi Hetrusci, ex his satellitium ad corporis sui custodiam constituit. Quum autem dies illuxisset, convocato ad concionem populo, & longa oratione invectus in cives à se cæsos, illos quidem sibi toties insidiis ab ipsis appetito meritas luisse pœnas, & se cæteris civibus jam libertatem & jus æquum & multa alia bona afferre dixit.

¶ Hæc loquutus, & omnibus plebejis mira spe repletis, à duabus longe omnium pulcherrimis actionibus reip. administrationem orsus est, quæ solent esse cujuslibet tyrannidis primordia, ab agrorum *sc.* divisione & æris alieni remissione. Pollicitus autem est se utriusque hujus rei curam in se recepturum, si imperator cum absoluto imperio creatus fuisset, donec resp. in tuto esset, & se popularem reipubl. formam constituturum. Quum autem plebs & improba multitudo libenter alienorum bonorum rapinam accepisset,

VII. *Pet. Jul.* 4214. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 3. *V. C. Cai.* 262. *Var.* 264.

VIII.

a *Gelenius* maluit *ἐπηγάγετο secum adducebat. Sylb. Ἐπήγετο* in *Cod. Vat.* b Ita etiam legisse videtur *Lapus. Κατεστεφθῆναι Vat.* quo modo scribendum esse monuit *Sylb.* quod solenne erat victrices naves coronare, sicuti & fasces in triumphis coronari solitos supra docuit auctor p. 391. v. 20. c *Πεπομφὼς γὰρ ἦν τὸ μέλλον ὄκνει ἀξιοπαθεῖν Vat.* d *Ὁλκάδας ἐπεδέχετο Vat.* e *Ἐπιθαυμάσιον Vat.* f Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Pro *οἱ* in *Ed. Steph. ἰοὶ.* quod sequutus *Gelenius* verterat *Etrusci captivi juvenes. Sylb.* Si codex mendo caret, hæc *Dionysii* verba idem valent ac si dixissent, *οὐκέτι μὲν ἦν τιμωρῆσαι σὺν δίκῃ ὑφ' αὐτοῦ πολλάκις ἐπιβεβουλευμένοις ὑπ' αὐτῶν.* Sed si à vulgata lectione recedere liceret, dicendum potius, *οὐκέτι μὲν ἦν τιμωρῆσαι σὺν δίκῃ πολλάκις αὐτοῦ ἐπιβουλεύσαντας.* Illud vero *φέρειν* bene habet: utrumque enim apud Græcos receptissimum, & *ἦν αὐτοῖς φέρειν παρεῖναι* & *ἦν αὐτοῖς* (sive *ἐστὶν*) *φέρειν παρεῖναι. Port.* h *Δύο τὰ κάλλιστα Vat.* i Elegantèr & vere. Scitum illud quoque, πρῶτος κατέλυσε ἦ δῆμον ὁ αὐτοῦ ἐπιτάσσων τῇ δυνάμει. *Cas.* k Forsan rectius *ἀποκαταστήσῃ*, ut feratur ad verbum *ἀποκαθιστὰς* & τῇ πολιτείᾳ respondeat. *Sylb.* & *Port. Καταστήσαντες Vat.* quo modo aut *ἀποκατέστησαν* legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *donec esset in tuto resp. constituerentque popularem statum.*

a Πολυ-

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 §. V. C. Cat. 262. Var. 264.

pisset, ipse, accepto summo imperio, aliud à se excogitatum consilium intulit, quo eos decepit, & omnes libertate spoliavit. Simulans enim se vereri ne divites tumultum aliquem excitarent, & in plebem impetum facerent, ob agri divisionem & æris alieni remissionem, neve quod civile bellum oriretur, aut quæ civium cædes fierent, unicam rationem, qua id præcaveri posset antequam ad ipsa mala esset ventum, se invenire dixit, si omnes arma ex ædibus prolata diis consecrarent, ut possent illis uti contra externa bella, quæ ipsis inferrentur, si qua necessitas urgeret, non autem contra se ipsos. Interim vero apud ipsos deos recte reponi posse dicebat. Ubi vero hoc quoque illis persuasum est, eodem die omnibus Cumæis arma abstulit, & sequentibus diebus privatas ædes scrutabatur, in quibus multos & bonos cives interfecit, quasi non omnes arma diis indicassent: post hæc tribus præsidiis tyrannidem suam firmavit; quorum unum constabat ex sordidissimis atque scelestissimis civibus, quorum ope & auxilio statum reip. quæ ab optimatibus regebatur, evertit; alterum ex impiis servis, quos ipse manumiserat, quod dominos suos interfecissent; tertium, ex mercenariis immanissimis barbaris. Isti non pauciores erant duobus millibus, & re militari longe cæteris præstantiores. Cæsorum autem hominum statuis ex omni templo ablatis, & in loca profana delatis, suas in earum locum substituit & erexit: domos vero eorum & prædia & reliquas fortunas occupavit, & exportato inde auro & argento, & si qua alia res tyrannide digna erat, reliqua largitus est iis quorum opera & auxilio imperium sibi compararat: plurima vero & maxima dona dedit servis qui dominos suos interfecerant. at illi petebant etiam eorum filias & uxores in matrimonium. ¶ Cæterum, quum virilem hominum occisorum progeniem principio contemneret, postea tamen, sive aliquo oraculo monitus, sive etiam verisimili aliqua ratione motus, existimans eam in magnum suum metum ac periculum ali, conatus est uno die totam perdere. Sed deprecantibus hoc omnibus, apud quos & matres ipsorum erant, & ipsi pueri alebantur, quum hoc quoque donum illis largiri vellet, illos quidem à mortis periculo præter suam sententiam liberavit: sed tamen ut sibi caveret, ne qua conspiratione inter se facta aliquid contra tyrannidem molirentur, omnes jussit ex urbe abire alium alio, & in agris degere, atque nullis disciplinis aut studiis pueros ingenuos decentibus operam dare, sed pastoralia munia exercere, & cætera opera agrestia facere, mortem interminatus si quis eorum intra mœnia deprehensus fuisset. Illi vero, relictis paternis laribus, in agris, ut servi alebantur, patrum suorum interfectoribus servientes. Et ne vel in aliorum civium quopiam animus aut generosus

IX.

μάτυ, λαβὼν ϗ αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτὸς ἀϕ' ἑαυτῦ, ἕτερον ἐξηϕέρει βούλευμα, δι' ὗ ϕενακισάμενος αὐτὺς, ἀπάτησεν ἀϕείλετο ϗ ἐλευθερίαν. σκηψάμενος γὰρ πολιτεύειν τοιαύτας καὶ ἐπαναστάσεις ὑπ' ϗ πλουσίων εἰς τὺς δημοτικὺς, διὰ τὸν ἀναδασμὸν ϗ γῆς καὶ τὰς τῶν δανείων ἀϕέσεις, ἵνα μὴ γένοιτο πόλεμος ἐμφύλιος, μηδὲ ϕόνοι πολιτικοὶ, μίαν εὑρίσκειν ἔϕη, πρὶν εἰς τὰ δεινὰ ἐλθεῖν, φυλακὴν, εἰ τὰ ὅπλα προενεγκόντες ὑπ' οἰκιῶν ἅπαντες, τοῖς θεοῖς καθιερώσειαν, ἵνα κατ' τῶν ἔξωθεν ὁπλιόντων πολέμων ἔχοιεν αὐτοῖς, ὅταν ἀνάγκη τις καταλάβῃ, χρῆσθαι, ϗ μὴ καθ' ἑαυτῶν, κεῖσθαι δὲ αὐτὰ τέως παρὰ τοῖς θεοῖς ἐν καλῷ. ὡς δὲ καὶ τῦτο ὑπείδοντο, αὐθημερὸν ἁπάντων παρελόμενος Κυμαίων τὰ ὅπλα, καὶ ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἔρευναν ἐποιεῖτο τῶν οἰκιῶν ἐν αἷς πολλὺς καὶ ἀγαθὺς ἀπολείνας ϗ πολιτῶν, [b] ὡς οὐχ ἅπαντας, τοῖς θεοῖς ἀποδείξαντας, τὰ ὅπλα, μετὰ ταῦτα φυλακῆς τοισὶ κρατύνεται ϗ τυραννίδι· ὧν ἡ μία μοῖρ', οὐκ τῶν ῥυπαροτάτων καὶ πονηροτάτων πολιτῶν, μεθ' ὧν κατέλυσε ϗ ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν· ἑτέρα δὲ, οὐκ ϗ ἀνοσιωτάτων ὅλων, ὡς αὐτὸς ἠλευθέρωσεν, ἀποκλείσθρίας τὺς αὐτῶν δεσπότας· τρίτη δὲ, μισθοφόρος ἐκ ϗ ἀγεμοτάτων βαρβάρων. ὅτοι δισχιλίων οὐκ ἐλάττους ἦσ', ϗ τὰ πολέμια [c] μαχίμῳ πολλῷ ϗ ἄλλων ἀμείνυς. ὧν δὲ ἀπέκλεινεν ἀνδρῶν τὰς εἰκόνας ἀνελὼν οὐκ πανλὸς ἱερῦ, [d] ϗ εἰς βεβήλυς τόπυς φέρων, εἰς τὺς αὐτὺς τόπυς τὰς ἰδίας ἀντ' ἐκείνων ἀνέθησεν· οἰκίας δὲ αὐτῶν ϗ κλήρυς ϗ ϗ λοιπὴν ὕπαρξιν ἀναλαβὼν, ἐξελόμενος [e] χρυσὸν ϗ ἄργυρον, ϗ εἴ τι ἄλλο τυραννίδος ἦν ἄξιον κλῆμα, τὰ λοιπὰ τοῖς συγκλασκευάσασι ϗ ἀρχὴν ἐχαρίσατο· πλείστας δὲ ϗ μεγίστας δωρεὰς τοῖς ἀποκλείνασι τὺς ἑαυτῶν δεσπότας ἐδίδυ· οἱ δὲ ἠξίυν ἔτι ϗ γυναῖκ' ϗ δεσποτῶν καὶ θυγατέρσι συνοικεῖν. Γενεὰν δὲ τῶν πεφονευμένων τινὸ ἄῤῥενα κατ' ἀρχὰς ὀλιγωρήσας λόγῳ ποιησάμενος, ὕστερον εἴτε ὀκ θεοπροπίῳ τινὸς, εἴτε καὶ κατ' τὸν εἰκότα λογισμὸν, ὑ μικρὸν αὐτῷ δεινὸν [f] ἐπιτερέψειν νομίσας, ἐπεχείρησε μιᾷ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πᾶσ' ἀπολέσαι· δεήσεσι δὲ πολλῇ χρησαμένων ἁπάντων, πρ' οἷς ἔτυχον αἵ τε μητέρες αὐτῶν ὖσαι, ϗ οἱ παῖδες τρεφόμενοι, χαρίσασθαι αὐτοῖς βυλόμενος καὶ τύτην ϗ δωρεὰν, θανάτυ μὲ ἀπολύει τῆσδε γνώμης· φυλακὴν δὲ ποιύμενος αὐτῶν, μή τι συγάντες μετ' ἀλλήλων βυλεύσωσιν κατὰ τῆς τυραννίδος, [g] ἀπεῖναι πάντας ἐκέλευσεν ὀκ τῆς πόλεως, ἄλλον ἄλλῃ, καὶ διαιταν ἔχειν ὀ τοῖς ἄγροις, μηθενὸς ϗ προσηκόντων ἐλευθέροις παισὶ μήτε μαθήματος μήτε ἐπιτηδεύματος μελαμβάνοντας, ἀλλὰ ποιμαίνοντάς τε καὶ τἄλλα τὰ κατ' τὺς ἀγροὺς ἔργα θεράποντας· θάνατον ἀπειλήσας, εἴ τις ἐξ αὐτῶν εὑρεθείη παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν. οἱ δὲ, καταλιπόντες τὰς πατρῴας ἑστίας, ὀ τοῖς ἄγροις, ὥσπερ δῦλοι, διετέφροντο, τοῖς ἀποκλείνασι τὺς πατέρας αὐτῶν λατρεύοντες. ἵνα δὲ μηδὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὀ μηδενὶ γένηται μήτε γενναῖον μήτε

424

a Πολιμίων Vat. quo modo *Gelenium* legisse monuit *Sylb.* b Ὡς ἐχ ἅπαντας Vat. & *Lapi Codd.* Quod rectius esse existimat *Sylb.* vertendumque, *quasi non omnia arma diis indicassent.* c Μαχρῷ ϗ ἄλλων Vat. atque vel μαχρῷ vel πολλῷ redundare visum est *Sylburgio.* d Καὶ βεβήλυ τίνυ Vat. e Χρυσὸν ϗ ἀργύριον Vat. f Ἐπιτρέψειν malit *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. 169. v. 22. g Ἀπεῖναι pro ἀπίεναι notatum etiam supra. *Sylb.* * Haud parvum sibi metum nutriri existimans. *Lapus.*

a Μηθὲ

μήτε ἀνδρῶδες φρόνημα, πᾶσι ἐκθηλύναι τοῖς ἀλουσίαις † ὑπερφορμένην νεότητα † πόλεως ἐπιβάλλοιο, ἀνελὼν μὲ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἐνοπλίους μελέτας, ἀλλάξας δὲ τὴν δίαιταν, ἣ πρότερον οἱ παῖδες ἐχρῶντο. κομᾶν τε γὰρ τοὺς ἄρρενας, ἅπερ τοῖς παρθένοις, ἐκέλευσεν, [a] ἐξανθιζομένους καὶ βοστρυχουμένους, καὶ κεκρυφάλοις τὰς πλοκαμίδας ἀναδεῖσθαι, καὶ ὑποδύεσθαί τε ποικίλους καὶ ποδήρεις χιτωνίσκους, καὶ χλαμυδίοις ἀμπέχεσθαι λεπτοῖς καὶ μαλακοῖς, καὶ δίαιταν ἔχειν ὑπὸ σκιαῖς· ἀκολούθους τε αὐτοῖς [b] εἰς τὰ διδασκαλεῖα † ὀρχηστῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ † ὑδροπλησίων τούτοις μυστικολάκων, ὑδροπορευόμενα παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιάδια καὶ ῥιπίδας κομίζουσαι, καὶ ἔλουσι αὐτοὺς αὐταὶ, κτένας εἰς τὰ βαλανεῖα φέρουσαι, καὶ μύρων ἀλαβάστρους καὶ κάτοπτρα. τοιαύτῃ ἀγωγῇ διαφθείρων τοὺς παῖδας ἕως ἐκπληρώσουσιν εἰκοστὸν ἔτος, † ἀπὸ τοῦδε χρόνου εἰς ἄνδρας εἶα τελεῖν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῖς Κυμαίοις ἐνυβρίσας καὶ λωβησάμενος, καὶ ὅτε ἀσελγείας ὅτε ὠμότητος ὑδρίμας ἀποφόμενος, ὅτε ἀσφαλῶς κατέχειν ὑπελάμβανε † τυραννίδα, μεγιὸς ἂν ἤδη, δίκας ἔτισεν καὶ μεμπτὰς θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, τοὐπιῤῥιζον ἀπολόμενον.

Οἱ δὲ ἐπαναστάντες αὐτῷ καὶ † πόλιν ἐλευθερώσαντες ἀπὸ † τυραννίδος, οἱ παῖδες τῶν πεφονευμένων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν ἦσαν, ὃς κατ' ἀρχὰς πάντας ἀποκτεῖναι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ προσελόμενον, ἐπέσχεν, ὥσπερ ἔφην, ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων, οἷς ἔδωκε τὰς μητέρας αὐτῶν, ἐκλιπαρηθείς, καὶ κατ' ἀγροὺς κελεύσας διαιτᾶσθαι. ὀλίγοις δὲ ἔτεσιν ὕστερον, ἐπειδὴ τὰς κώμας διεξιὼν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς [c] εἶδε νεότητα, δείσας μὴ συμφρονήσαντες ἐπαναστῶσιν αὐτῷ, φθάσαι προχειρισάμενον ἄφνω τοὺς [d] ἐβουλεύετο, περὶ ἀριθέαν τινά· καὶ προξένων τοὺς φίλους, ἐσκόπει μετ' αὐτῶν δι' ὅ τεῦ πῃ ῥᾳδιά τε καὶ τάχιστα [e] λάθοιεν ἀναιρούμενοι. τοῦτο καταμαθόντες οἱ παῖδες, εἴτε μηνυθέντος ὑπό τ' συνειδότων τινὸς, εἴτε αὐτοὶ [f] κατὰ τὸν ἑαυτῶν εἰκότα λογισμὸν ὑποτοπήσαντες, φεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη, † γεωργικὸν ἁρπάσαντες σίδηρον. ἦκον δὲ αὐτοῖς ὀπίσω κατὰ τάχος διατρίβοντες οἱ Καπύῃ Κυμαίων φυγάδες, ὧν ἦσαν ὀπιφορμέσαντοί τε καὶ πλείους Καμπανῶν ἔχοντες ξένους, οἱ Ἱππομέδοντος παῖδες, τοῦ κατὰ τὸν Τυῤῥηνικὸν ἱππαρχήσαντος πόλεμον, αὐτοί τε ὡπλισμένοι, καὶ κείνοις κομίζοντες ὅπλα, Καμπανῶν τε μισθοφόρων καὶ φίλων χεῖρα συλλεγείσης οὐκ ὀλίγην. ἐπειδὴ δὲ κατ' ἓν ἅπαντες ἐγένοντο, τοὺς ἀγροὺς τῶν ἐχθρῶν καταδῃοῦντες ἐφόδοις λῃστρικαῖς, ἐλεηλάτουν, καὶ τοὺς δούλους [g] ἀφίστασθαι οὐκ † δεσποτῶν, καὶ τοὺς οὐκ τῶν δεσμευτηρίων λύοντες καθώπλιζον, καὶ ὅσα μὴ δύναιντο φέρειν τε καὶ ἄγειν χρήματα καὶ βοσκήματα, [h] τὰ μὲ ὠλίμπρασθαι, τὰ δὲ κατέσφαττον. ἀποχωμένῳ δὲ τῷ τυράννῳ τινὰ

aut virilis eſſet, inſtitutis ſuis totam urbanam juventutem, quæ alebatur, effœminare eſt aggreſſus, ſublatis gymnaſiis & armorum exercitationibus, & mutata vivendi ratione, qua pueri prius utebantur. Juſſit enim mares more virginum comam alere, eamque colore flavo inficere, cincinnoſque facere, & reticulis capillos religare, & pictis atque talaribus togis indui, & palliolis tenuibus ac mollibus amiciri, & in umbra degere. eos etiam comitabantur, ad ludum ſaltatorum & tibicinum & aliarum hujuſmodi muſicarum illecebrarum, puerorum magiſtræ mulieres, cum umbellis & flabellis; & ipſæ lavabant eos, allatis ad balnea pectinibus, & unguentorum alabaſtris, & ſpeculis. Tali educatione corrumpens pueros donec annum ætatis vigeſimum impleviſſent ac exegiſſent, ita demum eos poſtea inter viros referri patiebatur. Sed quum his aliiſque multis modis illuſiſſet & inſultaſſet Cumæis, & à nullo libidinis aut crudelitatis genere ſibi temperaſſet, quum putaret ſuam tyrannidem tutam eſſe, jam ſenex graves diis hominibuſque pœnas dedit, una cum tota ſtirpe exciſus.

Pet. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. V. C. Cos. 262. Var. 264.

X. ¶ Qui autem in eum inſurrexerunt, & civitatem ab ejus tyrannide in libertatem vindicarunt, fuere filii civium ab ipſo cæſorum, quos quum olim omnes uno die interficere decreviſſet, deſtitit incœpto (ut dixi) cohibitus precibus ſuorum ſatellitum, quibus in matrimonium matres eorum dederat: ſed eos in agris vitam degere juſſerat. Nam aliquot annis poſt, dum per pagos iter faceret, conſpecta juventute multa & valida, veritus ne facta conſpiratione in ſe inſurgerent, eoſque prævenire volens, ſtatuit omnes interficere, antequam id aliquis præſentiret: & adhibitis in conſilium amicis, cum illis conſultabat quanam ratione & facillime & celerrime illi clam de medio tolli poſſent. Juvenes, hac re cognita, ſive alicujus conſcii indicio, ſive etiam ipſi per ſe veriſimili aliqua ſuſpicione moti, in montes fugerunt, arreptis armis ruſticis. Illiſque celeriter auxilio venerunt Cumæi exſules, qui Capuæ degebant: inter quos nobiliſſimi erant, & magnum Campanorum hoſpitum numerum adducebant, Hippomedontis filii, ejus qui bello Hetruſco magiſter equitum fuerat, & ipſi armati, & arma illis quoque afferentes, adducentes etiam Campanorum mercede conductorum & amicorum manum non parvam, quam collegerant. Viribus deinde omnibus in unum collatis, agros hoſtium incurſionibus & latrociniis infeſtabant ac populabantur, & ſervos ad defectionem à dominis faciendam impellebant, eoſque abducebant, vinctoſque ſolvebant & armabant, & quaſcunque pecunias aut pecus agere aut ferre non potuiſſent, partim cremabant, partim jugulabant. Tunc quum tyrannus animo perplexo

a Ἐξανθιζομένους à *Dionyſio* ſcriptum fuiſſe contendit *Steph.* quem videſis *Schediaſmatum* l. v. Sched. 27. Huic conjecturæ favet etiam *Portus*, quod ἐξανθίζειν (auctore *Heſychio*) τὰς τελείας κορμίδας ἢ βλάστειν (l. βλάστειν) αὐτὰς. Interdum tamen (inquit *Portus*) & ἐξανθίζειν & ἐξανθίζειν pro eodem poſita reperias, ut conſtat ex *Suida*, v. ἐξανθίζω. Verum cum *Athenæus* l. XII. tradat, quod Cumæi διατίλλουσι χρυσοφοροῦντες τὰ ἀνθινὰ ἱδρῶτι λειμῶνος, *Idemque* in deſcribendo luxu Japygum notet eos στολὰς ἀνθινὰς φορῆσαι, videndum num ἐξανθίζειν potius ſit πυκάζειν ἄνθεσι, *floribus ac ſertis corolliſque exornari*. quod eſt animi mollis indicium, ac convivantis habitus. Cave etiam confundas ἀνθίζειν ſive ἐξανθίζειν cum ξανθίζειν. *Caſ.* b Εἰς τὰς διδασκαλίας *Vat.* c Εἶδε αὐτῶν νέους *Vat.* d Ἐβούλευε *Vat.* e Λαθόντες ἀναιρούμενοι *Vat.* f Κατὰ † οὐ † εἰκότα λογισμὸν *Vat.* g Ἀφίστασθαι δὲ † δεσποτῶν *Vat.* h Τὰ μὲ ὠλίμπρασθαι *Vat.*

Ol. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72. 3. V. C. Can. 262. Var. 264.

perplexo esset, & ignoraret quanam ratione bellum cum ipsis esset gerendum, quod neque aperte illi rem gererent, neque in iisdem locis diutius morarentur, sed modo à nocte ad crepusculum usque matutinum, modo à matutinis horis usque ad noctem grassarentur, & ita iter suum metirentur, quumque sæpius milites ad agri præsidium & custodiam frustra misisset, quidam ex illis corpore verberibus lacerato ab exsulibus, ut transfuga missus, ad eum venit, qui petita impunitate & fide publica pollicitus est tyranno, si ab eo accepisset copias, quas erat missurus, se deducturum eas in eum locum, in quo sequentem noctem exsules erant acturi. Cujus oratione adductus tyrannus fide illi habita, quod ideo nullum præmium peteret, & se obsidem offerret, misit cum illo fidelissimos duces cum magna equitum & peditum mercede conductorum manu, quibus mandavit disertissimis verbis, ut omnes exsules, sin minus, quamplurimos eorum vinctos ad se adducerent. Ille igitur transfuga, qui hæc commentus & machinatus fuerat, per tramites minime tritos ac invios & saltus desertos tota nocte continuato itinere, exercitum magno cum labore duxit ad partes ab

XI. urbe remotissimas. ¶ Interea vero fugitivi & exsules, circa montem Avernum urbi propinquum, in insidiis delitescentes, ubi cognoverunt tyranni copias ex urbe exisse, signo, ut inter eos convenerat, à speculatoribus dato, miserunt ex suis circiter sexaginta audacissimos, pellibus indutos & fasces sarmentorum ferentes. Isti circa *vespertinum* crepusculum, alii per alias portas ut operarii clam se in urbem insinuaverunt: urbemque ingressi, depromptis sicis, quas in fascibus occultarant, omnes in eundem locum convenerunt; deinde simul inde conferto agmine cum impetu currentes ad portam, quæ ad Avernum montem ducit, & ipsos custodes sopitos interfecerunt, & omnes suos jam muris propinquos apertis portis in urbem receperunt, idque sentiente nemine. Forte enim illa nocte celebrabatur festum quoddam publicum: & ob id tota urbana multitudo vacabat potationibus & aliis hilaritatibus; quod præbuit illis facultatem, sine ullo metu ac periculo, omnes vias, quæ ad tyranni regiam ferebant, transeundi: & ne circa fores quidem magnam vigilum custodiam invenerunt, sed hîc quoque alios jam sopitos, alios ebrios sine magno negotio trucidarunt, & uno agmine in tyranni ædem facta irruptione, reliquos omnes, nec corporis nec mentis præ vino amplius compotes, instar pecudum jugularunt. Ipsum vero Aristodemum, ejusque liberos, & reliquos cognatos comprehensos, usque ad multam noctem verberibus laceratos & tortos, & omnium (ut ita dicam) cruciatuum generibus

χὴ τεῦτον αὐτοῖς πολεμεῖν, ἀφ' τὸ μήτε ἐκ τοῦ φανεροῦ τοὺς ἐπιχειρήσειν αὐτοὺς ποιεῖσθαι, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς χωρίοις τόποις, ἀλλὰ νυκτὶ μὲν εἰς ὕρθρον, ἡμέρᾳ δὲ εἰς νύκτα συμμετρεῖσθαι τοὺς ἐφόδους, καὶ πολλάκις ἀποστέλλειν τοὺς σκοπεύσοντας, ὅπῃ τὴν βασιλείαν τῆς χώρας ἀφ' κενῆς γίγνεταί τις ἐξ αὐτῆς, ἐπιμένων τὸ σῶμα μάστιξιν, ἀποδαλεὶς ὑπὸ τῆς φυγάδων ὡς αὐτόμολον· ὃς ἄδειαν αἰτησάμενος, ὑπέσχετο τῷ τυράννῳ, προδαλεῖν τὴν ἀποστάσιν μόλιν σὺν αὐτῷ δυνάμει, ἄξειν ὅπῃ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὴν ὁπλοῦσαν ἔμελλον αὐλίζεσθαι νύκτα οἱ φυγάδες. ᾧ πιστεύσας προθυμότερος ὁ τύραννος αὐτοῦντι ὁδηγεῖ, καὶ τὸ ἑαυτῦ σῶμα ὅμηρον παρεχομένῳ, πέμπει τοὺς πιστοτάτους τῆς ἡγεμονίας, ἄγοντας ἱππεῖς τε πολλοὺς καὶ τὴν μισθοφόρον δύναμιν, ἧς ἐπετέλατο, μάλιστα μὲν ἀπόλυτας τοὺς φυγάδας, εἰ δὲ μή γε, ὡς πλείστους ἐξ αὐτῆς δήσαντες ἄγειν. ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας ταῦτα αὐτόμολος, καλά τε ἀπροσδοκήτως ὁδοὺς καὶ ἀφ' ἡμερῶν ἐρήμων ἦγε τὴν στρατιὰν τοιλαπαρεῦσαν δι' ὅλης νυκτὸς, ὅπῃ τὸ πλεῖστον ἀπέχοντα τῆς 426
πόλεως μέρη. Οἱ δὲ ἀποστάται καὶ φυγάδες ἐν τῷ περὶ Ἄορνον ὄρει πλησίον ὄντι τῆς πόλεως λοχῶντες, ὡς ἔμαθον ἐξελκυθῆναι ἐκ τῆς πόλεως τὴν τοῦ τυράννου στρατιὰν, συνθήμασι μηνυθεῖσαν ὑπὸ τῶν σκοπῶν, πέμπουσιν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐξηκοντα μάλιστα τοὺς εὐτολμοτάτους, διφθέρας ἔχοντας, καὶ [b] σφακέλλους φρυγάνων κομίζοντας. οὗτοι τοὺς μὲν λύχνων ἁφὰς, ἄλλοι κατ' ἄλλας πύλας, ὡς χερνῆται, παρεισεπεσόντες ἔλαθον· ὡς δὲ ἔνδον ἐγένοντο τοῦ τείχους, ἐξελκύσαντες ἐκ τῶν σφακέλλων ἃ κατεκρυπτον ξίφη, καὶ συνελθόντες εἰς τὸν αὐτὸν ἅπαντες τόπον· ἔπειτα ἐκεῖθεν ὁρμήσαντες ἀθρόοι τοὺς τὰς ὑπὸ τὸν Ἄορνον φερούσας πύλας, τούς τε φύλακας αὐτῶν ἀποκλείσαι κοιμωμένους, καὶ τοὺς σφετέρους ἅπαντας ἤδη τῷ τείχει πλησίον ὄντας ἀναπεπταμέναις τὰς πύλας ὑποδέχονται, καὶ τοῦτο τοιοῦτον ἔλαθον. ἔτυχε γὰρ ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἑορτή τις θεοῖς δημοτελὴς, ᾗ δι' αὐτὸ ἅπας ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος ἐν πότοις ὢν καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπαθείαις, [c] τοῦτο παρέχει αὐτοῖς κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἁπάσας διελθεῖν τὰς ὅπῃ τὴν τυραννικὴν [d] εὐθεῖαν φερούσας ὁδοὺς· καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις πολλήν τινα καὶ ἐρημοφύλακα εὗρον φυλακὴν, ἀλλὰ καὶ ταύτην τοὺς μὲν ἤδη καθεύδοντας, τοὺς δὲ μεθύοντας ἀποφάξαντες δίχα πόνου, καὶ κατὰ πλῆθος εἰς τὴν οἰκίαν εἰσέρρυσαν, τοὺς μὲν ἄλλους σύμπαντας, οὔτε τοῦ σωμάτων [e] ἔτι κρατοῦντας, οὔτε τῆς φρενῶν, [f] ἀφ' τοῦ οἴνου, πεδάτταν δίκην κατισφάξαντες· τὸν δὲ Ἀριστόδημον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν συλλαβόντες, ἄγχει πολλῆς νυκτὸς αἰκιζόμενοί τε καὶ στρεβλοῦντες, καὶ πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, λυμαινόμενοι κακοῖς,

a Ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας αὐτόμολος. Vulgatam lectionem agnoscit *Lapus*; dum vertit, *Hæc igitur struens transfuga.* b Φακέλλους *Vat.* qua voce utitur *Thucydides* p. 129. v. 2. *Ed. Oxon.* atque etiam *Dionysius* ipse p. 642. juxta *Ed. Sylb.* Σφάκελος sane (inquit *Sylb.*) uno λ longe diversas significationes habet, nec de σφάκελλος ulla mentio est apud Græcos Lexicographos. c Si τοῦτο in τοῦτι vertas, idque in præcedens comma transferas, structura & sententia constabunt melius. *Sylb.* d Εὐθεῖαν non reperio apud Lexicographos. in superioribus aliquoties habuimus ἰφίονα, quod Glossaria interpretantur *domicilium. Sylb.* Οἰκίαν in *Cod. Vat.* nec aliter forsan *Lapus*; dum vertit, *tyranni eam domum.* Adeo ut, cum suspecta sit vox εὐθεῖα, legendum vel οἰκίαν, vel (cum *Sylb.* & *Porto*) ἰφίονα aut ἰσίαν. e Ἔτι κατοῦντας *Vat.* f Διὰ τὸ οἶνον *Vat.*

a Απολα-

κεινῆς, ἀπέκτειναν. ἀπολόντες δὲ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν παμπόλλου, ὡς μήτε παιδία, μήτε γυναῖκας, μήτε συγγένειαν μηδενὸς αὐτῶν καταλιπεῖν, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἅπαντας ἐξερευνησάμενοι τοὺς συνεργοὺς τῆς τυραννίδος, ἡμέρας γενομένης παρῆλθον εἰς τὴν ἀγορήν. ἔπειτα συγκαλέσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἀπέθεντο τὰ ὅπλα, καὶ τὴν πάτριον καθίσαντες πολιτείαν.

affectos, interfecerunt. Atque tota tyranni familia ac ſtirpe radicitus exciſa, ita ut neque filios, neque uxores, neque ullos eorum cognatos relinquerent; & per totam noctem ſcrutati omnes, qui eum in tyrannide occupanda adjuverant, ſimulatque dies illuxit, in forum progreſſi ſunt. Deinde, convocato ad concionem populo, arma depoſuerunt, & remp. in *priſtinum ac* patrium ſtatum reſtituerunt.

Pat. Jul. 4113. Varr. Chr. 491. Olymp. 72 ¾. V. C. Cal. 261. Var. 263.

Ἐπὶ τούτου δὴ τὸν Ἀριστόδημον ἔτος ὅμως τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη τυραννοῦντα Κύμης, οἱ σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδες καθιςάμενοι, καθ' ἃ πατρίδος ἐβούλοντο συντελέσαι δίκην. οἱ δὲ πρέσβεις Ῥωμαίων τῶς μὲ ἀντέλεγον, ὡς ὔτε ὀπὶ τοῦτον ἥκοντες τὸν ἀγῶνα, ὔτε ἐξουσίαν ἔχοντες, ἣν ὐκ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἡ βουλὴ, περὶ τῆς πόλεως ἀπολογεῖσθαι δίκην. ὡς δὲ ὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ἐγνεκλικότα τὸν τύραννον ἑώρων ὀπὶ θατέρα μέρη, λαβὼν τὰς ασυδὰς καὶ ἀναχλίσεις τῆς φυγάδων, αἰτησάμενοι χρόνον εἰς ἀπολογίαν, καὶ διεγυήσατες τὰ σώματα χρημάτων, ἐν τῷ μεταξὺ μέσῳ τῆς δίκης, ὐθὺς ὀπὶ φυλάττοντο αὐτὸς, ἀποδεδόσαντες ἦλθον. διεφύγοντας δὲ αὐτῶν καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ ὀπὶ τῇ σιτοπομπίᾳ κομισθέντα χρήματα ὁ τύραννος κατέσχεν. Οὕτως μὲν δὴ τὰς πρεσβείας τοιαῦτα παθόντας, ἀπρεπέστατα ἀπαρέψαι συνέβη. ὐκ δὲ τὴν ὁ Τυρρηνίας πόλεων ἁ πεμφθέντες κέγχρους τε καὶ ζέας συνασπασάμενοι, ταῖς πολυμηνοῖς σκάφαις συγκομιζόμενοι εἰς τὴν πόλιν. αὕτη βραχύν τινα χρόνον ἡ ἀγορὰ Ῥωμαίους διέθρεψεν ἔπειτα ἐξαναλωθεῖσα, εἰς τὰς αὐτὰς ἀπορίας κατέστησεν αὐτούς. ἣν δὲ ὐδὲν εἶδος ἀναγκαίας τροφῆς, ὃ ὐκ ἐπείρασαν ἔτι συνέβαινέ τε οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν, τὰ μὲν διὰ τὴν ἀσιτίαν, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς ὐκ εἰωθυίας ἐδωδῆς, τοῖς μὲ, ἀῤῥώστους διακεῖσθαι τὰ σώματα, τοῖς δὲ, παντελῶς ἀδυνάτους. ὡς δὲ τοῦτο ἔγνωσαν οἱ νεωστὶ κεκρατημένοι τῷ πολέμῳ Οὐολῦσκοι, πρεσβείων ἀπορρήτων διαπομπαῖς ἀλλήλους εἰς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐσομένων, εἴ τις αὐτοῖς ὀπάδοιτο κεκακωμένοις πολέμῳ τε καὶ λιμῷ, ἀνέλπιστον. θεῶν δὲ τις εὔνοια, οἷς φροντὶς ἦν μὴ ἀφανίσθαι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν Ῥωμαίους γενομένους, ἐφανέρωσε καὶ τότε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. τοσοῦτος γὰρ τις ἄφνω εἰς τὰς πόλεις τῶν Οὐολούσκων φθόρος ἐνέπεσεν, ὅσος οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ μνημονεύεται γενόμενος, οὔτε βαρβάρου γῆς, οὔτε Ἑλλάδος, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τύχην καὶ φῦλον ἐξαιρούμενός τε καὶ ἀδιακρίτως σώματα ὁμοίως διεργαζόμενος. ἐδήλωσε δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς ἡ πόλις ὀπιφανὴς τῶν Οὐολούσκων, Οὐέλιτρα ὄνομα αὐτῇ, μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος ἔτι τότε· ἧς ὁ λοιμὸς μίαν ὑπελείπετο μοῖραν ὐκ πλέκειν, τὰς δὲ ἄλλας ὑπολαβὼν ἀπώλεσε. καὶ ἐν τῇ τελευ-

XII. Quum igitur ad hunc Ariſtodemum, qui annum jam ferme XIV. tyrannidem Cumis obtinebat, exſules, Tarquinii ſocii, veniſſent, judicium contra patriam petebant: at Romanorum legati aliquandiu reſtiterunt, ut qui nec ad hoc judicium veniſſent, nec poteſtatem agendæ cauſſæ publicæ ullam haberent, quam à ſenatu non accepiſſent. Sed quum nihil proficerent, & viderent tyrannum in alteram partem propenſiorem eſſe ob ſtudium & preces exſulum, petito temporis ſpatio ad dicendam cauſſam, * & pecuniis pro vadimonio promiſſis, ſi id deſererent, pendente adhuc cauſſa, nullo amplius eos obſervante aufugerunt. Horum vero famulos & jumenta & pecunias coëmendi frumenti cauſſa allatas tyrannus retinuit. His igitur legationibus contigit, ut tales injurias paſſæ re infecta domum redirent. Sed qui miſſi fuerant in Hetruriam, milium & far, ab ejus regionis populis coëmptum, fluvialibus ratibus in urbem comportarunt. Ille commeatus Romanos exiguum temporis ſpatium ſuſtentavit: ſed poſtea hoc abſumpto ad eandem inopiam, qua ante laborabant, redacti ſunt. Nullum autem cibi genus intentatum reliquerunt, ad quod neceſſitas ſolet homines adigere: acciditque multis eorum, tum ob rerum penuriam, tum ob inſolentiam inſueti cibi, ut alii quidem male affectis eſſent corporibus, alii vero ob inopiam neglecti prorſus invalidi eſſent. Qua re cognita, Volſci, nuper bello devicti, ſe invicem occultis legationibus ad bellum contra Romanos ſolicitabant, rati, ſi quis eos bello & fame vexatos adoriretur, fore ut illi hoſtibus reſiſtere non poſſent. Sed divina providentia, cui curæ erat non pati populum Rom. in hoſtium poteſtatem venire, tunc quoque manifeſtiſſime vim ſuam demonſtravit. Tanta enim peſtilentia repente Volſcorum urbes invaſit, quantam nuſquam, vel apud Græcos vel apud barbaros, acciditſſe memoriæ proditum eſt; quippe quod nulli ætati, nulli conditioni, nulli ſexui parceret, ſed æque valida atque invalida corpora conficeret. Cujus ingentis cladis magnitudo latis cognoſci poteſt ex inſigni Volſcorum urbe, cui nomen erat Velitræ, quæ tunc ampla & frequens erat; cujus tantam incolarum multitudinem peſtis exhauſit, ut de decem partibus unam tantum reliquerit, cæteras vero corripuerit & abſumpſerit. Qui vero tandem

a Ἀπολογήσασθαι *Vat.* b Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quod probavit *Sylb.* quia Διαπομπαὶ ita dicitur ut Διαφοραὶ & conſimilia. Δι' ἀγγελῶν in *Ed. Steph.* quam ſcripturam nequaquam mutandam eſſe cenſuit *Pori.* c Φθόρος ὁ λοιμικὸς *Vat.* d Illa ἐνέπεσεν ἐφ' Ἕλλάδος v. 43. & mox τι poſt ἡμερῶν deſunt in *Ed. Steph.* agnoſcunt tamen *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* & poſtulat ipſa ſententia. e Deſideratur in *Cod. Vat.* f Οὐιλιτρα in *Ed. Steph.* ſed Οὐιλιτρα ſcribendum eſſe cum *Interpretibus* conſtat ex iis quæ *Auctor* ſupra retulit, p. 174. v. 15. & p. 358. v. 42. Βελιτρα dicitur *Stephano Byzant.* g Abeſt *Vat.* * Vadeſque corporum exponentes pecunias. *Lapus.* Et vadatis pecuniis. *Sylb.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1. Cn. 261. V. C. Var. 263.

tandem incolumes ex ea clade ſuperfuere, *legatis *in hoc* miſſis, Romanis ſuam deſolationem indicarunt, & urbem illis dediderunt. Quia autem etiam ante colonos Roma miſſos acceperant, ideo novos colonos ſorte delectos ab illis petebant.

XIII. ¶ Hac re cognita, Romanos eorum calamitatis miſeratio ſubiit: nec cenſuerunt in tam afflicta fortuna reminiſcendas *& perſequendas* hoſtium injurias, quaſi ſatis pœnarum diis, pro ſcelere *contra populum Rom.* cogitato, dediſſent. Velitras autem ipſis recipere placuit, miſſo non parvo colonorum numero, quia multa commoda inde proventura ſecum ipſi reputabant. Nam & ipſe locus idoneus videbatur, ſi ſatis firmo præſidio occupatus fuiſſet, ad magnum impedimentum afferendum illis, qui aliquid rerum novarum moliri, aut aliquos motus excitare voluiſſent: & ipſam alimentorum penuriam, qua reſp. premebatur, multo leviorem fore arbitrabantur, ſi ex urbe plebis pars aliqua non contemnenda migraret. Præcipue vero ſeditio nova quæ excitabatur, priore nondum ſatis bene exſtincta, impulit eos ut novam coloniam mittere decernerent. Iterum enim, ut & ante, plebs concitabatur, & patriciis erat infenſa: multaque in eos & gravia convicia jactabantur, aliis incuriam eorum & negligentiam incuſantibus, quod non multo ante prævidiſſent fore annonæ inopiam, neque adverſus eam calamitatem aliqua remedia ante excogitaſſent *ac præparaſſent*; aliis aperte dicentibus eos per inſidias & conſulto annonæ caritatis auctores eſſe, quod irati eſſent, cuperentque plebem vexare, à qua ſe deſertos recordarentur. Ob has igitur cauſſas ocius colonia decreta eſt, triumviris ad eam deducendam à ſenatu creatis. Plebi autem principio quidem gratum erat aliquos ſorte delectos in coloniam mitti, quod ſe fame liberatum iri, & regionem fertilem ſe habitaturam ſperaret. Deinde vero conſiderans peſtem, quæ in urbe ſibi deſtinata graſſata fuerat, & quæ incolas abſumpſerat, novoſque colonos eodem modo tractatura videbatur, ſententiam paullatim mutare cœpit; ita ut non multi eſſent qui nomina dare, & in numerum novorum colonorum referri vellent, ſed multo pauciores quam ipſe ſenatus decreverat. atque hos ipſos jam ſui conſilii pœnitebat, quod male ſibi conſuluiſſent: nec exire volebant, ſed tergiverſabantur. Hæc igitur pars domi relicta eſt, & alii quotquot in coloniam lubenter non proficiſcebantur: facto poſtea ſenatus conſulto ut ex omni civium Rom. numero coloni ſorte delecti deducerentur, & graviſſima atque inexorabili pœna propoſita iis in quos ſors cecidiſſet, ſi eo ire recuſaſſent. ita demum & egregia iſta colonia neceſſitate coacta Velitras eſt miſſa; & alia nova paucis poſt diebus deducta eſt Norbam, Latini nominis urbem non ignobilem.

Coloni emiſſi.

τῶλλες δ' ὅτι ὅσοι περιῆσαν ἐκ τῆ συμφορᾶς, σφισιν αὐτοῖς, Ρωμαίοις ἔφρασε τὴ ἐρημίαν, καὶ παράδοσε τὴ πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ πρόσθεν εἰποίκους ἐκ Ρώμης εἰληφότες· ἀφ' ἧς αἰτίας καὶ τὸ δεύτερον τὰς κληρούχους παρ' αὐτῶν ἤτουν.

¶ Ταῦτα τοῖς Ρωμαίοις μαθοῦσι τὴ μὲ συμφορᾶς οἶκτος εἰσῆει καὶ ἃ δεῖν ἔφοντο τοῖς ἐχθροῖς ὅτι τοιαύτας τύχας μνησικακεῖν, ὡς ἱκανὰς δεδωκόσι τοῖς θεοῖς ὑπὲρ σφῶν δίκας ἀνθ' ὧν ἔμελλον δράσειν. Οὐελίτρας δὲ παραλαμβάνειν ἐδόκει κληρούχων ἀποστολὴ μὲν ὀλίγων, πολλὰ τὰ συμφέροντα ἐκ τῆ παρόντος ὀπτωλογιζομένοις. τό,τε χωρίον ἱκανὸν εἰ ἐφαίνετο, φυλακῆ ἀξιοχρέω καταλῃφθὲν, οἷς ἂν νεωτερίζειν ἢ παρακινεῖν τι βουλομένοις ἦ, μέγα κώλυμα καὶ ἐμπόδιον εἰ ἦ τὴ ἀποστολῆ τὴ τε φῆς ἡ χρήσασα τὴ πόλιν, καὶ πρὸ ὀλίγου μετεωρότερα γενήσεσθαι ὑποπτεύετο, εἰ μεταξύ τις ἐξ αὐτῆς ἀπὸ τῆ πλήθους μοῖρα ἀξιόλογος. μάλιστα δὲ ἡ τάσις ἀναῤῥιπιζομένη, πρὶ ἢ πεπαῦσθαι καλῶς ἐπὶ τὴ προτέρων, σπᾶν αὐτοὺς ψηφίζεσθαι τὸν ἀποστολον. πάλιν γὰρ, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὁ δῆμος ἠρεθίζετο, καὶ δι' ὀργῆς εἶχε τοὺς πατρικίους· πολλοί τε καὶ χαλεποὶ κατ' αὐτῶν ἐγίνοντο λόγοι, τῶν μὲν ὀλιγωρίαν ἐγκαλούντων καὶ ῥαθυμίαν, ὅτι οὐκ ἐκ πολλοῦ προεῖδοντο τὴν ἐσομένην τοῦ σίτου σπάνιν, καὶ προεμηχανήσαντο τὰ πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξήματα· τῶν δὲ ἐξ ὀπτιβουλῆς ἐπ' αὐτῶν γεγονέναι σιτοδείαν ἀποφαινόντων, δι' ὀργήν τε καὶ ὀπτιθυμίαν τοῦ κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, ἀναμίνησι τῆς ἀποστασίας. ἀφ' ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, τῶν κληρούχων ἀποστολὴ ταχεῖα ἐγίνετο, πολλῶν ἀποδεχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἠγεμόνων. τῷ δήμῳ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐ ἄσμενον τὸ τοὺς κληρούχους ἀφαλλάττειν, ὡς λιμοῦ τε ἀπαλλαχθησομένῳ καὶ χώραν οἰκήσοντι εὐδαίμονα· ἔπειτα ὀθυμουμένῳ τὸν λοιμὸν, ὡς ὑπὸ τῆ μελλούσῃ αὐτὸν ὑποδέχεσθαι ᵍ πόλει νοσερῷ, τούς τε οἰκήτορας διεφθάρκει, καὶ δῆμον παρεῖχε μὴ καὶ τοὺς ἐποίκους τὸ αὐτὸ ἐργάσηται, μεθίστατο καπὶ μικρὸν εἰς ταναντία ἡ γνώμη· ὥστε οὐ πολλοί τινες ἐφάνησαν ⓐ μετέχειν βουλόμενοι τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ πολὺ ἐλάττους ὧν ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο. καὶ οὗτοι δὲ ἤδη σφῶν αὐτῶν κατεγνώκεσαν, ὡς καὶ ὑπὸ βουλομένων, καὶ ὑπανεδύοντο τὴν ἔξοδον. ʲ κατελείφθη μέντοι τοῦτο τὸ μέρος, καὶ τὸ ἄλλο τὸ μὴ ἐκουσίως ᵏ συναιρούμενον τῆς ἐξόδου, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐξ ἁπάντων γενέσθαι Ρωμαίων κλήρῳ τὴν ἔξοδον, κατὰ δὲ τὸν λαχόντων, εἰ μὴ ἐξοίσειν, χαλεπὰς καὶ ἀπαραιτήτους ζημίας αὐτός τε δὴ ὁ δῆμος ˡ εὐπρεπὴς ἀνάγκην εἰς Οὐελίτρας καταληφθεὶς ἀπεστάλη καὶ ἕτερος αὖθις οὐ πολλῶν ἡμέρων ὕστερον εἰς Νόρβαν πόλιν, ἥ ἐστι τῶν Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανής.

Εγένετο

ᵃ Οὐδὲ, ὅσον, habet *Cod. Ven.* ᵇ Οὐέντρας perperam in *Ed. Steph.* ᶜ Πεπαῦσθαι *Vat.* ᵈ Ἐγίνοντο *Vat.* Ἐλέγοντο malit *Sylb.* ᵉ Τῆς ἀποστάσεως *Vat.* ᶠ Ἡ τῶν κληρούχων *Vat.* ᵍ Λεμῶνι τὴς *Vat.* ʰ Πολλὰς χθονὸς *Vat.* ⁱ Κατελείφθη μέντοι *Vat.* ᵏ Ita lego *pro* συναιρούμενον ἐξόδου. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, & mox ἐπός τε δὴ ὁ δῆμος ἐυπρεπὴς ἀνάγκη καταληφθεὶς εἰς Οὐελίτρας ἀποικίαν &c. alioqui oratio imperfecta videbitur & ἀνακόλουθος. *Port.* ˡ Εὐπρεπὴς agnoſcit etiam *Gelenius*, præterit *Lapus.* Si quis aptius legi putet *Δεξιὸς*, ſuo fruatur judicio. Sed quid ſi legas *εὐπρεπῶ ἀνάγκη καταληφθεὶς*. *Sylb.* Poſtremam hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* probatque *Portus.* * Πρεσβευτήρους Ρωμαίους, ἔφρ. miſſis ad Romanos legatis, *ſumm* &c. legit & interpretatur *Port.*

a Λάθε

Εγένετο δὲ οὐδὲν τῷ ὀχ λογισμοῦ τοῖς πατρικίοις, καθ' ἡσῦν τὴν ἐλπίδα τοῦ λωφήσειν τῷ χάσιν. Ἀλλ' ὁ θεὸς ἐπιλειφθέντες ἔτι χείρως ταῖς ὀργαῖς ἦσαν, καὶ πολλῇ τῇ καταβοῇ τῶν βουλευτῶν ἐχρῶντο, κατά τε συνεφρὰς καὶ ἑταιρείας, ὀλίγοι μὲν συνιόντες τὸ πρῶτον, ἔπειτα ἀθρόοι, συντονωτέρας ἤδη γενομένης τῆς ἀπορείας· καὶ συνδραμόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, τοὺς δημάρχους ἐβόων. συναχθείσης δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐκκλησίας, παρελθὼν [a] Σπόριος Σικίννιος, ὃς τοῦ τότε ἄρχειν ἡγεμὼν, αὐτός τε πολὺς ἔρρει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα οἷόν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξίστα λέγειν ἃ φρονοῦσιν εἰς τὸ κοινὸν, μάλιστα δὲ τὸν Σικίννιον καὶ τὸν Βροῦτον, ἀλορανόμους τότε ὄντας, ἀναγκάζων ἑκάτερον ἐξ ὀνόματος, οἳ καὶ τὴν πρώτην ἀποστάσεως τῷ δήμῳ ἦρξαν, καὶ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν εἰσηγησάμενοι, πρῶτοι αὐτῆς ἔ- 429 τυχον. παρελθόντες δὲ οὗτοι, τοὺς κακοπραγμάτους τῶν λόγων ὀχ πολλοῦ παρεσκευασμένους, διεξήεσαν ἃ τοῖς πολλοῖς ἀκούειν ἐβούλοντο, ὡς ὀχ προνοίας τε καὶ ὀπιβουλῆς ὑπὸ τῶν πλουσίων γένοιτο ἡ περὶ τὸν σῖτον ἀπορία, ἐπειδὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀκόντων ἐκείνων ὁ δῆμος ὀκ τῆς ἀποστάσεως εὕρετο. ἰσομοιρεῖν τε οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀπέφαινον τὴν συμφορᾶς τοῖς πένησι τοὺς εὐπόρους· ἐκείνοις μὲν γὰρ εἶ καὶ τροφὰς οἱ ἀφανεῖ κατακεμένας, καὶ χρήματα, οἷς ὠνούμενοι τὰς ἐπισάκτους ἀγορὰς, ἐν πολλῇ ὑπερουσίᾳ ἦσαν τοῦ κακοῦ· τοῖς δὲ δημόταις ἀμφότερα ζῶντα ἀπόρως ἔχειν· τήν τε ἀποστολὴν τῶν κληρούχων, οὓς ἐποίησαν εἰς νοσερὰ χωρία, ἐκβαλεῖν ἀποφαίνοντες εἰς τοσοῦτον καὶ μακρῷ χείρονα ὄλεθρον, αὔξοντες, ὡς μάλιστα δυνατοὶ ἦσαν, τῷ λόγῳ τὰ δεινὰ, καὶ τί πέρας ἔσοιτο τῶν κακῶν ἀξιοῦντες μαθεῖν, ὑπομιμνήσκοντές τε τῶν παλαιῶν αὐτοὺς αἰκισμῶν, οἷς ὑπὸ τῶν πλουσίων ἔτυχον αἰκισθέντες, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅμοια τούτοις κατὰ πολλὴν ἄδειαν διεξιόντες. τελευτῶν δὲ ὁ Βροῦτος, εἰς ἀπειλήν τινα τοιάνδε κατέκλεισε τὸν λόγον, ὡς εἰ βουληθεῖεν αὐτῷ πείθεσθαι, διὰ ταχέων προσαναγκάσων τοὺς ἐκκαύσαντας τὸ δεινὸν κατασβέσαι. ἡ μὲν δὴ ἐκκλησία διελύθη.

Οἱ δὲ ὕπατοι τῇ καλόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλων τὴν βουλὴν, περίφοβοι ὄντες ἐπὶ τοῖς χαλεπαινομένοις, καὶ τὸν Βροῦτον δημοκοπίαν εἰς μέγα τι κακὸν ἀποσκήψειν οἰόμενοι· πολλοὶ μὲν δὴ καὶ πανοδαπαὶ ὑπό τε αὐτῶν ἐκείνων ἐρρήθησ[c] τῷ συνεδρίῳ λόγοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρεσβυτέρων· τὴν μὲν, οἰομένων δεῖν θεραπεύειν τὸν δῆμον ἀπάσῃ προσηνείᾳ λόγων, καὶ ὑποχάσει ἔργων, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μεθιστάντας ἀποκναίζειν, πείθοντας εἰς μέσον τὰ πράγματα, καὶ μὴ σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος [d] τὸν δῆμον [e] παρακαλοῦντας σκοπεῖν· τὴν δὲ, μηδὲν ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι συμβουλευόντων πρὸς ὄχλον αὐθάδη καὶ ἀμαθῆ, [e] θεραπείαν τε καὶ ἀνύποιστον δημοκόπων ἀνθρώπων μανίαν, ἀλλ' ἀπολογίαν μὲν, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν ἀπ' αὐτῶν παρεσκευασμένων αἴτιον, καὶ ὑπισχνεῖσθαι πρόθυμον ἕξειν τοῦ κακοῦ τὴν δυνατήν· τοῖς δὲ ταράττουσι

§ Fefellit tamen ſua ſpes patricios, quod ad ſeditionem attinet, quam ſopitum iri ſperabant, nec quidquam eorum quæ cogitarant ipſis ſucceſſit: nam reliqui plebeji multo gravius iraſcebantur, & patres valde incuſabant, & per cœtus & ſodalitia, paucis primum coëuntibus, mox gregatim, inopia gravius eos jam urgente: concurſuque in comitium facto, tribunos plebis vocabant. Coacta deinde ab illis concione, progreſſus Sp. Icilius, qui tunc tribunorum collegii princeps erat, & ipſe vehementer in ſenatum invectus eſt, in quantam maxime fieri poterat invidiam eum rapiens, & alios juſſit coram populo ſuam mentem aperire, præcipue vero Sicinnium & Brutum, qui tunc erant ædiles, utrumque nominatim appellans, qui & primæ ſeceſſionis plebi auctores fuerant, & introducto in remp. tribunatu, primi eum magiſtratum geſſerant. Hi in medium progreſſi malignillimas conciones, jam multo ante præparatas, habuerunt, quæ plebis auribus admodum erant gratæ, quaſi data opera & divitum inſidiis præſens annonæ caritas & inopia contigiſſet, quod libertatem illis invitis plebs per ſeceſſionem ſibi comparaſſet. Dicebant enim illa calamitate & *fame* non æque premi divites atque pauperes: imo ne vel minimum quidem *divites* ea gravari. illis enim eſſe alimenta occulta, & pecunias quibus emant commeatus in urbem importatos, quibus freti hoc malum facile poſſint contemnere: & plebem utriuſque hujus rei inopia laborare. Addebant coloniam ab illis in loca peſti obnoxia emiſſam in manifeſtum & peſſimum exitium fuiſſe pulſam: & mala, quantum poterant, exaggerabant, & ſcire volebant quis tandem malorum finis futurus eſſet, & in memoriam ipſis revocabant verbera & contumelias quibus olim à divitibus fuerant affecti, & alia his ſimilia liberrime dicebant. Poſtremo Brutus orationem ſuam tali comminatione clauſit, ſi velint ſibi parere, ſe brevi effecturum, ut qui hoc malum accendiſſent, iidem coacti hoc reſtinguerent, atque ita concio dimiſſa eſt.

XIV.
Fer. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 1. V. C. Cos. 262. Var. 264.
Inteſtina ſeditio recrudeſcit.

§ Poſtero die coll. ſenatum convocarunt, hoc novo motu graviter perculſi, & illam Bruti popularem concionem in grave aliquod malum erupturam exiſtimantes. Multæ autem & variæ ſententiæ in ſenatu dictæ fuerunt, cum ab illis ipſis conſulibus, tum ab aliis natu majoribus; nonnullis cenſentibus deliniendam plebem omni verborum comitate & operæ pollicitatione, & ejus duces placandos, propoſita illis rerum difficultate, rogandamque plebem ut ſecum communi reip. utilitati conſuleret; aliis contra cenſentibus, nullo modo cedendum, nulla in re indulgendum vulgo arroganti & imperito, & audaci ac intolerabili tribunorum plebi aſſentantium inſaniæ, ſed reſpondendum patricios nullo modo horum malorum auctores eſſe, & ſenatui pro viribus rem curæ fore promittendum. cæterum, plebis turbatores objur-

XV.

[a] Αλλοι σκελιφθέντες *Vat.* [b] Legendum Σπόριος Ιούλιος. nam Sicinnius alius eſt, ut cum è ſuperioribus eſt manifeſtum tum è ſequentibus. atque adeo idem iſte Sicinnius non tribunus hoc anno fuit, ſed ædilis, ut ex v. 13. ſatis evidenter perſpicitur. *Sylb.* Ita quidem ut viſum eſt *Sylburgio*, vel Γάιος Ιούλιος ſcribendum cenſet *Port.* [c] Vel τῇ συνεδρίῳ accipiendum pro ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, vel legendum ἐκ τῆς συνεδρίου. *Sylb.* [d] Deſunt in *Cod. Vat.* [e] Θεραπείας τε καὶ ἀνυποίστου δημοκόπων ἀνθρώπων μανίας *Vat.*

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 §. V. C. Cos. 262. Var. 264.

objurgandos, addita interminatione, ni seditiones excitare desinant, eos meritas pœnas daturos. * Hujus sententiæ auctor fuit Appius, quæ etiam evicit magna patrum contentione: ita ut populus, exaudito eorum clamore, vehementer permotus ad curiam concurreret, & tota civitas exspectatione rerum erecta esset *& suspensa*. Postea coss. egressi è curia populum ad concionem convocarunt, (exiguum autem diei spatium reliquum erat) progressique senatus voluntatem exponere conabantur. † Sed obstabat illis tribunus, & nec alternis nec decenti ordine verba utrinque fiebant. nam & simul vociferabantur, & sibi invicem obstrepebant, ita ut ii qui aderant difficulter quid ipsi sibi vellent intelligere possent. ¶ Coss. enim æquum esse censebant se, qui majorem haberent potestatem, totius etiam urbis imperium habere: tribuni vero dicebant concionem suum esse locum, sicut illorum, senatum, & in sua esse potestate quicquid apud populum judicandum decernendumve esset. Pro his stabat plebs, acclamationibus *addens animos*, & congredi parata (si opus fuisset) cum iis qui impedimento esse voluissent: à consulum partibus stabant patricii, qui eos conferto agmine stipabant. Atque ingenti contentione certatum est ne alteri alteris cederent, quasi in una ista præsenti victoria jus omne, quod in posterum utrique esset habituri, consisteret. Jamque sol ad occasum vergebat, & reliqua multitudo ex ædibus in forum concurrebat; & nisi noctis interventu contentio fuisset dirempta, illi ad vulnera lapidumque jactus venissent. Sed, ne hoc fieret, Brutus in medium progressus à coss. petiit ut sibi dicendi potestatem facerent, pollicitus se seditionem sedaturum. Illi igitur putantes se vicisse, quod præsentibus tribunis pleb. popularis ille concionator hanc gratiam non ab illis sed à se petiisset, ei dicendi potestatem fecerunt. Facto autem silentio, Brutus nihil aliud dixit, sed in hunc modum coss. interrogavit: "Nonne (inquit)
XVI. "meministis, cum dissidium componeremus,
"nobis hoc jus à vobis concessum, quoties
"tribuni quacunque de caussa plebem con-
"vocarint, ut minime liceat patriciis ei con-
"cioni aut interesse, aut eam turbare & im-
"pedire? "Meminimus, respondit, Geganius.
Tum Brutus infert; "Cur igitur nos impe-
"ditis, nec finitis tribunos quæ volunt di-
"cere? Ad hæc Geganius respondit; "Quia
"plebs ad concionem non ab illis, sed à no-
"bis coss. convocata fuit. si enim illi concio-
"nem convocassent, certe neque vobis im-
"pedimento esse, neque curiosius in eam nos
"ingerere vellemus. Sed quia nos concio-
"nem convocavimus, non impedimus quo
"minus isti concionentur, sed ab his nos
"impediri iniquum esse ducimus. Tunc Bru-
tus ejus orationem excipiens, "Vicimus, in-
"quit, Quirites, & ab adversariis quæcun-
"que petebamus nobis sunt concessa. Nunc

τὸν δῆμον ὀπτιμᾷν, ᾗ τοσαγορδεῖν ὡς ἐ μὴ πεισθησο-
ται τιὼ ϛάσιν ἀναῤῥηϐίζοντες, ἀξίας τίσιος δίκας. ζυ-
τῆς ἠγῆτο τῆς γνώμης Ἀππιος, ᾗ λεῖ ἡ πλεῖστα αὖτη,
πολλῆς ἐμπεσούσης πάνυ τοῖς συνέδρεις φιλονεικίας ὥστε
ᾗ † δῆμον ὑπὸ † βοῆς αὐτῶν ἐξακουομένης ὅτι πολὺ
παραχθέντα, συνδραμεῖν ὅτι τὸ βυλευτήριον, καὶ πᾶ-
σαν ὀρθὴν ὅτι τῇ προσδοκίᾳ γενέσθαι τιὼ πόλιν. μετὰ
δὲ τῦτο ⓐ μὲν ὕπατοι παρελθόντες, συνεκάλεσαν τὸν
δῆμον εἰς ἐκκλησίαν· λεῖ δὲ ᾗ πολὺ τῆς ἡμέρας ἔπ τὸ
λειπόμενον· καὶ παρελθόντες, ἐπειρῶντο τὰ δόξαντα
σφίσιν ἐν τῇ βυλῇ λέγειν. * ἐνίστατο δὲ αὐτοῖς ὁ δήμαρ- 430
χ⊖, ᾗ ἐκ λεῖ ἐν μέρει ἀλλ' ἐν κόσμῳ γινόμενος παρ' ἀμ-
φοῖν ὁ λόγος. ἐϐόων γὰρ ἅμα, ᾗ ἐξέπλεον ἀλλήλυς· ὥστε
μὴ ῥᾴδιον εἶ) τοῖς παῦσι τὰς διανοίας αὐτῶν, ὅ,τι βέ-
λονται, συνιδεῖν. Εδικαίων δὲ οἱ μὲν ὕπατοι, τιὼ κρεῖττο-
να ἔχοντες ἐξυσίαν, ἁπάντων ἄρχειν † ἐν τῇ πόλει· οἱ δὲ
δήμαρχοι, τιὼ ἐκκλησίαν ἑαυτῶν εἶναι χωρίον, ἔσπερ
ἐκεῖναν † βυλήν· καὶ ὁπόσα ὅτι τοῖς δημόταις λεῖ κεῖ-
ναί τε ᾗ ϐ ψηφίζεσθαι, τῦτων αὐτοὶ πᾶν ἔχειν τὸ κρά-
τος. c συνηγωνίζοντο δὲ τοῖς μὲ ἡ πλῆθς ὅπλοῦσα, καὶ
ὁμόσε χωρεῖν, εἰ δέοι, τοῖς κωλύσι παρεσκευασμένη·
τοῖς δὲ ὑπάτοις, οἱ πατρίκιοι συρέψαντες αὐτύς. ἐγίνετο
δὲ πολὺς ἀγὼν περὶ ϐ μὴ εἶξαι ἑκατέροις, ὡς ἐν μιᾷ τῇ
τότε ἡμέρᾳ διακρινομένης † εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκα-
τέραν δικαιώσεως. ἥλιός τε περὶ καταφορὰν λεῖ ἦν, καὶ
συνέτρεχεν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὸ ἄλλο πλῆθ⊖ εἰς τιὼ ἀγο-
ράν· ᾗ ἔμελλον, εἰ μὴ νὺξ ὑπελαμϐάνει τὴν ἔριν, εἰς πλη-
γάς τε καὶ λίθων ϐολὰς χωρήσειν. ἵνα δὴ μὴ τῦτο γέ-
νοιτο, προελθὼν ὁ Βρῦτ⊖, τῦς ὑπάτυς ἠξίϖ δοῦναι
λόγον αὐτῷ, παῦσαι ὑπισχνύμε⊖ τιὼ ϛάσιν. καὶ
ἐκεῖνοι δόξαντες σφίσι περιγεγρῆσθαι, ὅτι τῶν δημάρ-
χων παρόντων, ᾧ πρὸ ἐκείνων ὁ δημαγωγὸς ἠτήσατο τιὼ
χάριν, ὑπεξέπεσον αὐτῷ λέγειν. σιωπῆς δὲ γενομένης,
ἄλλο μὲν ὐδὲν ὁ Βρῦτ⊖ εἶπεν, ἠρώτησε δὲ τῦς ὑπά-
τυς τοιάνδε πρὸ ἐρώτησιν· "Ἀρά γε, ἔφη, μέμνησθε ὅτι
"διαλυομένοις ἡμῖν τιὼ ϛάσιν τῦτο συνεχωρήθη τὸ δίκαιον
"ὑφ' ὑμῶν, ὅταν ⓐ δήμαρχοι συναγάγωσι τὸν δῆμον
"ὑπὲρ ὁτῳδήπ⊖, μὴ παρεῖναι τῇ συνόδῳ τοὺς πα-
"τρικίους, μήτε ἐνοχλεῖν; "Μεμνήμεθα, ἔφησαν ὁ Γε-
γάνι⊖. ᾗ ὁ Βρῦτ⊖ ἐπιφέρει· "Τί ϖν παῦσαντες ἡμᾶς
"ποδὼν ἴστασθε ἡμῖν, ᾗ ὐκ ἐᾶτε τῦς δημάρχυς ἃ βού-
λονται λέγειν; ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ Γεγάνι⊖·
"Οτι ὐκ αὐτοὶ συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς τιὼ ἐκκλη-
"σίαν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ὕπατοι. εἰ μὲν ϖν ὑπὸ τῦτων ἡ
"συνοδ⊖ ἐγένετο, ὐδὲν ἂν ἠξιοῦμεν ὑμᾶς κωλύειν, αὐτὸ
"πολυπραγμονεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς συνηγάγομεν τιὼ
"ἐκκλησίαν, οὐχὶ τῦτυς ἀπορεύειν κωλύομεν, ἀλλ'
"ὑπὸ τῦτων αὐτοὶ κωλύεσθαι οὐ δικαιοῦμεν. καὶ ὁ Βρῦ-
τ⊖ ὑπολυχών, "Νικῶμεν, ἔφησεν, ὦ δημόται, καὶ πα-
"ρακεχώρηται ἡμῖν ὑπὸ τῆς διαφορᾶς ὅσα ἠξιοῦμεν. τῦν
"μὲν

a Σείσαντες ϛ αὐτοὶ οἱ δημαρχοι Vat. b Major temporum similitudo erit, si legas πεῖναί τι ᾗ ψηφίσασθαι, vel πείσειν τι καὶ ψηφίζεσθαι. c Συνεπαλίζοντο δὲ Vat. d Υπωρίαν. Vat. * Al. Hujus sententiæ princeps, *vel* præcipuus auctor, *vel* præcipue auctor. *Port.* † Sed, tribuno plebis intercedente, exorta est inter eos importuna & indecora altercatio. *Port.*

a Rectius

"μὲν οὖν ἄπτε, καὶ παύσεσθε φιλονεικοῦντες· ἐμοὶ δὲ
"ὑμῖν ἐπιχειρήσαι φανερὸν ποιῆσαι ὅσῳ ἔχετε ἰσχύι.
"καὶ ὑμεῖς γε, ἂν δόκιμα ᾖ, τοῦτο χαρίσασθε αὐτοῖς
"τῆς ἀρχῆς· οὐ γὰρ εἰς τέλος πα-
"ραχαρίσεσθε, [b] μαθόντες ὅσον κράτος ὑμῶν ἡ ἀρχὴ ἔχει· ἢ
"γνώσεσθε δὲ ὀλίγῳ ὕστερον. [c] ἐγὼ τοῦτο ὑμῖν [d] ὑποχεί-
431 "ριος φανερόν, [e] μετριωτέραν αὐτῶν [f] ἀποδώσων
"τὴν ὑπερηφανίαν. εἰ δὲ φενακίζων ὑμᾶς εὑρεθῶ, χρήσα-
"σθε ὅ,τι βούλεσθε μοι.

Οὐδενὸς δὲ τούτοις ἀντιλέξαντος, ἀπῆσαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, τὴν τοῦ δήμου ὑπόληψιν ἔχοντες ἑκάτεροι. ἀλλ' οἱ μὲν ἄποροι, δοκοῦντές τι μεῖζον ἐξευρηκέναι τὸν Βροῦτον, καὶ οὐκ εἰκῇ ὑποπτεύσαι τοιοῦτον οἱ δὲ πατρίκιοι, καταφρονοῦντες τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ τολμᾶν ἐς λόγου χάριν εἰρῆσθαι ὑπολαμβάνοντες. μηδὲν γὰρ ἐπὶ τῇ βουλῇ συγκεχωρῆσθαι τοῖς δημάρχοις, ἔξω τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τοῦ δημοτικοῦ. οὐ μὴν ἅπασί γε εἰσῄει, καὶ μάλιστα τοῖς πρεσβυτέροις, ὀλιγωρία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ προσέχειν μή τι ἀνήκεστον ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐξεργάσηται μανία. τῇ δὲ ἑξῆς νυκτὶ κοινωσάμενος τοῖς δημάρχοις ὁ Βροῦτος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ προπαρασκευασάμενος χεῖρα οὐκ ὀλίγην δημοτικήν, κατέβαινε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορά· καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι καταλαβόμενοι τὸ Ἡφαιστεῖον, ἔνθα ἰοῦ ἔθος αὐτοῖς ἐκκλησιάζειν, [g] ἐκάλουν μὲν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς· ὄχλος γὰρ ὅσος [h] οὐδέποτε ἐδόκει, συνῆλθεν· παρελθὼν [i] Σικίννιος ὁ δήμαρχος, πολὺν μὲν ἐποιήσατο λόγον τῶν πατρικίων, ἁπάντων ὑπομιμνήσκων ὅσα καὶ τῶν δημοτικῶν αὐτοῖς ἐπεφώρητο· ἔπειτα ὑπὲρ τῆς παρελθούσης ἡμέρας ἐδίδασκεν, ὡς κεκωλυμένος ὑπ' αὐτῶν εἴη λόγου τυχεῖν, καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς ἀφῃρημένος. "Τί-
"νος γὰρ ἂν ἔτι [k] γενοίμεθα κύριοι τῶν ἄλλων, εἰ μηδὲ [l] λέ-
"γειν ἐσόμεθα; πῶς δ' ἄν τινι ὑμῶν ἀδικουμένῳ πρὸς αὐ-
"τῶν βοηθεῖν δυναίμεθα, εἰ τὴν ἐξουσίαν [m] σωθήσει ὑμᾶς
"ἀφῃρεθέντες; ἀρχὴ γὰρ ἁπάντων παντὸς ἔργου λόγοι, καὶ
"οὐκ ἄδηλον ὅτι οἷς εἰπεῖν ἃ φρονοῦσιν οὐκ ἔξεστιν, οὐδὲ [n] πρᾶ-
"ξαι ἂν ἐξῇ ἃ βούλονται. ἢ νομίζεσθε οὖν, ἔφη, τὴν ἐξουσίαν
"ἰοῦ δεδώκατε ἡμῖν, [o] εἰ μὴ μέλλετε βεβαίαν αὐτὴν, ὅ-
"πως ἢ τὸ ἀσφαλὲς, ἢ νόμῳ γραφέντι τὰς ἐμποδὼν ἡμῖν
"τὸ λοιπὸν ἐσομένας κωλύσατε. τοιαῦτα διαλεχθεὶς, ἐπιχειροῦσι τοῖς δημόταις μεγάλῃ βοῇ τὸν νόμον εἰσφέρειν, ἔχων αὐτὸν ἤδη γεγραμμένον, ἀνεγίνωσκε, καὶ ψῆφον ἀναδίδωσι τῷ πλήθει περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα ἐπενεγκεῖν. οὐ γὰρ ἐδόκει τὸ πρᾶγμα ἀναβολῆς δεῖσθαι, οὐδὲ μελλήσεως, μή τι ἄλλο κώλυμα γένηται πρὸς τῶν ὑπάτων. ἰοῦ δὲ τοιόσδε ὁ νόμος· "Δημάρχου γνώμην ἀγο-
"ρεύοντος τῷ δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ

"igitur abite, & contendendi finem facite: ceras vero pollicor me vobis demonstratu-
"rum quantam habeatis potentiam. & vos, tribuni, in præsentia foro illis cedite: ne-
"que enim in perpetuum illis cedetis, ubi quanta sit vestri magistratus potentia co-
"gnoveritis. brevi autem cognoscetis. Ego igitur me vobis hoc demonstraturum pol-
"licetor, & istorum superbiam moderatiorem
"redditurum. Quod si me fucum vobis fe-
"cisse constiterit, de me arbitratu vestro
"statuite.

¶ Quum autem nullus contra hæc dixis- XVII.
set, ex concione discesserunt, non eadem utrique exspectatione: sed inopes quidem existimantes egregium aliquid excogitasse Brutum, neque temere rem tantam eum pollicitum esse: patricii vero contemnentes hominis levitatem, & pollicitationum audaciam ultra verba non processuram existimantes. *Sciebant* enim tribunis nihil aliud concessum à senatu, nisi ut opem ferrent plebejis injuriam patientibus. Non tamen omnes (præsertim vero natu maximi) negligebant hoc negotium; sed censebant cavendum, ne hominis istius furor grave aliquod & insanabile malum afferret. Brutus vero, sequenti nocte suo consilio cum tribunis communicato, & præparata non modica plebejorum manu, cum illis in forum descendit; & ante claram lucem occupata Vulcani æde, ubi concionem haberi solebant, plebem ad concionem vocavit. ac mox referto foro, (tanta enim turba eo convenerat quanta nunquam ante *confluxisse* videbatur) tunc progressus Icilius tribunus, prolixa oratione invectus est in patricios, commemorans, quæcunque contra plebejos illi fecerant; deinde dixit se hesterno die ab illis dicere prohibitum, & sui magistratus potestate privatum. "Cujus enim
"(*inquiebat*) alius rei potestatem amplius
"habebimus, si ne loquendi quidem facultas
"nobis detur? quomodo alicui de vobis vim
"ab illis patienti opem ferre poterimus, si
"potestas vos convocandi nobis erepta fue-
"rit? Verba enim initium sunt omnium ope-
"rum; & certum illud est, quibus non licet
"proferre ea quæ sentiunt, multo minus illis
"licere facere quæ volunt. aut igitur (inquit)
"recipite potestatem, quam nobis dedistis, si
"eam confirmare, ut tuta sit, non vultis;
"aut lege lata vetate, ne quis in posterum
"nobis sit impedimento. Hac oratione habita quum plebs ingenti acclamatione jussisset eum legem ferre, ipse eam jam scriptam habens recitavit, plebique calculos distribuit; ut ex tempore suffragia de ea ferret. Neque enim res aut dilationem aut cunctationem pati videbatur, ne forte consulum interventu impediretur. Legis autem verba hæc erant. "Tribuno concionem ad populum habenti
"nemo contraria oratione adversator, neve
"dicentem

Ier. Jul. 4214. Ante Chr. 490. Olymp. 72 3. Cm. 262. V. C. 264.

a Rectius φανερὸν neutro genere, ut mox v. 7. *Sylb.* b Malebant δὲ *Vat.* c Post ἰοὺ desideratur γῦν vel δή. *Port.* d Ὑποδεής μοι ποιήσω *Vat.* e Deesse videtur copula ϛ ante μετριωτέραν, & in præcedente commate τι post τῶν. *Lapus*, omissis ποιήσω φανερὸν; sic vertit; *etenim hoc vobis pollicor, me horum superbiam moderatiorem esse redditurum.* *Sylb.* f Ἀποδόντι *Vat.* g Ἐκάλουν mallem, cui præcedens κωλύσαντι respondebit. Sed si codex mendo caret, ἐκάλουν ad cæteros Bruti collegas erit referendum. *Port.* h Οὐδέποτε ἴδιον *Vat.* i Hic quoque legendum est Ἰκίλιος ut paullo ante monui ad pag. 413. v. 9. *Sylb.* k Γενοίμην, ἴσως, κύριοι ἂν ἄλλων *Vat.* l Τοῦ συναγαγεῖν *Vat.* m Περᾶσθαι ἂν ἐξήσει *Vat.* n Pro εἰ μὴ, in *Vat. Sylb.* habemus disjunctivam ἢ. sed veram lectionem εἰ μὴ agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* o Λύτῃ τὴν ἀσφάλειαν *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *nisi ei securitatem firmaturi estis.*

non

Ner. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¼. V. C. Cer. 262. Var. 264.

"dicentem interpellato. siquis contra fecerit, "vades tribunis dato, se, si in judicium fue- "rit vocatus, soluturum mulctam, quam ei "irrogarint. Qui vades non dederit, morte "mulctator, ejusque bona sacra sunto. Si- "quid controversiæ hujusmodi mulctarum "causla inciderit, judicia penes populum "sunto. Tribuni hac lege suffragiis confir- mata concionem dimiserunt: & plebs bono animo & optimæ spei plena abiit, magnam Bruto habens gratiam quod hanc legem ejus inventum existimaret.

XVIII. ¶ Deinde multæ variisque de rebus inter tribunos & coss. altercationes sunt sequutæ, & neque ipsa plebs senatusconsulta rata habebat, neque senatus ipse ulla plebiscita approbabat. Sed magna contentione utrique alteris adversabantur, & se invicem suspectos habebant. Verumtamen eorum illud odium non processit ulterius ad facinus aliquod gravius, ut in istiusmodi tumultibus accidere solet. nam neque pauperes impetum fecerunt in divitum domos, ubi putarent se inventuros aliqua alimenta recondita, aut commeatum propalam venalem expositum ausi sunt diripere; sed æquo animo res parvas magno precio emebant, & quum pecunia eos deficiebat, radicibus ex terra evulsis, & herbis sese pascentes famem tolerabant: neque divites vi imbecillioribus allata, freti suis & clientelarum magnis opibus, urbem soli tenere voluerunt, aliis ex ea expulsis, aliis cæsis; sed ut patres, qui se prudentissime ac moderatissime erga filios gerunt, eorum peccata benevolo ac solicito animo constanter ferebant. Quum igitur resp. Rom. in tali esset statu, vicini populi invitabant Romanos cives, quotquot apud se habitare vellent, eos ad id allicientes oblato jure civitatis, & spe aliorum officiorum atque humanitatis, alii quidem optima mente, ob suam erga pop. Rom. benevolentiam, & ob illius cladis commiserationem, major vero pars ob pristinæ felicitatis invidiam. Et valde magnus fuit numerus eorum qui cum totis familiis Roma migrarunt, sedibus suis alio translatis; quorum alii composito reip. statu redierunt, alii ibi permanserunt.

XIX. ¶ Consulibus autem hæc videntibus, placuit ex senatusconsulto delectus habere, & exercitum educere. Hujus autem consilii sui occasionem honestam arripuerunt, quod crebris incursionibus & depopulationibus ager ab hostibus vastaretur, reputantes etiam cum alia commoda ex hac re sequutura, si exercitus extra agri Rom. fines mitteretur; *tum vero ista*, quod *videlicet* qui domi remansissent, ad minorem numerum redacti, maximam annonæ copiam habituri essent, & armatis major commeatuum copia esset futura, ex hostico sese alentibus, tum etiam quod

" μεσολαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις τοῦτο ποιήσῃ 432
" δίδοται τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς ἀπηνδεὶς εἰς ἔλεσιν τῆς
" ἀνὰ μέρος ὀφθείσης ζημίας. ὁ δὲ μὴ δοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ
" ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν δὲ ἀμφισβητού-
" των περὶ τοιούτου τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ὅπῃ τῷ
" δήμῳ. τοῦτον δὲ νόμον θέντες οἱ δήμαρχοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ὁ δῆμος ἀπῆλθε πολλῆς γεγο-
νὼς μετὰ εὐθυμίας, τῷ δὲ Βρούτῳ μεγάλην χάριν εἰδὼς, ἐκείνου δοκοῦντος εἶναι τὸ σύνθημα καὶ νόμου.

Μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ περὶ πολλῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς πατρικίους ἀντιλογίαι, καὶ ὅτι ὁ δῆμος ὁπόσα ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο κύρια ἠγεῖτο, ὅτι ὧν ὁ δῆμος γνοίη τῇ βουλῇ φίλιόν τι ἦν· [a] ἀντιπαρατεταμένοι δὲ καὶ δι' ὑποψίας ἔχοντες ἀλλήλους διετέλουν. καὶ μέχρι τό γε μῖσος αὐτοῖς εἰς ἔργον τι ἀνήκεστον ἐχώρησεν, οἷα ἐν ταῖς τοιαύταις φιλεῖ γίνεσθαι ταραχαῖς. ὅτε γὰρ οἱ πένητες ὅτι τὰς οἰκίας ὥρμησαν τῶν πλουσίων, ἔνθα ὑπολάμβανόν τινας εὑρήσειν ἀποκεκρυμμένας τροφὰς, ἢ τὰ σὺν φανερῷ ἁρπάζειν ἐπεβάλοντο, ἀλλ' ὑπεμένοντες ὠνεῖσθαι πολλοῦ διαφόρου μικροῦ, καὶ ὁπότε ἐξαπρηθεῖεν ἀργυρίου, ταῖς ἐκ γῆς ῥίζαις τε καὶ βοτάναις ὀπτῶμενοι, ἀνείχοντο· ὅτε οἱ πλούσιοι βιασάμενοι τοὺς ἀθενεστέρους, τῇ τε οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ τῇ τοῦ πλήθους πολλῇ ὕσῃ, καταρρεῖν αὐτοὶ τὴν πόλιν ἠξίωσαν, τοὺς μὲν ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῆς, τοὺς δὲ ἀποκτείναντες· ἀλλὰ διέμενον, ὥσπερ οἱ σωφρονέστατα πολιτευόμενοι πρὸς τοὺς ὑεῖς πατέρες, εὐνοίᾳ καὶ κηδεμονίᾳ τῇ ὀργῇ πρὸς τὰς ἁμαρτάδας αὐτοῦ χρώμενοι. τοιαύτης δὲ καταστάσεως ὔσης πρὸς τὴν Ρώμην, αἱ πλησιόχωροι πόλεις ἐκάλουν τοὺς βουλομένους οἰκεῖν παρ' σφίσι Ρωμαίων, πολιτείας τε μεταδόσει, καὶ ἄλλων φιλανθρώπων ἐλπίσιν [b] ὑπαγόμενοι, αἱ μὲν, ἀπὸ τοῦ βελτίστου, δι' εὐνοιάν τε καὶ ἔλεον τῆς συμφορᾶς, αἱ δὲ πλείους, διὰ φθόνον τὴν πάλαι ποτὲ εὐτυχίας. καὶ ἦσαν οἱ ἀπαναστάντες παροικίαις, καὶ μεταθέμενοι τὰς οἰκήσεις ἑτέρασε, πολλοὶ πάνυ ὄντες οἱ μὲν ἀνέστησαν αὖθις, ἐπειδὴ κατέσχε τὰ πράγματα τῆς πόλεως, οἱ δὲ καὶ διέμειναν.

Ταῦτα δὲ ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει τῆς βουλῆς ἐπιτρεπούσης, [c] στρατοπέδου ποιεῖσθαι κατὰ χαφίν, καὶ ἐξάγειν ἔξω τῆς δυνάμεως. εὐλόγως δὲ ἀφορμὴν τοῦ ἐγχειρήματος εἶχον, ἐπιδρομάς τε καὶ λεηλασίας κεκινημένης τῆς χώρας ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλαχῇ, τά τε ἄλλα ὅσα ἐκ τοῦ πράγματος χρηστὰ ἦν, ὑπολογιζομένοις, ὑπερεῖδε στρατιᾶς ἐκπεμφθείσης, ὡς [d] ἐπορεύετο μὴ ἔξωσι τῆς ἀγορᾶς χρῆσθαι οἱ ὑπολειφθέντες ἐλάττους γενόμενοι, ἢ ἀφθονωτέρους δὲ παρέξουσι τοῖς ἐπιτηδείοις οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, [e] ἐκ τῶν πολεμίων ἐπισιτιζόμενοι, λαφύροις δὲ ἡ

χάσις

a Ο δὲ δῆμος *Vat.* b Ἀντιπαρατείνειν in ea contendendi significatione qua pro *obsistere* ponitur rarum est: quare non absurde forsan aliquis maluerit ἀντιπαρατεταγμένοι, translatione à militaribus agminibus. *Sylb.* Semper hic substituendum ἀντιπαρατεταγμένοι putavi, (quum meminissem παρατίθεσθαι tali de re ab *Æschine* dictæ) sed multo magis postquam ἀντιπαρατίθεσθαι similem usum habere comperi pag. 344. v. 33. adde quod & p. 597. (juxta *Ed. Sylb.*) ἀντιπαρατεθειμένοι ita dicit. *Steph.* Etsi alibi non legerim ἀντιπαρατεθειμένοι; tamen suspecta esse non debet: nam ἀντιπαρατεθειμένοι animo obstinato in contraria sententia perrexerunt. Affinis huic vox ἀντιπαρατιθέμενοι apud *Paulum Apostolum.* Sane ἀντιπαρατεταμένοι magis probarem: at ἀντιπαρατιθέμενοι, quod quibusdam placet, ferri non posse mihi videtur. *Cas.* c Ἀγωνίζου *Vat.* quod rectius esse viderat *Sylb.* d Ὑπορρέοντα *Vat.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Magis ulitate diceretur στρατοῦ vel στρατιᾶς πομπῆς κεκοσμημένης. *Port.* f Ἐπιδρομῆς τε τῇ λεηλασίᾳ κεκινημένης τῆς *Vat.* g Εὐπρόσιτον *Vat.* h Sc. γῆς vel χώρας. *Port.* Legere possis etiam ἐκ τῶν πολεμίων, vel ἐκ τοῦ πολεμίου. *Sylb.*

a Στρα-

ςάσις ὅσον ἀν ἡ ἐ ςρατιὰ χρόνον μᾶλλον ἦ
433 ἐφίκτο ἔργῳ βεβαιώσῃ αὐτὴν τὰς Ἀθηναίας, συμπατευόντων ἀλλήλοις πατρικίων καὶ δημοτῶν, ἡ γενησομένη παρὰ τὰς κινδύνους κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἰσομοιρία. ἀλλ' ὐκ ἦν τὸ πλῆθος ὑπήκοον αὐτοῖς, ὡδὲ, ὥσπερ πρότερον, εὐήκοον ὑπήντα πρὸς τὴν καταγραφήν. ἀνάγκη δὲ προσφέρειν τοῖς μὴ βουλομένοις ὑκ ἐδικῶμεν τὴν ὐκ τῶν νόμων οἱ ὕπατοι· ἀλλ' ὐκ τῆς πατρικίων ἑθελονταί τινες καταλεγέφησαν ἅμα τοῖς πελάταις· καὶ αὐτοῖς ἐξῆσιν [b] ὀλίγοι ἀπὸ τοῦ δήμου μέρος συνεφέπεσθαι. ἡγεμὼν δὲ τῆς ἐξελθούσης τῷ Γαΐος Μάρκιος, ὁ τὴν Κοριολάνων πόλιν ἑλὼν, καὶ τῇ πρὸς Αντιάτας, ἀκμαίους μάχῃ. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναραμένων τὰ ὅπλα δημοτῶν, τοῦτον ἐξιόντα ὁρῶντες, ἐπερρώθησαν, οἱ μὲν δι' εὔνοιαν, οἱ δὲ τοῦ κατορθώσειν ἐλπίδι· πρέσβυτος γὰρ ἦδη ὁ ἀνὴρ, καὶ δεινὸς αὐτοῦ μέγα παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγεγόνει. αὕτη προελθοῦσα ἡ στρατιὰ μέχρι πόλεως Αντίου, δίχα σίτου πολλοῦ [c] καταλειφθέντος ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων συχνῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ [d] ἐν μετ' ὀλίγον πολὺ παρῆν εὐπορώτερα γεγονῶς τοῖς κατ' τὸν βίον ὥστε τοῖς ὑπομείνασι πολλὰ κατήφειαν καὶ καθάμαρτον τῶν δημαγωγῶν ἐμπεσεῖν, δι' ὃς [f] ἀποστερεῖσθαι ἐδόκουν τῆς ὁμοίας εὐτυχίας. ὁ μὲν δὴ Γεγάνιος καὶ Μινούκιος, ὧν τοῦτον τὸν σεαυτὸν ὑπατεύσαντες, ἐν μεγάλοις καὶ παντοδαποῖς χειμῶσι γενόμενοι, καὶ πολλάκις [g] ἀναρέψαντες τὴν πόλιν, οὐδὲν δεινὸν εἰργάσαντο, ἀλλὰ διέσωσαν τὰ κοινὰ, φρονιμώτεροι μᾶλλον ἢ εὐτυχέστεροι τοῖς συμβαίνουσιν χρησάμενοι.

Οἱ δὲ μετ' τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι Μάρκος Μινούκιος Αὐγυρῖνος καὶ Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος, δεύτερον καλαισάντες ὅτι τὴν ἀρχὴν, ἄνδρες οὔτε ὅπλων οὔτε λόγων ἄπειροι, προνοίᾳ τῇ ἐχρήσαντο πολλῇ, σίτου τε καὶ τῆς ἄλλης ἀγορᾶς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, ὡς ἐν τῇ κατ' αὐτὴν εὐετηρίᾳ τῆς ὁμονοίας [h] πλήθους χειμέντος. καὶ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς ἀμφοτέρων ἅμα τούτων τυχεῖν, ἀλλὰ συνεισῆλθεν ἅμα τῷ κόρῳ τοῦ ἀγαθοῦ ἡ τοῦ χρησομένου αὐτοῖς ὕβρις. καὶ τότε δὴ μέγιστος κατέλαβε τὴν Ρώμην κίνδυνος ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἤκμαζε ἐδόκει. οἵ τε δὴ ὅτι τὴν σιτωνίαν ἀποταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ὐκ τὴν Σικελίαν περιόδους καὶ μεσογείων ἐμπορίων σῖτον ὠνησάμενοι κατήγαγον δημοσίᾳ· οἵ τε ἀγορανόμοι τὰς ἀγορὰς εἰωθότες, ὐκ παντὸς τόπου συνῆλθον παρ' οὓς ἡ πόλις ὠνησαμένη τὸν φόρτον ὐκ τῶν κοινῶν χρημάτων, ἔσχεν ἐν φυλακῇ. ἦλθον δὲ καὶ οἱ πρότερον ἀποταλέντες [i] ἐν Σικελίᾳ πρέσβεις, Γεγάνιος καὶ Οὐαλέριος, πολλὰς ἀγορίδας ὀλκάδας· ἐν αἷς ἐκομίζοντο πυρῶν πέντε μυριάδες μεδίμνων Σικελικῶν, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ μέρος ὠνητὸν τοῦ βραχείας πάνυ τιμῆς, τὸ δὲ λοιπὸν ὁ τύραννος δῶρον ἀπεστάλκει πρὸς ἔτη δύο, καὶ τέλεσι πρὸς

sedition during the militia's absence. But the beginning of the common concord between the patricians and plebeians, and the future equality of good and bad fortune, seemed to confirm their reconciliation. But the plebeians did not obey them, nor did they come to enlist their names as before. They were obliged to force them contrary to the laws, for the consuls had not the power to do it; but some of the patricians voluntarily enlisted with their clients, and a few of the plebeians went with them. The army was commanded by C. Marcius, who had taken Corioli, and had behaved himself very valiantly in the battle against the Antiates. The greatest part of the plebeians, who had joined in the expedition, seeing him march at the head of the army, were encouraged, some because they loved him, others because they had a good opinion of his conduct. This army, marching as far as the city Antium, found a great quantity of corn left in the fields, with many slaves and cattle, and became masters of them; and soon after, being grown richer than was fit for their condition, they began to envy the tribunes, by whose means they thought they had been deprived of the like success. Geganius and Minucius, who had been consuls the year before, and had been tossed in great and various storms, and had undergone many dangers, did nothing to the prejudice of the city, but preserved the public treasure, and were more prudent than fortunate in the management of affairs.

Those who succeeded them in the consulship, Marcus Minucius Augurinus and Aulus Sempronius Atratinus, were the second time chosen, because they had shewn themselves men of courage and conduct, and had taken great care to fill the city with corn and all other provisions, by the plenty of which the concord of the people was preserved. But they could not reap the benefit of their prudence themselves, for with the plenty of good things came on the insolence of the people, which was to be their ruin. And at that time Rome was in the greatest danger it had been in from the beginning. For the ambassadors who had been sent into Sicily to buy corn, having bought it not in the maritime towns, but in the inland parts, brought it by land to the public granaries; and the aediles, who used to be present at the unloading of the corn in all the ports where the city bought its provisions, and to take care of it, did not do it. Geganius and Valerius, who had been sent ambassadors into Sicily before, came back with many corn-ships, in which they had brought five hundred thousand measures of Sicilian corn, the one half of which they had bought very cheap, and the rest the tyrant had given them for two years, and had ordered the payment of the tithes to be remitted. But the people, instead of being thankful for these favours, were displeased that they were not distributed gratis, and that the price of corn was not lowered. They complained that the consuls had not taken off the duties upon salt, and that they had not procured them the liberty of fishing in the sea, which was free to all the world. They were angry that the tribunes had not been chosen out of the commonalty, and that the senate had not been filled up with plebeians. They said that the consuls had not made a division of the lands taken from the enemy, and that they had not proposed a law for the payment of debts, which was the only thing that could make them happy. Such were the complaints of the people, which were fomented by the tribunes, who, to make themselves popular, had promised them all these things. But the consuls, who were men of courage, and had been used to command armies, and to speak in public, opposed the seditious practices of the tribunes, and the unreasonable demands of the people, and by their authority and prudence kept the city in peace and quiet.

[a] Στρατεία Vat. quod magis probat Sylb. [b] Ὀλίγοι πάνυ Vat. [c] Καταλειφθέντος malit Portus. [d] Redundare videtur prius ἐν. si tamen bene memini, videor mihi apud Pausaniam quoque invenisse hanc ipsam duplicationem ἐν μετ' ἐν πολύ. Sylb. [e] Si malis præteritum ἀναστρῶσι, non refragabor. [f] Ἀνηρέψαντες Vat. quo modo legendum esse conjecerat Sylb. [g] Ἀτρωτῖνος Vat. [h] Melius cum articulo, τῷ πλήθους. Sylb. atque ita in Ord. Vat. [i] Nota ἐν Σικελίᾳ pro εἰς Σικελίαν, ut supra loquutus est p. 402. v. 23. Sylb. Εἰς Σικελίαν Vat. quod & recta Grammaticorum constructio postulat. * Et tunc Romam periculum maximum detinuit ex principio, quando minime apparebat. Lapus.

Hor. Jul. 4214. Ante Chr. 490. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 262. Var. 264.

Excursio in Antiates.

XX. Per. Jul. 4215. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265. M. Minucio & A. Sempronio coss. turbæ domesticæ recrudescunt.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

vehendum curarat. Ubi vero nunciatum eſt in urbe, naves frumento onuſtas ex Sicilia redire, diu inter patricios agitatum eſt * quonam modo eo utendum eſſet. Nam qui inter illos æquiſſimi plebiſque amantiſſimi erant, conſiderantes in quantis neceſſitatibus reſpublica verſaretur, donum tyranni plebejis dividendum cenſebant, frumentumque ære publico emptum parvo precio illis vendendum, docentes his potiſſimum beneficiis pauperes delinitos divitibus æquiores ſeſe præbituros: at qui arrogantiores & † dominatus paucorum fautores erant, omni ſtudio & quavis ratione plebem premendam cenſebant; & ſuadebant ut patricii quam poſſent cariſſime commeatus plebejis venderent, ut neceſſitate coacti fierent modeſtiores, & juris ac reliquarum civilium legum obſervantiores.

μίσας τοῖς ἰδίοις. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς ἐν τῇ πόλει ὁ χειμάπλους τὸ σιτηγὸν ὁλκάδων τε ἀπὸ Σικελίας, πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πατρικίοις ὑπὲρ τῆς διαθέσεως αὐτῶν. οἱ μὲν γὰρ ὑπερεκάλουν αὐτῶν τὸ φιλοδημότατοι, πρὸς τὰς κατεχούσας τὸ κοινὸν ἀνάγκας ἀποβλέποντες, τιμή τι τοῦ τυράννου δωρεὰν παρήνουν ἅπασι διανεῖμαι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὸν ὠνηθέντα ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων σῖτον ὀλίγης αὐτοῖς ἀπεμπολῆσαι τιμῆς, διδάσκοντες ὡς ἐκ τούτου ἂν μάλιστα γένοιντο τοῦ χαίτων ὑπερέχεσθαι πρὸς τοὺς εὐπόρους αἱ τῶν πενήτων ὀργαί· οἱ δὲ αὐθαδέστεροι καὶ ὀλιγαρχικώτεροι, πάσῃ προθυμίᾳ τε καὶ μηχανῇ κακοῦν ὤοντο δεῖν τοὺς δημοτικούς· καὶ συνεβούλευον ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς τιμίας τὰς ἀγορᾶς, ἵνα σωφρονέστεροι διὰ τὴν ἀνάγκην γένοιντο, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πολιτείας δίκαια νομιμώτεροι.

XXI. ¶ In numero eorum qui paucorum dominatui favebant erat & ille Marcius, Coriolanus cognomine, qui non (ut reliqui) clam & caute ſuam ſententiam dixit, ſed aperte & audacter, ita ut vel multi de plebe eam audirent. Nam præter publicas criminationes, quandam etiam privatam ac novam cauſſam habebat, ob quam plebejos merito odiſſe videbatur, illam videlicet injuriam recens acceptam. Proximis enim comitiis illi conſulatum petenti, & patricios ſuffragantes habenti, plebs adverſata magiſtratum illum dari non eſt paſſa, quod illius viri claritatem & audaciam ſuſpectam haberet, ne forte propterea aliquid rerum novarum moliretur, & tribunitiam poteſtatem everteret: præcipue vero quod timeret patriciorum multitudinem, quæ nulli candidato tanta animi alacritate unquam ante faverat, quantam erga ipſum tunc demonſtrarat. Ille igitur ob hanc contumeliam ira percitus, & mutatam reip. formam in priſtinum ſtatum reſtituere cupiens, & ipſe, ut ante dixi, aperte plebem oppugnabat, ejuſque potentiam evertere ſtudebat, alioſque ad idem faciendum impellebat. Jamque circa ſe habebat validam ſodalitatem nobilium juvenum, quorum maximus erat cenſus; & amplas clientelas, quas militiæ commoda ‡ illi conciliarant: quibus elatus ferociebat, & illuſtris erat, & ad maximam claritatem provectus fuerat. verumtamen non propterea felicem rerum exitum habuit. Nam quum hac de cauſſa ſenatus coactus fuiſſet, & natu maximi, ut fert ipſorum mos, primi ſententias ſuas dixiſſent, inter quos pauci quidam fuerunt, qui aperte contrarias plebi ſententias dicerent, ubi ad juniores ordine ventum eſt, ille petita à conſule venia & facultate dicendi quæcunque vellet, omnibus alacriter annuentibus & attentas aures ei præbentibus, talem concionem contra plebem habuit.

Τούτων δὴ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ ὁ Μάρκιος Κόριος ὁ Κοριολάνος ἐπιλεχθεὶς, οὐχ ὥσπερ οἱ λοιποὶ, κρύφα καὶ δι' εὐλαβείας τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐπεφαίνετο, ἀλλ' ἀντικρυς καὶ θρασέως, ὥστε πολλοὺς ἀκοῦσαι καὶ τῶν δημοτικῶν. εἶχε γάρ τινας ἔξω τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, καὶ ἰδίας προφάσεις νεωστὶ γενομένας, ἐξ ὧν εἰκότως ἐδόκει μισεῖν τοὺς δημοτικούς. ὑπατείαν γὰρ αὐτῷ μετιόντι τὰς ἔγγιστα γενομένας ἀρχαιρεσίας, καὶ τοὺς πατρικίους ἔχοντι συναγωνιζομένους, ἀναπεισθεὶς ὁ δῆμος οὐκ εἴασε δοῦναι τὴν ἀρχήν· τήν τε λαμπρότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ τόλμαν δι' εὐλαβείας ἔχων, μή τι διὰ ταῦτα νεωτερίσῃ περὶ τὴν τῶν δημάρχων κατάλυσιν, καὶ μάλιστα δεδιὼς, ὅτι συναλάμβανεν αὐτῷ πάσῃ προθυμίᾳ τὸ τῶν πατρικίων πλῆθος, ὡς οὐδενὶ τῶν πρότερον. ταύτης τε οὖν τῆς ὕβρεως ὀργῇ ἐπαρθεὶς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ἀποκαταστῆσαι προθυμούμενος, αὐτός τε, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔφην, ἀναφανδὸν ἐπρασσε τὴν τοῦ δήμου καταλυσιν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπῆγεν. ἦν δὲ περὶ αὐτὸν ἑταιρεία μεγάλη νέων εὐγενῶν, οἷς ἦν τὰ μέγιστα τιμήματα βίαιον, καὶ πελάται συχνοὶ συνεφηκότες ὑπὸ τὰς ἐκ τῶν πολέμων ὠφελείας· οἷς ἐπαιρόμενος ἐθρασύνετο, καὶ λαμπρὸς ἦν, καὶ προῆλθεν ὑπὸ μήκιστον ὑπεροψίας. οὐ μὴν εὐτυχὴς γε διὰ ταῦτα καταστροφῆς ἔτυχε. συναχθείσης γὰρ ὑπὲρ τούτων βουλῆς, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς ἔθος ἦν αὐτοῖς, δεύτερον ἀποφαινομένων τὰς ἑαυτῶν διανοίας, ἐν οἷς οὐ πολλοί τινες ἦσαν οἱ τὰς κατὰ τοῦ δήμου γνώμας ἀντικρυς ἀγορεύσαντες, ἐπειδὴ καθῆκεν εἰς τοὺς νεωτέρους ὁ λόγος, αἰτησάμενος ἐξουσίαν παρὰ τῶν ὑπάτων, εἰπεῖν ὅσα βούλεται, καὶ τυχὼν ὑπομασίας τε μεγάλης καὶ προσοχῆς, λόγον διεξῆλθε κατὰ τοῦ δήμου τοιόνδε.

XXII. ¶ "Non neceſſitate inopiave coactam plebem, patres conſcripti, ſed prava ſpe elatam ſeceſſiſſe, quod veſtrum optimatum

"Οτι μὲν οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἀπορείας βιαθεὶς ὁ δῆμος ἐποιήσατο τὴν ἀπόστασιν, ὦ πατέρες, ἀλλὰ πονηρᾷ ἐλπίδι ἐπαρθεὶς, ὡς καταλύσων τὴν ἀριστοκρατίαν ὑμῶν,

a Καὶ συναθύλλειν τιμίας τὰς ἀγορὰς ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς Var. b Clientum frequentiam minus apte refert Gelenius ad Marcii ſodales. c Et πρῶτον ferri poteſt, & πρώτων admitti. Sylb. * Vel potius quonam modo diſpenſandum eſſet, aut, diſtribuendum eſſet. Pors. † Vel potius, & dominatui paucorum magis favebant. ſive, dominatus paucorum magis fautores erant. Eſt enim ὀλιγαρχικώτεροι, non ὀλιγαρχικοί. Pors. ‡ Sc. ut fortiſſimo & feliciſſimo duci. Sylb.

"ὑμῶν, καὶ σφέτερον αὐτὸς ἐκείνων τῶν κοινῶν κυ-
"ρίου, σχεδὸν ὑμᾶς πάντας ὑρᾶν ἡγοῦμαι, καὶ
"ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις αὐτοῦ πλεονεκτήμασιν ὀρθῶ-
"τας· ἃ γε οὐκ ἀπέχρησεν ἀφορήτοις τισὶ καὶ
"τὰ σύμβολα πᾶσι, καὶ τοὺς ὅπῃ τούτοις κεκρι-
"μένους νόμους, μηδὲν ἄλλο παρενεγκεῖν,
"καινὴν δὲ καθεστηκέναι ἀρχὴν ὅπῃ τῶν καθε-
"στώτων λύσει τις, ἱερὸν καὶ ἄθραυστον ἐποίησεν
"αὐτὴν νόμῳ, καὶ νῦν τυραννικὴν ἐξουσίαν ἀπέβαλ-
"λόμην, ὦ βουλή, τῷ νεωστὶ κυρωθέντι νόμῳ λέ-
"ληθεν ὑμᾶς. ὅταν γὰρ ἐπ' ἐξουσίας τοιαύτης ὦ
"τις ἡγησάμενος αὐτὸς τοιούτοις εὐτρεπῆ τοιοῦτον
"λόμην, τὸ δὲ τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτῶν βοη-
"θεῖν, ἀφ' ἧς ἐξουσίας τοῦτο ἄγουσι καὶ φέρουσιν
"ὅστε ἂν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μηδεὶς ὁ κωλύσων αὐτῶν
"τὰς παρανομίας ᾖ, μήτε ἰδιώτης, μήτε ἄρχων, δε-
"δοικὼς τὸν νόμον, ὃς ἀφῃρέθη καὶ τὸν λόγον ὑμῶν
"ἅμα τοῖς ἔργοις, θανάτου ἐπιπλήξεως ζημίαν τοῖς ἐ-
"λευθέροις πλὴν φωνῆς ἀφιεῖσι, τί τοιοῦτον ὄνομα
"θέσθαι τῇ δυναστείᾳ ταύτῃ τοὺς νοῦν ἔχοντας ἔτε-
"ρον, ἢ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν εὑρήσεις, καὶ πάντες ἂν ὁμο-
"λογήσαιτε, τυραννίδα; εἰ δ' οὐχ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς,
"ἀλλ' ὑφ' ὅλου τυραννούμεθα δήμου, τί τοῦτο διαφέ-
"ρει; τὸ γὰρ ἔργον ἐξ ἀμφοῖν τὸ αὐτὸ κρίνεται
"μὴ οἷόν τε μηδὲ τὸ σπέρμα τῆς ἐξουσίας ταύτης
"ἐάσαι καταβαλλόμενον, ἀλλὰ πάντα κατορμεῖναι
"πρότερον, ἐφ' ἃπερ ὁ βέλτιστος ἐκ πολλοῦ
"τὰ δεινὰ προφρώμενος ἠξίου· εἰ δὲ μή, νῦν γε ὁ-
"μοθυμαδὸν ἅπαντας ἐξορύξαντας αὐτὴν πρόρριζον,
"ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν, ἕως ἀσθενὴς ἔτι καὶ
"πρὸς πολεμίους ῥᾳδία καὶ τοῦτο οὐ πρότερος
"ὑμῶν, ὦ βουλή, οὐδὲ μόνοις ἐξεγένετο παθεῖν, πολ-
"λοῖς δὲ καὶ πολλάκις ἤδη τοῖς εἰς ἀβουλήτους ἀ-
"νάγκας καταστᾶσι, γνώμης ἁμαρτοῦσι τῆς ἀρίστης
"περὶ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ταῖς ἀρχαῖς οὐκ ἐκώλυ-
"σαν τοῦ κακοῦ, ταῖς αὐξήσεσι πειρᾶσθαι καθαι-
"ρεῖν καὶ ἡ μετάνοια τῆς ὑφ' ἑαυτῶν ἀρχομένων σωφρονεῖν,
"ἧττον οὖσα τῆς προνοίας, καθ' ἕτερον αὖ τρόπον οὐ
"χείρων οὖσα ἀναφαίνεται, τῇ κωλύσει τοῦ τέλους
"ἀφανίζουσα τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀγνοηθέν. Εἰ δέ τισιν
"ὑμῶν δεινὰ μὲν τὰ τοῦ δήμου ἔργα εἶναι δοκεῖ, καὶ
"κεκωλῦσθαι αὐτὸν οἴονται δεῖν τὰ λοιπὰ ἐξαμαρ-
"τάνοντα, δεῖν δὲ εἰσέρχεσθαι, μὴ δόξωσι λύειν τὰς
"β ὁμολογίας προτιθέντες, καὶ παραβαίνειν τοὺς ὅρκους,
"γνώτωσαν ὅτι οὐκ ἄρχοντες ἀμυνόμενοι, οὐδὲ ἀναι-
"ροῦντες τὰς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοὺς ἀνηκεστότας τι-
"μωρούμενοι αὐτὸ δρῶσιν, ἀναίτιοί τε πρὸς θεοὺς ἔ-
436 "σονται, καὶ ὅτι τῷ σφετέρῳ συμφέροντι τὰ δίκαια

"Illatum à se verbum iri sperent, sique re-
"rum summam ad reipr. gubernacula perti-
"nentium dominum fore putarent, cautissimo
"vos fervore omnes cognovisse ex pacis con-
"ditionibus, quas adeo iniquas videtis.
"Quandoquidem non satis illi fuit fidem è
"contractibus tollere, & leges de his latas
"abrogare, & in his saltem acquiescere: sed
"novum etiam magistratum constituit ut
"consulatum tolleret, eumque lege lata sa-
"crosanctum fecit, & nunc is recenti ple-
"biscito per vestram imprudentiam, patres
"conscripti, tyrannica potestate est firmatus:
"Quum enim tribuni plebis hac maxima po-
"testate prædicti speciosam caussam præten-
"dant, si videlicet hanc potestatem adeptos
"esse ut plebejis injuriam patientibus opem
"ferant, & tamen hac potestate abutentes
"agant & ferant quicquid ipsis placet, &
"nullus sit qui eorum injurias prohibeat,
"non privatus, non magistratus, metu legis,
"quæ vobis & dicendi & faciendi libertatem
"eripit, & pœnam mortis minatur liberam
"vocem emittentibus, quodnam aliud nomen
"huic potestati decebat imponi ab iis qui sa-
"nam mentem habent quam illud tyrannidis,
"quod verum est vel omnium vestrum con-
"fessione? quid enim refert utrum unius viri,
"an totius plebis tyrannidem feramus? Ef-
"fectus enim utriusque idem est. Optimum
"igitur fuisset si ne semina quidem hujus po-
"testatis jaci permisissetis: sed quidvis potius
"pertulisseris, sicut præstantissimus Appius
"hæc mala multo ante prospiciens, facien-
"dum censebat. Quod quia *ante* non est fa-
"ctum, nunc saltem oporteret nos omnes uno
"consensu hanc radicitus evulsam è rep. eji-
"cere, donec adhuc est infirma & expugnatu
"facilis. Neque vero, patres conscripti, hoc
"nobis primis aut solis contigit; sed & mul-
"tis aliis, idque jam sæpius, ut per inconsi-
"derantiam ad necessitates adacti, in rebus
"maximi momenti ab optima sententia ab-
"errantes, quod mali principiis non obsti-
"tissent, postea ejus incrementa *impedire at-*
"*que ipsum malum penitus* tollere conaren-
"tur. Quamvis autem pœnitentia eorum qui
"sero sapere incipiunt non sit conferenda
"cum providentia, tamen constat eam alio
"modo illa non esse inferiorem, quia delet
"id quod initio ignorabatur, dum impedit
"ne res ad finem perducatur. § Quod siqui
"vestrum moleste ferunt gravem plebis in-
"solentiam, † & compescendam putant, ne
"peccandi licentia ulterius progrediatur; sed
"tamen metu *ac religione quadam* tenentur,
"ne priores à conventis discedere, & jusju-
"randum violare videantur: sciant isti se,
"dum hoc facient, non illaturos injuriam, sed
"illatam repulsuros, nec violaturos pacta,
"sed eorum violatores ulturos, seque apud
"deos in nulla culpa ideo futuros, & pie ac
juste

Pat. Jul. 4127. Ante Chr. 389. Olymp. 98. 4. U. C. Cos. 363. U. C. Cos. 365.

XXV.

XXVI.

XXIII.

a Κοινὸν in *Ed. Steph.* quod sequutus *Lapus* etiam vertit, *communem constituens magistratum.* Sed procul dubio cum *Gelenio* legendum est καινὸν. δημαρχία enim & novus est magistratus, & plebi (ut ipsum nomen arguit,) peculiaris. *Sylb.* b Τί τοῦτο διαφέρει *Vat.* quo modo legendum esse viderat *Sylb.* c In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐπὶ τῶν ἐπροσωπολ. illud ὅτι reposuit *Sylb.* ex *Cod. Rom.* d Ita *Lapi Cod.* & *Sylb.* Ἡμῖν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Deest particula δὲ in *Ed. Steph.* agnoscit tamen *Lapi* versio, atque etiam *Cod. Vat.* f Καταστήσωσι in *Cod. Ven.* contra morem. *Sylb.* g In *Rom. Cod.* συμφορᾷ. Sed aptius foret συνθήκας. *Sylb.* h Optime in *Cod. Vat.* οὐκ ἄρχοντες ἀλλ' ἀμυνόμενοι. cui fere consentit *Gelenii* conjectura, dum legisse visus est οὐκ ἄρχοντες δίκην, ἀλλὰ τοὺς ἄρχοντας ἀμυνόμενοι, quo loquendi genere (ut notavit *Sylb.*) utitur etiam pag. seq. v. 17. * Quæ tanto ejus commodo facta est. *Gelen.* † Coërcerique eam putant oportere peccantem in reliquis. *Lapus.* Et compescendam putant, ne pergat ulterius. *Gelen.*

Ver. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 1/4. V. C. Cai. 263. Var. 265.

"juste suis commodis consulturos. Hac au-
"tem magnum sit vobis argumentum non à
"vobis prioribus compositionis & fœderis
"conditiones violatas, sed à plebe, quod no-
"lit stare conditionibus quibus reditum im-
"petravit. Non enim ut maleficio senatum
"afficeret, sed ne ab illo afficeretur, tribuni-
"tiam potestatem petiit. Jam vero ea utitur
"non ad quæ uti debet, neque ad quæ in-
"venta est: sed ad corruptelam & confusio-
"nem patrii reip. status. Nam certe memi-
"nistis concionis nuper habitæ, & eorum quæ
"à tribunis ibi dicta fuerunt, quantam arro-
"gantiam atque petulantiam ostenderint: &
"nunc *videtis* quam efferantur infani homi-
"nes, ubi cognoverunt totam reip. potes-
"tiam in suffragiis positam esse, quam facile
"obtinebunt, quod numero nos vincant.
"Quid igitur nobis faciendum restat, quando
"ipsi priores & fœdera & jura violarunt, nisi
"ut injuriam illatam propulsemus, & quæ ad
"hanc usque diem injuste habent, ea illis jure
"adimamus, & in posterum hanc rerum ma-
"jorum cupiditatem compescamus: diis gra-
"tiam habentes, * quod non passi fuerint eos
"majorem auctoritatem ac potentiam in rep.
"adeptos, in cæteris rebus modeste se gerere;
"sed illis injecerint hanc impudentiam & ef-
"frænatam rerum cupiditatem, per quam vos
"coacti & res amissas recuperare enitimini
"& reliquas diligenter, ut decet, custodire.
XXIV. "¶ Nec alia melior occasio, quam ista, vobis
"sese offeret, (si modo nunc tandem sapere
"incipitis) quando maxima eorum pars fa-
"me est confecta, & reliqua ob inopiam *huic*
"*malo* diutius resistere non poterit, si pau-
"cos & caros habuerit commeatus: qui enim
"improbissimi sunt, & qui nunquam opti-
"matum dominatu lætantur, illi urbem dese-
"rere, qui vero sunt æquiores *ac modestiores*,
"illi se modeste gerere, & nullam molestiam
"vobis amplius exhibere cogentur. Anno-
"nam igitur diligenter servate, & nihil de
"rerum venalium precio remittite, sed quan-
"to maximo precio unquam ante venditæ
"fuerunt, tanti nunc quoque eas vendi vestro
"decreto jubete, justas habentes causas &
"rationes probabiles, *sc.* ingratæ plebis accusa-
"tionem, quasi hæc annonæ caritas & ino-
"pia à vobis in urbem fuerit inducta, quæ
"ob illorum secessionem accidit, & ob agri
"vastationem, quem tanquam hostilem sunt
"populati, & ob pecunias ex ærario deprom-
"ptas datasque iis qui ad frumentum coë-
"mendum missi sunt, † & multas alias inju-
"rias ab illis accepistis, *ob quas hoc facere jure*
"*potestis*, ut nunc tandem intelligamus quod-
"nam sit malum illud quo nos sunt affecturi,
"nisi omnia ad plebis voluntatem & libidi-
"nem fecerimus, sicut isti concionatores nos
"territantes dixerunt. quod si passi fueritis
"hanc quoque occasionem ex vestris manibus

"παρέξειτε μέγα δὴ ἴσως τεκμήριον, ὅτι τοῦ 436
"λίαν τὰς ὁμολογίας καὶ τὰ διαπεπραγμένα αὐτ' ὑμεῖς,
"ἀλλὰ τὰ δημοτικὰ ἄρχεται μέν, ὡς ἀξιοῖ ἡμέ-
"τερον δ' οὐδὲν εὕρηται τοῦ κάθοδον αὐτοῖς δοῦναι. καὶ γὰρ ὅτι τῷ κα-
"κῶς δρᾶσαι τὴν βουλὴν, ἀλλ' ὅτι τῷ μὴ πατ' ἐκεί-
"νης κεκρίσθαι, τοῦ τῆς δημαρχίας ἐξουσίαν ἠτήσατο.
"χρῆται δὲ αὐτῇ οὐκέτι εἰς ἃ δεῖ, οὐδ' ἐφ' οἷς εὑρέθη,
"ἀλλ' ὅτι ἀλλοφύλοις καὶ συγχύσει τῆς πατρίου πο-
"λιτείας. μεμνῆσθε γὰρ δή που τοῦ περὶ γενομέ-
"νου ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ῥη-
"θέντας ὑφ' αὐτῶν λόγους, ὅσην ἐπεδείξαντο αὐθά-
"δειάν τε καὶ ἀκοσμίαν, καὶ πῶς ἐφ' οἷσιν εἰσὶν αἰσχύ-
"νης ὃ μηδὲν ὑμᾶς φοβούμενοι, ἐπειδὴ ἔγνωσαν
"ὑφ' ὁπότερα τὸ τῆς πόλεως κράτος,
"ἢ αὐτοὶ κρατήσουσι πλείους ἡμῶν ὄντες. τί οὖν κα-
"ταλείπεται ποιεῖν ἡμῖν, ἀρξάντων οὕτως ἀσε-
"βοῦς καὶ ἀδικουμένων, εἰ μὴ τὸ ἀμύνεσθαι τοὺς
"ἄρξαντας, καὶ ἃ τούτων αἰδοῦς ἔχουσιν, ἀφελέσθαι
"σφῶν δίκῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν πᾶσαν πλεῖσιν ἀφε-
"μένους χάριν εἰδότας τοῖς θεοῖς, ὅτι οὐκ ἐάσασι αὐ-
"τοὺς τὰ πατρῷα πλεονεκτήσαντας, εἰς τὰ λοιπὰ
"συμφορεῖν, ἀλλὰ ζημίαν σφίσιν ἐπιβαλόντας αὐτοῖς πλὴν ἀναι-
"σχυντίας τε καὶ πλεονεξίας μισεῖσθαι, ὑφ' ἧς ὑμεῖς
"ἀναγκασθέντες τά τε ἀπολωλότα πειρᾶσθε ἀνα-
"λαβεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ δι' ἧς πρόσεστε φυλακῆς λα-
"βεῖν. Καιρὸς δὲ ὁ παρὼν οὗτος οὐκ ἄπορος, εἴπερ γε
"ἀρχεσθαι μέλλετε σωφρονεῖν, ἐπεὶ ὧν κεκρίκατε αὐ-
"τοῖς τὰ πλεῖστα μέρος ὑπὸ τῆς λιμοῦ, καὶ τὸ λοι-
"πὸν οὐκ ἂν ἔτι δύναιτο πολλὸν ἀντισχεῖν χρόνον ὑπ'
"ἀχρηματίας, εἰ ὀσπινούς τε καὶ τιμίας ἔχοι τὰς
"ἀγορᾶς. ἀναγκασθήσονται δὲ ὧν μὴ κέκτηνται, καὶ
"ὑδέποτε ἐπὶ τοῖς ἀεὶστερκτοῦσι χαίροντες, ἀνιστῶν τὴν
"πάλιν, εἰ δ' ὀλιγόστροι, πολιτεύεσθαι κοσμίως, μι-
"μνήσκοντες ὑμᾶς. τίς τε οὖν ἀγορὰς ἀφ' φυ-
"λακὴς ἔχειν, ἢ τῆς τιμῆς τοῦ ὠνίου μηδὲν ἀνιέντι, ἀλλ'
"ὅσου πλείστου ἦν πώποτε τὰ ὠνια, τοσούτου καὶ νῦν πω-
"λεῖν κελεύετε, δικαίας αἰτίας ἔχοντες καὶ
"προφάσεις εὐλόγους, τήν τε ἀχάριστον τοῦ δήμου κατη-
"γορίαν, ὡς ὑφ' ὑμῶν κατασκευασθεῖσαν τῆς ἀπουσίας, ἣν
"δι' τὴν ἀπόστασιν τὴν ἐκείνων ἐγένετο, ἢ ἣν κατεφθο-
"ρὼς ἐποιήσαντο τῆς γῆς, ἄγοντες αὐτὴν καὶ φέ-
"ροντες ἐκατέρα πολεμίαν, ἢ τὰς ἐξαρθείσας ἐκ τῆ δη-
"μοσίᾳ δαπάνας εἰς τὰς ἀποστολὰς ὅτι τὴν σιτανί-
"αν αὐξούσας, καὶ ἄλλα πολλὰ ἠδικῆσθε ὑπ' αὐτῶν
"ἵνα καὶ γνῶμεν ἤδη τί ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ δεινὸν, ὃ
"διαθήσουσιν ἡμᾶς, ἂν μὴ ποιῶμεν ἅπαντα τῷ δήμῳ
"τὰ καθ' ἡδονάς, ὡς οἱ δημαγωγοὶ αὐτοῖς διαπτύρομε-
"νοι ἔλεγον. εἰ δὲ ἀφήσετε ἢ τοῦτον ἐκ τῆς χειρὸς τὸν 437
χαιρὸν,

a Καὶ ἄτη ἀδίκως *Vat.* b Nota hîc diverso flexionis fine σπανίους & τιμίας: quum analogia postulet vel σπανίους & τιμίους, vel σπανίας & τιμίας. *Sylb.* c Τῇ ἀριστοκρατίᾳ *Vat.* d Ὡς ὑφ' ἡμῶν *Vat.* e Καὶ ἄλλα ποιὰ ἠδικῆσθε *Vat.* Καὶ ἄλλα ποιὰ ἠδικῆσθε legendum censet *Sylb.* f Si pro dativo ᾧ reponas accusativum ἅ, structura erit concinnior. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quod non eos miserint, adeptos primum superiora, in reliquum modeste agere. *Lapus.* Qui non eam mentem eis dederint, ut, conversa in suum emolumentum rep. modeste se in cæteris gerant. *Gelen.* † Multaque habentes alia per quæ læsi ab eis estis, ut nunc &c. *Lapus.* Quanquam non his solis sed multis aliis vos affecerunt injuriis, ut intelligamus tandem &c. *Gelen.*

a Τοιοῦτο

"χειρὸς, παλλάκις εἰπεῖν, τοῦτον τυχεῖν ἔτυχεν. καὶ
"εἰ γὰρ τοῦτο ὁ δῆμος, ὅτι βουλεύσεις καταλύειν αὐ-
"τῶν τὴν ἰσχὺν ἀπιστεῖτε, πολὺ μᾶλλον ὑμῶν βα-
"ρὺς ἔσεσθαι, πολέμιον μὲ τὸ βουλόμενον ὑμᾶς ἡγούμενος,
"δειλὸν δὲ τὸ δυνάμενον.

Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Μαρκίου, διέστησαι αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων, καὶ θόρυβος ἐν αὐτοῖς ἐγένετο πολύς. οἱ μὲ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐναντίοι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὰς διαλλαγὰς παρὰ γνώμην ὑπομείναντες, ἐν οἷς ἦν τὸ νεότης ὀλίγου δεῖν πᾶσα ἐκείνη, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οἱ πλουσιώτατοί τε καὶ φιλοτιμότατοι, βαρέως φέροντες τὴν ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίαν, ἐπῄνουν τὸν ἄνδρα, ὡς γενναῖον καὶ φιλόπολιν, καὶ τὰ κρείττω τῇ κοινῇ λέγοντα. οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις, τόν τε τρόπον καὶ τὸν πλοῦτον οὐ πάνυ τι δίκαιος ἀστεπτημικότες, τῆς τε εἰρήνης οὐδὲν ἀντικρὺ πεσεῖν ὑπολαμβάνοντες, ἠχθοντο τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν γνώμην οὐ προσίεντο· ἠξίουν τε μὴ τοῖς βιαίοις, ἀλλὰ τοῖς εὐγνώμοσι παρεῖναι τῶν ταπεινοτέρων, μηδὲ ἀπρεπὲς, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἡγεῖσθαι τὸ ὑπεικεῖν, ἄλλως τε καὶ πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ἐπ' εὐνοίᾳ γιγόμενον μαλακίαν τε οὐ πάνυ σφόδρα αὐτῷ τὴν συμβουλὴν, οὐ παῤῥησίαν, οὐδὲ ἐλευθερίαν. βραχὺ μὲν οὖν τοῦτο τὸ μέρος· καὶ ἀνθ' ὧν ἐνουθετεῖτο ὑπὸ τοῦ βουλομένου. τοῦτον δὲ ἀρχόντων οἱ δημαρχοι παῤῥησίᾳ μὲν τῇ ἀπὸ ἀσεμνοτέρας, παρακληθέντες ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἔβοων τε καὶ ἤπειλουν, καὶ τὸν Μάρκιον λυμεῶνα καὶ ὄλεθρον τῆς πόλεως ἀπεκάλουν, ὡσπερεῖς δεξόντα κατὰ τοῦ δήμου λόγους καὶ εἰ μὴ κωλύσειαν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι, πόλεμον ἐμφύλιον εἰς τὴν πόλιν εἰσάξοντες, θανάτῳ ζημιώσειν ἢ φυγῇ, αὐτοὶ ποιήσειν τοῦτο ἔλεγον. θορύβου δὲ ἔτι πλείονος ὑπὸ τοῖς λόγοις τῶν δημάρχων γενομένου, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν μετρίων τοῖς ἀπειλοῖς δυσανασχετούντων, ἐπαρθεὶς τούτοις ὁ Μάρκιος, εὐθαδέστερον ἤδη καθήπτετο τῶν δημάρχων καὶ θρασύτερον· "Εἰ μὴ παύσεσθε μέντοι, ἔλεγεν, ὑμεῖς ταραττοντες τὴν πόλιν καὶ ἀκοσμίας παρέχοντες τοῖς ἀστοῖς, οὐκέτι λόγῳ διαιτήσομαι πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἔργῳ.

Ἠγανακτηκότες δὲ τῷ βουλῇ, ὡς ἔμαθον οἱ δήμαρχοι πλείους ἄλλας τοὺς βουλομένους ἀφελέσθαι τὸ δικαίως ἐξεῖναι τῷ δήμῳ, τῶν ἐμμένειν ταῖς ὁμολογίαις αἰτούντων, ἐξέδραμον ἐκ τοῦ βουλευτηρίου κεκραγότες, καὶ θεοὺς τοὺς ὁρκίους ἐπεκαλοῦντο. καὶ μετὰ τοῦτο συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐδήλωσαν αὐτῷ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντας λόγους ὑπὸ τοῦ Μαρκίου, καὶ τὸν ἄνδρα εἰς δικολογίαν ἐκάλουν. ὡς δὲ οὐ προεῖχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, ὑφ' ὧν ἐκαλεῖτο, προπηλακίζων τοῖς λόγοις ἀνῄρει, ἀγανακτήσαντες ἔτι μᾶλλον οἱ δήμαρχοι, καὶ δεδιότες τήν τε ἀδρανούμενοι καὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν συγχυθεῖσαν, ὁρμῶσιν ἐπ' αὐτὸν· ὁ δὲ ἔτυχεν ἐπὶ διατείχει πρὸ τῆς βουλευτηρίου, τὴν περιπάτου πολλοὺς ἐπαγόμενος, καὶ τὴν ἄλλην ἐτοιμασίαν [a] περὶ αὐτὸν ἔχων. ὡς

"celabi, sæpe aliam similem nanciscî optabitis. *Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 2. V. C. Cas. 263. Var. 265.*
"Et, si plebs hoc resciverit, vos in animo ha-
"buisse suam potestatem evertere, sed incœ-
"pto desitisse, multo gravius vobis insidet:
"quia voluntatem vestram pro hostili habe-
"bit, vestramque timiditatem virium imbe-
"cillitatem judicabit.

¶ Hac concione à Marcio habita, inter patres sententiis variatum est, & ingens tumultus inter eos est exortus. Nam qui ab initio plebi adversabantur, & pacem inviti fecerant, in quo numero juventus pene tota erat, & è senioribus ditissimi & ambitiosissimi molestè ferentes plebis impudentiam, laudabant hominem, ut generosum, & patriæ amantem, & optima reip. consilia dantem: at qui propensiores erant in plebem, & qui ea ingenia & divitias haud ultra quam par est æstimabant, quique nihil magis necessarium quam ipsam pacem ducebant, illius orationem molestè ferebant, neque ejus sententiam probabant: & censebant non vi sed mansuetudine humilioris fortunæ homines vincendos, neque indecoram sed necessariam exiſtimandam esse moderationem, præsertim vero si animo benevolo ea utamur erga cives qui nobiscum vivunt; ejusque consilium insaniam, non autem dicendi licentiam aut libertatem esse dicebant. Hæc tamen pars, quod parva & debilis esset, cedere cogebatur vi numeroque potentioribus. Hæc videntes tribuni (aderant enim in senatu à coss. vocati) vociferabantur & fremebant, & Marcium reip. pestem perniciemque appellabant, qui plebi malediceret: & nisi eum, qui civile bellum in remp. inducebat, patricii cohiberent, eum vel morte vel exilio mulctantes, ipsi se id facturos minabantur. Quum autem ob hæc tribunorum verba longe major tumultus exortus esset, præcipue vero ex junioribus minus illas indigne ferentibus, Marcius, his fretus & elatus, arrogantius jam & audacius in ipsos tribunos invehebatur. "Nisi, inquiebat,
"desieritis remp. perturbare, & vestris con-
"cionibus inopem turbam concitare, non am-
"plius verbis sed factis vobiscum contendam.

¶ Exacerbato autem senatu, quum tribuni cognovissent majorem esse numerum eorum, qui datam populo potestatem adimere vellent, quam eorum qui pacis conditionibus standum censerent, sese ex curia vociferantes, & deos fœderum testes implorantes, proripuerunt. Postea, plebe ad concionem convocata, indicarunt ei quid in senatu Marcius dixisset, eumque ad causam dicendam arcessiverunt. quos quum ille contemneret, atque adeo eorum ministros, à quibus citabatur, contumeliosis verbis repelleret, ob eam rem multo magis indignati tribuni, assumptis tum ipsis ædilibus tum multis aliis civibus, impetum in eum fecerunt: ille enim adhuc pro curia stabat, multis patriciis stipatus, & reliquam sodalitatem circa se habens. Quem quum

Marcius arrogantior.

XXV.

XXVI.

[a] Τοιούτου τυχὸν ἐνίκησε *Vat.* [b] In *Rom.* & *Lapi Codd.* ἐφοιμάτευσε. [c] Illa τῶν οὖν τοῦ δήμου ἀναρχόντων desiderantur in *Ed. Steph.* atque è *Cod. Rom.* & *Lapi* versione restituit *Sylb.* Eadem agnoscit *Cod. Vat.* & præterea adjicit, οἱ δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ συμβαίνουσι βλάπτειν, οἱ δ' ἐπὶ τῇ αὐτῇ τοῖς τιμὴν ἐπιθεῖναι, ἐνίοτε &c. [d] Pro πρώτου aliud legit *Lapus*, dum vertit neque fidem neque divitias &c. Magis aptum esse videtur πρώτου plausum, ex iis *sc.* qui sententiæ & factionis sunt ejusdem. *Sylb.* Mox pro τοῦ δήμου locum sic legendum, οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις, τόν τε πλοῦτον. ut ea verba cum superioribus connectantur. Cæs. [e] Καὶ ἀδικεῖν ἐν τῷ *Vat.* [f] Λέγων, παρίστατο τὴν πόλιν ἡμῖν, καὶ διαφθείρειν *Vat.* [g] Κατηγόρησε *Vat.* quod plurimus esse agnoscit *Sylb.* [h] Deest *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. V. C. Cos. 263. Var. 265.

quum conſpexiſſent tribuni, ædilibus imperarunt, ut manibus injectis eum comprehenderent, & niſi ſponte ſequi vellet, cum vi adducerent. (erant autem tunc ædiles L. Junius Brutus, & Sp. Icilius Ruga) Hique igitur accedebant ut eum comprehenderent: at patricii hoc facinus nimium audax ac intolerandum rati, aliquem ſui ordinis à tribunis ante cauſſæ dictionem vi abripi, pro Marcio ſe illis oppoſuerunt, ut eum tutarentur, & obvios quoſque, qui acceſſiſſent, cædentes repulerunt. Cujus facinoris rumore jam per totam urbem vulgato, omnes ex ædibus proſiliebant; ac ii quidem qui in aliqua dignitate, & bene nummati erant, ut Marcium adjuvantibus patriciis protegerent, & priſtinum reip. ſtatum recuperarent: qui vero humili fortuna erant, & victus inopia laborabant, ut tribunos defenderent, parati facere quicquid illi imperaſſent. omnemque verecundiam, qua hactenus retenti à mutuis injuriis abſtinuerant, tunc ſuſtulerunt. Verumtamen eo die nihil atrocius commiſerunt, ſed rem in ſequentem diem diſtulerunt, ſententia & precibus conſulum victi.

XXVII. ¶ Poſtero die tribuni in forum primi deſcenderunt, & plebem ad concionem convocarunt, & per vices progreſſi graviter patricios accuſarunt, quod fidem pactorum fefelliſſent, & jusjurandum fœderis violaſſent, quod cum plebe fecerant, *ea conditione* ut omnis præteritarum injuriarum memoria deponeretur; & argumenta attulerunt, quibus eos cum plebe non ſincere reconciliatos eſſe probarunt, tum ipſam frumenti inopiam, cujus ipſi auctores erant, tum utramque coloniam deductam, tum quicquid præterea ad minuendam plebis multitudinem moliti fuerant. Et in ipſum Marcium longa oratione invecti ſunt, ejuſque verba in ſenatu facta narrarunt; & addiderunt, eum à plebe ad cauſſam dicendam citatum non ſolum noluiſſe venire, ſed etiam ædiles ad ipſum miſſos pulſaſſe & abegiſſe. Et citarunt teſtes eorum quidem quæ in ſenatu fuerant dicta, honoratiſſimos quoſque illius ordinis; injuriæ vero ædilibus factæ, omnes plebejos, qui tunc in foro aderant. His dictis fecerunt patricii (ſi vellent) dicendæ cauſſæ ſuique purgandi copiam, plebem in comitio detinentes donec ſenatus dimitteretur. nam de his ipſis rebus in curia patres conſultabant, dubitantes utrum apud plebem ad crimina ſibi objecta reſpondendum an quieſcendum eſſet. Quum autem major eorum pars in ea eſſet ſententia, ut humanitatem ſuperbiæ anteponendam cenſeret, conſ. dimiſſo ſenatu in comitium proceſſerunt, ut & publica crimina diluerent, & plebem rogarent nequid gravius in Marcium ſtatueret. Progreſſuſque ſenior illorum Minucius talem habuit concionem.

XXVIII. ¶ "Quod ad frumenti inopiam attinet, "Quirites, paucis verbis nos purgabimus, "neque alios noſtræ orationis teſtes quam

δὲ σωιδὼν αὐτοὶ οἱ δήμαρχοι, παρεκάλουν τοὺς ἀγορανόμους ἁπιλαβέσθαι τοῦ σώματος, καὶ εἰ μὴ ἑκὼν βούλεται ἀκολουθεῖν, βίᾳ ἄγειν. εἶχον δὲ τότε τὴν ἀγορανομικὴν ἐξουσίαν [a] Τίτος Ιουνίος Βροῦτος, καὶ Ιουνίλιος Ρούγας. οἱ δὲ πατρίκιοι [b] δεινὸν ἡγούμενοι [c] τέργον, ὑπὸ τῶν δημάρχων τῶν δίκης ἀγαθάς τινας αἰτῶν βίᾳ, πρόφασιν τοῦ Μαρκίου, καὶ τύπτοντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας ἀπήλασαν. ἀφικομένου δὲ τοῦ πάθους εἰς τὴν πόλιν ὅλην, ἐξέπιπτον ἅπαντες ἐκ τῶν οἰκιῶν· οἱ μὲν ἐν τοῖς ἀξιώμασιν ὄντες, καὶ χρημάτων ἔχοντες εὖ, τὸν Μάρκιον ὑπερεκαίοντες ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀναλαμβάνοντες πολιτείαν· οἱ δὲ ταπεινοὶ τῇς τύχης, καὶ βίᾳ ταλαιπωροῦντες, ἀμύνειν παρεσκευασμένοι τοῖς δημάρχοις, καὶ ποιεῖν ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι κελεύσωσιν· ἥ τε αἰδὼς, ὑφ' ἧς κατεχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐδεδίεσαν εἰς ἀλλήλους ἁμαρτάνειν, τότε ἀπῆρτο ὑπ' αὐτῆς. καὶ μὴν ἔδοξάν γε ἀδὴν ἀνῆκεσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ' εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀνεβάλοντο, γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει τῶν ὑπάτων ἐξαναλῦσαι.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ πρῶτοι καταβάντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δήμαρχοι, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παρῄνουν ἐκ μακροχῆς, πολλὰ μὲν τὴν πατρικίων κατηγοροῦντες ὡς ἐψευσμένων τὰς συνθήκας, καὶ πολλαχόθεν ἐπικότως τοὺς ὅρκους θεὶς ἐποίησαντο πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ἀμνηστίας τῶν πάλαι, πίστεις [d] παραφέροντες τοῦ μὴ βεβαίως αὐτοὺς διηλλάχθαι πρὸς τὸ δημοτικὸν, τήν τε τῶν σίτων ἀπάνην, ἣν αὐτοὶ καλεσκεύασαν, καὶ τὰς ἀποστολὰς τῶν κληρούχων ἀμφοτέρων, καὶ τἆλλα ὅσα ἐμηχανήσαντο μειώσεως τοῦ πλήθους ἕνεκα. πολλὰ δὲ τοῦ Μαρκίου καθήψαντο, τοὺς ῥηθέντας ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγους διεξιόντες, καὶ ὅτι κεκλημένον εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ δήμου, οὐ μόνον οὐκ ἠξίωσεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφικομένους ἐπ' αὐτὸν ἀγορανόμους τύπτων ἀπήλασεν. ἐκάλουν δὲ μάρτυρας τῶν ἐν τῇ βουλῇ γενομένων, τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐκεῖ τῆς δὲ τῶν ἀγορανόμων ὕβρεως, ἅπαντας τοὺς τότε παρόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν δημοτικούς. ταῦτα δὲ ἐποιοῦντες, ἐδίδοσαν, εἰ βουλομένοις εἴη, τοῖς πατρικίοις ἀπολογίαν, κατέχοντες ὅτι τῆς ἐκκλησίας ὁ δῆμος, ἕως ἡ βουλὴ διελυθείη. ἔτυχον δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ταῦτα συνεδρεύοντες οἱ πατρίκιοι, διαπορούντες εἴτε ἀπολογητέον αὐτοῖς εἴη πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ὧν διεβλήθησαν, εἴτε μὴ μνητέον ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ οἱ πλείους γνώμας [e] τὰ φιλάνθρωπα τῆς αὐθαδεστέρων προὐτίθεντο, διαλυσάντες οἱ ὕπατοι τὸν σύλλογον, προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν, τάς τε κοινὰς ἀπολυσόμενοι διαβολὰς, καὶ πρὸς τὸν Μαρκίου τὸν δῆμον ἀξιώσοντες, μηδὲν βουλεύσασθαι ἀνήκεστον. καὶ παρελθὼν ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Μινούκιος, ἔλεξε τοιάδε.

"Ἡ μὲν ὑπὲρ τῆς σιτοδείας ἀπολογία βραχεῖά ἐστι πάνυ, ὦ "δημοι, καὶ οὐκ ἄλλους τινὰς παρεξόμεθα οἷς ἂν λέγωμεν, "ἢ ὑμᾶς,

a Λούκιος Ιούνιος Βροῦτος καὶ Γάιος (vel, ut alii malint Σπόριος) Ιούλιος Γοῦγος ex *Dionyſio* ipſo legendum eſſe contendit *Portus*. Λούκιος habuit *Lapi Cod.* verum pro Ιουνίκιος exſtat Σουλίκιος in *Cod. Vat.* b Δεινὸν ἡγούμενοι *Vat.* c Perperam diſtinguitur in *Ed. Steph.* τοῦτον τὸν τῆς δημάρχων, καὶ δίκης &c. d Παραφέροντες accipiendum hic pro προφέροντες, ut *Lapus* quoque vertit *afferentes*, in qua ſignificatione reperitur infra p. 425. v. 30. *Sylb.* e Τὰ φιλανθρωπότερα *Vat.*

A Pro

"ἢ ὑμᾶς, μάρτυρας τιθὺ τε γὰρ ἀφορίαν τοῦ σιτοῦ
"καρπῶν ὀλίγαδε δίπτυ καὶ αὐτοὶ ἀφ' ὧν ἐκλελοιφότε-
"τε, οὐδεμιᾶ γενομένης τιθὺ τε ἄλλου καταφθορᾶς τῆς
"χώρας οὐ παρ' ἑτέρων ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν ἀφ' ἧς αἰτίας
"συνέβη, καὶ ὡς τελευτῶσα ἡ πλείστη γε καὶ ἀρίστη
"γῆ, πάντων ἐσπάνισε καρπῶν τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ
"βοσκημάτων, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ πολεμίου ἀφαρπα-
"ζόμενα, τὰ δὲ ὑμῖν μὴ ὀλιγοχρηοῦσα τοσούτοις οὖσι,
"καὶ μηδεμίαν ἄλλοθεν ἐπιτροφὴν ἔχουσιν. ὥστε οὐκ ἐξ
"ὧν οἱ δημαγωγοὶ ἀφαβάλλουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτοὶ ἴστε,
"[a] λιμὸν ἡγούμενοι γενόμενα, παύσασθε προσάπτοντες
"ὀλιγουλίᾳ ἡμετέρᾳ τῷ πάθει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες
"ἡμᾶς ὕθεν ἀδικοῦντας. αἱ δὲ ἀποστολαὶ τῶν κληρού-
"χων [c] ἀπ' ἀναγκαίου ἐγένοντο, κοινῇ δόξαν ὑμῖν ἅ-
"πασιν ἀφ' φυλακῆς ἔχειν χωρία εἰς πόλεμον ἐπι-
"τηδεια· καὶ μεγάλα ὄντα, ὀλίγῳ [d] σφόδρα ἀ-
"ναγκαίᾳ γενόμενα, τούς τε ἐξιόντας καὶ τοὺς ὑπο-
"λειπομένους ὑμᾶς. ⓐ μὲν γὰρ, ἀφθονωτέραν εὐπο-
"ρίαν ἔχει τοῦ ὀλιγανδρεῖσθαι. ⓐ δὲ οὐθάδε ὑπο-
"μείναντες, ἧττον ἀσανίζουσι τῆς ἀγορᾶς. ἥ τε ἰσομοι-
"ρία τύχης, ἧς μετέχομεν ὑμῖν τοῖς δημοτικοῖς ⓐ
"πατρίκιοι, κλήρῳ ποιησάμενοι τιθὺ ἔξοδον, οὐ ψέγε-
"ται. Τί οὖν παθόντες ⓐ δημαγωγοὶ τοιοῦτον
"ὑμῖν ἐγκαλοῦσιν, ὧν κοινὰς ἔχομεν τὰς γνώμας καὶ
"τὰς τύχας, εἴτε δεινῶν ὄντων, ὡς οὗτοί φασιν, εἴτε ὠφε-
"λίμων, [e] ὡς ἡμεῖς οἰόμεθα; ἃ μὲν γὰρ ὀλίγῳ τῇ νεωστὶ
"βουλῇ γενομένῃ ἀφαβεβλήμεθα ὑπ' αὐτῶν, ὡς οὐκ
"ἀξιοῦντες μετρίαν τοῖς τιμαῖς τῆς ἀγορᾶς, ὡς
"ὀλιγαρχοῦντες ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων,
"ὡς μνησικακοῦντες ὑμῖν τῆς ἀποστάσεως, καὶ παντὶ τρό-
"πῳ προθυμούμενοι κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, καὶ πάν-
"τα τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, ἔργοις ἀπολυσόμεθα οὐκ
"εἰς μακρὰν, οὔτε κακὸν ὑμᾶς οὐδὲν ἐργασάμενοι, τιθὺ
"τε ἐξουσίαν τῶν δημάρχων ἐφ' οἷς τότε συνεχωρήσα-
"μεν ὑμῖν ἔχειν, καὶ νῦν βεβαιοῦντες· τῷ δὲ σίτῳ τιθὺ
"ἀφήσομεν, ὡς ἂν ὑμῖν ἅπασι δόξῃ, ποιησόμενοι.
"προμείναντες οὖν, ἐάν τι μὴ γένηται τούτων, τότε κα-
"τηγορεῖτε ἡμῶν. εἰ δὲ βουληθείητε ἀκριβῶς ἐξετάσαι
"τὰ ἀφορα, δικαιότερον ἂν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τοῦ
"δήμου κατηγορήσαμεν, ἢ τιθὺ βουλὴν ὑμεῖς ἔχοιτε δι'
"αἰτίας. ἀδικεῖτε γὰρ ὑμεῖς, ὦ δημόται, μηδὲν ἀχθε-
"σθέντες ἀκούοντες· εἰ γε ὐκ ἀναμείναιτε τῆς γνώμης
"ἡμῶν μαθεῖν τὸ τέλος, κατηγορεῖν αὐτοῖς ἤδη ἐξεῖ-
"τε. καίτοι τίς ὐκ οἶδεν ὅτι παντὶ τῷ βουλομένῳ [f] ῥᾷστον
"ἔργον ἂν γένοιτο, συγχέαι καὶ ἀνελεῖν ὁμόνοιαν ὐκ πό-
"λεως, τοιαῦτα ἐγκαλοῦντι, [g] ὧν ἡ πίστις μέλλουσα καὶ ὐ

"vos ipsos producemus. Nam & frugum ste-
"rilitatem ob intermissam sationem accidisse
"vos ipsi scitis: nec oportet vos ex aliis
"cognoscere quænam fuerit cætera agri va-
"statio, & quæ ejus caussa, quove modo ac-
"ciderit ut postremo maxima atque optima
"agri pars laboraret inopia omnium frugum
"& mancipiorum & pecoris, partim quod
"hostes agrum populati fuerint, partim quod
"ipse *ager* tantæ vestræ multitudini, quæ
"nulla alia alimenta aliunde habebat, victum
"suppeditare non posset. Quapropter famis
"caussas non eas, quas isti tribuni per ca-
"lumniam afferunt, sed quas vos ipsi scitis,
"existimantes fuisse, desinite hanc calamita-
"tem nostris insidiis adscribere, & nobis in-
"nocentibus irasci. Cæterum, colonias ne-
"cessitas coëgit deduci, idque de communi
"omnium vestrum sententia, ut essent præsi-
"dio locis ad bellum opportunis. Hæ vero
"durissimis reip. temporibus deductæ, tum
"ipsis, qui in colonias emissi sunt, tum vo-
"bis, qui remansistis, valde profuerunt. nam
"illi rerum ad victum necessariarum uberio-
"rem ibi copiam habent: & qui hîc reman-
"serunt minore annonæ penuria laborant.
"& exæquatio fortunæ, cujus nos patricii
"cum plebejis patricipes sumus, quod sorte
"delectos in colonias emiserimus, vituperan-
"da non est. ¶ Cur igitur concionatores XXIX.
"isti nobis dant crimini ea quorum æque
"vobiscum eandem sententiam & fortunam
"habemus, sive ea sint mala, ut isti ajunt,
"sive bona, ut nos existimamus? Nam &
"crimina quæ nobis in senatu nuper habito
"objecerunt, nolle nos moderata statuere re-
"rum venalium precia, conari per insidias
"tribunitiam potestatem tollere, injuriam se-
"cessionis vestræ in memoriam revocare, &
"quavis ratione plebem afflictam cupere, &
"omnia istiusmodi crimina brevi re ipsa di-
"luemus, nullo maleficio vos afficientes, &
"tribunitiam potestatem iisdem conditioni-
"bus, quas tunc vobis concessimus, nunc
"quoque confirmantes, & frumentum, prout
"vobis omnibus visum fuerit, vendentes.
"Exspectate igitur, & si quid horum non
"præstetur, tunc demum nos accusate. Quod
"si velletis accuratius hanc controversiam
"examinare, certe nos patricii justius plebem
"accusaremus quam vos senatum criminari
"possetis. Vos enim, Quirites, injuriam *no-*
"*bis* facitis, neque molestæ feratis dum hæc
"auditis. siquidem non exspectato nostrorum
"consiliorum exitu, ut quænam sint cogno-
"scatis, jam ea accusare vultis. Atqui, quis
"nescit facillimum fore cuilibet concordiam
"turbare & è civitate tollere, ea criminanti
"quorum fides, quum adhuc pendeat & in
"incerto

Per. Jul. 4225.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 $\frac{1}{4}$.
V. C. Cos. 263.
Var. 265.

a Pro μ aptius legeris π. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* b Τὸν λιμὸν *Vat.* c Ἐκ τῶ ἀναγκαίου ἐξόδου *Vat.* d Σφοδρὰ ἀναγκαίου *Vat.* e Ὡσπερ ἡμεῖς *Vat.* f In *Rom. Cod.* ῥᾷον ἂν γένοιτο. *Sylb.* g Ita restitui è *Codd. Rom.* & *Ven.* & *Lapi* versione: cum antea in *Ed. Steph.* ὡς pro ὧν obtinuerit & seq. v. ὧσι pro ἴσι. Forsan etiam μὴ in fine hujus periodi negative accipiendum, ut sensus sit; istiusmodi fidem non tueri ab incommodis, sed tantum speciem quandam justitiæ prætendere, id est, efficere ne quid injuste videaris agere. *Sylb.* Loci sententia hæc est: Queritur Minucius, quod non exspectato exitu consiliorum senatus tantas turbas excitassent tribuni. Sic fore ait ut omnis tollatur civitatis concordia, tribunorum improbitate, qui patriciis ea objicerent, id est, ea patriciorum consilia reprehenderent, quorum eventus, quia adhuc ignorabatur, ipsis patriciis insontibus & nihil tale cogitantibus non poterat esse innocentiæ argumentum, nec φυλακὴ ἦν μὴ παθεῖν τι κακὸν: sed è contrario tribunis, qui patricios accusabant, speciem præbebat justæ caussæ & ἦν μὴ ἀδικεῖν. vulgus enim, ignarum quo tenderent senatus consilia, omnia in deteriorem partem interpretans, non secus erga patricios erat affectum, ac si jam evenissent quæ eventura metuebat. Sic eveniebat, quod ait *Dionysius*, ut consiliorum senatus ἡ πίστις μέλλουσα καὶ οὐ δῆλον ἐπὶ ποῖον non esset senatoribus à tribunis accusatis φυλακὴ ἦν μὴ παθεῖν τι κακὸν, sed ipsis potius tribunis ἀσφαλὴς ἦν μὴ ἀδικεῖν, vel ἦν μὴ ἀδικεῖν δοκεῖν. quo modo haud scio an scriptum sit à *Dionysio*, sicut mox ἀξιώσω ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν: nam affinitas vocum ἀδικεῖν & δοκεῖν facile causa esse potuit ut altera vox omitteretur. *Cas.*

a Διὸ καὶ τὸν

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 779. Olymp. 72. 1. V. C. 26.

"incerto sit, non prohibet à nobis maleficium, sed speciem præbet nihil injusti à vobis agi? Neque vero isti vestri duces & patroni, ob crimina & calumnias quibus senatum impetunt, objurgatione sunt digni; sed etiam vos ipsi non minus, quia fidem illis temere habetis, & nondum quidquam experti indignamini. Oportebat enim vos, si quas in posterum timebatis injurias, iram quoque in illa tempora reservare. At certe nunc constat vos celerius quam prudentius rebus vestris consuluisse, & vestræ salutis XXX. spem in maleficiis collocare. ¶ Atque quod attinet ad publicas injurias, ob quas tribuni totum senatum falso accusarunt, hæc quæ à me sunt dicta sufficere arbitror. Sed quia unumquemque nostrum calumniantur ob sententias in senatu à nobis dictas, & nos ut reip. dissidiorum auctores accusant, & nunc C. Marcium, virum patriæ amantem, & libere de rep. loquutum, necare, aut patria expulsum exsilio mulctare cupiunt, volo hac quoque de re id quod æquum est apud vos dicere. vos vero considerate an modeste & vere sim loquuturus. Vos, Quirites, quando rediistis in gratiam cum senatu, satis vobis fore putabatis, si vestro ære alieno liberaremini, & in auxilium pauperum, qui vim paterentur, ut magistratus de vestro ordine creare vobis liceret petiistis: & utraque hæc impetrastis, nobis magnam gratiam habentes. Sed non petiistis ut vobis confusum tollere, aut senatui reip. administrationem adimere, aut ipsum ordinem patrii reip. status pervertere liceret, neque etiam hoc petituri estis. Quid igitur vobis accidit ut nunc hæc omnia confundere conemini? aut quo jure freti honoribus nostris nos privare cupitis? Si enim vestris minis senatores à sententiis libere, prout sentiunt, dicendis deterrueritis, quid æqui à vestris magistratibus exspectandum est? aut qua lege vel capitali supplicio aut exsilio aliquos patricii ordinis illi mulctare poterunt? Nam nec veteres leges dant vobis hanc potestatem, nec novæ conditiones fœderis cum senatu facti. Legum vero præscripta transgredi, & vim jure potiorem facere, certe hoc non est amplius populare, sed (si veritatem audire vultis) tyrannicum. Ego igitur vobis auctor essem ut beneficia, quæ senatus benignitate impetrastis, retineatis: quæ vero tunc minime postulastis quando in gratiam cum senatu rediistis, ne nunc quidem vobis vendicetis. ¶ Sed ut melius XXXI. intelligatis vestros tribunos nihil moderati, nihil æqui postulare, sed iniqua, & quæ fieri nequeunt, cupere, rem ad vos ipsos translatam, perinde ac si vestrum negotium esset, considerate, & fingite à senatoribus magistratus vestros accusari, quod senatui maledicant, & patrium statum, quo resp. ab optimatibus regebatur, evertant, & seditiones in civitate concitent (quæ omnia sane vera sunt; hæc enim faciunt) &, quod omnium est gravissimum, potestatem majorem, quam

"ἀλλ' ἔστι ὕποπτα ὑφορᾶσθαι· ὅτι τῷ μὴ παθεῖν τι κα-
"κὸν, ἀλλὰ πεῖσαι τὸν μὴ ἀδικεῖν· καὶ ὑ τοῖς πρε-
"σβυτέροις ὑμῖν μόνον ἐπιβάλλυσι τὴν βουλὴν ἡ συκο-
"φαντίαν, ὀπλίμαν ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ὑχ ἧττον ὄν-
"πιστέα αὐτοῖς, ἢ περὶ πεφοβῆσθαι ἀγανακτεῖτε· ἐγὼ γὰρ
"ὑμᾶς, εἰ τὰ μέλλοντα ἐφοβεῖσθε ἀδικήματα, καὶ
"τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὀργὰς μελλήσεις ἔχειν. νῦν δὲ φαί-
"νεσθε ταχύτερα μᾶλλον ἢ φρονιμώτερα ἐγκαλέσαι τῷ
"πόλει ἀσφαλέστερον ἢ τῷ κεκυρωτέρα τιθέναι. Πρὸς μὲν
'δὴ τοὺς κοινῶν ἀδικημάτων, ἐφ' οἷς τὴν βουλὴν οἱ δη-
"μαρχοι διέβαλλον, ἀποχρῆναι οἰόμην τοσαῦτα εἰρῆσθαι.
"ἐπεὶ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, τοὺς ὧν ἂν εἰσπεσὼν ὁ
"τὴν βουλὴν, συκοφαντῆσαι, καὶ δίκην ταύτην τῇ πόλει αἰτή-
"σαι, ἐγὼ νῦν Γάϊον Μάρκιον ἄνδρα φιλόπολιν, ἐλευ-
"θέρᾳ φωνῇ χρησάμενον ὑπὲρ τῶν κοινῶν, ἀποκτεῖναι
"ζητοῦσιν, ἢ φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος, βου-
"λόμενοι καὶ τοῦτου τὰ δίκαια εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ
"σκοπεῖτε εἰ μετρίους καὶ ἀληθεῖς ἐρῶ τοὺς λόγους.
"ὑμεῖς, ὦ δημόται, βαλλόμενοι πρὸς τῆς βουλῆς,
"ἀποχρῆν ὑμῖν ᾠήθητε τὸ δανείων ἀφεῖσθαι, καὶ βοηθείας
"ἕνεκα τῶν καλιχυομένων πενήτων, ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν
"ἠτήσασθε ἀποδεικνύειν· καὶ ταῦτα ἀμφότερα, πολ-
"λοῦ εἰδότες ἡμῖν χάριν, ἐλάβετε· καταλύσαι δὲ τὴν
"ἀρχὴν τὸ ὑπάτων, ἢ βουλὴν ἄκυρον ποιῆσαι τὸ ὑπὲρ τὸ
"κοινῶν πρᾶγμα, ἢ τὴν τάξιν [c] ἀνασπάσαι τῆς πα-
"τρίου πολιτείας, οὔτε ἠτήσασθε, οὔτε μέλλετε τί ὧν
"παθόντες, ὑπεχειρεῖτε πάντα συγχέειν ταῦτα νυί;
"ἢ τίνι δικαίῳ πιστεύοντες, τὰς τιμὰς ἡμῶν ζητεῖτε ἀφαι-
"ρεῖσθαι; εἰ γὰρ οὐ τοῖς μετέχουσι τῆς βουλῆς φθο-
"νεῖν ποιεῖτε, τὸ μὴ μετὰ παῤῥησίας ἃ φρονοῦσι λέγει,
"τί δ' ἂν εἴποιεν οἱ προεστηκότες ὑμῶν ὑπεικές; ἢ πῶς
"χρησάμενοι νόμῳ, θανάτῳ ζημιοῦν ἢ φυγῇ τὸν πα-
"τρικίων τινὰς ἀξιώσουσι; ὅτε γὰρ ⓓ παλαιοὶ νόμοι
"ταύτην δεδάσιν ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν, ὅτε οἱ νεωτὶ γε-
"νόμεναι πρὸς τὴν βουλὴν ὁμολογίαι. τὸ δὲ ὀλέθριον
"τοῖς νομίμοις ὅρκοις, καὶ τὴν βίαν κρείττονα ποιεῖν τῆς δί-
"κης, ἐκεῖνό ὑμολικόν ὄντιν, ἀλλ' εἰ τάληθῆ βούλεσθε
"ἀκούειν, τυραννικόν. ἐγὼ δὲ προδώσαιμι ἂν ὑμῖν, ὃν με
"εὑρεσθε [d] πρὸς τῆς βουλῆς φιλανθρώπων, μηδενὸς ἀφίσα-
"σθαι· ὧν δὲ ὐκ ἠξιώσατε ἀφαιρεθῆναι τ' ἔχθρων τότε
"τυχεῖν, μηδὲ νῦν ἀντιποιεῖσθαι. Ἵνα δὲ μᾶλλον ὑμῖν
"γένηται φανερὸν, ὅτι ὐθὲν ὅτε μέτριον ὅτε δίκαιον αἰτοῦ-
"σιν οἱ δημαγωγοὶ, ἀλλὰ προδόμενον τε καὶ ἀδυνά-
"των ἐφίενται, μεμνημένοι τὸ παράγμα ἐφ' ἑαυτοὺς,
"ὅτω σκοπεῖτε, καὶ ὑπολάβετε τὰς μετέχειν, ἢ συνε-
"δρίου τοῖς ὑμῶν πολιθρομμίοις ἐγκαλεῖν, ὅτι πονη-
"ρὸν κατὰ τῆς βουλῆς διεξίασιν λόγους ὑμῶν,
"καὶ καταλύσει τὸν πάτριον ἀριστοκρατίαν, καὶ διε-
"ταράζουσι τὸν πόλιν ἅπαντα ταῦτα λέγοντες
"ἀληθῆ· ποιοῦσι γὰρ ταῦτα· καὶ τὸ πάντων χαλε-
"πώτατον, ὅτι δυναστείαν περιβάλλονται μείζονα τῆς

[a] Διέλυον Vat. quod rectius esse viderat Sylb. [b] Ποιῆσαι Vat. quod maluit & Sylb. [c] Ἀνασπᾶν Vat. Verum ἀνασπᾶν hoc loco ferri posse existimat Sylb. quia de ordine, non de statu sermo est. [d] Παρὰ τ βουλῆς Vat.

[1] Præce-

"ὑπολειπομένης αὐτοῖς, ἄκεστοι δοκοῦμεν ὀλιγω-
"ρεῖν ἑαυτοὺς ἢ ἐθέλουσιν ἐξ ἡμῶν καὶ ὅτι δεῖ τοὺς
"ταῦτα ποιοῦντας, τεθνάναι νομίζειν· πῶς δὲ ὑμεῖς ἐ-
"γκαλεῖτε τὴν αὐθάδειαν τῇ συνεδρίῳ; καὶ τί ἂν ἐ-
"ποιεῖτε; ἆρα οὐκ [a] ἀγανακτήσετε, καὶ δεινὰ φήσετε πά-
"σχειν, εἰ τὴν παῤῥησίαν ἀφαιρήσεταί τις ὑμᾶς καὶ τὴν
"ἐλευθερίαν, ἢ ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ὀφθεὶς τοῖς
"ἐλευθέροις φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου φθεγξαμένους; οὐκ ἔνεστ'
"ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἃ παθεῖν οἴεσθε ἂν ὑφ' ἑαυτῶν
"κατὰ αὐτοὺς, ταῦτα ἑτέρους πάσχοντας ἀνέχεσθαι δι-
"καιοῦτε; πολιτικά γε, ὦ δῆμοται, καὶ μέτρια ὑ-
"μῶν τὰ βουλεύματα; τοιαῦτα ἀξιοῦντες, οἷς αὐ-
"τὰ βεβαιοῦτε τὰς καθ' ἑαυτῶν ἀφορμὰς ἀλη-
"θεῖς εἶναι, [b] καὶ τοὺς συμβουλεύοντας τὴν ὑμετέρω-
"ν ὑμῶν δυναστείαν μὴ ἐπαίρειν αὐξομένην, τὰ δί-
"καια πρὸ κοινῆς [c] φερομένους ἀποδείκνυτε; ἐμοὶ μὲν
"γὰρ δοκεῖ. ἀλλ' εἴ γε τὰ ἐναντία βούλεσθε ὧν
"ἀφορμᾶσθε ποιεῖν, ἐμοὶ συμβούλῳ χρησάμενοι,
"μετεικάσατε, καὶ τοὺς λόγους ἐφ' οἷς ἀχθεσθε, πο-
"λιτικῶς καὶ μὴ δυσοργήτως ἐνέγκητε. [d] ἐπειδὴ γὰρ
"ὑμῖν μὲν, εἰ τοῦτο ποιήσετε, ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν, τοῖς
"δὲ ἀπεχθῶς ἀφικνουμένοις πρὸς ὑμᾶς, μεταγνοεῖν.
"δίκαια μὲν δὴ ταῦτα [d] παρεχόμενοι πρὸς ὑμᾶς με-
"γάλα, ὡς γε οὖν οἰόμεθα, πείθομεν ὑμᾶς μηδὲν ἐξα-
"μαρτάνειν. χρηστὰ δὲ καὶ φιλάνθρωπα ἔργα, οἷς [e] χρη-
"σόμεθα, οὐκ ὀνειδίσαι βουλόμενοι ὑμᾶς, ἀλλ' ὅπει-
"κεστέρους ποιῆσαι, χωρὶς τῶν παλαιῶν, τὰ νεωστὶ γε-
"νόμενα πρέπει τὴν χάριν ὑμᾶς, ὧν ἡμεῖς μὲν ὀκνοῦ-
"μεν βουλόμεθα, ὑμεῖς δὲ δίκαιοί ἐστε [f] ὑπομεμνῆ-
"σθαι, [h] ἀναγκαζόμενοι δὲ αὐτὰ προφέρειν νυνὶ,
442 "χρήζοντες ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων, ὧν ὑμῖν δεο-
"μένοις ἐχαρισάμεθα, τυχεῖν παρ' ὑμῶν ἀντιλα-
"βεῖν τὴν χάριν, μήτε ἀποκτεῖναι, μήτε ἐκβαλεῖν
"τῆς πόλεως ἄνδρα φιλόπολιν, ἢ τὰ πολέμια πάν-
"των κρίτιστον. ζημιωσόμεθα γὰρ οὐ μικρὰ, εἰ ἴστε ὦ
"δημόται, τοιούτους ἀποστερήσαντες ἀρετῆς τὴν πό-
"λιν. μάλιστα μὲν οὖν δι' αὐτὸν ἐκεῖνον ὀφείλετε τῆς
"ὀργῆς δίκαιοί ἐστε, μνησθέντες ὅσους ὑμῖν ἔσωσεν ἐν
"τοῖς πολέμοις, καὶ μὴ λόγων μνησικακεῖν φαύλων,
"ἀλλ' ἔργων μεμνῆσθαι καλῶν. ὁ μὲν γὰρ λόγος ὑμᾶς
"ἓν ἀνδρὸς ὠδὲν ἔβλαψεν, αἱ δὲ πράξεις αὖθις μεγάλα ὠ-
"φέλησι. εἰ δὲ πρὸς τοῦτον ἀδιαλλάκτως ἔχετε, ἡμῖν γὰ
"τοι καὶ τῇ βουλῇ χαρίσασθε αὐτὸν δυομένοις, καὶ διαλλά-
"γητε ἤδη ποτὲ βεβαίως, τὴν πόλιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦ-
"ν, μίαν εἶναι ποιήσαντες. εἰ δὲ πείθεσθε ἡμῖν μὲ συγχωρήσετε,
"εὖ ἴστε ὅτι μὲ ἡμεῖς βιαζομένοις ὑμῖν ἕξομεν, ἀλλ'
"[i] ἔστε φιλότητος ἀδόλου καὶ χαρίτων ἔτι μειζόνων ἥδε ἡ
"πᾶσα δῆμος πᾶσιν αἰτία ἔσται, ἢ πολέμου ἐμφυλίου
"αὖθις ἀρχὴ, καὶ κακῶν ἀπείρων.

"fit ipsis concessa, sibi usurpent, dum quem- Per. Jul. 4215.
"libet nostri ordinis indicta caussa interficere Ann. Chr. 489.
"conantur: ac *fingite senatum dicere* eos qui Olymp. 72.
"hæc faciunt impune occidendos. Quonam V. C. Ca. 263.
"modo hanc senatus arrogantiam ferretis? Var. 265.
"Quidnam diceretis? Nonne indignaremini,
"& atrocem injuriam vos pati diceretis, si
"quis & libere loquendi licentiam & ipsam
"libertatem vobis adimeret, proposito capitis
"periculo liberam vocem pro plebe emittere
"audentibus? Hæc negare non potestis. Et
"quæ vos ipsi ferre nolletis, æquum esse pu-
"tatis alios ea ferre? Hæccine sunt, Quirites,
"illa civilia & moderata vestra consilia?
"Nonne hoc pacto crimina, quæ vobis obji-
"ciuntur, vera esse confirmatis? Nonne vos
"ipsi declaratis eos, qui suadent ne hanc ve-
"stram iniquam potentiam crescere sinamus;
"bene ac juste reip. consulere? Hoc certe fa-
"cere mihi videmini. Quod si contra quam
"insimulamini facere vultis, me auctore mo-
"desti sitis: & si qua in re verbis nostris of-
"fendimini, hoc civiliter non autem iracunde
"feratis. Hoc enim modo consequemini, ut
"& ipsi boni esse videamini, & inimicos ve-
"stros ad pœnitentiam adducatis. ¶ Quum XXXII.
"igitur reddita sit vobis ratio (nostro saltem
"judicio) justissima, suademus ne quid præ-
"ter officium faciatis. Licet autem beneficia
"humaniter in vos collata, præter vetera, hæc
"quoque in vestro reditu nuper data (quo-
"rum nos quidem oblivisci volumus, sed ta-
"men æquum est vos esse memores) vobis
"exprobrare nolimus, sed tantum vos æquio-
"res erga nos reddere velimus; eorum tamen
"nunc mentionem facere cogimur, illud pe-
"tentes, ut pro multis & magnis beneficiis,
"quæ vobis rogantibus largiti sumus, hanc
"unam gratiam nobis rependatis, ut neque
"interficiatis, neque urbe expellatis virum
"patriæ amantem, & rebus bellicis longe om-
"nium præstantissimum. Nam non parvam
"jacturam faciemus, persuasum illud habea-
"tis, Quirites, si remp. tali virtute fraudave-
"rimus. Æquissimum igitur est ut illius po-
"tissimum caussa, memores quot de vobis in
"bellis servati salutem ei debeant, hanc iram
"remittatis; neque prava ejus verba, sed egre-
"gia facinora in memoriam revocetis. Illius
"enim verba nihil vobis obfuerunt, at ejus
"egregia facinora multum vobis profuerunt.
"Quod si huic ita infensi estis, ut cum eo in
"gratiam redire nolitis, saltem nostris & se-
"natus precibus eum condonate, & tandem
"aliquando in firmam & stabilem gratiam
"nobiscum redite, ac civitati pristinam uni-
"tatem reddite. Quod si nobis suadentibus
"non cesseritis, scitote nos quoque violentiæ
"vestræ minime cessuros: sed ubi plebis vo-
"luntatem experti fuerimus, hanc vel sinceræ
"amicitiæ & multo majoris gratiæ caussam
"omnibus fore, vel denuo belli civilis & gra-
"vissimorum malorum initium.

Quum

a Præcedentis interrogationis modus postulat ἐκ ἀγανακτήσητε, ἢ δεινὰ φήσετε πάσχ. Sylb. Οὐκ ἀγανακτήσετε, ἢ δεινὰ φήσετε Var. Vel φήσητε pro δὲ φήσητε positum, vel certe (quod verisimilius) φήσετε legendum. Port. b Illud ἢ ὃ è Cod. Rom. addidit Sylb. cui consentit Var. Οὐ pro καὶ malit Portus. c Ita Rom. Var. & Lapi Codd. Φερομένους parum recte in Ed. Steph. d Παρεχόμενοι Var. e Pro futuro χρησόμεθα (quod habent Codd. Ven. & Var.) præteritum ἐχρησάμεθα aptius reponendum censet Sylb. præsertim quod Lapus vertit, quibus usi sumus. f Ὑμῖν potius dicendum. Port. g Μεμνῆσθαι Var. h Verbum ἀναγκαζόμενοι structura postulat. nec parum lucis accesserit, si expungatur relativum ὧν. Sylb. i Pro ἔστε rectius legemus ἦτε. Sylb. Verum ἢ φιλότητος præfert Portus.

XXXIII. Pyr. Jul. 4125. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. V. C. Cos. 263. Var. 265.

¶ Quum igitur Minucius in hunc modum disseruisset, tribuni, videntes hac illius modesta oratione & humanis pollicitationibus plebem flecti, id ægre molesteque ferebant, sed præcipue C. Sicinnius Bellutus, qui pauperibus auctor fuerat ut à patriciis secessionem facerent, & qui dux ab ipsis creatus, quamdiu in armis fuerunt, vir intensissimus optimatibus fuerat, & propterea à civibus suis ad claritatem promotus, tribunitiam hanc potestatem jam iterum adeptus fuerat, minime omnium collegarum civitatis concordiam & pristini reip. status recuperationem sibi expedire ducebat. Tantum enim aberat ut honores & potestatem eandem se adhuc habiturum speraret, si resp. ab optimatibus gubernaretur, quod ipse esset homo improbus & obscuris natalibus, & qui nullum egregium facinus aut militiæ aut domi pacis tempore edidisset, ut etiam se in summum periculum capitis venturum putaret, quod seditionem in civitate concitasset, & multarum ejus calamitatum auctor fuisset. Hic igitur meditatus & quid dicendum & quid agendum esset, & consilio cum collegis communicato, ubi eos secum consentire cognovit, surrexit, & pauca quædam de plebis miseriis cum lamentatione præfatus, consules laudavit, quod dignati essent plebi, ejus humilitatem non aspernati, rationem reddere; patriciis quoque magnam se habere gratiam dixit, quod tandem aliquando de inopum salute soliciti esse inciperent: adjecit præterea, se multo facilius cum cæteris testem futurum, si dictis facta responderent.

XXXIV. ¶ His dictis, quum jam videretur mitior & ad reconciliationem propensior, conversus ad Marcium consulibus adstantem, "Tu vero, "inquit, ô generose vir, cur hîc apud cives "tuos non purgas te de iis, quæ in senatu "dixisti? Imo vero cur non suppliciter eos "oras, iramque deprecaris, ut mulctam le"viorem tibi irrogent? Neque enim auctor "tibi fuerim ut inficieris ea quorum tot viri "testes sunt, neque ut ad impudentem de"fensionem confugias, quum sis Marcius, & "majores geras spiritus quam privatum ho"minem deceat: nisi forte consulibus qui"dem, & patriciis decorum est pro te cum "plebe agere & eam exorare, te vero idem "tua ipsius caussa facere dedecet. Hæc autem dicebat, quia persuasum habebat, virum illum magnanimum nunquam adductum iri ut se ipse accusaret, &, quasi deliquisset, peteret ut pœna liberaretur, neque ad lamentationes aut preces præter morem suum sese conversurum; sed certe aut omnino caussam dicere recusaturum, aut pro innata arrogantia, quam retinebat, sine omni modestia & blanditiis ad plebem verba facturum: id quod accidit. Facto enim silentio, & fere omnibus plebejis ad absolvendum hominem propensis, si tempori præsenti inservire voluisset, sua oratione tantam arrogantiam demonstravit, & eos adeo contempsit, ut in medium progressus

Τοιαῦτα τῦ Μαρκίυ διεξελθόντος, ὁρῶντες ὁ δῆμαρχοι τῇ τε μετριότητι τῶν λόγων, καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑποσχέσεων [a] ὑπαγόμενον τὸ πλῆθος, ἤχθοντο καὶ χαλεπῶς ἔφερον, μάλιστα δὲ Γάιος Σικίννιος Βελλῦτος, ὁ πείσας τὸς πένητας ἀποστῆναι τῶν πατρικίων, καὶ ἡγεμὼν ἀποδειχθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἕως ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἔχθιστος ἀνὴρ ἀριστοκρατίᾳ, καὶ διὰ τῦτο προαγμένος ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς ἀξιφάνειαν, τὴν δὲ δημαρχικὴν ἐξουσίαν δεύτερον ἤδη παρειληφὼς, πάντων ἤκιστα τῆς διαλλαγῶν ἑαυτῷ συμφέρειν ὁμονοῆσαι οἰόμενος τῇ πόλει, καὶ τὴν ἀρχαῖον ἀναλαβεῖν κόσμον. ὁ γὰρ ὅσον τὰς τιμὰς καὶ δυνάμεις ἔξειν ἐπὶ ταὐτὰς ὑπελάμβανεν, ἀριστοκρατίας πολιθρυλλήτης, γηγενὴς τε κακὸς, καὶ πεφημισμένος ἀδόξως, καὶ λαμπρὸν ὄνειδος ἀποδειξάμενος εἴτε πολέμῳ εἴτε οὐκ εἰρήνῃ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐσχάτης κινδυνεύσης, ὡς ἐσομένης τῇ πόλει, καὶ πολλῶν αὐτῇ κακῶν γενησομένης αἰτίου. ἐνθυμηθεὶς [b] δὲ ὅσα χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν, καὶ [c] μετὰ τῶν ἀρχόντων βουλευσάμενος, ἐπειδὴ καλεῖνους ἔσχεν ὁμογνώμονας, ἀνέστη, καὶ μετὰ τῆς κατηφείας τὸν δῆμον ἀτυχίας ἀποδυσάμενος, τούς τε ὑπάτους ἐπῄνεσεν, ὅτι λόγου ἠξίωσαν ἐπὶ τοῖς δημόταις, οὐχ ὑπειδόντες αὐτῶν τὴν ταπεινότητα, καὶ τοῖς πατρικίοις εἰδέναι χάριν ἔφησεν, [d] ὅτι αὐτοῖς ἤδη φερόντες ποτε εἰσήνεγκαν τῆς σωτηρίας τῶν πενήτων· καὶ ἔτι μᾶλλον ἔφη μετὰ πάντων ὑμαρτυρήσειν, ἐὰν ὅμοια προσέχωντας τοῖς λόγοις τὰ ἔργα.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ δόξας μέτριος ὀργὴν ἴσως καὶ διαλλακτικὸς, ὑπεστρέφετο πρὸς τὸν Μάρκιον παρεστῶτα τοῖς ὑπάτοις, καὶ λέγει· "Σὺ δὲ τί ὦ ἀπολογῇ πρὸς 443
"τὸς αὐτῦ πολίτας, ὦ γενναῖε, περὶ ὧν εἶπας ἐν τῇ
"βουλῇ; μᾶλλον δὲ τί ὦ οὐκ ἀντιβολεῖς καὶ προσπίπτῃς
"ὀργὰς αὐτοῖς, ἵνα μετριωτέραν ὑπόθωσί σοι ζημίαν;
"ἀρνεῖσθαι μὲν γὰρ ὦ οὐκ ἂν ἀξιώσαιμί σε, τοσούτων ἀν-
"δρῶν εἰδότων, οὐδὲ εἰς ἀναισχύντους καταφεύγειν ἀπο-
"λογίας, Μάρκιον ὄντα, καὶ φρόνημα μεῖζον ἢ κατὰ
"ἰδιώτου ἔχοντα· εἰ μὴ ἄρα τοῖς μὲν πατρικίοις καὶ τοῖς
"πατρικίοις καλῶς ἔχει πείθειν ὑπὲρ σῦ τὸν δῆμον,
"[e] σοὶ δὲ οὐκ ἄρα καλῶς ἔξει τὸ αὐτὸ τῦτο πρὸς σαυ-
"τὸν ποιήσαντι. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι μεγα-
λόφρων ἀνὴρ οὐχ ὑπομενεῖ κατήγορος ἑαυτῦ γενόμε-
νος, ὡς ἡμαρτηκὼς, ἄφεσιν αἰτεῖσθαι τῆς τιμωρίας,
οὐδὲ εἰς ὀλοφυρμοὺς καὶ δεήσεις καταφεύξεσθαι πρὸς
τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, ἀλλ' ἤτοι γε τὸ παράπαν οὐκ ἀξιώ-
σει τὴν ἀπολογίαν, ἢ τὴν ἔμφυτον αὐθάδειαν φυλάτ-
των, οὕτω ὑποδωσείσ τὸν δῆμον, μετρίασας περὶ τῦς
λόγους ὅπερ καὶ συνέβη. γενομένης γὰρ ἡσυχίας,
καὶ πολλῆς ἐμπεσούσης ὀλίγου δεῖν πᾶσι τοῖς δημοτικοῖς
προθυμίας [g] ἀπολύσειν αὐτὸν, εἰ τὸν παρόντα διεγ-
πεύσειε καιρὸν, τοιαύτην αὐθάδειαν ἐπεδείξατο λό-
γων, καὶ τοσῦτον αὐτῆς καταφρόνησεν, ὥστε παρελθὼν,
ἔλεγε

[a] Videri possit scribendum ὑπαχθέντα Steph. [b] Si δὲ malis pro δὴ, per me licet. Sylb. [c] Mutat τῇ συμφρόνων Vat. [d] Εἰ τι αὐτοῖς ἤδη ποτὲ φερόντες εἰσήνεγκαν Vat. [e] Infra (p. 452. juxta Ed. Steph.) mutato ordine σοὶ δὲ ἄρα ἐ καλ. Sylb. [f] Οὐκ ἀναξιώσει Vat. [g] Ἀπολύσειν αὐτὸν Vat.

a Eodem

ἔξαρχος μὲν οὖν αὐτὸς τοῦ τοῦ πλήθους νεικᾶ βουλεύ μιμνήσκων καὶ τοῦ πλήθους, οὐδ' ὡς μετρίαν ἐπ' αὐτοῖς, εἰς οἴκτους καὶ παραιτήσεις ἐτρέποντο ἀρχικὰ δὲ οὐδὲ δικαίας αὐτοῖς ἠξίου χρῆσθαι τοῖς πρόγμασιν, ὡς οὐδεμίαν ἐχούσι νόμιμον ἐξουσίαν εἰ δέ βουλήσεταί τις ὅτι τάχιστα αὐτῷ καθηγορεῖν, εἴτε ἔργων εὐθύνας ἀπαιτεῖν, εἴτε λόγων, ἕτοιμος ἔστιν, ἕτοιμος εἶναι δίκην παρέχειν. παρελθὼν δὲ πρὸς τοὺς δημότας ἔλεγεν, ἐπειδὴ καλοῦσιν αὐτοί, τὰ μὲν, ὀπτημένους ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν καὶ πλεονεξίαις, αἷς ἐχρήσαντο περί τε τὴν ἀπόστασιν, καὶ μετὰ τὴν κάθοδον· τὰ δέ, συμβουλεύοντ' ὀπισχεῖν ἤδη ποτὲ καὶ συστεῖλαι τὰς ἀδίκους ὀπιθυμίας. καὶ μετὰ τοῦτο ὑπερφυῶς πάνυ καὶ θρασέως αὐτοῖς ἁπάντων κατηπείλει, καὶ μάλιστα τῶν δημάρχων. πρὸς λίγον δὲ αὐτοῦ τοῖς λόγοις, οὐχ ὡς πολίτου δῆμον ἀναδιδάσκοντος, εὐλόγως αἰδοῦς, οὐδ' ὡς ἰδιώτης πολλοῖς ἀπεχθομένου, σώφρων δυλάβεια πρὸς τὰς τῶν κρατούντων ὀργάς, ἀλλ' ὡς ἐχθρῷ προσπλακίζοντος ἀδεῶς τῆς ὑπὸ χεῖρας, ἄκρατός τις ὀλὴ, καὶ βαρεῖα τῶν κακῶν πάροντος ὑπεροψία.

Τοιαῦτα μὲν λέγοντός τε αὐτοῦ μεταξὺ πολὺς θόρυβος ἐγένετο, τῆδε καὶ τῆδε θαμινὰ [b] μεθελκομένων, ὡς οἱ διαφόροις πλήθεσι, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ βουλομένοις, τῶν μὲν ἡδομένων ὅτι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τῶν δὲ πάλιν ἀχθομένων. καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο λέγων, ἐπὶ πλείων ἀνέστη βοὴ καὶ θόρυβος. οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι, κράτιστον ἀνδρῶν λέγοντες, ἐπῄνουν αὐτὸν ὅτι τῇ παῤῥησίᾳ, καὶ μόνον ἀπέφαινον ἐξ ἁπάντων σφῶν ἐλεύθερον, ὃς οὔτε πολεμίων ἔδεισεν [c] ὀπτίλων ὄχλον, οὔτε πολιτῶν αὐθάδεις καὶ ὑπερηνόρους [d] ὀκολάκευσεν ὁρμάς· οἱ δὲ δημοτικοὶ, δυσανασχετοῦντες ὅτι τοῖς ὀνειδισμοῖς, βαρὺ καὶ πικρὸν, καὶ πολεμίων ἀπάντων ἔχθιστον αὐτὸν ἀπεκάλουν. προθυμίαν δὲ πολλὴν εἶχόν τινες ἤδη, οἷς [e] πολὺ μᾶλλον τὸ εὐχερὲς, ἢ χειρῶν αὐτὸν ἀφθεῖεσι νόμῳ. [f] συνήργουν δὲ αὐτοῖς εἰς τοῦτο καὶ συνελάμβανον οἱ δημαγωγοὶ, καὶ μάλιστα Σικίννιος ὑπεδίδου τοῖς βουλήμασι τοὺς ἰνίας. τελευτῶν γοῦν, ἐπειδὴ πολλὴν αὐτοῦ κατασκευὴν ἐποίησατο, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαυσε τῶν δημοτῶν, πολὺς ἐμπνεύσας, τῇ κατηγορίᾳ τέλος ἐξήνεγκεν, ὅπως θάνατον αὐτοῦ καταψηφίσεται τὸ ἀρχεῖον, τῆς εἰς τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως ἕνεκεν, ὃς τῇ προτέρᾳ τῶν ἡμερῶν ἄγειν αὐτὸν κελευσθέντας ὑφ' αὑτῶν, τύπτων ἀπήλασεν· οὐ γὰρ ἑτέρων τινῶν εἶναι τὸν προπηλακισμὸν τὸν εἰς τοὺς ὑπηρέτας σφῶν γενόμενον, ἢ τῶν κελευσάντων. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπέταξεν ἄγειν αὐτὸν ὅτι τὸν [g] προκείμενον ἀγορᾶς λόφον· ἔστι δὲ τὸ χωρίον, χρημνὸς ἀπόκρημνος, ὅθεν αὐτοῖς [h] ἔθος βάλλειν τοὺς ὑποβαλλομένους. οἱ μὲν οὖν ἀγορανόμοι προσῆσαν

nihil eorum inficianetur quæ contra plebem in senatu dixerat, nec ullam horum præ se ferens pœnitentiam, ad misericordiam & veniam petendam se converteret: quinetiam initio ne judicio quidem eorum se ulla in re submittere volebat, quasi illi legitimam judicandi potestatem non haberent. Quod si quis apud coss. (apud quos id legitime fieri poterat) se reum agere, & vel factorum vel dictorum rationes à se exigere vellet, paratum se ajebat ad causſam dicendam. Quod vero à plebejis vocatus fuiſſet, se ad ipsos prodiisse dicebat; partim ut reprehenderet ipsorum scelera & iniquas pluris habendi cupiditates, in quas erupérant & secessionis tempore & post ipsum reditum; partim ut suaderet illis ut tandem aliquando cohiberent ac refrænarent suas iniquas cupiditates. Post hæc acriter admodum & audacter in omnes invectus est, & præcipue in ipsos tribunos. Inerat autem in ejus verbis non ut alicujus civis plebem admonentis reverentia, probabili ratione nixa, nec ut privati hominis, plebi odiosi, & verba facientis ad potentiores sibi infensos, modesta cautio; sed, tanquam hostis insultantis intrepide suæ potestati obnoxiis, impotens quædam ira & gravis contemptio hominum injuria affectorum.

¶ Quapropter, eo adhuc loquente, inter illos ingens tumultus est exortus, aliis in hanc, aliis in illam partem crebro inclinantibus, ut in dissidente nec eadem volente multitudine *solet accidere*, * aliis sermoni ejus applaudentibus, aliis vero obstrepentibus. Quum autem finem dicendi fecisset, clamor & tumultus longe major est exortus. Nam patricii, præstantissimum virum appellantes, eum laudabant quod tam libere loqueretur, & solum omnium liberum esse affirmabant, qui nec inimicorum impetum in se facientium turbam formidasset, nec civium iniquos ac superbos conatus blanditiis delinire voluisset. Plebeji vero, ægre ferentes ejus convicia cum exprobratione conjuncta, gravem & acerbum hostiumque omnium sibi infensissimum eum appellabant; & multi jam parati erant (quibus id factu perfacile erat) facto impetu ex tempore eum, ut jure belli, interficere. Illosque adjuvabant tribuni, præcipue vero Sicinnius † illorum consiliis habenas laxabat. Tandem autem quum multis in hominem invectus fuisset animosque plebejorum accendisset, gravem iram spirans accusationem suam hac sententia clausit, capitali supplicio à tribunorum collegio eum damnari, ob factam ædilibus injuriam, quos pridie jussos à se, ut eum ducerent, pulsatos abegisset: nam contumelioſam illam injuriam suis ministris factam in nullos alios, quam in eos qui id jusserant, recidere. His dictis, jussit eum ad imminentem fori collem duci: (hic autem locus est vasta rupe horrendus, unde capite damnatos dejicere solebant.) Ædiles igitur accesserunt, ut

XXXV.

444

a Eodem vocabulo alibi utitur *Dionysius*. sed sæpius reperias ὑπερφίους apud *Homerum* & *Herodotum* pro ὑπερηφάνους & ὑπερηνόρους. *Port.* b Non male genitivo casu legeris μεθελκομένων. *Sylb.* c Forsan rectius ὑπείρους ὄχλου, ut in seq. membro αὐθάδεις ὑπερηφ. *Sylb.* d In *Ed. Steph.* ὑπόλαον. sed veram lectionem ὑκολάκευσεν cum utroque interprete [& *Cod. Vat.*] agnovit etiam *Camerarius*, & κολακεύειν idem hîc est quod pag. præced. v. 46. ὑποχαυνίσαι. *Sylb.* e Πολὺ μᾶλλον *Vat.* f Συνήργουν malit *Portus.* g Ἔθος decrat in *Ed. Steph.* è *Codd. Ven.* & *Rom.* addidit *Sylb.* Ἔθος ἦν βάλλειν in *Vat.* & *Lapi Codd.* * Aliis quidem lætis ex sermonibus ejus, aliis vero dolentibus. *Lapus.* † *Id est*: totis viribus eos instigabat ut sua consilia ad exitum perducerent.

Ol. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. V. C. Cos. 263. Var. 265.

ut eum comprehenderent: at patricii ingenti clamore ſublato conglobati impetum in eos fecerunt; & poſtea plebs in patricios. & nulla amplius modeſtia in factis ſervabatur, & utrique contumelioſiſſimis verbis ſe mutuo petebant, ſeque invicem pellebant, nec à manibus ſibi temperabant. Illi tamen qui motus iſtos excitabant cœpto deſtiterunt, & ſapere coacti ſunt à coſſ. qui in medios irruperunt, & lictoribus imperarunt ut turbam ſummoverent. Tanta erat hujus magiſtratus apud illius ætatis homines reverentia, & tantum honoris regiæ poteſtatis dignitati tribuebatur. Quibus rebus Sicinnius anxius & perturbatus, quod valde metueret ne cogeret adverſarios vim vi repellere, quum cœptis nollet deſiſtere, quando ſemel rem aggreſſus erat, nec tamen in ſua ſententia permanere poſſet, multum ſecum ipſe cogitabat quid faciendum eſſet.

ὡς ἐπιλημψόμενοι τοῦ σώματος. οἱ δὲ πατρίκιοι μέγα ἐμβοήσαντες, ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόοι· ἔπειτα ὁ δῆμος ἐπὶ τοὺς πατρικίους. καὶ οὐ πολλὴ μὲν ἦργον ἀκοσμία, πολλὴ δὲ λόγων ὕβρις πρὸς ἀμφοῖν, ὠθισμοί τε καὶ χειρῶν ἐπιβολαί. ᵃ κατελείφθη δὲ καὶ σωφρονεῖν ἀναγκάσθη τὰ παρανομοῦντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων βιασαμένων εἰς μέσους, καὶ τοῖς ῥαβδούχοις ἀναστέλλειν κελευσάντων τοὺς ὄχλους. τοσαύτη ἄρα ἦν ἀρχῆς οὐ αἰδὼς τοῖς τότε ἀνθρώποις, οὐδ' ὕπερ τιμιον τὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τίμημα. ἐφ' οἷς ὁ Σικίννιος ἀδημονῶν καὶ ἀφαιρεθήσεσθαι, εὐλαβείας τε μεστὸς ὢν, μὴ προσαναγκάσωσι τοὺς ἀφαφέρους τοῖς βιαίοις τὰ βίαια λῦσαι, ὀκνῶν τε ὑπ' ἀξιῶν δ' ἐγχειρήματος, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐπιβέβλητο, καὶ μένειν ἐφ' οἷς ἔκρινεν ὑ δυνατὸς ὢν, πολὺς ἦν πρὸ σκοπεῖν ὅτι πρακτέον, λύει.

Καταδὼν δὲ αὐτὸν ἀμηχανοῦντα Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος ἐκεῖνος ὁ δημαγωγὸς, ὁ τεχνησάμενος ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις αἱ μεταλλαγαὶ, δεινὸς ἀνὴρ τά τε ἄλλα καὶ πόρους εὑρεῖν ἐν ἀπόροις, προσέρχεται μόνος μόνῳ, καὶ ὑποτίθεται μὴ φιλονεικεῖν, ἐγχειρήματι θρασεῖ καὶ παρανόμῳ συναγωνιζόμενον, ὁρῶντα ᵇ τοὺς πατρικίους ἅπαντας ἠρεθισμένους, καὶ ἑτοίμους ἅπαντας, εἰ κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ὅπλα τε χωρεῖν, τῶν τε δήμου τὸ καρτερώτατον μέρος συνδιάζον, καὶ οὐκ ἀγαπητῶς δεχόμενον ἀνδρὸς ὑπερφανεστάτου τῶν ἐν τῇ πόλει προδόσιν ὑπὲρ θανάτου, καὶ ζημίαν ἀκεῖτο. συνεβούλευε δὲ αὐτῷ τότε μὲν ἐᾶσαι, καὶ μὴ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ὑπάτοις, μή τι μεῖζον κακὸν ἐργάσηται, προθεῖναι δὲ τῷ ἀνδρὶ δίκην, ὀείσαντα χρόνον ὅσον δή τινα, καὶ ψῆφον ἀναδοθῆναι τοῖς πολίταις ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ φυλάς· ὅτι δ' ἂν αἱ πλείους ψῆφοι καθαιρῶσι, τοῦτο ποιεῖν τυραννικὸν μὲν εἶναι λέγων καὶ βίαιον, ὃ νῦν ἐπεχείρει διαπράττεσθαι, τὸ αὐτὸν ὑπάρχειν τε κατήγορον καὶ δικαστὴν, καὶ τῷ μέτρῳ τὸ τιμωρίας κύριον· πολιτικὸν δὲ, τὸ καλὰ νόμους ἀπολογίας τυχόντα τοὺς ᶜ ὑπαλικοὺς, ὅτι ἂν τοῖς πλείοσι δικαστῶν δόξῃ, τοῦτο παθεῖν. πείθεται τούτοις ὁ Σικίννιος, μηδὲν ὁρῶν βούλευμα χρηστὸν, τε παρελθὼν, ἔφη· "Τίνι μὲν ἀσμένως ὁρᾶτε τοὺς πατρικίους, τὴν εἰς "τὰ φονικὰ καὶ βίαια ἔργα, ὦ δημόται, ὡς ἑνὸς ἀνδρὸς αὐ- "θάδους, ὅλην ἀδικουμένους τὴν πόλιν, ἥτις πέφυκεν "τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον. ᵈ οὐ μὴν ὁμοίους γενέσθαι "χρὴ αὐτοῖς, καὶ ὅτι κεφαλὴν ἀθεῖσθαι, ὅτι ἄρχοντας "πολέμου, οὔτε ἀμυνομένους. Ἀλλ' ἐπειδὴ πεφάσιν "εὐπρεπῆ προβάλλονταί τινες, τὸν νόμον, ᾧ βοηθοῦντες "ἀφαιρεθῆναι τῆς κολάσεως, ὃς οὐκ ἐᾷ τὸν πολίτην "οὐδένα ἀποκτεῖναι ἄκριτον, συγχωρήσωμεν αὐτοῖς τὸ "δίκαιον τοῦτο, καθάπερ ὑδὲ νόμιμα πάσχοντες ὑδὲ δίκαια "ὑπ' αὐτῶν· καὶ δείξωμεν ὅτι τοῖς εὐνομουμένοις μᾶλλον

XXXVI. ¶ Quem quum conſilii inopem animadverteret L. Junius Brutus, popularis ille concionator ac tribunus plebis, qui pacis conditiones excogitarat, vir acer cum aliis in rebus tum in expediendis difficultatibus, ſolus cum ſolo egit, monuitque ne pertinacius contenderet, * utque deſiſteret ab eo ferventi ac iniquo conatu, quum videret omnes patricios irritatos, & omnes paratos, ſi à coſſ. vocarentur, arma capere; plebis vero firmiſſimam partem animo dubio eſſe, nec libenter pati nobiliſſimum civem ad ſupplicium rapi, idque indemnatum. itaque ei ſuaſit ut tunc quidem cederet, neve cum coſſ. pugnaret, ne quod gravius malum patraret; ſed homini diem diceret, tempore quantumcunque voluiſſet ſtatuto, quo ad cauſſam dicendam veniret, & de eo cives tributim mitteret in ſuffragia, & quod plurium ſuffragiis ſtatutum fuiſſet, id faceret. tyrannicum enim & violentum id eſſe dicebat, quod tunc facere conabatur, quod ſcilicet idem & accuſator & judex & pœnæ moderator arbiterque ſummus eſſet: civile vero eſſe, ut reus, ex legibus facta ei dicendæ cauſſæ poteſtate, quod pluribus judicibus viſum eſſet, id pateretur. His paruit Sicinnius, quod nullum melius conſilium videret, & progreſſus, "Videtis (inquit) "Quirites, ſtudium quo patricii ad cædes & "violentiam feruntur; ſiquidem unum ho- "minem ſuperbum, & qui toti reip. fecit in- "juriam, vobis omnibus anteponunt. Sed "tamen non decet nos eſſe eorum ſimiles, "nec oportet nos, aut bellum inferentes aut "illatum propulſantes, in noſtram perniciem "ruere præcipites. Sed quoniam nonnulli "cauſſam ſpecioſam prætendunt, legem, cu- "jus propugnatores *ſontem* ſupplicio eri- "piunt, quod ea nullum civem Rom. indem- "natum occidi ſinat, hoc jus illis conceda- "mus, quamvis ipſi nobiſcum neque legibus "neque jure agant. Et oſtendamus nos malle

a κρείττους

a Κατελίφθη *Vat.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *deſiere vero.* Κατελίφθη vel κατεπαύθη legendum monuit *Sylb.* Κατελύθη malit *Portus.* b Τὰς τι πατρικίους *Vat.* c Ὑπαλικὸν agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] etiam *Lapi* verſio, *potientem defenſionis conſularem ſecundum leges.* Sed cum Marcius conſulatum nondum ſit adeptus, non abſurde cum *Gelenio* legemus ὑπατικὸν, ὑπαίτιον, ὑπεύθυνον, vel ſimile quid. ἐνέδικος & ὑπαίτιος alibi ſic uſurpat. *Sylb.* d Οὐ μὲν ὁμοίους γε αὐτοῖς γενέσθαι χρὴ *Vat.* e Συναγωνίζεσθαι hîc loci *patrocinandi & juvandi* ſignificationem habet: quare ſic etiam locum verteris, *monet ne contendat, nec calidum ac iniquum incœptum tueatur & adjuvet.* intelligit autem eorum conatus, qui (p. 427. v. 34.) πολλὰ ἀσεβήματα εἴργον, οὐκ ἐῶντες αὐτὸν ἀσφαλίσασθαι νόμῳ. quos ibidem & cæteri tribuni & in primis Sicinnius juviſſe atque inſtigaſſe dicuntur. *Sylb.*

a Κρείττους

ἀ[a]κρείτους ἢ τοῖς βιαίοις εἶναι τῆς ἀδικούσης ἡμᾶς
ἀπολιτῆς βιαζόμεθα. ὑμεῖς μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ τὸν
μέλλοντα χρόνον ἀναδέχεσθε, οὐ πολὺν ἐσόμενον. ἡ-
μεῖς δὲ προσκαθασάμενοι τὰ κατεπείγοντα [b] περσ-
θήσομεν χρόνον τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀπολογίαν, καὶ τοῦ
δίκου ἐφ' ὑμῖν συνελέσομεν. ὅταν δὲ γένησθε τῆς
ψήφου κατὰ τοὺς νόμους κύριοι, τιμήσασθε αὐτῷ ἧς ἂν ἄξι-
ον εὕρητε ζημίας. καὶ περὶ μὲν τούτου τοσαῦτα. τῆς δὲ
τοῦ σίτου πρασπρασίας τε καὶ διαθέσεως, ἵν' ὡς τοῦ δι-
καιοτάτου γένηται, εἰ μή τις ἔσται τούτοις καὶ τῇ βου-
λῇ φροντίς, ἐπιμελησόμεθα. ταῦτα εἰπὼν, διέλυσε
τοὺς ἐκκλησίαν.

Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ὕπατοι, συναγαγόντες τοὺς βου-
λῆς, ἐσκόπουν ἐφ' ἡσυχίας, τίς ἂν γένηται τῆς παρού-
σης ταραχῆς λύσις. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πρῶτον μὲν ἀπο-
θεραπεῦσαι τοὺς δημότας, εὐώνους πάνυ καὶ [d] λυσιτε-
λεῖς ποιήσαντες αὐτοῖς τὰς ἀγοράς· ἔπειτα πεῖσαι τοὺς
πρεσβυτέρους αὐτῶν, χρόνῳ τῆς βουλῆς παύσασθαι, καὶ
μὴ πρόφασιν τὸν Μάρκιον. εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, εἰς μα-
κροτάτους ἀναβάλλεσθαι χρόνους, ἕως ἂν μαραν-
θῶσιν αἱ [†] πολλῶν ὀργαί. ταῦτα ψηφισάμενοι, τὸ μὲν ὑ-
446 πὲρ [†] ἀγορᾶς δόγμα εἰς [†] δῆμον ἐξήνεγκαν, καὶ πάντων
ἐπαινεσάντων, ἐκύρωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· "Τὰς τιμὰς τῶν
"[†] ὠνίων [†] τοῦ πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, αἵτινες ἐγέ-
"νοντο ἐλάττους πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως. πρὸς δὲ
τῶν δημάρχων πολλὰ λιπαρήσαντες, τοῦ μὲν ὁλοχο-
ρῆ πάρεσιν οὐκ εὔροντο, [†] δὲ εἰς χρόνον ὅσον ἠξίουν, ἀ-
ναβολὴν ἔλαβον· αὐτοί τε προσεμηχανήσαντο διατριβὴν
ἑτέραν, ἀφορμὴν τοιᾶνδε χρησάμενοι. τοὺς ἐκ Σικελίας
ἀποσταλέντας ὑπὸ τοῦ τυράννου πρέσβεις, καὶ πρόσφατα
κομισθέντας, [†] δήμῳ [†] τῷ σίτου δωρεάν, ἀποπλέοντας οἱ κα-
τὰ δὲ, Λιπάραν [f] πειρατήριον σκάφαντες, κατήγαγον, ἀπο-
σταλόντας, οὐ πρόσω τῆς λιμένων, καὶ τά τε χρή-
ματα αὐτῶν, ὡς πολεμίων, δι' ὠφελείας ἔθεντο, καὶ τὰ
σώματα καθαπερεισάντες εἶχον ἐν φυλακῇ. ταῦτα μα-
θόντες οἱ ὕπατοι, ἔξοδον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τοὺς Αντιά-
τας, ἐπειδὴ προσβευομένοις αὐτοῖς οὐδὲν ἠξίουν τοῦ
δικαίου ποιεῖν· καὶ ποιησάμενοι [†] τῶν ἐν ἀκμῇ ε ἐν αὐτῇ"
κατάλογον, ἐξῆσαν ἀμφότεροι, ψήφισμα κυρώσαντες
ὑπὲρ ἀναβολῆς [†] τε ἰδίων καὶ [†] δημοσίων δικῶν, ὅσον
ἂν χρόνον ὦσιν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐγένετο δὲ οὐ τοσοῦτον, οὐχ
ὅσον ὑπέλαβον, ἀλλὰ [h] πολὺ ἐλάττων. οἱ γὰρ Αντιάται μα-
θόντες ἐξεσταλμένους παντελεῖ Ρωμαίους, οὐδὲ [†] ἐλάτ-
τιστον ἀντέσχον χρόνον· δεόμενοι δὲ καὶ λιπαρούμενοι, τά τε
σώματα [†] ἁλόντων Σικελιωτῶν ἀπέδοσαν, καὶ τὰ χρήματα.
ὥστε ἀναγκάσθησαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς [†] πόλιν ἀναστρέψαι.

Διαλυθέντος δὲ [†] στρατιᾶς, ὁ μὲν Σικίννιος ὁ δήμαρ-
χος, συναγαγὼν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν

"cives, à quibus injuria afficimur, clementia
"quam violentia ſuperare. Vos igitur abite,
"& tempus quod brevi aderit exſpectate.
"Nos vero interim res urgentes curabimus,
"præſtitutoque huic viro ad cauſſæ dictionem
"tempore, judicium vobis committemus, ut
"vos ipſi hac de re ſententiam feratis. Ubi
"vero ex lege in ſuffragia miſſi penes vos ea
"habueritis, tunc illi mulctam, qua eum di-
"gni eſſe comperietis, irrogate. Atque hac
"quidem de re hæc ſint ſatis. Quod autem
"attinet ad frumenti venditionem & diſpen-
"ſationem, ut hoc quam juſtiſſime fiat, niſi
"hoc coſſ. ſenatuique curæ fuerit, nos ipſi
"huic rei providebimus. Hæc loquutus con-
cionem demiſit.

Poſt hæc coſſ. coacto ſenatu, per otium XXXVII.
conſultabant quanam ratione præſens tumul-
tus ſedari poſſet. Et placuit ipſis primum
quidem magna annonæ preciique vilitate ple-
bem delinire; deinde vero ejus magiſtratibus
perſuadere ut in ſenatus gratiam cœpto di-
ſiſterent, neve Marcium *in populi judicium*
adducerent. Quod ſi hoc illis perſuadere
non poſſent, ſaltem in quam longiſſimum
tempus rem differrent, donec ira vulgi defer-
veſceret. His decretis ſenatuſconſultum de
annona promulgarunt, & omnibus approban-
tibus ratum id fecerunt. Erat autem in hanc
ſententiam factum: "Precia rerum venalium
"ad quotidianum victum pertinentium non
"majora eſſe quam quæ minima ante civilem
"ſeditionem fuiſſent. A tribunis vero mul-
tis precibus quum remiſſionem integram im-
petrare non potuiſſent, dilationem judicii
impetrarunt quantam petierunt; ipſique a-
liam moram excogitarunt, hac occaſione uſi.
Legatos ex Sicilia à tyranno miſſos, & qui
frumentum pop. Rom. dono datum advexe-
rant, domum redeuntes, Antiates miſſa pira-
tarum manu interceperunt, ipſorumque na-
ves in ſuos portus deduxerunt, à quibus non
longe aberant anchoris jactis in ſalo ſtantes;
& eorum pecunias ut hoſtium * diripuerunt,
& ipſos in carcerem conjectos cuſtodiebant.
Coſſ. his rebus cognitis expeditionem in An-
tiates decreverunt, quod, miſſa ad eos lega-
tione, nihil quod æquum eſſet facere vellent:
† habitoque juniorum delectu, exierunt utri-
que, facto ſenatuſconſulto ut omnia tam pri-
vata quam publica judicia ſuſpenderentur
quamdiu in armis forent. Hoc autem tem-
pus non quantum ipſi ſperarant, ſed multo
brevius fuit. Nam ubi Antiates cognoverunt
Romanos totis viribus ex finibus ſuis egreſ-
ſos, ne vel minimum quidem temporis ſpa-
tium ipſis reſtiterunt; ſed eos precari & ſup-
pliciter orare cœperunt, & ipſa Siculorum
corpora & pecunias reſtituerunt: quare, Ro-
mani urbem repetere coacti ſunt.

Dimiſſo autem exercitu, Sicinnius tri- XXXVIII.
bunus, plebe ad concionem coacta, Marcio
diem

Pet. Jul. 422.
Ante Chr. 489.
Olymp. 72 ¾.
V. C. Cal. 263.
Var. 265.

a Κρείττους è *Rom. Cod.* [cui conſentit *Vat.*] additum. quod ſi poſt *βιαίοις* collocetur, clarior erit ſententia. ſic certe *Lapus* legiſſe videtur, dum vertit, *oſtendamus quod generoſis potius quam violentis voluimus meliores eſſe lædentibus nos civibus. Sylb.* b Camerarius quidem expuncto ε legit *προσθήσομεν*, ut paullo ante (p. 428. v. 28.) *προσθῆναι τῷ ἀνδρὶ δίκην* &c. *Sylb.* c Ante *ἐπιμελησόμεθα* emphaſeos cauſſa inſerendum videtur *ἡμῶν*: præſertim cum per contemptum paullo ante dixerit *τούτοις* pro *τοῖς ἐκείνου*. *Sylb.* d Convenientius *εὐτελεῖς*, i. e. *vili precio parabiles.* rectius etiam *πωλήσεως. Sylb.* e *Τῶν προὶ † καθ' ἡμέραν βίον ἀναγκαίων Vat.* f *Πειρατήριον piratarum manum* (ut *λῃστήριον prædonum manum*) non *piraticum navigium* (ut volunt alii) interpretandum cenſet *Portus.* g Illa non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ſuperflua eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* h *Πολλῷ ἐλάττων Vat.* * In emolumentum ſuum verterunt. *Lapus.* † Ita *Lapus* & *Gelen.* Hoc modo *Portus*; habitoque juniorum delectu ex utroque ordine, militem eduxerunt.

Var. Gal. 4215. Cenſ. Chr. 489. Olymp. 72[1]. V. C. Cai. 363. V.C. Var. 265.

diem dixit, in qua cauſſæ ejus judicium faciendum erat: rogabatque non ſolum eos qui in urbe erant, ut frequentes ad illius cauſſæ cognitionem ac judicium venirent; ſed etiam illos qui in agris degebant, ut intermiſſo opere ad eandem diem præſto eſſent, quod pro libertate & ſalute totius reip. ſuffragia ipſis eſſent ferenda. Denunciavit etiam Marcio ut ad cauſſam dicendam veniret, pollicitus fore ut nullius rei legitimæ in judiciis repulſam pateretur. Conſulibus vero, poſt conſultationem cum patribus habitam, plebis arbitrio tantam poteſtatem minime permittere placuit. Juſtam autem & legitimam ejus inhibendæ rationem invenerunt, qua omnia adverſariorum conſilia à ſe diſſipatum iri putabant. Poſtea tribunos plebis una cum eorum neceſſariis ad colloquium vocarunt. & Minucius in hunc modum eſt loquutus: "Nobis, "tribuni, ſeditio ex urbe totis viribus tollenda, nec cum plebe pertinacius ulla de re "contendendum videtur: præſertim vero "quum videamus vos, omiſſa vi, jure ac verbis agere. Quam veſtram voluntatem licet "laudemus, tamen ſenatuſconſulta reip. præire more patrio æquum eſſe cenſemus. Poteſtis autem & vos ipſi eſſe teſtes, ex quo "hæc urbs à majoribus noſtris eſt condita, "ſemper hunc honorem ſenatui habitum, & "nunquam plebem de ulla re abſque præeunte ſenatuſconſulto judicaſſe, neque quid-"quam ſuis ſuffragiis decreviſſe, non ſolum "nunc, ſed ne ſub regibus quidem: quæcunque enim ſenatui placuiſſent, hæc ipſa reges ad populum referebant, atque ita rata "faciebant. Hoc igitur jus nolite nobis auferre, neve hunc priſcum & præclarum "morem tollite: ſed ſi qua re juſta ac moderata vobis eſt opus, de ea ſenatum monete, "& quod illi viſum fuerit, id plebis arbitrio "ac poteſtati permittite.

XXXIX. ¶ Coſſ. hæc dicentibus, Sicinnius eorum verba ferre non poterat, nec ullam rem in ſenatus arbitrio ac poteſtate eſſe volebat. "Collegæ vero illius, ex Lucii ſententia ſenatuſconſultum fieri permiſerunt, quum & ipſi juſtum quiddam ante poſtulaſſent, quod coſſ. ipſis negare non poterant. Petierunt enim ut patres, facta dicendi copia, & ipſis tribunis cauſſam plebis agentibus, & aliis qui vel eadem vel contraria ſuadere vellent, ubi quæ eſſet omnium conſultorum voluntas audiſſent, tum demum id quod juſtum, & è rep. illis viſum fuiſſet, pronunciarent: utque omnes poſt legitimum jusjurandum juratum, ſicut in judiciis fieri ſolet, ſententiam ſuam dicerent; † & quod plurium ſententiis comprobatum fuiſſet, id ratum eſſet. Quum autem conſules ſenatuſconſultum fieri permiſiſſent, ut tribuni poſtulabant, tunc colloquium eſt ſolutum. Poſtero vero die coactus eſt ſenatus. Quum autem conſules ei

ἡμέραν· οἱ δὲ σωέδριον ἤμελλε τὴν περὶ τῆ Μαρκίε κείσιν καὶ παρεκάλει τὸς τὰ κατὰ πόλιν ὑπάρχοντας ἀνδρας ἥκειν· ὅτι τὴν ἀφίξιν τῆς δίκης, ἣ τὸς ἀπὸ τ ἀγρῶν διατρίβοντας, ἀφεμένους τῶν ἔργων, εἰς τ αὐτὴν ἡμέραν ἀπαντᾶν, ὡς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἣ σωτηρίας ὅλης τῆς πόλεως τὴν ψῆφον ἀναληψομένους. παρήγγελλε δὲ ἣ τῆ Μαρκίῳ παρεῖναι πρὸς τ ἀπολογίαν, ὡς ἀδεὲς ἔσεσθαι τῶν περὶ τὰς κείσεις νομίμων. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐδόκει βελευσαμένοις μετὰ τῆ σωεδρίου, μὴ πρόεσθαι τ δῆμον ἐξουσίας τηλικαύτης κύριον γενόμενον. εὕρετο δὲ αὐτοῖς τῆς κωλύσεως ἀφορμὴ δικαίαν καὶ νόμιμον, ᾗ χρώμενοι πάντα ἀσφαλίσειν ἔφασκε τὰ τ ἀντιδίκων βουλεύματα. καὶ μετὰ τῦτο παρεκάλεσαν εἰς λόγους ἐλθεῖν τὸς πρεσβευτὰς τῆ δήμυ, σωόντων αὐτοῖς τ ὀπτηνδείων. ἣ ἔλεξε Μινύκιος τοιάδε· "Ἡμῖν, ὦ "δήμαρχοι, δοκεῖ χρῆναι τὴν τάσιν ἐξελαύνειν ἐκ τῆς "πόλεως ἀπάσῃ δυνάμει, ἣ μὴ φιλονεικεῖν ἀσυντί-"οις τῷ δήμῳ περὶ μηδενὸς χρήματος· μάλιστα δ' ὅταν "ὁρῶμεν ὑμᾶς ἀπὸ τῆ βιαίων ὀφὴ τὰ δίκαια καὶ τὸς "λόγους ἥκοντας. ταύτης μέντοιγε τῆς γνώμης ἐπαι- 447
"νῶν ὑμᾶς, † βουλὴν διόμεθα δεῖν ἄρξαι προβουλεύ-"σαι πρῶτον, ὥσπερ ὄφιν ἡμῖν πάτριον. δύνασθε "δὲ ἂν ἣ αὐτοὶ τῦτο μαρτυρεῖν, ὅτι ἐξ ᾗ τῆσδε † πό-"λιν ἔκτισαν ὑμῶν οἱ πρόγονοι, τῦτο τὸ γέρας ἔχουσα ἡ "βουλὴ διατετέλεκεν, ἣ ὀφθὲν πώποτε ὁ δῆμος, ὅτι μὴ πρό-"βουλόσθη ἡ βουλὴ, ὅτε ἐπέκρινεν, ὅτε ἐπεψήφισεν, ἀχ "ὅτι νῦν, ἀλλ' ὀφὲ ὅτε † βασιλέων· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῷ "σωεδρίῳ δόξειε, ταῦτα οἱ βασιλῆς εἰς † δῆμον ἀνέφε-"ρον, ἐπεκύρων. μὴ δὴ τῦτο ἀφαιρεῖσθε τὸ δίκαιον ἡ-"μῶν, μηδὲ ἀρχαῖον καλὸν ἔθος ἀφανίζετε· διδάξαντες δὲ "τὸ σωέδριον, ὅτι δικαίᾳ δεῖσθε ἣ μετρίᾳ πράγματος, ὃ δὲ "ἐκείνῳ δοκῇ, τῦτο † δῆμον ἀποδείξαι κύριον.

Ταῦτα τ ὑπάτων λεγόντων, ὁ μὲν Σικίννιος ἀχ ἡσύ-χαζε τὴν λόγων, ὀφὲ ἠξίου τὴν βουλὴν ὀφενὸς ποιεῖν κυρίαν. οἱ δὲ † αὐτὴν ἔχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ, ᾗ Λευκίυ γνώμῃ χρησάμενοι, σωεχώρησαν γενέσθαι τὸ προβούλευμα, δικαίαν τινὰ ἣ αὐτοὶ ποιησάμενοι πρόκλησιν, ἣν ἀχ οἷόν τε μὴ δέ-ξασθαι τοῖς ὑπάτοις. ἠξίουν γὰρ τὸς βουλευτὰς λόγους ἀποδόντας, αὐτοῖς τε τοῖς ὑπὲρ τῆ δήμυ πρᾴττουσι, ἣ τοῖς συναγορεύουσιν, ἢ τἀναντία λέγειν βουλομένοις, ἐπειδὰν ἀκούσωσι πάντων τῶν βουλομένων, ὅ,τι ἂν αὐ-τοῖς φανῇ δίκαιόν τε καὶ τῷ κοινῷ συμφέρον, ἀποφαίνε-σθαι· φέρειν δὲ τὴν γνώμην ἅπαντας, ὥσπερ οἱ δικασπο-λίᾳ, † νόμιμον ὅρκον ὀμόσαντας· ὅ,τι δ' ἂν αἱ πλείους γνῶμαι καθαιρῶσι, τῦτο εἶναι κύριον. συγχωρησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ δήμαρχοι, τὸ προβούλευ-μα γενέσθαι, τότε μὲ διελύθησαν· τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆν μὲν εἰς τὸ σωέδριον ἡ βουλή· οἱ δὲ ὕπατοι δηλώ-σαντες

a Εὔρητο Vat. quo modo legendum eſſe docuit Sylb. b Διαλυθεὶς Vat. quod non diſplicuit Sylburgio. c Ὑμῖν perperam in Ed. Steph. d Et σωεδρίου retineri poteſt & σωεδρίων pro eodem ſubſtitui. Sylb. Βουκολικῶς malit Caſ. Forſan rectius adhuc σώδρια, ut in Cod. Vat. e Ἡμῶν οἱ προγονοι Vat. f Λεύκιν agnoſcit Cod. Vat. ut & Lapi verſio, quæ Brutum ſub hoc prænomine intelligit. Sed ut (inquit Sylb.) non improbanda videtur Gelenii ſententia, qui mavult Δέκιν, quod ejus mentio facta ſit non modo ſupra p. 395. v. 13. verum & infra aliquoties. g Τοῖς ὑπ' αὐτοῖς Vat. h Mutato ordine legendum, συγχωρησάντων δὲ τῶν δημάρχων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ ὕπατοι &c. cum conceſſiſſent tribuni S. C. fieri, ut poſtularant coſſ. &c. quam lectionem tum antecedentia, v. 36. tum ſequentia, v. 3. Sylb. * Illi enim ſunt οἱ τὴν αὐτὴν ἐχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ. † Et quod plures ſententiæ deciderent. Gelen. Atque καθαιρεῖν (ut notat Sylb.) ſupra etiam (p. 428. v. 31.) uſurpatur pro decidere.

a Καὶ

σαντες αὐτῇ τὰ συγκείμενα, τὸς δημάρχους ἐκέλευον, καὶ οὓς ἂν ἕκαστοι ἐκέλευον λέγειν, παρελθὼν δὲ Λεύκιος, ὁ συγχωρήσας τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τοιάδε τοῖς ἐχρήσατο λόγοις.

"Οὐ λανθάνει μ' ὑμᾶς, ὦ βουλὴ, τὸ συμβησόμενον, ὅτι δι' αἰτίας ἃς ὑποπτεύομεν, ἐγὼ τῷ δήμῳ, τῆς εἰς ὑμᾶς ἀφίξεως ἕνεκα, κλήσεσιν ἔξομαι τῶν προβουλευμάτων· ἀνδρὶ δ' αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχοντα ἡμῖν δοκεῖ οὐκ ἄμεινον εἶναι δίδωσιν ἡμῖν ὁ νόμος, ταῦτα πρὸς ὑμῶν [b] αἰτεῖν, οὐδὲ ἐν εὐεργεσίας μέρει τὸ δίκαιον λαμβάνειν. κίνδυνον δὲ οὐ μικρὸν ἐλάχιστον ἀναρρίψομεν εἰς δίκην ὑπαχθέντες, ἀλλ' ὡς αὐτόμολοι καὶ προδόται καταγνωσθέντες, [c] τὰ αἴσχιστα πείσόμεθα. ἀλλὰ καίτοι βεβιασμένοι ταῦτα, ὅμως ὑπεμείναμεν εἰς ὑμᾶς ἐλθεῖν, τό τε δικαίῳ πεποιθότες, καὶ τοῖς [d] ὅρκοις βεβαιώσασιν, οἷς ὀμόσαντες οἴσετε τὰς γνώμας. φαῦλοι μὲν οὖν ἡμεῖς γε, ὡς περὶ τηλικούτων καὶ λέγοντες, καὶ πολὺ τοῦ πρόσκοντος ἀσθενέστεροι· τὰ δὲ πράγματα οὐ φαῦλα ὑπὲρ ὧν λέξομεν. τούτοις οὖν προσέχητε τὸν νοῦν, καὶ ἐὰν ὑμῖν δόξῃ δίκαιά τε καὶ συμφέροντα τῷ κοινῷ προθήσω δὲ ὅτι καὶ ἀναγκαῖα· συγχωρήσατε ἡμῖν αὐτοῖς τυχεῖν ἐκόντες. Ἐρῶ δὲ πρῶτον τὸ δίκαιον πρῶτον. ὑμεῖς δή, ὦ βουλὴ, ὅτε τοὺς βασιλεῖς [f] ἀπηλλάξατε συμμάχους ἔχοντες ἡμᾶς, καὶ τὴν πολιτείαν ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν κατεστήσατε, ἣν οὐ φεύγομεν, μειονεκτοῦσαν, ἐν ταῖς δίκαις τοὺς δημοτικοὺς ὁρῶντες, ὁπότε τι συμβαίη διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς πατρικίους· πολλὰ δὲ ἦν ταῦτα· νόμον ἐκυρώσατε, Ποπλίου Οὐαλερίου πατέρου τοῦ ὑπάτων γνώμῃ χρησάμενοι, ἐξεῖναι τοῖς καταδικαζομένοις ὑπὸ τῶν πατρικίων δημόταις, προκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ὅτι τὸν δῆμον· καὶ πρὸ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἕτερον, [g] ὡς τῷ νόμῳ τῷδε, τήν τε πόλιν ἐν ὁμονοίᾳ διεφυλάξατε, καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐπόρθησε, ἀπώσασθε. τοῦτον δὴ προφερόμενοι τὸν νόμον, ὑπὲρ ὧν ἅπαντας ἀδικεῖσθαί τε καὶ καταδικάζεσθαι λέγομεν ὑπὸ Γαΐου Μαρκίου τουδί, καλοῦμεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ τὰ δίκαια προσδιαλέγεσθαι λέγειν. καὶ προβουλεύματος ἐνταῦθα [h] οὐκέτι δεῖ. πρὶν μὲν γὰρ οὐκ εἰσὶ νόμοι, πρὶν τοὺς ὑμεῖς γε προβουλεύεσθαι κύριοι, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσαι. νόμου δὲ ὄντος ἀκινήτου, κἂν μηδὲν ὑμεῖς προβουλεύσητε, τούτῳ δεῖ χρῆσθαι. οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γ' ἂν εἴποι τις, [i] ὅτι τῶν μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, τὸ μειονεκτεῖν συμβαίνει οἷς περὶ τὰς κρίσεις κυρία εἶναι δεῖ τοῦ ἐπὶ τὸν δῆμον πρόκλησιν, ἡμῖν δὲ τοῖς δημάρχοις ἄκυρον. νόμου μὲ δὴ συγχωρήματι τῷδε ἰσχυρίζόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο [k] προκινδυνεύσαντες ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι δικαστῆς, ἥκομεν. ἀγεγράφθω δὲ καὶ ἀνομοθετήτῳ φύσεως δικαίῳ τῷδε ἀξιοῦμεν, ὦ βουλὴ, μὴ πλεῖον ἔχειν ὑμᾶς τὸν δῆμον, μήτε

indicassent quid *inter se ac tribunos* convenisset, eos in senatum vocarunt, & sui adventus caussam aperire jussérunt. Tunc progressus Lucius, qui S. C. fieri permiserat, in hunc modum verba fecit. *Fer. Jul. 425. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¼. V.C. Cos. 263. V.C. Var. 263.*

§ "Non latet vos, P. C. quid eventurum XL.
"sit, nos, ob caussas quas suspicamur, quod
"huc ad vos venerimus & S. C. fieri passi
"fuerimus, ab uno collega nostro apud ple-
"bem accusatum iri: is enim putat à vobis
"minime petenda ea esse, quæ nobis ipsæ le-
"ges dant; neque hoc jus in beneficiorum
"acceptorum numero ponendum. nos autem
"non minimum subituros periculum, si in
"judicium adducti fuerimus; sed tanquam
"transfugas & proditores damnatos, ignomi-
"niosissimo supplicio affectum iri. Sed, quam-
"vis hæc probe sciremus, non dubitavimus
"tamen ad vos accedere jure freti, & juriju-
"rando fidentes, quo jurati sententias feretis.
"* Nos quidem viles sumus, & longe infe-
"riores, quam quos de tantis rebus differere
"conveniat: res tamen, de quibus verba fa-
"ciemus, non sunt leves. Quare, attente
"hæc audiatis, & si nostra postulata vobis
"justa & è rep. esse videbuntur, (addam etiam
"necessaria) ultro nobis ea concedatis. § Ac XLI.
"primum de jure dicam. Vos, P. C. quo
"tempore nostræ societatis ope reges expu-
"listis, eamque reip. formam, qua nunc uti-
"mur, constituistis, quam non reprehendi-
"mus, quum videretis plebejos deteriore con-
"ditione esse in judiciis, quoties aliquid
"controversiarum inter eos & patricios or-
"tum fuisset, (id quod non raro fiebat) legem
"sanxistis, auctore altero coss. P. Valerio,
"licere plebejis, qui vim à patriciis pateren-
"tur, ad populum provocare: & nulla alia
"re adeo ut hac lege civitatis concordiam
"conservastis, & reges reditum vi tentantes
"repulistis. Hac igitur lege freti, quam vo-
"bis proponimus, ob injuriam & vim, quam
"nobis omnibus ab hoc C. Marcio factam
"affirmamus, eum ad populum citamus ibique
"caussam dicere jubemus. nec S. C. hic est
"opus. De quibus enim rebus nullæ exstant
"leges latæ, in illis locus est vestris S. C. &
"populi suffragiis. Quibus vero in rebus
"præsto est lex inviolabilis, etiamsi vos nul-
"lum S. C. feceritis, hac lege est utendum.
"Neque vero dixerit hoc quispiam, privatos
"quidem homines, quibus contigerit ut sint
"deteriore conditione in judiciis, provoca-
"tionem ad populum habere, nobis vero tri-
"bunis idem juris non esse. Hujus igitur le-
"gis concessione freti, & propterea non sine
"nostro periculo vestrum judicium subituri
"venimus. Quod autem attinet ad illud jus
"naturæ non scriptum, nullisque legibus san-
"citum, æquum esse censemus P. C. ut (in
"jure saltem) plebejorum conditio neque
"melior

a Καὶ κατέχειν Vat. b Ετι pro αἰτῶν in Cod. Vat. c Τὰ ἐσχατα πεισόμεθα Vat. d Vel ἑαυτοὺς, vel τοὺς ἡμέτερους, vel aliquid hujusmodi ante ἐπιτρίψαντες deesse quis putet: verum & alibi sine ulla hujusmodi adjectione utitur. Steph. e Καὶ λέγοντες Vat. f Απηλάσατε in Vat. & Lapi Codd. quod verius esse pronunciavit Sylb. Verum nihil mutandum censet Portus, quod ἀπελαύνειν, ut docet Suidas, sumatur pro φυγαδεύειν. g Ως τῷ νόμῳ τούτῳ Vat. h Οὐκ ἔτι Vat. i Confusus hic verborum ordo. simplicior & clarior hic est, τῶν μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, οἷς τὸ μειονεκτεῖν συμβαίνει ἐπὶ τὰς κρίσεις, κυρίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἐπὶ τὸν δῆμον ἐκκλῆσιν. quam structuram sequutus est etiam Lapus; nisi quod ἐπὶ τὰς κρίσεις transfert in membrum sequens: sic enim vertit, quod privatis, si læsi eos accidat, oportet firmam esse de judiciis ad populum provocationem. Sylb. k Forsan rectius προκινδυνεύσαντες. Port. Nec aliter legisse videtur Lapus, dum vertit, ac præterea periclitaturi sub vobis judicibus venimus. l Τοῦ ἡμῖν γενέσθαι Vat. * Leves enim nos sumus, ut de tantis dicentes rebus, & longe magis quam conveniret inferiores. Lapus.

Par. Jul. 4265. Ante Chr. 489. Olymp. 72 1. V. C. Cos. 263. Var. 265.

"melior neque etiam decerior sit quam vestra, "quia multa atque magna bella vobiscum "gesserunt, & maxima animi alacritate in il- "lis conficiendis operam vobis navarunt, & "præcipui auctores fuerunt ne pop. Rom. "aliorum imperio pareret, sed ipse aliis id "quod æquum esset imperaret. Sic autem "non deteriore juris conditione erimus, P.C. "si illis, qui corporibus nostris & libertati "injuriam facere conantur, judicii terrorem "intenteris. Magistratus sane, & principem "locum in sedendo, & honores iis, qui & "virtute & fortuna inter vos excellunt, tri- "buendos putamus; verum injurias non pa- "ti, &, si quis intulerit, de eo pœnas pro "meritis sumere, hæc omnibus civibus æque "communia esse debere censemus. sicut igi- "tur splendida illa & magnifica vobis con- "cedimus, sic istam communem juris æqua- "bilitatem nolumus amittere. Atque de jure "hæc sufficiant, licet & alia multa afferri XLII. "possint. ¶ Quod autem & reip. profutura "sint plebis postulata, à me paucis differente "accipite. Eja igitur, siquis ex vobis quære- "ret, quænam maxima calamitas civitatibus "possit contingere, & quænam celerrimi exi- "tii caussa vobis videtur esse? nonne respon- "deretis, discordia? Ego certe ita sentio. "Quis igitur vestrum adeo est fatuus, aut "ineptus, aut ultra modum juris æquabilita- "tis inimicus, qui non videat, data populo "potestate judicandi legitime eas caussas qua- "rum cognitio ad eum pertinet, remp. fore "concordem? quod si aliter statueritis, & "nobis libertatem eripueritis, (libertatem e- "nim eripietis, si jus & legem tollatis) vos ite- "rum dissidendi & bellum vobis inferendi "necessitatem nobis imposituros? Nam ex "qua civitate jura & leges expelluntur, in "eam seditio bellumque ingredi solet. Et "qui nunquam experti sunt calamitates bel- "lorum civilium, mirum non est, si ob im- "peritiam malorum nec præteritis offendan- "tur incommodis, nec futura multo ante "prohibeant. Qui vero, ut vos, levissimis "periculis tentati, libenter (prout temporis "ratio postulabat) se malis liberarunt, quam- "nam honestam aut æquam caussam hi pote- "runt afferre, si in easdem calamitates iterum "inciderint? Quis vero non damnaverit vos "magnæ amentiæ & insaniæ, cogitans vos "paullo ante, ne dissiderent à vobis plebeji, "multa præter animi vestri sententiam tu- "lisse, quorum nonnulla fortasse neque pul- "cherrima neque utilissima erant: nunc vero, "quum neque in vestris facultatibus, neque "in bona existimatione, neque in ulla alia "re communi damnum sitis accepturi, in "gratiam eorum qui plebejos oderunt, ple- "bem iterum à vobis vos alienare velle? Ne- "quaquam si sapitis hoc facietis. Lubenter "autem ex vobis quærerem, quidnam tunc "cogitaretis, quum reditum nobis, quibus

"μεῖον," ὃ γε τῷ δικαίῳ, ⑤ πολλοὺς καὶ μεγάλους πο- "δυνεκόντας ὑμῖν πολέμους, [b] καὶ" ἐξ ἴσου τιθὺ ἀπολ- "λαγὴν τῷ πολέμων πλείστων ὑπεδεξάμενοι πρ- "θυμίας, καὶ [c] τῷ μηδενὶ τὸ καλλιόμενον τοῖν πόλιν, "ἀλλ' αὐτοῖς ἑτέροις ὑπηρετῆσαι τὸ δίκαιον, "οὐκ ἐλαχίστων μοῖραν ἀφεσχόμενοι. οὕτω δ' ἂν ἡ- "μῖν τὸ μὴ μεῖον ἔχειν τῷ δικαίων ὑπεδόθη, ἢ πα- "τέρες, εἰ τοὺς ὑπηκόους εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν "καὶ τιθὺ ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖν, [d] κωλύοντι, τὸν ὀ- "τῆς δίκης ὑφιστάντες αὐτοῖς φόβον. ἀρχὰς μὲν δὴ καὶ "προεδρείας καὶ τιμὰς [e] καὶ" τοῖς ἀρετῇ καὶ περῖγε- "σιν ὑμῶν ὁιόμεθα δεῖν ὑπονέμειν· τὸ δὲ μηδὲν ἀδικεῖ- "σθαι, καὶ τὸ δίκας ὧν ἂν τις πάθῃ προσπολύσας "λαμβάνειν, ἴσα καὶ κοινὰ τοῖς ἅμα πολιτευομέ- "νοις εἶναι δικαιοῦμεν. ὥσπερ οὖν τῷ λαμπρῶν καὶ "μεγάλων ἀφιστάμεθα ὑμῖν, οὕτω τῷ ἴσων καὶ κοινῶν "ὑ μεθήμεθα. ἱκανὰ ταῦτα [f] εἰρῆσθω περὶ τῦ δικαίου, 449 "πολλῶν ὀνόντων ἢ ἄλλων λέγεσθαι. Ὡς δὲ καὶ συμφέ- "ρῃ τῷ κοινῷ ταῦτα, ὡς ὁ δῆμος ἀξιοῖ γινόμενα, μι- "κρὰ διεξιόντων ὑμῖν πολέμων. φέρε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς ἔρ- "το, τί μέγιστον οἴεσθε εἶναι τῷ καταλαμβανόντων κα- "κῶν τὰς πόλεις, καὶ τοῦ ταχίστου τῷ ὀλέθρου αἴ- "τιον; ἆρα ὑχὶ τιθὺ δυσχρασίαν εἴποιτε ἄν; ἔμοι γε "οὖν δοκεῖ. [g] τίς ὑμῶν οὕτως ἠλίθιός ἐστιν ἢ σκαιός, ἢ "πέρα τῦ μέτρου μισῶν τιθὺ ἰσηγορίαν, ὃς οὐκ οἶδεν ὅτι "δαθείσης ἐξουσίας τῷ δήμῳ, κεῖνον ἂς ἔξεστιν αἱρεῖ- "σθαι κατὰ τὸν νόμον, ὃν ὁμονοίᾳ πολιτευσόμεθα; εἰ "δὲ ταναντία γνοίητε, καὶ [h] ἀφελοῖσθε ἡμῶν τιθὺ ἐλευ- "θερίαν· [i] ἐλευθερίαν γὰρ ἀφαιρήσεσθε, δίκιλον καὶ νό- "μον ἀφαιρούμενον σασιάζειν ἡμᾶς αὖθις ἀναγκάσετε "ἢ πολεμεῖν ὑμῖν; ἐξ ἧς δ' ἂν ἐξελαθῇ πόλεως δίκη ἢ "νόμος, εἰς ταύτιν σάσις ἐισπορεύεσθ φιλεῖ ἡ πόλεμος. "ἢ ὅσοι μὲν ἦλθον εἰς πεῖραν ἐμφυλίων συμφορῶν, ὑ- "δὲν θαυμαστὸν εἰ δι' ἀπειρίαν τῶν κακῶν, μήτε ἄχθον- "ται τοῖς γεγονόσι δεινοῖς, μήτε καλύουσιν ὀκ πολλοὶ "τὰ μέλλοντα. ὅσοι δὲ, ὥσπερ ὑμεῖς, εἰς τὰς ἐλαχίστας "κινδύνους καταξάντες, ἀγαπητῶς ἀπηλλάγησαν, ἃ ὁ "χρεὼν ἀπήτει, πεισάμενοι τῶν κακῶν λύσιν, τίς εὐ- "φρεπὴς ἢ μετρία προφάσις ἀπολείπεται τούτοις, "ἐὰν ἔτι ταῖς αὐταῖς συμφέρωνται τύχαις; τίς δὲ ὑκ "ἂν [k] ὑμῖν καταγνοίη πολλὴν ἄνοιαν καὶ μανίαν, ὀφθυ- "μοῦσιν, ὅτι μικρῶ μὲ ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῦ μὴ σα- "σιάζειν τοὺς δημότας, πολλὰ τῷ δεῖ γνώμιλον ὑπημέ- "ναλε, ὧν ἕνια ὕτε κάλλιστα ἴσως, ὕτε λυσιτελέστατα "νῦν δὲ ὕτε εἰς χρήματα βλάπτεσθαι μέλλοντες, ὕτε "εἰς εὐδοξίαν, ὕτε εἰς ἄλλο τῶν κοινῶν ὑδ' ὁτιοῦν, ἵνα "χαρίζησθε τοῖς μισοδήμοις, τὸ δημοτικὸν αὖθις "ἐκπολεμώσετε; ὕκ, ἐάν γε σωφρονῆτε. ἰδέως δ' ἂν "ὑμᾶς ἐροίμιλν, τίνα γνώμην λαβόντες τότε, τὴν καθόδον "ἡμῶν

a Ἐ γε ὧν τῷ δικαίῳ, τιμὰς Vat. b Deest Vat. c Dativ. τῷ non præcedentia respicit, sed regitur à seq. participio ὑπεργόμενοι. Sylb. d Κωλύοντι Vat. e Non agnoscit Vat, atque superfluum esse viderat Sylb. f Iterum τοῦτο ἀρκεῖ Vat. g Post τις deesse videtur conjunctio δ', δ' vel similis. Lapus vertit, Et quis est vestrum tam fatuus? Sylb. h Analogia postulat ἀφελοῖσθε. si quis malit ἀφαιρεῖσθε, mutatur verbi modus. Sylb. Ἀφαιρεῖσθε Vat. i Ἐλευθερίαν minus recte in Ed. Sylb. k Τμῖν Vat. & mox εὐθυμουμένοις. Verum εὐθυμοῦσιν malit Sylb. ut referatur ad τις, non ad ὑμῶν. quo modo & Lapus legisse videtur, dum vertit cogitans. Olim εὐθυμουμένων legendum censet Sylb.

a Illud

ἐμῖν συνεχωρήσατε ἐφ' οἷς ἠξιοῦμεν· πότερα λό-
γισμῷ τοιῷδέ τινι τὸ κέρδιον, ἢ τῇ ἀνάγκῃ εἴξαν-
τες; εἰ μὲν γὰρ ταῦτα ὑπελαμβάνετε ὠφελιμώ-
τατα εἶναι τῇ πόλει, τί οὐ μάνετε καὶ νῦν ὑπ' αὐ-
τοῖς; εἰ δὲ ἀναγκαῖα καὶ ἀνυπόδεκτα ἄλλως γε-
νέσθαι, εἴτε καὶ λογισμὸν γέγονε ταῦτα ὀρθὸν καὶ
τὸ συμφέρον σκοποῦντα τῆς πόλεως, τί χαλε-
παίνετε γενομένοις; τίνι ἀρχὴν γὰρ ἔδει μὴ συγ-
χωρῆσαι ὑμῖν, εἰ δυνάμει τῷ ὑμῶν συγχωρήσαντας
δὲ, μηκέτι τοῖς πεπραγμένοις ἐγκαλεῖν. Ἐμοὶ μὲν
γὰρ δοκεῖτε, ὦ βουλή, πρὸς μὲν τὰς ἀσφαλείας γνώ-
μην τὴν βελτίστην κεχρῆσθαι· οἷς ἀνάγκη εἶχεν, τὰ βέ-
βαια τηρεῖν τὰ συγκείμενα. θεοὺς γὰρ ἡμῖν ἐγγυητὰς ἐ-
δώκατε τῶν ὁμολογιῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπαρασά-
μενοι τοῖς παραβαίνουσι τὰς συνθήκας, αὐτοῖς τε καὶ ἐγ-
γόνοις εἰς τὸ ἀεὶ χρόνον. Ἀλλ' ὅπως μὲ δὴ τά τε δίκαια
ἀξιῶμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν
ὑμᾶς ταῦτά ἐστι, μεμνημένους τῶν ὅρκων, οὓς πρὸς εἰ-
δότας ἄπασιν, ὀκνῶ οἶδ' ὅτι δεῖ πλείω λέγοντα ὀχλεῖν. ὡς δὲ ἡμῖν τὰ διαφέροντα ἡμῖν ἐστι, τοῦδε
μὴ ἀπολιπεῖν τὸν ἀγῶνα, μήτε βίᾳ τινὶ ἐξαιρεθέντας, μήτε ἀ-
πάτῃ τινὶ ἁλόντας, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἀνάγκην εἰς
αὐτὸν ἀφίγμεθα, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθότες
ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνδρός, μάθετε, ὦ πατέρες, μᾶλλον δὲ
ἀναμνήσθητε· οὐδὲν γὰρ ὅτι οὐκ εἰδότας ὑμᾶς ἅπαν-
τας ἐρῶ· καὶ ἅμα γνώμην χρήσασθε οἰκείαν πρὸς τὰ λε-
γόμενα, ἐνθυμηθέντες, εἰ τῷ δημοτικῷ ἡμῶν ἐπεχείρη-
σέ τις ἐν τῷ πλήθει τοιαῦτα λέγειν ἢ πρᾶξαι καθ'
ὑμῶν, οἷα Μάρκιος ἐτόλμησεν ἐνθάδε εἰπεῖν, ποῖόν
τινα ἂν ὑμῖν παρέσχη πρὸς αὐτὸν πάθος. Τὰς γὰρ
ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῇ βουλῇ ἀκινήτους ὁμολογίας, καὶ μό-
νον οὐκ ἀδαμαντίνοις δεσμοῖς ἠσφαλισμένας, ἃς οὔτε
ὑμῖν τοῖς ὁμαιμόκοσιν, οὔτε τοῖς ἐξ ὑμῶν ἐσομένοις
καταλύειν θέμις, ἕως ἂν ἡ πόλις ἥδε οἰκῆται, πρῶ-
τος ἐπεχείρησε λύειν ἐξ ὑμῶν οὗτοσὶ Μάρκιος, ἔτι
πρὸ τεταρτου ἔτους ἐξ οὗ γεγενημένας, οὐ σιγῇ πρότε-
ρον τινὶ καταλύσιν, οὐδὲ εἰς ἀφανές πω καταδὺς
χωρίον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, πάντων
παρόντων ὑμῶν, γνώμην ἀποφηνάμενος, ὡς χρὴ τινὰ
δημαρχικὰ ἐξουσίαν μηκέτι συγχωρεῖν ἡμῖν, ἀλλ'
ἀνελεῖν, ἢ πρότερη καὶ μόνη τῆς ἐλευθερίας φυλακὴ
πιστεύσαντες, ἐποιησάμεθα τὰς ἀσφαλείας. καὶ νῦν
οὐκ ἔστι τῆς ἀναιδείας, ἀλλ' ὕβρεως τινὶ ἐλάτ-
τονος τοῦδε τῶν πεπόντων, καὶ τυραννίδα τινὶ ἰσοτοῦδε
ὀνομάζων, ἀφελέσθαι παρήνει τοῦτον ἡμῖν. ὃ δὲ πάν-
των ἀνοσιώτατον ἐν τῷ τότε ἐκεῖνο τοῦτο ἐξιοῦντα
τῶν, ἀναμνήσθητε, ὦ πατέρες, ὅτε ἀπέφαινε καιρὸν

"voluimus conditionibus conceſſiſtis: utrum Pat. Vol. 482.
"ratione providentes id quod optimum erat, Ante Chr. 489.
"an neceſſitati cedentes? Si enim hæc maxi- Olymp. 72 1.
"me è rep. eſſe credebatis, quin in eadem U. C. 263.
"ſententia nunc quoque manetis? ſin neceſ- Ver. 265.
"ſaria & quæ aliter fieri non poſſent, aut ſi
"recto conſilio hæc facta ſunt quod ex uſu
"reip. futura viderentur, quin æquo feritis
"animo? Principio enim fortaſſe (ſi pote-
"ratis) non oportuerat vos hæc nobis conce-
"dere: at quum conceſſeritis, ea vobis mi-
"nime ſunt reprehendenda ac vituperanda.
"¶ Mihi certe videmini, P. C. paci publicæ XLIII.
"optima ratione conſilioque proſpexiſſe, cu-
"jus conditionibus neceſſario vobis ceden-
"dum, ut ea, quæ inter nos pacti ſumus, fir-
"ma rataque ſervetis. Deos enim fœderum
"ſponſores nobis dediſtis, multa & atrocia
"mala imprecati iis qui fœdera violaſſent,
"tum ipſis, tum in ſempiternum eorum po-
"ſteris. Quod igitur noſtra poſtulata ſint
"juſta & utilia, (quæ etiam omnino neceſſe
"eſt vos facere jurisjurandi memores) his
"demonſtratum eſt: quare, non video cur
"oporteat me vobis omnibus rei gnaris aures
"pluribus obtundere. Quod vero noſtra
"quoque non parum interſit hoc certamen
"non deſerere, aut vi depulſos, aut fraude
"deceptos; quod etiam magna neceſſitate co-
"acti in hoc venerimus, gravibus imo vero
"graviſſimis injuriis ab hoc homine affecti,
"audite, P. C. vel potius in memoriam revo-
"cate, (nihil enim ſum dicturus, quod non
"ſit vobis omnibus notum) ſimul etiam hin-
"gite nunc veſtram rem agi, hoc cogitantes,
"ſiquis de noſtro plebejo ordine auſus fuiſ-
"ſet apud plebem contra vos talia dicere aut
"facere, qualia Marcius hic auſus eſt dicere,
"quonam animo in eum eſſetis. ¶ Nam pa- XLIV.
"cis conditiones ſenatui non violandas, &
"propemodum adamantinis vinculis adſtri-
"ctas, quas neque vobis juratis neque veſtris
"poſteris violare fas eſt, quamdiu hæc urbs
"habitabitur, primus ex vobis hic Marcius
"violare eſt conatus, quadriennio nondum
"exacto, ex quo pax facta, idque non tacite,
"neque in aliquo obſcuro angulo ſe occul-
"tans, ſed palam in hoc loco, vobis omni-
"bus præſentibus, pronunciata ſententia, tri-
"bunitiam poteſtatem haud amplius nobis
"concedendam, ſed tollendam; quo primo
"& ſolo libertatis præſidio freti pacem feci-
"mus. Neque vero intra hos arrogantiæ ter-
"minos ſtetit, ſed pauperum libertatem inſo-
"lentiæ contumelioſæ, & juris æquabilita-
"tem tyrannidis nomine appellans, hæc no-
"bis adimenda cenſuit. Et, quod maxime,
"omnium eorum quæ iſte tunc facienda
"cenſuit, impium eſt, in memoriam revo-
"cate, P. C. quum aperte dixit opportunum
"veniſſe

a Illud ἐν (quod deerat in *Ed. Steph.*) ex *Cod. Rom.* (cui conſentit *Vat.*) reſtituit *Sylb.* b Abeſt *Vat.* c Εἶτε καὶ λογ. &c quæ ſequuntur uſque ad εἰ καὶ. deſunt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ea tamen agnoſcit *Lapus*, qui vertit, *ſive etiam ex ratiocinatione ſua facta, rectum commodumque ſpectante civitati, quid ſuccenſetis jam factis?* d Rectius συγχωρῆσαι vel συγχωρᾶν. *Sylb.* e Ita etiam in *Ed. Steph.* & *Codd. MSS.* niſi quod v. 17. ἃ γὰρ & v. 18. ταῦτά ἐν omittat *Rom.* & v. 18. πρεσβύτας habeat *Vat.* Vulgatam lectionem planam & expeditam eſſe exiſtimat *Sylb.* modo expungatur τοῦτο. Si quis etiam (inquit) delere velit ἐν αὐτῷ ἐλθεῖν ἀκούοντας, vel ut ex v. 24. perperam huc pertractum, ſuo fruatur judicio. *Porto* ſic legendum videtur, Ἀλλ' ὅτι δὴ &c. πρὸς ὑμᾶς μεμνημένους τῶν ὅρκων, ἐμοὶ ταῦτα, οὐκ ἐστὶν ἐλάττω ἀκούοντας ἢ ἐλθ' ὅτι &c. *Lapus* vertit, *ne quod juſta igitur poſtulemus & utilia quæ vos valde neceſſe eſt facere, jurisjurandi memores, non videor quid oporteat plura apud ſalientes dicentem molieſtum vobis eſſurus.* ac ſi legiſſet, ἀλλ' ὅτι μὴ δὴ τῶν δίκαιον ἐξῶμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν ὑμᾶς ἐστὶ, μεμνημένους τῶν ὅρκων, ἐμοὶ ταῦτα, οὐκ ἐστὶν ἐλάττω ἀκούοντας ἢ ἐλθ' ὅτι &c. λέγοντα ὀχλεῖν. f Ita *Codd. MSS.* itidemque pag. hujus v. 2. legitur τῇ δευτέρᾳ ἐξουσίᾳ ἐξῆσθε male in *Ed. Steph.* g Τοῦ τοῦ *Vat.* h Τοῖον ποτε ἂν ἡμῖν *Vat.* i Καὶ ἐν ἐξοῦδε *Vat.*

Ann. Jul. 4209. Ann. Chr. 463. Olymp. 72. 1. V. C. Cos. 263. Var. 265.

"veniſſe tempus promendi omnes iras ſuppo-
"rioribus plebis criminibus debitas: tuncque
"vobis ſuaſit, quando plebs incommodis eſſet
"attenuata, & jam diuturna rerum ad victum
"neceſſariarum inopia laboraret, ut rem to-
"tam ſibi permitteretis, annonam & res ad
"victum neceſſarias in eadem penuria reti-
"nentes. Neque enim nos diutius duratu-
"ros, ſi magno precio nos homines pauperes
"exiguum cibum emeremus; ſed alios abitu-
"ros relicta urbe, & quicunque remanſiſſent,
"infeliciſſimo mortis genere perituros. Adeo
"autem inſanus & mente captus erat, quum
"hæc vobis ſuaderet, ut ne illud quidem in-
"commodum, præter alia quæ ſequuntura
"erant hoc ipſius conſilium, quo ſuadebat
"ut ſenatus fœdus frangeretur, animadver-
"tere potuerit, futurum fuiſſe ut pauperes,
"quorum tantus eſt numerus, neceſſario vi-
"ctu privati cogerentur cum illius calamita-
"tis auctoribus congredi, eoſque omnes pro
"hoſtibus habere. Quod ſi vos pari inſania
"ejus conſilia rata feciſſetis, nihil impedimen-
"to fuiſſet, quo minus aut tota plebs fundi-
"tus deleretur, aut omnis gens patricia ex-
"ſtingueretur. neque enim ita mancipiorum
"inſtar præbuiſſemus nos partim patria pel-
"lendos, partim necandos, ſed invocatis diis
"geniiſque noſtrarum injuriarum teſtibus,
"multis (mihi credite) cadaveribus fora &
"compita repleviſſemus, & magnam civilis
"ſanguinis craterem ſtatuiſſemus, atque ita
"demum fatalem mortem alacriter ſubiiſſe-
"mus. Adeo impiorum facinorum, patres
"conſcripti, hic auctor nobis erat, atque de
"talibus rebus concionem habendam arbitra-
XLV. "batur. ¶ Neque vero Marcius dictis quidem
"ſeditionem in civitate conatus eſt excitare,
"ab iis vero faciendis, quæ dicebat, abſti-
"nuit; ſed, ſtipatus hominum globo ad
"quamvis operam parato, vocatus ad magi-
"ſtratum non venit, & noſtris miniſtris, quum
"juſſu noſtro eum ducere vellent, plagas in-
"flixit, & poſtremo ne à noſtris quidem cor-
"poribus manus abſtinuit. Quapropter, quod
"ad hunc attinet, ſpecioſum ſacroſancti magi-
"ſtratus nomen ad irriſionem impoſitum ha-
"bebimus, & tamen ne vel minimam quidem
"earum rerum, quæ huic magiſtratui attri-
"buuntur, facere poterimus. Quomodo igi-
"tur aliis de injuria ſibi illata conquerentibus
"opitulabimur, ſi ne ipſi quidem tuti ſimus?
"Quum igitur his injuriis fuerimus affecti
"nos pauperes, ab uno ſolo homine nondum
"tyranno, ſed ad tyrannidem aſpirante;
"quumque, P. C. partim res atroces jam ſi-
"mus perpeſſi, partim mox mox eſſemus per-
"peſſuri, niſi major veſtri ſenatus pars *Mar-*
"*cii conatibus* impedimento fuiſſet: nonne,
"P. C. merito indignamur, & aliquod auxi-
"lium non ſine veſtra indignatione nobis ha-

"ειναι χελοι δοπαμυνομενοις τοις το δημοτικον διαπ-
"σας τας τοις προτερους εγκλημασιν οργας, και
"παρουσι νυν, ως πληρουται τε υφ' αρπαγης, και
"πολλου ηδη χρονου της αναγκαιου σιτισεως τυχης,
"ει ουτω παρουσι δοπτεσθαι, διακαρτερουντας δια της
"αυτης δποδειας τον δλεθριωτατον τυν ανδρα. η γαρ
"ανδρειαν ημας δει πολλου χρονου, ολιγα σιτια πολ-
"λοις ωνουμενους αρυειν τοπους ανθρωπους, αλλα
"τους μεν εκχεισθαι, την πολιν εκλιποντας, οσοι δ'
"αν υπομειωσι, τω κακοδαιμονεστατω αφθαρσι-
"αν τον μεριον. οτως δε αρα παρεφθειρε και θεο-
"κλοπος εκεινον τουτα πειθων υμας, ωστε αυδε εκεινο
"ηδυηθη καταμαθειν χρεις τον αλλων, ον προσε-
"τιθετο, τας τ βυλης αποιδας λιπειν αξιων, οτι πυν-
"τες ανθρωποι της αναγκαιης τροφης δοπολειπομενοι, 451
"τοσουτου το πληθος ονλες, ομοσε χωρειν αναγκασθη-
"σονται τοις αιτιοις τ συμφορας, ουδεν ετι φιλιον ηγου-
"μενοι. ωστε ει μενοντες υμεις επεκυρωσατε τας γνω-
"μας αυτου, μηδεν αν γενεσθαι το δια μεσου, αλλ' η-
"τοι το δημοτικον δοπολωλεναι πληθος απαν, η το τ
"πατρικιον τελειλειφθαι γενος. η γαρ ουτως αν-
"δραποδωδως παρεχομεν εαυτους, οι μεν σκαπτειν, οι
"δε δοπαδανειν, αλλα θεους μαρτυρας και δαιμονας
"ων παροφμεν δπεκελεσαμενοι, πολλων αν εξεπληρω-
"σαμεν τας αγορας, ων ιστε, και τους φιλτατους γε-
"κρων, η μεγαν αιματος κρατηρα πολιτικου στη-
"σαντες, οτως αν εδεξαμεθα τον οφειλομενον μοιραν.
"τοιουτων ημιν δυσεβηματων, ω πατερες, εισηγητης ε-
"γενετο, η τοιαυτα δημηγορειν ωετο δειν. και η χιλε-
"γεν μεν ο Μαρκιος εξ ων b ωφελησειν την πολιν
"επεχειρησεν, φευγειν δε η χ οια ελεγεν επεβαλετο,
"αλλα η πιφος ανθρωπων εις απας υπηρεσιαν ετοιμων
"ι πρ' εαυτον εχων, καλουμενος επι τ k αρχην, ουκ απειθης,
"η τοις υπηρεταις τοις ημετεροις, οποτε κελευσθεντες αγειν
"αυτον l δπεβαλλοντο, πληγας ενιφιει, η δη τ ημε-
"τερων σωματων τω χειρε τελουντων απεχει. ωστε θεμι-
"στον ημιν, το γε m επι τουτον ειναι μερος, ουομα δυσπειθους
"n ασυλαρχης δπο χλευασμου κειμενον εχειν, εργον δε
"τοις δοπεδιδομενοις τη αρχη μηδ' οτιουν φευγειν. πως
"δ' αν ετεροις ασυλειαν λεγουσι βοηθησαιμεν, οις
"γε μηδε αυτοις υπαρχει το ασφαλες; ταυτας
"μεντοι τας υβρεις ω πεντες υβριζομενοι προς ενος ανδρος
"ουπω τυραννουντος, αλλ' ετι μελλοντος, και τα μεν
"ηδη πεπονθοτες δεινα, ω βυλη, τα δε, ει μη το πλειον
"υμων μερος αμποδων εγενετο, τοις θεοις ελθον-
"τες παιδειν, ο αρα εικοτως αγανακτουμεν, και βοηθειας
"πως οιομεθα δειν p ουκ αυθι της q υμετερας συναγα-
νακτησεως

a Επι τοις *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* b Rectius διαγωνιουμενος, ut ſupra in oratione Marcii p. 420. v. 30. unde hæc repetita ſunt. *Sylb.* c Deeſt *Vat.* d Ημιν *Vat.* e Vel negativa hic omiſſa eſt, vel aliud verbum pro ἀφειλοπθαι ſubſtituendum. *Lapus* vertit, *aut perditam iri omnem plebejam multitudinem, aut patriciorum genus.* *Sylb.* Η γ' τ πατρικιον μηδε αφειλοπθαι γενος legendum cenſet *Porus*. Verum diſplicet *Caſaubono*, qui malit η τ πατρικιον πασι απολλυσθαι γενος, vel ἐξολοπθαι. f Ως ἐπιδραμοι & δαιμονιοι *Vat.* g Nulla ratio cur quis ἀγγυς malit. *Sylb.* h Vel ἀλιτηριου legendum, vel ἀλιτηριοι. *Sylb.* Forſan ἡμιν deſideratur. *Port.* i Forſan αφεστασιν, ut ſupra p. 421. v. 49. *Sylb.* Παν εσωτερ *Vat.* k Αρχην ημων *Vat.* l Επιβαλλοντο *Vat.* m Rectius επι τουτω, ut ſupra (p. 438. v. 19.) το γε αφ' ημων ειναι μερος. *Sylb.* n Lexicographi (citantes *Dionyſium*) dicunt ασυλαρχης, i. e. *inviolabilis magiſtratus*. quod ſi verum, ασυλαρχην legendum. Sed ασυλαρχιαν malim, aut (cum *Sylb.*) ασυλον αρχην, ut p. 394. v. 19. *Port.* Λαβειν αρχην ιπποδιδομενην in *Cod. Vat.* o Senſus poſtulat ἀρ' ουκ. *Sylb.* p Rectius abeſſet ουν. *Port.* Fallitur eo quod συναγανακτειν eſt *caſum afflicti ſuſcipere, & illatam injuriam animo iniquo ferre, non facere ac ſi ſibi facta eſſet. Caſ.* q Ημετερας perperam in *Ed. Sylb.*

a Ω μακαρια

"bendum putamus, hunc ad æquum & legi- Per. Jul. 4225.
"timum judicium vocantibus, in quo totus Olymp. 172.
"populus per tribus divisus, facta rogantibus V. C. Cos. 263.
"dicendi potestate, juratus suffragia feret? Var. 263.
"I Marci eò, & quæ hîc es dicturus, ea apud
"omnes tuos cives congregatos tui purgandi
"caussâ dic; sive optimo animo optimum
"consilium his dedisti; sive judicasti hæc, si
"fierent, è rep. futura fuisse; sive putasti mi-
"nime æquum esse, ut qui hîc sententias di-
"cunt, earum rationes *alibi* reddant; sive
"non consulto, nec per insidias, sed iræ in-
"dulgens, eo provectus es, ut hæc impia con-
"silia dares; sive quamcunque aliam defen-
"sionem habes: & demitte elatos illos ac ty-
"rannicos spiritus quos geris, modestiamque
"civilem indue, & te, ô miser, tandem ali-
"quando aliis hominibus similem redde, su-
"me rei deprecantis habitum humilem, mi-
"serabilem, qualem calamitates postulant,
"haud vim afferens injuria affectis, * sed ela-
"tos animos demittens pete salutem. Sint au-
"tem tibi exemplo modestiæ (qua si usus fue-
"ris apud omnes tuos cives minime repre-
"henderis) horum virorum bonorum facta,
"qui licet tot sint numero, quot nunc vides,
"& tot virtutibus tam militaribus quam ci-
"vilibus spectati, quibus recensendis ne lon-
"gum quidem tempus sufficeret, tamen nihil
"sævi nihil superbi in nos viles atque abje-
"ctos homines ipsi venerandi ac magni viri
"statuerunt: sed etiam ipsi priores de pace
"nobiscum egerunt, & priores ad pacem nos
"invitarunt, quo tempore fortuna nos ab il-
"lis separarat, pacisque conditiones, non quas
"sibi putabant commodissimas, sed quas nos
"poscebamus, concesserunt: & postremas
"istas offensiones ob frumenti distributio-
"nem nuper ortas, ob quas ipsos incusaba-
"mus, maxima diligentia diluerunt. ¶ Omit- XLVI.
"to cætera. Sed pro te ipso, & pro tuo divi-
"nitus immisso furore, quas preces non ad-
"hibuerunt, & publice apud universos ple-
"bejos, & privatim apud singulos, pœnam
"tuam deprecantes? & coss. & senatum tan-
"tæ urbis gubernatores decebat, Marci, ob
"crimina objecta populi judicium subire, te
"vero idem facere non decebit? nec turpe
"sibi putant hi omnes, plebem precibus so-
"licitare pro te ut absolvaris, tu vero hoc
"ipsum tibi dedecori fore putas? neque his
"contentus es, vir generose, sed quasi præ-
"clarum aliquod facinus ediderit, elatis cer-
"vicibus & cum magna jactatione obambu-
"las, nec quidquam de pristina superbia re-
"mittere conaris. Omitto enim te etiam ple-
"bi convicia dicere, quinetiam eam crimi-
"nari, eique minari. Et tamen, P. C. ejus
"superbiæ non succenseris, qui solus se re-
"bus tantis dignum judicat, quantis ne vos
"quidem omnes vos ipsos dignos judicaretis?
"quem oporteret (etiam si vos omnes pro eo
"bellum decernere velletis) benevolentia ve-
"stra

"ναχλίστως τυγχῶν, ἐπὶ δίκαι αὐτὸν ἔσῃ ὑ νόμιμον, ἅ βου-
"λὴ, προκαλέμενα, περὶ ἣν ἅπασα ἡ πόλις μερισθεῖσα
"κατὰ φυλὰς, λόγῳ δοθέντος τοῖς δημόταις, ἐνορκος ἐπιψη-
"φιεῖ; ἴθι ἐκεῖ, ὦ Μάρκε, ὑ ταῦτα ἃ μέλλεις λέ-
"γειν ὠδήσῃ, πρὸς ἅπαντας τοὺς πολίτας αὐθρώπους ἀπολο-
"γοῦ, εἴτε ὡς ἀπὸ τοῦ βελτίστου τοῦ κρείττονα συμβούλευσας
"τότοις, εἴτε ὑ [b] συνέσεγκεν αὐτῇ πόλει ταῦτα γενό-
"μενα, εἴτε ὡς ὐκ ἔστι δίκαιον λόγον εὐθύνας ὑπέχειν τοὺς
"ἀποφαινομένους ὠδήσῃ τὰς γνώμας, [c] εἴτε ὐχ ὡς ὐκ
"προνοίας ὑδὲ βουλῆς, ἀλλ' ὀργῆ ἐπιτρέψας, τοιαῦτα
"ταῦτα ἀσεβῆσαι προήχθης, [d] εἴθ' ὅτι δή ποτε ἄλλο ἀπο-
"λόγημα ἔχῃς, κρείττονας ἀπὸ τῆ ὑπεροφάνειαν ὑ τυραννικῶν
"σχημάτων ἐκείνων [e] σεαυτὸν ἐπὶ τὸ δημοτικὸν, κ ὦ πονη-
452 "ρὲ, ὑ πόησον ἤδη πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον, ἡμαρ-
"τημότος λάβε ὑ παραιτημένου σχῆμα, ταπεινὸν, ἐλεινὸν,
"ᾧ ἁπαιτοῦσιν αἱ συμφοραὶ, μὴ βιαζόμενος τὰς κακὰς
"πεποιθότας, ἀλλ' ὑπαγόμενος, ἄξιός σώζεσθαι γενέσθαι
"σοι παράδειγμα τῆς ἐπιεικείας, ἣ χρώμενος ἂν εἴης
"πρὸς τοὺς ἅμα πολιτευομένους ἀνεπίληπτος, τοὺς τ᾽
"ἀγαθῶν τούτων ἔργα, οἳ ποσοῦτοι μέ ὄντες τὸ πλῆθος, [h] ὅ-
"σους νῦν ὁρᾶς, τοσαύτας, καὶ ἀριστὰς ἐπιδεδειγμένοι ὑ
"πολεμικὰς ὑ πολιτικὰς, ἃς ὑδὲ ὁ πολλῷ πάνυ χρό-
"νος διελθεῖν ῥᾴδιον, ὑδὲν ἡμῖν ὑδὲ ὑπερήφανον ἐδείκνυ-
"σαν τέλος· καθ' ἡμᾶς τῶν φαύλων καὶ ταπεινῶν οἱ
"σεμνοὶ καὶ μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ λόγου ἦρξαν συμβατη-
"ρίου αὐτοὶ, πρότεροι προτείνοντες διαλλαγὰς, ὅτε διεῖ-
"λεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, ὑ τὰς συμβάσεις, ὑχ
"ὡς ἑαυτοῖς ὑπελάμβανον δεῖσθαι ἔχειν, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς
"ἠξιοῦμεν, συνεχώρησε γενέσθαι, ὑ τὰ τελευταῖα ταυτὶ τὰ
"πρὸ [i] τῆς στάσεως ἔναγχος ὑ χρόνῳ προσκρούσματα, ἐφ' 30 α
"οἷς δ' αἰτίας εἴχομεν αὐτούς, πρὸ πολλῦ ἐπιδόσαντο
"ἀπολύσεως. Εἶα τἄλλα. Ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῦ σου ὑ [k] σῆς
"θρασύτητος τίνας ὑκ ἐποιήσαντο δεήσεις ἁπάντων καὶ δη-
"μοσίᾳ τε ὑ καθ' ἕκαστον [l] δημοτικῶν, ἱκετευόμενοι σε [m]
"τιμωρίας; ἐπεῖτα τοῖς μὲ ὑπάτοις ὑ τῇ βουλῇ τοσαύ- 35
"την πόλιν [n] ἐπιτετραμμένοις κρεῖττον ἦν, ὦ Μάρκε, δι-
"καιοῦν τὸν δῆμον ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦντο ὑπομένειν, σοὶ
"δὲ ἄρα ὑχὶ κρεῖττον ἔχειν; ὑ δεινὸν γε τῷ δημοτῷ
"ὑπὲρ ἀφέσεως τῆς σῆς ὅτοί γε ἅπαντες ὑδὲν αἰσχρὸν
"εἶναι νομίζουσι· σὺ δὲ δι' αἰσχύνης λαμβάνεις τὸ αὐ- 40
"τὸ τοῦτο; καὶ οὐκ ἀπόχρη σοι ταῦτα, ὦ γενναῖε, ἀλλ'
"ἑκατόν τι κρεῖττον ἐξεργασμένῳ, ὑφαιρεῖσθαι καὶ μεγα-
"ληγορῶν θρασύνῃ, καὶ μηδὲν ὑφῆναι τῷ φρονήματι
"ἀπομαχόμενῳ· ἐῶ γὰρ ὅτι καὶ λοιδορούμενῳ τῷ δή-
"μῳ, καὶ προσεγκαλῶν καὶ ἀπειλῶν. ἐπεῖτα οὐ γνω- 45
"σθεὶς αὐτῷ τῆς ὑπερηφανίας, ὦ πατέρες, εἰ τηλικούτων
"αὐτὸν ἀξιοῖ μόνῳ, ἡλίκων ὑδὲ ὑμεῖς ἅπαντες ἑαυ-
"τούς; ὃν χρὴ, εἰ ᾗ πάντες ὑμεῖς [k] ἀναδίχεσθε ὑπὲρ αὐ-
"τῦ πόλεμον ψηφίσασθαι, τὸ μὲ εἶναι ᾗ πρόθυμον ὑμῶν

"situm judicium vocantibus, in quo totus
"populus per tribus divisus, facta rogantibus
"dicendi potestate, juratus suffragia feret?
"I Marci eò, & quæ hîc es dicturus, ea apud
"omnes tuos cives congregatos tui purgandi
"caussâ dic; sive optimo animo optimum
"consilium his dedisti; sive judicasti hæc, si
"fierent, è rep. futura fuisse; sive putasti mi-
"nime æquum esse, ut qui hîc sententias di-
"cunt, earum rationes *alibi* reddant; sive
"non consulto, nec per insidias, sed iræ in-
"dulgens, eo provectus es, ut hæc impia con-
"silia dares; sive quamcunque aliam defen-
"sionem habes: & demitte elatos illos ac ty-
"rannicos spiritus quos geris, modestiamque
"civilem indue, & te, ô miser, tandem ali-
"quando aliis hominibus similem redde, su-
"me rei deprecantis habitum humilem, mi-
"serabilem, qualem calamitates postulant,
"haud vim afferens injuria affectis, * sed ela-
"tos animos demittens pete salutem. Sint au-
"tem tibi exemplo modestiæ (qua si usus fue-
"ris apud omnes tuos cives minime repre-
"henderis) horum virorum bonorum facta,
"qui licet tot sint numero, quot nunc vides,
"& tot virtutibus tam militaribus quam ci-
"vilibus spectati, quibus recensendis ne lon-
"gum quidem tempus sufficeret, tamen nihil
"sævi nihil superbi in nos viles atque abje-
"ctos homines ipsi venerandi ac magni viri
"statuerunt: sed etiam ipsi priores de pace
"nobiscum egerunt, & priores ad pacem nos
"invitarunt, quo tempore fortuna nos ab il-
"lis separarat, pacisque conditiones, non quas
"sibi putabant commodissimas, sed quas nos
"poscebamus, concesserunt: & postremas
"istas offensiones ob frumenti distributio-
"nem nuper ortas, ob quas ipsos incusaba-
"mus, maxima diligentia diluerunt. ¶ Omit- XLVI.
"to cætera. Sed pro te ipso, & pro tuo divi-
"nitus immisso furore, quas preces non ad-
"hibuerunt, & publice apud universos ple-
"bejos, & privatim apud singulos, pœnam
"tuam deprecantes? & coss. & senatum tan-
"tæ urbis gubernatores decebat, Marci, ob
"crimina objecta populi judicium subire, te
"vero idem facere non decebit? nec turpe
"sibi putant hi omnes, plebem precibus so-
"licitare pro te ut absolvaris, tu vero hoc
"ipsum tibi dedecori fore putas? neque his
"contentus es, vir generose, sed quasi præ-
"clarum aliquod facinus ediderit, elatis cer-
"vicibus & cum magna jactatione obambu-
"las, nec quidquam de pristina superbia re-
"mittere conaris. Omitto enim te etiam ple-
"bi convicia dicere, quinetiam eam crimi-
"nari, eique minari. Et tamen, P. C. ejus
"superbiæ non succenseris, qui solus se re-
"bus tantis dignum judicat, quantis ne vos
"quidem omnes vos ipsos dignos judicaretis?
"quem oporteret (etiam si vos omnes pro eo
"bellum decernere velletis) benevolentia ve-
"stra

[a] Ω κρατῆσαι in *Lapi Cod.* nam vertit, *si beare.* [b] Malim συνέσεγκεν τῇ πόλει. *Sylb.* Συνέσεγκεν ἂν τῇ πόλει *Vat.* [c] Melius ἔστι ὡς ὐκ ἔστι ut in præced. membro. *Sylb.* [d] Εἴθ' ὅτι μή ποτε ἄλλο ἀπολόγημα ἔχῃς *Vat.* [e] *Lapus* ante σεαυτὸν inserit verbum φέρων, *referens.* Verum σεαυτὸν transfert *Gelenius* in sequens membrum, πονηρὲ ὦ πρὸ σεαυτοῦ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον. Retineri suo loco posset vocabulum, si pro πρὸς τοῖς subtituereretur προσεοικὸς. *Sylb.* Melius forsan, si cum *Cod. Vat.* προσεοικότως legamus. [f] Ἀπροσκόπτως *Vat.* [g] Ω πάντας malit *Port.* [h] Οὗτοι αὐτοὶ ἐσμὲν *Vat.* [i] Ἐπιτετραμμένην *Vat.* quo modo legebat *Gelenius.* Sed vulgatam lectionem (inquit *Sylb.*) retinere nihil vetat, *consules & senatum tantæ urbis præsides.* [k] Ἀναδίχεσθε ὑπὲρ αὐτῦ πόλεμον ἐψηφίσασθε *maluit Gelen.* Ἀναδίχεσθαι *Vat.* [l] Sed εἰς τε submittens. *Lapus & Gelen.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3. V. C. Cas. 263. Var. 265.

"ſtra ac prompta voluntate contentum eſſe, "nec accipere privatum beneficium in reip. "detrimentum: ſed potius æquo animo cauſ- "ſam dicere, & mulctam ſubire, ſi opus fue- "rit, & quævis perpeti. Hæc enim eſſent fa- "cinora boni civis, & virtutem factis non "dictis exercentis. At quæ ille nunc per "vim agitat, cujuſnam vitæ inſtituti, cu- "jus animi indicia ſunt? fœderis jusjuran- "dum violare, fidem datam fallere, pacis "conditiones tollere, bellum plebi inferre, "magiſtratus ipſos inſolenti injuria afficere, "& nullius facti velle rationem reddere; "ſed, contemptis judiciis, indicta cauſſa, nul- "lis uſum deprecationibus, & quaſi nulli ci- "vium, quorum tantus eſt numerus, ſit æ- "qualis, impavide obambulare? nonne hæc "ſunt ingenii tyrannici? Mihi ſane ſic vi- "detur. Et tamen ſunt quidam veſtri ordi- "nis qui ei favent & applaudunt, in quorum "animis odium in plebejos implacabile eſt "inſitum, neque intelligere poſſunt hoc ma- "lum in civitate ſuccreſcere, non magis in "humilioris civium partis quam in honora- "tioris perniciem, ſed putant ſe in tuto fore "ſi adverſarii, quos naturæ impulſu oderunt, "ſubigantur. At revera non ita ſe res habet, "ô imperiti homines, qui ab optima ſenten- "tia aberratis, ſed Marcii iſtius experimento "docti, & temporis progreſſu, & externis "ſimul & domeſticis exemplis ſapientiores "facti, cognoſcetis, tyrannidem quæ contra "plebem alitur contra totam remp. ali: at- "que hæc nunc quidem à nobis incipit, ſed, "ubi invaluerit, ne vobis quidem parcet.

XLVII. ¶ Quum autem Decius talem habuiſſet oratione, & cæteri tribuni, quæ illum prætermiſiſſe exiſtimabant, addidiſſent, quumque jam ſententiæ à patribus eſſent dicendæ, primi quidem conſulares viri, maximi quique natu, de more à conſulibus vocati ſurrexerunt: deinde vero illi qui his utraque hac in re inferiores erant: at poſtremi fuerunt juniores, qui nulla illi quidem verba faciebant, (adhuc enim tunc apud Romanos indecorum hoc habebatur, & nullus juvenis ſe ſapientiorem homine ſeniore exiſtimabat) ſed ſententias à conſularibus jam dictas confirmabant. Omnibus vero, qui aderant, imperatum fuerat, ut non ſecus ac in judicio jurati ſententiam ferrent. Appius igitur Claudius, quem & ante dixi ex omnibus patriciis plebi infenſiſſimum eſſe, nec unquam pacis conditiones plebi conceſſas approbaſſe, S. C. fieri non ſinebat, hac oratione utens.

XLVIII. ¶ "Vellem equidem (id quod ſæpe preci- "bus à diis petii) ut me mea fefelliſſet opinio, "quam de pace cum plebe facta habebam, "cenſens neque honeſtum, neque juſtum, "neque nobis utilem fore hunc profugorum "reditum; & quotieſcunque hæc res nobis "fuit propoſita ut de ea conſultaretur, ego

"ἀγαπᾶν, μὴ δέχεσθαι δὲ χάριν ἰδίαν ἀντὶ κοινῆ "βλάβης, ἀλλ' ἑτοιμάζεσθαι ἀπολογούμενον, ἢ δίκην ὑπέ- "χοντα, εἰ δέοι, ἃ πάντα πάσχοντα. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ τοῖς "ἔργοις ἀγαθῆς πολίτου, καὶ τὰ καλὰ ἔργοις ἀσκοῦντος, "ἐν λόγοις. ἃ δὲ νῦν ὑπ' ἐκείνου βιάζεται, τίνος ἐστὶ ση- "μεῖα βίου, ποίων μνήματα πραγμάτων; ὅρκους πα- "ραβαίνειν, δεξιὰς ἀθετεῖν, ὁμολογίας ἀναιρεῖν, "δήμῳ πολεμεῖν, εἰς ἀρχόντων σώματα ὑβρίζειν, καὶ "μηδὲ ἐφ' ἑνὶ τούτων τὸ σῶμα ἑτοίμην ποιεῖν, "ἀλλ' ἄκριτον, ἀναπολόγητον, [b] μηδενὸς δεηθέντα, "μηδενὶ τῶν τοσούτων πολιτῶν ἴσον γενόμενον, ἀδείας 453
"θεμιτῆν· ἆρα οὐ τυραννικοῦ τέρπου [c] ζῶντά ἐστιν; "ἔμοιγε δοκεῖ. καὶ τοῦτον ὅμως εἰσί τινες οἱ [d] ἀθε- "λήσοντες καὶ ἀθυμοτοῦντες ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, οἷς ὀ- "κνεῖν τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς μῖσος ἀδιάλλακ- "τον, καὶ οὐ δυνάντας σωφρονεῖν, ὅτι οὐδὲν μᾶλλον κα- "τὰ τῆς ταπεινοτέρου μέρους τῶν ἐν τῇ πόλει φύεται "τινὶ τὸ κακὸν, [e] ὡς ἐγχωρεῖ τῆς σεμνοτέρου· ἀλλ' οἱον- "ταὶ τοῦ διαφόρου φύσει καταδουλωθέντος, καὶ τὸ "καθ' ἑαυτοὺς ἔξειν ἀσφαλῶς. οὐχ ὕστις ἔχει τὸ ἀλη- "θὲς, ὦ γνώμης ἁμαρτάνοντες τῆς ἀρίστης· διδάσκα- "λοι δὲ τοῦ πεῖραν, λοιὸν ὁ Μάρκιος παρέχεται, καὶ "χρόνον λαβόντες, ὀθνείοις τε ἅμα καὶ οἰκείοις συφρο- "νισθέντες παραδείγμασι, γνοίητε ἄν, ὅτι μοχθηρίαν "κατὰ τοῦ δήμου τυραννὶς, καθ' ὅλης τῆς πόλεως μο- "χθεύεται· καὶ νῦν μὲν ἀφ' ἡμῶν ἄρχεται, χρῆσθαι- "σα δὲ οὐδ' ὑμῖν φείσεται.

Τοιαῦτα διεξόντος τοῦ [g] Δεκίου, καὶ τῶν ἄλλων δη- μάρχων, ἃ παρελιπεῖν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἐδόκει, συνα- χροῦσάντων, ἐπειδὴ γνώμην ἔδει τοὺς συνέδρους ἀπο- φαίνεσθαι, πρῶτοι μὲν [h] οἱ πρεσβύτατοι τῶν ὑπατι- κῶν, καλούμενοι κατὰ [i] εἰωθότα κόσμον ὑπὸ τῶν ὑπά- των, ἀνίσταντο· ἔπειτα οἱ τούτων ὑποδέστεροι κατ' ἄμ- φω ταῦτα· τελευταῖοι δὲ οἱ νεώτατοι, λόγον μὲν οὐδένα λέγοντες· ἔτι γὰρ λοιὸν δ' ἀρχαίως τότε Ρωμαίοις τοῦτο, καὶ νέος οὐδεὶς ἑαυτὸν σοφώτερον εἶναι ἠξίου πρεσβυ- τέρου· ἐπεκύρουν δὲ τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τῶν ὑπατικῶν γνώ- μας. ἅπασι δὲ προσετάττετο παρεῖναι, καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ, μετ' ὄρκου τοῦ ψῆφον ὑποφέρειν. [j] Ἀππιος οὖν Κλαύδιος, ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι μισο- δημότατος λοιὸν τῆς πατρικίων, καὶ οὐδὲ πόλε ταῖς πρὸς τὸ δημοτικὸν ἠρέσκετο διαλλαγαῖς, ὑφ' εἷς γενέσθαι τὸ προβούλευμα, τοιούτοις χρώμενος λόγοις.

"Εβουλόμην ἂν ἔγωγε, ὦ τοῖς θεοῖς [k] εὐξαίμην πολ- "λάκις, ἐμαυτὸν μὲν ἁμαρτεῖν γνώμης, ἣν εἶχον ὑπὲρ "τῆς πρὸς τὸν δῆμον διαλύσεων, [l] ἢ ὅτε καλοῦ τε καὶ δικαίου, "ὅτε συμφέροντος [m] ἡμῖν ἔσεσθαι τῶν φυγάδων κάθοδον· "καὶ διὰ παντὸς, ὁσάκις ἂν περὶ τούτου [n] προτίθηι σκοπεῖν, "πρῶτος

a Sic diſtinguunt *Lapus* & *Portus*: ἃ δὲ νῦν οὗτος βιάζεται, τίνος ἐστὶ σημεῖα βίου; ποίων μνήματα πραγμάτων, ὅρκους παρ. &c. *At vita, qua ille nunc vitatur, cujuſnam vitæ inſtituti eſt ſignum? cujus animi ſunt indicia, fœderis jusjurandum violare, fidem &c.* b Plenius in *Cod. Vat.* μηδενὸς διαφέροντα, μηδένα φοβούμενος, μηδενὶ &c. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *neminem reganem, neminem timentem, nemini* &c. c Σαμῶν ταῦτα ἐστὶν *Vat.* d Vel ἀποψύχοντες cum *Sylburgio*, vel ἀποθύμοντες ſcriptum fuiſſe puto. *Steph.* Animantes *vertit Lapus*, Frigidam ſuffundentes *Gelen.* adeo ut vulgatam lectionem agnoviſſe videantur. e Lego ἐγχω- ρεῖ τῆς σεμνοτέρου. *Steph.* f Malim τὸν χρόνον. *Sylb.* g *Lapus* habet Λελαίου, quod amplectitur & *Portus*. Sed Δεκίου hîc & alibi præferunt *Sylb.* & *Gelen.* h Οἱ πρεσβύτατοι τῶν ὑπατικῶν legit *Gelen.* i Ἀππιος μὲν ἦν *Vat.* k *Lapus* videtur legiſſe εὐξάμην, vel, ut paullo poſt (p. 437. v. 6.) ſequitur, ἠυχόμην. *Sylb.* l Nota hîc ὡς ἔσεσθαι τῶν φυγάδων pro ὡς ἦσαν οἱ φυγάδες. *Sylb.* m Ὑμῖν ὑπελαμβάνομεν ἔσεσθαι *Vat.* n Προτίθηι *Vat.*

a Scribe

"τοῦτός τε τῶν ἄλλων καὶ τελευτῶν μόνος, ἐπειδὴ
"ἃ λοιποὶ ἀπέτρεσαν, ἤρτιμέλει τε ὑμᾶς, ὦ βου-
"λή, τὰς ὅτι τὰ κρείττω τιὼ ἐλπίδα λαμβάνοντας,
"καὶ πάντα τῷ δήμῳ δικαιά τε καὶ ἄδικα εὐθυμίως
"χαριζομένους, ἅμεινον ἐμοῦ [b]δόξαι φρονεῖν· [c]ἐπειδὴ οὐχ
"ὡς ἐβουλόμεν τε καὶ τοῖς θεοῖς ηὐχόμεν, τὰ πρά-
"γματα ὑμῖν κεχώρηκεν, ἀλλ' ὡς ἐφύλαττον, καὶ τὰς ἐπιτυ-
"χίας αἱ χάριτες ὑμῖν εἰς φθόνους καὶ μίσος, τὸ μὲν ὅτι
"τιμᾶτε τοὺς ἡμαρτημένους [d]ἡμῶν, καὶ λυπεῖν [e]ὑμᾶς
"αὐτοὺς κενῆς, ὃ ῥᾷστον ὅτι καὶ πᾶσιν ἐς τὰ πολλὰ
454 "ποιεῖν σύνηθες, οὐκ ὀκνῶ καιρῷ νῦν γενησόμενον ὁρᾶν
"ἐάσω. ἐξ ὧν δὲ τά τε παρελθόντα ἐπανορθωσόμεθα,
"ὅσα μὴ παντάπασιν ἀνίατος ἔχει, καὶ περὶ τῶν πα-
"ρόντων ἄμεινον φρονήσομεν, ταῦτα [f]πειρασόμεθα λέ-
"γειν. καίτοι με οὐ λέληθεν ὅτι μαίνεσθαι καὶ θανα-
"τᾶν δόξω τισὶν ὑμῶν, γνώμην περὶ τούτων ἐναν-
"τίαν ἀποφαινόμενος, εὐθυμούμενος ἥκιστα ἔχει
"κινδύνους ὁ μετὰ παῤῥησίας λόγος, καὶ τὰς Μαρ-
"κίου συμφορὰς, ὃς γε δι' ἕτερόν τινα τὸν ὑπὲρ τῆς ψυ-
"χῆς ἀγῶνα τρέχει, λογιζόμενος. ἀλλ' οἶμαι
"δεῖν [g]τῆς οἰκείας ἀσφαλείας πλείω ποιεῖσθαι τὰς πρό-
"νοιαν, ἢ τῆς κοινῆς ὠφελείας. δέδοται γὰρ ἤδη τοῖς ὑπὲρ
"ὑμῶν κινδύνοις τὸ σῶμα τοὐμόν, ὃ βούλη, καὶ καθιε-
"ρῶσθαι τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶσιν. ὅστε ὅτι ἂν τῷ
"δαίμονι δοκῇ, μετὰ πάντων τε καὶ σὺν ὀλίγοις, εἰ
"δὲ ἀνάγκη, καὶ μόνος γενναίως πείσομαι. ἕως δ' ἂν
"ἔχω τιὼ ψυχιὼ, ὑδεὶς με ἀφέξει φόβος μὴ οὐχ ἃ
"φρονῶ λέγειν. Πρῶτον μὲν τοῦθ' ὑμᾶς ἤδη ποτὲ ἀξιῶ
"βεβαίως μαθεῖν, ὅτι δυσμενῆ καὶ πολέμιον ἕξετε τὴ
"καθεστώσῃ πολιτείᾳ τὸν δημοτικὸν ὄχλον, καὶ πάν-
"τα ὅσα μαλακισθέντες αὖθις συνεχωρήσατε, μά-
"τιν τε [h]ὑμῖν ἀνάλωταν καὶ καταφρονήσεως αἰτία
"γέγονεν, ὡς ἀφ' τιὼ ἀνάγκην συγχωρηθέντα ὑφ'
"ὑμῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπ' εὐνοίας, οὐδὲ καθ' κείσιν. σκο-
"πεῖτε γὰρ [i]ὅπως ὅτε ἀπέστη λαβὼν τὰ ὅπλα ὁ δῆ-
"μος ἀφ' ὑμῶν, [k]ᾗ πολέμιος ἐτόλμησεν οὐκ ὄφ φα-
"νερὸς γενέσθαι, [l]ἀδικεῖσθαι μὲν οὐδὲν, τὸ μὴ δυνά-
"σθαι δὲ τὰ χρέα τοῖς συμβεβληκόσι διαλύσασθαι,
"σκηπτόμενος· καὶ ἐψηφίσασθε ὑμεῖς χρεῶν τε ἀπο-
"κοπὰς, καὶ ἄδειαν ὧν ἥμαρτε χρι τιὼ ἀποστάσιν, οὐ-
"δενὸς [m]δὲ [n]ἐπὶ δεήσεσθαι ἔφη· [n]ἔγνωσαν οἱ πλείους ὑ-
"μῶν· [o]οὐ γὰρ δὴ πάντες ὠδιαφθάρησαν ὑπὸ τῶν
"συμβούλων· ὡς μή ποτε [p]ὤφελον ἀπεκρύψασθαι τοὺς
"ὅπλ τῇ πίστει τεθέντας νόμους, καὶ μηδενὸς τῶν τότε
"γεγενημένων μνησικακεῖν ἀδικημάτων· οὐκ ἠγάπη-
"σε ταύτης τυχὼν τῆς χάριτος, ἧς μόνης μεμνη-
"μένος ἔφη ποιήσεσθαι τιὼ ἀπόστασιν, ἀλλ' εὐθὺς

"& primus omnium aliorum, & postremus fui, qui solus *huic paci* semper & constanter (quum à cæteris destituerer) fum adversatus, & vos, P. C. qui spem meliorum rerum concipiebatis, & omnia justa & injusta in plebis gratiam alacri animo concedebatis, me prudentiores esse videremini: verum, quando non ut optabam, neque ut precibus à diis contenderam, sed ut suspicabar, res vobis successerunt, & vestra beneficia in invidiam & odium sunt conversa, vos ob vestra peccata non objurgabo, neque molestiis inanibus afficiam, quod cuilibet est facillimum & quod plerumque fieri solet, sed hæc omittam, quod ea in præsentia non opportuna fore judicem. Ea vero quorum ope & præterita corrigemus, quorum curatio nondum penitus est desperata, & præsentibus rebus melius consulemus, dicere conabimur. Quamquam non me latet, fore ut nonnullis vestrum insanire & mortem appetere videar, qui de his rebus libere sententiam dicere non dubitem, licet animadvertam quam periculosa sit dicendi libertas, licet etiam mecum ipse reputem miserum casum Marcii, qui nunc non ob aliam caussam in capitis discrimine versatur. Sed minime arbitror majorem privatæ salutis, quam publicæ utilitatis rationem habendam. Nam, P. C. periculis vestra caussa subeundis meum corpus jam destinatum est, & pro reip. certaminibus devotum. Itaque quicquid deo visum fuerit, & cum omnibus & cum paucis, &, si necesse fuerit, solus generose perferam. Cæterum, quamdiu vixero, me nullus metus à sententia libere dicenda deterrebit. ¶ Ac primum quidem tandem aliquando hoc vos certo scire volo, vos infestam inimicamque præsenti reip. statui plebejam turbam habere, & quæcunque nimis indulgenter ei concessistis, frustra à vobis absumpta fuisse, vosque eo nomine contemni, quasi vi necessitatis adducti, non autem animi benevolentia, & cum judicio ea concesseritis. Considerate enim quomodo plebs, quo tempore captis armis secessionem à vobis fecit, & se palam vestrum hostem profiteri ausa est, quum de nulla injuria conquereretur, sed se solvendo non esse simularet, vosque novas tabulas, & peccatorum per secessionem admissorum impunitatem vestro decreto ipsi concessissetis, se nihil præterea postulaturam dixerit, licet plerique vestrum (neque enim omnes à consiliariis istis decepti sunt) leges de contractuum fide latas abrogare, & omnium tunc factarum injuriarum memoriam deponere, nunquam è rep. fore judicarent: non fuit tamen hoc beneficio impetrato contenta, cujus solius desiderio à se secessionem factam dicebat, sed statim aliud

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Ca. 263. Var. 265.

XLIX.

a Scribe ὑμῶν δή, modo enim (p.436.v.45.) dixit ἡμαυτὸν μόν. Cas. b Gelenius maluit δόξαι, ut dependeat ab initiali orationis verbo ἐβουλόμην. Sylb. atque ita in Cod. Vat. c Lapus legit ἐπεὶ δὲ post quam igitur. Malo ego cum Gelenio ἐπειδὴ, vel ἐπειδὴ δή. Sylb. Επεὶ δὲ Cas. d Ὑμῖν potius legendum, & ad patres referendum, quos alloquitur Appius, Port. e Ὑμᾶς Vat. f Recte ἐπειράσομαι, quia dixit ἐμὸν ἔργον & subjicit μὲ ὁ λέληθεν. Sylb. & Port. g Τῆς ἰδίας Vat. h Ὑμῖν ἀπόλεκτον Vat. i Ὡς ὅτε ὅτι Vat. k Καὶ πολέμιος ὑμῖν ἐτόλμησεν Vat. Illud ᾗ non agnovisse videtur Lapus. l Ἀδικεῖσθαι μὲν οὐδὲν Vat. m Desideratur in Vat. & Lapi Codd. n Ita in Codd. MSS. Καίτοι ἔγνωσαν non absurde mavult Gelen. o Οὐ γὰρ δὴ πάντας γε παραφθείρας dicendum. Port. p Ὠφελον, si mendo caret, significabit debuissent, pro ἐπικρύψασθαι vera sententia requirit ἀνακρῦψαι seu ἀνορῦξαι, ut indicat etiam Lapi versio, quod nunquam utile futurum esset irritas facere leges &c. Sylb. Lego ὡς μέντοι ἀφέλιμον ἦν ἀνακρῦψαι τὰς ὑπὸ τῇ πίστει κειμένας νόμους. Port.

Per. Jul. 4335. Ante Chr. 689. Olymp. 72. 3. V. C. Cos. 165. Var. 265.

"aliud donum iſto longe majus & iniquius
"petiit, ut ſibi per patricios liceret tribunos
"de ſuo ordine quotannis creare, pretenens
"noſtram potentiam, ut *ſolitos* pauperes in-
"juriam & vim patientes aliquod auxilium
"& refugium haberent, ſed revera reip. for-
"mæ inſidians, & hoc reip. adminiſtrandæ
"genus in popularem dominatum convertere
"volens. Hoc quoque nobis conſiliarii iſti
"perſuaſerunt ut tribunorum collegium in
"ſenatum admitteremus, quod in reip. per-
"niciem & maximam patrum invidiam rece-
"ptum eſt, me (ſi modo meminiſtis) multum
"reclamante, & deos hominesque obteſtante,
"à vobis perpetuum civile bellum in urbem
"introductum iri, & omnia quæ vobis eve-
L. "nerunt prædicente. ¶ Quid igitur fecit
"bona iſta plebs, poſtquam hunc quoque
"magiſtratum ipſi conceſſiſtis? Tanto bene-
"ficio non eſt moderate uſa, nec id cum re-
"verentia & modeſtia, " ſed à nobis, tan-
"quam ab hominibus potentiam ipſius formi-
"dantibus & metu conſternatis extortum, ac-
"cepit. Poſtea ſacroſanctum & inviolabilem
"hunc magiſtratum creandum dixit, jureju-
"rando confirmatum, majorem honorem po-
"ſtulans quam ipſis coſſ. dederitis. Hoc quo-
"que tuliſtis, & ſtantes ad victimas cæſas in
"veſtram & veſtræ progeniei perniciem ju-
"raſtis. quid autem fecit hac quoque re im-
"petrata? Quum gratiam vobis habere &
"conſervare patrium reip. ſtatum deberet,
"ducto initio ab iſtis fraudibus, atque horum
"iniquorum facinorum adminiculis uſa ut ſi-
"bi viam ad majora ſterneret, leges ſine ullo
"veſtro S. C. ferr, † easque ſuis ſuffragiis,
"vobis invitis, confirmat, & veſtra S. C. con-
"temnit, & coſſ. ut remp. male adminiſtran-
"tes accuſat, & quicquid contra veſtrorum
"pactorum conditiones accidit, (multa au-
"tem ſunt quæ humana ratiocinatio aſſequi
"nequit) non fortunæ (ut dixi) ſed animi
"noſtri malitiæ adſcribit; & ſimulans ſe à
"nobis appeti inſidiis, & vereri ne liberta-
"tem ſibi eripiatis, aut ſe patria expellatis,
"ipſa contra vos hæc perpetuo molitur: &
"conſtat eam exiſtimare ſe nulla alia ratione
"ab injuriis, quas ſe timere dicit, ſibi cavere
"poſſe, niſi nos antevertat, & prior eas no-
"bis inferat. Hoc autem & ante ſæpius de-
"claravit in multis rebus quas perpetravit,
"quarum in præſentia memores eſtis: ſed
"præcipue quod Marcium iſtum bellicoſum
"virum, & claris natum majoribus, neque
"ulli noſtri ordinis virtute ſecundum, accu-
"ſarit, quod inſidias ipſi ſtruat, & malignas

"ἑτέραν ἴσως τούτου μείζω καὶ ἀδικωτέραν δω-
"ρεὰν, ἠξίωσεν αὐτῷ δοθῆναι δημάρχους ἐξ αὐτοῦ
"καθ' ἕκαστον ἔτος ἀποδεικνύειν, προφάσει μὲν τοῦ
"ὁμοίου τοῖς ἡμετέροις ἰσχύι, ἵνα δὴ τοῖς ἀδυνάτοις
"καὶ θλιβομένοις ὑπὸ πάντων βοήθεια τις ὑπάρχῃ καὶ κα-
"ταφυγὴ· εἰς δὲ τὸ ἀληθὲς ἦκεν, ὑπὸ βουλεύσει τὸ κόσμῳ τῆς
"πολιτείας, καὶ εἰς δημοκρατίαν τρέψαι τὸ πρόσχημα
"τοῦ βουλόμενος. ἃ τοῦτο ἔπεισεν ἡμᾶς οἱ συμβουλοι
"τὸ ἀρχαῖον ἐάσαι παραλθεῖν εἰς [b] τὴν βουλὴν, ὅτε τῷ
"κοινῷ [c] προσγενόμενον κακὸν, καὶ μάλιστα [c] ὅτι τῷ βου-
"λῆς φθόνῳ, πολλὰ, εἴπερ ἄρα μέμνησθε, κεκραγό-
"τος ἐμοῦ, καὶ μαρτυρομένου θεοὺς τε καὶ ἀνθρώπους, ὅτι 455
"πόλεμον ἐμφύλιον ἅπασιν εἰς [d] πόλιν εἰσάξετε, καὶ
"πάντα ὅσα ὑμῖν [e] προβέβηκε, λέγοντος. Τί οὖν ἐπαί-
"σιον ὁ χρηστὸς ἡμῶν δῆμος, ἐπειδὴ καὶ ταύτην αὐτῷ συνε-
"χώρησατε [f] ἀρχήν; Οὐκ ἐταμείσατο [f] τοσαύτην χά-
"ριν, οὐδὲ ἔλαβεν αἰσχυνομένους αὐτὴν καὶ συφέροντας, ἀλλ'
"ὡς ἀδικοῦσι [f] ἰσχυὶ αὐτῇ καὶ καταπηχοσι [g] ἡμῖν. ὑπευ-
"θυνοι καὶ ἔφοροι δοθῆναι δεῖν ἔφη τῇ ἀρχῇ,
"ὅρκους ἐμποδὼν θεῖσαν, χρείττω πρὸν αὐτὴν μοῖρα ἢ δι-
"καίως ὑμᾶς τοῖς ὑπάτοις ὑπομεῖναι καὶ τοῦτο, καὶ [h] ἅπαντες
"ὅτι [i] ταμίαν κατ' ἐκλογὰς ἑαυτῶν τε καὶ τῶν προ-
"γόνων ἀμέσατε. τί οὖν ἐποίησε καὶ τοῦτο τυχόν; ἀν-
"τὶ τοῦ χάρεσθαι [k] ὑμῖν εἰδέναι, καὶ σώζειν [l] πάτριον κόσ-
"μον [m] πολιτείας, ἀρξάμενον ἀπὸ τούτου [n] πλεονε-
"ξιῶν, καὶ ταύταις ταῖς [o] δημοκοπίαις ἀφορμὰς [p] ὕστερον
"χρησάμενον, νόμους τε ἀπροβούλευτους εἰσφέρει, καὶ
"τούτοις ἀναψηφίζει [q] ὑμετέρους γνώμας δίκας· καὶ οἷς
"ἂν ὑμεῖς ἐκφέρητε δόγμασιν ὑπεύθυνος [r] ἔσται [s] νεῶν, καὶ [t]
"ὑπάτων ὡς οὐκ ὀρθῶς τὴν πόλιν [u] διπλοπραγμόνων κολά-
"ζοντες, [w] καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι [x] τῶν ὑμετέρων συμβο-
"λαίων πολλὰ δ' ἔστιν ὧν ἡ δυσὶ [y] τροπαῖος λοιμὸς
"ἀνθρώπου [z] ἢ τὴν τύχην, ἅπερ ἔφην, ἀλλὰ [a] ἡμε-
"τέραν [b] διαγνόντι ἀβούλευτον [c] καὶ πονηρὰν ὑφ' ὑμῶν
"σκηπτόμενον, καὶ δεδιέναι μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀφι-
"λησθε, ἢ τῆς πατρίδος [d] ἐκβάλητε, αὐτὸς ἐφ' ὑμῖν
"τούτοις μηχανώμενος διαπλεῖ· καὶ τὸ μὴ παθεῖν, [e]
"δεδιέναι φησὶν, οὐκ ἄλλῳ τῳ φυλαττόμενον ἢ
"λῷ ἐστὶν, ἢ τῷ δρᾶσαι φθάσαι. ἐδήλωσε δὲ τοῦτο
"πολλάκις μὲν [f] καὶ πρότερον, καὶ [g] ὅτε πολλῶν ὢν [h] ἐξεύρ-
"γασται, μέμνησθε· [i] καὶ τὸ παρὸν μάλιστα δὲ Μάρκι-
"ον τοῦτον τὸν [k] φιλοπόλεμον ἄνδρα, ὅτι [l] προγόνων
"ἀφανῶν ὄντα, ὅτε αὐτὸν ἀρετῇ λαμπόμενον οὐδενὸς
"ἡμῶν, ἐφθονήσαμεν· [m] ἐβουλεύσαντο αὐτῷ, καὶ πομπεῖς
"ἐπῆλθε

a Δημοκρατίας in Ed. Steph. b Εἰς τὴν πόλιν in vemp. cum Lapo malit Portus. c Ἐπὶ τῇ κ τῇ φυλῆς φθόνῳ Vat. d Forſan legendum εἰσάξοντες ἀσυλίζοντες, ut Lapus quoque vertit, & quæcunque evenire vobis prædicente: aut vertendum progreſſu temporis evenerunt. nam verbo εἰσβαίνειν in hac evenlendi ſignif. utitur etiam paullo poſt v. 31. Sylb. e Legitima conſtructio poſtulat ἀπ' ὧν πρὸς δεδημόσιον τὴν ἰσχὺν αὐτῆς τῇ ἡμετέρᾳ τύχῃ ὑμῶν, ut ab illo ἰλαὸς pendeant. aut dicendum ἀπὸ τούτων esse pro ἀπ' ὧν δεδημόσιον, quo loquendi genere utuntur & alii. Port. f Ὑμῖν in Cod. Rom. g Πάσχει in Cod. Vat. h Ἐπὶ τῷ πμιον Vat. i Τῶν ὑμετέρων Vat. m In hac periodo primum ὑμετέρων ſcribendum, non ὑμετέρα, ſequitur enim τὴν ὑμετέραν διάνοιαν, niſi malis eo loco ὑμετέρων reſcribere, quod fuit in Lapi Cod. dein vox συμβάσεις non placet; poſtremo videtur facta fortunæ mentio; quo enim referes illa, ἢ τὴν τύχην, ἅπερ ἔφην? Suſpicari licet, ſi non in hæc verba, certe in hanc ſententiam periodum fuiſſe conceptam, καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ὑμετέρας ἐλπίδας ἐξ τύχης, vel συμβάσεις. Caſ. Hypallagen eſſe puto pro καὶ τὰ ἐκβαίνοντα παρὰ τὰς ὑμετέρας συμβάσεις ἢ τῇ τύχῃ ἀρὰ τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιχειρήσει ἀβουλίᾳ. i. e. quicquid accidit præter veſtra pacta, id non fortunæ ſed noſtræ voluntati, noſtraque malitiæ ac inſidiis aſcribi. Port. n Κλοίζομεν, μυρίους Vat. o Καπὶ τὸ παρὸν ſi hoc loco retineatur, ſignificabit in. Galenus in ſequens membrum tranſferre maluit; itidemque Lapus, & de multis quæ pergis reminiſci, maxime vero in præſentia Marcium &c. Sylb. p Verius fortaſſe φιλόπολιν, ut ſupra p. 421. v. 12. & p. 425. v. 34. de hoc ipſo Marcio. Sylb. q Si cum Sylburgio poſt ὑμῖν adjiciamus εὐνοϊκῶν vel ἰσχύοντα, vertendum, ſed ſe nobiſtum geſſit ut cum hominibus ipſius potentiam formidantibus. Port. † Atque eis quæ vos intuliſtis ſenatuſconſultis mentem non adhibet. Lapus.

a Si

"οὐδὲν γνώμης λέγειν, ἄκεστον ἐπιχείρημον δοκεῖ-
"τε· καὶ εἰ μὴ δυνατὸν ἡγεμόνα τὸ τοιοῦτον ὄντα ὑπα-
"τεῦσαι, καὶ ὑμῶν οἱ τὰ κρείττω φρονοῦντες, συνεφέροντο,
"τὴν τοιαύτην ἐπιχεῖρησιν αὐτοῖς, ἐν μιᾷ τῇ τότε ἡμέ-
"ρᾳ πάντα ἀφῃρέθητε, ὅσα πατέρες τε ὑμῖν οἱ πολ-
"λοὺς κτησάμενοι πόνους κατέλιπον, καὶ αὐτοὶ ὑμεῖς,
"οὐκ ἐλάττους ἀγῶνας ὑποστάντες ἐκείνων, ἔχετε, τὸ
"αἴσιμον, τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ἐλευθερίαν. ἃ δὲ γε-
"ναιότερα καὶ οὐκ ἀγεννέστερα αὐτοῦ τοῦ ζῆν, εἰ μὴ μετὰ
"τούτων ἐμέλλετε τῶν ἀγαθῶν βιώσεσθαι, τὰς ψυχὰς
"ἂν πρότερον ἢ ταῦτα ἀφῃρέθητε, ἢ μᾶλλον εὐθύς, ἢ
"δὲ οὐκ εἰς μακρόν. τί γὰρ ἂν τὸ κωλῦσον ἦν, οὗ-
"τος αἰσχρῶς καὶ κακῶς Μάρκιος τοῦδε ἁρπαγέντος,
"ὥσπερ οὐ ἐγὼ μόνος, καὶ ἐμὲ μετ' ἐκεῖνον διαφθαρέν-
456 "τα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντας ὅσοι ποτέ ποθ' ἅπαν-
"τες ἐθάρσησαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐμέλλον ἀναπίεσεσθαι τοῖς πα-
"ρανόμοις ὀπτυμένοις ὑμῖν; ἢ γὰρ ἂν ἠρκέθη τοὺς δύο
"μόνους ἡμᾶς ἀκροδὼν ποιησάμενος, ἢ δὲ μέχρι δεῦ-
"ρο ἐλθὼν ἀπέστη τῆς παρανομίας, εἰ δεῖ τὰ μέλλοντα
"τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγονόσιν, ἀλλ' ἀφ' ἡμῶν ἀρξάμενος,
"ἅπαν τὸ ἀντίπαλον καὶ μὴ εἶχον, ὥσπερ χειμάρρους πο-
"λὺς ἐμπεσών, παρέσυρεν ἂν καὶ κατέλυσεν, ὅτε δυ-
"νάστας φεύδοιτο, οὔτε ἀρετῆς, ὅτε ἡλικίας. Ταύ-
"τας ὑμῖν ὁ δῆμος, ὦ βουλή, τὰς χεῖρας ἀμοιβὰς, ἀνθ'
"ὧν ἔπαθε πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, τὰς μὲν ἀπέ-
"δωκεν ἤδη, τὰς δὲ ἀποδώσειν ἐμέλλεν, εἰ μὴ τὸ κωλῦ-
"σον πρὸ ὑμῶν ἐγένετο. ἄγε δὴ νῦν καὶ σὺ σεαυτὸν ἐθάρσυ-
"νε πάλιν, ὁ μὴ τοῦτο τὸ γενναῖον καὶ σῶφρον ὑμῶν ἔρ-
"γον ἑωρακώς, ἵνα γνῶτε ὅντινα χρὴ τρόπον αὖθις προσ-
"φέρεσθαι ἐκείνῳ. τοίνυν ὡς ἅπαντα ὑμᾶς οὐκέτι φό-
"βοις αὐτῷ † ὄντες, ἀλλ' ἅμα χωρεῖν παρεσκευασμέ-
"νους, ἐπῆλθε, καὶ μικρὸν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, ὥσπερ ἐκ
"μέθης ἢ μανίας, ἀπὸ μὲν τῆς βιάσεως κατέβη, ὅτι τὸ δι-
"καζειν δὴ ἐπῆλθε· καὶ παρελθὼν ἡμέρᾳ μιᾷ πρότερον
"αὐτὸν ἐκάλει † ἀπολογησόμενον, ὡς δίκην ὑφέξοντα, ὃς αὐτὸς ἔ-
"μελλε κατήγορός τε καὶ μάρτυς καὶ δικαστὴς ἔσεσθαι, καὶ τῶν
"μεγίστων † τιμωρίας κύριος. ἐπῆλθε δὲ καὶ τοῦτο ἐνέ-
"φηνε, νομίσαντες οὐχ ὅτι δίκαιον, ἀλλ' ἐπὶ τιμωρίαν κα-
"λεῖσθαι † ἄνδρα, ὁρῶν ὡς ὑβριστὴς ὅδε αὐτοπροσώπως παρεσ-
"ται·, ἀλλ' ὅταν ὑμεῖς παρεσκευάσθε, τοῦτο ἐπι-
"ψηφίσαι κύριος, † τε αἰσχύνης, ἣν ἡ πόλις ὑπὸ τούτου,
"ὑφεῖται τινὰ, καὶ δεήσεται ὑμῶν ἥκει συγγνώμην
"καὶ τούτου αὐτῷ τινὰ χάριν. σκοπούμενοι δὴ ταῦτα,
"μάθετε ἤδη ποτὲ, καὶ μάθετε ὅτι πάλαι ὅστις βε δύ-
"ναται. βουλευσάμενοι μᾶλλον † φρονιμώτερα ἐκ-
"είσασθε αὖθις, ‖ ἢ" συμφορὰς ᵇ ὑμῖν ἴσμεν ἢ βλάβας
"ὅσας δὲ μετὰ τοῦ γενναίου φαίνεσθαι τοῖς πολίταις πε-
"τῷ ἢ βιαίως ἀναλύσασθε, ταῦτα ἡμῖν εἰς δέον σκοπεῖ-
"σθε. τί οὖν ὑμῖν δοκοῦμεν ταῦτα παραινῶ πρᾶτ-
"τειν; ἢ τίνα γνώμην ὑπὲρ τοῦ παρόντος ἀποφαίνομαι;

"hic dicat sententias, & indemnatum occi-
"dere conata sit. Et nisi coss. & ii de vobis
"quorum melior est sententia, rei indignita-
"tem non ferentes, conglobati eorum scelus
"cohibuissetis, uno illo die omnibus spoliati
"fuissetis, quæ majores vestri magnis laborio-
"bus parta vobis reliquerunt, & quæ vos
"quoque non minoribus cum periculis tue-
"mini, dignitate, imperio, & libertate. Vos
"vero, qui generosiores estis, & qui vitam
"ipsam vobis peracerbam duxissetis, si sine
"his bonis ea vobis traducenda fuisset, ani-
"mas potius quam hæc vobis eripi passi fuis-
"setis, ‖ aut mox, aut paullo post. Quid
"enim obstitisset, Marcio isto adeo turpiter
"& ignaviter tanquam in solitudine *ab ipsis*
"abrepto, quo minus ego quoque post eum
"ab inimicis discerptus interirem, & cæteri
"quotquot unquam adversati sunt, aut qui
"in posterum iniquis plebis cupiditatibus ad-
"versaturi videbantur? neque enim ei satis
"fuisset nos duos tantum de medio sustulisse,
"neque jam eo provecta ab aliis scelestis fa-
"cinoribus abstinuisset, si licet ex præteritis
"conjecturam de futuris facere; sed à nobis
"ducto initio omnes adversarios, & qui ipsi
"cedere noluissent, instar torrentis, qui ma-
"gno impetu fertur, non nobilitati, non vir-
"tuti, non ætati parcens, rapuisset & abpor-
"tasset. ¶ Plebs igitur, P. C. pro multis ac LI.
"magnis beneficiis acceptis, hanc præclaram
"gratiam nobis jam retulit, & aliam relatura
"erat, nisi vos eam cohibuissetis. Eja igitur,
"illud quoque nunc considerate, quod fecit LIII
"post vestrum hoc generosum & modestum
"facinus, ut sciatis quonam modo cum ea
"agendum sit. Illa igitur ubi animadvertit
"suam insolentiam à nobis amplius ferri non
"posse, volque secum congredi paratos, ter-
"rita est, & aliquantulum se ipsam, velut è
"crapula aut insania colligens, à vi abstinuit,
"& ad jus se convertit; diemque certam ho-
"mini dixit, ad quam eum adesse jubebat,
"ut causam diceret in judicio, in quo idem
"& accusator & testis & judex, ac pœnæ
"magnitudinis arbiter futurus erat. Sed
"quum huic quoque conatui obstitisletis, rati
"non ad judicium sed ad supplicium homi-
"nem vocari; illa animadvertens nullam rem
"in sua absoluta potestate esse, sed se tan-
"tum potestatem habere suis suffragiis rata
"faciendi, quæ vestro S. C. decreta fuerint,
"nunc remittit de superbia illa quam tunc
"multam spirabat, & ad vos venit, ut ipsi
"hoc quoque beneficium largiamini. Hæc
"igitur cogitantes, tandem aliquando sentite
"& cognoscite, quidquid hactenus ei sim-
"plicius quam prudentius gratificati estis, id
"calamitates & detrimenta vobis attulisse.
"Quoties vero fortiter iniquis & violentis
"ejus conatibus restitistis, toties rem vobis
"feliciter & ut decebat successisse. Quid igi-
"tur hæc vobis scientibus faciendum suadeo?
"quamnam de re præsenti sententiam dicam?
"Auctor

a Si qui malit ἧττον comparatiue, suo fruatur judicio. Sylb. b Pro ὑμῖν non absurde cum Lego legerimus ἐμοῖ. Sylb. c Ἢ μᾶλλον ἢ μᾶλλον Vat. d Ἐκ μέθης ἢ μανίας Vat. e Ἐκείνῳ ἐκείνου Vat. ut Lipsio quoque rectè visum, sed quæ vos mox confuteremus. Sylb. f Malet fortasse aliquis αὐτὸ τοῦτο. Sed modo videbimus quid de eiusmodi loquendi genere statuendum sit. Sylb. g Ἐπιφανῆ Vat. h Ἐπὶ τιμωρίαν Vat. i Ταῦτ' ὑμῖν Vat. k Al. alii iubeo, alii nisi multo pol-

Per. Jul. 4725. Ante Chr. 489. Olymp. 72 [illegible]. U. C. Cos. 263. V. C. Tan. 265.

"Auctor fuimi vobis, ut quæcunque pacis
"cauſſa gratificati eſtis & conceſſiſtis plebi,
"ea quomodocunque rata ſervetis, & nihil
"(quod fuerit conceſſum) irritum faciatis,
"* non quaſi illa ſint honeſta & ex reip.
"dignitate (quomodo enim eſſe poſſunt?) ſed
"ut neceſſaria, & quæ corrigi amplius ne-
"queunt. Quæcunque verò præterea per
"vim & nefas invitis vobis extorquere cona-
"bitur, ea neque ipſi concedatis, neque per-
"mittatis: ſed dictis factiſque, & omnes ſi-
"mul & ſinguli privatim ei reſiſtatis. Ne-
"que enim eum qui ſemel, vel precibus ad-
"ductus vel vi coactus, peccavit, in cæteris
"quoque eodem modo ſe gerere oportet: ſed
"memorem prioris peccati, cavere ne in po-
"ſterum in aliud ſimile incidat. Hæc igitur
"ea ſunt quæ vobis omnibus communiter no-
"ta eſſe arbitror, auctorque vobis ſum ut ini-
"quis plebis cupiditatibus reſiſtere parati ſi-
LII. "tis. ¶ Quod autem hoc quoque, de quo
"nunc agitur & conſultatur, ſimile ſit cæte-
"ris ejus injuſtis ac iniquis conatibus, non
"autem juſtum aut æquum, ut tribunus vobis
"imponens conatus eſt demonſtrare, jam di-
"ſcite vos qui nondum certo rem ſcitis. Lex
"enim de populi judiciis, quam Decius po-
"tiſſimum ſtabilivit, non eſt ſcripta contra
"vos patricios, ſed in gratiam plebejorum,
"ut illis vim patientibus aliquo auxilio cave-
"retur, ut ex ipſius legis verbis nihil am-
"bigui habentibus patet; & vos omnes, qui
"probe hoc tenetis, perpetuo hoc dicitis.
"Hoc autem magnum eſt argumentum, quod
"etiam præſtantiſſima ratio videtur, qua
"quodvis jus controverſum dijudicari poſſit,
"ipſum tempus decem & novem annorum
"jam præteritorum, ex quo lex illa lata eſt:
"quo toto ſpatio nullam actionem aut publi-
"cam contra quemquam ordinis patricii, aut
"privatam ex hac lege tentatam Decius de-
"monſtrare poſſet. quod ſi dixerit, demon-
"ſtret: nec verbis amplius nobis erit opus.
"Nam ipſæ conditiones, quibus nuper plebs
"vobiſcum pacem fecit, (nam de his quoque
"apud vos agendum eſt, quando tribunus eas
"male interpretatur) hæc duo conceſſa com-
"plectuntur, ut plebi æs alienum remittatur,
"& magiſtratum hunc quotannis ei creare li-
"ceat, ut opem ferat iis qui vim patiuntur,
"& injuriam ab illis prohibeat, nihil vero
"præterea. Maximo autem argumento vobis
"ſit, nec ex lege nec ex pactis jus eſſe plebi
"de quoquam patricii ordinis judicandi, id
"ipſum, quod nunc plebs facit. Petit enim
"à vobis quod ante non habebat: nullus ve-
"ro ab aliis id petendum cenſet, quod per
"ipſas leges ei permittitur. Quomodo igitur,
"P. C. hoc erit jus naturæ non ſcriptum,
"(Decius enim hoc quoque nobis ſpectandum
"cenſebat) ut, ſive plebeji à patriciis rei agan-
"tur, ſive illos ipſi rei agant, judicium ſit
"populi; patriciorum vero lites, neque quum
"ipſi aliquem de plebe reum agunt, neque

"ὅσα μὲν ἐκείσασθε καὶ συνεχωρήσατε τῷ δήμῳ, τὸν
"ἔκθεσιν ἀβλαβῆ τίθεμεν, ὑπομένοντες, φυλάττειν κύ-
"ρια, καὶ μὴ λύειν τινὰ τούτων συγχωροῦντες μηδέν,
"μὴ ὡς καλῶν καὶ τῆς πόλεως ἀξίων ὄντων πρό-
"θεν γάρ; ἀλλ' ὡς ἀναγκαίων καὶ μηκέτι δεχομένων
"διόρθωσιν. ὅσα δ' ἂν ἔξω τούτων βιαζόμενοι καὶ πα-
"ρανόμως ἀκόντων ὑμῶν ἐπιχειρῶ λαμβάνειν, μήτε
"συγχωρεῖν αὐτῷ, μήτε [a] παρίστασθαι, ἀλλ' ἀντιστά-
"σθαι λόγοις τε καὶ ἔργοις, καὶ ἁμῶς πάσχειν, καὶ ἕνα
"ἕκαστον ἴδιον. οὐ γάρ, ἂν ἅπαξ τις ἁμάρτοι πὶς, εἴτε
"ἀπατηθείς, εἴτε ἀναγκασθείς, καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια
"δεῖ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκείνου μεμνημένους, πᾶσα ὅπως 457
"μὴ τοιαῦτα γένηται σκοπεῖν. ταῦτα μέν οὖν ἐστιν ἃ κοι-
"νῇ πᾶσιν ὑμῖν οἴομαι δεῖν ἐγνωκόσι εἶναι, καὶ παρε-
"σκευάσθαι πρὸς τὰς ἀδίκους τοῦ δήμου πλεονεξίας ἀμύ-
"νειν. Ὡς δὲ καὶ τοῦτο, περὶ οὗ νυνὶ πρόκειται σκοπεῖν,
"ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἄλλοις ἐγχειρήμασιν αὐτοῦ τοῖς ἀδί-
"κοις καὶ παρανόμοις, καὶ οὐχ οἷον ὁ δήμαρχος ἐπα-
"τῶν ἡμᾶς ἐπειρᾶτο ἀποφαίνεσθαι, δίκαιον καὶ
"μέτριον, μάθετε καὶ μήπω σαφῶς εἰδότες. ὁ μὲν οὖν
"νόμος ὁ περὶ τῶν δικαστηρίων ὑπὸ δήμου τοῦ Δεκίου
"ἐκρατύνθη μάλιστα, οὐ κατ' ὑμῶν ἐγγέγραπται πα-
"τρικίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀσφαλείας τῶν καταπονουμένων
"δημοτικῶν, ὡς αὐτός γε δηλοῖ, γεγραφὰς ἔχων οὐκ
"ἀμφιβόλους καὶ ὑμεῖς ἅπαντες ἀεὶ τοῦτο λέγετε κα-
"λῶς ὑπειλήφατε. μέγα δὲ τοῦτο σημεῖόν ἐστιν, ὃ καὶ
"παντὸς ἀμφισβητουμένου δικαίου κριτήριον εἶναι δοκεῖ
"κράτιστον, ὁ χρόνος ἐπιμακροτέρας ἤδη γενόμενος,
"ἐξ οὗ ὁ νόμος οὗτος ἐτέθη· ἐν ᾧ παντὶ δεῖξαι Δέκιος
"οὐκ ἂν ἔχει δίκην οὐδεμίαν, οὔτε δημοσίαν κατ' οὐδε-
"νὸς τῶν πατρικίων ἐν τῷ νόμῳ δεδοκιμασμένην, οὔτε
"ἰδίαν· εἰ δὲ φήσει, δεῖξάτω, ἵν' μηδὲν ἔτι δέωμεν λό-
"γων. αἱ δὲ ὁμολογίαι καθ' ἃς διελύσασθε πρὸς τοὺς
"δημοτικούς, αἷς νεωστὶ γενόμεναι· χρὴ γάρ καὶ περὶ τού-
"των ὑμᾶς μαθεῖν, ἐπειδὴ πονηρὰς ἐξηγεῖται ὁ δήμαρ-
"χος αὐτῶν ἐγένετο· δύο ταῦτα συγχωρήματα πε-
"ρίεχουσι· ἀφεῖσθαι τοὺς δημοτικοὺς τοῦ χρεῶν, καὶ μὴ
"ἀρχεῖόν τινὸς ἀποδείκνυσθαι καθ' ἕκαστον σφῶν αὐτῶν
"ὑπατείας ἕνεκα τῶν καταπονουμένων καὶ καλούντων,
"ἄλλο δὲ οὐδὲν ταῦτα ἐστίν. μέγιστον δὲ ὑμῖν γενέσθω
"τεκμήριον, ὅτι [b] οὔτε νόμος, οὔτε αἰ συνθῆκαι κατ' ἀν-
"δρὸς πατρικίου δικάζειν τῷ δήμῳ δεδώκασιν ἐξουσί-
"αν, ὃ ποιεῖ νῦν αὐτὸς ὁ δῆμος. αἰτεῖται γὰρ αὐτὸ
"[b] παρ' ὑμῶν, τοιοῦτόν γε ὂν οὐκ ἔχων· οὐδεὶς δ' ἂν ἀξιώ-
"σειέ τι παρ' ἄλλων λαμβάνειν, ὧν ὅτι νόμῳ κύριος.
"δίκαιον δὲ φύσεως ἀνομοθέτητον, ὦ βουλή, πῶς ἂν εἴη
"τοῦτο; ἢ γὰρ τοῦτο Δέκιος ἡμᾶς ᾤετο δεῖν σκοπεῖν τοῖς
"μὲν δημόταις, ἂς γε ἂν φύγωσι δίκας ὑπὸ τῶν πατρι-
"κίων, ἢ ἃς ἂν ἐκείνους διώκωσι, τὸν δῆμον δικάζειν τοῖς δὲ
"πατρικίοις, μήτε ὅταν ἐπάγωσί τινι τῶν δημοτικῶν δίκην,
μήτε

a To pro τινι in Ed. Steph. ſed τινι agnoſcit etiam Lapi verſio. Sylb. b Cum Camerario rectius ἐκκλησία permiſere, ut Lapus etiam vertit. Sylb. c Ἀμείνω malit Sylb. d Ἀποφαίνειν Vat. quo modo legendum eſſe contendunt Sylb. & Caſaub. e Ἀποφαίνων Vat. f Si poſt πολιτῶν ſequeretur genetivus τῶν δεδωκότων, aut ſimilis alius, ſtructura eſſet concinnior. Sylb. g Οὔτε ὁ νόμος Vat. h Παρ' ὑμῶν τοῦτον οὐ κεκτῆσθαι Vat. i Τοιοῦτοι τινα Vat. * Non tanquam quæ pulchra ſint: nequaquam, vel quomodo enim pulchra haberi poſſunt? ſed neceſſaria. Vide Jus. Periconium in Æliannm, p. 794.

a Aivil

"μήτε ὅπως αὐτὸ κινδυνεύσουσι, τὰς πατρικίους δεῖ τιμᾶν
"δικαίας, ἀλλὰ τούτοις μὲ ἀμφότερα. [b] ἐξὸν πλέον ἔχειν,
"ἡμῖν δὲ ὑμετέρου τοῦ δικαίου μετέχειν; εἰ δέ τι Μάρκιος
"ἀδικεῖ τὸ δῆμον, ἢ ὁ ἄλλος τῶν πατρικίων ὁτιοῦν, ὃ δί-
"κημός ἐστιν ὑποφυγεῖν, ἢ τῆς πόλεως ἐκπεσεῖν, μὴ πρὸ αὐ-
"τοῖς, ἀλλ' ἐνθάδε κριθεὶς, δίδοται [c] αὐτῷ δίκας, ἅσσαπερ ἔστι
"νόμιμον. εἰ μὴ ἄρα, ὦ Δέκιε, ὁ μὲ δῆμος ἴσος ἔσαι δικα-
"στὴς, ὃ δ' ἂν [d] χαρίσαιτο αὐτῷ, πρὸς αὐτὸν ἐχθρὸν ὄντι
"φέρων τὸ ψῆφον ἢ εἰ γένοιτο τὸ ψῆφον κύριοι, τὸν
458 "ἀδικεῖσθαι δεῖ πλέονος ποιήσονται τῆς ἀδικουμένης τὸ
"ὑπ' αὐτῆς πόλεως, μέλλοιτες ἀρὰν καὶ ὁπορκίαν, καὶ μῖσος
"μετὰ παρ' ἀνθρώπων, κόλον δὲ παρὰ θεῶν οὐκ ἐκ δίκης
"ἀποίσεσθαι, καὶ μετὰ πονηρῶν ἐλπίδων ζῆν. [e] οὐκ ἀξιῶ
"ταῦτα δεῖ τῆς βουλῆς, ὦ δημόται, σκοπεῖν, ἢ τιμαὶς καὶ ἀρ-
"χαὶς, καὶ τὰ κράτιστα τῶν ἐν τῇ πόλει παρὰ χρῆν ὁμο-
"λογεῖτε δ' ἀρετὴν, καὶ πολλὰς χάριτας, εἰδέναι φατὲ
"τῆς προθυμίας, ἣν ἐπεδείξατο περὶ τὴν κάθοδον ὑμῶν.
"μάχεται ταῦτα ἀλλήλοις· καὶ οὐκ ἔχει λόγον, ὃς ἐπαι-
"νεῖτε, τούτους φοβεῖσθε, καὶ ἅμα τοῖς αὐτοῖς περὶ τῶν
"μειζόνων μὲν ὀκνεῖτε πιστεύειν, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπιστεῖν.
"τί δὲ οὐχὶ μιᾷ γνώμῃ, ἢ πάντα πιστεύετε αὐ-
"τοῖς, ἢ περὶ πάντων ἀπιστεῖτε, ἀλλὰ προβουλεύσαι μὲν
"αὐτοὺς τὰ δίκαια ἱκανοὺς εἶναι νομίζετε, δικάσαι δὲ περὶ
"αὐτῶν τούτων οὐ προβουλεύσουσιν, οὐχ ἱκανούς; πολλὰ μὲν
"ἄλλα περὶ τοῦ δικαίου εἶχον, ὦ βουλὴ, λέγειν, ἀλλα καὶ
"ταῦτα ἱκανά. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ συμφέροντος ἐπει-
"σῆλθε λέγειν Δέκιος, ὡς ἀγαθὸν μὲ ὁμόνοια, κακὸν δὲ στάσις·
"καὶ θεραπεύοντες μὲν τὸν δῆμον, [h] ἐν ὁμονοίᾳ πολιτευσό-
"μεθα, κωλύσαντες δὲ ὃς βούλονται τῶν πατρικίων ἀν-
"δριλατεῖν ἢ μιαφονεῖν, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον [i] κατα-
"στήσομεν, πολλὰ λέγειν ἔχων, ὀλίγοις πάνυ χρήσο-
"μαι. πρῶτον μὲν οὖν θαυμάσαι ἔχω Δέκιον τῆς
"[k] εἰρωνείας· καὶ γὰρ ἀληθότητός γε· εἰ κρεῖττον οἴεται τὰ
"συμφέροντα τῷ κοινῷ φρονεῖν ἑαυτὸν, ὃς ἄρτι παρελή-
"λυθεν [l] εἰς τὰς πρώτας τὰς πολιτικὰς, ἢ τῶν γε-
"γηρακότων οἱ αὐτοῖς, καὶ μεγάλῳ σὺν μικροῖς πε-
"πονηκότων τὴν πόλιν. ἔπειτα εἰ πείσειν ὑπέλαβεν ὑ-
"μᾶς, ὡς χρὴ πρόδηλόν τινα ἐκδοῦναι τὸν τιμωρίᾳ τοῖς
"ἐχθροῖς, καὶ ταῦτα πολίτην ὑμέτερον, καὶ οὐχὶ τῶν ἀφα-
"νῶν τινα πολιτῶν ἢ φαύλων, ἀλλὰ ὃν αὐτοὶ καὶ τὰ πολέ-
"μια λαμπρότατον ἡγεῖσθε εἶναι, καὶ τὸν βίον σωφρονέστα-
"τον, τά τε πολιτικὰ πρᾶξιν οὐδενὸς χείρονα. καὶ
"ταῦτα ἐτόλμησεν εἰπεῖν, εἰδὼς ὑμᾶς πλείστην αἰδῶ ποιου-
"μένους ἱκετῶν, καὶ μηδὲ πολεμίων τοὺς καταφεύγοντας
"ἐνθάδε ταύτης ἀποκλείοντας τὴν φιλανθρωπίας. εἰ δὲ
"τἀναντία ἡμᾶς ἐγίγνωσκες ὁπτιοῦντας, ὦ Δέκιε,
"ἀνόσια μὲ φρονοῦντας [m] περὶ θεοὺς, ἄδικα δὲ πράττοντας
"πρὸς ἀνθρώπους, τί ἂν ἡμῖν τοῦτο συνεβούλευες ἔργον
"ὑπομεῖναι δεινότερον, ἀφ' ὧν περίεσμεν καὶ σωζόμεθα,
"μισηθέντας θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, ἀπολωλεκέναι;

"quum ipsi periclitantur, à patriciis dirimantur; sed istorum quidem conditio utroque modo sit melior, nos vero neutrius hujus juris participes simus? Quod si Marcius, aut alius quivis patricius plebi injuriam aliquam faciat, & dignus est qui morte mulctetur, aut in exilium pellatur, non apud ipsos, sed hic judicatus ex legibus pœnas ipsis det. Nisi forte, Deci, dicas ipsam plebem judicem æquum fore, & nihil sibi ipsi gratificaturam contra inimicum suum, quum suffragium ferat: hi vero, si eorum arbitrio suffragia committantur, reum pluris facient quam læsam ab eo remp. perjurium & exsecrationes & hominum odia & iram deorum ex hoc judicio relaturi & mala cum spe vitam acturi. Haud æquum censeo, Quirites, vos de senatu ita sentire, cui honoribus & magistratibus & cæteris rebus quæ in urbe sunt præstantissimæ, vos cessisse propter virtutem ejus fatemini; & vos ei magnam habere gratiam dicitis, ob operam animo prompto in vestro reditu navatam. Hæc tamen inter se pugnant, nec ulla ratione hoc stare potest, ut quos laudatis, hos timeatis; & simul, quibus majora commisistis, in cæteris diffidatis. cur non ipsis uno consensu aut in omnibus fidem habetis, aut in omnibus diffiditis; sed ad prospiciendum ea quæ sunt justa idoneos esse ipsos existimatis, ad judicandum vero de illis de quibus consultarint, minime idoneos? Poteram, P. C. & multa alia de jure dicere, sed hæc ipsa sufficiunt. ¶ Verum, LIII.
quoniam Decius de utilitate conatus est dicere, bonam esse concordiam, malam seditionem, &, si plebi obsequamur, concordem fore civitatem, sin prohibeamus ne patricios quos volunt aut urbe pellant aut occidant, nos belli civilis auctores fore, quum multa possim dicere, paucis tamen rem expediam. Ac primum quidem demiror Decii dissimulationem, (non enim dicam fatuitatem) si putat reip. utilitatem melius à se intelligi, qui nuper ad reip. administrationem accessit, quam à nobis qui in ejus administratione consenuimus, & qui civitatem ex parva magnam fecimus. Deinde, si existimavit se vobis persuasurum ut aliquem ad supplicium inimicis dedatis, præsertim vero civem vestrum, nec obscuro aut vili natum genere, sed quem vos ipsi & bellica virtute clarissimum, & hominem maxime frugi, & in reip. administratione nulli secundum ducitis. Atque hæc ausus est dicere, quum tamen sciat, vos maxime revereri supplices, & ne hostibus quidem huc confugientibus hanc humanitatem intercludere. Quod si, Deci, contrariis studiis nos operam dare cognovisses, & nos esse impios in deos, & injustos in homines, quidnam hoc ipso atrocius nobis perferendum censuisses, quo funditus omnes omnino & diis & hominibus invisi perderemur?

Fer. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72. 1. V. C. Cos. 263. Fer. 265.

"Non

a Αὐτοὶ Vat. quo modo legendum esse monuerunt Sylb. & Pors. Nisi (inquit Sylb.) malis αὐτὸ τοῦτο, subaudita præpositione περὶ, ἀπὸ, vel simile. b Ἐξὸν πλεονεκτῶν Vat. c Sc. τοῦ δίκου. sed malim αὐτοῖς. Pors. Αὐτῷ non agnoscit Vat. d Si quis malit χαρίσαιτο αὐτῷ, facile patior. Sylb. e Nota hic οὐκ ἀποδέχομαι pro κατ' ἀποδέξιν. Sylb. f Εἰ γένοιτο Vat. g Malim ἐπ' ἀξιῶ & mox τούτων vel ἐκείνων pro ἐκεῖνον. Casp. h Ἐν ὁμονοίᾳ πολιτεύσωμεν Vat. i Καταστήσομεν Vat. k Notabis quid appellet εἰρωνείαν, nam ἀλαζονείαν ea fuit potius. Casp. l Εἰς περίξεις πολιτικὰς Vat. m Rectius fortasse θεῶν. Sylb.

Fer. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 2. V. C. Cos. 263. Var. 265.

"Non opus est nobis te consultore, Deci, "neque in civium dedicione, neque in ulla "alia re, quæ nobis sit facienda; nec puta- "mus externa juvenis hominis prudentia no- "bis de nostris utilitatibus judicandum, qui "ad hanc usque ætatem longa adversorum "& secundorum bellorum experientia docti "pervenimus; & minas quibus nos territatis, "ut non nunc primum à vobis solis, sed sæ- "pius jam & à multis aliis intentatas, con- "suета lenitate intrepide feremus. Et si di- "ctis facta similia addideritis, diis adjuvanti- "bus, qui belli injusti auctoribus sunt infensi, "ab hominibus etiam non parvam auxilio- "rum manum habituri nos defendemus. Nam "& omnes Latini, quos nuper civitatis jure "donavimus, à nobis stabunt, & pro hac ci- "vitate jam ut pro patria pugnabunt; & "multæ ac bonæ coloniæ hinc deductæ salu- "tem suæ antiquæ patriæ totis viribus tueri "conabuntur, eique opem ferent. Quod si nos "redegeritis ad necessitatem auxilii undique "contrahendi, sustinebimus, Deci, & servis "ad libertatem, & hostibus ad amicitiam vo- "catis, & omnibus hominibus spe præmio- "rum ad victoriam communem invitatis, vo- "biscum congredi. Quibus præsidiis ne hæc "urbs indigeat, faxis Jupiter, & cæteri dii, "qui hujus estis custodes: sed hæ res formi- "dandæ ad verba usque processerint, neve "quidquam inde quod sit molestum sequa- "tur.

LIV. *Mr Valerii concionis summa.*

¶ Atque hæc Appius dixit. At Manius ille Valerius, qui omnium senatorum maxime popularis erat, & qui in compositione faciendа maximum studium demonstrarat, tunc quoque aperte plebi patrocinabatur, & orationem magna cura compositam habuit: objurgans eos qui unam esse civitatem non sinerent, sed plebejos à patriciis dividerent, & levibus de caussis belli civilis materiam rursus accenderent; laudansque eos qui publicæ utilitati studebant, & concordiam rebus omnibus anteponebant, illas hac longe inferiores esse ducentes, docebat, si plebis arbitrio (ut ipsa postulabat) judicium permitteretur, & hoc quoque beneficium à senatu volente acciperet, fortasse eam ad finem usque non processuram, [p] sed contentam hominis deditione, æquius quam durius eum tractaturam. Quod si forte tribunis illud judicium ad finem usque legitimum quavis ratione persequendum putantibus, penes eam suffragia

"ἡ βουλῆς σοι συμβούλου, Δέκιε, ὅτι [a] εἰ πολλῶν "ἀνδρῶν, ὅτι οὐκ ἄλλης χρήματος [b] ἐν ἡμῖν τοῦ- "κτίου ἡδυτός· ἡ δὲ θρασεῖα φρόνησις [c] τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀνήκεα "συμφέροντα κρίνειν οἰόμεθα δεῖν, [d] οἱ μάχῃ τῆσδε τῆς 459
"ἡλικίας διὰ πολλῆς πείρας καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐλη- "λυθότες· πολέμων, οὐδ' ἀπειλὰς, αἷς χρόμενοι φοβεῖ- "τε ἡμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον ἐπαγομένας ὑφ' ὑμῶν, ἀλλὰ "πολλάκις ἤδη καὶ ὑπὸ πολλῶν [e] ἐπαναστάσας, τῇ συνήθει "πραότητι καταδυσόμεθα, ἀκαταπλήκτως οἴσομεν. καὶ εἰ δὲ "τοῖς λεγόμενα τὰ ὅμοια οἷς λέγετε, ἀμυνούμενα, θεούς τε "συναλλαγὰς ἔχοντες, οἱ νεμεσῶσι τοῖς ἄρχουσι πολέμου "ἀδίκου, καὶ ἀνθρώπων ἔξοντες χεῖρα οὐκ ὀλίγην [g] συμμάχων. "Λατῖνοί τε δὴ ἅπαντες, οἷς νεωστὶ [h] ἰσοπολιτείαν δεδώκα- "μεν, συνὰ ἡμῖν στήσονται, ὡς περὶ πατρίδος ἤδη καὶ πό- "λεως τῆσδε [i] ἀγωνιζόμενοι, αἵ τε ἐκγεγονυῖαι ἀποικισθεῖσαι "πόλεις πολλαὶ καὶ ἀγαθαὶ, περὶ παντὸς ποιούμεναι σώσα- "σθαι μητέρα πόλιν, ἀμυνοῦσιν αὐτῇ. εἰ δὲ εἰς ἀνάγκην "ἡμᾶς καταλείσετε παντελοῦς [k] βοηθείας μὴ παρό- "ντες, ὑπομενοῦμεν, ὦ Δέκιε, καὶ θρασεῖαν εἰς ἐλευθερί- "αν προκαλέσασθαι, καὶ πολεμίους εἰς φιλίαν, καὶ πάσας ἀν- "θρώπους εἰς κοινωνίαν [l] οὐκ ἐπὶ νίκης ἐλπίδων, ὁμόσε χω- "ρεῖν [m] ὑμῖν. μεταδόντος δὲ τούτων δέησον, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες "οἱ πόλιν [n] Ρωμαίων καθέχοντες, [o] ἀλλ' ἢ μέχρι λόγων τὰ "φοβερὰ ταῦτα [m] ἐλθεῖν, ἔργον δὲ μηδὲν ἐξ αὐτῶν γέ- "νοιτο ἄχαρι.

Ταῦτα μὲν Ἄππιος εἶπεν. [n] Μάνιος δὲ Οὐαλέριος ὁ δημοτικώτατος [q] ὢν τῶν συνέδρων, καὶ τοῖς διαλλαγὰς πλείστην ἀποδεικνύμενος προθυμίαν, φανερῶς καὶ τότε τῷ δήμῳ συνελάμβανε, καὶ λόγον διεξῆλθε μετὰ πολλῆς συγκειμένον φρονήσεως, ὀνιτμᾶν μὲν τοῖς οὐκ ἐοῦσι μίαν [r] τὴν πόλιν, ἀλλὰ διαιρεῖσι τὸ δημοτικὸν διὰ [s] πατρικίων, [t] καὶ μικρὰς αἰτίας πολέμου πρόφασις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίου· ἐπαινῶν δὲ τοὺς τὸ συμφέρον [u] καὶ κοινὸν ἡγουμένους, καὶ πάντα ἐλάττω τῆς ὁμονοίας τιθεμένους, διδάσκων ὡς εἰ γένοιτο τῆς δίκης, [v] ἣν αὐτὸς ὁ δῆμος ἀξιοῖ, κύριος, καὶ ταύτην παρὰ τῆς συνεδρίου [w] χάριν ἐκόντος λάβοι, τάχα μὲν οὐδὲ ἐπέξιον ἄχρι τέλους, ἀλλ' ἀρκεσθεὶς αὐτῷ τῷ κεκρατημένῳ τοῦ σώματος, ὀπισθότερον μᾶλλον ἢ χαλεπώτερον αὐτῷ χρήσεται. [x] εἰ δὲ ἄρα οὐκ παντὸς οἰομένων τέρπειν [y] δημάρχων τέλος ἐπιθεῖναι νόμιμον τῇ δίκῃ, [z] ψῆφον γενέσθαι κύριος,

[a] Ita in Ed. Steph. & Lapi Cod. Περὶ πολιτῶν Vat. quod maluerunt etiam Gelen. Sylb. & Portus. [b] Illud ἄν elliptica brachylogia usurpatum pro τάνυν ἀ ut alibi sæpe. Sylb. [c] Νέων ἀνθρώπων Vat. [d] Οἱ μάχῃ τῆσδε Vat. nec aliter legisse videtur Lapus, qui in seq. post πολίμων plenioris coli notam figit; hoc nimirum sensu: *nec externa prudentia hominis juvenis decernendum nobis putamus, quid in rem nostram sit, qui usque ad hoc ætatis multa tum prospera tum adversa experti sumus bella.* [e] Ita in Codd. MSS. Verum πολίμων omiserat Gelen. prorsusque mendosum esse existimat Casaub. qui legi malit, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἤδη ἀπειλὰς δεδιότας αἷς &c. Lapus quidem, illud ἤδη sequens agnoscens, inservisse videtur verbum δεδιότας, vel simile: sic enim locum vertit; *neque minas, quibus usemes nos territis, non nunc primum à nobis inductas, sed jam sæpius & à multis vibratas, timemus; sed tradentes eas solitæ mansuetudini, nequaquam attoniti feremus.* quod vel admittendum, vel alioqui τὰς τε ἀπειλὰς legendum esse censet Sylb. [f] Ἐπαναστάσας præferunt Sylb. Cas. & Portus. [g] Συμμάχων Vat. [h] Mallem ἰσοπολιτείαν ῥήσει. Port. [i] Mi non agnoscit Lapi versio. Portus, illud retinens, sic locum vertit, *quod si ad eam necessitatem nos redegeritis, ut undique auxilia conrahere nobis non liceat, sustinebimus* &c. Verum ἡ παντελοῦς βοηθείας ἐνδείξασθε, sine μὴ, omnino scribendum esse contendunt Sylb. & Cas. [k] Ἡμῖν Vat. [l] Rectius leges ἀλλὰ μᾶλλον, expuncta particula ἢ: nisi forte ἀλλ' ἢ positum velis pro ἀλλὰ μᾶλλον. Sylb. Ἀλλ' ἂν μᾶλλον λέγων τὰ φοβερὰ ταῦτ' ἐλθεῖν minima mutatione legit Cas. [m] Ἐλθεῖν malit Sylb. [n] Μαμίλιος δὲ Φαλέριος in Ed. Steph. Μάνιος δὲ Φαλέριος Vat. Verum Μάμερκος δὲ Οὐαλέριος cum Lapo & Gelenio adprobant Sylb. & Port. [o] Καὶ ἀλλ' μικρὰς πολίμων προφάσεις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίου· ἐπαινῶν δὲ τοὺς τὸ συμφέρον Vat. nec aliter forsan Lapus, dum vertit; *& ob parvas causas bella exsuscitantes intestina: laudansque eos qui putarent esse idem utile & commune.* [p] Vel est ἢ ἀλλὰ δυεῖν expressum, vel copula & tollenda. Port. Verum Stephanus scriptum esse suspicatur, τὸν τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ κοινὸν ἡγουμένους, vel potius, τοὺς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ἴδιον ἡγουμένους. tales videlicet ut nolint οὐ τὸν ἀπογνῶναι τῶν κοινῶν μόνον ἀνεγκῶν, ut alibi loquitur. [q] Ὁ δημος ἄνωθεν ἦρχε, πάσης Vat. quod & Sylburgio placuit. [r] In sequentibus deest (ut arbitror) vox δυεῖν Cas. [s] Sed contenta hujus corporis potestatem habuisse. Lapus.

a Tarpeio

κίνεω, ἀπολύσῃ τῆς αἰτίας τὸν ἄνδρα, αἰδούμενος μὲν αὐτὸ τὸ κινδυνεῦον σῶμα, οὗ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει μεμνῆσθαι, ἀνταποδιδὺς δ' τιμὴ αὐτίκα χάριν τῇ προσχούσῃ τιμῇ ἐξουσίαν αὐτοῦ βουλῇ, καὶ τοῦς μηδὲν ἀναίτιον τῆς μοχθηρίας. παρῆναι μέντοι τῇ δίκῃ συνεδρεύειν, καὶ συναπολογεῖσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ τὸν δῆμον ἀξιῶν μηδὲν [b] γνῶναι χαλεπὸν περὶ αὐτοῦ, τούς τε ὑπάτους καὶ τοὺς ἐκ τοῦ συνεδρίου πάντας, καὶ τοὺς ἄλλους πατρικίους κατὰ πλῆθος ἀφικομένους· συνοίσειν γὰρ οὐ [c] μικρὰ τῷ κινδυνεύοντι καὶ τούτους, σωτηρίας ῥοπήν· καὶ μὴ μόνον αὐτοὺς οὕτως ἔχειν ταῖς γνώμαις, ἀλλὰ καὶ πελάτας ἕκαστον τοὺς αὑτοῦ προκαλεῖν, καὶ φίλους συνάγειν, [d] καὶ εἴ τινας οἰκείους ἔχουσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας, ἀναλαμβάνειν, καὶ τούτους νυνὶ τιμῆς [e] προτίεσθαι ὀφειλομένην χάριν ὅτι τῆς ψηφοφορίας ἀπαντεῖν τό,τε φιλόπολι καὶ μισοπόνηρον, [f] χρηστὸν οὐκ ὀλίγον ἀποφανεῖ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐσόμενον· καὶ ἔτι πλεῖον τοῦτο, ὃ πρὸς τὰς τύχας πάσχει τι τοὺς ἀνθρωπίνας, καὶ ἐλεεῖν εἰθὺς τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ὅταν εἰς ταπεινὰ πίπτωσιν αὐτῶν αἱ τύχαι. ὁ δὲ πλείων λόγος ἐγίνετο αὐτῷ πρὸς τὸν Μάρκιον, προσκλίσεις ἔχων νουθετήσει μεμιγμένην, καὶ δέησιν ἀνάγκης. ἠξίου γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὴ διαφόραν τὸν δῆμον πρὸς τῆς βουλῆς αἰτίαν ἔχει, καὶ τυραννικὸς εἶναι ὑπεβάλλεται διὰ τὴν αὐθάδειαν ἔν τε τρόπου, δεῖν τε παρέχειν ἅπασι, μὴ δι' αὐτὸν ἀρχὴ γένηται σάσεως καὶ κακῶν ἀνηκέστων ἃ φέρουσιν ἐμφύλιοι πόλεμοι, [g] μηδὲ τοῖς ἀληθέσι καὶ κυρίοις τοὺς κατ' αὐτοῦ διαβολὰς, μόνοντα δὲ τῷ φθονουμένῳ τοῦ βίου, ἀλλὰ σχῆμα ταπεινὸν μεταλαβεῖν, καὶ τοῖς ἀδικεῖσθαι λέγουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος παρασχεῖν, καὶ μὴ φεύγειν ἄδικον ἔγκλημα λόγῳ μετὰ δίκης ἀπολυόμενον. ζῶντι γὰρ αὐτῷ τοῖς τε σωτηρίαν ἀσφαλέστατα εἶναι, καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἧς ὀρέγεται λαμπρότατα, καὶ τοῖς πεπιπραγμένοις ἔργοις ἀκόλουθα. εἰ δὲ αὐθαδέστερον ἔσται μᾶλλον ἢ μετριώτερον, καὶ τῇ βουλῇ ἀξιοῖ πάντα κίνδυνον [h] ἑαυτοῦ ὑπομένειν, [i] κακὸν μὲν ἦται, αἰσχρὸν δὲ νίκην τοῖς πειθομένοις πεσεῖν αὐτὸν ἀπέφαινεν. ἓν τε ἀσφαλῶς πολὺς ὁλοφυρόμενος, καὶ τῶν καταλαμβανόντων κακῶν τὰς πόλεις ἐν ταῖς διχοστασίαις τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα ἐπιλεγόμενος.

Διεξιὼν δὲ ταῦτα μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ προσπεσὼν καὶ πεπλασμένων, ἀλλὰ ἀληθινῶν, ἀνὴρ ἡλικίας τε καὶ ἀρετῆς ἀξιόσεως πρόσχων, ὡς ἔμαθεν κινούμενον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὸ συνέδριον, ἐκ δὲ τεταραγμένου [k] ἤδη ἐξέφαινε τὸν λόγον. "Εἰ δέ "τινες ὑμῶν, ὦ βουλευταί, λέγων, παράπτονται, δικαίως ἂν ὑπὸ

essent, hominem crimine absoluturam esse, partim ipsius periclitantis reverentia motam, cujus multa & præclara facinora memoria teneret, partim etiam senatui, qui ipsi hanc potentiam dedisset, & ipsius æquis postulatis nullo modo adversatus fuisset, gratiam referret. Suadebat tamen, ut & consules & omnes senatores & reliqui patricii * frequentes ei judicio interessent, & reum causam dicentem defenderent, & plebem rogarent ne quid durius in eum statueret: (horum enim præsentiam non parvum allaturam momentum ad rei salutem) neque vero ipsi soli hoc animo essent, sed etiam singuli clientes suos advocarent, & omnes amicos in unum cogerent, & si quos plebejos beneficiis sibi devinctos haberent, eos *officiis majoribus sibi conciliatos eo* secum ducerent, & ab ipsis gratiam ante debitam repeterent, quum ad suffragia ferenda ventum esset. Dicebat etiam non parvam plebis partem patriæ amantem, & improbis civibus infensam, magno usui hîc futuram: sed longe majorem fore numerum eorum, qui humanis casibus commoverentur, & qui viros dignitate præditos, adversa fortuna ad humilem statum redactos, miserari nossent. Sed maxima ejus orationis pars ad Marcium versa est, quæ adhortationem cum admonitione & preces cum necessitate mixtas habebat. Rogabat enim eum, quando dissidii inter plebem & senatum auctor esse insimulabatur, & tyrannici ingenii crimine propter morum arrogantiam premebatur, & omnes metuebant ne propter eum seditio oriretur, & mala insanabilia inde sequerentur, quæ bella civilia secum afferunt, ne criminibus sibi objectis fidem adstrueret, eaque confirmaret in invidioso vitæ genere perseverans; sed humilem rei habitum priore mutato sumeret, & sui corporis potestatem faceret de injuria querentibus, neve refugeret injustum crimen sibi objectum verbis juste diluere. Hoc enim & ad ejus salutem tutissimum, & ad gloriam, cujus desiderio tenebatur, splendidissimum, & rebus ante gestis consentaneum *fore dicebat*. quod si arrogantior quam modestior esset, & senatum omne periculum pro se sustinere vellet, dicebat fore ut afferret gravem cladem victis, & turpem victoriam victoribus, quibus hoc ab ipso persuasum fuisset. Hic vero ad affectus movendos longa lamentatione est usus, & maximas ac manifestissimas calamitates, quæ ob seditiones urbibus contingunt, recensuit.

Pet. Pis. 4135. Ante Chr. 487. Olymp. 72. 3. Ca. 265. V.C. Var. 265.

¶ Quum autem de his fusius ageret cum multis lacrymis non fictis aut simulatis, sed veris, vir & ætate ac dignitate in primis venerandus, ubi cognovit senatum sua oratione commotum, tunc majore cum confidentia loqui cœpit. "Quod siqui vestrum, P. C. (inquit) perturbantur, existimantes pravam "consue- LV. LVI.

a Τούτῳ τῷ χάρῳ, ut videtur, in *Lapi Cod.* b Alibi usurpat λογχύνειν. *Sylb.* c Μικρὰ, legendum censet *Sylb.* aut εἰς propositionem (ut invenimus in *Cod. Vat.*) ante σωτηρίας jam addendam. *Lapus* plura subaudivit, *collaturos enim non parvum periclitanti, neque parvi ad salutem ipsos momenti fore.* d Καὶ εἴ τινας εἶχον αὐτῶν τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίαν ἀναλαμβάνειν. *Sylb.* e Προτίεσθαι malit *Sylb.* f *Lapus* ante χρηστὸν repetit conjunctionem καὶ. alioqui possem id ipsum sine copula post μέρους collocare, aut suo loco relictum vertere in ἓν χρηστὸν. *Sylb.* g Rectius in *Cod. Vat.* μὴ πολὺ. quo modo legendum esse monuerant *Sylb.* & *Pors.* h Δι' ἑαυτοῦ *Vat.* i Hic loci sensus, ἀνήφανεν αὐτὸν ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἕτερον τῶν πατρικίων (*sc.* plebejis, quos a patriciis victum iri sperabat) αἰσχρὸν δὲ νίκην τοῖς νικηθεῖσι & πεσεῖν αὐτὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναδέχεσθαι (*sc.* patriciis, quos a plebe victoriam reportaturos credebat.) Vel omisso αὐτὸν melius forsan se res haberet hoc modo, ἀνήφανεν αὐτὸν τοῖς μὲν πειθομένοις νίκην αἰσχρὸν δὲ πεσεῖν. *Pors.* k Ἤδη τὸ λοιπὸν ἐξέφαινε τὸν λόγον *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) ἐξέφαινε malit, per me licet. * Multos ipsos advenientes. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"consuetudinem in remp. invehi, si plebi
"permiseritis ut suffragia contra patricios fe-
"rat; & tribunitiam potestatem, si vis ejus
"sit magna, nihil boni reip. allaturam arbi-
"trantur: sciant illi se opinione falli, seque
"contra quam convenit suspicari. Nam si
"quidquam aliud valere poterit ad hujus
"reip. salutem, atque ad libertatem ac poten-
"tiam ejus tuendam, & ad communem om-
"nium concordiam & animorum conjunctio-
"nem in hisce rebus perpetuo conservandam,
"certe ipsa plebs hoc potissimum præstabit,
"si ad reip. administrationem assumpta fue-
"rit: & si rerum administrationem ita tem-
"peraverimus, ut nec penes solos optimates,
"nec penes plebejos sit; sed si ex omnibus
"status sit mixtus, quod nobis maxime pro-
"derit. Pacillime enim unaquæque harum
"reip. formarum, si per se sola sit, ad inso-
"lentiam & injurias prolabitur. Sed si omnia
"mediocriter misceantur, ea pars quæ sem-
"per aliquid innovat & à consueto disci-
"plinæ civilis genere recedit, ab altera, quæ
"sapit & constanter pristinas consuetudines
"servat, coërcetur. Nam unius viri domina-
"tus, si fuerit crudelis & insolens & tyran-
"nica studia sectari cœperit, à paucis iisque
"bonis viris evertitur. At paucorum domi-
"natus, qui ex optimis quibusque viris con-
"stat, (qua reip. forma vos quoque nunc uti-
"mini) quum divitiis & sodalitiis elatus ju-
"stitiam cæteraque virtutes contemnit, à
"prudenti populo tollitur. Populus vero
"qui modeste & legitime in rep. se gerit,
"quum à modestia recedere & ad injuriam
"transire incipit, ab optimo viro ad suum
"officium vi retrahitur. Vos autem, P. C.
"ne regius dominatus in tyrannidem verte-
"retur, pro viribus remedia satis bona inve-
"nistis. Quamvis enim pro uno duos crea-
"ritis, penes quos summa rerum sit, eorum-
"que magistratum non perpetuum sed an-
"nuum esse volueritis, nihilominus tamen
"ipsis addidistis trecentos custodes, quos ele-
"gistis, viros ordinis patricii optimos & natu
"maximos, ex quibus jam ipse senatus con-
"stat: vobis vero ipsis ut convenientem ac
"honestam disciplinam servaretis, hactenus
"nullam adhibuistis custodiam, quod mani-
"festum est. Atque quod ad vos attinet,
"nondum timui ne præ nimia felicitate ani-
"mis perverteremini, qui nuper remp. ex
"diuturna tyrannide in libertatem vindica-
"stis, & quibus nondum per otium licuit in-
"solenter & petulanter vivere, ob continua
"& diuturna bella: sed dum posteritatem ve-
"stram cogitatione præcipio, & quantas lon-
"gum ævum mutationes afferat, vereor ne
"tandem potentiores senatores rebus inno-
"vatis reip. formam per civium impruden-
"tiam in unius viri tyrannicum dominatum
LVI. "artibus clandestinis convertant. ¶ Si igitur
"& plebem ad remp. vobiscum adminis tran-
"dam admiseritis, nihil hinc nascetur mali:

"ἐισάξη ποτὲ ἐς τὴν πόλιν, ἐὰν τῷ δήμῳ συγχω-
"ρήσητε ψῆφον ἐπιφέρειν καὶ τῶν πατρικίων, ἣ ἐπ' ἀ-
"γαθῷ νομίζουσι τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν πολ-
"λὴν ἰσχὺν λαβοῦσαν γενέσθαι, μαθήσεσθε ἁμαρ-
"τάνοντες δόξης, καὶ ταναντία προσήκοντα ὑπο-
"ληφότες. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο σωτηρίας ἄμεινον ἔσαι τῇ
"πόλει τῇδε, ἢ τοῦ μηδὲν πόλει τὴν ἐλευθερίαν μήτε τὴν
"ἰσχὺν ἀφαιρεῖσθαι, ὁμονοοῦσαν δὲ ἀεὶ καὶ μιᾷ γνώμῃ
"περὶ [b] τούτων χρημάτων ἀγωνίζεσθαι, [c] καὶ" ὁ δῆμος
"ἀπιστότατος ἔσαι συμπαροξυνθεὶς ὅτι τὰ πεπραγμέ-
"να· ἢ τὸ μὴ μίαν εἶναι τὴν διοικοῦσαν τὰ κοινὰ πο- 461
"λιτείαν ἄκρατον, μήτε ὀλιγαρχίαν, μήτε δημοκρα-
"τίαν, ἀλλὰ τὴν μικτὴν ἐξ ἁπάντων τούτων κατάστα-
"σιν, τοῦτο [d] σωτὴρ πάντα ἡμᾶς ὠφελήσει. ῥᾴστα γάρ
"ἐς ὕβρεις [d] ἀποσκήπτει καὶ παρανομίας, τοιοῦτον ἔχα-
"ρον τὸ πολιτεύμασιν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον.
"ὅταν δὲ ἀναχεσθῇ πάντα μετρίως, τὸ [e] ἀμεινοῦν
"μέρος ἀεὶ καὶ ἐκβαῖνον ἐκ τοῦ συμπάντος κόσμου,
"[e] ὑπὸ τοῦ σωφρονοῦντος καὶ μένοντος ἐν τοῖς ἰδίοις
"ἤθεσι κατέφυγεν. μοναρχία μὲν οὖν ὠμὴ καὶ αὐθά-
"δης γενηθεῖσα, καὶ τυραννικὰ διώκειν ἀρξαμένη ζη-
"λώματα, ὑπ' ἀνδρῶν ὀλίγων καὶ ἀγαθῶν κατα-
"λύεται. ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τοῦ ἀείστων ἀνδρῶν σπου-
"δαιότης, ἣν χρῆσθε καὶ ὑμεῖς νυνὶ, ὅταν πλούτῳ καὶ
"ἑταιρείαις ἐπαρθεῖσα, δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρε-
"τῆς μηδένα ποιῆται λόγον, ὑπὸ δήμου φευγόμενον κα-
"ταλύεται. δῆμος δὲ σωφρονῶν τε καὶ κατὰ νόμους πολι-
"τευόμενος, ὅταν ἀκοσμεῖν ἄρξηται καὶ παρανομεῖν,
"ὑπὸ τοῦ κρατίστου ἀνδρὸς βίᾳ καταληφθεὶς δικᾶται.
"ὑμῖν δέ, ὦ βουλή, μοναρχία μὲν ἐξέστω, ἵνα μὴ τυ-
"ραννὶς γένηται, τὰ δυνατὰ εὑρήσει βουλεύματα. δύο
"γὰρ ἀνδ' ἑνὸς ἀποδείξαντες τῆς πόλεως κυρίους, ἢ
"τούτοις ὐκ ἀόριστον χρόνον ἐπιτρέψαντες ἔχειν τὴν ἀρ-
"χήν, ἀλλ' ἐνιαύσιον, οὐδὲν ἧττον [f] ἀποδιώκεσθε φύ-
"λακας αὐτῶν τριακοσίους ἀνδρας ἐκ τῶν πατρι-
"κίων τοὺς κρατίστους τε καὶ πρεσβυτάτους, ἐξ ὧν ἥδε
"ἡ βουλὴ συνέστηκεν· ὑμῶν δὲ αὐτῶν, ἵνα μήτε οἱ τῷ
"προσήκοντι κόσμῳ, φυλακὴν ὑβρέως ἄγειν τῷδε φαί-
"νεσθε ἀπεστομωμένοι. καὶ τοῦτο μὲν ὑμῶν ὅπως ἔδεισα
"μὴ διαφθαρῆτε τὰς διανοίας ὑπὸ τε μεγέθους καὶ
"πλήθους ἀγαθῶν, οἱ τυραννικοῦ τε πολυχρονίου
"ἀπαθεράπευτα τῷ πόλει ἀναγκαῖα, καὶ οὔπω πρό-
"λαβε ἰσχύσαι ἰδεῖν καὶ πυθέσθαι, ἀφ' ὧν φυλα-
"κῆς ἡ μακρὰ πολέμων πεῖρα δέ τοι μεθ' ὑμᾶς ἐσο-
"μένην ὀδυρόμενον, [h] ὅσας ὁ μακρὸς αἰὼν φέρει με-
"ταβολὰς, δίδαξαι μήτε [g] ἀμελήσαντες [i] οἷ δυνατοὶ
"ὐκ ἐς σωφρονέστερον ἀποβῆναι εἰς μοναρχίαν τὸ πολίτευμα
"ἐξεργάσασθαι τυραννικὸν. Εἰ δ' οὕτω κατανήσετε ἐς τὸ δή-
"μου τὸ πολιτεύματος, ἥδε [k] ὀδυνὰς φύσεται κακὰς,
ἀλλ'

a Τὰναντία τῷ πρεσβυτέρων vel τοῖς πρεσβύταις legisse videtur *Lapus*, dum vertit *contraria consuetudinibus*. *Sylb.* Τὰναντία ἢ πρεσβυτέρων aut τῷ πρεσβυτέρων mavult *Portus*. In *Cod. V.* τὰναντία ἢ πρεσβύτερα. b Rectius τούτων. *Sylb.* c Non agnoscunt *Var.* & *Lapi Codd.* Retinere nihil vetat (inquit *Sylb.*) si accipiamus pro etiam. d Ἀποσκήπτειν *Var.* e In *Var.* & *Lapi Codd.* ὑπὸ τοῦ minus recte in *Ed. Sylb.* f Ἀποδιώκεσθαι *Var.* g Ἢ ἐαν *Var.* quod maluit etiam *Sylb.* h Sumpsit haec verba ex illo senario, ὁ χρηστὸς αἰὼν μεταβολὰς πολλὰς φέρει. *Sylb.* i Scriba οἱ δυνατοὶ οἱ ὧν τῷ σωφρονέστερον. *Sylb.* k Possis etiam legere ὀδύνας. *Sylb.*

a Συνεῖδε

"ἀλλ' ὁ πλέον ἔχων τῶν ἄλλων ἀξιῶν, ἢ ἡ βουλὴ προσ-
"εταιριζόμενος τὸν βουλόμενον · συναιτεῖν καὶ συναδι-
"κεῖν πάντα χρὴ τὸν ἐπὶ τοιούτοις βουλευ-
"μένοις προσιόντα · κληθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ δημάρχου εἰς τὸν
"δῆμον ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ σεμνὸς, ἀποδώσει τῷ δήμῳ
"τῷ φαύλῳ καὶ ταπεινῷ λόγον ὧν προέσθαί τε καὶ ἀφ-
"νοεῖται · [b] κἂν ἀδικῶν φαίνηται, καὶ δίκης ἧς ἂν ἄξι-
"ᾖ τεύξεται. [c] αὐτὸν δὲ τὸν δῆμον, ἵνα μὴ τρυφᾷ τὴν
462 "καινὴν ἐξουσίαν γινόμενον κύριον, μηδὲ ὑπὸ τῶν
"κακίστων ἀποδημαγωγούμενον τοῖς κρατίστοις πολε-
"μῇ· καὶ γὰρ ἐν ὄχλῳ φιλεῖ γίνεσθαι ἡ τυραννὶς
"φυλάξει τε καὶ οὐδὲν ἐάσει παρανομεῖν ὁ ἀφορέρων
"φρονήσει ἀνὴρ, δικτάτωρ ὑφ' ὑμῶν αἱρεθείς, ὃς αὐτο-
"κράτορι καὶ ἀνυπευθύνῳ χρώμενον ἐξουσίᾳ, τότε
"νοσοῦσι ἐξελεῖ τῆς πόλεως μέρος, καὶ τὸ μήπω δι-
"φθαρμένον οὐκ ἐάσει κακωθῆναι, [d] ἤθη τε καὶ νόμιμα
"βίων τε κρίσεσι μεθαρμοσάμενον, ἀρχάς τε ἀπο-
"δείξας ἃς ἂν ἡγῆται σωφρονέστατα τοῖς κοινοῖς [e] ἐπι-
"τετράφθαι καὶ ταῦτα οὗτος ἐξ μηνῶν διοικησάμε-
"νον, ἰδιώτης αὖθις ἔσται, τὸ τιμᾶσθαι μόνον ἐκ τῶν
"πολλῶν λαβών, ἄλλο δὲ οὐδέν. Ταῦτα δὴ σκοπούμενοι, καὶ τὸ
"σχῆμα τῆς πολιτείας τοῦτο ἡγησάμενοι κρείττον εἶναι, μη-
"δενὸς ἀπειλαύνειν τὸν δῆμον, ἀλλ' ὥσπερ ἀρχὰς ἀποδεί-
"κνυσι τοῖς καθ' ἕκαστον ἑαυτοῦ [f] ἡγεμονίας τῆς
"πόλεως, καὶ νόμους τοὺς μὲν θετέους, τοὺς δὲ ἀναιρεῖν,
"καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης ἀφοριεῖσθαι, ἃ μέγιστα
"καὶ κυριώτατά ἐστι τῇ πόλει διαπραττομένων, με-
"ταδιδόναι αὐτῷ, καὶ μηδενὸς τούτων αὐτοκράτορα πε-
"ποιῆσθαι τὸν βουλεύσαντα οὕτω καὶ τὴν δικαστηρίαν μεί-
"ζονα, καὶ μᾶλλον ὑπὲρ ὧν ἄν τις αἰτίαν ἔχῃ ἢ πό-
"λιν ἀδικεῖν, φάσιν εἰσάγων, ἢ τυραννίδα σκοπεύοντα,
"ἢ περὶ προδοσίας τοῖς πολεμίοις διαλεγόμενος, ἢ [b] τοιοῦ-
"τόν τι κακὸν ἐπιχειροῦντα ποιεῖν. ὅσῳ γὰρ ἂν φοβερώτε-
"ρον κατασκευάσητε τὸ παραβαίνειν τοὺς νόμους, καὶ τὸ
"ἐξαμαρτάνειν, τοῖς ὑβρισταῖς καὶ πλεονέκταις πολλοὺς ὀφθαλ-
"μοὺς καὶ φύλακας αὐτῶν ἀποδείξαιτε, τοσούτῳ κρεῖττον
"ὑμῖν ἕξει τὰ κοινά.

Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, ἐπαύ-
σατο. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μετ' αὐτὸν ἀνιστάμενοι,
πλὴν ὀλίγων, οἱ λοιποὶ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώ-
μῃ. καὶ ἐπειδὴ τὸ προβούλευμα ἔδει γεγράφθαι, λό-
γου αἰτησάμενος ὁ Μάρκιος εἶπεν· "Οἶός μοι, ὦ
"βουλὴ, πρὸς τὰ καινὰ ἐγὼ γέγονα, καὶ ὡς ἀφ' ὑμῶν
"πρὸς ὑμᾶς εἰπόντα εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον ἐλήλυθα,
"καὶ ὅτι παρὰ γνώμην ἀπέβητέ μοι τὰ παρ' ὑ-
"μῶν, ἅπαντες ἴστε, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰσεσθε ὅταν τὰ κατ'
"ἐμὲ ᾖ τέλος. ἐπεὶ δὲ ἡ Οὐαλερίου γνώμη κατὰ
"τὰ συνεστῶσα μοὶ ταῦτα ὑμεῖν, καὶ γενοίμην ἐγὼ κακὸς
"εἰκαστὴς τῶν ἐσομένων. [g] ἵνα τε ὑμεῖς οἱ τὸ προβούλευμα

"sed qui majorem potentiam quam alii ha- Pan. Jul. 3225.
"bere voluerit, quique factionem aliquam in Ante Chr. 489.
"senatu sibi pararit, ut habeat qui suorum Olymp. 72 1.
"consiliorum fautores & scelerum administri U. C. Cos. 263.
"esse velint, (iis enim qui de rep. consultant Cor. Ver. 163.
"omnia quæ verisimiliter accidere possunt
"prospicienda sunt) die à tribunis dicta, ma-
"gnus ille & venerandus vir vili ac humili
"plebi factorum & consiliorum suorum ra-
"tionem reddet; &, si constiterit illum ali-
"quod facinus injustum fecisse, meritas quo-
"que pœnas dabit. Ne autem ipsa plebs tan-
"tam adepta potestatem petulanter lasciviat,
"neve à pessimis hominibus ducta viros
"optimos infestet, (nam in vulgo tyrannis
"nasci solet) cavebit *hoc*, & illam injuriæ fa-
"ciendæ licentiam comprimet vir aliquis pru-
"dentia insignis, dictator à vobis dictus, qui,
"pro sua potestate libera & nullis rationibus
"reddendis obnoxia, & vitiosam partem ex
"civitate tollet, & eam quæ nondum fuerit
"corrupta non patietur vitiari, * & correctis
"moribus & vitæ legibus, erectisque magi-
"stratibus à quibus prudentissime remp. ad-
"ministrari posse duxerit: & his rebus intra
"semestre tempus administratis ad vitam pri-
"vatam redibit, ex his nihil aliud quam so-
"lum honorem lucratus. Hæc igitur cogi-
"tantes, & hanc reip. formam optimam exi-
"stimantes, à re nulla arceatis plebem: sed
"sicut magistratus annuos creat, qui reip.
"præsint, legumque tum sanciendarum tum
"abrogandarum, & pacis bellique decernen-
"di (quæ maxima & præcipua sunt omnium
"rerum quæ in rep. geruntur) potestatem ei
"tradidistis, & nihil horum penes senatum
"solum esse voluistis; ita etiam ad judicia
"eam admittatis, præcipue vero in causis
"quæ ad remp. pertinent, quum quis ejus
"violatæ accusatur, quod seditionis auctor
"sit, aut tyrannidem affectet, aut de prodi-
"tione cum hostibus agat, aut hujusmodi ali-
"quod scelus patrare conetur. Quanto enim
"majorem terrorem propositeritis legum vio-
"latoribus & morum corruptoribus, super-
"bis & avaris hominibus multos oculos &
"custodes adhibentes, tanto melius resp. ve-
"stra se habebit.

¶ Hæc & his similia loquutus, finem di- LVII.
cendi fecit. Senatores vero reliqui, qui post
eum surrexerunt, omnes, paucis quibusdam
exceptis, in hanc sententiam iverunt. Et
quum jam S. C. esset scribendum, Marcius,
petita dicendi copia, in hunc modum est lo-
quutus: "Quomodo, P. C. me in hac rep.
"gesserim, & quomodo propter meam erga
"vos benevolentiam in hoc discrimen sim
"adductus, & quomodo præter omnem spem
"meam vester favor mihi defit, omnes scitis,
"& multo melius scietis, ubi meum nego-
"tium ad exitum perductum fuerit. Sed
"quando sententia Valerii vincit, utinam
"hæc vobis conducat, & malus ego sim fu-
"turorum conjector. Sed ut & vos, qui S. C.
"scribitis,

a Σοποῦ Vat. b Καὶ πρὸς ἀδικεῖν φάσιν εἰσάγων, Basil Vat. c Δίκην δὲ αὐτὸν ὁ δῆμος Vat. d Καὶ ἤθη καὶ ἔθη Vat. quæ fere modo Lapus: nam vertit, *conformandosque ad legitima ac optimorum quæ instituta corpora disponat*, magistratus designet &c. e Ἐπιτρεφθεῖσαν Vat. quod maluit & Sylb. f Ex sequentibus καὶ ἀποκτείνειν legendum; nam omnia ad illo μεθάρμοσαν referuntur. Pars. g Ἡγησάμενοι Vat. h Τοιοῦτό τι δόλο σκοπῶ Vat. i Καὶ delendum; quum sequentia (ut in Cod. Vat.) legendum putat Sylb. k Ἵνα δὲ ὑμεῖς τε οἱ τὸ πρ. Gelen. Rectius & concinnius in Cod. Vat. ut & c quæ sequuntur. * Ejus pravis vitæ moribus correctis, idque legitimorum ac optimorum institutorum ope, civitatique magistratibus &c. Pars.

Per. Jul. 4264. Ante Chr. 490. Olymp. 72 ¾. V. C. Cos. 263. Var. 265.

"ſcribitis, ſciatis quibus de cauſſis plebi ſitis
"me deduturi, & ego minime ignorem, quâ
"de re in judicio ſim certaturus, jubete tri-
"bunos coram vobis dicere quodnam ſit il-
"lud crimen, cujus me ſunt accuſaturi, &
"quonam nomine dicam mihi ſint ſcripturi.

LVIII. ¶ Atque ille quidem hæc dixit, quia exiſtimabat ſe verborum in ſenatu factorum cauſſam dicturum; & quia volebat tribunos profiteri, Marcium hac de cauſſa à ſe accuſatum iri. At tribuni, communicato inter ſe conſilio, crimen affectatæ tyrannidis ei objecerunt, juſſeruntque eum ad cauſſam de hac re dicendam venire: quia nolebant crimen illud in una cauſſa, eaque non valida nec ſenatui grata, concludere, ſed ſibi reſervabant poteſtatem arbitratu ſuo illum accuſandi, & ſe omne auxilium ac patrocinium ſenatus Marcio *ita* erepturos putabant. Tunc Marcius, "Si (inquit) mihi ad iſtud crimen eſt
"reſpondendum, permitto me populi judi-
"cio, & nihil ſit impedimento quo minus
"S. C. ſcribatur. Maximæ autem ſenatorum parti gratum fuit quod is hujus criminis nomine reus eſſet agendus, idque duabus de cauſſis: tum quod ſi quis in ſenatu poſthac ſuam ſententiam libere diceret, hoc nullis accuſationibus *ac reprehenſionibus* obnoxium eſſet futurum; tum etiam quod virum, perpetuo vitæ modeſtæ & integræ ſtudioſum, facile crimen objectum diluere poſſe ſperabant. Poſt hæc igitur factum eſt S. C. de hoc judicio, & homini ad parandam defenſionem tempus in trinundinum præſtitutum eſt: nundinæ autem apud Romanos *tunc* nono quoque die fiebant, ut & ad hanc uſque noſtram ætatem fiunt. Iis nundinis plebeji ex agris in urbem conveniebant, & rerum venalium permutationes faciebant, & jure inter ſe diſceptabant, & res publicas, quarumcunque jus ex legibus penes eos erat, & quaſcunque ſenatus ipſis permittebat, ſuis ſuffragiis ratas faciebant. Septem vero dies, qui inter nundinas intercedebant, quum plerique eorum ſuis manibus opus facerent & pauperes eſſent, in agris tranſigebant. Ubi vero tribuni S. C. acceperunt, progreſſi in comitium, populum ad concionem convocarunt: & valde laudato ſenatu, lectoque ejus decreto, diem Marcio dixerunt, qua die finem huic judicio impoſituri erant, omneſque cives rogarunt ut ad eam diem adeſſent, quod de rebus maximis eſſent cognituri.

LIX. ¶ Quæ ubi divulgata ſunt, ingenti ſtudio & concertatione plebeji & patricii ad hoc certamen ferebantur: illi quidem ut hominem arrogantiſſimum ulciſcerentur, iſti vero ne ſtatus optimatum propugnator in inimicorum poteſtatem veniret. Utrique autem omne ſalutis & libertatis jus in illius judicii eventu poſitum exiſtimabant. Quum autem dies trinundini inſtaret, turba ex agris quanta nunquam ante in urbem confluxit, &

"γεφήσειν εἰδῶτι ἐφ' οἷς ἔμελλόν μοι τὸν δῆμον μέλ-
"λειν, κἀγὼ μὴ ἀγνοῶ περὶ τίνος ἀγωνοῦμαι, κελεύ-
"σατε δὲ τοὺς δημάρχους εἰπεῖν σφῶν αὐτῶν ὑμῖν, τί τὸ ἀδί-
"κημά ἐστιν ἐφ' οὗ μέλλουσί μου κατηγορεῖν, καὶ τὸ πο-
"ταπὸν ὄνομα ἐπιγεγράψουσι τῇ δίκῃ.

Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγεν, δοκῶν ὅτι τοῖς λόγοις, οἷς εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, τιμὴν ὑφέξειν καὶ βουλόμενος ὁμολογῆσαι τοὺς δημάρχους, ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας μέλλουσιν αὐτοῦ κατηγορεῖν. Οἱ δὲ δήμαρχοι, βου- 463
λευσάμενοι κατὰ σφᾶς, τυραννίδι ἐπιβουλεύειν αὐτὸν
ἠπάσαντο, καὶ τοῖς ταύτῃ ἐκέλευον τὴν αἰτίαν φέ-
ρειν ἀπολογησόμενον ἃ βούλοιτο. τὸ ἔγκλημα εἰς μίαν
αἰτίαν καταικλεῖσαι, καὶ ταύτῃ ἤτε ἰσχυρᾷ, ἤτε τῇ
βουλῇ κεχαρισμένῃ, ἀλλ' ἑαυτοῖς τε τοσούτοις ἐξυ-
σόμενον ὅσοι βούλονται ἐγκαλεῖν, καὶ βοήθειαν ἀφαιρήσε-
σθαι τοῦ Μαρκίου τὴν ἐκ τῶν στενῶν ἐλπίδων. καὶ ὁ Μάρ-
κιος εἶπεν· "Ἀλλ' εἴ τοι ἐπὶ ταύτῃ γε κωλύσομεν τῇ
"διαβολῇ, δίδωμι ἐμαυτὸν ἕτοιμον τοῖς δημόταις, καὶ
"μηδὲν ἔστω τὸ κωλῦον γενέσθαι τὸ προβούλευμα. ἐγώ-
γε δὲ τοῖς πλείοσι τῶν στενῶν ἀσμένοις ὁρῶ τοῦτο
γενέσθαι τῷ ἐγκλήματι τὴν δίκην, κατ' ἀμφότερα,
καὶ ὅτι οὐκ ἔσται τὸ λέγειν ἃ φρονεῖ τις ἐν τοῖς στενοῖς
ἐπ' αὐτοῖς, ἢ ὅτι ῥᾳδίως ἀπολύσεται ἡ ἀβουλίας ὁ ἀν-
ὴρ, βίον ἐζηλακὼς σώφρονα καὶ ἀνεπίληπτον. γενέ-
σθαι τὸ προβούλευμα μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ
χρόνου εἰς παρασκευὴν τῆς ἀπολογίας ὀφείλεσθαι τῷ ἀνδρὶ
μέχρι τῆς τρίτης ἀγορᾶς· αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνο-
το, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἃ δι' ἡμέρας
ἐνάτης. οἱ δὲ ταύτας συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημο-
ποιοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμοιβὰς ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων,
καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, εἴ τι καινὰ, ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπι-
τρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρουν· τὰς
δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τε
ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διετέλουν.
ἐπεὶ δὲ τὸ προβούλευμα ἔλαβον οἱ δήμαρχοι, προελθόν-
τες εἰς τὴν ἀγορὰν, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον,
καὶ πολλὰ ἐγκώμια τῆς βουλῆς διελθόντες, καὶ τὰ δόγ-
ματα αὐτῆς ἀναγνόντες, παρεῖπον ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν δί-
κην ἔμελλον ἐπιτελεῖν· εἰς ἣν ἅπαντας ἐξῆν ἦκειν τοὺς
πολίτας, ὡς ὑπὲρ τῶν μεγίστων βουλευσομένους.

Ὡς δὲ διεδόθη ταῦτα, πολλὴ σπουδὴ καὶ παρασκευὴ
ἐγίνετο τῶν τε δημοτικῶν καὶ τῶν πατρικίων· τῶν μὲν, ὡς τι-
μωρησομένων τὸν αὐθαδέστατον τῶν δι', ἵνα μὴ τύραννος ὑπο-
χείριος τοῖς ἐχθροῖς, [g] ὡς ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας ἀγωνιζό-
μενος. ἐδόκει δὲ πᾶσα κινδυνεύεσθαι ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐλευ-
θερίας διαγωγὴ ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἀμφοτέροις. θεωμέ-
νοις δὲ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλος,
ὅσος οὔπω τοσοῦτος, συνελήλυθὼς εἰς τὴν πόλιν, ἔνθεν
ἔτι

[a] Ἐφ' ᾧ malint *Sylb.* & *Portus.* [b] Ita cum *Lepo* & *Camerario.* Hrioun perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Var.* [c] Ἀλλ' ἴσως οὐ *Var.* [d] Δι' ἡμέρας ἐνάτης minus recte in *Ed. Steph.* ut & mox ἐκ τῶν ἀγρῶν. [e] Putavit *Dionyſius* (ſi quidem ita ſcripſerit) nundinas ſic dictas à Romanis fuiſſe, ut apud Græcos Olympias appellatur πανήγυρις, & febris quædam, tertiana. Sic fuerint ab exactis nundinis ad proximas nundinas ſeptem dies. At octo ajunt Latini ſcriptores, quibus potius habenda fides: ut neceſſe ſit hoc loco eſſe vel τῶν ἐναγχρόνων peccatum, quod equidem non puto; vel τῶν χθιζῶν, qui ζ poſuerit pro η. i. e. ἑπτὰ pro ὀκτώ. Cæſ. [f] Ἴσως *Var.* [g] Pro ὡς non male repoſueris articulum ὁ. *Sylb.*

[a] Male

ὑπὶ κατῆχε τ ἀγορέν. οἱ δὲ δήμαρχοι συνεκάλουν τὸ πλῆθος ὅπως τ φυλέτην ἐκκλησίαν, χωρίον τ ἀγορᾶς ἀφιερωμένον, ὃ ἐν οἷς ἔμελλον αἱ φυλαὶ ψηφιεῖσθαι, b κατ' αὐτάς. καὶ τότε πρῶτον ἐγένετο Ρωμαίοις ἐκ- 464 κλησία κατ' ἐνδεῖξιν φερόμενον ἡ φυλετική· πολλὰ δὲ ἐναντιουμένων τ πατρικίων, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, καὶ τ λοιπὰ ἀξιούντων συνάγειν ἐκκλησίαν, ὥσπερ αὐτοῖς πάτριον ἦν. ἐν γὰρ τοῖς πρώτοις χρόνοις, ὅτε μέλλοι c ψῆφον ἐκφέρειν ὁ δῆμος, ὑπὲρ ὁτουδήποτε ἂν ἐβουλεύσατο ἡ βουλὴ, ἐκάλουν μὲ οἱ ὕπατοι τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερὰ πρότερον ἐπιτελέσαντες, ἃ νόμος αὐτοῖς d ἐστι, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τινὰ ἐξ αὐτῆς ἔτι γίνεσθαι συνῆγε δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὸ πρὸ τ πόλεως Ἄρειον πεδίον, ὑπὸ τε λοχαγοῖς καὶ σημείοις τεταγμένον, ὥσπερ ἐπὶ πολέμου. ἐπέφερον δὲ τ ψῆφον οὐ πᾶσαι ἅμα λαβόντες, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἑκάστοι λόχους, ὁπότε κληθεῖεν ὑπὸ τ ὑπάτων. ὅλων δὲ τ συμπάντων τριῶν καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, καὶ τούτων εἰς ἓξ διῃρημένων συμμορίας, πρώτη μὲ ἐκαλεῖτο συμμορία, καὶ τ ψῆφον ἐπέφερεν ἡ τ ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα τ οὐσίας, καὶ τῷ πρώτῳ λαμβανόντων τάξιν ἐν οἷς ἦσαν ἱππέων μὲ ὀκτωκαίδεκα λόχοι, πεζῶν δὲ ὀγδοήκοντα. δευτέρα δὲ ἐψηφηφόρει συμμορία τ ὑποδεεστέρων τοῖς βίοις, καὶ τ ὑποδεδεκάτην τάξιν ἐν ταῖς μάχαις e μαχομένων, καὶ ὁπλισμὸν οὐ τὸν αὐτὸν ἐχόντων τοῖς πρωτοστάταις, ἀλλ' ἐλάττονα· τοῦτο δὲ τὸ πλῆθος εἰς εἴκοσι λόχους συνετετάγμενον ἦν· προσετέτακτο δὲ αὐτοῖς f δύο φυλαὶ τεκτόνων καὶ χαλκοτύπων, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολεμικῶν ἔργων ἦσαν χειροτέχναι. ἡ δὲ ἐν τῇ τρίτῃ συμμορίᾳ κεκλημένοι, λόχους μὲ ἐξεπλήρουν εἴκοσι, τίμημα δὲ εἶχον ἐλάττονα τοῦ δευτέρων, καὶ τάξιν τὴν ὀπ' ἐκείνοις ἐλάττονα, καὶ ὅπλα g οὐχ οἷα τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἔφερον. οἱ δὲ μετὰ τούτους καλούμενοι, τίμημά τε οὐσίας ἐλάττον ἔτι εἶχον, καὶ τάξιν ἐν πολέμῳ τ ἀσφαλεστέραν ἐλάμβανον, καὶ ὁπλισμὸν εὐσταλέστερον εἶχον· διῃροῦντο δὲ εἰς εἴκοσι καὶ ἕτοι λόχους· συνετάττοντο δὲ καὶ τούτοις δύο λόχοι βυκανιστῶν καὶ σαλπιγκτῶν. πέμπτη δὲ ἐκαλεῖτο συμμορία τ ὀλίγους πάνυ τετιμημένων ἀργυρίου· ὅπλα δὲ ἦν αὐτῶν σαυνία καὶ σφενδόναι· ἕτοι τάξιν οὐκ εἶχον ἐν φάλαγγι, ἀλλὰ ψιλοὶ καὶ κοῦφοι συνεστρατεύοντο τοῖς ὁπλίταις, εἰς τριάκοντα λόχους διῃρημένοι. οἱ δὲ ἀπορώτατοι τ πολιτῶν, οὐκ ἐλάττους τ ἄλλων ἁπάντων ὄντες, h ἕκαστοι τὴν ψῆφον ἀνελάμβανον, ἕνα μόνον ἔχοντες λόχον. ἕτοι i στρατεύεσθαι ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς οὐ καταλόγου, καὶ εἰσφορᾶν τ καταὶ τιμήματα γινομένων ἀτελεῖς, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἀτιμότατοι. εἰ μὲ οὖν ὅτι k τ πρώτων λόχων, ἃς οἵ τε ἱππεῖς ἐξεπλήρουν, καὶ τῷ πεζῶν

sumpsit mane forum occupavit. Tribuni vero plebem ad tributa comitia vocarunt, & comitii loca funibus undique clauserunt, in quibus singulæ tribus distinctæ, & aliæ ab aliis separatæ erant futuræ. Et tunc primum pop. Rom. tributis comitiis de hoc viro suffragia tulit, multum reclamantibus patriciis, & impedire volentibus ne hoc fieret, atque centuriata comitia more patrio habenda censentibus. Ante enim quoties populus suffragia erat laturus de quavis re ex S. C. ipsi permissa, per coss. ad centuriata comitia vocabatur, solennibus quibusdam sacris ante patrio more peractis, quorum nonnulla etiam nostra ætate fiunt. Conveniebat autem tota multitudo in campum Martium, qui est ante urbem, sub centurionibus & signis non secus ac in bello instructa. Suffragia vero ferebant non omnes simul, sed singuli in suis centuriis, quando à consulibus vocabantur. Quum autem universæ centuriæ essent centum & nonaginta tres, & hæ in sex classes essent divisæ, prima ad suffragia *ante cæteras* vocabatur; atque hæc constabat ex iis quorum census erat maximus, & qui primum in bellis locum obtinebant: in qua censebantur equitum centuriæ XVIII. peditum LXXX. Secunda classis, quæ suffragia ferebat, constabat ex hominibus, quorum census erat minor, & qui in acie secundum locum obtinebant, nec eandem armaturam cum prima classe habebant, sed leviorem: hæc autem multitudo in centurias XX. distributa erat; quibus additæ duæ fabrorum lignariorum, & ærariorum centuriæ, & alii quotquot bellicarum machinarum erant opifices. Tertia vero classis, quæ tertio loco vocabatur, constabat ex centuriis XX. sed censu erat minor quam secunda, & proximum ab ea locum in acie tenebat, nec eadem arma ferebat quæ præcedens classis. Qui vero *quarti* deinceps vocabantur, ut censum minorem habebant, ita in bello tutiorem locum obtinebant, & armaturam expeditiorem habebant: hi quoque in centurias XX. divisi erant; illisque duæ cornicinum tubicinumque centuriæ addebantur. Quinta classis erat eorum qui censum minimum habebant; & eorum arma erant tela, quæ jaculabantur, & fundæ: hi locum certum in acie non habebant, sed leviter armati & expediti una cum militibus gravis armaturæ militabant, in centurias XXX. divisi. Pauperrimi vero cives, qui non erant cæteris omnibus numero inferiores, ultimum habebant suffragium, in unam omnes rejecti centuriam. Hi immunes erant militiæ & delectuum militarium, & tributorum quæ ex censu pendebantur, & ob utramque istam causam in suffragiis ferendis minima erat eorum auctoritas. Si igitur primæ classis centuriæ XCVIII. quæ constabant ex equitibus, & peditibus

Pr. Jul. 4219. ante Chr. 489. Olymp. 72. 3. V. C. Cos. 263. Var. 265.

a Male ἐφ' αἷς in Ed. Steph. b Rectius κατ' αὐτὰς unamquamque seorsim. Sylb. c Κατ' ἄνδρα vel κατ' ἄνδρας virilim legunt Lapus & Gelen. Κατ' ἀνδρὶ κατηγόρει malit Sylb. Nihil mutandum censet Portus: quod ex utraque lectione commodus sensus elici potest. d Τῷ ψηφοφορεῖν δῆμῳ Vat. e Ἐπιτιθέντων Vat. f Vel ἴσα accipiendum pro composito ἰσόπλευρα, vel ἴσοι, legendum. Sylb. Ἐσὶ in Cod. Vat. g Alibi σημείων. h Rectius forsan πανοπλίων ad vitandam tautologiam: vel pro τῷ τὸν legendum τῷ τῷ τὸν, nisi ellipsin esse dicas propositionis ἀντὶ. Sylb. & Port. i Imo δύο λόχοι dicendum, ut ex superioribus Dionysii verbis constat; vel vox φύλα catachrestice ponitur pro λόχοι, Port. k Οὐκ ἴσα Vat. Οὐχ ὅμοια τοῖς περὶ αὐτοῦς vel οὐχ οἷα οἱ περὶ αὐτὸν legi placuit Sylburgio. l Ἐσχάτοι Vat. m Στρατεύεσθαι aut aliud hujusmodi post τοῖς οὐ καταλόγου addendum, vel legendum ἀναγκαῖον τι ἦσαν ἐλεύθεροι τ οὐ καταλόγου liberi erant ab expeditionibus quæ ex delectu fiebant, i. e. non cogebantur dare nomina in conscriptione militum, sed pro arbitrio vel militabant vel domi remanebant. De his ipsis supra p. 213. v. 43. quo pertinent etiam quæ ab Appio repetuntur p. 318. v. 6. Sylb. Simili fere modo Portus, ἕτοι καταξιοῦν ἦσαν ἐλεύθεροι τ οὐ καταλόγου. n Τῶν πρώτων λόχων dicit pro τ πρώτης συμμορίας primæ classis ut paullo ante v. 18. Sylb.

a Le

Ante Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 | V. C. Cap. 263. Var. 265.

tibus primum locum in acie obtinentibus, consensissent, finis imponebatur suffragiis, nec centuriæ reliquæ XCV. ad suffragia vocabantur; quod nisi fieret, secunda classis, quæ constabat ex centuriis XXII. vocabatur, & tertia deinceps, donec consentirent centuriæ XCVII. & sæpe judicia primæ classis suffragiis absolvebantur, ita ut ultimis non esset amplius opus. Raro autem res tantæ ambiguitatis occurrebat, ut usque ad ultimæ inopum centuriæ suffragia veniretur; atque hoc erat tanquam finis, divisis bifariam primis centum & nonaginta duabus centuriis: hæc enim, postremo loco latis suffragiis, ad utram partem accessisset, suo momento efficiebat ut altera earum præponderaret. Marcii igitur propugnatores poscebant hæc *centuriata* comitia, quæ ex censu fiebant; sperantes fore ut fortasse à primæ classis nonaginta & octo centuriis, sin minus, à secunda saltem aut tertia absolvererur. At tribuni hoc suspicati, & ipsi tributa comitia habenda esse putarunt, & id judicium illis committendum, ut neque pauperes deteriore essent conditione quam divites, neque tribules minus honoratum locum quam milites graviter armati haberent; neque plebs in ultimas rejecta classes à suffragiorum æqualitate excluderetur; sed æquo & suffragiorum & honorum jure omnes inter se fruerentur, & pariter vocati suffragia tributim ferrent. Et ipsorum postulata videbantur æquiora esse quam aliorum, quod censerent populi judicium potius penes plebem quam penes paucorum dominatum esse debere, atque læsæ reip. crimen æque ad omnium cognitionem pertinere.

LX. ¶ Quum autem hæc quoque res illis ægre à patriciis fuisset concessa, quum jam causa esset dicenda, Minucius alter consul *suggestum* primus adscendit, & senatus mandata exposuit, exorsus à commemoratione beneficiorum quæcunque plebs à patriciis acceperat: deinde, pro tot & adeo præclaris facinoribus, hanc unam gratiam sibi rogantibus necessariam à plebe in totius reip. commodum rependi postulavit: præterea concordiam & pacem laudavit, & quantam felicitatem hoc utrumque civitatibus afferat, pluribus demonstravit: & invectus est in discordiam & bella civilia, quibus *multas* civitates una cum suis populis excisas, & gentes integras internecione deletas dicebat: & *plebejos* oravit ne iræ indulgentes deteriora melioribus anteponerent, sed maturo consilio sapienter res futuras providerent; neve consultantes de rebus maximi momenti nequissimos quosque cives in consilium adhiberent, sed eos quos judicarent viros esse optimos, & quos scirent pacis bellique temporibus patriæ valde profuisse, de quorum fide dubitare non possent, quasi jam naturam & *animum* mutassent. Summa autem orationis totius illa fuit, ne ulla suffragia contra Marcium ferrent,

οἱ δ᾽ αὐτὴν τάξιν [a] ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνοντες, τὸ αὐτὸ φρονήσωσιν [b] ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα λόχοι, τέλος ἔχει ἡ ψηφοφορία, καὶ ἐκύρου τοῖς λοιποῖς [c] ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα λόχοις δι-
δόντο αἱ ψῆφοι· εἰ δὲ [d] μὴ τοῦτο γένοιτο, ἡ δευτέρα συμμοία τὰ δύο καὶ εἴκοσι λόχους ἐκαλεῖτο, καὶ ἡ τρίτη· καὶ τοῦτο
συνέβαινεν ἕως ἂν τὸ αὐτὸ φρονήσωσι ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα λόχοι. καὶ τὰ μὲν πολλὰ τῶν ἀξιωμάτων ἐπὶ τῶν πρώτων κλήσεων τέλος ἐλάμβανεν, ὡς μηδὲν ἔτι δεῖν τῶν ἐχόντων. ἀσυνήθους δὲ πρᾶγμα ὄντως ὀχλοδιαζόμενοι ἐνεστήσαντο, ὥστε μέχρι τῆς ἑκάστης ψήφου τὸν ἀποφαινόμενον προσελθεῖν· καὶ διὰ βραχέων τοῦτο φανεῖσαν τῶν δευτέρων δύο καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, τὴν τελευταίαν ψῆφον ἐπενεχθεῖσαν ἐκείνης, αἰτίαν γενέσθαι τῆς ἐπὶ θάτερα ῥοπῆς. οἱ μὲν οὖν συναλοιζόμενοι Μαρκίῳ, ταύτην ἀξίαν καλεῖν τὴν ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἐκκλησίαν, ὑπολαμβάνοντες τάχα μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης κλήσεως ὑπὸ τὴν ὀκτὼ καὶ ὀγδοήκοντα λόχων ἀπολυθήσεσθαι τὰ ἄνδρα· εἰ δὲ μή γε, ὑπὸ τὴν δευτέραν, ἢ τρίτης. οἱ δὲ δήμαρχοι ταῦτα ὑφοράμενοι, καὶ αὐτοὶ τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν ᾤοντο δεῖν συνάγειν, καὶ τὸν ἀγῶνος ἐκείνην ποιῆσαι κυρίαν· ἵνα μήτε οἱ πένητες τὴν πλουσίων μειονεκτῶσι, μήτε οἱ [e] φυλέται τὴν ὁπλιτῶν ἀτιμοτέραν ἔχωσι χώραν, μήτε ἀπερριμμένον εἰς τὰς ἐκκλήσεις τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἀποκλείσῃ τὴν ἴσων ψήφων· ἰσόψηφοι δὲ καὶ ὁμότιμοι πάντες ἀλλήλοις γενόμενοι, μιᾷ κλήσει τὴν ψῆφον ἐπενέγκωσι τῇ φυλῇ. καὶ ἐδόκουν δικαιότερα αὐτοὶ τῶν ἑτέρων ἀξιοῦν· δημοτικὸν ὀφείλοντες εἶναι, ἀλλ᾽ οὐκ ὀλιγαρχικὸν εἶναι τὸ τῆς δήμου δικαστήριον, καὶ τιμὴν ἀφεῖναι τῆς ἀδικουμένης τὸ κοινὸν ἅπασιν ἀπάντων εἶναι κοινόν.

Συνεχωρήθησαν δὲ αὐτοῖς καὶ τούτου μείζω ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἐπειδὴ τὴν δίκην ἐχρῆν λέγειν, πρῶτος ἀνέβη Μινούκιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, καὶ εἶπεν ὡς ἐπείσειεν αὐτὸν λόγος ἡ βουλὴ πρῶτον μὲν ἁπάσας τὰς εὐεργεσίας ὑπομνήσων, ὅσας ἂν εἰλικρινὴς ὁ δῆμος πρὸς τὴν πατρικίαν ἔσπευσε ἀξιῶν ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων μίσθωμα ἀποδοθῆναι πρὸς τοῦ δήμου δεομένοις σφίσιν ἀναγκαίαν χρείαν, ἐπὶ τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἀγαθῷ· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπαινῶν μὲν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ ὅσης εὐδαιμονίας ἑκάτερον τούτων αἴτιον ἐφ᾽ ταῖς πόλεσιν ἐπιλεγόμενος· κατηγορῶν δὲ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐμφυλίων, ἐξ ὧν πόλεις αὐτάνδρους ἀπέφαινεν ἀνηρῆσθαι, καὶ ἔθνη ὅλα διολωλέναι· πρὸς ταῦτα δὲ μὴ τὰ χείρω αἱρεῖσθαι πρὸ τῶν κρειττόνων ὀργῇ ἐπιτρέψαντας, ἀλλ᾽ οὐκ λογισμῷ σώφρονος τὰ μέλλοντα ὁρᾶν, μηδὲ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν χρῆσθαι συμβούλοις περὶ τῶν μεγίστων βουλευομένους, ἀλλὰ τοῖς κρατίστοις [f] σφίσι δοκοῦσιν, ὑφ᾽ ὧν ἥδεσαν [g] ὂν εἰρήνῃ καὶ κρατὰ πολέμους πολλὰ ὠφελημένην τὴν πατρίδα, οἷς οὐκ ἂν διαφθεῖσιν, ὡς μεταβεβλημένοις τὴν φύσιν, ἀπιστεῖν. ἐν δὲ κεφάλαιον ἁπάντων τῶν λόγων, μηδεμίαν αὐτοὺς ἐπενεγκεῖν κατὰ τοῦ Μαρκίου ψῆφον, ἀλλὰ

[a] Ἐν τοῖς πολίμοις *Vat.* [b] Ἐπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα reperitur etiam v. 6. sed verior scriptura est ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα ut sequitur v. 16. & colligitur ex p. 447. v. 22. ubi primæ classi tribuit octuaginta centurias peditum & octodecim equitum, (ut supra quoque p. 213. v. 38.) quæ summa est centuriarum 98. quare *Lapus* etiam vertit *octo & nonaginta ordines. Sylb.* [c] Pro ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα interpretes rectius legunt *nῦν καὶ ὀγδοήκοντα.* cum enim secunda classis constet centuriis 22, tertia 20, quarta rursum 22, quinta 30, & sexta 1, non potest major ex his numeris elici summa quam 95. qua de re vide *Annot.* ad p. 215. *Sylb.* [d] *Mavi* τοῦτο in *Ed. Steph. & Cod. Vat.* [e] Articulum ἡ non agnoscit *Vat.* [f] Malim ψιλοῖ, cum ad sequens ὁπλιτῶν magis quadret. *Sylb.* [g] Σφίσιν ἔτι δοῦσιν *Vat.* [h] Ἐν εἰρήνῃ τε *Vat.*

465

466

ἀλλὰ μᾶλλον μὲν ἀν αὐτὸν ἀφεῖναι τὴν ἔνδειαν, ἀναμιμνησκομένους οἵων εἰς τὸ κοινὸν ἠγάνηται, καὶ ὅσους κατώρθωσεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πολέμους, καὶ ὡς οὔτε ὅσια, οὔτε δίκαια, οὔτε πρεσβύτεροι σφίσι ποιήσουσι, λόγων μὲν αὐτῷ μνησικοιοῦντες φαύλων, ἔργων δὲ ἀγαθῶν καλῶν. ἦναι δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀφέσεως καλὸν, ὅτι γε αὐτὸς ἥκει παρέχων τὸ σῶμα τοῖς ἀφεῖσι, καὶ παρέξων ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ ἀξιώσειν. εἰ δὲ οὐχ οἷοί τε εἰσὶ ἀφαλύσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ χαλεπῶς καὶ ἀπροθυμήτως ἔχουσιν, ἐνθυμηθέντας ὅτι ἡ βουλὴ δεησομένη περὶ αὐτοῦ παρεῖσιν, ἄνδρες ἀξιόχρεοι τῆς πόλεως τριακόσιοι, παθεῖν τι καὶ ὑπολαβεῖν τὰς γνώμας, καὶ μὴ δι' ἑνὸς ἐχθροῦ τιμωρίαν, τοσούτων δεήσειν ἀπώσασθαι φίλων, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν χάριτι δίκαιον ἑνὸς ἀνδρὸς ὑφεῖσθαι. Ταῦτα καὶ πρόσπλησια τούτοις εἰπὼν, τελευταῖον ἐκεῖνον [d] ἐπέθηκε τὸν λόγον, ὅτι ψήφου μὲν ἐπαχθείσης, ἐὰν ἀπολύσωσι τὸν ἄνδρα, ἀφ' ὧν μηδὲν ἀδικεῖσθαι τὸν δῆμον ὑπ' αὐτοῦ, δόξουσιν ἀφειλέναι· ἐὰν δὲ κωλύσωσιν ἐπιτελεσθῆναι δίκην, τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτοῦ φανήσονται κεχαρισμένοι.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Μινυκίου, παρελθὼν ὁ δήμαρχος Σικίννιος, ὅτε αὐτὸς ἔφη προδώσειν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ δήμου, οὔτε τοῖς προδοῦσιν ἐπιτρέψειν ἑκών· ἀλλ' εἰ τῷ ὄντι παρέχουσιν οἱ πατρίκιοι τὸν ἄνδρα ἐπὶ δίκην τοῖς δημοτικοῖς, ἀναδώσειν καὶ αὐτὸς ψῆφον, ἄλλο δὲ ποιήσειν [e] περὶ τούτου οὐδέν. μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ Μινύκιος εἶπεν· "Ἐπειδὴ πάντως, ὦ "[B] δήμαρχε, ψῆφον ἐπενεχθῆναι περὶ τοῦ ἀνδρὸς "προθυμεῖσθε, μηδὲν ἔξω τοῦ ἐγκλήματος κατη- "γορεῖτε· ἀλλ' ἐπειδὴ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν "εἰσηγγείλατε, τοῦτο διδάσκετε, καὶ περὶ τούτου τοὺς "πίστεις φέρετε. [b] λόγων δὲ αὐτοῦ ὧν εἰπεῖν κα- "τὰ τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν εἰπεῖν, μήτε μέμνη- "σθε, μήτε κατηγορεῖτε. ἀφεῖσθαι γὰρ αὐτὸν ἐψη- "φίσατο ταύτης τῆς αἰτίας τὸ συνέδριον, καὶ ὅτι ῥη- "τοῖς ἦκεν εἰς τὸν δῆμον ἐπιδικασόμενος καὶ μετὰ τοῦ- "το ἀνέγνω ὃ προβούλευμα". ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἰπὼν τε καὶ ὑπομαρτυρήμενος, κατέβη. τοῦ δὲ δημάρχου πρῶτος μὲν διῆλθε τὴν κατηγορίαν Σικίννιος ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς, πάντα ὅσα πρά- τῶν ἢ λέγων ὁ ἀνὴρ τῷ δήμῳ διετέλεσεν, εἰς κατα- σκευὴν τυραννίδος ἀναφέρων. ἔπειτα μετ' ἐκεῖνον οἱ δυνατώτατοι τῶν δημάρχων [k] εἶπον.

467 Ὡς δὲ παρέλαβεν ὁ Μάρκιος τὸν λόγον, ἀρξάμενος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, διῆλθεν ὅσους ἐστρατευμένος ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, καὶ ὅσους εἰλικρὰς ὑπηκόους ποιῶν τῆς

sed potissimum absolverent hominem propter ipsius virtutem, memores quem bene esset meritus de rep. & quot bella pro communi totius pop. Rom. libertate imperioque feliciter gessisset: & nec pie nec juste nec ex officio suo facturos dicebat, si inania ejus verba in memoriam revocarent, & ob praeclara ejus facinora nullam gratiam ei rependerent. Honestam autem hominis absolvendi occasionem sese offerre dicebat, quod & ipse ultro sui corporis potestatem inimicis faceret, & quicquid illi de se statuissent, in eo acquieturus esset. Quod si cum illo in gratiam redire non possent, sed acerbo & implacabili odio eum prosequerentur, *rogabat eos ut* saltem id considerantes, senatum pro eo deprecantem adesse, trecentos viros totius civitatis optimos, aliqua misericordia moverentur, animisque flecterentur, nec propter unius inimici poenam, tot amicorum preces repellerent; sed multorum ac proborum virorum gratiae unius hominis poenam condonarent. Haec & his similia loquutus, postremo sic clausit orationem suam; si suffragiis suis hominem absolverent, fore ut eum absolvisse viderentur, quod plebi nullam injuriam feciſſet, sed si hoc judicium ad finem usque perduci prohiberent, fore ut in gratiam ejus deprecatorum poenam ei remisisse viderentur.

¶ Quum autem Minucius finem dicendi feciſſet, Sicinnius tribunus progressus dixit, neque se plebis libertatem proditurum, neque sponte ab aliis prodi passurum: sed, si revera patricii hominem plebis judicio permitterent, se in suffragia plebem missurum, & nihil aliud praeterea facturum. Post hunc progressus Minucius dixit: "Quandoquidem, tribuni, adeo cupitis de hoc homine "omnino suffragia ferri, nihil praeter objectum crimen contra eum dicite: sed quando affectatae tyrannidis nomine eum detulistis, hoc docete, &, quibus potestis, rationibus hoc probate. Verborum vero, quae "ab eo in senatu contra plebem dicta crieminamini, neque mentionem facite, neque "propterea illum accusate. Nam senatus suo "decreto eum hoc crimine liberavit, eumque ad plebis judicium certis conditionibus, "quae disertissimis verbis expressae fuerunt, "venire aequum esse censuit: ac mox senatusconsultum recitavit. Ille igitur, haec loquutus & obtestatus, descendit. Tum Sicinnius, tribunorum primus, accusationem à se accuratissime praemeditatam est aggressus; & quicquid unquam reus aut feciſſet aut dixisset, id ad tyrannidis affectationem retulit. Post illum tribuni, qui gratia & opibus plurimum valebant, verba fecerunt.

¶ Quorum orationem quum Marcius excepisset, exorsus à primis suae adolescentiae annis, recensuit quoties pro rep. militasset, & quot coronas pro victoriae praemio ab imperatoribus

Pr. Vat. 4825. Pal. Cic. 189. Oberp. 72. V. D. Cic. 163. V. D. Par. 165.

LXI.

LXII.

a Δι' αὐτὸν, i.e. *propter ipsum, propter ipsius virtutem*, ex ipso sensu legendum putat *Port.* Δι' αὐτῶν ἀρετῶν τῶν ἄνωθεν ἀνδρῶν *Vat.* b Ut hîc, sic etiam infra in illo participio ὑπομεμάρτυρος, vel λέγων vel ἀναφέρων, subaudiendum ad legitimam constructionem. *Port.* c Παρεῖσιν hîc non tantum intellectum respicit, sed etiam sequentia ἀνδρὸς τοσούτου. *Sylb.* d Ita *Vat.* & *Lego Codd.* ἐπιθεὶς addidit. Sed possumus etiam (inquit *Sylb.*) ἐπιθεὶς retinere pro *subjecit*, seu *suggessit admonitionis loco.* e Τὸν ἄνωθεν *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* f Περὶ ταύτου *Vat.* quod placuit & *Porto.* g Δήμαρχοι *Vat.* h Λόγων δὲ, ἐν αὐτὸν εἰπεῖν *Vat.* i Ἐδημήγουν *Vat.* k Εἶπον *Vat.*

Ol. 71. 4. Ann. Urb. 489. Ol. 71. 3. A. C. 243. A. U. 269.

præteritis accepisse, quot hostes viros occidisset, & quos cives in prœliis servasset, & ad singula dicta ostendebat dona sibi fortitudinis ergo data, & imperatores testes citabat, & cives à se servatos nominatim appellabat. Illi vero aderant lamentantes, & rogantes cives, ne suæ salutis auctorem, tanquam hostem, perderent & interficerent: unamque pro multis animam reposcentes, & se ipsos pro eo dedentes ut arbitratu suo de se statuerent. Horum autem plerique erant plebeji, eorumque magnus erat in rep. usus: quorum aspectu & precationum reverentia plebs mota, ad commiserationem & lacrymas se convertit. Ut vero Marcius discissa etiam veste pectus ostendit cicatricibus oppletum, & cæteras totius corporis partes plagis repletas, *quæsivit ex illis* num ejusdem hominis hæc facinora esse putarent, multos in bello servare, & servatos in pace perdere, & qui fieri posset, ut qui tyrannidem affectaret, idem ex urbe plebem expelleret, à qua potissimum tyrannis augetur & alitur. Adhuc autem eo loquente quotquot de plebe erant æquiores *ac mitiores*, & proborum hominum amantiores, absolvendum hominem vociferabantur; eosque pudebat quod vel ab initio hujusmodi criminis reus actus fuisset, vir qui toties pro communi omnium salute vitam suam contempsisset. sed qui erant ingenio invido & *maligno*, quique bonos viros oderant, & ad quamlibet seditionem facillime movebantur, ægre illi quidem ferebant quod hominem essent absoluturi: sed tamen quid aliud facerent non habebant, quia nullum affectatæ tyrannidis (cujus caussa in suffragia fuerant missi) manifestum argumentum reperire poterant.

LXIII. ¶ Quod quum animadvertisset Decius ille, qui & in senatu verba faceret, & qui *callidis artibus* auctor fuerat ut S. C. de hoc judicio fieret, surrexit, &, indicto silentio, in hunc modum est loquutus: "Quando, Quirites, "patricii crimine orationis in senatu habitæ, "& factorum quæ inde violenta & superba "sequuta sunt, Marcium absolvunt, & eum "ne accusare quidem nobis permittunt, au"dite quodnam facinus præter illa verba "generosus iste vir patrarit, quam superbum, "quam tyrannicum; & qualem vestram le"gem ipse homo privatus violarit, discite. "Omnes profecto scitis, prædam ex hostibus "captam, nostraque virtute partam ad remp. "legis jussu pertinere, & non modo nullum "privatum hominem, sed ne ipsum quidem "imperatorem in istam jus habere: sed quæ"storis esse hanc acceptam vendere, & pecu"niam hinc redactam in ærarium ferre.

τερωτηθὲν συφέρειν, πολλοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀγχιμάχους ὑπ' αὐτῷ, καὶ σωτῆρας τοὺς διασωθέντας ὑπ' αὐτοῦ ἐν πολέμοις καὶ δῶρα ἕκαστον αὐτῷ λογισθέντα οὐ τὰ ἀκριβῆ ἐπεδείκνυτο, καὶ τοὺς ἐφεστηκότας μάρτυρας παρείχετο, καὶ τοὺς πολίτας τοὺς διασωθέντας ἐξ ὀνόματος ἐκάλει. οἱ δὲ παρῆσαν ὀλοφυρόμενοι, καὶ δεόμενοι τῶν πολιτῶν, μὴ τὸν αἴτιον σφίσι τῆς σωτηρίας, ὃς πολέμων δοπολίσεως καὶ κινδύνων, μίαν τὰ ἀντὶ πολλῶν ψυχὰν αἰτούμενοι, καὶ παραδιδόντες ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐκείνου χρῆσθαι ὅτι βούλοιντο. ἦσαν δὲ οἱ πλείους αὐτῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ γένους, καὶ πολλὰ τῷ κοινῷ χρήσιμοι ὄντες τοῖς τε ὄψεσι καὶ ταῖς δεήσεσι δι' αἰσχύνης ὁ δῆμος λαμβάνων, εἰς οἶκτον καὶ δάκρυα ἐτράπετο. ὡς δὲ καὶ τινὰ ἐθηκατο ὁ Μάρκιος διερωτᾶσθαι, εἴποιεν εἰ ἔξεστι τὰ σφέτερα [b] ἐγκλήματα μεθ', καὶ πᾶν ὅ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἀνέπλεων τραυμάτων καὶ πληγῶν, [c] εἰ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἔργα ἕνεκα νομίζοιεν, σώζειν μὲν [d] ἐκ τῶν πολεμίων τοὺς πολλούς, ἀπολλύναι δὲ τὸν σωθέντα, ὃς εἴη τυραννίδα κατασκευαζόμενός τις ὃ δημοτικὸν ἐλαύνει μέρος ἐκ πόλεως, ὑφ' ἧς μάλιστα αὔξεταί τε καὶ τρέφεται τυραννίς. ἔτι [e] δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ὅσον μὲν ἦν τοῦ δημοτικοῦ μέρους ὀπτικὸν καὶ φιλόχρηστον, ἀπολύειν ἐδόα τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αἰσχύνης ἐλάμβανεν, εἰ καὶ δίκην ὑπεῖχε τὴν ἀρχὴν καὶ τοιαύτης αἰτίας, ἀνὴρ τοσαυτάκις ὑπερεμὼν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἕνεκα τῆς ἀπάντων φυλακῆς. ὅσοι δὲ ἦσαν φύσει βάσκανοι καὶ μισόχρηστοι καὶ τοῖς πᾶσιν εὐκίνητοι εἰσιν, ἠχθοντο μὲν ἀπολύειν τὸν ἄνδρα μέλλοντες, ἐκεῖνον δὲ ὅτι ἂν ἄλλο ποιῶσι, μᾶλλον ἢ τὸν μηδεμίαν εὐείκειαν ἀφορμὴν τυραννίδος [g] ἢ ὀπτιθέσιαν φαινομένην, ὑπὲρ ἧς τὰς ψήφους ἀνειλήφεσαν.

Τοῦτο καταμαθὼν ὁ Δέκιος ἐκεῖνος, ὁ καὶ τὰς ἐν τῇ βουλῇ ποιησάμενος λόγους, καὶ τὸ προβούλευμα περὶ τοῦ δίκης γραφῆναι παρασκευάσας, ἀνέστη, καὶ σιωπὴν γενέσθαι κελεύσας, ἔλεξεν· "Ἐπειδή, ὦ δημοι, τὰ μὲν ἐν τῇ βουλῇ λεχθέντα "ὑπὸ Μαρκίου λόγων, καὶ τὰ διὰ τούτων ἀκολουθησάντων ἔρ"γων βιαίων τε καὶ ὑπερηφάνων ἀπολύουσιν αὐτὸν οἱ πατρί"κιοι, καὶ οὐδὲ ἡμῖν ὀπτέρπουσι καταλογεῖν, ἀκούσατε ἤδη ὑμῖν ἔρ"γον ἔξω τοῦ λόγου ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ τυχαίνῃ διαπεπραγ"μένος, ὃς [h] αὐθαδὲς καὶ τυραννικόν, καὶ οἷον ὑμῶν κατέλυσε "νόμον αὐτὸς ἰδιώτης ὤν, μάθετε. ἴστε δήπου πάντες, ὅτι "τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσον ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ "τυχεῖν δι' ἀρετὴν, δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τὸ- 468
"πον οὐκ ἔστιν τῷ ἰδιώτῃ γίνεσθαι κύριον, ἀλλ' ἢ διὰ αὐ"τοῦ ὁ τῆς δυνάμεως ἡμῶν· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλα"βὼν, ἀποκομιεῖ, καὶ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα.
"καὶ

a Desiderantur in *Cod. Vat.* b Non agnoscit *Vat.* c Ante conjunctionem *si* subaudiendum (cum utroque Interprete) participium ἐροῦσι, ἐρῶσιν, vel aliud simile. *Sylb.* Si Codex mendo caret, dicendum hoc loquendi genus concisum & ἀποστατικὸν esse, atque adeo bene convenire orationi patheticæ. Verum eo potius propendeo ut credam αὐτοὺς ἤρετο, vel αὐτοὺς ἤρου, aut simile quid Librariorum incuria excidisse. *Port.* Has *Sylburgii Portique* conjecturas à vero non multum aberrasse ostendit *Cod. Vat.* in quo legitur καὶ ἐκέλευσε εἰ &c. d Ut hîc dicitur. σώζειν ἐκ τῶν πολεμίων, sic aliquanto post (v. 41.) καὶ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα. potest tamen & πολέμων legi, quia mox sequitur ἢ εἰρήνῃ. *Sylb.* e Malim cum articulo ἐκ τῆς πόλεως. *Sylb.* f Al' in apodosi & epanalepsi observavi etiam apud *Pausaniam.* Sed frequentem ibi usum habet etiam N. *Sylb.* g Expungo vocabulum ἢ ante ὑποψίαν. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *nullum invenirent apparens affectatæ tyrannidis argumentum.* Convenit autem hæc tyrannidis ὑποψία (quæ pag. seq. τυραννίδος καταστάσεως vocatur) cum hisce in pag. præced. ἐὰν δοκῇ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἐπιτηδεύειν. Male ideo *Salmasius* à *Lapo* discessit, quod vocula ἢ dereptas ita locum reddiderit, *quum nihil in eo invenirent quod in tyrannum vel insidiatorem competeret.* *Steph.* h Perperam in *Ed. Steph.* αὐθάδης legebatur. *Port.* i Hoc nomen ad λάφυρα refertur. Mendose in *Ed. Steph.* δημοσία. *Port.*

a Mox

"ἢ ἐκ τοῦ τὸν ὑμᾶς ἐξ ἴσου πλεονεκτοῦντα, μὴ ἐξ ἴσου
"λαβόντας ἀπολλύειν τοῦτο, ἀλλὰ δεδιότας μὴ οὐκ ἐξ
"ἴσου λάβητε. ἀλλ' οὗτος φύσει Μάρκιος ἐστὶ τοιοῦτος
"οἷος τὸ κοινὸν ἡμῶν, καὶ κυρίους αὐτοὺς, ἐμοῦ μὲν ἕνεκα
"ἀφαιρεθῆναι τὰ κοινὰ ἡμῖν, ἢ δημότας, λάβωσι, μὴ
"πείσητε· καὶ οὐ, πάλαι στοιχαρθμῶν γὰρ ὑμῖν
"κατὰ σφᾶς ἐκείνοις τῆς Ἀντιατίδος γῆς, καὶ πολλὰ μὲν
"χρήματα, πολλὰ δὲ βοσκήματα, πολλοῦ δὲ σῖτον,
"πολλὰ δὲ ἄλλα χρήματα προσκαλουμένων, ὅτε τὰ
"ταμεῖα ταῦτα ἀπέδειξεν, ὅτε αὐτὸς ὑποστὰς
"εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκεν τὸ ἀργύριον, ἀλλὰ διανει-
"με καὶ κατεχαρίσατο τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἅπασαν
"τὴν λείαν. τοῦτο δὴ τυραννίδος τεκμήριον ἔναγχος φημὶ
"τὸ ἔργον. τίνες γὰρ οὔ; ὃς τοὺς ἑαυτῷ κόλακάς τε
"καὶ στοματοφύλακας, καὶ τῆς μελλούσης συνερ-
"γὸς τυραννίδος τὰ δημοτικὰ εὐεργέτει χρήματα·
"καὶ νόμου καταλύσει ἕνεκα φανερὰν ταύτην λέγω. δυ-
"οῖν δὴ θάτερον ἀποφηνάτω παρελθὼν Μάρκιος, ἢ ὡς
"οὐ διένειμε τὰ λάφυρα τοῖς ἑαυτῷ φίλοις ἀλλ' ἔλαβεν ἐκ
"τοῦ πολεμίας, ἢ ὡς ταῦτα ποιῶν οὐ καλῶς τοὺς νόμους
"ὧν αὐτὸς ἕτερον ἔξεστι πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. αὐτοὶ γὰρ ἀμφότερα
"ἴστε, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὸ ἔργον, καὶ ὑφ' ἑνὸς ὑμῖν ἀπο-
"ψηφισαμένοις αὐτῷ τὸ δίκαιον καὶ τὸ εὔορκα δοκεῖν
"ἐγνωκέναι. ἐάσας δὲ τοὺς στεφάνους, καὶ τὰ ἀριστεῖα, καὶ τὰ
"τραύματα, καὶ τἄλλην στρατείαν, ἃς ταῦτα
"λέγω, ὦ Μάρκιε, σοὶ ἀποδίδωμι γὰρ ἤδη σοὶ τὸν λόγον
"τοῦτον.

Τοῦτο δὲ κατηγόρημα πολλὴν ἐποίησε τὴν ὀπὶ θάτερα μεταβολήν. οἱ μὲν γὰρ ὀπιεικέστερόί τε καὶ σπουδάζοντες ὑπὲρ ἀφέσεως τοῦ ἀνδρὸς, μαλακώτεροι τότε τῶν ἀκροατῶν ἐγένοντο· ὁ δὲ κακόηθες ἅπαν, ὃ τοῦ δήμου πολὺ μέρος ἦν, ὅτι παντὸς ἀπολέσαι τὸν ἄνδρα ἤπτετο προθυμούμενον, ἔτι μᾶλλον εἰς ταῦτα ἐπερρώσθη, μεγάλης ἀφορμῆς καὶ φανερᾶς λαβόμενον. ἦν γὰρ ἀληθὴς ἡ τοῦ λαφύρων ἀφάνισις· οὐ μὴν ὅτι παρανόμως γε ποτὲ, καὶ ὅτι καταστρεπτικὴ τυραννίδος, ὡς ὁ Δέκιος ἠτιᾶτο, γενομένη, ἀλλ' ὅτι παντὸς τοῦ βελτίστου, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τοῦ κατεχόντων τὰ κοινὰ κακῶν. στασιάζοντος γὰρ ἔτι καὶ διεστηκότος ἀπὸ τοῦ πατρικίου τοῦ πλήθους τότε, καὶ ἀφεστηκότες οἱ πολέμιοι, καταφρονήσαντες τῆς χώρας ἐποιοῦντο, καὶ λεηλασίας συνεχεῖς· καὶ ὁπότε [d] δόξῃ τῇ βουλῇ τὸν καλύσοντα ταῦτα στρατὸν ἐξελθεῖν, οὐδεὶς ἐξήει τοῦ δημοτικοῦ, ἀλλ' ἐπέχαιρέν τε καὶ ἐθεώρει τὰ γινόμενα· ἡ δὲ τοῦ πατρικίου χεὶρ οὐκ ἰσχυρὰ 469 καθ' αὑτὸν ἀξιόμαχος. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, ὑπεσχέτο τοῖς πατράσιν, ἐὰν ὁπλιτεύσωσιν αὐτῷ τὸν πόλεμον, στρατιὰν ἄξειν ἐκ τῶν ἑκουσίων ὀπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ δίκην λήψεσθαι πρ' αὐτῶν εἰ ἔλαχε.

30 Hanc legem ab urbe condita nullus unquam fe-
rens non violavit; sed ne reprehenderet quidem at male latam? at unus ille Marcius, ejus jam latæ ac sanctæ auctoritate contempta, solus, Quirites, præda nostram remp. proximo superiore anno, nec ita pridem, ausus est fraudare. Quum enim vos irruptionem in agrum Antiatem fecisletis, & multa mancipia, multum pecus, magnam frumenti vim, & magnam rerum aliarum copiam acquisisletis, nec tamen nec quæstori dedit, nec ipsa ex horum venditione pecuniam redactam in ærarium retulit, sed totam prædam amicis suis divisit & elargitus est. Hoc igitur factum tyrannidis argumentum esse dico. quidni enim? siquidem suos assentatores, & satellites, & futuræ tyrannidis assertores de publica pecunia beneficiis affecit: atque hoc legis manifestam abrogationem esse dico. Marcius igitur prodeat, & è duobus alterum demonstret, aut se minime prædam ex hostibus captam amicis suis divisisse, aut factum quidem, sed salvis legibus: quorum neutrum dicere vobis præsentibus poterit. Vos enim ipsi utrumque nostis, & legem & factum: * quare, non est quod putetis hunc à vobis absolvi posse, nisi contra leges & jurisjurandi sanctitatem. Omissis igitur coronis & fortitudinis tuæ præmiis & cicatricibus, cæterisque præstigiis, ad hæc responde, Marci. Jam enim tibi hanc dicendi potestatem facio.

¶ Hujus criminis objectio fecit magnam mutationem *& inclinationem* in alteram partem. Nam qui prius æquiores ei erant, & qui studebant ejus absolutioni, his auditis, ei favebant remissius. At omnes maligni, quorum maxima pars erat ex plebejis, qui quavis ratione hominem perdere cupiebant, magna & manifesta criminis hujus occasione, quam arripuerunt, confirmati, multo magis in hanc partem inclinarunt. Verum enim erat prædam ab eo fuisse divisam, non tamen malo animo; nec ad struendam tyrannidem, ut Decius criminabatur: sed optimo consilio, & publicæ calamitatis levandæ caussa. Nam quum adhuc plebs seditione laboraret, & à patriciis dissideret, tunc hostes ideo audaciores facti agrum incursionibus & continuis populationibus infestabant; & quoties senatus volebat aliquas copias ad hæc hostium maleficia arcenda mittere, nullus plebejus exibat; sed alienis malis vehementer gaudebant, eaque negligebant: patriciorum vero manus per se ad hostibus resistendum non erat satis valida. Hac re animadversa, Marcius promisit consulibus, si summam imperii bellique sibi permisissent, se voluntariorum exercitum in hostes eductum, & brevi pœnas de illis sumpturum.

LXIV.

Qua

[a] Μόνος ἐξέστω σοφιζομένοις τὸ κοινὸν Vat. & Lapi Cod. [b] Celenius videtur legisse *διεδόμην*. quæ lectio mihi quoque placet. Sed si vulgatam retineas, vertes, *ne offendit quidem præterl.* nisi forte ab antecedente consequens intelligendum. *Vert.* In Cod. Vat. ὧν τὸ πλεῖστον οὐδ' ἐπεδάκτο. [c] Rectius forsan τῶν δημοσίων subaudita præpos. ἀπὸ vel ἐκ. *Xyl.* In Cod. Vat. ἐκ τῶν δημοσίων. atque ita (ut videtur) in *Lapi Cod.* nam vertit, *de publicis beneficia est promisit.* [d] Δόξῃ τῇ βουλῇ In Cod. Vat. [e] Reddiderunt hîc omnes Interpretes περιόρων negligebant. Sed fortasse eo usus est quo Thucydides non simul utrumque modo, de iis qui circumspectant quæ fiunt, eventum exspectantes. *Xyph.* * Nec est opus vobis suffragia reddentibus de eo justa & injusta cognoscere. *Lapus.*

Ol. Jul. 3116. Ann. Chr. 489. Olymp. 42. 3. V. C. Ann. 263. V. Ca. 265.

Qua potestate impetrata, Marcius convocavit & clientes & amicos & alios cives, quotquot cum duce ejusdem felicitatis & virtutis in bello participes esse cupiebant: ubi vero existimavit jam satis validam manum convenisse, eam in hostes adhuc rei ignaros duxit. Facta autem irruptione in agrum multis bonis refertum, & ingenti præda potitus, suis militibus permisit, ut omnia, quæ ceperant, inter se dividerent; ut qui sibi in ea expeditione fuerant socii, percepto suorum laborum fructu, prompto alacrique animo ad alias expeditiones venirent; & qui per pigritiam domi remanserant, cogitantes quantis commodis (quorum participes esse potuissent, si voluissent) seipsos propter seditionem fraudassent, in reqliuis expeditionibus prudentiores essent. Hoc igitur fuit illius viri ea in re consilium. Sed turba subdola & invita hoc factum per se, & nudum, animo inimico perpendens, plebis assentationem quandam & largitionem tyrannicam interpretabatur. Quapropter clamoribus & tumultu totum forum perstrepebat, nec Marcius quid ad hæc responderet, habebat; neq; consul neque alius quispiam; quod præter omnem exspectationem & spem hoc crimen ipsis objectum fuisset. Quare, quum nullus amplius ad crimen illud responderet, tribuni litem exsilio perpetuo æstimarunt, & tribus in suffragia miserunt, quia (ut existimo) verebantur ne is absolveretur, si pœnam capitalem in eum statuissent. Deinde, quum omnes suffragia tulissent, numeratis suffragiis non magnum discrimen apparuit. nam quum eo tempore XXI. tribus essent, quæ in suffragia fuerant missæ, Marcius à novem absolvebatur: itaque si duæ tribus *præterea* se ipsi adjunxissent, ob suffragiorum æqualitatem legitime absolutus fuisset.

Marcius damnatus, & judicium plebi concessum in patricios,

LXV. ¶ Hæc primo fuit de viro patricio ad populi judicium provocatio: postea ab illo tempore hoc in consuetudinem venit, ut tribuni plebis, quibuscunque civibus libuisset, diem dicerent, qua ad causam dicendam ad populum venirent. atque inde primum plebis potestas magnum habuit incrementum: at status optimatum multum pristinæ dignitatis amisit, quod homines plebejos in senatum admisisset, & magistratus ambire illis permisisset, nec à sacerdotiis eos repulisset, & alios maximos quosque honores, ac solis patriciis peculiares, partim necessitate coactus & invitus, partim provide ac sapienter, cum omnibus communicasset: de quibus suo tempore dicetur. Cæterum, mos iste vocandi principes civitatis ad causam dicendam in judicio, cujus arbitrium penes populum, multam materiam præbere potest, eum laudare aut vituperare volentibus. Jam enim multi boni & honesti viri, haudquaquâ pro dignitate tractati, turpiter ac inique à tribunis vita spoliati fuerunt; multi etiam superbi atque tyrannici ingenii homines, coacti vitæ & studiorum suorum

λαβὼν δὲ † ἐξουσίαν ὁ Μάρκιος, συνῆγε τοὺς τε πελάτας, καὶ τοὺς φίλους, καὶ † ἄλλον πολίτην οἷς ἐν βουλόμενοις ἐπαλαῦσαί * τε † τοῦ στρατηγοῦ τύχης καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ἀρετῆς. ὡς δὲ αὐτῷ χεὶρ ἀξιόμαχος ἐδόκει συνειλῦσθαι, πορεύεται ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθέων πω προσδοκίᾳ. ἐμβαλὼν δὲ εἰς χώραν πολλῶν ἀγαθῶν μεστὴν, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας κύριος, ἔφηκε τοῖς στρατιώταις ἅπαντα τὰ ληφθέντα διανεῖμαι, ἵνα οἱ μὲν συναιρόμενοι τοῦ ἔργου, τὸν τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι, προθύμως ἐπὶ τὰς ἄλλας [b]στρατιὰς ἀπαντῶσιν· οἱ δὲ ὑστερήσαντες, σκοπούμενοι ὅσων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἔξεστι μεταλαβεῖν, μᾶλλον τὸ σωφρονίζον ἀπεκαλύψωσιν, εἰς τὰς λοιπὰς ἐξόδους γένωνται [c]φρονιμώτεροι. διάνοια μὲν τοῦ ἀνδρὸς ἥδε ἐγένετο περὶ τοῦ ἔργου. ὄχλῳ δὲ ὑπόλῳ [d] καὶ φθονερῷ διαμενοῦς αὐτῇ καθ' αὑτὴν ἡ πρᾶξις ἐξεταζομένη, δημαγωγία τις ἐφαίνετο εἶναι, καὶ δεκασμὸς τυραννικός. ὥστε βοῆς καὶ θορύβου πᾶσα ἦν ἀνάπλεως ἡ ἀγορά, καὶ ὅτε ὁ Μάρκιος πρὸς ταῦτα ἔσχεν ὅ,τι ἀπολογήσαιτο, ὅτε ὁ ὕπατος, ὅτε ἄλλος ὑδείς, οἷα δὴ παραδόξου καὶ ἀπροσδοκήτου φανείσης τῆς αἰτίας. ἐπειδὴ δὲ ὑδεὶς ὑκέτ' ἀπελογεῖτο, ἀνέδωκαν οἱ δήμαρχοι † ψῆφον ταῖς φυλαῖς, τίμημα ἐπιγράψαντες τῇ δίκῃ φυγὴν ἀίδιον, καθ' ὅ[e], ὁπόσῳ, τοῦ μὴ ἂν ἁλῶναι † ἀνδρὸς, θανάτῳ αὐτὸν τιμήσαιντες. ὡς δὲ ἐπεψήφισαν ἅπαντες, ἀριθμουμένων τῶν ψήφων, ἓν μέγα τὸ ἀφέλλαιμα ἐφάνη. μιᾶς γὰρ καὶ εἴκοσι τότε φυλῶν οὐσῶν, αἷς ἡ ψῆφος ἀνεδόθη, [f]τὰς ἀπολυούσας ἔσχεν ὁ Μάρκιος ἑνδεκα· εἰ δύο προσῆλθον ἀπὸ φυλαί, [g] διὰ † ἰσοψηφίαν ἀπελύθη ἄν, ὥσπερ ὁ νόμος ἠξίου.

Αὕτη πρώτη κατ' ἀνδρὸς πατρικίου πρόκλησις εἰς † δῆμον ἐγένετο ὑπὲρ δίκης. [h] ἀπ' ἐκείνου δὲ χρόνου τοῖς ὕστερον λαμβάνουσι † τὸ δήμου προστασίαν, ἔθος κατέστη, καλέσαι, καλεῖν θ' ὁπόσους † πολιτῶν δίκην ὑφέξοντας ὑπὸ τοῦ δήμου. καὶ ἀπὸ τούτου ἀρξάμενος ὁ δῆμος ἤρθη μέγας· ἡ δὲ ἀριστοκρατία πολλὰ τοῦ ἀρχαίου ἀξιώματος ἀπέβαλε, βουλῆς τε μετέχειν ἐπιτρέψασα τοῖς δημοτικοῖς, καὶ ἀρχὰς μετιέναι συγχωρήσασα, ἱερῶν τε προστασίας λαμβάνειν τοῦ κωλύσασα, καὶ ὅσα ἄλλα τιμιώτατα ἦν καὶ ἴδια τοῦ πατρικίων μόνων, ἅπασι κοινωσαμένη, τὰ μὲν ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἄκουσα, τὰ δὲ ἐκ προνοίας τε καὶ σοφίας, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ. [i]τοῦτο μέντοι τὸ ἔθος, τὸ καλεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τῇ πόλει δυναστεύοντας, ὑπὲ δίκαις, ἧς ὁ δῆμος ἐγίνετο κύριος, πολλὰς ἂν παρέσχοι λόγων ἀφορμὰς [k]τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις ἢ ψέγειν. πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες οὐκ ἀξίᾳ τῆς ἀρετῆς ἐπάθον, αἰσχρῶς καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν δημάρχων τὰς ψυχὰς ἀφαιρεθέντες· πολλοὶ δὲ αὐθάδεις καὶ τυραννικοὶ τοῖς τρόποις, λόγοι ἀναγκασθέντες ὑποσχεῖν τοῦ βίου καὶ

a Pro τι rectius legeris τινα *aliquid. Sylb.* b Magis proprie στρατιὰς *expeditiones*: quas mox ἐξόδους appellat v. 13. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* c Malet forsan aliquis προθυμότερον. Sed ei cogitandum est, Marcium hoc suo facto prius civium genus ἀσθενέστερον reddere voluisse; posterius vero, φρονιμώτερον. *Sylb.* d Καὶ φθόνῳ δουρουμένῳ *Vat.* e Τῷ μὴ ἂν ἄλλον τὸν ἄνδρα δυνατὸν, αὐτὸν τιμήσαντες *Vat.* f Τὰς ἀπολυούσας φύλας ἔχων *Vat.* g Vide *Annott.* h Καὶ ἀπ' ἐκείνου *Vat.* i Τοῦτο μέντοι τὸ ἔθος, λέγω δὲ τὸ καλεῖσθαι *Vat.* k Τοῖς ἐπαινεῖν αὐτὸ βουλομένοις *Vat.*

a Rectius

ἡ Ἀθηναίων δημάτων, δίκας τὰς προσηκούσας ἔδοσαν, ὅπο-
τε μὲν οὖν ἀπὸ τῶν κεκτῆσθαι γένοιντο αἱ διαγνώσεις, καὶ
καθαρθείη τὰ τῶν μεγάλων αὐχήματα σὺν δίκῃ, μέγα
τι θαυμαστὸν ἐφαίνετο τῷ χρῆμα, καὶ ὑπὸ πάντων ἐπαινεῖ-
το· ὁπότε δὲ ἀρετὴ φθονηθεῖσα ἀνδρὸς τὰ κοινὰ εὖ διοι-
κοῦντος, ἀδίκως ἀναιρεθείη, δεινόν τι τοῖς ἄλλοις καλεφαί-
νετο, καὶ ὧν τῶν ἔθους ἀρξάντες κολασταὶ ἐγίνοντο. πολλάκις τε
βουλευσάμενοι Ρωμαῖοι, πότερα χρὴ καταλῦσαι αὐ-
τὸ ἢ φυλάττειν οἷον παρὰ τῶν προγόνων παρέλαβον,
οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ πέρας. εἰ δὲ δεῖ καὶ αὐτὸν ἐμὲ
σοφιστὰν περὶ τηλικούτων πραγμάτων γνώμην, ἐμοὶ
δοκεῖ, [b] ὃ μὲν ἔθος καθ' ἑαυτὸ ἐξεταζόμενον χρήσιμον εἶ-
ναι, καὶ πόλει τῇ Ρωμαίων ἀναγκαιότατον, χρεῖττον δὲ
καὶ χεῖρον γίνεσθαι παρὰ τὰς τῶν δημάρχων τρόπους. ὅ-
ταν μὲν γὰρ τύχωσι τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄνδρες δίκαιοι
καὶ σώφρονες, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα τιθέ-
μενοι, ὁ μὲν ἀδικῶν τὰ κοινὰ τιμωρίαν δώσειν ἦν προσῆκεν,
πολὺ δέον τοῖς ὁμοια παρεσκευασμένοις ὁρᾶν ὀκνηρο-
τέρους· ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τῆς κεκτῆσθαι πρὸς τὰ κοι-
νὰ [c] προϊὼν, ὅτε δίκην ἀοχήμονα ὑπέχειν, ὅτε εἰς αἰτίας
ἀλλοτρίας τῶν ἰδίων ἐνθυμάτων καλέσειν. ὅταν δὲ πονηροὶ,
καὶ ἀκόλαστοι, καὶ φιλοχρήματοι ἄνθρωποι τηλικαύτης ἐξουσίας
τύχωσι, ταναντία τούτων γίνεται. ὥστε καὶ ὃ ἔθος ἐπανορθοῦν
προσῆκεν ὡς ἡμαρτημένον, ἀλλὰ σκοπεῖν ὅπως ἄνδρες κα-
λοὶ καὶ ἀγαθοὶ γενήσονται τοῦ δήμου προστάται, καὶ μὴ τοῖς
τυχοῦσι τὰ μέγιστα εἰκῇ ἐπιτραπήσεται.

Ἡ μὲν δὴ πρώτη Ρωμαίοις ἐμπεσοῦσα μετὰ τὴν ὀλε-
θρίαν τῶν βασιλέων φύσις, ἔσχε τοιαύτας αἰτίας, καὶ εἰς τοῦτο
κατέστησε τὸ τέλος. ἐμήκυνα δὲ τὸν ὑπὲρ [d] αὐτῶν λό-
γον, τοῦ μή τινα θαυμάσαι πῶς ὑπέμειναν οἱ πατρίκιοι
τηλικαύτης ἐξουσίας ποιῆσαι τὸν δῆμον κύριον, ὅτι στρα-
γῆς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν γενομένης, ὅτι φυγῆς, καὶ οἱ ἄλ-
λαις πολλαῖς ἐγένετο πόλεσι. πρόδηλος γὰρ ἕκαστος ὅτι τοῖς
ἀδοξοτέροις ἀκύροις τὴν αἰτίαν μαθεῖν, καὶ τὸ πιστὸν
471 οὐ ταύτῃ πίθεται μόνῃ. ἐλογιζόμην οὖν ὅτι μοὶ πολλοῦ καὶ
τοῦ πάντος δεήσει πιστὸς εἶναι ὁ λόγος, [e] εἰ τοσοῦτον ἔφην μόνον,
ὅτι παρῆκαν οἱ πατρίκιοι τοῖς δημοτικοῖς τὴν ἑαυτῶν δυνα-
στείαν, καὶ ἐξὸν αὐτοῖς τὴν ἀριστοκρατίαν πολιτεύεσθαι, τὸν
δῆμον ἐποίησαν τῶν μεγίστων κύριον, δι' ἃς δὲ συνεχω-
ρήθη ταῦτα αἰτίας, παρέλιπον. ἀφ' οὗ τοῦτο ἐπιξηλθον
ἁπάσας. καὶ ἐπειδὴ οὐχ ὅπλοις ἀλλήλους βιασάμενοι καὶ
προσαναγκάσαντες, ἀλλὰ λόγοις πείσαντες με-
θήρμοσαν, παντὸς μάλιστα ἀναγκαῖον ἡγησάμην εἶναι,
τοὺς λόγους αὐτοῖς διεξελθεῖν, οἷς τότε οἱ δυνατεύον-
τες τὴν ἑκατέροις ἐχρήσαντο. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τινες
τὰς ἐν τοῖς πολέμοις παρόξεις ἀκριβῶς οἴονται δεῖν
ἀναγράφειν, καὶ περὶ μίαν ἔστιν ὅτε μάχην πολλοὺς ἀναλί-
σκουσι λόγους, τόπων τε φύσεις, καὶ ὁπλισμῶν ἰδιότητας,
καὶ τάξεων τρόπους, καὶ στρατηγῶν προσκλήσεις, καὶ
τὰ ἄλλα διεξιόντες ὅσα τῆς νίκης αἴτια τοῖς ἑτέροις ἐγέ-

rationem reddere, meritas pœnas dederunt. Quoties igitur optimo ac integerrimo animo de cauſis cognoſcebatur, & magnatum elati ſpiritus jure deprimebantur, hæc res valde magna & admiranda videbatur, & ab omnibus laudabatur. quoties vero vir aliquis virtute præditus, & remp. bene adminiſtrans per invidiam injuſte tollebatur, hoc aliis atrox & indignum videbatur, & hujus moris auctores damnabantur. Et quum ſæpe pop. Rom. conſultaſſet, utrum iſte mos tollendus, an ita ut à majoribus acceptus fuerat conſervandus eſſet, ad nullum finem id ſuum conſilium perduxit. Quod ſi mihi quoque de rebus tantis meam ſententiam interponere licet, mihi videtur mos iſte, ſi per ſe conſideretur, utilis eſſe, & reip. Rom. maxime neceſſarius, ſed magis & minus commodus eſſe pro tribunorum ingeniis. Quoties enim homines juſti & moderati, & publicæ utilitatis, quam ſui privati commodi, amantiores, hanc poteſtatem habebant, is qui remp. læſiſſet, meritis pœnis perſolutis, aliis, qui idem facere fuiſſent parati, metum ingentem incutiebat: at bonus vir, & qui optimo animo ad remp. acceſſerat, neque judicium turpe tubibat, in criminationes à ſuis ſtudiis alienas incidebat: quoties vero improbi & intemperantes & avari homines tantam poteſtatem adipiſcebantur, tunc his contraria fiebant. Quare, hic mos non erat corrigendus, ut vitioſus: ſed in creandis tribunis plebis danda erat opera, ut viri honeſti & boni ad id deligerentur, neve temere quibuſvis res tanti momenti committerentur.

¶ Prima igitur ſeditio, qua poſt reges exactos Roma laboravit, ob has cauſas eſt exorta, & hunc habuit exitum. Prolixior autem in hac rerum narratione fui, nequis forte miretur quomodo patricii tantam poteſtatem plebi permittere voluerint, neque cæſis neque pulſis optimatibus, ut in multis aliis civitatibus accidit. Unus enim quiſque dum audit res novas & inauditas, cauſſam ſcire cupit, & in hac ſola fidem ſuam collocat. Cogitabam igitur parvam aut certe nullam prorſus meæ orationi fidem habitum iri, ſi hoc tantum dixiſſem, patricios plebejis ſuam poteſtatem *ac principatum* tradidiſſe, & quum poſſent per optimates remp. adminiſtrare, rerum ſummam plebis arbitrio commiſiſſe, &, ſi quibus de cauſſis hæc conceſſa fuiſſent, omiſiſſem: ideo igitur omnes recenſui. Et quoniam hanc mutationem non armis, non mutua vi, nec mutua neceſſitate coacti, ſed oratione adducti fecerunt, maxime neceſſarium eſſe duxi, ipſas orationes, quas tunc utriuſque factionis principes habuerunt, fuſius explicare. Demiror autem illos qui res bello geſtas accurate ſcribendas putant, & nonnunquam in unico prælio plurimum verborum conſumunt, dum locorum naturam & armaturæ proprietates, & modum quo acies inſtructæ fuerint, & imperatorum adhortationes, & res alias, quæ alteri victoriam pepererint, oratione perſequuntur:

LXVI.

Par. Vat. 1425. Amst. Cas. 459. Obsop. 71. Cas. 263. Vat. Par. 1785.

a Rectius μίαν τι ἢ δυὸ μόνον ἐφάνην. Sylb. Atque ita in Vat. & Lapi Cod. b Τὸ μὲν ἔθος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ Vat. c Non male legeris ἀστοῦντα, ut Latini quoque dicunt, ad remp. accedere: & Dionyſ. noſter παρελθὼν p. 441. v. 34. Ipſe tamen agnoſcit etiam Lapi verſio; reſte autem in rep. procedens. Sylb. d Λόγων excuſari poteſt. Siquis tamen malit, ut ſeratur ad ſcom. antecedens τινὸς, ſruatur ſuo judicio. Sylb. e Οὗ τινὸς ἰσχὺν μόνον Vat. f Οἱ δυνατεύοντες hi ligerique Vat.

Var. Fast. anni Urbis 494. Olymp. 71. 2. A. C. Ca. 262. A. Ca. 265.

tuæ dum vero civiles motus & seditiones denuo scribunt, res memorabiles quibus res inexpiabiles atque admirandæ perfectæ sunt, memoriæ prodendas non arbitrantur. Siquid enim aliud in Romana rep. valde laudabile ac dignum, quod omnes homines imitentur, hoc quoque (meo judicio) fuit: imo vero hoc cæteras omnes res, easque admirandas, longe suo splendore superavit, quod neque plebeji contemptis patriciis eos aggressi fuerint, aut magna cæde optimatum facta, res omnes illorum occuparint, neque viri dignitate præditi aut domesticis opibus aut auxiliis externis totam plebem oppresserint, ut in posterum sine metu in urbe viverent; sed inter se non aliter se gesserint quam fratres cum fratribus, aut liberi cum parentibus in bene instituta familia, de juris æquabilitate disceptantes, & mutuæ orationi adducti controversias diremerint, & nullum insanabile aut impium facinus alii in alios patrare ausi fuerint: ut Corcyræi, & Argivi, & Milesii, & tota Sicilia, & multæ aliæ civitates in seditione fecerunt. Ob has igitur causas ego accuratius *ac fusius* quam compendiosius hæc narrare malui: judicium tamen unicuique sit liberum.

LXVII. ¶ Ergo, quum illius judicii hic fuisset exitus, plebs dimissa stolidos spiritus assumpsit, & optimatum potentiam à se eversam existimavit. At patricii, præ mœrore vultu demisso animisque dejectis *discedentes* incusabant Valerium, quo suasore ac auctore plebi judicium permiserant. Marcius autem, cum gemitibus & lacrymis hominum qui ejus fortunæ miserebantur, domum est deductus. At ipse, nec suos casus deflens, nec ullos propterea gemitus edens, nec quidquam sua magnanimitate indignum aut dicens aut faciens à quoquam conspectus est: sed multo majorem animi generositatem & constantiam demonstravit, quando, domum reversus, conspexit uxorem & matrem peplis dilaceratis pectora plangentes, & (ut verisimile est in hujusmodi calamitatibus eas facere, quæ ab hominibus sibi necessitudine conjunctissimis, vel morte vel exsilio separantur) vociferantes: nec tamen lacrymis aut lamentis mulierum commotus est, sed ipsas tantummodo salutavit, hortatusque est ut forti animo calamitates ferrent: & filios illis commendavit (nam eorum natu major annos decem natus erat, minor vero in ulnis adhuc gestabatur) nec ullis aliis sermonum blanditiis usus, *nec ullis rebus secum allatis* quibus in exsilio uti posset, domo egressus, properavit ad portas, & nulli quonam proficisceretur declaravit.

LXVIII. *Q. Sulpicio & Sp. Largio Coss. varia prodigia.* ¶ Paucis post diebus venit comitiorum tempus, & consules à populo creati Q. Sulpicius Camerinus & Sp. Largius Flavus ite-

γίνεται τοιάδε. Ἀπελθόντος τοῦ Οὐαλερίου ἐκ τοῦ δικαστηρίου, καὶ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Μαρκίου τοῖς δημόταις ἀπαγγείλαντος, ἐπὶ πολὺ μὲν ἡ βουλὴ τῶν πατρικίων ἐν τῷ συνεδρίῳ καθεζομένη διελογίζετο, τί χρὴ ποιεῖν τὸν δῆμον ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας ἐπαρθέντα· ἔπειτα δὲ καὶ ἐκκλησίαν ἐποίησε, καὶ τὸν Οὐαλέριον ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν, ὃς ἦν ἐν τοῖς μάλιστα τῷ δήμῳ πιστός. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ἀφίκετο, ἐπυνθάνοντο τῆς γνώμης, δι' ἣν ἐψηφίσατο τὸν Μάρκιον ἀπολῦσαι τῆς δίκης. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, μὴ δεῖν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀγανακτεῖν τοὺς πατρικίους, μηδὲ ἐπιβουλεύειν τῷ δήμῳ, μηδὲ ἐπιχειρεῖν ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔχουσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ· μεγάλα γὰρ ἀγαθὰ τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἐξουσίας ταύτης ἀπειληφέναι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσηγορίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀνδρῶν ἄξιον, ἐφ' οἷς ἐγένετο μετ' ἐκείνης ἀξιωθῆναι ὁ ἔρως, μείζονα δὲ ὑπὲρ ἅπαντα καὶ θαυμαστὰ ὄντα τὸν φόβον τὸν ἐκείνου, τὸν μήτε τῆς δημοκόπου καὶ ἀδιαφθόρου πολιτείας παντελῶς ἐπιλιπεῖν αὐτοῖς, ἢ πολλοὺς ἐξαναστήσειν ἂν καὶ κατὰ πόλιν φόνους, ἀσπαστοὺς ποιουμένους τὸν θάνατον, μὴ τύχωσι τοῖς ἀξιώμασιν, ἢ διὰ σφῶν αὐτῶν, ἢ ξενικῆς ὑπηκοΐας χρησαμένους, διαφθείραι τὸ δημοτικὸν ἅπαν, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἀδεῶς τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, ἢ παῖδας γονεῦσιν ὑπὸ οἰκίᾳ σώφρονι τοῖς ἴσοις δικαίοις διαλεγομένους, πείθοι χρὴ λόγῳ διαλύεσθαι τὰ νείκη, ἀπέχεσθαι δὲ ἀνοσίου ἔργου μηδὲν ὑπομεῖναι δρᾶσαι κατ' ἀλλήλων· οἷα Κερκυραῖοί τε καὶ ἅπαντες εἰργάσαντο, καὶ Ἀργεῖοι, καὶ Μιλήσιοι, καὶ Σικελία πᾶσα, καὶ συχναὶ ἄλλαι πόλεις. ἐγὼ μὲν οὖν διὰ ταῦτα προειλόμην ἀκριβεστέραν μᾶλλον ἢ βραχυτέραν ποιήσασθαι τὴν διήγησιν· κρινέτω δὲ ἕκαστος ὡς βούλεται.

Τότε δ' οὖν τῆς δίκης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, ὁ μὲν δῆμος ἀπελύετο τῆς στιλπνῆς ἀνόητον αὔχημα, καὶ θηρικλείαν ἀριστοκρατίαν νομίσας· οἱ δὲ πατρίκιοι, κατηφεῖς τε καὶ ταπεινοὶ, δι' αἰτίας ἔχοντες τὸν Οὐαλέριον, ὑφ' ᾧ πεισθέντες ἐπέτρεψαν τῷ δήμῳ τὴν δίκην· οἵ τε αἰμωγῇ καὶ δάκρυα τῶν οἰκτειρόντων τε καὶ προπεμπόντων τὸν Μάρκιον. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὰς αὐτοῦ τύχας, οὔτε ἀποιμώξας, οὔτε ἄλλο εἰπὼν ἢ δρασας ἀνάξιον ἐξ αὐτῆς μεγαλοφροσύνης οὐδ' ὁποιοῦν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδήλωσε τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν τῆς γνώμης, ἐπειδὴ οἴκαδε ἀφικόμενος γυναῖκά τε [h] εἶδε καὶ μητέρα καταῤῥηγνυμένας τοὺς πέπλους, καὶ τὰ στέρνα τυπτούσας, καὶ, οἷα εἰκὸς ἐστὶν ὅτι τοιαύτας συμφορᾶς λέγειν τὰς ὑπὸ ζόφου καὶ τῆς ἀναγκαιοτάτης σφίσι, θανάτου ἢ φυγῆς, ἀναβοώσας, οὐδὲν πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν ἔπαθεν· ἀσπασάμενος δὲ αὐτὰς μόνον, καὶ παρακαλέσας γενναίως φέρειν τὰς συμφορὰς, τούς τε παῖδας αὐταῖς παραδόμενος· ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν παίδων ἐτῶν δέκα γεγονὼς ἔτη, ὁ δὲ νεώτερος [i] σπαργανίου ἔτι· ἄλλο δὲ [k] οὐδὲν οὔτε φιλοφρονησάμενος, οἷς εἰς τὴν φυγὴν χρήσεσθαι ἔμελλεν, ἐξῆλθε καὶ σιωπῇ πρὸς τὰς πύλας, οὐδενὶ δηλώσας ὅπου τὴν ἀπαλλαγὴν ποιήσοιτο.

Ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας καθῆκε μὲν ὁ τῶν ἀρχαιρεσίων χρόνος, ὕπατοι δὲ ἀπεδείχθησ ὑπὸ τοῦ δήμου Κόϊντος Σουλπίκιος Καμερῖνος,

a Ἐπιζήλλειν in denunciandi ac deferendi significatione legitur etiam alibi. Malet tamen fortassis aliquis ἀπιζήλλειν, ut infra p. 455. v. 27. ἵνα ἀπιζήλωσι αὐτὸν τὴν βυλὴν τὴν κολοφῶνος. *Sylb.* Ἀπιζήλλειν in *Cod. Vat.* b Τῆς Ῥωμαίων πόλεως *Vat.* c Ὑπὸ ὄπωπα πολλὰ τῷ *Vat.* d Λοιπὸν legisse videtur *Lapus*, dum vertit *stolida gloriatione*. *Sylb.* e Οἰκείῳ pro νομίσας habet *Dok. Vat.* f Καὶ δι' αἰτίας *Vat.* & *Lapi Cod.* g Τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφροσύνης *Vat.* atque ita *Suidas* in voce Μάρκιος, *Dionysium* fere ad verbum exscribens. h Concinnior erit structura, si pro εἶδε ponatur participium ἰδοῦσα. *Sylb.* i Ὑπὸ σπαργάνοις edidit *Steph.* Verum, [cum non de forma, sed de ætate hîc agatur] genuinam lectionem ὑπὸ σπαργανίου animadvertit post utrumque Interpretem etiam *Onjacius* & *Paulus Leopardus* Emend. l. 1. c. 13. Infra [p. 513. juxta *Ed. Sylb.*] sine compositione dicit, τὸν πάνυ ὀγδοηκοντούτην ἐπὶ ἀσπάλαξι. *Sylb.* Ὑπασπάλαξι *Vat.* recte, ut arbitror; cum eadem voce utatur *Suidas*, exscriptor *Dionysii*, ut supra indicavimus. k Post οὐδὲν distinguit *Lapus*. Sic enim vertit: *aliud vero nihil, neque curæ habens quibus usurum esse in exsilio*. Sed cum id loquendi genus sit paullo insolentius, verior mihi videtur *Gelenii* sententia, retenta vulgata distinctione, post ἔτι φιλοφρονησάμενος deesse commation hoc, ὅτι λιπών, vel aliud simile. *Sylb.*

Καμιλλῖνος, ὁ Σέργιος Λάρκιος, ὁ Φλαῦιος τὸ δεύτερον, ταραχὴ δέ τις ἐνέπεσε τῇ πολιτείᾳ διὰ τὴν μετοικίαν τῶν Λατίνων· ἐπεὶ γὰρ ἐκείνοις ἐδόκει τὴν πόλιν συνοικίσαι, ἔδεισε τὸ δῆμον ἀφαιρεθῆναι τὰ πολλοῖς, καὶ φασί τινες ἐκβοῆσαι ὅλῳ τῷ φρονήματι, γενέσθαι τε ἀνθρώπων καὶ βοσκημάτων πολὺ δεῖν ἕτερα φύσει δαιδαλουργήσαι, εἰς ὃ ἄπιστόν τι καὶ παρεπᾶλες ἐφέρετο, χρησμοί τε ἐβόων ἐκ πολλῶν χωρίων, καὶ θυσιῶν καθ' ὁτιοῦν γινομένων ἀπλετός τις ἁμαρτυρία καὶ δεινὰ τῇ πόλει πόρρω. ἦν δέ τις καὶ νόσος τοῦ πλήθους λοιμικὴ, καὶ πολλοὶ ἐπαύοντο βοσκημάτων φθορᾶς ἀνθρώπων μόνοι τῶν ἀεὶ ἐτῶν καὶ πολὺν ἐγένοντο, ἀλλ' ἄχρι νόσων ὁ δεινὸν ἐχώρησεν. τοῖς μὲν δὴ ταῦτα τοῦ θεοῦ γενέσθαι γνώμαις, νεμεσᾶσθαι ὅτι τὸν ἄριστον τῶν πολιτῶν ἐξήλασαν τῆς πατρίδος, τοῖς δὲ, οὐδὲν τῶν γινομένων θεοῦ ἔργον, ἀλλὰ τυχηρὰ καὶ ταῦτα καὶ τἆλλα ἅπαντα ἀνθρώπινα πάθη. ἐπεὶ δέ τις ἦλθε καὶ ἐς σύνεδρίον τῆς βουλῆς, ἄρρως ὤν, ὅτι κλινιδίῳ κομιζόμενος, Τίτος Λατῖνος ὄνομα, πρεσβύτερός τε ἀνὴρ, καὶ οὐσίας ἱκανῆς κύριος, αὐτουργὸς δὲ καὶ τὸν πλείω χρόνον τοῦ βίου ζῶν ἐν ἀγρῷ. ἧκτο εἰς τὴν βουλὴν ἐνεχθείς, ἔφη δόξαι καθ' ὕπνον ὁρᾶσθαι τὸν Καπιτώλιον Δία λέγειν αὐτῷ, "Ἰθι Λατῖνε, "καὶ λέγε τοῖς πολίταις, ὅτι μοι τῇ νεωστὶ πομπῇ τὴν ἡγεμο- "νον ἀρχαγὸν καὶ κελὸν ἔδοσαν· ἵνα ἀνάθωσι τοῖς ἑορτοῖς, καὶ "ἐξ ἀρχῆς ἑτέρας ὁπτιτελέσωσιν· οὐ γὰρ δέδεγμαι ταύτας. 473 αὐτὸς δὲ ὀκνεῖν τὸ ὕπνιον ἔφη ἀναξιαῖς πρὸς ὑδὲν ἡγήσασθαι ὅ ὄναρ, ἀλλ' ἴσως τι τῶν πολλῶν καὶ ἀπλήκτων ὑπολαβεῖν. ἔπειτα αὖθις πάλιν ἐπιφανῆναι τὸν ὕπνον ὁπτιφανὲς ὅ αὐτὸ εἴδωλον τοῦ θεοῦ χαλεπαίνειν τε καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι οὐκ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν ταῦτ' ἐκέλευθεν, καὶ ἀπειλεῖν, εἰ μὴ τοῦτο δεῦρο διὰ ταχέων, ὅτι σὺν μεγάλῳ μαθήσεσθαι κακῷ μὴ ὀλιγωρεῖν τῶν δαιμονίων. ἰδὼν δὲ τὸ δεύτερον ὄναρ, τὰ αὐτὰ ἔφη ποιήσασθαι τὸν αὐτὸν δόξαν, καὶ ἅμα δ' αἰσχύνης ἔχειν ὅ τοιοῦτον πρᾶγμα λαβεῖν, ἀνὴρ αὐτουργὸς καὶ γέρων ὑπείκοντα τοῖς τῶν βουλῶν ἐκφέρειν, ὀπτείας καὶ δεμάτων μεστὰ, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλῃ. ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις τὸν αὐτὸν νέον καὶ κελὸν, ὅτε ὑπὸ νόσου, ὅτε ὑπ' ἄλλης τινὸς αἰτίας φανερᾶς συναρπασθέντα αἰφνιδίως ἀποθανεῖν· καὶ αὖθις τὸν θεὸν ὄψιν φανῆναι ἐν τοῖς ὕπνοις λέγειν, ὅτι τὴν ὑπερφυΐας καὶ τὴν καταφρονήσεως τὴν αὐτοῦ λόγων τὸν μὲν ἤδη δέδεται δίκην, τὸν ἀφαιρεθεὶς, τὰς δὲ ὀλίγον ὕστερον δώσει. ταῦτα δὲ ἀκούσας, ἔφη καθ' ἡδονὴν δέξασθαι τὸν λόγον, εἰ μέλλοι θανάτου ἐλεύσεσθαι αὐτῷ παρημελημότι τοῦ βίου· τὸν δὲ θεὸν ἐν ταύτῃ αὐτῷ προσθῆναι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὡς ἄπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀφορήτοις καὶ δεινὰ ἐμβαλεῖν ἀλγηδόνας, ὥστε μηδὲν ἄρθρον ἄνευ [h] καλαζόνων τὸν

rumb[illegible] malis collectibus [illegible] resp. aliquantulum turbata est, [illegible] & rerum nove facies multis apparerent, & exaudite voces à nullo certo auctore emisse, & (ut ajunt) hominum pecudumque partus admodum alieni à natura & vix credendi ac monstrosi edebantur, & multis in locis oracula reddebantur, & mulieres furore divino correptæ miserandas & graves reip. calamitates prædicebant. quidam etiam pestilens morbus multitudinem tentavit, & magnam pecoris stragem fecit: hominum tamen morter crebræ non erant, nec ultra morbos procedebat calamitas. Alii igitur hæc dei voluntate accidere, quod indignaretur optimum civem ab illis patria pulsum; alii nihil horum divina indignatione fieri, sed hos & omnes alios humanos casus fortuitos esse judicabant. Tandem venit in senatum quidam nomine T. Latinus ægrotus, lectica eo delatus, vir senior, & satis amplarum facultatum dominus; cæterum, ruri plerumque vitam degere, & opus rusticum exercere solitus. Hic in senatum delatus dicebat, visum sibi in somniis Jovem Capitolinum astantem dicere; "I, Latine, dic tuis civibus, eos mihi nuper in lu- *Præsultator haud bellus.* "dis non egregium præsultorem dedisse, & "*jube* eos iterum dies festos & ludos instau- "rare: neque enim hi fuerunt mihi grati". Se autem experrectum dicebat surrexisse, & id insomnium contempsisse, & id unum de vulgaribus & fallacibus insomniis esse existimasse. Deinde denuo sibi in somniis eandem dei speciem apparuisse, iratam & indignabundam, quod senatui non renunciasset quæ renunciare jussus fuerat, & minitantem (nisi hoc ocius fecisset) fore ut magno suo damno numina minime negligere disceret. Quum autem & secundum somnum vidisset, se eandem de illo opinionem habuisse dicebat;" & simul se, qui opus rusticum exerceret & senex esset, verecundia impeditum, ausum non fuisse senatui renunciare somnia religionis & terriculamentorum plena, ne risum ei moveret. Sed paucis post diebus filium juvenem & formosum, neque morbo correptum, neque ulla alia mortis manifesta causa repente obiisse, & rursus dei speciem sibi in somniis apparuisse, & declarasse se ob neglecta & contempta sua verba jam istas pœnas amisso filio dedisse, & mox alias daturum. Se autem his auditis dixisse, ea verba sibi grata esse, si sibi moriendum esset, qui nullo amplius vitæ desiderio teneretur: at deum non hanc pœnam sibi infligisse, sed in omnia corporis membra dolores intolerabiles & acerbos immisisse, ita ut nullos

a Pro Σίγνιος Lapi versio habet *Servius*. Sed verum prænomen esse Σπίγνος, & cognomen Φλαῦος non Φλαύιος, agnovit ante *Gelenium* & *Sigonium* etiam *Glareanus*. Sp. Largius cum Tito Herminio primum consul fuit supra p. 292. v. 7. *Sylb.* b Δυσμενῶν excusari aliquo modo potest, ut exprimere videatur Latinam vocem *æstima*. Sed assentior potius *Camerario*, qui mavult δυσμενῆ, ut *Lapus* etiam vertit, *ex metu à hominibus*, at mox infra v. 33. itidem dicit ὑβρίσαι & δυσμενῶν μισεῖ. *Sylb.* c Ἐδόκει post ταῦτα habet *Cod. Vat.* quod desiderari videbat *Pors.* & v. 15. post πομπῇ inserendum esse placuit *Sylb.* d Ἀπὸ τοῦτο πάντα ἀνθρώπινα *Vat.* e Super hominis hujus nomine inter auctores dissensus est. *Lactantio* & *Valerio Maximo* T. Atinius dicitur, atque ita efferunt recentiores *Livii* editiones: in aliis autem ejusdem exemplaribus Latinius occurrit, quo modo & in uno *Cod. MS. Bodl.* cum in altero & in *Plutarchi* vulgatis Latinus reperitur. f Ἰδὼν δὲ καὶ δεύτερον *Vat.* g Nisi λαβεῖν pro *capisse* accipiamus, superfluum est vel hoc ipsum verbum vel præcedens ἔχειν. *Sylb.* Hoc non probatum *Pors*: qui dicit, locum, modo codex non sit mendosus, ita intelligi posse, ἦρε λαβεῖν τι αἰσχρὸν, ὅτε δ' αἰσχύνη ἔχειν, *dixit si turpiter hoc se putavit impedisse, ne eam senatui patefaceret.* h Aptius forsan *spasmorum* convulsionis. Nescio quid locutus est *Lapus*, dum vertit *sine ullima exterminatione*. *Sylb.* Huc pertinent ista *Suidæ*; σπασμὸν (non σπάσμενος) ἢ ἕνωσιν, ἢ συμφόρησιν. ἢ δὲ κόνις συνάγεται αἰτίζοντι λύμη τοῦ σπασμοῦ. Notum est quid sit σπασμοῦσθαι ἀπὸ τοῦ πολλοῦ. ab eo igitur hujus verbi notione est σπασμὸς pro *tormento*. *Casaub.* * Simul verecundiæ duxisse se hoc opus suscipere, hominem rusticum & senem apud senatum denarrare somnia &c. *Lapi*. Simulque visam sibi rem pudendam, ut homo rusticus & senex apud senatum denarraret somnia &c. *Gelen.*

a Mallem

Ann. Jul. 4228. Ante Chr. 488. Olymp. 71. 1. V. C. Var. 264. V. C. Var. 266.

nullus artus absque gravissimo cruciatu movere posset. ac tunc demum, casu suo cum amicis communicato, suasu eorum venisse ad senatum. Dum autem hæc narraret, videbatur paullatim doloribus liberari: & rebus omnibus enarratis, quum ex lectica surrexisset, & deum invocasset, suis pedibus per urbem domum sanus est reversus.

LXIX. ¶ Sed ingens timor patres corripuit, & unusquisque attonitus tacebat, quoniam non poterat conjectare quidnam id sibi vellet quod à deo declarabatur, & quis esset ille præsultor qui ei displicuisset. Tandem quidam ex illis facti memor id dixit, & cæteri suo testimonio id confirmarunt. id autem erat hujusmodi. Quidam civis Rom. non ignobilis, servum suum, damnatum morte, conservis, ut eum ad supplicium ducerent, tradiderat: &, quo magis illius pœna esset conspicua, per medium forum, &, si quis alius conspicuus urbis locus esset, per eum trahi & virgis cædi jusserat: qui pompam ludorum, quos illo tempore pop. Rom. in dei honorem faciebat, præcessit. Porro qui servum ad supplicium duxerant, ambas illius manus extenderant, eumq; ligno alligarant, quod pectori & humeris impositum, ad extremas brachiorum partes, quæ cum manibus junguntur, transversum exporrigebatur, eumque nudum virgis lacerantes sequebantur. Is vero ad tales angustias redactus vociferabatur, & voces infandas emittebat, quas dolor ei extorquebat, & ob verba gestus indecoros edebat. Hunc igitur omnes existimarunt esse eum saltatorem non egregium, qui à deo significabatur.

LXX. ¶ Quoniam autem ad hanc historiæ partem veni, existimo silentio non prætereunda, quæ in ludis à pop. Rom. fiunt, non ut jucundis & theatricis & speciosis digressionibus utar, sed ut cujusdam rei necessariæ fidem faciam, nimirum, gentes quæ primum ad condendam Romam convenerunt, Græcas fuisse, easque ex locis illustrissimis deductas, non autem, ut nonnulli putant, barbaras & extorres. Sum enim pollicitus in fine primi libri, quem de earum origine compositum in lucem edidi, me sexcentis argumentis rem propositam confirmaturum, in medium productis priscis earum moribus, institutis, & studiis, quæ ad mea usque tempora ita servant, ut à majoribus acceperunt: quia existimo non satis esse iis qui antiquitates regionum describunt, si eas, prout ab ipsis indigenis acceperunt, oratione probabili enarrent; sed etiam arbitror illis esse opus multis testimoniis, quæ non facile refelli possint, si modo fidem iis haberi volunt. Inter quæ primum ac præcipuum tenere locum credo ipsos patrios cultus deorum & geniorum apud singulos populos. nam hæc diutissime custodiunt tum Græci tum barbari, & nihil in his immutare audent iræ divinæ metu retenti. Hoc vero

Ludiq; quibus & ipsis ligues Romanorum progeniores non fuisse barbaros.

ἐκάστης δύναμις κεῖται. τότε δὲ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος τὰ συμβεβηκότα, κελευσθεὶς ὑπ' ἐκείνων, ἦκεν ἐπὶ τὴν βουλήν. διεξιὼν δὲ ταῦτα, καὶ μικρὸν ἐδέετο τῆς ἀλγηδόνος ἀπαλλάττεσθαι· καὶ ἐπειδὴ πάντα διεξῆλθεν, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς κλινίδος, καὶ τὸν θεὸν ἀναβοήσας, ἀπῆει τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ διὰ τῆς πόλεως οἴκαδε ὑγιής.

Ἡ δὲ βουλὴ δέους ἀνάπλεως ἐγένετο, καὶ ἀχανὴς ἦν ἕκαστος, οὐκ ἔχων συμβολὴν ὅ,τι ὁ δηλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τίς πολὶ ὁ τῆς πομπῆς ἀρχηγὸς ἀποφαινόμενος οὐ καλὸς αὐτῷ ἐφάνη. ἔπειτα λέγει τις ἐξ αὐτῶν ἀναμνησθεὶς τὸ γενόμενον, καὶ πάντες ἐμαρτύρησαν. ἦν δὲ τοιόνδε. ἀνὴρ Ῥωμαῖος οὐκ ἀφανὴς θεράποντα ἴδιον ὑπὲρ τιμωρίας θανάτου παραδοὺς τοῖς ὁμοδούλοις ἄγειν, ἵνα δὴ πρόσφατος ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, διὰ μέσης αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευσεν ἕλκειν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἦν τῆς πόλεως τόπος ἐπιφανὴς, ἀγόμενον τὴν πομπὴν ἣν ἔστελλε τῷ θεῷ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ πόλις. οἱ δὲ ἄγοντες τὸν θεράποντα ὑπὲρ τὴν τιμωρίαν, τὰς χεῖρας ἀποτείναντες ἀμφοτέρας, καὶ ξύλῳ προσδήσαντες περὶ τὰ στέρνα τε καὶ τοὺς ὤμους, μέχρι τῶν καρπῶν διήκουσι, παρηκολούθουν ξαίνοντες μάστιξι γυμνὸν ὄντα. ὁ δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ κρεμάμενος, ἔβοα τε, καὶ 474
φωνὰς δυσφήμους, ἃς ἡ ἀλγηδὼν ἐβύκλει, καὶ κινήσεις ἀφ' ὧν τὴν αἰτίαν δοκήσεως ἐποιεῖτο. τοῦτον δὴ πάντες ὑπέμεινον εἶναι τὸν ἐπὶ τῷ θεῷ μεμυθευμένον ὀρχηστὴν καὶ καλόν.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τοῦτο γένοιτο τῆς ἱστορίας τὸ μέρος, οὐκ οἴομαι δεῖν τὰ περὶ τὴν ἑορτὴν τελούμενα ὑπ' αὐτῶν παρελθεῖν, ἵνα μοι περὶς ἁπάσης γένηται περιόδου θεατρικὰς καὶ λόγους ἀνθηστίους ἡ δύηγησις, ἀλλ' ἵνα τῶν ἀναγκαίων τι πιστώσωμαι πραγμάτων, ὅτι τὰ συνοικίσαντα ἔθνη τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἑλληνικὰ ἦν, οὐκ ἐπιφανεστάτων ἐκπαιδευθέντα τόπων, ἀλλ' οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι νομίζουσι, βάρβαρα καὶ ἄνομα. ὑπισχνοῦμαι γὰρ ὅτι περὶ τέλει τῆς περὶ τῆς γραφῆς, ἣν περὶ τοῦ γένους αὐτῶν ἐξέδωκα συνταξάμενος, μυρίοις βεβαιώσειν τεκμηρίοις τὴν περὶ θεῶν, ἔθη τε καὶ νόμιμα καὶ ὀνόματα παλαιὰ παρεχόμενος αὐτῶν, ἃ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ φυλάττουσι χρόνου, οἷα περὶ τῶν προγόνων ἐδέξαντο· οὐκ ἀκριβῶν τοῖς ἀναγεγράφοσι τὰς ἀρχαίας καὶ τοπικὰς ἱστορίας, ὡς περὶ τῶν ὀπτικῶν αὐτὰς παρέλαβον ἀξιοπίστως διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ μαρτυρίων ἰδίοις αὐτὰς δεῖν πολλῶν καὶ δυσανθιλέκτων, εἰ μέλλοιεν πιστὰ φαίνεσθαι. ἐν οἷς περὶ τε καὶ κυριώτατα πάντων εἰ πείθομαι, τὰς γονὰς καθ' ἑκάστην πόλιν περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων πατρίους σέβασμούς. ταῦτα γὰρ ἐπὶ μήκιστον χρόνον διὰ φυλακῆς ἔχει Ἑλλὰς τε καὶ βάρβαρος χώρα, καὶ οὐθὲν ἀξιοῖ κινεῖσθαι εἰς αὐτὰ, ὑπὸ

a Mallem ἐν ἴσῳ συμβαλεῖν, i. e. ἀπιστεῖν. Port. b Rectius ἀποφαίνεσθαι, ut paullo post v. 16. & p. 455. v. 21. & rursum in fine hujus narrationis. Sylb. Optime in Cod. Vat. Τίς ποτε ὁ περὶ ὁ τοίνυν ἐγχωρὶς ἀποφαίνεσθαι. c Melius, ut existimo in Cod. Vat. ἀποδέοντος τοῦ ἄρχοντος. d Lambin Vat. e Ἐπιτελούμενα Vat. f Οὐχ ἵνα μοι χρησιμώτερος γένηται ἀποδείξεως ἡ διήγησις ἀλλ' ἵνα τῶν ἀναγκαίων τι πιστώσωμαι πραγμάτων ἡ δήγησις ἀποδείξεως ἡ δήγησις legendum censet Sylb. Οὐχ ἵνα μοι χρησιμώτερος γένηται ἀποδείξεως ἡ διήγησις ἀλλ' ἵνα τῶν ἀναγκαίων τι πιστώσωμαι πραγμάτων Vat. nec aliter Angelus videtur Legit, qui vertit, non ut mihi gratiosior fiat, appositionis assumens theatricas &c. g Vide p. 74. v. 30. h Pro ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν legendum videtur ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν. Sylb. Verum non opus est hac emendatione, si cum Cod. Vat. legamus, τὰ γενόμενα καθ' ἑκάστην πόλιν περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων πατρίους σέβασμούς.

a In

ὑπὸ δείμαλος κεφλυμθὴν [a] μνημάτων δημοσίων. μάλιστα δὲ τοῦτο πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι διὰ πολλὰς αἰτίας, ἃς ὁ καιρὸς οὐ πω παρεῖλε λέγειν, ὁ χρόνος· οὐδεὶς μέχρι τοῦ παρόντος ἐπεμελήθη ἢ προσεμηχανήσατό τι πρὸς τοῦτο [b] ἀφελησόμενος ἢ θεῶν ἔπεισεν, ὅτε Αἰγύπτιος, ὅτε Λίβυας, ὅτε Κελτὸς, ὅτε Σκύθας, ὅτε Ινδὸς, ὅτε ἄλλο βάρβαρον ἔθνος ἁπλῶς· εἰ μή τινες ὑφ' ἑτέραν ἐξουσίαν πολὺ γενόμενοι, τὰ [c] καλλιστεύοντα ἐπιτηδευόμενα μεταλαβεῖν. τῇ δὲ Ρωμαίων πόλει τοσαύτης οὐδέποτε πειραθῆναι συνέβη τύχης, ἀλλ' αὐτὴ τὰ δίκαια [d] προσέθηκε διὰ παντὸς ἑτέροις. δεῖ δὴ βάρβαροι αὐτῶν ὅ γέ γε ἦν, τοσοῦτον ἀνδηθῆναι αὐτοὺς τὰ πρῶτα ἱερὰ καὶ τὰς ἐπιχωρίους ἐθισμοὺς ἐπιμαθεῖν, ὅτ' ἂν εἰς τοσαύτην προῆλθον εὐδαιμονίαν, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὧν ἦρχον, οἷς καλῶς καθίστησι τοὺς θεοὺς τοῖς σφετέροις τιμᾶν νομίμοις· καὶ ἴσθι ἂν ἐκώλυσεν ἅπαν ἐκβεβαρβαρῶσθαι τὸ Ελληνικὸν ὑπὸ Ρωμαίων, ἑβδόμην ἤδη περιτρέμοντα ὑπ' αὐτῶν γενεὰν, εἴπερ ἦσαν βάρβαροι.

Επεὶ δὲ μοι δοκῶ ἱκανῶς ἀπολελύσθαι τῆς ὑποθέσεως, καὶ αὐτὰ τὰ νῦν θεωρούμενα ὅσα τῇ πόλει μνήματα οὐ μικρὰ τῶν παλαιῶν ὀφείλοντα δημάτων ἐπωλάβειν· ἐγὼ δὲ, ἵνα μή τις ἀθεΐᾳ τὴν πίστιν ἐμαυτοῦ τούτῳ ὑπολάβῃ, εἴ τι καὶ ἐκείνων τὴν ἀπίθανον ὑπόληψιν, ὅτι παντὸς τοῦ Ελληνικοῦ κεκρατήσαντες, ἀσμένως ἂν τὰ κρείττω μετέμαθον ἔθη, τῶν ὀφθαλμῶν ὑπεριδόντες, ἐξ ἐκείνου ποιήσομαι τὸν χρόνον τὸν μαρτυρούντων, ὅτε ὕπω τὴν τῆς Ελλάδος εἶχον ἡγεμονίαν, οὐδὲ ἄλλως διαπόντιον οὐδεμίαν ἀρχὴν, Κοΐντῳ Φαβίῳ βεβαιωτὴν χράμενος, καὶ οὐδεμιᾶς ἐπιδεόμενος πίστεως ἑτέρας· παλαιότατος γὰρ ἀνὴρ τῶν τὰ Ρωμαϊκὰ συνταξαμένων, καὶ πίστιν οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἔγνω, παρεχόμενος. Ταύτην δὴ τὴν ἑορτὴν ἐψηφίσαντο μὲν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων ἄδειν, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, τὰς γενομένας εὐχὰς ἐπὶ τοῦ δικτάτορος Αὔλου Ποστουμίου, ὅτε ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀποστάσας Λατίνων πόλεις, καταλέγειν δὲ ὑπηρέτας Ταρκύνιον ὅτε τὴν ἀρχὴν· ἀναλῦσαι δὲ ἔταξε καθ' ἕκαστον ὁπόσα τε τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀργυρίου πεντακοσίας μνᾶς· καὶ μέχρι τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου τοῦτο ἐδαπάνων εἰς τὴν ἑορτήν. ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις Ελληνικοῖς, καθά τε πανηγυρισμούς, καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ ἐκεχειρίας, ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν· τὰ δὲ περὶ πομπήν τε καὶ θυσίαν, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσιν· ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ τὰ μὴ λεχθέντα ἐξιλάζειν τοιάδε.

Πρὶν ἄρξασθαι τῶν ἀγώνων, πομπὴν ἔστελλον τοῖς θεοῖς οἱ τὴν μεγίστην ἔχοντες ἐξουσίαν, ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου τε καὶ δι' ἀγορᾶς ἄγοντες ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἡγεῖτο δὲ τῆς πομπῆς, πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τὴν πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μὲν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων

præcipue faciunt barbari ob multa crudelia, quæ in præsentia recenseri tempus non patitur, nec potuit longa seculorum series ad hanc usque diem efficere, ut patrios deorum cultus dedisserent, aut impie transgrederentur, vel Ægypti, vel Afri, vel Galli, vel Scythæ, vel Indi, vel denique (ut paucis rem expediam) ulla alia gens barbara, præter quosdam, qui, in aliorum potestatem quondam redacti, coacti sunt victorum ritus recipere. At pop. Rom. nunquam contigit ut talem fortunæ iniquitatem experiretur, sed ipse perpetuo aliis jura reddidit. Si igitur barbari fuissent generis, tantum abfuisset ut mutassent prima sacra & ritus vernaculos, ob quos ad tantam felicitatem provecti sunt; ut potius aliis omnibus, quibus imperabant, præclarum fore existimassent, deos suis ritibus ab ipsis coli, & nihil vetuisset quo minus tota Græcia (si modo barbari fuissent) eorum opera in barbariem esset versa, quum ætatem jam septimam sub illorum imperio degat.

Pro. Sul. 4216. Ante Chr. 438. Olymp. [illegible] 1. Cal. 284. V. C. Var. 266.

XIX. I

¶ Alius igitur fortasse satis esse putaret, vel ex iis ipsis, quæ nunc Romæ fiunt, veterum institutorum non levia argumenta sumere: sed ego, ne quis, absurda illa opinione motus, hoc argumentum invalidum putet, Romanos videlicet, tota Græcia devicta, lubenter, patriis ritibus neglectis, alios meliores didicisse, ex illo tempore conjecturam ducam, quo nondum Græciæ principatum, neque ullam aliam transmarinam provinciam habebant; & Q. Fabium auctorem sequar, cujus unius fides *ac auctoritas* mihi sufficiet, nec ulla alia præterea opus est mihi: nam Romanorum scriptorum antiquissimus est, qui, ut suæ historiæ fidem faciat, non solum affert res quas *ex aliis* audivit, sed illas etiam quas ipsemet *vidit* & cognovit. Hos igitur ludos senatus Romanus decrevit (ut & ante dixi) à dictatore A. Postumio votos, quum esset pugnaturus cum Latinis populis, qui à pop. Rom. defecerant, & Tarquinium in regnum reducere conabantur. In hæc autem sacrificia & ludos quingentas argenti minas quotannis impendi statuit; & ad bellum usque Punicum eam pecuniæ summam pop. Rom. in hos dies festos *ac ludos* impendit. Per istos autem dies sacros, cum multa alia more Græco fiebant, & in celebritatibus, & in hospitibus excipiendis, & in induciis, quæ commemorare valde difficile esset, tum vero præcipue ea quæ in solenni pompa & ludorum sacrificiis fiebant, quæ (nam & ex his de iis quæ dicta non sunt, facile judicare poterimus) hujusmodi erant.

LXXI.

¶ Antequam ludi committerentur, viri, quorum maxima erat potestas, pompam diis à Capitolio per forum in circum maximum ducebant: & in ea pompa primi erant eorum filii pubertati proximi, qui per ætatem pompæ interesse poterant, equis invecti, quorum patres erant ordinis equestris, cæteri pedibus, qui

LXXII.

a In *Ed. Steph.* μνημάτων. sed veram lectionem μνημάτων agnoscit etiam *Lapi* versio, *mutu iracundia monimenta*. *Sylb.* b Ὀφελησόμενος *Vat.* quod si quis (inquit *Sylb.*) substitui malit, suo fruatur judicio. Verum ὠφελησόμενος (ut observant *Sylb.* & *Port.*) infra legimus p. 510. juxta *Ed. Sylb.* c Περίβλεπτα pro *immobilia* seu *nudos* usurpatum etiam ab *Aristotele Magn. Moral. l.* 1. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τοῦτον distertim habemus, qua phrasi & infra utitur *Dionys.* p. 504. juxta *Ed. Sylb.* d Scribendum οἱ δὲ βάρβαροι, vel οἱ δὲ δὴ βάρβαροι. *Sylb.* e Αὐτῶν in *Ed. Steph.* sed plurale αὐτῶν agnoscit *Lapi* versio. *Sylb.* f Vel alterum ὧν cum altera sententia desideratur, vel certe hoc quoque tollendum; nisi dicamus (& forsan rectius) distinctionem quæ ὧν præcedit & ipsum ὧν tollí debere. *Lapus* tamen pro ὧν videtur ἂν legisse, quod mihi quoque placet. *Sylb.* g Minus recte in *Ed. Steph.* ἐν ὧν.

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72. 4. V. C. Cos. 264 Var. 266.

qui in pedestri militia erant militaturi illi distincti in alas & centurias, hi in classes & ordines distributi, quasi ludum literarium peterent, ut appareret hospitibus urbana juventus, quæ ad virilem ætatem erat perventura, utque illi viderent quam numerosa & formosa esset. Hos sequebantur quadrigarii, & bigarii, & * equorum singularium agitatores: post quos ibant leviorum graviorumque certaminum athletæ, reliquo corpore nudi, pudendis tantum tecti. Hic mos & mea ætate, sicut olim apud Græcos fuit, durabat. Sed in Græcia à Lacedæmoniis antiquatus & sublatus fuit. Primus autem qui corpus nudare cœpit, & qui in olympiaco stadio olympiade decima quinta nudus cucurrit, fuit Acanthus Lacedæmonius. Antea enim apud omnes Græcos turpe habebatur, totum corpus in certaminibus nudum ostendere, sicut Homerus omnium testium gravissimus & antiquissimus fidem facit, dum succinctos inducit heroas. Nam Ajacis & Ulyssis luctam in ludis funebribus in Patrocli honorem factis describens, his verbis utitur,

Illi autem succincti iverunt in medium certamen.

& multo manifestius hoc in Odyssea declarat, ubi Iri & Ulyssis pugilatum describit, his verbis:

Sic est loquutus, omnes autem laudarunt: sed Ulysses
Succinxit parmis genitalia, ostenditque crura
Et pulcra & magna; apparuerunt autem ei lati humeri,
Et pectus, & robusta brachia.

Dum autem mendicum illum inducit, certamen detrectantem & formidantem, hæc dicit,

Sic loquuti sunt, Iro autem malus motus est animus:
Verum & sic Proci illum cinctum adduxerunt invitum,
Timentem.

Constat igitur, Romanos, qui ad hanc usque ætatem hunc priscum Græcorum morem servant, eum non à nobis postea didicisse; sed ne progressu quidem temporis eum mutasse, ut nos fecimus. Athletas autem sequebantur saltatorum chori trifariam divisi, primi erant viri, secundi imberbes, postremi pueri; quos sequebantur tibicines, qui priscas & parvas ac breves tibias inflabant, sicut & hoc quoque tempore fit; & citharistæ, qui eburneas lyras septem fidium, & barbita, quæ ita vocantur, pulsabant: quorum usus apud Græcos mea ætate obsolevit, licet esset patrius. Romani vero ad omnes antiquas sacrorum ceremonias hæc adhibent. Apparatus autem saltatorum erant tunicæ puniceæ balteis æneis adstrictæ, enses de latere pendentes, & lanceæ mediocribus breviores. At *reliqui* viri galeas etiam æreas cristis insignes penniscque ornatas gestabant: unumquemque chorum unus vir præcedebat, qui aliis saltationis for-

ἔχει, πεζοὶ δὲ, οἱ μέλλοντες ὁπλίταις πεζοῖς παραταξεῖσθαι, οἱ μὲν, κατ' ἴλας τε καὶ λόχους, οἱ δὲ, κατὰ συμμορίας τε καὶ τάξεις, ὡς εἰς διδασκαλεῖον παρεσόμενοι ἵνα φανερὰ γένοιτο τοῖς ξένοις ἡ μέλλουσα ἀνδρῶν τε πόλεως ἀκμὴ, πλῆθός τε καὶ κάλλος οἷά τις ἦν. τούτοις ἠκολούθουν ἱππεῖς τέθριπποί τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἁπάντων τε καὶ χεῖρον καὶ βαρύτερον, ὅ τι ἄλλο σῶμα γυμνοὶ, ὅ δὲ περὶ τὰ αἰδοῖ καλυπτόμενοι. τοῦτο γὰρ εἰς ἐμὲ ὅ ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο παρ' Ἕλλησιν. ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καλαλέλυται, [a] Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ δὲ πρῶτος ὑποτολμήσας [b] ἀποδύσασθαι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμεῖν ὅτε τὴν πεντεκαιδεκάτην ὀλυμπιάδος, [c] Ἀκανθος ὁ Λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅπαντες Ἕλληνες, ὅλα γυμνὰ φαίνειν διὰ τῆς ἀζωνίας τὰ σώματα, ὡς Ὅμηρος τεκμηρίοις μαρτύρων [d] ἀξιοπιστότερός τε καὶ ἀρχαιότατος ὤν, ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν. [e] γοῦν Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως πάλην ἐπὶ τῇ Πατρόκλου ταφῇ γενομένην ἀφηγούμενός φησιν·

[f] Τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσον ἀγῶνα.

καὶ ἔτι σαφέστερον ὁ Ὀδυσσεὺς τοῦτο ποιεῖ φανερὸν, ὅτι τὴν Ἴρου καὶ Ὀδυσσέως πυγμῆς, ὃν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

[g] Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπῄνεον αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς,
Ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα, φαῖνε δὲ μηρὼ
Καλώ τε μεγάλω τε· φάνεν δὲ οἱ εὐρέες ὦμοι,
Στήθεά τε, πλατοί τε βραχίονες.

τὸν δὲ πλωχὸν ἔτι βαλλόμενον μάχαις, ἀλλ' ἀποδειλιῶντα εἰσάγων, τάδε εἴρηκεν·

[h] Ὡς ἄρ' ἔφαν· Ἴρῳ δὲ κακὸν ὤρινε θυμός·
Ἀλλά μιν ὡς [i] μητῆρες ἄγον ζώσασθαι ἀνάγκῃ
Δειδίοτα.

τοῦτο δὴ τὸ ἔθος ἀρχαῖον ὂν τοῖς Ἕλλησιν οὐ [k] οἱ φυλάττοντες μέχρι τῶνδε Ῥωμαῖοι δῆλοί εἰσιν ὑπερμαθόντες παρ' ἡμῶν ὕστερον, ἀλλ' οὐδὲ μεταθέμενοι σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἡμεῖς. ἠκολούθουν δὲ τοῖς ἀγωνιζομένοις ὀρχηστῶν [l] χοροὶ τριχῇ νενεμημένοι, πρῶτοι μὲν, ἀνδρῶν· δεύτεροι δὲ, ἀγενείων· τελευταῖοι δὲ, παίδων· οἷς παρηκολούθουν αὐληταὶ ἀρχαϊκοῖς ἐμφυσῶντες αὐλίσκοις βραχέσιν, οἷς καὶ εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ κιθαρισταὶ λύρας ἑπταχόρδους ἐλεφαντίνας, καὶ [m] τὰ λεγόμενα βάρβιτα [n] κέρκοντες· ἃ δὴ καὶ Ἕλλησιν ἐκλέλοιπεν ἡ χρῆσις ἐπ' ἐμοῦ, πάτρια ὄντα· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις οἱ ἅπασαις φυλάττονται ταῖς ἀρχαίαις θρησκείαις. σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη περιρρηνέα, καὶ λαγχαὶ βραχύτεραι τῶν μετρίων· τοῖς δὲ ἀνδράσι καὶ κεφὰ χάλκεα, λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς. ἡγεῖτο δὲ ὁ καθ' ἕκαστον χορὸν εἷς ἀνὴρ, ὃς [p] ὀρχεῖσθαι τοῖς ἄλλοις τὰ

a Adi *Thucydidem* l. 1. p. 4. *Ed. Oxon.* b Perperam in *Ed. Steph.* ἀποδῦσαι. c In *Lapi Cod.* Νικασὺς male pro Ἀκανθος, quem Olympiade xv. victorem agnoscit *Pausanias*, l. v. c. VIII. Vide *Annot.* in Scholia ad *Thucydidis* p. 4. d Ἀξιοπιστότερός τε *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* e Il. ψ. v. 685. f Odyss. σ. v. 65. g Ἀποδυσάμενος in *Ed. Steph.* h Odyss. σ. v. 74. i Δμῶες in vulgatis *Homeri* libris. k Articulus οἱ vel tollendus videtur, vel cum Ῥωμαῖοι conjungendus. *Sylb.* l Χοροὶ πάντοι τριχῇ πεπεμμένοι. *Vat.* m Τὰ καλούμενα *Vat.* n Κρέκοντες *Vat.* quo modo, longe equidem usitatiori, legendum esse conjecerunt *Camerarius* & *Portus.* o Male καθ' ἕκαστον χορὸν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* p Ἀνεδίδου minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ut liquet ex p. 459. v. 32. * *Al.* injugum equarum.

a Εἰς

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 488. Olymp. $\frac{LV}{1}$. 1. V. C. Var. 264. Var. 266.

τῆς τῶν ἀρχαίων σχήματα φέρῃ, [a] διαφορᾶν τὰς πολεμικὰς καὶ σύντονους κινήσεις [b] ἐν τοῖς ἐγκελευσματικοῖς ὡς τὰ πολλὰ ῥυθμοῖς. Ἑλληνικὸν δὲ ἔδος καὶ τοῦτο λέγουσιν ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς ὑπάρχειν ὄρχημα, [c] ἐν ὅπλοις ὄρχησιν ἣν καλουμένην Πυῤῥίχην, ἥντινα Ἀθηνᾶς φασὶν εἶναι· ἐπὶ Τιτᾶνων ἀφανισμῷ χορεῦσαι καὶ ὀρχεῖσθαι [d] σὺν ὅπλοις τοιαύτην τινὰ τοῦ χαλκοῦ ἁρμοσθέντος, ἐν ᾗ παλαῖσαι τὸν ἐπὶ Κρήτῃ [e] αὐτὸν καταφανισθέντα, ὅτε τὸν Δία [f] τιθηνούμενον θέλοντα βούλοιτο κτύπῳ τῶν ὅπλων καὶ [h] κινήσει μελῶν, καὶ ῥυθμῷ, καθάπερ ὁ μῦθος ἔχει. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ὑπάρχον τοῖς Ἕλλησιν, Ὅμηρος πολλαχῇ μέν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δὲ ἐν ἀσπίδος κατασκευῇ, [i] ἣν Ἀχιλλεῖ δαφῆσαι φησιν Ἥφαιστον. ὑποθέμενος γὰρ ἐν αὐτῇ δύο πόλεις, τὴν μὲν, εἰρήνῃ κοσμουμένην, τὴν δὲ πολέμῳ κακοπαθοῦσαν, ἐν ᾗ τὴν ἀμείνω [k] καθίστη τύχην, ἑορτὰς ποιῶν [l] καὶ γάμους καὶ θαλίας, ὥσπερ εἰκὸς, [m] καὶ χοροὺς λέγει·

[n] Κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον· ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
Αὐλοὶ φόρμιγγές τε βολὴν ἔχον· αἱ δὲ γυναῖκες
Ἱσταμέναι θαύμαζον, ἑὸν πρὸ θυρέτροισιν ἕκαστον.

καὶ αὖθις ἕτερον [o] αὐτὴν Ἡφαιστοσμῆσθαι Κρητικὸν ἠϊθέων τε καὶ παρθένων χορὸν, ὧδε εἰρηκεν·

[p] Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Τῷ ἴκελον οἷόν ποτ' ἐνὶ Κνωσῷ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
Ἔνθα μὲν ἠίθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι,
Ὠρχεῦντ' ἀλλήλων ὀπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.

καὶ τὸν κόσμον τε αὐτῆς ἀφηγούμενος, ἵνα δῆλον ἡμῖν ποιήσειεν ὅτι ἡ τῶν ἀῤῥένων κίνησις εὐόπλιος ἦν, τάδε λέγει·

[q] Καί ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
Εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.

ἡγεμόνας τε τῆς ὀρχήσεως αὐτῶν τοὺς ἐπιδιδόναι τοῖς ἄλλοις καὶ προκαταρχομένους [r] ἄγειν, τοιάδε γράφει·

[s] Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιέστεφε θεῖος
Τερπόμενοι· δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτούς
Μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνεον ἐν μέσσοις.

καὶ μόνον δὲ ἐκ τῆς ἀγωνίας τε καὶ καταπαιδαγωγημένης ὀρχήσεως τῶν χορῶν, ἣ καὶ ἐν ταῖς θυσιαπολίαις τε καὶ πομπαῖς ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι, τὸ συγγενὲς ἄν τις αὐτῶν τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἴδοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς χαρτόμου καὶ σωθασικῆς. μετὰ γὰρ τοὺς ὁπλίτας χοροὺς οἱ τῶν Σατυρικῶν ἐπόμπευον χορεῦται, τὸν Ἑλληνικὸν εἰδοποιοῦντες [t] σικίννιν. σκευαὶ δὲ αὐτοῖς ἦσαν, τοῖς μὲν εἰς Σιληνοὺς εἰσκαθιστῶσι, μαλλωτοὶ χιτῶνες, οὓς ἔνιοι

mulas & modos præibat: repræsentans bellicos ac concitatos motus rythmis plerumq; proceleusmaticis. Hoc quoque exercitationis genus Græcanicum & pervetustum erat, armata *impuram* saltatio, quæ pyrrhiche vocatur; sive id Minervæ est inventum, quæ post deletos Titanas prima choreas duxisse, & armata saltasse, carmenque victoriæ præ lætitia cecinisse fertur: sive etiam id multo ante à Curetibus institutum fuit, quo tempore Jovem infantem armorum sonitu & concinnis gesticulationibus mulcere volebant, ut fabulis proditur. Hunc autem morem & vetustum & Græcis patrium ac vulgarem fuisse Homerus declarat, cum multis aliis in locis, tum præcipue in structura clypei, quem Achilli à Vulcano dono datum dicit. Nam fingens in eo duas civitates, alteram pace florentem, alteram bello vexatam, in qua fortunam feliciorem esse statuebat, in ea dies festos & nuptias & convivia (quemadmodum verisimile est) inducit: & hæc dicit,

Juvenes autem saltatores saltabant: inter quos
Tibiæ & citharæ resonabant: & mulieres
Stantes admirabantur in ædium vestibulis
unaquæque.

& rursus, aliam choream Creticam, ex juvenibus & virginibus constantem, in eodem clypeo *pari* elegantia cælatam indicans, sic dixit;

In eo clypeo chorum insculpserat inclytus Vulcanus
Ei similem, quem quondam in Gnosso ampla
Dædalus instruxit pulcricomæ Ariadnæ.
Hîc & juvenes & virgines eleganti forma
præditæ
Saltabant, manus sibi invicem tenentes.

& ornatum ejus enarrans, ut nobis declaret mares armatos saltasse, hæc dicit;

Atque illæ pulcras coronas habebant: illi vero gladios
Gestabant aureos ex argenteis balteis [pendentes]

& præsultores eorum, qui modulos aliis præibant, & motus primi dabant, inducens, hæc scribit;

Ingens jucundam choream circumstabat multitudo
Oblectantes sese: duo autè saltatores inter ipsos
Carmen præibant, & in gyrum saltabant inter medios.

Nec solum ex isto saltationis concertatorio genere, quod chori exercebant, & quo Romani in sacrificiis & pompis utebantur, eorum cum Græcis cognationem cognoscere quis possit, verumetiam ex illo cavillatorio & mordaci saltandi genere. Nam post armatos saltatorum choros in pompa sequebantur satyristarum chori, qui Græcam sicinnem referebant. Apparatus autem erant illis quidem qui Silenos repræsentabant, tunicæ villosæ, quas

[a] Εἰς δὲ ἀ φορᾶν perperam in *Ed. Steph.* ut constat ex versu 43. [b] Ἐν τοῖς προσκελεύσμασιν ὡς τὰ πολλὰ *Vat.* [c] Pro ἐν ὅπλοις *Lapi codex* habuisse videtur ἐνόπλιος (ut mox infra v. 42.) nam vertit *enoplia saltatio*. Huic loco *Glareanus* hoc apponit Scholion. *Plin.* l. 7. c. 56. *Saltationem* (inquit) *armatam Curetes docuere, Pyrrhichen Pyrrhus; utramque in Creta.* ubi videtur separare quas hic auctor easdem facit, ἐνόπλιον ὄρχησιν & πυῤῥίχην. *Sylb.* Hac de re vide *Meursii* Orchestram, p. 63. & *Schottum* in *Procli* Chrestomathiam, p. 47. & *Perizonii* notas acutissimas ad *Æliani* Var. Hist. l. 1. c. 8. [d] Σὺν τοῖς ὅπλοις *Vat.* [e] Παλαῖσαι malit *Sylb.* [f] Λίνῃ in *Ed. Steph.* manifesto errore. [g] Τιθηνούμενον *Vat.* [h] Κινήσει μελῶν καὶ ῥυθμῷ *Vat.* [i] Si *Codex* mendo caret, erit Græcismus. *Pors.* Plane ἣν pro ἥν in *Cod. Vat.* [k] Forsan rectius καθίστη. *Sylb.* [l] Non agnoscit *Vat.* [m] Illud καὶ hoc loco superfluum est. *Sylb.* [n] *Il. σ.* v. 494. [o] Λίνῃ λέγων ἑαυτὸν μιμεῖσθαι *Vat.* & *Lapi Cod.* [p] *Il. σ.* v. 590. [q] Χάλκεοι ἱππῆες *Vat.* [r] *Il. σ.* v. 597. [s] Malim εἰσάγειν, ut infra dicit χορηγοτέρους εἰσάγειν τὰς ὥρας. *Sylb.* [t] *Il. σ.* v. 603. [u] Σίκιννον hîc loci & mox p. 460. v. 14. in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Casaub.* De notatione vocis vide *Etymolog. Magn.* de re ipsa *Meurs.* in *Orchestra*, p. 78. &c.

Ver. Jul. 4228. Ante Chr. 488. Olymp. 72. 4. V. C. Ou. 264. Var. 266.

quas nonnulli χερταίους vocant, & amiculi ex variis floribus contexta; illis vero qui ſatyros repræſentabant, erant ſubligacula, & hircinæ pelles, & ſetæ in capite horrentes & erectæ, aliaque his ſimilia. Hi ſerias ſaltationes ridicule ſuis geſtibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut ſpectantibus riſum moverent. Ex triumphis autem qui aguntur, ſatis liquet hos luſus cavillatorios & ſatyricos apud Romanos jam inde à priſcis ſeculis receptos fuiſſe. Licet enim iis, qui triumphum proſequuntur, jambos & dicteria jacere in illuſtriſſimos quoſque viros, atque adeo in ipſos imperatores; ſicut Athenis olim iis qui plauſtris vecti pompam proſequebantur, obvios quoſque ſcommatibus impetere licebat: nunc vero carmina ex tempore compoſita canunt. Quinetiam in illuſtrium virorum funeribus, præter alias pompas, vidi & ſatyricos choros, qui lectulum præcedebant, & ſicinnem ſaltationem ſaltabant, præcipue vero in fortunatorum virorum funeribus. Quod autẽ ſatyricus ludus & ſaltatio, nec Ligurum, nec Umbrorum, nec aliorum barbarorum Italiam incolentium, ſed Græcorum fuerit inventum, vereor ne cui moleſtus eſſe videar, ſi velim rei confeſſæ fidem prolixiore oratione facere. Poſt iſtos choros multi cithariſtæ, & multi tibicines tranſibant: poſt eos incedebant alii, qui thuribula & argentea & aurea & ſacra & publica ferebant. Poſtremum in pompa locum obtinebant deorum ſimulacra, quæ hominum humeris portabantur, quæ tales habebant formas quales apud Græcos finguntur, & eundem habitum, eadem inſignia & munera, quæ ab eorum unoquoque inventa & hominibus data traduntur: nec ſolum Jovis, Junonis, Minervæ, Neptuni, & aliorum, quos Græci duodecim deos recenſent; ſed etiam antiquorum, ex quibus duodecim illos deos genitos fabulæ tradunt, Proſerpinæ, Lucinæ, Nympharum, Muſarum, Horarum, Gratiarum, Liberi, & aliorum ſemideorum, quorum animæ hujus corporis mortalis ſolutæ vinculis cœlos aſcendiſſe, & pari cum diis honore frui feruntur, Herculis, Æſculapii, Caſtoris & Pollucis, Helenæ, & Panis, & ſexcentorum aliorum. Atqui, ſi barbari fuiſſent Romæ conditores, & qui hunc diem feſtum inſtituerunt, quomodo ipſis decorum fuiſſet omnes deos & genios Græcos colere, & patrios negligere? Aut oſtendat nobis aliquis, præter Græcam nationem, aliam cui ſacra hæc ſint domeſtica, & tum demum hanc probationem ut minime ſanam reprehendat. Peracta autem pompa confeſtim & conſules & ſacerdotes,

ᵃ χορταίους καλῶσι, ἡ τὰ ποικίλματα ἐκ παντὸς ἀνθους· τοῖς δὲ εἰς Σατύρους, τὰ ζώματα καὶ δορὰ τράγων, καὶ ὀρθότριχας ὅπλ τὰις κεφαλαῖς φόβας, ἡ ὅσα τούτοις ὅμοια. ὅτοι καπήχουν τε καὶ καλλιμμβύντο τὰς ἀγωδαίας κινήσεις, ὅπλ τὰ γελοιότερα μεταφέροντες. διδῶσι δὲ αἱ τῶ θεάμβων εἰσοδοι παλαιὰν ἡ ὀπτχάριον ὖσαν Ρωμαίοις τὸ κέρτομον ἡ σατυρικὴν παιδιάν. ἐρῆται γὰρ τοῖς καθάγουσι τὰς νίκας, ἰαμβίζειν τε ἡ καθασκώπτειν τὺς ὀπιφανεςάτυς ἄνδρας ᵇ αὐτοῖς τραπηλάτας, ὡς Αθήνησι τοῖς πομπευταῖς τοῖς ὀπὶ τῶ ἁμαξῶν πορέυεσιν ἅμα τοῖς σκώμμασι ᶜ παρερχυμβίοις· νῦν δὲ ποιήματα ἐξ ὑσίου αὐτοσχέδια. ᵈ εἶδον δὲ καὶ ὀ ἀνδρῶν ὀπισήμων ταφαῖς ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προπεμπόμενος ἡ κλίνης τὺς ᵉ σαλυερικὰς χορὺς χορευμένους τῶ ᶠ σικίννιν ὄρχησιν, μάλιςα δὲ ὀ τοῖς τῶ εὐδαιμόνων κήδεσιν. ὅτι δὲ ὔτε Λιγύων, ὔτε Ομβρικῶν, ὔτε ἄλλων τινῶν βαρβάρων τῶ ὀ Ιταλίαν κατοικούντων εὕρημα ἡ σατυρικὴ παιδιὰ ἡ ὄρχησις ἐςὶν, ἀλλὰ Ελλήνων, δέδοικα μὴ ἡ ὀχληρὸς ἔναι τισι δόξω, λόγοις πλείοσι πιςωθὲν ὁμολογούμενον πρᾶγμα βυ-
λόμενος. μετὰ δὲ τὺς χορὺς τούτυς, καθαρισαὶ τε ἀθρόοι ἡ αὐληταὶ πολλοὶ παρεξῆσαν· ᵍ ἡ μετ' αὐτὺς οἵ τε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἀργυρᾶ ἡ χρυσᾶ πεποιημένα, τά τε ἱερὰ ἡ τὰ δημόσια. τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶ θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι, μορφάς τε ὁμοίας παρέχουσαι ταῖς π' Ελλησι πλαττομέναις, καὶ σκευὰς ἡ σύμβολα, ἡ δωρεὰς, ὧν εὑρεταὶ ἡ δοτῆρες ἀνθρώποις ἕκαστοι παραδίδονται, ὑ μόνον Διὸς, ἡ Ηρας, ἡ Αθηνᾶς, ἡ Ποσειδῶνος, ἡ τ' ἄλλων ὃς Ελληνες σὺν τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀριθμῦσιν, ἀλλὰ ἡ τ' προγενεςέρων, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα θεοὶ μυθολογῶν) γενέαν, ʰ (Κρόνυ ἡ Ρέας, ἡ Θέμιδος ἡ Λητῦς, ἡ Μοιρῶν ἡ Μνημοσύνης, ἡ τ' ἄλλων ἁπάντων ὅσων ὄςιν ἱερὰ ἡ τεμένη π' Ελλησι) ἡ τ' ὕςερον, ⁱ ἀφ' ἧ τ' ἀρχὴν Ζεὺς παρέλαβε, μυθολογουμένων γενέαν, Περσεφόνης, Εἰλειθυίας, Νυμφῶν, Μυσῶν, Ωρῶν, Χαρίτων, Διονύσυ, ἡ ὅσων ἡμιθέων γενομένων αἱ ψυχαὶ, τὰ θνητὰ ἀπολιπῦσαι σώματα, εἰς ὑρανὸν ἀνελθεῖν λέγον), ἡ τιμὰς λαχεῖν ὁμοίας θεοῖς, Ηρακλέυς, Ασκληπιῦ, Διοσκύρων, Ελένης, Πανὸς, ἄλλων μυρίων. καίτοι εἰ βάρβαροι ἦς οἱ τ' Ρώμην οἰκίσαντες, ἡ τ' ἑορτὴν ταύτην καταςησάμενοι, τί προσῆκεν αὐτοῖς τὺς μὲ Ελληνικὺς πάντας σέβειν θεύς τε ἡ δαίμονας, τ' δὲ πατρίων ὑπερορᾶν; ἢ δειξάτω τις ἡμῖν ἔξω τ' Ελληνικῦ φύλυ ἕτερον ᾧ πατρικὰ ὄντι ταῦτα τὰ ἱερά· ἡ τότε διαβαλέτω ταύτην τ' ἀπόδειξιν, ὡς ὐχ ὑγιῆ. συντελεσθείσης δὲ τ πομπῆς, ἐσθήτυν εὐθὺς οἵ τε ὕπατοι, ἡ τῶ ἱερέων

ᵃ Apud *Suidam* quoque & *Pollucem* legitur χορταῖος: ſed apud *Heſych.* oxytonως χορταίς: utrumque pro δυτὺς ἡ μαλακτὺς χιτῶν, οἷος τῶν σκυλάκων. atque inde apud eundem *Heſychium* Sileni epitheton eſt χορταιοπώματος & χορταιοδέματος, quod hiſpida & villoſa tunica amictus incederet. χορταῖς ſubſtantive, χορταῖος adjective poteſt accipi: utrumque à χόρτος. ut proprie ſit veſtis graminea: quemadmodum è foliis quoque arborum, muſco, ſtuppa, & hujuſmodi aliis, confici ſolent velamenta bacchanalia. *Scortea* in *gloſſariis vett.* exponitur δερματοχιτών: id eſt δερματὸς χιτὼν, tunica pellicea, tunica è pellibus. *Sylb.* Σχορτεύους pro χορταίους legendum cenſet *Lindebrog.* quod ſcortea operimenta occurrant apud *Ammianum Marcellinum* l. 24. & ſorteas veſtes memoret *Tertull.* ad *Marcion.* c. 11. ᵇ Senſus ipſe & legitima conſtructio flagitat hujuſmodi lectionem, σὺν αὐτῖς τοῖς τραπηλάταις vel potius ἡ αὐτὺς τὺς τραπηλάτας. *Port.* ᶜ Παρερχυμβίοις agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *præterſaltantes.* Malim παρερχομβίοις *prætervehentibus.* Nam in curribus eos ſaltaſſe non eſt veriſimile. Eandem lectionem expreſſit *Gelenius*: & confirmant quæ *Eraſmus* tradit in Proverb. *De plauſtro loqui. Sylb.* Fortaſſe etiam παρεκχομένοις *prætereuntibus* commode legi poteſt. *Port.* ᵈ In *Ed. Steph.* εἶδον. ſed aptiorem lectionem εἶδα agnoſcit *Lapi* verſio. Si quis malit ἦγον *ducebam*, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* ᵉ Σαυνερικὰς χορὺς legit *Salmaſ.* quem vide in notis ad *Vopiſcum*, p. 504. ᶠ Σικιννιν *Vat.* De hac ſaltatione plura videſis in *Voſſii* Inſtit. Poët. l. 2. c. 19. ᵍ Μετ' αὐτὺς οἵτε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἐφ' ὧν ἐλίβανον ἡ λιβανωτὸν παρ' ὅλην ὁδὸν ἐθυμίων, ἡ οἱ τὰ περσικᾶ παραφέροντες ἀρχεῖα &c. *Vat.* Hæc quantivis pretii in ſuo codice habuit etiam *Lapus*: nam vertit, *poſtquæ illos ibant ferentes thuribula, ex quibus aromata & thus per omnem viam adolebant; & qui pompalia præferebant ex auro &c.* ʰ Incluſa è *Codd. Rom.* & *Ven.* [quibus conſentit *Vat.*] *Lapus* etiam agnoſcit in ſua verſione. *Sylb.* ⁱ Ἀφ' ὧν τὸν ἀρχὸν *Vat.*

a Ita

ἱερέων οἷς ὅσιον, ἠ τῶν θυηπόλων. τέρπ. ὁ αὐτὸς λιβ πρῶ ἀφ' ἡμῶν. χερνιψάμθμοί τε γὰρ αὐτοὶ, ἠ τὰ ἱερὰ καθαρῷ ἀφιαγνίσαντες ὕδατι, ἠ Δήμητρ. καρπὸς ὀπτῤῥάναντες αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς, ἔπειτα καθιξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲ, ἑστῶτ. ἐπ' ὦ θύμαλος, σκυτάλῃ τὸν κρεπάφυν ἔπαιον· οἱ δὲ, πίπλοισ. ὑπελίθησαν τὰς σφαγίδας· ἠ μετὰ τοῦτο δειραντές τε ἠ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστ. σπλάγχνῳ ἠ παντὸς ἄλλυ μέλυς· ἃς ἀλ-
479 φίτοις ζέας ἀναδύσαντες, προσέφερον τοῖς θύυσιν ὀπὶ κα- νῶν· οἱ δὲ, ὀπὶ τὸν βωμὸν ὀπιλιθέντες, ὑφῆπτον, ἠ προσέπενδον οἶνον χρυσῷ ᵇ ἀγιαζομένων. ἕκαστον δ' ὅπ χρὴ νόμυς ἐγίνετο τὸν ἀμφὶ θυσίαν ὑφ' Ἑλλήνων καλαςαθέντας, οὐκ ἐξ Ὁμήρυ ποιήσεως γνῶναι ῥᾴδιον. ἠ γὰρ χερνιπλομθύυς εἰσάγει τὸν ἥρωας, ἠ ᶜ ὕλας χραμθύυς, ὧν οἷς φησιν·

ᵈ Χερνίψαντο δ' ἔπειτα, ἠ ὑλοχύτας ἀνέλοντο.

τριχολομῶντάς τε ἀπὸ τ κεφαλῆς τὰς τρίχας, ἠ πλέντας, ὅπ ὅ πῦρ, ὧδε γράφων·

ᵉ Αὐτὰρ ὅγ' ἀπαρχόμθνος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν.

σκυτάλας τε παίοντας τὰ μέτωπα τ ἱερείων, ἠ τὰ πεσόντα θύοντας, ᶠ ὡς ὅπ ὁ Εὐμαίυ ποιεῖ θυσίας·

Κόψε δ' ᵍ ἀπαρχόμενος φάρυγος δρυὸς, ἣν λίπε κείων.

Τὸν δ' ἔλιπε ψυχή· τοὶ δὲ σφάξαν τε ἠ εὖσαν.

ἀπαρχάς τε ἀπὸ τ σπλάγχνων λαμβάνοντας, ἠ ἀπὸ τ ἄλλων μελῶν, ἠ ταύτας ἀλφίτοις λεύοντας ἠ καθαγίζοντας ἐπὶ τ βωμῶν, ὡς ἐπὶ τ αὐτῆς ποιεῖ θυσίας·

---------ὁ δ' ἀμοθέτειτο συβώτης,

Πάντοθεν ἀρχόμθνος μελέων ἐς πίονα δημόν·

Καὶ τὰ μὲ ἐν πυρὶ βάλλε παλύνας ἀλφίτυ ἀκτῇ.

Ταῦτα δὲ Ῥωμαίυς ἔτι ἠ εἰς ἐμὲ περιόντας ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἰδὼν ἐπίσαμαι· ἠ μιᾷ πίστει τῇδε ἀρκθμθνος, ὑ βαρβάρυς ἐπείσθην εἶ) τὺς οἰκιστὰς τ Ῥώμης, ἀλλ' ὐκ πολλῶν τόπων συνελθυθότας Ἕλληνας. ὀλίγα μὲν γὰρ ἐπιτηδεύματα περὶ θυσίας τε ἠ ἑορτὰς ʰ ὁμοίως Ἕλλησι ⁱ βαρβάρυς ἴσ πινας ὁπιτελεῖν εἰθέλετον· ἅπαντα δὲ ταῦτα περᾶναι, ἀπίθανον.

Λοιπὸν δὲ ἔξί μοι ἠ περὶ τ ἀγώνων, ὃς μετὰ τ πομπὴν ἐπετέλουν, ὀλίγα διελθεῖν. πρῶτος ὁ τ τεθρίππων τε ἠ συνωρίδων ἠ τ ἀζεύκτων ἵππων ἐγίνετο δρόμος, ᵏ ὥσπερ Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον ὀλυμπιάσι τε ἠ μέχρι τ παρόντος. ἐν δὲ ταῖς ἱππικαῖς ἁμίλλαις ἐπιτηδεύματα δύο τ παλαιῶν πάνυ, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἰσομοθετήθη, φυλαττόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων μέχρι τ καθ' ἡμᾶς διάκειτ) χρόνων, τό, τε περὶ τὰ ˡ τρίπτολα τ ἁρμάτων· ὃ παρ' Ἕλλησιν μὲν ἐκλέλοιπεν, ἀρχαῖον ὁπιτήδευμα καὶ ἡρωϊκὸν, ᾧ ποιεῖ τοὺς Ἕλληνας Ομη-

quibus fas erat, & aruſpices victimas immolabant: idque eodem modo quo nos utimur. Ipſi enim lotis manibus, & victimis aqua pura luſtratis, molaque aſperſis earum capitibus, deinde precibus factis eas à miniſtris mactari jubebant. quorum alii tempora victimæ adhuc ſtantis vecte percutiebant, alii vero ei cadenti cultros ſupponebant, ac detracta pelle membratim eam concidebant, & primitias ex ſingulis extis & omnibus aliis membris capiebant, quas, farris farina aſperſas, ad ſacrificantes in caniſtris afferebant: hi vero eas aris impoſitas ſuccendebant, & in eas, dum ſancte & rite cremarentur, vinum infundebant. Quod autem hæc ſingula ex more in ſacrificiis à Græcis conſtituto fierent, ex Homeri poëſi quivis facile cognoſcat. Nam inducit heroas manus lavantes, & molis utentes, ubi ſic loquitur; *Pir. Jul. 4256. Ante Chr. 488. Olymp. 73. 3. V. C. Cat. 264. Var. 266.*

Poſtea manus lavarunt, & molas ſuſceperunt.

pilos quoque de capite ſectos, & ab illis in ignem conjectos, docet his verbis,

At ille ſacra auſpicatus, capitis pilos in ignem jecit.

vectibus etiam victimarum frontem *ab illis* percuti, & collapſas mactari *dicit*, ſicut in Eumæi ſacrificio facit;

Percuſſit ſublato querno ſtipite, quem liquit profectus:

Illum vero reliquit anima; at illi eum jugularunt & aſſarunt.

Inducit etiam eos primitias extorum & aliorum membrorum capientes, eaſque farina aſpergentes, & adolentes ſupra aras, ſicut in eodem ſacrificio facit;

—— *Crudas autem impoſuit ſubulcus,*
Ex omnibus carpens membris primitias involutas pingui adipe:
Atque hæc quidem in ignem jecit aſperſa farinæ flore.

Hæc autem à Romanis etiam ætate mea in ſacrificiis obſervari perſpectum habeo: & hoc uno argumento contentus, adducor ut credam Romæ conditores minime barbaros fuiſſe, ſed Græcos, qui ex variis locis in unum convenerint. Fieri enim poteſt, ut etiam barbari aliqui in paucis ſacrorum & feſtorum ritibus cum Græcis conſentiant: ſed ut hæc omnia faciant, vix eſt credendum.

LXXIII. § Reliquum eſt mihi, ut paucis etiam agam de ludis, quos peracta pompa faciebant. Primus erat quadrigarum & bigarum & ſingularium equorum curſus, ſicut olim apud Græcos, & ad hanc uſque ætatem in ludis olympiacis fit. In equeſtribus autem certaminibus duo pervetuſta ſtudia, ut olim fuerant inſtituta, à Romanis ad meam uſque ætatem obſervantur: unum eſt trigarum, quod in Græcia quidem obſolevit, vetuſtum & heroicum inſtitutum, quo Græcos in prœliis uſos Homerus

a Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* Male σφαγίδας in *Ed. Steph.* Sunt autem (inquit *Sylb.*) σφαγίδες cultri mactandis pecudibus apti, παρὰ τὸ σφάζειν, ſeu σφάττειν, ut κοπίδες παρὰ τὸ κόπτειν. Jam vero ut *Dionyſius* dicit ὑπολιθοῦσι τὰς σφαγίδας, ita *Virg. Georg.* 3. *Ac vix ſuppoſiti tingantur ſanguine cultri.* *b* Pro ἀγιαζομένων malim ἀγιζομένων (quod firmatur ex v. 25.) vel etiam ἀγιαζομένων. nam & ἀγίζειν & ἀγιάζειν pro *adolere* reperimus. *Lapus* vertit *adverſum purificata*. *Sylb.* Vide *Cl. Perizonii* notas doctiſſimas ad *Ælian.* Var. Hiſt. l. 3. c. 1. p. 168. *c* Οὐλὰς malit *Port.* *d* Il. α. v. 449. *e* Odyſſ. ξ. v. 421. *f* Ante ὡς (ſicut etiam paullo poſt v. 26. poſt τῶν βωμῶν) repetendum eſt verbum εἰσάγει ex præced. v. 14. *Sylb.* *g* Pro ἀπαρχόμενος vulgata *Homeri* exemplaria (Odyſſ. ξ. v. 425.) habent ἀναρχόμενος. quod participium agnoſcit etiam *Euſtath.* & interpretatur ἀπαρχόμενος. *Sylb.* *h* Ὁμοίως Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον *Vat.* *i* Malim uſitatiori ordine τὰ βαρβάρυς πάσ. *Sylb.* *k* Quia membrum hoc verbo ſuo caret, forſan legendum eſt ὡς πρὶν Ἕλλησιν. *Sylb.* Forſan verbum ἵστασαν vel ἵππους ſupplendum. *Port.* *l* Male in *Ed. Steph.* τρίπτολα.

Ver. Jul. 4216. Ante Chr. 488. Olymp. lxxv. 4. V. C. Cos. 264. Var. 266.

rus teſtatur. nam duobus equis junctis, quo modo bigæ junguntur, addebatur tertius equus funalis, qui loris adjunctus erat, quem priſci vocabant παρήορον, quod aliis eſſet adjunctus & adnexus. Alterum vero eſt, quod adhuc apud quoſdam Græciæ populos obſervatur in vetuſtis quibuſdam ſacrificiis, eorum videlicet curſus, qui curru vehuntur. Finito enim equeſtri certamine, ii qui prius juxta aurigas eodem curru vehebantur, quos poëtæ παραβάτας, Athenienſes ἀποβάτας vocant, de curru deſilientes in ſtadio ipſi inter ſe curſu certant. Peractis curſibus equeſtribus, qui ſuis ipſorum corporibus decertarent, curſores, pugiles, & luctatores *ſtadium* ingrediuntur. Hæc enim tria certaminum genera apud priſcos Græcos erant, ut Homerus in Patrocli funere declarat. Cæterum, medio temporis ſpatio quod inter certamina intercedebat, ex more, qui Græcis maxime erat peculiaris, & longe omnium optimus, homines bene de ſe meritos coronis coronabant & honorabant, & voce præconis laudabant (ſicut Athenis in Bacchanalibus fiebat) & omnia ſpolia hoſtibus erepta illis qui ad ſpectacula convenerant oſtendebant. Sed enim nec res præclare ſe habuiſſet, ſi de his nullam prorſus feciſſem mentionem, ipſa argumenti ratione hoc poſtulante, nec, ſi prolixiore oratione quam par erat uſus fuiſſem, commodum hoc fuiſſet. Tempus vero eſt ut ad intermiſſam narrationem redeamus. Ubi igitur ſenatus, ex illo qui rem geſtam ipſi in memoriam revocarat, cognovit ea quæ acciderant illi ſervo ad ſupplicium juſſu domini abducto, & audiſſet quiſnam eſſet ille qui pompæ præiverat, hunc exiſtimans eſſe præſultorem illum, qui deo diſplicuerat, & qui ab eo (ut dixi) indicabatur, diligenter quæſivit dominum, qui ſervum ſuum adeo crudeliter ac fœde tractarat, multaque illi pro meritis irrogata, deo pompam ludoſque, duplo majore ſumptu quam ante, inſtaurari ſuo decreto juſſit. Atque hæc quidem his conſulibus ſunt geſta.

ρ᾽ ὁ τὰῖς μάχαις χρωμένους. δυσὶ γὰρ ἵπποις ἐζευγμένοις, ὧν τέτρωτον ζεύγνυται σωμασίᾳ, τρίτος παρέπεται [a] σεραῖος ἵππος ἡνίοχος σωνεχόμενος. ὃν ἀπὸ τῆ παραγωρῆσθαι ἢ [b] σωνεζεῦχθαι [c] παρήορον ἐκάλεν οἱ παλαιοί. ἔτερον δὲ, παρ᾽ ὀλίγοις ἔτι φυλαττόμενον πόλεσιν Ἑλληνίσιν ἐν ἱερουργίαις τισὶν ἀρχαϊκαῖς, ὁ τῶν [d] παραβεβηκότων τοῖς ἅρμασι ἀγών. ὅταν γὰρ τέλος [e] αἱ τῶν ἱππείων ἅμιλλαι λάβωσιν, ἀποπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἁρμάτων οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνιόχοις, ὃς οἱ ποιηταὶ μὲν παραβάτας, [g] Ἀθηναῖοι δὲ ἀποβάτας, τὸ ζαλφῆσιον ἅμιλλαν ἀγωνίζονται ἀπὸ τῶν ἁρμάτων πρὸς ἀλλήλους. πλεοναζόντων δὲ τῶν ἱππικῶν ἀγώνων, οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι, τότε εἰσήεσαν, ἀγῶνές τε ἢ πύκλαι ἢ παλαισταί. [b] τρία γὰρ ἀθλήματα ἦν τοῖς ἀρχαίοις ταῦτα ἐν Ἕλλησιν, ὡς Ὅμηρος δηλοῖ τὴν Πατρόκλου ταφήν. οἱ δὲ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις, Ἑλληνικώτατον καὶ κράτιστον ἀπάντων [k] ἐθῶν [l] ἀποδεικνύμενοι, στεφανώσεις καὶ [m] ἀναῤῥήσεις ποιούμενοί τινας, ἃς ἐπήμων τὸς ἑαυτῶν εὐεργέτας· ὡς Ἀθήνησιν ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς ἐγίνετο θυσίαις· καὶ σκύλων ὅσων λάβοιεν ἐκ πολέμων ἐπιδείξεις τοῖς εἰς θέαν συνελθυθόσιν. ἀλλὰ γὰρ ἐκεῖνά μὲν τότων ἕνεκα μνήνα ποιήσασθαι λόγον, ἀπαιτούσης τῆς ὑποθέσεως, καλῶς εἶχεν, ἵνα μηκύνειν πέρα τῦ δέοντος ἠρέμα. καιρὸς ἐπὶ τὰ [n] ὑπολειπομένα λόγου ἐπανελθεῖν. ὡς γὰρ δὴ τὰ περὶ τὸν ἀπαχθέντα ἵνα τιμωρίαν ὑπὸ τῦ δεσπότυ, καὶ παρεγενόμενον τῆς πομπῆς, ἔμαθεν ἡ βυλή· [o] ἐπεὶ τῦτο πρᾶγμα ἀνανεωσάμενον, τῦτον ὑπολαβῦσα ὑπὸ τῦ θεῦ λέγεσθαι [p] ἢ ὑ καλοὶ ἀπάρχονται ὀργιῶν, ὥσπερ ἔφην, ἀναζητήσασα τὸν τῷ θεῷ ἐμπολὶ λωβησάμενον καὶ ζημίαν ἐπιβαλῦσα ἧς ἄξιος ἦν, ἐτέρων ἐψηφίσατο τῷ θεῷ πομπὴν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ ἀγῶνας ἐξ ἀρχῆς ἑτέρυς ὑπὸ διπλασίων χρημάτων ἢ πρότερον ἐγένοντο. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τότων συντελεσθέντα ἐπ᾽ ὑπάτων τοιάδε ἦν.

a Vide *Annott.* b Si quis pro συνζεῦχθαι reponere velit παρεζεῦχθαι, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Καὶ μὴ συνζεῦχθαι legit *Valeſius* ad *Harpocrat.* in notis ad Notas *Mauſiaci*, p. 94. *Ed. Lugd. Bat.* Videſis *Bulengerum* de Circis Rom c. 57. & *Fabrii* Antiquitates Homericas l. 4. c. 11. c Παρήορος in *Cod. Vat.* quo modo & aliquoties apud *Homerum.* d Παραμβεβηκότων in *Ed. Steph.* ſed veram lectionem παραμβεβωκότων agnoſcit *Lapus*, dum vertit *veſtorum in curribus.* Proprie παραμβεβωκότες ſunt (ut paulo poſt loquitur) οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνίοχοις, qui aurigis aſſidentes iiſdem vehuntur curribus. *Sylb.* e Deeſt *Vat.* f Ἱππικῶν maluit *Gelenius.* g Ἀθηναῖοι δὲ ἀποβάτας ἀυτός. rectius in *Cod. Vat.* Quia παραβάται (& metri cauſa apud Poëtas παραβάτας) ſub finem equeſtris curſus è curribus deſiliebant & pedeſtri curſu inter ſe certabant, vocati ſunt etiam ἀποβάται. Idem ferme & ἀναβατῶν genus eſt apud *Pauſan.* niſi quod hîc ἀποβάται deſiliunt è curribus, ἀναβάται vero apud *Pauſaniam* ex equis. *Sylb.* Quis putet ἀποβάτης & παραβάτης voces eſſe ἰσοδυναμούσας? lego Ἀθηναῖοι δὲ ἀναβάτας καλοῦσι. firmatque *Pollux*, cum dicit; Ἐπιβάτην τῶ ἅρματος ἄθρει ἡνίοχον· ἢ παραβάτην, ὃν ὁ Πλάτων ἀναβάτην μικρόπριπον ὀνομάζειν. Nonnulli forſan legerent, ὡς οἱ ποιηταὶ μὲν παραβάτας, Ἀθηναῖοι δὲ παραβάτας. Verum non placet. *Caſaub.* Si verum ſit quod ſupra attulimus ex *Sylburgio*, parum refert utrum legamus παραβάτης, ἀποβάτης, aut ἀναβάτης. h Primum certamen apud *Homerum* in *Il. ψ.* eſt equitum; nihil ad Athletas. Secundum autem πυγμαχίαι cæſtuum pugnæ. Tertium παλαισμοσύνης luctæ. Quartum ταχυτῆτος velocitatis. *Glarean.* i Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι ταῦτα ἦν *Vat.* k Ἐθῶν manifeſto errore in *Ed. Steph.* l Ἀποδεικνύμενοι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed ἀποδεικνύουσι legiſſe videtur *Lapus*, m Ἀναῤῥήσεις τινὰς *Vat.* n Ἀπολειπομένων *Vat.* o Optime in *Cod. Rom.* (quo uſus eſt *Sylb.*) & *Vat.* πρὸς τῦ τὸ πρᾶγμα ἀνανεωσάμενον ab illo qui rem in memoriam revocarat. Dicimus (inquit *Port.*) ἀνανεῦσθαι τι. i. e. *in memoriam aliquid revocare*: quod firmat *Suidas*, inquiens, ἀνανεωσάμενον, ἀνακαινίσαντες, ἢ ἀναμνήσαντες, ὁ δὲ Μάρκος ἀνεσπασμένον τὴν τῦ τοίχυ τυπωσιν &c. p Forſan rectius καλοῦσι. *Sylb.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER OCTAVUS.

Οἱ δὲ μὴ τότε ἀποδειχθέντες ὕπατοι τῇ ἑβδομηκοστὴν καὶ τρίτην ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν εἶπα γάϊον Ἀφυλος Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀγχίσου, Γάϊος Ἰούλιος [b] Ἴουλλος, καὶ Πόπλιος Πινάριος Ῥοῦφος, ἄνδρες ἥκιστα πολεμικοὶ, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τῆς ἀρχῆς ταύτης αὐτοῖς ἐπιτυχόντες, εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἠναγκάσθησαν κινδύνους καταστῆναι, πολέμου καταπαγέντος ἐκ τῶν ἐχθρῶν, δι' ὃν ἡ πόλις ὀλίγου [c] δεῖν ἐδέησεν ἐκ βάθρων ἀναπρησθῆναι. ὁ γὰρ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος, ὁ τῇ ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίαν ἔχων, καὶ φυγῇ ἀδίκῳ ἑλαθείς, ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τιμωρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν βουλόμενος λαβεῖν, δι' ὅτου δ' ἂν αὐτὴν γένοιτο τρόπου, καὶ δι' οἵας δυνάμεως ἀνασκοπῶν, μίαν εὕρισκε Ῥωμαίοις τότε ἀντίπαλον ἰσχὺν τὴν Οὐολούσκων, εἰ κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι γνώμῃ, καὶ τυχόντες ἔμφρονος ἡγεμόνος, ἐπιστήσειαν πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. ἐλογίζετο γὰρ ὡς, εἰ πείσειε τοὺς Οὐολούσκους, δέξασθαί τε αὐτὸν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι σφῶν πολέμου, ῥᾳδίως αὐτῷ διαπεπράξει ὃ ἔρχεται. ἐκώλυε δὲ αὐτὸν ἡ συνείδησις, ὅτι πλειστάκις καὶ ταῖς μάχαις δεινὰ δεδρακὼς ἦν, καὶ πόλεις συμμαχίδας ἀφῃρημένος. ἃ μὴν ἀπέστη γε τῆς πείρας διὰ ὃ καὶ κινδύνου μέγεθος, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ χωρεῖν ἐβουλεύσατο, καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτῶν ὁτιοῦν. φυλάξας δὲ νύκτα, καὶ ταύτην σκοτεινὴν, ἦλθεν εἰς [d] Ἄντιον τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν Οὐολούσκων πόλεων, ἡνίκα δεῖπνον ἦσαν οἱ κατὰ τὴν πόλιν· καὶ παρελθὼν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς δυνατοῦ δι' ἀγένειάν τε καὶ πλοῦτον, καὶ [e] τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις μέγα ἐφ' ἑαυτῷ φρονοῦντος, καὶ ὃ ἔθνος ὅλον ἄλογον ὡς τὰ πολλὰ, ᾧ Τύλλος [f] Ἄτιος ὄνομα ἦν, ἱκέτης δὲ ἀνδρὸς γένει [g] καθεζομένου ἐπὶ τῆς ἑστίας. διηπορημένος δὲ αἰτῆσαι τὰς καλαισχύνας

SEQUENTI anno, Olympiade LXXIII. qua vicit in ſtadio Aſtylus Crotoniates, archonte Athenis Anchiſe, creati conſules C. Julius Iulus & P. Pinarius Rufus, viri minime bellicoſi, & ob hoc ipſum potiſſimum à populo creati, multa & magna pericula coacti ſunt ſubire, bello ipſis conſulatum gerentibus repente exorto, quo parum abfuit quin urbs funditus everteretur. Nam Marcius ille Coriolanus, qui ob ſuſpicionem affectatæ tyrannidis accuſatus & in perpetuum exſilium pulſus fuerat, ſuum caſum indigne ferens, & pœnas de inimicis ſumere cupiens, ſed quonam modo quibuſve viribus id poſſet facere conſiderans, unam Volſcorum potentiam Romanis tunc parem comperiebat, ſi de communi ſententia, & nacti prudentem ducem, bellum ipſis inferrent. Cogitabat igitur, ſi Volſcis perſuadere potuiſſet ut ſe reciperent, ſibique imperii bellique ſummam permitterent, facile ſe rem confecturum. Sed enim conſcientia terrebat, quod toties in præliis graves clades illis attuliſſet, urbeſque ſocias ademiſſet. Non tamen ab hoc conatu periculi magnitudine territus deſtitit, ſed in ipſa pericula ruere, & quidvis ab illis perpeti ſtatuit. Itaque obſervata nocte, eaque obſcura, venit Antium, nobiliſſimam Volſcorum urbem, eo tempore quo urbis incolæ cœnam ſumebant: ingreſſuſque in ædes viri & nobilitate & opibus potentis, & ob res bellicas magnifice de ſe ſentientis, & ſummæ in ea gente ut plurimum auctoritatis, cui Attio Tullo nomen erat, ad genua ipſius ſedentis ad focum ſupplex accidit. Quum autem ei neceſſitates narraſſet, ad quas redactus erat, & quibus impulſus ad hoſtes confugere non dubitarat,

Per. Jul. 421.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73 ½
V. C. Cat. 265.
Var. 267.
C. Julio & P. Pinario Coſſ. bellum à Volſcis duce Marcio Coriolano.

a In *Lapi* verſione hujuſmodi habemus argumentum: *Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis liber* VIII. *præcipue Coriolani bellum contra Romanos continet: cujus damnatio in priore fuit libro. Narrat autem, ut inceptum, ut geſtum, ut ſedatum. Orationes ſunt variæ: ipſius quidem Marcii & ad Volſcos & ad Romanos; dein Romanorum & matris Veturiæ. Quæ vero poſt id bellum acta, hæc ſunt: Coriolani mors; bellum cum Hernicis, Æquis, Volſciſque; Agrariæ legis prima apud Romanos mentio per Sp. Caſſium, propter quam is accuſatus & damnatus interiit; poſtremo rurſus bellum cum Volſcis & Vejentibus. Hiſtoria duarum omnino Olympiadum, i. e. annorum octo.* b Ἴουλος omittit *Lapi* verſio. *Galenius* pro eo poſuerat Tullus: quod & *Camerario* placuit. *Sigonius* è *Caſſianis Faſtis* Iulum, è *Siculis* Sulum affert. Iulum cum ipſe probet, ego quoque amplecti non dubitavi; præſertim cum in alio loco doceat Iulum eſſe cognomen Juliorum. *Sylb.* c Δεῖν otioſum hîc eſt, ideoque rectius expungetur. *Sylb.* d De Antio vide *Monumenta Veteris Antii* per *Philippum à Turre.* e Repetenda hic præpoſitio ἐφ', vel diſtinctio collocanda poſt δυνατοῦ, non poſt πλοῦτον. *Sylb.* f In *Ed. Steph.* Ἀτιος. Ego cum vett. *Livii* codd. & *Dionyſio* alibi Ἄττιος malui. Nomen hoc varie efferri annotavit *Sigon.* cujus ſententia non improbanda videtur, ſc. prænomen eſſe *Tullum*, nomen gentis *Atium*, ut in Tullo Hoſtilio. *Sylb.* Ἄκκιος maluit *Portus*: quod in quibuſdam *Livii* codd. *Accius* reperterat. g Καθεζομένου ſori ἑστίαν *Var.* qua locutione utitur & *Thucydides* (p. 75. *Ed. Oxon.*) de Themiſtocle opem ſimiliter implorante ab Admeto Moloſſorum rege. Vide *Annott.*

a Et

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73. 3. V. C. Cal. 264. Var. 267.

habitarat, orabat ut moderate & humaniter de supplice sentiret, neve hostem duceret eum quem in sua potestate haberet, neve in calamitosos & afflictos suas vires exsereret, considerans humanæ fortunæ vicissitudines & inconstantiam. "Poteris autem, inquit, hoc po-
III "tissimum vel meo exemplo discere; qui mo-
"do in maxima urbe omnium præstantissi-
"mus visus, nunc ab omnibus destitutus, & ex-
"sul, & humilis, atque abjectus id patiar, quod
"tibi hosti libuerit. Polliceor vero tibi me
"tantum boni Volscis allaturum, si in hujus
"gentis amicitiam recipiar, quantum mali
"attuli dum hostis essem. * Quod si aliter de
"me sentis, ex tempore iram tuam in me ef-
"funde, & mortem quam citissimam mihi lar-
"gire, tua manu tuisque in ædibus me sup-
"plicem mactans."

II. ¶ Dum autem hæc diceret, Tullus porrecta dextra eum à foco sublevavit, bonoque animo esse jussit, quod nihil sua virtute indignum esset passurus; seque ipsi, quod ad se venisset, magnam gratiam habere dixit, hunc quoque honorem non parvum esse interpretans: promisitque se omnium Volscorum amicitiam ei conciliaturum, facto à suis civibus initio, & quicquid promisit, id etiam præstitit. Nec ita multo post, quum Marcius & Tullus remotis arbitris inter se consultassent, bellum populo Romano inferendum censuerunt. Ac Tullus quidem cum omnibus Volscorum viribus Romam confestim petendam censebat, dum populus seditione laboraret, & duces imbelles haberet. sed Marcius arbitrabatur prius justam piamque belli causam quærendam: docens deos omnibus rebus adesse, præcipue vero bellicis, idque tanto magis quanto hæ rebus aliis sunt majores, & quanto harum alea incertior esse solet. Tunc autem Romani Volscique arma suspenderant, & inducias fœdusque in biennium paulo ante fecerant. "Si igitur, inquit,
"inconsiderate & præpropere bellum in-
"tuleris, tu fœdus prior violabis, nec nu-
"men divinum propitium habebis: quod si
"exspectaris donec ipsi hoc faciant, bellum
"illatum propulsare, fœderaque violata vin-
"dicare videberis. Quomodo autem hoc fieri
"possit, & quomodo illi priores fœdera fran-
"gere, nos vero pium justumque bellum in-
"ferre videamur, ego post longam cogitati-
"onem tandem inveni. Oportet autem illos
"à nobis deceptos jura priores violare. Mo-
"dus autem eos decipiendi (quem ego hacte-
"nus occultavi, opportunam ejus occasio-
"nem exspectans, jam vero quum te animo
"admodum propenso ad rem aggrediendam
"videam, ocius in medium proferre cogor)
"hic est: Pop. Rom. sacrificia ludosque sum-
"ptuosissimos magnificentissimosque est fa-
"cturus: ad horum autem spectaculum multi
"peregrini confluent. Hoc tempore exspe-
"ctato, i tu quoque, & da operam pro viribus,
"ut quam plurimi Volsci ad id spectaculum
"veniant. Ubi vero in urbe fueris, amicum

αὐτὸν ἀπάγκασε, μὴ ἂς ὑπόμνησιν ὅτι τὸν ἐχθρὸν κατα-
φυγῇ, μέτεστι δὲ φεύγοντι καὶ ἀνδρὸς
ἐχθροῦ ἱκέτου καὶ μικρὰν πολέμιον ἡγεῖσθαι τὸν ὑπὸ τύχης μη-
δὲ εἰς τὰς ἀτυχίας καὶ παλιντυχίας ἀποβλέπειν δεινὸν ἡ
ἰσχύι, σκοπουμένους εἰς ἃ μόνον ὅτι τοῖς αὐτοῖς τρέ-
χουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων τύχαι. "Δεινὸν δ' ἂν, ἔφη, τοῦτο
"ἐξ αὐτοῦ μάλιστα μαθεῖν ἐμοῦ, ὃς ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει
"κράτιστος πολλῷ τῶν ἄλλων δοκῶν, νῦν ἔρημος καὶ ἄπολις
καὶ ταπεινὸς ἐρημωθείς, τοῦτο πείσομαι, ὅ, τι ἂν ἐχθρὸς ᾖ
σοὶ δοκῶ. ὑπισχνοῦμαι δέ σοι προσαύξειν ἀσφαλῆ πολίτην Οὐο-
"λύσκοις, φίλος τοῦ ἔθνους γενόμενος, ὅσα κακὰ εἰργασάμην
"ἐχθρὸς ὤν. εἰ δέ τι γνώσκεις περὶ ἐμοῦ, χρῆσαι τῇ ὀργῇ πα-
"ρακεχρημένῳ, καὶ θᾶττον χάρισαί μοι τὸ τάχιστον, αὐτόχειρία
"τε καὶ ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἑαυτοῦ καθιερώσας τὸν ἱκέτην.

Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐμβαλὼν τὴν δε-
ξιὰν ὁ Τύλλος, καὶ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἀναστήσας, θαῤῥεῖν τε
αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὡς μηδὲν ἀνάξιον τῆς ἰδίας ἀρετῆς πεύ-
σόμενον· καὶ πολλὰς αὐτῷ χάριτας εἰδέναι τῆς εἰς
τὸν ἀφίξεως ἔφη, τιμὴν τινα καὶ μικρὰν εἶναι καὶ ταύτην
ἀποφαινόμενος. Οὐολύσκους τε αὐτῷ πάντας ὑποσχεῖ-
το ποιήσειν φίλους, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρί-
δος· καὶ ἡδέμιαν ἐψεύσατο τὴν ὑποχέσιν. χρόνου δέ τινος ὑπ' ὀλλῶν παρελθόντος βουλομένοις
τοῖς ἀνδράσι καλὰ σφᾶς, Μαρκίῳ τε καὶ Τύλλῳ, κω-
λύειν ἐδόκει τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Τύλλος αὐτίκα 482
μάλα ἐβούλετο, πᾶσαν τὴν Οὐολύσκων δύναμιν πα-
ρεγκαλῶν, ὅτι τὴν Ῥώμην χωρεῖν, ἕως ἐστασίαζε καὶ
ἠγεμόνας ἀπολέμους εἶχεν. ὁ δὲ Μάρκιος αἰτίαν πρῶ-
τον ᾤετο δεῖν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν ἐπίστασθαι τῷ πο-
λέμῳ· διδάσκων ὡς ἁπάσαις μὲν θεοῖς συλ-
λαμβάνουσι, μάλιστα δὲ ταῖς ὑπὲρ πολέμων, ὅσῳ μείζων τε
εἴη τῶν ἄλλων, καὶ εἰς ἀδήλους φιλοῦσι καταστῆσαι τύχας.
ἐτύγχανον τότε Ῥωμαῖοι καὶ Οὐολύσκοις ἐκεχειρίαν ἄγοντες πολέ-
μου καὶ σπονδαὶ πρὸς ἀλλήλους ἦσαν, αἷς δεκέτεις διετεῖς ὀλίγῳ
πρότερον χρόνῳ γενόμεναι. "Ἐὰν μὲν οὖν ἀθεεὶ σκέπτῃ, ἔφη,
"καὶ διὰ ταχέων τὸν πόλεμον ἐπιφέρῃς, ἔκ τε λελυμένας σπον-
"δὰς αἴτιος ἔσῃ, καὶ ὅπλων οὐκ ἄξεις δίκαιον· ἐὰν δὲ
"περιμείνῃς ἕως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιήσωσιν, ἀμύνεσθαι δόξεις, καὶ
"λελυμένας σπονδὰς βοηθεῖν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ
"ὅπως ἂν ἐκεῖνοι μὲ ἀρξειαν παρασπονδεῖν, ἡμεῖς δὲ δίκαι-
"ων ὅσιον καὶ δίκαιον ἐπιφέρειν τὸν πόλεμον, ἐγὼ σὺν πολλῇ
"φρονήσει ἐξεύρηκα. δεῖ δὲ ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ἐξαπατηθῆναι
"ἀρξαι τῆς παρανομίας. ᵈ ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐξαπάτης, ὃν ἐγὼ
"τέως μὲν ἀπόῤῥητον ἐφύλαττον, ἀναμένων τὴν οἰκείαν αὐτῷ
"χαιρόν, νῦν δέ σου σπουδάζοντος ἔργῳ ἔχεσθαι, θᾶττον ἐκφέρειν
"ὅτι μέσον ἀναλαμβάνομαι, τοιόσδε ἐστίν· θυσίας θεοῖς τελεῖν
"Ῥωμαίοις μέλλουσι, καὶ ἀγῶνας ἄγειν ἀπὸ πολλῶν χρημάτων
"σφόδρα λαμπρούς· ἀφίξονται δὲ ἐπὶ τούτους πολ-
"λοὶ τῶν ξένων. τοῦτον ἀναμείνας τὸν χρόνον, ἐλθὲ σύ, καὶ Οὐο-
"λύσκων ὅσους δύνασαι πλείστους παρασκεύασον ἐλθεῖν ἐπὶ
"θέαν. ὅταν δὲ ἐν τῇ πόλει γένῃ, τὰ ἀναγκαιότατα πρᾶσσε τῶν
"φίλων

ᵃ Εἰ δὲ ἄλλο γνώσεσθαι legit *Portus*. ᵇ Οὐ πολὺ διαφέροντα *Vat.* ᶜ Ἐντύχανον δὲ τότε *Vat.* quo modo & *Lapus.* (nam) vertit, *erat enim eo tempore*. atque ita legendum esse placuit *Sylburgio*. ᵈ Hoc Marcii consilium e *Dionysio* nostro citat *Plutarchus* in Coriolano. *Sylb.* * Si vero aliter cognoscis de me. *Lapus.* Quod si malis in me animadvertere. *Gelen.*

a Fro

"φίλων κάλεσον ἐλθὼν ἐς τοὺς ὑπάτους, ἢ δι' ἑσπέρας
"αὐτῶν, ὅτι μέλλουσιν ἐπιθήσεσθαι τῇ πόλει Οὐολούσκοι τοιάδε,
"ἢ ἐπὶ τούτοις πίστιν θέμενοι ἀθρόοι ἐς τὸ ἄστυ ἐς τοῦτο ἀ-
"κίνδυνοι, ὅλον, ὅτι ἐνδιδόασιν ἐκβαλοῦσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς
"πόλεως, ἢ παρέξουσιν ἀφορμὴν δικαίας ὀργῆς.

Ὡς δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ Τύλλος, ὑπερηδέσθη τε, καὶ τὴν παρόντα χαρὰν τῆς στρατείας ἀναβαλλόμενος, ἐς τὴν παρασκευὴν εἶχετο τοῦ πολέμου. ἐπεὶ δὲ κατέπεσεν ὁ ἐς τὰ ἄρχης χρόνος, Ἰούλιός τε ἢ Πινάριος ἡ ὑπάλειαν ἤδη περιελήφεσαν, ἡ κρατίστη τῶν Οὐολούσκων νεότης ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἠξίου, θαρσοῦσα ὅτι ἐς τοὺς ἀγῶνας θεᾶσθαι· ἢ κατεπλήνησαν οἱ πολῖται τό τε ἱερὸν καὶ τοὺς δημοσίους τόπους, ὡς ἔχοιεν καταγωγὰς τὰ οἰκίαις τε καὶ παρὰ ξένοις· καὶ ὁπότε ἀφικοίατο πανταχόθεν πορδόντες, κατὰ συστροφὰς καὶ ἑταιρείας ἀθρόοι διεξήεσαν· ὥστε καὶ λόγον ἤδη γίνεσθαι τοῦτο 483 αὐτοῦ ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ ὑποψίας ἀτόπους. ἐν δὲ τούτῳ παρεσκευάσθη τοῖς ὑπάτοις ὁ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Τύλλου μηνυτής, ὡς Μάρκιος ὑπέθετο· καὶ, ὡς δὴ ἀπόῤῥητόν τι πρᾶξιν καὶ τῶν αὐτοῦ φίλων ἐχθροῖς μέλλων ἀνοίσειν, ὅρκοις κατελαμβάνετο τοὺς ὑπάτους ὑπὲρ ἀσφαλείας τε αὐτοῦ καὶ αὐτῶν, καὶ ὅ τι μηδένα Οὐολούσκων μαθεῖν ὅστις αὐτῷ ὁ μήνυσιν κατ' αὐτῶν πεποιημένῳ· καὶ μὴ τοῦτο ὀπιφέρειν τε ἐπιθέσεως καὶ κατασκευαζομένης μήνυσιν. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ἀληθὲς εἶναι ὁ λόγος, καὶ αὐτίκα ἡ βουλὴ κατ' ἄνδρα ὑπὸ τῶν ὑπάτων κληθεῖσα συνῆλθε, καὶ παρελθὼν ὁ μηνυτὴς τοὺς αὐτοὺς εἶπε, καὶ πρὸς ἐκείνοις τὰ πρὸς τὸ λαὸν, λόγους. τοῖς δὲ καὶ πάλαι μὲν εἰ ὁ φθόνος ἐδόκει μετὰ ὑποψίας, τοσαύτην νεότητα ἐξ ἑνὸς ἔθνους διαφόρως σφίσιν ὅπλοις θέαν προελθεῖν· προσελθούσης δὲ μηνύσεως, ἧς τὴν ἀπάτην οὐδεὶς, ἰσχὺν βεβαίαν ἡ δόξα ἔλαβεν. ἐδόκει τε ἅπασιν ἀπαλλάττειν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς πόλεως, πρὶν ἅλιον δῦναι, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἐπιπρύξαι θάνατον· ἐπιμεληθῆναι δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν, ἵνα χωρὶς ὕβρεως καὶ μὴ ἀσφαλείας γένοιτο, τοὺς ὑπάτους.

Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οἱ μὲν ἀκήρυτον διὰ τῆς στενωπῶν διεξιόντες [d] ἀπεῖναι Οὐολούσκους ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα μάλα, καὶ μίαν ἅπασιν ἐξιόντας πύλην τὴν καλουμένην Καπύνην· ἕτεροι δὲ παρέπεμπον τοὺς ἀπαλλαττομένους ἅμα τοῖς ὑπάτοις· ἔνθα μάλιστα ὤφθη ὅσον αὐτῶν τὸ πλῆθος ἦν, καὶ ὡς ἀκμαῖον ἅπαν, ὑφ' ἕνα χωρὸν καὶ κατὰ μίαν ἐξιόντων πύλην. [e] πρῶτος μὲν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἐξῆει διὰ ταχέων, καὶ καταλαβὼν ὑπὲρ τοῦτο τῆς πόλεως τόπον ὁπλίσθη, ἐν τούτῳ τοὺς ὑστεροῦντας ἀνελάμβανεν. ἐπειδὴ δὲ πάντες συνῆλθον, ἐκκλησίαν ποιησάμενος, πολλῇ χολῇ τὴν Ῥωμαίων πόλεως ἐχρημάτιζε, λοιδορῶν καὶ ἀπόῤῥητον ἀποφαίνων ἧς ὕβριν ἦν ὑβρισμένοι πρὸς αὐτῶν ἅπασιν Οὐολῦσκοι, μόνοι τῶν ἄλλων ξένων ἐξελαθέντες ἐκ τῆς πόλεως· καὶ λέγων ἐξὸν ταῦτα ποιεῖν ἐς ἑαυτοῦ πόλιν ἥκειν, καὶ ποιεῖν ὅπως παύσοιεν τῆς ὕβρεως Ῥωμαῖοι, δίκας τε ὑποσχόντες τῶν

"aliquem tibi conjunctissimum consules ad-
"ire jubet, & secreta dicere. Volscos nocte
"urbem aggressuros & ideo tantique eorum
"numerum in urbem convenisse. Cognovisti,
"scias, si hoc audierint, fortasse fore ut illa emi-
"gratione vos ex urbe pellant, atque ita illæ
"justæ materiam præbeant."

III. ¶ Tullus, his auditis, mirum in modum lætatus est, atque hac expeditione in illud tempus dilata, in belli apparatum incumbebat. Deinde quum tempus ludorum committendorum venisset, & Julius ac Pinarius consulatum jam inissent, lectissima Volscorum juventus ex omnibus civitatibus, auctore Tullo, ad ludorum spectaculum venit; eorumque major pars divertit in loca sacra & publica, quod hospitia privata non sufficerent ad omnes recipiendum; & quoties per vias ibant, catervatim & magnis sodalium globis ambulabant, ita ut ideo tota urbe jam ingens esset murmur, nec graves abessent suspiciones. Interea index à Tullo subornatus adit consules, ut Marcius monuerat; &, quasi rem aliquam secretam contra suos amicos hostibus esset declaraturus, consules jurejurando obstringit, tum ut suæ saluti consuleret, tum etiam nequis Volscorum resciscceret quisnam fuisset qui indicia contra ipsos detulisset: & tum demum fictas illas insidias declarat. Sermo iste illis verus videbatur, ac mox viritim à consulibus coactus est senatus, & index in medium productus, acceptaque ab illis fide, dixit idem. Illis vero & jampridem res suspicionis plena videbatur, quod tanta multitudo juventutis ex una gente sibi inimica ad spectaculum venisset; sed accedente hoc indicio, cujus fraudem ignorabant, opinio illa valde confirmata est. Placuitque omnibus ut ex urbe excederent Volsci ante solis occasum, & iis qui parere nollent pœna capitalis per præconem denunciaretur: ut autem sine ulla contumelia, & tuto illi discederent, consules hoc curarent.

IV. ¶ Hoc S C. facto, præcones per omnia compita dimissi, qui edicerent, ut Volsci è vestigio ex urbe discederent, atque omnes per unam portam Capenam egrederentur: alii vero cum consulibus eos abeuntes deducebant. Tunc maxime apparuit quantus esset eorum numerus, & quantum esset omnium robur, uno eodemque tempore & per unam portam illis exeuntibus. Primusque Tullus exivit propere, & occupato non procul ab urbe loco opportuno, ibi eos qui serius veniebant, excipiebat. Quum autem omnes convenissent, concione habita graviter in pop. Rom. est invectus, gravi & infanda contumelia Volscos affectos ab eo dicens, quod ipsi soli omnium hospitum urbe pulsi fuissent; & unumquemque rogabat ut hæc suæ patriæ renunciaret, daretque operam ut hæc Rom. superbia pœnis ob hoc juris violati scelus datis compesceretur.

a Pro ἀρχῆς aptius legemus ἱορτῆς, ut *Lapus* quoque, dum vertit *ludorum tempus*. *Sylb.* Ego nihil mutandum censeo: quod subaudiendum sit τῶν ἀγώνων; ita ut vertatur, *quum autem tempus principii ludorum venisset*. *Port.* b Πρὸς ἑσπέρας *Vat.* c Forsan legendum προελθὼν (ut alibi dicit, προέρχεται αὐτῶν εἰς τὸ πρὸ πόλιν) vel συνελθὼν, ut *Lapus* vertit, *ad spectaculum convenire*. *Sylb.* Προελθεῖν in *Cod. Vat.* quo modo scribendum esse conjecerat *Portus*. d Λιπεῖν pro ἀπεῖναι, supra quoque notatum aliquoties. Simplici paullo inferius utitur p. 466. v. 7. εἰς μίαν ἐξιέναι πύλην ἅπαντι. *Sylb.* e Pro Καπύνην tum *Gelenius* & *Portus* habent *Capenam*. à Capy, Capuæ, an Capenis lucis (quorum *Virgilius* meminit *Æneid.* 7.) an aliunde deductum sit nomen, non satis certum est. *Sylb.* f Πρῶτος δὲ αὐτῶν *Vat.*

Ol. 70. 4. Ann. Chr. 487. Olymp. 73. 3. V. C. Cos. 265. Var. 267.

retur. His dictis, & accensis hominum animis, qui ob eam injuriam indignabantur, concionem dimisit. Ubi vero singuli, in suas patrias reversi, aliis acceptam contumeliam, rem exaggerantes, declararunt, unaquæque civitas indignabatur, nec iram continere poterat: missique ultro citroque ad populos legationibus, totius Volsci nominis concilium indictum est, ut communi sententia de bello consultaretur. Hæc autem facta sunt Tullo potissimum instigante: & ex singulis populis tam ipsi magistratus quam alia ingens turba in urbem Ecetram convenerunt. hæc enim loco maxime opportuno ad concilium reliquorum pop. sita videbatur. Ibi post multa verba à primoribus cujusque civitatis dicta, ii qui aderant missi sunt in suffragia; & sententia obtinuit bellum movendum, quod Romani priores fœderis jura violassent.

V. ¶ Quum autem magistratus de modo belli gerendi consultandum dixissent, Tullus in medium progressus iis suasit ut Marcium accerserent, & ex eo quærerent quomodo Rom. potentia everti posset. hunc enim omnium optime scire, & quâ laborarent res Rom. & quâ maxime valerent. Placuit hoc consilium, & statim omnes acclamarunt vocandum hominem. Tunc Marcius, nactus quam cupiebat occasionem, surrexit mœstus & lacrymabundus; & post modicum silentium hanc habuit orationem: "Si existimarem vos omnes "idem de mea calamitate sentire, de ea me "apud vos purgare non necessarium crede- "rem: sed cogitans in tanta ingeniorum va- "rietate verisimile esse non defore aliquos, qui "falso atque immerito opinabuntur me non "sine vera & justa causâ à populo Rom. pa- "tria pulsum, primum & ante omnia mei ex- "silii rationem in hoc publico vestro conci- "lio mihi reddendam arbitror. Verum, illud "à vobis per deos peto; ut vos, qui optime "scitis injurias quas ab inimicis accepi, quam- "que immerito ac præter jus in hoc infortu- "nium, quod nunc experior, inciderim, me "loquentem æquis auribus audiatis, nec prius "meum consilium desideretis, quam me ejus "auctorem, qualis sim examinaritis. Quam- "vis autem rem altius sim repetiturus, tamen "in his prolixiore oratione non utar. Pop. "Rom. principio formam reip. habuit mix- "tam ex potestate regia & optimatum domi- "natu, postea ultimus rex Tarquinius re- "gnum in tyrannidem vertere voluit. Quare, "optimatum principes, facta in eum conspi- "ratione, illum ex urbe expulerunt, & ipsi "remp. administrarunt, optima & moderatis- "sima, vel omnium confessione, reip. forma "constituta. nec multis ante seculis: sed terti- "us tantum aut quartus hic est annus, ex quo "pauperrimi & inertissimi quique cives, ma- "los duces sequuti, cum alia multa insolen- "ter fecerunt, tum postremo dominatum op- "timatum evertere sunt conati. Quamobrem "omnes senatus principes id iniquo animo

ρωμίας. ζῶντα εἶπον ἡ ἐξελέξας ἀνθρώπους ἀγανακτῶντας, ὅτι τῷ πλήθει, διάλυσιν τῆς ἐκκλησίας. ὡς δὲ ἀπαλλαγέντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας, ἐδήλωσαν τοῖς ἄλλοις τὸ προπηλακισμόν, ὅτι μεῖζον ἐξαίφνης τὸ νόμισμα, ἠγανάκτει τε πᾶσα πόλις ἡ κατέχειν τὴν ὀργὴν οὐκ ἠδύνατο· διαπρεσβευομένων δὲ ἄλλη τοὺς ἄλλη, εἰς μίαν ἀγορὰν πάντας ἐξῆν Οὐολούσκους ἰέναι, ὅπως ἀν κοινῇ χρήσαιντο γνώμῃ περὶ τοῦ πολέμου. ἐγίνετο δὲ ταῦτα, ὁ Τύλλου μάλιστα συνάγοντος· ἡ συνῆσαν ἐκ ἁπάσης πόλεως οἵ τε ἐν τοῖς τέλεσι, καὶ πολὺς ἄλλος ὄχλος εἰς ἡ [b] Ἐκετρὰν πόλιν· αὕτη γὰρ ἐδόκει ἐν καλλίστῃ κεῖσθαι 484 συνόδῳ τοῖς ἄλλοις ἡ πόλις. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων ὡς εἶπον οἱ διαφερόντως ἐν ἑκάστῃ πόλει, ψῆφος ἀνεδόθη τοῖς παροῦσι καὶ ἦν ἡ νικῶσα γνώμη, κινεῖν τὸν πόλεμον, ὡς Ῥωμαίων ἀρξάντων τοῦ [c] περὶ τὰς σπονδὰς παραβαίνειν.

Ὑπὲρ δὲ τοῦ τίνα χρὴ πολεμεῖν αὐτοῖς τρόπον προθέντων σκοπεῖν τοῖς τέλεσι, παρελθὼν ὁ Τύλλος, συνεβούλευσεν αὐτοῖς καλεῖν τὸν Μάρκιον, καὶ παρ' ἐκείνου πυθέσθαι πῶς ἂν ἡ Ῥωμαίων καταλυθείη δύναμις. χρήσιμα γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων εἰδέναι, πῇ τε κάμνει τὰ τῆς πόλεως πράγματα, καὶ πῇ μάλιστα ἐῤῥῶσθαι. ἐδόκει ταῦτα, καὶ αὐτίκα πάντες ἐβόων καλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Μάρκιος ἧς ἐβούλετο ἀφορμῆς λαβόμενος, ἀνέστη κλαίων τε καὶ δεδακρυμένος, καὶ μικρὸν ὑπισχνεῖτο χρόνον, τοιάδε διέθετο λόγους. "Εἰ μὲν ἡγούμην ὑμᾶς ἁπάντας ὁμοια γινώσκειν περὶ τῶν "ἐμῶν συμφορῶν οὐκ ἂν ὑπελάμβανον ἀναγκαῖον εἶναι "μοι τῆσδε ἀπολογίας· ἀνθυμούμενος δὲ, ὡς ἐν πολ- "λοῖς καὶ διαφορὰς ἤδη εἰκὸς εἶναι τοῖς τοιούτοις "σιται δόξα ἤτε ἀληθὴς, [d] ἤτε προσοίκησα, ὡς οὐκ ἂν "ἄτερ αἰτίας ἀληθοῦς καὶ δικαίας ἐξήλασέ με ὁ δῆμος ἐκ "τῆς πατρίδος, [e] πάντα μάλιστα οἴομαι δεῖν πρῶτον ὑπὲρ "τῆς ἐμῆς φυγῆς ἐν κοινῷ πρὸς ἁπάντας ὑμᾶς ἀπολο- "γήσασθαι. ἀλλ' ἀνάσχεσθέ μου, πρὸς θεῶν, καὶ οἱ κρίσεως "ἐγγυτάτω ἀπέστητε ἐμοῦ τῆς ἐχθρῶν, καὶ ὡς ἐν προσπό- "νον μοι ταύτης πεπείραμαι τῆς τύχης, δεξιούσθε, καὶ μὴ "πρότερον καταδῆτε ὅ,τι χρὴ περὶ ἐμοῦ γνῶναι, πρὶν ὁ- "ποῖός τις εἰμὶ ὁ τῇ γνώμῃ [f] ἀποδειξόμενος, ἐξετάσαι. "ἔσομαι δὲ βραχὺς ὁ περὶ αὐτῶν, καὶ τῶν πρόσθεν ἀρξομαι, "λόγος. Ῥωμαίοις τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς [g] πολίτευμα ἦν ἐκ τε "βασιλείας καὶ ἀριστοκρατίας· ἐπειτα ὁ τελευταῖος βασι- "λεὺς Ταρκύνιος τυραννίδα τὴν ἀρχὴν ἐξέβη ποιεῖν. συγαλλες "θέντες δὲ ἐπ' αὐτὸν οἱ τὴν ἀριστοκρατίας ἡγεμόνες, ἐκεῖνον μὲ "ἐξέβαλον ἐκ τῆς πόλεως, αὐτοὶ δὲ τὸ κοινὸ κατέχοντες, "ἀείσημα καὶ σωφρονεστάτην, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσι, [h] κα- "τασησάμενοι πολιτείαν. χρόνοις [i] τε ὑστέροις τῶν πολλῶν τὴν "πρότερον, ἀλλὰ τέτταρσι ἢ πέμπτοις τοῦτο ἔτος, οἱ πενέστα- "τοί τε καὶ ἀργότατοι τῶν πολιτῶν, πονηροῖς χρησάμενοι "προστάταις, ἄλλά τε πολλὰ ἐξύβρισαν, καὶ τελευτῶντες "καταλῦσαι τὴν ἀριστοκρατίαν ἐπεχείρησαν. ἐφ' οἷς ἅπασιν "μὲν οἱ τῆς βουλῆς πρεσβύτατοι ἤχθοντο, καὶ ὅπως παύσον-

[a] Πάντων in Ed. Steph. Verum πάντων agnoscit etiam Lapus, dum vertit, ut in unum forum irent Volsci omnes. Sylb. [b] Ἐκετρὰν πόλιν ex Sylburgii conjectura, & Cod. Var. [c] Περὶ τὰς σπονδὰς Var. [d] Οὔτε σχεσίνουν αὐτὸ ἐμοὶ, οὔτε &c. in Cod. Var. [e] Πάντων μάλιστα Var. Πάντων μάλιστα ex Dionysio esse existimarunt Sylb. & Port. [f] Ἀποδειξάμενος Var. [g] Πολίτευμα ἦν μικτὸν ἐκ Var. [h] Καθεστακυῖαν Var. quo modo legendum esse monuerunt Sylb. & Port. [i] Δὲ pro τε legisse videtur Lapus.

a Simpli-

"παύσουσι· ϗ ὕβρεως οἱ κινοῦντες τ' πολιτείαν, σκοπῶν ἠξί-
"ουν, ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τὸν ἀειϛοκρατούντων, ἐκ μ τῶν
"πρεσβυτάτων Ἀππιος, ἀνὴρ [a] πολλῶν ἄξιος ἕνεκα ἐπαι-
"νεῖσθαι, ἐκ δὲ τ νεωτέρων, ἐγὼ ϗ λόγους ἐποιούμην ἐλεύ-
"παντος ὅτι ϗ βουλῆς ἐλευθέρους, ϗ δήμῳ πολεμοῦντες,
"ἀλλὰ πονηροκρατίαν ὑφορώμενοι ἤδη [b] καταδυναστεύσα-
"σθαί τινα Ρωμαίων, ἀλλὰ δ μ ἐλευθέρου [c] ἅπασιν ἀξι-
"οῦντες ἔχειν, τ δὲ προϛασίαν τ κοινῶν ἀποδιδόναι τοῖς
"χρείττοσι. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ πονηρότατοι δ πλήθους ἐ-
"κεῖνοι προϛάται, πρώτους ἔγνωσαν ἡμᾶς τοὺς φανερώτατα
"ἐναντιουμένους σφίσιν ἐκποδὼν ποιήσασθαι, οὐχ ἅμα
"ἀμφοτέρους ἐπιχειρήσαντες, ἵνα μὴ ἐπίφθονόν τε ϗ βα-
"ρὺ δ ἆθλημα γένηται, ἀλλ' ἀπ' ἐμοῦ δ νεωτέρου τε ϗ
"[d] εὐμεταχειϛοτέρου ἀρξάμενοι. δ μ δὴ πρῶτον ἀκεῖτό μοι
"ἐπεχείρησαν ἀπολέσαι, ἔπειτα ἔκδοτον αὐτὸν τ βουλῆς
"ἠξίουν ἐπὶ θανάτῳ λαβεῖν. ἀποτυχόντες δὲ ἀμφοτέρων,
"προὐκαλέσαντό μ ἐπὶ δίκην ἐπ' αὐτοὶ δικάσοντι ἔμελλον,
"τυραννίδος ἐπιβαλόντες αἰτίαν. ϗ ἐδ τοῦτο ἔμαθον, ὅτι
"δήμῳ τύραννος ἐδεὶς πολεμεῖ μ τ ἀείϛων συϛάς,
"ἀλλὰ τἐναντίον μ τῷ δήμῳ [e] τὸ κεφάλαιον τ πόλεως
"ἀναιρεῖ μέρος· δικαϛήριόν τε ἐκ ὅπερ ἐπ' αὐτοῖς πάτριον, ἀπέ-
"δωκάν μοι, τ λοχῖτιν καλέσαντες ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἅ
"πάντες ὁμολογοῦσι πονηρόταϛον εἶναι δικαϛήριον, ϗ ἐπ'
"ἐμοῦ πρώτου ϗ μόνου γενόμενον, ἐφ' ᾧ πλέον ἔμελλον ἔ-
"χειν οἱ ῥᾴϛοι ϗ ἀνέτιοι ϗ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύον-
"τες βίοις, τ ἀγαθῶν ϗ δικαίων ϗ τὰ κοινὰ σῴζεσθαι βου-
"λομένων. τοσοῦτον δὲ ἔρα μοι φανῆναι δ μηδὲν ἀδικεῖν,
"ὥϛε σφ ὄχλῳ κεινόμενος δ ὃ πλέον μισόχρηϛον ἦν, ϗ
"[g] ἀφ' τούτου ἐχθρόν μοι, [h] δυσὶ μόνον ἑάλων ψήφοις,
"ἀποτιθεμένων τ ἐξουσίαν τ δημάρχων, εἰ μὴ καταδικα-
"σθείην ἐγώ, ϗ τὰ ἔϛαλα πείσεσθαι φαμένων ἐμοῦ λεγόν-
"των, ϗ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τὸν τ ἀγῶνα
"κατ' ἐμοῦ χρησαμένων. τοιαῦτα δὴ πεπονθὼς ἐγὼ
"τοὺς τῶν ἐμαυτοῦ πολιτῶν, ἀβίωτον ἡγησάμενος τὸν
"λοιπὸν ἔσεσθαί μοι βίον, εἰ μὴ λάβοιμι παρ' αὐτῶν
"δίκας. καὶ ἀφ' τούτου ἐδόν μοι ζῆν ἀπροφασίϛως,
"εἴτε ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἐβουλόμην ϗ τὸ συγ-
"γενὲς, εἴτε ἐν ταῖς νεοκτίϛοις, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπῴ-
"κισαν, ὐκ ἠβουλήθην· ἐφ' ὑμᾶς δὲ κατέφυγον, ὡς ἁπα-
"σῶν πλεῖϛά τε ἐκ Ρωμαίων ἠδικημένους, ϗ μά-
"λιϛα αὐτοῖς ἀπεχθομένους, ἵνα κοινῇ μεθ' ὑμῶν τι-
"μωρησώμεθα αὐτούς, ὅϛα μοι δυνάμεις, λόγοις τε, ἔν-
"θα δεῖ λόγων, καὶ ἔργοις, ὅταν ἔργων δέῃ. χάριν τε
"[i] τῷ μεγάλῳ οἶδα τῆς τε ὑποδοχῆς μου, καὶ ὅτι
"μᾶλλον ἢ τιμῆς ἢ με τιμᾶτε, ὁρῶν ὅτι μνησικακη-
"σαντες, ὅτι ἐπαυλογισάμενοι [k] ὧν ὑπ' ἐμοῦ ἐπιόντος
"ἐπάθετε ϗ τοὺς πολέμους. Φέρε δή, τίς ἂν εἴην ἀνὴρ, εἰ
"δόξης καὶ τιμῶν, ὧν περιῆκέ μοι φανῆναι τοῖς ἐμαυτοῦ

"ferebant; & quomodo reip. perturbatorum
"insolentia compesci posset, consultandum
"censebant. Atque inter seniores optimates
"Appius Claudius multis nominibus laudem
"meruit, inter juniores autem, ego: verbaque
"in senatu perpetuo libere faciebamus, non
"plebem impugnantes; sed malorum nimiam
"potentiam suspectam habentes; nec quem-
"piam civem Rom. in servitutem redigere,
"sed communem omnium libertatem tueri
"volentes, & reip. gubernacula præstantissi-
"mis viris reddenda censentes. ¶ Hæc viden- VI.
"tes nequissimi illi tribuni plebis, nos primos,
"qui ipsis apertissime adversabamur, de me-
"dio tollere statuerunt, non ambos simul
"aggressi, ad facinoris invidiam & atrocita-
"tem vitandam: sed à me juniore, & qui fa-
"cile opprimi poteram, initio facto. Ac pri-
"mum quidem me indicta causa perdere sunt
"conati, deinde me à senatu sibi ad supplici-
"um dedi petierunt. Sed quum neutrum
"consequi potuissent, diem mihi dixerunt
"ipsi futuri judices, mihi affectatæ tyranni-
"dis crimen objicientes. nec illud viderunt à
"nullo tyranno plebem oppugnari cum opti-
"matibus in eam conspiratione facta, quin
"potius contra plebis ope auxilioque præstan-
"tissimos quosque cives ab eo tolli: nec mihi
"judicium centuriatis comitiis more patrio
"dederunt; sed id judicium quod omnes pes-
"simum fatentur, & quod in me primum &
"solum constitutum est, in quo plus valitura
"erant suffragia mercenariorum & vagorum
"& alienis fortunis insidiantium, quam viro-
"rum bonorum & justorum & reip. salutis
"studiosorum. Tanta autem innocentia in
"me apparuit, ut à plebe judicatus, (cujus
"major pars viros bonos odio persequebatur,
"& ideo mihi infensa erat) duobus tantum
"suffragiis fuerim damnatus, tribunis pote-
"statem se deposituros minantibus nisi con-
"demnarer, & se gravissima quæque à me per-
"pessuros dicentibus, & omni studio & animi
"contentione in eo certamine me oppugnan-
"tibus. Hæc igitur passus à meis civibus, re-
"liquam vitam mihi non vivendam duxi,
"nisi pœnas de illis sumerem. Quapropter,
"quum liceret mihi tranquillam vitam de-
"gere, vel apud aliquos Latinos pop. ob co-
"gnationis jura, vel in coloniis recens con-
"ditis, quas majores nostri deduxerunt, hoc
"tamen nolui: sed ad vos confugi, quos scio
"plurimis injuriis à pop. Rom. affectos, eique
"infestissimos, ut vobiscum pro viribus com-
"munes injurias ulciscar, & verbis & factis,
"prout res postularit. Et vobis magnam ha-
"beo gratiam, quod me receperitis, & multo
"majorem pro honore, quo me honoratis,
"omnium malorū & injuriarum in bellis à me
"acceptarum memoria depositā. ¶ Eja igitur, VII.
"qualis vir essem, si gloria & honoribus, mihi
"à meis civibus debitis, ab illis privatus, de
"quibus

Pet. Jul. 1127.
Ante Chr. 487.
Olymp. 73 1/3.
V. C. Cap. 265.
Var. 267.

a Simplicior ordo est, ἄξιος πολλῶν ἐπαινεῖσθαι, vel πολλῶν ἐπαίνων ἐπαινεῖσθαι ἄξιος. Sylb. b Καταδυναστεύσασθαί τινα βουλόμενοι Ραμαίων Vat. & Lapi Cod. c Pro ἅπασιν malim ἀνωτάτω, nisi pro ἴσον reponatur φυλάττειν, vel aliud simile. Sylb. Ἴσον sæpe pro ἴσον accipi debere existimat Port. Verum hoc verbum desideratur in Cod. Vat. & salvo sensu abesse potest. d Ἀμφοτέρους Vat. e Εὐμεταχειϛοτέρου Vat. f Τὸ κεφάλαιον ὂν τ πόλεως ὁ τύραννος ἀναιρεῖ Vat. g Διὰ τοῦτο ἐχθρόν μοι Vat. h Xylander, in notis ad Plutarchi Coriolanum, pro δυσὶ mavult τρισὶ. Verum lectionem vulgatam sanam esse constat ex p. 452. v. 28. Sylb. i Rectius sine articulo χάριν τε μεγάλῳ: vel, retento articulo, pro μεγάλῳ substituendum μεγάλου. Sylb. k Ὧν ὑπ' ἐμοῦ ποτε ἐπιόντες ἐπάθετε Vat.

Per. Jul. 4237. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V. C. Ca. 265. Var. 267.

" quibus optime eram meritus, præterea fi-
" mul patria, domo, amicis, diis patriis, ma-
" jorum ſepulcris, & omnibus aliis bonis ſpo-
" liatus, atque his omnibus apud vos inven-
" tis, cum quibus bellum in illorum gratiam
" geſſi, eos non infeſtarem, quos pro civibus
" hoſtes ſum expertus; nec benefacerem iis
" quos pro hoſtibus amicos habui? Equidem
" pro viro eum non habuerim, qui nec hoſti-
" bus eſt infenſus, nec ſuæ ſalutis auctores
" benevolentia proſequitur. Patriam vero ex-
" iſtimo, non eam civitatem quæ me in civem
" abnegavit, ſed eam à qua civis ſum factus,
" licet ſim peregrinus; & regionem amicam
" puto, non eam in qua affectus ſum injuria,
" ſed in qua tuto manere poſſum. Et ſi deus
" nos juverit, & vos (ut par eſt) alacriter ope-
" ram navaveritis, ſpero brevi magnam fore
" mutationem. Illud enim probe ſcitis pop.
" Rom. jam multis bellis exercito nullum ho-
" ſtem magis metuendum eſſe quam vos, nec
" eum in ullam aliam rem majore ſtudio ſem-
" per incumbere, quam ut veſtræ gentis vires
" debilitet. & propterea veſtras urbes, par-
" tim bello captas, partim amicitiæ ſpe acce-
" ptas, tenere; ne omnes conjunctis copiis
" commune bellum ipſi inferatis. Si igitur
" vos quoque viciſſim perpetuo illi obnita-
" mini, & in bellum omnes conſentiatis, quod
" jam facitis, facile ejus potentiam evertetis.
VIII. " ¶ Quoniam autem de modo & ratione belli
" gerendi vultis me meam ſententiam aperire,
" ſive hoc meæ peritiæ, ſive benevolentiæ,
" ſive etiam utriuſque eſt teſtimonium, dicam,
" & nihil vos celabo. Primum igitur, ſum vo-
" bis auctor ut detis operam, ut piam & ju-
" ſtam belli cauſam quæratis. Quænam au-
" tem & pia & juſta & ſimul è re veſtra ſit
" futura, ex me audite. Ager quem pop. Rom.
" principio habebat, eſt exiguus & ſterilis:
" ſed quem armis ſibi quæſivit & finitimis ad-
" emit, eſt & amplus & fertilis: & ſi unuſ-
" quiſque populus partem ſuam, ſibi per vim
" contra jus & fas ereptam, velit *repetere ac*
" recipere, nihil erit tam parvum, tam debile,
" tam egenum, quam reſp. Rom. Hinc igitur
" nobis initium ducendum arbitror. Mittite
" igitur legatos ad pop. Rom. qui repetant
" veſtras urbes quas occupat, & qui poſtulent
" ut ex munitionibus omnibus, quas in noſtro
" agro munivit, excedat; & ſuadeant, ut ſi-
" quid aliud de veſtro per vim uſurparit, id
" vobis reddat. Nec prius ipſi bellum infera-
" tis, quam reſponſum ab eo acceperitis. Si
" enim hæc feceritis, alterutrum eorum, quæ
" vultis, conſequemini: aut res veſtras ſine
" periculo & ſumptu recipietis, aut præcla-
" ram & juſtam belli cauſam habebitis. Nam
" quum quis res alienas non appetit; ſed ſuas
" tantum repoſcit, & paſſus repulſam armis
" jus ſuum perſequitur, hoc omnium confeſ-
" ſione honeſtum eſt. Eja igitur, quid puta-
" tis Romanos facturos, ſi vos hæc petere vo-

" πολίταις τυγχάνειν, ὧν καὶ αὐτοὶ εὖ παθόντες ἀπυτε-
" μηθεὶς, πρὸς δὲ τούτοις, πατρίδος τε καὶ οἴκου, καὶ φί-
" λων, καὶ θεῶν πατρῴων, καὶ τάφων προγονικῶν, καὶ παν-
" τὸς ἄλλης ἀπελαθεὶς ἀγαθῆς, πρὸ ὑμῶν δὲ ἄπαντα ταῦ-
" τα εὑρὼν, οἷς ἐκείνων χάριν ἐπολέμουν, μὴ γενοίμην χα-
" λεπὸς μηδὲ οἷς ἀντὶ πολιτῶν ἐχθροῖς κέχρημαι, χρη-
" σὸς δὲ οἷς ἀντὶ πολεμίων, φίλοις; ἀλλ' ἔγωγε οὐδ' ὁ
" ἀνδρὸς μοίρᾳ θείμην ἄν, ὅστις μήτε τὸ πολεμεῖν δι' ὀργῆς
" ἔχει, μήτε τὸ σῴζειν αὐτὸν δι' εὐνοίας. πατρίδα δὲ ἡγοῦ-
" μαι οὐ τὴν ἀπαρνησαμένην με πόλιν, ἀλλ' ἧς ἀλλότριος
" ὢν, πολίτης γέγονα· γῆν τε, ἐν ᾗ μηδὲν ἠδικήμεθα, φίλην,
" ἀλλ' ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς ἔχω. καὶ ἂν θεός τε συλλαμβάνῃ,
" καὶ τὰ [b] ὑμέτερα, ὡς εἰκὸς, προθύμως ἔχῃ, μεγάλην
" καὶ ταχεῖαν ἐλπίζω γενήσεσθαι μεταβολήν. εὖ γὰρ ἴστε
" ὅτι πολλῶν ἤδη [c] πολέμων πειραθέντες Ρωμαῖοι, οὐδέ-
" νας μᾶλλον ἔδεισαν ὑμᾶς, οὐδ' ὀκνοῦσιν ἐφ' ᾧ μᾶλλον ασ-
" χαλοῦντες διατελοῦσιν, ἢ ὅπως τὸ ὑμέτερον ἔθνος ἀ-
" σθενὲς ἀποδείξωσι. καὶ ἅμα τοῦτο τοῖς μὲν πολέμῳ
" λαβόντες [d] ὑμᾶς ἔχουσι πόλεις, τοῖς δὲ φιλίας ἐλπί-
" δι προσαχρυσάμενοι, ἵνα μὴ καθ' ἕνα πάντες γενό-
" μενοι, κοινὸν ἐξενέγκητε κατ' αὐτῶν πόλεμον. ἐὰν οὖν
" πανταντία ὑμεῖς ἀντιφιλοτιμούμενοι ἀποτελῆτε, καὶ
" μίαν ἅπαντες ἔχητε τοῦ πολέμου γνώμην, ὃ ποιεῖτε
" γοῦν, ῥᾳδίως αὐτῶν τὸ κράτος παύσετε. Οἱ δὲ τεύ-
" ξεσθε, καὶ πῶς χρήσεσθε τοῖς πράγμασιν,
" ἐπειδὴ γνώμην ἀξιοῦτέ με ἀποφήνασθαι, εἴτε ἐμπει-
" είαν μοι μαρτυροῦντες, εἴτε εὔνοιαν, εἴτε καὶ ἀμφότερα, φρά-
" σω καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. πρῶτον μὲν οὖν ὑμῖν παραινῶ
" σκοπεῖν, ὅπως δίκαιόν τε καὶ δικαίαν ποιήσεσθε τὸν πολέ-
" μου πρόφασιν. εὐσεβὴς δὲ καὶ δικαία τοῦ πολέμου πρό-
" φασις ἥτις ἂν γένοιτο, καὶ ἅμα συμφέρουσα ὑμῖν, ἀκούσα-
" τέ μου. Ρωμαίοις ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξασα γῆ βρα-
" χεῖά ἐστι καὶ [e] λυπρά· ἡ δὲ ἐπίκτητος, ἣν τοὺς
" πλείστους [f] ἀφελόμενοι, πολλὴ καὶ ἀγαθή· καὶ εἴ τις
" ἠδικημένον ἕκαστον τιμᾷ ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν, οὐδὲν ἔστω
" μικρὸν, οὐδ' ἀσθενὲς, οὐδ' ἄπορον, ὡς ὁ Ρωμαίων ἅπας γε-
" νισμός. τοῦτο δὲ οἶμαι δεῖν ὑμᾶς ἄρξαι. πέμπετε οὖν
" πρέσβεις ὡς αὐτούς, ἀπαιτοῦντας, ἃς κατέχουσιν ὑμῶν
" πόλεις, καὶ ὅσα τείχη ἐν τῇ ὑμετέρᾳ γῇ ἐπελευκάσαντο,
" ἀξιοῦντες ἐκλιπεῖν, καὶ εἴ τι ἄλλο βίᾳ σφετερισάμενοι τῶν
" ὑμετέρων ἔχουσι, πείθοντες ἀποδιδόναι. πολέμου δὲ μήπω
" ἀρχέτε, πρὶν ἢ λαβεῖν τὰς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις. ἐὰν γὰρ
" ταῦτα ποιήσητε, δυοῖν ὧν βούλεσθε ὑπάρξει θάτε-
" ρον ὑμῖν· ἢ τὰ ἑαυτῶν ἀπολήψεσθε ἄνευ κινδύνων καὶ
" δαπάνης, ἢ καλὴν καὶ δικαίαν πρόφασιν εἰληφότες ἐπι- 487
" ὅτε τὸν πόλεμον. ὃ γὰρ μὴ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν,
" ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν ἐπαιτεῖν, καὶ μὴ τυγχάνοντας, τοῦ-
" τον πολεμεῖν, [h] ἅπαντες ἂν ὁμολογήσουσιν ἔσεσθαι καλόν.
" φέρε δή, τί ποιήσῃ οἴεσθε Ρωμαίους, ταῦτα ὑμῶν προσελο-
μένων;

[a] Σῴζειν αὐτὸν *Vat.* [b] Haud ita recte ἡμέτερα in *Ed. Steph.* [c] Convenientius fortaſſe πολεμίων. *Sylb.* [d] ὑμῶν ἀποδείξωσι. πόλεις *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *bello capias veſtras oſtentans urbes.* [e] Aptius legemus λυπρὰ, ut ſupra p. 45. v. 4. *Sylb.* Idem placuit *Porto*, quod λυπρόχωρος & νὴ λυπρόχωρον ſit *terra ſterilis.* Expreſſe in *Cod. Vat.* λυπρά. [f] Poſt ἀφελόμενοι deeſt κινήσαντες, καρπώσαντες, vel aliud verbum ſimile. *Sylb.* Forſan ἀφειλόμενοι reponendum; nam *Dionyſius* paullo poſt dicit, ἢ εἴη ἄλλο σφετερισάμενοι ἔχουσι. *Port.* [g] Ἠδικημένον ἕκαστον τιμᾷ ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν *Vat.* [h] Omnino legendum ἅπαντες ἂν ὁμολογήσουσιν εἶναι καλόν: præſertim cum particula δὲ locum hîc non habeat. *Steph.*

a Plenius

"μθύσι; πότερον ἀποδώσειν τὰ χωρία ὑμῖν; καὶ τί
"κωλύσει πάντων αὐτοὺς ἀποστῆναι τῶν ἀλλοτρίων;
"ἥξουσι γὰρ Αἰκανοί τε καὶ Αλβανοὶ καὶ Τυρρηνοί, καὶ
"πολλοὶ ἄλλοι, [a] τιμὴ ἑαυτῶν γῆς ἀπολωλόμενοι. ἢ
"καθέξειν τὰ χωρία, καὶ μηδὲν τῶν δικαίων ποιήσειν;
"ὅπερ ἐγὼ νομίζω. ὑκοῦν ἀδικεῖσθαι φατέον λέγοντες
"ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὃ ἀναγκαῖον ὂν τὰ ὅπλα χρή-
"σεσθε, καὶ συμμάχους ἕξετε, ὅσοι τὰ ἑαυτῶν ἀφαιρε-
"θέντες, ἀπεγνώκασιν ἄλλως ἂν ἔτι αὐτά, ἢ [b] πολε-
"μοῦντες, ἀπολήψεσθαι. κεφάτις δὲ ὁ καιρὸς, καὶ
"οἷος οὐχ ἕτερος ἐπιθέσθαι Ρωμαίοις, ὃν ἡ τύχη τοῖς
"ἀδικουμένοις ὑφ' ἁν ἐλπιζόντα παρεσκεύασεν, ὑφ' ᾧ
"ζασιάζουσι, καὶ ὑποπτεύουσιν ἀλλήλους, καὶ ἡγεμόνας
"ἔχουσιν ἀπείρους πολέμου. ἃ μὲν οὖν ὑποτίθεσθαι ἔδει
"λόγοις, καὶ [c] παραινεῖν φίλους, μετὰ πάσης διανοίας ἡ
"πίστεως εἰρημένα ὑπ' ἐμοῦ, ζῶντά ἐστιν. ἃ δὲ [d] τὰ ἔργα
"ἐκάστοτε προφέρεσθαί τε ἡ μηχανᾶσθαι δέησε, τοῖς ἡγε-
"μόσι τὸ δυνάμεως [e] ἐπιτρέπειν διανοεῖσθε. ἐγὼ γὰρ
"τυμὸν ἔσομαι ἐφ' ᾧ ἄν με ταύτῃ τόπῳ, ἡ πειράσομαι μη-
"δενὸς τῶν ἐν χείρων μήτε στρατιώτου, μήτε λοχαγοῦ, μήτε
"ἡγεμόνος. [g] ἀλλὰ καταχρῆσθέ μοι λαβόντες ὅπου ἂν
"μέλλω τι ὑμᾶς ὠφελήσειν, ἡ εὖ ἴστε [h] ὅτι ὃς πολεμίως
"ὑμῖν μεγάλα βλάπτειν δυνατὸς ἦν, ἡ σὺν ὑμῖν ἀγωνι-
"ζόμενος, μεγάλα δυνήσομαι ὠφελεῖν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ Μάρκιος εἶπεν. οἱ δὲ Οὐολῦσκοι λέγον-
τός τε τοῦ ἀνδρὸς ἔτι, δῆλοι ἦσαν ἀγάμενοι τοὺς λόγους· ἡ
ἐπειδὴ ἐπαύσατο, μεγάλῃ βοῇ πάντες ἐπεσήμηναν, ὡς
τὰ κρίσιμα [i] παραδιεξιόντι λόγον τε ὑθενὶ προσθέν-
τες, ὁπικυρῶσι τὴν γνώμην. γεγραφέντος δὲ τοῦ δόγματος,
εὐθὺς ἐκ ἑκάστης πόλεως τοὺς ὁπιφανεστάτους ἄνδρας
ἑλόμενοι, πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ρώμην ἀπέστειλαν· τῷ
δὲ Μαρκίῳ ψηφίζονται βουλῆς μετουσίαν οἱ [k] ἅπασι,
ἡ ἀρχὰς ἐξεῖναι [l] παντοίας μελιέναι, ἡ τἆλλα ὁπόσα
τιμώτατα ἦν παρ' αὐτοῖς μετέχειν. ἡ περὶ μὲν τὰς Ρω-
μαίων ἀποκείσεις ἀναμεῖναι, πᾶσι ἔργα εἶχοντο, παρα-
σκευαζόμενοι τὸν πόλεμον· ὅσοι τε αὐτῶν ἦσαν ἄθυμοι
πάλαι, κακωθέντες ὑπὸ ταῖς πρότερον μάχαις, τότε πάν-
488 τες [m] ἐρρώσθησαν ὡς τὴν Ρωμαίων [n] καταλύσοντες ἰ-
σχύν. οἱ δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἀποσταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέ-
σβεις, καταστάντες ὅτι ἡ βουλὴ, ἔλεγον, "Οτι Οὐολύ-
"σκοις πολλὴ ὀφὶ καταλύσασθαι τὰ πρὸς Ρωμαίους
"ἐγκλήματα, ἡ τὸν λοιπὸν χρόνον εἶναι φίλοις ἡ συμμά-
"χοις ἄνευ δόλου ἡ ἀπάτης. ἔσεσθαι δὲ πιστὸν αὐτοῖς τὴν
"φιλίαν βέβαιον ἀπέφαινον, εἰ κομίσαιντο γῆν τε τὴν ἑαυ-
"τῶν, ἡ πόλεις ἃς ὑπὸ Ρωμαίων ἀφῃρέθησαν· ἄλλως δὲ
"οὔτε εἰρήνην, οὔτε φιλότητα [o] βέβαιον ὑπάρξειν αὐτοῖς. ὃ
"δὲ ἀδικούμενον ἀεὶ πολέμιον εἶναι τῷ πλημμελοῦντι,
"φύσει. ἠξίουν τε μὴ καταιτῆσαι σφᾶς εἰς ἀνάγκην πολέμου
"τῶν δικαίων ἀπολυσχάνοντας.

"lueritis? utrum veſtrum agrum redditurus? *Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 1/2 Co. 265. V. C. Var. 267.*
"& quid vetabit quo minus rebus alienis ce-
"dant? Venient enim Æqui, Albani, Hetru-
"ſci, & multi alii, ut agrum ſuum recuperent.
"An retenturos loca occupata, & nihil quod
"ſit juſtum facturos? Ego certe ita opinor.
"Ergo vos injuria ab illis laceſſitos teſtati,
"arma ipſa neceſſitate coacti capietis, & ſo-
"cios habebitis omnes, quotquot rebus ſuis
"ſpoliati ſe eas aliter quam armis recuperare
"poſſe deſperarunt. Hæc autem occaſio eſt
"peropportuna, & qualis nulla alia ſe vobis
"poſthac offeret, ad Romanos invadendum,
"quam ne ſperatam quidem fortuna vobis
"injuriam paſſis obtulit, dum illi ſeditione
"laborant, & ſibi invicem ſunt ſuſpecti, du-
"ceſque militiæ imperitos habent. Hæc igi-
"tur ſunt de quibus amicos ſumma benevo-
"lentia ac fide monendos, & quæ illis ſua-
"denda verbis putavi. Quæ vero & conſilio
"providenda & arte excogitanda erunt, ea
"copiarum imperatoribus cogitanda permit-
"tetis. Ego enim quemcunque locum mihi
"aſſignaveritis, in eo me nullo vel milite vel
"centurione vel duce deteriorem præſtare
"omni ſtudio conabor: quare, mea opera
"abutamini in quibuſcunque rebus vobis pro-
"deſſe poſſum, atque perſuaſum habeatis, me,
"qui hoſtis magna detrimenta vobis afferre
"potui, nunc quoque veſtrum ſocium magna
"commoda vobis afferre poſſe.

¶ Hæc dixit Marcius. Dum autem adhuc ille loqueretur, Volſcos ejus verba lubenter audire conſtabat: & quum ille finem dicendi feciſſet, ingenti clamore eum optime monere ſignificarunt; &, nulli amplius facta dicendi copia, ejus ſententiam ratam fecerunt. Quare, ſcripto decreto, confeſtim ex ſingulis civitatibus nobiliſſimos quoſque viros delegerunt, Romamque legarunt. cæterum, Marcio in omni civitate jus ſenatoriæ dignitatis, & gerendorum ubique magiſtratuum, & cæterorum honorum, quotquot apud ipſos maximi, decreverunt. Nec exſpectatis pop. Rom. reſponſis, rem aggreſſi, bellum parabant: & quotquot ex illis, ad eam uſque diem præliis ſuperioribus fracti, demiſſiore erant animo, tunc omnes, velut Rom. imperii potentiam everſuri, vires collegerunt. Legati autem ab ipſis Romam miſſi, poſtquam in curiam introducti ſunt, "Volſci (inquiebant) magnopere cu-
"piunt omnes controverſias tollere, & in po-
"ſterum pop. Rom. amici & ſocii ſine dolo &
"fraude eſſe. firmam autem amicitiæ fidem
"inter utroſque fore demoſtrabant, ſi agrum
"ſuum, & oppida ſibi à Romanis erepta re-
"ciperent: aliter vero nec pacem, nec amici-
"tiam cum ipſis firmam fore, natura enim
"ita comparatum *dicebant*, ut qui injuriam
"patitur, injuriam facienti ſit ſemper hoſtis:
"Rogabantque eos ne ſibi belli neceſſitatem
"imponerent, rerum juſtarum repulſam fe-
"rentibus. ¶ Quum

IX.

a Plenius in *Cod. Vat.* τιμὴ ἑαυτῶν ἐκτοτε γῆν &c. b Πολεμοῦντες οὐκ ἀπολήψεσθαι *Vat.* c Rectius in *Cod. Vat.* παραινῶν φίλοις. quod & Græcæ linguæ conſuetudinem poſtulare notavit *Steph.* d Forſan legendum τῷ ἔργῳ, ut præcedit παρασκευαζόμενοι λόγοις. *Sylb.* Vel τῷ ἔργῳ vel τῆς ἔργοις ſcriptum fuiſſe conſtat. *Steph.* Τὰ δὲ ἔργα ἃ ἐκάστοτε malit *Port.* Optime in *Cod. Vat.* ἃ δὲ παρ' αὐτοῖς τὰ ἔργα, quod forſan in ſuo codice habuit *Lapus*: nam vertit, *quæ vero ad opera ipſa &c.* e Male ἐπιτρέψατε ἃ δὲ παρ' αὐτοῖς τὰ ἔργα, in Ed. *Steph.* Ἐπιτρέψατε *Vat.* atque in *Lapi* verſione, *permittite.* f Melius in *Cod. Vat.* ἀθύμων γὰρ ἡ τύμβ. g Ἀλλὰ καταχρῆσθαί μοι *Vat.* h Ὅτι δὲ πολεμίων in *Vat.* & *Lapi Cod.* i Ὑποτιθεμένου *Vat.* quod forſan rectius. k Ἁπάσῃ πόλει *Vat.* & *Lapi Cod.* quod placuit etiam *Sylburgio.* l Παντοίαν uſurpatum pro παντοίων. *Sylb.* m Sic *Thucydides* verbo ῥῴδειν ſæpe utitur. *Steph.* n Καθαιρήσοντες ἰσχὺν *Vat.* o Βεβαίαν ὑπάρξειν *Vat.*

a Optime,

X. ¶ Quum legati hæc dixissent, patres, illis curia submotis, inter se consultarunt. Postea, quum quid respondendum esset decrevissent, illis in senatum revocatis hoc dederunt responsum; "Non latet nos, Volsci, amicitiam "quidem à vobis non peti, sed speciosam bel- "li occasionem quæri. nam quæ à nobis pe- "tituri huc veniistis, probe scitis vos nun- "quam impetraturos. Postulatis enim iniqua "& quæ fieri non possunt. Si enim nobis op- "pida dedissetis, postea pœnitentia ducti "nunc ea repeteretis, certe injuria vobis fie- "ret nisi ea reciperetis. si vero jure belli iis "spoliati fuistis, quum nullum amplius in ea "dominium habeatis, injuriam facitis, qui res "alienas appetatis. Nos enim justissimas pos- "sessiones ducimus, quas armis victores quæ- "simus; nec legem istam nos primi constitui- "mus, nec eam hominum potius quam deo- "rum existimamus: sed quum omnes tam "Græcos quam barbaros hac uti sciamus, nihil "molliter vobis remittemus, nec rebus bello "quæsitis cedemus. Magnum enim esset viti- "um, si quis res, virtute & fortitudine partas, "per ignaviam & stultitiam amitteret. Nul- "lam autem bellandi vobis invitis necessita- "tem imponimus, nec si *in id* propensi estis, "deprecamur: sed si priores bellum intule- "ritis, illatum propulsabimus. Hæc Volscis "renunciate, & dicite, illos priores arma "sumpturos, nos vero posteriores deposituros.

XI. ¶ Legati hæc responsa accepta ad Volsco- rum remp. retulerunt. Rursus igitur convo- cato concilio, postea de communi gentis sen- tentia decretum est, populo Romano bellum indicere. Deinde Tullum & Marcium duces elegerunt, ad quos totius belli summam detu- lerunt: & decreverunt ut copiæ conscribe- rentur, & pecuniæ conferrentur, & res cæteræ pararentur, quascunque ad usus bellicos neces- sarias fore existimabant. Quum autem jam dimittendus esset conventus, assurgens Mar- cius sic loquutus est: "Quæ in isto concilio "à vestra rep. decreta sunt, bene se habent, "& suo quæque fiant tempore. Sed interim "dum exercitus conscribentur, & alia pa- "rabuntur, quæ (ut verisimile est) sine ali- "quo negotio & mora parari non poterunt, "ego & Tullus abibimus. Qui igitur agrum "hostilem depopulari, prædamque ingentem "inde reportare cupiunt, nobiscum veniant. "Polliceor enim vobis (deo favente) me "magnam & opimam prædam vobis daturum; "adhuc enim Romani sunt imparati, quod "nullas dum nostras copias in unum con- "tractas videant. Itaque eorum agri quan- "tum voluerimus sine ullo metu *& periculo* "percurrere licebit."

XII. ¶ Hac quoque sententia à Volscis probata, duces, antequam singula ipsorum consilia Romanis innotescerent, cum ingenti volun- tariorum manu ocius egressi sunt: cum quo-

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 1. V. C. Var. 265. Var. 267.

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπον οἱ πρέσβεις, ἐκκλησίαν μὲν ὁ σύνεδρος, μεταστησάμενοι τοὺς ἄνδρας. ἐπειδὴ δὲ περὶ ἃς χρὴ ἀποκρίσεις ποιήσασθαι, πάλιν αὖτις παλιν'ὀπὶ τὴν σύλλογον, ταύτην ἔδοσαν ἡ ἀπόκρισιν. "Οὐ "λανθάνειν ἡμᾶς, ὦ Οὐολῦσκοι, φιλίας μὲν οὐδὲ δόλε- "νον, πρόφασιν δὲ εὐπρεπῆ λαβεῖν βουλόμενοι τοῦ πολέμ- "ου ἦλθετε παρ' ἡμᾶς ἀπαιτοῦντες, καλῶς ὑπίσασθε ὑμᾶ- "σπεύδοντες λαμβάνειν χρήζετε δὲ ἀδίκων καὶ ἀδυνάτων. εἰ "μὲν οὖν δόντες ἡμῖν τοῦ χρείας, ἐπειτα δέξαι ἂμ ἡμᾶς πά- "ἀπαιτεῖτε, ἀδικεῖσθε μὴ κομιζόμενοι· εἰ δὲ πολέμῳ "ἀφαιρεθέντες, ὑπὲρ αὐτῶν ὄντες κύριοι, ἀδικεῖτε τῶν "ἀλλοτρίων ἐφιέμενοι. ἡμεῖς δὲ κεκτήσεως ἡγεμόνα κλή- "σεις, ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν· ὅτε πρῶτα "κατεστησάμεθα νόμον τόνδε, ὅτε αὐτοὶ ἀνθρώπων ἡγε- "μόνι μᾶλλον εἰ) ἢ ὑπὸ θεῶν ἁπάντων τε καὶ Ἑλλήνων καὶ "βαρβάρων εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, ὃν ἂν ὑπερβάλη- "ὑμῖν μαλακὸν ὑφ'ἑν, ὑφ' ἂν ὑποχείριοι ἐπὶ τ δορυκλή- "των. πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μὴ ἀρετῆς ἕ ἀν- "δρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε καὶ μαλακίας ἀφαι- "ρεθείη. πολεμεῖν δὲ ὅτε μὴ βουλομένους ὑμᾶς ἀναγκά- "ζομεν, ὅτε προθυμουμένους ὑφιστάμεθα· ἂν δὲ ἄρχησθε, "ἀμυνούμεθα. ταῦτα Οὐολῦσκοις ἀπαγγέλλετε, καὶ λέγε- "ὅτι λήψονται μὲν τὰ ὅπλα πρότεροι ἐκεῖνοι, ἀποθή- "σομεν δὲ ἡμεῖς ὕστερον.

Ταύτας μὲν πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, ἀπήγγειλαν τῷ κοινῷ τοῦ πλήθει τῶν Οὐολῦσκων. συνα- χθείσης οὖν αὖθις ἐκκλησίας, μετὰ τοῦτο κυρῶται δόγμα κοινὸν τοῦ ἔθνους πολεμεῖν Ῥωμαίοις τὸν πόλε- μον. ἔπειτα αἱροῦνται στρατηγοὺς αὐτοκράτορας τοῦ πολέμου, Τύλλον τε καὶ Μάρκιον δυνάμεις τε ψηφί- ζονται καταγράφειν, καὶ χρήματα εἰσφέρειν, καὶ τὰ ἄλλα παρασκευάσασθαι ὅσων ἐπιτήδειον ἡγήσον- τοῦ πολέμου. μελλούσης δὲ ἀφίεσθαι τῆς ἐκκλη- σίας, ἀναστὰς ὁ Μάρκιος, ἔφη· "Α μὲν ἐψηφίσα- "τὸ κοινὸν ὑμῶν, ἔχει καλῶς, καὶ γενέσθω κατὰ τὸν αὐ- "τεῖον ἕκαστα χρόνον. ἐγὼ δὲ ὅσῳ στρατεύματα μέλλει "καταγράφειν, καὶ τὰ ἄλλα εὐτρεπίζειν ἔχοντά τι- "νας, ὥσπερ εἰκός, ἀσχολίας καὶ ἀφορμὰς, ἐγὼ καὶ "Τύλλος ἐρχόμεθα· ὅσοις οὖν ὑμῶν βουλομένοις ἅμα "προσομεῖσαι τιμὴ τοῦ πολεμίου, καὶ σωλλεῖν δοκεῖ- "μοῦ λείαν, ἵνα σὺν ἡμῖν. ὑποσχνοῦμαι δὲ ὑμῖν, ἐὰν "θεὸς συλλάβῃ, πολλὰς καὶ καλὰς δώσειν ὠφελείας. "ἔτι γὰρ ἀπαρασκεύοι εἰσὶ Ῥωμαῖοι, δυνάμει οὔπω "συνεστηκυῖαν ὁρῶντες ἡμετέραν. ὥστε ἀδεῶς ἡμῖν ὑ- "πάρξει πᾶσαν ὅσην ἂν βουλώμεθα τῆς ἐκείνων χώρας "καταδραμεῖν.

Ἀποδεξαμένων δὲ καὶ ταύτην τὴν γνώμην τῶν Οὐολῦσκων, ἐξῆλθον οἱ στρατηγοὶ διὰ ταχέων, πρὶν ἔκφατα γενέσθαι Ῥω- μαίοις τὰ βουλεύματα δῆλα, πολλὴν ἐπαγόμενοι στρατιὰν ἐκ θυσίον

[a] Optime, ut arbitror, in *Cod. Vat.* ἐπιτρέψαι μετασχεῖν ὑμῖν. [b] Antichronismus hic est. sensus postulat ἀπαιτῶν & ἀδικεῖσθε. *Sylb.* [c] Αὐτῶν ἀνθρώπων *Vat.* [d] In *Ed. Steph.* ἀκολουθήσομεν, quod interpretes nonnullos decepit. Veram lectionem agnoscit etiam *Lapi* versio; *nos posterius deponemus. Sylb.* Θήσομεν δὲ *Vat.* De phrasi hac τίθεσθαι τὰ ὅπλα, vide quæ annotavimus ad *Thucyd.* p. 85. v. 2. In *Plutarcho* simile responsum habemus, ἐκείνους μὲν ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ἡμᾶς δὲ κατατιθεμένους Ῥωμαίους. [e] Illud κοινῷ non agnoscit *Cod. Vat.* [f] In *Ed. Steph.* τῆς θυσίας, præmissa hypodiastole. Sed veriorem lectionem τῆ θύρᾳ confirmat *Lapi* versio, atque etiam *Cod. Vat.* [g] Optime in *Cod. Vat.* ἐγὼ καὶ Τύλλος ἐρχόμεθα. quo modo & *Lapus*: nam vertit, *ego & Tullius opus exsequemur.* [h] Ἀποτιμήσασθαι *Vat.* [i] Ὑποδέχομαι δὲ *Vat.* [k] Ἡμετέραν *Vat.* [l] Pro ἐκπάτου γοῦν Ῥωμαίους τὰ βουλεύματα, πολλὴν *Vat.* quod à *Dionysii* manu esse arbitror.

[a] Optime

αὐτῶν τῆς μέρος μὲν ὁ Τύλλος ἦγεν, εἰς τὴν Λατίνων χώραν ἐσέβαλεν, ἵνα τοὺς βοηθοῦντας τοῖς πολεμίοις ἀπείργοι· τὸ δὲ λοιπὸν ὁ Μάρκιος ἄγων, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ἤλαυνε. οἷα δὲ ἀπροσδοκήτου κακοῦ τοῖς ἀπροόπτοις ἐπιπεσόντος, πολλὰ μὲν ἐάλω σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, καὶ πολλὰ δὲ ἀνδράποδα, βοῶν τε καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμα οὐκ ὀλίγον· σῖτός τε ὅσος ἐγκατελείφθη, καὶ σίδηρος, καὶ ὅσοις ἄλλοις τὰ χωρία γεωργεῖται, τὰ μὲν ἥρπαστο, τὰ δὲ διεφθάρη. τελευταῖοι γὰρ καὶ πῦρ εἰς τὰς αὐλὰς φέροντες ἐσέβαλον Οὐολῦσκοι· ὥστε πολλῷ χρόνῳ μηδὲν ἀναλαβεῖν αὐτοὺς δύνασθαι τῶν ἀποβαλόντας. μάλιστα δὲ τοῦτο ἔπαθον οἱ τῶν δημοτῶν κλῆροι, αἱ δὲ τῶν πατρικίων ἔμειναν ἀσινεῖς· εἰ δέ τινες ἐβλάβησαν, εἰς ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα ἔδοξαν βλαβῆναι. τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ Μαρκίου παρήγγελτο τοῖς Οὐολῦσκοις, ἵνα δι' ὑποψίας ἔτι μᾶλλον οἱ πατρίκιοι γένωνται τοῖς δημοτικοῖς, καὶ μὴ ἐξαιρεθείη τὸ φανερὸν ἐκ τῆς πόλεως· ὅπερ καὶ συνέβη. ὡς γὰρ ἠγγέλθη τοῖς Ῥωμαίοις ἡ κατάδρομὴ τῆς χώρας, καὶ ἔγνωσαν οὐκ ἐξ ἴσου γενομένην ἅπασι τὴν συμφορὰν, κατιδόντων μὲν τὴν πλουσίων οἱ πένητες, ὡς ἐπαγόμενον σφίσι τὸν Μάρκιον ἀπελογοῦντο δὲ οἱ πατρίκιοι, καὶ κακουργίαν τινὰ τοῦ στρατηγοῦ ταύτην ἀπέφαινον. βοηθεῖν δὲ τοῖς ἀπολλυμένοις, ἢ σώζειν τὰ περιόντα, δι' ὑποψίας τε ἀλλήλων καὶ δι' προδοσίας, ἐδεδοίκεσαν. ὅστε καὶ πολλὴν ἄδειαν ὁ Μάρκιος ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, καὶ καλέσαντος ἅπαντας ὅτι τὰ οἰκεῖα, παθόντας μὲν ἐλάττω δεινὰ, πράσαντας δὲ ὅσα ἠξίουν, καὶ πολλῶν εὐπορήσαντας χρημάτων. ἦλθε δὲ καὶ ὁ Τύλλος ὀλίγον ὕστερον ἐκ τῆς Λατίνων χώρας, πολλὰς ἐπαγόμενος ὠφελείας· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ δύναμιν εἶχον ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενοι, ἀπαράσκευοί τε ὄντες, καὶ παρ' ἐλπίδα τοῦ δεινοῦ σφίσιν ἐπιπεσόντος. ὡς δὲ τοῦτο, πᾶσα πόλις ἐπῆρτο ταῖς ἐλπίσι, καὶ θᾶττον ὡς ἄν τις ὑπέλαβεν, ἡ τε καταγραφὴ τῆς στρατιωτῶν ἐγίνετο, καὶ τἆλλα ὑπηρετεῖτο ὅσα τοῖς στρατηγοῖς ἔδει.

Ἐπειδὴ δὲ συνῆλθε πᾶσα ἡ δύναμις, ἐβουλεύετο μετὰ τοῦ συνάρχοντος ὁ Μάρκιος, ὅπως χρήσονται τοῖς λοιποῖς πράγμασιν. ἔφη δὲ· "Ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Τύλλε, κρίνειν τοῦτο, νεί-
"μασθαι τὰς δυνάμεις ἡμᾶς δίχῃ· ἕπεσθαι τὸν μὲν ἕτερον
"ἡμῶν ἄλοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ προθυμοτάτους, ὁμόσε
"χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενον· καὶ εἰ μὲν ὑπομενοῦσιν
"ἡμῖν εἰς χεῖρας ἰέναι, μιᾷ κρῖναι τὰ ἀγῶνα μάχῃ· εἰ δὲ
"δοκήσουσιν, ὡς ἐγὼ πείσομαι, στρατείᾳ νεοσυλλέκτων, καὶ
"ἠμεθόσιν ἀπείροις πολέμου, τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κίνδυνον ὑπερ-
"θεῖναι, τοῦτό τε χώρους αὐτῶν ὑπιόντας πορθεῖν, καὶ τοὺς συμ-
"μάχους περιάγειν, καὶ τὰς δοπορίας ἀναιρεῖν, καὶ πᾶν ἄλλο
"κακόν ὅτι δύνασθε ποιεῖν· τὸν δὲ ἕτερον αὐτοῦ μένοντα, καὶ
"φυλακὴν ποιεῖσθαι τῆς τε χώρας καὶ τῆς πόλεως, μὴ λάθωσιν
"ἀφυλάκτους αὐτοὺς ὑπιόντες οἱ πολέμιοι, καὶ πρᾶγμα
"αἴσχιστον πάθωμεν, οἷς τῶν ἀποίλων ἐφιέμενοι, τὰ παρόντα
"ἀφαιρεθῶμεν. ἀλλὰ χρὴ τὸν αὐτοῦ μένοντα ἤδη τὸ τεῖχος

rum parte Tullus in Latinorum agrum irruit, ut impediret neque inde auxilia hostium Romanis *subsidio* venirent: reliquas copias Marcius in agrum Rom. duxit. Quum autem id malum utpote inopinatum agrestes invasissent, multi cives Rom. ingenui, multi servi, boum & jumentorum & alius pecoris magna vis capta; & frumentum quod *in agris* relictum erat, & ferramenta, aliaque instrumenta rustica, partim direpta, partim corrupta sunt. Quinetiam postremo Volsci in villas ignem intulerunt ac injecerunt: ut nonnisi longo post tempore à dominis, qui eas amisissent, reparari possent. Præcipue vero in plebejorum prædia sævitum est: sed villis, quæ patriciorum erant, temperatum. Quod si qui eorum damnum acceperunt, id in mancipiis & pecore accepisse visi sunt. Hoc enim Volscis mandarat Marcius, ut patricii plebejis magis essent suspecti, neve seditio ex urbe tolleretur: quod etiam accidit. Ut enim Romam renunciata est agrorum vastatio, & cives cognoverunt, eam calamitatem non æque omnibus accidisse, pauperes accusabant divites, quod Marcium contra se duxissent. Sed patricii se purgabant, atque hanc esse malitiosam ducis versutiam demonstrabant. Nullus tamen aut rebus pereuntibus succurrere aut reliquas servare, ob suspiciones mutuas & proditionis metum, volebat. Itaque Marcius liberrime & impune copias abduxit, omnesque domum nulla clade affectos, & rebus quascunque volebant confectis, & valde ditatos reduxit. Tullus etiam paullo post ex agro Latino cum ingenti præda rediit. nam ne illi quidem copias habebant, quibus cum hoste congrederentur, quia erant imparati, & repentino malo præter spem oppressi. Hinc factum est ut omnes Volscorum populi ingentes spes conciperent, & opinione citius exercitus conscriberetur, & res aliæ ad bellum necessariæ imperatoribus suppeditarentur.

Fer. Jul. 4217. Ante Chr. 487. Olymp. 73 | 1. V. C. Ca. 265. Var. 267.

¶ Coactis autem omnibus copiis, Marcius cum collega de modo ac ratione belli in posterum gerendi consultare cœpit. "Mihi, inquit, Tul- XIII.
"le, videtur optimum esse, ut, copiis inter nos
"bifariam divisis, alter nostrum cum robustis-
"simis quibusque militibus obviam hostibus
"eat, eosque aggrediatur; &, si nobiscum con-
"gredi ausi fuerint, uno prælio de summa re-
"rum decernat: sin (quod ego futurum cre-
"do) exercitui tyronum & ducibus militiæ
"imperitis summam rerum committere non
"audeant, agros eorum incursionibus popu-
"letur, & sociorum auxilia distrahat, & colo-
"nias evertat; nulloque sibi à maleficio tem-
"peret, quo eos vexare possit. alter vero hîc
"remaneat ad regionis & oppidorum præsi-
"dium, ne forte hostes clam nostros incautos
"invadant, & maximam accipiamus ignomi-
"niam; &, dum res absentes appetimus, præ-
"sentibus spoliemur. Sed oportet eum qui
"hîc est remansurus, mœnia, sicubi collapsa
"sunt,

a Optime in Cod. Vat. μηδ' ἀναλαβεῖν. b Si quis ibidem generalius malit αὐτοὶ, per me licet. ut scilicet non ad villas tantummodo feratur ea vox, sed etiam ad reliquum instrumentum rusticum. Sylb. c Δι' ὑποψίας Vat. & mox infra v. 23. δι' ὑποψίας τε ἀλλήλων καὶ δι' προδοσίας. d Ita legendum puto καὶ θᾶττον ἢ τις ἂν ὑπέλαβεν. Port. e Ὅσων τοῖς στρατηγοῖς ἔδει Vat. f Συνῆλθε πᾶσα πᾶσων Vat. g Ut hîc subjunctivi modi verbum tributum est particulæ ὅπως, ita supra p. 465. v. 49. Vide & quæ notavimus ad p. 258. v. 23. Sylb. In Cod. Vat. ὅπως χρησίν τοῖς. h Ἔφη δ' ἐγὼ λέγων Ἐμοὶ &c. in Cod. Vat. i Malim φανῇ πεσυλλέκτοις: ut scilicet mox sequitur ἀγαμένοις ἀπείροις πολέμου. atque ita & Lapus vertit, exercitu nuper collecto. Sylb. Huc facit & Cod. Vat. in quo φανῇ pro φανείσῃ. k Rectius in Cod. Vat. ἀφυλάκτους αὐτοῖς. sc. πολίτας. vel enim αὐτοῖς ad significatum referendum, vel αὐτῆς scribendum, ut censet Portus. l Τεῖχη τι ἐρῦσθαι Vat. m Magis

Ver. Jul. 4207. Ante Chr. 487. Olymp. 73 1. V. C. Cos. 265. Var. 267.

" sunt, jam erigere, & fossas purgare, & ca-
" stella munire, ut agricolæ habeant refugia;
" novas præterea copias conscribere, & com-
" meatus iis, qui ad militiam fuerint profecti,
" suppeditare, & arma fabricare, &, si quid
" aliud est necessarium, ocius ministrare. Tibi
" autem optionem do utrum copiis, quæ extra
" Volscorum fines bellum sunt gesturæ, an iis
" quæ hîc sunt mansuræ præesse malis. Hæc
eo dicente, Tullus eam sententiam vehemen-
ter est admiratus: & quum perspectum habe-
ret hominis industriam & felicitatem, ipsi ex-
ercitus educendi imperium permisit.

" ἀνορθῶν ὅσα πίπτοιεν, ἢ τάφρους ἀνασκάπτειν, καὶ
" φρούρια ἐχυρὰ, ἵνα τοῖς γεωργοῦσι τὴν χώραν ὑπάρχωσι
" καταφυγαί· στρατείαν τε ἄλλην προσκαταγγέλλειν, ἢ
" τροφὰς τοῖς ἔξω θησόμενοι ἐπιχορηγεῖν, ἢ ὅπλα χαλκεύειν,
" ἢ εἴ τι ἄλλο ἀναγκαῖόν ἐστι πρᾶγμα, ὀξέως ὑπηρετεῖν.
" Δίδωμι δέ σοι τὴν αἵρεσιν, εἴτε τῆς ὑπερεσίας στρατιᾶς,
" εἴτε τῆς ἐνδὰδε ὑποδυόμενος ἐθέλεις στρατηγεῖν. Ταῦ-
τα λέγοντος αὐτοῦ, σφόδρα ἠγάσθη τὴν γνώμην ὁ Τύλλος· ἢ
ὃ στρατήιον τε ἀνδρὸς εἰδὼς ἢ εὐτυχὲς, ἐπέτρεψεν
ἐκείνῳ τὴν ἔξω στρατιᾶς ἀρχειν.

XIV. ¶ Marcius, non amplius cunctatus, cum exercitu Circejos petiit, urbem in qua coloni Rom. una cum ipsis civibus habitabant, eamque obiter recepit. Nam oppidani, ubi cognoverunt agrum suum esse in hostium potestate, & copias ad muros adduci, apertis portis obviam hostibus inermes venerunt, rogantes ut urbem in deditionem acciperent. quo factum est ut nihil gravius paterentur. Imperator enim nullum eorum interfecit, neque ex urbe quemquam expulit: sed vestes ad usus militum, & frumenti in mensem unum pecuniæque modicam summam accepit, exercitumque abduxit, parva manu in urbe relicta, tum ad ipsorum civium præsidium, ne quid mali à Romanis acciperent, tum etiam nequid in posterum innovarent. His Romam nunciatis multo major perturbatio & tumultus est exortus: quia patricii plebem incusabant, quod virum bellicosum & industrium & valde magnanimum falsi criminis accusatum expulissent, & ut Volscis dux esset effecissent. Tribuni vero plebis patres accusabant, & dedita opera infidiose rem totam ab illis compositam dicebant, & bellum non æque universis, sed sibi solis inferri simulate criminabantur: & malignissimi quique de plebe ab illis stabant. Cæterum, ob mutuas simultates, & accusationes quibus in concionibus utebantur, ne in mentem quidem illis venit ut exercitum conscriberent, aut sociorum auxilia accerserent, aut res urgentes & necessarias pararent.

Καὶ ὁ Μάρκιος οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας, ἦκεν ἄγων ἣ δύναμιν ἐπὶ Κιρκήιαν πόλιν, ἐν ᾗ κληροῦχοι Ρωμαίων ἦσαν ἅμα τοῖς ἐπιχωρίοις πολιτευόμενοι, ἢ παραλαμβάνει τὴν πόλιν οὐκ ἐφόδῳ. ὡς γὰρ ἔγνωσαν οἱ Κιρκαῖοι κεκτημένην σφῶν ἢ χώραν, ἐξελθόντες πρὸ τείχους ἢ στρατιὰν, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐξῆσαν ὁμοῦ τοῖς πολεμίοις ἄοπλοι, παραλαβεῖν ἢ πόλιν ἀξιοῦντες· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον ἐγένετο μηδὲν παθεῖν ἀνήκεστον. οὔτε γὰρ αὐτῶν ἀπέκτεινεν ὁ στρατηγὸς οὐδένα, οὔτε ἐξέλασεν ἐκ τῆς πόλεως· ἐσθῆτα δὲ τοῖς στρατιώταις καὶ τροφὰς εἰς μῆνα ἱκανὰς, καὶ ἀργυρίου τι μέτριον λαβὼν, ἀπῆγε ἢ δύναμιν, ὀλίγην μοῖραν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, ἢ τε ἀσφαλείας ἢ οἰκιστῶν ἕνεκα, μή τι ὑπὸ Ρωμαίων πάθωσι κακὸν, καὶ ἵνα μηδὲν ὕστερον νεωτερίσωσι. εἰς δὲ ἢ Ρώμην ὡς ἠγγέλθη τὰ γενόμενα, πολὺ πλείων ταραχὴ καὶ θόρυβος ἦν. ἢ μὲν γὰρ πατρικίων ἢ δῆμον ἐνέπλων δι' αἰτίας, ὅτι πολεμικὴν ἄνδρα, καὶ δραστήριον, καὶ φρονήματος μεγέθους μεστὸν, ψευδεῖ συκοφαντίαις αἰτίᾳ, ἢ πόλεως ἀπέλασε, καὶ παρεσκευάσε ἠγεμόνα Οὐολούσκοις γενέσθαι. ἢ δὲ προεστηκότων τοῦ δήμου, κακοηθείας τε συνειδότα ποιούμενοι, καὶ πρᾶγμα ὅλον ἐξ ἐπιβουλῆς ὑπ' ἐκείνων κατεσκευάσθαι λεγόντων, τόν τε πόλεμον καὶ κοινὸν ἅπασιν, ἀλλὰ σφίσι μόνοις ἐπάγεσθαι σκηπτόμενοι· καὶ ἦν ὁ κακοηθέστατον τοῦ δήμου μέρος ἅμα τούτοις. [a] στρατείας δὲ καταγράφειν, ἢ καλεῖν τοὺς συμμάχους, ἢ κατασκευάσασθαι τὰ κατεπείγοντα, διὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχθη, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κακηγορίας, οὐδὲ εἰς νοῦν ἐλάμβανον.

Τοῦτο καταμαθόντες οἱ πρεσβύταροι τοῦ Ρωμαίων, συνεφέροντες ἔπειθον ἴδιά τε καὶ ἐν κοινῷ τοὺς φασιωδεστάτους τοῦ δημοτικῶν παύσασθαι τοῦ εἰς τοὺς πατρικίους ὑποψιῶν τε καὶ κατηγοριῶν· διδάσκοντες [c] ὡς εἰ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ὀλιγαρχὴν φυγὴν τοσοῦτος κίνδυνος κατέσχε τὴν πόλιν, τί χρὴ παθεῖν, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν οἱ πολλοὶ τοῦ πατρικίων παρεμπλακησόμενοι ἐκ τοῦ δήμου τὸ αὐτὸ φεύγειν· καὶ κατέχοντες ὅτι τοῦ ἀκοσμίαν τοῦ πλήθους. παυσαμένου δὲ τοῦ πολλοῦ θορύβου, συνελθοῦσα ἡ βουλὴ, τοῖς μὲν ἐκ τοῦ Λατίνων παρθοῦσι πρεσβείαις ὅτι συμμαχίας αἰτήσουσι, ἀπεκρίνατο μὴ ῥᾴδιον εἶναι σφίσι, βοήθειαν ἀποστέλλειν ἐφ' ὅσον αὐτοῖς δὲ ἐκείνοις ὑπατρέπειν ἢ ἑαυτῶν στρατιὰν καταγράφειν, καὶ ἡγεμόνας τῆς δυνάμεως ἰδίους, ἀκπέμπειν τε ὅσοι ἂν αὐτοὶ ἐκπέμψωσι δύναμιν. ἐν δὲ τοῖς συμβήσεσθαι

XV. ¶ Quod quum animadvertissent Rom. natu maximi, in unum convenerunt, & communicato inter se consilio suadebant & privatim & publice seditiosissimis quibusque de plebe, ut desinerent patricios suspectos habere & accusare: docentes, si ob unius viri nobilis exsilium in tanto periculo resp. versaretur, quid exspectandum esset si major patriciorum pars à plebe contumeliis affecta idem sentire cogeretur. Atque isti plebis tumultum & confusionem sedarunt. Quum autem ingens ille tumultus sedatus fuisset, senatus coactus legatis, à Latinorum rep. ad belli societatem petendam missis, respondit, se non facile illis auxilium in præsentia mittere posse: sed se illis permittere, ut de suis militibus exercitum conscriberent, eique duces suos præficerent, & tantas copias ad bellum mitterent, quantas ipse pop. Rom. esset missurus. Nam in ami-

[a] Magis proprie στρατιὰν, ut mox v. 6. & v. 10. Sylb. [b] Hîc quoque magis proprie legemus στρατιὰν, ut mox v. 49. & & p. 473. v. 11. Sylb. Ita etiam in Cod. Vat. [c] Illud ὡς hîc loci videtur redundare. Sylb.

491

[a] Scribe

συμβήκης αὐτῶν ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς περὶ φιλίας, ἀπόρρητον δὲ τοῦτων ἑκάτερον. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐφῆκεν στρατιὰν τὴν συναγαγεῖν οἰκ κατέλογφ, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἔχειν, καὶ τοὺς συμμάχους βοηθεῖν· εἰς ὕπαιθρον δὲ μήπω τὰς δυνάμεις ἐξάγειν, ἕως ἂν ἅπαντα εὐτρεπῆ γένηται. καὶ ὁ δῆμος ταῦτα ἐπεκύρωσεν. ἐπὶ δὲ βραχὺς ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος. ὥστε οὐδὲν ἔφθασαν τῶν ἐψηφισμένων ὅτι τέλος ἄλαβον, ἀλλὰ παρέδοσαν ἡμιτελῆ ἅπαντα τοῖς μετ' ἑαυτοὺς ὑπάτοις.

Οἱ δὲ μετὰ τούτων τὴν ἀρχὴν βοηθήσαντες, Σπόριος Ναύτιος καὶ Σέξτος [b] Φούριος, στρατιάν τε ὅσην ἐδύναντο πλείστην ἐκ τοῦ πολιτικοῦ [c] κατεγράψαντο συλλόγου, καὶ [d] φρυκτωρίας καὶ σκοποὺς ἐπὶ τοῖς ὀπικωτάτοις φρουρίοις ἔταξαν, ἵνα μηδὲν ἀγνοήσωσι τῶν ἐπὶ τῆς χώρας πραττομένων. χρήματά τε καὶ σῖτον καὶ ὅπλα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ ἡτοιμάσαντο. τὰ μὲν οὖν οἰκεῖα παρεσκεύαζο αὐτοῖς ὡς ἐκὸν ἄριστα, καὶ οὐδὲν [e] αὐτῶν ἔτι δεῖν ἐδόκει· τὰ δὲ συμμαχικὰ οὐκ ἅπαντα ὑπήκουεν προθύμως, ἐκούσιά τε οὐκ ἐπὶ οἷς συνάραντες τῷ πολέμῳ· ὥστε οὐδὲ στρατιὰν καλέσαι αὐτὰ ἠξίουν, φοβούμενοι προδοσίαν. ἤδη δέ τινα καὶ ἀφίσταντο αὐτῶν οὐκ ἐς φανερόν, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις συνελάμβανεν. πρῶτοι δὲ ἦρξαν Αἰκανοὶ τῆς ἀποστάσεως ἅμα τῷ συνῆναι τὸν πόλεμον, εὐθὺς ἐλθόντες ἐς τοὺς Οὐολούσκους, καὶ συμμαχίαν μετ' ὅρκων συνθέμενοι στρατιάν τε ἀπέστειλαν ἅτοι τῷ Μαρκίῳ πλείστην τε καὶ προθυμοτάτην. ἀρξαμένων δὲ τούτων, πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων κρύφα συνελάμβανον τοῖς Οὐολούσκοις, οὐκ ἀπὸ ψηφισμάτων, οὐδὲ ἀπὸ κοινοῦ δόγματος ἀποστέλλοντες αὐτοῖς τὰς συμμαχίας· εἰ δέ τισιν ἦν βουλομένοις μετέχειν τῆς στρατείας τῆς σφετέρας, οὐχ ὅπως [g] ἀποτρέποντες, ἀλλὰ καὶ παρορμῶντες· ἐγένετό τε καὶ πολλῷ χρόνῳ τοσαύτη δυνάμις πρὸς τοὺς Οὐολούσκους, ὅσην οὐ πώποτε ἔσχον, ὅτε μάλιστα [h] ἤκμαζον ἐν ταῖς πόλεσιν. διὸ ἐπαγόμενος ὁ Μάρκιος, ἐνέβαλεν αὖθις εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν· καὶ καθεζόμενος ἡμέρας συχνὰς, ἐδῄου τὴν γῆν ὅσην ἐν τῇ πρώτῃ εἰσβολῇ παρέλιπεν. σωμάτων μὲν οὖν ἐλευθέρων οὐκέτι πολλῶν ἐγένετο κτῆσις ἐν τούτῳ τῷ στρατεύματι· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰ πλείστα ἄξια συσκευασάμενοι, [k] πάλαι πρότερον ἐπὶ καλῷ πεφεύγεσαν, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον φρούρια, ἅπερ ἦν ὀχυρώτατα. τὰ δὲ βοσκήματα αὐτῶν, ὅσα οἷοί τε ἦσαν ἀπελάσαι, καὶ τοὺς νέμοντας ἅπαντας λαμβάνει, τόν τε σῖτον ὅτι ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, καὶ τοὺς ἄλλους καρπούς, [l] τοὺς μὲν ἐν χερσὶν, τοὺς δὲ καὶ συλλεγομένους ἀναιρεῖται. προνομεύσας δὲ καὶ διαπορθήσας ἅπαντα, θαρσοῦντα ἤδη τῷ πλήθει τῶν ὠφελειῶν, καὶ ὀλίγῃ πορευόμενον.

citiæ fœderibus, quæ cum illis fecerant, hoc utrumque vetabatur. Conſulibus vero mandavit ut delectus haberent, exercitumque conſcriberent, & urbem præſidiis cuſtodirent, & ſociorum auxilia accerſerent; copias tamen ex urbe non educerent, antequam res omnes paratæ eſſent, atq; populus hæc rata fecit. Conſulibus autem exiguum annui magiſtratus tempus ſupererat. quapropter nihil eorum, quæ fuerant decreta, ipſi conficere potuerunt: ſed rem omnem ſemiperfectam ſuis ſucceſſoribus reliquerunt. *Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 3. V. C. Cos. 265. Var. 267.*

¶ Qui vero illis ſucceſſerunt, fuerunt Sp. Nautius, & Sex. Furius, qui copias quantas maximas potuerunt ex urbana multitudine conſcripſerunt, & ignes & ſpeculatores in caſtellis opportuniſſimis collocarunt, ut nihil eorum quæ fierent in agris ignorarent: & magnam vim pecuniarum, frumenti, armorumque brevi comparatunt. Domi igitur, quam optime fieri potuit, res omnes ab illis ſunt paratæ; ita ut nihil amplius deſiderari poſſe videretur. ſed non omnes ſocii alacriter parebant, * & ſi qui ultro ad hujus belli ſocietatem ſeſe offerebant, hoc etiam re ipſa præſtare non poterant: quare, ne illos quidem cogere volebant, quod proditionem metuerent. Et jam eorum nonnulli ab ipſis aperte defecerant, & Volſcos juvabant. Æqui vero primi, ſimul atque bellum exortum eſt, ad Volſcos profecti, & interpoſito jurejurando ſocietate facta, copias maximas & animis paratiſſimas ad Marcium miſerunt. Horum autem exemplum ſequuti & multi alii ſocii clam Volſcis favebant; non tamen ex decreto, aut de communi ſententia, illis auxilia mittebant: ſed ſi qui de ſuis eam militiam ſequi volebant, non ſolum eos ab ea non deterrebant, verumetiam ad eam eos adhortabantur. brevique temporis ſpatio tantum virium Volſcis acceſſit, quantum nunquam ante, ne rebus quidem in ſua gente maxime florentibus, habuerant. Cum quibus Marcius iterum in agrum Rom. irruptionem fecit: moratuſque ibi per multos dies, agrum † vaſtavit quem ſuperiore Irruptione intactum reliquerat. paucis tamen hominum ingenuorum corporibus in hac expeditione eſt poticus. (jam enim illi multo ante cariſſimis quibuſque rebus collectis confugerant, alii in urbem, alii in proxima caſtella, quæ munitiſſima erant) ſed eorum pecus, quod mature abigere non potuerant, ſervoſque id paſcentes cepit, frumentumque quod adhuc in areis jacebat, aliaſque fruges, quæ vel adhuc in manibus *meſſorum* erant, vel jam collectæ fuerant, abſportavit. Quum igitur omnia vaſtaſſet diripuiſſetque, nullo ſecum congredi auſo, copias ingenti præda onuſtas, atque ideo lente iter facientes, domum reduxit. *XVI. Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3. V. C. Cos. 266. Var. 268. Sp. Nautio, & Sex. Furio Coſſ. Volſci duce Marcio denuo Rom. infeſtant.* ¶ Volſci

a Συναγαγεῖν οἰκ κατὰλόγῳ *Vat.* nec aliter in *Lapi* Cod. nam vertit, *exercitum conducere ex deſcriptione.* b Male in *Ed. Steph.* Φρύγιος. c Κατεγράψαντο κατὰλόγῳ *Vat.* verum συλλόγῳ agnoſcit *Lapus.* d De voce φρυκτωρία (unde φρυκτωρία) vide *Schol.* ad *Thucyd.* p. 159. *Ed. Oxon.* e Αὐτῶν ferri poteſt, ſi referatur ad τῶ εἰναῖα. alioqui ſi ad conſules referre velis, legendum fuerit αὐτοῖς, ut p. 471. v. 53. *Sylb.* f Senſus eſt, ἡ οἰκ ἦν ἐν οἷς ἐκείνοις συνέφερεν τῷ πολέμῳ. *Sylb.* g Ἀποτρέποντες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *non avertentes.* alioqui admitti etiam poſſet *impedientes*, quanquam minori emphaſi. *Sylb.* h Minus recte ἤκμαζον in *Ed. Steph.* Ἡκμαζεν τῆς πόλεως *Vat.* i Magis proprie στρατιὰν. *Sylb.* k Παλαίτερον in *Vat.* l Τὸν δὲ χρὸν *Gelenius* vertit *demeſſas.* ego τὸς δὲ χρὸν καρπὸς intelligo fruges in quibus demetendis, colligendis, & terendis agricolæ adhuc eſſent occupati: quibus opponit τὸς συσσεσωρευμένους, fruges jam comportatas in granaria. Sic infra φέροντες μὲν τὰ χρὸν ὅπλα dicit, qui militum manibus ſtrenue urgeretur. *Sylb.* * Neque ſponte ſuſcipiebant una bellum &c. *Pert.* Cumque ſponte ad belli ſocietatem adduci non poſſent, ne cogendos quidem ſenatus cenſuit &c. *Gelen.* † *Vel potius*, vaſtavit quicquid agri in ſup. *Pert.*

XVII. Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 i. V. C. Cai. 266. Var. 268.

¶ Volſci autem quum tantam prædam afferri viderent, & Romanorum timiditatẽ audirent, quod quum ante aliorum agros ipſi popularentur, nunc ſuos in conſpectu ſuo impune vaſtari paterentur, magnos ſumpſerunt ſpiritus, & imperii ſpem conceperunt, quaſi jam facile & minimo negotio adverſariorum potentiam poſſent evertere. jamque ſupplicationes diis decreverunt, dicatiſque ſpoliis templa & fora ornarunt; & omnes in epulationibus & lætitia verſabantur, Marciumque cum admiratione aſſidue celebrabant, tum quod rei militaris peritia cæteros mortales ſuperaret, tum quod imperator eſſet, qualis nullus alius aut Romanorum aut Græcorum aut barbarorum fuiſſet: ſed præcipue ejus felicitatem prædicabant, quod omnia, quæ aggreſſus fuiſſet, ex animi ſententia ſine ullo labore ipſi ſuccedere viderent. Quapropter nullus erat militaris ætatis, qui ejus ducis auſpicia ſequi recuſaret: ſed omnes rerum ab eo geſtarum participes eſſe cupiebant; & ex omnibus populis ad eum confluebant. At imperator, poſtquam Volſcorum alacritatem confirmavit, & hoſtium fortitudinem ad humilem & ignavam conſilii inopiam redegit, contra ſocias eorum civitates, quæ in fide manebant, exercitum duxit, rebuſque ad oppugnationem neceſſariis confeſtim paratis, in Tolerinos, Latini nominis populum, impetum fecit. At illi, jam multo ante paratis rebus ad bellum neceſſariis, & rebus quæ in agris erant in urbem comportatis, ejus impetum excipiebant: & aliquamdiu ex muris ipſi reſtiterunt, multoſque de hoſtibus vulnerarunt; deinde à funditoribus depulſi, atque ad veſpertinum uſque crepuſculum fatigati, multis locis mœnia nudarunt. Qua re cognita, Marcius cæteros milites ad nudatas murorum partes ſcalas admovere juſſit, ipſe vero cum lectiſſimis totius exercitus militibus ad portas contendit, licet telis de turribus peteretur: fractiſque repagulis primus urbem ingreditur. Ad illas autem portas ingens & valida hoſtium manus ſubſtiterat, qui ejus impetum fortiter exceperunt, & diu ſtrenue pugnantes ipſi reſtiterunt: ſed multis eorum cæſis, reliqui terga verterunt, & diſperſi per vias fugere cœperunt. Ille vero à tergo inſtabat, cædens hoſtes quoſcunque aſſequebatur, & quotquot abjectis armis ad preces minime ſe convertebant. Interea vero & qui ſcalis aſcendebant, mœnia ceperunt. Hoc igitur modo capta urbe, Marcius, ſelectis à præda ſpoliis, quæ diis dicaturus, & quibus Volſcorum oppida ornaturus erat, reliqua militibus in prædam conceſſit. Ibi autem multa erant hominum capita, magna pecuniæ copia & magna vis frumenti: adeo ut victores non facile uno die omnia exportare potuerint; ſed alia ipſi, alia jumentis impoſita per vices agentes & ferentes, multum temporis conſumere coacti ſunt.

Socios pop. Rom. adoritur.

Οἱ δὲ Οὐολῦσκοι τὸ μέγεθος τ κομιζομένης λείας ὁρῶντες, καὶ θᾶσσον τ Ρωμαίων ἀπολιμίας αἰσθόμενοι, οἷα δὴ τῶν τ ἀλλοτρίων λειπατούντων, ἀδεῶς τότε τ αὐτῶν γῆν ἐπεῖχοντο δηωμένην ὁρῶντες, αὐχήματός τε μεγάλου ἐνεπίμπλαντο, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦν ἡγεμονίας, ὡς δὴ ῥᾳδίων καὶ ἐτοίμων σφίσιν ὄντων καθελεῖν τ τ ἀντιπάλων ἰσχύν. θυσίας τε χαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἐποιοῦντο, καὶ σκύλων ἀναθέσεις τούς τε νεὼς καὶ τὰς ἀγορὰς ἐκόσμουν· καὶ ἦν ἅπασιν ἐν ἑορταῖς καὶ εὐπαθείαις, τόν τε Μάρκιον ἀγάλλοντες καὶ ὑμνοῦντες διετέλουν, ὡς εἴη τά τε πολέμια δεινὸς ἀνθρώπων, καὶ στρατηγὸς οἷος ὔτε Ρωμαῖος, ὔτε ἄλλος στρατηγὸς Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων ὑδείς. μάλιστα δὲ τ τύχης αὐτὸν ἐμακάριζον, ἅπαντα ὅσοις ἐπεχείρησε κατὰ γνώμην αὐτῷ προχωροῦντα ὁρῶντες δίχα πόνου. ὥστε ὑδεὶς ἦν τ ἐχόντων τ στρατεύσιμον ἡλικίαν, ὃς ἀπολείπεσθαι ἠξίου ἀνδρὸς ἡγεμόνος μετέχειν τ στρατείας, καὶ συνίεσαν ὡς αὐτὸν ἐξ ἁπάσης πόλεως. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐπιδὴ τ προθυμίαν τ Οὐολύσκων ἐπέρρωσεν, καὶ ὃ τ πολεμίων ἀνδρεῖον εἰς ταπεινὴν καὶ ἄνανδρον κατέλειπεν ἀμηχανίαν, ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν, ὅσαι ὃ πιστὸν διεφύλαττον, ἦγε τ δύναμιν· καὶ αὐτίκα ἑτοιμασάμενος ὅσα εἰς πολιορκίαν χρήσιμα ἦν, ἐπὶ Τολερίνους ἐλαύνει ὃ Λατίνων ὄνομας ἔθνος. οἱ δὲ Τολερῖνοι πρὸ πολλοῦ παρασκευασάμενοι τὰ [b] εἰς πόλεμον, καὶ τὰ ἐκ τ χώρας εἰς τ πόλιν συσκευασάμενοι, ἐδέχοντο αὐτὸν ἐπιόντα· καὶ χρόνον μέν τινα ἀντεῖχον, ἀπὸ τ τειχῶν μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς τ πολεμίων κατέτρωσαν· ἔπειτα ὑπὸ τ σφενδονητῶν ἀνατρεπόμενοι, καὶ μέχρι δείλης ὀψίας ταλαιπωρηθέντες, πολλὰ μέρη τ τείχους ἐξέλιπον. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, τοῖς μὲν ἄλλοις στρατιώταις παρήγγειλε κλίμακας προσφέρειν τὰ γυμνούμενα μέρη τ τειχῶν· αὐτὸς δὲ τοὺς κρατίστους τ στρατιᾶς ἀναλαβὼν, [c] ἐπὶ τὰς πύλας [d] ἰὼν βαλλόμενος ἀπὸ τ πύργων· καὶ διαῤῥήξας τοὺς μοχλούς, παρέρχεται θέων εἰς τ πόλιν. ἦν δὲ [e] ὑφεστηκὸς τὰς πύλας πολὺ καὶ καρτερὸν πῆφος τ πολεμίων· οἱ δέχονταί τε αὐτὸν ἐῤῥωμένως, καὶ μέχρι πολλοῦ διεκαρτέρουν ἀγωνιζόμενοι· πολλῶν δὲ ἀναιρεθέντων, πρέποι] [f] οἱ πολλοὶ, καὶ σκεδασθέντες, ἔφευγον ἀνὰ τοὺς γειτόνους. ὁ δὲ ἀκολούθει κλείων τοὺς [g] πολεμίους καταλαμβανομένους, ὅσοι μὴ τὰ ὅπλα ῥίψαντες εἰς ἱκεσίας ἐτράποντο. ἐν δὲ τούτῳ καὶ οἱ διὰ τ κλιμάκων ἀναβαίνοντες ἐκράτουν τ τείχους. τοῦτον δὲ τ τρόπον ἁλώσης τ πόλεως, ἐξελόμενος ὁ Μάρκιος ἐκ τ λαφύρων ὅσα θεοῖς τε ἀναθήματα, καὶ κόσμος τοῖς Οὐολύσκων πόλεσιν ἔμελλε γενέσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς στρατιώταις ἐφῆκεν διαρπάσαι. ἦν δὲ πολλὰ μὲν αὐτόθι σώματα, πολλὰ δὲ χρήματα, πολὺς δὲ σῖτος· ὥστε μὴ ῥᾴδιον τ εἶ] μιᾷ [h] πάντας ἐκκομίσαντὰς κεῖσθαι ἡμέρᾳ· ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ μὲν αὐτοὶ, τὰ δὲ [i] ὑπὸ τ ὑποζυγίων, πολλὺ παγκάθηται διατείψαι χρόνον.

O N

a Expreſſius in *Cod. Vat.* ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν πόλεις ἴσους &c. b Rectius cum articulo ἐς τὸν πόλεμον ut p. 475. v. 5. ἐφ' ὃν ἐλαύνει. *Sylb.* c Commation iſtud, ἐπὶ τὰς πύλας, in exemplari [& in *Cod. Vat.*] poſitum eſt ante participium παραλαβὼν, intricato verborum ordine ac ſenſu. *Sylb.* d Malim ἰὼν. *Port.* e Ὑφεστηκὸς agnoſcit *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] tu ſi ἱδρυμένος reponas, non refragabor. *Sylb.* f Optime in *Cod. Vat.* οἱ λοιποὶ. quo modo cum *Lapo* legendum eſſe placuit *Porto* & *Sylb.* g Vocem πολεμίους non agnoſcit *Vat.* h Rectius in *Cod. Vat.* πάντα: ut non ad homines referatur, ſed ad res exportatas. quod etiam probatum *Porto* & *Sylb.* i Melius ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων: niſi forte ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων accipere velis pro *per jumenta plauſtris adjuncta. Sylb.* Ἐπὶ τῶν ὑποζ. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus* legebat, qui vertit, *ſuper jumentis.*

a Pto

Ὁ δὲ ἰμπερατὴρ, ἅτε καὶ τὰ σήματα τῆς νίκης ἐκπεπομφὼς, καὶ πόλιν ἔρημον καταλιπὼν, ἀπῆρε πρὸς Βολανούς· καὶ πόλιν ἔτυχε Βολανῶν οὖσαν· ἔτυχον δὲ καὶ οἱ Βολανοὶ προσδοκήσαντες αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, καὶ παρεσκευασμένοι πάντα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια. ὁ μὲν οὖν Μάρκιος, ὡς ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν εἵρηκεν, καὶ πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ἐποιεῖτο τοῖς προσβολάς. οἱ δὲ Βολανοὶ παρεσκευασμένοις χωρὶς ἐπιτήδειον, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, καὶ φερόμενοι καὶ πλῆθος ἐν τάξει τε καὶ κόσμῳ, συῤῥάξαντες τοῖς καὶ μέτωπον καὶ πολλοὺς αὐτῶν δορυκοπήσαντες, ἔτι δὲ πλείους τούτων καὶ καιρίαις πατάξαντες, τοὺς τε λοιποὺς αἰσχρῶς ἀναγκάσαντες φυγεῖν, ἀπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. ὡς δὲ ἔγνω τὴν τροπὴν τῶν Οὐολούσκων ὁ Μάρκιος, καὶ ἤδη ἔτυχε παρὼν ἐν ᾧ ὁ πάλος ἐγένετο παρὼν σὺν ὀλίγοις καὶ ταχέως, καὶ τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς σκεδασθέντας, ἀνακαλεσάμενος, καὶ συνίστα τε καὶ παρεθάῤῥυνε καὶ ἐπειδὴ κατέστησεν εἰς τάξεις, ὑποδείξας ἃ δεῖ ποιεῖν, ἐκέλευσε προσβάλλειν τῇ πόλει καὶ ταῖς αὐταῖς πύλαις. χρησαμένων δὲ πάλιν τῶν Βολανῶν τῇ αὐτῇ πείρᾳ, καὶ πλῆθος ἐκδεξαμένων, καὶ δέχονται αὐτοὺς Οὐολῦσκοι, ἀλλ' ἐκκλίναντες ἔφευγον καὶ οὗτοι, ὡς ὁ στρατηγὸς αὐτοῖς ὑπέθετο· καὶ οἱ Βολανοὶ τὴν ἀπάτην οὐκ εἰδότες, ἐδίωκον ἄχρι πολλοῦ. ἐπεὶ δὲ μέσου τῆς πόλεως ἐγένοντο, ἔχων τοὺς ἐπιλέκτους τῶν νέων ὁ Μάρκιος, ὁμόσε τοῖς Βολανοῖς ἐχώρει καὶ γίνεται πολὺς αὐτῶν σὺν ταῖς φόνος, τῶν μὲν ἀμυνομένων, τῶν δὲ φευγόντων. ὁ δὲ ἀκολουθῶν τοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ὁρμωμένοις, φθάνει πρὶν ἐπιῤῥαχθῆναι τὰς πύλας, ἐκβιασάμενος εἰς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ ὁ στρατηγὸς ἅπαξ τῶν πυλῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, ἀκολούθει καὶ τὸ ἄλλο τῶν Οὐολούσκων πλῆθος. οἱ δὲ Βολανοὶ, τὸ τεῖχος ἐκλιπόντες, ἔφευγον ἐπὶ τὰς οἰκίας. γενόμενος δὲ καὶ τούτων κύριος τῆς πόλεως, ἐπέτρεψε τοῖς στρατιώταις τά τε σώματα ἐξανδραποδίσασθαι, καὶ τὰ χρήματα διαρπάσαι· καὶ τὴν αὐτὴν τρόπον, ἅπερ καὶ πρότερον, ἅπαξ ἐκκομίσας τῆς λείας σὺν χρόνῳ τε καὶ πολλὴν ἐξουσίαν, μετὰ τοῦτο τῆς πόλεως ἐπέτρεψεν.

Ἐντεῦθεν δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν ἦγεν ἐπὶ τοὺς καλουμένους Λαβικανούς. ἦν δὲ καὶ αὕτη τότε Λατίνων ἡ πόλις, Ἀλβανῶν, ἅπερ καὶ ἄλλη, ἄποικος. καταπλήξασθαι δὲ βουλόμενος τοὺς ἐνδον, ἔσχεν αὐτῶν τὴν χώραν εὐθὺς ἐπιὼν, ὅθεν μάλιστα ἔμελλον ὀφθαλμοῖς τὴν φλόγα. οἱ δὲ Λαβικανοὶ τὸ τεῖχος εὐπαρασκευασμένοι εἶχον, ὥστε καλέσαντας αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἔφοδον, ὥστε μαλακὸν ὑπέδυ ὑδὲν, ἀλλ' ἀντεῖχον ἀτρομαχοῦντες γενναίως, καὶ πολλάκις ἐπιβαίνοντας τοῦ τείχους τοὺς πολεμίους ἀπῆραξαν. καὶ μὴν εἰς τέλος γε ἀντεῖχον, ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς ἀγωνιζόμενοι, καὶ χρόνου ἐλάχιστον διαπαυόμενοι. πολλαὶ γὰρ προσβολαὶ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων ἐκ διαδοχῆς, ὑποχωρήσεων δὲ ἀεὶ τοῖς κεκμηκόσιν, ἑτέρων δὲ προσιόντων νεαρῶν τοὺς ὑπ' ἀγω-

¶ Imperator autem, quum municipia abduxisset, & res omnes absportasset, urbemque desolatam reliquisset, exercitum inde ad Bolanos duxit. Sed & ipsi Bolani ejus adventum jam præsenserant, & res omnes ad bellum necessarias præparârant. Marcius igitur, quum se primo impetu urbem capturum speraret, multis murorum partibus oppugnationem instituit. Sed Bolani, observata opportuna occasione, portas aperiunt, & valida militum manu egregie instructa erumpunt, & in hostes sibi à fronte oppositos impetum faciunt; multisque eorum cæsis, & longe pluribus vulneratis, & reliquis turpiter terga fugæ dare coactis, in urbem redierunt. At Marcius, cognita Volscorum fuga (nam forte tunc non aderat quum clades ea accepta est) cum paucis propere advolavit, & eos collegit, qui fuga fuerant dispersi, eosque in ordinem restituit, animosque eorum confirmavit: atque iis in ordinem restitutis, monitisq; quid faciendum esset, jussit ab iisdem portis urbem oppugnare. Quum autem Bolani idem iterum tentassent, & magno numero eruptionem fecissent, Volsci eorum impetum non exceperunt, sed cedentes per loca declivia fugere cœperunt, quemadmodum imperator illos monuerat: & Bolani fraudis ignari longius eos persequebantur. sed eos, jam longius à mœnibus distractos, Marcius cum lecta juvenum manu invasit. Tunc magna eorum, partim restitentium partim fugientium, cædes est facta. ipse vero à tergo hostibus in urbem irrumpentibus instans, antequam portæ clauderentur, intra mœnia vi est ingressus. Ubi autem porta semel in imperatoris potestatem redacta est, reliqua etiam Volscorum multitudo sequuta est: at Bolani desertis mœnibus in domos confugerunt. Hac quoque urbe potitus, militibus oppidanos in servitutem abducere, & pecunias diripere permisit: & eodem modo, quo & ante, omni præda per otium & sine ullo impedimento exportata, postea oppidum incendit.

XVIII. Rer. Rom. 422. Ante Chr. 486. Olymp. 73. 1. V.C. Var. 266. Var. 268.

XX.

¶ Inde cum exercitu in Labicanos est profectus. Hæc autem civitas tunc Latinæ gentis & ipsa, ut altera, Albanorum erat colonia. Quum autem oppidanos terrere vellet, ubi primum in eorum agros est ingressus, villas incendit, qua parte flammam maxime conspicuam fore putavit. At Labicani, quum mœnia bene firma & munita haberent, nec ejus adventu sunt consternati, nec ullo modo ei ignaviter cesserunt; sed strenue pugnantes restiterunt, & sæpius hostes mœnia conscendentes repulerunt. non ita tamen ad finem usque restiterunt, quod pauci cum multis sine ulla vel minima temporis intermissione pugnarent. Nam Volsci crebro ab omni parte urbem oppugnabant per vices, & qui defessi erant semper se recipiebant, & alii recentes in ipsorum locum succedebant; cum quibus

XIX.

a Pro activo περιπαλαισάμενοι habet passivum περιπαλαισθέντες Sylb. b Illud τάνυν, non agnoscit Var. c Συνίστατο καὶ παρεθάῤῥυνε Var. d Ἐγκλίναντες Var. quod maluit etiam Sylb. cum hæc vox alibi usurpata fuerit, præcipue p. 398. v. 3. e Nec Græci nec Latini libri sibi constant in hoc oppido nominando: modo enim Labicos & Labicanos; modo Lavicos & Lavicanos; modo Λαβίκους & Λαβικανούς, modo Λαυίκους & Λαυικανούς edunt. Sigon. f Forsan convenientius legemus, ἦν δὲ καὶ αὕτη τότε Λατίνων ἡ πόλις. Sylb. g Rectius omnino οἱ ἄλλοι. nam aliquoties supra dixit, Albam triginta Latinorum oppidorum fuisse matrem. Sylb. h Τὸ περιπαλαισθέντων maluit Galen. i Vel ἐπιῤῥαξαν legendum vel ἀπῆραξαν, illud ab ἐπιῤῥάσσω, hoc ab ἀπορράσσω, cui cognatum est συνέρρηξεν v. 9. & ἐπιῤῥήξειν v. 26. k Εἰς τέλος γε ἀντεῖχον Var. l Optime in Cod. Var. ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς, quod maluit etiam Sylb.

Ol. Jul. 4118. Ante Chr. 486. Olymp. 73 | V. C. Cos. 266. Var. 268.

quibus oppidani totum diem dimicantes, & ne noctis quidem intermissione data, defatigati tandem muros deserere sunt coacti. Marcius, hac quoque urbe capta, oppidanos in servitutem abstraxit, militibusque prædam inter se dividere permisit. Et motis inde castris, Pedum urbem (erat autem & ipsa nominis Latini) instructa acie petiit; eamque, simulatque ad muros appropinquavit, vi cepit. Et quum eam eodem modo quo & alias ante captas tractasset, postero die, mane statim inde motis castris, copias Corbionem duxit. Sed ei, ad muros appropinquanti, oppidani, apertis portis effusi, supplices obviam venerunt, urbemque sine ullo prælio ei dediderunt. Quum autem eos laudasset, quod rebus suis optime consuluissent, ipsis imperavit ut res exercitui necessarias, pecuniam & frumentum, afferrent. Atque ubi quæcunque imperarat accepit, inde copias Coriolos duxit. Quum autem oppidani illam quoque urbem sine pugna dedidissent, & ingenti alacritate commeatus exercitui præbuissent, & pecunias, & quicquid aliud fuerat ipsis imperatum, exercitum abduxit tanquam per amicorum agrum. Hoc enim ei magnæ curæ erat, ut nullum eorum malorum, quæ bellum afferre solet, populi, qui urbes sibi dedebant, paterentur; sed & agrum intactum, & pecus, & mancipia, quæ in agris reliquerant, reciperent. nec sinebat copias suas in eorum oppidis stationem habere; nequid mali, vel ob earum rapinas vel furta accideret: sed ad muros castra ponebant.

XX. ¶ Inde autem motis castris exercitum duxit ad Bolas, urbem tunc nobilem,* & rei militaris peritia nulli Latinæ gentis populo secundam. Quum autem oppidani eum non recepissent, sed firmis munitionibus & propugnatorum numero freti essent, is suos milites ad alacriter dimicandum cohortatus, & iis qui primi evasissent in mœnia ampla præmia pollicitus, rem est aggressus: atque ad hanc urbem acriter pugnatum est. Bolanis enim non satis fuit hostes accedentes à muris repellere; sed etiam apertis portis conferto agmine eruptionem fecerunt, adversosque per declivia loca vi depulerunt: ibique maxima Volscorum cædes facta, & oppugnatio diuturna fuit, urbisque expugnandæ tenuem spem omnes habebant. Sed imperator, in cadentium locum alios substituens, efficiebat ne militum cæsorum † absentia cognosceretur: alacritatem autem eorum, qui ab hoste premebantur, ipsemet, parπόλεμος Ν' ὅλης ἡμέρας, ἡ δὲ τῆς νυκτὸς ἀναπαυόμενοι χρόνον, ἐκλιπεῖν ἀναγκασθῆναι τὸ τεῖχος ἐπὶ κόπῳ. τῇ δ' ἑξῆς Μάρκιος τὴν πόλιν ἐξεπολιορκηκὼς παρεδίδοτο, καὶ τοῖς στρατιώταις ἔρπια μελίσασθαι τὰς ὠφελείας. ἀναστήσας δὲ τὴν δύναμιν ἐπῆλθε, ὅτι τὴν Πεδανῶν πόλιν· ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τῶν Λατίνων γένους· συναλισθεῖσαν τὴν στρατιάν, ἀφικνεῖτο, καὶ αὐτὴν ἅμα τῇ πλησιάσαι τοῖς τείχεσιν αἱρεῖ καὶ κρίτος· καὶ τὰ αὐτὰ διαθεὶς ὅσα τὰς πρότερον ἁλούσας, ἔσῃσιν εὐθὺς ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ὅτι Κορβίωνα. ὅτε δὲ ἐπὶ πλησίον τὸ τεῖχος, τὰς πύλας ἀνοίξαντες οἱ ἔνδον, ἀπαντῶσιν ἀντιπροτείνοντες ἱκετηρίας, καὶ τὸ δεδιδότες ἀμαχεὶ τὸ τεῖχος. ὃς ἐπαρέσας ἐς τὰ κεφάλαια τῶν σφῶν βουλευμάτων, ἐκέλευσεν ὧν ἔδει τῇ στρατιᾷ φέροντας, ἥκειν, ἀργύριον καὶ σῖτον. καὶ λαβὼν ὅσα προσέταξεν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὅτι τὴν Κοριολανῶν πόλιν. τὸ δεδόντων δὲ καὶ τούτων τὸ ἔνδον ἀμαχεὶ, καὶ ὡς μὴ πολλῆς προθυμίας ἀγορᾶς τε τὸ δεομένοις τῇ δυνάμει, καὶ χρήματα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπέτακτο αὐτοῖς, ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς διὰ φιλίας γῆς. πάνυ δὲ τοῦτο ἐσπούδαζεν, ὡς μηδὲν οἱ τὸ δεδιδότες αὐτοῖς τὰς πόλεις πάθοιεν ὧν φιλεῖ δρᾶν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ γλιχῶ ἀδήωτον ἀπολαμβάνοιεν, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα, ὅσα κατέλιπον ὅτε τὸ κλῆσιν, κομίζοιντο. αὐλίζεσθαί τε οὐκ εἴα τὴν δύναμιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἵνα μή τι γένηται δι' ἁρπαγῆς τοῦς αὐτῶν ἢ κλοπῆς κακόν· ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τοῖς τείχεσι καλεσσαλοπέδευον.

Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀναστάσας τὸ πόλεως, ἦλαυνε τὸ στρατὸν ὅτι Βολάς, ὄνπερ τε τότε ἦν, καὶ ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡμέραις τῶν Λατίνων γένους πόλεσιν ἐξεταζομένην. καὶ προσδεξαμένων δὲ αὐτὸν τὸ ἔνδον, ἀλλὰ τῷ ἐρήμαις πεισθέντων ἐχρῆ τε ὄντι, καὶ τῷ πλήθη τὸ ἀπ' αὐτῶ μαχουμένων, παρακαλέσας τὴν δύναμιν ἀγωνίζεσθαι τοῦς θύραις, καὶ τοῖς ὑπερθύροις ὑπερβαλοῦσι τὸ τείχους μεγάλας δωρεὰς ὑπισχόμενος, ἔρξε ἔργον· καὶ γίνεται περὶ ταύτῃ τῇ πόλει μάχη κρατερά. καὶ γὰρ μόνον ἀπὸ τὸ τείχους ἠμύνοντο τοὺς προσιόντας οἱ Βολανοί, ἀλλὰ καὶ ταῖς πύλας ἀνοίξαντες ἀνόσιοις ἀθρόοι, καὶ κατὰ τὸ πρανοῦς ἐσθορόντες βίᾳ τοὺς ἐφιστάμενους φόνος τε πλείστος αὐτόθι τὸ Οὐολούσκων ἐγένετο, καὶ χρόνος τὸ τειχομαχίας πολὺς, τό τε κρατήσαι τὸ πόλεως ἄπορος ἅπασιν ἦν ἐλπὶς. ἀλλὰ τὸ ἀπολλυμένων ἄλλοι ἐποίησι τὴν ἀπουσίαν ὁ στρατηγὸς, ἀνίσχοντας ἑτέρους· τὸ δὲ καμόντων παρεθάρρυνε τὴν προθυμίαν

a Καὶ ἔστι τὸν τῆς νυκτὸς Vat. b Male in Ed. Steph. Πελανῶν, ut constat ex aliis Dionysii locis, Livio, & Steph. Byzant. c Post συντεταγμένων desideratur participium ἔχων, ut indicat etiam Lapi versio, instructum habens exercitum. Sylb. Optime in Cod. Vat. συντεταγμένον τὸν στρατὸν ἔχων ἀφικνεῖται. d Rectius, ut arbitror, in Cod. Vat. κατεστρατοπέδευε. quod verbo ita commode respondet, & ad Marcium satis apte referri potest; ut observavit Portus. e Βολὰς seu Βολὰς (ut Rom. Cod. habet) agnoscit etiam Lapi versio, Sed (cum Gelenio, Glareano, & Sigonio) mallim Βοῖλλαι: præsertim quum à Stephano quoque Βοῖλλαι, cum gentili Βοϊλλανοί, citetur e Dionysii nostri lib. VIII. & Βοϊλλανῶν mentio fuerit supra in Latinorum oppidorum catalogo, p. 312. v. 29. Hanc sententiam firmat, quod apud Plutarchum exstat paullo integrius, una tantum litera mutilatum, Βοίλλας. Sylb. Ac sane quis dubitare poterat legendum esse Βοίλλαι, quum jam antea Dionysius narraverit, Marcium à Circæis cepisse Τολερίους & Βολανούς: post quæ oppida Labicos deinceps, Pedum, Corbionem, Coriolos, & tandem hasce Βοίλλας petiit. Hoc tamen scrupulum mihi injicit, priores an posteriore loco id scripserit Dionysius, quod illud ποτὲ τῷ πρώτῳ p. 475. v. 20. & p. 476. v. 37. in Bovillas non convenit, ut quæ plano loco in via Appia sitæ fuerint. Cluver. Ital. Antiq. l. 3. c. 4. p. 919. f Ita in Cod. Rom. [& Vat.] quum antea editum fuerit ὀλίγῳ πάνυ ταῖς ἡμέραις τῶν Λατίνων γένους πόλεμον ἐξεταζομένην. unde legendum conjecerat Portus, ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡμέραις τῶν Λατίνων γένους κατὰ πόλεμον ἐξεταζομένων, vel ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡμέραις &c. g Τῶν Λατίνων γένους in Cod. Rom. exiguo sensus discrimine. Sylb. h Malim τῷ ἐρήμαις πεισθέντων ἔχρῃ ὄντι, καὶ τῷ πλ. Sylb. Optime in Cod. Vat. τῷ τε ἐρήμους πεισθέντων ἔχρῃ τε ὄντι. i Rectius ἐκπαλαίων ut p. 475. v. 43. vel ἐκπαλαίοντι. Sylb. ἐκπαλαῖον malit Port. Verum Sylburgii conjecturam felicioren esse ostendit Cod. Vat. qui habet ἐκπαλαῖον τῷ τείχους. quo modo legisse visus est Lapus, dum vertit, qui primi muros invaderunt. k Malim Βοϊλλανοί, quo modo vel Αἰκανοί ex Plinio legendum censuit Glareanus. Sylb. l Planiore verborum ordine lege, τοὺς πύλας ἀνοίξαντες ἐξέθεον ἐπ' αὐτούς. Sylb. m Rectius forsan ἐφεστηκότας, ut p. 477. v. 3. Sylb. * Et inter pauciſſimas Latini generis exquisitas. Lapus. Et unam è primariis Latini generis civitatibus numero perexiguis. Gelen. † i. e. numeri diminutio.

a Melius

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 1. U. C. Ann. 266. Var. 268.

ϑυμίαν, ὅτι ὃ πονῶν μάλιστα τῆς στρατιᾶς αὐτὸς ἀθύμει. καὶ τε ἐκ ὁ λόγος αὐτῷ μόνον ἐπαγγελὸς ὅτι τὸ εὔψυχον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα πάντα δι' ὑφίσταλο κίνδυνον, καὶ ὑδεμιᾶς πείρας ἀπελείφθη, ἕως ἑάλω ὃ τεῖχος. κρατήσας δὲ καὶ ταύτης σὺν χρόνῳ τῆ πόλεως, καὶ τ' ἀλόντων τὺς μὲν ἐν χερῶν νόμῳ διαφθείρας, τὺς δὲ αἰχμαλώτυς λαβὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ὀθιφανεςάτην νίκην ἐξενεγκάμενος, καὶ λάφυρα κάλλιςα καὶ πλεῖςα ἄγων, χρήμασί τε παμπόλλοις ὧν ἐκράτης ἐγένελο· ἦν δὲ αὐτόθι ὅσα οὐδενὶ τ' ἀλόντων χωρίων· πλυτίσας τὴν στρατιάν.

Μετὰ τῦτο χώρα τε ὅση διαπορθοῖλο, ἀντοχείριος ἦν, καὶ πόλις ὑδμία ὑπαγόμενο ἔξω Λαυινίυ, ἣν τροφάτην γε πόλιν οἱ συὺ Αἰνείᾳ κατάρχαλες εἰς Ιταλίαν Τρῶες ἔκλισαν, καὶ ἀφ' ἧς ὃ Ρωμαίων ἦν γένος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωλαι. οἱ δὲ ὑπ' αὐτῆ καλοικῦντες, πάντα τε- πον ἔφαντο δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τὺς προγόνυς σφῶν πιςὸν ἐγκαλιλιπεῖν. ἐγένοιλο μὲν ὖν καὶ τειχομαχίαι τινὲς αὐτόθι καρτεραὶ, καὶ πρὸ τ' ἐρυμάτων ὀξεῖαι μάχαι. οὐ μὴν ἑάλω γε ὃ τεῖχος [b] κατὰ κράτος τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ, ἀλλ' ἐδόκει χρόνυ δεῖν ἡ πολιορκία καὶ τριβῆς. ἀποςὰς οὖν τ πολιορκίας ὁ Μάρκιος, [c] περιετάφρευσε κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ ἀπεςαύρωσε, τὰς ὁδὺς φυλάττων, ἵνα μήτε ἀγορὰ, μήτε ἐπικυρία τις [d] αὐτῶν ἔξωθεν προσγένηται. Ρωμαῖοι δὲ τῶν τε [e] κεκρατημένων πόλεων ἤδη τ' ἄλλε- σιν ἀχθόμενοι, καὶ τ' [f] προσπεδεμένων τῷ Μαρκίῳ τὴν ἀνάλκην, ταῖς τε πρεσβείαις ἀσχολύμενοι ταῖς ἀφικνυμένας ὡς αὐτὺς ὁσημέραι πολλὰς τ' μενσῶν ἐν τῇ φιλίᾳ, καὶ δεομένων βοηθείας, ἔν τε Λαυινίῳ τ' προλειφθὲν ὁρῶνλες ἐν χρῷ ὄντα, καὶ εἰ τόδε ὃ φθάσειαν ἁλώσεσθαι, τ' πόλεμον ὑπὲ σφᾶς ἥξειν εὐθὺς ὠόμενοι, μίαν ὑπέλα- βον ἔσεσθαι ἁπάντων τ' κακῶν λύσιν, εἰ ψηφίσαιντο τῷ Μαρκίῳ τ' κάθοδον. καὶ ὅ,τε δῆμος [g] ἅπας ἐβόα, καὶ οἱ δήμαρχοι νόμον εἰσφέρειν ὑπὲρ ἀκυρώσεως τ' καταδίκης ἐβύλοντο· ἀλλ' οἱ πατρίκιοι ἀντεπάσαντο αὐτοῖς, ὐκ ἀξιῦντες τ' δεδικα- σμένων λύειν ἐθέν. μὴ γενομένυ δὲ προβυλεύματος ὑπὸ τ' βυλῆς, ὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἔτι [h] προσθῆναι γνώμην εἰς τ' δῆμον ἐδόκει. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ἀφ' ἧς δι' ὀλίγε αἰτίας ἡ βυλὴ ἀπεδάζυσα τὸν [i] τε [k] ἔμπροσθεν χρόνον ὑπὲρ τῦ Μαρκίυ, τότε βυλομένῳ τῷ δήμῳ καθέγειν αὐτὸν, ἀντιπάσῃ πότερα πεῖραν ἀεὶ ποιυμένη τ' γνώμης, ἢ τῷ μὲν συγχωρεῖν [l] ἑκάσῳ ἑτοίμως, ὅτι ὃ μᾶλλον αὐτὸν ἀπεδάζειν παρορμῶσα, ἢ [l] τὰς καθ' ἑαυτῆς ἀπολύσεις καὶ βυλομένη διαβολὰς ὑπὲρ τῦ μενδενὸς ὧν ἔπεσχεθεν ὁ ἀνὴρ μήτε αἰτία μήτε συνεργὸς τῇ. χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀπόρρητον αὐτῆς γενόμενον τὸ βύλευμα συμβαλεῖν.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα πρὸ αὐτομόλων τινῶν ὁ Μάρκιος, ὡς εἶχεν ὀργῆς, εὐθὺς ἀναςήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ὅπι τὴν Ρώμην, φυλακὴν τοῦ Λαυϊνίου

tem exercitus laborantem adeundo, confirmabat: nec verbis tantum, sed etiam factis, exemploque suo ad fortitudinem eos impellebat. Nam quodvis periculum subibat, & nihil intentatum reliquit, donec urbs expugnata esset. Hoc quoq; oppido tandem potitus, postquam oppidanos expugnatos partim jure belli interfecit, partim vivos cepit, victoria maxime insigni relata, exercitum, pulcerrimis plurimisque spoliis onustum, permultisque pecuniis, quas adeptus fuerat (ibi enim quanta in nulla alia captarum urbium copia inventa est) ditatum abduxit.

XXI. ¶ Postea quacunque iter fecisset, ager erat in ejus potestate; nec oppidum ullum ei resistebat præter Lavinium, quam urbem primam Trojani Æneæ socii, quum ad Italiam appulissent, condiderunt, unde Romani originem ducebant, ut ante declaravi. Ejus igitur incolæ quidvis potius sibi perferendum, quam fidem erga suos nepotes deserendam putabant. Ibi igitur aliquoties in oppugnationibus acriter pugnatum est, præliaque atrocia pro munitionibus facta. Veruntamen, haud primo impetu urbs expugnata est: sed obsidio & mora indigere ac diuturna fore videbatur. Marcius igitur, obsidione omissa, urbem fossa valloque circumdedit, vias observans, ne quis commeatus aut auxilia externa ad illos venirent. Romani vero, quum tot urbium jam captarum excidium audirent, aliarumque necessitatem, qua compulsæ Marcio se adjunxerant, fatigati quotidianis legationibus ad se missis à civitatibus in amicitia permanentibus & auxilia implorantibus, ad hæc præsenti Lavinii circumvallatione territi, &, si hoc oppidum caperetur, arma statim in se conversum iri existimantes, unum omnium malorum remedium fore credebant, si Marcio reditus in patriam decerneretur. & tota plebs vociferabatur, tribunique legem de abroganda ejus damnatione ferri cupiebant: sed patricii illis adversabantur, quia nihil, quod semel fuisset judicatum, irritum fieri volebant. Quum autem nullum S C. factum fuisset, ne tribuni quidem rem amplius ad populum referendam existimarunt. quod sane mirandum est, curnam senatus, qui antea Marcii adeo studiosus erat, tunc tamen plebi eum reducere volenti adversatus fuerit: utrum *id fecerit* ut animos ejus exploraret; an ut magis ejus desiderium accenderet, si se facilem quibuslibet ejus postulatis non præberet; an quod vellet crimina sibi falso objecta diluere, ut ita se nullius facinoris ab illo patrati aut auctorem aut socium fuisse fidem faceret, *incertum est.* difficile enim erat secretum ejus consilium assequi conjectura.

XXII. ¶ Marcius autem, his per quosdam transfugas cognitis, ut erat iratus, statim motis inde castris, Romam cum copiis contendit, exercitus parte quanta opus erat ad Lavinii

a Melius in *Cod. Vat.* πάντα αὐτῶν φοβῶ δῆν κινυμένων, ἢ τὸ πρὸς τὺς προγόνυς σφῶν Ρωμαίυς πιςὸν ἐγκαταλιπεῖν. atque eodem plane modo *Lupus*, qui vertit, *esse potius omnia omnino gravia sustinenda, quam in nepotes suos Romanos fidem vellinquendam*: nisi quod forsan προγόνους pro προγόνους legerit, ut existimant *Sylb.* & *Pors.* b Λιτὰ κράτυς *Vat.* c Rectius ἀπεπεριφάλα: eodem scilicet tempore quo sequitur ἀπεπαύρω. *Sylb.* d Pro αὐτῶν legendum potius αὐτῇ vel αὐταῖς. *Sylb.* e Καπρατημένων ἤδη πόλεων *Vat.* f Προσδημένων *Vat.* g Ante ἅπας ἐβόα τῦτο, ἐ εἰ *Vat.* h Προσθῆναι supra quoque in simili loquendi genere legitur p. 429. v. 4. Sed alibi frequentius προσθῆναι. *Sylb.* Προσθῆναι in *Cod. Vat.* i Non agnoscit *Vat.* Illudque vel redundare, vel in γε mutandum esse censuit *Sylb.* k Pro ἔμπροσθεν aptius legas αὐτῇ vel αὐτοῦ. *Sylb.* Vocabulum hoc plane omittit *Vat.* l Τὰς ἴσης καθ' ἑαυτῆς. *Vat.*

Per. Jul. 4516. Ante Chr. 486. Olymp. 73. 4. V. C. Cal. 266. Var. 268.

nii custodia relicta & nox ad fossas Cluilias, circiter stadia quadraginta ab urbe distantes, castra posuit. Cujus adventu in urbe cognito, maximus exortus est tumultus, quasi jam jam mœnia essent oppugnanda. quare alii ad muros correptis armis nullius jussu currebant; alii ad portas conglobati sine duce ferebantur; alii servis armatis ad parietes domesticos stabant; alii "arcem Capitolinam & cætera loca urbis munita occupabant: & mulieres solutis crinibus ad delubra templaque currebant, lugentes, & suppliciter à diis petentes, ut imminens periculum ab urbe averterent. Sed quum nox illa præteriisset, & diei sequentis maxima pars, & eorum quæ timuerant nihil accidisset, sed Marcius quiesceret, nec quidquam moveret, omnes plebeji in forum concurrerunt, & patricios in curiam vocarunt; & nisi reditum homini senatuconsulto decrevissent, se sibi ipsis, utpote proditis, consulturos dixerunt. Tunc igitur patricii, quum in curiam convenissent, decreverunt legatos ad Marcium mittere, quinque viros ex maximis natu, illi carissimos, ut de pace & amicitia agerent. Legatorum autem ab illis delectorum hæc fuere nomina, Marcus Minucius, Postumus Cominius, Spurius Largius, Publius Pinarius, & Quintus Sulpicius, omnes viri consulares. Qui ubi ad castra venerunt, & Marcius eorum adventum cognovit, sedens cum nobilissimis Volscorum & sociorum in eo loco, unde maxime exaudiri possent ea quæ dicerentur, eos ad se vocari jussit. Qui quum ingressi fuissent, Minucius qui plurimum in suo consulatu ejus causa laborarat, & plebi vehementissime adversatus fuerat, exorsus hujusmodi habuit orationem.

Legatio ad Marcium.

XXIII. ¶ "Omnes scimus, Marci, te injuria à plebe "affectum, qui turpis criminis reus peractus "patria pulsus fueris; nec putamus mirandum "esse quod indigneris, & hanc adversam fortunam iniquo animo feras. Hoc enim commuui naturæ lege apud omnes est receptum; "ut qui injuriam est passus, ei sit infensus à "quo eam accepit. Verum illud miramur, quod "non recta ratione nec prudenter inquiras "quos ulciscì & quos vindicare tibi conveni-"at, nec modum ullum in exigendis pœnis "serves: sed eodem modo insontes quo sontes, "& amicos quo inimicos tractes, immobilesq; "naturæ leges violes, & jura divina confun-"das, atque adeo ne recorderis quidem amplius cui ipsius, quibusnam ortus, & quisnam "sis. & nos è patriciis natu maximi, tuique studiosissimi, legati à rep. venimus, ut defensionem cum deprecatione mixtam afferamus, "& nunciemus quibus conditionibus postu-

---

a Pro σταδίων πεντακοσίων Livius habet *quinque millia passuum*, recte. nam mille unum facit octo stadia, ut testatur Plutarchus in Gracchis. Sylb. b Κλουίλιαι Vat. c Τοῖς ἔξω τοῦ τείχους Vat, quo modo legendum esse monuerunt Sylb. & Port. d Malim τὸν πλησίον αὐτοκλίνοντα, sc. Μάρκιον. sic enim Dionysius, de eodem Marcio verba faciens, alibi loquitur, ὁ τελευταῖος αὐτοκλίνων ἀεὶ τοῖς τοίχοις τῶν πλησίον. Port. e Quod τοῖχοι privatis ædibus tribui non soleant, Lapus legit ἐπὶ τείχους, super parietes ædium. Sed proculdubio legendum ἐπὶ πύργου, *super turribus*, ut alibi loquitur Dionysius noster. Sylb. f In Cod. Vat. legitur. g Φόβον appellat periculum terroris plenum. Port. h Προβουλεύσειαν Vat. i Si βουλεύοιτο malis, per me licet. Sylb. k Μάρκιον male in Ed. Steph. l Ποστόμιος Vat. m Optime in Cod. Vat. πλῆθος ἱκανὸν ἐκέλευε. nec aliter in Lapi Cod. nam vertit, quod multi audiveri erant quæ dicerentur. n Lectionem hanc agnoscit etiam Lapus, dum vertit; & renunciarunt quibus conditionibus possimus ea cum plebe inimicitiam deponere. Locum hunc Gelenius per hypallagen verterat; acceperuntque vicissim conditiones paciscendi, quibus vellet renunciari populo. Sylb. o Rectius Lapus, qui vertit arcem & Capitolium. quum non unicam fuisse ἄκραν ostendat hic locus Dionysii; vide ἄκραν ἡ τὸ Ἡρακλεῖον τῶν πύλων ἐστὶν ἀνεῳγμένον. Sed hîc post τὸν τε ἄκρον fortasse nomen ejus addiderat. Steph.

a Ἀπαγ-

498 "μοι, ἀπαγγέλλοντες ταῦτ' ἐς τὸν δῆμον, ἃ νομίζομεν ἐ-
"νοι κάλλιστα ἂν συμφέροντά σοι, ζῶντι παραινέσαι.
"Ἀρχέτω δὲ ὁ περὶ τοῦ δικάσου λόγος. συνέστη τὸ
"δημοτικὸν ὅτι σοι παρῳξυμμένον ὑπὸ τῶν δημάρχων,
"καὶ ἦκον ὡς ἀποκτενοῦντές σε ἅπαντες, οἷς φοβερὸς ἦ-
"σθα. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκωλύσαμεν ἡμεῖς ἃ οὐκ τοῦ
"συνεδρίου, καὶ παρέχομέν σοι μηδὲν ὃ μὴ δίκαιον εἶ τό-
"τε σαθεῖν. μετὰ τοῦτο περιεκλοιοῦτό σε ἃ κωλυθέν-
"τες ἀνελεῖν, [b]ὅτι δίκην, ἀπασάμενοι πονηροὺς ἐ-
"πεῖν κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγους. ἐστημεν καὶ πρὸς
"τοῦτο, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ ἐπετρέψαμεν, ὅτε γνώμης
"ὅτε λόγων ἐπισχεῖν σε δίκας. [c]ἀποτυχόντες καὶ τού-
"του, τελευτῶντες ἦκον ἐφ' ἡμᾶς [d] αἰτιώμενοι τυραννί-
"δα. ὅτι ζώντων αὐτοὺς ἐπιμένειας ἀπολογήσασθαι
"τὴν αἰτίαν, ἐπεὶ πάμπολυ ἀπεῖχες αὐτῆς, καὶ πα-
"ρέσχες τοῖς δημοτικοῖς περὶ σεαυτοῦ τὴν ψῆφον ἀνα-
"λαβεῖν. ἡ βουλὴ δὲ καὶ τότε παρῆν, καὶ πολλὰς
"ἐποιεῖτο δεήσεις περί σου. τίνος οὖν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι
"τῶν συμβεβηκότων κακῶν γεγόναμεν αἴτιοι; καὶ διὰ τί
"πολεμεῖς ἡμῖν τοσαύτην εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένοις πε-
"εί σε καθ' ἕτερον τότε ἀγῶνα; ἀλλὰ μὴν ὑπὲρ ὅλου δημοτικὸν
"ἅπαν ἐξελαθῆναί σε βουλόμενον εὑρέθη. [e]δυσὶ γὰρ ἐά-
"λως ψήφοις μόναις. ὥστε ὑπὲρ τούτοις ἂν εἶης σοὶ δίκη
"πολέμιος, οἵ σε ὡς ὑπὲν ἀδικοῦντα ἀπέλυσαν. πῶς
"μὲ δέ, εἰ βούλει, πᾶσι μὲν τοῖς δημόταις δόξαν, ὅλῃ δὲ
"τῇ βουλῇ φανεὶς, ζώντι χρήσασθαί σε τῇ συμφορᾷ, καὶ
"δίκην εἶναί σου ὃ πρὸς ἅπαντας, ἡμᾶς μῖσος. ἀλλ'
"αἱ γυναῖκές σε, ὦ Μάρκιε, τί δεινὸν εἰργάσαντο, ἀνθ'
"ὅτου πολεμεῖς αὐταῖς; ποίαν ἐπενέγκασαι περὶ φυ-
"γῆς ψῆφον; ἢ τίνας εἰποῦσαι πονηροὺς λόγους; τί δὲ
"οἱ παῖδες ἡμῶν δεήσαντες ἢ ἐξενοπλέντες ἄδικον πε-
"ρί σου, κινδυνεύουσιν ὑπὲρ αἰχμαλωσίας καὶ τὴν
"ἄλλων ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκός, ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ; ὃ δὲ
"δίκαιον διαιτᾷς, ὦ Μάρκιε, [g]καὶ τοῦτον οἶει δεῖν τὸν
"τρόπον τὰ πράγματα καὶ ἐχθρὰ μισεῖν, ὥστε μηδὲ τῶν
"ἀναιτίων φείδεσθαι καὶ φίλων. [h]οὐκ ἄρα πρέπουσα
"ἀνδρὶ ἀγαθῷ φρονεῖς. ἵνα δὲ ἅπαντα ταῦτα ἀφῶ, τί ἂν
"ἔχοις εἰπεῖν, ὦ πρὸς Διός, εἴ τις ἔροιτό σε, τοὺς δὲ δὴ
"τάφους τῶν προγόνων τί παθὼν ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκάπτῃς,
"καὶ τιμὰς ἃς κομίζουσι πρὸς ἀνθρώπων, ἀφαιρῇ; θεῶν
"δὲ βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ νεὼς, τίνος ἀδικήματος ὀργῇ
"συλᾷς καὶ καθαγίζεις, καὶ ἀνατρέπεις, καὶ σβεσμῶν οὐκ
"ἐᾷς τυγχάνειν τῶν νομίμων; τί πρὸς ταῦτα φαίης ἄν;
"ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔρω. [i]ταῦτά σοι πρός τε ἡμῶν,
"Μάρκιε, καὶ τῶν οὐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ πρὸς τῶν ἄλλων πολιτῶν,
"ὃς ἀπολέσαι προθυμῇ, κακὸν οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν πε-
"πονθώς, τάφων τε καὶ ἱερῶν καὶ πόλεως τῆς γεναμέ-
499 "νης τε καὶ θρεψαμένης, τὰ δίκαια εἰρήσθω. [k]Ἀφαιρέ-
"σει δὲ δὴ πάντας μὲν ἀνθρώπους καὶ τοὺς μηδὲν ἀδι-
"κοῦντάς σε, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις δίκας σοὶ δοῦναι

"lemus ut cum plebe in gratiam redeas; præ- Pet. Jul. 4218.
"terea ut iis de rebus te admoneamus, quas & Ante Chr. 486.
"pulcerrimas esse, tibique maxime conducere Olymp. 73 1.
"putamus. ¶ Ac primum quidem de jure ver- V.C. Cal. 266.
"ba faciamus. Conspiravit in te plebs à tribu- Var. 268.
"nis concitata, teque indemnatum occidere XXIV.
"sunt conati, quibus eras formidabilis. Hoc
"ne fieret, nos senatores prohibuimus, effeci-
"musque ne quid contra jus tunc patereris.
"Postea qui te interficere prohibiti sunt, cri-
"minantes te in senatu sibi maledixisse, diem
"tibi dixerunt, qua ad causam dicendam apud
"populum venires. Hîc quoque, ut scis, resti-
"timus, nec te vel sententiæ dictæ vel oratio-
"nis habitæ pœnas luere passi sumus. Quum
"hoc quoque frustrati fuissent, tandem nos
"adierunt, tibi tyrannidis affectatæ crimen ob-
"jicientes. ad hoc crimen refellendum ipse
"venire non dubitasti, quod ab ejus culpa
"plurimum aberas, & te plebis judicio permi-
"sisti. at tunc quoque senatus adfuit, & tua
"causa multas preces adhibuit. Cujusnam i-
"gitur mali, quod tibi acciderit, nos patricii
"auctores fuimus? & cur nos bello petis, qui
"tantam erga te benevolentiam in tua causa
"periculoque tunc demonstravimus? imo ne
"plebem quidem totam te expulsum voluisse
"satis constat. duobus enim tantum suffragiis
"damnatus fuisti. Quare, ne his quidem jure
"hostis esse potes, qui te ut insontem absolve-
"runt. Sed faciamus, si libet, te totius plebis
"& totius senatus communi sententia in hoc
"infortunium incidisse, & tuum in nos omnes
"odium justum esse; quid tamen damni muli-
"eres, Marci, tibi dederunt, ut bellum illis in-
"ferres? quod suffragium tulerunt ut in exsi-
"lium pellereris? quam malam concionem ad-
"versus te habuerunt? quod vero facinus in-
"justum nostri liberi aut fecerunt aut cogita-
"runt contra te, ut nunc illis immineat peri-
"culum servitutis, & aliorum malorum, quæ,
"si per vim urbs capiatur, eos passuros veri-
"simile est? Non recte sentis, nec juste facis,
"Marci, qui putas ita fontes & inimicos odio
"persequendos, ut ne insontibus quidem &
"amicis parcatur. Non igitur cogitas quod vi-
"rum bonum decet. Sed ut hæc omnia omit-
"tam, quid, per Jovem, respondere posses, si
"quis te interrogaret; quanam injuria à ma-
"joribus lacessitus eorum monumenta ever-
"tis, & honores illis ab hominibus delatos e-
"ripis? deorum vero aras, delubra, & templa,
"qua injuria ab illis accepta offensus diripis,
"incendis, subvertis, deosque cultu solenni &
"legitimo privas? quid ad hæc respondere
"posses? Equidem nihil video. Atque, quod
"attinet ad jus, hæc & pro nobis, Marci, &
"pro senatu, & pro cæteris civibus, quos per-
"dere cupis, nulla injuria ab illis affectus, &
"pro sepulcris, & templis, & urbe, quæ te ge-
"nuit & educavit, dicta sint. ¶ An igitur de- XXV.
"cebat omnes homines, & eos qui nullam tibi
"injuriam fecerunt, una cum ipsis conjugibus
"& liberis tibi pœnas dare, ita ut funditus
"everte-

a Ἀπαγγελοῦντες Var. b Ἐπὶ δίκαις Var. c Conjunctio δὲ post ἀποτυχόντες videtur desiderari. Sylb. d Αἰτιώμενοι τυραννίδα Var. e Δυοὶ γὰρ ἰσάλως Var. f Διωσθέντες ἀδικοῦν σφᾶς σὺν Var. g Lapis pro καὶ non absurde legit οἷ: non velle judicas, si eodem modo odisse oportere putas. Sylb. Legitima constructio postulat ut legamus, ὃ τοῦτον οἶει δεῖν &c. Lapi tamen lectio non displicet. Pert. h Οὐκ ἄρα τὰ πρέποντα Var. i Ταῦτά σοι πρός τε ἡμῶν αὐτῶν, ὦ Μάρκιε &c. Var. k Lapis pro ἀφαιρεῖ legit ἀναιρεῖ ἀναιρεῖ δίκας δοῦναι sit everti atque deleri ad persolvendas pœnas. Verius forsan ἀμιλλᾶσι, nempe, nimirum, scilicet. Sylb.

a Ἐχθρὰ

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾ V. C. Var. 266. V. C. Var. 268.

"everterentur, omnesque deos & heroas & genios, ipsamque remp. & agros tribunorum dementiam luere, ita ut nihil exciperetur, & nihil inultum à te relinqueretur? Annon satis pœnarum ab omnibus jam exegisti, tanta cæde facta, tot agris igne ferroque vastatis, tot urbibus funditus eversis, tot festis & sacrificiis & deorum geniorumque cultibus sublatis, ita ut multis in locis nec dies festi celebrentur, nec sacrificia fiant, nec diis honores legitimi tribuantur? Equidem existimo indignum viro, cui virtus quantulæcunque curæ est, si sine ullo discrimine inimicos & amicos occidat, & gravem atque implacabilem iram gerat in eos à quibus aliqua injuria fuerit affectus, præsertim vero si sæpius pœnas de illis easque acerbas sumpserit. Hæc igitur sunt quæ attulimus, tum ut nos ipsos purgemus, tum ut pro plebe te deprecemur. De quibus vero honoratissimi quique te benevolentiæ caussa summo studio monent, & quæ tibi in gratiam cum patria redeunti pollicentur, hæc sunt. Qua in re maxime potes, & in qua numen divinum tibi favet, in ea moderate te geras, & fortunæ beneficia prudenter dispenses, cogitans res omnes esse mutabiles, & nihil unquam in eodem statu permanere solere: quidquid enim excellit, quando ad summum claritatis fastigium evasit, indignationem deorum effugere nequit, & rursus ad nihilum redigitur. Hoc autem potissimum accidit sævis ac superbis ingeniis, quæ humanæ naturæ terminos transgrediuntur. Nunc autem tibi honestissimis conditionibus bellum deponere licet. Nam & totus senatus ad decernendum tibi reditum, & populus ad perpetui exsilii mulctam lege sancita abrogandam est paratus. Quid igitur vetat te suavissimo charissimoque necessariorum tuorum conspectu iterum frui, & patriam exoptandam recuperare, & imperare, ut te decet, imperantibus, & duces ducere, & liberis nepotibusque maximam gloriam relinquere? Atque horum omnium promissorum, mox mox præstandorum, nos tibi sponsores sumus. Nunc enim non deceret ex S C. aut plebiscito tibi quidquam æqui aut moderati decerni, dum castra contra nos posita habes, & te hostiliter geris. quod si ab armis discesseris, decretum de reditu tibi à nobis brevi afferetur. ¶ Atque XXVI. hæc sunt bona quæ habiturus es, si cum patria in gratiam redieris. Quod si irasci pergas, nec odium contra nos conceptum deponas, in multa & gravia incides mala, quorum duo, quæ maxima & certissima sunt, nunc dicam. Primum, qui rem factu difficilem, imo vero quæ nullo modo fieri potest, improbe concupisti, pop. Rom. potentiam, idque Volscorum armis, evertere: deinde, quia si res successerit & voti compos fueris, id consse-

"τεθῶπιεν, πάντας δὲ θεοὺς τε καὶ ἥρωας καὶ δαίμονας, πό-
"λιν τε καὶ χώραν ἀπολαῦσαι τῆς δικαίας ἀρχῆς ἀνοίας,
"καὶ μηδὲν ἐξαίρετον μηδὲ ἀτιμώρητον ἀφεῖσθαι μέρος
"ὑπὸ σοῦ; οὐχ ἱκανὰς ἤδη τοῖς πάσιν ἐκτετεῖσθαι
"δίκας, τοσοῦτον μὲν φόνον [a] ἐργασάμενος, τοσαύτην δὲ
"χώραν πυρὶ καὶ σιδήρῳ λαφυραγώγησας, τοσαύτας δὲ πόλεις
"ἐκ βάθρων ἀναστήσας, [b] ἑορτάς τε καὶ θυσίας καὶ σεβα-
"σμοὺς [c] θεῶν ἢ δαιμόνων, οὓς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνέρτους
"ἀναλήσας γενέσθαι καὶ ἀθύτους, καὶ τιμὰς νομίμων ἀμοί-
"ρους; ἐγὼ μὲν [d] οὖν" οὐκ ἠξίουν ἄνδρα ὅτῳ φρενῶν ὑπο-
"σπὰν ἀρετῆς ἔστιν, ὅτε [e] συναιρεῖν τοῖς ἐχθροῖς τὰ φίλια,
"ὅτε χαλεπὸν ὀργὴν εἶναι καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐξα-
"μαρτάνοντάς τι περὶ αὐτὸν, ἄλλως τε καὶ δίκας πρὸ αὐ-
"τῶν εἰληφότα πολλὰς καὶ μεγάλας. ἃ μὲ οὖν ἀπολο-
"γεῖσθαί τε περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ εἴχομεν, καὶ παραιτεῖσθαί σε
"περὶ τῶν δημοτικῶν, ζῶσί ἐστιν. ἃ δὲ [f] ὑποτίθεσθαί σοι δ'
"εἰκὸς οἱ τιμιώτατοι [g] φιλονεικοῦντες καὶ ὑπερχεῖσθαι διαλ-
"λαττομένῳ πρὸς τὴν πατρίδα, ζωπί· [h] σὺ δὲ ᾧ ὁ θυμὸς
"σοῦ μάλιστα ὑπάρχει, καὶ [i] ὅ θεῖον ὄντι συλλαμβάνῃ,
"μετριάσας, καὶ ταμιευσάμενος τὴν τύχην, ἐνθυμηθέντα ὅτι
"μεταβολῆς ἔχεται πάντα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὡδὶ ὅτι
"τὴν αὐτῶν φιλεῖ διαμένειν νεμεσᾶταί τε ἅπαντα ὑπὸ
"θεῶν τὰ ὑπερέχοντα, ὅταν εἰς ἄκρον ὑπερφανείας ἀφίκη-
"ται, καὶ τρέπεται πάλιν εἰς τὸ μηδέν. μάλιστα δὲ τοῦτο
"πάσχει τὰ σκληρὰ καὶ μεγάλαυχα φρονήματα καὶ τοὺς
"ὄγκους ἐκβαίνοντα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ὑπάρχῃ δέ
"σοι νῦν πάντων κρείττονι καταλύσαντι τὸν πόλεμον.
"ἥ τε γὰρ βουλὴ πᾶσα ἕρμηται τὴν κάθοδον ψηφί-
"σασθαί σοι, καὶ ὁ δῆμος ἕτοιμός ἐστι νόμῳ κυρωθέντι λῦ-
"σαι τὴν ἀειφυγίαν. τί οὖν ἔτι κωλύει σὲ τοῖς ἡδίστοις καὶ
"τιμιωτάτοις ὄψεις [k] τῶν ἀναγκαίων σωμάτων ἐπιλα-
"βεῖν, καὶ κἀκομίσθαι τὴν θεμιστοκλέους παλαιὸν, ἄρχειν
"τε, ὥσπερ σοι πρόσηκεν, ἀρχόντων, καὶ ἡγεῖσθαι ἡγεμό-
"νων, παισί τε καὶ ἐγγόνοις μέγιστον εὔκλημα κατα-
"λιπεῖν; τούτων μήτοι τῶν ὑποκρίσεων ἡμεῖς ἐγκε-
"καλέσμεθα, ὡς [l] αὐτίκα μάλιστα γενησομένων.
"νῦν μὲν δὲ οὐχὶ καλῶς εἶχε ψηφίσασθαί σοι τὴν βου-
"λὴν ἢ τὸν δῆμον ὑφ' ἑνὸς ὑπεικὲς ἢ μέτριον, ἕως ἀντιπαρήρα-
"τοπέδουσας ἡμῖν, καὶ τὰ πολεμίων ἔργα δρᾷς; εἰ δὲ ἀπο-
"σήμης τῶν ὅπλων, ἥξει σοὶ ὃ νῦν τὸ καθόλου ψήφισμα
"φερόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ εἰς μακρὰν. Ἀγαθὰ μὲν δὴ ταῦτα
"ὑπάρξει σοὶ διαλλαττομένῳ· μωροῦντι δὲ ὅτι τῆς ὀργῆς,
"καὶ μὴ διαλυομένῳ ὃ μῖσος πρὸς ἡμᾶς, πολλὰ καὶ χα-
"λεπὰ, ἐξ ὧν ἐγὼ δύο τὰ μέγιστα νῦν καὶ φανερώτατα
"ἐρῶ. πρῶτον μέν, ὅτι δυσκόλως γενέσθαι, μᾶλλον δὲ
"ἀδυνάτου πράγματος πονηρὰν ἔρασθαι ἔχεις, πόλεως τε
"Ρωμαίων καθελεῖν τὴν ἰσχύν, καὶ ταῦτα τοῖς Οὐολού-
"σκων ὅπλοις· ἔπειθ', ὅτι σοι κατορθώσαντί τε καὶ θύσαν-
τι,

[a] Ἐργασάμενος ἀνθρώπων, τοσαύτην &c. in Cod. Vat. [b] Sensus & legitima verborum sententiarumque connexio lectionem hujusmodi videtur flagitare, ἑορτὰς δὲ ἀνεῖλεν, καὶ θυσίας, καὶ σεβασμοὺς θεῶν, ἃ ἐν πολλοῖς τόποις ἀνίερους ἀναστήσας ποιεῖς, καὶ ἀθύτους &c. i. e. *Et sublatis solemnitatibus, & sacrificiis, & cultibus Deorum & Geniorum, quos multis in locis sine solemnitatibus & sine sacrificiis esse coëgisti, & quos legitimis ac debitis honoribus fraudasti.* Port. [c] Θεῶν καὶ δαιμόνων Vat. [d] Non agnoscit Vat. [e] Συναιρεῖν optime in Cod. Vat. quo modo legendum esse docuit Sylb. [f] Vox ὑποτίθεσθαι, ut & mox ὑπερχεῖσθαι, pendet ab ἴσχυεν subintellecto. Port. [g] *Lapus* pro φιλονεικοῦντες videtur legisse φιλοπατοῦντες. Sylb. In Cod. Vat. ομιλοῦντα φίλων ἴσχυεν. [h] Illud ὃ τῷ accipiendum videtur pro ὃν ὅσῳ χρόνῳ. Sylb. [i] Τὸ θεῖον ἐν σοὶ Vat. quo modo & Sylb. hoc sensu: *dum maximæ tibi vires suppetunt, & deus adhuc favet suademus iram moderari & fortunæ parcius uti.* [k] Τῶν ἀναγκαίων σωμάτων Vat. [l] Ulitatius αὐτίκα μάλα Sylb. atque ita in Cod. Vat.

a Illud

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3. V. C. Cic. 266. Var. 268.

"χότι, πάντων ἀνθρώπων [a] ὑπάρξει σοι δυσυχέστατον
"νομίζεσθαι. ἐξ ὧν δὲ ταῦτα παείσαταί μοι φρονεῖν
"σε, ἄκουσον, ὦ Μάρκιε, μηδὲν πρὸς τιμὴν ἐλαθι-
"είαν μου τ λόγων τεκμαιρόμενος. σκόπει δὲ πρῶτον ὑπὲρ
"τῶν ἀδυνάτων. Ρωμαίοις, ὡς οἶσθα καὶ σύ, πολλὴ μὲν ἔστι
"νεότης ἀπτόλεμος· ἧς εἰ δὲ ταραχὰς ἐξαιρεθείη γενησο-
"ται δὲ τοῦτο κατὰ πολλὴν ἀνάγκην νῦν, διὰ τόνδε τ
"πόλεμον· πάντα γὰρ ὑπὸ δέους κοινοῦ [b] σωίσασθαι φιλεῖ τὰ
"διάφορα· οὐχ ὅτι Οὐολῦσκοι κρατήσουσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἄλ-
"λο τ τῆς Ἰταλίας [c] ἔθνος οὐδέν. [d] πολλὴ γὰρ ἡ Λατίνων
"καὶ τ ἄλλων [e] συμμάχων ἀποίκων τ πόλεως ἰσχύς, ἣν
"ὁλίγου πᾶσαν ἀπτύρον ἧξειν προσδέχου· σκαληνοί τε
"οἷος σὺ, καὶ πρεσβύτεροι καὶ νέοι, τοσοῦτοι δὲ πλῆθος, ὅσοι
"οὐδὲ πάσαις οἶσι εἰσὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι μεγίστη δὲ πα-
"σῶν βοήθεια, καὶ ταῖς ἐν τοῖς θεοῖς ἐλπίδας οὐδὲ πολ ἡ-
"μῶν ψευσαμένη, συμπάσης τε ἀμείνων ἀνθρωπίνης ἰσχύ-
"ος, ἡ παρὰ τ θεῶν εὔνοια, [f] δι' ἣς ὑμῖν μόνον ἐλευθέραν εἰς
"τόδε χρόνου τ πόλιν ζώσην οἰκοῦμεν, ὀλδόην ἤδη τιμὴν νῦν
"γενεάν, ἀλλὰ καὶ εὐδαίμονα, καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἄρχουσαν.
"μηδ' ἡ Πεδανοῖς ἡμᾶς εἰκάσῃς, μηδὲ Τολερίνοις, μηδὲ
"τοῖς ἄλλοις μικροπολίταις, ὧν κατέχες τὰ πολίχνια· καὶ
"δ' ἥτιον ἂν τις σε σκαληνὸς, καὶ ἀπ' ἐλάττονος ἢ τοσαύ-
"της σκαπάς, ὀλιγανθρωπίαν καὶ φαυλότητα ἐρυμάτων
"ἐδιάσατο· ἀλλ' ὀφθεὶς ὁ μεγέθους τ πόλεως, καὶ τὴν
"λαμπρότητα τ ἐν τοῖς πολέμοις ἀρέξεων, καὶ τὴν ἐκ
"τοῦ θείου παρουσ αὐτῇ τύχην, δι' ἣν ἐκ μικρᾶς τοσαύτη
"γέγονεν· καὶ τὴν σεαυτοῦ δύναμιν, ἣν ἐπάγων ἔργῳ το-
"σῷδε ἀτυχεῖς, μὴ νόμιζε ἠλλάχθαι· ἀλλὰ μέμνησο
"ἀκριβῶς, ὅτι Οὐολύσκων τε καὶ Αἰκανῶν σκαπὰν ἐπάγῃ,
"ὡς ἡμεῖς οἵδε οἱ νῦν ὄντες ἐν πολλαῖς ἐσκέμθημεν μάχαις,
"ὁσάκις ἡμῖν ἐτόλμησαν εἰς πόλεμον καθίστηναι. ὥστε σὺν
"τοῖς χείροσιν ἀγωνίζεσθαι μέλλων ἴσθι πρὸς τοὺς κρείτ-
"τονας, καὶ σὺν τοῖς ἡττημένοις διὰ παντὸς πρὸς τοὺς
"νικῶντας ἀεί. εἰ δὲ δὴ ταὐναντία τούτων ἦν, ἐκεῖνο γέ τοι
"θαυμάζειν ἄξιον, πῶς λέληθέ σε πολεμικῶν ὄντα
"πραγμάτων ἔμπειρον, ὅτι ὁ μὲν τὰ δεινὰ εὔτολμον
"ἐκ ἴσου πέφυκεν φιλεῖ τοῖς τε ὑπὲρ οἰκείων
"ἀγαθῶν ἀγωνιζομένοις καὶ τοῖς ἐπὶ τὰ ἀλλότρια πο-
"ρευομένοις· [h] οἱ μὲν γὰρ, ἐὰν μὲν κατορθώσωσιν, βλάπτοι-
"τοῖς δὲ ἀνάγκη, ἐὰν πταίσωσιν, καταλείπεται. καὶ τοῦ
"σφάλλεσθαι τὰς μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ τ ἐλαττόνων,
"καὶ τὰς κρείττους ὑπὸ τ φαυλοτέρων, τοῦτο δὲ τοῖς μά-
"λιστα αἴτιον ἴσθι. δεινὴ γὰρ ἡ ἀνάγκη, καὶ ὁ πρὸς τὸ
"ἔσχατον κίνδυνον ἱκανὸς θάρσος ἐνθεῖναί τινι καὶ
"μὴ προϋπάρχον φύσει. ἔχοι κ ἔτι πλείω λέγειν ὑ-
"πὲρ τοῦ ἀδυνάτου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά. Εἷς ἔτι
"μοι καταλείπεται λόγος, ὃν εἰ μὴ μετ' ὀργῆς, ἀλλ'
"ἐκ λογισμοῦ κρίνεις, ὀρθῶς τε εἰρῆσθαι δόξει, καὶ πρέ-

"queris ut omnium hominum miſerrimus ha-
"bearis. Cur autem hæc mihi in mentem ve-
"niunt ut ita de te ſentiam, audi me, Marci,
"nec mea dicendi libertate exaſperare. Ac
"primum conſidera te rem, quæ fieri nequit,
"aggredi. *Nam* pop. Rom. ut tu ipſe ſcis,
"multa juventute domeſtica abundat, quam
"(ſi ſeditio ſublata fuerit, quod fiet ob gra-
"vem hujus belli neceſſitatem; omnes enim
"qui inter ſe diffident, communis periculi
"metus conciliare ſolet) non ſolum Volſci
"non vincent, ſed ne ulla quidem alia gens,
"quæ Italiam incolit. Magna quoque eſt La-
"tinorum & aliorum ſociorum noſtræ urbis
"colonorum potentia, quam totam prope-
"modum nobis auxilio venturam exſpecta.
"Duces vero tui ſimiles, tam ſeniores quam
"juniores, tot nobis ſunt, quot vix in uni-
"verſis aliis populis. Sed longe omnium ma-
"ximum auxilium, quod nunquam in adver-
"ſis ſpem noſtram fefellit, &, quod omnibus
"humanis viribus eſt præſtantius, eſt deorum
"benevolentia, quorum beneficio ad hoc uſ-
"que tempus hanc urbem, octavam jam æta-
"tem, non ſolum liberam, ſed etiam fortuna-
"tam, & multis gentibus imperantem incoli-
"mus. Nec nos cum Pedanis, aut Tolerinis,
"aliiſque parvis populis, quorum oppidula
"occupaſti, conferas: nam & alius imperator,
"te minor, & minoribus inſtructus copiis,
"munitiones à paucis defenſas & infirmas ex-
"pugnare potuiſſet: ſed conſidera urbis am-
"plitudinem, & rerum bello geſtarum ſplen-
"dorem, & numinis divini favorem, quo ex
"parva ad tantam magnitudinem excrevit:
"tuaſque copias, quibus fretus rem tantam
"aggrederis, ne putes nunc alias eſſe factas;
"ſed bene memento te Volſcorum & Æquo-
"rum copias ducere, quos nos ipſi, qui nunc
"vivimus, toties prælio vicimus, quoties in
"bello nobiſcum congredi ſunt auſi. Qua-
"propter cum deterioribus adverſus præſtan-
"tiores, & cum iis qui perpetuo vincuntur,
"adverſus eos qui ſemper vincere ſunt ſoliti,
"te certaturum ſcito. Quod ſi contra ſe res
"haberet, illud tamen mirandum eſſet, quo
"modo tu, rei militaris peritus, ignores in pe-
"riculis non parem audaciam ſolere eſſe in
"iis qui pro ſuis fortunis dimicant, & iis qui
"alienas invadunt. niſi enim iſtis res ſucce-
"dat, levem cladem accipiunt: illis vero, ſi
"rem male gerant, nihil fit reliqui. Atque
"hinc potiſſimum fit, ut ſæpe majores à mi-
"noribus, & præſtantiores à deterioribus clade
"afficiantur. Vehemens enim eſt neceſſitas, &
"extremum periculum etiam ei poteſt auda-
"ciam inferere, cui non ſit innata. Plura ha-
"bui, quæ de impoſſibili dicerem: ſed hæc
"dixiſſe ſufficiat. ¶ Unum adhuc mihi dicen-
"dum reſtat, quod, ſi non cum ira ſed rati-
"one judicaris, recte dictum putabis, & ad pœ-
"nitentiam

XXVII.

a Illud σοι poſt ὑπάρξει ſuperfluum viſum eſt *Sylburgio*. Attico more in eadem ſententia geminari exiſtimavit *Caſaub.* Omittitur autem in *Cod. Vat.* ubi legitur ὑπάρξει δυνυχέστατον. b Magis hîc mihi placeret κρίνεσθαι, ut alibi dicit κρίνει καὶ πρόσκοπον, & κρίνοντος τῷ θορύβῳ. Manente tamen vulgata lectione, non abſurde vertit *Lapus* ad hunc modum: *nam ob communem metum ſtudent diſſidentia omnia conſpirare. Steph.* c Ἐθνῶν *Vat.* d Πολλὴ γὰρ ἡ Λατίνων ἡ καὶ τῶν ἄλλων *Vat.* e Συμμάχων τε καὶ ἀποίκων malit *Gelenius.* f Cum ὀλίγου vel χρόνου ſubaudiendum vel verbum ἔσῃ. *Sylb.* g Δι' ἧς ὃς agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *per quos.* Sed non minus apte legas δι' ἣν, ut paullo infra v. 26. poteſt tamen & illa retineri lectio, quia ſimiliter infra legitur ἀφ' ὧν θεῶν. *Sylb.* h Optime in *Cod. Vat.* οἱ μὲν γὰρ ἐὰν μὲν κατορθώσωσιν, βλάπτουσιν. i Ἐὰν πίσωσιν. *Vat.* k Pro ἔτι in *Ed. Steph.* ἔστι. quod parum huc facit, niſi pro πλείω legas πλέονα. *Lapus* præterita particula vertit, *habui plura. Sylb.*

Par. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V. C. Cir. 266. Var. 268.

" nitentiam factorum adduceris. quidnam au-
" tem illud est? Nulli mortalium dii certam
" futurorum scientiam dederunt; nec post
" homines natos invenias quempiam cui om-
" nia ex animi sententia successerint, ita ut
" nulla in re fortuna ei sit adversata. Propter-
" ea homines, qui aliis antecellunt pruden-
" tia, quam longa ætas & magna experientia
" adfert, antequam rem aggrediantur, eventum
" ejus spectandum putant; non alterum tan-
" tum, quem sibi ipsi optant, sed eum etiam qui
" præter exspectationem accidere potest: præ-
" cipue vero duces bellorum, in quos, quo res
" majores eorum potestati permittuntur, *eo*
" *magis* felicium aut infelicium eventuum
" caussæ ab omnibus conferuntur. deinde si
" nulla, aut levia, aut pauca damna bellum pa-
" rum feliciter gestum sequutura videant, tunc
" demum rem aggrediuntur; sin multa &
" magna, ab incœpto desistunt. Hoc tu quo-
" que fac, &, antequam rem aggrediaris, con-
" sidera, si in bello res tibi male successerit,
" nec omnia quæ speras consequutus fueris,
" quid tibi sit eventurum. Accusaberis à tuis
" hospitibus, quod res aggressus fueris multo
" majores, quam quæ à te fieri possent: &
" quum noster exercitus rursus eo veniet, il-
" lorumque agrum vastabit (neque enim illos
" inultos manere patiemur, qui nos injuria pri-
" ores affecerunt) horum alterutrum vitare
" non poteris, quo minus vel ab illis ipsis, qui-
" bus calamitatum magnarum auctor fueris,
" turpiter interficiaris, vel à nobis, quos inter-
" fecturus & in servitutem redacturus huc ve-
" nisti. Sed fortasse etiam illi antequam ali-
" quid mali à nobis patiantur, pacis nobiscum
" faciendæ desiderio, te ad supplicium dedere
" non dubitabunt: id quod multi, tam barbari
" quam Græci, in talem fortunæ statum com-
" pulsi, facere coacti fuerunt. Hæccine igitur
" parva & nullius momenti tibi videtur? hæcci-
" ne adeo contenenda, ut quævis extrema mala
XXVIII. " perpeti malis? ¶ Age, si res tibi ex voto
" successerit, quodnam admirandum & adeo
" exoptandum bonum consequeris? quam glo-
" riam inde referes? Nam & hoc considera.
" Primum quidem carissimis & tibi conjun-
" ctissimis privaberis; matre misera, cui pro
" partu & educatione, aliisque laboribus quos
" tua caussa pertulit, haud præclaram refers
" gratiam; deinde pudica conjuge, quæ tui de-
" siderio in solitudine & viduitate totum di-
" em noctemque tuum deplorat exsilium; præ-
" terea duobus filiis, quos ex bonis natos ma-
" joribus, illorum etiam honoribus gloriose
" in fortunata patria frui oportebat. Quorum
" omnium miserum & infelicem vitæ exitum
" spectare cogeris, si copias ad muros ausus
" fueris admovere. nulli enim tuorum par-
" cent ii qui suis timent, & qui eodem sævitiæ
" genere à te tractantur: sed à nullis tor-
" mentis, à nullis crudelibus facinoribus, à
" nullo denique contumeliæ genere in eos

" φείσονται τῶν σῶν υἱέων οἱ τοὺς τῶν ἀφετέρων κινδυ-
" νεύοντες, καὶ εἰς τὰ ὅμοια κακῶς σὲ πάσχον-
" τες. [h] ἀλλ' εἰς ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ ὕβρεις ἁπλᾶς, καὶ
" πᾶσαν ἄλλην ὑβρεαν περιπλακισμοῦ χωρήσουσιν,
" ἐπὸ

a Pro ἢ aptius legas ἂν vel ἤν. quæ commutatio apud *Pausaniam* quoque à me annotata est ad p. 410. ut error natus sit è scripturæ compendio. *Sylb.* b Alludere videtur ad *Euripidis* illud, ὡς ὅτις ἀνδρῶν εἰς ἅπαντ' εὐδαιμονεῖ. quod iisdem fere verbis *Nicostratus* dixit, οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ. *Sylb.* c Απαντες ἐπὶ τούτοις ἀναφέρουσι *Vat.* d Περίεσται ἢ ἀδυνάτους *Vat.* Vulgatam lectionem sequitur *Lapus.* e Παθεῖν agnoscit etiam *Lapi* versio, *ausus esse ultima malorum omnium patienda.* sed sententia videtur aliud verbum requirere, δυεῖν, νομίζων, vel simile: nisi forte hunc sensum esse velis; *& spretis illis, extrema subeunda sint mala. Sylb.* f Pro ἐπ non absurde legeris ἐφ'. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τί τὸ θαυμαστὸν ἐπὶ σοι. g Καὶ νύκτα σὺν φυγαῖς ἀδυρομένη *Vat.* h Ἀλλ' ἐς ἀριθμὸς αὐτῶν δοκεῖς ἢ ὕβρεις in *Cod. Vat.*

a Ἡλικὰς

"ἀπὸ τῶν συμφορῶν βιαζόμενον καὶ τούτων οὐχ ὧν
"δρᾶντες, ἀλλ' ὁ τιὼ ἀνάγκην αὐτοῖς ὀλιγωρεῖς αἰτι-
"ῆσῃ. [a] ἡδονὰς μὲν τοιαύτας καρπέσῃ, καὶ γνώμῃ χω-
"ρήσαντός σοι [b] τοῦ ἔργου ἔπαινον δὲ καὶ ζῆλον καὶ
"τιμὰς, ὧν ὀρέγεσθαι χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρῶν, [c] σκό-
"πει ποίας καὶ πίνας μητροκτόνος κακλήσῃ καὶ πα-
"τροφόνος, καὶ γυναικὸς ἀλιτήριος, καὶ πατρίδος
"ἀλάστωρ· καὶ οὔτε θυσιῶν, οὔτε ἀγορῶν, οὔτε ἑστίας,
"ὅπῃ ποτ' ἂν ἀφίκῃ, κοινωνεῖν ἐθελέσει σοι τῶν δι-
"καίων καὶ ὁσίων [d] οὐδείς· αὐτοῖς τε οὐκ ἔσῃ τί-
"μιος οἷς εὐνοιαν ἀπεργαζόμενος ταῦτα δρᾷς, ἀλ-
"λὰ κερπωσάμενοί τινα [e] ἕκαστος ἐκ τῶν σῶν ἀσε-
"βημάτων ὠφέλειαν, μισήσουσι τιὼ αὐθάδειαν τοῦ
"τρόπου. ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι χαρεὶς τοῦ μίσους, ὅ πα-
"ρὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἕξεις, καὶ φθόνος ἀπαντήσε-
"ται πολὺς ἐκ τῶν ἴσων, καὶ φόβος ἐκ τῆς ἡσσόνων, καὶ
"δι' ἀμφω ζῶντα ὀπιβουλαὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ χα-
"λεπὰ ὅσα εἰκὸς συμπεσεῖν ἀνδρὶ ἐρήμῳ φίλων, καὶ
"ὑπὸ ξένῃ ὄντι γῇ. τὰς γὰρ δὴ τῶν θεῶν τε καὶ δαι-
"μόνων ὀλιγωρουμένους τοῖς ἀνοσίοις καὶ δεινὰ διατε-
"ξαμένοις ἐλπίδας ἐῶ, ὑφ' ὧν ἀριζόμενοι ψυχάς τε
"καὶ σώματα, κακοὺς μὲν ἀγρίλλουσι βίους, [f] πικρὰς
"δὲ ἐκπεμπόμενοι τελευτάς. ζῶντα οὖν ὑπομνηθεὶς, ὦ Μάρ-
"κιε, μετάγνωθι, καὶ πᾶσαν μνησικακῶν τῆς [g] ἑαυτοῦ
"πατρίδος· τύχῃ τε πάντων αἰτίαν ἡγησάμε-
"νος, ὧν πέπονθας πρὸς ἡμῶν, ἢ δέδρακας ἡμᾶς κα-
"κῶν, ἄπιθι χαίρων ὅτι τὰ οἰκεῖα, [h] μητρός τε φιλο-
"φρονήτους ἀσπασμοὺς καὶ γυναικὸς φιλοφρόνους
"ἡδίστας, καὶ τέκνων ἀσπασμοὺς γλυκυτάτους
"καὶ σαυτοῦ ἀποδοχὴν ὀφείλημα κάλλιστον τῇ [i] γεννη-
"σαμένῃ τε καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα παιδοσαμένῃ πα-
"τρίδι.

Τοιαῦτα διεξελθόντος τοῦ Μινυκίου, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ
Μάρκιος εἶπεν "Σοὶ μὲν, ὦ Μινύκιε, καὶ [k] ὑμῖν τοῖς ἄλλοις τοῖς
"ἅμα τούτῳ πεμφθεῖσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, φίλος εἰμὶ καὶ πρό-
"θυμος, εἴ τι δύναμαι ποιεῖν ἀγαθὸν, ὅτι μοι καὶ πρότερον
"ὅτε πολίτης ὑμέτερος ἦν, καὶ τὰ κοινὰ ἐπράττον, ἐν
"πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἐγένεσθε χρεῖς χρήσιμοι, καὶ μὴ
"τιὼ φυγὴν ἐκ ἀπεσφήτε με καταφρονήσαντες τῆς τό-
"τε τύχης, ὡς οὔτε φίλους εὖ ποιεῖν δυνάμενον ἔτι, οὔτε
"ἐχθροὺς κακῶς, ἀλλὰ χρηστοὶ καὶ βέβαιοι διεμείνα-
"τε φίλοι, μητρός τε τῆς ἐμῆς κηδόμενοι, καὶ γυναικὸς,
"καὶ τέκνων, καὶ τὰς συμφορὰς αὐτοῖς κουφοτέρας
"ποιοῦντες ταῖς ἰδίαις ἐπιμελείαις. τοῖς δ' ἄλλοις Ρω-
"μαίοις ἀπέχθομαί τε, ὡς δύναμαι μάλιστα, καὶ πο-
"λεμῶ, καὶ οὐδέποτε μισῶν αὐτοὺς παύσομαι· οἳ με ἀν-
"τὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων, ἐφ' οἷς τιμᾶσθαι προσ-
"ἦκεν, ὡς τὰ μέγιστα ἐξημαρτηκότα περὶ τὸ κοι-
"νὸν, αἰσχρῶς ἐξήλασαν ἐκ τῆς πατρίδος, [m] ὅτε μη-
"τέρα αἰδοθέντες ἐμὴν, ὅτε παῖδας ἐλεήσαντες, ὅτε ἄλλο

[a] Ἡδονὰς μὲν δὴ τοιαύτας Vat. [b] Τοῦ δ' ἔργου ἔπαινον δὲ καὶ ζῆλον Vat. [c] Σκόπει ποίας δὲ πίνας Vat. [d] Οὐδεὶς Vat. [e] Ἕκαστος τούτων ἐκ τῶν σῶν Vat. [f] Οἰκτρὰς δὲ ἔσχε. Vat. Οἰκτρὰς δὲ καὶ πικρὰς legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *& amaros miserabilesque fines sustinent.* [g] Rectius cum *Camerario* legemus τῇ σαυτῆ πατρίδι. *Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* [h] Optime in *Cod. Vat.* Καὶ κόμιστ μητρὸς τε. [i] Γεννησαμένῃ τε Vat. [k] Ἡμῖν perperam in *Ed. Steph.* Ὑμῖν ἅμα τοῖς Vat. [l] Ἐν πολλοῖς ἀναγκαίοις ἐγένεσθε Vat. Ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγκαίοις maluit *Gelen.* [m] Οὔτε μητέρα αἰδεσθέντες τὴν ἐμὴν, οὔτε παῖδας ἐλεήσαντες Vat.

"sibi temperabunt, à suis calamitatibus *ad id* "adacti; horumque malorum non ipsi, qui "hæc facient, sed tu, qui illis hanc necessita- "tem impones, auctor eris. Atque, si res tibi "ex voto successerit, has voluptates perci- "pies: laudem vero & æmulationem & ho- "nores, qui viris bonis sunt expetendi, quos "& quales sis consequuturus, vide. matricida "diceris, filiorum interfector, uxoris nefarius "percussor, & patriæ malus genius; nec ad "sacra, nec ad epulas, nec ad domesticos la- "res, quocunque veneris, te quisquam pius "ac justus volet admittere; ac ne ipsis qui- "dem charus eris, in quorum gratiam de- "merendam hæc facis: sed singuli, per- "cepta aliqua utilitate ex tuis impiis faci- "noribus, ingenii tui arrogantiam odio habe- "bunt. Omitto enim dicere, te, præter æquissi- "mi cujusque odium, quod tibi conciliabis, "magnæ etiam æqualium invidiæ, & infe- "riorum metui, & ob horum utrumque in- "sidiis, & multis aliis iisque gravibus mo- "lestiis, in quas verisimile est hominem ami- "cis destitutum & peregre degentem incur- "rere, obnoxium futurum. Taceo etiam fu- "rias, quæ à diis geniisque immittuntur im- "piis & facinorosis hominibus; à quibus & "anima & corpore excruciati, vitam mise- "ram perpetuo tolerant, & tristem vitæ finem "exspectant. Hæc igitur considerans, Marci, "resipiscas, & injuriarum à patria acceptа- "rum memoriam deponas; omniumque ma- "lorum, quibus à nobis affectus fuisti, aut "quibus à te affecti fuimus, culpam in ipsam "fortunam rejiciens, lætus domum revertaris, "ad gratissimos matris amplexus, ad uxoris "suavissima comitatis officia, ad liberorum "dulcissimos amplexus *& salutationes*: & te "ipsum pulcerrimum ornamentum patriæ de- "bitum, quæ te genuit & tantum virum edu- "cavit, restituas.

Fur. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 $\frac{3}{4}$ V. C. Cat. 266. Var. 268.

¶ Quum Minucius in hunc modum loqutus fuisset, Marcius post parvam moram sic respondit: "Tibi quidem, Minuci, cæterisque "vobis una cum isto à senatu legatis ego a- "micus sum, paratus si qua in re possum vobis "benefacere; quia & ante, quum civis vester "essem & remp. administrarem, sæpius atque "opportune mihi profuistis, & post meum "exsilium non estis me aversati, fortunæ sta- "tum, in quo tunc versabar, despicientes, quasi "nec amicis amplius prodesse, nec inimicis "obesse possem: sed boni & constantes amici "perpetuo fuistis, matris meæ atque uxoris & "liberorum curam gerentes, eorumq; calami- "tates vestra diligentia & cura leviores red- "dentes. Verum, reliquis Rom. sum inimi- "cus, & cum illis bellum totis viribus gero, "nec unquam eos odio prosequi desinam, "qui me pro multis & præclaris facinoribus, "ob quæ meritis honoribus afficiendus eram, "quasi gravissime remp. violassem, turpiter "patria expulerunt, nec matris meæ reveren- "tia nec liberorum misericordia moti, nec "ullo

XXIX.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V. C. Cm. 266. Var. 268.

"ullo alio humano affectu in adversa mea "fortuna tacti. Quum igitur hoc sciatis, si "quid vos ipsi à me impetrare vultis, libere "mihi dicite; quia nullius rei, quæ fieri possit, "repulsam feretis. Cæterum de amicitia & "pace, ad quam, spe reditus mihi proposita, "cum pop. Rom. faciendam me hortamini, a-"gere desinatis. Scilicet enim vehementer "mihi optandus est reditus in eam urbem; ubi "vitium fert præmia virtutis, & sontium pœ-"næ insontibus infliguntur? Si quidem, eja "per deos, dic mihi cujus injuriæ caussa ego "hanc fortunam experior? aut ob cujus rei "studium mejs majoribus indignum? Prima "enim militia, ad quam juvenis admodum "sum profectus, ea fuit, quum contra reges "vi reditum tentantes dimicavimus. Ex eo "prælio ob civem servatum & hostem inter-"fectum civicam coronam mihi pro præmio "ab imperatore donatam retuli. deinde in a-"liis tam equestribus quam pedestribus præ-"liis, in quibus pugnavi, insignem navavi "operam, & ex omnibus fortitudinis præmia "retuli: nec urbs ulla expugnata est, quin "ejus mœnia ego primus aut certe cum pau-"cis ascenderim; nec hostes in acie fugati "sunt, quin mihi potissimum omnes, qui præ-"liis interfuerunt, propria confessione victo-"riam acceptam retulerint: nec ullum aliud "insigne aut forte facinus in bello, sine mea "sive audacia sive felicitate, editum est. ¶ Ve-

XXX.

"rum, fortasse & alius vir fortis hæc quoque, "licet non tam multa, de se jactare posset. "Sed quis imperator, aut quis centurio urbem "à se captam gloriari posset, sicut ego Cori-"olos cepi? aut quis idem à se eodem die ho-"stium etiam copias fusas ac fugatas, sicut ego "*fugavi* Antiatum exercitum, qui obsessis "auxilio veniebat? Non dicam enim me "tot egregiis facinoribus editis ex præda "multum auri, multum argenti, mancipia, ju-"menta, & pecus, & amplum ac fertilem a-"grum accipere noluisse, quamvis hoc mihi "liceret: sed, ad invidiam maxime vitandam, "me unum tantum bellatorem equum ex præ-"da, & meum hospitem ex captivorum nu-"mero cepisse, reliquas vero divitias in com-"mune delatas deposuisse. Ob hæc igitur fa-"cta utrum pœnas an honores merui? & u-"trum nequissimis civium subjici, an inferio-"ribus jura reddere? Verum non ob hæc me "plebs expulit; sed quod in reliqua vita in-"temperans, luxuriosus, & flagitiosus fuis-"sem. At quis ostendere posset aliquem ob "meas flagitiosas voluptates aut patria exsu-"lare, aut libertatem amisisse, aut bonis spo-"liatum esse, aut in aliam calamitatem inci-"disse? Imo ne inimicorum quidem ullus me "unquam accusavit, nec me ob quampiam "harum rerum est criminatus: sed quotidianæ

"πάθος ἤμερον ὀδὲν ὅτι τοῖς ἐμοῖς λαβόντες τύχαις. "μαθόντες δὲ τοῦτο, εἰ μέ αὐτοὶ δεῖσθέ του παρ' ἡμῶν, μη-"δὲν ὀκνοῦντες λέγετε, ὡς ὑμῖν ἀτυχήσοντες τοῦ δυνατοῦ. "περὶ δὲ φιλίας καὶ διαλλαγῶν, ἃς ἀξιοῦτε με ποιήσασθαι "πρὸς τὸν δῆμον ὅτι τοῖς ἐλπίσι τὸ καθόδου, παύσασθε "διαλεγόμενοι. πάνυ γὰρ ἀγαπητῶς δεξαίμην ἂν εἰς τοι-"αύτην καλὴν πόλιν, ἐν ᾗ τοὶ μὲν τὰ ἀρετῆς ἆθλα, τὰ "κακία φέρει· τοῖς δὲ τὰ κακούργων τιμωρίας, οἱ μηδὲν "ἡμαρτηκότες ὑπομένουσιν; ἐπεί, φέρε πρὸς θεῶν, [b] εἰ-"πέ μοι, τίνος ἀδικήματος αἰτίᾳ ταύτης ἐγὼ πεπείραμαι "τῆς τύχης; ἢ ποῖον ὀπλισθεύσας ἔργον ἀνάξιον τοῦ ἐμαυτοῦ "προσώπου; πρώτην ἐστρατευσάμην ἔξοδον κομιδῇ νέος ὢν, "ὅτε πρὸς τοὺς βασιλεῖς βίᾳ καλιόπλας ἠγωνιζόμεθα. ἐκ "ταύτης τοι μάχης [c] ἀριστείοις ἀνεδούμην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ στε-"φάνοις, πολίτην ὑπεραπώσας καὶ πολέμου ἀποκλείσας. "[d] ἔπειτα ὅσας ἄλλας ἱππικὰς καὶ πεζικὰς ἠγωνισάμην "μάχας, ὀπιφανὴς ἐν ἁπάσαις ἐγενόμην, καὶ ταῖρισεῖα ἐξ ἁ-"πάντων ἔλαβον· καὶ ὅτε πόλις ἐκ τοιχομαχίας ἑάλω τις, "ἧς ἐκ ἐγὼ πρῶτος ἐπέβην, ἢ [e] σὺν ὀλίγοις· ὅτε φυγὴ πο-"λεμίων ἐκ προτάξεως ἐγένετο, ἧς ἐκ ἐμὲ αἰτιώτατον "γενέσθαι πάντες οἱ παρόντες ὁμολογοῦσιν· ὅτε ἄλλο τοῦ λαμ-"πρῶν ἢ γενναίων ἐν πολέμοις ἔργων ὄφθεν ἄνευ τῆς ἐμῆς εἴτε "εὐτολμίας εἴτε εὐτυχίας ἐπράχθη. καὶ ταῦτί μοι ἴσως ἂν "ἔχοι τις ὑπὲρ αὐτοῦ γενναίῳ ἀνὴρ, [f] εἰ μὴ ὑπὲρ "τοσαῦτα, λέγω· ἀλλὰ [g] πόλιν τις δυνάσθ' ἂν καινὴν "σπαθ' [h] στρατηγὸς ἢ λοχαγὸς ἑλών, ὥσπερ ἐγὼ ἡ Κορι-"λανῶν; ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ αὐτὸς ἀνὴρ στρατιὰν πολε-"μίων τρεψάμενος, ὥσπερ ἐγὼ ἡ Αντιατῶν ἐπίκουρον "τοῖς πολιορκουμένοις ἀφικομένην; ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι "τοιαύτας, ἀρετὰς [k] ὁπόσας ἐξάμην, ἔξόν μοι λαβεῖν "ἐκ τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν χρυσὸν, πολλὰ δὲ ἀρ-"γυρον, ἀνδράποδά τε καὶ ὑποζύγια καὶ βοσκήμα-"τα, ὑπὲρ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ἐκ ἠξίωσα· ἀλλ' ἀνε-"πίφθονον ὡς μάλιστα βουληθεὶς ἐμαυτὸν ποιῆσαι, πο- 504
"λεμιὴν ἵππον ἕνα μόνον ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβον, καὶ τῶν
"ἐμαυτοῦ ξένον ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τὰ δὲ ἄλλα πλοῦτον
"εἰς τὸ κοινὸν ἔθηκα φέρων. πότερον οὖν τιμωρίας ἄξιος
"ἦν ἐπὶ τούτοις ὑπέχειν, ἢ τιμὰς λαμβάνειν; καὶ πότερον
"ὑπὸ τοῖς κακίστοις γενέσθαι τοῦ πολιτοῦ, ἢ τὰ δίκαια
"τούτων αὐτὸς τοῖς ἥττοσι; ἀλλ' ὑπὸ ταῦτά με ἀπώλε-
"σεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι δεῖ τὰ ἄλλου βίου ἀκόλαστος καὶ
"πολυτελὴς καὶ ἀσώτους ἡδονὰς ἢ τινα διὰ τοιαύτας ἡδονὰς ἢ τινα
"φεύγοντα, ἢ τὰ ἐλευθερίαν δουλωσόμενα, ἢ χρημάτων
"στερούμενον, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ χρησάμενον; ἀλλ' ὑ-
"δὲ τὰ ἐχθρῶν με ὑδεὶς πώποτε ἠτιάσατο, ὑδὲ διέβαλεν
"ἐπ' ὑδενὶ τούτων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων ἐμαρτυρεῖτό μοι ὑ ὁ
"καθ'

a Λέγειν μηδὲν ἀκοῦντες *Vat.* b Εἰπατέ μοι *Vat.* c Ut hîc legitur ἀριστείοις ἀνεδούμην στεφάνοις, ita supra p. 399. v. 22. de hoc ipso Marcio, στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείοις ἀνέδησεν. quæ scriptura cum ibi quoque esset suspecta, existimabam rectius legi posse ἀριστείοις ut p. 200. v. 1. quo modo & *Lapus* utrobique vertit, *corona fortitudinis.* Sed cum hîc sequatur, πολίτην ὑπεραπώσας καὶ πολέμιον ἀποκλείσας, ἀνδρείοις hîc maluit *Gelen.* ut intelligatur corona civica. *Sylb.* Perperam ἀνεδούμην in *Ed. Steph.* ego malim ἀνεδέμην, quod magis receptum quum ἀνεδούμην: quum verbum hoc ex iis sit, quæ contractionem in primis personis admittere non solet. *Port.* d Ἔπειτ' ὅσας *Vat.* e Σὺν πρώτοις maluit *Gelen.* sed cum vulgatam lectionem firmat *Lapi Cod.* [& *Vat.*] eam retinendam censemus; præsertim quod *Dionysius* simili phrasi alibi utatur. *Sylb.* f Malim transposito vocabulo in gnavum militem potius quam in ducem competere videntur; & Marcius in eo bello στρατηγὸς potius seu λοχαγὸς fuit quam στρατηγός. *Sylb.* g Πόλιν ἄλλην *Vat.* & *Lapi Cod.* h Στρατιώτης maluit *Gelen.* quia quæ hîc dicuntur à Marcio ipso Coriolanum militem potius quam ducem fuisse videntur. i Κορυολάνων *Vat.* k Ἀποδειξάμην *Vat.*

"καθ' ἡμέραν ἀνεπίληπτος εἶναι βίος. ἡ προαίρεσις
"ἡ Δία, φαίη τις ἄν, ἡ τῶν πολιτευμάτων σοῦ μισή-
"θεῖσα, Τύριλλε, ἐξεργάσαλό σοι τὸ συμφορώτερον. ἐξὸν δὲ
"ἑλέσθαι τὸ κρείττω μερίδα, τὸ χείρονα εἵλω. [a] καὶ
"διετέλεις ἅπαντα καὶ λέγων καὶ πράττων ἐξ ὧν κα-
"θυθήσεται μὲν ἡ πάτριος ἀριστοκρατία, κύριος
"δὲ ἔσαι [b] τῶν κοινῶν ὁ ἀμαθὴς ὄχλος καὶ πονηρός.
"ἀλλ' ἔγωγε τἀναντία ἔπραττον, ὦ Μινύκιε, καὶ ὅπως ἡ
"βουλὴ τῶν κοινῶν διὰ παντὸς ἐπιμελήσεται, καὶ ὁ πά-
"τριος [c] διαμενεῖ κόσμος τῆς πολιτείας προενόμιζον.
"ἀντὶ τούτων [d] μοι τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἃ τοῖς προ-
"γόνοις ἡμῶν ζηλωτὰ εἶναι εἰώθει, τὰς εὐτυχεῖς ταύτας καὶ
"μακαρίας κεκόμισμαι παρὰ τῆς πατρίδος ἀμοιβάς,
"οὐχ ὑπὸ σοῦ δήμου μόνον ἐξελαθεὶς, ὦ Μινύκιε, ἀλλὰ πο-
"λὺ πρότερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἣ κατ' ἀρχὰς ἐπαίρουσά
"με κεναῖς ἐλπίσιν, ἵνα τοῖς δημάρχοις τυραννίδα πε-
"ριβαλλομένοις ἀνταγωνίσωμαι, ὡς αὐτὴ παρέξουσα ὃ ἀσφα-
"λὲς, ἐπειδὴ κίνδυνόν τινα οὐκ ἐκ δημοτικῶν ὑπεῖδετο,
"ἀπέστη, καὶ παρέδωκέ με τοῖς ἐχθροῖς. σὺ μέντοι
"τότε αὐτὸς ὕπατος ἦσθα, ὦ Μινύκιε, ὅτε ὃ προβό-
"λλομα ὃ περὶ ἐμοῦ δίκης ἐγένετο, καὶ ἡνίκα Οὐαλέριος, ὁ
"προδιδόναι με τῷ δήμῳ προσιών, σφόδρα ὅτι τοῖς
"λόγοις εὐδοκίμει κἀγώ, δεδιὼς μὴ ψήφοις δοθείσης ὑ-
"πὸ τῶν συνέδρων ἁλῶ, συνέγνων, καὶ παρέξειν ἐμαυτὸν
"ὑπεδόμην ἥξοντα ὅτε τοῦ δίκην. [e] Ἦ δ', Μινύκιε,
"ἀπόκειναι· πότερα καὶ τῇ βουλῇ τὰ τιμωρίας ἄξιος ἐφά-
"νην εἶναι, ὅτι τὰ κράτιστα [f] ἐπολιτευόμην καὶ ἄριστον,
"ἢ τῷ δήμῳ μόνῳ; εἰ μὲν γὰρ ἅπασι ταῦτα ἐδόκει τότε, καὶ
"πάντες με ἀπηλάσατε, φανερὸν ὅτι πάντες οἱ ταῦτα
"βουληθέντες ἀρετῇ μισεῖτε, καὶ τόπος οὐδεὶς ἔστιν ἐν
"τῇ πόλει δεχόμενος καλοκἀγαθίαν· εἰ δὲ βιασθεῖσα
"ἡ βουλὴ συνεχώρησε τῷ δήμῳ, καὶ ὃ ἔργον αὐτῆς ἀ-
"νάγκης ἦν, ἴσθι γνώμης [g] προηρεῖσθαι δήπου ὁμο-
"λογεῖτε, καὶ μηδενὸς εἶναι τῇ βουλὴν ὧν ἂν προέληται,
"κυρίαν. ἔπειτα εἰς τοιαύτην ἀξιοῦτέ με πόλιν καλεῖ-
"σθαι, ἐν ᾗ ὃ κρεῖττον μέρος ὑπὸ τοῦ χείρονος ἄρχεται;
"[h] πολλὴν ἄρα καλεῖτε μανίαν. φέρε, καὶ δὴ πέπει-
"σμαι, καὶ ἀφελυσάμενος τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀξιοῦτε,
"κατελήλυθα, τίς ἡ μετὰ ταῦτα [i] ἔσται μοι ἀφέλεια;
"καὶ τίνα βίον ζήσομαι; [k] πότερα ὃ ἀσφαλὲς καὶ ἀκίν-
"δυνον αἱρούμενος, ἀρχάς τε καὶ τιμὰς καὶ τἄλ-
"λα ἀγαθὰ, ὧν ἄξιον ἡγοῦμαι ἐμαυτὸν, μᾶλλον, θερα-
"πεύειν ὑπομένω τὰ ἔχοντα τὴν τούτων ἐξουσίαν ὄχλον;
"πονηρὸς ἄρα ἐξ ἀγαθοῦ γενήσομαι, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι
"τῆς προτέρας ἀρετῆς ὄφελος. [l] ἀλλ' οἷς αὐτοῖς
"ἤθεσι μένων, καὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν τῆς πολιτεί-
"ας φυλάττων, ἀναλώσομαι τοῖς μὴ ζηλωταὶ προαιρου-
"μένοις. ἔτι δὲ προῦλλον ὅτι πολεμήσει μοι πάλιν ὁ
"δῆμος, καὶ δίκας ἑτέρας πάλιν ἀξιώσει λαμβάνειν, τοῦτο
"αὐτὸ πρῶτον ἔγκλημα ποιούμενος, ὅτι τῆς χαλε-

"frugalitatis & vitæ inculpatæ omnes mihi testimonium dixerunt. At certe dixerit quis, tua illa ratio exosa, quam in rep. administranda sequi voluisti, te in hanc calamitatem conjecit. quum enim liceret tibi meliorem partem eligere, tamen deteriorem prætulisti; & quidquid perpetuo aut dicebas aut faciebas, eo spectabat, ut patrium reip. per optimates regimen everteretur, reique publicæ gubernacula penes imperitum & improbum vulgus essent. Imo vero, Minuci, contraria studia sum sequutus, & semper provide operam dedi ut reip. cura penes senatum perpetuo esset, ejusque patrius status & disciplina semper conservaretur. atque pro his meis præclaris studiis, quæ majoribus nostris æmulatione digna videbantur, felicem hanc & beatam gratiam patria mihi retulit; non à plebe sola, Minuci, verum multo ante à senatu expulso: qui principio me inani spe erexit, quando tribunis tyrannidem sibi astruentibus adversabar, promisitque se omnem mihi securitatem præstiturum esse; sed ubi nescio quid periculi à plebe suspicatus est, me deseruit, inimicisque prodidit. Tu, Minuci, consul tunc eras, quum S C. de meo judicio est factum; & quum Valerius ille, qui suadebat ut plebi dederer, vehementer ob suam orationem est laudatus; & quum ego, veritus ne senatus suffragiis damnarer, assensi, & dicta mihi die vadimonium memet obiturum spopondi. ¶ Eja igitur, Minuci, responde, utrum etiam senatui dignus pœna sum visus ob optimas res à me in reip. administratione gestas, an plebi soli? Si enim omnes tunc de communi sententia me expulistis, patet vobis omnibus, quorum voluntate hæc facta sunt, virtutem esse invisam; nec ullum esse in urbe locum, qui honestatem ac probitatem capiat. Quod si senatus coactus id plebi concessit, ejusque factum necessitatis non voluntatis fuit, certe eum ab improbis vinci ac regi, nullaque ejus decreta auctoritatem habere fatemini. & tamen vultis ut in talem civitatem revertar, ubi meliores parent deterioribus? profecto me magnæ insaniæ damnatis. Age, finge hoc mihi persuasum, meque facta pace, ut petitis, reversum, quis posthæc erit meus animus? quam vitam vivam? Utrum tuta consilia & omni periculo carentia sequutus, & magistratus & honores & alia bona (quibus me dignum judico) ambiens, favorem vulgi, penes quod est horum dandorum potestas, assentationibus captare sustinebo? malus igitur ex bono fiam, & pristina virtus nihil utilitatis mihi afferet. an eosdem mores retinens, idemque institutum in rep. servans, adversabor iis quorum studia erunt contraria? At nonne illud manifestum est, fore ut iterum plebs mihi bellum inferat, & alias pœnas de me sumere velit, hoc ipsum crimen primum objiciens; me, suo beneficio in

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3. V. C. Cos. 266. Var. 268.

XXXI.

a Καὶ διετέλεις Vat. b Τῶν κοινῶν ὄχλος δημοθὴς Vat. c Διαμένει πάτριος Vat. d Μίντυ τῶν καλῶν Vat. e Ἦ δὴ μοι, Μινύκιε, δίκαιόν Vat. f Ἐπολιτευόμην τε & ἐπράττον Vat. g Ὁμολογεῖτε δῆπου προηρεῖσθαι Vat. & mox v. 35. κυρίαν εἶναι. h Legendum πολλὴ μὲν ἄρα καλ. μαν. Sylb. i Ἔσται μοι ἀφέλεια Vat. k Πότερα τὸ ἀσφαλὲς Vat. & mox v. 41. & τὸ ἄκιν. v. 42. ἡμῶν ἡγοῦμαι. & v. 49. τῶν αὐτῶν. l Ἀλλὰ interrogative positum, idemque valet ac ἦ. in fine periodi collocanda interrogationis nota. Pers.

Par. Jul. 4228. Ann. Chr. 488. Olymp. 73 ¾. V. C. Cos. 266. Var. 268.

"in patriam reſtitutum, ſuis voluptatibus non
"inſervire? non poteſt hoc negari. Exorie-
"tur deinde aliquis alius, Icilio vel Decio ſi-
"milis, tribunus audax, qui accuſabit me,
"quod diſſidia inter cives ſeram, aut plebi in-
"ſidias ſtruam, aut *remp.* hoſtibus prodam,
"aut tyrannidem affectem, (ut fecit Decius,
"qui me ejus criminis inſimulavit) aut aliam
"injuriam faciam, quæcunque ipſi viſa fue-
"rit. inimico enim crimina non deerunt. Et
"præter alia crimina hæc quoque brevi ob-
"jicientur, quæcunque durante hoc bello à
"me facta ſunt, agros veſtros à me cæſos, præ-
"dam abactam, urbes ereptas, & harum pro-
"pugnatores partim interfectos, partim in ho-
"ſtium poteſtatem redactos. Accuſatoribus,
"hæc objicientibus, quidnam, ut me purgem,
XXXII. "reſpondebo? aut quo utar auxilio? ¶ Nonne
"igitur manifeſtum eſt, Minuci, vos ſpecioſa
"& ſimulata oratione uti, honeſto nomine ne-
"farium facinus velantes? neque enim redi-
"tum mihi datis; ſed hoſtiam me plebi redu-
"citis, fortaſſe etiam initio hoc conſilio:
"(nam nihil boni amplius de vobis ſentire
"poſſum) aut, ſi mavultis (faciamus enim
"hoc ita ſe habere) ignari eorum quæ ſum
"paſſurus. Sed quid veſtra ignorantia aut
"ſtultitia mihi proderit: quia hoc, ne ſi veli-
"tis quidem, impedire poteritis; ſed hoc quo-
"que præter cætera in plebis gratiam conce-
"dere cogemini? Sed enim non pluribus
"opus eſſe arbitror ut oſtendam, hunc quem
"vos reditum vocatis, & quem ego celerem
"viam ad exitium, nihil mihi ad ſecuritatem
"collaturum. Quod autem nec ad bonam ex-
"iſtimationem aut honorem aut pietatem *mi-*
"*hi ſit profuturus*; (quando tu quoque horum,
"Minuci, mihi rationem habendam recte fa-
"ciens monuiſti) ſed turpiſſime, & maxime
"impie ſim facturus, ſi veſtram auctoritatem
"ſequar, audi viciſſim. Ego Volſcorum hoſtis
"fui, & illos, patriæ imperium & potentiam
"& gloriam parans, multis injuriis in bello
"affeci. Nonne igitur æquum erat me coli
"ab hominibus, de quibus bene eram meritus:
"& iis, qui injuria affecti fuerant, odioſum
"eſſe? Imo certe, ſiquid eorum, quod fieri de-
"buit, factum fuiſſet. Sed fortuna hoc utrum-
"que invertit, & voluntates in contrarium
"mutavit. Vos enim, in quorum gratiam il-
"lis eram inimicus, me meis bonis omnibus
"exuiſtis, & * in nihilum redactum abjeciſtis.
"Hi vero, tot cladibus à me affecti, me ino-
"pem, extorrem, & abjectum, atque exſulem
"in ſuis civitatibus exceperunt. nec contenti
"fuerunt hoc adeo inſigni & magnanimo fa-
"cinore: ſed etiam mihi apud omnes ſuos po-
"pulos, jus civitatis, & magiſtratus, & hono-
"res, qui apud illos ſunt maximi, dederunt.
"Cætera omitto; ſed nunc me cum ſumma
"libera poteſtate crearunt imperatorem copi-

"δν' ἐκεῖνοι τυχόν, ἢ τὰ πρὸς ἡδονὴν [b] αὐτοῖς θερα-
"πεύσω; ὐκ ἔνεστιν ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἀναφανήσεταί
"τις ἕτερος Ἰκιλίῳ ἢ Δεκίῳ ὁμοπλήσιος ἢ [c] Δεκίῳ, θρασὺς δη-
"μαγωγός, ὃς αἰτιάσεταί με διὰ σάναν τὴν πολίτας ἀπ'
"ἀλλήλων, ἢ κτῆμα δήμου πρόπατον ὑποβαλὼν, ἢ προδιδό-
"ναι [d] τοῖς πολεμίοις, ἢ τυραννίδι, ὥσπερ ἡ Δέκιος ἠτιά-
"σατο, ἐπιχειρεῖν, ἢ ἄλλο ἀδικεῖν ὅ,τι δή ποθ' ἕν αὐτοῖς φα-
"νῶ· οὐδὲ γὰρ ἀπορήσω τὸ μισεῖν αἰτίας. ἥξει τε πρὸς τοῖς ἄλλοις
"ἐγκλήμασι καὶ ταῦτα φερόμενα ὐκ εἰς μακρὰν, ὅσα ἐν τῷ
"πολέμῳ πέπραχταί μοι λέγτῳ, ὅτι χώραν ὑμέων τέτμηκα,
"καὶ λείαν ἀπελήλακα, καὶ πόλεις ἀφῄρημαι, καὶ τοὺς ὑπὲρ τού-
"των ἀμυνομένους τοὺς μὲ πεφόνευκα, τοὺς δὲ τοῖς πολε-
"μίοις [e] προδεδώκα. ταῦτα ἐὰν οἱ καλήτορες λέγωσι, τί
"φήσω πρὸς αὐτοὺς ἀπολογούμενος; ἢ τίνι βοηθείᾳ χρή-
"σομαι; [f] Ἆρα γὰ φανερὸν ὅτι καλλιλογεῖτε, καὶ εἰρωνεύεσθε,
"ὦ Μινύκιε, ὄνομα καλὸν ἔργῳ αἰσχρῷ περιθέντες ἀνοσίῳ; οὐδὲ
"δὴ καθόδου μοι δίδοτε, ἀλλὰ σφάγιόν με τῷ δήμῳ κα-
"τάγετε· ταχὰ μὲ καὶ βεβουλευμένοι τοῦτο ποιεῖτε· οὐ-
"δὲν γὰρ ἔτι μοι χρηστὸν ὑπὲρ ὑμῶν [g] ὑπάρχειν φεύγων·
"εἰ δὲ βούλεσθε, τίθημι γὰρ, οὐδὲν ὧν πείσομαι προορώ-
"μενος· τί οὖν ἔσται μοι τῆς ὑμετέρας ἀγνοίας ἢ μω-
"ρίας ὄφελος, [h] κωλύειν μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἂν βούλη-
"σθε οὖν, διωσομένων, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τοῦτο τῷ
"δήμῳ σὺν τοῖς ἄλλοις [i] ἀναγκασθησομένων; ἀλλὰ γὰρ
"ὅτι μὲν οὐ συνοίσει μοι πρὸς ἀσφάλειαν ἥδε λύ-
"σις ὑμεῖς [k] καθόδου καλεῖτε, ἐγὼ δὲ ταχεῖαν ὁδὸν ἐ-
"πὶ τὸν ὄλεθρον, ὑ πολλῶν οἶμαι δεῖν ἔτι λόγων. ὅτι
"δὲ οὐδὲ πρὸς εὐδοξίαν, ἢ τιμὴν, ἢ πρὸς εὐσέβειαν,
"ἐπειδὴ καὶ σὺ τούτων, ὦ Μινύκιε, πρόνοιαν ἔχειν με
"ἠξίους εὖ ποιῶν, [l] ἀλλ' αἰσχίστα καὶ ἀνοσιώτατά μοι
"πραχθήσεται πειθόντι ὑμῖν, ἄκουσον ἐκ τοῦ μέρους.
"ἐγὼ πολέμιος [m] ἐγενόμην τοῖς Οὐολούσκοις, ἡ πολ-
"λὰ ἠδίκησα αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ, τῇ πατρίδι
"πρόπαλον ἡγεμονίαν καὶ ἰσχὺν καὶ κλέος. ἔδοκουν
"προσῆκέ μοι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν εὖ πεποιθό-
"των, μισεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἠδικημένων; εἰ γοῦν
"τι τῶν εἰκότων ἐγίνετο. [n] ἀνέστρεψε ταῦτα ἡ τύχη ἀμ-
"φοτέρα, εἰς ταὐναντία μετέθηκε τὰς ἀξιώσεις. ὑ-
"μεῖς μὲν γὰρ, [o] ὑπὲρ ὧν ἐχθρὸς ἦν, ἀφείλεσθε
"μὲν πάντα τιμὰ, καὶ τὸ μηδὲν ποιήσαντες ἐγκ-
"λητὸν οὗτοι δὲ ⟨ἀ⟩ τὰ δεινὰ ὑπ' ἐμοῦ παθόντες,
"τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ ταπεινὸν καὶ ἄπολιν ὑπε-
"δέξαντό με ταῖς ἑαυτῶν πόλεσιν. καὶ οὐκ ἀπέχρη
"αὐτοῖς τοῦτο ποιήσασι μόνον ὕτω λαμπρὸν καὶ με-
"γαλόψυχον ἔργον, ἀλλὰ καὶ πολιτείαν ἔδοσάν μοι
"ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ἀρχὰς καὶ τι-
"μὰς αἳ μέγισαι παρ' αὐτοῖς εἰσιν. ἐῶ τἄλλα· ἀλλὰ
"νυνὶ στρατηγὸν ἀποδεδείχασί με αὐτοκράτορα τῆς
"ὑπερορίου

a Δι' ἐκεῖνον hîc dicit ut ſupra p. 481. v. 17. δι' ὅν: pro δι' ἐκεῖνον & δι' ὅν. ſimiliter ἀλλὰ τὰς ἡδὰς infra p. 487. v. 27. Sylb. Expreſſe in *Cod. Vat.* δι' ἐκεῖνον. b Αὐτῷ πολιτεύσομαι; οὐκ ἔστι' ἄλλως εἰπεῖν. ἔστιν' ἀναφ. *Vat.* c Δεκίῳ malit *Portus.* d Τοῖς πολεμίοις τὴν πόλιν in *Cod. Vat.* e Παρέδωκα. ταῦτ' ἐὰν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἆρ' ἐφανερὸν. g Ἐπάρχειν *Vat.* h Κωλύειν μὲν οὐδ' ἂν εἶσι τι διωσταμένων *Vat.* i Ἀναγκαζομένων *Vat.* k Τροπὴς μὲν ἡγεῖσθε *Vat.* l Ἀπ' αἰσχρὰ μοι καὶ ἀνοσιώτατα *Vat.* m Ἐχθρὸς ἐγενόμην τοῖς Οὐολούσκοις *Vat.* n Ἀνέστρεψεν ἀμφοτέρα ταῦτα ἡ τύχη, ἢ ὧν *Vat.* o Attica brachyologia uſurpatum putat *Gelenius*, pro ὑπὲρ τούτου οἷς ἐχθρὸς ἦν. ſed accipiendum potius ſimpliciter, atque ita vertendus locus; *vos enim in quorum gratiam his (Volſcis) inimicus eram* &c. mox μὲν in μὰ vertendum. *Sylb.* Recte omnino in *Cod. Vat.* ὑπὲρ ὧν τούτοις ἐχθρὸς ἦ ἀφείλεσθέ μὰ τούτου &c. quo fere modo & infra, ubi brevis eſt hujus orationis repetitio. * Ita cum *Gelenio.* Paullo liberius *Portus*: *& maxima cum contemptione in nihilum redegiſtis atque abjeciſtis.*

a In

"ὑπερεγὼ ἐφαπᾶς, καὶ πάντα τὰ κοινὰ ἐπ' ἐμοὶ πε-
"ποίηκαι μόνῳ. φέρε δὴ, τίνα λαβὼν καρδίαν προσδέ-
"ξη ἂν ἔτι τούτους, ὑφ' ὧν τηλικαύταις κακώσεσιν τι-
"μῆς, οὐδὲν ὅτε μεῖζον ὅτε ἔλαττον ἀδικηθείς; εἰ μὴ ἄρα
"αἱ χάριτες αὐτοῖς ἀδικοῦσί με, ὥσπερ ὑμᾶς αἱ ἐμαί. 5
"καλὴν γε δόξαν οἴσῃ μοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις γνω-
"σθεῖσα ἡ [a] παλιμπροδοσία. τίς δὲ [b] ἂν ἐπαινέσαι μου
"ἀκούσας, ὅτι τοὺς μὲ φίλους, ὑφ' ὧν εὖ πάσχειν μοι προσῆκε,
"πολεμίους εὑρών, τοὺς δὲ ἐχθροὺς, ὑφ' ὧν ἐχρῆν με ἀπο-
"λωλέναι, φίλους, [c] ἀντὶ τοῦ μισεῖν με τοὺς μισοῦντας, φιλεῖν 10
"δὲ τοὺς φιλοῦντας, [d] ἐναντίαν γνώμην ἔχον; Ἴθι δή,
"σκόπει καὶ τὰ παρὰ θεῶν, Μινύκιε, οἷά μοι νῦν τε ἀπήν-
"τηται, καὶ ἐὰν ἔτι πειθοῖς ὑμῖν προδῶ [e] τούτοις πίστιν, οἷα
"[f] λοιπὸν ὑπάρξει μοι βίου. νῦν μέν γε πάσης πεφύξεως,
"ἧς ἂν ἅψωμαι κατ' ὑμῶν, συλλαμβάνουσί μοι, καὶ οὐδε- 15
"μιᾶς πείρας ἀποτυγχάνω. καὶ τοῦτο παλίκοον οἴε-
"σθε τεκμήριον εἶναι εὐσεβείας τῆς ἐμῆς; [d] εἰ γὰρ ἂν κα-
"τὰ τῆς πατρίδος ἐγὼ πόλεμον ἐνεφυόμην
"μείζω, ἅπαντα ἐχρῆν ἐναντία μοι [e] γίνεσθαι παρὰ θεῶν
"ὁπότε δ' ἐκείνῳ πνεύσῃ κέχρημαι τῇ πρὸς τοὺς πολέμους 20
"τύχῃ, καὶ ὁπόσοις ἂν ἐπιβάλωμαι πράγμασι, κατ' ὀρθὸν
"ἅπαντά μοι χωρεῖ, δῆλον ὅτι εὐσεβής εἰμι ἀνὴρ, καὶ πρά-
"ξεις προήρημαι καλάς. τί οὖν ἐὰν μεταβάλωμαι, καὶ
"τὰ μὲν ὑμέτερα αὔξειν, τὰ δὲ τούτων ταπεινὰ ποιεῖν
"ζητῶ, γένοιτό μοι; [f] ἆρα οὐχὶ ταὐναντία, καὶ παρὰ 25
"νέμεσιν ἔξω πρὸς τοῦ δαιμονίου τοῖς ἠδικημένοις τι-
507 "μωρός; καὶ ὥσπερ ἐκ ταπεινοῦ [g] διὰ τοὺς θεοὺς
"ἐγενόμην, ὅπως αὖθις ἐκ μεγάλου ταπεινὸς γένησο-
"μαι, καὶ τἀμὰ παθήματα παραδείγματα γένηται
"τοῖς ἄλλοις; ἐμοὶ μὲν ζῶντι παρείσεται πρὸς τοῦ 30
"δαιμονίου φεύγειν, καὶ πείθομαί γε τὰς ἐμπύους ἐκεί-
"νας τὰς φοβερὰς καὶ ἀπροσμίτητους τοῖς ἀνοσίοις τι
"μωρίας, ὧν καὶ σὺ ἐμνήσθης, ὦ Μινύκιε, τό-
"τε μοι προακολουθήσειν ψυχήν τε καὶ σῶμα αἰκι-
"ζομένας, ὅταν [h] ἐγκαταλίπω καὶ προδῶ τοὺς σώ- 35
"σαντάς με ἀπολωλότα ὑφ' ὑμῶν, καὶ μετὰ τῶν σῶσαι
"πολλὰς καὶ καλὰς [i] προθέντας εὐεργεσίας, οἷς ἐγγυη-
"τὰς ἔδωκα θεούς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ κακῷ τὴν ἄφιξιν ποιησά-
"μενος, καὶ τινὶ εἰς τόδε χρόνου καθαρὰν καὶ ἀμίαντον
"[k] συνοῦσαν πίστιν. Ὅταν δὲ φίλους ἔτι καλῇς, ὦ Μινύκιε, 40
"τοὺς ἐξελάσαντάς με, καὶ πατρίδα, τινὶ ἀπαρησα-
"μένη, φύσεώς τε νόμους ἀναχαλᾷ, καὶ πρὸς τὸ ὅσιον δια-
"λέγῃ, φαίνῃ μοι τὰ κοινότατα καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀγνούμε-
"να μόνῳ ἀγνοεῖν ὅτι τὸ [l] φίλον ἢ πολέμιον οὔτε ὄψεως
"ἀείζει χαρακτὴρ, οὔτε ὀνόματος θέσις, ἀλλὰ ταῖς 45
"χρείαις καὶ τοῖς ἔργοις ἑκάτερον. [m] φι-
"λοῦμέν γε ἅπαντες τοὺς ὠφελοῦντας, καὶ μισοῦμεν τοὺς
"βλάπτοντας, οὐκ [n] ἀνθρώπων ἡμῖν τινων τόνδε ἠμφίων
"arum, quas extra fines patriæ emiſerunt, tu- *Pir. Jul. 4219. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V. C. Cas. 266. Var. 268.*
"tiuſque reip. gubernacula mihi ſoli commi-
"ſerunt. Age igitur, quonam animo hos poſ-
"ſem prodere, qui me tantis honoribus or-
"narunt, nullaque vel graviore vel leviore
"injuria me affecerunt? niſi forte eorum be-
"neficiis lædor, ſicut vos meis. Egregiam verò
"laudem mihi apud omnes mortales iterata
"proditio cognita afferret. Quis vero me lau-
"darit, ſi audierit me, quum amicos, quos
"in me beneficia conferre conveniebat, hoſtes
"comperiſſem, inimicos vero, à quibus me
"perdi oportebat, amicos, quum deberem o-
"dio proſequi eos qui me oderant, & amare
"eos qui me amant, contrario fuiſſe animo?
"¶ Eja igitur, Minuci, conſidera quales nunc XXXIII.
"erga me ſint dii, & quales reliquo vitæ ſpa-
"tio futuri ſint, ſi veſtrum conſilium ſequu-
"tus fidem his datam prodidero. Siquidem
"nunc quicquid contra vos aggredior, illi in
"eo me juvant, nulloque conatu fruſtror.
"quod quantum putatis eſſe meæ pietatis ar-
"gumentum? Si enim ego bellum nefarium
"patriæ intuliſſem, oporteret ut in omnibus
"adverſa haberem numina. Sed quoniam ſe-
"cunda fortuna in bellis mihi aſpirat, & quic-
"quid aggredior id feliciter mihi ſuccedit;
"patet me eſſe virum pium, & me honeſta
"conſilia ſequutum. Quid igitur, ſi ſenten-
"tiam mutem, & res veſtras augere, horum
"vero affligere coner, mihi continget? non-
"ne omnia his contraria? nonne numinis in-
"dignationem, eorum, qui injuria ſunt affecti,
"vindicem experiar? & ſicuti ex humili deo-
"rum beneficio magnus ſum factus; ſic con-
"tra, ex magno parvus fiam, & meis calami-
"tatibus alii docebuntur? Atque hæc quidem
"mihi in mentem veniunt, quæ de diis ſen-
"tiam; & perſuaſum habeo Furias iſtas faci-
"noroſis formidabiles & inexorabiles, qua-
"rum tu quoque, Minuci, mentionem feciſti,
"tunc meam animam corpuſque ſequuturas
"& cruciatibus vexaturas, quum ego deſeram
"prodamque eos, qui me à vobis perditum
"ſervarunt, & qui poſt datam ſalutem multis
"præclariſque beneficiis cohoneſtarunt, qui-
"bus deos ſponſores dedi, me non veniſſe ut
"ullo malo ipſos afficerem, meamque fidem,
"quam hactenus puram & impollutam ſerva-
"vi. ¶ Dum autem, Minuci, eos adhuc amicos XXXIV.
"appellas, qui me expulerunt, & patriam,
"quæ me abnegavit; & leges naturæ implo-
"ras, & de pietate diſſeris: id quod tritiſſi-
"mum eſt, & quod à nullo alio ignoratur, tu
"ſolus ignorare mihi videris; amicum ab
"hoſte, neque ipſis faciei notis neque nomi-
"nis impoſitione diſcerni, ſed uſu & factis
"hoc utrumque cognoſci. Omnes enim ama-
"mus eos qui nobis proſunt, eoſque odio pro-
"ſequimur qui nos lædunt; quam legem non
"ab aliquibus hominibus datam, nec ab illis
"unquam

a In *Ed. Steph.* (& *Cod. Vat.*) diviſe ſcriptum παλιν αθεσια. ſed noſtra ſcriptura eſt uſitatior & convenientior, ut in παλιμαθεσιος & ſimilibus. *Sylb.* b Οὐκ ἂν ἐπαινέσαι μου ἀκούσας *Vat.* quo modo & *Lapus*, qui vertit, *quis non utique me laudaret.* Particulam negativam ἐκ expungendam cenſet *Sylb.* c Ἀντὶ τοῦ μισεῖν μὲν τοὺς μισοῦντας, φιλεῖν δὲ τοὺς φιλοῦντα *Vat.* d Εἰ γὰρ ἂν ἐγὼ *Vat.* e Γίνεσθαι παρὰ θεῶν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἆρ' ἐχί. g Διὰ τοὺς θεοὺς dicit ut ſupra δι' ὃς p. 478. v. 17. cum frequentius in hac ſignificatione præpoſitio iſta regat genitivum. *Sylb.* h Ἐγκαταλίπω legendum eſſe pro ἐγκαταλείπω (quod in *Ed. Steph.* obtinuit) monſtrat ſequens aoriſtum προδῶ. & infra itidem hæc copulantur. *Sylb.* i Προθέντας *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Caſaub.* k Συνοῦσαν μοι πίστιν *Vat.* l Φίλιον *Vat.* m Φιλοῦμέν τε ἅπαντες *Vat.* n Male in *Ed. Steph.* ἀνθρώπων ὑμῖν τῶν. In *Cod. Vat.* ἀνθρώπων τινῶν ἡμῖν.

a Ἀπλῶ-

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3. V. C. Vet. 266. Var. 268.

" untquam abrogandam, si contrarium illis vi-
" sum fuerit, sed à sempiterno communis na-
" turæ jure omnibus sensum habentibus da-
" tam, & in perpetuum duraturam accepimus:
" ideoque amicis ob acceptam injuriam re-
" nunciamus, & inimicos amicos facimus, si
" quod beneficium ab illis in nos collatum
" fuerit; & patriam nostram, quum nobis pro-
" dest, colimus, quum obest, deserimus, quia
" non ob ipsum locum, sed propter utilitatem
" eam amamus. * neque vero soli privati ho-
" mines, sed etiam integri populi & gentes
" hac in re consentiunt. Quare, qui talem
" opinionem habet nihil à jure divino alie-
" num sentit, nec quicquam facit contra com-
" mune omnium gentium jus. Ego igitur,
" dum meas ipsius res ago, me & res justas &
" utiles & honestas, simulque à maxima in
" deos pietate minime alienas, agere arbitror:
" nec opus est mihi homines sumere judices,
" qui veritatem conjecturis & opinione con-
" jectant, si quidem res diis gratas facio. Nam
" non existimo me res quæ fieri nequeant ag-
" gredi, quum in illis deos duces sequar, si
" licet ex præteritis argumentum de futuris
XXXV. " sumere. ¶ Quod autem attinet ad moderatio-
" nem, ad quam me adhortamini, rogantes me
" ne gentem Rom. radicitus evellam, neve
" funditus urbem totam evertam, possem, Mi-
" nuci, dicere, non esse hoc in potestate mea,
" neque hanc orationem ad me esse dirigen-
" dam, sed me quidem esse copiarum impera-
" torem, istos vero belli & pacis arbitros:
" quare ab istis petite, sive inducias, sive pa-
" cem, non autem à me. Haud tamen hoc re-
" sponsum vobis do: sed quia deos patrios ve-
" neror, & majorum sepulcra revereor, & pa-
" triæ meæ & conjugum liberorumque vestro-
" rum commiseratione moveor, in quos im-
" meritos parentum ac maritorum peccata re-
" cident; atque in primis, Minuci, in vestram
" gratiam, quos legatos misit populus,
" hæc respondeo: Si pop. Rom. Volscis om-
" nem agrum quem illis ademit, & urbes quas
" occupat, revocatis colonis reddat, & amciti-
" am perpetuam cum illis faciat, & in parem
" juris libertatisque conditionem, sicut Lati-
" nos, jurejurando interposito, & diris in fœ-
" derum violatores adhibitis, recipiat, pacem
" illi dabo. Sed primum hæc illi renunciate,
" & eodem modo quo apud me, apud illum
" etiam de jure accuratissime disserite; præ-
" clarum esse ut unusquisque sua bona possi-
" deat, & in pace vivat; & magni æstimandum
" esse, nullum inimicum vel tempus metuere:
" turpe vero esse alicui ob rerum alienarum
" cupiditatem bellum non necessarium susti-
" nere, in quo & omnes suas fortunas in pe-

" τ νόμον, ὑδὲ [a] ἀνελόντων ποτὲ [b] αὐτῷ, ἐὰν τἀναντία
" αὐτῷ δοκῇ· ἀλλ' ὑπὸ τ κοινῆς φύσεως [c] ἐξ ἅπαντος
" χρόνου πᾶσι τοῖς αἰσθήσεως μετειληφόσι κείμενον, ꝟ εἰς
" ἀεὶ διαμονὴν τ ωρυλαβόντος· ꝟ διὰ τοῦτο φίλους τε
" ἀπαρνούμεθα, ὅταν ἀδικήσωσι, ꝟ ἐχθροὺς [d] φιλοποιού-
" μεθα, ὅταν τις ἡμῖν πρὸς αὐτῶν ὑπάρξῃ χάρις· πόλιν
" τε τ γεναμένην ἡμᾶς, ὅταν μὲν ὠφελῇ, [e] σπεύδομεν
" ὅταν δὲ βλάπτῃ, καταλείπομεν, ꝟ διὰ τ τόπον ἀγα-
" πῶντες αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον. ꝟ οὐχὶ τοῖς μὲν
" ἰδιώταις [f] ἐπέρχεσθαι καθ' ἕνα φρονεῖν, οὐχὶ δὲ ꝟ πόλεσιν
" ὅλαις ꝟ ἔθνεσιν. ὥστε ὁ ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρώμενος, ὑδὲν
" ἔξω τ θείων ἀξιοῖ νομίμων, ὑδὲ ωρὸς τ κοινὴν ἁπάντων
" ἀνθρώπων ωοιεῖ δικαίωσιν. [g] ἐγὼ μὲ δὴ ωράττων τὰ
" ἐμαυτῷ, τά τε δίκαια ἡγούμενος ωράττειν, ꝟ τὰ συμφέρον-
" τα, ꝟ τὰ καλὰ, ꝟ ἅμα ταῦτα ꝟ ωρὸς τοὺς θεοὺς
" ὁσιούμενος· ꝟ ὑ νέμων δικαιοῦσθαι ὑπὲρ αὐτῶν λαβεῖν
" τὸν εἰκασμῷ ꝟ δόξῃ τεκμαιρομένους τ ἀληθείας ἀνθρώ-
" πους, ἐπειδὴ θεοῖς ἀρέσκοντα ωράττω. ὑ γὰ ἀδυνά-
" τοις ἐπιχειρεῖν ὑπολαμβάνω ωράγμασι, θεοὺς ἔχων
" αὐτῷ ἡγεμόνας· εἴγε δεῖ τεκμήρεσθαι τοῖς γεγονόσιν ἤδη
" τὰ μέλλοντα. Περὶ δὲ τ μετριότητος ἐφ' ἣν ωαρακα-
" λεῖτέ με, ꝟ τὸν μὴ πρόῤῥιζον ἀνελεῖν ὃ Ρωμαίων γέ-
" νος, μηδὲ ὁλκ βάθρων ὅλην ἀναστῆσαι τὴν πόλιν, ἔξε-
" χον [h] οἷόν, ὦ Μινύκιε, λέγειν, ὅτι ὑκ ἐγὼ τούτου κύριος,
" ὑδὲ [i] πρὸς ἐμὲ ὁ ωερὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλ' ἐγὼ στρα- 508
" τηγός εἰμι τ δυνάμεως, [k] πολέμου ꝟ εἰρήνης ὑτοι κύρι-
" οι· ὥστε ωαρ' ἐκείνων [l] αἰτεῖσθε εἴτε ἀνοχὰς, εἴτε διαλλα-
" γὰς, ἀλλὰ μὴ παρ' ἐμοῦ. ὑ μὴν ταύτην γε δίδωμι τ
" ἀπόκρισιν, ἀλλὰ ꝟ θεοὺς σέβων τοὺς πατρῴους, ꝟ τάφους
" αὐθιμος προγόνων, ꝟ γῆν ἐξ ἧς ἔφυν, γυναῖκάς τε ꝟ
" παῖδας ὑμῶν ἐλεῶν, οἷς ὑκ [m] ἐπιμελείοις ὄσι τὰ πάλαι ꝟ
" ἀνδρῶν ἥξει σφάλματα, ꝟ ὑχ ἥκιστα τ ἄλλων ꝟ δι' ὑ-
" μᾶς, ὦ Μινύκιε, τοὺς προχθὲς ἐνθάδε ὑπὸ τ πόλεως, ταῦτα
" ἀποκρινόμεθα· ἐὰν ἀποδιδῶσι Ρωμαῖοι Οὐολούσκοις χώραν τε
" ὅσην [n] αὐτοῖς ἀφῄρηνται, ꝟ πόλεις ὅσας καλέχωσιν, ἀναγκα-
" ζόμενοι τοὺς [o] ἐποίκους, φιλίαν τε [p] ποιήσονται πρὸς αὐ-
" τοὺς εἰς τ ἀεὶ χρόνον, ꝟ ἰσοπολιτείας μεταδώσουσιν ὡς Λα-
" τίνοις, ὅρκοις ꝟ ἀραῖς χρησάμενοι τ παραβαινόντων τὰ συγκείμενα
" ποιησάμενοι, διαλύσομεν πρὸς αὐτοὺς τ πόλεμον. πρότε-
" ρον δὲ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτοῖς, ꝟ ꝟ αὐτὸν τρόπον ὃν
" πρὸς ἐμὲ, ꝟ πρὸς ἐκείνους περὶ ὧν δικαίως πάνυ ὀλιγωρεῖτε
" ταῦτα διαλογίζεσθε· καλόν τοι τὰς ἰδίας ἕκαστον ἔχειν
" κλήσεις, ἢ εἰρήνην ζῆν, ꝟ πολλῶν ἄξιον ὃ μηδένα δεδοικέ-
" ναι μήτε ἐχθρὸν, μήτε καιρόν· αἰσχρὸν δὲ τ ἀλλοτρίαν περιε-
" χομένους, ὑκ [q] ἀνάγκῃ πολέμου ὑπομένειν, οὗ ὧν [r] δεῖ ꝟ
δεῖ

[a] Ἀπολύντων *Vat.* quod maluerunt *Steph.* & *Port.* [b] Rectius αὐτὸν, *sc.* τὸν νόμον. & mox αὐτοῖς, *sc.* νομοθετοῦσι. *Sylb.* Expresse αὐτοῖς pro αὐτῷ habet *Cod. Vat.* [c] Ἐξ ἅπαντος τοῦ χρόνου *Vat.* [d] Non minus libenter φίλους ποιούμεθα legerem. *Steph.* [e] Perperam in *Ed. Steph.* σπεύδωμεν & mox καταλείπωμεν. [f] Post ἐπέρχεσθαι desideratur ταῦτα, ὄντας, vel tale quid. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam esse suadet *Port.* [g] Ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα περίεστιν ἐμαυτὸν, δίκαια &c. *Vat.* [h] Pro ὃν rectius legendum ἂν. *Sylb.* Verum μὲν pro ὃν habet *Cod. Vat.* [i] Πρὸς ἐμὲ αὖθι *Vat.* [k] Πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης *Vat.* [l] Αἰτεῖσθέ γε ἀνοχὰς ἐπὶ διαλλαγαῖς *Vat.* [m] Pro ἐπιτηδείοις aptius leges ἐπιτίμοις. *Sylb.* Atticorum est ἐπιτήδειον pro ἄξιον usurpare, cum dicitur de eo qui pœnas meritas luit. *Cas.* Vide *Annott.* [n] Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* αὐτοὺς ἀφῃρημένους. [o] Ἀποίκους *Vat.* [p] Nota hîc indicativa ποιήσονται & μεταδώσουσιν, cum præcedat subjunctivum λαβόντες. *Sylb.* Verum illa in ποιήσωνται & μεταδιδῶσιν mutanda censet *Port.* Optime in *Cod. Vat.* μεταδιδῶσιν ὥσπερ Λατίνοις. [q] Ita ex *Cod. Ven.* perperam in *Ed. Steph.* κατὰ τὸν τρόπον. *Sylb.* Αὐτὸν τὸν τρόπον ὥσπερ *Vat.* [r] Ταῦτα διαλέγεσθε *Vat.* [s] *Ven. Cod.* κρίσεις nihil ad rem. *Sylb.* [t] Plane rectius ἀναγκαῖον, ut in *Codd. Rom. Ven.* & *Vat.* [u] Illud δὴ pro vulg. δὲ repositum ex *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoscit *Vat.*

* Nec privatis quidem contigit solis sentire horum unumquodque, sed & gentibus &c. *Lapus.* Nec privati solum homines id pro se quisque intelligunt, sed & civitates &c. *Gelen.*

a Καθιωθῶσι

« περὶ τ ἰδίων ἀπάντων [a] κινδυνεύσουσιν ἀλλοτρίων, [b] τά τε « ἆθλα ὑπεδείκνυτε αὐτοῖς, ὧν εἰς ἃ κατορθῶσι, καὶ μὴ τυ- « χοῦσι γενόμενα γῆς ἀλλοτρίας ζηλωτοῖς. εἰ δὲ βούλε- « σθε, [c] προτίθεσθε καὶ τὰς πόλεις τ ἠδικημένων προσλα- « βεῖν [d] βουλομένοις, ἐὰν μὴ κρατῶσι, καὶ τ ἑαυτῶν γῆν τε καὶ τ « πόλιν ἀφαιρεθῆναι, καὶ ἔτι [e] πρὸς τούτοις, γυναῖκας ὑβρισθεῖν « [f] αἰχμάλωτα σχεθείσας, καὶ παῖδας εἰς ὕβριν ἀλουμένους, καὶ « γονεῖς δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ὑπὸ γήρως ὑδρᾶ γενομένους· « καὶ ἅμα διδάσκετε τ βουλὴν, ὅτι τούτων τ κακῶν οὐκ ἂν « ἔχοιεν αἰτιάσασθαι Μάρκιον, ἀλλὰ τ ἑαυτῶν ἀφροσύνην. πα- « σὴν [g] δ' αὐτοῖς τὰ δίκαια ποιεῖν, καὶ μηδενὶ δεινῷ σχε- « θεῖν, τ ὑπὲρ τ ἐσχάτων κίνδυνον [h] ἀναιρήσονται, μέχρι « παντὸς φιλοχρήματοι ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις. ἔχετε τὰς ἀποκρί- « σεις· τούτων οὐδὲν ἂν εὕροισθε παρ' ἐμοῦ πλέον· ἀλλ' ἄπιτε, « καὶ σκοπεῖτε ὅ,τι σχετλέον ὑμῖν. ἕως δὲ βουλεύσησθε, δί- « δωμι χρόνον ὑμῖν ἡμερῶν τριάκοντα. οἱ δὲ πρὸ μείζω « χρόνῳ, σήν τε χάριν, ὦ Μινύκιε, καὶ τ ἄλλων ἕνεκα, τ στρα- « τιὰν οὐκ τ χώρας ἀπάξω· μεγάλα γὰρ ἂν βλάπτοισθε « μονούσης αὐτῆς ἐνθάδε. τῇ δὲ τριακοστῇ προσδέχεσθέ « με ἡμέρᾳ τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενον.

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνέστη, καὶ διέλυσε τ σύλλογον. τῇ δὲ ἐπι- 509 γούσῃ νυκτὶ περὶ τ τελευταίαν φυλακὴν ἀναστήσας τ στρα- τιὰν, ἦλθεν ὅτι ἐπὶ τὰς λοιπὰς τ Λατίνων πόλεις, εἴτε καὶ ἀλή- θειαν [i] πεπυσμένος ὅτι μέλλει τις ἐκεῖθεν ἐπικουρία Ῥωμαί- οις ἀφικέσθαι, ὡς τότε ὑπ' ἐμοῦ λόγων ἔφησεν· εἴτε αὐτὸς πλα- σάμενος τ λόγον· [k] ἢ ἵνα μὴ δόξειε χαριζόμενος τοῖς ἐ- χθροῖς καταλελοιπέναι τ πόλεμον. ὑπεβάλετο δὲ τῇ κα- λουμένῃ [l] Λογγόλᾳ, καὶ δίχα πόνου γενόμενος αὐτῆς ἐγκρα- τὴς, καὶ τ αὐτὸν τρόπον ὃν περ τὰς ἑτέρας [m] ἐξανδραποδι- σάμενος, καὶ διαρπάσας, ὅτι τ Σατρικανῶν ἤλαυνε πόλιν. ἐλθὼν δὲ καὶ ζωύτην, ὀλίγον ἀντιβολήσαν τ ὑπ' αὐτῇ χρόνου, [n] καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀμφοτέρων τ πόλεων ὠφελείας, μέρει τε τ σφετέρᾳ κελεύσας ἀπάγειν εἰς Ἐκέτραν, τ λοιπῷ ἀνα- λαβὼν στρατῷ, ἦγεν ὅτι πόλιν ἄλλην τινὰ καλουμένην [o] Κετίαν. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης ἐγκρατὴς, καὶ διαρ- πάσας, εἰς τ [p] Πολυσκανῶν χώραν ἐνέβαλεν. καὶ συνθέν- των δὲ ἀντοχεῖν τ Πολυσκανῶν, τ κρατοῦσιν ἑλὼν [q] καὶ αὐτούς, ὅτι τὰς ἐξῆς ἐχώρει. [r] Ἀλβιήτας, οἳ δὴ καὶ [s] Μυγιλλανοὺς ἐκ τειχομαχίας αἱροῦσι· Κοριολανοὺς δὲ καθ'

« riculum ſit adducturus: * eique præmia o- « ſtendite, quæ rebus tam feliciter quam in- « feliciter geſtis eos manent, qui agros alienos « appetunt. Hoc etiam, ſi vultis, addite, fore « ut, dum urbes eorum qui injuria afficiuntur « capere vult, niſi vincat, ſuo etiam agro & « urbe ſpolietur, & præterea uxores ſuas fœ- « diſſime tractari, liberoſque ad contumeliam « rapi, & parentes extrema ſenectute ex libe- « ris ſervos fieri videat: ſimul etiam ſene- « tum docete, eum horum malorum cauſſam « culpamque, non in Marcium, ſed in ſuam « ipſius dementiam conferre debere: qui, quum « ipſi liceat juſtitiam exercere, & in nullam « calamitatem incidere, malit tamen de ſum- « ma rerum aleam jacere, dum perpetuo ali- « enæ ditioni nimium inhiat. Habetis reſpon- « ſa à me, nihil aliud præterea exſpectate: ſed « abite, &, quid vobis agendum ſit, conſide- « rate. Vobis autem ad deliberandum dies « triginta concedo. Interea vero in tuam alio- « rumque gratiam, Minuci, ex hoc agro co- « pias abducam. Si enim hîc maneant, ma- « gnum damnum accipietis. Cæterum, ad di- « em trigeſimum, me ad accipienda reſponſa « venturum exſpectate.

¶ Hæc loquutus ſurrexit, conventumque dimiſit. Sequenti vero nocte circiter ultimam vigiliam motis caſtris, in reliquas Latinorum urbes exercitum duxit; ſive quod revera au- diſſet aliqua inde auxilia Romanis ventura, ut tunc *Minucius* in concione dixerat; ſive quod eum rumorem ipſe finxiſſet; ſive etiam ne in hoſtium gratiam à bello ceſſare videretur. Aggreſſus autem Longulam, eam ſine negotio in ſuam poteſtatem redegit, & eodem modo quo cæteras *urbes* tractavit, civibus in ſervitutem abſtractis, rebuſque omnibus direptis, atque ita demum copias in Satricanos duxit. Et quum hujus urbis incolæ non diu ipſi reſtitiſſent, hanc quoque expugnavit, prædamque utriuſque urbis à parte exercitus Ecetram abſportari juſſit, & ipſe cum reliquis copiis ad aliam urbem nomine Setiam con- tendit. Hac quoque in ſuam poteſtatem re- dacta, & direpta, in agrum Poluſcanorum ir- ruptionem fecit. Quum autem Poluſcani ipſi reſiſtere non potuiſſent, eorum quoque op- pido vi expugnato ad alias urbes ivit. Albi- etas igitur & Mugillanos expugnavit; at Co-

XXXVI.

riolanos

Pat. Jul. 4118. Ante Chr. 436. Olymp. 78. 3. V. C. Cos. 166. Ker. 268.

a Κινδυνεύσουσιν in *Cod. Rom.* b Finita periodo poſt ἀγαθῶν, locus contra exemplarium conſenſum, ſtructura & ſenſu paullo expeditiore, ſic legendus videtur: τά τε ἄλλα ὑπεδείκνυτε αὐτοῖς τὰ τῆς ἀλλοτρίας ζηλωτοῖς γενόμενα, ὧν μὴ κατορθῶσι ἢ μὴ τύχωσι. *Sylb.* Lego ἢ ἃς ἂ κατορθῶσι, & ſententiam ſic conſtruo: ἢ ὑπεδείκνυτε αὐτοῖς τὰ ἄλλα ζημιώδη τοῖς ζηλω- τοῖς ἃ τῆς ἀλλοτρίας, ἢ ἃς ἂ κατορθῶσι ἢ μὴ τύχωσι. i. e. ἢ οἷς κατορθῶσι ἢ οἷς ἀτυχῶσι. *Port.* In *Cod. Vat.* οὗτε ἃς ἂ κατορ- θῶσί τε ἢ μὴ τυχῶσι γενόμενα. Si conjecturis indulgere vellem, levi mutatione legerem, οὗτε ἴσα pro οὗτε ἃς ἂ. c In *Vat.* & *Lapi Cod.* ὑποτίθεσθε *addite.* Retineri poteſt ὑποτίθεσθε *proponite, ob oculos ponite*, ut cenſent *Sylb.* & *Port.* d Βουλομένοις malint *Lapi Cod.* ὑποτίθεσθε *addite.* Retineri poteſt ὑποτίθεσθε *proponite, ob oculos ponite*, ut cenſent *Sylb.* & *Port.* e Poſſis etiam legere ὑπὸ τούτῳ, ut alibi paſſim ὑπὸ τούτοις. *Sylb.* f Rectius in *Codd. Rom.* & *Vat.* αἰχμῇ πεσόντας. *Idem.* g Ita in *Cod. Rom* [& *Vat.*] In *Ed. Steph.* omittitur. *Sylb.* h Ἀναιρήσονται repoſitum pro vulg. ἀναιρήσουν. *Lapus* videtur le- giſſe ἀναιρῶσιν, dum vertit *periculum de ultimis ſuſcipiunt. Sylb.* Αἱρήσονται *Vat.* quo modo veriſimiliter in *Lapi Cod.* i *Lapus* legit πιστεύοντες *credens*: & ſeq. v. ὡς ὁ Μινύκιος ἔφησεν. *Sylb.* k Disjunctivam ἢ rectius omittit *Vat.* & *Lapi Cod.* l Λοσγόλᾳ in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſed Λογγόλᾳ agnoſcit etiam *Lapus*, & facta ejuſdem Longolæ mentio non tantum ſupra p. 396. v. 40. ſed etiam à *Livio* in hoc ipſo captarum urbium catalogo. *Sylb.* m Ἐξανδραποδισμένος τι *Vat.* n Ma- lim hoc modo, καὶ τὰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ὑπαρχούσας ὠφελείας. *Sylb.* Si expungatur αὐτῶν, & illud τε omittatur [quorum neutrum agnoſcit *Cod. Vat.*] & deleatur diſtinctio poſt ὠφελείας nihil plane deerit, ut cenſet *Portus.* o Κετίαν habet *Lapus.* Σε- τίαν maluit *Gelen.* quia Σετίαν ſupra meminit p. 312. v. 32. *Livius* habet Trebiam. *Sylb.* An ſatis ſanum ſit hoc vocabulum haud facile quis dixerit: neque enim placet Σατίκα, quod longius hinc diſſitum fuerit hoc oppidum. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 3. p. 1028. p Τυσκλανῶν legiſſe videtur *Lapus.* q Καὶ τούτους *Vat.* r Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Albienſes* repoſuit *Gelenius.* Sed quid ſi Λαουϊνίτας legamus, ut ſignificet *Lavinium* hac expeditione captum eſſe, cujus oppugnatio omiſſa fuerat p. 477. v. 21. *Sylb.* s Haud ſcio an cum *Glareano* legendum ſit Οἰκλανούς an Οἰκουλανούς ex *Livio. Sylb.* Non audio *Sylburgium*, etſi idem bis adſtruat *Cluverius* in *Ital. Antiq.* p. 702. & 1021. Ipſe ordo captarum urbium ecs refutat. Et *Mugillam* urbem fuiſſe probat ſatis cognomen Lucii Papirii *Mugillanus* ſeu *Mugillanus. Jac. Gronov.* In *Cod. Vat.* Μυγιλλανούς, & mox Καιμλανούς pro vulgato Κοριολανούς. Verum *Gelenio*, *Sylburgio*, & *Cluverio* non diſplicet, ſi legatur Καιμηλανούς, tum quod Καιμηλανούς jam ſupra in deditionem acceptos docuerit *Dionyſ.* p. 476. v. 16. tum præſertim quod ſuperius (p. 312. v. 29.) facta ſit *Coranorum* mentio, una vocis litera mutilata. * Diſcriminaſque eis oſtendite, non feliciter quidem, ſed infe- liciter agentibus evenientia, alieni agri cupidis. *Lapus.* Et oſtendite illis præmia quæ alieni agri cupidos manent, ſi reſtante fortuna rem gerant infeliciter. *Gelen.*

Ver. Jul. 4128. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¼. V.C. Cas. 266. Var. 268.

tiolanos facta deditione in fidem recepit. Quum autem intra triginta dies ſeptem oppida in ſuam poteſtatem redegiſſet, Romam cum multo majore, quam ante, exercitu petiit; & paullo longius quam trigeſimo ab urbe ſtadio, in via quæ Tuſculum ducit, caſtra poſuit. Interea autem dum ille Latinorum urbes expugnabat, atque ſibi adjungebat, Romani, poſt longam de Marcii poſtulatis conſultationem, tandem decreverunt, nihil indignum pop. Rom. majeſtate facere, ſed ſi Volſci ex ſuo ſociorumque & ſubditorum agro copias deducerent, & bello depoſito legatos mitterent, qui de amicitia agerent, ſenatus de fœderis conditionibus conſultaret, ac ſuum decretum ad populum referret: tantiſper vero dum in ſuo & ſociorum agro manerent, & hoſtiliter ſe gererent, nihil mite aut humanum de illis ſtatueretur. Semper enim pop. Rom. diligenter cavit, ne unquam ulla imperata faceret, neve hoſti præ metu cederet: ſed adverſariis fœdere cum ipſis facto, & ſeſe ſuo imperio ſubmittentibus, concederet & largiretur quicquid æqui peterent. Atque hanc magnanimitatem in multis & magnis periculis, tam in externis quam in civilibus bellis, ad noſtram uſque ætatem pop. Rom. conſtanter ſervavit.

XXXVII. *Legatio ad Marcium altera.*

¶ Quum igitur ſenatus hæc decreviſſet, & decem alios legatos è viris conſularibuss elegiſſet,(qui ut Marcium rogarent,nequid grave aut indignum populi Rom. majeſtate imperaret; ſed, depoſitis inimicitiis & copiis ex agro Rom. abductis, oratione & verbis amicis hæc impetrare conaretur, ſi firma & perpetua inter hos duos populos fœdera facere vellet: quia quæ vel neceſſitate aliqua vel occaſione, ſive à privatis hominibus ſive à rebuſp. extorquentur, ſimulatque occaſio aut neceſſitas ſublata eſt, ſtatim diſſolvuntur) hi quidem à ſenatu deſignati, ſimul atque Marcii adventum audierunt, ad eum profecti, longa ac blanda oratione eum in ſuam ſententiam trahere conabantur, ita tamen ut pop. Rom. dignitatem ſervarent. At Marcius nullum aliud reſponſum ipſis dedit, ſed ipſis ſuaſit ut ſibi melius conſulerent, & intra triduum ad ſe redirent: has enim ſolas belli inducias eos habituros. Quum autem illi ad hæc neſcio quid reſpondere vellent, non permiſit: ſed ocius eos ex caſtris excedere juſſit, minatus, ni ita feciſſent, eos à ſe ut exploratores tractatum iri. Illi vero cum ſilentio confeſtim ſe dederunt in viam. Ubi autem ſenatus ſuperba Marcii reſponſa & minas ex legatis audiſſet, ne tunc quidem copias extra fines agri Rom. mittere decrevit; ſive quod militum ſuorum (nam eorum plerique erant tirones) in bello imperitiam timeret; ſive quod conſulum ignaviam (nam fere nihil in iis erat

ὁμολογίας [a] λαμβάνει. γενόμενον δὲ τὸ ἡμέρας τριάκοντα πόλεων ἑπτὰ κύριον, ἦκεν ἐπὶ τὸ Ῥώμης ἄγων πολὺ πλείω στρατιὰν τῆς προτέρας· καὶ σταδίους ἀποσχὼν τὸ πόλεως ὀλίγῳ πλείους τῶν τριάκοντα, παρὰ τὸ [b] Τυσκλανοὺς φέρουσαν ὁδὸν κατεστρατοπέδευσεν. ὁ δ' ἐν τοῖς Λατίνων ἐξήρει τε καὶ προσήγετο πόλεις, Ρωμαίοις προσὼ τὰς ὑπαγὰς αὐτῶν πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τὸ πόλεως, ἀλλ' ἐὰν μὲ [c] αὐτοὶ ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς χώρας Οὐολῦσκοι, καὶ τῆς τῶν συμμάχων τε καὶ ὑπηκόων γῆς, [d] κἀκεῖνοι πόλεμον, πρέσβεις ἀποστείλωσι τοὺς διαλεξομένους περὶ φιλίας, προβουλεῦσαι δ' συνέδριον ἐφ' οἷς ἔστιν] δικαίοις φίλοις, καὶ τὰ βουλευθέντα εἰς τὸ δῆμον ἐξενεγκεῖν· ἕως δ' ἂν ὁ τῇ χώρᾳ μένωσιν αὐτῶν καὶ τῶ συμμάχων, ἔργα πράττεσι πολεμίων, μηδὲν αὐτοῖς ψηφίζεσθαι φιλάνθρωπον. πολὺς γὰρ ἦν Ρωμαίοις ἀεὶ λόγος μηδὲν ἀρᾶσαί πολε ἐξ ὑπερβάλλοντος, μηδὲ φόβῳ πολεμίων εἴξαντας, [e] ἀσεισαμένους δὲ τοῖς διαφόροις, καὶ πρασχόντων ἑαυτοὺς ὑπηκόους, χαλέπωσθαί τε καὶ ὑπερέχειν ὅτου δέοιντο τῶν μετρίων. καὶ τοῦτο ὂ φρόνημα ὁ [f] τοῖς" πολλοῖς καὶ μεγάλοις κινδύνοις φυλάξασα ἡ πόλις, καθ' ἕν τε τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διετέλεσε.

[g] Ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπάτων· τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα μηδὲν ἐκφέρειν ὑπόταγμα βαρὺ, μηδ' ἀνάξιον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καταλύσαντα τὴν ἔχθραν, καὶ ἀναστήσαντα τὴν δύναμιν ἐκ τῆς χώρας, πειθοῖ καὶ διὰ λόγων συμβατηρίων ταῦτα πειρᾶσθαι πρᾶξαι, εἰ βούλεται βεβαίους τε καὶ εἰς ἀεὶ διαμενούσας ποιήσασθαι τὰς ὁμολογίας τῶν πόλεων, ὡς τοῦ γε ὑπ' ἀνάγκης τινὸς ἢ χρῄᾳ συγχωρουμένων καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσιν, ἅμα τῷ μεταπεσεῖν τοὺς χαιρὸς ἢ τὰς ἀνάγκας, εὐθὺς διαλυομένων· οἱ μὲ ἀποδεχθέντες ὑπ' αὐτῆς πρέσβεις, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν παρουσίαν τοῦ Μαρκίου, προθυμέμενοι ὡς αὐτὸν, πολλὰ ἐπαγωγὰ διελέγοντο, φυλάττοντες καὶ ὁ τοῖς λόγοις τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως. ὁ δὲ Μάρκιος ἄλλο μὲν [h] οὐδὲν ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ κρεῖττόν τι βουλευσαμένους ἥκειν τριῶν ὅλων ἡμερῶν· ταύτας γὰρ αὐτοῖς ἔσεσθαι μόνας ἀνοχὰς τοῦ πολέμου. βουλομένων δέ τι πρὸς ταῦτα λέγειν τῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἀπειλὴ τοῦ ταχίστην ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπελθεῖν, ἀπειλήσας ὡς εἰ μὴ ποιήσουσιν, ὡς κατασκόποις χρήσεται. καὶ ἐκεῖνοι σιωπῇ ἀπιόντες, εὐθὺς ᾤχοντο. μαθόντες δὲ οἱ βουλευταὶ [k] τὰ τοῦ προσώπου τὰς αὐθάδεις ἀποκρίσεις τε καὶ ἀπειλὰς τοῦ Μαρκίου, στρατιὰν μὲν ὑπερῆσαι ἐξάγειν οὐδὲ τότε ἐψηφίσαντο, εἴτε τὸν ἀπερισπόλεμον τοῦ σφετέρων στρατιωτῶν· νεοσύλλεκτοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν αὐτῶν· εὐλαβηθέντες· εἴτε τὴν ὑπάτων ἀτολμίαν· ἧκιστα γὰρ ὦν αὐτοῖς

a Παρελαμβάνον *Vat.* b In *Ed. Steph.* Τυσκλανούς. Τυσκλάνους *Vat.* Non dubito quin vera ſcriptura ſit Τυσκλανούς. c Ἀπέλθωσιν αὐτῶν *Vat.* d Copula καὶ deſideratur, & diſtinctio poſt πόλεμον tollenda. *Port.* e Convenientius ἀσεισαμένους: eo ſcilicet caſu quo mox ſequitur παρασχῶν. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* f Omittit *Vat.* g Legitima conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat: Ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν, αὐτοὺς ἐντυχεῖν ἀξιώσοντας &c. nisi mavis, ἡ δὲ βουλὴ ταῦτα ψηφισαμένη πρεσβευτὰς ἑτέρους δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν ἔλαβε, καὶ ἐντυχεῖν αὐτοὺς ἀξιώσοντας &c. *Port.* Nihil hic omnino mutandum, eſt enim longiuſculum hyperbatum, qualia ſunt apud *Thucyd.* & *Demoſthenem* ipſum multa. Sic ergo locum accipe, ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν (τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα &c. usque ad εἴθὺς διαλυομένων) οἱ μὲ ἀποδεχθέντες &c. *Caſaub.* cujus ſententiam etiam in verſione emendanda ſequutus ſum. h Οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, συνεβούλευε δὲ *Vat.* i Ulitatius ἃ μὴ ποιήσουσι. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* k Περὶ τῶν πρεσβευτῶν *Vat.*

τοῖς τὸ δραστήριον ἦν· σφαλερὸν ἡγησάμενοι τηλικοῦτον ἀναιρεῖσθαι ἀγῶνα· εἴτε ἄρα καὶ τῷ δαιμονίῳ σφίσιν ὀργισθέντι πρὸς τὴν ἔξοδον, [b] ἢ οἰωνῶν, ἢ χρησμῶν Σιβυλλείων, ἢ πατρίου τινὸς θεσπίσεως ὧν οὐκ ἐξίστη οἱ τότε ἀνθρώποις, καθάπερ οἱ νῦν, ὑπερφρονεῖν· φυλάττειν δὲ τὴν πόλιν ἐπιμελεστέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων τοὺς ὀφείλοντας ἀμύνεσθαι διέγνωσαν.

[c] Ταῦτα δὲ σκοπούντες καὶ παρασκευαζόμενοι, καὶ τι ἐλπίδος ὅπως ἀφιςάμενοι, ὡς δυναλὸν ὑπάρχον ἔτι μεταπεισθῆναι τὸν Μάρκιον, εἰ μείζονι καὶ τιμιωτέρᾳ πρεσβείᾳ δεηθεῖεν αὐτοῦ, ψηφίζονται) τούς τε ἱεροφάντας, καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι τιμήν τινα ἱερὰν ἢ λειτουργίαν περὶ τὰ θεῖα δημοσίᾳ λαβόντες ἔχουσι· εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ ἱεροποιοὶ θεῶν πάνυ πολλοί, καὶ αὐτοὶ ὅτοι τῶν ἄλλων διαφανέσταλοι, καλοί τε οἴκων πατρῴων [d] καὶ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν ἔχοντες· ἅμα αὐτοῖς τὰ ὀργιαζομένων τε καὶ ἱεροποιουμένων θεῶν τὰ σύμβολα, καὶ τὰς ἱερὰς ἀμπεχομένους ἐσθῆτας, ἀθρόους ὅπῃ [e] τοὺς χάρακας τῶν πολεμίων πορεύσονται, τοὺς αὐτοὺς φέροντας τοῖς πατρίοις λόγους. ὡς δὲ ἀφίκοντο οἱ ἄνδρες, καὶ ἔλεξαν ὅσα ἡ βουλὴ [f] αὐτοὺς ἐπέστειλεν, οὐδὲ τούτοις [g] ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ὑπὲρ ὧν ἠξίουν, ἀλλ' ἢ τὸ κελευόμενον ποιεῖν [h] συνεβούλευσεν ἀπιόντας, εἰ θέλοιεν εἰρήνην ἄγειν, ἢ προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα πρὸς τὴν πόλιν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπε μὴ διαλέγεσθαι πρὸς [i] αὐτούς. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἀπέτυχον οἱ Ρωμαῖοι, πᾶσαν ἐλπίδα διαλλαγῆς ἀποβαλόντες, ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάζοντο, τοὺς μὲν ἀκμαιοτάτους ὑπὸ τῇ τάφρῳ καὶ παρὰ ταῖς πύλαις τάξαντες· τοὺς δὲ ἀφειμένους ἤδη [k] στρατιᾶς, [l] οἷς ἔτι στόματα ἱκανὰ ἦν κακοπαθεῖν, ὅπῃ τοῖς τείχεσιν.

Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτοῖς, ὡς ἐγγὺς ὄντος ἤδη τοῦ δεινοῦ, καλαλιπεῖσαι τὰ οἴκοι μονῆς ὂ πρεπτὸς, ἔθεον ὅπῃ τὰ τεμένη τῶν θεῶν, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ περικυλιόμεναι τὰ ξόανα· καὶ ἦν ἅπας μὲν ἱερὸς τόπος οἰμωγῆς τε καὶ ἱκετείας γυναικῶν ἀνάπλεως, μάλιστα δὲ ὁ τοῦ [m] Καπιτωλίου Διὸς ἱερόν. ἔνθα δή τις αὐτῶν γένει τε καὶ ἀξιώματι πρέπουσα, καὶ ἡλικίας ὑπὸ τοῦ κρατίστου τότε θεοῦ, καὶ φρονήσαι τὰ δέοντα ἱκανωτάτη, Οὐαλερία μὲν ὄνομα, Ποπλικόλα δὲ τοῦ συνελευθερώσαντος [n] τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων ἀδελφὴ, θείῳ τινὶ προσήματι κινηθεῖσα, ὅπῃ τῆς ἀνωτάτω κρηπίδος ἔχει τοῦ νεὼ, καὶ προσκαλεσαμένη τὰς ἄλλας γυναῖκας, θρῆνον μὲν παρεμυθήσατο, [o] καὶ παρεθάρρυνεν, ἀξιοῦσα μὴ καταπεπλῆχθαι τὸ δεινὸν· ἔπειτα ὑπέσχετο μίαν εἶναι σωτηρίας ἐλπίδα τῇ πόλει, ταύτην δὲ ἐν αὐταῖς εἶναι μόναις καταλειπομένην, ἐὰν θελήσωσι προθύμως ἃ δεῖ. καί τις εἶπεν ἐξ αὐτῶν· "Καὶ τί προθύσονται αἱ ἡμεῖς αἱ γυναῖκες δια-"σῶσαι δυνηθείημεν τὴν πατρίδα, τὴν ἀνδρῶν ἀπειρημένων;

industriæ) periculosum arbitraretur ad tantum certamen subeundum; sive etiam quod numen divinum ab educendis copiis ipsum deterreret; aut auspicia, aut Sibyllina oracula, aut patria aliqua religio: quorum ætas ea erat longe observantior quam nostri seculi homines) sed urbem præsidiis diligentius firmare, & ex ipsis munitionibus impetum hostium propulsare statuit. *Per. Jul.* 4118. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* 72 §. *V. C.* 266. *Var.* 268.

§ Interim dum hæc geruntur & parantur, nondum abjecta omni spe Marcii flectendi, si per majorem & honoratiorem legationem eum orasset, decrevit ut pontifices & augures & cæteri sacerdotes omnes, quotquot sacros honores atq; rerum divinarum curam publicam gerebant, (permulti autem apud illos sunt sacerdotes & deorum ministri, atque hi ipsi sunt omnium nobilissimi, tum ob claros natales, tum ob suas virtutes dignitatem *eam* obtinentes) una cum ipsis insignibus deorum, quorum sacra celebrabantur & qui *à pop. Rom.* colebantur, & sacris velati vestibus, uno agmine hostium castra peterent, cum iisdem mandatis quæ priores legati tulerant. Qui ubi eo pervenerunt, & omnes senatus mandata exposuerunt, Marcius ne ipsis quidem quæ petebant concessit; sed suasit ut aut reversi imperata facerent, si pacem habere vellent, aut bellum ad ipsa urbis mœnia venturum exspectarent: edixitque ne qui in posterum ad se colloquendi gratia mitterentur. At Romani, hoc quoque conatu frustrati, & omni spe pacis deposita, se ad obsidionem tolerandam parabant; ac validissimos quosque juvenes ad fossas & ad portas, veteranos vero jam emeritos, qui adhuc ad labores ferendos idonei erant, ad mœnia disposuerunt. XXXVIII. *Legatio ad Marcium tertia, à sacri ordinis hominibus.*

§ Eorum vero conjuges, ut imminente jam urbi periculo, ex privatarum ædium penetralibus, neglecto decoro, egressæ ad deorum templa currebant, & cum lamentis se ante simulacra volutabant, atque omnis sacer locus ejulatus & mulierum supplicantium plenus erat, præcipue vero Jovis Capitolini templum. Tunc quædam earum & genere & dignitate cæteris antecellens, & tunc ætate jam matura, summæque prudentiæ fœmina, nomine Valeria, soror illius Publicolæ qui cum sociis suis remp. à regum tyrannide liberarat, divino quodam instinctu impulsa in summa templi crepidine constitit, & cæteras matronas advocatas primum est consolata, animosque earum confirmavit, orans eas ne periculi magnitudine consternarentur: deinde declaravit, unam esse reliquam salutis publicæ spem, hanc vero in ipsis solis esse positam, si quæ essent facienda facere vellent. Tunc una ex earum numero respondit: "Et quo-"modo nos mulieres, quum ipsi viri hoc præ-"stare nequeant, patriam servare poterimus? "quas XXXIX.

a In *Ed. Steph.* ἐκαλυμβάν. cujus cum nulla proferantur exempla, non dubitavi cum *Camerario* reponere οἰκαλυμβάν. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* b Τὸν ἴξηδον, οἰωνῶν *Vat.* quo modo & in *Ed. Steph.* sed disjunctivam ἢ agnoscit *Lapus.* c Ταῦτα δὲ περίστασις *Vat.* d Καὶ ἀρετῆς οἰκείας in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] sed veram lectionem ἀρετῆς οἰκείας agnoscit etiam *Lapi* versio, *per virtutes proprias dignitatem habentes. Sylb.* Sic lego & distinguo τῷ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν ἔχοντα ἅμα αὐτοῖς &c. ut participium ἔχοντα pendeat à præcedentibus & τὰς ἄλλας ἅπαντας, nisi quis malit participium φέροντας subintelligi; aut demum verba sic mutari, ἅμα αὐτοῖς τῷ ὀργιαζομένων τε τῷ ἱεροποιουμένων θεῶν τοῖς συμβόλοις. *Pors.* In *Cod. Vat.* ἅμα αὐτοῖς τῷ ὀργιαζομένων τε &c. e Optime in *Cod. Vat.* & χάρακας singulariter ut p. 492. v. 12. quo modo legendum esse monuit *Sylb.* f Rectius αὐτοῖς. quod maluit *Sylb.* aut repetendum esse ex antecedentibus verbum λέγειν. g Ἔδοσαν ὁ Μάρκιος τούτοις ὑπὲρ &c. in *Vat.* & *Lapi Cod.* h Συνεβούλευεν *Vat.* i Πρὸς αὐτὸν in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod plurali αὐτοὺς prætulerunt *Sylb.* & *Pors.* k Magis proprie στρατείας, *expeditionis, militiæ. Sylb.* l Οἷς ἐν τῷ σώματι *Vat.* m Καπιτωλίου *Vat.* n Αὐτὸ τῷ βασιλέων τὴν πόλιν *Vat.* o Καὶ παρεθάρρυνεν ἐξῆς *Vat.*

Par. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V. C. Cal. 266. Var. 268.

"quas tantas vires nos invalidæ & miseræ habemus?" "Non opus est (inquit Valeria) armis, non manibus; (naturæ enim privilegio horum immunes sumus) sed benevolentia & verbis." Postea sublato clamore, & omnibus rogantibus ut declararet quodnam esset illud auxilium, dixit illis: "Cum hac "sordida & inculta veste, assumptis quoque "cæteris matronis Romanis, & allatis nostris "filiolis, eamus ad ædes Veturiæ matris Mar-"cii: &, depositis ante ipsius genua pueris, "eam rogemus cum lacrymis, ut nos nullius "mali auctores, patriamque in extremis peri-"culis versantem miserata, ad hostium castra "progrediatur, nepotesq; suos & eorũ matrem "& nos omnes secum ducat: (sequamur e-"nim eam cum filiolis nostris.) deinde filium "suum suppliciter oret, precibusque ab eo "contendat, ne quam graviorem calamitatem "patriæ inferat. Nam ob ejus lamenta & pre-"ces aliqua misericordia hominem subibit, "atque humanitas tanget. nam non adeo du-"rum & crudelem animum habet, ut matrem "ad sua genua prostratam volutari patiatur.

XL. ¶ Hoc consilio ab omnibus quæ aderant probato, deos precata ut vim persuadendi & gratiam suis precibus adderent, ex templo processit; cæteræ vero eam sequebantur. ac mox cum aliis matronis omnes magna frequentia domum matris Marcii adierunt. Quibus conspectis, Volumina, Marcii uxor, prope socrum sedens, admirata est, dixitque: "Quid "vultis mulieres? & cur tanta frequentia ad "domum miseram & afflictam venistis?" Valeria respondit, "In extremis versantes peri-"culis, tum ipsæ tum filioli ipsarum supplices "ad te, Veturia, confugerunt, solum & uni-"cum auxilium, te imploraturæ: primum, "ut communis patriæ misericordia movearis, "nec ei, quum in nullius unquam potestate "fuerit, libertatem à Volscis eripi patiaris, si "modo victores ei parcent, nec funditus eam "evertere conabuntur: deinde pro nobis ipsis "& pro infelicibus his pueris te rogaturæ, ne "in hostium contumelias incidamus, nos, quæ "nullius vestri infortunii caussa fumus. Si "qua igitur mansuetudinis & humanitatis "particula in animo tuo est reliqua, miserare "Veturia, mulier mulieres, quæ quondam eo-"rundem sacrorum ac ejusdem religionis te-"cum participes fuerunt: assumptaque tecum "Volumnia, bona muliere, ejusque liberis, no-"bisque supplicibus, quæ hos infantes atque "progeniem istam portamus, ito ad filium, "ora, obsecra, nec desine precari, ut tibi hanc "unam gratiam pro tot beneficiis reposcenti "referat, *sc.* ut pacem cum suis civibus fa-"ciat, utque in patriam, à qua desideratur, "redeat. Rem enim ei (certo scias) persuade-"bis, nec te ad suos pedes manere prostratam "vir pius patietur. Quod si filium in patri-"am reduxeris, & ipsa (ut verisimile est) im-"mortalem gloriam consequeris, quippe quæ "tanto periculo & formidine patriam libera-"veris; & nos honoratiores apud maritos fa-

"τις ἡ τοσαύτη σὲ ἡμᾶς τὰς ἀσθενεῖς καὶ ταλαιπώρους "ἔχειν ἰσχύς"; "Οὐχὶ ὅπλων, ἔφησεν ἡ Οὐαλερία, καὶ χει-"ρῶν δεόμεθα τούτων· μὴ γὰρ ἀπολέλυκεν ἡμᾶς ἡ φύσις· ἀλλ' "εὐνοίας καὶ λόγου". βοῆς δὲ μετὰ τοῦτο γενομένης, καὶ δεομένων πάντων φανερόν ποιεῖν εἴ τις ἐστὶν ἡ ἐπικουρία, λέγει πρὸς αὐτάς· "Ταύτην ἔχοντες τὴν περιβολήν τε καὶ ἄκοσμον ἐσθῆτα, "καὶ τὰς ἄλλας ὁμοδούλους γυναῖκας, καὶ τὰ τέκνα ἐπα-"γόμενοι, βαδίζωμεν ὅτι τάχος Οὐελερίας τῆς Μαρκίου μητρὸς "οἰκίαν· καὶ, πρὸ τῶν γονάτων αὐτῆς τὰ τέκνα θεῖσαι, δέ-"μεθα μετὰ δακρύων, ἡμᾶς τε οἰκτείρας τὰς μηδενὸς κα-"κοῦ αἰτίας, καὶ τὴν ἐσχάτοις κινδύνοις οὖσαν πατρίδα, "προελθεῖν ὅτι τάχιστα τῶν πολεμίων, ἄγουσά τε τοὺς τε "υἱωνοὺς καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἁπάσας· ἀκολουθῶ-"μεν γὰρ αὐτῇ, τὰ παιδία ἐπαγόμεναι· ἔπειτα ἱκέτιν γενο-"μένην τέκνοις, ἀξιοῦν καὶ δεῖσθαι μηδὲν ἀνήκεστον εἰς τὴν πα-"τρίδος ἐξεργάσασθαι. ὀλοφυρομένης γὰρ αὐτῆς καὶ ἀπολοῦ-"σης, οἰκτός τις εἰσπεσεῖται τὴν ἄνδρα, καὶ λογισμὸς ἥμερος. "οὐ γὰρ οὕτως ἀγρεμὲς καὶ ἀτρέμα ἔχει καρδίαν, ὥστε ἀναιδῶς "μητέρα πρὸς τοῖς ἑαυτοῦ γόνασι κυλιομένην.

Ὡς δὲ ἐπῄνεσαν αἱ παροῦσαι τὸν λόγον, εὐξαμένη τοῖς θεοῖς πειθὼ καὶ χάριν αὐτοῖς ἐπιδεῖναι τῇ δεήσει, [d] προῆλθεν ἐκ τοῦ τεμένους· αἱ δὲ ἠκολούθουν. καὶ μετὰ τοῦτο προσκαλεσαμένη τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἐπορεύοντο ὅτι τάχος οἰκίαν τῆς Μαρκίου μητρὸς ἀδελφῆς. [e] ἰδοῦσα δὲ αὐτὰς ἡ τοῦ Μαρκίου γυνὴ Οὐολυμνία πλησίον καθημένη τῆς ἑστίας, ἐθαύ-μασέ τε καὶ εἶπεν· "Τίνος δεόμεναι, γυναῖκες, ἐλη-λύθατε κατὰ πλῆθος εἰς οἰκίαν δύσκηνον καὶ ταπει-"νήν"; καὶ ἡ Οὐαλερία ἔλεξεν· "Ἐν ἐσχάτοις οὖσαι κιν-"δύνοις καὶ αὐταὶ, καὶ τὰ νήπια τοῦτα, [f] καταπεφεύγασιν "ἱκέτιδες ὅτι σε, ὦ Οὐετυρία, μόνην καὶ μίαν βοήθειαν, "ἀξιοῦσαί σε, πρῶτον μὲν οἰκτεῖραι τὴν κοινὴν πατρίδα, "εἰ μηδενὶ πώποτε γενομένῃ ὑποχείριον, μὴ περιΐδῃς "ἀφαιρεθεῖσαν ὑπὸ Οὐολούσκων τὴν ἐλευθερίαν· εἰ δὲ μή γε φεί-"σονται αὐτῆς κρατήσαντες, ἀλλ' ὑπερβαλοῦσιν ὀπτεύ-"ρησουσιν ἀνελεῖν· ἔπειτα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀντιβολοῦσαι, "καὶ τῶν δυσήνων παιδίων τούτων, ἵνα μὴ πέσωμεν εἰς "ἐχθρῶν ὕβριν, ἧσσαν ὄσαι τῶν συμβεβηκότων ὑμῖν κα-"κῶν αἴτιαι. εἴ τις ἔστιν ἐν σοὶ ψυχῆς ἡμέρου καὶ φιλαν-"θρώπου καταλειπομένη μοῖρα, ἐλέησον, ὦ Οὐετυρία, "καὶ γυναῖκας κοινωνησάσας ἱερῶν ποτε καὶ ὁσίων καὶ "ὁμοδουλούσας μετὰ σαυτῆς Οὐολουμνίαν τε τὴν ἀγα-"θὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῆς, καὶ τὰς ἱκέτιδας "ἡμᾶς φερούσας τὰ νήπια καὶ ταυτασὶ τὰς γενεάς, ἰδὲ πρὸς "τὸν, καὶ πεῖσθι, καὶ λιπάρει, καὶ μὴ ἀνῇς δεομένη, μίαν ἀπὸ "πολλῶν χάριν αἰτοῦσι παρ' αὐτοῦ, [h] ἀπαίτησαι πρὸς τοὺς "ἑαυτοῦ πολίτας, καὶ καταλλαγῆναι εἰς τὴν δεομένην αὐτὸν ἀπο-"λαβεῖν πατρίδα· πείσεις γάρ, εὖ ἴσθι, καὶ σὺ συμφέρειάν σοι ἐμ-"μένειν παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶν ἀνὴρ εὐσεβής. καταγα-"γοῦσα δὲ τὸν υἱὸν εἰς τὴν πόλιν, αὐτή τε ἀθάνατον ἕξεις κλέος, "ὅστερ ἑπτὸς, ἐκ τηλικούτου κινδύνου καὶ φόβου ῥυσαμένη τὴν "πατρίδα, καὶ ἡμῖν [i] τιμῆς αἰτία παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔσῃ, "ὅτι

a Οἰχ' ὅπλων Vat. b Optime in Cod. Vat τυπάν, qua voce alicubi infra utitur Dionysius. c Προελθοῦσα Vat. d Περιῆλθον Vat. e Ἰδοῦσα δὲ αὐτὰς συγγενίδας &c. in Cod. Vat. quo modo legisse videtur Lapus, dum vertit, videns autem advenientes eas Volumnia &c. f Καταπεφεύγαμεν ἱκέτιδες Vat. g Καὶ ταυτὶ τὰς γενεάς Vat. h Ἀπαίτησον Vat. i Τιμῆς τινος Vat.

a Plenius

"ὅπ τ᾽ ἐ δυσθέλα ὑπ᾽ ἐκείναν διασκεδαθῆναι πόλεμον
"αὐταὶ διελύσαμεν· ἐκείναν τε ἔζηνοι τ᾽ γυναικῶν φαν-
"σόμεθα, αἳ τ᾽ συχαίλα Ρωμύλῳ πρὸς Σαβίνως πόλεμοι,
"c αὐταὶ πρεσβευσάμεναι διελύσαιλο, ἐ συναλαγῦσαι τὺς
"τε ἡγεμόνας ἐ τὰ ἔθνη, μεγάλην ἐκ μικρᾶς d ἐποιήσαιλο
"πόλιν. καλὸς ὁ κίνδυνος, ὦ Οὐελτρία, τ᾽ υἱὸν κομίσαιλο,
"ἐλευθερῶσαι τ᾽ παλρίδα, σῶσαι τὰς e ἐαυτῶν πολίτιδας,
"κλέος ἀρετῆς ἀθάνατον f ἔζηνοις" τοῖς ἐσομένοις καλαλι-
"πεῖν. δὸς ἡμῖν ἑκοῦσα ἐ μὴ προθυμίας τ᾽ χάριν, ἐ σπεῦ-
"σον, ὦ Οὐελτρία. βυλὴν γὸ ἡ χρόνον ὁ κίνδυνος οὐδὲν
"ὢν ὐκ ἀποδέχελαι.

Ἡ μὲ δὴ ταῦτα εἰποῦσα, ἐ πολλὰ προεμένη δάκρυα, ἐσίγησεν. ὀδυρομένων δὲ ἐ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐ πολλὰς δεήσεις ποιουμένων, μικρὸν g ὑπισχοῦσα ἡ Οὐελτρία ἐ δακρύσασα, εἶπεν· "Εἰς ἀσθενῆ ἐ λεπτὴν ἐλπίδα καλα-
"πεφεύγαλε, ὦ Οὐαλερία, τ᾽ ἐξ ἡμῶν τῶν ἀθλίων γυναι-
"κῶν βοήθειαν, αἷς ἡ μὲ εὔνοια ἡ πρὸς τ᾽ πατρίδα πάρεσι,
"ἐ ὃ θέλειν σώζεσθαι τὺς πολίτας, οἷοί ποτέ εἰσιν· ἡ δὲ
"ἰσχὺς ἐ ὃ δύνασθαι h ποιεῖν, ἄπεστιν. ἀπέστραπλαι γὸ
513 "ἡμᾶς, ὦ Οὐαλερία, Μάρκιος, ἐξ οὗ τ᾽ πικρὰν ἐκέσπη ὁ δῆ-
"μος ἐ αὐτῦ κατέγνω δίκλιν, καὶ μεμίσηκε τ᾽ οἰκίαν ὅ-
"λεν ἅμα τῇ πατρίδι· i τῦτο δὲ ὑμῖν ὐ πρ᾽ ἄλλυ τι-
"νὸς, ἀλλὰ πρ᾽ αὐτοῦ k Μαρκίυ λέγειν ἔχομεν. ὅτε
"γὰρ ἁλὺς τῇ δίκῃ ἦλθεν εἰς τλὼ οἰκίαν, πρεπεμπό-
"μεν ἐπὸ τῶν ἑταίρων, l καλαλαβὼν δὲ πεντήμοις
"τρύχεσι ταπεινὰ κρατύσας ὀ τοῖς γόνασι τὰ τέκνα
"αὐτῦ, φανύσας τε, οἷα εἰκὸς, καὶ m ἀναπαλυμένας τ᾽
"καθέξυσαν ἡμᾶς τύχη, n στρυμένας ὀκείνου, ὡς
"μικρὸν ἀποδεν ἡμῶν ἄδακρυς, ἅσπερ λίθος, ὁ ἀτενί-
"σας, Οἴχελαι, φησίν, Μάρκιος ὑμῖν, ὦ μῆτερ, ἅμα καὶ
"σὺ, ὦ Οὐολυμνία, κρατίστη γυναικῶν, ἐξελαθεὶς ὑπὸ
"τ᾽ πολιτῶν, ὅτι γενναῖος ἰὼ ἐ φιλόπολις, ἐ πολλὺς
"ὑπέμεινεν ὑπὲρ τ᾽ πατρίδος ἀγῶνας. o ἀλλ᾽ ἅσπερ πρέπει
"γυναιξὶν ἀγαθαῖς, ὕτω φέρελε τὰς συμφορὰς, μηδὲν
"ἄχημον ποιοῦσαι, p μηδὲ ἀγεννὲς, καὶ τὰ παιδία
"ταῦτα πολυμήδια τῆς ἐμῆς ἐρημίας ἔχοσαι, τρέφετε
"ἀξίως q ἡμῶν τε ἐ τοῦ γένους· οἷς θεοὶ δοῖεν εἰς ἄνδρας
"ἐλθῦσι τύχην μὲν κρείτονα ὃ πατρὸς, ἀρετὴν δὲ
"μὴ χείρονα· ἐ χαίρετε. ἀπέρχομαι γὰρ ἤδη καταλι-
"πὼν τὴν ὐκέτι χωροῦσαν ἄνδρας ἀγαθὺς πόλιν. καὶ
"ὑμεῖς, ὦ θεοὶ κῆποι, καὶ ἑστία πατρῴα, καὶ δαί-
"μονες οἱ κατέχοντες τῦτον τ᾽ τόπον, χαίρελε. ὡς δὲ
"ταῦτα εἶπεν, ἡμεῖς μὴ αἱ δυστυχεῖς, ἃς τὸ πάθος
"ἀπήτει φωνὰς ἀναβοῶσαι, καὶ πάσσυ τὰ σήθη, πε-
"συχύθημεν ἀπ᾽ τὺς ἐκάτερθε ἀσπασμὺς κομιού-
"μεναι· r τ᾽ παιδίων τύτων ἐγὼ μὲν τὸν πρεσβύτερον ἦγον,
"ἡ δὲ μήτηρ τ᾽ νεώτερον εἶχεν ὅτε τ᾽ ἀγκάλης· ὁ δὲ

"cies, quod quam belli nubem ipſi disjicere "non potuerint, nos diſpulerimus; & proge- "nies illarum mulierum videbimur, quæ, quum "bellum inter Romulum & Sabinos coortum "ipſæ ſua legatione ſedaſſent, & duces ac po- "pulos conciliaſſent, urbem ex parva magnam "fecerunt. Præclarum eſt periculum, Vetu- "ria, filium recipere, patriam liberare, ſuos "cives ſervare, & immortalem gloriam poſte- "ritati relinquere. Largire nobis lubens & "alacriter hoc beneficium, atque propera, Ve- "turia. iſtud enim periculum jam immi- "nens nec conſultationem nec moras pa- "titur.

Illa igitur, his dictis & multis lacrymis effuſis, conticuit. Lamentantibus autem & aliis mulieribus & multas preces adhibentibus, Veturia, poſt parvam moram & lacrymas emiſſas, reſpondit; "Ad infirmam & exilem "ſpem confugiſtis, Valeria, ſc. ad noſtrã opem, "quæ ſumus miſeræ mulieres, quibus charitas "quidem erga patriam adeſt, & voluntas ſer- "vandi cives, qualeſcunque illi ſunt; ſed vi- "res & rei peragendæ facultas deeſt. Mar- "cius enim, Valeria, nos averſatur, ex quo "plebs eum acerbo illo judicio damnavit, & "una cum patria totam familiam odio proſe- "quitur. hoc autem, non ab alio quam ipſo "Marcio acceptum, dicere vobis poſſumus. "Quum enim damnatus judicio domum ab "amicis deductus rediiſſet, & nactus fuiſſet "nos lugentes & ſordidatas & miſeros filios ſu- "os in gremio tenentes, & gementes, & (ut par "erat) deplorantes fortunam, in qua vitam "tranſacturæ eſſemus, illo orbatæ, quumque "aliquantulum à nobis ſemotus ſine lacry- "mis, inſtar lapidis, & immotis oculis ſtetiſ- "ſet: Periit, inquit, vobis Marcius, ô mater, "& tu quoque Volumnia, mulierum optima, "à civibus expulſus, quod eſſet vir genero- "ſus & patriæ amans, quodque pro ea multa "certamina ſubiiſſet. quare, ut decet bonas "mulieres, ita calamitates ferte, nihil indeco- "rum, nihil illiberale facientes, atque hos "pueros meæ abſentiæ ſolatium habentes e- "ducate, prout veſtra veſtræque familiæ di- "gnitas poſtulat; quibus, ubi jam ad ætatem "virilem pervenerint, dii dent fortunam me- "liorem quam patri, virtutem non deterio- "rem: & valete. Jam enim diſcedo relicta "urbe, quæ bonos viros amplius non capit. "Vos quoque dii penates, & lares patrii, ge- "niique hujus loci præſides, valete. Quæ quum "ille dixiſſet, nos infelices voces, quas dolor "extorquebat, edentes, & pectora plangentes "in ejus amplexus ruebamus, ut poſtremam "ſalutationem acciperemus: atque horum pu- "erorum ego majorem natu ducebam, mater "vero minorem in ulnis geſtabat. At ille a- "verſus, & nobis repulſis, inquit: Nec tibi, "mater,

XLI.

Pr. Jul. 4124. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. Cat. 266. V. C. Var. 268.

a Plenius in *Cod. Vat.* ἐκείνων ἀλλήλοις ἔχοσιν. b Optime in *Cod. Vat.* Ρωμύλῳ, quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* c Rectius αὐτοὶ. Historia vero, quæ hîc attingitur, prolixius supra expolita est p. 100. v. 30. *Sylb.* d Ἐκείνους τλὼ πόλιν *Vat.* e Ἑαυτῶν *Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Ἐπιχῶσα Οὐελτρία *Vat.* h Ποιεῖν ἃ θέλομεν, ἅπιστ *Vat.* quo modo & *Lapus*, nam vertit, *sed vis abest faciendi quæ vellemus.* i Τῶν δ᾽ ὑμῶν *Vat.* k Μαρκίυ μεμθύσιν λόγῳ *Vat.* l Καπαλαβὼν ἡμᾶς πρηνῆ βρᾳ· ὁ πενθίμοις τρύχεσι ταπεινὰς *Vat.* m Scriptum fuisse puto ἀναπαλυμένους. Fateor quidem, vocem illam ἀναπαλυμένους melius vocis ἀναπλωμένους [quod maluit *Perus*] vel ἀναπλουμένους [quod placet *Sylburgio*] servare vestigia: sed an *Dionysius* passiva hîc terminatione loco activæ uti potuerit, dubitare me dico. *Steph.* Nihil mutandum censet *Fronto Ducæus* (in notis ad *Chrysost.* Vol. 1. p. 110.) quod hæc ἀναπλώσεις non nudam hîc loci appellationem sonet, sed luctum & lamentationem. n Στρεμένας *Vat.* o Καὶ ἀστὰς, οἴχεται φησὶν ἡμῖν Μάρκιος *Vat.* p Ἀλλ᾽ ὡς πρέπει *Vat.* q Μηδ᾽ ἀξίους *Vat.* r Τῶν δὲ παιδίων τύτων ἐγὼ μὲν τὸ πρεσβύτερον &c. ut & mox τὸ νεώτερον in *Cod. Vat.* s Perperam in *Ed. Steph.* ἐπιφορὰς. Contrarium ἀπορραφὰς agnoscit *Lapi* versio. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὁ δ᾽ ἀπορραφὰς.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾ V. C. Cal. 265. Var. 268.

"mater, posthac Marcius erit filius: sed pa-
"tria abstulit tibi senectutis nutritorem; nec
"tibi ab hoc die in posterum, Volumnia, ma-
"ritus erit; sed felix esto alium maritum me
"fortunatiorem nacta; neque vobis, ô cha-
"rissimi filii, pater ero, sed orbi & ab omni-
"bus destituti apud has usque ad virilem æta-
"tem educabimini. Hæc loquutus, quum nec
"ullo modo rebus domesticis prospexisset,
"nec ulla mandata dedisset, nec quo iret di-
"xisset, solus (matronæ) fine servo, egenus,
"& ne unius quidem diei viatico de suis pe-
"cuniis assumpto, miser ille domo discessit. &
"jam hic est quartus annus ex quo, agens in
"exsilio, nos omnes à se alienas ducit; nihil
"scribens, nihil per nuncios nobis mittens,
"nec quid agamus scire curans. Apud talem
"igitur animum, tam durum & inhumanum,
"quam vim, Valeria, habebunt preces nostræ,
"quum nobis nec salutem dixerit, nec oscula
"dederit, nec ullum aliud comitatis genus
"exhibuerit ex ædibus extremum digrediens?
XLII. "¶ Veruntamen si hoc quoque petitis, vos
"matronæ, & omnino vultis nos rem indeco-
"ram facientes videre, fingite me & Volum-
"niam una cum *his* pueris apud eum esse,
"quid primum ego mater illi dicam? quibus
"precibus filium precabor? dicite & docete
"me. An hortabor eum ut suis civibus parcat,
"à quibus patria expulsus fuit, idque nullam
"ob injuriam? an ut misericordia, & commi-
"seratione plebejorum commoveatur, à qui-
"bus nullam misericordiam aut commisera-
"tionem impetrare potuit? an ut deserat &
"prodat eos, à quibus exsul humaniter est ex-
"ceptus, qui, multis & gravibus cladibus ante
"ab illo affecti, haud tamen hostile odium, sed
"amicorum & cognatorum benevolentiam
"erga eum ostenderunt? quo animo filium
"rogabo, ut eos, à quibus perditus est, amet;
"illis vero, à quibus salutem accepit, injuriam
"faciat? Non sunt hæc verba matris sana
"mente præditæ ad filium; nec uxoris, ea
"quæ oportet, considerantis, ad maritum. nec
"vos matronæ cogatis nos hæc ab eo pe-
"tere, quæ nec apud homines justa sunt
"nec apud deos pia. Sed nos miseras, in
"ea fortuna, in quam incidimus, afflictas
"jacere sinatis, nihil aliud præter decorum fa-
"cientes.

XLIII. ¶ Quum autem illa finem dicendi fecisset, tantus ejulatus mulierum est coortus, tantisque gemitibus ædes personuerunt, ut longe per urbem clamor manaret ac exaudiretur, & turbæ concursu vici ædibus proximi complerentur. Postea & Valeria denuo majore contentione prolixis & affectuum plenis precibus est usa: & aliæ matronæ, quæ utrique harum mulierum vel amicitia vel cognatione conjunctæ erant, earum genua tangentes eas supppliciter orare non desinebant. Itaque Veturia, quum illarum luctus ferre non posset, & multis precibus victa esset, dedit manus, & tandem pro patria legationem obivit ut ipsis promiserat, ducta secum uxore Marcii ejusque filiis, & aliis civibus, quotquot sequi vo-

"Ἀποστραφεὶς γὲ παρωσάμην ἡμᾶς, εἶπεν· Οὔτε σὸς
"υἱὸς ἔτι, μῆτερ, ἔσῃ τὸν ἀπὸ τῦδε χρόνον Μάρκιος,
"ἀλλ' ἀφήρπταί σε τ' γενεσιακὸν ἡ πατρίς· ὅτι σὸς ἀ-
"νὴρ ἀπὸ ταύτης, ὦ Οὐολυμνία, τ' ἡμέρας, ἀλλ' εὐτυ-
"χὴς ἕτερον ἄνδρα λαβοῦσα εὐδαιμονήσεσιν ἐμοῦ βέ-
"ὑμῶν, ὦ τέκνα φίλτατα, πατὴρ, ἀλλ' ὀρφανοὶ γὲ ἥξετε
"τῦδε ταύτας, ἕως εἰς ἄνδρας ἔλθητε, τραφησόμε-
"ταῦτα εἰπὼν, ἄλλο δὲ ὐδὲν ὅτε διοικησάμενος, ὅτε ὁπο-
"φίλας, ὅθ' ὅποι πορεύσεται φεύσας, ἀπῆλθεν ἐκ τ οἰ-
"κίας μόνος, ὦ γυναῖκες, ἄδυλος, ἄπορος, ὐδὲ τ ἐφή-
"μερον ὁ δύσμοιρος ἐκ τ ἑαυτῦ χρημάτων προφὴν ἐπαγό-
"μενος. ὃ πέπτωκεν σεαυτὸν ἤδη τῦτον, ὃς δ φεύγει τ
"πατρίδα, πάντας ἡμᾶς [b] ἀλλοτρίους αὐτῦ νενόμικεν, ὃ
"γράφων ὐδέν, ὐκ ὀπιστέλλων, ὃ τὰ περὶ ἡμᾶς εἰδέναι
"βυλόμενος. πρὸς δὲ τοιαύτην ψυχὴν ὅτω σκληρὰν
"ὃ ἄπρατον, ὦ Οὐαλερία, τίνα ἰσχὺν ἕξουσιν αἱ παρ'
"ἡμῶν δέησεις, αἳς ὅτε ἀσεβημάτων μετιδώκει, ὅτε φιλο-
"μάτην, ὅτε ἄλλης φιλοφροσύνης ὐδεμιᾶς, τ πολι-
"ταῖαν προβάλλεται ἐκ τ οἰκίας ὁδόν; Ἀλλ' εἰ γὲ τῦτο
"δοκεῖ ὑμῖν, ὦ γυναῖκες, καὶ πάντως θέλετε ἀσχημονῆ- 514
"σας ἡμᾶς ἰδεῖν, ὑπολάβετε παρεῖναι πρὸς αὐτὸν καμὲ
"καὶ Οὐολυμνίαν, ἀγάγουσα τὰ παιδία· [c] τίνας ἐγὼ πρῶτον ἡ
"μήτηρ ἐρῶ πρὸς αὐτὸν λόγους, καὶ τίνα δέησιν ποιήσομαι
"τῦ ὑῦ; λέγε μοι καὶ διδάσκετέ με. φείσασθαί σε τῶν
"τ ἑαυτῦ πολιτῶν ὑφ' ὧν ἐκ τ πατρίδος ἐξελήλασαι
"καὶ μηδὲν ἀδικῶν; οἰκτίρμονα δὲ καὶ συμπαθῆ πρὸς τὸν
"δημοτικὸν γενέσθαι, παρ' ὧν ὅτε ἐλέου μετέσχεν, ὅτε
"συμπαθείας; ἐγκαλινπεῖν δὲ ἄρα καὶ προδῶναι τὸν
"ὑποδεξαμένους αὐτῦ τ φυγὴν, οἳ πολλὰ καὶ δεινὰ πε-
"ποιηκότες ὑπ' αὐτῦ πέπτωκεν, ὃ πολεμίων μῖσος, ἀλ-
"λὰ φίλων καὶ συγγενῶν [d] εὐνοιαν ἀπεδείξαντο; τίνα ψυ-
"χὴν λαβοῦσα ἀξιώσει τ ὑὸν τὰ μὲ ἀπολέσαντα φιλεῖν,
"τὰ δὲ σώσαντα ἀδικεῖν; [e] ὐκ εἰσὶν ὅτοι λόγοι ὑγιαί-
"νοντος μητρὸς πρὸς ὑόν, ὐδὲ γυναικὸς ἃ δεῖ λογιζομένης
"πρὸς ἄνδρα. [f] μηδὲ ὑμεῖς βιάζεσθε, γυναῖκες, ἃ μήτε
"πρὸς ἀνθρώπους δίκαιά ἐστι, μήτε πρὸς θεὸς ὅσια,
"ταῦτα ἡμᾶς αἰτεῖσθε παρ' αὐτῦ· ἀλλ' ἄφελε τὰς
"ἐλευθερὰς, ὡς πεπλώκαμεν ὑπὸ τ τύχης, κεῖσθαι πα-
"σιὰς, μηδὲν ἔτι [g] πλέον ἀσχημονούσας.

[h] Παυσαμένης δὲ αὐτῆς, τοσῦτος ὀδυρμὸς ἐκ τ γυναι-
κῶν ἠγέρθη, ὃ τηλικαύτη κατέσχε τ οἴκους ὀιμωγὴ, ὥστε ἐπὶ
πολὺ μέσης ἐξακουσθῆναι τ πόλεως τ βοὴν, καὶ μεστὰς γε-
νέσθαι τὰς ἐγγὺς τ οἰκίας τοιαυτῶν ὄχλων. ἔπειτα ἥ τε Οὐα-
λερία πάλιν ἑτέρας ἐξέτεινε μακρὰς καὶ συμπαθεῖς δεήσεις,
αἵ τε ἄλλαι γυναῖκες αἷς κατ' φιλίαν ἢ συγγένειαν ἐκατέ-
ρᾳ τ γυναικῶν προσήκουσαι, καὶ παρέμενον λιπαρῦσαί τε
καὶ γονάτων ἅπτόμεναι, ὥστε ὐκ ἔχουσα ὅ,τι πάθῃ πρὸς
τὰς ὀδυρμὰς αὐτῶν καὶ τὰς πολλὰς δεήσεις, ἔξεν ἡ Οὐε-
τυρία, [i] καὶ τέλος ἀπῆκε τ πρεσβείαν ὑπὲρ τ πατρίδος
ποιησομένη [k] ὧν ὑπέσχετο, τίθησί τε γυναῖκα τῦ Μαρκίου
σὺν παισὶ καθεῖρξε, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τ ἄλλων πολιτίδων τὰς
βυλο-

a Ἀλλὰ δ' ὑῖῆι *Vat.* b Ἀλλοτρίους ἑαυτῦ νενόμικεν, ὃ γεγράφων ὑῖῆι *Vat.* c Τίνων ἐρῶ αὐτὸν ἡ μήτηρ ἐγὼ *Vat.* d Εὔνοιαν ἐς αὐ-
τὸν ἀπεδείξαντο *Vat.* e Οὐκ εἰσὶν ὅτοι μητρὸς ὑγιαινούσης λόγοι *Vat.* f Μηδ' ὑμεῖς *Vat.* g Πλέον *Vat.* h Παυσαμένης δ' αὐτῆς
τοσῦτος ὀδυρμὸς ὑπὸ τ γυναικῶν *Vat.* i Καὶ τέλεον τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τ πατρίδος ὑπέσχετο *Vat.* k Verbum sonat
promisit aut *pollicebatur*. Sed si major sensus quam verborum habenda sit ratio, vertendum, *affirmavit ipsis*; vel scribendum ὑπέσχε
aut ἀπέδειξε. *Port.*

a Παισὶ

βυλομένας. αἱ μὲν δὴ θεηλατεῖς γενόμεναι, καὶ τοὺς θεοὺς ὑπεκαλεσάμεναι συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐλπίδος, ἀπῆσαν ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ θεσπίσγειλαν τὰ γενόμενα τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἐπαινέσαντες συνεκάλεσαν τὴν βυλὴν, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῶν γυναικῶν, εἰ συγχωρητέον αὐταῖς, γνωμηδὸν ἐπυνθάνοντο. [a] πολλοὶ μὲν οὖν καὶ θεῶν πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας [b] διετέλεσαν, ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. οἱ μὲν γὰρ, ὡς μικρὸν ἀπέφαινον τῇ πόλει κίνδυνον εἶναι, γυναῖκας [c] ἄνευ τέκνων εἰς πολεμίων στρατόπεδον πορευομένας ἐάσαι. εἰ γὰρ αὐτοῖς, ὑπεριδοῦσι τῶν νενομισμένων ὁσίων τε καὶ προσηκόντων αἰδοῦς καὶ ἱκεσίας, δόξειε μηκέτι πείθεσθαι τοῖς γυναιξὶν, ἁμαχητὶ σφῶν ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν. ἠξίουν τε αὐτοὺς μόνον ἐάσαι τοῖς πεφυκόσι τῷ Μαρκίῳ γυναῖκας ἅμα τοῖς τέκνοις [d] αὐτῶν πο- 515 ρευομένας. ἕτεροι δὲ ἤδη ταύταις φόντο δεῖν ἐπιτρέπειν τὴν ἔξοδον, ἐπιμελῶς δὲ καὶ ταύτας παρήγυν φυλάττειν, ὅμηρα νομίσαντας ἔχειν τῶν τε πολεμίων [e] ἔγγυα, τοῦ μηδὲν τὴν πόλιν ἀνήκεστον ὑπ' αὐτῶν παθεῖν. οἱ δὲ πάσαις συνεβούλευον συγχωρῆσαι ταῖς βυλομέναις γυναιξὶν ἔξοδον, ἵνα σὺν μείζονι ἀξιώματι αἱ τοῦ Μαρκίου θεσπίσωσαι ποιήσωνται τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος δέησιν. τοῦ δὲ μηδὲν αὐταῖς συμβήσεσθαι δεινὸν ἐγγυητὰς ἀπέφαινον ἑσομένους, θεοὺς μὲ πρῶτον, οἷς καθοσιωθεῖσαι τὰς ἱκεσίας ποιήσονται· ἔπειτα τὸν ἄνδρα αὐτὸν πρὸς ὃν ἔμελλον πορεύεσθαι, πάσης ἀδίκου τε καὶ ἀνοσίου πράξεως καθαρὸν καὶ ἀμίαντον ἐσχηκότα τὸν βίον. εἶτα δὲ ὅμως ἡ συγχωρῆσα γνώμη ταῖς γυναιξὶν ἔξοδον, μέγιστον ἀμφοῖν ἐγκώμιον ἔχουσα, τὸν μὲν βυλῆς τοῦ φρονίμου, ὅτι τὰ [f] κρείττονα καὶ γενησόμενα προείδετο, ὡς ἐν ὑπὸ τοσῶν κινδύνων [g] τηλικούτου ὄντος ὑπερεχθεῖσα· τοῦ δὲ Μαρκίου τὴν εὐσεβείας, ὅτι πολέμιος ὢν, ὑπιστεύετο μηδὲν ἀσεβήσειν εἰς ὃ ἀσθενὲς τῆς πόλεως μέρος, κύριος αὐτοῦ καθεστώς. ὡς δὲ ὃ περεβούλευτο ἐγένετο, περελθόντες οἱ ὕπατοι εἰς [h] ἀγορὰν, καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, σκότους ὄντος ἤδη, τὰ δόξαντα τῇ συνεδρίᾳ διεσάφησαν, καὶ προεῖπον ἥκειν ἅπαντας, ἑῴθεν ὑπὸ τὰς πύλας, περιμένοντας ἐξιούσας τὰς γυναῖκας· αὐτοὶ δὲ [i] κελεπευόντων ἔλεγον [k] ὑπιμελεῖσθαι.

Ὅτε δὲ ἤδη περὶ [l] ὄρθρον ἦν, αἱ μὲν γυναῖκες ἄγουσαι τὰ παιδία μετὰ λαμπάδων ἦκον ὑπὸ τὴν οἰκίαν, καὶ θεραπαινίδας τὴν Οὐετυρίαν, προῆγον ὑπὸ τὰς πύλας· οἱ δὲ ὕπατοι ζεύγη τε ἡμιόνειον ἐπικὰ, καὶ ἁμάξας, καὶ τὰ ἄλλα φορεῖα ὡς πλεῖστα θεμισθασάμενοι, καθεζομένας αὐτὰς ἐφ' ὑπερμήκους ἄχει πολλῷ. παρηκολούθουν [k] δὲ αὐταῖς οἵ τε ἐκ τῆς συνεδρίου καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν [l] συχνοὶ συνεχεῖς, καὶ ἐπαίνοις καὶ δεήσει τὴν ἔξοδον ὑπαφανεστέραν

luerant. Illæ igitur mirum in modum lætæ, diisque invocatis ut suæ spei faverent, ex ejus ædibus discesserunt, & quid egissent consulibus nunciarunt. Illi, laudata harum egregia voluntate, senatum convocarunt, & ad eum retulerunt de mulierum profectione; &, an permittenda esset, sententias viritim rogarunt. Multa igitur verba & à multis *ea de re* dicta sunt, & ad vesperam usque quidnam esset faciendum consultatum est. Alii enim urbi periculum non parvum imminere demonstrabant, si mulieribus permitteretur ut una cum liberis ad hostium castra irent. nam si illis, contempto legationis & supplicum jure ac neglecta pietate, mulieres non amplius dimittere placuisset, suam urbem sine ullo certamine captum iri dicebant. censebantque ipsis solis Marcii cognatis permittendum, ut una cum ejus liberis eo proficiscerentur. Alii vero ne illis quidem exeundi potestatem permittendam censebant, quinimo suadebant ut diligenter hæ quoque pro obsidibus asservarentur;& existimandum dicebant has tanquam sponsores sibi ab hostibus datas, ne quam graviorem calamitatem resp. ab illis acciperet. Alii vero suadebant, ut omnibus mulieribus, quæ *exire* vellent, exeundi potestas daretur; ut majore cum auctoritate Marcii cognatæ pro patria deprecarentur. Quo minus autem quidquam mali ipsis accideret sponsores futuros dicebant, primum quidem ipsos deos, quibus consecratæ supplicaturæ erant; deinde vero ipsum virum, ad quem ituræ erant, cujus vita omnis injusti & impii facinoris pura exstitisset. Hæc tamen sententia, qua mulieribus exeundi potestas fiebat, cum maxima utriusque laude vicit; senatus, propter prudentiam, quod optime res futuras, nihil periculi magnitudine deterritus, prævidisset; Marcii, propter pietatem, de quo, quamvis hostis esset, certa tamen erat opinio, eum in infirmam civitatis partem, si in ipsius potestatem venisset, nihil impie patraturum. Facto autem S C. consules in forum progressi, & convocata concione, quum jam essent tenebræ, S C. exposuerunt, & edicto caverunt ut omnes mane præsto essent ad portas, ut mulieres exeuntes prosequerentur: se vero interim res necessarias curaturos dixerunt.

Port. Jul. 420. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

XLIV. *Legatio ad Marcium quarta mulieribus, duce Veturia Marcii matre.*

¶ Quum autem jam instaret crepusculum matutinum, mulieres filiolos secum ducentes ad Veturiæ ædes cum facibus venerunt, & cum ea ad portas processerunt. At consules, quum mulas jugales, & plaustra, & alia vehiculorum quamplurima genera parassent, eas illis impositas, illisque vectas longe sunt prosequuti. Eas autem comitabantur cum senatores, tum multi alii cives, qui & laudibus & precibus earum profectionem illu-

[a] Πολλοὶ μὲν οὖν ἐπ ἐλέχθησαν περὶ τούτων λόγοι *Vat.* [b] Cum διετέλεσαν participium λεχθέντες è præcedenti commate subaudiendum esse censet *Sylburgius*. Sed parum commode. Malim ego, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐ,τι χρὴ ποιεῖν συνιόντες διετέλεσαν. *Port.* Huic conjecturæ favet *Lapus*, qui vertit, *perstiterunt usque ad vesperam, consultantes quid agendum esset*. Non dubito tamen legere cum *Cod. Vat.* διετέλεσαν διατρίβοντες ἐ,τι &c. [c] Omnino legendum μετὰ. nam paullo ante dicit ἐπαγόμενα τὰ παιδία. *Sylb.* Rectissime in *Cod. Vat.* Ἀντίφασιν εἶναι τῇ πόλει κακοῦσθαι γυναῖκας ἅμα τέκνοις ὑπὸ πολεμίων στρατεύεσθαι &c. nec multo quidem post ἅμα τοῖς τέκνοις αὐτῶν, v. 15. [d] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Plurale tamen αὐτῶν admitti posse existimat *Sylb.* [e] Ἐχέγγυα *Vat.* [f] Lectionem hanc agnoscit *Lapi* versio [& *Cod. Vat.*] rectius tamen cum *Gelenio* legemus si ἃ post πρόσωπα expungatur. *Sylb.* [g] Τηλικοῦδε *Vat.* [h] Ἐπιμελήσεσθαι *Vat.* [i] Optime in *Cod. Vat.* ζεύγη τε ἡμιόνειον τῇ ἁμάξας τῇ τ' ἄλλα. Nec dubito quin vox ἡμιόνειον ad marginem (ut censuit *Port*) interpretationis gratia addita in textum postea irrepserit. [k] Δ' αὐταῖς *Vat.* [l] Rectius forsan συχνοὶ, τῇ συναγῆς ἐπαίνοις, vel συναγῆσι τ' ἐπαίνοις. *Sylb.* Melius longe in *Cod. Vat.* συχνοὶ συνὼ ἐυχαῖς. quo modo & *Lapus* legebat, dum vertit, *aliique cives multi simul cum votis, & laudationibus, & precatione* &c.

Ro. Urb. 422. Ante Chr. 486. Olymp. 75. 1. V. C. Cos. 266. Var. 268.

ſtriorem reddebant. Quum autem mulieres eo proceſſiſſent, unde vel eminus ex caſtris facile conſpici poterant, Marcius quoſdam equites miſit, quibus imperavit ut cognoſcerent quænam eſſet illa turba ex urbe egreſſa, & quæ eſſet ejus adventus cauſſa. Quum autem ex illis cognoviſſet, mulieres eſſe Romanas, quæ cum ſuis filiolis veniebant, & matrem ſuam & uxorem atque liberos illis præire: primum quidem mulierum audaciam eſt admiratus, quæ hoſtium caſtra ſine virorum præſidio auſæ fuiſſent petere, filios adducentes; nec ullam pudoris, qui ingenuas & pudicas mulieres decet, rationem amplius habentes, quo minus in hominum inſuetorum conſpectum ſe darent; nec metu periculorum territæ, in quæ incurrere poterant, ſi ſibi utilitatem juſtitiæ anteponentibus, eas lucri facere, & in ſuum commodum convertere placuiſſet. Quum autem jam prope eſſent, ex caſtris prodire, & cum paucis matri obviam venire decrevit, juſſis lictoribus ſecures, quæ imperatoribus præferri de more ſolebant, deponere, & faſces, ubi ad matrem acceſſiſſet, demittere. Hoc autem Romani facere ſolent, quoties minores magiſtratus majoribus obviam eunt, ut ad noſtram uſque ætatem fit. Quam conſuetudinem Marcius tunc ſervans, quaſi majorem poteſtatem conventurus eſſet, omnia ſui imperii inſignia depoſuit: tanta in eo viro reverentia, & pietatis erga parentem cura fuit.

XLV. ¶ Quum autem jam propius alii ad alios acceſſiſſent, mater prior ad eum ſalutandum proceſſit, more lugentium ſordidata, oculos præ lacrymis tabefactos habens, miſerabilis admodum. Qua conſpecta, Marcius, qui hactenus fuerat rigidus, & adeo durus ut omnibus moleſtiis reſiſteret, non potuit amplius ullo modo in propoſito manere; ſed humanis affectibus abreptus eſt, & eam amplexus ſalutavit, & jucundiſſimis vocibus eam ſæpius appellavit, & diu flens, exanimatam labantemque in terram fovens ſuſtinuit. Poſtquam vero matris amplexibus ſatis indulſit, uxore liberiſque ſalutatis, inquit: "Bonæ mulieris "officium feciſti Volumina, quod apud ma- "trem meam manſeris; & quod ejus ſolitu- "dinem non deſerueris, mihi certe donum "longe omnium jucundiſſimum es largita." Quum utrumque filium exoſculatus fuiſſet, ſalutemq; convenientem illis reddidiſſet, rurſus ſe ad matrem vertit, juſſitq; dicere, quodnam petitura advenerit. Illa vero omnibus audientibus ſe id dicturam, & nihil impii petituram reſpondit; eumque hortabatur, ut in quo loco ſedens turbæ jus dicere ſolebat, in eo ſederet. Id reſponſum Marcio gratum fuit, quod *hoc modo* juſtas rationes, quibus ejus precibus occurreret, ſibi non defuturas putabat

αὐταῖς πομπῆς. ᵃ ὡς δὲ εὐσυνόπτοις πόρρωθεν ἔτι τοῖς οἰκοῦσι χάρακος αἱ γυναῖκες ἐγένοντο, πέμπει τῶν ἱππέων τινὰς ὁ Μάρκιος, κελεύσας μαθεῖν τίς ἐστιν ὁ τροιὼν ὄχλος ἐκ τῆς πόλεως, καὶ διὰ τί ᵇ παρεγένοντο. μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὅτι Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες ἦκουσιν ἐπαγόμεναι παιδία, ᶜ προηγεῖται δὲ αὐτῶν ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, πρῶτον μὲν ἐθαύμασε τῆς τόλμης τὰς γυναῖκας, εἰ γνώμην ἔχοιεν εἰς χάρακα πολεμίων ἄτερ ἀνδρῶν φυλακῆς ἐλθεῖν, ἄγουσαι τὰ τέκνα, οὔτε αἰδοῦς ἔτι τῆς ἁρμοττούσης γυναιξὶν ἐλευθέραις καὶ σώφροσι προνοούμεναι, ᵈ τὸ μὲν ὀφθῆναι ἀνδράσιν ἀσυνήθεσιν ὁρᾶσθαι, οὔτε κινδύνων λαβοῦσαι δέος, οὓς ἀναρριπίζειν ἔμελλον, εἰ τὰ συμφέροντα πρὸ τοῦ δικαίου ἑλομένοις σφίσι δόξειε κέρδος αὐτὰς ποιήσασθαι καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἦσαν, ὑπαντᾷν τῇ μητρὶ προελθὼν ἐκ τοῦ χάρακος ἔγνω σὺν ὀλίγοις, τούς τε πελέκεις, οὓς προηγεῖσθαι τῶν στρατηγῶν ἔθος ἦν, ἀποθέσθαι κελεύσας τοῖς ὑπηρέταις, καὶ τὰς ῥάβδους, ὅταν εἰς γένος ἡ μητρὸς, καλασπίλαι. ζῶντα δὲ Ῥωμαίοις ἐστὶ ποιεῖν ἔθος, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ ταῖς ἐλάττοσιν ἀρχαῖς ἔχοντες, ὡς μέχρι καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. ἦν δὲ τότε συνήθεια φυλάττειν ὁ Μάρκιος, ὡς ἐξουσίαν μείζονι μέλλων εἰς ταὐτὸ ἥξειν, πάντα ἀπέθετο τὰ τῆς ἰδίας ἀνδείσματα ἀρχῆς. τοσαύτη περὶ αὐτὸν ἦν αἰδὼς καὶ προνοία τῆς πρὸς γένος εὐσεβείας.

Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον ἀλλήλοις ἐγένοντο, πρώτη μὲν αὐτῷ δεξιωσομένη προσῆλθεν ἡ μήτηρ, πένθημά τε ἠμφιεσμένη τρύχη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς σκληρικῶς ὑπὸ τοῦ δακρύων, ἐλεεινὴ σφόδρα. ἰδὼν ὁ Μάρκιος, ἀτρεκὴς πως καὶ σκληρὸς, οἷος ἅπασι τοῖς ἀναγκαίοις ἀντέχειν, οὐδὲν ἔτι τοῦ λελογισμένου φυλάττειν ἰσχυρὸς ἦν, ἀλλ' ἤρχετο φερόμενος ὑπὸ τοῦ παθῶν ὅτι ὃ ἀνθρώπινον, καὶ [1] προσλαβὼν αὐτῷ παράζετο, καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνεκάλει, καὶ μέχρι πολλοῦ κλαίων τε καὶ προσέπτων κατεῖχεν ὀκλυμβόλῳ καὶ ῥέουσαν ὅτι τῷ γῇ. ὡς δὲ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς μητρὸς ἄλις εἶχε, ᵍ τὴν γυναῖκα δεξιωσάμενος ἅμα τοῖς τέκνοις, εἶπεν· "Ἀγαθῆς γυναικὸς ἔργον ἐποίησας, ὦ Οὐολου- "μνία, μείναστα πρὸ τῆς μητρί μου καὶ οὐκ ἐγκαταλιποῦσα "τὴν ἐρημίαν αὐτῆς, ἔμοιγε πασῶν ἡδίστην κεχάρισαι δωρεάν. μετὰ ταῦτα τὴν ʰ παίδων ἑκάτερον προσαγόμενος, καὶ τοὺς προσήκοντας ἀσπασμοὺς ἀποδούς, ἐπέστρεψεν αὖθις πρὸς τὴν μητέρα, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τίνος δεομένη πάρεστιν. ἡ δὲ πάντων ἀκουόντων ἔφησεν ἐρεῖν, ⁱ ἀγαθοῦ ἀνοσίου δήπουθεν. παρεκάλει τε αὐτὸν ἐν ᾧ καθεζόμενος εἰώθει χωρίῳ ᵏ δικάζειν τοὺς ὄχλους, ἐν τούτῳ καθίσαι. καὶ ὁ Μάρκιος ἀσμένως ὃ ῥηθὲν ἐδέξατο, ὡς δὴ [1] παρουσία τε τοῦ δικαίου πρὸς τὴν ἴλεωσιν αὐτῆς χρησόμενος, καὶ ᵐ ἐν καλῷ ποιή-

μενος

ᵃ Ὡς δ' εὐσυνόπτοις *Vat.* ᵇ Παραγίνοντο *Vat.* ᶜ Προηγεῖται δ' αὐτῶν *Vat.* ᵈ Convenientius τῷ μὲν ἐν ἀνδράσιν *Sylb.* ᵉ Γένος hîc à *Gelenio* pro ſexu accipitur, poteſt tamen ſignificare *ſexum & cognationem. Sylb.* Ego puto Marcii matrem intelligi. quod *Dionyſius* ipſe innuere videtur, quum pietatis mentionem facit. *Port.* ᶠ Προσῆλθεν *Vat.* ᵍ Τὴν γυναῖκα σὺν τέκνοις ἀπαντῶσαν δεξιωσάμενος *Vat.* ʰ Παιδίων *Vat.* ⁱ Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* ἀγαθοῦ γὰρ ἀνοσίου δέησεσθαι, *nihil enim petiturum impium.* quo modo legendum eſſe placuit *Porto.* ᵏ Δικάζειν τοὺς ὄχλους *Vat.* atque ita ſcribendum eſſe monuit *Steph.* ˡ Παρασκευῇ τοῦ πολλοῦ *Vat.* ᵐ Senſus eſt, τὴν δέησιν τοῦ ὄχλου ἐν καλῷ ἔσεσθαι ἡγούμενος. *Sylb.* Sententia haud plena eſt, atque ita fortaſſe ſupplenda; καὶ ἐν καλῷ ποιούμενος ἐν τοῦ ὄχλου δοῦναι τὴν δέησιν. *Steph.* Lege hîc loci ποιούμενος, & ἐν καλῷ accipe pro ἐν καλῷ τῷ ἐσομένῳ. nam id eſt ſupplendum, ut ſit plena locutio. Senſus eſt: Feciſſe Marcium libenter ut in tribunali ſedens cum matre colloqueretur; quod exiſtimaret id ipſum ſibi pro argumento fore quo adverſus matrem uteretur, petentem ut Volſcorum cauſſam proderet, à quibus tantis honoribus eſſet affectus. deinde quod ita putaret facilius à circumſtante turba ſuos matriſque ſermones poſſe exaudiri. *Caſaub.*

[1] *Suid. in Voc.*

μῶ τοῖς ὄχλοις τὸ ἀπόκειται. ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὸ ἐμβατηριὸν βῆμα, πρῶτον μὲν ἐκέλευσε τοῖς ῥαβδούχοις καθελεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δίφρον, ᾧ ἔθος ἦν χαμαὶ μὴ τοῦ ὑπατικοῦ ὑψηλότερον δεῖν τόπον ἔχειν, οὐδὲ ἐξουσίαν χρῆναι κατ' ἐκείνης ὑβρίζειν. ἔπειτα προσκαλεσάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους τε τῶν ἱππέων καὶ λοχαγῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐάσας παρεῖναι τοῖς βουλομένοις, τῇ μητρὶ ἐκέλευσε λέγειν.

Καὶ ἡ Οὐετυρία προσκαθεσαμένη τὴν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου, καὶ τοὺς παῖδας, καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν Ῥωμαιῶν γυναικῶν, πρῶτον μὲν ἔκλαιεν εἰς τὴν γῆν ὁρῶσα μέχρι πολλοῦ, καὶ πολλὰ ἐκίνησεν ἐκ τοῦ παραλόγου ἔλεον. ἔπειτα ἀναλαβοῦσα αὐτὴν, ἔλεξεν "Αἱ γυναῖκες, ὦ "τέκνον Μάρκιε, τὰς ὕβρεις ἐνθυμούμεθα, καὶ τὰς ἄλ-
517 "λας συμφορὰς τὰς συμβησομένας αὐταῖς, ἐὰν ἡ πόλις "ἡμῶν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γένηται, πᾶσι ἄλλην ἀπολιποῦσαι "βοήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν, ἀξίοις διαλυσα- "μένοις τὸν πόλεμον, αὐθάδεις καὶ σκληρὰς ἔδοξας ἀπαρίσεις, "ἄλυσαι τὰ τέκνα, καὶ τοῖς πανδήμοις τούτοις ἱκεσίαις "τρύχασι, καλέφυγον ἐπ' ἐμὲ τὴν σὴν μητέρα, καὶ Οὐολου- "μνίαν τὴν σὴν γυναῖκα, δεόμεναι μὴ πρότερον αὐτὰς "τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρώπων κακῶν ὑπό σου παθοῦσας, "ἰδεῖν μέ τι μεῖζον ἢ ἔλαττον εἰς ἡμᾶς [a] ἐξαμαρτό- "σαι, πολλὴν δέ, καὶ ὅτε εὐτυχοῦμεν, εὔνοιαν ἐπιδεικνύ- "μενα, καὶ ὅτε ἐπαίσαμεν, συμπάθειαν. ἔχομεν γὰρ αὖ- "ταῖς μαρτυρεῖν, ἐξ οὗ σὺ ἀπῆρας ἐκ τῆς πατρίδος, ἡ- "μεῖς δὲ ἔρημοι καὶ ὃ μηδὲν ἔτι ὄντα καταλειπόμεθα, [b] συν- "εχῶς τε παραλογισμοὺς πρὸς ἡμᾶς, καὶ προσμυθουμένας "τὰς συμφορὰς ἡμῶν, καὶ συναλγούσας. τούτων δὴ λαμ- "βάνουσα μνήμην ἐγώ τε καὶ ἡ σὴ γαμὴ συνοικοῦσα μεθ' "ἐμοῦ, τὰς ἱκεσίας αὐτῶν οὐκ ἀπεστράφημεν, ἀλλ' [c] ὑπε- "μείναμεν, ὡς ἥξοντα ἡμᾶς, ἐλθεῖν ὅπου σε, καὶ τὰς ὑπὲρ "τῆς πατρίδος ποιήσασθαι δεήσεις.

Ἐπὶ δὲ αὐτῆς λεγούσης, ὑπολαβὼν ὁ Μάρκιος ἔφη· "Ἀδυνάτων δεομένη, μῆτερ, ἐλήλυθας, ἀξιοῦσα πρᾶ- "ξαί με τοῖς ἐκβαλοῦσι τοὺς ὑποδεξαμένους, καὶ τοῖς "ἅπασί με ἀφελομένοις τὰ ἐμαυτοῦ, τοὺς χαρισαμέ- "νους τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρώπων ἀγαθῶν· οἷς ἐγὼ, "τὴν ἀρχὴν ταύτην παραλαμβάνων, θεούς τε καὶ δαίμο- "νας ἐγγυητὰς ἔδωκα, μήτε προδώσειν τὸ κοινὸν αὐτῶν, "μήτε [d] προκαλαύσασθαι τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ Οὐο- "λούσκοις ἅπασι δοκῇ. θεούς τε δὴ σεβόμενος ὧς ὤμο- "σα, [e] ἀνθρώπους αἰδούμενος οἷς τὰς πίστεις ἔδωκα, πο- "λεμήσω Ῥωμαίοις τε ἄχρι πέρας. ἐὰν δὲ ἀποδιδῶ- "σι τῇ χώρᾳ Οὐολούσκοις τὴν κατάσχεσιν αὐτῶν καὶ "βίᾳ, [f] καὶ φίλους ποιήσωμαι, πάντων αὐτοῖς μεταδιδόντες "τῶν ἴσων, ὥσπερ Λατίνοις, διαλύσομαι τὸν πρὸς αὐ- "τοὺς πόλεμον· ἄλλως δὲ οὔ. ὑμεῖς μὲν οὖν, ὦ γυναῖ- "κες, ἄπιτε, καὶ λέγετε τοῖς ἀνδράσι ταῦτα, καὶ πεί- "θετε αὐτοὺς μὴ [g] φιλοχωρεῖν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀδίκως,

coramque multitudine se honestius responsum matri daturum esse. Ergo ad imperatorium tribunal progressus, primum jussit lictores sellam inde auferre, & humi ponere, existimans non oportere se in sublimiori loco, quam mater esset, sedere, nec cum ea pro potestate ullo modo agere. deinde, nobilissimis quibusque ducibus & centurionibus sibi assidere jussis, & admissis quotquot adesse voluerunt, matri copiam dicendi fecit. Dion. Jul. 2222. Liv. Cic. 286. Oliver. 73 ½. V. C. Cæs. 266. Vell. 168.

¶ Tum Veturia, quum Marcii uxorem & liberos & nobilissimas quasque Romanas matronas *ante tribunal* stitisset, primum oculis in terram diu defixis flevit, & illis qui aderant magnam misericordiam commovit. deinde, quum se collegisset, sic loquuta est; "Mulieres, fili Marci, cogitantes contumelias "& alias calamitates, in quas incident, si urbs "nostra in hostium potestatem veniat, omni "alio auxilio desperato, quandoquidem ea- "rum maritis pacem petentibus superba & "dura dedisti responsa, adductis secum libe- "ris, atque hisce lugubribus amictæ vestibus, "ad me matrem tuam & Volumniam uxorem "tuam confugerunt, rogaturæ ne pateremur "se gravissimis calamitatibus à te affici, quæ "nullam aut graviorem aut leviorem injuri- "am nobis fecissent, nec ullo modo in nos de- "liquissent; sed magnam etiam, quum secun- "da fortuna uteremur, benevolentiam nobis "præstitissent, &, quum in hæc infortunia in- "cidissemus, nostrum commiseratione com- "motæ fuissent. Possumus enim illis hoc te- "stimonium dicere, eas, ex quo tu ex patria "discessisti, & nos desolatæ & ad nihilum re- "dactæ relictæ fuimus, continenter ad nos ve- "nisse, tam nostras calamitates consolantes, "quam vicem nostram dolentes. Horum igi- "tur memores & ego, & tua uxor, quæ me- "cum habitat, earum supplices preces aver- "satæ non sumus; sed ausæ sumus, ut nos ro- "gabant, ad te venire, & pro patria deprecari.

XLVI.

¶ Dum autem adhuc ea loqueretur, Marcius, ejus verba excipiens, dixit: "Rem impos- "sibilem huc petitura venisti, mater: postu- "lans ut hospites meos iis prodam, qui me "expulerunt; & iis qui me omnibus meis bo- "nis spoliarunt, eos qui bona inter homines "maxima mihi largiti sunt: quibus ego, cum "hoc imperium ab illis acciperem, & deos & "genios sponsores dedi, fore ut neque eorum "remp. proderem, nec bellum deponerem, nisi "de communi omnium Volscorum sententia. "Quapropter, tum metu deorum, quos colo "& per quos juravi, tum hominum reveren- "tia, quibus fidem dedi, bellum cum Romanis "ad finem usque geram. Quod si restituerint "Volscis agrum eorum, quem invitis illis oc- "cupant, eosque in amicitiam & parem juris "libertatisque conditionem, ut Latinos, rece- "perint, pacem illis dabo: aliter vero non. "Vos igitur matronæ abite, atque hæc mari- "tis vestris dicite, & illis suadete, ne res alienas, "nimia earum cupiditate capti, per injuriam "retineant;

XLVII.

a Illud ἐξαμαρτῆσαι (ut & παροξύναι) referendum erit ad δεῖσθαι. Forsan tamen ἐξαμαρτόντας & παροξύνοντας legendum, ut ad παθόντας referantur. *Port.* b Συνεχῶς τε παραλογισμοὺς τῆς συμφορᾶς ἡμῶν καὶ συναλγούσης *Vat.* c Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Ἐπιμείναμεν perperam in *Ed. Steph.* d Προκαλαύσασθαι *Vat.* e Optime in *Cod. Vat.* καὶ ἀνθρώπους, & mox Ῥωμαίοις ἄχρι τέλους. quo fere modo legendum esse monuit *Sylb.* f Καὶ φίλους αὐτοὺς ποιήσωμαι *Vat.* g Supra cum præpositione dicit φιλοχωρῆσαι ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις, p. 489. v. 13. *Sylb.*

Ver. Jul. 421 ante Chr. 488. Olymp. 73 ¾. V. C. Cir. 266. Var. 268.

"retineant; sed satis ipsis sit si detur frui pro-
"priis, neve exspectent donec Volsci res ar-
"mis sibi ereptas eodem belli jure illis extor-
"queant. Victoribus enim non erit satis res
"suas tantum recepisse: sed fortunas etiam
"eorum, qui victi fuerint, habere volent. quod
"si solita arrogantiæ pertinacia, res quæ ni-
"hil ad se pertinent retinentes, quidvis per-
"peti malint, illis venturas calamitates ad-
"scribite, eosque accusate, non Marcium, non
"Volscos, non alium quempiam mortalium.
"Te vero, ὁ mater, vicissim ego tuus filius
"oro, ne sis mihi auctor facinorum impiorum
"& injustorum, neve ab hominibus & mihi
"& tibi infensissimis stans, pro hostibus du-
"cas eos qui necessitudine tibi sunt conjun-
"ctissimi: sed apud me remanens, ut æquum
"est, eandem quam ego patriam incolas, &
"domum quam mihi paravi, meisque hono-
"ribus fruaris, meæque gloriæ sis particeps,
"eosdem tu quoque quos ego pro amicis &
"cognatis & hostibus habens: jamque istum
"luctum deponas, quem * propter exsilium,
"misera, pertulisti; & te squalore isto vexare
"desinas. Mihi enim, mater, cætera quidem
"bona, multo præstantiora quam sperare &
"majora quam optare potuissem, deorum at-
"que hominum benevolentia contigerunt.
"Tui vero cura, cui in senectute nutricandi
"gratiam non retuli, in ipsis meis visceribus
"inhærens, facit ut mihi vita sit acerba, nul-
"lumque ex ea fructum capiam. Quod si à
"meis partibus steteris, & rerum mearum o-
"mnium particeps esse volueris, nihil mihi
"amplius ad summam humanam felicitatem
"deerit.

"Ἀλλ' ἀγαπᾷν ἐὰν τὰ ἑαυτῆς ἔχειν τις ἐᾷ· μηδ'
"ὅτι πολέμῳ λαβόντες ἔχουσι τὰ Οὐολούσκων, με-
"μένειν ἕως πολέμῳ πάλιν αὐτὰ ἀπὸ τούτων ἀφαι-
"ρεθῶσιν. ὁ γὰρ ἀποχρήσει τοῖς κρείττοσι, τὰ ἑαυτῆς
"μόνον ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κρατηθέντων ἴδια
"ἀξιώσουσιν ἔχειν. ἐὰν δὲ ταῦτα ἐπιχειρῶσι τῶν μηδὲν προσ-
"κόντων αὐτοῖς, πᾶν ὁτιοῦν πάσχειν ἀποφαίνωσι, φυ-
"λάττοντες τὸ αὐθαδές, ἐκείνους αἰτιᾶσθαι τῆς κα-
"κοπαθουμένων κακῶν, οὐ Μάρκιον, οὐδὲ Οὐολού-
"σκους, οὐδὲ ἄλλων ἀνθρώπων οὐδένα. σοὶ δέ, ὦ μῆ-
"τερ, ἐν μέρει πάλιν υἱὸς ὢν ἐγὼ δέομαι μὴ τοῦ κακοῦ
"εἰς ἀνοσίους τοξότας καὶ ἀδίκους, μηδὲ μετὰ τῶν ἐχθίστων
"ἐμοί τε καὶ σαυτῇ πεπολεμίους ἑαυτῆς ἡγεῖ-
"σθαι τοὺς ἀναγκαιοτάτους· ἀλλὰ πρὸς ἐμοῦ γενομένη,
"ὥσπερ ἔστι δίκαιον, πατρίδα τε νέμειν ἣν ἐγὼ νέμω, καὶ οἶκον
"ὃν ἐγὼ κέκτημαι, τιμᾶς τε καρπεῖσθαι ταῖς ἐμαῖς, καὶ δόξης
"ἀπολαύειν τῆς ἐμῆς, τοὺς αὐτοὺς ἡγεμόνα φίλους τε καὶ
"συγγενεῖς, καὶ πολεμίους ὥσπερ ἐγὼ ἀποδεῖσθαί τε ἴσον
"πένθος, ὃ διὰ ταῖς ἐμαῖς ὑπέμεινας ὦ παλαίπωρε φυ-
"γαῖς, καὶ παύσασθαι [b] τιμωρουμένην τῷ σχήματι τού-
"τῳ. ἐμοὶ γὰρ τἄ μὲν ἄλλα, ὦ μῆτερ, ἀγαθά, κρείτ-
"τονα ἐλπίδων καὶ μείζονα εὐχῆς ἀπὸ θεῶν τε καὶ
"ἀνθρώπων ἀπολύτηλαν· ἡ δὲ περί σε φροντὶς, ἣ τὰς
"γηροβοσκὰς σε ἀπέδωκα χάριτας, ἀλετηρία τοῖς
"ἀπολάυσεσιν, πικρὸν [h] ἐποίει καὶ ἀνόνητον ἀπάντων τῶν
"ἀγαθῶν τὸν βίον. εἰ δὲ σὺν ἐμοὶ τάξεις σεαυτὴν, καὶ τῶν
"ἐμῶν κοινωνεῖν ἐθελήσεις ἀπάντων, ὑγιὲς ἔσται μοι δόξαν τῶν
"ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν.

XLVIII. ¶ Quum autem finem dicendi fecisset, Veturia, parva mora interposita, dū circumstantium ingens & multa laudatio cessaret, sic eum est alloquuta: "At ego, fili Marci, nec ut
"Volscos prodas postulo, qui te exsulem hu-
"maniter exceperunt, & cum aliis honoribus
"affecer nt, tum etiam suum imperium tibi
"commisernnt: nec volo ut contra conditi-
"ones, & jusjurandum, quo te illis obstrinxi-
"sti, quando imperium copiarum accepisti,
"sine communi consensu privatim inimici-
"tias deponas: neque existimes matri tuæ deos
"sic omnem mentem ademisse, ut dilectum &
"unicum filium ad turpia & impia facinora
"adhortari velit. Sed à te peto ut de com-
"muni sententia ab armis recedas, auctoritate
"tua inductis Volscis ut ad æquas conditio-
"nes descendant, & pacem utrique genti ho-
"nestam & convenientem faciant. Hoc au-
"tem fieri poterit, si nunc motis castris co-
"pias abduxeris, induciis in annum factis. in-
"terea vero per legatos, ultro citroque com-
"meantes, de vera amicitia ineunda, & firma
"pace facienda agere poteris. Et certo illud
"scias pop. Rom. quæcunque salva sua ma-
"jestate ac honore facere poterit, omnia ver-

Παυσαμένῃ δὲ αὐτῇ, μικρὸν ἡ Οὐελτυρία ὑποσχοῦσα
χρόνον, ἕως ὁ τῶν [i] παρεστηκότων ἔπαινος ἐπαύσατο, πολύς
τε καὶ μέχρι πολλοῦ γενόμενος, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ἀλλ'
"ἔγωγέ σε, ὦ Μάρκιε τέκνον, ὅτε προδότην Οὐολούσκων γε-
"νέσθαι ἀξιῶ, οἵ σε φεύγοντα ὑποδεξάμενοι, τοῖς τε ἄλλοις
"ἐτίμησαν, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἡγεμονίας ἐπίστευσαν· ὅτε τὰς
"ὁμολογίας καὶ τοὺς ὅρκους οὓς ἔδωκας αὐτοῖς, ὅτε ταῖς διπά-
"μεσι παρελάμβανες, ἄνευ κοινῆς γνώμης ἰδίᾳ [k] καταλύσα-
"σθαι τὰς ἔχθρας βούλομαι· μηδὲ ὑπολάβῃς τῆς σεαυτοῦ μη-
"τέρα τοσαύτης ἀναπεπλῆσθαι θεοβλαβείας, ὥστε τῆς ἀ-
"σεβεστάτου καὶ μόνον οἰκτρὰς εἰς ἀρχὰς καὶ ἀνοσίους πορείας πα-
"σκαλεῖν· ἀλλὰ μετὰ κοινῆς γνώμης ἀποστῆναί σε ἀξιῶν τοῦ
"πολέμου, πείσασα τοὺς Οὐολούσκους μεσιτεύσαι περὶ τῶν
"διαλλαγῶν, καὶ ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι
"καλὴν καὶ πρέπουσαν. τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ νῦν μὲν ἀναστήσας
"τὰς στρατιὰς ἀπαγάγοις, σπονδὰς [m] ποιησόμενος ἀνοχάς·
"σὺ δὲ πρὸς μεταξὺ [n] τούτῳ χρόνῳ πρέσβεις ἀποστέλλων τε
"καὶ δεχόμενος, ἀληθῆ φιλίαν πρὸς ἀμφοτέρους καὶ διαλλαγὰς
"βεβαίας, καὶ εὖ ἴσθι Ῥωμαίοις μὲν ὅσα μήτε δίκαιον, μήτε
"ἄλλη τις ἀδοξία [o] προαιτήσῃται κωλύσῃ, πάντα ὑπομε-
"νοῦσιν

[a] Ἔχειν τὴν αὐτὴν ἰᾷ Vat. [b] Illud ἂν licet agnoscat Lapi versio, [ut & Cod. Vat.] Gelenius maluit ὅτε πολέμῳ λαβόντες ἔχου-σιν Οὐολούσκων. Sylb. [c] In Cod. Vat. ἴσχυσι. quod placuit etiam Sylburgio. [d] Τῶν μηδὲν αὐτοῖς προσηκόντων Vat. [e] Ἑαυτῇ in Ed. Steph. quod pro ἐμαυτῇ positum existimavit Portus. Simplicius in Cod. Vat. πολεμίους ἡγεῖσθαι, absque ἑαυτῆς; quod commode satis abesse potest. [f] Deliberantur in Cod. Vat. [g] Τιμωρουμένην με τῷ σχήματι Vat. [h] Ποιεῖ maluit Gelen. [i] Rectius παρεστηκότων. Sylb. Verum optime in Vat. & Lapi Cod. ἀπεστηκότων. [k] Καταλύσασθαι Vat. [l] Μετ' ἀποκλείσῃς Vat. [m] Ποιησάμενος Vat. quod maluit etiam Sylb. [n] Rectius forsan τούτων. Sylb. Τούτῳ non agnoscit Vat. & rectius forsan abesset. [o] Προσῆκον Vat.

* Propter mea (me miserum) sustinuisti exsilia; sicque desinas cruciare me habitu isto tuo. Lapus. Quem ob meum exsilium pertulisti misera; & habitum istum, seu pœnam, gestare desine. Gelen.

"τοῦσιν πεφάνθαι λόγῳ καὶ ἀδυνήσει πειθόμενοι·
"ἀναγκαζόμεθα δὲ, ὥσπερ σὺ νῦν ἀξιοῖς, οὐδὲν ἂν
"ποτε χαρίσαιντο ὑμῖν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, ὡς
"ἐξ ἄλλων τε πολλῶν πάρεστί σοι καταμαθεῖν, καὶ
"τὰ τελευταῖα, ἐξ ὧν Λατῖνοι συνεχώρησαν ἀπο-
519 "στῆναι ἀπὸ τῶν ὅπλων. Οὐολοῦσκοι δὲ πολὺ τὸ
"αὐθαδὲς ἔχουσιν, [b] ὡς συμβαίνει τοῖς μεγάλα εὐ-
"τυχήσασιν. [c] ἐὰν διδάσκῃς αὐτοὺς, ὅτι πᾶσα μὲν
"εἰρήνη πάντος ἐστὶ πολέμου κρείττων· σύμβασις δὲ
"φίλων, κατὰ τὸν ἑκούσιον γινομένη τρόπον, τῶν ἐπ'
"ἀνάγκης συγχωρηθέντων βεβαιοτέρα· καὶ ὅτι σωφρο-
"νοῦντός ἐστιν ἀνθρώπου, ὅταν μὲν εὖ πεφάνθαι δοκῶσι,
"ταμιεύεσθαι τὰς τύχας· [d] ὅταν δὲ εἰς ταπεινὰς καὶ
"φαύλους ἔλθωσι, μηδὲν ἀνωμένειν ἀγεννές· καὶ τὰ
"ἄλλα ὅσα εἰς ἡμερότητα καὶ ἐπιείκειαν ἐπαγωγὰ
"παιδεύματα εὕρηται λόγων, οὓς ὑμεῖς ἐν τῇ πολι-
"τικῇ πράττοντες μάλιστα [e] ἴστε, τοῦ τε αὐχήματος,
"ἐφ' οἷς νῦν εἰσιν, ἐκόντες ἀποβήσονται, καὶ ποιήσου-
"σιν ἐξουσίαν σοι τοῦ πεφάνθαι ὅ, τι ἂν αὐτοῖς ἀπο-
"λαμβάνῃς συμφέρειν. ἐὰν δὲ ἀντιπεφάνθωσί σοι, καὶ
"τοὺς λόγους μὴ προσδέχωνται, [f] ταῖς ἀφ' σοῦ καὶ
"τῶν ἡγεμονίαν τῶν σῶν γενομέναις πρὸς αὐτοὺς τύ-
"χαις, ὡς ἀεὶ ἀξιωθέντας, ἐπαιρόμενοι, τῆς σφετέ-
"ρας αὐτοῖς ἀφίστασο φανερῶς, καὶ μήτε προδότης γί-
"νου τῶν πιστοτάτων, μήτε πολέμου τῶν ἀναγ-
"καιοτάτων ἀσπὶς γὰρ ἑκάτερον. Ταῦτα ἥκω δεο-
"μένη σου γενέσθαι μοι πρός σου, Μάρκιε τέκνον, οὔ-
"τε ἀδυνάτα ὡς σύ φῃς, πάσης τε ἀδίκου καὶ ἀνο-
"σίου συνειδήσεως καθαρά. Φέρε, ἀλλὰ δόξαν αἰσχρὰν
"οἴσεσθαι δέδοικας, ἐὰν ἃ παρακαλῶ σε πεφάνθῃς, ὡς
"ἀχαρίστου εἰς τοὺς εὐεργέτας ἐλεγχθησόμενος, οἵ σε
"πολέμιον ὄντα ὑποδεξάμενοι, πάντων μετέδοσαν ὧν
"τοῖς φύσει πολίταις μέτεστιν ἀγαθῶν. Ταῦτα γὰρ ἐστὶν
"ἃ μεγάλα ποιεῖς τοῖς λόγοις ἀεὶ οὐκ ἀποδέδω-
"κας οἷν αὐτοῖς πολλὰς καὶ καλὰς ἀμοιβὰς, καὶ νε-
"νίκηκας ἀπείρῳ δή τινι [g] μεγέθει χαρίτων τὰς ἐξ ἐκεί-
"νων εὐεργεσίας; οὓς ἀγαπητὸν ἡγεμόνας καὶ πάντων
"μέγιστον ἀγαθὸν, ἐὰν ἐλθόντες οἴκοσι τὰς πατρί-
"δας, ὑπὲρ μόνον ἑαυτῶν κυρίους εἶναι βεβαίως [h] παρεσκευα-
"σας, ἀλλὰ πεποίηκας ἤδη σκοπεῖν πότερα καταλῦ-
"σαι τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἄμεινον, ἢ μετέχειν αὐτῆς
"ἐξ ἴσου κοινῇ [k] καταστησαμένους πολιτείαν. ἐῶ γὰρ λέγειν
"ὅσοις κεκόσμηκας ὑπὸ τοῦ πολέμου [l] λαφύροις, καὶ
"πηλίκους κεχάρισαι τοῖς συστρατευσαμένοις πλού-
"τους. τοὺς δὴ τοσούτους ἀφ' σοῦ γενομένους, [m] ἢ ὅτι τη-
"λικαύτας, βεβαίους, εὐτυχίας, οὐ δοκεῖς ἀγαπήσειν
"οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὀργιεῖσθαί σοι καὶ ἀγανα-
"κτήσειν, ἐὰν μὴ καὶ ὁ τῆς πατρίδος [n] αἷμα ταῖς χερ-
"σὶν αὐτῶν ὑπαστείσῃς; ἐγὼ μὲν [o] οἶμαι οὐκ οἴομαι. ἔτι μοι
"καταλείπεται λόγος ἰσχυρὸς μὲν, ἐὰν λογισμῷ κρίνῃς

"bis & precibus adductum, non gravate fa-
"cturum: ſed ſi cogatur, ut tu nunc vis, ni-
"hil unquam vobis aut majus aut minus lar-
"giturum; quod cum ex multis aliis potes
"cognoſcere, tum ex iis quæ noviſſime La-
"tinis conceſſit, quum ab armis receſſiſſent.
"Volſci vero (ut iis ſolet accidere qui nimia
"felicitate utuntur) valde ſunt inſolentes.
"quod ſi eos doceas qualemcunque pacem
"quovis bello potiorem eſſe, & amicorum re-
"conciliationem (ſi ſponte fiat) ea firmiorem
"eſſe, quæ ipſa neceſſitate extorquetur: &
"virorum eſſe prudentia præditorum, quum
"res ipſis proſpere ſuccedere videntur, for-
"tuna moderate uti; in rebus vero adverſis
"& afflictis, ad nullum inhonеſtum facinus
"ſe dimittere: denique, ſi addideris cætera
"documenta, quæ ſunt inventa ut iſtis ho-
"mines ad manſuetudinem & æquitatem al-
"liciantur, (quæ vobis res civiles tractanti-
"bus optime ſunt nota) ſponte de ſuperbia
"illa remittent, qua nunc efferuntur, & tibi
"poteſtatem dabunt faciendi arbitratu tuo
"quicquid è re ipſorum fore judicaris. Quod
"ſi tibi adverſentur, nec tuam orationem
"admittant, elati rebus tuo ductu auſpiciiſ-
"que feliciter geſtis, quaſi perpetuo fortu-
"nam propitiam ſint habituri, eorum impe-
"rium palam deponas, nec ſis proditor eo-
"rum qui fide tua nituntur, nec hoſtis eorum
"qui tibi ſunt conjunctiſſimi: utrumque e-
"nim eſt impium. Hæc igitur ea ſunt, fili
"Marci, quorum cauſſa veni, & quæ peto ut
"mihi concedas: quæ non habent ullas diffi-
"cultates, quas tu memoras; & quæ ab omni
"injuſto ac impio facinore adeo ſunt aliena,
"ut ea ſalva conſcientia facere poſſis. ¶ Age vero, infamiamne times, ſi ea quæ tibi ſua-
"deo feceris, ne ingrati animi in bene de te
"meritos redarguaris, qui te ſuum hoſtem ho-
"ſpitio exceptum in partem omnium bono-
"rum, quorum cives nati ſunt participes, re-
"ceperunt. hæc enim ſunt quæ ſemper ver-
"bis tantopere exaggeras. Nonne igitur illis
"magnam & præclaram gratiam retuliſti, &
"infinita quadam beneficiorum magnitudine
"illorum beneficia ſuperaſti? Quibus, quum
"hactenus ſecum præclare actum iri, ſeque
"ſummum bonum adepturos exiſtimarent, ſi
"ſibi in patria libere vivere licuiſſet, non ſo-
"lum hanc ipſorum libertatem conſtabiliſti,
"ſed etiam effeciſti ut jam conſultent utrum
"pop. Rom. imperium everti ſit ſatius, an
"conſtituta rep. in juris ejus æquabilitatem
"recipi. Omitto enim dicere, quot ſpoliis ex
"bello relatis milites tuos ornaris, & quantas
"divitias illis fis largitus. Eos igitur qui tua
"opera adeo creverunt, & ad tantam felici-
"tatem evecti ſunt, non putas contentos fore
"præſentibus bonis, ſed tibi fore infenſos &
"iniquo animo laturos, niſi etiam patriæ ſan-
"guinem ipſorum manibus libaris ac effude-
"ris? Ego certe non puto. Unum adhuc ſu-
"pereſt dicendum (quod, ſi rationem in
"judicium

Pr. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73. 1. Ca. 268 P. C. Var. 268.

XLIX.

a Οὐχὶν ἂν πάνυ Vat. b In Vat. & Lepi Cod. ὃ συμβαίνει. c Poſt ἐὰν deſideratur conjunctio δὲ, ut indicat etiam Lepi verſio, ſi vero eos tu doceas. Sylb. d Ὅταν δ' εἰς ταπ. & mox κ' τ' ἄλλα in Cod. Vat. e Ἴστ' ὄντ τῶ τι Vat. f Ταῖς ἀφ' σοῦ τε & ἀπὸ τῶν Vat. g Μεγέθει τῷ πλήθει χαρίτων Vat. h Παρασκεύασας Vat. i Τὴν Ρωμαίων αὐτῆς ἀρχὴν Vat. k Καθιστησάμενοι Vat. l Λαφύροις τοῖς πόλεσι αὐτῶν, καὶ Vat. m Καὶ ὑπὲ τηλικαύτης Vat. n Perperam in Ed. Steph. ἅμα. Vide Leopardi Emendat. l. 1. cap. 16. o Deeſt Vat.

Ante Chr. 486. Ol. 73 ¾. V. C. Cal. 266. Var. 268.

" judicium adhibeas, multum apud te valebit, " sin iram, parum) de injusto odio quo patri- " am prosequeris. * neque enim sana erat, nec " patriis institutis regebatur, quando te in- " juste damnavit: sed morbo laborabat, ma- " gnaque tempestate jactabatur, neque totius " tunc eadem fuit sententia, sed malæ partis " quæ pravos duces sequuta fuerat. Si vero " non solum pessimis, sed cæteris etiam ita " visum fuisset, & ab illis, ut civis qui remp. " male administraret, expulsus fuisses, tamen " ne sic quidem te injuriarum à patria acce- " ptarum memorem esse decebat. Nam & " multis aliis optime remp. administrantibus " idem accidit: rarique sunt illi quorum vir- " tuti civium æmulorum invidia injuste ad- " versata non fuerit. Sed omnes viri fortes, " Marci, calamitates humanitus & æquo ani- " mo ferunt; suasque sedes in alias urbes trans- " ferunt, ubi degentes patriæ nullas molestias " afferant: sicut etiam fecit Tarquinius co- " gnomine Collatinus, (quod exemplum idque " domesticum sufficit) ille qui cives suos ex " tyrannide in libertatem suorum sociorum " opera usus vindicavit, & qui deinde apud " eos traductus fuit, quasi tyrannis favens " eos in patriam reducere conaretur, quique " propterea in exsilium pulsus fuit, & tamen " injuriarum memoriâ, ab iis acceptarû à qui- " bus fuerat expulsus, depositi, nec cum ty- " rannis arma reip. intulit, nec factis suis ad- " versariorum calumnias confirmavit; sed " quum in veterem nostram patriam Lavini- " um se contulisset, ibi totum reliquum vitæ " spatium benevolus & amicus patriæ exegit.

L. " ¶ Faciamus tamen & concedamus eos, qui " injuriam acceperunt, non dijudicare, utrum " is qui fecit injuriam sit amicus an inimicus, " sed æque omnibus esse iratos; an non satis " pœnarum exegisti ab iis qui te contumelia " affecerunt, qui fertilissimum eorum agrum " pecori pascuum feceris, & socias urbes diri- " pueris, quas multis laboribus quæsitas in " suam ditionem redegerant, & tertium jam " annum ad magnam commeatuum inopiam " eos compuleris? sed etiam, immani & insano " furore impulsus, ad illos in servitutem ab- " ducendos, urbemque evertendam venis: & " ne legatos quidem à senatu missos, tibi cri- " minum absolutionem & reditum in patriam " afferentes, amicos atque bonos viros es re- " veritus; neque sacerdotes postremo ab uni- " verso populo missos, viros senes, qui sacras " deorum coronas *ac insignia* prætendebant; " sed istos etiam repulisti, superbo & imperi- " oso responso non aliter ac victis dato. Equi- " dem nullo modo laudare possum hæc dura, " & supra modum superba, & mortalis natu- " ræ terminos transeuntia postulata, quod vi-

" αὐτὸν, ἀλλ' εἰ μὲν ὀργῆς, ὑπὲρ τῆς ὀ δι- " κούσης μισουμένης ὑπὸ σου πατρίδος. ὅτε γὰρ ὑγιαί- " νουσά τε τῷ πατρίῳ κόσμῳ πολιτευομένη, τὴν ὀ δι- " κάσασαν κακῶς σε κρίσιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ νοσοῦσα, καὶ ὑπὸ " πολλῷ κλύδωνι σαλευομένη, ὅτε ἅπασα τότε ἡ αὐτὴ ‖ " γνώμη ἦεν, ἀλλὰ ὁ [b] κακὸν ἐν αὐτῇ μέρος πονη- " ρῶν τε πρεσβύτατος [c] χρησάμενον. εἰ δὲ μὴ τοῖς κα- " κίστοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκεις ἐπι- " τήδειος, καὶ ὡς ὁ τὰ κράτιστα πολιτευόμενος ἀπηλάθης " ὑπ' αὐτῶν, [d] οὐδ' ὕστερόν σοι προσῆκεν μνησικακεῖν πρὸς " τὴν σεαυτοῦ. πολλοῖς γὰρ δὴ καὶ ἄλλοις ἤδη ἀπὸ βελτίστης " πολιτευομένοις τὰ τοιαῦτα συμβέβηκε παθεῖν καὶ " ἅπαντες δή τινές εἰσιν οἷς οὐκ ἀντίπρωρον [e] πρὸς τὴν " δόξασαν ἀρετὴν φθόνος οὐκ ἦν συμπολιτευόμενον ἀεί. " κως, ἀλλ' ἀνθρώπινον, ὦ Μάρκε, φέρουσι καὶ μετρίως " ἅπαντες οἱ γενναῖοι τὰς συμφορὰς, καὶ πόλεις μετα- " λαμβάνουσιν οὐ ἧς οἰκήσαντες εὐδὲν λυπήσουσι τὰς " πατρίδας ἑκατέρᾳ καὶ Ταρκυνίῳ ἐποίησεν ὁ Κολ- " λατῖνος ὁ [h] ἐπικαλούμενος, [i] ἱκανὸν τεκμήριον καὶ οἰ- " κεῖον, ὁ συμπολιτεύσας ἀπὸ τῆς τυραννίνων τὸν πολίτην " ἔπειτα διαβληθεὶς πρὸς αὐτὸν, ὡς συμπράττων πάλιν " τοῖς τυράννοις τὴν κάθοδον, καὶ διὰ ταῦτα ἀξιωθεὶς " αὐτὸς ἐκ τῆς πατρίδος, οὐκ ἐμνησικάκει τοῖς τὸν ἐκβα- " λόντας αὐτὸν, οὐδ' ἐπεστράτευσε τῇ πόλει τὸν τυράννους " ἐπαγόμενος, οὐδ' ἐπεὶ τειχέων τῆς διαβολῶν τὸ ἔρ- " ημα, ἀλλ' εἰς τὴν μητρόπολιν ἦλθε Λαυίνιον ἀπελθών, " ἐκεῖ πᾶσαν τὴν λοιπὸν ἐαυτοῦ χρόνον, εὔνους ὢν τῇ πατρίδι " καὶ φίλος. [k] Ἔστω δὲ ὅτι ὁμοίως, καὶ διδόσθω τοῖς δεινὰ πεπον- " θόσι μὴ διαχρίνειν, εἴτε φίλιον ἐόντ' ὁ κακῶς δεδρακὼς ἐτέ- " τε ἀλλότριον, ἀλλ' ἴσως πρὸς ἅπαντας ὀργὴν ἔχειν ἐπεὶ " οὐχ ἱκανὰς εἰκαιοφραξαι τοῦτ' τὰ ὑβρισμένων τὰς δί- " κας, μυριόβολον πεπονικὼς λῆν αὐτῶν τὴν ἀδείαν, καὶ πόλεις " διαπεπορθηκὼς συμμαχίδας, ἃς πολλοῖς πόνοις [m] κτη- " σάμενοι κεκέχοι, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο ἔτος εἰς πολλὴν τὴν " ἀναζυγὴν καὶ παμπληθεῖς ἀπορίαν; ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ- " δρας ἐλθόντας ἐπιτράπης οὐδὲ τοὺς ἱερεῖς, ὃς ὃ " τελεσθὲν ἔτι μένων ἡ πόλις, ἱερὰ τέμενα θεῶν ἔχοι- " σαν, γεραιοὺς ἄνδρας [n] τοὺς τὰ θεῶν σέβασμοὺς προτείνον- " τας, [ἱκέτευον] ἀλλὰ καὶ τούτους ἀπέλασας, αὐθάδεις καὶ δι- " καιολογίας ὡς κενεγκλήτους ἀποκρίσεις δούς. ὦ πῶς ἐπαινέσω ταῦτα σκληρὰ καὶ ὑπέραυχα, καὶ τὴν θνητὴν " φύσιν ὑπερβαινόντα δικαιώματα, ὁρῶσι καὶ ἀφιγμένοις ἐπ' " ἀνθρώπους

a In *Cod. Vat.* ὁ οὖν &c. b Κἀκεῖνον in *Vat.* & *Lapi Cod.* c Post χρησάμενον subaudiendum è præcedentibus ταύτην τὴν γνώμην ἦεν: vel desideratur ὑπομένοντα, aut aliud verbum simile. *Sylb.* d Οὐδ' ὕστερον σοι *Vat.* e Τῶν πατρῴων πατρίδι in *Vat.* & *Lapi Cod.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* f Δόξης in *Vat.* & *Lapi Cod.* g Οὐδὲν λοιπὸν *Vat.* h Ἰσχυὸν ὑπομνησθέντων αὐτῶν. i Καὶ ἀφ' ὧν τοῦτο *Vat.* k Optime in *Cod. Vat.* ἴσως δ' ἂν ὁμοίως τις δόξειεν τοῖς τὰ δεινὰ παθοῦσι, l Χρεωστέον σε δίκην, γὰρ τι αὐτῶν τὴν ἀρχὴν πεποιηκὼν μαλῶσσον, καὶ πόλεσι *Vat.* m Vel κτησάμενοι legendum (ut voluerunt *Sylb.* & *Port.*) vel ut in *Vat.* & *Lapi Cod.* κτησάμενοι κεκτῆσθαι, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτ' ἔτος. n Inclusa, è *Cod. Rom.* addita, agnoscit etiam *Lapi* versio; *sacra deûm sacra habentes, viros senes, & eos deorum cultiones prætendentes.* ubi τὰ σέβασμα ἔχοντας idem est quod alibi ἐστεφανωμένους, *præferentes ramos oleagineos laneo filamento obvolutos.* Sic enim *Sophoclis* Scholiastes σέβασμα interpretatur τὸ στεφανωθὲν ἔριον τῷ ξύλῳ. Hujusmodi autem ramum supplices gestare solitos, cum aliunde patet, tum ex *Iliad. a.* quo *Dionysius* noster hîc videtur alludere. Στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶ &c. Supra (pag. 491. v. 17.) sine στέμματος mentione dixerat. Ἱκέται τὰ σύμβολα φέροντες, ἐξ ὧν ἱερὰ ἐμπεπλεγμένα ἐδέδητο. *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἱερὰ pro θ. &c. ἄνδρας στεφανώσαντας ἀλλὰ &c. quæ sic in suam sedem restituenda censet *Port.* γεραιοὺς ἄνδρας, ἱερὰ σέβασματα θεῶν ἔχοντας καὶ στεφανώσαντας. o Πῶς αἰνέσω *Vat.* * Quæ neque sana erat &c. *Galen.*

" ρημένας ἅπασι ἀνθρώποις καὶ θεμιτὸν ἦν ἐξεῖ-
" μαρτάνουσι εἶξαι ἄλλοις, ἱκετηρίας τε καὶ λιτὰς
" καὶ τὸ καταφεύγειν ὅτι τοὺς ἠδικημένους τὸ ἀδι-
" κοῦν παύειν, θεῶν ἡμῖν ταῦτα τὰ ἔθη κατα-
" σταθέντων ὑφ' ὧν μαχόμενα πᾶσα ὀργὴ, καὶ ἀντὶ
521 " τοῦ μισεῖν τὸν ἐχθρὸν, ἐλεεῖν τοὺς δὲ εὐθαδείᾳ χρη-
" σαμένους καὶ λιτὰς ἱκετικὰς ὑβρίσαντας, ἅπαντας
" νεμεσωμένους ὑπὸ θεῶν, καὶ εἰς συμφορὰς κατα-
" φρόνησιν οἴκοι δυτυχεῖς. αὐτοὶ γὰρ δὴ πρῶτοι ⓐ
" ταῦτα παρεγκατάθεντο καὶ παραδόντες ἡμῖν θεοὶ,
" συγγνώμονες τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶν ἁμαρτήμασιν, καὶ
" εὐμεγέθαλκτοι, καὶ πολλοὶ ἤδη μεγάλα εἰς αὐτοὺς
" ἐξαμαρτάνοντες, εὐχαῖς καὶ θυσίαις τὸν χόλον
" ἐξιλάσαντο· εἰ μὴ σὺ, ὦ Μάρκε, ἄξιοῖς τὰς μὲν τῶν
" θεῶν ὀργὰς θνητὰς ἔναι, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἀ-
" θανάτους. δίκαιον μὲν οὖν ποιήσεις καὶ σεαυτῷ πρέ-
" πον, καὶ τῇ πατρίδι ⓒ αὐτῇ ἀφεὶς τὰ ἐγκλήμα-
" τα μεταγνόσῃ γε ἡ ἀμαλλαξομένῃ, ἃ ὅσα πρότερον
" ἀφείλετό σε νῦν ἀποδιδοῦσα. Εἰ δὲ ἄρα πρὸς ἐκείνην
" ἀδιαλλάκτως ἔχεις, ἐμοὶ γοῦν δός, ὦ τέκνον, τὴν τιμὴν
" ἣ χρεών, πρὸ ἧς ἃ τὰ ἐλαχίστου ἄξια ἔχεις, ἃ δὲ ὧν ἀν-
" τποιήσῃ ἄν τις ἢ ἕτερος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτα-
" τα, ἃ οἷς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κέκτησαι, σῶμα καὶ ψυχήν.
" δανείσματα γὰρ ἔχεις ταῦτα ἐμά, καὶ ὑπ' ἀφαιρήσεταί
" με ταῦτα ἀθεὶς ⓓ ὑ τόπος, ἃ χρεὼς, ἀδέ γε Οὐο-
" λύσκων ἀδὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εὐεργεσίαι συμπάν-
" των καὶ χάριτες τοσοῦτον ἰσχύσουσιν, ἀδ' ἂν ἀφικνοῖντο
" γένους, ὥστε τὰ τῆς φύσεως ἐξαλεῖψαι καὶ παρελθεῖν δί-
" κημα· ἀλλ' ἐμὸς ἅπασα τῆς χρόνου ἴσῃ, καὶ σοὶ τῇ πάν-
" των τοῖς βίῳ χάριτας, ὀφειλήσεις μοι, καὶ ὧν ἂν δέωμαι, 30
" δίκα τοιαφάσεως ὑπουργήσεις. τοῦτο γὰρ ὁ τῆς φύσεως
" νόμος ἔθεσεν ἅπασι τοῖς αἰσθήσεως καὶ λόγου με-
" τειληφόσι τὸ δίκαιον· ᾧ πιστεύσα, Μάρκε τέκνον,
" ⓔ ἐγὼ δέομαί σου μὴ ἐπαγαγεῖν πόλεμον τῇ πα-
" τρίδι, καὶ ἐμποδὼν ἵσταμαί σοι βιαζομένῳ. ἢ τοιαύ- 35
" την οὖν ἐμὲ τὴν σφαγιασθεῖσάν σοι μητέρα ταῖς ἐριννύσι
" τοιαυσάμενος αὐτοχειρίᾳ, τότε τῇ πατρίδος
" ⓕ ἄρχου πολέμου· ἢ ὃ μητροκτόνον ἅγος ἀμύσμενος, ἔ-
" ξοι τῇ σεαυτοῦ μητρὶ, ἃ δός, ὦ τέκνον, τὴν χάριν ἐ-
" κών. νόμον μὲ τόνδε, ὃν ⓖ ὑμεῖς πόποτε ἀνεῖλε χρόνος, 40
" πιμωρὸν ἃ σύμμαχον ἔχουσα, ἃκ ἀξιῶ, Μάρκε, μόνη
" πιμῆς, ἃς θεὸς μοι δίδωσιν, ἄμοιρος ἂκ σοῦ γενέσθαι.
" ἔργων δὲ χρηστῶν ⓗ ὑπομνήσεις, ἵνα ἄφῃς τὸν νόμον,
" σκόπει πάλιν ὡς πολλὰ καὶ μεγάλα, ἅτις ὀρφανὸν
" ὑπὸ τοῦ πατρὸς ⓘ καταλειφθέντα παρέλαβούσα νή- 45
" πιον, διέθρεψα ἕως σοι χρεὼ, καὶ τοὺς ὅσα τῆς παιδο-
" τροφίας ἀνήντλησα πόνους, ἃ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ πα-
" τὴρ,

" deum omnibus hominibus, neſcio an mortalibus, fas ſit
" eſſe & deprecationes quarumlibet offensarum ſuarum,
" preces ſupplices & precationes, & poſſe quum
" fecit injuriam ad eos qui eam ſunt paſſi hu-
" militer confugiat: qui mos nobis à diis eſt
" conſtitutus, quo omnis ira mollitur, & odi-
" um, quod eſſet exercendum in inimicum, in
" miſericordiam convertitur; contra vero,
" omnes qui ſuperbi ſunt, & ſupplicum pre-
" ces cum contumelia repellunt, in deorum
" indignationem incurrere, & eandem in mi-
" ſeras calamitates incidere animadvertam.
" Nam ipſi dii, qui primi hunc morem con-
" ſtituerunt & nobis tradiderunt, facile hu-
" mana peccata condonant, & hominibus re-
" conciliantur: & jam multi, quum graviter
" in eos deliquiſſent, precibus tamen & ſacri-
" ficiis iram *eorum* placarunt. niſi forte, tu
" Marci, æquum eſſe cenſes, ut deorum ira ſit
" mortalis, hominum vero, immortalis. Recte
" igitur & ex dignitate tua feceris, ſi tu quo-
" que ipſi patriæ, ſaltem pœnitenti & tecum
" in gratiam redeunti, & omnia quæ ante tibi
" abſtulerat nunc reſtituenti, crimina remi-
" ſeris. ¶ Quod ſi in illam es implacabilis, at
" mihi, fili, hunc honorem & gratiam con-
" cede, à qua beneficia non parvi pendenda
" accepiſti, & quæ nec alius quiſpiam ſibi ven-
" dicabit; ſed maxima & pretioſiſſima, & quo-
" rum ope cæteras res omnes paraſti, corpus
" & animam. Hæc enim à me es mutuatus, nec
" ullus locus nec ullum tempus hæc mihi au-
" feret; nec ipſorum Volſcorum, nec cætero-
" rum omnium hominum beneficia & merita
" tantum valebunt, licet ſua magnitudine
" cœlum attingerent, ut jura naturæ à te ob-
" literentur & negligantur: ſed meus eris o-
" mni tempore, mihique omnium primæ gra-
" tiam acceptæ vitæ debebis; & quæ petam,
" mihi ſine ulla cauſſatione concedes. Lex
" enim naturæ omnibus, qui ſunt ſenſus & ra-
" tionis participes, hoc jus ſtatuit; quo freta,
" fili Marci, te oro ne bellum patriæ inferas,
" & tuæ violentiæ obſiſto. Aut certe ubi pri-
" us me matrem tuam tibi adverſantem furiis
" propria manu mactatam obtuleris, tunc bel-
" lum contra patriam incipe movere; aut par-
" ricidii piaculum reformidans matri tuæ
" cede, eique, ô fili, hoc beneficium da ultro
" ac libenter. Quum igitur hanc legem, quam
" nullum unquam tempus ſuſtulit, auxilia-
" tricem ſociamque habeam, indignum eſſe
" cenſeo, Marci, me ſolam honoribus mihi
" ab hac conceſſis per te fraudari. Sed, ut hanc
" legem omittam, conſidera etiam quot &
" quanta ſint mea in te beneficia, quæ com-
" memorare poſſum: ſiquidem quum te pupil-
" lum à patre relictum accepiſſem infantem,
" tua cauſſa vidua permanſi, & educationis
" labores pertuli; nec matris tantum, ſed pa-
" tris,

Olymp. 73. 3. A. C. Ol. 206. Var. 268.

LI.

III. I

IV. I

a Ὧν ἃ ἱκεσιῶν ἔσται Vat. b Legitima conſtructio poſtulat ut legamus, καὶ ἀντὶ τοῦ μισοῦσαν ἢ ἐχθρὸν, ἐλεῖσαν, vel potius ἀντὶ τοῦ μισεῖν ἢ ἐχθρὸν, ἐλεεῖν. Si tamen vulgata lectio, utcunque dura & figurata, retineatur, hic verſus: *& quo omnis ira tollitur, & qui eſt iratus cum inimicum odio proſequi deberet, eum miſeretur*: vel hoc modo; *qui mos nostris iram ſedat, & facit ut inimicum, quem odio proſequi deberemus, miſeremur*. Pari. c Forſan πολεμουμένῃ. Pari. d Omnino legendum ἡμεροῦνται. Pari. e Non abſurde poſſit αὖτῃ diſtinxeris, hoc ſenſu: *recte igitur facies, & è tua patriæ ipſius dignitate, ſi culpam ei remiſeris pœnæ*. Sylb. f Ἀφείλετό σου Vat. g Οὐδ' ἂν ἀπαιτήσειεν ἄλλος τις Vat. h Οὔτε τίνος, οὔτε παρ' ἐμοῦ, οὐδ' ἂ αἱ Οὐολούσκων Vat. i ἰσχύουσιν Vat. k Καὶ δέομαί σε μὴ ἐπιφέρειν πόλεμον in Vat. & Lapi. Cod. l Ἄπτου Vat. m Οὐδεὶς Vat. n Lapus vertit *recordare*: quare ὑπομνήσεις leu ὑπομνήσῃς videtur legiſſe. Ὑπομιμνήσεις *recordaris* malit Sylb. In Cod. Vat. ὑπομνήσεις & dein ἃ ποικίλων

Par. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¼. V. C. Con. 266. Var. 268.

"tris, fratris, nutricis, ſororis, & chariſſima-
"rum neceſſitudinum loco tibi fui. Deinde
"vero, ubi ad ætatem virilem evaſiſti, quum
"mihi tunc liceret his curis liberatæ alteri
"nubere, alioſque liberos educare, & multa
"præſidia mihi parare, quibus ſenectutem
"meam nutritum iri ſperare potuiſſem, hoc
"tamen facere nolui: ſed in eadem domo
"manſi, & eodem vitæ genere contenta fui,
"in te uno collocatis meis voluptatibus &
"commodis; quibus me partim invitus, par-
"tim ſponte fruſtratus es, & omnium matrum
"miſerrimam feciſti. quando enim unquam,
"ex quo te ad virilem ætatem perduxi, ſine
"dolore aut metu vixi? aut quando animum
"hilarem propter te habui, quum te viderem
"ſemper bella poſt bella parare, & prælia poſt
"prælia ſuſcipere, & vulnera poſt vulnera
LII. "accipere? ¶ At fortaſſe ego mater tua, ex quo
"ad remp. ejuſque adminiſtrationem acceſ-
"ſiſti, voluptatem aliquam propter te percepi.
"imo vero tunc potiſſimum infelix fui, quum
"te in mediis civium ſeditionibus jactari vi-
"derem. nam in quibus actis florere videba-
"ris, & plebi pro optimatum factione vehe-
"mens odium ſpirans adverſabaris, hæc me
"terrebant plurimum; quia cogitabam parvo
"momento vitæ humanæ vicem mutari, mul-
"tiſque rebus variiſque caſibus auditis, ſcie-
"bam divinam quandam indignationem viris
"illuſtribus adverſari, aut quandam hominum
"invidiam illis bellum facere. Rerum igitur,
"quæ tibi eventuræ erant, vera vates eram,
"atque utinam nunquam fuiſſem. Ingens igi-
"tur civium invidia ingruens te oppreſſit, &
"ex patria expulit. Vita autem mea poſt hæc
"(ſi modo vita eſt appellanda, ex quo me de-
"ſolatam cum hiſce pueris relinquens abiiſti)
"in his ſordibus traducta eſt, & in his veſti-
"bus lugubribus. Pro quibus omnibus be-
"neficiis hanc unam gratiam repoſco, ego
"quæ tibi nunquam fui moleſta, nec in po-
"ſterum, donec vivam, ſum futura, ut cum
"tuis civibus in gratiam redeas, & tandem
"aliquando tuam implacabilem iram contra
"patriam ſervare deſinas, poſtulans ut rem
"utrique noſtrum, non autem mihi ſoli com-
"modam concedas. Nam ſi me audieris, & ni-
"hil gravius admiſeris, tibi continget ut con-
"ſcientiam puram, & ab omni ira ac terrore
"divino liberam habeas: ac mihi viventi ab
"omnibus meis civibus, tum maribus tum fœ-
"minis, habitus honor vitam beatam faciet,
"& mihi defunctæ delatus (ut eſt veriſimile)
"gloriam immortalem afferet. Et ſiquis eſt
"locus, qui humanas animas corpore ſolutas
"recipiat, non infernus ille & luce carens lo-
"cus animam meam excipiet, ubi ſceleratо-
"rum ſedes eſſe ferunt, nec campi quos Le-
"thæos vocant; ſed ſublimis & purus æther,
"in quo diis genitos felicem & beatam vitam
"degere fama eſt Quibus annunciata tua pie-
"tate, tuiſque beneficiis, quibus à te ornata
"fuerit, ſemper tibi præclaram aliquam re-
LIII. "munerationem à diis petet. ¶ Sed, ſi matrem

"τήρ, [a] καὶ ἀδελφός", καὶ τροφός, καὶ ἀδελφὴ, καὶ
"πάντα τὰ φίλτατά σοι γενομένη. ἐπειδὴ δὲ εἰς ἄνδρας
"ἦλθες, ἔξόν μοι τότε ἀπηλλάχθαι τῶν φροντίδων ἐτέ-
"ρῳ γαμαμένῃ, καὶ ἕτερα τέκνα ἐπιθρέψαι, καὶ πολ- 522
λὰς [b] γυναικωνίτιδας ἐλπίδας ἐμαυτῇ καλλιπεῖν, οὐκ ἠθέ-
"λησα, ἀλλ' ἔμεινα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἑστίας, καὶ τὸν αὐ-
"τὸν ἔστερξα βίον, ἐν σοὶ μόνῳ πάσας τιθεῖσα τὰς ἐ-
"μαυτῆς ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας· ὧν ἔνιοις μὲν, τὰ
"μὲν ἄκοντα, τὰ δὲ ἑκόντα, καὶ πασῶν ἀτυχεστάτην
"ἐποίησας μητέρων. ποῖον γὰρ χρόνον, ἀφ' οὗ σε εἰς
"ἄνδρας ἤγαγον, ἄνευ λύπης ἢ φόβου διετέλεσα; ἢ
"πότε ἱλαρὰν ἔσχον ὅτι σοι [c] ψυχὴν, πολέμων ἐπὶ
"πολέμοις στέλλοντα ὁρῶσά σε, καὶ μάχας ἐπὶ μά-
"χαις ἀναιρούμενον, καὶ τραύμασι τραύματα λαμ-
"βάνοντα; Αλλ' [d] ἐξ ὧν ἐπολιτεύθης καὶ τὰ κοινὰ ἐπράττες,
"ἡδονήν τινα ὑπερφυᾶ μήτηρ ἐγὼ διά σε. τότε μὲ
"οἴκτου τὰ μάλιστα ἠτύχουν, [e] στάσεως πολιτικῆς ὁρῶσά σε
"κεύμενον. ἐν οἷς δ' ἀνθεῖν ἐδόκεις πολιτεύμασι, καὶ πολὺς
"ἑταίρεις συναπτόμενος ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας τοῖς δημοτι-
"κοῖς, [f] ζῶντα ἐμοὶ φόβος μεγὰ ἦν, ἐνθυμουμένῃ τὴν ἀνθρώ-
"πινον βίον ὡς ὀλίγῃ μεταβολῇ ἀμφίβολον ῥοπῆς, καὶ ὅτι πολ-
"λῶν ἀκουσμάτων τε καὶ παθημάτων μαθοῦσιν ὅτι τοῖς
"βιαίοις ἀνδράσι θεία τις συναπτῆται νέμεσις, ἢ φθόνος
"τις ἀνθρώπινος πολεμεῖ καὶ ἐμοὶ δεῦρο [g] μάντις ἀληθὴς,
"ὡς μήποτε ὤφελον, τὴν ἐκβησομένων. κατηυσίαστό γε
"σὲ πολὺς ὑπερράξας ὁ πολιτικὸς φθόνος, καὶ ἀνήρ-
"πασεν ἐκ τῆς πατρίδος. ὁ δὲ μετὰ ταῦτά μοι βίος,
"[h] εἰ δεῖ καὶ βίον αὐτὸν καλεῖν, ἀφ' οὗ με καταλιπὼν ἔρη-
"μον ὅτι τοῖς παιδίοις τούτοις ἀπῆλθες, ἐν τούτῳ διέτα-
"πλαγ τῷ ῥύπῳ, καὶ ἐν τοῖς πενθίμοις τρύχεσι τούτοις.
"ἀνθ' ὧν ἁπάντων ταύτῃ ἀπαιτῶ σε χάριν, μηδέπω-
"τέ σοι βαρεῖα γενομένη, [i] μηδ' εἰς τὸν λοιπὸν ἐσομένου
"χρόνον ἕως ἂν ζῶ, διαλλαγῆναι πρὸς τοὺς σεαυτοῦ
"πολίτας ἤδη ποτὲ, καὶ παύσασθαι τῷ ἀμείλικτον χό-
"λον φυλάττοντα κατὰ τῆς πατρίδος· κοινὸν ἀγα-
"θὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν ἀξιοῦσα λαβεῖν, καὶ οὐκ ἐμαυτῆς
"ἴδιον μόνης. σοί τε γὰρ, ἐὰν πεισθῇς, καὶ μηδὲν ἀπ-
"κεστον ἐξεργάσῃ, καθαρὸν καὶ ἀμίαντον ἕξει συνδή-
"σεται τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντὸς χόλου καὶ παράγματος
"δαιμονίου· ἐμοί τε ἡ δεῦρό τε πολιτεία τε καὶ πολιτὶς
"τιμὴ ζώσῃ τε εὐσχολιθοῦσα, βίον εὐδαίμονα ποιή-
"σει, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀποδιδομένη, καθάπερ εἰ-
"κὸς, εὔκλειαν ἀθάνατον οἵᾳ. καὶ εἴ τις ἄρα [k] τῶν ἀνθρω-
"πίνων ψυχὰς ἀπολυθείσας τοῦ σώματος ὑποδέξεται
"τόπος, οὐχ ὁ καταχθόνιος καὶ ἀφεγγὴς ὑποδέξεται τὴν
"ἐμὴν, ἐν ᾧ φασιν τοὺς κακοδαίμονας οἰκεῖν, οὐδὲ ὃ λεγό-
"μενον τοῦ Λήθης πεδίον, ἀλλ' ὁ μετέωρος καὶ καθαρὸς αἰθὴρ,
"ἐν ᾧ τοὺς ἐκ θεῶν φύσιν οἰκεῖν λόγος, εὐδαίμονα καὶ 523
"μακάριον ἔσεσθαι βίον οἷς διαζήλωσα σὸν εὐσεβῆ
"καὶ τὰς σὰς χάριτας, αἷς αὐτὴν ἐκόσμησας, ἀεί τινας
"αἰτήσεταί σοι παρὰ θεῶν ἀμοιβὰς καλάς. Εαὶ δὲ προ-
πλακίσῃς

a Deſiderantur in Cod. Vat. b Male γυναικώνιτος in Ed. Steph. c Τὴν ψυχὴν Vat. d Galenius legit ἐξ ὅ. cui reſpondere videtur ſequens τότε. Sylb. e Optime in Cod. Vat. στάσεως πολιτικῆς μέσον ἐρῶσά σε κείμενον, te inter media ſeditione civili poſitum, prout vertit Lapus. Et μεταξὺ deeſſe conjecerat Sylb. Et μέσην Portus. f Τοῦτ' ἐμοὶ Vat. g Μάντις ἀληθὴς Vat. h Εἰ δὲ καὶ βίον αὐτὸν δεῖ καλεῖν Vat. i Μηδ' εἰς τὸν Vat. k Τῶν ἀνθρωπίνων Vat.

a Εαὶ

"πλακίσης ἢ σεαυτῆ μητέρα ἢ ἄπαιδα ἀπολύσῃς, ὅ,τι
"βε αἰσχρὸν σοι συμβήσει) διὰ ταῦτα παθεῖν, ὐκ ἔχω λέ-
"γειν, μαντεύομαι δὲ ὑδὲν εὐτυχές. ὅτι δὲ, εἰ καὶ τἆλ-
"λα πάντα εὐδαιμονῇς, ἔστω γὰρ, καὶ δι' ἐμὲ ἢ ταῖς ἐ-
"μαῖς συμφοραῖς ἀκολουθήσουσά σοι, ἢ ὑδέποτε ἀπή-
"σουσα ἢ ψυχὴν ὀδυνῶν, πάντων ἀγαθῶν σοι ἀνόητον
"ποιήσῃ ἢ βίον, εὖ οἶδα. ἢ γὰρ ἀνέξεται Οὐέλτυρία, τὴν δευ-
"τέραν ἤδη ἀνήκεστον ὕβριν ἐν τοσούτοις μάρτυσιν ὑβρισθεῖσα,
"τὸν ἐλάχιστον βιῶναι χρόνον. ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπάντων ὑ-
"μῶν φίλων τε καὶ ἐχθρῶν ὄμμασιν ἐμαυτῇ διαχειρί-
"σομαι, βαρεῖαν ἀρὰν, καὶ δεινὰς ἐρινύας ἀντ' ἐμαυτῆς
"καταλιποῦσά σοι τιμωρούς. ἃν μὴ λάσιον, ὦ θεοὶ ἢ
"Ρωμαίων φύλακες ἡγεμονίας· ἀλλ' εὐσεβεῖς ἢ κηλῖδα
"δόντι Μαρκίῳ λογισμόν· καὶ ὥσπερ ἄρτι παρόντος
"μοι τοὺς τε πελέκεις ἀπέθετο, καὶ τὰς ῥάβδους ἐκλι-
"νε, καὶ ἢ δίφρον ἀπὸ τοῦ βήματος ὦσε χαμαὶ, καὶ
"πάντα τἆλλα, οἷς κοσμεῖσθαι τοὺς αὐτοκράτορας ἀρ-
"χαῖς νόμος, τὰ μὲ ἐμείωσε, τὰ δὲ ἐκποδὼν εἰς τέλος
"ἐποίησε· δῆλον ἅπασι βουλόμενος ποιῆσαι, ὅτι ἢ μὲ ἄλ-
"λων ἄρχειν αἰσχρὸν παρῆκεν, ὑπὸ δὲ ἢ μητρὸς ἄρχε-
"σθαι· οὕτω καὶ νῦν τιμίαν καὶ περίβλεπτόν με ποιήσῃ, καὶ χαρισά-
"μενος ἢ κοινὴ πατρίδι, ἀντὶ κακοδαιμονεστάτης εὐ-
"δαιμονεστάτῃ ἀποδείξει με πασῶν γυναικῶν. εἰ δ'
"ἀξιόν ἐστιν καὶ θεμιτὸν ἐστὶ γόνασι περσκυλίειν μήτηρα,
"καὶ τοῦτο καὶ πᾶν ἄλλο ταπεινὸν σχῆμα καὶ λειτούργημα
"ὑπομενῶ σωτηρίας ἕνεκα ἢ πατρίδος.

Ταῦτα εἰποῦσα, ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν χαμαὶ, καὶ περιπλέ-
ξασα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τοὺς πόδας τοῦ Μαρκίου,
κατεφίλησεν. πεσούσης δὲ αὐτῆς, αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεβόη-
σαν ἅμα πᾶσαι κακυτὸν ὀξὺν καὶ μακρόν. οἱ δὲ ἐν τῷ
συνεδρίῳ παρόντες Οὐολῦσκοι, οὐκ ἀνέσχοντο ἢ τὴν ἀλήθειαν
ἢ ὄψεως, ἀλλ' ἀπεστράφησαν. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος ἀναλό-
μενος ἐκ τοῦ δίφρου, καὶ περιπεσὼν τῇ μητρὶ, ἀνίστησιν αὐ-
τὴν ἀπὸ ἢ γῆς ὀλίγον ἐμπνέουσαν, καὶ περιλαβὼν, καὶ πολ-
λὰ ἐκ χρόας δάκρυα, εἶπεν· "Νικᾷς, ὦ μῆτερ, οὐκ εὐτυχῆ
"νίκην οὔτε σεαυτῇ οὔτ' ἐμοί· ἢ μὲ πατρίδα σέσωκας, ἐμὲ δὲ
"ἢ θύσασῃ καὶ φιλόφορον υἱὸν ἀπολώλεκας". Ταῦτα εἰπὼν,
ὅτι ἢ σκηνὴν ἀπῆρε, κελεύσας ἀκολουθεῖν [k] τήν τε γυναῖκα,
καὶ ἢ μητέρα, καὶ τὰ παιδία· ἔνθα ἢ λοιπὸν ἢ ἡμέρας χρό-
νον, σκοπούμενος σὺν αὐταῖς ὅ,τι χρὴ πρᾶξαι, διετέλε-
524 σεν. [l] ἐπὶ δὲ τοῖς δόξασι αὐτοῖς τοιάδε. περὶ μὲν τῆς κα-
θόδου, μήτε ἢ βουλὴν τέλος μηδὲν ἀνενεγκεῖν εἰς ἢ δῆμον,
μήτε ἐκεῖνον ὑπομεῖναι, πρὶν ἂν τοῖς Οὐολῦσκοις ἐξε-
νεχθῇ γένηται [m] τὰ περὶ φιλίας καὶ καταλύσεως τοῦ πο-
λέμου· αὐτὸν δὲ ἢ στρατιὰν ἀναστήσαντα, ὡς διὰ φιλίας
γῆς ἀπάγειν· ὑποθέντα δὲ τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ τὰς
εὐεργεσίας ἐπιδείξαντα, ἀξιοῦν τοὺς ὑπηκόους ἐξε-
νεγκεῖν ἢ στρατιὰν, μᾶλλον μὲ φιλίας δέχεσθαι τοὺς πολεμί-
523 ους, καὶ συνθήκας ποιήσασθαι δικαίας, αἰσχρᾶς τινὸς ἰσότητα,
καὶ ὃ μὴ σφαλερὰν περὶ τὰς ὁμολογίας, ὑπερέφερε.

"tuam contempſeris, & cum ignominia dimi- Pur. Jul. 4228.
"ſeris, equidem quid tibi propterea fit even- Ante Chr. 486.
"turum dicere non poſſum; veruntamen tibi Olymp. 72 2/3.
"nihil fauſti prædico. Illud ſat ſcio, etiam ſi Ca. 366. V.C. Var. 268.
"cæteris in rebus felix fueris, (fingamus enim
"hoc quoque) fore tamen ut dolor, qui mei
"mearumque calamitatum cauſſa te proſeque-
"tur, animam tuam nunquam dimiſſurus,
"nullis bonis vitam tuam frui patiatur. ne-
"que enim Veturia gravi & atroci contume-
"lia, præſentibus tot teſtibus affecta, vel mi-
"nimum temporis ſpatium vivere poterit:
"ſed in conſpectu omnium veſtrum, tum a-
"micorum tum inimicorum, mihi ipſi manus
"violentas afferam, graves imprecationes, di-
"raſque Furias, quæ meas injurias ulciſcan-
"tur, tibi relinquens. Quam neceſſitatem, dii
"imperii Rom. cuſtodes, avertite, & piam bo-
"namque mentem Marcio date: & ſicut mo-
"do me adventante ſecures depoſuit, faſceſ-
"que demiſit, ſellamque de tribunali in ter-
"ram tranſtulit, cæteraq; inſignia, quibus ſum-
"mi magiſtratus ornari ſolent, partim minuit,
"partim penitus amovit, (quod omnibus no-
"tum facere vellet, ipſum decere in alios
"habere imperium, at matrem in ipſum)
"ita etiam nunc honoratam & conſpicuam
"me faciat, &, communi patria mihi donata,
"me ex infeliciſſima feliciſſimam omnium
"mulierum reddat. Et, ſi decet, &, ſi fas eſt,
"matrem ad filii genua procumbere, nec
"alium quemvis humilem habitum miniſte-
"riumve pro patriæ ſalute ſubire gravabor.

¶ Quum hæc dixiſſet, ſe humi projecit, & LIV.
manibus ambabus Marcii pedes amplexa deoſculata eſt. Quum autem illa ſe proſtraviſſet, omnes mulieres ſimul ſublato clamore gemitum & longum ejulatum ediderunt. Volſci vero, qui in conſeſſu aderant, ejus ſpectaculi novitatem ferre non potuerunt, ſed oculos averterunt. Ipſe vero Marcius, quum ex ſella proſiluiſſet, matrique incubuiſſet, eam exanimatam erexit, amplexuſque eam, & multis lacrymis effuſis, ita eſt loquutus: "Viciſti,
"mater; ſed victoriam nec tibi, nec mihi feli-
"cem reportaſti: patriam enim ſervaſti, ſed
"me filium pium atque tibi nimium indul-
"gentem perdidiſti." Hæc effatus tentorium petit, uxore & matre atque filiis ſe ſequi juſſis: ibi reliquum diei ſpatium, cum illis conſultando quod faciendum eſſet, abſumpſit. Quæ autem illis viſa ſunt, hæc fuerunt. Ut de reditu nec ſenatus quidquam ad populum referret, nec ille quidquam ſtatueret, priuſquam fœdus & pax, quæ cum Volſcis fieret, parata eſſet; ipſe vero motis inde caſtris exercitum ut per amicum agrum abduceret: redditaque ratione rerum in imperio à ſe geſtarum, ſuiſque beneficiis commemoratis, rogaret eos qui exercitum ſibi commiſerant, ut hoſtes in amicitiam potiſſimum reciperent, & fœdera æquis conditionibus facerent, commiſſa ſuæ fidei cura proſpiciendi ut pax æquis conditionibus & ſine ulla fraude fieret. Sed

a Εἰσὶ γὰρ τ' ἄλλα Vat. b Διαχειρίσομαι Vat. c Καὶ πάντα τ' ἄλλα Vat. d Pro αἰσχρὸν aptius legemus ἴσον. Lapus vertit, æquum licitumque eſt. Sylb. e Rectius fortaſſe περιπυλίσθαι; ut ſupra dixit, περὶς τοῖς ἑαυτῆ γόνασι κυλισθῆναι. Sylb. f In Ed. Steph. & Lapi Cod. ἀλλήλους, nullo plane ſenſu. Sylb. g Ita in Vat. & Lapi Cod. Perperam in Ed. Steph. ἀπολιμπάνων. h Περιλαβὼν Vat. i Τῷ μὲ γὰρ πατρίδα Vat. k Τῆνε μητέρα καὶ τὰ τοῦ γυναῖκας Vat. l Τῷ δὲ τοῖς δόξασι αὐτοῖς ὧδε τοιάδε legiſſe videtur Gelenius. Quod ſi rectum, τῷ mox ſequens v. 42. tranſpoſitum fuiſſe veriſimile eſt. m Non agnoſcit Vat.

a Ei

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¼ V. C. Cir. 265. Var. 268.

si ob res feliciter à se gestas superbia inflati pacem recusarent, ipse imperium deponeret. Aut enim ob inopiam boni ducis eos alium imperatorem creare non ausuros *putabant*; aut, si temere alii cuipiam copias committere ausi fuissent, magno suo malo cognituros quidnam esset è re sua eligere. Hæc igitur sunt de quibus illi inter se consultarunt, & quæ justa & pia esse judicarunt; & de quibus omnes bene sensuros (cujus rei vir ille maxime erat studiosus) existimarunt. Sed turbabat eos quædam suspicio cum metu conjuncta, ne forte inconsultum vulgus, spe adversariorum debellandorum jam concepta, se ea re frustratum iræ impotens iniquo animo ferret; deinde ipsum, ut proditorem, vel ante causſam dictam manu sua perderet. Hoc tamen, & si quod aliud gravius periculum esset, illis fidem cum virtute servantibus subeundum videbatur. Et jam sole ad occasum vergente, post mutuos amplexus, ex tentorio egressi sunt: ac mox mulieres in urbem redierunt. At Marcius, pro concione causſa reddita cur ab armis esset discessurus, militibusque multum rogatis ut sibi veniam darent, & domum reversi beneficiorum memores sibi adessent, ne quid gravius ab aliis perpeteretur, & multis aliis verbis, quæ eorum animos allicere poterant, dictis, imperavit, ut proxima nocte castra moturi se ad profectionem pararent.

LV. ¶ Romani vero ubi cognoverunt se periculo liberatos, (rumor enim hujus rei adventum mulierum præverterat) cum ingenti lætitia relicta urbe, extra currebant, & mulieribus obviam ibant, eas salutantes, & canentes pæana, & quæcunque præ gaudio aut faciunt aut dicunt homines, qui magnis periculis liberati insperatam infelicitatem sunt consequuti: horum partim omnes simul, partim singuli separatim significationem dabant. Illam igitur noctem in conviviis & oblectationibus totam transegerunt: sequenti vero die coactus à consulibus senatus, ut de honoribus Marcio decernendis ageret, rem eam in aliud tempus magis opportunum differendam esse censuit. Sed matronis, ob egregiam operam reip. alacri animo navatam, quamprimum debitas laudes reddendas, &, ad perpetuam posteritatis memoriam, in publicas tabulas referendas; & quodvis aliud præmium, quod ipsis foret gratissimum & charissimum, dandum censuit. quod S C. plebiscito confirmatum est. Illis autem, postquam inter se consultassent, visum est, nullum donum invidiosum petere, sed à senatu postulare, ut sibi ejus permissu liceret templum Fortunæ muliebri exstruere, in quo pro reip. salute ipsæ seorsum preces facerent, & quotannis, eo ipso die quo bellum dispulissent, eo convenientes sacrificia peragerent. Ipse autem S. P. Q. R. suo decreto curavit aream publica pecunia emptam deæ consecrandam, & in ea templum

ª εἰ δὲ, ἐπὶ τοῖς κεκωφωμένοις σφίσιν αὐθαδείας ἀναπεπλάδμοι, μὴ δέχοιντο τὰς διαλλαγὰς, ἀφίστασθαι τ' ἀρχῆς ᵇ αὐτὸν. ἦν δ' οὐχ ὑπομενεῖν αὐτὸς ἄλλον ποιὰ αἰρεῖσθαι στρατηγὸν δι' ἀπειρίαν ἀγαθοῦ ἡγεμόνος, ἢ αὐθημερὸν ἐπιχειρῆσαι τοῖς πολεμίοις, ὅτῳ δή ποτε αὐθαδίᾳ τὰς δυνάμεις, σὺν μεγάλῃ διδαχθήσεσθαι βλάβῃ τ' συμφέροντος αἱρέσεως. τὰ μὲν δὴ βουλευθέντα αὐτοῖς, καὶ δόξαντα δίκαιά τε καὶ ὅσια εἶναι φήμης τε ἀγαθῆς, ἐφ' ᾗ μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἐσπούδαζε, παρὰ πᾶσι τυγχάνοντα, τοιάδε ἦν. ἐτάραττε δέ τις αὐτοὺς ὑποψία, δέος ἔχουσα, μή πως ἀλόγιστος ὄχλος ἐν ἐλπίδι τ' κατὰ πολεμουμένων ἤδη ὢν, διὰ ὀργῆς ἀκραίφνη λάβῃ τ' ἀποψυχίαν, καὶ πρὶν εἰς προδότην αὐτὸν, καὶ λόγῳ μεταθέσθαι, αὐτοχειρίᾳ φθάσῃ διολέσας. ἐδόκει δὴ αὐτοῖς καὶ τοῦτο, ᶜ εἴ τι δεινότερον εἴη κινδύνευμα, σὺν ἀρετῇ σώζεσθαι τὴν πίστιν ὑπομένειν. ἐπεὶ δὲ περὶ δύσιν ἡλίου ἦν ἤδη, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐξῆλθον ἐκ τ' σκηνῆς. ἔπειτα αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὴν πόλιν ἀπῆλθον. ὁ δὲ Μάρκιος ἐκκλησίαν τοῖς αἰτίας ἀποδοὺς τοῖς παροῦσι δι' ἃς ἔμελλε λύειν τ' πόλεμον, καὶ πολλὰ τ' στρατιωτῶν δεηθεὶς συγγνώναί τε αὐτῷ, καὶ ἐπειδὰν οἴκαδε ἀφίκωνται, μεμνημένους ἃ ὧν ἔπαθον, μηδὲν ὑπὸ τ' ἄλλων ἀνήκεστον παθεῖν συναγωνιστὰς γενέσθαι· καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς, παρεθάρσυνέ τε καὶ ἐκέλευσεν, ὡς τῇ ὑστεραίᾳ νυκτὶ ἀναστρατοπεδεύσοντας.

Ῥωμαῖοι δὲ ὡς ἔμαθον ὅτι λέλυται σφῶν ὁ κίνδυνος· ἔφθασε γὰρ τ' γυναικῶν τὴν παρουσίαν προλαβοῦσα ἡ φήμη· σὺν πολλῇ χαρᾷ καταλιπόντες τὴν πόλιν, ἔθεον ἔξω, καὶ ὑπαντίων ταῖς γυναιξὶν, ἀσπασμούς, καὶ παιᾶνας, ᵇ καὶ πάντα ὅσα ἐκ μεγάλων κινδύνων εἰς ἀδόκητον εὐτυχίαν ἄνθρωποι καταστάντες θορύβου τε καὶ λέγουσι ὑπὸ χαρᾶς, τὰ μὲν ἀθρόοι, τὰ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ἀποδεικνύμενοι. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα ἐν θαλείαις τε καὶ ἀπαθείαις διετέλεσαν· ᶦ τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθεῖσα ὑπὸ τ' ὑπάτων ἡ βουλὴ περὶ μὲν τ' Μαρκίου γνώμην ᵏ ἀπεδείξατο, εἰς ἑτέρους ἀναβάλλεσθαι καιροὺς ὀφεῖναι δεῖν τὰς ἀθησομένας αὐτῷ τιμάς· τὰς δὲ γυναῖκας ἔπαινόν τε ˡ ἀποδεδόσθαι τ' ἀρετῆς, πάλαι δημοσίᾳ γραφῇ μνήμην οἴσονται ᵐ ἐκ τ' ὑπογεγραμμένων αἰώνιον, καὶ γέρας, ὅ, τι ἂν αὐταῖς λαβοῦσαι ἴδιόν τε καὶ τιμιώτατον ἔσεσθαι μέλλει· ⁿ καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε ταῦτα". ταῖς δὲ γυναιξὶ βουλευσαμέναις εἰσῆλθον, ᵒ ὑπὲρ θόνου δωρεᾶς μηδεμιᾶς δεῖσθαι, ἀξιοῦν δὲ ὑπερθέσθαι σφίσι τὴν βουλὴν ὑπὲρ τύχης γυναικῶν ἱδρύσασθαι ἱερὸν, ἐν ᾧ ταῖς περὶ τῆς πόλεως ᵖ ἐποιήσαντο λιταὶς ᵍ χωρὶς, θυσίας τε καθ' ἕκαστον ἔτος αὐτῇ συνιούσας ὑπιτελεῖν, ἐν ᾗ τὸν πόλεμον ἔλυσαν ἡμέρᾳ. ἡ μὲν οὖν βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀπὸ τ' κοινῶν ʳ ἐψηφίσαντο χρημάτων τέμενός τε ἀνηθὲν καθιερωθῆναι τῇ θεᾷ, καὶ ἐν αὐτῷ ναὸν καὶ βωμὸν,

a Εἰ δ' ἐπὶ Vat. b Αὐτὸν Vat. c Ὑπομενῶν Vat. d Καὶ ἄτε ἄλλο δεινότερον Vat. e Deest Vat. f Ἐπειδ' αἱ μὲν Vat. g Ὡς ἐπαθον εὖ, τῷ μεγίστῳ Vat. h Καὶ πολὺ ἴσον Vat. i Τῇ δ' ἑξῆς Vat. k Ἀπεδείξατο Vat. l Portus legit & distinguit ad hunc modum: ἀποδεδόσθαι δ' αὐτῇ μνήμην πάλαι, δημοσίᾳ &c. atque ita distinxisse videtur Lapus, dum vertit; matronis autem quam primum laudes promptissimis redderentur, scriptura publica memoriam æternam apud posteros perlaturæ. m Εἰς τὰς ἐπιγεγραμμένας vel ταῖς ἐπιγεγραμμένοις malit Sylb. ἐπὶ τ' ἐπιγεγραμμένων Port. Non tamen dubito quin sana sit vulgata lectio. n Illa τῇ ὁ δῆμος &c. non agnoscit Vat. o Ἐπιφθόνου μὲν δωρεᾶς in Vat. & Lapi Cod. p De futuro non de præterito agitur; quare ποιήσονται potius dicendum videtur. Port. q Optime in Cod. Vat. χωρὶς. Nec aliter Gelenius, qui recte vertit; ut sibi senatus permissu liceret templum Fortunæ muliebri ædificare, quo loco preces pro rep. fudissent, & annuo convenitu sacrificia ibi peragere, eo die &c. r Ἐψηφίσατο Vat.

μὲν, ὡς ἂν οἱ ἱερομνήμονες ἐξηγῶνται, συντελεσθῆναι, θυσίας τε προσέτι δημοτελεῖς, καλαρχομένης τῶν ἱερῶν γυναικὸς ἣν ἂν προκρίνωσιν αὐταὶ λειτουργοὺς τῶν ἱερῶν. ταύτῃ τε βουλῆς ψηφισαμένης, ἱέρεια μὲ ἀποδείχθηναί τε πρῶτον καὶ γενέσθαι αὐτὰς εἰσπραξάμενον τὴν προσοδίαν, ὃν καλοῦσι, καὶ μητέρα τοῦ Μαρκίου πείσασαν συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐξόδου. θυσίαν δὲ πρώτην αἱ γυναῖκες ἔθυσαν ὑπὲρ τοῦ δήμου, καλαρχούσης τῶν ἱερῶν τῆς Οὐαλερίας· πρὶν δὲ τὸν ναὸν ἱδρῦσθαι τοῦ θεοῦ, πρὶν ἢ τὸν νεὼν καὶ τὸ ξόανον ἀναστῆσαι, μηνὶ Δεκεμβρίῳ τῷ καλουμένῳ Σεξτιλίῳ, τῇ νέᾳ σελήνῃ, ἣν Ἕλληνες μὲ νουμηνίαν, Ῥωμαῖοι δὲ καλάνδας καλοῦσιν· αὐτὴ γὰρ ἦν ἡ λύσασα τὸν πόλεμον ἡμέρα. ὀγδοηκοστῷ δὲ ἕτερον ἕτερῳ μηνὶ τὸν ὕστερον θυσίαν ὁ καλασκευασθεὶς ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων ναὸς συνετελέσθη τε καὶ καθιερώθη, Κοϊντιλίου μηνὸς ἑβδόμῃ μάλιστα καὶ σελήνῃ. αὕτη δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ προτεταγμένη Κοϊντιλίων νωνῶν ἡμέρα. ὁ δὲ καθιερώσας αὐτὸν ἦν Πρόκλος Οὐεργίνιος ἄτερος τῶν ὑπάτων.

Εἰκὸς δ' ἂν ἀμοίρατον ἱστορίας ὠφελεῖν, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν οἰομένων μήτε θεοῖς τιμὰς ταῖς πρὸς ἀνθρώπων χαίρειν τοὺς θεούς, μήτε θεοὺς τὰς ἀνοσίους καὶ ἀδίκους πράξεσιν ἀγανακτεῖν, ὅ δηλοῦσθαι τὴν γενομένην ἐπιφάνειαν τοῦ θεοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὡς οὐκ ἄπαξ καὶ δὶς, ὡς αἱ τῶν ἱερογραφῶν ἐπέχουσι γραφαὶ, ἵνα τοῖς μὲ εὐλαβεστέροις περὶ ὧν ἐπέχειν ἀξιοῦ τὰς τῶν ἀνθρώπων δόξας ὑπὲρ τοῦ δαιμονίου παρέλαβον, ἀμεταμέλητος ἡ τοιαύτη προαίρεσις καὶ βεβαία διαμένῃ· τοῖς δὲ ὑπερορῶσι τὰ πατρῷα ἔθιμα, καὶ μηδενὸς ποιοῦσι τὸ δαιμόνιον κύριον τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, μᾶλλον μὲν ἀναθέσθαι ταύτην τὴν δόξαν εἰ δὲ ἀνήκεστος ἔχουσιν, ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς ἀπεχθάνεσθαι, καὶ κακοδαιμονεστέρους εἶναι. ἱστορεῖται τοίνυν ὅτι ὁ βουλὴς ψηφισαμένης ἐκ τοῦ δημοσίου πάσας δαπανηθῆναι τὰς εἰς τὸν νεών τε καὶ τὸ ξόανον δαπάνας, ἕτερον δὲ ἄγαλμα καλασκευασαμένων τῶν γυναικῶν, ἀφ' ὧν αὐταὶ συνήγαγον χρημάτων, ἀναληφθέντων τε αὐτῶν ἀμφοτέρων ἅμα ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀνιερώσεως ἡμέρᾳ, θάτερον τῶν ἀφιδρυμάτων, ὃ κατεσκεύασαν αἱ γυναῖκες, ἐφθέγξατο, πολλῶν παρόντων, γλώττῃ Λατίνῃ φωνὴν εὐσταθῆ τε καὶ γενναίαν ἧς ὄντι φωνῆς ἑρμηνευόμενος ὁ νοῦς εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον τοιόσδε· "Ὅσιαι πόλεως νόμῳ γυναῖκες ἐμὲ ἐδανίσασθέ με. ὅτα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι περὶ τὰς πρώτας δόξας φαντάσματά τε καὶ ὄψεις, πολλὴ ταῖς παρούσαις ἐνέπιπτεν ἀπιστία, μή ποτε καὶ τὸ ξόανον εἴη ὃ φθεγξάμενον ἀνθρωπίνῃ τῇ φωνῇ· μάλιστα δὲ ὅσαι πρὸς ἄλλῳ τινὶ τῶν ἔχουσαι τυγχάνουσα ἔτυχον, οὐκ ἰδοῦσαι ὃ φθεγξόμενον, εἰ ποτε

& aram ex præscripto pontificum exstruendam, sumptoque publico sacrificia facienda, sacra auspicante matrona, quam ipsæ ad id sacrorum ministerium delegissent. Itaque, ex hoc S C. Valeria, quæ ipsis legationis auctor fuerat, & quæ Marcii matri persuaserat ut se in illa profectione adjuvare vellet, tunc prima sacerdos creata fuit. Primum autem sacrificium mulieres pro populo fecerunt, Valeria auspicante sacra supra aram in illo loco consecrato factam, antequam templum conditum & simulacrum erectum esset, mense Decembri sequentis anni * nova luna, quam Græci νουμηνίαν, Romani vero Calendas vocant: hoc enim die bellum finitum fuerat. Anno deinde altero post primum sacrificium, id templum publica pecunia ædificatum, absolutum, consecratumque fuit, Quintilis mensis circiter sextum diem, ex ipso lunæ cursu: hic autem dies apud Romanos est prid. non. Quint. Qui vero ipsum consecravit, fuit alter consul Proculus Virginius.

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{1}{4}$. *V. C. Cos.* 266. *Var.* 268.

¶ Non alienum autem fuerit à legibus historiæ, sed maxime necessarium ad corrigendã eorum opinionẽ, qui putant deos nec honoribus sibi ab hominibus delatis gaudere, nec impiis & injustis facinoribus indignari, declarare manifestatam eo tempore numinis præsentiam, idque non semel, sed bis, sicut in pontificiis libris est scriptum, ut illos quidem qui sunt cautiores in retinendis opinionibus, quas ab hominibus de numine divino acceperunt, istiusmodi propositi non pœniteat, sed in eo constanter permaneant: illi vero qui patrios mores negligunt, & qui res humanas divina providentia regi negant, hanc opinionem potissimum mutent: at si morbo insanabili laborant, multo magis sint ipsis diis odiosi, & multo magis infelices. Ferunt igitur, quum senatus suo decreto jussisset, omnes impensas in templum & simulacrum ex ærario suppeditari, & mulieres fecissent alterum simulacrum de pecuniis quas ipsæ contulerant, & utrumque simul primo dedicationis die consecratum fuisset, alterum simulacrum, quod mulieres faciendum curarant, multis præsentibus, Latino sermone, voce quæ facile intelligi poterat & clara, loquutum esse. Cujus vocis iste est sensus, si Græco sermone *rem* interpreteris, † Ὅσαι πόλεως νόμῳ γυναῖκες ἐμὲ ἐδανίσασθέ με. Quemadmodum autem accidere solet in novis & inopinatis vel vocibus vel visionibus, mulieres quæ aderant valde dubitarunt, ne forte non simulacrum esset quod vocem humanam edidisset. Præcipue vero illæ quæ tunc in aliquam aliam rem animis intentæ erant, quod non vidissent quidnam esset

LVI.

a Ἡ δὲ ἀποδείξασα *Vat.* b Siquis malit αὐτὴ, per me licebit. Sed similem tamen pronominis ὅστις usurpationem video apud *Paus.* atque mox versu 33. iteratur hæc ipsa commutatio. *Sylb.* c Ἦρξαν μὲν οὖν αἱ τῶν γυναικῶν ἀποδειχθεῖσαι in *Vat.* & *Lapi Cod.* d Ἕνατον δ' ὕστερον *Vat.* e Melius in *Cod Vat.* δημοσίων. f Κοντιλίου μηνὸς *Vat.* g Quintilis septimus dies nonæ sunt non pridie nonas, quare ἑβδόμῃ pro ἑβδόμην legendum suspicor. *Glarean.* Hanc sententiam in versione sequutus est *Portus.* h Αὕτη δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ προτεταγμένη τῶν Κοντιλίων νωνῶν ἡμέρα *Vat.* i Μήτ' ἐπὶ *Vat.* atque etiam v. 20. k Restissime (prout legendum esse conjecerat *Sylb.*) scriptum reperimus in *Cod. Vat.* οὐκ ἅπαξ, ἀλλὰ δίς: ut non tantum è sequentibus est manifestum, sed etiam ex *Plutarchi* verbis, τοιοῦτόν τι δὶς γενέσθαι τὸν φοινὸν μυδολογοῦντα. necnon ex *Valerio Maximo* l. 1. c. 8. *non semel, sed bis* sequutum constitit. l Πλεῖστα τῶν προγόνων δόξαν *Vat.* m Αὐτὰς rursum hîc usurpatur pro αὐταῖς, ut paullo ante monui ad versum 3. n Καὶ γενναίαν *Vat.* o Latina hujus vocis verba refert *Valerius* loco jam ante citato, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS, RITEQUE DEDICASTIS. Ubi nota VIDISTIS, quod nec *Dionysius* habet nec Plutarchus: præterea nota singula hujus vocis interpretamenta: RITE, ὅσαι πόλεως νόμῳ: MATRONÆ, γυναῖκες γαμεταί: DEDICASTIS, ἐδανίσασθε. *Sylb.* p Μή ποτε ἡ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον, ἀνθρωπίνῃ δὲ τῇ φωνῇ *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne non simulacrum forsan esset insonans, sed vox aliqua humana.* q Μάλιστα δ' ὅσαι *Vat.* * Id est, *tempore Novilunii.* † Id est, RITE ME MATRONÆ DEDICASTIS.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 §. V. C. Cas. 266. V. C. Var. 268.

set id quod vocem emiserat, iis quæ viderant fidem non habebant. Postea iterum quum templum magna frequentia refertum esset, quumque forte fortuna maximum esset silentium, majore voce idem simulacrum eadem verba protulisse ferunt, ita ut nullo modo amplius *ea de re* dubitaretur. Senatus, his rebus cognitis, alia annua sacra & cultus ex pontificum præscripto decrevit. Mulieres vero ex *suæ* sacerdotis sententia morem constituerunt, ut neque coronas huic simulacro imponerent, neq; manus ei admoverent mulieres secundas nuptias expertæ; sed recens nuptis honor iste deferretur, & hujus cultus cura omnis iis committeretur. Verum de his quidem rebus, nec ea præteriri quæ ab ejus gentis domesticis scriptoribus produntur, nec de iis prolixiore oratione agi præclarum fuisset. Sed redeo unde ad hanc narrationem sum digressus.

LVII. ¶ Post discessum mulierum ex castris, Marcius, sub diluculum motis castris, exercitum ut per amicum agrum abduxit. Et quum in Volscorum fines ingressus fuisset, totamque prædam quam ceperat militibus dono dedisset, & ne vel minimam quidem rem sibi ipsi reservasset, copias domum dimisit. Exercitus igitur, qui ad eandem militiam cum eo profectus fuerat, divitiis gravis domum reversus, lubenter datam sibi belli quietem accepit, animoque in eum benevolo erat, eumque venia dignum esse censebat, quod materni luctus & precum reverentia motus finem bello non imposuisset. at juventus, quæ domi remanserat, militibus ob ingentem prædam invidens, & sua spe frustrata quam conceperat, si urbe capta spiritus Romanorum contusi fuissent, contra ducem exasperabatur, & valde acerbo in eum erat animo: & tandem, assumptis in odii societatem iis quorum maxima erat auctoritas in ea gente, efferata est, facinusque impium patravit. Sed præcipue Attius Tullus, non parvam ex singulis populis suæ factionis manum circa se habens, iram in eum concitavit. Is jam multo ante, quum invidiam continere non posset, si Marcius, re feliciter gesta, & Roma expugnata atque Volscorum imperio subjecta, reversus fuisset, clam & per insidias eum interficere decreverat: si vero conatu suo frustratus rediisset, eum ut proditorem suæ factioni interficiendum tradere *statuerat*: quod tunc fecit. ac contracta non exigua manu, accusavit hominem, ex veris falsa conjectans, & non futura è futuris colligens: jussitque deposito imperio belli à se administrati rationes reddere. Copiis autem, quæ ad

λῶ, ζώντιν εἶχον ϯ πρὸς τὰς ἰδίους ἀπιστίαν. ᵃ ἔπειτα αὖθις πληθύνοντ@ τῷ νεὼ, καὶ σιωπῆς πλείστης κατὰ δ' ἀμφια γενομένης, ὁ μείζονι φωνῇ ϑ αὐτὸ ξόανον ἐφθέγξατο τὰ αὐτὰ λέξιν· ὥστε μηδὲν ἔτι ἔναι τὸ ἀμφίλογον. ἡ μὲ οὖν βουλὴ ὡς ζῶντα ἔμαθεν, ἐψηφίσαλο θυσίας ᵇ ἄλλας, καὶ σεβασμούς, ὃς ἂν οἱ ϯ ἱερῶν ἐξηγηλαὶ παραδῶσι, καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιτελεῖν. αἱ δὲ γυναῖκες ὃ ἔδει κατεστήσαλο, ᶜ τῆς ἱερείας χρησάμεναι γνώμῃ, τῷ ξοάνῳ τούτῳ ᵈ μήτε στεφάνους ἐπιτιθῆναι, μήτε χεῖρας προσφέρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέραν ἐπειρήθησαν γάμων, τιμὴ δὲ τιμίῳ καὶ θεραπείαν αὐτῷ πᾶσαν ἀποδιδόναι ταῖς νεογάμοις. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὕστε παρελθεῖν ϯ ἐπιχώριον ἱστορίαν καλῶς ἔχειν, ὕστε πλέονα περὶ αὐτῆς ποιεῖσθ λόγον. ἐπάνειμι δ' ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβην ϯ λόγον.

Μετὰ ϯ οὐ πολὺ χάρακ@ ἀπαλλαγὴν ϯ γυναικῶν, ὁ Μάρκι@ περὶ ϯ ὄρθρον ἀναστήσας ϯ στρατιὰν, ἀπῆγεν ὡς διὰ φιλίας. καὶ ἐπειδὴ σὺ τῇ Οὐολούσκων ἐγένελο, πᾶσα ὅσα οὐκ ϯ λαφύρων ἔλαβε δωρησάμενος τοῖς στρατιώταις, ἑαυτῷ δὲ μηδ' ὁτιοῦν ᵉ ὑπολειπόμενος, ἀπέλυσεν ὁπὶ τὰ οἰκεῖα, ἡ μὲ ὃν κοινωνήσασα ϯ ἀγώνων αὐτῷ στρατιὰ, ᶠ πλούτῳ βαρεῖα ἀφικομένη, τιμή τε ἀνάπαυλαν ὑκ ἀκόπως ἐδέξαλο ϑ πολέμου, καὶ δι' εὐνοίας εἶχε ϯ ἀνδρα, συγγνώμης τε ἄξιον ἡγεῖτο, εἰ μὴ πέλ@ ἐπέθηκε τῷ πολέμῳ, μητρὸς οἴκτους καὶ λιτὰς σὺτραπείς. ἡ δὲ σὺ ταῖς πόλεσιν ὑπομείνασα νεότης, φθονοῦσα μὲ τοῖς ὁπὶ στρατοπέδ γνομένοις ϯ πολλῶν ὠφελειῶν, δημαρτικῶς δὲ ὧν ἤλπισεν, εἰ καθαιρεθείη τὸ Ρωμαίων φρόνημα ϯ πόλεως ἁ- 527
λόσης, ἐτραχύνελο πρὸς ϯ ἡγεμόνα, καὶ πικρὰ σφόδρα ἦν· καὶ πλουτῶσα, ἐπειδὴ ϑ μίσους ἡγεμόνας ἔλαβε τὸν πλεῖστον σὺ τῷ ἔθνει δυναμένους, ἐξηγριώθη τε καὶ ἔργον ἐδρασεν ἀνόσιον. ἦν δὲ Τύλλος Αττιος ὁ ζῆς ὀργῆς ᵍ αὐτῷ πρόξενος, ἔχων περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν ἐξ ἁπάσης πόλεως ὐκ ὀλίγην. τούτῳ δὲ ἄρα ἐδέδοκλο παλαίτερον ἔτι ϯ φθόνον ϑ δυναμένῳ καλέχειν, εἰ μὲ εὖ πράξας ὁ Μάρκιος, καὶ ϯ Ρωμαίων πόλιν ʰ διαφθείρας, καὶ εἰς Οὐολούσκους ὑποτάξας ἔλθοι, κρύφα καὶ σὺν δόλῳ αὐτὸν ἀνελεῖν· εἰ δὲ διαμαρτὼν ϯ πείρας, ἀτελὴς ϑ ἔργ ἀναστρέψειεν, ὡς προδότην, ⁱ προδοσία ϯ περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν, ἀποκλεῖναι· ὅπερ ἐποίησε τότε. καὶ συναγαγὼν χεῖρα ὐκ ὀλίγην, κατηγόρει ϑ ἀνδρὸς, ᵏ τεκμηριούμενος ἀληθέσι ψεύδη, καὶ ὰ γενησόμενα εἰκάζων γενησομένοις· ἐκέλευέ τε ἀποθέμενον αὐτὸν ϯ ἀρχὴν, λόγον ὑπέχειν ϯ στρατηγίας. ἐπὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως

a Ἔπειτ' αὖθις πληθύνετ@, atque mox v. 5. ταῦτ' ἐμαθεν in Cod. Vat. b Ἄλλας agnoscit Lapi versio, Gelenius prætermittit. Sed docere vult auctor, senatum, præter ea quæ ante istam ἐπιφάνειαν decreverat, post auditam deæ vocem nova & splendidiora ex pontificum præscripto instituenda censuisse. Sylb. c Τῆς ϯ ἱερείας Vat. d Forsan rectius hoc modo: μήτε χεῖρας αὐτοφίρειν γυναῖκας μήτε στεφάνους ἐπιθῆναι ὅσαι δευτέραν ἐπειρήθησαν γάμων. ut significet nec viduis licuisse sacra deæ offerre; nec eas quæ secundas expertæ essent nuptias, ad imponendas deæ coronas fuisse admissas. Gelenio sane placuit hæc lectio. Sylb. Nos, Lapum quidem sequuti, retento commatum ordine, legimus ad hunc modum: μήτε στεφάνους ἐπιθῆναι, μήτε χεῖρας αὐτοφίρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέραν ἐπειρήθησαν γάμων. Vide Festum lib. XIV. & Dacerii Annott pag. 393. col. 2. e Si ὑπολειπόμεν@ malis, non refragabor. Sylb. f Πλούτῳ βαρεῖ ἀφικομένη Vat. g Lapus genitivo casu legit αὐτοῦ, vel αὐτῆς, sc. ϯ ὑπὸ τοῖς πάλαι ὑπομεινάσης πόνοις@. nam vertit iras ejus. Si retineas dativum αὐτῷ, significabit idem quod κατ' αὐτόν, sc. Martium. Sylb. h Διαφθείρας ὡς Οὐολούσκους ἔλθοι Vat. i Optime in Cod. Vat. προσδόλῳ τῇ περὶ αὐτὸν ἑταιρείᾳ. In Cod. Rom. (quo usus est Sylb.) προσέχοντα τῷ περὶ αὐτὸν ἑταιρείᾳ, seducentem sua factionis homines. k Ita restituit Sylb. e Rom. Cod. Prius in Ed. Steph. omisso ψεύδη, posterioris commatis verba hoc ordine collocata sunt, καὶ ὰ γενησόμενα εἰκάζων γενησόμενα. In Cod. Vat. ψεύδη τεκμαιρόμενος ἀληθέσι, & sic deinceps ut in Cod. Rom. Lectionem hujusmodi sequutus est etiam Lapus, dum vertit, arguensque ex veris falsa, ac conjectans non facienda faciendis. Sed forsan rectius (ut inquit Sylb.) retenta Stephanica posterioris commatis scriptura, sic verteris, & à non futuris futura vafris conjecturis colligens. hæc enim sententia melius calumniatorum mores exprimit. Verum ὰ γενησόμενα εἰκάζων γενησομένοις vel γενησομένοις malint Steph. & Casaub. quod alibi dicatur τὰ μέλλοντα τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγενημένοις; atque soleamus τοῖς γεγενημένοις εἰκάζειν τὰ μέλλοντα, non autem τοῖς γενησομένοις.

a Et

μήσης σεφπᾶς [a] ἐν τοῖς πόλεσιν, ὡς ἡ [b] βουλὴ εἰρηκέναι μοι, κύειν, ἢ τι συναλλαγεῖν ἐκκλησίαν, ἢ τοὺς καλεῖν, [c] εἰ βούλοιτο, ὅτι δίκην.

Ὁ δὲ Μάρκιος ἀντιλέγειν μὲν πρὸς οὐδέτερα τούτων ἐδικαίου, περὶ δὲ τῆς τάξεως αὐτῶν διεφέρετο, λόγον ἀξιῶν ἀποδοῦναι πρότερον τῶν πεπραγμένων [d] αὐτῷ ὑπ' τοῦ πολέμου, ἔπειτα, ἐὰν ἅπασι δόξῃ Οὐολούσκοις, ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. τούτων δὲ γνώμαν ἔφερε πόλιν δεῖν, ἢ ἧς τὸ πλεῖον ὑπὸ τοῦ Τύλλου διέφθαρτο μέρος, γενέσθαι κυρίαν, ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἅπαν εἰς τὴν ἔννομον ἀγορὰν συναχθῆναι, εἰς ἣν ἔθος ἦν αὐτοῖς, ὅτε περὶ τῶν μεγίστων βουλεύεσθαι μέλλοιεν, ἐξ ἁπάσης πόλεως πρόβουλους ἀποστέλλειν. ὁ δὲ Τύλλος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, καλῶς εἰδὼς ὅτι δεινὸς εἰπεῖν ἀνὴρ, πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων λόγον ἀποδιδούς, εἰ ἡγεμονικῷ ἀξιώματι μένων, πείσειε τὸ πλῆθος· καὶ τοσούτου δέοι τιμωρίαν [e] προδοσίας ὑποφέρειν, ὥστε καὶ [g] λαμπρότερον καὶ τιμιώτερον ἔτι ὑπ' αὐτοῦ ἔσεσθαι, τόν τε πόλεμον ὅπως ἂν βούλωνται καταλύσασθαι, συγχωρησάντων ἁπάντων, γενήσεται κύειν. καὶ μέχρι πολλοῦ λόγων τε καὶ ἀντιμαχήσεων πρὸς [h] ἀλλήλων γενομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τοῖς ἐκκλησίαις καὶ περὶ τὴν ἀρχὴν πολὺς ἀγών· ἔργῳ γὰρ οὐκ οἷόν τε ἦν ὑστέρῳ βιάσασθαι τὸν ἕτερον τῆς ἰσοτίμου ἀρχῆς ἀξιώσει κρατυνόμενον. ὡς δὲ οὐδὲν τῆς φιλονεικίας [i] ἐγίνετο πέρας, ἡμέραν προειπὼν ὁ Τύλλος ἐν ᾗ τὸν Μάρκιον [k] ἐκέλευεν ἥκειν τὴν ἀρχὴν ἀποθησόμενον, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς προδοσίας, [l] θρασυτάτους δὲ ἄνδρας εὐεργεσιῶν ἐλπίσιν ἐπάρας ἀρχηγοὺς ἀνοσίου ἔργου γενέσθαι, παρῆν εἰς τὴν ἀποδεικθεῖσαν ἀγοράν· καὶ [m] προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, πολλῇ καθυβρίσας ἐχρήσατο τῷ Μαρκίῳ, καὶ εἰ μὴ βούλοιτο ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἔχων, τῷ δήμῳ παρεκελεύσατο [n] παύσειν ἀπάσῃ δυνάμει.

Ἀναβάντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τὴν ἀπολογίαν, βοή τε πολλὴ κωλύουσα τοὺς λόγους ἐκ τῆς ἑταιρείας τῆς περὶ τὸν Τύλλον ἐγένετο· καὶ μετὰ ταῦτα Πᾶγε καὶ Βάλλε [o] φωνοῦντες, προΐσταντο αὐτὸν οἱ θρασύτατοι, καὶ συναράσσοντες τοῖς λίθοις, ἀποκτιννύουσιν. ἐρριμμένου δὲ [p] αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀγορὰν, οἵ τε προαγινόμενοι τῷ πάθει, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἤδη νεκρὸν ὄντα ἀφικόμενοι, τόν τε ἄνδρα τῆς τύχης ᾠδύροντο, ὡς ἡ καλὰς εἰληφότα προὶ σφᾶς ἀμοιβὰς, ὁπλεγόμενοι πάντα ὅσα τὸ κοινὸν ὠφέλησεν, καὶ τοὺς δράσαντας τὸν φόνον ἐπόθουν λαβεῖν, ὡς ἀνόμου ἔργου καὶ ἀσυμφόρου τοῖς πόλεσιν ἄρξαντας, ἄνδρ' δίκης ἐν χειρῶν νόμῳ τινὰ ἀποκτεῖναι, καὶ ταῦτα ἡγεμόνα. μάλιστα δὲ ἠγανάκτουν οἱ τοῖς [q] στρατιώταις αὐτοῦ προηγούμενοι· καὶ ἐπειδὴ ζῶντι αὐτῷ οὐκ ἱκανοὶ ἐγένοντο κωλυταὶ τῆς συμφορᾶς, τοῖς μετὰ τὸν θάνατον ὀφειλομένας ἔγνωσαν ἀποδιδόναι χάριτας, συμφέροντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὅσων ἔδει τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν εἰς

urbium præſidium remanſerant, (ut ante dixi) præerat; & convocandæ concionis, & diem, ſi libuiſſet, dicendi, & in judicium vocandi jus habebat.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/4 V. C. Cos. 266. Var. 268. LVIII.

¶ Marcius vero contra neutrum horum dicendum eſſe cenſebat, ſed de horum ordine contendebat: quia prius rerum in bello à ſe geſtarum rationem reddere; deinde, ſi omnibus Volſcis ita viſum fuiſſet, imperium deponere volebat. Horum autem judicium & arbitrium nulli civitati (cujus major pars à Tullo corrupta eſſet) committendum cenſebat, ſed univerſæ gentis legitimis comitiis, ad quæ illi, quoties de rebus maximi momenti conſultandum eſſet, è ſingulis populis conſiliarios mittere ſolebant. At Tullus his repugnabat, quia probe ſciebat, virum diſertum, multarum & præclararum rerum à ſe geſtarum rationem reddentem, ſi in imperatoria dignitate manſiſſet, multitudini rem facile perſuaſurum: & non ſolum nullas proditionis pœnas daturum, ſed etiam multo illuſtriorem & honoratiorem apud eos futurum, & pacis arbitrio ſuo faciendæ poteſtatem omnium conſenſu habiturum. Et quotidianis rixis & mutuis altercationibus in concionibus & in comitiis ingenti contentione multũ temporis conſumpſerunt: nam ipſis factis neuter alteri vim afferre poterat, quod uterque pari imperii dignitate eſſet munitus. Sed quum nullus contentionis fieret finis, Tullus, die dicta Marcio, ad quam eum venire jubebat ut imperium deponeret & proditionis cauſſam ſuſtineret, & audaciſſimis quibuſdam viris ſpe præmiorum impulſis, ut facinoris impii duces eſſent, ad indicta comitia venit: & in medium progreſſus tribunal aſcendit, & longa oratione Marcium accuſavit; &, niſi imperium vellet ultro deponere, populum eſt hortatus ut totis viribus id ei eriperet.

LIX. *Marcii cædes & funus.*

¶ Quum autem Marcius ad cauſſam dicendam *ſuggeſtum* conſcendiſſet, ingens clamor à Tulli factione ſublatus eſt, qui eum loqui prohibebat: & poſtea audaciſſimi quique, CÆDE, FERI, vociferantes, eum circumſiſtunt, & lapidibus tundentes ac obruentes interficiunt. Quum autem is in foro proſtratus jaceret, tam ii qui illum caſum viderant, quam ii qui eo jam mortuo poſtea venerant, ejus infortunium lugebant, utpote cui haud egregia gratia à ſe fuiſſet relata, recenſentes omnia ejus beneficia quæ in remp. contulerat: & eos qui cædem patrarant comprehendere cupiebant, quod civitatibus impii & pernicioſi facinoris, hominem, præſertim vero ducem, indicta cauſſa per vim interficiendi, auctores ſuo exemplo fuiſſent. Sed illi potiſſimum, qui ejus ductu auſpiciiſque militarant, id iniquo animo ferebant, & quoniam ei vivo ſuccurrere, eamque calamitatem ab eo propulſare non potuerant, defuncto debitam gratiam referre ſtatuerunt, collatis in forum rebus quibuſcunque opus erat ad honorem viris bonis neceſſa-

a Ἐν τοῖς πόλεσιν ἐγκειμένων *Vat.* b Vide p. 472. v. 9. c Concinnius ἢν βούλοιτο in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* d In *Rom. Cod.* αὐτῆς. *Sylb.* e Τούτων δὲ ὁ μὲν *Vat.* f Aptius προδόντι. *Sylb.* g Λαμπρότερον ἔτι ἢ τιμιώτερον ὑπ' αὐτῶν *Vat.* h Excuſari poteſt ut apud *Alciphr.* χρὴν πυνὶ τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ φερομένῃ: alias legeretur κατ' ἀλλήλων. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ὑπ' ἀλλήλων. i Male ἐγίνετο pro ἐγίνετο. *Steph.* k Ἐκέλευεν *Vat.* l Θρασυτάτους τε *Vat.* m Rectius προελθὼν, i. e. ἀναβάς. *Galenius*, retento προελθὼν, vertit, *progreſſuſque ad tribunal.* *Sylb.* n Rectius παύσων vel παῦσαι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προσκαλέσαντο παύσειν αὐτὸν πάσῃ δυνάμει. o Structura potius poſtulat φωνοῦντων. *Sylb.* p Αὐτοῦ κειμένου τῇ τῆς ἀγορᾶς, οἵ τε προαγόμενοι *Vat.* q Magis proprie φρουρίοις. *Sylb.*

Vet. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 I. V. C. Cos. 266. Var. 268.

necessarium. Jamque rebus omnibus paratis, quum eum in lecto splendidissime ornato cum imperatoria veste collocassent, lectoque ejus præferri jussissent manubias, & spolia, & coronas, & imagines urbium ab eo captarum, juvenes fortitudinis in bello spectatissimæ lectum humeris extulerunt: & quum eum detulissent ad suburbium quod maxime erat insigne, rogo jam constructo imposuerunt, toto populo cum gemitu & lacrymis funus prosequente. cæteris deinde mactatis ei victimis, oblatisque omnibus primitiis, quas homines in regum vel imperatorum exsequiis super rogo offerre solent, ii quibus erat charissimus ibi remanserunt, donec flamma languescens subsideret: & deinde collectas reliquias in eodem loco humarunt, tumulo excelso supra eas multorum manu congesto, monumentoque insigni exstructo.

LX. *Marcii laudes.*

¶ Marcius igitur hunc habuit vitæ exitum, vir qui omnes ætatis suæ homines virtute bellica superavit, & qui omnibus voluptatibus quæ juventuti imperant superior fuit, & qui justitiam coluit non legum potius necessitate ob pœnæ formidinem, quam sponte sua, quia ad hanc aptus natus erat, & ne inter ipsas quidem virtutis partes innocentiam ponendam esse censebat, nec solum ipse ab omni improbitate vehementer alienus erat, verum etiam alios *ad idem faciendum* cogi æquum esse judicabat: eratque magnanimus ac munificus, & ad singulorum amicorum inopiam (quoties eam cognovisset) sublevandam promptissimus, rebusque bellicis nulli optimatum secundus; & nisi civilis seditio ejus studiis actisque impedimento fuisset, resp. Rom. ex ejus administratione maxima ad imperium incrementa cepisset. Sed fieri non poterat ut omnes virtutes in humana natura essent: nec ullus unquam è mortali & caduco semine vir absolute bonus nascetur. LXI. ¶ Quum igitur deus has virtutes illi largitus fuisset, alias infelices pestes & morbos pernicioso adjunxit. Non inerat enim ejus moribus mansuetudo & hilaritas, nec in salutationibus & colloquiis aliorum comitas, nec ingenium facile placabile, aut in affectibus moderatio, quoties alicui iratus esset, nec illa quæ omnes actiones humanas ornat gratia: sed acerbus semper & asper erat. Atque hæc ei sæpe in bellis obfuerunt, præcipue vero illa immodica & nimium rigida juris legumque observantia, & nulla lenitate temperata severitas. videturque id verum esse quod ab antiquis philosophis est dictum, mediocritates non extremitates esse morales virtutes, præcipue vero justitiam. Nam non solum si infra modum sit, verumetiam si modum excedat, ipsis hominibus conducere non solet: & interdum magnas illis calamitates affert, & eos in mortes miserabiles & lues insanabiles conjicit. Marcio sane nihil aliud exsilium attulit, cæterorumque bonorum fru-

ἀναλήψεσι τιμῶν. ἐπειδὴ δὲ πάντα παρέπεμψε, θέντες ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεπεστάτῳ κοσμηθείσης κόσμῳ, τὰ αὐτοκρατορικὰ ἔχοντα ἐσθῆτα, καὶ πρὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ φέροντες δαφνίνους στεφάνους τά τε λάφυρά τε καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ μνήματα ὧν εἶλε πόλεων, ἤρατο τῆς κλίνης οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων ἐν τοῖς κατὰ πολέμους ἔργοις· καὶ κομίσαντες εἰς τὸ θέατρον ὃ μάλιστα τῶν ὀπιφανῶν, ἔθεσαν ὀπίσω τῆς παρεσκευασμένης πυρᾶς, συμπεριπεμπούσης τὸ σῶμα τῆς πόλεως ὅλης μετ' οἰμωγῆς τε καὶ δακρύων. ἔπειτα καταφάξαντές τε [b] αὐτοῦ βοσκήματα, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῦσιν ἢ στρατιᾶς ἡγεμόσιν [c] ἐπὶ πυρᾶς ἀπάρχονται, παρέμειναν οἱ μάλιστα τῶν ἀνδρῶν ἀσπαζόμενοι μέχρι τῆς μαραυθήναι τὴν φλόγα· κἄπειτα συναλγοῦντες τὰ λείψανα, ἔθαψαν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, χώματι ὑψηλῷ διὰ [d] πολυχειρίας ἐργασθέντι, μνῆμα ὀπίσημον ἐργασάμενοι.

Μάρκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν, ἀνὴρ [e] τὰ πολεμικὰ ἄριστος τῶν [f] καθ' ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς ἡδονὰς, ὅσαι ἄρχουσι νέων, ἐγκρατὴς, καί τε δίκαια οὐκ ἀπὸ νόμου μᾶλλον ἀνάγκης ἢ τιμωρείων δίκην ἀσκῶν καὶ ἀποδιδοὺς, ἀλλ' ἑκών τε καὶ πεφυκὼς πρὸς αὐτὰ εὖ, καὶ ὑπ' ἀρετῆς μοίρας ὃ μηδὲν ἀδικεῖν πλημμελὲς, καὶ μόνον τε αὐτὸς ἀλγεινὸν ἀπὸ πάσης κακίας προφυμούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους προσαναγκάζειν δικαίων· μεγαλόφρων τε καὶ δωρημαλικὸς, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν ὧν ἑκάστῳ δέοι τῶν φίλων, ὁπότε γνοίη, προχειρότατος· [g] τά τε πολεμικὰ καὶ πρόπλεων ὑπνοῦς χείρων τῶν ἀειστρατηλικῶν· καὶ εἰ μὴ ὃ στασιάζον τῆς πόλεως ἐμποδὼν αὐτῷ τοῖς πολιτεύμασιν ἐγένετο, μεγίστην ἂν ἡ Ρωμαίων πόλις ὀπάδον εἰς ἡγεμονίαν ἐκ τῶν ἐκείνου πολιτευμάτων ἔλαβεν. ἀλλ' ὑπὲρ ὃ δυνατὸν ἦν ἄρα πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἀνθρώπου γενέσθαι φύσει· ὑπὲρ φύσεώς τις ἀπὸ θνητῶν καὶ ἐπικήρων σπερμάτων, πρὸς πάντα ἀγαθός. Ἐκείνῳ γε οὖν τοῦτο, ὁ δαίμων τὰς ἀρετὰς χαρισάμενος, ἑτέρας οὐκ ἀτυχεῖς κῆράς τε καὶ ἄτας, προσῆψε. ὃ γὰρ πρᾶον καὶ φαιδρὸν οὐκ ἐπῆν αὐτοῦ τοῖς τρόποις, [h] οὔτε ὃ θεραπευτικὸν τῶν πέλας ἔν τε ἀσπασμοῖς καὶ [i] προσαγορεύσεσιν, οὐδὲ δὴ ὃ εὐδιάλλακτον καὶ μετριοπαθὲς, ὁπότε δ' ὀργῆς τῳ γένοιτο, οὐδὲ ἡ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπερκύπτουσα χάρις· ἀλλ' ἀεὶ πικρὸς καὶ χαλεπὸς ἦν. ταῦτά τε δὴ αὐτὸν ἐν πολλοῖς [k] πολέμοις [l] ἔβλαψε, καὶ πάντων μάλιστα ἡ περὶ τὰ δίκαια καὶ τὴν φυλακὴν τοῖς νόμοις ἄκρατός τε καὶ ἀνυπόβλαστος, καὶ οὐδὲν τῷ ὑπεικεῖ διδοῦσα ἀποτομία· ἔοικέ τε ἀληθὲς εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενον φιλοσόφων, ὅτι μεσότητές εἰσιν, ἀλλ' οὐκ ἀκρότητες αἱ τῶν ἠθῶν ἀρεταὶ, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη. οὐ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μέτρου πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, [m] αὐτοῖς τε καὶ λυσιτελὴς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε αἰτία μεγάλων συμφορῶν, καὶ εἰς θανάτους οἰκτροὺς καὶ λύμας ἀπηκέστους καταστρέφουσα. [n] Μάρκιον δὲ οὐδὲν ἦν ἕτερον ἄρα ὃ τῆς πατρίδος ἐξήλασεν,

a Ἐνεγκόντων *Vat.* & mox ἐνεπιτιθέντων, ut in *Cod. Steph.* structura minus concinna. b Αὐτοῦ πολλὰ βοσκήματα *Vat.* c Ἐπὶ πυρᾶς *Vat.* d Πολυχωρίαν *Vat.* Infra autem ἐκ πολυχωρίας occurrit, p. 510. v. 40. e Τὰ πολέμια *Vat.* f Observa hic τῆς καθ' ἡλικίαν pro τῆς καθ' αὐτὸν, seu τῆς τῶν κατ' αὐτὸν ἡλικίων. *Sylb.* g Τά τε πολλαχοῦ στρατίαν ὑπνοῦς *Vat.* h Οὐδὲ τὸ *Vat.* i Προσαγορεύσεσι *Vat.* k Illud πολέμοις non agnoscit *Vat.* l Optime in *Cod. Vat.* τῇ τῶν φυλακὴν τῶν νόμων ἀκρατὴς τε καὶ ἀνυπόβλαστος. Nec aliter legisse visus est *Lapus*, dum vertit; circa custodiam legum vehemens & indissuasibilis. Atque eodem plane modo legendum esse voluerunt *Sylb. Pors* & *Casaub.* m Cum αὐτοῖς subaudiendum τοῖς ἀνθρώποις cultoribus. Sensus & simplicior structura est, ὃ γὰρ μέγον ἐλαττοῖ τῷ μεγάλῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε ὁ λυσιτελής. *Sylb.* n Μάρκιον γε *Vat.*

a Τοῖς

καὶ τὴν ἄλλων ἀγαθῶν ἀνόπλοις ἐποίησεν, ἢ τὸ ἀκεῖνος καὶ ἄκρον δίκαιον. [a] τοῖς γὰρ δημόταις εἶκειν τὰ μέτρια δέον, καὶ [b] ἀφιέναι τι τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰ πρῶτα φέρεσθαι πρὸ αὐτοῦ, [c] οὐκ ἐβουλήθη, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ μὴ δίκαια ἀντιλέγων, μῖσος ἤγειρε, καὶ ἐξηλάθη πρὸς αὐτῶν· τῆς τε Οὐολούσκων στρατηγίας, δὶς ἅμα τῷ ἀφελέσθαι τὸν πόλεμον, ἀπαλλαγῆναι παρὸν, καὶ μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωσέ που, ἕως ἂν ἡ κάθοδος αὐτῷ δοθεῖσα ὑπὸ τῆς πατρίδος, ἢ μὴ προσχεῖν αὐτὸν ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς καὶ ὄχλων ἁμαθίαις, σκοπῶν οὐκ ἠξίωσεν· ἀλλ' ἐπεύθυνον οἰόμενον δεῖν τὸ σῶμα προσχεῖν τοῖς πεπιστευκόσι τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον ὑποδοὺς ὧν ἔπραξε κατὰ τὴν ἡγεμονίαν, [e] εἰ φανεῖτο ἀδίκων, ἢ κατὰ νόμους ὑποσχεῖν δίκην, τῆς ἄκρας δικαιοσύνης οὐ καλὸν ἀπέλαβε μισθόν. Εἰ μὲν οὖν ἅμα τοῖς σώμασι διαλυομένοις καὶ ἡ ψυχὴ [f] ὅ,τι δή ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο, συνδιαλύεται, καὶ εὐδαιμὴν οὐδὲν ἔστιν ἔτι, οὐκ οἶδ' ὅπως μακαρίους ὑπολάβω τοὺς [g] μηδὲν ἀπολαύσαντας ἢ ἀρετῆς ἀγαθὸν, δι' αὐτὴν δὲ ζωῆς ἀπολομένους. εἰ δὲ ἄφθαρτοι μέχρι παντὸς [h] τυγχάνουσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν οὖσαι, καθάπερ οἵονταί τινες, ἢ χρόνου μέν τινος ἀπαλλαγὴν [i] τινα τῶν σωμάτων ἐνδιαμένουσι, μέγιστον μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ αἱ τῶν κακῶν, ἀποχρῶσα τιμὴ φανεῖ' ἂν τοῖς ἀρετὴν ἀσκῆσι, καὶ εἰ ναυαγίαν ἔσχε τὰ ἐκ τῆς τύχης, ἡ πρὸς τῶν ζώντων εὐλογία, καὶ μνήμη μέχρι πλείστου προμείνασα χρόνου· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. καὶ γὰρ μόνον Οὐολῦσκοι τὸν θάνατον ἐπένθησαν αὐτοῦ, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων γενόμενον, οὐ τιμῆ ἔχουσιν· ἀλλὰ καὶ Ρωμαῖοι, ἐπειδὴ ὃ πάθος ἐγνώσθη, μεγάλην συμφορὰν ὑπολαβόντες τὴν τῆς πόλεως, πένθος ἐποιήσαντο ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· καὶ γυναῖκες αὐτῶν, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ὅτε τοῖς ἰδίοις τε καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν, καὶ τἄλλον ἅπαντα κόσμον, [k] μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι, τὸ σύμπαν ἐπένθησε χρόνον. ἐτῶν δὲ μὴ πάσης ὁμοῦ τι πεντηκοσίων ἤδη διαδεδόκτων εἰς τόνδε τὸν χρόνον, καὶ γέγονεν ἐξίτηλος ἡ τοῦ ἀνδρὸς μνήμη, ἀλλ' ἀδόλῳ καὶ ὁμνεῖται [l] πρὸς ἁπάντων, ὡς εὐσεβὴς καὶ δίκαιος ἀνήρ. ὁ μὲν δὴ κατὰ χειμάρρων Ρωμαίους κίνδυνος, [m] ὃν τοῖς Οὐολούσκοις τε καὶ Αἰκανῶν ἐπεστράτευσε Μάρκιον λαβόντες ἡγεμόνα, μέγιστος τῶν αὐτῶν γενόμενος, [n] καὶ μικροῦ ἀποσχὼν καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνελεῖν οὐκ βάθρων, τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

[o] Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ἐξελθόντες εἰς τὸ ὕπαιθρον Ρωμαῖοι πολλῇ στρατιᾷ, τόν τε ὑπάτων ἀμφοτέρων, καὶ προελθόντες ἀγχοῦ τῶν ὁρῶν τῶν σφετέρων, καθεστρατοπέδευσε ἐπὶ λόφοις δυσὶν, [p] ὧν ἴδιον ἑκατέρου τῶν ὑπάτων στρατόπεδον ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοτάτοις. καὶ μὴν ἐστρατεύσαντό [q] γε οὐδὲν μεῖζον, ἀλλ' ἀνέστρεψαν ἀπράκτοι, καίτοι καλὰς ἀφορμὰς δόντων αὐτοῖς τῶν πολεμίων δεῖσά τι γενάμενον. πρότεροι γὰρ ἔτι τῶν Οὐο-

ctum abſtulit, quam nimis accuratæ & ſeveræ juris obſervantiæ. Quum enim plebejis medioeriter cedere deburſſet, eorumque cupiditatibus aliquid remittere, & inter eos principatum obtinere, id facere noluit: ſed quod contra res omnes injuſtas diceret, odium ſibi contraxit, & ab iis eſt expulſus. Quum etiam Volſcorum imperium, ſtatim ſimulatque bellum finitum eſt, deponere ei licuiſſet, & alio migrare donec ei reditus à patria concederetur, neque ſe inimicorum inſidiis & imperitæ multitudini objicere, quamvis hæc videret, facere tamen noluit: ſed quum exiſtimaret oportere ſe ſui corporis copiam facere, ſeque reddendis rationibus obnoxium reddere iis qui ſibi imperium commiſerant, rerumque in imperio à ſe geſtarum rationibus redditis, ſi maleficii convictus eſſet, pœnas legibus ſtatutas ſubire, ſuæ illius nimis accuratæ juris obſervantiæ haud præclaram mercedem cepit. ¶ Si igitur una cum corporibus diſſolutis & ipſa quoque anima (quæcunque tandem illa ſit) diſſolvitur & penitus interit, neſcio quomodo beatos ducere debeam eos, qui, nullo virtutis fructu percepto, ob eam ipſam tamen perierunt. Sed ſi animæ noſtræ ſint plane immortales, ut quidā opinantur; aut ſi poſtquam corporibus ſint liberatæ ad aliquod tempus durant, virorum quidem bonorum ad longiſſimum, malorum vero ad breviſſimum: ſatis magnus honor virtutis ſtudioſos (quamvis fortuna his fuerit adverſata) ſequi videtur, *nimirum* quod à viventibus laudentur, eorumque memoria diutiſſime permaneat. quod & illi viro contigit. Non ſolum enim Volſci mortem ejus luxerunt; & ut virum optimum colunt: ſed & Romani, ubi ejus caſum cognoverunt, magnam calamitatem à rep. acceptam putantes, cum privatim & publice luxerunt: & eorum matronæ, ut mos eſt illis in luctu domeſtico & neceſſariorum funeribus, depoſito auro & purpura cæteroque ornatu, atratæ ipſum per annum integrum luxerunt. Quinetiam quum ab illius caſu ad hoc uſque tempus jam quingenti ferme anni interceſſerint, ejus tamen memoria non evanuit: ſed ab omnibus ut vir pius & juſtus canitur & celebratur. Periculum igitur in quo Romani verſati fuerant ob arma ipſis à Volſcis & Æquis, Marcii ductu auſpicioſque illata, quum fuiſſet omnium ſuperiorum maximum, quumque parum abfuiſſet quin eo vel tota urbs funditus everteretur, hunc habuit exitum.

Fer. jul. 412. Ante Chr. 486. Olymp. 73. 1. U. C. Cos. 268. V. C. Var. 268.

LXII.

¶ Paucis autem poſt diebus Rom. cum ingentibus copiis, amborum conſulum ductu urbe egreſſi, & uſque ad fines ſuæ ditionis progreſſi, caſtra in duobus colibus poſuerunt, ubi uterque conſul in munitiſſimis locis ſeorſum conſedit. nihil tamen memorabile geſſerunt; ſed re infecta redierunt, licet hoſtes rei bene gerendæ occaſionem egregiam illis præbuiſſent. nam & ante Volſci & Æqui cum exercitu

LXIII. *Expeditio conſulum inanis.*

a Τοῖς τε γὰρ Vat. b Ἐφιέναι Vat. c Οὐκ ἠξιώθη Vat. d Ἑτέρωσί που Vat. e Rectius in Cod. Vat. ἤ τι φανεῖτο ἀδικῶν. f In Cod. Vat. ὅ,τι δή ποτ' ἐστὶν, & verſu ſequ. ἐὰν ἦν ἐστὶν. g Μηδὲν μὲν ἀπολαύσαντας Vat. h Αἱ ψυχαὶ τυγχάνουσιν Vat. i Mira injectio. nam mala non ad proximum ἀπαλλαγὴν, ſed remotius χρόνου referendum eſt. Sylb. k Μέλασιν ἀμφιασμοῖς Vat. l Περὶ πάντων Vat. m Ἐπ' Οὐολούσκους Vat. n Rectius, ut puto, in Cod. Vat. καὶ μικροῦ δεῖν τῶν πάντων &c. o Ἡμέραις δὲ ὀλίγαις ὕστερον Vat. p Pro ὧν ſenſus requirit aliud, ὃ ἦν, vel ἅπερ, aut tale quidpiam. Sylb. Illud ὧν, quod commode ſatis abeſſe poteſt, omittit Cod. Vat. nec agnoviſſe videtur Lapus, qui vertit; caſtra ſuper duobus collibus poſuerunt, uterque conſulum ſeorſum, in munitiſſimis locis conſidentes. q Pro γε minus apte in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] eſt τι. Forſan etiam plenius legendum, ἃ μὲν ἐδρασάν τε ἐδόκουν ὧνπερ μεῖζον ὄντι ἐλαττον. quo loquendi genere tum alibi utitur, tum ſupra, p. 487. v. 4. Sylb. r Λαβόντες Vat. quod, tanquam uſitatius, maluerunt etiam Sylb. & Port.

citu Romanum agrum invaſerant, in animo habentes hanc occaſionem non prætermittere, ſed adverſarios aggredi, donec eos adhuc perterritos eſſe exiſtimabant, quaſi præ metu deditionem eſſent facturi. Sed orta inter illos ſeditione de imperio, arma corripuerunt, & alii in alios facto impetu conflixerunt, nullis ſervatis ordinibus, nec exſpectato ſigno, ſed confuſe & promiſcue; ita ut magna hinc inde ſtrages edita fuerit. Et niſi ſolis occaſus eos antevertiſſet, tunc uno illo certamine omnes eorum copiæ internecione deletæ fuiſſent. ſed quum nocti prælium dirimenti inviti ceſſiſſent, dirempti ſunt alii ab aliis,& in ſua quique caſtra ſe receperunt. Mane vero motis caſtris utrique domum redierunt. Cæterum, conſules, quum ex transfugis & captivis, qui ex ipſo prælio aufugerant, audiſſent, quanta rabies & furor divinitus immiſſus hoſtes invaſiſſet, nec uſi ſunt oblata optatiſſima occaſione, quum triginta ſtadia non amplius ab illis abeſſent, nec diſcedentes ſunt perſequuti, quo tempore illos jam defeſſos & ſaucios, & paucos è multis reliquos,incompoſito agmine abeuntes, ipſi recentes, & inſtructa acie ſequentes, facili occidione omnes delere potuiſſent. Sed ipſi quoque motis caſtris in urbem redierunt; ſive quod præſenti fortunæ beneficio contenti eſſent; ſive quod ſuo tironum exercitui non fiderent; ſive quod magni illud facerent, ne paucos quidem ſuorum amittere. Reverſi autem in urbem valde ignominioſe ſunt accepti, & ob ſuum illud facinus ignaviæ notati: nec ulla amplius expeditione facta, ſequentibus conſulibus magiſtratum tradiderunt.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 ¾. V.C. Cæs. 266. Var. 268.

LXIV. ¶ Anno inſequenti C. Aquilius & T. Siccius, viri rei militaris periti, conſules fuerunt creati.Senatus autē,conſulibus ad eū de bello referentibus, primum decrevit ut ad Hernicos mitterentur legati, qui ut ab amicis & fœderatis pœnas legitimas repeterent: (nam pop. Rom. Volſcorum & Æquorum bello, quod illi ſuis latrociniis & excurſionibus agros finitimos infeſtaſſent, injuriam acceperat) interim vero dum ab illis acciperent reſponſum, conſules *juſſerunt* quantum maximum poſſent exercitum conſcribere,& ſociorum auxilia miſſis legationibus accerſere, frumentum, arma, pecuniaſque, & res alias ad uſus bellicos neceſſarias, magna hominum manu & celeriter parare. Quum autem legati reverſi, reſponſa ab Hernicis accepta ipſis renunciaſſent; eos negare fœdus unquam publico conſenſu factum ſibi cum pop. Rom. interceſſiſſe,& fœdus cum rege Tarquinio ictum ſolutum eſſe criminari, tum quod ille regno fuiſſet ſpoliatus, tum etiam quod in peregrino ſolo obiiſſet: quod ſi quæ rapinæ & excurſiones in agris à prædonibus fuiſſent factæ, de communi ſententia negare factas; ſed hæc injuſta facinora eſſe privatorum hominum ſuis quæſtibus inſervientium: ac ne illos quidem

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¾. V. C. Cæs. 267. Var. 269. Coſſ. C. Aquilio & T. Siccio, bellum cum Hernicis & Volſcis.

λῦσκοί τε καὶ Αἰκανοὶ ἐφασκον ὅτι τῶν Ρωμαίων γῆν ἤλασαν, γνάμιλιν ποιησάμενοι μὴ ἀνεῖναι τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἕως ἔτι καλαπεπλῆχθαι ὃ ἀντίπαλον ἐδόκουν, χωρεῖν ἐπ' αὐτὸ, ὡς καὶ ἐκύσιον· ἀφ' ἑνὸς ῥᾳστησόμενοι. φασιάσαντες δὲ περὶ τῆς ἡγεμονίας κατ' ἀλλήλων, τὰ ὅπλα ἥρπασαν, καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο, οὔτε κατὰ τάξιν, ὅτε ὁ καιρὸς ἐκάλει, οὔτε φυλακὴν ἀναμένοντες· ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι φόνον. καὶ εἰ μὴ δύς ὁ ἥλιος ἔφθασεν, ἅπαξ ἂν αὐτοῖς αἱ δυνάμεις διεφθάρησαν. τῇ δὲ νυκτὶ λυθὲν ὁ νεῖκος ἀκύσιοι ἐξῆλθον, διακείμενοί τε ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅτι τὰς ἰδίας χάρακας ἀπηλλάγησαν. ἕωθεν δὲ ἀναζήσαντες τὰς δυνάμεις, ἀπῆσαν ἑκάτεροι ὅτι τὰ σφέτερα. οἱ δὲ ὕπαλοι τοῖς τε αὐτομόλων καὶ αἰχμαλώτων, οἳ περὶ αὐτὸ τὸ ἔργον ἀπέδρασαν, ἀκύσαντες οἷα καλέσας λύσαντα καὶ ἀνοβλάβεια τὰ πολέμια, ὅτε συνεπέθεντο τῷ κατ' εὐχὴν δοθέντι καιρῷ, τριάκοντα σταδίων οὐ πλείων ἀπέχοντες, ὅτε ἀπιόντας ἐδίωξαν, ὑφ' ὧν κεκμηκότας καὶ τραυματίας, καὶ ὀλίγους ἐκ πολλῶν ἀτύχους χωρίας, ἀκροφυεῖς αὐτοὶ καὶ συὺ κόσμῳ ἑπόμενοι, ῥᾳδίως ἂν διέφθειραν παντελῶς. λύσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ τὰς χάρακας, ἀπῆσαν ὅτι τὴν πόλιν ἔτε ἀρχόμενοι τῷ θεῷ τύχης δοθείσι ἀσφαθῷ, εἴτε καὶ πιστεύοντες ἀνασκήπτῳ στρατιᾷ τῇ σφετέρᾳ, εἴτε καὶ πολλῷ ποιούμενοι ὃ μηδὲ ὀλίγους τῶν σφετέρων ἀπολαλεῖν. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν πόλιν, οὐ μόνον πολλῆς ἦσαν δειλίας δόξαν ὅτι τῷ ἔργῳ φερόμενον καὶ ὑδεμίαν ἔξοδον ἔτι ποιησάμενοι, παρέδοσαν τοῖς μεθ' ἑαυτοὺς ὑπάτοις τὴν ἀρχήν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ, Γάϊος μὲ[f] Ακύλλιος καὶ Τίτος[g] Σίκκιος, ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων τὴν ὑπαλείαν[h] παρειλήφεσαν. ἡ δὲ βουλὴ προθύμων λόγον περὶ τοῦ πολέμου τῶν ὑπάτων, πρῶτον[i] ἐψηφίσατο πρεσβείαν πέμψαι πρὸς Ερνίκας, αἰτήσουσ ἐκ τῶν φίλων τε καὶ ὁμοσπόνδων δίκας νομίμους· ἢ δίκαιον ἦν ἡ πόλις ὑπ' αὐτῶν κτῆν τὴν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείαν, λῃστείας τε καὶ καλαδρομὰς τῶν ὁμορούντων αὐτοῖς γῆς· ἕως δ' ἂν τὰς παρ' ἐκείνων λάβωσιν ἀποκρίσεις, στρατιὰν ὅσην ἂν δύνωνται πλείστην καταγράφειν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς συμμάχους πρεσβειῶν ἀποστολὰς ποιεῖσθαι καλεῖν, σῖτόν τε καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, καὶ τἆλλα ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, διὰ πολυχειρίας ποιησαμένους, καὶ ὡς τάχιστα. ὡς δὲ ἀπήγγελλαν αὐτοῖς ἀναστρέψασαι αἱ πρέσβεις, ἃς ποιοῦσι τῶν Ερνίκων ἔλαβον ἀποκρίσεις, ὅτι συνθήκας μὲν οὐ φασὶν αὐτοῖς εἶναι πρὸς Ρωμαίους κοινὴ γενομένους οὐδεπόλε, τὰς δὲ πρὸς βασιλέα Ταρκυίνιον ὁμολογίας[l] αἰτιῶνται λελῦσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἀφαιρεθέντος ἐκείνου, καὶ τεθνηκότος ὅτι τῆς ξένης· εἰ δέ τινες ἁρπαγαὶ καὶ καλαδρομαὶ τῆς χώρας ἐγένοντο ἀφ' ἑκατέρων, οὐ λῃστείων, οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλ' ἰδιωτῶν ἀδικήματα μεμισθότων τὰ ἴδια· καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα δεδρακότας

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¾. V. C. Cæs. 267. Var. 269. Coſſ. C. Aquilio & T. Siccio, bellum cum Hernicis & Volſcis.

30 χιος, ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, τὴν ὑπαλείαν[h] παρειλήφεσ. ἡ δὲ βουλὴ προθύμων λόγον περὶ τοῦ πολέμου τῶν ὑπάτων, πρῶτον[i] ἐψηφίσατο πρεσβείαν πέμψαι πρὸς Ερνίκας, αἰτήσουσ ἐκ τῶν φίλων τε καὶ ὁμοσπόνδων δίκας νομίμους· ἢ δίκαιον ἦν ἡ πόλις ὑπ' αὐτῶν κτῆν τὴν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰ-
35 κανῶν ἐπιστρατείαν, λῃστείας τε καὶ καλαδρομὰς τῶν ὁμορούντων αὐτοῖς γῆς· ἕως δ' ἂν τὰς παρ' ἐκείνων λάβωσιν ἀποκρίσεις, στρατιὰν ὅσην ἂν δύνωνται πλείστην καταγράφειν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς συμμάχους πρεσβειῶν ἀποστολὰς ποιεῖσθαι καλεῖν, σῖτόν τε καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, καὶ τἆλλα
40 ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, διὰ πολυχειρίας ποιησαμένους, καὶ ὡς τάχιστα. ὡς δὲ ἀπήγγελλαν αὐτοῖς ἀναστρέψασαι αἱ πρέσβεις, ἃς ποιοῦσι τῶν Ερνίκων ἔλαβον ἀποκρίσεις, ὅτι συνθήκας μὲν οὐ φασὶν αὐτοῖς εἶναι πρὸς Ρωμαίους κοινὴ γενομένους οὐδεπόλε, τὰς δὲ πρὸς βασιλέα
45 Ταρκυίνιον ὁμολογίας[l] αἰτιῶνται λελῦσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἀφαιρεθέντος ἐκείνου, καὶ τεθνηκότος ὅτι τῆς ξένης· εἰ δέ τινες ἁρπαγαὶ καὶ καλαδρομαὶ τῆς χώρας ἐγένοντο ἀφ' ἑκατέρων, οὐ λῃστείων, οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλ' ἰδιωτῶν ἀδικήματα μεμισθότων τὰ ἴδια· καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα δεδρακότας

a Διὰ *Non Vat.* *b* Legendum videtur κ' παρεξέλιμψε, vel μ' παρελίμψε. *Sylb.* Melius in *Cod. Vat.* ὅτι κ' ἐλίμ, ὅτ' οὐ παρελίμψε. *c* Ἐφῆσαν, ἅπασιν δὲ *Vat.* *d* Et ἀνέσεσι retinere poſſumus, & ἀνέσεσιν admittere, ut alicubi infra. *Sylb.* *e* Ἀπῆσαν δὲ τὴν πόλιν *Vat.* *f* Juxta Latinos cum ſimplici λ ſcribi debet. *g* Siccius legitur etiam apud *Caſſiodorum.* verum *Gelenio* & *Lapo* magis placuit *Siccius*, ut eſt apud *Livium.* Cognomina horum, ex *Feſtis Siculis* & *Cuſpinianis*, ſunt *Fuſcus* & *Sabinus*, ut *Sigonius* prodidit. *Sylb.* *h* Convenientius παρειλήφεσαν. *Vat.* *i* In *Ed. Steph.* ἡγεμόνων. ſed ſingulare & magis analogum eſt, & paullo poſt repetitur p. 511. v. 3. *Sylb.* *k* Καὶ τ' ἄλλα. & p. 511. v. 1. εἶναι τ' εἶπε. at mox v. 48. ἀπὸ ἰδιωτῶν in *Cod. Vat.* *l* *Gelenius* videtur maluiſſe ὁμολογίαν. *Sylb.*

a τῶν

δεξάσθαι παρέχειν οἷοί τέ εἰσιν ὅτι δίκην, ἕτερα δ' αὐτοὶ τοιαῦτα πεπονθέναι λέγοντες καὶ ἀνταδικεῖσθαι, ἅσμενοί τε εἶεν δέχεσθαι τὸν πόλεμον. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο νείμασθαι τὴν καταγραφεῖσαν ἐκ τῶν νεωτέρων στρατιὰν τριχῆ· τούτων τὴν μίαν ἄγοντα Γάϊον Ἀκύλλιον ὁμόσε τῇ Ἐρνίκων στρατιᾷ χωρεῖν· οἱ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις· τὴν δὲ ἑτέραν Τίτον Σίκκιον ὅτι Οὐολούσκους ἄγοι, τὴν ἑτέραν τῶν ὑπάτων· τὴν δὲ λοιπὴν τρίτην μοῖραν [b] τῶν στρατοπέδων Λάρκιον Σπόριον, ὃς ἐπὶ τοῦ ἀποδεδειγμένου ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἔπαρχος, τὴν ἔγγιστα τῆς 532 πόλεως χώραν φυλάττειν· τοὺς δὲ ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς καλάλογον, ὅσοι δυνάμεν ἔχοι ἔτι βαστάζειν ὅπλα, ταχθέντας ὑπὸ [c] σημείαις, τάς τε ἄκρας φρουρεῖν τῆς πόλεως, καὶ τὰ τείχη, μή τις [d] αἰφνίδιον πολεμίων γένηται ἔφοδος, ἐξεστρατευμένης τῆς νεότητος ἁθρόας. ἡγεῖσθαι δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Αὖλον Σεμπρώνιον [e] Ἀτρατῖνον, ἄνδρα τῶν ὑπάτων. ἐγένετο δὲ ταῦτα ἐν διὰ μακροῦ.

Ἀκύλλιος μὲν οὖν ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐπὶ τῆς Πραινεστινῶν χώρας τὸν Ἐρνίκων στρατὸν ὑπομένοντα καταλαβών, ἀντικαθίστρατοπέδευσεν ὡς ἐδύνατο μάλιστα ἀγχοτάτω, σταδίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀπεχὼν ὀλίγῳ πλείους διακοσίων· τρίτῃ δὲ ἀφ' ἧς κατεστρατοπέδευσεν ἡμέρᾳ, προελθόντων ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ἐρνίκων εἰς τὸ πεδίον ἐπὶ τάξει, καὶ τὰ σημεῖα ἀράντων τῆς μάχης, ἀνέξηγε καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐπὶ κόσμῳ τε καὶ κατὰ τέλη. ἐπεὶ δὲ ἀσχὺν ἐγένοντο ἀλλήλων, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε, [g] θᾶττον ἢ φίλοι, σαυνίοις τε βολαῖς καὶ τοξεύμασι, καὶ λίθοις ἀπὸ σφενδόνης μαχόμενοι, [h] καὶ πολλὰ τραύματα ἔδοσαν ἀλλήλοις· ἔπειτα ἱππεῖς ἱππεῦσι συῤῥάπτουσι κατ' ἴλας ἐλαύνοντες, καὶ ὃ πεζὸν τῷ πεζῷ κατὰ στίφος μαχόμενον. ἔνθα δὴ κραδὸς ἀγὼν ἦν, [i] σὺν θυμοῦ ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἀδέτεροι τοῖς ἑτέροις δοῦναι χωρίον ἐν ᾧ ἐτάχθησαν εἰκότες. ἔπειτα ἡ Ῥωμαίων ἤρξατο κάμνειν φάλαγξ, οἷα διὰ πολλοῦ δὴ μέλαξυ χρόνου τότε πρῶτον ἀναγκασθεῖσα ὁμιλεῖν πολέμῳ. τοῦτο σαφῶς Ἀκύλλιος ἐκέλευσε τοὺς ἀκμῆτας, ἔτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο φυλαττομένους, ὑπαγαγεῖν τοὺς κάμνοντας τῆς φάλαγγος ὑπελθεῖν μέρη, τοὺς δὲ τραυματίας, καὶ τοὺς ἀπειρηκότας, ὀπίσω τῆς φάλαγγος [k] ἀπιέναι. οἱ δὲ Ἐρνικες, ὡς ἔμαθον κινουμένους αὐτοῖς τοὺς λόχους, φυγῆς τε ἄρχειν τοὺς Ῥωμαίους ὑπέλαβον, καὶ προκαλεσάμενοι ἀλλήλους ἐμβάλλουσι πυκνοῖς τοῖς λόχοις εἰς τὰ κινούμενα τῆς πολεμίων μέρη, καὶ οἱ ἀκραιφνεῖς τῆς Ῥωμαίων ὠθοῦντας αὐτοὺς δέχονται· καὶ διὰ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς ἀμφοτέρων ἐκθύμως ἀγωνιζομένων μάχη καρτερά· καὶ γὰρ οἱ τῶν Ἐρνίκων ἐξεπληροῦντο λόχοι τοῖς ἀκμῆσιν ὑποπεμπομένοις εἰς τὰ κάμνοντα ὑπὸ τῆς ἡγεμόνων. ἐπεὶ δὲ περὶ δείλαιον ὀψίαν διὰ ἦν, προκαλέσας τοὺς ἱππεῖς ὁ ὕπατος, [m] νῦν δὲ ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις κατὰ δεξιὸν κέρας, αὐτὸς ἡγούμενος τῆς

qui hæc patrassent, à se ad supplicium posse dedi, & sibi quoque alias ejusmodi injurias illatas dicere, & de iis vicissim conqueri, & se paratos esse ad bellum lubenter excipiendum. Senatus his rebus cognitis copias ex junioribus conscriptas trifariam dividi jussit: & C. Aquilium cum una harum parte Hernicorum exercitui obviam ire; (nam illi quoque in armis jam erant) secundam ab altero consule T. Siccio contra Volscos duci: cum tertia vero parte reliqua, Sp. Largium, qui à coss. præfectus *urbis* fuerat creatus, agros urbi proximos custodire: veteranos vero milites, qui ob ætatem militiæ erant immunes, quotquot adhuc arma ferre possent, sub signis dispositos, urbis arces & mœnia custodire; ne qua vis hostium repentina ingrueret, tota juventute ad militiam profecta. his autem copiis præesse A. Sempronium Atratinum, virum consularem. Hæc autem omnia brevi temporis spatio peracta sunt.

Pet. Jul. 4219. Ante Chr. 485. Olymp. 73 1. V. C. Cos. 267. Var. 269.

LXV.

§ Aquilius igitur alter consul in agro Prænestino copias Hernicorum se exspectantes nactus, castra sua posuit ex adverso quam proxime illos potuit, ita ut paullo plura quam ducenta stadia ab urbe abesset. Tertio vero die ex quo castra posuerat, quum Hernici ex castris copias acie instructa in planitiem produxissent, & pugnæ signum dedissent, ipse quoque suas copias ordine & acie instructa contra eos eduxit. Quum autem alii ad alios propius accessissent, sublato clamore concurrerunt: ac primum levis armaturæ milites, missilium jactu & sagittis & lapidibus funda emissis pugnantes, & multa vulnera alteri alteris intulerunt: deinde vero equites in equites facto turmatim impetu conflixerunt, & peditatus cum peditatu catervatim pugnans. Tunc acriter pugnatum est, utrisque fortiter dimicantibus. diuque ita manserunt, quod neutri alteris loco, in quo collocati fuerant, cederent. Deinde Romana acies laborare cœpit, quod post longum temporis intervallum tunc primum ad bellum proficisci ac præliari coacta fuisset. Aquilius, hac re animadversa, jussit eos qui adhuc erant recentes, & qui ad hoc ipsum reservabantur, partibus aciei laborantibus succedere: eos vero, qui saucii & defessi erant, in ultimam aciem se recipere. At Hernici, ubi cognoverunt eorum cohortes moveri, existimarunt Romanos fugæ initium facere: &, cohortati se invicem, denso agmine in hostium fluctuantem aciem impressionem fecerunt. Romani vero, qui recentes erant, eorum impetum exceperunt: utrisque autem strenue pugnantibus prælium atrox redintegratum est. nam & ipsorum Hernicorum cohortes explebantur recentibus, quos duces in defessorum locum submittebant. Quum autem jam vespertinum crepusculum instaret, consul, cohortatus equites ut tunc viri fortes essent, ipse cum equitum ala, cui præerat, in dextrum hostium cornu impetum fecit.

a Τῶν δὲ πρὸ μὲν μίαν τῆς ὑπατίας *Vat.* b Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* παραλαβόντα Σπόριον Λάρκιον, ὃς ἦν ἔπαρχος τῶν ὑπάτων. c Rectius vel σημείαις legemus, vel σημείοις, ut supra, p. 447. v. 14. *Sylb.* d Αἰφνίδιον adverbialiter hic accipiendum, vel legendum αἰφνιδίως. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expresse αἰφνιδίως. e Ἀτράτινον *Vat.* f Οὐ ἀνὴρ ὑπατικὸς τῶν ἐπὶ ἐτῶν *Vat.* g Πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ *Vat.* Perperam σφῶν ἐψιλοὶ in *Ed. Steph.* h Si conjunctio καὶ in tertium abhinc comma transferatur, ante σφῶν, structura erit concinnior. *Sylb.* i Ἐκθύμως *Vat.* quod, à *Dionysio* etiam paullo infra usurpatum, maluerunt *Sylb.* & *Pors.* k Ἀπῶσθαι *Vat.* l Ἀλλήλοις *Vat.* m Porian rectius νοῦν γε, vel νοῦν δὲ, *Sylb.* Δὲ pro δὴ positum existimat *Port.* illud autem plane omittit *Vat.*

a Malim

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 484. Olymp. 73 ¼. V. C. Cai. 267. Var. 269.

socit. Illi vero, quum aliquantulum eorum impetum sustinuissent, inclinarunt, atque ibi magna cædes facta. Itaque, dextrum Hernicorum cornu jam laborabat, & loco cedebat in quo fuerat collocatum; sed lævum adhuc resistebat, & dextrum Romanorum premebat. verumtamen hoc quoque non multo post loco cessit. Nam Aquilius cum fortissimorum juvenum manu eo quoque subsidio venit, & animos eorum confirmabat, nominatim appellans eos quorum virtus in superioribus prælijs spectata erat; & signa cohortium, quæ segnius pugnare videbantur, ipsis signiferis abrepta in mediam hostium aciem conjiciebat, ut metus pœnæ legibus statutæ, nisi signa recepissent, eos rem fortiter gerere cogeret: & ipse semper, siqua pars ab hoste premeretur, opem ei ferebat, donec & alteram partem loco pepulit. Denudatis autem lateribus, ne ipsa quidem media acies locum tenuit: sed post hæc Hernici, perturbatis ordinibus, effusa fuga vallum petere cœperunt; & Romani illos cædentes insequebantur. Tantaque animi alacritas exercitum Rom. in illo prælio tunc invasit, ut nonnulli vel ipsum vallum hostium ascendere conarentur, id à se primo impetu captum iri sperantes. Quorum alacritatem nec tutam nec utilem cernens consul, suos receptui canere jussit, & eos invitos à munitionum oppugnatione revocavit; veritus ne de superiore loco telis petiti cum ignominia & magna clade pedem referre cogerentur, & gloriam ex superiore victoria partam delerent. Tunc igitur (jam enim sol ad occasum vergebat) Romani læti & canentes pæana in castra sunt reversi.

LXVI. ¶ Sequenti vero nocte ingens strepitus & clamor ex castris Hernicorum exaudiebantur, & faces multæ collucentes cernebantur. desperantes enim se ad iterandum prælium posse sufficere, castra deserere injussu ducum decreverant: atque hæc fuerat confusionis & clamoris eorum caussa. Nam omnes pro viribus & celeriter fugiebant, & alteri alterorum auxilium implorabant; gemitus ac preces eorum, qui vel ob vulnera vel ob morbos relinquebantur, negligentes. Quum Romani id ignorarent, & ex captivis ante audissent novas Hernicorũ copias suis subsidio venturas, & clamorem & tumultum ob illorum adventum excitatum existimarent, arma corripuerunt, valloque corona militum cincto, ne qua vis repentina noctu sibi afferretur, modo collisis armis omnes strepitum edebant, modo, quasi in prælium ruerent, crebros clamores tollebant. At hæc quoque Hernicis ingentem terrorem incussérunt; &, quasi jam insequente hoste premerentur, dispersi alii alias in partes fuga ferebantur. Quum autem dies illuxisset, & equites, qui exploratum missi fuerant, ipsis renunciassent, nec ullas novas co-

ἴλης. οἱ δὲ, ὀλίγοι πρὸ δεξιοῦ χρόνου αὐτοὺς ἐγκλίνοντι, καὶ γίνεται φόνος οὐκ ὀλίγος πολύς. ὁ μὲν δεξιὸς τῶν Ἑρνίκων κέρως ἐπόνει τε ἤδη, καὶ ἐξέλειπε τὴν τάξιν· ὁ δὲ εὐώνυμον ἔτι ἀντεῖχε, καὶ πρὸς τὸν Ῥωμαίων δεξιὸν μετ' ὀλίγον μόνοι καὶ τοῦτο ὑπέδυνεν. ὁ γὰρ Ἀκύλλιος τοὺς ἀρίστους τῶν νέων ἐπαγόμενος, παρεβοήθει κἀκεῖ, καὶ παρακελεύσεσί τε καὶ ἐξ ὀνόματος [b] προσκαλῶν τοὺς εἰωθότας ἐν ταῖς πρὸ ἀεστίων μάχαις τὰ τε σημεῖα τῶν λόχων, ὅσοι μὴ ἐρρωμένως εἶχον ἀμύνεσθαι, καὶ τὰ σημειοφόρα ἁρπάζων, εἰς μέσους ἐφίστατο τοὺς πολεμίους, ἵνα ὃ δέος αὐτοὺς τῆς ὀνόμου σημείας, εἰ μὴ ἀναστώσαιντο τοὺς σημείας, ἄνδρας ἐλαθεῖν εἰς ἀναγκαίαν τῷ τε κάμνοντι αὐτὸς παρεβοήθει μάχει ἀεί, ἕως ἐξέωσε τῆς φάσεως καὶ φάτνης [c] μέχρις. φιλαθήναιον δὲ τὸν ἄκρον, οὐδὲ τοὺ μέσου παρέμεινε. φυγὴ [d] δὲ τῶν Ἑρνίκων μὴ τοῦτο ἐγένετο ὅπερ τὰ χάραξα τεταγμένη τε καὶ ἄκοσμος· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοῖς κτείνοντες ἠκολούθουν. τοσαύτη δὲ ἄρα τοῦ θυμὸς τοῦ τότε ἀγῶνα τῇ Ῥωμαίων στρατιᾷ συνέπεσεν, ὥστε καὶ τὸ χάραξ τῶν πολεμίων περιβαλέσθαί τινας ὑπολαμεῖν, ὡς ἐξ ἐφόδου χειρωσομένους· ὧν οὐκ ἀσφαλῆ τὸν θυμὸν, οὐδ' ὃν τῷ συμφέροντι γινομένῳ ὁρῶν ὁ ὕπατος, σημήνειν κελεύσας τὸ ἀνακλητικὸν, καλεῖσθαι τοὺς ὁμοῦ χωροῦντας, ἀκόντας· ἐπὶ τὰ ἐρύματα, δείσας μὴ ἐξ ὑπερδεξίων βαλόμενοι, σὺν ἀρχῇ τε καὶ μετὰ μείζονος βλάβης ἀναχωρεῖν ὑποχωρῶσιν, ἔπειτα καὶ τὴν οὐ τὴν πρότερον νίκης εὔκλειαν ἀφανίσωσι. τότε μὲν οὖν ἦν γὰρ ἐπὶ δύσιν ἥλιος· χαίροντές τε καὶ παιανίζοντες οἱ Ῥωμαῖοι κατεστρατοπέδευσαν.

Τῇ δὲ ὑστέρᾳ νυκτὶ ψόφος τε ἠκούετο πολὺς οὐ μόνον χάρακος τοῦ Ἑρνίκων καὶ βοή, καὶ πολλαὶ ἐφαίνετο [h] σέλαα λαμπάδων. ἀπογνόντες γὰρ ἔτι ἀνδρῶν ἑτέρᾳ μάχῃ, καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἔγνωσαν αὐτοκέλευστοι· καὶ ὃ ποιοῦσιν αὐτοῦ τὴν ἀταξίαν καὶ βοήν, τοῦτο ἦν. ὡς γὰρ ἕκαστοι δυνάμεως, [i] καὶ κατὰ τάχος ἔφευγον ἐπιβοῶντές τε καὶ ὀπιβοώμενοι, τοὺς δὲ ὑπολειπομένων, διὰ τραύματα ἢ νόσους, οἰμωγὰς καὶ λιτανείας οὐ μετρίῳ λόγῳ τιθέμενοι. τοῦτο ἀγνοοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, πεπυσμένοι δὲ παρά τινων ἀρχμαλώτων τοῦτο, ὅτι δυνάμεις Ἑρνίκων ἑτέρα μέλλει βοηθὸς ἥξειν τοῖς σφετέροις, [k] καὶ τὴν βοὴν καὶ ταραχὴν ὅτι τῇ ἐκείνων ἀφίξει γεγενῆσθαι νομίζοντες, τά τε ὅπλα ἀνέλαβον, καὶ τὰ χάρακα περιεφανώσαντες, μή τις ἔφοδος αὐτοῖς γένοιτο νύκτωρ, ποτὲ μὲν ὅπλων κλύσιν ἐποίουν ἀθρόαν, ποτὲ δὲ, ὥσπερ εἰς μάχην ὁρμώμενοι, θαμινὰ ἐπηλάλαζον. τοῖς δὲ Ἑρνίξι καὶ ταῦτα δέος μέγα παρεῖχεν, καὶ ὡς διωκόμενοι τοὺς τῶν πολεμίων, σποράδες ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδοὺς ἡμέρας δὲ γενομένης, ἐπειδὴ ἀπηγγέλη αὐτοῖς [m] οἵ τε πεμφθέντες ὅτι τὴν κατασκοπὴν ἱππεῖς, ὡς ὅτε δυνάμεις ἑτέρα παρῄει σύμμαχος τοῖς πολεμίοις, οἵ τε τῇ

a Malim Ῥωμαίων, ut præcedit τὸ δεξιὸν τῶν Ἑρνίκων κέρας. Sylb. b Ἀνακαλῶν Vat. c Mipos etiam in Vat. & Lapi Cod. alioqui (ut inquit Sylb.) maluerit quispiam κέρας. d Δὲ Vat. e Optime in Cod. Vat. δὲν τὴν ἰσχύοντων. quod & ipse sensus postulat, & reponendum esse viderant Sylb. & Pors. f Hic retinet accentum simplicis δεξιὸς, alibi ὑπεδρύειν legimus. g Rectius Ἀκυλλίφρος. Sylb. Ἀκυλλίφρος αἰχμὴν Vat. h Σέλας λαμπάδων Vat. i Vel tollenda τε vel distinguendum post πάχει. Sylb. Omnem plane scrupulum eximit Cod. Vat. qui legit hoc modo: ὡς γὰρ ἕκαστοι δυνάμεως εἶχον ἐφεύγον ἐπιβοῶντες ἀλλήλοις ὑπολειπομένων. nec aliter in Lapi Cod. nam verba, ut erat cuique virium plus aut minus, sive velocitatis, fugiebant, vocantes alii alios & vocati. k Καὶ τὴν βοὴν καὶ τὴν ταραχὴν Vat. l Optime in Cod. Vat. ἄλλας ὁδοὺς ἴδιον. quod verbum Sylburgio non occurrebat; qui διέφυγον, διέδραν, διεσπάσθησαν. vel simile quodpiam aliud, deesse viderat. m Οἱ πεμφθέντες Vat. Οἱ ἐκπεμφθέντες legendum esse placuit Sylburgio.

a Υποζυγίων

534 τῇ τε ὑστέρᾳ συνταξάμενοι μάχῃ πεφεύγασιν, ἐκ-
γαγὼν δὲ δυνάμιν ὁ Ακύλλιος, τόν τε χάρακα τῶν πο-
λεμίων αἱρεῖ μετὰ ὑποζυγίων καὶ ἀλφῶν καὶ ὅπλων
καὶ τὰς τραυματίας αὐτῶν ἐκ ἐλάττους ὄντας τῶν πεφυ-
γότων λαμβάνει· τήν τε ἵππον ἐκπέμψας ὅτι τοὺς ἐσκε-
δασμένους ἀνὰ τὰς ὁδούς τε καὶ τὰς ὕλας, πολλῶν γίνε-
σθαι ἐγκρατής· καὶ ὃ λοιπὸν ἤδη τῶν Ερνίκων γῆν
ἐπῄει, λεπλατῶν ἀδείας, οὐδενὸς ἔτι ὑπομένοντος εἰς χεῖρας
ἰέναι. ταῦτα μὲν Ακύλλιος ἔδρασε.

Ο δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Σίκκιος, ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ
Οὐολούσκους, ὅσοι ἦν κράτιστοι τῶν δυνάμεως μέρος, εἰς τὴν
Οὐελιτρανῶν χώραν εἰσέβαλεν. ἐνταῦθα γὰρ ἦν Τύλλος
Αττιος ὁ τῶν Οὐολούσκων ἡγεμών, τὴν ἀκμαιοτάτην συ-
στησάμενος στρατιάν, γνώμην ἔχων τὰ συμμαχικὰ
Ρωμαίων κακῶσαι πρῶτον, ὥσπερ ὁ Μάρκιος ἔδρασεν,
ὅτε ἤρχετο τοῦ πολέμου, δόξας ἐν τῷ αὐτῷ φόβῳ Ρωμαίους
ἔτι διαμένειν, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν κινδυνεύουσι
πέμψειν βοηθείαν. ὡς δὲ ἄφθησάν τε καὶ εἶδον ἀλλήλας
αἱ δυνάμεις, οὐδὲν ἔτι ἀναβαλλόμεναι συμίσγουσιν εἰς ταὐ-
τόν. τοῦ δὲ χώρου ὁ μεταξὺ τῶν τραχυπέδων, ἐν ᾧ τὴ μά-
χην ἔδει γενέσθαι, λόφος πετρώδης πολλαχῇ περικλεα-
γὴς· ἔνθα οὐδετέροις ἡ ἵππος ἔμελλεν ἔσεσθαι χρησίμη.
μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, καὶ ἐν ἀρχῇ δέ-
μενοι εἰ παρέσονται τῷ ἀγῶνι μηδὲν προσωφελήσουσιν, ἐδέ-
οντο τῶν ὑπάτων προσελθόντες ἀδελφοί, ἐᾶσαι σφᾶς κατα-
βάντας ἀπὸ τῶν ἵππων, μάχεσθαι πεζούς, εἰ τοῦτο δοκεῖ αὐ-
τῷ κρατίστου εἶναι. κἀκεῖνος πολλὰ ἐπαινέσας, καταβιβάζει
τε ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ σὺν ἑαυτῷ τεταγμένους εἶχεν ὀπι-
σκόπους τε καὶ ἐπανορθωτὰς τοῦ κάμνοντος ἐσομένους. καὶ
ἐγένοντο τότε νίκης λαμπρᾶς σφόδρα ἐσομένης ἕτοι
Ρωμαίοις αἴτιοι. ὃ μὲν γὰρ πεζὸν ἀμφοτέρων, τὸ πλῆθει τέως
μάλιστα τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁπλισμοῖς ὁμοιότροπον, τάξεώς
τε κόσμῳ καὶ μάχης ἐμπειρίᾳ, καθά τε ἐπαγωγαῖς καὶ
ὑποχωρήσεις, πληγάς τε αὖ καὶ φυλακὰς ὠφελιμώτερον.
μετέμαθον γὰρ Οὐολῦσκοι πάντα τὰ πολέμια ἐξ οὗ
Μάρκιον εἶχον ἡγεμόνα, καὶ εἰς τὰ Ρωμαίων ἤθη μετεσχήκη-
σαν ἔθη. διέμεινον οὕτω ἐπὶ πλεῖστον χρόνον τῆς ἡμέρας
ἀγχωμάλως αἱ φάλαγγες ἀγωνιζόμεναι, καὶ ἡ τοῦ χω-
ρίου φύσις ἀνώμαλος οὖσα, ἑκατέροις πολλὰ εἰς τὸ
πλεονεκτεῖν κατ' ἀλλήλων παρεῖχετο. οἱ δὲ ἱππεῖς τῶν
Ρωμαίων διχῇ νείμαντες ἑαυτούς, οἱ μὲν, κατὰ πλάγια τῶν
πολεμίων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως ἐμβάλλουσιν· οἱ δὲ περι-
ελθόντες διὰ τοῦ λόφου, τοῖς κατόπιν ἐπιφέρονται. ἔπει-
τα οἱ μὲν, εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας· οἱ δὲ, τοὺς ὁμόσε
χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μαχαιρίζουσιν κατὰ βρα-
χίονας πολεμίους, καὶ ὤμους τε καὶ ἀγκύλας καταφέροντες, πολ-
λῶν μὲν τὰς ἀμυνομένας ἢ σκεπούσας τὰ σώματα χεῖ-
ρας αὐτοῖς σκεπάσμασί τε καὶ ἀμυντηρίοις ἀπέκοπον,

pias hostibus auxilio venisse, eosque fugisse qui pridie acie instructa pugnarant, Aquilius, educto exercitu, hostium castra, jumentis & commeatibus atque armis referta, in suam redegit potestatem; & milites eorum vulneratos cepit, non pauciores iis qui fugerant; & emisso equitatu in eos qui per vias & sylvas dispersi erant, multos vivos cepit; atque postea Hernicorum agros, factis in eos excursionibus, populatus est impune, quod nullus amplius cum eo manus conferre auderet. Atque hæc quidem ab Aquilio gesta sunt. *Ver. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¾. V. C. Cos. 265. Var. 269.*

¶ Alter vero consul, T. Siccius, qui in Volscos cum totius exercitus robore fuerat missus, in Veliternum agrum irruptionem fecit. Nam ibi erat Accius Tullus Volscorum dux, qui florentissimum exercitum comparaverat, in animo habens Romanorum socios primum vexare, ut fecerat Marcius belli initio; ratus in eadem formidine Romanos adhuc versari, nec ulla auxilia *sociis* eorum causa periclitantibus missuros. Ubi vero copiæ apparuerunt, & in mutuum conspectum venerunt, sine ulla mora conflixerunt. Locus autem, qui inter utraque castra intercedebat, in quo pugnandum erat, tumulus erat saxosus & variis in partibus salebrosus; ubi equitatus neutris usui erat futurus. Quum autem Rom. equites id animadvertissent, sibique turpe duxissent, si certamini interessent & nihil suis prodessent, uno agmine consulem adierunt, eumque rogarunt, ut (si hoc illi optimum videretur) sibi ex equis descendere, & pedestrem pugnam committere permitteret. Ille vero quum eos valde laudasset, ex equis descendere jussit, & instructos circa se habebat; ut inspicerent quid faciendum esset, & laboranti aciei parti succurrerent. istique illius valde insignis victoriæ à Rom. partæ auctores fuerunt. Nam tunc utrorumque copiæ pedestres, & hominum numero ferme pares & armaturæ genere similes, & aciei instruendæ ratione, & pugnandi peritia, & in invadendo hoste & pede referendo, & in infligendis vitandisque ictibus pariter exercitatæ erant. Volsci enim omnem suam militandi rationem mutarant, ex quo Marcium ducem habuerant, & ad Romanos mores se accommodarant. Itaque ad multum diem acies æquo marte pugnarunt,* atq; loci natura inæqualis multa utrinque adversus se invicem præbebat commoda, adeo ut nunc horum nunc illorum melior esset conditio. At equites Rom. bifariam divisi, pars in hostium latus à dextro cornu impressionem fecerunt, pars vero superato collis ambitu † in eorum terga cum impetu irruerunt. ac mox alii lanceas ejaculati sunt, alii vero equestribus gladiis longioribus congredientium brachia ferientes, & ictus ad ipsos usque cubitos infligentes, multorum manus repugnantes aut corpora protegentes una cum ipsis armis, quibus se protegebant LXVII.

a Τπεζυγίων τε & Vat. b Ante vel post μέρος desideratur participium ἐκλεκτῶν, vel aliud simile. Sylb. Tale quidpiam habuisse videtur Lapi Cod. nam vertit; robur omne copiarum sumens. c Εἰσέβαλεν Vat. d In Ed. Steph. & Cod. Vat. tam hîc loci quam alibi scriptum Ἀττίλιος. e Ἀνακαλέμενοι Vat. f Non dubito quin scribi debeat, πλήθει τε ὡς μάλιστα, præsertim quod in Cod. Vat. mutato paullulum verborum ordine, habeamus πλήθει τε ἀνθρώπων ὡς μάλιστα καὶ ὁπλισμοῖς. g Κατέμαθον γὰρ οἱ Οὐολῦσκοι Vat. h Ἔπειτ' οἱ μὲν Vat. i Crurum ἀγκύλας hîc intelligi nil vetat, *poplites* scilicet: ut ἀγκύλη modò in Glossario exponitur *poples*. Sin brachii ἀγκῶνα malis, vertes *brachia & cubites*. Sylb. k Rectius ἀνθιστῶντο (ut mox p. 514. v. 2. ἱστῶντο) in Cod. Vat. quod maluit etiam Sylb. * Paullo liberius Portus: & loci inæqualis natura utrosque multum juvabat, ut nunc horum nunc illorum melior esset conditio. † In extremum hostis agmen fecerunt impetum. Gelen.

Ror. Jul. 4249. Ante Chr. 485. Olymp. 73 ¼. V. C. Cos. 267. Urb. 269.

tegebant ac defendebant, amputarunt: multorum etiam genua & talos profundis vulneribus consauciantes, de firmissimo gradu semineces dejecerunt. Jamque Volsci undique premebantur: nam à fronte pedites, à latere & à tergo equites illis instabant. Quamobrem quū supra vires fortiter se gessissent, & multa audaciæ & peritiæ facinora edidissent, omnes fere, qui in dextro cornu erant, concisi fuerunt. Qui vero in media acie, atque in altero cornu collocati fuerant, ubi dextrum viderunt perruptum, & eodem modo Rom. equites contra se tendentes, explicatis ordinibus pedetentim vallum repetebant, & equites Romeos instructa acie sequebantur. Ubi autem ad munitiones ventum est, equitibus vallum variis in partibus castrorum ascendentibus, acriter ancipitique prælio iterum pugnatum est. laborantibus vero Romanis, consul, jussis peditibus allata materia fossas replere, primus ivit cum fortissimis equitibus ad firmissimam castrorum portam, qua parte aditus dabatur: rejectisque ejus propugnatoribus, excisisque portæ cataractis, vallum est ingressus, peditesque suos venientes recepit. At Accius Tullus cum robustissimis & audacissimis quibusque Volscis cum eo congressus est, multisque fortibus facinoribus editis (erat enim ille quidem valde strenuus bellator, sed ad imperium parum idoneus) labore fessus & multis vulneribus fatigatus cecidit. Castris autem captis, cæterorum Volscorum alii pugnantes concisi sunt, alii abjectis armis se ad victorum supplices preces verterunt. pauciſſimi vero fuga servati domum redierunt incolumes. His autem Romæ cognitis per nuncios à consulibus missos, maximo gaudio populus est affectus; moxque ad agendas diis gratias adornata sacrificia, atque decreti consulibus triumphales honores, non tamen pares ambobus: sed Siccio quidem, quia majore terrore remp. liberasse videbatur, insolenti Volscorum exercitu deleto, & eorum duce cæso, majorem triumphum concessit; atque ille, prælatis spoliis & ductis captivis, atque militibus victoriæ sociis prosequentibus, urbem est ingressus curru invectus, quem equi aureis frenis ornati trahebant, regia indutus veste, ut in majoribus triumphis fieri solet. Aquilio minorem triumphum, quem ipsi ovationem vocant, decreverunt. Declaratum est autem à me & ante quod esset discrimen inter hunc & majorem triumphum. Hic autem ingressus est urbem pedibus cum reliqua sua pompa. Atque hic annus ita finitus est.

Triumphus de Volscis & Hernicis.

LXVIII. *Cos. Proculo Virginio & Sp. Cassio III. Æqui, Volsci, & Hernici debellati.*

§ Sequentes Coss. Proculus Virginius, & Sp. Cassius tertium, cum urbanis sociorumque copiis ad bellum sunt profecti: & sortiti inter se provincias, Virginio Æqui, Cassio Hernici & Volsci obtigerunt. Æqui autem, mu-

πολλὰς δὲ γναπτῶν τε καὶ ἀσφαλῶν πληγαῖς βαλόμενος ἀπὸ κρατίστης βάσεως ἐρρίπτησεν ἡμιθανεῖς. ἔστι δ' ἔχει τε [b] πάντοθεν Οὐολούσκοις δεινόν· οὐκ ἐπὶ τὸ πρόσωπον οἱ πεζοὶ αὐτοῖς ἐφέποντο, οὐκ ἐκ τῶν πλαγίων τε καὶ τῶν κατόπιν, οἱ ἱππεῖς. ὅστε ὑπὲρ δύναμιν ἀλκὴν γενόμενοι, καὶ πολλὰ ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἀποδειξάμενοι, μοχθοῦσιν πάντες οἱ δεξιοὶ κέρας ἔχοντες καταλοπησαν. οἱ δὲ ἐν μέσῃ τε τῇ φάλαγγι τεταγμένοι καὶ ὅπερ ἕτερον κέρας, ἐπειδὴ τὸ δεξιὸν τὸ παρερρηγμένον εἶδον, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ γῆν ἀφίσι τοὺς τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, ἐξελίξαντες τοὺς λόχους, βάδην ἀπεχώρουν ὑπὸ τὸν κέρατα, καὶ οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς [c] τάξει ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ ἐρύμασι ἦσαν, ἑτέρα γίνεται μάχη, τῶν ἱππέων ὑπερβαινόντων τοῖς περιτειχίσμασι καὶ πολλὰ μέρη τοῦ χάρακος, ὀξέα καὶ παλίντροπα. στρατηγούντων δὲ τῶν Ρωμαίων, ὁ ὕπατος, κελεύσας τοῖς πεζοῖς ὕλην προσενέγκασθαι ἀποχώσαι τὰς τάφρους, πρῶτος ἐχώρει καὶ ὁ ὑπατον, ἔχων τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ὑπὸ τὰς ἐχυρωτάτας τοῦ χάρακος πύλας· ἀναστείλας δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν μαχομένους, καὶ τοὺς καταῤῥάκτας τῶν πυλῶν διακόψας, εἴσω ἐγεγόνει τῶν ἐρυμάτων, καὶ τοὺς ὑπὸντας τῶν σφετέρων πεζῶν ἐδέχετο. Τύλλος δὲ Ἀττιος, ἔχων τοὺς ἐρρωμενεστάτους καὶ εὐτολμοτάτους Οὐολούσκων, ὁμόσε αὐτῷ χωρεῖ· καὶ πολλὰ ἔργα γενναῖα ἀποδειξάμενος· ὑπὸ [d] μὲ" δὲ ἀξιωτικῆς μὲ πολέμων σφόδρα ἄλκιμος, σφαληνῆσαι δὲ οὐκ ἰσχυὸς ὑπὸ κόπου τε καὶ πλήθους τραυμάτων καταπονηθεὶς ἀποθνήσκει. τῶν δὲ ἄλλων Οὐολούσκων, ἐπειδὴ ὁ χάραξ ἡλίσκετο, οἱ μὲ, ἀγωνιζόμενοι καταλοπῆς· οἱ δὲ, τὰ ὅπλα ῥίψαντες, πρὸς ἱκεσίαν τῶν κρατησόντων ἐτράποντο· ὀλίγοι δέ τινες ὑπὸ τῶν οἰκεῖα φεύγοντες ἀπεσώθησ. ἀφικομένων δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἀγγέλων, ὃς ἀπέφηναν οἱ ὕπαλοι, μεγίστη χαρὰ τὸν δῆμον κατέσχεν, καὶ αὐτίκα μὲ τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἐψηφίσαντο θυσίας, τοῖς δὲ ὑπάτοις τὴν τῶν θριάμβων τιμὴν προσέθεσ· ὁ μὴν τοι τὴν γε ἀμφοτέρους. ἀλλὰ Σικκίῳ μὲ, ἐπειδὴ φόβου μείζονος ἐλευθερωκέναι ἐδόκει τὴν πόλιν, τὴν Οὐολούσκων ὑβριστὴν καθηλῶν στρατὸν, καὶ τὴν ἡγεμόνα αὐτῶν ἀποκτείνας, τὴν μείζονα πομπὴν ἐψηφίσαντο· καὶ εἰσήλασεν ὁ ἀνὴρ, ἔχων τὰ λάφυρα καὶ ὑπὸ αἰχμαλώτων καὶ τὴν συναγωνισαμένην δύναμιν, ἅρματι παρεμβεβηκὼς χρυσοχαλίνων ἵππων, τὴν βασιλικὴν ἠμφιεσμένος ἐσθῆτα, ὥσπερ τοὺς μείζονας [g] θριάμβους νόμος. Ἀκυλλίῳ δὲ τὴν ἐλάττονα θρίαμβον [h] ἀπέδωσε, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν [i] ὄβαν. [k] δεδήλωταί μοι διὰ τῶν [l] προτέρων ὅτι ἔχει διαφορὰν ἕτος πρὸς τὴν μείζονα. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀνὴρ πεζὸς, τὰ λοιπὰ τὴν πομπῆς ἐπαγόμενος. καὶ ὃ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Οἱ δὲ τῷδε τότων τὴν ὑπατείαν τῷδελαβόντες [m] Πόπλιος Οὐεργίνιος, καὶ Σπόριος Κάσσιος [n] τρίτον τότε ἀποδειχθεὶς ὕπατος, τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς συμμαχικὰς ἀναλαβόντες δυνάμεις, ἐξῆσαν εἰς τὴν ὑπαθρον. Οὐεργίνιος μὲ ἐπὶ

a Malim κρατίστης: ut sæpe nomine κρατιστὸς & adverbio κρατιστῶς utitur. *Steph.* b Πάντοθεν τοῖς Οὐολούσκοις *Vat.* c Melius ὡς τάξει, quo modo & infra aliquoties. *Steph.* d Omittit *Vat.* e Πρὸς ἐναντίους *Vat.* f Ἀγων τὰ λάφυρα *Vat.* g Post θριάμβους deest verbum κρατιζει. *Sylb.* Ad sententiam absolvendum τῷ videtur desiderari. Forsan tamen legendum, ὥσπερ τῶν μείζονα θριάμβων νόμος, vel ὥσπερ τοῖς μείζοσι θριάμβοις ἄγειν νόμος, ut alibi loquitur. *Port.* h Pro ἀπέδωσε legendum vel ἀπέδοσαν vel ἀπέδοσεν. *Sylb.* & *Port.* i Supra (p. 300. v. 44.) ὄβιον habuimus: & utrobique ὄαν legendum esse suspicor, quod ad Latinum ovationis nomen proprius accedat. *Sylb.* Verum ὀάσιν malit *Cassub.* atque ὰ pro ὶ scriptum esse existimat. k Post δεδήλωται deest conjunctio δὲ. *Sylb.* l Lib. 5. p. 301. m Πρόκλος legendum esse viderunt *Interpretes*; & *Sigonius* tum ex alio auctoris loco (p. 505. v. 17.) tum è Cod. *MSS. Diodori* confirmat. *Sylb.* n Cassii consulatus primus incidit in annum urbis CCLII. p. 302. v. 25. secundus in annum urbis CCLXI. p. 364. v. 18. *Sylb.*

a Κάσσιος

θαι τὰς Λίκανῶν πόλεις. [a] Κάσσιος δὲ ἐπὶ τοῖς Ἑρνίκοις τε καὶ Οὐολούσκοις, διαλαχόντες τὰς ἐξόδους. Λίκανοὶ μὲν οὖν ὀκνήσαντες τὰς πόλεις, καὶ τὰ πλείονα ἄξια ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀπασκευασάμενοι, πλήν τε γῆν ἀδεῶς ἀγαθὴν, καὶ τὰς αὐλὰς [b] ἐμπεπυρωμένας· ὥστε καὶ πολλὴν εὐπάτειαν. Οὐερ-γίνιος, ὅσην ἐδυνάσθη πλείστην αὐτῶν γῆν κείρας τε καὶ λαβὼν σίτου, [c] ἐπεὶ μηδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξῆλθε μαχούμενος, ἀπῆλθε πυρπολῶν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ Ἑρνίκιοι, ἐφ' οἷς ὁ Κάσσιος ἐσπάνδετο, γνόμενοι μὲν ἐπιπάσαντα δημοσίᾳ τὰ χώρια ἀδεῶς, καὶ σκεδάσαντα [d] εἰς τὴν πόλιν· ἡ μὲν ἐμεινάν γε ἐν τοῖς ἐγκαιομένοις, χώρας τε ἀγαθῆς κεκρατηκότες, ἣν ἐν ῥᾳδίᾳ [e] ἀναλήψεσθαι ἔτι πλατεῖ, αὖθις ὑπαχθέντες, καὶ τοῖς ἐρύμασιν [f] ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντες, εἰς ἃ καταφεύξεσθαι, ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ πρεσβείας ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ καταλύσεως τοῦ πολέμου [g] δησόμενοι. Οὐολοῦσκοι μέν, πρῶτοι καὶ μόνοι τῶν ἐθνῶν τούτων ἐν τῇ ἐφεξῆς ἔτυχον, ἀργυρίου τε δόντες ὅσον αὐτοῖς ὁ ὕπατος ἔταξεν, καὶ τἄλλα ὅσων ἐν τῇ στρατιᾷ πάντα ὑπηρετήσαντες· καὶ ὕστερον μὲ ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἐγένοντο, ἀμελλόντως ἔτι μεταπεσούμενοι τὸ ἦθος. [h] Ἑρνικες δὲ, ὕστεροι, ἐπειδὴ μεμονωμένους ἑαυτοὺς εἶδον, ὑπὲρ εἰρήνης τε καὶ φιλίας διελέγοντο πρὸς τὸν ὕπατον. ὁ δὲ Κάσσιος, πολλὴν κατηγορίαν πρὸς τοὺς πρέσβεις κατ' αὐτῶν διαθέμενος, πρῶτον ἔφη δεῖν αὐτοὺς τά τε κεκτημένων καὶ ὑπηκόων ποιήσαντας, τότε διαλήψεσθαι περὶ φιλίας· τὰ δὲ πρεσβευτῶν ποιήσειν τὰ δυνατὰ καὶ μέτρια λεγόντων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀργυρίου τε, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνισμὸν ἔθος ἦν [i] μηνῶν δεδόσθαι, καὶ διὰ μηνὸς τροφὰς ἐπιφέρειν. ἕως δ' ἂν ταῦτα [k] εὐπορήσωσι, τάξας τινὰ χρόνον ἡμερῶν, ἀνοχὰς αὐτοῖς ἐδίδου τοῦ πολέμου. ὑπηρετησάντων δὲ αὐτοῖς ἅπαντα τὰ Ἑρνίκων διὰ ταχέων καὶ μὴ προθυμίας, καὶ τοὺς [l] περὶ φιλίας διαλεξομένους ἐπιστειλάντων αὖθις, ἐπαινέσας αὐτοὺς ὁ Κάσσιος, ἀνέπεμψεν ἐπὶ τὴν βουλήν. [m] τοῖς δὲ ἐκ τοῦ συνεδρίου πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε δίκαιον εἶναι τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν. ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ πρὸς αὐτοὺς συνθῆκαι, Κάσσιον τὸν ὕπατον γνῶναί τε καὶ εἰπεῖν· ὅτι δ' ἂν ἐκείνῳ δόξῃ, τοῦτο καὶ σφίσι κύριον.

537 Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἀναστρέψας εἰς τὴν πόλιν ὁ Κάσσιος θρίαμβον καθ' ἡλικίαν ἠξίου [n] μέγιστον, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος, χαίρειν μᾶλλον ἁρπάζων τὸ τίμιον, ἢ τῷ δικαίῳ λαμβάνων, ὃς [o] οὔτε πόλεις ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτε ἐν ὑπαίθρῳ μάχῃ στρατιὰν πολεμίαν τροψάμενος, αἰχμαλώτους καὶ σκῦλα, οἷς κοσμεῖται θρίαμβος, ἤμελλε κομίζειν. τοιγάρτοι δόξαν εὐθαδείας καὶ τὸ μηδὲν ἧττον τῆς ὁμοίων τοῖς ἄλλοις φρονεῖν, [p] τοῦτο ἔργον αὐτῷ πρῶτον φθόνον ἤνεγκε. διαπρα-

nitis oppidis, & chariſſimis quibuſque rebus ex agris in oppida comportatis, agrum vaſtari & villas in ſuo conſpectu incendi patiebantur; ita ut Virginius facillime quantam maximam potuit eorum agri partem cecideriт & vaſtarit, &, quum nemo ad eum defendendum exiret, copias *domum* reduxerit. Quinetiam Volſci & Hernici, contra quos Caſſius erat profectus, agri vaſtationem pati ſtatuerant, atque in urbes confugiebant. haud tamen in ea ſententia permanſerunt; tum quia æquo animo ferre non poterant fertilem agrum vaſtari, quem non facile amplius à ſe reparari poſſe ſperabant; tum etiam quia ſuis munitionibus parum firmis, in quas confugerant, minime fidebant: ſed legatos ad coſſ. miſerunt, pacem petituros; primum quidem Volſci: & facilius iſti pacem impetrarunt, pecunia conſuli perſoluta quanta imperata fuerat, & ſuppeditatis cæteris rebus quæ exercitui erant neceſſariæ. atque hi promiſerunt fore ut pop. Rom. imperio parerent, de nulla juris æquabilitate cum eo amplius contendentes. Deinde Hernici, ubi ſe à cæteris deſtitutos viderunt, de pace & amicitia cum conſule egerunt. At Caſſius, longa oratione apud legatos accuſata eorum gente, reſpondit; prius illis facienda, quæ populos victos & ſubactos facere decet, ac ita demum de amicitia agendum. Quum autem legati dicerent ſe facturos quod fieri poſſet & moderatum eſſet, illis aliquot menſium pecuniam, quæ militibus viritim pro ſtipendio numerari ſolet, & commeatus in unum menſem imperavit. ad quæ facilius paranda aliquot dierum præſtituto tempore, illis inducias conceſſit. Quum autem Hernici omnia celeriter & alacriter illis miniſtraſſent, & legatos de amicitia acturos iterum miſiſſent, Caſſius eos à ſe laudatos ad ſenatum remiſit. Patribus autem poſt longam conſultationem placuit eos in amicitiã recipi. verum, de conditionibus & legibus fœderum Caſſium conſulem cognoſcere, eaſque conſtituere; & quicquid illi placuiſſet, id à ſe ratum haberi.

Ann. Chr. 484. Olymp. II. 1. V. C. Cen. 268. Var. 270.

¶ Facto hoc S C. Caſſius in urbem reverſus triumphum maximum agere volebat, quod maximas gentes ſubegiſſet; gratia potius hunc honorem uſurpans, quam jure capiens: ſiquidem quum nec ullas urbes expugnaſſet, nec ullas hoſtium copias acie foris fudiſſet, nullos captivos aut ſpolia, quibus triumphus ornari ſoler, in pompa traducturus erat. Itaque hoc primum arrogantiæ opinionem ei conciliavit; &, quod præter alios cives ſe ita extolleret, invidiam ei conflavit. Impetrato autem triumpho,

LXIX.

a Κάσσιος δ' ἐπὶ τοῖς Ἑρνίκοις τε καὶ Οὐολούσκοις αὖθις διαλαχόντες τὰς ἐξόδους *Vat.* b Ἐμπεπυρωμένας *Vat.* c Ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξῆλθε μαχούμενος *Vat.* d Quum nullius urbis ulla mentio facta ſit, malim εἰς τὰς πόλεις. *Port.* e Convenientius ἀναλήψεσθαι: & mox (v. 13.) κατασκαφόντος. *Sylb.* Ut ἂν cum ἀναλήψεσθαι ſubaudiatur, placet *Porto*: qui & κατασκαφόντος retinendum cenſet. f Οὐ σφίσιν ἰσχυροῖς *Vat.* g Δεησομένους legit *Portus*; ut participium hoc ad legatos referatur, non ad eos qui legatos miſerunt. h Ἑρνικες δ' ὕστεροι *Vat.* i Hanc lectionem in *Lapi* etiam codice fuiſſe, oſtendit verſio, *pecuniam militibus viritim ad emenda obſonia menſium, & cibaria in menſem aſſerre.* Ubi ſi μηνῶν mendo caret, cum *Lapo* accipiendum erit pro μηνὸς ἑνὸς, ſeu τοῦ μῆνα: quod & μηνιαῖον vocant, ſeu menſtruum ſtipendium. *Golenius* indefinite verterat, *in ſtipendium aliquot menſium.* Sed fieri poteſt ut nomen numerale ſit omiſſum. Infra certe Vejentibus imperantur χρήματα εἰς ὀψωνισμὸν ἐξ μηνῶν, & rurſum, ἀργύριον εἰς ὀψωνισμὸν σίτου τῶν, itidemque ἀργύριον εἰς ὀψωνισμὸν ἑξαμήνου. *Sylb.* Totam ſententiam hoc modo legit *Portus*: ἐπέλευσεν αὐτοῖς ἀργύριόν τι, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνισμὸν ἔθος ἦν δίδοσθαι, μηνῶν πλειόνων. k Vel ellipſis eſt τοῦ ante ταῦτα, vel legendum ὑπηρετήσωσιν facile pararent. *Port.* l Περὶ τῆς φιλίας *Vat.* ſupra tamen (v. 24.) περὶ φιλίας. m Τοῖς δ' ἐν, & mox (v. 35.) τοῦτ' εἶναι in *Cod. Vat.* n Δεκτὸν in *Vat.* & *Lapi Cod. Mirum* retineri poſſe cenſet *Sylb.* præſertim cum hæc maximi triumphi poſtulatio invidiam ei conflaverit: qui ſi minori vel mediocri contentus fuiſſet, minori ſe invidia gravaviſſet. Imo μέγιστον veram eſſe lectionem perſuaſum habet *Portus*: quod huic ſuperlativo reſpondere videatur quod ſequitur, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος. o Οὔτε πόλεις ἑλὼν οὔτε μάχην τροψάμενος, οὔτ' ἐν *Vat.* p Τοῦτο τὸ ἔργον *Vat.*

Ol. 68. an. 4.
Urb. Cond. 413.
Olymp. 72. 1.
A. C. 268.
Var. 270.

mpho, pacis Hernicis datæ conditiones protulit, hæ autem transcriptæ erant ex Latinorum fœdere. quas iniquo animo ferebant maximi natu & honoratissimi quique, eumque suspectum habebant, quia indignum censebant Latinis cognatis suis Hernicos alienigenas honore æquari; atque eos, quorum ne vel minima quidem merita erga pop. Rom. exstarent, ejusdem humanitatis esse participes, cujus homines spectatissimæ benevolentiæ: ejus etiam superbiam moleste ferebant, quod, quum senatus hunc honorem ei habuisset, vicissim patribus eundem honorem non detulisset, nec de communi patrum sententia, sed arbitratu suo scriptas pacis conditiones protulisset. Ita nimia felicitas homini res est periculosa & detrimentosa. Hæc enim multis insanæ superbiæ [*] clam est caussa, & cupiditatum humanam naturam excedentium illis est auctor: quod & illi viro accidit. Nam tribus consulatibus & duobus triumphis ipse solus hominum ætatis suæ à pop. Rom. honoratus, elatius se gerebat, & tyrannidem affectabat. Cogitans autem, regnum vel tyrannidem affectantibus longe omnium facillimam & tutissimam esse viam, quæ multitudinis favorem aliquibus beneficiis conciliaret, eamque ex manibus ejus qui publica largitur res ad victum necessarias accipere assuefaceret, ad hanc se convertit: & mox re cum nullo communicata, erat enim amplus quidam ager publicus neglectus, & à ditissimis occupatus, hunc statuit plebi dividere. Et, si huc usque progressus, his fuisset contentus; fortasse res illi ex sententia successisset. Jam vero quum plura affectaret, seditionem non parvam excitavit, ex qua infelix exitus ei contigit. Volebat enim & Latinos in agri designati partem recipere, & Hernicos recens civitate donatos, harumque gentium favorem sibi hoc pacto conciliare.

Cassius ad principatum aspirat.

LXX. ¶ Hæc in animo habens, postridie ejus diei quo triumphavit, plebem ad concionem convocavit; & quum in suggestum processisset, ut mos est iis qui triumpharunt, primum rationem rerum à se gestarum reddidit; cujus hæc erant capita: primo suo consulatu Sabinos de principatu contendentes prælio à se victos, populique Rom. imperio parere coactos: secundo, civilem seditionem sedatam, plebemque in patriam à se reductam; & Latinos pop. Rom. cognatos, sed semper ejus imperii & gloriæ æmulos, æquo civitatis jure illis impertito, à se patriæ conciliatos, ita ut Romam non amplius adversariam sed patriam vocarent: hoc autem tertio consulatu, Volscos ex hostibus amicos fieri à se coactos; & Hernicos, gentem magnam & potentem, & pop. Rom. vicinam, ita ut ei plurimum & obesse & prodesse posset, se auctore

ξάμενος ἢ † θείαμβον αὐτῷ δοθῆναι, ταῖς πρὸς Ἕρνικας ἐξηνεγκεν ὁμολογίαις. † εὐτυχὴς δὲ ἦσαν αἱ πρὸς Λατίνους γενόμεναι. ἐφ' οἷς πάνυ ἠχθοντο οἱ πρωτεύοντες τε καὶ τιμιώτατοι, καὶ δι' ὑποψίας αὐτὸν ἐλάμβανον, ὡς ἀξιοῦντος † ἴσης τιμῆς τοῖς συγγενέσι Λατίνοις τοὺς ἀλλοεθνεῖς Ἕρνικας τυγχάνειν· οἳ δὲ τοῖς πολλὰ εὐνοίας ἔργα ἐπιδειξαμένοις τοὺς [b] μηδ' ὁπῶν ἀκηκοότας, † αὐτῶν φιλανθρώπων μετέχειν. † τε ὑπεροψίας † ἀνδρὸς ἀχθόμενοι, ὃς ὑπὸ † βουλῆς τιμηθεὶς, οὐκ ἀντετίμησεν αὐτὴν τοῖς ἴσοις, ἀλλὰ μὴ κοινῆς γνώμης † συνέθρει, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ἐδόκει γράψας ἐξηνέγκατο τὰς ὁμολογίας. [c] ὧν τε ἀρχὴ ὅτι [d] τοῖς [e] πολλοῖς εὐτυχεῖν, σφαλερὸν ἀνθρώπῳ χρῆμα καὶ ἀσύμφορον· αὐχήματός τε γὰρ ἀνοήτου πολλοῖς αἴτιον γινόμενον, λανθάνει καὶ ἐπιθυμίαν [f] ἀρχαλέον ἐκκαυσασῶν τοῦ ἀνθρωπίνου φύσιν· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ συνέβη. τρισὶ γὰρ ὑπατείαις, καὶ δυσὶ θριάμβοις † τοῦ τότε ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς πόλεως τετιμημένος, σεμνότερον [g] αὐτὸν ἦγε, καὶ μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐλάμβανε πόθον, [h] ἐνθυμούμενος ὅτι τοῖς βασιλείας † τυραννίδος ἐφιεμένοις ῥᾴστη τε καὶ ἀσφαλεστάτη ὁδός, † τὸ πλῆθος εὐεργεσίαις πρῶτον ὑπαγομένη, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διδόντος τὰ κοινὰ σιτεῖσθαι ἐθίζουσα, τούτῳ ἐτοίμως καὶ αὐτίκα οὐδενὶ [i] προσειπόν· οὐ γὰρ τις χώρα δημοσία πολλὴ φαρμελημένη τε καὶ ὑπὸ τῶν εὐπορωτάτων κατεχομένη, τούτου ἔγνω τῷ δήμῳ ἀφανίσειν. καὶ εἰ μὲν ἄχει τοῦδε ἐλθὼν ἠρκέσθη, τάχα ἂν αὐτῷ κατὰ νοῦν τὸ ἔργον ἐχώρησεν· νῦν δὲ πλείονα ὀρεγόμενος φασὶν οὐ μικρὰν ἤγειρεν, ἐξ ἧς οὐκ εὐτυχὲς τὸ τέλος αὐτῷ συνέβη. Λατίνους τε γὰρ ἠξίου τῇ καταγραφῇ τῆς χώρας συμπεριλαμβάνειν, καὶ τοὺς νεωστὶ προσληφθέντας εἰς † πολιτείαν Ἕρνικας, [k] οἰκεῖα ἑαυτῷ προδιασκευάσαι τὰ ἔθνη.

Ταῦτα διανοηθεὶς, τῇ μὲν † θειάμβου ἡμέρᾳ συνεχέλησε τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν ὅθι τὸ βῆμα, ὡς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν τοῖς τεθριαμβευκόσι, πρῶτον μὲν ἀπέδωκε † ὑπὲρ † πραχθέντων αὐτῷ λόγον· ἦν δὲ κεφάλαια τῶνδε· ὅτι † μὲν πρώτης ὑπατείας τυχὼν, τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀντιποιούμενον † ἡγεμονίας μάχῃ νικήσας, [l] ἠνάγκασεν ὑπήκοον Ῥωμαίοις γενέσθαι· ἀποδειχθεὶς δὲ τὸ δεύτερον ὕπατος, † ἐμφύλιον ἔπαυσε † πόλεως στάσιν, καὶ κατήγαγε † δῆμον εἰς † πατρίδα· Λατίνους δὲ [m] συγγενεῖς ὄντας † Ῥωμαίων πόλεως, ἀεὶ δὲ † ἡγεμονίας καὶ † δόξης αὐτῇ φθονοῦντας, εἰς φιλότητα συνήγαγε, † ἰσοπολιτείας μεταδούς, ὥστε μηκέτι ἀντίπαλον, ἀλλὰ πατρίδα [n] † Ῥώμην ὀνομάζειν· τέλος δὲ καταστὰς ἐπὶ † αὐτὴν ἀρχὴν, Οὐολούσκους τε ἠνάγκασε φίλους ἀντὶ πολεμίων γενέσθαι, καὶ τὸ Ἑρνίκων ἔθνος, μέσα τε καὶ ἄλκιμον, καὶ πλησίον σφῶν κείμενον, βλάπτειν τε καὶ ὠφελεῖν

[a] Λύτην δ' ἔσω Vat. [b] Μηδ' ὁπῶν ἀκηκοότας διδασκόντως in Vat. & Lapi Cod. [c] Fallitur Portus, qui sequens ἀνθρώπῳ de Cassio accipi posse existimat: nam de toto hominum genere intelligendum. Sane vel particula ἄρα, cujus elegans est & frequens in hujusmodi καθόλου διατυπώσεσιν usus, id evincit. Casaub. [d] Deest Vat. [e] Cum ἀρχηγὸν subaudiendum e præcedentibus γενόμενον, vel legendum ἀρχηγῶν. Sylb. [f] Optime in Vat. & Lapi Cod. μόνοις τῶν τότε Vat. [g] Ἑαυτὸν Vat. [h] Ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι Vat. quod placuit etiam Porto. εὐθυμούμενος τε legisse visus est Lapus: nam vertit, cogitansque. [i] Προείπων Vat. quo modo vel ἀφεστῶτα legisse videtur Lapus, dum vertit nemini prædicens. Si vero (inquit Sylb.) ἀφεστῶτι retinere velis, significabit nemine compellato, re cum nemine communicata. [k] Vel (cum Porto) legendum εἰκεῖα τε ἑαυτῷ, ut hæc pendeant ab illo ἄξιον: vel (cum Sylburgio) dicendum post τε ἴδια desiderari participium βουλόμενον. quod quidem agnovisse videtur Lapus, dum vertit, has sibi gentes proprias parare cogitans. [l] Ὑπήκοον ἐκέλευσεν Vat. [m] Συγγενεῖς μὲν ὄντας Vat. [n] Τὴν Ῥώμην νομίζειν Vat.

[*] Ita vertit Portus, ac si legisset γενόμενον λανθάνει, καὶ ἐπιθ. &c.

a Fortasse

λεῖν τὰ μέλλοντα ἐκκλησιάζειν, ἐκέκευον ὑπομνήσειν. ταῦτα δὲ λέγων τά τε ἄλλα τὰ τούτοις διαξελθών, ἐξέτι τὸν δῆμον ἑαυτῷ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἄλλους πρόνοιαν ἔχοιεν τοῦ κοινοῦ, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν ἔξοιεν χρόνον. τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου, τοσαῦτα ἔφη καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν τὸν δῆμον, ὥστε ἅπαντας ὑπερβάλλεσθαι τοὺς ἐπαινουμένους ὅτι τῷ φιλεῖν καὶ σώζειν τὸ δημοτικόν. καὶ ταῦτα ἔφη ποιήσειν οὐκ εἰς μακρόν. διαλύσας δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ χρόνον οὐδὲ ἀκαριαῖον διαλιπών, τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ συνεκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ὀργὴν καὶ δέος ἅμα ποιούμενος ὅτι τοῖς ῥηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ λόγοις καὶ πρὶν ἑτέρου τινὸς ἄρξασθαι λόγου, τὸν ἀπόῤῥητον ὑπὲρ τοῦ δήμου φυλαχθεῖσαν γνώμην εἰς μέσον ἤνεγκεν, ἀξιῶν τοὺς βουλευτάς, ἐπειδὴ πολλὰ ὁ δῆμος τῇ πόλει χρήσιμος γέγονε, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, [b] τὰ δὲ εἰς τὸ ἑτέρων ἄρχειν συλλαβόμενος, πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσασθαι, τήν τε χώραν αὐτῷ νεμηθεῖσαν ὅση πολέμῳ κρατηθεῖσα λόγῳ μὲν ἦν δημοσία, ἔργῳ δὲ τῶν ἀναιδεστάτων τε καὶ σὺν ὕβρει δικαίῳ καὶ ἀδικωτάτων πατρικίων καὶ τὴν ὑπὸ Γέλωνος τοῦ Σικελίας τυράννου πεμφθεῖσαν σφίσι δωρεὰν σίτου, ἣν προῖκα δέον πᾶσιν διανεμηθῆναι τοὺς πολίτας, ὠνητὴν ἐλάμβανον οἱ πένητες, ἀποδιδόναι τοὺς τιμὰς τοῖς ὠνησαμένοις ἐξ ὧν εἶχε τὸ κοινὸν χρημάτων.

Εὐθὺς μὲν οὖν ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, θόρυβος ἦν πολὺς, [c] ἀχθομένων πάντων καὶ οὐκ ὑπομενόντων τὸν λόγον. ἐπειδὴ δὲ ἐπαύσατο, ὅ, τε συνύπατος αὐτοῦ Οὐεργίνιος πολλὴν ἐποιήσατο κατηγορίαν, ὡς φασιν εἰσάγοντος, καὶ τὴν ἄλλων βουλευτῶν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, μάλιστα δὲ Ἄππιος Κλαύδιος· καὶ μέχρι πολλῆς ὥρας ἠλαμμένοι τε καὶ [d] ἔχαιτο κατ' ἀλλήλων ὀνείδη λέγοντες ὕστατοι διετέλεσαν. τῆς δὲ κατόπιν ἡμέρας ὁ μὲν Κάσσιος ἐκκλησίας συνεχεῖς ποιούμενος, ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος, καὶ τοὺς 539 ὑπὲρ τῆς κληρουχίας λόγους συνέφερεν, καὶ τοῖς τῆς κατηγορίας τὴν ἀντιπεριῆγεν. ὁ δὲ Οὐεργίνιος τῇ βουλῇ ὁσημέραι [e] συναγαγών, μὴ κοινῆς γνώμης τὰ πατρικίων ἀντιπαρεσκεύαζετο φυλακάς τε καὶ κωλύσεις νομίμους. καὶ ἦν θόρυβος [f] ἑκατέρῳ τῶν προσκοπούντων τε καὶ φυλακὴν τοῦ σώματος παρεχόντων πολύς. ὁ μὲν ἄπορον [g] καὶ ῥυπαρὸν τε καὶ πᾶσα τολμᾶν παρεσκευασμένον· [h] τὸ δὲ εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρὸν, ὑπὸ τοῦ Οὐεργινίου πλήθυον. τέως μὲν οὖν τὸ χεῖρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις [i] κατεῖχέ τε, μακρῷ θατέρου πρόσχον· [k] ἔπειτα δὲ ἰσόῤῥοπον ἐγένετο, προσνεμάντων ἑαυτοῖς τοὺς δημάρχων τὴν κρείττονι μοῖραν· τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἐκεῖνο ἄμεινον εἶναι τῇ πόλει, δικασμοῖς τε ἀργυρίου καὶ διανομαῖς τοῦ δημοσίων διαφθειρόμενον τὸ πλῆθος, ἀργὸν καὶ πονηρὸν εἶναι· τάχα δὲ καὶ διὰ τὸν φθόνον, ὅτι τῆς φιλανθρωπίας ταύτης οὐκ αὐτοὶ ἦρξαν οἱ τοῦ δήμου προστάται, ἀλλ' ἕτερος· ὑφὲν δὲ καλεῖ διὰ τοῦτο τὸ δίκαιον ὁ πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀνδρὸς ἐλάμβανον, μείζονα γιγνόμενον ἢ τῇ πόλει συνέφερεν. ἀντέλεγον οὖν ἤδη κατὰ κράτος οἱ ταῖς ἐκκλησίαις ἦτοι πρὸς τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τοῦ Κασσίου

ultro deditionem fecisse. Quum igitur haec atque his similia recensuisset, rogavit plebem ut animum ad se adverteret, quod sibi prae caeteris resp. maximae curae esset, & in posterum futura esset. In fine autem orationis pollicebatur se tot tantaque beneficia in plebem collaturum, ut superaturus esset omnes qui ob suum amorem in plebem & ejus salutis studium laudabantur. idque brevi se facturum dicebat. Dimissa concione, & ne minimo quidem temporis spatio intermisso, sequenti die senatum in curiam convocavit, *rerum exspectatione* erectum, & metu perculsum ob *proximam* ab illo habitam orationem: & antequam aliud quidpiam diceret, suum consilium, quod apud plebem celaverat, in medium protulit, rogans patres, ut, quando plebs tum in asserenda libertate, tum etiam ope sua in parando in alios imperio resp. adeo utilis fuisset, ejus rationem haberent, diviso agro qui bello partus verbis quidem publicus erat, sed re ipsa patriciorum impudentissimorum, & qui eum nullo jure occuparant; & frumenti à Gelone Siciliae tyranno sibi dono missi (quod, quum gratis debuisset omnibus civibus dividi, pauperes emerant) pretia emptoribus ex aerario redderent.

Pet. Jul. 4330. Ann. Chr. 484. Olymp. II. 3. V. C. 268. V. 270.

¶ Adhuc autem eo loquente ingens tumultus est excitatus, omnibus indignantibus atq; ejus orationem iniquo animo ferentibus. Ubi vero desiit, Virginius ejus collega longa oratione in eum est invectus, quod seditionem in remp. introduceret, & ex aliis senatoribus maximi natu & honoratissimi quique, sed praecipue Appius Claudius; & ad multas horas inter eos exacerbatos, non sine amarulentissimis conviciis, altercatio duravit. Diebus qui sequuti sunt, Cassius continuatis concionibus plebis favorem sibi conciliabat, & de dividendis agris agebat, & prolixiore oratione in adversarios invehebatur. At Virginius, quotidie coacto senatu, de communi patrum sententia vicissim contra eum praesidia legitimaque impedimenta parabat. & uterque ingentem asseclarum globum ad corporis sui custodiam habebat: inopes quidem sordidi & ad quodvis facinus audendum prompti Cassium sequebantur, ejusque latera stipabant: nobilissimi vero quique & puri *ac honesti viri* Virginii partibus adhaerebant. Itaque aliquamdiu pars deterior in concionibus alteram superavit, quod altera numero longe major esset: tandem vero aequatae sunt, quum tribuni se meliori parti adjunxissent; fortasse quod è rep. esse non videretur plebem, largitionibus & agrorum publicorum divisionibus corruptam, otiosam & improbam esse: fortasse etiam invidia moti, quod hujus beneficii ipsi, qui erant tribuni plebis, auctores non fuissent, sed alius. * Nihil tamen vetat quo minus *id fecerint*; quod ejus viri incrementum, majus quam reip. expediret, formidarent. Ilti igitur jam totis viribus in concionibus adversabantur legibus quas Cassius ferebat,

LXXI.

Lex agraria.

a Fortasse ὡς τῷ πρώτῳ ἡμέρᾳ. Steph. b Τὰ δ' ὡς Vat. c Ἀχθομένων ἁπάντων Vat. d Si quis ἔχεται malit, per me licet. Sylb. Τὰ ἴσχατα, quae summa essent. i. e. talia ut ulterius progredi non posset. Steph. e Συναίρων Vat. f Ita in Rom. Vat. & Lapi Cod. Perperam ἑκατέρων in Ed. Steph. g Καὶ ῥυπαρὸν καὶ πᾶσιν Vat. h Τὸ δ' εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρώτατον Vat. i Ἐπικατεῖχε Vat. k Ἐπὶ male in Ed. Steph. l Καὶ ἴσως τὸ μὲ δοκεῖν ἄμεινον Vat. * Nihil autem prohibet etiam per hunc metum id factum esse, quod augmentum hujus viri majus fieri contingebat, quam civitati expediret. *Lapus.*

Ver. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 72. 1. V. C. Ca. 268. Var. 270.

ferebat, docentes plebem minime æquum esse, res multis quas ipsa bellis quæsisset, non solum populo Rom. dividi, sed Latinos quoque ex æquo participes earum fieri, qui bellis non interfuissent; & Hernicos recens in amicitiam receptos, qui armis subacti præclare secum agi putare deberent, quod agro suo privati non fuissent. At plebs hæc audiens, modo tribunorum verbis assentiebatur: (quia videbat fore ut parva quædam & nullius pretii portio agri publici unicuique obtingeret, si Latini quoque & Hernici in ejus partem secum admissi fuissent) modo vero popularibus Cassii concionibus inducta, sententiam mutabat, quasi patriciis ipsam tribuni proderent, & caussam intercedendi honestam prætexerent, hanc Hernicorum & Latinorum *in agri divisione* portionis æquabilitatem, * quam ille pauperum potentiæ caussa se lege confirmaturum dicebat; & si quis unquam res datas auferre voluisset, prohibiturum: satius ac tutius existimans si multi exiguam portionem acciperent & æque possiderent, quam si multa sperarent & omnibus frustrarentur.

LXXII. ¶ Quum igitur his Cassii concionibus sæpe vulgus flecteretur, progressus unus tribunorum C. Rabulejus, vir minime stolidus, se consulum diffidium brevi sedaturum, & plebi quid esset faciendum demonstraturum, promisit. Quum autem ingenti voce ei acclamatum fuisset, factumque postea silentium: "Nonne, inquit, Cassi, atque tu Virgini, hæc "legis sunt capita; unum, an ager publicus "viritim sit dividendus; alterum an Latini "& Hernici in partem ejus sint admittendi?" Quum autem illi assensi fuissent, "Sint igitur "hæc": ille porro, inquit, "Tu, Cassi, vis hoc "utrumque populi suffragiis sanciri: tu vero, "Virgini, per deos obsecro, dic nobis utrum "alteram tantum Cassii sententiæ partem, quæ "ad socios attinet, abrogas, existimans Her"nicos & Latinos in partibus capiendis no"bis non esse æquandos? an etiam alteram "improbas, censens ne nobis quidem divi"denda ea quæ sunt publica? ad hoc enim "mihi responde nil dissimulans." Quum autem Virginius respondisset, "Se illi Latinorum "Hernicorumque portionis æquabilitati con"tradicere, sed civibus (si ita omnibus vide"retur) agros dividi permittere," tribunus, ad turbam conversus, inquit: "Quoniam igi"tur altera sententiæ pars coss. ambobus "placet, atq; contra alteram ab altero dicitur, "quum uterque sit pari honore, nec alter al"terum possit per vim cogere, quod ab utro"que nobis conceditur jam accipiamus, id ve"ro de quo ambigunt in aliud tempus diffe"ramus." Plebe autem ei, ut optime monenti, acclamante, & postulante ut tolleretur ex lege pars ea quæ pareret diffidium, Cassius consilii inops, quum neq; sententiam mutare vellet, nec in ea tribunis intercedentibus per-

νόμους. διδάσκοντες τὸν δῆμον ὡς ἐκ ἐπὶ δίκαιον, ἃ ἀφ' ἑτέρων πολλῶν [a] ἐκτήσατο πολέμων, ταῦτα μὴ [b] Ῥωμαίους νέμεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ Λατίνους [c] αὐτοῖς ἰσομοιρεῖν τοὺς μὴ παραγενομένους τοῖς πολέμοις, καὶ τοὺς νεωστὶ προσελθόντας, πρὸς [d] φιλίαν Ἑρνίκας, οἷς ἀγαπητὸν ἦν πολέμῳ προσαχθεῖσι, τὸ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀφαιρεθῆναι χώραν. ὁ δὲ δῆμος ἀκούων τοτὲ μὲν τοῖς τοῦ δημάρχου προσετίθετο λόγοις, ὑποδυόμενός τι καὶ μικρὸν ἢ οὐκ ἄξιον ἔσεσθαι λόγου τὸ ἐκ τῆς δημοσίας γῆς ἰσόμοιρον ἐκείνῳ λαγχάνειν εἰ μετὰ Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων αὐτὴν νεμήσονται· τοτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ Κασσίου μετεπείθετο δημαγωγοῦντος, ὡς παραδώσοντι [e] αὐτὸν τοῖς πατρικίοις τοῦ δημάρχου, καὶ πρόφασιν παρεμβάλλοντι τῆς κωλύσεως εὐσεβῆ, τὴν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων ἰσομοιρίαν, ἣν αὐτὸς ἔφη νόμῳ βεβαιώσειν ἰσχυρῷ τοῦ πένητας [f] ἔσεσθαι κρείττους· καὶ εἴ τις ἀφαιρεῖσθαί ποτε αὐτοὺς ἀξιώσειε τὰ δοθέντα, κωλύσαι· χρεῖττον ἡγούμενος εἶναι καὶ ἀσφαλέστερον τοῖς πολλοῖς μικρὰ λαβοῦσιν ὁμοίως ἔχειν, ἢ πολλὰ ἐλπίσασιν ἁπάντων ἀποτυχεῖν.

Τούτοις δὴ τοῖς λόγοις τοῦ Κασσίου θαμινὰ μεταπείθοντος αὐτοὺς ἀκκλησίας ἦν ὄχλου, παρελθὼν εἰς τὸ δημάρχου Γάιος Ῥαβολήιος ἀνὴρ οὐκ ἄφρων, [g] τιμὰ δικαστοῦ τοῦ ὑπάτων ὑπέχετο παύσειν οὐκ εἰς μακρὰν, καὶ τῷ δήμῳ ποιήσειν φανερὸν ὅτι χρὴ ποιεῖν. ὀθισμοῦ δὲ γενομένης αὐτῷ μεγάλης, ἐπεὶ μὴ τοῦτο σιωπῆς ἐτύγχανεν, "Οὐχὶ ταῦτα," εἶπεν, "ὦ Κάσσιε, οὐ σὺ Οὐεργίνιε, τὰ κεφάλαια τοῦ νόμου; ἓν μέν, εἰ χρὴ τὴν δημοσίαν γῆν κατ' "ἄνδρα διανεμηθῆναι· ἕτερον δὲ, εἰ χρὴ καὶ Λατίνους καὶ Ἕρνικας μέρος αὐτῆς λαβόντας." ὁμολογησάντων δὲ αὐτῷ, "Εἶεν δή·" "Σὺ, μὲν," εἶπεν, "ὦ Κάσσιε, ἀμφότερα [h] ταῦτα ἀξιοῖς τὸν δῆμον ὀφλισκάνειν· σὺ δὲ δὴ πρὸς θεῶν, ὦ Οὐεργίνιε, λέξον ἡμῖν πότερα θατέρου ἀκυρεῖς τὸν Κασσίου "γνώμης μέρος τὸ κατὰ τοὺς συμμάχους, ἢ οὐ δίκαιόν "σφισιν ἰσομοίρους ἡμῖν Ἑρνικάς τε καὶ Λατίνους ποιεῖν· "ἢ καὶ θάτερον ἀκυρεῖς, ἀξιῶν ὑφ' ἡμῖν αὐτοῖς ἀφαιρεῖσθαι "μέν τὰ κοινά; τούτοις δ' ἀπόκειταί μοι μηδὲν ἀποκρύ"ψασθαι." ἐπόντος δὲ τοῦ Οὐεργινίου, "Τὴν Λατίνων τε "καὶ Ἑρνίκων ἀντιλέγειν ἰσομοιρίᾳ, τὸ δὲ κατὰ τοὺς πο"λίτας, εἰ πᾶσι δόξειε, νέμεσθαι συγχωρεῖν," ὑπερθέμενος ὁ δήμαρχος εἰς τὸν ὄχλον, ἔφη· "Ἐπεὶ τοίνυν τὸ "μὲν ἕτερον θατέρου γνώμης μέρος ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις "συνδοκεῖ, τὸ δὲ ἕτερον ἀντιλέγεται θατέρῳ, ἰσόψη"φοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ οὐκ οἷόν τε βιάσασθαι θατέρου "τὸν ἕτερον, ὁ μὲν δίδοται πρὸ ἀμφοτέρων, ἥδε λάβω"μεν ὑπὲρ ἃ δὲ ἀμφισβητοῦσιν, ἀναβαλώμεθα." ὀθισμαινόντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τοῦ κρείττονα ὑποδεμένου, καὶ καθυλεῖν οὐ τὸν νόμον τὸ ποιοῦν δικαστὴν μέρος αἱρεῖσθαι, ἀπορῶν ὅ,τι χρὴ πράττειν ὁ Κάσσιος, καὶ ὅτε ἀναβάλοιτο τὴν γνώμην προαιρούμενος, ὅτε μένειν ἐπ' αὐτῇ

[a] Ἑκάτερον ferri potest, & ad τὸν δῆμον referri. verum in *Rom.* & *Lapi Cod.* pluraliter ἑκάτερα. *Sylb.* [b] Ῥωμαίους malit *Port.* In *Cod. Vat.* Ῥωμαίους νέμεσθαι μόνους, non *solos Romanos hæc inter se dividere.* [c] Forsan αὐτῶν legendum, ut ad παραγενομένους sive πεπομένους referatur. *Port.* [d] In *Codd. Rom.* & *Vat.* pluraliter αὐτούς. [e] Vox ἐπὶ, quæ delideratur in *Ed. Steph.* occurrit in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* [f] Τοῦ τι δικαστοῦ *Vat.* [g] Pro participio λαβόντας structuræ lex hîc postulat infinitum verbum λαβεῖν, ut in præcedenti membro ἀφαιρεῖσθαι. vel periphrastice legendum λαβόντας ἔχειν. *Sylb.* [h] Ταῦτα ἐπιψηφίζειν ἀξιοῖς τὸν δῆμον *Vat.* [i] Τοῦτ' *Vat.* * *Mihi hoc videtur Cassius dicere,* Se sua lege Latinos & Hernicos in agri cujusque portionem admisisse, ut pauperes illorum societate munirentur, & si qui jam concessa olim eis eripere vellent, inopes haberent quorum ope suum jus tuerentur: atque ita & præsenti plebis inopiæ adhibitum à se remedium, & futuræ adversariorum injuriæ objectum impedimentum. *Sylb.*

[a] Τῶν

τῆς, ἀδυνατώτατον τὴν δημαρχίαν, δυνάμενος, τότε μὲν λύειν τὴν ἐκκλησίαν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἀῤῥωστίαν σκηπτόμενος, οὐκέτι κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλ' ὑπομένων ἔνδοθι ἐπραγματεύετο βίᾳ καὶ χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τὸν νόμον καὶ μετεπέμπετο Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν. οἱ δὲ συνῄεσαν ἀθρόοι καὶ ὅλίγου μεστὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος, κηρύττειν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς γειτονεύοντας, ἀπιέναι τοὺς μὴ κατοικοῦντας, ἐν τῇ πόλει χρόνον οἰκήσαντας ὃν πολίτην. ὁ δὲ Κάσσιος ταναντία ἐκέλευε κηρύττειν, τοὺς μενοῦντας τὴν ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ὁ νόμος προτεθῇ.

Ὡς δὲ ὑδὲν ἐγίνετο πέρας, δείσαντες οἱ πατρίκιοι μὴ διὰ ξιφῶν τε ἅρπαγαί καὶ χειρῶν ἐπιβολαί γένωνται, καὶ ἄλλα ὅσα φιλεῖ βίᾳ συμβαίνειν ἐν ταῖς στασιαζούσαις ἐκκλησίαις, εἰσφερομένου τοῦ νόμου, συνῆλθον εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ὑπὲρ ἁπάντων ἅπαξ βουλευσόμενοι. Ἄππιος μὲν οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην, οὐκ εἶα συγχωρεῖν τῷ δήμῳ διαγνώμην, διδάσκων ὡς χαλεπὸς ἔσοι καὶ ἀλυσιτελὴς συνοίκος ὄχλος ἀργὸς, ἐθισθεὶς τὰ δημόσια λιχνεύειν, καὶ οὐδὲν ἐάσοι ποτὲ τῶν κοινῶν οὔτε κτημάτων οὔτε χρημάτων ἔτι κοινὸν μένειν· αἰσχύνης τε ἄξιον πρᾶγμα εἶναι λέγων, εἰ Κασσίῳ κατηγορηθέντες ὡς πονηρὰ καὶ ἀσύμφορα πολιτευομένῳ, καὶ τὸν δῆμον ἀναφθείροντος, ἔπειτα αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτα ἐπικυρώσουσιν ὡς δίκαια καὶ συμφέροντα· αἰθυμεῖσθαί τε αὐτοὺς ἀξιῶν, ὡς οὐκ ἂν ἧττον ἢ πρὸς τῶν πενήτων, εἰ τὰ κοινὰ διανεμηθείη, τοῖς συγχωρήσασι καὶ ἐπιψηφισαμένοις ὑπάρχει, ἀλλ' ἐπὶ τῷ προθέντι τὴν γνώμην Κασσίῳ, καὶ δόξαντι ἀναγκαίαν τὴν βουλὴν ἄγεσθαι ἐπικυρῶσαι. πρεσβῶν δὴ ταῦτα καὶ παρακλήσια τούτοις ἕτερα, πλεύστου τάδε συνεβούλευσεν· ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιμοτάτων βουλευτῶν ἑλέσθαι, οἵτινες ἐπελθόντες τὴν δημοσίαν γῆν ἀφορίσοι, καὶ εἴ τινα ἐξ αὐτῆς κλέπτοντες ἢ βιαζόμενοί τινες ἰδιῶται καλαμῶσι ἢ ἐφαλίζοιεν, διαγνόντες, ἀποδώσουσι τῷ δημοσίῳ· ἢ δὲ ὁριοθεῖσ ὑπ' ἐκείνων γῆν, διαιρεθεῖσαν εἰς κλήρους ὅσους δή τινας, καὶ σήλαις εὐκόσμοις διαγεγραφεῖσαν, τὴν μὲν ἀπεμπολήσειν παρήνει, καὶ μάλιστα περὶ ἧς ἀμφίλογόν τι πρὸς ἰδιώτας ἦν, ἵνα συνωνησάμενοι τοῦτ' εἰ) πρὸς τοὺς ἀντιποιησομένους ὑπὲρ αὐτῶν κρίσιν, καὶ πενέστη μισθωτῶν χρήσιμον· τὸ δὲ περιὸν ἐκ τῶν μισθώσεων ἀργύριον, εἰς τοὺς ὀψωνισμοὺς τῶν στρατευομένων ἀναλῶσαι, καὶ εἰς τὰς μισθώσεις ὧν οἱ πόλεμοι χρηιζῶν δέονται. "Νῦν "μὲν γὰρ, ἔφη, ὁ φθόνος τῶν πενήτων ὁ πρὸς τοὺς πλου- "σίους, ὅσοι σφετερισάμενοι τὰ κοινὰ διακατέχουσι, δί- "καιός ἐστι καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ τὰ κοινὰ μᾶλλον διανεί- "μασθαι ἀξιοῦσιν, ἢ τοὺς ἀναισχύντους τε καὶ ὀλίγους κεκτῆσθαι. "ἐὰν δὲ ἀφιγμένους αὐτῆς ὁρῶσι τοὺς νῦν καρπουμένους, καὶ "τὰ κοινὰ ὄντως κοινὰ γινόμενα, παύσονται φθονοῦντες ἡ- "μῖν, τήν τε ἐπιθυμίαν ἣ κατ' ἄνδρα διανομῆς ἔρως

maniere poſſet, tunc quidem concionem dimiſit: diebus vero inſequentibus infirmitatem ſimulans, non amplius veniebat in forum ſed domi ſe continens id agebat, ut per vim legem perferret; & Latinos & Hernicos quamplurimos poterat, ad ſuffragia accerſebat. Illi vero frequentes convenerunt, & brevi tota urbs hoſpitibus eſt repleta. Virginius, his cognitis, voce præconis per compita edici juſſit, ut omnes, quibus in urbe non eſſet domicilium, excederent: non magno temporis ſpatio præſtituto. Caſſius vero contrarium edici juſſit, ut qui haberent jus civitatis permanerent, donec lex eſſet perlata.

¶ Sed quum *contentionis* nullus finis fieret, veriti patres ne res ad arma & manus veniret, neve cætera fierent quæ in ſeditioſis comitiis, dum lex per vim fertur, accidere ſolent, convenerunt in curiam de omnibus hiſce rebus ſemel decreturi. Appius, primus rogatus ſententiam, non patiebatur agrum plebi dividi, docens moleſtum & inutile fore vulgus inquilinum otio & abliguriendo publico aſſuefactum, & nihil unquā ex publicis vel prædiis vel pecuniis commune eſſe amplius paſſurū: & rem valde pudendam eſſe dicens, ſi Caſſium ut malum & detrimentoſi inſtituti auctorē & plebis corruptorem accuſarent, & tamen ipſi hæc ut res juſtas & utiles communi conſenſu ſancirent: roganſque eos ut cogitarent, pauperes (ſi publica dividerentur) gratiam habituros, non iis qui id conceſſerint atque ſuis ſuffragiis confirmarint, ſed Caſſio qui ejus ſententiæ auctor fuerit, & ſenatum invitum ad id decernendum coëgiſſe videbitur. Hæc igitur & alia his ſimilia præfatus, poſtremo hæc ſuaſit: ut ex ſenatoribus honoratiſſimi quique eligerentur, qui agrum publicum viſerent & terminarent; & ſi quam ejus partem furtim aut per vim aliqui homines privati depaſcerent aut colerent, ea de re cognoſcerent, ac *res ſuas* reip. redderent. ſuaſit etiam, ut agrum ab illis terminatum dividerent in fundos quotcunque illi eſſent futuri, & columnis decentibus diſtinguerent, atque hujus partem venderent, præcipue vero eam de qua cum privatis aliqua erat controverſia, ita ut emptores actionem ipſorum *fundorum* haberent contra eos qui ſibi illos vendicare vellent; partem vero reliquam in quinquennium locarent; quicquid autem pecuniæ ex iſtis locationibus redactum fuiſſet, id impenderetur in militum ſtipendia & ſumptus qui ad bellicos uſus ſunt neceſſarii. "Nunc enim, inquiebat, "pauperes jure optimo divitibus invident, "qui ſibi uſurparunt detinentque ea quæ ſunt "publica: nec mirum eſt, ſi res publicas di- "vidi, quam ab impudentiſſimis hominibus, "iiſque paucis, detineri malint. Quod ſi vi- "derint ipſo agro cedere eos qui nunc ejus "fructum percipiunt, & quæ publica ſunt "vere publica eſſe, invidere nobis deſinent, "& illa cupiditas agri viritim dividendi re- "frigeſcet:

LXXIII.

541

a Τῆς δ' ἐξῆς Vat. b Χειροκρατίᾳ Vat. c Rectius in Cod. Vat. ψηφοφορίαν. d Ψηφῶν ἁρπαγαὶ καὶ χειρῶν ἐπιβολαὶ legiſſe videtur Lapus: nam vertit, *calculorum raptus & manuum inſidiæ.* e Optime in Cod. Vat. βίαμ, *violentia.* f Ἐπειτ' αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτ' ἐπικυρώσουσιν Vat. g Senſus requirit potius ὑπάρξει, ut p. 520. v. 38. Sylb. h Ὡστε τοῖς ἀντιποιησομένοις εἶναι περὶ τῶν ἀντιποιησομένων ὑπὲρ αὐτῶν κρίσεως Vat. i Pro καὶ ſtructura & ſenſus poſtulat τῷ δὲ, ſeu τῷ δὲ λοιπῷ, quod maluit Gelen. In Lapi verſione, *partemque aliquam in quinquennium locari.* Sylb. Nec καὶ nec τῷ δὲ agnoſcit Cod. Vat. k Εἰ τὰ κοινὰ πάντας ἀφορισθείη μᾶλλον ἀξιοῦσι Vat. quo modo fortaſſe in Lapi Cod. nam vertit, *ſi potius publica dividere inter ſe omnes æquum cenſent.*

a Optime

§26

Pa. Jul. 4320. Ante Chr. 484. Olymp. 77. 1. V. C. Cas. 268. Var. 270.

" frigaleet; ubi cognoverint majorem esse u-
" tilitatem publicæ possessionis, quam agello-
" rum viritim divisorum. Eos enim docea-
" mus (inquiebat) " quantum interfit, & si fin-
" guli pauperes exiguum agellum acceperint,
" & in turbulentos vicinos inciderint, fore ut
" nec ipsi ob paupertatem eum colere possint,
" nec nisi vicinum, qui eum conducere ve-
" lit, reperiant: sin vero latifundia, varias &
" non contemnendas agricolis culturas ha-
" bentia, publice locentur, magni proventus
" inde ad remp. redeant. & fatius ipsis esse,
" quoties ad militiam proficiscuntur, ex hor-
" reis publicis frumentum & ex ærario stipen-
" dia accipere, quam in ærarium de suis for-
" tunis *conferre*, singulis interdum victus pe-
" nuria laborantibus, eosque multo magis im-
" pecuniæ collatione gravatum iri dicebat.

LXXIV. ¶ Quum Appius hanc sententiam dixisset, & optime sentire visus fuisset, secundo loco rogatus A. Sempronius Atratinus, hæc dixit: " Primum, laudandus est mihi Appius, ut vir " prudentissimus in prævidendis rebus fu-
" turis multo antequam eveniant, & ut sen-
" tentiarum honestissimarum utilissimarum-
" que auctor, & ut qui constanter in propo-
" sito manet nec ab eo dimovetur, & nec
" metu cedit, nec gratia flectitur. Semper e-
" nim illum laudo & admiror, tum ob ejus
" prudentiam, tum etiam ob fortitudinem in
" periculis: nec aliam sententiam dicam, sed
" & ipse hanc sequar, paucis quibusdam ei
" additis, quæ Appius omisisse mihi videtur.
" Nam Hernicis & Latinis, jure civitatis à
" nobis recens donatis, ne ipse quidem agros
" nostros dividendos censeo. nec enim ex quo
" illi in amicitiam nostram recepti sunt, hunc
" agrum nobis paravimus: sed multo ante,
" nostroque marte, nullis externis auxiliis nos
" adjuvantibus hostibus ademptum possidi-
" mus. Ipsisque respondeamus, possessiones
" eas quas antea unusquisque nostrum habe-
" bat, quo tempore amicitiam iniimus, opor-
" tere suis dominis proprias ac perpetuas ma-
" nere; ita ut illis non adimantur: quicquid
" vero agri, post fœdus ictum, in communi
" militia armis paraverimus, ex hoc unum-
" quemque partem, quæ sorte ei obtigerit, ha-
" biturum. Hæc enim nec sociis, velut injuria
" affectis, justæ iræ materiam præbebunt; nec
" efficiunt ut pop. Rom. metuat, ne utilita-
" tem honestati antepositisse videatur. Cæte-
" rum, electionem virorum, quos Appius agri
" publici finitores esse censebat, valde appro-
" bo. Hac enim re fiet, ut multo liberius cum
" plebe agere possimus: siquidem nunc utro-
" que nomine indignatur, tum quia ipsa ex
" publicis possessionibus nullum fructū perci-
" pit, tum etiam quia nonnulli de nobis nullo
" jure iis fruuntur. Sed si has publicas esse
" viderit, earumque proventus in publicos &
" necessarios usus impendi; non putabit sua
" referre, utrum agris an eorum proventibus
" fruatur. Non dicam enim nonnullos inopes

" ἐπαίνου μαθόντες ὅτι λυσιτελεστέρα ἡ μερὶς ἐκείνης
" μελίδος, ἢ κοινὴ μὴ πᾶσιν ἴσην κτῆσιν. διδάσκωμεν δ' αὐ-
" τοὺς, ἔλεγεν, ὅσον τὸ διάφορον, ἢ ὡς ἓν μὲν ἕκαστος ἢ
" πενήτων γένηται μέγα λαβὼν, ἢ τύχοι γείτονας ὀχλη-
" ρὸς ἔχειν ὅτε γὰρ αὐτὸς ἱκανὸς ἔσῃ τοῦτο γεωργεῖν
" δι' ἀπορίαν, οὔτε τὸν μισθωσόμενον, ὅτι μὴ γείτο-
" να, εὑρήσῃ· εἰ δὲ μεγάλοι κλῆροι, πωλεῖλαί τε ἢ ἀξιο-
" λόγως ἔχοιτο γεωργεῖν ἐργασίας, ἀπὸ τοῦ τῆς κοινῆς μι-
" σθοῦτο, πολλὰς οἴσουσι προσόδους· καὶ ὅτι κρεῖττον
" αὐτοῖς ἔστι, ὅταν ἐξίωσιν ὅτε τὸς πολέμους, ἐκ τῆς
" δημοσίου [b] ταμείας τὸν ἐπιστασμόν τε καὶ ὀψωνισμὸν λαμ-
" βάνειν, ἢ ἐκ τῶν ἰδίων οἴκοθεν εἰς [c] ταμεῖον, ἐκείσε §42
" τοὺλιμμένων [d] ἔχειν ὅτι ἡ βίαι, καὶ ὅτι μᾶλλον ἐν τῷ
" συμπορίζειν τὸ ἀργύριον διαφαρισομένων.

Ταῦτ' εἰσηγησαμένου τινὸς γνώμην [e] Ἀππίου, καὶ σφόδρα δόξαντος εὐδοκιμεῖν. δεύτερος ἐρωτηθεὶς Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος ἔλεξεν " Ἀππίου μὲν " οὖν ἔγωγε πρῶτον ἐπαινῶ, ὡς φρονήσεώς τε ἐμπειρό-
" τατον ὄντα τῶν μελλόντων, καὶ γνώμας τὰς καλλίστας
" περὶ πολλοῦ τὰ μέλλοντα, καὶ τὰ δεινὰ ἔχει· γνώμην τε οὐχ
" ἧττον [i] περὶ τὰ δεινὰ ἔχειν ἀποδεικνύμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ταύτην ἀποδείκνυμι, μικρὰ
" ἔτι προσθεὶς αὐτῇ, ἃ μοι δοκεῖ παραλιπεῖν Ἀππιος [k] ἐνό-
" κει. Ἑρνικας μὲν γὰρ καὶ Λατίνους, οἷς νεωστὶ δεδώκα-
" μεν τὴν ἰσοπολιτείαν, οὐδ' αὐτὸς οἶμαι δεῖν κληροῦχων
" τὰ ἡμέτερα. ἃ γὰρ ἐξ οὗ προσῆλθον εἰς τὴν φιλίαν ἡμῖν,
" ταύτην τὴν γῆν κλησάμενοι ἔχομεν, ἀλλὰ παλαίτε-
" ρον ἔτι, τοῖς ἑαυτῶν κινδύνοις, ἄνευ τοῦ ἄλλου προσ-
" φελήσαντος, ἀφελόμενοι τοὺς ἐχθρούς. ἀποκεκρί-
" μεθά τε αὐτοῖς, ὅτι τὰς μὲν προτέρας ἀπαρχὰς τὰς
" ἡμῖν κλήσεις, ὅσας ἔχομεν εἴχομεν ὅτε τὴν φιλίαν συνε-
" πεθέμεθα, ἰδίας τε καὶ ἀναφαιρέτους ἐκείνοις δεῖ μένειν·
" [l] ὅσης δ' ἂν ἀφ' ἧς τοῖς συνθήκας ἐποιησάμεθα, κοινῆ
" στρατεύσαντες ἐκ πολέμου κύριοι γενόμεθα, τούτων
" μετάρξει ὃ ὀπιθάλλοι ἑκάστοις λάχος. ταῦτα γὰρ
" οὔτε τοῖς συμμάχοις, ὡς ἀδικουμένοις, ὀργῆς παρέξει
" δικαίας πρόφασις, οὔτε τῷ δήμῳ δέος μὴ δόξῃ τὰ
" κερδαλεώτερα πρὸ τῶν [m] εὐπρεπεστάτων αἱρεῖσθαι. τῇ
" τε αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν, οὓς Ἀππιος ἠξίου δεκτὰς γενέ-
" σθαι τῆς δημοσίας γῆς, πάνυ ἀδοκιῶ. πολλὴν γὰρ ἡμῖν
" τοῦτο οἴσει παῤῥησίαν πρὸς τοὺς δημοτικούς· ἐπεὶ νῦν γε
" ἀχθόμενοι κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι αὐτοὶ τῶν δημοσίων
" ἀγρῶν ἀποκλείουσι κτημάτων, καὶ ὅτι ἐξ ἡμῶν τινες οὐ δικαίως
" αὐτοὶ καρπῶνται. ἐὰν δὲ δημοσιωθέντα ἴδωσι, καὶ τοὺς
" ἀπ' αὐτῶν προσόδους εἰς τοὺς κοινοὺς καὶ ἀναγκαίους δαπα-
" νημάτων, οὐδὲν ὑπολήψονται σφίσι διαφέρειν, ἢ γῆς, ἢ τῶν
" ἐκ αὐτῆς καρπῶν μετέχειν. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι τῶν ἀπόρων

a Optime in *Cod. Vat.* ἄμεινον ὅτι αὐτοὶ &c. quo plane modo legendum esse conjiciebat *Portus*. c *Tamiæ Vat.* ut mox vers. sequ. e Omissum hîc ἀνῃρέθη, ut *Lapi* quoque versio indicat, *quam in ærarium ex propriis domibus inferre* &c. *Sylb.* d In *Cod. Vat.* ἴσην ἴσην, & mox ἢ in μᾶλλον. quo modo (ut etiam in *Cod. Rom.*) legendum esse docuit *Sylb.* e Deest *Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Rectius in *Cod. Vat.* ἀποκεκλειόμεθον. quo sæpe utitur *Dionysius*, ut nos monuit *Steph.* h Καὶ ἀνῃρέθη αὐτὸν *Vat.* i Πλεῖστα τὰ δεινὰ *Vat.* k Δοκεῖ *Vat.* l Ὅσων δ' ἂν *Vat.* m Malim εὐπρεπεστάτων αἱρεῖσθαι. *Sylb.* * Possis etiam ἴσον τὸ διάφορον accipere pro, *quantum sit* agri publici *pretium*. *Sylb.*

a Ἀλλὰ

"ἀπόρων εἶναι μᾶλλον διαφέρουσι αἱ ἀλλότριαι βλά-
"βαι τῆς ἰδίας ὠφελείας. οὐ μὴν ἀπόχρη γε, οἶο-
"μαι, τοῦτον ἐκάτερον ἐν τῷ ψηφίσματι γεγράφθαι, [a] ἀλ-
"λὰ δι' ἄλλης τινὸς οἴομαι δεῖν [b] διαφανείας τὸν δῆμον
"οἰκειώσασθαί τε καὶ ἀναλαβεῖν. διὸ μετὰ μικρὸν ἐρῶ,
"τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο ὑμῖν ἀποδείξομεν, μᾶλλον
"δὲ τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν καὶ τοῦτο διακτέον ἡμῖν.
543 "Ἐστι δέ που τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥηθέντας ὑπὸ τοῦ δη-
"μάρχου λόγους, ἔνθα ἤρετο τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον τόνδε
"Οὐεργίνιον, ἥντινα γνώμην ἔχει περὶ τῆς κληρουχίας,
"πότερα τοῖς μὲν πολίταις συγχωρεῖ διανέμειν τὰ δη-
"μόσια, τοῖς δὲ συμμάχοις οὐκ ἐᾷ· ἢ τῶν κοινῶν τῶν
"ἡμετέρων ἃ ἡδὲν ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαγχάνειν;
"καὶ αὐτὸς ὡμολόγησε [c] ὃ καθ' ἡμᾶς μέρος οὐ κω-
"λύειν τῆς κληρουχίας, ἐὰν πᾶσι ταῦτα κεκτῆσθαι ἐ-
"ναι δοκῇ· καὶ ἡ συγχώρησις ἥδε τοὺς τε δημάρχους ἐ-
"ποίησεν ἡμῖν συναγωνιστὰς, καὶ τὸν δῆμον εὐπειθέστε-
"ρον. τί οὖν παθόντες, ἃ τότε συνεχωρήσαμεν νῦν
"ἀναθησόμεθα; ἢ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τὰ γενάμενα καὶ
"τὰ καλὰ πολιτεύματα καὶ ἄξια τῆς ἡγεμονίας
"πολιτευομένοις, ἐὰν μὴ πείθωμεν τοὺς χρησομένους;
"οὐ πείσομεν δέ. καὶ τοῦτο οὐδεὶς ὑμῶν ἀγνοεῖ. [g] κα-
"λεπώτερον γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων ἀπαιτήσει-
"αν ἃ ψευσθέντες τῆς ἐλπίδος, καὶ τὰ ὁμολογη-
"θέντα μὴ κομιζόμενοι. εἰσήσεται δὲ πάλιν [h] φέρων
"αὐτοῖς ὁ τὰ τοιαῦτα ἡδονὴν πολιτευόμενος, καὶ οὐδὲ
"τῶν δημάρχων τις ἔπι μεθ' ἡμῶν στήσεται. τί οὖν
"ὑμῖν περαίτερον λέγω, καὶ τί προσθήσω τῇ Ἀπ-
"πίου γνώμῃ, μάθετε. ἀλλὰ μὴ προεξαναστῆτε, μη-
"δὲ θορυβήσητε, πρὶν πάντα ἀκοῦσαι ἃ λέγω. τοῖς
"αἱρεθησομένοις ὅπῃ χρὴ διέτασιν τῆς χώρας, καὶ προσο-
"ρισμὸν, εἴτε δέκα ἀνδράσιν, [i] εἴτε ὅσοις δή ποτε, ἐπιτρέ-
"ψατε διαγνῶναι τίνα τε αὐτῆς δεῖ, καὶ ὁπόσην κοινὴν
"εἶναι πάντων, καὶ κατὰ πενταετίαν μισθωμένην αὖ-
"ξειν [k] τὰς τοῦ δημοσίου προσόδους· ὁπόσον τε αὖ χρὴ εἶ-
"ναι τίνα τοῖς δημόταις ἡμῶν διαιρεθῆναι· εἶναι δ' ἂν ἐκεῖνοι
"κληροῦχον ἀποδείξωσι γῆν, ὑμᾶς διαγνόντας, εἴτε ἀπα-
"σιν, [l] εἴτε οἷς δή ἐστι κλῆρος, εἴτε τοῖς ἐλάχιστον ἔχου-
"σι τίμημα, εἴτε ὅπως ἂν βούλησθε, [m] καταψηφισα-
"τοῦς τε ὀφείλοντας αὐτῆς ἄνδρας, καὶ τὸ ὑμέτερον ψήφι-
"σμα, ὃ περὶ τῆς κληρουχίας ἐξοίσετε, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα
"δεῖ γενέσθαι, ἐπειδὴ βραχὺς ὁ λειπόμενός ἐστι τῆς
"ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος, τοὺς εἰσιόντας ὑπάτους
"ὡς ἂν αὐτοῖς κεκτῆσθαι δοκῇ ἔχειν, ἐπιτελέσαι. ἔτι γὰρ
"ὀλίγων τηλικαῦτα πραγμάτων δεῖται χρόνων, ἔτι ἡ

"ex aliorum detrimentis majorem voluptatem capere quam ex suis commodis. Non tamen (ut opinor) satis est, si hoc utrumque in S.C. scribatur, sed & alio officio plebem demerendam reficiendamque arbitror, de quo paullo post dicam; ubi prius caussam vobis ostendero, imo potius necessitatem, cur hoc quoque nobis sit faciendum. ¶ Scitis sane verba in concione à tribuno facta, quum ex altero consule isto Virginio quæsivit quidnam sentiret de illa agrorum divisione, utrum civibus quidem *Romanis* agrum publicum dividi permitteret, sociis vero non pateretur; an ne nobis quidem nostrorum communium agrorum partem sorte datam accipere permitteret? illumque respondisse se non impedire quo minus ager nobis divideretur, si hoc optime factum omnibus videretur: atque hac permissione & tribunos nobis adjunctos, & plebem mitiorem redditam. Quamnam igitur ob caussam ea quæ tunc concessimus, nunc denegabimus? aut quam majorem utilitatem generosa & præclara imperioque digna instituta nostra nobis afferent, nisi eorum usum persuaserimus? non persuadebimus autem. & hoc nemo vestrum ignorat. Qui enim spe sua fuerint frustrati, nec res sibi promissas acceperint, multo infensiores nobis erunt, quam illi qui nihil impetrare possunt. Iterum igitur veniet aliquis, qui, remp. ad eorum voluntatem administrans, *leges* ipsis gratas feret, nec ullus tribunus plebis amplius à nobis stabit. Quid igitur vobis faciendum censeam, & quid Appii sententiæ addam, audite: sed ne surgatis, neve tumultum excitetis, antequam omnia, quæ dicam, audieritis. Illis qui ad agrum inspiciendum & metandum eligentur, sive decemviri, sive quotcunque sint futuri, permittite ut discernant, quænam ejus pars, & quanta ad remp. pertinere debeat, ut in quinquennium locata publicos reditus augeat; item quantum agri, & quem plebi nostræ dividere oporteat. Quem vero agrum illi dividendum plebi assignarint, *suadeo ut* ubi de eo cognoveritis, sive omnibus, sive iis tantum qui nullam agri portionem habent, sive iis quorum census est minimus, sive etiam quomodocunque vobis placuerit, eum dividatis; atque finitorum creationem, & vestrum S.C. quod de agris dividendis estis facturi, & alia quæcunque sunt facienda (quoniam tempus quod horum consulum magistratui supersit breve est) sequentibus coss. committenda censeo, ut isti quod maxime è rep. videbitur, faciant. neque enim tanta negotia brevi temporis spatio indigent, neque coss.

Pet. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 77. 4. V. C. Cai. 268. Var. 270.

LXXV.

a Ἀλλὰ τῇ δι' ἄλλης Vat. b Διαφανείας μυστείας Vat. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit *moderata cultione.* c Ὅτι ἤρετο Vat. quod maluit etiam *Sylb.* d Rectius διδ' ἡμῖν in [Vat. &] *Lapi Cod.* ut supra in tribuni oratione, p. 518. v. 35. ἀξιῶν διδ' ἡμῖν αὐτοῖς διαμεῖναι τὰ κοινά. *Rom. Cod.* habet ἢ τῶν κοινῶν τῶν ἡμετέρων διδ' ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαμβάνειν, *de communibus & nostris nullam nobis portionem accipere concederet. Sylb.* e *Lapus* vertit, *sortitionem se inter nos non prohibere.* ubi si τὸ καθ' ἡμᾶς μέρος absolute accipere velis pro, *quod ad nos attinet*, accus. casu legendum erit τὸν κλῆρον. at si periphrastice accipiamus pro τῶν ἡμῶν δημοσίων ut v. 36. loquitur, nulla mutatione opus erit. *Sylb.* f Τί δὲ μεθέντες Vat. g *Lapi* versio hanc lectionem agnoscit. Sed possis genitivum τῶν μὴ τυγχανόντων etiam partitive accipere, ut sensus sit; inter eos qui cupiis frustrantur, gravius commoveri eos qui & spe sua & promissis sibi factis eluduntur. *Gelenius* hoc modo legisse videtur, χαλεπώτερον γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων τὰ ἐλπίδος ψευδόντων, ἀπαιτήσειαν οἱ τὰ ὁμολογούμενα μὴ κομιζόμενοι. *Sylb.* In Cod. Vat. Χαλεπώτερον γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων ἀπαιτήσειαν οἱ ψευδόντες &c. h Νίμιος desiderari existimat *Portus.* In Cod. Vat. Φέρων αὐτοῖς. ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit, *ferens eos* &c. i Εἴθ' ὅσοις Vat. k Τὰς τοῦ ταμείου προσόδους· ὁπόσον τ' ἂν Vat. l Εἴθ' ὅσοις Vat. m In Ed. *Steph.* & *Lapi Cod.* nulla distinctio post καταψήφισμα. error plane manifestus. Rectius in Cod. Vat. καταψήφισμα τῶν δι' ἀρχῆς. n Καὶ τ' ἄλλα Vat. o Usitatius ἐπιόντας.

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 77. 1. V.C. Cæs. 268. Var. 270.

"coss. isti inter se dissidentes prudentius pro-
"spicient quid sit utile, quam qui post eos
"creabuntur, si modo illi (uti speramus) con-
"cordes fuerint. Multis autem in rebus dila-
"tio est utilis, & minime periculosa; & tem-
"pus multa unius diei spatio mutat; & ma-
"gistratuum remp. administrantium concor-
"dia omnium bonorum civitatibus caussa esse
"solet. Atque hæc est mea sententia: sed si-
"quis aliam meliorem habet, eam dicat.

LXXVI. ¶ Quum autem is finem dicendi fecisset, ab omnibus qui aderant magnis laudibus est exceptus: omnesq;, qui post eum rogati fuerunt, in eandem sententiam iverunt. Post hæc igitur tale S C. factum est: ut decemviri ex consularibus natu maximi crearentur, qui agro publico terminato pronunciarent, quantum ejus locandum esset, & quantum plebi dividendum: cæterum & iis qui jus civitatis essent adepti, & sociis, si quis ager communi militia postea partus fuisset, singulis portio, quæ sorte illis obtigisset, ex fœdere daretur. decemvirorum vero creatio, & agrorum divisio, & alia quæcunque essent agenda, sequentibus coss. curæ essent. Hoc S C. ad populum relatum Cassii conciones cohibuit, & inopum glisscentem seditionem ulterius progredi non sivit.

LXXVII. ¶ Anno sequenti, septuagesimæ quartæ olympiadis initio, qua vicit in stadio Astylus Syracusanus, archonte Athenis Leostrato, Quinto Fabio & Servio Cornelio coss. *duo* patricii juvenes omnium nobilissimi, qui tum majorum dignitate, tum sodalitiis *& clientelis*, ac opibus suis multum poterant, & qui ut juvenes nemini juniorum in publicis negotiis tractandis erant secundi, Cæso Fabius, frater ejus qui tunc consul erat, & Lucius Valerius Poplicola, frater ejus qui reges expulerat, eodem tempore quæstores, ac ideo convocandæ concionis jus habentes, Sp. Cassii, qui superiore anno consulatum gesserat, & qui legis agrariæ auctor esse ausus fuerat, nomen ad populum deferunt, tyrannidis affectatæ eum accusantes, diemque ei dixerunt, qua apud populum caussam dicere jusserunt. Quum autem ad diem dictam plurima turba confluxisset, convocata ad concionem multitudine, hominis manifesta acta nihil boni in se habuisse prolixa oratione demonstrarunt. Ac primum quidem quod Latinis, qui se jure civitatis donari satis habebant, & magnæ suæ felicitati tribuebant si modo hoc quoq; impetrarent, non solũ jus civitatis, quod petebant, in suo consulatu largitus fuisset, sed etiam tertiam prædæ partem, si communis esset militia, dari decrevisset: deinde, quod Hernicos (quibus bello subactis satis esse debebat, si & agri sui parte aliqua mulctati non fuissent) amicos pro subditis, & ci-

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 1/2. V.C. Cæs. 269. Var. 271. Q. Fabio & Ser. Cornelio, Sp. coss. Cassius in judicium vocatus & condemnatus tyrannidis.

"νῦν ταράζουσα ἀρχὴ φεγγιμώτερον ἂν καθεμάθοι τὰ
"συμφέροντα τῆς μετὰ ταῦτα ἀποδεχθησομένης, ἐὰν
"ἀκέρη γε, ὥσπερ ἐλπίζομεν, ὁμονοῆ. χρήσιμον δὲ πρᾶ-
"γμα ἐν πολλοῖς ἡ ἡσυχία σφαλερὸν ἀναβολὴν ἡ πολλὰ
"ὁ χρόνος ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μεταπίθησι· ἡ ὃ μὴ ταραχὴ-
"ζον τοῖς προεστηκόσι τὰ κοινὰ, ἁπάντων ἐν ταῖς
"πόλεσιν ἄριστον. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα ἀποφαίνομαι γνώμην·
"εἰ δέ τις ἄλλο κρεῖττον εἰσηγεῖται, λεγέτω.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγέ-
νετο, [b] ἡ μὲν δὴ εἰς τὸ μετ' ἐκεῖνον ἐρωτηθέντας, ἑτέραν γνώ- 544
μην ἀποφήνασθαι. γενέσθαι δὴ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς βουλῆς
δόγμα τοιόνδε· ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπάτων [c] ἀποδεχθῆ-
ναι δέκα τοὺς πρεσβυτάτους, οἵτινες ὁρίσαντες τὴν δημοσίαν
χώραν, ἀποδείξουσιν ὅσην τε δεῖ μισθοῦσθαι, καὶ ὅσην τῷ δή-
μῳ διανεῖμαι· τοῖς δὲ ἰσοπολίταις τε καὶ συμμάχοις, ἐάν
τινα ὕστερον ὁπλίσωσιν κοινῇ στρατευσάμενοι, ὃ ἐπιβάλλον
ἑκάστοις κατὰ τὰς ὁμολογίας ὑπάρχειν μέρος· τὴν δὲ αἵρεσιν τῶν
ἀνδρῶν, καὶ τὴν διανομὴν τῆς κλήρου, καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ γενέ-
σθαι, τοὺς εἰσόνσας ὁπλίτας ὑπάτους. τοῦτο τὸ δόγμα
εἰς τὸν δῆμον εἰσενεχθὲν τόν τε Κάσσιον ἔπαυσε τῆς δημα-
γωγίας, καὶ τὴν ἀναρριπιζομένην ὑπ' αὐτοῦ τῶν πενήτων στάσιν ἐκ
εἴασε περαιτέρω προελθεῖν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμ-
πιάδος ἐνεστώσης, ἣν ἔσχε στάδιον Ἄστυλλος Συρακούσιος, Ἀ-
θήνησι δὲ ἄρχων ἦν Λεόστρατος, Κόιντου Φαβίου, καὶ Σερβίου
Κορνηλίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικί-
ων, νέοι μὲν ἔτι τὴν ἡλικίαν, [d] ὑπερφανέστατοι δὲ τῶν ἄλλων, καθά τε
ἀξιώσεις προγόνων [e] καὶ κατὰ ἑταιρείας τε καὶ πλοῦτος μέ-
γα δυνάμενοι, καὶ ὡς νέοι τὰ πολιτικὰ θεράτειαν ἥδιστοι τῶν
ὁμηλίκων χείρους, Καίσων Φάβιος ἀδελφὸς ὢν τότε ὑπάτου
ὄντος, καὶ Λεύκιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας [f] ἀδελφὸς ὢν κα-
ταλύσαντος τοὺς βασιλεῖς, τὴν ταμιευτικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν
κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκκλησίαν συνάγειν ὄντες
κύριοι, τὴν ὑπαλεύσαντα [g] τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ Σπόριον Κάσ-
σιον, καὶ τολμήσαντα [h] τοὺς περὶ διανομῆς εἰσηγήσασθαι νόμους,
εἰσηγεῖσθαι εἰς τὸν δῆμον ὅτι τυραννίδος αἰτίαν, καὶ προσπόν-
τες ἡμέραν ῥητὴν, ἐκάλουν αὐτὸν ὡς ὅτι τοῦ δήμου τὴν δίκην
ἀπολωλησόμενον. ὄχλου δὲ πλείου συναχθέντος εἰς τὴν ἀπο-
δεχθεῖσαν ἡμέραν, συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν ὁ πλῆθος,
τά τε ἐμφανῆ τοῦ ἀνδρὸς [i] ἔργα ἐπ' ἀγαθοῖ χρηστῷ γενόμενα
διεξῆλθον· ὅτι Λατίνοις μὲν πρῶτον, οἷς [k] ἀπέχρη πολιτείας
κοινῆς ἀξιωθῆναι, μέγα εὐτύχημα ἡγουμένοις εἰ καὶ ταύτης τύ-
χοιεν, καὶ μόνον ἦν ἤτουν [l] ἰσοπολιτείαν ὕπαλος ὢν ἐκκεκλησμένος,
ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρου, [m] ἐὰν κοινὴ γένηται στρα-
τιά, τὴν τρίτην ἐψηφίσατο δίδοσθαι· ἔπειτα Ερνικας, οὓς πολέ-
μῳ χειρωθέντας ἀσπάσιον [n] ἔχρην, εἰ μὴ καὶ τῆς αὐτῶν χώ-
ρας ἀφαιρέσει τινὶ ζημιωθεῖεν, φίλους μὲν ἀντὶ ὑποτελοῦς
ἐποίησε,

a Σταπάζον οὐ τοῖς Var. b Καὶ ἀδὴς ἦ Var. c Δέκα ἀποδεχθῆναι & mox v. 23. πρὸ δ' ἑξῆς in Cod. Var. d Scribo ὑπερφανέστατοι δὲ τῶν ἄλλων κατά γε ἀξιώσεις προγόνων, ut post hunc genitivum ἡλικίαν ponatur, & sequentia καὶ καθ' αἷς ἑταιρείας τε καὶ πλοῦτος cum μέγα δυνάμενοι jungantur. Pro hac mea lectione facit omnino locus alter *Dionysii*, γένους τε ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλαι δυνάμενοι. *Steph.* e Καὶ ἀφ' αἷς ἑταιρείας Var. f Ita etiam in [Var. &] *Lapi* Cod. Sed *Glareanus* mavult, *ex fratre* (*sc.* Marco Valerio) *nepos*, ἀδελφιδοῦς seu ἀδελφιδοῦν, indemque *Gelenius*. Atque hoc ipsum (inquit *Sylb.*) manifestum esse videtur ex iis quæ sequuntur infra p. 553. [juxta *Ed. Sylb.*] g Τῷ πρόσθ' ἐνιαυτῷ Var. h Τοὺς ἀεὶ τῆς ἀγορᾶς Var. i Ἔργα ὡς ἐπ' ἀγαθοῖ Var. k Perperam in *Ed. Steph.* δόντας. l In *Ed. Steph.* ὑπατείαν. Πολιτείαν Var. atque ita legisse videtur *Lapus*, qui male vertit, *civilitatem*. Suam lectionem tuetur *Sylburgius* ex p. 516. v. 43. & p. 519. v. 11. Verum πολιτείαν malim, si vox κοινὴ (quæ supra v. 42. exprimitur) cum ea subaudiatur. m Rectius forsan ἐὰν κοινὴ γένηται στρατεία. *Sylb.* n Ἔχρῃν usitatius, *Sylb.*

a Πολίτας

ἐποίησε, [a] πολίτας τε αὐτὶ ὑπολελῶν, γῆς τε καὶ λείας, [b] ἵν' ἐὰν ὁπότε παντὸς κλήσωνται, ἡ ἑτέρων ἔταξε λαμβάνειν τρίτον μοῖρα. ὅστε μεριζομένων εἰς τρεῖς κλήρους ἡ λαφύρων τοὺς μὲν ὑπηκόους τε καὶ ἐπήλυδας δημοσίας λαμβάνειν, τοὺς δὲ αὐτογενεῖς καὶ ἡγεμόνας τρίτην μοῖρα. ὁπόσα δὲ τούτῳ δυοῖν τοῖν ἀποφαντάτοιν ἑτέροις ἐπιδείκνυσαν αὐτοῖς συμβησόμενον, ἐάν τινας ἑτέρους διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας προσθέλωνται ταῖς αὐταῖς τιμῆσαι δωρεαῖς, αἷς Λατίνους τε ἐτίμησαν, καὶ τοὺς μηδ' ὁτιοῦν ἀγαθὸν ἀποδειξαμένους Ερνικας. μιᾶς γὰρ καταλειπομένης αὐτοῖς τρίτης μοίρας, ἢ οὐκ ἔξειν ὅ,τι δώσουσιν ἑκείνοις μέρος, ἢ τὰ ὅμοια ψηφισαμένους, μηδὲν ἑαυτοῖς καταλείψειν. [c] Πρὸς δὲ τούτοις, διεξήεσαν ὅτι δημεύσας τὰ κοινὰ τῆς πόλεως ὑπεβάλλόμενος, ὅτε τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ὅτε τῷ συνεδρίῳ δοκοῦν, βίᾳ χωρεῖν ἐμέλλησε τὸν νόμον, ὃς μόνος ἦν ἀσύμφορός τε καὶ ἄδικος, ὅτι προβουλεῦσαι δέον τὸ συνέδριον. καὶ εἰ δόξειεν ἑκείνῳ, κοινὴν ἅπαντων ἔναι τὴν ἐπὶ τέλει τιμὴν φιλανθρωπίαν, ἑνὸς ἀνδρὸς ἐποίει τὴν χάριν· ἀλλὰ καὶ κατ' ἑκεῖνο ὃ πάντων μετριώτατον, ὅτι λόγῳ μὲν δόσις ἦν τοῖς πολίταις τῆς δημοσίας χώρας, ἔργῳ δὲ ἀφαίρεσις, Ρωμαίων μὲν τὴν κλησαμένων αὐτήν, μίαν μοῖραν λαμβανόντων, Ερνίκων δὲ καὶ Λατίνων, ἧς οὐδὲν αὐτοῖς μετῆν, τὰς δύο· καὶ ὡς οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἐναντιωθεῖσι, καὶ προσκαλύειν [d] ἑαυτῷ οὐκ τῷ νόμῳ ἀξιοῦσι μέρος τὸ κατὰ τὴν ἰσομοιρίαν τὴν ἐπηλύδων, ἐπείσθη, ἀλλὰ καὶ δημάρχοις, καὶ συνεδρίῳ, καὶ βουλῇ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, ταναντία προσῆλθεν διετέλεσε. διεξελθόντες δὲ ταῦτα, καὶ μάρτυρας αὐτῶν ἀπαγαγόντες τοὺς πολίτας ποιησάμενοι, μετὰ τοῦτο ἤδη καὶ τὰς ἀπορρήτους τῆς τυραννίδος παρείχοντο πίστεις, ὡς [e] χρήματά τε συνενέγκαιεν αὐτῷ Λατῖνοι καὶ Ερνικες, καὶ ὅπλα προσκευάσαιντο, καὶ συμπροθυμοῖντο ὡς αὐτὸν ὁ θρασύτατοι τῶν ἐν τῇς πόλεσι νέων, ἀπορρήτά τε ποιούμενοι βουλευτήρια, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα ὑπηρετοῦντες, καὶ παρείχοντο [f] τοὺς τούτων μάρτυρας πολλοὺς μὲν ἀστοὺς, [g] πολλοὺς δὲ οὐκ τῶν ἄλλων συμμαχίδων πόλεων, οὔτε φαύλους οὔτε ἀφανεῖς. οἷς ἐπίστευσεν ὁ δῆμος, καὶ αὖτε λόγοις ἔτι ὑπαχθεὶς, ὡς ὁ ἀνὴρ οὐκ πολλῆς παρασκευῆς συγκειμένους διέβετο, οὔτε αὖτῳ εὐδοὺς, πρῶν μὲν ἀμφὶ παίδων μεγάλῳ παρεχόντων εἰς ἔλεον ἐπικουρίαν, [h] πολλῶν δὲ ἄλλων συγγενῶν τε καὶ ἑταίρων συνολοφυρομένων, οὔτε τῶν καθὰ πολέμους ἔργων, δι' ὡς ἐπὶ μήκιστον ἦλθε τιμῆς, φειδώ τινα [i] ποιησάμενος", καταψηφίζεται τῇ δίκῃ. ὥστε τε ἄρα ἦν στερεὸς πρὸς ὃ τῆς τυραννίδος ὄνομα, ὥστε οὐδὲ σὺν τῷ τιμήματι τῆς δίκης μείρακα ὀργῇ ἐχρήσατο πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ θανάτου ἐπίμησεν. εἰσῆει γὰρ αὐτὸν δέος μὴ φυγὰς ἐλαθεὶς ἐκ τῆ πατρίδος, ἀνὴρ στρατηγήσας πολέμους τε τότε δεινότατος, ὅμοια δράσῃ Μαρκίῳ, τά τε φίλια [k] διαβαλὼν, καὶ τὰ ἐχθρὰ συν-

ves pro ſtipendiariis feciſſet, & agri ac prædæ, quæcunque parta *in poſterum* eſſet, aliam tertiam partem accipere ſtatuiſſet. ita ut, præda trifariam diviſa, ſubditi & advenæ duas partes acciperent, ipſi vero indigenæ & domini tertiam. Hinc autem è duobus abſurdiſſimis alterutrum ipſis eventurum demonſtrabant, ſi quos alios ob multa & magna in ſe merita iiſdem donis honorare vellent, quibus Latinos honorarant, & Hernicos, quorum ne vel minima quidem in pop. Rom. merita exſtarent. Quum enim ipſis una tantum tertia eſſet reliqua, aut non habituros quam illis partem darent, aut ſi eadem eis decernant, nihil ſibi ipſis relicturos. ¶ Præterea dixerunt LXXVIII. eum, quum ſibi propoſuiſſet bona civitatis publicare, nec ex S C. nec ex collegæ conſenſu, vi legem perferre conatum fuiſſe: quæ non iſto tantum nomine pernicioſa & injuſta erat, quod, quum debuiſſet S C. præcedere, &, ſi patribus placuiſſet, ita demum iſtud beneficium omnium magiſtratuum commune eſſe, ipſe tamen illud ad unum hominem tranſtuliſſet; ſed etiam eo quod omnium erat graviſſimum, quia verbis quidem ager publicus gratis dividebatur civibus, ſed re ipſa Romanis qui eum quæſierant auferebatur; quod unam tantum partem accepturi eſſent, Hernici vero & Latini, ad quos is ager nihil pertinebat, duas; & quod ne tribunis quidem intercedentibus, & alterum legis caput, in quo agebatur de æqualitate partium advenis concedenda, tolli poſtulantibus, paruiſſet, ſed & tribunis & collegæ & ſenatui omnibuſque optime reip. conſulentibus pertinaciter adverſatus eſſet. His autem enarratis, atque omnium civium teſtimonio confirmatis, poſtea arcana etiam tyrannidis argumenta protulerunt, Latinos & Hernicos ei pecunias facta collatione dediſſe, & arma comparaſſe, & audaciſſimos quoſque illorum populorum juvenes eum ſectari, & conſilia occulta inire, multarumque aliarum rerum præterea illi miniſtros eſſe. Harum quoque rerum teſtes producebant multos cives, multoſque aliarum fœderatarum civitatum viros, nec contemnendos nec ignobiles. Quibus fidem habuit populus, nec amplius oratione motus quam ille compoſuerat & valde accurate præmeditatus fuerat, nec miſericordia flexus, quamvis trium ejus liberorum magnum eſſet momentum adjumentumque ad miſericordiam ei conciliandam, quamvis etiam multi alii tam cognati quam amici lugentes ei adeſſent, nec rerum in bellis geſtarum, ob quas ad maximos honores fuerat provectus, ulla ratione habita ut ei veniam daret, eum damnavit. Adeo autem infenſus erat tyrannidis nomini, ut ne in æſtimanda quidem pœna modum iræ ſervarit in eum, ſed eum capite damnarit. Verebatur enim ne ſi ex patria in exſilium pulſus fuiſſet, vir artibus imperatoriis omnium ætatis ſuæ præſtantiſſimus, idem faceret quod Marcius, & amicos criminaretur, & hoſtes concitaret, atque ita patriæ bellum graviſſimum

Per. Jul. 4131. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74 ¼. *V. C. Cas.* 269. *Var.* 271.

545

546

a Πολίτας δὲ *Vat.* b *Forte* malit ἢν ἄν. c Πρὸς δὲ τούτοις minus recte in *Ed. Steph. & Cod. Vat.* d Ἐπ τῷ νόμῳ ἡμῖν *Vat.* e Χρήματά τε ἂν ἐπενεγκεῖν manifeſto errore in *Cod. Vat.* f Τοὺς αὐτῶν μάρτυρας *Vat.* g Πολλοὺς δ' ἐκ *Vat.* & mox οὔτ' ἀφανεῖς. & v. 47. ἐφ' ᾧ τῇ. h Πολλῶν δὲ ἄλλων *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Forſan rectius ἀλλοτρίων præſ. temp. ut mox ſequitur συνιστὰς. *Sylb.*

Ol. 71. 1. A.U.C. Cav. 269. Var. 271.

mum inferret. Quare, quum hoc judicium hunc habuisset exitum, quæstores hominem ductum ad rupem foro imminentem, omnibus inspectantibus, de saxo præcipitem dederunt. Hoc enim supplicium capite damnatorum tunc Romanis erat vulgare.

LXXIX. ¶ Quæ igitur de hoc homine traduntur, & ad fidem propius accedunt, hæc sunt. Veruntamen & id quod minus est probabile (quando hoc quoque à multis creditur, & scriptis fide dignis proditur) silentio minime prætereundum est. Sunt igitur qui dicunt, quum adhuc consilia tyrannidis, quæ ab eo effectabatur, omnibus essent incognita, primum patrem Cassii suspicione motum, cum rem accuratissime perquisisset, senatum adiisse: deinde, quum filium eo venire jussisset, ejus consilia indicasse, eumque accusasse, & ab ipso quoque senatu damnatum domum duxisse, eumque interfecisse. Morum igitur asperitas & inclementia patrum in filios fontes, præcipue vero in ejus seculi Romanis, facit ut ne hæc quidem opinio videatur rejicienda: quoniam & ante Brutus, qui reges expulerat, ambos filios ex lege in maleficos lata capitali supplicio dignos judicavit, eosque securi * percussit, quod viderentur regum reditui favere. Et post illum Manlius, bello Gallico imperator, filium, egregiam operam in pugna navantem, fortitudinis quidem ergo coronis pro præmio fortitudini debitis ornavit: sed contumaciæ crimen illi objiciens, quod in eo castello ubi collocatus fuerat non mansisset, sed contra ducis imperium ad pugnam exiisset, ut stationis desertorem necavit. Et multi alii patres, partim majoribus partim minoribus de causis, nec filiis pepercerunt, nec eos sunt miserati. Propterea igitur (ut dixi) hanc opinionem, quasi parum probabilem, rejiciendam esse non censeo: sed alia argumenta non minimi momenti me retrahunt inde, & in alteram sententiam traducunt; tum quia post Cassii mortem & ædes solo æquatæ, & ad hanc usque diem earum area vacua sub dio relicta est extra Telluris ædem, quam postea pop. Rom. in quadam ejus parte exstruxit, in via quæ ad Carinas fert; *tum quia* ejusque bona publicata sunt, unde & in aliis templis primitiæ *diis* dicatæ, atque etiam Cereri æneæ statuæ, cum inscriptione quæ declarat quorum bonorum sint illæ primitiæ. Quod si pater ejus index simul & accusator & punitor fuisset, nec ejus domus fuisset diruta, nec bona publicata. Apud Romanos enim filii patribus adhuc viventibus nihil proprium possident, sed & ipsis pecuniis & corporibus filiorum patribus arbitratu suo uti permissum est. quare pop. Rom. ob filii delicta patri, qui tyrannidis ab eo affectatæ indicia detulisset, bona auferre, eaque

πάις, ἡ πόλεως ἄφωνον ἐπαγάγῃ τῇ πατρίδι. τοῦτο ὃ τέλος ἦν δίκης λαβέσης· ἀλαλόλιξε δὲ ταμίας τὸ ἄνδρα ὃτι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀξιοχρέω κρημνὸν, ἀπάλλων ἀρίστων, ἔρριψεν κατὰ τὸ πέτρας, αὐτὴ δὴν τοῖς τότε Ρωμαίοις ἐπιχώριος τὸ ὃτι θανάτῳ ἀλόγιστον ἡ κόλασις.

Ὁ μὲν οὖν πιθανώτερος τῶν [b] παραδεδομένων ὑπὲρ ἀνδρὸς λόγων, [c] τοιόσδε ἐστίν. δεῖ δὲ καὶ τὸν ἧττον πιθανὸν, ἐπειδὴ καὶ κεῖνος ἀπιστεῖσθαι ὑπὸ πολλῶν, καὶ οὐ γραφῆς ἀξιοχρέοις φέρεται, μὴ παρελθεῖν. [d] λέγω δέ τισιν ὡς ἄλλως πᾶσιν ὄσοις ἔτι τὰ ὑπ' αὐτῶν συσκευαζομένης τυραννίδος, τοῦτον ὑποπτεύσας ὁ πατὴρ τὸν Κασσίου, καὶ διὰ τῆς ἀκριβεστάτης βασάνου τὸ πρᾶγμα ἐξετάσας, ἔσχεν ὃτι τῶν βουλῶν· ἔπειτα κελεύσας ἐλθεῖν τὸν υἱὸν, μητρυιᾶς τε καὶ πλήθους αὐτῷ ἐγένετο κατάγνωσις δὲ καὶ τῆς βουλῆς, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀπέκτεινεν. ὃ μὲν οὖν πικρὸν καὶ ἀπροσδιόνυσον τῆς τῶν πατέρων ὀργῆς εἰς [e] τοὺς ἀδικοῦντας καὶ μάλιστα οἱ τοῖς τότε Ρωμαίοις, οὐδὲ ταῦτα ἀπιθανεῖται τὴν πρόφασιν· ἐπεὶ καὶ πρότερον Βρούτος, ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἐλυμάνατο κατὰ τὸν τῶν κακούργων νόμον ἀποθανεῖν, καὶ πελέκεσι τοὺς αὐχένας ἀπεκόπης, ὅτι συμπράττειν τοῖς βασιλεῦσιν ἐδόκουν τὴν κάθοδον. καὶ μὴν ταῦτα Μάλλιος, ὁ τοῦ [f] Γαλατικῷ πολέμῳ στρατηγῶν, τὸν υἱὸν ἀριστεύσαντα κατὰ πόλεμον, τὸν μὲν ἀνδρίας ἕνεκα τοῖς [g] ἀγωνίοις στεφάνοις ἐκόσμησεν· ἀπείθειαν δὲ [h] ὀπτικαλῶν, ὅτι οὐκ ἐν ᾗ ἐτάχθη φρουρίῳ ἔμεινεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑπάλαγὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἐξῆλθεν ἀγωνιώμενος, ὡς λειποτάκτην ἀπέκτεινε. καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες, [i] οἱ μὲν ὃτι μείζοσιν, οἱ δὲ ἐπ' ἐλάττοσιν αἰτίαις, ὕστε φειδὼ τῶν παίδων, ὕστε ἔλεον ἔσχον. καὶ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀξιῶ, ὥσπερ ἔφην, προβεβλῆσθαι τὸν λόγον, [k] ὡς οὐ πιθανόν· ἐκεῖνα δέ με ἀνθέλκει [l] τεκμήρια ὄντα οὐκ ἐλάχιστα, καὶ πρὸς τὴν ἑτέραν ἀγαγόντα συγκαλάθεσιν, ὅτι μὴ τὸ θανάτου τοῦ Κασσίου ἡ τε οἰκία κατεσκάφη, καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεῖται ὁ τόπος αὐτῆς ἅπας, ἔξω τοῦ νεὼ τῆς Γῆς, ὃν [m] ὕστερον ἡ πόλις κατεσκεύασε χρόνοις οὐ μέρει τινὶ αὐτῆς, καὶ τὸ ὃτι [n] Καρίνας φέρουσαν ὁδὸν, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ὅσα κοινὰ [o] ἀπέλαβεν· ἐξ ὧν ἀπαρχὰς καὶ ἄλλοις τε ἱεροῖς ἀνέθηκε, καὶ δὴ καὶ τῇ Δήμητρι τοὺς χαλκέους ἀνδριάντας, ὀπτικοφαῶς δηλοῦντας ἀφ' ὧν εἰσι χρημάτων ἀπαρχαί. εἰ δέ γε ὁ πατὴρ [p] μητρυιᾶς τε, καὶ κλήσεως, καὶ κολάσεως [q] ἐγένετο αὐτῷ, ὕτε ἂν ἡ οἰκία αὐτοῦ κατεσκάφη, ὕτε ἡ οὐσία ἐδημεύθη. Ρωμαίοις γὰρ οὐδὲν ἴδιον ὃτι κτῆμα ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων ὅπη βούλονται διατιθέναι τοῖς πατράσιν ἐπιτέτραπται. ὥστε οὐκ ἂν δήπου τοῦ πατρὸς οὐσίαν τοῦ μηνύσαντος τυραννίδα, ὃτι τοῖς τοῦ παιδὸς ἀδικήμασιν ἀφαιρεῖται καὶ δημεύεται ἡ πόλις ἦν εἰκός.

547

δικὰ

a Ἐπιζῆν Vat. b Παραδεδομένων Vat. c Τοιόσδε δὲ ἐστὶ Vat. d Λέγεται δή τισι Vat. quo modo & in Lapi Cod. nam vertit, dicitur itaque à quibusdam. e Post τοὺς ἀδικοῦντας desideratur ἰδίους. Lapus vertit, in lædentes remp. filios: ut legisse videatur, τοὺς τοῖς ἀδικοῦντας τὴν πόλιν ἰδίους. Sylb. f Cum Sallustio errare videtur, qui tradit, Manlium bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussisse. nam hoc ipsum bello Latino accidisse ex aliorum auctoritate certissimum est. Verum, cum verba Dionysii, τῷ πολέμῳ, indefinita sint; non necesse est ut de bello Gallico intelligantur. g Tectum nunc occurrunt hi dativi, τοῖς ἀγωνίοις στεφάνοις, non sine mendi suspicione: nam legendum videtur vel ἀγωνίοις, vel ἀγωνίοις, sive ἀγωνῖσι, ut intelligatur vel corona fortitudinis, vel corona civica. Sylb. h Legendum fortassis ὀπτικῶν. Sylb. i Οἱ μὲν ὑπὲρ μείζοσιν αἰτίαις, οἱ δ' ὑπ' ἐλαττόσιν, ὕστε &c. in Cod. Vat. k Ὡς ἀπίθανον Vat. l Τεκμήρια ὄντα ἐλάχιστα Vat. m Κρύπτει Vat. n Καρίνας in Ed. Steph. [Καρίνας Vat.] perperam; ut tum ex aliis aliorum scriptis perspicitur, tum ex Virgilio, Æneid. 8. v. 361. Sylb. o Ἀπῆλθεν Vat. p Μητρυιᾶς τε Vat. q Λύτῃ ἐγένετο, ὕτ' ἂν οἰκία αὐτοῦ Vat. r Ita vertit ac si legeretur ἀπογραφῆς. a Συγκα-

δὲ ἐν τούτοις τῷ πατρὶ τὴν ἐλευθερίαν ἢ λύειν μᾶλλον. ἔσπευδε δὲ ἀμφοτέρους, ἵνα ἐξῇ τοῖς ἀπαλλαττομένοις ὑπὸ πατρὸς βίου ἢ λύσεως τυγχάνειν.

Ἐπιβαλλομένων δέ τινων καὶ τοὺς παῖδας ἀποκτεῖναι τοῦ Κασσίου, δεινὸν ὂν ἔδοξεν εἶναι τῇ βουλῇ, καὶ ἀσύμφορον, καὶ συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο ἀφεῖναι τὸ μειράκιον τὴν τιμωρίαν, καὶ ἐπὶ πάσῃ ἀδείᾳ ζῆν, μήτε φυγῇ, μήτε ἀτιμίᾳ, μήτε ἄλλῃ συμφορᾷ ζημιωθέντα. καὶ ἐξ ἐκείνου δὴ τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιτήδειον γέγονεν ἕως ἐς καθ' ἡμᾶς διατηρούμενον ἡλικίας, ἀφεῖναι δὲ τιμωρίας ἀπολιπεῖν τοὺς παῖδας ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, ἐάν τε τυραννίδι ὄντες ὑπόδικοι τύχωσιν, ἐάν τε πατροκτονίαν, ἐάν τε προδοσίαν· ὃ μέγιστόν ἐστι παρ' ἐκείνοις ἀδίκημα. οἵ τε καταλύσαντες τοῦτο ἔθος τὸ ἐπιβαλόμενοι καὶ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ Μαρσικοῦ τε καὶ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἐπικηρυχθέντων ἐπὶ Σύλλα πατέρων ἀφελόμενοι τὰς μετεούσας τὰς πατρίους ἀρχὰς καὶ βουλῆς μετέσχον, καθ' ὃν ἐδυνάστευον αὐτοὶ χρόνον, ἐπιφθονόν τε ἀνθρώποις, καὶ νεμεσητὸν θεοῖς ἔργον ἔδοξαν ἀποδείξαθαι. τοιγάρτοι δίκη μὲν ἐκείνοις σὺν χρόνῳ τιμωρὸς ἐπ' ἐμπλὴν παρηκολούθησε, δι' ἣν οὐκ μείζω τε αὐχήματος εἰς ταπεινότατον πάθημα ἤχθησαν, καὶ ὑπὲρ γένος ὃ ἐξ αὐτῶν, ὅτι κατὰ γυναῖκας, ἔτι λείπεται. ὃ δὲ ἔθος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ὁ τούτους καθελὼν ἀνὴρ ἀποκαθέστησεν. ἐπ' Ἑλλήνων δὲ οὐχ ὅτως οἱ νόμοι ἔχει, ἀλλὰ τοὺς οὐκ τυραννίδι γενομένους ἅμα συναποκλίνεσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν· ὥσπερ οὐκ ἐκδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι. ἀλλ' ὁπότερ μὲν τούτων, εἴτε ὁ ἐπ' Ἑλλήνων ἀμείνων νόμος, εἴτε ὁ Ῥωμαίων ἔθος χρεῖττον, ἀφίημι τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν· ἐπάνειμι δὲ ὅπῃ καὶ ἐξῆς.

Μετὰ γὰρ τὴν Καισσίου θάνατον, οἱ μὲ αὐξάνοντες τὴν ἀριστοκρατίαν, θρασύτεροί τε καὶ ὑπεροπτικώτεροι τοῦ δημοτικοῦ ἐγένοντο· οἱ δὲ, ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίῳ εἰς ταπεινά, συνεσκάλησαν, καὶ ὡς ἄριστον ἀπολωλεκότες φύλακα τοῦ δημοτικοῦ μέρους, πολλὴν ἄνοιαν ἑαυτῶν ἐπὶ τῇ καταδίκῃ καλλιγόρουν. τούτου δὲ αἴτιον ἦν, ὅτι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ περὶ τῆς κληρουχίας οὐκ ἐπράττοντο οἱ ὕπατοι, δέον αὐτοὺς ἄνδρας τε ἀποδεῖξαι δέκα τοὺς ἀγροὺς τοὺς δημοσίους καὶ τὴν, [548] ἣν ἑκάστοις δεήσει, πόσην τε αὐτῆς καὶ τίσι δεήσει νεμηθῆναι. συνήεσάν τε πολλοὶ καὶ συνεφοίτων περὶ τῆς ἀπάτης ἐκάστοτε διαλεγόμενοι, καὶ ἐν αἰτίᾳ τοὺς πρόσθεν εἶχον δημάρχους, ὡς προδεδωκότας τὸ κοινὸν· ἐκκλησίαι τε συνεχεῖς ὑπὸ τοῦ τότε δημάρχου ἐγίνοντο, καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ὑποσχέσεως. ἔνθα δὴ συνειδότες οἱ ὕπατοι μηδὲν ἐποιήσαντο πολέμου πρόφασιν ὃ παραυτίκα ἐν τῇ πόλει μέρος καὶ ταραττόμενον ἔτυχε δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ λῃστηρίοις τε ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων πόλεων καὶ κα-

publicare noluissent. Propterea agrum priorem opinionem sequi malo. utramque tamen referre volui, ut lectoribus uti earum velint adhærere liceat.

¶ Quum autem nonnulli ipsos etiam Cassii liberos interficere conarentur, hoc atrox & perniciosum exemplum patribus est visum. Itaque, quum in curiam convenissent, factum est S C. quo adolescentulis pœna est remissa; illisque, nec exsilio mulctatis nec ignominia affectis, nec alia calamitate accepta, tutissime vivere concessum est. Et ab eo tempore usque ad hanc nostram ætatem hic mos Romæ perpetuo servatus est, ut nulla parentum delicta liberi suo supplicio luant; sive illi sint tyrannorum filii, sive parricidarum, sive etiam proditorum: quod apud illos crimen est gravissimum. Et qui hunc morem nostris temporibus antiquare aggressi sunt circa finem Marlici & civilis belli, quique liberis patrum Syllæ tempore proscriptorum a paternis honoribus atque senatu prohibuerunt, quamdiu ipsi rerum potiebantur, facinus & hominum invidia & deorum indignatione dignum patrare visi sunt. Quapropter, temporis progressu pœna *scelerum* vindex non contemnenda eos est secuta, qua factum est ut ex altissimo gloriæ fastigio in infimam fortunæ abjectæ conditionem deciderint, & ne eorum quidem genus, nisi per fœminas deductum, amplius sit reliquum. Ille autem qui hos sustulit, hunc morem ad pristinum usum revocavit. Cæterum apud nonnullos Græcos hoc haud ita moribus est receptum; sed alii quidem, ut liberi tyrannorum una cum ipsis patribus necentur, æquum censent; alii vero eos perpetuo exsilio mulctant: quasi natura non ferat, ut boni filii ex malis patribus, aut mali ex bonis nascantur. Sed utrum Græcorum mos sit melior, an Romanorum consuetudo sit præstantior, hæc cuivis relinquo dispicienda. Redeo autem ad historiæ seriem.

¶ Post Cassii mortem dominatus optimatum fautores ac amplificatores evaserunt audaciores, & plebejos despicere cœperunt: obscuri vero nominis & infimæ conditionis homines animos demiserunt, &, ut optimo plebis propugnatore amisso, magnæ dementiæ judicium suum damnabant. Cujus rei hæc erat causa, quod consules S C. de agro dividendo non exsequebantur, quum tamen deberent decemviros agris finiendis creare, & ad senatum referre, quantum agri, & quibus esset dividendum. jamque multi cœtus fiebant hominum de fraude illa assidue conquerentium, & superiores tribuni ut reip. proditores accusabantur: & ab illis qui tunc erant tribuni crebræ conciones habebantur, & promissa reposcebantur. Quibus rebus cognitis coss. decreverunt belli prætextu seditiosam & tumultuantem populi partem *ablegare*: forte enim eodem illo tempore ager Rom. finitimorum populorum latrociniis, & quibusdam excursionibus

LXXX.

LXXXI.

Turba domi.

a Συνεκλοτήσαντο *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* Vide p. 524. v. 34. scit *Vat.* atque expungendum esse viderat *Pert.* c Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* μὴ τὸν ναυτιλλόμενον. d *Merulam* potius pro *meritas*. incertum librariorumne incuria, an auctoris voluntate. *Sylb.* e Recte in *Cod. Vat.* ἐν μὴ τῷ γεωργεῖν, quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *præterquam per feminas*. idemque video placuisse *Sylburgio* & *Porto*. f Et hæc & infra v. 31. rectius ἀπ' Ἐκείνου in *Cod. Vat.* g Οἱ δ' οὐ φανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίῳ εἰς ταπεινά, *Vat.* h Καὶ γῆρων ἀναγνόντων *Vat.* i Τοιαῦτα *Vat.*

Var. Jul. 423.
Ante Chr. 483.
Olymp. 74 ¼.
V. C. Cat. 269.
Var. 271.

sionibus infestabatur. ut igitur has injurias ulciscerentur, belli signa proposuerunt, & copias urbanas conscribere cœperunt. Sed quum pauperes nomina non darent, nec ipsi contumaces possent legibus cogere; (tribuni enim pro multitudine pugnabant, paratique ad intercedendum erant, siquis vel corporibus militiam detrectantium vim afferre, vel pignora auferre conatus fuisset) post multas minas intentatas, se non passuros plebem ab ullis concitari, tacitam suspicionem reliquerunt, fore ut dictatorem crearent, qui, cæteris magistratibus abrogatis, solus potestatem tyrannicam & nullis rationibus reddendis obnoxiam esset habiturus. Quæ opinio quum plebejorum animos pervasisset, veriti ne Appium crearent, virum asperum & gravem, quidvis aliud perpeti maluerunt.

LXXXII. *Res foris gestæ.*

¶ Exercitibus igitur conscriptis, consules copias in hostes eduxerunt. Cornelius autem, irruptione in Vejentanum agrum facta, prædam in eo relictam abegit. Ac mox quum Vejentes legationem misissent, captivos pecunia redemptos illis reddidit, & inducias in annum concessit. Fabius vero cum altero exercitu in Æquorum agrum irrupit, inde in Volscorum. Aliquamdiu igitur, sed non diu tamen, Volsci agros suos diripi & vastari sunt passi. tandem vero, contempta Romanorum præsentium paucitate, correptis armis conferti ex agro Antiate, inito præcipiti potius quam tuto consilio, hosti obviam iverunt. Si igitur palantes Romanos inopinato adventu oppressissent, eos fœde in fugam vertissent. Jam vero quum consul adventum eorum per exploratores à se missos præsensisset, revocatis celeriter iis qui in pabulationibus erant dispersi, aciem, prout rei militaris disciplina postulat, instruxit. Volscos vero, qui contemptim & audacter veniebant, quum præter exspectationem omnes hostium copias vidissent instructas, ob rei inopinatæ aspectum timor invasit; neglectaque incolumitate publica, suæ quisque saluti consulit. Converso igitur itinere unusquisque fugiebat quanta maxima celeritate poterat, alii per alias vias; ac major pars incolumis in urbem rediit. sed parvus globus, qui erat instructissimus, quum in montis cujusdam verticem confugisset, ibique castra posuisset, noctem sequentem permansit: diebus vero sequentibus, quum consul præsidio militum collem cinxisset, omnesque exitus armis intercluisset, fame compulsus, traditis armis in ejus potestatem venit. Consul vero omnem prædam, qua potitus fuerat, & spolia & captivos per quæstores vendi jussit, pecuniamque in urbem detulit. Nec multo post castris ex hostico motis, copias in ipso anni exitu domum reduxit. * Instantibus vero comitiis, placuit patribus, irritatam plebem videntibus & damnationis

παθεῖν ποτ' ἡ γῆ βλαπτομένη· τιμωρίας δὲ τῶν ἀδικούντων ἕνεκα, πρῶτος τὰ τῶν πολεμίων σημεῖα, καὶ τοὺς δυνάμεις τῆς πόλεως καταγράφει. ἐν παρασκευῇ δὲ τῆς καταγραφῆς τῶν ἀστῶν, ἀδύνατοι ὄντες τὸν νόμων ἀνάγκην τοῖς ἀπειθοῦσι προσφέρειν· προεισήκεισαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον, εἴ τις ἐπιχειρήσειε ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων ἢ ὁ στρατιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν· ἀπειλῆς χρησάμενοι πολλῆς, ὡς ἐκ ἐπιτρέψοντες τοῖς ἀπαστέγοις ὁ πλῆθος, λελιθωμένην ὑποψίαν καὶ ἔλειπον, ὡς διὰ τοῦτο δικτάτορα ἀποδείξοντες, ὃς ἔμελλε, καταλύσας τὰς ἄλλας ἀρχάς, τὴν τυραννικὴν καὶ ἀνυπεύθυνον μόνος ἕξειν ἐξουσίαν. ὡς δὲ ταῦτα ἔλαθον τὴν ὑπόνοιαν οἱ δημοτικοί, δείσαντες μὴ τὸν Ἄππιον ἀποδείξωσι πικρὸν ὄντα καὶ χαλεπὸν, πάντα τρόπον τοῦτο παθεῖν ὑπέμενον.

Ἐπεὶ δὲ κατεγράφη τὰ στρατεύματα, παραλαβόντες οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις, ἐξῆγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Κορνήλιος μὲν οὖν εἰς [d] Οὐιεντανῶν χώραν ἐμβαλών, [e] ἐκκαλεσθεὶς λείαν οὐ αὐτῇ ἀπήλασεν. καὶ μὴ ταῦτα πρασσομένων τῶν Οὐιεντανῶν, τούς τε αἰχμαλώτους [f] αὐτοῖς ἀπέλυσε χρημάτων, καὶ ἀνοχὰς τοῦ πολέμου συνέθετο ἐνιαυσίους. Φάβιος δὲ [g] ἑτέραν δύναμιν ἔχων, εἰς [h] Αἰκανῶν γῆν ἐστράτευσε. [i] ἔπειτα ἐκεῖθεν εἰς [k] Οὐολούσκων. χρόνου μὲν οὖν τινα [l] πολλοῦ ἀνέσχον Οὐολοῦσκοι, διαρπαζομένων αὐτοῖς καὶ κατακαιομένων [m] ἀγρῶν· ἔπειτα καταφρονήσαντες [n] Ῥωμαίων, ὡς [o] πολλῇ δυνάμει παρόντων, ἐξεβοήθουν ἐκ [p] Ἀλβιατῶν χώρας τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες ἀθρόοι· ταχύτερα μᾶλλον ἢ ἀσφαλέστερα βουλευσάμενοι. εἰ μὲν γὰρ ἔφθασε ἐσκεδασμένους τοῖς [q] Ῥωμαίους φανέντες ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου, μεγάλην ἂν αὐτῶν εἰργάσαντο τροπήν. νῦν δὲ προαισθόμενος [r] ἔφοδον αὐτῶν ὁ ὕπατος διὰ [s] κατασκοπῶν [t] ὅπῃ ταῖς σκοπαῖς, ἀναπλήσας ταχέως τοὺς ἐν ταῖς προνομαῖς ἐσκεδασμένους ἀπαλαβών, [u] τάξιν ἀπέδωκε [v] εἰς πόλεμον ἁρμοττούσης. τοῖς δὲ Οὐολούσκοις, σὺν καταφρονήσει καὶ θάρσει χωροῦσιν, ὡς [w] παρὰ δόξαν ἐφάνη συνεστῶσα ἐν κόσμῳ πᾶσα ἡ [x] τῶν πολεμίων δύναμις, δέος ἐμπίπτει πρὸς [y] ἀδόκητον ὄψιν· καὶ ὃ μὲν κοινῇ [z] ἀσφαλείας ὑδεμία φροντὶς, [a] τὸ δὲ ἰδίας ἑκάστῳ σωτηρίας μέγιστον. ὑποστρέψαντες δὲ ὡς εἶχον ἕκαστοι τάχους, ἔφυγον ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδοὺς· καὶ οἱ μὲν πλείους ἀπεσώθησαν εἰς [b] πόλιν· [c] ὀλίγοι δὲ τῶν, ὃ μάλιστα ἐῶ συνελαμβάνοντο, εἰς ὄρος τινὰ κορυφὴν ἀναδραμόντες, καὶ θέμενοι ἐνταῦθα τὰ ὅπλα, [d] ἐπιοῦσαν νύκτα διέμενον· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις φρουρὰν περιστήσαντος [e] ὑπάτου τοῦ λόφου, καὶ πάσας διακλείσαντος ὁδοὺς τοὺς ἐξόδους, λιμῷ βιασθὲν ὑποχείριον γένηται, καὶ παραδιδόντες τὰ ὅπλα. ὁ δὲ ὕπατος τήν τε λείαν ὅσην ἐπέτυχε, καὶ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι καλεύσας τοῖς ταμίαις, εἰς [f] πόλιν ἀπήνεγκε τὸ ἀργύριον. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀναστήσας [g] δύναμιν ἐκ [h] πολεμίας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου, τελευτῶντος ἤδη τοῦ ἔτους. ἐπιτιμῶντων δὲ τῷ [i] ἀρχαιρεσίαν, ἔδοξε τοῖς πατρικίοις παρθησμένον ὁρᾶσι τὸν δῆμον, καὶ μεταμελόμενον ὅτι τῇ

549

Καισίου

a Nota hîc in epanalepsi factam structuræ mutationem, non pertenta structura inchoata. cujus generis exempla notata etiam apud *Pausan.* vel potius (p. 525. v. 48.) post παρεσκίρθησαν desideratur verbum ἐξῆγον, ἐξαπέστειλαν, vel aliud quodpiam simile. *Sylb.* b Magis proprie ἐφεύγοντο. *Sylb.* c Ἐξήγαγεν *Vat.* d Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Οὐιεντανῶν. e Legi etiam potest ἐγκαλεσαμένου. *Port.* f Minus recte αὐτῆς in *Ed. Steph.* g Ἑτέραν ἐπῆγε *Vat.* h Πολλοῦ ἀνέχοντο οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* i Παρῆσαν ἐπιφανέντες *Vat.* k Ἐπὶ τὰς πρόσοδους in ora *Cod. Vat.* l Τάξιν αὐτῆς ἐπέδωκε *Vat.* m Παρὰ δόξαν ἐφάνη *Vat.* n Ὀλίγον δὲ τι ἄρος *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, qui vertit, *castrua autem parva quædam.* o Minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσιῶν, fœminino genere. * *Vel potius*, quum comitia advenissent. *Port.*

a Μετῆκαν

Κασσίῳ κατὰ δίκην, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἔχειν, μήτε πολιτείαν πάλιν εἰς δικαιώματ' ἐλπίδα καὶ κλῆσιν ἀνακομίσειν, νομίσαντες εὐπαρόδους ἐπ' ἀνδρὸς δημαγωγοῦντος δυνατῷ τὸ τῆς εὐπατείας λαβόντος ἀξίωμα. ἐφοίτων δὲ αὐτοῖς ῥᾷστα κωλυθησόμενοι τύπτειν τινὰς ὀργήσαντες, εἰ γένοιτο ὕπατος ἀπὸ ἥκιστα δημοτικοῦ. βουλευτήριον δὲ τῶν τοῦτο κελευόντων μετιέναι τὴν ὑπατείαν τὸν ἕτερον τῶν κατηγορησάντων τῷ Κασσίου, Καίσωνα Φάβιον ἀδελφὸν ὄντα τῷ τότε ὑπατεύοντι Κόιντου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πατρικίων Δεύκιον Αἰμίλιον ἄνδρα ἀριστοκρατικόν. τούτων δὲ μέλλόντων τὴν ἀρχὴν [b] ἤδη οἷοί τε ἦσαν καλύειν οἱ δημοτικοὶ καταλιπόντες δὲ τὰς ἀρχαιρεσίας, ἐκχωροῦσιν ἐπὶ πεδίον. ὁ δὲ τῆς λοχήτιδος ἐκκλησίας κῦρος ἐν τοῖς ψηφοφορίαις, ἔν τε τοῖς [c] ὑπερφανεστάτοις ἐστὶ δεῦτα τιμήματα ἔχουσι· [d] ἐν ἐσχάτοις δὲ οὗτος ὁ ἐπιγράφει οἱ διὰ μέσου. ὁ δὲ τελευταῖος λόχος, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστόν τε καὶ ἀσθενέστατον ἔθνος δημοτικὸν [e] μέρος ἐψηφοφόρει, μιᾶς, ὡς ἐν πρότερον εἰρήκαμεν, ἐχόντος ψήφου [f] κύριον ὄντα.

Παραλαμβάνουσι δὲ τὴν ὑπάτειαν ἐπὶ ὀδομηκοστὸν καὶ διακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς συνοικισμοῦ τῆς Ῥώμης, Δεύκιος Αἰμίλιος Μαμέρκου υἱὸς, καὶ Κάισων Φάβιος Κάισωνος υἱὸς, ἄρχοντος Ἀθήνησι Νικοδήμου. οἷς κατ' ἀρχὰς συμβὰν μηδὲν ἔξω τῆς πολιτικῆς ὑπερταραχθῆναι δυσταξίας, πολέμων τε πόλιν ταξιαρίλων ἀλλοεθνῶν. οἷς ἅπασι μὲν οὖν ἔθνεσι καὶ τόποις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, φιλεῖ συμβαίνειν αἱ τῆς ἔξωθεν κακῶν ἀπαυλαι ἐμφυλίους τε καὶ οἰκείους ἐγείρειν πολέμους. μάλιστα δὲ τοῦτο παθεῖν ὅσοι πολεμικὴν καὶ κακόπαθον αἱροῦνται βίον, ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πόθῳ. χαλεπαὶ γὰρ αἱ μεθοῦσαι τὸ πλέον ἐφίεσθαι φύσεις, ἐξεργόμεναι τὸ συνήθων ἔργων, καθεῖρξαι· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτατοι τὸ ἡγεμόνων ἀεί τινας ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀναζωπυροῦσιν ἔχθρας, κρείττονας ἡγούμενοι μᾶλλον ἐκτοπίων πολέμων τοὺς ἀλλοδαπούς. τότε δ' οὖν, ἕκατερ ἔφην, τὸ δαιμόνιον τοῖς ὑπάτοις συνέπεσον αἱ τῶν ὑπηκόων ἐπαναστάσεις. Οὐολοῦσκοι γὰρ, εἴτε τῇ πολιτικῇ Ῥωμαίων κινήσει πιστεύσαντες, [h] ὡς ἐκπολεμουμένου τοῦ δημοτικοῦ τοῖς τὰς ἐν τέλεσι εἴτε τῆς προτέρας ἥττης ἀμαχητὶ γενομένης αἰσχύνῃ παροξυνθέντες· [i] (εἴτε) ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πολλαῖς ἅμα [k] μεγαλοφρονήσαντες· εἴτε διὰ ταῦτα πάντα, πολεμεῖν Ῥωμαίοις διέγνωσαν. ἐκ συναγαγόντες ἐξ ἁπάσης πόλεως τὴν νεότητα, μέρει μέν τινι τῆς δυνάμεως ἐπὶ τοὺς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων πόλεις ἐξεστράτευσαν· τῇ δὲ λοιπῇ, ἣ πλείστη τε ἦν καὶ κρατίστη, τοὺς ἐπὶ τοὺς πόλεως σφῶν ἔξοντας ἐδόκει μέλλειν. ταῦτα μαθοῦσι Ῥωμαίοις ἔδοξε διχῇ νέμειν τὰς δυνάμεις, καὶ τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῆς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων διὰ φυλακῆς ἔχειν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὴν Οὐολούσκων λεηλατεῖν.

Διαλαμβανόντων δὲ τῶν ὑπάτων τὰς δυνάμεις, ὡς ἐδόκει αὐτοῖς ἕκαστος, ὃ μὲ ὀπίσω μᾶλλον τοῖς συμμάχοις στρατεύσων, ὃ δὲ τὸν Κασσίου παρόντα ἐπιτηρήσων, μὴ τι νεωτερίσῃ, ἐκέλευσε τὸν ὕπατον τὸν ἕτερον τὰ ἐν τῇ πόλει διοικεῖν. ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τὸν Κασσίου ἐλθὼν, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἐκκλησιαστηρίῳ ἦν, ἐκέλευσε τοὺς ὑπηρέτας τὸν ἄνδρα ἐκ τοῦ βήματος ἕλκειν κατὰ τὸν νόμον τὸν τοὺς ἐπὶ τυραννίδι ἁλόντας ἀποκτείνειν ἐπιτάττοντα. ὁ δὲ ἐπεκαλεῖτο τὸν δῆμον, καὶ τοὺς δημοτικοὺς ἐπὶ βοήθειαν παρεκάλει. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἐκινήθη, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπιτηδείων τινὲς ἐπεβοήθησαν τῷ ὑπάτῳ, ἐκεῖνος μὲν ἐκ τοῦ βήματος ἐκβληθεὶς ἔφυγεν· ὁ δὲ ὕπατος τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστηρίου ἐξεκόμισεν, ἐπὶ δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἀνδρῶν ἐλθὼν, ἐκέλευσε τοὺς ὑπηρέτας

Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 $\frac{1}{4}$ V. C. Cos. 270. Var. 272.

turus; Lucius vero alterum ad Antium duxit. Quum autem jam ad montes accessisset, & hostium copias conspexisset, tunc quidem in tumulo castra ex adverso posuit: sequentibus vero diebus, quum hostes suas copias subinde in campum producerent, & ad pugnã provocarent, ubi se tempus opportunum nactum esse duxit, copias eduxit; & priusquam manus consererentur, longa monitione & adhortatione usus, bellicum cani jussit: atque milites, consueto clamore sublato, confertis ordinibus & cohortibus conflixerunt. lanceis vero & jaculis, reliquisque missilibus consumptis, utrique, pari audacia atque studio pugnandi, strictis gladiis alteri in alteros irruerunt. Simili etiam (ut ante dixi) pugnæ genere illi utebantur, nec Romanorum prudentia, nec rei militaris peritia, qua plerumque vincere solebant, nec laborum tolerantia indefessa & longa exercitatione parta superior erat: (nam iisdem virtutibus & hostes præditi erant, ex quo Marcii clarissimi Romanorum ducis auspiciis ductuque militarant) sed utrique resistebant, nec de loco, in quo primum steterant, dimovebantur. Deinde paullatim Volsci pedem referebant, servatis ordinibus & acie instructa Romanorum impetum excipientes. Hoc autem erat stratagema, ut eorum ordines divellerent, eosque de superiori loco telis peterent.¶ Illi vero rati eos fugæ initium facere, pedetentim & ipsi servatis ordinibus eos cedentes sequebantur. ubi vero eos cursu castra petere viderunt, ipsi quoque celeriter & incomposite eos persequebantur. Ultimæ vero centuriæ, & novissimi agminis custodes cadavera spoliabant, ut jam parta de hostibus victoria, & se ad agrum populandum verterant. Volsci his animadversis, & qui fugæ opinionem *hostibus* præbuerant, quum ad valli munitiones appropinquassent, adversi steterunt, & qui in castris fuerant relicti, apertis portis, conferto agmine variis ex partibus eruptionem fecerunt: præliique fortuna est mutata. qui enim persequebantur fugiebant, & qui fugiebant persequebantur. Ibi multi & fortes Romani (ut verisimile est) per loca declivia pulsi, & pauci à multis circumventi ceciderunt. Eodem modo tractati fuerunt ii, quibus, ad spolia & rapinas conversis, facultas sese servatis ordinibus & acie instructa recipiendi erepta est. nam hi quoque ab hostibus oppressi, partim cæsi, partim capti fuerunt. Quotquot autem, vel horum vel illorum, qui de monte depulsi fuerant, incolumes evaserunt, quum sero suppetias equitatus illis tulisset, in castra redierunt. Ne autem internecione delerentur, ingens imber cum grandine cœlitus cum impetu delatus, & caligo qualis esse solet in den-

LXXXV.

μα Καίσων Φάβιος παρέλαβεν· ἡττῆσθαι δὲ Λεύκιος ἔοικεν, ὅτι τ' Ἀλιατῶν ἦγε πολίν. γενόμενος δὲ πλησίον τ' ὀρέων, καὶ καταβὰς ἐς τ' πολεμίων δυνάμεις, τότε μὲν ἀντεστρατοπέδευσεν· ὅτι λόφος· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἐξιόντων εἰς τὸ πεδίον τ' πολεμίων ἅμα καὶ αὐτὸς ἐξαγαγὼν εἰς μάχην, ἐπεὶ τ' οἰκεῖον ἔσχεν καιρὸν ὑπελάμβανεν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις· καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, σιγηλός τε πολλῇ καὶ ἐπιτελεύσῃ χρησάμενος, κέλευσε σημαίνειν τὸ πολεμικόν· καὶ οἱ σταλίσκαι τὸ σαλπίγξαι, ἀθρόοι χρὴ ἀπείρας τε καὶ χρὴ λόχους συνέβαλον. ὡς δὲ τὰς λόγχας καὶ τὰ σαυνία, καὶ ὅσα εἶχον πυροβόλα ἐξανάλωσε, ἀσπασάμενοι τὰ ξίφη συῤῥάγησαν ἀλλήλοις, ἴσην τόλμην τε καὶ ἐπιθυμίαν ἀγῶνος ἑκάτεροι χρώμενοι· ἦν τε, ὡς καὶ τοῖς ἔφη, σιγηλὸς ὁ τῦ ἀγῶνος τρόπος, καὶ ὅτε ἡ σοφία καὶ ἡ ἐμπειρία Ῥωμαίων περὶ τὰς μάχας, ἣν χρώμενοι τὰ πολλὰ ἐπεκράτουν, ὅτι τ' καρτερικὸν [b] καὶ ἀταλαίπωροι ἐν τοῖς πόνοις [c] διὰ πολλῶν ἠσκημένον, ἐπεκράτει· τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τοὺς πολεμίους ἦν, ἐξ ὧν Μάρκιον ἡγεμόνα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον στρατηλάτην ἔσχον· ἀλλ' ἀντεῖχον ἑκάτεροι, καὶ χώρας, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔστησ, οὐκ ὑφίεμενοι. ἔπειτα χρὴ μικρὸν [d] Οὐολῦσκοι ὑπεχώρουν ἐκ κόσμου τε καὶ τάξεως ἠναγκασμένοι τοὺς Ῥωμαίους στρατήγημα δὲ τοῦτο ἦν, ἵνα διασπασθεῖσί τε αὐτῶν τὰς τάξεις, καὶ ἐς [e] ὑπερδεξίαν [f] γένωνται χωρίον. Οἱ δὲ δὴ, ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἄρχειν φυγῆς ἐκλυθῆναι βάδην μὲν ἀπίοσι καὶ αὐτοὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι· ἐπειδὴ δὲ δέσμιοι χωρῆσαι, ὅτι τ' χάραξ ἐθεάσαντο, τάχεῖς καὶ αὐτοὶ δρόμῳ καὶ ἀσυντάκτῳ χρώμενοι. οἱ δὲ δὴ τελευταῖοί τε καὶ ἐπαθροφύλακες λόχοι, νεκρούς τε ἐσκύλευον, ὡς κεκρατηκότες ἤδη τ' πολεμίων· καὶ ἐφ' ἁρπαγὴν τ' χώρας ἐτετράποντο. μαθόντες δὲ Οὐολῦσκοι ταῦτα, οἵ τε δόξαν παθόντες φυγῆς, ἐπειδὴ τοῖς ἐρύμασι τῦ χάρακος ἐπλησίασαν, ὑποστρέφαντες ἔστησαν· καὶ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, ἐξέβαινον ἀθρόοι καὶ πολλὰ μέρη γενέσθαι τε αὐτοῦ παλίντροπος ἡ μάχη· οἱ μὲν γὰρ διώκοντες ἔφευγον, οἱ δὲ φεύγοντες ἐδίωκον. ἔνθα πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ Ῥωμαίων ἠθροίσθησαν, οἷα εἰκὸς, ἀθρόοι κατὰ τοὔπισθε χωροῦντες, καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀλίγοι κυκλωθέντες. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἔπαθον ὅσοι [k] περὶ σκῦλά τε καὶ ἁρπαγὰς τραπόμενοι, τό τε κόσμου καὶ τάξεως ὑποχωρῆσαι ἀφῃρέθησαν· [m] καὶ γὰρ ὅτοι καταληφθέντες ὑπὸ τ' πολεμίων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν. [n] ὅσοι δὲ τούτων καὶ τ' ἀπὸ τῦ ὄρους [o] ἀπαρραχθέντων διεσώθησαν, ἀφὲ τῆς ὥρας τῶν ἱππέων αὐτοῖς ὑπεξελθόντων, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν χάρακα. ἐδόκει τε αὐτοῖς συλλαβέσθαι τῦ μὴ [p] παντελεῖ διαφθαρῆναι, χειμὼν πολὺς ἐξ ὑετοῦ καταῤῥαγεὶς, καὶ σκότος οἷον οὐ τοῖς βαθείαις

a Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] συσπαλυρίζων. ut indicat etiam *Lapi* versio, *provocantibus ad pugnam.* Forsan etiam ἅμα ex præcedente commate transferendum est, & ante hoc ipsum participium collocandum. b Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ παλαιπωρεῖν. quo significat Romanorum animum ad tolerandos quosvis labores assuetum. Sic etiam lib. 3. ἐπεστρατεύσατο τοῖς τὰ παλαιστικὰ τῶν Ῥωμαίων, ἃ δὴ πολὺν ἄσκησιν αὐτοῖς παρῆν, ἐπιδειξάμενοι οἱ Φιδηνᾶται &c. qui loci (inquit *Casaub.*) ita similes sunt, ut quicquid de altero statueris, id necessario tibi de altero sit statuendum. Vide *Var. lect.* ad p. 225. 35. c Διὰ πολλῶν *Sylb.* Verum rectius in *Cod. Vat.* ἀφὲ πολλῶν ἀσκημένον ἀγώνων. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *per multa exercitum certamina.* d In *Cod. Vat.* ὁ τὸν ἀφανέστερον, *ducem non obscurissimum*, ut vertit *Lapus.* e Οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* f Τῦτ' ἦν *Vat.* g Υπερδέξιον *Vat.* Vide p. 512. v. 24. h Fortasse legendum ἐπιλάβοντες, aut ἀγαπάσαντες. *Sylb.* i Ουπεδεξαμένους *Vat.* k Pro ἀφὲ convenientius legeris ἐπὶ vel ἀφὸς. *Sylb.* l Απερρῶν *Vat.* m Rectius καὶ γὰρ καὶ ὅτοι, vel καὶ ὅτοι γὰρ; ut & *Lapus* vertit, *nam & hi quoque.* *Sylb.* n Οσοι δὲ τούτοις καὶ *Vat.* o Vel ἀπερραχθέντων legendum, ut mox κατεσπασμένοι v. 46. vel ἀπορραχθέντων ut infra p. 530. v. 26. ἀπορραγέντες habemus. *Sylb.* ibidem tamen ἀπορραγέντες in *Cod. Vat.* Vide p. 475. v. 43. p Παντελῶς *Vat.*

a Optime

θείας ὁμήχλας γίνεσθαι τοῖς πολεμίοις ὄντοις τὸ ὅτι πλέον δίοψεως παρέχειν, ἢ δυναμένους τὰ πόρρω κατοπτεύειν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρωΐ ἀναστήσας ὁ ὕπατος, ἀπῆγε στρατὸν ἐπὶ κώμην, λαθεῖν τοὺς πολεμίους προνοήσας, καὶ κατεστρατοπέδευσε πρὸς πόλιν λεγομένην Λογγόλαν, περὶ δείλην ὀψίαν, γήλοφον ἱκανὸν ἁρμόσειν τοῖς ὅπλοις, ἀπολεξάμενος. ἔνθα ὑπομείνας, τούς τε ὑπὸ τραυμάτων κάμνοντας, ἀνεκτᾶτο θεραπείαις, καὶ τοὺς ἀθυμοῦντας ἐπὶ τῇ παραδόξῳ καὶ πάνυ αἰσχρᾷ συμφορᾷ, ἀνελάμβανε.

Ῥωμαῖοι μὲν δὴ ἐν τούτοις ἦσαν. Οὐολῦσκοι δὲ ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἔγνωσαν τοὺς πολεμίους ἀπολελοιπότας τὸν χάρακα, προελθόντες κατεστρατοπέδευσαν. σκυλεύσαντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἡμιθνῆτας, ὧν σταθηναὶ ἐλπὶς ἦν, ἀνελόμενοι, ταφάς τε ποιησάμενοι τῶν σφετέρων νεκρῶν, εἰς τὴν ἐγγυτάτω πόλιν [d] Ἀντίαν ἀνέζευξαν· ἔνθα παιανίζοντες ὅτι τῇ νίκῃ, καὶ θύοντες ἐν ἅπασιν ἱεροῖς, εἰς εὐ-
552 παθείας καὶ ἡδονὰς ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐτράποντο. εἰ μὲν οὖν ὅτι καὶ τότε νίκης διέμειναν, καὶ μηδὲν ἐπεξεργάσαντο, καλὸν ἂν αὐτοῖς εἰλήφει τέλος ὁ ἀγών. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐκ ἂν ὑπέμειναν ἔτι προελθεῖν ἐκ τοῦ χάρακος ὅτι πολέμῳ ἀγαπητὸν δ' ἂν εἰ ἀπῆλθον ἐκ τῆς πολεμίας, κρεῖττονα τοῦ προδήλου θανάτου τὴν ἄδοξον ἡσσαμένοι φυγήν. νῦν δὲ τοῦ πλείονος ὀρεγόμενοι, καὶ τῆς ἐκ τῆς προτέρας νίκης δόξαν ἀπέβαλον. ἀλγοῦντές τε καὶ κλαυθμυρίζοντες καὶ τῶν χάρακος ἀποδιδρασκόντων, ὅτι κομιδῇ τὰ εἰσιν οἱ σωθέντες Ῥωμαίων ὀλίγοι, καὶ τούτων οἱ πλείους τραυματίαι, πολλὴν αὐτῶν ἐποιήσαντο καταφρόνησιν, καὶ αὐτίκα ὅπλα ἁρπάσαντες, ἔθεον ἐπ' αὐτούς. πολὺ δὲ καὶ ὅ ἄνοπλον αὐτοῖς ἐκ τῆς πόλεως εἰσπεσὸν κατὰ θέαν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἅμα ἐφ' ἁρπαγήν τε καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ προσκαλούντες τῷ λόφῳ, τόν τε χάρακα ἀπεστερημένοι, καὶ [h] τὰ ἀπεσκευασμένα διαπᾶν ἐπεχείρουν, ἀπῶντο μὲν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς πεζοὶ μαχούμενοι διὰ τοῦ χωρίου φύσιν, ἐξέδραμον ἐπ' αὐτούς· ἔπειτα τούτων καλόπιν οἱ καλούμενοι τριάριοι [i] κυκλώσαντες τοὺς λόχους· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ πρεσβύταται τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ὅπισθεν πρέπουσι φυλάττειν, ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' οὓς τελευταίους, ὅταν ἀθρόα γένηται τῶν ἀκμὴν φθορά, παιανίζοντες ἑτέρας ὀπισθείας, καταφεύγουσι ἀφ' τὴν ἀνάγκην. οἱ δὲ Οὐολῦσκοι καθ' ἀρχὰς μὲν ἐδέξαντο τὴν ἔφοδον αὐτῶν, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἀκμῇ καὶ ἀγωνιζόμενοι· ἔπειτα διὰ τὴν τοῦ χωρίου φύσιν μειονεκτοῦντες κατέχωρουν, καὶ τέλος ὀλίγα μὲν τοὺς πολεμίους καὶ οὐκ ἄξια λόγου ἠργασάμενοι, πλέω δὲ αὐτοὶ παθόντες κακά, ὑπεχώρησαν εἰς τὸ πεδίον. ἔνθα καταστρατοπεδευσάμενοι τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἐξέτασιν τὴν δυνάμεων, καὶ προὐκαλοῦντο τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην· [k] οἱ δὲ οὐκ ἀντεξῆσαν. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον, καὶ καταφρονήσαντες αὐτῶν Οὐολῦσκοι, συνεκάλουν ἐκ τῶν πόλεων δυνάμεις, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ἐξελοῦντες πολυχειρίᾳ τὸ φρούριον ῥᾳδίως τε ἂν ἐξεφαίνοντο μέ-

simis nebulis eos adjevisse videbantur: quæ res reddidit hostes segniores ad ulteriora eos persequendum, quia prospicere non poterant quæ remota erant. Insequenti nocte consul motis castris cum silentio & acie instructa abiit, eo consilio ut hostem lateret: & sub vespertinum crepusculum castra ad oppidum Longulam posuit, tumulo idoneo ad vim hostium arcendam delecto. Ibi subsistens, & laborantes ex vulneribus curando reficiebat, & mœstos ob acceptam inopinatæ cladis ignominiam consolando recreabat. *Ant. Chr. 482. Olymp. 74. 3. V. C. Cos. 270. Var. 272.*

¶ Hic igitur erat rerum Romanarum status: at Volsci, quum dies illuxisset, & castra ab hostibus deserta cognovissent, castra promoverunt. Spoliatis autem hostium cadaveribus, sublatisque seminecibus, de quorum salute spes erat, suisque sepulturæ mandatis, se in proximam urbem Antium receperunt. ubi canentes pæana ob partam victoriam, & in omnibus templis sacrificia facientes, per continuos aliquot dies epulationibus & voluptatibus se dederunt. Si igitur tunc ea victoria contenti fuissent, & nihil præterea tentassent, præclarum huic bello finem imposuissent. Romani enim haud amplius ausi fuissent ex castris ad prælium prodire: sed præclare secum agi putassent, si sibi ex hostico decedere licuisset, ignominiosam fugam manifesta morte potiorem ducentibus. Jam vero dum plura appeterent, gloriam etiam ex superiore victoria partâ amiserunt. nam quum audissent ex ipsis exploratoribus & transfugis, Romanos, qui evasissent, perpaucos esse, & horum plerosque vulneratos, valde eos contempserunt, & subito correptis armis in eos procurrerunt. multi etiam inermes ex urbe ad certaminis spectaculum, & simul ad rapinas & prædam eos sunt sequuti. Quum autem ad tumulum accessissent, & ipsa castra corona cinxissent, & vallum divellere cœpissent, primi Romani equites, pedibus ob loci naturam pugnantes, in eos eruptionem fecerunt: deinde post hos ii qui vocantur triarii, densatis cohortibus. isti autem sunt veterani spectatæ virtutis, quibus castrorum custodiam committunt, quoties ad prælium egrediuntur, & ad quos postremos, si ingens juniorum strages fuerit edita, cæteris auxiliis destituti, ipsa necessitate coacti confugiunt. Volsci autem principio quidem eorum impetum sustinuerunt, & diu fortiter pugnarunt. deinde vero, quum ob loci naturam deteriore conditione rem gererent, pedem referebant; & tandem, quum paucis iisque levibus incommodis hostes affecissent, ipsi vero pluribus affecti fuissent, in planiciem se receperunt. Ibi positis castris diebus insequentibus aciem instruebant, & Romanos ad prælium provocabant: at illi contra eos non prodibant. Quod quum animadvertissent Volsci, contemptis illis copias ex oppidis convocabant, & se parabant ut militum multitudine eorum munitionem expugnarent; & præclarum LXXXVI.

a Optime in *Cod. Vat.* πρὸς πόλει λεγομένῃ Λογγόλᾳ. b Ἐπειδὴ ἡμέρα τε ἐγένετο *Vat.* c In *Cod. Vat.* οὓς ἐκβοηθοῦντας ἴδοιεν, d Ἄνδιον *Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiqu. & *Barkalii* notas ad *Stephanum Byzant.* v. Ἄντιον. e Vel scribendum ἀγωνιῶν δ' ἂν ἴδῃ, vel ἀγωνιῶν δ' ἦν. quo modo supra dixit, εἰς ἀγωνιῶν ἦν &c. f Καὶ τῶν ἐν τῷ χάρακι in ora *Cod. Vat.* g Καὶ αὐτίκα τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες *Vat.* h Τὰ ἀπεσκευασμένα ferri potest: quod alibi occurrat apud *Dionysium*. Malet tamen fortasse quispiam τὰ τέως σκευασμένα, quia p. 530. v. 20. dicit πρὸς τὰς τῶν σκευασμάτων. *Sylb.* i Πυκνώσαντες *Vat.* quo modo omnino legendum esse voluerunt *Sylb.* & *Gelen.* k Οἱ δ' ἐκ ἀντεξῆσαν *Vat.*

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cas.* 270. *Var.* 272.

clarum facinus nullo negotio edidiſſent, conſule & Romano exercitu, aut vi aut facta deditione, in ſuam poteſtatem redacto; (jam enim victus inopia locus ille laborabat) ſed ſuppetiæ Romanis celeriter latæ eos anteverterunt, quibus Volſci pulcherrimum bello finem imponere ſunt prohibiti. Nam alter conſul Cæſo Fabius, quum cognoviſſet in qua fortuna eſſent copiæ, quæ cum Volſcis acie dimicarant, voluit ipſe quidem, quanta maxima celeritate poſſet cum toto exercitu, confeſtim hoſtes, qui munitiones obſidebant, petere. Sed quum ei victimas mactanti, auguriaque captanti, ſacra nihil fauſti portenderent, deuſque ejus profectioni adverſaretur, ipſe quidem remanſit, ſed lectiſſimas cohortes collegæ miſit. Illæ vero per occultas vias, noctuque bona itineris parte confecta, in caſtra clam hoſtibus ſunt ingreſſæ. Æmilius igitur ſociorum adventu audacior eſt factus. At hoſtes ſuorum multitudine, quæ tunc ibi aderat, freti, &, quod Romani in aciem non prodirent, elati, montem denſatis ordinibus aſcenderunt. & Romani paſſi eos per otium aſcendere, paſſi etiam eos multum laboris circa vallum perferre, quum pugnæ ſignum fuiſſet datum, vallo variis in partibus disjecto, in eos impreſſionem fecerunt: atque alii gladiis cominus pugnabant, alii è munitionibus *hoſtem* lapidibus & miſſilibus & lanceis feriebant, nullumque telum fruſtra cadebat, multis in exiguo loco ſtipatis. Volſci igitur, amiſſo magno ſuorum numero, rejecti ſunt à tumulo, & in fugam verſi ægre in ſua caſtra ſe receperunt: at Romani, ut qui tunc tandem in tuto eſſent, in eorum agros deſcenderunt; unde & cibaria, & alia, quorum penuria erat in caſtris, ceperunt.

LXXXVII. ¶ Quum autem comitiorum * tempus inſtaret, Æmilius in caſtris remanſit, præ pudore cladium ignominioſarum in urbem redire non auſus, quod lectiſſimam exercitus partem amiſiſſet. at ejus collega, caſtrorum cura tribunis commiſſa, in urbem eſt profectus: convocatoque ad comitia populo, de conſularibus viris, quibus conſulatum dari plebs cupiebat, nullam ſuffragii ferendi fecit mentionem, quia ipſi haud ſponte ſua magiſtratum eum petebant: ſed pro iis qui petebant centurias vocavit, eaſque miſit in ſuffragia. Iſti autem quos ſenatus deſignarat, & quos magiſtratum * petere juſſerat, plebi non admodum erant grati. Deſignatique ſunt conſules in ſequentem annum junior frater ejus conſulis qui præerat comitiis, M. Fabius Cæſonis F. & L. Valerius, M. F. qui Caſſium tertium conſulem, ob affectatam tyrannidem, damnavit, & capitali ſupplicio affecit. Hi, magiſtratu inito, petierunt ut in eorum militum locum, qui in bello contra Antiates ceciderant, alii

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cas.* 271. *Var.* 273. *M. Fabio & L. Valerio coſſ. turbæ domi.*

γαθέσθαι, ὑπάτου τε καὶ Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἢ βίᾳ κρατήσαντες, [a] ἢ καθ' ὁμολογίας. [b] ὁ γὰρ τῶν Οὐολούσκων ἔτι εὐπόρει σίτου χωρίον. [c] ἔφθη δὲ πρότερον ἐπιχείρησις [d] Ῥωμαίοις ἐπελθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύθησαν Οὐολοῦσκοι σῖτον κέλλιστον ἐπιθεῖναι τῷ πολέμῳ τέλος. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Καίσων Φάβιος, μαθὼν ἐν αἷς ἦν τύχαις ἡ συγκεκροτημένη Οὐολούσκοις δύναμις, ἐβούλετο μὲν ὡς εἶχε τάχους πᾶσαν ἄγων τὴν δύναμιν, ὅλῳ ἐπιέναι τοῖς πολιορκοῦσι τὸ φρούριον. ὡς δὲ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ θυομένῳ τε καὶ οἰωνοῖς χρωμένῳ τὰ ἱερὰ καλά, ἀλλ' ἀναπλῆσαι πρὸς τὰς ἐξόδους αὐτῶν τὸ δαιμόνιον, αὐτὸς μὲν ὑπέμενεν, τὰς δὲ κραλίτας ἐπιλεξάμενος αὐτῶν ἀπέστειλε τῷ συνάρχοντι. αἱ δὲ διά τε ὁδῶν ἀφανῶν καὶ νύκτωρ τὰ πολλὰ προισάμεναι τὰς ὁδούς, εἰσῆλθον εἰς τὰ χάρακα τῶν πολεμίων λαθοῦσαι. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος θρασύτερος ἐγένετο τῇ παρουσίᾳ τῶν συμμάχων. οἱ δὲ πολέμιοι [e] τῷ τότε πλήθει τῶν σφετέρων οὐκέτι πίσυνοι, καὶ, διὰ τὸ μὴ ἐπιξένους τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην, ἐπαρθέντες, ἀνέβαινον ἐπὶ τὸ ὄρος, πυκνώσαντες τοὺς λόχους. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι [g] παρέντες αὐτοῖς ἀναβῆναι καθ' ἡσυχίαν, καὶ πολλὰ πονεῖν περὶ τῷ σταυρώματι ἐάσαντες, ἐπειδὴ [h] τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, διαπάσαντες κατὰ πολλὰ μέρη τὸν χάρακα, ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς· καὶ οἱ μὲν εἰς χεῖρας καταστάντες, τοῖς ξίφεσιν ἐμάχοντο· οἱ δὲ, ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων λίθοις τε καὶ σαυνίοις καὶ λόγχαις τοὺς ὑπτίους ἔβαλλον, [i] βέλος τε οὐδὲν ἄσκοπον ἦν· πεπιλημένων τε οὐ βραχεῖ χωρίῳ πολλῶν. [k] ἀποθνῄσκουσι δὴ καὶ λόφου πολλοὺς σφῶν ἀποβαλόντες Οὐολοῦσκοι, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσαντες, μόλις εἰς τὸ ἴδιον ἀποστάζουσι χάρακα. [l] Ῥωμαῖοί τε ὡς οὐκ ἀσφαλείᾳ τέως ὄντες ἤδη, καλέσαντο ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν· ἐξ ὧν ἐπισιτισμούς [m] καὶ τἄλλα ὅσων ἀπανίς ἦν, ἐλάμβανον οὐ τῷ χάρακι.

Ἐπειδὴ δὲ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρός, ὁ μὲν Αἰμίλιος ἔμενεν ἐπὶ στρατοπέδου, δι' αἰσχύνης ἔχων ἐπὶ συμφορᾷ οὐκ εὐσχήμονι εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, ὃ κράτιστον ἀπολωλεκὼς στρατιᾶς. ὁ δὲ συνύπατος αὐτοῦ, τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἄρχοντας ἐπὶ στρατοπέδου καταλιπών, [n] εἰς τὴν πόλιν ᾤχετο καὶ συγκαλέσας τὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, οἷς μὲν ὁ δῆμος ἐβούλετο δοκιμασίαν τὴν ὑπαλείαν ἀνδράσιν οὐκ ὀπταλικώτοις, οὐ προσῆκε τὴν ψηφοφορίαν, ἐπειδὴ [o] οὐκ αὐτοὶ μετῆσαν τὴν ἀρχήν ἐκόντες, ὑπὲρ δὲ τῶν μελλόντων τοὺς τε λόχους ἐκάλεσε, καὶ ταῖς ψήφοις ἀνέδωκεν. οὗτοι δὲ ἦσαν οὓς ἡ βουλὴ προείλετο, καὶ οἷς προαγορεύειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευσεν, καὶ σφόδρα τῷ δήμῳ κεχαρισμένοι. καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὸν ὀπτίονα σφίσιν αὐτοῖς ὑπατοι ὅ,τε νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προϊόντος τὰς ἀρχαιρεσίας ὑπάτου, [p] Μάρκος Φάβιος Καίσωνος υἱός, καὶ [q] Λεύκιος Οὐαλέριος Μάρκου υἱός, ὁ τὸν εἰς ὑπατεύσαντα Κάσσιον [r] χρίνας ἐπὶ τῇ τυραννίδι, καὶ ἀποκτείνας. οὗτοι τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων ἐν τῷ πρὸς Αντιάτας πολέμῳ στρα-

a In *Cod Vat.* ἢ καὶ ὁμολογίαις. b Οὐ δὲ γὰρ *Vat.* c Perperam in *Ed. Steph.* ἔφθη τι. d Ῥωμαίοις ἐλθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύθησαν οἱ Οὐολοῦσκοι *Vat.* e Ὡς δὲ τὸν ἐχθρὸν *Vat.* f Τῷ τι πλήθει *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* g Rectius forſan παρέντες αὐτοὺς ἀναβῆναι. *Sylb.* h Τὰ σημεῖα ἀνῄρθη *Vat.* i In *Ed. Steph.* μίλος pro βέλος: errore nato è ſimilitudine literarum initialium. Moxque ſublata τε, rectius commaticam diſtinctionem ponemus ante πεπιλημένων. ſic certe *Lapus*; neque miſſile ullum incaſſum prorſus ferebatur, compreſſis arctiori loco multis &c. *Sylb.* k Ἀποβαλόντες *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 475. v. 43. & p. 528. v. 42. l Ῥωμαῖοι δὲ *Vat.* m Optime in *Cod. Vat.* καὶ τἄλλα, ὅσων ἀπανίς ἦν οὐ τῷ χάρακι, ἐλάμβανον. quod placuit etiam *Porto.* n Εἰς τὴν Ῥώμην ᾤχετο *Vat.* o Rectius forſan οὐδ' αὐτοί. *Lapus* vertit, *quando nec volentes imperium ipſi petierant. Sylb.* p Perperam in *Ed. Steph.* Μάρκου. q Hic *Valerius* (inquit *Glareanus*) p. 522. v. 31. *Poplicolæ* frater dicebatur. hic vero *Marci* filius: haud dubiè ejus *Marci* qui fuit frater *Poplicolæ*, ac conſul anno quinto poſt ejectos reges. *Poplicolæ* autem pater *Voleſius* erat, auctore *Livio*, non *Marcus. Sylb.* r Pro ὁ κρίνας καὶ ἀποκτείνας ποιήσας τὸν τέλος &c. *Pori.* * *Vel potius*, tempus advenisſet. *Pori.* * Recte *petere*. nam παραγγέλλειν (ut ex *Suida* conſtat) ſignificat *ambire*: unde οἱ παραγγέλλοντες *competitores* infra p. 681. juxta *Ed. Sylb.*

a Et

τιον δὲ ἐξῆν ἑτέρους χειροτονεῖσθαι, ἵνα ὁ ἀλλοτρίως ἀνακληθῇ τ λόχου. ᾗ δόγμα ποιησάμενοι βουλῆς, προσέγραφον ἡμέρᾳ· ἐν ᾗ τοὺς ἐγγραφεὶς ἀλλαῖς στρατεύσιμον ἔδει. μιᾷ τοῦτο δόρυβος ἦν πολὺς [b] κατ' τ πόλιν, ᾗ λόγοι τ πενεστάτων ἐφοιτῶντες, ὡς ἀξιώσαντων ὅτι βουλῆς δόγμασιν ὑπηρε-
554 τεῖν, ὅτι ὑπάτων ἐξουσίᾳ στρατηγεῖν, ὅτι τοὺς ἀπὸ τῆς κληρουχίας ἐψεύσαντο τοὺς αὐτοὺς συνειδότες· συνιόντες τε κατ' πλῆθος ἐπὶ τοὺς δημάρχους, ἀνεβόων αὐτοῖς προδοσίαν, ᾗ κελεύοντες ἀπαγγέλθαι τ ἐξ ἐκείνων συμμαχίαν τοῖς μὲ ἐν ἄλλοις ἐκ εὐκαίρει χωρὶς ἁμαρτίαν εἶ), πολέμου στασιαστῶντος ὑπεροφεῖν, τὰς πολιτικὰς ἔχθρας [k] ἀναζωπυρεῖν· εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Γάιος [l] Μάνιος ἐκ ἔφη προδώσειν τοὺς δημοτικούς, οὐδὲ ὁπλιτεύσειν τοῖς ὑπάτοις στρατιὰν κατάγραφεν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποδείξωσι τοὺς δεκατὰς τ δημοσίας γῆς, ᾗ ὅ τε νόμος τ κληρουχίας ψήφισμα γεγράψωσιν εἰς τ δῆμον ἐξενέγκωσιν. ἀντιλεγόντων δὲ πρὸς ταῦτα τ ὑπάτων, ᾗ πρόφασιν ποιουμένων τοῦ μηθὲν αὐτῷ συγχωρεῖν ὧν ἠξίου, τ δὲ χρόνον ὄντα πολέμου, ἐκ ἔφη προσήκειν αὐτοῖς τὸν νῶν, ἀλλὰ κωλύσειν ἀπάσῃ δυνάμει τὴν καταγραφήν. ᾗ ἐποίει ταῦτα· ᾗ μὲν ἰσχυρότατα μέχρι τέλους. οἱ δὲ ὕπατοι [f] προελθόντες ἔξω τ πόλεως ἐν τῷ προκειμένῳ πεδίῳ, τοὺς στρατησίμους ἔγραφον ἐκλεγόμενοι, ᾗ τ στρατιωτικὸν [g] ἐποίουν καταλογον, ᾗ τοὺς ἐκ ὑπακούοντας, τοῖς νόμοις, ἐπειδὴ αὐτοὺς ἄγειν ἐκ οἷοί τε ἦσαν, εἰς χρήματα ἐζημίουν· ὅσοις δὲ [h] χωρία ὑπῆρχον, ἐκποιούμενοι ταῦτα, ᾗ πρὸς αὐλὰς καθαιρῶντες· ὅσων δὲ γεωργικὸς ὁ βίος ἦν ἐν ἀλλοτρίοις κτήμασι, τούτων ἀγοντές τε ᾗ φέροντες τὰ παρεσκευασμένα πρὸς τὴν ἐργασίαν, ζεύγη τε βοϊκὰ ᾗ βοσκήματα ᾗ ὑποζύγια ἀγγοφόρα, ᾗ σκεύη παντοῖα οἷς γῆ τε [i] ἐργάζεται, ᾗ καρποὶ συγκομίζονται. ὁ δὲ κωλύων τὴν καταγραφὴν δήμαρχος [k] οὐδὲν ἐπ ποιεῖν ἐᾷ δυνατός. οὐδενὸς γάρ εἰσι τ ἔξω τ πόλεως οἱ τὴν δημαρχικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κύριοι· [l] περιγράπται αὐτῶν ὁ κράτος τοῖς τείχεσι, καὶ οὐδὲ ἀπαυλισθῆναι τ πόλεως αὐτοῖς θέμις, ὅτι μὴ πρὸς ἕνα κρεῖν ἐν ᾧ πᾶσαι θύουσιν αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινῇ ὑπὲρ τῶν Λατίνων ἔθνους τῷ Διὶ θυσίαν· ὅτι ὁ Αλβανῶν ὄρος ἀναβαίνουσι. τοῦτο διαμένει μέχρι τ καθ' ἡμᾶς χρόνων τὸ ἔθος, ὃ μηθενὸς εἶναι τ ἔξω τ πόλεως τοὺς δημάρχους κυρίους. ᾗ δὴ ᾗ τὸν ἐμφύλιον Ρωμαίων πόλεμον [m] ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ πολέμων ἐγένετο, ἡ κινήσασα πρόφασις ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις [n] δόξασα εἶ) ᾗ ἀποχρῶσα διαφῆσαι τὴν πόλιν, ἦδε ἦν, ὅτι τ δημάρχων τινὲς ἐξελαθέντες τῆς πόλεως αἰτιώμενοι βίᾳ πρὸς ὃ τότε [o] κατέχοντος κατὰ τὴν Ιταλίαν ἡσεμόνος, ἵνα μηδενὸς εἶεν ἐπὶ κύριοι, ἐπὶ τ [d] ὃ Γαλατίᾳ τὰ στρατόπεδα κατέχοντα, ὡς οὐκ ἔχοντες ὅποι τρέπωνται, κατέφυσον. ὁ δὲ τῇ προφάσει ταύτῃ χρησάμενος, ὡς [q] ἀρχῇ

conscriberentur, ut quod decrat collectibus supplereturs. Factoque SC. diem exercitui quam militaris aetatis homines praesto adesse oportebat. Postea ingens tumultus in urbe est ortus, & pauperrimi quique seditiose loquebantur, nec senatusconsulto parere, nec consulum potestati obtemperare volebant, quod illi promissa de agris dividendis fefellissent: confluentesque caterватim ad tribunos, proditionem ipsis exprobrabant, & magnis clamoribus illorum auxilium implorabant. Aliis igitur non videbatur tempestivum esse, externo bello jam conflato, domesticas inimicitias suscitare: quidam vero ex illis, C. Manius, dicebat, se minime proditurum plebem, nec exercitum conscribere consulibus permissurum, nisi prius publici finitores creassent, & SC. de agris dividendis factum promulgassent. Consulibus vero contra haec dicentibus, & praesens bellum caussantibus, per quod staret quo minus ea quae petebat ei concederent, negabat se moraturum eorum verba, sed totis viribus delectum prohibiturum. atque haec facere conabatur: nihil tamen efficere potuit. Consules enim extra urbem in proximum campum progressi, ibi sellas imperatorias posuerunt, & milites conscribebant, & qui legibus non parebant, quia eos ducere non poterant, pecuniis multabant: eorum qui agros habebant, agros caedendo, villasque demoliendo; qui vero alienos fundos conductos colebant, horum agendo & ferendo instrumenta rustica, & juga boum, & pecus, & jumenta farcinaria, & omnis generis instrumenta, quibus vel terra colitur vel fructus comportantur. Tribunus vero, qui militum conscriptioni *delectuique* intercedebat, nihil amplius contra haec facere poterat. nam tribuni in ea quae sunt extra urbem nullam habent potestatem: sed eorum potentia moenibus est circumscripta: immo ne pernoctare quidem extra urbem ipsis fas est, nisi quodam statuto tempore, quo omnes pop. Rom. magistratus in Albano monte pro Latinorum gente Jovi commune sacrificium faciunt. *atque* hic mos ad nostram usque aetatem permanet, ut tribuni plebis in ea quae sunt extra urbem nullum jus ac potestatem habeant. Quinetiam caussa, quae, praeter multas alias, bellum civile Romanorum mea aetate gestum (quod fuit omnium superiorum bellorum maximum) movisse, & quae sola civitatem dividere potuisse visa est, haec fuit; quod aliquot tribuni plebis, quaesti se ab eo imperatore, qui tunc Italiam tenebat, urbe per vim pulsos, ne quam amplius potestatem haberent, ad imperatorem, qui in Gallis exercitus habebat, quasi non haberent quo se verterent, confugissent. Ille vero hac occasione usus, tanquam magistratui

Ver. Fast. 4113.
Varr. Chr. 681.
Olymp. 174.
V. C. Cos. 671.
V. C. 675.

a Ἐν ᾗ παρῆσαν ἅπαντες optime in *Cod. Vat.* nec aliter legisse visus est *Lapus*, qui vertit, *qua adesse oportebat*. b Κατὰ τὴν πόλιν ὅλην *Vat.* c Οὐ τοὺς ἀπὸ τ κληρουχίας ὑποχρέους ἐψεύσαντο αὐτοὺς συνειδότες *Vat.* d Γαυνησῶν *Vat.* e *Lapi* versio habet *Marsilium*. Magis *Galanio* placuit *Manium*. f Rectius fortasse hoc modo: προελθόντες ἔξω τ πόλεως, ἐν τῷ προκειμένῳ πεδίῳ τοὺς στρατησίμους ἔγραφον, ᾗ τ στρατιωτικὸν ἐποίουν καταλογον ὁπλιτικόν *Sylb.* Vel minori cum mutatione, ἐγράφον, ὁπλιτικὸν ᾗ &c. g Ἐποιοῦντο *Vat.* h Κωμία ὑπῆρχον *Vat.* i Ἐξεργάζονται *Vat.* k Οὐδὲν ἐν *Vat.* l Περιγράπται γὰρ αὐτῶν *Vat.* m Malim τὸν ἐπὶ ἐμῆς ἡλικίας: & mox cum illo πολέμων subaudiri puto ἐμφύλιον. *Steph.* n *Lapi* codex hic videtur habuisse μείζων τε δόξασα εἶναι: nam vertit, *majorque visa est* &c. *Sylb.* o Optime in *Cod. Vat.* κατεχόντος τὰ νῦν τὴν Ἰταλίαν. quo modo legendum esse conjiciebat *Casaub.* qui monet, Pompejum hic intelligi, atque ita *Dionysium* loqui, quod quemquam nollet offendere. p Ἐν τῇ Γαλατίᾳ *Vat.* q Ita in *Codd.* cum editis quam *MSS.* & ego affirmare ausim *Dionysium* scripsisse ἀρχῇ δόξαν ἐπιτυχεῖ. quod epitheton magistratui huic tribuit p. 396. v. 3. atque tribunos sacrosanctos habitos esse omnibus notum est. *Sylb.*

a Deest

Var. Jul. 4253. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74½. *V. C.* *Cai.* 271. *Var.* 273.

magiſtratui plebis potentiſſimo, ſua poteſtate contra ſacratum majorum jusjurandum privato, pie & juſte ſuccurrens, & ipſe cum exercitu in urbem venit, & tribunos in ſuum magiſtratum armis reduxit.

LXXXVIII. ¶ Tunc igitur plebeji homines, quum tribunitia poteſtate nullo modo juvarentur, de ſua audacia remiſerunt; &, euntes ad eos qui delectibus habendis præerant, militari ſacramento ſe obſtrinxerunt, & ſub ſignis nomina dederunt. Supplemento autem legionum conſcripto, conſules provincias inter ſe ſunt ſortiti: ac Fabius quidem exercitum, qui ſociis auxilio miſſus fuerat, accepit; Valerius vero eum qui in Volſcis caſtra habebat, cui datum ſupplementum recens conſcriptum. Cujus adventu cognito, hoſtibus placuit novas copias accerſere, & in loco munitiore caſtra metari, & cavere ne amplius ob ſuam hoſtium contemptionem in aliquod temerarium periculum (ut ante) inciderent. Hæc celeriter facta ſunt, & utriuſque ducis de belli gerendi ratione eadem fuit ſententia: ut ſuas munitiones tuerentur, ſiquis eas invaderet; at hoſtium *munitiones*, quaſi eas per vim eſſent expugnaturi, minime aggrederentur. quo factum eſt, ut, dum *alteri alteros* aggredi metuunt, interea non parum temporis tereretur. verumtamen in ea ſententia uſque ad belli finem permanere non potuerunt. Quoties enim aut frumentatum, aut ad aliquas alias res parandas, quæ utriſque neceſſariæ viderentur, aliqua exercitus pars mittebatur, conflictus & vulnera ſequebantur, nec iidem ſemper victoriam reportabant; & quum ſæpius congrederentur, non pauci cadebant, & plures ſauciabantur. Sed Romani nullis novis copiis aliunde miſſis ſuorum jacturam ſupplere poterant; at Volſcorum exercitus, aliis poſt alios venientibus, valde augebatur: atque hac re elati duces, copias ex caſtris in aciem produxerunt.

Bellum cum Volſcis continuatum.

LXXXIX. ¶ Quum autem & ipſi Romani prodiiſſent, aciemque inſtruxiſſent, commiſſum eſt acre prælium inter equites & pedites atque velites, omnibus pari ſtudio & peritia pugnantibus, & unoquoque victoriæ ſpem in ſe ipſo ſolo collocante. Quum autem multa utrinque in eo ipſo loco, in quo collocati fuerant, cadavera proſtrata, & ſemineces multo plures quam ipſa cadavera jacerent, & ii qui in certamine & malis adhuc perſeverabant pauci eſſent, & ne iſti quidem rem bellicam gerere poſſent, ſcutis, quibus corpus protegebant, ob telorum infixorum multitudinem ſiniſtras manus gravantibus, & impedientibus quo minus hoſtium impetum ſuſtinerent, & retuſa gladiorum acie, nonnullis etiam totis fractis, ita ut nullus amplius eſſet eorum uſus, & ingenti labore, quem per totum diem pugnantes tulerant, nervos diſſolvente, & vulnerum ictus debilitante; & ſudore, ſiti, anhelitu (ut in ſummo æſtatis fervore in longo certamine hominibus ſolet accidere) utroſque vexantibus, nullum memorabilem exitum id præ-

δήμου ἡ πᾶν ἄγος, ὃ κράτος ἀφαιρεθείσης τῆς τῶν ἱερῶν ὅρκων τὴν προγόνων, αὐτὸς ὁσίως καὶ σὺν δίκῃ βοηθῶν, αὐτός τε σὺν τοῖς ὅπλοις ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγε. 555

Τότε δ' οὖν οἱ δήμοται τὴν δημαρχικῆς ἐξουσίας οὐδὲν ὠφελοῦντες, ὑφεῖντο τῶν θεσμῶν, καὶ πεισθέντες [b] ἐπὶ τὴν στρατολογίαν τοῖς τεταγμένοις τὸν ἱερὸν ὅρκον ὤμοσαν, καὶ [c] ὑπὸ τὰς σημαίας κατεστάφησαν. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐλλείπης τῶν λόχων ἐξεπληρώθη, διεκληρώσαντο τὰς ἡγεμονίας τῶν στρατοπέδων οἱ ὕπατοι· καὶ ὁ μὲν Φάβιος τὴν ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων ἀποσταλεῖσαν δύναμιν παρελάμβανεν, ὁ δὲ Οὐαλέριος τὴν ἐν Οὐολούσκοις στρατοπεδεύουσαν, ἄλλων τοὺς νεωστὶ καταγραφέντας. μαθοῦσι δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν τοῖς πολεμίοις ἐδόκει στρατιάν τε ἑτέραν μεταπέμπεσθαι, καὶ τὸ στρατόπεδον ποιήσασθαι χωρίῳ, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς καταφρονεῖν αὐτῶν ἔτι περπετὲς κινδύνευμα, ὡς πρότερον, ὑπομένειν. ἐγεγόνει ταῦτα διὰ ταχέων, ἀμφοτέροις τε παρέσῃ τοῖς ἡγεμόσι τὰ δυνάμεων ὁμοία· καὶ γὰρ πολέμου γνώμη, τὰ ἑαυτῶν φυλάττειν ἑρύματα, ἐάν τις ἐπίῃ, τοῖς δὲ τῶν πολεμίων ὡς βίᾳ κρατηθησομένοις μὴ ἐπιχειρεῖν. καὶ ὁ διὰ μέσου χρόνος οὐκ ὀλίγος ἐγένετο, [d] φόβῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τελούμενος· οὐ μόνον καὶ εἰς τέλος γε διαμένειν οὐ τοῖς ἐγνωσμένοις ἐδυνήθησαν. ὁπότε γὰρ ἐπισιτισμοῦ χάριν ἢ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων τινὸς ὧν ἀμφοτέροις ἐδόκει, μοῖρά τις ἀποσταλείη τῶν στρατιᾶς, συμβολαί τε αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ πληγαί, καὶ ὁ νικᾶν ἀεὶ μὲν τοῖς αὐτοῖς ἔμενε· πολλάκις τε συμπλεκομένων ἀλλήλοις, ἀπέθνησκόν τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ τραύματα πλείω ἐγίνοντο. τοῖς μὲν οὖν Ρωμαίοις ὃ ἀπαναλώμενον τῶν στρατιᾶς ὑδρεμία πόθεν ἐπιοῦσα ἐξεπλήρου· τὸ δὲ τῶν Οὐολούσκων στρατόπεδον, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἡκόντων, πολλὴν αὔξησιν ἐλάμβανε· καὶ τούτῳ ἐπαρθέντες οἱ ἡγεμόνες, ἐξῆγον οὐκ ὀλίγον χάρακος [f] τὴν δύναμιν εἰς μάχην.

Ἐξελθόντων δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ διαταξαμένων, ἰσχυρὰ μάχη γίνεται καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ψιλῶν, ἴσην πάντων χρωμένων προθυμίᾳ τε καὶ ἐμπειρίᾳ, καὶ τὸ νικᾶν ἐκάστου [g] ἀπ' ἑαυτῷ μόνῳ τιθεμένου· ὡς δὲ νεκροί τε αὐτῶν πολλοὶ ἑκατέρωθεν, οὐ ᾗ ἐτάχθησαν χωρίῳ, πεσόντες ἔκειντο, καὶ ἡμιθνῆτες ἔτι πλείους τῶν νεκρῶν, ὧν δὲ [h] περὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰ δεινὰ ἔτι ἀμφιβόλως ὀλίγοι ἦσαν, καὶ ὑπὸ οὗτοι δρᾶν τὰ πολέμου ἔργα δυνάμενοι, βαρυνόντων μὲν αὐτοῖς τῶν σκεπαστηρίων τὰς εὐωνύμους χεῖρας, ἀφθόνῳ πλήθει τῶν ἐμπεπηγότων βελῶν, καὶ οὐκ ἐώντων μένειν τὰς προσβολὰς, [i] τεταμμένων δὲ τῶν ἐγχειριδίων τὰς ἀκμάς, [k] ἔτι δ' ὧν καὶ κατηγότων ὅλων, οἷς οὐδὲν ἔτι ἰσχὺν χρῆσθαι, [l] τοῦ κόπου, ὃς δι' ὅλης ἡμέρας ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς πολὺς ἐγεγόνει, διαλύοντα τὰ νεῦρα, καὶ τὰς πληγὰς ἀσθενεῖς ποιοῦντα, ἱδρῶτος δὲ καὶ δίψης καὶ ἄσθματος, [m] οἷα ἐν πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους τοῖς πολὺν χρόνον ἀγωνιζομένοις συμπίπτειν φιλεῖ, τῶν ἀμφοτέρωθεν γινομένων, οὐδὲν ἔλαβεν τέλος 556

a Deeſt *Var.* b Ἐπὶ τῷ φρατριλογίῳ. *Sylb.* c Ὑπὸ τὰς σημαίας *Var.* d Forſan ἐν φόβῳ. *Steph.* e Τὸ νικᾶν ἐκάστου ἐν τῷ αὐτοῖς ἔμενε *Var.* quod ut verisimilius etiam in ſua verſione ſequutus eſt *Portus.* f Τὴν δύναμιν ἐς τὴν μάχην *Var.* g Παρ' ἑαυτὸν μόνον *Var.* h Παρὰ τὸν ἀγῶνα *Var.* i Repono τετραμμένων. *Steph.* k Ἔτι δὲ ὧν & mox οἷς οὐδὲν in *Cod. Var.* l Τῷ κόπῳ τε *Var.* m Οἷα ἐν πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους *Var.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *qualia ſuffocante anni tempore* &c. Unde aliquis forſan pro ἐν καλύβαις πνιγηρᾶς ὥρας ἔτους apud *Thucyd.* (p. 113. v. 21. *Ed. Oxon.*) legendum eſſe ſuſpicaretur ἐν καλύβαις πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους.

a Καὶ

ἀξιόλογον ἡ μάχη, ἀλλ' ἀγαπητῶς ἀμφότεροι τῶν στρατηγῶν ἀναχωρησάντων, ἀπῆλθον ὅτι τοὺς ἑαυτῶν χείρους· ἡ οὐκέτι ἐξῆσάν εἰς μάχην ἑκάτεροι, ἀλλ' ἀντικαθήμενοι παρεφύλαττον τοὺς ἔτι ἐπιτηδείων γινομένας ἐξόδους. ἔδοξε μὲν τοῖς λόγοις τῇ Ῥώμῃ πολὺς, ὡς δυναμένη τότε νικᾶν ἡ Ῥωμαίων δύναμις, ἐκ τοσούτου μηδὲν [b] ἐργάσασθαι λαμπρὸν, διὰ μῖσός τε τῶν ὑπάτων καὶ ὀργὴν ἣν ἔσχε πρὸς τοὺς πατρικίους ὅτι τῷ φενακισμῷ τῆς κληρουχίας. αὐτοὶ δὲ οἱ στρατιῶται τὸν ὕπατον, ὡς οὐχ ἱκανὸν στρατηγεῖν, ᾐτιῶντο, γράμματα πέμποντες ὡς τοὺς ἐπιτηδείους ἑαυτῶν ἔχοιεν. καὶ τοιαῦτα μὲν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλὰ δαιμόνια σημεῖα ἐφάνετο, δυλωτικὰ θείου κότου, κατά τε φωνὰς καὶ ὄψεις ἀθείους. πάντα δὲ εἰς τοῦτο συνέτεινεν, ὡς οἵ τε μάντεις καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ συνενέγκαντες τὰς ἐμπειρίας ἀπεφαίνοντο, θεῶν [c] χολοῦσθαί τινας, οἳ δὲ νομίζονται τοὺς νομίμους τιμᾶς, καὶ καθαρῶς καὶ ὁσίως ἐπιτελουμένων αὐτοῖς τῶν ἱερῶν. ζήτησις δὲ μετὰ τοῦτο πολλὴ ἐκ πάντων [d] ἐγένετο, καὶ σὺν χρόνῳ μήνυσις ἀποδίδοται τοῖς ἱεροφάνταις, ὅτι τὴν παρθένων μία τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἱερὸν πῦρ, [e] Ὀπιμία ὄνομα αὐτῇ, τὴν παρθενίαν ἀφαιρεθεῖσα, μιαίνει τὰ ἱερά. οἱ δὲ [f] ἐκ βασάνων τε καὶ τῶν ἄλλων ἀποδείξεων μαθόντες ὅτι τὸ μεμυνόμενον ἦν ἀδίκημα ἀληθὲς, αὐτὴν μὲν τῆς κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ [g] πομπεύοντες δι' ἀγορᾶς, ἐντὸς τείχους ζῶσαν κατώρυξαν· δύο δὲ τοὺς ἐξελεγχθέντας διαπράξασθαι φθοράν, μαστιγώσαντες ἐν φανερῷ, ἀδίκημα ἀπέκλειναν. καὶ μετὰ τοῦτο καλὰ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ μαντεύματα, ὡς ἀφιλότοις αὐτοῖς τῶν θεῶν ἤδη χόλον, ἐγίνετο.

Ὡς δὲ κατῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνος, ἐλθόντων τῶν ὑπάτων, πολλὴ σπουδὴ καὶ ἀδιαταξία ἐγένετο τοῦ δήμου πρὸς τοὺς πατρικίους, περὶ τῶν ἀναληψομένων τὴν ἡγεμονίαν ἀνδρῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐβούλοντο τοὺς δραστηρίους τε καὶ ἥκιστα δημοτικοὺς ὅτι τὴν ὑπατείαν προσλαγεῖν· καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν κελευσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὁ υἱὸς [h] Κλαυδίου Ἀππίου, τοῦ πολεμιωτάτου τῷ δήμῳ δοκοῦντος εἶναι, μετὰ αὐθαδείας ἀνὴρ καὶ θρασύς, ἑταιρείας τε καὶ πελάτας ἁπάντων πλείους τῶν καθ' ἡλικίαν δυνάμενος. ὁ δὲ δῆμος, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ τῶν πεῖραν ἤδη δεδωκότων τῆς εὐνοίας τοὺς περισκοποῦντας τοῦ κοινῆ συμφέροντος ἀνομάζων, ἠξίου ποιεῖν ὑπάτους. αἵ τε ἀρχαὶ [i] διεσήκεσαν, καὶ ἐς ἀλλήλων ἀνέλυον ἐξουσίας. ὁπότε μὲν γὰρ οἱ ὕπατοι χαλοῖεν ὁ πλῆθος, ὡς [k] ἀποδείξοντες τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν ὑπάτους, οἱ δήμαρχοι τῶν κωλύειν ὄντες κύριοι, διέλυον τὰ ἀρχαιρέσια· ὁπότε δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνοι χαλοῖεν ὡς ἀρχαιρεσιάσοντα τὸν δῆμον, οὐκ ἐπέτρεπον οἱ ὕπατοι, τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες τοῦ συγκαλεῖν [l] τοὺς ὄχλους, καὶ τὰς

lium habuit: ſed ambo exercitus, à ducibus ſuis revocati, lubenter in caſtra redierunt. Et neutri amplius in aciem prodierunt: ſed, ubi caſtra caſtris oppoſuiſſent, obſervabant eos qui ad res neceſſarias comparandas exibant. Romæ tamen multi opinabantur & vulgo jactabant, exercitum Romanorum, quum tunc poſſet vincere, dedita opera nullum egregium facinus edidiſſe, odio conſulis, & ira in patres, quod agri diviſione per dolum fuiſſet fraudatus. Sed ipſi milites conſulem ut parum idoneum ad imperandum accuſabant, literis privatim ad neceſſarios ſuos miſſis. Atque hic erat ſtatus rerum quæ foris gerebantur. * In ipſa vero urbe multa prodigia iram divinam ſignificantia obſervata ſunt, exauditæque voces ominoſæ, & novæ ſpectrorum facies viſæ. quæ omnia eo ſpectabant, (ut & vates & ſacrorum interpretes † pro ſua peritia, re inter ſe communicata, declarabant) deos aliquos iratos eſſe, quod legitimis honoribus fraudarentur, nec pure nec pie ſacra ipſis fierent. Poſtea igitur magna ab omnibus inquiſitione facta, tandem indicium ad pontifices delatum eſt, unam Veſtalium ignis ſacri cuſtodum, nomine Opimiam, amiſſa virginitate ſacra polluere. Illi vero, quum ex quæſtionibus aliiſque manifeſtis argumentis cognoviſſent crimen delatum verum eſſe, ejus capiti coronas, quas geſtabat, & *infulas* abſtulerunt, eamque per medium forum ductam intra muros *in foſſa ſubterranea* vivam defoderunt: duos vero, à quibus eam corruptam fuiſſe conſtabat, in omnium conſpectu virgis cæſos confeſtim necarunt. ‡ Quo facto lætiora ſe obtulerunt ſacra, & vates reſponderunt iram deorum placatam eſſe.

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74 3. V. C. Cas. 271. Var. 273

Portenta ſignificatum Veſtalis virginis ſtuprum.

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, & ipſi conſules ad ea iviſſent, ingenti ſtudio & contentione inter plebem & patricios certatum eſt, de viris quibus rerum ſumma eſſet committenda. Illi enim è junioribus impigros aliquos & minime populares ad conſulatum promovere cupiebant: & eorum juſſu filius *iſtius* Appii Claudii, qui acerrimus plebis hoſtis exiſtimabatur, vir qui arrogantiæ & audaciæ plenus erat, & ſodalitiis clienteliſque omnium ſuæ ætatis hominum plurimum poterat, magiſtratum petebat. at plebs, è ſenioribus & probitatis jam ſpectatæ viris nominans, qui reip. commodis ſtuderent, conſules illos facere volebat. Atq; ipſi magiſtratus inter ſe diſſidebant, & alii aliorum poteſtatem irritam faciebant. nam quoties coſſ. plebē convocaſſent, ut magiſtratum petentes crearent conſules, tribuni pro ſua poteſtate intercedebant, & comitia diſſolvebant: & contra, quoties illi plebem ad comitia convocaſſent, conſules, convocandæ multitudinis ejuſque in ſuffragia mittendæ jus habentes, ipſis intercedebant,

XC.

Contentio de futuris coſſ.

a Καὶ ὑπὲρ μὲν τοῦτ' ἐξήσαν ἐς μάχην ἑκάτεροι, ἀπὸ καθήμενοι παρεφύλαττον ἀλλήλων τοὺς &c. quo modo in *Lapi Cod.* niſi quod ἀντικαθήμενοι agnoſcat. *b* Nota hîc ὡς ἐργάσασθαι pro ὡς ἐργάσεσθαι, ut ſupra p. 436. v. 47. ὡς ἴσεσθαι pro ὡς ἴσεσθαι. vel legendum μηδὲν ἠθέλησεν ἐργάσασθαι. ut alicubi infra. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam magis probo: quod p. 436. non ὡς ἴσεσθαι habeat *Vat.* ſed ὡς ἀπολαμβάνεσθαι ἴσεσθαι. *c* Χολοῦσθαι, è *Rom. Cod.* additum, agnoſcit etiam *Lapus*, ſed ὑ ante νομίζοντας omittit. ſic enim locum vertit, *deorum quoſdam, qui legitimos honores ferunt, iratos eſſe. Sylb.* In *Cod. Vat.* θεῶν τινες ὑ νομίζονται &c. *reſpondebant, Deorum aliqui legitimis fraudantur honoribus* &c. *d* Ἐγίνετο *Vat.* *e* Ita etiam in *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione *Propinia.* in *Rom. Cod.* (teſte *Sylb.*) Προπιμία. *Glareanus* ex *Livio* reponit *Oppia.* *f* Ἐκ τῶ βασάνων *Vat.* *g* Πομπεύοντες *Vat.* *h* Ἀππίου Κλαυδίου *Vat.* *i* Διεστήκεσαν *Vat.* aliquoties tamen apud *Dionyſium* in iſtiuſmodi vocibus ι ad ε præteriti perfecti augmentum aſſumitur. *k* Ἀποδείξαντες *Vat.* *l* Τοὺς λόχους *Vat.* * Magis ad verbum *Lapus* vertit: *In urbe vero multa ſigna apparebant iræ numinum demonſtrativa, per voces viſaque inſueta.* † *Lapus* verbatim, *conferentes in unum peritias.* ‡ Rectius forſan *Lapus*: *Poſtque hæc eis ſacrificia & divinationes, tanquam deorum ira liberatis, pulchre apparuere.*

Per. Jul. 4234. Ante Chr. 480. Olymp. 74. 4. V. C. Cat. 272. Var. 274.

pari seditiosis civibus assidue concertabant; ita ut nonnulli crimen præ ira à mutuis vulneribus non abstinerent, & seditio ab armis non multum abesset. Senatus, his cognitis, diu consultavit quidnam esset agendum: nec plebem vi coërcere valem, nec ei cedere volens. Sententia igitur asperior hæc erat, ut comitiorum causa dictator crearetur, qui vir optimus judicatus fuisset: ille vero, accepta potestate, seditiosos ex urbe pelleret; & si quid à superioribus magistratibus esset peccatum, corrigeret; atque, arbitratu suo forma reip. constituta, viris optimis magistratus mandaret. mitior vero, ut interreges crearentur maximi natu & honoratissimi quique viri, quibus curæ esset magistratuum creatio, & qui providerent ut optime id fieret, eodem modo quo regibus expulsis factum est. Quum autem major eorum pars in hanc sententiam ivisset, ab illis creatus est interrex A. Sempronius Atratinus; & cæteri magistratus abrogati. Iste, ad certos dies sibi præstitutos rep. sine seditione administrata, alium (prout eorum est mos) Sp. Largium creavit interregem. Ille vero comitiis centuriatis, ex classium censu misso in suffragia populo, ex utrisque partis consensu consules creavit C. Julium è plebis fautoribus, & Q. Fabium Cæsonis Filium, optimatum fautorem. & plebs, ob priorem ejus consulatum nullis affecta malis, passa est eum iterum hanc potestatem adipisci, odio Appium prosequens, ejusque ignominiosa repulsa valde gaudens; & ipsis etiam primoribus, *qui* virum impigrum, & nihil molliter plebi concessurum, consulem creari *cupiebant*, ex animi sententia seditio exitum habuisse videbatur.

Per. Jul. 4234. Ante Chr. 480. Olymp. 74. 4. V. C. Cat. 272. Var. 274. C. Julio, Q. Fabio iterum coss. nec domi nec foris quies.

XCI. ¶ His consulibus Æqui, in agrum Latinum facta irruptione, multa mancipia & multum pecus repentino latrocinio abegerunt: ex Hetruscis vero ii qui vocantur Vejentes magnam agri Romani partem excursionibus infestarunt. Quum autem senatus bellum contra Æquos in aliud tempus distulisset, & à Vejentibus res repetere decrevisset, Æqui, quum primus conatus ipsis ex voto successisset, nec ullus in posterum eos prohibiturus videretur, temeraria audacia elati, non amplius latronum more bellum gerere decreverunt, sed cum valido exercitu Ortonam adorti, vi ceperunt: direptisque villis simul cum urbe, ingenti præda ditati abierunt. At Vejentes, quum legatis Roma missis respondissent, prædones illos non à se sed ab aliis Hetruscis missos, eos re infecta dimiserunt, nihil æqui facientes: atque legati in Vejentes, prædam ex agro suo agentes, inciderunt. Se-

ψήφους ἀναδήσαν. πολλάκις οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἐγίνοντο, καὶ συνεχῶς ἐπῆγον, καὶ ἐπ' ἀλλήλους ἐφέροντο, ὥστε καὶ πληγὰς ἀλλήλαις διδόναι τινὰς ὑπ' ὀργῆς, καὶ μικροῦ δεῖν φόνου γενέσθαι τὸ πρᾶγμα. ταῦτα μαθοῦσα ἡ βουλὴ, πολλοῦ ἐποιήσατο χρόνον ὅτι χρὴ) τοῖς παροῦσιν, ὅτε βιάσεται δυσαρμόστοις οὖσι, καὶ ὅτι χρὴ) τοῖς μέλλουσιν, ὅτε ἄξει βιαιοτέροις. ἐν δὲ ἡ τοῦ αὐθαδεστέρου γνώμη, δικτάτορα εἰπεῖν τὸν ἀριστοκρατικώτατον ἔνεκα, ὃς ἂν ἡγῆται τοὺς κρείττονας εἶναι. τὸν δὲ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν, τοὺς μὲν κατὰ τὰ πάτρια ἐκ τῆς πόλεως ἐλάσαι, καὶ εἴ τι ἡμάρτησαν ταῖς πρότερον ἀρχαῖς, ἐπανορθώσασθαι, τὸν δὲ κόσμον καὶ πολιτεύματος τὸ τῆς ἀρχαίας, ἐπιστήσασθαι, τὸν δὲ βέλτιστον καθιστάναι, ἀνδράσι τοῖς κρείττοσι δοὺς τὰς ἀρχάς. ἡ δὲ ἑτέρα, μεσοβασιλεῖς ἐλέσθαι τοὺς εὐβουλοτάτους τε καὶ τιμιωτάτους ἀνδρας, οἳ ἐπιμελὲς ἔσται τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς ὅπως κράτιστα γήσονται, καὶ αὐτοὶ πόνον ὑπὲρ ὀλίγου τοῦ βασιλέως ἐκλιπόντες· ἐγίνετο δὲ τούτῳ προσθεμένων τὴν γνώμην τὸ πλεῖστον, ὑποδείσαντες τοὺς αὐτῶν μεσοβασιλεῖς, Λεύκιος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος· οἱ δὲ ἄλλως κατελέλυτο ἀρχαί. ὗτος θλιβόμενος ἀπεδείκνυ

ταῦτα πρὸ αὐτῆς ἡ βουλὴ μαθοῦσα, [a] πολεμεῖν τε ἐψηφίσατο Οὐϊεντανοῖς, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους [b] ἄγειν τὴν στρατιάν. ἐγένετο δὲ περὶ τοῦ δόγματος ἀμφιλογία, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ τὸ πόλεμον οὐκ ἐῶντες ἀναφέρειν, [c] τὴν κληρουχίας ὑπομιμνήσκοντες τοὺς δημοτικούς, ἣν γε πέμπτον ἔτος ἐψηφισμένην ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, [d] κοινῇ πιστεύσαντες ἐλπίδι ἐξηπατήντο, καὶ κοινὸν ἀποφαίνοντες [e] πόλεμον, εἰ κοινῇ χρήσειε γνώμῃ πᾶσα Τυρρηνία τοῖς ὁμοεθνέσι βοηθοῦσα. καὶ μὴν ἰσχυάν γε οἱ τῶν [f] στρατιωτῶν λόγοι, ἀλλ' ἀνήρωσε καὶ ὁ δῆμος τὸ τῆς βουλῆς δόγμα, τῇ Σπορίου Λαρκίου γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει χρησάμενος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθον τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, [g] στρατοπεδευσάμενοι χωρὶς ἀλλήλων καὶ μαχαιρᾶν τῆς πόλεως· καὶ μείναντες ἡμέρας συχνὰς, ἐπειδὴ οὐκ ἀνῆλθον οἱ πολέμιοι τοῖς δυνάμεσι, προνομεύσαντες αὐτῶν τῆς γῆς ὅσην ἐδυνάσθη πλείστην, ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου τῆς στρατιάν. ἄλλο δὲ οὐδὲν τῶν ὑπατείας λόγου ἄξιον ἐπράχθη.

natus hac re ex illis cognita, bellum Vejentibus inferre, & ambos coſſ. cum exercitu in eos mittere decrevit. Reclamatum tamen eſt huic SC. & multi erant qui bellum illis inferri non patiebantur, revocantes plebi in memoriam agri diviſionem, qua quinto ante anno à ſenatu decreta, publicæ fidei credentes, per dolum fraudati fuerant: atque bellum fore commune jactantes, ſi tota Hetruria communi conſenſu populis ejuſdem gentis opem ferret. Haud tamen militum verba ullum pondus habuerunt: ſed SC. plebiſcito etiam confirmatum eſt, Sp. Largii ſuaſu & hortatu. Poſt hæc conſules copias eduxerunt, caſtris non longe à Vejis ſeorſum poſitis; & per multos dies ibi morati, quum hoſtes non prodirent, cum ſuis copiis agri eorum partem quantam maximam potuerunt depopulati, copias domum reduxerunt. Et nihil aliud memoratu dignum hiſce conſulibus eſt geſtum.

Per. Jul. 4234. *Ante Chr.* 480. *Olymp.* 74. 4. *Cat.* 272. *V. C. Var.* 274.

a Πολεμεῖν ἐψηφίσατο *Vat.* *b* Ἐξάγειν *Vat.* *c* Τῆς τε κληρουχίας *Vat.* *d* Κοινῇ *Vat.* *e* Poſt πόλεμον deeſt ἔσεσθαι, vel aliud verbum ſimile. *Sylb.* *f* Cum *Sylb.* & *Porto* malim στασιωτῶν vel στασιωτῶν: ut intelligamus *Tribunos*; quorum erat, non militum, SC. intercedere. *g* Στρατοπεδευσάμενοι δὲ χωρὶς ἀλλήλων ἀπὸ μακρᾶς δὴ τῆς πόλεως *Vat.* In *Lapi* verſione, *haud procul à Vejis*; ut legiſſe videatur τῆς Οὐϊεντανῶν πόλεως, ut infra alicubi: alterum tamen loquendi genus etiam infra reperitur, ſubaudito ſcilicet gentili Οὐϊεντανῶν. *Sylb.*

ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER NONUS.

Per. Jul. 4235. *Ante Chr.* 479. *Olymp.* 75 ½. *V. C. Cat.* 273. *Var.* 275. *Kæſ. Fabio* II, *& Sp. Furio coſſ.* turbæ domi ac foris.

SEQUENTI anno diſcordia inter plebem & ſenatum de coſſ. creandis orta (patritii enim utrumq; conſulem ex optimatibus fieri volebant; plebs vero ex popularibus & ſui ſtudioſis) poſt mutuas concertationes tandem mutua ſuaſione inter eos convenit, ut ex utraque parte conſul crearetur: creatique ſunt, à ſenatu quidem Cæſo Fabius iterum, qui Caſſium tyrannidis reum peregerat; à plebe vero Sp. Furius, ſeptuageſima quinta olympiade, archonte Athenis Calliade, quo tempore Xerxes expeditionem in Græciam fecit. Simulatque autem hi magiſtratum inierunt, legati Latini ad ſenatum venerunt, petentes ut alter conſul cum exercitu ad ſe mitteretur, qui nimiam Æquorum inſolentiam compeſceret: & tota Hetruria commota, & brevi ad arma ventura nunciabatur. Ejus enim gentis commune concilium convocatum fuerat: & quum Vejentes multis precibus petiiſſent, ut ſe ad belli ſocietatem contra Romanos adderent, tandem decretum eſt licere Hetruſcis, qui vellent, ire ad eam militiam. itaque Vejentes ad eam belli ſocietatem manum non contemnendam contraxerunt. His rebus cognitis placuit magiſtratibus Rom. ut exercitus conſcriberentur, & ambo conſules exirent: alter quidem bellum cum Æquis geſturus, & Latinis opem laturus; alter vero in Hetruriam copias ducturus. His vero intercedebat Sp. Icilius, unus è tribunorum collegio: &, plebem ad concionem quotidie convocans, promiſſam agrorum diviſionem à ſenatu repetebat; & dicebat ſe non paſſurum fieri quidquam eorum quæ ipſe vel contra hoſtes vel in urbe facere decreviſſet, niſi prius decemviros agri

Τῷ δὲ μετὰ τοῦτο ἔτει διαφορᾶς γενομένης πρὸς 559
δῆμον πρὸς τὴν βουλὴν περὶ τῶν ἀποδεικνυμένων ὑπάτων· οἱ μὲν γὰρ ἀξίουν ἀμφοτέρους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν ὅτι τὴν ἀρχὴν παραλαγεῖν, ὁ δὲ δῆμος ἐκ τῶν ἑαυτῷ κεχαρισμένων· γνωσιμαχήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, [b]ἕως συνέπεσε ἀλλήλοις ἀφ' ἑκάστης μερίδος ὕπαλον αἱρεθῆναι· καὶ ὅτι μὲν ἑκάτερος τούτων Κάσσιον μὲν Φάβιος ὁ δεύτερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὁ τὸν Κάσσιον ὅτι τῇ τυραννίδι κείνας, Σπόριος δὲ [c]Φούριος ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ, ὅτι τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ πέμπτην ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλιάδου, καθ' ὃν χρόνον [d]ἐστράτευσε Ξέρξης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. ἄρτι [e]δὲ παρειληφότων αὐτῶν τὴν ἀρχήν, Λατίνων τε παρόντες ἦκον ὅτι τὴν βουλὴν, δεόμενοι πέμψαι σφίσι τὴν ἐπὶ τῶν ὑπάτων μετὰ δυνάμεως, ὃς ὑπὲρ ἐκείνους προστήσεται χωρῶν τῶν Αἰκανῶν καταφρονοῦντος· καὶ Τυρρηνία πᾶσα ἠγγέλλετο κεκινημένη, καὶ δὴ διὰ μακρῶν χωρήσασα εἰς πόλεμον. συνήχθη γὰρ εἰς κοινὴν ἐκκλησίαν τὸ ἔθνος· καὶ πολλὰ Οὐϊεντανῶν δεηθέντων [f]συναίρεσθαι σφίσι τοῦ πρὸς Ῥωμαίων πολέμου, τέλος [g]ἐξήνεγκαν ἐξεῖναι τοῖς βουλομένοις Τυρρηνῶν μετέχειν τῆς [h]στρατιᾶς· καὶ ἐγένετο χεὶρ ἀξιόμαχος ἡ τῶν Οὐϊεντανῶν [i]τῷ πολέμῳ συναιρομένη. ταῦτα μαθοῦσι τοῖς ἐν τέλει Ῥωμαίων ἔδοξε στρατιάς τε καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· τὸν μὲν, Αἰκανοῖς τε πολεμήσοντα, καὶ Λατίνοις τιμωρὸν ἐσόμενον· τὸν δὲ, [k]ὅτι Τυρρηνίας ἄξοντα τὰς δυνάμεις. ἀντέστησαν δὲ πρὸς ταῦτα Σπόριος [l]Σικίλιος τοῦ δημάρχων εἷς· καὶ συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ὁσημέραι, τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις ἀπῄτει παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ οὐδὲν ἔφη συγχωρήσειν [m]ὅτι τοῦ πολεμίου, οὗτε τὴν χεῖρ' πόλιν ὑπ' αὐτῆς ψηφιζομένων ὑπερτελεσθῆναι, ἐὰν μὴ τοὺς δέκα ἄνδρας ἀποδείξωσι νεῶτον

a In *Lapi* verſione ſequens argumentum habemus: *Liber Antiquitatis nonus, quem ſcripſit Dionyſius Alexandri ſ. Halicarnaſſeus, comprehendit geſta per Romanos à primo anno Olympiadis* LXXV. *& à Coſſ. Cæſone Fabio iterum & Sp. Furio, quo tempore Xerxes Darii ſ. in Græciam duxit exercitum. Bellum habet cum Vejentibus, Fabiorum fatum, Servilii egregiam defenſionem, contentiones urbanas, Appii filii fatum, bellum rurſus cum Æquis & Volſcis, actiones ſenatus. Anni ſunt* XX. b Niſi τιλῶ legamus pro ἕως, ſtructura pendebit. *Lapus* hoc modo; *poſtremo alteri alterius perſuaſere.* τιλῶ autem pro τὸ τιλοῦντες, *tandem*, tum hic noſter uſurpat p. 529. v. 42. tum *Ariſtoteles* frequentiſſime. Si ἕως retineamus ἐγνωσιμαχήσαντες erit reponendum. *Port.* c Φούριος *Vat.* d Ἐστράτευσε malit *Portus.* e Omittit *Vat.* f Συναίρεσθαι *Vat.* g Ἐξήνεγκαν *Vat.* h Magis proprie στρατείας. *Sylb.* i Ἐκείνῳ τῷ πολέμῳ συναιρομένη *Vat.* k Sic in fine præced. libri ἀπῆλθεν ἐπ' οἶκον. iterum p. 537. v. 32. cum accuſ. dicit ἐξιέναι ἐπὶ Τυρρηνούς. utrumque ſtructuræ genus alibi habemus. *Sylb.* l Σικίνιος in Cod. Rom. In *Lapi* verſione & vulgatis *Livii* editionibus *Licinius*, cum *Gelenio* & *Sigonio* malim Ἰκίλιος. *Sylb.* m Οὔτε τῶν ἐπὶ πολεμίων legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *aut ex iis quæ adverſus hoſtes.* Sed rectius fortaſſe, οὐδὲν συγχωρήσειν ἐπ' οὔτε τοῦ πολεμίου, οὔτε τὴν πόλιν. frequentiſſime ſupra πολέμιον pro πολεμικὸν uſurpatum. *Sylb.*

a Vox

τρῶτον ἐκεῖνοι τ δημοσίας χώρας, ἃς διέλωσι τ γῆν, ὡς ὑπέσχοντο, τῷ δήμῳ. ἐπορεύετο δὲ τῇ βουλῇ ἡ ἀμηχανίαν τινὰ ποιεῖν, Ἀππίῳ Κλαυδίῳ ὑποτίθεται σκοπεῖν ὅπως διαφθείραι τὰ τῶν ἄλλων a δημάρχων πρὸς αὐτὸν, διδάσκων b ὅτι τὸν κωλύοντα ἡ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τ βουλῆς, ἱερὸν ὄντα, ἡ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν c ἔχοντα, τἀναντία τοῖς γνώμῃ), ζῶντα κωλύειν. συνοίσειν τε τοῖς αὐθις παραληψομένοις τ ἀρχὴν ὑπάτοις τοῦτο τοιεῖν, ἡ σκοπεῖν ὅπως ἔξουσί τινας ἀεὶ τ δημάρχων οἰκείους σφίσι ἡ φίλους· μίαν τε εἶ λέγων τ ἐξουσίας τ ἀρχείου καταλύσει, ἐὰν ζητάζωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες.

Ταύτῃ εἰσπεισαμένου τ γνώμῃ Ἀππίου, δόξαντες αὐτὸν ὀρθῶς συμβουλεύειν οἵ τε ὕπατοι, ἡ τ ἄλλων οἱ δυνατώτατοι, d πολλῇ δυνατείᾳ διεπράξαντο τοὺς τέτταρας ἐκ τ δημάρχων οἰκείους τῇ βουλῇ e γενέσθαι. οἱ δὲ τέως μὲν λόγῳ μαλακίσθην τ f Σικίλιον ἐπιχείρων ἀποστῆσαι τ περὶ τ κληρουχίας πολιτευμάτων, ἕως οἱ πόλεμοι λάβωσι τέλος· ὡς δὲ ἠναντιοῦτο, ἡ διώμνυτο, λόγου τε τ g αὐθαδέστερον εἰπεῖν ἐτόλμησε τ δήμου παρόντος, ὅτι μᾶλλον ἂν h βούλοιτο Τυρρηνοὺς ἡ τοὺς ἄλλους πολεμίους κρατήσαντας τ πόλεως ὁρᾶσθαι, ἢ τοὺς καλέσαντας τ χώραν τ δημοσίαν ἀφεῖναι, δόξαντες ἀφορμὴν εὐληφέναι καλὴν πρὸς αὐθάδειαν τοσαύτην i τἀναντία λέγειν τε ἡ πράττειν, ὑδὲ τ δήμου τ λόγον ἡδέως δεξαμένου, κωλύειν αὐτὸν ἔφησαν ἡ φανερῶς ἔπραττον ὅσα k τῇ βουλῇ ἢ τοῖς ὑπάτοις l δοκοίη. μονωθεὶς δὲ Σικίλιος ὑδενὸς ἔτι κύριος ἦν. μὴ τοῦτο ἡ στρατιὰ καταγράφετο, ἡ ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, πάντα ὑπηρετεῖτο, τὰ μὲν ἐκ τ δημοσίων, τὰ δὲ ἐκ τ ἰδίων ἁπάσῃ προθυμίᾳ· ἡ διὰ τάχους οἱ ὕπατοι, διακληρωσάμενοι τὰ στρατεύματα, ἐξῆγον. Σπόριος μὲν m Φούριος, ὅτι τὰς Αἰκανῶν πόλεις· Καίσων δὲ Φάβιος, ὅτι Τυρρηνούς. Σποριῳ μὲν οὖν ἅπαντα κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, οὐκ ὑπομεινάντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τ πολεμίων, ἡ πολλὰ ἐκ τ n στρατιᾶς ἐξεγένετο χρήματά τε ἡ σώματα λαβεῖν. ἐπῆλθε γὰρ ὀλίγου δεῖν πᾶσαν ὅσην οἱ πολέμιοι o γῆν κατεῖχον, ἄγων ἡ φέρων ἡ τὰ λάφυρα τοῖς στρατιώταις ἅπαντα ἐκαρίσατο. δοκῶν p τε ἡ τ περὶ τὸ χρόνον τοῦ φιλόδημος, ἐπὶ μᾶλλον ἐκ ταύτης τ στρατηγίας ἐθεράπευσε τὸ πλῆθος. ἡ q ἐπειδὴ παρῆλθεν ὁ χρόνος τ στρατιᾶς, ἄγων τιὼ δύναμιν ὁλόκληρόν τε ἡ ἀπαθῆ, χρήμασιν εὐπορον κατέστησεν r ὅτι τ στρατείδα.

Καίσων δὲ Φάβιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὑδενὸς χεῖρον στρατηγήσας, ἀφῃρέθη τὸν ἐκ τῶν ἔργων ἔπαινον, οὐδὲν ἁμάρτημα ἴδιον, ἀλλ' ὅτι τὸ δημοτικὸν s οὐκ εἶ-

publici finitores creaſſet, agrumque promiſſum plebi diviſiſſet. Hîc harentem ſenatum & conſilii inopem App. Claudius ſubmonuit, daret operam ut *diſſidio inter tribunos exciſato* alios ab ipſo alienaret; docens eum, qui SC. intercedebat, eſſe ſocroſanctum, & ex ipſis legibus hanc intercedendi poteſtatem habere, eumque pro ſui magiſtratus poteſtate res impedire poſſe quibuſcunque ipſe interceſſerit. Itaque ſuadebat conſulibus, qui in poſterum magiſtratum eum eſſent accepturi, hoc agerent, darentque operam ut ſemper aliquos de tribunis ſibi conciliarent, amicoſque haberent: dicebatque hanc unam eſſe rationem hujus magiſtratus poteſtatis evertendæ, ſi tribuni inter ſe diſſiderent. *Pa. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 1. V. C. Ca. 273. Var. 275.*

¶ Ea ſententia ad Appio dicta, conſules & alii primores, rati eum recte monere, ſumma contentione effecerunt ut quatuor è tribunis ſenatui faverent, qui aliquamdiu variis rationibus Icilium ab actionibus agrariis avertere conati ſunt, donec finis bellis impoſitus eſſet. Sed quum ille ipſis adverſaretur, & dejeraret, & præſente populo ſuperbiſſimam vocem edere auſus fuiſſet, malle ſe Hetruſcos cæteroſque hoſtes urbe potitos videre, quam eos qui agrum publicum occuparent dimittere, exiſtimarunt ſe præclaram nactos occaſionem tantæ arrogantiæ tum dictis tum factis adverſandi, &, quum vel ipſa plebs eo dicto fuiſſet offenſa, ſe ei intercedere dixerunt: & aperte quidquid ſenatui, & conſulibus viſum fuerat, faciebant. Icilius vero, ab omnibus deſtitutus, nullam amplius poteſtatem habebat. Poſthæc exercitus conſcriptus, & quidquid ad bellicos uſus erat neceſſarium, partim ex publico partim à privatis, omni alacritate ſuppeditabatur: & conſules, celeriter inter ſe ſortiti exercitus, ad bellum iverunt; Sp. Furius in Æquos, Cæſo Fabius in Hetruſcos. Spurio autem omnia ex animi ſententia ſucceſſerunt, hoſtibus cum eo congredi non auſis; eique contigit ut in hac expeditione multas pecunias mancipiaque caperet. nam fere totum hoſtium agrum pervagatus eſt, res agens ferenſque, omnemque prædam militibus conceſſit. & quum ante plebis ſtudioſus haberetur, multo magis in hac expeditione multitudinis favorem ſibi conciliavit: exactoque militiæ tempore, copias integras, & nulla clade affectas, & pecuniis ditatas in patriam reduxit. II.

¶ At Cæſo Fabius alter conſul, licet egregie omnibus muneribus imperatoriis fuiſſet perfunctus, tamen rerum geſtarum laude fraudatus fuit, ob nullum ſuum peccatum, ſed quod III.

a Vox δημάρχων deſideratur in *Ed. Steph.* eam tamen agnoſcunt *Codd. Rom. & Vat.* b Illud ὅτι ſuperfluum eſt, aut per enallagen infinitum ei verbum tributum eſt pro finito, quod de ὡς quoque paullo ante monui ad p. 533. v. 5. *Sylb.* Si retineatur ὅτι, dicendum eſt, ὅτι ὁ κωλύων ἐμποδὼν γενόμενος τοῖς δόγμασι τ βουλῆς ἱερὸς ὢν καὶ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχων τ ἐναντία πρᾶττειν. *Port.* Sententia hujuſmodi eſſe debet: docuiſſe Appium collegas, nullam aliam eſſe rationem, qua infringi poſſint conatus tribunorum pl. qui eſſet ſacroſanctus magiſtratus, quam ſi tribuno tribunus ſe opponeret. Igitur donec alia certior lectio alicunde prodeat, fingamus, ſi placet, ita ſcripſiſſe *Dionyſium*: διδάσκων ὅτι τ κωλύοντα καὶ ἐμποδὼν γενόμενον τοῖς δόγμασι τ βουλῆς ἱερὸν ὄντα καὶ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχοντα [οὐκ ἄλλῳ τινὶ ἐπιτρέπειν δυνατὸν, ἀλλ' ἢ ἑτέρῳ δημάρχῳ τ μὴ ἧττον] τἀναντία πρᾶττειν. *Caſaub.* c Plenius in *Cod. Vat.* ἔχοντα ταύτην ἄλλως οὐκ ἐν πολλοῖς τ δυναστείας ἴσα μήτε ἑτέρῳ τ δοῦναι τ ἴσα τιμᾶσθαι καὶ τινὶ ἐξουσίαν ἴσην τἀναντία πρᾶττειν, καὶ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γένηται, τούτοις κωλύειν. d Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* πολλῇ ῥᾳστώνῃ διεπράξαντο. e Γενέσθαι *Vat.* f In *Cod. Rom.* Σικίνιον. verum Σικίλιον habet *Vat.* mendoſe proculdubio pro Ἰκίλιον. Vide p. 536. v. 25. g Malim αὐθαδέστερον. *Sylb.* h Perperam in *Ed. Steph.* βούλοιντο. i Vel τἀναντία legendum, vel τἀναντία. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τῶν ἐναντία λόγων. k Τῇ βουλῇ τι καὶ τοῖς *Vat.* l In *Ed. Steph.* mendoſe δοκοίη. noſtrum δοκοίη eam ſyntaxeos habet rationem qua ἔστι δίκαι p. 538. v. 2. quæ ſi minus placeat indicative legendum δοκεῖ. *Sylb.* m Φούριος & ſupra p. 536. v. 9. n Magis proprie στρατείας. *Sylb.* o Χώραν κατεῖχον *Vat.* p Ita in *Codd. Rom. & Vat.* in *Ed. Steph.* δοκῶν τε &c. q Male in *Ed. Steph.* ἐπειδήπερ ἦλθεν. r Illud ὅτι ex *Cod. Rom.* additum. *Sylb.* deſideratur in *Cod. Vat.* ſ Οὐκ εἶχεν μίσος *Vat.*

Per. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 | V. C. Ca. 273. Var. 275.

quod exercitui exosus esset, ex quo Cassium consulem, tyrannidis affectatæ damnatum, supplicio extremo affecerat. Nam neque ad imperatoris imperia celeriter exsequenda, quibus milites morigeros esse oportet, neque ad eas res per vim occupandas, in quibus *militum* alacritas & officium honestum requiritur, neque ad loca quæ opportuna essent, & quæ ad belli commoda facerent, clam hostibus in potestatem redigenda, neque ad aliud quidpiam agendum parati erant, unde ille aliquem honorem & bonam existimationem ob res à se in sua prætura gestas relaturus esset. reliqua tamen eorum perpetua insolentia in imperatorem suum illi minus molesta erat, & reip. non admodum noxia: sed postremum eorum facinus utrisque ingentem ignominiam cum non mediocri periculo conjunctam attulit. Quum enim utrique totis viribus prælium acie instructa commisissent, in eo spatio quod erat medium inter *duos* colles, ubi utrique castra habebant, quumque isti multa & egregia facinora edidissent, & hostes initium fugæ facere coëgissent, nec eos abeuntes persequuti sunt, quamvis imperator vehementer ipsis instaret, nec remanere & castra expugnare voluerunt, sed relicto imperfecto opere præclaro in sua castra redierunt. Quum autem nonnulli eum summum imperatorem appellare cœpissent, magnis clamoribus cæteri omnes convicia in ducem jactabant, & contumeliosis verbis in eum invehebantur, quasi ob imperatoriæ artis imperitiam multos & fortes viros de suis amisisset; & post alia multa maledicta, & verba indignationis plena, postulabant ut solutis castris se in urbem reduceret, quod dicerent se ad prælium redintegrandum idoneos non fore, si hostis contra se venisset, neque ducis admonitionibus movebantur, neque ejus luctu supplicibusque precibus ullo modo tangebantur, neque gravibus minis quas ipsis intentabat, si quando & his usus fuisset, terrebantur; sed his omnibus magis ac magis exacerbati in sua pertinacia perseverabant. Tanta autem fuit eorum omnium contumacia, & ducis contemptio, ut circa mediam noctem surgentes tentoria refigerent, & arma corriperent, & saucios nullo jubente absportarent.

IV. ¶ His cognitis, imperator coactus fuit omnibus profectionis signum dare, metuens eorum contumaciam & audaciam. illi vero, quasi ex fuga servati, ingenti celeritate sub diluculum ad urbem proxime accesserunt. Custodes vero, qui stabant ad mœnia, quum ignorarent amicum esse exercitum, arma induebant, & alii alios vocabant, & reliqua civitas, quasi magna clade accepta, pavoris & tumultus plena erat: nec prius ipsis portas aperu-

χεν ἀριθμὸς, ἐξ οὗ τὸν ὕπατον Κάσσιον ὀθνεῖ τῇ τυραννίδι κείνας ἀπέκτεινεν. οὔτε γὰρ ὅσα δέοι σὺν τάχει στρατηγῷ κελεύσαντι τοὺς ὑπηκόους πειθαρχεῖν, οὐδ' ὅσα τοιαῦθ' ὁρμᾷ καὶ πρέπουσι χρησαμένους, βίᾳ κατασχεῖν, οὔθ' ὅσα λάθρα τοῖς ἀντιπολέμων χωρία εἰς πλεονεξίαν εὔθετα σφετερίσασθαι, οὔτε ἄλλο παρεῖπεν οὐδὲν ἕτοιμοι ἦσαν, ἐξ οὗ [b] τιμιόν τινα ὧν ἐστρατήγει καὶ δόξαν ἀγαθὴν ἐκτήσασθαι ἔμελλε. [c] καὶ τἆλλα μὲν αὐτοῖς εἴα ὑβρίζοντες τῷ ἡγεμόνι διετέλουν, [d] ἐκείνῳ ἧττον λυπηρὰ ἢ, καὶ τῇ πόλει [e] βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια· [f] οἱ δὲ τελευτῶντες ἐξεργάσαντο, κίνδυνον οὐ μικρὸν ἤνεγκε, καὶ πολλὴν ἀρχὴν ἀμφοῖν. γενομένης γὰρ παρατάξεως ἐν τῷ μεταξὺ τοῖν λόφοιν, ἐφ' οἷς ἦσαν ἑστρατοπεδευκότες ἀμφότεροι, πάσῃ τῇ παρ' ἑκατέρων δυνάμει, πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἀποδειξάμενοι, καὶ τοὺς πολεμίους ἀναγκάσαντες [g] ἄρξασθαι φυγῆς, οὔτε ἠκολούθησαν ἀπιοῦσι, τοῦ στρατηγοῦ πολλὰ κελεύοντος, οὔτε παραμείναντες ἐκπολιορκῆσαι τὸν χάρακα ἠθέλησαν, ἀλλ' ἐάσαντες ἀτελὲς ἔργον καλὸν, ἀπῆσαν εἰς τὴν αὐτοῖς [h] στρατοπεδίαν. [i] ὀλιγοχρονίσαντων δὲ αὐτοκρατόρα ἀναγορεῦσαί τινων, μέγα ἐμβοησάντων [k] ἀθρόοι κακίζουσι τῇ τε φωνῇ τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐλοιδόρουν ὡς πολλοὺς σφῶν καὶ ἀγαθοὺς ὀλωλεκότα δι' ἀπειρίαν τοῦ στρατηγεῖν καὶ ἄλλῃ πολλῇ βλασφημίᾳ καὶ ἀγανακτήσει χρησάμενοι, λύειν τὸν χάρακα, καὶ ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν, ὡς οὐχ ἱκανοὺς ἐσομένους, ἐὰν ὁπίσσω [l] πολέμιοι, δεῦτέρᾳν ἐπομένᾳ μάχην. καὶ οὔτε μεταδιδάσκοντος ἐπείθοντο τοῦ ἡγεμόνος, οὔτε ὀλοφυρομένου καὶ ἱκετεύοντος ἔπαθόν τι πρὸς τὰς δήσεις, οὔτε ἀπειλὰς καὶ [l] ἀπειλάς, ὁπότε καὶ ταύταις χρήσαιτο, δι' εὐλαβείας ἐλάμβανον, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τραχυνόμενοι ταῦτα διέμενον. τοσαύτη δὲ ἀναρχία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἡγεμόνος πᾶσιν ἐξ αὐτοῦ παρέστη, ὥστε περὶ μέσας νύκτας ἐξαναστάντες, τάς τε σκηνὰς ἔλυον, καὶ τὰ ὅπλα ἀνελάμβανον, καὶ τοὺς τραυματίας ἐβάζαζον, οὐδενὸς κελεύσαντος.

Ταῦτα ὁ στρατηγὸς μαθὼν, ἀναγκάσθη πᾶσι δοῦναι τὸ σύσσημα τῆς ἐξόδου, δείσας τὴν ἀναρχίαν αὐτοῖς καὶ τὸ θράσος. οἱ δὲ, ὥσπερ ἐκ φυγῆς ἀνασωζόμενοι, τάχει πολλῷ σπεύδουσι τῇ πόλει πρὸς τὸν ὄρθρον. καὶ οἱ ὅπη τοῦ τειχῶν ἀγνοήσαντες ὅτι φίλιον σφίσι στράτευμα, ὅπλά τε ἐνεδύοντο, καὶ ἀλλήλους ἀνεκάλουν, ἥ τε ἄλλη πόλις, ὡς ὅπου συμφορᾷ μεγάλῃ, παραχῆς ἐγεγόνει μετὰ θορύβου. καὶ ὃ πρότερον ἀνέῳξαν αὐτοῖς

a Οὐδ' ὅσα τῷ στρατηγῷ Vat. b Τιμιόν τινα ὁ στρατηγὸς ἢ δόξαν, &c. in Cod. Vat. c Καὶ τἆλλα αὐτῶν ὅσα ὑβρίζοντες Vat. illud ὅσα pro εἶα maluit etiam Sylb. d Ἐκείνῳ δὲ ἧττον Vat. e Nota βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια, pro, *in clade reputanda*; vel βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια, ut alibi paullo infra. Sylb. Si codex mendo caret, ἄξιον βλάβης pro βλαβερὸν, & ἄξιον μεγάλης βλάβης pro μεγάλως βλαβερὸν. Port. f Οἱ τελευτῶντες Vat. g Ἀρξαι φυγῆς, ὅτ' ἠκολούθησαν Vat. h Στρατοπεδίαν ferri potest, si à στρατοπεδεύω derivetur. infra habemus στρατοπεδείαν à verbo στρατοπεδεύεσθαι: itidemque supra aliquoties. Sylb. i In Rom. Cod. ὀλιγοχρονίσαντες δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαί τινων μέγα ἐμβοησάντων. Sed melius vulgata scriptura retenta legemus μέγα ἐμβοήσαντες. Lapus hoc modo legisse videtur, ὀλιγοχρονίσαντες δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαί τι, μέγα ἐμβοήσαντες &c. nam vertit, *aggresso autem imperatore quædam pronunciare, exclamantes alte multi* &c. Sylb. In Cod. Vat. ὀλιγοχρονίσαντων δὲ αὐτοκράτορα † ὕπατον ἀναγορεῦσαί τινων &c. k Ἀθρόοι κακίζουσι τῇ φωνῇ † ἡγεμόνα ὀλοιδόρουν Vat. l Nota hîc ἀπειλὰς pro *minarum intentationes*, seu (ut Lapus vertit) *ingentes comminationes*. Sylb. Ἀπειλὰς καὶ ἀπειλὰς pro ἀπειλὰς ἀπειλουμένας. Port.

τοὺς τὰς πύλας οἱ φύλακες ᵃ ἕως ἡμέρᾳ λαμπρᾷ γενέσθαι, ᵇ γνωσθῆναι δ' οἰκεῖον στράτευμα. ὅτε τοίνυν τῇ ἀρχῇ ἦν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὸ χάρακα μέγιστος, καὶ κίνδυνον δ' τ ἐλάχιστον αὐτοὺς ἀπαρρῖψαι, σκότους ἀπόντος διὰ τ πολεμίας ἀπράκτους. εἰ γε δὴ τοῦτο καταμαθόντες οἱ πολέμιοι ᵇ ἐκ παντὸς ἀπεῖσιν αὐτοῖς ἠκολούθησαν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπασαν ἀπολωλέναι τ στρατιάν. τ δὲ ἀλόγου 562 ταύτης ἀπάρτου ἡ φυγὴ, ὃ πρὸς τ ἥμισυ ἐκ τοῦ δήμου μῖσος, ὥσπερ ἔφην, αἴτιον ἦν, καὶ ὁ φθόνος τ ἐκείνῳ τιμῆς, ἵνα μὴ θριάμβου καταλαμπῆ κοσμηθεὶς ἐπιφανέστατος γένηται. τῇ δὲ τρίτῃ ἐξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Τυρρηνοὶ τ ἄπαρσιν τ Ρωμαίων, νεκρούς τε αὐτῶν ἐσκύλευσε, καὶ τοὺς τραυματίας ἀράμενοι ἀπήνεγκαν, ὅσα τε καταλειφθέντα ἐν τῷ χάρακι κατασκευάς. ᶜ πολλαὶ δὲ ἦσαν, ὡς εἰς χρόνιον παρεσκευασμέναι πόλεμον διαφορᾶς τε καὶ ᵈ ὡς δὴ κρατοῦντες, τ χώραν τ πολεμίων τ ἐξωλέστατα λεηλατήσαντες, ἀπῆγον τ στρατιάν.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι, ᵉ Γάϊος Μάλλιος καὶ Μάρκος Φάβιος ὃ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθεὶς, ψήφισμα τ βουλῆς ποιησαμένης στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τ Οὐϊεντανῶν πόλιν, ᶠ ὅσον ἂν πλεῖστον βουληθῶσιν, ἔρριθμεν ἡμέραν ἐν ᾗ τ κάλλιστον ποιήσασθαι ἔμελλον τ στρατιᾶς. γενομένου δὲ αὐτοῖς ἐμποδὼν ἐπὶ κωλύσει τ καταγραφῆς ἑνὸς τ δημάρχων, Τιβερίου Ποντηφικίου, ὃ περὶ τ κληρωσίας ψήφισμα ἀναπαλαιόμενος, θεραπεύσαντες τ συναρχόντων αὐτῷ τινας, ὥσπερ ἐποίησαν οἱ περὶ αὐτῶν ὕπατοι, διέφθειραν ὃ ἀρχεῖον· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπράττετο ἐπὶ πολλῆς ἐξουσίας τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. γενομένης δὲ τ καταγραφῆς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐξῆσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, δύο μὲν ἑκάτερος ἄγων Ρωμαίων τὰ τάγματα ἐξ αὐτῆς καταγραφέντα τ πόλεως, ὑπ' ἐλάττω δὲ τούτων χεῖρα τ ὑπό τ ἀποίκων τε καὶ ὑπηκόων ἀποστολεῖς. ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς παρὰ τ Λατίνων τε καὶ Ερνίκων ἔθνους διπλάσιον τ καθήκοντος ἐπικουρικοῦ. καὶ μὲν ἐχρήσαντό γε παντί· πολλὴν δὲ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι φήσαντες τ προθυμίας, ἀπέλυσε τ ἀποσταλείσης δυνάμεως τ ἡμίσεας. ἔταξαν δὲ καὶ πρὸ τ πόλεως τρίτον ἐκ δυοῖν τάγμάτων τ ἐν ἀκμῇ στρατὸν, φύλακα τ χώρας ἐσόμενον, εἴ τις ἑτέρα δύναμις πολεμίων ἐκ τοῦ ἀδοκήτου φανείη· τοὺς δὲ ὑπὲρ τ στρατοπολικὸν καταλογον, οἷς ἔτι δύναμις ἦν ὅπλων χρήσεως, ἐν τῇ πόλει καταλιπόντες, ἄκρας τε καὶ τεῖχη φυλάξοντας. ἀγαγόντες δὲ πλησίον τ Οὐϊεντανῶν πόλεως τὰς δυνάμεις, κατεστρατοπέδευσαν ἐπὶ λόφοις δυσὶν οὐ μακρὰν ἀφεστηκόσιν ἀπ' ἀλλήλων. ἐν δὲ καὶ ἡ τ πολεμίων δύναμις ἐξεστρατευμένη πρὸ τῆς πόλεως, πολλή τε καὶ ἀγαθή. συνελήλυθεσαν γὰρ ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας οἱ δυνατώτατοι τὰς ἑαυτῶν ἑκάστοις πενέστας ἐπαγόμενοι, καὶ ἐγένετο τ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ μείζων ὃ Τυρρηνικὸν οὐκ ὀλίγῳ. τοῖς δὲ ὑπάτοις, τό τε πλῆθος ὁρῶσι τ πολεμίων καὶ τ λαμπρότητα τ ὅπλων, πολὺ δέος ὑπέπεσε, μή ποτε οὐκ ἱκανοὶ γένωνται, στασιάζοντι δυνάμει τῇ σφετέρᾳ πρὸς ὁμογενῆ τ τ πολεμίων ἀντίλα-

rum custodes, quam lux clara jam esset, & domesticæ legiones agnoscerentur. Itaque præter ignominiam desertorum castrorum, in periculum etiam non minimum se ipsi conjecerunt, qui nullo ordine servato noctu per hosticum abiissent. Si enim hostes hac re cognita eos quavis ratione abeuntes insequuti fuissent, nihil vetuisset quin totus exercitus internecione deletus esset. Hujus autem temerarii discessus sive fugæ caussa fuit (ut dixi) odium quo plebs prosequebatur ducem, & quod ei honorem invideret, ne, triumpho decoratus, illustrissimus fieret. Postridie vero Hetrusci, cognito Romanorum discessu, & eorum cadavera spoliarunt, & saucios sustulerunt ac absportarunt, & impedimenta in castris relicta (multa autem erant, ut in diuturni belli usum parata) diripuerunt; & quasi victores, finitimum ac proximum agrum hostium populati, copias abduxerunt.

Per. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 1. V. C. Cat. 273. Var. 275.

Suid. V. Ἀπάρσεως.

¶ Anni sequentis consules, C. Manlius & M. Fabius iterum, facto S C. ut copias quantas maximas possent contra Vejentes educerent, diem dixerunt, qua exercitum essent conscripturi. sed quum Tib. Pontificius, unus è tribunis, illi militum conscriptioni intercederet, & S C. de agro dividendo facti mentionem denuo faceret, consules, nonnullis ejus collegis benigne appellatis & sibi conciliatis, ut à superioribus consulibus factum fuerat, dissidium in tribunorum collegio fecerunt: postea liberrime S C. exsequebantur. Exercitu autem intra paucos dies conscripto, contra hostes sunt profecti, uterque cum duabus urbanis legionibus, & cum non minore manu à colonis & populis subditis missa. Latini autem & Hernici populi duplo majora auxilia, quam petita fuerant, ipsis miserunt. Haud tamen omnibus illis copiis sunt usi; sed gratias maximas illis egerunt & dimidiam copiarum missarum partem remiserunt. Tertium quoque exercitum, ex duabus juniorum legionibus, pro muris urbis statuerunt, ut agri custos esset, si quæ novæ hostium copiæ ex improviso apparuissent. Eos vero qui militarem ætatem excedebant, quorum vires ad usum armorum adhuc erant idoneæ, in urbe ad arcium & murorum custodiam reliquerunt. Copiis autem ad Vejos urbem admotis, castra in duobus collibus non multum inter se distantibus posuerunt. Hostium quoque exercitus magnus & validus castra ante urbem habebat. nam ex tota Hetruria potentissimi quique cum suis servis eo convenerant, ita ut Hetruscorum copiæ Romanas numero longe superarent. Consules, conspecta hostium multitudine & armorum splendore, valde timere cœperunt, ne forte, suo discordi exercitu concordibus hostium copiis opposito, victoriam minime

V.

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 2/3. V. C. Cat. 274. Var. 276. Cn. Manlio & Marco Fabio II coss. bellum Vejentanum.

a In Cod. Vat. ἕως λαμπρᾷ ἡμέρᾳ γενέσθαι. b Ex τοῦτο omiserunt Lapus & Gelenius, ut suspectum. quod, si mendo caret, significabit, omnibus modis, totis viribus. Sed verius fortasse ἐκ ποδός, è vestigio. Sylb. c Πολλαὶ δ' ἦσαν ἐπισκευασμέναι ὡς Vat. d In Ed. Steph. ὡς δημοκρατοῦντες: nihil ad rem. In Rom. Cod. ὡς δὴ κρατοῦντες τ χώρας τ πολεμίων. Sed verius fortasse ὡς δὴ κρατοῦντες, retenta in cæteris vulgata lectione. Sylb. In Cod. Vat. ὡς δημοκρατοῦντες τ χώρας. e Juxta Lapi & Gelenii versiones [& Cod. Vat.] Γναῖος Μάλλιος. ut est apud Livium, Diodorum, & Cassiodorum. Sylb. f Πλεῖστον (mox sequens) redundare existimat Sylb. Verum rectius in Vat. & Lapi Cod. ἴσον ἂν πλεῖστον δυνηθῶσι, copias quamas maximas possint. g In Ed. Steph. error, mendose; ut arguit etiam Lapi versio, colentes collegarum ejus quosdam. h Τάγματα τ ἐξ αὐτῆς καταγραφέντα Vat. i In Ed. Steph. πενῆτας, oxytonas. rectius supra (p. 82. v. 3.) πενέτας. quo accentu tum alibi quoque tum apud Hesychium legitur. dicuntur autem ἀπὸ τοῦ πένεσθαι, ut ἐργάται & πιλωτοὶ παρὰ τὸ ἐργάζεσθαι καὶ πιλεῖν; quorum opere in rure colendo vel aliis laboribus uterentur. Sylb.

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 $\frac{3}{4}$ V. C. Cos. 274. Var. 276.

minime reportare possent. Visum itaque est ipsis bellum munitis castris trahere, & exspectare si quam rei bene gerendæ occasionem hostium audacia, temeraria contemptione elata ac impulsa, sibi præberet. Postea velitationes crebræ fiebant, & prælia levia inter Ferentarios committebantur: sed nullum magnum aut illustre facinus edebatur.

VI. § At Hetrusci, moras belli ægre ferentes, ignaviam Romanis exprobrabant, quod non prodirent in aciem; &, quasi illi campis apertis sibi cessissent, magnifice de se sentiebant, & multo magis hostium copias despicere, & consules contemnere cœperunt, elati opinione qua & ipsum divinum numen sibi adesse credebant. nam fulmen, delatum in alterius consulis Manlii prætorium, & ipsum tentorium discerpsit, & focum evertit, & bellica arma partim fœdavit, partim ambussit, partim omnino consumpsit; interfecit etiam ejus equum maxime insignem, quo in prœliis utebatur, & nonnullos famulos. Quum autem vates castrorum expugnationem, & clarissimorum virorum interitum à diis portendi dicerent, Manlius motis castris circa mediam noctem in altera castra est profectus, & copias cum collega conjunxit. Quum autem Hetrusci discessum consulis cognovissent, ejusque causas ex quibusdam captivis audissent, animis multo magis sunt elati, quasi deus Romanis bellum faceret, & magnam spem victoriæ ab ipsis reportandæ conceperunt. Et vates *Hetrusci* qui res cœlestes longe accuratius quam ullæ aliæ nationes scrutari videntur, & unde fulminum ictus proficiscantur, & à quibus locis ea post ictum abeuntia excipiantur, & quibus diis singula attribuantur, & quid boni aut mali portendant, suos ad confligendum cum hoste hortabantur, sic de illo prodigio Romanis oblato differentes. Fulmine delato in consulis tentorium, ubi erat prætorium, eoque toto ad focum usque deleto, *dicebant* hoc à numine divino exercitui portendi, fore ut castra per vim capta desererentur, & clarissimi viri perirent. Si igitur, inquiebant, in loco qui à fulmine fuerat tactus, ii qui in eo erant mansissent, neque prodigia secum ad alios transtulissent, unorum castrorum expugnatione, & unius exercitus internecione, numen quod illis erat infensum iram suam satiasset. Nunc vero quoniam, dum volunt ipsis diis sapientiores esse, se in altera castra transtulerunt, loco eo deserto, quasi deus non hominibus sed locis calamitates portenderet, tota divina ira eos ex æquo persequetur, tam qui discesserunt, quam qui ipsos exceperunt. Et quia, divina necessitate denunciante fore ut altera eorum castra expugnarentur, fatum non exspectarunt, sed ipsimet hostibus *ea* dedidérunt, illa castra, quæ alterorum castrorum desertores exceperunt, pro desertis expugnatum iri dicebant.

ξάμενοι, ὑπερβαλέαθ· ἐδόκει τι αὐτοῖς ὀχυρωσαμένοις τὰ χαλόπιδα τρίβειν τ πόλεμον, ἐκδεχομένοις εἴ τινα δώσει πλεονεξίας ἀφορμὴν αὐτοῖς ὁ τ πολεμίων θράσος ἀλογί- 563
σῳ καταφρονήσει ἐπαρθέν. ἀκροβολισμοὶ δ μὴ τοῦτο
συνεχεῖς [b] ἐγένοντο, καὶ φιλῶν συμπλοκαὶ βραχεῖαι, μέσα δὲ ἡ λαμπρὸν ἔργον ἐδέν.

Οἱ δὲ Τυρρηνοὶ ἀχθόμενοι τῇ τελευτῇ τοῦ πολέμου, δειλίαν τε ὠνείδιζον τοῖς Ρωμαίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἐξήεσαν εἰς μάχην, καὶ ὡς ἀδυνατωτέρους αὐτῶν σφίσι τῆς ὑπαίθρου, μέγα ἐφρόνει. καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπήρθησαν εἰς ὑπεροψίαν τοῦ ἀδιπάλου στρατοῦ, καὶ καταφρόνησιν τ ὑπάτων, δόξαντες καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς συμμαχεῖν. τοῦ γὰρ ἑτέρου τῶν ὑπάτων [c] Γαΐου Μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσών, τινά τε σκηνὴν διέφθειρε, καὶ τ ἑστίαν [d] ἀνέτρεψε, καὶ τ πολεμικῶν ὅπλων τὰ μὲν κατέλωσε, τὰ δὲ κατέκαυσε, τὰ δὲ εἰς τέλος ἠφάνισεν· ἀπέκτεινε δὲ καὶ τ λαμπρότατον αὐτοῦ τ ἵππον, ᾧ τοὺς τε ἀγῶνας ἐχρῆτο, καὶ τ θεραπόντων τινάς. λειπόντων δὲ τ μάντεων τοῦ τε χάρακος ἄλωσιν σημαίνειν τοὺς θεοὺς, καὶ τ ὑπατευκότων ἀνδρῶν ἀπώλειαν, ἀναστὰς ἡ δύναμιν ὁ Μάλλιος, ἀπῆρε κατὰ μέσας νύκτας ὅπῃ τ ἕτερον χάρακα, καὶ μετὰ συνάρχοντος καὶ στρατοπέδων. μαθόντες δὲ οἱ Τυρρηνοὶ [e] τ ἀπόστασιν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ δι' ἃς αἰτίας ἐγένετο τοῦτο τινῶν ἀγχιμαλώτων ἀκούσαντες, ἐπῆρθησάν τε ταῖς γνώμαις ἔτι μᾶλλον, ὡς πολεμουμένοις [f] τοῖς Ρωμαίοις δαιμονίᾳ, καὶ πολλὴν εἶχον ἐλπίδα κρατήσειν αὐτῶν· οἵ τε μάντεις ἀκριβέστερον τ ἄλλου τινὸς δοκοῦντες ἐξηκάκεναι τὰ μεταίρσια, πόθεν τε αἱ τ κεραυνῶν γίνονται βολαί, καὶ τίνες αὐτὰς ὑποδέχονται μετὰ τὰς πληγὰς ἀποίσονται, καὶ τόποι θεῶν, οἷς ἕκαστοι ἀποδίδονται, καὶ τίνων ἀγαθῶν ἢ κακῶν μηνύαι, χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις παρῆνουν, διαρρήδην δὲ γενόμενον τοῖς Ρωμαίοις σημεῖον κατ' οἶδε. ἐπειδὴ δὲ βέλος εἰς ὑπάτου σκηνὴν καθέσκηψεν, οὐ μὴν τὸ στρατήγιον οἰκίαν, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἄχρι τ ἑστίας ἠφάνισεν· [h] ὃ δὴ σημαίνειν δαιμόνιον τῇ στρατιᾷ, δι' χάρακος ἐκλιπὼν βίᾳ καληθέντος, καὶ τ' ὀπισθοφυλάκων ὄλεθρον. εἰ μὴ δι', ἔφασαν, ἔμειναν οὐ ᾧ κατέσκηψε χωρίῳ δ θέλος, ἃ κατέχοντες αὐτὸ, καὶ μὴ μετηνέγκαντο τὰ σημεῖα ὡς τοὺς ἑτέρους, μιᾶς τε παρεμβολῆς ἁλούσης, καὶ ἑνὸς ὀλέθρου στρατοῦ, δ νεμεσῶν αὐτοῖς δαιμόνιον ἀπεπλήρωσεν ἂν τὸν χόλον· ἐπειδὴ δὲ, σοφώτεροι τοῦ θεῶν εἶ ζητοῦντες, εἰς τ ἕτερον χάρακα [i] μεταστρατοπέδευσε, καταλιπόντες ἔρημον τ τόπον, ὡς [k] δ τοῖς ἀνθρώποις δ θεὸς προδηλοῦντος τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τοῖς τόποις, κοινὸς [l] ἅπας ὁ ἐπὶ τῷ δαίμονι ἥξει χόλος, τοῖστε ἀπαναισὶ καὶ τοῖς ὑποδεξαμένοις. καὶ ἐπειδὴ ἀλῶναι σφῶν τ ἕτερον χάρακα βίᾳ θείας ὀπιθαποζύσης ἀνάγκης, καὶ καταμεῖναι δ [m] χρεὼν, ἀλλ' αὐτοὶ παρέδοσαν τοῖς ἐχθροῖς, ἐκεῖνος 564
ὁ χάραξ ὁ [n] τ ἐκλειφθέντα ὑποδεξάμενος, ἀντὶ δ καταλειφθέντος ἁλώσιμος βίᾳ καληθείς. Ταῦ-

a Δὲ pro δὴ habet *Vat.* b Ἐγένοντο *Vat.* c Γναίου Μαλλίου *Vat.* quo modo & supra, p. 539. v. 17. d Forsan rectius ἀνῆψεν, ut supra p. 479. v. 42 *Sylb.* e Τὴν ἀπωτάτω *Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Sensus postulat ut legamus, τίνας, καὶ θεῶν οἷς ἕκαστοι. *Portus.* In *Cod. Vat.* τίνας θεῶν τε, οἷς &c. unde aliquis forsan cum *Porto* (qui legit τίνας, καὶ θεῶν οἷς) locum hoc modo distinguendum esse suspicaretur, τίνας, θεῶν τε οἷς &c. h Illa ὁ δὴ otiosa hîc sunt & superflua. *Sylb.* Neque agnovisse videtur *Lapus*, qui verit, *usque ad aram delevit, præsignat numen exercitui* &c. In *Cod. Vat.* ἠφάνισεν ὅλα. *Portus* malit τοῦτο δὴ, ut hæc cum superioribus melius connectantur. i Μεταστρατοπεδεύσαντος *Vat.* k Sic *Ovidius* Metamorph. lib. 4. de Cadmo: *exis ait Conditor urbe sua, tanquam fortuna locorum,* Non *sua se premeret. Sylb.* l In *Cod. Vat.* κοινὸς ἅπασιν αὐτοῖς ὁ πυρὶ &c. m Χρεὼν ulitatius. *Sylb.* n Μεταναστὰς castra deserta pro ipsis castrorum desertoribus ponuntur. *Port.*

a Alibi

Ταῦτα μὲν δὴ μάντιων οἱ Τυρρηνοὶ ἀκούσαντες, μέρη τι ἑαυτῶν τραπᾶς τ' ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ Ῥωμαίων καλαμβάνουσι τραλοπεδείαν, ὡς ἐπιτείχισμα παρορμῶντι τ' ἑτέρας. ἦν δὲ πάνυ ἐχυρὸν ὅ χωρίον, ἥ τοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐλθοῦσι τὸ τραστόπεδον ἦσαν κωλύσεως οὐ καλῶς κείμενον. πραγματευσάμενοι δὲ ἅ τἄλλα ἐξ ὧν ἐπλεονεκτήσουν τοὺς πολεμίους ἔμελλον, ἐξῆγον εἰς τὸ πεδίον τὰς δυνάμεις. μενόντων δὲ τ' Ῥωμαίων ἐφ' ἡσυχίας, προσιππεύοντες [b] πρὸς αὐτῶν οἱ τολμηρότατοι, ἅ πλησίον τὸ χάρακος ἱστάμενοι, γυναῖκάς τε ἀπεκάλουν ἄπαντας, ἅ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τοῖς δειλοτάτοις τ' ζώων ἐοικέναι λέγοντες, ἐκάλουν, [c] ἅ δυοῖν θάτερον ἠξίουν· εἰ μὲν ἀντιποιοῖντο τ' περὶ τοῦ πολέμου ἀρετῆς, καταβάντας εἰς τὸ πεδίον μιᾷ τ' ἀγῶνα κρῖναι μάχῃ· εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν τ' κακοὶ, παραδόντας τὰ ὅπλα τοῖς κρείττοσι, ἅ δίκας ὑποσχόντας ὧν ἔδρασαν, μηδενὸς ἔτι τ' μεγάλων αὐτοὺς ἀξιοῦν. τοῦτο ἐποίουν ὁσημέραι· ἅ ἐπεὶ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀπολιχίζειν αὐτοὺς ἔγνωσ ὡς λιμῷ προσαναγκάσοντες προσχωρῆσαι. οἱ δὲ ὕπατοι περιεώρων τὰ γινόμενα μέχρι πολλοῦ, δι' ἀναισθησίαν μὲν ἢ μαλακίαν οὐδεμίαν· ἀμφότεροι γὰρ εὐψυχοί τε καὶ φιλοπόλεμοι ἦσαν· ὅ δὲ τῶν τραλιωτῶν ἐθελοκακόν τε καὶ ἀπρόθυμον, διαμφίσβητον ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἐκ τ' περὶ τ' κληρουχίας διενεχθείσας, ὑφορώμενοι· ἔτι γὰρ αὐτοῖς ἔναυλα ἅ πρὸ ὀμμάτων ἦν, ἃ τῷ παρελθόντι σπανιωτῷ χρ' ὅ ἔγκοτον τ' πρὸς τ' ὕπατον [d] τιμῆς, αἰσχρὰ ἅ ἀνάξια τῆς πόλεως εἰργάσαντο, προδιαχωρήσαντες τῆς νίκης τοῖς ἡττηθεῖσι, ἅ φυγῆς ὄνειδος ἐκ ἀληθὲς ὑπομείναντες, ἵνα μὴ καταγάγῃ τ' ὀπτίκιον θρίαμβον ὁ ἀνήρ.

Βουλόμενοι [e] δὲ τὸ φασιάζον ἐκ τῆς τρατιᾶς ἐξελεῖν εἰς τέλος, καὶ καταστῆσαι πάλιν εἰς τιὼ ἐξ ἀρχῆς ὁμόνοιαν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ εἰς ἓν τοῦτο πᾶσαν εἰσφερόμενοι βουλιὼ τε καὶ τροθυμίαν, ἐπειδὴ οὔτε κολάσει μέρους τινὸς σωφρονέστερον ἀποδοῦναι τὸ λοιπὸν ἐδύναντο, πολὺ καὶ αὐθαδες ὑπῆρχον, καὶ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχον, οὔτε πειθοῖ προσαγαγέσθαι λόγων τοὺς οὔτε πεισθῆναι βουλομένους, δύο τούτους [f] ὑπέλαβον τῶν φασιαζόντων αἰτίας τῆς ἀφαλλαγῆς, τοῖς μὲν [g] ὀπισθιστέρας λαχοῦσι φύσεως· ἐθέλει γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ πολλῷ τιὼ ὑπὸ τοῖς ὀνειδισμοῖς τῶν τολεμίων αἰσχύνης· τοῖς δὲ δυσαγώγοις ὑπὸ τὸ καλὸν, ἐθέλει ἅπασι δέδοικεν [h] ἀνθρώπων φύσις, ἀνάγκην. ἵνα δὴ ταῦτα γένοιτο ἀμφότερα, ἐφῆκαν τοῖς τολεμίοις λόγῳ τε αἰσχύνειν, κακίζοντας ὡς ἀναιδεστι σφῶν τιὼ ἡσυχίαν, καὶ ἔργοις, ὑπερηφίας τε καὶ καταφρονήσεως τολλῆς γινομένης, ἀναγκάζειν ἀγαθοὺς γενέσθαι τοὺς ἐκουσίως εἶναι μὴ βουλομένους. γινομένων γὰρ τούτων, τολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἥξειν ὑπὸ τὸ στρατήγιον ἅπαντας, ἀγανακτοῦντας καὶ καταβοῶντας καὶ κελεύοντας ἡγεῖσθαι σφῶν ὑπὸ τοὺς τολεμίους· ὅτῳ

§ Quum iſta ex vatibus audiſſent Hetruſci, parte quadam ſui exercitus caſtra à Romanis deſerta occuparunt, ut hoc uterentur munimento adverſus altera caſtra: locus enim ille natura ſua valde munitus erat, & valde opportunus ad prohibendos eos qui Roma in caſtra venirent. Tum aliis rebus accurate comparatis, quarum ope ſuperiores hoſtibus eſſe poſſent, copias in planiciem eduxerunt. quieſcentibus vero Romanis, audaciſſimi quique eorum adequitantes, & propius ad caſtra accedentes, eos omnes mulieres appellabant, ducesque eorum, timidiſſimis brutis ſimiles eſſe dicentes, conviciis petebant: & è duobus alterum poſtulabant, vel ut, ſi virtutem bellicam ſibi vendicarent, deſcenderent in planiciem, & uno prælio de ſumma rerum decernerent; vel, ſi faterentur ſe eſſe ignavos, traderent arma præſtantioribus, &, pœnis maleficiorum perſolutis, nihil præclari amplius ſibi arrogarent. Hoc quotidie faciebant: & quum nihil proficerent, eos circumvallare decreverunt, ut fame ad deditionem compellerent. * Conſules vero hæc quæ fiebant diu tulerunt, non ob ignaviam mollitiemve aliquam; (ambo enim & animoſi & bellicoſi erant) ſed ſuſpectam habentes militum voluntariam ignaviam & ſegnitiem, quæ in plebejorum animis ob ſeditiones agrarias inhærebat. nam ante ipſorum aures & oculos adhuc obverſabantur, quæ anno ſuperiore, conſuli honorem invidentes, turpiter & præter pop. Rom. majeſtatem fecerant, qui victoriam victis conceſſiſſent, & fugæ ſimulatæ falſam exprobrationem ultro ſubiiſſent, ne vir ille parta de hoſtibus victoria triumpharet.

VII. Pe. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 ¼. V.C. Cal. 274. Var. 276.

§ Quum igitur vellent omnem ſeditionem penitus è caſtris tollere, & univerſam multitudinem in priſtinam concordiam reducere, & in hoc unum omni conſilio & providentia incumberent; quia neque animadverſione in aliquam partem cæteros ſapientiores ac modeſtiores reddere poterant, ob magnam contumaciam in ipſorum animis inſitam, quia etiam illi arma in manibus habebant; nec verbis nec rationibus *ad officium* adduci poterant ii qui obſtinato erant animo: exiſtimarunt his duobus modis ſeditioſos in gratiam redituros; ingenii quidem manſuetioris homines (erant enim & tales nonnulli multitudini admixti) opprobriorum hoſtilium pudore; eos vero qui ad honeſtatē difficile compelli poterant, ipſa neceſſitate, quam univerſum genus humanum metuit. Ut igitur hoc utrumq: fieret, permiſerunt ut hoſtes contumelioſis verbis ſibi inſultarent, ſuam quietem ignaviæ adſcribentes; & factis, ut, poſt multam contemptionem & deſpectum, iis qui nollent ſponte rem fortiter gerere fortitudinis neceſſitatem imponerent: ſi enim hæc fierent, magnam ſpem habebant, fore ut omnes ad prætorium venirent præ indignatione vociferantes & ſe contra hoſtes duci poſcentes; id

VIII.

XI

a Alibi πλειοντῶν & μειοντῶν cum genitivo conſtruit, ratione comparationis. *Sylb.* b Πρὸς αὐτῶν pro παρ' αὐτῶν, *ex eorum caſtris.* vel legendum ἐπὶς αὐτὰς, *ad Romanorum caſtra*, niſi quis omiſſa præpoſitione genitivum αὐτῶν cum ſequente ſuperlativo conjungere malit. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἐξ αὐτῶν. c Καὶ δυοῖν θάτερον *Vat.* d Τιμῆς agnoſcit etiam *Lapi verſio*; *honori conſulis adverſantes.* Sed aptius forſan ἀρχῆς. *Sylb.* e Δὲ in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod maluit etiam *Sylb.* f Ὑπελαβον ἐσεῖδαι τῶν *Vat.* g Επισιστέρας μετειληφὸς φύσεως *Vat.* h Ανθρώπω φύσις *Vat.* * Neglexeruntque diu conſules quæ fiebant. *Lapus.*

Ver. Jul. 42 56. Ante Chr. 478. Olymp. 75. 3 V. C. Cn. 274. Var. 276.

id quod etiam accidit. Ubi enim hostes coeperunt castrorum exitus fossa valloque cingere, Romani, rem indignam ac minime ferendam tati, pauci primum, mox catervatim concurrentes ad consulum tentoria, clamorem sustulerunt & proditionis eos insimulabant, &, nisi quis egressus ducem se præbuisset, se injussu illorum correptis armis eruptionem in hostem facturos dicebant. Et quum id ab omnibus fieret, prætores, adesse tempus exspectatum existimantes, lictoribus mandarunt, ut multitudinem ad concionem convocarent. Tunc Fabius progressus in hunc modum est loquutus.

IX. "Tarda est hæc indignatio ob contume-
"lias quibus affecti estis ab hostibus, commi-
"litones & duces; & vestra cupiditas cum
"hoste pugnandi, quæ multo serius quam
"oportebat vos subiit, est intempestiva. Jam
"pridem enim hoc vobis erat faciendum, quum
"primum eos è munitionibus descendere, &
"ad prælium vos provocare vidistis. tunc e-
"nim certamen de imperio præclarum, ac pop.
"Rom. majestate dignum fuisset: jam vero
"ab ipsa necessitate ad id cogimur, & licet
"ejus exitus futurus sit felicissimus, tamen
"par decus non erit. Attamen recte facitis, qui
"saltem nunc tarditatem *pristinam* corrigere,
"& quod reliquum est virium ac animorum
"recolligere velitis; & ob hunc ardorem ho-
"nestissimum, si quidem ab amore virtutis
"manat, magna gratia vobis habetur: præstat
"enim sero incipere officium facere quam
"nunquam. Atque utinam omnes idem de
"communi utilitate sentiretis, & eadem ani-
"mi alacritas idemque impetus ad certamen
"in omnibus vobis esset. jam vero veremur
"ne plebeji, ob leges agrarias magistratibus
"infensi, magnam cladem reip. afferant: &
"suspicamur istos, qui magnis clamoribus se
"educi posceut & indignantur, non eodem
"consilio omnes ad hoc impelli; sed alios
"quidem, ut hostes ulciscantur, alios vero, ut
"effugiant, cupere ex castris exire. Caussam
"autem hujus suspicionis non vates præbue-
"runt, nec conjecturæ, sed manifesta facta,
"eaque non vetusta, sed quæ superiore anno
"acciderunt, ut omnes scitis, quando contra
"hos ipsos hostes ingenti ac valido exercitu
"misso, & primo prælio à nobis felicissime
"facto, quum consul & dux vester Cæso iste,
"frater meus, potuisset & castra hostium vi
"expugnare, & clarissimam victoriam in pa-
"triam referre, nonnulli gloriam ei inviden-
"tes, quod plebis studiosus non esset, nec
"remp. ad voluntatem pauperum adminis tra-
"ret, nocte prælium secuta, revulsis tentoriis,
"injussi è castris aufugerunt; nec consside-
"rato periculo cui se objiciebant, qui, nullo
"ordine servato & fine duce, ex hostico, id-

καὶ σταθὸν. ὡς γὰρ ἤρξαντο τὰς ἐξόδους τῶ χάρακι ὑπεραφράττειν τε καὶ ὑποσαυρῶν οἱ πολέμιοι, δυσανασχετήσαντες Ⓐ Ρωμαῖοι "ὅτι πρὸ ἔργου, τὰς μὲν χεῖρ' ὀλίγας, ὑπεῖται ἀθρόοι συντρέχοντες ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν ὑπάτων, ἐκκεραίσαί τε καὶ παῦσαι αὐτῶν διεκάλουν, καὶ εἰ μή τις ἡγησεῖται σφίσι τῆς ἐξόδου, δίχα ἐκείνων αὐτοὶ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔλεγον ἐξελεύσεσθαι. ὡς δὲ ἐξ ἁπάντων ἐγίνετο τοῦτο, παρεῖναι τὸν χρόνον ὃν παρεμέμνηντο οἱ στρατηγοὶ νομίσαντες, ἐκέλευον τοῖς ὑπηρέταις συγκαλεῖν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν. καὶ παρελθὼν Φάβιος τοιάδε εἶπε.

"Βραδεῖα μὲν ἡ ἀγανάκτησις ὑμῶν γίνεται περὶ ὧν ὑβρί-
"ζεσθε ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἄνδρες στρατιῶται καὶ ἡγεμό-
"νες· καὶ τὸ βουλόμενοι ἐκ τοῦ παραυτίκα χωρεῖν ὁμοίως τοῖς σπου-
"δαίοις, πολὺ τοῦ δέοντος ὕστερον φαινόμενον, ἀσφαλὲς ὄντι. πα-
"λαίτερον γὰρ ἐπὶ τοῦτ' ὑμᾶς ἔδει πράττειν, ὅτε πρῶτον αὐ-
"τοὺς εἴδετε κεκρατηκότας ἐκ τῶν ἐρυμάτων, καὶ μάχης ἄρ-
"χειν βουλομένους. τότε γὰρ δῆπου καλὸς ὁ περὶ τῆς ἡγεμονίας
"ἦν ἀγών, καὶ τῶν Ρωμαίων φρονήματος ἄξιος. νῦν δὲ ἀναγ-
"καῖος ἤδη γίνεται, καὶ ὑφ', ἂν ὅ κράτιστον λάβῃ τέλος, ὁμοίως
"καλός. εὖ δὲ καὶ νῦν ποιεῖτε ὅμως ἐπανορθούμενοι τὴν βραδυ-
"τῆτα βουλόμενοι, καὶ τὰ παρειμένα ἀναλαβεῖν· καὶ
"πολλὴ χάρις ὑμῖν τῆς ἐπὶ τὰ κράτιστα ὁρμῆς, εἴ γε ἐπ'
"ἀρετῇ γίνεται· κρεῖττον γάρ ἐστιν ἀρξαμένους ὀψὲ τὰ δέοντα
"πρᾶξαι, ἢ μηδὲ πρᾶξαι. εἶτ' οὖν ἅπαντες ὁμοίως ἔχετε περὶ
"τοῦ συμφέροντος λογισμοῦ, καὶ ἡ προθυμία τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνα
"ὁρμῆς ἅπασα, ἡ αὐτὴ καὶ εἰλικρινής. νῦν δὲ φοβούμεθα μὴ
"τὰ περὶ τῆς κληρουχίας προκρίσματα τῶν δημοτικῶν περὶς
"τοὺς οὐ τέλει, μεγάλης ἀρτίως τῇ κοινῇ γενομένης βλάβης,
"ὑποψία τις ἡμᾶς καταλήψεται, ὡς ἡ περὶ τὴν ἐξόδου κατα-
"σκοπὴ καὶ ἀγανάκτησις οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως πάν-
"πάντων γίνεται· ἀλλ' οἱ μέν, ὡς τιμωρησόμενοι τοὺς πολεμί-
"ους, προθυμεῖσθαι τὸν χάρακος ἐξελθεῖν· οἱ δέ, ὡς ἀποφεύ-
"γοντες. ἐξ ὧν δὲ παρέσχηκεν ἡμῖν ταῦτα ὑποπτεύειν, οὐ
"μάντεις εἰσὶν, οὐδὲ τερατοσκοποὶ, ἀλλ' ἔργα ἐμφανῆ, καὶ οὐδὲ
"ταῦτα παλαιὰ, ἀλλ' οἷα τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ γενόμε-
"να, ὡς ἅπαντες ἴστε, ὅτε ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους τούτους
"πολλῆς καὶ ἀταθοῦς ἐξελθούσης στρατιᾶς, καὶ τῆς πρώτης μάχης
"ὅ κράτιστον ἡμῖν λαβούσης τέλος, δυνηθέντος ἂν τοῦ τότε
"ἄδελφος ὑμᾶς ὑπάτου Καίσωνος, ἀδελφοῦ δὲ ἐμοῦ, καὶ δὴ
"καὶ τῆς χάρακα τῶν πολεμίων ἐξελεῖν, καὶ νίκην τῇ πατρίδι
"καταγαγεῖν λαμπροτάτην, φθονήσαντες αὐτῷ δόξης τινὲς,
"ὅτι καὶ δημοτικὸς ἦν, οὐδὲ τὰ κεχαρισμένα τοῖς πένησι δι-
"τάξαντι πολιτευόμενος, τῇ πρώτῃ νυκτὶ μετὰ τὴν μάχην ἀνα-
"παύσαντες τὰς σκηνὰς, ἄνευ παραγγέλματος ἀπόδρασιν ἐκ
"τοῦ χάρακος, ὅτε τὸν κίνδυνον ἐνθυμηθέντες τὴν καταλειφθεί-
"σαν αὐτοῖς ἀταξίαν καὶ χωρὶς ἡγεμόνος ἀπιστίαν ἐκ πολε-
μίας

a Οἱ ἐπὶ τοῦ ἔργου in *Ed. Steph.* b Αὐτεῖς *Vat.* c Ἀνδρες στρατιῶται τι καὶ *Vat.* d Λαμὶν ism. ἔτι τοῦδ' ἡμῖν in *Cod. Vat.* quod tamen hîc deest à manu recentiori additum. e Παραλιφθέντα agnoscit etiam *Lapi* versio, *relicta recuperare.* at si παραλειφθέντα legas, sensus erit, *prætermissa & neglecta compensare. Sylb.* f Εἶχε ὑπ' ἀριστῆς γίνεται περιττὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν τι δίκαιον περιττὸν *Vat.* g Maluit quidem *Gelenius* οὐδ' ὃν ἔχει, atque ruinam haberetis. Nostram scripturam sequutus *Lapus*, vertit, *siqua parum haberetis omnes de nobis cogitationem.* minus apte legeris, ἔχῃ ἄν, *si modo. Sylb.* h In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] δὴ pro δῆ. nobiscum facit *Lapi* versio, *sed timemus. Sylb.* i Αἰτια (in neutro plurali) malit *Sylb.* k Ad sequens τυχαμοὶ melius quadrat μαντεῖαι, quam μάντεις. *Sylb.* l Et ἡμῖν retineri potest & ὑμῖν substitui. *Sylb.* m Illa τῷ δὲ præteriit *Lapi* versio. Forsan legendum ἀδελφῷ δὲ ἐμῷ τινὶ, *fratre meo qui hic coram adstat.* nam ei prælio Cæsonem interfuisse, gentilique suo prostrato cum fratre succurrisse patet ex sequentibus. minus apte legas τῷ δὲ καὶ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῷ τοῦ δὲ τῷ τὸν &c. n Ὅτι δημοτικὸς ὢν *Vat.*

a Deest

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 ¾. V. C. Cat. 274. Var. 276.

"μίας γῆς, ἡ ζῶντα σὺν νικῇ, ὅτε τ' ἀρχιόν ὅση κα-
"θ' ἕξειν αὐτὸς ἔμελλεν ὑπολογισάμενοι, ὅτι παρεχώρουν
"τοῖς πολεμίοις τῆς ἡγεμονίας, τὸ γῦν ἐφ' ἑαυτοῖς μέ-
"ρος, ἡ ζῶντα οἱ νικήσαντες τοῖς κεκρατημένοις. τοῦτος
"δὴ τοὺς ἄνδρας ὁρῶσ' ὄντας, ὦ ταξίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ καὶ
"στρατιῶται, τοὺς ὅτε ἄρχειν δυναμένους, ὅτε ἄρχεσθαι βουλο-
"μένους, πολλοὺς καὶ αὐθαδεις ὄντας, καὶ τὰ ὅπλα ἔχοντας
"ὀξὺ χερσὶν, ὅτε παρόντες ἐθέλομεν μάχην συμ-
"άπασιν, ὅτε νῦν ἔτι θαρσοῦμεν ὅπως τοιούτοις συμμάχοις
"τὲ ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγῶνα ἀρεσθαι, μὴ κωλύματα
"καὶ βλάβαι γένωνται τοῖς ἅπασι τὰ καθ' ἑαυτοὺς πρό-
"θυμα παρεχομένοις. εἰ μού τοι κἀκείνων ὁ θεὸς ὅπως τὰ
"χρείττω ἀγαθὰ τὸν νοῦν, ᵃ καὶ νυνὶ καταβαλόντες ὃ φασιάζουσιν,
"ὑφ' ὧν νῦν πολλὰ καὶ μεγάλα βλάπτεσθαι ὃ κοινὸν, ᵇ εἰς
"τὴν εἰρήνης τε ἀναβαλόμενοι καιρὸν, ἤδη ἐπανορθώσα-
"σθαι βλάβας τὰ παρελθόντα ἀνειδίᾳ τῇ νῦν ἀρετῇ, μη-
"δὲν ἔτι ὃ κωλύσουσι ᶜ ἔσαι χωρεῖν ἡμᾶς ᵈ εἰς πολεμίους,
"τοὺς ἀγαθὰς προβαλλομένους ἐλπίδας. ἔχομεν δὲ πολ-
"λὰς μὲ καὶ ἄλλας ἀφορμὰς εἰς ὃ νικᾶν, μεγίστας δὲ καὶ κυρι-
"ωτάτας, ἃς ὃ τ' πολεμίων ἀνόητον ᵉ ἡμῖν" παρέχει οἵ γε
"πλήθει στρατιᾶς μακρῷ πρέπουσιν ἡμῶν, καὶ τούτῳ μόνῳ
"δυνηθέντες ἂν πρὸς ταῖς ἡμετέραις τόλμαις τε καὶ ἐμπειρίαις
"ἀνέχειν, ἀπεστερηκότι τ' μόνης ὠφελείας ἑαυτούς, ᶠ ἀπα-
"ναλώσαντες τ' δυνάμεως μέρος εἰς τὰς τ' φρουρίων φυλα-
"κάς. ἔπειτα ᵍ δέον αὐτοῖς σὺν εὐλαβείᾳ καὶ λογισμῷ σώ-
"φρονι πεφύτευν ἔκαστα, ἀθυμοῦμεν τοὺς οἵους ἄνδρας
"καὶ ʰ ἀλκιμωτέρους αὐτῶν ὁ κίνδυνος ἔσαι, θρασέως καὶ ἀπε-
"ικότως ὅτι τ' ἀγῶνα χωροῦσιν, ὡς ⁱ ἄμαχοί δή τινες, καὶ
"ὡς ἡμῶν καταπεπληγότων αὐτούς. αἱ γῦν ἀποδιφρεύ-
"σεις, καὶ αἱ μέχρι δ' χάρακος ἡμῶν καθιππεύσεις, καὶ τὰ
"πολλὰ ἐν λόγοις τε καὶ ἔργοις ὑβρίσματα τοῦτο δύνα]. ᵏ Ζῶν-
"τά τε δὴ ἐνθυμούμενοι, καὶ τ' πρότερον ἀγώνων μεμνημένοι
"πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν, ἐν οἷς αὐτοὺς ἐνικᾶτε, χωρεῖτε μετ'
"προθυμίας καὶ ἐπὶ τόνδε τ' ἀγῶνα· καὶ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν ἕκαστος
"χωρίῳ ταχθῇ, τοῦτον ὑπολαβέτω καὶ οἰκεῖον εἶ] καὶ κλῆρον καὶ
567 "πατρίδα· ˡ καὶ ὅ γε σώζων τ' παραιτίαν, ἑαυτῷ πράττειν
"τ' σωτηρίαν ὑπολαβέτω· ᵐ καὶ ὁ ἐγκαταλιπὼν, ἑαυτὸν ἡγεί-
"σθω τοῖς πολεμίοις προδιδόναι. μάλιστα δὲ ἐκεῖνο μέμνη-
"σθε, ὅτι τ' μὲ ⁿ ἀνδρῶν καὶ μαχομένων ὀλίγον ὃ ἀπολλύμε-
"νόν ἐστιν, ἐγκλινάντων δὲ καὶ ° φυγόντων κομιδῇ βραχὺ ὃ
"σῳζόμενον.

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ λέγοντος τὰ εἰς ὃ γενναῖον ἐπαγωγὰ, καὶ πολλὰ μεταξὺ τοῦ λόγου ἐκχέοντος δάκρυα, λο-
χαγῶν τε καὶ ταξιάρχων καὶ τ' ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστον, ᾧ συνῄδει τι λαμπρὸν ἔργον ᵖ ἐν" μάχαις ἀποδεξα-
μένῳ, κατ' ὄνομα ἀνακαλοῦντος, καὶ πολλὰ καὶ μεγά-
λα τοῖς ἀεισεύσασι κατὰ τὴν μάχην, ᵠ φιλάνθρωπα

"que noctu, abirent; nec ignominia, quam
"subituri essent, secum reputata, qui hosti-
"bus (quantum in se esset) imperio cederent,
"præsertim victores victis. Horum igitur ho-
"minum metu (tribuni, & vos centuriones ac
"milites) qui neque aliis imperare sciunt, nec
"ipsi parere volunt, quum multi sint & con-
"tumaces atque arma in manibus habeant, nec
"ante cum hoste congredi voluimus, & ne
"nunc quidem audemus cum talibus pro-
"pugnatoribus de summa rerum decernere,
"ne aliis omni animi alacritate operam *reip.*
"*in prælio* navantibus impedimento sint,
"damnumque afferant. Si tamen, *inquiebat*,
"illorum quoque mentem deus in meliorem
"convertit, & jam omissis diffidiis, ob quæ
"resp. multa & magna damna accepit, & in
"pacis tempus dilatis, nunc præteritam igno-
"miniam præsenti virtute abolere volunt,
"nihil amplius est quod nos bona spe fre-
"tos cum hoste congredi vetet. Multas au-
"tem & alias facultates victoriæ parandæ ha-
"bemus, sed maximas ac potissimas eas quas
"hostium amentia nobis præbet; qui quum
"copiarum multitudine longe nos superent,
"& hac re sola nostræ audaciæ & peritiæ
"possint resistere, tamen hoc solo auxilio se
"ipsi privarint, consumpta exercitus parte
"in munitionum præsidiis. Deinde, quum
"deberent caute & prudenter omnia agere,
"reputantes cum talibus viris & se fortiori-
"bus rem sibi fore, tamen audacter & in-
"considerate in prælium ruant, quasi ipsi
"sint invicti, nos vero eorum audacia simus
"consternati. illæ enim circumvallationes,
"& castrorum nostrorum obequitationes, &
"multæ illorum tum verbis tum factis con-
"tumeliæ hoc demonstrant. Hæc igitur co-
"gitantes, & superiorum præliorum mul-
"torum ac præclarorum memores, in quibus
"eos vicistis, alacriter ad hoc quoque præ-
"lium ite: & in quo loco unusquisque ve-
"strum fuerit collocatus, eum sibi domum &
"agrum atque patriam ducat; & qui suum
"socium sibi in acie proximum servarit,
"suæ saluti se consuluisse putet, & qui
"eum deseruerit, se hostibus proditum à
"se ipso arbitretur. Sed illud præcipue
"memineritis, virorum fortium ac pugnan-
"tium exiguum numerum cadere; incli-
"nantium vero ac fugientium perexiguum
"evadere.

¶ Hæc autem eo adhuc ad accendendam *militum* fortitudinem dicente, & multas la-
crymas inter dicendum effundente, & cen-
turionum & tribunorum atque aliorum mi-
litum unumquemque, quem illustre aliquod facinus in præliis edidisse sciebat, nomina-
tim appellante, & multa ac magna præmia eximiæ operæ in pugna navatæ pro rerum gestarum

X.

a Deest *Vat.* b Εἶτα δὴ ἐκ τοῦ τ' εἰρήνης ἀναπαλαίσθαι καιρὸν ἐπιπορθήσεσθαι *Vat.* c Ἐσῃ *Vat.* d Ἐπὶ τοὺς πολεμίους *Vat.* e Non agnoscit *Vat.* f Ἀπαναλώσαντες τὸ πλεῖον τ' δυνάμεως μέρος *Vat.* Πλεῖον forsan pro πλῶον in suo Codice habuit *Lapus*, qui vertit, *consumentes maximam copiarum partem.* g Rectius in *Cod. Vat.* δέον αὐτούς. quod placuit etiam *Sylburgio* & *Porto*, propter sequens participium εὐθυμουμένους. h Scribo καὶ ὅσῳ ἀλκιμωτέρους. *Steph.* Καὶ πολὺ ἀλκιμωτέρους *Vat.* i Ἀμαχί τινες *Vat.* k Ταῦτα δὴ *Vat.* l Καὶ ὅ τι σῴζων *Vat.* m Καὶ ὁ ἐγκαταλιπὼν τὸν πλάσ. ἑαυτὸν &c. *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *& qui proximum deseruerit.* n Ἀνδρῶν καὶ μαχομένων dicit pro ἀνδρείως μαχομένων. *Syl.* Vel ita scriptum fuisse puto, τ' μὲν ἀνδρῶν καὶ ἡρωϊκῶς μαχομένων: vel sic, τ' μὲν ἀνδρείως καὶ ἡρωϊκῶς μαχομένων. *Steph.* Putabam olim legendum, τ' μὲν αἰδημόνων, ductus *Homeri* carmine, quod videtur *Dionysius* voluisse exprimere, Αἰδημόνων δ' ἀνδρῶν πλέονες σῶοι ἀὶ πίφαυσκον. *Cas.* Quam vanæ sint hæc conjecturæ, ostendit *Cod. Vat.* qui legit, μᾶλλον δ' ἐκεῖνο μέμνησθε, ὅτι μόνοι τ' ἀνδρῶν &c. atque ita in *Lap. Cod.* nam vertit, *illudque maxime meminisse, quod permanentium hominum & pugnantium exiguum est quod perditur* &c. o Φεύγοντων *Vat.* p Deest *Vat.* q Fortasse φιλανθρώπως. *Steph.*

a Ita

Pur. Jul. 4256. Ante Chr. 498. Olymp. 75 §. V. C. Cos. 274. Var. 276.

geſtarum magnitudine ſe daturum pollicente, atque honores & divitias atq; alia commoda: conclamantum eſt ab omnibus eum bono eſſe animo jubentibus, & ad prælium ſe duci poſtulantibus. Quum autem finem dicendi feciſſet, progreditur quidam ex multitudine, M. Flavolejus, vir totus quidem plebejus & opifex, non vilis tamen, ſed laudatæ virtutis, & in rebus bellicis ſtrenuus, * & ob ambo hæc in una legionum illuſtri ornatus imperio, cujus ductum & juſſa LX. centuriones *cum ſuis manipulis* ſequi lex jubet: quos duces Romani patrio ſermone Primipilos vocant. Iſte igitur (erat autem præ cæteris magnus & egregia forma) ſtans in loco, unde omnibus conſpicuus eſſet futurus, poſtea ſic dixit: "Propterea ne, conſules, time-"tis ne facta noſtra dictis non reſponde-"ant? Ego primus pro me ipſo vobis pro-"miſſum confirmabo, fidemque certiſſimam "maximamque dabo, & vos, ὦ cives, ejuſ-"demque fortunæ ſocii, quotquot decreviſtis "facta verbis æquare, haud peccaveritis ſi "idem quod ego feceritis." Hæc loquutus, gladioque ſublato, juravit jusjurandum quod apud Romanos eſt maximum, per bonam ſuam fidem, ſe non niſi victis hoſtibus in urbem reverſurum. Quum Flavolejus in hunc modum juraſſet, multis laudibus exceptus eſt ab omnibus; & mox ambo conſules idem fecerunt, & qui minores præturas habebant, & tribuni, & centuriones, & poſtremo reliqua militum multitudo. Hoc facto, ingens animi alacritas, & ingens ac mutua benevolentia, & audacia, & robur omnes ſubiit. digreſſique è concione, equites equos frænabant, alii gladios lanceaſque acuebant, alii ſcuta abſtergebant: brevique temporis ſpatio totus exercitus ad pugnam paratus fuit. Conſules autem votis, ſacrificiis, & precibus deos precati, ut ſibi in educendis copiis duces eſſe vellent, ita demum copias egregie inſtructas & ordinem ſervantes ex caſtris eduxerunt. Quum vero Hetruſci eos ex munitionibus deſcendere vidiſſent, admirati ſunt, & ipſi quoque totis viribus contra eos prodierunt.

δόσιν ὑποχνεμένῳ τοῖς δ τ πρὸξ ἀξίαν μέγεθος, τιμάς τε ἐν πλούτῳ καὶ τὰς ἄλλας βοηθείας, ἀναβοώντων τε ἐξ ἁπάντων εὐγίνοιτο θαρρεῖν τε κελευομένων καὶ ἄγειν ἐπὶ τ ἀγῶνα αἰτούντων. ἐπειδὴ δ' ἐπαύσατο, * προέρχεταί τις ἐκ τοῦ πλήθους Μάρκος Φλαβολήϊος [b] ὅλος ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν καὶ αὐτουργός, ὑ μὲν τ ἀπερριμμένων τις, ἀλλὰ τ ἐπαινουμένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τ ταγμάτων τῆ λαμπροτάτῃ ἀρχῆ κεκοσμημένος, ἧ τοὺς ἑξήκοντα ἑκατοντάρχας ἑπεσθαί τε καὶ ὃ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους Ρωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ Πριμοπίλους καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ, ἦν δὲ τοῖς τοῖς ἄλλοις μέγας τε καὶ καλὸς ἰδεῖν [c] καὶ ὄψει πᾶσιν ἔμελλεν ἔσεσθαι φανερὸς, ὅπου τούτοις ἔφησεν· "Ὦ ὕπατοι, διδάσκαλε μὲν τὰ ἔργα ἡμῶν οὐχ ὁμοία γέ-"γηθ τοῖς λόγοις; ἐγὼ τοίνυν ὑμῖν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δ βέ-"βαιον τ ὑποσχέσεως οὐκ τ μεγίστης πίστεως παρέξομαι· καὶ "ὑμεῖς δὲ, ὦ πολῖται τε καὶ τ αὐτῆς κοινωνοὶ τύχης, ὅσοι "διεγνώκατε εἰς ἴσον καταστῆσαι τὰ ἔργα τοῖς λόγοις, ὑκ "ἂν ἁμαρτάνοιτε τὸ αὐτὸ ποιοῦντες ἐμοί." Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸ ξίφος ἀνατείνας, ὄμοσε τὸν ὑπατικώτατόν τε Ρωμαίοις καὶ κράτιστον ὅρκον, τιμὴ ἀγαθὴν ἑαυτοῦ πίστιν, νικήσας τοὺς πολεμίους ἥξειν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλως δὲ μ. τοῦτον ὁμόσαντος τοῦ Φλαβολήϊου τὸν ὅρκον, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ αὐτίκα οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι δ αὐτὸ ἔδρων, καὶ ὁπόσοι τῶν ἐλάττους ἔχοντες στρατηγίας, χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ, τελοῦσα δὲ ἡ πληθύς. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολλὴ μὲν εὐθυμία πᾶσιν ἐνέπεσε, πολλὴ δὲ φιλότης ἀλλήλων, [d] θράσος τε αὖ καὶ μένος· καὶ ἀπελθόντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, [e] οἱ μὲν ἱππεῖς χαλινοὺς ἐνέβαλον, οἱ δὲ ξίφη καὶ λόγχας ἐθήγον, [f] οἱ δὲ σκεπαστήρια τοῦ ὅπλου ἐξέμασσον· καὶ ὀλίγου πᾶσα ἦν ἕτοιμος εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ στρατιά. οἱ δὲ ὕπατοι τοὺς θεοὺς εὐχαῖς τε καὶ θυσίαις καὶ λιταῖς ἐπικαλεσάμενοι τῆς ἐξόδου σφίσι γενέσθαι ἡγεμόνας, ἐξῆγον ἐκ τ χάρακος σὺν τάξει καὶ κόσμῳ τ στρατόν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ κατόπτας, αὐτοὺς ἐκ τ ἐρυμάτων ἰδόντες, ἐθαύμασάν τε καὶ ἀντεξήεσαν [g] ἁπάσῃ δυνάμει.

XI.

§ Ubi vero utrique in æquo loco conſtiterunt, bellique ſignum tubæ dederunt, ſublato clamore concurrerunt; factoque impetu alii in alios, equites cum equitibus, pedites cum peditibus pugnabant, & magna utrinque cædes facta: Romani autem qui in dextro cornu erant, cui alter conſul Manlius præerat, hoſtes ſibi oppoſitos repulerunt, & deſcendentes ex equis pedeſtrem pugnam committebant. qui vero in ſiniſtro cornu collocati fuerant, à dextro hoſtium circumdabantur: nam Hetruſca acies ab ea parte longius protendebatur, alteraque non paullo major erat. Ab hac igitur parte exercitus Rom. perrumpebatur, multaque vulnera accipiebat.

Ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἀμφότεροι κατέστησαν, καὶ τὸ πολεμικὸν ἐσήμηναν αἱ σάλπιγγες, ἤθροον ἀλαλάξαντες ὁμόσε καὶ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἱππῆς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, ἐμάχοντο, καὶ πολὺς ἐξ ἀμφοτέρων ἐγίνετο φόνος. οἱ μὲν δὴ τὸ δεξιὸν ἔχοντες τ Ρωμαίων κέρας, οὗ τ ἡγεμονίαν εἶχεν ὁ ἕτερος τ ὑπάτων Μάλλιος, ἐξέωσαν τὸ [h] καθ' ἑαυτοὺς μέρος, καὶ καταβάντες ἀπὸ τ ἵππων, ἐμάχοντο πεζοί. οἱ δὲ ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι ταχθέντες, ὑπὸ δ δεξιοῦ τ πολεμίων ἐκυκλοῦντο. ἦν γὰρ ἡ Τυρρηνῶν φάλαγξ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον [i] ὑπερτείνουσά τε καὶ ὐκ ὀλίγῳ μείζων τ ἑτέρας. παρερρήγνυτο δὲ [k] ταύτῃ τὸ Ρωμαϊκὸν στράτευμα, καὶ πολλὰς πληγὰς ἐλάμ-

βανεν.

[a] Ita in *Lapi* verſione. minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* αὐτοκράτωρ τις. [b] Rectius cum *Lapo*, ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν ὅλος, *vir plebejus quidem totus*, vel ὅλως plane cum *Gelenio* omittendum. *Sylb.* Malim ὅλως *Steph.* In *Cod. Vat.* Φλαβολήϊος ἀνὴρ δημοτικὸς &c. [c] Σπὶς ὄψει ἅπασιν ἐμέλλεν ἔσεσθαι φανερὸς ἐπὶ τούτῳ ἔφησεν *Vat.* In *Lapi* verſione, *poſtea ſic dixit.* [d] Scribe θράσος, non θεῖον. *Caſaub.* [e] Legendum οἱ μὲν ἱππεῖς χαλινοὺς ἐνέβαλον. *Caſaub.* [f] Οἱ δὲ τὰ σκεπαστήρια *Vat.* [g] Ἀντέκειτο τῇ δυνάμει *Vat.* [h] Καθ' ἑαυτοὺς *Vat.* [i] Nota ὑπερτείνουσα pro ὑπερτείνουσι. *Sylb.* [k] Proclivi errore in *Ed. Steph.* ταυτὶ. * Aliter ſic: *qui utroque hoc nomine ſplendidiſſimo honore decoratus fuerat, & præfectus uni legioni, in qua ſunt* LX. *centuriones, qui ducem ſuum ſequuntur, ejuſque imperata ex legis militaris præſcripto faciunt. Hos duces* &c.

a Πριοπίλους

Ῥωμ. ἠγεῖτο δὲ τούτου κέρως Κόϊντος Φάβιος, [a] πρεσβύτης ἤδη ἀντιστράτηγος ὤν, [b] δὶς ὑπατεύσας· καὶ μέχρι πολλοῦ ἀνεῖχε τραύματα λαμβάνων παντοδαπά. ἔπειτα λόγχῃ βληθεὶς εἰς τὰ στέρνα, μέχρι τ' αὐλάγχνων ἐλθούσης τ' αἰχμῆς, ἔξαιμος γενόμενος πίπτει. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσεν ὁ ἕτερος τ' ὑπάτων Μάρκος Φάβιος· ἦν δὲ κατὰ μέσην τ' φάλαγγα τεταγμένος· τοὺς κρατίστους τ' λόχων ἀναλαβών, καὶ τ' ἕτερον τ' ἀδελφῶν Κάϊσωνα Φάβιον ἀναπαλεσάμενος, παρήλασεν [c] ἐπὶ τ' ἑαυτοῦ φάλαγγα· καὶ μέχρι πολλοῦ προελθών, ἐπειδὴ [d] παρήλλαξαν ὁ δεξιὸν τ' πολεμίων κέρως, ἤλασεν ὅπῃ τοὺς κυκλωμένους. ἐμπεσὼν δὲ αὐτοῖς, φόνον τε [e] τοῖς ἐν χερσὶ ποιεῖ πολύν, καὶ φυγὴν τ' λοιπῶν· τόν τε ἀδελφὸν ἔτι ἐμπνέοντα καταλαβών, αἴρει. ἐκεῖνος μὲν οὖν ὁ πολὺ ἔτι χρόνον ὑπερβιούς, ἀπεθνήσκει. τοῖς δὲ τιμωροῦσιν αὐτῷ [f] θυμὸς ἔτι πλείων παρέστη καὶ μείζων τοῦ ἀντίπαλον· καὶ οὐδὲν ἔτι τ' ἰδίας ψυχῆς φροντίσαντες, σὺν ὀλίγοις εἰς μέσους ἐμπεσόντες τοὺς μάλιστα συνεστηκότας τ' πολεμίων, σωροὺς ἐξεπλήρουν νεκρῶν. ἔνθ' μὲν δὴ τοῦτο ὅ μέρος ἔκαμνεν ἡ Τυῤῥηνῶν φάλαγξ, καὶ οἱ [g] λοιποὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τ' κεκραληκότων ἀνεκόπησαν. οἱ δὲ ὃ εὐώνυμον εἶχον κέρας, καμνοντες ἤδη καὶ φυγῆς ἄρχοντες, ἔνθα ὁ Μάλλιος ἦν, ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς. παλτῷ γάρ τις βαλὼν τ' Μάλλιον, διὰ γόνατος ἄχρι τ' ἰγνύος διῆκε τ' λόγχην· καὶ τ' μὲν οἱ πέριξ ἄραντες, ὅπῃ τ' παρεμβολὴν ἀπεκόμιζον· οἱ δὲ πολέμιοι τ' ἡγεμόνα τ' Ρωμαίων τεθνηκέναι δόξαντες, ἐπερρώσθησαν, καὶ [h] βοηθησάντων αὐτοῖς τ' ἑτέρων, ὑπεξῆλθον τοῖς Ρωμαίοις οὐκ ἔχουσιν ἡγεμόνα· ἵνα γὰρ ἀφθῇ [i] δὲ πάλιν οἱ Φάβιοι καταλιπόντες ὃ εὐώνυμον [i] κέρας, τῷ δεξιῷ βοηθεῖν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ προσιόντας αὐτοὺς εἶδον καρτερῷ μαθόντες, τ' μὲν ὅπῃ πλέον διώξεως ἐποιοῦντο· πυκνώσαντες [k] (δὲ) τοὺς λόχους, ἐμάχοντο ὑπὲρ τάξεως· καὶ πολλοὺς μὲν τ' σφετέρων ἀπέβαλον, πολλοὺς δὲ καὶ τ' Ρωμαίων ἀπέκτειναν.

Ὡς δὲ ταῦτα ἐγίνετο, οἱ τ' κέρατα τ' ἐκλειφθέντα ὑπὸ τ' Μαλλίου καταλαβόμενοι Τυῤῥηνοὶ, σωθήμασιν ἀρθέντες [m] ἀπὸ τ' στρατηγοῦ, σὺν τάχει πολλῷ καὶ προθυμίᾳ μεγάλῃ χωροῦντες, ὅπῃ τ' ἕτερον ἠπείγοντο τ' Ρωμαίων κέρατα, ὡς οὐκ ἀξιοχρέῳ δυνάμει φυλαττόμενον. καὶ ἦν ἡ δόξα αὐτοῖς ἀληθής. ἔξω γὰρ τ' τελαιέων καὶ ὀλίγων ἄλλων τ' ἐν ἀκμῇ, ὁ λοιπὸν πλῆθος ἐμπόρων τε καὶ θεραπόντων καὶ χειροτεχνῶν ἦν ἐν αὐτῷ. γίνεταί τε πολλῶν εἰς ὀλίγον συνελαθέντων χωρίον· πρὸς γὰρ ταῖς πύλαις ὁ ἀγὼν ἦν· ὀξεῖα καὶ χαλεπὴ μάχη, καὶ νεκροὶ πρ' ἀμφοτέρων πολλοί. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ὅ, τε Μάλλιος ὕπατος ἐβοήθει ἅμα τοῖς ἱππεῦσιν, ἐπειδὴ ὁ ἵππος ἔπεσεν, συσχατενεχθεὶς, καὶ ἀδύνατος ὢν ἀναστῆναι ὑπὸ πλήθους τραυμάτων, ἀπεθνήσκει, καὶ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ πρὶ αὐτὸν ἄλλοι νέοι. μετὰ δὲ τὸ πάθος τοῦτο εὐθὺς ὁ χάραξ ἡλίσκετο· καὶ τέλος εἶχε τοῖς Τυῤῥηνοῖς τὰ μαντεύματα. εἰ μὲν γὰρ ἐβουλεύσαντο τ' παροῦσαν εὐτυχίαν, καὶ διὰ φυλακῆς εἶχον τ' χάρακα, τάς τε ἀποσκευὰς τ' Ρωμαίων κατὰ

hoc autem cornu ducebat Q. Fabius conſulis legatus & proprætor, qui bis conſulatum geſſerat; diuque reſtitit, varia vulnera accipiens: poſtremo, pectore lancea percuſſo, & cuſpide ad viſcera uſque penetrante, exſanguis cecidit. M. Fabius alter conſul, hoc audito, (erat autem in media acie collocatus) lectiſſimis cohortibus aſſumptis, & altero fratre Cæſone Fabio accito, ſuam aciem præteriit; & longius progreſſus, quum dextrum hoſtium cornu tranſiſſet, venit ad eos à quibus ſui circumdabantur. Facto autem in eos impetu, ingentē edidit ſtragem eorum qui in manus incidiſſent, & eos qui remotiores erant in fugam vertit; fratremque nactus adhuc ſpirantem ſuſtulit. Ille vero, quum non diu ſupervixiſſet, obiit. At ejus ultoribus animus multo magis crevit, & in adverſarios eſt incitatus; &, nulla amplius ratione propriæ ſalutis habita, cum exigua manu in mediam confertiſſimamque hoſtium aciem facto impetu, altos cadaverum acervos faciebant. Ab hac igitur parte acies Hetruſca laborabat; & qui ante hoſtes rejecerant, à victis fuerunt repulſi. At qui in ſiniſtro cornu erant, jam laborantes & fugæ initium facientes, ubi erat Manlius, hoſtes ſibi oppoſitos fugarunt. Quidam enim telum jaculatus Manlium per genu ad poplitem uſque lancea transfixit: & qui circumſtabant eum, ſublatum in caſtra abſportarunt. Hoſtes vero, Romanorum ducē occubuiſſe rati, corroborati ſunt; & quum alii opem ipſis tuliſſent, Romanos duce orbatos premebant. Itaque, rurſus Fabii coacti ſunt, relicto ſiniſtro cornu, dextro ſuppetias ferre. Hetruſci vero, quum eos cum valido globo adventantes vidiſſent, ab hoſte longius inſequendo deſtiterunt; ſed denſatis ordinibus acie inſtructa pugnarunt: & multos de ſuis amiſerunt, multoſque Romanos interfecerunt.

¶ Dum hæc geruntur, Hetruſci, qui caſtra à Manlio deſerta occuparant, ſigno ab imperatore dato, magna celeritate magnaque animi alacritate ad altera Romanorum caſtra, ut præſidio non ſatis firmo cuſtodita, contendebant. Nec eos fefellit opinio. Nam præter triarios, & paucos alios homines juniores & militari robore præditos, reliqua multitudo erat mercatorum, famulorum, & artificum qui in illis erant. Ibi multis in anguſtum locum contractis (nam ad ipſas portas dimicabatur) acre & atrox prælium cum magna utrorumque cæde committitur. In hac pugna Manlius conſul, qui cum equitatu opem ſuis tulerat, quum una cum equo ſuo prolapſus præ vulnerum multitudine ſurgere non poſſet, moritur, & circa alii multi forteſque juvenes. Confeſtim autem poſt cladem iſtam caſtra capta ſunt, atque ita vaticinia Hetruſcorum irrita non fuerunt. Si igitur præſenti felicitate moderate uti ſciviſſent, & capta caſtra cuſtodiviſſent, Romanorum impedimentis

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 478. Olymp. 75. 1. V. C. Ca. 274. V. a. 276.

XII.

a Πρεσβύτης Vat. ut p. 546. v. 12. ſimiliter πρεσβύτης τε ἀνθυπατικὸς atque ita legendum eſſe placuit Sylburgio. b In Cod. Vat. ὁ δὶς ὑπατεύσας. c Ἐπὶ agnoſcit Lapi verſio, contendit ad eam aciem: quaſi legendum ſit ἐπὶ τὸν αὐτοῦ φάλαγγα. Ego cum Gelenio ἐπὶ expungendum arbitror, vel reponendum παρά. Sylb. d Παρήλλαξαν malit Portus: ut ad eundem hæc duo παρήλλαξαν & παρήλασεν referantur. e Τῶν δὲ χερσὶ præfert Portus. f Ita legiſſe videtur Lapus. Verum in Cod. Vat. θυμὸς ἐπὶ μείζων παρέστη καὶ τὸ ἀντίπαλον καὶ οὐδὲν ἔτι &c. g Rectius αὐτῶν Sylb. h Non minus apte cum Gelenio legeris δὴ. Sylb. i Μέρος Vat. k Illud δὲ repoſuit Sylb. conſentiente Cod. Vat. l Ἐν ᾧ δὲ πάντ' ἐγίνετο Vat. m Illud ἀπὸ hic ponitur pro ὑπό. cujus generis commutatio ſupra etiam aliquoties obſervata eſt; incertum ab auctore an à librariis profecta. Sylb.

Ol. Jul. 4326. Ante Chr. 478. Olymp. 75. 3. Cæs. 274. V. C. Var. 276.

tis potiti fuissent, eosque turpiter abire coëgissent. Jam vero ad rerum relictarum direptionem, & plerique ad curam corporis versi egregiam prædam, quam in manibus habebant, amiserunt. Ut enim alteri consuli castra expugnata nunciatum est, eo cum lectissimis equitibus ac peditibus accurrit. Hetrusci vero, cognito ejus adventu, castra militum corona cinxerunt: ibique inter eos acre prælium committitur, his res suas recuperare volentibus, illis vero ne captis castris occidione delerentur, timentibus. Quod prælium quum diutius protraheretur, & Hetruscorum melior esset conditio, (nam de superiore loco pugnabant, idque contra homines prælii labore per totum diem fessos) T. Siccius legatus & prætor, cum coss. communicato suo consilio, jussit receptui cani, & ab omnibus in unum coactis unum tantum castrorum latus oppugnari, qua parte potissimum locus facile oppugnari poterat. partes vero quæ erant ad portas verisimili quadam ratione omisit; quæ eum minime fefellit: eos *enim* spe salutis castra deserturos *existimabat*. quod si de ea desperassent, & ab hostibus undique circumdati fuissent, nullumque exitum habuissent, eos necessitate coactos extrema ausuros *sciebat*. Quum igitur ab una parte instituta esset oppugnatio, Hetrusci haud amplius se ad resistendum converterunt; sed, apertis portis, in sua castra se receperunt.

XIII. ¶ Consul vero, hac clade depulsa, rursus subsidio venit iis qui in planicie erant. Hæc Romanorum pugna fertur omnium superiorum fuisse maxima, tum hominum multitudine, tum diuturnitate, tum fortunæ nunc his nunc illis faventis vicissitudine. ipsius enim validissimæ lectissimæque juventutis urbanæ erant circiter peditum viginti millia, & cum his equites quatuor legionum M. C. C. & colonorum sociorumque par numerus. Pugnæ autem initium factum est paullo ante meridiem, & prælium usque ad solis occasum productum est. fortuna vero diu nutavit, nunc huc nunc illuc sese inclinante victoria. alterque consul & proprætor, qui bis consulatum gesserat, & alii multi duces, tribuni, atq; centuriones, quot nunquam antea, ceciderunt. Victoria tamen penes Romanos videbatur fuisse, non ob aliam causam, quam quod sequenti nocte Hetrusci desertis castris abiissent. Postero die Romani ad direptionem rerum ab Hetruscis in castris relictarum versi, suorumque cadaveribus sepulturæ mandatis, se in sua castra receperunt. Ibi convocata concione, iis qui egregiam operam in pugnavarant honores fortitudinis ergo reddiderunt: primum Cæsoni Fabio consulis fratri, quod magna & admiranda facinora ediderat; deinde T. Siccio, cujus consilio castra recepta fuerant; postremo M. Flavolejo primipilo, tum ob ejus jusjurandum, tum ob ejus fortitudinem potiti fuissent, eosque turpiter abire coëgissent. Jam vero ad rerum relictarum direptionem, & plerique ad curam corporis versi egregiam prædam, quam in manibus habebant, amiserunt. Ut enim alteri consuli castra expugnata nunciatum est, eo cum lectissimis equitibus ac peditibus accurrit. Hetrusci vero, cognito ejus adventu, castra militum corona cinxerunt: ibique inter eos acre prælium committitur, his res suas recuperare volentibus, illis vero ne captis castris occidione delerentur, timentibus. Quod prælium quum diutius protraheretur, & Hetruscorum melior esset conditio, (nam de superiore loco pugnabant, idque contra homines prælii labore per totum diem fessos) T. Siccius legatus & prætor, cum coss. communicato suo consilio, jussit receptui cani, & ab omnibus in unum coactis unum tantum castrorum latus oppugnari, qua parte potissimum locus facile oppugnari poterat. partes vero quæ erant ad portas verisimili quadam ratione omisit; quæ eum minime fefellit: eos *enim* spe salutis castra deserturos *existimabat*. quod si de ea desperassent, & ab hostibus undique circumdati fuissent, nullumque exitum habuissent, eos necessitate coactos extrema ausuros *sciebat*. Quum igitur ab una parte instituta esset oppugnatio, Hetrusci haud amplius se ad resistendum converterunt; sed, apertis portis, in sua castra se receperunt.

¶ Consul vero, hac clade depulsa, rursus subsidio venit iis qui in planicie erant. Hæc Romanorum pugna fertur omnium superiorum fuisse maxima, tum hominum multitudine, tum diuturnitate, tum fortunæ nunc his nunc illis faventis vicissitudine. ipsius enim validissimæ lectissimæque juventutis urbanæ erant circiter peditum viginti millia, & cum his equites quatuor legionum M. C. C. & colonorum sociorumque par numerus. Pugnæ autem initium factum est paullo ante meridiem, & prælium usque ad solis occasum productum est. fortuna vero diu nutavit, nunc huc nunc illuc sese inclinante victoria. alterque consul & proprætor, qui bis consulatum gesserat, & alii multi duces, tribuni, atq; centuriones, quot nunquam antea, ceciderunt. Victoria tamen penes Romanos videbatur fuisse, non ob aliam causam, quam quod sequenti nocte Hetrusci desertis castris abiissent. Postero die Romani ad direptionem rerum ab Hetruscis in castris relictarum versi, suorumque cadaveribus sepulturæ mandatis, se in sua castra receperunt. Ibi convocata concione, iis qui egregiam operam in pugnavarant honores fortitudinis ergo reddiderunt: primum Cæsoni Fabio consulis fratri, quod magna & admiranda facinora ediderat; deinde T. Siccio, cujus consilio castra recepta fuerant; postremo M. Flavolejo primipilo, tum ob ejus jusjurandum, tum ob ejus fortitudinem

---

a Ad præcedens *κατίσχυε* magis quadrat aoristum *ἐπέγκρατοι*. *Sylb.* b Καὶ ἀναψύχοντες τὸ λοιπὸν οἱ πλείους *Vat.* c Καὶ τῶν Τυῤῥηνῶν πολλὰ πλεονεκτούντων *Vat.* d Dativum τῇ μάχῃ agnoscit etiam *Lapi* versio: sententia tamen & structura potius nominativum postulant ὁ μάχη. *Sylb.* e Τίτος Σικίλλιος *Vat.* Τίτος Σικίνιος legebant *Lapus* & *Gelenius*. Vide p. 510. v. 29. f Σικίλλιος *Vat.* g Γναμψίους *Vat.* ut & ἡνιόχους v. 19. ἡνιοχήσας v. 20. & v. 21. h Ἐλπίσαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ μεθήσουσιν *Vat.* i Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἐπεισόντες, ut constat ex p. 579. & 583. juxta *Ed. Sylb.* k Ῥωμαίους *Sylb.* τῶν δὲ ἀπὸ *Vat.* l Αὐτῶν δὲ τῶν *Vat.* m Illa χιλίων καὶ διακοσίων referenda ad præcedens ἀνδρῶν, vel nom. casu legendum χίλιοι καὶ διακόσιοι *Sylb.* n Χρόνος ἐμαχέσθη *Vat.* o Λεγιωνάριος (ut supra p. 545. v. 2.) malit *Sylb.* Περισσοῦτος *Vat.* quo modo etiam *Lapus* vertit, bis consulis legati. p Ταξιαρχῶν *Vat.* q Κατ' ἄλλο *Vat.* r Μάρκῳ τῷ Φλωβολείῳ *Vat.*

ὑ τ ωδὶ τὰ δεινὰ ῥάμης. διαπραξάμθνοι δὲ ταῦτα, ὑ μείναντες ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τ χάρακος, ὡς ὑδεὶς ἀντεπεξήει τ πολεμίων μαχησόμθνος, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. πάντων δὲ τ κτ' τ πόλιν, ὡς ὅτι μεγίστῳ ἀγῶνι κάλλιστον τέλος εἰληφότι, τ ὀπατικὸν τιμὴν τ θριάμβου τῷ τελευταίῳ ὑπάτῳ προσθεῖναι βουλομένων, ἠρνήσατο τ χαρίν [b] αὐτὸς ὁ ὕπατος, ὥτε ὅσιον εἶ) λέγων ὥτε [c] θεμιτὸν ἐπ' ἀδελφῷ θανάτῳ ὑ συνάρχοντος ἀποβολῇ πομπεύειν ὑ στεφανηφορεῖν. ἀποθεὶς δὲ τὰς [d] σημαίας, ὑ τὸς στρατιώτας ἀπολύσας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τ ὑπατείαν ἀπεμόσατο, δυοῖν ἔτι μηνῶν εἰς τ ἐνιαύσιον χρόνον λῆγοντα, ἀδύνατος ὢν τὰ τ ἀρχῆς πράττειν· ἐβαλαπώρει γὰρ [e] ὑπὸ τραύματι ἐξαισίῳ, ὑ ἦν κλινοπετής.

Ἑλομένης δὲ τ βουλῆς μεσοβασιλεῖς τ ἀρχαιρεσίων ἕνεκα, ὑ τ δευτέρου μεσοβασιλέως συγκαλέσαντος εἰς τὸ πεδίον τὸς ὄχλους, ἀποδείκνυ) Κάσσιον Φάβιον, ὁ τὰ ἀριστεῖα λαβὼν ἐκ τ μάχης, ἀδελφὸς δὲ [f] τ ταύτῃ ἀποθεμένου, τὸ τρίτον ὕπατος· ὑ σὺν αὐτῷ Τίτος Οὐεργίνιος. Θτοι διαλαχόντες τὰς δυνάμεις, ἐξῆσαν εἰς τ ὕπαθρον Φάβιος μ, Αἰκανοῖς [g] πολεμήσων τσνομεύουσι τὸς Λατίνων ἀγρούς, Οὐεργίνιος δὲ Οὐιεντανοῖς. Αἰκανοὶ μ ὖν, ἐπειδὴ στρατὸν ἐλευσόμενον ἐπ' αὐτὸς ἔγνωσαν, ἀναστάντες ἐκ τ πολεμίας διὰ τάχος, ἀπῆλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις· ὑ μὴ ζῶντα λεπλατουμθνης τ στρατέρας γῆς ἀνείχοντο, ὥστε πολλῶν κρατῆσαι χρημάτων τ ὕπατον ὑ σωμάτων ὑ τ λείας ἐξ ἐφόδου. Οὐιεντανοὶ δὲ, κατ' ἀρχὰς ἐντὸς τείχους μένοντες, [h] ἐπειδὴ χαλεὸν ἔδοξαν ὑπομόνιον ἔχειν, ἐπέθεντο τοῖς πολεμίοις ἐσκεδασμένοις ἀνὰ τὰ πεδία, ὑ τσὸς ἁρπαγὴν τετραμμθνοις τ λείας. ἔχοντες δὲ πολλὴν ὑ σωτεταγμένην δύναμιν, ἐμβάλλουσιν εἰς αὐτὸς, ὑ τὴν τε λείαν ἀφαιροῦνται, ὑ τὸς ὁμόσε χωροῦντας, ὃς μὲν ἀποκτείνουσι, ὃς δὲ εἰς φυγὴν τρέπουσι· ὑ εἰ μὴ Τίτος Σίκκιος, πρεσβευτὴς τότε ὢν, σὺν σωτεταγμένῳ πεζῶν τε καὶ ἱππέων σταθμησάμενος ἐπέσχεν αὐτὸς, οὐδὲν ἂν ὃ κωλῦσον ἦν πᾶσαν ἀπολέσθαι τ στρατιάν. ἐκείνοις δὲ ἐμποδὼν γενομένου, συνελθεῖν ἔφθασαν οἱ λοιποὶ οἱ καθ' ἕνα διεσκεδασμένοι· πάντες δὲ ἐν ταὐτῷ γενόμθνοι, λόφον τινὰ καταλαμβάνονται σχεδὸν δείλιον ὀψίαν, ὑ τ ὑπὸ νύκτα ἐν τούτῳ ἔμειναν. [i] ἐπαρθέντες δὲ Οὐιεντανοὶ τῷ κατορθώματι, πλησίον τοῦ λόφου πήξαντες τὰ ὅπλα, ὑ τὸς ἐκ τῆς πόλεως ἐκάλουν, ὡς καταπεπλεικότες τὸς Ρωμαίους εἰς χωρίον ἔνθα οὐδὲν τ ὑπαιθρίων ἔμελλον ἕξειν, ὑ σφᾶς αὐτοὺς ἀναγκάσοντες οὐκ εἰς μακρὰν σχολὴν σφίσι τὰ ὅπλα. γίνεταί τε αὐτῶν, συχνοῦ ἐλθόντος ὄχλου, δύο στρατόπεδα σχεδὸν τὰς ὑπωμάχους λαγόνας τοῦ λόφου· πολλὰ δὲ ἄλλα φρούρια βραχύτερα κατὰ τὸς ἧττον ὑπερφέροντας τόπους· ὑ πάντα ἦν μεστὰ ὅπλων. ὁ δὲ ἕτερος τ ὑπάτων Φάβιος, γραμμάτων παρὰ τοῦ συνάρχοντος ἀφικομένων, ὑπονοῦς [k] ὡς ὅτι οἱ ἑκάτοις εἰσὶν οἱ καταπεπλεικότες οἱ τῷ λόφῳ, καὶ [l] κινδυνεύσουσιν, εἰ μή τις αὐτοῖς βοηθήσῃ, λιμῷ ἁλῶναι, ἀναζήσας τὸν στρατὸν, ἦγεν ὑπὲρ τὸς

tudinem in periculis. His peractis, & aliquot dies in castris morati, quum nulli amplius hostes ad pugnam prodirent, domum redierunt. Quum autem totus populus, ut bello felicissime confecto, ob partam victoriam triumphi honorem consuli superstiti deferre vellet, ipse consul gratiam recusavit; dicens nec pium nec fas esse, in fratris & collegæ funeribus triumphare & coronam gestare. Itaque, repositis signis, militibusque domum dimissis, consulatu se abdicavit, quum duo menses de annuo magistratu superessent; quia consularia munia obire non poterat: immani enim vulnere graviter laborabat, ita ut in lecto jaceret.

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 3/4. V. C. Cæs. 274. Var. 276.

¶ Quum autem senatus interreges comitiorum caussa creasset, & secundus interrex populum in campum *Martium* convocasset, Cæso Fabius, ille qui ob fortitudinem suam præmia ex prælio reportarat, quique erat frater ejus qui consulatu se abdicarat, tertium consul est creatus, & cum eo T. Virginius. Isti sortiti inter se copias, ad militiam sunt profecti. obtigitque Fabio bellum contra Æquos, qui Latinorum agros populabantur: Virginio, contra Vejentes. Æqui igitur, quum copias contra se venire cognovissent, propere castris ex hostico motis, se in sua oppida receperunt: deinde passi sunt agros suos diripi, ita ut consul multis pecuniis, multis captivis, prædaque ingenti suo repentino adventu potitus fuerit. Vejentes autem, quum à principio mœnibus se continuissent, ubi se opportunam occasionem nactos existimarunt, hostes per campos dispersos & in prædæ direptionem intentos aggressi sunt. Cum ingentibus autem & bene instructis copiis impetum in eos fecerunt, prædamque eripuerunt; atque eos, qui secum congredi ausi fuerant, partim occiderunt, partim in fugam verterunt: & nisi T. Siccius, qui tunc legatus erat, cum instructa peditum equitumque manu suis celeriter succurrens, eos repressisset, nihil vetare potuisset quin totus exercitus deleretur. Sed illius interventu reliquis, qui dispersi erant, se in unum celeriter colligendi facultas est data: atque omnes in unum coacti tumulum quendam sub crepusculum vespertinum occuparunt, & in eo sequutam noctem manserunt. At Vejentes, victoria elati, prope tumulum castra posuerunt, alioque ex urbe acciverunt, quasi Romanos in loco concluisissent, in quo nullos commeatus essent habituri, & quasi eos brevi arma tradere coacturi essent. Itaque, quum ingens turba eo confluxisset, bina castra fecerunt ad tumuli latera quæ expugnari poterant, & in locis parum opportunis multa alia minora præsidia collocarunt: omniaque armatis militibus replerunt. Sed alter consul Fabius, acceptis à collega literis, ubi cognovit eos qui in tumulo obsidebantur, in extremo periculo versari, & verendum esse (nisi quis ocius ipsis auxilium ferret) ne fame expugnarentur, motis castris, contra Vejentes celeriter

XIV.

Per. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75 3/4. V. C. Cæs. 275. Var. 277. Kæs. Fabio III & T. Virginio coss. bellum cum Æquis & Vejentibus.

571

[a] In *Cod. Vat.* illa δὲ τοῦτο addita apparent à manu recentiori. [b] Αὐτῶν *Vat.* [c] Optime in *Cod. Vat.* θεμιτὸν, ut legendum esse censuit *Camerarius*. [d] Σημεῖα aliquoties in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* non adeo recte, ut monuit *Sylb.* [e] Ὑπὸ τραύματος ἐξαίσιον *Vat.* [f] Rectius in *Cod. Vat.* τῶν τῶν ἀρχῶν ἀποθεμένου. quod maluit etiam *Sylb.* [g] Πολεμήσων *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio*, propter illa ἀντιπέμψει μαχούμθνος, supra v. 3. [h] Ἐπειδὴ καιρὸν ἔχειν ἔδοξαν ἐπιτήδειον *Vat.* [i] Ἐπαρθέντες δὲ οἱ Οὐιεντανοὶ *Vat.* [k] Alterutrum redundat, ὡς vel ὅτι. *Sylb.* Forsan ὅτι pro ὅτι reponendum. *Pors.* [l] Si quis malit κινδυνεύσουσιν præsenti tempore, per me licet. *Sylb.*

Per. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75 3. V. C. Cat. 275. Var. 277.

celeriter copias duxit: &, si una die tardius itinere confecto eo venisset, nihil suis profuisset, sed illum exercitum deletum reperisset. quum enim ii qui in tumulo erant inopia rerum ad victum necessariarum premerentur, prodierunt ad pugnam ut honestissimo mortis genere morerentur; & maxima eorum pars cum hostibus congressa pugnabat, corporibus defatigatis fame, siti, vigiliis, aliisque incommodis. Sed quum non multo post Fabii exercitus ingens, & acie instructa adventans, conspectus fuisset; hoc Romanis audaciam, hostibus vero timorem attulit. Itaque Hetrusci, haud amplius se pares esse rati, qui cum validis ac recentibus copiis congligerent, castris desertis abierunt. At Romani, postquam uterque exercitus in unum convenit, ampla castra prope *Vejentum* in loco munito posuerunt: ibique multis diebus consumptis, & præstantissimam agri Vejentani partem populati, copias domum reduxerunt. Vejentes vero, ubi cognoverunt Romanorum copias dimissas, cum expedita juventute, tum sua, quam instructam ducebant, tum ea, quæ à finitimis populis missa aderat, in campos suo agro finitimos irruptionem fecerunt, eosque, refertos frugibus & pecore & hominibus, diripuerunt. coloni enim ex castellis ob pecoris pabulum & agriculturam descenderant; quod suis copiis castra in hostico habentibus freti essent: nec post earum discessum ocius se iterum cum suis rebus in tutum receperant, quod nunquam putassent Vejentes tot malis afflictos tam celeriter hostes adoriri ausuros. Hæc irruptio, quam Vejentes in agrum Rom. fecerunt, temporis spatio brevis illa quidem fuit; sed tamen maxima (ob amplitudinem agri, quem usque ad Tiberim flumen & montem Janiculum, ne viginti quidem stadia ab urbe distantem, percurrebant) atque dolorem cum ignominia insueta pop. Rom. attulit. quæ excursiones, ne ulterius progrederentur, prohiberi non poterant, quod nullus exercitus sub signis esset. Vejentium enim exercitus prius irruptionem fecerant, quam Romani convenirent & centuriarentur.

XV. ¶ Postea senatu à coss. coacto, & habita consultatione de modo belli cum Vejentibus gerendi, ea sententia vicit, ut præsidia in agri Rom. finibus disponerentur, quæ foris manerent, & agrum tutarentur, semperque in armis essent. Sed eos angebant sumptus maximi, qui in præsidiarios milites faciendi erant, tum quod ærarium continuis expeditionibus esset exhaustum, tum quod privati census tributis non amplius sufficerent: & multo magis *hoc eos torquebat*, quonam modo præsidiarii milites, qui mittendi erant, essent conscribendi; quod nulli essent, qui sponte se pro omnibus

Οὐϊεντανὸς σὺν τάχει τ' ἐς μιᾶ βραδύτερον ἡμέρᾳ δήνυσε τὴν ὁδὸν, οὐδὲν ἂν ὤνησεν, ἀλλὰ διέφθαρτο τὴν ἐκεῖ στρατιὰν καλέλαβε. πεζόμενοι γὰρ τῇ ἀσάτει τ' ἀναγκαίων οἱ κατέχοντες τὸν λόφον, ἐξῆλθον ὡς τὸν εὐπρεπέστατον αἱρησόμενοι τ' θανάτων· καὶ συμβαλόντες τοῖς πολεμίοις, ἐμάχοντο κεκμηκότες [a] οἱ πλεῖστοι τὰ σώματα λιμῷ τε καὶ δίψει καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει. μετ' οὐ πολὺ δὲ ὡς τὸ τῶν Φαβίων στράτευμα παρῆσαν πολύ τε καὶ συλλεγόμενον, θάρσος μὲν ἔφερεν τοῖς σφετέροις, δέος δὲ τοῖς πολεμίοις. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ ὑπὲρ ἀξιόμαχοι τῇ εἰ νομίζοντες, τοῖς ἀγαθήν τε καὶ [b] ἀκμήτην δύναμιν εἰς ἀγῶνα χωρεῖν, ὥρμοντο ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας. ὡς δὲ εἰς ταὐτὸ συνῆλθον αἱ τῶν Ρωμαίων δυνάμεις ἀμφότεραι, στρατόπεδόν τε ποιοῦνται μέγα πλησίον [c] τῶν πόλεως ὑπὲρ ἐχυρῷ καὶ πολλὰς ἡμέρας αὐτόθι διατρίψαντες, καὶ τὴν ἀείσιτον τῶν Οὐϊεντανῶν χώραν λεηλατήσαντες, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ρωμαίων ἀφειμένας ἀπὸ τῶν σημείων, τὴν εὔζωνον ἀναλαβόντες νεότητα, ἥν τε αὐτοὶ συλλεγμένην εἶχον, καὶ τὴν ὅσην τῶν πλησιοχώρων παρῆσαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὰ προσκείμενα τῇ σφετέρᾳ χώρᾳ πεδία, καὶ διαρπάζουσι, καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνθρώπων ὄντα μεγάλα. καλέβησαν γὰρ ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ γεωργοὶ, χιλῶν τε τῶν βοσκημάτων ἕνεκα, καὶ ἐργασίας τῶν ἀγρῶν, πιστεύοντες τῇ σφετέρᾳ στρατιᾷ προχαθημένῃ· [d] καὶ οὐκ ἔφθασαν ἀπελθόντες ἀνασκευάσαντες πάλιν, οὐκ ἐλπίσαντες τοσαῦτα κεκακωμένους τοὺς Οὐϊεντανοὺς ταχεῖαν ὕστερον ἀντεπιχείρησιν ἢ ἀνταπάλαι [e] ποιήσεσθαι. αὕτη χρόνῳ μὲν μικρὰ βραχεῖα ἐγένετο ἡ τῶν Οὐϊεντανῶν εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐμβολὴ· πλήθει δὲ χώρας οὐκ ἐπῆλθον, οὐ ταῖς πάνυ μεγάλη, καὶ ἀχθηδόνα σὺν ἀρχῇ Ρωμαίοις ἄηθη παρέσχεν, ἄχρι Τιβέρεώς τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους [f] Ιανίκλου στάδια τῆς Ρώμης οὐδ' εἴκοσιν ἀφεστηκότος· [g] οὐ ἀφικομένου κωλύσουσα δυνάμις ὅτι πλεῖον χωρεῖν τὰ πολέμια, οὐκ οὐ ὅτι [h] σημείας. [i] ἔφθασεν ὖν τὸ τῶν Οὐϊεντανῶν στράτευμα, πρὶν συνελθεῖν τε καὶ λοχισθῆναι τοὺς Ρωμαίους, [k] ἐπελθόν.

Συνεχθείσης δὲ μετὰ τοῦτο [l] βουλῆς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ σκέψεως γενομένης, τίνα χρὴ πολεμεῖν [m] τοὺς Οὐϊεντανοὺς τρόπον, ἡ νικῶσα οὐ γνώμη, στράτευμα συνεχὲς ἔχειν ὅτι τοῖς ὁρίοις, ὃ μὲν φυλακὴς ἕξειν τὴν χώραν θυραυλοῦν, [n] καὶ ἀεὶ μένειν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐλύπει δὲ αὐτοὺς ἥ τε εἰς τοὺς φορυγοὺς δαπάνη πολλὴ σφόδρα ἐσομένη, τοῦ τε κοινοῦ ταμιεύειν διὰ τὰς συνεχεῖς στρατιὰς ἐξαναλωμένου, καὶ τῶν ἰδίων βίων ἀπειρηκότων ταῖς εἰσφοραῖς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἡ τῶν ἐπισταλησομένων φορῶν καταγραφὴ τίνα τρόπον ἂν γένοιτο, ὡς οὐκ ἂν

a Οἱ πλείους τὰ σώματα *Vat.* b Ἀκμήτην *Vat.* c Genitivum Οὐϊεντανῶν subaudiendum. ut supra p. 535. v. 12. *Sylb.* d In Ed. Steph. ὁ φθάσαντες &c. contra structuræ rationem. Nostram lectionem, οὐκ ἔφθασαν, sequuta est etiam *Lapi* versio, *nec prævenerant, discedente eo iterum revertentes. Sylb.* Καὶ ὁ φθάσαντες ἀπελθόντες ἀνασκευάσασθαι πάλιν *Vat.* e Ποιήσασθαι *Vat.* f Ἰανικλου *Vat.* g Hæc idem valent ac si *Dionysius* dixisset: ἡν ἡ πολεμίων ἀφικομένη ἐμποδὼν ἡ πρόσοδος οὐδεμίαν δυνάμις κωλύειν ἐδυνήθη, οὐδεμία δὲ δυνάμις ἦν ἔτι σημείας. *Port.* Sic legisse & distinxisse visus est *Lapus*: ἄχρι Τιβέρεώς τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους Ιανίκλου, στάδια δὲ Ρώμης οὐδ' εἴκοσιν ἀφεστηκότος, ἀφικομένου. ἡ δὲ κωλύουσα &c. nam vertit, *usque ad amnem Tiberim & Janiculum montem stadiis* XX. *distantem Romæ adveniens. Prohibitura autem vires* &c. Nec multo aliter in *Cod. Vat.* qui habet ἀφεστῶτος· ἀφικομένου κωλύουσα δυνάμις &c. h Rectius ἔτι σημείας, ut alibi. *Sylb.* Verum p. 532. v. 8. habemus ἔτι τὰς σημείας. i Ἔφθασεν γὰρ *Vat.* k Forsan rectius ἀπελθόν, hoc sensu: *itaque Vejentanus miles, priusquam copiæ coirent & centuriarentur, in sua se recepit. Sylb.* l Τῆς βουλῆς malit *Sylb.* m Τοῖς Οὐϊεντανοῖς *Cod. Vat.* supra tamen πολεμεῖν cum accusativo habemus, structura minus usitata. Verum πολεμεῖν (ut ait *Port.*) dativo junctum significat, *bellum alicui facere*; accusativo, *bello aliquem premere.* n Καὶ ἀεὶ μένειν *Vat.* o Magis proprie φυτείας, ut in *Cod. Vat.*

ἂν [a] ἐκουσίων γέ τινων [b] προκειμένων ἁπάντων, ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς, ἀλλὰ συνεχῶς ταλαιπωρεῖν ὑποστησομένων. [c] ἀδημονήσης δὲ αὐτῆς τῆ βουλῆς ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ Φάβιοι τοὺς μετέχοντας τοῦ σφετέρου γένους, καὶ βουλευσάμενοι μετ' αὐτῶν, ὑπέσχοντο τῇ βουλῇ τοῦτο τὸ κινδύνευμα αὐτοὶ σφῶν πάντων ἑκόντες ὑπομενεῖν, πελάτας τε τοὺς ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι καὶ φίλους, καὶ τέλεσι τοῖς ἰδίοις, ὅσοι ἂν χρόνον ὁ πόλεμος διαμένῃ, στρατευόμενοι. ἀγασθέντων δὲ αὐτοὺς ἁπάντων τοῦ γενναίου τῆς προθυμίας, καὶ τὸ νικᾶν πρὸ ἓν τοῦτο ὃ ἔργον τιθεμένων, κλεινοὶ καὶ περιβόητοι καθ' ὅλην τὴν πόλιν ὄντες, ἐξῆσάν τε ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα σὺν εὐχαῖς καὶ θυσίαις. ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Μάρκος Φάβιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, καὶ [d] ἐνίκησε τοὺς Τυῤῥηνοὺς τῇ μάχῃ, τετρακισχιλίους μάλιστα ἐπαγόμενος· ὧν ὃ μὲν πλεῖον, πελατῶν τε καὶ ἑταίρων ἦν· οὐκ ἐλάττους δὲ τοῦ Φαβίων γένους, ἐξ καὶ [e] τριακόσιοι ἄνδρες. εἵπετο δὲ αὐτοῖς μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ Ρωμαίων δύναμις, ἧς ἡγεῖτο Κάϊσων Φάβιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων. γενόμενοι δὲ πρὸς τῷ Κρεμέρᾳ πλησίον, ὃς δὴ μακρὰν ἀπέχει τῆς Οὐιεντανῶν πόλεως, ὑπὲρ ὄχθου τινὸς ἀποτόμου καὶ περιῤῥῶγος ἐπετείχιζον αὐτοῖς φρούριον ἱκανὸν φυλάττειν [g] τοσαύτῃ στρατιᾷ, τάφρους τε ὀρυξάμενοι περὶ αὐτὸ διπλᾶς, καὶ πύργους ἐγείραντες [h] συχνούς· καὶ ὠνομάσθη ὃ φρούριον [i] ὑπὸ τοῦ [k] πρὸς τῷ Κρεμέρᾳ· οἷα δὲ πολυχειρίας τε ἐργαζομένης, καὶ ὑπάτου συλλαμβάνοντος, ἧττον ἢ κατ' δόξαν ἐτελέσθη ὃ ἔργον. καὶ μετὰ τοῦτο ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, παρήλασεν ὑπὲρ θατέρα τὰ μέρη τῆς Οὐιεντανῶν χώρας τὰ πρὸς τὴν ἄλλην ἐστραμμένα Τυῤῥηνίαν, ἔνθα ἦν τοῖς Οὐιεντανοῖς τὰ βοσκήματα, ἃ δὲ ἔποψε στρατὸν ἥξειν Ρωμαίων ἐκεῖ προσδεχομένοις. προβαλόμενος δὲ πολλὴν λείαν, ἀπῆγεν ὑπὸ ὃ νεόκτιστον φρούριον, χαίρων ὑπὲρ τῇ ἄγρᾳ κατ' ἀμφότερα, τῆς τε ὑπὸ διὰ μαχῆς τῶν πολεμίων τιμωρίας ἕνεκα, καὶ ὅτι τοῖς φρουροῖς τοῦ χωρίου πολλὴν ἔμελλε παρέξειν εὐπορίαν. οὐδὲν γὰρ ὅτε εἰς τὸ δημόσιον ἀπήνεγκεν, ὅτε τοῖς στρατευομένοις ἰδιώταις ἀπένεμεν, ἀλλὰ καὶ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ ζεύγη βοϊκὰ, καὶ σίδηρον, καὶ τἄλλα ὅσα εἰς γεωργίαν ὠφέλιμα ἦν, τοῖς [m] πρὸς πόλεσι τῆς χώρας ἐχαρίσατο. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. τοῖς δὲ Οὐιεντανοῖς μετὰ τὸν ὀπισθοχασμὸν τοῦ χωρίου, κακῶς πάνυ τὰ πράγματα εἶχεν· ὥστε τὴν ἔτι δυναμένοις ἀσφαλῶς γεωργεῖν, ὥστε τοὺς ἔξωθεν [n] εἰσαγομένους ἀγορᾶς. νεύοντες γὰρ εἰς τέτταρα μέρη τῆς στρατιᾶς οἱ Φάβιοι, τῷ μὲν ἑνὶ διεφύλαττον τοῦ χωρίου· τοῖς δὲ τρισὶ τὴν χώραν τῶν πολεμίων ἀσφαλές τε καὶ φόβου ἀεὶ διετέλουν· καὶ πολλάκις τῶν Οὐιεντανῶν οὐκ ἄδηλόν τε αὐτοῖς ὀπισθεμένων χειρὶ οὐκ ὀλίγῃ, καὶ εἰς χωρία ἐπίδρομα καταφεύγοντα ὑπασομένων, ἔνθεν ἀμφοτέρους, καὶ πολλοὺς νεκροὺς ποιησάμενοι, ἀσφαλῶς ἀπῆσαν εἰς τὸ χωρίον. ὥστε οὐδὲ ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς ἔτι οἱ πολέμιοι ἐτόλμων, ἀλλὰ τοῖς μὲν πολλὰ, καὶ κλέπτοντες τὰς ἐξόδους διέλεγον. καὶ ὁ μὲν χειμὼν οὕτω ἐτελέσθη.

ad eam militiam offerrent, in quæ non per vices, ſed continenter ærumnas eſſent perpeſſuri. Quum igitur ob hanc utramque cauſſam mœror ſenatum detineret, Fabii totam ſuam gentem convocarunt; &, poſtquam hac de re cum ea conſultarunt, ſenatui polliciti ſunt ſe ultro hoc periculum pro ſalute publica ſubituros, & ſe cum clientibus amiciſque ſuis toto belli tempore ſuis ſumptibus militaturos. Quum autem omnes generoſam eorum promptitudinem admirati fuiſſent, totamque victoriæ ſpem in hoc uno collocarent, illi tota urbe clari & celebres, ſumptis armis & votis ſacrificiiſque factis, ex urbe ſunt egreſſi. Præerat autem ipſis M. Fabius, qui ſuperiore anno conſul fuerat, & Hetruſcos prælio vicerat, ſecum ad ſummum quatuor hominum millia adducens; quorum maxima pars erant clientes & ſodales: ex ipſa vero Fabia gente erant trecenti & ſex viri. Eos autem non multo poſt ſequutus eſt & Romanorum exercitus, Cæſonis Fabii alterius conſulis ductu. Quum autem ad fluvium Cremeram appropinquaſſent, quæ non procul à Vejis abeſt, in quodam tumulo præcipiti ac prærupto caſtellum, quod tantum exercitum tutari poſſet, communiverunt, duplicique foſſa id circumdederunt, crebraſque turres in eo erexerunt; cui ab ipſo fluvio inditum nomen Cremeræ: quod opus, quum à multis operis & ipſo conſule adjuvante fieret, opinione citius eſt abſolutum. Poſtea eductis copiis profectus eſt ad alteram agri Vejentani partem, quæ ad reliquam Hetruriam eſt converſa, ubi erat Vejentium pecus, quod illi nunquam eo exercitum Rom. venturum putaſſent. Ingenti autem præda potitus, eam in caſtellum recens conditum abegit, lætus ob eam prædam duabus de cauſſis, tum quod cito hoſtes eſſet ultus, tum etiam quod præſidiariis caſtelli militibus magnam rerum copiam eſſet daturus. nihil enim in publicum retulit, nec privatis militibus diviſit: ſed & pecus, & jumenta, & boum juga, & ferramenta, & reliqua inſtrumenta ad opus ruſticum idonea, regionis circuitoribus *ac propugnatoribus* eſt largitus. His peractis, copias domum duxit. Cæterum, cum Vejentibus poſt eum locum communitum valde male agebatur, quod nec agros tuto colere, nec commeatus extrinſecus *in agrum ſuum* importatos recipere poſſent. Nam Fabii, copiis quadrifariam diviſis, una parte caſtellum cuſtodiebant; reliquis tribus hoſtium agrum perpetuo populabantur. Et, quum ſæpe Vejentes eos aperte non parva manu adorti fuiſſent, eoſque in loca inſidiis obſeſſa attraxiſſent, utroque modo ſuperiores evaſerunt, multiſque cæſis ſe tuto in ſuum caſtellum receperunt. Itaque hoſtes ne congredi quidem cum ipſis amplius audebant: ſed plerumque ſe intra mœnia continebant, & non niſi furtim prodibant. atque ita hyems illa exacta eſt. ¶ Anno

Pet. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75. 3. V. C. Cu. 275. Var. 277.

573

[a] Ἐκουσίων ferri poteſt, ut in ſequentibus dicit ἐκόντες ὑπομένειν. Si quis tamen ἐκουσίως malit, per me licet. *Lapus* vertit, *quaſi non volentibus utique aliquibus exeubare pro omnibus.* Nota ibidem τοσαῦτα ἁπάντων ἀντὶ τινων, *pro omnibus ſe opponere periculo. Sylb.* [b] Προκειμένων *Vat.* [c] Ἀδημονήσης δ' αὐτῆς ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ δύο Φάβιοι *Vat.* [d] Structuræ lex pro ἐνίκησε postulat νικῶσα, ut *Lapum* etiam legiſſe indicat verſio, *& qui vicit Etruſcos prælio. Sylb.* [e] Perperam in *Ed. Steph.* τετρακόσιοι, ut conſtat ex *Livio* & *Dionyſio* ipſo p. 580. noſtræ Editionis. *Sylb.* [f] Illud ὅτι in *Cod. Vat.* à manu recentiori. [g] Τοσαύτῃ στρατιᾷ *Vat.* [h] Πυκνοὺς *Vat.* [i] Ἐπὶ pro ὑπὸ aliquoties habuimus. *Sylb.* [k] *Perizo.* malit ἐπὶ τῷ πρὸς τῷ Κρεμέρᾳ. quo genitivo alibi utitur *Dionyſius.* [l] Καὶ ζεῦγη βοϊκὰ καὶ σίδηρον καὶ τἄλλα *Vat.* [m] Vide p. 435. & p. 618. juxta *Ed. Sylb.* [n] Optime in *Cod. Vat.* (licet à recenti manu) εἰσαγομένας ἀγορᾶς δηλαδή. quo modo & *Lapus*, qui vertit, *nec venales res allatas extrinſecus recipere.*

XVI. *Per. Jul. 4238. Ann. Chr. 476. Olymp. 77. 1. V. C. Cas. 276. Var. 278. L. Æmilio & C. Servilio coss. bellum cum Æquis, Volscis, Vejentibus.*

5 Anno sequenti L. Æmilio atq; C. Servilio coss. nunciatum est Rom. Volscos & Æquos fecisse fœdus, & uno eodemque tempore copias contra eos educere decrevisse, & brevi in agrum facturos irruptionem; atque verus erat nuncius. Omnium igitur opinione citius utrique cum suis copiis finitimos agros vastabant, existimantes fore, ut Romani & bello Hetrusco resistere, & suum impetum sustinere non possent. Rursus alii nunciabant, totam Hetruriam in bellum contra ipsos conspirasse, & paratam esse commune auxilium Vejentibus mittere. Vejentes enim, quum domesticis viribus castellum illud exscindere non possent, ad eorum opem confugerunt, cognationem & amicitiam illis commemorantes, & quæcunque bella communibus auspiciis essent gesta recensentes: & pro his omnibus hoc postulantes, ut se in bello contra pop. Rom. adjuvarent, quod ipsi Hetruriæ oppositi essent, & bellum à pop. Rom. illatum ab omnibus ejus gentis populis averterent. Hetrusci vero, eorum oratione adducti, copias, quantas petebant, ipsis subsidio se missuros promiserunt. His cognitis, senatus tres exercitus emittere decrevit. &, copiis celeriter conscriptis, L. Æmilius in Hetruscos est missus: & cum eo profectus est Cæso Fabius, qui nuper se magistratu abdicarat, impetrata à senatu venia ut sibi liceret esse cum suis gentilibus, qui erant Cremeræ, quos frater suus ad illius castelli præsidium eduxisset, atque eorundem certaminum aleam subire; atque cum suis sociis, proconsulari potestate ornatus, exivit. Alter consul, C. Servilius in Volscos duxit exercitum: at Serv. Furius proconsul in Æquos. Unumquemque eorum duæ legiones urbanæ, & Latinorum ac Hernicorum atque aliorum sociorum copiæ, Romanis non minores, sequebantur. Servius autem proconsul bellum ex animi sententia ac celeriter confecit. Uno enim prælio Æquos fudit fugavitque, idque sine ullo negotio, hostibus suo primo adventu perterritis. Deinde, quum illi in munitiones suas confugissent, eorum agrum vastavit. At Servilio alteri consuli, præpropere ac temere cum hostibus congresso, res valde præter exspectationem successit, quia Volsci valde strenue ei restiterunt. Itaque coactus est, multis & fortibus viris amissis, cum hostibus amplius non congredi: sed in castris se continere, & velitationibus ac levibus ferentariorum præliis bellum trahere statuit. At L. Æmilius, contra Hetruscos missus, exercitum Vejentium ante ipsam urbem nactus, & cum ipsis multas auxiliares copias ab ejusdem gentis populis missas, nihil amplius cunctatus, rem est aggressus: uniusque diei spatio, ex quo castra metatus fuerat, intermisso, copias in prælium eduxit, Vejentibus audacissime manus conserentibus. Quum autem æquo marte certaretur, equitatum in dextrum hostium cornu immisit. quo perturb-

Τῷ δὲ χειτόπῃ ἔτει Λευκίῳ τε Αἰμιλίῳ καὶ Γαΐῳ Σερ[ου]- 5. 4
λίῳ τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἀπηγγέλη Ρωμαίοις ὅτι
Οὐολίσκοι καὶ [b] Αἰκανοὶ συνθήκας πεποιη[μ]ένοι, στρατιὰς κατ'
αὐτῶν ἅμα ἐξάγειν καὶ διὰ μαχῆς εἰς τὴν χώραν ἐμβα-
λεῖν καὶ ἐν ταὐτῷ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. θᾶττον γὰρ ἢ προσεδό-
κα τις, ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, ἐδήουν τὴν τῶν
σφᾶς ἑκάστοι χώραν, ὡς οὐκ ἀναντῶν ἐσομένων Ρωμαίων τῷ
τε Τυῤῥηνικῷ πολέμῳ ἀντέχειν, καὶ σφᾶς ὀπτίονται, δέχεσθ-
αι ἕτεροι αὖθις ἥκοντες, [d] ἐκπολεμεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς
Τυῤῥηνίαν ἀπαγγέλλοντ' ὅλην, καὶ παρεσκευάσθαι Οὐϊεντα-
νοῖς κοινὴν ὑπισχνεῖσθαι συμμαχίαν. καταφυγὸν δ' ὡς αὐ-
τοὺς [e] οἱ δυνατοὶ ὄντες ἐξελεῖν δι' ἑαυτῶν τὸ φρούριον Οὐϊεν-
τανοὶ, συγγενείας τε ὑπομιμνήσκοντες καὶ φιλίας, καὶ ὅσους
μεθ' αὑτῶν ἤραντο πολέμους διεξιόντες· ἀντὶ πάντων δὲ τού-
των ἀξιοῦντες συναράσθαι σφίσι τῷ πρὸς Ρωμαίων πολέμῳ,
ὡς σφῶν τε προκαθημένων Τυῤῥηνίας ὅλης, καὶ τὸν πόλεμον
ἀναχωχεύοντων τὸν ἀπὸ Ρώμης ῥέοντα [f] τοῖς ἀπὸ πάντων τῶν
ὁμοεθνῶν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ πειθέντες, ὑπέσχοντο πέμψειν αὐ-
τοῖς ὅσην ἱκανὴν συμμαχίαν. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα,
ἐψηφίσατο τριττὰς ἐκπέμψειν στρατιάς. καὶ γενομένων ἐν
τάχει τῶν καταλόγων, Λεύκιος μὲν Αἰμίλιος ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς
ἐπέμφθη· συνήρατο δὲ αὐτῷ τῆς ἐξόδου Καίσων Φάβιος ὁ
νεωστὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενος, δεηθεὶς τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι
αὐτῷ τοῖς ἐν Κρεμέρᾳ συγγενέσιν, ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
φρουρήσοντας ὃ χωρίον ἐξήλασε, συνεῖναί τε καὶ τῶν αὐτῶν ἀγώ-
νων μετέχειν· καὶ ἐξῆλθε σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐξουσίᾳ κο-
σμηθεὶς ἀνθυπάτῳ. Γαΐος δὲ Σερβίλιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων,
ἐπὶ Οὐολύσκους ἐστράτευσε· Σερβίου δὲ Φούριος ἀνθύπατος,
ἐπὶ τὸ Αἰκανῶν ἔθνος. ἑκάτερος δ' αὐτῶν δύο μὲν τάγματα
Ρωμαίων εἵπετο, Λατίνων [g] τε καὶ Ερνίκων, καὶ τῶν ἄλλων συμ-
μάχων οὐκ ἐλάττων τῆς Ρωμαϊκῆς δυνάμεως. τῷ μὲν οὖν ἀνθυ-
πάτῳ Σερβίῳ κατ' οὖν ὁ πόλεμος ἐχώρησε, καὶ σὺν τάχει μὲν
καὶ ἐπέφαλο τοὺς Αἰκανοὺς μάχῃ, καὶ ταύτῃ δίκα πάνυ, τῇ
αὐτῇ τοὺς πολεμίους ἐκπλήξας ἐφόδῳ· καὶ ὃ λοιπὸν ἐ-
δήου τὴν γῆν αὐτῶν καταπεφευγότων εἰς τὰ ἐρύματα. Σερβι-
λίῳ δὲ θατέρῳ τῶν ὑπάτων, ὑπὸ ἀσυδοσίας τε καὶ αὐθαδείας
ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωρήσαντι, πολὺ τὸ παρὰ γνώμην ἀπέβη σι,
καλεπῶς πάνυ τῶν Οὐολύσκων ἀντιταξαμένων. ὥστε ἠναγκά-
σθη, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπολέσας, μηκέτι χωρεῖν
ὁμόσε τοῖς πολεμίοις· ἀλλ' ἐν τῷ χάρακι ὑπομένων, ἀκρο-
βολισμοῖς καὶ ψιλῶν συμπλοκαῖς διαφέρειν ἐγνω τὸν πό-
λεμον. Λεύκιος δὲ Αἰμίλιος ὁ πεμφθεὶς [h] ἐπὶ Τυῤῥηνίας,
εὑρὼν ἐξεστρατευμένους πρὸ τῆς πόλεως τοὺς Οὐϊεντα-
νοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς πολὺ τὸ παρὰ τῶν ὁμοεθνῶν ὁπλιτι-
κὸν, οὐδὲν ἔτι μελλήσας ἔργου εἶχετο· ἡμέρας δὲ, ἀφ' ἧς
τὸν χάρακα ἔλιπε, διαλιπὼν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις εἰς
μάχην, θρασείας πάνυ τῶν Οὐϊεντανῶν ὁμόσε χωρούν-
των. ἰσορρόπου δὲ τοῦ ἀγῶνος γινομένου, τοὺς ἱππεῖς
ἀναλαβὼν, ὑπῆγε τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας· καὶ
ἐπειδὴ

a Σεργίου (& hîc loci & infra) mendose in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Σεμπρωνίου legisse videntur *Lapus* & *Gelenius*. quo modo legendum esse ex *Livio* & *Cassiodoro* & *Fragmentis Capitolinis* evincit *Sigonius*. *b* Perperam in *Ed. Steph.* Λοδικανοὶ. *c* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte ἐμβαλεῖν in *Ed. Steph.* *d* Ex sequentibus *Dionysii* verbis ἐκπολεμεῖσθαι legendum esse contendit *Portus*. *e* Αὐλωνοὶ *Vat.* *f* Rectius in *Cod. Vat.* καὶ πάντων, *à Roma contra totam Etruscam gentem manans*. atque hoc etiam *Sylburgio* placuisse video. Vulgatam lectionem sanam esse existimat *Portus*. *g* Δὲ pro τε malit *Sylb.* *h* Ut hîc ἐπὶ Τυῤῥηνίας habemus, & paullo ante ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς v. 21. ita & supra p. 536. v. 24. *Sylb.*

a In

ἐπειδὴ τοῦτο διεπάλαισεν, ὅπῃ θάττων ἐχρῆν, ὅπου μὲν ἱππάσιμον εἴη χωρίον, ἀπὸ τοῦ ἵππου μαχόμενος· ὅπου δ' οὐκ, [a] ἀποκαθαίρων τε τὸν πεζὸν ἀγωνιζόμενος. πονούντων δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων, οὐδ' οἱ κατὰ μέσον ἔτι ἀντεῖχον, ἀλλ' ἐξεώσθησαν ὑπὸ τῶν πεζῶν. καὶ μὴν τοῦτο πάντες ἔφυγον ἐπὶ τὸν χάρακα. ὁ δὲ Αἰμίλιος ἐπηκολούθει [b] τοῖς φεύγουσι, συντεταγμένῃ τῇ δυνάμει ἔχων, καὶ πολλοὺς διέφθειρε. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ χάρακος, καὶ προσβαλὼν ἐκ διαδοχῆς, ἐκείνην τε παρέμεινε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ὑπόλοιπον νύκτα. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ κόπῳ τε καὶ τραύμασι τῶν πολεμίων καὶ ἀγρυπνίᾳ ἀπειρηκότων, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος. οἱ δὲ Τυρρηνοί, ὡς εἶδον ὑπερβαίνοντας ἤδη τοὺς Ρωμαίους τοῖς προμαχῶσι, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον, [c] ἔφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον ὄρη. ἐμεῖνε μὲν οὖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ χάρακος τοῦ πολεμίων ὁ ὕπατος· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [d] στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, πάντα τὰ ἑκατὸν ἀλειφθέντα ἐν τῷ χάρακι ὑποζύγιά τε καὶ ἀνδράποδα, καὶ σκηνὰς πολλῶν ἀλαζόνων γεμούσας, τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. καὶ ἐγένετο ἐν πολλῇ εὐπορίᾳ ὁ τῶν Ρωμαίων στράτευμα, ὡς ἐξ οὐδεμιᾶς ἑτέρας πόπτολε μάχης. ἀβροδίαιτον γὰρ δὴ καὶ πολυτελὲς τὸ τῶν Τυρρηνῶν ἔθνος ἦν, οἴκοι τε καὶ ἐπὶ στρατοπέδου, [e] ὑπεραγόμενον ἔξω τῶν ἀναγκαίων πλοῦτόν τε καὶ τέχνης ἔργα παντοῖα πρὸς ἡδονὰς μεμηχανημένα καὶ τρυφάς.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἀπειρηκότες ἤδη τοῖς κακοῖς οἱ Οὐιεϊανοί, τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν ἱκετηρίας φέροντας ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ τῶν εἰρήνης διαλεξομένους. καὶ οἱ ἄνδρες ὀλοφυρόμενοί τε καὶ ἀντιβολοῦντες, καὶ τἆλλα ὅσα ἐπαγωγὰ ἐλέου, μετὰ πολλῶν δακρύων διεξιόντες, πείθουσι τὸν ὕπατον ὑπερβάλλουσαν σφίσι τοὺς πρεσβεῖς εἰς Ρώμην τοὺς ὑπὲρ τῶν καταλύσεως τοῦ πολέμου [f] ἐρησείλαι πρὸς τὴν βουλὴν διαλεξομένους· ἕως δ' ἂν οἱ πρέσβεις ἀφίκωνται φέροντες τὰς ἀποκρίσεις, μηδὲν αὐτῶν κακουργεῖν τὴν χώραν. ἵνα δὲ αὐτοῖς ἐγγένηται ταῦτα πρᾶξαι, σῖτόν τε ὡμολόγησε τῇ Ρωμαίων στρατιᾷ [g] δίμηνον παρέξειν, καὶ χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἓξ μηνῶν, ὡς ὁ στρατὸς ἔταξε. καὶ ὁ μὲν ὕπατος λαβὼν τοὺς ὁμήρους τὰ συγκείμενα, [i] καὶ δοὺς τῇ στρατιᾷ, ποιεῖται τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀνοχάς. ἡ δὲ βουλὴ τῆς πρεσβείας ἀκούσασα, καὶ τὰ τοῦ ὑπάτου γράμματα δεξαμένη πολλὴν ποιουμένου παράκλησιν, καὶ περαιοῦντος ὡς τάχιστα [k] καταλῦσαι τὸν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πόλεμον, δόσμα ἐξήνεγκε δοῦναι τὴν εἰρήνην, ὡς ἠτοῦντο οἱ πολέμιοι· ἐφ' οἷς δὲ δικαίοις αὕτη γένηται, τὸν ὕπατον καταστῆσαι Λευκίων Αἰμίλιον, ὡς ἂν αὐτῷ φανῇ κράτιστα ἔχειν. ταῦτα λαβὼν τὰς ἀποκρίσεις ὁ ὕπατος αὖθις πρὸς τοὺς Οὐιεϊανοὺς, ἐπιεικέστερα μᾶλλον ἢ συμφορώτερα τοῖς κεκρατηκόσι ποιούμενος εἰρήνην, ὅτε χώραν αὐτῶν ἀπολεμόμενος, ὅτε χρήματα ἄλλων ἐπιθεὶς ζημίαν, ὅτε ὁμήρων δόσει δὸς πίστιν ἐν τοῖς συγκειμένοις βεβαιωσάμενος. τοῦτο αὐτῷ μέγαν ἤνεγκε φθόνον,

bato in alterum contendit, & ex equo pugnabat ubi loci natura id patiebatur: ubi vero non ferebat, desiliens equo pugnam pedestrem committebat. Laborante autem utroque cornu, ne media quidem acies amplius hosti potuit resistere; sed à peditatu loco est pulsa, ac mox omnes in castra fugerunt. Æmilius vero fugientes insequebatur, instructa acie; multosque interfecit. Quum autem ad castra accessisset, instituta eorum per vices oppugnatione, totum illum diem & noctem sequentem ibi mansit. Postero die, hostibus labore & vulneribus atque vigiliis defatigatis, castris potitur. Hetrusci enim, ubi viderunt vallum jam à Romanis transcendi, desertis castris, partim in urbem partim in proximos montes fugerunt. Eo igitur die consul in hostium castris mansit. Postridie vero, * eos qui egregiam operam in præliis navarant, coronis donisque splendidissimis donavit, omniaque jumenta & mancipia in castris relicta, & tentoria multis bonis referta militibus in prædam concessit: atque exercitus Romanus tunc *tantis* divitiis, quantis nunquam alias in ullo prælio est ditatus. nam gens Hetrusca vitæ genus delicatum ac sumptuosum & domi & militiæ degere consueverat: quippe quæ præter res necessarias, luxus etiam & artificii variam supellectilem, ad voluptates & delicias elaboratam, circumferret.

Per. Jul. 4238. *Ante Chr.* 476. *Olymp.* $\frac{77}{4}$. 1. *V. C. Cos.* 276. *Var.* 278.

¶ Sequentibus diebus Vejentes, jam fracti malis, civium maximos quosque natu ad consulem more supplicum ornatos legarunt, ut cum eo de pace agerent. Hi lugentes, & suppliciter orantes, & alia, quæcunque vim conciliandæ misericordiæ habent, cum multis lacrymis commemorantes, impetrarunt à consule, ut sibi liceret legatos Romam ad senatum de pace acturos mittere: interim vero, dum legati responsum referrent, ab omni maleficio & agri sui vastatione *milites* abstinerent. Quæ ut sibi concederentur, frumentum duorum mensium, & stipendium sex mensium, prout victor imperarat, se Romano exercitui daturos sunt polliciti. Consul, iis allatis & acceptis & inter milites divisis, inducias cum illis fecit. Senatus vero, audita legatione, & acceptis à consule literis, multum rogante & suadente, ut quam celerrime bellum, quod gerebatur cum Hetruscis, deponeretur, hostibus pacem, quam petebant, dare decrevit: sed quibus conditionibus hæc fieret, L. Æmilium consulem, prout ei optimum esset visum, statuere jussit. Consul hoc responso accepto, fœdus cum Vejentibus fecit, data illis pace, in qua majorem rationem lenitatis quam utilitatis populi victoris habuit, quod nec partem agri illis ademisset, nec ullam aliam pecuniarum mulctam irrogasset, nec acceptis obsidibus fidem pactorum confirmasset. Hoc ei magnam conciliavit invidiam, effecitque

XVII.

a In *Cod. Vat.* ἵππου ἀποκαθαίρων. b Τοῖς φυγοῦσι *Vat.* c Ἔφυγον *Vat.* d Ego etiamsi coronas minime fuisse datas putem, non tamen esse mendose scriptum στεφανώσας credo. hoc enim significare voluit *Dionysius*, *eum coronarum loco donis excellentissimis illos ornavisse*. Quidni vero licuit στέφειν alicubi κοσμεῖν exponitur, ita στεφανοῦσθαι *Dionysio* pro κοσμεῖσθαι dicere licuerit? *Steph.* Schediasm. l. 5. Sched. 29. e Γὰρ ἤδη καὶ *Vat.* f Vel cum *Gelenio* legendum ἐρησειλάμενοι, vel cum *Lapo* ἐπιζόμενοι *secum ducens*, ut infra alicubi ἐλίγων ἐπιζόμενος πολίτας ἐπὶ τὰ ἔργα. *Sylb.* Ὑπερεπιζόμενοι in activa significatione potius quam ἐρησειζόμενοι malit *Steph.* qui cæteris ἐπιζόμενοι præfert. g Verbum ἐκτελεῖν rectius collocabimus vel ante τὰς ἀνοχὰς, vel in fine membri post διαλεξομένους. *Sylb.* h Δίμηνον *Vat.* i Καὶ δοὺς *Vat.* k In *Cod. Vat.* præpositio κατὰ addita est manu recenti. * Sic & *Gelenius* interpretatur. Sed fortasse quum dicit, στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, intelligit, *quum illos, coronarum loco, donis splendidissimis ornasset*. ita ut inter dona illa coronas etiam fuisse minime necesse sit.

a Τὸν μὲν

que ut gratia *ac honore debito* ob rem feliciter geſtam à ſenatu fraudaretur. Ei enim triumphum petenti cives adverſati ſunt, objicientes arrogantiam, quod leges fœderis non de communi ſententia *victis* impoſuiſſet. Sed ne eam rem iniquo animo ferret, neve id in ſuam contumeliam factum putaret, decreverunt ut copias in Volſcos duceret, ut collegæ auxilium ferret, ſi poſſet, illo bello feliciter confecto, (erat enim vir admodum fortis) indignationem ob priora peccata meritam abolere. At ille, hanc ignominiam iniquo animo ferens, apud populum vehementer in patres eſt invectus, qui bello Hetruſco finem impoſitum moleſte ferrent. Hoc autem multos inſidioſe & in contemptionem pauperum facere dicebat, ne bellis externis liberati agros promiſſos repoſcerent, toties jam eorum fallaciis decepti. Quum autem, ira impotenti actus, his & multis hujuſmodi probris patricios aſperſiſſet, dimiſit exercitum qui ſecum ad militiam venerat, & Furii proconſ. copias, quæ in Æquis erant, accerſitas, domum ſuam dimiſit: quo facto tribunis magnam ſenatus in concionibus accuſandi, & diſſidia inter pauperes & divites libere ſerendi materiem præbuit.

Per. Jul. 4238. Ante Chr. 476. Olymp. 73 4. V. C. Cæ. 276. Var. 278.

XVIII. ¶ Anno ſequenti, conſules creati C. Horatius & T. Menenius, ſeptuageſima ſexta olympiade, qua vicit in ſtadio Scamander Mitylenæus, archonte Athenis Phædone. Hi principio civili tumultu impediti fuerunt quo minus remp. gererent, quia plebs irritata erat, nec quidquam aliud quod ad remp. pertineret fieri ſinebat, priuſquam ager publicus divideretur: ſed tandem poſtea illi, qui motus ciebant & tumultus excitabant, neceſſitati ceſſerunt, & ſponte ad militiam ſunt profecti. Nam Hetruſcorum undecim populi pacis expertes, habito communi totius gentis concilio, Vejentes accuſabant quod non de communi ſententia pacem cum pop. Rom. feciſſent, & alterutrum eos facere poſtulabant, vel fœdus cum Romanis ictum frangere, vel cum illis contra ſe bellum gerere. At Vejentes pacis neceſſitatem excuſabant, remque in publicum proponebant, ut concilium diſpiceret & conſultaret quonam modo pacem honeſte poſſent frangere. Tunc quidam ſubjiciens, monuit *poſſe eos hoc facere*, ſi de Cremera caſtello contra ſe communito, & de præſidio ex eo non abducto quererentur. *ſuaſit* igitur ut verbis orarent illos ut caſtellum relinquerent, quod niſi ipſis perſuaſiſſent, caſtellum obſiderent, atque inde bellum auſpicarentur. Quum autem omnes de communi ſententia hoc decreviſſent, ex concilio diſceſſerunt, nec multo poſt Vejentes miſſa legatione ad Fabios, caſtellum ab illis repoſcebant, & tota Hetruria in armis erat. Hæc ubi ex ipſorum Fabiorum literis Romani cognoverunt, decreverunt ut ambo conſſ. ad bellum proficiscerentur. Ita Fabii, ſumpto exercitu, ad caſtellum veniunt, & ex propinquo loco caſtra metati, ſtatim ad oppugnationem progrediuntur. Quum autem ingens multitudo hoſtium ex urbibus undique ad opem ferendam caſtello confluxiſſet, Fabii, ſuis copiis in duas partes diviſis, ipſi cum parte exercitus contra Vejentes pugnabant, reliquam partem caſtra munire juſſerunt. Quum autem Vejentes, ſuperiore loco ſtantes, facile Romanos propulſarent, & ſæpe ad caſtra uſque perſequerentur, Fabii, ſuis ſignis ad caſtra relatis, ipſi ſecum cogitabant quonam modo ſine damno ex caſtris egredi poſſent. Quum autem nullum aliud conſilium inirent, ſtatuerunt ut ſub noctem, ſignis ſilentio collatis, ex caſtris egrederentur, & ſecundo flumine Tiberi deſcenderent, ut ſi quis hoſtium ad caſtra veniret, nihil ſuſpicaretur. Quum autem ſub noctem ſignis collatis, ex caſtris egrederentur, & ſecundo flumine Tiberi deſcenderent, ut ſi quis hoſtium ad caſtra veniret, nihil ſuſpicaretur. Quum autem ſub noctem ſignis collatis, ex caſtris egrederentur, & ſecundo flumine Tiberi deſcenderent, ut ſi quis hoſtium ad caſtra veniret, nihil ſuſpicaretur.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 75½. V. C. Cat. 277. Var. 279. C. Horatio & T. Menenio coſſ. bellum Hetruſcum.

---

a Γνώμης αὐτοὺς ἔπαυσεν. ἵνα δὲ μὴ αὐτὸς ὕστερον ἢ αὐτὸς ἀρχὴν *Vat.* b In *Ed. Steph.* αὐτῶν, manifeſto errore. *Lapus* videtur legiſſe ἐξάγειν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀποίχειν. c Ὡς ἀχθομένους *Vat.* d Καὶ redundare viſum eſt *Sylburgio.* illudque plane omittit *Vat.* e Πόλλους ἤδη ἤδη *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *multos ipſi jam annos ab eis decepti.* f Hic quoque καὶ vim habet exiguam. *Sylb.* g Φυείν *Vat.* h Ἐκείνοις *Vat.* i Καὶ διέπεμψεν *Vat.* k Ὡσαύτως apud *Diodorum* & mox v. 25. Σωσιγένους. *Sylb.* l Ἐξίπτα *Vat.* m Vel βουλὴ ſubaudiendum, vel legendum ἵνα ἂν μεσίσωσι ἡ δημοσίαν γῆν. *Pors.* n Magis proprie φρατρίαις. o Ἐκκοσίοις *Vat.* p Λόγῳ μὲν πρῶτον ἀξιοῦν *Vat.* q Deeſt *Vat.* r In *Cod. Vat.* Φαβίους αὐτοῖς ἀποστελλόντων. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.*

τὸν τε ἀπὸ Τυρρηνίας ἐπαγόμενον στρίσι, καὶ τὸν ἔτι τοῖς Οὐολούσκοις συνεστῶτα. Οεφίω μὲν οὖν, ᵃ ἔχων δύο τάγματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς ἱκανούς, ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Οὐολούσκους. Μενήνιος δὲ τοσαύτην στρατιὰν ἑτέραν ἄγων ἐπὶ Τυρρηνούς, ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν ἔξοδον. προσκαθεζομένου δὲ αὐτῷ καὶ τοῦ πολέμου τὸ χρόνον, ἔφθη ὁ τὸ Κρεμέρᾳ φρούριον ἐξαιρεθὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ὁ Φαβίων ᵇ γένος ἀπολόμενον. περὶ δὲ τῆς κακοπραγίας τοὺς ἄνδρας συμφορᾶς ᶜ διττὸς φέρεται ὁ λόγος, ὁ μὲν ἧττον πιθανὸς, ὁ δὲ, μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἁπτόμενος. ἀμφοτέρους δὲ αὐτοὺς ἀμφοτέρους, ὡς παρέλαβον.

Τινὲς μέν φασιν ὅτι θυσίας ἐπιτελούσης πατρίου, ἣν ἔδει τὸ Φαβίων ἐπιτελέσαι γένος, οἱ μὲν ἄνδρες ἐξῆλθον ὀλίγοις ἐπαγόμενοι πελάταις ἐπὶ τὰ ἱερά, καὶ προελθόντες ὅπως διερευνήσονται τοὺς ὁδοὺς, ὅπως ᵈ ὑπὸ σημείοις τεταγμένοι χωλόχοις, ῥαθύμως ᵉ τε καὶ ἀφυλάκτως, ὡς ἐν εἰρήνῃ τε καὶ διὰ φιλίας γῆς πορευόμενοι. Οἱ δὲ Τυρρηνοὶ προσγενόμενοι αὐτοῖς τὴν ἔξοδον, ἐλόχησαν τῆς ὁδοῦ χωρίον μέρει τῆς τάξεως· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν σκευοφορουμένην ἔχοντες, καὶ πολλῷ ὕστερον ἠκολούθουν. ὡς δὲ ἐπλησίασαν οἱ Φάβιοι τοῖς ἐνέδραις, ἀναστάντες τοῦ λόχου οἱ Τυρρηνοὶ, ᶠ προσέπεσον αὐτοῖς, οἱ μὲν κατὰ μέτωπον, οἱ δὲ ἐκ τῆς πλαγίων. καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ τῶν ἄλλων Τυρρηνῶν δύναμις προσέβαλεν ἐκ τῶν κατόπιν· καὶ βεβλημένοι αὐτοῖς πανταχόθεν, οἱ μὲν σφενδόναις, οἱ δὲ τόξοις, οἱ δὲ σαυνίοις τε καὶ λόγχαις ἐφασιαζόμενοι, τῷ πλήθει τῶν βελῶν ἅπαντας καταειργάσαντο. οὗτος μὲν οὖν ἧττον ἔμοιγε πιθανὸς φαίνεται) λόγος. οὔτε γὰρ εἰκὸς ἀπὸ στρατοπέδου θυσίας ἕνεκα τοὺς ὑπὸ τοῖς σημείοις τοσούτους ἄνδρας εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν ἄνευ ψηφίσματος βουλῆς, δυναμένων τῶν ἱερουργιῶν καὶ δι' ἑτέρων ὁπλιτελεσθῆναι τῶν μετεχόντων μὲν οὖν αὐτοῖς γένους, προβεβηκότων δὲ τοῖς ἡλικίαις· οὔτε εἰ πάντες ἀπελθόντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μηδεμία μοῖρα τοῦ Φαβίων γένους ἐν τοῖς ἑφεστίοις ὑπελείπετο, πάντως εἰκὸς ἦν τοὺς καταλέγοντας τὸ φρούριον, ἐκλιπεῖν αὐτοῦ τὴν φυλακήν. ἤρκουν γὰρ ἂν καὶ τρεῖς καὶ τέτταρες ἀφικόμενοι συντελέσαι περὶ τοῦ γένους ἅπαν τὰ ἱερά. διὰ μὲν δὴ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἔδοξέ μοι πιθανὸς εἶναι) ᵇ ὅδε" ὁ λόγος.

Ὁ δὲ ἕτερος, ὃν ἀληθέστερον εἶναι) νομίζω, περί τε τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ φρουρίου, τοιόσδε τις ἐστίν. ἐξιόντων ἐπὶ τὰς προνομὰς τῶν ἀνδρῶν πολλάκις, καὶ διὰ τὸ καλοῦσθαι σὺν τῇ πείρᾳ συνεχῶς προσωτέρω προχωρούντων, οἱ Τυρρηνοὶ παρεσκευασμένοι στρατιὰν συχνὴν, σὺν τοῖς ἔγγιστα χωρίοις λαθόντες τοὺς πολεμίους, κατεστρατοπέδευσαν. ἔπειτα ἀποστέλλοντες ἐκ τῶν χωρίων ποίμνας τε καὶ βουκόλια, καὶ φορβάδων ἀγέλας ἵππων ἐπὶ νομὴν ᵏ τῷ λόγῳ, πρόσκαλοῦντο τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ζῶντα. οἱ δὲ ἐξιόντες τούς τε ἀνθρώπους συνήρπαζον, καὶ τὰ βοσκήματα ἀπῄλαυνον. τοῦτο συνεχῶς οἱ Τυρρηνοὶ ποιοῦντες, καὶ προσαγόμενοι τοὺς πολεμίους ἐς τοσοῦτον

Fer. Jul. 3239. Ante Chr. 477. Olymp. 76 ½. V. C. Cos. 277. Var. 279.

ſcerentur: tum ad hoc novum Hetruſcum, quod ſibi inferebatur; tum ad illud, quod jam cum Volſcis gerebatur. Horatius igitur cum duabus legionibus, & ſatis firmis aliorum ſociorum auxiliis, contra Volſcos profectus eſt. At Menenius cum pari copiarum numero in Hetruſcos erat iturus: ſed dum ſe parat, & tempus terit, interim præſidium, quod Cremeræ erat, ab hoſtibus celeriter eſt expugnatum, & Fabia gens deleta. De illorum autem clade duplex eſt opinio, una quidem minus probabilis; altera, quæ ad veritatem propius accedit. utramque tamen, ita ut accepi, afferam.

Fabii deleti; Cremera capta.

XIX. ¶ Quidam dicunt, inſtante patrio ſacrificio, quod à gente Fabia faciendum erat, eos cum paucis clientibus ad ſacra exiiſſe, & eo iviſſe nec itineribus ante exploratis, nec ſub ſignis acie inſtructa, ſed ſegniter & incaute, ut pacis tempore & per amicum agrum iter facientes. Hetruſcos vero, quum eorum profectionem præſenſiſſent, cum parte copiarum in via *ipſis* inſidias ſtruxiſſe, cum reliqua vero parte inſtructa non multo poſt ſequutos. Quum autem Fabii ad inſidias acceſſiſſent, tunc Hetruſcos ex inſidiis ſurrexiſſe, & in eos impetum feciſſe, alios à fronte, alios à lateribus. & paullo poſt reliquas Hetruſcorum copias à tergo adactas fuiſſe; eoſque undique circumventos, partim fundis, partim ſagittis, partim jaculis & lanceis ab hoſtibus ad eos collineantibus petitos, telorum multitudine omnes ab illis confixos atque obrutos fuiſſe. Atque hæc quidem opinio minus probabilis mihi videtur. neque enim veriſimile eſt ſacrificii cauſſâ tot viros, qui ſub ſignis erant, ſine S C. in urbem ex caſtris redire auſos fuiſſe: præſertim quum ea ſacra per alios gentiles ætate jam provectiores peragi poſſent. Quamvis autem omnes ex urbe abiiſſent, nec ulla gentis Fabiæ portio domi relicta fuiſſet; tamen non eſt veriſimile, omnes, qui illud caſtellum tenebant, ejus cuſtodiam deſeruiſſe. Satis enim fuiſſet, ſi tres quatuorve eo profecti pro tota gente ſacra feciſſent. Ob haſce igitur cauſſas hæc opinio parum probabilis mihi videtur.

XX. ¶ Altera vero, quam ad veritatem propius accedere puto, de illorum virorum internecione, & de illius caſtelli oppugnatione, hæc eſt. Quum illi ſæpius prædatum exirent, & cohortes ſucceſſibus ſecundis invitatæ continenter procederent ulterius; Hetruſci, parato ingenti exercitu, clam hoſtibus in proximis locis caſtra poſuerunt: deinde ex caſtellis greges ovium & armenta boum & equorum ad paſcua ſimulate emittentes, hoc modo ad prædam viros allectabant. Illi vero egreſſi paſtores comprehendebant, & pecus abigebant. Quod quum ſæpius Hetruſci facerent, & hoſtes ſemper longius à caſtris retraherent,

a In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἄγων. Sed, cum ſequatur ἐξήγαγε, aptius viſum eſt ἔχων: præſertim cum id *Lapi* etiam verſio agnoſcat, *duas habens legiones Horatius. Sylb.* *b* Γένος ἅπαν ἀπολόμενον in *Vat.* & *Lapi Cod.* *c* Διττὸς φέρεται λόγος *Vat.* *d* Ὑπὸ σημείοις *Vat.* *e* Διὰ pro τε in *Cod. Vat.* quod etiam maluit *Sylb.* *f* Προσέπιπτον αὐτοῖς *Vat.* *g* Στρατοπεδόφρουροι *Vat.* atque ita (ut puto) in *Lapi Cod.* nam vertit, *pilis & lanceis in eos inuenti.* Hanc etiam lectionem alteri præferunt *Sylb.* & *Portus.* *h* Non agnoſcit *Vat.* *i* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* προωθοῦντες in *Ed. Steph.* quam ſequutus eſt *Gelenius* in ſua verſione. *k* Τῷ λόγῳ in *Ed. Steph.* conjungitur cum ſequentibus: ut *Gelenius* etiam verterat, *illectabant eo modo.* Sed rectius ad præcedentia referetur, ſicut *Lapus* vertit, *propellentes paſtum ſimulate.* perinde ac ſi diviſſet auctor; τῷ λόγῳ μὲν ἐπὶ νομὴν ἐκπεμπόντων, τῷ λόγῳ δὲ ζωντὰς αὐτοὺς τοῖς ὠφελείαις ἐκκαλουμένων. Idem loquendi genus uſurpatum etiam p. 552. v. 42. *Sylb.* Τέχνῃ τῷ λόγῳ. *Portus.*

Ver. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ½. V. C. Cal. 277. Var. 279.

traherent, ubi eorum mentem perverterunt, ita ut illi quid sibi tutum esset amplius non prospicerent, continua præda iis inescatis, noctu in locis opportunis insidias collocarunt, & alii speculas campis imminentes occuparunt. Postridie vero, præmissis paucis quibusdam militibus armatis, quasi ad pastorum præsidium, multos greges ex castellis emiserunt. Quum autem nunciatum fuisset Fabiis, eos superatis proximis collibus exiguo temporis spatio campum vario pecoris genere plenum inventuros, idque non satis valida manu custoditum, prodierunt è castello, præsidio, quantum satis esset, ibi relicto: & itinere propere & alacriter confecto, acie instructa ex improviso in conspectum custodum pecoris venerunt. illi vero, non exspectato eorum impetu, fugerunt. At Fabii, quasi jam essent in tuto, & pastores comprehendebant, & pecus abigebant. Interea vero Hetrusci, in multis locis ex insidiis surgentes, undique in eos impetum faciunt. & quum plerique Rom. essent dispersi, nec sibi invicem possent succurrere, ibi interierunt. At quotquot eorum conglobati erant, quum magna animi contentione conarentur locum tutum occupare, & ad montes properarent, in alias insidias inciderunt, in sylvis & saltibus subsidentes. Ibi, acri pugna commissa, magna utrinque cædes facta. Tamen & hos qui cum ipsis congressi erant repulerunt, &, tota acie cadaveribus repleta, cursu in collem non facilem expugnatu evaserunt, ubi sequentem noctem sine commeatibus egerunt.

XXI. ¶ Postero die quum ii qui castelli præsidio relicti fuerant, suorum cladem cognovissent, & majorem exercitus partem in rapinis ac præda cæsam, præstantissimam vero in monte obsideri, in loco deserto conclusam, &, nisi mature illis subveniretur, fore ut victus inopia cito expugnarentur, exierunt magna festinatione, perpaucis ad castelli præsidium relictis. Hos Hetrusci, priusquam se cum aliis conjungerent, ex castellis decurrentes circumdederunt, eosque, post multa fortia facinora ab ipsis edita, ad unum omnes tandem interfecerunt. Nec multo post illi etiam qui tumulum occuparant, quum fame & siti premerentur, cum hostibus confligere decreverunt, paucique in multos facta impressione à mane ad noctem usque pugnarunt; tantamque hostium ediderunt stragem, ut cadaverum acervi multis in locis fusi illis impedimento essent quo minus pugnarent. Hetrusci vero amissa amplius tertia exercitus parte, & reliquis timentes, pugna ad exiguum tempus intermissa, atque signo receptui dato, caduceatores ad illos miserunt, fidem publicam tutumque transitum ipsis pollicentes, si arma deponerent & castello decederent. quas conditiones quum illi non admitterent, sed fortiter mori mallent, instaurato prælio, per vices eos aggressi sunt, non amplius stataria

ἀεὶ τοῦ σωτῆρος τὸ χάραξος, ἐπειδὴ διέφθειρεν αὐτοὺς ὁ τοῦ γνωστικὸν τῆς ἀσφαλοῦς, τοῖς συνεχέσιν ὠφελείαις διαλεάσαντες, ἐγκαθίζουσι λόχους ἐν τοῖς ὀπτεύουσι τὸ χωρίον τόποις, καὶ ἕτεροι πρὸς ὑπερδεξίοις τοῦ πεδίου καλαλαμβάνουσι σκοπάς. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ προπέμψαντες ὀλίγους τινὰς ὁπόπλους, ὡς δὴ φυλακῆς ἕνεκα τῶν νομέων, ἀφῆκαν ἐκ τοῦ φρουρίου πολλὰς ἀγέλας. ὡς δ' ἀπήγγελη τοῖς Φαβίοις ὅτι τοὺς πλησίον ὑπερβαλόντες λόφους ὀλίγῳ δή τινι χείρονα μεστὸν εὑρήσουσι τὸ πεδίον παντοίων βοσκημάτων, καὶ τὴν φυλάττουσαν αὐτὰ χεῖρα οὐχ ἱκανὴν, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ φρουρίου, φυλακὴν τοῦ ἀρκοῦσαν ὑπολιπόντες· καὶ διανύσαντες ἀσφαλῆ καὶ μὴ τοῦ θυμίας τὴν ὁδὸν, ὑπιφαίνονται τοῖς φύλαξι τῶν βοσκημάτων συντεταγμένοι καὶ ἕτοιμοι, καὶ δεξάμενοι αὐτοὺς, ἔφευγον. οἱ δὲ Φάβιοι, ὡς ὑπὲρ ἀσφαλείας δὴ ὄντες, τούς τε νομεῖς συνελάμβανον, καὶ τὰ βοσκήματα ἐλήλαυνον. ὑπὲρ δὲ τούτῳ οἱ Τυῤῥηνοὶ, ἐκ τῶν ὑπέδρας ἀναστάντες καὶ πολλὰ χείρω, προσπίπτουσιν αὐτοῖς παντελῶς. καὶ οἱ μὲν πλείους τῶν Ῥωμαίων ἐσκεδασμένοι, καὶ οὐκ ἀλλήλοις ἀμύνειν ἔχοντες, οἷοί τε ἦσαν ὄντες, ἀπώλλυντο· ὅσοι δ' αὐτῶν συνεστηκότες ἦσαν, προθυμούμενοί τε καλαλαβεῖν χωρίον ἀσφαλὲς, καὶ πρὸς τὰ ὄρη ἀπεύδοντες, εἰς ἕτερον ἐμπίπτουσι λόχον ὑπὸ ὕλαις καὶ νάπαις ὑποκαθήμενον. καὶ γίνεται αὐτῶν μάχη καρτερὰ, καὶ φόνος ἀμφοτέρων πολύς. ἀπεώσαντο δ' ὅμως καὶ τούτους ὁμόσε, καὶ πληρώσαντες τὴν φάλαγγα νεκρῶν, ἀνέβησαν ὅπου λόφον εὐρύ τε καὶ ῥᾴδιον ἁλῶναι· ἐν ᾧ τὴν ὀπτῆς νύκτα ἄποροι τὰ ἀναγκαῖα ἠυλίσαντο. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες τὴν καλαχῆς τοὺς σφετέρους τύχην οἱ κατέχοντες τὸ φρούριον, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλεῖον ἀπόλωλε τῆς στρατιᾶς μέρος ἐν ταῖς ἁρπαγαῖς, τὸ δὲ κρᾶτιστον ἐν ὄρει πολιορκεῖται καλαπεκλεισμένον ἐν ἐρήμῳ, καὶ, εἰ μὴ ταχεῖά τις αὐτοῖς εἴη βοήθεια, ἀσπάσῃ τὴν ἀναγκαίων φθάσουσιν ἐξαμηθέντες, ἐξήεσαν κατὰ σπουδὴν, ὀλίγους πάνυ καταλιπόντες ἐν τῷ χωρίῳ φύλακας. καὶ αὐτοὺς οἱ Τυῤῥηνοὶ, πρὶν ἢ συμμίξαι τοῖς ἑτέροις, ὑπερβαλόμενοι ἐκ τῶν χωρίων, κυκλοῦσί τε, καὶ πολλὰ γενναῖα ἔργα ἀποδειξαμένους διαφθείρουσιν ἅπαντας, σὺν χερσὶ. μετ' ὀλίγον δὲ καὶ οἱ τὸν λόφον καταλαβόμενοι, λιμῷ τε καὶ δίψῃ πιεζόμενοι, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις ἔγνωσαν· καὶ συμπεσόντες ὀλίγοι πολλοῖς, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι νυκτὸς ἐμάχοντο· καὶ τοσοῦτον ἐποίησαν τὸν πολεμίων φόνον, ὥστε τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν ἐμποδὼν αὐτοῖς εἶναι τῆς μάχης πολλαχῆ κεχυμένους. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ πλεῖον ἢ τὸ τρίτον τῆς στρατιᾶς μέρος ἀπολωλεκότες, καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ δείσαντες, μικρὸν ἀναχόντες τὰ ὅπλα διὰ τῶν ἀναπλήσεων, ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἄδειαν αὐτοῖς ὑποσχόμενοι καὶ ὁδὸν, ἐὰν τὰ ὅπλα ἀποθῶνται, καὶ τὸ φρούριον ἐκλίπωσιν. οὐ προσδεξαμένων δὲ τῶν ἀνδρῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ θάνατον αἱρουμένων, ἐπῆσαν αὐτοῖς αὖθις ἐκ διαδοχῆς, συχνάδην μὲν καὶ οὐκ ἐκ χερῶν

ἔτι

a Ὡς ὑπ' ἀσφαλῆ Vat. b Non δὴ sed ἤδη legisse visus est Gelen. c Deest Vat. d Ἀλλήλοις Vat. quod Sylburgio placuisse video. e Προθυμούμενοι τ' εὐβολωτέρου Vat. quod (ut sensui sit χωρίον τὸ ἀσφ.) admittendum esse censuit Sylb. f Post ἐρήμῳ desideratur participium χειμῶνος (ut p. 555. v. 11.) vel simile. sic certe Lapus legisse videtur, repellentes hos obvios Fabii. Sylb. Fortasse pro ἐρήμῳ reponendum ὄμῳ tamen: quod non fuerit absurdum. Port. g Illud φάλαγγα agnoscit Lapi versio, atque etiam Cod. Vat. Verum φάραγγα vallem malit Sylb. quod hoc prælium commissum erat inter nemorosum saltum & collem. Portus tamen μετανομὰς exercitui tribui censet, quod loco, in quo stabat exercitus, tribuendum erat. h Articulus οἱ omissus in Ed. Steph. i Κατειλημμένον ἐρήμῳ Vat. k Εἴη Vat. l Ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς Vat. m Ἐκ χειρῶν Vat.

a Legendum

Plin. Jul. 4159. Ante Chr. 475. Olymp. 76 3. V. C. Cat. 279. Var. 279.

ἐκέτι μαχόμενοι, ᵃ πρόσθεν δὲ βάλλοντες ἀθρόοι λόγχας καὶ λίθους καὶ ἄλλο ὁπόσον ἦν πλησίον ἢ πλῆθος τῶν βελῶν. οἱ δὲ Ρωμαῖοι συστρεφόμενοι κατὰ λόχους ἐπεφέροντο αὐτοῖς οὐχ ὑφιστάμενοι, καὶ πολλὰς πληγὰς λαμβάνοντες ὑπὸ τοῦ πλήθους ὑπέμενον. ὡς δὲ καὶ τὰ ξίφη πολλοῖς ἄχρηστα ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, ᶜ τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ τῶν ἀσπίδων τὰ πέλτα ὑπὸ τοῦ ἐγκύρσαι διετέθρυπτο, ἔξαιμοί τε οἱ πλείους καὶ καλαβελεῖς, καὶ πρὸς ἥλυτοι τὰ ᵈ μέλη ἅμα καὶ πληθος τραυμάτων ἦσαν, καταφρονήσαντες αὐτῶν οἱ Τυρρηνοὶ χερσὶν ὁμόσε καὶ οἱ Ρωμαῖοι προσαίροντες, ὥσπερ θηρία, δόρατά τε αὐτῶν ὑπιλαμβανόμενοι κατέκλων, καὶ ξίφη σπαδόμενοι κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀπέσπων· ᵉ καὶ οἱ προσκυλίοντες εἰς τὸν γοῦν τὰ σώματα, συνεφέροντο, θυμῷ δὲ πλέον ἢ δυνάμει διαγωνιζόμενοι. ὥστε ὑκέτι συμῆναι αὐτοῖς εἰς χεῖρας οἱ πολέμιοι, τό τε καρτερικὸν ἐκπλησσόμενοι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἀπόνοιαν αὖ προσδεδιότες τὴν ἐπὶ τῷ ζῆν καὶ δεδιότες· ᶠ ἀλλὰ ἀποπείρας αὖθις ἔβαλον ἀθρόοι, καὶ ξύλοις καὶ λίθοις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ ἐντύχοιεν. καὶ τελευτῶντες ἐκατέχωσαν αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν βελῶν. διαφθείραντες δὲ τοὺς ἄνδρας, ἔθεον ἐπὶ τὸ φρούριον, ἔχοντες τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων κεφαλὰς, ὡς ἐξ ἐφόδου τοὺς ἐκεῖ προσκαλησόμενοι. καὶ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς κατὰ τὴν ἐλπίδα τὸ ἔργον. οἱ γὰρ καταλειφθέντες ἐν αὐτῷ, ζηλώσαντες τὸ εὐγενὲς καὶ θανάτου τοῦ τε ἑταίρων καὶ ʰ συγγενῶν, ἐξῆλθον ὀλίγοι παντάπασιν ὄντες· καὶ πολλὰ ἀγωνισάμενοι χρόνον, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἑτέροις ἅπαντες διεφθάρησαν· τὸ δὲ χωρίον οἱ Τυρρηνοὶ ἔρημον παρέλαβον. ἐμοὶ μὲν δὴ ὁ λόγος οὗτος πιστότερος ἐφαίνετο πολὺ τοῦ ἑτέρου. φέρεται ⁱ δὲ ἐν γραφαῖς Ρωμαίων ἀξιοχρέοις ἀμφότεροι.

Τὸ δὲ συναπτόμενον τούτοις ὑπό τινων, ὅτε ἀληθὲς ὂν, ὅτε πιθανὸν, οὐκ ἀπροσκόπτως δὲ τινος πεπλασμένον ᵏ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς, ἄξιον μὴ παραλιπεῖν ἀνεξέλεγκτον. λέγουσι γὰρ δή τινες, τῶν ἐξ ἑπτακοσίων Φαβίων ἀπολομένων, ὅτι ἓν μόνον ἐλείφθη τοῦ γένους παιδίον· πρᾶγμα οὐ μόνον ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον εἰσάγοντες. οὔτε γὰρ ἀτέκνους τε καὶ ἀγάμους ἅπαντας εἰκὸς δυνατὸν εἶναι τοὺς ἐξελθόντας εἰς τὸ φρούριον Φαβίους. ὁ γὰρ ἀρχαῖος αὐτῶν νόμος γαμεῖν τε ἀνάγκαζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γεννώμενα ἅπαντα ἐπάναγκες τρέφειν· ὃν οὐκ ἂν δή που κατέλυσαν οἱ Φάβιοι μόνοι περιλαμβανόμενον ἄχρι τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ὑπὸ τῶν πατέρων. εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο θείη τις, ἀλλ' ἐκεῖνό γε οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσαι, τὸ μηδὲ ἀδελφοὺς αὐτῶν εἶναί πιστὸν, ἡλικίαν ἔτι παίδων ἐχόντας. μύθοις γὰρ δὴ ᵗᵘῖσι καὶ πλάσμασιν ἔοικε θεατρικοῖς. οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν, ὅσοι παῖδας ἔτι ποιεῖν εἶχον ἡλικίαν, τοσαύτης καταλυθείσης τὸ γένος ἐρημίας, οὐκ ἂν ᵐ ἐκόντες

pugna & cominus pugnantes; ſed omnes eminus lanceis lapidibuſque eos petentes: telorum vero multitudo erat inſtar nivis hybernæ. At Romani milites, in globos condenſati, in eos, ſuum impetum non ſuſtinentes, irruebant; & multa vulnera, à circumſtantibus undique hoſtibus illata, perferebant. Sed quum gladii jam multis nullum afferrent uſum, partim acie hebetati, partim fracti, quumque clypei undique perforati eſſent, & plerique exſangues & telis confoſſi, membriſque præ multitudine vulnerum diſſolutis ſtarent, Hetruſci, iis contemptis, manus cum ipſis conſeruerunt. at Romani, ferarum ritu proruentes, eorum haſtilia prehendebant, eaque perfringebant, gladioſque per ipſas acies prehendentes illis extorquebant: quidam etiam ex ipſa ſtrage ſurgentes ſeſe illis immiſcebant, animis magis quam viribus pugnantes. ita ut hoſtes cum illis amplius congredi non auderent, tum eorum pervicacia territi, tum etiam deſperationem vitæ in quam illi venerant formidantes; ſed iterum eminus omnes conferti, & fuſtibus, & lapidibus, aliiſque telis, quæcunque ſe ipſis obtuliſſent, eos peterent, quare tandem eos telorum multitudine obruerunt. Quibus cæſis curſu ad caſtellum contenderunt, illuſtriſſimorum virorum capita præferentes, ut primo impetu præſidiarios ad deditionem compulſuri. Haud tamen res illis ſucceſſit ut ſperarant. Nam qui in eo fuerant relicti, æmulatione mortis generoſæ ſociorum ſuorumque gentilium accenſi, perexigui numero prodierunt; &, poſt longum certamen, eodem modo qui alii omnes, ad unum interierunt: caſtellum vero deſertum Hetruſci ceperunt. Hæc igitur opinio mihi multo probabilior quam prior videtur. utramque tamen ſcripta Romanorum fide digna memoriæ prodiderunt.

XXII. ¶ Quod vero nonnulli his addunt, quamvis nec verum nec veriſimile, ſed quibuſdam rumoribus à veritate alienis ſit fictum, tamen operæ pretium fuerit hoc diſcutere, nec ſilentio præterire. Nonnulli enim dicunt, CCCVI. Fabiis cæſis, ex tota gente unicum puerum relictum: rem non ſolum incredibilem, ſed etiam quæ fieri non potuit, introducentes. nec enim fieri poterat ut omnes Fabii, qui in illud caſtellum iverant, eſſent ſine liberis & cœlibes. nam priſca eorum lex cogebat eos, qui per ætatem poſſent, uxores ducere; & ut omnes liberos ſuſceptos educarent neceſſe erat: quam legem, diligenter uſque ad ætatem ſuam à majoribus ſervatam, haudquaquam ſoli Fabii contempſiſſent. Sed ſiquis hoc quoque concedat, illud tamen non etiam concedet, ne fratres quidem ullos ætatis adhuc tenellæ illis fuiſſe. Hæc enim fabulis & figmentis theatricis ſunt ſimilia. Patres vero eorum, qui per ætatem adhuc liberos procreare poterant, in tanta ſuæ gentis orbitate, nonne volentes

a Legendum vel ἀσθενῆ, ut infra p. 557. v. 40. [atque etiam in *Cod. Vat.*] vel quod uſitatius eſt πάλιν, ut *Lapus* vertit, *eminus jacientes lanceas. Sylb.* b Τῶν βελῶν legit *Portus.* quo modo & *Lapus*, qui vertit, *eratque nivi ſimilis multitudo miſſilium.* c Τὰ δ' ἐκ τύχης *Vat.* d Βίλη in *Ed. Steph.* manifeſto & proclivi errore. e Forſan ἢ οἱ ἀσθενέστεροι δή, vel οἱ δὴ ἢ ἀσθενέστεροι. *Sylb.* Recte, ut puto, in *Cod. Vat.* ἢ ἀσθενέστεροι. f Οὐ δεδιότες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *impavidi.* Verum è rectius omittit *Cod. Vat.* adeo ut δεδιότες de Etruſcis intelligatur, ſicut præcedens ἐκπλησσόμενοι. g Ἀλλ' ἀποπειράμενοι αὖθις ἅπαντες *Vat.* h Vel articulus τῶν repetendus videtur ante συγγενῶν, vel præcedens τε expungenda. *Sylb.* i Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte delideratur in *Ed. Steph.* k Illa ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς in verſione ſua plane omiſit *Lapus.* Ἀπὸ τοῦ πλάσματος in *Cod. Vat.* l Ταῦτα γὰρ ἢ *Vat.* m Ἐκόντες γε ἢ *Vat.*

Ver. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ¼. V. C. Cos. 277. Var. 279.

volentes & nolentes aliis liberis procreandis operam dedissent, tum ne sacra gentilitia interirent, tum etiam ne gentis hujus tanta gloria periret? Quod si ne ullis quidem eorum patres reliqui erant, sed omnes in illorum CCCVI. Fabiorum numero erant; fieri tamen non potest quin saltem infantes *aliqui* fuerint illis reliqui, aut uxores gravidæ, aut fratres impuberes, aut patres ætatis jam integræ. Hoc igitur modo hanc opinionem examinans, eam minime veram credo: sed illam veram esse puto, quum in trium fratrum (Cæsonis, Marci, & Quinti) domo per septennium consulatus fuerit continuatus, soli Marco filiolum superstitem fuisse, atque hunc esse illum qui solus è Fabia gente reliquus fuisse dicitur. Quod autem nullus alius amplius insignis & illustris fuerit præter hunc unum jam adultum, hinc multorum opinionem natam *arbitror*, quod solus ille ex gente Fabia fuerit reliquus, non quod nullus alius fuerit relictus: sed quod nullus illis *postea* similis fuerit; quia cognationis conjecturam illi non ex natura, sed ex virtute faciebant. Atque de his hæc dixisse sit satis.

XXIII. ¶ Hetrusci igitur, Fabiis cæsis & capto Cremeræ castello, copias ad alium Romanorum exercitum duxerunt. Alter autem consul Menenius non procul inde castra habebat, in loco parum tuto: &, quando Fabia gens cum suis clientelis periit, circiter triginta stadia aberat ab eo loco ubi clades ea est accepta: effecitque ut multi crederent, eum, cognito ingenti Fabiorum periculo, tamen id neglexisse, quod virtuti & gloriæ eorum invideret. Quapropter postea à tribunis in jus vocatus, hac potissimum de caussa damnatus est. Vehementer enim pop. Rom. tot taliumque virorum eximiis virtutibus præditorum jacturam luxit; & quidquid talis eorum cladis caussam præbuisse videbatur, id implacabili odio est persequutus. Illũ autem diem, quo clades ea est accepta, inter atros & nefastos retulit; nec ullum opus bonum, religione infortunii cladisque tunc acceptæ motus, hoc die auspicaretur. Hetrusci vero, ubi ad Romanos accesserunt, conspectis eorum castris (erant enim sub montis latere) ducis imperitiam contempserunt, oblatoque sibi à fortuna beneficio lubenter sunt usi. Et mox cum equitatu, ab altero collis latere nemine prohibente, in verticem evaserunt. occupatoque capiti Rom. imminente collis cacumine, in eo castra posuerunt; atque, reliquis copiis eo tuto adductis, castra vallo alto & profunda fossa munierunt. Si igitur Menenius animadvertisset sua culpa hostium conditionem multo meliorem esse factam, suique erroris pœnitentia ductus in locum tutiorem copias traduxisset, sapiens fuisset. Jam vero, quia pudendum ducebat videri peccasse, & quia sua arrogantia erga eos qui aliter monebant utebatur, in cladem vere pudendam incidit. Nam quum hostes è locis superioribus semper e-

τις τε καὶ ἄκοντες ἑτέρους παῖδας ἐποίησαντο, ἵνα μήτε ἱερὰ ἐκλειφθῇ πατρῷα, μήτε δόξα τηλικαύτη ἀφ-
φθαρῇ γένους; [a] εἰ μὲν δὴ ἔτι ἄρα καὶ πατέρες αὐτῶν
ἦσαν ἐκλελειμμένοι, ἀλλὰ πάντα εἰς τοῦτο συμπλῆθον ὅτι
ἦν ἐξ ἡ τριακοσίων ἀνδρῶν ἐκείνων, [b] ταῦτα τὰ ἀδύνατα,
μὴ παῖδας αὐτοῖς καταλειφθῆναι νηπίους, [c] μηδὲ γυναῖ-
κας ἐγκύους, μηδὲ ἀδελφοὺς ἀπόρους, μηδὲ πατέρας ἐν
ἀκμῇ. ταύτῃ μὲν δὴ τὸν λόγον ἐξετάζων, οὐκ ἀληθῆ νενόμι-
κα· ἐκεῖνον δὲ ἀληθῆ, τῶν τριῶν ἀδελφῶν Καίσωνός τε
καὶ Μάρκου καὶ Κοίντου τὴν ὑπατευσάντων τὰς συνεχεῖς ἐπὶ
ἐνιαυτείας, ἐγκαταλειφθῆναι παῖδα μόνον Μάρκῳ παι-
δίον· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν Φαβίων οὐκ
ἄλλον, οὐδὲν κωλύει. [d] τοῦ δὲ μηκέτι τῶν ἄλλων ὁτιοῦ-
φανῆ τινα καὶ λαμπρὸν ἔξω τοῦ ἑνὸς τοῦδε ἀνδρωθέν- 581
τος γενέσθαι, ταύτην αἰτίαν τοῖς πολλοῖς τιθῶ
δόξαι, ὅτι μόνος ἐκεῖνος ἐκ τῶν Φαβίων γένους ὑπ-
[e] λοιπός· οὐχ ὡς μηδενὸς ἄλλου ὄντος, ἀλλ' ὡς μηδενὸς
ἐκείνοις ὁμοίου, ἀρετῇ τεκμηριωμένοις ὃ συγγενὲς, καὶ φύσει
καὶ τροφῇ μὲν τούτων ταῦτα ἱκανά.

Οἱ [f] γὰρ Τυῤῥηνοὶ τούς τε ἄνδρας διαφθείραντες, καὶ ὃ ἐν τῇ
Κρεμέρᾳ φρούριον καταλαβόντες, ὅτι τὴν ἄλλην στρατιὰν τῶν Ρω-
μαίων ἦσαν τοῖς δυνάμεις. ἔτυχε δὲ ὁ μακρὰν καταστρατοπε-
δεύκως ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χω-
ρίῳ· καὶ ὅτι ἡ Φαβίων συγγένεια καὶ ὃ πελταστικὸν αὐτῶν ἀπώλ-
λυτο, τριάκοντά που σταδίους ἀπέχων ἀφ' οὗ ὁ πάθος ἐγέ-
νετο τόπου· δόξαν τε οὐκ ὀλίγοις παρέσχεν, γνοὺς ἐν οἵοις κακοῖς
ἦσαν οἱ Φάβιοι, μηδεμίαν αὐτῶν ποιήσασθαι φροντίδα, τῆς τε
ἀρετῆς καὶ δόξης τοῖς ἀνδράσι φθονῶν. [g] τοιγάρτοι μέν ταῦτα
ὑπαχθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς δίκην, ὅτι ταύτῃ μάλιστα τῇ
αἰτίᾳ ἑάλω. σφόδρα [h] δὲ ἐπένθησεν ἡ Ρωμαίων πόλις [i] ἀν-
δρῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀρεταῖς ἐπικεραμένη, καὶ πρὸς ἅ-
παν ὃ δόξαν αὐτοῖς αἴτιον γενόμενον τῆς τοιαύτης συμφορᾶς,
πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως ἔσχεν. τὴν δὲ ἡμέραν ἐκείνην ἐν ᾗ ὁ
πάθος ἐγένετο, μέλαιναν τε καὶ ἀποφράδα τίθεμαι, καὶ οὐδενὸς ἂν
ἔργου ἐν ταύτῃ χρηστοῦ ἄρξαιτο, τῆς τότε συμβάσης αὐτῇ τύχην
ὀλευομένην. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Ρωμαίων οἱ Τυῤῥηνοὶ,
συνιδόντες αὐτῶν τὸ στρατόπεδον· ἦν δὲ ὑπὸ λαγόνι κείμε-
νον ὄρους· τῆς τε ἀπειρίας τοῦ στρατηγοῦ καταφρονήσαντες, καὶ ὃ δοθὲν
ὑπὸ τῆς τύχης [k] πλεονέκτημα [l] ἀσπτώτως ἔλαβον. καὶ αὐτίκα
τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβόντες, κατὰ τὴν ἑτέραν πλαγίαν τοῦ λόφου,
ἥδιστος κωλύοντος, [m] ἀνέβησαν ὅτι τὴν κορυφήν. καταλαβόμενοι
δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τῶν Ρωμαίων κόρυμβον, ἐνταῦθα ἐν τούτῳ
τὰ ὅπλα, καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν ἀσφαλῶς ἀναβιβάσαντες,
ὑψηλῷ χάρακι καὶ βαθείᾳ τάφρῳ τὴν παρεμβολὴν ὠχυρώσαντ-
το. εἰ μὲν δὴ συνιδὼν ὁ Μενήνιος [n] οἷς ἐδεδώκει πλεονέκτημα
τοῖς πολεμίοις, μετέγνω τε τὴν ἁμαρτίδα, καὶ εἰς ἀσφαλέστε-
ρον ἀπῆγε χωρίον τὴν στρατιὰν, σοφὸς ἂν ἦν· [o] νῦν δὲ δι' αἰσχύνης
λαμβάνων ὃ δοκεῖν ἡμαρτηκέναι, καὶ ὃ αὐθαδὲς πρὸς τοὺς
μεταδιδάσκοντας φυλάττων, εἰς αἰσχύνης ἄξιον πῆμα ἔπε-
σεν. οἷα γὰρ ἐξ ὑπερδεξίων αὐτῆς τόπων [o] οἱ πολέμιοι τοὺς ἐξό-

[a] In *Cod. Var.* ἀ μὲν ἄρα δὴ πατέρες αὐτῶν τῶν ἐλοίπουν, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συμπλῆν &c. Ἐκλοίπουν pro καταλοίπουν positum existimat *Sylb.* [b] Rectius fortasse ταῦτά γε ἀδύνατα, vel ταῦτα ἀδύνατα. *Sylb.* & *Port.* Ταῦτα non agnoscit *Var.* [c] Μὰ γυναῖκας ἐγκύους, μὰ ἀδελφοὺς ἀπόρους, μὰ πατ. *Var.* [d] Τὸ δὲ μηκέτι, malit *Porta* cujus conjecturam firmat *Cod. Var.* qui habet τὸ μηκέτι. [e] Λοιπὸν male in *Ed. Steph.* [f] In *Cod. Var.* particula γὰρ addita est recenti manu. [g] Τοιγαροῦν μὲν ταῦτα *Var.* [h] Non agnoscit *Var.* [i] Ἀνδρῶν τοιούτων & τοιούτων *Var.* [k] Desideratur in *Cod. Var.* [l] Ita in *Var.* & *Lapi Cod.* haud ita recte in *Ed. Steph.* ἰσόρροπον. [m] Οἷον ἴδιον *Var.* [n] Νῦν δὲ μετ' αἰσχύνης *Var.* [o] Articulus οἱ in *Cod. Var.* est à manu recentiori.

a Ἀναστῆσαι

ὡς ἑκάστοτε ποιήσθαι, πολλὰ ἐπλεονέκτουν, ἀγορᾶς τε αὐτοῖς ἀγομένας ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἁρπάζοντες, καὶ τοῖς ὀπὶ χιλοὶ ἢ ὕδωρ ἐκπορευομένοις ἐπιτιθέμενοι· καὶ πρεσβεύεται τῷ μὲν ὑπάτῳ μήτε χωρὸν εἶναι κυρίῳ, ὅτῳ τὰ ἀγῶνα ἔμελλε ποιεῖσθαι, μήτε τόπον ὃν δοκεῖ μεγάλα εἶναι κατορθώματα ἡγεμόνων στρατηγίας ἀπείρων. τοῖς δὲ Τυρ-
582 ρηνοῖς ἀμφότερα ὡς ἐβούλοντο εἶχε ταῦτα. καὶ οὐδὲ τότε ὁ ἀπαναγκάσαι τὴν στρατιὰν ὁ Μενήνιος ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐξαγαγὼν παρέταξεν ὡς εἰς μάχην, καταφρονήσας τὰ συμφέροντα ὑποτιθεμένων. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ τὴν ἄνοιαν τοῦ στρατηγοῦ μέγα εὐτύχημα ἡγησάμενοι, κατέβαινον ἐκ τοῦ χάρακος, οὐκ ἐλάττους ἢ διπλάσιοι τῶν πολεμίων ὄντες. ὡς δὲ συνέπεσον ἀλλήλοις, φόνος ἐγίνετο τῶν Ρωμαίων πολύς, οὐ δυναμένων οὐ τῇ τάξει μένειν. ἐξώθουν γὰρ αὐτοὺς οἱ Τυρρηνοί, τοῦ τε χωρίου τὴν φύσιν ἔχοντες σύμμαχον, καὶ τῶν ἐφεστηκότων κατόπιν· ἐτάξαντο γὰρ [b] ὀπὶ βάθος· [c] ἐμπίπτοντες πολλῇ συνεργούμενοι. πεσόντων δὲ τῶν ὀπιφανεστάτων λοχαγῶν, ἡ λοιπὴ τῶν Ρωμαίων δύναμις ἐγκλίνασα ἔφευγεν ὀπὶ τὸ χάραξ· οἱ δὲ ἐκολούθουν, καὶ τάς τε [d] σημαίας αὐτῶν ἀφῃροῦντο, καὶ τοὺς τραυματίας συλλαμβάνουσι, καὶ τῶν νεκρῶν γίνονται κύριοι. καὶ καθεκλείσαντες αὐτοὺς εἰς πολιορκίαν, καὶ δι' ὅλης τῆς λοιπῆς ἡμέρας προσβολὰς ποιησάμενοι πολλὰς, καὶ οὐδὲ τῇ νυκτὶ ἀφέντες, [e] αἵρουσι τὸ χάραξ, ἐκλιπόντων αὐτὸν τῶν ἔνδον, καὶ γίνονται πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. οὐδὲ γὰρ ἀποσκευάσασθαι δύναμιν εἶχον οἱ φεύγοντες, ἀλλ' ἀλαπτητοὺς αὐτοὺς τὰ σώματα διέσωζον, οὐδὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ φυλάττοντες.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Ρώμῃ τὴν τε ἀπώλειαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος μαθόντες· ἦκον γὰρ οἱ φεύγοντες διασωθέντες ἐκ τῆς πολλῆς τροπῆς, ἔτι νυκτὸς οὔσης· εἰς μέγαν θόρυβον, ὅσπερ εἰκὸς, κατέστησαν· καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν πολεμίων ὀπὶ σφᾶς ἐλευσομένων, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, οἱ μὲν τὰ τείχη περιεστέφανον, οἱ δὲ τοὺς τῶν πυλῶν ἐτάξαντο, οἱ δὲ τὰ μέρη τῆς πόλεως κατελαμβάνοντο. ἦν δὲ θόρυβος ἄτακτος [f] ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ βοὴ συμμιγὴς, καὶ ὀπὶ τοῖς [g] τέγεσι τῶν [h] οἰκιῶν εἰς ἀλκὴν καὶ ἀγῶνα εὐτρεπὴς ὁ καθοικίδιος ὄχλος, πυρσοί τε συνεχεῖς, οἷα δὴ [i] ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ, διαυγῆ τε ὑπὸ λαμπάδων καὶ ἀπὸ τηγῶν τοσούτων ὅ πλῆθος ἐπυρσοῦτο, ὥστε σαφὲς εἶναι δοκεῖν τοῖς προσθεν ὁρῶσι τὸ σέλας, καὶ δόξαν ἐμποιεῖν μείζονος [k] τῆς'' πόλεως προσοικεῖν. καὶ εἰ τότε οἱ Τυρρηνοὶ τοῦ μὲν τοῦ χάρακος ὠφελειῶν ὑποδεδύντες, ἐκ ποδὸς τοῖς φεύγουσιν ἠκολούθησαν, ἅπασα ἂν διέφθαρτο ἡ στρατεύσασα ἐπ' αὐτοὺς δύναμις· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγάς τε ἐξηλαλευφθέσαν ἐν τῷ χάρακι τραπόμενοι, καὶ ἀναπαύσῃ τὰ σώματα

gredierentur, plerumque longe meliore conditione erant, & commeatus, qui ad eos à mercatoribus apportabantur, intercipientes, & pabulatores aquatoresque adorientes: eoque redegerunt consulem, ut nec tempus, nec locum, in quo pugnam committeret, arbitratu suo posset eligere. quæ magna ducum imperitiæ indicia videntur. At hæc utraque Hetrusci habebant, prout volebant. Ac ne tunc quidem Menenius castra inde movere voluit: sed, spretis iis qui recte monebant, copias eductas ad pugnam instruxit. Hetrusci vero, hujus imperatoris amentiam sibi in magnam felicitatem cedere existimantes, è vallo descenderunt numero duplo majore quam hostes. Ut vero manus conserere cœperunt, ingens Romanorum cædes est facta, quia ordines servare non poterant. nam ab Hetruscis exturbabantur, quibus & loci natura favebat, & sui à tergo adurgentes (nam in altum patebat acies) prona impressione multum adjuvabant. Cæsis autem nobilissimis centurionibus, reliquus Rom. exercitus inclinatus fuga vallum petiit: illi vero sequebantur, & signa illis abstulerunt, & saucios comprehenderunt, & cadaveribus potiti sunt. eos quoque obsidione cingentes, & oppugnatione per totum reliquum diei spatium continuata, & ne noctu quidem intermissa, ceperunt castra à militibus deserta, & multa mancipia multasque pecunias in suam potestatem redegerunt. Qui enim fugerant, hæc absportare non potuerant, sed satis habuerant corpora ipsa servare, plerique ne armis quidem servatis.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ½. V. C. Cos. 277. Var. 279.

Clades probrosa ex Menenii ducis imperitia.

¶ Romani vero qui in urbe erant, & suorum clade & castrorum expugnatione cognita, (qui enim ex illa ingenti strage primi evaserant ante lucem venerunt) ingenti tumultu (ut verisimile est) perturbati sunt. nec aliter quam si mox mox hostes contra se essent venturi, correptis armis alii muros corona cingebant, alii pro portis se collocabant, alii loca urbis edita occupabant. Tota autem urbe discursus incompositus erat, & clamor confusus audiebatur, superque ædium tectis tota domestica turba ad resistendum & dimicandum parata erat, & ignes continui utpote in obscura nocte, & cubicula tectaque tot facibus collucebant, ut eminus intuentibus splendor continuatus esse videretur, & speciem incensæ urbis haberet. & si tunc Hetrusci, præda castrorum contempta, vestigia fugientium sequuti fuissent, totus ille exercitus, qui contra eos profectus fuerat, deletus fuisset. Jam vero ad direptionem impedimentorum in castris relictorum conversi, & corporum quieti se dantes,

XXIV.

a Ἀναπαύσῃ maluerunt *Lapus* & *Gelenius*. Sed videtur auctor de industria hoc neutrum usurpasse, ad majorem *Menenii* reprehensionem, qui exercitum in tutiorem locum transire non sit passus; ut (p. 556. v. 47.) dicit eum nec recte sapuisse, nec bene monentibus obtemperare voluisse. *Sylb.* b Quid sit ὑπὶ βάθος τινῶν docet *Ælianus*, quum scilicet in profunditatem seu latitudinem instruitur acies. dicitur autem βάθος, τὸ κατόπιν τοῦ μετώπου τῶν μέρων τῆς φάλαγγος, μέχρις τῶν ἐσχάτων, tota ea phalangis pars quæ à tergo frontis usque ad tergi ductores pertingit. *Sylb.* c Ἐμπεσόντες à Cod. Rom. legit *Sylb.* ejusque versionem secutus sum. In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* οὐ πυκνοί, quam lectionem retinens *Perus*, sibique persuadens συμπεσεῖν μέρος esse à συναίρειν, locum sic interpretatur; *Hetrusci enim eos propellebant, tum quia loci natura juvabantur, tum etiam quia sui à tergo illos urgebant, nam acies in loco declivi in longitudinem erat instructa, quod collis angustiis contineretur.* d Ita ex Cod. Rom. restituit *Sylb.* minus recte σημαίας in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Αἵρουσι *Vat.* f Ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην *Vat.* g Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* πυκνοῖς in *Ed. Steph.* τίγεσι. h Οἴκων *Vat.* i Rom. & *Lapi Cod.* sequutus est *Sylb.* mendose in *Ed. Steph.* οὐ πυκνοῖ σκότῳ. [& mendosius adhuc in *Cod. Vat.* οὐ πυκνοῖ σκότῳ ἀναστῶσι ὑπὸ &c. & mox πυκνὸν τὸ πλῆθος ἔφαινε, ὄψει &c.] Illa πυκνὸν τὸ πλῆθος ad λαμπάδων (subaudito ὄντως) referenda. *Cod. Rom.* habet, πυκνῶν τὸ πλῆθος ὑπερῴων ὄψιν. itidemque *Lapi* versio, *hominesque per fores & à tectis tanta conabantur multitudo facere.* sed ea lectio parum apta est. *Sylb.* k Non agnoscit *Vat.* & commode satis abesse potest. l Οὖν pro δὲ in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 1/3. V. C. Cat. 277. Var. 279.

dantes, ingenti gloria se ipsi fraudarunt. Postridie vero copias Romam versus duxerunt, & quum circiter sexdecim stadia ab urbe distarent, montem Janiculum, unde urbs conspiciebatur, occuparunt: inde cum impetu profecti prædas ex agro Romano agunt feruntque, nemine eos prohibente, cum magno urbanorum contemptu, donec alter consul Horatius cum copiis ex Volscis rediret. Tunc demum Romani, se in tuto esse rati, armata juventute urbana, ex urbe in campos apertos exierunt. Quum autem primo prælio, octavo ab urbe stadio ad Spei fanum commisso, hostes vicissent ac profligassent; quumque iterum ad Collinam portam, Hetruscis cum majore exercitu contra se profectis, altero prælio facto egregie dimicassent, respirarunt & ex pavore se receperunt. Atque hic annus abiit.

XXV.

Per. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76 2/3. V. C. Cat. 278. Var. 280.

Sp. Servilio & A. Virginio coss. domi turbæ ac penuria, foris bellum cum Hetruscis.

¶ Anno sequenti, circiter solstitium æstivum, sextili mense, consulatum inierunt viri rei militaris periti, Sp. Servilius & A. Virginius: quibus bellum Hetruscum, quamvis grave esset, tamen leve videbatur cum rebus urbanis collatum. Nam quum superiore hyeme nulla sementis in agro fuisset facta, propter occupatum vicinum montem & excursiones continuas, ac ne externi quidem commeatus à mercatoribus amplius in urbem importarentur, urbs magna inopia frumenti laboravit; quia & domestica turba & multitudine eorum, qui ex agris eo confluxerant, referta erat. Nam (ut ex proximo censu compertum est) erant puberum Romanorum capita amplius quam centum & decem millia; mulierum vero & puerorum, & servitiorum domesticorum, & negotiatorum & inquilinorum opificum sordidas artes exercentium (nemini enim civi Romano aut propolam agere aut arte manuaria victum quærere licebat) numerus triplo major erat quam ipsa civium multitudo: quos difficile erat consolari, hac ipsa de causa indignantes, & in forum concurrentes, & magistratus magnis clamoribus accusantes, atque catervatim in divitum ædes irruentes, eorumque alimenta in cellis penariis recondita sine pretio diripere conantes. Tribuni vero, eos ad concionem convocando, & patricios incusando, ut eos qui semper aliquid mali contra pauperes molirentur, & omnium malorum, quotquot unquam accidissent, quæ hominibus inopinata & inevitabilis fortunæ vis afferre solet, illos auctores vocando, * plebejos exasperarunt & insolentes reddiderunt. In tam misero rerum statu consules miserunt cum ingenti pecunia homines, qui frumentum ex propinquis locis coëmerent; & imperarunt ut omnes, qui in suis ædibus plus frumenti repositi haberent, quam quanto ad modicum ipsorum victum

δοῦλος, μεγάλῳ αὐχήματος ἑαυτὸς ἐστέρησε. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ τὰς δυνάμεις ἄραντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ σταδίους ἀμφὶ τοὺς ἑκκαίδεκα ἀποσχόντες, ὄρος, ἐξ οὗ συνοπτός ἐστιν ἡ Ῥώμη, ὃ καλοῦσιν Ἰάνικλον, καταλαμβάνουσιν· ὅθεν ὁρμώμενοι, τὴν Ῥωμαίων χώραν ἤλεόν τε καὶ ἔφερον ἀκώλυτοι καὶ πολλὴν τὴν ἔν- 583
δον ὑπερφύαν, μέχρι δὴ Δαναΐδης ἕτερον τὸν ὑπατεύοντα Ὁρατίων ἄραντα ἐπὶ Οὐολούσκοις δύναμιν. τότε δὴ οἱ τὴν ἀσφαλῆ Ῥωμαῖοι νομίσαντες εἶναι, καὶ τὴν ἐν τῇ πόλει νεότητα καθοπλίσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὑπαίθριον. ὡς δὲ τοῦ τε θορύβου μάχην ἀπὸ σταδίων ὀκτὼ ἀπὸ πόλεως ποιησάμενοι πρὸς τὸ τῆς Ἐλπίδος ἱερὸν, συνέμιξάν τε καὶ ἀπεώσαντο τοὺς ἀντιταξαμένους, καὶ μὴ ταύτην αὖθις ἑτέραν, πλείονι δυνάμει τῶν Τυρρηνῶν ἐπελθόντων, πρὸς τὰς Κολλίνας καλουμένας πύλας ποιησάμενοι, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ ἀνέπνευσαν ἐκ τοῦ δέους. καὶ ὃ ἔτος τοῦτο ἐπέλυτο.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει, περὶ τὰς θερινὰς μάλιστα τροπὰς, Σεξτιλίου μηνὸς παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, Σερούιός τε Σερούιλιος καὶ Αὖλος Οὐεργίνιος· οἷς ὁ πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πόλεμος, καίτοι μέγας καὶ χαλεπὸς ὤν, χρηστὸς ἐφαίνετο, πρὸς τὸ ἐντὸς (τοῦ) τείχους ἐξεταζόμενος. ἀσπόρου γὰρ τῆς χώρας ἐν τῷ παρελθόντι χειμῶνι, διὰ τὸ ἐπιτειχισμὸν τοῦ πλησίον ὄρους καὶ τὰς συνεχεῖς καταδρομὰς, γενομένης, καὶ οὐδὲ τῶν ἐμπόρων ἔτι τὰς ἔξωθεν ἐπεισαγόντων ἀγορὰς, ἁπάντων ἰσχνῶν ὄντων τῷ Ῥώμῃ κατέχειν μεγίστην οὖσαν τοῦ τε κατοικιδίου καὶ τοῦ συνερρυηκότος ὄχλου τὴν ἀγρῶν ὄχλου. τοσοῦτος μὲν γὰρ ἐν ἡβῃ πολιτῶν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν μυριάδας ἦσαν, ὡς ὀκτὼ τῆς ἐγγίστα τιμήσεως εὑρέθη· γυναικῶν δὲ καὶ παίδων, καὶ τῆς οἰκετικῆς θεραπείας, ἐμπόρων τε καὶ τῶν ἐργαζομένων τὰς βαναύσους τέχνας μετοίκων· οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν Ῥωμαίων οὔτε καπήλου οὔτε χειροτέχνου βίον ἔχειν· οὐκ ἔλαττον ἢ τριπλάσιοι τοῦ πολιτικοῦ πλήθους· οὓς οὐκ ἦν ῥᾴδιον παραμυθήσασθαι ῥᾴδιον, ὑπὲρ τούτων καὶ ἀγανακτοῦντας, καὶ συνεχόντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ καταβοῶντας τοσοῦτον δὲ τοῖς πέλας, ὑπέρ τε τὰς οἰκίας τοσοῦτον πλούσιον κατὰ πλῆθος ὠθουμένους, καὶ ἁρπάζειν ἐπιχειροῦντας ἅπερ ὠνῆς τὰς ἐπικειμένας αὐτοῖς τροφάς. οἱ δὲ δήμαρχοι, συνάγοντες αὐτοὺς εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγοροῦντες τοσοῦτον πατρικίων, ὡς ἀεί τι κακὸν ὑπὲρ τοῖς πένησι μηχανωμένων, καὶ πάντα ὅσα πώποτε δεινὰ, κατὰ τὴν ἀτέκμαρτόν τε καὶ ἀφύλακτον ἀνθρώποις τύχην, ἐκείνων ἔργα λέγοντες, ὑβρισταὶ εἶναι πικροὺς ἐξεργάσαντο. τοιούτοις συνεχόμενοι κακοῖς οἱ ὕπατοι, πέμπουσι τοὺς συναντησομένους σῖτον ἐκ τῶν συνεγγυς τόπων μετὰ πολλῶν χρημάτων, καὶ τὸν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον πλείονα ἢ μέρος τῶν δη-

a Ἐπὶρρ. πλείων in *Vat.* & *Lapi Cod.* b Illud καὶ redundare observarunt *Sylb.* & *Port.* nec agnoscit *Lapi* versio. c Vide Annott. d Ex *Livio*, *Cassiodoro*, & *Diodoro*, legendum Σπόριος. e Παρὰ τῶν ἐντὸς τείχους in Ed. Steph. Cod. *Vat.* & *Lapi.* Παρὰ τὸ ἐντὸς τοῦ τείχους cum *Cod. Rom.* legendum censet *Sylb.* aut τοῦ ἐντὸς τείχους, *sc.* δεινά. f Male in Ed. Steph. δάνειον. g Κατέχε μετὰ δὲ τοῦτο ἔχειν τῶν πρώτων καὶ τοῦ συναθροιζόντος ὅτι τὴν ἀγορὰν τὴν &c. *Vat.* h Deest *Vat.* i De voce κάπηλος vide Cl. Perizonii notas ad *Ælian.* var. Hist. l. 10. c. 19. p. 644. k In Cod. *Vat.* τριπλάσιον, quod ad præced. genitt. γυναικῶν, οἰκετῶν, ἐμπόρων, βαναύσων, & seq. πλῆθος melius quadrare viderat *Sylb.* l Ῥᾴδιον ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῷ πόθῳ καὶ συνεχόντας *Vat.* m Τῶν ἐπικειμένων οἱ αὐτοῖς τροφὴν *Vat.* n Post τύχην desideratur συνίσα, vel aliud verbum simile. *Sylb.* o In Cod. *Rom.* τούτοις δὲ συναχ. *Sylb.* p Ex Cod. *Rom.* pro corrupto ἵνα [in Ed. Steph. & Cod. *Vat.*] πίμπτων repositum *Sylb.* quod verbum infra quoque de iisdem legatis usurpatum p. 560. v. 25. supra etiam (p. 402, v. 20. & 23.) in simili narratione leguntur διαπέμπω & διαπέμπω. *Sylb.* * Atque ita magis exacerbabant vulgus suapte sponte proclive ad contumelias. *Gelen.*

τῶν ἀνθρώπων, [a] (τιμὴν) ὀφείσαντες ἀπογράψασαν. ταῦτα
584 δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ μηχανώμενοι τοιαῦτα, ἐπέσχον τὴν πενήτων τὰς ἀδικίας, καὶ [b] ἀναστροφὴν ἔλαβον τοῦ εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς.

[c] Ἐπειδὴ δέ σφι ἔξωθεν ἐδεδόμενον ἀφίκετο, τὰ δ' οἴκοθεν ἐν τείχεσι τροφῆς ἐκόμενα πάντα κατανάλωτο, ἀποτροπὴ δὲ τοῦ κακῶν ἐδεμία ἦν ἑτέρα, ἀλλὰ [d] δυοῖν θάτερον ἐχρῆν, ἢ τὸν πολεμίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρης ἅπάσῃ δυνάμει παρακινδυνεύσαντας, ἢ τειχήρεις μένοντας, ὑπό τε λιμοῦ καὶ στάσεως διαφθαρῆναι· τὸ κουφότερον αἱρούμενοι τοῦ κακῶν, τὸ ἐγνωσαν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐκ τοῦ πολεμίων [e] κακοῖς. προαγαγόντες δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς πόλεως, περὶ μέσας νύκτας διέβησαν τὸν ποταμὸν ὅπῃ σχεδίαις, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, πλησίον τοῦ πολεμίων κατεστρατοπέδευσε. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [f] προελθόντες, [g] ἔταξαν εἰς μάχην τὸ στρατόν. εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν τοῦ κερατῖται Οὐεργίνιος, τὸ δὲ εὐώνυμον Σερουίλιος. ἰδόντες [h] δ' αὐτοὺς εὐτρεπεῖς ὄντας οἱ Τυῤῥηνοὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα, σφόδρα ἐχάρησαν, [i] ὡς ἐνὶ τῷ τότε κινδύνῳ κεῖ νῦν χορήσαντι τοῦ Ῥωμαίων καθελοῦντες ἀρχὴν, εἰδότες ὅτι πᾶν ὅσον ἦν κράτιστον στρατιωτικὸν αὐτῶν, εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον ὥρμηλο, καὶ δι' ἐλπίδος ἔχοντες, ἐν ᾗ πολὺ τὸ κῦρος ἦν, ῥᾳδίως αὐτῶν κρατήσειν, ἐπειδὴ τοῦ μὴ Μενηνίου δύναμιν ἐν δυσχωρίας παρατεταμένῳ σφίσιν ἐνίκησαν. γενομένης δὲ ἰσχυρᾶς καὶ πολυχρονίου μάχης, πολλοὺς μὲν ἀποκλείναντες Ῥωμαίων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείονας τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, [k] ἀνεχώρουν ὅπι τὸν χάρακα. ὁ μὲν οὖν Οὐεργίνιος τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, οὐκ εἴα διώκειν τοὺς σφετέρους, ἀλλ' ὅπι τῷ κατορθώματι [l] μένειν· ὁ δὲ Σερουίλιος ὁ τεταγμένος ἐπὶ θαλέρῳ κέρως, ἐδίωκε τοὺς καθ' ἑαυτὸν, ἐπόμενος [m] μέχρι πολλοῦ. ὡς δὲ ἐν τοῖς μελεώσεις ἐγένετο, ὑποστρέψαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ τοῦ ἐκ τοῦ χάρακος βοηθησάντων, ἐπεύσιν αὐτοῖς. οἱ δὲ ὀλίγον πινὰ δεξάμενοι χρόνον, ἐγκλίνουσι τὰ νῶτα, καὶ κατὰ τοῦ λόφου διωκόμενοι, ἀπορρῶδες ἀπώλλυντο. μαθὼν δὲ Οὐεργίνιος ἐξ οἵας ἦν τύχης ὁ τὸ ἀριστερὸν κέρας κατέχουσα φαλαγγιὰ, πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν ἐν τάξει, πλαγίαν ἦγε διὰ τοῦ ὄρους ὁδόν. γενόμενος δὲ κατὰ νῶτα τῶν διωκόντων τοὺς σφετέρους, μέρος μέν τι αὐτῆς καταλείπει τῆς φαλαγγὸς, κωλύσεως ἕνεκεν τοῦ ἐκ τοῦ χάρακος βοηθησόντων· ὁ δὲ λοιπὸν αὐτὸς ἄγων ἐπεφέρετο τοῖς πολεμίοις. [n] ἐν δὴ
40 τούτῳ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Σερουίλιου [o] θαῤῥήσαντες τῇ παρουσίᾳ τοῦ σφετέρων, ὑποστρέφουσί τε καὶ καταφάντες [p] ἐμάχοντο. κυκλωθέντες δὲ ὑπ' ἀμφοῖν οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ οὔτε πρόσω διεκπορευθῆναι δυνάμενοι, διὰ τοὺς ὁμόσε χωροῦν-
585 τας, οὔτε ὀπίσω φεύγειν ὅπι τὸν χάρακα, διὰ τοὺς κελόπιν ἐπιόντας, [q] ἀτυχῶς οἱ πλείους κατελεκόπησαν. γενομένης δὲ οἰκτρᾶς νίκης περὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὑπ' παντὰ πάσιν

opus esset, id in publicum conferrent: pretiumque justum statuerunt. His igitur atque multis aliis istiusmodi artibus pauperum injurias repressérunt, animosque iterum ad belli apparatum converterunt.

Fo. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76. 3. V. C. Cos. 278. Var. 280.

XXVI.

¶ Quum autem externi commeatus tardius afferrentur, & omnia domestica cibaria absumpta essent, nec ullo alio modo malum vitari posset, sed alterutrum necessario esset illis faciendum; aut totis viribus periclitandum, ut hostes ex agro Rom. expellerent; aut fame & seditione absumptis pereundum, si intra muros se continerent: levius malum eligentes, statuerunt se externis hostium periculis objicere. Itaque, eductis ex urbe copiis, circa mediam noctem flumen ratibus trajecerunt; &, antequam dies clara illucesceret, prope hostes castra posuerunt. postridie vero progressi, exercitum ad pugnam instruxerunt. dextrum autem cornu à Virginio, lævum à Servilio ducebatur. Hetrusci vero, quum eos ad prælium paratos vidissent, vehementer lætati sunt: quasi, si ipsis unum illud certamen ex animi sententia successisset, imperium Romanum eversuri essent, quod scirent totum imperii robur militare ad id certamen venisse, & spem concepissent valde vanam, se facile victoriam ab illis reportaturos, quod Menenii copias in loco angusto ac iniquo secum congressas vicissent. Commisso igitur acri & diuturno prælio, multis Romanis cæsis, sed longe pluribus de suis amissis, se in castra recipiebant. Virginius vero, qui dextrum cornu ducebat, suos ulterius hostem insequi non sinebat; sed eos hortabatur ut præsenti successu contenti essent: at Servilius, alteri cornu præfectus, cum suis eos qui sibi erant oppositi longe est insequutus. ut vero ad loca acclivia ventum est, Hetrusci conversi, succurrente & castrorum præsidio, impressionem in eos fecerunt. illi, quum aliquantisper eorum impetum sustinuissent, terga verterunt; &, quum per declivia hostis eos persequeretur, disjecti passim cædebantur. Ubi vero Virginius cognovit casum exercitus qui in lævo cornu erat, omnes copias acie instructa per montem transverso itinere duxit. Quum autem à tergo hostium suos insequentium veniisset, partem exercitus ibi reliquit, ut prohiberet, ne qui è castris ad suppetias suis ferendas erumperent; at cum reliquis copiis ipse hostes invasit. Interea & Serviliani, resumptis animis ob suorum adventum, convertunt se, & repressa fuga pugnant. Hetrusci vero, ab utrisque circumventi, quum neque ulterius possent perrumpere ob oppositam aciem, neque retro in castra fugere ob eos à quibus à tergo urgebantur, plerique misere contrucidati sunt. Quum autem Romani miserandam victoriam adepti fuissent, & prælium parum

a Illud τιμὴν additum è *Cod. Rom.* atque agnoscit etiam *Lapi* versio. Verum totam periodum, quæ male se habet, hoc modo restituendam censet *Port.* τοιούτοις σωτηχήμασι χρησῖς οἱ ὕπατοι τὰς τε συναγορὰς ἦσαν ἐν τῶν σωτήχων τόπων μὴ πολλῶν χρημάτων ἐπιμίψαι, καὶ τοῦ τῆς οἰκίας ἕνεκεν ἐτάξαν ἐς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τὰς ἐς τοὺς ἑαυτῶν βίον πλείονα τῶ μετρίω παρεχόμενα, ἀφίεσαν δὲ παχρῶσιν ἡμῖν. ταῦτα &c. b Legendum esse ἀναφορὴν contendit *Steph.* c Proculdubio particula δὲ desideratur. *Port.* In *Cod. Vat.* ἐπεὶ δ' αἱ ῥᾳδ. *Lapus* legit ἐπειδὴ γὰρ, *postquam enim.* d Δυοῖν θάτερον *Vat.* e Δεινοῖς pro κακοῖς in *Cod. Vat.* f Προελθόντες in *Ed. Steph.* g Ἔπειξαν ἐπὶ τὴν μάχην *Vat.* h Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* δὲ omittit *Ed. Steph.* i Ὡς ἐν τῇ τότε *Vat.* k Ἀνεχώρουν βαδὴν ἐς τὸν *Vat.* l Vel ἰέναι vel ἐκβαλεῖν aut simile verbum desideratur post ῥᾳδίως. nam ab illo ἐᾶν commode regi nequit. *Port.* m Ἀχρὶ πολλοῦ *Vat.* n Ἐν δὲ τούτῳ *Vat.* o Θαῤῥήσαντες *Vat.* p Nota dissimili tempore ὑποστρέφουσι & ἐμάχοντο: cum regula postulat ὑποστρέφουσι & μάχονται, vel ὑπεστρεφον & ἐμάχοντο. *Sylb.* q Οὐκ ἀκόσμως, ἀτυχῶς δ' οἱ πλείους κατεκόπησαν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *non ignave sed infeliciter pars eorum major trucidata est.*

a Illa

Ptr. Jul. 420. Ann. Chr. 474. Olymp. 76. 1. V. C. Cos. 278. Var. 280.

parum lætum exitum habuisset, consules, castris ante cæsorum cadavera positis, sequentem noctem ibi transegerunt. At Hetrusci qui Janiculum montem tenebant, quum nulla auxilia domo venirent, id castellum relinquere decreverunt: & noctu motis castris Vejos profecti sunt, quæ urbs Hetruscarum erat ipsis proxima. Romani vero, castris eorum potiti, diripuerunt omnia impedimenta, quæ ibi fuerant relicta, quod in fuga portari non potuissent, multosque saucios ceperunt, alios in tentoriis relictos, alios passim toto itinere stratos. Quidam enim patriæ desiderio *cæteros sequi* enitebantur,& supra vires sequendo *dolores* perferebant; deinde quum membra eorum gravarentur, semimortui in terram decidebant:quos Romani equites longius progressi susceperunt; &, quum nulli amplius apparerent hostes, diruta illius castelli munitionibus, cum spoliis in urbem redierunt, allatis cadaveribus eorum qui in prælio ceciderant, miserabile toti civitati spectaculum, tam ob numerum quam ob virtutem eorum qui interierant. quare populus nec lætari voluit, quasi re feliciter gesta, nec lugere, quasi ingens & insanabilis clades esset accepta. Senatus tamen diis supplicationes necessarias decrevit, at consulibus triumphi honorem ob partam victoriam negarunt. Paucis post diebus urbs variis commeatibus est repleta, quia & legati à rep. missi, & frumentarii negotiatores magnam vim frumenti in urbem importarunt; ita ut omnes pristina annonæ vilitate denuo frui cœperint.

XXVII. ¶ His autem bellis externis finitis, seditio civilis, tribunis plebem rursus turbantibus, iterum est accensa. Ac cæteras quidem eorum civiles actiones patricii, unicuique se opponentes, dissiparunt: at accusationem Menenii, qui superiore anno consul fuerat, impedire non potuerunt, licet multum enixi fuissent: sed ei duo tribuni, Q. Confidius & T. Genucius, diem dixerunt, jussuque rationem reddere belli nec feliciter nec honeste administrati, præcipue vero ob Fabiorum cladem & Cremeræ expugnationem accusatus, populi judicio comitiis tributis ferme omnium suffragiis damnatus est; quamvis esset filius illius Menenii Agrippæ, qui plebem ex fuga in urbem reduxerat, eamque patriciis reconciliarat, quem defunctum senatus publicis impensis magnificentissimo funere decorarat, quem etiam matronæ Rom. per integrum annum luxerant, purpura auroque deposito. Qui tamen eum damnarunt, haud capite litem æstimarunt, sed pecunia; quæ, si cum nostri seculi moribus ac vita conferatur, ridicula videatur: sed illius hominibus, qui suis manibus victum necessarium sibi quærebant, præcipue vero illi viro cui pro patrimonio paupertas fuerat relicta, nimia & gravis erat; duo assium millia. as au-

Menenius ob rem male gestam damnatus.

ἀντιλὲς τέλος εἰληφότος τοῦ ἀγῶνος, οἱ μὲν ὕπατοι πρὸ τῶν τειχῶν καταστρατοπεδευόμενοι, τὰ ἐπιτήδεια γίνεται ἠνλίσαντο· οἱ δὲ καταλαβόντες τὸ Ἰάνικλον Τυρρηνοί, ἐπειδὴ ἠδέμια πρὸς τὴν οἴκοθεν ἦρχετο βοήθεια, καταλιπεῖν ἔκεινάι τὸ φρούριον· καὶ ἀναστάλοπες νυκτὸς, ἀπῆσαν εἰς τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν ἐγγυτάτω σφίσι τῆς Τυρρηνίδων πόλεων κειμένην. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ αὐτοῖς οἱ Ρωμαῖοι κρατήσαντες, τά τε χρήματα διαρπάζουσιν ὅσα ὑπελέλειπτο ἀδυνάτα ὄντα σὺν φυγῇ φέρεσθαι, καὶ τραυματίας λαμβάνουσι πολλοὺς, τοὺς μὲν ἐν ταῖς σκηναῖς ἀπολειφθέντας, τοὺς δὲ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἐκπεσόντας. ἀντείχοντο γάρ τινες γλιχόμενοι τῆς οἰκαδε ὁδοῦ, καὶ διεκαρτέρουν πρὸς δύναμιν ἀκολουθοῦντες· εἶτα, βαρυνομένων αὐτοῖς τῶν μελῶν, ἠμυδρῶς κατέβλεπον ὅτι τὴν γῆν ἐς εἰ τοὺς Ρωμαίων ἱππεῖς ὅτι πολὺ τὴν ὁδὸν προελθόντες ἀνείλοντο· καὶ, ἐπειδὴ ἡδὲν ἔτι πολέμιον ἦν, καθελόντες τὸ φρούριον καὶ τὰ λάφυρα ἄραντες, ἦκον εἰς τὴν πόλιν, τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ μάχῃ τελευτησάντων κομίσαντες, οἰκτρὰν ἅπασι τοῖς πολίταις διὰ πλῆθός τε καὶ ἀρετὴν τῶν ἀπολομένων. ὥστε ὁ δῆμος ὅτε ἑορτάζων, ὡς καλὸν ἀγῶνα καλλιθέσας, ἠξίου, ὅτε πενθεῖν ὡς ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἀνηκέστῳ συμφορᾷ. ἡ δὲ βουλὴ τοῖς μὲν θεοῖς τὰς ἀναλήψιμας ἐψηφίσατο θυσίας, τὴν δὲ ἐπινίκιον θρίαμβον πομπὴν οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι τοῖς ὑπάτοις. μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀλλοκότου ἐπλήσθη παντοδαπῆς ἡ πόλις, τῶν τε δημοσίᾳ πεμφθέντων, καὶ τῶν εἰωθότων ἐμπορεύεσθαι πολὺν εἰσαγαγόντων σῖτον· ὥστε οἱ τὴν ὑστεραίαν πάντας λιτηρίᾳ γενέσθαι.

Καταλυθέντων δὲ τῶνδε τῶν ὑπαθείων πολέμων, ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἀνεκαίετο, τῶν δημάρχων πάλιν ταράττοντων τὸ πλῆθος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα πολιτεύματα διεσκέδασαν αὐτῶν ἀντιστατοῦντες οἱ πατρίκιοι· τὴν δὲ κατὰ Μενηνίου δίκην οὐ νεωστὶ ὑπατεύσαντος, καίτοι πολλὰ φρασμαθέντες, ἀδυνατοι ἐγένοντο διαλῦσαι· ἀλλ' ὑπαχθεὶς ὁ ἀνὴρ εἰς δίκην ὑπὸ τοῦ δυοῖν δημάρχων, Κοΐντου Κοϊντιλίου καὶ Τίτου Γενυκίου, καὶ λόγον ἀπαιτούμενος τῆς στρατηγίας οὗ πολέμου τέλος ὅτε δυτυχὲς ὅτε εὐτρεπὲς λαβόντος, μάλιστα δὲ διαβαλλόμενος ὅτι τὸ Φαβίων ὀλέθρῳ, καὶ τῇ Κρεμέρας ἁλώσει, δικαίζοντος οὐ δημοτικῶς ὄχλου τινὰς, οὐ πᾶν ὀλίγας ψήφους ἔφειλεν, υἱὸς ὢν Αγρίππα Μενηνίου οὗ καταγαγόντος ἐκ τῆς φυγῆς τὸν δῆμον, καὶ διαλλάξαντος πρὸς τοὺς πατρικίους, ὃν [586] ἀποθανόντα ἡ βουλὴ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων λαμπρότατα ἐκόσμησε ταφῆς, αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ρωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησε χρόνον, πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. οὐ μέντοι θανάτῳ γε αὐτὸν οἱ καταδικασάμενοι ἐτίμησε, ἀλλ' ἐκτίσμαλος, ὃ πρὸς μὲν τοὺς νῦν ἐξεταζόμενον βίους, γέλωτος ἂν ἄξιον φανεῖν, τοῖς δὲ τότε ἀνθρώποις, αὐτυρσοῖς οὖσι καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀναλήμματα ζῶσι, μάλιστα δὲ ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ πενίαν κληρονομήσασι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀφυὲς ἦν καὶ βαρὺ, δισχιλίων

a Illa τοῦ τοῦς ἑκατοῦς addita sunt in *Cod. Vat.* à manu recentiori. b Non agnoscit *Vat.* c Τὰς ἀναγκαίους *Vat.* d Τοῖς αὐτοῖς *Vat.* e Si malis neutrum τοῦτον, per me licet. *Sylb.* f Omittit *Vat.* g Ὑπὸ τῶν δυοῖν *Vat.* h Pro Κοϊντιλίου & *Lapus* & *Gelenius* cum *Sigonio* legunt *Kanonidu* ex *Livio*. In *Cod. Vat.* Κοϊντίνου. i Rectius in *Cod. Vat.* ἄφλου. quod *Sylburgio* placuisse video. k Optime in *Cod. Vat.* Ἰουνίου, eodem scilicet casu cum ἐπιτιμήσαντος, eademque structura quæ mox repetitur p. 561. v. 17. l Ἀβρυφ *Vat.* m *Hesychius* ἀφυὲς interpretatur δυσχερές: quod mire huic loco convenit. Alioqui ἀηδυὲς [quod displicuit *Sylburgio* neque ac ἀφυὲς] censerem legendum; vel ἀφιλὲς, quam vocem Græci grammatici interpretantur μισητὸν. *Casaub.* In *Cod. Vat.* ἀφ' ἑτ.

a Ait

λιον ἀεθμὸς ἀσσαρίων. ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον. ὅστε τὸ σύμπαν ὅφλημα, [a] τάλαντα ἐκκαίδεκα εἰς ὀλκὴν χαλκῆ γενέσθαι. καὶ τοῦτο [b] ὀλίφονον ἐφάνη τοῖς τότε ἀνθρώποις· καὶ ἐπανορθώσασθαι βουλόμενοι [c] αὐτό, τὰς μὲν χρηματικὰς ἐπαυξήσεις ἐκίνησαν· μετήνεγκαν δὲ καὶ εἰς προβάτων ἐκτίσματα καὶ βοῶν, τάξαντες καὶ τούτων ἀριθμὸν τῆς ὕστερον ἐσομένης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ἰδιώταις [d] ἐπιβολῆς. ἐκ δὲ τῆς Μενηνίου καταδίκης ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ πατρίκιοι τοῦ δημοτικοῦ ὀργᾶν, καὶ ὅτε τὴν κλημαχίαν ἐπέτρεπον ἔτι αὐτῷ ποιεῖσθαι, ὅτε ἄλλο ἐβούλοντο ἐνδιδόναι μαλακὸν οὐδέν. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῷ δήμῳ μετέμελε τῆς δεδικασμένης, ἐπειδὴ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπύθετο· οὐδὲ γὰρ εἰς ἀνθρώπους ἔτι συνῆλθεν ὁμιλίας, οὐδὲ ἐν δημοσίῳ πῃ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὤφθη τόπῳ. ἐξόν τε αὐτῷ τὴν ζημίαν ἐκτίσαντι μηδενὸς ἀπελαύνεσθαι τῶν κοινῶν ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν οἱ πολλοὶ τὰ ὀφειλόμενα ἀποδοῦναι· οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ θανάτου τὴν συμφορὰν τιμησάμενος, οἴκοι μένων καὶ οὐδένα προσιέμενος, ὑπό τε ἀθυμίας καὶ ἀσιτίας [e] ἐκλυθεὶς μαρανθείς, ἀπέστη τοῦ βίου. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτῳ πραχθέντα τῷ ἐνιαυτῷ τοιάδε ἦν.

Ποπλίῳ δὲ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ καὶ Γαΐῳ Ναυτίῳ τοῖς ἀναδεδεγμένοις τὴν ἀρχὴν, ἕτερος αὖθις πάλιν τῶν πατρικίων [f] Σερβίος Σερβίλιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, μετ' οὐ πολὺ ἢ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι χρόνον, εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἀγῶνα ἦλθεν. οἱ δὲ προθέντες αὐτῷ τὴν ἐς τὸ δήμου δίκην, δύο μὲν δημάρχων ἦσαν, [g] Λεύκιος Καιδίκιος καὶ Τίτος Στάτιος, οὐκ [h] ἀδικήματος, ἀλλὰ τύχης ἀπαιτοῦντες λόγον, ὅτι, κατὰ τὴν πρὸς Τυρρηνοὺς μάχην ἀσάθμως ὑπὲρ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ὁ ἀνὴρ θρασύτερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον, ἐδιώχθη τε ὑπὸ τῶν ἔνδον ἀθρόων ἐπεξελθόντων, καὶ τὴν κεφαλὴν νεότητι ἀπέβαλεν. ὅτος ὁ ἀγὼν ἀπάντων ἐφάνη τοῖς πατρικίοις ἀγώνων βαρύτατος. ἠγανάκτουν τε συνιόντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ δεινὸν ἐποιοῦντο, εἰς τὰς εὐτολμίας τῶν στρατηγῶν, καὶ τὸ μηδένα κίνδυνον ὀκνεῖν, ἐὰν σφαντιωθῇ ταῖς ὑποβολαῖς αὐτῶν ὁ δαιμόνιον, εἰ καταφρονήσουσιν οἱ μὴ φάντες πρὸς τὰ δεινὰ, δειλίας τε καὶ ὄκνου· καὶ τὸ μηδὲν ἔτι χαμηρυγεῖν τὰς ἡγεμονικὰς σφῶν, [k] ἐλευθερίας τε ἀπόλλυται, καὶ ἡγεμονία καταλύεται· [l] τὰς τοιούτους ἀγῶνας αἰτίους ἔσεσθαι τοῦ εἰκὸς ἐλογίζοντο. προσκλῆσαι τε πολλῇ ἐχρῶντο τῶν δημοτικῶν μὴ καταψηφίσασθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν δίκην, δεδοικότες ὡς μεγάλα βλάψουσι τὴν πόλιν ὑπὸ ταῖς ἀτυχίαις τοὺς στρατηγοὺς ζημιοῦντες. ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ ἀγῶνος ὁρισθεὶς χρόνος, παρελθὼν εἰς τῶν δημάρχων κατηγόρησε τοῦ ἀνδρὸς [m] Λεύκιος Καιδίκιος, ὅτι δι' ἀφροσύνην τε καὶ τοῦ στρατηγεῖν ἀπειρίαν, εἰς τοσόνδιλον ὄλεθρον ἄγων τοὺς δυνάμεις,

tem numus erat æreus, libralis, ita ut tota mulcta pondere suo sexdecim talenta æris conficeret. Idque eo seculo invidiosum videbatur: quem morem quum ipsi vellent corrigere, pecuniarias mulctas abrogarunt, easque ad ovium atque boum mulctas transtulerunt; statuto etiam horum certo numero in mulctis, quas magistratus in posterum privatis hominibus essent irrogaturi. Ob hanc autem Menenii damnationem, patricii rursus arrepta occasione contra plebem exasperati sunt, nec amplius agrum ei dividi permittebant, nec ulla alia in re molliter ei cedere volebant. Sed non multo post ipsam quoque plebem ejus pœnituit, ubi illius viri obitum cognovit. nec enim hominum congressus amplius frequentavit, nec in ullo publico loco à quoquam est conspectus. &, quum posset persoluta mulcta à nullis publicis muneribus arceri, (non pauci enim ejus necessarii mulctæ pecuniam numerare parati erant) hoc facere noluit: sed quum eam calamitatem morte æstimasset, domi se continens, & neminem admittens, mœrore & inedia contabefactus, vita excessit. Atque hæc quidem hoc anno sunt gesta.

Per. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76. 3. V. C. Cat. 278. Var. 280.

§ P. Valerio Poplicola & C. Nautio coss. rursus alius vir ordinis patricii, Sp. Servilius, qui superiore anno consul fuerat, non multo post depositum magistratum, reus capitis actus est. Duo autem tribuni, Lucius Cædicius & T. Statius, ei diem dixerunt, ut ad caussam dicendam apud plebem veniret, non alicujus delicti sed infortunii rationem exigentes; quod, quum in prælio contra Hetruscos audacius quam prudentius ad hostium castra processisset, ab iis qui in castris erant, stipato agmine irruptione facta, repulsus fuisset, & lectissimam juventutem amisisset. [n] Hoc viri periculum patriciis omnium periculorum gravissimum est visum. & coëuntes inter se indignabantur, remque non ferendam dicebant, si ducum audaciam & fortitudinem (numine consiliis eorum adversante) ii, qui ipsis periculis non interfuissent, accusarent ignaviæ & pigritiæ: atq; cohibita in posterum suorum ducum audacia in novis stratagematis excogitandis, libertatem interituram, imperiumque eversum iri dicebant. hæc autem pericula, verisimili ratione adducti, horum malorum caussam fore existimabant. Quare, plebem deprecabantur ne damnares hominem; docentes fore ut magna reip. detrimenta afferrent, si ob infortunia duces mulctarent. Quum autem dies judicii venisset, L. Cædicius, unus de tribunis, progressus in medium, hominem accusavit, quod ob suam dementiam & artis imperatoriæ imperitiam, copiis in manifestum exitium ductis, robur

XXVIII.

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3/4. V. C. Cat. 279. Var. 281. P. Valerio & C. Nautio coss. Sp. Servilius à tribunis accus.

&c

a Ait duo assium millia pendere talenta 16. Talentum videlicet intelligit, quod libras CXXV. pondo valebat. Vide *Hesychium* & *Suidam*. Rem nunc expende, & vide an sexdecim talenta tantundem valeant quantum duo assium libralium millia. Ergo si duo millia dividemus per 125, emergent 16. Viden' ut sine caussa torserint se hoc loco tot eruditi viri? *Casaub.* b Tamen hoc non erat mulcta maxima: quæ fuit assium 3020. Vide *Festum. Casaub.* c Et αὖτις retineri potest, & αὖτὸ admitti. *Sylb.* Αὖτὸ in *Cod. Vat.* d Verior lectio ἐπιβολαῖς, *mulctis*, ut apud *Harpocrat.* & *Suidam*; quam in versione sequuti sumus, & non infeliciter expressit *Gelenius*, hisce verbis; *taxato numero ultra quem non liceret magistratui à privatis mulctam exigere.* Si quis ἐπιβολαῖς malit, cum *Porto* vertendum; *horum quoque statuto certo numero, ne magistratus in posterum futuri privatis hominibus insidiarentur.* e Aptius ἀσιτίας, *abstinentia. Sylb.* f Ita etiam in *Lapi Cod.* ut supra p. 548. v. 18. *Gelenius* ex *Livio* & *Cassiodoro* Spurium prænominat. *Diodorus* vocat Cajum Servilium Structum. *Sylb.* Σερβίος Ἐρυίος *Vat.* g Λεύκιος Δίκιος *Vat.* h Perperam in *Ed. Steph.* ἀδικήματα. i Καὶ τῷ μενεῖν in *Codd. Rom.* & *Vat.* k Rectius in *Rom. Cod.* ἐλευθερίαν τε ἀπολλύουσι καὶ ἡγεμονίαν καταλύουσι. *Sylb.* l *Lapus* hîc addidit τάττει τι, *Impulsque caussam fore hunc certaminis &c. Sylb.* Τὰς δὲ τοιούτους malit *Porti.* m Λεύκιος Δίκιος *Vat.* n Hoc certamen &c. *Lapus.* Ea actio &c. *Gelen.*

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473 Olymp. 76 ¾. V. C. Cas. 279. Var. 281.

& florem populi Róm. amisisset: dixitque, nisi illud malum à collega celeriter fuisset cognitum, & nisi magna festinatione cum copiis profectus hostes repulisset atque suos servasset, nihil prohibiturum fuisse quin totus alter exercitus deleretur, atque in posterum resp. dimidium virium pro duplo haberet. His dictis, testes produxit centuriones quotquot erant superstites, & nonnullos alios milites, qui, abolere cupientes illius suæ cladis & fugæ ignominiam, prælii infelicem eventum duci suo ascribebant. Postea magnam movens commiserationem ob militum in eo prælio tunc defunctorum cladem, & malo exaggerato, multisque aliis verbis, (quæ, in communem patriciorum invidiam dicta, homines *pro reo* deprecaturos deterritura erant) cum magna contemptione effusis, reo dicendi potestatem fecit.

XXIX. ¶ Servilius igitur, accepta caussæ dictione, sic suam defensionem est exorsus: "Si in judicium me vocastis, Quirites, & imperii rationem à me reposcitis, paratus sum causam dicere: sin ad supplicium vestro judicio jam decretum, & nihilo meliore conditione futurus sum probata mea innocentia, jam nunc arreptum hocce corpus vestro arbitratu tractate. Mihi enim satius est mori, quam concessa mihi caussæ dictione vobis nihil persuadere posse. Videbor enim merito pati quicquid de me statueritis. vestra quoque culpa erit minor, si negata mihi potestate, dum incertum adhuc est an aliquid in vos deliquerim, vestræ *in me* iræ indulseritis. Vestra autem voluntas ex ipsa attentione mihi manifesta erit, ex tumultu & silentio conjecturam ducenti, utrum me ad supplicium an ad judicium vocaritis." His dictis conticuit. Facto autem silentio, plurimisque acclamantibus, ut bono esset animo & quicquid vellet diceret, susceptа oratione, sic denuo est loquutus: "Si igitur, Quirites, vobis judicibus, non autem inimicis utar, spero me facile probaturum, me nullam injuriam vobis feciss̃e. Ducam autem meæ orationis exordia ab iis quæ vobis omnibus sunt nota. Ego creatus fui consul cum optimo Virginio, quo tempore Hetrusci, colle urbi imminente communito, totum agrum Rom. in sua potestate habebant, & sperabant se brevi vestrum imperium deleturos. In ipsa vero urbe ingens fames ac seditio erat, tantaque consilii inopia, ut quid faciendum esset nesciretis. Cum igitur in tempora adeo iniqua, turbulenta, & formidanda incidissem, hostes ope collegæ duobus præliis vici, eosque relicto prælidio discedere coëgi: atque brevi famem sedavi, foris ingenti commeatuum copia repletis; & succesſoribus meis agrum armis hostilibus vacuum tradidi, & civitatẽ omnibus morbis

ἀπόλεσθαι τῆς πόλεως τὴν κρατίστην ἀκμήν, καὶ εἰ μὴ ταχεῖα τοῦ κακοῦ γῆσις ἐγένετο τῷ συνυπάτῳ, καὶ κατὰ κορυφὴν ἄγων τὰς δυνάμεις τούς τε πολεμίους ἀνέτρεψε, καὶ τοὺς σφετέρους [a]ἔσωσε, μηδὲν ἂν γενέσθαι τὸ κωλῦσον ἅπασαι ὑπολαμβάνουσι τὴν ἑτέραν δύναμιν, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμίσειαν ἀντὶ διπλασίας εἶναι τὴν πόλιν. τοιαῦτα εἰπὼν, μάρτυρας [b]ἐπήγαγε λοχαγούς τε ὅσοι τεθνήκεσαν, καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν πολλούς, οἳ τὸ ἑαυτῶν αἰσχρὸν θᾶττον τῇ τότε ἥττῃ τε καὶ φυγῇ ζητοῦντες ὑπολύσασθαι, τὸ στρατηγὸν ἐπῃτιῶντο τῶν [c]περὶ ἀγῶνα δυσκολίας. ἔπειτα οἰκτον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν τότε τεθνηκότων καταχέομενος πολὺν, καὶ τὸ δεινὸν αὐξήσας, τά τε ἄλλα ὅσα εἰς φθόνον κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν παροξύνοντα τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς δίκαια ἀνείρξειν ἔμελλεν, ἐκ πολλῆς ὑποψίας διελθών, παρέδωκε τὸν λόγον.

Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀπολογίαν ὁ [d]Σερβίλιος ἔλεγεν· "Εἰ μὲν ἐπὶ δίκην με κεκλήκατε, ὦ πολῖται, καὶ λόγου ἀπαιτεῖτε τῆς στρατηγίας, ἕτοιμός εἰμι [e]ἀπολογεῖσθαι· εἰ δὲ ὅτι τιμωρίαν κατεγνωσμένην, καὶ οὐδὲν ἔσαι μοι πλέον ἀποδείξαντι ὡς οὐδὲν ὑμᾶς ἀδικῶ, λαβόντες τὸ σῶμα, ὅ,τι πάλαι βούλεσθε, χρᾶσθε. ἐμοί τε γὰρ κρεῖττον [f]ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ λόγῳ τυχόντι καὶ μὴ πείσαντι ὑμᾶς, δόξαμι δὲ σὺν δίκῃ πάσχειν, ὅ,τι ἂν μοι καταγνῶτε. ὑμεῖς τε οὐ ἐλάττονι αἰτίᾳ ἔσεσθε, ἀφελόμενοί μου τὸν λόγον, [g]καὶ οὐ ᾧ καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν ἔτι, ταῖς ὀργαῖς χαριούμενοι. ἔσαι δέ μοι ἡ διάνοια ὑμῶν οὐκ τῆς ἀκριβάσεως καταφανὴς, θορύβῳ τε καὶ ἡσυχίᾳ εἰκάζοντι, πότερον ὅτι τιμωρίαν, ἢ ὅτι δίκην κεκλήκατέ με". Ταῦτα εἰπὼν, ἐπίσχε. σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ τῶν πλείστων ἐμβοησάντων, θαρρεῖν τε καὶ ὅσα βούλεται λέγειν, ὑπολαβὼν τὸν λόγον πάλιν ἔλεξεν· "Ἀλλ' [h]εἰ δικαιοῦμαι ὑμῖν, ὦ πολῖται, καὶ μὴ ἐγθεῖς χρήσομαι, ῥᾳδίως πίστιν ὑμᾶς οἴομαι ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. ποιήσομαι δὲ τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων ἐξ ὧν ἅπαντες ἴστε. ἐγὼ κατέστην ἐπὶ τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ κρατίστῳ Οὐεργινίῳ, καθ' ὃν χρόνον ὑπερτειχίσαντες [i]ὑμῶν οἱ Τυρρηνοὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως λόφον, πάσης ἀκροάτου τῆς ὑπαίθρου ἀρχῆς, καὶ οὐ ἐλπίδι ἦσαν τοῦ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχὴν οὐ τάχει. λιμὸς δὲ πολὺς ἦν οὐ τὴν πόλει ἡ στάσις, καὶ τῶν τί χρὴ πρᾶξαι ἀμηχανία. τοιούτοις δὴ χρεῶν ὑπὸ ταραχώδεσι καὶ φοβεροῖς, τοὺς μὲν πολεμίους ἅμα τῷ συνάρχοντι οὐκ ἔσωσα δυνάμεως μάχαις, καὶ ἀνάγκασα καταλιπόντας τὸ φρούριον ἀπελθεῖν· τὸν δὲ λιμὸν οὐκ εἰς μακρὰν ἔπαυσα, τροφῆς ἀφθόνου πληρώσας τὰς ἀγορὰς, καὶ τοῖς [k]μετ' αὐτὸν ὑπάτοις τὴν [l]χώραν ὅπλων πολεμίων (παρέδωκα) ἐλευθέραν, καὶ τὴν πόλιν ὑγιῆ πάσης νόσου πολιτικῆς,

a Illud ἔσωσε in *Cod. Vat.* additum à manu recenti. b Ἐπηγάγετο *Vat.* c Περὶ τὴν ἀγῶνα *Vat.* d Σερουίλιος etiam hîc loci, ut & paullo infra (p. 563. v. 5.) in *Cod. Vat.* e Ἀπολογήσασθαι *Vat.* f *Gelenius* post ἀποθανεῖν addit ὕστερ, ut notavit *Sylb.* In *Vat.* & *Lapi Cod.* πρῶτον ἀκούσαντα ἀποθανεῖν. g Ita plane in *Cod. Vat.* cui consentit & *Lapi* versio, & in eo, in quo *siquid vos læsi incertum est, iræ gratificantes*; atque etiam *Cod. Rom.* nisi quod particulam καὶ non agnoscat. In *Ed. Steph.* καὶ οὐ ᾧ, καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ ταῖς ὀργαῖς χαριούμενοι. ex quo hanc lectionem exsculpsisse videtur *Portus*, καὶ οὐ ᾧ, ὅτι ἀδικῶ ὑμᾶς ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ ταῖς ὀργαῖς κεχαρισμένοις: nam (ἐ οὐ ᾧ ἄδηλόν ἐστι accipiens pro τῷ δ' οὗπερ τὸ ἀδίκημα ἄδηλον) vertit, *neque incerti criminis reum (si modo ulla in re vos læsi) per iram necaveritis.* h Εἰ τοῦ *Vat.* i Ὑμῖν Τυῤῥηνοὶ in *Cod. Vat.* k Vel rectius legendum μετ' αὐτὸν, vel simplicius μετ' ἐμὲ, ut cum *Rom. Cod.* habet etiam *Lapi* versio. l Sequens inclusum πορίσασα ἐ *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* In *Cod. Vat.* χώραν πορίσασα ὅπλων πολεμίων ἐλευθέραν.

a Εἰς

"civilibus liberam, in quos eam conjecerant, Fer. Jul. 41 ex. Ann. Chr. 473. Olymp. 764. V. C. Ca. 279. Var. 881.
"qui plebem suis concionibus ducebant. Cu-
"jus igitur criminis reus sum, nisi forte ho-
"stes vincere in vos delinquere est. Quod si
"aliquibus militibus dimicantibus feliciter
"mori contigit, quanam in re Servilius remp.
"læsit? nec enim duces deum aliquem spon-
"sorem habent vitæ omnium eorum qui sunt
"pugnaturi: nec certis conditionibus verbis-
"que conceptis imperia accipimus, ut omnes
"hostes devincamus, & nullos de nostris a-
"mittamus. Quis enim mortalium omnes tam
"consilii quam fortunæ eventus in se ipsum
"recipere auderet? sed semper magna faci-
"nora magnis emimus periculis. ¶ Neque XXX.
"vero mihi primo cum hostibus congresso
"hoc accidit: sed fere omnibus quotquot
"cum minore suorum manu cum majore ho-
"stium exercitu prælia committere sunt ausi.
"Sæpe enim accidit, ut qui modo hostes per-
"sequebantur, ipsi mox fugerent: & qui mul-
"tos de hostibus occiderant, multo plures de
"suis amitterent. Non dicam enim multos &
"omnino victos magna clade accepta cum
"ignominia domum reversos; quorum nemo
"pœnas infortunii dederit. satis enim *ad pœ-*
"*nam est* ipsa calamitas: nullamq; ut par erat
"laudem assequi, etiâsi nihil præterea accedat,
"ducibus magna & gravis est mulcta. Ve-
"rumtamen tantum abest ut dicam (id quod
"omnes æqui *arbitri* justum esse dicent) me
"non debere mei infortunii rationem red-
"dere, ut licet nullus alius tale certamen *ac*
"*periculum* subire ausus fuerit, ego solus hoc
"non detrectem; quinetiam meam fortunam
"non minus quam meum consilium in disqui-
"sitionem venire patiar: ubi prius illud di-
"xero; me humanarum actionum felicitatem
"infelicitatemve, non ex singulis rebus quæ
"geruntur, licet multæ & variæ sint, sed ex
"earum eventu judicari videre; & si is ex
"sententia successerit, licet interea multa fi-
"ant nobis parum grata, nihilominus tamen
"eas ab omnibus laudari, omnesque earum
"esse æmulos, & bonæ fortunæ eas ascribi au-
"dire: quoties vero malus earum fuerit finis,
"quamvis omnia quæ finem præcesserunt fe-
"liciter successerint, tamen haud felicitati,
"sed infelicitati eorum, qui eas gesserunt, at-
"tribui. Huc igitur spectantes, meam quoque
"fortunam, qua in bellis sum usus, exami-
"nate. & si comperiatis me ab hostibus vi-
"ctum, meam fortunam malam vocate; sed si
"illos à me victos comperiatis, bonam appel-
"late. De fortuna igitur, quoniam omnes
"qui de ea verba faciunt molestos esse scio,
"quamvis plura possem præterea dicere, ta-
"men nihil addam. ¶ Sed quia *accusatores* XXXI.
"consilium quoque meum accusant, proditi-
"onem quidem aut ignaviam appellare non
"audentes, ob quæ crimina alii duces fieri so-
"lent

"πολεμοῦσι· ὡς δὲ καὶ βαλὸν αὐτὸν οἱ δημαγωγοὶ
"τὰ δόκιμος εἶναι ἐπιτήδειος εἶμι· εἰ μὲν γὰρ
"τοὺς πολεμίους ὑμᾶς ἀδικῶν, εἰ δὲ ὑπὲρ ὑμῶν
"ἐκείνοις πολεμῶν, ὑμᾶς ἀδικεῖ

Ver. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 1. V. C. Cat. 279. Var. 281.

"lent rei, sed imperatoriæ artis imperitiam, &
"dementiam, quod periculum non necessari-
"um subierim, qui usque ad castra hostes sim
"persequutus; volo hujus quoque rei ratio-
"nem reddere, cum in promptu mihi sit di-
"cere, res gestas reprehendere vel cuilibet
"facillimum esse, sed res * præclaras aggredi,
"arduum atq; paucis datum; nec ut facile de
"rebus præteritis, ita etiam de futuris, quales
"illæ sint futuræ, judicari posse: sed illas qui-
"dem sensibus & eladibus nobis percipi, has
"vero divinationibus & conjecturis colligi,
"in quibus inest plurimum fallaciæ. facilli-
"mum item cuivis esse verbis bella admini-
XXX "strare, dum procul est à periculo, quod fa-
"ciunt mei accusatores. Sed, ut hæc missa fa-
"ciam, agite, per deos mihi dicite, solusne
"ego aut primus hostium munitiones vi illata
"aggressus esse, & copias ad loca edita duxisse
"videor? an vero idem feci quod multi alii
XXXI "vestri imperatores; quorum alii rem felici-
"ter gesserunt, aliis vero conatus ex animi
"sententia non successit? Cur igitur, quum
"alios absolveritis, † me damnatis, si hæc im-
"perite & stulte facta putatis? quot alia ma-
"joris quam hæc audaciæ ducibus in mentem
"venerunt, quoties tempus consilia tuta &
"jam considerata non patitur? Nonnulli e-
"nim signa suis abrepta in medios hostes
"conjecerunt, ut segnibus ac timidis fortitu-
"dinis necessitatem imponerent, scientibus
"ignominiosam mortem à ducibus proposi-
"tam iis qui signa non receperint: alii vero,
"facta in hosticum irruptione, fluminum
"pontes, qua transierant, ruperunt, ut *mili-*
"tibus de fuga cogitantibus spe salutis sub-
"lata, audaciam & robur in præliis infere-
"rent: alii vero, tentoriis & impedimentis
"crematis, necessitatem suis imposuerunt ex
"hostico capiendi ea omnia, quibus indige-
"rent. Omitto sexcenta alia ducum audacia
"facinora & consilia, quæ & memoriæ sunt
"prodita, & ipsa experientia accepimus, ob
"quæ nullus unquam, qui spe frustratus fu-
"isset, pœnas dedit. Nisi forte vestrum aliquis
"me accuset, quod, aliis manifesto exitio ob-
"jectis, ipse extra periculum fuerim. quod si
"cum cæteris in acie sum versatus, & postre-
"mus ex prælio excessi, & ejusdem fortunæ
"cum aliis particeps fui, quamnam injuriam
"facio? atque hæc quidem de me ipso dixisse
"sit satis. ¶ De senatu vero & patriciis (quo-
XXXII. "niam vestrum in eos commune odium, quod
"ob impeditam agrorum divisionem conce-
"pistis, me quoque non sine gravi dolore
"tangit, quod ne ipse quidem accusator dissi-
"mulavit, verum bonam meæ accusationis
IXXX "partem in hoc consumpsit) paucis apud vos
"dicere volo. Dicam autem libere, ‡ alioqui
"enim nec ego possem dicere, nec vobis au-
"dire conduceret. Præter jus & fas, * Quiri-
"tes, facitis, qui pro tot tantisque beneficiis

"στρατηγῶν γίνοιτ' ἂν ἐπιεικὴς, ἀπιστείαν δὲ τῷ στρατηγεῖν,
"ἢ ἀφροσύνην, ὅτι κίνδυνον ὑπέμεινα ὃν ἀναγκαῖον, ὅτι †
"χάρακα τῶν πολεμίων ἀσάμενος, βούλομαι ἐγὼ περὶ τούτου
"λόγον ὑπέχειν, προχειρότερον μὲ τοῦτο ἔχειν εἰπεῖν, ὅτι ὃ
"μὲ ὀφείλω τοῖς νομοθύταις, πάνυ ῥᾴδιον ἢ παντὸς ἀν-
"θρώπου· ὃ δὲ πρὸς ἀλλοδαποὺς πρόσχημα κακοῖς, χα-
"λεπὸν ἢ ὀλίγων ἢ ὅτι οὐχ ὅσιον τὰ γιγνόμενα φαίνεται
"ὁποῖά ἐστιν, ὅτου ἢ τὰ μέλλοντα ὁποῖα ἔσται· ἀλλ' ἐκεῖνα
"μὲ ᵇ αἰσθήσει ἢ πάθει καταλαμβανόμενα, ταῦτα δὲ
"μαντείαις ἢ δόξαις εἰκάζομεν, οἷς πολὺ ὃ ἀπατηλόν-
"ἢ ὅτι ῥᾷον ἀπαίτων ἐστὶ λόγῳ σφαλῆναι πολέμου, ἔξω
"τοῦ δεινοῦ ᶜ γενόμενα, ὃ ποιοῦσιν οἱ κατηγοροῦντες ἐμοῦ.
"ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἀφῶ, φέρε πρὸς θεῶν, εἰπάτέ μοι, πό-
"τερος ἢ ᵈ πρῶτος ἐγὼ φαίνομαι βιασόμενος φρούριον ἐπιβα-
"λόμενος, ἢ πρὸς ὑψηλὰ χωρία τοὺς δυνάμεις ἀγαγών; ἢ
"πολλῶν μετ' ἄλλων ὑμετέρων στρατηγῶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν κα-
"τώρθωσαν, τοῖς δὲ οὐκ ἐχώρησεν ἡ πεῖρα κατὰ νοῦν; τί δή-
"ποτ' οὖν τοὺς ἄλλους ἀφέντες, ἐμὲ κρίνετε, εἰ ταῦτα ἀ-
"στρατηγήτως καὶ ἀφρονέστερον ἅπαντα νομίζετε; πόσα δὲ ἄλ-
"λα τούτου τολμηρότερα ᵉ τοῖς ἡγεμόσιν ἦλθεν ὅτε νῦν
"πρᾶξαι, ὅταν ὁ ἀσφαλὴς καὶ λελογισμένος ἥκιστα οἱ
"καιροὶ δέχονται; ᶠ ἃ μού γε τοὺς ᵍ σημαίας ἁρπάσαν-
"τες τῶν σφετέρων, ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα τοῖς
"βλακεύσι καὶ ἀποδειλιῶσιν ἐκ τῆς ἀναγκαίας ὠδῖ-
"νι τὸ ʰ ἔμψυχον, ὀπτεμένοις ὅτι τοὺς μὴ ἀνασώσαν-
"ται τὰ σημεῖα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεῖ σὺν αἰσχύνῃ
"ἀποθανεῖν· οἱ δὲ, εἰς τὴν τῶν πολεμίων χώραν ἐμβαλόν-
"τες, ἔλυσαν τὰ ζεύγματα τῶν ποταμῶν ὡς διέβησαν, ἵνα
"τοῖς φεύγειν διανοουμένοις ἄπορος ἡ τῆς σωτηρίας ἐλπὶς
"φανεῖσα, θάρσος παρασκευάσῃ μένουσι τὰς μάχας· οἱ
"δὲ, τὰς σκηνὰς καὶ τὰ σκευοφόρα καταλαβόντες, ἀπέ-
"κλῃσαν τοῖς σφετέροις ἐκ τῆς πολεμίας ὅσων δέοιτο
"λαμβάνειν. ἐῶ τἄλλα μυρία ὅπλα λέγειν, καὶ ὅσα τολμηρὰ
"ⁱ ἔργα καὶ ἐνθυμήματα ἕτερα στρατηγῶν, ἱστορίᾳ τε καὶ πείρᾳ
"παραλαβόντες ἔχομεν, ἐφ' οἷς οὐδεὶς πώποτε τῆς ψευδέ-
"των ἐλπίδος ὑπέσχε δίκας. εἰ μὴ ἄρα ἔχει τις ὑμῶν αἰ-
"τιάσασθαί με, ὅτι προβαλὼν τοὺς ἄλλους εἰς πρῶτον ὄλε-
"θρον, αὐτὸς ἔξω τοῦ κινδύνου τὸ σῶμα εἶχον. εἰ δὲ μὴ, πάντων
"τε ἐξηπατζόμην, καὶ τελευταῖος ἀπηλλαττόμην, καὶ τῆς αὐτῆς
"τοῖς ἄλλοις μετεῖχον τύχης, τί ἀδικῶ; καὶ περὶ μὲν ἐμοῦ
"ταῦτα ἱκανὰ εἰρήσθω. Περὶ δὲ βουλῆς καὶ τῆς πατρικίων,
"ἐπειδὴ ὃ κοινὸν ὑμῖν μῖσος, ὃ διὰ τὴν κωλυθεῖσαν κλῆρο-
"ποιίαν ἔσχε, καὶ ἐμὲ λυπεῖ, καὶ οὐδὲ ὁ κατήγορος αὐτὸ ἀπεκρύ-
"ψατο, ἀλλὰ μέρος οὐκ ἐλάχιστον ἐποιήσατο τῆς ἐμῆς κατηγο-
"ρίας, βούλομαι βραχέα εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς. ἴσως δὲ μὴ
"παῤῥησίας ὁ λόγος ἄλλως ἢ ὅτε ἂν ἐγὼ δημαγωγῶν λέ-
"γειν, ὅτε ὑμῖν ἀκοῦσαι συμφέρει, ἢ δίκαια ποιεῖτε, ὅτε ὀ-
"ρθά, ὦ δημόται, τῆς μὲν εὐεργεσίας, ἃς εὑρέσθε παρὰ

τῆς

a Ὑπεχῶν ὑμῖν Var. b Αἰσθήσει Var. c Βεβιασόμενος Var. d Optime in Cod. Var. πρῶτος ὑμῖν ἐγὼ φαίνομαι βιασόμενος φρούριον ἐπιβαλόμενος. e Τοῖς ἡγεμόσιν ἴσως πρᾶξαι Var. f Respicit ad Aquilii factum, quod supra expositum, p. 512. v. 9. g Σημαίας Var. h Εὔψυχον Var. quod Sylburgio placuisse video. i In Ed. Steph. nulla copula inter ἔργα & ἐνθυμήματα. Lapsu eam ante ἕτερα sublatam hic ponere maluit. sic enim vertit; quæcunque audacia opera aliasque cogitationes ducum &c. Sylb. * Παρασκευάσθαι πρᾶγμασι καλοῖς non est simpliciter, res præclaras aggredi, sed aggredi conjiciendo se in apertum periculum. q. d. πρᾶγμα καλὸν ἐγχειρῆσαι πρᾶγμασι καλοῖς. Port. † Vel potius, me in judicium vocatis. nondum enim illum damnarant. ac pro damnare potius, κρῖναι quam κρῖναι dicunt. Dalecam vertit, me judicasti. Port. ‡ Vel potius, neque enim aliter quam libere verba facere possem. Port. ¶ Ad verbum, & populares mei,

a Σπουδὴν

"τῆς βυλῆς, πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, οὐκ εἰδότες αὐ-
"τῇ χάριν οὐδὲν ἀμοιβὴν ὑμῖν ἐξ ὧν συνεχωρήθητε
"μεγάλα βλάπτειν ἂν δοκοῦσι, καὶ φθονοῦσιν ὑμῖν, ἀλλὰ
"τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ὁρῶσιν ἀναλώθη, τοῦτο δ' ὀρ-
"γῆς λαμβάνοντες. ἔδει δ' ὑμᾶς μάλιστα μὲν ὡς ἀπὸ τῆς
"κρατίστης τοῦ βουλεύματος αὐτῆς γενόμενα, καὶ ὅτι πᾶ
"πάντων ἀγαθῶν δεχομένους, ἀποδέχεσθαι· εἰ δὲ ἀ-
"δυνατοῖτε ὑπὸ καλλοῦς αὐτῶν ἀσύμφορον ὑπεθυμίαν λογισμῷ
"σώφρονι, μᾶλλον τῷ πείθειν ἢ αὐτοῦ ἀξιοῦν τυγχάνειν,
"ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ βιάζεσθαι. αἱ γὰρ ἑκούσιοι δωρεαὶ τοῖς
"τε προσθήκοις ἡδέως ἢ προσκεκομένοις εἰσὶ, καὶ τοῖς λαμ-
"βάνουσι βεβαιότεραι ἢ μὴ τοιοῦτον. ὃ μὰ τοὺς θεοὺς οὐ
"λογίζεσθε ὑμεῖς, ἀλλὰ κινήθητε καὶ ἀγριαίνεσθε, ἵνα
"δὲ ἐλάχιστον χρόνον ἡ ἡσυχία καὶ γαλήνη διακεῖσθε ἢ
"πόλιν ἔστε. τοιγάρτοι πάρεστιν ἡμῖν κρεῖττονα ἡγεῖσθαι
"ἢ εἰρήνης τὸν πόλεμον· ὅταν μέν γε πολεμῶμεν, τοὺς
"ἐχθροὺς κακῶς ποιοῦμεν· ὅταν δὲ εἰρήνην ἄγωμεν, τοὺς φί-
"λους. καὶ τοιγὰρ δικαίως βέβαια τὰ βουλεύματα ἡ συνε-
"δρίς καλεῖ καὶ συμφέροντα ἡγεῖσθαι εἰκότως), ὁπότερ' ὀρθῶς, τί δ'
"καὶ καὶ τοῦτο ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ὑπολαμβάνετε εἶναι); εἰ δὲ μηδὲν
"ἁπλῶς τοῦδε δέοντας τοῦ βουλὴν οἴεσθε φρονεῖν, ἀλλ'
591 "αἰσχρῶς καὶ κακῶς τοῦ πόλιν ὑπειροπεύειν, τί δή ποτε
"καὶ μεταστήσαντα αὐτοῦ ἀθρόαν, αὐτοὶ ἄρχετε καὶ βου-
"λεύετε, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας πολέμους ἐκφέρετε, ἀλλὰ
"παρασκευάζετε αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὰ διαλύετε τοὺς ὑπατικοὺς
"φάτνας ἀναπαύοντες ἐν ταῖς δίκαις; ἅμεινον γὰρ ἦν ὑμῖν ἅπα-
"σιν ἡμῖν κοινὴν πολεμεῖσθαι, ἢ καθ' ἕνα ἕκαστον ἰδίαις συ-
"κοφαντεῖσθαι. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑμεῖς αἴτιοι τούτων, ὥσπερ ἔφην,
"ἀλλ' οἱ συκοφάντοντες ὑμᾶς δημαγωγοί, οὔτε ἄρχεσθαι
"ὑπομένοντες, οὔτε ἄρχειν εἰδότες. καὶ ὅσον μὲ ὑπὸ τῆς τύ-
"χων ἀφροσύνης τε καὶ ἀπειρίας, πολλάκις ἂν ὑμῖν τόδε σκά-
"φος ἀνετράπη· νῦν δὲ τὰ τούτων σφάλματα ἐπανορθῶ-
"σαι, καὶ ὑπὸ αὐτοῦ ἀκύμονά ἐστι βουλή. ταῦτα εἴτε ἡδέα ἐστὶν
"ὑμῖν ἀκοῦσαι, εἴτε ἀνιαρά, μετὰ πάσης ἀληθείας εἰρῆσθαί μοι
"καὶ τετόλμηται· καὶ μᾶλλον αἱρεῖμαι ἂν παῤῥησίᾳ συμ-
"φορᾶσι καλοῖς ὑμῖν τῇ πόλει ἀποθανεῖν, ἢ τὰ πρὸς ἡδο-
"νὴν λέγων ὑμῖν σεσῶσθαι.

Τοιούτους εἰπὼν λόγους, καὶ οὔτε πρὸς ὀλοφυρ-
μοὺς καὶ ἀνακλαύσεις τῆς συμφορᾶς τραπόμενος, οὔτε ἐν δέήσεσι καὶ προσκυλισμοῖς ἀχθηνοῖς ταπει-
νὸς φανεὶς, οὔτε ἄλλῳ ᵉ ἀγενεῖ ἀθέσμῳ ᶠ ἐπιδεί-
ξασθαι ὑδεμίαν, παρέδωκε τὸν λόγον τοῖς συνα-
γορεύειν ἢ μαρτυρεῖν βουλομένοις. πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλ-
λοι ᵍ παρόντες ἀπέλυον αὐτὸν τῆς αἰτίας, μάλιστα
δὲ Οὐεργίνιος ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπατεύσας χρό-
νον, καὶ τῆς νίκης αἴτιος εἶναι δοκῶν· ὃς οὐ μόνον ἀ-
ναίτιον αὐτὸν ἀπέφαινεν, ἀλλὰ καὶ ὡς κράτιστον ἀν-

"à senatu in vos collatis, nullam ipsi grati-
"am habeatis; sed si quid, quod non nisi
"cum magno reip. damno concedi potuisset,
"(non quod vobis invideret, sed reip. com-
"modis prospiceret) vestris precibus denega-
"rit, iniquo animo feratis. atqui debueratis
"maxima animi alacritate ejus consulta, ut ab
"optimo animo manantia & pro communi
"omnium bono facta, accipere, & à vestro
"studio absistere: aut, si damnosam cupidi-
"tatem sana ratione cohibere non poteratis,
"suadendo, non autem vim afferendo, postu-
"lare ut illa ipsa vobis concederentur. nam
"voluntaria dona & donantibus sunt jucun-
"diora quam ea quæ extorquentur, & ipsis
"accipientibus firmiora, quam illa contraria.
"Quod vos, per deos, non consideratis; sed,
"commoti ac efferati, ne momentum quidem
"temporis civitatem quiescere & tranquillam
"esse finitis. Quare censendum est nobis bel-
"lum pace præstantius; si quidem bello ini-
"micos, pace amicos maleficiis afficimus. At-
"qui, Quirites, si omnia senatusconsulta ho-
"nesta & utilia (ut revera sunt) putatis, quin
"hoc quoq; unum ex illis esse existimatis? sed
"si senatum de nullis rebus, quæ sunt curan-
"dæ prorsus, cogitare putatis, sed turpiter &
"male administrare remp. cur non potius eo
"toto amoto, magistratus ipsi capessitis, &
"consultatis, & bella pro imperio *hostibus* in-
"fertis; sed eũ circumciditis, & paullatim con-
"sumitis, nobilissimum quemque judiciis tol-
"lentes? satius enim esset nobis omnibus si-
"mul bellum à vobis fieri, quam unumquem-
"que privatim calumniis appeti. Verum (ut
"dixi) vos horum *malorum* non estis auctо-
"res; sed ii qui suis concionibus plebem du-
"ctant & vos perturbant, nec imperium fe-
"rentes, nec imperare ipsi scientes. Et quan-
"tum in istorum dementia & imperitia est,
"jam sæpe hæc navis vobis fuisset subversa.
"nunc vero qui eorum errores corrigit, &
"remp. erigit atque vobis incolumem præstat,
"est hic ipse senatus, qui pessime apud eos
"audit. Hæc sive vobis auditu jucunda sunt,
"sive molesta, verissime dicere sum ausus; &
"mallem ob meam dicendi libertatem reip.
"utilem mori, quam ad vestram voluntatem
"loquendo servari.

¶ Hac oratione usus, neque ad lugendam ac deplorandam suam calamitatem versus, nec ad deprecationes & † indecoras volutationes se demittere conspectus, nec ullo alio signo hominis non generosi dato, iis qui sibi vel patrocinari vel testimonium dicere vellent, dicendi vices concessit. Tunc igitur cum multi alii qui aderant eum illo crimine absolverunt, tum vero præcipue Virginius qui eodem tempore consulatum gesserat, quique victoriæ auctor fuisse videbatur: qui non solum alienum eum à culpa pronunciavit, sed etiam ut

virum

Pir. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76. 4. V. C. Ca. 279. Var. 481.

XXXIII.

a Σπουδὴν hîc vocat quod in sequenti membro ἐπιθυμίαν dicit, *cupiditates*, quæ studiorum sunt incitamenta. *Sylb.* b In *Cod. Vat.* ἀπὸ κλύζεσθαι ὑμᾶς ὑπὸ τῶν ἐξ ἀνηκόου ἀνέμων ἐπιφερομένων ἀπ' ἀμφοῖν ἄκραιν ἐπ' ἄλλοις ἐπαναβαινόντων ἀναπαύσασθαι τε καὶ ἔχειν. atque ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit; *à ducibus multitudinis, tanquam mare à ventis, aliis super alios insurgentibus, permoti efferari.* c Illa καλὰ καὶ non agnoscit *Vat.* d Verbum ἂν omittit *Vat.* & commode satis abesse potest. e Ἰδίᾳ *Vat.* f *Lapus* legit εἰ ὀρθῶ πειθόμενοι ὑμῖν τῇ πόλει, *in recto vobis exhibens civitatem.* sed convenientior mihi quidem videtur lectio, εἰ ὀρθῶ πειθόμενοι ὑμῖν τῇ πόλει λέγεν, vel εἰ ὀρθὸν πειθόμενοι ὑμῖν τοῦ πόλει. ad quam posteriorem lectionem respicit *Glenius. Sylb.* g Si ἀγενεῖ [ut in *Cod. Vat.*] malis, non repugnabo. *Sylb.* h Ἀναδείξασθαι *Vat.* i Πλείονι præfert *Porus.* k *Val.* à vestris cupiditatibus, quas explere tanto studio contenditis. *Pors.* † Προσπολιερεῖς intelligere videtur de iis, qui ejus cui supplicant genibus se advolvunt. *Port.*

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 473. Olymp. 76 ¼. U. C. Cal. 279. U. C. Var. 281.

virum rei militaris peritissimum, & ducem sapientissimum ab omnibus laudari ac honorari æquum esse censebat. addiditque, si hoc bellum feliciter confectum existimarent, ambobus sibi gratiam habendam; sin infeliciter, ambos ex æquo mulctandos. nam & consilia & facta, & fortunæ casus sibi communes fuisse. Non solum autem ejus oratio; sed etiam omnibus in rebus spectata vitæ probitas *homines* movebat: aderat præterea (quod maximam miserationem concitavit) vultus habitusque ipsis affectibus respondens, qualis esse solet illorum, qui atrocia mala vel jam perpessi vel perpessuri sunt; ita ut etiam cæsorum necessarii, & qui implacabiles videbantur, auctori suæ calamitatis se mitiores præstarent, iramque deponerent, ut *re ipsa* declararunt. nam, populo in suffragia misso, omnium suffragiis est absolutus. Periculum igitur, in quod Servilius inciderat, hunc habuit exitum.

XXXIV. *Expeditio in Hetruriam.*

¶ Non multo post Romanorum exercitus in Hetruscos alterius consulis P. Valerii ductu est profectus. Rursus enim Vejentium exercitus coactus est, cui Sabini se adjunxerunt, qui quum aliquamdiu se ad illam belli societatem addere reformidassent, quod illi res quæ fieri non poterant affectarent, tunc, quum cognovissent Menenium profligatum, & præsidium in proximo urbi monte communitum, rati vires pop. Rom. afflictas, animosque ejus fractos contusosque, missis ingentibus copiis Hetruscos juverunt. Vejentes vero, & suis & Sabinorum copiis recens adductis freti, à cæteris Hetruscis auxilia exspectantes, parati erant Romam ipsam petere cum majore sui exercitus parte, sperantes nullum secum congredi ausurum: sed se è duobus alterum facturos, aut urbem vi expugnaturos, aut fame confecturos. Sed Valerius eorum conatum prævenit, dum illi adhuc cunctabantur, & sociorum tardantium auxilia exspectabant, ipse cum lectissimo Rom. juventutis robore, & sociorum copiis, non palam, sed quam occultissime potuit, egressus, ut eos lateret. Nam circiter vespertinum crepusculum productis ex urbe copiis, & trajecto Tiberi, non procul ab urbe castra posuit. Deinde circiter mediam noctem excitatum exercitum acie instructa duxit; &, ante quam dies illucesceret, altera hostium castra est adortus. Bina enim erant castra seorsum posita, nec magno intervallo inter se distantia; una Hetruscorum, altera Sabinorum. Sed prius ad Sabinorum castra admotis copiis, cum plurimi adhuc sopiti essent, nullaque custodia satis firma in ipsis castris esset, quod in pacato agro nihil minus quam hostem timerent, de quo nullum nuncium acceperant, his primo impetu potitur. Ibi alii in ipsis cubilibus adhuc decumbentes jugulati sunt; alii, recens surgentes, & se armantes; alii, jam armati, sed passim & nullo ordine repugnantes; plurimi vero, ad altera castra fugientes, ab equitibus intercepti perierunt.

δρῶν τὰ πολέμια καὶ σεμνηῶς φρονεῖν ἐπαινεῖσθαι, ὑπαρχεῖσθαί τε χρὴ τιμᾶσθαι ὑπὸ πάντων ἀξίως ἔφη δεῖν, εἰ μηδὲν ἀγαθὸν οἴοιτο τέλος εἰληφέναι τὸν πόλεμον, ἀμφοτέροις σφίσι τὸ χαίρειν εἰδέναι· εἰ δὲ πονηρὸν, ἀμφοτέρους ζημιῶν. καιρὰ γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ βουλεύματα καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰς ἐκ τοῦ δαιμονίου τύχας γεγονέναι· ἐν δὲ οὐ μόνον τὸ λόγου τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος πιστὸν, ὃν ἅπασιν ἐξητασμένον ἔργοις ἀγαθοῖς. τοιούτῳ δὲ τότε, ὁ πλέων τοῦ ζῆν οἰόμενος οὐκέτι, ὄψεως σχῆμα συμπαθὲς, ἅτε τοῦτ' αὐτὸς τὸ πεπονθὼς, ἢ μέλλων τοῦ πάσχειν τὸ δεινὸν φιλεῖ. ὅθεν καὶ τοὺς προσπίπτοντας τοῖς ἀπολλυμένοις καὶ δακρύοντας ἀδιαλλάκτως ἔχειν τοὺς τὸν ἅπαντα σφίσι συμφορᾶς, μαλακωτέρους γενέσθαι καὶ ἀποθέσθαι τὴν ὀργὴν, ὃν ἐδήλωσαν. ἀναδοθεισῶν δὲ τῶν ψήφων, ἔθεμις τῷ ἀρχῷ καλεῖν ἐφίστατο. ὁ μὲν οὖν τοῦ Σερβιλίου κατάλογον κάνδυλον ποιούμενος τέλος ἔτυχε.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ στρατιὰ Ῥωμαίων ἐξῆλθεν ἐπὶ Τυῤῥηνούς, αἰσθομένους ἅμα τοῦ ὑπάτου, πλοῖα δώδεκα λεγίωνι σιτώσῃ δοῦναι κελεύσαντος τοῦ δήμου τοὺς Οὐιεντανῶν δυνάμεις, τὰ δὲ τῶν Σαβίνων, οἳ πάλαι ἀκηδῶς αὐτοῖς συνῆραν τὸν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐφιεμένοις, τότε, ἐπειδὴ τὸν τε Μενηνίου φυγὴν ἔγνωσαν, καὶ τὸ ἐπιτείχισμα τὸ πλησίον τῆς Ῥώμης ὄρους, τετραπεδωδῶς νομίσαντες τάς τε δυνάμεις Ῥωμαίων καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἠτιμῶν, συνελάμβανον τοῖς Τυῤῥηνοῖς πολλὴν ἀποστέλλοντες δύναμιν. οἱ δὲ Οὐιεντανοὶ τῇ τε σφετέρᾳ δυνάμει θαῤῥοῦντες καὶ τῇ Σαβίνων νεωστὶ ἐπιῤῥοῇ, τάς τε δὴ τῶν ἄλλων Τυῤῥηνῶν ἐπικουρίας προσμένοντες, προθυμίαν εἶχον ὅπως τῆς Ῥώμης ἐλάσσονι τοῦ πλείονι τῶν σφετέρων στρατιᾶς, ὡς ἑδραίως αὐτοῖς ὁμόσε χωρήσοντος, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ ἐκ τειχομαχίας αἱρήσοντες τὴν πόλιν, ἢ λιμῷ καλεργασόμενοι. ἔφθασε δὲ τοῦ ὁπλοχείρησιν αὐτοὺς Οὐαλέριος, ὃς ἔτι ἐμέλλον ἐκεῖνοι, τὰς ὑστερίζοντας συμμαχίας ἀνέμενον, αὐτὸς ἀγαγὼν Ῥωμαίων τὸν κρατιστον ἀκμὴν, καὶ ὃ δὴ τοῦ συμμαχικὸν ὀπτικώτατον, ἐκ τοῦ φανερῶς ποιησάσθαι τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ὡς μάλιστα λήσας αὐτοὺς ἔμελλε προελθὼν δὲ ἐκ Ῥώμης δεῖλην ὀψίαν, καὶ διαβὰς τὸν Τίβερν, ἀπὸ μακρὰν ἀποσχὼν τοῦ πόλεως, καλλίστροπον ἔδυσε. ἔπειτα ἀναστήσας τὸν στρατιὰν μέσας νύκτας ἦγεν ἐπὶ τάξει καὶ τὴν ἡμέραν γενέσθαι, θατέρῳ κέρατι τοῦ πολεμίου προσβαλεῖν. δύο δὲ ἦσαν στρατόπεδα, χωρὶς μὲν ὁ Τυῤῥηνῶν, ἕτερον δὲ ὁ Σαβίνων, ἀπὸ διὰ μακροῦ ἀλλήλων ἀπέχοντα. τὸ πρότερον δὲ προσβαλὼν τοῦ δύναμιν τῇ Σαβίνων στρατοπεδείᾳ, καθυπνωκέναι ἔτι τοὺς πλείστους, καὶ ὅπλων ὅσοι ἀξιόλογοι φυλακῆς, οὐδὲ φιλίᾳ τε γῇ καὶ ἐπὶ πολλὴν ὑπεροψίαν τοῦ πολεμίου ἀδεῶς ἀγγελλομένων, ἐξ ἐφόδου κατὰ κράτος τούτους ἀνεῖλε. τοῦ δὲ ἀνθρώπους οἱ μὲν ἐν ταῖς κοίταις ἔτι ὄντας κατέσφαξε, οἱ δὲ ἀνιστάμενοι ἀρτίους καὶ τὰ ὅπλα ἐνδυόμενοι, οἱ δὲ ἀσπλισμένοι μὲν, ἀτρόπους δὲ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἀμυνόμενοι, οἱ δὲ πλεῖστοι φεύγοντες ὅτι τοῦ ἕτερον χάρακα, ὑπὸ τοῦ ἵππου κατὰ λαμβανόμενοι, διεφθάρησαν.

Τῷ-

a Οὐδεμίαν φυλὴν Vat. quo modo & *Lapus*, dum vertit, *nulla enim tribus condemnavit*. b Δυσὶ μόνοις τοῖς Ῥωμαίων Vat. c Δυσὶν μονονδὶ τοῖς τῇ Vat. d Τῇ πλοίων Vat. e Δυοῖν θάτερον Vat. f In Cod. Vat. ὁ Οὐαλέριος. g Omissa hîc præpositio ἀπὸ, (quo loquendi genere alibi utitur) vel mutato casu legendum μέσης νυκτὸς. *Lapus* vertit, *de media nocte*. Sylb. h Εἰσὶ Gallæ Vat. i Ἑτέρωθι δὲ Vat. k Γίνεται αὐτῶν ἁγωνιστὴς Vat. l Vel tropica locutio est, vel legendum ἀνιῶν, ut *Lapus* quoque vertit, *deprehensi ab equitibus*. Sylb.

a Omittit

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλόντος τοῦ τῶν Σαβίνων χάρακος, ἦγε τὴν δύναμιν ὁ Οὐαλέριος ὅπῃ τὸ ἕτερον, ἔνθα ἦσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ χωρίον τε πάνυ [b] ὀχυρὸν κατειληφότες. λαθεῖν μὲν οὖν οὐκέτι ἐνεδέχετο τοὺς πολεμίους τὸν χάρακα· ἡμέρα τε γὰρ ἤδη λαμπρὰ, καὶ τῶν Σαβίνων οἱ φεύγοντες ἀπήγγελλον τοῖς Τυρρηνοῖς τήν τε αὐτῶν συμφορὰν καὶ [c] τὴν ἐπ' ἐκείνοις· ἀναγκαῖον δὲ ἦν οὐκ ἄκριτον τοῖς πολεμίοις συμφέρεσθαι. γίνεται δὲ μάχη τοιάδε, πάσῃ προθυμίᾳ τῶν Τυρρηνῶν ἀγωνιζομένων περὶ τῆς παρεμβολῆς, ὀξεῖα μάχη καὶ φόνου ἀμφοτέρων πολλοῦ, ἰσόρροπός τε καὶ μέχρι πολλοῦ ταλαντευομένη τῇδε κἀκείσε· τέλος δὲ ἡ κρίσις τοῦ πολέμου. ἔπειτα ἐνέδοσαν οἱ Τυρρηνοὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξωθούμενοι ἵππων, καὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὸν χάρακα. ὁ δὲ ὕπατος ἠκολούθει καὶ ἐπειδὴ πλησίον [d] ἐγίνετο τῶν ἐρυμάτων· ἦν δὲ φαύλως κατεσκευασμένα, καὶ τὸ χωρίον, ὥσπερ ἔφην, οὐ πάνυ ἀσφαλές· [e] προσέβαλλε δὲ πολλαχῇ πολλὰ μέρη, τό τε λοιπὸν ἐκείνης τῆς ἡμέρας μέρος ὁπλαλαμπρῶν, καὶ οὐδὲ τὴν ὑστεραίαν νύκτα ἀναπαυσάμενος. οἱ δὲ Τυρρηνοὶ, ταῖς συνεχέσι κακοπαθείαις ἀπειρηκότες, ἐκλείπουσι τὸν χάρακα τάδε τὸ ὄρθρου· καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν [f] Ἔφεσον, οἱ δὲ εἰς τοὺς πλησίον ὕλας ἐσκεδάσθησαν. γενόμενος δὲ ἐν τούτῳ ὁ χάραξ ἐγκρατὴς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἀνέπαυσε τὴν στρατιάν· τῇ δὲ ἑξῆς [g] τὰ λάφυρα, ὅσα ἐκ ἀμφοτέρων [h] εἵλκυσε τὸ στρατόπεδον, διένειμε τοῖς ἀγωνισαμένοις, πολλὰ ὄντα, καὶ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τοῖς εἰωθόσιν ἐκόσμει στεφάνοις. [i] ἦν δὲ ὁ κρατήσας πάντων ἀγωνίσασθαι δόξας, καὶ πεφάλωθος τῶν Οὐϊεντανῶν δύναμιν, Σερβίλιος ὁ τῷ πρότερον ὑπατεύσας ἔτει, καὶ τὸ ὅτι οὐ δήμου δίκην ἀποφυγὼν, προσβουλὴν τότε τῷ Οὐαλερίῳ συμπεμφθεὶς, καὶ ὅτι τῇ ἀρετῇ τῇδε τὰς νομιζομένας ἐπὶ μείζοσι τούτων Ῥωμαίοις δωρεὰς ἔτος ἦν ὁ πρῶτος ἐκενεγκάμενος. μετὰ ταῦτα τὰς τῶν πολεμίων σκυλεύσας νεκρὰς ὁ ὕπατος, καὶ τὸν ἴδιον ταφὰς ποιησάμενος, [k] ἐξῆγε τὴν δύναμιν, καὶ πλησίον τῶν Οὐϊεντανῶν [l] χώρας κατασήσας, [m] προεκαλεῖτο τοὺς ἔνδον. ὡς δὲ οὐδεὶς ἐξῄει μαχούμενος, ἄπορον ὁρῶν χρῆμα ἐκ τειχομαχίας αὐτοὺς ἑλεῖν, ἐκρυὲν σφόδρα ἔχοντας πόλιν, καὶ γῆς αὐτῶν πολλὴν καταδραμών, εἰς τὴν Σαβίνων ἐνέβαλε. λεηλατήσας δὲ κἀκείνην ἔτι ἀκέραιον οὖσαν ὅτι πολλὰς ἡμέρας, καὶ βαρεῖαν ἤδη τὴν ἀποσκευὴν ἔχων τῆς ὠφελείας, [n] ἀπῆγεν οἴκοι τὴν δύναμιν· καὶ αὐτῷ ὁ μὲν δῆμος πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως ὅλης ἐστεφανωμένος ὑπήντα, λιβανωτοῖς τε θυμιῶν καὶ πάροδον, καὶ κρατῆρι μελικράτου κεκραμένοις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν· ἡ δὲ βουλὴ τὸν θρίαμβον πομπὴν ἐψηφίσατο. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Γάϊος Ναύτιος, ᾧ προσέκειτο κατὰ κλῆρον ἡ τῶν συμμάχων Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων φυλακὴ, βραδυτέραν ἐποιήσατο τὴν ἔξοδον ὅτε ὀκνίᾳ, ὅτε ὄκνῳ τοῦ κινδύνου κρατηθείς, ἢ δι' ἀσθένειαν τοῦ πρὸς Οὐϊεντανοὺς πολέμου κρείσσονα, ἵνα, ἐάν τι συμβῇ πταῖσμα τῶν ἐκεῖ στρατιᾶς, ὁ ἑτοίμως τῆς ὑπαρχούσης τῇ πόλει συμπορίσας δυνάμεως, ἢ καλύσῃ τοὺς πολεμίους εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν, ἐάν, ὥσπερ οἱ πρότερον ἐλάσαντες ἐπὶ Ῥώμην, ἐπιβῇ

¶ Hoc modo captis Sabinorum caſtris, Valerius cum copiis contendit ad altera caſtra, in quibus erant Vejentes, qui locum non valde munitum occuparant. Qui autem ad ea caſtra accedebant latere amplius non poterant. jam enim dies clara erat, & Sabini, qui fugerant, Hetruſcis ſuam cladem, & *ſimilem* ipſis imminentem nunciaverant. neceſſe [a] igitur fuit ut acriter cum hoſtibus pugnarent. Mox igitur, Hetruſcis pro caſtris omni ſtudio dimicantibus, acre prælium committitur, cum magna utrorumque ſtrage; & diu ancipiti marte, nunc huc nunc illuc inclinante victoria, pugnatum eſt. Tandem Hetruſci, à Rom. equitatu expulſi, loco ceſſerunt, & in caſtra ſe receperunt. At conſul eos ſequebatur, & quum ad munitiones acceſſiſſet, (erant autem male exſtructæ, & locus, ut dixi, non valde tutus) eas multis partibus oppugnare cœpit, per reliquum illius diei ſpatium continuato labore, & ne in ſequenti quidem nocte intermiſſo. Hetruſci vero, continuis malis fracti, circa diluculum caſtra deſeruerunt: & alii in urbem fugerunt, alii in proximas ſylvas ſunt diſperſi. His quoque caſtris potitus, illum diem exercitus quieti dedit: poſtridie vero prædam, quam ex utriſque caſtris ceperat, militibus diviſit, quæ magna erat: & eos qui in prœliis fortiter ſe geſſerant, de more militaribus coronis ornavit. Servilius autem, ſuperioris anni conſul, & nuper populi judicio abſolutus, tunc vero legatus Valerio datus, omnium fortiſſime dimicaſſe & Vejentium copias profligaſſe vitus eſt: & ob hanc fortitudinem hic primus præmia, quæ apud Romanos maxima habentur, retulit. Conſul deinde, ſpoliatis hoſtium cadaveribus, & ſuis ſepultis, copias eduxit; iiſque ad Vejorum mœnia admotis, pugnæ poteſtatem oppidanis fecit. Sed quum nullus ad certamen prodiret, difficile eſſe videns eos expugnare, quippe quod urbem munitiſſimam haberent: excurſionibus per bonam eorum agri partem factis, in agrum Sabinum irrupit. Illum quoque, adhuc intactum, per multos dies populatus, copias magnis impedimentis & præda jam onuſtas reduxit: eique venienti populus longe ab urbe obviam coronatus proceſſit, & thus ei tranſeunti adolens, & exercitum poculis mulſi excipiens. Senatus vero ei triumphum decrevit. Alter vero conſul, C. Nautius, cui ſorte obvenerat ſociorum & Latinorum atque Hernicorum cuſtodia, aliquamdiu diſtulit profectionem: non ob conſilii inopiam, nec periculi formidine deterritus, ſed belli Vejentani incertum eventum exſpectans; ut ſi quam cladem ille exercitus forte accepiſſet, reip. præſto eſſet aliquis exercitus jam coactus, qui hoſtes ab irruptione in agrum faciendi prohiberet, ſi qua loca (ut jam ante fecerant qui Romam petierant) contra urbem muni-

XXXV. *Pet. Jul.* 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76¼. *V. C.* 279. *Var.* 281.

Valerius de Vejentibus & Sabinis triumphat.

a Omittit *Vat.* b Ἐχυρὸν *Vat.* c Poſt ἐκείνοις ſubaud. particip. ἐπιλαμπόμενον, vel aliud ſimile. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τὸν ἐπ' ἐκείνοις ἄλαστον, *incurſum in illos hoſtium*, ut vertit *Lapus.* d Ἐγίνετο *Vat.* e Προσέβαλλε *Vat.* f Forſan rectius ἔφευγον, eodem ſcilicet tempore quo mox ſequitur ἐσκεδάσθησαν. *Sylb.* g Τά τε λάφυρα *Vat.* h Εἵλκυσε *Vat.* i In *Cod. Vat.* ἡ δὲ κεφαλὴ τῶν &c. k Ἐξῆγε τὴν στρατιὰν *Vat.* l Aptius πόλεως, ut *Lapus* quoque vertit, *propius urbem accedens. Sylb.* m In *Ed. Bopb.* προεκαλοῦντο, minus congruenter. Προεκαλεῖτο *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *provocavit.* n Ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου *Vat.* o Ἀπορίᾳ agnoſcit etiam *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] alioqui maluerit aliquis ἀπορίᾳ. *Sylb.* * Δὲ pro δὴ legiſſe viſi ſunt *Interpretes.*

a Supra

munire conarentur. Interea vero bellum etiam, quod Æqui Volscique Latinis intulerant, feliciter est confectum: & nuncii quidam retulerunt, hostes, prælio victos, ex eorum agro excessisse, & in præsentia socios nullis auxiliis amplius indigere. Nautius tamen nihilo minus, quoniam res in Hetruria Romanis feliciter succedebant, copias eduxit. Facta autem irruptione in agrum Volscorum, magnamque ejus partem desertam pervagatus, paucis mancipiis exiguoque pecoris numero est potitus: incensisque eorum arvis, quum frumentum jam maturum esset, aliisque non paucis damnis datis, nullo secum congredi audente, exercitum abduxit. Atque hæc quidem ab his consulibus sunt gesta.

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3. V. C. Cat. 279. Var. 281. Æqui & Volsci repressi.

XXXVI.

Per. Jul. 4242. Ante Chr. 472. Olymp. 76 4. V. C. Cat. 280. Var. 282. A. Manlio & L. Furio coss. cum Vejentibus debellatum.

¶ Consules anno sequenti creati, Aulus Manlius & Lucius Furius, senatu alterum eorum exercitum in Vejentes ducere decernente, sortiti sunt, ut eorum mos erat, inter se de exitu. qui cum Manlio sorte obtigisset, copias celeriter eduxit, atque castra prope hostes posuit. Vejentes vero, inclusi mœnibus, aliquamdiu *ei* restiterunt; &, legatis in varias partes missis, solicitabant Hetruriæ populos, & Sabinos, novos socios, orantes ut sibi celeriter opem ferrent. Sed quum à nullis auxilia impetrarent, & commeatus jam absumpsissent, necessitate famis coacti, ad consulem prodierunt eorum natu maximi & honoratissimi quique, supplicum insignia præferentes, & obsecrantes ut bello finis imponeretur. Manlio autem imperante ut unius anni stipendium atque cibaria in duos menses exercitui darent, hisque peractis Romam legatos mitterent qui cum senatu de bello deponendo agerent; illi * laudantes illa, & celeriter exercitui stipendio & pecunia loco frumenti permissu consulis allata, Romam iverunt; &, in senatum admissi, veniam præteritorum & in posterum bello liberari petierunt. Multis autem verbis in utramque partem factis, ea sententia vicit quæ fœdus cum illis faciendum censebat, induciæque quadraginta in annos ipsis sunt datæ. Atque illi, maximis gratiis populo Romano ob pacem impetratam actis, abierunt. Manlius vero in urbem reversus, ob pacem partam, ovationem quam petiit impetravit. His consulibus census quoque habitus! & cives, qui seipsos & pecunias & filios puberes censuerunt, paullo plures erant centum & tribus millibus.

XXXVII.

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77 1. V. C. Cat. 281. Var. 283. L. Æmilio III & Vop. Julio coss. turba domi.

¶ Anno sequenti consules facti L. Æmilius Mamercus tertium & Vopiscus Julius, LXXVII. olympiade, qua in stadio vicit Dates Argivus, archonte Athenis Charete, laboriosissimum ac turbulentissimum habuerunt consulatum, quia bellis quidem externis non

ζειν τινὰ χρὴ τὴν πόλεως χρείαν ἐπιβάλλουσαν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ καὶ ὁ κατὰ Λατίνων πόλεμος, ὃν ἐπῆσαν αὐτοῖς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολῦσκοι, τέλος εὐτυχὲς ἔσχε· καὶ παρῆσάν τινες ἀπαγγέλλοντες μάχῃ νικηθέντας, ἀπελελυθέναι τῆς πολεμίας ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ μηδεμιᾶς τοῖς συμμάχοις ἔτι δεῖν βοηθείας κατὰ τὸ παρόν. ὁ μὲντοι Ναύτιος καὶ §94
δεῖν ἡγεῖτο, [b] ἐπειδὴ τὰ ἐν Τυρρηνίᾳ πράγματα κατὰ τρόπον ἐχώρησεν, ἐξῆγε τὴν στρατιάν. ἐμβαλὼν δὲ εἰς τὴν Οὐολῦσκων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς διεξελθὼν ἔρημον ἀφῆμεν, ἀνθρώπων μὲν καὶ βοσκημάτων [c] ὀλίγων ἐκράτησεν· ἀρύρας δὲ αὐλῶν, ἐν ἀκμῇ δ' οὔσης ὕλης, ἐμπρήσας, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα τῶν τοῖς ἀλλοῖς λαφυραγωγοῦσιν, οὐδενὸς ὁμόσε χωροῦντος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. ταῦτα μὲν [d] ὑπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐπράχθη.

Οἱ δὲ ἑξκαιδέκατοι τούτους ὕπατοι, Αὖλος [e] Μάλλιος καὶ Λεύκιος [f] Φούριος, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς τῆς ἐπὶ σφᾶς στρατιὰν ἐπὶ Οὐϊεντανοὺς ἄγειν, ἐκληρώσαντο περὶ τῆς ἐξόδου, καθάπερ ἐκ αὐτῆς ἔθος ἐστίν. καὶ λαχὼν Μάλλιος ἐξῆγε τὰς δυνάμεις διὰ ταχέων, καὶ πλησίον τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσεν. οἱ δὲ Οὐϊεντανοί, τειχήρεις γενόμενοι, τήν τε μὲν ἀντεῖχον καὶ διεπρεσβεύοντο [h] πρός τε τοὺς ὁμόρους Τυρρηνοῖς πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς νεωστὶ συμμαχήσαντας αὐτοῖς Σαβίνους, βοήθειαν ἀξιοῦντες [i] ἀποστέλλειν σφίσι διὰ ταχέων. ὡς δὲ ἀπάντων ἀπετύγχανον, καὶ τὰς τροφὰς ἀπαναλώκεσαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ βιαζόμενοι, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἱκετηρίας φέροντες οἱ πρεσβύτατοί τε αὐτῶν καὶ τιμιώτατοι, περὶ καταλύσεως δεόμενοι τοῦ πολέμου. τοῦ δὲ Μαλλίου κελεύσαντος αὐτοῖς ἀργύριόν τε εἰς ὀψωνισμὸν ἑαυτοῦ τῇ στρατιᾷ καὶ δημοσίου τροφὰς ἀποφέρειν, ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσωσιν, εἰς Ῥώμην [k] ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τῇ βουλῇ περὶ τῆς διαλύσεων, ἐπαινέσαντες ταῦτα, καὶ διὰ ταχέων τό τε ὀψώνιον τῇ στρατιᾷ, καὶ τὸ ἀντὶ τοῦ σίτου συλλεχθὲν ὑπὸ τοῦ Μαλλίου κομισάμενοι ἀργύριον, ἦκον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, συγγνώμης ἔτυχον τοῖς γονεῦσι τυχεῖν ἀξίων, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀπαλλαγῆς τοῦ πολέμου. πολλῶν δὲ λεχθέντων εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη [l] λόγων, ἐνίκησεν ἡ αἰσθομένη τὸ συνοῦσα τῆς πρὸς αὐτοὺς πολέμου γνώμη, γνοῦσά τε ἀνοχὰς τοῦ πολέμου πρὸς αὐτοὺς ποιήσασθαι. καὶ οἱ μὲν ἀπῆσαν, πολλὰς τῇ πόλει τὴν εἰρήνης χάριτας εἰδότες· ὁ δὲ Μάλλιος ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν, ὅτι τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου τὴν πρὸς θριάμβου αἰτησάμενος, ἔλαβεν. ἐγένετο δὲ καὶ τιμησις ἐπὶ τούτων ἀρχῆς, καὶ ἧς οἱ τιμησάμενοι πολίται σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ χρήματα καὶ τοὺς οἰκέτας παῖδας, ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων τε καὶ [m] δέκα μυριάδων.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους [n] ἑξαλαβόντες τὴν ὕπατον ἀρχὴν, Λεύκιος Αἰμίλιος [n] Μάμερκος ὁ τέταρτος, καὶ Οὐοπίσκος [o] Ἰούλιος, ὅτι τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑβδόμην ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκησε σταδίῳ [p] Δάτης Ἀργεῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχοντος Χαρήτου, ὅτι πλοῖον στρόβῳ καὶ παραχρῆμα τὴν ἀρχὴν διέλαυνεν, εἰρήνην μὲν

[a] Supra quoque (p. 498. v. 45.) habuimus hoc loquendi genus: in quo si τούτου malis, per me licet. *Sylb.* Τούτου expresse in *Cod. Vat.* [b] Ἐπεὶ *Vat.* [c] Ὀλίγων πάνυ *Vat.* [d] Ἐπὶ τούτων *Vat.* [e] Rectius Μάλλιος in *Cod. Vat.* (ut supra quoque p. 539. v. 17.) & infra v. 17. & 27. [f] Φούριος *Vat.* [g] Αὐτοῖς in ὑμᾶς in *Vat.* & *Lapi Cod.* [h] Πρός τε τοὺς ὁμόρους *Vat.* & *Lapi Cod.* [i] Ἀποστέλλειν *Vat.* [k] Ὁ Valesius legit ἀποστέλλειν πρεσβευτάς. sed (ut notavit *Sylb.*) dependet potius hoc verbum à præced. participio συλλεχθὲν: ideoque Latina ad hanc lectionem conformavi. [l] Πρὸς αὐτοὺς post λόγων habet *Cod. Vat.* [m] Τεσσαράκοντα *Vat.* [n] Μάμερκος in *Ed. Steph.* Pro Μάμερκος supra fuit (p. 527. v. 21.) Μαμέρκος ἦσε. *Sigonius* etiam *Mamercinos* cognominatos fuisse Æmilios è veterum scriptis docet. *Sylb.* [o] Τούλιος in *Ed. Steph.* sed *Julium* cognomento *Iulum* probat etiam *Sigonius* ex idoneis auctoribus. *Sylb.* [p] Pro Δάτης legitur apud *Diodorum* Δαΐδης. *Sylb.* Δάτης in *Vat.* & *Lapi Cod.* [q] I. e. istas conditiones acceptantes.

[r] Ita

μὲ ἀσφαλες ἀπὸ τ ἔξωθεν πολέμων· ἐν ἡσυχίᾳ γὰρ ἦν πᾶσα τοῦ
595 διάφορα· ὑπὸ δὲ τ ἐν τῇ πόλει ταράττων αὐτοί τε εἰς κινδύνους
ἀφθόνως, καὶ τ πόλιν ὀλίγου δεῖσαντες ἀπολέσαι. ὡς γὰρ ἀνε-
παύσαντο τ στρατείας ὁ πλῆθος, ὀλίγαι τ διανομὴν εὐθὺς ὥρ-
μησε τ δημοσίαν ἀργῶν. ἦν γάρ τις ὁ τῶν δημάρχων θρα-
σὺς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδυνάτως ἀνὴρ, Γναῖος Γενούκιος, ὃς καθ-
ημέραν τοῖς ὀργαῖς τ πενήτων, ὅτου ἐκκλησίας συνάδων ἐκέ-
λευε, καὶ ἀδημαγωγῶν τοὺς πατρικίους, προσπάλκαζε τοὺς ὑ-
πάτους ἵνα ὑπὸ τ βουλῆς ψηφισθῇ περὶ τ κληρουχίας συν-
τελεῖν. οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον, ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἀρχῇ λέγοντες πε-
πρᾶχθαι τὸ ἔργον ὑπὸ τ βουλῆς, ἀλλὰ τοῖς [d] μετὰ Κάσσιον καὶ
Οὐεργίνιον ὑπάτοις, [e] πρὸς οὓς τὸ ψήφισμα ἐγράφη· καὶ
ἅμα ἐδόκει τοῖς νόμοις εἰς ἀεὶ κυρίοις ἃ ψηφίζοι τὸ συνέδριον,
ἀλλὰ πολλῶν μηνῶν χρόνον ἐπιούσιον ἔχοντα ἰσχύειν. ταῦτα
προβαλλομένων τ ὑπάτων τὰς αἰτίας, ἀδυνάτως εἶχεν ὁ Γενού-
κιος αὐτοὺς ἀναγκάσαι μείζονα ἐξουσίαν ἔχοντας, ἢ τὴν ὁ-
δὸν ἐπεράπελον τοῖς πρὸ ὑπατεύσασι τοῦ ἐμπροσθεν ἔτους, Μαλλίῳ
τε καὶ [g] Λευκίῳ, δίκην ἐπιτίνειν ἠξίωσε δημοσίαν, [h] καὶ προεῖπεν ἥκειν
ὅτῳ τ δῆμον ἀπολογησομένους, εἰσιὼν ἄλλικρυς τ αἰτίαν τ
δίκης, ὅτι τ δῆμον ἀδικοῦσιν οὐκ ἀποδείξαντες τοὺς δέκα ἀν-
δρας οὓς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τοὺς ποιησομένους τ τ κλήρων
διανομήν. [i] ὃ δὲ μὴ τ ἄλλων τινὰς ὑπάτων αἰτεῖν ὅτι τ δίκην,
[k] δώδεκα γενομένων τ μεταξὺ ἀρχείων, ἀφ' οὗ ὁ προ-
βούλευμα ἐγράφη, τούτους δὲ προβαλέσθαι τοὺς ἄνδρας μόνους
τ ψηφισθείσης ὑποχέσεως, ὅπερ εἶχεν αἰτίας καὶ τελευ-
τῶν ἔφη μόνως ἂν οὕτως ἀναγκασθῆναι τοὺς [l] ἐπ' ἀκμῇ τό-
πον ὄντας, ὑπάτους κληρῶσαι τ γῆν, ἐὰν ἑτέρους τινὰς ἴδωσι
δίκην τῷ δήμῳ διδόντας, ὑπομνήσαντας ὅτι καὶ σφίσιν αὐ-
τοῖς συμβήσεται ὃ αὐτὸ παθεῖν.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ προσκαλέσας ἅπαντας [m] ἥκειν ὅτι τ
δίκην, καθ' ἱερῶν τε ὀμόσας, ἢ μὲν [n] ἐμμενεῖν τοῖς ἐγνωσμέ-
νοις, καὶ πᾶσαν προθυμίαν τ ἀνδρῶν καθηγήσεσθαι, ἡμέραν [o] προ-
εῖπεν ἐν ᾗ τ δίκην ἐμελλεν ὑπεληλύσειν. [p] τοῖς δὲ πατρικίοις,
ὡς ἔμαθον ταῦτα, πολὺ δέος εἰσῆλθε καὶ φροντὶς, ὅτῳ χρὴ
τρόπῳ τούς τε ἄνδρας ἐκλύσασθαι τ αἰτίας, καὶ τὸ δημαγωγεῖν
ὃ θράσος ἐπισχεῖν. καὶ δὴ ἐδέδοκτο αὐτοῖς, εἰπὶ ψηφίσαιτο τ
ἀρχὴν τ ὑπάτων ὁ δῆμος, μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸ τ καιρὸν ὑπισταμένους, καὶ εἰ δέοι καὶ εἰς ὅπλα χωρεῖν ἔμελλον. ἐν μὲν
ἐδόκει γε τ βιαίων ἄδηλος αὐτοῖς, ταχεῖαν λαβόντος τὸ
κινδύνου καὶ παράδοξον τ λύσιν. [q] μιᾶς γὰρ ἡμέρας ὕστερον ἢ
λοιπῆς τ δίκης, νεκρὸς Γενούκιος ὅτι τ ἑαυτοῦ κοίτης εὑρέθη,
σημεῖον οὐδὲν ἔχων οὔτε σφαγῆς, οὔτε ἀλγήσεως, οὔτε φαρμάκου,
οὔτε ἄλλου τοῦ ἐξ ὑποβουλῆς θανάτου οὐδενός. ὡς δὲ ἐ-
γνώσθη τὸ πάθος, [r] καὶ παρεσπάσθη τὸ σῶμα εἰς τ ἀγο-
ράν, δαιμόνιόν τι κακούργημα ἔδοξεν εἶναι, καὶ αὐτίκα. ἡ [s] δίκη διελύθη. τῶν γὰρ ἄλλων οὐδεὶς ἐτόλμα

infestabantur (omnes enim hostes pacati erant) sed domesticis seditionibus & ipsi in salutis periculum sunt adducti, & resp. ab ipsis pene est eversa. Nam simulatque multitudo à militia cessavit, confestim agri publici divisionem flagitare cœpit. Erat enim quidam de tribunorum collegio, vir audax, nec infacundus, Cn. Genucius, qui inopes ad iram instigabat. Iste quotidianis concionibus, ad captandam plebis inopumque gratiam, volebat cogere consules S C. de agro dividendo factum exsequi. Illi vero ei non parebant, dicentes non sibi consulatum gerentibus, sed Cassio Virginioque coss. id à senatu imperatum fuisse, ad quos S C. scriptum erat: simulque senatusconsulta non esse leges quæ ratæ perpetuo maneant, sed esse instituta vim unius anni habentia. Consulibus has causas prætendentibus, Genucius, quia eos majore potestate præditos cogere non poterat, ad impudentem viam se convertit. Nam superioris anni consulibus, Manlio & Furio, dicam injuriæ plebi factæ scripsit, illisque diem dixit, ad quam eos caussam apud populum dicturos venire jussit, pronunciato palam crimine, cujus eos reos esse dicebat, quod *scil.* plebi injuriam facerent, non creatis decemviris ex S C. qui agros dividerent. Quod autem hic nullos alios consules accusarit, quum duodecim anni interea elapsi essent, ex quo id S C. fuerat scriptum, sed hos duos solos ob fidem promissorum non servatam reos egerit, non iniquas attulit rationes: tandemque dixit, hac sola ratione coss. qui tunc magistratum gerebant, coactum iri agrum dividere, si aliquos alios pœnas populo dare vidissent, idem sibi quoq; eventurum cogitantes.

Per. Jul. 4143. *Ante Chr.* 471. *Olymp.* 77 1/2. *Cic.* 281. *V. C.* *Var.* 283.

¶ Hæc loquutus, hortatus est omnes ut judicio adessent, & per sacra juravit se in proposito permansurum & omni studio illos accusaturum; diemq; dixit qua judicium esset peragendum. Patricios vero, hac re cognita, ingens invasit timor & solicitudo, quanam ratione reos judicio possent eripere, audaciamque tribuni compescere. Jamque decreverant, si quid plebs contra consulare imperium sciviſſet, hoc ei non permittere: sed totis viribus resistere, & ad arma (si res tulisset) venire. Verumtamen nulla vi ipsis opus fuit, quia celeriter & præter omnem opinionem id periculum evanuit. nam uno ante judicium die Genucius in suo lecto mortuus est inventus, cum nullo aut cædis, aut laquei, aut veneni, aut alicujus insidiosæ mortis vestigio. Hoc autem casu cognito, & ejus corpore in forum prolato, divina quædam providentia id impedimentum accidisse videbatur: moxque *re infecta* comitia sunt soluta. nam cæterorum *tribunorum* nemo ausus est renovare. XXXVIII.

a Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* πραλιωτῶν. quam sequutus esse videtur *Gelenius.* b Expressius in *Cod. Vat.* ὁ παραδήσων. c Ἐπιβλέψαι *Vat.* d Τοῖς ἐπὶ Κάσσιον καὶ Οὐεργίνιον ὑπάτοις [*Cassio, Virginioque Coss.* ut vertit *Lapus*] legendum videtur, ut constat ex *Livio*, & *Dionysio* ipso p. 606. [juxta *Ed. Sylb.*] Vulgata lectione retenta, vertendum, *consulibus post Cassium & Virginium creatis. Pori.* e Περὶ ὧν τὸ *Vat.* f Καιρῶν *Vat.* g Aptius Φυλίῳ: vel pro *Manlio* legendum Αὖλῳ: ut conjungantur vel nomina vel prænomina. *Sylb.* In *Lapi* versione, *Manlio & Lucio*, quam sequuti sumus. h Καὶ ἀφορῶντα *Vat.* i Τὸν δὲ μὴ *Vat.* k Δώδεκα γενομένων *Vat.* reclamante *Lapi* versione. l Optime in *Cod. Vat.* ἐπ' ἀρχῆς. quod *Sylburgio* placuisse video. m In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἦγεν. Sed veram lectionem *ἦκον* agnoscit etiam *Lapi* versio. sic & infra *Dionys.* τῶν ἀνδρῶν παρεγγυήσεσθαι, παρακελεύων ἥκειν ἀπαντας. *Sylb.* n Nota ἐμμένειν & παρεγγυᾶν pro ἐμμενεῖν & παρεγγυήσειν, ad declarandam certitudinem & constantiam. *Sylb.* o Minus recte in *Ed. Steph.* ἀφορισθῆν. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinere potes, ut ἀφορισθὲν pendeat à παρεγγυᾶν. *Pori.* p Τὸν δὲ πατρικίους *Vat.* q Infra (p. 665. juxta *Ed. Sylb.*) aperte declarat, uno ante judicium die hoc factum esse. *Sylburgius* retenta ambiguitate Græcæ phraseos vertit, *cum enim adhuc una tantum usque ad judicium supereset dies.* r Καὶ ἀφορισθῆ *Vat.* s Δίκη διελύετο *Vat.*

Ver. Jul. 4245. Ante Chr. 477. Olymp. 77. 1. V. C. Co. 281. Var. 283.

vare seditionem: quinimo omnes magnum Genucii furorem damnabant. Si igitur consules nihil præterea nimium curiose fecissent; sed seditionem, ut à deo fuerat sopita, quiescere sivissent, in nullum periculum amplius adducti fuissent. Jam vero quum se ad plebem superbe & contumeliose tractandam vertissent, quumque quanta esset sui magistratus potestas ostentare vellent, magnorum malorum auctores fuerunt. Nam indicto delectu, & contumaces cum aliis mulctis tum etiam virgarum verberibus cogentes, effecerunt ut major plebis pars ad desperationem se verteret, hac potissimum de caussa.

δημαρχων ἀναπαλῶν τὴν στάσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐναντίων κατηγόρουν πολλὰ μαίσιον. εἰ μὲν ὧν μηδὲν ἔτι περὶ λυτρασμοῦντες οἱ ὕπατοι διετέλουν, ἀλλὰ σφᾶς αὐτοὺς εἰς δέον ἐκόσμουν τὴν στάσιν, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς ἔτι κατέλαβε κίνδυνος· νῦν δὲ εἰς αὐθάδειαν ἐμβαλόντες τὸν δημοτικὸν περιόμενοι, καὶ ὃ τὴν ἀρχὴν μέγιστον ὂν ἐν ὀφθαλμοῖς βυλόμενοι, καὶ ἐξεργάσαντο μεγάλα. προῆκτο γὰρ παλοιλογίαν καὶ τὸ μὴ ὑπακούειν τοῖς τε ἄλλοις ξυμβάσι καὶ πληγῆς ῥάβδων προσαναλίσκοντες, εἰς ὀργὴν ἐποίησε παντὸς τοῦ δημοτικοῦ τὸ πλέον, ὅπερ τοιαύτης μάλιστα αἰτίας.

XXXIX. ¶ Vir quidam de plebe, bellica virtute clarus, nomine P. Volero, qui in superioribus expeditionibus ordines duxerat, tunc, quum centurio esset constituendus, in gregarios milites ab illis referebatur. Sed quum ille resisteret, nec locum minus honoratum capere vellet, quod in superioribus expeditionibus nihil deliquisset, consules, ejus dicendi libertate offensi, lictoribus imperarunt ut vestem ejus lacerarent, corpusque virgis cæderent. Tunc juvenis opem tribunorum implorabat, &, si quam injuriam fecerit, plebis judicium subire volebat. Sed quum consules animum ad eum non adverterent, sed eum à lictoribus duci cædique juberent, contumeliam non ferendam ratus, ipse sibi ipsi opem tulit. nam primum lictorem, qui accesserat, adversis pugnis in facie tundens, vir ætate & viribus ferox, prostravit: itidemque mox alterum. Coss. autem id iniquo animo ferentibus, & simul omnes lictores ad eum accedere jubentibus, plebejis qui aderant res indigna visa est; & confestim omnes conglobati, sublatoque clamore quo se invicem ad iram adhortabantur, & juvenem eripuerunt, & lictores pulsatos repulerunt, tandemque in ipsos consules impetum fecerunt; qui, nisi è foro se proripuissent, gravissimum facinus mox perpetrassent. Hoc autem facto in diversa studia tota civitas est divisa, & tribuni, qui hactenus quieverant, tunc efferabantur, & in consules invehebantur. & seditio legis agrariæ in gravius *malum*, ob contentionem de reip. statu ortam, erupit. Nam patricii, indigne ferentes consulum potestatem tolli, eum, qui lictoribus manus injicere ausus fuerat, de saxo dejicere volebant. contrà plebeji catervatim vociferabantur, & se invicem cohortabantur ne libertatem suam proderent; sed rem ad senatum referre, & consules accusare, & animadversionem aliquam in eos poscere volebant, quod eum, qui opem tribunorum implorarat, & populi ju-

Βολέρων, ἐγκλήσεως ἐσχατὰς λόχου ἐκ τῶν πρώτων [b] στρατιᾶς, τότε ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτης πρὸς αὐτῶν καταστρέφετο. εἰς δὲ ἁπάντων τὸ, καὶ οὐκ ἐξὸν χεῖρα ἀμυντῆραν λαβεῖν, ὑβρίσθη ἁμαρτικῶς ὑπὸ τῶν προτέρων στρατιᾶς, δυσανασχετοῦντες οἱ ὕπατοι τὴν παῤῥησίαν αὐτῷ, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσε τὸν ἐσθῆτά [c] τε αὐτοῦ διαῤῥῆξαι, καὶ τοῖς ῥάβδοις τὸ σῶμα ξαίνειν. ὁ δὲ νεανίας τὸν τε δημάρχου ἐπεκαλεῖτο, καὶ, εἴ τι ἀδικεῖ, κρίσιν ὅτι τῶν [d] δημοτικῶν ὑπέχειν ἐξίου. ὡς δὲ ὁ προσιὼν αὐτῷ τῶν οἱ ὕπατοι, ἀλλὰ [e] τοῖς ῥάβδοις ἄγειν καὶ τύπτειν ἐπεκελεύοντο, οὐκ ἀναχωρεῖν ὑποπτήξαντος τὴν ὄψιν, αὐτὸς ἑαυτῷ [f] ξυμμάχου γίνεται τοῦ τε πρώτου προσπεσόντα τῶν ῥαβδούχων παίειν εἰς τὸ πρόσωπον ἐναντίαις πυγμαῖς, νεανίας καὶ ἐῤῥωμένος ἀνὴρ ἀνατρέπει, καὶ τὸν ὀπίσω τοῦτῳ. ἀναπαλαισάντων δὲ τῶν ὑπάτων, καὶ πᾶσιν ἅμα τοῖς ὑπηρέταις προσελθεῖν κελευσάντων, [g] δῆλον τοῖς παροῦσι τῶν δημοτικῶν ἐφάνη καὶ αὐτίκα συῤῥάψαντες ἀθρόοι, καὶ ἀναβοήσαντες τὸ [h] ξυμμαχικὸν καὶ ἀλλήλων ὀρμῆς, τόν τε νεανίσκον ἐξῆραξ, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἀπέωσαν πυγμαῖς· καὶ τελευτῶντες ἐπὶ τοὺς ὑπάτους ὥρμησ, καὶ εἰ μὴ καταλιπόντες σφεῖνοι τὴν ἀγορὰν ἔφυγον, [i] ἀνήκεστον αὐτίκα κακὸν ἐξεργάσαντο. οὐκ δὲ τότε διεσῴζετο πᾶσα ἡ πόλις, καὶ οἱ τῶν ἐναντίων δήμαρχοι τότε ἠρεθίζοντο, καὶ τὸ ὑπάτων κατηγόρουν. [k] διεσῴζετο τε ἡ περὶ τὸ κλήρωσις εἰς ἕτερον μεῖζον διὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας ἀγῶνα. [l] ὁ μὲν γὰρ πατρίκιοι τοῖς ὑπάτοις ὡς καταλυομένης αὐτῶν τῆς ἐξουσίας συναγανακτοῦντες, τὸν ὀπιβάλλειν τοῖς ὑπηρέταις τολμήσαντα κατὰ κρημνῶν βαλεῖν ἠξίουν. ὁ δὲ δημοτικὸς συῤῥάψαντες αὐτοὺς, καὶ καταβόων τε καὶ παρεκελεύοντο μὴ παραδιδόναι σφῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὅτι τὴν βουλὴν τὸ πρᾶγμα ἄγειν, καὶ τοὺς ὑπάτους κατηγορεῖν, καὶ δίκης τινὸς [m] παρ' αὐτοῦ ἠξίουν τυχεῖν, ὅτι τὸν ὀπικαλεσάμενον τὴν οὐκ τοῦ δημάρχου βοήθειαν, καὶ οὐ τοῦ δήμου κρίσιν ὑπέχειν,

[a] Καταβαλόντων *Vat.* [b] Magis proprie στρατείας: itidemque mox v. 16. *Sylb.* [c] Omittit *Vat.* [d] Δημοτῶν *Vat.* [e] Τοῖς ῥαβδοῖς tropice dictum pro τοῖς ῥαβδούχοις, ut mox loquitur v. 30. itidemque ἴσταν supra usurpatum pro ἰστάναι p. 366. v. 50. Alioqui soluta hypallage legendum foret, ἀπ' ἄγειν τῆς τοῖς ῥαβδοῖς τύπτειν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expresse τοῖς ῥαβδούχοις ἄγειν. quo modo legisse visus est *Lapus*, atque legendum esse monuit *Portus*. [f] Mirum quantum hic locus torsit Criticos. Vel generaliter σύμμαχον vocabulum accipi; vel eos σύμμαχον, qui tribunis collegæ erant additi, respici existimat *Sylb.* Si vero (inquit *Casaub.*) tribunum voluit dicere, cur eum σύμμαχον vocat? aut si quis ædilem intelligi voluit, quod ædiles tribunorum erant veluti ὑπηρέται, id difficultatem non tollit; nam eos ὑπηρέτας vocat semper *Dionysius*, non συμμάχους. Quare persuasissimum habeo vocem σύμμαχον corruptam esse. dubito tamen an πλειόνων, vel ἀμείνων, vel αὐξητῶν in ejus locum reponendum sit. Καλούντος βίας pro σύμμαχον scriptum fuisse suspicatur *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἰσυνὸς σύμμαχον ἢ ἄλλως χάνυν, sui ipsius vindex sit. quo fere modo *Lapus* vertit, *suus ipse sit protector.* [g] Δῆλον τοῖς παροῦσι *Vat.* [h] In *Cod. Vat.* ἀναβοήσαντες δὲ τὸ κοινὸν ἔθνος. atque *Lapus* vertit, *intolerabile aliquod perpessum malum.* [i] Vel legendum, ἀδιόρθωτον τι ἢ οἷον ἢ πλημμέλημα τοῦτο δὲ ἴσχυσε μεῖζον δόξαι ἢ ἐνῆν &c. vel minore mutatione, nec minus apto sensu, ἀδιόρθωτον τι ἢ οἷον ἢ πλημμέλημα δὲ ἴσχυσε μεῖζον δόξαι ἢ ἐνῆν &c. atque hæc de agris dividendis conservatio tranquilla in aliam longe graviorem &c. *Sylb.* Περιστάσιον τι ἢ οἷον ἢ πλημμέλημα τοῦτο δὲ ἴσχυσε μεῖζον (*sc.* κακὸν) δόξαι ἢ &c. malit *Portus.* [k] Οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι *Vat.* [l] *Lapus* vertit, *de his*: quasi legerit οἷσι vel ἐνῆν. sed aptius cum *Gelenio* legemus κατ' αὐτῶν: ut satis arguunt sequentia. *Sylb.* [m] Φύμ-

ὑπάρχοιμι, εἴ τι πλημμελεῖ, βουλόμενον, ἢ ὑστέρῳ τυχεῖν εἴασαν τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐν ἀνδραπόδου μοίρᾳ τὸν ἐλεύθερον ἔθεσαν καὶ πολίτιδι ἔδοντο, παῖον ἀτιμαζόμενοι. ἀντιλεγομένων δὲ τούτων, καὶ ἑτέρων ἑτέροις βουλομένων τοῖς ἑτέροις, ἅπας ὁ λοιπὸς τῆς ὑπατείας ἐκείνης ἐδαπανήθη χρόνος, οὔτε πολεμικοῖς κατορθώσεσι κοσμηθεὶς καλοῖς, οὔτε πολιτικοῖς λόγου ἀξίοις.

Ἐπιγάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, ὕπατοι μὲν ἀπεδείχθησαν Λεύκιος Πινάριος καὶ Πόπλιος [a] Φούριος. ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔτους [b] ὀτιδίας τινὸς ἡ πόλις ἐπληρώθη, καὶ φόβου δαιμονίου, τεράτων τε καὶ σημείων πολλῶν γενομένων. καὶ οἵ τε μάντεις ἅπαντες, καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταί, χόλον [c] δαιμονίου μηνύοντα εἰ τὰ γενόμενα ἀπέφαινον, ἱερῶν τινων οὐχ ὁσίως οὐδὲ καθαρῶς ὀπτελευμένων. καὶ ὑμετοῦ πολὺ νόσος ἐπέσκηψεν εἰς τὰς γυναῖκας, καλυομένη λοιμική, καὶ θάνατος ὅσος οὔπω πρότερον, μάλιστα εἰς τὰς ἐγκύμονας. ὁμολογοῦσά τε δὴ καὶ νεκρὰ τίκτουσαι συναπέθνησκον τοῖς βρέφεσι· καὶ ὅτε λιτανείαι πρὸς ἕδραν καὶ βωμοὺς γενόμεναι θεῶν, ὅτε καθαρτήριοι θυσίαι, περί τε πόλεως καὶ οἴκων ἰδίων ἐπιτελούμεναι, παῦλαν αὐτῆς ἔφερον τῶν κακῶν. ἐν τοιαύτῃ δὲ συμφορᾷ τῆς πόλεως οὔσης, τοῖς ἐξηγηταῖς τῶν ἱερῶν γίνεται μήνυσις ὑπὸ δούλου τινός, ὅτι μία τῶν ἱεροποιῶν παρθένων τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἀθάνατον πῦρ [d] Ὀρβινία τὴν παρθενίαν ἀπόλωλε, καὶ τὰ ἱερὰ θύει τὰ τῆς πόλεως, οὐκ ὄντα καθαρά. καὶ οἱ μὲν ἀναστήσαντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν, καὶ προθέντες δίκην, ἐπειδὴ καταφανὴς ἐγένετο ἐλεγχθεῖσα, ῥάβδοις τε ἐμαστίγωσαν, καὶ πομπεύσαντες διὰ τῆς πόλεως, ζῶσαν κατώρυξαν. τὸν δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν ὁ μὲν ἕτερος ἑαυτὸν [e] διεχειρίσατο, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν ὀπάονες συλλαβόντες ἐν ἀγορᾷ μάστιξιν αἰκισάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. ἡ μὲν δὴ [f] νόσος ἡ ταῖς γυναιξὶ καλασκήψασα, καὶ ὁ πολὺς αὐτῆς φόνος μέχρι τοῦτο [g] ἔρρον ἐπαύσατο δήπου.

Ἡ δὲ ἐκ πολλοῦ χρόνου διαμένουσα ἐν τῇ πόλει στάσις, ἣν οἱ δημόται πρὸς τοὺς πατρικίους ἐστασίαζον, ἀνίστατο πάλιν. ὁ δὲ ἐξεγείρων αὐτὴν δήμαρχος ἦν Πόπλιος Βολέρων, ὃν πρόσθεν αἰτιασάμενοι τοῖς περὶ Αἰμίλιόν τε καὶ [h] Ἰούλιον ὑπάτοις ἀπειθήσας, ὅτι αὐτὸν ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτην κατέγραφον· καὶ δι' ἄλλό τι μᾶλλον [k] ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῶν πενήτων δήμου, πρόστατης· γένος τε ὢν ἐκ τῶν ὀπτιτιχόντων
598 Ἰοῦ, καὶ τεθραμμένος ἐν πολλῇ ταπεινότητι καὶ ἀπορίᾳ· ἀλλ' ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν ὑπάτων, βασιλικόν τι ἔχουσαν ἀξίωμα τότε, πρῶτος ἔδοξεν ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπειθείᾳ καταλῦσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς ὑποκειμένας ἐς ἐπιοῦσα μείζω τὴν ἀρχὴν τῆς πατρικίων, ἐς ἀφαιρησόμενος αὐτῶν τὴν ἰσχύν. ὃς, ἐπειδὴ τάχιστα ἐξεγένετο αὐτῷ, λαφησάμενος τὸν δαιμονίου χόλον, τὰ πολιτικὰ πράττειν, συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, νόμον εἰσφέρει περὶ τῶν δημαρχικῶν ἀρχαιρεσίων, μεθ' ὧν αὐτὸς ἐκ τῶν φαλριακῆς ψηφοφορίας, ἣν οἱ Ῥωμῖοι [m] κυριάτην καλοῦσιν, ὅτι τῶν φυλετι-

dicium (ſi quam injuriam feciſſet) ſubire volebat, neutro jure potiri paſſi eſſent, ſed hominem ingenuum & civem Rom. ut mancipium tractaſſent, cædique juſſiſſent. His igitur ſibi invicem reſiſtentibus, & neutris alteris cedere volentibus, totum illius conſulatus reliquum tempus conſumptum eſt, nec ullis rebus in bello præclare geſtis, nec ullis actis civilibus memoratu dignis ornatum.

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77 1/4. V. C. Cat. 281. Var. 283.

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, L. Pinarius & P. Furius conſules creati. Hujus anni principio urbs religione quadam & divini numinis metu repleta eſt, quod prodigia ſignaque multa apparuiſſent. & omnes vates & pontifices ea prodigia divinæ iræ indicia eſſe dicerent, quod aliqua ſacra nec pie nec pure fierent. Nec multo poſt, morbus, qui peſtilens vocatur, mulieres, atque mors quanta nunquam antea, præcipue vero gravidas, invaſit: nam immaturos & mortuos fœtus parientes, una cum ipſis infantibus moriebantur; ac neque ſupplicationes in templis, & circa aras deorum factæ, neque luſtralia ſacrificia pro rep. privatiſque familiis facta malis eas liberabant. Quum autem reſp. in ſtatu tam calamitoſo verſaretur, ſervus quidam pontificibus indicat unam ſacerdotum, de numero virginum Veſtalium perpetuum ignem ſervantium, nomine Urbiniam, * amiſiſſe virginitatem, & pollutam ſacra pro populo facere. illi eam à ſacris amotam, & in judicium adductam, & manifeſti criminis convictam virgis verberarunt; traductamque per urbem vivam defoderunt. illorum vero, qui nefarium ſtuprum commiſerant, alter ſibiipſi manus attulit; alterum pontifices comprehenſum in foro virgis cæſum, inſtar mancipii, interfecerunt. Morbus igitur qui mulieres invaſerat, & ingens earum ſtrages hoc peracto confeſtim ceſſavit.

XL.

Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 282. Var. 284. L. Pinario & P. Furio coſſ. prodigia & peſtis inſolita ob Veſtalis virginis ſtuprum.

¶ At ſeditio in urbe jam inveterata, qua plebeji à patriciis diſſidebant, rurſus eſt renovata. Eam autem excitavit P. Volero, tribunus plebis, qui ſuperiore anno, quod ab Æmilio & Tullio coſſ. pro centurione in milites gregarios referretur, imperium eorum contempſerat: poſtea hac potiſſimum de cauſſa ab infima plebe tribunus eſt creatus, (nam erat ignobili genere natus, & in magna humilitate ac egeſtate educatus) quod conſularem dominationem, regiæ dignitati parem, tunc ipſe primus vir privatus ſua contumacia humilem feciſſe viſus fuiſſet; & multo magis quod magiſtratum contra patricios ambiens, ſe illis potentiam ablaturum promiſiſſet. Ille igitur, ſimulatque, placata divini numinis ira, licuit ſibi rempublicam capeſſere, populo ad concionem convocato, legem promulgavit de tributis comitiis, ea quidem ex curiatis (quæ eo nomine à Romanis appellantur) in comitia tributa mutans. Quod-

XLI.

Turbæ domeſticæ recrudeſcunt.

a Φούριος paſſim *Vat.* b Εἰδῶν ὀτιδίας *Vat.* c Δαιμόνιον *Vat.* d *Urbinia* dicitur etiam *Lapo.* ſed an *Orbilia* verius nomen ſit, haud ſcio. *Sylb.* Ορβίλια *Vat.* e Διεχρήσατο *Vat.* f Νόσος ἡ γυναιξὶν ἐπιφανεῖσα καὶ τὰς γυναῖκας *Vat.* g Τὸ ἔρρον ἔδηλ ἐπαύσατο *Vat.* h Mendoſe hîc quoque (ut ſupra p. 568. v. 45.) Τούλιον habet *Ed. Steph.* i Si ἐπ malis, per me licet. *Sylb.* k Non male ſic, κατὰ τοῦτο ἐκεῖ τῶν πενήτων τοῦ δήμου ἀστυνόμος, plebis ædilis ab inopum turba creatus. *Sylb.* & *Pars.* l Φρατερικῶν, ut & p. 272. v. 2. Φρατερικοῖς & v. 3. Φρατερίας in *Cod. Vat.* ſicut ſupra habuimus aliquoties φρατρία & φρατρικὸς. Verum ſcripturam vulgatam veram eſſe exiſtimat *Sylb.* quod apud *Heſychium* occurrant φράτωρ & φρατρία, & utrumque ex poſitum ſit συγκλήτου, συνεδρικοῦ. m In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* κυρίτιν. *Lapus* & *Grimius* legunt κυριάτιν, vel, ut infra reperitur, κυρίτιν: at *Glareanus* κυριατίτιν legendum aſſerit. * Ἀπελάλεκε pro ἐδήλωσε malit *Steph.*

Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 3. V. C. Cos. 282. Var. 284.

Quodnam autem sit horum comitiorum discrimen, ego declarabo. Curiata comitia oportebat, præcedente senatus consulto & suffragiis à plebe curiatim latis, atque post hoc utrumque signis divinis avibusque non adversantibus, tunc demum rata esse. Tributa vero comitia sine senatus consulto atque sine sacrificiis, nullisque avibus addicentibus, uno die à tribulibus peragi. Habebat autem è quatuor reliquis tribunis duos legis ferendæ socios: quibus sibi conciliatis, reliquos, qui dissentiebant, numero superabat. At coss. & senatus, omnesque patricii legem eam impedire conabantur: quumque magno numero in forum venissent, ad diem quo tribuni se legem perlaturos dixerant, variæ orationes habitæ sunt à coss. & senatoribus natu maximis, & ab alio quovis, qui verba facere voluisset, incommoda, quæ in ea lege inerant, demonstrante. Tribunis vero contra consules, & illis contra tribunos vicissim dicentibus, & altercationibus ad multas horas productis, noctis interventu illa comitia soluta sunt. Quum autem tribuni rursus legis rogationem in trinundinum distulissent, & ad diem dictam major etiam turba confluxisset, idem quod ante accidit. Qua re animadversa, Publius statuit nec permittere consulibus ut legem dissuaderent, nec pati ut suffragiis ferendis patricii interessent: nam illi cum suis sodalitiis, suorumque clientum catervis, quorum numerus non erat exiguus, multas fori partes occuparant, legis dissuasoribus animos addendo, & defensoribus obstrependo, aliaque multa faciendo, quæ confusionis & violentiæ in suffragiis futuræ indicia erant.

XLII. *Pestis atrox.*

¶ Sed hæc ejus consilia tyrannica altera calamitas divinitus immissa impedivit. Pestilentia enim urbem invasit, per reliquam etiam Italiam grassata, sed nusquam alibi quam Romæ infestior; in qua nulla humana ope laborantibus succurri poterat, sed æque ii quibus magna cura impendebatur, atque illi qui nullo modo curabantur, interibant: nec supplicationes, nec sacrificia, nec extremum remedium, ad quod homines, qui in istiusmodi calamitatibus versantur, confugere coguntur, lustrationes, aut privatæ aut publicæ, quidquam tunc proderant. sæviebatque id malum in omnes, sine ullo discrimine, aut ætatis, aut sexus, aut corporum roboris aut imbecillitatis; nec arti aliisve remediis, quæ morbum videntur levare, cedebat: sed mulieres & viros, senes atque juvenes invadebat. Non fuit tamen diuturnum, quod effecit ne tota civitas periret; sed, instar torrentis aut incendii, uno impetu homines invasit; & ut celeriter *eos* invasit, ita etiam celeriter discessit. Sedata autem peste, Publius, quum esset in magistratus sui exitu, quia reliquo temporis spatio legem perferre non poterat, comi-

κήν. τὸς δὲ τύτων διαφορὰ τ ἀρχαιρεσίων ἐγὼ σημανῶ. ἐς μὲ φαλαγγιακὰς ψηφοφορίας ἔδει προβουλευσαμένης τ βυλῆς, ἢ τ πλήθυς κζ' φατρίας τὰς ψήφυς ἐκένεγκαίσες, ἢ μὴ ἀμφότερα τύτων τ θεῶν ἢ σημείων τε ἢ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶ· τὰς δὲ φυλετικὰς, μήτε προβουλεύματος γινομένης, μήτε τ ἱερῶν τε ἢ οἰωνοσκόπων ὀπτηταπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τ φυλετῶν τέλος ἔχειν. ἢ ἦς ἐκ τ τεττάρων λοιπῶν δημάρχων οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ δύο δήμαρχοι τ νόμον· ὃς προσχειροτάμνους, ἐλαττόνων ὄντων τ μὴ α τύτων βυλομένων, πεῖν. οἱ δὲ ὕπαλοι, ἢ ἡ βυλὴ, ἢ πάντες οἱ παλαιοὶ, καλέιν ἐπεχείρυν τ νόμον· ἀφικομένυί τε κζ' πλῆθος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐν ᾗ προεῖπον οἱ δήμαρχοι κυρώσειν τ νόμον ἡμέρᾳ, παντοδαπὺς διῆλθον λόγυς, τ τε ὑπάτων ἢ τ πρεσβυτάτων ἐκ τ βυλῆς ἢ ἄλλυ παντὸς, ὁτῳ βυλομένῳ ἦν, ἐς ἐνίστας ἐν τῷ νόμῳ διεξιόντος ἀτοπίας. ἀντιλεξάντων δὲ τ δημάρχων ἢ αὖθις τ ὑπάτων, ἢ μέχρι πολλῦ τ ἀψιμαχίας τ λόγων ἐκμηκυνθείσης, ἐκείνην μὲ τ ἐκκλησίαν διέλυσεν εἰς νύκτα συγκλεισθεὶς ὁ χρόνος. προθέντων δὲ πάλιν τ δημάρχων εἰς τρίτην ἀγορὰν τ περὶ τ νόμυ διάγνωσιν, ἢ συνελθόντος ἔτι πλείονος εἰς αὐτὴν ὄχλυ, ὃ τῷ πλησίον τῷ προτέρῳ συνέβη γενέσθαι πάθος. τύτο συνιδὼν ὁ Πόπλιος ἔγνω μήτε τοῖς ὑπάτοις ὑπεξέπειν ἔτι τ νόμυ κατηγορεῖν, μήτε πατρικίυς ἐᾶν τῇ ψηφοφορίᾳ παρεῖναι· καθ' ἑταιρείας γὰρ ἐκεῖνοι, ἢ κζ' συστροφὰς ἅμα τοῖς ἑαυτῶν πελάταις ὐκ ὀλίγοις ὄσι, πολλὰ μέρη τ ἀγορᾶς κατεῖχον· ὑπεκλεύοντές τε τοῖς κατηγορῦσι τ νόμυ, ἢ θορυβοῦντες τὺς ἀπολογυμένυς, ἢ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ποιοῦντες, ἀκοσμίας τε ἢ βίας τ ἐν ταῖς ψήφοις ε ἐχομένης μηνύματα.

Ἐπέχε δὲ αὐτῷ τὰ βυλεύματα ὄντα τυραννικὰ ἑτέρα συμπεσοῦσα θήλατος συμφορά. νόσος γὰρ ἤφαλο λοιμικὴ τ πόλεως, f γενομένη μὲ κζ' τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ πλεονάσασα κζ' τὴν πόλιν ἢ ὅτε ἀνθρωπίνη βοήθεια ἤρκει τοῖς κάμνυσιν ὠφελία, ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ οἵ τε σὺν πολλῇ θεραπευόμενοι φροντίδι, ἢ οἷς μηδὲν ἐγίνετο τ δεόντων, ἀπέθνησκον· ὅτε λιτανείαις θεῶν ἢ θυσίαις, ἢ g ἐφ' οἷς ἄνθρωποι τελευταῖον ἐν ταῖς τοιαύταις ἀναγκάζονται καταφεύγειν συμφοραῖς, οἵ κζ' ἄνδρα τε γενόμενοι ἢ ὑπὲρ ὅ κοινῦ καθαρμοί, τότε h ἢ" προσωφέλυν. διέκρινέ τε ὅ πάθος ὐχ ἡλικίαν, ἢ φύσιν, ἢ ῥώμην ἢ ἀσθένειαν σωμάτων, ἢ τέχνην, ἀλλ' ὐκ ἄλλο τ δοκούντων κωφίζειν τ νόσον ἀλλὰ γυναιξί τε ὁμοίως ἢ ἀνδράσι, ἢ νεανίαις καὶ νέοις. k ἢ μέχρι πολλῦ γε κατέσχε χρόνον· ὅθεν ἄπιστον ἐγένετο τῇ μὴ σύμπασαν διαφθαρῆναι τὴν πόλιν· ἀλλὰ πόλεμος δεινὸς ἢ πυρὸς ἀθρόα τοῖς ἀνθρώποις ἐμπεσοῦσα, τήν τε προσβολὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ταχεῖαν ἔλαβεν. ὡς δὲ τὸ δεινὸν ἀλώφησεν, l ἐπ' ἐξόδῳ τ ἀρχῆς ἦν ὁ Πόπλιος, ἐπειδὴ ὐκ ἐδύνατο κυρῶσαι τ νόμον ἐν τῷ πρεπούσῃ χρόνῳ, τ m ἀρχαιρεσίαν ὑπέτεινεν,

a Ἐπιλεγόντων Var. b Forsan rectius αὐτῶν ut v. 6. vel ἑαυτοῦ. Sylb. c Mallem hoc modo, δημάρχων δὲ δημάρχων οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ τὸν νόμον. Port. d Τούτων agnoscit etiam Lapi versio. si quis malit τινῶν, facile feram. Sylb. e Ἐχομένης, si mendo caret, accipiendum hîc in *adhibendi* significatione. Lapus in *hærendi* significatione accepisse videtur, dum vertit, & *violentiæ fœtus in suffragiis*. Sed longe veriorem esse puto lectionem Gelenii, ἐνεχθέντων. Sylb. Vox ἐχομένης desideratur in Cod. Var. & commode satis abesse potest. f Γενομένη μὲ κζ' Var. g Verior esse lectio videtur, ἐφ' οἷς οἱ ἄνθρωποι: & mox itidem cum articulo τὸ πολυτιμον. Sylb. Optime in Cod. Cas. ἐφ' οἷς ἀνθρωποι τελευταίοις: ut intelligamus οἱ καθαρμοὶ ἐφ' οἷς &c. similiter etiam Lapus, qui vertit; *nec ea, ad quæ &c. explationes instituuntur &c.* h Non agnoscit Var. i Οὐκ ἄλλο τ Var. k Οὐ πολλὸν δὲ χρόνον Var. l Rectissime in Cod. Var. ἐπ' ἐξόδῳ τ ἀρχῆς ἦν ὁ Πόπλιος. quod Sylburgio placuisse video. m In Ed. Steph. ἀρχαιρεσιῶν; quod cum sequenti participio neutro consistere non potest. Sylb.

τῶν

ὑπεξάιτων, μετῆλθε πάλιν τὴν δημαρχίαν εἰς τὸν ἑπόμενον ἐνιαυτόν, πολλὰ καὶ μεγάλα τοῖς πολίταις ὑπισχνούμενος· καὶ ἀποδεικνύτται πάλιν δήμαρχος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δύο τῶν συναρχόντων. οἱ δὲ πατρίκιοι πρὸς τοῦτο ἀντεμηχανήσαντο, πικρὸν ἄνδρα καὶ μισόδημον, καὶ μηδὲν ἐλαττώσοντα τῆς ἀριστοκρατίας, ὀπτὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν, Ἄππιον Κλαύδιον, υἱὸν Ἀππίου τοῦ πλεῖστα τῷ δήμῳ περὶ τὴν κάθοδον ἀναπεσόντος, καὶ αὐτὸν πολλὰ ἀντειπόντα, καὶ ὡς εἰς τὸ πεδίον ἐλθεῖν βουληθέντα, ἕνεκα τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ὡς ἐν ἧττον προβεβουλευσάν τε καὶ [b] ἐψηφίσαντο ἀπόντα ὕπατον.

Τελεσθέντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων καὶ πολλῶν εὐπετῶν οἱ μὲν πένητες ἐξέλιπον τὸ πεδίον, ἐπειδὴ τὸν ἄνδρα τόνδε ὀνομασθέντα ἤκουσε παραλαμβάνουσι τὴν ὑπαλείαν Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, ὄντε τὰς φύσεις, ὄντε τὰς προαιρέσεις ἐοικότες ὁμοίας. Ἄππιος μὲν γὰρ ἤθελε πολεμίαν [c] ποιεῖσθαι τοῖς ἔξω τραλιὰς τὴν ἀρχὴν καὶ πένητα δῆμον, ἵνα τὰ καθ' ἡμέραν ἀναλισκόμενα ἐκ τοῦ πολεμίας εὐπορῶν τοῖς αὐτοῦ πόνοις, ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα ὑπῆρχεν, καὶ τὰ συμφέροντα τῇ πόλει διαπραττόμενος, ἅπασι τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου διοικοῦσι τὰ κοινὰ δυσμενής τε καὶ χαλεπὸς ἦν· πολέμου δὲ παντὸς ἑστῶτος πρόφασιν εὔλογον ἀπέφαινεν ἡσυχίας [f] ἀνεπιτηδείου πόλει, καὶ ὑπὸ πάντων ὀπιφθονουμένῃ· καθ' ὅ τε εἰκὸς τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα εἰκάζειν ἠξίου, ὀπιλεγόμενος ὅσαι ἤδη κινήσεις ἐγένοντο ἐν ὀπτῇ τῇ πόλει, ὅτι πάσαις [h] καὶ τοῖς [i] ἀναπαύσεις ἐγένοντο τῶν πολέμων. Κοΐντιος δὲ οὐκ εὐδοκεῖ πόλεμον ἐπιφέρειν ὑδένα, ἀλλαπηλὸν ἀποφαίνοντι, εἰ πρὸς τοὺς ἀναλισκόμενοί τε καὶ ἔξωθεν ἐπαλομένους κινδύνους καλούμενος ὁ δῆμος εὐπειθὴς γένοιτο, καὶ διδάσκοντι ὡς εἰ βίαν προσάξουσι τοῖς μὴ πειθομένοις, εἰς ἀπόνοιαν ἀναλήσουσιν ἐλθεῖν τὸ δημοτικόν, ὥσπερ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησ' ὕπαλοι· ἐξ ὧν κινδυνεύσειν αὐτοὺς [k] δυοῖν θάτερον, ἢ δι' αἵματος καὶ φόνων καταπαῦσαι τὰ σφῶν, ἢ δεραπεύειν αἰσχρῶς ὑπομένειν τὸ δημοτικόν. ἐπὶ δὲ ἡ τοῦ μετὸς ἐκείνου ἡγεμονία τῷ Κοΐντιῳ προσήκουσα. ὡς τε ἀναλισκόμενον μὴ ἕτερον τῶν ὑπάτων μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου ποιεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν [l] Πόπλιον δήμαρχοι ἔτι καὶ διαμελλήσαντες, ἐπὶ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ ἐπὶ δυσὶ θέντα ὀπτικυρωθῆναι νόμον πάλιν εἰσέφερον, [m] προσγράφοντες αὐτῷ, καὶ ὃ τὴν ἀγορανόμων ἀρχεῖον ἐν ταῖς αὐταῖς [n] ψηφοφορείαις ἐκκλησίαις, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὅσα ἐν τῷ δήμῳ πράττεσθαί τε καὶ [o] ὀπτικυροῦσθαι δεῖσθ', ὑπὸ τῶν φυλετῶν ὀπιψηφίζεσθαι [p] καθ' αὐτὸ ὅπερ ἦν ἄρα τὸ μὲ βουλῆς καθάπαξ φανερὸν, τὸ δὲ δήμου δυνατόν.

Τοῦτο μαθόντες τοῖς ὑπάτοις φρονταὶ εἰσῆλθε καὶ λόγος, ὅπως ἂν ἐν τάχει καὶ σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τὸ παρὸν κακὸν καὶ [q] τὸ μέλλον [r] ταράξον αἱρεθῇ. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος ἐπὶ τοῖς ὅπλα καλεῖν γνώμην ἐδίδου τοῖς βουλομένοις σώζεσθαι τὴν πατρίδα πολιτίis instantibus tribunatum iterum in proximum annum ambibat, multa & magna civibus promittens. Itaque tribunus cum duobus collegis iterum ab illis designatur. Patricii vero adversus hoc & ipsi callide statuerunt hominem acerbum & plebi infestum, & qui optimatum dominatum nihil esset imminuturus, ad consulatum provehere, Appium Claudium, Appii iftius filium qui acerrime plebis reditui adversatus fuerat: atque eum, licet valde restitisset, & ne in campum quidem comitiorum causſa venire voluisset, nihilominus tamen absentem facto ante S C. consulem crearunt.

¶ Comitiis autem facillime peractis (pauperes enim confestim è campo discesserunt, audito Appii nomine) consulatum ineunt Titus Quintius Capitolinus & Appius Claudius Sabinus, viri nec ingenio nec voluntate similes. Nam Appius volebat externa militia otiosam atque inopem plebem distineri, ut victum quotidianum (cujus inopia maxime laborabat) ex hostilibus suis laboribus abunde parans, eaque peragens quæ è rep. essent, patribus remp. administrantibus minime infensa ac molesta esset. Occasionem vero belli honestam non defuturam dicebat civitati imperium sibi vendicanti, & omnium invidia laboranti: & ex præteritis verisimiliter de futuris conjectare ipsos postulabat, docens omnes superiores urbanos motus ob vacationem à bellis ortos. At Quintius nullum bellum cuiquam inferendum censebat, & satis esse demonstrabat si ad pericula necessaria atque ab aliis illata propulsanda plebs vocata obtemperaret; docebatque si militiam detractantibus vim attulissent, fore ut plebem ad desperationem adigerent, ut fecerant coss. superiores: unde ipsi in periculum è duobus alterum incurrerent; ut vel sanguine cædibusque seditionem compescerent, vel plebem obsequiis parum honestis sibi conciliarent. Erat autem penes Quintium illius mensis imperium. quare alter consul illo invito nihil facere poterat. At Publius tribunus cum collegis suis, nihil amplius cunctatus, legem, quam superiore anno perferre non potuerat, iterum promulgabat, hoc capite legi addito, ut iisdem comitiis etiam ædilitius magistratus crearetur, & quicquid aliud apud populum agi decernique oporteret, tributis comitiis eodem modo decerneretur. Quod nihil aliud erat quam senatus potentiam aperte abrogare, eamque ad plebem transferre.

¶ Hac re cognita, consules cura & cogitatio subiit, quomodo celeriter & tuto motus seditioque tolli posset. Appius censebat vocandos ad arma qui remp. salvam vellent; & siqui sibi arma capientibus adversati fuissent,

Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 3. Cat. 284. V. C. Var. 284.

XLIII.

Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 4. Cat. 283. V. C. Var. 285. T. Quintio Capitolino & Ap. Claudio Sabino coss. turbæ domi.

XLIV.

g Τοῖς δημόταις Vat. b Ἐψήφισαν Vat. c In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] & hîc & alibi Κοΐντ. Sed veræ scripturæ tum apud Latinos auctores manifesta exstant argumenta, tum ejusdem vestigium est in mendoso nomine Κάιν apud Diodorum, p. 276. Sylb. d Malet forsan aliquis ἐπὶ τοῖς ἔξω τραπείοις. Sylb. e In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] συνεδρίῳ. veriorem lectionem συνεδρίου agnoscit etiam Lapi versio, administrantibus remp. Sylb. f Malim ἐν φθονουμένῃ. Steph. g Ἐπὶ posita hîc pro ἐπ. Sylb. h Forsan μὲ pro πᾶ reponendum. Sylb. i Ἀναπαύλας Vat. k Δυοῖν ἡμῖν Vat. l Ita in Codd. Rom. & Vat. Δημαρχον in Ed. Steph. m Προσγεγραμμένῳ Vat. n Ἐπιφορείαις passim in Cod. Vat. o In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] est ἐπικυροῦσθαι: quod agnoscit etiam Lapi versio, ejj in plebe, auxiliique esse. Sed proculdubio vera lectio est ἐπικυροῦσθαι, ut Gelenius quoque vertit decerni: quod seq. v. est ἐπιψηφίζεσθαι. Sylb. p Locus vastus in Vat. & Lapi Cod. q Deest Vat. r Ἐξαρθῇ Vat. quod non displicuit Sylburgio. s Aptius in Cod. Vat. τῶν βουλομένων: ut non referatur ad proximum verbum ἐδίδου, sed ad remotius κελεῦν. quod notatum etiam Sylburgio. sic certe Lapus quoque: volebat vocari ad arma, quicunque salvam esse vellent patriam remp. Dionysius utitur vocabulo quod contra machinari significat. Dicit enim τοὺς τῶν ἐπιτηδευμάτων. Ideoque Gelenius vertit, Illi simili machinamento oppressurus virum auferret. Pero a Τῶν

Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 ℔. V. C. Cos. 285. Varr. 285.

sent, hos pro hostibus habendos. at Quintius rationibus plebem flectendam censebat, & docendam, eam per ignorantiam rerum utilium in consilia pernicioſa præcipitem ferri: extremæ insaniæ esse dicens ea à suis civibus invitis extorquere, quæ à volentibus impetrari possint. Quum autem cæteri quoque senatores Quintii sententiam laudassent, consules in comitium progressi dicendi copiam diemque à tribunis petierunt. Utroque autem ægre impetrato, quum dies quam ab illis petierant venisset, & varia turba in forum confluxisset, cujus subsidium utrique magistratus advocarant ac sibi pararant, prodierunt ut legem dissuaderent. Quintius igitur, vir omnibus in rebus æquissimus, & populari facundia gratiosissimus, primus, petita dicendi copia, concionem ad rem, de qua agebatur, accommodatam & omnibus gratam habuit: ita ut legis suasores, ad magnam consilii inopiam redacti, nihil vel justius vel æquius afferre possent. Et, si collega ejus nihil præterea nimium superbe tentare voluisset, plebs, agnoscens se nec justa nec æqua postulare, legem eam abrogasset. Jam vero illius oratio, superba & pauperum auribus molesta, plebem vehementer exasperavit & implacabilem reddidit; effecitque ut ad contentionem quantam nunquam ante prorumperet: nam ille non ut ad ingenuos & cives Rom. verba faciens, penes quos esset sanciendæ vel abrogandæ legis arbitrium, sed ut in viles, aut peregrinos, aut qui libertatem satis firmam non haberent, suam potestatem exercens, acerbis & minime ferendis verbis in eos est invectus: novas tabulas illis exprobrans, & defectionem à coss. factam objiciens, quando raptis signis sacrosanctis ex castris abierunt se ipsi in [a] voluntariam fugam dantes; & in memoriam revocans sacramentum, quo se obstrinxerant, arma pro patria suscipientes, quæ in illam converterant. Quare dixit nil novi eos facere, si, quum perjuri in deos fuissent, & duces deseruissent, patriamque quantum in se fuisset desolassent, & ad fidem turbandam, & leges evertendas, patriumque reip. statum corrumpendum in eam rediissent, se moderate non gererent, nec bonorum civium officium præstare possent; sed semper suis cupiditatibus obsequerentur, & plus æquo expeterent, modo petentes ut sibi liceat proprios magistratus de suo ordine, & eosdem nemini obnoxios & sacrosanctos creare; modo quoslibet patricios arbitratu suo in discrimen de rebus turpissimis adducentes, & legitima judicia, quibus de capitali pœna civium exsiliique mulcta majores ante-

τέαν· εἰ δέ τινες ἐναλιαθήσονται σφίσι τοὺς τὰ ὅπλα, τούτους ὀν πολεμίων ποιεῖσθαι μοίρα. ὁ δὲ Κοίντιος λόγῳ πείθειν ἔφετο δεῖν τὸν δημοτικὸν, καὶ μεταδιδάσκειν ὡς δ' ἄλγιαν καὶ συμφέροντος εἰς ὀλέθρια βουλεύματα φερομένους ἑκάστης μανίας ἔργον εἶναι λέγων, ἃ παρ' ἑκόντων ἔξεστι φέρεσθαι τὰ συμπολιτευομένων, ταῦτα παρ' ἀκόντων βούλεσθαι λαμβάνειν. ἐπαινεσάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων τὸν συμβουλήσαντα εἰς τὸ συνέδριον τὸν Κοίντιον γνώμην, παρελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ ὕπατοι λόγον ἠτοῦντο παρὰ τοῦ δημάρχου καὶ χρόνον. μόλις δὲ ἀμφοῖν τυχόντες, ἐπειδὴ καθῆκεν ἐπὶ ἠτήσαντο παρ' αὐτῶν [b] ἡμέραν, ὅχλου παντοδαποῦ συνελθόντος εἰς τὴν ἀγορὰν, οἵ τε ἀμφότεροι παρεσκευάσαντο σύμμαχον ἑαυτοῖς ὀκ παρακλήσεως αἱ ἀρχαὶ, παρῆσαν εἰς κατηγορήσοντες καὶ νόμου. ὁ μὲν δὴ Κοίντιος, τά τε ἄλλα ὀφειλὴς ὢν ἀνὴρ, καὶ δῆμον [d] οἰκειώσασθαι λόγῳ πιθανώτατος, πρῶτος αἰτησάμενος τὸν λόγον, ὑπεδέξιόν τινα καὶ κεχαρισμένῳ ἅπασι διεξῆλθε δημηγορίαν· ὥστε τοὺς ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγοντας, εἰς πολλὴν ἐλθεῖν ἀμηχανίαν, ὅτε δικαιότερα λέγειν ἔχοιεν, ὅτε ὠφελιμώτερα. καὶ εἰ μηδὲν ἔπι πολυπραγμονεῖν ὁ συνύπατος αὐτῷ παρείλετο, συγγνοὺς ἂν ὁ δῆμος, ὡς ὅτε δίκαια ὅτε ὅσια ἀξιῶν, ἔλυσε τὸν νόμον. νῦν δὲ [e] ὑπ' ἐκείνου λόγου διελθόντος ὑπερήφανον καὶ βαρὺ ἀκουσθῆναι πᾶσιν, χαλεπὸς εἰς ὀργὴν ἐγένετο καὶ ἀμείλικτος, καὶ εἰς ἔριν ἦλθεν ὅσην ὕπω πρότερον. ὁ γὰρ ὡς ἐλευθέροις τε καὶ πολίταις ὁ ἀνὴρ διαλεγόμενος, οἱ δὲ θεῖναι τὸν νόμον ἢ λῦσαι κύριοι ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀτίμοις, ἢ ξένοις, ἢ μὴ βεβαίως ἔχουσι τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσάζων, πικρὰς καὶ ἀνυποφόρους ἐποιήσατο κατηγορίας, τῆς τε χρεῶν τοῖς ἀποκοπὰς αὐτοῖς ὀνειδίζων, καὶ τὴν ὑπάτων ἐπὶ ἀπόστασιν προφέρων, ὅτε τὰ ἱερὰ σημεῖα ἁρπάσαντες ᾤχοντο ὀκ εἰς τραλοπέδας, φυγὴν ὀπιβαλόμενοι ἑαυτοῖς ἐκούσιον· τούς τε ὁρκους ἀναπαλούμενος οὓς ὤμοσαν τὰ ὅπλα [f] μὴ θεῖναι γεναμένης αὐτοῖς γῆς ἀναλαμβάνοντες, οἷς [g] καθ' αὐτῆς ἐκείνης ἐχρήσαντο. τοιγάρτοι θαυμαστὸν οὐδὲν ἔφησεν αὐτοὺς ποιεῖν, εἰ θεοὺς μὲν ὀπιορκήσαντες, ἡγεμόνας δὲ καταλιπόντες, πόλιν δὲ ἔρημον εἰς ὃ καθ' ἑαυτοὺς μέρος ἀφέντες, ὅπου δὲ πίστεως συγχύσει, καὶ νόμων ἀνατροπῇ, καὶ πολιτεύματος παντείου φθορᾷ προσιοίμενοι τὴν κάθοδον, οὐ μετεμέλοντο, οὐδὲ χρηστοὺς οἷόντε ὄντας πολίτας ἑαυτοὺς παρέχειν, ἀλλ' ἀεί τινος ὀργόντας πλεονεξίας καὶ παρανομίας, τοτὲ μὲν ἀρχὰς ἐξεῖναι σφίσιν ἀξιοῦντες αὐτοὺς [h] ἐφ' ἑαυτῶν ἀποδεικνύναι, καὶ τὰς αὐτοῖς ἀνυπευθύνους ποιοῦντες καὶ παναγεῖς· τοτὲ δὲ εἰς ἀγῶνας [k] ὑπὲρ τοῦ αἰσχίστου ἀγώνων καθιστάντες ὃς αὐτοῖς δόξειε τῶν παρεσκιῶν, [l] καὶ τὰ νόμιμα δικαστήρια, οἷς δεῖ θανάτου καὶ φυγῆς [m] (ἡ πόλις πρότερον ἴδιον κρίνουσα) μεταφέροντες

[a] Τῶν παραλαβόντων *Vat.* [b] Ἡμέραν præfert *Steph.* [c] *Gelenius* maluit εἰ τινες. sed ἐὰν retinere nil vetat, hoc sensu; *prodierunt in medium, volue dissuasuri legem. Sylb.* [d] Fortasse scripserat, οἰκειώσασθαι δυναμένῳ λόγῳ πιθανώτατος, aut tale quid: nisi alio superlativo (cujusmodi est δυνατώτατος) usus erat. *Steph.* [e] Tollenda videtur præpositio ὑπὸ, quod orationis cursum impediat, atque adeo δυσχέρειαν faciat. *Port.* Illam non agnovisse videtur *Lapus*, qui vertit; *unum illo percurrente orationem superbam &c.* [f] Περιγενομένης αὐτοῖς γῆς *Vat.* [g] In *Ed. Steph.* κατὰ τῶν ἐκείνου. sed veriorem lectionem κατ' αὐτῶν ἐκείνου confirmat etiam *Lapi* versio, *quibus adversus illam ipsam usi erant. Sylb.* [h] Rectius ἀφ' ἑαυτῶν ex ἑαυτῶν, i. e. *ex suo ipsorum corpore.* sic enim supra, in postulatione hujus magistratus, dicit ἐξ ἑαυτῶν, p. 394. v. 14. & rursum ἐκ τῶν δημοτικῶν, p. 396. v. 15. *Sylb.* [i] Καὶ ἑαυτοὺς *Vat.* [k] Sequens ἀγώνων meo judicio rectius aberit. *Sylb.* Ἐχόντων pro αἰσχίστων legisse videtur *Gelen.* In *Cod. Vat.* ὑπὲρ αἰσχίστων καθ' ὑμῶν. [l] Καὶ in *Cod. Vat.* [m] Pro inclusis, è *Cod. Rom.* repositis, perperam in *Ed. Steph.* ἡ πόλις ἐς φυγήν. *Lapus* videtur legisse, οἷς αὖθι θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις, τὰ πρότερον ἴδιον (vel potius ἐνδον) κρίνων. sic enim locum vertit; *per quæ civitas videbatur prius de morte aliaque exsilia judicare. Sylb.* Ex scriptura *Stephanea* hanc lectionem exsculpsit *Portus*, ὃν οἷς αὖθι θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις πρότερον ἴδιον κρίνουσα, *in quibus de capitali pœna exsilioque cognoscit, iniquum contra pristinum consuetudinem à paucissimis &c.* Optime tamen, ut puto, in *Cod. Vat.* οἷς αὖθι θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις πρότερον ἴδιον κρίνων, μεταφ. [n] *Al.* in voluntarium exsilium.

ταφέροντες ἐκ τῆς καθαρωτάτης φυλῆς ὅτι τὸν ῥυπαρώτατον ὄχλον· τοτὲ δὲ νόμους εἰσφέροντες οἱ ἄπτες καὶ ἀνόσιοι καὶ τῆδ αὐτοπρεπῶν τυραννικούς τε καὶ ἀνοσίους, καὶ ἔτι τῶ προβουλεύσαι περὶ αὐτῆδ ἐξουσίαν τῇ βουλῇ καταλιπόντες, ἀλλ' ἀφαιρούμενοι καὶ ζημιοῦντες αὐτῆς τινὰ τιμωρίαν, ἣν ἐκ δ' παντὸς ἦκεν ἀναμφίλεκτον χρόνου, βασιλευομένης (τε καὶ τυραννευομένης) τῆς πόλεως. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια προσθεὶς, καὶ ὕβριδος ὅτε πικρὸν προσήγματος, ὅτε βλασφήμου ὀνόματος φυσάμενος, τελευτῶν ἐκεῖνον προσέθηκεν ὅτι τὸν λόγον, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἡ πληβὺς ἠγανάκτησεν, ὅτι χρόνον ὕδενα παύσονται ταραττόμενοι ἐπὶ παντὸς χρήματος ἡ πόλις, ἀλλ' ἀεί τινα καινὴν ὅτι παλαιᾶς νοσήσας νόσον, ἕως ἂν ἡ τῆδ δημάρχων ἐξουσία διαμένῃ· διδάσκων ὅτι προβούλου πάντος πολιτικῶ καὶ κοινῶ τοῖς ἀρχαῖς προσήκει σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβεῖς ἔσονται καὶ δίκαιοι. φιλεῖ γὰρ ἐκ μὲν τῆδ ἀγαθῶν σπερμάτων χρηστὰς καὶ εὐτυχεῖς γίνεσθαι τὰς καρπούς· ἐκ δὲ τῆδ πονηρῶν, κακὰς καὶ ὀλεθρίους. "εἰ "μὲ ὅτι, ἔφη, ἥδε ἡ ἀρχὴ μεθ' ὁμονοίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν "πόλιν ὅτι τῷ πάντων ἀγαθῷ παρῆσαν σὺν οἰωνοῖς τε καὶ "ὀπτείαις, πολλῶν ἂν ἡμῖν ἐγίνετο καὶ μεγάλων ἀγαθῶν "αἰτία, εὐχαίτων, ὁμοφροσύνης, εὐνομίας, ἐλπίδων "χρηστῶν τῶδε τῆ δαιμονίᾳ, μυρίων ἄλλων. νῦν δὲ ἐπεὶ "βία αὐτὴν εἰσήγαγε καὶ παρανομία καὶ στάσις, καὶ πό-"λεμος δεινὸς ἐμφυλίου, καὶ πάντα τὰ ἔχθιστα ὀν ἀνθρώ-"ποις, τί ὄν ἔτι καὶ μέλλει χρηστὸν ἔσεσθαι ἢ σωτήριον, "τοιαύτης λαβούσης τὰς ἀρχάς; ἔστε δ' ἔστιν ἡμῖν ἰά-"σιν καὶ ἀλεξήματα τῶν ἀναβλαστανόντων ἐξ αὐτῆς κα-"κῶν ζητεῖν, ὁπόσα εἰς ἀνθρώπινον πίπτει λογισμόν, μενούσης "ἔτι τῆ πονηρᾶς ῥίζης. ὑ γὰρ ἔσται πέρας, ὕδ' ἀπαλλαγὴ τῆ "δαιμονίου χόλου, ἕως ἂν ὧδε ἡ βάσκανος ἐριννὺς καὶ φαγέ-"δαινα ἐγκαθημένη πάσῃ σπορᾷ καὶ διαφθείρῃ τὰ καλά. "ἀλλ' ὑπὲρ μὲ τούτων ἕτερος ἔσται λόγος καιρὸς ὀπίσω· "δευτέρος. νῦν δὲ ἐπεὶ τὰ παρόντα εὖ πίπτεσθαι χρὴ, πᾶσῃ "εἰρωνείαν ἀφεὶς, τάδε ὑμῖν λέγω ὅτε ὧδε ὁ νόμος, ὅτε ἄλ-"λος ὕδεὶς ὃν ὑχ ἡ βουλὴ προβουλεύσῃ, κύριος ὅτι ἔ ἐμῆς "ὑπατείας γένηται, ἀλλὰ καὶ λόγοις ἀγωνιῦμαι πρὸς ἔ "ἀριστοκρατίας, καὶ εἰς τὰ ἔργα δ' ἢν χωρεῖν, ὕδὲν τούτων ἔ "ἐσπουσμένων λελείψομαι· καὶ εἰ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅσην "ἰσχὺν ἔχει ὃ ἔ ὑπάτων κράτος, ὅτι ἔ ἐμῆς ἀρχῆς "μαθήσεσθε.

Ἄππιος μὲν δὴ ταῦτα εἶπεν. ὁ δὲ ἔ δημάρχων ὁ πρεσβύτατός τε καὶ πλείστῳ ἀξιόμαλος τυγχάνων, Γάϊος Λεκτώριος, ἀνὴρ ἔν τε τοῖς πολέμοις ἐγνωσμένος τὴν ψυχὴν καὶ χαλκοῦς, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐκ ἀδύνατος, ἀνίστατο πρὸς ταῦτα ἀπολογησόμενος· καὶ δῆλθε πολὺν ὑπὲρ τῆ δήμου λόγον, ἀπὸ τῆδ ἄνωθεν ἀρξάμενος· "ὡς πολλὰς μὲ

hac decerni voluerint, à puriſſima civitatis parte ad ſordidiſſimam turbam transferentes; modo vero leges tyrannicas & nefarias ipſi homines mercenarii & extorres contra patricios ferentes, ne cognitione quidem earum patribus permiſſa, ut de illis S C. facerent, ſed hoc quoque honore ipſis erepto, quem citra omnem controverſiam ſemper ab urbe condita tum ſub regibus tum ſub tyrannis habuerant: multiſque aliis hujuſmodi additis, & à nulla acerba contumelia nulloque maledicto ſibi temperans, poſtremo illud etiam addidit, quo maxime plebs offenſa eſt, nunquam in civitate cauſſas multas diſſidiorum defore, ſed ſemper poſt veterem morbum eam aliquo novo laboraturam, dum tribunitia poteſtas durarit; docens omnium civilium ac publicarum rerum initia eſſe conſideranda, operamque dandam ut pia juſtaque ſint. Sic enim natura comparatum eſſe *dicebat*, ut ex bonis ſeminibus boni & felices fructus proveniant, ex malis mali & perniciosi. ¶ "Si igitur (in- XLV.
"quiebat) hic magiſtratus pro communi o-
"mnium bono per concordiam bonis fauſtiſ-
"que avibus & ſalva religione in remp. in-
"troductus fuiſſet, multorum & magnorum
"bonorum cauſſa nobis fuiſſet, gratiæ, con-
"cordiæ, bonarum legum, bonæ ſpei à nu-
"mine, & ſexcentorum aliorum: nunc vero
"quoniam violentia, iniquitas, ſeditio, &
"belli inteſtini metus, & cætera quæ homi-
"nibus ſunt maxime abominanda eum in-
"vexerunt, quid boni ſalutariſve amplius ab
"eo, qui talia habuerit initia, ſperandum eſt?
"Itaque ſupervacaneum eſt nobis curatio-
"nem & remedia malorum inde pullulan-
"tium quærere, quæcunque poteſt excogitare
"humana ratio, peſſima radice adhuc ma-
"nente. Nullus enim divinæ iræ finis erit,
"nec ea unquam liberabimur, donec iſta in-
"vida Furia & Phagedæna *in civitate* com-
"morans omnia honeſta putrefaciet & cor-
"rumpet. Sed de his alias dicetur opportu-
"nius. nunc vero quoniam præſenti rerum
"ſtatui recte eſt conſulendum, omni diſſi-
"mulatione omiſſa hæc vobis dicam; nec iſta
"lex, nec ulla alia, de qua ſenatus ante non
"cognorit atque ſuum conſultum fecerit, me
"conſule rata fiet: ſed & dictis optimates de-
"fendam, & factis (ſi opus fuerit) nulla in
"re adverſariis cedam. Et ſi ante ignoraſtis
"quanta eſſet conſularis imperii poteſtas, me
"conſule diſcetis."

¶ Appius igitur tunc ita eſt loquutus. Poſt XLVI.
eum C. Lectorius, tribunorum natu & dignitate maximus, vir bello ſpectatæ fortitudinis, & ad civilia negotia tractanda idoneus, ad hæc reſponſurus ſurrexit, & altius rem repetens, multa pro plebe dixit: "inopes quos
"maledictis conſul inſectatus fuerat, ad multas
"&

Pyr. Jul. 4245.
Ante Chr. 469.
Olymp. 77 3.
V. C. Cos. 285.
Var. 285.

602

a Terrè pro è ri (ut in *Ed. Steph.* & *Cod. Var.*) ex *Cod. Rom.* repoſuit *Sylb.* b Incluſa (quæ deerant in *Ed. Steph.*) agnoſcunt *Codd. Var. Rom.* atque *Lapi* verſio. c Legitima conſtructio poſtulat φιλεῖν γὰρ ἐφῆν οὐκ μὲν &c. vel certe dicendum, φιλεῖν γὰρ οὐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀσπερμάτων χρηστὰ & εὐτυχῆ γίγνεσθαι καρπούς, ὧν δὲ τῶν πονηρῶν κακὰ καὶ ὀλέθρια. *Portus.* d Χρηστὰς γὰρ οὐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀσπερμάτων χρηστὰ & εὐτυχῆ γίγνεσθαι καρπούς, ὧν δὲ τῶν πονηρῶν κακὰ καὶ ὀλέθρια *Var.* e Diſtinctionem ante χρεὼν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, quamquam vel hæc ipſa vox, vel præcedens ἀγαθῶν, ſine ullo ſenſus detrimento, abeſſe poſſe mihi quidem videtur; ut etiam *Gelenius* eam præteriit. *Sylb.* f Χρεὼν ἦν δὲ αὐτῆς ἴσως Διονύσιον ſcripſiſſe ſuſpicatur *Steph.* Χρεὼν ἴσως ἦν ἢ ἔσεσθαι *Var.* g *Gelenius* οὐκέτι accipit pro οὐκέτι ἐπὶ τοῦ. ſed forſan negativo legendum ὐ οὐκέτι. *Sylb.* Videntur (inquit *Steph.*) interpretes male reddere οὐκέτι, *ſuperveſtaturum eſſe.* tanquam neget hîc faciendum, quod contra facere ſuadet; ut doceo in quodam meorum *Scholiaſtarum.* h Ἐξ αὐτῶν eſt. tanquam neget hîc faciendum, quod contra facere ſuadet; ut doceo in quodam meorum *Scholiaſtarum.* h Ἐξ αὐτῶν *Var.* ſcil. ἐξ αὐτῶν ὁ δημάρχων ἐξουσίας, ut placuit etiam *Sylburgio.* i Vide *Annot.* k Forſan rectius ὐδὲν ἔ τούτων τῶν κακῶν *Var.* ὐδὲν τούτων ἐξουσιῶν βουλεύσασθαι λελείψομαι. *Lapus* omiſit genitivum τούτων, ut ſatis declarat verſio, *nihil reliquum adverſariis.* *Sylb.* In *Cod. Var.* ὐδὲν τούτων τῶν ἐξουσιῶν. i Deeſt *Var.* m Λεκτώριος *Var.*

a Magis

Plin. Jul. 4142. Ante Chr. 469. Olymp. 77 4. Cat. 283. V. C. Var. 285.

"Et graves expeditiones profectos esse, non so-
"lum sub regibus (quod necessitati fortasse
"ascribi posset) sed etiam post illos exactos,
"dum libertatem imperiumque patriæ parant;
"nullam tamen à patriciis remunerationem ac-
"cepisse, nec ullius communis boni participes
"factos fuisse, sed tanquam mancipia libertate
"etiam ab illis exutos fuisse; quam dum vel-
"lent recuperare, coactos fuisse patriam alia-
"rum sedium desiderio relinquere, ubi ipsi qui
"erant ingenui contumelias non paterentur:
"nec ulla vi senatui facta, nec armis illo co-
"acto domum rediisse, sed ei roganti ac oranti,
"ut res suas *in urbe* relictas reciperent, cessisse.
"Et jusjurandum commemoravit, & leges re-
"ditus *omnibus* in memoriam revocavit: in
"quibus erat primum oblivio injuriarum o-
"mnium, deinde pauperibus data potestas cre-
"andi magistratus, qui ipsis opem ferrent, &
"vim afferre volentibus adversarentur". His autem commemoratis, leges ostendit *ac recitavit*, quas plebs non multo ante tulerat, alteram de judiciis *ad plebem* translatis, ut scilicet senatus potestatem plebi dedisset judicandi quoscunque de patriciis vellet; alteram de suffragiis ferendis, ut *idem senatus* non amplius penes centuriata, sed penes curiata comitia suffragia esse voluerit.

XLVII. ¶ Hac autem oratione pro plebe habita, conversus ad Appium, "Et tu (inquit) his
"convicium facere audes, quorum opera
"magna ex parva, illustris ex obscura civitas
"est facta? & alios vocas seditiosos, & exsi-
"lii fortunam ipsis exprobras; quasi omnes
"isti non meminerint adhuc id, quod ætate
"nostra accidit, tuos majores à primoribus
"dissidentes sua patria deserta huc venisse
"supplices? nisi forte vos quidem, vestra pa-
"tria libertatis desiderio relicta, præclarum
"facinus fecistis, Romani vero, qui idem fe-
"cerunt, turpe. Audes etiam tribunitiam po-
"testatem vituperare, ut in reip. perniciem
"in urbem invectam? & ô plebis infensissime
"hostis, & maxime tyranniei ingenii homo,
"his suades ut tollant pauperum auxilium
"sacrosanctum ac inviolabile, & magnis ne-
"cessitatis vinculis tum à diis tum ab homi-
"nibus confirmatum? Et ne hoc quidem ani-
"madvertere potuisti, te hæc dicentem con-
"viciari & senatui & tuo ipsius magistratui?
"nam quum totus senatus facto dissidio in
"reges conspirasset, quorum superbiam &
"contumelias diutius pati nolebat, consulum
"magistratum constituit, &, ante quã illos ex
"urbe pelleret, aliis regiam potestatem tradi-
"dit. Itaque quod de plebis tribunatu ut in
"perniciem reip. in urbem recepto dicis, quod
"discordia natus sit, idem quoque in consu-
"latum dicis. nam ne ille quidem aliunde est

"ἢ χαλέπωσε στρατηλατοῦντας πρὸς τοὺς πολε-
"μίους ἐπὶ τοῖς βιασθεῖσι πρότερον ὑπὸ τῶν
"ἐν ἐξουσίᾳ γενομένων, οὐ μόνον ὅτι τῆς βασιλείας ἅπτε τῆς ἀνάξιον
"τὸ ὑπήκοα λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῆς ἐκείνοις ἀκολούθου ἐλευθερίας
"κτησάμενοι τὴν πατρίδα καὶ ἡγεμονίαν· ἀμοιβὴν δὲ ἀνδρείας ἐκο-
"μίσαντο οὐδεμίαν τῆς πατρικίας, ἀλλὰ δουλείας ἀδίκου καὶ πονη-
"ρᾶς, ἀλλ' οὐκ πολέμῳ ἁλόντες ἀφηρέθησαν πρὸς αὐτῶν
"καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἣν ἀναστάσαντες βουλόμενοι, καταλιπεῖν ἠ-
"ναγκάσθησαν τὴν πατρίδα πόθῳ γῆς ἑτέρας, ἐν ᾗ δὲ μὴ ὑβρί-
"ζοιντο αὐτοῖς ἐλεύθεροι θεὸν ὑπάρξειν καὶ ὅτε βιασάμενοι τὴν
"βουλὴν, ὅτε πολέμῳ προσταταγκάσαντες, εὕροντο τὸ ὅτι
"τὰ σφέτερα κάθοδον, ἀξίωσίν τε καὶ δυναμὴν τοῦ ἐκλειφθέν-
"τα ἀναλαβεῖν ἐξαίρες. τίς τε ὅρκους διέξεισι, καὶ τὰς συν-
"θήκας τὰς ὅτε τὴν κάθοδον γενομένας ἀνεκαλεῖτο ὁ δῆ-
"μος ἐν ἀμνησίᾳ μὲν δὴ πάντων, ἐπειτα ἐξουσία τοῖς
"πένησιν ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, τιμωρὸς μὲν ἐσομένας σφίσιν
"αὐτοῖς, τοῖς δὲ κακοῦργοις βουλομένοις ἀνίπαλος". Διε- 603
ξελθὼν δὲ ταῦτα, τοὺς νόμους ἐπεδείκνυτο, ὃς ὁ δῆμος ἐπε-
κύρωσεν καὶ πρὸ πολλοῦ, τόν τε περὶ τῶν δικαστηρίων καὶ
μεταγωγῆς, ὡς ἔδωκεν ἡ βουλὴ τῷ δήμῳ τιμὴν ἐξουσίαν
κεῖναι ὃς ἂν αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, καὶ τὸν ὑπὲρ
τῆς ψηφοφορίας, ὡς οὐκ ἔτι τιμὴ λοχῆται ὀκκλησίαν,
ἀλλὰ τιμὴ κυρίαν ἐποίει τοῦ ψήφου κυρίαν.

Διεξελθὼν δὲ ὑπὲρ ὧν δῆμος λόγον, ἐπιστρέψας ἐπὶ
Ἄππιον. "Ἐπειτα σὺ τολμᾷς, εἶπε, λοιδορεῖν τούτους,
"οἷς μεγάλη μὲν οὐκ μικρᾶς, ἐπιφανὴς δὲ ἐξ ἀδόξου γέ-
"νονεν ἡ πόλις; καὶ στασιαστὰς ἑτέρους ἀποκαλεῖς, καὶ φυγαδι-
"κήν τινα τύχην ὀνειδίζεις, ἐφ' ὅτῳ οὐκ ἀπάξιον ἐπὶ τούτων
"μεμνημένων καθ' ἡμᾶς, ὅτι στασιάσαντες οἱ σοὶ πρό-
"γονοι πρὸς τοὺς ἐν τέλει, καὶ τιμὴ ἑαυτῶν πατρίδα καλα-
"λιπόντες, ἔνθα ἰσοψήφου ἱκέται; εἰ μὴ ἄρα ὑμεῖς μὲ ἐκλι-
"πόντες τὴ ἑαυτῶν πατρίδα πόθῳ τῆ ἐλευθερίας, καλὸν ἔρ-
"γον ἐπράξατε. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ὅμοια ὑμῖν δεδρακότες, οὐ
"καλόν. τολμᾷς δὲ καὶ τιμὴ τῆ δημάρχων ἐξουσίαν, ὡς ὅτι
"κακῷ παρελήλυθεν εἰς τιμὴ πόλιν, λοιδορεῖν; καὶ πείθεις
"τούτους καθαιρεῖσθαι τὴν τῆ πενήτων ἐπικουρίαν τὴν ἱερὰν καὶ
"ἀκίνητον καὶ μεγάλαις ἠσφαλισμένην ἐκ θεῶν τε καὶ ἀνθρώ-
"πων ἀνάγκαις, ὦ μισοδημότατε καὶ τυραννικώτατε; καὶ οὐδὲ
"τοῦτο ἄρα ἐνενόησας μαθεῖν, ὅτι τῆ τε βουλῆ καὶ τῆ σταυ-
"τοῦ ἀρχῆ ταῦτα λέγων λοιδορεῖς; καὶ γὰρ ἡ βουλὴ διανα-
"σῶσα πᾶσαν πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὧν ἐκέκτητο τὰς ὑπερη-
"φανίας καὶ τὰς ὕβρεις ὑποφέρειν ἠξίου, τὸ τῆ ὑπάτων ἀρ-
"χεῖον καθεῖσαν, καὶ, πλὴν ἐκείνους ἐξελάσαι τῆς πόλεως,
"ἑτέρους ἐποίησε τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κυρίους. ὅτε δὲ τῆς
"δημαρχίας λέγεις ὡς ὅτι κακῷ παρελήλυθεν, ἐπειδὴ
"τὴν ἀρχὴν ταύτην διχοστασίας ἔλαβε, ταῦτα καὶ τοῦ ὑπα-
"τείας λέγεις. καὶ γὰρ ἐκείνη ἄλλη τις εἰσήγαγε διαφο-

ρὰς,

a Magis proprie πρωτεῖα, ut in *Codd. Rom.* & *Vat.* b Αὐτῷ agnoscit etiam *Lapi* versio. quod ut *Glareano* suspectum fuit; ita ego quoque non inepte legi posse existimarim, τοῦτο Ἀππίου. excusari tamen & relativum aliquo modo potest. *Sylb.* c Οὐ τιμὴ ἀνάγκαις ὧν τε *Vat.* d Ὑπ' αὐτῶν *Vat.* e Εὕρετο pro vulg. ἔφερε substituit è *Cod. Rom. Sylb.* Ἄγειν retinendum censet *Portus*: quod ἄγεσθαι τιμὴ τινὰ significet *rationem suscipere, reddere.* In *Cod. Vat.* εὔρετο. quod *Sylburgii* conjecturam firmat. f Ἀναλαβεῖν *Vat.* g Non agnoscit *Vat.* h Ita *Codd. Rom.* & *Vat.* In *Ed. Steph.* τῶν τε, itidemque mox (v. 20.) τῆ τε: errore manifesto. *Sylb.* i Mallem ἢ, *sc.* τίμημα: vel δ' ὃ, *quas lege.* sic paullo infra ἢ εἰσὶ ἀλλ. *Portus.* k Pro ἐν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἀλλ. quam lectionem (inquit *Portus*) si sequaris, ἀλλ ad præcedens βουλὴ referendum est, vertendumque; & quod (senatus) *non haberet comitia centuriata, sed curiata suffragiorum dominum faceret.* Utramque (ἐν & ἀλλ) agnoscit *Lapi* versio, *non amplius secundum ordines habuerit.* verum ἀλλ *Sylburgio* nequaquam ferendum visum est. Optime tamen hoc modo legendum esse censet *Port.* ἢ ἐν ἐνὶ, ut ἢ ad νόμῳ· respiciat: hoc sensu, *quæ lex non amplius comitiorum comitia, sed curiata suffragiorum dominum faciebat.* l Ἐξουσίαν *Vat.* m Τῶν καθ' ἡμᾶς *Vat.* Τὰ καθ' ἡμᾶς, *id quod apud vos accidit*, malit *Portus.* n Ἐσθ' ὁ ξύνθρονος *Vat.* o Τυραννικὸς *Vat.* p Λοιδορῇ *Vat.* q Non agnoscit *Vat.*

a Καὶ

"σε, ἀλλ' ἢ πρὸς τὰς βουλὰς τ' πολεμίας φίλος. ἀλ-
"λὰ τί ταῦτά σοι διαλέγομαι, ὡς χρηστῷ καὶ μιλέῳ πολίτῃ;
"ὃν ἅπαντες ἴσασιν ὅτι σκαιὸν ὄντα ἀφ' ὑμῶν γένος, καὶ πικρὸν,
"καὶ μισόδημον, καὶ ὃ δικαίους ὑπὸ φύσεως ἁπάντων ἐξη-
"μερῶσαι δυνάμενον; ἀλλ' ὑμῖν ὁμόσαι χαρῶ σοι, καὶ ἔργα ἐ-
"πιπροσθεν ποιησάμενος τῶν λόγων, καὶ δείκνυμί σοι
"ὁσην ὁ δῆμος ἔχων λέληθέ σε, ὃν οὐκ ἠρέμησας ἀνέσιον καὶ
"ῥυπαρὸν καλῶν· καὶ ὅσην ἥδη ἡ ἀρχὴ δύναμιν, ἣν σε ὁ νό-
"μος [b] ἐκτρέπεσθαι καὶ ἔξω ἀναλαμβάνει; παρεὶς δὲ καὶ
"αὐτὸς ἅπασαν εἰρωνείαν, ἔργῳ ἐπέρχομαι.

Ταῦτα εἰπὼν, ὅρκον ὅσπερ μέγιστος αὐτοῖς ἐπὶ δημοσίοις ὀμνύεται, ἢ τ' νόμον ὑπομενεῖσθαι, ἢ τὸν ζημίαν [c] μεταθήσεσθαι, σιω-
604 πῆς γενομένης οὐκ ὀλίγης πλήθους, καὶ ἀγωνίας περιόδου ἐφ' ᾧ μέλλει δρᾶν, ἐκέλευσε μεταχωρεῖν ἐκ τ' ἐκκλησίας τ' Ἀππίου. ὡς δὲ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ τοὺς ῥαβδούχους παρῃσταμένους, [d] καὶ τ' ὄχλον ὅλον ὃν ἦγε παρασκευασάμενος οἴκοθεν, ἀπεμάχετο μὴ παραχωρῆσαι τ' ἀγορᾶς, σιωπὴν ὑπηρυξάμενος ὁ Λεκτούριος ἀπεῖπεν, ὅτι τ' ὕπαλον εἰς φυλακὴν κελεύουσιν οἱ δήμαρχοι ἄγεσθαι. καὶ ὁ μὲ ὑπηρέτης κελευσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ προσῆγεν, ὡς δ' σώματος ὠθιζομένους. τ' δὲ ῥαβδούχων ὁ πρῶτος ὠθιζόμενος, πάσῃ αὐτὸν ἀπήλασε. κραυγῆς δὲ οὐκ τ' παρόντων γενομένης μεγάλης καὶ ἀλαλαγμοῦ, ἰδὼν αὐτὸς ὁ [e] Λεκτούριος παρακελευσάμενος τοῖς ὄχλοις ἀμύνειν καὶ οἱ περὶ τ' Ἀππιον ἦσαν ἔφιπποι νέων πολὺ καὶ χαρτερῶν, ὑφίσταντο· καὶ μέχρι τούτου λόγοι τε ἀφ' ἡμῶν ἐγένοντο εἰς ἀλλήλους, καὶ καταβοαὶ, καὶ σωμάτων ὠθισμοί· καὶ τελευτῶσα εἰς χεῖρας ἀπόσκηψεν ἡ ἔρις, καὶ εἰς λίθων [f] ἤρξαντο προβάλλειν βολάς. ἐπίεσε δὲ τοῦτο, καὶ τὸ μὴ προσωτέρω χωρῆσαι τὰ δεινὰ [g] Κοίντιος ἄνηρ τ' ὑπάτων αἴτιος ἐγένετο, δόμβός τε ἀπάντων καὶ λιταρῶν σὺν τοῖς πρεσβυτάτοις τ' ὁσίᾳ τε σωφρονέστατος, καὶ εἰς μέσους τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀθρόος. ἐν δὲ καὶ τ' ἡμέρας τὸ λειπόμενον βραχὺ μέρος· ὥστε ἀκόντων ἀπ' ἀλλήλων διελύθησαν· τῇ δὲ ἐξῆς ἡμέρᾳ αἵ τε ἀρχαὶ ἀλλήλας ἐνεκάλουν· ὁ μὲ ὕπαλος τοῖς δημάρχοις, ὅτι καταλύειν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν, ἐς τὸ δεσμωτήριον τ' ὕπαλον ἀπάγειν κελεύσαντες· τῷ δὲ ὑπάτῳ οἱ δήμαρχοι, ὡς ἐμβεβληκότι πληγὰς σώμασιν [h] ἱεροῖς καθωσιωμένοις ὑπὸ τ' νόμου· καὶ ὁ Λεκτούριος τὰ ἴχνη τ' πληγῶν ἔτι ἔχων δῆλα τ' ὄψεως ἔτι φανερά· ἥ τε πόλις ὅλη διοιδοῦσα καὶ ἀγριαινομένη διέκειτο. ἔκρινε δὲ ὁ μὲ δῆμος ἐφ' ὑμῖν τὸ Καπιτώλιον ἅμα τοῖς δημάρχοις, ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀκλείπτως [i] αὐτῷ τὴν φυλακήν. ἡ δὲ βουλὴ σωθεῖσα, πολλὴν μὲ ἐπίπονον ἐποιεῖτο ζήτησιν, ὅπως χρὴ παῦσαι τὴν διχοστασίαν, τό τε κινδύνου τὸ μέγεθος ἐνθυμουμένη, καὶ ὅτι [k] ὑβρὶν τοῖς ὑπάτοις τὰ αὐτὰ παρεσκεύαζε φρονεῖν. ὁ μὲ γὰ Κοίντιος ἐκέλευε τῷ δήμῳ τὰ μέτρια ἀξιοῦν, ὁ δὲ Ἀππιος μέχρι θανάτου ἀντεῖχεν.

Ὡς δὲ οὐδὲν ἐγίνετο πέρας, χωρὶς ὁπλίτου ἐπιλαμβάνει ὁ Κοίντιος, τούς τε δημάρχους, καὶ τὸν Ἀππιον, ἐδεῖτο καὶ ἐλιπάρει, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαίως ποιεῖσθαι

"orum, quam ex diffidiis plebeiorum & regi- Pet. Jul. 4245.
"bus facto. Sed cur ego de his tecum loquor, Ante Chr. 489.
"quasi cum bono ac moderato cive: quem Olymp. 77.
"omnes isti sciunt natura fievum, acerbum, V. C. Cn. 283.
"& plebi infestum, & innatam feritatem nul- Var. 285.
"lo modo mansuefacere posse? Quin potius
"omissis verbis te factis aggredior, & ostendo
"tibi quantam vim plebs habebat tibi non-
"dum notam, quam non te puduit extorrem
"atque sordidam vocare; & quanta sit hujus
"magistratus potestas, quem venerari & cui
"cedere te cogunt? Ergo & ipse, omni dissi-
"mulatione omissa, rem aggrediar.

¶ Hæc loquutus, & jurejurando (quod apud illos maximum erat) jurato, aut se perlaturum legem, aut se vita excessurum, silentio ab omnibus facto, omnibusque in id certamen intentis, ac anxio animo exspectantibus quidnam ille facturus esset, jussit Appium ex concione excedere. Quo non parente, sed stipante se lictoribus, omnique alia turba, quam domo *ad hoc ipsum* paratam adduxerat, & repugnante ne foro decederet, Lectorius per præconem silentio imperato pronunciavit, tribunorum collegium jubere consulem in carcerem duci. ac mox apparitor ab eo jussus eum apprehensurus accessit: at proximus lictor eum pulsatum repulit. Magno autem clamore ab iis qui aderant sublato, ipse Lectorius, adhortatus plebem ut sibi opem ferret, ad eum ivit: at Appius cum ingenti ac valido juvenum globo se ei opposuit. Deinde fœdæ inter eos altercationes, & vociferationes, & corporum protrusiones sunt sequutæ: & postremo rixa ad manus prorupit, & ad lapidum jactus ventum est. Sed Quintius alter consul hæc repressit, & ne malum ulterius progrederetur effecit, cum senioribus senatoribus omnes rogando & orando, & in mediam pugnantium turbam se conjiciendo. Ipsum quoque diei reliquum spatium breve erat: itaque inviti dirempti sunt. Insequutis diebus magistratus se invicem accusabant: consul tribunos, quod suum magistratum abrogare voluissent; consulem in carcerem abduci jubentes; tribuni consulem, quod plagas ingessisset iis, quorum corpora lex sacra & sancta esse jubet. & Lectorius manifestas sugillationis notas in facie adhuc habebat; & tota civitas dissensionibus & dissidiis efferata erat. Plebs deinde cum tribunis Capitolium occupavit, diurnis nocturnisque id servans excubiis. Quod ubi senatus cognovit, magna cura quærebat modum quo sedaretur hæc seditio, solicitus tum propter periculi magnitudinem, tum propter consulum dissensionem. Quintius enim plebi non iniqua petenti cedendum censebat; Appius vero ei resistebat, & mori quam cedere malebat.

XLVIII.

¶ Quumque nullus contentionis fieret finis, Quintius seorsum tribunos, seorsum Appium orabat atque obsecrabat; & ut privatis commodis publica anteponerent, postulabat. animadvertens

XLIX.

a Καὶ ἴσον ἦδε ἡ ἀρχὴ δυναμένη, σε ὁ νόμος Vat. b Potius ἐσεφίσθαι. hinc ἔσεφος reverentia, nisi forte ἐσεφίσθαι pro ἐσεφίσθαι positum esse dicas. Portus. c Μεθήσεσθαι Vat. quo modo legendum esse conjecerat Dion. d Καὶ τ' ὄχλον ὃν ἦγε παρασκευασάμενος Vat. e Λεκτούριος (ut & mox infra versu 38.) in Cod. Vat. ac supra pag. 575. v. 43. Λικτώριος. f Λιθοβολεῖν Vat. g Κοίντος Vat. ut & paullo post v. 45. & v. 49. h Ἱερεῖς καθωσιωμένοις Vat. i Desit Vat. k Οἷδ' τοῖς ὑπάτοις Vat. & Lapi Cod.

Ante Jul. 418. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3. V. C. Ccli. 283. V. C. var. 285.

animadvertens autem illos jam mitiores factos, collegam vero in sua pervicacia perseverare, persuasit Lectorio ejusque collegis, ut omnium privatorum publicorumque criminum cognitionem arbitrio senatus permitterent. Hoc autem impetrato, senatum convocavit, & tribunis multum laudatis, & rogato collega ne publicæ saluti adversaretur, vocavit eos qui suam sententiam dicere solebant. Et P. Valerius Poplicola primus rogatus, hanc dixit sententiam: omnia crimina quæ sibi invicem objiciebant tribuni & consules, omnes injurias in tumultu & illatas & acceptas, quod non dolo malo nec privatæ utilitatis causa eo ventum esset, sed per ambitiosam contentionem de rep. publice remittendas, nec in ullum judicium vocandas dixit. Quod vero ad legem attineret, quoniam Appius consul non patiebatur eam fine S C. in concione promulgari, de ea ad senatum referendum, atque S C. faciendum censebat. Cæterum, tribunis una cum coss. operam dandam, ut concors esset civitas, & decorum ac ordo servaretur in suffragiis ferendis. Hac sententia ab omnibus probata, confestim Quintius senatores misit in suffragia; &, post multam Appii dissuasionem, multis suffragiis vicit. Factoque SC. & privatæ magistratuum discordiæ diremptæ sunt, & plebs, senatus concessum læto animo accipiens, legem suo suffragio confirmavit. Ex illo tempore usque ad nostram ætatem, tribunorum atque ædilium creandorum comitia, sine auspiciis & omni alia religione, suffragio tribuum peraguntur. Atque hic fuit illius seditionis in urbe tunc excitatæ finis.

Lex de tribunis comitiis.

L. ¶ Paullo post Romanis placuit exercitus conscribere, & utrumque consulem contra Æquos & Volscos emittere. erant enim qui nunciabant, magnas utriusque gentis copias egressas esse, & agros sociorum P. R. populari. Exercitibus igitur celeriter paratis, consules provincias sortiti sunt, & Quintio bellum contra Æquos, Appio contra Volscos obtigit. Utrique consuli res successit, ut succedere par fuit. Exercitus enim qui Quintio datus fuerat, lenitatis ejus ac æquitatis amore, promptus erat ad omnia imperata facienda, & plurima pericula sponte sua nullo jubente adibat, ut duci suo gloriam & honorem pararet: magnamque Æquorum agri partem prædabundus est pervagatus, hostibus cum ipso congredi non audentibus, unde multa spolia magnamque prædam partam retulit. nec diu in hostico moratus, incolumis in urbem rediit, cum duce rebus egregie gestis conspicuo. Qui vero Appii ductu ad bellum profecti sunt, odio quo eum prosequebantur, multa patriæ disciplinæ præcepta neglexerunt. Nam & alias toto illius militiæ tempore data opera ignaviter rem gesserunt, ducemq; semper contempserunt; & quum pu-

ἡγεῖτο ἐξέβη. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν ἤδη σκοπὸν τῆς ἁμαρτίας ἔχοντας, τὸν δὲ συνάρχοντα διὰ τὴν αὐτῆς αὐθαδείας μένοντα, πείθει τὸν ἀμφὶ Δεκλάεσιον, ὑπὲρ ἀπάντων τῶν ἰδίων ἐγκλημάτων καὶ τῶν δημοσίων, τὴν βουλὴν ποιῆσαι κυρίαν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο διεπράξατο, συνεκάλει τὴν βουλήν, καὶ τοὺς δημάρχους πολλὰ 605
ἐπῄνεσεν, καὶ τὸν συνάρχοντος δηθεὶς μὴ ἀντιπράττειν τοῖς συμφέρουσι τῇ πόλεως, ἐκέλευε τοὺς εἰωθότας ἀποφαίνεσθαι γνώμας. πρῶτος δὲ κληθεὶς Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας γνώμην ἀπεφήνατο τοιάνδε· ὅσα μὲ ἀλλήλοις ἐγκαλοῦσιν οἵ τε δήμαρχοι καὶ ὁ ὕπατος, ὑπὲρ ὧν ἔπαθον ἢ ἔδρασαν ἐν τῇ ταραχῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ὀνηλοῦς, οὐδὲ οἰκείας πλεονεξίας ἕνεκα εἰς αὐτὰ κατέστης, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῶν φιλοτιμίας, ἀφειῶσθαι δημοσίᾳ, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν δίκην· τοῦτο δὲ τῷ νόμῳ, ἐπειδὴ ὁ ὕπατος Ἄππιος οὐκ ἐᾷ νόμον ἀπροβούλευτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐνφέρειν, προβουλεῦσαι τοῦτο τὸ συνέδριον· τοὺς δὲ δημάρχους ἅμα τοῖς ὑπάτοις ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι τῆς τε ὁμονοίας τῶν πολιτῶν, ὅπως ἂν ψῆφος τοῦ αὐτοῦ διαφέρῃ, καὶ τῆς εὐκοσμίας. ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, εὐθὺς ἀνέδωκε τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου ψῆφον ὁ Κοΐντιος τῇ συνεδρίᾳ, καὶ πολλὰ μὲ Ἄππιον καταβοήσαντος, πολλὰ δὲ τῶν δημάρχων ἀντιλεξάντων, ὅτε παρὰ πολλὰς ψήφους ἡ τὸν νόμον εἰσφέρειν ἀξιοῦσα γνώμη. ἐπικυρωθέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, αἵ τε ἴδιαι τῶν ἀρχόντων διαφοραὶ διελύθησαν, καὶ ὁ δῆμος, ἀγαπητῶς δεξάμενος τὸ συγχώρημα τῆς βουλῆς, ἐπεψήφισε τὸν νόμον. ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ τῶν δημάρχων καὶ ἀγορανόμων ἀρχαιρέσια μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, δίχα οἰωνῶν τε καὶ τῆς ἄλλης θρησκείας ἁπάσης, αἱ φυλετικαὶ ψηφοφορίαι συνάγονται. αὕτη λύσις ἐγένετο τότε τῆς καταστάσης ταραχῆς τὴν πόλιν.

Καὶ μετ' οὐ πολὺ στρατιὰς ἐδόκει Ῥωμαίοις καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐκπέμπειν ἀμφοτέρους ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. δυνάμεις γὰρ ἐξ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν μεγάλας ἐξελήλυθέναι ἠγέλλοντο, καὶ τροφομεύειν τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους. παρασκευασθεισῶν δὲ τῶν δυνάμεων οὕτως ἔσχε, Κοΐντιος μὲ Αἰκανοῖς πολεμήσων ᾔρητο, Ἄππιος δὲ Οὐολούσκοις, κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἀρχάς. συνέβη δὲ τῶν ὑπάτων ἑκατέρῳ τὰ εἰκότα πάσχειν· μὲ γὰρ τῷ Κοϊντίῳ προσγενηθεῖσα στρατιά, τῶν τε ὀπλιτικῶν καὶ μετριότητα τοῦ ἀνδρὸς ἀσπαζομένη, εὐθύμως ἦν εἰς ἅπαντα τὰ ὑπηρετοῦντα, καὶ τὰ πλεῖστα αὐτοκελεύστως ὑφίστατο κινδυνεύματα, δόξαν τῷ ἡγεμόνι καὶ τιμὴν περιτιθεῖσα· καὶ διεξελθοῦσα πολλὴν τῆς Αἰκανῶν χώρας λεηλατοῦσα, καὶ πολεμίων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων ἐκ τῆς λάφυρα πολλὰ καὶ ὠφελείας μεγάλας εὑρέσθαι. χρόνον δὲ οὐ πολὺν ἐν τῇ πολεμίᾳ διατρίψασα, παρῆν εἰς τὴν πόλιν ἁπάσης λαμπρὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις στρατηλάτην ἄγουσα. ἡ δὲ τῷ Ἀππίῳ συνελθοῦσα δύναμις, μίσει τῷ πρὸς αὐτὸν, πολλὰ ὑπερεῖδε τῆς παλαιᾶς. τά τε γὰρ ἄλλα ἀθελοκακοῦσα οὐ ὀλιγοὺς τῇ στρατιᾷ, καὶ ὀλωθρεύσασα τὸν ἡσυχίους διετίλεσε, καὶ ἐπειδὴ μάχεσθαι

a Ita in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ἐμπορεύεσθαι. quam lectionem *Gelenius* periphrasi adjuverat, *experiendis fugiendi facultatem.* b Τῶν τε ἰδίων *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* c Optime in *Cod. Vat.* τῇ συνοικίᾳ τῆ πόλεως. quod *Gelenio*, *Sylburgio*, atque *Portio* placuisse video. d Apud *Suidam* στρατὸς δὲ διαφορᾶς τῆς ἀλλαχοῦ, πλεονεξία ἡ τόπου. Forsan hunc locum respexerit. e In *Cod. Vat.* ἵνεκα. f Pro ἐπὶ non inepte, meo quidem judicio, reposuerimus ἀπὸ, ut infra aliquibi: pro qua præpositione in præcedentibus membris usurpata est & ἐκ. *Sylb.* g Κλίνων *Vat.* ut supra aliquoties & mox infra. h Ἐξ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν ἐξελήλυθέναι ἠγέλλοντο μεγάλαι *Vat.* i Εἰς τοὺς τοῦ *Vat.* k Τὸν στρατηγὸν *Vat.* l Rectissime in *Cod. Vat.* στρατιᾷς *expeditione.*

a Inclusa,

μαλεῦς ἔδει τῇ Οὐολύσκων στρατιᾷ, καλλιεφθεῖσα ὑπὸ τ ἡγεμόνων εἰς τάξιν, ἐκ ἠξίουν τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι· ἀλλ' οἵ τε λοχαγοὶ καὶ οἱ τεθράρχαι αὐτῶν, οἱ μὲ, τὰ σημεῖα [ῥίψαντες, οἱ δὲ, τὴν τάξιν] ἐγκαταλιπόντες, ἔφθησαν ὅπι τ χάρακα· καὶ εἰ μὴ θαυμάσαντες ὁ Οὐόλσκοι τ φυγὴν αὐτῶν οἱ πολέμιοι, καὶ δείσαντες μὴ ἐνέδρα τις ᾖ, τ ἐπὶ πλεῖον διώξεως ἀνετράποντο, ὃ πλεῖον ἂν μέρος τ Ρωμαίων διέφθαρτο. ἐποίουν δὲ ταῦτα φθόνῳ τ ἡγεμόνος, ἵνα μὴ, καλὸν ἀγώνισμα ὁ αὐτὸς διαπραξάμενος, θριάμβῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ὀπιλαμπρυνθῇ τιμαῖς. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὰ μὲ ὀπημώντος αὐτοῖς καὶ ὑπάτου τῆς ἀδόξου φυγῆς, τὰ δὲ παρακελεύοντος ἅμα αἰσχύνην ἀναλύσασθαι καλῷ ἀγῶνι, τὰ δὲ ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ πίθοιντο [a] τἀκεῖ τὰ δεινὰ, χρήσεσθαι τοῖς νόμοις, ἀπειθείᾳ τε διεχρῶντο καὶ καθεβόων, καὶ ἀπάγεσθαι σφᾶς ἐκέλευον ἐκ τ πολεμίας, ὡς ἀδύνατοι ἔτι ὄντες ὑπὸ τραυμάτων ἀντέχειν. καὶ ἐδόκουν δὴ αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τὰς ὑγιεῖς χρῶτας, ὡς τραύματας. ὅτε ὁ Ἀππιος ἀναγκάσθη ἀπάγειν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας· [b] καὶ Οὐολῦσκοι, ἀπιόντι ἑπόμενοι, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. ὡς δὲ ἐν τῇ φιλίᾳ ἐγένοντο, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν αὐτοὺς ὁ ὕπατος, καὶ πολλὰ ὀνειδίσας, ἔφη χρήσεσθαι [c] τῇ [d] κατ' αὐτῶν λειποταξίᾳ κολάσει. καὶ πολλὰ δεομένων τῶν [e] πρεσβυτῶν καὶ τῶν ἄλλων τ ἐν τέλει, μετριάσαι, καὶ μὴ συμφορᾷ ὅτι συμφορᾷ προσθεῖναι τῇ πόλει, λόγον ὑδενὸς αὐτῶν ποιησάμενος, ἐκύρωσε τιὼ κόλασιν. καὶ μέχ τοῦτο οἱ λοχαγοί τε ἦσαν οἱ λόχοι ἔφυγον, καὶ οἱ τεθράρχαι τῶν σημείων ὅσοι τὰ σημεῖα ἀπολωλέκεσαν, οἱ μὲν πελέκει τὰς αὐχένας ἀπεκόπησαν, οἱ δὲ ξύλοις παίοντες διεφθάρησαν· ἐκ δὲ τ ἄλλης πλήθους ἀπὸ [f] δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ, ὁ λαχὼν κλῆρος, [g] τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη Ρωμαίοις πάτριός ὅτι καὶ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις, ἢ τεθραμένων τὰς [h] σημείας, ἡ κόλασις. καὶ μέχ ζῶντα αὐτός τε μισούμενος ὁ στρατηγὸς, καὶ τ στρατιᾶς ὅσον ἔτι ἦν, [i] κατηφὴς καὶ ἄτιμος ἐπαγόμενος, τ [k] ἀρχαιρεσίων καθηκόντων, ἀνέστρεφεν εἰς τιὼ πατρίδα.

Ἀποδεχθέντων δὲ μετ' ἐκείνους ὑπάτων Λευκίου Οὐαλερίου τ δεύτερον καὶ Τιβερίου Αἰμιλίου, βραχύν τινα χρόνον ὀπισχόντες οἱ δήμαρχοι, τὸν ὑπὲρ κληρουχίας πάλιν εἰσῆγον λόγον· καὶ τεθαρσήκοντες τοῖς ὑπάτοις, ἠξίουν βεβαιῶσαι τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιήσατο ἡ βουλὴ, Σπορίου Κασσίου καὶ Πρόκλου Οὐεργινίου [l] ὑπατευσάντων, δεόμενοί τε καὶ λιπαροῦντες. καὶ οἱ ὕπατοι αὐτοῖς συνελάμβανον ἀμφότεροι, Τιβέριος μὲν Αἰμίλιος κότον τινὰ παλαιὸν εἰς τ βουλὴν ἐκ ἄλογον ἀναφέρων, ὅτι τῷ πατρὶ [m] αὐτοῦ θείαμβον αἰτοῦντι κατὰ γνώμην ἐκ ἐπέτρεψεν. ὁ δὲ Οὐαλέριος, ἀποθεραπεύσας τ δῆμον τ ὀργὴν βουλόμενος, ἣν ἔσχε πρὸς αὐτὸν ὅτι τῷ Σπορίου Κασσίου θανάτῳ, ὃν ἀπέκτεινεν

guandum esset cum Volscorum copiis; a ducibus in aciem producti cum hostibus manus conserere noluerunt: sed & centuriones & antesignani, alii abjectis signis, alii vero ordinibus desertis, in castra se receperunt. & nisi hostes, inopinatam eorum fugam mirati, insidias metuentes, ab ipsis ulterius persequendis abstinuissent, maxima pars Romanorum periisset. Id autem faciebant quod duci inviderent; ne ille, bello præclare confecto, triumpho aliisque honoribus decoraretur. Postero autem die, licet consul partim eorum ignominiosam fugam increparet; partim ad ejus facinoris ignominiam præclaro prælio abolendam eos hortaretur, partim ipsis minaretur, nisi in periculis se fortiter gessissent, se legibus usurum; illi tamen in eadem contumacia perseverabant, & vociferabantur, atque se ex hostico abduci jubebant, quod præ vulneribus amplius *malis* resistere non possent. multi enim eorum integras corporis partes quasi saucias obligarant. Itaque Appius exercitum ex hostico deducere coactus est: & Volsci, eos abeuntes sequuti, multos illorum interfecerunt. Ut vero in pacatum agrum ventum est, consul, iis ad concionem convocatis, multisque exprobratis, se ut in aciei desertores animadversurum dixit: & quamvis seniores atque alii primores viri, qui minores magistratus in castris gerebant, cum pluribus deprecarentur, & valde orarent ut moderate ageret, neve publicæ cladi aliam novam calamitatem adderet, ille spreta eorum oratione pœnam sancivit. ac mox & centuriones quorum cohortes fugerant, & antelignani qui signa amiserant, partim securi percussi sunt, partim cæsi fustibus necati sunt: ex reliqua vero multitudine pro aliis decimus quisque miles sorte ad supplicium abductus fuit. Hæc pœna apud Romanos solennis est in eos qui ordines deseruerunt, vel signa projecerunt. Post hæc, ipse dux omnibus odiosus, cum mœrore & ignominia exercitum, qui adhuc erat reliquus, instantibus comitiis, in patriam reduxit.

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77. 4. V. C. Cas. 284. Var. 286.

LI.

¶ Anno sequenti, quum creati fuissent consules, L. Valerius iterum & Tib. Æmilius; tribuni aliquanto post legis agrariæ mentionem iterum fecerunt; & adierunt consules, eosque summis precibus orarunt, ut ratum facerent, quod senatus Sp. Cassio & Proculo Virginio consulibus promiserat. Et uterque consul ipsis favebat; Tib. Æmilius propter quoddam vetus odium in senatum, quod non erat injustum, quia ejus patri triumphum petenti negarat: Valerius vero, quia cupiebat plebem delinire sibi infensam propter Sp. Cassii mortem, quem, tyrannidis

L. Valerio II & Ti. Æmilio cons. agitata res agraria.

a Inclusa, è *Cod. Rom.* addita, agnoscit etiam *Lapi* versio: *alii signa projicientes, alii aciem deserentes.* atque adeo sic legendum esse arguunt sequentia v. 32. *Sylb.* Eadem illa omisit *Cod. Vat.* atque etiam *Gelenius* in sua versione. b Ἤλθον ἐπὶ τ χάρακα in *Ed. Steph.* c Ἀνετράποντο rectius in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod agnovit etiam *Sylb.* d Alibi habet πρὸς τὰ δεινά. *Sylb.* e Ὡς πρωτίστους *Vat.* f Καὶ οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* g Omittit *Vat.* h Πρωτόντων nomine intelligi hoc loco possunt veterani milites, ut infra alicubi: vel πρωτώντων legi potest, ut significet legatos seu proprætores pro illis intercessisse. *Sylb.* i Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod firmat etiam *Livius.* & hinc passim apud alios Historicos est *legionum decimatio*: itidemque apud *Polybium* οἱ δεκάδες ἄγεσθαι ἐπὶ ξυλέων, & apud *Xiphilinum* δεκατεύεσθαι. sic apud *Plutarchum* etiam in *Numa*, ubi vulgo legitur μίχρις τῶν δεκάδων, *Xylander* reponit δέκα. *Sylb.* Perperam ideo in *Ed. Steph.* δεδεκάδας. Vide *Erydæi* Miscell. l. 1. c. 9. k Alibi σημείας, & quidem frequentius. *Sylb.* l Κατηφὴς καὶ ἄτιμος in *Vat.* & *Lapi Cod.* m Minus recte ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* n Ὑπατευσάντων *Vat.* o Perperam αὐτῶν in *Ed. Steph.*

Ann. Chr. 388. Olymp. 98. 1. U. C. Cos. 384. Var. 186.

sectatur convictum) ipsis tunc reip. Quæstor capitali supplicio affecerat, virum ob peritiam exercitum ducendorum, rerumque civilium tractandarum, longe omnium ætate sua clarissimum, qui primus legem agrariam in urbem intulerat, eoque nomine potissimum, ut plebem ad se allectans, patriciis exosus erat. Quum igitur consules illis tunc promisissent, se de publici agri divisione ad senatum relaturos, ipsosque in lege perferenda adjuturos, tribuni his freti in senatum venerunt, atque verbis usi sunt mansuetis. contra quæ cum consules nihil dixissent, ne viderentur contentionem quærere, seniores sententiam rogarunt. Primus autem L. Æmilius alterius consulis pater rogatus fuit; "qui dixit sibi "videri è rep. fore, si bona publica ab omni- "bus possiderentur, non autem à paucis; & "plebi *hoc* roganti indulgendum esse cense- "bat, ut ea concessio pro beneficio à senatu "dato haberetur, sæpe enim coactos eos multa "alia ei concessisse *dicebat*, quæ sponte largiri "noluerant: eosque qui possessiones *publicas* "detinebant, pro fructu, quem tamdiu clam "ex illis perceperant, *senatui* gratias agere "debere æquum censebat; & si *in posterum* "*illis uti* prohiberentur, pertinaces esse non "debere in illis retinendis. Addebat præter "jus, quod omnium confessione firmum est, "publicas quidem possessiones omnibus esse "communes; privatas vero, uniuscujusque "esse, qui legitimis artibus sibi eas parasset: "necessitatem etiam hujus rei peragendæ se- "natui jam incumbere, quod de agro divi- "dendo ante XVII. annos S C. fecisset. O- "stendebatque id decretum in utilitatem pu- "blicam tunc ab ipso senatu factum, ne ager "incultus maneret, neve urbani pauperes o- "tiosi (ut tunc) alienis bonis inviderent; ut- "que juventus urbana in suis laribus & pa- "ternis possessionibus educaretur, & honeste "educata magno esset animo, nam iis, qui "nullum patrimonium habent, & qui parce "se alunt alienis pecuniis, quas opera sua sibi "parant, aut omnino nullum procreandorum "liberorum amorem insitum esse, aut si insi- "tus sit, malum fructum proferre, & parum "felicem, quod (ut verisimile est) ex humili "conjugio provenerit, & in mendica fortuna "sit educatus. Ego igitur, inquit, hanc sen- "tentiam dico, ut S C. quæ turbulentorum "temporum interventu ad hanc usque diem "dilata sunt, à consulibus confirmentur, & "decemviri creentur qui agros dividant.

LII. His ab Æmilio dictis, secundus rogatus App. Claudius, superioris anni consul, contrariam dixit sententiam: "docens nunquam "eam fuisse voluntatem senatus, ut res pu-

ὁς ὀθνείοις ἐπιτυχὼν ἀρχῶν, ἐτιμίας ὑπ' αὐτῶν Οὐαλέριος, ἄνδρα τῷ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενον ἐπιφανέστατον ἐν ἡγεμονίαις τε πολέμου καὶ πολιτικῆς θεραπείας, ὃς καὶ δι' ἐτῶν τῆς κληρουχίας πολίτευμα θεσπίζων εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν· ᾧ δι' αὐτὸ μάλιστα ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς δῆμον [c] αἱρούμενον πρὸς αὐτὸν, ἐμισήθη. τότε δὲ ὧν ὑποφερομένων τῷ ὑπάτῳ αὐτοῖς [d] θρασύνεσθαι ἐν τῇ βουλῇ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς δημοσίας [e] λόγον κλήρων, καὶ τῆς ὀλιγωρήσεως τὰ νόμιμα [f] συναίρεσθαι, πιστεύσαντες αὐτοῖς οἱ δήμαρχοι, παρῆσαν ὀπὶ τὴν βουλὴν, καὶ λόγους διεξῆλθον ὀπερεῖς. οἷς ὑδὲν ἀντιλέξαντες οἱ ὕπατοι, ὡς μὴ φιλονεικίας δόξας ἀπενέγκαιντο, γνώμην ἀπεδείκνυσαν τὰς [g] προσηκούσας ἀξίουν. ἦν δὲ ὁ θεσπὸς ὑπ' αὐτῶν κληθεὶς Λεύκιος Αἰμίλιος, θατέρου τῶν ὑπάτων πατήρ· "ὃς ἔφη δοκεῖν αὐτῷ [h] καὶ "συμφέρειν ἔσεσθαι τῇ πόλει, πάντων ἔσαι τὰ κοινὰ, ἢ "μὴ ὀλίγων· τῷ τε δήμῳ πείθοντι ὑπουργεῖν συνδοκεῖν, "ἵνα χάρις ἡ παραχώρησις γένηται αὐτῶν. πολλὰ γὰρ ἄν- "λα μὴ δόντας αὐτῷ κτᾶσθαι προαιρεσιν, ὑπ' ἀνάγκης συγχω- "ρησάντας· τούς τε κατέχοντας, τοὺς κλήρους, [i] ὡς ἐκ παρὰ- "σαντο χρόνου λαθόντας, ἀξίους χάριτος εἰδέναι· καλυομέ- "νους δὲ, μὴ φιλοχωρεῖν. ἔφη τε συνοίσειν τῷ δημοσίῳ πάν- "τας ὁμολογήσαντας ἰσχυρὰν εἶναι, τὰ μὲν δημόσια, κοινὰ "πάντων ἔναι· τὰ δὲ ἴδια, ἑκάστου [k] τῷ νόμῳ κλησαμέ- "νων. καὶ ἀναλαβὼν ἤδη ὁ πρᾶγμα ὑπὸ βουλῆς γεγονέ- "ναι, πρὸ ἐτῶν ἑπταικαίδεκα τῷ γένει διανέμειν ψηφι- "σαμένης. ᾧ τοῦτο ἀπέφαινεν ὅτι τῷ συμφέροντι τότε αὖ- "τῷ βεβουλεῦσθαι, ἵνα μήτε γῆ χέρσος ᾖ, ᾧ ὁ τῇ πόλει "οἰκετῶν πένης μὴ ἀργὸς, ὥσπερ νῦν, τοῖς ἀλλοτρίοις ἀ- "γαθοῖς φθονῶν· ὅπερ ἔφηται δὲ" τῇ πόλει νέότης οὐ ἐν- "φυσίοις ᾧ κλήρου [m] πατρῴοις, ἔχουσά τι ὅπῃ τῷ κα- "λῶς πεπαῖφθαι μέγα φρονεῖν· ἐπεὶ τοῖς γε ἀκλήροις ᾧ "ἐκ τῶν ἀλλοτρίων [n] χρημάτων ἃ μισθοῦ ἐργάζονται "γλίσχρως διατρεφομένοις, ἢ ἀρχῆθεν μὴ ἐμφύεσθαι ἔρω- "τα γενέσεως τέκνων, ἢ ἐμφύντα πονηρὸν ἐκφέρειν καρ- "πὸν, καὶ οὐδὲ εὐτυχῆ, ἐκ ταπεινῶν τε συμπεσόντα, "τα, οἷα εἰκὸς, γάμων, ᾧ ἐκ κατεπίπτοντος πρα- "φέντα τύχας. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, γνώμην ἀπο- "δείκνυμι, τὰ τε προβεβουλευμένα ὑπὸ τῆς συνεδρίου, "ᾧ διὰ τὰς μεταξὺ παρεληλυθυίας παρεκτάσεις παρειλκυσμένα, ἐμπεδῶν 608
"τοὺς ὑπάτους, ᾧ τοὺς ποιησομένους τὴν διανομὴν ἄνδρας "ἀποδεικνύναι.

Ταῦτα εἰπόντος Αἰμιλίου, δεύτερος κληθεὶς Ἅππιος Κλαύδιος ὁ τῷ πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει, ἢ ἀναιρεῖται γράμμα ἀπεφήνατο, "διδάσκων ὡς οὐθ' ἡ βουλὴ διανεῖμαι τὰ δημό-

σια

a Rectius forsan τῇ βουλῇ ut p. 581. v. 4. ὁ τῇ τυχούσῃ ἐπιτυχών. *Sylb.* b Post τιμίας in Ed. Steph. reperitur conjunctio τε; loco plane alieno. *Sylb.* Τιμίας τινὰ ἀν Οὐαλέριος *Vat.* c Αἱρούμενον positum hic pro εἰωθότα αἱρεῖσθαι seu ἐπιτηδεύοντα, significatione (ut ego quidem puto) rariissima. In *Cod. Rom.* ἀναιρούμενον. *Lapus* vertit *astrahens. Sylb.* Verisimile est *Dionysium* scripsisse, ὃν δῆμον αἱρούμενος αὐτὸν αὐτῶν. Alioqui certe ἀναιρούμενος scriptum fuisse dicerem. nam ἀναιρεῖσθαι est interdum *demorari*, pro quo & ἀναμένειν dici ostendit meus *Thesaurus*. an tamen dicatur etiam ἀναιρεῖσθαι ἐπὶ αὐτὸν seu ἐαυτὸν, videndum est. *Steph.* Nihil minus apte dici fingive possit, quam, ut *Portus* somniavit, esse legendum αἱρούμενον ἐπὶ αὐτὸν, *se. vindictam, quod plebem conciasset contra patricios.* nam vocem istam neque ab ullo unquam scriptore ita acceptam, nec potuisse accipi affirmamus. *Casaub.* d Ita etiam *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte ἐπιθέσθαι in Ed. *Steph.* e Κλήρων λόγον *Vat.* f Συναιρεῖσθαι *Vat.* g Προσηκούσας *Vat.* h Plenius in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον. i Ὡς ἐκπαρασκευασθὲν χρόνου λαβόντας *Vat.* quo modo & *Lapus* qui vertit; *temporum quidem per quæ eas possederant, lacentes ipsi, habere gratiam* &c. k Minus apte in Ed. *Steph.* τῷ νόμῳ. l Non agnoscit *Vat.* m Πατρῴους *Vat.* n Quamvis χρημάτων agnoscat *Lapi* versio, [& *Cod. Vat.*] non dubito tamen, quum sequatur ἃ μισθοῦ ἐργάζονται, quin verior scriptura sit κτημάτων: cujusmodi commutatio alibi occurrit. alioqui latius explicanda esset χρημάτων significatio. *Sylb.*

a Lego

"blica dividerentur: (nam si voluisset, jam- Per. Jul. 4246.
"pridem id fecisse) sed in aliud tempus ejus Ann. Chr. 468.
"rei cognitionem distulisse, quod cuperet il- Olymp. [illegible]
"lam seditionem sopire, quam excitarat con- V. C. Cos. 284.
"sul affectans tyrannidem, & postea meritis Var. 286.
"eo nomine pœnis affectus: neque primos
"post *illud* S C. consules decreta exsequutos
"fuisse, quod viderent quantis malis aditus
"in remp. patefieret, si publica paupetibus
"dividendi mos reciperetur: neque deinceps
"per continuos XV. annos ullos consules
"(licet multa pericula illis à plebe fuissent
"illata) sustinuisse quidquam contra reip.
"commodum facere, quod ne liceret quidem
"ipsis ex illo S C. istos agri finitores creare;
"sed solis illis primis coss. *quorum consulatu*
"*id factum esset.* Itaque, ne vobis quidem
"(inquit) Valeri, tuque Æmili, de dividen-
"dis agris referre licet, quibus hoc à senatu
"mandatum non fuit, nec *id quod facitis* ho-
"nestum aut tutum est iis qui ex bonis ma-
"joribus sunt orti. Atque hæc quidem de
"S C. quo tot annis post consules facti non
"tenemini, dixisse sit satis. De illis vero
"qui vel per vim vel clam bona publica sibi
"usurpant, paucis agere satis mihi erit. Si-
"quis enim compertum habet aliquem frui
"agris, quorum se legitimum possessorem pro-
"bare non possit, ejus nomen ad consules
"deferat, resque judicetur ex legibus, quæ
"non erunt nunc condendæ; jampridem enim
"scriptæ sunt, & nulla vetustas eas delevit.
"Quoniam vero Æmilius de utilitate etiam
"disseruit, asseverans agri divisionem bono
"fore omnibus, ne hanc quidem partem sine
"confutatione relinquam. Hic enim videtur
"mihi tantummodo præsentem rerum statum
"spectare, sed id quod est futurum nequa-
"quam prospicere; nimirum hanc rerum pu-
"blicarum divisionem otiosis & egenis homi-
"nibus concessam, quæ adhuc videtur parvi
"esse momenti, multorum & magnorum ma-
"lorum causam futuram. nam mos, qui hoc
"facto in remp. jam invehitur, & qui in ea
"permanebit, gravis etiam & pernicios[illegible] in
"perpetuum erit. potiri enim malis cupidi-
"tatibus non eximit eas ex animo: sed auget
"eas, & pejores reddit. Horum enim facta
"sint vobis argumento. quid enim opus est
"vos ad mea vel Æmilii verba mentem ad-
"vertere? ¶ Vos omnes scitis quantum hosti- LIII.
"um vicerimus, quantum agrorum populati
"fuerimus, & quantum prædæ ex oppidis ex-
"pugnatis retulerimus; quibus rebus hostes
"privati, cum olim beati essent, nunc ad ma-
"gnam egestatem sunt redacti. *Scitis etiam*
"eos, qui de inopia queruntur, à nulla ha-
"rum repulsos; sed ex æquo earum fuisse
"participes. An igitur ex his lucri aliquid
"pristinæ eorum fortunæ accessit, aut ad vitæ
"genus illustrius provecti videntur? Equi-
"dem

a Lego ἀπ' ἐκ χρόνου ἴσου τῇ Λεόντιον ἀνηλῶσθαι. Steph. b Ita distinxit Sylb. In Ed. Steph. post ὕπατοι periodus est distinctio, & mox commatica post καλάς. Verum Sylburgiana structura convenientior est, & Latina ad eam conformavimus. c Non dubito quin rectius sit ὑπατείαν. Sylb. d Ita è Cod. Rom. restituit Sylb. quum antea minus recte ἐκείνας in Ed. Steph. cui consentit Cod. Vat. e Σωιφρις Vat. f Rom. Cod. τούτους ἐμέρους habet. Τοὺς γε ἐμέρους Vat. unde referendum puto (non cum Sylburgio τοὺς ἄλλα γεωμέρους, sed) τοὺς δὲ γεωμέρους. quo modo legisse visus est Lapus, dum vertit, hos agri divisores. g Ἀποδεικνύον Vat. h Illud ἐὸ abest à Codd. Rom. & Vat. neque sequens εἶναι agnoscit Vat. i Τῶν ἀναδασμῶν Vat. k Rectius forsan ἴσχει, ut in Cod. Vat. l Ταῦθ' ἱκανὰ Vat. m Perperam in Ed. Steph. ἐπαῦλα M. Codd. Vat. & Rom. habent ἐπεὶ δή. n Οὐτὸς γε ἐρᾷ Vat. o In Cod. Rom. ὅτι τὸ μικρὸν εἶναι δοκῶ ἐν τῶν δημοσίων. Sylb. p Ἀδικεῖ Vat. q Παῦλ Vat. r Γενέσθαι in Ed. Steph. unde forsan aliquis legendum suspicaretur γενέσθαι, vel γενέσθαι δεῖ. s Ἐκπεπλῆχθαι Vat. t Ἐκπεπλήσθαι δόξειε Vat. u Plenius in Cod. Vat. ἀπέπλησεν ἐὸ τῆς Λεοντείδος οἱ τὸν &c.

Par. Jul. 4248. Ante Chr. 468. Olymp. lxxvi. 1. V. C. Cal. 284. Var. 286.

"dem hoc vellem, precibusque à diis con-
"tenderem, ut minus molesti contubernales
"civitati essent. At nunc videtis & auditis
"eos de sua extrema inopia conqueri. Ita-
"que, ne his quidem, quæ nunc petunt, nec
"multo pluribus impetratis, vitam vel tan-
"tillum commodius transigent. nam non in
"earum fortuna; sed in moribus egestas in-
"est: quos non modo exigua ista agri portio
"non satiaverit; sed ne regum quidem &
"tyrannorum omnes munificentiæ. Quibus
"si hæc concesserimus, idem faciemus quod
"medici, qui ægrotis morem gerunt, & ad
"eorum voluntatem eos curant. non enim
"ægra pars civitatis sanabitur: sed etiam
"sana pars hujus morbi contagione inficietur.
"Denique, P.C. magna diligentia & cura vo-
"bis opus est, ut omni studio mores civitatis
"conservetis, qui paullatim corrumpuntur.
"Videtis enim quo processerit plebis immo-
"destia, utque consulum imperio parere am-
"plius nolit: quam non solum non pœnitet
"domesticorum facinorum, sed etiam foris
"eadem petulantia est usa: siquidem arma
"abjecit, ordines deseruit, signa hostibus pro-
"didit, & ante congressum fugæ ignomini-
"osæ se dedit, quasi mihi soli victoriæ glo-
"riam, ac non etiam patriæ de victis hostibus
"lætitiam ereptura esset. Et nunc Volsci de
"Romanis trophæa statuunt, illorumque tem-
"pla nostris spoliis ornantur; & eorum po-
"puli *nunc* se ut nunquam ante jactant, qui
"paullo ante suppliciter à nostris ducibus
"petierant, ne se in servitutem abducerent,
"neve occidione delerent. An igitur æquum
"& honestum est, ob ejusmodi egregia faci-
"nora, nos gratiam illis referre; & donis pu-
"blicis agro diviso ornare, quem hostes (quan-
"tum in istis est) in sua potestate habent?
"Sed quid opus est istos accusare, qui male
"nati & male educati parvam honestatis ha-
"bene rationem? vident enim ne in omnium
"quidem nostrum moribus amplius habitare
"priscos animos: sed à nonnullis gravitatem
"superbiæ, justitiam stultitiæ, fortitudinem
"insaniæ, prudentiam fatuitatis nomine ap-
"pellari. contra vero quæ apud illos priscos
"odiosa erant, hæc nunc extolli, & homini-
"bus corruptis admiranda bona videri; igna-
"viam *scil.* & scurrilitatem, & malignitatem,
"& versutiam, & animum ad quævis teme-
"rarium, & ad optima quæque deserenda

"Βουλόμην μὲν ἄν, ὦ θεοὶ εὐξάμην, ἵνα ἥττον ἦσαν [a] αἱ
"θλίψεσι λυπηραὶ τῇ πόλει πρὸς ὑμᾶς ἡ ὁρᾶτε γὰρ ἃ ἀνθρώ-
"ποις αὐτοῖς ἀδυνατοῦμεν ὅτι οὐ ἱκανὴν αἰτοῦσι δόσεως. ὅτε
"δὲ εἰ ταῦτα ἃ νῦν αἰτοῦνται, καὶ ὅτι τούτων λάβοιεν
"πλείω, ἐπανορθώσονται τὸν βίον. οὐ γὰρ οἱ τῆς τύ-
"χης αὐτοῖς ἐνδεεῖ τὸ ἄπορον, ἀλλ' οἱ τῶν τρόπων·
"ὧς οὐχ ἥ γε ὀλίγη χώρα [b] ἐκπληρώσει πλῆθος, ἀλλ'
"οὐδὲ αἱ σύμπασαι βασιλέων τε καὶ τυράννων δωρεαί.
"δεήσομέν τε, εἰ γε ταῦτα συγχωρήσομεν αὐτοῖς, ὅ-
"μοια τοῖς περὶ ἰατρῶν διεξιοῦσι τοῖς κάμνουσι·
"ἰατρῶν. οὐ γὰρ ὁ νοσῶν ὑγιασθήσεται τῆς πολιτείας
"μέρος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑγιαίνων ἀπολαύσει τῆς νόσου. κα-
"δόλου τε, ὦ βουλή, πολλῆς ὑμῖν δεῖ ἐπιμελείας τε καὶ
"φρονήσεως, ὅπως ἂν σώσητε πάσῃ προθυμίᾳ λοι-
"φθείρουσα τὰ ἤθη τῆς πόλεως. ὁρᾶτε γὰρ εἰς ἃ
"προελήλυθεν ἡ τοῦ δήμου ἀκοσμία, καὶ ὡς οὐκέτι ἄρχε-
"σθαι προὺς τοὺς ὑπάτων ἀξιοῖ· ᾧ γε οὐ μεταμέλει τ
"ὀφλάδε προπομπεύων, ἀλλὰ καὶ ὅπι προτοπέδου τιμὴν
"αὐτῷ ἀκοσμίαν ἀπεδείξατο, ὅπλα τε ῥίψας, καὶ
"τάξεις ἐκλιπών, καὶ σημεῖα πολεμίοις προέμενος,
"καὶ φυγῇ πρὸς εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐπονειδίστῳ χρησάμε-
"νος, ὥσπερ ἐμοὶ μόνον ἀφαιρησόμενος τ ἐκ τ νίκης δό-
"ξαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τ πατρίδος ὃ κτ τ ἐχθρῶν [g] πάθος.
"καὶ νεῦν Οὐολούσκοις κτ Ρωμαίων ἵστανται τρόπαια, καὶ κο-
"σμεῖται τοῖς ἡμετέροις λαφύροις [h] ταὐτείνων ἱερά, καὶ ἐν
"αὐχήμασιν ἡλίκοις ἡ πόπολις, αἱ πόλεις αὐτῶν εἰσιν, αἱ [i]
"πᾶσι ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τε καὶ [k] καθαιρέσεως τ ἡμετέρων
"δεύμεναι ἡμερίων. ἆρά γε δίκαιον ἢ καλὸν ὅπι τοιούτοις
"καλορθώμασι χάριν αὐτοῖς ὑμᾶς εἰδέναι, καὶ δημοσίαις ἐπι-
"κοσμεῖν δωρεαῖς κληρουχήσαντας τ γῆν, [l] ἧς πολέμιοι κρα-
"τοῦσι, ὃ κτ τούτων [m] μέρος; ἀλλὰ τί δεῖ τούτοις ἐγκα-
"λεῖν, οἷς δι' ἀπαιδευσίαν τε καὶ [n] δυσγένειαν ὁ λόγος ὀκ
"τ καλῶν ὀλίγος; ὁρῶμεν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἤδησι
"[o] πᾶσιν οἰκεῖ ἔτι τὸ ἀρχαῖον φρόνημα, ἀλλ' αὐθάδεια μὲν
"καὶ ἡ σεμνότης καλεῖται πρὸς σοφίαν, μωρία δὲ καὶ δικαιοσύνη, μα-
"νικὸν δὲ τὸ ἀνδρεῖον, καὶ ἠλίθιον τὸ σῶφρον. ἃ δὲ μισεῖται παρὰ
"τοῖς πρόσθεν ἦν, [p] ταῦτά τε πυργοῦται νῦν, καὶ [q] θαυμάσια
"φαίνεται τοῖς διεφθαρμένοις ἀγαθὰ, ἀναιδεία καὶ βωμο-
"λοχία καὶ κακοήθεια, καὶ [r] τὸ πανοῦργον σοφὸν, καὶ τὸ πρὸς
"πάντα ἤμειον, καὶ τὸ μηδενὸς τῶν κρειττόνων [s] ἀνέχεσθαι
"εὐπειθές

[a] Ἐβουλόμην δ' ἂν *Vat.* [b] Articulus οἱ, (qui deest in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*) additus è *Rom. Cod.* nota vero ibidem ἰνιόχους pro σύσσους, ut *Lapus* quoque vertit, *contubernales*. ἰνιόχοι proprie sunt qui tentorium & sedes suas ad nos contulerunt. *Sylb.* [c] Πλείω τούτων λαβόντες *Vat.* [d] Εἰ γὲ τούτων *Vat.* [e] Si ἥγε pro ἥγε malis, per me licebit. *Sylb.* [f] Vel legendum τὸν δὲ ἰσθμὸν, vel illud δὲ plane tollendum. *Pers.* [g] Πάθος in meliorem partem hîc accipiendum pro χαρᾷ: ut *Lapus* quoque vertit, *ab adversis hostium, lætitiam.* paullo longius *Gelenius* recesserat, *quasi agretur de mea gloria, non de securitate incolumitateque patriæ.* *Sylb.* Sed quis in *Gelenii* interpretatione vocem πάθος potest agnoscere? Mallem ex *Lapi* versione vocabulum exiculpere, quod *lætitiam* exprimat. qualem significationem habet nomen χαρὰ, quod forsan *Lapus* in suo exemplari invenit. *Steph.* in *Schediasm.* l. 5. *Sched.* 24. Lego τὸ πάθος τῶν ἐχθρῶν πρόσωπον. quam lectionem non est quod pluribus confirmatum eam: ipsa per se satis se probat, & sequentia extra dubium ponunt. Manavit autem lectionis depravatio à similitudine soni posterioris syllabæ in voce ἐχθρῶν & primæ in voce πρόσωπον. Qui *Pandectas Florentinas* aliquando versavit, non ignorat morem veterum librariorum, qui hunc locum corrupit. *Casaub.* [h] Τὰ ἐναντίων *Vat.* [i] Deest *Vat.* [k] Ita in *Cod. Rom.* [& *Vat.*] καθαιρέσεως cum *Ed. Steph.* agnoscit *Lapi* versio. Sed melius ad τὰς πόλεις mihi quadrare visa est καθαιρεσιαφῆς, nili πόλεως cum *Gelenio* metonymicos accipiamus pro civibus. *Sylb.* [l] *Gelenius* hîc à Græci textus mente discesserat; *cujus partem, quidem illi sibi postulant, hostis occupat.* aptius *Lapus*; *cujus, quantum in ipsis fuit, hostes domini.* simile loquendi genus tum alibi, tum supra, p. 574. v. 35. *Sylb.* [m] Ita in *Vat. Rom.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* συσλάνων. [n] Ὀλίγος ἐν τῶν καλῶν λόγος in *Codd. Vat.* & *Rom.* [o] Πᾶσιν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον εἶναι φρ. *Vat.* [p] Ταῦτα πυργοῦταί τι νῦν *Vat.* [q] Θαυμάσια ἤλιτα *Vat.* [r] *Gelenius* hîc aliam lectionem quæsierat, *malitia, versutia, habentur pro sapientia; sicut simplices & in nullo bono proposito constantes, tractabiles habentur & docibiles.* Sed τὸ πανοῦργον σοφὸν conjuncte potius accipiendum, pro ἡ πανοῦργος σοφία, *versutia, vafrities, calliditas.* Melius *Lapus* vertit; *malignitas & versuti sapientia, ac ad omnia procacitas, ac nemini meliorum obtemperare.* sane ἐναντία ἀρχῆς μείζονα est qui temere ad quidvis audendum aggreditur; & ἐναντίως μηδενὶ τῶν κρειττόνων ἀνέχεσθαι, qui facile sibi persuaderi patitur, ut nihil capessat eorum quæ sunt meliora. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τὸ πανοῦργος σοφὸν. [s] Lego ἀνέχεσθαι. *Steph.* Ἀνέχεσθαι omittit *Vat.*

"flentem; quæ jam multas potentes civitates Pet. Jun. 1246.
"funditus everterunt. Hæc, P.C. sive apud Ant. Cin. 1068.
"jucunda vobis sunt, sive molesta, a me & Oxon. 1711.
"verissime & liberrime sunt dicta, iis qui- V. C. Cri. 1884.
"dem de vobis, qui me audient (si modo me Var. 286.
"audietis) & nunc utilia, & in posterum
"tuta; mihi vero, qui publicorum commo-
"dorum caussa privatas inimicitias susscipio,
"multa pericula allatura. Res enim futuras
"ratiocinatione prævidere possum, & quid
"mihi sit eventurum ex aliorum exemplis &
"casibus conjicio.

¶ His ab Appio dictis, & aliis ferme omnibus in eandem sententiam euntibus, senatus quidem est dimissus. tribuni autem, ob repulsam quam tulerunt, irati abierunt: & statim cœperunt consultare, quanam ratione illum ulciscerentur. Illis igitur post longam consultationem placuit diem Appio dicere, litem capite æstimantibus. Post hæc, hominem pro concione accusato, adhortati sunt omnes ut ad diem dictam adessent, suffragia de illo laturi. Crimina autem, quæ illi erant objecturi, hæc erant: malas eum contra plebem sententias dicere, seditionem in civitatem inducere, & tribuno contra sacratas leges manus intulisse; & exercitui præfectum, accepta ingenti clade & ignominia, *in patriam* reversum. His pro concione dictis, certaque die præstituta, qua se judicium peracturos dixerunt, ei, ut tunc ad caussam dicendam veniret, denunciarunt. Id quum omnes patricii ægre ferrent, & omni studio parati essent reum servare, & Appium hortarentur ut tempori cederet, & habitum præsenti fortunæ convenientem sumeret, negavit ille se quidquam facturum, quod esset illiberale, & rebus ante dictis indignum, & se millies mori malle, quam cuiquam ad genua accidere. & eos quoque, qui pro se deprecari parati erant, impediebat, dicens, duplicatum pudorem sibi fore, si videret alios pro se facere, quæ ne pro se quidem fieri decorum putaret. Hæc aliaque multa his similia dicens, nec mutata velle, nec variata gravitate vultus, nec quidquam de pristina magnanimitate remittens, ut vidit totam civitatem ejus judicii exspectatione erectam & suspensam, paucis ante judicium diebus manus violentas sibi attulit. Ejus tamen necessarii ipsum morbo exstinctum simulabant. Allato autem in forum cadavere, filius ejus adiit tribunos & consules, petiitque ut sibi populum ad concionem legitimam convocarent, sibique in ea, more majorum & ex populi Rom. consuetudine, patrem oratione funebri, quæ in viros bonos haberi solet, ornare permitterent. Tribuni vero coss. dum adhuc populus ab ipsis ad concionem vocaretur, adversabantur, & adolescenti imperabant ut cadaver absportaret. Populus tamen non tulit, nec istam contumeliam neglexit, ut inhonoratum corpus ejiceretur: sed permisit adolescenti ut honores moribus receptos patri persolveret. Hic igitur fuit Appii finis. ¶ Dæte-

LIV.

App. Claudius moritur.

Ταῦτα εἰπόντι τῷ Ἀππίῳ, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων τὴν αὐτὴν γνώμην ἀποφηναμένων, ἡ μὲν βουλὴ διελύετο. οἱ δὲ δήμαρχοι, δι' ὀργῆς ἔχοντες τὸν ἀποτυχίαν, ἀπῆεσαν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐσκόπουν ὅπως τιμωρήσονται τὸν ἄνδρα. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς πολλὰ βουλευσαμένοις, δίκην τὸν Ἀππιον ὑπαγαγεῖν θανάτου ἔχουσαν τὸ τίμημα. καὶ μετὰ ταῦτα ἐκκλησίας τοῦ δήμου συναγορήσαντες, παρεκάλεσαν ἥκειν ἅπαντας, εἰς τὴν ἀποδειχθησομένην ἡμέραν, ὡς διώσοντας, ὑπὲρ αὐτοῦ ψῆφον. ἃ δὲ κατηγορεῖν ἔμελλον, ταῦτα ἦν· ὅτι πονηρὰς ἐπήγετο κατὰ τοῦ δήμου γνώμας, καὶ στάσιν εἰσῆγεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ δημάρχῳ χεῖρας ἐπήνεγκε, καὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους· καὶ στρατιᾶς ἡγησάμενος, σὺν βλάβῃ τε καὶ αἰσχύνῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψε. ταῦτα προειπόντες οὖν τῷ πλήθει, καὶ ῥητὴν τινα [b] ἡμέραν ἀποδείξαντες ἐν ᾗ τελοῦντες ἔφησαν ὁπιδεῖναι τῇ δίκῃ, παρήγγειλαν αὖθις παρεῖναι τότε ἀπολογησόμενον. ἀγανακτούντων τε ἁπάντων τῶν πατρικίων, καὶ παρεσκευασμένων ἁπάσῃ προθυμίᾳ σώζειν τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν Ἀππιον καλούντων ἔξω τοῦ κινδύνου, καὶ παραχωροῦντα τῷ καιρῷ, καὶ σχῆμα τῆς παρούσης τύχης ἁρμόττον μεταλαβεῖν, οὐδὲν ἔφη ποιήσειν ὁ ἀνὴρ ὅτι ἀλγεινὸν, ὅτε τῶν προγεγενημένων ἔργων ἀνάξιον, μυρίους δὲ ἂν ὑπομεῖναι θανάτους πρότερον, ἢ γονάτων ἅψασθαί τινος τῶν τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεῖσθαι παρεσκευασμένων διεκώλυεν, εἰπὼν ὡς διπλασίως ἂν αἰδεσθείη ταῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ ποιοῦντας ἑτέρους ὁρῶν, ἃ μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ προσήκειν ἡγεῖτο. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ ὅμοια τούτοις λέγων, καὶ ὅτε εἰσῆλθε μεταλλάξας, ὅτε τὸ τῆς ὄψεως γαῦρον ἀλλοιώσας, ὅτε φρονήματός τι ὑφεμένος, ὡς εἶδεν ὀρθὴν καὶ μετέωρον ὑπὸ τῆς προσδοκίας τοῦ ἀγῶνος τὴν πόλιν, ὀλίγων ἐπὶ λειπομένων ἡμερῶν, ἑαυτὸν διεχειρίσατο. οἱ [d] μὲν τοῦτο προσήκοντες αὐτῷ νόσον ἐσκήπτοντο γενέσθαι τὸν θάνατον αὐ-
611 τῷ. [e] προσενεχθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ προσιὼν τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἠξίου τινὰ νόμιμον ἐκκλησίαν αὐτῷ συναγαγεῖν, καὶ τὰ οἰκεῖα Ῥωμαίοις ὄντα ὑπὲρ τῆς ταφῆς ἀγορεύειν τε ἀγαθῶν ἀνδρῶν λόγον ὑπερέχοντα περὶ τοῦ πατρὸς διελθεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, καλυομένης ἔτι τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐκέλευόν τε, καὶ παρήγγελλον τῷ μειρακίῳ τὸν νεκρὸν ἀποφέρειν. καὶ μέντοι ὁ δῆμός γε οὐκ ἠνέσχετο, οὐδὲ ἐπέτρεψε τινὶ ὕβρει, ἀτίμητον ἐκβληθῆναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπέτρεψε τῷ μειρακίῳ τὰς νομιζομένας ἀποδοῦναι τῷ πατρὶ τιμάς. Ἀππιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν.

LIV. Populus Romanus Appium Claudium, quem ante diximus, ob crudelitatem & superbiam, quam in plebem exercuerat, damnatum, in carcerem conjecit. Ille, ut se ab ignominia vindicaret, mortem sibi conscivit. Ejus filius, ut patrem honorifice efferret, tribunos & consules adiit, petiitque ut populum ad concionem legitimam convocarent, sibique in ea, more majorum & ex populi Rom. consuetudine, patrem oratione funebri, quæ in viros bonos haberi solet, ornare permitterent. Tribuni vero coss. dum adhuc populus ab ipsis ad concionem vocaretur, adversabantur, & adolescenti imperabant ut cadaver absportaret. Populus tamen non tulit, nec istam contumeliam neglexit, ut inhonoratum corpus ejiceretur: sed permisit adolescenti ut honores moribus receptos patri persolveret. Hic igitur fuit Appii finis. ¶ Dæte-

a Ἐν τῇ Vat. b Ἀποδείξαντες ἡμέραν οὐ ῥητὴν ἡμῶν ἐπιδεῖναι Vat. Δῆ ἐπιδεῖναι legendum contendit Steph. c Ἀγανακτούντων δὲ ἁπάντων Vat. d In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] μὲν δὴ. Sed μέντοι agnoscit etiam Lapi versio, *plerumque vero necessarii*. Sylb. e Προσενεχθέντος in suo codice habuit Lapus, qui vertit, *allato vero in forum corpore*. & supra usurpatum est hoc ipsum verbum in simili casu, p. 561. v. 12. si quis tamen cum Gelenio [& Paris & Cod. Vat.] mallit προσενεχθέντος *prolato*, fruatur suo judicio. Sylb.

a Non

LV.

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77 ¼. V. C. Cat. 284. Var. 286.

Bellum cum Æquis & Sabinis.

¶ Ceterum, coſſ. copias conſcriptas ex urbe eduxerunt; Lucius Valerius Æquis, Tib. Æmilius Sabinis bellum illaturus. nam hi ſeditionis tempore in agrum Rom. fecerant irruptionem, ejuſque magna parte vaſtata, parta ingenti præda diſceſſerant. Æqui autem aliquoties congreſſi, & multis vulneribus acceptis in caſtra in loco munito ſita fuga ſe receperunt, nec poſtea amplius ad pugnam prodierunt. Valerius vero eorum caſtra oppugnare eſt aggreſſus: ſed divinitus eſt prohibitus. Quum enim progreſſus eſſet, & jam rem aggrederetur, caligo cælitus cum ingenti imbre exorta eſt, & fulgura & tonitrua formidanda. exercitu vero diſperſo confeſtim tempeſtas illa ceſſavit, & magna ſerenitas in loco illo eſt facta. Conſul igitur hac religione motus, vatibuſque caſtelli oppugnationem impedientibus deterritus, eorum agrum vaſtavit; omnique præda, in quam incidit, militibus conceſſa, copias domum reduxit. At Tiberium Æmilium, principio hoſticum cum magna contemptione pervagantem, & jam nihil amplius hoſtile timentem, Sabinorum exercitus invaſit; collatiſque ſignis pugnatum eſt inter eos, ferme à meridie uſque ad ſolis occaſum. at noctis interventu exercitus ſe in ſua caſtra receperunt, incerta victoria. Sequentibus diebus, duces utrique ſuorum cadavera funerarunt, foſſaque ſua caſtra communiverunt: atque idem utrique ſtatuerant, ſua cuſtodire, nec hoſtem prælio laceſſere. Poſtea tandem, tentoriis refixis, copias abduxerunt.

Οἱ δὲ ὕπατοι τὰς δυνάμεις καταγράψαντες, ἐξῆγον ἐκ τῆς πόλεως. Λεύκιος μὲν Οὐαλέριος Αἰκανοῖς πολεμήσων, Τιβέριος δὲ Αἰμίλιος Σαβίνοις. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, τὰ τῶν Φαλίσκων χαμηλὰ σέβαλον εἰς τὴν Ρωμαίων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς κακώσαντες ἀπῆλθον, λείαν ἄφθονον περιβαλόμενοι. Αἰκανοὶ μὲν οὖν πολλάκις εἰς χεῖρας ἐλθόντες, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς τὰ χάρακα ὑπὸ ἐκπλήξεως χωρίου κείμενον κατέφυγον, καὶ τὸ λοιπὸν ἔτι προῆκε εἰς [a]μάχην. ὁ δὲ Οὐαλέριος ἐπεχείρησε μὲν [b]πολιορκεῖν αὐτῶν τὸ στρατόπεδον, ἐκωλύθη δὲ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου. προϊόντι γὰρ αὐτῷ, καὶ ἤδη ἔργου ἐχομένῳ, ζόφος ἐξ οὐρανοῦ γίνεται καὶ ὄμβρος [c]πολὺς, καὶ ἀστραπή τε καὶ βρονταὶ σκληραί. διασκεδασθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅ,τε χειμὼν εὐθὺς ἐπαύσατο, καὶ πολλὴ κατέσχε τὸν τόπον αἰθρία. [d]τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὀπτευσάμενος ὁ ὕπατος, καὶ τὴν μάντεων κωλυόντων πολιορκεῖν τὸ χωρίον, ἀποστρατεύει τὴν γῆν αὐτῶν ὀκάκως· καὶ ὅση ἐπέτυχε λείᾳ, τοῖς στρατιώταις ἅπασι ἀφελεῖται ἀφεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. Τιβερίῳ δὲ Αἰμιλίῳ, διεξιόντι τὴν πολεμίαν σὺν πολλῇ καταφρονήσει κατ' ἀρχὰς, καὶ οὐδὲν ἔτι προσδοκῶντι ἀντίπαλον, ἐπῆλθεν ἡ Σαβίνων δύναμις, καὶ γίνεται μάχη αὐτῶν ἐκ παρατάξεως, μεσούσης μάλιστα τὴν ἡμέρας ἀρξαμένη μέχρι δύσεως ἡλίου σκότους δὲ ἐπιλαμβάνοντος, ἀνεχώρησαν αἱ δυνάμεις ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, οὔτε νικῶσαι, οὔτε λειπόμεναι. ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις νεκρούς τε τοὺς ἑαυτῶν ἐκήδευσαν οἱ ἡγεμόνες, καὶ χάρακας ἐξωρύξαντο· καὶ γνώμας ταὐτὰς εἶχον ἑκάτεροι, διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἔχειν, καὶ μηκέτι ἄρχειν μάχης. ἐπέσχε σὺν χρόνῳ τὰς σκηνὰς λύσαντες, ἀπῆγον τὰς δυνάμεις.

LVI.

Per. Jul. 4247. Ante Chr. 467. Olymp. 78¼. V. C. Cat. 285. Var. 287.

Virginio & T. Numicio coſſ. bellum cum Volſcis, Æquis, Sabinis.

¶ Anno autem ſequenti, LXXVIII. olympiade, qua vicit in ſtadio Parmenides Poſidoniates, archonte Athenis Theagenide, coſſ. Romæ creati ſunt A. Virginius Cælimontanus, & T. Numicius Priſcus. Quorum conſulatus initio nunciatum eſt, Volſcos cum magno exercitu adventare. nec multo poſt caſtellum quoddam Romanorum, ex iis quæ extra urbem erant, *ab hoſtibus* occupatum ac incenſum fuit. non diſtabat autem procul ab urbe, & fumus caſum eum populo Rom. denunciavit. Tunc igitur coſſ. (nox enim adhuc erat) aliquot equitibus ſpeculatum miſſis, & diſpoſitis per mœnia cuſtodiis, ipſi cum expeditiſſimis quibuſque ſtationem pro portis habebant, exſpectantes quid renunciarent equites. Quum autem dies illuxiſſet, & urbanæ copiæ collectæ fuiſſent, eas contra hoſtes duxerunt. illi vero, direpto incenſoque caſtello, celeriter ſe inde proripuerant. Tum igitur coſſ. exſtincto reliquo incendio, præſidioque relicto, quod cuſtodiret caſtellum, in urbem ſunt reverſi. Paucis autem poſt diebus ambo conſules, cum domeſticis atque ſociorum copiis, expeditionem fecerunt; Virginius in Æquos, Numicius in Volſcos: & utrique bellum ex animi ſententia ſucceſſit. Nam Æqui cum Virginio, agrum ipſorum vaſtante, con-

Ἐν δὲ τῷ μετὰ τοῦτον τὸν ὑπατικὸν ἔτει, κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ ὀγδόην ὀλυμπιάδα, ἣν ἔσχε στάδιον [e]Παρμενίδης Ποσιδωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὸν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔσχεν [f]Θεαγενίδης, κατεστάθησαν ὕπατοι Ῥωμαίων Αὖλος Οὐιργίνιος [g]Νωμελανὸς καὶ Τίτος [h]Νομίκιος Πρίσκος. ἄρτι δὲ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν παραληφότων, ἀγγέλλεται Οὐολούσκων πολλὴ στρατιὰ παρῆσα. καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν [i]ἐπιπολαίων τι [k]τῶν Ῥωμαίων καταληφθὲν ἐκαίετο. ἦν δ' ὁ διὰ μακροῦ τοῦ Ρώμης· καὶ ὁ καπνὸς ἤγγελλε τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸ πάθος. τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἔτι νύξ, ἱππεῖς τινας ἀποστείλαντες ἐπὶ κατασκοπὴν οἱ ὕπατοι, καὶ φυλακὰς καταστήσαντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι, καὶ αὐτοὶ ταξάμενοι περὶ τὰς πύλας σὺν τοῖς εὐζωνοτάτοις, ἐξεδέχοντο τὰς περὶ τῶν ἱππέων ἀγγελίας. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ συνήθροιστο αὐτοῖς ἡ ἐν τῇ πόλει δύναμις, ἦσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ, διαρπάσαντες καὶ κατακαύσαντες τὸ φρούριον, ἀπῆσαν διὰ τάχους. τότε μὲν οὖν οἱ ὕπατοι σβέσαντες τὰ ἔτι καιόμενα, καὶ τῷ χωρίῳ φυλακὴν καταλιπόντες, ἀπῆγον εἰς τὴν πόλιν. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας, τάς τε οἰκείας ἔχοντες δυνάμεις καὶ τὰς περὶ τὴν συμμαχίαν, ἐξῆσαν ἀμφότεροι, Οὐεργίνιος μὲν ἐπὶ τοὺς Αἰκανούς, Νομίκιος δὲ ἐπὶ τοὺς Οὐολούσκους· καὶ αὐτοῖς ἀμφοτέροις κατὰ γνώμην τὰ τοῦ πολέμου ἐχώρησεν. Οὐεργινίῳ τε γὰρ Αἰκανοὶ ἡττηθέντι τὴν χώραν αὐτῶν ἔκ

a Non agnoſcit *Vat.* b Ἐπολιορκεῖν *Vat.* c Πολὺς, ἀφανὴς δὲ ἦν βραχεῖ *Vat.* d Τοῦτό τε δὴ *Vat.* e Παρμένης *Vat.* f Apud *Diodorum* diphthongus ſcribitur Θεαγενείδης, ut Ἡσιοδείδης. g Νωμελανὸς habuimus ſupra [atque etiam in *Cod. Vat.*] & retinuit *Lapus*, nec non *Caſſiodorus* in *Faſtis*. Verum *Gelenius* cum *Faſtis Siculis* maluit *Cælimontanum*. qua de re ſupra ad pag. 379. *Sylb.* h Pro Νομίκιος apud *Diodorum* eſt Μαμίλιος: quum *Numicium* agnoſcant etiam *Livius* & *Caſſiodorus*. *Sylb.* i *Rom. Cod.* habet ἀβεντίλιον, ſed ἀβεντέλιον agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ſuburbanum quoddam*. & *Pollux* l. 9. ſcribit, οἱ δὲ τῆς ἀστυγείτονος καὶ τὸ ἀβεντέλιον ἄκρα ἐστί. Verum mihi περιτείχιον non *ſuburbia* verti placet, ſed *circumfuſa urbi caſtella*: quo ſenſu infra legimus, οἱ τῶν περὶ χωρίων, ὁ ἀφὸ μικροῦ ἔστιν. *Sylb.* k Τῶν Ῥωμαίων ἐξ ἑφόδου παραληφθὲν ἐκαίετο *Vat.* *Lapus* & *Gelenius* legiſſe videntur ἐκτὸς τῶν Ῥωμαίων παραληφθέν.

a Incluſum

οὐκ ἐτόλμησαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν· ἀλλὰ τῷ λόχῳ τινὰ ὑποκαθίσαντες οἱ ὅλους ὀπιλέσθαι ἀνδρῶν, οἱ ἔμελλον ἐσκεδασμένοις ὀπιθήσεσθαι τοῖς πολεμίοις, διημάρτοσαν τῆς ἐλπίδος· τῆς γὰρ τέχνης γενομένης τοῖς Ρωμαίοις αἰσθήσεως, τῇ μάχῃ καρτερᾷ, ἐξ ἧς πολλοὶ τῶν σφετέρων οἱ Αἰκανοὶ ἀπέβαλον, ὥστε μηδὲ ἀπελθοῦσιν σφῶν, χρηστὸν ἔτι τοῖς Ανλιάταις τὸ φρούριον. Ταῦτα δὲ διὰ ἐπράχθη χωρὶς ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, καὶ ἀμφοτέροις ἐπὶ κοινῆ στρατιᾷ τοῖς ἀνθρώποις ὀπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, λεῖα δ' ἡώσαντες τὰ ἀπῆγον ἐπ' οἶκον τὴν δύναμιν. καὶ ὁ διαυτὸς ὗτος ἐτελεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει Τίτου Κοϊντλίου Καπιτωλίνου καὶ Κοΐντου Σερουίλίου Πρίσκου ὑπάτων ἀρχὴν ἀνδραποδίσεων, ἥ τε οἰκεία δύναμις Ρωμαίων ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, καὶ τὰ συμμαχικὰ ἑκούσια παρῆν, πρὶν ἐπαγγελθῆναι αὐτοῖς στρατιὰν μὴ τοῦτο εὐχάς τε ποιησάμενοι τοῖς θεοῖς οἱ ὕπατοι, καὶ καθήραντες στρατὸν, ἐξῆσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Σαβῖνοι μὲν ὧν, ἐφ' οὓς ὁ Σερουίλιος ἤλασεν, οὔτε εἰς μάχην καλέσαντος, οὔτε ἐξελθόντος εἰς ὑπαίθρου· μόνοις δὲ ἐν τοῖς φρουρίοις, ἀνέκλητο γῆς τε αὐτοῖς ἐκλελεμομένης, καὶ οἰκιῶν ἐμπιπρασμένων, θεραπείας τε αὐτομολούσης· ὥστε καὶ πολλὴν εὐπέτειαν ἀπελθεῖν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν τοὺς Ρωμαίους, ὠφελείας τε βαρείας καὶ αὐχήμασι λαμπρᾶς. καὶ ἡ μὲν Σερουίλίου στρατιὰ τοῦτο ἔσχε τὸ τέλος· οἱ δὲ σὺν τῷ Κοϊντίῳ στρατεύσαντες ὀπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνελήλυθεσαν γὰρ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ἀγωνισόμενοι τῶν ἄλλων, καὶ περὶ τῆς Αντιατῶν πόλεως διαστρατοπεδεύσαντο· ἦλθον δὲ βάδην χωροῦντες ὀπιφαίνονται αὐτοῖς· καὶ οὐ πολλοῦ τόπου τοῦ χάρακος αὐτῶν ἀπέχοντες, οἱ ὡς πρῶτον ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἐκείνους

gredi non sunt ausi: quinetiam, quum numum quendam lectorum virorum in insidiis in sylvis collocassent, qui hostes palantes aggrederentur, sua spe frustrati sunt, quia Romani maturè dolum senserunt, pugnamque acrem commiserunt, in qua multos de suis Æqui desiderarunt; ita ut alterius prælii fortunam ne tentare quidem vellent. Numicio quoque ducenti exercitum ad Antium urbem, quæ tunc inter primarias Volscorum urbes erat, nullus exercitus se opposuit: sed omnes *populi* ex mœnibus se defendere cogebantur. Interea vero & ager eorum bona ex parte vastatus est, & oppidulum quoddam maritimum captum est, quod erat illis navale, simul & forum rerum venalium ad victum necessariarum, quo tum ex mari tum etiam *terrestribus* latrociniis magnam prædam advehebant. Mancipia igitur, & pecunias, & pecus, & merces exercitus consulis permissu diripuit: at libera corpora, quæ belli clade absumpta non fuerant, sub hasta vendita sunt. captæ etiam sunt Antiatum naves longæ viginti & duæ, & alia navium arma & instrumenta ad usus necessarios parata. Postea, jussu consulis, Romani domos incenderunt, [n] navalia diruerunt, & mœnia funditus everterunt; ut ne post suum quidem discessum illud oppidulum Antiatibus ullum afferret usum. Hæc igitur ab utroque consule separatim sunt gesta: postea vero conjunctis duobus exercitibus, & facta irruptione in agrum Sabinum, eoque vastato, copias domum reduxerunt. Atque hic annus ita finitus est.

Per. Jul. 4247. Ante Chr. 467. Olymp. 78 1/3. V. C. Cas. 285. Var. 287.

LVII. Per. Jul. 4248. Ante Chr. 466. Olymp. 78 2/3. V. C. Cas. 286. Var. 288. Quintio II. & Q. Servilio coss. bellum cum Sabinis, Æquis, Volscis.

§ Anno sequenti, T. Quintio Capitolino & Q. Servilio Prisco coss. creatis, statim & domesticæ Romanorum copiæ in armis fuerunt, & sociorum auxilia ultro advenerunt, antequam exercitus illis imperaretur. moxque consules, quum diis vota fecissent & exercitum lustrassent, in hostes sunt profecti. Sabini autem, contra quos Servilius iverat, nec in certamen descenderunt, nec copias in campos apertos produxerunt: sed intra munimenta se continentes agros suos in conspectu cædi, & ædificia incendi, & servitia transfugere patiebantur; ita ut facillime Romani, magna præda & simul splendida gloria aucti, ex eorum agro discesserint. atque Servilii expeditio hunc finem habuit. At qui cum Quintio in Æquos & Volscos profecti fuerant, (in unum enim eundemque locum convenerant ex utraque gente, qui pro aliis certaturi erant, & castra ad Antium posuerant) celerius quam militari gradu euntes, in eorum conspectum ex improviso venerunt: nec procul ab eorum castris in loco humili, ubi primum conspecti fuerunt illosque conspexerunt,

613

a Inclusum (quod deest in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* insertum agnoscit etiam *Lapus*, & requirit sensus. *Sylb.* b Figura est quam vocant ἀπὸ μέρους ὅλου. nam ληϊστὴς τις ἢ ἁλὸς ληϊστὴς significat οὐκ ἀπὸ γῆς ληϊστάντες. Antiates enim prædones maris fuere & piratæ, ut notatum *Straboni*, Geogr. l. v. & *Dionysius* quoque (l. 7.) Antiates piraticam exercuisse indicavit. Errant ergo qui ληϊστεία terrestria latrocinia hîc interpretantur. *Casaub.* c Ἐπιμαχεῖσαν *Vat.* d Perperam in *Ed. Steph.* νίκας οἴκαδε. reclamante *Cod. Vat.* atque *Lapi* versione. e Ταῦτά τε δὴ *Vat.* f Mallem κοινὴ στρατιᾷ, *communis expeditio*: subaudito scilicet è præcedentibus verbo ἐστράτευσαν. *Sylb.* Quam lectionem sequendo, verte; *postea conjunctis viribus communem expeditionem fecerunt in agrum Sabinum, quo vastato copias domum reduxerunt.* g Minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Κοΐντου Καπιτωλίου, omisso etiam prænomine Τίτου. Veram lectionem expresse refert *Diodorus*, p. 279. sed in alterius consulis cognomine Σεξτίνου habet pro Πείσωνος. *Sylb.* h Παραλιφθέντων *Vat.* i Ῥωμαίων ἅπασα ἡ τῶν *Vat.* k Rectius ἐπιστρατεύσειν, vel στρατηλατήσειν, ut infra alicubi. *Sylb.* l Melius στρατείαν, & mox v. 39. στρατεία, quoniam expeditio his locis significatur, non exercitus. *Sylb.* m Ἠνέῳγτο *Vat.* n Βαρείαις ferri potest, subaudita præpositione σὺν. malet tamen aliquis fortasse βαρεῖς, *graves*, omissi. *Sylb.* quo modo in *Vat.* & *Lapi Cod.* βαρεῖς καὶ αὐχήμασι λαμπρᾶς. o Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* & hîc & infra aliquoties Κοΐντου. * *Navium receptacula* malit *Sylb.*

Ver. Jul. 424. Ante Chr. 466. Olymp. 78 ¾. V. C. Cos. 286. Var. 288.

runt, impedimenta depoſuerunt, quia nolebant videri hoſtes numero longe ſuperiores formidare. Rebus autem omnibus ab utriſque ad prælium paratis, in campum proceſſerunt: & congreſſi ad meridiem uſque pugnarunt, neutri cedentes hoſtibus, neque ipſos ſuperantes, exæquantes vero utrique ſemper partem laborantem ſubſidiis ad hoc ipſum diſpoſitis & inſtructis. hac autem in re potiſſimum Æqui & Volſci, quia Romanis numero præſtabant, ſeſe maxime efferebant, & ſuperiores erant, quia hoſtes multitudinem tantam alacritate parem non habebant. Ibi Quintius, videns multos de ſuis cecidiſſe, & ex iis qui ſupererant plurimos ſaucios, receptui ſignum daturus erat: ſed veritus ne hoſtibus fugæ opinionem præberet, ſibi periclitandum eſſe ſtatuit. Quare lectis fortiſſimis quibuſque equitibus, dextro ſuorum cornu, qua parte maxime laborabant, ſuccurrit. & modo ipſos duces ob ignaviam increpans, modo ſuperiora prælia ipſis in memoriam revocans, modo ignominiam memorans & periculum, in quod ipſa fuga incurſuri eſſent: tandem opportuniſſimo figmento rem labantem ſuſtinuit; quo ſuis audaciam, hoſti pavorem attulit. dixit enim alterum eorum cornu, fugatis hoſtibus, jam caſtris illorum proximum eſſe. Hæc loquutus, impreſſionem in hoſtes fecit; &, ex equo deſcendens, cum lectis equitibus, quos circa ſe habebat, cominus pugnare cœpit. moxque audacia quædam invaſit eos qui ante laborabant; atque univerſi, quaſi alii eſſent facti, in hoſtes impetum fecerunt. Volſci vero (in ea enim parte collocati fuerant) quum diu *ipſis* reſtitiſſent, *tandem* inclinarunt. Quintius, his profligatis, equum conſcendit, & alterum cornu petiit; & peditibus, qui ibi erant, partem hoſtium victam oſtendit: eoſque adhortatus eſt, ne aliis virtute cederent.

LVIII. ¶ Hoc facto nulla amplius hoſtium acies *ipſis* reſtitit; ſed omnes ſimul fuga caſtra repetere cœperunt. non tamen longe Romani eos ſunt perſequuti: ſed ſtatim reverſi, quum corpora præ labore languida eſſent, nec amplius arma paria haberent, paucis interjectis induciarum diebus, qui ab utriſque in ſuorum cadaveribus ſepeliendis & ægrotis curandis conſumpti ſunt, rebus, quæ ad pugnam neceſſariæ erant, paratis, alterum prælium ad Romanorum caſtra commiſerunt. Nam quum novæ copiæ Volſcis & Æquis à vicinis populis miſſæ fuiſſent, eorum imperator elatus, quod ſuæ copiæ quintuplo majores eſſent quam hoſtiles, & cernens Romanorum caſtra in loco parum munito ſita, tempus eos adoriendi opportuniſſimum putavit. Hæc autem in animo habens, circa mediam noctem ad Romanorum caſtra copias duxit; eaque circumdata, ne clam diſcederent, cuſtodiebat. Gratum hoc fuit Quintio, cognita hoſtium multitudine, exſpectatoque die, donec illu-

χειρίας, τοιτεστιν ὅτι τὰς ἀσπιδικὰς ἔνιοι τὸ μὴ διδεκέναι τὸ πολέμια πλήθη μαχεῖν ἀφῆκαν δόξαν ποιῆσαι βηλόμενοι. [a] ὡς δὲ εὐτρεπῆ ἀμφοτέροις τὰ εἰς μάχην ἄπαντα ἦν, ἐξῆσαν εἰς τὸ πεδίον καὶ συμπεσόντες ἠγωνίζοντο μέχρι μεσούσης ἡμέρας, ὥστε ἴσους τοῖς πολεμίοις, οὔτε ὑπερβαίνοντες, ἀεί τι τὸ κέρας μέρος ἀπισοῦντες [b] τοῖς ἐπὶ τὰς ἐφεδρείας τεταγμένοις ἐκάτεροι. οἱ δὲ τότε μάλιστα οἱ Αἰκανοὶ καὶ Οὐολῦσκοι, [c] πλήθει τῶν Ρωμαίων φέροντες, ἀνέφερον, καὶ [d] ἔδεισαν, τὰ πολεμίων ὑπὲρ ἐλπίδων ἴσοι τῇ εὐθυμίᾳ τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Κοΐντιος, ὁρῶν τε κρᾶτός τε πολλοὺς τῶν σφετέρων, καὶ τὰ δεινὰ τῶν [e] τοὺς πλείστους τραυματίας, ἐμέλλησε μὴ ἀναχαλεῖται καὶ δύναμιν δέοιτο δὲ μὴ δόξαν παρέχοι τοῖς πολεμίοις φυγῆς, παρακινδυνεύσειν σφίσιν εἰ ἔγνω. ὑπολεξάμενος δὲ τῶν ἱππέων τοὺς κρατίστους, καὶ τὸ δεξιὸν, [f] ᾧ μάλιστα ἔκαμνον, τοῖς σφετέροις παρεβοήθη. καὶ τὰ μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς ἡγεμόσιν αὐτοῖς τῆς ἀναιδρίας, τὰ δὲ ὑπομιμνήσκων τῶν προτέρων ἀγώνων, τὰ δὲ τῷ αἰσχύνῃ ἐπιλεγόμενος, καὶ τὸν κίνδυνον ὃν καταλήψεσθαι αὐτοὺς ἔμελλεν εἰ τὴν φυγὴν τελευτῶν δὲ εἶπεν ὑπ ἀληθῆ· ὃ μάλιστα μὲ τοῖς σφετέροις θάρσος παρέξει, τοῖς δὲ πολεμίοις δέος. ἔφη γὰρ ὅτι τὸ ἕτερον αὐτῶν ἤδη χεῖρας ἐξέφυγε τὰς πολεμίας, καὶ ἐγγὺς ἤδη ἐστὶ τὰ ἐκείνων χάρακος. ταῦτα εἰπὼν, ἐπεισε τοῖς πολεμίοις, καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων συστάδην ἐμάχετο. ὑπ δὲ τούτου τόλμα τις ἐμπίπλει τοῖς κάμνουσι τέως, καὶ ὠθοῦνται ἅπαντες ὥσπερ ἕτεροί τινες γεγονότες. καὶ οἱ Οὐολῦσκοι, τῆδε μὲν ἐκείνοις ἐξίσαντο, μέχρι πολλοῦ διακαρτερήσαντες, ὑπέκλινάν. ὡς δὲ τούτοις ὁ Κοΐντιος ἀπεώσατο, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, παρῆλαυνεν ἐπὶ τὸν ἑτέραν τάξιν, καὶ ἐδείκνυε τοῖς ἐκεῖ πεζοῖς τὸ ἡπτώμενον τῶν πολεμίων μέρος, καὶ παρεκελεύετο μὴ λείπεσθαι ἀρετῇ τῶν ἑτέρων.

Καὶ μέχρι τούτου ἔτι διέμενε τὸ πολεμίων, ἀλλὰ πάντες εἰς τὰ χάρακα ξυνέφυγον. καὶ μέντοι διωξίς γε αὐτῶν ὅτι πολὺ ἐγένετο· ἀλλ' οὐδὲ οἱ Ρωμαῖοι [h] ὑποτραπέντες, ὑπὸ κόπου τὰ σώματα παρειμένοι, καὶ ὅλα τὰ ὅπλα ἔτι ὅμοια ἔχοντες, ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, ἃς ἐκατέρωθεν ταφῆς τε τῶν οἰκείων καὶ θεραπείας τῶν κεκμηκότων ἕνεκα, [k] παρεσκευασμένοι τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐλλείποντα, ἑτέραν ἠγωνίσαντο μάχην [l] περὶ τὸν τῶν Ρωμαίων χάρακα. προσπεσούσης δ' ἄλλης δυνάμεως τοῖς Οὐολῦσκοις τε καὶ Αἰκανοῖς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ διὰ μακροῦ ὄντων, ἐπαρθεὶς ὁ στρατηγὸς αὐτῶν, ὅτι καὶ πενταπλάσιοι τῶν πολεμίων οἱ σφέτεροι ἦσαν, τήν τε παρεμβολὴν τῶν Ρωμαίων ὡς ἐν ἐμφανεῖ τῶν ὀρῶν, κρᾶτιστον ὑπέλαβεν εἶναι καιρὸν ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς. ὁρμηθεὶς δὲ ταύτῃ, περὶ μέσας νύκτας, ἦγε τὸ δυνάμεν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ρωμαίων, καὶ κύκλῳ περιστήσας ἐφρούρει μὴ λάθοιεν ἀπιόντες. ὁ δὲ Κοΐντιος ὡς ἔμαθε τὸν τῶν πολεμίων ὅ πλῆθος, ἀγαπητῶς ἐδέξατο, καὶ

[a] Ὡς ἑτοίμων τὰ εἰς μάχην ἑκατέροις πάντα *Vat.* [b] Τοῖς ἐφεδρείοις τεταγμένοις *Vat.* [c] Hæc ita ſunt conſtruenda, ἀνέφερον (ſc. ἑαυτὰς) περὶ χρησις τῶν Ρωμαίων πλήθει. i. e. *efferebant ſeſe* &c. *Port.* [d] Rectius fortaſſe τὰ περῶσιν τῶν πολεμίων *hoſtibuſque ſuperiores erant, qui tantam multitud.* &c. [e] Τὸν πλείους *Vat.* [f] Pro ᾧ poſſis etiam legere [οὗ ῥ] i. e. *ubi*, [*qua parte.*] Verum ᾧ μάλιστα ἔκαμνον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *quod maxime laborabat. Sylb.* & *Port.* [g] Ἑτέρων agnoſcit etiam *Lapi verſio.* alioqui maluerit fortaſſe quiſpiam ἑαυτῶν, id eſt, *ſuorum. Sylb.* [h] Melius in *Cod. Vat.* ἀνατραπέντες, ἀπὸ κόπου κ. τ. λ. ἔμοιγε ἔχοντες. ὀλίγων δὲ διελθουσῶν &c. quam lectionem in ſua verſione ſequitur *Lapus.* [i] Τῶν οἰκείων νεκρῶν. *Vat.* [k] Παρεσκευασμένοι δ' *Vat.* [l] Περὶ τὸν τῶν Ρωμαίων χάρακα *Vat.*

a Ἡμίεις

ceſceret, * horaque diei ferme tertia, animadvertens hoſtes, jam & vigiliis & velitationibus fatigatos, nec centuriatim nec ordinibus inſtructis accedere, ſed confuſe ac ſparſim, apertis caſtrorum portis, cum lectis equitibus eruptionem in eos fecit: & pedites denſatis cohortibus *eum* ſequebantur. At Volſci, eorum audacia & furioſa impreſſione territi, quum breve temporis ſpatium eorum impetum ſuſtinuiſſent, repulſi ſunt, & ſimul à caſtris receſſerunt. Erat autem non procul à caſtris quidam tumulus mediocriter altus: in eum curſu ſe receperunt, ut interquieſcerent & aciem mox inſtaurarent. Sed non licuit ipſis *ibi* conſiſtere, & vires recolligere: hoſtes enim è veſtigio eos ſequuti ſunt, denſatis cohortibus quam maxime fieri poterat, ne dum locum acclivem aſcenderent vi deturbarentur. certatumque eſt acriter ad multum diei, magnaque utrinque cædes facta eſt. Et Volſcis, licet multitudine ſuperiores eſſent, & loci tuti natura adjuvarentur, tamen neutrum horum profuit; ſed Romanorum alacritate & virtute per vim pulſi tumulum reliquerunt, & multi fuga caſtra petentes occiſi ſunt. Neque enim Romani eos perſequi deſierunt, ſed eos è veſtigio ſequuti ſunt; nec prius *eos ſequi* deſtiterunt, quam eorum caſtra vi ceperunt. Corporibus autem in ſuam poteſtatem redactis, & rebus omnibus, quæ in caſtris fuerant relictæ, equis, armis, & pecuniis permultis potiti, illam noctem in illis caſtris tranſegerunt: ſequenti vero die, paratis rebus omnibus ad oppugnationem neceſſariis, conſul in agrum Antiatem, triginta inde ſtadia non amplius diſtantem, copias duxit. Antiates autem ad urbis cuſtodiam ejuſque præſidium quoſdam Æquorum auxiliarios habebant: qui tunc quidem, Romanorum audacia territi ex urbe profugere conabantur. ſed re ab Antiatibus cognita, ab illis abire prohibiti, urbem Romanis adventantibus dedere ſtatuerunt. Antiates, hoc per indicium cognito, tempori ceſſerunt, conſilioque cum illis communicato, urbem Quintio dediderunt his conditionibus; ut Æqui accepta fide publica abirent, & Antiates præſidium reciperent, & populi Romani imperata facerent. His conditionibus conſul potitus urbe, acceptoque ſtipendio, atque aliis rebus quibus opus habebat exercitus, impoſitoque ibi præſidio, copias abduxit: quapropter à ſenatu, obviam ei procedente, honorifice exceptus eſt, atque triumphali pompa honoratus.

Per. Jul. 4248. Ante Chr. 466. Olymp. 78 3/4. V. C. Cat. 286, Var. 288.

¶ Anno ſequenti coſſ. creati ſunt T. Æmilius iterum, & Q. Fabius, filius unius trium illorum fratrum, qui præſidio ad Cremeram miſſo præfecti fuerant, & qui cum ſuis clientelis ibi interierant. Senatus vero, tribunis

LIX.

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78 3/4. V. C. Cat. 287. Var. 289.

ἡ τεσσαράκοντα ἔτη ἡ ἡμέρα τέως ἐγένετο, ἡ ὥρα πληθούσης μάλιστα ἀγορᾶς, καὶ νεωτερίας ἤδη τοὺς πολεμίους ἀφθόμενος ὑπό τε ἀγρυπνίας ἡ ἀκροβολισμῶν, ἡ ἔτι λόχους, οὐδὲ κατὰ τάξεις παρασάντας, ἀλλὰ πολλαχῇ κεχυμένους ἡ ἀπροσδόκητος, ἀνοίξας τὰς πύλας ἅμα ἕῳ τοῖς ἱππεῦσι ἐξέβαλε· καὶ οἱ πεζοὶ, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, ἠκολούθουν. οἱ δὲ Οὐολῦσκοι, καταπλαγέντες αὐτῶν τὸ θράσος [b] ἡ τὸ ἐφόδιον τὸ μανικὸν, βραχὺ ἀναδράμοντες χεῖρον [c] ἀνακρίσεώς τε, ἡ ἅμα ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τοῦ χάρακος. ἦν δέ τις ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου λόφος ὑψηλὸς ὀλίγον μετρίως· εἰς τοῦτον [d] ἦν" ἀναπνεύσουσι, ὡς ἀναπαυσόμενοί τε αὖθις ἡ εἰς τάξιν καταστησόμενοι. ἀλλ' ἐπ' ἦδ αὐτοῖς ἐξεγένετο [e] καταστῆναι, ἡ αὖτις ἀναλαβεῖν, ἀλλ' οὐκ ποδὸς ἠκολούθησε [f] αὐτῶν οἱ πολέμιοι, πυκνώσαντες, ὡς μάλιστα ἦν δυνατὸν, τοὺς λόχους, ἵνα μὴ καταῤῥαχθῶσι τοῖς ἄνωθεν χωρίον βιαζόμενοι. ἡ γίνεται μέγας ἀγὼν ὀλίγου μέσης ἐς τὴν ἡμέρας, νεκροί τε πίπτουσι πολλοὶ ἀφ' ἑκατέρων. ἡ Οὐολῦσκοι πλήθει τε ὑπερέχοντες, ἡ ὅ ἐκ τοῦ τόπου προσηλωτότες ἀσφαλὲς, οὐδὲν ἧσσον τούτων οὐδὲν ἀγαθὸν ἀπέλαυσε, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Ρωμαίων εὐθυμίας ἡ ἀρετῆς ὑπερισταθέντες, τόν τε λόφον ἐξέλιπον, ἡ ὀλίγου τὴν χάραξαν φεύγοντες οἱ πολλοὶ ἀπέθνησκον. ἡ γὰρ ἐπιὼν αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι διώκοντες, ἀλλ' οὐκ ποδὸς ἠκολούθησε, ἡ ὃ πρότερον ἀπετρέποντο, τοῦτο παρεμβολὴν αὐτοῦ ἐλεῖν κατὰ κράτος. γενόμενοι δὲ [g] σωμάτων τε ἐγκρατεῖς, ἡ ὅσα ἐν τῷ χάρακι, ἡ ἵππων, ἡ ὅπλων, ἡ χρημάτων παμπόλλων κύριοι, τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην αὐτόθι κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἡμέρᾳ τὰ εἰς πολιορκίαν ὑπιτήδεια [h] παρεσκευασμένος ὁ ὕπατος, ὡς ἐπὶ [i] Αντιατῶν χώραν, ἡ πλείω ἀπέχουσι τεσσαράκοντα σταδίων, ἦγε τὴν δύναμιν. ἔτυχον δὲ φυλακῆς ἔνεκα τοῖς Αντιάταις Αἰκανῶν τινες ἐπίκουροι [k] τυχόντες ἡ φυλάττοντες τὸ τεῖχος· οἳ τότε δείσαντες τὸ Ρωμαίων πολεμικὸν, θράσος ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. γενομένης δὲ τοῖς Αντιάταις γνώσεως, κωλυόμενοι πρὸς αὐτῶν ἀπιέναι, γνώμην ἐποιοῦντο παραδοῦναι Ρωμαίοις ἐπὶ σπονδαῖς τὴν πόλιν. τοῦτο μαθόντες οἱ Αντιάται, τῷ τε καιρῷ εἴξαντες, ἡ κοινῇ μετ' ἐκείνων βουλευσάμενοι, παραδιδόασι τῷ [m] Κοϊντίῳ τὴν πόλιν, ἐφ' ᾧ Αἰκανοὺς μὲν ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν, Αντιάτας δὲ φρουρὰν δέξασθαι, ἡ τὰ κελευόμενα ὑπὸ Ρωμαίων ποιεῖν. ἐπὶ τούτοις κύριος [n] γενόμενος ὁ ὕπατος τῆς πόλεως, ἡ λαβὼν ὀψώνιά τε ἡ τὰ ἄλλα ὅσων ἐδεῖτο τῇ στρατιᾷ, ἡ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν· αὐθ' ὧν αὐτὸν ἡ βουλὴ ὑπαντήσασα φιλανθρώπως ἐδέξατο, ἡ θριάμβου πομπῇ ἐτίμησεν.

Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους ἔτει ὑπατοι μὲν ἦσαν Τιβέριος Αἰμίλιος ὁ δεύτερον, ἡ Κόϊντος Φάβιος, ἑνὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν υἱὸς τῶν ἡγησαμένων τε τῆς ἀποστολείσης φρουρᾶς εἰς [o] Κρέμερα, ἡ διαφθαρέντων ἐκεῖ [p] σὺν ταῖς τοῦ πελατικοῦ. ἡ δὲ βουλὴ, τῶν δη-

a Ημίεος τι ἰσχίου *Vat.* quod *Stephano* etiam placuit. b In *Ed. Steph.* perperam οὐ τὸ ἰφίδιον &c. ego cum utroque interprete particulam οὐ in ἡ mutare malui. *Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* ἡ τὸ μανικὸν τῆς ἰφίδου. c Ανακρίσεως δὲ ὑποχωρούσιν ἀπὸ τοῦ χαράκος· ἡ ἦν χαράκωμα τι &c. *Vat.* d Deeſt *Vat.* e Rectius, ut arbitror, in *Cod. Vat.* καθιστῆναί τι ἡ ἑαυτούς. f Optime in *Cod. Vat.* αὐτοῖς. quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* g Συμβάντων τι ὅσα ἐν τῷ κατ. *Vat.* h Παρασκευασμένος *Vat.* i Αντιατῶν πόλιν in *Vat.* & *Lapi Cod.* k Pro τυχόντες requiritur potius σωθέντες, vel ὄντες, vel aliud ejuſdem ſignificationis. *Sylb.* & *Port.* l Optime in *Cod. Vat.* παρόντες. atque ita quidem *Lapus* legiſſe viſus eſt, dum vertit, *aderam autem* &c. m Recte hîc tandem in *Ed. Steph.* Κοϊντίῳ: mox tamen ad errorem redit. *Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* n Γενόμενος ὁ πόλεως ὁ ὕπατος. *Vat.* o Vel Κρίμερα, vel potius Κρημέρᾳ legendum. *Port.* Vide p. 549. v. 23. 552. v. 41. 556. v. 21. p Mallem σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις. *Sylb.* Forſan σὺν τοῖς τῶν πελατῶν, vel σὺν τοῖς τῶν πελατῶν. *Port.* Σὺν τοῖς πελάταις *Vat.* * A *Dionyſio* non quota eſſet hora dicitur, ſed eam fuiſſe horam ſive id tempus quo forum ſolet eſſe frequentiſſimum. *Port.* Græca ſonant, *exſpectavitque donec luceſceret, atque ea diei hora appelleret, qua forum ſolet eſſe frequentiſſimum.*

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78 3/4. V. C. Cas. 287. Var. 289. Tib. Æmilio II & Q. Fabio coss. ager plebi divisus, Sabini populati, Æqui in amicitiam & fœdus recepti.

bunis plebem legis agrariæ stimulis iterum concitantibus, Æmilioq; altero consule ipsis favente, quod vellet pauperes demereri atque eos sublevare, partem aliquam de Antiatum agro, superiore anno armis capto & occupato, illis dividere decrevit. Quare triumviri agri dividendi causſa creati sunt T. Quintius Capitolinus, cui se Antiates dediderant, & cum eo L. Furius atque A. Virginius. Illa autem agri divisio plerisque plebejis & pauperibus Rom. quasi patria abigerentur, nequaquam erat grata. Et quum pauci nomina dedissent, placuit senatui (quum non esset justus coloniæ numerus) Latinis & Hernicis qui vellent permittere, ut coloniæ illius essent participes. Triumviri igitur Antium missi agrum suis divisérunt, ejus parte quadam Antiatibus relicta. Interea vero ambo consules expeditionem fecerunt; Æmilius in Sabinos, Fabius in Æquos. Ac Æmilius quidem, quum in hostico diu fuisset moratus, neminem invenit qui pro agro pugnaturus ei obviam veniſſet: sed, impune pervastato agro, quum jam instaret comitiorum tempus, copias *domum* abduxit. Ad Fabium vero Æqui, antequam deletis copiis aut mœniis expugnatis usque ad extremam necessitatem redigerentur, præconem ad pacem & amicitiam impetrandam misérunt. At consul, exacto duorum mensium frumento, & binis tunicis in singulos milites, atque stipendio sex mensium, & siquid aliud necessarium erat, inducias cum illis fecit, donec Romam profecti pacem à senatu impetrarent. Senatus, hisce cognitis, Fabio imperatori permisit, ut pacem cum Æquis quibus vellet conditionibus faceret. Postea, consulis deprecatione, fœdera inter duos populos his legibus sunt facta; ut Æqui salvis urbibus & agris suis pop. Rom. imperio parerent, & Romanis nihil mitterent præter auxilia quotiescunque hoc ipsis denunciatum fuisset, idque propriis sumptibus. Fabius, hoc fœdere icto, copias reduxit; & magistratus in annum sequentem una cum collega designavit.

μάρχων πάλιν ἀνακινήσαν ὁ πλῆθος ὑπὲ τῆ κληρυχία, ἡ σπουδαζομένης θατέρε τ ὑπάτων αὐτοῖς Αἰμιλίε, δόγμα ἐπεκύρωσε, διαπεῦσαί τε ἡ ἀναλαβεῖν τὰς [a] πίνητας βυλομένοις, διανεῖμαι τινὰ μοῖραν αὐτοῖς ἐκ τ Ἀντιατῶν χώρας, ἣν τῷ τοιτέρᾳ ἔτει δόραλι ἑλόντες καλέσιν· ἡ ἀπεδείχθησαν ἡγεμόνες τ κληρυχίας, Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, ᾧ παρέδοσ Ἀντιάται σφᾶς αὐτούς· ἡ σὺν αὐτῷ Λεύκιος [b] Φούριος, ἡ Αὖλος Οὐεργίνιος. ἦν δὲ [c] ἐκ ἀγὼν πᾶσι τοῖς πολλοῖς ἡ πένησι Ρωμαίων ἡ διανομὴ τ χώρας, ὡς ἀπελαυνομένοις τ πατρίδος. ὀλίγων τε ἀποσραφομένων, ἔδοξε τῇ βυλῇ, ἐπειδὴ ἐκ ἀξιόχρεως ἦν [d] (ὁ) ἀποσολος, ἐπιτρέψαι Λατίνων τε ἡ Ἑρνίκων τοῖς βυλομένοις, τ ἀποικίας μετέχειν. οἱ μὲν δὴ εἰς [e] Ἀντίαν ἀποσαλέντες, κατένεμον τὴν γῆν τοῖς σφετέροις, μοῖράν τινα ἐξ αὐτῆς τοῖς Ἀντιάταις ἀπολειπόμενοι. οἱ δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ [f] σρατιὰ τ ὑπάτων ἀμφοτέρων ἐγένετο, Αἰμιλίε μὲν εἰς τ Σαβίνων χώραν, Φαβίε δὲ εἰς τ Αἰκανῶν. ἡ τῷ μὲν Αἰμιλίῳ πολιὼ [g] εἰς τ τῶν πολεμίων μένοντι χρόνον, ὐδεμία δυνάμις ὑπήντησε [h] μαχομένη περὶ τ γῆς· ἀλλ' ἀδεῶς αὐτὸν κείρας, ἐπὶ δὲ κατῆκεν ὁ χρόνος τ ἀρχαιρεσίων, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις. Φαβίῳ δὲ Αἰκανοὶ, πρὶν εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν σρατιᾶς διαφθαρείσης, ἢ τειχῶν ἁλισκομένων, [i] ἐπεκήρυξεν περὶ διαλλαγῶν ἡ φιλίας. ὁ δὲ ὕπατος δύο τε μηνῶν τροφὰς τῇ σρατιᾷ, ἡ δύο χιτῶνας κατ' ἄνδρα, ἡ ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν [k] ἐξαμήνου, ἡ εἴ τι ἄλλο κατῆπεσεν εἰσαραξάμενος, ἀνοχὰς ἐποιήσατο πρὸς αὐτούς, ἕως ἂν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενοι παρὰ τ βυλῆς εὕρωσι τὰς διαλύσεις. ἡ μόνοι βυλὴ, ταῦτα μαθοῦσα, τῷ Φαβίῳ ἐπέτρεψεν αὐτοκράτορι διαλύσασθαι πρὸς τοὺς Αἰκανοὺς ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς προαιρῆται. μὴ τύτου συνθεμένοις γίνεσι τὰς πόλεσι, μεσίευσάντος αὐτοῖς τὸ ὑπάτου, τοιάνδε· Αἰκανοὺς εἶναι Ρωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε ἡ χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποσέλλειν δὲ Ρωμαίοις μηδὲν ὅτι μὴ [l] σρατιὰς, ὅτε ἂν αὐτοῖς [m] πολεμήσῃ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας, αὐτούς. ταῦτα συνθέμενος, ἀπῆγε τ δύναμιν Φάβιος, ἡ τοὺς εἰς τ [n] Ὀλίντα σπεισάντων ἀρχὰς ἅμα τῷ συνυπάτῳ κατέσησεν.

LX.

Per. Jul. 4250. Ante Chr. 464. Olymp. 78 4/5. V. C. Cas. 288. Var. 290. Sp. Postumio, & Q. Servilio II. coss. fœdus ab Æquis violatum, & dedicata ædes Dii Fidii.

¶ Consules autem ab illis designati erant Sp. Postumius Albinus & Q. Servilius Priscus iterum. His coss. Æqui conditiones pacis cum populo Rom. recens factæ violare sunt ausi, tali de causſa: Antiates qui urbana & rustica prædia habebant, in illis remanserunt * atque agros possessionum tam sibi divisarum ac propriarum, quam earum quæ ad novos colonos pertinebant, quæ à triumviris fuerant ipsis divisæ ac assignatæ, colebant ea conditione, ut certam & statutam fructuum partem illis penderent. qui vero nihil tale habebant, urbem deseruerunt; & lubenter ab

Ἦσαν δὲ ὑπατοι αὐτῷ ἀποδειχθέντες Σπόριος [n] Ποσθούμιος Ἀλβῖνος, καὶ Κόϊντος Σερβίλιος Πρίσκος ὁ δεύτερον. ὑπὲ τούτων ἔδοξαν Αἰκανοὶ παραγαίνειν τὰς πρὸς Ρωμαίους νεωτὶ γενομένας ὁμολογίας, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας. Ἀντιατῶν ὅσοι μὲν εἶχον ἐφέσια καὶ κλήρους, ἔμενον ἐν τῇ γῇ, τά τε ἀποτμηθέντα σφίσι, καὶ τὰ ὑπὸ τ κληρούχων ἀφορισθέντα [o] κλήματα, γεωργοῦντες ὑπὲ ῥητᾶς τισι τελεσθείσας μοίρας, ἃς ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῖς ἐτέλουν. οἷς δὲ οὐδὲν τούτων ἦν, ἐξέλιπον τὴν πόλιν· ἡ ὑποδεχομένων αὐτοὺς πρόθυμως τῶν Αἰκανῶν,

a Perperam in *Ed. Steph.* collocata est distinctio post πίνησι. *Sylb.* b Φούριος *Var.* c Ἀγὼν nihil huc facit. Legendum forsan ἀγαπητὸν, seu ἀρεστὸν, ut *Lapus* vertit, *grata.* ubi etiam nota τοῖς πολλοῖς, pro τοῖς δημοτικοῖς seu τῷ πλήθει. *Rom. Cod.* habet οὐκ ἀγὼν πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς: perperam. *Sylb.* d Articulum ὁ, è *Cod. Rom.* additum, non agnoscit *Cod. Var.* nec *Ed. Steph.* e Nota hîc rursus Ἀντίαν, ut supra p. 529. v. 15. cum frequentius usurpetur Ἄντιον, tum ab hoc ipso auctore nostro passim, tum apud *Strabonem, Ptolemæum,* & nominatim apud *Steph. Byzant.* qui Ἄντιον ab hoc oppidulo diversam facit. *Rom. Cod.* [& *Var.*] habet Ἀνζίου. *Sylb.* f Magis proprie τριτοία. *Sylb.* g Εἰς hic manifeste usurpata pro ἐπὶ. *Sylb.* Ἐν τῇ πολιῷ *Var.* h Μαχομένη malit *Portus.* i Ἐπικηρυκεύσατο *Var.* k Vel χρόνῳ subaudiendum, vel ἑξάμηνον legendum. *Port.* l Στρατιὰν *Var.* m Legendum πολεμήσῃ: nisi ante πολεμήσειαν inseratur ἀ βυλὴ, aut simile. *Sylb.* Malim πολεμήσειαν, ut ad Ρωμαίους referatur. *Port.* n Ita etiam in *Lapi* versione & *Sigonii Fastis.* Minus recte in *Ed. Steph.* Ποστούμιος Λουίσκος καὶ Κόϊντος &c. & in *Cod. Var.* Ποστούμιος Λουίσκος. o In *Ed. Steph.* χρήμασι ut supra p. 580. v. 33. Rectius, ut in *Cod. Rom* [& *Var.*] κτήμασι. *Sylb.* * Divisos sibi & ablatos à colonis agros sub pactionibus quibusdam colentes, partemque eis pendentes fructuum. *Lapus.*

a Τελμη-

Αἰκανῶν, ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι, τὴν Λατίνων ἀγρὸν ἐλῃστευον. ἐκ δὲ τούτου ὁ τῶν Αἰκανῶν ὅσοι [a] τολμηρότατοί τε καὶ ἄποροι ἦσαν, συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν ληῃσιῶν. ταῦτα Λατῖνοι [b] ἀποδυρόμενοι ὅτε τὴν βουλὴν, καὶ ἀξιοῦντες ἢ στρατὸν πέμπειν, ἢ συγχωρῆσαι σφίσιν αὐτοῖς τὰς ἀρξάσας πολέμου [d] ἀμύνασθαι, μαθόντες οἱ σύνεδροι, στρατιὰν μὲν οὔτε αὐτοὶ ἐψηφίσαντο πέμπειν, οὔτε Λατίνοις ἐπέτρεψαν ἐξάγειν στρατιώτας δὲ ἑλόμενοι τρεῖς, ὧν ἡγεῖτο Κόιντος Φάβιος ὁ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος συνθήκας ποιησάμενος, ἐστολὰς αὐτοῖς [e] δόντες πυθέσθαι τε περὶ τῆς [f] ἡγεμονίας τοῦ ἔθνους, πότερα κοινῇ γνώμῃ τὰ ληῃσία ἐξαποστέλλουσιν εἰς τὴν τῶν συμμάχων [g] καὶ τὴν τῶν Ρωμαίων γῆν· ἐγένοντο γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν καταδρομαί τινες τῶν φυγάδων· ἢ τῶν πραττομένων μηδενὸς ὄντος τοῦ κοινοῦ αἴτιον· καὶ ἐὰν φῶσιν ἰδιωτῶν ἔργα εἶναι μὴ ὑπηρέτας τοῦ δήμου, τά τε ἁρπασθέντα ἀπαιτεῖν, καὶ τοὺς ἐργασαμένους τὰ ἀδικήματα ἐκδότους αὐτῶν. ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν, [h] τοὺς λόγους ἀκούσαντες Αἰκανοὶ, πλαγίας αὐτοῖς ἔδοξε ἀποκρίσεις, ὅ μὲν ἔργον οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης λέγοντες γεγονέναι, τοὺς δὲ δράσαντας οὐκ [i] ἀξιοῦντες ἐκδιδόναι, πόλιν τε ἀπολωλεκότας καὶ ἀλήτας γεγονότας, σφῶν τε αὐτῶν πεδίῳ ἱκέτας. ἐφ' οἷς ὁ Φάβιος ἀγανακτῶν, καὶ τὰς ψευσθείσας πρὸς [k] αὐτὸν ὁμολογίας ἀναμιμνήσκων, ὡς εἶδεν εἰρωνευομένους τοὺς Αἰκανοὺς, καὶ εἰς βουλὴν χρόνον αἰτουμένους, ξενισμῷ τε χάριν ὑπεκπεσεῖν αὐτὸν, ὑπέμεινέν τε, κατοπτεύσας τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα βουλόμενος· καὶ διεξιὼν πάντα τόπον καὶ προφάσει θεωρίας δημοσίων τε καὶ ἱερῶν, τά τε [l] ἐργαστήρια τῶν πολεμικῶν ὅπλων, τὰ μὲν ἤδη συντελεσμένων, τὰ δὲ ἔτι ἐν χερσὶν ὄντων, ἔγνω τὴν διάνοιαν αὐτῶν. καὶ ἀφικόμενος εἰς τὴν Ρώμην, [m] ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν ἅ τε ἤκουσεν, [n] ἅ τε εἶδε. καὶ κεῖνα μὲν ἤδη ἔτι ἐξειργασμένα, τοὺς εἰρηνοδίκας ἐψηφίσατο πέμπειν [o] καταγγελοῦντας Αἰκανοῖς τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ τούς τε Αντιατῶν φυγάδας ἀπελάσωσιν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ δίκας τοῖς ἠδικημένοις ὑπόσχωσιν. οἱ δὲ Αἰκανοὶ θρασυτέρας πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐποιήσαντο τὰς ἀποκρίσεις, καὶ τὸν πόλεμον οὐκ αἰκόσιοι ὁμολογῆσαι δέχεσθαι. ἀλλὰ μὲν οὐκ ἐξεγένετο Ρωμαίοις στρατιὰν ἐπ' ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἐπ' αὐτοὺς ἀποστεῖλαι, εἴτε δαιμονίου κωλύοντος, εἴτε διὰ τὰς νόσους αἳ κατέσχον τὸ πλῆθος ὅτι πολὺ μέρος τοῦ ἔτους· ἀλλὰ φυλακῆς ἕνεκα τῶν συμμάχων ὀλίγη τις ἐξελθοῦσα δύναμις, ἧς ἡγεῖτο [p] Κόϊντος Σερβίλιος, ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τοῖς Λατίνοις ἔσχε διέτριψεν. ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ [q] Πιστίου Διὸς Σπόρκιος Ποστούμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε, μηνὸς Ιουνίου τοῖς καλουμέναις νόναις, ὅπερ τοῦ [r] Ενυαλίου λόφου, καταστευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ρωμαίοις [t] ἱερώσεως οὐ τυχόντα [u] ὑπ' ἐκείνου. [x] τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος [y] ἔλαβεν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἐπιγρα-

Æquis excepti, eruptione inde facta, Latinorum agros latrociniis infestabant. Postea Æquorum audacissimi quique, & quotquot pauperes erant, ad eam latrociniorum societatem se addiderunt. His de rebus Latinis apud senatum querentibus, & postulantibus ut aut exercitum mitterent, aut sibi ipsis permitterent eos ulciscì à quibus bello fuerant lacessiti, Patres, hac re cognita, nec exercitum mittere decreverunt, nec Latinis suas copias educère permiserunt; sed, electis tribus legatis, quorum princeps erat Q. Fabius, qui pacem cum ea gente fecerat, ipsis mandarunt, ut quærerent ex gentis *illius* principibus, utrum de communi consensu latronum manus in sociorum, & pop. Rom. agrum mitterentur, (nam & in eum excursiones quædam ab exsulibus factæ fuerant) an nihil eorum publico consilio factum fuisset: & si responderent ea facinora privatorum esse contra populi voluntatem, res raptas repeterent, & sontes eos, qui hæc iniqua facinora patrassent, ad supplicium dedi postularent. Legatis eo profectis, Æqui, auditis eorum querimoniis, ambigua dederunt responsa, negantes id facinus de communi sententia factum, & minime æquum censentes auctores ejus dedere, qui & urbem suam amiserant, & errones erant, & ad se supplices confugerant. Quibus rebus Fabius indignatus, & fœderis fidem violatam implorans, ut vidit Æquos simulate agere, tempusque ad deliberandum petere, & se per speciem hospitalitatis ab ipsis detineri, remansit, quia volebat res eorum explorare. Quare per speciem contemplandi circumductus per omnia loca & publica & sacra, & per bellicorum armorum officinas, quum animadvertisset quædam jam perfecta, quædam adhuc in manibus esse, mentem eorum cognovit. & Romam reversus senatui renunciavit quicquid audierat & quicquid viderat. Ille, nihil amplius cunctatus, decrevit mittere feciales, qui bellum Æquis indicerent, nisi exsules Antiatum urbe pellerent, & pro injuriis populo Rom. illatis se ipsis satisfacturos pollicerentur. Æqui audacius legatis responderunt: seque non invitos bellum excepturos dixerunt. Non licuit tamen Romanis eo anno exercitum contra illos mittere, sive deo vetante, sive propter morbos quibus multitudo per bonam anni partem detenta fuit: sed perexiguus exercitus, ad sociorum præsidium egressus, duce Q. Servilio altero consule, in agri Latini finibus stativa habuit. In urbe vero ædem Jovis Fidii Sp. Postumius ejus collega consecravit Nonis mensis Junii in colle Quirinali, exstructam quidem ab ultimo rege Tarquinio, non tamen ab illo ex more populi Rom. consecratam. Sed tum demum ex

Per. Jul. 4250. *Ante Chr.* 464. *Olymp.* $\frac{78}{79}$. 4. *V. C.* *Cai.* 280. *Var.* 290.

617

a Τολμηροί τε *Vat.* b Αποδυρμῶν *Vat.* c Στρατιὰν πέμπειν ἢ συ[illegible] *Vat.* Συγχωρῆσαι malit *Sylb.* d Αμυνασθαι in *Cod. Vat.* e Legendum ἰδίοις, quod voci ἰλόμενοι respondebit, vel ἑαυτοῖς addendum ante ἐστολὰς. *Port.* f Ηγεμόνιαν *Vat.* g Καὶ ἐς τὴν τῶν Ρωμαίων γῆν. ἐγένοντο γάρ τινες καὶ ἐς αὐτὴν καταδρομαὶ τῶν &c. *Vat.* h Ακούσαντες τοὺς λόγους οἱ Αἰκανοὶ πλάνητας αὐτοῖς ἰδίοις δόγμασιν *Vat.* i Male in *Ed. Steph.* ἀξιοῦντας. k Αὐτὸν retineri potest, & αὐτῶν pro eodem substitui. l Ἐργαστήρια ἁπάντων πολεμικῶν *Vat.* m Απήγγειλε *Vat.* n Καὶ ἃ εἶδε *Vat.* o Καταγγελοῦντας *Vat.* p Κόϊντος *Vat.* q Διὸς πίστου dictus Jupiter, qui fidei præerat, ejusque violatores puniebat. *Port.* r Ποσίμιος *Vat.* ut & mox infra. s Vide *Annots.* t Ἀπεφήνατο *Vat.* Vide p. 291. v. 44. u Rectius forsan ἐπ' αὐτοῦ, *sub ejus imperio, illo regnante. Sylb.* Ἐπ' ἐκείνου, *illius tempore*, malit *Port. Vat.* Vide p. 291. v. 44. x Post τότε desideratur conjunctio δὲ, vel δὴ, aut simile quidpiam. *Sylb.* y Hanc lectionem agnoscit etiam *Lapi* versio, *inscriptionem ejus sumpsit*: eamque confirmat quod supra habuimus aliquanto plenius, p. 291. v. 44. Τὸν ἀναγραφὴν αὐτοῦ τοῦ τοῦ ἐπιγραφὴν ἔλαβεν Μάρκιος Οφίτιος. significat enim hîc Postumio ex S C. hoc honoris datum, ut templo inscriberet, Ædem eam Postumio cos. ex S C. dedicatam esse. *Gelenius* sic verterat, *ex SC. id fecit Postumius, ut testatur addita inscriptio. Sylb.*

ex S C. data est ejus inscriptio Postumio. His consulibus nihil aliud memorabile gestum est.

LXI. *Per. Jul. 4251. Ante Chr. 463. Olymp. 79 ¾. V. C. Cat. 289. Var. 291. Consulibus T. Quintio III. & Q. Fabio II. bellum cum Aequis.*

§ Olympiade LXXIX. qua vicit Xenophon Corinthius, archonte Athenis Archedemide, consulatum ineunt, Titus Quintius Capitolinus & Q. Fabius Vibulanus: Quintius quidem à populo tertium ad istum magistratum evectus, Fabius vero iterum. quibus ambobus senatus magnos & bene instructos exercitus dedit, atque ita eos ad bellum misit. Quintius jussus est agrum Rom. hostibus finitimum tueri, Fabius Æquorum agros vastare. isque Æquos nactus est cum ingenti exercitu in suis finibus adventum suum exspectantes. Quum autem utrique in munitissimis locis castra posuissent, in planiciem processerunt, Æquis hostem provocantibus & prælio lacessentibus, & ad multas diei horas fortiter ac strenue pugnarunt, singulis victoriæ spem in se ipsis non in alio quopiam collocantibus. Quum vero plerisque eorum gladii ad continuos ictus inutiles essent facti, signo à ducibus receptui dato, in castra se receperunt. Post hæc inter eos non amplius totis viribus acie instructa certatum est: sed continuæ quædam velitationes sequutæ, & prælia inter levis armaturæ milites facta, dum aquarentur & commeatus prosequerentur: & in his quoque plerumque æquo marte discedebatur. Dum hæc geruntur, pars quædam exercitus Æquorum, transgressa per alios incustoditos tramites, fecit irruptionem in agri Rom. partem, quæ ab Æquorum finibus maxime erat remota, & ideo minus custodita: unde multos captivos & magnam prædam abduxit; insciisque Quintianis, quibus agri Rom. custodia mandata fuerat, domum se recepit. Quod sæpius fiebat, & magnam consulib. ignominiã afferebat. Tandem quum Fabius, per exploratores & captivos, cognovisset robur totius exercitus Æquorum ex castris egressum, ipse quoque, in castris relictis senioribus, noctu egressus est cum lectissimis quibusque & equitibus & peditibus. Æqui igitur direptis locis, in quæ irruperant, cum magna præda discesserant. at Fabius ipsis non longe progressis derepente apparuit, prædamque eripuit, & prælio vicit eos qui ipsius impetum sustinere voluerant, quique fortiter pugnarant: reliqui dispersi, hostibus insequentibus locorum peritia elusis, in castra fuga se receperunt. Æqui, inopinata hac clade perculsi, vallo evulso sub noctem discesserunt, nec postea ex urbe amplius prodierunt: sed passi sunt in suo conspectu frumentum jam maturum ab hostibus absportari, & greges pecoris abigi, & pecunias diripi, & villas incendi, & multos captivos abduci. His rebus gestis Fabius,* quoniam aliis tradendus erat magistratus, copias motis castris domum reduxit, & Quintius idem fecit.

φιλί. ἄλλο δὲ οὐδὲν ὅτι τῶν ὑπάτων τούτων λόγου ἄξιον ἐπράχθη.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἣν ἔτυχε Ξενοφῶν Κορίνθιος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεδημίδου, 618
§ παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος Κοίντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Κόιντος Φάβιος Οὐϊβυλανός. Κόϊντος μέν, ὃ τρίτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου, Φάβιος δὲ τὸ δεύτερον. οἷς ἡ βουλὴ ἀμφοτέροις στρατιὰς μεγάλας καὶ εὖ παρεσκευασμένας ἔδωκε, καὶ ἐξέπεμψε. Κόϊντος μὲν οὖν ἐτάχθη φυλάττειν τὴν σφετέραν γῆν, ὅση τοῖς πολεμίοις ὅμορος ἦν· Φάβιος δέ, τὴν Αἰκανῶν δῃῶν· καὶ καταλαμβάνει τοὺς Αἰκανοὺς ὅτι τοῖς μεθορίοις ὑπομένοντας αὐτὸν σὺν δυνάμει πολλῇ. καὶ ἐπειδὴ τὰς παρεμβολὰς οἱ τοῖς κρατίστοις ἐκάτεροι χωρίοις κατεστήσαντο, [b] καὶ" στρατηγὲς εἰς τὸ πεδίον, Αἰκανῶν παρακαλεσαμένων καὶ ἀρξάντων τῆς μάχης, [c] καὶ διέμειναν ὅτι πολὺ τῆς ἡμέρας ἐκθύμως καὶ φιλοπόνως ἀγωνιζόμενοι, καὶ ὃ νικᾶν ἢ πρὸς ἄλλον τινα ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος πεθέμενος· ὡς δὲ τὰ ξίφη τοῖς πλείοσιν αὐτῶν διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς ἄχρηστα ἐγεγόνει, σημαίνων ὁ ἀνακλητικὸν τῶν ἡγεμόνων, ἀπῆλθον ὅτι τοὺς χάρακας. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἔρως ἀγὼν μὲν οὐκ παραταξέως ὑκέτι αὐτῶν ἐγένετο, ἀκροβολισμοὶ δέ τινες καὶ συμπλοκὴ ψιλῶν, ἔκ τε ὕδατος καὶ ὁδοῦ παραπομπῆς, συνεχεῖς. καὶ τούτοις μᾶλλον τὰ πολλὰ ἦσαν ἰσόρροποι. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χειμαζομένοις τις [d] παρὰ τῶν Αἰκανῶν στρατιᾶς παρελθοῦσα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς ἀφυλάκτους, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν, ἣ πλεῖστον ἀφειστήκει τοῦ ὁμόρου, καὶ διὰ τοῦτο ἀφύλακτος ἦν· ἐξ ἧς ἀνθρώπους τε πολλοὺς συνήρπασε καὶ χρήματα· [e] λαθοῦσα δὲ τοὺς σὺν τῷ Κοϊντίῳ στρατοπόλους τὴν σφετέραν γῆς, ἀπῆλθεν ὅτι τὰ οἰκεῖα. τοῦτο συνεχῶς ἐγίνετο, καὶ πολλὴν παρεῖχεν αἰσχύνην τοῖς ὑπάτοις. ἔπειτα μαθὼν διὰ κατασκόπων τε καὶ αἰχμαλώτων ὁ Φάβιος ἐξεληλυθυῖάν οἱ τὸν χάρακος τὴν Αἰκανῶν τὴν [f] κρατίστην δυνάμιν, αὐτὸς τῇ παρεμβολῇ καταλιπὼν τοὺς πρεσβυτάτους, αὐτὸς ἐξῆλθεν νύκτωρ ἱππέων ἐπαγόμενος καὶ πεζῶν ὁ ἀκμαιότατον. οἱ μὲν οὖν Αἰκανοί, διηρπακότες τὰ χωρία οἷς ἐνέβαλον, ἀπῆσαν, ἐπαγόμενοι πολλὰς ὠφελείας. ὁ δὲ Φάβιος ὑπολαθὼν προελθοῦσιν αὐτοῖς ὀπιφαίνεται, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιρεῖται, καὶ μάχῃ τοὺς ὑπομείναντας, νικᾷ γενομένους ἀνδρας ἀγαθούς. οἱ δὲ λοιποὶ ἀπορίᾳ ὁδῶν λαθόντες τοὺς διώκοντας, κατέφυγον εἰς τὸ χάρακα. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ ἀνεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοὶ τῇ συμφορᾷ παρὰ δόξαν σφίσι γενομένῃ, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν ὑπὸ νύκτα ᾤχοντο, καὶ ὑκέτι τὸ λοιπὸν ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως. ἀλλ' ἡσύχαζον, σῖτον, ὃς ἐν ἀκμῇ τότε ἦν, συλλεγόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ἀγέλας βοσκημάτων ἀπελαυνομένας ὁρῶντες, χρήματά τε διαρπαζόμενα, καὶ αὐλὰς πυρὶ διδομένας, καὶ αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀγομένους. τοῦτο διαπραξάμενος ὁ Φάβιος, ἐπειδὴ παρῆν τὰς ἀρχὰς ἑτέροις ἔδει, τὴν δύναμιν ἀνασῴσας ἀπῆγε· ὁ δὲ αὐτὸ καὶ Κόϊντιος ἐποίει.

Ἀφικόμενοι

[a] Hìc quoque in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] recte Κοΐντιος. sed perperam mox [in *Cod. Vat.* Κοΐντιος &] apud utrumque in Fabii cognomine Ιυλανὸς pro Οὐϊβυλανός: eodem prope modo quo in superioribus libris aliquoties scriptum Ιοι & Ιυπιοι pro Οβιοι & Οὐϊπιανοί: librariorum magis quam auctoris culpa. veræ scripturæ evidentius vestigium est apud *Diodorum*, p. 280. Οὐβυλανὸς, omisso tantum τ. *Sylb.* [b] Non agnoscit *Vat.* [c] Καὶ hoc loco redundare existimat *Sylb.* [d] Ἀπὸ τῶν Αἰκανῶν *Vat.* [e] Λαθοῦσά τι τὸν σὺν τῷ Κοΐντῳ *Vat.* [f] Deest *Vat.* * Sc. instantibus comitiis.

a Πεσίμους

Ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέδειξαν ὑπατους Αὖλον Ποστούμιον [b] Αλβον καὶ Σερούϊον [c] Φούριον. οἱ μὲν δὴ ταυτὶ παρεσκεύαζον· ἀρχὴν δὲ τοῦ συμμάχου Λατίνων ἄγγελοι Ρωμαίους καταπεμφθέντες [d] ἦσαν ὅτι, καὶ φανεροὶ ὄντες τοῖς βουλομένοις, κρύφα τε διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτοὺς Ἀντιατῶν, καὶ ἀναφανδὸν εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν ἀλλοεθνῶν πολλῶν Οὐολούσκων, ὡς ἐπίσωντο οἱ μέτριοι ἀλλιπόλεις τὴν πόλιν Αντιατῶν, [e] ὅτι ἀλλήλους ἔχοιτο, διὰ πενίαν, καὶ τοὺς Αἰκανὺς αὐτομολήσαντες, ὥσπερ ἔφη. [f] συνδιεφθάρθαι δὲ τοῖς ἐντοπίοις ἅμα ἄγγελον καὶ τὴν ἐποίκων συχνὴν καὶ εἰ μὴ προκαταληφθήσοιτο φυλακῇ [g] ἀξιόχρεῳ, [h] ἀναστήσεσθαι κἀκεῖθεν ἀπροσδόκητον Ρωμαίοις πόλεμον. τούτων δὲ πολλῷ ὕστερον ἕτεροι πεμφθέντες ὑπὸ Ερνίκων ἄγγελοι ἐξεληλυθέναι μεγάλην δύναμιν Αἰκανῶν, καὶ ἐγκαθεζομένην ἐν τῇ σφετέρᾳ γῇ, φέρειν τε πάντα καὶ ἄγειν, [i] σταλεύειν τε ἅμα τοῖς Αἰκανοῖς καὶ Οὐολούσκους τὸ πλέον καὶ σφετέρου μοῖραν παρέχεσθαι. ταῦτα ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τοῖς μὲ Αλλιατῶν ταραττόμενοι τὰ πράγματα· ἦκον γὰρ ἀποστησόμενοί τινες ἐξ αὐτῶν, καὶ καταφανεῖς ἐγένοντο ὑπὲρ ὑγιὲς φρονοῦντες φυλακὴν ἑτέραν πέμψαι, ἣ ἔμελλε δι' ἀσφαλείας ἕξειν τὴν πόλιν· ὅτι δὲ Αἰκανὺς ἄγει τὴν στρατιὰν τὴν ἑτέραν τῶν ὑπάτων Σερούϊον Φούριον. καὶ ἐγένετο ταχεῖα ἀμφοῖν ἡ ἔξοδος. οἱ δὲ Αἰκανοί, μαθόντες ἐξεληλυθυῖαν τὴν Ρωμαίων στρατιὰν, ἀναστάντες [k] ἐπὶ τὴν Ερνίκων, ἐχώρουν αὐτοῖς ὁμόσε. ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἐκείνην μὲ τὴν ἡμέραν οὐ πολὺ διαστάντες χαρακωσάμενοι ἐστρατοπεδεύσαντο τῇ δὲ ἐξῆς ὅτι τὸ χάρακα τῶν Ρωμαίων οἱ πολέμιοι ἦκον, διάπειραν αὐτῶν τῆς γνώμης λησόμενοι. ὡς δὲ οὐκ ἐξῆσαν εἰς μάχην, ἀκροβολισμοῖς χρησάμενοι, καὶ οὐδὲν ἀξιόλογον δράσαντες, σὺν μεγάλῳ αὐχήματι ἀπῆλθον. ὁ μέντοι Ρωμαίων ὕπατος ἐκλιπὼν τὸν χάρακα τῇ ὑστεραίᾳ· ὃ δὲ χωρίον οὐ λίαν ἀσφαλὲς ἦν· μετεστρατοπεδεύσατο ἐς ἐπιτηδειότερον, ἔνθα τάφρον τε ὤρυξατο βαθυτέραν, καὶ χάρακα ἐβάλετο ὑψηλότερον. τοῖς δὲ πολεμίοις ταῦτα ὁρῶσι πολὺ θράσος προσεγένετο· καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπειδὴ σύμμαχος αὐτοῖς ἀφίκετο στρατιὰ τοῦδέ τε Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐθνῶν, οὐδὲν ἔτι διαμελλήσαντες, ἐπῆσαν τῷ Ρωμαίων χάρακι.

Ὁ δὲ ὕπατος, αἰσθόμενος ὅτι οὐκ ἀξιόμαχος ἔσοι ἡ σὺν αὐτῷ δύναμις ἀγωνιζομένη πρὸς ἀμφότερα τὰ ἔθνη, πέμπει τινὰς ἐκ τῶν ἱππέων γράμματα εἰς τὴν Ρώμην κομίζοντας, δι' ὧν ἠξίου ταχεῖαν αὐτοῖς ἐλθεῖν βοήθειαν, ὡς κινδυνεύοντος ὅλης ἀφθαρσίας τῆς τε σὺν αὐτῷ στρατιᾶς. [m] ταῦτα δεξάμενος ὁ συνύπατος αὐτοῦ Ποστούμιος· ἦσαν γὰρ μέσαι νύκτες μάλιστα ὅτε οἱ ἱππεῖς ἀφίκοντο· διὰ κηρύκων πολλῶν τοὺς βουλευτὰς ἐκ τῶν οἰκιῶν συνεκάλει· καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, Τίτον μὲ

LXII. ¶ Romam autem reversi designarunt consules A. Postumium Album & Sp. Furium. Illi quidem consulatum inierunt: à socis autem Latini nominis nuncii propere missi venerunt. Hi in curiam introducti indicarunt Antiates dubia esse fide, & ad defectionem spectare, occulte per legatos Æquis eos solicitantibus, & multis Volscis per speciem mercatus in urbem euntibus, quos adducebant ii qui Antium ante deseruerant, quando ejus ager ob paupertatem divisus est, & qui ad Æquos (ut dixi) transfugerant. Nec solos indigenas corruptos esse nunciabant, sed etiam magnam advenarum partem: & nisi valido præsidio præventi fuissent, inde quoque inopinatum bellum Romanis illatum iri. Et paullo post alii ab Hernicis missi nunciarunt, magnum Æquorum exercitum, è finibus suis egressum, in agro suo stativa habere, eumque populari: & Volscos se ad illam Æquorum militiam socios addidisse, majoremque exercitus partem præbuisse. Propterea senatus ad eos qui res Antiatum turbabant (quidam enim ex illis venerant ut se purgarent, sed satis constabat eos nihil sani cogitare) aliud præsidium, quod civitatem tueretur & in officio contineret, mittere decrevit, & contra Æquos Sp. Furium exercitum ducere jussit. Et ambo celeriter copias eduxerunt. At Æqui, ubi cognoverunt Rom. exercitum egressum, castris ex Hernicorum agro motis, obviam ipsis iverunt. Quum autem in mutuum conspectum veniissent, castra non longe semota à se invicem eo die posuerunt: postridie vero hostes ad vallum Rom. accesserunt, ut eorum animos explorarent. Quibus ad prælium non prodeuntibus, velitationibus factis, nulloque memorabili facinore parato, cum magna jactatione abierunt. Postridie consul Rom. relicto vallo (locus enim non valde tutus erat) castra in opportuniore loco posuit, ubi & profundiore fossa & altiore vallo ea muniit. Quo viso hostibus audacia crevit; & multo magis postquam ipsis novarum copiarum auxilium à Volscorum & Æquorum gente missum venit: ita ut nihil amplius cunctati, copias ad vallum Romanorum adducerent. *Per. Jul. 425 ſ. Ante Chr. 466. Olymp. 79 2/4. V. C. Cas. 290. V. C. Var. 292. A. Postumio & Sp. Furio coſſ. bellum cum Æquis & Volscis.*

LXIII. ¶ At consul, animadvertens suum exercitum non fore satis firmum ad resistendum ambabus gentibus, quosdam equites cum literis Romam misit, per quas auxilium sibi celeriter mitti postulabat, quod totus suus exercitus in summo salutis discrimine versaretur. Postumius ejus collega, hic acceptis, (nam ferme media nox erat quum equites eo venerunt) patres per multos præcones ex ædibus excitos in curiam convocavit: factumque est ante claram lucem S C. ut T. Quintius,

a Ποσθύμιον *Vat.* *b* Αλλὸν agnoscit etiam *Fragmentum Capitolinum*, in quo (teste *Sigonio*) legitur, *Spurius Postumius Albus Regillensis.* Supra *Spurius Postumius* cognominatur *Albinus*, p. 588. v. 38. Mox pro Σερούϊον rectius Σπόριον legi tradit idem *Sigonius*, & confirmat *Diodorus*, p. 282. (sed erratum ibi in cognomentis consulum; & pro *Regulus* ac *Medullinus* scribendum *Regillanus* & *Medullinus*) prænomen tamen & *Servii* etiam huic ipsi *Furio* tribuitur v. 23. *Sylb.* *c* Φούριον ubique in *Cod. Vat.* *d* Vel legendum ἦκον ἢ ἦσαν ἥκοντες: vel potius, ἦκον, ὅτι ἥκοντες ἐπὶ τὴν βουλήν. *Port.* Posteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet ἦκον ὅτι κατασκόποι ἐπί. *e* Οτ' ἐκλιμπάνοιτο ἀφ' ποίαν αὐθ' Αἰκ. *Vat.* *f* Συνδιαφθείρεσθαι τὴν τῶν *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* ἀξιοχρέῳ. Ego Atticum accentum malui. *Sylb.* *h* Αναστήσεσθαι τὸν ἐλαχὸν πρὸς ἡμᾶς *Vat.* quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *exsurrecturum illinc dicebam inexspectatum &c.* *i* Στρατεύειν δὲ ἅμα *Vat.* *k* Et *Lapus* & *Gelenius* legunt ἐπὶ τὴν Ερνίκων, ut infra pag. 626. [juxta *Ed. Sylb.*] & consentanea est hæc lectio tum præcedentibus tum sequentibus. In *Cod. Rom.* [& *Vat.*] ἐς τὴν Ερνίκων, *traductis in Hernicum agrum copiis. Sylb.* *l* Τῆς οὖν αὐτοῦ στρατιᾶς *Vat.* *m.* Ταῦτα ἐπιδεξάμενος [*in. ἐπιδεξάμενος*] ὁ συνύπατος αὐτῷ Ποστούμιος· ἦσαν δὲ μέσαι *Vat.*

a Ποσθύμιον

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. 79 §. V. C. Cos. 290. Var. 292.

Quintius, qui ter conſul fuerat, cum lectiſſima peditum equitumque juventute, proconſulari imperio ornatus, in hoſtes confeſtim iret; & A. Poſtumius alter conſul, reliquis copiis coactis, ad quas cogendas longiore mora ei opus erat, quanta maxima celeritate poſſet, ſuis opem ferret. Prima luce Quintius contraxit voluntariorum ferme quinque millia, nec longa mora interjecta ex urbe eas copias eduxit. * Æqui hoc ſuſpicati ſunt, atque hoc ipſum exſpectantes, antequam ſubſidium Romanis veniret, caſtra eorum oppugnare in animo habentes, ut vi & multitudine ea expugnaturi, exercitu ſuo bifariam diviſo, omnes ex caſtris egreſſi ſunt. pugnatumque acriter per totum diem, quod illi munitiones variis ex partibus audacter aſcenderent, nec jaculorum, nec ſagittarum arcu, nec lapidum funda emiſſorum continuo jactu ſubmoveri poſſent. Tunc conſul & legatus, cohortati ſe invicem, ſubito apertis portis eodem tempore, una cum validiſſimis quibuſque irruptionem in hoſtes fecerunt; & ab utraque caſtrorum parte, qua oppugnabantur, facta in eos impreſſione, illos qui vallum aſcendebant repulerunt. Hoſtibus autem in fugam verſis, conſul, non longe perſequutus eos qui ſibi oppoſiti erant, reverſus eſt. Sed frater ejus, & legatus P. Furius, animi magnitudine & ardore evectus, uſque ad hoſtium caſtra, tergo hærendo, & cædendo, *eos* eſt inſequutus: † habuit autem ſecum duas cohortes non plus quam mille hominum complectentes. Hoc animadverſo, hoſtes circiter quinquies mille ex caſtris progreſſi eum adorti ſunt: atque hi quidem à fronte eos aggreſſi ſunt, equites vero, per mediam ſuorum aciem circumvecti, terga Romanorum invaſerunt. Hoc igitur modo ab illis circumventi qui cum Publio erant, & à ſuis deſtituti, quum poſſent ſalutem traditis armis redimere, (ad hoc enim hoſtes eos invitabant, & magni faciebant mille Rom. viros fortiſſimos in ſuam poteſtatem redigere, quia ſperabant ſe horum opera pacem honeſtam impetraturos) contemptis illis, & ſe invicem cohortati ne quid indignum patria admitterent, pugnantes, multiſque hoſtium cæſis, omnes ad unum ceciderunt.

LXIV. ¶ His cæſis, Æqui ſecundo ſucceſſu elati ad Romanorum caſtra venerunt, Publii aliorumque nobilium virorum capita haſtis præfixa oſtentantes; ſperantes ſe hoc modo terrorem incuſſuros illis qui erant in caſtris, & ſe ad deditionem eos compulſuros. At illos ob cæſorum cladem miſeratio ſubiit, eorum-

Κοΐντιον † ὑπατεύοντα ὃ τρίτον, ἔχοντα τὴς ἀκμαζούσας † νέων πεζήν τε καὶ ἱππέας, ἀρχῇ κοσμηθέντα ἀνθυπάτῳ, χωρεῖν ὅτι τὴς πολεμίους ἐξ ἐφόδου. Λεῦλον δὲ Ποστούμιον † ἕτερον † ὑπάτων, τὰς λοιπὰς δυνάμεις συναγαγόντα, [b] ἃς ἔδει χρονιώτερον αὐτῷ συνελθεῖν, ὡς τάχιστα γένηται, βοηθεῖν. ἡμέρα δὲ ἤδη [c] διεπέφωσκε, καὶ ὁ Κοΐντιος συνήγαγε τοὺς [d] ἐθέλοντας πενταχιλίους μάλιστα ἄνδρας καὶ πολὺ ὀπίσω, ἐξῆγεν ἐκ † πόλεως. τοῦτο ὑποπτεύσαντες [e] ἔθνος Αἰκανοὶ καὶ πεὶν ἐλθεῖν ὀπτεύειαν τοῖς Ρωμαίοις, προσβαλεῖν τῷ χάρακι αὐτῶν διανοηθέντες, ὡς βίᾳ καὶ πλήθει ἁλωσόμενοι, ἐξῆλθον αὐθρόοι, δυχῇ νείμαντες αὐτούς. γίνεταί τε μέγας ἀγὼν δι' ὅλης † ἡμέρας, ἰταμῶς αὐτῶν ὀπιβαινόντων τοῖς προτειχίσμασι κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ ὅτε παλτῶν, ὅτε [f] (βελῶν ἀπὸ) τοξοτῶν, ὅτε χερμάδων ἀπὸ σφενδόνης ἀφιεμένων ἀδιαλείπτοις βολαῖς ἀνειργομένων. ἔνθα δὴ προκελευσάμενοι ἀλλήλοις ὅ,τε ὕπατος καὶ ὁ πρεσβευτὴς ὑφ' ἕνα καιρὸν ἀναπετάσαντες τὰς πύλας, ἅμα τοῖς ἀκμαζόντοις ἐπεξέχυσιν ὅτι τὴς πολεμίους, καὶ ἄμφω τε τὰ μέρη † προσβολῆς συῤῥάξαντες αὐτοῖς, ἀποτρέπουσι τὴς ὀπιβαίνοντας, τῷ χάρακι. πτοπῆς δὲ γενομένης, [g] ὁ μὲ ὕπατος διώξας ἐπ' ὀλίγον τὴς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους, ἀνέστρεφεν· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῷ καὶ πρεσβευτὴς Πόπλιος Φούριος, ὑπὸ [h] λήματός τε καὶ προθυμίας φερόμενος, ἄχρι † παρεμβολῆς † πολεμίων ἤλασε, διώκων τε καὶ κλείνων. ἦσαν δὲ δύο σπείραι σὺν [i] αὐτῷ, οὐ πλείους ἀνδρῶν ἔχουσαι χιλίων. τοῦτο μαθόντες οἱ πολέμιοι, σὺν πενταχιλίοις μάλιστα γενόμενοι, χωροῦσιν ἐπ' αὐτὸν ὀπὶ τὸν χάρακος· καὶ ὅτοι μὲν ἐξ εὐαντίας προσῆεσαν, ἱππεῖς δὲ αὐτῶν κύκλῳ [k] κατὰ μέσον σὺν ελάσαντες, κατὰ νότου τοῖς Ρωμαίοις ἐφίστανται). τύτῳ δὴ τῷ τρόπῳ κυκλωθέντες ὑπ' αὐτῶν οἱ σὺν τῷ Ποπλίῳ, καὶ δίχα † σφετέρων [l] ἀπολειφθέντες, ἐξὸν αὐτοῖς σώζεσθαι παραδοῦσι τὰ ὅπλα· προὐκαλοῦντο δὲ αὐτοὺς εἰς τοῦτο οἱ πολέμιοι, καὶ σὺν πολλοῦ ἐποιοῦντο χιλίους Ρωμαίων τοὺς ἀρίστους αἰχμαλώτους λαβεῖν, ὡς διὰ τύτων διαλύσεις εὑρησόμενοι καλὰς τὸν πολέμου· καταφρονήσαντες αὐτῶν, καὶ προκελευσάμενοι ἀλλήλοις μηδὲν ἀνάξιον φρονῆσαι † πόλεως, μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες † πολεμίων, πάντες ἀποθνήσκουσι.

Διαφθαρέντων δὲ τύτων, ἐπαρθέντες οἱ Αἰκανοὶ τῷ προτερήματι, παρῆλθον ἐπὶ † χάρακα † Ρωμαίων, τήν τε τοῦ Ποπλίου κεφαλὴν ἐπὶ δορατίου πεπηγυῖαν ἀνατείναντες, καὶ † ἄλλων ἀνδρῶν † ἐπιφανῶν· ὡς [m] διὰ τύτων καταπλήξομενοι τοὺς ἔνδον, καὶ ἀναγκάσοντες προδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. τοῖς δὲ ἄρα πρὸς τὸ † συμφορὰν † ἀπολωλότων ἔλεός τις παρίῃ,

a Ποσθύμιον passim *Vat.* b Rectius, ut arbitror, in *Cod Vat.* ἃς ἔδει χρονιώτερον συνελθεῖν, ὡς ἂν αὐτῷ τάχιστα ἐγγένηται βοηθεῖν. c Ut hîc ἡμέρα διεπέφωσκε, sic apud *Lucam Evang.* c. 23. ἐπέφωσκεν ἐπιφώσκει: & *Matth.* 28. τῇ ἐπιφωσκούσῃ. *Sylb.* d Ἐθελοντὰς, *voluntarios*, malit *Sylb.* e In *Cod. Vat.* ἔμπνοι οἱ Αἰκανοὶ & mox v. 11. ἁλωσόμβροι. *Lapi* verſio non agnoſcit ἔμπνοι. & mox pro ἁλωσόμβροι legit ἁλωσομβρίᾳ vel ἁλωσόμενοι: *hoc autem ſuſpicantes Æqui, ac, priuſquam Romanis advenires auxiliium, caſtra eorum aggredi cogitantes, tanquam vi & multitudine capienda, exivere.* non male, inquit *Sylb.* neque enim vel ἁλωσόμενοι activa ſignificatione uſurpari ſoles, vel ἔμπνοι apte in ἔμπνοον mutari poteſt. f Incluſa, quæ deſunt in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* Βελῶν δὲ τέκτων legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *neque ſagittas per arcus* &c. atque hoc ipſum *Sylburgio* placuiſſe video. g Ὁ μὲν ὕπατος ὢν ἀλίγον διώξας τὺς καθ' ἑαυτὸν ἀνέστρεψεν *Vat.* h Poſt λήματος non additur τε in *Cod. Vat.* i Nulla diſtinctio poſt αὐτῷ in *Ed. Steph.* Mox ἃ πλείους ἄνδρας ἔχουσι χιλίων malit *Portus*, vel ἃ πλείους, ἀνδρῶν ἔχουσι χιλίους, vel ἃ πλείους, ἀνδρῶν ὄντες χιλίων, vel demum ἃ πλείους, ἀνδρας ἔχουσι χιλίους. k Illa κατὰ μέσον nec agnoſcit *Cod. Vat.* nec *Lapi* verſio. l Ἀπολειφθέντες, *incluſi, intercepti*, [ut in *Cod. Vat.*] non ἀπολιφθέντες, ut in *Ed. Steph.* legendum eſſe arguit etiam *Lapi* verſio, *à ſuis ſegregati. Sylb.* Hîc lectionem *Stephaneam* ſequutus eſt *Portus.* m In *Ed. Steph.* διὰ τύτων. ſed διὰ legendum eſſe, ut paulo ante v. 35. declarat etiam *Lapi* verſio, *tanquam per hoc. Sylb.* Forſan διὰ τύτους. *Port.* Ὡς διὰ τύτου *Vat.* * Ego interpretationem paullo liberiorem ſequutus ſum. Vertes autem ſic: *Æqui hoc ſuſpicati exſpectabant.* i. e. hoc ſuſpicati ſunt & eventurum putabant. *Port.* † Habens ſecum non plus quam duas cohortes quingenarias. *Gelen.*

a Θρόνου

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. 79. 3. V. C. Cos. 290. Var. 292.

παρέξη, ἡ ἀνελαίροντο αὐτῶν ἡ τύχη· πρὸς δὲ τὸν ἀγῶνα θάρος διπλάσιον εἶχεν, καὶ τῇ τόλμῃ, ἢ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις τρόπον ἀποθανεῖν, πρὶν εἰς πολεμίων χεῖρας ἐλθεῖν, καλὸς ἔρως ἐκείνων μᾶλλον ἦν πρὸ τοῦ πολλὰ παρασκευασάντων τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἄχρι οὗ τε [b] Ῥωμαῖοι, καὶ ἐπισπεύδοντες τὰ ἀναγκαῖα τῷ χάρακι διετέλεσαν, τά τε ἄλλα ὅσα ἀπερύκειν ἔμελλον [c] τοὺς πολεμίους, εἰ πειρασθεῖεν πάλιν τειχομαχεῖν, πολλὰ καὶ παντοῖα εὐτρεπιζόμενοι. τῇ δ' ἑξῆς αὖ τε προσβολαὶ πάλιν ἐγίνοντο, καὶ ὁ χάραξ διεσπᾶτο τὰ πολλὰ μέρη· καὶ πολλάκις μὲν ὑπὸ τῶν Ἐζιόλων ἐξ συντροφῆς ἐκ τοῦ χάρακος ἐξεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοί, πολλάκις δὲ ἀνεκόπησαν ὑπ' ἐκείνων οἱ θρασύτεροι [d] διεξιόντες· καὶ τοῦτο δ' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐγένετο· ἔνθα δή τε ὕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, [e] σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερασθεὶς, πεπτώκει τε μετεώρῳ, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄνδρες περὶ αὐτὸν ἐμάχοντο. ἤδη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπειρηκόσιν ἀπροσδόκητος ἐπιφάνεια περὶ δείλην ὀψίαν παρῆν Κοίντιος, ἐξ ἄλλων ἐθελοντῶν ἐπικουρίαν τῷ ἀκμαιοτάτων· ὃς ἰδόντες οἱ πολέμιοι παρόντας, ἀνέπρεφον ἀφέντες τὴν πολιορκίαν ἀτελῆ· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεξελθόντες αὐτοῖς ἀπίσω, τοὺς ὑστερίζοντας ἐφόνευον. ὑμῶν δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδίωξαν, ἀσθενεῖς ὄντες ὑπὸ τραυμάτων οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ διὰ τάχους ἀνέστρεψαν. καὶ μὴ ταῦτα διὰ φυλακῆς εἶχον ἑκάτεροι σφᾶς αὐτοὺς [i] μένοντας ἐν ταῖς παρεμβολαῖς ἄχρι πολλοῦ.

Ἐπειτα Αἰκανῶν τε καὶ Οὐολούσκων ἑτέρα δύναμις, καλὸν ὑπολαμβάνουσα καιρὸν ἔχειν πρᾶγμα ἐσομένην [f] Ῥωμαίων γῆν, ἐξεστρατευμένης αὐτῶν τῆς κραιπάλης δυνάμεως, ἐξῆλθε νυκτὸς· καὶ ἐμβαλοῦσα εἰς τὴν πρόσω χώραν, ἔνθα τοῖς γεωργοῖς δέος ἥδιστον εἶναι εἰώθει, πολλῶν γίνονται σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. καὶ μὴν κἀλάς γε οὐδὲ εὐτυχεῖς τὰς [k] ἐφόδους ἔχον, ὀκεῖθεν ἀπαλλαγέντες. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων [l] Ποστόμιος, ἄγων τὴν σωναχθεῖσαν ἐπικουρίαν [m] τῷ ἐν τῷ χάρακι πολεμουμένων, ὡς ἔμαθε τὰ γενόμενα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπιφαίνεται αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀνελπίστου. οἱ δὲ ὅτε κατεπλάγησαν, ὅτε ἔδεισαν αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ ἀποθέμενοι σχολῇ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ λάφυρα εἰς ἓν χωρίον ἐχυρὸν, καὶ φυλακὴν ἱκανὴν ἀρκοῦσαν ἐπὶ τούτοις καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι χωροῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο, ὀλίγοι μὲν πρὸς πολλοὺς [n] ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ' αὐτοὺς συχνοὶ ὁ ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας καὶ φυλακῇ ἐπιτήδειόν [p] τε πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων νεκροὺς, καὶ μικροῦ

que fortunam deflebant: ſed ad certamen audacia duplo major in eorum animis crevit, eoſq; præclarum deſiderio cepit, ut vel vincere, vel eodem quo illi modo occumbere mallent, quam in hoſtium manus devenire. Illam igitur noctem ab hoſtibus obſeſſi Romani tranſegerunt, vigilantes & farcientes valli partes laborantes, atque parantes multas alias caſque varias res, quæ erant neceſſariæ ad arcendos hoſtes, ſi iterum oppugnationem tentaſſent. Poſtridie vero hoſtes iterum caſtra oppugnare cœperunt, & vallum multis in locis convellebant; & ſæpe Æqui à vallo repulſi ſunt ab iis qui conglobati eruptionem faciebant, ſæpe etiam qui audacius progreſſi fuiſſent ab illis *in caſtra* ſunt compulſi. duravitque id certamen per totum diem: in quo & conſul Rom. tragula per ſcutum trajecta, in femore eſt vulneratus, & multi alii illuſtres viri qui circa eum pugnabant. Romanis autem jam defatigatione fractis, circa veſpertinum crepuſculum, inopinato Quintius, cum lectiſſimis voluntariorum auxiliis, adventans eſt conſpectus. quorum adventum hoſtes conſpicati, omiſſa oppugnatione, re infecta ſe in ſua caſtra receperunt: Romani vero, facta eruptione in eos abeuntes, extremum agmen cædebant. haud tamen diutius eos ſunt perſequuti, quod plerique vulneribus debilitati eſſent; ſed celeriter reverſi ſunt. Utrique poſtea, ſe in caſtris continentes, diu ſibi accurate caverunt.

LXV. ¶ Deinde Æquorum & Volſcorum aliæ copiæ, exiſtimantes ſe nactas præclaram occaſionem populandi agri Rom. dum Romanarum virium robur militia diſtineretur, noctu ex ſuis finibus ſunt egreſſæ; factaque irruptione in remotiſſimam agri partem, qua maxima erat agreſtium ſecuritas, multis captivis atque magna præda potitæ ſunt. Sed, quum inde diſceſſiſſent, tandem nec honeſtum nec felicem rerum exitum habuerunt. Nam alter conſul Poſtumius, qui copias ducebat, ut auxilium ferret iis qui in caſtris obſidebantur, poſtquam audivit quod ab hoſtibus fuerat factum, ex inſperato ipſis occurrit. Illi vero adventu ejus nec conſternati nec territi ſunt; ſed impedimentis prædaque per otium in loco munito depoſita, manuque ſatis firma ad horum præſidium relicta, reliqui acie inſtructa cum Romanis conflixerunt; & congreſſi facinora memoratu digna ediderunt, pauci cum multis dimicantes (jam enim in eos multi, qui ante erant diſperſi, ex agris concurrebant) & leviter armati cum hominibus qui totum corpus tectum ac munitum habebant: multoſque Romanos interfecerunt, & parum abfuit quin

a Θράσιοι *Vat.* b Οἱ Ῥωμαῖοι *Vat.* c Αὐτοὺς pro τοὺς πολεμίους habet *Cod. Vat.* d Ἐπεξιόντες *Vat.* e Ἐβλήθη *Vat.* f In *Cod. Vat.* σωνίῳ ἀμφὶ τῷ θυρεῷ ἀμπερονηθέντες, *jaculo tranſeunte per clypeum*, ut vertit *Lapus.* g Ἀγων τῶν ἐθελοντῶν *Vat.* h Ἐπὶ πολὺν χρόνον *Vat.* i Μένοντες malit *Sylb.* quod licet (ut inquit *Port.*) melius videatur, vulgata tamen lectio retineri poteſt. k Vel τύχας, vel ſimile quidpiam deſiderari videtur. *Port.* l Ποστόμιος *Vat.* m Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* τοῖς ἐν τῷ χάρακι πολεμουμένοις. n Sic diſtinguitur in *Ed. Steph.* ἀγωνιζόμενοι. συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ' αὐτοὺς συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας καὶ φυλακῇ, ἐπιτήδειόν τε &c. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *confluxerant enim ex agris in eos plures diſperſi levis armaturæ, adverſus viros habentes corpora tota contecta, multoſque reliquerant &c.* Verum *Sylburgius* mutata paullulum diſtinctione liberius vertit; *conſeriſque manibus memorabilia ediderunt facinora, nec numero pares nec armaturæ genere. nam plerique, qui per agros diſperſi fuerant, eo cum levi armatura confluebant, & cum viris toto corpore armatis inibant prælium: in quo tantus Romanorum numerus cecidit, ut parum abfuerit quin &c.* Hoc modo legit & diſtinguit *Portus*: ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι· καὶ ψιλῇ ὁπλίσει &c. o Illa ἤδη διεσκεδασμένοι non agnoſcit *Vat.* p Ad μὲν (præmiſſam v. 43.) melius quadrat δὲ quam τε: ut indicant etiam antitheta ὀλίγοι & πολλούς. *Sylb.*

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. 79¾. V. C. Cat. 290, Var. 292.

quin in agro alieno deprehensi erigerent trophæa de illis qui contra ipsos venerant. Sed consul & lectissimi Rom. equites qui cum eo erant, equis infrænatis, impetu facto in eorum aciem firmissimam & acerrime pugnantem, ordines perruperunt, & multos prostrarunt. Cæsis autem iis qui in prima acie pugnabant, & reliquus exercitus profligatus in fugam se dedit: & qui impedimenta custodiebant, eis relictis, in proximos montes se contulerunt. In eo igitur prælio pauci ex illis ceciderunt: sed in fuga plurimi, tum quia locorum erant ignari, tum quia equitatus Rom. eos consectabatur.

LXVI. ¶ Dum hæc geruntur, alter consul, Sp. Furius, postquam intellexit collegam adventare ut sibi ferret auxilium, veritus ne hostes obviam illi irent, & iter intercluderent ne ad se veniret, valli oppugnatione eos distinere statuit. Sed hostes cognita suorum clade, quam nunciarant qui ex ea strage evaserant, eum præverterunt, & convulso vallo noctis initio in urbem redierunt, re gesta non omnino ex animi sententia: nam præter milites absumptos in præliis & pabulationibus, in illa fuga, ex iis qui tardiores fuerant, longe plures quam ante amiserunt. Nam qui labore & vulneribus gravati ægre gradum promovebant, membrorum viribus eos deficientibus cadebant, potissimum vero circa rivos & fluvios, præ sitis ardore: quos Romani equites comprehensos occidebant. Sed ne Romani quidem re omnino feliciter in illo bello gesta domum redierunt: nam viros multos & fortes in præliis amiserunt, & legatum, cujus opera in illo certamine inter cæteros omnes maxime enituit. victoriam tamen nulla alia inferiorem in patriam retulerunt. Hæc illis consulibus sunt gesta.

LXVII. Per. Jul. 4253. Ante Chr. 461. Olymp. 79¾. V. C. Cat. 291. Var. 293. *L. Æbutio & P. Servilio coss. domi pestis sævissima, foris bellum ab Æquis & Volscis.*

¶ Anno autem sequenti, L. Æbutio & P. Servilio Prisco coss. neque militiæ neque domi quidquam memorabile Romani gesserunt, pestilentia ut nunquam ante vexati; quæ primum equorum boumque armenta invasit, & mox greges caprarum oviumq; aggressa est, & pene omne quadrupedum genus absumpsit: deinde pastores & colonos attigit, & totum agrum Rom. pervagata urbem invasit. Ac servorum & mercenariorum hominum & pauperis turbæ quantam multitudinem absumpserit, difficile est invenire. nam principio coacervata in plaustris cadavera absportabantur: deinde vero qui vilissimi erant, & quorum minima ratio habebatur, in profluentem fluvium projiciebantur. Ordinis vero senatorii, ut ex numero inito apparuit, quarta pars exstincta est; inter quos & ambo consules, & major pars tri-

ἀλλ' ὅπως ἐλλοιτρίᾳ γῇ κατὰ κράτος ἐπιόντες τρόπαια ἐπ' ἀλλοτρίων ἵστασαν. οἱ δὲ ἱππῆς Ῥωμαίων ἱππεῦσι βιαίοις, ἀκαλινάτοις πελάσαντες τοῖς ἵπποις καὶ διαπρεπέστατόν τι καὶ δεινὸν μαχόμενον αὐτοῖς, διασοβοῦσι τάξιν, καὶ καταβάλλουσι συχνούς, διαφθαρέντων δὲ τῶν μαχίμων, καὶ λοιπὴ δύναμις ἀσθενὴς πεῖσα, ἐπέκλινεν εἰς φυγήν· οἱ τε φυλάττοντες τὰς ἀποσκευὰς, μεθέμενοι αὐτῶν, ἀπιόντες ἔφευγον εἰς τὰ πλησίον ὄρη. κατ' αὐτὰς δὲ καὶ τὰς ἀγῶνα ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν διαφθάρησαν· οἱ δὲ τὴν φυγὴν πάνυ πολλοὶ, χάρας τε ἄπειροι ὄντες, καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱππέων διωκόμενοι.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο χρόνῳ, πεπυσμένος ἄπωθεν ὑπάτων Σερούιος, ὅτι βοήθειαν αὐτῷ προσιόντα τὸν στρατὸν, δείσας μὴ ὑπαντήσωσιν αὐτῷ οἱ πολέμιοι, καὶ διακλείσωσι πρὸς αὐτὸν ὁδὸν, περιιὼν διενοεῖτο αὐτοὺς, προσβολὰς ποιούμενος τῷ χάρακι. ἀλλὰ γὰρ φθάσαντες αὐτὸν οἱ πολέμιοι, ἐπειδὴ ἔτυχε συμφορὰν μεγίστην ἑταίρων, ἣν ἀπηγγείλαν οἱ παρεσωθέντες ἐκ τῆς προνομῆς, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν, ἐν τῇ νυκτὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπῆραν, καὶ ἅπαντα περιῆν ὅσα ἐβούλοντο. χρεὼν γὰρ ἀποθανόντων ἐν τε ταῖς μάχαις, καὶ ἐν ταῖς προνομαῖς, τοὺς ὑπερησαυχηκότας ἐν τῇ τότε φυγῇ πολλῷ πλείους τῶν περὶ τὸν ἀγῶνα ἀπόβαλον. οἱ γὰρ ὑπὸ καμάτου τε καὶ τραυμάτων βαρυνόμενοι, σχολῇ προβαίνοντες, ἐγκαταλιπόντων αὐτοὺς τῶν μελῶν, ἔπιπτον, μάλιστα δὲ περὶ τὰ νάματα καὶ ποταμοὺς ὑπὸ δίψης φλεγόμενοι· οὓς οἱ Ῥωμαίων ἱππεῖς καταλαμβάνοντες, ἐφόνευον. καὶ μὴν δὴ καὶ οἵδε Ῥωμαῖοι πάντα ἐκ τοῦ τότε ἀγῶνος εὐτυχηκότες ἀνέστρεψαν· ἄνδρας μὲν γὰρ ἀγαθοὺς καὶ πολλοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀπολωλέκασι, καὶ πρεσβευτὴν ἅπαντων λαμπρότατον γενόμενον ἐν τῷ ἀγῶνι· νίκην δὲ ἀδεεμιᾶς ἥτησα τῇ πόλει φέροντες ἀνέστρεψαν. ταῦτα ἐπ' ἐκείνων τῶν ἀρχῶν ἐπράχθη. 623

Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει Λευκίου [m] Αἰβουτίου καὶ Ποπλίου Σερουιλίου Πείσκου παρειληφότων τὴν ἀρχὴν, ὑπ' οὐδενὸς [n] πω πολέμους ἔργον ἀπεδείξαντο Ῥωμαῖοι λόγου ἄξιον, ὅτε πολιτικὸν, ὑπὸ νόσου κακωθέντες, ὡς ὕστερον, λοιμικὸς· ἢ ὃ μὲ πρῶτον ἵππων τε φορβάδων καὶ βοῶν ἀγέλας πρασπλῆσαν, ἀπό τε τούτων εἰς τὰ ἀρόπολια καὶ ποίμνας κατέσκηψε, καὶ διέφθειρεν ὀλίγου δεῖν πάντα τὰ τετράποδα· ἐπέλαβε τὴν νομέων τε καὶ γεωργῶν ἅψατο, καὶ διελθοῦσα διὰ πάσης τὴν χώρας, εἰς τὴν πόλιν ἐνέπεσε. θεραπόντων μὲν ὧν καὶ ἀπόρων, καὶ ὃ πάντος ὄχλου πλῆθος ὅσον διέφθειρεν, ὑ ῥᾴδιον λῦ εὑρεῖν. καθ' ἁρπάς τε δὴ ὅτι ἁμάξας συρηδὸν οἱ θάπτοντες ἀπεκομίζοντο τελευτώντες τε ὧν ἐλάχιστος λῦ ὁ λόγος, εἰς ὃ δὲ ὑπερρέοντος ποταμοῦ ῥεῖθρον ὠθοῦντο. τὴν δὲ ἐκ τῆς βουλευτικῆς συνεδρίου, ὃ τέταρτον μέρος συνελογίσθη διαφθαρέντων· οἷς ἦσαν οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι, καὶ τὴν ἡμίσειαν

χειν

a Ἀπολιφθέντες *Vat.* b Rectius αὐτοὺς. *Sylb.* c Melius forsan ἐλάσαντες: quo modo legisse videtur *Gelenius.* Vulgata lectione retenta, vertendum; *cum accessissent equis infrenatis ad fortissimam hostium partem, & quæ acerrime pugnabat ipsis resistebat, ordines &c.* d Μαχόμενον αὐτῶν μέρος *Vat.* e Μεθιέμενοι *Cod. Rom.* pro vulg. θέμενοι, reposuit *Sylb.* Μεθέμενοι *Vat.* Verum *Lapus*, paullo majori mutatione facta, legit φυλάσσειν ἐπιλελειμμένοι, ut infra p. 596. v. 29. sic enim vertit, *& qui relicti erant ad impedimentorum custodiam, abeuntes, tendunt ad proximos montes.* utramque lectionem expressit *Gelen. qui impedimenta custodes apposiri fuerant, relictis eis* &c. Forsan tamen & aliquis ex scriptura *Stephanica* legendum esse suspicaretur, θέμενοι αὐτοῖς, quod simili phrasi utatur *Dionys.* p. 597. v. 39. f Κατὰ μὲν δὴ *Vat.* g Perperam in *Ed. Steph.* Σερουιλίου. Vide *Var. Lect.* ad p. 591. h Τῶν σφετέρων *Vat.* i Plenius in *Cod. Vat.* νυκτὶ μὲν τῇ μετὰ τὴν μάχην ἐκ τῆς &c. k Καὶ τὰς ἐν προνομαῖς *Vat.* l Ἀπολελείφθαι *Vat.* m Pro Αἰβουτίου in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Φαβίου, & mox Σερουίλιον pro Σερουίλιου. in sequentibus tamen recte utrumque. *Sylb.* n Κατὰ πολέμιον male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* o Si δὲ pro τε malis, non refragabor. *Sylb.* Neutrum agnoscit *Lapi* versio.

a Ἀφι-

χαν οἱ πλέους. ἤρξατο μὲν οὖν ἡ νόσος περὶ τὰς καλάνδας τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός· διέμεινε δὲ τὸ σύμπαν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὅλον, ἅπαν ὁμοίως καταλαμβάνουσα καὶ διαφθείρουσα τὴν ἡλικίαν. γενομένης δὲ τοῖς πλησιοχώροις γνώσεως τῶν κακῶν, καὶ οἱ Αἰκανοί τε καὶ Οὐολῦσκοι καιρὸν ἔκριναν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, συνθήκας τε καὶ ὅρκους ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους περὶ συμμαχίας· καὶ παρασκευασάμενοι τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια, ὡς εἶχον ἀμφοτέρωθεν τάχους, ἐξῆλθον τὰς δυνάμεις. ἵνα δὲ τὴν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀφέλειαν Ῥωμαίοις ἀπαγορεύσωσιν, εἰς τὴν Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων γῆν πρῶτον ἐνέβαλον. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἔτι καὶ βουλὴν ἀφ' ἑκατέρου τῶν πολεμουμένων ἐθνῶν ἐπὶ συμμαχίας παράκλησιν, ὁ μὲν ἕτερος τῶν ὑπάτων Λεύκιος Αἴβουτιος ἐκείνην ἔτυχε τὴν ἡμέραν τεθνηκώς· Πόπλιος δὲ Σερβίλιος, ἐὰν μὲν ἔτι ζῇ τὸν θανάτου, ὡς ἐπ' ὀλίγον ἐμπνέων, τὴν σύνοδον ἐκάλει τῆς βουλῆς. οἱ δὲ πλέους ἡμιθνῆτες ἔτι κλινιδίων κομισθέντες, καὶ συνεδρεύσαντες, ἀπεκρίναντο τοῖς παροῦσιν, ἀγγέλλειν τοῖς ἀφικομένοις, ὅτι διὰ τῶν ἑαυτῶν ἀρετῆς τὸν πολέμιον ἀμυνεῖσθαι ἡ βουλὴ αὐτοῖς ἐπιτρέπει, μέχρις ἂν ὁ ὕπατος ῥᾴων ᾖ, καὶ ἡ συναγωνιουμένη δύναμις αὐτοῖς συναχθῇ. ταῦτα Ῥωμαίων ἀποκριναμένων, Λατῖνοι μέν, ὅσα ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς πόλεις ἀνασκευασάμενοι, φυλακὴν ἐποιοῦντο τῶν τειχῶν, τὰ δὲ ἄλλα παρεώρων ἀπολλύμενα. Ἑρνικες δὲ, δυσανασχετοῦντες ἔτι τῇ λύμῃ καὶ διαρπαγῇ τῶν ἀγρῶν, ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα, ἐξῆλθον. ἀλωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες τῶν σφετέρων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείους ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, ἐκβιασθέντες εἰς τὰ τείχη κατέφυγον, καὶ ὑκέτι μάχης ἐπῆρθησαν.

Αἰκανοὶ δὲ καὶ Οὐολῦσκοι προνομεύσαντες αὐτῶν τὴν χώραν, ἀδεῶς ἔτι τοὺς Τυσκλάνων ἀγροὺς ἀφίκοντο. διαρπάσαντες δὲ καὶ τοῦτον, οὐδενὸς ἀμυνομένου, παῆσαν εἰς τοὺς Σαβίνων ὅρους. ἐλάσαντες δὲ καὶ διὰ ταύτης ἀδεῶς τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀφικνοῦντο. καὶ ἐθορύβησαν μὲν οὖν ἱκανῶς τὴν πόλιν, οὐ μὴν κρατῆσαί γε αὐτῆς ἠδυνήθησαν· ἀλλὰ χαλεπῶς ἀθενοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σώματα, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπολωλεκότες ἀμφοτέρους· καὶ γὰρ ὁ Σερβίλιος ἐτεθνήκει νεωστί· καθοπλισάμενοι πᾶσαν δύναμιν, τοῖς τείχεσιν ἐπέστησαν, ὃ περιβόλου τῆς πόλεως ὄντος ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ὅσος Ἀθηνῶν ὁ ἄστεος ὁ κύκλος· καὶ τὰ μὲν, ἐπὶ λόφοις κείμενα, καὶ πέτραις ἀποτόμοις ὑπ' αὐτῆς ὠχυρωμένα τῆς φύσεως, καὶ ὀλίγης δεόμενα φυλακῆς· τὰ δὲ, ὑπὸ τοῦ Τιβέρεως τειχισμένα πολλαχῇ· ὃ δὲ μὲν εὖρός ἐστι τεττάρων πλέθρων μάλιστα· τὸ δὲ βάθος, οἷόν τε ναυσὶ πλεῖσθαι μεγάλαις· τὸ δὲ ῥεῦμα, ὁπότερόν τι καὶ ἄλλο, ὀξὺ, καὶ δίνας ἐργαζόμενον μεγάλας ἃς οὐκ ἔνεστι πεζοῖς διελθεῖν, εἰ μὴ χεῖμα γένοιτο. ἦν δὲ ὁ τῷ τότε χρόνῳ μία ξυλόφραχτος, ἣν ἔλυον ἐπὶ τοῖς πολέμοις. ἐν δὲ χωρίον ὃ τῆς πόλεως ὀπιμαχώτατόν ἐστιν, ἀπὸ τῆς Ἐσκυλίναν καλουμένων πυλῶν μέχρι τῆς Κολλίναν, χειροποίητον ἐστὶν ὀχύρωμα, τάφρῳ καὶ χώματι βαθεῖ καὶ μεγάλῳ περιειλημμένον· ἐν ᾧ τὰ τῶν ἱππέων ἐστρατοπεδεύετο τάγματα. ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ χωρίῳ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον ἦν, ἐπὶ τῇ Κολλίνῃ πύλῃ.

bunorum. Cœpit enim peſtis circa Kal. Septembris; & duravit totum illum annum, æque omnem ſexum & ætatem invadens & conficiens. Ubi autem vicini populi cognoverunt malum in quo populus Romanus verſabatur, Æqui & Volſci, rati præclaram ſibi oblatam occaſionem evertendi ejus imperii, ſocietatis fœdus jurejurando interpoſito fecerunt, paratiſq; rebus ad urbis obſidionem neceſſariis, utrique, quanta maxima celeritate potuerunt, copias ex ſuis finibus eduxerunt. ut autem Romanis ſociorum auxilia eriperent, primum in Latinorum & Hernicorum agros irruptionem fecerunt. Quo autem die legatio ab utraque gente, quæ bello premebatur, ad ſenatum auxilii implorandi cauſſa venerat, eo die alter conſul Lucius Æbutius obierat: at P. Servilius morti proximus, quippe qui paullum adhuc ſpirabat, ſenatum convocavit. Eorum autem plerique ſemimortui, lectícis in curiam delati, reſponderunt legatis ad ſe miſſis, ut ſuis renunciarent, ſenatum illis permittere ut ſua virtute hoſtem arcerent, donec conſul melius ſe haberet, atque exercitus ad auxilium ipſis ferendum cogeretur. Hoc reſponſo à Romanis accepto, Latini, rebus quaſcunq; potuerunt ex agris in oppida comportatis, mœnia tutabantur, cæteraque damna contemnebant. Sed Hernici, quum ferre non poſſent vaſtationem, & direptionem agrorum, arreptis armis ex urbibus ſuis egreſſi ſunt: prælioque egregie facto, multis ſuorum amiſſis, & hoſtium longe pluribus occiſis, coacti ſunt *tandem* intra mœnia ſe recipere, nec amplius martis aleam tentarunt.

Pet. Jul. 4253. Ante Chr. 461. Olymp. 79 1/4. V.C. Ca. 291. Var. 293.

624

¶ At Æqui & Volſci, eorum regionem populati, impune in Tuſculanum agrum proceſſerunt. hoc quoque direpto, nemine repugnante, in Sabinorum fines iverunt; &, per hunc quoq; agrum impune iter facientes, Romam petierunt: urbemque graviter quidem turbarunt, haud tamen ea potiri potuerunt; nam Romani, licet infirmis eſſent corporibus, atque utrumque conſulem amiſiſſent (nuper enim & Servilius vita exceſſerat) ſupra vires armati, muros urbis conſcenderunt, cujus ambitus tunc temporis erat eadem magnitudine qua Athenarum circuitus. erant autem *muri* partim in collibus ſiti, & ſaxis præruptis ipſa loci natura muniti, & exiguo præſidio indigentes: partim Tiberi fluvio muniti, cujus latitudo eſt quatuor ferme jugerum; profunditas vero tanta, ut magnis navibus navigari poſſit; ejuſque curſus eſt concitatus & valde vorticoſus, ſi quis alius; nec pedibus, niſi per pontem, tranſiri poteſt: tunc autem unus erat ſublicius, qui belli tempore diſſolvebatur. ea vero urbis pars quæ facillime expugnari poterat, ab Eſquilina porta uſque ad Collinam, opere manu facto munita eſt. nam

LXVIII.

a Αφίλοντο *Vat.* b In *Ed. Steph.* eſt ὅς. ego ὡς è *Lapi* verſione [cui conſentit *Cod. Vat.*] repoſui, *ut qui paullum adhuc ſpiraret.* tu ſi τῷ malis, non multum reſtragabor. *Sylb.* c Καὶ πόλεις μὲν ἀνάπαλιν *Vat.* d Τυσκλάνων barytonos ſupra quoque habuimus, itidemque Καμιλλανοὺς, atque etiam Ἐχετρίνων infra: quum analogia requirat Τυσκλανῶν, ut non modo *Stephanus* habet, ſed apud hunc ipſum oſtendunt Αἰκανοὶ, Οὐολῦσκοι, & ſimilia. attamen & infra hic accentus conſtanter retinetur aliquam multis in locis. *Sylb.* e Non agnoſcit *Vat.* f Ἐξαθθιοῦντες *Vat.* g Μάλιστα· βάθος δὲ *Vat.* h Aptius fortaſſe ὅ: ut feratur non ad remotius, πόρρω: ſed ad propinquius, ῥοῦμα. quod innuit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* i In *Cod. Vat.* ἢ ὃν τῷ τότε *Vat.* k Ἐκκυλίναν in *Ed. Steph.* unde Ἐσκυλινῶν vel Ἐξκυλινῶν legendum cenſet *Portus.* Rectius in *Cod. Vat.* Ἰσκυλίναν. quo modo & ſupra apud *Dionyſium* ipſum, p. 209. v. 49. l Κολιμμιαν *Vat.* errore manifeſto.

Ver. Jul. 4253. Ante Chr. 461. Olymp. 79 1. V. C. Cos. 291. Var. 293.

nam & fossa ante eam ducta est lata pedes centum & amplius, qua minimum est lata, alta triginta, murusque fossæ imminet alto & lato aggere intrinsecus suffultus, ita ut nec arietibus quassari nec funditus actis cuniculis everti possit. hujus loci longitudo est ferme septem stadiorum, latitudo vero quinquaginta pedum; quo in loco tunc Romani conferta instructaque acie hostium impetum repulerunt, quod illius seculi homines imperiti essent parandarum testudinum, quæ terra aggesta fiebant, & aliarum machinarum, quæ * ἑλεπόλεις vocantur. Hostes igitur desperata urbis expugnatione, à muris recesserunt; totoque agro, per quem iter faciebant, vastato, copias domum reduxerunt.

LXIX. Per. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 79 2. V. C. Cos. 292. Var. 294. L. Lucretio & T. Veturio coss. bellum cum Æquit & Volscis.

¶ Romani vero, interregibus comitiorum caussa creatis (quod facere solent quoties nullus est in urbe magistratus) consules crearunt, L. Lucretium & T. Veturium Geminum. His consulibus morbus est sedatus, & omnes actiones civiles, tam privatæ quam publicæ, in aliud tempus dilatæ fuerunt; † uno quidem tribunorum plebis Sexto Tito legis agrariæ iterum mentionem lationemque tentante, plebe autem prohibente, atque res in opportuniora tempora rejiciente. omnesque accensi sunt ingenti desiderio ulciscendi eos qui pestis tempore bellum reip. intulerant: & confertim senatus consulto plebisque scito bellum est decretum, & copiæ conscribi cœptæ, nullis qui militari ætate essent, ne illis quidem qui per leges erant immunes, ad eam militiam proficisci recusantibus. Copiis autem trifariam divisis, pars una ad urbis præsidium est relicta, cui præerat L. Fabius, vir consularis: duæ reliquæ cum consulibus in Æquos & Volscos sunt profectæ. Idem autem jam & hostes fecerant. nam utriusque gentis firmissimum robur collectum in castris erat, sub duobus ducibus, & ab agro Hernico (in quo tunc erat) initio facto agros omnium qui populi Rom. imperio parebant, invadere constituerat: reliquæ copiæ, ad externam militiam minus utiles, ad oppidorum præsidium relictæ sunt, ne qua vis repentina ipsis ab hostibus inferretur. Tunc Romanis consulibus consultantibus visum est optimum, eorum urbes adoriri, quod eo consilio fecerunt, quod communem eorum exercitum dissolutum iri certo sciebant, si singuli res suas in extremis periculis versari intellexissent, eosque longe satius esse ducturos sua servare, quam res hostium vastare. Lucretius igitur in Æquorum, Veturius in Volscorum agros irrupit. Æqui, agrorum damno ac vastatione contempta, urbem & munitiones tuebantur.

πολίτης ὀθνεῖν ὀχυρόν. τάφρος τε γὰρ ὀρύσσεται πρὸ αὐτοῦ, πλάτος ἡ ἑκατὸν ποδῶν μείζων ἑκατὸν ποδῶν, καὶ βάθος ὅσον [b] αὐτῆς τριακοσίπηχυ. τεῖχος δὲ ὑπεραίρει τὸ τάφρου χῶμα συνεχόμενον ἔνδοθεν ὑπηλῷ τε πλατεῖ, ὃ μήτε κριοῖς καταισφαλῆναι, μήτε ὑπορυττομένων τὸ θεμελίων ἀναπεσεῖν. τοῦτο δὲ χωρίον ἐπὶ μὲν ὅσον μάλιστα ὅτι μῆκος σταδίων, πεντήκοντα δὲ ποδῶν ὅτι πλάτος· ἐν ᾧ τότε οἱ Ῥωμαῖοι τεταγμένοι τὸ πλῆθος, ἀνεῖρξαν τὸ πολεμίων τὴν ἔφοδον, ὅτε χελώνας χωρεύσας κατασκευάζειν εἰδότων τότε ἀνθρώπων, ὅτε ταῖς χελώναις ἑλεπόλεις μηχανάς. οἱ μὲν δὴ πολέμιοι ἀπηγόρευσαν τὸ πόλεως τὴν ἅλωσιν, ἀπήκοντι ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ ἀγώστους τὴν χώραν ὅσην διεξῆλθον, ἀπέφηναν ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις.

Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς χελωνοφόρους [d] ἀντιβασιλεῖς ἑλόμενοι τὴν [e] ἀρχαιρεσίαν, ὃ ποιεῖν εἰώθασιν ὅταν ἀναρχία κατάσχῃ τὴν πόλιν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Λεύκιον [f] Λοκρήτιον, καὶ Τίτον Οὐετούριον [g] Γέμινον. ὅτε τούτων ἀρχὴς ἡ τε νόσος ἐπαύσατο, καὶ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἀναβολῆς ἔτυχε πάντα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινά, πειραθέντος μὲν αὖθις ὃ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα κινεῖν ἑνὸς τῶν δημάρχων [h] Σέξτου Τίτου, κωλύσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ εἰς ὕστερον ἀναβαλομένου χαιρούς. πρόθυμία τε πολλὴ πᾶσιν ἐνέπεσεν ἐπιφῆσαι τοὺς ὑπερφυῶς βουλευσαμένους τῇ πόλει κατὰ τὸν τῆς νόσου καιρόν· καὶ αὐτίκα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, καὶ τοῦ δήμου τὸν πόλεμον ἐπικυρώσαντος, καλεγεφέροντο ταῖς δυνάμεις, ὑδενὸς τὸ ἐχόντων στρατεύσιμον ἡλικίαν, ὃς εἴ τινα ὁ νόμος ἀπέλυεν, ἀξιοῦντος ἐκείνης ἀπολειφθῆναι τῆς [i] στρατιᾶς. νεμηθείσης δὲ τριχῇ τῆς δυνάμεως, μία μὲν ὑπελείφθη φυλάττειν τὴν πόλιν, ἧς ἡγεῖτο Κόιντος [k] Φάβιος ἀνὴρ ὑπατικός· αἱ δὲ δύο σὺν τοῖς ὑπάτοις [l] διεξῆλθον ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἔτυχεν ἤδη γενόμενον. ἡ μὲν γὰρ κρατίστη δύναμις, ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν συνελθοῦσα, ὑπαίθριος ἦν, ὑπὸ δυσὶν ἡγεμόσι, καὶ ἔμελλεν ἀπὸ τῆς Ερνίκων γῆς, ἐν ᾗ τότε ἦν, ἀρξαμένη, πᾶσαν ἐπελεύσεσθαι τὴν Ῥωμαίων ὑπήκοον· ἡ δὲ ἧττον ἐκείνης χρησίμη, τὰ οἰκεῖα πολίσματα ὑπελείφθη φυλάττειν, μή τις ἔφοδος αἰφνίδιος πολεμίων ἐπ' αὐτὰ γένηται. τοῖς ταῦτα βουλευομένοις τοῖς Ῥωμαίων ὑπάτοις ἐδόκει κράτιστα εἶναι τὰς πόλεσιν [m] αὐτῶν ἐπιχειρεῖν, καθ' τοιόνδε τινὰ λογισμόν, ὅτι διαλυθήσεται ὃ κοινὸν αὐτῶν στράτευμα, εἰ πύθοιντο ἕκαστοι τὰ οἰκεῖα ἐν τοῖς ἑκάστοις ὄντα κινδύνοις· καὶ πολὺ κρεῖττον ἡγήσεσθαι τὰ σφέτερα σώζειν, ἢ τὰ τῶν πολεμίων φθείρειν. Λοκρήτιος μὲν οὖν εἰς τὴν Αἰκανῶν ἐνέβαλεν, Οὐετούριος δὲ εἰς τὴν Οὐολούσκων. Αἰκανοὶ μὲν οὖν, τὰ ἔξω πάντα ἀπολιμπάνοντες, τὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια εἶχον ἐν φυλακῇ. Οὐο-

a Melius ἡ βραχυτάτη, ut *Lapus* quoque vertit, *lata ubi minimum* &c. b Αὐτῆ *Vat.* c Χώματι συνεχόμενον *Vat.* d Supra μεσοβασιλεῖς dicit multis in locis: quod *Lapus* quoque sequutus vertit, *interreges creantes.* ἀντιβασιλεῖς essent *proreges*, ut ἀνθύπατοι *proconsules*, ἀντιστρατηγοὶ *propratores. Sylb.* e In *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, *comitiorum caussa*, ut vertit *Lapus.* f In *Ed. Steph.* Λουκρῆνος hîc & alibi. semel etiam Λυκρῖνος. *Sylb.* g Γεμῖνον minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* h Σέξτου *Vat.* Mox Τίτου maluit *Gelenius.* Infra p. 600. v. 4. hoc factum tribuere videtur *C. Terentio*; nisi forte absentibus consulibus tentavit *C. Terentius*, quod ante illorum profectionem molitus erat *Sextius Titus. Sylb.* i Magis proprie στρατείας *Sylb.* k Pro Φάβιος [& Φάβιον ut in *Cod. Vat.*] interpretes rectius ex *Livio* legunt Φάβιος. infra quoque *Fabius* cum tertia copiarum parte urbi præficitur in expeditione consulum, p. 648. juxta *Ed. Sylb.* l Ἐξῆλθον *Vat.* m Αὐτῶν πόλεων ἐπιχειρεῖν *Vat.* * i. e. urbium expugnatrices. † Ita locum interpretatur *Gelen.* ac si τινὶ τιλοίῳ posita esset post κοινὸν v. 19. *Nam etsi unus è tribunorum collegio* &c. Atque in hoc quidem ei consentit *Lapus*: verum distinctionem solum commaticam agnovisse videtur post ἐκείνων v. 22. *Tamen uno autem tribunorum* &c. ‖ *in opportuniora tempora rejicientes, multa incidit omnibus promptitudo* &c.

Οὐολῦσκοι δὲ ὑπὸ θράσους ἐς παιδιὰν τραπομένης, ἔτι Ρωμαίων φαυλευόντων, ὡς οὐκ ἀξιομάχου ὄντος πρὸς σφᾶς ἑαυτῶν πλήθους συμφέρειν, καταφρονήσαντες, ἐξῆλθον ἀναπεφυρμένοι πρὸ τῆς γῆς, ἣ πλησίον τῶν Οὐητυρίων κατεστρατοπέδευσαν. οἷα δὲ φιλεῖ πάσχειν στρατιὰ νεοσύλλεκτος, ἔκ τε πολιτῶν καὶ γεωργῶν πρὸς καιρὸν συνελθόντος ὄχλου συναχθεῖσα, ὧν ἡ πολὺ καὶ ἄοπλον ἦν καὶ κινδύνων ἄπειρον, οὐδὲ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοὺς πολεμίους ἐθάρρησε. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐφόδῳ τῶν Ρωμαίων ἐφόδῳ διαταραχθέντες οἱ πολλοὶ, καὶ ὑπὸ ἀλαλαγμῶν, ὑπὸ ὅπλων κτύπου ἀναχώρησιν ποιησάμενοι, στενοπάδην ἔφυγον εἰς τὰ τείχη ὥστε πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς στενοχωρίαις τῆς ὁδοῦ καταληφθέντας ἀπολωλέναι, πολλῷ δὲ πλείους πρὸ τῶν πύλαις ἀθυμήσαντας, τῶν ἱππέων ὑπολειφθέντων. Οὐολῦσκοι μὲν δὴ ταύτῃ χρησάμενοι τῇ συμφορᾷ, σφᾶς αὐτοὺς ἠτιῶντο τῆς ἀφροσύνης, καὶ οὐδὲν ἔτι πρὸς τὸν κίνδυνον ἐπεφέροντο. οἱ δὲ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ στρατιὰς

626 Οὐολῦσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἡγεμόνες, πυνθανόμενοι τὰ οἰκεῖα πολεμούμενα, γενναῖόν τι καὶ οὗτοι δρᾶν ἐβουλεύσαντο, ἀναζεύξαντες ἐκ τῆς Ερνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς, ὅτι τὴν Ρώμην ἄγειν, ὡς εἶχον ὀργῆς τε καὶ τάχους, ἔτι στρατὸν, καὶ τοιόνδε τινὰ καὶ αὐτοὶ δόξαν, ὅτι ἐν δυοῖν ἔργοιν καλῶν θάτερον αὐτοῖς κατορθῶσαι ὑπάρξει, ἢ τὴν Ρώμην ἀφύλακτον οὖσαν ἑλεῖν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας ἐκβαλεῖν, ὡς δὴ τῶν ὑπάτων ἀναγκαθησομένων πολεμουμένῃ τῇ πατρίδι βοηθεῖν. Ταῦτα διανοηθέντες, ἦγον τὴν στρατιὰν ὁπταχύοντες, ἵν' ἐξ ἀπροσδοκήτου τῇ πόλει συμμίξαντες, εὐθὺς ἔργου ἔχωνται.

Ἀφικόμενοι δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως, μαθόντες τὸν περίβολον τῆς Ρώμης ὅλον πλήθοντα ὅπλων, καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τέτταρας ἐσκεφαλωμένας σπείρας, ἀνδρῶν ἑξακοσίων ἑκάστην, τῆς μὲν ὁδοῦ ἀπετράποντο, τὴν δὲ ἐν τῇ πρότερα πόλει χώραν, ἣν ἐν τῇ πρότερα παρέλιπον εἰσβολῇ, ἐγκαθεζόμενοι εἶδον. Ἐπιφανέντων δὲ αὐτοῖς θατέρου τῶν ὑπάτων, Λουκίου Λουκρητίου, καὶ δεμένου τὴν παρεμβολὴν οὐ πρόσω, καλὸν ὑπολαβόντες εἶναι καιρὸν, πρὶν ἐλθεῖν τῷ Λουκρητίῳ τὴν ἑτέραν Ρωμαίων δύναμιν σύμμαχον ἧς Οὐητύριος ἡγεῖτο, συνάψαι μάχην, θέμενοι τὰς ἀποσκευὰς ὅπη λόφου τινός, καὶ δύο σπείρας ἐπ' αὐταῖς καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ προῆλθον εἰς ὄπεδίον καὶ συμβαλόντες τοῖς Ρωμαίοις, ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο ἄχει πολλῷ. μαθόντες δὲ ὀκτὼ καὶ νότῳ φρουρίαν τινὸς καταβαίνοντες ὑπὲρ ὄχθου τραπὰν, ὑπέλαβον ἤδη τὸ ἕτερον τῶν ὑπάτων ἄγοντα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν. καὶ δείσαντες μὴ κυκλωθεῖεν ὑπ' ἀμφοῖν, ὑκέτι διέμενον,

¶ At Volsci audacia & arrogantia impulsi, contempto Romano exercitu, ut qui sustinendæ ipsorum multitudini haud par futurus esset, prodierunt pro agro certaturi, & prope Veturium castra posuerunt. Sed ut accidere solet exercitui, qui constat ex tironibus, & oppidanorum & agrestium turba pro tempore tumultuario delectu coacta, in qua magna pars est inermis & rei militaris imperita, cum hostibus ne manus quidem conserere sunt ausi; sed primo Romanorum impetu plerique turbati, quum nec clamores nec armorum strepitum ferre potuissent, fuga effusa urbem petierunt, ita ut multi in viarum angustiis deprehensi, & longe plures, dum se circa portas mutuo premunt, equitatu insequente cæderentur. Volsci igitur, hac clade accepta, suam ipsorum dementiam accusabant, nec in posterum belli fortunam tentare sunt ausi. Duces vero Volscorum & Æquorum, qui castra sub dio habebant, quum audissent oppida sua bello premi, & ipsi generosum aliquod facinus edere statuerunt, castrisque motis ex Hernicorum & Latinorum agris, animi impetu & celeritate quanta maxima possent, ipsam Romam petere; isto consilio ipsi quoque ad id impulsi, fore *scil.* ut è duobus præclaris facinoribus alterum sibi feliciter succederet, vel ut Romam incustoditam caperent, vel ut hostes ex agro suo expellerent, quia sciebant consules coactum iri patriæ oppugnatæ opem ferre. Hoc igitur consilio inito, exercitum festinanter ducebant, ut ex improviso ad urbem accederent, & statim oppugnationem aggrederentur.

LXX. *Pat. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 82. 1. V. C. 292. Var. 294.*

¶ Jamque Tusculum usque progressi, quum vidissent mœnia Romana armatis hominibus oppleta, & pro portis quatuor cohortes, quarum unaquæque ex sexcentis viris constabat, in statione esse, consilium petendæ Romæ deposuerunt, at eum urbis agrum, quem superiore irruptione intactum reliquerant, ibi considentes vastabant. In quorum conspectum quum alter consul L. Lucretius ex improviso venissel, & castra non procul ab ipsis posuissel, illi præclaram occasionem sibi oblatam existimantes prælii committendi, antequam alter exercitus, cui præerat Veturius, Lucretio subsidium ferret, depositis impedimentis in quodam tumulo, & duabus cohortibus ad eorum præsidium relictis, reliqui in planiciem processerunt: & congressi cum Romanis rem diu fortiter gesserunt. Sed deinde quum vidissent ex quodam castello montano exercitum à tergo descendentem, existimarunt alterum consulem cum suis copiis adventare. & veriti ne ab utroque circumvenirentur, haud amplius in eodem

LXXI.

a Υπό τι θεμένους *Vat.* b Optime in *Cod. Vat.* ὑπ' ὀκτὼ καὶ χαῖρεν ἀληθῶν τοῖς πολεμίοις ἐφιέμενον. atque τοῖς πολεμίοις (ut alibi p. 579. v. 2.) *Sylburgio* placuisse video. c In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] κτύπων. mihi κτύπου melius hîc sonare visum est: & sic legisse videtur *Lapus. Sylb.* d Καταληφθέντας aut καταστενοχωρηθέντας maluit *Gelen.* dum verterat, *obstarentur compressionis mutuæ. Sylb.* Καταλοφθέντας legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *ita ut multi in faucibus viarum arctis relicti morerentur.* e Ἐρίνων perperam in *Ed. Steph.* Ἐκείνων τε καὶ Αἰκανῶν *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *duces vero qui eorum exercitus castrensis & Æquorum habebant.* f Δυοῖν ἔργων *Vat.* g In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] pro δὴ scriptum τε: minus recte. *Sylb.* h Ita in *Codd. Rom. & Vat.* Πόλιν habet *Ed. Steph.* unde πόλιν legi posse existimarunt *Sylb. & Port.* ut significet eos nunc iterum Tusculum usque pervenisse: nam ante quoque in Tusculanum agrum excursiones ab eis factas supra narravit, p. 595. v. 30. i Vulgatam scripturam agnoscit etiam *Lapi* versio perplexa; nec *Rom. codex* quidquam discrepat, nisi quod pro οὐ τῇ habet ἐπὶ τῇ. Mihi locus vitiosa repetitione corruptus videtur; ut vera lectio sit hæc, ἵν' δὲ οὐ τῇ στρατιᾷ ἐκ τοῦ πρώτου χώρου, ἐσπεζόμενοι ἐθέων. *Sylb.* Τὸν δὲ πόλεως χῶρον, ἵν' οὐ τῇ στρατιᾷ παρέλιπον ἐκτοῦ πρώτου χώρου malit *Portus.* Verum paullo rectius in *Cod. Vat.* τὸν δ' ἐπὶ τῇ πόλει χῶρον, ἵν' οὐ τῇ &c. k Τινὸς *Vat.*

Ant. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 83. 3. V. C. Cos. 292. Var. 294.

eodem loco conſtiterunt; ſed in fugam ſe dederunt. In hoc prælio uterque hoſtium dux poſt edita *multa* præclara facinora cecidit, & circa eos multi alii fortes viri pugnantes. qui vero ex pugna fugerunt, diſperſi in ſuam quique patriam ſe receperunt. Poſt hæc Lucretius, * nemine prohibente, Æquorum agrum impune vaſtavit, & Veturius Volſcorum, uſque ad comitiorum tempus. tunc demum motis caſtris copias domum reduxerunt. Et uterque ob partam victoriam triumphavit: Lucretius, quadrigis invectus; Veturius, urbem pedibus ingreſſus. Iſti enim duo triumphi (ut dixi) dueibus à ſenatu conceduntur; cætera quidem pompa pares: ſed hac tantum re differentes, quod in altero duces curru inveherentur, in altero pedibus urbem ingrederentur.

ἀλλ' εἰς φυγὴν τρέπονται. ὁ μὲν οὖν τότε τῷ ἀγῶνι οἵ τε ἡγεμόνες αὐτῶν ἀμφότεροι γενναίων ἀνδρῶν ἔργα ἐπιδεικνύμενοι πίπτουσι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχόμενοι περὶ αὐτοὺς ἀγαθοί· [b] οἱ δὲ φυγόντες ἐκ τῆς μάχης, εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας σκεδασθέντες ἀνεχώρησαν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν λαβὼν ἄδειαν ὁ Λουκρήτιος, ἐφθειρε † Αἰκανῶν γῆν, καὶ Οὐετούριος † Οὐολούσκων, ἕως ὁ τῆ ἀρχαιρεσίων ἐπέστη καιρός. [c] τότε δὲ ἀναστήσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. καὶ κατήγαγον ἀμφότεροι τὸν ἐπινίκιον θρίαμβον· Λουκρήτιος μέν, ὅτι τὸ τεθρίππου παραμβατικόν· Οὐετούριος δὲ, πεζὸς εἰσελαύνων. δύο γὰρ ὅταν θρίαμβοι δίδονται τοῖς ἡγεμόσιν ἐκ τῆς βουλῆς, ἔστιν ἔφη, τὰ μὲν ἄλλα [d] ταμεῖα ἔχοντες ἴσα, τῷ δὲ, τὸν μὲν ἱππικὸν εἰ), † δὲ πεζικὸν, διαφέροντες.

a Ἀποδεικάμβροι Vat. b Οἱ δὲ λοιποὶ φυγόντες legiſſe videntur *Lapus* & *Gelen.* c Τότε δ' ἀναστήσαντες τὰς δυνάμεις ἀπῆγον ἐπ' οἴκου Vat. d Pro ταμεῖα *Lapus* generalius poſuit *reb.* ego puto legendum eſſe τέλεια. minus huc facit σημεῖα. *Sylb.* Si liceret paullo liberius hæc emendare, dicerem non inepte legi poſſe, τὰς μὲν ἄλλας πομπὰς ἔχοντες ἴσας. Vide Suidam in v. πομπεῖα. *Port.* * Multa cum ſecuritate. *Lapus.* Sine ullius periculi metu. *Gelen.*

ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ.

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ANTIQUITATUM ROMANARUM LIBER DECIMUS.

627 a ΜΕΤΑ δὲ τοῦτο ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ, ἐν ᾗ ἔπιπτα ᾖδον ὁ Τορύμβας Θεσσαλὸς, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φρασικλέους. ὕπατοι δὲ ἀπεδείχθησαν ἐν Ῥώμῃ Πόπλιος Οὐολούμνιος καὶ c Σερούιος Σουλπίκιος Καμαρῖνος. οὗτοι στρατιὰν μὲν οὐδεμίαν ἐξήγαγον, οὔτε ὅπλα τιμωρίας ἀναστήσαντες τοῖς ἀδικοῦσιν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους, οὔτε ὡς διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἔχοντες· τὰ δὲ ἐντὸς τείχους κακῶν ταραχὴν ἐποιοῦντο, d μή τι κακὸν ὁ δῆμος ὅπλα τῇ βουλῇ συρὰς ἐξεργάσηται. ἐταράττετο γὰρ αὖθις ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναδιδασκόμενος ὅτι πολιτείων κρατίστη τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶν ἰσηγορία· καὶ κατὰ νόμους ἠξίου διοικεῖσθαι τά τε ἰδιωτικὰ καὶ τὰ δημόσια. οὔπω γὰρ τότε ἦν οὔτε ἰσονομία παρὰ Ρωμαίοις, οὔτε ἰσηγορία, οὐδὲ ἐν γεγραφαῖς ἅπαντα τὰ δίκαια πεταγμένα· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀρχαῖον οἱ βασιλεῖς αὐτοῖς e ἐδίδοντο τοῖς δεομένοις τὰς δίκας, καὶ ὃ δικασθὲν ὑπ' ἐκείνων, τοῦτο νόμος ἦν. ὡς δὲ ἐπαύσαντο μοναρχούμενοι, τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπαλεύουσιν ἀνέκειτο τά τε ἄλλα τῶν βασιλέων ἔργα, f καὶ ἡ τοῦ δικαίου διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ὁτουδήποτε, ἐκεῖνοι τὰ δίκαια οἱ διαιροῦντες ἦσαν. τούτων δὲ τὰ μὲν πολλὰ τοῖς ὀπισθόποις τοῦ ἀρχόντων ἀεισίνδην g ὀπισθονυμφίων ἀκόλουθα ἦν ὅτι τὰς ἀρχὰς· κομιδῇ δὲ ὀλίγα τινὰ ἐν ἱεραῖς ἦν βίβλοις ἀποκείμενα ἃ νόμων ἔχειν δυνάμεν, ὧν οἱ πατρίκιοι τὴν γνῶσιν εἶχον μόνοι, h διὰ τὰς ἐν αὐτῇ διατριβάς. οἱ δὲ πολλοὶ ἐμπορευόμενοί τε

POST hos coſſ. olympias acta LXXX. qua in ſtadio vicit Torymbas Theſſalus, archonte Athenis Phraſicle: Romæ autem conſules creati ſunt P. Volumnius & Servius Sulpicius Camerinus. Hi nullas copias eduxerunt, neque ut hoſtes ulciſcerentur ob injurias ſibi ſociiſque illatas, neque ut ſuis rebus præſidio eſſent: ſed, de inteſtinis malis ſoliciti, provide cavebant ne quid mali plebs, conſpiratione contra ſenatum facta, patraret. Rurſus enim turbabatur à tribunis, qui docebant hominibus liberis eam eſſe optimam reip. formam, ubi dicendi libertas omnibus ex æquo eſſet: quapropter omnia, tum privata tum publica, ex legum præſcripto adminiſtrari volebant. Tunc enim nondum erat apud Romanos juris libertatiſque dicendi æquabilitas, nec dum omne jus ſcriptum exſtabat: ſed olim eorum reges jus petentibus dicebant, atque lites dirimebant; & quod ab illis fuiſſet judicatum, id vim legis habebat. Sed imperio à regibus ad annuum conſulum magiſtratum tranſlato, inter cætera regia officia, juris quoque cognitio ad eos tranſlata eſt: atque illi lites inter litigatores, quacunque de cauſſa ortas, jure decidebant. Hujus autem *juris* magna pars erat penes ſummos magiſtratus, qui ex ordine optimatum creabantur, eoſque in ipſo magiſtratu ſequebatur: minima verò pars ejus in ſacris *pontificum* libris erat ſcripta, quæ vim legis haberet, cujus ſoli patricii cognitionem habebant, quod in ea verſarentur. reliquum vulgus negotiatorum &

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 ¼. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295. *P. Volumnio & Ser. Sulpicio coſſ. turbæ domi, & prodigia varia.*

a In *Ed. Steph.* pro initio hujus libri poſitum eſt ejus argumentum: quod ſic ſe habet; ἡ δεκάτη βίβλος τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνεγράψατο Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἁλικαρνασσεύς, ἐξείληφε τὰ πραχθέντα ὑπὸ Ρωμαίων ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν ὀγδηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἔτους, ἐφ' οὗ ὑπάτων Ποπλίου Οὐολουμνίου καὶ Ποπλίου (verius Σερουίου in ſequentibus, itidemque apud *Livium*, & *Lapum* qui idem habet argumentum) Σουλπικίου. χρόνος ἐν τούτῳ τῇ βίβλῳ (in *Lapo* perperam βυλῆς, à ſenatu) διλογιῶν περίοδος, ἔτη δικαίδυο. b Apud *Diodorum* eſt Τορύμβας, p. 282. & mox apud eundem Φρασικλείδου pro Φρασικλείους. *Pauſanias* quoque Φρασικλείδης inter archontas Athenienſes agnoſcit, ſed olympiade CII. *Sylb.* c Male in *Ed. Steph.* Σερούιος. quo modo in *Cod. Vat.* & mox Μαικῖνος pro Καμερῖνος. d Μή τι δεινὸν *Vat.* e In *Cod. Vat.* ἐνιστῶτο. f Εἴτα καὶ ἡ τοῦ &c. g Ἐπιδεικνυμφίων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, quæ Græcis perplexis multo eſt perplexior. Sed forſan ἀποδεικνυμφίων [ut in *Cod. Vat.* ἀποδεικνυμφίων ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀκόλουθα ἦν] legendum, ut ſignificet magiſtratus optimatim (ſeu optimitatis ratione habita) deſignatos fuiſſe: id eſt, optimos quoſque ad publicos magiſtratus fuiſſe adhibitos. Sed & genit. τῶν ἀρχόντων incertum eſt poſſeſſivene an partitive ab auctore ſit poſitus. Si poſſeſſive, ſic verbum verbo reddideris; *atque horum pleraque procuratores* (ſeu adminiſtros) *magiſtratuum, qui optimatim deſignabantur, ad imperium comitabantur.* Si partitive, ſic vertere poteris; *atque horum pleraque magiſtratus* reip. negotia *procurantes, qui optimatim deſignabantur, ad imperium comitabantur*: id eſt, optimates ad reip. gubernacula admotos, una cum magiſtratu, juris quoque reddendi munus majori ex parte comitabatur. Ad priorem ſententiam accedit hoc *Cujacii* ſcholion; *his quibus mandaſſent juriſdictionem.* intelligit enim, magiſtratus habuiſſe procuratores ſeu vicarios, ad quos majorem juris dicendi partem relegarent: ut infra decemviri p. 683. [juxta *Ed. Sylb.*] & ſupra tribuni pl. p. 411. v. 19. *Gelenius* in ſua verſione conjecturam ſecutus videtur. *Sylb.* h Διὰ τὰς οἰ ἐστι διατρίβας *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ob diuturnas in urbe manſiones.*

a *Terentillus*

Ver. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ¼. V. C. Cat. 293. Var. 295.

& agricolarum, quod non nisi mercatus gratia in * urbem statis diebus conveniret, adhuc *hujus* imperitum erat. Hoc autem institutum primus C. Terentius tribunus plebis superiore anno in remp. inducere conatus fuerat: sed rem imperfectam relinquere fuerat coactus, quod major plebis pars externa militia distineretur, & consules data opera copias in hostico retinerent, donec ipsorum magistratus tempus præteriret.

καὶ γεωργοῦντες, ἀφ' ὧν πολλῶν ἡμερῶν εἰς ἀγορὰν καταβαίνοντες ὀλίγας ἀγορὰς, ἀπείρους ἔτι ἦσαν. τὸ δὲ πολίτευμα τοῦτο πρῶτος μὲν ἐπείρασεν εἰσαγαγεῖν Γάϊος Τερέντιος δήμαρχος· ὑπὸ τῷ παρελθόντι ἔτει ἀπολὲς δὲ ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, τοῦ τε πλήθους ὄντος ὀλίγου, ὃ τὰ ὑπαίθρια ἐπίτηδες ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ τὰς δυνάμεις καθεζόντων, ἕως ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς παρέλθῃ χρόνος.

II. ¶ Tunc vero A. Virginius † trib. plebis id susceptum ad finem perducere volebat. Sed ne hoc fieret, neve ex legum præscripto remp. administrare cogerentur, & consules & senatus, & alii cives, qui plurimum in civitate poterant, quibusvis artibus perpetuo obnitebantur: & crebro senatus coactus, crebro etiam conciones habitæ, & utriusque factionis magistratus ‡ nihil de summo conatu remittebant. unde quivis manifeste videre poterat, magnam aliquam & incurabilem calamitatem ex illa magna contentione in remp. redundaturam. Ad humanas autem conjecturas accedebant etiam terrores divinitus incussi; de quorum nonnullis nihil in publicis scriptis, nihil etiam ulla omnium hominum memoria proditum reperiebatur: nam fulgores in cœlo exortos, ignes ardentes in uno loco manentes, terræ mugitus & continuas *ejusdem* quassationes, varias spectrorum facies per aërem discursantes, voces hominum animos perturbantes, & quæcunque alia hujusmodi prodigia acciderunt, hæc & olim vel magis vel minus accidisse constabat: quod vero hactenus ne ullo quidem modo *Romani* experti fuerant nec audierant, & quo maxime sunt territi, id hujusmodi fuit. Ingens nivis imber ex cælo in terram cum impetu est delatus, secum trahens non nivem, sed carnium frusta, & minora & majora. ** quorum pleraque in sublimi advolantes omnis generis volucrum greges rostris diripuerunt: quæ vero in terram delata sunt, hæc in ipsa urbe & agris sparsa diu jacuerunt, ita tamen ut nec colorem ** mutarent, quem carnes inveteratæ solent habere, nec putredine corrupta ullum tetrum odorem emitterent. Id prodigium vates indigenæ conjecturis interpretari non potuerunt: sed libri oraculorum Sybillinorum consulti monuerunt, ab alienigenis hostibus in urbem ingressis civitatem in servitutis discrimen adductum iri: fore autem ut bellum contra ex-

Τότε δὲ αὐτὸ πρῶτον θαλαττόντες οἱ περὶ Αὖλον Οὐεργίνιον δήμαρχον, τελειῶσαι ἐβούλοντο. ἵνα δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, μηδὲ κατὰ νόμους ἀναγκασθεῖεν πολιτεύεσθαι, πάντα ὑπομηχανώμενοι διεπέλουν οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἡ 628
βουλὴ, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οἱ πλεῖστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι· βουλαί τε πολλαὶ καὶ ἐκκλησίαι συνεχεῖς ἐγίνοντο, πεῖραί τε παντοῖαι τῆς ἀρχῆς καθ' ἑλλήλων. ἐξ ὧν οὐκ ἄδηλον ἅπασιν ἦν, ὅτι μεγάλη τις καὶ ἀήττητος ἐξ ἐκείνης τῆς φιλονεικίας ἀναφήσεται τῇ πόλει συμφορά. συνῆπτετο δὲ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς καὶ τὰ θεῖα δείματα παρεγγενόμενα, ὧν ἔνια οὔτε ἐν δημοσίαις εὐείσκετο γραφαῖς, οὔτε κατ' ἄλλην φυλαττόμενα μνήμην οὐδεμίαν. ὅσα μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ στέλματα φερόμενα, καὶ πυρὸς ἀνάψεις ἐφ' ἑνὸς μένουσαι τόπου, γῆς τε μυκήματα καὶ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, μορφαί τε εἰδώλων ἄλλοτ' ἄλλοιαι δι' ἀέρος φερόμεναι, καὶ φωναὶ ταραττούσαι θρήνοις ἀνθρώπων, καὶ πάντα ὅσα τούτοις ὅμοια συνέπιπτεν, εὐείσκετο καὶ πάλαι ποτὲ γιγνόμενα, ἦν δὲ καὶ μᾶλλον· οὗ δὲ ἄπειροι ἦσαν καὶ ἀήκοοι, καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐταράχθησαν, τοιόνδε ἦν. νιφετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολὺς, ὃ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μείζω. τούτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια περισπώμενα πετρωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς γόμασιν ἥρπαζον· τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐκπεσόντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει, καὶ κατὰ τοὺς ἀγροὺς, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα [k] ὅτε χρόαν μεταβάλλοντα οἷόν ἴσχουσι παλαιούμενα σάρκες, ὅτε σηπεδόνι διαλυόμενα, [l] ὄζεσθαι ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν πονηρόν. τοῦτο δὲ τέρας οἱ μὲ ἐπιχώριοι μάντεις οὐχ οἷοί τε ἦσαν συμβαλεῖν· ἐν δὲ τοῖς Σιβυλλείοις εὑρέθη χρησμοῖς, ὅτι πολεμίων ἀλλοεθνῶν παρελθόντων εἰς τὸ τεῖχος, ἀγὼν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καταλήψεται τὴν πόλιν· ἄρξει δὲ τοῦ πρὸς τοὺς ἀλ-

a Terentillus dicitur *Livio*: sed errore manifesto, ut censuit *Sigon.* *b* Στεφανηφόρων *Vat.* *c* Ita ex *Cod. Rom.* pro vulg. παραλώμη. *Sylb.* *d* Rectius δήμαρχος, ut supra p. 573. v. 3 & infra aliquoties. *Sylb.* *e* Si δείγματα legas, erit allusio ad *Latina* vocabula *ostentum* & *portentum*. utrumque *Gelenius* expressit, *signa divinitus ad terrorem augendum oblata*. *Sylb.* *f* Σίλα φερόμενα *Vat.* *g* Syntaxeως ratio postulat γενόμενος; ob participia in præcedentibus & sequentibus. *Sylb.* *h* Rectius (opinor) ἦσάν τι τῷ μᾶλλον, ut paullo post (v. 32.) ἐλάττω τι τῷ μείζω. & mox ὃ δὲ &c. e *Cod. Rom.* reposui pro vulg. ἦσαν δὲ τῷ μᾶλλον ὧν ἄπειροι &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὃ δὲ ἄπειροί τι τῷ ἀνήκοοι ἦν ἔστιν, τῷ ἐφ' ᾧ δὲ μάλιστα &c. *i* Πτηνῶν pro vulg. πετρῶν e *Cod. Rom.* repositum. *Sylb.* Legendum puto, πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι. i. e. *aves quotquot gregatim solent volare*. vel potius, πτερωτῶν πετρωτῶν, ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι. i. e. *quorum pleraque in aëre sublimia aves, quæcunque sint prædatrices, advolantes rostris diripuerunt*. unde apud *Eustath.* ἀγελεῖν Ἀθηνᾶ, ἡ ἄγχουσα λεῖαν. *Port.* Planior est lectio, πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν (vel ἦσαν) ἀγελαῖαι. notum enim ex *Aristotele* quænam sint aves ἀγελαῖαι. *Porti* conjecturam haud ferendam censeo. nam esse aves quasdam Minervæ cognomines nondum didiceram. Tantum vereor ut in communionem nominis istas aves Minerva admittat. *Casaub.* In *Cod. Vat.* πτηνῶν pro πτερωτῶν. *k* Legendum ὅτε χρόαν μεταβάλλουσι, & mox ὅτ' αὐτῶν σηπεδὼν ἀλγεινότερον ὄδὸν ὄζειν πονηρὸν. alioqui diceretur, ἴσασιν ὅτε μεταβάλλοντα, & paullo post ὅτε σηπεδὼν ἀλγεινόμενα, ὅτε πονηρὸν ὀδὸν ὄζουσα &c. *Port.* Scribo, ὅτε χρόαν μεταβαλοῦσιν οἵαν ἴσχ. & ἀλγεινόμενα. item ὄζεί τι pro ὄζειν. nam quis ὄζεσθαι pro ὄζειν unquam audivit? *Steph.* Nove dixit χρόαν μεταβάλλουσι pro μεταλαμβάνουσι, quod sermo Græcus postulat: nisi malis sequentia sic legere, οἷα πάσχουσι παλαιούμεναι σάρκες. Quod ad orationis ἀκολουθίαν attinet, planior ea erit, si sic legas, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα . . . . ὅτε. in lacuna supplendum δίμοιρα, ac mox in fine sententiæ ὄζειν τι ἀπ' αὐτῶν. *Casaub.* *l* In *Cod. Vat.* ὄζεί τι ἀπ' αὐτῶν. * Per intervalla &c. *Gelen.* Post aliquot dierum intervallum, &c. *Sylb.* † *Al.* cum reliquo tribunorum collegio. ‡ *Vel*, nihil intentatum relinquebant. ** *Lapus* vertit, *Horum multa quidem sublimia advolantes volucres, quæcunque sunt feræ, ore rapiebant. & mox per ægros dies jacentia neque colorem mutabant, ut solent inveteratæ carnes, neque tabe dissecabantur, neque odor ab iis malus exibat aliquis.* adeo ut legisse videatur, τούτων τ. μ. π. μ. πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἄγχιοι, τοῖς σώμ. &c. de n, κείμενα ὅτι χρόαν μεταβάλλουσιν οἷα πάσχουσι παλ. σ. ὅ. σ. δηλονότι. ὅτι ὄζειν ἀπ' αὐτῶν ὀδὸν πονηρόν.

a Possis

λοσθῆς πολέμῳ ςάσις ἐμφύλιος· καὶ χρὴ ἀρχομένην ἐξελαύνοντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ θεοὺς παλιντιμήσους θυσίας τε καὶ εὐχαῖς, [a] ἀποτρέψαι τὰ δεινὰ, καὶ κρείττους [b] ἑστῶτας τῶν ἐχθρῶν. οὕτω δὴ ἐξηνέχθη ταῦτα εἰς τὸ πλῆθος, [c] ἡνίκα μὲ θεῖτον ἔφυσαν οἷς ἡ τότε ὀλιμέλεια ἀνέκειτο, θεοῖς ἐξακεσηρίοις τε καὶ ἀποτροπαίοις· ἔπειτα συναχθέντες εἰς τὸ βουλευτήριον οἱ συνέδροι, παρῆσάν τε καὶ τοῖς δημάρχοις, ὑπὲρ ἀσφαλείας τε καὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐσκόπουν.

Τὸ μὲν οὖν καταλύσαι τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐγκλήματα, καὶ μιᾷ χρήσαι γνώμῃ περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ὑπετίθεντο οἱ χρησμοὶ, πάντες ὡμολόγουν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ ἀπὸ τίνων ἀρξάμενοι [d] ἔχειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον, καὶ πῶς παύσαιτο τὸ ταραττόμενον, καὶ μηκέτι αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. οἱ μὲ γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ τῆς βουλῆς πρόεδροι, τοὺς εἰσφέροντας, καινὰ πολιτεύματα δημάρχους, καὶ νεωλκεῖν ἀξιοῦντας τὸ πάτριον τῆς πολιτείας κόσμον, αἰτίους ἀπέφαινον τῆς ταραχῆς. οἱ δὲ δήμαρχοι, σφᾶς μὲ αὐτοὺς [e] ὀλίγα ἔλεγον ἀνάξιον (φράζειν,) ἢ τε ἄδικον, ἢ τε ἀσύμφορον, εὐνομίαν εἰσάγειν βουλομένους καὶ ἰσονομίαν· τοὺς δὲ ὑπάτους καὶ τοὺς πατρικίους αἰτίους ἔστασάν τε τῶν ςάσεων ἔλεγον, ἀνομίαν αὔξοντας καὶ [f] πλεονεξίαν, καὶ ζηλοῦντας τὰ τῶν τυράννων [g] ἤθη. ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρ' ἑκατέρων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐλέγετο, καὶ προέβαινε διὰ κενῆς ὁ χρόνος· ἐν ᾧ τε τῇ πόλιν ἢ τε δημοσίων, ἢ τε ἰδίων ἀδὲν ἐτελεῖτο. [h] ὡς δὲ ἀδὲν ἐγίνετο πρόοδος, τῶν λόγων ἐκείνων καὶ κατηγοριῶν ἃς ἐποιοῦντο τῆς βουλῆς, οἱ δήμαρχοι ἀπέςησαν· σωπῶντες δὲ ὁ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπέχοντο τῷ δήμῳ νόμον εἰσοίσειν ὑπὲρ ὧν ἠξίουν. ἐπαινέσαντος δὲ τὸ πλῆθος τὸν λόγον, ἀδὲν ἔτι ἀναβαλόμενοι, τὸν προσκευασθέντα νόμον ἀνέγνωσαν· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ τάδε ἦν· ἄνδρας αἱρεθῆναι [i] δέκα ὑπὸ τοῦ δήμου, σωναχθείσης ἀλόης ἐννόμου, τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ [k] φρονίμους, οἷς ὄςι πλείςη πρόνοια τιμῆς τε καὶ δόξης ἀλαθοῦς· τούτους δὲ συγγράψαντας, τοὺς ὑπὲρ ἁπάντων νόμους, τά τε κοινῶν καὶ τὰ ἰδίων, εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· τοὺς δὲ συγγραφησομένους ὑπ' αὐτῶν νόμους κεῖσθαι ἐν ἀλόᾳ, ταῖς καθ' ἕκαςον ἑαυτὸν ἀποδεχθησομέναις ἀρχαῖς, καὶ τοῖς ἰδιώταις, ὅρους τῶν πρὸς ἀλλήλους δικαίων. τούτων προθέντες τὸν νόμον, ἐξουσίαν ἔδοσαν τοῖς βουλομένοις αὐτῷ καλωλορεῖν, ἀποδείξαντες τινὰ τελέτην ἀγορᾶς. ἦσαν δὲ πολλοὶ, καὶ μάλιςα φαυλόταται τῶν ἐκ τοῦ σωφρονεῖν, [l] πρεσβύτατοί τε καὶ νέοι, κατήγοροι τοῦ νόμου, λόγους διεξιόντες ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς· καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας ἐγίνετο συχνάς. ἔπειτα οἱ δήμαρχοι, δυσχεραίνοντες ὅτι τῇ διατριβῇ τοῦ χρόνου, λόγοι μὲν ἀδένα ἔτι τοῖς κατηγορίαις τοῦ νόμου παρέλειπον· ἡμέραν δὲ ἀποδείξαντες ἐν ᾗ κυρώσειν αὐτὸν ἔμελλον, παρεῖναι τοὺς δημότας, εἰς αὐτὴν παρεκάλουν ἅθρόους, ὡς ὑπὲρ τῆς μακρᾶς δημηγορίας ὀλο-

ternum hoſtem civilis ſeditio præcederet, quam naſcentem ex urbe pellendam eſſe, deos placandos, ſacrificiis votiſque mala avertenda; ita enim eos victoriam ab hoſtibus reportaturos ſignificabant. His in vulgus elatis, primum quidèm *pontifices* ad quos hæc cura pertinet, diis malorum depulſoribus & averruncis hoſtias immolarunt. deinde vero patres in curiam coacti, tribunis quoque præſentibus, de incolumitate & ſalute publica conſultare cœperunt. *Vet. Fast. 423. Ann. Chr. 419. Olymp. 86 1. V. C. Cai. 293. Var. 295.*

¶ Omnes igitur finem mutuis criminationibus imponendum, & ex oraculorum monitione remp. concorditer adminiſtrandam uno ore cenſebant. ſed quo modo id fieret, & quid primum factionis utriuſque homines ſibi invicem concedere deberent, & qua ratione ſeditio tolleretur, hîc illi valde hæſerunt. Nam conſules & ſenatus principes tumultus cauſſam conferebant in tribunos, qui nova inſtituta in remp. inducerent, & patrium civitatis ſtatum vellent evertere. tribuni contra negabant, ſe quicquam indignum aut iniquum aut noxium facere, quod bonas leges & juris æquabilitatem in remp. vellent inducere: at conſules & patricios ſeditionis auctores eſſe dicebant, qui iniquitatem & * avaritiam augerent, & tyrannicos mores imitarentur. Et multis hujuſmodi mutuis altercationibus aliquot dies inaniter conſumpti ſunt, & tempus fruſtra tractum; interea omnibus, tam publicis quam privatis, negotiis pendentibus. Tandem tribuni, animadvertentes ſe ſuis concionibus & ſenatus accuſationibus nihil proficere, hoc conatu deſtiterunt: &, convocata ad concionem multitudine, plebi polliciti ſunt ſe legem de rebus quas volebant perlaturos. Quum autem multitudo orationem eorum collaudaſſet, illi, nihil amplius cunctati, rogationem jam ante paratam recitarunt, cujus hæc erant capita: ut decemviri à populo legitimis comitiis eligerentur, qui eſſent ætate & prudentia præſtantiſſimi, & qui ſui honoris & bonæ exiſtimationis maximam haberent rationem. iſti vero leges de rebus omnibus tam publicis quam privatis conſcriberent, *conſcriptaſque* ad populum referrent; legeſque ab ipſis conſcriptæ in foro ponerentur, & tam magiſtratus annui quam privati cives mutuas controverſias ex earum præſcripto dirimerent. Hac rogatione lata, *tribuni* quibuſlibet legem diſſuadere volentibus poteſtatem fecerunt, † trinundino præſtituto. Multi autem, iique ex ſenatorio ordine non viliſſimi, & ſeniores & juniores, fuerunt legis diſſuaſores, qui orationes accuratiſſime præparatas habuerunt; idque per multos dies factitatum. Deinde tribuni, morarum impatientes, legis diſſuaſoribus nullam amplius dicendi poteſtatem fecerunt: ſed dicta die qua eam perlaturi eſſent, hortati ſunt omnes cives ut ad eam præſto eſſent; III. *Rogatio de decemviris & legibus.*

a Poſſis etiam ἀποτρέψαι legere, ut v. 6. θεοῖς ἀποτροπαίοις. *Sylb.* b Ἑστῶτας *Vat.* c Repono ἡνίκα, ſicut & alibi. *Steph.* conſtabit paullo melius. *Lapus* retento ἔχειν mutationem quæſivit in participio ἀρξάμενον, & ut aliquibus incipiendum eſſet cedere alteris. alioqui legendum foret ἔχειν ἑτέροις. *Sylb.* d Si pro ἔχειν legamus ἔσχε, ut in ſeq. membro παύσαιτο, ſtructura Ἀρξαμένοις ἔχειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον παῦσαι τὸ ταραττόμενον *Vat.* e Sequens ὀλίγα, è Cod. *Rom.* additum, agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Οὐδὲν ἔλεγον ἄξιον ἔτι ἄδικον &c. *Vat.* f Vide *Var. Lect.* ad p. 578. v. 11. g Si ἤθη malis, facile aſſentiar. *Sylb.* h Ὡς δ' οὐδὲν ἐγίνετο πρόοδος τῶν λόγων μὲν ἐκείνων *Vat.* i Numerale Δέκα notavit in ſuo libro *Camerarius*, ut ſuſpectum. *Xylander* ſui codicis margini adſcripſerat, *Livium* pro decem quinque viros nominare. *Sylb.* k Concinnius φρονιμωτάτους. *Sylb.* l Πρεσβύτατοί τε καὶ νέοι *Vat.* * Rectius, ut puto, *Gelenius* vertit, *immoderatam eminendi libidinem.* Vide Var. Lect. ad p. 578. v. 11. † *Al.* in trinundinum.

Ver. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ¼. V. C. Cos. 293. Var. 295.

esſent; tanquam non amplius prolixis *adversariorum* concionibus perturbandi, ſed ſuffragia tributim de illa laturi. Illi igitur, hæc polliciti, concionem dimiſerunt.

IV. § Poſt hæc & conſules & patriciorum potentiſſimi quique eos adierunt, & jam aſperius in eos ſunt invecti, dixeruntque ſe nequaquam permiſſuros illis, ut leges, eaſque ſine ſenatus conſulto *in rep.* arbitratu ſuo conditas ferrent: Leges enim eſſe pacta ex communi civitatum, non autem partis civium in iis habitantium, conſenſu facta. atque id peſſimi ac fœdiſſimi exitii tum civitatibus tum familiis cauſſam eſſe dicebant, quoties peſſima pars præſtantiſſimæ leges imponerent. "Quam vero (inquiebant) vos tri- "buni legis ferendæ aut abrogandæ poteſta- "tem habetis? annon certis conditionibus "hunc magiſtratum à ſenatu accepiſtis, & *ab* "*eo* petiiſtis ut tribuni pauperibus injuriam "aut vim patientibus ſuccurrerent, nihil vero "præterea curioſe tentarent? Si quam igitur "poteſtatem & ante habebatis, quam nobis "contra jus & fas per vim extorſiſtis, ſenatu "unicuique veſtrorum iniquorum poſtulato- "rum cedente, nonne hanc etiam nunc ami- "ſiſtis ratione comitiorum mutata? Neque e- "nim ex S C. hunc magiſtratum accipitis, "neque centuriatim de vobis ſuffragia ferun- "tur, nec ante comitia diis ſacrificia facitis, "quæ ex legibus *atque ex ipſo more* facienda "eſſent, denique nihil omnino aut pium er- "ga deos, aut ſanctum erga homines, in ve- "ſtro magiſtratu fit. Quid igitur amplius ad "vos pertinent ea quæ indigent & ſacrificiis "& cultu ſacro, inter quæ cenſentur & ipſæ "leges; ſiquidem omnes leges contemnitis"? Hæc ſeniores & juniores patricii, cum ſodalitiis per urbem commeantes, tribunis dicebant. ad hæc cives æquiores blandis alloquiis mulcebant, refractarios vero & turbulentos minis periculorum terrebant, niſi ſaperent ac modeſte ſe gererent. quinetiam quoſdam pauperrimos & infimæ conditionis homines, quibus privata commoda longe antiquiora erant quam reipublicæ, pulſatos velut mancipia à foro arcebant.

V. § Qui vero plurimos ſodales circa ſe habebat, & qui plurimum poterat inter omnes illius ſeculi juniores, qui in urbe erant, is erat Cæſo Quintius, L. Quintii Cincinnati filius, nobili genere ortus, & facultatibus nulli ſecundus, vir aſpectu juvenum pulcerrimus, & bellica virtute inter cæteros omnes longe conſpicuus, & ingenio ad dicendum felici: qui tunc vehementer in plebejos eſt invectus, nec à verbis temperans, quæ liberis hominibus auditu ſunt moleſta, nec à factis orationi reſpondentibus abſtinens. Patricii propterea eum in magno habebant pretio, &, pollicen-

χλησομένους, ἀλλ' ἐποίσοντας, ὑπὲρ αὐτῆς ἢ ψήφου τῆς φυλάς. Ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα ὑποχόμενοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἵ τε ὕπατοι καὶ τῶν πατρικίων οἱ πλεῖστον δυνάμενοι, τραχύτερον ἤδη αὐτῶν προσιόντες κατηπείλουν, λέγοντες ὡς οὐκ ἐπιτρέψουσιν αὐτοῖς νόμους εἰσηγεῖσθαι, καὶ τούτους ἀπροβουλεύτους. [b] συνθήκας γὰρ εἶναι κοινὰς πόλεων τοὺς νόμους, οὐχὶ μέρους τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκούντων. τοῦ τε παρανομωτάτου [c] ὀλέθρου καὶ οὐκ εὐχημονῶ ἀρχὴν ἀπέφαινον εἶναι πόλεσί τε καὶ οἴκοις, ὅταν τὸ κάκιστον τῶν κρατίστων νομοθετῇ. [d] "Ποίαν δὲ ὑμεῖς, ἔφασκον, ὦ δήμαρχοι, νόμων εἰσ- "φορᾶς ἢ ἀναιρέσεως ἐξουσίαν ἔχετε; οὐκ ὀπὶ ῥητοῖς "μὲν δικαίοις τῇ ἀρχῇ ταύτῃ παρὰ τῆς βουλῆς "ἐλάβετε, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κακουχουμένοις τῶν "πενήτων βοηθεῖν ἠτήσασθε τοὺς δημάρχους, ἄλλο δὲ "μηδὲν πολυπραγμονεῖν; εἰ δ' οὕτω καὶ τοσοῦτον ἦν "τὸ ὑμῖν δυνάμεως, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ δικαίου βιασάμενοι ἡ- "μᾶς ἐλάβετε, [e] τοῦτο καθαπλινομένης ἐκάστῳ πλεονεκ- "τήματι τῆς βουλῆς, οὐχὶ καὶ ταύτην νῦν ἀπολωλέκατε "τὴν μεταβολὴν τῶν ἀρχαιρεσιῶν; οὔτε γὰρ βουλῆς "δόγμα [f] ὑμᾶς ἀποδέκνυσιν ὀπὶ τῇ ἀρχῇ, οὔτε αἱ "φέρουσαι τὴν ψῆφον [g] ὑπὲρ ὑμῶν ὀπιφέρουσιν, ὅτε ἱε- "ρὰ ποιεῖσθε τοῖς θεοῖς πρὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἃ κα- "τὰ νόμους ἐχρῆν ὀπιτελεῖσθαι, ὅτε ἄλλο τῶν πρὸς τοὺς "θεοὺς εὐσεβῶν, ἢ πρὸς ἀνθρώπους ὁσίων οὐδὲν ὀπὶ τῆς "[8] ἀρχῆς ὑμετέρας γίνεται. τίνων οὖν ὑμῖν ἔτι μέ- "τεστι τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμοῦ δεομένων, [h] ὧν ἔτι καὶ ὁ νό- "μος ὑμῖν, ἐξαρνησαμένοις τὰ νόμιμα ἅπαντα"; ταῦ- τά τε δὴ τοῖς δημάρχοις ἔλεγον οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ νέοι αὐτῶν, κατ' ἑταιρείας διεξιόντες ἀνὰ τὴν πόλιν. καὶ τοὺς μὲν ὀπηκεστέρους [i] τῆς πολιτῶν ὁμιλίας ἀνελάμβανον κε- χαρισμέναις, τοὺς δὲ ἀπειθεῖς καὶ ταραχώδεις ἀπειλαῖς κατεπλήττοντο κινδύνων, εἰ μὴ σωφρονήσειαν. ἤδη δέ τι- νας τῆς πάνυ ἀπόρων καὶ ἀπερριμμένων, οἷς ὄγκος τῶν κοινῶν οὐδὲ τὰ [k] ἴδια" κέρδη φαίνεται ἦν, παίοντες ὥσπερ ἀνδρά- ποδα, ἀνεῖργον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

Ὁ δὲ πλείστους τε περὶ αὐτὸν ἔχων ἑταίρους, καὶ μέγι- στον τῶν τότε νέων δυνάμει, [l] Καίσων Κοΐντιος, ὃς ἦν υἱὸς Λευκίου Κοΐντιου τοῦ καλουμένου Κικιννάτου, ᾧ γέ- νος τε ἦν ὀπιφανὲς, καὶ βίος οὐδενὸς δεύτερος, ἀνὴρ ὀφθῆναί τε κάλλιστος νέων, καὶ τὰ πολέμια πάντων λαμπρότατος, φύσει τε περὶ λόγους κεχρημένος ἀγα- θῇ ὡς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολὺς ἐρρῴ καθ' ὅμιλον πολι- τῶν ὅτε, λόγων φιλόμουσος, ὧν βαρὺ τοῖς ἐλευθέροις ἀκοῦσαι, ὅτε ἔργων ἀκολούθων τοῖς λόγοις ἀπεχόμενος. οἱ μὲν οὖν πατρίκιοι τίμιον αὐτὸν ὀπὶ τούτοις εἶχον, καὶ μά-

γειν

a Ἐπιτρέψουσιν *Vat.* b Alludere videtur ad id quod *Ariſt.* l. 1. *Rhet.* c. ult. dicit, ὁ νόμος συνθήκη τις ἐστιν: & in proœmio *Rhet.* ad *Alexandrum*, ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ἀφωρισμένος περὶ ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύειν πᾶσι δεῖ πρέπτον ὑπάρχειν. *Gelenius* paullo generalius verterat, *leges enim communes totius civitatis eſſe debere, non partis alicujus. Sylb.* c Plenius in *Cod. Vat.* ὀλέθρου καὶ ἀνατρο- πῆς καὶ οὐκ εὐχήμονος. d In *Ed. Steph.* ποίαν [quod agnoſcit *Cod. Vat.*] & mox νόμων. ſed ποίαν agnoſcit *Lapi* verſio, & [cum *Cod. Vat.*] νόμων; *& quam habetis vos illationis legum aut everſionis poteſtatem? Sylb.* e Ὑμᾶς ἐκεῖνο δοκεῖ δεδοικέναι *Vat.* f Φερούσας etiam in ſuo codice habuit *Lapus*, & fuit eadem vox ſupra quoque p. 572. v. 3. *Gelenius* tamen hîc repoſuerat *centuriæ*, λέγει: quod *Glareano* quoque probari ibidem adnotavi. *Sylb.* g Tropice ἀρχῆς hîc poſitum pro *magiſtratus veſtri electione ſeu creatione. Sylb.* h Ὡν ἔτι καὶ ὁ νόμος ὑμῖν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ex quibus unum lex erat.* i Τῶν δημοτῶν ὁμιλίαν *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Vel legendum ὁ Καίσων Κοΐντιος, ὃς ἦν υἱὸς &c. vel, Καίσων Κοΐντιος υἱὸς Λεύκιου &c. dende ſubjiciemus, ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ. *Port.*

a Αὐτοῦ

νειν τοῦ τε δεινὰ ἠξίουν πάσχειν αὐτὸν, τοῦ τε ἀσφαλὲς ὑποχήμονι· οἱ δὲ ἐκ τοῦ δήμου, πάντων δὲ μάλιστα αὐτὸν ἀνθρώπων ἐμίσουν. τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔγνωσαν οἱ δήμαρχοι τοῦτον ἐκποδὼν ποιήσασθαι, ὡς καταπλήξόμενοι τοὺς λοιποὺς τῶν νέων, καὶ τοῦτο ἀναγκάσοντες σωφρονεῖν. γνόντες δὲ ταῦτα, καὶ προκατασκόψαμενοι λόγους τε καὶ μάρτυρας πολλούς, εἰσάγουσιν αὐτὸν ὑπὸ δίκην ἀδικήματος δη-
631 μοσίου, θανάτου τιμησάμενοι τὴν δίκην. προαγορεύσαντες δὲ αὐτῷ παρεῖναι πρὸς τὸν δῆμον, ἐπειδὴ κατῆκεν ὁ χρόνος ὃν ἔταξαν τῇ δίκῃ, συναγαγόντες ἐκκλησίαν, μακρὰς ἐποιήσαντο κατ' αὐτοῦ λόγους, [b] διεξιόντες ἃ βίᾳ ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας διαπεπραγμένος, ὧν τοὺς πεποιῆσθαι αὐτοὺς παρῆγον μάρτυρας. ὡς δὲ παρέδωκαν τὸν λόγον, αὐτὸ μὲν τὸ μειράκιον οὐκ ὑπήκουε κελεύοντι ἀπολογίαν, ἀλλ' ἠξίου τοῖς ἰδιώταις αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ἠτιᾶτο παθεῖν, τὴν τοῦ νόμου ὑπέχειν δίκας, ὅτι τῶν ὑπάτων τῆς κρίσεως γινομένης. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ, χαλεπῶς φέρων τὴν αὐθάδειαν τοῦ μειρακίου τοὺς [c] δημότας ὁρῶν, ἀπελογεῖτο, τὰ μὲν πολλὰ ψευδῆ τε καὶ ἐκ βουλῆς συγκείμενα κατὰ τοῦ παιδὸς ἀποδεικνύς· ἴσως δὲ οὐκ ἐνῆν ἀρνήσασθαι, μικρὰ καὶ φαῦλα καὶ οὐκ ἀξια δημοσίας ὀργῆς εἶναι λέγων, καὶ οὐδὲ ταῦτα ἐκ βουλῆς, ἢ δι' ὕβριν, ἀλλ' ὑπὸ φιλοτιμίας μειρακιώδους γεγονότα ἐπιδεικνύμενος· δι' ἣν πολλὰ μὲν αὐτῷ συμβῆναι δέοντα τοῦ ἀβουλήτων οὐ ἀμαρτάνειν, πολλὰ δὲ ἴσως καὶ παθεῖν, ὅτε ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ ὄντι, ὅτε φρονήσεως οὐ τῷ καθαρωτάτῳ. ἠξίου τε τοὺς δημοτικοὺς [d] μὴ μόνον ὀργὴν ἔχειν ἐφ' οἷς ἥμαρτεν εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ χάριν εἰδέναι περὶ ὧν ἅπαντας εὖ ποιῶν οὐ τοῖς πολέμοις διετέλεσε, τοῖς μὲν ἰδιώταις ἐλευθερίαν κτώμενος, τῇ δὲ πατρίδι ἡγεμονίαν· ἑαυτῷ δὲ, εἴ ποτε ἁμάρτοι τι, φιλανθρωπίαν παρὰ τῶν πολλῶν καὶ βοήθειαν. καὶ διεξῆλθε τάς τε στρατείας πάσας, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας, ἐξ ὧν ἀνδρεία καὶ στέφανος παρὰ τῶν στρατηγῶν ἔλαβε, [e] πολίτων δὲ ὁπόσων οὐ ταῖς μάχαις ὑπερήσπισε, καὶ τείχεσι πολεμίων ὁσάκις πρῶτος ἐπέβη. τελευτῶν δὲ εἰς οἶκτον κατέβαινε, [f] καὶ δεήσεις τῆς ἑαυτοῦ πρὸς ἅπαντας, ὑποπεσείας, βίου τε, ὃν ἐμαρτυρεῖτο αὐτῷ πάσης καθαρὸς διαβολῆς, μίαν ἐπαιτῶν παρὰ τοῦ δήμου χάριν, φυλάξαι τὸν υἱὸν αὐτῷ.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἥδετο πάνυ τοῖς λόγοις, καὶ χαρίζεσθαι [g] ὅ μειράκιον τῷ πατρὶ πρόθυμος ἦν. ὁ δὲ Οὐεργίνιος ὁρῶν ὅτι, [h] μὴ διδόντος ἐκείνου δίκην, ἀφόρητον ἔσαι θράσος τῶν αὐθαδῶν μειρακίων, ἀνίστατο, καί φησιν· "Σοὶ μέν, ὦ Κόϊντε, ἥ τε ἄλλη "μαρτυρεῖται πᾶσα ἀρετὴ, καὶ ἡ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς εὐ-"νοια· ἀνθ' ὧν ὅ τιμᾶσθαί σοι πάρεστιν. ἡ δὲ τοῦ μειρακίου βα-"ρύτης καὶ ἡ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς ὑπερηφανία παραίτησιν ἢ "συγγνώμην οὐδεμίαν ὑπολείπει. ὅστις ὑπὸ τοῖς σοῖς ἤδη-"σι τραφεὶς οὕτως ὢν δημοτικοῖς καὶ μετρίοις, ὡς ἅπαντες "ἴσμεν, τῶν μὲν ὑπερειδὼν ὑπερηφανευμάτων, τυραννικὴν δὲ
632 "αὐθάδειαν καὶ βαρβάρων ἀνθρώπων ὕβριν ἠνάπτυσεν,

tes ſe illi incolumitatem præſtituros, rogabant ut in periculis ſuſtinendis perſeveraret: plebeji è contra eum maximo odio proſequebantur. Tribuni igitur eum de medio tollere decreverunt, ſperantes ſe hoc pacto cæteris junioribus terrorem incuſſuros, & neceſſitatem modeſtius ſe gerendi ipſis impoſituros. His decretis & oratione teſtibuſque multis paratis, læſæ reip. eum accuſarunt, litem capite æſtimantes. atque die illi dicta, qua cauſſam apud populum diceret: ubi ea venit, illi, convocata concione, longa accuſatione in eum ſunt invecti, enumerantes violenta ejus in plebejos facinora, quorum teſtes producebant illos ipſos qui injuriam acceperant. Deinde, facta ei dicendi copia ipſe juvenis citatus ad cauſſam dicendam venire nolebat: ſed volebat ipſis privatis civibus, pro injuriis quas ſibi illatas querebantur, ad conſulis tribunal, cauſſæ cognitione judicio eorum commiſſa, ex legibus ſatisfacere. Tum pater ejus, videns plebem juvenis pervicaciam iniquo animo ferre, eum purgabat, & pleraque crimina, ut falſa & conficta inſidioſe in filium, refellebat: quæ vero inficiari non poterat, parva ea & inania, nec ira *ac indignatione* publica digna dicebat, & ne ea quidem per inſidias, aut contumeliam, ſed juvenilis ac ambitioſæ contentionis ſtudio commiſſa demonſtrabat; ob quod *dicebat* accidiſſe ei, ut in contentionibus multa parum conſulte faceret, fortaſſe etiam multa perpeteretur, quod nondum ad integerrimam ætatem, nec ad exquiſitiſſimam prudentiam perveniſſet. orabatque plebejos, ut non ſolum ejus petulantiæ, quam verbis prodiderat, ira moti [non] recordarentur, ſed etiam gratiam ei haberent, quod in bellis perpetuo de omnibus bene fuiſſet meritus, privatis libertatem, patriæ imperium, ſibi vero (ſi qua in re aliquando forte peccaſſet) multitudinis favorem & auxilium quærens: enumeravitque quoties publica ſtipendia feciſſet, & omnia prælia quibus ob fortitudinem præmia & coronas ſibi ab imperatoribus datas retuliſſet, & quot cives in præliis defendiſſet, & quoties hoſtium mœnia primus conſcendiſſet. poſtremo ad miſericordiam implorandam, & ad preces ſe convertit, pro ſua in omnes æquitate *ac lenitate*, & vita omnium teſtimonio ad id uſque tempus innocenter acta, hanc unam gratiam, filii incolumitatem *& vitam*, repoſcens.

Pr. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 82 1. V. C. Cal 295. Var. 291.

¶ Illius igitur oratio plebi vehementer grata erat, filiumque ipſi largiri parata erat. Sed Virginius, videns juvenum inſolentium audaciam in poſterum intolerabilem fore, niſi ille pœnas daret, ſurrexit, & dixit: "Tua, "Quinti, omnis virtus, & erga plebem bene-"volentia ſatis teſtata eſt, & hoc nomine tibi "honor debetur. Sed tui filii morum aſperi-"tas, & in nos omnes ſuperbia, nullam depre-"cationem aut veniam meretur: quia, quum "ſub tam populari & modeſto patre fuerit "educatus, ut omnes ſcimus, contempta do-"meſtica diſciplina, tyrannicam arrogantiam "& barbarorum hominum inſolentiam di-"lexit,

VI.

a Αὐτὸ Vat. b Διεξιόντες ὅσα βίᾳ ἁμαρτάνων εἰς τοὺς δημότας Vat. c Δημοτικοὺς Vat. d Imo vero οὐκ ἔχειν dicendum eſt. *i. e.* orabat eos, ut non ſolum ea, in quibus verba faciens peccarat, ira ſedata condonarent: ſed etiam &c. *Port.* Μὴ μόνον ἐχθὲν μὲν ἔχειν Vat. e Πολιτῶν τι ὁπόσων Vat. f Καὶ δεήσεις αὐτὸ τῆς ἑαυτοῦ Vat. g In *Ed. Steph.* τοῦ μειρακίου: violata & ſtructura & ſententia. quod *Xylander* quoque notarat. *Sylb.* h Μὴ δόντος Vat.

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 1/3. V. C. Cas. 293. Var. 295.

"lexit,& improborum facinorum exempla in "noſtram civitatem induxit. Si igitur igno- "rabas eum talem eſſe, at nunc, cum id co- "gnoſcas,* æquum eſt te pro nobis indignari: "ſin conſcius & ſocius eras contumeliarum, "quibus civium egenorum fortunæ inſulta- "vit, certe tu quoque improbus eras, & im- "merito honeſtatis & probitatis exiſtimatio- "nem adeptus es. Sed enim eum tua virtute "indignum eſſe ignorabas. Ego hoc teſtimo- "nium tibi poſſum dicere. Quamvis autem te "eo crimine abſolvam, *& credam* te tunc "cum filio nobis injuriam non feciſſe; te ta- "men reprehendo, quod nunc nobiſcum mi- "nime indigneris. Ut autem melius ſcias "quantum malum in reip. perniciem impru- "dens alueris, quam immane & tyrannicum, "& ne à civili quidem cæde purum, audi ejus "egregium facinus, † & confer id cum claris "rebus militiæ fortiter ab eo geſtis; & vos,qui "modo, hoc homine miſericordiam captante, "condoluiſtis, videte an tali civi parcere vos "deceat.

VII. ¶ Hæc loquutus, unum è collegis, M. Vol- ſcium, juſſit ſurgere, & dicere quæcunque de illo adoleſcente ſciret. Facto autem ſilentio, omnibuſque exſpectatione valde ſuſpenſis, poſt brevem moram, ille ſic eſt loquutus: "Equidem, Quirites, ſummopere optaſſem "privatas pœnas, quæ legibus mihi permit- "tuntur,de iſto ſumere, atroces & plus quam "atroces injurias perpeſſus: ſed quum hoc "nondum conſequi potuiſſem, propter pau- "pertatem & imbecillitatem, & quod unus è "vulgo eſſem, nunc,quando id mihi licet,per- "ſonam teſtis ſumam, quoniam accuſatoris "nequeo. Quam vero immani & atroci inju- "ria fuerim affectus, audite. Frater mihi fuit "Lucius, omnium mortalium mihi chariſſi- "mus. is mecum apud amicum cœnabat, poſt- "eaque ſuperveniente nocte exſurgentes diſ- "ceſſimus. dum autem forum tranſiremus,in- "cidimus in iſtum Cæſonem comeſſabundum, "cum aliis petulantibus juvenibus. Hi pri- "mum cavillis & contumelioſis verbis nos ag- "greſſi ſunt, ſicut juvenes ebrii atque petu- "lantes in infimæ conditionis homines & "pauperes facere ſolent. Quorum petulan- "tiam quum iniquo animo ferremus, quidam "de nobis liberius eſt loquutus. At iſte Cæ- "ſo, ratus indignum eſſe audire aliquid quod "ſuis auribus gratum non eſſet, facto in eum "impetu, atq; pugnis & calcibus & omni alio "contumeliæ genere uſus, eum interfecit. "Quum autem ego vociferarer, & pro viri- "bus repugnarem, is, omiſſo illo jam mortuo "& jacente, *me* pugnis iterum atque iterum "cœpit contundere, nec prius deſtitit quam "me immotum & ſine voce proſtratum vidit, "ratus me eſſe mortuum. Hic poſtea, quaſi "præclaro facinore edito, lætus abiit: nos

"καὶ πονηρῶν ἔργων ζῆλον εἰς τὴν πόλιν ἡμῖν εἰσα- "γήοχεν. εἰ μὲν οὖν ἐλάνθανέ σε τοιοῦτος ὢν, νεῦ, "ὅτε ἔγνως, ἀγαναχτεῖν ὑπὲρ ἡμῶν δίκαιος ἂν "ἦς· εἰ δὲ συνήδεις τε καὶ συνέπραττες οἷς πεπον- "λάκιζε τὴν τῶν πενήτων πολιτῶν τύχην, πονηρὸς "ἄρα καὶ αὐτὸς ἦθα, καὶ ἡ τῆς καλοκἀγαθίας δόξα "οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου σοι περιγέγονεν. Ἀλλὰ γὰρ ἠ- "γνόεις αὐτὸν ὄντα τῆς σῆς ἀρετῆς ἄξιον. ἐγώ σοι "τοῦτο ἔχω μαρτυρεῖν. ἀπολύων δέ σε τοῦ τότε συνα- "δικεῖν ἡμᾶς, μέμφομαί τοῦ νεῦν ἡμῖν μὴ συναγα- "νακτεῖν. ἵνα δὲ μᾶλλον μάθῃς ἡλίκον ἄρα τῇ πό- "λει κακὸν [b]ὑβριφέρων ἐλάνθανες, ὡς ὠμὸν καὶ τυ- "ραννικόν, καὶ οὐδὲ φόνου πολιτικοῦ καθαρεύον, ἄκου- "σον αὐτοῦ φιλότιμον ἔργον, καὶ ἀντιπαρεξέλασον αὐ- "τῷ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις ἀεικείας· καὶ ὑμῶν ὅσοι "συνεπαθεῖτε ἀρτίως οἰκτιζομένῳ τῷ ἀνδρὶ, σκοπεῖ- "τε εἰ ἄρα καλῶς ὑμῖν ἔχει τοιούτου φείσασθαι πο- "λίτου.

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνίσησιν ἐκ τῶν συναρχόντων Μάρ- κον Οὐολούσκιον, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἃ συνοίδε τῷ μειρακίῳ. σιωπῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλῆς ἐξ ἁπάν- των προσδοκίας, μικρὸν ὑποσχὼν ὁ [c]Οὐολούσκιος, ἔλεγεν· "Ἐγὼ μάλιστα ἐβουλόμην ἂν, ὦ πολῖται, δί- "καιον ἰδίᾳ, ἢ ὁ νόμος δίδωσί μοι, τῶν τούτου "λαβεῖν, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθώς· κωλυθεὶς "δὲ τούτων τυχεῖν ἀφ' ἑνὸς πενίᾳ, καὶ ἀσθενείαν, [d]καὶ τῶν "πολλῶν εἶναι, νῦν [e](δὲ,) πρῶτα ἔξεστί μοι, τὸ τοῦ "μάρτυρος ὀχῆμα, ἐπειδὴ οὐ τὸ τοῦ [f]κατηγόρου, "λήψομαι. [g]ἃ πέπονθα, ὡς ὠμὰ καὶ ἀνήκεστα, ἀκούσα- "τέ μου. ἀδελφὸς ἦν μοι Λεύκιος· ὃν ἐγὼ ἁπάντων "ἀνθρώπων μᾶλλον ἠγάπησα. οὗτός μοι συνεδείπ- "νει τῶν φίλων· καὶ μετὰ ζῶτα ἀναστάντες τῆς "[h]ἐχομένης νυκτὸς, ᾠχόμεθα. διελκυσθόσι δὲ ἡμῖν τὴν "ἀγορὰν συντυγχάνει Καίσων οὑτοσὶ, κωμάζων σὺν "ἑτέροις ἀγερώχοις μειρακίοις. καὶ οὗτοι τὸ μὲν πρῶ- "τον ἐσκωπτόν τε καὶ ὕβριζον [i]εἰς ἡμᾶς, οἷα μεθύον- "τες ἂν νέοι καὶ αὐθάδεις, [k]ὡς ὅσοι ἂν ταπεινῶς καὶ "πένητας ὕβρισαν. ὡς δὲ ἠγανακτοῦμεν πρὸς αὐτοὺς, "ἐλεύθερον ῥῆμα [l]εἰς τούτων εἶπε. δεινὸν δὲ ἡγησάμενος "οὑτοσὶ Καίσων ἀκοῦσά τι ὧν οὐκ ἐβούλετο, προσδρα- "μὼν αὐτῷ, παίων καὶ λακτίζων, [m]καὶ πᾶσαν ἄλ- "λην ὕβριν ἐπιδεικνύμενος, ἀπέκτεινεν. ἐμοῦ δὲ κε- "κραγότος [n]καὶ ἀμυνομένου ὅσα ἐδυνάμην, ἐκεῖ- "νον ἤδη νεκρὸν κείμενον ἀφεὶς [o](ἐμὲ) πάλιν ἔπαιε· "καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἀκίνητόν τε καὶ ἄ- "φωνον ἐξ ἐν ἐρρωμένου, δόξας εἶναι νεκρόν. μετὰ δὲ "ταῦτα, οὕτως μὲν ἀπιὼν ᾤχετο χαίρων, ὥσπερ ὀρθῶ "καλῷ ἔργῳ· ἡμᾶς δὲ οἱ προσγενόμενοι μετὰ ταῦτα

a Rectius forſan μεθ' ἡμῶν. ſubjicitur enim paullo infra ἡμῖν συναγανακτῆν. *Port.* b Sicut ὑπογραφόμενον habemus (p. 169. v. 22.) pro ὑποτριφόμενον, ita hîc ὑπιτρίφων pro ὑποτρίφων irrepſit. *Steph.* c Οὐόλσκιος malit *Port.* quam recte videant alii. d Καὶ τὸ τῶν πολλῶν *Vat.* e Incluſa δὲ vel tollenda eſt cum *Cod. Rom.* vel in γε [cum *Cod. Vat.*] mutanda. *Sylb.* f Δύναμαι poſt κατηγόρου, vel ſimile quid deſiderari videtur. *Port.* g In *Cod. Vat.* ἃ δὲ πέπονθα. quo modo legendum eſſe conjecerat *Portus.* h Ἐχομένης malit *Port.* i Non agnoſcit *Vat.* k In *Cod. Rom.* ὡς ὅσοι ταπεινῶς τε πένητας ὕβριζον. *Sylb.* Ως ὅσοι ὡς ταπεινὸς τὸ πένητας ὕβριζον *Vat.* l *Lapus* legit εἰς ἡμᾶς. *Rom. Cod.* habet ἐς τοῦτον εἶπε. *Gelenius* aliquanto plenius legit, ἐς τοῦτον εἶπεν ὁ ἀδελφός. *Sylb.* m Καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀμότητα τὸ ὕβριν *Vat.* n Καὶ ἀμυνομένου τοσοῦτον ὅσον *Vat.* o Incluſum ἐμὲ, quod è *Lapi* verſione addidit *Sylburgius*, agnoſcit etiam *Cod. Vat.* * Merito indignationem tibi noſtro nomine movere debet. *Gelen.* † Atque, *ſi libet*, conſer cum præclaris iſtis *quæ memoraſti* militiæ decoribus. *Gelen.*

a Particu-

633 "αἵματι πεφυρμένους ἀῖρωσι, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἀπάγουσιν, τὸν
"μὲν ἀδελφὸν Λεύκιον [a] νεκρὸν, ὥσπερ ἔφην, ἐμὲ δὲ ἡμιθανῆ καὶ
"ἐλπίδας ἔχοντα βραχεῖς ζῆν ὀλίγας. ταῦτα δὲ ἐγένετο Ποπλίῳ
"Σερουιλίῳ καὶ Λευκίῳ Αἰβουτίῳ τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, ὅτε ἡ
"μεγάλη νόσος κατέλαβε τὴν πόλιν, ἧς ἀπελαύσαμεν καὶ
"ἡμεῖς ἀμφότεροι. τότε μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε ἦν μοι δίκην
"παρ' αὐτῶν λαβεῖν, τεθνηκότων ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. [b] Λο-
"κρητίου δὲ καὶ Τίτου Οὐετουρίου τῶν ὑπάτων τὴν ἀρχὴν,
"βουλόμενος [c] αὐτὸν ἄγειν ὑπὸ δίκην, ἐκωλύθην διὰ τὸ πό-
"λεμον, ἐκλελοιπότων [d] ἀμφοτέρων τὴν πόλιν. ὡς δὲ ἀνέ-
"στρεψαν ἀπὸ τῆς [e] στρατιᾶς, πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν
"κατῆλθον, ὁσάκις προέλθοιμι· καὶ ταῦτα δὴ πολλοὶ τῶν πολιτῶν
"ἴσασι· πληγὰς ἐλάμβανον ὑπ' αὐτοῦ. ταῦτά ἐστιν ἃ πέ-
"πονθα, ὦ δημοῖ, μὴ πάσης ἀληθείας εἰρημένα πρὸς ὑμᾶς.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, κραυγή τε ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ ὁρμὴ πολλῶν ὅτι τὴν ἐκ χειρὸς δίκην. ἀλλ' οἵ τε ὕπατοι ἐμποδὼν ἐγένοντο, καὶ τῶν δημάρχων οἱ πλείους, τοτηνικάδε ἔθος οὐκ ἀξιοῦντες εἰς τὸν πόλιν εἰσάγειν. τῷ δὲ καὶ τοῦ δήμου ὃ καθαρώτατον καὶ βουλόμενον ἀποτρέπειν λόγῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγωνιζομένους. τότε μὲν οὖν ἐπέσχε τῶν θερμοτέρων ὁρμὴν ἡ τοῦ δικαίου πρόνοια, καὶ ἀναβολὴν ἔλαβεν ἡ δίκη, καὶ μικρᾶς ἐμπεσούσης φιλοτιμίας καὶ ζητήσεως ὑπὲρ τοῦ σώματος, εἴτε οἱ δεσμοῖς [f] αὐτὸ φυλάττεσθαι τοῦναι, εἴτε ἐγγυητὰς δοῦναι τὴν [g] ἀφέσεως, ὥσπερ ὁ πατὴρ ἠξίου· καὶ ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο χρήμασι [k] διεγγυηθὲν ἐλεύθερον εἶναι τὸ σῶμα μέχρι δίκης. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος, ἐκλιπόντος τοῦ μειρακίου τὴν δίκην, ἐκύρωσαν τὴν καθ' αὐτοῦ ψῆφον, καὶ τοὺς ἐγγυητὰς δέκα ὄντας ἐκράξαντο τὰ περὶ τοῦ σώματος τῆς ἀποκαταστάσεως ὁμολογηθέντα χρήματα. Καίσων μὲν οὖν τοιαύτῃ περιπεσὼν ἐπιβουλῇ, κατασκευασαμένων ἅπαντα τῶν δημάρχων, καὶ Οὐολουσκίου ψευδῆ μαρτυρήσαντος, ὡς ἐγένετο φανερὸν σοὶ χθές, φεύγων εἰς Τυρρηνίαν ᾤχετο. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τὰ πλεῖστα τῆς οὐσίας ἀπεμπολήσας, καὶ τὰ ὁμολογηθέντα ὑπὸ τῶν ἐγγυητῶν χρήματα ἀποδούς, [l] ἐν τῷ χωρίῳ ἓν μὲν αὐτῷ μοῖρον ὑπολειπόμενον ἦν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ὃ ᾧ ταπεινή τις ἦν [m] καλύβη γεωργῶν, αὐτόθι μετ' ὀλίγων ὀλίγων ἐπίπονον καὶ ταλαίπωρον ἔζη βίον, ὑπὸ λύπης τε καὶ πενίας οὔτε πόλιν ὁρῶν, οὔτε φίλους ἀσπαζόμενος, οὔτε ἑορτάζων, οὔτε ἄλλης εὐφροσύνης ἑαυτῷ μεταδιδοὺς οὐδεμιᾶς. τοῖς μέντοι δημάρχοις πολὺ τὸ παράλογον [n] ἐγένετο τῆς ἐλπίδος. καὶ γὰρ ὅπως ἐπαύσατο ἡ τῶν νέων φιλοτιμία σὺν

"vero sanguine conspersos ii qui aderant su- Per. Jul. 425.
"stulerunt, domumque absportarunt, Luci- Ante Chr. 459.
"um fratrem mortuum, ut dixi, me vero se- Olymp. 80 1.
"minecem, & exiguam salutis spem haben- V. C. Cat. 293.
"tem. Hæc autem facta sunt P. Servilio & L. Var. 295.
"Æbutio consulibus, quo tempore magna il-
"la pestilentia in urbe fuerat, cujus ne nos
"quidem ambo immunes fuimus. Tunc igi-
"tur non potui pœnas de eo sumere, quod
"ambo consules obiissent. Quum autem, Lu-
"cretio & Veturio consulibus, eum in jus
"vocare vellem, quod illi ambo ex urbe egres-
"si militia distinerentur, id exsequi non po-
"tui. Quibus ab expeditione reversis, quum
"sæpius eum ad magistratum citarem, quoties
"accessi (hoc autem multi cives norunt) pla-
"gas ab eo accepi. Hæc sunt, Quirites, quæ
"passus sum, & quæ verissime apud vos dixi.

¶ His ab eo dictis, & clamor ab astantibus sublatus est, & impetus in eum à multis factus, eum indicta caussa ex tempore interficere volentibus: sed consules obstiterunt, & tribunorum plerique, qui malam consuetudinem in remp. inducere nolebant. Quinetiam plebis pars sinceriſſima, reis de rebus maximis *atque de capite* certantibus, causſæ dictionem eripere nolebat. Tunc igitur justitiæ ratio hominum audaciorum impetum repressit, & judicium dilatum est, non sine magna contentione, illis dubitantibus utrum interim reus in vinculis esset asservandus, an datis vadibus esset dimittendus, ut pater postulabat. Tunc senatus decrevit, ut pecunia à vadibus pro ipso promissa dimitteretur, & usque ad judicii diem liber esset. Postridie tribuni, populo ad concionem convocato, quum juvenis vadimonium deseruisset, eum absentem damnarunt; & à vadibus, qui erant decem, pecunias quas pro vadimonio spospondérant exegerunt. Cæso igitur, in tales insidias lapsus opera tribunorum, qui hæc omnia in eum moliti fuerant, & Volscii, qui falsum testimonium dixerat, ut postea tandem compertum est, exsulatum in Hetruriam abiit. Pater ejus maxima suorum bonorum parte vendita, quum vadibus restituisset pecunias, quas pro reo numerarant, ruri (unus enim agellus Transtiberinus ei reliquus erat, ubi humilem quandam casam habebat) cum paucis servis suum agrum colens, vitam laboriosam & ærumnosam tolerabat, & præ dolore ac inopia nec urbem invisebat, nec amicos salutabat, nec diebus festis celebritates adibat, nec ullis publicis hilaritatibus se immiscebat. Cæterum, tribunos sua spes valde fefellit. Non solum enim

VIII.

C. Quintius iniquè damnatus.

a Particulam μὲν, post νεκρὸν in *Ed. Steph.* repetitam, expunxi cum *Xylandro & Cod. Rom. Sylb.* b Λευκίου δὲ Λοκρητίου καὶ Τίτου *Vat.* c Αὐτὸν ἄγεσθαι *Vat.* d Ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων τὴν πόλιν *Vat.* e Magis proprie στρατίας. *Sylb.* f Τὸ τοῦ δικαίου σκόπευμα *Lapus* vertit, *justi providentia.* Verum *Sylburgius*, qui *Gelenii* versionem recognovit, interpretatur *provida juris consideratio.* At ego quamvis sciam posse dici, quorundam illam τοῦ δικαίου σκόπευμα hac in re spectari, quod nollent eos, qui in capitis discrimen veniebant, indicta causſa perire: tamen celare nolim quod suspicor, non τοῦ δικαίου, sed τοῦ δικαστοῦ σκόπευμα scripsisse *Dionysium.* Tantum vero abest ut ἡ τοῦ δικαστοῦ σκόπευμα cum illis, quæ hîc de adversantibus quorundam audaciæ scribuntur, minus conveniat, ut contra nihil convenientius dici queat: quum rationi consentaneum sit dicere, *illam numinis providentiam eorum animis talem scrupulum injecisse. Steph. Schediasm.* l. 5. c. 28. g Optime in *Cod. Vat.* αὐτὸ δεῖ φυλάττεσθαι τίνα. quod *Stephano & Sylburgio* placuisse video. h Pro ἀφέσεως alius quispiam genitivus reponi debet: præsertim quum *Lapus* habeat, *an vades dari sistendi eum.* Non dubium est autem quin genitivo παρεγγύσεως id plane significari possit: quum ita vocetur *exhibitio ejus, pro quo interceſit quis in vadimonio promittendo.* Quod si tamen, ut in alio quodam loco, ἀφέσεως retineatur; non pro *adventu*, sed pro *reditu* accipiendum fuerit. *Steph. Schediasm.* l. 5. c. 28. i Καὶ ἡ βουλὴ συνελθοῦσα ἐψηφίσατο *Vat.* k Vide *Harpocrat.* v. διεγγύησιν, & *Valesii* notas. l In *Cod. Vat.* ἑαυτῷ χωρίον ἐν μικρὸν ὑπολειπόμενον πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, *Lapus* vertit, *sibique prædium unum parvum relinquens trans Tiberim, in quo tugurium erat humile, illud colens cum servis* &c. adeo ut legisse videatur, ἑαυτῷ τι χωρίον ἐν μικρὸν ὑπολειπόμενον πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν καλύβη, γεωργῶν αὐτὸ μὴ ὀλίγων &c. m Ex hujus prædioli cultura Quintius infra ad consulatum accitur, p. 644. juxta *Ed. Sylb.* n Ἐλήλυθε *Vat.*

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 1/3. V. C. Cas. 293. Var. 295.

etim Cæsonis calamitas nihil profecit ad moderandam ac reprimendam juvenum insolentiam: sed etiam ob eam illi longe insolentiores ac ferociores sunt redditi, factis dictisque legem oppugnantes. Itaque, eo consulatu ita consumpto, lex nullo pacto ab illis perferri potuit. Plebs autem in annum sequentem eosdem tribunos iterum designavit.

IX.

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Cas. 294. Var. 296. P. Valerio & C. Claudio coss. turbæ domi.

¶ Publio autem Valerio Poplicola & C. Claudio Sabino coss. periculum, quale nunquam ante, ab hostibus externis illatum urbem invasit, ab intestina seditione ascitum, ut Sibyllina oracula prædixerant, & superioris anni prodigia divinitus missa præmonuerant. cujus belli originem, & res tunc in eo à consulibus gestas narrabo. Tribuni qui iterum creati fuerant, spe perferendæ legis, quum viderent alterum consulem, C. Claudium, odium in plebem à majoribus insitum habere, & paratum ad legem quavis ratione impediendam, & potentissimos quosque juvenes ad manifestam desperationem progressos, ita ut nulla vi amplius vinci possent, præcipue vero plebis majorem partem obsequiis patriciorum delinitam cedere, nec amplius eadem alacritate legi perferendæ operam dare, impudentiore via rem aggredi statuerunt, qua populo terrorem incuterent, & consulem repellerent. Ac primum quidem rumores varios per urbem spargendos curarunt: deinde à mane usque ad vesperam sedentes in propatulo consultabant, nec quenquam nisi ex collegio in suum consilium & colloquium admittebant. postremo, ubi judicarunt tempus esse opportunum consilia exsequendi, literas finxerunt, easque ab ignoto homine sibi in foro sedentibus reddendas curarunt; quibus acceptis, plangentes frontem, & vultu ad mœrorem composito, surrexerunt. Quum autem *ob eum casum* ingens turba concurrisset, & aliquod grave malum in literis contineri augurataretur, *illi*, indicto per præconem silentio, dixerunt: "Extremum vestræ plebi periculum imminet, "Quirites: & nisi deorum benevolentia quæ- "dam prospexisset iis, qui nullo suo merito "mala passuri erant, omnes in atroces cala- "mitates incidissemus. Vos autem rogamus "ut aliquantisper exspectetis, donec res nobis "nunciatas senatui indicemus; &, de com- "muni sententia, ea quæ sunt è repub. aga- "mus". His dictis, ad consules iverunt. Interim autem, dum senatus cogitur, multi ac varii sermones in foro jactabantur, aliis ex composito, ut à tribunis jussi fuerant, per circulos sermones serentibus, aliis quæ maxime timebant ne acciderent, hæc, ut tribunis nunciata, dicentibus. Alius dicebat Cæsonem Quintium à populo damnatum ab Æquis & Volscis exceptum, & utriusque gentis summum imperatorem creatum fuisse, & Κοίντιον Ⓜ ὑπὸ τῦ δήμυ καταδικασθέντα ἡρῆσθαι τραλιηὸν αὐτοκράτορα τῶν ἐθνῶν, καὶ πολλὰς δυ-

φερομενθεῖσαι τῇ Καίσωνος συμφορᾷ· πολὺ δὲ χαλεπωτέρα καὶ πλείων ἐγένετο, ἔργοις τε καὶ λόγοις καταγωνιζομένη τὸν νόμον. ὥστε οὐθὲν ἔτι αὐτοῖς ἐξεγένετο ἀξιοπράξασθαι, δαπανηθέντος εἰς ζῶντα τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς. ὁ μέντοι δῆμος εἰς τὸν ὑπιόντα πάλιν ὁμοίους ἄρχοντας ἀπέδειξεν αὐτούς.

Ποπλίῳ δὲ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ καὶ Γαΐῳ Κλαυδίῳ Σαβίνῳ τὴν ὑπαλκὴν ἐξουσίαν παραλαβόντες, κίνδυνος ὅσος οὔπω τῇ Ῥώμῃ κατέσχεν ἐξ ἀλλοεθνῶς πολέμου· ὃν προεμαντεύετο μὲν ἡ πολιτικὴ φάσις ἐντὸς τείχους, ὡς οἵ τε Σιβύλλειοι χρησμοὶ προῴδεσαν, καὶ τὰ ἐκ τοῦ δαιμονίου φανέντα προεδήλωσεν τῷ παρελθόντι ὁμοίως· διηγήσομαι δὲ τήν τε αἰτίαν ἀφ' ἧς ὁ πόλεμος ἐσήφθη, καὶ τὰ πραχθέντα τοῖς ὑπάτοις ἐπ' ἐκείνου τότε ἀγῶνα. οἱ παρειληφότες δὲ δεύτερον τὴν δημαρχίαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κυρώσειν τὸν νόμον, ὁρῶντες τε τοὺς ὑπάτους ἕτερον [b] Κλαύδιον Γαΐου ἔμφυλον ὂν πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἔχοντα μῖσος ἀφ' προγόνων, καὶ παρεσκευασμένον ἁπάσῃ μηχανῇ κωλύειν τὰ γινόμενα, [c] τοὺς δὲ νέους τοὺς πλείστους δυναμένους εἰς ἀπόνοιαν φανερὰν προεληλυθότας, ὡς οὐκ ἐνὸν τῷ βιάῳ καταγωνίσασθαι, μάλιστα δὲ τὸν δῆμον τὸ πλεῖον ὑποκαθεκλινόμενον ταῖς θεραπείαις τῶν παλαιῶν, καὶ προθυμίαν οὐκέτι τὴν αὐτὴν περὶ τὸν νόμον [d] παρεχόμενον, ἑταιμωτέραν ὁδὸν ἔγνωσαν ὅτι τὰ πράγματα πορευθέντα, δι' ἧς καταπλήξονται μὲν τὸν δῆμον, [e] ἀναβαλοῦσι δὲ τὸν ὕπαλον. πρῶτον μὲν καλεσκεύασαν φήμας λέγεσθαι κατὰ πόλιν παντοδαπάς· ἔπειτα ἐξ ἑωθινοῦ καθεζόμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, [f] συνέδριον ἐν τῷ φανερῷ, μεταδιδόντες οὐδενὶ τῶν ἔξωθεν οὔτε βουλεύματος, οὔτε λόγου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς αὐτοῖς ἔδοξεν ἐπιτήδειος εἶναι πράττειν τὰ βεβουλευμένα, πλασάμενοι γράμματα, καὶ ταῦτα παρασκευάσαντες ἀναδοθῆναι σφίσιν ὑπὸ ἀνδρὸς [g] ἀγνώτου καθημένοις ἐν ἀγορᾷ· [h] ὡς δὲ ἦλθον αὐτά, παύσαντες τὰ μέτωπα καὶ καλπεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες, ἀνέῳξαντο. πολλῶν δὲ συνδραμόντος ὄχλου, καὶ μέγα τι κακὸν ἐν τοῖς γράμμασιν εἶναι γεγραμμένον νομευομένου, σιωπὴν προκηρύξαντες εἶπον· "Ἐν ἐσχάτοις ἐστὶν "ὑμῖν [i] κινδύνοις, ὦ πολῖται, τὸ δημοτικόν· καὶ εἰ μὴ θεῶν "τις εὔνοια προεῖδε [k] τούτων ἄδικα πάσχειν μελλόντων, εἰς "δεινὰς ἅπαντες ἂν ἤλθομεν συμφοράς. αἰτούμεθα δὲ ὑ- "μᾶς βραχὺν ὑπισχεῖν χρόνον, ἕως ἂν τῇ βουλῇ δηλώσωμεν "τὰ προσαγγελθέντα, καὶ μετὰ κοινῆς γνώμης πράξωμεν "[l] τὰ δέοντα". Ταῦτα εἰπόντες, ᾤχοντο πρὸς τοὺς ὑπάτους. οἱ ὅσῳ δὲ [m] καὶ ἡ βουλὴ συνήγετο πλείω, πολλοὶ καὶ παντοδαποὶ λόγοι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐκίνουν, τὰ μὲν, ἐκ παρασκευῆς ἃ [n] παρήγγελτο αὐτοῖς ὑπὸ τῶν δημάρχων, καὶ συντροφὰς λαλούντων, τὰ δὲ, ἃ μάλιστα [o] ἐδεδοίκεσαν μὴ γένοιτο, ταῦτα ὡς ἀπηγγελμένα τοῖς δημάρχοις λεγόντων. ἔφη δὲ ὁ μέν τις, Αἰχαινὸς καὶ Οὐολούσκους ὑποδεξαμένους Καίσωνα

νάμεις

a Id est, κατὰ τὸν τότε πόλεμον. Port. b Nota hîc prænomen nomini præpositum: cujus generis exempla supra quoque observata sunt. Sylb. In Cod. Vat. Γαΐου Κλαυδίου. c Τῶν τε νέων Vat. d Παρεχόμενον Vat. quod & Stephano placuisse video. e Καταβαλοῦσι malit Steph. f Συνέδριον augmento hîc caret, ut ἐξαπάλωσεν, p. 387. v. 2. ἀπαναλώσεσθαι, p. 568. v. 23. παναπάλωσε, p. 559. v. 6. & hujus generis alia. Sylb. g Ἀγνῶτος Vat. h Scribendum ὡς δ' ἦλθον αὐτοῖς. non enim literis acceptis, sed iis lectis cœperunt πάσχειν τὰ μέτωπα. Casaub. Ὡς δ' ἦλθον in Cod. Vat. i Κινδύνοις Vat. k Τούτων agnoscit etiam Lapi versio, his providisset pastoris iniqua. Τῶν maluit Gelenius. possemus etiam legere σφῶν ἡμῶν: vel minori mutatione σφῶν τῶν. Sylb. l Τὰ δέοντα Vat. m Non agnoscit Vat. n Παρεσκέλτο Vat. o Malim ἐδεδοίκεσαν μὴ γένοιτο ταῦτα &c. Port. Ἐδεδοίκεσαν μὴ γένοιτο ταῦτα optime in Cod. Vat.

a Καλ-

νάμεις ἀγείραντα μέλλειν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν· ὁ δέ τις, ἀπὸ κοινῆς γνώμης τῶν παλαιτέρων τὸν ἄνδρα καταγνοὺς ξενικῆς δυνάμεσι, ἵνα ἡ φυλακὴ καταλυθῇ τινι τε καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον τῶν δημοτικῶν· ὁ δέ τις, οὐχ ἅπαντας εἶναι τοὺς παλαιτέρους ἔφη τοὺς ταῦτα βεβουλευμένους, ἀλλὰ μόνους τοὺς νέους. ἐτόλμων δέ τινες λέγειν, ὅτι καὶ ἐντὸς τοῦ πόλεως ὁ ἀνὴρ εἴη κρυπτόμενος, καὶ μέλλοι καταλαμβάνειν τῶν τόπων τοὺς ἐπικαιροτάτους. ὅλης δὲ καταθορυβουμένης ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ δεινοῦ τῆς πόλεως, καὶ πάντων ἀλλήλους ἐχόντων δι' ὑποψίας καὶ φυλακῆς, οἱ μὲν ὕπαλοι τὴν βουλὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ δήμαρχοι προσελθόντες, [b] ἐδείκνυσαν τὰ προσαγγελλόμενα. εἷς δὲ ὁ τοὺς λόγους ὑπὲρ αὐτῶν ποιούμενος, Αὖλος Οὐεργίνιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

"Ὅσον μὲν χρόνον ἠθέλομεν ἀκριβὲς ἡμῖν ἐφαίνετο τῶν προσ-
"αγγελλομένων δεινῶν, ἀλλὰ φήμῃ μετέωροι, καὶ τὸ βέβαι-
"ωσον αὐτοῖς ἠθέλομεν εἶναι, ὠκνοῦμεν, ὦ βουλή, φέρειν τοὺς περὶ
"αὐτῶν λόγους [c] εἰς τὸ μέσον, ταραχάς τε ὑποπτεύοντες
"ἔσεσθαι μεγάλας, οἷα εἰκὸς ὅταν δεινοῖς ἀκούσμασι, καὶ δι'
"εὐλαβείας ἔχοντες μὴ ταχύτερα δόξωμεν ὑμῖν βεβουλεῦ-
"σθαι μᾶλλον, ἢ φρονιμώτερα. καὶ μὴν ὀλιγωρίᾳ γε αὐτὰ
"προεδόντες, ἀφήκαμεν· ἀλλ' ὅσην δύναμιν ἦν ἡμῖν, ἐπιμε-
"λῆ ζητήσιν ἐποιούμεθα τῆς ἀληθείας. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ δαιμο-
"νίου πρόνοια, ὑφ' ἧς ἀεὶ σῳζόμεθα κοινῇ, καλῶς ποιοῦσα,
"τὰ κεκρυμμένα βουλεύματα, καὶ τὰς ἀνοσίους ἐπιχειρήσεις
"τῶν θεοῖς ἐχθρῶν εἰς φῶς ἄγει, καὶ γράμματα πάρεστιν ἡμῖν,
"ἃ δεδέγμεθα νεωστὶ παρὰ ξένων εὔνοιαν ἡμῖν ἐνδεικνυμέ-
"νων, ἃ ὕστερον ἀκούσεσθε, καὶ συμπέφυκέ τε καὶ συμᾴδει τοῖς
"ἔξωθεν ἐπιστελλομένοις τὰ ἐνθάδε μηνυόμενα, καὶ τὰ πράγ-
"ματα ὐκέτι μέλλησιν οὐδὲ ἀναβολὴν ἐν χερσὶν ὄντα ἐπι-
"δέχεται, πρὶν εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν, ὑμῖν πρώτοις, ὥσπερ
"δίκαιον, ἀπαγγεῖλαι διέγνωμεν [d] αὐτά. ἴστε δὴ συνωμο-
"σίαν ἐπὶ τῷ δήμῳ γεγενημένην ὑπὸ ἀνδρῶν οὐκ ἀφανῶν,
"ὧν οἷς ἐνεῖναι μέν τι λέγεται μέρος οὐ πολὺ καὶ τοῦδε
"τοῦ συνεδρίου πρεσβυτέρων, τὸ δὲ πλεῖ-
"στον οὐκ ἔξω τῆς βουλῆς ἱππέων, οὓς ὕστερον χρεὼν οἵτινες
"εἶεν ὑμῖν λέγειν. μέλλουσι δὲ οὗτοι, ὡς πυνθανόμεθα, σκο-
"τάῳ φυλάξαντες νύκτα, κοιμωμένοις ἡμῖν ἐπιχειρεῖν,
"ἡνίκα οὔτε [f] προϊδεῖν τὴν γινομένην, οὔτε φυλάξασθαι
"καθ' ἓν γενόμενοι δυνάμεθα· ἐπιπεσόντες δὲ ταῖς οἰ-
"κίαις τούς τε δημάρχους ἡμᾶς κατασφάττειν, καὶ [g] τῶν δη-
"μοτικῶν ἄλλους τοὺς σπανιωθέντας ποτὲ αὐτοῖς περὶ ἐ-
"λευθερίας, ἢ τὸ λοιπὸν σπανιουμένους. ὅταν δὲ ἡμᾶς
"ἐκποδὼν ποιήσωνται, τότε ἤδη κατ' ὀλιγὸν ἀσφάλειαν ἡ-
"γοῦνται [h] διαπράξασθαι παρ' ὑμῶν τὰ λοιπὰ ἀναμρεθη-
"ναι διὰ κοινῆς ψηφίσεως τοὺς γινομένους ὑμῖν περὶ
"τοῦ δήμου ὁμολογίας. ὁρῶντες δὲ ὅτι ξενικὴς αὐτοῖς χειρὸς
"εἰς τὰ πρήγματα δεῖ κρύφα παρασκευασθείσης, οὐδὲ
"ταύτης μετρίας, ἄνδρα προσειλήφασιν εἰς ταῦτα τῶν
"[k] ἡμετέρων φυγάδων Καίσωνα Κοΐντιον ἡγεμόνα, ὃν ὅτι

coactis ingentibus copiis, Romam mox petiturum: alius de communi patriciorum sententia hominem cum externo milite conducto reduci, ut in præsentia & in posterum plebejorum præsidium aboleretur: alius dicebat, non omnes patricios, sed juvenes tantum hæc consilia iniisse. nonnulli etiam audebant asseverare, in ipsa urbe hominem latere, & opportunissima quæque loca esse occupaturum. Tota autem urbe calamitatum exspectatione commota, & omnibus se mutuo suspectos habentibus, sibique invicem caventibus, consules senatum convocarunt; & tribuni, in curiam admissi, indicarunt quæ nunciabantur. Unus autem pro omnibus A. Virginius sic est loquutus.

Fast. Vat. 456. Ann. Cur. 418. Olymp. 80. 2. V. C. Ca. 294. Var. 296.

§ "Quamdiu judicavimus nos nihil certi X.
"habere de malis quæ nunciabantur, sed ru-
"mores incertos & fide carentes audivimus, IX
"non sumus ausi, P. C. de iis ad vos referre,
"quod vereremur ne magnus tumultus ex-
"citaretur (ut solet accidere quoties atrox
"aliquis nuncius accipitur) & caveremus ne
"celerius quam prudentius consilium iniisse
"vobis videremur. Haud tamen hos rumo-
"res negleximus: sed, quantum in nobis fuit,
"veritatem accuratissime quæsiimus. Nunc
"vero quando divina providentia, hujus im-
"perii perpetua custos, recte faciens, homi-
"num diis inimicorum occulta consilia &
"impios conatus in lucem profert, literasque
"hîc habemus recens acceptas ab hospitibus,
"qui suam erga nos benevolentiam osten-
"derunt, quos postea audietis, & domestica
"indicia cum externis congruunt, iisque re-
"spondent, & res urgentes nullam amplius
"cunctationem nec dilationem patiuntur, hæc
"priusquam ad populum referremus, vobis
"primum, ut æquum est, renunciare statui-
"mus. Scitote igitur conjuratum in plebem à
"viris non obscuris, inter quos ferunt esse
"aliquot, non multos tamen, de senioribus in
"hunc senatorium ordinem lectis, maximam
"vero partem ex illis equitibus, qui in sena-
"tum nondum sunt recepti, quos à nobis in-
"dicari nondum est tempus. Hi (ut audimus)
"statuerunt, observata obscura nocte nos so-
"pitos opprimere, quo tempore nec quid re-
"rum geratur prospicere, nec in unum con-
"gregati cavere nobis possumus; factaque ir-
"ruptione in ædes, & nos tribunos jugulare,
"& alios plebejos, quotquot unquam ipsis li-
"bertatis tuendæ studio sunt adversati, aut in
"posterum adversaturi sunt. nobis vero de
"medio sublatis, tunc demum existimant se
"tutissime reliqua à vobis impetraturos, ut
"quidquid unquam plebi à vobis, P. C. con-
"cessum est, id communi decreto abrogetur.
"Et quoniam ad hoc facinus, externa mili-
"tum manu occulte comparata, eaque non
"mediocri, opus fore videbant, assumpserunt
"ad hanc societatem unum ex vestris exsuli-
"bus, Cæsonem Quintium, eumque ducem
suum

636

a Καταλυθείη Vat. b Vel ἰδεώσαντο positum pro ἰδίλωσαν, vel τὰ προσηγγελμένα pro τὰς ἀγγελίας, ut p. 610. v. 2. Sylb. c Εἰς μέσον Vat. d In Ed. Steph. αὐτοῖς, sed verius αὐτὰ, ut Lapus quoque vertit, illa: vel saltem αὐτοῖ. Sylb. e Συναγομένων Vat. f Idem structuræ genus supra, p. 606. v. 37. alioqui maluerit fortasse quispiam, προϊδεῖν τὴν γινομένην, ut p. 608. v. 34. ὑπερδεῖν ἔργον ὕτω μέγα. infra quoque notavimus ellipsin particulæ τὴν. Sylb. In Cod. Vat. προϊδεῖν τὴν. g Τῶν δημοτικῶν Vat. h Nota aor. pro fut. διαπραξάσθαι. Sylb. i Καὶ οὐδὲ ταύτας μετρίας Vat. Μέτρων in Ed. Steph. sed μετρίας (ut notavit Sylb.) postulat structuræ lex, & probat Lapi versio. k In Ed. Steph. ὑμετέρων. ego interpretes sequi malui. Sylb.

a Ἐξυλε-

Ol. 3d. 4256. Ann. Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Cal. 294. V. C. Var. 296.

"suum crearunt; quem, cædis civilis & sedi-
"tionis urbanæ convictum, nonnulli eorum
"qui hic adsunt pœnæ eripuerunt, & ut in-
"columis ex urbe excederet effecerunt, eique
"reditum pollicentur, & magistratus & ho-
"nores & alia operæ præmia offerunt. Ille
"quoque vicissim est pollicitus se Æquorum
"Volscorumque copias, quibus opus ipsis fu-
"erit, auxilio illis adducturum. aderitque
"brevi cum audacissimis quibusque, eosque
"non simul omnes, sed alios post alios, & ra-
"ros clam in urbem ducet: reliquæ autem
"copiæ, nobis tribunis pl. de medio sublatis,
"in reliquam pauperum multitudinem, si qui
"libertatem suam tueri audebunt, *irruent*.
"Hæc sunt, P. C. clandestina eorum consilia,
"& atrocia ac nefaria facinora quæ sunt pa-
"traturi, nec ira divina territi, nec humanæ
"indignationis reverentia moti. ¶ Quum igi-
XI. "tur in tanto periculo versemur, P. C. sup-
"plices ad vos confugimus, vosque obtesta-
"mur per deos & genios, quibus sacra com-
"munia facimus, & per tot tantaque bella
"quæ vobiscum suscepimus, quorum vero
"memores esse decet, ne patiamini nos cru-
"deliter & contra jus ac fas ab inimicis tra-
"ctari, sed opem feratis, & concepta nobis-
"cum indignatione meritas pœnas de iis, qui
"hæc consilia inierunt, sumatis, & potissi-
"mum quidem de omnibus: sin minus, de ne-
"fariæ conjurationis auctoribus. In primis
"vero, P. C. petimus quod est æquissimum, ut
"nobis tribunis pl. hanc indiciorum inquisi-
"tionem vestro decreto committatis. Nam
"præterquam quod ipsa æquitas hoc postulat,
"necesse etiam est accuratissimam inquisitio-
"nem fieri ab illis quos periculum maxime
"tangit. Quod si qui vestrum nihil gratificari
"possunt, sed adversantur omnibus qui pro
"plebe dicunt, lubenter ex illis quærerem,
"quodnam nostrorum postulatorum indigne
"ferant, & quid nobis tandem sint suasuri.
"an ne ullam inquisitionem faciamus, sed tan-
"tum facinus & adeo nefarium in plebem
"conflatum negligamus. Et quisnam sana
"mente præditos dixerit eos qui ita loquan-
"tur, quin potius eos simul corruptos, & e-
"jusdem conjurationis esse socios: deinde si-
"bi ipsis timentes ne detegantur, à veritatis
"inquisitione abhorrere? quibus haud æ-
"quum est vos aures præbere, si forte hanc
"indiciorum *inquisitionem & cognitionem*
"non nobis, sed senatui & consulibus com-
"mittendam censeant. Quid enim prohibet
"quo minus ipsi quoque tribuni plebis idem
"dicant, si qui plebeji, facta conspiratione in
"consules & patres, senatum tollere molian-
"tur? æquum scilicet esse, ut hæc de plebejis
"hominibus inquisitio fiat ab illis qui plebis
"patrocinium susceperunt. Sed quid inde se-
"quetur? Ut nulla unquam de rebus occul-
"tis quæstio habeatur. Sed neque nos hæc

"φόνοις πολιτικοῖς, ἢ διαφθείραι τὴν πόλιν; ἐξελεγχθέντας
"διεπεράσατό τινες τῶν οἰκείων μὴ δεινὸν εἶναι, ἀλλὰ
"ἀθῷον ἀπελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, καθόδου τε τοῖς
"ξένοις ὑπέσχηται, καὶ ἀρχὰς [b] παρατέσονται καὶ τιμὰς,
"καὶ ἄλλας μισθὸς τῆς ὑπουργίας. [c] φρατιὰν δὲ καλεῖ-
"νος αὐτοῖς ὑπέσχηται Αἰκανῶν καὶ Οὐολούσκων ἄξειν
"ὅτι τάχιστα, ὅσους ἂν δεηθῶσιν. ἥξει τε οὐκ εἰς μακρὰν
"[d] αὐτὸς ἐπαγόμενος μὲν τοὺς εὐτολμοτάτους, κρύ-
"φα κατ' ὀλίγους εἰσάγων καὶ ἀπροφάσιστα· ἡ δὲ ἄλλη
"δυνάμις, ὅταν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες ἡμεῖς ἀφα-
"νισθῶμεν, ὅτι τὸ ἄλλο πλῆθος [e] πεπτωκὸς, ἐὰν
"τινες ἄρχοντας παρέχωνται τῆς ἐλευθερίας. ταῦτά ἐστιν
"ἃ βεβούλευται νυκτὸς καὶ μέλλουσι δρᾶν, ὧν
"βουλὴ, δεινὰ καὶ ἀνόσια ἔργα, ὅτε θεῖον φοβηθέντες
"χόλον, ὅτε ἀνθρωπίνην ὀκνήσαντες νέμεσιν. Εἰ το-
"σούτων δὲ κινδύνων σαλευόντων, ἱκέται γιγνόμεθα ὑ-
"μῶν, ὦ πατέρες, ὑπισχνούμενοι θεούς τε καὶ δαίμονας, οἷς
"χαρὰ θύομεν, καὶ πολέμων ὑπομιμνήσκοντες, ὃς πολ-
"λοὺς καὶ μεγάλους σὺν ὑμῖν ἠγάμεθα, μὴ περιϊδεῖν ὠμὰ
"καὶ ἄνοσια ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παθόντας ἡμᾶς, ἀλλ' ἐπα-
"μῦναί τε καὶ σωτηρίαν τιμωρίας ἡμῖν [f] σωτησα-
"πράξοντας περὶ τούτων βουλευσαμένους τοῖς πρόσ-
"θεν πράξασι μάλιστα μὲν περὶ πάντων· εἰ δὲ μή γε, περὶ
"τῶν ἀρξάντων καὶ ἀθεμίτου συνωμοσίας. πρῶτον δὲ πάν-
"των ἀξιοῦμεν ὑμᾶς, ὦ βουλὴ, ψηφίσασθαι περὶ τούτου ὅπερ
"δίκαιόν ἐστιν, τὴν ὑπὲρ [g] μηνύοντων ζήτησιν ὑφ'
"ἡμῶν τῶν δημάρχων γενέσθαι. χωρὶς γὰρ τοῦ δικαίου,
"καὶ ἀναγκαιοτάτας [h] ἀνάγκη γίνεσθαι ζητήσεις, ἂς ἂν οἱ συν-
"δυνεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν ποιήσωνται. εἰ δέ τινες ὑμῶν εἰσιν
"οἷοι μηδὲ καθ' ἓν ἀγωνιοῦν, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ
"ὑπὲρ τοῦ δήμου λεγόμενα ἀντιτάττεσθαι, ἥδιον ἂν πυθοί-
"μην παρ' αὐτῶν, ὅτι τῷ δυσχεραίνουσι τὰ ἀξιωμένων, καὶ
"τί μέλλουσιν ἡμᾶς πείθειν· πότερα μηδεμίαν ποιεῖσθαι
"ζήτησιν, ἀλλ' ὑπερίδειν ἔργον ὕστω μέγα καὶ μιαρὸν ὄντι
"τῷ δήμῳ συνιστάμενον. καὶ τίς ἂν τοὺς ταῦτα λέγοντας 637
"ὑγιαίνειν φήσειεν, ἀλλ' ὑπὸ συμφθαρῆναι [i] καὶ [k] κοινω-
"νεῖν τῆς συνωμοσίας· ἔπειτα ὑπὲρ αὐτῶν δεδιότας, ἵνα μὴ
"γένωνται καταφανεῖς, [k] ἀποφεύγειν τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτα-
"σιν; οἷς οὐκ ἂν δικαίως [l] προσέχοιμεν λόγῳ τῷ
"περὶ τῆς [m] ἐμῆς καὶ ὑμῶν εὐνοίας διαβαλλομένους ὑπὸ
"τῶν ἀνελληφότας τιμὴ τοῦ δήμου φυλακήν. τί οὖν ἐκ
"τούτου συμβήσεται; [n] μηδεμίαν γενέσθαι ποτὲ περὶ μη-
"δενὸς πράγματος ζήτησιν ἀπόρρητον. ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς
"ἂν

a Ἐξιλεχθέντας Vat. b Προτέσονται Vat. c Καικανῶν ὑπέχηται φρατὰν αὐτοῖς Αἰκανῶν Vat. d Αὐτὸς μὲν ὑπαγόμενος τοὺς Vat.
e Post πεπτωκὸς deest verbum συνίστηται, vel simile aliud. Sylb. χωρίον desiderari suspicatur Portus. f Σωσιπατρίζαντας Vat.
g Vel μηνυμάτων legendum, ut [in Cod. Vat. &] paullo infra v. 40. vel μηνυτῶν, ut Lapus, inquisitionem de indiciis. μηνυτῶν
minus aptum videtur. Sylb. Forsan activum pro passivo Articorum more positum. Port. h In Ed. Steph. ἀναγκαῖοι. tu, si
ἀναγκαῖον nolis, reponere poteris ἀναγκαίων. Lapus vertit, necesse est. Sylb. i Deest Vat. k Ἀποφεύγειν Vat. l Nota hic etiam
ἂν cum verbo subjunctivo, itidemque p. 609. v. 2. cum alioqui in hac significatione optativus verbi modus tribui illi so-
leat, ut tum alibi tum p. 656. juxta Ed. Sylb. m In Cod. Vat. ἡ τ' ἀληθείας &c. & mox ἐκ ἡμῶν. n Μηδεμίαν πώποτε γενέ-
σθαι ζήτησιν οὐδὲ μικρὰς περὶ μικρῶν ἀπόρρητον. ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ἂν ταῦτα ἀξιώσωμεν Vat.

a Sequentia

"ἀν ταῦτα ἀξιώσαμεν· ὑποπτ[ος] γὰρ ἡ φιλοτιμία
"ὑμεῖς τε οὐκ ἂν ὀρθῶς ποιοῖτε, τοῖς τὰ ὅμοια οὐκ ἀξιοῦ-
"σι καθ' ἡμῶν πεφεύγοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ κοινοὺς
"ἡγούμενοι τῆς πόλεως ἐχθρούς. οὐδενὸς μὴν τοιούτου,
"βουλή, τοῖς πράγμασιν ὡς τάχους δεῖ. ὁ γὰρ κίν-
"δυνος ὀξύς, καὶ ἡ μέλλησις τῆς ἀσφαλείας ἔμπο-
"δος οὐ μέλλουσι δεινοῖς. ὥστε ἀφέντες τὸ φιλονεικεῖν καὶ
"λόγους διεξιέναι μακρούς, ψηφίσασθε ὅ,τι ἂν δοκῇ κοινῇ
"συμφέρειν ἤδη.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πολλή τις ἔκπληξις κατέσχε τὸ συνέδριον καὶ ἀμηχανία. διελογίζοντό τε καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, ὡς χαλεπὸν ἑκάτερον ἦν, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ζητήσεις ἐφ' ἑαυτῶν ποιεῖσθαι περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πράγματος, καὶ τὸ μή. ὑποπλεύσας δὲ αὐτῶν τὴν γνώμην ἀνέστη [d] τῶν ὑπάτων ὁ ἕτερος Γάϊος Κλαύδιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε·
"Οὐ δέδοικα, Οὐεργίνιε, μή με ὑπολάβωσιν οἵτοι κοινωνὸν
"εἶναι τῆς συνωμοσίας, ἣν ἐφ' ὑμῖν καὶ τῷ δήμῳ πεφήνασθαί
"λέγετε, ἢ τὰ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δεδοίκα, [e] ἢ τῶν ἐμοῦ τινος, ὡς
"σὺν ἐμοὶ τῆς αἰτίας ὄντος, ἀνεγάνακτα τἀναντία ὑμῖν ἐρεῖν·
"ὁ γὰρ βίος [f] ἀπολύει με πάσης ὑπονοίας τοιαύτης. ἃ δὲ νο-
"μίζω τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ συμφέρειν, ἀπὸ ταύτης ἀρχομαί-
"σας παῤῥησιάζομαι. πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ
"παντὸς ἁμαρτάνειν δοκεῖ μοι Οὐεργίνιος, εἴ τινα ὑπείληφεν
"ἡμῶν ἐρεῖν, ἢ ὡς ἀνεξέταστον ἀφεῖναι δεῖ τὸ πρᾶγμα ὑπατοι
"μέγα καὶ ἀναγκαῖον, ἢ ὡς οὐ δεῖ κοινωνεῖν οὐδὲ παρεῖναι τῇ
"ζητήσει τοὺς ἀνειλημμένους [g] τοῦ δήμου ἀρχήν. οὐθεὶς οὕτω
"ἠλίθιός ἐστιν οὔτως, οὔτε τῷ δήμῳ κακόνους, ὥστε ταῦτα
"λέγειν. [i] τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, πάθων, ἃ συγχωρῶ καὶ
"φημὶ δίκαια εἶναι, τούτοις ἀντιλέξων ἀνέστην, [g] καὶ τί βούλεται
638 "μοι ὁ λόγος, ἐγὼ νὴ Δία [h] λέξω πρὸς ὑμᾶς. παντὸς οἶμαι
"δεῖν πράγματος, ὦ βουλή, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πρώτας ὑ-
"ποθέσεις τοὺς εὖ φρονοῦντας ἀκριβῶς σκοπεῖν· οἷαι γὰρ ἂν αὗ
"τύχωσιν οὖσαι, τοιούτους ἀνάγκη γίνεσθαι καὶ τοὺς περὶ αὐ-
"τῶν λόγους. φέρε δή τις ἡ τοῦδε τοῦ πράγματος ἐστὶν ὑπόθε-
"σις, [i] καὶ τί τὸ βούλημα τῶν δημάρχων, ἀκούσαλέ μου. οὐκ ἐνῆν
"τούτοις οὐδὲν ὧν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ πράττειν ἐπι-
"χειροῦντες διεκωλύθησαν, ὑπὸ τελεσθεῖσαν νῦν, ὑμῶν τε ἐναν-
"τιωμένων αὐτοῖς ὡς πρότερον, καὶ τοῦ δήμου μηκέτι ὁμοί-
"ως συναγωνιζομένου. [k] συνειδότες δὴ τοῦτο, ἐσκόπουν ὅπως
"ἂν ὑμεῖς τε ἀναγκασθείητε πρὸς γνώμην αὐτοῖς ἐξαι, καὶ
"ὁ δῆμος ἅπαντα ὅσα ἂν [l] ἀξιῶσι συμπράττειν. ἀληθῆ μὲν
"οὖν καὶ δικαίαν ὑπόθεσιν οὐδεμίαν [m] εὑρίσκοντες δι' ἣν ἑκάτε-
"ρον τούτοις ἔσαι, πολλὰ δὲ βουλεύματα πλάζοντες,
"καὶ τρέποντες ἄνω καὶ κάτω ὃ πρᾶγμα, τελευτῶντες ὅτι
"τοιοῦτον δή τινα λογισμὸν ἦλθον· αἰτιασόμεθα συνίσασθαί
"τινας ἐκ τῶν ὑπατικῶν ὅτι καταλύσει τὸν δῆμον, καὶ σφᾶς τὴν
"διεγνωκέναι τοὺς [n] μὴ παρέχοντας αὐτῷ τὸ ἀσφαλές. καὶ
"ταῦτα οὐκ πολλοῦ προσκευάσαντες λέγεσθαι κατὰ τὴν

"postularemus (suspecta enim est *talis* ambi
"tio) neque vos recte feceritis, si istos qui à
"nobis semper dissentiunt audiveritis, sed si
"eos communes civitatis hostes duxeritis. In
"præsentia vero, P. C. nulla re magis est opus
"quam celeritate: periculum enim est præ-
"sens, & cunctatio in salute conservanda in
"malis non cunctantibus est intempestiva.
"Itaque, omissis contentionibus & prolixis
"orationibus, decernite jam quod è rep. fore
"judicabitis.

Per. Jul. 4258. Ante Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Can. 294. Var. 296.

¶ His ab eo dictis, patres valde obstupefacti sunt, & ad magnam consilii inopiam redacti: & secum hæc reputabant, collatisque inter se capitibus ajebant, utrumque grave *ac periculosum* esse, tam tribunorum arbitrio inquisitionem de publica & magna re permittere, quam negare. Sed C. Claudius, alter consul, suspectam habens eorum mentem, surrexit, atque in hunc modum loquutus est: "Non ve-
"reor, Virgini, ne me isti conjurationis par-
"ticipem esse putent, quam contra vos & ple-
"bem factam dicitis, *ideoque* vel mihi ti-
"mentem, vel alicui ex meis huic culpæ af-
"fini, ita surrexisse ut contra vos dicerem.
"nam vita anteacta ab hac suspicione me pla-
"ne liberat. Quod autem in rem S. P. Q. R.
"fore judico, id animo sinceriſſimo & liber-
"rime dicam. Valde, imo vero toto cœlo er-
"rare mihi videtur Virginius, si quem no-
"strum putet dicturum, neque inquisitionem
"habendam de re tam magna & necessaria,
"neque tribunos pl. ad hanc inquisitionem
"admittendos, sed ab ea arcendos. Nullus est
"adeo stultus aut plebi malevolus qui hæc
"dicat. Si quis ergo roget, quamobrem sur-
"rexerim ad impugnanda ea, quæ concedo &
"justa esse dico, & quid sibi mea velit ora-
"tio, per Jovem vobis dicam. Ego, P.C. cen-
"seo viris prudentibus rerum omnium initia
"& prima fundamenta diligenter considéran-
"da: nam qualia hæc fuerint, tales quoque
"sermones de ipsis haberi necesse est. Ea igi-
"tur, ex me audite quidnam tribuni pl. sibi
"ab initio proposuerint, quodve sit eorum
"consilium. Hi nihil eorum, quæ superiore
"anno aggressi fuerant, peragere potuerunt,
"impediti à vobis qui ipsis nunc æque atque
"ante resistitis, & à plebe, quæ non amplius
"ipsis ita ut antea favet. Hoc illi scientes co-
"gitare cœperunt, qua ratione & vos inviti
"sibi cedere cogi possitis, & plebs, omnibus
"in rebus quas postularint, se adjuvet. Quum
"igitur nullam veram & justam materiam in-
"venire possent, qua hoc utrumque conse-
"querentur, post multa consilia, conatus, &
"versutias, tandem tale quid illis in mentem
"venit; Criminemur aliquot illustres viros
"conspirasse in plebis eversionem, & statuisse
"eos jugulare, qui ejus salutem tueri vellent.
"ubi autem hujusmodi rumores nostra opera
"multo

XII.

a Sequentia videntur hanc lectionem requirere, τοῖς τὰ ὅμοια μεθ' ὑμῶν ἀξιοῦσιν ἃ συνέχοντες ἦτε νῦν, *iis qui idem nobiscum postulant, non obsequentes. Sylb.* In *Cod. Vat.* τὰ ὅμοια ἀξιοῦσι καθ' ὑμῶν &c. quod rectum esse arbitror. *b* Ἐν οἷς μάλιστα *Vat.* *c* Συνηλάλουν ἀλλήλοις *Vat.* *d* Τῶν ὑπάτων ἕτερος *Vat.* *e* Loci hujus emendatio debetur *Romano codici.* nam in *Ed. Steph.* perperam est, ἢ τῶν ὑμῶν τινος, ἵνα ἐχω τῆς αἰτίας ὄντος, ἀνεγάνακτα. *f* Τί ἂν τις ἔροιτο *Vat.* *g* Καὶ τί βούλεται μου λόγος *Vat.* *h* Φέρετε περὶ ὑμᾶς *Vat.* *i* Καὶ τί βούλημα *Vat.* Forsan rectius βούλομαι, *consilium. Sylb.* *k* Συνιδόντες *Vat.* *l* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀξιώσῃ. sed ἀξιῶσι legendum esse vel ἀξιώσωσι, declarat etiam *Lapi* versio, *quæcunque illi postularent.* *m* Εὑρόντων *Vat.* *n* Particulam μὴ non agnoscit *Lapi* versio, *qui exhibem ei securitatem.* ideo vel tolli potest, vel in τῶν mutari. *Xylander*, retento μὴ, pro αὐτῷ reposuerat αὐτοῖς: ut *Gelenius* quoque verterat, *quicunque se eis opponerent. Sylb.*

a Πρὸς

Ant. Chr. 458. Olymp. 80 ¾ V. C. Cat. 294. Var. 296.

"multo ante per urbem ſparſi fuerint, & jam
"veri multis videbuntur (metus enim fidem
"illis adſtruet) tunc ſubornemus hominem
"ignotum, qui nobis literas multis præſenti-
"bus tradat. poſtea ſenatum ingreſſi indigne-
"mur, & conqueramur, & rei indicatæ in-
"quiſitionem nobis concedi poſtulemus. Si
"enim patricii eam nobis denegarint, hanc
"occaſionem eos apud plebem criminandi ar-
"ripiemus; atq; ita omnes plebeji, contra illos
"efferati, nobis ad omne obſequium præſtan-
"dum parati erunt: ſi conceſſerint, genero-
"ſiſſimos quoſque ex ipſis, & qui nobis ma-
"xime ſunt adverſati; tam ex ſenioribus quam
"junioribus, quaſi eos his criminibus obno-
"xios invenerimus, ex urbe pellemus. hi e-
"nim damnationis metu, aut nobiſcum paci-
"ſcentur ſe nobis non adverſaturos amplius,
"aut urbe cedere cogentur. atque ita adver-
"ſarios ad magnam ſolitudinem redigemus.

XIII. "¶ Hæc erant, P. C. illa conſilia, quibus ine-
"undis illos medio hoc tempore in conſeſſu
"occupatos videbatis, hic dolus contra præ-
"ſtantiſſimos quoſque de vobis ab illis texe-
"batur, hæc retia innocentiſſimis equitibus
"tendebantur. Quod autem hæc vera ſint,
"pauciſſimis verbis oſtendam. Age enim, Vir-
"gini, *voſque*, quibus tam grave imminet pe-
"riculum, dicite, à quibus hoſpitibus literas
"accepiſtis? ubi habitantibus, aut unde vobis
"notis? aut quomodo noſtra hæc conſilia re-
"ſciſcentibus? Quid cunctamini? cur poſtea
"eorum nomina vos dicturos pollicemini, ac
"non potius jamdudum dixiſtis? Quis vero
"eſt, qui vobis has literas attulit? quin eum
"producitis in medium, ut ab illo quærendi
"initium faciamus, utrum hæc vera ſint, an
"veſtra figmenta, ut ego ſuſpicor. Jam vero
"domeſtica indicia, quæ cum externis con-
"ſentire dicitis, quænam illa ſunt, & à qui-
"bus delata? quid probationes celatis, ac non
"potius eas manifeſte in medium profertis?
"Sed (ut opinor) rerum, quæ nec jam ſunt
"nec futuræ ſunt, probationem invenire dif-
"ficile eſt. Hæc ſunt, P. C. indicia non con-
"jurationis in iſtos, ſed malitioſi doli contra
"nos parati, quem iſti tegere conantur. Ipſa
"enim res ſatis loquitur. In cauſſa autem vos
"ipſi eſtis, qui principio tantum ipſis permi-
"ſiſtis, & inſanum iſtum magiſtratum tanta
"poteſtate armaſtis, quando paſſi eſtis Cæſo-
"nem Quintium falſis criminibus circumven-
"tum damnari, & tam inſignem optimatum
"propugnatorem ab illis vobis eripi ſiviſtis.
"Itaq; haud amplius moderate ſe gerunt, nec
"ſingulos nobiles ſibi vexandos proponunt:
"ſed jam uno agmine viros probos aggreſſi
"ex urbe pellunt: &, quod longe graviſſimum

"πόλιν, ὅταν ἤδη πιστὰ εἶναι δόξῃ τοῖς πολλοῖς· δόξει δὲ
"διὰ ταχέων· ὀλίγοις μηχανησόμεθα πολλῶν παρόντων
"ἡμῖν [b] ὑπὸ ἀνδρὸς ἀγνώτου ἀναδοθῆναι γράμματα· ἔπειτα ἐλ-
"θόντες ἐπὶ τὸ συνέδριον, ἀγανακτήσομέν τε καὶ σχετλιά-
"ζωμεν, καὶ τοῦ ζητεῖν τὰ πεφασμένα [c] αἰτήσωμεν ἐξου-
"σίαν. ἐὰν γὰρ ἀντιλέγωσιν ἡμῖν οἱ πατρίκιοι, ταύτην
"λαβόμενα τῆς προφάσεως αὐτοὺς πρὸς τὸν δῆμον
"ἀφορμὴν, καὶ ὅτι πάντα τὸ δημοτικὸν ἠγειρμένον αὐ-
"τοῖς ἕτοιμον ἡμῖν εἰς ἃ βουλόμεθα ὑπάρξει· ἐάν τε συγχω-
"ρῶσι, τοὺς γνησιωτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ πλεῖστα ἡμῖν συναν-
"τιωθέντας πρεσβυτέρους τε καὶ νέους [d] ἐλαύνωμεν, ἕως εὑρη-
"κότες τὰς αἰτίας σὺν χρῷ. ἐκεῖνοι δὲ ἅμα τὰς κα-
"ταγνώσεις διδότες, ἢ συμβήσονται πρὸς ἡμᾶς ὅτι τῷ μη-
"δὲν ἔτι ἀντιτρέφειν, ἢ καταλιπεῖν ἀναγκασθήσονται τὴν
"πόλιν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν ποιήσομεν ἐρημίαν τῶν ἀντιπάλων.
"[e] Ταῦτα βουλεύματα ἐμοὶ αὐτῶν, ὦ βουλὴ, καὶ τοιαῦτ' ἄλλα
"κρείττονα ὑμῶν ἐνθυμεῖσθε [f] συμβουλεύοντας καὶ συνευδρεύοντας
"αὐτοὺς, ὥστε ὁ δόλος ὑπ' αὐτῶν [g] ὑφαίνετο ὅτι τοῖς
"ἀθώοις ὑμῶν, καὶ τοῦτο ὃ δίκαιον κτῆμα [h] εὐαγεστάτων
"ἱππέων ἐπλέκετο. καὶ ὅτι ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, [i] βραχέος
"μοι δεῖ πάνυ λόγου. φέρε γὰρ εἰπατέ μοι, Οὐεργίνιε, οἱ τὰ
"δεινὰ πεισόμενοι, παρὰ τίνων ἐδέξασθε τὰ γράμματα
"ξένων; ἢ πῶς καλουμένων, ἢ πόθεν ὑμᾶς εἰδότων, ἢ πῶς
"ταῦτα συνευδρεύσαντα ἐπίστασθε; τί ἀναβάλλεσθε,
"καὶ μὴ ταῦτα ἐρεῖν αὐτοὺς ὑπισχνεῖσθε, ἀλλ' ἃ πάλαι λέ- 639
"γετε; τίς δὲ ὁ τὰ γράμματα κομίσας ὑμῖν ἀνήρ ἐστι; τί
"ἂν καταγνῶτε αὐτὸν εἰς μέσον, ἵνα ἀπ' ἐκείνου πρῶτον
"ἀρξώμεθα ζητεῖν εἴτε ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, εἴτε, ὡς
"ἐγὼ φημι, πλάσματα ὑμέτερα; αἱ δὲ δὴ συναφθεῖσαι
"τοῖς ξενικοῖς γράμμασι μηνύσεις [k] τῶν ἐνθάδε, τίνες
"τέ εἰσι καὶ ὑπὸ τίνων γινόμεναι; τί κρύπτετε τὰς πί-
"στεις, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ μέσον φανὰς ἄγετε; ἀλλ' οἵμην τε μήτε
"[l] γενομένων μήτε ἐσομένων ἀδυνάτου εὑρεθῆναι πί-
"στιν. ταῦτά ἐστιν, ὦ βουλὴ, μηνύματα, οὐ κατὰ τούτων
"συνωμοσίας, ἀλλὰ καθ' ἡμῶν δόλου καὶ συνηρεφῆς
"γνώμης, ἣν κέχρωσται κρύψαντες οὗτοι. τὰ γὰρ πράγ-
"ματα αὐτὰ βοᾷ. αἴτιοι δὲ ὑμεῖς οἱ τὰ πρῶτα ἐπιτρέ-
"ψαντες αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ἀρχῆς μεγάλῃ κα-
"θοπλίσαντες ἐξουσίᾳ, ὅτε [m] Κοΐντιον Καίσωνα τῷ πα-
"ρελθόντι ἐνιαυτῷ κελεύειν ἐπ' αἰτίαις ψευδέσιν εἰά-
"σαι, καὶ τοσοῦτον φύλακα τῆς ἀεισυμφορίας ἁρπα-
"ζόμενον ὑπ' αὐτῶν περιεῖδετε. τοιγαροῦν οὐκέτι με-
"τρίαζουσιν, οὐδὲ καθ' ἕνα τῶν ἀγαθῶν [n] περισκοποῦσιν,
"ἀλλ' ἀθρόως ἤδη περιβάλλοντες τοὺς ἀγαθοὺς ἔλκουσιν
"ἐκ τῆς πόλεως· καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, οὐδὲ
"ἀντειπεῖν

a Περὶ εἶναι τοῖς πολλοῖς δοκῇ *Vat.* b Ὑπ' ἀνδρὸς ἀγνῶτος *Vat.* c In *Ed. Steph.* δῶμεν. ſed veram lectionem αἰτῶμεν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ac petamus poteſtatem inquirendi. Sylb.* Αἰτῶμεν τῶν ἐξουσίαν. ἐάν τι γὰρ *Vat.* d Cum v. 9. habeamus ὑπάρξει, legendum ἐλαύνωμεν. & mox v. 15. ποιήσωμεν. *Sylb.* e Ταῦτα τὰ βουλεύματα *Vat.* f Συνευδρεύοντας *Vat.* g Ὑφαίνετο [cum *Cod. Vat.*] legendum eſſe pro vulg. ἐφαίνετο, ſatis perſpicuum eſt ex continuatæ metaphoræ verbo ἐπλέκετο. *Sylb.* h Vocem hanc in ſua verſione omiſerat *Gelenius*; & *Lapus* parum apte vertit, *facile capitales equites.* nam εὐαγεῖς hîc ſunt non tam agiles quam ſacroſancti & religioſi, cujus epitheti ratio peti poteſt ex p. 337. v. 31. Siquis εὐαγεστάτων [ut in *Cod. Vat.*] malit, ut ſit, *contra nobiliſſimos equites*, ſeu, *contra nobiliſſimum equitum ordinem*, fruatur ſuo judicio. *Sylb.* i Βραχέος μοι πάνυ δεῖ λόγου *Vat.* k In *Ed. Steph.* ἀεὶ τῶν ἐνθάδε. ſed ἀεὶ abeſſe debere indicant verba p. 607. v. 27. *Lapi* quoque verſio eam præpoſitionem non agnoſcit. *Sylb.* Verum utrumque dicitur, & μήνυσις τούτων & ἀεὶ τούτων. quare retineri poteſt. *Port.* In *Cod. Vat.* πυρὰ τῶν ἐνθάδε. l Γινομένων *Vat.* m Hîc quoque poſtpoſitum nomini prænomen. ſupra aliquoties Καίσωνα Κόϊντιον vocat, uſitato nominum ordine. *Sylb.* n Περιεσκοπεῖτον *Vat.* idemque *Sylb.* & *Porto* placuiſſe video, quod hoc ipſo verbo infra utatur *Dionyſius*, de eadem re agens. Verum (inquit *Port.*) li codex mendo caret, illud ἀπεισκοποῦσιν jam ſignificabit, *circumſpicere, & oculis ad eadem deſignare*, qua phraſi utitur *Cicero* in or. contra *Catilinam.*

a Ταῦτα

" αὐτοῖς ἀξιῶσιν ὑμᾶς ὑμῖν, ἀλλ' εἰς ἔκπλη-
" ξιν καὶ ἀβουλίαν ἄγοντες, ὡς κοινοποιῶνται τῶν ἀ-
" ποῤῥήτων διαβολὰς, καὶ μισόδημον εὐθὺς εἶναι φασὶ,
" καὶ παρελέγουσιν ἥκειν ὅτι τὸν δῆμον ὑφέξοντα τῷ
" ὀφλήματι ῥηθήσεται δίκης. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος
" ἔσται καιρὸς ὅπως διαιτησόμεθα τοῖς λόγοις. νυνὶ δὲ
" σιωπήσομαι τὸν λόγον, καὶ παύσομαι τὰ πλείω διατει-
" νόμενος. φυλάττεσθαι ὑμῖν παραινῶ τούσδε τοὺς ἄν-
" δρας ὡς συνταραττόντας τὴν πόλιν, καὶ μεγάλων κα-
" κῶν ἀρχὰς καὶ οὐκ ὀφλήματος μόνον. ταῦτα λέ-
" γω, παρὸς δὲ τὸν δῆμον ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ κἀκεῖ
" παῤῥησίᾳ δικαίᾳ χρήσομαι, διδάσκων ὡς οὐδὲν ὁ αὐ-
" τοῖς ὑπεκρέματαί τι δεινὸν, ὅτι μὴ κακοὶ καὶ δόλιοι
" πρῳστάται, πολεμίων ἔργα ὑπὸ προσποιήματι φίλων
" διαπραττόμενοι". ταῦτα εἰπόντος τοῦ ὑπάτου, κρου-
γή τε ἦν πολὺς ἔπαινος ὑπὸ τῶν παρόντων ἐγένετο· καὶ ὑπὸ
λόγου τοῖς δημάρχοις ἔτι μεταδιδόντες, διέλυσε τὴν σύλλογον.
ἔπειτα ὁ μὲν Οὐεργίνιος ἐκκλησίαν συναγαγὼν καθηγόρει τῆς
βουλῆς καὶ τῶν ὑπάτων· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπελογεῖτο, τοὺς
αὐτοὺς λόγους διεξιὼν ὑφ' οἷς εἶπεν ὅτι ἡ βουλῆς. οἱ μὲν ὧν ὅτι-
κέτεροι τὴν δημοτικῶν, κενὸν ὑποπτεῦον τῷ εἶναι τὸ φόβον· οἱ δὲ εὐη-
θέστεροι, πιστεύοντες τοῖς φήμαις, ἀληθῆ. ὅσοι δὲ κακοήθεις ἦσαν ἐν αὐτοῖς, καὶ μεταβολῆς ἀεὶ δεόμενοι, τοῦ μὲν
ἐξετάζειν τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος οὐκ εἶχον πρόνοιαν,
ἀφορμὴν δὲ διχοστασίας ἐζήτουν καὶ θορύβου.

640 Ἐν τοιαύτῃ δὲ ταραχῇ τῆς πόλεως οὔσης, ἀνήρ τις ἐκ τῶν Σα-
βίνων ἐθνῶν, πατέρων τε οὐκ ἀφανῶν, καὶ χρήμασι δυνατὸς,
Ἄππιος Ἐρδώνιος ὄνομα, καλαλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
ἐπεβάλλετο, εἴθ' ἑαυτῷ τυραννίδα καλασκευαζόμενος, εἴτε
τὸ Σαβίνων ἔθνος εἰσπράττων ἀρχὴν καὶ κράτος, εἴτε ὀνόμαλος
ἀξιωθῆναι βουλόμενος μεγάλου. κοινωσάμενος δὲ πολλοῖς τῶν
φίλων ἣν εἶχε διάνοιαν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιχειρήσεως ἀφηγη-
σάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, συνήθροιζε τοὺς πελάτας,
καὶ τῶν θεραπόντων ὡς εἶχεν εὐτολμοτάτους· καὶ δι' ὀλίγου χρόνου
συγκροτήσας δυνάμιν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα,
ὅπλα τε καὶ τροφὰς, καὶ τἆλλα ὅσων δεῖ πολέμῳ, πάντα
ὑπερεπισάμενος, εἰς σκάφας ποταμιγοὺς ἐνεβάλλετο.
πλεύσας δὲ διὰ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, προσέσχε τῇ Ῥώμης
ᾗ τοῦτο τὸ χωρίον ἐστὶν ἔνθα τὸ Καπιτώλιόν ἐστιν, οὐδὲ ὅλον στά-
διον ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ. ἦν δὲ μέσαι τυγχάνουσα νύκτες, καὶ
πολλὴ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἡσυχία· ἣν συνεργὸν λαβὼν, ἐξε-
βίβασε τοὺς ἄνδρας ᾗ ταχίστην, καὶ διὰ τῶν ἀκλείστων πυλῶν·
εἰσὶ γάρ τινες ἱεραὶ πύλαι τοῦ Καπιτωλίου καλοῦσί τι θέσφατον
ἀνειμέναι· ἣν Καρμεντίνας αὐτὰς καλοῦσιν· ἀναβιβάσας δὲ
δύναμιν, εἶχε τὸ φρούριον. ἐκεῖθεν δὲ ὅτι τῆς ἄκρας ὠσάμενος
ἔστι δὲ τῷ Καπιτωλίῳ προσεχὴς· καὶ ἐκείνης ἐξεγένετο κύριος. ἦν
δὲ αὐτῷ γνώμη, μετὰ τὸ κρατῆσαι τῶν ὀπτικωτάτων τόπων, τούς
τε φυγάδας δέξασθαι, καὶ τοὺς δούλους εἰς ἐλευθερίαν καλέσαι,
καὶ χρεῶν ἄφεσιν ὑπισχνεῖσθαι τοῖς ἀπόροις, τούς τε ἄλλους πο-

" est, ipsi ne ferunt quidem quenquam de vo- Per. Jul. 4256.
" bis contra se dicere, sed territant vos, in Ante Chr. 458.
" suspiciones unumquemque adducendo, & in Olymp. 80. 1.
" criminum invidiam rapiendo, ut occultorum U.C. Ca. 294.
" consiliorum participem; & statim plebis in- Var. 296.
" imicum esse ajunt, eique diem dicunt, ut
" apud populum causam de verbis hoc loco
" factis dicat. Sed de his alias opportunius di-
" cetur. nunc vero paucis rem expediam, nec
" prolixiore oratione utar. Suadeo ut ab his
" hominibus, tanquam reip. perturbatoribus
" & magnorum malorum auctoribus, vobis
" caveatis. neque vero hîc quidem ista dico,
" apud populum vero ea celabo: sed ibi quo-
" que justa dicendi libertate utar, docens nul-
" lum aliunde periculum illis imminere, nisi
" ab ipsis malitiosis ac dolosis tribunis, qui
" facta hostilia simulata amicitia velant. Hæc
consulis oratio ab iis qui aderant ingenti clamore & laudibus est excepta; nec amplius dicendi potestate tribunis facta, senatus est dimissus. Tunc Virginius, convocata concione in patres & consules invehebatur: sed Claudius purgabat eos iisdem verbis quæ in senatui fecerat. Cordatiores igitur è plebe hunc terrorem vanum esse suspicabantur; at stultiores, rumoribus istis fidem habentes, verum credebant. illorum vero malitiosissimi quique, & rerum novarum cupidi, non curabant hujusmodi inquisitionem, & parvi faciebant utrum hoc verum an falsum esset; sed seditionis ac tumultus occasionem quærebant.

XIV. *App. Herdonius Capitolium occupat.*

¶ In tam perturbato civitatis statu, vir quidam de Sabina gente, non obscuris natalibus, & opibus potens, nomine App. Herdonius, imperium Rom. evertere conatus est, sive sibi ipsi tyrannidem quærens, sive Sabinorum genti dominationem & imperium parans, sive nominis magni ac gloriæ cupidus. Hic suo consilio cum multis amicis communicato, modoque rei aggrediendæ ipsis narrato, ubi illis quoque hoc placuit, coëgit clientes suos, & audacissimos quosque servos quos habebat: brevique temporis spatio confecta manu hominum ferme quatuor millium, armisque & commeatibus atque aliis rebus ad bellum necessariis paratis, eos in fluvialibus scaphis posuit. Et confecto cursu per flumen Tiberim, appulit ad eam Romæ partem ubi est Capitolium, quod ne integrum quidem stadium à flumine abest. Tunc autem erat media nox, & alta tota urbe quies, cujus auxilio festinanter exscensionem fecit, & per portam apertam (est enim quædam sacra Capitolii porta ex oracuło quodam patens, quam Carmentalem vocant) cum suis copiis ingressus Capitolium occupavit, inde ad arcem Capitolio contiguam progressus, eam quoque in suam potestatem redegit. Idque hac mente fecit, ut, occupatis opportunissimis quibusque locis, exsules reciperet, & servos ad libertatem vocaret, & æris alieni remissionem pauperibus polliceretur, & alios cives, qui, quod ipsi

a Ταῦτα λέγω *Vat.* b In *Ed. Steph.* perperam αὐτῶν. Optime in *Cod. Vat.* αὐτοῖς ὑπεκρέμεται δεινὸν, sc. τῷ δήμῳ, seu τοῖς δημοτικοῖς. quam lectionem cum *Lapo* & *Gelenio* probat *Sylb.* c Τῷ Σαβίνων ἔθνει διαπρέπειν malit *Port.* ut hîc διαπρέπειν pro κτᾶσθαι ponatur. In *Cod. Vat.* τῷ Σαβίνων ἔθνει περίεστιν. d Ita in *Cod. Vat.* & *Dionysio* ipso p. 409. v. 42. συγκροτήσας minus recte edidit *Steph.* e Τιβέριος *Vat.* f Veram lectionem esse Καρμεντίνας ut in *Codd. Rom. Vat.* & *Lapi*, non Κερμετίνας ut in *Ed. Steph.* constat ex *Plutarcho* in *Camillo* & *Solino* c. 2. Hæc porta etiam *Scelerata* dicta est, quod *Fabios* Cremeram adversus Etruscos cum suis illac egressos non restituerit patriæ, ut indicant *Festus* & *Ovidius* Fast. 2. g Εἰσδέχεσθαι *Vat.*

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

ipſi eſſent infimæ conditionis homines, potentioribus invidebant, & omnem eminentiam oderant, oblatamque rerum novandarum occaſionem lubenter arripiebant, prædæ participes faceret. Spes enim, quæ illum ad id inducebat, atque animos ei addebat, & quæ eum decipiebat, ita ut crederet omnia ſibi ſucceſſura quæ exſpectabat, erat inteſtina ſeditio, ob quam exiſtimabat nullam amplius amicitiam, nullam ſocietatem plebi cum patriciis interceſſuram. Quod ſi forte nihil horum ipſi ex animi ſententia ſucceſſiſſet, tunc ſtatuerat omnes Sabinorum copias vocare, & Volſcos, & alios finitimos populos quotquot invidioſo populi Romani imperio liberari cupiebant.

XV. ¶ Sed accidit, ut omnibus quæ ſperarat fruſtraretur, quia nec ſervi ad eum transfugerunt, nec exules convenerunt; nec infimæ conditionis homines & obærati ſua commoda publicis antepoſuerunt; nec externa auxilia ſatis temporis ad belli apparatus habuerunt. nam intra tres quatuorve primos dies, rebus, quæ magnum terrorem populo Rom. incuſſerant, & magnum tumultum excitarant, finis eſt impoſitus. Arcibus enim occupatis, clamore derepente orto, omnibuſque qui circa illa loca habitabant fugientibus, quotquot primo impetu jugulati non fuerant, quum plerique ignorarent quodnam eſſet hoc malum, correptis armis concurrebant, alii in loca urbis editiſſima, alii in patentes ejus areas, quæ multæ erant, alii in proximos campos: qui vero ætate jam decrepita erant, & quos vires corporis deficiebant, ædium tecta una cum mulieribus occuparunt, ut inde pugnarent cum hoſtibus qui venerant. omnia enim loca hoſtibus oppleta credebant. Prima vero luce ubi cognitum eſt civitatis arces occupatas, & quis eſſet qui ea loca occupaſſet, conſules in forum progreſſi cives ad arma vocabant. At tribuni, populo ad concionem convocato, dicebant ſe reip. commodis nullo modo adverſari velle: ſed æquum cenſere ut plebs, tantum certamen ſubitura, certis aliquibus ac diſerte expreſſis conditionibus id periculum adiret. "Si igitur (inquiebant) patricii vobis polliceantur, & jurejurando ſe velint obſtringere, ſe finito hoc bello permiſſuros nobis legiſlatores creare, & ſe in poſterum æquo jure nobiſcum victuros, adjuvemus eos in liberanda patria: quod ſi ad nullas æquas conditiones velint deſcendere, cur pro illis vitam noſtram periculis objiciemus, quando nullus fructus ad nos inde eſt rediturus"? Hæc illis dicentibus, & plebe ipſis obtemperante, & ne vocem quidem cujuſquam aliud ſuadentis audire volente, Claudius dixit, ſibi talibus ſociis opus non eſſe, qui non ultro, ſed mercede, eaque non modica conducti patriæ opem ferre vellent: quare dicebat ipſos cum patricios cum ſuis clientibus armatos, & cum aliis, ſi qui voluntarii

λίτας δὲ ταπεινὰ φρονοῦντες ἀφ' φθόνου καὶ μίσους εἶχον πάς ὑπεροχάς, καὶ μεταβολῆς ἀσμενοι ἀνελάβοντο, κοινωνοὺς ποιεῖσθαι τῶν ὠφελείων. ἡ δὲ θαῤῥεῖν τε αὐτὸν ἐπαγομένη καὶ πλανῶσα ἐλπὶς, [b] ὡς οὐδενὸς ἀντιχήσοντα τῶν προσδοκωμένων, ἡ πολιτικὴ στάσις ἦν, δι' ἣν οὔτε φιλίαν, οὔτε κοινωνίαν [c] δημόσιαν [d] ὑπελάμβανε τὸ δῆμον πρὸς τοὺς πατρικίους ἔτι γενήσεσθαι. ἐὰν δὲ ἄρα μηδὲν αὐτῷ τούτων κατὰ νοῦν χωρῇ, τηνικαῦτα Σαβίνους τε παρακαλεῖν ἐδέδοκτο, καὶ Οὐολύσκους, καὶ τῶν ἄλλων πλησιοχώρων ὅσοις ἂν ἡ βουλομένοις τῆς Ρωμαίων ἀπηλλάχθαι δυσφόρου ἀρχῆς.

Σωθὲν δὲ αὐτῷ πάντων διαμαρτεῖν ὧν ἤλπισεν, ὅτε δοῦλοι αὐτομολησάντων πρὸς αὐτὸν, ὅτε φυγάδων καταθόντων, ὅτε ἀτίμων καὶ κακοχρέων ὃ ἴδιον κέρδος ἀντὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἀλλαξαμένων, ἥ τε ἔξωθεν ὀπτικὴ ἰσχὺς χρόνον ἱκανὸν εἰς παρασκευὴν τοῦ πολέμου· τρισὶ δὲ ἢ τέτταρσι ταῖς πρώταις ἡμέραις [e] τέλος εἴληφε τὰ πράγματα, μέγα δέος καὶ πολλὴν ταραχὴν [f] Ρωμαίοις παρέχοντα. ἐπειδὴ γὰρ ἐάλω τὰ φρούρια, κραυγῆς ἄφνω γενομένης καὶ φυγῆς τῶν περὶ ἐκείνους οἰκούντων τοὺς τόπους, ὅσοι μὴ παραχρῆμα ἐσφάγησαν, ἀγνοοῦντες οἱ πολλοὶ τὸ δεινὸν ὅ,τι ποτε 641
ἦν, ἁρπασάντες τὰ ὅπλα συνέτρεχον, οἱ μὲν, [h] ὅπου μετέωρα χωρία τῆς πόλεως, οἱ δὲ, εἰς τὰς ἀναπεπταμένας αὐτῆς τόπους πολλὰς σφόδρα οὔσας, οἱ δὲ, εἰς τὰ προκείμενα πεδία. ὅσοι δὲ ἡλικίας εἰς τὸ παρακμακότι ἦσαν, καὶ [i] ῥώμῃ σώματος εἰς τὸ ἀδυνατῶ, τὰ τέγη τῶν οἰκιῶν κατεῖχον ἅμα γυναιξὶν, ὡς ἀπὸ τούτων ἀγωνιούμενοι πρὸς τοὺς [k] ἐληλυθότας· ἅπαντα γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει μεχρὶ τοῦ πολέμου. ἡμέρας δὲ γενομένης, ὡς ἐγνώσθη τὰ κεκρατημένα τῆς πόλεως φρούρια, καὶ ὅστις αὐτῶν ὁ κατέχων ἀνὴρ τοὺς τόπους, οἱ μὲν ὕπαλοι προελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐκάλουν τοὺς πολίτας, ἐπὶ τὰ ὅπλα. οἱ δὲ δήμαρχοι προσκαλεσάμενοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεγον ὅτι τῷ μὲν συμφέροιτο τῆς πόλεως οὐδὲν ἀξιοῦσι πράττειν ἑκόντων, δίκαιον δὲ ὑπολαμβάνουσιν εἶναι, τηλικοῦτον ἀγῶνα μέλλοντα τὸν δῆμον ὑπομένειν, ὅτε ῥητοῖς τισι καὶ διωρισμένοις ὅτε ὁ κινδυνεύσων χωρεῖν. "Εἰ μὲν οὖν, ἔφασαν λέγοντες, ὑπισχνοῦνταί τε ὑμῖν οἱ πατρίκιοι, καὶ πίστεις βέβαιον εἶναι τοῖς ὅτε θεῶν, ὅτι καταλυθέντος τοῦδε τοῦ πολέμου συγχωρήσουσιν ὑμῖν ἀποδεῖξαι νομοθέτας, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον οἰσυσείας πολιτεύσασθαι, συνελευθερώσομεν αὐτοῖς τὴν πατρίδα· εἰ δὲ οὐδὲν ἀξιοῦσι ποιεῖν τοῦ μετρίου, τί κινδυνεύομεν, [m] καὶ ψυχὰς ὑπὲρ αὐτῶν προϊέμενα, μηδενὸς ἀγαθοῦ μέλλοντες ἀπολαύσεσθαι"; ταῦτα λεγόντων αὐτῶν, καὶ τοῦ δήμου πυθομένου, καὶ μηδεμιᾷ φωνῇ ὑπομένοντος ἀκούειν τῶν ἄλλο τι παραινούντων, ὁ μὲν Κλαύδιος οὐδὲν ἠξίου [n] δεῖσθαι τοιαύτης συμμαχίας, ἥτις οὐκ ἑκούσιος, ἀλλ' ὅτι μισθῷ, καὶ οὐδὲ τούτῳ μετρίῳ, βοηθεῖν βούλεται τῇ πατρίδι, ἀλλ' αὐτὸς ἦφι τοὺς πατρικίους ἑαυτῶν σώμασι καὶ τῶν συνόντων αὐτοῖς

a Scribo ἄνομοι ἂν ἐλαύνοντο. Steph. b In Cod. Vat. ὡς οὐδενὸς, & mox μενεῖν αὐτῷ. c Non agnoſcit Vat. d Κοινῇ συμφέροντος Vat. e Τέλος ἐλάμβανε Vat. f Ρωμαίοις παρεῖχοντο. ἐπεὶ δὲ Vat. g Γενομένης Vat. h Ἐπὶ τὰ μετέωρα Vat. i In Cod. Vat. Ῥώμης. quod & Stephano placuit. k Non minus apte legeris ἐπελθόντας. Sylb. In Cod. Vat. ἀπελαυνόμενοι. Sylb. agnoſcit etiam Lapi verſio [& Cod. Vat.] & patrocinari huic lectioni videtur ſequens verbum συνελευθερώσομεν. ſed aptius ὑμῖν, ut initio hujus orationis, v. 38. Sylb. m Καὶ τὰς ψυχὰς Vat. n Δεῖσθαι τοιαύτης Vat.

a Forſan

αὐτοῖς πελατῶν ὁπλισαμένους, ἢ εἴ τι ἄλλο πλῆθος ἐθελήσιον αὐτοῖς [a] συνάρῃ τὸν πόλεμον, μὴ τότε πολιορκεῖν τὰ φρούρια· ἐὰν δὲ μηδὲν ὧν αἰξιόχρεως ἡ δύναμις αὐτοῖς γένηται δόξῃ, Λατίνους τε καὶ Ερνικας προσκαλεῖν. ἐὰν δὲ ἀνάγκη, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ὑπισχνεῖσθαι, καὶ πάντας μᾶλλον ἢ τοὺς ἐπὶ τοιούτων κακῶν μνησικακοῦντας σφίσι προσκαλεῖν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, ὡς οἰόμενος δεῖν ἠρεθισμένον τὸ δημοτικὸν ἀπολεμώσας [b] τελείως τοῖς πατρικίοις, ἔξοδά τε συνεβούλευε τῷ κοινῷ, καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τά γε δίκαια ἀντιτάττειν, πρὸς δὲ τοὺς πολιτικοὺς διαιρέσεις τὰ μέτρια καὶ εὐνόμους. [c] ἐπεὶ δὲ τοῖς πλείοσι τῶν περὶ τὸν συνέδριον τὰ κράτιστα ἐδόκει λέγειν, [d] παρελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ λόγον εὐπρεπῆ διεξελθὼν, τελευτῶν τὴν δημοσίαν ὤμοσεν, ἐὰν ὁ δῆμος συνάρῃ μὴ προθυμίας τὸν πολέμου, καὶ καλῶς τὰ πράγματα τῆς πόλεως, συγχωρήσειν τοῖς δημάρχοις [e] προθεῖναι τὸν πλήθη περὶ νόμου διάγνωσιν, οὗ εἰσφέρων ὑπὲρ τῆς ἰσονομίας, καὶ ἀγωνιούμενος ὅπως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐπὶ τέλος ἀχθῇ τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ἦν δὲ ἄρα ἄπορον αὐτῷ πεπρωμένον ἐπιτελέσαι τὴν ὁμολογηθεῖσαν, πλησίον ὄντος τοῦ θανάτου μοίρας.

Λυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, περὶ δείλην ὀψίαν συνέρρεον ὅτι τοὺς ἀποδειχθέντας ἕκαστοι τόπους, ἀπογραφόμενοί τε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν στρατιωτικὸν ὁμνύντες ὅρκον. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὑπολειφθεῖσαν νύκτα ὅλην ἀμφὶ ταῦτα ἦν. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ λοχαγοί τε προσενέμοντο ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ ὅπου τὰς ἱερὰς ἐτάττοντο σημείας, συνεπέρρεον καὶ ἀγροῖκοι ὄχλοι πολλοί. γενομένων δὲ διὰ τάχους πάντων εὐτρεπῶν, μερισάμενοι τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, κλήρῳ διείλοντο τὰς ἀρχάς. Κλαυδίῳ μὲν οὖν ὁ κλῆρος ἀπέδωκε τὰ πρὸς τὸ τειχῶν διὰ φυλακῆς ἔχειν, μή τις ἔξωθεν ἐπέλθῃ στρατὸς τοῖς ἔνδον ἐπίκουρος· ὑποψία γὰρ κατεῖχεν ἅπαντας [h] μεγάλης σφόδρα κινήσεως, καὶ ὃ ἀντίπαλον ἅπαν ὡς ὁμοῦ σφίσι συνεπιθησόμενον ἐφοβοῦντο. Οὐαλερίῳ δὲ τὰ φρούρια πολιορκεῖν ὁ δαίμων ἐφῆκεν. ἐτάχθησαν δὲ καὶ ὅπου τοῖς ἄλλοις ἐρύμασιν ἡγεμόνες, ὅσα τῆς πόλεως ἐντὸς ἦν καθεζόμενοι· [i] τοὺς ὅπου ὁ Καπιτώλιον ἀγόντας ὁδοὺς ἕτεροι, κωλύσεως ἕνεκα τοῦ ἀποστησομένων πρὸς πολεμίους ἄλλων τε καὶ ἀπόρων, [k] ὃς παντὸς μάλιστα ἐφοβοῦντο. ὑπικυρικὸν δὲ αὐτοῖς οὐδὲν ἔφθασε πρὸς τοῦ συμμάχων ἀφικόμενον, ὅτι μὴ πρὸς Τυσκλάνων μόνον, οἳ μιᾷ νυκτὶ ἀκυστάτων τε καὶ παρασκευασαμένων, ὡς ἦγε Λεύκιος Μαμίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ἔχων ἐν τῇ πόλει τὴν μεγίστην τότε ἀρχήν· καὶ συνεκινδύνευσαν ὅτοι τῷ Οὐαλερίῳ μόνοι, καὶ συνεξῆλθον τὰ φρούρια, πᾶσαν εὐνοιαν καὶ προθυμίαν ἀποδειξάμενοι. [l] ἐγίνετο δὲ ἡ προσβολὴ τοῖς φρουρίοις πολλαχόθεν. οἱ μὲν γὰρ, ἀπὸ τοῦ πλησίον οἰκιῶν, ἀσφάλτου καὶ πίσσης πεπυρωμένης ἀγγεῖα σφενδόναις ἁρμόττοντες, ἐπέβαλλον ὑπὲρ τοῦ λόφου· [m] οἱ δὲ συμφορῦντες αὐτῶν φακιόλους φρυγάνων, καὶ πρὸς τοῖς ἀπολόμοις τοῦ πέ-

se ad illam belli ſocietatem adjunxiſſent, arces obſeſſuros. quod ſi forte ne ſic quidem ſatis valida ea manus videretur, Latinos & Hernicos ab ipſis accerſitum iri *dicebat*: &, ſi neceſſitas poſtularet, eos ſervis etiam libertatem promiſſuros, denique quorumvis opem potius imploraturos, quam eorum qui tam iniquo patriæ tempore veterum offenſarum memoriam refricarent. At Valerius ejus collega contra hæc dicebat, quia cenſebat plebem jam irritatam non eſſe penitus à patriciis alienandam, & ſuadebat ut tempori cederet, & cum externo hoſte de jure dimicaret, cum ſuis vero civibus ex æquo & benigne diſceptaret. Quum autem majori patrum parti ille optimum conſilium dare videretur, tunc progreſſus in comitium, habitaque eleganti oratione, ſuam concionem jurejurando clauſit, si populus id bellum alacriter ſuſcepiſſet, & res urbanæ compoſitæ fuiſſent, ſe tribunis permiſſurum ut rogationem de juris æquabilitate ad populum referrent, daturumque operam, ut, in ſuo conſulatu, quod populus juſſiſſet id ad finem perduceretur. Sed fatale erat ut nihil eorum quæ promiſerat præſtaret, morte fatali illum jam urgente.

Per. Jul. 4256. *Ante Chr.* 468. *Olymp.* 80. $\frac{2}{4}$. *Cat.* 294. *V. C. Var.* 296.

XVI. ¶ Dimiſſa autem concione, ſub veſpertinum crepuſculum omnes ad deſignata loca concurrebant, ut nomina ducibus darent & militari ſacramento ſe obſtringerent. Totuſque ille dies & tota nox ſequuta inſumpta eſt habendis delectibus. Sequenti die & centuriones *ſuis quique ordinibus* à conſulibus attribuebantur, * & ſub ſacris ſignis collocabantur, confluente etiam agreſti multitudine. Rebus autem omnibus celeriter paratis, conſules copias partiti, munia inter ſe ſunt ſortiti. Claudio murorum obvenit cuſtodia, nequis externus exercitus auxilio veniret iis qui in urbe jam erant. magni enim motus opinio vehemens pervaſerat omnium animos, & verebantur ne omnes hoſtes facta conſpiratione ſe adorirentur. Valerio arcium oppugnationem ſors obtulit. In aliis quoque munitionibus, quæ erant intra urbis mœnia, duces ad earum præſidium diſpoſiti fuerunt; aliique in viis quæ ad Capitolium ducebant, ut impedirent ne ſervitia & inopes ad hoſtes transfugerent, qui metus tunc erat maximus. Nulla autem auxilia à ſociis, niſi à ſolis Tuſculanis, in tempore illis venerunt, qui eadem nocte *tumultum* audierunt, & copias pararunt, quas duxit L. Mamilius, vir impiger, qui tunc in civitate ſummum habebat imperium; atque iſti ſoli ſe Valerio periculi ſocios addiderunt, eique in recipiendis arcibus egregiam operam, omnis benevolentiæ & alacritatis plenam, navarunt. Undique autem arces oppugnabantur. nam alii è propinquis ædibus vaſa bituminis & picis incenſæ fundis aptata ſupra collem jaculabantur; alii comportantes faſciculos ſarmentorum, & ad ſaxi loca præ-

rupta

a Forſan rectius συνάρῃ, optativo verbi modo. *Sylb.* *b* Τελέως *Vat.* *c* Επειδὴ δὲ *Vat.* *d* Προελθὼν *Vat.* Vide p. 465. v. 29. & p. 507. v. 28. *e* Ita in [*Cod. Vat.* &] *Lapi* verſione. ſed convenientius videtur προθεῖναι *proponere.* infra tane, ubi in *Ed. Steph.* προθήσειν, *Lapus* vertit *propoſituros.* *f* Pro ἐπὶ & σημείας rectius ſcribemus ὑπὸ & σημείαις ut p. 532. v. 7. qua de re ſupra quoque ad p. 548. v. 34. *Sylb.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Fruſtra μεγάλη cum *Ed. Steph.* legendum eſſe ſuadet *Port.* cum genitivum μεγάλης probet *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Καὶ τοὺς *Vat.* *k* Quamvis ὃς agnoſcat *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] *Gelenius* tamen maluit ὅ. *Sylb.* *l* Ἐγίνετο δὲ προσβολὴ *Vat.* *m* Οἱ δὲ συμφορῆσαι φακίλους *Vat.* * Et ſacris ſignis præficiebantur. *Sylb.*

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 §. V. C. Ca. 294 Var. 296.

rupta in altum congerentes, succendebant, * vento secundo flammam adjuvante. qui vero ex illis fortitudine præstabant, densatis ordinibus per vias manu factas † in arcem tendebant. multitudo autem (qua hostes longe superabant) nihil eos juvabat, ascendentes per viam angustam, & plenam propugnaculorum desuper imminentium, unde saxa cum impetu demittebantur, ubi parva manus magnæ æqualis erat futura: nec durata multis bellis virtus quidquam illis proderat, per clivi arduа ascendere per vim conantibus: neque enim cominus pugnantes audaciam & fortitudinem suam exercere poterant; sed eminus rem missilibus gerere cogebantur. Ictus autem telorum (ut verisimile est) ex inferioribus locis in superiora missorum, licet non frustra ferrentur, tamen erant tardi & invalidi: contra vero ictus telorum è sublimi deorsum factorum erant & veloces & validi, ipso pondere ictum adjuvante. non defatigabantur tamen munitionum oppugnatores: sed perdurabant, & mala necessaria perferebant, nec interdiu nec noctu intermisso labore. Quum autem tandem obsessos tela & corporis vires defecissent, die tertio arces expugnarunt. In hoc certamine Romani viros multos & fortes amiserunt, sed omnium confessione fortissimum ipsum consulem; qui licet multa vulnera accepisset, tamen ne sic quidem à periculis recessit, *at in illis perstitit* donec ei munitionem scandenti saxum ingens, cum impetu delatum, simul & victoriam & vitam eripuit. Captis autem arcibus, Herdonius (erat enim vir insigni robore & manus strenuitate præditus) strage incredibili circa se edita, telorum multitudine obrutus cecidit. Ex cæteris vero, qui cum eo arces occuparant, pauci vivi capti sunt, major eorum pars aut se jugulavit, aut per rupes præcipitem dedit, atque ita interiit.

XVII. *Turbæ domi renascuntur.*

¶ Bello latronum ita confecto, statim tribuni seditionem urbanam renovarunt, petentes à consule superstite, ut quæ Valerius, in prælio cæsus, sibi de legis rogatione promiserat, præstaret. At Claudius aliquamdiu quidem tempus traxit, modo lustrationibus urbis, modo supplicationibus vacans, modo etiam ludis & spectaculis populum recreans ac oblectans. Tandem consumptis omnibus tergiversationibus, dixit alterum consulem in defuncti locum esse subrogandum. quod enim à se solo actum foret, id neque legitime factum iri, nec ullam vim habiturum: quod vero ab utroque, id & legitimum & ratum fore dicebat. Itaque hac speciosa caussa repulsis illis, diem comitiorum indixit, quo collegam sibi subrogaturus esset. Interea principes senatus, clam inter se facta consultatione, statuerunt, cui consulatum mandaturi essent. Quum autem dies comitiorum

πρὸς βαμοὺς ἠγείροντες ὑψηλούς, ὑφῆπτον, ἀνέμῳ τῷ δεδιδόντες τὰς φλόγας ἐπιφορᾷ. ὅσοι δὲ ἦσαν ἀνδρειότατοι, πυκνώσαντες τὺς λόχους, * (ἐχώρουν) ἄνω κατὰ τὰς χειροποιήτους ὁδούς. τοῖς δὲ αὐτοῖς ὅτε τὸ πλῆθος, [b]ὃ παρὰ πολὺ τῶν ἀνίπαλων περῆεν, ὄφελος ἦν διὰ στενῆς ἀνιοῦσιν ὁδοῦ ἡ πληθύσης [c] προβόλων ἄνωθεν ἐπικαταρραγέντων, ἕνθα συνεξισοῦσθαι ἔμελλε τῷ πολλῷ τὸ ὀλίγον· ὅτε τῆς δεινὰ ὑπομονῆς, ἣν πολλοῖς καταφρονήσασιν πολέμοις εἶχον, ἐδεήθη ὄντως πρὸς ὀρθίους βιαζομένοις σκοπάς. ἡ γὰρ συγκαίειν μαχομένους ἔδει τὸ βούλομον ἢ καρτερικὸν ἀποδείξασθαι, ἀλλ' ἐκβόλοις χρῆσθαι μάχαις. ἦσαν δὲ τῶν μὲν κάτωθεν ὀπὲ τὰ μετέωρα βαλλομένων βεβαιαί τε καὶ ἀσθενεῖς, εἰ καὶ τύχοιεν, ἄστοχοι εἰκός, αἱ πληγαί· τὰ δὲ ἀφ' ὕψους κάτω ῥιπτουμένων, ὀξεῖαι καὶ καρτεραί, συνεργούντων τοῖς βλήμασι καὶ τῶν [d] ἰδίων βαρημάτων. καὶ μὴν ἔκαμόν γε οἱ προσβάλλοντες τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἀναφορεῖς τὰ δεινὰ, ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀναπαυόμενοι τῶν πόνων. [e] τέλος ὑπολιπόντων τὺς πολιορκουμένους τῶν βελῶν, καὶ τῶν σωμάτων ἐξαδυνατούντων, τρίτῃ τὰ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν ἡμέρᾳ. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλοὺς Ῥωμαίων καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπέβαλον, κράτιστον δὲ, ὥσπερ τοῖς ἅπασιν ὡμολόγηλο, τὸν ὕπαλον· ὃς οὐκ ὀλίγα τραύματα λαβὼν, οὐδ' ὡς ἀφίσατο τῶν δεινῶν, ἕως ἐπικαταῤῥαγεὶς αὐτῷ τότε [f] ὑπερμεγέθης ἐπιβαίνοντι τοῦ τειχίσματος, ἅμα τοῦ τε νίκου αὐτὸν ἀφείλετο καὶ τοῦ ψυχήν. ἁλισκομένων δὲ τῶν φρουρίων, ὁ μὲν Ἐρδώνιος· οὗτος γὰρ καὶ ῥώμην σώματος διάφορος, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος· ἄπιστόν τι χρῆμα περὶ αὐτὸν ποιήσας νεκρῶν, ὑπὸ πλήθους βελῶν ἀποθνήσκει. τῶν δὲ σὺν αὐτῷ τὰ φρούρια καταλαβομένων ὀλίγοι μὲν τινες ζῶντες ἑάλωσαν, οἱ δὲ πλείους σφάττοντες ἑαυτοὺς, ἢ κατ' ἄκρων ὠθοῦντες, διεφθάρησαν.

Τοῦτο τὸ τέλος λαβόντος τοῦ λῃστρικοῦ πολέμου, καὶ πολιτικὴν πάλιν [f] ἀνερρίπτουν οἱ δήμαρχοι φάσιν, ἀξιοῦντες ἀποδοθῆναι τῷ δεκέμβρῳ τὸν ὑπατεύσαντα ὑπὸ τοῦ κρατήσαντος ἃς ἐποιήσατο πρὸς αὐτοὺς ὁ τεθνηκὼς ἐν τῇ μάχῃ Οὐαλέριος, ὑπὲρ τῆς εἰσφορᾶς τοῦ νόμου. ὁ δὲ Κλαύδιος μέχρι μέν τινος παρεῖλκε τὸν χρόνον, [g] ὁτὲ μὲ καθαρμοὺς τῆς πόλεως ἐπιτελῶν, ὁτὲ δὲ θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἀποδιδοὺς, ὁτὲ δὲ ἀγῶσι καὶ θέαις ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος εἰς εὐπαθείας. ὡς δὲ αἱ σκήψεις αὐτῷ πᾶσαι [h] καθηνάλωντο, τελευτῶν ἔφη δεῖν εἰς τὸν τεθνηκότος ὑπάτου τόπον ἕτερον ἀποδειχθῆναι. τὰ μὲν δὴ ὑφ' ἑαυτοῦ μόνου πραχθέντα, ὅτε νόμιμα, ὅτε βέβαια ἔσεσθαι, τὰ δὲ ὑπ' ἀμφοῖν, ἔννομά τε καὶ κύρια. ταύτην διαχρησάμενος αὐτὸς τὴν πρόφασιν, προεῖπεν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὴν συνάρχοντα ἔμελλεν ἀποδείξειν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ δι' ἀπορρήτων βουλευμάτων οἱ προεστηκότες τοῦ συνεδρίου συνέθεντο καθ' ὅσας αὐτοὺς, ὅτῳ προδιδώσουσι τὴν ἀρχήν. [i] ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἀρχαιρεσιῶν

a Illud ἐπόμενον, quod è *Rom. Cod.* addidit *Sylburgius*, agnoscit etiam *Cod. Vat.* *b* Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* ᾧ πυρὶ πολὺ τῶν ἀνίπαλων περῆεν, *qua multum hostibus præcellebant*, ut vertit *Lapus.* *c* *Lapus* videtur legisse πετροβόλων, dum vertit, *plenamque petris dimissis superne.* quam lectionem sequutus est *Sylb.* & vertit *lapidatrices.* *d* Ἰδίων βαρῶν *Vat.* *e* Τέλος δ' ἐν ὑπολιπόντων rectius in *Cod. Vat.* *f* Melius forsan ἀνερρίπτουν. *Sylb.* Vulgatam lectionem non solicitandam esse censet *Port.* *g* In *Cod. Vat.* τοτὲ μὲν, & inox τοτὲ δὲ θυσίας τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἀποδιδοὺς, τοτὲ δὲ ἀγῶσι &c. qua lectione χαριστηρίους probarunt *Sylb.* & *Port.* *h* Alibi sine augmento habet ἐξαναλωσεν. Vide *Var. Lect.* ad p. 606. v. 27. *i* Plenius in *Cod. Vat.* ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἀρχαιρεσιῶν

* Permissis secundo vento flammis. *Gelen.* † *Al.* ascendebant.

a In

ἀρχαιρεσίαν ἐκέση χρόνος, καὶ ὁ κῆρυξ τὴν τοῦτον τάξιν
644 ἐκάλεσεν, εἰσελθόντες εἰς τὸν ἀποδεδειγμένον τόπον οἵ τε ὀκτωκαίδεκα λόχοι τῶν ἱππέων, καὶ οἱ τοῦ πρώτου ὀγδοήκοντα τοῦ μέγιστον τίμημα ἐχόντων, Λεύκιον Κοίντιον, ὃν εἰς ἀγῶνα θανάτου καταστήσαντες οἱ δήμαρχοι, τὴν πόλιν ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν, ἀπεχώρησαν· καὶ ὑδεμίας ἔτι κλησέως ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν τάξεως· τελοῦσι γὰρ ἦσαν λόχοις πλείοσι οἱ διενεγκάντες τὸν ψῆφον λόχοι τοῦ ἀπολειπομένων· ὁ μὲν δῆμος ἀπῆει συμφορὰν ἰδίαν ἡγούμενος, ὅτι μισῶν αὐτὸς ἀνὴρ ἀξιοῦσίας ὑπατικῆς ἔσεσθαι κύριος· ἡ βουλὴ δὲ ἔπεμπε τὸν προσκαλησομένους τὸν ὕπατον, καὶ ἀξιοῦσα, ὅτι τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ τηνικαῦτα ὁ Κοίντιος ἄρουράν τινα ὑπεργαζόμενος εἰς σπορὰν, αὐτὸς ἀκολουθῶν τοῖς ἕλκουσι τὸν νεὸν βοϊδίοις, ἀχίτων, περιζωμάτιον ἔχων, καὶ ὅτι τῇ κεφαλῇ πῖλον. ἰδὼν δὲ πλῆθος ἀνθρώπων εἰς ὃ χωρίον εἰσιόντων, τό τε ἄροτρον ἐπέσχεν, καὶ πολλὰ ἠπόρει χρόνον, οἵτινες εἶεν, καὶ τίνος δεόμενοι πρὸς αὐτὸν ἥκοιεν· ἔπειτα προσελαμόνος τινὸς, καὶ κελεύσαντος κοσμιώτερον αὐτὸν ποιῆσαι, παρελθὼν εἰς τὸ καλύβιον καὶ ἀμφιεσάμενος, προῆλθεν. οἱ δὲ ὅτι τὸν προσκαλοῦντα αὐτὸν παρόντες, ἠσπάσαντό τε ἅπαντες οὐκ ἐκ ὀνόματος, ἀλλὰ ὕπαλον, καὶ τὸν προπόρφυρον ἐσθῆτα περιέθεσαν, τούς τε πελέκεις καὶ ἄλλα σήμαντα τῆς ἀρχῆς προσενέγκαντες, ἀκολουθεῖν εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν. καὶ κεῖνος μικρὸν ὑποσχὼν, καὶ δακρύσας, τοσοῦτον εἶπεν· "Ἄσωρον ἄρα μοι ὁ χωρίον ἔσεσθαι τοῦτον τὸν σιαυτὸν, καὶ κινδυνεύσομεν οὐκ ἔξειν πόθεν "διατροφῶμεν". ἔπειτα ἀσπασάμενος τὴν γυναῖκα, καὶ τοῦ ἔνδον ὑπιμελεῖσθαι προσελθὼν, ᾤχετο εἰς τὴν πόλιν. ταῦτα δὲ οὐκ ἄλλου τινὸς χάριν εἰπεῖν προῆλθεν, ἀλλ' ἵνα φανερὸν γένηται πᾶσιν οἷοι τότε ἦσαν οἱ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἡγεμόνες, ὡς αὐτουργοὶ καὶ σώφρονες, καὶ πενίαν δικαίαν ἀγαπῶντες καὶ βασιλικὰς καὶ διώκοντες οὐσίας, ἀλλὰ καὶ διδομένας ἀναιρούμενοι. φασὶ δὲ καὶ μικρὸν ἐοικότες ἐκείνοις οἱ νῦν, ἀλλὰ ταὐναντία πάντα ὑπὲρ τὴν προσήκουσαν, πλὴν πάνυ ὀλίγων δι' ὧν ἔτι ἔστιν ὁ τῆς πόλεως ἀξίωμα, καὶ ὁ σώζειν τὸ πρὸς ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ὁμοιότητα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

Ὁ δὲ Κοίντιος, παραλαβὼν τὴν ὑπαλείαν, πρῶτον μὲν ἔπαυσε τοὺς δημάρχους τῶν καινῶν πολιτευμάτων καὶ τοῦ ἐπὶ τῷ νόμῳ σπουδῆς, προφὰς ὡς εἰ μὴ παύσονται παρατίθενται τὴν πόλιν, ἀπάξει Ῥωμαίων ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, στρατιὰν κατὰ Οὐολούσκων παραγγείλας. ἐπεὶ δὲ κωλύσειν αὐτὸν ἔλεγον οἱ δήμαρχοι στρατοῦ ποιεῖν καὶ καταγραφὴν, συναγαγὼν ὁ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν ὅτι πάντες ὁμωμόκασι τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις ἐφ' οὓς ἂν καλῶν πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο οὐδὲν ποιήσειν τοῦ δήμου. κωλυόντων δὲ τὴν ὑπαλικὴν

veniſſet, & præco primam claſſem vocaſſet, octodecim equitum centuriæ, & peditum octoginta, quorum maximus erat cenſus, in locum deſignatum ingreſſæ, L. Quintium, *patrem Cæſonis* quem tribuni in capitis diſcrimen adductum urbem deſerere coëgerant, conſulem creant: atq; nulla claſſe ad ſuffragia ferenda amplius vocata (nam qui ſuffragium tulerant, reliquos tribus centuriis ſuperabant) plebs quidem abiit, calamitatem ſuam deplorans, quod conſulem ſibi infenſum habitura eſſet. At ſenatus miſit ad Quintium, qui eum ad magiſtratum capiendum adducerent. Tunc autem forte Quintius arvum quoddam ad ſementem faciendam arabat, ipſe ſequens boves novale proſcindentes, ſine tunica, ſolo ſubligari ſuccinctus, & in capite pileum habens. Ubi vero vidit catervam hominum qui in ſuum fundum ingreſſi erant, aratrum tunc retinuit, & diu dubitavit quinam illi eſſent, & qua de cauſſa ad ſe venirent: deinde, quum quidam præcurriſſet, eumque monuiſſet ut ſe melius ornaret; ille in tuguriolum ingreſſus, & veſte induta, prodiit. Qui autem ad eum in urbem deducendum miſſi fuerant, omnes eum non nomine, ſed conſulem ſalutarunt, purpuraque induerunt, & allatis eo ſecuribus, aliiſque magiſtratus inſignibus, ut in urbem ſequeretur rogarunt. Ille aliquantiſper obticuit, fuſiſque lacrymis hoc tantum dixit; "Ergo agellus meus hoc "anno non feretur, & de victu periclitabi-"mur." Deinde ſalutata uxore, juſſaque rei familiaris curam gerere, in urbem ivit. Nulla autem alia de cauſſa oratio mea huc eſt provecta, niſi ut omnes cognoſcerent manifeſte quales eſſent ea ætate populi Romani * principes: *nimirum homines* qui ſuis manibus victum quærerent, qui temperantes eſſent, nec juſtam paupertatem gravate ferrent, nec regiam poteſtatem affectarent, ſed etiam oblatam repudiarent. Sic enim apparebit, noſtræ ætatis homines ne vel minimum quidem illos referre; ſed contra longe alia ſtudia ſectari, præter perpaucos quoſdam, qui adhuc imperii Rom. dignitatem ſuſtinent, & priſcorum illorum adhuc ſunt ſimiles. Sed de his hactenus.

Pm. Jul. 4258. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80.$\frac{2}{4}$. *V. C. Ca.* 294. *Var.* 296.

¶ Quintius, inito magiſtratu, primum quidem tribunorum nova inſtituta ſedavit, eorumque legis ferendæ ſtudium repreſſit, minatus (niſi civitatem turbare deſiiſſent) ſe omnes cives Romanos, indicta expeditione contra Volſcos, ex urbe abducturum. Tribunis vero negantibus ſe paſſuros delectus haberi, populo ad concionem convocato, dixit omnes militari ſacramento ſeſe obſtrinxiſſe, quo promiſerant fore ut ſequerentur conſules ad quæcunque bella vocati fuiſſent, nec ſigna deſererent, nec ulla alia in re populo adverſarentur. dicebat autem, poſt delatam ſibi XVIII.

a In *Ed. Steph.* perperam Καίσωνα Κοΐντιον. *Portus* lacunam hoc modo ſupplendam eſſe cenſet: Λεύκιον Κοΐντιον πατέρα Καίσωνος, ὃν εἰς ἀγῶνα &c. Optime in *Cod. Vat.* Λεύκιον Κοΐντιον Κικιννάτου ἀποδεικνύουσι ὕπατον, ὃ τοῦ υἱὸν Καίσωνα Κοΐντιον εἰς ἀγῶνα θανάτου &c. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *L. Quintium Cincinnatum, cujus filium Cæſonem Quintium in diſc. mort. &c.* Vide quæ ſupra narrata ſunt p. 633. v. 31. cum quibus mire congruit hæc lectio. b Omiſit *Vat.* recte, cum ſupra ἀποδεικνύουσιν ὕπατον habeat. c Συμφορὰν βαρεῖαν ἡγούμενος *Vat.* d Ἐπιγαζόμενος malit *Port.* e Οἵ τινες τι εἶεν *Vat.* f Προσελαμόντος *Vat.* Προσελαμόντος legebat *Lapus.* g Ἀμφιεσάμενος *Vat.* h Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Minus recte in *Ed. Steph.* εἰσί τι ἦσαν. i Πρωτεύοντες *Vat.* k Id eſt, πενίαν δικαίαν ὑ βαρεῖαν φέροντες. mallem tamen πενίᾳ δικαίᾳ, ut fert recepta loquendi forma. *Port.* l Concinnius Ῥωμαίους ἅπαντας. *Sylb.* m Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* n Ἐπεὶ δὲ *Vat.* o Περὶ ἕξειν *Vat.* quod placuit etiam *Stephano.* p Τῷ νόμῳ *Vat.* * *Malim*, qui populo Rom. præerant. *Port.*

a Χρόνιθεν

Var. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 §. V. C. Cos. 294. Var. 296.

sibi consularem potestatem se omnes eo sacramento sibi obstrictos habere. Hæc loquutus, juratusque se ex legibus animadversurum in contumaces, signa è templis proferri jussit; atque (inquit) ut omnem spem omnium tribunitiarum actionum me consule deponatis, exercitum ex hostico non prius reducam, quam totum mei magistratus tempus sit exactum. quapropter, ut in castris hybernaturi, res ad illud tempus necessarias parate. Quum autem his verbis eos terruisset, postquam vidit eos modestiores factos, & rogare ut sibi hanc militiam remitteret, dixit se hac conditione militiæ immunitatem illis largiturum, ut nullas turbas amplius excitarent, sibique tempus sui magistratus arbitratu suo absolvere permitterent,& inter se de controversiis jure disceptarent.

XIX. § Sedato autem tumultu, * jus diu intermissum illis rogantibus reddebat, maximamque litium partem ipse ex æquo & bono dijudicabat, per totum diem pro tribunali sedens, omnibusque qui ad disceptandum in jus veniebant se facilem & lenem & humanum præbens: adeoque plausibilem optimatum potentiam reddidit, ut neque tribunorum auxilio indigerent, qui propter paupertatem, aut ignobilitatem generis,aut aliquam aliam humilitatem à potentioribus vim patiebantur, nec novas amplius leges desiderarent, qui juris æquabilitate in rep. fruebantur; sed omnes illa juris legumque æquabilitate, quæ tunc in civitate erat, contenti essent & gauderent. Hæc igitur illius viri acta à populo laudabantur; & quod, exacto præstituto magistratus tempore, consulatum iterum sibi oblatum accipere noluisset, nec tantum honorem sibi delatum lætus amplexus fuisset. Senatum enim eum in consulari potestate, multas preces adhibens, retinere conabatur, ut, quoniam tribuni impetrarant uti sibi magistratus tertium mandaretur, esset qui illis sese opponeret, eosque à novis legibus ferendis partim reverentia partim metu deterreret, † præsertim quum videret populum boni viri imperium non recusare. Sed ille respondit, se neque tribunorum eorundem continuatam potestatem probare, nec admissurum ut in similem reprehensionem ipse incideret. Populo autem ad concionem convocato, & longa oratione invectus in eos qui magistratus non deponebant, gravi jurejurando juravit se non accepturum iterum consulatum, antequam priorem deponeret; simulque comitiorum diem indixit, quo designatis consulibus in suum illud exiguum tuguriolum rediit, victumque propriis manibus quærens, ut ante, vixit.

XX. § Q. Fabio Vibulano III. & L. Cornelio consulibus, dum ludos patrios celebrant, Æqui cum expedita manu lectorum hominum,

Q. Fabio III & L. Cornelio coss. bellum cum Æquis & Volscis.

ἐξουσίαν αὐτὸν ἔφη ἔχειν κεκυρωμένην ἀπάντων τῶν ὅρκων. εἰπὼν δὲ ταῦτα, ὁ δημοστάδμος ᵃ χρήσεσθαι τῷ νόμῳ κατὰ τῶν ἀπειθούντων, ἐκέλευεν ἐκ τοῦ ᵇ ἱεροῦ τὰ σημεῖα καταφέρειν· ἵνα, ἔφη, πᾶσιν ἀπηγορεύσῃ δημαγωγίαν ὅτι τῆς ἐμῆς ὑπατείας, ὃ πρότερον ἀναιρήσω τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ πολεμίας, πρὶν ἢ πᾶς ὁ τῆς ἀρχῆς μου διέλθῃ χρόνος. ὡς οὖν οἱ ὑπάτῳ χειμάσοντες, ἐσκηνοβάσαντο τὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν χειμῶνα ἐπιτήδεια. τούτοις καταπλήξάμενος αὐτοὺς τοῖς λόγοις, ἐπειδὴ κοσμιωτέρους εἶδε γενομένους, καὶ δεομένους ἀφεῖναί τε ᵈ στρατιᾶς, ὅτι τούτοις ἔφη χαρίεσθαι τὰς ἀναπαύλας τοῦ πολέμου, ἐφ' ᾧ τε μηδὲν ἔτι ἐνοχλεῖν αὐτούς, ἀλλ' ἐᾶν αὐτὸν ὡς βούλεται τὴν ἀρχὴν τελεῖσθαι, καὶ ὅτι τῷ τὰ δίκαια διδόναι τε καὶ λαμβάνειν ᵉ ἐμμένειν ἀλλήλοις.

Καταστάντος δὲ τοῦ θορύβου, δικαιηγεία τε ἀπεδίδου ᶠ αὐτοῖς δεομένοις ἐκ πολλῶν παρειλκυσμένα χρόνων, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων αὐτὸς ἴσος καὶ δικαίως διέκρινε, δι' ὅλης ᵍ τῆς ʰ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ βήματος καθεζόμενος, εὐπρόσοδόν τε καὶ πρᾷον καὶ φιλάνθρωπον τοῖς ἀδικουμένοις ἑαυτὸν ⁱ παρέχων, καὶ παρασκευάζων ἀεὶ τοιαύτην τῷ πολιτείαν, ὥστε μήτε δημάρχων δεηθῆναι τοὺς διὰ πενίαν, ἢ δυσγένειαν, ἢ ἄλλην τινὰ ταπεινότητα ὑπὸ τῶν κρειττόνων κατιοχυομένους, μήτε νομοθεσίας πάθος ἔχειν ἔτι τοὺς ἐν ἰσονομίᾳ ᵏ πολιτευομένους, ἀλλ' ἀγαπᾶν τε καὶ χαίρειν ἅπαντας ὅτι τῇ τότε κατασχούσῃ τὴν πόλιν εὐνομίᾳ. ταῦτά τε δὴ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἐπεὶ τὸν ἀειμένον ˡ ἐτέλεσεν ἐξ ἀρχῆς χρόνον, ᵐ τῷ μὴ δέξασθαι τὴν ὑπατείαν ⁿ δεύτερον δομιτίου ὄντα δεύτερον, μηδὲ ἀγαπήσαντα τὴν αὐτὴν λαμβάνοντα τιμήν. κατεῖχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑπαλλιχῆς ἐξουσίας ἡ βουλὴ πολλὰς προσφέρουσα δεήσεις, ὅτι ὃ τρίτον οἱ δήμαρχοι ᵒ διετρέξαντο μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, ὡς ἀναλισκόμενον αὐτοῖς καὶ παύσοντα τῶν καινῶν πολιτευμάτων, ἃ μὲ αὐδοῦ, τὰ δὲ φόβῳ, τὸν δῆμον ὁρῶσα οὐκ ἀναγκόμενον ὑπ' ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἄρχεσθαι. ὁ δὲ ὅτε τοὺς δημάρχων ἐπαινεῖν ἔφη ὃ ἀπαραχώρητον τὴν ἐξουσίας, ὅτε αὐτὸς εἰς ὁμοίαν ἐκείνοις ἧξειν διαβολήν. συναγαγὼν δὲ τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν τοῦ οὐκ ἀποθέσθαι τὴν ὑπατείαν, πρὶν ἀποθέσθαι τὴν πρώτην ἀρχὴν, ἔφην ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν ἐν ᾗ κατασήσας ὑπάτους, ἀπῆει πάλιν εἰς ὃ μικρὸν ἐκεῖνο καλύβιον, καὶ τὸν αὐτουργὸν βίον ἔζη, ὡς πρότερον.

Κοίντου δὲ Φαβίου ᵖ Οὐϊβολανοῦ ᵍ παραλαβόντος τὴν ὑπατείαν τὸ τρίτον, καὶ Λευκίου Κορνηλίου, καὶ τελεύτων πατρίους ἀγῶνας,

a Χρήσεσθαι malit *Steph.* Forsan particula ἂν desideratur, quæ eandem verbi vim plerumque denotat. *Port.* *b* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Gelenius* verterat *ex ærario.* *c* Mox διέλθῃ *Vat.* *d* Magis proprie φρουρίας. *Sylb.* *e* Πρὸς ἀλλήλους *Vat.* *f* Τοῖς δημοσίοις *Vat.* *g* Deest *Vat.* *h* Particulam ν, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additam, agnoscit etiam *Vat.* *i* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] παρῆχεν: structura plane luxata. nostrum παρεῖχεν probat etiam *Lapi* versio. *k* Πολιτευόντων βελομένων *Vat.* *l* Ἐτέλεσεν ἐξ ἀρχῆς *Vat.* quod *Sylb.* & *Porto* placuisse video. *m* Rectius leges τὸ nom. casu ut v. 27. τοῦτον τὸ ἔργον. *Sylb.* *n* Si δεύτερον malis, facile assentior. *Sylb.* *o* *Lapus* distinxisse videtur post διετρέξαντο, ita ut illa μὲ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν referantur ad πολλὰς ἀποφήνων δήσεις. nam vertit, *desinebas namque eum in consulari potestate senatus, multas adhibens preces, ne, quandoquidem tribuni perfecerant ut tertio crearentur, ipse magistratum deponeres* &c. *p* Male in *Ed. Steph.* Οὐϊβολανοῦ. *q* Παραλαφόντος *Vat.* * Indicia multis annis extracta &c. *Gelen.* † *Scil.* id faciebat senatus quod videret populum &c.

a Λειπωῦ

ἀγῶνας, [a] Αἰκανῶν πλῆθος, ἄνδρες Ὀπίλιοι περὶ τὰς ἐξαπιχλίας, ὁπλισμῷ τε ἐξόχως συνεσταλμένοι, ἢ ὁδῷ ποιῇ πεποιήμενοι ἦλθον, σιδήτας ἔτι ἄλλος, ὅθεν πόλιν ἀφεστῶσαν Τυσκλάνων, ἣ ὅσον μὲ ἑξ Λατίνων ἔθνος, ἀφέστηκε δὲ ἡ Ῥώμης ὑπὲρ ἑλάττους ἑπτὰ σταδίους ἑκατόν. εὑρόντες δὲ, ὡς οἱ εἰρήνη, τὰς πύλας τε ἀνεῳγότας, καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, [b] αἴρουσι ἡ πόλιν ἐξ ἐφόδου, μισοκακοῦντες τοῖς Τυσκλάνοις, ὅτι τῇ Ῥωμαίων πόλει ἔς τε ἄλλα μὲ προθυμίας συμπεριφέροντες διετέλουν, καὶ ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἔ Καπιτωλίου μόνοι συνήραντο ἔ πολέμου. [c] καὶ ἄνδρες πολλοὺς πᾶς ἐν τῇ καταλήψει διέφθειραν· ἀλλ' ἔφθασαν ἤδη αὐτοὺς ὑπὸ ἡ ἄλλων ἡ πόλεως ἀναστάντων διὰ ἡ πυλῶν οἱ ἔνδον, χωλοὶ ἢ ὅσοι ὑπὸ νόσων ἢ γήρως φυγεῖν ἀδυνάτοι ἦσαν. γύναια δὲ καὶ παῖδια καὶ θεράποντας αὐτῶν ἠνδραποδίσαντο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν. [d] ὡς δὲ ἀπηγγέλη ὅ λοιπὸν εἰς ἡ πόλιν ἐκ ἡ φυγόντων ἐκ ἡ ἀλώσεως, οἱ μὲ ὕπατοι βοηθεῖν ἐφοίτων δεῦρο τοῖς φυγάσι κατὰ τάχος, καὶ ἡ πόλιν αὐτοῖς ἀποδιδόναι· ἀντέπραττον δὲ οἱ δήμαρχοι, στρατιὰν μὲ ἐᾶσαι καταγράφειν ἕως ἂν ἡ περὶ τοὺς νόμους διενεχθῇ ψῆφος. ἀγανακτούσης δὲ ἡ βουλῆς, καὶ διαρρῆδην λαμβανούσης ἡ στρατιᾶς, ἕτεροι παρῆσαν ἀπὸ ὅ Λατίνων ἔθνος ἀπαγγέλλοντες, οἱ ἡ Ἀντιατῶν πόλιν ἥκειν ἐκ ὅ φανεροῦ ἀφεστηκέναι, μιᾷ χρησαμένων γνώμῃ Οὐολούσκων τε, ἡ ἀρχαίων οἰκητόρων ἡ πόλεως, καὶ Ῥωμαίων ἡ ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς ἐποίκων, καὶ μεμισημένων ἡ γῆν. Ἐρητίκων τε ἄγγελοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς παῤῥῆσαν χρόνους, δηλοῦντες ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν δύναμις πολλὴ ἐξεληλύθει, καί ἐστιν ἐν τῇ αὐτῶν ἤδη γῇ. τούτων ἅμα προσαγγελλομένων, ὑδημία ἀνασροφὴ ἔτι ποιεῖσθαι τοῖς ἐκ ὅ συνεδρίου ἐδόκει, ἀλλὰ παντρατιᾷ βοηθεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· ἐὰν δέ τινες ἀπολειφθῶσι ἡ στρατιᾶς Ῥωμαίων, ἢ ἡ συμμάχων, ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῆσθαι. ἐξάντων δὲ καὶ ἡ δημάρχων, καταγράψαντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας, οἱ ὕπατοι, καὶ τοῖς ἐθελοῦσι ἡ συμμάχων δυνάμεις μεταπεμψάμενοι, κατὰ τάχος [e] ἐξῆσαν, φυλακὴν ὑπολιπόμενοι τρίτην μοῖραν ἡ ἐπιχωρίου στρατιᾶς. Φάβιος μὲν οὖν ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ [h] Τυσκλάνων ὄντας, Αἰκανοὺς ἡ στρατιὰν ἦγε διὰ τάχους [k] ἐλαύνων". ἡ δὲ οἱ μὲ πλείους ἀπεληλύθεσαν ἤδη διηρπακότες ἡ πόλιν, ὀλίγοι δέ τινες ὑπέμενον φυλάττοντες τὴν ἄκρον. ἔστι δὲ σφόδρα ὀχυρὰ, καὶ ὑ πολλῆς δεομένη φυλακῆς. τινὲς μὲν οὖν [l] ἔφασ τοὺς φρουροὺς ἡ ἄκρας ἰδόντας ἐξιόντας ἐκ ἡ Ῥώμης ἡ στρατιᾶς· εὐσύνοπτα γάρ ἐστιν ἐκ μετεώρου τὰ μεταξὺ χωρία πάντα· ἐκόντας ἐξελθεῖν· ἕτεροι δὲ, [m] ἐκπολιορκηθέντας, ὑπὸ ὅ Φαβίου, καθ' ὁμολογίαν ἀποδοθῆναι ὅ φρούριον, τοῖς σώμασιν αὐτοῖς ἀδηλίαν αἰτησαμένους, καὶ ζυγὸν ὑποστάντας.

Ἀποδοὺς δὲ τοῖς Τυσκλάνοις ἡ πόλιν Φάβιος, περὶ δείλην ὀψίαν ἀνίστησι τὴν στρατιὰν, καὶ ὡς εἶχε τάχους ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀκούων περὶ πόλιν [n] Ἀλγιδηνα ἀθρόοι

qui erant circiter sex millia, leviter armati ex suis finibus noctu egressi, noctuque itinere confecto, Tusculum pervenerunt, quod oppidum est Latini nominis, & ab urbe centum ferme stadia abest. Nacti autem (ut pacis tempore) portas patentes, & mœnia incustodita, primo impetu urbem ceperunt, infensi Tusculanis, quod populo Romano cum alias perpetuo egregiam operâ navassent, tum vero præcipue quod in Capitolii obsidione soli se ad illius belli societatem addidissent. multosque mortales capta urbe interfecerant: sed oppidani, dum urbs caperetur, eos anteverterunt, & per portas eruperunt; præter eos qui per morbum vel senectutem effugere non potuerunt. mulieres vero eorum & pueros & servos in servitutem abstraxerunt, pecuniasque diripuerunt. Cujus cladis nuncio Romam allato ab illis qui ex urbe capta evaserant, consules profugis opem celeriter ferendam, patriamque restituendam censebant: sed tribuni intercedebant, & delectus haberi non patiebantur, priusquam suffragia de rogatione sua ferrentur. Senatu autem id iniquo animo ferente, & exercitu retardato, alii à Latinis missi venerunt, qui nunciarunt Antiates aperte defecisse, de communi sententia Volscorum, priscorum urbis colonorum, & Romanorum ad eos habitandi caussâ missorum, agrumque divisisse. Hernici quoque eodem tempore per nuncios significabant, Volscorum & Æquorum ingentem exercitum è finibus suis egressum, & jam in suo agro esse. Senatus, tot nunciis simul allatis, nullas moras amplius nectendas censuit: sed totis viribus hosti occurrendum, & consules ambos ad bellum mittendos: si qui vero, vel cives Rom. vel socii, nomen ad eam militiam dare detrectassent, eos pro hostibus habendos. Quum autem ipsi quoque tribuni ipsis cessissent: consules, conscriptis omnibus qui per ætatem arma ferre poterant, accitisque sociorum auxiliis, festinanter copias eduxerunt, relicta domi ad custodiam tertia parte domestici exercitus. Fabius igitur contra Æquos, qui in agro Tusculano erant, cum copiis celeriter contendit. sed eorum plerique direpta urbe jam discesserant; at pauci quidam ad arcis præsidium remanserant. est autem munitissima, & exiguo præsidio indiget. Quidam igitur ajunt arcis præsidiarios milites, cum exercitum Roma egredientem vidissent, (è sublimi enim loca omnia interjacentia facile conspici poterant) ultro discessisse: alii vero dicunt oppugnatos à Fabio arcem certis conditionibus dedidisse, atque, publica fide pro impunitate petita, sub jugum missos fuisse.

Ol. 92. 4. Ap. Urb. Cond. 357. Olymp. 80. 3. A. C. Cat. 395. A. C. Var. 397.

XXI. ¶ Fabius autem, reddito suis civibus Tusculo, castra sub vespertinum crepusculum movit, &, quanta maxima celeritate potuit, ad hostes contendit, audiens omnes Volscorum

[a] Αἰκανῶν ἄνδρες ἐπίλεκτοι, πλῆθος Vat. [b] Nota hîc rursum αἴρουσι pro αἰροῦσι, ut Lapus quoque vertit, capere. sic etiam infra p. 618. v. 37. Sylb. [c] In Cod. Vat. ἄνδρας μὲν ὧν πολλοὺς τοὺς. [d] Ὡς δ' ἀπηγγέλθη τὰ δεινὰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων οἱ τῶν ἁλισκομένων Vat. [e] In Ed. Steph. ἀπιόντων τι: minus convenienter. Sylb. [f] Magis proprie στρατεύειν: itidemque v. 31. Sylb. [g] Ἐξῆσαν ὑπολειπόμενοι φυλακὴν τῇ πόλει τρίτην μ. Vat. [h] Cum τῆ Τυσκλάνων subaudiendum est substantivum πολίσματι, ὄχθῃ, vel aliud hujusmodi: aut legendum τῆ Τύσκλῳ: ut Lapus, ad obtinentes Tusculum Æquos. Sylb. [i] Ita in Codd. Rom. & Vat. perperam in Ed. Steph. ὑχῆ. [k] Deest Vat. & commode satis abesse potest. [l] Φασὶ τοὺς Vat. [m] Πολιορκηθέντας malit Perus. [n] Ἀλγιδηνα [vel Ἀλγιδηνα] ferre possumus, ut Ἀσγιδηνὸς & Καρχηδὼν & consimilia. sed rectius forsan Ἀλγιδὼν, recisso finali α, ut apud Strab. l. 5. præsertim cum infra quoque apud hunc nostrum legatur ἐκ Ἀλγιδοῦ & εἰς Ἀλγιδοῦ. Apud Steph. Byzant. Ἀλγίδος in Aldina editione. Sed dum gentile in ιος ita inde formari scribit, ut Τυινδιος à Τύνδις & Ἀργίδιος ab Ἄργιδις, haud scio an proparoxytonum [ut in Ed. Berkel.] scribi velit Ἀλγιδῶν. Sylb.

Ver. Jul. 4257. Mund. Chr. 457. Olymp. 80 2. V. C. Cos. 293, Var. 297.

rum & Æquorum copias ad Algidum esse. Itinere autem per totam noctem continuato, sub ipsum diluculum venit in conspectum hostium, qui castra in planicie habebant, nulla fossa nulloque vallo munita, quod in suo agro essent, & hostem contemnerent. Ergo suos ad rem fortiter gerendam cohortatus, primus cum equitibus in hostium castra impetum facit, & pedites sublato clamore eum sequebantur. eorum vero alii adhuc sopiti jugulabantur, alii recens surgentes, & se ad resistendum parantes; at plerique fuga dispersi sunt. Castris autem minimo negotio captis, præda militibus concessa, & captivis, exceptis Tusculanis, non longum tempus ibi moratus copias duxit ad Ecetram, quæ tunc erat urbs gentis Volscorum illustrissima, atque in loco maxime opportuno sita. Positisque prope urbem castris, per multos dies ibi mansit, sperans oppidanos in aciem prodituros: sed quum nullus exercitus exiret, agrum eorum hominibus & pecore refertum vastavit. nam, repentino adventu oppressi, res ante in tutiora loca ex agris comportare nequiverant. Fabius, hac quoque præda militibus concessa, multisque diebus in populatione insumptis, copias domum reduxit. At Cornelius alter consul, profectus contra Romanos & Volscos qui Antii erant, offendit exercitum à quo in finibus exspectabatur: cum quibus congressus, multis cæsis, & reliquis in fugam versis, prope urbem castra posuit. Quum autem oppidani ad prælium prodire amplius non auderent, primum eorum agrum vastavit, deinde urbem fossa valloque circumdedit. Tunc igitur rursus necessitate coacti, totis viribus cum ingenti & confusa multitudine ex urbe in aciem prodierunt: & congressi, ibi quoque prælio commisso, intra mœnia iterum compulsi sunt, turpiter & ignaviter in fugam versi. Consul autem, nulla respiratione illis amplius data, scalas ad muros admovit, atque portas arietibus fregit. oppidanis vero laborioseque & ægre resistentibus, non magno negotio urbem vi cepit. Quidquid autem auri & argenti atque æris in ea inventum est, id in ærarium inferri; mancipia & reliquam prædam à quæstoribus vendi jussit; militibus vestes, alimenta, & reliquas hujusmodi res, ex quibus utilitatem capere poterant, in prædam concessit. deinde tam ex ipsis colonis, quam ex veteribus Antiatibus, nobilissimi quique & defectionis auctores ab eo selecti (erant autem multi) virgis diu cæsi, & securi jussu ejus percussi fuerunt. His peractis, exercitum & ipse domum reduxit. His consulibus venientibus senatus obviam processit, & ambobus triumphum decrevit. & Æquis pacem,

ας τῆς τε Οὐολούσκων· ἡ Αἰκιεῶν δυνάμεις. παντοδαπὸν δὲ πλῆθος γυμνῆτες σύντονον ὁδὸν, ὑπ' αὐτὸν τὸν ὄρθρον ἐπιφαίνεται τοῖς πολεμίοις ἐστρατοπεδευκόσιν ἐν πεδίῳ, οὔτε τάφρον περιβεβλημένοις, οὔτε χάρακα, ἀλλ' ἐν οἰκείᾳ τε γῇ, καὶ κατ' εἰρήνην καὶ ἀνυπόπτως. οἱ δὲ [b] τὸν ἀμφ' αὐτὸν ἀνδρεῖον ἀγαθὸν γενόμενον, ταχὺς εἰσπλαύνει μετὰ τῆς ἱππείας εἰς τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολὴν, καὶ οἱ [c] πεζοὶ ἀλαλάξαντες εἵποντο· τῶν δὲ οἱ μὲν ἔτι κοιμώμενοι ἐφονεύοντο, οἱ δὲ [d] ἀρτίως ἀνεστακότες καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπόμενοι ὑπεχώρουν· οἱ δὲ πλείους, φεύγοντες ἐσκεδάννυντο. ἁλόντος δὲ τοῦ στρατοπέδου καὶ πολλῆς εὐπετείας, [e] ὀλιγωρήσας τοῖς στρατιώταις ὠφελεῖσθαι τὰ σώματα, πλὴν ὅσα Τυσκλάνων ἦν, καὶ πολιὼ σύστημα διατρίψας χρόνον, ὅτι τὴν Ἐκετράνων πόλιν ἦγε τῆς δυνάμεως, ἣ τότε ἦν τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπιφανεστάτη τε καὶ (οὖ) πρὸ κειμένου τόπου μάλιστα κειμένη. στρατοπεδεύσας δὲ πλησίον τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καθ' ἑλπίδα τοῦ προελεύσεσθαι τοὺς ἐνδον εἰς μάχην, ὡς ἠδημία εἶχεν στρατιὰ, τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου ἀνθρώπων μεστὴν καὶ βοσκημάτων. ἡ δὲ ἔφοδος ἀνασπειρούμενοι τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν, αἰφνιδίου γενομένης αὐτοῖς τῆς ἐφόδου· ἐφεῖς δὲ καὶ ταῦτα διαρπάζειν τοῖς στρατιώταις ὁ Φάβιος, καὶ πολλὰς ἐν τῇ προνομῇ διατρίψας ἡμέρας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Κορνήλιος ἐπὶ [g] τοὺς ἐν Αντίῳ Ρωμαίους τε καὶ Οὐολούσκους ἐλαύνων, ἐντυγχάνει στρατιᾷ τοιᾷδε τὸ εἶδος αὐτὸν ὑποδεχομένῃ. παραλαξάμενος δὲ αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος, ἀγχοῦ τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν. ἡ τολμώσης δὲ τῆς ἐκ τῆς πόλεως ἔτι πλέον χωρεῖν εἰς μάχην, ταῦτα μὲν τῆς γῆς αὐτοῦ ἔκειρεν, ἔπειτα τὴν πόλιν [h] αὐτῶν ἀπετείχισε καὶ περιεχαράκωσε. τότε δὲ πάλιν ἀναγκασθέντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως παντοδαπὴ πολὺς καὶ ἀσυντάκτως ὄχλος· καὶ συμβαλόντες εἰς μάχην, ἔτι [i] καὶ κεῖνοι ἀγωνισάμενοι κακῶς οὐ δεύτερον εἰς τὴν πόλιν, αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως φεύγοντες. ὁ δὲ ὕπατος, ἠδημίαν αὐτοῖς ἀναστροφὴν ἔτι δοὺς, κλίμακας προσφέρει τοῖς τείχεσι, καὶ κριοῖς ἐξέκοπτε τὰς πύλας. ἐπιπόνως δὲ καὶ ταλαιπώρως τῶν ἔνδον ἀπομαχομένων, καὶ πολλὰ προβαλομένων, κατὰ κράτος [k] αἱρεῖ τὴν πόλιν. χρήματα μὲν οὖν αὐτῶν, ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ χαλκὸς ἦν, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν ἐκέλευσεν· ἀνδράποδα δὲ τοὺς ταμίας παραλαμβάνοντας καὶ τὰ λοιπὰ λάφυρα, πωλεῖν· τοῖς δὲ στρατιώταις ἐσθῆτα καὶ τροφὰς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐδύναντο ὠφελεῖσθαι, ἐπέτρεψεν. ἔπειτα διακείνας τὸ τε κληρούχων, καὶ τῶν ἀρχαίων Αντιατῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τε καὶ ἀποστάσεως αἰτίους· ἦσαν δὲ πολλοί· ῥάβδοις τε μαστίσας μέχρι πολλοῦ, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν. ταῦτα διαπραξάμενος [l] ἀπῆγε καὶ αὐτὸς ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. τότε δὲ ἡ βουλὴ τοῖς ὑπάτοις προσιοῦσί τε ἀπήντησε, καὶ θριάμβους ἀμφοτέροις ἐψηφίσατο· καὶ πρὸς

Αἰκιεῶν

a Καὶ τοὺς Αἰκιεῶν Vat. b Τοῦς ἀμφ' αὐτὸν ἀγαθοῦς ἀνδρεῖον γενέσθαι Vat. c Πεζοὶ ὧν ἀλαλάξαντες, Vat. d In Ed. Steph. οἱ δὲ ἀρτίως ἐπιχειροῦντες, καὶ αὖθις ἀλκὴν τραπέσθαι ἀντεκόντες. atque ita legisse visus est Lapus. Quin Sylburgii & Gelenii lectio propius ad veram accedat non dubito, præsertim cum Cod. Vat. habeat, ἀρτίως ἀνεστηκότες καὶ αὖθις ἀλκὴν ἐπιχειροῦντες τραπέσθαι· οἱ δὲ πλείους ἔφευγον. ἀλίσκεται δὲ &c. e Επιτρέψας τοῖς στρατιώταις τὰ χρήματα ὠφελεῖσθαι καὶ τὰ σώματα Vat. quo fere modo in Lapi Cod. nam vertit, concessis prædam militibus & corpora. In Ed. Steph. ὠφελεῖσθαι καὶ σώματα: plane (ut inquit Sylb.) hoc sensu; permisisse militi inter cætera emolumenta etiam captivis corporibus, exceptis Tusculanis. f Inclusam τε, è Cod. Rom. additam, nec agnoscit Ed. Steph. nec Cod. Vat. g Ita etiam in Vat. & Lapi Cod. τῶν Αντιατῶν in Cod. Rom. perperam in Ed. Steph. τύραννον pro τὸν ὧν Αντίῳ. Vide p. 617. v. 22. h Non agnoscit Vat. i In Cod. Vat. πάλιν ἀγωνισάμενοι, pejus pugnantes, ut vertit Lapus. k Nota hic rursum αἱρεῖ pro αἱρεῖν. Sylb. l Male in Ed. Steph. ἐπῆγε.

a Μανίου

Αἰκανὸς σφαδασσαμένους ἐς τὸν αἰρετὸν ἐπαύσατο εὐθὺς ἐπὶ καταλύσεσι τοῦ πολέμου. οἱ δὲ ἐγχώριοι πόλεις τε ἓξ καὶ ἑβδομήκοντα Αἰκανοὺς, ἃς ἐκεῖνοι ἔτι καὶ νῦν ἔχουσι, Ῥωμαίοις ὑπηκόους, ἄλλο μὲν ὑπολελοιπότας μηδέν, οἷς δὲ τοῖς πολέμοις συμμαχεῖν ἐπετέλλοντας ὅσα δή ποτε, ἔσεσθαι καὶ σφίσιν καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις. καὶ ὃ ἔτι καὶ τοῦτο ἐτελεύτα.

Τῷ δ' ἑξῆς ἑαυτῷ Γάϊος Ναύτιος ὁ δεύτερον αἱρεθεὶς, καὶ Λεύκιος Μινύκιος, παραλαβὼν τὴν ὑπατον ἀρχὴν, τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς πολιτικῶν δικαίων πόλεμον οὐτος τέως ἐπολέμει, πρὸς τοὺς ἅμα Οὐεργινίῳ δημάρχοις τὸν τέταρτον ἤδη ἔτος αὐτὴν καταλαβόντας ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐθνῶν πόλεμος ἐπηγείρετο τῇ πόλει, καὶ δέος μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθῶσιν, ἀσμένως δεξάμενοι ὃ συμβαὶν ἀπὸ τῆς τύχης, τὴν στρατιωτικὴν ἐποιοῦντο κλῆσιν, καὶ μεσισάμενοι τριχῇ τάς τε οἰκείας καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις, μίαν μὲν ἐν τῇ πόλει μοῖραν κατέλιπον, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος Οὐϊβολανός· τὰς δὲ λοιπὰς αὐτοὶ παραλαβόντες, ἐξῆσαν διὰ ταχέων, ἐπὶ μὲν Σαβίνους Ναύτιος, ἐπὶ δὲ Αἰκανοὺς Μινύκιος. ἀμφότερα γὰρ τὰ ἔθνη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφειστήκει τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς· Σαβῖνοι μὲν οὐκ φανερῶς καὶ μέχρι Φιδήνης πόλεως ἦλασαν, ἧς ἐκράτουν Ρωμαῖοι τεσσαράκοντα δέ εἰσιν οἱ διὰ μέσου τῆς πόλεως σταδίοι· Αἰκανοὶ δὲ, λόγῳ μὲν φυλάττοντες τὰ τῆς νεωστὶ γενομένης συμμαχίας δίκαια, ἔργῳ δὲ καὶ τοῦτο παραβαίνοντες τὰ τοῦ πολεμίου. ἐπὶ γὰρ τοὺς συμμάχους αὐτῶν Λατίνους ἐστράτευσε, ὡς καὶ γενομένων αὐτοῖς πρὸς ἐκείνους ὁμολογιῶν περὶ φιλίας. ἡγεῖτο δὲ τῆς στρατιᾶς Γράγχος Κοίλιος, ἀνὴρ στρατήλατος, ἀρχῇ κοσμηθεὶς αὐτοκράτορι, ἣν ὀλίγῳ πρότερον ἐξῆλθεν. ἐλάσας δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως, ἣν Αἰκανοὶ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καταλαβόμενοι καὶ διαρπάσαντες ὑπὸ Ρωμαίων ἐξεκρούσθησαν, ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνήρπασε καὶ βοσκήματα ὅσα κατέλαβε, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς οἷς ἀκμὴ ὄντας ἔφθειρεν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἣν ἀπέστειλεν ἡ Ρωμαίων βουλὴ μαθεῖν ἐξούσας τί πάσχοντες Αἰκανοὶ πολεμοῦσι τοῖς Ρωμαίων συμμάχοις, φιλίας τε αὐτοῖς ὡμολογημένης νεωστὶ, καὶ ὑδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γενομένου παρασπονδήματος τοῖς ἔθνεσι, καὶ παρῆσάν τῷ Κοιλίῳ τοὺς τε ἀρχμαλώτους αὐτῶν ὃς εἶχεν ἀφιέναι, καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπάγειν, καὶ περὶ ὧν ἠδίκηται ἢ κελεύοντα Τυσκλάνους δίκην ὑπομένειν, πολὺν μὲν χρόνον διέτριψεν ὁ Γράγχος, οὐδὲν εἰς λόγους τοῖς πρεσβευταῖς ἐρχόμενος, ὡς τὸ ἀσχολίαις δή τισι κατεχόμενος. ἐπεὶ δὲ ἔδοξεν αὐτῷ προσιέναι τοὺς πρέσβεις, καὶ κελεῦσαι τοὺς ἐπαγγελθείσας ὑπὸ τῆς βουλῆς λόγους διεξελθεῖν, "Θαυμάζω ὑμᾶς, φησὶν, ὦ Ρωμαῖοι, "τί δή ποτε αὐτοὶ μὲν ἀπαρασκεύους ἡγεῖσθε πολεμίους καὶ ὑφ' ὧν "οὐδὲν κακὸν πεπόνθατε, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος ἔσεσθαι· Αἰκα-

quam per legatos petierunt, concessit, fœdere cum illis his conditionibus facto: ut Æqui, urbes & agros suos retinentes, quos habebant in sua potestate quum fœdus factum est, imperio populi Romani parerent; &, cæterorum tributorum immunes, tantum in bellis auxilia mitterent quantis opus esset, quemadmodum & alii socii. atque hic annus ita abiit.

Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80 4. V. C. Cas. 295. Var. 297.

¶ Anno sequenti, C. Nautius iterum & L. Minucius consules facti, aliquamdiu in urbe cum Virginio & ejus collegis, quartum jam annum eundem magistratum obtinentibus, de jure publico contenderunt. Deinde bello à finitimis gentibus contra populum Romanum exorto, quum metus esset ne imperium ei eriperetur, consules libenter hanc occasionem à fortuna oblatam arripuerunt, delectusque habuerunt, & copias tum domesticas tum à sociis missas trifariam divisérunt, partemque unam ad urbis præsidium reliquerunt, cui præerat Q. Fabius Vibulanus; cum reliquis duabus ipsi celeriter profecti sunt, Nautius in Sabinos, Minucius in Æquos. Ambæ enim hæ gentes eodem tempore ab imperio populi Romani defecerant: ac Sabini quidem propalam, & usque ad Fidenam urbem, quæ erat in potestate Romanorum, iverunt; (hæc autem ab urbe quadraginta stadia distabat) Æqui vero verbis quidem societatem recens initam servabant, factis vero & ipsi hostiliter se gerebant. Latinis enim populi Romani sociis, quasi cum illis fœdus non fecissent, bellum intulerunt. Illius autem exercitus dux erat Gracchus Cloelius, vir impiger, qui summum imperium ad se delatum proxime ad potestatem regiam evexerat. Hic cum exercitu Tusculum usque progressus, quod ab Æquis superiore anno captum & direptum Romani illis expulsis receperant, multa mancipia ex agris, & pecus, quodcunque est nactus, abegit, & fruges jam maturas corrupit. Quum autem ad eum legati à senatu Romano missi venissent, caussam quæsituri cur Æqui socios populi Romani bello infestarent, quum fœdus recens ictum fuisset, nec interea ulla offensio inter istas gentes exstitisset; & Cloelio furasuri ut quotquot cepisset de suis dimitteret, & exercitum abduceret, atque * Tusculanis ob injurias illatas & damna satisfaceret, Gracchus multum temporis consumpsit, & ne in colloquium quidem cum legatis venit, se in quibusdam negotiis occupatum esse simulans. Tandem autem quum ei legatos admittere placuisset, & illi senatus mandata exposuissent, "Demiror, inquit, "vos Romani, cur vos vel eos omnes, à quibus nullam injuriam accepistis, imperii & "tyrannidis cupiditate pro hostibus habeatis; Æquis vero non permittatis de istis "Tuscu-

XXII.

Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80 4. V. C. Cas. 296. Var. 298. C. Nautio II. & L. Minucio coss. turbæ domi, ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.

a Μινύκιος & hîc & alibi in *Cod. Vat.* *b* Rectius cum *Sylb.* & *Petro* παραλαβὼν. *c* Legendum vel Οὐϊβολανὸς vel Βιβουλανὸς. *Petr.* *d* Δύνει corrupte in *Ed. Steph. Cod. Rom.* & *Lapi* versione. Sed proculdubio vera lectio est Φιδήνης, quam repræsentat *Cod. Vat.* & reponendam esse conjecerat *Fulv. Ursinus.* nam *Fidenas* (ut notavit *Sylb.*) in populi Rom. ditionem redactas fuisse constat ex p. 311. v. 1. easdemque XL. stadiis ab urbe distitisse expositis etiam p. 112. v. 5. Confer. p. 623. v. 3. *e* Scribendum Γράγχος & Κοίλιος, licet Γράγγης & Κοίλιος constanter in sequentibus repetuntur. nam apud *Livium* magno libb. vett. consensu *Gracchus Cluilius*, ut testatur *Sigonius.* supra quoque Κοίλιον aliquoties habuimus pro Κλοίλιον, & Κοιλίας nuperus pro Κλουίλιος. Apud *Livium* vero nonnulli codices habent *Cluilium*, atque etiam *Fossas Cluilias. Sylb.* *f* Ὁμαμυστρώνων *Vat.* *g* Ἐπεμελήσατο *Vat.* *h* In *Cod. Vat.* ἅπαντας ἀδίκους ἡγεῖσθε. * *Al.* ob injurias Tusculanis illatas & damna judicium subiret.

Ol. 71. 4. Ann. Chr. 456. Olymp. 81. 1. U.C. Ca. 296. V.C. Var. 298.

"Tusculanis iniuriis suis poenas sumere, "quum nullo modo in foedere vobiscum fa-"cto illis sit cautum. Si quam igitur injuriam aut damnum in vestris propriis rebus "vos à nobis accepisse dicitis, * vobis ex "fœdere satisfaciemus: sed si res Tuscula-"norum repetitum venitis, de his ne me-"cum agatis, sed cum ista fago loquamini". Et simul quandam *fagum* proximam ei ostendit.

XXIII. ¶ Romani, hac contumelia ab illo affecti, non statim ira perciti copias eduxerunt; sed & secundam legationem, † & sacrosanctos feciales ad eum miserunt, deos genioscque testantes, si suum jus obtinere non potuissent, se pium justumque bellum inferre coactum iri: ac tum demum consulem *cum exercitu* miserunt. Gracchus, cognito Romanorum adventu, motis castris ulterius est progressus, hostibus è vestigio ipsum sequentibus: quia volebat eos in ea loca pertrahere, in quibus ipse meliore conditione esset futurus. quod etiam accidit. nam quum observasset quandam convallem montibus cinctam, & Romani qui ipsum sequebantur in eam ingressi fuissent, agmen convertit, & castra posuit in via quæ extra convallem ferebat. Quo factum est ut Romani locum, non quem cupiebant, sed quem ratio temporis ipsis dabat, ad castra ponenda caperent; ubi nec pabuli copiam pro equis habere poterant, loco montibus nudis & accessu difficilibus circumdato; nec sibi ipsis commeatus ex hostico comparare, consumptis quos domo attulerant; nec castra ‡ mutare, hostibus castra opposita habentibus, atque exitus obsidentibus. Quare, quum statuissent viam vi tentare, & in aciem prodiissent, rejecti sunt; &, multis vulneribus acceptis, in eadem castra sunt compulsi. Tum Cloelius, hoc secundo successu elatus, eos fossa valloque circumdare cœpit: & in magnam spem venerat, eos fame coactos armis traditis deditionem facturos. His Romam nunciatis, Q. Fabius, urbis præfectus, selectum suarum copiarum florem ac robur consuli auxilio misit. his autem copiis præerat T. Quintius quæstor, vir consularis. Ad alterum vero consulem, qui exercitum in Sabinis habebat, literis missis, significavit quid Minucio accidisset, eumque ut celeriter veniret rogavit. Ille, commissa legatis castrorum custodia, cum reliquis equitibus concitato itinere Romam venit; urbemque ingressus adhuc intempesta nocte, quidnam faciendum esset cum Fabio aliisque senioribus civibus consultabat. Ubi vero

"τῶν δ' ὁ συλλεγόντων παρὰ τοῦδε Τυσκλάνων ἐγκλήμα-"τα ἀνεπράθη, ὑμᾶς ἡμῖν διωμολογημένους περὶ αὐ-"τῶν ὅτι τοὺς πρὸς ὑμᾶς ἐποιήσατο συνθήκας. εἰ δέ τι ὑ-"μετέραν ἰδίαν ἀδικεῖσθε ἢ βλάπτεσθε πάλαι ὑφ' ἡμῶν, ἐ-"γὼ δίκαια ὑφέξομεν ὑμῖν καὶ τὰς ὁμολογίας εἰ δὲ μὴ, περὶ "Τυσκλάνων ἀναπραξόμενοι δίκας ἥκετε, ὑθεὶς ὑδὲν πρὸς "ἐμὲ περὶ τούτων λόγος, ἀλλὰ πρὸς τοῦτον· λαλεῖτε δ' "φηγόν". Δείξας αὐτοῖς τινα πλησίον περιφυῆ.

Ρωμαῖοι δὲ, τοιαῦτα ὑβριζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, οὐκ εὐθὺς [d] ὀργῇ ὑπερφυεῖ ἐξήλαυνον τὰ σφέτερα, ἀλλὰ καὶ δευτέραν εἰς αὐτὸν ἀπέστειλαν πρεσβείαν, καὶ τοὺς [e] φητιάλεις καλουμένους ἄνδρας [f] ἱερεῖς ἔπεμψαν, [g] ὀπομαρτυρόμενοι θεοὺς τε καὶ δαίμονας, ὅτι μὴ δυνηθέντες τὰ δίκαια τυχεῖν, ὅσιον ἀναγκασθήσονται πόλεμον ἀναφέρειν καὶ μετὰ ταῦτα τὸ ὕπατον ἀπέστειλαν. ὁ δὲ Γράγχος, ἐπειδὴ τοὺς Ρωμαίους προσιόντας ἔμαθεν, ἀναζήσας τὴν δύναμιν, ἀπῆρε πρόσω, τὸν πολέμιον οὐκ ποδὸς ἑπόμενον· βουλόμενος αὐτοὺς εἰς τοιαῦτα προσαγαγεῖν χωρία, ἐν οἷς πλεονεκτήσειν ἔμελλεν. ὅπερ καὶ συνέβη. φυλάξας γὰρ αὐλῶνα [h] περιεχόμενον ὄρεσιν, ὡς ἐνέβαλον εἰς τοῦτον οἱ Ρωμαῖοι διώκοντες αὐτὸν, ὑποστρέφει τε καὶ [i] στρατοπεδεύει κατὰ τὸν οὐκ ἄγαν αὐλῶνος ἔξω φέροντα ὁδόν. οὐκ δὲ τούτῳ συνέβαινε τοῖς Ρωμαίοις οὐχ ὃν ἐβούλοντο ἐκλέξασθαι τόπον εἰς [k] στρατοπεδείας, ἀλλὰ ὃν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ καιρός· ἔνθα οὔτε ἵππος χιλὸν εὔπορον ἦν λαμβάνειν, ὄρεσι περικλειομένοις ἄγαν καὶ τόποις ψιλοῖς καὶ δυσβάτοις· οὔτε ἑαυτοῖς τροφὰς οὐκ ἦν πολεμίας συλλομίζειν, ἐπειδὴ κατεπάλαιστο ἃς ἔφερον οἴκοθεν· οὔτε μεταστρατοπεδεύσασθαι, τὴν πολεμίαν ἀντικαθημένην καὶ κωλύοντα τὰς ἐξόδους. βιάσασθαί τε προελόμενοι, καὶ προελθόντες εἰς μάχην, ἀνεκρούσθησαν, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς [l] αὐτὸν κατειλείσθησαν χάρακα. ὁ δὲ Κοίλιος ἐπαρθεὶς τῷ παρόντι τύχῃ, [m] περιετάφρευέ τε καὶ περιεχαράκου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων λιμῷ πιεσθέντας παραδώσειν αὐτῷ τὰ ὅπλα. ἀφικομένης δὲ εἰς Ρώμην περὶ τούτων ἀγγελίας, Κόιντος Φάβιος ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς πόλεως ἔπαρχος, ἀπὸ τῆς σεαυτοῦ στρατιᾶς, ὅσον ἦν [n] ἀκμαιότατόν τε καὶ κράτιστον ὑπολέξας μέρος, ὑπὸ συμμαχίαν ἔπεμψε τῷ ὑπάτῳ. ἡγεῖτο δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Τίτος Κόιντιος ὁ ταμίας, ἀνὴρ ὑπατικός. πρὸς δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ναύτιον ἐπὶ τὸ ὄρος Σαβίνοις στρατιᾶς ὄντα γράμματα διαπέμψας, περί τε συμβάντα τῷ Μινυκίῳ διεσάφησε, καὶ αὐτὸν ἥκειν ἠξίου διὰ ταχέων. κελεύσαντος δὲ ἐκείνου, ὑπερβαλὼν τοῖς προσιοῦσιν τὰ χάρακα φυλάττειν, αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνει σὺν τούτῳ χρησάμενος ἱππάσιμα· εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν πόλιν ἔτι νυκτὸς πολλῆς οὔσης, ἐβουλεύετο σὺν τῷ Φαβίῳ καὶ τοῖς ἄλλων πολιτῶν τοῖς προσηκόντως ὅ,τι χρὴ ποιεῖν· ἐπεὶ δὲ

a Post *idem* ellipsis est nominis *n*, ut etiam p. 621. v. 6. & p. 607. v. 38. *Sylb.* Verum ἐπὶ ante τὴν ὑμετέραν desiderari existimat *Portus*. *Sylburgii* conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet, ἀδικεῖσθαί τι ἢ βλάπτεσθαι λέγετε ὑφ' ὑμῶν, τὰ δίκαια &c. b Οὐθεὶς ἐστι ὑμῖν ἀνὴρ *Vat.* c Si λαλεῖτε indicativo verbi modo accipere malis, sic reddenda erit clausula; *non ad me de hisce, sed ad fagum hanc verba facitis.* i. e. non magis moveor istis verbis vestris quam hæc fagus. Sed imperativum modum probant etiam *Liviana* ista (l. 3. c. 25.) *quæ mandata habeant ab senatu Rom. ad quercum jubes dicere*; ubi etiam nota *quercum* à *Livio* dici, quam *fagum* appellat *Dionysius*. *Sylb.* d In *Ed. Steph.* ὀργῆς. Tu si ὀργῇ nolis, ut p. 435. v. 10. reponere liceat ὀργῶν. sed singulare probat etiam *Lapi* versio. *Sylb.* e Iidem φηκιάλεις p. 126. v. 6. sed rectius φητιάλεις. *Sylb.* f Et ἱερεῖς retineri potest & ἱερεὰς reponi. nam & sacræ personæ fuerunt, & sacro munere per totam vitam functi sunt, p. 126. v. 8. In versione igitur sic legere poteris, *cum iis qui fetiales appellantur, sacri ordinis viris*. *Sylb.* Expresse in *Cod. Vat.* ἱερεὰς, quod præfert *Portus*. g Ἐπιμαρτυρόμενοι *Vat.* h Περιελομένον *Vat.* i Στρατοπεδεύσατο δ' ὅπου *Vat.* k Rectius στρατοπεδείαν. *Sylb.* l Τὸν αὐτὸν agnoscit etiam *Lapi* versio, *in idem vallum*. sed rectius cum *Gelenio* τὸν αὐτῶν, *in sua castra*. *Sylb.* m Περιεταφρεύετό τε αὐτὸς καὶ *Vat.* n In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀκμαιοτατον τε, veriorem scripturam ἀκμαιότατόν τε probat *Lapi* versio, *eligens quod roboris in exercitu suo erat*. *Sylb.* o Λίτὸς σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν Ρώμην ἐλαύνει *Vat.* * *Al.* judicia ex pacto subibimus. † Et quos feciales vocant viros sacros emisere &c. *Lapus.* ‡ Retroponere. *Lapus.*

a Nota

ὃ πᾶσιν ἐδόκει δικτάτορα λαβεῖν, ὁ κυρὸς, ὃν ἐκεῖνοι ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην Λεύκιον Κιγκινάτον, ὃς αὐτὸς μὲν παῦλα διατραξάμενος, ἦλθε πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος Φάβιος ἔπεμψε τοὺς τὸν Κοίντιον ἀπάξοντας ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ καὶ τότε ὁ ἀνὴρ ἔργον τι κατ' ἄγρον ἐργαζόμενος. ἰδὼν δὲ τὸ πρασπόλιον ἄχλυν, καὶ ὑποπτεύσας ἐπ' αὐτὸν ἥκειν, ἐσθῆτά τε ἐλάμπρυνεν εὐπρεπεστέραν, καὶ ὑπαντήσουσιν αὐτοῖς ἐπορεύετο. εἰς δὲ ἀγχοῦ ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπῶς παρέσυρον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις εἱστήκεσαν παρέπομπά τε ἐσθῆτες ἀλουργεῖς, καὶ τἄλλα παρήσημα ὅσα πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχή, προσήκειν. ὁ δὲ, μαθὼν ὅτι δικτάτωρ ἀποδεδεγμένος ἐστὶ τῆς πόλεως, οὐχ ὅπως ἠγάπησε τηλικαύτης τιμῆς τυχών, ἀλλὰ προσαγανακτήσας εἶπεν, "Ἀπολεῖται ἄρα καὶ τοῦτο "ὅ γε ὀφειλὼν ὁ καρπὸς διὰ τὰς ἐμὰς ἀσχολίας, καὶ πεινήσο- "μεν ἅπαντες κακῶς". μετὰ ταῦτα προϊὼν εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἐθάρρυνε τοὺς πολίτας, λόγοις τε τὸ πλῆθος διεξελθὼν ἐξεγείρας τὰς ψυχὰς δυνάμενος ἐλπίσιν ἀγαθαῖς· ἔπειτα συναγαγὼν ἅπαντας τούς τε ἐν ἀκμῇ, τούς τε ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν συμμάχων ὀφείλοντας μεταπεμψάμενος, ἱππάρχην τε ἀπέδειξε Λεύκιον Ταρκύνιον, ἄνδρα τῶν ἠμελημένων μὲν διὰ πενίαν, τὰ δὲ πολέμια γενναῖον, ἐ συγκεκροτημένην ἔχοντα δύναμιν, καὶ καταλαβὼν τὸν ταμίαν Κόϊντιον Τίτον ἀναδεχόμενον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, λαβὼν καὶ τὴν σὺν ἐκείνῳ δύναμιν, ἦκεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ κατόψευσε τὴν τῶν χωρίων φύσιν, ἐν οἷς ἦν τὰ στρατόπεδα, μέρος μέν τι τῆς στρατιᾶς ὅπῃ τοῖς μελέουσιν ἔταξεν, ὡς μήτε βοήθεια προσγένοιτο τοῖς Αἰκανοῖς ἑτέρα, μήτε τροφαί· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν αὐτὸς ἔχων, προῆγεν ἐκτεταγμένος εἰς μάχην. καὶ ὁ Κοίλιος ᵍ ὑδὲν ὑποδείσας· ἥ τε γὰρ δύναμις ἦν ἡ περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγη, καὶ αὐτὸς ἐδόκει ψυχὴν ὑ κακὸς εἶναι τὰ πολέμια· δέχεται αὐτὸν ὀπίσω, καὶ γίνεται μάχη καρτερά. χρόνου δὲ πολλοῦ διαθόντος, καὶ τῶν Ρωμαίων διὰ τὰς συνεχεῖς πολέμων ἀναφερόντων τὸν πόνον, τῶν δὲ ἱππέων τὸ κάμνον μέρος ἀεὶ ἐπιβοηθούντων τοῖς πεζοῖς, ἡσσηθεὶς ὁ Γράγχος ʰ καταλείπεται εἰς τὸ ἑαυτοῦ χάρακα. καὶ μετὰ τοῦτο Κοίντιος περιταφρεύσας αὐτὸν ὑψηλῷ χάρακι, καὶ πύργοις πυκνοῖς περιλαβὼν, ἐπεὶ κάμνοντα ἔμαθε τῶν ἀναλωμάτων τῇ ἀπάνῃ, αὐτός τε προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς πρὸς τὸν χάρακα τῶν Αἰκανῶν, καὶ τῷ Μινυκίῳ προσέταξεν ἀπὸ τῶν ἑτέρων ἐξιέναι μερῶν. ὥστε ἀναλωθῆναι οἱ Αἰκανοὶ τροφῆς τε ἀπορούμενοι, καὶ συμμάχων βοήθειαν ἀπεγνωκότες, πολιορκούμενοί τε πολλαχόθεν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἔπεμψαν πρὸς τὸν Κόϊντιον περὶ φιλίας ᵏ διαλεγόμενον. ὁ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις Αἰκανοῖς ἔφη σπονδὰς, καὶ δώσειν τοῖς στόμασι τὸν ἀδῆνα, καί τι ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ καθ' ἕνα διεξιοῦσιν ὑπὸ ζυγὸν, Γράγχῳ δὲ τῷ ἡγεμόνι τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς

omnibus visum est tempus dictatorem posse, ad eum magistratum L. Cincinnatum designavit, atque ipse his peractis in sua castra est reversus.

Fabius autem, præfectus urbis, misit qui ad imperium Quintium adducerent. forte autem tunc quoque ille quoddam opus rusticum faciebat. Quum vero turbam adventantem conspexisset, suspicatus eam ad se venire, vestem elegantiorem sumpsit, ipsisque obviam ivit. ad quos postquam accessit, & equos phaleris insignibus ornatos adduxerunt, & xxiv. fasces cum ipsis securibus, & purpuram, atque alia insignia, quibus olim regium imperium exornabatur, obtulerunt. Unde quum cognovisset se dictatorem creatum, non solum tanto honore sibi delato lætatus non est, sed etiam non sine indignatione in has voces erupit; "Peribit ergo hujus quoque "anni fructus ob meas occupationes, & male "omnes esuriemus". Post hæc in urbem profectus, primum quidem cives bono animo esse jussit, oratione apud populum habita, ut eorum animos bona spe excitaret. deinde vero omnibus junioribus, tam iis qui in urbe quam iis qui in agris erant, coactis, accitisque sociorum auxiliis, magistrum equitum dixit L. Tarquinium, virum non magnæ existimationis, propter paupertatem, sed rebus bellicis strenuum: cum copiis istis conflatis, ubi Titum Quintium quæstorem attigit qui ipsius adventum exspectabat, assumpto illius etiam milite, in hostes est profectus. Quum autem conspexisset naturam locorum in quibus castra erant, partem copiarum in locis editioribus collocavit, ne qua nova auxilia commeatusque Æquis submitterentur: ipse autem cum reliquo exercitu instructo in aciem progressus est. Cœlius vero, nihil consternatus (nam & exercitu non exiguo stipatus erat, atque ipse bello fortis ac magnanimus habebatur) impetum ejus excepit, & acre prælium commissum est. Quum autem diu pugnatum esset, & Romani, bellis continuis assueti, laborem facile ferrent, equitesque peditibus semper succurrerent, quacunque parte laborarent, Gracchus victus in sua castra est compulsus. Posthæc Quintius eum alto vallo & crebris castellis circumdedit, atque, ubi eum victus inopia laborare cognovit, Æquorum castra continuato labore oppugnare cœpit, & Minucio imperavit ut ab altera castrorum parte copias educeret. ita ut Æqui, commeatuum penuria pressi, auxilioque sociorum desperato, & variis ex partibus oppugnati, cogerentur, supplicum insignia accipientes, mittere legatos ad Quintium de pace acturos. Ille vero respondit se cæteris Æquis pacem daturum, illisque impunitatem concessurum, si arma deponerent, & jugum subire singuli vellent; at Gracchum belli ducem aliosque defectionis auctores

Fast. Triumph. Ann. Chr. 446. Olymp. lxxxiii. an. 4. Chr. 296. Ann. 298.

XXIV.

Dictatur L. Quintius Cincinnatus.

a Nota ellipsin nominis π post ἔχων. Sylb. b Rectius ἀλυσγῆς ut supra p. 257. v. 25. Sylb. In Cod. Vat. ἰδῶσι τε ἀλυσγῆ καὶ τάλλα &c. c Ἐκκεκόσμητο Vat. d Supra aliquoties habemus τῷ πόλει sine articulo. sed cum mox sequatur ἐκ τῶν ἀγρῶν, hic quoque malim τῷ τὴν πόλιν. reperitur tamen etiam in vet. quodam monumento similis plane structura, πρωτογρ τῷ πόλει τῷ ἐπὶ τῇ ξένῃ, prætoris urbani & provincialis. Sylb. e Rectius, ut opinor, in Cod. Vat. ἰξῆς συσταυροτηρίων ἔχων δυνάμιν καὶ πολλαχόθεν τὸν ταμίαν Τίτον Κόϊντον. Lapsus quidem πολλαχόθεν legisse videtur. sed nostrum πολλαχόθεν mutare non est necesse, ut existimat Sylb. f Ἐκπολιορκήσων ἐκ τοῦ μέλλον Vat. g Οὐδὲν Vat. h Καθιππεύσαντα πόλιν τὸν Vat. i Non agnoscit Vat. k Rectius in Cod. Vat. ἀλαλαζόμενοι. quo modo, vel ἀλαλάζοντες, legendum esse conjecerant Sylb. & Port. l Τῶν πολεμίων Vat.

Ante Jul. 418. Ante Chr. 416. Olymp. 87. 3. Ann. Chr. 196. V. C. Var. 198.

decret ut hostes tractaturum: justitque ut eos vinctos sibi dederent. Æquis autem hæc perferentibus, illud postremum ipsis imperavit, ut, cum Tusculum urbem populi Romani sociam, nulla injuria à Tusculanis accepta, cepissent, & cives in servitutem rapuissent, eorumque res diripuissent, vicissim ipsi quoque Corbionem suam civitatem sibi eodem modo tractandam darent. Cum his responsis legati abierunt; nec multo post reversi sunt, Gracchum ejusque socios in vinculis adducentes. ipsi vero inermes è castris suis sunt egressi, & per castra Romana transeuntes (ut imperator mandarat) sub jugum missi fuerunt, & Corbionem ex pacto dediderunt; hoc uno impetrato ut ingenuis *antequam urbs diriperetur* excedere liceret, pro quibus captivos Tusculanos sine pretio dimiserunt.

XXV. ¶ Quintius, accepta urbe, prædæ quicquid erat lectissimum Romam ferri jussit: reliqua omnia centuriatim dividi permisit, tum iis qui secum venerant, tum iis qui cum quæstore Quintio præmissi fuerant: iis vero qui cum Minucio consule intra castra compulsi fuerant, se magnum donum dedisse dicebat, quod eorum corpora ex morte eripuisset. His peractis, & coacto Minucio magistratum deponere, Romam rediit, & triumphum egit clariorem quam ullus unquam imperator; quod intra sextum decimum diem, ex quo magistratum acceperat, suorum castra servasset, & florentem hostium exercitum profligasset, eorumque urbem diripuisset, præsidiumque in ea reliquisset, & belli ducem atque alios viros illustres catenis vinctos præ se egisset. Et, quod maxime in eo viro admiratione dignum fuit, *illud est*, quod tantum imperium in sex menses acceptum * non retinuerit quantum lex ipsi permittebat: sed convocato ad concionem populo, rerumque à se gestarum ratione reddita, se magistratu abdicaverit. quumque eum rogaret senatus ut quantum vellet ex agro armis quæsito caperet, & ex præda mancipia & pecunias, atque justis divitiis honestissime suis laboribus ex hoste partis paupertatem levaret, quumque amici & cognati magna dona ei offerrent, & nihil magis cuperent quam ut talis vir dives esset, ille, laudata eorum egregia voluntate, nihil eorum, quæ offerebantur, acceperit, sed ad suum illum agellum redierit, & laboriosam vitam regiæ antepoſuerit, ob suam paupertatem magis se efferens quam alii ob divitias. Non multo post & Nautius alter consul, Sabinis acie victis, & agro eorum bona ex parte excursionibus vastato, copias domum reduxit.

XXVI. *C. Horatio & Q. Minucio coss. turbæ domi, ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.* ¶ Hos *consules* excepit olympias LXXXI. qua vicit in stadio Polymnastus Cyrenæus, archonte Athenis Callia, quo anno C. Horatius & Q. Minucius Romæ consules creati. His consulibus Sabini, rursus expedi-

ἐπὶ ἐκείνῃ βουλήσεσι τὴν ἀπόφασιν, ὡς πολεμίῳ [a]χρήσαιθαι· [b]ἐκέλευε τε αὐτοῖς ἄγειν τοὺς ἄνδρας δεδεμένους. ὑπομενόντων δὲ ταῦτα Αἰκανῶν, τελευταῖον αὐτοῖς ἐκεῖνο προστάξει· ἐπειδὴ Τύσκλον πόλιν Ρωμαίων σύμμαχον ἐξαπροδόσειλε, καὶ δύπασαν, οὐδὲν ὑπὸ Τυσκλάνων παθόντες κακόν, [c]ἀντιπαραχεῖν ἑαυτῷ πόλιν τὴ σφετέραν Κορβίωνα, τὰ ὅμοια διαθέσθαι. [d]ταῦτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις, [e]ἀπῆσαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν ἄγοντες [f]Γράγχον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεδεμένους· αὐτοὶ δὲ τὰ ὅπλα θέντες, ἐξέλιπον τὴν παρεμβολὴν, διαπορευόμενοι, καθάπερ ὁ στρατηγὸς ἐκέλευσε, διὰ τῆς Ρωμαίων χάρακος· ὑπὸ ζυγόν τε τὸν Κορβίωνα καὶ τὰς ὁμολογίας [g]παρεδίδοσαν, τὰ ἐλεύθερα σώματα μόνον ἐξελθεῖν αἰτησάμενοι, [h]πρὶν ἂν δίκλαξαν τοὺς Τυσκλάνων ἀγχιμαλώτους.

Παραλαβὼν δὲ Κοίντιος τὴν πόλιν, τὰ μὲν ὀπισθεν ἐσταν τὰ λαφύρων εἰς Ρώμην ἐκέλευσε φέρειν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα διελέσθαι κατὰ λόχους ἐπέτρεψε τοῖς τε σὺν αὐτῷ παραγενομένοις στρατιώταις, καὶ τοῖς ἅμα Κοΐντιῳ τῷ ταμίᾳ προαποσταλεῖσι. τοῖς δὲ μετὰ Μινουκίου ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐν τῷ χάρακι μεγάλην ἀφ' ἑδωκότων δωρεὰν, τὰ σώματα αὐτῶν ἐκ θανάτου ῥυσαμένοις. ταῦτα πράξας, καὶ τὴν Μινουκίου ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀναγκάσας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, καὶ κατήγαγε λαμπρότατον ἁπάντων ἡγεμόνων θρίαμβον· ὁ ἡμέρας ἐκκαίδεκα τὰς πάσας, ἀφ' ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατόπεδόν τε σώσας φίλιον, καὶ πολεμίαν δύναμιν ἀνδραποδίσας καθελὼν, πόλιν τε αὐτῶν πορθήσας, καὶ φρουρὰν αὐτῆς ὑπολιπὼν, τόν τε ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἁλύσει δεδεμένους ἄγων. καὶ ὃ μάλιστα πάντων αὐτοῦ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν εἰς ἑξάμηνον εἰλήφως, οὐκ ἐχρήσατο [h]πάντῃ τῷ νόμῳ· ἀλλὰ συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων λόγον ἀποδοὺς, ἐξεμίσατο τὴν ἀρχὴν. [i]τῆς τε βουλῆς, γῆν τε ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν ἐκ τῆς δορικτήτου, καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα ἐκ τῶν λαφύρων, ἐπανορθώσασθαί τε τὴν πενίαν πλούτῳ δικαίῳ, ὃν ἀπὸ πολεμίων κάλλιστον ἐκτήσατο τοῖς ἰδίοις πόνοις, ἀξιούσης, φίλων τε καὶ συγγενῶν δωρεὰς προσφερόντων μεγάλας, καὶ ἀντὶ παντὸς ἀγαθοῦ τιθεμένων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα. [k]εὐπορεῖν, ἐπαγόντας αὐτοὺς τὴν προθυμίαν, [l]ἣν δὴ δεδομένην ἔλαβεν, ἀλλὰ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, καὶ τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ [m]μετέλαχε βίον, μεῖζον φρονῶν ὅτι πενίᾳ, ἢ ἄλλοι ὅτι πλούτῳ. μετὰ δὲ πολὺν δὲ χρόνον καὶ Ναύτιος ἄτερος τὴν ὑπάτων νικήσας Σαβίνους ἐκ παρατάξεως, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν πολλὴν κατα-

δραμὼν, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις.

Μετὰ δὲ τούτους ὀλυμπιὰς ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ πρώτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Πολύμναστος Κυρηναῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχων Καλλίας, ἐφ' οὗ τὸν ὕπαλον ἀρχὴν ἐν Ρώμῃ παρέλαβε Γάϊος Ὀγούλνιος, καὶ Κάϊντος Μινούκιος. ὑπὸ τούτων Σαβῖνοι πάλιν

a Χρήσασθαι malit Sylb. b Ἐκέλευσε τε Vat. c Παραχεῖν αὐτῷ Vat. d Ταῦτα λαβόντες παὶ ἀκούσαντες τὰς ἀποκρίσεις οἱ πρέσβεις τῶν Αἰκανῶν Vat. e Πρεσβεύειν positum pro ἀπιέναι. Sylb. f Παρέδοσαν Vat. g Ὑπὸ ζυγὸν malit Portus. h Πάντῃ agnoscit etiam Lupi versio, non est eo quantum lex dabat usus. alioqui maluerit fortasse aliquis πάντα τὸν χρόνον, toto imperii tempore. Sylb. i Melius (ut opinor) in Cod. Vat. τῆς τε βουλῆς διαρθρον γάνυσθαι, & mox v. 37. ἰδίοις πόνοις, οὐκ ἄξιον φίλων τε &c. quo modo legisse visus est Lapus. k Εὐπορεῖν Vat. l Οἰκεῖν Vat. m Μετειλήφει Vat. * Non usus est toto legis beneficio. Gelen.

a Βιοτῶνα

λὴν προσλαβόντες ὅτι Ῥωμαίων, πολλὴν τ' χώραν αὐτῶν ἐ-
δῄωσε, καὶ πολλοὶ φυγόντες ἐκ τ' ἀγρῶν ἀδελφοὶ, χρυτῆλ
πάντα ὑπ' αὐτῶν τὰ μεταξὺ Κρυσομηδείας τε καὶ Φιδήνης
κέλοντες. Αἰκανοί τε οἱ νεωστὶ καταπολεμηθέντες, ἐπὶ τοῖς
ὅπλοις αὖθις ἦσαν· καὶ οἱ μὲ ἐσχατώτατοι αὐτῶν νυκτὸς ἐλά-
σαντες ὅτι Κορβιῶνα πόλιν, ἣν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ
Ῥωμαίοις παρέδοσαν, τινὰ τε φρουρὰν τ' ἐν αὐτῇ κοιμωμένην
εὑρόντες κατέσφαξαν, πλὴν ὀλίγων οἳ ἔτυχον ἐκφυγόντες·
οἱ δὲ λοιποὶ μεγάλῃ χειρὶ στρατεύσαντες ἐπὶ πόλιν Βιρ-
τῦδα καὶ Λατίνων ἔθνος, ἐξ ἐφόδου προσβαλόντες, καὶ
ὅσοι Ῥωμαίων ἐν οἷοί τε ἦσαν ἐργάσασθαι, ἁπάντα δι' ὀργὴν
τῆς συμμαχίας αὐτῶν διέφθειραν· τοὺς μὲν γὰρ ἥβην πάντας,
πλὴν εἴ τινες διέφυγον εὐθὺς ἁλισκομένης τ' πόλεως, ἀπέκ-
τειναν, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας αὐτῶν, καὶ τὰ γηραιὰ τ' σω-
μάτων ἠνδραποδίσαντο, καὶ τ' χρημάτων ὅσα δυνάμεις
αὐτοῖς φέρειν ἦν, συσκευασάμενοι καὶ ἀσυδὴν, πρὶν ἅπαν-
τας βοηθῆσαι Λατίνους, ἀνέστρεψαν. τούτων δὲ ἅμα
σωναγελλομένων ὑπό τε Λατίνων καὶ τ' ἐκ τ' φρουρᾶς δια-
σωθέντων, ἡ μὲ βουλὴ στρατιὰν ἐκπέμψειν ἐψηφίσατο, καὶ
τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους προβάλεσθαι· οἱ δὲ περὶ τ' Οὐεργί-
νιον δήμαρχοι, πέμπτον ἔτος ἤδη τ' αὐτῆς ὄντες ἐξουσίας, ἐκώ-
λυον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἐπέβην ἔτεσιν, ἐνιστάμενοι
ταῖς στρατολογίαις τ' ὑπάτων, τ' ἐντὸς τείχους πρῶτον
ἀξιοῦντες καταλυθῆναι πόλεμον, ἀποδοθείσης τῷ δήμῳ τ'
παρ' ἐκ νόμου διαλύσεως, ὃν ὑπὲρ τ' ἰσονομίας εἰσέφερον. ὅ, τε
δῆμος αὐτοῖς συνελάμβανε πολλὰς καὶ τ' βουλῆς ἐπι-
φθόνους διεξιόντες λόγους. ἐλθόντος δὲ τ' χρόνου, καὶ ὅτε τῶν
ὑπάτων ὑπομένειν προβουλεύσαί τε καὶ εἰς τ' δῆμον ἐξενε-
κεῖν τ' νόμον, ὅτε τ' δημάρχων συγχωρῆσαι βουλομένων τ' κα-
ταγραφὴν καὶ τ' ἔξοδον τ' στρατιᾶς γενέσθαι, λόγων τε πολλῶν,
καὶ κατηγοριῶν ἃς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἔν τε ταῖς ἐκ-
κλησίαις καὶ ὅτε τ' βουλῆς μάτην ἀναλισκομένων, ἑτέρα
τις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τ' δημάρχων ἐπὶ τῇ βουλῇ πολιτεία, καὶ
ἀποχειροτονηθὲν ὃ συνέδριον, ἡ μὲ τότε κατέσχεν φάσιν
ἐπραΰνειν, ἑτέραν δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐγένετο πλεονε-
κτημάτων αἰτία τῷ δήμῳ. δυνησόμεθα δὲ καὶ ταύτην τὴν
δυνασείαν ὅτι τρόπον ὁ δῆμος ἔλαβε.

[k] Φερομένης καὶ διαρπαζομένης τ' τε Ῥωμαίων καὶ τ' συμ-
μάχων γῆς, καὶ τ' πολεμίων ἐς δι' ἐρημίας ἐλαυνόντων,
κατ' ἐλπίδα τ' μηδεμίαν ἐπ' αὐτοὺς ἐξελθόντας δύνα-
μιν, διὰ τ' κατέχειν ἐν τῇ πόλει φάσιν, οἱ μὲ ὕπαλοι τὴν
βουλὴν συνήγαγον ὡς περὶ τ' ὅλων ἐσόμενοι τοῦτο βουλευσό-
μενοι. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώ-
μην Λεύκιος Κόϊντιος, ὁ τῷ παρελθόντι γενόμενος
ἔτει δικτάτωρ, ἀνὴρ οὐ μόνον τὰ πολέμια δεινότατος τ'
καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ δοκῶν τῶν φρονιμώ-
τατος, γνώμην ἀπεφήνατο [m] ἣν μάλιστα πεῖθε τούς τε
δημάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, τὴν μὲ ὑπὲρ τ' νόμου

tione contra Romanos facta, vastatum agri partem vastarunt; & qui ex agris fugerant, catervatim venientes, nunciabant omnia à Crustumerio Fidenas usque in eorum potestatem venisse. Æqui quoque, nuper devicti, in armis iterum erant; & noctu lectissimi quique ex illis Corbionem profecti, quod oppidum superiore anno Romanis dediderant, præsidium in eo sopitum nacti jugularunt, exceptis paucis qui forte aberant. reliqui vero ingenti manu ad Ortonam, Latini nominis oppidum, profecti, id primo impetu ceperunt, & iram, quam in Romanos effundere non potuerant, in eorum socios omnes effuderunt, omnesque puberes (præter eos qui statim dum urbs caperetur evaserunt) interfecerunt, uxores & liberos eorum atque senes captivos abduxerunt, & pecuniis, quascunque ferre potuerunt, festinanter collectis, priusquam omnes Latini illis succurrerent, se domum receperunt. His duabus cladibus eodem tempore nunciatis tum à Latinis, tum ab iis qui ex arce capta elapsi fuerant, senatus utrumque consulem cum exercitu mittere decrevit. At Virginius ejusque collegæ, quintum jam annum eandem potestatem habentes, id impediebant, quemadmodum annis superioribus fecerant, consulibus delectus habentibus intercedentes, utque domesticum bellum prius finiretur postulantes, permissa plebis judicio cognitione legis quam de juris æquabilitate ferebant; & ipsa plebs illis multas voces invidiæ plenas in senatum jactantibus suffragabatur. Quum autem tempus protraheretur, nec consules pati possent de ea lege SC. fieri, eamque promulgari, nec tribuni vellent permittere ut delectus haberentur & copiæ educerentur, quumque multa verba hinc inde fierent, multaque convicia ultro citroque tam in concionibus quam in senatu frustra jactarentur, novum quoddam institutum contra senatum à tribunis inventum, quo patres decepti fuerunt, tunc quidem illam seditionem sopivit; sed plebi multa & magna commoda attulit, ejusque potentiam auxit. Quomodo autem hanc quoque potentiam plebs fuerit adepta, narrabo.

Fer. Jul. 4156. Ante Chr. 419. Olymp. 81. 1. U. C. 334. Ver. 297.

XXVII. ¶ Dum populi Romani sociorumque agri diriperentur, & hostes tanquam per loca deserta iter facerent, quod persuasum haberent, nullum exercitum contra se proditurum ob seditionem intestinam, consules senatum coëgerunt, ut tunc de summa rerum postremum consultaturi. Multis autem verbis hinc inde factis, primus rogatus sententiam L. Quintius, qui superiore anno dictator fuerat, vir non solum in rebus bellicis acerrimus, sed etiam in tractandis civilibus negotiis omnium sui seculi prudentissimus, dixit pro sententia, quod maxime tam tribunos quam cæteros cives movit, illam legis

a Βιρτῦνα agnoscit etiam *Lapi* versio. sed in *Cod. Vat.* Βοττῦνα. Supra corruptum est hujus oppidi nomen. verum ibi initium est integrum; hîc finis. Vide *Var. Lect.* ad p. 534. v. 40. b Καταλαμβάνοντας *Vat.* c Perperam in *Ed. Steph. Paquaion*, ut satis perspicuum est è sequenti membro. *Sylb.* d Αὐτὸς habet *Ed. Steph.* nostrum αὐτῶν probat etiam *Lapi* versio. *Sylb.* e Δύναμις ἐν αὐτοῖς φέρειν *Vat.* f Illud ἀνέστρεψαν in *Cod. Vat.* additum est à manu recentiori. g Προσαγορευόμενον *Vat.* h In *Cod. Vat.* ἐκκλησίαις. quod rectius esse ob sequens περιόντων videbat *Sylb.* i Duo interpretes legebant δοκεῖν; ut participium hoc non ad tribunos, sed ad plebem referatur. nam ut *Gelenius* ita & *Lapus* vertit, *invidiosos jactatos sermones*: cum Græca hîc sonent; & *plebi eos adsperabat, multa & invidiosa in senatum verba effundenes. Sylb.* k Φερομένης *Vat.* l Βουλεύσομαι *Vat.* m In *Vat.* & *Lapi Cod.* οὐ ἣ μάλιστα &c.

a Lego

Ann. Jul. 4254. Mundi Chr. 655. Olymp. 81. 3. V. C. Cos. 299. Var. 299.

gis cognitionem tunc minime urgentem in aliud tempus opportunius differendam: bellum vero quod eſſet præ manibus, & propemodum reip. jam immineret, omni alacritate animi ſuſcipiendum, nec committendum ut imperium, multis laboribus partum, turpiter & ignaviter amitteretur. Quod ſi plebs non pareret, *dixit* patricios una cum ſuis clientibus armatos, & adjunctis aliis civibus, quotquot ad præclariſſimum pro patria certamen ultro operam ſuam offerrent, ad bellum alacriter proficiſci debere, deos omnes urbis Romanæ cuſtodes duces viæ facientes. fore namque ut è duobus præclaris ac juſtis alterum ipſi conſequantur: aut enim victoriam, omnium quas unquam aut ipſi aut majores retuliſſent, clariſſimam reportaturos; aut pro victoriæ bonis fortiter pugnantes caſuros. Huic autem honeſto conatui ne ſe quidem defuturum dicebat, * ſed in prælio vel hominum robuſtiſſimorum operam æquaturum, nec ullos alios è ſenioribus, qui libertatis eſſent ſtudioſi & bonæ exiſtimationis rationem haberent, abfuturos.

XXVIII. ¶ Quum autem cæteri quoque in hanc ſententiam irent, nec ullus eſſet qui contra diceret, conſules populum ad concionem convocarunt. Ad quam quum tota urbana turba, ut rem novam audiret confluxiſſet, alter conſul C. Horatius, in medium progreſſus, conatus eſt perſuadere plebi ut hanc quoque expeditionem volens ac libens ſuſciperet. tribunis vero reclamantibus, & plebe animum ad illos advertente, conſul iterum progreſſus ſic loquutus eſt: "Præclarum, Vir-"gini, & admirandum facinus feciſtis vos, qui "plebem à ſenatu divellitis: & quantum in "vobis eſt, omnia bona amiſimus, quæcunque "aut à majoribus accepta aut noſtris labori-"bus parta poſſidemus. Verumtamen nos non "patiemur hæc nobis ſine *ſudore &* pulvere "eripi; ſed captis armis una cum illis qui pa-"triam ſalvam cupiunt, bona ſpe factiſque "freti, ad hoc certamen ibimus: & ſi quis "forte deus honeſta & bona ac juſta certamina "curat, & ſi fortuna, quæ hanc urbem jamdiu "auget, eam nondum deſeruit, victoriam ab "hoſte reportabimus. quod ſiquis deus forte "nobis obſiſtat, & reip. ſaluti adverſetur, "haud tamen pro ea pietate & animi alacri-"tate, quæ in nobis eſt, peribit: ſed mor-"tem omnium honeſtiſſimam pro patria eli-"gemus. Vos vero, ὁ generoſi & præclari "urbis præſides, in ea cum mulierculis rema-"nentes domum cuſtodite, nobis deſertis, "imo potius proditis: quibus nec ſi viceri-"mus, honeſte, nec, ſi res aliter nobis ſuc-"ceſſerit, tuto licebit vivere. niſi forte fri-"gida illa ſpe elati, exiſtimatis fore ut hoſtes, "exſtinctis patriciis, hoc beneficium conſi-"derantes, intactos vos relinquant, & patria, "libertate, imperio, & reliquis omnibus bo-

ἀμφήνατο. ὑδὲ ὁ τῷ πλήθει καταπεμψάμενος εἰς ἑτέρας ἀναβαλέσθαι καιρὸς ὀφθησόμενος· τὸν δὲ ὄντα, καὶ ὅσον οὔπω τῇ πόλει πλησιάζοντα πόλεμον ἄρασθαι πάσῃ προθυμίᾳ, καὶ μὴ προΐεσθαι τὴν μετὰ πολλῶν κτηθεῖσαν ἡγεμονίαν πόνοις ἀφύκτοις καὶ ἀνάνδροις ἀπολομένην. ἐὰν δὲ μὴ πείθηται ὁ δῆμος, τοὺς πατρικίους ἅμα τοῖς [b] πελάταις καθοπλισαμένους, τῆς τε ἄλλων πολιτῶν παραλαβόντας οἷς ἐν ὑσίοις συνάρασθαι τὴν καλλίστην τῆς πατρίδος ἀγῶνος, χωρεῖν προθύμως ὅπῃ τὸν πόλεμον, θεοὺς ὅσοι φυλάττουσι τὴν Ρωμαίων πόλιν ἡγεμόνας [c] τῆς ὁδοῦ ποιησομένους. συμβήσεσθαι γὰρ αὐτοῖς δυοῖν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων θατέρου, ἢ νίκην ἐξενέγκασθαι πασῶν ὧν αὐτοί ποτε ἢ οἱ πατέρες ἐξηνέγκαντο λαμπροτάτην, ἢ πρὸ τῆς αὐτῆς καλῶν εὐψύχως ἀγωνιζομένοις ἀποθανεῖν. ταύτης μέντοι τῆς καλῆς πείρας ὅτι αὐτὸς ἀπολείψεσθαι ἔφη, ἀλλ' οὐ ἴσως τοῖς κρείττοσι ἐρρωμένοις παρὼν ἀγωνιεῖσθαι, ὅτε τῆς ἄλλων τινὰ πρεσβυτέρων οἷς ὅσιν ἐλευθερίας τε καὶ δόξης ἀγαθῆς λόγος.

Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ταῦτα ἐδόκει, καὶ ὑθεὶς ἦν ὁ ταναντία ἐρῶν, οἱ μὲν ὕπατοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλεσαν. συνελθόντος δὲ, ὡς ὅπῃ κραυγοῖς ἀκούσμασι, πάντος τε τοῦ τότε τὴν πόλιν ὄχλου, παρελθὼν ἄπρακτος τὸν ὑπάτων Γάϊος Οὐεργίνιος, ἐπειρᾶτο πείθειν τὸν δημοτικὸν ἐκόντα, ὑποφειναί τε καὶ ταύτην [d] στρατηλατοῦντος δὲ τὸν δημάρχων, καὶ τὸν δῆμον παρεσχόντος αὐτοῖς τὴν νῦν, παρελθὼν πάλιν ὁ ὕπατος εἶπε· "Καλὸν, Οὐεργίνιε, καὶ θαυμαστὸν ἔργον ἐξειρ-"γάσασθε, διαπαισάντες ἀπὸ τῆς βουλῆς τὸν δῆμον· καὶ τὸ μὲν "ἐφ' ὑμῖν τοῦτ' εἰ μέρος, πάντα ἀπολωλέκαμεν, ὅσα παρὰ "τῶν προγόνων παραλαβόντες, ἢ τοῖς ἑαυτῶν πόνοις κτησά-"μενοι κατέχομεν ἀσφαλῶς. ὃ μὴν ἡμεῖς γε ἀκόντι μεθη-"σόμεθα αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βου-"λομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ὅπῃ τὸν ἀγῶνα, "τὰς ἀσφαλεῖς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων ἐλπίδας· καὶ εἴ τις ἄρα "θεὸς ὑποσκοπεῖ τοὺς καλοὺς [g] καὶ ἀσφαθεῖς" καὶ δικαίους ἀγῶ-"νας, καὶ ἡ τὴν πόλιν τήνδε αὔξουσα ἐκ πολλοῦ [h] χρόνου" τύ-"χη εἰ μήπω προλέλοιπεν αὐτὴν, κρείττους τῶν ἐχθρῶν ἐσόμε-"θα· εἰ δέ τις ἄρα ἐνέστηκε δαίμων, καὶ σφαλεῖσθαι τῆς σωτηρίας "τῆς πόλεως, [i] ὅτι τοῦ γε ὑπὲρ ἡμῶν εὐνοῦς καὶ πρόθυμον ἀ-"πολεῖται, ἀλλὰ τῆς ἀπράκτου κρείττονα αἱρησόμεθα θάνατον "τοῦ τῆς πατρίδος. ὑμεῖς δὲ αὖθις μεθύοντες οἰκουρεῖτε ἅμα "ταῖς γυναιξὶν, ὦ γενναῖοι καὶ καλοὶ προστάται τῆς πόλεως, ἐγ-"καταλιπόντες, μᾶλλον δὲ προδόντες ἡμᾶς, οἷς ὅτε ἂν νι-655
"κήσωμεν, ὁ βίος [k] ὑμῶν ἔσται καλὸς, ὅτε ἂν ἄλλως χωρή-"σῃ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀσφαλῶς· εἰ μὴ ἄρα ἀκείνῃ τῇ ψυχρᾷ "ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς διαφθαρέντων τῆς παλαιᾶς, ὑμᾶς ἐά-"σουσι οἱ πολέμιοι, ταύτην ὑπολογιζόμενοι τῆς εὐεργεσίας, "ᾗ συγχωρήσουσιν ὑμῖν τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, "καὶ τὴν ἡγεμονίαν, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ὅσα νῦν

"ἔχετε,

a Lego πλειόνεσσι. Steph. b In Ed. Steph. πολίτης. ſed πελάτης cum *Lapo* & *Gelenio* [& Cod. *Vat.*] legendum eſſe, ſenſus dictat, & confirmant ſequentia. *Sylb.* c Τῆς ἐξόδου *Vat.* mox πειστέρθρους (ut v. 8. πυραλαβόντας) maluit *Sylb.* & *Port.* d Magis proprie στρατιᾶς. *Sylb.* e Καλὸν, ὦ Οὐεργίνιε *Vat.* f Κατισχέρθη τ' ἀρχαῖα *Vat.* g Deſiderantur in Cod. *Vat.* h Abeſt *Vat.* i Melius (ut opinor) in Cod. *Vat.* ὅτι τοῦ γε ὑπὲρ ἡμῶν. *Lapus* quidem vertit, *non tamen quantum in nobis fuerit, bona mens prompti[tudo]que amittetur*. Sic autem *Gelenius*, *non tamen propterea nos pium patriæ ſtudium deponemus*. k In Ed. Steph. ἡμῶν: perperam. *Lapus* ut pleonaſticum prætermiſit. *Sylb.* In Cod. *Vat.* ὅτε ἂν νικήσωμεν ἡμεῖς βίος ἔσῃ καλός. * Sed æque ac valentiſſimum quemque interfuturum prælio, idemque facturos omnes ſeniores &c. *Gelen.*

a Ad

"ἔχητε, καταθέσθαι τὴν ὑμῶν μόνοι τῶν ἄλλων ἀρε-
"τὴν, φόβῳ μὴ γῆν ἀπεστέρησθε, φυλάξ τε αὐ-
"τὴν ἔρημον ἐγκαταλιπόντες, καὶ τὰ ἐκείνων κατασκάψαντε,
"καὶ μεγάλα, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀ-
"φανισθησόμενα, τρόπαια καὶ μνημεῖα τῆς ἔχθρας
"ἀνεστήσατε. Ἀλλὰ τί ταῦτα τὸν δῆμον ὀνειδίζω, ὃς
"οὐδέποτε προπετὴς ἐκὼν ἐγένετο, μᾶλλον ἢ οὐχ ὑμῖν, ὦ
"Οὐεργίνιε, τοῖς τὰ καλὰ πολιτευομένοις; ἡμῖν μὲν
"οὖν, οἷς ἀνάγκη μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν, δέδοκται τε,
"καὶ οὐθὲν ἔσται τὸ κωλύον, ἅπαντα τὸν ὑπὲρ τῆς το
"πατρίδος ἀγῶνα· ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκαταλιποῦσι
"καὶ προδιδοῦσι τὸ κοινὸν ἥξει δίκη πρεπὴς οὐ μεμπτὴ
"τοῖς θεῶν. ἐὰν ἄρα ἀφυγητε τὴν τοῖς ἀνθρώ-
"ποις κόλασιν, ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἀφευξεσθε. καὶ
"μή με διδάσκεσθαι ὑπολάβητε· ἀλλ' εὖ ἴστε ὅτι οἱ ἡ-
"καλευφθέντες ἡμῖν εἰς τὴν τῆς πόλεως φύλακας,
"ἐὰν κρείττων τὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, φεύξονται δὲ
"προσῆκεν αὐτοῖς φεύγειν. οὐ γὰρ ἤδη μέν τισι βαρ-
"βάροις ἁλισκομένοις ὑπὸ τοῦ πολεμίου εἰς νοῦν
"ἦλθε, μήτε γυναῖκας αὐτοῖς προσχωρῆσαι, μήτε παῖ-
"δας, μήτε πολίτας, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐμπρῆσαι, τοὺς
"δὲ κατασφάξαι Ῥωμαίοις δὲ ἄρα, οἷς ἑτέρων ἄρχειν
"πάτριόν ἐστιν, οὐ προσήσονται ταῦτα περὶ ἑαυτῶν
"φρονεῖν. οὐχ ὕτως ἀγενεῖς ἔσονται, ἀλλ' ἀφ' ὑμῶν τῶν
"ἐχθίστων ἀρξάμενοι, τότε χωρήσουσι πρὸς τὰ φίλια.
"πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, ἐκκλησιάζετε, καὶ νόμους εἰσφέρετε
"καινούς.

Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια εἰπὼν, παρεσήσατο
τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πατρικίων κλαίοντας. οὓς ἰδόντες
πολλοὶ τῶν δημοτικῶν, ὑφ' αὐτοὶ κατέχειν τὰ δάκρυα
ἐδυνήσαντο. γενομένης δὲ πολλῆς συμπαθείας πρός τε
τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, μικρὸν ὑπε-
σχὼν ὁ ὕπατος, "Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησεν, ὦ πολῖται, ὑπὲ
"τῆς γῆς δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τὰ νέων τὰ
"ὅπλα ἀναλήψονται, ἀλλ' ὑπομενεῖτε ἀπολειφθῆναι τῶ-
"των ἡγεμόνων, οὓς ἀεὶ πατέρας ἐκαλεῖτε; ὡς οὐκ ἐ-
"πλοι ὑμεῖς, καὶ ὑπὲ πολῖται ταύτης ἄξιοι τῆς γῆς,
"ἣν ἔκτισαν οἱ τῆς πατέρας ὅπλοις τοὺς ἐμοὺς ἐπαγαγόντες, οἷς καὶ
"δι' ὅπλων καὶ διὰ πυρὸς ὁδοὺς ἀσφαλεῖς ἡμῖν παρέσχον".
ταῦτα δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος ἀγόμενον τὸν δῆμον ὑπὸ τῶν
λόγων, δεδοικὼς μὴ πρὸς τὴν ἑαυτῆς γνώμην κοινωνεῖν ὑπο-
μείνῃ τῷ πολέμῳ, παρελθὼν εἶπεν "Ἡμεῖς ὅτε ἐγκα-
"ταλείπομεν, ὅτε προδίδομεν ὑμᾶς, ὦ πατέρες, ἢ ὅτε ἀπο-
"λειφθείημεν ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ πρότερον ἠξιώσαμεν οὐ-
"δεμιᾶς ἀπολειφθῆναι στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ ζῆν αἱρούμεθα μ
"σὺν ὑμῖν, καὶ πάσχειν ὅ,τι ἂν τῇ δαιμονίᾳ δοκῇ μετ' ὑ-
"μῶν. πρόθυμοι δὲ ὦ παντὶ καιρῷ περὶ ὑμᾶς γενόντες,
"ἠξιώμεν μεθ' ὑμῶν τυχεῖν χάριτος, ὥσπερ τῶν

"mant; quos (quoniam [illegible] pa-
"tres) magna egregiarum [illegible]
"multatione eorum urbes civibus in [illegible]
"tutum instructis evertistis, atque multis &
"magna tropheis & monumentis inimicitia-
"rum erexistis, quæ ne ulla quidem tempo-
"ris vetustate deleri poterunt. Sed quid ego
"ob hæc plebem increpo, quæ nunquam
"sponte peccavit, quin potius vos, Virgini,
"qui tam egregie temp. administratis? Nos
"certe, quos ipsa necessitas viros magnanimos
"esse cogit, decrevimus (nec quidquam nos
"prohibebit) pro patria certamen subire:
"vos vero, desertores & proditores reip. dis
"justas & meritas pœnas dabitis. nec si forte
"hominum pœnas effugeritis, at certe non
"etiam istas effugietis. Nec putetis me ter-
"rendi caussa hæc dicere: sed certo sciatis,
"eos qui de nobis relicti fuerint ad urbis
"præsidium, si hostes victores fuerint, eam
"quæ ipsos deceat mentem habituros. Si e-
"nim nonnullis barbaris jam ab hoste devi-
"ctis in mentem venit, ut nec conjuges, nec
"liberos, nec civitates in eorum potestatem
"venire paterentur; sed illas quidem crema-
"rent, hos vero jugularent: non putatis
"hæc Romanis (quibus patrium est aliis im-
"perare) in mentem ventura, & ita sibi eos
"consulturos? non adeo degeneres erunt: sed,
"à vobis inimicissimis initio facto, tunc de-
"mum manus in charissimos quosque con-
"vertent. Hæc igitur considerantes, concio-
"nes habeatis, & novas leges feratis.

¶ Hæc & multa alia hujusmodi loquutus, produxit patrum maximos natu flentes. quibus conspectis, multi de plebe ne ipsi quidem à lacrymis sibi temperare potuerunt. Itaque vehementer motis affectibus ætate ac dignitate hominum, consul, post interpositum breve silentium, "Non pudet vos, Quirites, inquit, nec sub terram vos abditis, "quod illi senes pro vobis juvenibus arma "capiant? & eos duces deserere sustinebitis, "quos patres semper vocabatis? O vos mi-"seros, & cives hac patria indignos, cujus "conditores parentes suos humeris gestave-"runt, quibus per medios hostes armatos "& incendia dii tutam viam præbuerunt". Tunc Virginius, ut vidit plebem his sermonibus flecti, veritus ne vel contra animi sui sententiam ad illam belli societatem se addere cogeretur, in medium progressus sic est loquutus: "Non deserimus, nec prodimus vos, "patres, nec vos deseremus, sicut nec unquam "ante illam militiam deserere voluimus: "sed & vobiscum vivere volumus, & vo-"biscum pati quidquid fortunæ libuerit. Sed "cum semper promptam vobis operam navā-"verimus, hanc mediocrem gratiam à nobis "reposcimus; ut quemadmodum communi-

"cum

a Ad præcedens μὲν melius quadrat δὲ quam τε. Sylb. quam conjecturam firmat Cod. Vat. b Τοῖς τὰ καλὰ [illegible] πολεμίοις Vat. c Μήτε πόλεων, ἀλλὰ τὰς μὲν ἡμετέρων, τὰς δὲ πατρικίων, non sine ratione legendum esse placuit Sylb. & Port.: ut τὰς μὲν ad πόλεις, verum τὰς δὲ ad [illegible] & γυναῖκας referatur, nam πόλεων habet Cod. Vat. [illegible] Cod. Pom. itemque Lapi versio. d Illud ὃς agnoscit [Cod. Vat. atque] Lapi versio. Gelenius maluit ὅ, non absurde. [illegible] τῶν metonymicos non tantum significat χώραν, sed etiam πόλεων, Lavinii scilicet, Albæ, Romæ, [illegible] Cod. Vat. habet [illegible] ἀνδρῶν & γῆς. f Ὡς δὲ προέφην ὁ Οὐεργίνιος Vat. g In 22. Steph. [illegible], verum [illegible] δίδωμι, & agnoscit [Cod. Vat. atque] Lapi versio. h Οὐδὲ δὲ λοιποὶ [illegible] Vat. i Magis propria [illegible] ἡμῶν ἐκείνων Vat. k Ἠξιώμεν Vat. l Pulcra ista in rep. administrantes. Lapus. Qui hos præclaros mores in civitatem in-vehitis. Gelen.

Ann. Jul. 4252. Ante Chr. 499. Olymp. 81. 3. V. C. Cos. 253. V. C. Var. 299.

"um periculorum ex æquo ſumus vobiſcum participes, ſic etiam æquo jure degamus, conſtitutis legibus libertatis cuſtodibus, quibus omnes in poſterum utamur. * Quod ſi "hoc apud vos decreviſtis, & veſtris civibus "hanc gratiam concedere non vultis: ſed "juris æquabilitatem plebi impertire † gravius morte cenſetis, vobiſcum non amplius hac de re contendemus; ſed aliud beneficium à vobis petemus, quo impetrato fortaſſe ne novis quidem legibus opus erit. "Veremur autem ne hoc quoque nobis denegetur, quod nullum detrimentum ſenatui afferet, plebi vero valde honorificum & acceptum erit.

XXX. ¶ Quum autem conſul reſpondiſſet, ſi tribuni actionem iſtam ſenatui permitterent, nihil juſti eis denegatum iri, juſſiſſetque effari quid peterent, Virginius, pauca prius cum collegis colloquutus, reſpondit ſe id in ſenatu dicturum. ac mox ſenatu à conſulibus coacto, ille in medium progreſſus, omnibus plebis privilegiis ſecum in curiam allatis, petiit ut plebis magiſtratus duplicaretur, & pro quinque tribunis decem quotannis crearentur. Hoc alii nullum damnum reip. allaturum arbitrabantur, ſed concedendum eſſe, nec quidquam moliendum cenſebant; cujus ſententiæ princeps erat L. Quintius, cujus tum maxima erat in ſenatu auctoritas. Unus ſolus contradixit, C. Claudius, Appii filius iſtius qui ſemper omnibus plebis novis inſtitutis (ſi qua iniqua erant) adverſatus fuerat; qui ex patris diſciplina, quum & ipſe conſulatum gereret, impedivit ne inquiſitio in equeſtrem ordinem, de conjuratione falſo ſuſpectum, tribunis permitteretur. Hic paucis verbis docuit, plebem nec modeſtiorem nec meliorem futuram duplicato ejus magiſtratu; ſed dementiorem ac inſolentiorem. neque enim certis conditionibus eos, qui in poſterum creandi eſſent, magiſtratum accepturos, ita ut pactis ſtarent; ſed confeſtim de lege agraria, & de honoribus æquandis mentionem facturos, omneſque deinceps dictis & factis plebis potentiam augere, & ſenatus honores tollere conaturos. Hæc oratio multos vehementer movit. Deinde autem Quintius eos in aliam ſententiam traduxit, docens è re ſenatus eſſe, multos eſſe tribunos plebis, plurimos enim minus concordes fore quam pauciores: unum autem eſſe reip. remedium, quod Appius Claudius, Caji pater, primus animadverterit, videlicet ſi hoc collegium diffideret, nec omnibus idem videretur. In hanc igitur ſententiam factum eſt ſenatus conſultum, "licere plebi decem tribunos quotannis creare; ſed nullum ex illis qui tunc ma-

"κοινῶν κινδύνων ἰσομοιρήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ τῆς δι-
"καίου τὸ ἴσον ἔχειν, νόμους καταστησάμενοι φύλακας
"τῆς ἐλευθερίας, οἷς ἅπαντες ἀεὶ χρησόμεθα. εἰ δὲ
"προαιρεῖσθε τοῦτο ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀξιοῦτε τοῖς ἑαυτῶν
"πολίταις ταύτην συγχώρησαι τὴν χάριν, ἀλλὰ θα-
"νάτῳ τιμᾶσθε τὸ μεταδοῦναι τῷ δήμῳ τῆς ἰσονο-
"μίας, οὐκέτι φιλονικοῦμεν ὑμῖν· αἰτησόμεθα δὲ ἑτέ-
"ραν παρ' ὑμῶν χάριν, ἧς τυχόντες, ἴσως ἂν οὐδὲ
"καινῶν ἔτι δεηθείημεν νόμων. εἰσέρχεται δὲ ἡμᾶς εὐλά-
"βεια, μή ποτε οὐδὲ ταύτης τύχωμεν, ἐξ ἧς τῇ βουλῇ
"μὲν ὑδὲν ἔσται βλάβος, τῷ δὲ δήμῳ τιμή τις ὑπάρξει καὶ
"φιλανθρωπία.

Εἰπόντος δὲ τοῦ ὑπάτου ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα τῇ βουλῇ συγχωροῦντες [b] ὑδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν δέον-
των, καὶ κελεύοντος λέγειν ὅτου δέοιτο, ὀλίγα διαλεχθεὶς τοῖς συνάρχουσιν ὁ Οὐεργίνιος, ὅπερ ἡ βουλῆς [c] ἔφη ἐρεῖν, καὶ μὴ ταῦτα συναναγόντων τὸ συνέδριον τοῦ ὑπάτου, [d] παρελ-
θὼν τὰ δίκαια τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν ἅπαντα [e] εἰσενεγκά-
μενος, ἠτήσατο διπλασιαθῆναι τὴν ἀρχὴν τὴν προϊστα-
μένην τοῦ δήμου, καὶ ἀντὶ τῶν πέντε δημάρχων δέκα εἰς αὐ-
τὸν ἕκαστον ἀποδείκνυσθαι. τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι βλάβην ὐδε-
μίαν φόνλο τῷ κοινῷ φέρειν, ἀλλὰ δίδοναι καὶ μὴ ἀνλιπράτην
παρήνων, ἄρχοντος τῆς γνώμης Λουκίου Κοϊντίου, ὃς τότε μέγι-
στον ἔχοντος ἐν τῇ βουλῇ κράτος. εἷς δὲ μόνος ἀντέλεγε
Γάϊος Κλαύδιος, υἱὸς Ἀππίου Κλαυδίου ὃς ὧνδε πάντα
χρόνον τοῖς εἰσηγήμασι τῆς δημοτικῶν, εἴ τινα μὴ νόμιμα ἦν,
ἀναστατώδης, διαφερόμενος τὰ πολιτεύματα τῷ πατρὸς,
καὶ ὅτε αὐτὸς εἶχε τὸ ὕπατον ἀρχήν, κωλύσας δοθῆναι τοῖς δη-
μάρχοις τὴν τῶν ἱππέων τὸ β ἐν τῇ συναγωγῇ διαβαλλο-
μένων ἐξέτασιν. [h] καὶ μικρὸν διεξελθὼν λόγον, ἐδίδασκεν [i] ὅτι
μᾶλλον ὁ δῆμος ὐδὲ χρηστότερος ἔσαι, διπλασιαθείσης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς, ἀνοητότερος δὲ καὶ βαρύτερος. καὶ γὰρ ὅτι ῥη-
τοῖς τισι παραλήψεται τὴν ἀρχὴν τὸς ὕστερον ἀποδειχθησο-
μένους, ὥστε μένειν ὅτι τοῖς καθεστηκόσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν
κληρωσίας αὐτῆς [k] προσθήσειν λόγον, καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἰσοτιμί-
ας, καὶ πάντας ἐξῆς ζητήσειν ὅ,τι λέγοιντες ἢ πράττοιντες ὃ 657
μὲν δῆμος κράτος αὐξήσουσι, τοὺς δὲ τῆς βουλῆς τιμὰς κα-
ταλύσουσι. καὶ σφόδρα ἐκίνησε τὸς πολλὸς ὁ λόγος. ἐπεὶτα
μετήλαξεν αὐτὸς ὁ Κοΐντιος, διδάσκων ὅτι πρὸς τὴν βουλῆς
ὅσι (τὸς πολλὸς [l]) καὶ τὸν δῆμον προσάτας. ἦτιον γὰρ ὁμονοήσειν
τὸς πλείονας τῶν ἐλαττόνων μίαν δὲ βοήθειαν [m]) τοῖς καινοῖς,
ἣν Ἄππιον Κλαύδιον τοῦ Γαΐου πατέρα πρῶτον εὑρεῖν, ἐὰν στα-
σιάζῃ [n] ὁ ἄρχων, [o] καὶ μὴ ἅπασι τὸ αὐτὸ δόξῃ. εὐδοκεῖ τε δὴ
ταῦτα, καὶ νῦν [p]) δόγμα βουλῆς, [q] ἐξεῖναι τῷ δήμῳ δέκα δημάρ-
[r] χους καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδείκνυσθαι, τοῦ δὲ τότε ὄν-
των

[a] Οὐκοῦν πρῶτόν Vat. [b] Οὐδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν μετρίων Vat. [c] In Cod. Vat. ἐφεῖναι ἐρεῖν. [d] Græca ſunt hîc ambigua. nam ſi παρὰ τὴν βουλὴν ad præcedentia referas, ſenſus eſt; allegato ſeu prolato quidquid plebi juris eſſet adverſus ſenatum. ſi ad ſequentia, ſic vertere poteris, prolatis ad ſenatum omnibus plebis juribus ſeu privilegiis. Sylb. Optime, meo judicio, in Cod. Vat. παρελθὼν τῇ τοῦ δήμου &c. atque ita plane in Lapi Cod. nam vertit, progrediens, ac plebis jura omnia ad ſenatum inferens. [e] Ἐσενηνεγμένος Vat. [f] Παρὰ τοῦτον τὸν χρόνον Vat. [g] Si οὐ retineamus, deeſt infinitum εἶναι ante διαβαλλομένων. vel legendum τῶν ἐπὶ συνωμοσίᾳ διαβαλλομένων. Lapus vertit, adverſus equites inſimulatos conjurationis. Hiſtoria vero, quam reſpicit, ſupra fuit, p. 607. v. 31. Sylb. [h] Καὶ μικρὸν Vat. [i] Senſus flagitat ut legamus, ὅτι ὅτι μᾶλλον μὲν ὁ δῆμος ὐδὲ &c. Port. [k] Προσθήσειν ſupra quoque fuit in ſimili loquendi genere. ſed προσθήσων habet Cod. Vat. atque] probat Lapi verſio. Sylb. [l] Recidit τὸς πλείους. Sylb. [m] Malim τὸ ἀρχαῖον. Sylb. [n] Καὶ μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκῇ Vat. [o] Geminus νῦν non ad eum annum referebat, ſed ad omnes inſequentes annos extenderat. ſic enim verterat; modo ne quis reſciverint qui proximo anno tribunis magiſtratum geſſiſſe. Noſtra verſio (ſed omnibus ex iis qui tunc magiſtratum gerebant) ambiguitatem habet, ut Græca verba. Idemque verba Libri; id modo excepto, ne paſſus eoſdem tribunos juberent. Sylb. * Quod ſi ipſi adverſamini in hoc poſſit &c. Lapus. † Capitale exiſtimatis. Oxon.

a Non

"τὴν ἐς ἀρχὴν μηδένα". τοῦτο δὲ προβούλευμα οἱ περὶ τὸν Οὐεργίνιον λαβόντες ἐξήνεγκαν, καὶ κυρώσαντες τὸ ἐπ' αὐτῷ γραφὲν νόμον, δέκα δημάρχους εἰς τὸ ὑπόλοιπον ἀπέδειξαν. παυσαμένης δὲ τῆς στάσεως καταγράψαντες τοὺς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, διεληλύθασιν τοὺς ἐξόδους· καὶ" Μινυκίῳ μὲν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ἐδόθη, Οραπίῳ δὲ ὁ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ πρὸς ἀμφοτέρους. Σαβῖνοι μὲν οὖν τὰς πόλεις διὰ φυλακῆς ἔχοντες, ὑπερεῖδον ἀδομένων τε καὶ φερομένων ἁπάντων τῶν πρὸς τοὺς ἀγροὺς. Αἰκανοὶ δὲ τὴν ἐναντιωσομένην Ρωμαίοις δύναμιν ἀπέστειλαν. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, οὐ χοῖοί τε ἐγένοντο τὴν Ρωμαίων ὑπερβαλέσθαι δύναμιν, ἀλλ' ἀναχωρήσαντες εἰς τὰς πόλεις ἀπελθεῖν, ἀπεβαλόντες ὃ πολίχνιον ὑπὲρ οὗ τὸν ἀγῶνα ἐποιήσαντο. Οὐεργίνιος δὲ περιθάμβησε τοὺς πολεμίους, καὶ πολλὰ τῆς χώρας αὐτῶν κακώσας, καί τε Κορβιῶνος τὰ τείχη καθελὼν καὶ τὰς οἰκήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει Μάρκου Οὐαλερίου καὶ [b](Σποερίου) Οὐεργινίου τῶν ὑπάτων ἐχόντων, σταλτικὰ μὲν ὑπηρέσιον οὐδὲν ἐξήνεγκαν οἱ τῶν Ρωμαίων, πολιτικὰ δὲ προσκρούσματα τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνέβη πάλιν, ἐξ ὧν ἔσχον οἱ δήμαρχοι παραπόδισμά τι τῆς ὑπαλλαγῆς τῆς δυναστείας. τὸ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μόνον ἦγον οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ [c]συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀποφῆναι οὐκ ἐξὴν αὐτοῖς, ἀλλ' ἦν τῶν ὑπάτων τοῦτο ὃ γέρας. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι θεῶντο συλλεγῆναι ἐπεβάλοντο τὴν βουλὴν, [d]Ικιλίου τὴν πεῖραν εἰσηγησαμένου, ὃς ἡγεῖτο μὲν τῆς ἀρχείου, δραστήριος δέ τις ἦν ἀνὴρ, καὶ [e]Ρωμαίοις εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος. εἰσέφερε γάρ τι καὶ τοῦτο πολίτευμα καινὸν, ἀξιῶν δημοσιωθῆναι τοῖς δημόταις τόπον εἰς οἰκιῶν κατασκευὰς τὸν καλούμενον Αὐεντῖνον. ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς, οὐκ ἐλάττων ἢ δώδεκα σταδίων τὸ περίμετρον ἐμπεριεχόμενος τῇ πόλει· ὃς οὐχ ἅπας τότε ᾠκεῖτο, ἀλλ' ἦν δημόσιός τε καὶ ὕλης ἀνάπλεως. τοῦτο δὴ πολίτευμα εἰσάγων ὁ δήμαρχος, τοῖς τότε ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ προσῆλθε δεόμενος τὸν αὐτῷ γραφὲν νόμον προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς δῆμον ἐξενεγκεῖν. ἀναβαλλομένων δὲ καὶ παρελκόντων τοὺς ὑπάτων τὸν χρόνον, πέμψας τὸν ὑπηρέτην ὡς αὐτοὺς, ἐκέλευσεν ὅπη τὴν ἀρχὴν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν βουλὴν συγκαλεῖν.[g] ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπηρέτην κελευσθείς τις τὸν ῥαβδοῦχον ἀπήλασεν, ἀγανακτήσας ὁ Ικίλλιος καὶ οἱ [h]συνάρχοντες αὐτῷ, συνέλαβον τὸν ῥαβδοῦχον, καὶ ἀπήγαγον ὡς ῥίψοντες κατὰ τὴν πέτρας. οἱ δὲ ὕπατοι βιάσασθαι μὲν ἢ τὸν ἀγόμενον ἀφελέσθαι, καίτοι δεινὰ δοκοῦντες ὑβρίσθαι, ἀδυνάτως ἦσαν· ἐπεκαλοῦντο δὲ τὴν ἐκ τῶν ἄλλων δημάρχων βοήθειαν. ὅθεν γὰρ τὸν πραττομένων ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐμποδὼν εἶναι ἢ κωλύσαι τὸν ἄλλων τινὶ ἔξεστιν, ἀλλ' ἑτέρῳ δημάρχῳ τοῦτό ἐστι τὸ κράτος. τοῖς δὲ ἄρα πᾶσιν ἦν ταῦτα κατ' ἀρχὰς δεδογμένα, μήτε εἰσηγήσασθαί τινα καινὸν πολίτευμα μηδὲν ἐφ' ἑαυτῷ βαλλόμενον, ἐὰν μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκῇ, μήτε ἐναντιωθῆναί τινα τοῖς δεχθεῖσιν, [i]ἀλλ' ὃ ἂν αἱ

"gistratum gerebant". Id S C. acceptum Virginius & collegæ promulgarunt, atque, legem de ea re scriptam plebiscito confirmantes, decem tribunos in annum insequentem designarunt. Sedata seditione, consules copiis conscriptis provincias sunt sortiti: ac Minucio bellum contra Sabinos committitur, Horatio contra Æquos. & ambo celeriter copias eduxerunt. Sabini, intra oppida se continentes atque ea tutantes, omnia quæ in agris erant agi & ferri patiebantur. At Æqui exercitum miserunt, qui Romanis obviam iret. qui licet strenue dimicassent, tamen Romanorum vires superare non potuerunt: sed se in oppida recipere coacti fuerunt, amisso oppidulo pro quo pugnarant. Horatius vero, fusis ac fugatis hostibus, & agri eorum magna parte vastata & direpta, Corbionisque mœnibus dirutis atque ædificiis funditus eversis, exercitum domum reduxit.

Per. Jul. 4259. Ante Chr. 455. Olymp. 81 ¾. V. C. Cos. 297. Var. 299. Tribuni plebi ex S C. concessi.

¶ Anno sequenti M. Valerio & Sp Virginio consulatum gerentibus, nullum bellum externum à populo Rom. gestum est: sed contentiones inter tribunos & consules domi renovatæ sunt, quibus tribuni consularem potestatem imminuerunt. Nam antea tribuni solum concionis convocandæ jus habebant; senatum vero cogere aut sententiam dicere illis non licebat: sed hic honor consulum erat. Illius autem anni tribuni primi senatum convocare sunt aggressi, istius conatus auctore Icilio, qui ejus collegii princeps erat, vir industrius, & Romana facundia pollens. Nam hic quoque novum institutum in remp. inducere est ausus, postulans ut locus, qui Aventinus vocatur, plebi ad ædes in eo fabricandas divideretur. est autem collis modice altus, ambitu non minore quam duodecim stadiorum, mœnibus urbis comprehensus, qui tunc non totus habitabatur, sed erat publicus & nemerosus. Tribunus igitur, hanc actionem inferens, ad ejus anni consules & senatum accessit, petiitque * ut suam rogationem senatus consulto confirmatam liceret promulgare. Consulibus autem rem differentibus & tempus protrahentibus, misso ad eos apparitore, ad collegium sequi atque senatum convocare jussit. Sed quum quidam ex lictoribus jussu *consulum* apparitorem repulisset, Icilius ejusque collegæ, id iniquo animo ferentes, lictorem comprehenderunt, & ut dejicerent de saxo adduxerunt. At consules nec vim afferre, nec eum qui abducebatur eripere potuerunt, licet se gravi contumelia affectos putarent: sed aliorum tribunorum opem implorabant. quod enim ex illius collegii sententia fit, id prohibere aut impedire nulli alii licet: sed hæc potestas est alicujus alius tribuni. Illi vero jam ante inter se decreverant ne quis privato consilio novum aliquod institutum inveheret, nisi illud ipsum toti collegio probaretur; nec ullus ulli actioni

Per. Jul. 4260. Ante Chr. 454. Olymp. 81 ¾. V. C. Cos. 298. Var. 300. M. Valerio & Sp. Virginio coss. quies foris, turbæ domi.

a Non agnoscit *Vat.* b Virginii prænomen (quod deest in *Ed. Steph.*) agnoscit *Rom.* [*Vat.*] & *Lapi Cod.* & probant *Livius, Cassiodorus, Diodorus*, aliique. *Sylb.* c Συναγαγεῖν *Vat.* d Ικιλίου (simplici λ ut apud Latinos) malit *Perizon.* e Ῥωμαίοις non agnoscit *Lapi* versio. *Gelenius* legit Ῥωμαίους seu Ῥωμαϊκὴ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῇ ἐν Ῥωμαῖς. ut infra, ἀκοῦσαι, ἐν τραπέζαις, ἐν ἀδυνάτοις. Verum hoc dicendo (ut notavit *Steph.*) fieri Romanis injuria videatur. f Ἐπ' αὐτῷ *Vat.* quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *de eo scriptam legem.* atque hoc *Sylburgio* placuit. g Ἐπεὶ δὲ τῶν ῥαβδούχων τις ἐκέλευσεν τὸν ὑπηρέτην παλισθῆναι ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἀγανακτήσας *Vat.* h Συνάρχοντες αὐτῷ *Vat.* i Hic quoque locus è *Cod. Rom.* emendatus est. nam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] sic legitur, ὅπερ γὰρ ἂν αἱ πλείους γνῶμαι δημοῦσιν. τῷ οὖν τούτου &c. sententia plane imperfecta. k Ut de eo scriptam legem decernant & in populum efferant. *Lapus.*

Ver. Jul. 4260. Ante Chr. 454. Olymp. 81 ¼. V. C. Cal. 298. Var. 300.

ni intercederet; ſed quod plurium ſententiis approbaretur, id ratum eſſet. ac confeſtim ſimulatque magiſtratum inierunt, facta re divina, in hæc dato & accepto inter ſe jurejurando conſpirarunt: rati ſic maxime tribunitiam poteſtatem inviolabilem fore, ſi omne diſſidium ex ſuo collegio ſublatum eſſet. Hac igitur conjuratione ſervata, juſſerunt lictorem abduci, dicentes id fieri de communi totius collegii ſententia. Haud tamen in ea ira permanſerunt, ſed hominis ſupplicium patrum natu maximis deprecantibus condonarunt: rei invidiam veriti, quod primi morte mulctaturi eſſent hominem qui magiſtratus juſſa feciſſet; veriti etiam ne ob talem occaſionem patricii, ad deſperationem redacti, extrema audere cogerentur.

XXXII. ¶ Quo facto conſules, coacto ſenatu, longa oratione in tribunos ſunt invecti. Icilius vero excepta oratione, iram in lictorem effuſam excuſavit, ſacratis legibus in medium prolatis: "neque magiſtratui neque homini "privato licere tribuno ulla in re adverſari". Quod autem ſenatum convocare aggreſſus fuiſſet, demonſtravit ſe ideo nihil abſurdi feciſſe; idque prolixa variaque oratione ad hoc ipſum præparata perſuadere conatus eſt. Ubi vero hæc crimina diluit, mentionem ſuæ rogationis intulit. Erat enim hujuſmodi: "Quæ privati homines jure parta poſſide- "rent, ea manerent penes priſtinos dominos: "quæ vero per vim aut fraudem ædificiis "nonnulli occupaſſent, ea, reſtituto ex ar- "bitrorum ſententia pretio ædificationis, po- "pulo addicerentur: reliqua vero quæ pu- "blica eſſent, ea ſine pretio populo divide- "rentur". docebatque hanc legem reip. cum multis aliis in rebus utilem fore, tum vero præcipue ad tollendam pauperum ſeditionem ob agrum publicum, quem patricii retinebant. nam contentos fore *dicebat*, ſi urbis aliquam partem ſortito habuiſſent, quando agri publici *nullam partem* habere poſſent, quod à multis atque potentibus occupatus eſſet. Hac oratione ab illo habita, ſolus C. Claudius contradixit: at multi in ejus ſententiam iverunt. Tandem S C. factum ut plebi locus daretur. Poſtea, præſentibus pontificibus, & auguribus, duobuſque ſacrificulis, votiſque precibuſque de more factis, centuriatis comitiis, quæ conſules habuerant, lex eſt perlata, quæ exſtat in ærea columna inciſa, quam in Aventinum tulerunt, & in Dianæ templo repoſuerunt. Hac lege perlata plebeji convenerunt, ſolique areas inter ſe ſorte diviſerunt, & ibi ædificare cœperunt, locum quantum quiſque poterat occupantes. nonnulli etiam duo ſimul, & tres, pluresve unas ædes collatis impendiis exſtruxerunt, aliis infimas earum partes, aliis ſuperiores ſibi capientibus. Ita igitur totus ille annus in ædificiis exſtruendis conſumptus eſt.

Aventinus mons plebi ad ædificandum conceſſus.

πλείους ἴσῳμεν δοκιμάσουσι, τοῦτο τὸ κύριον. ὃ περὶ τούτων ὀφθὲς ἅμα τῷ προβαλεῖν τὴν ἀρχὴν ἱερὰ θύσαντες, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις θῆσθαι οἴσθαι μάλιστα ὃ τὴν δημαρχίας ἀκαταλυτον ἔσεσθαι κράτος, ἐὰν ὅ τι πάσχῃ ἐξ αὐτῆς ἀναιρεθῇ. τοῦτο δὲ φυλάττοντες ὅ συνωμόσιον, εἶπον ἀπάγειν τὸν φύλακα τῆς ἀρχῆς τὸν ὑπατον, κοινὴν ἁπάντων τὴν λέγοντες τιμὴν γνώμην. ὁ μὲν δέμενάν γε ὀργὴν τὴν ὀργῆς, ἀλλὰ τοῖς προσβλάπτοις τῶν ὀχ ὅ συνεδρίῳ προσκυμένοις τὴν ἄνδρα ἐφῆκαν, τόν τε φθόνον ὑφορώμενοι ὅ τὸ ἄγριαλος, ὅτι τοῦτοι ἔμελλον θανάτῳ ζημιώσαι τὸν ἄνδρα ὅ κελευσθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ποιήσοντα, καὶ δεδιότες μὴ διὰ τούτης τὴν προφάσεως εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκασθῶσιν οἱ πατρίκιοι τραπέσθαι.

Μετὰ τοῦτο ὅ ἔργον συνελθόντος τὴν βουλῆς, οἱ μὲν ὕπαλοι κατηγορίαν πολλὴν ἐποιήσαντο τῶν δημάρχων προβαλόντων δὲ τὸν λόγον [b] ὁ Ἰκίλιος, περὶ τῆς εἰς τὴν ὑπηρέτιν ὀργῆς ἀπελογεῖτο, τὸς [c] ἱερὸς προφερόμενος νόμους. "ὅτε γὰρ ἄρχοντι, ὅτε ἰδιώτῃ συνεχωρεῖτο προφέρειν ὑβρεν "ἐναντίον δημάρχῳ". καὶ περὶ ὅ συγκαλεῖν τὴν βουλὴν ἐδίδαξεν ὡς οὐδὲν εἴη πεποιηκὼς ἄτοπον, πολλὰς καὶ πολυδαπάνους εἰς τοῦτο παρασκευασάμενος λόγους. ὡς δὲ ἀπελύσατο ταύτας τὰς κατηγορίας, τὴν ὑπὲρ ὅ νόμου λόγον εἰσέφερεν. ἦν δὲ τοιόσδε· "Ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ὀκ δικαίως "κλησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν· ὅσα δὲ [d] βε- "βιασμένοι τινὲς ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήσαντο, [e] κομι- "σαμένους τοῖς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιηταὶ γνῶσι, τῷ δή- "μῳ προσαποδόναι· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἂν ᾖ δημόσια, χωρεῖς "ὠνῆς τὴν δῆμον προβαλόντα διελέσθαι". ἐδίδασκέ τε ὅτι τοῦτο ὅ πολίτευμα εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συνοίσοι τῇ πόλει, μάλιστα δὲ εἰς ὅ μὴ στασιάζειν ἔτι περὶ τὴν δημοσίας χώρας τοὺς πένητας, [f] ἷν πατρίκιοι κατεῖχον. ἀλλαπήσειν γὰρ αὐτοὺς τὴν πόλεως λαχόντας μέρος, ἐπειδὴ τὴν χώρας οὐκ ἔξεσι, διὰ τοὺς ἐσφερεσμένους αὐτῷ, πολλοὺς ὄντας καὶ δυνατούς. τοιούτων ῥηθέντων ὑπ' αὐτοῦ λόγων, ὁ μὲν ἀντιπλέγων Γάϊος Κλαύδιος ἷν μόνος, οἱ δὲ συγκαταλέγοντες, πολλοί. καὶ ἔδοξε δοθῆναι τῷ δήμῳ τὴν τόπον, μὴ τοῦτό [g] τε ἱεροφαντῶν τὴν παρόντων, καὶ οἰωνοσκόπων, καὶ ἱεροποιῶν δυοῖν, καὶ ποιησαμένων τοὺς νομίμους εὐχάς τε καὶ ἀρὰς, ἐν τῇ λοχίτιδι ἐκκλησίᾳ συναχθείσῃ ὑπὸ τὴν ὑπάτων, ὁ νόμος ἐκυρώθη, ὅς ἐστιν ἐν στήλῃ χαλκῇ γεγραμμένος, [h] ἷν ἀνέθεσαν ἐν τῷ Αὐεντίνῳ, κομίσαντες εἰς ὅ τὴν Ἀρτέμιδος ἱερόν. κυρωθέντος δὲ τὸν νόμου, συνελθόντες οἱ δημόκοποι τά τε οἰκόπεδα διελάγχανον, καὶ ᾠκοδόμουν, ὅσον ἕκαστοι τόπον δυνηθεῖεν ἀπολαμβάνοντες. [i] εἰσὶ δὲ ἃ συώδυο καὶ συστρεις καὶ ἔτι πλείονες συνιόντες οἰκίαν κοινὴν συνεσκεύαζοντο μίαν, ἑτέρων μὲν τὰ κατάγεια [k] λαχανόντων, ἑτέρων δὲ τὰ ὑπερῷα. ὁ μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ὁκεῖνος εἰς τὰς καλασκευὰς τὴν οἰκήσεων ἐδαπανήθη. Ὁ δὲ

a Forſan rectius ἀφῆκαν *dimiſerunt*. *Sylb.* b Articulum ὁ non agnoſcit *Var.* c *Cujacius* hîc adnotat, ſacratas leges dici quibus tribuni ſacroſancti ſint. Expoſita vero hæc lex ſupra p. 395. v. 35. *Sylb.* d Βιασάμενοι *Var.* e *Cujacius* & hîc adnotat, *mala fidei ædificatori reddi impenſas*. *Sylb.* f In *Cod. Var.* ἓν οἱ πατρίκιοι. g Particulam τε agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *poſtaquam*. ſed articulus τῶν poſt ἱεροφαντῶν vel plane tollendus videtur, vel ante τε ponendus. *Rom. Cod.* nec conjunctionem τε agnoſcit nec articulum τῶν. *Sylb.* Μετὰ τοῦτο τῶν τὸν τε ἱεροφαντῶν τῶν παρόντων malit *Port.* Rectius, ut puto, in *Cod. Var.* Μετὰ τοῦτο ἱεροφαντῶν τε παρόντων &c. h Ordo poſtulat ut legamus, ἷν ἐν Αὐεντίνῳ καμίσαντες εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἀνέθεσαν. quo modo & *Demoſthenes* in *Philip.* III. γεγράφασιν, ἃ ἐκεῖνοι κατέθηκε εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες &c. i. e. γράψαντες εἰς στήλην χαλκῆν κατέθηκε &c. Exiſtimo etiam Αὐεντίνῳ legendum. *Port.* i Ita è *Cod. Rom.* in *Ed. Steph.* συώδυο καὶ τρεῖς: & mox συνιόντες pro συνιόντες. *Sylb.* Εἰσὶ δ' οἳ συώδυο καὶ τρεῖς καὶ ἐν πλείοσι συνιόντες *Var.* k Minus recte λαμβανόντων in *Ed. Steph.*

a Ita

Ὁ δὲ μὴ τοῦτον, ἐφ' ᾧ τὴν ὑπαλον ἀρχὴν παρελήφεσαν Τίτος Ῥωμίλιος καὶ Γάϊος Οὐετούριος, δημαρχοι δὲ ἦσαν οἱ πρὸ Λεύκιον Ἰκίλλιον τὸ δεύτερον ἄρχειν ἐξῆς αἱρεθέντες, οὐχ ἁπλοῦς, ἀλλὰ ποικίλος τις ἐγένετο καὶ μεγάλων πραγμάτων. ἥ τε γὰρ πολιτικὴ στάσις, ἥδη μεμαράνθαι δοκοῦσα, ὑπὸ τῶν δημάρχων πάλιν ἀνεκινεῖτο, καί τινες πόλεμοι καὶ ἐξ ἀλλοεθνῶν ἀνέφυσαν, οἳ κακὸν μὲν οὐδὲν διαθεῖναι τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν, ὠφέλειαι δὲ μικραὶ τὸ στασιάζον ἀνελόντες ἐξ αὐτῆς. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο καὶ ἐν ἔθει ἦν ἤδη τῇ πόλει, πολεμουμένῃ μὲν ὁμονοεῖν, εἰρήνῃ δὲ ἀγόμενον στασιάζειν. τοῦτο συνιδόντες ἅπαντες οἱ τῶν ὑπάτων ἀρχὰς ἀφιλαρχοῦντες, κατ' εὐχὰς μὲν εἴ τις ἔξωθεν ἐπανασχὼν πόλεμος ἐλάμβανον· ἡσυχαζόντων δὲ τῶν ἀντιπάλων, αὐτοὶ κατεσκεύαζον ἐγκλήματα καὶ προφάσεις πολέμων, ἅτε ὁρῶντες διὰ μὲν τοὺς πολέμους μεγάλην καὶ εὐδαίμονα γινομένην τὴν πόλιν· διὰ δὲ τὰς στάσεις, ταπεινὴν καὶ ἀσθενῆ. οἷς ὅμοια γνόντες οἱ τότε ὕπαλοι στρατιὰν ἐξάγειν ἔδοξαν· μή τι διὰ τὴν εἰρήνην ἄρξωνται ταράττειν ἀργοὶ καὶ πένητες ἄνθρωποι· τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἰδότες, ὅτι δεῖ θεραπαίνας τὴν ὄχλον ἔξω πολέμους, ὃ δὲ μὴ τοῦτο οὐκ ὀρθῶς. δέον γὰρ αὐτοὺς ὡς ἐν νοσούσῃ πόλει μετρίους χρῆσθαι ταῖς στρατολογίαις, ὅτι βίᾳ προσαναγκάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐτράποντο, ἃ οὔτε συγγνώμην οὐδενὶ διδόντες οὐδεμίαν, ἀλλὰ ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις εἴς τε τὰ σώματα αὐτῶν καὶ τὰς οὐσίας πικρῶς χρώμενοι. ταῦτα ποιούντων αὐτῶν, ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ δήμαρχοι τὸ δημαγωγεῖν τὰ πλήθη καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, τά τε ἄλλα τῶν ὑπάτων καλεδόων, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσε εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν βὀπικαλεσαμένους τε στρατολογίας ἁπλοῦν ἔφασαν οἱ ἐκ τῶν νόμων ἐξουσίαν) ἔχοντες. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ὀπισθοφερεστέρας ἔτι τὰς καταγραφὰς ἑαυτῶν γινομένας, ἔρχοις κωλύειν ἐπεβάλλοντο. ἀμυνομένων δὲ τῶν ὑπάτων τῷ κράτει τῆς ἀρχῆς, ἐρεθισμοί τινες ἐγίνοντο καὶ χειρῶν ὀπτολαί. συνηγωνίζετο δὲ τοῖς μὲν ὑπάτοις ἡ τῶν πατρικίων νεότης, τοῖς δὲ δημάρχοις ὁ πένης καὶ ἀργὸς ὄχλος. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὐδὲν πολὺ κρείττους ἐγένοντο οἱ δήμαρχοι οἱ ὕπαλοι. τῇς δὲ ἑξῆς ἡμέρας πλείονος ὄχλου συῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀγρῶν, δόξαντες οἱ δήμαρχοι προσειληφέναι χεῖρα ἀξιόμαχον, ἐκκλησίας τε συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας κακῶς διακειμένους ἐκ τῶν πληγῶν ἐπεδείκνυσαν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔλεγον ἀποθήσεσθαι, εἰ μή τις αὐτοῖς ἔσται παρὰ τοῦ δήμου βοήθεια.

Συναγανακτοῦντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πλήθους, ἐκάλουν κ τοὺς ὑπάτους εἰς τὸν δῆμον τῶν πεπραγμένων λόγον ὑφέξοντας. οἳ δὲ

¶ Annus sequens, qui consules habuit T. Romilium & C. Veturium, & tribunos plebis L. Icilium cum collegis iterum, non simplex, sed varius, rebusque magnis memorabilis fuit. Nam & civilis seditio, quæ jam sopita videbatur, à tribunis iterum excitata est; & quædam bella à gentibus externis exorta sunt, quæ nullo incommodo remp. afficere potuerunt, imo vero non parva commoda ei attulerunt, quod seditione eam liberarint. Hæ enim vicissitudines in urbem redibant, hocque illi civitati familiare erat; ut, si bello premeretur, concors esset, si pace frueretur, seditione laboraret. Quod quum animadverterent summi magistratus, nihilo magis quam bellum aliquod externum semper oriri optabant. quoties vero pax foris erat, ipsi crimina confingebant, & bellorum occasiones quærebant; quippe quod viderent remp. bellis magnam & fortunatam fieri, seditionibus vero humilem & infirmam reddi. Quare eodem consilio illius anni consules copias in hostes educere decreverunt, veriti ne homines otiosi ac inopes per pacem aliquas turbas excitare inciperent, ac recte illi quidem sentiebant, qui turbam externa militia distinendam censerent; at in reliquis peccabant. Quum enim, * ut in vitiosa civitate, moderatos delectus habere deberent, illi eos qui militiam detrectabant vi cogere cœperunt, nullam excusationem admittentes, nulli veniam dantes; sed pœnis lege statutis & in eorum corpora & bona acerbe utentes. Quæ quum illi facerent, tribuni occasionem plebis iterum ductandæ & concitandæ arripuerunt: eaque ad concionem convocata, cum alia crimina consulibus objiciebant, tum vero quod multos cives tribunitiæ potestatis opem implorantes in carcerem duci jussissent; seque illos à militia liberare dictitabant, quippe qui legitima potestate essent præditi. Sed quum nihil proficerent, & longe majore severitate delectus haberi viderent, factis obsistere tum aggressi sunt. Consulibus vero pro magistratus sui imperio resistentibus, animi irritati fuerunt, & sæpe ad manus est ventum. Consules autem juventus patricia adjuvabat, tribunos vero inops ac otiosa turba. Illo igitur die consules longe superiores tribunis discesserunt. Sequentibus vero diebus, majore turba ex agris in urbem confluente, tribuni, rati se jam satis validam manum ad resistendum habere, crebras conciones habebant, & suos apparitores male tractatos ac sugillatos ostendebant, & se magistratum deposituros minabantur, si nullum auxilium sibi à plebe ferretur.

XXXIII. Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81. 3. U. C. 299. V. C. Var. 301. T. Romilio & C. Veturio coss. turbæ domi, & foris bellum cum Æquis.

¶ Quum autem plebs una cum illis indignaretur, citarunt consules ad populum, ut factorum suorum causam dicerent. Qui quum ipsis

XXXIV.

a Ita etiam in *Diodoro* & *Capitolinis tabulis*. Ῥωμύλιος tamen cum nonnullis *Livii* codd. legisse visi sunt *Lapus* & *Gelenius*. *Sylb.* b Perperam in *Ed. Steph.* Λεύκιον καὶ Ἰκίλλιον. c Vel παρέχον inserendum ante ὠφέλειαι; vel legendum, ἃ μικρὰ δὲ ὠφέλησαν. *Sylb.* d *Lapus* videtur legisse ὅτι τινα παραίτησιν δεχόμενοι, neque ullam admittentes excusationem: sed retineri tamen & hæc lectio potest, ut supra p. 603. v. 46. hoc nimirum sensu; neque excusandi potestatem, neque veniam ulli dantes. *Sylb.* e Τὰς οὐσίας αὐτῶν *Vat.* f Εἰς συκλησίαν *Vat.* g Includa, è *Cod. Rom.* addita, quodammodo agnoscere videtur *Lapus*, dum vertit, *tum hoc quod duci multos jussissent civium in carcerem tribunitiam implorantes potestatem, & absolvi militia dicebant qui ex legibus vacationem haberent.* Sed pro στρατολογίας aptius fortasse legeris στρατείας. *Gelenius* sic locum verterat, *quod multos tribunitia potestate functos in carcerem duci jusserint.* quali nihil defuisset, sed tantum ἔχοντες in accus. ἔχοντας vertendum esset. *Sylb.* Locum sic corrigendum censet *Portus*: τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ὑπερβαλλόντας. ὡς δὲ &c. vel ἀπλοῦν ὑπερβαλόντας τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἔχοντας. In *Cod. Vat.* τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ὑπερβαλομένους· τῆς τι στρατολογίας ἁπλόους ὄφεσιν, αὐτοὶ δὲ μόνοι ἐξουσίαν οἱ τῶν νόμων ἔχοντες. h Ita è *Cod. Rom.* [cui consentit *Cod. Vat.*] in *Ed. Steph.* γραφάς. i Καὶ τῷ κράτει *Vat.* k Τὸν ὑπάτους ἐπὶ τὸν δῆμον ὡς τῶν πεπραγμένων ὑφέξοντας λόγον *Vat.* * Uti in morbosa civitate. *Gelen.*

Par. Jul. 4261. Ante Chr. 493. Olymp. 81 ¾ V. C. Cos. 259. Var. 301.

ipſis aures non præberent, ſenatum adierunt (forte enim tunc patres his ipſis de rebus in curia conſultabant) & in medium progreſſi rogarunt, ne ſe fœdiſſimas injurias paſſos negligerent, neve plebi ſuum auxilium eripi paterentur: (omnes injurias ſibi à conſulibus & conjurata eorum factione illatas recenſentes; utpote qui contumeliis non ſolum poteſtati ſuæ verum etiam corporibus illatis afficerentur) poſtulabantque ut conſules alterutrum facerent, aut, ſi negarent ſe ullo modo in tribunorum corpora contra leges deliquiſſe, pro concione dejerarent; aut, ſi religio eos vetaret jurare, ad populum venirent, & apud eum cauſſam dicerent. ſe enim tribus in ſuffragia miſſuros. Conſules ad hæc ſe purgantes reſponderunt, & demonſtrarunt initium injuriarum à tribunis factum, qui inſolenter ſe geſſiſſent, & violentas manus contra fas conſulum corporibus inferre auſi fuiſſent, primum quidem quando per apparitores & ædiles in carcerem ſummos magiſtratus duci juſſerunt; deinde vero quando ipſimet, audaciſſimis quibuſque plebejis ſtipati, manus in eos injicere ſunt auſi. Demonſtrarunt etiam quantum diſcrimen inter iſtos magiſtratus eſſet: conſularem enim poteſtatem obtinere regium imperium *dicebant*; tribunitiam vero in civitatem receptam fuiſſe, ut civibus vim & injuriam patientibus opitularetur: & tantum abeſſe ut liceret *tribunis* diem conſulibus dicere, plebemque in ſuffragia contra eos mittere, ut ne in minimum quidem ordinis patricii hæc poteſtas illis niſi ex SC. ſit data. minabanturque, ſi illi plebem ad ſuffragia vocarent, patricios à ſe armatum iri. In his altercationibus conſumpta die ſenatus nihil certi decrevit, ne vel conſulum vel tribunorum magiſtratum minueret; quod utrumque magna pericula allaturum videret.

XXXV. ¶ Quum igitur tribuni etiam inde re infecta diſceſſiſſent, reverſi ad populum iterum conſultare cœperunt quid faciendum eſſet. Nonnulli ſuadebant (præcipue vero qui turbulentiſſimi erant) ut plebs correptis armis iterum ſeceſſionem faceret in ſacrum montem, ubi & olim caſtra poſuerat; eaque belli ſedes eſſet contra patricios, quando illi fœdus cum plebe factum violaſſent, tribunitia poteſtate aperte ſublata. At major eorum pars cenſuit de urbe non decedendum, nec culpam privatorum quorundam qui tribunos violarant in omnes conferendam, dummodo legibus conceſſa obtineant, quæ eos qui tribunorum corpora violarant aut exſilio aut morte mulctant. At homines ingenio mitiori

ὑ παρῆν αὐτοῖς ἐκεῖνοι τ νῦν, ὅτι τ βουλὴν παρῆσαν· ἔτυχον δ ὑπὲρ αὐτῆς τότε συνεδρεύοντες· ἡ παραλθόντες ἐδέοντο μήθ' αὑτοὺς, ἀρχαῖα πεπονθότας, ὑπερίδεῖν, μήτε τ δῆμον ἀφαιρεθέντα τ [b] ἐξ αὐτῆ βοήθειαν διεξιόντες ὅσην ἦσαν πεπονθότες ὑπὸ τ ὑπάτων, ἡ τ περὶ αὐτὸς συνωμοσίας· ἡ μόνον δὲ εἰς τ ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἡ εἰς τὰ σώματα παρῳπλακιθέντες. ἠξίουν τε δυοῖν θατέρων ποιεῖν τοὺς ὑπάτους· εἰ μὲν οἷόν ἀρνῆσθαι μηδὲν ὧν οἱ νόμοι κεκωλύκασιν, εἰς τὰ τ δημάρχων πλημμελήσαι σώματα, ὀμνυομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀμόσαι· εἰ δὲ αὖ κατομόσαι τὸν ὅρκον, ἥκειν εἰς τοὺς [d] δημοσίους λόγων ὑφέξοντας. ἀναδώσειν γὰρ ὑπὲρ αὐτῆς ταῖς φυλαῖς τὴν ψῆφον. οἱ δὲ ὕπατοι πρὸς ταῦτα ἀπελογοῦντο, διδάσκοντες ὅτι [e] τῆς ὕβρεως οἱ δήμαρχοι ἄρξειαν, αὐθαδείᾳ χρησάμενοι, καὶ τολμήσαντες εἰς ὑπάτων σώματα ὀμνύναι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκκρέτας τε ἡ ἀγορανόμοις ὑπηρέτοντας ἄγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀρχούσας, οἷς ὁ πάντων ἐπιτέθοται κράτος· ἔπειτα αὐτοὶ τολμήσαντες ὁμόσαι χωρεῖν σὺν τοῖς ἰταμωτάτοις τ δημοτικῶν· πάς τε ἀρχὰς διδάσκοντες ὅσον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἡ μὲν ὑπατικὴ τὸ τ βασιλέων ἔχουσα κράτος, ἡ δὲ δημαρχικὴ τῆς βοηθείας ἕνεκα παρελήλυθε τοῖς κακοπαθοῦσιν, [f] ἢ τοσοῦτον δεῖν ἐξεῖναι κατὰ τῶν ὑπάτων τινὸς ψῆφον ἀναδιδόναι τοῖς ὄχλοις, ὥστε μηδὲ κατὰ τῶν ἄλλων πατρικίων [g] τῶν φαυλοτέρων ταύτην ἀποδιδόσθαι τ ἐξουσίαν, [h] ἣν ἡ βουλὴ μὴ ψηφίσηται. ἠπείλουν τε ὅταν ἐκεῖνοι ψῆφον ἀναδῶσι τοῖς δημόταις, αὐτοὶ τὰ ὅπλα προθήσειν τοῖς πατρικίοις. τοιούτων [i] δὲ ῥηθέντων λόγων δι' ὅλης ἡμέρας, οὐδὲν ἐξήνεγκεν ἡ βουλὴ τέλος, ἵνα μήτε τὴν τῶν ὑπάτων ἀρχὴν μειώσηται, μήτε τὴν τῶν δημάρχων, ἑκάτερον ὁρῶσα μεγάλων κινδύνων αἴτιον ἐσόμενον.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκεῖθεν ἀπηλάθησαν οἱ δήμαρχοι, βουλὴν αὖθις [k] εὐάριθμοι, ἐσκόπουν αὖθις ὅ,τι χρὴ ποιεῖν εἰς τ δῆμον ἀφικόμενοι. οἷοις μὲν οὖν ἐδόκει, καὶ μάλιστα τοῖς θαρραλεωτάτοις, [l] ἀπεῖναι πάλιν ἐκ τ πόλεως τοὺς δημοτικοὺς τὰ ὅπλα [m] ἀναλαμβάνοντας εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ τ πόλεμον ἐκεῖθεν ὁρμωμένους ποιεῖν πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπειδὴ τὰς συνθήκας ἔλυσε ἐκεῖνοι τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς τ δῆμον, καταλύοντες τ δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐν ᾗ φόβητρον. τοῖς δὲ πλείοσιν ἐδόκει μὴ χωρεῖν τ πόλεως, [n] μηδὲ τὰ κοινὰ πάντων ἐγκλήματα ποιεῖν, ὑπὲρ ὧν ἰδίᾳ τινὲς εἰς τοὺς δημάρχους [o] παρανόμησε, [p] ἐὰν τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνωσιν, οἱ κελεύουσι [q] ποιεῖν τὴ πειθαρχίαν τοὺς ὑβρισαμένους τὰ τ δημάρχων σώματα. τοῖς δὲ

χαλεπώτερος

[a] Τὸ αὐτῶν *Vat.* [b] Si αὐτῆ retineamus, reciproce accipiendum erit pro ἑαυτῆ, ut *Lapus* vertit, *ereptum plebi auxilium.* ſecus cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] legendum αὐτῶν. ſc. τ δημάρχων. [c] Hoc modo legiſſe videntur *Lapus* & *Gelen.* βοήθειαν. ἡ δηξίωσε δ. δ. π. ὁ. τ. ὑ. κ. π. ἀ. συνωμοσίας, ἡ μόνον δὲ ἰ. τ. ἐ. ἀ. κ τ. σ. παρῳπλακιθέντες, ἠξίουν δυοῖν ἢ ἰών. &c. [d] Δημότας *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuiſſe video. [e] Τῆς τι ὕβρεως *Vat.* [f] In *Ed. Steph.* eſt ἤ, *aut.* Sed ἢ probant *Lapus* & *Gelen.* & requirit ipſa ſententia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἢ τοσοῦτον δεῖν. [g] Τῶ φαυλοτάτω *Vat.* [h] In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ἢν ἡ βουλὴ μὴ ψηφ. in *Cod. Vat.* ἢν ἡ βουλὴ ψηφίσηται. [i] Δὲ *Vat.* [k] Εὐάριθμοι *Vat.* [l] Απεῖναι pro ἀπεῖναι notatum etiam ſupra aliquoties. *Sylb.* [m] Illud ἀναλαμβάνοντας, à *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additum, agnoſcit *Cod. Vat.* cum *Lapo* & *Gelenio*; & ſimile quid poſtulat ſententia. [n] Μηδὲ τοὺς κοινὰ πάντων ἐγκλήματα ποιεῖν *Vat.* [o] Nota παρανόμησε pro παρενόμησε, more Attico, ut ἀπήλασε, διηκόνουν & ſimilia. *Sylb.* [p] *Rom. Cod.* (teſte *Sylb.*) habet, ἀλλὰ τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνειν, ſed conceſſa legibus capere, ut vertit *Lapus.* Forſan tamen (inquit *Portus*) legendum, ἐὰν τι τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνωσιν. [q] Ποιεῖν agnoſcit [*Cod. Vat.* &] *Lapi* verſio, *ſatisfacere.* ſed cum *Gelenio* malim φυγεῖν. quam pœnam Cæſo Quintius maluit, p. 605. v. 33. *Sylb.* In lege quæ hîc citatur nulla φυγῆς mentio. quare legendum cenſeo, οἱ κελεύουσι τιθεῖναι quam emendationem firmant legis verba relata l. 6. τὴ δ' ἀτιμίαν τὰ τ ζώντα ἀρχαιρεσίαν, φόνου καθηρὸς ἔστω. *Caſaub.*

[a] Παιεῖν

χαιτοίεως ὑπὸτου τοῦτον ἐφαίνετο κωλῦον ἔχειν, ὅτε τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν, ὅτε φόνον ἄκριτον βασιλέως, καὶ ταῦτα ὑπάτων, οἷς ἡ μεγίστη ἐπιτέτραπτο ἀρχὴ, ἀλλ' εἰς τὸν συναλγοῦντα αὐτοῖς μεταφέρειν τὴν ὀργὴν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας ἀπ' ἐκείνων λαμβάνειν. εἰ μὲν οὖν ἐκείνη τὴν ἡμέραν θυμῷ φερόμενοι πρᾶξαί τι οἱ δήμαρχοι τῶν ὑπάτων ἢ τῆς βουλῆς ἐπῆχθησαν, ὀργὴν ἂν οὐ δικαίως ἐκώλυσον αὐτίκα ὑφ' αὑτῆς ἀπολωλέναι τὴν πόλιν ὅτως ἕτοιμοι πάντες ἦσαν ὅπλα καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν κατ' ἀλλήλων πόλεμον. νῦν δὲ ἀναβαλόμενοι τὰ πραγμαλα, καὶ δόντες ἑαυτοῖς χρόνον εἰς ἀμείνω λογισμὸν, αὐτῶν τε μετριώτεροι ἐγένοντο, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὀργὰς ἐπραΰναν. ἔπειτα τῇς ἐξῆς ἡμέρας τὴν τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἐσομένην ἀγορὰν προεῖπόντες, ἐν ᾗ τὸν δῆμον συνάξουσι, καὶ ζημίαν ἐπιβαλοῦσι τοῖς ὑπάτοις ἀργυρικὴν, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦν ὁ χρόνος, ἀπέστησαν καὶ [b] ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, δεηθέντων τῶν πρεσβυτάτων καὶ ἐνδοξοτάτων τὴν χάριν ἀναπθῆναι λεγόντων. καὶ μὴ ταῦτα συναλγοῦντες τῷ δήμῳ, ἔλεγον ὅτι τοῖς μὲ εἰς ἑαυτοὺς ὕβρεις ἀφήκασι, χαρισάμενοι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι δεομένοις, οἷς οὐκ ἦν ὅσιον ἀντιλέγειν· ὧν δὲ ὁ δῆμος ἠδικεῖτο, κωλῦσαί τε καὶ τιμωρεῖσθαι. προσῆκεν γὰρ αὐτοῖς τόν τε τῆς κληρουχίας νόμον ἔτη τριάκοντα παρειλκυσμένον, καὶ τὸν περὶ τῆς ἰσονομίας, ὃν οἱ πρὸ αὐτῶν δήμαρχοι προθέντες οὐκ ἐπεψήφισαν.

Ταῦτα ὑποσχόμενοι καὶ ὀμόσαντες, ἀπέδειξαν ἡμέρας ἐν αἷς ἀγορὰν ποιήσονται τῷ δήμῳ, καὶ τὰς ψήφους ἀναδώσουσι περὶ τῶν νόμων. ὀφείλοντος δὲ τοῦ χρόνου πρῶτον εἰσέφερον τὸν χωρητικὸν νόμον καὶ πολλοὺς [c] αὐτοὶ [d] διελθόντες λόγους, ἐκάλουν εἴ τις τῷ νόμῳ συναγορεύειν βούλεται τῶν δημοτικῶν. πολλῶν δὲ παρόντων, καὶ τὰς ἑαυτῶν πράξεις, ἃς ἐν τοῖς πολέμοις ἀπεδείξαντο, προφερομένων, καὶ ἀγανακτούντων ὅτι πολλοῦ γῆν ἀφῃρημένοι τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν εἰλήφασι μοῖραν, τοὺς δὲ χρήμασι καὶ φίλοις δυνατοὺς ὑφορπεισμένους ὁρῶσι τὰ κοινὰ, καὶ καρπουμένους [e] ἐκ τοῦ βιαίου, ἀξιούντων δὲ μὴ μόνον τοὺς κινδύνους εἶναι τῷ δήμῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν κοινοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας καὶ τοῦ πλήθους ἀσμένως ἀκουόντων τοὺς λόγους, ὁ μάλιστα θαρρύνας τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ φανερῶς ὑπομένειν [f] ἀντιλέγοντας ἀναστὰς, ἦν Λεύκιος [g] Σίκκιος Δενταῖος ὁπικαλούμενος, πολλὰς πάνυ καὶ μεγάλας ἑαυτοῦ πράξεις διεξελθών. ἦν δὲ ὀφθῆναί τε θαυμαστὸς [h] ἀνὴρ, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρείττονι, δυοῖν δέουσα ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανὸς, εἰπεῖν τε ὡς φαυλότατος οὐκ ἀδυνατος. ἐφ' οἷς δὲ παρελθὼν [i] "Ἐγὼ ὦ δημόται, [k] καθ' ἕκαστον ἐρ- "γον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων εἰ βουλοίμην λέγειν, ὀπιλείποι "πού ἂν με ὁ τῆς ἡμέρας χρόνος. αὐτὰ δὲ τὰ κεφάλαια "δι' ὀλιγίστων, ὡς [l] ἐμοὶ δυνάμις, ἐρῶ. τετταρακοστὸν ἔτος

prædiis eorum horum profudissent, neque urbem deserendam, neque indicta causa quenquam occidendam, præsertim vero consules, qui magistratus esset maximus; sed iram in eorum fautores transferendam, & pœnas de illis, quæ legibus sunt statutæ, sumendas censebant. Si igitur illo die tribuni, iræ impetu impulsi, eo progressi fuissent, ut aliquid in consules vel senatum facerent, nihil vetuisset quin civitas se perderet; adeo omnes ad arma & bellum civile parati erant. Jam vero rebus dilatis, sibique ipsis tempore ad maturius deliberandum dato, & ipsi mitiores sunt facti, & multorum aliorum iras lenierunt. paucis diebus post, indicta in trinundinum die ad quam convocato populo mulctam pecuniariam consulibus irrogarent, concionem dimiserunt. Quum autem tempus jam instaret, ab hoc quoque proposito & conatu destiterunt, se hanc gratiam natu maximi & honoratissimi cujusque precibus condonare dicentes. Postea convocato populo dixerunt, culpam in se admissam remittere se in gratiam multorum ac prohorum virorum, quorum precibus nihil negare fas putarent: sed injuriam ipsi plebi factam se ulturos ac prohibituros. Se enim proposituros legem agrariam jam per xxx. annos extractam, & rogationem de æquando jure, à proximis superioribus tribunis propositam, sed non perlatam.

¶ Hæc polliciti, & jurejurando adhibito, diem comitiorum indixerunt, quo se populum in suffragia legum causſa missuros dixerunt. Quum autem dies venisset, primum legem agrariam protulerunt, atque, post longâ orationem à se habitam, cuivis de plebe legis suadendæ potestatem fecerunt. Quum autem multi prodiissent, & res bello præclare à se gestas commemorassent, & rem indignam esse clamitassent, quod ex tam amplo agro hostibus erepto ipsi nullam portionem accepissent, sed agrum publicum ab iis occupatum, qui & opibus & gratia valebant, fructusque ex eo per vim ab illis percipi viderent, quumque postulassent ut plebs non modo periculorum, quæ pro reip. commodis subirentur, particeps esset, sed etiam voluptatum ac emolumentorum inde partorum, atque plebs libenter hæc audiret, nullus tamen eam magis movit quam L. Siccius, cognomine Dentatus, qui, permultis ac magnis suis facinoribus commemoratis, ita confirmavit plebem, ut ne vocem quidem contradicentium audire vellet. Erat autem vir admirando aspectu, & ætate quæ viribus animi maxime pollet, annos natus duodesexaginta, [m] & prudentia valens, & militari facundia præditus. Is in medium progressus, ita est loquutus: "Si singulatim, Quirites, mea præclara fa- "cinora recensere vellem, me dies deficeret: "sed ipsa rerum capita, quam brevissime po- "tero, dicam. Hic est annus XL. ex quo pro "patriâ

XXXVI.

662

a Respicit ad verba præcedentia τοιαῦτα τιθέντων. Cas. b Τοῦτον ἢ ἐκκλησίαν, τῇ δίκῃ ἢ ἀποτιμήσει τῇ ἐπὶ. c Ulcerius ἀφοίκασι. Sylb. d Sincerior lectio est αὐτοῖς γὰρ αὐτοῦ τὸν τε νόμον ἢ ἰσονομίας νόμον τὸν ἐπὶ. Lapus legisse videtur ἐπὶ, nam verbum ἐπιψήφισαν mox repetitur v. 23. & præpositio ἐπὶ inserta est proxime sequenti vocabulo: ac ἀποψήφισαι pro vulg. διαλῦσαι agnoscit etiam Cod. Rom. Sylb. Forsan rectius adhuc in Cod. Vat. αὐτοῖς γὰρ αὐτοῦ τὸν τε νόμον ἢ ἰσονομίας νόμον. e Non agnoscit Vat. f Ex τῇ βουλῇ Vat. g Tum hîc quam paullo infra, p. 632. v. 6. Sicinius in Lapi codice. h In Cod. Vat. i δημ. k Forsan rectius καθ' ἓν ἕκαστον ἢ ἐμοῦ πεπραγμένων ἔργων. Sylb. Vel, καθ' ἕκαστον ἔργον ἢ &c. Port. l Ita in Cod. Rom. & Vat. male ἐμοὶ in Ed. Steph. m Τεσσαρακοστὸν μὲν ἔτος Vat. * Ad considerandas quæ operiretur facultates, & ad dicendum ut vir militaris non invalidus. Lapus.

a Περὶ

Ann. Jul. 4263. Ante Chr. 453. Olymp. 81. 3. V.C. Cap. 299. Var. 301.

"patris militio, tricesimus vero, ex quo nunc "militaribus nunc aliis officiis præfui, modo "cohortis modo legionis dux, jam inde à "C. Aquilii & T. Siccii consulatu, quibus "senatus bellum contra Volscos decretum "commisit. tunc enim agebam annum ætatis "vigesimum septimum; & sub centurionibus "collocabar. Quum autem atrox prælium "commissum fuisset, nostris in fugam versis, "cæsoque meæ cohortis centurione, signif- "que in potestatem hostium redactis, ego "solus pro omnibus periculum subii, & co- "hortis signa servavi, hostesque repuli, & "manifeste auctor fui ne centuriones in per- "petuam ignominiam inciderent, ob quam "reliquum vitæ spatium vel ipsa morte gra- "vius fuisset, ut ipsimet sunt fassi, qui corona "aurea me ornarunt: testatus est etiam ipse "consul Siccius, qui me centurionem fecit. "Rursus quum in alio prælio accidisset ut "præfectus nostræ legionis caderet, & aquila "in hostium potestatem veniret, eodem mo- "do pro tota legione dimicans, & aquilam "recepi & præfectum servavi; qui mihi pro "auxilio tunc sibi lato gratiam referens, suo "primipili munere cedere, & aquilam tra- "dere volebat: at ego hæc non accepi, quia "eum cui vitam donarem indignum judicavi "spoliare honoribus quos habebat, & volu- "ptatibus quas inde capiebat. ob quæ faci- "nora me suspiciens consul, primæ legionis, "quæ in eo prælio duce orbata fuerat, pri- XXXX "mipilum fecit. ¶ Hæc sunt, Quirites, quæ XXXVII. "me illustrem fecerunt, & ad honorem du- "cendorum ordinum provexerunt. Deinde "quum celebre nomen adeptus jam clarius- "sem, reliqua omnia certamina sustinui, quod "honores & munera prioribus factis parta "puderet delere. posteaque semper militavi, "labores pertuli, & nullum periculum formi- "davi, imo ne consideravi quidem; pro quibus "omnibus præmia, spolia, coronas, & alios "honores à coss. accepi. ac, ut compendio di- "cam, his XL. annis quos continenter mili- "tavi, circiter centum & viginti pugnas com- "misi; & vulnera XLV. eaque omnia adversa, "nullum aversum accepi; mihique contigit "ut ex his XII. uno die acciperem, quo tem- "pore Herdonius Sabinus arcem & Capitoli- "um occuparat. imo fortitudinis gratia ex va- "riis prœliis præmia retuli; XIV. coronas ci- "vicas, quibus cives in prœliis à me servati "me coronarunt, unam obsidionalem, tres "murales, quod primus hostium muros ascen- "dissem atque occupassem, & octo alias, qui- "bus à summis imperatoribus ornatus fui: "præterea torques aureos LXXXIII. armillas "quos [illegible]

"Ἐγὼ μὲν τοίνυν ἐκ τῆς στρατιᾶς ταύτης ὑπὲρ τὸ πατρίδος, [a] τρια- "κοστὸν δὲ ἔτος τῶν στρατειῶν ἄγω, [c] (ἑτέρας) ἡγεμονίας "τυγχάνω, τοτὲ μὲ αὐτόπειρος ἡγεμόνος, τοτὲ δὲ ὅλης τάγμα- "τος, ἀρξάμενος ἀπὸ ὑπάτων Γαΐου Ἀχυλλίου καὶ Τίτου "Σικκίου, οἷς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τὸ πρῶτον Οὐολσκικὸν πόλε- "μον ἄρασθαι. τότε ἐπιλοχηφορούμενος ἐστρατόμην δὲ ἐπὶ ὑπὸ "λοχαγῶν. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς καὶ τροπῆς, καὶ τῶν "ἡμετέρων τὸ αὐτόπειρος πεπτωκότος, τὰ δὲ σημεῖα κρατη- "θέντων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, μόνος ἐγὼ τὸ ὑπὲρ ἁπάντων κίνδυ- "νον ἀραμένος, τά τε σημεῖα διέσωσα τὸ αὐτόπειρος, καὶ τὰς "πολεμίους ἀνέστειλα, καὶ τὸ μὴ τραπῆναι τὸν ἀρχαῖον τὰς "λοχαγὰς αἰσχύνην, δι' ἣν θανάτου κακίων ὁ λοιπὸς βίος ἂν "αὐτοῖς ἦν, αἴτιος ἐγενόμην φανερῶς, ὡς αὐτοὶ ὡμολόγησαν, "χρυσῷ με ἀναδήσαντες στεφάνῳ καὶ ὁ ὕπατος Σίκκιος "ἐμαρτύρησεν, ἡγεμόνα τὸ αὐτόπειρος ἀποδείξας. ἕτερα δὲ πά- 663
"λιν ἡμῖν ἀγῶνος ὁμοίως, ὃν ἔχων τὸν τε στρατοπεδάρχην τὸ "ταύτμαλος ἡμῶν σώσειν πεσεῖν, καὶ τὸ ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολε- "μίοις γενέσθαι, τὸ αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ ὅλης συντάγματος "ἀλκιμοτάτους, τόν τε ἀετὸν ἀνεσωσάμην, καὶ τὸ στρατοπε- "δάρχην ἔσωσα· ὃς ἐμοὶ τὸ τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδούς, τὸ "ἡγεμονίας τὸ ταύτμαλος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸ ἀετὸν ἐδίδου· ἐγὼ "δὲ οὐκ ἔλαβον, οὐκ ἀξιῶν ᾧ τὸ βίον ἐχαρισάμην, τούτου "παρελέσθαι τὰς τιμὰς ἃς εἶχε, καὶ τοῖς ὅτι ταύταις ἀφρο- "σύναις. ἐφ' οἷς [d] ἀγαθείς με ὁ ὕπατος, ὃ πρώτου ταύτμαλος "ἀπέδωκε τὸ στρατοπεδαρχίαν, ἀπολωλεκότος τὸ τὴν μά- "χην τὸ ἡγεμόνα. Ταῦτά ἐστιν, ὦ δημόται, τὰ φανερώσαντά "με καὶ εἰς ἡγεμονίας προαγαγόντα γενναῖα ἔργα. ἐπεὶ δὲ [e] ὀνόματός τε ἤδη λαμπροῦ τυγχάνων φανερὸς ἦμην, ἀ- "πάντας ὑπέμεινον τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας, οὐδὲν μέμφος τοῖς "ὅτι τοῖς [b] τοιούτοις ἔργοις τιμὰς καὶ χάριτας ἀφανίσαι. καὶ "διετέλεσα πάντα τὸ μεταξὺ χρόνον στρατευόμενος, καὶ τα- "λαιπωρῶν, καὶ οὐδένα κίνδυνον ἀβλαβῶς οὐδὲ ὑπολογιζόμενος· "ἐξ ὧν ἀπάντων ἀριστεῖα, καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ τὰς ἄλ- "λας τιμὰς παρὰ τῶν ὑπάτων ἔλαβον. ἵνα δὲ συντε- "λῶν εἴπω, μάχας μὲν ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔπεσιν, ἐν "οἷς διαλέγομαι στρατούμενος, ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν ἔχουσι με- "μάχημαι· τραύματα δὲ πάντα καὶ πεντακόσια εἴ- "ληφα, καὶ πάντα ἐμπρόσθια, κατὰ νώτου δὲ οὐδέν. καὶ "τούτων δώδεκά ἐστιν ἃ συνέβη μοι λαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ "μιᾷ, ὅτε Σαβῖνος Ἑρδώνιος τὴν ἄκρον καὶ τὸ Καπιτώ- "λιον κατελάβετο. ἀριστεῖα δὲ ἐκ τῶν ἀγώνων ἐξενή- "νεγμαι, πολιορκητικὰ μὲ στεφάνους πολιτικούς, οἷς ἀνέ- "δησάν με [g] σωθέντες ἐκ τῶν μάχων ὑπ' ἐμοῦ, "τρεῖς δὲ πολιορκηθέντες, πρῶτος ἐπιβὰς πολεμίων "τείχεσι καὶ κατασχών, ἀκτὸ δὲ τῶν ἐκ πολιτείας, "οἷς [illegible] αὐτοκράτορας ἐτιμήσαν πολλοὺς δὲ τούτοις, ὀλδήκοντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρατιω-

[a] περὶ τριακοστὸν Vat. [b] Τοιούτοις Ν. τοιούτοις legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *tricesimus autem secundus*, atque hoc ipsum placuit *Glareano*. qui etiam mox v. 6. pro *septem & viginti* legendum monet *sex & viginti*, ut ad *duodetrigesimum* respondeant annos. [c] Inclusum *ἑτέρας* à Cod. *Rom.* addidit *Sylb.* Verum τὰς ἄλλας ἑτέρας legisse videtur *Lapus*; dum vertit, *sive quas alias*. Optime in Cod. *Vat.* *quantascunque dici vere ἀγαθείας*. [d] Ut hic *Lucius* legitur, ita etiam supra p. 510. v. 29. itidemque apud *Cassiodorum* est *T. Siccius & C. Aquillius*. unde non abs re suspicaretur aliquis recte utrobique consulis nomen scriptum esse; ut paullo ante pro plebejo *Siccio* reponendum esse *Sicinium*, ut apud *Val. Max.* l. 3. c. 2. *Gellium* l. 2. c. 11. imo ille ipse unanimi fere consensu *Siccius Dentatus* appellatur. *Sylb.* [e] Rectius, ut opinor, in Cod. *Vat.* ἀνατεταμένον. [f] Ita in Cod. *Rom.* [δὲ *Vat.*] Si quis ἀγαθοῖς (ut in *Ed. Steph.*) retineri velit, pro sequenti μὲ legendum esset μοι, hoc sensu; *ob quæ merita consul mihi primæ legionis tribunatum dedit*. *Sylb.* [g] Conjunctionem τε post ἐπιτρεπόντων omittit Cod. *Vat.* [h] Πρώτιστον *Vat.* [i] *Lapus* videtur legisse, *tum πολιορκητικὰς, & στέφανος τειχικοὺς, στέφανος ἐναύτους* &c. nam vertit, *unam obsidionalem, tresque murales, ascendens primus* &c. Hanc lectionem & ego sum secutus, quod sensus eam flagitet. absurdum enim fuerit, si hæc στέφανος ἐναύτους *corona navales* ad illud πολιορκητικὸν referenda dicas. *Port.* De coronis militaribus vide *Gellium*, l. 5. c. 6.

[a] Ἡμίσεια

« laborum loci futuris : sed violentiſſimi ac
« impudentiſſimi quique cives partem ed-
« ſum pulcerrimam occupant, & multos jam
« annos fructus inde percipiunt, quam nec
« dono à vobis acceperunt, nec pretio eme-
« runt, nec ullum aliud jus illius poſſeſſio-
« nis poſſunt oſtendere. qui ſi reque nobiſ-
« cum laborabunt dum eos agros quære-
« bamus, & ampliorem quam nos portionem
« habere vellent, tamen ne ſic quidem ac-
« quum aut civile eſſet, paucos quoſdam res
« omnibus communes ſibi vendicare : hæc ta-
« men eorum pluria habendi cupiditas ali-
« quam rationis ſpeciem haberet. jam vero
« quum nullum magnum ac virile facinus
« demonſtrare poſſint, cujus merito res no-
« ſtras per vim poſſideant, & tamen perfidia
« fronte cas retineant, & ne convicti qui-
« dem ipſis cedant, quis eos ferat? 9 Age e-
« tiam obſecro, ſi quid ego in his mentor, XXXVIII.
« proſcat aliquis ex iſtis venerandis viris,
« nobiſque oſtendat quænam illuſtria ac e-
« gregia facinora fecerit, ut propterea plus
« ſibi quam mihi deberi cenſeat: an quod
« plures annos militarit, aut pluribus prælis
« decertaverit, aut plura vulnera acceperit,
« aut coronis, ſpoliis, aliiſque præmiis, qui-
« bus militæ ob victoriam parum ornari ſo-
« lent, me ſuperarit, quibus hoſtes inferme-
« ores fecerint, & patria illuſtrior & po-
« tentior ſit reddita. imo vero, oſtendat vel
« decimam partem eorum quæ ego vobis o-
« ſtendi. Sed iſtorum plerique ne minimam
« partem eorum quæ ego, proferre
« poſſent. quinetiam nonnullos eorum con-
« ſtat ne tot mala quidem perpeſſos, quot
« perculerit vel vilifſimus quiſque de plebe
« milcs. Totus enim illorum ſplendor non
« in armis, ſed in verbis eſt poſitus ; neque
« vitæ ſuæ in hoſtes, verum in amicos ver-
« tunt : nec civitatem omnibus communem,
« ſed

a Reſtituo ſi vs ἰσωνη ἀφελομένοις Vta. quo modo etiam in Lapi ſcriptione, & Plinio l. 7. c. 28. b Tua Vta. c In Zd. Steph. ἀφωσιωμένοις & ἰσωνης. notitiam lectionem probat Lapi verſio, & Cod. Rom. ut- que Lapsi videtur legiſſe, ἀπὸ δὲ τοιαύτων. vel ἀπὸ τῶν τοιούτων. d Inclufum in abeſt à Cod. Rom. ut- vel ſimile aliud. Rom. Cod. habet ἐξ ἀρχῆς ἐν ἐμοὶ. Vulgatam lectionem ſtimat Cod. Vta. f Quatuor hæc vocabula omiſit Cod. Vta. g Ita in Cod. Rom. & Vta. & Lapi verſione. perperam in Zd. Steph. ſi edita pro ἐναρξαι. ut ex mox v. 17. ἀπὸ. h In Cod. Vat. ἐξ μὲν δὴ ἔστιν ἄλλων ἀδίκων ἀπόδειξις. i Am. ἀλλ' ἐγὼ Vta. k Οὐχὶ Vta. l Plenius in Cod. Vat. ὑμῖν ἄλλοι. m ὑπάρχειν ἀδίκως Vta. & Lapi. n In ἀπὸ habetur ἐκ Vta. o Inclufum ἡμῶν. ſ Cod. Rom. ἀ ſubaudit ἐστὶν. Lapi verſio, atque item Cod. Vta. qui mox habet ἐξουσιασθῆναι. quod ſpectat ἐξουσιασθῆναι. ut in Cod. Rom. p Abeſt ἐστὶν Vta. & Lapi Cod. q In Cod. Rom. ſignis ἀδίκοις ἐπιφέρειν. r Lapsi legiſſe τοιαῦτα ἐγκλήματα, ſuſpicatur ea non à nobis fieri cum illis liberata ſtrumida. tectrio ευμαλλφεφγίνας. Gelenius pro ὑφ' ἡμῶν legit μεθ' ἡμῶν. Steph. s In Cod. Rom. ἐστὶ δ' ὑφ' ἡμῶν ἐπιφερόμενα : parum convenienter, ut centet Steph. t Κλη-

Ver. Jul. 4067. Chr. 413. Olymp. 81. V. C. Cos. 309. Var. 301.

"sed sibi præterea se habituros putant; quasi
"non simul omnes nostra opera tyrannide
"liberati, sed nos in hæreditatem à
"tyrannis acceperint; quorum ceteras mi-
"nores ac majores contumelias, quibus (ut
"omnes nostis) perpetuo nos afficiunt, silen-
"tio prætereo; imo vero eo superbiæ pro-
"gressi sunt, ut ne libertatis quidem vocem
"pro patria quenquam nostrum emittere, imo
"ne hiscere quidem patiantur; sed Sp. Cassi-
"um, qui primus de agris dividendis mentio-
"nem fecit, tribus consulatibus atque duo-
"bus clarissimis triumphis ornatum, qui se-
"ris in artibus imperatoriis, & domi in con-
"siliis reip. dandis, tantæ prudentiæ specimen,
"quantæ nullus alius ætatis suæ dede-
"rat, tantum virum, crimine affectatæ ty-
"rannidis objecto, falsis testimoniis oppres-
"sum ob nullam aliam caussam, quam quod
"patriæ & plebis amans ac studiosus esset, de
"saxo præcipitem dederint, ac ita interfece-
"rint. C. vero Genucium, tribunum nostrum,
"quia post undecimum annum eandem le-
"gem renovabat, & proximi ante suum tri-
"bunatum anni consulibus diem dixerat, ob
"neglectum S. C. de agro dividendo factum,
"quoniam aperte necare non potuerunt, pri-
"die quam judicium fieret clam de medio su-
"stulerunt. quæ res alios tribunos postea sa-
"ctos valde terruit, nec ullus amplius hoc
"periculum subire est ausus; sed jam trice-
"simus hic est annus, ex quo hæc perferimus,
"quasi in tyrannide nostram potestatem a-
XXXIX. "miserimus. § Omitto alia: sed quum vestri
"isti magistratus nunc quibusdam plebejis
"vim patientibus vellent opem ferre, quos
"vestra lege sactosanctos & inviolabiles esse
"voluistis, quibus atrocibus injuriis non sunt
"affecti? nonne pugnis & calcibus petiti, &
"omne contumeliæ genus passi, ex foro pulsi
"fuerunt? & vos hæc fertis, nec quæritis quo-
"modo poenas de istis sumatis, *si non alia ra-*
"*tione*, saltem suffragiis, quibus solis pote-
"stis declarare vos esse liberos. Sed agite,
"Quirites, nunc tandem liberos spiritus su-
"mite, & legem agrariam, quam tribuni fe-
"runt, vestris suffragiis sancite, & ne vocem
"quidem dissuasorum audite. Vobis vero,
"tribuni, adhortatione ad hanc rem non est
"opus. vos enim hujus *legis* auctores estis, &
"recte facitis quod nemini cedatis. Quod si
"insolentia ac impudentia juniorum, urnas
"subvertentium, aut calculos eripientium,
"aut aliquid aliud in suffragiorum latione
"immodeste facientium, vobis impedimento

"τυραννίδι· ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ πολλῶν ἤδη
"τῶν τυράννων ἀφῃρημένους ἡμᾶς· οἵ γε τὰ μὲν ἄλ-
"λα [b](ὅσα) ἰδεῖζοντες ἡμᾶς ἐπιεικῆ καὶ μείζω διαλύ-
"σιν, οἷς ἅπαντες ὀδύσασθε, σιωπῶ· ἀλλ' εἰς τοῦτο προ-
"ελήλυθασιν ὑπερηφανίας, ὥστε οὐδὲ φωνῆσαι ἐξεῖναί
"πω ἡμῖν ἀφιέντες τῆς πατρίδος ἐλευθερίας,
"οὐδὲ λέγειν τὸ φρονοῦν, ἀλλὰ τοὺς μὲν θρασυτά-
"τοις ἅπασι τῆς πολιτείας ἐπι-
"πάντα τῆς πλεονεξίας ἔσχατον κάλασιν, τελεί-
"μὲν ὑπαλείψαντες κεκοσμημένον, δυσὶ δὲ δεσμοῖς λαμ-
"βάνοντες, τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν τῆς τῶν πρα-
"τικῶν πράξεως, καὶ τῆς τὰ πολιτικὰ βουλεύματα
"ἀποδειξάμενον, ὅσην οὐδεὶς τῶν πάντα γενομένων, τοσού-
"τον ἄνδρα τυραννίδι ἐπιχειρεῖν αἰτιασάμενοι, καὶ ψευ-
"δέσι καταγνόντες μαρτυρίαις, δι' οὐδεμίαν ἕτερον, 665
"ἀλλ' ὅτι φιλόπολις ἦν καὶ φιλόδημος, ὤσαντες ἀ-
"πὸ τῆς κρημνῆς διέφθειραν. Γάϊον δὲ Γενούκιον δημαρ-
"χοντα ἐπιβουλεύσαντες ἀποκτεῖναι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πολίτευ-
"μα μετὰ ἔτος ἐνδέκατον ἀνενεοῦτο, καὶ τὸν πρα-
"τεύσαντα, ἐν τῷ [c] πρώτῳ ἐνιαυτῷ κατέχοντα τὸ
"δίκαιον, ἀμελήσαντα τῶν ψηφισμάτων τῆς βουλῆς ἃ
"περὶ τῶν γεωμόρων [h]ἐψηφίσαντο, ἐπεὶ φανερὸς οὐκ
"οἷόί τε ἦσαν ἀνελεῖν, μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῆς δίκης
"ἀφανῶς ἀπάντων. τοιγάρτοι πολὺς ὑπέπτευε τοῖς με-
"τὰ ταῦτα φόβος, ἢ οὐδεὶς ἔτι ὃ κινδύνευμα τοῦτο
"ὑπέδυ, ἀλλὰ πεμπτοὺς ἔτος τοῦτο [i] δὴ ἀνεχόμεθα,
"ὥσπερ ὑπὸ τυραννίδι τινὶ ἐξουσίαν ἀπολωλεκότες. Εἶα
"δή, ἄλλα· ἀλλ' οἱ νεῦν ἄρχοντες ὑμῶν ὅτι τοῖς κατηχουμέ-
"νοις τῶν δημοτικῶν ἠξίουν βοηθεῖν, οὓς ὑμεῖς ἱερεῖς καὶ ἀσύ-
"λους ἐποιήσατε τῷ νόμῳ, τί δ' πεπόνθασι τῶν δεινῶν; ὑ-
"πὸ τυπτόμενοι καὶ λακτιζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἰσχίαν ὑπο-
"μένοντες ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς; καὶ ὑμεῖς
"ταῦτα πάσχοντες ἀνέχεσθε, καὶ οὐ ζητεῖτε ὅπως πρὸ
"αὐτῶν λήψεσθε δίκας· [k] τοῖς γοῦν ψήφοις, αἷς
"[l] μόναις ἔστιν ὑμῖν ἀποδείξασθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλ'
"ἔτι καὶ νῦν, ὦ δημόται, φέρημα λαβόντες ἐλεύθερον, 665
"καὶ τὸν γεωμετικὸν νόμον εἰσφερόντων τῶν δημάρχων,
"ἀποψηφίσασθε, μηδὲ φωνὴν ἀναδόμενοι τῶν τὰ ἐναν-
"τία ἀξιούντων. ὑμεῖς δὲ, ὦ δήμαρχοι, παρακλήσε-
"ως μὴ εἰς τοῦτο ὃ ἔργον ἦν δεῖσθε· καὶ γὰρ ἤρξατε αὐ-
"τῶν, καὶ οὐκ [m] ἐκκαλεῖσθε, καλῶς ποιοῦντες.
"ἐὰν δὲ ἐκ τῶν νέων αὐθάδεια καὶ ἀναίδεια ὑμῖν ἐμ-
"ποδὼν γένηται [n] τὰς καταδίκας ἀνατρεπόντων, ἢ τὰς
"ψήφους ἁρπαζόντων, ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον ἐν τῇ ψηφοφορίᾳ ἀκο-
"σμούντων,

[a] Κλεοπομπίων Vat. & Rom. [b] Includitur ὅσα, in Cod. Rom. insertum, habet etiam Cod. Vat. Utraque tamen lectio (ut inquit Port.) videtur claudicare. dicendum enim esset, ὧν γε τὰ μὲν ἄλλα ἴσον &c. vel paullo liberius, ὧν γε τὰς μὲν ἄλλας ὕβρεις, μικρὰς τινὰς τῆς μείζους, ἅσας ἡμᾶς ὑβρίζοντες ἀφιᾶσιν, σιωπῶ. Lapus in hunc modum legisse videtur; οἱ γε (τὰ μὲν ἄλλα ἴσον ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ τῆς μείζω ἀφιᾶσιν ὧν πάντες σκυθρωπάζετε) ἐς τοῦτο προελήλυθασιν &c. nam vertit, qui quidem (ut alias in nos contumelias parvas magnasque omnes fitam) in hoc progressi sunt superbiæ &c. [c] In Cod. Rom. πρωτολυθήσαν. Sylb. [d] Deest Vat. [e] Τῶν τε ἄλλων ἀπάντων ἀφαιρεθέντες τυραννικῇ ἐπιφορᾷ τῆς Vat. [f] Ον, quod in Ed. Steph. legitur ante ἐπεὶ, ex auctoritate Cod. Rom. [& Vat.] sublatum est. Sylb. præterea in Cod. Vat. ἐπεὶ αὐτὸ πολίτευμα τοῦτο. [g] Περίπαν Vat. [h] Congruentius ἐψηφίσαντο, sc. ὁ δῆμος. Sylb. atque ita in Cod. Vat. [i] Deest Vat. [k] Ταῖς γοῦν ψήφοις referend. ad præcedentia, subaudito tali quoplam commatio, ἃ μὲν ἄλλα νυν ἐρίσης. aut inchoata hic nova periodo, & colo post νῦν δὲ λελήθασιν posito, hæc exstruenda sententia; saltem igitur calculis, quibus solis libertatem vestram declarare potestis, nunc tandem Quirites, sumptis animis liberis, legem agrariam, tribunis forensibus sancite. Sed tunc expungenda fuerit ἢ ante τῶν γεωμετικὸν νόμον; structura duriore. Sylb. [l] Μόναις ἔστιν ἡμῖν Vat. [m] In Cod. Rom. ἐκκαλεῖσθε. Sylb. Per hypallagen, ut videtur, pro ἐκκαλεσώμεθα πολλῶν ποιούντων. Port. [n] In Cod. Rom. ἢ τὰς καταδίκας ἀνατρεπόντων, Lapus vertit, judicia evertentium; adeo ut legisse videatur τὰς δίκας ἀνατρ. vel τὰ δικαστήρια ἀνατρ. sed procul dubio (ut inquit Sylb.) vera scriptura est, τὰς καταδίκας, [ut in Cod. Vat.] quam Gelenius quoque sequutus est. nam p. 635. v. 49. habemus τὰ δικαῖα ἢ ψηφῶ τὰς ἴσους ἀφιέντων; & suffragiorum latione memorantur infra, p. 730. juxta Edd. Sylb. Facultates ideo istiusmodi conjecturæ, τὰς καταδίκας ἁρπαζόντων, & τὰ δικαῖα ἢ ψηφῶ ἀνατρεπόντων, & τὰς ψήφους ἀνατρεπόντων. Vide Guid. & Harpocrat. v. καθίστασθαι.

[o] Nega-

"σφισὶν αὐτοῖς, ἐξέλοι αὐτοῖς ἢν ἔχῃ τὸ ἀρχῆθεν ἰσχυρὸν
"καὶ ἐπιόν· (ὃ) τοὺς ὑπάτους ἔξεστι σφῶν τῆς ἐξου-
"σίας, τοὺς δυνάστας, οἷς πρὸς τὰ βίαια ὑπηρέτας ἐκείνοις
"χρῶνται, καταπαῦσαι ὑπὸ δίκην, ἀπάγοντι τῷ δήμῳ τοὺς
"περὶ αὐτῶν ψήφους, αἰτιασάμενοι παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους τ
"βιάζεσθαι, ἢ καταλύειν ὑμῶν τ ἀρχήν.

Τοιαῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ὁ μὲ πλῆθος ὕβρεως οἰκείως διε-
τέθη πρὸς τοὺς λόγους, ἢ τοσαύτην ἀπεδείξατο ἀγανάκ-
τησιν πρὸς ὃ ἀντίπαλον, ἅστε, ὅπερ ἔφην ἢ κατ' ἀρχάς, μη-
δὲ λόγου ἔτι βέλτιον τ ἀντιλεξόντων ὑπομεῖναι. ὁ μέντοι
δήμαρχος Ἰκίλλιος ἀναστὰς, τά μὲ ἄλλα ἔφη πάντα ὀρθῶς
εἰπεῖν Σίκκιον, ἢ μακρὸν ἔπαινον ὃ ἀνδρὸς διεξῆλθ· ὅ δὲ
μὴ μεταδιδόναι [b] λόγων τοῖς ἀντιλέξαι βουλομένοις, ὅτε δί-
καιον ἀπέφαινεν, ὅτε πολιτικὸν, ἄλλως τε ἢ περὶ νόμου τ
ζητήσεως γιγνομένης, ὃς ἔμελλε κρείττονα [c] ποιῆσαι τ δίκην τ
βίας. ταύτῃ γὰρ ἀφορμῇ [d] χρήσεσθαι τοὺς μηδὲν ἴσους ἢ δικαί-
666 ους τοῖς πολλοῖς φρονοῦσι, ἢ ταραχθῆναι πάλιν ἢ διαφθαρῆναι
τὰ συμφέροντα τ πόλεως. ταῦτα εἰπὼν, ἢ τ' ὑστεραίαν ἡμέραν
ἀποδείξας τοῖς καλοῦσι τ νόμου, διέλυσε τ ἐκκλησίαν·
οἱ δὲ ὕπατοι, συναγαγόντες ἰδιωτικὸν συνέδριον [e] πατρικὸν
τ ἀνδρειοτάτων τε ἢ μάλιστα ἐν τῇ πόλει τότε ἀνθούντων,
ἐδίδασκον αὐτοὺς ὡς καλυτέρῳ ἐν σφίσιν ὁ νόμος, λό-
γοις μὲν πρῶτον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι τὸν δῆμον, ἔργοις.
ἐκέλευον δὲ ἅπασιν ἥκειν ἕωθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἅμα τοῖς
ἑταίροις τε ἢ πελάταις, ὅσοις ἕκαστοι πλείστοις δύνων-
ται. ἔπειτα τοὺς μὲν, περὶ αὐτὸ τὸ βῆμα ἢ τὸ ἐκκλησια-
στήριον ἑστῶτας ὑπομένειν, τοὺς δὲ κατὰ πολλὰ τῆς ἀγο-
ρᾶς μέρη συστρέψαντας αὐτοὺς διασπᾶσαι, ὥστε [f] διειλῆφθαι
τὸ δημοτικὸν διεσπασμένον, ἢ κωλύειν τ ἐς αὐτῶν εἰς ἓν
συνελθεῖν. ἐδόκει ταῦτα κράτιστα εἶναι, καὶ πρὶν ἡμέραν
λαμπρὰν γενέσθαι, τὰ πολλὰ τ ἀγορᾶς καταλῆφθαι ὑπὸ
τῶν πατρικίων.

Μετὰ ταῦτα οἵ τε δήμαρχοι ἢ οἱ ὕπατοι παρῆσαν· ἢ λέξειν
ὁ κῆρυξ ἐκέλευσε τ βουλόμενον τ νόμου καταγορεῖν. πολ-
λῶν δὲ ἢ ἀγαθῶν ἀνδρῶν παρελθόντων, οὐδενὸς ἐξάκουστος ἦν ὁ
λόγος ὑπὸ τῆς θορύβου τε ἢ τ ἀκοσμίας τῶν ἐκκλησιαζόν-
των. οἱ μὲν γὰρ, ἐπεκελεύοντό τε καὶ ἐπεθαῤῥυνον τοὺς λέγον-
τας, οἱ δὲ, ἐξεβαλλόντό τε ἢ κατεβόων. ἐνεργεῖ δὲ ὅτε ὁ
τ συλλαμβανόντων ἔπαινος, ὅτε ὁ τ ἀντιπραττόντων θορυ-
βος. ἀγανακτούντων δὲ τῶν ὑπάτων ἢ μαρτυρομένων ὅτι
τ βίας ὁ δῆμος ἄρχει, λόγον οὐκ ἀξιῶν ὑπομένειν, ἀπελο-
γοῦντο οἱ δήμαρχοι πρὸς ταῦτα, ὅτι ἤδη πέμπτον ἔτος τ
αὐτὸν ἀκούοντες λόγον, [g] οὐδὲν ποιοῦσιν ἀλλὰ, εἰ μὴ ἀξιοῦσιν
ὑπομένειν ἐώλους ἢ καθημαξευμένας ἀντιλογίας. ὡς δὲ ὃ
πλεῖον τῆς ἡμέρας εἰς ταῦτα ἐδαπανήθη, ἢ ὁ δῆμος ἀπή-
τει τὰς ψήφους, ὑκέτι ἀναγκαῖον ἡγησάμενοι ὃ προῆγμα
οἱ νεώτατοι τῶν πατρικίων, διίσασθαί τι βουλομένοις
κατὰ φυλὰς τοῖς δημόταις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, ἢ τὰ ἀγ-
γεῖα τῶν ψήφων τοὺς ἐχούσας ἀφῃρεῖτο, [h] ἢ τ ὑπηρετοῦν-
τας εἰς ταῦτα τοὺς μὴ βουλομένους ἀπιέναι τύπτοντές τε ἢ

Fast. Cap. 4361.
Fast. Clo. 451.
Oper. 811.
A. C. Cos. 299.
Fast. 301.

XL.

XLI.

dendo

a Negativum ὐ (quod deerat in *Ed. Steph.*) agnoscit cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] etiam *Lapi* versio & postulat sententia. *Sylb.* ἢ ἐπειδὴ τοὺς ὑπάτους ἔστι ἔξεστι malit *Portus.* b Λόγου *Vat.* c Ποιήσειν *Vat.* d Male in *Ed. Steph.* χρήσεσθαι. e Rectius in *Cod. Vat.* πατρικίων. quod maluerunt etiam *Sylb.* & *Portus.* f In *Ed. Steph.* διαῤῥῆφθαι [à themate διαλείπω] quod (ut ait *Sylb.*) insolentius est & minus aptum. g Optime in *Cod. Vat.* ἐδὲν ποιοῦσιν ἀλλὰ. Vel δεινοποιοῦσιν, vel (quod potius legendum esse suspicatur *Portus*) ἀλγεῖν agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *nil eos mirum facere.* h Καὶ τ ὑπηρετοῦντας τοὺς μὴ βουλομένους ταῦτα ἀφίναι *Vat.*

Vet. Inf. 426. Mod. Cic. 453. Oxon. 813. V. C. Cic. 299. Vat. 301.

dendo & pulsando expellebant. Tribunis vero vociferantibus, & in medium eorum turbam se conjicientibus, ipsis quidem cedebant, eosque tuto, quascunque se insuliissent, evanire sinebant: at reliquam turbam, quæ partim illos sequebatur, partim etiam * incomposito tumultu concitata in ipsos per varias fori partes ferebatur, † non admittebant. ita ut tribunorum auxilium plebi nihil prodesset. Tandem igitur vicerunt patricii, nec legem perferri passi sunt. qui vero præcipuam operam in ea contentione consulibus alacriter navasse existimabantur, ex tribus familiis fuere, Postumii, Sempronii, & tertio loco Cœlii, qui & generis dignitate clarissimi erant, & clientelis atque opibus & gloria multum poterant, rebusque bello gestis insignes erant; per quos omnium confessione stetisse fertur, quo minus lex *ea* plebiscito sanciretur.

XLII. ¶ Postridie tribuni, cum nobilissimis è plebe, consultare cœperunt, quomodo tractandũ esset id negotium: & uno omnium consensu statuerunt non consulibus diem dicere, sed eorum ministris qui homines erant privati; in quos (sicut Siccius monuerat) cum minore civium invidia animadverti poterat. De reorum autem numero, de criminis nomine, præcipue vero de mulctæ *ac litis* æstimatione & magnitudine, diligenter quærere cœperunt. qui igitur asperiori erant ingenio, hæc omnia, ad majorem terrorem *adversæ factioni* incutiendum, gravius persequenda censebant: contra vero mitiores suadebant, ut hæc clementius & humanius tractarentur. hujus autem sententiæ auctor fuit ille Siccius, qui apud populum de agro dividendo verba fecerat, qui etiam ipsis rem persuasit. Placuit igitur ipsis cæteros quidem patricios omittere, sed solis Cœliis & Postumiis & Semproniis diem dicere, quo factorum suorum causam dicerent: & crimini illis dare, quod contra sacratas leges, quas de tribunis, S. P. Q. R. tulerat, (quibus diserte cavebatur, ne quis tribunos ut alios cives aliquid contra voluntatem suam perpeti cogeret) ipsi eos impediviſſent ne cognitionem de lege perferrent ad populum. litis vero æstimationem placuit statuere non capitale supplicium, neque exsilium, neque aliquid aliud invidiosum, ne hoc ipsum illis salutem afferret; sed bona eorum Cereri dicare placuit: ‡ quæ pœna omnium mitissima lege præscribebatur. Factum est ita, dieſque venit, quo judicium de illis viris peragendum erat. Consulibus autem & reliquis patriciis in senatum convocatis (præstantissimi vero quique convocati fuerant) placuit tribunis concedere ut judicium peragerent, ne forte, prohibiti aliquid gravius patrarent; & plebejis efferatis permittere, ut bilem suam in

ἐλθόντες ἐξέκλινον παρεγγύων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ εἰς μέσους αὐτοὺς ἐβουλοῦντο, ἐκείνοις μὲν ἐνεχώρουν, καὶ παρῄεσαν ὅποι βούλοιντο χωρεῖν ἀδίωκτοι, τοῦ δὲ [b] ἄλλου δήμου (τό τε ἑπόμενον αὐτοῖς, καὶ ὃ κατ' ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη τῆς ἀγορᾶς ἐκ τοῦ θορύβου καὶ ἀταξίας κινούμενον ἐπ' αὐτούς,) οὐ παρῆσαν. ὥστε ἀνωφελὴς ἦν (τῷ δήμῳ) ἡ τῶν ἀρχόντων βοήθεια. τέλος δ' οὖν ἐπεκράτησαν οἱ πατρίκιοι, καὶ οὐκ εἴασαν ὁλοκυρωθῆναι τὸν νόμον. οἱ δὲ πρωθυμότατοι συλλαβόντας δόξαντες τοῖς ὑπάτοις, ἐκ τριῶν οἰκιῶν ἦ- 667
σαν, Ποστούμιοι, καὶ Σεμπρώνιοι, καὶ τρίτοι [c] Κλοίλιοι, γένους τε ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλα δυνάμενοι, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ, καὶ τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ὀλιφανεῖς· καὶ τοῦ μὴ κυρωθῆναι τὸν νόμον ὅτοι ἀμιλογοῦντο [d] αἴτιοι γενέσθαι.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [e] προσκαλεσάμενοι οἱ δήμαρχοι τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἀμιλλητῶν, ἐσκόπουν ὅ,τι χρήσονται τοῖς πεπραγμένοις, κοινὴν μὲν τοῦτο γε [f] παρὰ πάντων ὁμολογούμενοι εἰληφότες, ὃ μὴ τοὺς ὑπάτους ἀφεῖναι ὅπῃ † δίκην, ἀλλὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτοῖς ἰδιώτας· ὧν κολαζομένων ἔμελλε τοῖς πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐλάττων ἔσεσθαι λόγος, ἅσσερ ὁ Σίκκιος ὑπεπίθετο, περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν ὑπὸ ταῖς αἰτίαις ἀχθησομένων, ὅσον ἐπὶ χρὴ, καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος ὁ θησοῦ τῇ δίκῃ, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τιμήματος, πλεῖον ἔσεσθαι τὸ μέγεθος, ἐπιμελῶς ποιούμενοι ζήτησιν. οἱ μὲν θυμικώτεροι τοὺς φύσεις, ὅτι τὸ μεῖζόν τι καὶ φοβερώτερον ἅπαντα ταῦτα προάξειν παρήγον· οἱ δὲ ὀπιεικέστεροι, τἀναντίον ὅτι τὸ μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον. ὁ δὲ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης, καὶ πείσας αὐτοὺς, ἦν Σίκκιος ὁ τοὺς ἐν τῷ δήμῳ περὶ τῆς κληρουχίας διελθὼν λόγους. ἔδοξε δ' οὖν αὐτοῖς, ὃ μὲν ἄλλο πλῆθος τῶν παθημάτων ἐᾶσαι, Κλοιλίους δὲ, καὶ Ποστουμίους, καὶ Σεμπρωνίους ὅτι τὸν δῆμον ἄγειν, ὧν ἔπραξαν ὑφέξοντας δίκας· ἐγκαλεῖν δὲ αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἱερῶν νόμων, οὓς περὶ τῶν δημάρχων ὤκύρωσεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ὑβρεῖ δεδωκότων ἐξουσίαν ἀναλαβεῖν τοὺς δημάρχους ὑπομένειν τὴν τῶν ἀβουλήτων, ὥσπερ τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐκεῖνοι κελεύοντες [g] αὐτοὺς ἀγαγεῖν ἀκώλυτος ὅτι τέλος ἦν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν. τίμημα δὲ ἐφάπτειν τοῖς δίκαις ὁρίσαι μήτε θάνατον, μήτε φυγὴν, μήτε ἄλλο ὁτιοῦν φθορὸν μηδὲν, ἵνα μὴ τοῦτο αὐτοῖς γένηται σωτηρίας αἴτιον, ἀλλὰ τοῖς οὐσίας αὐτῶν ἱερεῖς εἶναι Δήμητρος· ὃ μετριώτατον ἐκλεξαμένοις τοῦ νόμου μέρος. ἐγίνετο ταῦτα, καὶ παρῆν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τοῖς κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἦν συλλεῖαι δίκαις. τοῖς δὲ ὑπάτοις καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων τοῖς [h] συγκαλεσθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον· ἔτυχον δὲ οἱ κεκλημένοι παρακληθέντες· ἐδόκει συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ὑπελθοῦσι τοῖς δίκαις, ἵνα μή τι μεῖζον κακὸν ἀκωλύτοις ἐξεργάσωνται κακόν, καὶ τοῖς

a Τῶ τι pro τῶ δ in *Cod. Rom.* b Inclusa è *Cod. Rom.* restituit *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῶ δ ἄλλω τῶ ἐπιφέρω αὐτοῖς ὅτι ἀνωφελὴς ἦν &c. atque ita plane in *Lapi Cod.* nisi quod ὁ πλείονος & præterea verbum aliud habuisse videatur: nam vertit, *sequentibus autem eos plebejis non cedebant, nec permittebant.* Τῶ δ ἄλλω δήμω τὸ ἐπόμενον αὐτοῖς ὁ πλείονος ex conjectura *Portι.* c *Rom. Cod.* habet Κοίλιοι, itidemque *Lapi* versio. *Sylb.* d Λιπόντες χοιδαν *Vat.* e Illud πλησ, quod in *Ed. Steph.* deerat, è *Cod. Rom.* & *Lapi* versione addidit *Sylb.* Κοινὸν μὲν οὖν τοῦτο πλησ πάντων *Vat.* f Ἐπὶ usurpatur etiam paullo post in loco non multum absimili, v. 32. sed ὑπὸ [ut in *Cod. Vat.*] usitatior est, ut mox v. 22. & supra p. 603. v. 7. & alibi sæpe. *Sylb.* g Ἀπὸ λυόντων ὑπὸ τῶν ἄλλων *Vat.* h In *Ed. Steph.* συμπαραλαβεῖν. ad quod alludit etiam *Gelenii* versio, *consules & reliquæ patriciorum familiæ quæ frequentes in senatum aderant.* *Lapus* videtur maluisse παραλθεῖν seu παραγενεσθαι, *in senatum convenientibus.* nostrum συγκαλεσθεῖσιν è *Cod. Rom.* desumptum est, in quo sic legitur hoc membrum, τοῖς συγκαλεσθεῖσιν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν πατρικίων, *& patriciis in consilium adhibitis. Sylb.* Παρακαλεσθεῖσιν habet etiam *Vat.* Παρακληθεῖσιν malit *Portus.* i Ἐπιτελεσθῆναι *Vat.*

* Per alias atque alias fori partes incomposito tumultu ad eos confluxerat. † *Id est*, transitum ei non dabant. ‡ Electa legis pars moderatiore. *Lapus.*

a Non

τοῖς δημόταις ὀλιγῳρούμενοι, εἰς τὰ χρήματα τῶν ἀνδρῶν ἀεχθεῖς τε καὶ ἐχθροὶ ἐγένοντο, καὶ λοιδόρους ἀσφαλῶς ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοῖς ἐχθροῖς δίκας, ἄλλας τε καὶ ἐς τὰ χρήματα ζημίας διὰ ὀρθοῦσθαι ἐχούσας τοῖς πεπραχόσι συμφορὰν. ὅτε καὶ οἱ δεσμῶται ἀπελύθησαν καὶ αἱ δίκαι, ὅτε δῆμος ἀχθεσθεὶς ἐπαύσατο, καὶ τῶν δημάρχων ἐδόκει τις ἀποδεδόσθαι μέρος. γὰρ καὶ πολιτικὴ δυνάμις καὶ βοήθεια τοῖς τε ἀνδρείοις τὰς ψυχὰς οἱ πατρίκιοι παρὰ τῶν πεσόντων ἐκ τοῦ δημοσίου τὰ ἴσα λυσάμενοι τιμῆς ἀπέδοσαν. καὶ τὰ μὲ κατεπεύσθησα ἔφυγε, τοῦτον τὸν τρόπον χρησαμένων τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς, διελέλυτο.

Μετ' ὀλίγον δὲ πάλιν τοῦ δημάρχου τοῦ ὑπὲρ τοῦ νόμου εἰσφερόντων λόγον, ἀφνίδιος τις ἀγγελθεῖσα πολεμίων ἔφοδος ὅτι τοῦ Τυσκλάνων (πόλιν, αἰτία κωλύσεως ἀποχρῶσα ἐγένετο. τοῦ δὲ Τυσκλάνων) καὶ πλήθη εἰς τὴν Ῥώμην ἀφικομένων, καὶ λεγόντων ὅτι δυνάμει πολλῇ πάρεισιν Αἰκανοὶ, καὶ τὰ μὲ χώραν αὐτῶν ἤδη διηπάκασι, τὴν δὲ πόλιν, ἐὰν μή τις γένηται ταχεῖα ἐπικουρία, φθάσουσιν ἐν ὀλίγων ἡμερῶν ἀφέμενοι· ἢ μὲ ἂν βουλὴ τοὺς ὑπάτους αὐτοῖς ἐψηφίσατο βοηθεῖν ἀμφοτέρους. οἱ δὲ ὕπατοι, στρατολογίαν προθέντες, ἐκάλουν τοὺς πολίτας, ἅπαντας ὅτι τὰ ὅπλα. ἐγένετο μὲ ἂν καὶ τότε στάσις, ἀναπιμπλάντων τὴν καταγραφὴν τῶν δημάρχων, καὶ τὰς ὀκ τῶν νόμων τιμωρίας ἐπισχόντων ποιεῖσθαι καὶ τῶν ἀπειθούντων. ἔπραξε δὲ ὑθέν. συνελθοῦσα γὰρ ἡ βουλὴ γνώμην ἀπεδείξατο, τοὺς πατρικίους ὅτι τὸν πόλεμον ἐξιέναι σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις, τοῦ δὲ ἄλλων πολιτῶν τοῖς μὲ βουλομένοις μετέχειν τῆς πατρίδος ὅτι σωτηρίας τοῦ πατρίδος γενομένης, ὅσια εἶ τὰ πρὸς θεούς, τοῖς δὲ ἐγκαταλείπουσι τοὺς ὑπάτους ἐναντία. ὡς δὲ ἀνεγνώσθη τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, πολλοὶ μὲ τοῦ δήμου τοῦ ἀγῶνα ἐκόντες ὑπέμειναν· οἱ μὲ ὀπτιμοτάτοι, δι' αἰχμήν, εἰ μηδὲν ὀπτυρήσουσι πόλει συμμάχων ἀφ' ἑαυτῶν εὔνοιαν ἀεί τι παρὰ τοῦ ἐχθρῶν βλαπομένην· ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Σίκκιος ἐκεῖνος ὁ κατηγορήσας ἐν τῷ δήμῳ τῶν σφετερισαμένων τοῦ δημοσίαν γῆν, αὐτέραν ἐπαγόμενος ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, οἳ στρατιᾶς μὲν ἤκετι ὥρην εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐπιτήδειον ὑπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ νόμων· τιμῶντες δὲ τοῦ ἄνδρα διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ἐξιόντος ἐπὶ τοῦ πόλεμον οὐκ ἐδικάσαντο ἀπολείπεσθαι. καὶ ἰδοῦ τοῦτο μὲν τῆς ἐξελθούσης τότε δυνάμεως ἐμπειρία τε ἀγώνων, καὶ τῇ τοῦδε τὰ δεινὰ εὐτολμίᾳ, μαχρῷ τῷ ἄλλῳ ἄμεινον. οἱ δὲ πολλοὶ χαίτι καὶ τοῦδικλήτου τοῦ πρεσβυτάτου ὑπαχθέντες ἔπονλο. ἰδοῦ δέ τι μέρος, ὃ τοῦ ὠφελειῶν ἕνεκα τοῦ ἐν ταῖς στρατείαις γινομένων πάντα κίνδυνον ἕτοιμον ἰδοῦ ὑπομένειν. καὶ δι' ὀλίγου χρόνου δυνάμεις ἐξῆλθε πλήθει τε ἀσπουχρῶσα, καὶ τοῦσκευαῖς χρωμένη λαμπροτάταις. οἱ μὲν οὖν πολέμιοι προαχθέντες ὅτι μέλλοιεν ἐπ' αὐτοὺς ἐξάγειν Ῥωμαῖοι στρατιάν,

patrimonia illorum virorum effundent, quo manſuetiores in poſterum ſerant, ſumpto de inimicis ſupplicio quod voluiſſent, præſertim quum jactura illius pecuniariæ multæ facile ipſis reis damnatis ſarciri poſſet. quod etiam accidit. Quum enim rei, vadimonio deſerto, abſentes damnati fuiſſent, & ipſa plebs feritatem ſuam depoſuit, & ipſis tribunis moderata quædam ac civilis poteſtas & auxilium reſtitutum videbatur: & patricii damnatis bona ſua reddiderunt, reſtituto his qui à plebe illa emerant æquo pretio. Quum igitur illi in his rebus ita ſe geſſiſſent, mala reip. impendentia disjecerunt.

XLIII. ¶ Nec multo poſt tribunis iterum mentionem de ea lege facientibus, derepente allatus nuncius, de hoſtium in agrum Tuſculanum irruptione, conatus eorum plane impedivit. Tuſculanis enim magno numero Romam profectis, ac dicentibus Æquos cum ingenti exercitu adeſſe, & agrum ſuum ab illis jam populatum, urbemque (niſi celeriter aliquod ſubſidium mitteretur) intra paucos dies expugnatum iri, ſenatus decrevit ut ambo conſules auxilium illis ferrent. Conſules vero, delectibus indictis, cives univerſos vocarunt ad arma. Tunc quoque orta eſt ſeditio, tribunis delectus impedientibus, & pœnas legibus ſtatutas de contumacibus ſumi non ſinentibus: ſed fruſtra. ſenatus enim coactus decrevit, ut patricii cum ſuis clientibus ad bellum proficiſcerentur: reliquis vero civibus qui ad illam expeditionem pro patriæ ſalute ſuſceptam ſe ſocios ultro addidiſſent, deos propitios fore *dixit*, contra vero conſulum deſertoribus infenſos. Eo ſenatus conſulto in concione recitato, multi etiam de plebe nomina ad illam militiam ultro dederunt; ac homines optimi ingenii, pudore moti, ne civitati fœderatæ, propter ſuam benevolentiam erga populum Rom. ſemper ab hoſtibus vexatæ, deeſſent: inter quos erat & Siccius ille, qui apud populum invectus fuerat in eos qui agrum publicum occuparant; ducebatque cohortem octingentorum virorum, qui ætate quidem militari non amplius erant, ut nec ille, quique nullis militiæ legibus erant obnoxii: ſed illum virum ob multa & magna beneficia ab eo accepta honorantes, ad militiam proficiſcentem deſerere æquum eſſe non cenſuerunt. atque iſta pars copiarum, tunc ex urbe eductarum, reliquum exercitum rei militaris peritia & fortitudine longe ſuperabat. Alii autem multi, gratia & adhortatione ſeniorum adducti, eos ſequebantur. erant etiam nonnulli qui ſpe prædæ, quæ militiæ quæritur, ad quævis pericula ſubeunda parati erant. brevique temporis ſpatio exercitus, ſatis validus & inſtructus ſplendidiſſime, eductus eſt. At hoſtes, quum præſenſiſſent Romanos cum copiis contra ſe venturos,

a Non agnoſcit *Vat.* ut & mox δυνάμεις καὶ v. ſeq. b Si comma iſtud ἐκ τοῦ δημοσίου ad ſequentia referatur, ſenſus erit; & patricii damnatis bona ſua reſtituturus, æquo pretio ab illis qui emerant, à publico ærario redempta. c Ἀπωχλήσειν *Vat.* d Inclufa (quæ à *Cod. Rom.* addidit *Sylb.*) agnoſcit *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi* verſio. itaque aliorum conjecturas non moramur. e Κατὰ πλῆθος *Vat.* f Plenius in *Cod. Vat.* πλήρεσιν ἐπ' αὐτὴν Αἰκανοί. g Τὴς τῇ τέκνι *Vat.* h Magis proprie *quæritur.* *Sylb.* i Senſus videtur eſſe; & ſi qui è cæteris civibus ſe ad expeditionem pro ſalute patriæ ſuſcepeam vellent addere ſocios, iis ſalus eſſent pietatis jura: contra ii qui conſules deſererent, pro impiis & exſecratis haberentur; i.e. à religionis & communis publicæ conſortio excluderentur. *Sylb.* k Et συμμάχων retineri poteſt, & συμμάχων repoſui. *Lapus* eam vocem in ſua verſione non expreſſit. *Sylb.* l Illud οἱ, è *Cod. Rom.* additum, agnoſcit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* verſio. *Sylb.* m In *Ed. Steph.* ἐξιόντων. ſed ſingulare præferendum, ex auctoritate *Codd. Rom.* & *Vat.* & *Lapi* verſionis. n Κεκραμένην *Vat.* o Damnatis his viris, deſerto judicio, plebs &c. *Lapus.*

Ver. Jul. 4161. Ante Chr. 453. Olymp. 81 ¼. V. C. Cos. 299. Var. 301.

ventures, exercitum ſuum domum reduxerunt. Sed conſules, iter magna feſtinatione facientes, eos prope Antium aſſequuti ſunt in excelſo & prærupto quodam loco caſtra metatos; & ipſi quoque non procul ab illis caſtra poſuerunt. & aliquamdiu utrique intra ſua caſtra ſe continuerunt. Tandem Æqui contemptis Romanis, quod ſe priores non invaſiſſent, ratique eos non ſatis numeroſum exercitum habere, meatus egreſſi intercipiebant, atque ad frumentum aut gramen captandum divertentes equis immiſſis repellebant, & aquatum deſcendentes ex improviſo aggreſſi ſunt, ipſoſque ad pugnam ſæpe provocare non dubitarunt.

XLIV. ¶ Quibus animadverſis, conſules bellum non amplius trahendum duxerunt. Illis vero diebus belli adminiſtratio *imperiumque* penes Romilium erat: & illius erat pugnæ ſignum dare, & aciem inſtruere; itidemque erat arbiter temporis, quo vel initium vel finis pugnandi faciendus eſſet. qui quum pugnæ ſignum dari juſſiſſet, & copias ex caſtris produxiſſet, reliquos equites & pedites in ordines opportunis quoſque locis diſtinxit; Siccium vero ad ſe accitum ita alloquutus eſt: "Nos, Sicci, hîc cum hoſte dimicabimus. tu "interim, dum adhuc cunctamur, & utraque "acies ſe ad prælium parat, per obliquam il-"lam viam montem conſcende, ubi hoſtium "caſtra ſunt, pugnamque cum illis qui ſunt "in caſtris committe; ut ii qui nobiſcum "pugnaturi ſunt, aut ſuis caſtris timentes, "atque iis auxilio venire cupientes, verſis "tergis dent ſe in fugam, & nobis faciliorem "victoriam præbeant (ut verisimile eſt in "celeri receptu eventurum) in unam ſe o-"mnes viam intrudentes; aut ſi hîc manſe-"rint, caſtra amittant. Nec enim ejus præ-"ſidium ſatis eſt validum (quantum conji-"cere quis poteſt) quum tota ejus fiducia "in loci natura muniti ſit poſita: & ſimul "tua manus octingentorum veteranorum, "multis præliis exercitatorum, perturbatos "tentoriorum cuſtodes ex improviſo adorta, "facile eos audacia ſua expugnare poterit". Ad hæc Siccius reſpondit: "Equidem paratus "ſum omnia imperata facere: ſed quod jubes "non eſt tam facile quam tibi videtur. nam "rupes, in qua ſunt caſtra, eſt & excelſa & "præcipita, & nullam viam video præter u-"nam quæ eo ferat, qua hoſtes contra nos "deſcendent; & verisimile eſt ſatis firmum "præſidium ibi eſſe; ac licet & perexiguum "& imbelle ſit, tamen & copiis longe majo-"ribus quam meis reſiſtere poterit: & ipſa "loci natura præſidium tutabitur, & impe-"diet ne expugnetur. Quapropter mallem "conſilium mutares: nam iſte conatus eſt

ἀπῆγεν ἐπ' ἄκρου τοὺς διενέμετο. ὁ δὲ ὑπάλλαξ κατὰ τάχος ἐλαύνοντες, καταλαμβάνουσιν ἐκπεπτωκότας αὐτοὺς πόλιος Ἀντίου πλησίον ἐν ὑψηλῷ τε καὶ ἀποτόμῳ χωρίῳ, καὶ τίθενται τὴν παρεμβολὴν ἀπ' ἐκείνων οὐ πόρρω. τῶν δ' οὖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἑκάτεροι ἀμφότεροι παρεμβολαῖς. ἔπειτα καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων Αἰκανοὶ τῆς (ὑ) παρεπιχειρήσεως, καὶ πλῆθος οὐχ ἱκανὸν αὐτῶν νομίσαντες, (ἀγορές τε αὐτῶν ἐξέκοπτον ἐξιόντες, καὶ τοὺς ὑπὲρ τὰς νόμας ἀποπεφομένους ἢ χόρτου, ἵππους) ἀνεκρύσιλλο, καὶ πρὸς ὑδρείαν καταβαίνουσιν αἰφνιδίως ἐπετίθεντο, προεκαλοῦντό τε εἰς μάχην πολλάκις αὐτούς.

Ταῦτα ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει μηκέτι διατρίβειν τὸν πόλεμον. ἦν δὲ ὁ ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὁ τοῦ πολέμου ἐξουσία Ῥωμιλίῳ προσήκουσα· καὶ ὁ τὸ σύνθημα διδοὺς, καὶ εἰς τάξιν καθιστὰς, ἄρχειν τε καὶ παύειν μάχης ἢ καιρὸν ταμιεύειν ἐκεῖνος ἐῶν· ὃς ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσιν ἀρθῆναι τῆς μάχης, καὶ προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὸ στρατόν, τοὺς μὲν ἄλλους ἔταττεν ἱππεῖς τε καὶ τοὺς πεζοὺς κατὰ σπείρας ἐν τοῖς ὀπτιτηδείοις ἑκάστοις τόποις· τὸν δὲ Σίκκιον καλέσας λέγει· "Ἡμεῖς μέν, ὦ Σίκκιε, μαχούμεθα τοῖς πολεμίοις ἑτοῖμοι· σὺ δὲ, ἐν ὅσῳ μέλλομεν ἔτι καταστοιβαζόμενα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεροι, χώρει τὴν πλαγίαν ὁδὸν ἐκείνην ὀρθὴ τοῦ ὄρους, ἕως ἂν τῶν πολεμίων ὀρθὴ παρεμβολὴ, καὶ μάχην πίθησι πρὸς τοὺς ἐν τῷ χάρακι, ἵν' ἢ περὶ τῷ φρουρίῳ δείσαντες οἱ πρὸς ἡμᾶς μαχόμενοι, καὶ βοηθεῖν προθυμούμενοι, ῥᾳδά τε δείξωσι καὶ εὐκατέργαστοι γένωνται, καθάπερ εἰκὸς ἐν ἀναχωρήσει ταχείᾳ, καὶ εἰς μίαν ὁδὸν ἅπαντες βιαζόμενοι, ἢ μένοντες αὐτόθι τὸν χάρακα ἀποβάλωσιν. ὅτε γὰρ ἡ φυλάττουσα αὐτοὺς δύναμις ἀξιόμαχός ἐστιν· ὡς εἰκάσειεν ἂν τις, ὅτι τῷ ἐρυμνῷ τοῦ τόπου ἰσχύσασι εἶναι πᾶν ὃ ἀσφαλές· ἢ τε ἅμα σοὶ δύναμις ἀποχρῶσα γένοιτ' ἂν, ἄνδρες ὀκτακόσιοι τοσῶνδε ἀλλῶν ἀθλητὰ πολέμων, τοὺς παραλαμβάνοντας σκηνοφύλακας καὶ ἀπροσδόκητοι προσπεσόντες, τῷ τολμηρῷ ἑλεῖν". καὶ ὁ Σίκκιος ἔφησεν· "Ἀλλ' ἔγωγε ἅπαντα μέν ἕτοιμός εἰμι ποιεῖν· ὃ μὴ τοι ἔργον γε ῥᾴδιον, ὥσπερ σοὶ δοκεῖ. ὑψηλή τε γὰρ ἡ πέτρα καὶ ἀπότομος, ἐφ' ἧς ὁ χάραξ· ὁδόν τε ὑδαμοῦ ὁρῶ φέρουσαν ἐς αὐτὸν ἔξω τῆς μιᾶς, ἣ καταβήσονται οἱ πολέμιοι πρὸς ἡμᾶς· φυλακήν τε εἰκὸς ἀξιόμαχον εἶναι ἐν αὐτῇ καὶ ὀλίγῃ τε πάνυ καὶ φαύλῃ τινὶ ἴσα τύχῃ, πρὸς πολλῷ πλείονα ἢ σὺ ἐμοὶ δύναμιν ἀντύχειν οἷά ἐστι τὸ τε χωρίον αὐτὸ παρέξει τῇ φυλακῇ τὸ μὴ ἁλώσιμον τὸ ἀσφαλές. ἀλλὰ μᾶλλόν γε μὲν ἀνάδην ἢ γνώμην ἡ πεῖρα

"δὴ

a Inclusum ὃ [quod deest in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* insertum agnoscit etiam *Lapi* versio. Si non addatur, referenda hæc erunt ad Æquos, *quod ipsi priores hostem aggressi essent.* Huic lectioni similis apud *Aristot. Anal. post.* l. 2. c. 14. ἢ μὴ ὑπομεῖναι. *Sylb.* Vide *Annot.* b Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* ἐκ ἱκανοῦ. c Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* οἱ δ' ἐν habet *Ed. Steph.* quæ præterea sequentia uncis inclusa non agnoscit. d Τοὺς ἐπὶ σιτομετρίαν ἀνατεταραμένους rectius in *Cod. Vat.* qui cum *Romano* in cæteris consentit. atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *fora eorum interrumpebant exercitus ipsi, frumentationemque missos aut pabulatum rotundebant.* e In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* οὐκ ἐφ' μάχην: minus recte, ut monuerunt *Sylb.* & *Pors.* Forsan ἐπὶ μάχης vel ἐπὶ μάχην. ἐφ' μάχης: ut *Lapus* vertit, *signa pugnæ attolli jussit. Sylb.* f Πλαγίαν ἐκείνην ὁδὸν ἐπὶ τὸ ἕρυμνὸν *Vat.* g Μαχούμενος malit *Porus.* h Ita etiam in *Ed. Steph. Cod. Vat.* & *Lapi* versione. Non tamen dubitat *Sylb.* quin legitimus verborum ordo hic sit; νῦν οὖν δοκῶ, ἐγὼ, προθύμους ἔσεσθαι οὐκ ἀναχωρήσει ταχείᾳ, ἐς μίαν ὁδὸν ἅπαντας ἐμπεσόντας, ἀπορήσοντάς γε χάρακος: *nunc igitur, ut puto, ego, promptos fore non celeri receptu, in unam se omnes viam irruentes, facile à nobis posse castra amitti.* i Vide *Casauboni* notas ad *Polybium*, p. 119. *Ed. Amstel.* k Deest *Vat.* l In *Ed. Steph.* τοιούτου. sed αὐτὸν agnoscit etiam *Lapi* versio: & sic est etiam infra p. 640. v. 7. *Sylb.* Ἐπ' αὐτὸν *Vat.* m Ἀντίσχοι οἷόν τε ἴσην *Vat.*

a Rectius

"ἀλλ' ἐπιτρεπέτω. εἰ δὲ πάντως ὑμῖν σὺν δύο τῇ-
670 "δεσι μάχεσθαι ὀφθὲν χωρὶς, ἵνα μὴ ἀξιόχρεων τάξιν ἀν-
"δρῶν ἐπάγεσθαι ἀκολουθῆσαί μοι σὺν τοῖς πρεσβυτέροις.
"ἡμεῖς δὲ κλέψοντες τόδε χωρίον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ φανερῶς
"ἀναβησόμενοι ἁιρεθῶμεν".

Ἔτι δὲ αὖθις βουλομένου λέγειν τὰ ἀκόλουθα, ὑποβλέψας
ὁ ὕπατος εἶπεν "Οὐ πολλῶν δεῖ λόγων· ἀλλ' εἰ μὲ ὑπομέ-
"νεις ποιήσειν τὰ προστασσόμενα, χώρει διὰ τάχους, καὶ μὴ
"βραδύνῃς· εἰ δὲ ἀφίστασαι καὶ ἀποδιδράσκεις τὸν κίν-
"δυνον, ἐπίσχες εἰς ὃ ἔργον χρήσιμος. σὺ δὲ τοὺς ἑκατὸν
"ἐτῶν μάλιστ' ἀδιαπαύστως, καὶ τετταρακοντέτη στρα-
"τευσάμενος, καὶ κατατετρωμένος ὅλον τὸ σῶμα, ἐπειδὴ
"ἐκεῖσε ἦλθες, ἄπιθι μήτε ὁμιλήσας πολεμίοις, μήτε ἰδών,
"καὶ ἀντὶ τῶν ὅπλων αἰσχύνα πάλιν τὰς λάβρους οἷς χρῆσαι
"τῇ παρειᾷ. ποῦ νῦν ἐκεῖνά σου τὰ πολλὰ ἀριστεῖα,
"στρεπτοὶ, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ φάλαρα, καὶ
"οἱ τῶν ὑπάτων στέφανοι, καὶ τὰ ἐκ τῶν μονομαχιῶν λάφυ-
"ρα, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη βαρύτης, ἣν τότε ἠνεχόμεθά σου
"λέγοντος; σὺ γὰρ δὴ πρὸ τοῦ ἔργου βασανιζόμενος, ἔν-
"θα κίνδυνος ἦν ἀληθινὸς, ἐκπέπληξαι· οἷος ἦσθα, καὶ
"δόξῃ δ' ἀνδρεῖον ὀπλισάμενον, οὐκ ἀληθείᾳ". καὶ ὁ Σίκκιος
δυσανασχετῶν ὅτι τοῖς ὠείδισται· "Οἶδα, φησὶν, ὦ Ρωμίλιε,
"ὅτι δυοῖν προκείμαί σοι θάτερον, ἢ ζῶντα διεργάσασθαί καὶ
"δ μηδὲν ἀποδυσαι δόξαν αἰσχίστῃ ἀπεσκληκόμενον ἀν-
"λίας, ἢ κακῶς καὶ ἀδήλως καταισχόπεντα ὑπὸ τῶν πο-
"λεμίων ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ καίγώ τις ἔδοξα εἶναι τῶν ἀ-
"ξιωμάτων ἐλεύθερα φρονεῖν. οὐ γὰρ εἰς ἄδηλον, ἀλλ' εἰς
"ἐγνωσμένον ἀποστέλλεις με θάνατον. πλὴν ὑπομένω καὶ
"τοῦτο ὃ ἔρχον, καὶ πειράσομαι φανεὶς ψυχὴν ἀγαθὸς,
"ἢ κρατῆσαι γε χάρακος, ἢ μὴ τυχὼν τῆς ἐλπίδος, εὐγε-
"νῶς ἀποθανεῖν. ὑμᾶς δὲ, ὦ συστρατιῶται, μάρτυρας ἀ-
"ξιῶ γενέσθαι μοι πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐὰν πύ-
"θησθε τὴν ἐμὴν μοῖραν, ὅτι με ἀπώλεσεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ
"πολλὴ τῶν λόγων ἐλευθερία". ταῦτα πρὸς τὸν ὕπατον ἀ-
ποκινάμενος καὶ δακρύσας, τούς τε συνήθεις ἅπαντας
ἀσπασάμενος, ᾤχετο τοὺς ὀκτακοσίους ἄνδρας ἄγων
καταφεῖς καὶ δεδακρυμένους, ὡς τιν' ὅτι θανάτῳ πορευο-
μένους ἀδόξῳ". καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ δι' οἴκτου τὸ
πρᾶγμα ἔλαβεν, ὡς ὑκέτι ὀψόμενοι τοὺς ἄνδρας.

Ὁ δὲ Σίκκιος ἑτέραν ἀποστραφεὶς, ὐχ ἣν ὁ Ρωμίλιος ὑπε-
λάμβανε, παρὰ πλαγόνα τοῦ ὄρους ἦγεν. ἔστι γάρ τις δρυ-
μὸς ὕλην βαθεῖαν ἔχων· εἰς τοῦτον ἄγων τοὺς ἄνδρας, ἵστη,
καὶ φησιν· "Ὑπὸ μὲ τοῦ ἡγεμόνος ἀπεστάλμεθα, ὅπερ ὁρᾶ-
"τε, ἀπολούμενοι. ἐδόκει γὰρ ἡμᾶς ἡ πλαγία χωρήσειν ὁ-
"δὸν, ἵνα ἀμήχανον ἀναβαίνοιμεν ἦν μὴ ὐχὶ φανεροῖς τοῖς
671 "πολεμίοις γενέσθαι. ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἄξω τοῦ ἄδηλον τοῖς ἐ-
"χθροῖς ὁδὸν, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω τρίβων ἐπιλήψεσθαί

"periculosum: quod si omnino shamisti uno
"tempore duobus locis pugnare; validem
"manum lectorum virorum adde, quæ me
"una cum emeritis sequatur: neque enim
"istum locum clam, sed vi aperta expugna-
"turi ascendemus.

¶ Quum plura pararet dicere de ratione sui consilii, consul interpellavit, dixitque: "Non XLV.
"est opus multis verbis: sed si imperata au-
"des facere, celeriter proficiscere, nec impe-
"ratoris munia tibi usurpa. sin hoc detrectas,
"& periculum refugis, ad hoc utar aliorum
"opera. tu vero qui centies & vicies in acie
"dimicasti, & quadraginta annos militasti, &
"qui toto corpore confauciatus fuisti, quan-
"do huc ultro venisti, abi non conserta ma-
"nu cum hostibus, & ne conspectis quidem,
"& pro armis linguam iterum contra patri-
"cios acue. Ubi nunc sunt illa tot tuæ for-
"titudinis præmia, torques, armillæ, hastæ,
"phaleræ, coronæ à consulibus acceptæ, spo-
"lia ex singulari certamine relata, cæteraque
"molesta quæ te nuper jactantem pertuli-
"mus? nam in hoc uno facinore vere peri-
"culoso, in quo de te factum est periculum,
"satis ostendisti qualis esses, & te fortitudinis
"studiosum esse opinione magis quam re
"ipsa". Tunc Siccius ea convicia ægre fe-
rens, "Non ignoro, (inquit) Romili, alter-
"utrum tibi propositum, aut ut me vivum
"conficias, & turpissima ignaviæ nota mihi
"inusta gloriam partam adimas, aut ut ab ho-
"stibus concisus misero atque obscuro mor-
"tis genere peream, quod & ego videor unus
"de illis esse qui libere sentire volunt. non
"etiam me in dubium periculum, sed ad cer-
"tam mortem mittis. Veruntamen hæc quo-
"que jussa perficiam, & dabo operam ne
"ignavus videar, utque aut castra expugnem,
"aut spe frustratus fortiter moriar. Vos ve-
"ro, commilitones, oro ut mihi apud reli-
"quos cives sitis testes, si mortem meam au-
"dieritis, me à nimia mea virtute, & nimia
"loquendi libertate perditum". Hoc responso consuli dato, lacrymisque fusis, salutatisque omnibus familiaribus, abiit cum octingentis hominibus mœstis & lacrymantibus, non aliter ac ad certam mortem euntibus: & totus reliquus exercitus eorum commiseratione motus est, quasi non amplius eos essent visuri.

¶ At Siccius ad aliam viam conversus; non XLVI.
quam putabat Romilius, per latus montis suos duxit. Deinde in densissimum quendam saltum, qui ibi erat, ingressus cum suis constitit, & eos ita alloquutus est: "In exitium (ut
"videtis) à duce missi sumus. putabat enim
"nos per obliquam illam viam ituros, qua
"nullo modo clam hostibus ascendere posse-
"mus. at ego vos ducam per aliam hostibus
"non conspicuam, & bonam spem habeo me
"calles

Fer. Jul. 4184. Ante Chr. 413. Olymp. 91. 3. Ca. 398. V. C. Var. 301.

a Rectius vidi τὸ χωλον: ut paullo post (v. 19.) τῇ δὲ τῇ ἰσχυ. Sylb. Τὸ χωλον Vat. b Melius forsan ἐκφῦναι, vel ἐκφλῦναι fut. temp. ut præcedit πλύσωσιν. Sylb. c Καὶ τὸ τετταρακοντέτη Vat. d Καπὶ τῷ φθινῷ πατρικίων Vat. quo modo & in Lapi Cod. nam vertit, quibus usuris ad invidiam patriciorum. e Plenius in Cod. Vat. εἰς ἥδυ δὲ ἀλαζὸν, καὶ δίκη &c. f Post ζῶντα deest pronomen με. Si verbum verbo reddes, sensus est; aut vivum me conficias, & in nihilum redigas, aspersa turpissima timiditatis infamia. Potes etiam sic legere, ἢ ζῶντά με ἐδὲν διαπραξάσθαι, καὶ κίνδυνον δίκης αἰσχίστην ἀπωσαι. Sylius, aut vivum nihil efficiam, detrectaque periculo, turpissimam timiditatis infamiam reperiam. Sylb. Depravata esse videtur vulgata scriptura: quare legendum puto; ἢ ζῶντά με διαπραξάσθαι, & μηδὲν κίνδυνον δίκης αἰσχίστην ἀπωσαμένου (sive ἀπωσαμένῳ) Sylius. i. e. ut aut me vivum conficias, & mihi sordissimam ignaviæ notam reportanti nihil præmii reddas. vel hoc modo; ἢ ζῶντά μηδὲν διαπραξάσθαι, καὶ μηδένα κίνδυνον δίκης ἀπωσαμένου Sylius, aut ut vivus nihil faciam, ac periculum recusem timiditatis opinionem turpissimam reportans. Pari. g Ita & Cod. Rom. Ἐπισκήψων in Ed. Steph. & Cod. Vat. h Minus recte ἰλάθηναι in Ed. Steph. Camerarius in suo libro scripserat ἰλάθηναι. i Οἶδα non agnoscit Vat. & commode satis abesse potest.

a Δηλαδὴ

Par. Jul. 4261. Ante Chr. 413. Olymp. 91 ¼. V. C. Cal. 299. Var. 301.

"calles aliquos inventurum, qui nos in ver-
"ticem ad castra ducent: quare bono estote
"animo". His dictis, eos per saltum duxit:
atque, magnam ejus partem jam emensus, forte
incidit in hominem quendam rusticum, ne-
scio quo abeuntem; quem à junioribus com-
prehendi jussit, vixque ducem fecit. Ille eos,
circum montem non sine magna mora ductos,
ad tumulum castris imminentem statuit, unde
brevis & declivis via in ea ferebat. Dum au-
tem hæc geruntur, acies Romanorum & Æ-
quorum concurrerunt, & firmato gressu for-
titer pugnabant, numero, armis, animisque
pares: diuque pugnatum est, victoria in neu-
tram partem inclinante, vicissim nunc equi-
tibus equites, & peditibus pedites invaden-
tibus, nunc sibi invicem cedentibus: & utrin-
que viri illustres cecidere. Tandem pugnæ
certus finis est impositus. Nam Siccius ejus-
que milites, quum ad castra Æquorum ac-
cessissent, eam valli partem incustoditam of-
fendentes (totum enim eorum præsidium,
ut certamen spectaret, eam partem petierat,
quæ ad pugnantes conversa erat) irruptione
facillime facta in custodum verticem evase-
runt: deinde sublato clamore in eos decur-
rerunt. Illi insperato malo consternati, nec
tam paucos opinati, sed alterum consulem
cum exercitu suo adesse existimantes, se ex
vallo projiciebant, plerique ne armis qui-
dem servatis. Sicciani vero cædentes quot-
quot ex illis assequebantur, castrisque captis,
tendebant ad eos qui in planicie erant. Æ-
qui vero, ubi ex suorum fuga & clamore
capta esse castra senserunt, nec multo post
hostes à tergo invadentes viderunt, nullum
forte facinus amplius ediderunt; sed, disruptis
ordinibus, alii per alias vias saluti suæ con-
sulebant: ac tum maxima eorum cædes facta
est. nam Romani continenter usque ad no-
ctem tergo eorum hærentes occidebant quos
capiebant. Qui vero maximam eorum stra-
gem fecit, & qui facinora maxime illustria
edidit, is fuit Siccius: qui, ubi devictum ho-
stem vidit, quum jam esset nox, cum cohorte
sua in castra à se capta rediit, ingentis læ-
titiæ & magnæ jactationis plenus. Et qui
cum eo erant omnes incolumes & integri,
non solum nihil passi eorum quæ exspecta-
rant, verum etiam parta maxime insigni glo-
ria, eum patrem suum, servatorem, deumque,
& omnibus honorificentissimis nominibus
appellantes, mutuis complexibus atque aliis
hilaritatis voluptatisque indiciis satiari non
poterant. Atque interim & reliquus Roma-
norum exercitus, qui hostem persequutus fu-
erat, in sua castra est reversus.

X LVII. ¶ Et jam nox media erat, quum Siccio, in-
juriæ à consulibus acceptæ memori, à qui-
bus ad mortem missus fuerat, in mentem ve-
nit victoriæ gloriam illis eripere. commu-
nicato autem cum suis consilio, quum id o-
mnibus placuisset, nec ullus esset qui viri pru-

"τινων, αἳ χ' κορυφὴν ἄξουσιν ἡμᾶς· ὅπου δ' χρὴ τοὺς ἔχ-
"πίδας χρηστὰς ἔχειν". ταῦτα εἰπὼν ἦγε διὰ τῶν ἡμιόλων
πολὺν ἤδη διελθὼν τόπον, εὐθέως τε λαμβάνει ἄνδρα ἐκ
ἀγροῦ ποθὲν ἀπιόντα· ὃν τοῖς νεανίσκοις συλλαβεῖν κελεύ-
σας, ἡγεμόνα ποιεῖται τῆς ὁδοῦ. κἀκεῖνος αὐτοὺς ἄγων περὶ
ὄρος σὺν πολλῷ χρόνῳ καθίστησιν ἐπὶ τὸ παρακείμενον
τῷ χάρακι λόφον, ὅθεν ἡ ταχεῖα καὶ ἐπίφορος ἐπ' αὐτὸν ὁ-
δὸς. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ συμπεσεῖν αὖ τε τῶν Ῥωμαίων
καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις ὁμόσε, καὶ καταστᾶσαι ἐμάχοντο, πλή-
θει τε ἀλλήλοις ἴσαι καὶ ὁπλισμοῖς, καὶ προθυμίαν παρεχό-
μεναι τὴν αὐτῶν· καὶ διέμενόν γε ἐπὶ πολὺ χρόνον ἰσόρροποι,
τοτὲ μὲν ὀπισθαίνοντες ἀλλήλοις, τοτὲ δὲ ὑποχωροῦντες, ἱππεῖς
τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς· καὶ ἔπιπτον ἐκ ἑκατέρων ἀνδρες
ὀπιφανεῖς. ἐπεὶ δὲ κρίσιν λαμβάνει ὁ πόλεμος ὀπτιλῆ. ὁ γὰρ
Σίκκιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο τῆς παρεμβο-
λῆς τῶν Αἰκανῶν, ἀφύλακτον εὑρόντες ἐκεῖνο μέρος τοῦ
χάρακος· ἐπὶ γὰρ θάτερα τὰ πρὸς τοὺς μαχομένους ἐτραμ-
μένα μέρη, πᾶσα ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἐτράπετο καὶ
θέαν τοῦ ἀγῶνος ἐποιεῖτο καὶ πολλὴν εὐπέτειαν, [d] καὶ
κορυφῆς ἐγίνοντο τῶν φυλάκων· ἐπειτα ἀλαλάξαντες ἔθεον
ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ, ὑπὸ τε παρ' ἐλπίδα δεινῶν ἐκπεπληγμέ-
νοι, καὶ ὑπὸ τοσούτων (οὐ) δόξαντες, ἀλλὰ πλείονα ἥκειν ὑπα-
τον ἡγούμενα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐρρίπτουν ἔξω τοῦ χάρακος
ἑαυτούς, ὑδὲ τὰ ὅπλα οἱ πολλοὶ φυλάξαντες. οἱ δὲ περὶ
τὸν Σίκκιον τοὺς καταλαμβανομένους αὐτῶν φονεύοντες, καὶ
τὸν χάρακα κρατήσαντες, ἐχώρουν ὅπη τοὺς ὀπίσω πεδίῳ. οἱ
δὲ Αἰκανοὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ χάρακος ἀπό τε τῆς φυγῆς καὶ τῆς
κραυγῆς τῶν ὀφετέραν αἰσθόμενοι, καὶ μετ' ὀλίγον πολὺ καὶ
νώτου σφίσι τοὺς πολεμίους ὀπίσω ὁρῶντες, ὑκέτι γαν-
αῶν ὑδὲν ἀπεδείξαντο, ἀλλὰ διασπάσαντες τὰς τάξεις,
ἔσωζον ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδούς· ἔνθα ὁ πλεῖστος αὐ-
τῶν [e] ἐγένετο φόνος. ὁ γὰρ [f] ἀνίεις οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νυκτὸς
διώκοντές τε καὶ κλείνοντες [g] ἀλισκομένους. ὁ δὲ πλείστης τε
αὐτῶν διαφθείρας, καὶ λαμπρότατα ἔργα ἀποδειξάμενος,
Σίκκιος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τέλος ἐώρα τοῦ τε πολεμίου ἔχοντα,
σκότους ὄντος ἤδη, τε ἀπείραν ἄδην ἐπὶ τὸ κραληθὲν ὑπὸ
σφῶν χάρακα ἀνέστρεφε, μεγάλης χαρᾶς καὶ πολλῆς μετὸς
ὢν αὐχήματος. οἵ τε περὶ αὐτὸν ἀθῷοί τε καὶ ἀβλαβεῖς
πάντες, καὶ μόνον ὑδὲν παθόντες ὧν προσεδόκησε, ἀλλὰ καὶ δό-
ξαν ὑπερφυεστάτην ἐξενεγκάμενοι, πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ θεὸν,
καὶ πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες, [h] ἀπλήκτως εἶχον ἀ-
σπασμῶν τε τοὺς ἄνδρας, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδο- 672
νάς. ὧν δὲ τούτῳ καὶ ἡ ἄλλη τῶν Ῥωμαίων [i] φάλαγξ ἀπὸ τῆς
διώξεως ἀνέστρεφεν ὅπῃ τὰ ἑαυτῆς χάρακα.

Μέσαι τε ἤδη νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ Σίκκιος, μνησικα-
κῶν τοῖς ὑπάτοις τῆς ὅπλων τὸν θάνατον ἀποστολῆς, εἰς νοῦν
βάλλεται τὴν δόξαν ἀφελέσθαι τοῦ κατορθώματος. κοι-
νωσάμενος δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἣν εἶχε διάνοιαν, ἐπει-
δὴ πᾶσιν [k] ὀρθῶς ἐφαίνετο, καὶ αὐθεὶς ἦν ὃς οὐκ ἐθαύ-
μαζε

a Δηλιλεῦσι Vat. b In Cod. Vat. ὅθεν ἡ ταχεῖα καὶ ἐπιφορος &c. c Καὶ οἱ τῶν Αἰκανῶν Vat. d Καὶ κορυφὴ γίνεται τῶν Vat. e Ἐγίνετο Vat. f. Minus apte in Ed. Steph. est ἀνίεσαν. Sylb. g Rectius cum articulo τοὺς ἁλισκομένους, ut v. 25. τοὺς περιλαμβανομένους. Sylb. h Melius in Cod. Rom. ἀπλήκτως εἶχον τε σφίσι ἀσπασμῶν, καὶ ἡδονῆς τε οἱ ἄνδρες ἀσπασμῶν, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων. alioqui sic etiam legere posses, πάντες τε τιμιώτατα ὀνομάζοντες τε ἄνδρα, ἀπλήκτως εἶχον ἀσπασμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονάς. Sylb. Legendum puto, ἀπλήκτως εἶχον ἀσπασμῶν τε οἱ ἄνδρες, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονῆς. vel sic, ἀπλήκτως εἶχον οἱ ἄνδρες ἀσπασμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρ. ἡδονῆς. Port. In Cod. Vat. ἀπλήκτως εἶχον ἀσπασμῶν τε τῶν ἀνδρῶν &c. i Φάλαγξ ἅπασα τοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζικοῦ Vat. k Post ὀρθῶς desideratur λέγειν, vel aliud verbum simile. Sylb. Ὀρθῶς non agnoscit Vat.

a Τῶν

μαζε [a] τ φρονήσεως ϗ τ τόλμης τ ἄνδρα λαβὼν τὰ ὅπλα, ϗ τοὺς ἄλλους [b] κελεύσας λαβεῖν, πρῶτον [c] μὲν ἀνθρώπους ὅσους εἶχε τῷ χάρακι κατέλαβε τ Αἰκανῶν, ϗ ἵππους, ϗ τἆλλα ὑποζύγια κατέκοψεν· ἔπειτα ὑφῆψε τοῖς σκηναῖς ὅπλων τε ϗ ἐδωδίμου ϗ τ εἰς τ πόλεμον ὁπωσοῦν χρήσιμα σκευάσας, τ τε ἄλλων χρημάτων ὧν ὁκ τ Τυσκλάνων λείας ἐπήγοντο πολλῶν πάνυ ὄντων. ὡς δὲ ἅπαντα ὑπὸ τ πυρὸς ἠφάνιστο, τότε τ ὄρθρου ἀπῆρε φέρων ἤδη ὅτι μὴ τὰ ὅπλα· ϗ διανύσας ταχεῖαν τ ὁδὸν, εἰς Ρώμην παρῆν. ὡς δὲ ὤφθη ἀνθρώποις καθωπλισμένοις παιανίζοντές τε ϗ ταχεῖαν χαίροντες αἵματι πολλῷ πεφυρμένοι, ὅμιλος [d] ἐγένετο ϗ πολλὴ προθυμία τ βουλομένων ἰδεῖν τε αὐτοὺς, ϗ τὰ πραχθέντα ἀκοῦσαι. οἱ δὲ μέχρις ἀγορᾶς ἐλθόντες, ἐδήλωσι τοῖς δημάρχοις τὰ γενόμενα. κἀκεῖνοι [e] συναγαγόντες ἐκκλησίαν, ἐκέλευσαν αὐτοὺς τοῖς πᾶσι λέξαι. ὄχλου δὲ πολλοῦ συναχθέντος, παρελθὼν ὁ Σίκκιος τήν τε νίκην αὐτοῖς ἐδήλωσε, ϗ τ τρόπον τοῦ ἀγῶνος ἐσέφηνε, ϗ ὅτι σφῷν τ ἰδίαν ἀρετὴν ϗ τ σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, ὃς ἀποθανουμένους ἀπέστειλαν οἱ ὕπατοι, ὅτε χάραξ ὁ τ Αἰκανῶν ἑλήφθη, [f] ϗ ἡ δύναμις ἡ παραταξαμένη αὐτοῖς ἁπαξαπάσα φυγεῖν. ἠξίου τε οὐδενὶ τ νίκης ἑτέρῳ χάριν εἰδέναι· ϗ τελευτῶν ἔπι προσέθηκεν ἐκεῖνον τ λόγον, "ὅτι ταῖς ψυχαῖς ϗ τὰ ὅπλα σώζοντες ἥκομεν, ἄλλο δὲ "οὐδὲν ὅτε μικρὸν ὅτε μεῖζον τ κεκρατημένων ἐξενεγκάμε- "νοι". ὁ δὲ δῆμος ἀκούσας τ λόγων, εἰς οἶκτόν τε ϗ δάκρυα τρέπεται, ὁρῶν μὲ ταῖς ἡλικίαις τ ἀνδρῶν, ἐνθυμούμενος δὲ ταῖς ἀρεταῖς, ἀγανακτῶν δὲ ϗ νεμεσῶν τοῖς ἀπολλυμένοις τοιούτων ἀνδρῶν ἐρημοῦσαι τ πόλιν. ἐγένετο δὲ, [h] ὡς προὔλαβεν ὁ Σίκκιος, μῖσος εἰς τοὺς ὑπάτους ἐξ ἁπάντων τ πολιτῶν. [i] οὐδὲ γὰρ ἡ βουλὴ τὸ τρόπαιον μετρίως ἤνεγκεν, [k] ὅτε ἐψηφίσατο αὐτοῖς [l] πομπὴν θριάμβου, ὅτε ἄλλό τι τ [m] ἐπ' ἀγαθοῖς ἀγῶσι γινομένων. τ μέντοι Σίκκιον ὁ δῆμος, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ τ ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, δήμαρχον ἀπέδειξεν, ἧς κύριος ἦν τιμῆς ἀποδιδύς. ϗ τἀ μὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τ τότε τραχθέντων, τοιάδε ἦν.

673 Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους τοὺς ὑπάτους ἔτει Σπόριος Ταρπήιος ϗ Αὖλος [n] Τερμίνιος παραλαμβάνουσι τ ἀρχήν· οἳ τά τε ἄλλα θεραπεύοντες τ δῆμον διετέλεσαν, ϗ τὸ [o] περὶ τ δημάρχων δόγμα προεβούλευσαν, ἐπειδὴ πλέον μὲ ὠφέλουν ἐώρων τοῖς πατρικίοις γινόμενον ἐκ τοῦ κωλύειν, ἀλλὰ ϗ φθόνον, ϗ μῖσος, ϗ βλάβας ἰδίας ϗ συμφορὰς τοῖς προθυμουμένοις ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένοις. μάλιστα δὲ αὐτοὺς εἰς δέος ἤγαγεν ἡ τ ὑπατευσάντων τ παρελθόντα ἐνιαυτὸν νεωστὶ γενομένη συμφορὰ, δεινὰ μὲ ὑπὸ τοῦ δήμου παθόντων, ὠφελείαν δὲ παρὰ τ βουλῆς [p] εὐραμένων βοήθειαν. Σίκκιος μὲ γὰρ, ὁ τ Αἰκανῶν κρατὼν αὐτῷ χάρακι ἀράμενος, δήμαρχος

dentiam & magnanimitatem non admirare- Per. Jul. 4261.
tur, correptis armis, aliisque idem facere juſ- Ante Chr. 453.
ſis, primum homines quotquot in Æquorum Olymp. 81. 3.
caſtris repertt, & equos ac cætera jumenta V. C. Cos. 299.
contrucidavit; deinde incendit tentoria re- Var. 301.
ferta armis, frumento, veſtibus, rebus ad bel-
lum neceſſariis, aliaque præda ingenti, quam
ex agro Tuſculano hoſtes eo congeſſerant.
omnibuſque igne abſumptis circa diluculum
cum ſolis armis abiit: & itinere propere con-
fecto Romam venit. Ut vero conſpecti ſunt
homines armati, jubilantes, & feſtinantes,
multo cruore fœdati, factus eſt concurſus
ab omnibus, qui & eos videre & res geſtas
audire maxime cupiebant. Illi vero, in fo-
rum uſque progreſſi, tribunis omnia narra-
runt; qui, coacta concione, juſſerunt eos
rem totam coram populo narrare. Quum
autem ingens turba eo confluxiſſet, Siccius
in medium progreſſus victoriam illis indi-
cavit, & rei geſtæ modum declaravit, quo-
modo ſua virtute & octingentorum ſenio-
rum qui ſecum erant, quos conſules ad cer-
tam mortem miſerant, caſtra Æquorum fu-
iſſent capta, & copiæ ſecum in acie dimi-
cantes fugere coactæ fuiſſent. poſtulavitque
ut nulli alii quam ſibi pro parta victoria ha-
berent gratiam, & poſtremo hæc quoque ver-
ba addidit, "ſe vita tantum armiſque ſalvis
"redire, nihil vero aliud aut parvum aut
"magnum ex rebus captis retuliſſe". His au-
ditis, populus motus eſt ad miſerationem &
lacrymas, virorum ætatem cernens, & eorum
virtutem conſiderans, & id indigne ferens,
atque obloquens iis qui talibus viris remp.
orbare voluerant. quæ res (ut Siccius præ-
viderat) omnium civium odium in conſules ex-
citavit. nam ne ſenatus quidem id æquo ani-
mo tulit, nec triumphum, nec ullum alium
honorem, qui re feliciter geſta dari ſolet,
illis decrevit. Siccium vero plebs, quum co-
mitiorum tempus veniſſet, tribunum creavit,
eique honorem tribuit, cujus dandi jus ha-
bebat. Atque hæ ſunt res maxime memora-
biles illo tempore geſtæ.

¶ Anno vero poſt hos conſules proximo XLVIII.
conſulatum ineunt Sp. Tarpejus atque A. Ter- Per. Jul. 4262.
minius: qui cum aliis in rebus plebi perpe- Ante Chr. 454.
tuo ſunt obſequuti, tum etiam [q] S C. de lege Olymp. 81. 4.
tribunorum fecerunt, quod viderent patres V. C. Cos. 300.
vetando nihil proficere; quin imo invidiam, Var. 302.
odium, damna privata, & calamitates paratas Sp. Tarpejo & A. Terminio coſſ. ſuperioris anni conſules multati, & legati legibus colligendis in Græciam miſſi.
eſſe iis qui promptiſſime pro illis certarent. Sed maxime eos terruit recens calamitas ſu-
perioris anni conſulum, qui male fuerant à
plebe excepti, & nullum auxilium à ſenatu
impetrare potuerant. Nam ille Siccius, qui
Æquorum exercitum una cum caſtris expu-
gnatis deleverat, tunc (ut dixi) factus tribu-
nus,

a Τῆς τι φρονήσεως Vat. b Καλέσας ἀναλαβεῖν Vat. c Deeſt Vat. d Ἐγένετο Vat. e Συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐκέλευσαν αὐτοὺς αὐτὰ ἅπαντα Vat. f Καὶ ἡ δύναμις παραταξαμένη τοῖς ἵπποις ἀναχωρῆσαι φυγεῖν. ἠξίου τι αὐτοῖς Vat. g Λόγῳ δὲ οὐδὲν τ κεκρατημένων ὅτι μεῖζον ὅτι ἐλαττον ἐξενεγκάμενοι Vat. h In Cod. Rom. [& Vat.] pro adverbio ὡς relativum ὃ habemus. Sylb. i Malim cum Gelenio, οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἡ βουλὴ τὸ πρ. Sylb. & Pari. k In Cod. Vat. ἧ ὅτ' ἐψηφίσατο. l Πομπὴν ἢ θριάμβου in Cod. Rom. teſte Sylb. m Ἐπὶ καλοῖς ἀγῶσι Vat. n Vide Sigonium ad Livium: ex quo Ατιμιος vel Ατιμιος legendum videtur. adde quod Briſſonius ex lapide Capitolino etiam Aterium apud Livium mavult. Sylb. o Lapi verſio non agnoſcit præpoſ. περὶ: tum inſtitutum tribunorum decrevisse. Verſio Gelenii (tum S C. de lege per tribunos ferenda facerunt) reſpicit legem à tribunis rogatam, p. 599. v. 12. & p. 608. v. 35. de qua etiam p. 643. v. 29. dicit, τῶν ὑπατευσάντων οἱ δημαρχοι νομον ἐπὶ τῶν Ρωμαίων γεγραφήκασι. Malet forſan aliquis περὶ τ δημαρχιαν αἰτησασθαι, de tribunitiis poſtulasse. ſed verior forſaſſis lectio eſt περὶ τ ἀρχῶν, tum legem de magiſtratibus ad ſenatum retulerunt: ut ſcilicet omnibus magiſtratibus liceret eos mulctare, qui improbe eſſe aut præter leges ſuam poteſtatem egiſſent. hanc enim legem (p. 643. v. 21.) dicit ab his conſulibus centuriatis comitiis ſanctam fuiſſe. Si quis περὶ τ δημαρχων malit, opinionis ſuæ argumentum ſumere poteſt ex p. 601. v. 31. ubi tribuni legem rogant de creandis ad legum conſcriptionem decemviris. Sylb. p Εἰρημένων Vat. q Id eſt: tribunorum decretum S C. ratum fecerunt. Pari.

r Τὴν

Fer. Jul. 4182. Ante Chr. 452. Olymp. §§. 1. V. C. Ca. 300, Var. 302.

nus, eo ipso die quo magistratum iniit, post pauca pro salute sacra solemnia, antequam rem ullam publicam aggrederetur, pro concione T. Romilio diem dixit, ad quam veniret, & lasa reip. causam apud populum judicem diceret. Et L. *Halienus* qui tunc ædilis erat, & proximo anno tribunus fuerat, C. Veturium alterum superioris anni consulem in simile judicium vocavit. Quum autem interea ante diem judicii magna studia & hortationes *à patriciis* ambobus exhiberentur, viri consulares in senatus ope magnam spem habebant, & periculum parvi pendebant, senioribus & junioribus pollicentibus se non permissuros ut judicium perageretur. At tribuni, omnia jam multo ante præcaventes, non precibus, non minis moti, spretisque omnibus periculis, ubi dies judicii venit, plebem convocarunt. & jam ante turba inopum sibique victum manibus quæritantium ex agris confluxerat, quæ ad urbanam multitudinem adjuncta forum replevit, & vicos qui ad ipsum ferunt.

XLIX. ¶ Priore igitur loco Romilii caussa est acta. Tunc Siccius, in medium progressus, ei cum alia facinora objecit, quæ dum consul esset per vim contra tribunos fecisse visus fuisset, tum etiam postremo insidias sibi suæque cohorti ab eo imperatore structas narravit: harumque testes produxit nobilissimos, non plebeji sed patricii ordinis, viros, qui in ea expeditione fuerant: & in his erat juvenis & generis dignitate & virtute sua clarus, & rebus bellicis valde strenuus, cui nomen erat Sp. Virginio. Hic dixit, cum M. Icilium, unius è Siccii cohorte filium, æqualem suum & amicum, à profectione illa liberare cuperet, ut qui cum patre in præsens exitium emitteretur, atque ab avunculo suo A. Virginio, qui in eadem expeditione legatus erat, obtinuisset, ut is consules adiret, peteretque ut hoc beneficium sibi concederetur: consulibus vero se id facturos negantibus, obortas sibi lacrymas, amici fortunam deflenti. juvenem vero, pro quo deprecabatur, his auditis veniisse, & petita dicendi copia dixisse, se magnam gratiam suis deprecatoribus habere; sibi tamen haud gratum fore id beneficium, quod pietatem erga parentes esset erepturum: & patrem tanto minus deserturum, quanto certiorem mortem peteret, † & hoc omnibus fore compertum: sed se iturum una cum illo, & pro viribus eum defensurum, & ejusdem fortunæ participem futurum. Quum ille juvenis dixisset hoc testimonium, nemo fuit quin illorum hominum fortuna commotus fuerit. Ubi vero & ipse Icilius pater & adolescentulus, ad testimonium dicendi citati, de seipsis testati sunt, plerique de plebe à lacrymis amplius sibi temperare non potuerunt. Quum autem Romilius ad hæc respondisset,

τότε ἀποδειχθεὶς, ὥσπερ ἦρτο, τῇ ὑστάτῃ τῶν ἀρχῶν ἡμέρᾳ θύσας σωτήρια τῷ Διὶ, νόμον, περὶ ὅτου ἄλλο διατάξασθαι τῶν καινῶν, προῆκτο ἐν ἐκκλησίᾳ Τίτον Ῥωμίλιον ὑφ' ἀπολογουμένου ἀδικήματος δημοσίου δίκην ἐπὶ δικαστῇ τῷ δήμῳ, [a] χρόνου ἀποδείξας τοῦ ἀγῶνος. [b] Λούκιος δὲ τότε ἀλεξανομῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γεγονὼς, ἕτερος τῶν περυσινῶν ὑπάτων Γάϊον Οὐετούριον εἰς ὁμοίαν δίκην προεκαλέσατο. πολλῆς δὲ γενομένης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος χρόνῳ σπουδῆς τε καὶ παρακλήσεως ἀμφοτέρων, οἱ μὲν ὑπατικοὶ πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἐπὶ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ κινδύνευμα ἐν ἐλαφρῷ ἐποιοῦντο, ὑπισχνουμένων αὐτοῖς πρεσβυτέρων τε καὶ νέων ἐκ ἐάσειν τὸν ἀγῶνα ἐκτελεσθῆναι. οἱ δὲ δήμαρχοι πάντα ἐκ πολλοῦ φυλαττόμενοι, καὶ ὅτε δεήσοι, ὅτε ἀπιόντας, ὅτε κίνδυνον οὐδένα ὑπολογιζόμενοι, ἐπειδὴ κατῆλθεν ὁ τοῦ ἀγῶνος χρόνος, ἐκάλουν τὸν δῆμον. ἦν δὲ παλαίτερον ἔτι συνερρυηκὼς ἐκ τῶν ἀγρῶν ὁ χερνήτης καὶ αὐτουργὸς ὄχλος, καὶ προσεμιγθεὶς τῷ κατὰ πόλιν, πλῆθός τε ἀγορὰν ἐνέπλησε, καὶ τοὺς φέροντας εἰς αὐτὴν γενοπώλας.

Πρώτη μὲν οὖν εἰσῆλθεν ἡ κατὰ Ῥωμιλίου δίκη. καὶ παρελθὼν ὁ Σίκκιος τά τε ἄλλα κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, ὅσα ὑπατεύων βίᾳ εἰς τοὺς δημάρχους ἔδοξε διαπράξασθαι, [c] καὶ τελευταῖον τῶν ὑπατικῶν λεξάμενος τῶν ἐφ' ἑαυτῷ τε καὶ τῇ ἀπείρᾳ γενομένων τοῦ στρατηγοῦ, καὶ παρεκάλεσε ταύτης μάρτυρας τῶν στραλθυσαμένων τοὺς ἐπιφανεστάτους, καὶ δημοτικοὺς, [d] ἀλλὰ πατρικίους. οἳ ἦσαν ἐν οἷς ἦν νεανίας καὶ ἀφανὴς ὅτι τοῖς γένους ἀξίωσιν, ὅτι [e] τοῖς τῆς οἰκείου ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια πάνυ ἀγαθός. Σπόριος Οὐεργίνιος [g] ὄνομα αὐτῷ. ὅτος ἔφη, Μάρκου Ἰκιλλίου [h] ἑνὸς τῶν ἐκ τοῦ Σικκίου ἀπείρας, ὡς συμπλικιώτου αὐτῷ καὶ φίλου, ἀπολυθῆναι τῆς ἐξόδου βουληθεὶς, ὡς ἐπὶ θάνατον ἐξιόντα μετὰ τοῦ πατρὸς, Αὖλον Οὐεργίνιον τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, πρεσβευτεύοντα τότε στρατευόμενον, [i] παρακαλέσας ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἀξιῶν σφίσι δοθῆναι ταύτην τὴν χάριν· ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ὑπάτων, ἑαυτῷ μὲν ἐπελθεῖν δάκρυα, τῇ [k] συμφορᾷ τῇ ἑαυτοῦ προσαναλαμβάνοντι· τὴν δὲ νεανίαν ὑπὲρ οὗ τὰς δεήσεις ἐποιεῖτο, πεπυσμένον ταῦτα ἐλθεῖν, καὶ λόγον αἰτησάμενον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς μὲν δεομένοις πολλοὶ οἶδε χάριν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἂν [l] ἀγαπήσει τυχὼν χάριτος· ἥτις αὐτὸν ἀφελεῖται τὸ πρὸς τὸ γένος εὐσεβές· ᾧ δ' ἂν ἀπολειφθεὶς οὗ πατρὸς, τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ γε ἀποθανούμενος οἴχεται, καὶ πάντες τοῦτο ἴσασι· ἀλλὰ συνεξιὼν ἐπαμυνεῖται ὅσα δυνατὸς, [m] καὶ τῆς αὐτοῦ συμφορᾶς κοινωνὸς ἔσται τύχης. ταῦτα τοῦ μειρακίου μαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἔπαθέ τι πρὸς τὴν τύχην τὴν ἀνθρωπείαν. ὡς δὲ καὶ αὐτοὶ κληθέντες ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν παρῆλθον, ὅ, τε πατὴρ Ἰκιλλίου καὶ τὸ μειράκιον, [n] καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἔλεξαν, οὐκέτι κατέχειν τὰ δάκρυα οἱ πλείους ἐδύναντο τῶν δημοτικῶν. ἀπολογηθέντος δὲ τοῦ Ῥωμιλίου, καὶ

674

δικα-

a Τὸν χρόνον *Var.* *b* *Lapus* atque *Gelenius* legisse videntur Λούκιος δὲ Αλλιηνὸς, ὁ τότε ἀλεξανομῶν. quia scilicet apud *Livium* ille, *Veturio ab L. Hallieno* [aut *Alliено*] *ædili plebis dies dicta*. Sed pro *Hallieno* [aut *Alliено*] apud *Livium* l. 3. c. 31. rectius forsitan *Icilium* legemus: quia *L. Icilium* superiori anno tribunum fuisse supra docuit auctor, p. 629. v. 3. & p. 635. v. 11. *Sylb.* *c* Καὶ πλείονα *Var.* *d* Καὶ παρεκάλεσε αὐτῶν μάρτυρας τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συστρατευσαμένων *Var.* *e* Ἀλλὰ τῶν πατρικίων *Var.* *f* Ἦσαν τῶν ἴδιων ἀρετῶν *Var.* *g* In *Cod. Var.* ὁ ὄνομα αὐτῷ. *h* Rectius forsan in *Cod. Var.* ἐκ τοῦ Σικκίου ἀπείρας ὢν, ὁμοπλικιώτου αὐτῷ &c. *i* Παρακαλέσας ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους *Var.* *k* Συμφορᾷ τῇ ἑαυτοῦ συναναλαμβάνοντι *Var.* *l* Rectius forsan ἀγαπήσει, ut mox δυνατὸς. *Sylb.* Ἀγαπήσειν *Var.* *m* Melius † αὐτῷ ἴσασιν κοινωνὸς ἔσται τύχης *Var.* *n* Καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς *Var.*

* Multo autem ante tempus judicii adhibito utrinque studio & adhortatione &c. *Lapus.* † *Al.* atque hoc omnibus notum esse.

a Livius

βελόντος λόγον ὅτε ἀσεμνότερον, ὅτε ἀμέτοχον τοῖς καιροῖς, ἀλλ' ὑφιέντος, ἢ ὅτε τῷ ἀνυποπτήτῳ ἡ ἀρχὴ μεγαλοφροσύνην, ἀπλασίους ὅτι ἐπεφέρετο εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν οἱ πολῖται. ἢ γὰρ ὁμόσε τῶν ψήφων κύριοι, κατέγνωσαν ἀδικεῖν ὅτους, ὅσοις πᾶσαις ταῖς ψήφοις τὴν φυλὴν ἀλῶναι τὸν ἄνδρα. ἦν δὲ τὸ τίμημα τὸ δίκης ἀργυρικὸν, ἀσσάρια μυρία. ἢ τοῦτο οὐκ ἄνευ προνοίας ὁ Σίκκιος πεποιῆσθαί μοι δοκεῖ πως, ἀλλ' ἵνα τοῖς τε πατρικίοις ἐλάττων ἡ περὶ τοῦ ἀνδρὸς αἰτία γένηται, καὶ μηδὲν ἐξαμάρτωσι περὶ τὴν ψηφοφορίαν, ἐνθυμηθέντες ὅτι εἰς ἀργύριον ζημιοῦται ὁ ἄλλος, καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον, καὶ τοῖς δημοτικοῖς ἡ τοῦ τιμωρίαν ὁρμὴ προθυμοτέρα, μήτε ψυχῆς ἄνδρα ὑπαιτιον, μήτε πατρίδος ἀποστεροῦσα. Ῥωμιλίου δὲ καταδικασθέντος, καὶ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις καὶ Οὐετουρίου ἑάλω. τίμημα δὲ καὶ ἐκείνῳ ἐπεγράφη διπλοῦν ἀργυρικόν, ἡμιόλιον λατέρος.

Ταῦτα δὲ λογιζομένοις τοῖς τὴν ἀρχὴν ὑπάτοις πολὺ παρέστη δέος, καὶ τὸ μὴ ταὐτὰ παθεῖν ἅπερ τοῦ δήμου μετὰ τὴν κατάστασιν ἔπαθον. ὥστε οὐκέτι ἀποκρυπτόμενοι τὰς γνώμας, ἀλλὰ φανερῶς τοῖς τοῦ δήμου πολιτευόμενοι διετέλουν. πρῶτον μὲν οὖν ὅτι τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας νόμον ἐκύρωσαν, "ἵνα ταῖς ἀρχαῖς "πάσαις ἐξῇ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἢ παρανομοῦντας εἰς τὴν "ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ζημιοῦν". τέως γὰρ οὐχ ἅπασιν ἐξῆν, ἀλλὰ τοῖς ὑπάτοις [b] μόνοις". τὸ μέντοι τίμημα οὐκ ἐπ' αὐτοῖς ζημιοῦσιν ὁπόσον [c] εἶναι δοκεῖ κατέλιπον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὥρισαν, μέγιστον ὑποδείξαντες ὅσον ζημίας, [d] δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα. καὶ ὅτι ὁ νόμος ἄχρι πολλοῦ διέμεινεν ὑπὸ Ῥωμαίων [e] ἀφυλακτούμενος. ἔπειτα περὶ τῶν νόμων ὃς ἐσφόδρα ἐζήλουν οἱ δήμαρχοι κοινὸς ὅτι πᾶσι Ῥωμαίοις [f] γραφῆναι, καὶ εἰς [675] [g] ἅπαντα τὸν χρόνον ἀφυλαχθησομένους, ἀφέγνωσαν ἀπόδωκαν τῇ βουλῇ. ἐλέχθησαν [h] μέντοι πολλοί τε καὶ ὑπὸ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν εἰς ἀμφότερα, [i] καὶ τὸ κωλύειν καὶ τὸ συγχωρεῖν, φέροντες λόγοι. οἶκα δὲ ἡ τὰ δημοτικώτερα πρὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰσάγουσα Τίτου Ῥωμιλίου γνώμη, καὶ τῶν ἁπάντων δόξαν τῶν τε πατρικίων καὶ τῶν δημοτικῶν γενομένη. οἱ μὲν γὰρ ὑπελάμβανον πάντα τὰ ἐναντία τοῖς δημοτικοῖς φρονήσειν τε καὶ λέξειν τὸν ἄνδρα, νεανίᾳ τινὶ καὶ τῷ δήμῳ φίλῳ ἐαλακότα. ὁ δὲ, ἀναστὰς, ἐπειδὴ προέσχεν [k] αὐτῷ γνώμην ἐρωτηθέντι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀποκεκλασθαι· ἦν δὲ ἐν τοῖς ἀφ' μέσου καθ' ἡλικίαν τε καὶ ἀξίωσιν καὶ ἡλικίαν ἔλεξεν.

"Ἃ μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου πέπονθα, ὦ βουλὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἀδικῶν, "ἀλλὰ διὰ ὑμᾶς εὐνοίας ἕνεκα, φορτικὸς ἂν εἴην ἐγὼ λέγων· "[l] ἃ εἰδόσιν ὑμῖν ἀκριβῶς λέγειν· μνήμην δὲ αὐτῶν ποιοῦμαι "μὴ τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα, ἵν' εἰδῆτε ὅτι ἡ κολακεία τοῦ δημοτικοῦ ἐπιτρέψας, [m] ἐχθρῶν μοι ὄντων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ βελ-

& orationem habuiſſet nec humilem; nec temporibus convenientem, ſed tumidam, & ex abſoluto imperii poteſtate elatam, iram civium multo majorem in ſe accendit & concitavit. atque tribus miſſis in ſuffragia eum violatæ reip. omnibus ſuffragiis damnarunt. mulcta autem pecuniaria fuit, aſſium decem millia. Atque hoc non ſine quodam provido conſilio Siccius feciſſe mihi videtur, ut patricii reo remiſſius faverent, & nihil in ſuffragiis ferendis delinquerent, cogitantes reum mulcta pecuniaria, & nulla alia re mulctatum iri; & plebs majore animi impetu ad pœnam exigendam ferretur, quod nec vita nec patria virum conſularem eſſet privatura. Damnato Romilio paucis poſt diebus Veturius etiam damnatus eſt. atque huic quoque irrogata eſt mulcta pecuniaria, cujus proportio erat * ſeſquialtera.

¶ Hujus igitur anni conſules, hæc conſiderantes, magnus inceſſit timor; & ne, poſt depoſitum conſulatum, eodem modo à plebe tractarentur, provide caverunt. itaque conſilium ſuum non amplius celabant: ſed aperte plebi favebant. Ac primum quidem centuriatis comitiis legem tulerunt; "licere "omnibus magiſtratibus eos mulctare, qui fa- "cinus aliquod inſolens aut iniquum præter "diſciplinam ac leges reip. in ſuam poteſta- "tem admiſiſſent". nam ad illam uſque diem non omnibus, ſed ſolis conſulibus id licebat. mulctæ tamen modus non ipſorum arbitrio permiſſus eſt, ſed ab illis præfinitus; ne *ſcilicet* maxima mulcta duos boves & triginta oves excederet. Hæc lex diu ſervata eſt apud Romanos. Deinde de legibus, quas tribuni in communem totius populi Rom. uſum & in perpetuum ſervandas ſcribi maximo ſtudio cupiebant, cognitionem ſenatui permiſerunt. Multæ tamen ab optimis viris ſententiæ in utramque partem ſunt dictæ, quarum aliæ eo ſpectabant, ut *leges ferendæ* impedirentur, aliæ eas ferri ſinebant. Tamen præter omnium, tum patriciorum tum plebejorum, opinionem vicit T. Romilii ſententia, quæ plebis magis quam optimatum partibus favebat. omnes enim arbitrabantur eum, ob recentem damnationis offenſam, plebis voluntati & conſiliis & dictis perpetuo adverſaturum. ille vero, ubi ad eum ex ordine ventum eſt, (erat autem inter eos qui & dignitate & ætate erant medii) rogatus ſententiam, ſurrexit, & ita eſt loquutus.

¶ "Quæ à plebe ſum paſſus, P. C. ob nul- "lum meum facinus injuſtum, ſed ob meam "erga vos benevolentiam, moleſtus eſſem ſi "apud vos horum probe guaros narrare vel- "lem. Coactus tamen horum mentionem fa- "cio, ut ſciatis me non ut plebi aſſenter, quæ "mihi eſt inimica; ſed ſinceriſſime ea quæ è

Pin. Jul. 1221. Cic. 152. Obſeq. 114. V. C. Cic. 300, Pin. 302.

L.

Lt.

II.1

rep.

a *Livius* Romilium damnatum ait x. millibus æris, Veturium xv. millibus. unde recte ἡμιόλιον ἰατέρου. quod tamen non abs re mireris. nam conſentaneum erat Romilio, qui ſe majori contentione tribunis oppoſuit, graviorem mulctam fuiſſe impoſitam; Veturio autem, qui in his conflictationibus pene παρὰ σκέλος inducitur, irrogatum fuiſſe τὸ ἥμισυ, ſc. v. millia. *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* *Livius* δὶς *Vat.* *d* *Briſſonius in Select. ex Jure Antiqq.* l. 1. c. 3. legendum cenſet, δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόας: quia *Gellius* l. 11. c. 1. ſcribit, *mulctam, quæ appellatur ſuprema, inſtitutam in ſingulos duorum ovium, boûm triginta; pro copia ſcilicet boum, proque ovium penuria. Sylb.* *e* Φυλαττόμενος *Vat.* *f* Γεγράφθαι *Vat.* *g* Πάντα χρόνον φυλαχθησόμενα *Vat.* *h* Forſan rectius μὲν δὴ. *Sylb.* Μὲν ἐν *Vat.* *i* Καὶ τὸ συγχωρεῖν καὶ τὸ κωλύειν *Vat.* *k* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἑαυτῷ: & mox in *Ed. Steph.* ἑαυτῶν: evidente utrobique errore. *Sylb.* *l* Εἰ δίδοσιν *Vat.* quod (modo λέγειν mox ſcribamus) fortaſſe rectius: cum hac phraſi in *Opuſculis Criticis* aliquoties utatur *Dionyſius* ipſe: ut p. 18. v. 27. (noſtræ *Editionis*) εὖ δίδοσι λέγειν. p. 303. v. 22. εὖ εἰ δίδοσι λέγειν. p. 308. v. 25. ἃ δὲ ἐπίστασθε οὐ δεῖ δίδοσι; *m* Ἐχθρῶν μοι ὄντων *Vat.* *n* Ἐς ἀσ: assium xv. millia. *Lapus* vertit; *quæ erat ſeſcupla alterius.*

Ver. Jul. 4261. Ante Chr. 452. Olymp. 82. 4. V. C. Cos. 300. Var. 302.

"rep. sint, dicturum. Ac nemo miretur si "nunc repente factus sum mei dissimilis, "quum & sæpe ante, & quando consul eram, "contrariæ essem sententiæ. neve existime- "tis alterutrum, aut tunc me male sensisse, "aut nunc non recte sententiam mutare. Ego "enim, P. C. quamdiu partes vestras firmi- "ores putavi, dominatum optimatum auxi "ut debui, & plebem contempsi. Postquam "vero meo malo factus sapientior, magno "cum meo damno didici," vobis esse plus "consilii quam potentiæ, vosque necessitati "cedentes jam multos vestros propugnatores "à plebe abripi passos esse, sententiam mu- "tavi. Utinam autem neque mihi neque col- "legæ meo ea accidissent, ob quæ vos omnes "nobiscum doletis. verum, quia res nostræ "jam finem habent, & reliquas corrigere li- "cet, ut provideatur ne aliis eadem accidant, "& universos & singulos ut rebus præsenti- "bus prudenter utantur hortor. Optime e- "nim administratur civitas, quæ se pro re- "rum statu fortunæ accommodat: & opti- "mus consiliarius ille est, qui non privatis "inimicitiis impulsus, aut gratia abductus, "sed publica utilitate commotus, suam sen- "tentiam dicit: atque optime de futuris con- "sultant qui rerum futurarum exempla ex "præteritis sumunt. Nobis vero, P. C. quo- "ties aliqua controversia aut contentio con- "tra plebem orta est, contigit ut semper de- "teriore conditione discederemus, & viri il- "lustres capitali supplicio contumeliisque af- "ficerentur & exsilio mulctarentur. Atqui "quodnam majus infortunium reip. potest "accidere, quam si optimi quique viri ex- "scindantur? Quæ cum mihi in vobis non "probentur, hortor ut eis parcatis, ac neque "hujus anni magistratus manifesto periculo "objiciatis, deinde in ipso discrimine desera- "tis, neque alium quempiam, cujus vel mi- "nimus in repub. sit usus. In summa, vobis "suadeo ut legatos eligatis, & partim in Græ- "cas urbes, quæ sunt in Italia, partim Athe- "nas mittatis, qui leges optimas, & nostris "moribus maxime convenientes, à Græcis pe- "tant atque huc ferant. Illis vero reversis, "consules ad senatum referant de legislato- "ribus eligendis, & de eorum imperio quod- "nam sit futurum, & quam diuturnum, & de "cæteris rebus prout ipsi conducere videbi- "tur: abstineatis vero à seditionibus conten- "tionibusque cum plebe, neve calamitates "calamitatibus vestris addatis, præsertim "quum de legibus agatur, quæ, si nihil aliud, "saltem majestatis speciosam *ac honestam* "gloriam habent.

LII. § His à Romilio dictis, uterq; consul ad ejus opinionem accessit, in eandem sententiam loquuti meditatis orationibus, multique alii senatores, & major pars hanc sententiam est

"ἡσυ τὰ συμφέροντα ἐρῶ. διακριθὴ δ' τε μηθεὶς εἰ πρὸ- "τερόν τι πολλάκις, ἢ πέντε ὑπατος εἰμὶ, ἕτερος τοῦ- "αὐτοῦ γνώμης, νεῦ ἐξαίφνης μεταβεβληκὼς. μηδὲ "συναλάβητε δυοῖν θάτερον, ἢ τότε βεβουλεῦσθαι με "κακῶς, ἢ νεῦν ἀναπέπλασθαι τὰ δόξαντα ὐκ ὀρθῶς. ἐγὼ "γὰρ, ὦ βουλὴ, ὅσον μὲν χρόνον τὰ ὑμέτερα ἰσχυρὰ ἡγού- "μην, ὡσπερ ἐχρῆν, ἀειστοκρατίαν [b] αὐξάνων, πλεῖστον ὠφε- "λοῦν τὸ δημοτικὸν ἐποίουν· ἐπεὶ δὲ τοῖς ἐμαυτῷ σωφρονισθεὶς "κακοῖς, μᾶλλον μεγάλων μαθὼν ἔμαθον ὅτι ἔλαττον ὑμῶν "ἰσχὺς βουλομένων δυνάμενον, ἢ πολλοὺς ἤδη ἢ ὑπὲρ "ὑμῶν ἀγῶνα [d] ἀγωνιζομένους πλείστους ἀναρπασθέντας ὑπὸ "τοῦ δήμου, τοῖς ἀναγκαίοις εἴξαντες, ὐκ ἐφ' ὁμοίοις ἔγνω- "κα. ἐβουλόμην δ' ἂν μάλιστα μήτε ἐμαυτῷ συμβῆναι "μήτε τῷ συνάρχοντί μου ταῦτα ἐφ' οἷς ἅπαντες ἡμῖν "συμπαθεῖτε. ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τέλ- "ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξεστιν ἐπανορθώσασθαι, τοῦ μὴ πα- "θεῖν [e] ταὐτὰ ἑτέρους προϊδέσθαι, καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα [f] "ἕκαστον ἰδίᾳ τὰ παρόντα εὖ πίνειν παρακαλῶ. κρά- "τιστα δ' οἰκεῖται πόλις ἡ πρὸς τὰ παράγματα με- "θαρμοττομένη καὶ συμβόλων ἄειστον, ὁ μὴ πρὸς τὸ "ἰδίαν ἔχθραν ἢ χάριν, ἀλλὰ πρὸς ὃ κοινῇ συμφέρον "ἀποδεικνύμενον γνώμην βουλεύηταί τι ἄριστα περὶ "τοῦ μελλόντων. [g] παράδειγμα ποιούμενοι τὰ γεγο- "νότα τοῦ ἐσομένου. ἡμῖν δὲ, ὦ βουλὴ, ὁσάκις ἐνέσῃ "πίς ἀμφισβήτησις καὶ φιλονεικία πρὸς τὸν δῆμον, ἀεί "τι μειονεκτεῖν ἐξεγένετο, ἀνδρῶν ἐπιφανῶν [g] θανάτους "τε καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ζημιουμένων. καίτοι τί γέ- "νοιτ' ἂν ἀτύχημα πόλει μεῖζον, ἢ τοὺς κρατίστους τῶν "ἀνδρῶν ἐκκόπτεσθαι; [h] καὶ ταῦτα οὐ συνδικῶν ὑ- 676
"μῖν ἐγὼ φείδεσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νεῦν ἄρ- "χοντας προβαλόντας εἰς κίνδυνον προδῦναι, ἔπειτα "ἐγκαταλιπόντας, [i] τοῖς δεινοῖς, μήτε τῶν ἄλλων τινὰ, "ὅ τι καὶ μικρὸν ὄφελος πρὸ κοινοῦ. κεφάλαιον δ' ἐστὶν "ὧν ὑμῖν παραινῶ, πρέσβεις ἑλέσθαι, τοὺς μὲν εἰς τὰς Ἑλ- "λωίδας πόλεις τὰς ἐν Ἰταλίᾳ, τοὺς δὲ εἰς Ἀθήνας "οἵτινες αἰτησάμενοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς κρατίστους νόμους "καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἁρμόττοντας βίοις, οἴσουσι δεῦρο. "ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, τοὺς τε ὑπάτους προθεῖναι τῇ βου- "λῇ σκοπεῖν, τίνας ἑλέσθαι δεήσει νομοθέτας, καὶ ἥτινα ἔσεσθαι "ἀρχὴν, καὶ χρόνον ὅσον, καὶ τἆλλα, ὅπως ἂν αὐτῇ φαίνηται "συνοίσειν· σπουδάζειν δὲ μηκέτι πρὸς τὸ δημοτικὸν, μηδὲ "ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀναιρεῖσθαι συμφορὰς, ἄλλως τε καὶ "περὶ νόμων φιλονεικοῦντας, οἳ κἂν εἰ μηδὲν ἄλλο, τήν "γέ τοι δόξαν τὴν ἀξιόστατον ἔχουσιν [k] εὐπρεπῆ.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ῥωμιλίου, οἵ τε ὕπατοι συνελαμβάνον- το τῆς γνώμης ἀμφότεροι, πολλὰ καὶ ἐκ παρασκευῆς συγκείμε- να διεξιόντες, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν συχνοὶ, καὶ ἐγένοντο πλείους οἱ

a Δὴ pro νῦν in *Cod. Vat.* b Αὔξων *Vat.* c Rectius in *Cod. Vat.* βουλομένου. quo modo legisse videtur *Lapus*: nam vertit, *Minorem esse voluntate vestra potentiam.* d Si ἀγωνιζομένους malis, facile patiar. *Sylb.* e Ταὐτὰ pro vulgato ταῦτα agnoscit etiam *Lapi* versio, *ne alii eadem patiantur. Sylb.* f Παροξυνόμενον *Vat.* g Fortasse rectius καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους καὶ ὕβρεις καὶ ἀτι- μίας ζημιουμένων: dativo scilicet casu, ut alibi passim. *Sylb.* & *Port.* Καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους *Vat.* h Ita plane in co- dicibus: nisi quod ἐγὼ post ὑμῖν omittat *Vat.* *Lapus* vertit, *quibus ego parcam moneo.* ut *Gelenius* sic, & hoc *vobis parcere consulo.* Hoc modo legendum conjicit *Portus*: ταῦτα δ' οὐ συνδικῶν ἐγὼ παραινῶ, καὶ μήτε τὰς ἄρχοντας ἀποβάλλειν ἀνδρῶν, ἵνα μὴ ἐγκαταλείπωσι τοῖς δεινοῖς, μήτε &c. *Ego igitur vestræ causæ favens, suadeo vobis ut hæc faciatis, scil.* ut neque hujus anni &c. i Ἐν τοῖς δεινοῖς μᾶλλον *Vat.* k Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam εὐτρεπῆ in *Ed. Steph.* * *Al.* minus vos posse quam velitis. *Sin*, vires & facultatem vestram non respondere voluntati.

a Forsan

οἱ ταύτην προτιθέμενοι τῇ γνώμῃ. μᾶλλον δὲ γενομένης τοῦ τοιούτου βουλεύματος, ἀναστὰς ὁ δήμαρχος Σίκκιος, ὁ τὴν Ῥωμιλίαν τοιαύτην ἀνδρὸς ἔπαινον ἐποιήσατο, ὥστε μηδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἄλλον εἰπεῖν λόγον, ἐπαινῶν τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης, ἣ οὐ μὴν τὰ ἴδια ἐχθρὰ κρείττονα γενέσθαι τῆς κοινῆς χρησίμων, ἀλλὰ δηλοῦν ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα ὅπου εἴη. "Ἀνθ' ὧν, ἔφη, "τούτῳ αὐτὸς ἀποδίδωμι τιμήν, ἣ χάριν ἀφίημι τῆς ἐπι- "πομάτων ὀλίγης δίκης, ἣ εἰς τὸ λοιπὸν διαλλάττομαι νῦ- "κρὰ γὰρ ἡμᾶς χρηστὸς εἶ". Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι δήμαρχοι παρόντες ἀμολόγησαν. ὁ μὲν οὖν γε Ῥωμίλιος ὑπέμενεν τοῦτον λαβεῖν τὴν χάριν· ἀλλ' ἐπαινέσας τὴν δημάρχων τῆς προθυμίας, ἀποδώσειν ἔφη τὴν χαλασθεῖσαν ἱερεῖον γὰρ ἤδη τῶν θεῶν καὶ ὅτε δίκαιον ὅτε ὅσια ποιεῖν, ἀποστερῶν τοὺς θεοὺς ἃ δίδωσιν αὐτοῖς νόμος· καὶ ἐποίησεν ὅτως. Γραφέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ὀπτυρώσαντος τοῦ δήμου, πρόσοδος ἐπεδείχθησαν οἱ τοὺς πρὸ Ἑλλήνων νόμους ληψόμενοι, Σπόριος Ποστούμιος, καὶ Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· οἷς τριήρεις τε παρεσκευάσθησαν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἄλλος κόσμος εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἡγεμονίας ἀποχρῶν. καὶ ὁ ἔτος ἐτελεύτα.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Λύκος Θετταλὸς ἀπὸ Λαρίσσης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Χαιρεφάνους, ἐτῶν [i] τριακοσίων ἐκπεπληρωμένων ἀπὸ τῆς Ῥώμης συνοικισμοῦ, Ποπλίου Ὁρατίου καὶ Σέξτου
677 Κοιντιλίου διαδεδεγμένων τὴν ὕπατον ἀρχήν, λοιμικὴ νόσος εἰς τὴν Ῥώμην καθέστηκε, μείζων [k] ἢ κατὰ τὸν πρότερον χρόνον μνημονευομένων· ὑφ' ἧς οἱ μὲν θεράποντες ὀλίγου ἐδέησε πάντες ἀπολέσθαι, τὰ δὲ ἄλλων πολιτῶν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις μάλιστα διεφθάρησαν, ὅτε τὰ ἰατρῶν ἀρκούντων ἔτι βοηθεῖν τοῖς κεκμηκόσιν, ὅτε οἰκείων ἢ φίλων ταναγκαῖα ὑπηρετούντων. οἱ γὰρ ὀπτυρεῖν τὰς ἑτέρων βουλόμενοι [l] νόσους, ἁλόμενοί τε κεκμηκότων σωμάτων, καὶ συνδιαιτώμενοι, τὰς αὐτὰς ἐκείνοις νόσους μετελάμβανον· ὅθεν πολλὰς οἰκίας ἐξερημωθῆναι δι' ἀποδείαν τοῦ ὀπτιμελησομένων. ἔν τε οὐκ ἐλάχιστον τοῦ κακοῦ τὴν πόλει καὶ τοῦ μὴ ταχέως λαφῦσαι τὴν νόσον αἴτιον, ὅτι περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν νεκρῶν γινόμενοι. κατ' ἀρχὰς [m] μὲν ὑπό τε αἰσχύνης καὶ [n] εὐπρεπείας τῆς πρὸς τὰς ταφὰς ὀπτιμηδείαν, ἐκκόπτοντές τε καὶ γῇ παραδίδοσαν τοὺς νεκροὺς τελευτῶντες δή, οἱ μὲν, διὰ ὀλιγωρίαν τοῦ καλοῦ, οἱ δὲ, διὰ ὀπτιμήδειαν οὐκ ἔχοντες, [o] πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς ὑπονόμοις τῶν γειτόνων φέροντες ἐρρίπτουν τῶν ἀποτινομένων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείους εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλλον· ἀφ' ὧν τὰ μέγιστα [p] ἐκακοῦντο, πρός τε τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἠϊόνας. ἐκχυμωμένων γὰρ τῶν σωμάτων, βαρεῖα καὶ δυσώδης προσαπέπνευσε καὶ τοῖς ἔτι ἐρρωμένοις ἡ τοῦ πνεύματος ἀποφορά, ταχείας ἔφερε τοῖς στόμασι τὰς τροπὰς· πίνειν τε

amplexa. Quum autem SC. referendum esset, Siccius tribunus, qui Romilio diem dixerat, surgens, prolixa oratione hominem laudavit, quod sententiam mutasset, nec tam privatarum simultatum, quam reip. commodorum rationem habuisset, sed sincero animo quid esset è rep. declarasset: "pro quibus "meritis, inquit, hanc gratiam illi refero, & "mulctam pecuniariam ipsi in judicio irro- "gatam remitto, & in posterum cum eo in "gratiam redeo; nos enim ille sua probitate "vincit". Et ceteri tribuni, qui aderant, idem senserunt. Romilius tamen hoc beneficium accipere noluit; sed, laudata tribunorum in se propensa voluntate, se mulctam persoluturum dixit: jam enim diis sacratam esse; nec juste nec pie se facturum, si deos rebus legitimis fraudaret. atque ita fecit. Facto autem SC. & per plebiscitum postea confirmato, legati legum à Græcis petendarum caussa creati sunt, Sp. Postumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, quibus triremes, cum omnibus ornamentis quæ amplam imperii Romani majestatem satis indicare poterant, ex ærario assignatæ sunt. & annus ille abiit.

LIII
Per. Jul. 4263. Ante Chr. 451. Olymp. 82 1/2. V. C. Cos. 301. Var. 303. P. Horatio & Sexto Quintilio coss. pestis sævissima, etiam in vicinia.

¶ Olympiade autem LXXXII. qua vicit in stadio Lycus Thessalus Larissensis, archonte Athenis Chærephane, expleto anno trecentesimo ab V. C. Publio Horatio & Sexto Quintilio consulibus, maxima pestilentia urbem invasit, quanta nunquam antea fuisse memorabatur: qua pene omnia servitia absumpta sunt, ex reliquis civibus dimidia fere pars interiit; quia nec medici morbis amplius succurrere, nec domestici amicique ægrotis res necessarias ministrare poterant. Nam qui aliorum morbis opem ferre volebant, corpora laborantium tangentes, & simul viventes, eodem & illi morbo corripiebantur. ita ut multæ domus ob hominum curantium inopiam desolatæ fuerint. Pestis autem adeo in urbe grassantis, ejusque diuturnitatis non minima erat caussa, quod corpora *inhumata* projicerentur. Nam principio quidem præ pudore, & copia rerum ad sepulturam necessariarum suppetente, cadavera cremabant & terræ mandabant. Sed postea alii honestate contempta, alii rerum necessariarum inopia laborantes, multa defunctorum corpora in subterraneas compitorum cloacas, at longe plura in fluvium projiciebant; unde maxima redundabat lues, tum per confragosas tum per meabiles ripæ partes. Nam, ejectis ab unda cadaveribus, gravis & male olens odor, qui venti flatu inde ferebatur per aërem, valentes invadebat, eorumque corporibus celerem mutationem afferebat: & aqua ex flumine

a Forsan rectius περὶ τῶν ἐκβολῶν τ. Sylb. b Τυνδαρίδαν Vat. c Ἀποδίδωμι χάριν καὶ ἡμῶν ἀρίστη malit Portus. quod nondum persoluta erat mulcta, ut ex sequentibus constat. d Πεμπτὸν praefert Portus. e In Cod. Vat. ἐνίκων. f Τὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων Vat. g Sp. Postumius Albus dicitur Livio; cum in anterioribus consulatibus Sp. Postumius Albinus sit cognominatus p. 588. v. 38. sed A. Postumius Albus p. 591. v. 2. nisi quis & in his errorem putet. Glarean. h In Ed. Steph. & Cod. Vat. Σερουΐλιος pro Σερούιος: nomen scilicet pro prænomine. P. Sulpicius habetur apud Livium. Fuit autem Servius Sulpicius consul anno 293. (p. 599. v. 5.) Publius vero nunquam quod sciam. Porro A. Manlius ab utroque ponitur: & anno 280. A. Manlius apud Dionysium (p. 562. v. 14.) consul fuit; Livio autem C. Manlius. Quod si hi legati omnes consulares fuere, ut verisimile est, Dionysii codex utrinque melius Livii codice habebit, & Serv. Sulpicius & A. Manlius. Glareanus. i Chronologorum nonnulli statuunt hunc annum CCCI. sed CCC. cum Dionysio mavult Xylander. Sylb. k Ἢ τὸν πρώτιστον χρόνον Vat. l Συμφορᾶς pro νόσους rectius, ut opinor, in Cod. Vat. quod mox sequatur νόσους. m Τῶν post μὲν habet Vat. quod desiderari agnovit Sylb. n Pro δόξης, ut in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] reponendum esse εὐπρεπείας, & sensus docet, & confirmat Lapi versio. Sylb. o Πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς ὑπονόμοις τῶν γειτόνων φέροντες ἐρρίπτουν malit Portus. p Hoc modo legit Portus: ἐκακοῦντο, ἐκτὸς γὰρ τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν εἰσόδων ἐκπεμπομένων τῶν σωμάτων, βαρεῖα &c. unde mutilum desiderari animadvertit. Quum enim cadavera ad saxa & ripas fluctibus ejicerentur, gravis &c. Hic notavit Sylburgius lacunæ & τῶν ἀκτῶν ponit ut clivatis: neque, dum esse ripas salebrosas seu litora saxis impervia, τῶν ἀκτῶν vero ripas permeabiles seu litora arenosa, quod firmat sententia Alemanni.

Per. Jul. 4285. Ante Chr. 451. Olymp. 82 1. V. C. Ca. 301. Var. 303.

nisse alteri non erat amplius hosti ad potandum, partim ob fœtoris insuetam gravolantiam, partim quia malam cibi concoctionem faciebat. Nec in urbe tantum, sed etiam in agris malum id sæviit: imo vero non mediocriter id sensit agreste vulgus, ovium & aliarum quadrupedum, inter quas versabatur, contagio infectum. Quamdiu igitur aliquid spei multis in divino auxilio fuit, omnes ad sacrificia & expiationes se converterunt; multique novi ac inusitati ritus, parum congruentes deorum cæremoniis, in urbem à civibus Rom. introducti sunt. Ubi vero animadverterunt deos ista non respicere, nullaque tangi misericordia, & ipsi divino cultui valedixerunt. In hac calamitate alter consul, Sex. Quintilius, mortuus est, & Sp. Furius, qui ei subrogatus fuerat, & quatuor ex tribunorum collegio, senatores quoque multi ac boni. Urbe igitur hoc morbo implicita, Æqui bellum populo Romano inferre conati sunt; & ad ejus societatem alias gentes, quotquot Romanis inimicæ erant, per legatos solicitarunt. haud tamen illi copias ex urbibus suis satis mature educere potuerunt. Dum enim adhuc se ad bellum apparabant, idem morbus eorum populos invasit. non solum autem Æquorum, sed etiam Volscorum & Sabinorum agrum pervagatus est, magnamque hominibus cladem attulit. Quo malo accidit, ut, neglecta ac impedita agrorum cultura, fames ad pestem accederet. His consulibus ob pestilentiam nihil militiæ domive gestum est dignum quod memoriæ proderetur.

LIV.

Per. Jul. 4264. Ante Chr. 450. Olymp. 82 3/4. V. C. Ca. 302. Var. 304. L. Menen. & P. Suftio coss. annonæ caritas, regatio de legumlatoribus.

¶ Anno sequenti consules creati sunt L. Menenius & P. Sestius: pestilentia autem penitus cessavit. Postea vero ad agendas diis gratias publice peracta sacrificia, ludique insignes magnificentissime facti, totusque populus (ut verisimile est) genio indulgebat & in epulationibus erat, totaque hyems ita est consumpta. Ineunte vere multum frumenti ex variis partibus comportatum, & major pars ex ærario coëmpta, nonnihil etiam à privatis negotiatoribus advectum. Populus enim non mediocriter commeatuum inopia laborabat, quod agri, colonis pestilentia absumptis, inculti relicti fuissent. Eodem tempore reversi sunt legati cum legibus, quas afferebant Athenis & ex aliis Græcis urbibus, quæ in Italia erant. moxque tribuni plebis consules adierunt, postularuntque ut ex S C. legumlatores crearent. Illi vero quum nescirent quonam modo eos, continuis precibus se obtundentes, ablegarent, quumque rem eam moleste ferrent, nec dominatum optimatum vellent tollere, honestam ac speciosam causam prætexentes, rem distulerunt. Dixerunt enim comitiorum tempus instare, & consules

ἐκάκη χωσὰν ἰῶ δ' ὁκ πολεμῖν κομιδὴν ὕδωρ, τὸ μὲν, ἀτοπίᾳ τ ὀσμῆς, τὸ δὲ, τῇ ταπεῖς τὰς ἀναδόσεις ποιεῖν τ τροφῆς. ᾗ δ' μόνον ἐν τῇ πόλει τὸ δεινὰ ἦν, ἀλλὰ ᾗ ὅτι τ ἀγρῶν. ᾗ γὰρ ἔτυχε ὁ γεωργὸς ἐπόνησεν ὄχλος ἀναπιμπλάμενος, ᾗ προβάτων ᾗ τ ἄλλων τετραπόδων ἅμα διαφθειρόμενα, τ νόσῳ. ὅσον μὲν οὖν χρόνον τοῖς πολλοῖς ἐλπὶς ἦν τὴ ὑπῆν, καὶ ἐν θεῶν σοφίᾳ ὑπεμένησαν ἅπαντες ἐπὶ τε θυσίας ᾗ καθαρμοὺς ἐτράποντο· ᾗ πολλὰ ἐπενοεῖτο Ρωμαίοις ἐκ ὄντα ἐν ἔθει τοῖς τε τιμὰς τ θεῶν ὑπερτιθέμενα ἐκ ἐμελλε συμφέρειν. ἐπεὶ δὲ ὑδεμίαν αὐτῶν ὑπεροφὴν ἔγνωσαν ἐκ τῆ δαιμονίᾳ γενομένην, ὑδὲ ἔλεον, ᾗ τ περὶ τὰ θεῖα λειτουργίας ἀπέστησαν. ἐν ᾧ αὐτῇ τῇ συμφορᾷ τ τε ὑπάτων ἄπεως ἀποθνήσκει, Σέξτος ᵈ Κοϊντίλιος, ᾗ ὁ μετ' τοῦτον ἀποδειχθεὶς ὕπατος Σπόριος Φούριος, καὶ τ δημάρχων πέντε, τ δὲ βουλευτῶν πολλοὶ ᾗ ἀγαθοί. ἐπιβάλλοντο μὲν οὖν, ἐν τῇ νοσῷ τ πόλεως οὔσης, στρατὸν ἐξάγειν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοὶ, ᾗ διαπρεσβεύοντο πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη ὅσα Ρωμαίοις πολέμια ἦν, παρακαλοῦντες ὅτι τ πόλεμον. ᾗ μὴν ἔφθασάν γε ᾑ παραγαγεῖν τ δυνάμεις ἐκ τ πόλεων. ἔτι γὰρ αὐτῶν παρασκευαζομένων, ἡ αὐτὴ νόσος κατέσκηψεν εἰς τὰς πόλεις. ἔπληθε δὲ ᾗ μόνον τ Αἰκανῶν, ἀλλὰ ᾗ τ Οὐολούσκων ᾗ τ Σαβίνων γῆν, ᾗ σφόδρα ἐκάκωσε τοὺς ἀνθρώπους. ἐκ δὲ τούτου συμβὰν ᾗ τ χώραν ἀγεώργητον ἀφεθεῖσαν, λιμὸν ὅτι τῷ λοιμῷ συμπαρ. ᵍὅτι μὲν τούτων τ ὑπάτων ὧδ' ἐν ἐπράχθη Ρωμαίοις διὰ τὰς νόσους, ὅτε πολεμικὸν, ὅτε πολιτικὸν, εἰς ἱστορίας ἀφήγησιν ἐλθεῖν ἄξιον.

ʰ Εἰς δὲ τὸ πιὸν ἔτος ὕπατοι μὲ ἀπεδείχθησ ⁱ Ἀθήνιος Μενήνιος ᾗ Πόπλιος ᵏ Σήστιος· ἡ δὲ νόσος εἰς τέλος ἐλώφησε. ᾗ μὴ τοῦτο θυσίαι τε χαριστήριοι θεοῖς ἐπετελοῦντο δημοσίαι, ᾗ ἀγῶνες ὑπερφανεῖς λαμπρῶς πάνυ ˡὑπερχορηγούμενοι δαπάναις· ἐν εὐπαθείαις τε ᾗ θαλίαις ἡ πόλις ἦν, ὥσπερ εἰκός· ᾗ πᾶσιν ὁ χειμέριος χρόνος ἀμφὶ ταῦτα ἐδαπανήθη. ἀρχομένου δὲ ἔαρ ⓟ σῖτός τε πολὺς ᾗ ὁκ πολλῶν ἦλθε χωρίων· ὁ μὲ πλείων δημοσίᾳ συνωνηθείς, ὁ δέ τις ᾗ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐμπόρων κομιζόμενο. ἐκαμνέ γὰρ ὑκ ὀλίγα ᵐ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τ τροφῆς ὁ λαὸς, χέρσου τ γῆς ἀφειμένης διὰ τὰς νόσους ᾗ τ ὄλεθρον τ γεωργῶν. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι ⁿ παρεγένοντο ἀπό τε Ἀθηνῶν ᾗ τ ἐν Ἰταλοῖς Ἑλληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις, φέροντες τοὺς νόμους. καὶ μετὰ τοῦτο προσῆσαν οἱ δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις, ἀξιοῦντες ἀποδεῖξαι κατὰ τὸ ψήφισμα τ βουλῆς τοὺς νομοθέτας. οἱ δὲ, ὑκ ἔχοντες ὅτῳ ἂν αὐτοὺς ἀπαλλάξειαν τούτῳ προσκαθημένους καὶ λιπαροῦντας, ἀχθόμενοι τῷ πράγματι, ° ᾗ ὑκ ἀξιοῦντες καλαλῦσαι τ ἀριστοκρατίαν, πρόφασιν εὐπρεπῆ P προβάλλονται, λέγοντες ἐν χερσὶν εἶναι τ τ ἀρχαιρεσιῶν χρόνον, ᾗ ᵠ δεῖν αὐτοὺς τοὺς πάτρας

δεῖται

a Ἐν τῷ πολεμῷ *Vat.* b Perperam ᾗ [quod habet *Vat.* & *Lapi Cod.*] rectius fortasse reposuerimus ἐπ. nisi forte omissa ibi hæc commatia, ἐν τῷ πολεμῷ. ᾗ. *Sylb.* c In *Cod. Vat.* ὁπ ἔ ἰῶ. atque ita vel ὁπ ἂν legendum esse conjecerat *Sylb.* ex *Lapi* versione, *cunctam deos lætare sibi auxilium.* d Perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κοϊντῶ. e Φρύριος *Vat.* f Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* male in *Ed. Steph.* ἀσυνεχεῖν. g Post μὲν inserenda videtur ἂν. *Sylb.* Ἐπὶ μὲν δὴ τούτου *Vat.* h Εἰς Ν τὸ ἐπὶ τοῦ *Vat.* i *Menenium* hunc *Livius* non *Lucium* prænomine vocat, sed *Cajum*: at *Diodorus, Cassiodorus* & *Fastus* appellant *Titum*, ut admonet *Sigonius*; qui *Menenium* istum putat esse filium *T. Menenii* ante consulis. *Sylb.* k Perperam in *Ed. Steph.* Σίμπ. atque *Sestium* non *Sestium* verum esse nomen constat ex sequentibus, & *Diodoro.* adde quod *Sestii* (ut observavit *Sigonius*) patricii fuerint, *Sextii* autem plebeji, ex quibus is exstitit qui primus e plebe consularum cepit. *Sylb.* l Ἐκφυγόμενοι *Vat.* m Præpositio ἐν videtur redundare: nam dici solet, τῇ νόσῳ ἡ τροφῆς κάμνειν. *Port.* n Παρεγένοντο *Vat.* o Plenius in *Cod. Vat.* ᾗ ὅτι ἐδόκουν ἐκ ἐᾶν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἐμμένειν, &c. p Minus recte in *Ed. Steph.* προβάλλοντο. q Δεῖν pro δεῖ, vel subaudiendum εἶναι. *Sylb.*

δεῖται

Pr. Fel. 4264. Ant. Chr. 490. Olymp. 82. 1. V. C. 264. Var. 304.

τῶν ὑπατευκότων ἐπαινοῦσι. ἐπὶ τούτοις οὖν οἱ μὲν ὑπατοι, μετ' ἐκείνου ἔλαχον ἀποδειχθῆναι· ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς ὑπατείας

Pet. Jul. 4264. Ante Chr. 450. Olymp. 82 §. V. C. Cos. 304. Var. 304.

collaudante, & omnibus confertim in ceriam irrumpentibus, Sestius senatum convocare solus coactus (quia Menenius collega, morbo impeditus, interesse non poterat) de legibus ad patres retulit. Ergo tunc etiam multa verba hinc inde facta sunt, tam ab illis qui suadebant ut civitas legibus regeretur, quam ab iis qui patrios mores servandos censebant. Sed sententia consulum in proximum annum designatorum vicit, quam App. Claudius, primo loco rogatus, dixit; ut decemviri senatorii ordinis nobilissimi eligerentur, eorumq; imperium esset annuum ab eo die quo creati fuissent, & totius reip. administrationem haberent, cum ea potestate, qua tunc consules præditi erant, & quam reges multo ante habuerunt; cæteriquę omnes magistratus abrogarentur, donec postea ex legibus creati fuissent; utque de privatis contractibus cognoscerent, & publica negotia procurarent.

LVI. § Tribuni hoc SC. accepto, in concionem progressi, eoque apud populum recitato, senatum, Appiumque ejus sententiæ auctorem, multis laudibus extulerunt. Deinde ubi dies comitiorum venit, tribuni, populo ad concionem convocato, consules quoque designatos adesse jusserunt, ut promissa populo præstarent; atque illi, in medium progressi, consulatu se abdicarunt. Hos populus vehementer laudavit, admiratusque est: & quum legum condendarum gratia decemviri creandi essent, eos primos elegit. creatique sunt centuriatis comitiis App. Claudius & T. Genucius, qui in annum proximum consules designati fuerant; & cum his P. Sestius, illius anni consul; & tres legati, qui leges à Græcis attulerant, P. Postumius, Sex. Sulpicius, A. Manlius; & unus ex superioris anni consulibus, T. Romilius, qui, à Siccio accusatus & populi judicio damnatus, tunc tamen sententiæ popularis auctor fuisse videbatur; & ex reliquis senatoribus C. Julius, T. Veturius, & P. Horatius, omnes consulares: tribunorum vero, ædilium, quæstorum, & si qui alii patrii magistratus Romæ erant, abrogati sunt.

LVII. *Decemviri pro cess. reip. administram.* § Anno sequenti decemviri legum condendarum caussa creati, assumptis reip. gubernaculis talem civitatis formam constituerunt. Fasces & reliqua consularis potestatis insignia penes unum eorum erant, qui senatum convocabat, decreta confirmabat, cæteraque munia obibat, quæ ad ducem pertinebant: reliqui vero, ad minuendam potestatis invidiam, habitu non multum à privatis differen-

πάντων κατὰ πλῆθος· ὅτι τὸ συνέδριον ἀσαμένων, ἀναγκασθεὶς ὁ Σήστιος τὴν βουλὴν συναγαγεῖν μόνος, ἐπειδὴ ὁ Μενήνιος ἀδυνάτως εἶχε παρεῖναι διὰ τὴν νόσον, προὔτεινεν ὑπὲρ τῶν νόμων λέγειν. ἐλέχθησαν μὲν οὖν τότε πολλοὶ ὑπ' ἀμφοτέρων λόγοι, τῶν τε παραινούντων κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι, καὶ τῶν ἀξιούντων τοὺς πατρίους φυλάττειν ἔθισμούς. ἐνίκησε δὲ ἡ τῶν εἰς νέους μελλόντων καθίστασθαι γνώμη, ἣν Ἄππιος Κλαύδιος πρῶτος ἐρωτηθεὶς ἀπεφήνατο, ἄνδρας αἱρεῖσθαι δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῆς βουλῆς· τούτους δὲ ἄρχειν ἑαυτῶν ἀφ' ἧς ἂν ἀποδειχθῶσιν ἡμέρας, ἐξουσίαν ἔχοντας πάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ἣν εἶχον οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἔτι πρότερον οἱ βασιλεῖς, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς πάσας καταλελῦσθαι, ἕως ἂν ὕστερον ἀποδειχθῶσι κατὰ τοὺς νόμους. τά τε ἰδιωτικὰ συμβόλαια διαιρεῖν, καὶ τὰ δημόσια ἐπισκοπεῖν.

Τοῦτο δὲ δόγμα λαβόντες οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀναγνόντες ἐν τῷ δήμῳ πολλὰς ἐπαίνους τῆς βουλῆς καὶ τοῦ ὄχλου τὴν γνώμην Ἀππίου διεξῆλθον. ἐπεὶ δὲ καπνὸς ἐπελάμβανεν ὁ τῆς ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ἐκκλησίαν συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι, τούς τε ἀποδεδειγμένους ὑπάτους ἤκειν ἐξίουν ἐμπεδώσοντας τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις, κἀκεῖνοι παρελθόντες ἐξωμόσαντο τὰς ὑπατείας. τούτους ὁ δῆμος ἐπαινῶν τε καὶ θαυμάζων διετέλει, καὶ ἐπειδὴ τοὺς νομοθέτας ψηφοφορεῖν ἔδει, δεύτερος εἵλετο τῶν ἄλλων· καὶ ἀποδεδειγμένης ἀρχαιρεσίας ὑπὸ τῆς λοχήτιδος ἐκκλησίας Ἄππιος μὲν Κλαύδιος καὶ Τίτος Β (Λεύκιος) Γενούκιος, ὃς ἔδει τὴν ὑπὸν ἄρχειν ἔτος. Πόπλιος δὲ Σήστιος ὁ τὴν ἐναυλὸν ἐκείνου παλεύων, τρεῖς τε οἱ κομίσαντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς νόμους, Πόπλιος Ποστούμιος, καὶ Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· εἰς δὲ τὴν ὑπατεύσασαν τὴν παρελθοῦσαν ἑαυτὸν, Τίτος Ῥωμίλιος, ὁ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην Σικκίου καταγορήσας ἀλούς, ἐπειδὴ γνώμης εὐδοκεῖ τὴν ἀρχὴν δημοτικῆς· καὶ ἐκ τῶν ἄλλων βουλευτῶν Γάϊος Ἰούλιος, καὶ Τίτος Οὐετούριος, καὶ Πόπλιος Ὁράτιος, ἅπαντες ὑπατικοί· αἱ δὲ τῶν δημάρχων τε καὶ ἀγορανόμων καὶ ταμιῶν, καὶ εἴ τινες ἦσαν ἄλλαι πάτριοι Ῥωμαίοις ἀρχαί, κατελύθησαν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει καταλαβόντες οἱ δέκα νομοθέται πράγματα, πολιτείας κόσμον τοιόνδέ τινα κατέστησαν· τὰς μὲν αὐτῶν τάς τε ῥάβδους καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῶν ὑπατικῶν ἔσχον ἐξουσίας, ὅς βουλήν τε συνεκάλει, καὶ δόγμα ἐπεκύρου, καὶ τὰ ἄλλα ἐπράττετο ὅσα ἡμέρᾳ πρόσθεν· οἱ δὲ ἄλλοι, συνέλοντες ὅτι τὸ δημοτικώτερον τῆς ἐξουσίας ὀλίγῳ τινὶ διήλλακτον ὀφθήναι τῶν πολλῶν·

a Παντελῶς *Vat.* b Deest *Vat.* c Ὑπὲρ ἀπάντων καὶ τῶν πόλιν in *Vat.* & *Lapi Cod.* d Πρῶτον positum hoc loco pro πρότερον. *Sylb.* e In *Cod. Vat.* ἕως ἂν οἱ Νόμοι τυχῶσι τῆς ἀρχῆς. τούτου δὲ τοῦ ἄνδρος ἵν' τι τῶν παντελῶς ἐστὶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων δεῖ ἐκβιασθέντα οἱ περὶ τοὺς ὁπλίτας ὁπλίζεσθαι [*scr.* ὁπλιζόμενοι] καὶ περιστῆναι τῇ Ῥωμαίων πόλει ἀσφαλῶς, νομοθετήσοντας. τὸ δὲ ἀναφέρεται ἐπὶ τῶν Νόμων ἀκριβῶς, ἕως ἂν βουλὴ διαγράψῃ. ἐ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, κύρια εἶναι τὰ ἄνωθεν εἰρημένα χρόνον τῆς τοῦ ἄρχειν ἔτους ἀποδεχόμενοι καὶ τοὺς νόμους. *donec essent in magistratu hi decemviri. Hosque ex patriis consuetudinibus, & ex Græcis legibus, quas legati attulerant, eligentes optima & Romanæ urbi utilia leges ferre. & quæ decemviri scripsissent, si senatus ea probasset, confirmassetque populus, firma esto in perpetuum. ac magistratus quicunque deinceps crearentur, ex his legibus* &c. ut vertit *Lapus.* f Legendum forsan διαυτῶν vel ἑαυτῶν, ut alibi dictum, ἐπιζήμιον εἶναι τὰ δημόσια συμβόλαια. *Portus.* g Λούκιος hîc quoque tollendum est, ut supra p. 647. v. 6. *Sylb.* h Τὸ ἔαρος *Vat.* i Pro Πούπλιος supra fuit Σπίφιος p. 645. v. 17. itidemque apud *Livium.* Pro Σερούιος vero iterum in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] erat Σερούλιος: errore manifesto. *Sylb.* k Intelligendus hîc non proximus annus superior, sed annus ante hunc quintus: eo enim anno consulatum gessit T. Romilius cum C. Veturio, p. 629. v. 2. *Sylb.* l Λεβίνῳ δευτέρῳ· εἰς δὲ τὸν ἔπειτα *Vat.* m Pro *Horatio* apud *Livium* est *Curiatius*: verum *Livium Dionysiumque* diversos sequutos auctores crediderim, ut l. 1. de *Curiatii & Horatii* accidit. *Glareanus.* n Dubium ad utrumne ultimos tantum an ad decem referendum. *Idem.* o In *Ed. Steph.* τοὐναντίον i qui accentus & regulæ adversatur, & ambiguitatis aliquid parit. quin & (sine i) τοὐναντίον frequentius appellantur. *Sylb.* p Non agnoscit *Vat.* q Καὶ τὰ παραγόμενα τούτοις ἢ βασιλεῖς εἶχον ἐξουσίας præfert *Portus.* r Διέγραφε *Vat.*

s Pro

πολλῶν ἔστι αὖθις ἕτερον αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἐξουσίαν χειρίσασθαι. ἡ τοῦτο οὐκ [a] ἀθρόως ἐγένετο ἀλλ' ὀλίγον, ὑπὲρ σφαυτῶν τὴν ἡγεμονίαν παραλαμβάνοντες εἰς συγκείμενόν τινα ἡμερῶν ἀριθμόν. ἅπαντες δὲ ἐξ ἑωθινοῦ χρηζόμενοι δίκην [b] τὰ δημόσια συμβόλαια καὶ τὰ δημόσια, [c] ὁπόσα πρός τε ὑπηκόους, καὶ συμμάχους, καὶ τοὺς ἀδιαστάτους ἐγκαλούμενοί τε πόλεως ἐγκλήματα τυγχάνοι γενόμενα, μετὰ πάσης ἀκριβοποιοῦντες ἑκάστοις ἐπιεικείας τε καὶ δικαιοσύνης. [d] ἐδόκει τε ἄριστα τὸ σύμπαν ὀλίγον ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας διατροπολοῦσθαι. μάλιστα δὲ αὐτῶν ἐπῃνεῖτο ἡ τοῦ δημοτικοῦ προθυμία, καὶ ὡς ἅπαν τὸ βίαιον ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων ἀντίταξις· ἐλέγετό τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς ἤδη ἔτι δεῖσθαι [e] δήμου πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων ἀρχείων τῇ πόλει, μιᾶς διοικούσης ἅπασι ἡγεμονίας σώφρονος, ἧς ἀρχηγὸς Ἄππιος εἶναι ἐδόκει· καὶ τὸ ὑπὲρ ὅλης τῆς [f] δεκαρχίας ἔπαινον οἰκεῖος ἐφέρετο μάλιστα τοῦ δήμου. καὶ γὰρ μόνον ἃ μὴ τῶν ἄλλων ἐπετρέπετο ὑπὸ τοῦ κρατίστου, χρηστότητος ἕνεκεν αὐτῷ δοκοῦσιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἃ καὶ ἰδίαν ἕκαστος διετέλει, κατά τε ἀσπασμοὺς καὶ προσαγορεύσεις φιλανθρώπους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν πενήτων [B] φιλοφροσύνας. ὅτοι οἱ δέκα ἄνδρες συγγράψαντες νόμους ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν νόμων [h] καὶ παρά τισιν αὐτοῖς ἀγράφων ἐθισμῶν, παρέθηκαν οἱ δέκα δέλτοις τοῦ βουλομένου σκοπεῖν, πᾶσαν δεχόμενοι ἐπανόρθωσιν ἰδιωτῶν, καὶ παρὰ τὴν κοινὴν εὐαρέσκησιν ἀπευθύνοντες τὰ γραφέντα. καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν οἱ κοινῷ μετὰ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνευθυνοῦντες, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ποιούμενοι τῶν νομοθεσιῶν ἐξέτασιν. ἐπειδὴ δὲ ἀποχρώντως αὐτοῖς ἐφαίνετο τὰ γεγραμμένα ἔχειν, παρόντων μὲν τῶν βουλῆς συναγαγόντες, οὐδενὸς ἔτι μεμφομένου τοῖς νόμοις, προβούλευμα παρ' αὐτῶν ἐκύρωσαν. ἔπειτα τὸν δῆμον ἐκάλεσαν ὅπως τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερομνημόνων τε καὶ οἰωνιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱερέων παρόντων, καὶ τὰ θεῖα, ὡς νόμος, ἐξηγησαμένων, ἀνέδωκαν τοῖς [i] λοχαγοῖς τὰς ψήφους. ἀποκυρώσαντος δὲ καὶ τοῦ δήμου τοὺς νόμους, στήλας χαλκᾶς ἐξαράξαντες αὐτούς, ἐφεξῆς ἔθεσαν ἐν ἀγορᾷ, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκλεξάμενοι τόπον. καὶ ἐπειδὴ βραχὺς αὐτοῖς ἔτι ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς χρόνος, συναγαγόντες τὴν βουλευτὰς, προέθεσαν ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν οἷα χρὴ γενέσθαι σκοπεῖν.

Πολλῶν δὲ λεχθέντων, ἐνίκησεν ἡ γνώμη τῶν παραινούντων [k] δεκαρχίαν αὖθις ἀποδεῖξαι τῶν κοινῶν κυρίαν. ἀτελὴς γὰρ ἡ νομοθεσία ἐφαίνετο, [l] ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου, καὶ ὅτι τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἔχοντές τε καὶ ἄγοντες οἱ αὐτοῖς μέγοιεν, ἐδόκει δέ τινα ἀρχὴν αὐτοκράτορα δεῖν. τὸ δὲ μάλιστα πεῖσαι αὐτοὺς παρελέσθαι τὴν δι-

bant: deinde alius rursus ei potestati succedebat, hoc autem vicibus servatis perpetuo fiebat, idque ad certum dierum numerum præstitutum, donec tempus annui imperii, quod acceperant, elaberetur. Omnes autem, à maturinis horis pro tribunali, tam de privatis quam de publicis contractibus cognoscebant; & omnes controversias, quæcunque ortæ fuissent cum subjectis, aut socia, aut ge[illegible]us dubiæ fidei erga populũ Romanum, di[illegible]bant, de singulis summa æquitate & justitia judicantes. Illoque anno resp. Rom. decemvirali imperio optime administrata videbatur. Sed maxime in illis laudabatur plebis cura, & contra omnem vim præsentaneum auxilium quod imbecillioribus ferebant; jactatumque à multis, non fore amplius opus civitati tribunis plebis aliisve magistratibus, quod unius prudenti moderatoque imperio omnia recte administrarentur, cujus princeps habebatur Appius, qui totius decemviratus laudem à populo ferebat. Nam non ea solum quæ cum collegis optimo animo agebat, opinionem probitatis ei conciliabant: sed multo magis ea quæ per se ipse assidue exercebat, salutando & appellando comiter, aliisque officiis pauperes demerendo. Hi decemviri leges conscriptas tum ex Græcorum jure, tum ex suis moribus non scriptis, in decem tabulis cuilibet cognoscendas proposuerunt, omnium privatorum correctionem admittentes, & hoc agentes ut leges scriptæ omnibus placerent. Diuque in publico cum optimis quibusque viris de iis legibus consultarunt, eas accuratissime examinantes. Ubi vero leges scriptæ visæ sunt satis bene habere, primum coacto senatu, nemine amplius eas leges reprehendente, SC. de ipsis fecerunt. deinde populo ad comitia centuriata convocato, pontificibus, auguribus, aliisque sacerdotibus præsentibus, & re divina ex eorum præscripto de more facta, centurias in suffragia miserunt. Leges autem plebiscito quoque confirmatas, & in æreis columnis incisas, * in loco fori maxime conspicuo ordine dispositas proposuerunt. Et quum de annuo eorum magistratu non multum superesset, convocatis patribus ad eos de comitiis retulerunt, † ut viderent quinam creandi essent magistratus.

Post multas autem sententias *hinc inde dictas*, ea vicit, quæ censebat decemviros iterum creandos, totiusque reip. summam illis committendam. videbatur enim aliquid deesse legum numero, propter brevitatem temporis quo fuerant conditæ: & ut leges jam latæ à volentibus & nolentibus observarentur, opus esse *rursum* alicujus magistratus summa ac libera potestate. Quod autem potissimum

LVIII.

Per. Jul. 4965. Ante Chr. 289. Olymp. 82. 1. Ca. 303. V. C. Ann. 305.

Legum tabulæ x.

eos

681

a Pro πανδημεὶ facit *Lapi* versio; *fiebatque hæc commutatio ex consuetudine, suscipientibus* (ὑπολαμβανόντων) *diœcesim in præfinitum quendam dierum numerum.* Verum *Gelenius* πανδημεὶ maluisse videtur. *Sylb.* Καὶ τοῦτ' οὐκ ἀθρόως ἐγένετο πανδημεὶ ὑπ' αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν *Vat.* b In *Cod. Vat.* τὰ ἰδιωτικὰ, ut supra, p. 648. v. 15. πότερ. ἰδιωτικὰ συμβόλαια διαρρῆν ἢ τὰ δημόσια &c. quod etiam *Porto* placuisse video. *Causas plebejas & publicas* vertit *Gelen.* quasi per δημοτικὰ intelligat causas quæ ad *plebem* spectant, & per δημόσια quæ ad *remp.* c *Lapus* quoque transposita τε legit, ὑπήκοον τε καὶ ὑπηκόους. *Sylb.* d Ἄλλως δὲ ἄριστα *Vat.* e Forsan καὶ τὰ τοῦ δήμου τῶν ἄλλων &c. *Sylb.* Rectius in *Cod. Vat.* δήμου κρατοῦντος ἐπὶ τῷ ἄλλων ἀρχείων. *Lapus* in suo codice habuisse videtur, δήμου κρατοῦντος ἄλλων ἀρχείων: nam vertit, *non amplius opus esse urbi plebis præsidibus aliis magistratibus.* f Δεκαπρωτίας *Vat.* g Φιλοφρονήσεις *Vat.* qua voce alibi etiam utitur *Dionysius.* h Concinnius in *Cod. Vat.* καὶ τὰ παρά τισιν. i Optime in *Cod. Vat.* λόχοις. quod & *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. idemque in suo codice habuisse videtur *Lapus.* k Δεκαπρωτίαν *Vat.* atque ita alibi. l Hæc ita distinguenda & legenda puto: ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου καὶ ὅτι τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἔχοντές τε καὶ ἄγοντες οἱ αὐτοῖς μέγοιεν, ἐδόκει δέ τινα ἀρχὴν αὐτοκράτορα δεῖν. *Port.* * Postea in foro posuere, illustrissimum eligentes locum. *Lapus.* † Ut de comitiis considerarent qualia oporteret fieri. *Lapus.*

Per. Jul. 4265. Ante Chr. 449 Olymp. 81 ¼. V. C. Ann. 305. Var. 305.

cos induxit ut decemviros creari mallent; fuit tribuniciæ potestatis abrogatio, quam maxime expetebant. atque hæc quidem fuere publicæ illorum consultationes. privatim autem primores senatus eum magistratum ambire decreverunt, veriti ne si homines aliqui turbulenti tantam potestatem adepti fuissent, gravem aliquam cladem reip. afferrent. Quum autem plebs SC. facile comprobasset, & maxima animi alacritate suis suffr[agiis] id confirmasset, decemviri diem comitiorum indixerunt: honoratissimi vero quique & natu maximi è patribus *eum* magistratum petierunt. Ibi magnis laudibus ab omnibus efferebatur Appius, qui tunc decemvirorum princeps fuerat: & tota plebs eum in eo magistratu retinere volebat, quod nullus alius è toto collegio melius se in eo gessisset. Ille primum simulate id recusabat, & à negotiosa & invidiosa reip. administratione se liberari petebat. Sed tandem, quum omnium precibus rogaretur, ipse quoque non dubitavit *eum* magistratum petere, & criminatus competitorum optimos quosque, sibi præ invidia parum æquos esse, amicis suis aperte favit. Itaque rursus centuriatis comitiis legislator creatus est, & cum eo Q. Fabius Vibulanus, qui ter consulatum gesserat, vir omni virtute præditus & ad eam usque diem inculpatus: ex reliquis vero patriciis, quos ille charos habebat, *M. Cornelius*, M. Servilius, L. Minucius, T. Antonius, & Manius Rabulejus, viri non admodum clari: ex plebejis vero Q. Pœtelius, Cæso Duellius, & Sp. Oppius. Hos enim quoque Appius assumpserat, ut majorem plebis gratiam sibi conciliaret, docens æquum esse, ut, quum tunc magistratus creetur cui totius reip. administratio committatur, plebs etiam ejus sit particeps. Ob hæc igitur omnia laudatus, habitusque * omnium regum & consulum optimus, magistratum in proximum annum iterum accepit. Hæc illo anno decemviris remp. gubernantibus gesta sunt, nec aliud quidquam memoratu dignum actum est.

LIX.

Per. Jul. 4266. Ante Chr. 448. Olymp. 82. 1. V. C. Cos. 304. Var. 306.

Appius Claudius ejusque collega iterum creati decemviri.

¶ Anno sequenti decemviri, *nimirum* App. Claudius ejusque collegæ, accepta consulari potestate Idibus Majis (menses autem pro cursu lunari tunc observabant, & pleniluniun in ipsas Idus incidebat) primum quidem, fœdere clandestino inter se insciæ plebe icto, conjurarunt nequis ex collegio ulla in re aliis adversaretur, sed quod uni eorum placuisset id omnes firmum ratumque haberent, & imperium perpetuo retinerent, nec alium quempiam ad reip. administrationem

χειρίαν, διὸ ἡ τῆ δημάρχου καθέλυσις, ὃ πασῶν μάλιστα ἐβούλοντο. ταῦτα μὲν οὖν κοινῇ συνθεμένοις αὐτοῖς ἐδόκει· ἰδίᾳ δὲ οἱ τοῦ Ἀππίου φίλοι τὸν συνάρχοντα γνώμην ἐποιοῦντο μεταπορεύεσθαι τὴν ἀρχήν, διδόντες μὲν παραχώρησιν τοῖς ἄνθρωποι, τὴν λοιπὴν ἐξουσίας λαβόμενοι, καὶ οὐ πολλὰ μεγα ἐξεργάσεσθαι. ἀγαπητῶς δὲ τὸν δῆμον τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ δεξάμενον, καὶ μιᾷ πλείστης προθυμίας ἐπιψηφισάμενον, αὐτοὶ μὲν οἱ δέκα ἄνδρες προεῖπον τῶν ἀρχαιρεσίων χρόνον, μετῆσαν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ σεμνότατοί τε καὶ πρεσβύτατοι τῶν πατρικίων. ἔνθα πολὺς ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενος διὸ ὁ τότε δεκαρχίας ἡγεμὼν Ἄππιος, καὶ πᾶς ὁ δημοτικὸς ὄχλος ἐκεῖνον ὅτι τῆς ἀρχῆς ἄξιον κατέχει, ὡς οὐκ ἄλλον τινὸς ἄμεινον ἡγησαμένου. ὁ δὲ ἀεὶ μὲν προσεποιεῖτο καὶ' ἀρχὰς, καὶ σπουδὴν ἀξίαν λειτουργίας ὀκνηρὸς καὶ ὀλιγωρότερος τελευτῶν δὲ, ὡς ἐλιπάρουν αὐτὸν ἅπαντες, αὐτός τε ὑπέδυνε μεπειναι τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν συμπροθυμουμένην τοῖς ἀεὶ ἄρχουσι πλείονα, οὐκ ἰδίαις τοῖς ἑαυτοῦ ἔχειν διὰ φθόνον, τοῖς ἑαυτῷ φίλοις συνηγωνίζετο φανερῶς. ἀπο- 682
δείκνυταί τε πάλιν ἐν ἀρχαιρεσίαις λοχίτιος νομοθέτης ὃ δ' ἄτερος αὖ δὴ αὖτε Κόϊντος μὲν Φάβιος ὁ καλούμενος Οὐϊβολανὸς, ὁ τρὶς ὑπατεύσας, ἀνὴρ ἀνεπιλήπτος εἰς τόδε χρόνου γενόμενος περὶ πᾶσαν ἀρετήν· οὐκ δὲ τῶν ἄλλων πατρικίων ὃς αὐτὸς ἠσπάζετο, (Μάρκος Κορνήλιος,) Μάρκος Σέργιος, καὶ Λεύκιος Μινύκιος, καὶ Τίτος Αντώνιος, καὶ Μάνιος Ραβολήϊος, ἄνδρες ἁπάντων ἐπιφανεῖς· ἐκ δὲ τῶν δημοτικῶν, Κόϊντος Πυτέλλιος, καὶ Καίσων Δυάλιος, καὶ Σπόριος Οππιος. προσελήφθησαν δὲ καὶ οὗτοι τοῦ Ἀππίου, κολακείας ἕνεκα τῶν δημοτικῶν, διδάσκοντος, ὅτι δίκαιόν ἐστι μιᾶς ἀρχῆς καὶ πάντων ἐπιδεικνυμένης, εἶναί τι καὶ τοῦ δήμου μέρος ἐν αὐτῇ. εὐδοκιμεῖ δὲ ἐν ἅπασι τούτοις, καὶ δοκῶν κράτιστος εἶ) βασιλέων τε καὶ τῶν κατ' ἑαυτὸν ἡγησαμένων τῆς πόλεως, παραλαμβάνει πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ὕστατον ἐνιαυτόν. ταῦτα καθ' ἑκάστην ἐνεφάνη τὴν δεκαρχίαν Ρωμαίοις, ἄλλο δὲ οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον.

Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἔτει τοιάδε γίνεται τοῦ πατρικίου ἐξουσίαν ἔχοντος σὺν Ἀππίῳ Κλαυδίῳ δέκα ἄνδρες, εἰδοῖς μαΐαις· ἦγον δὲ τοὺς μῆνας καὶ σελήνῃ, καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς εἰδοὺς ἡ πανσέληνος· τοῦτοι μὲν ὄρκια τεμόντες ἀπόῤῥητα τῷ πλήθει, σφίσιν αὐτοῖς ἔθεντο περὶ μηδενὸς ἀλλήλοις ἐναντιοῦσθαι, ὅ,τι δ' ἂν εἷς ἐξ αὐτῶν διαγνῷ, τοῦτο ἅπαντες ἡγεῖσθαι κύριον, τοῦ τε ἀρχικοῦ καθέξειν ἀεὶ βίου, καὶ μηδένα παρήσειν ἔτεσι ὕστερον, ἐπὶ τὰ πράγματα, ἰσόπλοί τε

a Μᾶλλον ἐχαλεπαίνομεν *Vat.* b Ἔνθα δὴ πολὺς *Vat.* c Si malis ἡγεμονίαν, sensus est: *quasi haud alius quispiam melius ei magistratui præfuisset esset. Sylb.* d Καὶ δίκαιόν αὐτὸν ἐξεῖναι λειτουργίας τῆς ὀκνηρίας τῆς ὑπερβάλλοντος *Vat.* e Ὑπέμεινε μετεῖναι τοῦ ἀρχικοῦ *Vat.* f Præpostere in *Ed. Steph.* Ἰουβολανὸς. *Sylb.* Legendum Βιουλανὸς, vel quod melius Οὐϊβουλανὸς. *Port.* g Ante *M. Servilium* cum *Lapo* & *Gelenio*, ex *Livio* & *Diodoro*, inserui *M. Cornelium*, qui deest in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] *Sylb.* Infra quidem ejusdem *Cornelii* meminit aliquoties *Dionysius*, p. 696, 697, 704. juxta *Ed. Sylb.* h Ita ex *Livio* restituit *Sylb.* pro *M. Servilio* ut in *Ed. Steph. Vat.* & *Lapi Cod.* Infra etiam p. 704. juxta *Ed. Sylb.* Μάρκος Σέργιος: at *Diodorus* Γάϊος Σέργιος appellat. i Ita apud *Diodorum* quoque ac *Livium* est, & infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ραβίλιος. *Sylb.* k Infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] Πυτίλιος. apud *Livium* est *Pætilius*: in *Capitolinis* tabulis *Pætelius*, quam scripturam mavult *Sigonius*. *Sylb.* l P. 704. Δυίλιος [ibique in *Cod. Vat.* Δυίλλιος] habemus. Verum puto Δυίλλιος, vel (ut *Sigonius* apud *Livium* mavult) Δυίλλιος. *Sylb.* m Ita etiam p. 704. In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Λούκιος: errore satis evidenti. Decemvirorum nomina videlis apud *Livium*, l. 3. c. 35. n Forsan rectius διαδιαιτησίους. cujusmodi commutatio supra quoque notata, p. 599. v. 23. *Sylb.* o Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* ἐφ' ἅπασι. p Διαπραξάμενον τινὰ Ῥωμαίοις, ἵνα δ' ἦδη ὅ,τι καὶ *Vat.* q Ita cum *Livio*, *Lapo*, & *Gelenio*. Perperam in *Ed. Steph.* μέσας, & in *Cod. Vat.* μέσης. r Πρώτου *Vat.* & *Lapi Cod.* s Optime in *Cod. Vat.* συνθέσθαι σφίσιν αὐτοῖς ἦρον. & mox v. 42. τοῦ' ἅπαντας, & v. 44. ἐστιμοι τε ἅπαντας. adeo ut non opus sit cum *Sylburgio* dicere, ἅπαντας non respicere ἐμαυτῷ sed præcedens ἦρον, atque id ipsum pro composito συνήρατο poni; aut cum *Porto* legere, ὁ σφίσιν αὐτοῖς συνήρατο. * *Al.* tam regum omnium optimus, quam eorum qui annuo imperio urbi præfuerant.

a Προθύ-

μοί τε ἁπάντες ἴσον ἀεὶ τὸ αὐτὸν ἔχειν δυνατείαν, βουλῆς τε καὶ δήμου ψηφίσμασιν ἀσαπείως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα χρήμενοι, τά τε πλεῖστα ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν ἐξουσίας ποιούμενοι. ἐνιαυσίους δὲ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς τὰ νομιζόμενα θύσαντες ἔδει τὴν ἀρχὴν, τοῖς θεοῖς τοῖς ἀεὶ ἐπιτηδείοις ἄγειν ἦν νόμος· ἱερεῖα δὲ τοῦτο καὶ ἄγιστα Ρωμαίοις τὴν ἡμέραν, καὶ πάντες μάλιστα ὀπτεύονται μήτε ἀκοῦσαι μηδὲν ἀνδρὸς ἐν αὐτῇ μήτε ἰδεῖν· ἔσθ' ὅτε οὖν καὶ ἐξήεσαν οἱ δεκα τὰ νομίσματα πάντα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἅπαντες ἐπαγόμενοι. ὁ δὲ δῆμος, ὡς ἔμαθεν αὐτοὺς οὐκέτι φυλάττοντας τὸ δημοτικὸν σχῆμα καὶ μέτριον ὄγκον τῆς ἡγεμονίας, οὐδὲ διαμφισβητοῦντας τὰ παράσημα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, πρότερον εἰς πολλὴν ἦλθε δυσθυμίαν καὶ κατήφειαν. ἐφόβουν δὲ οἱ προσηρτημένοι ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων πελέκεις, ἃς ἔφερον οἱ προηγούμενοι τῶν ἀνδρῶν ἑκάστου δώδεκα ὄντες, ἀναστέλλοντες ἐκ τῶν ὁδῶν πλῆθος τὸν ἔμπροσθεν ὄχλον, ὃ ἐπὶ τῶν βασιλέων ἐγένετο πρότερον. καὶ ἐν οὐδενὶ χρόνῳ οὔθ' οὕτω μέγα φρονήσαντα δῆμον ἐκβαλεῖν τὸν μοναρχοῦντα ὑπὸ ἀνδρὸς δημοτικοῦ Ποπλίου Οὐαλερίου τὰ ἐκείνων ἐξουσίαν μεταλαβόντος. ᾧ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον ὑπάλληλοι καλῶν τὸ δεδογμένοις δόξαντες ἄρξαι τὰ ὅμοια πρᾶττοντες, ἔτι τοῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων προσήπτον τοὺς πελέκεις, ὅτι μὴ κατὰ τὰς στρατιὰς καὶ τὰς ἄλλας ἐξόδους τῆς πόλεως. πόλεμον δὲ ἐξάγοντες ὑπερόριον, ἢ τῶν ὑπηκόων τι θορυβοῦντα θρασυνόμενοι, τότε καὶ τοὺς πελέκεις τοῖς ῥάβδοις προσελάμβανον, ἵνα καὶ ἐκ τοῦ ὄψεως φοβερὸν ὡς καθ' ἑκάστους ἦ καὶ ὅλων γινόμενον, ἧττον φαίνηται τοῖς πολίταις ἐπαχθές.

Τοῦτο δὴ θεασαμένους ἅπασιν, ὃ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σημεῖον ἐλογίζετο εἶναι, πολὺ παρεῖχεν δέος, ὥσπερ ἔφην, ἀπολωλεκέναι νομίζουσι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δέκα βασιλεῖς ἀνθ' ἑνὸς ἑλομένοις. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον κατὰ πληθύμους τοὺς ὄχλους οἱ δέκα ἄνδρες, καὶ γνόντες ὅτι δεῖ φόβῳ τὸ λοιπὸν αὐτῶν ἄρχειν, ἑταιρείαν ἔκαστοι συνῆγον, ἐπιλεγόμενοι τοὺς θρασυτάτους τε νέων, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐπιτηδειοτάτους. ὃ μὲν δὴ οὐκ ἀπόρων καὶ ταπεινῶν ταῖς τύχαις τοὺς πλείους φαῦλαι τυραννικῆς κόλακες ἐξουσίας, ἢ κοινῇ συμφέροντος ἀλλαξαμένους τὰς αὐτῶν ὠφελείας, οὔτε ἀδόξου οὔτε ἀνέλπιστον ἦν· ὃ δὲ καὶ οὐκ ἀπὸ πατρικίων εὑρεθῆναι συχνοὺς ἐνίοις τι καὶ ὅτι πλούτῳ καὶ ἐπ' εὐγενείᾳ μέγα φρονεῖν, τοὺς ὑπομένοντας συγκαταλύειν τοῖς δεκαδάρχοις τὴν πατρίδος ἐλευθερίαν, τοῦτο θαυμαστὸν ἅπασιν ἔδοξεν εἶναι, οἱ πάσας κολακεύοντες ἡδονὰς, ὁπόσας περίκεισθαι ἀνθρώποις χρεών, ἔτι πολλὴν ἄδειαν ἦρχον τῆς πόλεως, βουλὴν μὲν καὶ δῆμον ἐν ὑδρίᾳ μερίδι πιθέμενοι, πάντων δὲ αὐτοὶ νομοθέται τε καὶ δικασταὶ γινόμενοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπολιπόντας τῆς πολιτείας, πολλοὺς δὲ ἀφαιρούμενοι τὰς οὐσίας ἀδίκως. ἵνα δὲ αὐτοῖς εὐπρεπὲς τὸ γινόμενον ἔχῃ, τὸ δόκιμον καὶ δεινὰ ὀργᾶται, ὡς δὴ σὺν τῷ δικαίῳ πραττόμενα, δικαστήρια ἐφ' ἑκάστῳ χρήματι ἀπεδίδοσαν· ἧς δὲ οἵ τε κατήγοροι ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐκ τῆς συγκαταισκευαζόντων τὴν τυραννίδα ὑποπεμ-

admitterent, omnesque pari honore atque pari potestate essent, & non nisi raro S C. aut plebiscitis, idque urgente necessitate, uterentur, maximam vero rerum partem pro imperii sui potestate agerent. Quum autem venisset dies quo magistratum inituri erant, post peracta sacra solemnia (hic autem dies Romanis festus sacerque est, & maximæ religioni habent quidquam in eo injucundum aut audire aut videre) mane statim omnes cum omnibus regiis insignibus prodierunt. At populus, ut vidit eos non retinere amplius popularem illum & moderatum magistratus habitum, nec regiæ potestatis insignia per vices mutare, ut ante faciebant, magno animi mœrore ac tristitia correptus est. Eum autem terrebant alligatæ fascibus secures, quas duodecim lictores unicuique eorum præferebant, verberibus turbam ex viis submoventes, quemadmodum olim sub regibus fiebat. Hic enim mos confestim post ejectos reges antiquatus fuerat à viro populari P. Valerio, qui in eorum potestatem successerat. quem omnes consules deinceps sequuti, ut præclari exempli auctorem imitati, secures fascibus, nisi in expeditionibus aliisve publicis profectionibus, amplius non addebant. quoties vero bellum externum gerebant, aut res subditorum invisebant, tunc etiam secures ad fasces adhibebant, ut illius spectaculi terror, quasi *solis* hostibus aut subditis incuteretur, civibus minus gravis videretur.

Pat. Vel. 4256. Euseb. Chr. 448. Olymp. 81. 1. Cal. 304. V. C. Varr. 306.

¶ Hoc igitur conspecto, quod regiæ potestatis insigne putabatur, omnes (ut dixi) metus ingens invasit, quod de libertate sua actum existimarent, & pro rege uno decem à se creatos. Quum igitur decemviri multitudinem hoc modo terruissent, eamque in posterum metu regere statuissent, singuli sodalitatem contraxerunt, & audacissimos quosque ac sibi maxime convenientes juvenes deligerunt. Quod igitur plerique inopes ac infimæ conditionis homines, publicis commodis privatos quæstus præferentes, tyrannicæ potestatis adulatores exstiterint, hoc nec præter opinionem, nec præter spem accidit; sed quod, etiam ex ordine patricio, multi inventi fuerint, qui, quum opibus & nobilitate aliquo modo de se magnifice sentire possent, tamen non dubitarint una cum decemviris patriæ libertatem opprimere, hoc admirandum omnibus videtur, cum illi indulgentes omnibus voluptatibus, quæ hominibus imperare solent, magna licentia & sine ullo metu suum imperium in rempublicam exercebant, S. P. Q. R. penitus contemnentes, omnium ipsi legum latores atque judices, multos civium occidentes, multos bonis injuste exuentes. Ut autem injusta ac atrocia eorum facinora speciem justitiæ haberent, de singulis causis judicio constituto cognoscebant: accusatores vero ab illis, qui eis tyrannidem astruebant, suborna-

LX.

bantur;

a Πρεσβύτατος ἀ ὧν νόμος Vat. b Rectius forsan, ἔαθεν οἴδε ἐξιόντα ἴδη, καὶ τὰ παρόντα &c. nisi forte, retenta vulgata scriptura, commation istud ἔαθεν οἴδε ἐξιόντα ad totum pop. Rom. referendum sit. *Lapus* vertit, *mane exiverunt, adducentes statim omnia regia potestatis insignia.* Sylb. In Cod. Vat. οἱ δὲ καὶ παρόντα &c. c Optime in Cod. Vat. ὡς αὐτὸν quod & Sylburgio & Porto placuisse video. Vide p. 649. v. 2. d Ἐγένετο Vat. e Magis proprie τὸν πρότερον. Sylb. f Εἶδον τὸν ὄχλον τῶν πόλεων Vat. g Ἐπιστυφόμενοι Vat. h Non agnoscit Vat. i Omittit Vat. k Καὶ τῶν ταπεινῶν Vat. l Ὑποφαίνοντες Vat. m Hîc demum consentit cum Cod. Vat. supra vero diversam habuimus scripturam p. 650. v. 34. & p. 652. v. 26. atque alibi. n Nota κολακεύοντες ἡδοναῖς, pro δουλεύοντες; ut *Lapus* quoque vertit, *omnibus indulgentes voluptatibus.* Sylb.

Ver. Jul. 4266. Ante Chr. 448. Olymp. 82. 4. P. C. Cas. 304. Var. 306.

bantur; & judicia conſtabant ex eorum ſodalibus, " qui ſibi invicem gratiam referebant, cauſſas largientes. Multas autem cauſſas, eaſque non minimi momenti, decemviri ſuo arbitratu judicabant: itaque qui †juri ſuo non fidebant, cogebantur ſe eorum ſodalitiis adjungere, quia nulla alia ratione ſe ſuum jus obtinere poſſe ſperabant. Et tandem accidit ut in civitate pars corrupta & laborans major eſſet quam ſana. Qui enim decemvirorum adminiſtratione graviter offendebantur, in urbe manere nolebant; ſed ſe in ſua prædia recipiebant, comitiorum tempus exſpectantes: quaſi decemviri exacto anno poteſtatem depoſituri, & alios magiſtratus creaturi eſſent. Sed Appius ejuſque collegæ, quum reliquas leges in duabus tabulis ſcripſiſſent, has quoque illis *decem* prioribus addiderunt: in quibus hæc quoque lex erat, " ne patriciis " connubia cum plebejis contrahere liceret", non ob aliam cauſſam (ut mihi videtur) quam ne, familiis conjugii & affinitatis vinculo conſociatis, ordines in concordiam coïrent. Quum autem comitiorum tempus veniſſet, patriis moribus ſimul & novis legibus longum valere dixerunt, *atque* nec exſpectato ſenatus conſulto aut plebiſcito in eodem magiſtratu permanſerunt.

XII. *legum tabulæ.*

LXI. ¶ Poſt eum annum acta eſt olympias LXXXIII. qua in ſtadio vicit Criſo Himerenſis, archonte Athenis Philiſco, Romæ vero Appius Claudius princeps decemviratus tertium jam annum conſularem poteſtatem deinceps retinebat; ejuſque collegæ, qui anno ſuperiore imperium habuerant, iterum in eadem poteſtate manſerunt.

πόθμοι, ἡ δικαίσεις. ὁπότ' ἐταίρων δοποτεκμήρια, οἱ δημεύσοντο ἀλλήλοις καταχαριζόμενοι τὰς δίκας. πολλὰ δὲ † ἐγκλημάτων ἡ τὸ ἐλαχίστε ἄξια, ἐφ' ἑαυτῶν οἱ δίκα ἔκριναν· ὥστε ἀναγκάζοντο οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικάζοντι, τοῦ ἑαυτὸς ταῖς ἑταιρείαις, ἐπειδὴ τῷ ἀσφαλὲς ἦν οὐκ ἄλλως ἑαυτὸς ἄλλως ἔχειν. καὶ ἐγίνετο σιὰ χρόνου πλεῖον ἢ ὑγιαίνοντος τὸ διαφθαρέν καὶ νοσοῦν ἐν τῇ πόλει. ἐδόκει δὲ ἄξιον εἶναι τὸς τείχους μόνον οἷς τὰ πρατόμενα ὑπὸ † δικαδάρχων ἀναφέρειν, ἀλλ' ἀνεχώρουν εἰς τὰς ἀγρὰς, τὸν τῶν ἀρχαιρεσίων καιρὸν σκοποῦντες χρόνον, ὡς ἐπιθησομένων τῶν δέκα ἀνδρῶν ταῖς διανομαῖς, ὅταν τὸν ὡρισμένον † ἐκπλήσωσι χρόνον, καὶ ἄλλος ἐξοίσων ἐτήσιος ἀρχάς. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀππίον τὰς λοιπὰς συγγράψαντες 684
νόμους ἐν δέλτοις δυσὶ, καὶ ταύτας ταῖς πρότερον ἐξενεχθείσαις προσέθηκαν· ἦν δὲ καὶ ὅδε ὁ νόμος ὢν, " μὴ ἐξεῖναι " τοῖς πατρικίοις πρὸς τὰς δημοτικὰς ὁπλγαμίας συνάψαι", δι' ὑβρεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕτερον, ἢ ὅτι μὴ συνελθεῖν εἰς ὁμόνοιαν τὰ ἔθνη γάμων ἐπαλλαγαῖς καὶ οἰκειότητων κοινωνίᾳ συγκεραθέντα. ὡς δὲ καὶ ὁ † ἀρχαιρεσίων ἐτήσιος χρόνος, πολλὰ χαίρειν φράσαντες τοῖς τε πατρίοις ἔθεσμοις, καὶ τοῖς νεωτὶ συγγραφεῖσι νόμοις, ὅτε βουλῆς ψήφισμα κ ποιησάσης, ὅτε δήμου, διέμειναν ὅλον τὸν αὐτῆς ἀρχῆς.

Μετὰ δὲ τοῦτον ἐνιαυτὸν ὀλυμπιὰς ἕβδομος καὶ ὀγδοηκοστὴ καὶ τρίτη, ἣν ἔνικα στάδιον Κρίσων Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, † δὲ ὑπατικὴν ἐξουσίαν κατεῖχεν ἐν Ῥώμῃ Ἄππιος ὁ Κλαύδιος τρίτον ἔτος ἐγκύκλιον † δικαδαρχίας ἔχων. οἱ δὲ σὺν αὐτῷ † παρελθόντα ἐνιαυτὸν ἄρξαντες, δεύτερον ὅλον τῆς αὐτῆς ἐξουσίας [m] ἔμενον.

[a] Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* confirmatque quod infra reperitur p. 654. v. 35. Male in *Ed. Steph.* ἑτέρων. [b] Οὐκ ἦσαν ἄλλως αὐτοῖς ἔχειν *Vat.* [c] Οὐδὲ τὸ ἐξιὸν ἐν μέρει ἐντὸς τοίχους *Vat.* [d] Ἀλλὰ ἀνεχώρουν *Vat.* [e] Perperam in *Ed. Steph.* ἐκπλέωσι. [f] Minus recte in *Ed. Steph.* ταύτας, & mox ἐπιγαμίαις. [g] Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ *Vat.* [h] Κοινωνίαις *Vat.* [i] Νεωτὶ γραφεῖσι *Vat.* [k] Ποιησάσης *Vat.* [l] *Cujacius* hanc periochen facit initium libri XI. Sed mutatione non opus esse perspicuum est ex p. 197. v. 14. p. 265. v. 42. & p. 326. v. 22. At ἡ mox malis cum articulo τοῦτον † ἐνιαυτὸν, facile assentior. *Sylb.* Articulum hunc agnoscit *Cod. Vat.* Eo tamen propendeo, ut credam septem hosce versiculos argumentum exstitisse libri undecimi; præsertim cum me in ista opinione confirmet *Lapi* versio. [m] Μένοντες *Vat.* & *Lapi Cod.* * Qui mutuas sibi in judiciis præstabant operas. *Gelen.* † *Verba Græca, οἱ μειονεκτοῦντι τῷ δικαίῳ, non sonant,* qui juri suo non fidebant, *sed* qui jure aliis inferiores erant. *Port.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER UNDECIMUS.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Κρότων Ἰμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, καταλύουσι Ῥωμαῖοι τὴν τῶν δέκα ἀρχὴν, ἔτη τρία τῶν κοινῶν ἐπιμεληθεῖσαν. οὐ δὲ τρόπον ἐπεχείρησαν ἐρριζωμένην ἤδη τὴν δυναστείαν ἐξελεῖν, καὶ τίνων ἀνδρῶν ἡγησαμένων τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ ποίας αἰτίας καὶ προφάσεις, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβόντες διεξιόντες διελθεῖν· ἀναγκαίας ὑπολαμβάνων εἶναι καὶ καλὰς τὰς τοιαύτας μαθήσεις ἅπασι μὲν, ὡς εἰπεῖν, ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ ὅσοι περὶ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν, καὶ περὶ τὰς πολιτικὰς διαπρίσεις πραγμάτων διατρίβουσι πραγμάτειας. τοῖς τε γὰρ πολλοῖς οὐκ ἀπαρκεῖ τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας προσλαβεῖν, ὅτι τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἵν' ὅπερ τοῦτο ποιήσωμαι τὸν λόγον σύντομον· Ἀθηναῖοί τε καὶ Λακεδαιμόνιοι, δυσὶ ναυμαχίαις καὶ πεζομαχίᾳ μιᾷ καταγωνισάμενοι τοὺς βαρβάρους τετρακοσίας ἄνδρας μυριάδας, αὐτοὶ οὗτοι [b] αὐτοῖς τοῖς συμμάχοις οὐ πλείους ὄντες ἑνδεκα μυριάδων· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς αἱ πράξεις ἐγένοντο, βούλονται πρὸς τῇ ἱστορίᾳ μαθεῖν, καὶ τὰς αἰτίας ἀκοῦσαι, δι' ἃς τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα ἔργα ἐπετέλεσαν, καὶ τίνες ἦσαν οἱ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τῶν τε βαρβαρικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἱστορῆσαι, καὶ μανθάνειν, ὡς εἰπεῖν, ἀνήκοοι γενέσθαι τῶν συμπεπτωκότων περὶ τοὺς ἀγῶνας. ἡδεῖα γὰρ ἡ διάνοια παντὸς ἀνθρώπου χειραγωγουμένη διὰ τῶν λόγων ὅπου τὰ ἔργα, καὶ μὴ μόνον ἀκούουσα τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τὰ πραττόμενα ὁρῶσα. οὐδέ γε ὅταν πολιτικὰς ἀκούσωσι πράξεις, ἀρκοῦνται τὸ κεφάλαιον αὐτὸ καὶ ὃ περιέχει τῶν πραγμάτων μανθάνοντες, [c] ὅτι συνεχώρησαν Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις, τεῖχη τε καθελεῖν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ναῦς παραδοῦναι, καὶ φυγεῖν εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἰσαγαγεῖν, καὶ ἀντὶ τῆς πατρίου δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν τῶν κοινῶν ἐπιδεῖξαι κυρίαν, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα

OLYMPIADE LXXXIII. quâ in stadio vicit Criso Himerensis, archonte Athenis Philisco, Romani decemvirorum imperium, quod tres annos remp. administrarat, abrogarunt. Quo autem modo potestatem, quæ jam radices altas egerat, exstirpare aggressi fuerint, quorum virorum ductu libertatem recuperarint; ob quas causas, quibusve occasionibus, re ab initio repetita, narrare conabor: quia talium rerum cognitionem omnibus (ut ita dicam) hominibus, præcipue vero iis qui in philosophiæ contemplatione & in civilium negotiorum tractatione versantur, necessariam pulchramque esse judico. multis enim non satis hoc solum ex historia cognoscere, bello Persico (ut de eo loquar) Athenienses & Lacedæmonios victores fuisse, duobus prœliis navalibus atque uno terrestri devicto barbaro, qui secum ducebat tricies centena hominum millia, quum tamen ipsi cum sociorum auxiliis non essent plures quam centum & decem hominum millia: sed etiam loca ubi res gestæ fuerint ex historia cognoscere, & causas audire ob quas illa facinora admiranda & omnem fidem superantia ediderint, & percontari quinam fuerint tam barbarorum quam Græcorum exercituum duces; denique (ut ita dicam) quidquid in ipsis prœliis gestum est audire volunt. Cujusvis enim hominis animus, dum verbis ad ipsas res quasi manu ducitur, & dum non solum audit quæ dicuntur, verum etiam quæ geruntur videt, voluptate afficitur. neque etiam homines, quum audiunt ea quæ in civitatibus gesta sunt, satis habent ipsa rerum capita & earum eventum cognoscere; ut quod Athenienses Lacedæmoniis permiserint suæ urbis muros demoliri, & naves discindere, & præsidium in arcem inducere, & pro dominatu populari, quo patria ipsorum regebatur, paucos creare, quibus reip. administratio committeretur, ne certamine quidem contra eos suscepto:

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cas. 305. Var. 307.

Superioris anni decemviri, cum in magistratu permanerent, ob immodicam tyrannidem imperio privantur.

685

a Forsan rectius ἐν ἐκεῖ τότε, ut p. 658. v. 20. *Sylb.* b Desideratur in *Cod. Va.* c Nempe belli Peloponnesiaci anno ultimo. nam his legibus pax convenit inter Athenienses & Lacedæmonios. Vide *Xenophontem* Ἑλληνικῶν libro secundo, *Diodorum* lib. XIII. *Plutarchum* in *Lysandro*. Inde disces quo modo sint accipienda verba illa, ὅτι συνεχώρησαν Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις *Casaub.*

a Legendum

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1. V. C. Ca. 305. Var. 307.

ſuſcepto: ſed ſtatim & quænam eſſent neceſſitates, quibus civitas preſſa *tunc* hæc atrocia atq; miſeranda mala pertulerit, & quibus rationibus cives adducti, & quorum oratione impulſi id fecerint, & omnia quæ res ipſas comitantur ſcire volunt. Viris etiam civilia negotia tractantibus (in quo numero philoſophos quoque pono, quotquot philoſophiam non verborum, ſed præclarorum facinorum exercitationem putant) quemadmodum cæteris hominibus *illud* commune eſt, ut omnium eorum, quæ rebus adhærent, contemplatione pleniſſima delectentur: ſed præter voluptatem magna quoque commoda ad civitates duris aſperiſque earum temporibus ex tali rerum accurata cognitione redundant, qua etiam fit ut eæ ad res quæ ipſis conducunt oratione ultro ducantur. homines enim quæ proſunt & quæ obſunt facillime cognoſcunt, quando ea ex multotum exemplis vident, iiſque qui ſe ad hæc hortantur prudentiæ magnæque ſapientiæ teſtimonium perhibent. Ob has igitur cauſſas viſum eſt mihi accurate perſequi omnia quæ in decemviratus abrogatione acciderunt, & quæ memoratu digna puto. De illis autem agam, initio non ab ultimis ducto, quæ multis videntur ſola cauſſa libertatis fuiſſe, ab iis, inquam, quæ Appius amore correptus in virginem commiſit, (hæc enim eſt aliorum ejus facinorum appendix, hæcque eſt poſtrema cauſſa quæ plebis iram concitavit, quum ſexcentæ aliæ præceſſiſſent) ſed eas contumelias ac injurias, quibus decemviratus remp. afficere cœpit, primum dicam; & omnia ſcelera, quæ tunc in illo civitatis ſtatu commiſſa ſunt, ordine recenſebo.

II. ¶ Cauſſa igitur, quæ prima viſa eſt odium dominatui paucorum conciliaſſe, hæc fuit; quod, deſpecta plebe & ſenatu contempto, ſecundum magiſtratum cum priore conjunxiſſent. deinde quia honeſtiſſimos quoſque Romanos, quibus acta ipſorum diſplicebant, partim ex urbe pellebant, falſis gravibuſque criminibus illatis, partim interficiebant; eos enim accuſabant ſubornatis aliquibus de ſuis amicis, & ipſi de his cauſſis cognoſcebant: ſed præcipue quia audaciſſimis juvenum, quos ſinguli eorum circa ſe habebant, permiſerant, ut agerent & ferrent res eorum qui illi civitatis formæ adverſarentur. qui quidem, tanquam armis capta & per vim expugnata patria, non ſolum bona ſuis dominis legitime parta auferebant: ſed etiam in formoſas eorum uxores impie ſe gerebant, & in filias nubiles contumelioſi erant, & iis qui ideo indignabantur plagas ut mancipiis infligebant; effeceruntque, ut ii, quibus hæc minime ferenda videbantur, relicta patria, cum conjugibus & liberis in proximas urbes migrarent, quos Latini quidem ob cognationem, Hernici vero ob jus civitatis ſibi nuper à Romanis datum recipiebant. Itaque (quod

ἀρήμθνοι. Ἀλλ' ὅθεν ἀξιῶσι, καὶ τίνες ἦσαν αἱ κατασχοῦσαι τὴν πόλιν ἀνάγκαι, δι' ἃς ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ χείρω ὑπέμειναν, καὶ τίνες οἱ πειθοῦς αὐτοὺς λόγοι, ἢ ἔπαθόν τινων ῥηθέντες ἀνάξια, καὶ πάντα ὅσα προσκολυθεῖ τοῖς πεφάγμασι, διδαχθῆναι. τοῖς δὲ πολιτικοῖς ἀνδράσιν, οἷς ἔγωγε πάθημα καὶ τοὺς φιλοσόφους, ὅσοι μὴ λόγων ἀλλ' ἔργων καλῶν ἄσκησιν ἡγοῦνται ἡ φιλοσοφίαν, ὃ μὲ ἥδιστός τῆ παιδευθεῖσι θεωρία τοῦ προσκολυθοῦντι τοῖς πεφάγμασι, κοινὸν ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὑπάρχει· χωρὶς δὲ τῆς ἡδονῆς, προσγίνεται τοῖς ἀναγκαίοις χαίρειν μεγάλα τὰς πόλεις ἐκ τῆς τοιαύτης ἐμπειρίας ὠφελεῖν, καὶ ἄγειν αὐτὰς ἑκούσας ἐπὶ τὰ συμφέροντα λόγῳ. ῥᾷστα γὰρ ὁ ἄνθρωποι τὰ τε ὠφελοῦντα καὶ βλάπτοντα καταμανθάνουσιν, ὅταν ἐπὶ τοῖς πεφαγμένα ταῦτα πολλῶν ὁρῶσι, καὶ τοῖς ἐπὶ ταῦτα προσκαλῶσιν αὐτοὺς φέρουσι μαρτυρῶσι, καὶ πολλὴν σοφίαν. Ἀφ' ταύτας δή μοι τὰς αἰτίας ἔδοξεν ἄπτωτα ἀκριβῶς διελθεῖν τὰ γενόμενα περὶ τὴν καθάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας, ὅσα δὴ καὶ λόγου τυχεῖν ἄξια ἡγοῦμαι. ποιήσομαι δὲ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, οὐκ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενος, ἃ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς αἴτια γενέσθαι μόνα τῆς ἐλευθερίας, λέγω δὴ τὸν περὶ τὴν παρθένον ἁμαρτηθέντων Ἀππίῳ, διὰ τὸν ἔρωτα· προσθήκη γὰρ αὕτη γε, καὶ τελευταία τῆς ὀργῆς τῶν δημοτῶν αἰτία, μυρίων τῶν ἄλλων προσηκαμένων· ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤρξαντο πρῶτον ἡ πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ὑβρίζεσθαι, ταῦτα πρῶτον ἐρῶ, καὶ διέξειμι πάσας ἐφεξῆς τὰς ἐν τῇ τότε καταστάσῃ γενηθείσας ἀδικομίας.

Πρώτη μὲν οὖν δόξασα γενέσθαι τῶν κατὰ τῆς ὀλιγαρχίας μίσους προφάσις, ὅτι συνύφηναν τοῖς δευτέραν ἀρχὴν τῇ πρώτῃ, δήμου τε ὑπεριδόντες, καὶ βουλῆς καταφρονήσαντες. ἔπειτ' ὅτι τοὺς χαριεστάτους Ῥωμαίων, οἷς ἐκ κατὰ γνώμην τὰ πραττόμενα ὑπ' αὐτῶν ἦν, ὡς μὲν ἐξήλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, αἰτίας ἐπιφέροντες ψευδεῖς καὶ ἀφανὰς, ὡς δὲ ἀπεκτίννυσ. [b] κατηγόρους τε αὐτοῖς ὑποστέμποντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων, καὶ τὰς δίκας ταύτας αὐτοὶ δικάζοντες· μάλιστα δ' ὅτι τοῖς θρασυτάτοις τῶν νέων, ὡς εἶχον ἕκαστοι πρὸς αὐτούς, ἐφῆκαν ἄγειν καὶ φέρειν τὰ τῶν ἀφωρισμένων [c] τῇ πολιτείᾳ. οἱ δ', ὥσπερ ἀλύσεσι πολέμῳ κεκαθαιρέτου τῆς πατρίδος, καὶ τὰ χρήματα μόνον ἁρπάζοντο τοὺς νόμῳ κτησαμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γαμετὰς αὐτῶν ταῖς εὐμόρφοις παρῆσαν, καὶ εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους κατέβριζον, καὶ πληγὰς τοῖς ἀγανακτοῦσιν ὥσπερ ἀνδραπόδοις ἐδίδοσαν· καὶ παρεσκεύασθ' ὅσοις ἀφόρητα εἶναι τὰ γινόμενα ἐδόκει, καταλιπόντας τὴν πατρίδα, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις, εἰς τὰς πλησίον ἐξοικίζεσθαι πόλεις, ὑποδεχομένων αὐτοὺς Λατίνων μέν, [d] διὰ τὸ ἀσθενές· Ἑρνίκων δὲ, διὰ τὸ ἔναγχος γενομένην αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν. ὅθ', ὅπερ εἰκὸς ἦν,

[a] Legendum ὅταν ταῦτα ἐπί παραδείγμασι (vel παραδείγμασι) πολλῶν ἰδῶσι. *Portus.* Scribendum ὅταν τι πάς. vel ὅταν ἐπί παραδείγμασι ταῦτα πολλοῖς ἰδῶσι. quam veram eſſe lectionem puto. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* ὅταν ἐπί παραδειγμάτων ταῦτα πολλῶν ἰδῶσι. [b] In *Ed. Steph.* ἀντιγράφων τι αὐτοῖς, *corrupte.* Sed noſtram lectionem & *Xylander* probat, & confirmant quæ in præcedentis libri fine leguntur, p. 651. v. 47. atque adeo eam ſequutus eſt etiam *Lapus, ſubmittentes eis accuſatores ex amicis ſuis. Sylb.* [c] Si quis cum præpoſitione malit ἐν τῇ πολιτείᾳ, per me licet. Sed defendi & hæc lectio poteſt eo exemplo quod p. 655. v. 37. legitur, ἀπογραφόμενοι τῇ πολιτείᾳ. *Sylb.* [d] Proculdubio legendum διὰ τὸ συγγενές, ut *Lapus* quoque vertit, *ob cognationem.* Eandemque lectionem confirmant tum multa alia in ſuperioribus, tum Poſtumii ad Latinos oratio p. 343. v. 26. [e] Rectius fortaſſe δεδημένον, *datam. Sylb.*

a Λατίνων

ἦν, τελευτῆσαι αὐτοὶ κατελέιφθησαν ⓐ φιλοτύραννοι, καὶ οἷς μηδεμία τοῦ κοινοῦ φροντὶς ἦν. ὅτε γὰρ ⓐ παρῆκαι διέμενον ἐν τῇ πόλει, δουλεύειν μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς ἡγεμόνας, ἐναντιοῦσθαι δὲ τοῖς πραττομένοις ἀδυνατοῦντες· οὐδ' ⓐ καταγεγραμμένοις εἰς τὸ βουλευτικὸν συνέδριον, οὓς ἐπάναγκες ἦν παρεῖναι ταῖς ἀρχαῖς· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείους ἀναστατούμενοι ταναισχεσίᾳ, καὶ τὰς οἰκίας ἐρήμους ἀφέντες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. τοῖς δὲ ὀλιγαρχικοῖς καθ' ἡδονὴν αἱ τοῦ ἐπιφανεστάτου ἀνδρῶν ἐγίνοντο φυγαί, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἕνεκα, μάλιστα δὲ ὅτι τοῖς ἀκολάστοις τοῦ νέου πολὺ θράσος προσετίθετο, μηδὲ ὄψει δυναμένοις ἰδεῖν ὧν ἔμελλον ἀσεβῶν πράξεσιν αἰσχύνεσθαι.

[b]Ἐρημουμένης δὲ τοῦ κρείττονος [c]μέρους τῆς πόλεως, καὶ ὃ ἐλεύθερον ἅπαν ἀπολωλεκέναι, ἀφορμὴν κρατίστην ὑπολαβόντες [d]οἱ ἐκεῖνοι οἱ πολέμῳ κρατηθέντες ὑπ' αὐτῶν, τάς τε ὕβρεις ἃς ὑβρίσθησαν ἀποτίσασθαι, καὶ τὰ ἀπολωλότα ἀναλαβεῖν, ὡς νοσούσης διὰ τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς πόλεως, καὶ οὔτε συνῆναι, διὰ ὁμονοῆσαι, οὔτε ἀντιλαβέσθαι τῶν κοινῶν ἔτι δυναμένης, παρασκευασάμενοι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐλαύνουσιν ἐπ' αὐτὴν στρατεύμασι μεγάλοις. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Σαβῖνοι ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὁμοτέρμονα, καὶ πολλῆς λείας γενόμενοι ἐγκρατεῖς, φόνον τε ἐργασάμενοι πολὺν τῶν γεωργικῶν πλήθους, ἐπὶ [e]Ἠρίτῳ καλεσταλοπέδῳ. διέχει δὲ ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἡ πόλις αὕτη σταδίους παραπλησίους καὶ ἑκατόν, πλησίον οὖσα Τιβέρεως ποταμοῦ. Αἰκανοὶ δὲ εἰς τὴν Τυσκλάνων [g]γῆν" ἐμβαλόντες, ὅμορον οὖσαν σφίσι, καὶ πολλὰ δῃώσαντες αὐτῆς, [h]ἐπὶ Αλγιδόνι πόλει πίθηλαν τὴν χάρακα. ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ δέκα τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον, ταραγμένοι συνεκάλεσαν τὰς ἑταιρείας, καὶ μετὰ τοῦτων ὅ,τι χρὴ πράττειν ἐσκόπουν. ὅ μὲν οὖν ὑπερόριον ἀποστέλλειν στρατιὰν, καὶ μὴ περιμένειν ἕως ἐπ' αὐτοὺς ἔλθωσι τὴν πόλιν αἱ τῶν πολεμίων δυνάμεις, ἅπασιν ἐδόκει. παρεῖχε δ' αὐτοῖς πολλὴν ἀπορίαν, πρῶτον μὲν, εἰ πάντας Ρωμαίους ὁπλίτας ἀκτέον, καὶ τοὺς [i]ἀπεχθανομένους τῇ πολιτείᾳ· ἔπειθ' ὁποίαν τινὰ δεήσει τὴν καταγραφὴν τοῦ στρατιωτικοῦ ποιήσασθαι, πότερον αὐθάδη καὶ μισοπόνηρον, [k]οἵαν ἔθος ἐστὶ ποιεῖσθαι τοῖς τε βασιλεῦσι καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἢ φιλάνθρωπον καὶ μέτριον. ἐδόκει τε αὐτοῖς ὅτ' ἐκείνου μικρᾶς ζημίωσεως ἄξιον εἶναι, τί ὅ κυρῶσον ἔσται τὴν περὶ τὸν πολέμου γνώμην, καὶ τὴν στρατολογίαν ψηφισάμενον· πότερα ὅ συνέδριον τὴν βουλῆς, ἢ ὅ δημοτικὸν πλῆθος· ἢ τούτων μὲν ὕστερον, ἐπεὶ δ' ὑποψίας ἦν αὐτοῖς ἑκατέροις, αὐτοὶ δὲ σφίσιν αὐτοῖς οἱ δέκα. τέλος δ' ὅν πολλὰ βουλευσάμενοι, τὴν βουλὴν ἔγνωσαν συγκαλεῖν, καὶ ποιεῖν ὅπως τόν τε πόλεμον αὐτοῖς ἐκείνη ψηφιεῖται, καὶ τὴν στρατὸν καταγραφὴν ἐπιτρέψει ποιήσασθαι. εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου

verisimile est) tandem soli remanserunt illi qui tyrannorum studiosi erant, & qui resp. nihil prorsus curabant. neque enim patricii in urbe permanserunt, quod decemviris reip. gubernatoribus assentari nollent, eorum vero facinora impedire non possent; sed ne illi quidem, qui in senatorium ordinem relati fuerant, quibus necesse erat adesse magistratibus: sed horum quoque plerique, cum integris familiis migrantes, & domos desertas relinquentes, in agris degebant. Illis vero qui paucorum potentiæ studebant, pergrata erat illustrissimorum virorum fuga, cum multis aliis de caussis, tum potissimum quod ad juventum intemperantiam multum arrogantiæ accesserat, qui ne conspectum quidem eorum ferre potuerunt, quorum præsentia sibi, facinora libidinis ac petulantiæ plena patrantibus, erubescendum erat.

Quum igitur civitas à præstantiore parte fuisset deserta, & omnem libertatem amisisset, qui bello victi ab ea fuerant, occasionem pulcherrimam sibi oblatam rati, tum contumelias, quibus affecti fuerant, ulciscendi, tum etiam res amissas recuperandi, quod civitas ob paucorum dominatum laboraret, nec contra se conspirare, nec concors esse, nec reip. gubernacula, *ut ipsi putabant*, amplius recipere posset, paratis rebus ad bellum necessariis, in eam cum magnis exercitibus iverunt. Et eodem tempore Sabini, irruptione in agrum conterminum facta, & præda ingenti parta, magnaque cæde multitudinis agrestis edita, ad Eretum castra posuerunt. hoc autem oppidum ab urbe CXL. stadia distat, prope flumen Tiberim situm. Æqui vero, in agrum Tusculanum suo finitimum irruptione facta, magnaque ejus parte vastata, ad Algidum castra posuerunt. Decemviri, audito hostium adventu, turbati sodalitates convocarunt, & cum ipsis quid faciendum esset consultare cœperunt. Omnibus igitur placuit exercitum extra fines *agri Rom.* mittere, nec exspectare donec hostium copiæ urbem ipsam invaderent. Sed hæ difficultates valde eos premebant, primum an omnes Romani, atque adeo illi qui præsentem civitatis statum oderant, ad arma essent vocandi: deinde qualis militum conscriptio facienda esset, utrum superbus ac severus, quales sub regibus & consulibus haberi solebant; an humanus & moderatus. Illud quoque non parva consultatione dignum ipsis videbatur, quisnam bellum & militum conscriptionem *ac delectum* decreturus esset, utrum senatus, an plebeja multitudo, an verò neutri quidem horum, quod utrique ipsis suspecti essent; at ipsi decemviri suo decreto hæc sibi confirmarent. Tandem tamen post longam consultationem senatum convocare statuerunt, & dare operam ut ille bellum decerneret, & permitteret ut exercitus conscriberetur: nam si hoc utramque

III.

Fast. Jul. ad ann. 260. Oros. lib. 3. c. 4. p. 106. Liv. p. 307.

687

a Αστιζόν Vat. b Convenientius ἐρημωμένης, ut mox v. 16. ἀπολωλεκέναι. Sylb. c In Cod. Vat. ἤθους. d Forsan rectius ἐκεῖνοι. Sylb. Mendosa est vox οἱ αὐτοῦ. legendum omnino Αἰκανοί, ut ex sequentibus perspicuum est, & ex Livio. Casaub. e Vitiose in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] Ρεγῆ. nostra lectio è Livio petita est, cujus hæc verba sunt; *recepto ad Eretum agmine, castra locant.* & Ἠρίτου in Sabinis cum Strabone agnoscit etiam Stephanus. Sylb. Ρυλίνῳ legendum esse censet Portus. cui favet Stephanus, qui facit *Regillum* Sabinorum urbem; atque etiam Lapus, qui vertit *in Regillo castra posuere.* f Stadiorum numerum corruptum esse existimat Cluverius in Ital. Antiq. l. 2. c. 9. g Non agnoscit Vat. & commode satis abesse potest. h Ἐπ' Αλγιδῶ ὄρει mavult Xylander. Livius certe sic scribit, *Æqui alia ex parte castra in Algido locant.* Sylb. Ἐπ' Αλγιδῶ πόλει, Vat. Vide Var. Lect. ad p. 616. v. 48. i Ἀπεχθομένους Vat. k Οἵαν ἔθος ἐν Vat.

a Pendent

Ver. Jul. 426. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cen. 305. Var. 307.

trumque à ſenatu decretum fuiſſet, exiſtimabant primum omnes *ſibi* obtemperaturos, præſertim tribunitia poteſtate ſublata, cui ſoli per leges principum imperatis intercedere licebat: deinde ſe quoque, qui ſenatui inſervirent, atque ejus decreta exſequerentur, belli adminiſtrandi poteſtatem legitime accepiſſe viſum iri.

IV. *Decemviri, ſenatu de externis bellis convocato, prius inteſtinum bellum experiuntur.*

¶ Hoc conſilio inito, præparatiſque ex ſuis amicis & cognatis, qui in ſenatu ſententias ſibi utiles dicerent, & iis, qui contra ſentirent, adverſarentur, in forum proceſſerunt, &, præcone in medium producto, ſenatores nominatim vocare juſſerunt. ſed nullius mediocris conditionis homo *ipſis* obtemperabat. Sæpius autem clamante præcone, nulloque prodeunte præter eos qui decemviris aſſentabantur, in quo numero erant peſſimi quique, qui paucorum dominatui favebant: qui tunc in foro erant, mirabantur quod, qui nulla unquam de re ſenatum convocarant, tunc primum cognoviſſent eſſe etiam Romæ aliquem ſenatum virorum bonorum quos de rep. diſpicere oporteret. Quibus animadverſis, illi ſenatores ex ædibus educere decreverunt: ſed quum audiſſent pleraſque earum deſertas eſſe, rem in poſterum diem diſtulerunt. Interea miſſis in agros hominibus eos inde evocarunt. Quumque plena eſſet curia, Appius decemviratus princeps, in medium progreſſus, ſignificavit à duabus gentibus, Æquis atq; Sabinis, bellum populo Rom. inferri; orationemque accuratiſſime compoſitam habuit: cujus hic erat finis, militum conſcriptionem decernendam, copiaſque celeriter educendas, quod tempus nullas moras pateretur. Hæc eo dicente, ſurrexit L. Valerius, cognomine Potitus, vir ob majores magnifice de ſe ſentiens: nam pater ei erat Valerius ille qui Herdonium Sabinum expugnarat, à quo Capitolium occupatum fuerat, & qui arcem quidem recuperarat, ſed ipſe in eo prælio obierat; avus vero ei paternus erat Poplicola, qui reges expulerat, & optimatum dominatum conſtituerat. Quem quum Appius prodeuntem vidiſſet, & aliquid contra ſe dicturum putaſſet, "Non eſt, inquit, tuus iſte locus, Valeri, nec decet te nunc loqui: ſed ubi "iſti, qui ſunt majores natu & honoratiores "quam tu, ſententiam ſuam dixerint, tunc "demum tu quoque vocatus tuam ſententiam "dices, nunc vero tace, & ſede". "Sed non "de his (inquit Valerius) at de aliis majoris "momenti & magis neceſſariis dicturus ſur-"rexi, quæ ſenatui primum audienda arbi-"tror. ex his autem, quæ iſti audient, cogno-"ſcent utrum hæc reip. ſint magis neceſſaria, "quorum cauſſa à vobis iſti ſunt convocati, "an vero ea quæ ego ſum dicturus. quare "me, qui ſum ſenator, & Valerius, & qui de "reip. ſalute verba volo facere, ne dicendi "facultate prives. Quod ſi ſolitam in omnes "arrogantiam ſervaris, quorum tribunorum

χυρωθέν τθλων ἐκάτερον τρῆτον, ἢ εὐπειθεῖς ἴσοις πάλαι ὑπελάμβανον, ἄλλως τε ἢ δημαρχαῖης ἐξουσίας καλαλυομθύης, ἢ μόη χτ' νόμυς ἐξῆν ἀναιλῆῶ τοῖς ὑπὸ τῶν δυνατῶν βιαζομένοις· ἔπειτα αὐτοὶ, εἴ τι δόξειαν ὑπηρετῆλες τῆ βυλῆ, ἢ τὰ χυρωθέντα ὑπὸ ἐκείνης πράττοιλες, χτ' νόμυς ἀνειλκρίνειαν ἢ ἐξουσίαν ἔ πολέμυ.

Ταῦτα ἐυλθυσάμθυοι, ἢ ξυσκευάσαντες ἐκ ἢ ἰδίων ἑταίρων ἢ συγλενῶν τὺς ἀγορεύσοντας ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς συμφερύσας αὐτοῖς γνώμας, ἢ τοῖς μὴ [b] ζυὰτὰ προαιρυμθύοις ἀναλισκομθύυς, προῆλθον εἰς ἢ ἀγορὰν, ἢ παρασησάμθυοι ἢ κήρυκα, τὺς βυλεύσοντας ἐξ ὀνόματος καλεῖν ἐκέλευον. ὑπήκυε δ' αὐτοῖς τῶν [c] μετρίων ἁδείς. πολλάκις δὲ τῦ κήρυκος βοῶντος, ἢ παρόντος ἁδενὸς, εἰ μὴ ἢ κολακευόντων τιὼ ὀλιγαρχίαν, ἐν οἷς ἦν ὅ κάκιστον τῆς ὀλιγαρχίας μέρος· οἱ μὲ τότε ὄντες καλὰ ἢ ἀγορὰν ἐθαύμαζον, εἰ θεὶ μηδενὸς πώποτε συγκαλέσαντες ἢ βυλὴν, τότε θεῶτον ἔγνωσαν ὅτι ἢ συνέδριον ἦν τι παρὰ Ρωμαίοις ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὃς ἔδει θεὶ τῶν κοινῶν σκοπεῖν. ⓐ δὲ ἢ ταῦθ' ὁρῶντες, ἐπεχείρησαν μὲν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὺς βυλευτὰς ἄγειν· πυθόμενοι δὲ τὰς πλείυς ἐρήμυς ἀφειμθύας, εἰς ἢ ὑστεραίαν [d] ἐβάλοντο. οἱ δὲ πρὸ μεταξὺ χρόνῳ πέμποντες ὅπῃ τὺς ἀγρὺς, ἐκεῖθεν αὐτὺς ἐκάλυν. πληρωθέντος δὲ ἔ συνεδρίυ, [e] πρόσελθὼν Ἄππιος, ὁ τὴ δεκαρχίας ἡγεμών, ἀπήγγελλεν ὅτι ληῴδει, ἀπό τι Αἰκανῶν ἢ Σαβίνων, ἐπάγλαι τῇ Ῥώμῃ πόλεμ[f]· ἢ διεξῆλθε λόγον ἐκ πολλῆς συγκεμθύον ὠφελείας· ἔ τέλος ἦν, ψηφίσαλο στρατῦ καταγραφὴν, καὶ διαζύγυς ποιῆσαι τιὼ ἔξοδον, ὡς ἢ διδόντ[g] ἀναστροφὴν τῦ χαμῦ. ταῦτα δὲ αὐτῦ λέγοντος, ἀνίστ) Λεύκιος [f] Οὐαλέριος, ἐπώνυμίαν Ποτῖτος, ἀὴρ μεγαλόφρων ἐπὶ τοῖς προγόνοις· πάλη μὲ ἢ αὐτῷ Οὐαλέριος ἦν, ὁ τὴ Σαβῖνον Ἑρδώνιον ἐκπολιορκήσας καὶ ἑκόντα ἔ [g] Καπιτώλιον, ἢ ἔ μὲ φρύριον ἀναλησάμθυος, αὐτὸς δὲ ὑπ' μάχης ἀποθανών· πάππος δὲ πρὸς πατρὸς, Ποπλικόλας ὁ τὺς βασιλεῖς ἐκβαλών, ἢ τὴ ἀριστοκρατίαν καθισησάμενος. παιδόντα δὲ αὐτὸν ἔτι καλαμαθὼν Ἄππιος, ἢ καθ' ἑαυτόν τι λέξειν ἐλπίσας· "Οὐχ "ὗτος ὁ τόπος; εἶπεν, ὦ Οὐαλέριε, σὸς, ἢδὲ προσήκ σοι νῦν "λέγειν· ἀλλ' ὅταν οἵδε οἱ πρεσβύτεροι ἢ τιμώτεροί σε γνώ-"μην ἀξορεύσωσι, τότε ἢ σὺ κληθεὶς ἐρεῖς ὅ,τι σοι δοκεῖ· νῦν "δὲ σιώπα, ἢ κάθησο". "Ἀλλ' ὐχ ὑπὲρ τύτων, ἔφησεν ὁ "Οὐαλέριος, ἀνέστηκα ἐρῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἄλλων μειζόνων "τε καὶ ἀναλκαιοτέρων, ὑπὲρ ὧν οἴομαι δεῖν θεῖ-"ναι ἀκῦσαι τιὼ βυλήν. ἔσονται δὲ ἐξ ὧν ἂν ἀκού-"σωσιν ὗτοι, πότερα ζυὰτά ἐστιν ἀναλκαιότερα τοῖς κοι-"νοῖς, ὑπὲρ ὧν ὑμεῖς αὐτὺς συγκεκλήκατε, ἢ τὰ ὑπ' "ἐμοῦ λεχθησόμθυα. ἀλλὰ μή με ἀποστέρει λόγου, "βυλόμθυτιὼ ὄντα, καὶ Οὐαλέριον, καὶ περὶ σωτηρί-"ας τῆς πόλεως λέγειν βυλόμθυον. ἐὰν δὲ φυλάττης "τιὼ συνήθη θεὸς ἅπαντας αὐθάδειαν, δημάρχυς μὲ "πούυς

688

a Pendent ab illis v. 1. αὐτῶν μὲν ὑπακυσῆς &c. quare legendum videtur, ὑπακυσῆ τι αὐτὺς τι δίκαιον ἂν ὑπηρετῆσαι τῇ βυλῇ, ἢ τὰ κεφαλαῖα ὑπ' ἐκείνης πραχθέντα, καὶ νόμυς &c. *Port.* b Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte τῶντα in *Ed. Steph.* c Si μετρίων non de fortunæ ſed animi conditione intelligas, ſenſus erit; *cum è moderatis* (i. e. *moderationis & honeſtatis ſtudioſis*) *nullus reſpondiſſet. Sylb.* d Rectius in *Cod. Vat.* ἀνέβαλοντο. Εἰς τιὼ ὑστέραν ἀνεβάλοντο ſcribendum eſſe jamdudum monuit *Caſaub.* e Προῆλθον malit *Portus.* f In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] minus recte Γαλιᾶ: continuato etiam in ſequentibus errore. *Sylb.* g Καπετώλιον *Vat.* idemque ſcribendi tenor nec in libris editis nec manu exaratis ſervatur.

a In

"πολὺ ὀλιγωρήσει; καίτοι σὺ μὲν τὸν καλούμενον βαλτέον ὑφ' ἑαυτοῦ βάλλων ὑφ' ἑνὸς ἐβάλλου. ἔφην τινὸς ἀκού-
"σαντος τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι Οὐαλέριος ὁ Ποπλικόλας, οὐχ ὅτι τὴν ἐλαχίστην, ἣν ἔγωγε τὸν ἴσον, ἀλλὰ δημαρχικῆς
"ἐξουσίας δέομαι; οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀπεστερήμεθα, ὑμᾶς τοὺς ἅμα τούτῳ παρειληφό-
"τας τὴν ἐκείνης ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς, τὴν δυνατοὺς τῆς πόλεως, ἀποφαίνω καλῶς καὶ δικαίως μὲν ὅτι ἀφ' ὑμῶν
"τοῦτο ποιῶ, φανερὸν δὲ γενέσθαι βουλόμενος ἅπασι τοῖς σωφρονοῦσιν ὑμῖν, ὅτι συγχέαντε τὸ
689 "τῆς πόλεως, καὶ μίαν ἅπασιν ἡμῖν ἔχθραν ἐποιήσατε μᾶλλον
"δὲ σὺ μόνον ἀποκαλῶμαι, Φάβιε Βιβόλανε Κόιντε, τὸν
"ὀπὶ ταῖς τελευταίαις ὑπατείαις κοσμούμενον, εἰ τὸ αὐτὸν νῦν
"ἔχεις ἔτι. ἀλλ' ἀνίστασο, καὶ βοήθει τοῖς καταπονουμένοις·
"εἰς σὲ γὰρ ἀποβλέπει ὁ συνέδριον. 15

Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπε Λεύκιος Οὐαλέριος, ὁ Φάβιος ἐκάθητο ὑπ' αἰσχύνης, οὐδὲν ἀποκρινόμενος. Ἄππιος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ δέκα πάντες ἀναπηδήσαντες, ἐκώλυον αὐτὸν λέγειν. θορύβου δὲ πολλοῦ καταχέοντος ὁ συνέδριον, καὶ τῶν μὲν πλείστων ἀλαλαζόντων, τοὺς δ' ἐκ τῆς ἑταιρείας ὀρθῶς λέγειν αὐτοὺς ἡγουμένων, ἀνίσταται Μάρκος Ὁράτιος, ὁ Βαρβάτος ἐπικληθείς, ἔκγονος Ὁρατίου τοῦ συμπαλαίσαντος Ποπλίῳ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων· ἀνὴρ καὶ τὰ πολεμικὰ δηνὸς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατος, Οὐαλερίῳ δ' ἐκ παλαιᾶς φίλος· ὃς ὑπὲρ καλαχὼν τινὰ χολὴν, ἔφησε· "Θᾶττόν γε μὲ ἀναγκάσεις, Ἄπ-
"πιε, τοὺς χαλινοὺς ἀῤῥῆξαι, οὐκέτι μετριάζοντες,
"ἀλλὰ τὸν Ταρκυίνιον ἐκεῖνον ἐνδυόμενοι, οἵ γε οὐδὲ λό-
"γου τυχεῖν ἐάτε τοὺς περὶ σωτηρίας τῆς κοινῆς βου-
"λομένους λέγειν. πότερον ὑμῖν ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς
"ψυχῆς, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἔκγονοι
"τὴν ἐξελασάντων τὸν τυραννίδα, λείπεται δὲ ἀφ-
"ορμὴ τῆς Ὁρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστιν ὁμόσε χω-
"ρεῖν τοῖς καταδουλουμένοις τὸν πατρίδα, καὶ με-
"τὰ τῶν ἄλλων, καὶ μόνοις; ἢ τοσαύτῳ καταδεέ-
"στατε καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἀνανδρίας,
"ὡς ἀγαπήσῃ, ἐάν τις ἐᾷ ζῆν ἡμᾶς ὁπωσδήποτε, ὑπὲρ
"ἐλευθερίας δὲ καὶ παῤῥησίας μήτε ἐρεῖν μήτε πρᾶ-
"σσειν μηθέν; ἢ μεῖζόν τι τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας;
"ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφείλεσθε, ἢ τῶν ἄλλων
"τινὸς βουλευτῶν, τίνες ὄντες, ἢ ποίαν ἀρχὴν ἔχοντες
"νόμιμον; ἢ εἰς ἑαυτοὺς ἀποδείξαντες τῶν κοινῶν προ-
"στάτας; ἢ παρώξυνεν ὁ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν χρόνος; ἢ οὐκ
"ἴσατε τὸν νόμον γεγράφατε; ταῦτα εἰς τὸν δῆμον
"βουλεύσασθε ἐξενεγκεῖν. τί γὰρ δὴ καὶ ὃ κωλύσει ἕ-
"καστον τὸν βουλόμενον ὑμῶν τὸν ὀχλικὸν συγκαλεῖν,
"καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν, ἣν ὁ δῆμος τοὺς νόμους ἔχει, καθη-

"opus impiorum? impiorum, quibus pa-
"ratum fuerat in gratiam civium qui vim
"paterentur, à vobis est sublatum quicquam
"nonne hoc est omnium malorum gravis-
"mum, quod ego, qui sum Valerius Potitus,
"jus meum obtinere nequeam, sed potestate
"tribunitia mihi sit opus? Veruntamen
"quando illo magistratu privati sumus, vos
"omnes, qui cum isto & illius magistratus po-
"testatem accepistis, & reip. imperium habe-
"tis, imploro. nec ignoro me hoc frustra fa-
"cere, qui velim vestram conjurationem o-
"mnibus manifestam fieri, vos totam remp.
"turbasse, * & omnes *in eam* conspirasse.
"Imo vero te solum, Q. Fabi Vibulane, ap-
"pello, qui tribus consulatibus ornatus fuisti,
"si modo eundem adhuc geris animum. ejs-
"surgas, & oppressis opem feras: senatus o-
"nim oculos in te vertit.

¶ His à L. Valerio dictis, Fabius, præ pudore, nihil respondens, sedebat. Appius vero & cæteri omnes decemviratus collegæ *ex suis sedibus* exsilientes, eum loqui prohibuerunt. Quum autem ingens tumultus in senatu exortus esset, & plurimi indignarentur, & illi qui ex eorum sodalitate erant recte eos facere existimarent, surrexit M. Horatius, cognomine Barbatus, pronepos Horatii illius, qui post reges ejectos P. Valerio Poplicolæ collega in consulatu fuerat; vir & rebus bellicis acer, & satis facundus, & Valerii vetus amicus, qui, quum bilem amplius continere non potuisset, dixit: "Citius coges me, Appi,
"frena rumpere, quum non amplius mode-
"rate vos geratis, sed illum Tarquinium in-
"duatis, qui ne dicendi quidem potestatem
"fieri permittatis iis, qui de reip. salute suam
"sententiam dicere volunt. Utrum ex animo
"vestro cecidit, posteros Valeriorum, qui ty-
"rannidem expulerunt, salvos *esse*, & super-
"stites *esse* familiæ Horatiorum successores,
"quibus patrium est, ut & cum aliis & soli
"sese opponant iis qui patriæ libertatem op-
"primunt? an nos atque cæteros Romanos
"adeo ignavos judicastis, ut præclare nobis-
"cum agi existimaturi simus, si quis nos quo-
"modocunque vivere sinat, nihil autem pro
"libertate & dicendi libera facultate aut di-
"cturi aut facturi simus? an potestatis magni-
"tudine inebriati estis? Quinam vos estis, aut
"quem legitimum magistratum habetis, ut
"Valerio, aut cuipiam ex aliis senatoribus
"dicendi copiam eripere sitis ausi? nonne in
"annum reip. administratio vobis commissa
"fuit? nonne vestri magistratus tempus est
"elapsum? nonne ex ipsa lege nunc estis pri-
"vati? De his ad populum referendis cogi-
"tate. quid enim prohibebit quo minus qui-
"vis de nobis concionem convocet, & vestram
"potestatem, quam contra leges habetis, ac-
"cusset?

a In *Cod. Vat.* καὶνοι τινες ἴλεοῦσιν τῶν κρειῶν. quo modo legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *& quoniam istud minus est malum.* *b* Ovi *quando* agnoscit etiam *Lapus*, & confirmat similis locus infra p. 661. v. 6. Si tamen ὄν malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* *c* Illud δὲ tollendum videtur. *Sylb.* *d* Rectius in *Cod. Vat.* Κόιντε Φάβιε Βιβόλανε. Cognominis princeps litera in superioribus non est β sed υ. quæ scriptura (ut censet *Sylb.*) Latinæ pronunciationi magis respondet. Κόιντε Φάβιε Βιβόλανε malit *Perus.* *e* Non agnoscit *Vat.* *f* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ορατιος: errore manifesto. *g* In *Ed. Steph.* μὲν pro μὲ. *Lapus* etiam legisse videtur ἀναγκάζεις, cicius, inquit, cogis, &c. quod, vel ἀναγκάσεις, rectius esse existimat *Perus*, ob sequens μετριάζοντες. *h* Interrogationis notam post μόνοις omittit *Vat.* agnoscit tamen *Lapus.* *i* Rectius πράσσειν. eodem tempore quo præcedit ἐρεῖν. *Sylb.* *k* Lego, ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφείλεσθε, ἢ τῶν ἄλλων τινὸς βουλευτῶν. *Casaub.* *l* Periodus hanc in *Ed. Steph.* interrogationis notam habet; quæ mihi parum huc facere visa est. *Lapi* versio eam penitus omisit. *Sylb.* *m* Βουλεύσασθε legit *Perus*, vertitque, *hæc vobis ad populum effutite?* *n* *Al.* unamquæ omnes mentem habere.

Var. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1. Cas. 305. V. C. Var. 307.

"cuſtos? cives in ſuffragia mittit: hac ipſa de
"re, utrum oporteat veſtrum decemviratum
"manere, an iterum patrios magiſtratus cre-
"are. ac ſi forte populus inſaniens hoc pa-
"tiatur, eundem ſtatum iterum obtinete: &,
"ſi juſta hæc videantur, vetate quicquid ali-
"quis pro patria dicere cogitat. digni enim
"ſimus qui & hæc & multo pejora patiamur,
"in veſtram poteſtatem redacti, & noſtras
"noſtrûmque majorum virtutes turpi vita
"fœdantes.

VI. ¶ Eum adhuc loquentem decemviri vociferantes circumſtant, & tribunitiam poteſtatem ei intentantes, & minantes ſe de ſaxo eum præcipitem daturos, niſi taceret. Quamobrem omnes clamorem ſuſtulerunt, quod libertas ſibi eriperetur: & curia indignationis ac tumultus plena erat. At decemviros ſtatim pœnituit, quod dicere volentes prohibuiſſent, iiſque minati fuiſſent, ubi ſenatum ea re irritatum viderunt. Deinde *unus* ex illis, Appius, in medium progreſſus, rogavit eos qui tumultuabantur, ut pauliſper ſilentium facerent, & quum eorum tumultum repreſſiſſet, "Neminem, inquit, veſtrum, P. C. dicendi po-
"teſtate fraudamus, qui opportune loquatur:
"ſed eos qui ſupra alios eminere volunt, &
"qui ſurgunt antequam vocentur, coërce-
"mus. Ne igitur indignemini. nam & Hora-
"tio, & Valerio, & alii cuilibet ſuo loco ex
"priſca conſuetudine & more, dicendi copi-
"am faciemus, ſi modo quorum cauſſa con-
"ſultaturi huc conveniſtis, de his & de nulla
"alia re præterea verba faciant. Quod ſi po-
"pularibus concionibus vos circumducant,
"& diſſidia in urbe ſerant, * de re propoſita
"nulla verba facientes, tunc ſcias, M. Horati,
"iſtos reip. perturbatores coërcendi poteſta-
"tem à plebe acceptam nos habere, quando
"& conſularis & tribunitius magiſtratus ple-
"biſcito nobis eſt commiſſus, ejuſque tempus
"nondum eſt exactum, ut tibi videtur. neque
"enim in annum, aut in aliud aliquod præ-
"ſtitutum tempus *decemviri* creati fuimus:
"ſed donec omnes leges condiderimus, & con-
"ſtituerimus. Peractis igitur quæcunque in
"animo habemus, & reliquis legibus perlatis,
"tunc demum magiſtratum deponemus, & cui-
"libet de vobis rationem rerum à nobis ge-
"ſtarum reddemus. Interim vero nec conſu-
"larem, nec tribunitiam poteſtatem ullo mo-
"do imminuemus. De bello vero, quonam
"modo & quam celerrime & pulcerrime
"hoſtes ulciſcamur, vos rogo ut in medium
"progreſſi ſententias dicatis: ac primum qui-
"dem, (ut moris eſt & ut vos decet) ſenio-
"res; deinde mediæ ætatis viri; poſtremo
"loco juniores.

VII. ¶ His dictis primum vocavit patruum ſuum, C. Claudium. Ille vero ſurrexit, & talem habuit orationem: "Quando C. Appius me
"primum, P. C. ſententiam dicere vult, ob

"χρεῶν; ἐνέβλε τοῖς πολίταις ὑπὲρ αὐτῆς τύτυ, πό-
"τερα δεῖ μένειν τὴν δεκαρχίαν ὑμῶν, ἢ τὰς πατρίους πάλιν
"ἀποδέχεσθαι ἀρχάς· ἢ εἰ τύτο μανεὶς ὁ δῆμος ὑπομε-
"νεῖ, πάλιν τὴν αὐτὴν καθίστασιν ἕξειν. ἢ [b] εἰ κωλύσει λέγειν
"ὁπόσα βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἢ εἰ δίκαια
"ταῦτα δόξουσιν. ἄξιοι γὰρ ἂν εἴημεν ἢ ταῦτα ἢ ἔτι [c] χεί-
"ονα πάσχειν, ἐφ' ὑμᾶς γενόμενοι, ἢ ῥυπαίνοντες αὐχρῶ
"βίῳ τὰς [d] ἑαυτῶν ἢ τῶν προγόνων ἀρετάς.

Ετι δ' αὐτῦ λέγοντος, οἱ δέκα [e] παρεῖχαντο κε- 690
κραγότες, ἢ τὴν δημαρχικὴν ἐπανασείοντες ἐξυσίαν, καὶ
ῥίψειν αὐτὸν ἀπειλῦντες κατὰ τῆς πέτρας, εἰ μὴ σιωπή-
σει, ἐφ' ᾗ πάλαι ἀνέκραγον, ὡς κεκαλυμμένης σφῶν τῆς
ἀληθείας· ἢ μετὰ ταῦτα ἀγανακτήσεώς τε ἢ θορύβυ ὃ
σφόδρα. τοῖς μὲν δέκα μετέμελεν εὐθέως τῆς τε
κωλύσεως τῦ λέγειν, καὶ τῆς ἀπειλῆς, ὡς πρεσβυτέρων
εἰδότων ὅτι τῷ παράγματι τὰ βουλαί· ἔπειτα [f] παρελ-
θὼν ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, καὶ δεηθεὶς τῦ θορύβυ-
του, βραχὺ ὑπομεῖναι χρόνον, ἐπειδὴ κατέσειλε ὃ τα-
ραττόμενον αὐτῶν, "Οὐδένα ὑμῶν, εἶπεν, ἀποστερῶμεν, ὦ
"ἄνδρες βυλευταί, λόγυ, ὃς ἂν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ
"λέγειν τὰς δ' ὑπερβολὰς ἀγανακτῶμεν, ἢ πρὶν ἢ κληθῆναι προ-
"εξανισταμένους, εἴργομεν. μηδὲν οὖν ἀγανακτεῖτε. καὶ
"γὰρ Οὐαλερίῳ, καὶ Οὐαλερίᾳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ γνώ-
"μιμον ἀγορεύειν ἐν τῷ ἑαυτῦ τόπῳ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον
"ἐθισμὸν καὶ κόσμον, ἀποδώσομεν, ἐάν γε περὶ ὧν βυ-
"λευσόμενοι συνελήλυθατε, περὶ τύτων λέγωσι, καὶ
"μηδὲν ἔξω. ἐὰν δὲ δημαγωγῶσιν ὑμᾶς, καὶ ἀφεστα-
"σιάζωσι τὴν πόλιν, τὰ μὴ περὶ τῦ παράγματος δη-
"μηγορεῖτες [g] οὐδέν, τότε τὸ ἐξουσίαν τῦ κωλύειν
"τὺς ἀκοσμοῦντας, ὦ Μάρκε Οὐαλέριε, ἔχομεν τῦ δή-
"μου λαβόντες ἔχομεν, ὅτε ἡμῖν καὶ τὸ τῦ ὑπά-
"του καὶ τὸ τῶν ἀρχὴν ἐψηφίσαντο· ἢ ὁ χρό-
"νος αὐτῆς ὕπω παρελήλυθεν, ὥσπερ σοι δοκεῖ. ἢ γὰρ
"εἰς ὁπιαυτὸν ἀπεδείχθημεν, οὐδ' εἰς ἄλλον τινὰ χρό-
"νον ᾑρεθημένοι, ἀλλ' ἕως ἂν καταστησώμεθα πᾶσαν τὴν
"νομοθεσίαν. συντελέσαντες οὖν ὅσα κατὰ νοῦν ἔχο-
"μεν, καὶ κυρώσαντες τὺς λοιπὺς νόμους, τότε ἀπο-
"θησόμεθα τὴν ἀρχὴν, ἢ λόγον τῦ πεπραγμένων τοῖς
"βουλομένοις ὑμῖν ὑφέξομεν. τέως δὲ οὐδὲν ἐλαττώσομεν
"οὐδὲ τῆς ὑπατικῆς ἐξυσίας, οὐδὲ τῆς δημαρχικῆς. περὶ
"δὲ τῦ πολέμυ, τίνα χρὴ τρόπον ὡς τάχιστα ἢ κάλ-
"λιστα τὺς ἐχθρὺς ἀμυνάσθαι, γνώμας ἀξιῶ πρῶ-
"τον ὑμᾶς λέγειν, πρῶτον μέν, ὥσπερ ἔθος συνόντες ἢ πρέ-
"πον ὑμῖν, τὺς πρεσβυτέρους· ἔπειτα, τὺς μέσους· πο-
"λευταίους δὲ, τὺς νεωτάτυς.

Ταῦτα εἰπὼν, πρῶτον μὲ ἐκάλει τὸν ἑαυτῦ θεῖον, Γάϊον
Κλαύδιον. ὁ δὲ, ἀναστὰς, τοιαύτην διῆλθε δημηγορίαν· "Ε-
"πειδή με πρῶτον γνώμην ἀποφαίνεσθαι ἀξιοῖ Ἄππιος, ὦ
"βυλὴ,

[a] Τυπωθὴν Vat. [b] Legiſſe videtur *Lapus*; ἢ κωλύσει λέγειν ὑπέρ τε βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. καὶ γὰρ ἃ δίκαια ταῦτα δόξει, ἄξιοι ἂν ἦμεν ἢ ταῦτα &c. nam vertit; *prohibebuneque quæcunque velit aliquis pro patria dicere. Si enim juſta iſta videbuntur, digni utique erimus & hæc & majora adhuc pati*: Ego (inquit *Sylb.*) locum hic emendandum puto, & ἃ δίκαια ταῦτα δόξει, κωλύσει λέγειν ὑπέρ τε βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος &c. vel minori cum mutatione, ἢ κωλύσει λέγειν ὑπέρ τε βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἃ δίκαια ταῦτα δόξει: expuncta ſcilicet priore ἃ & poſteriore καί. [c] Χείρονα τυγχάνειν Vat. [d] Ἑαυτῶν τε καὶ τῶν Vat. [e] Παρεσκευάσαντο regulare quidem eſt. ſed cum uſitatum non ſit, vereor ne auctor ſcripſerit παρεῖχαντο. *Sylb.* Παρεσκευάσαντο in Cod. Vat. [f] Παρελθὼν malit *Portus*. [g] Οὐδὲν hîc otioſum eſt, niſi ſubaudiatur participium συμφέροντα: ut ſit, καὶ μὰ περὶ τὸ πρᾶγμα συμφέροντα οὐδέν. *Sylb.* * Nec *aliud* quidquam ſuis concionibus ad rem conferant. *Gelen.*

a Non

"cognationem me honorant, ut eum decet, quando etiam quæ de bello contra Æquos & Sabinos sentio me dicere oportet, antequam meam mentem vobis aperiam, illud ex vobis vellem quærere, qua spe adducti Æqui & Sabini bellum nobis inferre, & nostrum agrum incursionibus populari ausi fuerint, qui ad hanc usque diem præclare secum agi putabant, diisque magnam gratiam habebant, si quis ipsos suum agrum tuto possidere patiebatur. Si enim hoc cognoveritis, facile etiam intelligetis quanam ratione hoc bello optime liberari possitis. Illi igitur quum audierint jampridem nostram remp. fluctibus ac tempestatibus agitari & laborare, & plebem patriciosque à reip. præsidibus animo alieno esse, idque non falso audierint, (revera enim ita se habet, neque caussas apud vos, qui earum estis gnari, à me dici est opus) existimarunt, si quod externum bellum vobis præter mala intestina inferretur, & magistratus vellent copias educere ad agri propugnationem, eos neque habituros omnes cives ad militare sacramentum promptos, ut antea, quod magistratus odio prosequantur; nec duces pœnis lege statutis in contumaces usuros, veritos ne quod gravius malum faciant: eos vero qui obtemperarint, & arma ceperint, aut signa deserturos, aut, si permaneant, rem in præliis ignaviter dedita opera gesturos. quorum nihil sperarunt quod non sit verisimile. Quoties enim civitas concors bellum suscipit, & idem omnibus, tam illis qui imperant quam illis qui parent, utile videtur, omnes alacriter mala subeunt, nec ullum laborem aut periculum refugiunt. quoties vero intestino malo laborans, prius quam res domesticas componat, bella externa suscepit, & multitudini in mentem venit se non pro suis bonis mala passuram, sed ut aliorum imperium in se magis confirmet; ipsi vero duces cogitant suas copias non minus quam hostiles sibi inimicas fore, cætera quoque laborant, & quævis manus istiusmodi exercitus facile debellare & delere potest. ¶ Hæc sunt, P. C. Sabinorum & Æquorum cogitationes, quibus freti in agrum nostrum irruptionem fecerunt. Si igitur nos ab ipsis elatis contemni indigne ferentes, ita irati ut sumus, copias contra eos educere decreverimus, vereor ne nobis actum quæ illi prævideruntur, imo vero certo scio hæc eventura. Sed si ea quæ sunt prima & maxime necessaria constituerimus, (hæc autem sunt & multitudinis bona disciplina, & ut omnibus idem conducere videatur) expulsa ex urbe contumelia & pluris habendi cupiditate, quæ jam hîc suas sedes fixit, & repub. in pristinum statum restituta, illi qui nunc sunt audaces, confirmati atque armis abjectis ex manibus brevi ad nos venient, ut & damna * propulsent, & de pace agant, atque ita nobis continget, quod

Pet. Jul. 4267. Ant. Chr. 448. Olymp. 83 1/2. V. C. Cos. 305. Var. Cos. 307.

VIII.

"βουλὴ, τιμᾷς διὰ τὸ συγγενὲς ἄκαστον αὐτῶν ἐμοὶ προσῆκον, ἃ
"δεῖ με ἐν φρονῶ περὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ
"Σαβίνους εἰπεῖν, πρὶν ἀποδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ διά-
"νοιαν, ἐκεῖνο βουλοίμην ἂν ὑμᾶς ἐξετάσαι, ποίαν ἐπαρ-
691 "θέντες ἐλπίδα Αἰκανοὶ καὶ Σαβῖνοι πόλεμον ἐπιενεγκεῖν
"ἐτόλμησαν ἡμῖν, καὶ τὴν χώραν διϊόντες λεηλατεῖν, οἱ τέως
"ἀγαπῶντες, καὶ τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν εἰδότες, εἴ τις αὐ-
"τοὺς ἐᾶ τὰ ἑαυτῶν ἔχειν ἀσφαλῶς. ἐὰν γὰρ τοῦτο μαθητε, καὶ
"τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτοὺς, ἥτις ἔστιν κρά-
"τίστη, μαθήσεσθε. ἐκεῖνοι τοίνυν ἀκούσαντες ὅτι σφαλ-
"λεταί τι καὶ νοσεῖ τὸ πάτριον ἡμῶν πολίτευμα ὑπὸ πολλῶν,
"καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν ὅτε ὁ δῆμος εὔνους ἐστὶν, ὅτε
"οἱ πατρίκιοι καὶ ὑπὲρ μάτην ἀκούσαντες (ὃ γὰρ ἀληθὲς ὕστε-
"ρον ἔχειν τὰς δὲ αἰτίας ὑπεξαμθύοις ὑμῖν οὐδὲν δέομαι λέ-
"γειν· ὑπέλαβον εἴ τις ἔξωθεν ἡμᾶς καλέσοι πόλεμος, ἅμα τοῖς ἐντὸς
"τείχεσι κακοῖς, καὶ δόξειε ταῖς ἀρχαῖς δυνάμιν ἐξάγειν τὴν ἐπὶ πολεμήσουσαν τῆς γῆς, ὅτε
"τὸς πολίτας, ὅτι τὸ στρατιωτικὸν ὅρκου ἅπαντας ὀκνήσειν
"προθυμίας, ὡς εἰώθασιν, ἀπροφθόνως διακειμένους πρὸς
"τὰς ἀρχὰς ὅτε τοὺς ἡγεμόνας ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρί-
"αις χρήσασθαι καθὰ τὸ μὴ παρεληλυθὸς, δεδοικότας
"μή τι μεῖζον ἐργάσωνται κακὸν τοὺς γε ὑπακούσαντας,
"καὶ τὰ ὅπλα λαβόντας, ἢ καταλείψειν τὰ σημεῖα, ἢ πα-
"ραμένοντας ἐθελοκακήσειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὧν οὐδὲν ἔξω τοῦ
"εἰκότος ἤλπισεν. ὅταν μὲν γὰρ ὁμονοοῦσα πόλις ἅπαν πο-
"λέμου, καὶ ὃ αὐτὸ συμφέρειν ἅπασι φαίνηται, τοῖς τε
"ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μετὰ προθυμίας ἅ-
"παντες ὅτι τὰ δεινὰ χωροῦσι, καὶ ὅτε πόνον ὅτε κίνδυ-
"νον οὐδένα ὀκνοῦσιν. ὅταν δὲ νοσοῦσα ἐν αὐτῇ, πρὶν ἢ τὰ
"ἔνδον καλασήσασθαι, τοῖς ὑπαθείοις ὁμόσε χωρῇ ὁ πο-
"λέμοις, καὶ παρεισῇ τῷ μὲν πλήθει λογισμὸς, ὅτι
"οὐχ ὑπὲρ οἰκείων ἀγαθῶν κακοπαθοῦσιν, ἀλλ' ἵνα βε-
"βαιότερον αὐτοῖς ἕτεροι ἄρχωσι· τοῖς δ' ἡγεμόσιν, ὅτι
"πολέμιον ἔχουσιν οὐχ ἧττον τοῦ ἀντιπάλου τὸ οἰκεῖον, νο-
"σεῖ τἄλλα, καὶ πᾶσα ἰσχὺν δυνάμεις τὰ τοιαῦτα
"στρατεύματα κατεργάσασθαι καὶ φθεῖραι. Ταῦτά ἐ-
"στιν, ὦ βουλὴ, τὰ Σαβίνων τε καὶ Αἰκανῶν ἐνθυμή-
"ματα, οἷς πεπιστευκότες ἐμβεβλήκασιν ἡμῶν εἰς τὴν
"γῆν. ἐὰν μὲν οὖν ἀγανακτήσαντες τῷ κατεφρονῆσθαι πρὸς
"αὐτῶν ἐπαρθέντων, ὡς ἔχομεν ὀργῆς, δυνάμιν ἐξαγαγεῖν
"ἐπ' αὐτοὺς ψηφισόμεθα, δέδοικα μὴ ταῦθ' ἡμῖν ἃ πρό-
"κλαυτον ἐκεῖνοι συμβῇ, μᾶλλον δ' εὖ οἶδα συμβησόμενα.
"ἐὰν δὲ τὰ δέοντα καὶ ἀναγκαιότατα κατασησώμεθα.
"ταῦτα δ' ἐστὶν, ἥ τε εὐκοσμία τοῦ πλήθους, καὶ ὃ πᾶσι
"τούτοις συμφέρον φαίνεται· ἐξελάσαντες μὲν ἐκ τῆς
"πόλεως ἣ νῦν ὑπερφιάζουσαν ὕβριν καὶ πλεονεξίαν, ὑπο-
"δύντες δὲ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῇ πολιτείᾳ, πήξαντες αἱ
"νεῶν θεσεῖς, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκ τῶν χειρῶν,
692 "ἥξουσι ἂν ἡσσηθέντες εἰς μάχην, τάς τε βλάβας * ἀνθ-
"ρώπων, καὶ περὶ διαλλαγῶν διαλεξόμενοι, ὑπάρξει τι ἡμῖν

"quorum nihil sperarunt quod non sit verisimile. Quoties enim civitas concors bellum suscipit, & idem omnibus, tam illis qui imperant quam illis qui parent, utile videtur, omnes alacriter mala subeunt, nec ullum laborem aut periculum refugiunt. quoties vero intestino malo laborans, prius quam res domesticas componat, bella externa suscepit, & multitudini in mentem venit se non pro suis bonis mala passuram, sed ut aliorum imperium in se magis confirmet; ipsi vero duces cogitant suas copias non minus quam hostiles sibi inimicas fore, cætera quoque laborant, & quævis manus istiusmodi exercitus facile debellare & delere potest. ¶ Hæc sunt, P. C. Sabinorum & Æquorum cogitationes, quibus freti in agrum nostrum irruptionem fecerunt. Si igitur nos ab ipsis elatis contemni indigne ferentes, ita irati ut sumus, copias contra eos educere decreverimus, vereor ne nobis actum quæ illi prævideruntur, imo vero certo scio hæc eventura. Sed si ea quæ sunt prima & maxime necessaria constituerimus, (hæc autem sunt & multitudinis bona disciplina, & ut omnibus idem conducere videatur) expulsa ex urbe contumelia & pluris habendi cupiditate, quæ jam hîc suas sedes fixit, & repub. in pristinum statum restituta, illi qui nunc sunt audaces, confirmati atque armis abjectis ex manibus brevi ad nos venient, ut & damna * propulsent, & de pace agant, atque ita nobis continget, quod

[a] Non minus apte ἡμῖν legeris, dandi casu, ut p. 660. v. 4. & v. 41. *Sylb.* [b] Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἴδιον. [c] Pro γε apodus fortasse legemus τι vel δὴ. *Sylb.* Τοῦ τι συναπτόμενον in *Cod. Vat.* [d] Πολίμων agnoscit eidem *Lapi* verbo, compestribus accursit bellis. Sed proculdubio legendum παλαιοῖς. *Sylb.* [e] Haud scio an rectius ἐκπέμψαι, vel ἀποπέμψαι. *Lapus* vertit, reflectamus gradum. *Sylb.* Ἀνακάμψαι vel ἀναστρέψαι, domum redimus, malit *Perus*. Fortasse ἀναστρέψωμεν, vel ἀναστρέψομεν, vel ἀναστρέψομεν, ut alibi ἀναγκαῖον ἀναλῦσαι. *Casaub.* * *Al.* ut & damna pensent. *aut*, ut damna data refarciant.

Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1. V. C. Cos. 305. Var. 307.

"quod omnes mente præditi optarent, ut eos sine armis debellemus. Nobis igitur hæc "consideranti bus (quando res domesticæ adeo "sunt turbatæ) belli consultationem in præ- "sentia omittendam, & de concordia & civili "disciplina cuilibet agere volenti copiam di- "cendi faciendam censeo. neque enim ante- "quam in hunc statum res adducerentur, no- "bis ab hoc magistratu vocatis de bellis con- "sultare, quum talis esset rerum urbanarum "status, neque, si quid non recte fieret, de eo "cognoscere licuit. Magna vero reprehensi- "one dignus esset, si quis, omissa hac occa- "sione, nunc de rebus aliis agere vellet: nec "posset quis certo affirmare fore ut neglecta "hac occasione, ut minus opportuna, aliam op- "portuniorem nanciscimur possemus. si quis enim "ex præteritis futura conjicere velit, magnum "postea intercedet tempus, quo de nulla re "publica consultaturi conveniemus. ¶ Oro IX. "autem, Appi, vos reipub. principes, qui pu- "blicorum etiam commodorum, non tantum "vestræ privatæ utilitatis rationem habere "debetis, ut si quid veri libere, non autem "ad voluptatem vestram dixero, non pro- "pterea me odio prosequamini, cogitantes "me verba facturum, non ut vestro magistra- "tui convicium dicam, eumve contemnam, "sed ut, ubi demonstraro quantis fluctibus "respub. jactetur, declarem etiam qua ratione "salus ei afferri, quove modo ea in pristinum "statum restitui possit. fortasse enim omnibus "patriæ commodorum studiosis de publicis "utilitatibus verba necessario sunt facienda; "sed mihi præcipue. ac primum quidem quia "honoris caussa primus sententiam sum ro- "gatus. magni autem pudoris, magnæque fa- "tuitatis esset, si qui primus surrexit, ea quæ "primum corrigenda sunt, non diceret. de- "inde, quia accidit ut quum sim patruus Ap- "pii, qui est decemvirorum princeps, maxime "læter, quoties resp. ab ipsis optime admini- "stratur; & maxime, si quisquam alius, cru- "cier, quoties ea male geritur. præterea quia "reip. administrandæ studia à majoribus he- "reditaria accepi, ut publica commoda pri- "vatis utilitatibus anteponam, & nullum pe- "riculum privatum considerem: quæ sponte "mea non prodam. Hoc autem esse meæ vitæ "institutum *fateor*, nec virorum illorum vir- "tutes dedecorabo. Quod igitur præsens reip. "status malus sit, & fere omnes eum iniquo "animo ferant, maximum hoc nobis esto ar- "gumentum: quod omnes qui remp. admi- "nistrabant (quod solum vos ignorare non "potestis) quotidie desertis patriis laribus ex "urbe fugiant; & honestissimi quique plebeji,

"ὁ πάλαι ἂν εὐξαιντο εἰ νῦν ἔχοιεν, χωρὶς ὅπλων διαπο- "πολεμεῖσθαι τ πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. ταῦτα δὴ λογισα- "μένους ἡμᾶς οἴεσθαι δεῖν τ περὶ ὑπερ τ πολέμου βουλὴν, ἐ- "πειδὴ τοιαῦτ' ἀγαθὰ ἡμῖν ἔχει τὰ οἴκοθεν τύχης, ἐᾶσαι χρῆ- "ναι πρὸ παντὸς, ὑπὲρ ὁμονοίας δὲ καὶ κόσμου πολιτικοῦ προθεῖναι "πρὸ βουλομένου λέγειν. ἃ γὰρ ἐξεγένετο ἡμῖν, πρὶν εἰς τοῦτο "[a] καταστῆσαι τὸ, περὶ πολέμων ὑπὸ τῆσδε τ ἀρχῆς κλη- "θεῖσι σκοπεῖν, τ ἐν τῇ πόλει πραγμάτων ὕπως ἔχοι, καὶ "εἴ τι μὴ καλῶς ἔχει τ γινομένων, διαγιγνώσκειν. πολλῆς γὰ "ἂν ὀλιγωρίας ἄξιος ἦν, εἴ τις ἐκεῖνον ἀφεὶς τὸν "καιρὸν, ὃν τοῦτο λέγειν ὑπὲρ [b] ἄλλων ἠξίου· νῦ δ' ἂν ἔχοι "τις εἰπεῖν βεβαίως, ὅτι τοῦτον ὑπερβαλόμενοι τὸν καιρὸ- "ν ὃν ὡς νῦ ὀλιγωρήσειν, ἕτερον δυνησόμεθα τυχεῖν ἐπιτη- "δειότερον. εἰ γὰρ ἐκ τ γεγονότων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι "βούλεταί τις εἰκάζειν, πολὺς ὁ μὴ τοῦτον ἔσεσθαι χρόνος, ὃν "ᾧ τοῖς ὑμῖνοις τ κοινῶν συνελευσόμεθα βουλευσόμενοι. "Ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, Ἄππιε, τοὺς προεστηκότας τ πόλεως, καὶ "[c] ὃ κοινὸν ἀπὸ τ συμφερόντων, οὐχὶ ὃ ὑμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ "λυσιτελοῦν, ὀφείλοντας σκοπεῖν, ἐάν τι τ ἀληθῶν μὴ "παῤῥησίας, ἀλλὰ μὴ καθ' ἡδονὰς τὰς ὑμετέρας λέγω, μή "μοι ἀφ' τοῦτο ἀπεχθάνεσθαι, ἀθυμουμένους ὅτι οὐκ "ὀλίγῃ λοιδορίᾳ καὶ παροπλακισμῷ τ ἀρχῆς ὑμῶν ποιή- "σομαι τοὺς λόγους, ἀλλ' ἵνα δείξας ὁ οἷός τ κλύδωνι τοῦ "πράγματι σαλεύει τῆς πόλεως, τ σωτηρίαν καὶ ἐπα- "νόρθωσιν αὐτῶν, ἥτις ἔσται φράσω. ἅπασι μὲν γὰρ ἴσως, [d] ὅ- "σοις τῇ πατρίδι μέλει τ καλῶς ἔχειν, ἀναγκαῖός ἐστιν "ὁ περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων λόγος, μάλιστα δὲ ἐμοί. "πρῶτον μὲ γὰρ, ὅτι γνώμης ἄρξειν ἠξίωμαι, διὰ τιμὴν· "αἰσχύνη δὲ καὶ μωρία πολλὴ πρῶτον ἀναστάντα, μὴ "οὐχ ἃ δεῖ πρῶτον ἐπανορθώσασθαι λέγειν. ἔπειθ' ὅτι "συμβέβηκεν ὅτι θεῖος πρὸς πατρὸς Ἄππίῳ τῷ προε- "στηκότος τ δεκαρχίας, [e] ἥδιστά τε πάντων, ὅταν μάλι- "στα εὖ τὰ κοινὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπιτροπεύηται, καὶ ἀπᾶσθαι "πάντως ὀργιζόμενος μᾶλλον, ὅταν μὴ καλῶς. πρὸς δὲ "τούτοις, [f] ὅτι πολιτείας διαδέδεγμαι προαίρεσιν ἐκ προ- "γόνων, τὰ κοινὰ συμφέροντα πρὸ τῶν οἰκείων λυσιτελῶν "αἱρεῖσθαι, καὶ μηδένα κίνδυνον ἴδιον ὑπολογίζεσθαι "ἐὰν οἶκτ ἂν προδοῦναι ἐκών· [h] εἶναι δέ μοι ταύτην τὴν βίου "προαίρεσιν, καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι τὰς ἐκείνων τ "ἀνδρῶν ἀρετάς. περὶ μὲν οὖν τῆς καθεστώσης πολι- "τείας, ὅτι πονηρὸς ἡμῖν ἔχει, καὶ δυσχεραίνουσιν ὀλίγοι δεῖν πάντες αὐτὴν, μέγιστον [i] ἡμῖν γενέσθω τεκμήριον. πάν- "τες οἱ τὰ κοινὰ διοικοῦντες, ὃ μόνον ὑμῖν οὐκ ἀγνοεῖν ἔξεστιν ὑ- "μῖν, [k] ὅτι φεύγουσιν ὀκ τῆς πόλεως ὁσημέραι, καταλι- "πόντες τοὺς [l] πατρικοὺς ἑστίους [m] οἱ χαλεπώτατοι τ δημοτικῶν, "ὅ-

[a] Καταστῆσαι malit *Sylb.* Καθιστῶντ' πόλεμον, τὸν τ δὲ τ ἀρχῆς κλεῆσιν, ὃν τ οὐ τῇ πόλει πραγμάτων, ὅπ μὴ καλῶς εἶχε τ γεγενῆσθαι, λέγειν *Var.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit; *non enim licuit nobis, priusquam de bello vocaremur ab hoc magistratu, de rebus civilibus, si quid eorum quæ fiunt non recte haberet, cognoscere.* [b] Vel pro αὐτῶν, ut in *Ed. Steph.* [& *Cod. Var.*] ἄλλων cum *Lapo* reponendum est; vel negative legendum ὧνπερ αὐτῶν οὐκ ἄξιον. *Sylb.* [c] Structuræ lex postulat τὸ κοι- νὸν ἀπὸ τῶν συμφόρων, ut v. 36. τὰ κοινὰ συμφέροντα; vel τὸ κοινῇ ἅπασι συμφέρον, ut v. 27. τῶν κοινῇ συμφερόντων. quæ lectio si placeat, sic vertes; *communem omnium utilitatem, non privata vestra commoda. Sylb.* [d] Forsan ὅσοις ἡ πατρὶς μέλει, vel ὅσοις τ πατρίδι μέλει. *Port.* [e] Rectius ἥδιστα. [f] Legendum videtur, ἥδιστά τε πάντων βουλόμενος, ὅταν εὖ τὰ κ. &c. in seq. membro, ἀκόντων πάντως ὅτε δὲ πρᾶως. atque ita plane legisse videtur *Lapus.* [g] Post ὅπ vel τουτέστιν vel ἑαυτὸν subaudiendum putant *Sylb.* & *Port.* [h] Paullo expeditior structuræ erit ratio, si transpositis membris legamus, εἶναι δέ μοι ταύτην τὴν βίου προ- αίρεσιν ἐν οὐκ ἂν καταισχύναιμι ἐκών· ἡ οὐκ ἂν κατασχ. *quod vitæ institutum cum mihi proposuerim, haudquaquam sponte deseruerim, nec majorum virtutes dedecorabo. Sylb.* Ὁμολογῶ post καταίσχυν aut simile quid ad sententiam absolvendam deliderari suspica- tur *Portus.* [i] Non minus aptum ἡμῖν. *Sylb.* [k] Illud ὅτι vel tollendum videtur, vel initio periodi ponendum ante τοῦτον. *Sylb.* [l] Πατρῴους *Var.* [m] Addita conjunctione legendum οἵ τε, vel ἥ τε. Illud χαλεπώτατοι, quod agnoscit etiam *Lapi* versio, tum supra quoque sic usurpatum aliquoties tum infra. *Sylb.* Distinctionem quoque post ἑστίους ponendum censet *Portus.*

"δι

a Ita *Sylb.* ut bellum istud sine armis conficiamus.

« οἱ μὲ εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις,
« μεταλιθέμενοι τὰς οἰκήσεις, οἱ δὲ εἰς τοὺς πλείστον ἀπέχον-
« τας τῆς πόλεως ἀγρούς. καὶ οὐδὲ τῶν πατρικίων πολλοὶ τὰς κατ'
« ἄστυ οἰκίας διατελοῦσι, ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ
« πλείους τὸν βίον ἔχουσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν
« ἄλλων λέγειν, ὅτε καὶ τῶν βουλευτῶν ὀλίγοι μόνοι τινὲς
« [b] κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντες ὑμῖν, ὑπομέ-
« νουσιν ἐντὸς τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι τὴν ἐρημίαν τοσαυτάπασιν
« ἡγοῦνται τῆς πατρίδος, ὅτε [c] γὰρ ἐδέησεν [d] ὑμῶν καλέσαι τὴν βου-
« λὴν, ἐκ τῶν ἀγρῶν κατ' ἕνα καλούμενοι συνῆλθον, οἷς πάτριο-
« ον ἦν, ἅμα ταῖς ἀρχαῖς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὴν πατρίδα, καὶ
« μηδενὸς ἀπολείπεσθαι τῶν κοινῶν. ἆρ' οὖν οἴεσθε φόβῳ τοῦ
« ὑπολαμβάνειν ἀνθρώπους καταλιπεῖν τὰς ἑαυτῶν πα-
« τρίδας, ἢ τὰ κακά; ἐγὼ μὲ γὰρ οἶμαι τὰ κακά. καίτοι
« τίνος ἔλαττον οἴεσθ' εἶναι κακὸν πόλει, καὶ ταύτῃ τῇ Ρωμαί-
« ων, ἢ πολλῶν οἰκείων δεῖ σωμάτων, εἰ μέλλει βεβαίως κα-
« θήξειν τὴν προσοίκων ἀρχήν, ὃ καταλείπεται μὲ ὑπὸ τῶν
« δημοτικῶν, ἐρημοῦται δὲ ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὅτε πολέμου
« κατασχόντος αὐτήν, ὅτε νόσου λοιμικῆς, ὅτ' ἄλλης τινὸς
« λάτου συμφορᾶς ὑδεμιᾶς; Βούλεσθε δὴ ἀκοῦσαί τίνες εἰ-
« σιν αἱ βιαζόμεναι τοὺς ἀνθρώπους καταλιπεῖν αἰτίαι ἱεραὶ
« καὶ ταφῶν προγόναι, καὶ ἑστιῶν ἐφέστια καὶ κλῆσις πατέ-
« ρων, καὶ πᾶσαν ἡγεῖσθαι γῆν ἀναγκαιοτέραν τῆς πατρίδος; καὶ
« ὃ πάντων αἰτιώτατον τούτου ἔστιν ἔχει. ἐγὼ δὴ φράσω τοῖς
« ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. κατηγορίαι γίνονται τῶν ἀρ-
« χόντων ὑμῖν, Ἀππιε, πολλαὶ, καὶ παρὰ πολλῶν· εἰ μὲν ἀλη-
« θεῖς, ἢ ψευδεῖς, οὐδὲν δέομαι ζητεῖν ἐν τῷ παρόντι γί-
« νονται δ' οὖν ὅμως. οὐδὲν [e] εἰπεῖν ἔξω τῆς ὑμετέρων ἑταίρων,
« [f] οἰκείως τοῖς παροῦσιν ἔχει πράγμασιν. οἱ μὲν γε ἀγαθοὶ
« καὶ ἐξ ἀγαθῶν, οἷς προσῆκεν ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ τὰς
« ἄλλας καρπῶσθαι τιμὰς, ἃς οἱ πατέρες αὐτῶν ἐκαρπώσα-
« το, ἀχθονται τούτων ἀπελαυνόμενοι [g] δι' ὑμᾶς, τὰς προσο-
« φωνίας ἀξιώσεις ἀπολωλεκότες. οἱ δὲ διὰ μέσου τάξιν
« ἔχοντες ἐν τῇ πόλει, καὶ τὰ πράγματα δίκαιοντες ἡσυχί-
« αν, χρημάτων τε ἀδίκους ἁρπαγὰς ἐκκαλοῦσιν ὑμῖν, καὶ
« προπηλακισμοὺς εἰς γαμετὰς ὀδύρονται γυναῖκας, καὶ παροι-
« νίας εἰς θυγατέρας ὀπτιγάμους, καὶ ἄλλας ὕβρεις πολλὰς καὶ
« χαλεπάς. ὃ δὲ πενέστατον τοῦ δημοτικοῦ μέρος ὅτε ἀρχαι-
694 « ρεσιῶν ἔτι κύριον γενόμενον, ὅτε ψηφοφοριῶν, ὅτ' εἰς [h] ἐκκλη-
« σίαν καλούμενον, ὅτ' ἄλλης πολιτικῆς φιλανθρωπίας με-
« ταλαμβάνον ὑδεμιᾶς, διὰ ταῦτα πάντ' ὑμᾶς μισεῖ, καὶ
« τυραννίδα καλεῖ τὴν ἀρχὴν ὑμῶν. Πῶς οὖν ἐπανορθώ-
« σετε ταῦτα, καὶ παύσεσθε δι' αἰτίας τοιαύτας τοῖς πολίταις
« ὄντες; τοῦτο γὰρ ἐστ' ὑπόλοιπον εἰπεῖν. εἰ προβούλευμα
« δὲ συνεδρίου [i] ποιήσαντος, ἀποδοίητε τῷ δήμῳ διαγνῶναι
« πότερον αὐτῷ δοκεῖ, πάλιν [k] ὑπάτους ἀποδεικνύναι, καὶ δη-
« μάρχους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς τὰς πατρίους ἢ μένειν ἐπὶ
« τῆς αὐτῆς πολιτείας. ἐάν τε γὰρ ἀγαπῶσι Ῥωμαῖοι πάντες

« partim in proximas urbes una cum conju- Plin. Jun. 4.287.
« gibus & liberis, partim in remotiſſimos ab Aurel. Vict. 447.
« urbe agros tranſlatis ſedibus ſe conferant: Olymp. 83 3.
« nec multi patricii in urbe commorentur, ut An. C. 395.
« ante, ſed horum quoque major pars in agris V. C. 307.
« vitam degat. Sed quid opus eſt de aliis lo-
« qui, quando vel pauciſſimi ſenatorii ordi-
« nis vobis cognatione vel amicitia conjuncti
« in urbe remanent, cæteri vero ſolitudinem
« patria optabiliorem ducunt? quum enim
« vobis ſenatus convocandus fuit, ex agris ſe-
« *natores* viritim evocati convenerunt, qui-
« bus patrium erat una cum magiſtratibus pa-
« triam cuſtodire, & nulli publico negotio
« non intereſſe. Utrum igitur putatis homi-
« nes, dum patrias ſuas deſerunt, bona an
« mala fugere? equidem exiſtimo, mala. Et
« quam grave putatis hoc malum reip. eſſe,
« præcipue vero Romanæ, cui opus eſt magnis
« domeſticis copiis, ſi imperium ſtabile in fi-
« nitimos populos retinere velit, à plebejis de-
« relinqui, & à patriciis deſeri, quum nec bel-
« lo, nec peſtilentia, nec ulla alia calamitate
« divinitus immiſſa infeſtetur? ¶ Vultis igitur X.
« audire cauſſas, quibus homines ſacra & ma-
« jorum monumenta relinquere, & lares ac
« paternas poſſeſſiones deſerere, & quamvis
« aliam terram patria potiorem ducere co-
« guntur? neque enim hæc abſque cauſſa ita
« fiunt. Ego igitur rem vobis aperiam, & nihil
« celabo. Magiſtratui veſtro, Appi, multa cri-
« mina atque à multis objiciuntur, quæ, utrum
« vera an falſa ſint, mihi in præſentia quæ-
« rendum non puto. objiciuntur tamen atque,
« ut ſummatim dicam, nulla civitatis pars ex-
« tra factionem veſtram ſe præſenti rerum ſta-
« tui aggregat. nam viri quidem boni, & bonis
« prognati, ad quos pertinent ſacerdotia, ma-
« giſtratus, aliorumque honorum fructus, qui-
« bus eorum patres fruebantur, ægre ferunt
« ſe per vos ab illis depelli, avitiſque dignita-
« tibus privari. Homines vero mediocris for-
« tunæ, qui ſunt in urbe, & qui quietem à
« negotiis remotam ſectantur, crimini vobis
« dant bonorum ſuorum injuſtas rapinas, &
« contumelias quas exercetis in ipſorum uxo-
« res, & veſtras debacchationes in ipſorum
« filias nubiles, & multa alia atque gravia
« contumeliarum genera deflent. plebis vero
« pars pauperrima, quum nec comitiorum nec
« ſuffragiorum jus amplius penes ſe habeat,
« nec ad concionem vocetur, nec ullius alius
« humanitatis civilis ſit particeps, ob has o-
« mnes cauſſas vos odit, veſtrumq; imperiũ ty-
« rannidem vocat. ¶ Quomodo igitur hæc cor- XI.
« rigetis, & has civium contra vos criminatio-
« nes compeſcetis? hoc enim mihi dicendum
« reſtat. Si facto S C. populo cognitionem
« reſtitueritis, utrum ei conſules, & tribunos,
« alioſque patrios magiſtratus iterum creare,
« an in eadem civitatis forma manere placeat.
« nam ſi totus populus Rom. paucorum do-
« minatum

a Ita etiam in *Lapi* verſione. Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐπ. ut & mox in *Ed. Steph.* ἐμῶν. b Οἱ γὰρ *Vat.* c Malim ζαφ. d Perperam iterum ἡμῶν in *Ed. Steph.* e Ante ἐκεῖνο deeſſe videtur οὐ. *Lapus* videtur legiſſe, οὐδὲν δὲ λέγω περὶ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων οἰκείως τοῖς παροῦσι πράγμασιν ἔχοντων, nihil dicam de ſodalibus veſtris, qui ad præſentia ſe accommodant. Ego malim, οὐδὲ δὲ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων ἐκεῖνο, οὐδὲν οἰκείως &c. de veſtris vero ſodalibus dicere ad rem præſentem non facit. *Portus.* Lego, οὐδὲ δ', οὐκ ἐκεῖνο, ἔξω. vel οὐκ δ' ἐκεῖνο, ἔξω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων, οὐδεὶς οἰκ. etſi τὸ οὐδὲν non penitus damno. *Caſaub.* f Si οἰκείως ἔχειν accipias pro οὐδὲν ἔχειν, in verſione leges *præſentium rerum ſtatum probat.* g Si, tranſpoſita diſtinctione, δι' ὑμᾶς cum ſequentibus conjungere malis, per me licet; itidemque in verſione, *egre ferunt ſe ab illis depelli, avitiſque dignitatibus per vos privari. Sylb.* h Ἐκκλησίας *Vat.* i Ποιήσωντος in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ποιήσαντος agnoſcit *Lapi* verſio, *ſi facto ſenatus conſulto reddatis pop. Sylb.* k Ὑπάτους τε *Vat.*

Ante Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305. Fast. 307.

" minatum, probaverit, & vos in eadem po-
" testate manere decreverit, tunc legitime,
" non per vim, magistratum habebitis. at si
" vero consules, aliosque magistratus, ut ante,
" iterum creare volueris, legitime potestatem
" deponetis, nec invitis vestris æqualibus do-
" minari videbimini: hoc enim est tyranni-
" cum; sed à volentibus magistratus accipere,
" hoc est optimatum. Hujus autem instituti
" te principem *atque auctorem* esse debere ar-
" bitror, Appi, & paucorum dominatum à te
" constitutum, & quondam nobis utilem, nunc
" vero gravem, tollere. Quid autem lucri sis
" facturus si mihi parueris, & invidiosam
" hanc potestatem deposueris, audi. Si totum
" vestrum collegium ejusdem fuerit senten-
" tiæ, omnes existimabunt, propter te, qui
" princeps fuisti, hos etiam viros bonos esse
" factos: quod si isti nimium cupide nefariam
" potentiam retinere voluerint, omnes tibi
" gratiam habebunt, quod solus juste facere
" voluerís; illis vero invitis cum ignominia
" magnoque damno magistratum abrogabunt.
" Quod si qua fœdera clandestina fecistis, &
" fidem occulte inter vos ultro citroque de-
" distis & accepistis, deos sponsores adhiben-
" tes, (nam fortasse etiam aliquid tale à vobis
" est factum) hæc si serventur, putato impia,
" utpote quæ contra cives & patriam sint
" facta; si vero frangantur, pia. dii enim ad
" honesta & justa fœdera, non autem ad tur-
XII. " pia & injusta testes fieri amant. ¶ Quod si
" metu inimicorum magistratum deponere
" formidas, ne quod periculum illi tibi creent,
" & rerum gestarum rationem reddere coga-
" ris, non recte times. neque enim pop. Rom.
" adeo pusillo aut ingrato animo erit, ut tuo-
" rum peccatorum recordetur, & beneficio-
" rum obliviscatur: sed, præsentia bona cum
" malis præteritis collata exacuinans, illa qui-
" dem venia, hæc vero laudibus putabit digna.
" Poteris vero etiam multa ac præclara faci-
" nora, à te ante paucorum dominatum con-
" stitutum edita, populo in memoriam revo-
" care, & pro illis gratiam ad auxilium & sa-
" lutem tuam reposcere, & multis modis ad
" crimina objecta respondere. partim quidem
" te non peccasse; sed alium quempiam te
" insciο: partim vero te prohibere non po-
" tuisse, quo minus is, qui parem honorem
" habebat, faceret quæ vellet: partim vero te
" alicujus alius rei utilis caussa coactum fu-
" isse quædam contra voluntatem tuam per-
" ferre. longa enim esset oratio, si vellem ea
" omnia recensere, quæ pro tua defensione af-
" ferre poteris. Quibus vero nulla est defen-
" sio, aut justa aut æqua, tamen dum culpam
" fatentur & deprecationibus utuntur, eorum
" qui injuriam sunt passi iram mitigant; alii
" in ætatis amentiam culpam rejicientes; alii
" in imperitorum hominum colloquia & *con-*
" *fortia*; alii in imperii magnitudinem; alii
" in fortunam, quæ omnes humanas cogita-
" tiones fallit. Ego tibi polliceor, fore ut, si
" imperium deponas, omnis injuriarum me-
" moria deponatur, & honeste (ut in malis)

" ὀλιγαρχήσθαι, ἢ μένειν ὑμᾶς ὅτι τ αὐτῆς ἐξουσίας
" ψηφίσωσθε, κῦρ' ἧττον ἔξετε, ἢ ἐκ βίας τ ἀρχὴν ἔλα τε
" ὑπάτους πάλιν αἱρεῖσθε βουλήσεσι, ἢ τὰς ἄλλας ἀρχὰς,
" ὡς τοῦπρωτον, ἀναδήσασθε νόμῳ τ ἐξουσίαν, ἢ ἐὰν δόξητε
" ἄρχειν ἀκόντων ἴσων τοῦτο μὲ γὰρ τυραννικόν ὃ δὲ σὺν
" ἑκόντων τὰς ἀρχὰς λαμβάνειν ἀριστοκρατικόν. ἢ δὲ πολι-
" τεύματος τούτου τοῦτον ὀόμην δεῖν ἄρξαι σε, ἢ παῦσαι
" τ ὑπὸ σοῦ καθιστάμενος ὀλιγαρχίαν, Ἄππιε, λυσιτελῆ
" τῇ πόλει ἡμῶν [a] γενόμενον, νῦν δ' ἐπαχθῆ. ἃ δ' ἐκ ἔστι πρ-
" οφάσεις μοι, ἢ ἀποδιδᾷς τὴν ὀλιγαρχικὴν ἐξουσίαν ταύτην,
" κερδανεῖς, ἀκίνδυνον. ἐὰν μὲ ὅλοι ὑμῶν ὃ ἀρχεῖον ὅτι τῆς
" αὐτῆς γένηται προαιρέσεως, διά σε πάντες ὑπολήψονται
" τὸν ἄρξαντα, καὶ τούτους γεγενῆσθαι χρηστούς· ἐὰν δ'
" οὗτοι φιλοτιμῶνται ὅτι τῇ τοῦδημου δυναστείᾳ, σοὶ
" μὲν ἅπαντες ἔσονται τιμῶ χάειν, ὅτι μόνῳ ἐξου-
" λήθης δίκαια ποιεῖν· τοὺς δὲ μὴ θέλοντας, σοῦ αἰ-
" σχύνη καὶ μεγάλῃ βλάβῃ παύσουσι τῆς ἀρχῆς.
" ὁμολογίας δὲ καὶ πίστεις ἀπορρήτους εἴ τινας ἀλλή-
" λοις δεδώκατε, θεοὺς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τάχα
" γάρ τι καὶ τοῦτον ὑμῖν πέπρακται· φυλαττομέ-
" νας μὲν, ἀνοσίους ἔναι νόμιζε, ὡς κατὰ πολιτῶν καὶ
" πατρίδος· καταλυομένας δ', εὐσεβεῖς· θεοὶ γὰρ ἐ-
" πὶ καλαῖς καὶ δικαίαις ποιᾶσθαι φιλοῦσιν
" ὁμολογίαις, οὐκ ἐπ' αἰσχραῖς καὶ ἀδίκοις. Εἰ δὲ μὴ
" φόβον ἐχθρῶν ἀκεῖς ἀποδίδοσθαι τῇ ἀρχῇ, μή σοι
" κίνδυνοί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπαχθῶσι, καὶ δίκας ἀναγ-
" καισθῆς ὑποσχεῖν τῶν πεπραγμένων, οὐκ ὀρθῶς δε-
" δοικας. οὐδὲ γὰρ οὕτω μικρόθυμος οὐδὲ ἀχάριστος
" ἔσται ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε τῶν μὲν ἁμαρτημά-
" των σου μεμνῆσθαι, τῶν δ' εὐεργεσιῶν ὑπιλελῆσθαι;
" ἀλλ' ἀντιπαρεξεταζων τὰ κακὰ τοῖς πάλαι
" κακοῖς, ἐκεῖνα μὲν ἡγήσεται συγγνώμης ἄξια, ταῦ-
" τα δ' ἐπαίνων. ὑπάρξει δέ σοι καὶ τῶν περὶ τῆς
" ὀλιγαρχίας ἔργων πολλῶν καὶ καλῶν ὄντων ὑπομι-
" μνήσκειν τὸν δῆμον, καὶ τιμῶ ὑπὲρ ἐκείνων χάειν, 695
" εἰς βοήθειαν καὶ ἀντιτείαν ἁπαιτεῖν, ἀπολογίας τε
" χρῆσθαι πρὸς τὰ κατηγορήματα πολλαῖς· τοῦτο μὲ,
" ὡς οὐκ αὐτὸς ἥμαρτες, ἀλλὰ τῶν ἄλλων τις, ἀγνοῶν·
" τός σύ· τοῦτο δ', ὡς ἐκ ἐκεῖνος ἔδρα τὸν πρᾶγμα-
" τα κωλύειν, ἰσότιμον ὄντα· τοῦτο δ', ὡς ἑτέρου τινὸς
" ἔργου χρησίμου χάειν ἠναγκάσθης ἀβούλητόν τι ὑπο-
" μεῖναι. πολὺς γὰρ ἂν εἴη λόγος, εἰ πάσας βουλοί-
" μην ἐξαριθμεῖσθαι τὰς ἀπολογίας· καὶ οἷς μὲν ἔστι
" λόγους ὑπάρχει, μήτε δίκαιον, μήτε ὅσιον, ὁμολο-
" γοῦντες ἢ ἀντιτείνουσι, πραΰνουσι τὰς τ ἀδικημένων
" ὀργάς, οἱ μὲν, εἰς ἄγνοιαν ἡλικίας παραφεύγοντες· οἱ
" δ', εἰς πονηρῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας· οἱ δ', εἰς μεγα-
" λοδυναστείαν ἀρχῆς· οἱ δ', εἰς τὸν ἅπαντας [b] πλανῶσαν
" τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν τύχην. ἐγώ σοι τῆς ἀρχῆς
" ἀποστάντι ὑπισχνοῦμαι πάντων ἀμνηστίαν ὑπάρξειν
" τῶν ἡμαρτημένων, ἢ διαλλαγὰς πρὸς τ δῆμον ὡς οὐ
" κακοῦς

[a] Convenientius γενόμενον: ut ferator non ad Appium, sed ab eo institutam ὀλιγαρχίαν. Sylb. [b] Si proprietatem verbi πλανῶν exactius expressam velis, in versione legas, *quæ omnes hominum cogitationes in errorem solas impellens.* Sylb.

κακοῖς αὐτοκτεῖς. Ἀλλὰ δέδοικα μὴ τοιοῦτός τε ἦτε
ἀληθὴς ὁ κίνδυνος ἢ δ' μὴ προσχρεῶν τ ἀρχῆς μενεῖτε
ὧν ὑπῆρξε τυραννίδος ἀποθεμένοις, μηδὲν δεινὸν ὑπὸ
τῶν πολιτῶν παθεῖν· εἰσὶ δὲ ἀληθεῖς αἱ αἰτίαι, φι-
λοτιμία κενὴ τ εἰκόνα δ καλῶν τ δόξης διώκουσα, καὶ
πόθος ἡδονῶν ὀλεθρίων, ἃς οἱ τυραννικοὶ φέρουσι βίοι. εἰ
δὲ βούλει μὴ τὰ εἴδωλα δ τὰς [b]σκιὰς τ τιμῶν δ τ
[c]εὐπρεπῶν διώκειν, ἀλλ' αὐτοῖς χαρπῶσθαι τοῖς ἀληθέσι
τιμαῖς, ἀπόδος τ ἀριστοκρατίαν τῇ πατρίδι, δ τιμὰς
λάμβανε παρ' ἴσων, δ ζῆλον τύχοις παρ' ὀπτιμο-
νομίων, δ κλέος ἀθάνατον ἀντὶ δ θνητοῦ σώματος κα-
τάλιπε τοῖς ἐγγόνοις. αὗται γὰρ εἰσι βέβαιοι δ ἀληθεῖς
τιμαὶ δ ἀναφαίρετοι, [d]καλείς τε, δ ἀμεταμέλητοι. φρέ-
φε τ ψυχήν, ὅτι τοῖς ἀγαθοῖς τ πατρίδος ἡδόμενος, ὧν ὐκ
ἐλαχίστη μοῖρα δόξεις γενόμενος, δυναστείαν βαρεῖαν αὐ-
τῆς ἀφελόμενος. ποίησαι δὲ τούτων παρ' εἰσμαλα τοὺς
προγόνους, ἐνθυμηθεὶς ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οὐδεὶς ἐπε-
θύμησεν ἐξουσίας δυναστικῆς, οὐδὲ ταῖς ἐπονειδίστοις τοῦ
στόματος ἐνήδυνεν ἡδοναῖς. τοιγάρτοι δ ζῶσιν αὐτοῖς
ὑπῆρχε τιμᾶσθαι, δ τελευτήσασιν, ὑπὸ τῶν ὀπτιμονο-
μων ἐπαινεῖσθαι. μαρτυρεῖται [e]γὰρ παρὰ πάντων αὐτοῖς,
ὅτι τ ἀριστοκρατίας, ἣν ἐκβαλοῦσα τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν
ἡ πόλις κατεστήσατο, βεβαιότατοι φύλακες ἐγένοντο. δ
[f]μηδὲν τ σαυτοῦ λαμπροτάτων λόγων τε δ πράξεων
ὀπιλανθάνου. καλαὶ γὰρ αἱ πρῶται σου τῶν πολιτικῶν
ἔργων ὑποθέσεις ἐγένοντο, δ μεγάλας [g]ὑπέθρεψαν ἡμῖν
ἀρετῆς ἐλπίδας· αἷς [h]ἀκόλουθον δ τὰ λοιπὰ πράτ-
τειν σε ἀξιοῦμεν. ἀναχώρει δὴ πάλιν εἰς τὸν σαυτοῦ
φύσιν, Ἄππιε τέκνον, δ χάρν τῆ πρώτῃ τ πολίευ-
μάτων μὴ τυραννικὸς, ἀλλ' ἀριστοκρατικός· δ φεῦγε τοὺς
πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, δι' οὓς ἐξέβης τ χρηστῶν ἐπιτηδευ-
μάτων, δ παρεπλάγχθης τ ὀρθῆς ὁδοῦ. ὁ γὰρ ἔχει λόγον,
ὑφ' ὧν ἂν γένηταί τις ἐξ ἀγαθοῦ κακὸς, ὑπὸ τούτων πάλιν
αὐτὸν [i]ἐκ πονηροῦ χρηστόν. Ταῦτά σοι πολλάκις βουλή-
θην ἐκθεῖναι, μόνος μόνῳ εἰς λόγους παραγενόμενος, δ τὰ μὲ
ὡς ἀγνοοῦντα διδάξαι, τὰ δ' ὡς ἁμαρτάνοντα νουθετῆσαι· δ
παρεγενόμην εἰς τ οἰκίαν ὑμῶν ἄπαξ, ἀπήλασέ δέ με οἱ σοὶ
παῖδες ἀπὸ [k]τ οἰκείων, δ σχολὴν ἄγειν σε λέγοντες, ἀλλ'
ἑτέρά τινα [l]πράττειν ἀναγκαιότερον ἦν. τάχα δ' ὐκ ὑπὸ
σου κελευσθέντες οἱ παῖδες, [m]ἀλλ' ὑφ' ἑαυτῶν γνόντες, δι-
κλῄσαί με τ εἰσόδου. δ βουλοίμην ὅτῳ τάληθὲς ἔχειν. ὃ
πρᾶγμα δή με ἠνάγκασε τοῦτο [n]διαλεχθῆναι τῷ σωφρο-
νοῦντι πρός σε περὶ ὧν ἐβουλόμην, ἐπεὶ δὴ μόνῳ πρὸς μόνον

"cuiii populo in gratiam redeas. ¶ [c] At ve-
"reor ne periculum falso prætexas ut in eo-
"dem magistratu permaneas (innumeris enim
"contigit ut deposita tyrannide nihil mali à
"civibus suis paterentur) sed hæ vereſ sint
"causſæ; inanis ambitio imaginem opinionis
"honestatis sectans, & desiderium perniciо-
"sarum voluptatum, quas vita tyrannica af-
"fert. Quod si vis non simulacra & umbras
"honorum ac stultitiæ sectari, sed ipsis veris
"honoribus frui, optimatum dominatum pa-
"triæ reddas, & honores à paribus accipias,
"& æmulationem apud posteros consequaris,
"gloriamque immortalem pro mortali cor-
"pore posteritati relinquas. hi enim sunt
"certi ac veri honores, & qui eripi non pos-
"sunt, & grati, nec pœnitendi. Convertas a-
"nimum tuum ad patriæ bona, iisque gaudeas;
"quorum præcipuus auctor fuisse videberis,
"gravi dominatu ex ea sublato. Horum au-
"tem exempla à majoribus petas, cogitans
"nullos ex illis viris tyrannicam potestatem
"affectasse, nec probrosis corporis voluptа-
"tibus inserviſſe. propterea etiam ipsis con-
"tigisse, ut & vivi & mortui honorarentur,
"& laudem apud posteros consequerentur.
"omnes enim testantur eos optimatum domi-
"natus, quem nostra civitas ejectis regibus
"constituit, firmissimos ac fidissimos custodes
"fuisse. *Sed* nec ullorum tuorum dictorum
"factorumve clarissimorum obliviscaris. nam
"prima tuorum actorum fundamenta præcla-
"ra fuerunt, & magnam virtutis spem nobis
"attulerunt: quibus ut cætera quoque tua
"acta respondeant, te rogamus. Redi igitur
"ad tuum ingenium Appi fili, & in rep. ad-
"ministranda ne tyrannica sed optimatum
"studia sequere: & fuge eos qui ad voluptа-
"tem loquuntur, quorum opera de rectis in-
"stitutis decessisti, & à recta via aberrasti. ab-
"surdum enim est putare, eum qui ab ali-
"quibus ex bono malus fuerit factus, eundem
"ab illis iterum ex malo bonum fieri posse.
"¶ Hæc sæpe tibi exponere volui solus cum XIV.
"solo agens, partim ut te ignarum docerem,
"partim ut peccantem admonerem; domum-
"que tuam non semel veni, at pueri me ex
"ædibus expulerunt, non esse tibi otium di-
"centes, sed te aliis quibusdam rebus magis
"necessariis vacare. fortasse autem non tuo
"jussu, sed per se ipsi hoc cognoscentes me
"ingressu prohibuerunt: quod utinam verum
"esset. Hæc igitur res me coëgit in senatu
"tecum agere de iis, de quibus tecum collo-
"qui volebam, quando non licuit mihi soli
"cum

a Si cum *Lapo* pro ὦν reponamus γὰρ seu γῶν, & mox pro ἰὼν substituamus αἰ, belle constabit structura & sensus: ut scilicet hæc omnia dependeant ab initiali verbo Νέδιμος. *Sylb.* In posteriori membro εἰ δὲ ἀληθῆς ἰὼν malit *Portus*: hoc scilicet sensu. *Tu, Appi, dicis te meum &c. sed ego dico has veras esse causſas &c.* *b* Malim σκιάς; tametsi σκιὰν agnoscit etiam *Lapi* versio. In *Cod. Vat.* κἀ pro κὰ. *c* Εὐλαβῶν, vel ἐ εὐλαβεῖν malit *Sylb.* Nihil mutandum esse censet *Portus.* *d* Grammaticæ regulæ postulant καλείσεως. Si καλέσεις malis; erit Atticissimus. *Port.* *e* Γὰρ τῶν πάντων *Vat.* *f* Rectius legeris μηδέν. *Sylb.* Fortasse quod ὑπιλανθάνεσθαι nunquam cum accusativo junctum reperiatur. cujus contrarium constat ex *Plut.* Ep. 7. & *Euripide* ἐν Ἑλέν. *Port.* g Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ὑπεθρεψαν. *Sylb.* Non improbo ut legatur ὑπεθρεψαν. Ego tamen ex ὑπεθρεψαν faciebam ὑπεζεψαν. nam ὑπογεγράφειν ἐλπίδας solent Græci id dicere quod Appius voluit, ut ad *Strabonem* notavimus. Apud *Suidam*, Ὑπογεγράφεται, δέδοται. Οἱ γὰρ ὑπὸ τῶν ἐπιγείων ἀγαθὰς ἐλπίδας ὑπογεγράφασι, ἤγουν δίδοασι τοῖς ἐπιγείοις ἀγαθὰς ἐλπίδας. Sic passim Græci. Malim etiam ὑπ. ἡμῖν ἐ σὺς ἀρετῆς ἐλπ. *Casaub.* *h* Melius ἀκολουθῶν. nam ἀκολουθῶν pro ἀκολουθοῦντα accipere, videtur paullo durius. *Sylb.* *i* Ἐκ πονηροῦ χρηστὸν ἐκθεῖναι χρηστὸν *Vat.* quod etiam *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. *k* Verius τῶν οἰκίων. *Sylb.* Οἰκίων vel οἰκιῶν legendum. *Port.* *Lapus* quoque vertit, ex *editione*. *l* Posit πρᾶττειν deest relativum ἅπερ, vel legendum πρᾶττειν ἀναγκαιότερον ὄν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀλλ' ὑπερὶ τινα πρᾶττειν ἀναγκαιότερα. ἀ δ' ἴσως [*scr.* ἃ δ' ἴσ τ] σοι τ σοῖς τὸ χρὸ· ἰδιωτείας ἀναγκαιότερον ἦν. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *sed alia quædam agere magis necessaria. Si vero tibi erat aliquid pietate erga genus magis necessarium.* *m* Ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν *Vat.* *n* Scribo διαλεχθῆναι τῷ τοῦ σωφρονοῦντι, vel πρὸς τὸ σωφρονοῦν, ut mox πρὸς ἀφρόνους. *Casaub.* *o* At vereor ne non verus sit periculi prætextus, quo minus de magistratu decedas &c. sed *metuo ne* veræ causſæ sint &c. *Gelen.* Sed vereor &c. sintque veræ causſæ ambitio &c. *Lapus.*

Fer. Jul. 4069. Ol. 69. 4. Ann. Chr. 497. U.C. Ca. 305. Var. 307.

"cum solo id locum, nos autem homines & "utiles, Appi, semper apud homines gratos "quam nusquam opportune dici possint. "Quod autem tibi gentis nostræ debita officia "præstiterim, deos testor, quorum templa & "aras communibus sacrificiis colimus nos qui "sumus gentis Appiæ successores; & genios "majorum, quibus post deos secundos hono- "res communesque gratias reddimus: sed præ- "cipue terram, quæ patrem tuum, fratrem "meum, continet, me vitam vocemque meam "optimum consilium dantem tibi exhibuisse. "Itaque pro viribus meis tuam ignorantiam "corrigens, abs te petò ne mala malis sanes; "neve dum plura appetis, res etiam præsen- "tes amittas; neve ut patribus & præstantio- "ribus imperes, inferioribus & deterioribus "pareas. Quamvis autem longa oratione de "multis præterea rebus tecum agere cupiam, "tamen me piget: nam si deus te ad meliora "consilia ducit, & hæc quæ dixi plura sunt "quam oporteat: si vero ad pejora, frustra "& reliqua sum dicturus. Habetis, P. C. & "vos reip. principes, meam sententiam de "pace facienda, & de urbanis tumultibus se- "dandis. Si quis vero hac aliam meliorem "sententiam dicet, vincat optima.

XV. ¶ His autem à Claudio dictis, & magna spe senatui allata fore ut decemviri magi- stratum deponerent, Appius ad hæc nihil re- spondere voluit: sed ex aliis paucorum do- minatus fautoribus, M. Cornelius progressus, "Nos (inquit) Claudi, de nostris propriis "utilitatibus ipsi cognoscemus, tuo consilio "non indigentes. nam & ea ætate sumus, "quæ est prudentissima, ita ut nihil eorum "quæ nostra intersunt, ignoremus: nec ami- "cis indigemus, quorum consilio, si quid "opus fuerit, utemur. Desinas igitur rem "intempestivam facere, tu, inquam, vir se- "nior hominibus consilio non egentibus sen- "tentias loqui desinas. Si qua enim de re "Appium monere, aut ei conviciari vis (hoc "enim verius) ubi ex curia fueris egressus, "tunc ei conviciaberis. nunc vero de bello "contra Æquos & Sabinos, cujus caussa vo- "catus es, ut sententiam diceres, quid tibi vi- "deatur dic, & desine extra rem propositam "nugari". Post eum surrexit iterum Clau- dius, mœstus, & habens oculos lacrymarum plenos, atque ita est loquutus: "Appius, "Patres conscripti, in vestro conspectu ne "responso quidem dignum me patruum suum "judicat: sed ut mihi suas ædes clausit, sic "etiam aditum ad hunc senatum mihi, quan- "tum in ipso est, claudit. quod si veritas est "dicenda, ex urbe etiam expellor. neque e- "nim amplius eum rectis oculis intueri pos- "sem, qui suis majoribus indignum se præ- "stat, & tyrannicam iniquitatem æmulatur: "sed convasatis omnibus meis rebus una cum "tota familia ad Sabinos proficiscar, urbem "Regillum habitaturus, unde oriundi sumus,

"ὅτι ἐξηγήσαιτο χρησίμοις δὶ ἔχω πάντοθι λέγειν τὰ κρείττω ἢ "συμφέροντα, παρ' ἀνθρώποις μᾶλλον, Ἄππιε, ἢ μηδα- "μοῦ. δοκοῦσι δέ σοι τὰ θ' ὑπὲρ τοῦ γένους ὀφειλήματα, μαρτύ- "ρομαι θεοὺς οὓς ἐγὼ καὶ ἡμεῖς κοιναῖς θυσίαις γεραίρομεν "οἱ τ' Ἀππίου γενεᾶς διάδοχοι καὶ προγόνων δαίμονας, οἷς "μετὰ θεοὺς δευτέρας τιμὰς καὶ χάριτας ἀποδίδομεν κοι- "νάς· ὑπὲρ ἁπάντων δέ, ὦ τύτιε, γῆν, ἣ κατέχει σὸν μὲ "πατέρα, ἐμὸν δὲ ἀδελφόν, ὅτι σοι παρέχομαι ψυχήν τε "καὶ φωνὴν ἢ ἐμαυτοῦ τὰ κρίτιστα βουλευομένῳ, καὶ ἐπα- "νορθοῦν τοὺς ἀγνοίας σοι κατὰ δύναμιν ἢ ἐμὴν, ἀξιῶ "σε μὴ [b] τοῖς κακοῖς ἰᾶσθαι τὰ κακά, μηδὲ ἢ πλεόνων "ὀρεγόμενον καὶ τὰ παρόντα ἀπολέσαι, μηδ', ἵνα ἢ ἴσων "τι καὶ κρειττόνων ἀρχῇς, ὑπὸ ἢ ἡττόνων τε καὶ κακιόνων ἄρ- "χεσθαι. πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἔτι σοι λέγειν βου- "λόμενος, οἶκτον. εἰ μὲ γὰρ ὅτι τὰ κρείττω βουλεύματα ὁ θεὸς "ἄγει σε, καὶ ταῦτα πλείω ἢ ἱκανῶν εἴρηκα· εἰ δ' ὅτι τὰ "χείρω, διακωλύσῃ καὶ τὰ λοιπὰ ἐρῶ. ἔχετε, ὦ βουλή, καὶ ὑμεῖς "οἱ περιστῶτες ἢ πόλεως, ἢ ἐμοὶ γνώμην, καὶ περὶ "τοῦ πολέμου ἢ καταλύσεως, καὶ περὶ ἢ τῆς πόλεως "θορύβων ἢ ἐπανορθώσεως. εἰ δέ τις ἕτερα τούτων κρείττω "ἐρεῖ, τὰ βέλτιστα νικάτω.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν ἐλπίδα τῆ συνεδρίῳ περιχεάντων, ὡς ἀποθησομένων ἢ δέκα τὴν ἀρχὴν, Ἄππιος μὲν περὶ τούτου οὐδὲν ἠξίωσεν εἰπεῖν· ἐκ δὲ ἢ ἄλλων ὀλιγαρχικῶν προελθὼν [c] Κορνήλιος Μάρκος, "Ἡμεῖς μέν, ἔφησεν, ὦ Κλαύδιε, περὶ ἢ ἰδίων συμφερόν- "των αὐτοὶ διαγνωσόμεθα, ἢ σῆς οὐδὲν δεόμενοι βουλῆς. "καὶ γὰρ ἡλικίας ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ ἐσμὲν, ὥστε μη- "δὲν τῶν συμφερόντων ἀγνοεῖν· καὶ φίλων οὐ ἀπανίζο- "μεθα οἷς, ἐάν τι δέῃ, συμβούλοις χρησόμεθα. παῦσαι "δὲ πρᾶγμα ποιῶν ἄωρον, ἀνὴρ πρεσβύτερος, καὶ δεο- "μένοις συμβουλῆς [d] γνώμας ἀποδεικνύμενος. τῷ Ἀπ- "πίῳ δ' εἴ τι βούλει προσονεῖδος ἢ λοιδορεῖσθαι· τοῦτο "γὰρ ἀληθέστερον· ὅταν ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ συνεδρίου, "λοιδόρησον. νῦν δ' ὑπὲρ τῶν πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους "πολέμου, περὶ οὗ κέκλησαι γνώμην ἀποδεικνύμενος, "ὅ,τι σοι φαίνεται λέγε, καὶ παῦσαι τὰ ἔξω τοῦ πρά- "γματος φλυαρῶν". μετὰ τοῦτον ἀνίσταται πάλιν ὁ Κλαύδιος κατηφὴς, καὶ μεστοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων, καὶ φησιν "Ἄππιος μὲν οὐδ' ἀποκρίσεως "ἄξιον ἡγεῖταί με, βουλὴ, ἢ ἑαυτοῦ θεῖον, ἀνεπίφθο- "νόν μοι· ἀλλ' ὥσπερ τὴν οἰκίαν τὴν ἰδίαν ἀπέκλεισέ μοι, "καὶ τὴν συνέδριον ἄβατον [e] ὥσπερ ἐφ' ἑαυτῷ ποιεῖ. "εἰ δὲ χρὴ ταληθῆ λέγειν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξε- "λαύνομαι. ὑπότε γὰρ αὐτὸν ὀρθοῖς ὄμμασι δυνάμενος "ὁρᾶν, ἀνάξιον γενόμενον τῆς εὐγενείας, καὶ τυραννι- "κὴν ἐζηλακότα παρανομίαν· ἀλλ' ἀνασκευασάμενος "ἅπαντα τὰ ἐμὰ, καὶ τοὺς ἐμοὺς, εἰς Σαβίνους ἅπει- "μι, πόλιν οἰκήσων [f] Ῥήγιλλον, ἐξ ἧς ὁ γένος ἡμῖν ἐστί, "ἔνθ'

[a] ὦ pro δὴ malit *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* quoque pronomen posteriore loco positum. *Sylb.* [b] Proverbium est etiam *Thucydidi* usurpatum in lib. v. [c] Nota hic idem esse velis quod mox γνώμην ἀποδεικνύμενος v. 36. v. 4. & alibi. *Sylb.* cum *Sylburgio* accepi pro γνωμολογῶν. tum si in versione scribas, *sententiam dicere.* [d] Malim ὦ βουλὴ, ut mox p. 665. [e] Forsan rectius ὥσπερ ἐφ' ἑαυτοῦ. nisi forte ὥσπερ pro ὥστε sic usurpatum velis ut ὅτι pro ὥστε p. 31. v. 49. [f] In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Inglium. Supra p. 295. p. 23. paullo melius in *Ed. Steph. Pigrum.* Ego Ῥήγιλλον utrobique scribere non dubitavi; quia ut apud *Livium* & alios Regillum est, ita etiam apud *Steph. Byzant.* Ῥήγιλλα, πόλις Σαβίνων. *Sylb.*

a Male

"ᾧ μείω τ λοιπὸν ἐκεῖ χρόνον, ἕως ἂν ϑτοι καλέσωσι τ καλὴν
"ταύτην ἀρχήν. ἐπιδὰν δὲ οἷα μαντεύομαι, περὶ τ δεκεμβρί-
"ου γενήσομ) γενήσομ) δ' ὐκ εἰς μακρὰν τότε παρέσομαι. ᾧ
"ταῦτα μ ὑπὲρ ἐμοῦ τοσαῦτα. περὶ δὲ τ πολέμου ταύτην ὑμῖν,
"ὦ βουλή, γνώμην ἀποφαίνομαι, μηδὲν ψηφίζεσϑαι περὶ μηδε-
"νὸς πρότερον, ἕως ἂν ἀποδυϑῶσιν αἱ ἀρχαί". ταῦτα εἰ-
πὼν, ᾧ πολὺν ἐκ τ συνεδρίου κινήσας ἔπαινον ἐπὶ τῷ γενναίῳ
ᾧ φιλελευθερίῳ τ γνώμης, ἐκάθισεν. μετὰ δὲ τοῦτον ἀναστὰς
Λεύκιος [a] Κοΐντιος ὁ καλούμενος [b] Κικιννάτος, ᾧ Τίτος Κοΐν-
τιος Καπιτωλῖνος, ᾧ Λεύκιος Λουκρήτιος, ᾧ πάντες ἐξῆς οἱ
ϑρασυτέρους [c] τ συνεδρίου, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο.

Ἐφ' ᾧ ἀναταραχθέντες οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, βουλεύσασθαι μηκέτι κατ' ἡλικίαν ᾧ βουλῆς ἀξίωσιν συμβούλους καλεῖν, ἀλλὰ κατ' οἰκειότητα, ᾧ τ πρὸς αὐτοὺς ἑταιρείαν. ᾧ παρελθὼν Μάρκος Κορνήλιος, ἀνέῳξε Λεύκιον Κορνήλιον τὸν ἀδελφὸν, ὃς Κοΐντῳ [d] (Φαβίῳ Οὐϊβουλανῷ συνυπάτῳ δ τρίτον ὑπατεύοντι,) δεξιᾶς ἀνδρεῖον, ᾧ πολιτικὸν διεξελθεῖν λόγον ὐκ ἀδυνάτου. ὅτος ἀναστὰς ἔλεξε τοιάδε· "Θαυμαστὸν μ ἦν ᾧ τοῦτο, ὦ βουλή, εἰ "ταύτην ἔχοντες ἄνϑρωποι τ ἡλικίαν, οἱ περὶ ἐμοῦ γνώ- "μην ἀποφηνάμενοι, ᾧ πρότερον ἀξιοῦντες τ συνέδρων, "τ ὐκ τ πολιτικῶν προσκρουσμάτων ἀπέχθειαν ἀδιάλ- "λακτον [e] ἔχουσι πρὸς τοὺς προεστηκότας τ πόλεως, οὓς "ἐχρῆν, [f] εἰ οἷόν τε ἦν, φυλάττειν, ᾧ τοῖς νέοις πρᾶγμα παρέχειν "ἀπὸ ᾧ κρατίστου ποιεῖσϑαι τοὺς ὑπὲρ τ καλῶν ἀγῶνας, ᾧ "μὴ πολεμίους ἀλλὰ φίλους ἡγεῖσϑαι τοὺς περὶ τ κοινῶν "ἀλαϑῶν ἀντιπάλους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου ϑαυμασιώτερόν "ἐστιν, εἰ ταῖς ἰδίαις ἀπεχθείαις ἐπὶ τὰ κοινὰ τ πόλεως πρά- "γματα μεταφέρουσι, ᾧ σὺν απολέσϑαι τοῖς ἑαυτῶν ἐχθροῖς "βούλονται μᾶλλον, ἢ σωϑῆναι μετὰ πάντων τ φίλων. ὑπερ- "βολὴν δ ἀνοίας [g] τούτοις, ᾧ ὃ πόρρω ϑεοβλαβείας πε- "ποιήκασιν οἱ πρόεδροι τ βουλῆς ἡμῶν. ὅτοι δ ἀγανακτοῦν- "τες ὅτι μετιόντας αὐτοὺς τ τ δέκα ἀρχὴν, ἣν αὐτοὶ "νῦν κεκτημένοι εἰσίκασιν, ὑπ' ἀρχαιρεσίας ὀπτιμοδεσπό- "ται φανέντες, ἀεὶ πολεμοῦσιν αὐτοῖς πόλεμον ἀδιάλλα- "κτον, ᾧ εἰς τοῦϑ' ἥκουσιν εὐηϑείας, μᾶλλον δὲ μανίας, ὥσϑ' "ἵνα τούτους διαβάλλωσι πρὸς ὑμᾶς, ὅλην ὑπομένουσιν ἀ- "ναλῶσαι τ πατρίδα· οἵ γε ὁρῶντες [h] μ ἀναγκαῖον τ χώραν ἡ- "μῶν ὑπὸ τ πολεμίων γενομένην, ὁρῶντες δ ὅσον ὄπω ᾧ ἐπὶ "τ πόλιν αὐτοὺς ἐλθοῦσαν· ὃ ᾧ διὰ μέσου χωρίον ὂν πολὺ "ἀντὶ ᾧ προκαλεῖν ᾧ παρορμᾶν τοὺς νέους ἐπὶ τ ὑπὲρ τ "πατρίδος ἀγῶνα, καὶ [i] αὐτοὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ "σπουδῇ βοηθεῖν, ὅσοι γοῦν οἱ τοῖς τηλικούτοις ἐστὶν ἰσχύς, "περὶ πολίτειας κόσμου νῦν ἀξιοῦσιν ὑμᾶς σκοπεῖν, "καὶ νέας ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ "τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ποιεῖν ᾧ ϑᾶττον αὐτὸ τοῦτο δύνα- "σϑαι σπουδεῖν, [k] ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, μᾶλλον δὲ εὐχὰς

"& ibi in posterum manebo, donec isti præ- Per. Jul. 4267.
"clarum istum magistratum obtinebunt. Ubi Ann. Chr. 447.
"vero quod ego vaticinor huic decemviratui Olymp. 85 j.
"acciderit, (brevi autem hoc fiet) tunc re- V. C. Ca. 305.
"dibo. atque quod ad me attinet, hæc sint Var. 307.
"satis. De bello vero, P. C. hæc est mea sen-
"tentia, ut de re nulla quicquam decernatis,
"donec *alii* magistratus creati fuerint". Hæc
loquutus, & ob generosam ac libertatis stu-
diosam sententiam valde collaudatus, resedit.
Post eum surgens L. Quintius Cincinnatus,
& Titus Quintius Capitolinus, & L. Lucre-
tius, & reliqui deinceps senatus principes, in
Claudii sententiam iverunt.

¶ Qua re turbati Appii collegæ, decreve- XVI.
runt non amplius pro ætate aut consilii dignitate, sed pro necessitudinis & sodalitatis vinculo, ad sententiam dicendam senatores vocare. Et progressus M. Cornelius, vocavit L. Cornelium fratrem, qui Q. Fabii Vibulani tertium consulis collega fuerat, virum impigrum, & civili facundia præditum. Hic, quum surrexisset, ita est loquutus: "Hoc quo-
"que, P. C. mirandum est, quod homines
"istius ætatis, qua sunt qui sententiam ante
"me dixerunt, & qui senatus principes esse
"volunt, odium implacabile ex civilibus of-
"fensis ortum contra civitatis principes ser-
"vent: quos oporteret (si fieri posset) tueri,
"& juvenes cohortari, ut strenua pro rebus
"honestis certamina subeant, neve hostes sed
"amicos eos ducant, qui pro publicis bonis
"contendunt. Sed multo etiam admirabilius
"hoc est, quod privatas inimicitias ad remp.
"transferant; & cum suis inimicis perire,
"quam cum omnibus suis amicis servari ma-
"lint. * Nam nostri senatus præsides ad su-
"premum dementiæ gradum provecti sunt:
"& parum abest quin mente capti sint. Isti
"enim indigne ferentes se, qui decemviratum
"petebant, in quem nunc invehuntur, victos
"ab iis fuisse, qui in comitiis ad id magis ido-
"nei sunt visi, perpetuo bellum implacabile
"cum illis gerunt: & eo stultitiæ, imo potius
"insaniæ, progressi sunt, ut quo istos apud
"vos criminentur, totam patriam evertere
"sustineant: qui, quum videant agrum no-
"strum ab hostibus vastari, & cernant eos
"mox urbem ipsam invasuros, (spatium enim
"quod interjacet non est magnum) & quum
"hortari ac incitare debeant juniores ad cer-
"tamen pro patria subeundum, & ipsi omni
"alacritate studioque, quantum quidem e-
"jus ætatis vires ferunt, opitulari, de ordi-
"nanda republica nunc vos consultare vo-
"lunt, & novos magistratus designare, & quid-
"vis aliud potius facere quam hostes male-
"ficiis afficere. ac ne hoc quidem ipsum vi-
"dere possunt, se esse auctores sententiarum,
"imo vero votorum, quæ nullo modo ad fi-
"nem

[a] Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κοΐντ῟ pro Κοΐντι῟ ut & mox v. eod. [b] In *Cod. Vat.* Κικιννάτ῟, ut supra p. 602. v. 40. & p. 621. v. 2. scriptura magis Græca. [c] Δίκα post πρωτεύοντες sustuli cum *Xylandro, Glareano, Sylburgio,* & *Cod. Vat.* [d] Inclusa, e *Cod. Rom.* addita, agnoscit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* versio. [e] Verbum ἔχουσι in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] hoc loco omissum erat, & perperam in præcedentibus positum ante οἱ περὶ ἐμοῦ, v. 20. [f] *Lapus* pro εἰ videtur legisse ἢ, dum vertit, *quos oportuit quantum fieri posset cavere, & sensu optimo admonere* &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐχρῆν εἴ τι δεῖ φυλ. [g] Si *vulgata* aut τοιούτων pro τούτοις legas, paullo melius constabit structura. *Lapus* vertit, *excessum quoque quendam facientes dementiæ. Sylb.* Τούτοις plane tollendum censet *Portus.* Τοῦτό γε legit *Casaub.* [h] Perperam in *Ed. Steph.* μετανάστωσιν. [i] Αὐτοὶ legendum esse, non αὐτῇ, ut in *Ed. Steph.* docet etiam *Lapi* versio. *Sylb.* Αὐτῇ retinendum censet *Portus*; vertitque, & *omni alacritate studioque opem ei ferendam, totis viribus postulans ut de forma reip. consultetis, & novos magistratus creetis* &c. [k] Illa verba, ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, sententiam non implent; & tamen duriusculum videtur ex sequenti membro vocem ἀδυνάτους repetere. *Lapus* non agnoscit τὸ ἰσχύον. *Casaub.* * Quæ procerum nostrorum amentia adeo modum excedit, ut propemodum divinitus mens eis erepta videatur. *Gelen.* [a] Puto

XVII. Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cal. 305. Var. 307.

" nem perduci poſſunt. ¶ Ita enim rem conſi-
" derate: fiet SC. de comitiis; deinde de-
" cemviri id promulgabunt, die ſtatuta in
" proximum trinundinum. quomodo enim
" vere ullum plebiſcitum ratum eſſe poterit,
" niſi legitime fiat? Deinde ubi tribus tulerint
" ſuffragia, tunc novi magiſtratus veniam ci-
" vitati deprecabuntur, & de bello ad vos re-
" ferent, ut de eo conſultetis. Quum vero co-
" mitiorum tempus interea tantum ſit, ſi ho-
" ſtes contra urbem noſtram veniant, & co-
" pias ad muros admoveant, quid faciemus,
" Claudi? Certe ipſis dicemus, exſpectate do-
" nec alios magiſtratus creaverimus. Claudius
" enim nobis perſuaſit, ut de nulla alia re ſe-
" natus conſultum faciamus, neque ad popu-
" lum rem referamus, neve copias conſcriba-
" mus, niſi prius magiſtratus ex animi noſtri
" ſententia conſtituerimus. Abite igitur, &
" quum audieritis, conſules alioſque magi-
" ſtratus à populo Rom. creatos,& res omnes
" ad bellum neceſſarias à nobis paratas, tunc
" redite ut de pace agatis, quando maleficiis
" ultro nos laceſſiviſtis, nulla injuria à nobis
" affecti: & quæcunque damna in excurſioni-
" bus dediſtis, ea omnia pecuniis æſtimata
" nobis juſte ſarcietis. agreſtium vero cædis
" à vobis factæ nullam habebimus rationem,
" nec ſi quæ ingenuæ mulieres contumeliam
" & petulantiam militarem ſunt expertæ, nec
" ſiquod aliud graviſſimum malum patratum
" eſt, quicquam ideo à vobis exigetur. Atque
" illi nobis, ad has conditiones eos invitan-
" tibus, moderate ſe gerent, & paſſi novos
" magiſtratus à populo Rom. creari, & res ad
" bellum neceſſarias parari, tunc ſupplicum
" inſignia pro armis afferent, ſeque nobis de-
XVIII. " dent. ¶ O ingentem horum fatuitatem, qui-
" bus in mentem venit ut talia nugentur! o
" magnam noſtram ſtupiditatem, quod iſtis
" hæc dicentibus non indignemur; ſed eos,
" tanquam de hoſtibus, non autem de nobis
" ipſis & patria conſultantes, audire ſuſtine-
" amus! Quin tollimus de medio iſtos nuga-
" tores? quin decernimus ocius auxilium agro
" qui vaſtatur? quin armamus omnem urba-
" nam juventutem? quin inferimus nos ipſi
" bellum eorum civitatibus? An domi manen-
" tes, & convicia decemviris dicentes, & no-
" vos magiſtratus conſtituentes, & de civi-
" tatis forma conſultantes, ut pacis tempore,
" res omnes, quæ in agris ſunt, in hoſtium
" poteſtatem venire patiemur, & tandem in
" ſervitutis & everſionis ipſius urbis diſcri-
" men veniemus, permittentes ut hoſtes ad
" ipſa urbis mœnia accedant? Non ſunt, P.C.
" hominum ſana mente præditorum hujuſ-
" modi conſilia, * neque hominum provido-
" rum, qui publica commoda privatis ſimul-
" tatibus potiora ducunt; ſed contentionis
" intempeſtivæ, & temerariæ hoſtilitatis, &
" infelicis invidiæ, quæ eos quos in ſua po-
" teſtate tenet ſapere non ſinit. Sed has iſto-

" ἀδυνάτους ἔχουσι. Σκοπεῖτε γὰρ ὑμεῖς πρόβουλευμα γενή-
" σεσθαι τὸ βουλῆς ὑπὲρ ἀρχαιρεσίων ἐπειλεῖσθαι ἐξοίσουσιν οἱ δή-
" μαρχοι τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον, ὀφείσαντες ἀγορεῦσαι τὴν
" ἀπὸ ταύτης τετάρτην. πῶς γὰρ ἂν [a] ἀληθῶς γένοιτό τι
" τῶν ὑπὸ τοῦ δήμου ψηφιζομένων κύριον, ἐὰν μὴ τὴν πό-
" λεως γνώμην; ἔπειθ' ὅταν αἱ φυλαὶ διενέγκωσι τὰ ψήφον,
" τότε αἱ νέαι [b] προσιτῆνται τὴν πόλιν ἀρχαί, καὶ πρε-
" σβεύσουσιν ὑμῖν ὑπὲρ πολέμου σκοπεῖν. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ
" τῶν ἀρχαιρεσίων χρόνοις τοσούτοις οὖσιν, ἐὰν ὀπὶ τὴν
" πόλιν ἡμῶν ἔλθωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ προσαγάγωσι
" τοῖς τείχεσι, τί ποιήσομεν, Κλαύδιε; ἐροῦμεν αὐτοῖς νῦν
" Δία, Μένετ' ἕως ἂν ἀποδείξωμεν ἑτέρους ἀρχάς. Κλαύ-
" διος γὰρ ἡμᾶς ἔπεισε, πρὸ μηδενὸς ἄλλου πρᾶγμα-
" τος μήτε προβουλεύσαι, μήτ' εἰς τὸν δῆμον ἐνεγκεῖν,
" μήτε δυνάμεις καταγράψαι, ἐὰν μὴ τοῖς περὶ τὰς ἀρ-
" χὰς καταστήσωμεν ὡς βουλόμεθα. ἄπιτε οὖν, καὶ ὅταν ἀ-
" κούσητε ὑπάτους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἀποδειχθείσας
" ὑπὸ τῆς πόλεως, καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα πάντα γέ-
" νητα ἡμῖν [c] ἀπεστῆτε, τότ' ἥκετε περὶ διαλλαγῶν ποιησό-
" μενοι τοὺς λόγους, ἐπειδὴ κακῶς ἤρξασθε ἡμᾶς ποιεῖν, [d] ὑ- 699
" δὲν πεποιηδότες ὑφ' ἡμῶν· καὶ ὅσα ἡμᾶς ἐβλάψατε χρη-
" τὰς [e] σχολαῖς, εἰς χρημάτων λόγον ἅπαντα ἐκ δι-
" καίου ληψόμεθα. τὰ δὲ τῶν γεωργῶν ὄλεθρον οὐχ ὑπολογί-
" σεσθαι ὑμῖν, οὐδὲ εἴ τινα γυναῖκα ἐλεύθερα ὕβρεως καὶ πα-
" ρανίας ἐπειράθη στρατιωτικῆς, οὐδὲ ἄλλο τῶν ἀπεκέτων οὐ-
" δέν. κἀκεῖνοι ταῦτα προκαλουμένων ἡμῶν μετριάσουσι, καὶ
" συγχωρήσαντες τὴν πόλιν νέας ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ
" τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀσπεπῆ ποιήσασθαι, τότε ἥξουσιν
" ἱκετηρίας φέροντες ἀντὶ τῶν ὅπλων, καὶ παραδιδόντες ἡμῖν
" ἑαυτούς. Ὦ πολλῆς μὲν εὐηθείας τούτων, οἷς ὀπὶ νῦν ἔρχε-
" ται τοιαῦτα λῆρεῖν· πολλῆς δὲ ἀναλγησίας ἡμῶν, εἰ τοιαῦ-
" τα λεγόντων αὐτῶν οὐκ ἀγανακτοῦμεν, ἀλλ' ὑπομένο-
" μεν ἀκούειν, ὥσπερ ὑπὲρ τοῦ πολεμίων, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἡ-
" μῶν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος βουλευόμενοι. οὐκ ἀνελοῦμεν ἐκ
" μέσου τοὺς φλυάρους; οὐ ταχεῖαν ψηφιούμεθα τὴν προ-
" νομοθουμένην χώραν τὴν βοήθειαν; οὐ καθοπλιοῦμεν ἅ-
" παντα τοῦ ἀκμὴν τῆς πόλεως; οὐκ ὀπὶ τοὺς ἐκείνων πό-
" λεις αὐτοὶ στρατευσόμεθα; ἀλλ' οἶκοι μένοντες, καὶ τοῖς
" δίκαια λοιδορούμενοι, καὶ νέας ἀρχὰς καθιστάντες, καὶ περὶ
" κόσμου πολιτικοῦ σκοποῦντες, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ πάσῃ ἐά-
" σομεν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις τὰ ἐν τῇ χώρᾳ γενέσθαι, καὶ
" πλευτῶντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύσομεν καὶ
" καταισκαφῆς τῆς πόλεως, ὡς ἐάσαντες τὸν πόλεμον
" τοῖς τείχεσι προσελθεῖν; οὐκ ἔστιν ὑγιαινόντων ἀνθρώ-
" πων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα, ὦ πατέρες, [h] οὐδὲ πρε-
" σβύτου πολιτικῆς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν ἰδίων ἀπε-
" χθειῶν ἡγεμόνα ἀναγκαιότερα, ἀλλὰ φιλονεικίας ἀ-
" κρίτου, καὶ δυσμενείας ἀδύλου, καὶ φθόνου κακοδαίμονος,
" ὃς οὐκ ἐᾷ τοὺς ἔχοντας αὐτὸν σωφρονεῖν. ἀλλὰ τὰς μὲν
" τούτων

a Puto legendum ἄλλως pro ἀληθῶς. *Caſaub.* b Mendoſum eſt παρατιθῶνται. *Lapus* vertit, *tunc ſenatum novi magiſtratus convocabunt.* quaſi legerit συσκαλέσωνται τὴν βουλήν. ſed non minus apte legeris, παρελήφωνται, *accipient reip. gubernacula. Sylb.* c Male in *Ed. Steph.* ἀπατεῶν. d Οὐδὲν *Vat.* e Ἐκκλησίαις hîc dicuntur reſpectu agentium, alibi ἐκκλήσιαι vocantur, utroque reſpectu. *Sylb.* Ἐκκλησίαις vel ἐκκλησίας malit *Portus.* f Διελόσωσι *Vat.* g In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ὑπονοθορίᾳ: nihil ad rem. noſtrum αὐτοκαδορίᾳ, tum alibi ſupra fuit, tum p. 362. v. 1. *Sylb.* h *Galenius* legiſſe videtur, οὐδὲ αὐτοῖς πολίταις τὰς ἰδίας ἀνηκέστους ἐχθρὰς τῶν κοινῶν συμφερόντων ἡγεῖσθαι ἀναγκαιοτέρας: nam vertit, *non ſunt, patres, ſenerum hæc conſilia, nec civilis prudentia poſtorea publica utilitate ducere privatas inimicitias. Port.* * *Al.* nec civilis prudentiæ, quæ &c.

a In

ἡ τούτου φιλοτιμίας ἔσεσθαι χάριν· ἢ δὲ ψηφισάμενοι τῇ
πόλει σωτήρια, ἡ ὑμῖν αὐτοῖς προσήκοντα ἔσεσθε ἐκεί-
νοις λαμβάνοντες, ἡ τοῖς ἐχθροῖς φοβερά, ἐγὼ πειράσομαι λέγειν.
νῦν μὲν πρὸς Αἰκανοὺς ἡ Σαβίνους πόλεμον ἀπευθύνατε,
ἡ ταῖς δυνάμεσι μετὰ πλείστης προθυμίας ἡ ταχύτητος χωρή-
γραφε ταῖς ἐπ' ἀμφοτέρους ἐξελαστικαῖς. ὅταν δὲ τὰ
τοῦ πολέμου τέλος ἡμῖν ἄριστον λάβῃ, ἡ ἀναστρέψωσιν
εἰς τὴν πόλιν αἱ δυνάμεις, εἰρήνης γενομένης, τότε ἡ περὶ τοῦ
κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖτε, ἡ λόγον ἀπαιτεῖτε τοὺς δε-
κα περὶ πάντων ὧν ὅτι τῆς ἀρχῆς ἕνεκα ἔπραξαν, ἡ νέας ἀρχὰς
ψηφοφορεῖτε, ἡ δικαστήρια καθίζετε, ἡ τιμᾶτε τοὺς ἑκα-
τέρων τούτων ἀξίους, ὅταν ἐφ' ὑμῖν γένηται ταῦτα ἀμφότερα·
μαθόντες ὅτι ἡ τοῖς πράγμασιν οἱ καιροὶ δουλεύουσι, ἀλλὰ
τοῖς καιροῖς τὰ πράγματα". Ταύτην ὑπολαβόντες Κορνη-
λίου ἡ γνώμην, οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀναστάντες, χωρὶς ὀλίγων,
αὐτῆς ἐγένοντο προαιρέσεως· οἱ μὲν, ἀναλκίᾳ, ἡ τῷ παρόντι
καιρῷ προσήκοντα ὑπολαμβάνοντες εἶναι· οἱ δ', ὑποκείμενοι καὶ
ἐθισμοῖς, ἡ θεραπεύοντες τοὺς δέκα, τῷ φόβῳ τῆς ἀρχῆς. ἦν γάρ τι
ἡ καταπληκτικὸν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ οὐκ ἐλάχιστον μέρος ἐν τοῖς ἔργοις.

Ὡς δὲ αἱ πλείους γνῶμαι δημηγορήθησαν, καὶ τῶν
πολὺ κρατεῖν ἐδόκουν οἱ τὸν πόλεμον ἀπευθύναντες τῶν
ἑτέρων, ἐκάλουν τόν τε Λεύκιον Οὐαλέριον ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐκά-
λουν, ὃν ἔφην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς βουλόμενόν τι λέγειν,
κεκωλῦσθαι τοῖς αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀναστὰς, τοιούτους διεξῆλ-
θε λόγους· "Τὴν μὲν ἀποδοκιμασίαν τῶν δέκα ὁρᾶτε, ὦ
πατέρες, οἱ κατ' ἀρχάς τε οὐκ ἐπέτρεψάν μοι λέ-
γειν, ὅταν περιμένω, τοῖς ὑμᾶς, καὶ νῦν ἐν
τοῖς ὑστάτοις ἀποδεδώκασι λόγον, ἐνθυμηθέντες, ὅσῳ
εἰκός, ὅτι τῇ τε Κλαυδίου γνώμῃ προσθέμενος, οὐδὲν
ὠφελήσω τὸ κοινὸν, ὀλίγων αὐτῇ συνειπόντων· ἐπί-
σαν τε γνώμην προθῶ τὰς εἰρημένας αὐτοῖς ἀποφη-
νάμενος, κἂν τὰ κρείττω ὑποθῶμαι, διαλεγῆς ἐρραψῳ-
δηκὼς ἔσομαι. εὐαρίθμητοι γάρ πινές εἰσιν οἱ μετ' ἐμὲ ἀνα-
στησόμενοι. ὡς ἐὰν ἅπαντας ὁμογνώμονας λάβω, τί γένηται
μοι πλέον, ὑδὲ πολλοστὴν ἔχοντι μοῖραν τῶν Κορνηλίῳ
συναγορευόντων; ἡ μὴν ἐγὼ, ταῦθ' ὑφορώμενος, οὐκ ἧσσον
τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην εἰπεῖν. ὅταν γὰρ ἀκριβῶσθε τὰ πάν-
τα, ἐφ' ὑμῖν ἔσται τὰ κρείττω ἑλέσθαι. περὶ μὲν
οὖν τῆς διαρχίας, ὃν τρόπον ἐπιμελεῖται τῶν κοι-
νῶν, ὅσα Κλαύδιος ὁ βέλτιστος εἶπε, καὶ ἐμοὶ δο-
κεῖ λέγεσθαι, καὶ ὅτι δεῖ νέας ἀρχὰς ἀποδειχθῆ-
ναι, πρὶν ἢ περὶ τοῦ πολέμου γενέσθαι ψήφισμα.
καὶ γὰρ ταῦτα εἴρηται τῷ ἀνδρὶ καλῶς ὁ βέλτιστος.
ἐπεὶ δὲ Κορνήλιος εἰς ἀδύνατον ἀπάγειν ἐπιχεῖ-
ρησε τὴν γνώμην, πολλοὺς τοὺς μεταξὺ χρόνους ἀπο-
φαίνων ταῖς πολιτικαῖς οἰκονομίαις γενησομένους, οὐ χρή-
σιν ὄντος τοῦ πολέμου, ἡ χλευάζειν ἐπιχείρει πράγ-
ματα οὐκ ἀποπαίδευτα χλευασμοῦ, οἷς ἀξιοκρεσά-

"rum constitutiones valere finite. quæ vero
"decreta reipublicæ salutaria, & quæ con-
"sulta nobis ipsis convenientia, hostibus-
"que formidabilia sunt futura, dicere conta-
"bor. Nunc bellum contra Æquos & Sabi-
"nos decernite, & maxima animi alacritate
"studioque copias contra utramque gentem
"profecturas conscribite. Ubi vero bellum
"felicissime à nobis confectum fuerit, & co-
"piæ in urbem redierint, in pace tunc & de
"reip. statu consultate, & à decemviris de re-
"bus omnibus in magistratu gestis rationes
"exigite, & novos magistratus create, & ju-
"dicia constituite, & his utrisque dignos ho-
"norate, ubi hæc utraque penes vos fuerint,
"illud scientes, non rebus tempora, sed res
"temporibus inservire". Hac sententia à Cor-
nelio dicta, qui post eum surrexerant, præter
paucos, in eandem sententiam iverunt. Alii
hæc necessaria, & præsenti rerum statui con-
venientia existimantes: alii vero metu impe-
rii decemviris cedentes, illisque obsequentes,
nam non minima patrum pars magnitudine
potestatis perculsa erat.

¶ Quum autem major sententiarum pars dicta fuisset, & qui bellum decernebant numero longe superiores aliis esse viderentur, inter postremos vocarunt Lucium Valerium, quem, statim ab initio verba facere volentem, ab aliis prohibitum fuisse dixi. qui, quum surrexisset, talem habuit orationem: "Insi-
"dias decemvirorum videtis, P. C. qui prin-
"cipio passi non sunt me, quando volebam,
"verba apud vos facere, & nunc inter po-
"stremos dicendi potestatem mihi fecerunt,
"cogitantes (id quod verisimile est) fore ut,
"si ego Claudii sententiæ adhæream, reip.
"nihil prosim, quod pauci in istam senten-
"tiam iverint; sin aliam, præter eas quæ ab
"ipsis sunt dictæ, proferam, licet optimum
"consilium dederim, frustra nugas effudisse
"videar. facile enim numerari possunt, qui
"post me surgent. qui licet omnes mecum
"consenserint, quid tamen proficiam, quum
"ne minimam quidem partem eorum, qui
"Cornelio patrocinantur, sim habiturus? Non
"dubitabo tamen meam sententiam dicere,
"quamvis hæc suspicer. Ubi enim omnia au-
"dieritis, in vobis erit optima sequi. De de-
"cemviratu igitur, quomodo rempub. curet,
"quæcunque Claudius præstantissimus dixit,
"eadem à me quoque putetis dicta, *nimirum*
"creandos novos magistratus, antequam bel-
"lum decernatur. nam hæc quoque ab illo
"optimo animo sunt dicta. Quoniam vero
"Cornelius conatus est demonstrare, eam sen-
"tentiam ad exitum ac finem perduci non
"posse, quod magnum temporis spatium in-
"tercessurum & in has civiles administratio-
"nes insumptum iri diceret, cum interim
"bellum urgeat; * & aggressus est irridere
"res minime deridendas, quibus multos ve-
"strûm

XIX.

a In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀμφοτέρους: parum congruenter. nostram lectionem confirmat quod *Valerius* infra dicit, ἐν' ἀμφοτέρα τὰ ἔθνη, p. 668. v. 19. *Sylb.* b In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] est τοῖς: contra structuræ morem. *Sylb.* c *Ea* ἃ *omittunt Vat.* d Dicendum τὸν Λεύκιον &c. tunc *L. Valerium* &c. adeo ut hoc τὸν pendeat ab illis ἐκ δὲ v. 20. Si τὸν τε retineas, desiderabitur alterum τὸν τε. *Port.* Primam conjecturam firmat *Cod. Vat.* e Nota hîc ὅσον pro ὅσῳ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὅσον ἀφορμὴν. f Hic quidem ἐκ pro ἐκεῖ. *Sylb.* g Pro vulg. χλευασμῶν structuræ lex postulat vel χλευασμῷ, ut reposui; vel pluraliter χλευασμῶν, ut *Lapus* vertit, *haud opportunas irrisionibus*. *Sylb.* Χλευασμῶν *Vat.* quam lectionem, ut probam, tuetur *Portus*: quod ἀξιοκρεσάω cum genitivo sæpe significet ἄξιον, *dignum*. * Et illudere aggressus est res quæ ludificationi aptæ non sunt. *Gelen.*

Fer. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 4. V. C. Ca. 305. Var. 307.

"strius decipiens " seduxit: ego apud vos a-
"gam, ut probem fieri posse id quod Clau-
"dius suasit: (nullus enim, ne eorum quidem,
"qui eam sententiam derident, eam detrimen-
"tosam esse dicere ausus est) & docebo qua
"ratione & agrum tutari possimus, & *quomo-*
"*do* poenas dare possint qui eum vastare sunt
"ausi, & *quomodo* patrium optimatum sta-
"tum recuperare possimus, & *quomodo* hæc
"omnia sint futura omnibus civibus adju-
"vantibus, & nullo obnitente. qua in re non
"sapientiam aliquam vobis ostentabo, sed ve-
"stra ipsorum facta in exempla vobis affe-
"ram. Ubi enim ipsa experientia *nos* docet
"quid conducat, quid ibi opus est conjectu-
"ris? ¶ Meministis ab his ipsis gentibus, ut
XX. "nunc, copias missas irruptionem fecisse,
"partim in nostrum, partim in nostrorum
"sociorum agrum, & ab utraque *gente* mis-
"sas eodem tempore C. Nautio & L. Minu-
"cio coss. & hic est, ut arbitror, nonus de-
"cimus vs annus, *ex quo hoc accidit.* Tunc
"igitur, multa ac strenua juventute à vobis
"contra utramque gentem missa, alteri con-
XIX "suli, in angustiis castra ponere coacto, con-
"tigit ut nihil ageret, sed in suis castris ob-
"sideretur, & propemodum ob commeatuum
"penuriam in hostium potestatem veniret:
"Nautius vero, qui contra Sabinos castra ha-
"bebat, coactus est crebras pugnas cum ipsis
"committere, ac ne poterat quidem labo-
"ranti suorum parti succurrere. Illud autem
"certum erat, quod si exercitus, qui in Æquis
"erat, deletus fuisset, ne iis quidem, qui in
"Sabinis bellum gerebat, resistere potuisset,
"utrisque hostium exercitibus in unum co-
"actis. Quum igitur resp. talibus periculis
"circumdaretur, & ne in urbe quidem con-
"cordia esset, quodnam remedium inveniistis?
"Quum circa mediam noctem in curiam con-
"veniissetis (quod citra omnem controversi-
"am res omnes jam labantes sustinuit, &
"remp. quæ in infelicem ruinam ferebatur,
"erexit) magistratum unum cum summa ac
"absoluta belli pacisque potestate creastis,
"cæteris omnibus magistratibus abrogatis, &
"antequam dies illuceseeret dictator creatus
"est præstantissimus L. Quintius, qui tunc
"non in urbe, sed ruri erat. Res autem, quas
"postea vir ille gessit, scitis: ut *sc.* validas co-
"pias paraverit, & exercitum periclitantem,
"servaverit, & hostium injurias vindicaverit,
"eorumque ducem ceperit; atque hæc omnia
"intra solos quatuordecim dies conficiens, &
"siquid aliud conquassatum erat in rep. re-
"stituens, secures fascesque deposuerit. *Scitis*
"etiam nihil tunc prohibuisse, quo minus uno
"die vos volentes novum magistratum crea-
"retis. Suadeo igitur ut vos, hoc exemplum
"sequuti, quando nihil aliud facere possu-
"mus, antequam hinc egrediamini, dictato-

"μὴν ὑμᾶς τὰς πολλὰς ἥκετο φέρων ἐγὼ δὲ ὃ
"δεῖ τῆ μὴ ἀδυνάτον εἶναι τὸν Κλαύδιον γνόμη,
"διαλέξομαι περὶ ὑμῶν· ὃς μὲν γὰρ ἀσύμφορος, ὑ-
"δεὶς ἔστιν ὃν διαγνόντων αὐτὸν ἐτόλμησεν εἰπεῖν·
"καὶ διδάξω πῶς ἂν ἤ τι χώρις δ' ἀσφαλείας γένοιτο,
"καὶ δίκην δοῖεν οἱ τολμήσαντες αὐτὸν κακῶς ποιεῖν,
"καὶ τὸν πάτριον ἀποκαθοίμην ἀριστοκρατίαν· καὶ
"ταῦθ' ἅμα γένοιτο, συναγωνιζομένων ἁπάντων τῶν
"ἐν τῆ πόλει, καὶ μηδενὸς ταναντία φρονοῦντος· ἀξι-
"οῦντος σοφίαν ἐνδείκνυμι ὑμῖν, τὰ ἐκ
"δὲ παραχθέντα ὑφ' ὑμῶν αὐτῶν παραδείγματα φέ-
"ρων. ἔνθα γὰρ ἡ πεῖρα διδάσκει τὸ συμφέρον, τί δεῖ
"συλλογισμῶν ἐκεῖ; Μέμνησθε ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τότων
"ἐθνῶν, ὥσπερ νῦν, δυνάμεις ἐνέβαλον, αἱ μὲν εἰς τὴν
"ἡμετέραν γῆν, αἱ δὲ εἰς τὴν τῶν συμμάχων ἡμῶν,
"ἐπὶ τ' αὐτοῦ ἀμφότεραι χρόνου, Γαΐῳ Ναυτίῳ καὶ Λυ-
"κίῳ Μινουκίῳ ὑπατείαν ἐχόντων, ἔνατον ἢ δέκατον ἔτος
"οἶμαι τότε. τότε τοίνυν ἀποστειλάντων ὑμῶν βοήθειαν
"πολλὴ μὲν ἀγαθὴν ἐπ' ἀμφότερα τὰ ἔθνη, τῷ μὲν
"ἑτέρῳ δ' ὑπάτων, εἰς δυσχωρείας ἀναγκασθέντι καλακλεῖ-
"σαι τὸ στρατόπεδον, στρᾶξαι τι οὐδὲν ἐξεγένετο, πολιορ-
"κεῖσθαι δὲ ὀλίγου δεῖν τῷ λιμῷ, καὶ κινδυνεύειν σπανίει δ' ἐπι-
"τηδείων ἁλῶναι· Ναυτίῳ δὲ ἀντικαθημένῳ Σαβίνων,
"μάχας ἀναγκαῖον ἦν πύκνας ποιεῖσθαι τοὺς αὐτοὺς συνεχεῖς,
"καὶ μηδ' οἷόν τε εἶναι τοῖς κάμνουσι τῶν σφετέρων βοηθεῖν.
"ἦν τε οὐκ ἄδηλον ὅτι τῶν μὲν Αἰκανοῖς στρατιᾶς ἀναρπασθεί-
"σης, οὐδ' ἡ Σαβίνους πολεμοῦσα ἀνθέξει, συνελθόντων
"εἰς ταὐτὸ τῶν πολεμίων ἀμφοτέρων. τοιούτων δὴ κινδύνων
"τὴν πόλιν περιεστάντων, καὶ οὐδὲ τὸ ἀστὸς τεῖχος ὁμονοοῦν-
"των, τίνα βοήθειαν εὕρεσθε ὑμεῖς; ποῖ μέσας νύκτας
"εἰς τὸ βουλευτήριον συνελθόντες· ὅπερ ἅπασιν ὁμολογουμέ-
"νως πάντα τὰ πράγματα, καὶ φερομένην τὴν πόλιν εἰς ἀτυ-
"χὲς πῆμα ὤρθωσεν· ἀρχὴν ἀπεδείξατε μίαν αὐτοκρά-
"τορα πολέμου καὶ εἰρήνης, ἀπάσας τὰς ἄλλας καταλύ-
"σαντες ἀρχάς, καὶ, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, δικτάτωρ Ἀποστί-
"δεικται Λούκιος Κόϊντιος ὁ βέλτιστος, οὐδ' ἐν τῇ πόλει
"τότε ὤν, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγρῷ. τὰ μὲν ταῦτα ἴστε δήπου ὅ
"ἀνδρὸς τὰ ἔργα, ὅτι καὶ δυνάμεις ἀξιοχρέως παρεσκευά-
"σατο, καὶ ὃ κινδυνεῦον στρατόπεδον ἐρρύσατο, καὶ τοὺς πολε-
"μίους ἐπεμόρησε, καὶ τὸ πραιήϊον αὐτῶν αἰχμάλωτον ἔ-
"λαβε· καὶ ταῦτα ἐν ἡμέραις τεσσαρεσκαίδεκα μόναις ἅ-
"παντα διαπεραξάμενος, καὶ εἴ τι καὶ ἄλλο σταθὲν ἐπὶ τὸ
"πολιτείας ἐπανορθωσάμενος, ἀπέθετο τὰς ῥάβδους καὶ ὃ
"κωλῦσον οὐδὲν ἐγένετο, πέσα ἀρχὴν ἐν ἡμέρᾳ κυρωθῆναι
"μιᾷ, βουλομένων ὑμῶν. τοῦτο δὴ τὸ παράδειγμα μι-
"μησαμένους ὑμᾶς οἴομαι δεῖν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλοποι-
"εῖν δυνάμεθα, διαβάντας ἐλέσθαι, πρὶν ἐκπεσεῖν ἐξελ-
"θεῖν.

a Congruentius fortasse ὑμῶν τὰς πατρίδας, & mox δὴ pro δεῖ. *Sylb.* b Οὐδὲ τῷ διανοηθέντων αὐτὸν οὐδεὶς ἐπῆλθε *Vat.* c *Lapus* videtur legisse ταῦτ' ἂν γένοιτο: vertit enim, *& hæc fiant.* Sed mutatione non est opus. *Sylb.* d *Lapus* & *Portus* nullam distinctionis notam præter commaticam post ἀκόντων agnovisse videntur: dum vertunt, —— *& nullo obnitente, nullam ego sapientiam vobis demonstrans* &c. ita ut διδάσκων μέν σε referatur ad præcedens διδάξω, v. 5. e Rectius, opinor, ἐνδείκνυμι. *Sylb.* Nihil mutandum censet *Portus*: quod utrumque usitatum sit. f Nota hic Λούκιον, more Latino. *Mavult* vero reposui ex *Lapo*, *Livio*, & ipso auctore nostro, supra, p. 619. v. 9. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Λούκιον Γουνίου. g Legendum vel ἀδελφοῖς Σαβίνοις, ut *Lapus* quoque vertit, *confidenti adversus Sabinos*; vel ἀδελφοκτόνον Σαβίνων. *Sylb.* h Μηδ' εἴ τι ἄν τοῖς πάσιν τῶν στρατιῶν βοηθεῖν, malit *Portus.* i Supra quoque bis notata hæc structura, cum usitatior sit Σαβίνους πολεμοῦσα. *Sylb.* k Εὕρεσθε *Vat.* l Ἀνελόμενοι *Vat.* m Potest etiam ὑμᾶς legere, ut mox p. seq. v. 2. *Sylb.* * *Al.* in partes suas pertraxit.

a Ὑπο-

"ῆτε. ἐὰν γὰρ ὑπερβαλώμεθα τοῦτον τὸν καιρὸν, οὐκέτι
"συνάξουσιν ὑμᾶς οἱ δέκα βουλευσομένους ὑπὲρ ὑμῶν. ἵνα
"δὲ ὁ κατὰ νόμους αὐτοκράτωρ ἀναῤῥηθῇ γένηται, τὸν
"μεσοβασίλειον ἄρχοντα ἑλέσθαι, καὶ ὁποτέρου ἂν ἐκλέ-
"ξασθε τῶν πολιτῶν ὁ ποιεῖν εἰώθασιν ὑμῖν, ὅταν μή-
702 "τε [c]βασιλεῖς ἔχητε, μήτε ὑπάτους, μήτε ἄλλην νόμιμον
"ἀρχὴν μηδεμίαν, ἅπερ νῦν οὐκ ἔχετε. τοῖς γὰρ ἀνδράσι τού-
"τοις παρελήλυθεν ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος, καὶ τοὺς ῥάβδους αὐ-
"τῶν ὁ νόμος ἀφῄρηται. ταῦτ' οὖν ὑμῖν μὲν συμβουλεύω, ὦ
"πατέρες, ὑμῖν, καὶ συμφέροντα καὶ δυνατά. τῷ δὲ Κορνή-
"λιος εἰσηγεῖται γνώμην, καλάλυσιν ὁμολογουμένη τῆς ἀριστο-
"κρατίας ὑμῶν οὖσαν. ἐὰν γὰρ ἅπαξ ὅπλων οἱ δέκα γένωνται
"κύριοι, τῇδε τῇ προφάσει τοῦ πολέμου, δέδοικα μὴ καθ' ἡ-
"μῶν αὐτοῖς χρήσωνται. οἱ γὰρ οὐκ ἀξιοῦντες ἀποθέσθαι τὰς
"ῥάβδους, ἢ πῶς γε τὰ ὅπλα ἀποθήσονται; λογιζόμενοι δὲ
"ταῦτα, φυλάττεσθε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πᾶσαν ἀπάτην
"αὐτῶν προβλέπετε. κρεῖττον γὰρ ἡ πρόνοια τῆς μεταμελεί-
"ας καὶ τὸ μὴ πιστεύειν τοῖς πονηροῖς, σωφρονέστερον τοῦ προ-
"πιστεύσαντας κατηγορεῖν.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου κεχαρισμέ-
νην τοῖς πλείοσιν, ὡς ἐκ τῆς φωνῆς αὐτῶν εἰκάσαι ῥᾴδιον [d]ἦν,
καὶ τῶν μετ' ἐκεῖνον ἀνισταμένων· ἦν δὲ [e]αὐτῶν τὸ νέον τῆς βουλῆς
μέρος τὸ λειπόμενον· ταῦτα ἡσυχίαν κράτησαν [f]τῇ, πλὴν
ὀλίγων, ἐπεὶ δὲ πάντες ἀποδέξαιντο τὰς ἑαυτῶν γνώμας,
καὶ τέλος ἔδει τὰ βουλεύματα λαβεῖν, Οὐαλέριος μὲν
ἠξίου διαδικασίαν τοὺς δέκα προθεῖναι [g]ταῖς γνώμαις,
αὖθις ἐξαρχῆς πάντας τοὺς βουλευτὰς καλοῦντας, καὶ πολ-
λοῖς τῶν συνέδρων, ἀναγκαῖον βουλομένοις τὰς προτέρας ἀπο-
φάσεις, ταῦτα λέγων πιθανὸς ἦν· Κορνήλιος δὲ ὁ συμβου-
λεύων τοῖς δέκα τὴν ἡγεμονίαν ἀπιδρέψασθαι τοῦ πολέμου, κατ' ὃ
κρατιστεύων ἀπεμάχετο, κεκρίσθαι τὸ πρᾶγμα ἤδη λέ-
γων, καὶ τέλος ἔχειν νόμιμον, ἁπάντων ἐψηφισμένων· ἠ-
ξίου τε διαριθμεῖν τὰς γνώμας, καὶ μηδὲν ἔτι καινουργεῖν.
τούτων δὲ λεγομένων ὑφ' ἑκατέρων μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας
τε καὶ κραυγῆς, ἃ τοῦ συνεδρίου διαστάντος πρὸς ἑκάτερον,
τὴν μὲν ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πολιτεύματος βου-
λομένων, τῷ Οὐαλερίῳ συλλαμβανόντων· τῶν δὲ τὰ χεί-
ρω προαιρουμένων; καὶ ὅσοις κίνδυνός τις ὑπετοπάζετο ἐκ τῆς
μεταβολῆς ἔσεσθαι, τῷ Κορνηλίῳ συναγορευόντων· λαβόν-
τες ἀφορμὴν οἱ δέκα τοῦ πρᾶξαι ὅτι δόξειεν αὐτοῖς,
τὴν τοῦ συνεδρίου ταραχὴν, τῇ Κορνηλίου προσθέσεως γνώ-
μῃ. καὶ παρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, ἔφη· "Περὶ
"μὲν τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πολέμου συνεκαλέσαμεν
"ὑμᾶς, ὦ βουλή, διαγνωσομένους, καὶ λόγον ἀπεδώκαμεν
"ἅπασι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ τοῦ [h]πρώτου ἄχρι τοῦ νεω-
"τάτου, οὐ τῷ προσήκοντι καλοῦντες ἕκαστον τόπῳ. τριῶν
"δὲ ἀποδεξαμένων γνώμας διαφόρους, Κλαυδίου τε καὶ
"Κορνηλίου καὶ Οὐαλερίου τελευταίου, διέγνωστε [i]τὰς περὶ

"rem creetis. si enim hanc occasionem prae-
"terierimus, decemviri nulla amplius de re
"nos consulentes convocabunt. Ut autem
"dictator legitime dicatur, interregem cre-
"etis, ex civibus eligentes quem maxime ido-
"neum judicaritis: quod facere consueviſtis,
"quoties nec interreges, nec consules, nec
"ullum alium legitimum magistratum habe-
"tis, ut nunc non habetis. nam tempus ma-
"gistratus horum virorum praeteriit, & ipsa
"lex fasces illis ademit. Haec sunt, P. C. quae
"vobis ut faciatis suadeo, quae & reip. con-
"ducunt, atque fieri possunt. Sententia vero,
"cujus auctor est Cornelius, est certissima ve-
"stri optimatum dominatus abrogatio. Nam
"si semel decemviri arma penes se habuerint
"per hanc speciosam belli caussam, vereor ne
"ea in vos convertant. qui enim nolunt fa-
"sces deponere, an arma deponent? Haec igi-
"tur considerantes, cavete vobis ab illis, &
"omnem eorum fraudem providete. provi-
"dentia enim praestantior est quam poeniten-
"tia: & improbis fidem non habere est majo-
"ris prudentiae, quam fide illis ante habita
"postea eos accusare.

Quum Valerius dixisset hanc sententiam, XXI.
plerisque gratam, ut facile conjici potuit ex
eorum vocibus, & ex iis qui post illum surrexerunt (ibi enim ex senatoribus pars junio-
rum reliqua erat) qui haec optima existimabant, paucis exceptis; quumque omnes suas
sententias dixissent, & consultandi finis esset
faciendus, Valerius postulavit ut decemviri
sententias in medio proponerent, ut de iis
disceptaretur, & denuo ab initio omnes sena-
tores rogarent: & multis senatoribus, priores
sententias mutare volentibus, haec dicens, fa-
cile rem persuasit: Cornelius vero, qui de-
cemviris belli imperium committendum cen-
sebat, acriter repugnabat, rem jam judicatam
esse, & latis omnium sententiis legitimū finem
sortitam dicens: sententiasque dinumerandas,
& nihil amplius innovandum censebat. Quum
autem haec ab utroque dicerentur magna con-
tentione & vociferatione, & senatus abiret in
utramque partem; & illi quidem, qui flagi-
tiosum administrandae reip. genus corrigi vo-
lebant, Valerium juvarent; illi vero, qui de-
teriora sequebantur, & qui aliquod pericu-
lum ex rerum mutatione metuebant, Cornelio
patrocinarentur: decemviri, arrepta occasi-
one faciendi quicquid sibi libuisset, quod se-
natus tumultuaretur, in Cornelii sententiam
iverunt. Atque unus ex illis Appius, in me-
dium progressus, ita est loquutus: "De bello
"contra Æquos & Sabinos vos, P. C. cogni-
"turos convocavimus, & omnibus volentibus
"à primis ad novissimos usque dicendi pote-
"statem fecimus, unumquemque suo loco vo-
"cantes. quum autem tres, Claudius & Cor-
"nelius atque Valerius postremus, sententias
"differen-

Fer. Jul. 4165.
Ante Chr. 447.
Olymp. 83. 1.
V. C. Cos. 305.
Var. 307.

a Ὑποβαλώμεθα Vat. b Vel ἰλιάδα legendum, vel ἰλιάδαν δῆι. Portus. c In Ed. Steph. [atque in Vat. & Lapi Cod.] μεσοβασιλῆς. mihi βασιλῆς visum est magis consentaneum. Sylb. d Hoc pro vulg. ἦν reponendum esse docet etiam Lapi versio, facile erat. Sylb. e Nisi αὐτῇ adverbialiter accipiatur pro αὐτόθι ibi, non video qui ferri possit. Lapus videtur legisse, αὐτὸ, dum vertit, erat enim pars senatus ea juvenum reliqua. Sylb. In Cod. Vat. αὐτῷ. quo modo forsan in Lapi Cod. atque in versione ei pro ea scribendum. f Ἐτέθη Vat. quod Sylburgio & Porto placuisse video. g Convenientius fortasse τῶν γνωμῶν. Sylb. h Πρώτου agnoscit [Cod. Vat.] & Lapi versio. alioqui convenientius videri possit, πρεσβυτάτου, à senioribus usque ad juniores. Sylb. i Melius forsan τὰς. alioqui si ex praeced. repetatur subst. γνώμας, erit tautologia. Sylb. Articulum τὰς expungendum puto, & illud αὐτῶν ad γνώμας referendum. Port.

Ann. Jul. 4269. Chron. Ol. 449. Olymp. 83. 3. A. C. Cos. 305. V. C. Cos. 307.

"dissensiones protulerint, vos reliqui de iis co-
"gnovistis, & unusquisque vestrum, omnibus
"audientibus, declaravit in quam sententi-
"am iret. Omnibus igitur rebus legitime
"peractis, quando majori vestrum parti Cor-
"nelius optimum consilium dedisse visus est,
"hunc vincere pronunciamus, sententiamque
"ejus scriptam efferimus *ac promulgamus*.
"Valerius vero, ac qui ejus partibus favent,
"quum ipsi consularem potestatem fuerint
"adepti, tunc, si illis ita placuerit, judicia
"jam peracta rescindant, & decreta, quæ vos
"omnes feceritis, irrita faciant". His dictis, jussoque scriba recitare S.C. in quo decretum erat, ut decemviris militum conscribendorum potestas atque belli imperium mandaretur, senatum dimisit.

XXII. ¶ Postea insolentes & audaces homines, ex sodalitio eorum qui paucorum dominatui favebant, *urbem* obambulabant, ut qui superiores aliis evasissent, & ne suus dominatus tolleretur, effecissent, postquam semel armis potiti essent. Qui vero optime de repub. sentiebant, valde mœsti & territi *abierunt*, quod nulla amplius reip. gubernacula in sua potestate essent habituri. & in multas partes divisi sunt; quia qui erant natura ignaviores, omnia victoribus concedere cogebantur: qui vero minus erant meticulosi, ab omni reip. cura abstinebant, & se ad vitam tranquillam convertebant. in quorum vero animis magna generositas innata erat, illi privatas sodalitates sibi comparabant, & ad mutuum præsidium, & reip. formam mutandam communi consensu se parabant. Harum autem sodalitatum duces erant qui primi in senatu de decemviratus abrogatione verba facere ausi fuerant, L. Valerius & M. Horatius, qui domos suas armis muniverum, & circa se firmum servorum & clientium præsidium habebant, ne quam vim paterentur, neve aperte ignaviæ damnarentur. Qui vero neque victorum potestatem colere, nec reip. ullam curam gerere volebant, nec in otiosa quiete vivere honestum judicabant, nec tamen totis viribus bellum *cum illis* gerere facile poterant,* quum tantam potentiam evertere stultorum esse videretur, urbem deseruerunt. Horum autem dux erat vir illustris, C. Claudius, Appii decemviratus principis patruus, † rata faciens promissa quæ fratris filio in senatu fecerat, quando suis precibus eum adducere non potuit ut imperium deponeret. eum autem sequuta est magna amicorum, magnaque clientium turba. Quum autem iste initium fecisset, alia quoque urbana multitudo non amplius clandestine, neque rari, sed aperte & frequentes patriam deseruerunt, secum liberos conjugesque adducentes. Quæ quum iniquo animo Appius ejusque collegæ ferrent, primum qui-

"δόντων ὑμῖν ἡ λοιπὴ, ἡ ἕκαστος ἀκηκόατο 703
"πάντων ἀκούοντων, ἢ προσήνεγκε γνώμην. ἀπάντων δὲ
"γενομένων κατὰ νόμους, ἐπειδὴ τοῖς πλείοσιν ὑμῶν Κορνή-
"λιος ἐδόκει τὰ κράτιστα ὑποθέσθαι, τοῦτον ἀποφαίνομεθα
"νικᾶν, ἡ δ' ἀποδεχθεῖσα ὑπὸ τούτου γνώμη γράψαν-
"τες ἐνεγκεῖν. Οὐαλέριος δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἑστῶτες,
"ὅταν αὐτοὶ τύχωσιν ἐξουσίας ὑπατικῆς, δίκας τὰς ἤδη τέλος
"ἐχούσας ἀναδίκους ποιείτωσαν, ἐὰν αὐτοῖς φίλον ᾖ, καὶ βου-
"λεύματα διαγνωσθέντα ὑπὸ πάντων ὑμῶν, ἄκυρα κα-
"θιστάτωσαν". Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸν γραμματέα κελεύσας
ἀναγνῶναι τὸ προβούλευμα, οὐ πρὸ τῆς καταγραφῆς τοῦ
στρατοῦ, καὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ πολέμου τοῖς δίκα μὲν διαλαβεῖν
ἐπέταξε, διέλυσε δὲ σύλλογον.

Μετὰ τοῦθ' οἱ μὲν τῆς ὀλιγαρχικῆς ἑταιρείας, σοβαροὶ
καὶ θρασεῖς φανέντες, ὡς δὴ κρείττους τῆς ἑτέρας γενόντες,
καὶ διαπεπραγμένοι μὲν σφῶν καταλυθῆναι τὴν δυναστείαν,
ἐπειδὰν ἅπαξ ὅπλων γένωνται κύριοι· οἱ δὲ τὰ βέλτιστα
τῷ κοινῷ φρονοῦντες, ἀναρρῶς διακείμενοι καὶ δειφόβως,
ὡδενὸς τῶν κοινῶν ἔτι γενησόμενοι κύριοι· καὶ διέσπασαν
εἰς μέρη πολλά, τῶν μὲν [d] ἀγεννεστέρων τὰς φύσεις, ἅ-
πάντα συγχωρεῖν τοῖς κρατοῦσιν [e] ἀναγκαζομένων· τῶν δὲ
ἧττον ψοφοδεῶν, ἀφιεμένων τῆς ὑπὲρ τῶν κοινῶν φρον-
τίδος, καὶ τὸν ἀπραγμονα βίον μεταρμοττομένων· ὅ-
σοις δὲ πολὺ τὸ γενναῖον [f] τοῖς τεύχεσι λῶν, ἰδίας ἑταιρείας
κατασκιδναζομένων, καὶ συμφρονούντων ὅτι φυλακή
τε ἀλλήλων καὶ μεταναστάσει τῆς πολιτείας. τούτων δὲ
τῶν ἑταιρειῶν ἡγεμόνες ἦσαν οἱ τοῦτο τολμήσαντες ἐν
τῷ συνεδρίῳ περὶ καταλύσεως τῆς δεκαρχίας εἰπεῖν,
Λεύκιος Οὐαλέριος καὶ Μάρκος Ὁρατίος, φραξά-
μενοί τε τὰς οἰκίας ὅπλοις, καὶ φυλακὴν θεραπόντων καὶ
πελατῶν καρτερὰν περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες, ὡς [g] μήτε τι ὑπ' ἄλ-
λων βιαίως παθεῖν μηδὲν, μήτ' ἐκ τοῦ φανεροῦ δουλίαν κα-
ταγνωσθῆναι. ὅσοις δὲ ὕστε θεραπεύειν τὴν τῶν κρα-
τούντων ἐξουσίαν βουλομένοις λῶν, ὕστε μηδενὸς ὑπερέ-
φειν τῶν κοινῶν, ὅτ' ἐν ἀναρχίᾳ [h] καλῶς
ἐδόκει, πολεμεῖν τε ἀνὰ κράτος ἢ ῥᾴδιον, ἐπεὶ καθαιρε-
θῆναι δυναστείαν τηλικαύτην ἐφαίνετο [i] ἀνόητον εἶναι,
κατέλιπον τὴν πόλιν. ἡγεμὼν δὲ τούτων ἀνὴρ ὑπάτευκὼς Γάϊ-
ος Κλαύδιος, ὁ τοῦ κορυφαιοτάτου τῆς δεκαρχίας Ἀππίου θεῖος,
ἐμπιπλῶν τοὺς ὑπηκόους ἐς ὅτι τὴν βουλὴν ἐποιήσαλο πρὸς
τὸν ἀδελφιδοῦν, ὅτε αὐτὸν ὑπεθέσθαι τῇ ἀρχῇ ἀ-
ξιῶν, οὐκ ἔπεισεν. ἠκολούθει δ' αὐτῷ πολὺς μὲν ἑταί-
ρων ὄχλος, πολὺς δὲ πελατῶν. τούτου δὲ ἀρξαμέ-
νου, καὶ ὅ ἄλλο πολιτικὸν πλῆθος οὐκέτι λάθρα,
καὶ κατ' ὀλίγους, ἀλλ' οὐκ τοῦ φανεροῦ ἢ [k] ἀθρόα ἐξε- 704
λιπε τὴν πατρίδα, τέκνα καὶ γυναῖκας ἐπαγόμε-
νοι. Ὧν δὲ τοῖς Ἀππίοις, ἀγανακτούντες τοῖς γινο-
μένοις,

[a] Si deleatur ἀφεὶ ἄν, sententia erit evidentior. *Lapus* certe nec præcedens τὰς agnoscit, neque hoc ἀφεὶ ἄν. nam sic locum vertit, *judicastis de eis vos reliqui, declaravitque unusquisque audientibus omnibus, cui sententiæ accederet. Sylb.* Καὶ ὑμῶν ἕκαστος malit *Portus.* [b] Aorist. hîc positum pro præsenti διεφθαρμένα. *Sylb.* [c] Ante ἐδόκει deesse videtur ὡς. *Sylb.* [d] Ἀγεννεστέρων *Vat.* [e] Aliud post ἀναγκαζομένων commation agnoscit *Vat.* καὶ καθιέμενοι ἑαυτοὺς ἐς τὰς ὑπηκόους ὑπηρεσίας. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nata vertit, *seque addicere in sodalitia decemviratus.* [f] Ἐν τοῖς τεύχεσι ἦν *Vat.* [g] Forsan legendum μητ' ἐν: quia π propter sequens μηδὲν otiosum est: & mox δουλίαν, generio casu. sed hanc quoque structuram ferri posse, ostendit quod supra legitur, p. 657. v. 35. παρακελεύειν ὑμῶν αὐτοῖς ἀποθνήσκειν ἀνωφελῶς, ut & infra alicubi πολλὴν δουλίαν καθυπενεγκεῖν ὑμῶν. *Sylb.* In *Cod. Vat* μετὰ τὴ δουλίαν καθῆλθε μηδὲν, μήτ' ἐκ τῆ δουλίαν. ἐστιν &c. sed vulgatam lectionem secutus est *Lapus.* [h] Congruentius καλῶν ἐδόκει. *Sylb.* [i] Malim ἀνόητον, nisi forsan aliquid deesse videatur ante καθαιρεθῆναι; ut sit sensus, *quum sperare tantam potentiam everti posse stultum esse videretur. Sylb.* [k] Ἀθρόοι *Vat.* * *Al.* Quum animadverterent stulti esse putare tantam potentiam everti posse, urbem &c. † Vide p. 664. v. 48. a Rectius

μοῖς, [a] ἐπεβάλλοντο μὲ κωλύειν, πύλας τε ἀποκλείσαντες, καὶ ἀνθρώπους τινὰς συναρπάσαντες· ἔπειτα· δέος γὰρ εἰσῆλθεν αὐτοῖς, μὴ πρὸς ἀλκὴν οἱ κωλυόμοι τράπωνται, καὶ λογισμὸς ὀρθὸς, ὡς κρεῖττον ἐστὶ σφίσιν, ἐκποδὼν τοὺς ἐχθροὺς, ἢ μοῦσαν σχολὴν ἀνοίξαντες ταῖς πύλαις, ἀφῆκαν τοὺς θέλοντας, ἀπιέναι, οἰκίας δ' αὐτῶν καὶ κλήρους, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπελείπετο ἀδύνατα ὄντα ἐς φυγὴν φέρεσθαι, λειποστρατίαν ἐπενεγκόντες, ἐδήμευσαν τῷ λόγῳ, [b] ὃ δ' ἀληθὲς, τοῖς ἑαυτῶν ἑταίροις, ὡσανεὶ τῷ δήμῳ πεπραμμένοις, ἐχαρίσαντο. [c] ταῦτα τὰ ἐγκλήματα προστεθέντα τοῖς προτέροις, πολλῷ δυσμενεστέρους ἐποίησε πρὸς τὴν δεκαρχίαν τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς δημοτικούς. εἰ μὲν [d] γὰρ μηδὲν ἐπεξήμαρτον ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις, δοκοῦσιν ἄν μοι πολλοῦ δεῖν τῆς αὐτῆς ἐξουσίας διαμεῖναι χρόνον· ἡ γὰρ φυλάττουσα τὴν δυναστείαν αὐτῶν ἔρις ἔτι διέμενεν ἐν τῇ πόλει, διὰ πολλὰς αἰτίας καὶ [e] διὰ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων· δι' ἣν ἔχαιρον ἑκάτεροι τοῖς ἀλλήλων κακοῖς· οἱ μὲν δημοτικοὶ, τὸ φρόνημα τῶν πατρικίων πεπτωκὸς ὁρῶντες, καὶ τὴν βουλὴν οὐδενὸς ἔτι τῶν κοινῶν ἀξίαν οὖσαν κυρίαν· οἱ δὲ πατρίκιοι, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχοντα ἰσχύν, ἐξ ἧς τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν αὐτῶν οἱ δέκα ἀφείλοντο· αὐθαδείᾳ δὲ πολλῇ πρὸς ἄμφω τὰ μέρη χρώμενοι, καὶ ὅτ' ὀπὶ στρατοπέδου μεθιστάζοντες, ὅτ' ἐν τῇ πόλει σωφρονοῦντες, ὁμονοῆσαι πάντα ἀνάγκασαν, καὶ καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὅπλων γε δὴ νικήσαντας κυρίους διὰ τὸν πόλεμον. τὰ δὲ ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ τελευταῖα, καὶ δι' ἃ καθελύθη ὑπὸ τοῦ δήμου· τοῦτον γὰρ δὴ μάλιστα προπηλακίζοντες ἐξηυτέλισαν. [g] τάδε ἦν.

Ὅτε ὁ περὶ τοῦ πολέμου ψήφισμα ἐκύρωσε, καὶ στρατιὰν ἐπιτάξαντες ἐν τάχει ταῖς δυνάμεις, καὶ [h] τριχῇ νείμαντες, δύο μὲν τάγματα καταλιπὸν ἐν τῇ πόλει, φυλακὴν τοῦ ἐντὸς τείχους ἔνεκεν. ἡγεῖτο δὲ τῶν δύο τούτων ταγμάτων Ἀππιος Κλαύδιος ὁ πρεσβυτικὸς τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ σὺν αὐτῷ Σπόριος [i] Ὀππιος. τρία δὲ ἔχοντες ἐξῆσαν ὅπλα Σαβῖνος, Κοΐντος Φάβιος, καὶ Κοΐντος Πυτήλιος, καὶ Μάνιος Ῥαβολήϊος. πέντε δὲ τὰ λοιπὰ τάγματα ἀφηγούμενοι [k] Μάρκος Κορνήλιος, καὶ Λεύκιος [l] Μινούκιος, καὶ Μάρκος Σέργιος, καὶ Τίτος Αὐλώνιος, καὶ τελευταῖος Καίσων [m] Δουέλλιος, ὅπερ πρὸς Αἰκανοὺς πολέμον ἀφίκοντο. συνεστρατεύετο δ' αὐτοῖς Λατίνων τε καὶ ἄλλων συμμάχων ἐπίκουροι, οὐκ ἔλαττον δὲ πολίτικοῦ πλήθους. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐχώρει κατὰ νοῦν, τοσαύτῃ μὲν οἰκείαν δύναμιν ἐπαγομένοις, τοσαύτην δὲ συμμαχίαν. οἱ γὰρ πολέμιοι καταφρονήσαντες αὐτῶν, ὅτι νεοσύλλεκτοι ἦσαν καὶ στρατευόμενοι, πλησίον ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ τὰς τε ἀγορὰς ἀγομένας ἀφῃροῦντο, λοχῶντες τὰς ὁδοὺς, καὶ ὅπου νομὰς ἵππων ἐποιοῦντο, καὶ εἴ ποτε ἱππεῖς εἰς χεῖρας ἔλθοιεν ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, πρὸς φάλαγγα μαχόμενοι, παντὶ τρόπῳ πλέον ἔχοντες.

dem eos prohibere conati ſunt, portis clauſis, & nonnullis hominibus correptis: ſed deinde (eos enim invaſerat timor ne qui prohibebantur ad vim propulſandam ſe converterent, & recta ratio *eos ſubiit* ſatius ſibi fore inimicos procul à ſuo conſpectu eſſe, quam remanere & negotium ſibi faceſſere) apertis portis dimiſerunt quotquot abire voluerunt: eorum vero domos, & patrimonia, & quæcunque alia relicta fuerant, quæ in fuga abſportari non poterant, illato crimine deſertæ militiæ, verbis quidem publicarunt, ſed re vera ſuis amicis, quaſi ea à populo emiſſent, ſunt largiti. Hæc *igitur* crimina prioribus addita & patricios & plebejos decemviratui longe infeſtiores reddiderunt. Si vero nullum amplius peccatum præter ſuperiora commiſiſſent, illi mihi videntur diu in eadem poteſtate permanſuri fuiſſe: (nam ſeditio, quæ illorum potentiam conſervabat, in urbe adhuc manebat, ob multas cauſſas & temporis diuturnitate aucta; ob quam utrique alterorum malis mutuo gaudebant. plebeji quod patriciorum ſpiritus depreſſos viderent, & nullius reip. adminiſtrationem amplius penes ſenatum eſſe: patricii, *quod cernerent* plebem libertate ſpoliatam, & ne minimam quidem potentiam habere, ex quo decemviri tribunitiam poteſtatem ei eripuerant) ſed quum *illi* in utramque partem magna arrogantia uterentur, neque foris moderate ſe gererent, neque domi temperantes eſſent, coëgerunt omnes concordes fieri, & ſuum imperium evertere, quum propter bellum arma penes ſe haberent. Poſtrema autem eorum peccata, & ob quæ eorum imperiū à plebe ſublatum eſt, (nam eam maxime contemnentes efferarant) hæc fuerunt.

Decemviri cives magis ac magis offendunt.

¶ Cum ſenatus conſultum de bello factum confirmaſſent, copiis propere conſcriptis, iiſq; trifariam diviſis, duas legiones in urbe reliquerunt, ad præſidium eorum qui intra muros erant: his autem duabus legionibus præfectus erat Appius Claudius, decemviratus princeps, & cum eo Sp. Oppius. tres vero *legiones* ſecum in Sabinos duxerunt Q. Fabius & Q. Pœtelius & M. Rabulejus. cum reliquis quinque legionibus M. Cornelius, L. Minucius, M. Sergius, T. Antonius, & poſtremus Cæſo Duellius, ad bellum contra Æquos ſunt profecti. cum illis autem militabant Latinorum & aliorum ſociorum auxilia, urbana multitudine non minora. Sed nihil ipſis ex animi ſententia ſucceſſit, quamvis tantas domeſticas, tantas ſociorum copias ſecum ducerent. Nam hoſtes illis contemptis, quod milites eſſent tirones, caſtra ſua propius eos ex adverſo poſuerunt, & commeatus qui apportabantur auferebant, inſidiis per itinera collocatis, eoſque pabulatum exeuntes adoriebantur: ac ſi quando equites cum equitibus, & pedites cum peditibus ad manus veniſſent, * conferta acies pugnantes, ſemper ſuperiores

XXIII.

Bellum foris & remp. domi ut adminiſtraverint.

Per. Jul. 4277. Ante Chr. 446. Olymp. 83 1. V. C. Cal. 305, Var. 307.

[a] Rectius in *Cod. Vat.* ἐπεβάλλοντο, ut conſtat ex v. 6. atque hoc *Sylburgio* placuiſſe video. [b] Τῷ δ' ἀληθεῖ malit *Portus.* [c] Ταῦτα δὲ τὰ ἐγκλήματα præfert *Portus.* [d] Pro ἄν non male fortaſſe repoſueris χαίρ. *Sylb.* [e] Δουέλλων potius dicendum, atque ὧν cum διαμεῖναι jungendum. nam illud *Sylburgii* δυοῖν rarum eſt, ne dicam inuſitatum. *Port.* [f] Ita etiam in *Lapi Cod.* ſed cum χρόνον habeat *Ed. Steph.* admitti poteſt etiam altera lectio, διὰ πολλῶν χρόνων. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὧν πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων. [g] Τοιάδε ἦν *Vat.* [h] *Id eſt*: è decem legionibus trifariam diviſis, duas remanſiſſe in urbe, tres in Sabinos exiiſſe, quinque reliquas adverſus Æquos. *Sylb.* [i] Ἀππιος minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] cum *Oppium* agnoſcat etiam *Livius*, atque noſter infra. De decemviris ſupra dictum eſt ad p. 650. v. 23. *Sylb.* [k] Μάρκος τε *Vat.* [l] Μινούκιος *Vat.* [m] Δουέλλιος *Vat.* * Vide *Ezech. Spanhem.* ad *Julian. Imper.* p. 232.

a Male

Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Ca. 305. Var. 307.

periores discedebant, quia non pauci in congressibus dedita opera rem ignaviter gerebant, nec ducibus obtemperabant, nec cum hostibus congredi volebant. Qui igitur in Sabinos profecti fuerant, paucioribus in malis *edocti &* sapientiores facti, ultro castra deserere decreverunt; ac circa mediam noctem motis castris ex hostico in suum agrum redierunt, inde descedentes non aliter quam si fugissent, donec ad urbem Crustumeriam, non procul ab urbe Roma distantem, pervenerunt. At qui in Algido regionis Æquorum castra posuerant, quum ipsi quoque multa vulnera ab hostibus acciperent, & in periculis perseverare vellent, quasi damna accepta resarcire possent, res maxime miserandas sunt perpessi. nam hostes facto in eos impetu, & iis qui ad resistendum remanserant de vallo deturbatis, munitiones conscenderunt; castrisque occupatis, paucos quosdam repugnantes interfecerunt, sed majorem eorum partem in ipsa fuga consectati confecerunt: qui vero ex fuga evaserant, plerique sauciati, & omnes propemodum amissis armis, ad urbem Tusculum iverunt. horum vero tentoria, & jumenta, & pecunias, & servos, & reliquum belli apparatum hostes diripuerunt. Quibus rebus Romam nunciatis, quotquot decemviratus inimici erant, & qui hactenus odium occultabant, tunc se prodebant, ducum rebus adversis gaudentes. jamque valida manus erat circa Horatium & Valerium, quos sodalitatis optimatum duces esse dixi.

XXIV. ¶ Appius vero * & Spurius suis collegis, qui in castris erant, arma, pecunias, frumentum, & cætera quibus indigebant, suppeditabant, tam publica quam privata, magna cum superbia capientes, atque in amissorum locum ex omni tribu delectos, qui arma ferre possent, miserunt, ut cohortes expleri possent: & res urbanas diligenter custodiebant, opportunissima quæque loca præsidiis occupantes, ne quid forte clam molirentur qui cum Valerio *in decemviros* conspirarant. tum mandarunt per arcanos nuncios collegis qui erant in castris, ut adversarios suos perderent: ac viros quidem illustres, clam: eos vero quorum minor habebatur ratio, palam; semper aliquibus cavillis allatis, ut jure capitali supplicio affecti viderentur. Atque hæc fiebant. Nam alii eorum ad pabulationes, alii ad commeatus qui apportabantur prosequendos, alii ad aliquas alias res bellicas necessarias ab illis missi, ubi ex castris semel egressi sunt, nusquam amplius conspecti sunt. at infimæ conditionis homines, accusati quod fugæ initium facerent, aut arcana consilia ad hostes deferrent, aut ordines non servarent, palam ad cæterorum terrorem interficiebantur. Duobus igitur modis milites perdebantur, tum quia qui dominatus paucorum fautores erant, dum cum hostibus confligebant, interibant; tum quia qui optimatum dominatus cupidi erant, à ducibus occidebantur.

τῆς ἀκμῆς, ἐθελοκακεῖν ὑπ' ὀλίγων ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, καὶ ὅτι τοῖς ἡγεμόσι πειθομένων, ὅτε ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις βουλομένων. οἱ μὲν δὴ ὅπλα Σαβίνοις στρατεύσαντες, ἐν τοῖς ἐλάττοσι κακοῖς σωφρονισθέντες, ἐκόντες ἔγνωσαν ἐκλιπεῖν τὰ χάρακα· καὶ περὶ μέσας νύκτας ἀναζήσαντες τὸν στρατὸν, ἀπῆγον ἐκ τῆς πολεμίας εἰς τὴν ἑαυτῶν, φυγῇ παραπλησίαν ποιούμενοι τὴν ἀνάζευξιν, ἕως ὅπι πόλιν Κρουστουμέριαν, ἣ ὅστιν ὑπὲρ τοῦ Ῥώμης, ἀφίκοντο. οἱ δ' ἐν Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολὴν, πολλὰς καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντες περὶ τῆς πολεμίων πληγὰς, καὶ περὶ τὰ δεινὰ μόνον ἀξιοῦντες, ὡς ἐπανορθωσόμενοι τὰς ἐλαττώσεις, οἰκεῖα πράγματα ἔπαθον. ὡσάμενοι γὰρ ἐπ' αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς ὑποστάντας τοῦ χάρακος καταβαλόντες, ἐπέβησαν τῶν ἐρυμάτων· καὶ καταλαβόμενοι τὸ στρατόπεδον, ὀλίγους μὲν τινας ἀμυνομένους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ πλείους ἐν τῷ διωγμῷ διέφθειραν. οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς φυγῆς, τραυματίαι τε οἱ πλείους, καὶ τὰ ὅπλα μικροῦ δεῖν πάντες ἀπολωλεκότες, εἰς πόλιν Τύσκλον ἀφικνοῦνται· σκηνὰς δὲ αὐτῶν, καὶ ὑποζύγια, καὶ χρήματα, καὶ θεράποντας, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ πολέμου παρασκευὴν οἱ πολέμιοι διήρπασαν. ὡς δὲ ἀπηγγέλη ταῦτα τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ οἱ τέως ἀποκρυπτόμενοι τὸ μῖσος, φανερὰς ἐποίουν ἑαυτοὺς τότε, χαίροντες ὅπι ταῖς κακοπραγίαις τῶν στρατηγῶν· καὶ δὴ ἤδη καρτερὰ χεὶρ περὶ τὸν Ὁράτιόν τε καὶ τὸν Οὐαλέριον, οὓς ἔφην ἡγεμόνας εἶναι τῆς ἀριστοκρατικῶν ἑταιρειῶν.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοῖς μὲν ἐπὶ τῆς στρατοπέδου συνάρχουσιν ὅπλά τε καὶ χρήματα, καὶ σῖτον, καὶ τἆλλα ὧν ἐδέοντο ἐπεχορήγουν, τά τε δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οὐκ πολλῆς ὑπεροψίας λαμβάνοντες, καὶ ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ἀνδρῶν στρατολογήσαντες ἐξ ἁπάσης φυλῆς, τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους ἀπέστειλαν, ὡς ἐκπληρωθῆναι τοὺς λόχους· τῆς τε πόλιν ὅπιμελῆ φυλακὴν ἐποιοῦντο, φρουρεῖς τοὺς ὅπιφανεστάτους καταλαμβανόμενοι τόπους, μή τι λάθωσι μηχανήσαντες οἱ μετὰ Οὐαλερίου συνεστῶτες. ἐπέσκηπτόν τε δι' ἀπορρήτων τοῖς ὅπι τῆς στρατοπέδου συνάρχουσι, τοὺς ἀναιρεθέντας σφίσι διαφθείρειν τοὺς μὴ ὅπιφανεῖς, ἀδήλως· ὧν δὲ ἐλάττων ὁ λόγος ἦν, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, προφάσεις ἀεί τινας ὅπιφέροντας, ἵνα δικαίως δόξωσιν ἀποθανεῖν. καὶ ἐγίνετο ταῦτα. οἱ μὲν δὴ, ὅπι προνομαὶς ἀποστελλόμενοι ὑπ' αὐτῶν οἱ δὲ, ἀλωρὰν παραπέμψαι κομιζομένην· οἱ δὲ, ἄλλας τινὰς ὅπιτελέσαι τῶν πολεμικῶν χρείας, ἔξω γενόμενοι τοῦ χάρακος, ὀλιγωρίᾳ ἔτι ὤφθησαν. οἱ δὲ ταπεινόφρονες, φυγῆς ἄρχειν καλῶς ἡγορηθέντες, ἢ τὰ ἀπόρρητα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκφέρειν, ἢ τάξιν μὴ φυλάττειν, ἐν τῷ φανερῷ, καὶ παρὰ πλῆξιν ἔνεκεν τῶν ἄλλων, ἀπώλλυντο. ἐγίνετο δὲ διχόθεν τῶν στρατιωτῶν ὄλεθρος, τῷ μὲν οἰκείαν τῆς ὀλιγαρχίας, ἐν ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους συμπλοκαῖς διαφθειρομένων· τῷ δὲ τῶν ἀεὶ στασιαστικὴν πολιτείαν καθαίρεσιν, ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀπολλυμένων.

Πολλὰ

Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Ca. 305. Var. 307.

706

a Male in *Ed. Steph.* Αἰζωδῷ, & in *Cod. Var.* Αἰγωδῷ. b Perperam etiam χδ pro φ, tam in *Cod. Var.* quam *Ed. Steph.* c Ita etiam in *Lapi Cod.* alioqui suspicaretur aliquis verius esse ἐπηρείας: ut sensus sit, *eos publica pariter & privata magna cautione capessisse.* Quod si οἷς pro ἀφ' hîc loci accipias, sensus est: *publicis pariter ac privatis sinsque deque habitis*, vel *publicis pariter & privatis plane contemptis. Sylb.* d Nota hîc iterum τῷ πόλει sine articulo: at v. 21. cum articulo τῷ τὴν πόλιν. cujusmodi notata etiam supra, p. 621. v. 21. *Sylb.* * Ita cum *Lapo*: quia supra p. 671. v. 33. dixerat, *Appio Claudio & Spurio Oppio* commissa esse agmina civitati tuendæ relicta.

a *Lapi*

Πολλὰ δὲ τοιαῦτα ὑπὸ τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀππίου ἐγίνετο. τοῦ μὲ οὖν ἄλλων, κἂν τοσοῦτοι συχνῶν ἀναιρεμένων, ἐλάττων τοῖς πλήθεσι λόγος ἦν· ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ὑπερφερεστάτου τῆς δημοτικῆς, ἢ πλείστους ἀριστείας ἐν τοῖς πρόσθε πολέμοις ἔργοις ἀποδεδειγμένου ἦν τε καὶ ἀνόσιος, ἐπιτελεσθεὶς ὁ πατὴρ τὴν στρατοπέδων, ἔνθα οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες ἦσαν, ἅπαντας ἑτοίμους ἐποίησε πρὸς τὴν ἀπόστασιν τὴν ἐκεῖ. ἦν δὲ ὁ φονευθεὶς Σίκκιος, ὁ τὰς ἑκατὸν ἐνίκησε μάχας ἀγωνισάμενος, ἢ ἐξ ἁπασῶν ἀριστεῖα λαβὼν, ὃν ἔφην ἀπολελυμένον ἤδη στρατείας, διὰ τὸν χρόνον, ἑκόντα δὲ τοῖς Αἰκανοῖς συστρατεύεσθαι πολέμου, ἀπέφηνεν ἀνδρῶν ὀκτακοσίων, ἀπεπεπληρακότων ἤδη τοὺς κατὰ νόμον στρατείας, εὐνοίᾳ τῇ τοῦ [b] αὐτὸν ἑπομένων· μεθ' ὧν ἀποσταλεὶς ὑπὸ πατρὸς τῶν ὑπάτων, ὅτε δὲ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον, ὡς πᾶσιν ἐδόκει, δι' αὐτὸν ἐκφάτνης, ἢ τῆς ὁλοκλεοῦς νίκης αἴτιος ἐγένετο τοῖς ὑπάτοις. [c] τοῦτον δὲ ἄνδρα, πολλὰ δὲ τῇ πόλει διεξιόντα λόγους περὶ τοῦ στρατοπέδου στρατηγῶν, ὡς ἀνάνδρων τε καὶ ἀπείρων πολέμου, ὃν ποδῶν ἀσεβοῦντες ποιῆσαι οἱ περὶ τὸν Ἀππιον, εἰς ὁμιλίας προὐκαλοῦντο φιλανθρώπους, καὶ συνδιαπορεῖν σφίσιν ἠξίουν ὑπὲρ τοῦ στρατοπέδου, καὶ πῶς ἐπανορθωθεὶη τὰ τῶν στρατηγῶν ἁμαρτήματα, λέγειν παρεκάλουν, καὶ τελευτῶντες ἔπεισαν ἐξελθεῖν ἐπὶ τὸν ὁ Κρυπτομερείᾳ χάρακα αὐτὸν, ἐξουσίαν ἔχοντα πρεσβευτικήν. ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ Ρωμαίοις, ἐξουσίαν μὲ ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως. ὡς δὲ ἀφίκετο, φιλοφρονουμένων αὐτὸν [d] ὀκεῖ τοῦ ἡγεμόνων, καὶ δεομένων συστρατηγεῖν μένοντα, καί τινας καὶ δωρεὰς τὰς μὲ διδόντων ἤδη, τὰς δὲ ὑποσχομένων, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων πονηρῶν, καὶ [e] τῇ γοητείᾳ τῶν λόγων καὶ συνειδὼς ὡς ἐξ ὀπιθύλης ἐγένετο, στρατιωτικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν τρόπον ἁπλοῦς, τά τε ἄλλα [f] ἐπείθετο αὐτοῖς ὅσα συμφέρειν ὑπελάμβανε, καὶ πρῶτον ἁπάντων παρῄνει μετάγειν τὴν παρεμβολὴν εἰς τὸν πολεμίαν ἐκ τῆς σφετέρας· τάς τε βλάβας διεξιὼν τὰς τότε γινομένας, καὶ τὰς ὠφελείας ὑπολογιζόμενος ὅσας ἔμελλον ἕξειν μεταστρατοπεδευσάμενοι.

Οἱ δὲ ἀσμένως δέχεσθαι τὰς παραινέσεις σκηψάμενοι, "Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ αὐτὸς ἡγεμὼν γίνῃ τῆς ἀναζεύξεως, τόπον ὑπιτήδειον προκαταskeψάμενος"; "ἐμπειρίᾳ δὲ ἐκανὴν ἔχεις τῶν τόπων, διὰ τὰς "πολλὰς στρατείας. λόχον δέ σοι δώσομεν ὑπιλέκτων "[g] ἀνδρῶν" νέων [h] εὐζώνων, ἐξηλμένων ὁπλίσεως· σοὶ δὲ "ἵππος τε διὰ τὴν ἡλικίαν παρέσται, καὶ ὁπλισμὸς ὁ τοῖς τηλικούτοις πρέπων". ὑποδεξαμένου δὲ τοῦ Σικκίου, καὶ φίλους αἰτήσαντος ἑκατὸν ὑπιλέκτους, οὐδένα χρόνον ὑπισχόντες, ἐκπέμπουσιν αὐτὸν ἔτι νυκτὸς οὔσης, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας, ὃν

¶ Multa autem hujusmodi facinora ab Appio & ejus factione in urbe patrabantur. Aliorum igitur, quamvis multi interficerentur, multitudo minus curabat: sed unius viri, qui plebejorum erat illustrissimus, & qui plurima præclara facinora in bellis ediderat, cædes crudelis & nefaria in alterius castris facta, ubi tres duces erant, omnes, qui ibi erant, paratos ad defectionem reddidit. Qui vero cæsus fuerat, erat ille Siccius, qui in cxx. præliis dimicarat, & qui ex omnibus fortitudinis suæ præmia retulerat: quem dixi per ætatem militiæ jam immunem, ultro se ad societatem belli contra Æquos addidisse, & cohortem dccc. virorum, qui legitima stipendia jam confecerant, ob benevolentiam, qua eum prosequebantur, secum duxisse; eum quibus ab altero consule missus ad hostium castra, ad manifestum exitium, ut omnibus videbatur, & ipso *hostium* vallo est positus, & integræ victoriæ consulibus auctor fuit. Hunc virum, multa verba in urbe facientem contra duces qui in castris erant, ut ignavos & belli imperitos, Appius ejusque fautores, de medio quam primum tollere cupientes, ad colloquia humana invitabant; atque rogabant ut secum de rebus, quæ foris gerendæ erant, consultaret; eumque hortabantur, ut diceret quomodo ducum peccata corrigi possent; & tandem ei persuaserunt, ut ipse cum legati potestate ad castra, quæ ad Crustmeriam erant, proficisceretur. Munus autem legati apud Romanos est omnium honoratissimum & sacratissimum, quia legatus auctoritatem ac potestatem imperatoris habet, & sacrosanctus & venerandus est, ut sacerdos. Quum ille in castra venisset, ducibus qui illic erant amice eum excipientibus, rogantibusque ut remanens secum imperaret, & quædam dona jam ei dantibus atque alia pollicentibus, ab improbis hominibus, præstigiis verborum deceptus, ignorans hæc insidiose fieri, vir militaris, & moribus simplicibus præditus, cum alia ipsis suasit, quæ utilia existimabat, tum primum & ante omnia admonuit ut castra ex suo agro in hosticum transferrent; damna, quæ tunc accipiebant, recensens, & commoda, quæ mutatis castris habituri essent, enumerans.

XXV. Fer. Jul. 4067. Ante Chr. 445. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305. Var. 307.

¶ Illi vero, simulantes se lubenter ejus admonitiones accipere, inquiunt; "Quin igitur "tu ipse hujus castrorum motionis dux es, "loco opportuno ante delecto? locorum e- "nim satis bonam notitiam ob crebras expe- "ditiones à te susceptas habes. Dabimus ve- "ro tibi cohortem lectorum juvenum expe- "ditorum & armis instructorum: tibique "propter ætatem equus, & armatura tantos "viros decens dabitur". Quod negotium quum Siccius suscepisset, & lectos centum milites leviter armatos petiisset, nulla interposita mora, cum dum adhuc nox esset emiserunt, & una cum eo centum viros, electis audacis-

XXVI.

a *Lapi* versio pro *Siccio* habet *Sicinium* & hîc & in sequentibus. qua de re supra quoque monui, ad p. 632. v. 5. *Sylb.* *b* In *Ed. Steph.* pluraliter scriptum *αὐτῶς*: errore manifesto, ut patet ex p. 637. v. 38. *Sylb.* *c* Τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα *Vat.* *d* Forsan rectius, transposito articulo, τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνων. *Sylb.* *e* Opinor rectius legi posse *τῶν γραπτείων*, ut regatur à participio *συνειδὼς*. *Sylb.* Malim *τῇ γραπτείᾳ*, ut pendeat ab *ἐξαπατηθεὶς*. *Port.* *f* Pro *ἐπείθετο* non inepte legeris *ἐπαίνει*: ut sit, *tum de aliis eos monebat quæ conducere putaret*. *Sylb.* *g* Non agnoscit *Vat.* *h* Melius fortasse [ut alibi loquitur *Dionysius*] *εὐζώνῳ ἐξηλμένων ὁπλίσεως*: & in versione, *dabimus tibi lectorum juvenum centuriam, expedita instructam armatura*. *Sylb.*

Ol. 144. 4. Ann. Chr. 447. Olymp. 83. 1. V. C. Ca. 305. Var. 307.

audaciſſimis quibuſque de ſuorum amicorum numero; quibus imperarunt ut hominem interficerent, magna cædis præmia polliciti. Quum autem, longe à caſtris progreſſi, veniſſent ad locum tumuloſum, anguſtum, & qui equo difficulter niſi gradatim eunte tranſiri poterat, ob clivorum aſperitatem, ſigno inter ſe dato, coneum fecerunt ut in eum conferti regrederentur. Quidam autem famulus, Siccii propugnator, bello ſtrenuus, quum mentem eorum conjeciſſet, rem domino indicavit. Ille ubi ſe anguſtiis interclu-ſum cognovit, quum equum totis viribus agere non poſſet, deſiliit ex eo, & ſtans in tumulo, ne ab illis circumdaretur, cum ſolo ſuo propugnatore eorum impetum excepit. Quum autem omnes, quorum magnus erat numerus, in eum irruiſſent, eorum circiter quindecim ſimul interfecit, & duplo plures vulneravit. videbatur autem cæteros quoque omnes pugnans interfecturus fuiſſe, ſi manus cum eo conſerere voluiſſent. Illi vero, quum cognoviſſent eum virum eſſe invictum, neque pugna ſtataria à ſe cædi poſſe, cominus pugnare deſtiterunt, & longius progreſſi, eminus alii jaculis, alii ſaxis, alii fuſtibus eum petebant: nonnulli etiam eorum, ex tranſverſis tumulis ad eum accedentes, & ejus capiti imminentes, prægrandia ſaxa deſuper in eum devolvebant, donec multitudine *telorum* quæ ex adverſo jaciebantur, & gravitate *ſaxorum* quæ deſuper cum impetu ferebantur, eum confecerunt. Siccius igitur talem vitæ exitum eſt ſortitus.

Siccius decemvirorum inſidiis interficitur.

XXVII. ¶ Qui vero cædem perpetrarant in caſtra redierunt vulneratos adducentes, & rumorem ſparſerunt hoſtium cohortem de improviſo ſibi apparuiſſe, Sicciumque, & alios in quos primos inciderat, interfeciſſe, ſeque multis acceptis vulneribus vix ex eorum manibus effugiſſe. omnibuſque res probabiles dicere videbantur. Illud tamen eorum facinus non latuit; ſed quamvis cædes in ſolitudine fuiſſet facta, & nullum haberet indicem, ab ipſo fato, & à juſtitia, quæ omnes res mortalium inſpicit, certiſſimis argumentis convicti ſunt. Nam qui in caſtris erant, hominem publico funere, & honoribus præter cæteros inſignibus dignum ducentes, cum ob alias multas cauſſas, tum vero potiſſimum quod quum ipſe ſenex eſſet, & per ætatem bellicorum certaminum immunis, tamen ſe ultro pro communi utilitate periculo obtuliſſet, ſtatuerunt cum tribus legionibus in unum coactis egredi ad corpus ipſius quærendum, ut & tutiſſime & maximo cum honore in caſtra referretur. Quod quum duces illis conceſſiſſent, veriti ne quam ſui conſilii de illa re ſuſpicionem ipſis præberent, honeſto & decenti officio obnitentes, captis armis exierunt. Quum autem ad locum veniſſent, poſtquam viderunt nuſquam ſylvas, aut terræ cavernas, aut alium quempiam locum, ubi cohor-

τῷ ἰδίῳ ἑταίρῳ τοὺς ἐπιμελεστάτους ἐπιλεξάμενοι οἷς ἐπέστειλαν ἀποκτεῖναι τὸν ἄνδρα, μεγάλας μισθὸς τῆς ἀνδροφονίας ὑποκείμενοι. ἐπεὶ δὲ, πολὺ προελθόντες ἀπὸ τῆς χάρακος, εἰς χωρίον ἦλθον ὀχθηρὸν καὶ στενόπορον, καὶ χαλεπὸν ἵππῳ διεξελθεῖν, ὅτι μὴ βάδην [a] ἀναντίοις, διὰ τὴν τραχύτητα τῶν ὄχθων, [b] συμβάντας ἀλλήλοις, ὅπλοις ἐποίουν ὡς ἀναχωρήσοντες ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόοι. θεράπων δέ τις ὑπασπιστὴς τοῦ Σικκίου, τὰ πολεμικὰ ἀγαθός, εἰκάσας τὴν διάνοιαν αὐτῶν, μηνύτης γίνεται τῷ δεσπότῃ. καὶ ἐκεῖνος ὡς ἤγγικε καταλειόμενον αὐτὸν εἰς δυσχωρίας, ἵνα μὴ ῥᾳδίως δύνατο ἀνὰ κράτος ἐλάσαι τὸν ἵππον, καθάλλεται τε, καὶ ἐπὶ τὸν ὄχθον, ἵνα μὴ κυκλωθείη ὄπισθεν αὐτῶν, τὸν ὑπασπιστὴν μόνον ἔχων, τοὺς ὁπλίτας ὑπέμεινεν. ὁρμησάντων δὲ πάντων πολλῶν ὄντων ἐπ' αὐτὸν, ἀποκτείνει μὲν ἅμα περὶ πεντεκαίδεκα, τραυματίζει δὲ καὶ διπλασίους. ἐδόκει δ' ἂν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας διαφθεῖραι μαχόμενος, εἰ συμῄεσαν ὁμόσε. οἱ δ' ἄρα συμφρονήσαντες [c] ὡς ἄμαχόν τι εἴη χρῆμα, καὶ οὐκ ἂν ἕλοιεν αὐτὸν συστάδην, τὸ μὲν ὅλον χεῖρας ἀπείχοντο μάχης, προσωτέρω δὲ ἀπεστάλησαν, ἔβαλλον οἱ μὲν σαυνίοις, οἱ δὲ λίθοις, οἱ δὲ ξύλοις· τινὲς δὲ αὐτῶν προσελθόντες ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ ὄχθου, καὶ γενόμενοι κατὰ κεφαλῆς, κατεκύλιον ὑπερμεγέθεις ἄνωθεν [d] πέτρας, ἕως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐξεναντίας βαλλομένων, καὶ βάρους τῶν ἄνωθεν ὀπίσω καταρραττομένων, διέφθειραν αὐτόν. Σίκκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν. 708

Οἱ δὲ διαπραξάμενοι τὸ φόνον, ἦλθον ὅπου ὁ στρατόπεδον ἄγοντες τοὺς τραυματίας, καὶ [e] διέφασκον λόγον ὡς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς πολεμίων λόχος τόν τε Σίκκιον ἀποκτείνειε, καὶ τοὺς ἄλλους ἄνδρας οἷς συνέτυχον, αὐτοί τε πολλὰ τραύματα λαβόντες, μόλις αὐτοὺς ἀποφύγοιεν. καὶ ἐδόκουν ἅπασι πιστὰ λέγειν. τὸ μὲν [f] ἔλαθεν αὐτῶν τὸ ἔργον, ἀλλὰ καίτοι ἐν ἐρημίᾳ τοῦ φόνου γεγονότος, καὶ μηδένα μηνυτὴν ἔχοντος, ὑπό τε τοῦ χρεὼν αὐτὸ, καὶ τῆς ἅπαντα ἐπισκοπούσης τὰ δηλὰ πράγματα δίκης ἐξηλέγχθησαν τεκμηρίοις ἀναμφισβητήτοις. οἱ γὰρ ἐν στρατοπέδῳ ταφῆς τε δημοσίας ἄξιον ἡγούμενοι τὸν ἄνδρα, καὶ τιμαῖς παρὰ τοὺς ἄλλους διαφόροις, διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι [g] σύτης ἦν, καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας πολεμικῶν ἀγώνων ἀπολυόμενος, εἰς κίνδυνον ἑκούσιον ἔδοσαν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος, ψηφίζονται συνελθόντες εἰς ἓν ἀπὸ τῶν τελῶν ταγμάτων, ἐξελθεῖν ὅπλα τὴν ἀνδρεσίαν τοῦ σώματος, ἵνα μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς ὅπλα τὴν παρεμβολὴν παρακομισθείη. συγχωρησάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων δι' εὐλάβειαν, μή τινα παράσχοιεν αὐτοῖς ὑποψίαν περὶ τοῦ πρᾶγμα [h] βουλῆς, καλῷ καὶ προσήκοντι ἔργῳ ὁσιάμενοι, λαβόντες τὰ ὅπλα ἐξῆσαν. ἐλθόντες δ' ὅπου τὸν τόπον, [i] ὡς εἶδόν τε ὕδατι ὕτε δρυμοὺς, ὕτε φάραγγας,

[a] Verius *invitum accedenti*, vel *invitum aſcendenti*. nam in clivi aſcenſu hæc facta eſſe, ſatis declarant ſequentia. *Sylb.* [b] Σύμβαντος *Vat.* [c] Ὡς ἄμαχόν τι εἴη χρῆμα *Vat.* [d] Forſan auctor ſcripſerit *πέτρους*, ut ſupra, p. 614. v. 25. *Sylb.* [e] Forſan rectius *διεστείλαντο*, ut præcedit *ἔφασκον*. *Sylb.* [f] In *Cod. Vat.* λαθὼν τὰ αὐτῶν. [g] Si quis forte malit *σχεδὸν* ex p. 673. v. 26. in verſione legat, *tum ob alia multa, tum quod legatus eſſet, ac per ætatem à bellicis laboribus liberatus.* Sed videtur tamen vulgata lectio retineri poſſe. *Sylb.* [h] Vel tollendum videtur *βουλῆς*, vel legendum *ἐπιβουλῆς*. *Lapi* ſane verſio id non agnoſcit, *ne quam exhiberent de ſe ſuſpicionem.* *Sylb.* [i] Ὡς εἶδόν τε ὕδατι ὕτε δρυμοὺς in *Cod. Vat.* ut & mox ἄπασι χωλεῖον.

a Παρεμ-

φάραγγας, ὅτε ἄλλό τι χωρίον, ἔνθα ὑποκαθίζειν ἐστὶ λόχος ἔθος, ἀλλά φιλόν τε ἀσφαιτῆ καὶ τοπάσαι ὄχθον, δι' ὑποψίας εἶλκον εὐθέως ὁ δεσχθὲν ἔπειτα τοῖς νεκροῖς προσελθόντες, ὡς ἐθεάσαντο τόν τε Σίκκιον αὐτὸν ἀσκύλευτον ἐρριμμένον, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὁ θαῦμα μάλιστ' ἦσαν, εἰ πολέμιοι κρατήσαντες ἐχθρῶν, μήτε ὅπλα ἀφείλοντο, μήτε ἐσθῆτα περιέδυσε. διερευνώμενοί τε τὰ πέριξ ἅπαντα, ὡς ὅτε ἵππων, ὅτ' ἴχνος ἀνθρώπων οὐδὲν εὕρισκον, ἔξω τῶν διὰ τῆς ὁδοῦ, δεῖγμα ἀμήχανον ὑπελάμβανον εἶναι, πολεμίους ὀφθῆναι τοῖς σφετέροις ἀφανεῖς, ἅτερ πτηνούς τινας, ἢ διιπετεῖς. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα, μέγιστον αὐτοῖς ἐφάνη τεκμήριον ὅ μὴ πρὸς ἐχθρῶν, ἀλλ' ὑπὸ φίλων τὸν ἄνδρα ὀπολωλέναι, τὸ μηδένα τῶν πολεμίων εὑρεθῆναι νεκρόν. ὃ γὰρ ἀκοντί γ' ἂν ἐδόκουν ὀπολωλεῖν Σίκκιον, ἄνδρα καὶ ῥώμην καὶ ψυχὴν ἀνυπόστατον, οὐδὲ τὸν ὑπασπιστήν, οὐδὲ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτῷ περισῴζεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἐκ χειρὸς γενομένης τῆς μάχης. ἐτεκμήραντο δὲ τοῦτο ἐκ τῶν τραυμάτων. αὐτός τε γὰρ ὁ Σίκκιος πολλὰς εἶχε πληγάς, τὰς μὲν ὑπὸ λιθαδῶν, τὰς δ' ὑπὸ σαυνίων, τὰς δ' ὑπὸ μαχαιρῶν, καὶ ὁ ὑπασπιστὴς· οἱ δ' ὑπ' ἐκείνων ἀνῃρημένοι πάντες μαχαιρῶν, ἢ λιθάδων, ἢ σαυνίων, βέλους δὲ οὐδεμιᾶς. ἀλλ' ἀνάκτησις [c] δὲ μετὰ τοῦτο ἐγένετο, καὶ πάντων βοή, καὶ πολὺς ὀδυρμός. ὡς δὲ κατελοφύραντο τὴν συμφοράν, ἀραμένοι καὶ κομίσαντες τὸν νεκρὸν ἐπὶ τὸν χάρακα, πολλά τε στρατηγῶν κηλεδόνα, καὶ μάλιστα μὲν ἠξίουν κατὰ τὸν στρατιωτικὸν ὀπαλεῖναι νόμον τοὺς ἀνδροφόνους· εἰ δὲ μή, δικαστήριον αὐτοῖς ὀπόδυναι παραχρῆμα. καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κατηγορεῖν μέλλοντες αὐτῶν. ὡς δὲ οὐδὲν αὐτῶν εἰσήκουον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τούς τε ἄνδρας [d] ἐπεκρύψαντο, καὶ τὰς δίκας ἀνεβάλοντο, φήσαντες ὀν Ῥώμῃ λόγον ὀπόδωσθαι τοῖς βουλομένοις αὐτῶν κατηγορεῖν, μαθόντες ὅτι τὸ στρατηγῶν ὀπόβουλον ἦν, τὸν μὲν Σίκκιον ἐθάπτον, ἐκκομιδήν τε ποιησάμενοι λαμπροτάτην, καὶ πυρὰν νήσαντες ὑπερμεγέθη, καὶ τὰ ἄλλων [e] ἐπαρχόμενοι κατὰ δύναμιν, ὧν νόμος ἐπ' ἀνδράσιν ἀγαθοῖς εἰς τὴν τελευταίαν τιμὴν φέρεσθαι· τοὺς δὲ [f] δεκαδάρχους ἠλλοτριοῦντο ἅπαντες, καὶ γνώμην εἶχον ὡς ὀποστησόμενοι. ὅ μὲν δὴ περὶ Κρυστομέρειαν καὶ Φιδήνην στράτευμα, διὰ τὸν Σικκίου θάνατον, ἐχθρὸν τοῖς προεστηκόσι τῶν πραγμάτων ἦν.

Τὸ δ' ἐν [h] Αλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας καθιδρυμένον, καὶ ὅ ἐν τῇ πόλει πλῆθος ἅπαν, διὰ ταύτας ἐξεπολεμώθη τὰς αἰτίας τοὺς αὐτούς. ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν, Λούκιος Οὐιργίνιος, οὐδενὸς χείρων τὰ πολεμικὰ, λόχου τινὸς ἡγεμονίαν ἔχων ἐν τοῖς πέντε τάγμασιν ἐτάχθη, τοῖς ἐπ' Αἰκανοὺς στρατευσαμένοις. τούτῳ θυγάτηρ ἔτυχεν οὖσα κάλλιστη τῶν ἐν Ῥώμῃ παρθένων, ὄνομα φέρουσα πατρῷον Λουκία, ᾗ ὠνομάσατο Λούκιος,

tibus in insidiis considere est mos, sed nudum & undique conspicuum, atque angustum tumulum, statim rem suspectam habere cœperunt. deinde quum ad cadavera accessissent, ubi conspexerunt & ipsum Siccium non spoliatum projectum, & cæteros omnes, mirabantur quod hostes hostibus superatis nec arma ademissent, nec eos vestibus exuissent. tum omnia circumjacentia loca perscrutantes, postquam nullum aut equorum aut hominum vestigium invenerunt, præter ea quæ in ipsa via erant, arbitrabantur nullo modo fieri potuisse ut hostes non ante conspecti, tanquam aves quædam, aut *homines* cœlitus delapsi, suis de improviso apparerent. sed præter hæc omnia & alia, *hoc* maximum ipsis visum est argumentum hominis non ab hostibus sed ab amicis cæsi, quod nullius hostis occisi cadaver inventum esset. neque enim existimabant Siccium, virum & robore & animo invictum, inultum fuisse moriturum, nec ejus propugnatorem, nec alios qui cum eo ceciderant, præsertim quum cominus pugnatum esset. Idem etiam ex ipsis vulneribus conjecerunt. nam & ipse Siccius multa habebat vulnera, partim saxis, partim jaculis, partim gladiis illata; itidemque ejus propugnator: qui vero ab illis fuerant cæsi,* omnes gladiorum quidem, at saxorum, aut jaculorum, aut sagittarum nullam *plagam habebant*. tunc igitur indignatio, & omnium vociferatio, & luctus ingens exortus est. Quum autem hanc calamitatem deflevissent, cadavere sublato & in castra reportato, duces valde incusabant, & vehementissime postulabant ut lege militari in sicarios capitali supplicio animadverteretur: sin minus, saltem ex tempore judicium de illis constitueretur. atque multi eos accusaturi erant. Sed quum illi aures ipsis non præberent, sed etiam sicarios occultarent, & judicia differrent, dicentes se Romæ eorum accusandorum potestatem cuivis facturos, *illi* ubi cognoverunt ducum esse has insidias, Siccium sepulturæ mandarunt, elatum magnificentissimo funere, eique maximam pyram exstruxerunt, cæteris etiam pro virili oblatis & persolutis quæ viris fortibus in supremo honore dari solent. à decemviris vero omnes alienati sunt, & de defectione cogitare cœperunt. Exercitus igitur qui erat ad Crustumeriam & Fidenas, ob Siccii legati cædem, inimicus erat iis qui rerum gubernacula habebant.

Pr. Jul. 424. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305; Var. 307.

709

¶ At qui in Algido Æquorum regionis considebat, & tota urbana multitudo, ob has causas animis alienata est ab ipsis. Vir de plebe L. Virginius, rebus bellicis nulli secundus, cohortis cujusdam dux, quinque illis legionibus præfectus fuerat qui in Æquos expeditionem fecerant. Hic forte filiam omnium virginum Rom. formosissimam habebat, quæ patris nomen ferebat, & L. *Icilio* desponsa

XXVIII.

a Πεμπίλιον *Vat.* b Perperam in *Ed. Steph.* ἐνυπάτων: quod *Xylander* quoque viderat. *Sylb.* c Δὲ igitur in *Cod. Vat.* d Rectius in *Cod. Vat.* ἐπικρύψασθαι. quod maluit etiam *Sylb.* e Melius ἀπαρχόμενοι: hoc sensu: *de cæteris quæ in honorem virorum ultimum honorum conferri lex jubet, pro sua quisque facultate primitias insulerunt. Sylb.* Pag. 508. v. 10. hæc habet *Dionysius* de funere *Curiolani*: ἔνιοι φιλοτιμούμενοι τι αὐτῷ βουλόμενοι πιστὸν, ἄνευ δεήσεως βασιλῆσιν ἢ στρατηγοῖς ἡγεμόσιν ἐπὶ πυρᾶς ἀναβιβάζονται &c. Vide *Kirchmannum* de *Funeribus Romanorum* l. 3. c. 5. f Nota hic rursum *Decemviros* & mox p. 676. v. 4. δυναστείας: utrumque in eadem (decemviratus scilicet) significatione. *Sylb.* g Ita etiam in *Lapi* versione. [& *Cod. Vat.*] perperam in *Ed. Steph.* στρατοπέδου. *Sylb.* h Vitiose in *Ed. Steph.* Αἰγιδῷ. *Sylb.* Vide *Var. Lect.* ad p. 616. v. 48. * In versione *Portum* sequutus sum, qui legendum censet, πάντες μαχαιρῶν μὲν, λιθάδων δὲ, ἢ σαυνίων, ἢ βέλους ἑτέρου τινὸς εἶχον.

Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305. Var. 307.

App. Claudius, insano Virginiæ amore captus, puella vi potiri nititur.

desponsa erat, viro tribunitio, filio Icilii qui tribunitiam potestatem primus constituit, & primus eam accepit. App. Claudius decemviratus princeps, conspecta hac puella jam nubili, dum in ludo literario legeret, (tunc autem puerorum ludi literarii erant circa forum) statim puellæ forma captus est, & multo magis mentis impos fuit, quia ludum sæpius, amore jam correptus, obire cogebatur. Sed quum eam sibi matrimonio jungere non posset, eamque alteri desponsam videret, & ipse uxorem haberet; simul etiam nollet matrimonium cum muliere generis plebeji contrahere præter legem, quam ipse in duodecim tabulis scripsisset: primum quidem puellam pecunia corrumpere conatus est, & semper aliquas mulieres ad ejus nutrices mittebat, (puella enim illa matre orbata erat) multa dans, & longe plura quam quæ dabat promittens. interdixerat autem mulieribus quæ nutrices tentabant, ne dicerent quisnam esset qui puellam amaret: sed tantum ex iis esse unum, qui poterat & bene & male facere quibuscunque libuisset. Sed quum eas in suam sententiam trahere non posset, atq; majore etiam quam ante custodia virginem septam animadverteret, amore ardens, rem via impudentiore tentare decrevit. Accersito igitur quodam suo cliente M. Claudio, homine audaci & ad quodvis ministerium parato, suum amorem ei narravit; edoctumque quæcunque eum facere volebat, dimisit cum multis impudentissimis hominibus. Ille quum ad ludum literarium venisset, virginem prehendit, eamque per forum palam ducere volebat. Sed clamore exorto, & concursu ab ingenti turba facto, puellam quo volebat ducere prohibitus, ad magistratum venit. solus autem Appius tunc pro tribunali sedebat, responsa reddens, & jus petentibus dicens. Eo autem verba facere volente, turba circumstans vociferabatur & indignabatur, omnibus censentibus exspectandum donec puellæ cognati venirent. atque Appius ita fieri jussit. Quum autem exiguum temporis spatium interpositum fuisset, advenit & avunculus virginis, Publius Numitorius, cum multis amicis & cognatis, vir inter plebejos clarus: nec multo post Lucius *Icilius* cui puellam pater desponderat, juvenum plebejorum firma manu stipatus. qui quum ad tribunal accessit anhelans adhuc, & spiritu suspenso, dicere jussit quisnam ausus fuisset puellam civem Rom. tangere, & quidnam sibi vellet.

XXIX. ¶ Facto autem silentio Marcus Claudius, qui manus in puellam injecerat, talem habuit

εἰς ὃν τῶν δημαρχούντων, [a] ὑὸς Ικιλίου [b] τοῦ πρώτου καταστησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ θυγατρὸς λαβόντος. ταύτην τὴν κόρην ὁπόταν μὲν οὖσαν ἤδη γαμήσιμον Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμὼν, ἀναγινώσκουσαν ὑπὸ [c] γραμματικῷ· ἐπεὶ δὲ τὰ διδασκαλεῖα τῶν παίδων τότε τοῖς ἀγορᾶς εὐθύς τε ὑπὸ τῆς κάλλους τῆς παιδὸς ἑάλω, καὶ ἔτι μᾶλλον ἔξω τῶν φρενῶν ἐγένετο, πολλάκις ἀναγκαζόμενος τοῦ εἰέναι τὸ διδασκαλεῖον, ἥδη κρατούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους. ὡς δὲ οὐκ ἠδύνατο τοῦ γάμου αὐτὴν λαβεῖν, ἐκείνην τε ὁρῶν [d] ἐγγυωμένην ἑτέρῳ, καὶ αὐτὸς ἔχων γυναῖκα γαμετήν· καὶ ἅμα ὑπ' ἀξίων οὐκ δημοτικῶν γένους ἁρμόσασθαι γάμον, ὃν αὐτὸς ὁ τὰς δώδεκα πίναξιν ἀνέγραψε, τὸ μὲν πρῶτον ἐπῄρᾶτο διαφθεῖραι χρήμασι τὴν κόρην, καὶ [e] προσέπεμπεν ἀεί τινας πρὸς τὰς τροφοὺς αὐτῆς γυναῖκας· ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἡ παῖς· διδούς τε πολλὰ, καὶ ἔτι πλείονα τῶν δεδομένων ὑπισχνούμενος. παρηγγέλλετο δὲ ὑπὸ τὰς πειρωμένας τὰς τροφοὺς, μὴ λέγειν τινὶ [h] ὁ τῆς κόρης ἐρῶν, ἀλλ' ὅτι τῶν δυναμένων τις εὖ ποιεῖν ὡς βουληθέν, καὶ κακῶς. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν αὐτάς, ἀλλὰ καὶ φυλακὴν εἶχον τῆς κόρης κρείττονος ἢ πρότερον ἀξιουμένης, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ἰσχυροτέραν ἔνεδον βαδίζειν ὁδόν. μεταπεμψάμενος δή τινα τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν, Μάρκον Κλαύδιον, ἄνδρα τολμηρὸν, καὶ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἕτοιμον, τό τε πάθος αὐτῷ διηγεῖται, καὶ διδάξας ὅσα ποιεῖν αὐτὸν ἐβούλετο καὶ λέγειν, ἀποστέλλει συχνοὺς τῶν ἀναιδεστάτων ἐπαγόμενον. ὁ δὲ παραγενόμενος ὅπου ὁ διδασκαλεῖον, ἐπιλαμβάνεται τῆς παρθένου, καὶ φανερῶς ἄγειν ἐβούλετο δι' ἀγορᾶς. κραυγῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλοῦ συνδεδραμηκότος ὄχλου, κωλυόμενος ὅποι προῄρητο τὴν κόρην ἄγειν, ὅπου τὴν ἀρχὴν παρεγίνετο. ἐκάθητο δ' ὅπου τοῦ βήματος τοῦτο καῦτα μόνος Ἄππιος, χρηματίζων τε καὶ δικάζων τοῖς δεομένοις. [i] βουλομένου δὲ αὐτοῦ λέγειν, κραυγή τε καὶ ἀναταραχὴ οὐκ ὀλίγου περιεχῶτος ὄχλου, πάντων ἀξιούντων περιμένειν, ἕως ἂν ἔλθωσιν οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης· καὶ ὁ Ἄππιος ὅπως ἐκέλευσε ποιεῖν. ὡς δὲ ὀλίγος ὁ μεταξὺ χρόνος ἐγένετο, [k] καὶ παρῆν ὁ θεῖος μητρὸς τῆς παρθένου Πόπλιος [l] Νομιτόριος, φίλους τε πολλοὺς ἐπαγόμενος καὶ συγγενεῖς, ἀνὴρ οὐκ ἀφανὴς δημοτικῶν ἐμφανὴς, καὶ μετ' ὀλίγον [m] Λεύκιος ὁ θεὸς τοῦ πατρὸς [n] ἐγγεγυημένος τὴν κόρην, χεῖρα θεὶς αὐτὸν ἔχων νέων δημοτικῶν [o] καρτερόν. ὡς δὲ τῷ βήματι προσῆλθεν ἀθρόοι ἔτι, καὶ μετέωρος ὁ πνεῦμα, λέγει ἠξίου τίς ἐστιν ὁ τολμήσας ἅψασθαι παιδὸς ἀστῆς, καὶ τί βουλόμενος.

Σιωπῆς δὲ γενομένης, Μάρκος Κλαύδιος, ὁ τῆς παιδὸς ἐπιλαβόμενος,

[a] *Lapi* versio *Sicinium* pro *Icilio* habet: quam scripturam confirmare videntur quæ supra narrata sunt p. 395. v. 24. Sed fuit tamen è primorum tribunorum numero etiam *C. Icilius Ruga*, ut eo ipso in loco ab auctore nostro exponitur. Cum vero ex illo tempore XLV. anni effluxerint, non abs re fortasse suspicetur aliquis, pro ὑὸς legendum esse ὑωνὸς: ut *C. Icilii Rugæ* non filius hîc intelligatur, sed è filio nepos. aut hunc *Icilium sponsum* adolescentiæ annos longe excessisse necesse est. *Sylb.* [b] Τῦ πρώτου τῶν τριβουνικίων &c. *Vat.* [c] Γραμματιστῦ *Vat.* [d] In *Ed. Steph.* ἐγγυημένην, sine augmento. sed cum & mox ἐγγυωμένῳ repetatur (versu 39.) & paullo ante ὡμολόγουν præcesserit (p. 675. v. 49.) utrobique cum augmento syllabico, non dubitavi cum *Xylandro* ἐγγεγυημένην reponere. *Sylb.* [e] Tale quidpiam deesse videatur, ἀεὶ τινὰ τῶν γυναικῶν πανουργοτάτην, καὶ ἀεὶ τῶν γυναικῶν. *Sylb.* Δεῖ τῶν γυναικῶν ἐν αὐτοῖς &c. malit *Portus*. Optime in *Cod. Vat.* δι' ὑπηρεσίων τῶν γυναικῶν, καὶ περὶ τῶν γυναικῶν ἐν αὐτοῖς &c. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit; *ob despicientiam conditionis ejus, præterque legem quam ipse in* XII. *tabulis scripserat.* [f] Περιστερὰ τινὰ ἀεὶ *Vat.* [g] In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] πῶς πειρωμένους. quod genus non congruit ad præced. γυναῖκας. *Sylb.* [h] Τῆς κόρης ἴσα ἐρῶν *Vat.* [i] *Lapus* legit βουλομένῳ δὴ, *volenti itaque eo dicere. Sylb.* βουλομένου δὲ *Vat.* [k] *Lapo* tollenda videtur, vel verbo παρῆν postponenda. *Sylb.* [l] Et hîc & in sequentibus per ō scribitur: cum Latina consuetudo potius ō postulet. *Sylb.* [m] *Cujacius* pro Λεύκιος mavult Ικιλιος. attamen & p. 675. v. 49. solo prænomine idem *Icilius* sic nominatur Λεύκιος. *Sylb.* [n] Ἐγγεγυημένος *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad versum 10. [o] Malim sic legere & distinguere: καρτερὸν, καὶ τῷ βήματι προσῆλθεν: vel καρτερὸν, ὡς τῷ βήματι &c. & mox, λέγειν τε ἠξίου &c. *Port.*

Ἀπολλόδωρος, τοῦτον διεξῆλθε λόγον· "Οὐδὲν ὕβρει οὐδὲ βίᾳ πρά-
"ξαντες, ὦ βέλτιον πέπεισμαί μοι δεῖν ἢ κόρην, Ἀπ-
"πίου Κλαύδιε· κύριος δὲ αὐτὸς ὢν, κατὰ τοὺς νόμους ἄγω.
"ὃν δὲ τρόπον ἔστιν ἐμὴ, μάθε. ἔστι μοι θεράπαινα παλαι-
"κὴ, πολλοὺς πάνυ διαλεύσασα χρόνους. ταύτῃ κύουσαν
"ἡ Οὐιργινίου γυνὴ συνέθετο ὑποβολιμαίαν οὖσαν ἔπεισεν, ἐὰν
"τέκῃ, δοῦναι ὃ παιδίον αὐτῇ. καὶ κείνη φυλάττουσα
711 "τὰς ὑποσχέσεις, γενομένης αὐτῇ ταύτης θυγατρὸς,
"τρὸς μὲν ἡμᾶς ἐσκήψατο νεκρὸν τεκεῖν, τῇ δὲ Νομι-
"τορίᾳ δίδωσι ὃ παιδίον· ἡ δὲ λαβοῦσα, ὑποβάλλεται, καὶ
"κρύφα τρέφει, παίδων τε ὄντε ἀῤῥένων ὄντε θηλειῶν οὖ-
"σα μήτηρ. τοιγαροῦν ἐλάνθανέ με ταῦτα· νῦν δὲ
"ἀφ' μηνύσεως ἔρημος, καὶ μάρτυρας ἔχων πολλοὺς
"καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὴν θεράπαιναν ἐλεγκτικὸς, ἐπὶ τὸν
"κοινὸν ἁπάντων καταφεύγω νόμον, ὃς ὑ τὴν ὑποβαλ-
"λομένην, ἀλλὰ τὴν μητέρων τῶν ἐκγόνα δικαιοῖ, ἐ-
"λευθέρων τε ὄντων, ἐλευθέρα, δούλων δὲ, δοῦλα, τοὺς
"αὐτοὺς ἔχοντα κυρίους, ὃς ἂν ᾖ αἱ μητέρες αὐτῶν ἔχωσι.
"κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἀξιῶ τὴν θυγατέρα τῆς ἐμῆς θε-
"ραπαίνης ἄγειν, ᶜ ἢ δίκας ὑπέχειν βουλόμενος· ἐὰν δὲ
"ἀντιποιῆταί τις, ἐγγυητὰς ᵈ καταστῆσαι ἀξιόχρεως, ἄξειν
"αὐτὸν ὅπου τὴν δίκην· εἰ δὲ ταχείαν βούλεταί τις γε-
"νέσθαι διάγνωσιν, ἕτοιμος ὅπου σὺ λέγεις τὴν δίκην αὐτί-
"κα μάλα, ἢ μὴ διαγνῶναι ὅ σῶμα, μήτ' ἀναβολὰς τῶν
"πραγμάτων ᵉ προσλέγειν· ὁποτέρας δ' ἂν ὅτοι βούλη-
"σωσι τῶν αἱρέσεων ἐλέσθωσαν.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλοῦ προσθέντος δέησιν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐλαττωθῆναι τῶν ἀντιδίκων, ὅτι πελάτης οἱ, καὶ ταπεινὸς, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῆς κόρης θεῖος, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα εἰρῆσθαι προσῆκοντα, εἶπε· πατέρα μὲν ὄντα (τῆς) τῆς κόρης (λέγων Οὐιργίνιον) ἐκ τῶν δημοσίων, ὃν ἀποδημεῖν στρατευόμενον ὑπὲρ τῆς πόλεως· μητέρα δὲ γενέσθαι Νομιτορίαν, τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ, σώφρονα καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, ἣν ὑ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν· τραφεῖσαν δὲ τὴν παρθένον ὡς ἐλευθέραν καὶ οἴκῃ πρέπουσαν, ἁρμοσθῆναι κατὰ νόμον Ἰκιλίῳ, καὶ τέλος ἂν ἐσχηκέναι τὸν γάμον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ πρὸς Αἰκανοὺς ᵍ ἔσχε πόλεμος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις οὐκ ἐλαττόνων ἢ πεντακαίδεκα διεληλυθότων ἐτῶν, οὐδὲν τοιοῦτον ὑπενοήσαμεν πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν Κλαύδιον· ἐπεὶδὲ γάμων ἡ πᾶσι ἔχει ὥραν, καὶ διαφέρειν τῷ ὄψει δοκεῖ, ἐρασθεὶς ἥκειν, ἀναισχύντου συκοφάντημα πλάσαντα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, ἀλλὰ κατασκευασθέντα ὑπ' ἀνδρὸς ἁπάσαις ἐπιθυμίαις οὐ πάντως δεῖν ταῖς ὑπαρχούσαις οὐ παντὸς τρόπου χαρίζεσθαι. τὴν μὲν οὖν δίκην αὐτὸν ἔφη τὸν πατέρα πρὸ τῆς θυγατρὸς ἀπολογήσεσθαι παραγενόμενον ἀπὸ τῆς ʰ στρατείας· τῷ δὲ τοῦ σώματος ἀντιποίσειν, ἢν ἐλεύθεραν γενέσθαι κατὰ τοὺς νόμους, αὐτὸς ποιεῖσθαι, θεῶν ὢν τῆς κόρης, καὶ τὰ δίκαια ὑπάρχειν· οὐδὲν ἀξιῶν οὔτε ξέ-

orationem: "Nihil temere, nihil violenter, *Per. Jul.* 4165.
"Appi Claudi, in puellam feci: ſed quum *Ante Chr.* 445.
"ſim dominus, eam ex lege abduco. quomo- *Olymp.* 83 1.
"do autem mea ſit, audi. Eſt mihi paterna *V. C.* *Cai.* 305.
"ſerva, quæ per multos annos mihi ſervivit, *Var.* 307.
"huic gravidæ, quod ipſi eſſet familiaris & "cum ipſa conſuetudinem haberet, perſuaſit "Virginii uxor, ut ſi peperiſſet infantem, ſibi "traderet. Illa promiſſa ſervans, quum hæc "filia ei fuiſſet nata, apud nos quidem ſi- "mulavit ſe mortuam peperiſſe, ſed Numi- "toriæ infantem tradidit: illa vero eam ac- "ceptam ſibi ſuppoſuit & educavit, quum "nec liberorum marium aut fœminarum eſ- "ſet mater. Antea igitur hæc me latebant: "jam vero quum hæc per indicium tandem "compererim, teſteſque multos ac fide dignos "habeam, & rem totam ex ſerva diligenter "quæſierim, ad communem omnium legem "confugio, quæ æquum eſſe cenſet, ut non "ſupponentium ſed matrum ſint liberi, inge- "nuarum ingenui, ſervarum ſervi, eoſdem "dominos habentes, quos eorum matres ha- "buerint. Ex hac igitur lege meæ ſervæ fi- "liam abducere volo, paratus judicium ſub- "ire. quod ſi quis eam vindicet, *peto ut is* "idoneos vades det ſiſtendi eam in judicium. "ſi quis vero velit de hac re celeriter cogno- "ſci, paratus ſum jamjam cauſſam apud te "dicere, nec, interpoſitis pro ea fidejuſſori- "bus, rei dilationem quærere. Utram vero "harum conditionum oblatarum iſti malue- "rint, eligant.

¶ His à Claudio dictis, & multis precibus additis, ne deteriore conditione eſſet quam ſui adverſarii, quod cliens ejus eſſet, & humilis fortunæ homo, excepta ejus oratione avunculus puellæ pauca verba fecit, eaque ut ad magiſtratum fieri decebat: patrem puellæ dicens Virginium eſſe, hominem plebejum, qui pro patria militans peregre eſſet, matrem vero Numitoriam, ſororem ſuam, fœminam pudicam & probam, quæ non multis ante annis obiiſſet: ipſam vero virginem educatam ut ingenuam & civem Romanam decebat, & legitime datam in matrimonium Icilio, ipſaſque nuptias finem jam habituras fuiſſe, niſi bellum contra Æquos celeriter exortum fuiſſet. Interea vero temporis non paucioribus quam quindecim annis elapſis, Claudium nihil tale ipſis puellæ parentibus dicere auſum fuiſſe: ſed quum puella jam eſſet nubilis, & forma excellere videretur, amore captum venire, impudentem calumniam fingentē, non ex ſuo ingenio, ſed ſubornatum ab homine, qui omnibus ſuis cupiditatibus quoquo modo gratificandum arbitretur. ipſum igitur patrem ex militia reverſum pro filia cauſſam dicturum ajebat: ſe vero *interea* puellam in libertatem ex legibus aſſerturum, quod eſſet ejus avunculus, cauſſamque ejus acturum: nullumque jus novum poſtulaturum,

XXX.

IXXX

a Rectius νόμῳ δ' αὐτῆς ὄν. attamen & *Lapus* vertit, *ſed dominus ex lege duco. Sylb.* *b* Particulam τε non agnoſcit *Var.* atque ſupervacuam eſſe hoc loco viderat *Sylb.* *c* Copula ἢ ſublata, ſequentia cum præcedentibus melius connecterentur. *Port.* *d* Καταστῆσαι legiſſe videtur *Gelenius*, dum vertit; *quod ſi quis eam ſibi vindices, idoneos ejus judicio ſiſtendæ vades dabo.* *e* Pro προσλέγειν *Lapus* habet *afferre.* Ibidem convenientius videtur ſingulare ἐπιτρέπειν. *Sylb.* In *Cod. Var.* πρὸς προσγράφειν προσλέγειν· ἐπιτρέπειν &c. quo fere modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *aut rebus aliis dilationes afferre. Utram vero velint* &c. *f* Legendum cenſet *Portus*, ἔλεγεν Οὐιργίνιον ὄντα τῶν δημοσίων, ὃν ἀποδημεῖν στρατευόμενον &c. & v. 34. ἣν ὑ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν. Ipſe vero malim λέγων retinere, & σωιῶν aut ſimile quid poſt ἀποδημεῖν ſubaudiendum relinquere, ut & mox v. 35. poſt ἀνῆφθαι. *g* Σωιτῶν legendum eſſe ſuſpicatur *Caſaub.* *h* Non minus apte στρατιᾶς. *Sylb.* *i* Videtur deeſſe vox ἡμῶν, aut affinis alia. *Caſaub.*

Ol. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. Ca. 305. V. C. Var. 307.

rum, aut quod cæteris quoque civibus Rom. non concederetur, licet non omnibus hominibus, nimirum ut ejus qui ex libertate in servitutem asseritur, non is qui in servitutem, sed is qui in libertatem asserit, dominus sit pendente lite. multasque ob causas hoc jus ab Appio servandum dicebat: primum, quia hanc legem una cum cæteris in duodecim tabulis scripserat: deinde, quia erat decemviratus princeps: præterea, quia cum consulari potestate tribunitiam etiam acceperat, cujus hoc erat præcipuum munus, ut civibus infirmis & omni auxilio destitutis opem ferret. orabatque eum ut misericordia moveretur virginis, quæ ad eum confugerat, quæ jam pridem matre orbata, & tunc etiam patre destituta erat, & cui imminebat periculum non solum amittendi patrimonii, sed etiam mariti, & patriæ, & suæ libertatis, quod omnium humanorum bonorum maximum putatur. Defleta autem injuria, qua afficienda erat puella, & magna astantium commiseratione mota, tandem de judicii tempore hæc dixit: "Quandoquidem Claudius, qui per quindecim annos se nulla affectum injuria dixit, hoc judicium celeriter peragi vult, si quis alius de rebus tantis decertaret, se atrocem perpeti injuriam existimaret, & merito indignaretur, postulans ut tunc demum causla dicatur, quum pax fuerit facta, omnesque qui nunc in castris sunt reversi fuerint, atque testium & amicorum & judicum utrique litigantium parti copia sit futura; civiles & æquas causlas afferens, & in rep. Rom. usitatas. Nos vero (inquit) neque verbis, neque pace, neque amicorum & judicum turba indigemus, neque rem in aliud tempus legitimo judicio destinatum differimus; sed & in bello, & in amicorum penuria, & apud judices non æquos ex tempore causlam dicere non dubitamus, tantum tempus à te, Appi, petentes, quantum patri puellæ ex castris reverso ad proprias calamitates lugendas, & ad causlam ab illo ipso dicendam sit satis.

XXXI. ¶ Quum Numitorius hæc dixisset, & circumstans turba ingenti voce significasset æqua ab illo postulari, Appius, parva interjecta mora, "Equidem, inquit, non ignoro hanc "esse legem de vadatione eorum qui in ser- "vitutem asseruntur, quæ non patitur corpus "pendente lite esse in potestate eorum qui in "servitutem asserunt, nec eam abrogabo quam "ego ipse ultro scripsi: illud tamen æquum "esse censeo, quum duo sint qui *puellam* sibi "vendicent, dominus & pater, si uterque ad- "sit, ut pater pendente lite in sua potestate "eam habeat: verum, quando ille abest, ut "dominus *eam* abducat, datis idoneis vadibus, "qui promittant fore ut eam ad magistratum "sistant, ubi pater ejus adfuerit. De vadibus "vero, & litis æstimatione, ne ulla in re vos

712 νον, ὅτε ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχοι Ῥωμαίοις δίκην, εἰ γε μὴ πᾶσιν ἀνθρώποις, ὁ σώφρων εἰς ἐλευθερίας ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένης, μὴ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὴν φυλάττοντα, κύριον εἶναι μέχρι δίκης. ἔφη τε διὰ πολλὰς αἰτίας προσήκειν τῷ Ἀππίῳ φυλάττειν τοῦτο τὸ δίκαιον πρῶτον μέν, ὅτι τὸν νόμον τοῦτον ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐν ταῖς δυσὶν καὶ δέκα πίναξιν ἀνέγραψεν ἔπειθ', ὅτι τὴν δεκαρχίας ἠσκημένον πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι μετὰ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν δημαρχίαν προσειληφὼς ἦν κράτιστον ἔργον, τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἐρήμοις τῆς πολιτικῆς βοηθεῖν. ἠξίου τε τὴν καταπεφευγυῖαν ἐπ' αὐτὸν ἐλεῆσαι παρθένον, μητρὸς μὲν ὀρφανὴν ἤδη πάλαι, πατρὸς δὲ ἔρημον ἐν τῷ τότε χρόνῳ, κινδυνεύουσαν καὶ χρημάτων ἀποστερηθῆναι προσηκόντων, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς, καὶ πατρίδος, καὶ πάντων ὁ μέγιστον δοκεῖ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀγαθῶν, τῆς δ' σώματος ἐλευθερίας. ἀναπλασάμενος δὲ τὴν ὕβριν εἰς ἣν ἔμελλεν ἡ παῖς ἐμπεσεῖσθαι, καὶ πολλὰ ἐπιδακρύσας τῶν παρόντων κινήσας ἔλεον, ἐπὶ τὸ χρόνῳ τῆς δίκης ἔφη τελευτῆσαι. "Ἐπειδὴ ταχεῖαν αὐτῆς βούλεσθαι γενέσθαι τὴν κρίσιν ὁ Κλαύδιος, ὁ μηδὲν ἀδικεῖσθαι φάμενος ἐν τοῖς πεντεκαίδεκα "ἔτεσιν, ἕτερος μὲν ἄν τις ὑπὲρ τηλικούτων αἰσχύνης ἀγωνιζόμενος, δεινὰ πάσχειν ἔδοξε, καὶ ἠγανάκτει τὸ εἰκὸς, ὅταν εἰρήνη γένηται, καὶ πάντες ἔλθωσιν οἱ νεῦν ὄντες ἐπὶ στρατοπέδου, τότε τὴν δίκην ἀξιῶν ἀπολογεῖσθαι, ὅτι καὶ μαρτύρων εὐπορία καὶ φίλων καὶ δικαστῶν ἀμφοτέροις "ἔσται τοῖς δικαζομένοις, πολιτικὰ καὶ μέτρια πράγματα προφέρων, καὶ τῇ Ῥωμαίων συνήθη πολιτείᾳ· ἡμεῖς δὲ, ἔφη, λόγων οὐδὲν δεόμεθα, οὔτε εἰρήνης, οὔτε ὄχλου φίλων καὶ δικαστῶν, οὔτε εἰς τοὺς δικασίμους χρόνους τὸ πρᾶγμα ἀναβαλλόμεθα, ἀλλὰ καὶ ὁ πολέμιος, καὶ ὁ σὸς φίλων, καὶ οὐκ ἐν ἴσοις δικασταῖς, καὶ παράχρημα ὑπομένομεν ἀπολογεῖσθαι, τοσοῦτον αἰτησάμενοι παρὰ σοῦ χρόνον, Ἀππιε, ὅσον ἱκανὸς ἐστὶ τῷ πατρὶ τῆς κόρης ἀπὸ στρατοπέδου παραγενηθέντι, τὰς ἰδίας ἀποδύρασθαι τύχας, καὶ δι' ἑαυτῆς τὴν δίκην ἀπολογήσασθαι.

Τοιαῦτα τοῦ Νομιτορίου λέξαντος, καὶ τοῦ περιεστῶτος ὄχλου μεγάλῃ βοῇ διασημήναντος ὡς δίκαια αἰτοῖ, μικρὸν ὑπισχνεῖται χρόνον Ἀππιος, "Ἐγὼ μὲν νόμον, εἶπεν, οὐκ ἀγνοῶ "ὑπὲρ τῆς ἐγγυήσεως τῆς εἰς ἐλευθερίαν ἀγομένων κεῖσθαι, ὃς οὐκ ἐᾷ τοὺς ἀφαιρεθέντας εἶναι τὸ σῶμα, μέχρι δί- "κης, οὐδὲ καταλύσαιμι ἄν, ὃν αὐτὸς ἔγραψα ἐκεῖνον 713 "ἐκεῖνο μέντοι δίκαιον ἡγοῦμαι, δυοῖν ὄντων τῶν ἀμφισβη- "θέντων, κυρίου καὶ πατρὸς, εἰ μὲν ἀμφότεροι παρῆσαν, "τὸν πατέρα κρατεῖν τοῦ σώματος, μέχρι δίκης. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἄπεστι, τὸν κύριον ἀπαγαγεῖν, ἐγγυητὰς "ἀξιόχρεως δόντα, καταστήσαντα ὅτι ἡ ἀρχὴ, ὅταν ὁ πα- "τὴρ αὐτῆς παραγένηται. ἐπὶ δὲ τοῖς ἐγγυηταῖς, καὶ "τοῦ τιμήματος, οὗ τοῦ μηδὲν ὑμᾶς ἐλαττωθῆναι ἐπὶ "τῶν

a Rectius forsan in *Cod. Var.* μὴ τοῖς ἄπασι. b Respicere videtur hanc XII. tabularum legem; SEI QUIS EX LEIBERTATED INDU SERVITUTEM ASERITOR, PRAETOR SECUNDUM LEIBERTATEM VINDICIAS DATOD. QUEI VINDICIAS TOLLIT. SPONSORES JOUDICIO SISTIER DATOD. *Sylb.* c Legebam ἐκπαλαι, non ἐπ πάλαι, etsi non nescio Grammaticis improbari hanc vocem, ut parum Atticam: verum hoc quoque scio, delectari *Dionysium* dictionibus multis, de quibus ita ipsi sentiunt. Attamen etiam alibi ἐκ παλαι scriptum est: & libro IV. ἐκ τῆς παλαι. Est ad verbum *jampridem. Casaub.* d Πάντων rectius post δικῶν posueris, vel post ἀγαθῶν. *Sylb.* Καὶ ὁ πάντων μεγ. malit *Portus.* e Ελεξε pro ἤλεξε reponendum censet *Casaub.* quod sequatur statim, ἡμᾶς δὲ, ἔφη, λόγων οὐδὲν δεόμεθα. f In *Cod. Var.* ἐκπὸς ἴσης. g Τιμήματος nomine sive *litis æstimationem* sive *multam* intelligamus, parum videtur interesse. *Sylb.*

a Rectius

"τὴν δίκην, πολλὴν ποιησομαι πρόνοιαν. ὦ Νομιτό-
"ριε, νῦν δὲ παράδος τὴν κόρην". τοῦτο τὸ τέλος
[b]ἐξενεχθὲν Ἀππίου, πολὺς μὲν ὀδυρμὸς [c]περὶ
τῆς παρθένου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν γυναικῶν ἐγένετο [d]κο-
πετὸς, πολλὴ δὲ κραυγὴ καὶ ἀγανάκλησις ἐκ τοῦ πε-
ριεστηκότος ὄχλου τὸ βῆμα. ὁ δὲ μέλλων ἁρπάσειν
τὴν κόρην Ἰκίλιος ἐμφύεται αὐτῇ, καί φησιν· "Οὐκ ἐ-
"μοῦ γε ζῶντος, Ἄππιε, ταύτην ἀπάξεταί τις. Ἀλλ'
"εἴ σοι δόξειεν τὸν μὲν νόμον καταλύειν, τοὺς δὲ δε-
"κεμ. συγχέειν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῖν ἀφαιρεῖσθαι,
"[e]μηκέτι τὴν ὀνειδιζομένην ὑμῖν τυραννίδα, ἀλλὰ τὸν
"ἐμὸν ἀποκόψας τράχηλον, οὕτω τε [f]ἀπαγα-
"γεῖν ὅπου σοι δοκεῖ, καὶ τὰς ἄλλας παρθένους καὶ γυ-
"ναῖκας. Ἵνα δὲ μάθωσιν ἤδη ποτὲ Ῥωμαῖοι δοῦλοι γε-
"γονότες ἀντ' ἐλευθέρων, καὶ μηδὲν ἔτι μεῖζον φρο-
"νῶσι τῆς τύχης. τί οὖν ἔτι μέλλεις, ἀλλ' οὐ τοὐμὸν ἐκ-
"κρέεις αἷμα πρὸ τοῦ βήματος καὶ τοῖς ἅπασιν
"ὀφθαλμοῖς; ἴσθι μέντοι σαφῶς, ὅτι ἢ μεγάλων κα-
"κῶν ἄρξει Ῥωμαίοις ὁ θάνατος οὗτος, ἢ μεγάλων ἀ-
"γαθῶν.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ βουλομένου λέγειν, οἱ μὲν ῥαβδοῦχοι κελευ-
σθέντες ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀνέργον [g]αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος,
καὶ πειθαρχεῖν τοῖς κεκριμένοις ἐκέλευον· ὁ δὲ Κλαύδιος ἐ-
πιλαβόμενος τῆς παιδὸς, ἀπάγειν ἐβούλετο, τοῦ θείου τοῦ
μνηστῆρος [h]ἀντεχομένης. ἰδόντες δὲ πένθος ἐλεεινὸν οἱ περὶ
τὸ βῆμα, πάντες ἀνέκραγον ἅμα, καὶ παρ' ὑβρὶν ἠκούσθησαν
τοῦ κρίναντος ἐξουσίαν, ὠθοῦντες τοῖς βιαζομένοις ὁμόσ-
σε. Δείσαντα τὴν ὀπαδὸν αὐτῶν τὸν Κλαύδιον, τὸν κόρον
τε ἀφεῖναι, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ καταφυγεῖν. ὁ
δὲ Ἄππιος καταρχὰς μὲν εἰς πολλὴν ταραχὴν κατέστη, ἀθρή-
σας ἅπαντας, ὁρῶν, καὶ πολλοὺς ἀπόρει χρόνον ὅ,τι χρὴ
ποιεῖν· ἔπειτα τὸν Κλαύδιον καλέσας ὅτι τὸ βῆμα, καὶ μι-
κρὰ διαλεχθεὶς πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐδόκει, τοῖς τε ἄλλοις διά-
σημος ἡσυχίαν ἄγεσθαι, λέγει τοιάδε. "Ἐγὼ μὲν ἀκρι-
"βῶς, ὦ δημόται, περὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ σώματος, ἐπειδὴ
"προχειρομένους ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁρῶ, παρεὶς
"χαρίζεσθαι δ' ὑμῖν βουλόμενος, πέπεικα τὸν ἐμαυτοῦ πε-
"πατρὸν, ἐᾶσαι μὲν τοῖς συγγενέσι τῆς παρθένου, δοῦναι δι-
"αγγύην, ἕως ὁ πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. ἀπάγεσθε
"οὖν, ὦ Νομιτόριε, τὴν κόρην, [i]καὶ τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε περὶ
"αὐτῆς εἰς τὴν αὔριον ἡμέραν. ἀπόχρη δ' ὑμῖν ὁ χρόνος
"οὗτος ἀπαγγεῖλαί τε Οὐεργινίῳ τήμερον, καὶ πεῖσαι ἢ πα-
"ράσαι ὁρῶν αὔριον ἐκ τοῦ χάρακος δεῦρο ἀγαγεῖν".
πλείονα δ' αὐτῶν χρόνον αἰτησαμένων, ἤδη ἔτι δύσεως ἡ-
λίου ἦν, ἐκέλευσεν ἄρας.

Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδημονῶν καὶ μεμνημένος ὑπὸ

"in judicio ſitis deteriore conditione, ego, Numitori, diligentiſſime providebo. ſed nunc puellam trade". Hac ſententia ab Appio pronunciata, ingens luctus & planctus ſuper virgine & mulieribus eam circumſtantibus eſt exortus, ingens etiam clamor & indignatio à turba quæ tribunal circumſtabat. Icilius vero, qui virginem in matrimonium ducturus erat, eam arctiſſime prehendit, &, "Nullus", inquit, me ſaltem vivente, hanc, Appi, abducet: ſed ſi tibi placet legem tollere, jura confundere, & libertatem nobis eripere, ne tyrannidem vobis exprobratam amplius occulta; ſed collo mihi reſecto, hanc, cæteraſque virgines, atque matronas Rom. quocunque libuerit abduc: ut jam tandem Romani cognoſcant ſe ex liberis ſervos factos, nec amplius majores gerant ſpiritus quam ipſorum ferat fortuna. Quid igitur adhuc cunctaris? quin ſanguinem meum ante tribunal in omnium conſpectu fundis? Illud tamen certo ſcias, mortem meam populo Romano aut magnorum malorum, aut magnorum bonorum initium futuram.

¶ Eum autem plura dicere volentem lictores, à magiſtratu juſſi, à tribunali arcebant, & parere judicatis jubebant: Claudius vero injectis manibus in puellam, quæ avunculo & ſponſo adhærebat, eam abducere volebat. Sed qui tribunal circumſtabant, quum vidiſſent miſerabilem luctum, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt; &, ſpreta magiſtratus poteſtate, impetum fecerunt in eos qui vim faciebant: ita ut Claudius, eorum impetu territus, puellam dimitteret, & ſub pedes ducis *ſui* confugeret. Appius vero principio quidem valde turbatus eſt, omnes efferatos cernens, & diu quid eſſet faciendum dubitavit: demum quum Claudium ad tribunal vocaſſet, & cum eo paucis colloquutus fuiſſet, ut viſus eſt, & hominibus circumſtantibus ſilentium ſigno dato imperaſſet, ita eſt loquutus: "Equidem, "Quirites, illud rigidum corporis vadandi "jus, quando vos hac mea ſententia exaſperatos video, omitto: vobis autem gratificari volens, meo clienti perſuaſi ut permitteret virginis cognatis vades dare, donec pater ejus venerit. Abducite igitur, Numitori, puellam, & ſponſionem facite, ac promittite fore ut craſtino die eam in jus ſiſtatis: hoc enim tempus vobis ſufficit ad rem Virginio hodie nunciandam, & ſpatium trium vel quatuor horarum craſtini diei ad eum ex caſtris huc ducendum". Illis autem plus temporis petentibus, nullo amplius dato reſponſo, ſurrexit, ſellamque tolli juſſit.

¶ Quum autem mœſtus & præ amore furens ſe ex foro recepiſſet, ſtatuit virginem cognatis

[a] Rectius πατρὸ, ut ſupra p. 663. v. 9. πάτρῳ: retento ſcilicet in ſyncopatis eodem accentu qui eſt in integris πάτρῳ, πατρῷος, & conſimilibus. *Sylb.* [b] Ἐξενεγκόντος *Vat.* [c] Pro ὑπὲρ legendum forſan περὶ: hoc ſenſu; *magnus à virgine planctus, & à comitantibus eam mulieribus planctus eſt editus.* ſicut infra (p. 716. juxta *Ed. Sylb.*) Appium nihil virginis lacrymis flexum fuiſſe refert. *Sylb.* [d] Καὶ κοπετὸς *Vat.* [e] Vel μηκέτι, vel aliquid hujuſmodi ad ſententiam abſolvendam deſideratur. *Port.* In *Cod. Vat.* μηκέτι τὴν ἐνειδιζομένην ὑμῖν ἀρὰ τυραννίδα. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne nega amplius exprobratam vobis tyrannidem.* [f] Poſt ἀπαγαγεῖν deeſt τίνα, vel ſimile quodpiam verbum. *Sylb.* Forſan ἀπαγαγεῖν per συναγαγεῖν pro ἄγειν. quod Ionibus eſt familiare. *Port.* [g] Rectius αὐτὸν, ut in *Lapi Cod.* [g] Vel ἀντεχομένου, ut ſignificet *avunculo & ſponſo hærentem*: ſicut infra idem Claudius eandem abducit τῷ πατρὶ περιπλεγμένην. *Sylb.* Ἀντεχομένους, ac ſi à præcedenti πάντες pendeat, retinendum eſſe ſuadet *Portus.* [i] Καὶ τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε, & *vadimonium pro ea promittite in poſterum diem.* i. e. *promittite ſiſtendam in proximum diem.* ad verbum eſſet, *ſpondete ſponſionem in craſtinum diem.* Nam *Dionyſius* homo Græcus *vadimonium* in Romanis auctoribus, qui de Virginio ſcripſerant, Græce vertit ἐγγύην, cum potius eſſet ἐμφάνισις quam ἐμφανίσαι ἐγγύην. *Salmaſ.* de modo Uſurarum, c. 16.

[a] Forſan

XXXII.

XXXIII.

Ex Vat. apud Mai Class. Auct. T. III. p. 305. V. C. Vat. 307.

sequentis simplici non permittere, sed, simultatem dissimulantem obiisset & productis funeribus, eum per vim abducere, & cum seipsum majore præsidio *prius* munire, ne quem vim à curia pateretur, tumque loca omnia circa tribunal amicorum & clientium multitudine occupare. Ut autem honesto jure hoc facere videretur per speciosam causam vadimonii à patre deserti, fidissimos equites cum literis in castra misit ad Antonium, legionis ducem, sub quo erat Virginius, rogans eum ut hominem in accurata custodia retineret, ne clam filiæ casum audiret & ex castris aufugeret. Sed puellæ necessarii eum anteverterunt, ab aliis præmissi sub ipsum illius motus initium, Numitorii filius & Icilii frater, juvenes animis elati, equis effusis habenis & flagro citatis, iter celerius conficientes, & de rebus gestis Virginium certiorem facientes. Ille vero, quum veram causam Antonium celasset, & se cujusdam cognati necessarii mortem audisse simularet, cujus funus & sepultura sibi ex lege esset curanda, dimissus est: & * circa crepusculum serotinum alia via cum adolescentibus est profectus, veritus ne *inimici* se tum ex castris tum ex urbe persequerentur. quod etiam accidit. Antonius enim, literis ferme circa primam vigiliam acceptis, equitum alam in eum misit; & ex urbe alii equites missi, per totam noctem, viam, quæ ex castris ferebat, custodiverunt. Sed quum quidam Appio nunciasset, Virginium præter exspectationem venisse, ipse mentis suæ non compos cum magna caterva ad tribunal venit, & puellæ cognatos ad se accedere jussit. Qui quum ad eum accessissent, Claudius, eadem oratione iterum habita, rogabat Appium ut rei judex esset, nulla mora interpolita, & indicem & testes adesse dicens, & ipsam ancillam *ad quæstionem* tradens. In quibus omnibus ingens erat indignationis simulatio, nisi, ut ante, idem jus, quod alii, obtinere posset, quod ejus cliens esset: multaque adhibebatur hortatio ne iis, qui miserabiliora dicerent, sed iis, quorum æquiora essent postulata, opem ferret.

XXXIV. ¶ Pater autem puellæ & reliqui cognati partus suppositionem purgabant, multa & æqua & vera dicentes: nullam *scilicet* probabilem causam suppositionis habuisse Numitorii sororem, Virginii uxorem, quum virgo juveni nupsisset, nec post multos à nuptiis annos peperisset: neque, si maxime voluisset genus alienum in suam domum transferre, alienæ servæ infantem potius susceptura fuisse, quam mulieris ingenuæ sibi genere aut amicitia conjunctæ, à qua infantem acceptum fideliter & constanter esset habitura: adhæc quum in ejus esset potestate utrum vellet accipere, accepturam potius fuisse infantem marem quam fœminam. dicebant enim, necesse esse eam quæ peperit, cum liberis in-

τὸ πλῆθος, ὅτε μεταλύει μαθεῖν παρόντα τοῖς συγγενέσιν, ἀλλ' ὅταν ὅπως ἡ ἡγεμὼν προσέλθῃ, μὴ βίας αὐτὴν ἀπάγῃ, ἑαυτῷ τε πλείονα φυλακὴν παρεσκευάσθαι, ὡς μηδὲν ὑπὸ τοῦ ὄχλου βιασθείη, καὶ τὰ πέριξ τοῦ βήματος ἑταίραν τε καὶ πελατῶν ὄχλῳ προκαταλαβόντα. ἔνια δὲ σὺν εὐσχήμονι δίκῃ τοῦτο ποιεῖν, πρῶτον μὲν ὡς γνησίου τοῦ παιδὸς ὄντος ὅτι ἡ ἀγχιστεία τοῦ πατρός, ὅπιστολὰς δ' ὡς τοῖς πρεσβύτοις ἱππεῦσιν, ἑτέρωθεν ὅτι ἡ χαράκωσις πρὸς Ἀντώνιον ἡ ἡγεμόνα τοῦ στόματος, ὑφ' ᾧ ἦν Οὐιργίνιος, ἀξιῶν αὐτὸν κατέχειν ἀνδρα ὃν ἐπιμελῶς φυλακῇ, μὴ λάθῃ πυθόμενος τὸ περὶ τὴν θυγατέρα, καὶ διαδρᾶς ἐκ τοῦ χάρακος. ἔφθασαν δὲ αὐτὸν οἱ τῆς κόρης προσήκοντες, Νομιτορίου τε υἱὸς καὶ ἀδελφὸς Ἰκιλίου, τραπεζαλέγαι ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀρχομένης ἔτι τῆς ἡλιάσεως, νεανίαι λήμασι πλήρεις, ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ μάστιγος ἐλαθοῦσι τοῖς ἵπποις πρότερον διανύσαντες τὴν ὁδὸν, καὶ τῷ Οὐιργινίῳ τὸ πεπραγμένα διασαφήσαντες. ὁ δὲ ἡ μὲ ἀληθῆ πρὸς Ἀντώνιον αἰτίαν ἀποκρυψάμενος, ἀναλαμβάνει δὲ πρὸς συγγενεῖς σκηψάμενος πεπύσθαι θάνατον, ᾧ ἡ ἐκκομιδή τε καὶ ταφὴ αὐτὸν ἔδει ποιησασθαι κατὰ νόμον, ἀφιεὶς καὶ τὸν λίχνων ἀφὰς ἔλαυνε μετὰ τῶν μεταχίων κατ' ἄλλας ὁδούς, διασμὸν ἔκ τε τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως δεδοικώς· ὅπερ καὶ συνέβη. ὁ γὰρ Ἀππάνιος τὰς ὑπιστολὰς δεξάμενος περὶ πρώτην μάλιστα φυλακὴν, ἵλην ἀπέστειλεν ἱππέων ἐπ' αὐτὸν, ἔκ τε τῆς πόλεως ἕτεροι πεμφθέντες ἱππεῖς δι' ὅλης νυκτὸς ἐφύλαττον ἀπὸ στρατοπέδου φέροντες ὁδόν. ὡς δὲ ἀπήγγειλεν Ἀππίῳ τις ἀπὸ Οὐιργινίου ἐλθὼν ἀνὴρ ὑπόληψιν, ἔξω τῶν φρενῶν γενόμενος, παρῆν μετὰ πολλῆς σπουδῆς ὅτι τὸ βῆμα, καὶ προάγειν ἐκέλευσε τὸν τῆς κόρης συγγενεῖς. προσελθόντων δὲ αὐτῶν, ὁ μὲ Κλαύδιος τὸν αὐτὸν πάλιν διεξελθὼν λόγον, ἠξίου τὸν Ἀππιον γενέσθαι δικαστὴν τοῦ πράγματος, μηδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενον, τόν τε μηνυτὴν παρεῖναι λέγων, καὶ τὰς μαρτύρας, καὶ τὸν διεράπαγα αὐτὸν τῶν δούλων· ἐφ' οἷς ἅπασι πολὺς ὁ προσαποντὸς ἀγῶνιασμὸς ἦν, εἰ μὴ τεύξοιτο τοῦ ἴσου τοῖς ἄλλοις, ὡς πρότερον, ὅτι πελάτης ἦν ἀεί· καὶ παράκλησις, ἵνα μὴ τοῖς ἐλεεινότερα λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς δικαιότερα ἀξιοῦσι βοηθοῖ.

Ὁ δὲ τῆς κόρης πατὴρ, καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, ἀπελογοῦντο περὶ τῆς ὑποβολῆς, πολλὰ καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ λέγοντες, ὡς οὔτε αἰτίαν εὐδαιμίαν εἶχεν ὑποβολῆς εὔλογον ἡ Νομιτορίᾳ μὲν ἀδελφὴ, Οὐιργινίῳ δὲ γυνὴ, παρθένος γαμηθεῖσα νέῳ ἀνδρὶ, καὶ οὐ μετὰ πολλοὺς τοῦ γάμου τεκοῦσα χρόνους· ὥστ' εἰ μάλιστα ἐβούλετο γένος ἀλλότριον εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσαγαγεῖν, δῆλος ἀλλοτρίας ἀνελάμβανε παιδίον μᾶλλον, ἢ οὐ γυναικὸς ἐλευθέρας χρὴ γένος ἢ φιλίαν αὐτῇ προσηκούσης, παρ' ἧς πίστεώς τε ἅμα καὶ βεβαίως ἕξει δ' ληφθὲν ἐξουσίαν τε ἔχουσαν ὁποῖον ἐβούλετο λαβεῖν, ἄρρεν ἑλέσθαι παιδίον μᾶλλον ἢ θῆλυ. τεκοῦσαν μὲν γὰρ, ἀνάγκην τοῦ τίκτειν

λαμένην,

a Forsan rectius μαθόντας. Sylb. b Dicitur ἐπὶ τῶν ἰσχύν προσλαβόντων, ut mox (v. 6.) ἐπὶ τῶν ἰσχὺν προσειληφότων. Sylb. c Illud ἢ redundare videtur. Sylb. d Fortasse melius si legas, μὴ πυθόμενος τὸ περὶ τὴν θυγατέρα λάθῃ ἀφεθεὶς ἐκ τοῦ χάρακος. i. e. ne forte audito filiæ casu ex castris clam aufugeret. Port. e Perperam in Ed. Steph. συμφυράμενος. ut & v. 25. χειράμενος. f Περιείχον Vat. g Λίνῳ in Ed. Steph. parum apte. Sylb. h Rectius, ut opinor, τεύξοιτο. Sylb. i Negativam ὁ expungendam putat Xylander. k In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] ποῖον: quasi relativum respiciat antecedens ἐξουσίαν, non sequens λαβεῖν. Sylb. l Legendum ἀνάγκην, atque ἵλεως subaudiendum. vel, si ἀνάγκη malis, dicendum infra ἀφῆς ἵλεω. alioqui oratio erit ἀνακόλουθον. Port. * Al. circa luminum accensionem.

a Optime

δομβύλιω, φέρειν καὶ τρέφειν ὅ,τι ἂν ἡ φύσις ἐξενέγκῃ· τῷ δὲ καλομβύλιω δὲ, τὸ κρεῖττον ἀντὶ τοῦ χείρονος εἰκὸς εἶναι λαβεῖν. πρός τε τὸν μυντιλιὸν, καὶ τοὺς μάρτυρας, [a]οὓς ὁ Κλαύδιος πολλοὺς καὶ [b]ἀξιοχρέους παρέξεσθαι, τὸν ἐκ τοῦ εἰκότων παρείχοντο λόγον, ὡς οὐκ ἄν ποτε ἡ Νομιτορία πρᾶγμα σιγῆς δεόμενον, καὶ δι' ἑνὸς ὑπηρετικοῦ προσώπου δυνάμενον, φανερὰν ἐποιήσατο, καὶ μετὰ μαρτύρων ἐλευθέρων, ἵν' ἐκπεφευγυῖαν τιὼ κόριω ἀπὸ τοῦ κυρίου τῆς μητρὸς ἁρπασθείη. τόν τε χρόνον οὐ μικρὸν ἔλεγον εἶναι τεκμήριον τοῦ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν τὸν κατήγορον· οὔτε γὰρ ἂν τὸν μυντιλιὸν, οὔτε τοὺς μάρτυρας κατασχεῖν ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἀπόρρητον ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἔτι πρότερον εἰπεῖν. [c]Διαβαλόντες δὲ τὰς τοῦ κατηγόρου [d]πίστεις ὅτε ἀληθεῖς, οὔτε πιθανὰς, ἀντιπαρεξετάζειν ταύταις ἠξίουν τὰς ἑαυτῶν, πολλὰς καὶ οὐκ ἀσήμους γυναῖκας ὀνομάζοντες, ἃς ἔφασαν εἰδέναι Νομιτορίαν ἐγκύμονα γενομένην, ἐκ τοῦ περὶ τιὼ γαστέρα ὄγκου. χωρὶς δὲ τούτων, τὰς ὑπὲρ τοῦ τόκου καὶ τῆς λοχείας παραγενομένας, διὰ τὸ συγγενὲς, καὶ πικτόμενον τὸ παιδίον ἰδούσας [e]ἐπεδέκνυτο, καὶ ἀνακείσεσθαι ἠξίου. ὃ δὲ πάντων τεκμήριον μὴ σαφανέστατον, ἔκ τε τῶν ἀνδρῶν πολλῶν καὶ γυναικῶν μαρτυρούμενον, οὐ μόνον ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων, τοῦτ' ἔλεγον τελευτῶντες, ὅτι τῷ γάλακτι τῆς μητρὸς ἐτράφη τὸ παιδίον· ἀμήχανον δὲ εἶ), γάλακτος πληρωθῆναι μαστοὺς γυναικὶ μὴ τεκούσῃ.

Ταῦτά τε καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρεχομένων αὐτῶν ἰσχυρὰ, καὶ οὐδένα λόγον ἀνατλίον δέξασθαι δυνάμενα, καὶ πολιὼ μᾶλλον ταῖς συμφοραῖς τῆς κόρης ἐλεεῖν καταχρωμένων, ἃ μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι ἐσωήκεσαν τοὺς λόγους, τῆς τε μορφῆς οἶκτον ἐλάμβανον, ὁπότε εἰς τιὼ παρθένον ἴδοιεν· καὶ γὰρ ἐν ἐσθῆτι ῥυπαρᾷ, καὶ καθυφὲς ὁρῶσα, καὶ τὸ κάλλος τῶν ὀμμάτων ἀπώκλυσα, τὰς ἀπάντων ἥρπαζεν ὄψεις· ὥστε ὑπερ- ἄνθρωπός τις ἔοικε περὶ αὐτὴν ἡ χάρις ἦν· ἢ ὃ τῆς τύχης ἀνεκλαίοντο παράλογον, εἰς οἵας ὕβρεις καὶ περιπλακισμοὺς ἐλεύσοιτο, ἐξ οἵων ἀγαθῶν. εἰσήει τε αὐτοὺς λογισμὸς, ὅτι τῶ περὶ τῆς ἐλευθερίας νόμου καταλυθέντος, οὐδὲν ἔσαι ὃ κωλύσει καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ θυγατέρας τὰ αὐτὰ ἀνιαρὰ παθεῖν. ταῦτά τε δὴ ἃ πολλὰ τούτοις ὅμοια ἐπιλογιζόμενοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλαλοῦντες, ἔκλαιον. ὁ δὲ Ἀππιος, οἷα δὴ φύσιν τε ἃ φρενήρης ἀνὴρ, καὶ ἐκ μεγάλης ἐξουσίας διεφθαρμένος, οἰδῶν τε τιὼ ψυχὴν, καὶ ζέων τὰ σπλάγχνα διὰ τὴν ἔρωτα τῆς παιδὸς, οὔτε τοῖς λόγοις τῶν ἀπολογουμένων προσεῖχεν, οὔτε τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς ἐπεκλᾶτο [g]τὴν κόρης", τήν τε συμπάθειαν τῶν παρόντων δι' ὀργῆς ἐλάμβανεν, [h]ὡς αὐτὸς δὴ πλέονος ἄξιος ὢν ἐλέου, [i]καὶ δηὸ-

digeat, amare & alere quodcunque ei natura produxerit: ut verisimile esse eum, qui sibi liberos supponit, id quod est præstantius deteriori anteponere. Adversus vero indicem, & testes, quos Claudius & multos & fide dignos se producturum dicebat, rationem è verisimilibus petitam afferebant, *sc.* Numitoriam rem quæ silentio opus haberet, & unius personæ ministerio posset effici, non fuisse fecturam propalam & coram ingenuis testibus, ut ipsi puella educata à matris hero adimeretur. ipsum quoque tempus non parvo esse argumento dicebant, nihil sani ab accusatore dici: nam neque indicem, neque ipsos testes per quindecim annos suppositionem silentio tectam servaturos fuisse, sed multo ante dicturos. Criminantes autem accusatorum probationes, *ut* neque veras neque probabiles, postulabant ut suæ cum his collatæ perpenderentur, multas neque ignobiles fœminas nominantes, quas dicebant scire Numitoriam fuisse gravidam, ex uteri quem ferebat gravitate. deinde præter istas, alias quoque quæ partui & puerperio interfuerant ob cognationem, & quæ infantem nascentem viderant, ostendebant; & postulabant, ut diligenter interrogarentur. Quod autem omnium erat manifestissimum argumentum, quodque multorum tam virorum quam mulierum, non solum ingenuorum sed etiam servorum, testimonio comprobari poterat, id postremo loco dixerunt, puellam materno lacte nutritam fuisse. fieri autem nulla ratione posse, ut mammæ mulieris quæ non peperit lacte impleantur.

Pet. Jul. 4162. Ann. Chr. 447. Olymp. 85 [illegible] Cn. 305. V. C. Var. 307.

¶ Illis hæc & multa alia hujusmodi argumenta firmissima afferentibus, & quæ nullo modo refutari poterant, & ob puellæ calamitates magnam misericordiam commoventibus, cæteri quidem omnes qui ista audiebant, quoties virginem intuebantur, ejus formæ miseratione movebantur; (illa enim sordidata, atque mœstum vultum dejiciens, pulchrosque oculos tabefaciens, omnium ora in se convertebat; divina adeo forma & venustate ornata erat) & fortunæ iniquitatem inopinatam deflebant, quod puella ex tantis bonis in tantas injurias & contumelias esset ventura. illudque ipsis in mentem venit, lege libertatis sublata, nihil impedimento futurum, quo minus suæ quoque conjuges & filiæ idem quod illa paterentur. Hæc igitur & multa alia hujusmodi considerantes, & de iis inter se colloquentes, flebant. At Appius, ut qui nec natura esset sanæ mentis, & potestatis magnitudine corruptus, animo tumente, & visceribus ob puellæ amorem ferventibus, neque ad defensorum verba mentem advertebat, neque ipsius puellæ lacrymis frangebatur, & astantium commiserationem iniquo animo ferebat, quasi ipse majore miseratione esset dignus, quod gravioribus malis affectus fuisset ab illa excellenti forma, à qua in servitutem

XXXV.

716

a Optime in *Cod. Vat.* ὃς ὁ Κλαύδιος ἴφη πολλὰς &c. quo fere modo legendum esse voluit *Sylb.* b Paullo supra ἀξιοχρεῶς habemus, more Attico. *Sylb.* c Διαβάλοντες *Vat.* d Post πίστεις desiderari videtur ὡς. *Sylb.* e Nota hîc singularia ἐπεδείκνυτο & ἐξῆν, cum v. 16. præcedant pluralia. ἐπεδείκνυτο autem positum pro παρείχοντο *præbebat*, sc. Virginius. *Sylb.* f Συνῆκεν positum hîc pro συνῆκεν *intellexerunt*. *Sylb.* g Desunt in *Cod. Vat.* h In *Cod. Vat.* ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ὢν ἄξιος ἦν. i Illud καὶ superfluum esse videtur; aut ἐπιπλῆξαι positum. *Port.* * *i. e.* quod puella ex tam felici rerum statu in tam infelicem ventura esset, in quo ipsi atrociſſimæ injuriæ & contumeliæ ferendæ essent. *Port.*

Ver. Jul. 428. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cal. 305. Var. 307.

vitutem fuerat redactus. Ob hanc igitur omnia furore correptus, verbis impudentibus uti non dubitavit, (unde qui *id* ſuſpicabantur, plane cognoverunt illud fallum crimen adverſus puellam ab ipſo conflictum) ac tyrannicum & crudele facinus perpetrare eſt auſus.

XXXVI. ¶ Quum enim illi adhuc loquerentur, ipſe ſilentium fieri juſſit, eoque facto quum omnis turba, quæ in foro erat, impetum ſuum repreſſiſſet, adducta cupiditate cognoſcendi quæ dicturus eſſet, & ipſe vultum ſæpe huc & illuc convertiſſet, catervaſque amicorum, quibus varias fori partes occuparat, oculis luſtraſſet, talem habuit orationem: "Ego ve-"ro, Virgini, & vos qui cum iſto adeſtis, "non nunc primum hanc rem audivi, ſed "etiam multo ante quam hunc magiſtratum "acciperem. quo autem modo hoc cogno-"rim, audite. Pater hujus M. Claudii, quum "diem ſuum obiret, me rogavit ut filii ſui, "qui relinquebatur, tutor eſſem: ſunt enim "familiæ noſtræ clientes *jam inde* à majori-"bus. Tutelæ igitur tempore indicatum eſt "mihi, Numitoriam ſuppoſuiſſe ſibi hanc pu-"ellam, à Claudii ſerva acceptam: atque, re "diligenter explorata, cognovi eam ita ſe "habere. Non decebat igitur me ipſum hoc "negotium attingere: ſed ſatius eſſe duxi "huic poteſtatem *iſtam* relinquere, ut, quum "ad virilem ætatem veniſſet, arbitratu ſuo "ancillam vel abduceret, vel accepta pecunia "aut gratis dimitteret, & concederet iis qui "eam alebant. Interea vero ego, civilibus ne-"gotiis implicitus, nullâ amplius Claudii rem "curavi. Ad hunc autem, ut veriſimile eſt, ſua "bona cenſentē ancillæ indicia delata ſunt, ut "ad me ante; nec quidquam iniqui poſtulat, "quum ſuæ ancillæ filiâ abducere velit. Si igi-"tur ipſi rem inter ſe compoſuiſſent, res præ-"clare ſe haberet: quoniam vero res in contro-"verſiam eſt deducta, horū ei teſtimoniū per-"hibeo, eumq; *hujus* ancillæ dominū eſſe judico.

XXXVII. ¶ Quum autem, hæc audiviſſent quotquot aderant viri integri, & juſta dicentium advocati, manibus in cœlum ſublatis, ejulatum cum lamentatione & indignatione mixtum emiſerunt: at decemviratus adulatores vocem adhortationis plenam, & quæ fiduciam rerum dominis afferre poterat, *edebant*. Concione autem irritata, & variorum ſermonum & affectuum plena, Appius, indicto ſilentio, ita eſt loquutus: "Niſi diſſidia in urbe ſerere, "& nobis adverſari deſieritis, *vos* turbulenti, "& nuſquam aut pace aut bello utiles, ab "ipſa neceſſitate edocti & ſapientiores facti "*nobis* cedetis, ne putetis nos hæc præſidia, "quæ ſunt in Capitolio & arce, ſolum ad-"verſus externos hoſtes nobis paraſſe, noſque "permiſſuros ut vos, qui in urbe conſidetis, "res ejus omnes corrumpatis. Verum conſi-"lio meliore, quam quod nunc habetis, capto,

τηρα ὑπὸ τῆς διαλελωμβύης αὐτὸν εὐμορφίας πεπρηχώς. 2 ἐπὶ δὲ τούτοις πᾶσιν εἰρῆν, λόγοι τε ἐτάμενεν ἐντῶν ἀναίσχυντοι, ἐξ οὗ καταφανὴς ἐγένετο τοῖς ὑποπτεύουσιν, ὅτι ὁ συκοφάντημα καὶ τὴν χόρης αὐτὸς ἔπλασε, καὶ ἔργοι ἐτόλμησε τυραννικὸν πρᾶξαι καὶ ὠμόν.

Ἔτι δ' αὐτῶν λεγόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι κελεύσας, ἐπεὶ δὲ σιωπή τε ἐγένετο, καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν ὄχλος τὴν ὁρμὴν ἐλάμβανεν, ὁλοψυχίας γνώσεως τὴν ὑπ' αὐτῆς λεχθησομένων προσχθεὶς, πολλάκις ὑπερέβαλε τὸ πρόσωπον τῇ δεξιᾷ χειρὶ, καὶ τὰ τίφη τῶν ἑταίρων, οἷς διειλήφει τὴν ἀγορὰν, τοῖς ὄμμασι διαριθμησάμενος, τοιάδε εἶπεν· "Ἐγὼ "δὲ περὶ τῆσδε τῆς πράγματος, ὦ Οὐιργίνιε, καὶ ὑμεῖς οἱ σὺν "τούτῳ παρόντες, καὶ νῦν πρῶτον ἀκήκοα, ἀλλὰ πολλάκις "ἔτι, πρὶν ἢ τήνδε τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν. οὐ τεύξειν δὲ ἐ-"γων, ἀκούσατε. ὁ πατὴρ Μάρκου Κλαυδίου τοῦδε, τελευ-"τῶν τὸν βίον, ἐξίωσέ με τὸν υἱὸν αὐτοῦ παῖδα καταλειπό-"μενον ἐπίτροπεύσαι· πελάτη δ' εἰσὶ τῆς οἰκίας ἡμῶν ἐκ προ-"γόνων. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιτροπείας, μάντις ἐγένετό μοι "περὶ τοῦ παιδὸς, ὡς ὑποβάλοιτο αὐτῷ Νομιτορία, λα-"βοῦσα παρὰ τῆς Κλαυδίου δούλης· καὶ ὃ πρᾶγμα ἐξετά-"σας, ἔμαθον ὕπως ἔχον. ἐφάπλεως μὲν οὖν ἐμαυτῷ οὐ "προσῆκέ μοι· βέλτιον δὲ ἡγησάμην τούτῳ τῷ ἐξουσίαν "καταλιπεῖν, ὁπότε γένοιτο ἀνὴρ, εἴτε βουληθείη τὴν παιδίσκην "ἀπάγειν, εἴτε διαλύσασθαι πρὸς τὸν τρέφοντας αὐτὴν, "χρημαλιωθεὶς, ἢ χαρισάμενος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις, "ἐγὼ μὲν εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐγκυλισθεὶς, οὐδὲν ἔτι "τῶν Κλαυδίου πραγμάτων εἶχον ἐν φροντίδι. τούτῳ δ', ὡς "ἔοικε, τὸν ἴδιον ἐξελάζοντι βίον καὶ περὶ τὴν παιδίσκης ἡ μήνυσις "ἀπεδόθη, καθάπερ ἐμοὶ πρότερον· καὶ οὐδὲν ἄδικον ἀξιοῖ, τὴν "ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θεραπαίνης γενομένην ἀπάγειν βουλόμενος, εἰ μὴ "ἦν ἀλλήλοις ἐπικεῖσθαι αὐτοὶ, καλῶς ἂν εἶχον. ἐπεὶ δ' εἰς "ἀμφισβήτησιν ἦλθε τὸ πρᾶγμα, μαρτύρων τε αὐτοῖς τούτοις, "καὶ κείνων τῶν τοῦτον τὴν παιδίσκης κύριον.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσε ὅσοι μὴ ἦσαν ἀκέραιοί τε, καὶ τὸ πρὸ δίκης λεγομένων θορύβιλλοι, τὰς χεῖρας ἀραντες εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀνέκραγον ὀδυρμῷ καὶ ἀλαλαγμῷ μεμιγμένην κραυγήν· οἱ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας κόλακες, τὸν ὑπατεύσαντά τε καὶ θάρσος ἐμποιήσαν δυναμένην τοῖς κρατοῦσι φωνήν. προθυμουμένης δὲ τὸν ἀγορᾶς, καὶ παιδοδαπῶν γεμούσης λόγων τε καὶ παθῶν, σιωπήν τε γενέσθαι κελεύσας Ἄππιος, ἔλεξεν· "Εἰ μὲν "παύσεσθε διαστασιάζοντες τὴν πόλιν, καὶ ἀντισπαίροντες "τες ἡμῖν οἱ ταραχώδεις, καὶ μηδαμῇ χρήσιμοι, μήτε ἐν "εἰρήνῃ, μήτε τῷ πολέμῳ, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης σωφρονισθέν-"τες εἴξετε. μὲν τούτους οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ τοῦ Καπιτω-"λίου καὶ τῆς ἄκρας φρουροὺς ὑπὲρ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους "ἡμῖν παρασκευάσαι μόνον, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἔνδον τοσού-"τους, καὶ πάντα σπουδάζειν τὰ τῆς πόλεως πρά-"γματα, ἐάσειν. γνώμην δὲ λαβόντες κρείττονα ἧς ἔχετε νῦν,

"ἅπαντε

a Possumus τῶν ἐμῶν ἐλάττων accipere pro σωτηρίας, seu μετ' ἐμοῦ σωτηρίας. quod si malis, in versione leges, *tota per forum multitudo acclamaſſet. Sylb.* Quod ad sensum attinet, bene se habet conjectura *Sylburgii*, sed loquendi genus est mihi suspectum. Ego, ut ingenue fateor, quid verba sibi velint ignoro. verum sensus postulat ut legatur, τῶν ἐμῶν ἐναίνων vel κατῶν. *Port.* Lego ἐπιλάμπων. & fortasse τῶν ἀρχὴν ἐπιλαμπῶν, *cohibuit se turba graviter prius commota. Casaub.* b Τῆσδε καὶ τῆδε *Vat.* c O *nunc* ὁ Μάρκου Κλαυδίου τυδὶ *Vat.* d Ante ἐμαυτῷ deest præpositio δι', ἀπ', aut similis alia; vel legendum αὐτῷ. *Sylb.* Forsan ἐμαυτοῦ legendum, ut verba hoc modo construantur, ὃ προσῆκέ μοι ἐμαυτοῦ ἐφαπτεσθαι, sc. τούτου τοῦ πράγματος. *Port.* e Possumus etiam singulariter legere εἶχεν. *Sylb.* Malim εἶχον, ut subaudiatur πρᾶγμα. si tamen nihil mutandum, vertes, *præclare cum ipſis actum eſſet. Port.* f Rectius expungere τε. *Sylb.* g Melius, ut opinor, πυρισκλάσθαι, *comparatos esse. Sylb.* Forsan subintelligendum ἡμᾶς, ut hæc ita construantur, μὲ οἴεσθε ἡμᾶς ἡμῖν πυρισκλάσθαι τούτους. *Port.* h Δὲ pro δὴ in *Cod. Vat.*

a Vel

"ἀπιθι οὖν μή τι θέγγμα, ἢ πράσσηλε τὸ ἀυλίον, ἀνα-
"φερεῖτε σὺ δὲ ἄγε † παιδίσκην ἔχεν, Κλαύδιε, μεν-
"δνα δεδοικώς, ἀγορᾶς· οἱ γὰρ Ἀππίου σε προπέμψου-
"σι δώδεκα πελέκεις". ἀς δὲ ταῦτα εἶπεν, οἱ μὲν ἄλλοι τύ-
πτοντες, ἢ τὸ μέτωπα παίοντες, ἢ τὸ δάκρυα κατέχειν
ἢ δυνάμενοι, παρεχώρουν ἐκ † ἀγορᾶς· ὁ δὲ Κλαύδιος
ἀπῆγε τὴν παῖδα τῷ πατρὶ συμπεπλεγμένην ἢ κατα-
φιλοῦσαν, ἢ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀναπελοῦσαν. ἐν τοιού-
τοις δὲ κακοῖς Οὐεργίνιος ἦν, ἔργον εἰς νοῦν βάλλεται,
πατρὶ μὲν ταλαίπωρον ἢ πικρὸν, ἐλευθέρῳ δὲ ἀνδρὶ
ἢ μεγαλόφρονι πρέπον. αἰτησάμενος γὰρ ἐξουσίαν ἀ-
πασάσθαι † θυγατέρα τὸν τελευταίους ἀσπασμοὺς ἐπ'
ἐξουσίας, ἢ διαλεχθῆναι μόνῃ μόνος ὁπόσα βούλεται,
πρὶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς αὐτὴν ἀπαχθῆναι, συγχωρήσαντος
ἢ στραπηγοῦ, ἢ τῶν ἐχθρῶν μικρὸν ἀναχωρησάντων, ὑπο-
λαβὼν * εἰς † ἐκλυομένην τε ἢ καταῤῥέουσαν ἢ κατέ-
χουσαν, τέως μὲν ἀνεκαλεῖτό τε ἢ κατεφίλει, ἢ τοὺς λιβά-
δας ἐξέματτε † δακρύων ἔπειτα χῃ μικρὸν ὑπάγων, ὡς
ἐγγὺς ἦν ἐρασηείου μαγειρικοῦ, μάχαιραν ἐξαρπάσας ἀπὸ
† τραπέζης, παίει † θυγατέρα διὰ † σπλάγχνων, τοσοῦ-
τον εἰπών· "Ἐλευθέραν σε ἢ εὐχήλουα, τέκνον, ἀποστέλλω
"τοῖς [b] χῃ γῆν προγόνοις· ζώσῃ γὰρ σοὶ οὐκ ἐξῆν ἀμφότερα,
"διὰ † τύραννον". στραιγῆς δὲ γενομένης, ἡμαγμένην ἔχων †
μάχαιραν, ἢ ὅπως ἀνάμεστος αἵματος γενόμενος, ὁ [c] προσέ-
φυσεν αὐτὸν ἡ σφαγὴ † κόρης, ἔθει διὰ † πόλεως ἐμμανὴς,
ὅπῃ † ἐλευθερίαν τοὺς πολίτας καλῶν. [d] διεκπαισάμενος δὲ
τὰς πύλας, ἀνέβη † ἵππον ὃς ἦν παρεσκευασμένος αὐτῷ, ἢ
ξυνέτρεχεν ὅπῃ ὁ στρατόπεδον, Ἰκιλίῳ τε ἢ Νομιτορίῳ, † ἀγα-
θοῖς αὐτὸν ἐκ τῶν χάρακος νεανίσκοις, ἢ τότε συμπροπεμ-
πόντων. ἠκολούθει δὲ αὐτοῖς ἢ ἄλλος ὄχλος δημοτῶν οὐκ
ὀλίγος· ὥστε τοὺς σύμπαντας ἀμφὶ τετρακοσίους γενέσθαι.

Ὁ δὲ Ἀππιος ὡς ὃ περὶ † κόρην ἐπέπτωκε πάθος, ἀναπη-
δᾷ τε ἀπὸ τοῦ δίφρου, ἢ διώκειν † Οὐεργίνιον ἐβούλετο, πολλὰ
ἢ λέξων ἢ πράττων ἄκοσμα. περιστάντων δ' αὐτὸν † φί-
λων, ἢ μηδὲν ἐξαμαρτάνειν ἀξιούντων, ἀπῄει πρὸς ἅπαν-
τας, ἀγανακτῶν. ἤδη δὲ αὐτῷ καθ' οἰκίαν ὄντι προσαγγέλ-
λουσι † ἑταίρων τινὲς, ὅτι περὶ ὃ πῶμα † κόρης Ἰκίλιός τε
ὁ κηδεστὴς, ἢ Νομιτόριος ὁ θεῖος, σὺν τοῖς ἄλλοις ἑταίροις
τε ἢ συγγενέσιν ἑστῶτες, ῥητὰ ἢ ἄῤῥητα καθ' αὐτοῦ λέγουσι, ἢ
καλοῦσι † δῆμον ὅπῃ τὴν ἐλευθερίαν. ὁ δ' ὑπ' ὀργῆς [e] ὡς
ἔσχε, πέμπει τοὺς ῥαβδούχων τινὰς, κελεύσας ἀπάγειν
εἰς ὃ δεσμωτήριον τοὺς κεκραγότας, ἢ ὃ πῶμα μετα-
φέρειν ἐκ † ἀγορᾶς· ἀφρονέστατον πρᾶγμα ποιῶν, ἢ τοῖς
τότε καιροῖς ἥκιστα ἁρμόττον. δεῖν γὰρ ἀποθεραπεύειν
† ὄχλον δι' ὀργῆς εἰληφότα δικαίαν πρόφασιν, [f] εἶξαντα
δ' ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον τὰ μὲν ἀπολογούμενον,
τὰ δὲ παραιτούμενον, τὰ δ' ἑτέραις τισὶν εὐεργεσίαις ἀνα-

"abite quibus nihil est negotii, atque rerum
"vestrarum sanguine, si sapitis. Tu vero, Clau-
"di, ancillam quam habes, per forum, nul-
"lum metuens, abduc. nam duodecim Appii
"secures te prosequuntur". His dictis, ceteri quidem gementes, & frontem ferientes, atque lacrymas continere non valentes, de foro decedebant. Claudius vero puellam abducebat, quæ patri implicita adhærebat, eumque deosculabatur, & suavissimis vocibus appellabat. Quum igitur Virginius in istiusmodi malis versaretur, facinus animo concepit, patri quidem ærumnosum & acerbum, sed virum ingenuum & magnanimum decens. nam petita venia libere salutandi postremis salutationibus, & colloquendi cum ea arbitratu suo, remotis omnibus testibus, antequam ex foro abduceretur, eaque à duce impetrata, quum inimici paullum recessissent, * susceptam eam, quæ jam dissolvebatur, & diffluebat, & se vix sustentabat, primum quidem crebris vocibus vocabat & deosculabatur, & lacrymas cadentes abstergebat: deinde quum, paullatim eam subducens, ad tabernam lanii accessisset, cultrum de mensa arreptum per filiæ viscera egit, hoc solum effatus: "Libe-
"ram te & pudicam, filia, * ad manes tuo-
"rum majorum mitto: tibi enim viventi ho-
"rum neutro ob tyrannum frui licebat". Orto autem clamore, cruentum gestans cultrum, & ita totus conspersus sanguine, quem puellæ cædes in eum efflarat, per urbem furibundus currebat, cives ad libertatem vocans. & è portis per vim egressus equum conscendit, qui ei paratus erat, & ad castra contendit, Icilio & Numitorio adolescentibus, qui eum ex castris adduxerant, tunc etiam comitantibus. Eos autem alia etiam turba plebejorum non exigua sequebatur, ita ut universi essent fere quadringenti.

Ver. Jul. 4185. Olymp. 83 §. Cal. 301. V. C. Var. 307.

XXXVIII. *Appius & amoris fructu privatur & adversa experitur omnia, obstante Valerio & Horatio.*

¶ Appius vero, ut puellæ casum cognovit, de sella exsiluit, & Virginium persequi volebat, multa indecora & dicens & faciens. Sed circumstantibus eum amicis, & ut nihil peccaret rogantibus, omnibus infensus abiit. Ei autem, quum jam domi esset, quidam amici nunciarunt, Icilium socerum & Numitorium avunculum, cum aliis amicis & cognatis, circa puellæ cadaver stantes, fanda & infanda adversus eum dicere, & populum ad libertatem vocare. Ille vero, ita iratus ut erat, misit quosdam lictores, jubens in vincula abducere eos qui vociferati fuerant, & cadaver è foro in alium locum transferre: rem stultissimam & illis temporibus minime convenientem faciens. Quum enim debuisset delenire turbam, quæ justam iræ caussam habebat, & tunc quidem cedere, postea vero partim sese purgare, partim deprecari, partim aliquibus aliis beneficiis *eorum benevolentiam* iterum sibi conci-

a Vel expungenda est præpositio ὡς: vel legendum ὡς γῆν *in terram*. Præpositionem non agnoscit *Lapus*, qui vertit, *suscipiens solutam & defluentem, seque detinentem*. *Sylb.* Forsan legendum ὑπολαβὼν αὐτῇ, ἐλυομένην τε ἢ καθιεμένην, ἢ μόγις ἑαυτὴν κατέχουσαν. quo fere modo de Marcii matre loquitur, κατέχων αὐτῇ ἐκλυομένην ἢ ῥέουσαν &c. *Port.* *b* Convenientius ἢ γῆς, *sub terra conditis*. *Sylb.* *c* Usitatius αἵματι συσσφύσαι τινί, *efflare sanguinem in aliquem*. *Port.* Quis unquam ita loquutus? Lego συσσείλουσι vel συσσφύσῃ, & ᾖ non ὃ sic infra de eodem Virginio, αἵματι πεφορμένος ἅπασι. *Casaub.* *d* Si quis διαστεμβόμενος malit, per me licet. *Sylb.* Διαπαιστέμβω idem valet ac τὰς φύλακας παιστέμβω· ἀφ' πυλῶν ὥρμα ἢ αὐτὸν, *pulsatis custodibus per portas evasit* &c. *Port.* Nihil mutandum censeo, etsi non ignoro reperiri vocem διαστεμβόμενος, ut apud *Polyænum* διεξιστάμενος pro διεξιόντων, ut ibi notavimus. *Casaub.* quem videsis etiam p. 198. *Animadversionum* ad *Athen.* l. 3. c. 21. *e* Forsan ὡς εἶχε τάχους, *quanta maxima celeritate potuit*. Vide p. 597. v. 20. *f* Legendum potius εἶξαντα μὲν ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον δὲ τὰ μὲν &c. *Port.* * Deficientem viribus, defluentemque, ac prensantem sustentans, aliquantum recreabat, & deosculans lacrymarum rivos à genis abstergebat. *Gelen.* † *Al.* ad majores sub terram demitto.

Fer. Jul. 4367. Ante Chr. 447. Olymp. 83. 4. U. C. Ann. 305. Var. 307.

conciliare, *illa tamen*, ad actionem violentiorem provectus, eos ad desperationem adegit. neque enim tulerunt eos qui aggressi fuerant cadaver trahere, & viros in carcerem abducere: sed seipsi clamore sublato adhortati, eos qui vim faciebant impetu & vulneribus foro expulerunt, ita ut Appius, his auditis, coactus fuerit cum multis amicis & clientibus in forum venire, jubens cædi & summoveri, ac de medio tolli, qui in compitis erant. Quum autem, quo consilio ille ex suis ædibus esset egressus, intellexissent Valerius & Horatius, (quos dixi præcipuos duces fuisse eorum qui se in libertatem vindicabant) multa & strenua juventute stipati, ante cadaver constiterunt. Et quum Appius cum sua factione propius ad eos accessisset, primum quidem ad verba acerba & ad contumelias contra eorum potestatem provecti sunt: deinde vero facta verbis respondentia addiderunt, cædendo & evertendo quotquot secum congredi fuissent ausi.

λαβόντες, ὅπῃ δ βιαίτερον ἐνεχθεὶς, εἰς ἀπόνοιαν ἤλασεν αὐτοὺς τελευτῆσαι, οὐ γὰρ ἀνέσχοντο τοῦ προσβαλλομένου ἕλκειν τὸν νεκρὸν, ἢ τοὺς ἐπιφέρεις εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν, ἀλλ' ἐμβοήσαντες ἑαυτοῖς σὺν ὁρμῇ τε καὶ [b] πληγῇ τοῦ βιαζομένου, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὥστε παγκάκως ἀκέσασα ταῦτα ὁ Ἄππιος ἅμα συχνοῖς ἑταίροις καὶ πελάταις εἰς τὴν ἀγορὰν παρῆλθεν, πάντα κελεύων καὶ ἀνείργειν ἐκποδὼν τοὺς ἐν τοῖς φανεροῖς. συνδρόμου δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τῆς ἐξόδου Οὐαλερίου τε καὶ Ὁρατίου, οὓς ἔφην ἡγεμονικωτάτους τοῦ ἀντιποιουμένου τὴν ἐλευθερίας, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν νεότητα περὶ αὑτοὺς ἀγαγόντας, ἱσταμένους πρὸ τοῦ νεκροῦ. καὶ ἐπειδὴ πλησίον αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Ἄππιον ἐγένοντο, πρῶτον μὲν εἰς λόγους ἐπ' ἀλλήλοις ἦλθον καὶ προπηλακισμοὺς καὶ ὑπερφίας αὐτοῦ ἐχώρουν, ἔπειτα καὶ τοῖς ἔργοις ὁμοῖα τοῖς λόγοις παρεῖχον, παίοντές τε καὶ ἀνατρέποντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας.

XXXIX. ¶ At Appius, mœstus & iniquo animo ferens illam animadversionem quæ contra spem suam acciderat, quum nesciret quomodo se cum illis hominibus gerere deberet, viam maxime exitialem ingredi statuit. nam, quasi adhuc plebs in eodem amore erga eum perseveraret, ascendit in Vulcani ædem, & populum ad concionem vocavit, & illorum virorum iniquitatem atque contumeliam accusare conatus est, tribunitia potestate & spe inani elatus, qua sperabat fore, ut populus secum indignatus sibi permitteret viros illos præcipites dare. At Valerius ejusque socii, occupata alia fori parte, & cadavere virginis collocato ubi ab omnibus conspici posset, alteram concionem convocarunt, & longa accusatione in Appium & alios decemviratus fautores sunt invecti. atque accidit ut alios quidem (uti verisimile erat) illorum virorum dignitas, alios ipsius puellæ miseratio, quæ injurias atroces & plus quam atroces ob suam infelicem formam perpessa fuerat, alios ipsum prioris reip. status desiderium, quod eos ad concionem istam invitabat, cogeret, ita ut isti contrariam factionem numero superarent: quare pauci quidam circa Appium remanserunt, *nimirum* illi ipsi qui decemviratus fautores erant: inter quos nonnulli erant, qui eorum magistratui amplius non obtemperabant ob multas causas; sed, si res adversariorum corroboratæ fuissent, lubenter in illos impetum facturi erant. Quum autem Appius se *ab omnibus* destitutum videret, sententiam mutare, & de foro decedere coactus est. quod etiam ei maxime profuit. nam, telis à multitudine plebeja petitus, pœnas se dignas persolvisset. Postea Valerius cum suis potestatem, quantam volebant, adeptus, ad satietatem usque in decemviratum est invectus, &

Ὁ δ' Ἄππιος ἀθυμῶν ὅτι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς [d] κολάσεως, καὶ οὐκ ἔχων ὅ,τι χρήσεται τοῖς ἀνδράσι, τὴν ὀλεθριωτάτην ἔγνω βαδίζειν ὁδόν. ὡς γὰρ ἔτι τὸ πλῆθος αὐτῷ προσμένοντος οἰκείου, ἀναβὰς ὅπου τοῦ Ἡφαίστου ὁ ἱερὸς, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγορεῖν ἐπειρᾶτο τῶν ἀνδρῶν παρανομίαν τε καὶ ὕβριν, ἐξουσίᾳ δημαρχικῇ καὶ ἐλπίδι κούφῃ ἐπαιρόμενος, ὅτι συναγανακτήσας ὁ δῆμος αὐτῷ παρήσει ῥίψαι τοὺς ἀνδρας κατὰ τῆς πέτρας. οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἕτερον τόπον τῆς ἀγορᾶς καταλαβόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς παρθένου θέντες ὅθεν ὑπὸ πάντων ὀφθήσεσθαι ἔμελλεν, ἑτέραν συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ πολλῷ ἐποιοῦντο τοῦ τε Ἀππίου καὶ τῶν ἄλλων [e] ὀλιγαρχῶν κατηγορίαν. ἔμελλέ τε, ὅστῳ εἰκὸς ἦν, οὓς μὲν ὁ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, οὓς δὲ ὁ τῆς κόρης ἔλεος, [f] δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν ἀφ' ὑπερβολῆς τῆς παθούσης, οὓς δὲ αὐτὸς ὁ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως πόθος [h] εἰς ταύτην ἐκκλησίαν πλείονας τῶν ἑτέρων συνάξειν· ὥστε ὀλίγους τινὰς ὑπολειφθῆναι περὶ τὸν Ἄππιον, αὐτοὺς [i] δὲ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς· οἷς ἦσάν τινες ὑπὲρ τῆς ὀλιγαρχίας αὐτῶν ἀκεσόμενοι, ἀφ' πολλὰς προφάσεις, ἀλλ', εἰ γένοιτ' ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἑαυτῶν, ἅσμενοι [k] χαρίσειν ἐπ' ἐκείνους. [l] ἐρημούμενον δὲ θεωρῶν ἑαυτὸν Ἄππιος, ἠναγκάσθη μεταγνῶναι, καὶ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὃ καὶ μάλιστα ὤνησεν αὐτόν. [m] ἐπιβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, κακὰς ἔπαθεν [n] αὐτὸς τὰς δίκας. μετὰ τοῦτο ἐξουσίας ὅσης ἐβούλοντο τυχόντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἐνεφορεῖντο τῶν κατ' ὀλιγαρχίας λόγων, καὶ τοὺς

ἔτι

719

a Rectius ἐπισκοπούμενον (i. e. ἀρχόμενον) ut cum alibi, tum infra p. 686. v. 46. *Sylb.* b Πληγαῖς *Vat.* c Usitatius in hoc loquendi genere ἴσχυτις, ut supra p. 670. v. 31. & p. 676. v. 40. *Sylb.* d Ita etiam in *Lapi Cod.* non dubito tamen quin vera lectio sit κωλύσεως, ut vertatur; *ibi Appius insperato illo obstaculo perturbatus &c. Sylb.* e Fortasse ὀλιγαρχικῶν legendum. *Port.* f Et hæc tragica sunt *Dionysio* familiaria. Affine illud apud *Thucydidem*, l. 3. τὸ οἴεσθαι φιλεῖν οὐ τῷ τοιούτῳ χρηστέον, οὐδὲν ὅ,τι ὁ ξυνίησι τῷ ὑπερβάλλοντι. *Casaub.* g Articulus τῆς rectius expungetur, vel initio commatis ponetur ante δεινά. *Sylb.* Non agnoscit *Vat.* h Εἰς τὴν ἐκκλησίαν *Vat.* i Deest *Vat.* k Post χαρίσειν deest participium μέλλοντες, aut verbum ἤμελλον. *Sylb.* l Ἐρημούμενον δὲ θεωρῶν ἑαυτὸν ὁ Ἄππιος *Vat.* m Nota ἐπιβαλλόμενος pro οἱ αὐτῷ χεῖρας ἐπιβάλλοντες. simplicius esset ἐπιβαλλόμενος, si id passiva significatione usitatum esset. *Sylb.* n In *Ed. Steph.* ἑαυτῷ, reciproce. quod ut consisteret, *Xylander* hypodiastolen posuerat ante ὑπὸ δημοτικοῦ πλήθους, non post. nostram lectionem probat etiam *Lapi* versio, *nam missus in potestatem plebejorum pulchras eis persolvisset pœnas.* Sed utrocunque modo legas, deest ἂν ante ἔπαθεν. quod idem *Xylander* adnotarat. *Sylb.*

a Vox

ὑπ' ἀνδρῶν ἐξῃρημένων. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξηνδραποδίσας τὴν πολιτικὸν ὄχλον οἱ τῆς χώρης συγγενεῖς, κλίνης τε χαμαιστρώτους εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τὰ ἄλλον κόσμον τῆς ἐπιφανείας ἐξ ἀνδριάντος πολυτελεστάτου παρασκευάσαντες, καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ σώματος διὰ τῶν περιφανεστάτων τῆς πόλεως ποιησάμενοι στενωπῶν, ὅθεν ὑπὸ πλείστων ὀφθήσεσθαι ἔμελλον. ἐξεπίδουν γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκες τε καὶ παρθένοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι καὶ κλίνης, αἱ δὲ πλακοῦντας ἢ μύρα, αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης παρθενικῆς, καί τινες καὶ πλοκάμων ἀποκεκαρμέναι βοστρύχους· ἄνδρες τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι, συνεπεκόσμουν τοῖς προσφόροις δωρήμασι τὴν ἐκκομιδήν. ὥστε εὐδόκιμον ἀνὰ πόλιν γενέσθαι τὸ κῆδος, καὶ προθυμίαν ἅπασιν ὑπάρξαι τοῦ ὀλιγαρχῶν καταλύσεως. ἀλλ' οἱ φρονοῦντες τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπλα ἔχοντες, μέσα παρεῖχον αὐτοῖς δέος. οἵ τε περὶ Οὐαλέριον ἐκ ἤξίουν ἄμαλλι πολιτικῷ τὸ νεῖκος διαιρεῖν.

Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν πόλιν οἷα τοιαῦτα ἦν ταραχῆς. Οὐεργίνιος δὲ, ὃν ἔφην αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς ἰδίας θυγατρὸς, ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων τὸν ἵππον, ἀφικνεῖται περὶ λύχνων ἅψας ὅθι τὰ πρὸς Αλγιδῷ χάρακα, τοιοῦτος οἷος ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, ἅμαλλι περιρρυμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τοὺς φυλακὰς φυλάττοντες, ἐν ὅπερ τε ἦσαν ὅ,τι πέποσθεν εἰκάσαι, καὶ παρηκολούθουν ὡς ἀκουσόμενοι μέγα πρᾶγμα καὶ δεινόν. ὁ δὲ τέως μὲν ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διασημαίνων τοῖς ἅμα ὁδοῦ χωροῦσιν ἀκολουθεῖν. ἐξέτρεχον δὲ ἐκ τῶν σκηνῶν ἅς διεπορεύετο, μεταξὺ δειπνοῦντες ἅπαντες ἀθρόοι, φανοὺς ἔχοντες καὶ λαμπάδας, ἀγωνίας πλήρεις καὶ θορύβων, ἑπόμενοι τε αὐτῷ ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ ἀναπεπταμένον τοῦ στρατοπέδου τόπον ἦλθεν, ὅπῃ μεσαίτατα τῶν πάντων ὁρᾶτο, διηγεῖτο τοῖς καταλαβοῦσι αὐτὸν συμφοράς, μάρτυρας τῶν λόγων παρεχόμενος τοὺς σὺν αὐτῷ παρόντας, ἐκ τῆς πόλεως. ὡς δὲ κατέμαθεν ὀλοφυρομένους τε πολλοὺς καὶ δακρύοντας, εἰς ἱκεσίας καὶ δήσεις αὐτῶν ἐτράπετο, μὴ περιϊδεῖν μήτ' αὐτὸν ἀτιμώρητον γενόμενον, μήτε τῆς πατρίδα προπηλακιζομένην. λέγοντι δὲ αὐτῷ ταῦτα πολὺ ὅ βυλόμενον ἐξ ἁπάντων ἀκοῦσαι καὶ ἐπικελεύοντα λέγειν ἐλίνετο. τοιγάρτοι καὶ θρασύτερον ἤδη κεχώρητο τῆς ὀλιγαρχίας. διεξιὼν δὲ ὡς πολλῶν μὲν ἀφείλοντο τὰς οὐσίας οἱ δέκα, πολλῶν δὲ πληγὰς ἐπέσαντο τὰ σώματα, πάμπολλοι δὲ φυγεῖν ἠνάγκασαν ἐκ τῆς πατρίδος ἄδην ἀδικήσαντας, γυναικῶν δὲ ὕβρεις, καὶ παρθένων ἁρπαγὰς, καὶ παίδων ἐλευθέρων προπηλακισμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ δυναστείας τε καὶ ὠμότητας ἐκλογιζόμενος. "Καὶ ταῦτ', ἔφη, προπηλακίζουσιν "ἡμᾶς οἱ μήτε νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, μήτε ψηφίσματι βουλῆς, ἢ δήμου συγχρήματι λαβόντες· ὁ "γὰρ ἐναύσιος αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς χρόνος, ὃν ἐχρῆν "αὐτοὺς ἄρξαντας ἑτέροις παραδοῦναι τὰ κοινὰ, παρε- "λήλυθεν· ἀλλ' ἐκ τοῦ βιαιοτάτου τε τέχνων, πολλὴν "δειλίαν καὶ μαλακίαν κεκτημένοις ἡμῶν, ἅσπερ

eos qui affuere dubii erant fua oratione confirmavit. Sed multo magis a *decemviris* urbanam turbam alienarunt puellæ cognati, lecto in forum delato, & reliquo ornatu funebri quâ magnificentiſſime potuerunt apparatu, & ſunere per illuſtriſſima urbis compita elato, unde à plurimis conſpici poſſent. nam ex ædibus exſiliebant & mulieres & virgines, caſum illum lugentes, atque aliæ flores & corollas in lectum jaciebant, aliæ faſcias aut zonas, aliæ vittas virginalis comæ, nonnullæ etiam detonſos crinium tortorum cincinnos: & multi viri, ex proximis officinis capientes alia pretio, alia gratis, exſequias donis convenientibus ſimul ornabant. adeo ut illud funus per totam urbem eſſet celebre, & omnes ad decemviratum abrogandum parati eſſent. Sed qui decemviratus partibus favebant, quod arma habuerint, magnum terrorem illis incutiebant: & Valerius cum ſuis nolebat civili ſanguine litem dirimere.

¶ Res igitur urbanæ ita turbatæ erant. At Virginius, quem dixi propria manu filiam ſuam occidiſſe, laxatis habenis equo citato, circa veſpertinum crepuſculum ad caſtra, quæ ad Algidum erant, pervenit, ita ut ex urbe effugerat, totus ſanguine conſperſus, & lanii cultrum in manu tenens. Quem quum vidiſſent qui pro caſtris excubabant, non poterant conjectare quidnam ei accidiſſet, eumque ſequebantur ut rem magnam & atrocem audituri. Ille vero, primum quidem inter eundum flebat, & obviis quibuſque ſignificabat ut ſe ſequerentur. excurrebant vero ex tentoriis dum cœnarent, per quæ media ipſe tranſibat, omnes conglobati cum facibus & lucernis, angoris & tumultus pleni, * eique circumfuſi ſequebantur. Quum autem in patentem caſtrorum locum veniſſet, ſtans in parte quadam edita, ut ab omnibus conſpici poſſet, calamitates ſuas, in quas inciderat, narravit, teſtes verborum ſuorum exhibens eos qui ex urbe ſecum venerant. Poſtquam vero multos & lugentes & lacrymantes animadvertit, eos ſuppliciter orare cœpit; ne aut ſe inultum manere, aut patriam contemni paterentur. Eo autem hæc dicente, omnes cupidi erant audiendi, eumque hortabantur ut rem totam aperiret. quapropter tunc audacius in decemviratum cœpit invehi. Quum autem narraſſet, multos à decemviris ſuis fortunis ſpoliatos, multos verberibus contumelioſe cæſos, & permultos nullo ſuo merito ex patria fugere coactos: quumque inſolentiam in mulieres, & virginum nubilium raptus, & puerorum ingenuorum contumelias, & alia eorum iniqua & crudelia facinora recenſuiſſet, "Atque his, inquit, contumeliis nos af- "ficiunt ii, qui nec ex legibus hanc poteſta- "tem habent, neque ex S C. aut populi con- "ceſſu eam acceperunt: (nam magiſtratus eo- "rum tempus annuum, quo exacto eos aliis "reip. gubernacula tradere oportebat, jam "præteriit) ſed per maximam violentiam im- "perium ſibi uſurpant, nobis tanquam mu- "lieribus magnæ ignaviæ & mollitiei damna- "tis.

Fast. Cap. 417. Cons. Clav. 440. Obsq. 853. Vol. Ep. 302. Vir. 307.

XL.

a Vox κόμης mihi ſuſpecta eſt, &, ut puto, tollenda. *Caſaub. ad Suetor.* l. 4. b In *Cod. Vat.* κολωλαῖόν τ' ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας. Verum ὀλιγαρχῶν ſcribendum eſſe, tum res ipſa docet, tum confirmat præced. p. 684. v. 31. *Sylb.* c Ita è *Cod. Vat.* pro corrupto αὐτοῦ. atque hanc emendationem agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* d Rectius forſan ἀνεχώρητο. *Sylb.* * Circumſtantesque eum ſequebantur. *Lapus.* Eum circumquaque ſequebantur. *Gelen.*

a Ali-

Ann. Jul. 4187. Ann. Or. 447. Olymp. 85 ¼. V. C. Cic. 305. V. C. Var. 307.

"tia. Ego unicuique veſtrum veniam in
"mentem ex quæ & ipſe eſt paſſus, & quæ
"fuit alios eſſe perpeſſos. ac ſi quis veſtrum,
"aliquibus voluptatibus aut beneficiis ab iis
"captus, non formidat decemviratum, nec
"veretur ne ullo unquam temporis progreſſu
"calamitates ſe quoque invadant, ille ubi
"cognorit in tyrannis nullam eſſe fidem, ne-
"que à potentibus benevolentiæ cauſſa in
"aliquos beneficia & cætera omnia hujuſ-
"modi conferri, ſententiam mutet: atque
"omnes uno ore & communi conſenſu pa-
"triam à tyrannis liberate, in qua & deo-
"rum templa ſunt exſtructa, & monumenta
"majorum, qui ſecundo loco poſt deos à vo-
"bis honorantur, & *in qua ſunt* patres ſenes,
"qui educationis præmia multa atque ſuis
"laboribus digna repoſcunt, & conjuges le-
"gitime vobis deſponſatæ, & filiæ nubiles,
"quarum non parva cura iis, penes quos ſunt,
"gerenda eſt, & ſoboles filiorum marium,
"* quibus jura naturæ majorum debentur.
"nã domos, & hereditaria prædia, & pecunias,
"multis laboribus à majoribus & vobis ipſis
"quæſitas, ſilentio prætereo: quorum nihil
"conſtanter poſſidere vobis licebit, quamdiu
"ſub tyrannico decemvirorum dominatu eri-
"tis. ¶ Non eſt prudentium, neque genero-
XLI. "ſorum hominum, res alienas fortitudine
"quærere, & pati ſuas per ignaviam amitti;
"atque cum Æquis, Volſcis, Sabinis, & o-
"mnibus finitimis gentibus pro principatu
"& dominatu bella diuturna aſſiduaque ge-
"rere, ſed adverſus eos, qui vobis præter le-
"ges imperant, arma pro ſalute & libertate
"veſtra capere nolle. Quin patrios animos
"reſumitis? quin vobis in mentem venit vir-
"tus majoribus digna, qui ob injuriam ab uno
"Tarquinii filio uni mulieri illatam, & quæ
"ob illam calamitatem manus ſibi ipſi attu-
"lerat, adeo ob cladem illam indignati & ex-
"aſperati ſunt, eamque contumeliam omni-
"bus communem duxerunt, ut non ſolum
"Tarquinium ex urbe expulerint, ſed etiam
"regium dominatum ſuſtulerint, & in poſte-
"rum vetuerint, ne quis perpetuum impe-
"rium & nullis reddendis rationibus obno-
"xium in Romanos gereret; ipſique graviſ-
"ſimum jusjurandum jurati, poſteriſque diras
"imprecationes, ſi quid contra hæc feciſſent,
"imprecati? & illi unius intemperantis ado-
"leſcentis tyrannicam injuriam ingenuæ per-
"ſonæ illatam non tulerunt, vos vero feretis
"multorum capitum tyrannidem, omni ini-
"quitate & libidine utentem, & in poſterum
"multo majore uſuram, ſi nunc ipſam patia-
"mini? Non mihi ſoli fuit filia, quæ forma
"cæteras ſuperaret, quam Appius aperte vi-
"olare & contumelia afficere eſt aggreſſus:
"† ſed vobis etiam ſunt multæ, atque aliis
"quidem filiæ, aliis vero uxores, aliis adole-
"ſcentuli egregia forma præditi. quos quid

ἐ[a] γενεαρχῶν. ἐπιλήψεται δὲ λογισμὸς ἕκαστον ὑμῶν ἐν
"τῷ αὐτὸς πάσχειν, καὶ ὧν ἄλλοι ἕτεροι παῖδας
"καὶ εἴ τις ὑμῶν, διπλασίονα ὑπ' αὐτῶν ἀφ-
"ηιρῆσθαι τιμὴν ἢ χάριτος, ἢ προβάτων τῶν ὀλιγαρχίας,
"σπεύδῃ δίδοικα μὴ καὶ ἐπ' αὐτὸν ἔλθοι ποτὲ συμ-
"χρήσῃ τὰ δίκαια, μαθὼν ὅτι τυράννοις [b] σπένδει πι-
"στὰ, ὑπ' εὐνοίας δὲ τῶν κεκτημένων δίδονται
"πίστεις, χάριτες, καὶ πάντα τὰ ὅμοια τούτοις, μετα-
"γνῶτε καὶ μιᾷ βουλῇ χρησάμενοι πάντες, ἐλευ-
"θερώσατε ἀπὸ τῶν τυράννων τὴν πατρίδα, οἳ ἢ θε-
"ῶν τε ἱερὰ ἵδρυνται, καὶ ἥκιστα θεμιτόν εἰσιν, ὃς
"ὑμᾶς πιμᾶτε μετὰ θεοὺς, καὶ γηραιοὶ πατέρες, τρο-
"φεῖα πολλὰ καὶ ἄξια τῶν πόνων ἀπαιτοῦντες, γυ-
"ναῖκές τε κατὰ νόμους ἐγγυηθεῖσαι, καὶ θυγατέρες ἐ-
"πίγαμοι φερνὰς δ' ὑμῖν μικρὰς δόμεναι τοῖς ἔχουσι,
"καὶ γοναὶ παίδων ἀῤῥένων, οἷς ὀφείλεται δίκαια φύ-
"σεως τρέφονται. οἰκίας γὰρ δὴ καὶ κλήσεις καὶ χρή-
"ματα πολλοῖς [d] κτηθέντα πόνοις ὑπὸ πατέρων
"καὶ ὑμῶν αὐτῶν σιωπῶ· ὧν ὑμῖν οὐδὲν ἔξεστι βε-
"βαίως ἔχειν, ἕως ἂν ὑπὸ τῶν δέκα τυραννῆσθε.
"Οὔτε σωφρόνων, οὔτε γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων, τὰ μὲ
"ἀλλότρια κτᾶσθαι δι' ἀνδραγαθίαν, τὰ δὲ οἰκεῖα
"τρυφᾶν ἀπολλύμενα ἀφ' μαλακίαν. οὐδὲ τοὺς μὲ
"Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους καὶ Σαβίνους [e] καὶ τοὺς τρι-
"κας ἅπαντας πολεμεῖν μακρὰν ἀδιαλείπτως πολέ-
"μους ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τοὺς δὲ τοὺς τῶν νό-
"μων ἄρχοντας ὑμῶν μὴ θέλειν ἅπτασθαι τὰ ὅπλα, ὑπὲρ
"ἀσφαλείας τε καὶ ἐλευθερίας. οὐκ ἀναλήψεσθε ὃ φέ-
"νημα τῆς πατρίδος; οὐ τολμήσετε λογισμὸν ὑμῖν τῆς
"ἀρετῆς τῶν γονέων ἄξιος, οἳ ἀφ' μιᾶς γυναικὸς ὕβει
"ὑφ' ἑνὸς τῶν Ταρκυνίου παίδων ὑβρισθείσης, καὶ ἀφ' τοῦ
"ξυμφορὰν ταύτην ἑαυτοῦ διαχειρισαμένης, ὥστε ἀ-
"γανάκτησαν ὅτι τῷ πάθει, καὶ παροξύνθησαν, καὶ κοινὴν
"ἁπάντων ἡγήσαντο τὴν ὕβριν, ὥστε οὐ μόνον Ταρκύνιον ἐξέ-
"βαλον οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ βασιλικὸν πολί-
"τευμα κατέλυσαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπαν, μηδένα
"Ρωμαίων ἄρχειν ἀφ' βίᾳ τὴν ἀνυπόδυτον ἀρχήν· αὐ-
"τοί τε τοὺς μεγίστους ὁμόσαντες ὅρκους, καὶ κατ' τῆς ἐκγό-
"νων ἀρᾶς, ἐάν τι τῶνδε ταῦτα ποιῶσι, καταρασάμενοι,
"ἔπειτ' ἐκεῖνοι μὲ ἑνὸς οὐκ ἤνεγκαν ἀκολάστου μειρακίου τυ-
"ραννικὴν ὕβριν εἰς ἓν σῶμα ἐληλύθειν γενομένην· [f] ὑ-
"μεῖς δὲ ὑπομενεῖτε πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ
"τρυφῇ καὶ ἀσελγείᾳ χρωμένην, καὶ ἔτι μᾶλλον χρη- 722
"σομένην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε; οὐκ ἐμοὶ μόνῳ θυγάτηρ ἐγέ-
"νετο διαφέρουσα τῷ ὄψιν ἑτέραν, ἣν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ βιάζε-
"σθαι καὶ προπηλακίζειν Ἄππιος ἐπεβάλετο, ἀλλὰ καὶ
"ὑμῖν εἰσι [g] πολλαὶ, τοῖς μὲν, θυγατέρες, τοῖς δὲ, γα-
"μεταὶ, τοῖς δὲ, νεανίαι παῖδες εὐπρεπεῖς· ὃς τι κωλύσῃ
"τοὺς

[a] Aliquid hujuſmodi poſt γενναιῶν deſiderari videtur, αὐτῶν (ſc. τῶν ἀρχῶν) ἵνα κατίχωσιν. *Port.* [b] Οὐδὲν ἴσα πιστὸν, ἐὰν μὴ ἀπ' ἴσων ἦτε *Vat.* [c] Sic apud *Cic.* l. 2. de Legibus, *Hos leto datos, divos habento. Sylb.* [d] Magis analogum eſt κτηθέντα. *Sylb.* [e] Καὶ τοὺς ἄλλους ἁπλῶς ἅπαντας. *Sylb.* [f] In *Ed. Steph.* omiſſum eſt commation iſtud, ὑμεῖς δὲ ὑπομενεῖτε: & in fine periodi poſt ἀνάσχησθε ſcriptum ἢ ὑπομενεῖν, luxata ſtructura & ſenſu. *Sylb.* Parum recte etiam in *Cod. Vat.* ὑμεῖς δὲ πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ τρυφῇ καὶ ἀσελγείᾳ τε καὶ ἀσελγείᾳ χρωμένην, καὶ ἔτι μᾶλλον χρησομένην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε ὑπομενεῖτε. οὐκ ἐμοὶ &c. [g] Ποικίλως malit *Sylb.* quaſi illud ὑμῖν minus congruat cum ſequentibus πολλαὶ θυγατέρες &c. Sed & vulgatam lectionem retinere poſſumus. *Port.* * Quibus debentur juſta naturæ progenitorum. *Lapus.* Quibus avitæ propagationis jura debentur. *Gelen.*
† *Al.* ſed veſtrum etiam multis, aliis quidem filiæ &c.

a Περὶ

εἰ μηδὲ ἄλλῳ τινὶ ἢ δίκῃ τυραννίσαι, ἢ " μηδὲ αὐτῷ "impediet quo minus ab alio quopiam decem
"Ἀππίῳ ζώσῃ παῖδων; εἰ μή τις ἄρα θεῶν ὀλίγου ἐγκυ- "tyrannorum, aut ab ipſomet Appio, eadem
"σῆς, ὡς ἐὰν τοῖς ἐμοῖς ζώσαις συμφοραῖς ἀτιμωρήτους "patiantur? niſi forte deorum aliquis ſpon-
"ἐάσητε, ὑμῖν ἐφ' ὑμῖν πολλὰ τοῦ ὁμοίου λοιπὰ ἥξει, ἀλ- "deat fore, ut, ſi haſce meas calamitates inul-
"λὰ μέχρι τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὁ τυραννικὸς ἔρως προ- "tas ſinatis, hujuſmodi mala paucos veſtrûm
"ελθὼν στήσεται, καὶ περὶ τὰ λοιπὰ σώματα παίδων "invadant; ſed tyrannicus iſte amor, ad meam
"τε καὶ παρθένων σωφρονήσει. πολλῆς μέντοι μανίας "uſque filiam progreſſus, *ibi* conſiſtat, & erga
"καὶ [b] σκαιότητος σαφῶς ἔστι [c] τὰ νοήματα ζητᾶν ὰ "reliqua tam puerorum quam puellarum vir-
"οὐκ ἴσμεν, λέγειν. ἄδηλον γὰρ αἱ τῶν τυράννων ἐ- "ginum corpora ſe modeſte ac pudice gerat.
"πιθυμίαι, καὶ τὸ εἰκὸς, οἷαι δὴ μήτε νόμοι ἔχου- "Eſt tamen magnæ ſtultitiæ & fatuitatis (cer-
"σαι κωλυτικοὶ, μήτε φόβοι. [d] ἐμοὶ δὲ δὴ προφθάσαντι τὰ "to ſcitote) * affirmare hæc quæ *à vobis* cogi-
"μελλόντα ἐσεσθαι, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ ζώσαι "tantur, non eventura. nam tyrannorum cu-
"πάσχητε, τὸ δίκαιον ὑπερμαχοῦντι, διαρρήξαι ἤδη ποτὲ τοὺς "piditates ſunt infinitæ, ut veriſimile eſt,
"χαλινοὺς, ὦ ταλαίπωροι· [e] ἀναβλέψατε ὀρθοῖς ὄμμασι πρὸς "quippe quæ neque legibus neque metu cohi-
"τὴν ἐλευθερίαν. ὅτι τίνι γὰρ ἑτέρᾳ προφάσει μᾶλ- "bentur. Meam igitur injuriam jure vindi-
"λον ἀγανακτήσετε, ἢ ζώσῃ, ὅτε τὰς τῶν πολιτῶν "cantes, & vobis ipſis, ne eadem patiamini,
"θυγατέρας ὡς δούλας ἁπάγουσιν οἱ τύραννοι, καὶ μετὰ "firmum præſidium parantes, nunc tandem
"μαστίγων νυμφαγωγοῦσιν; ὦ ποίῳ δὴ τὸ ἐλεύθερον φρό- "frena, ὦ miſeri, diſrumpite; & rectis oculis
"νημα ἀναλήψεσθε καιρῷ, [f] ὃν ὑμῖν παρέντες οὐ φορεῖτε ὅπλα "libertatem ſpectate. Quam enim aliam ob
"περὶ τοῖς στόμασιν ἔχετε; "cauſſam magis quam ob iſtam indignabimi-
"ni, quando civium Rom. filias tanquam ſer-
"vas decem tyranni abripiunt, & cum verbe-
"ribus ſponſas ducunt? Quam aliam occaſi-
"onem nacti liberos animos reſumetis; ſi
"præſentem prætermiſeritis, quando armati
"eſtis?

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ λέγοντος, ἀνεβόησαν οἱ πολλοὶ, τιμωρήσειν ὑ- ¶ Eo adhuc loquente, multi clamarunt, ſe XLII.
πισχνούμενοι καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν λόχων ἐξ ὀνόματος ἐκά- ejus injurias ulturos pollicentes: moxque or-
λουν, ἀξιοῦντες ἔργου ἔχεσθαι· καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλοὶ παρι- dinum ductores nominatim evocarunt, ro-
όντες ἐθαῤῥουν λέγειν εἴ τι δεινὸν ἦσαν πεπονθότες. μαθόν- gantes ut rem aggrederentur: multique pro-
τες δὲ τὰ γινόμενα οἱ πέντε ἄνδρες, οὓς ἔφην ἡγεῖσθαι τῶν greſſi, ſi quid mali fuiſſent perpeſſi, id aperte
ταγμάτων, δείσαντες μή τις ἐπ' αὐτοὺς τοῦ ὄχλου ὁρ- dicere audebant. At quinque viri, quos legi-
μὴ γένηται, συνέδραμον εἰς τὸ στρατήγιον πάντες, καὶ μετὰ onibus præfectos fuiſſe dixi, quum cognoviſ-
τῶν φίλων [g] ἐσκόπουν εἴ πως παύσωσι τὴν ταραχὴν, τὰ ſent quid rerum gereretur, veriti ne quis tur-
οἰκεῖα ὅπλα περιστησάμενοι. ὡς δ' ἐπύθοντο ἀπεληλυθό- bæ impetus in ſe fieret, omnes in prætorium
τας εἰς τὰς σκηνὰς, λήξαντά τε καὶ παυσάμενον † θόρυ- concurrerunt, & cum amicis conſultare cœ-
βον, ἀγνοοῦντες ὅτι τῶν ἑκατοντάρχων τοῖς πλείοσι δεδο- perunt, ‡ ſi qua ratione illum tumultum ſe-
γμένον ἦν, δι' ἀπορρήτων συνωμοσιῶν ἀπόστασιν φράσαι, καὶ dare poſſent, ſuis armis circumſepti. Sed quum
συνελθοῦσαν † πατρίδα, ἔκρινον, ἐπειδὰν ἡμέρα τάχιστα γέ- accepiſſent *eos* in ſua tentoria ſe recepiſſe, atq;
νηται, † μὴ ἐκταράττουσι τοὺς ὄχλους Οὐεργίνιον συλλαβόν- tumultum ceſſaſſe & ſedatum eſſe, ignorantes
τας ἔχειν ἐν φυλακῇ, τὰς δὲ δυνάμεις ἀναστήσαντας ἐκ τοῦ majorum centurionum partem decreviſſe, fa-
χάρακος, ἄγειν ὅπῃ τοὺς πολεμίους, καὶ † κατασχεῖν αὐτῶν cta occulta conjuratione, defectionem facere,
τὴν χώραν ἐγκαθημένους ἔργων· περὶ δὲ † τῶν ἐν τῇ πόλει & communi conſenſu patriam liberare, ſtatu-
πραττομένων μηδὲ τοῖς ἑτέροις ἐπιτρέπειν, πολυπραγμο- erunt, ubi quam primum dies illuceſceret, Vir-
νεῖν, τὰ μὲν διὰ τὰς ὠφελείας, τὰ δὲ διὰ τοὺς ἐσομένους ginium, qui turbas concitabat, comprehen-
723 h ὑπὲρ αὐτοῦ ἑκάστοτε ἀγῶνας. ἐγίνετο δὲ αὐτοῖς οὐ- dere, & in cuſtodia retinere; & motis inde
δὲν τοῦ ἐκ λογισμοῦ· i οὐδὲ τὸν Οὐεργίνιον εἴασαν caſtris, in hoſtes proficiſci, & præſtantiſſimam
ὑπὸ λοχαγοὶ καλούμενον εἰς τὸ στρατήγιον ἀπελθεῖν, agri eorum partem, caſtris ibi poſitis, vaſtare;
ὑποπτεύοντες μή τι πάθοι δεινόν. ἀλλὰ καὶ τὸν διαλευ- nec ſinere milites ſuos amplius de rebus, quæ
φθέντα λόγον, ὡς ὅπῃ τοὺς πολεμίους ἀγαγεῖν τοὺς in urbe gererentur, curioſius inquirere, ‡ id-
ὄχλους ἐβούλοντο, κατωνείδιζον, λέγοντες, "Ὡς κα- que partim ob prædam, partim ob aſſidua cer-
"λῶς ἡμᾶς ἠγεμονεύσατε καὶ τοτέρωσε, ἵνα καὶ νῦν tamina pro eorum unoquoque futura. Sed
"λαβόντες [k] ἐλπίδας ἀκολουθῶμεν ὑμῖν, οἵ τινες ὅσῳ nihil eorum quæ cogitarant ipſis ſucceſſit.
"dum neque centuriones permiſerunt ut Virginius
vocatus prætorium adiret, veriti ne quid ei
accideret mali. ** Quin & diſſeminatum il-
lum rumorem, *nimirum* quod vellent turbam
in hoſtes ducere, *ipſis* exprobrabant, dicentes,
"Quam bene nos & ante ductaſtis, ut & nunc
"in bonam ſpem veniamus, & vos ſequamur,
"qui quum tantum exercitum, quantum non-

Fer. Jul. 4167. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305. Var. 307.

a Πρὸς αὐτῷ τῷ Λουκίῳ Vat. b Κακοήθειας Vat. & in Lapi Cod. nam vertit *ſaditatis*. c Lapus videtur legiſſe τὰ νοήσαντα ταῦτα, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἴσμεν λόγου, nam vertit, *cogitare iſta, & quod nequaquam acerba illa eveniem dicere*. Legit Caſaubonus ἀσυμφόρων (vel τὰ ἀσυμφόρων) ἃ ταῦτα, ὡς δ' οὐκ ἂν ἴσμεν λέγειν. ſc. res eſt ſtultitiæ plena, *quum periculum præviſeas, cavere tamen ſupervacaneum dicere, & nihil eorum quæ prævidentur eventurum dicere.* d Ἐμοί τι δὴ Vat. e Καὶ ἀναβλέψατε legiſſe videtur Lapus, qui vertit, *rectiſque oculis &c.* f Simplicius τὸν νῦν, ut feratur ad proxime præced. καιρῷ. Sylb. atque ita in Cod. Vat. g Ἐσκόπουν ὅπως Vat. h Ἀντὶ ὑπὲρ malit Portus. i Non male cum Lapo poſt οὐδὲ inſerueris χαλεπὸν. Sylb. k Vel ἐλπίδας vel καλὰς poſt ἐλπίδας deeſſe videtur. Port. * Si quis hæc quæ cogito eventura neget. Gelen. † An ſuæ factionis manu ſtipati turbam componerent. Gelen. ‡ *Sed diſtinendos animos* partim *belli* commodis, partim quotidianis pro ſua ipſorum ſalute certaminibus. Sylb. & Gelen. ** Quinetiam interceptum conſilium de educendo in hoſtem milite hujuſmodi oratione perſtrinxerunt. Gelen.

a Structura

Ver. Jul. 4067. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1. V. C. Cal. 305. V. C. Var. 307.

"dum antehac ulli alii Romani duces, tam "ex ipsa urbe duxeritis quam ex sociis colle- "geritis, nullam tamen ab hostibus victoriam "reportastis, neque ullo detrimento eos af- "feciistis; sed ignaviam & imperitiam *dum- "taxat* ostendistis, quod male castra metati "fueritis, &, vestra ipsorum regione ut ho- "stili devastata, mendicos nos atque omnium "inopes effeceritis. & quos antea armorum "vi in præliis superabamus, quum duces vo- "bis præstantiores haberemus, ii etiam jam "trophæa contra nos eriguntatque tentoriis, "mancipiis, armis,pecuniisque direptis,nostra "sibimet habent.

XLIII. ¶ Virginius vero, præ ira, & quod duces nihil amplius timeret, liberius in eos invehebatur, labefactatores atque pestes patriæ appellans, omnesque centuriones adhortans ut sublatis signis copias domum reducerent. Multis autem adhuc præ metu non audentibus movere sacra signa; deinde neque pium neque tutum toti exercitui fore existimantibus, duces & imperatores deserere: * nam & militare sacramentum (quod omnium maxime imperatoribus servant Romani) militantes sequi jubet quocunque *imperatores* duxerint; & ipsa lex ducibus potestatem dat occidendi,indicta caussa, eos qui contumaces essènt, aut qui signa desererent. Quum igitur Virginius videret eos hæc timere, docebat eorum sacramentum lege esse solutum, quod imperatorem legitime creatum copiis imperare oporteret, decemvirorum vero potestatem contra leges esse, quod annuum tempus præteriisset, in quod designata fuerat. imperata autem facere eorum qui non ex lege imperant, non obedientiam & pietatem, sed dementiam & insaniam esse. Illi, his auditis, & recte eum dicere ducentes, se invicem cohortati, &,quadam etiam audacia à numine accepta, signa sustulerunt, & ex castris exiverunt. In variis autem ingeniis, iisque non omnibus optime sentientibus, ut verisimile est, nonnulli etiam milites & centuriones cum decemviris mansuri erant, sed non tot numero, at aliis longe pauciores. Qui vero ex castris exierant, toto die itinere facto,circa vespertini temporis adventum in urbem venerunt,ipsorum adventu à nullis nunciato: eosque qui in urbem erant non mediocriter turbarunt, qui existimabant hostilem exercitum ingressum esse:clamorque exortus, & concursus incompositus per totam urbem factus est. Verumtamen non diu duravit tumultus ille, ita ut aliquid mali propterea accideret. nam *illi* per compita transeuntes clamabant se amicos esse, & pro reip. commodo in urbem ingressos: factaque eorum verbis respondebant, quia nullam injuriam faciebant. Profecti autem in eum collem qui Aventinus vocatur, (est autem omnium collium, qui Romanis muris cinguntur,

Milites Virginii impulsu, desertis decemviris, in Aventinum secedunt.

"ὅπῳ πρότερον ἕτεροι Ῥωμαίων ἡγεμόνες, ἐκ τῆς αὐτῆς
"ἄρχοντες τὴν πόλεως στρατιᾶς, ἢ ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀγεί-
"ραντες, ἤτί τινα νίκην ἢ βλάβλεν ἐποίησατε τῶν
"ἐχθρῶν, ἀλλ' ἀναιδείαν τε ἢ ἀπειρίαν ἀπεδείξατε,
"κακῶς στρατοπεδευσάμενοι, ἢ τὴν ἑαυτῶν χώραν ὑπὸ
"τῆς πολεμίων [a] καταδηωθεῖσαν, πλανᾶς ἢ ἀπό-
"ρους ἡμᾶς ἐποίησατε ἁπάντων [b] ἴσους κεκτῆντες τοῖς ὅ-
"πλοις τῶν ἐναντίων ἐπικάμψαντες ταῖς μάχαις, ὅτε ὑμῶν
"κρείττους ἦμεν οἱ στρατηγοί· τεκμαίρεται τι καὶ νῦν καὶ ἡμῶν ἀπ-
"ῆσαι, ἢ σκηνὰς ἢ ἀνδράποδα ἢ ὅπλα ἢ χρήματα
"διηρπακότες, ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Ὁ δὲ Οὐεργίνιος [c] ὑπὸ τῆς ὀργῆς, ἢ ὅτι τῷ μηδὲν ἔτι δε-
δοικέναι τοὺς ἡγεμόνας, αὐθαδέστερον αὐτῶν κατήκουεν,
[d] λυμεῶνας ἢ ὀλέθρους τῆ πατρίδος ἀποκαλῶν, ἢ πα-
ρῄνεσεν τοῖς λοχαγοῖς ἅπασιν ἀραμένους τὰ σημεῖα οἴκα-
δε ἀπάγειν τὴν στρατιάν. ὁρᾶν δ' ἔπι τῶν πολλῶν τὰ ἱε-
ρὰ σημεῖα κινεῖν, ἔπειτα τοὺς ἡγεμόνας ἢ τοὺς στρατηγοὺς
καταλιπεῖν, ὅτε ὅσιον ὅτ' ἀσφαλὲς εἶναι νομιζόντων τοῖς
πᾶσιν· ὅ,τε γὰρ ὅρκος ὁ στρατιωτικὸς, ὃν ἁπάντων μάλιστα
ἐμπεδοῦσι Ῥωμαῖοι τοῖς στρατηγοῖς, ἀκολουθεῖν κελεύει
τοὺς στρατιώμενους ὅποι ποτ' ἂν [e] ἄγωσιν· ὅ,τε νόμος ἀπο-
κλείειν ἔδωκε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ
τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκεί[τ]ους. Ταῦτα δ' εὐλα-
βείας αὐτοὺς ἔχοντας ὁρῶν Οὐεργίνιος, ἐδίδασκεν ὅτι λέ-
λυκεν αὐτοῖς τὸν ὅρκον ὁ νόμος, ἐπειδὴ νόμῳ μὲν ἀπο-
δεικθέντα δεῖ τὸν στρατηγὸν ἀρχεῖν τῆς δυνάμεως, ἡ δὲ
τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐξουσία παράνομος ἦν, ὑπερβαλοῦσα
τὸ ἐνιαύσιον χρόνον, εἰς ὃν ἀπεδείχθη. ὃ δὲ τοῖς μὴ κατὰ
νόμον ἄρχουσι ποιεῖν ὃ κελεύομεν, οὐκ εὐπείθειαν εἶναι
ἀλλὰ δυσέβειαν, ἀλλ' ἄνοιαν ἢ μανίαν. ταῦτα ἀκούσαντες, ὀρ-
θῶς λέγειν ἡγούμενοι, ἢ παρακελευόμενοι ἀλλήλοις, καί
τι ἢ θάρσος οὐκ ὀλίγον λαβόντες, αἴρουσι τὰ σημεῖα,
ἢ προῆσαν οὐκ ἀχάριτος. ἔμελλον δὲ, ὅπερ εἰκὸς ἐν ποικί-
λοις τε ἤθεσι, ἢ οὐχ ἅπασι τὰ κρείττω διανοουμένοις, ἔσε-
σθαί τινες οἱ μένοντες ἅμα τοῖς ὀλιγάρχαις ἢ στρατιῶται
ἢ λοχαγοί, πλὴν ἀ τοσοῦτοι ὄ πλῆθος, ἀλλ' ἐλάττους
πολὺ τῶν ἑτέρων. Οἱ δὲ ἐξελθόντες οὐκ τῆ στρατο-
πέδῳ, δι' ὅλης ἡμέρας ὁδοιπορήσαντες, ἑσπέρας κατὰλα-
βόσης παρῆσαν εἰς τὴν πόλιν, ἀδηλος ἐξαγγείλαντος αὐ-
τῶν τὴν ἔφοδον· ἢ συνετάραξαν τοὺς ἔνδον ἀ μετρίως, πο-
λέμιον οἰομένους στρατὸν εἰσεληλυθέναι· κραυγή τε ἢ δρό-
μος ἄτακτος ἀνὰ τὴν πόλιν ἦν. οὐ μὴν ἀλλ' ὅτι πολὺ
γε διέμεινεν ἡ ταραχὴ χρόνον, ὥστε κακόν τι γενέσθαι δι'
αὐτήν. διαξιόντες γὰρ τοὺς συναντοῦς ἐβόων ὅτι φίλοι
τέ εἰσι, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πόλεως εἰσεληλύθασι· καὶ
τὰ ἔργα ὅμοια παρεῖχοντο τοῖς λόγοις, ἀδικοῦντες
οὐδέν. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὸ καλούμενον Αὐεντῖνον· ἔστι δὲ τὸ
ἐμπεριεχόμενον ὑπὸ τῆ Ῥώμη λόφων ὕστος ἐπιπεδόκαλος ἐν-

a Structura paullo meliore, ὑπὸ τῶν τὸ πολεμίων καταδηωθεῖσαν. nec multo aliter *Lapus*, qui vertit, *regionemque vestram tanquam hostes populantes. Sylb.* Malim legere, καταδηωθέντα ἐλίπετε, πτωχούς τε καὶ ἀμοίρους &c. i. e. *& nostrum ipsorum agrum, tanquam ab hostibus populatum, reliquistis, & nos mendicos reddidistis, rebusque omnibus, quas, hostibus bello devictis, in præliis quæsieramus, quum meliores quam vos nobis præerant duces, nos privastis. Et nunc trophæa* &c. vel χώραν ὑπὸ πολεμίων καταδηωθεῖσαν, πτωχοὺς & ἀμοίρους &c. *Port.* b Sententia paullo constabit melius, si ἴσους vertatur in ὅτι τι, & post στρατηγοὶ collocetur hypodiastole. *Sylb.* Sensus aliquam hujusmodi lectionem videtur flagitare, ἀπάντων ἴσον ἐκρατοῦμεν τοῖς ἐναντίοις τότε ἰσχύοντες πλήθεσι τῆς μάχης &c. prout jamjam vertimus. *Port.* c Τοῦ τε ὀργῆς *Vat.* d Λυμεῶνάς τε καὶ ὀλέθρους *Vat.* e Post ἄγωσιν subaudiendum οἱ στρατηγοὶ. *Sylb.* * *Portus* vertit, *nam & militare sacramentum (quod maxime observant & confirmant Romani) jubet militum sequi suos imperatores quocunque illi copias duxerint.* quali legisset, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδοῦσι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν &c.

a Πεδὶ

στρατοπεδεύσαθαι· ὅθεν τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν πήξαντες τὰ ὅπλα. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ χαρακωσάμενοι τὸν χάρακα, καὶ χιλιάρχους δέκα τοὺς κοινοὺς ἀποδείξαντες κυρίους, ὧν ἡγεμὼν ἦν Μάρκος Ὀππιος, ἔμενον ἐφ' ἡσυχίας.

Ἦκον δὲ αὐτοῖς βοηθήσοντες μετ' οὐ πολὺ καὶ ἀπὸ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς οἱ κράτιστοι τῶν τριῶν ταγμάτων λοχαγοί, πολλὴν δυνάμιν ἐπαγόμενοι, ἀλλοτρίως μὲν ἐπὶ πάλαι διακείμενοι πρὸς τοὺς ἐκεῖ στρατηγούς, ἐξ ὧν Σίκκιον τὸν πρεσβευτὴν ἀπέκτειναν, ὥσπερ ἔφην· δεδιότες δὲ ἀρξαι τῆς ἀποστάσεως πρότερον, ὡς οἰκείων ὄντων τῇ δεκαδαρχίᾳ τῶν ἐν Ἀλγιδῷ πέντε ταγμάτων, τότε δὲ ἐπειδὴ τὰ ἐκείνων ἀπόστασιν ἐπέγνωσαν, ἀναπηδήσαντες ὅ συμβαὶν ἀπὸ τῆς τύχης δεξάμενοι. ἡγεμόνες δὲ καὶ τούτων τῶν ταγμάτων ἓξ δέκα χιλίαρχοι καθ' ὁδὸν ἀποδειχθέντες, ὧν ἐπιφανέστατος Σέξτος Μάλιος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν ἀλλήλοις, θέμενοι τὰ ὅπλα, τοῖς ἴσοις χιλιάρχοις ἐπέτρεψαν ἅπαντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν. ἐκ δὲ τῶν ἴσων τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀπέδειξαν δύο πρεσβύτας, Μάρκον Ὀππιον, καὶ Σέξτον Μάλιον. οἵτοι βουλευτήριον ἐξ ἁπάντων χιλιαρχησάμενοι τῶν λοχαγῶν, μετ' ἐκείνων ἅπαντα διετέλουν πραγματευόμενοι. ἀδήλου δ' ἔτι τοῖς πολλοῖς ἡ διανοία αὐτῶν οὔσης, Ἅππιος μέν, οἷα δὴ συνειδὼς ἑαυτῷ τὴν παρούσης ταραχῆς αἰτίῳ γενομένῳ, καὶ τὴν προσδοκωμένων δι' αὐτὴν ἐσομένων κακῶν, οὐκέτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἠξίου πράττειν, ἀλλὰ καθ' οἶκον ἔμενεν. ὁ δὲ σὺν αὐτῷ ταραττόμενος ὅτι ἡ πόλεως Σπόριος Ὀππιος, διαταραχθεὶς καθ' ἁρπὰς καὶ αὐτός, ὡς αὐτίκα μάλα τῶν ἐχθρῶν σφίσιν ἐπιθησομένων, καὶ ὅτι τούτῳ ἥκοντες, ἐπειδὴ κατέμαθεν οὐδὲν νεωτερίζοντας αὐτούς, ὑφέμενος τὸ δεινὸν, ἐκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, οὐκ ἐξ οἰκιῶν κατ' ἄνδρα μεταπεμπόμενος. ἔτι δὲ αὐτῶν συλλεγομένων, ἦκον ἐκ τῶν Φιδήνης στρατιᾶς ἡγεμόνες, ἀναπαυόμενοι ἐπὶ τῷ καταλελεῖφθαι τοὺς χάρακας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀμφοτέρους, καὶ τὴν βουλὴν πείθοντες, ἀξίαν τοῦ παράπτωματος ὀργὴν κατ' αὐτῶν λαβεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀγορεύειν γνώμην ἕκαστον ἔδει, Λεύκιος μὲν Κορνήλιος ἔφη δεῖν ἐς ἀπεῖναι τοὺς ταχθέντας ὅτι ἐπὶ Ἀβεντινὸν αὐθημερὸν ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὑπηρετεῖν, μηδενὸς ὄντος τῶν γενομένων ὑπαιτίου, πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως μόνων· τούτοις δὲ προσθεῖναι δίκας τοὺς στρατηγούς. ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι ταῦτα, βουλεύειν περὶ αὐτῶν τὸ συνέδριον ὡς ἐκλελοιπότων τὴν τάξιν ἐφ' ᾗ ἐτάχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἠσκηκότων ὅρκον. Λεύκιος δὲ Οὐαλέριος * * *

excellant ut Græcis legibus longe ſint præſtantiores, neque ultra modum progredi longiore de eis inſtituta narratione.

XLV. *Per. Jul. 4268. Ante Chr. 446. Olymp. 83 ¾. V. C. Cas. 306. Var. * L. Valerio & Horatio coſſ. leges latæ.*

¶ Qui autem poſt ſublatum decemvirale imperium conſulatum primi comitiis centuriatis à populo acceperunt, fuerunt, ut dixi, L. Valerius Potitus & M. Horatius Barbatus, qui & ipſi quum eſſent natura ſua populares, & à majoribus hanc reip. adminiſtrandæ rationem per ſucceſſionem accepiſſent, ſervantes promiſſa quæ plebejis fecerant, quando illis perſuaſerunt ut arma deponerent, ſe *ſc.* in reip. adminiſtratione omnium plebis commodorum rationem habituros; leges comitiis centuriatis ſanxerunt, (patriciis quidem id ægre ferentibus; ſed tamen præ pudore contradicere non audentibus) cum alias quaſdam, quas à me ſcribi non eſt opus, tum eam, "quæ jubebat leges, quæ à plebe tributis comitiis latæ fuiſſent, ex æquo omnibus Romanis eſſe latas, & eandem vim habere, "quam quæ centuriatis comitiis ferrentur: "quam legem ſi quis abrogaret, aut tranſgrederetur, eum, ſi criminis convictus eſſet, "morte mulctari *jubebant*, & bona ejus publicari". Hæc lex ſuſtulit controverſias quæ ante erant inter plebejos & patricios, qui legibus latis ab illis parere nolebant, & qui nullo modo ea, quæ tributis comitiis fuiſſent ſancita, pro communibus totius reip. decretis habebant, ſed hæc ad ipſos ſolos plebejos pertinere exiſtimabant: ſed quicquid centuriatis comitiis fuiſſet ſtatutum, id & pro ſeipſis & pro aliis civibus ſtatutum putabant. Dictum autem eſt & ante in tributis comitiis patricios à plebejis & pauperibus vinci; in centuriatis vero plebejos à patriciis ſuperari, licet iſti numero aliis eſſent longe inferiores.

τὰς Ἑλληνικὰς νομοθεσίας, ὅτε πεφαυτήρεσ δ' ἄνδρες προβαίνειν, ἐκμηκυνάντας ἢ περὶ αὐτῶν ἱστορίαν.

Οἱ δὲ μὴ ἢ καταλῦσαι ἢ δεκαδαρχίας ἢ ὕπατοι ἀρχὴν ἔσχον ἐκ τοῦ δήμου λαβόντες ὅπως τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ὥσπερ ἔφην, Λεύκιος Οὐαλέριος Ποῖτος καὶ Μάρκος Ὁράτιος Βαρβάτος, αὐτοί τε δημοτικοὶ τὰς φύσεις ὄντες, καὶ ἐκ προγόνων τοιούτων διαδεδεγμένοι πολιτείαν, τὰς ὑποχρεώσεις φυλάττοντες ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς δημοτικούς, ὅτε ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα συνέπεισαν αὐτούς, ὡς πάντα τὰ συμφέροντα τῷ δήμῳ πολιτευσόμενοι, νόμους ἐκύρωσαν οἱ ἐκκλησίαις λοχίτισι δυσχεραινόντων μὲν τῶν πατρικίων, αἰδουμένων δὲ ἀντιλέγειν· ἄλλως τε πῶς ἐκ τοῦ δήμου γενέσθαι, καὶ "τὸν κελεύοντα "τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου τελεῖσθαι ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκ- "κλησίαις νόμους, ἅπασι κεῖσθαι Ῥωμαίοις ἐξ ἴσου, τιμὴν "αὐτὴν ἔχοντας ἀμύνειν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκ- "κλησίαις τεθησομένοις. τιμωρίαν δὲ [a] προσέκειντο τοῖς "καταλύουσιν ἢ παραβαίνουσι τὸν νόμον, ἐὰν ἁλῶσι, "θάνατον καὶ δήμευσιν τῆς οὐσίας". Οὗτος ὁ νόμος ἐξέβαλε τὰς ἀμφισβητήσεις τῶν πατρικίων, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς δημοτικοὺς πρότερον, οὐκ ἀξιοῦντες τοῖς ὑπ' ἐκείνων τεθεῖσι νόμοις πειθαρχεῖν, οὐδ' ὅλως ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις ἐπικυρώμενα, κοινὰ τῆς πόλεως ἁπάσης δόγματα νομίζοντες, ἀλλ' αὐτὸ μόνοις ἐκείνοις ἴδιον. ὅτι δ' ἂν ἡ λοχῖτις ἐκκλησία γνῷ, τοῦθ' ἡγούμενοι σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις τετάχθαι. εἴρηται δὲ καὶ πρότερον ὅτι ἐν μὲν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις οἱ δημοτικοὶ καὶ πένητες ἐκράτουν τῶν πατρικίων· ἐν δὲ ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις οἱ πατρίκιοι, διὰ πολὺ τὰ ἄλλων ἐλάττους ὄντες, ἐκράτουν τῶν δημοτικῶν.

XLVI. *En decemvirorum injurias vindicatur.*

¶ Hac lege à conſulibus perlata cum aliis quibuſdam plebejis, ut dixi, ſtatim tribuni, tempus opportunum rati quo Appium atque ejus collegas ulciſcerentur, diem illis dicendam exiſtimabant, & in jus non omnes ſimul, ne ſe mutuo juvarent, ſed ſingulos vocandos *ac ducendos*: ita enim facilius eos capi poſſe arbitrabantur. Conſiderantes autem à quonam potiſſimum initium ducere deberent, ſtatuerunt primum Appium reum agere, qui cum aliarum injuriarum cauſſa plebi erat odioſus, tum vero ob ſcelera noviſſime in virginem perpetrata. Nam ſi hunc cepiſſent, *reumque peregiſſent*, exiſtimabant * alios quoque facile à ſe capi *atque reos peragi* poſſe. ſed ſi ab humilioribus initium feciſſent, verebantur ne ira civium mollior eſſet in viros illuſtriſſimos, qui poſtremo loco rei fierent, ſi in primo certamine eſſet vehementior: quod jam ſæpe accidit. † Hoc igitur conſilio capto, *cæteros* cohibuerunt: ſed Virginio mandarunt, ut extra ſortem Appium accuſaret. Poſt hæc igitur Appius, in concione à Virginio accuſatus, ad populum delatus eſt, tempuſque ad cauſſam dicendam petiit. Abductus autem in carcerem, ut uſque ad judicii diem ſervaretur (neque enim vades

Τότε κυρωθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν ὑπάτων, σὺν ἄλλοις τισὶν, ὥσπερ ἔφην, [b] δημοτικοῖς, οὗς οἱ δήμαρχοι [c] καιρὸν ὀπιτήδειον νομίζοντες ἐν ᾧ τιμωρήσονται τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον, εἰσαγγελίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι κατ' αὐτῶν, οὐχ ἅμα πάντας ὑπάγοντες ὅπως μὴ δίκην, ἵνα μηδὲν ἀλλήλους ὠφελῶσιν, ἀλλὰ καθ' ἕνα· ῥᾷον γὰρ οὕτως ὑπολάμβανον εὐμεταχειρίστους ἔσεσθαι. σκοπούμενοι δὲ ἀπὸ τίνος ἂν ἄρξαιντο ὀπιτηδειοτάτου, τὸν Ἄππιον πρῶτον ἔγνωσαν αἰτιᾶσθαι, τῶν τε ἄλλων ἀδικημάτων ἕνεκα μισούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ τῶν νεωστὶ περὶ τὴν παρθένον γενομένων παρανομιῶν. ἐλόντες μὲν γὰρ τοῦτον, ῥᾳδίως ἐδόκουν καὶ τοὺς ἄλλων κρατήσειν· εἰ δὲ ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἄρξαιντο, μαλακωτέρας ὑπολάμβανον ταῖς ὀργαῖς τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ὀφθαλμοτάτους καὶ τελευταίους κεκινημένους ἔσεσθαι, συντονωτέρας οὔσας ὅπως τοῖς πρώτοις ἀγῶσιν ὁ πολλάκις ἤδη συνέβη. ταῦτα βουλευσάμενοι, συνέχουν τοὺς ἄνδρας. Ἄππιος δὲ Οὐεργίνιον ἔταξαν ἀνθ' ἑνὸς κλήρου κατηγορεῖν. εἰσαγγέλλεται δὴ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν δῆμον Ἄππιος ὑπὸ τοῦ Οὐεργινίου κατηγορηθεὶς ὅπως τῆς ἐκκλησίας, καὶ αἰτεῖται χρόνον εἰς ἀπολογίαν. ἀπαχθεὶς δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἵνα φυλάττηται μέχρι δίκης· οὐ γὰρ ἐδόθη ἐγγύησις

a Forſan rectius προσκειμένη propoſitæ erant. Sylb. b Νόμους δημοτικοὺς appellat leges, quæ plebi favebant, ejuſque libertatem & juris æquabilitatem adverſus potentiorum violentiam tutabantur. *Port.* c Καιρὸν ἐπιτήδειον ἄλλον νομίζοντες *Vat.* Paullo infra, p. 692. v. 42. τοῦτον εἶναι νομίσαντες καιρὸν ἐπιτήδειον. * *Vel*, faciliorem ſibi agendi adverſum eos viam fore. *Port.* † Hoc conſilio approbato & obſtrictis reis, Virginio &c. *Gelen.*

ἐξηύρισκε αὐτὸν πεῖν θανεῖσθαι τὴν ὑποδυχθεῖσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὃν τοῖς δεσμοῖς ἐπεθήκατο; ὡς μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπράχθη ἐκ, ἐξ ὑπαιτίας τῶν δημάρχων ὡς δὲ οἱ τὴν αἰτίαν ἀπολύσασθαι βουλόμενοι διεφήμιζον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπηρτησάμενος βρόχῳ. μετ' ἐκεῖνον Σπόριος [b] Ὀππιος εἰσαχθεὶς εἰς τὸ δῆμον ὑφ' ἑτέρου τῶν δημάρχων Ποπλίου Νομιτορίου, ἐν τυχὼν ἀπολογίας, ἁπάσαις ἁλίσκεται ταῖς ψήφοις, καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐθημερὸν ἀπεθήκατο. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν δέκα, πρὶν εἰσαγγελθῆναι, φυγῇ αὐτοὺς ἐζημίωσαν. τὰς δὲ οὐσίας τῶν ἀπηρημένων καὶ τῶν περιόντων [c] οἱ ταμίαι τῆς πόλεως ἀνέλαβον εἰς τὸ δημόσιον. εἰσαγγέλλεται δὲ καὶ Μάρκος Κλαύδιος ὁ τὴν παρθένον [d] ἀπιλαβόμενος ὡς δούλην ἀπάγειν, ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς Ἰκιλίου καὶ τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἐπιτάξαντα παρανομεῖν Ἄππιον ἀναφέρων, θανάτου μὲν ἀπολύεται, φυγῇ δὲ ἀϊδίῳ ζημιοῦται. [e] τῶν ἄλλων τῶν ἐπανηρετησάντων τι καταδέκτον τοῖς ὀλιγάρχαις, οὐδεὶς ἔσχεν ἀγῶνα δημόσιον, ἀλλὰ πᾶσιν ἄδεια ἐδόθη. ὁ δὲ τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσηγησάμενος τὴν Μάρκος Δουέλλιος ὁ δήμαρχος, ἀχθομένων ἤδη τὸ πολιτῶν, [f] καὶ πολεμίων γενέσθαι προσδοκώντων.

Ἐπεὶ δὲ αἱ κατὰ πόλιν ἐπαύσαντο ταραχαί, [g] δόγμα κυρῶσιν, ἐξάγειν τὸ στρατὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ τάχους. ἐπικυρώσαντος δὲ τὸ δήμου τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, Οὐαλέριος μὲν ἄπρεπος τὸ ὑπάτου, τὸ ἡμίσεια ἔχων τοῦ στρατοῦ μοῖραν, ἐξῆγεν ἐπὶ τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνῆλθε γὰρ ἀμφότερα τὰ ἔθνη. ἐπιόντας δὲ τοὺς Αἰκανοὺς ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων αὔχημα προσειληφότας, καὶ εἰς πολλὴν καταφρόνησιν τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως [h] παρόντας, ἔτι μᾶλλον ἐβούλετο ἐπᾶραι, καὶ θρασυτέρους ποιῆσαι, δόξαν οὐκ ἀληθῆ παρασχών, ὡς ὀρρωδῶν εἰς χεῖρας ἰέναι τοὺς αὐτούς, καὶ πάντα δεδιότος ἐποίει. [i] χωρίον γὰρ εἰς στρατοπεδείαν ὑψηλὸν καὶ δυσπρόσιτον ἐξελέξατο, τάφρον τε βαθεῖαν περιέβαλετο, καὶ χάρακας ἤγειρεν ὑψηλούς. προκαλουμένων δὲ τῶν πολεμίων αὐτὸν εἰς μάχην πολλάκις, καὶ κακιζόντων τὴν ἀναν δρίαν, ἠνείχετο μένων ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ ἔγνω τὴν κρατίστην τῶν πολεμίων δύναμιν ἐπὶ προμαχῶνι τῆς Ερνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς ἐξελθοῦσαν, οἱ δὲ τῷ χάρακι φυλακὴν ὡς πολλὴν [k] λειπομένην ὡς ἀγαθὴν, τοῦτον εἰς νομίσας τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον, ἐξῆγε κεκοσμημένην τὴν στρατιὰν, καὶ παρέσπευδεν ὡς εἰς μάχην [l] ἑδεινός τε ἀντεξιόντων, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπέσχε, τῇ δὲ ἐξῆς ἐπὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν ἦγεν, ἐν σφόδρα ὀλιγανδρίᾳ ὄντων. μαθόντες δὲ πολιορκούμενον τὸν χάρακα οἱ προεξεληλυθότες ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας [m] ἦσαν, πλὴν οὐχ ἅμα, ἐν τε κόσμῳ, σποράδες δὲ καὶ ἐν καιρῷ ἕκαστοι,

dandi potestas ei est facta) antequam diei judicio destinata veniisset, in vinculis obiit, idque, ut multorum fuit suspicio, tribunorum jussu; ut vero divulgarunt qui crimen illud diluere volebant, ipse laqueo se suspenderat. Post illum Sp. Oppius ad populi judicium est ductus, ab alio tribuno pl. P. Numitorio, & impetrata caussæ dicendæ potestate, omnibus suffragiis damnatus est; & in vincula conjectus, eodem die mortuus est. At reliqui de decemvirorum numero, antequam dies ipsis diceretur, se ipsi exsilio mulctarunt. bona autem, tum interemptorum, tum profugorum, quæstores urbani occuparunt, & pecuniam ex illorum venditione redactam in ærarium intulerunt. Dies quoque M. Claudio, qui virginem, ut servam, abducere ausus fuerat, ab Icilio ejus sponso dicta. atque ille, quum culpam rejiceret in Appium, à quo se injuriam illam facere jussum dicebat, capitali supplicio est liberatus: sed perpetuo exsilio est mulctatus. Ex cæteris vero, qui aliquam iniquam operam decemviris navarant, nullus publicum judicium subiit: sed omnibus impunitas data. Istius autem consilii auctor fuit M. Duellius tribunus plebis, civibus jam moleste *eam rem* ferentibus, & tandem se quoque pro hostibus habitum iri putantibus.

Pet. Jul. 4168. Ante Chr. 446. Olymp. 83 j. V. C. Ca. 306. Va.

¶ Sedatis autem urbanis tumultibus, S C. fecerunt, quod jubebat quam celerrime in hostes exercitum educi. Quum autem S C. plebiscito confirmatum fuisset, Valerius alter consul cum dimidia copiarum parte profectus est in Æquos & Volscos. hæ enim gentes in unum convenerant. Quum autem sciret Æquos ex superioribus victoriis spiritus sumpsisse, & cum magna Romanarum copiarum contemptione venisse, eorum animos magis efferre volebat, eosque audaciores reddere, non veram opinionem præbens, quasi præ metu manum cum illis conserere non auderet, atque omnia timentis signa dabat. nam & locum castris ponendis editum, & accessu difficilem delegit, & fossam profundam circumduxit, altumque vallum erexit. Hostibus autem eum sæpius ad pugnam provocantibus, eique ignaviam exprobrantibus, hoc perferebat, & se quiete continebat. sed ubi cognovit hostilium copiarum præstantissimam partem ad populandum Hernicorum & Latinorum agrum profectam, & in castris præsidium neque magnum neque firmum relictum, ratus hoc esse tempus illud opportunum, exercitum acie instructa eduxit, eumque tanquam ad prælium *ad eorum castra* admovit: cumque nemo prodiret, illum diem copias continuit: postridie vero ad eorum castra non valde munita copias duxit. Qui autem paullo ante egressi fuerant ad suburbanorum locorum populationem, cognita castrorum suorum obsidione, pedem retulerunt; sed non simul, neque ordine, sed sparsi & rari, prout fors ferebat,

XLVII.

Expeditio in Æquos & Volscos duce Valerio.

a Διαφήμιζον Vat. quod Sylburgio & Porto placuisse video. b Mendose in Ed. Steph. & Cod. Vat. Λυκρήτιος. c Τῶν πολιτῶν οἱ ταμίαι Vat. d Melius ἐπιλαβόμενος aggressus, ut cum alibi sæpe, tum p. 686. v. 46. qua de re supra quoque notavi ad p. 684. v. 2. Sylb. e Τῶν δὲ ἄλλων Vat. f In Lapi versione, & se hostes fieri exspectantibus. unde aliquis suspicaretur eum legisse, καὶ πολεμίους γενέσθαι προσδοκώντων. Nonnulli δοκούντων rectius esse existimant quam προσδοκώντων. Δεδιότος legisse videtur Gelen. nam vertit; cum cives jam agrius ferrent, &, ne ipsi quoque hostibus accenserentur, maserent. g In Cod. Vat. συναγαγόντος τὴν βουλὴν δόγμα κυρῶσιν. h Possis etiam legere προσόντας. Si παρόντας retinere malis, verborum sensus est, in magnum contemptum Romanarum copiarum advenisse. i. e. ideo advenisse ut ostenderent se Romanas vires plane contemnere. Sed προσόντας seu προσιόντας videtur esse magis consentaneum. Sylb. i Χωρίον τι χθ Vat. k Καταλειπόμενον Vat. l Οὐδενὸς ἀντεξιόντος Vat. m Nullius urbis supra mentionem facit.

Per. Jul. 4168. Mund. Chr. 448. Olymp. 81 |. V. C. 306. Ca. V°.

rebat, in conſpectum venerunt? & qui in caſtris erant, ubi ſuos adventantes conſpexerunt, audaciores facti, conferto agmine ſunt egreſſi. atque cum magna utrorumque cæde ingens prælium commiſſum eſt, in quo Romani victores, & eos qui cominus pugnabant, in fugam verterunt, & eos qui fugiebant inſequuti, partim interfecerunt, partim vivos ceperunt. Valerius igitur, his peractis, jam impune hoſtilem agrum incurſionibus vaſtabat.

XLVIII. ¶ M. vero Horatius, qui ad bellum Sabinum miſſus fuerat, ubi res à collega geſtas cognovit, ipſe quoque, copiis ſuis ex vallo productis, celeriter cum totis viribus, contra Sabinos, numero non inferiores, & artis militaris peritiſſimos, eſt profectus. ſpiritus enim audaciamque magnam ob ſuperiores victorias adverſariis oſtenderunt, & univerſi & ſinguli; ſed præcipue dux eorum: nam non ſolum bonus imperator, ſed etiam manu ſtrenuus bellator erat. Cæterum, quum equites in pugna valde alacrem operam navaſſent, clariſſimam victoriam reportavit, multis hoſtibus cæſis, ſed longe pluribus captis; & ipſis caſtris deſertis potitus, in quibus magnum hoſtium apparatum invenit, & omnem prædam, quam ex agro Romano abegerant: permultos etiam captivos de ſuis reperit, atque incolumes recepit. nam Sabini, quod hoſtem contemnerent, prædam domum nondum tulerant. Res igitur hoſtium militibus in prædam conceſſit, exempto prius ex manubiis quicquid diis conſecraturus erat: reliquam vero prædam reddidit iis qui ea ſpoliati fuerant.

XLIX. ¶ His rebus geſtis in urbem copias reduxit: & eodem tempore Valerius venit: & uterque, ob partas victorias magnifice de ſe ſentiens, ſperabat ſe inſignes triumphos acturum. res tamen illis, ut ſperarant, minime ſucceſſit. Nam ſenatus * ipſorum cauſſa, qui extra urbem in campo Martio caſtra poſuerant, coactus, ubi res ab utroque geſtas cognovit, eos ſacrificium ob partam victoriam diis facere non eſt paſſus. quibus cum multi alii adverſati ſunt palam, tum vero præcipue C. Claudius (hic enim, ut dixi, erat patruus Appii illius qui decemviratum conſtituerat, & qui nuperrime à tribunis plebis interfectus fuerat) qui leges ab illis latas proferebat, quibus ſenatus potentiam imminuerant, & alia quæcunque iſti in reip. adminiſtratione perpetuo egerant. poſtremo autem decemvirorum, quos tribunis prodiderant, aliorum quidem interitum, aliorum vero publicationem bonorum contra jusjurandum & pacta commemoravit: dixitque, pacta ſuper hoſtiis inter patricios & plebejos facta fuiſſe, ut omnibus impunitas daretur, omniumque præteritarum injuriarum memoria deponeretur; Appioque mortem non propriis ipſius manibus allatam; ſed tribunorum inſidiis ſublatum hominem ante judicium, ubi manus ei vinctæ, ubi ſuffragiorum numeratores, ubi tabellæ, ubi ſcriptores? & qui in ſubſellio ſedebant, ubi ſtatim ex ſententia pronuntiarent? ſed ad ſenatores confugientes, ab iis ſervati ſunt. atque ex his quidem unus Appius, ut dixi, ſublatus eſt. reliqui vero, quos tribunis prodiderant, ſe ipſos ſponte ſua ſupplicio mortis addixerunt. Hæc C. Claudius in medium protulit, & ſenatum ad ea quæ ſuadebat impulit. Valerius autem, ubi primum ſenatus conſultum factum audivit, ut ſacrificium ob victoriam faceret, ſine mora ſacrificavit. Claudius vero, quum ſenatus conſultum ſuum irritum factum videret, ægre tulit, & ſe ipſum ægre habere oſtendit. Valerius autem, ubi primum ſenatus conſultum factum audivit, ut ſacrificium ob victoriam faceret, ſine mora ſacrificavit. Claudius vero, quum ſenatus conſultum ſuum irritum factum videret, ægre tulit, & ſe ipſum ægre habere oſtendit.

ὀλίγους, ὡς ἕκαστοι ἔτυχον, ὑπεφαίνοντο· οἵ τ' ἐκ τοῦ χάρακος, ἐπεὶ τοὺς σφετέρους τεθαρσηκότας ἐθεάσαντο, θρασύτεροι γεγενότες, ἐξῆλθον ἀθρόοι. καὶ γίνεται μάχαι μεγάλαι, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων πολύς· ἐφ' ᾧ νικήσαντες Ῥωμαῖοι, τούς τε συμβάλλοντας μαχομένους ἐτρέψαντο, καὶ τοὺς φεύγοντας ὑπεδιέκοπτον, ὧν μὲν ἀπέκτειναν, ὧν δὲ αἰχμαλώτους ἔλαβον. Οὐαλέριος μὲν δὴ ταῦτα διατραξάμενος, αἰδοῖος ἦδη τῇ γνώμῃ τῶν πολεμίων ὑπῆν ἐλθών.

Μάρκος δὲ Ὁράτιος ὁ ὕπατος Σαβίνων πόλεμον, ἐπὶ τοῖς συνάρχουσι ἦλθε, προαγαγὼν καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς χάρακος τὰς δυνάμεις, ἀνέπτηξε θάττον ὅλῃ δυνάμει πρὸς ὀλίγους ἐλάττους ἀριθμὸν τοὺς Σαβίνους, καὶ τὰ πολέμια ἐμπειροτάτους· οἷς δ' εἶχεν ὁ φρόνημά τι καὶ τόλμαν ἐκ τῶν προ- 728
τέρων καλῶν ἔργων πολλὴν· πρὸς τοὺς ἀνέχοντας δὲ καὶ ἀνῶς πάντες, καὶ ἴδιος ὁ τούτων προηγεμών. ἦν γὰρ οὐ μόνον στρατηγὸς ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ πολεμιστὴς ἐκ χεῖρα γενναῖος· καὶ τῶν ἱππέων μεγάλην προθυμίαν παρασχομένων, νίκην ἀναιρεῖται λαμπροτάτην, πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας τῶν πολεμίων, πολλῷ δ' ἔτι πλείονας αἰχμαλώτων τυχὼν, ἔν τε χάρακος αὐτῶν ἐρήμου κρατήσας, ἐν ᾧ τήν τε ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων πολλὴν εὗρε, καὶ τὴν λείαν ἅπασαν, ἣν ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐληίσαντο· αἰχμαλώτους τε πάνυ πολλοὺς τῶν σφετέρων εὗρε καὶ ἀνεσώσατο. οἱ γὰρ ἔφαγον ἀνασκολοπισάμενοι τοὺς ὠφελείας οἱ Σαβῖνοι, διὰ καταφρόνησιν. τὰ μὲν οὖν τῶν πολεμίων χρήματα τοῖς στρατιώταις ὠφέλειαν ἔφηκε ποιεῖσθαι, τὸν δεξελόμενον ἐκ τῶν λαφύρων ὅσα τοῖς θεοῖς καθιερώσειν ἔμελλε· τὴν δὲ λείαν τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἀπέδωκε.

Ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν εἰς Ῥώμην τὰς δυνάμεις· καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Οὐαλέριος ἦκεν· ἦν τε ἀμφοτέροις μέγα φρονοῦσιν ὅτι ταῖς νίκαις καὶ ἐλπὶς ἐπιφανεῖς καθέξειν θριάμβους. καὶ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς καθ' ἐλπίδα τὸ ἔργον. συναχθεῖσα δὲ κατ' αὐτῶν ἡ βουλὴ κατεστρατοπεδευκότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ καλούμενον Ἄρειον πεδίον, καὶ τὰ πεπραγότα ὑπ' ἀμφοτέρων μαθοῦσα, τὸ ὁπτίκιον οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι θυσίαν· πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἀναστησάντων αὐτοῖς οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, μάλιστα δὲ Κλαύδιος Γάϊος θεῖος δὲ ἦν οὗτος, ὥσπερ ἔφην, Ἀππίῳ τῷ καταστησαμένῳ τὴν ὀλιγαρχίαν, καὶ νεωστὶ ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναιρεθέντι· τούς τε κυρωθέντας ὑπ' αὐτῶν νόμους προσαναιρούμενος, δι' ὧν ἠλάττωσε τὸ τῆς βουλῆς κράτος, καὶ τἄλλα πολιτευόμενος ὅσα οὗτοι πολιτευόμενοι διετέλεσαν· τελευταίαν δὲ τῶν δίκην ἀνδρῶν, ὃς προύδοσαν τοῖς δημάρχοις, τὴν μὲν ἀπέλυσαν, τὴν δὲ δήμευσιν, ὡς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, διεξιόντος· τὸ δὲ ὅτι τὴν ἱερῶν συνωμολογημένα τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ὑπ' ἀδείας τε πάντων γενέσθαι, καὶ ἀμνηστίαν τῶν προτέρων τόν τε Ἀππίου θάνατον ὑκ αὐτοχειρίᾳ γενέσθαι λέγοντος, ἀλλ' ὑπὸ βούλας ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης,

ἵνα

a Οἱ Ῥωμαῖοι Vat. b Deeſt hîc articulus ὁ, & in fine commatis poſt πόλεμον participium λαβοντες, ἀκτησάμενος, vel ſimile; ut declarat etiam Lapi verſio. Sylb. c Περὶ τοὺς ἀνθιστηκότας Vat. d Rectius forſan αὐτῶν. Sylb. e Vox paſſiva ἀφαιρεθεῖσιν pro media ἀφελομένοις vel activa ἀφελοῦσιν accipi videtur. ut ſenſus ſit, *res vero reliquas militibus, qui eas hoſtibus eripuerant, reſtituit ac largitus eſt.* Portus. f Nota hîc rurſus poſtpoſitum eſſe prænomen: itidemque p. 693. v. 8. Sylb. g Ἱερῶν agnoſcit etiam Lapi verſio, idemque loquendi genus etiam ſupra fuit p. 438. v. 22. Sylb. * Verba Græca κατ' αὐτῶν ſonant *adverſum ipſos.* Port.

a Si

ἵνα μήτε λόγου τύχῃ κεκινδυνῶ, μήτ' ἐλέους· [a]ὡς εἰ κατέση γοῦν [b]εἰς κρίσιν ὁ ἀνὴρ γένους ἀξίωμα παρεχόμενος, καὶ πολλὰ ὧν κοινῇ εὐπρακτήσας, ὅρκους τε καὶ πίστεις ὑποδεδωκώς, [c]ἃς ὁ δεδραπότι πιστεύοντες εἰς ἀλλαγὰς συνέρχονται, τέκνα τε καὶ συγγένειαν, καὶ αὐτὸ τὸ ταπεινὸν σχῆμα, καὶ ἄλλα πολλὰ φέρων εἰς οἶκτον ἐφελκόμενος ὁ πλῆθος. [d]τοιαῦτα κατ' αὐτοῦ ἐκκέαντος Κλαυδίου Γαΐου, καὶ [e]αὐτῷ παρόντων, ἔδοξεν ἀγαπᾶν αὐτοὺς εἰ μὴ δώσουσι δίκας· θεάμασι δὲ καταγαγὼν, ἢ τινῶν τοιούτων συγχωρήσεων οὐδὲ τυχεῖν μᾶλλον ἄξιος εἶναι τυγχάνει.

Ἀποψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τῶν θεαμάτων, ἀγανακτήσαντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, καὶ δεινὸν ὕβριν ὑπολαμβάνοντες ὑπορρίζεσθαι, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸν πλῆθος· καὶ πολλὰ τῆς βουλῆς κατηγορήσαντες, συναδοκοῦντων αὐτοῖς τῶν δημάρχων, καὶ νόμον [f]εἰσηνεγκαμένων, ᾧ δὲ τὸν δῆμον λαμβάνειν τὴν καταγωγὴν τῶν θεαμάτων, [g]πρῶτοι Ῥωμαίων ἁπάντων τοῦτο εἰσηνεγκάμενοι τὸν ἔθος. ἐκ δὲ τούτου πάλιν εἰς διαφορὰς καὶ ἐγκλήματα οἱ δημοτικοὶ καθίσταντο πρὸς τοὺς πατρικίους· παρώξυνον δὲ αὐτοὺς οἱ δήμαρχοι καθ' ἡμέραν [h]ἐκκλησιάζοντες. ἦν δὲ μάλιστα ἐρεθίζουσα τοὺς πολλοὺς ὑπόληψις, ἣν ἐκεῖνοι παρεσκεύασαν ἰσχυρὰν γενέσθαι, φήμας τε ἀδιαπύστους, καὶ εἰκασμοῖς αὐξηθεῖσα οὐκ ὀλίγοις, ὡς καταλυσόμενοι τοὺς νόμους τῆς πατρικίας, οὓς ἐκύρωσαν οἱ περὶ Οὐαλέριον ὕπατοι· δόξα τις ἰσχυρὰ, [i]καὶ οὐ πολὺ ἀπέχουσα πίστεως, τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τούτων πραχθέντα τῶν ὑπάτων ταῦτα ἦν.

Οἱ δὲ τῆς ἑξῆς ὑπατεύσαντες ἑαυτοὺς, [k]Λάρος Ερμίνιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· καὶ οἱ περὶ τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Μάρκος Γε- * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *

Μηδὲν δὲ αὐτῶν ἀποκρινομένων, ἀλλ' ἀγανακτούντων, παρελθὼν αὖθις [l]Κάτλιος ἐπὶ τὸ βῆμα, "Ἐχαλε, ἔφη, παρα- "κεχωρημένον, ἄνδρες πολῖται, πρὸ αὐτῶν τῶν διαφερομέ- "νων, ὅτι τὴν ἡμετέρας χώρας ἑαυτοῖς μηδὲν προσηκούσης ἀπέ- "ποινᾶσθε· πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, τὰ δίκαια καὶ τὰ εὔορκα ψηφί- "σασθε". Ταῦτα δὲ Καλλίου λέγοντος, αἰδὼς εἰσῆλθε τοὺς ὑπάτους, ἐνθυμουμένους ὡς οὔτε δίκαιον, οὔτε εὐσεβὲς ἡ δίκη λήψεσθαι τέλος, ἂν τινα ἀμφισβητουμένην [m]χώραν δικασταῖς αἱρεθεὶς ὁ Ῥωμαίων δῆμος, μηδέποτε αὐτῆς ἀπεστερημένος, ἑαυτῷ [n]προσδικάσῃ, τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀφελόμενος· καὶ

dicii diem, ne reus factus caussæ dicendæ potestatem impetraret, neve misericordiam consequeretur: ut fieri fortasse potuisset, si in judicium vocatus esset vir generis dignitate insignis, cujus multa beneficia in remp. collata existabant, & jusjurandum atque fidem imploraisset, (qua homines freti conveniunt, pacemque faciunt) & liberos atque cognatos *secum adduxisset*, & cum ipso humili habitu eo venisset, multaque alia tulisset, quæ multitudinis misericordiam conciliant. Quum igitur C. Claudius hæc in eos effudisset, * & ipsi adesset, visū est senatui, eos debere contentos esse, si pœnas nullas darent; triumpho autem, aut aliis hujusmodi concessionibus, ne minima quidem ex parte dignos esse judicandos.

¶ Triumpho autem ipsis à senatu denegato, Valerius ejusque collega, id iniquo animo ferentes, & se gravi contumelia affectos arbitrantes, multitudinem ad concionem convocarunt: quumque longa oratione senatum accusassent, & tribuni ipsis patrocinati fuissent, ac rogationem tulissent, à populo triumphandi potestatem impetrarunt, & primi omnium Romanorum hanc consuetudinem in remp. induxerunt. Postea vero rursus discordiæ & expostulationes inter plebejos & patricios sunt exortæ: eos autem tribuni quotidianis concionibus instigabant. Multitudinem vero maxime irritabat suspicio (quam illi data opera valde confirmarant) incertis rumoribus & conjecturis non paucis aucta, quod nimirum patricii leges abrogare statuissent, quas Valerius & Horatius consules tulerant ac sanxerant: vehemensque opinio, nec à fide longe remota, plebis animos occuparat, & in iis insederat. atque hæc quidem his consulibus sunt gesta.

Per. Jul. 4268. Ante Chr. 446. Olymp. 83 1. V. C. 306. Var. 1.

Valerius & Horatius invito senatu triumphant.

¶ Sequenti vero anno, consules creati Larus Herminius & T. Virginius: ipsisque successerunt M. Geganius Macerinus. * * * * * * * *

Per. Jul. 4270. Ante Chr. 444. Olymp. 84 1. V. C. Cal. 308. Var. 309.

tam à conſulibus quam à ſenatus principibus, ad rem eam avertendam fruſtra ſunt facta. Nam qui in ſuffragia miſſi fuerant, magnæ ſtultitiæ eſſe dicentes, pati res ſuas ab aliis detineri, nec pium finem *judicio* ſe impoſituros arbitrantes, ſi agrum controverſum Aricinis aut Ardeatibus adjudicaſſent, quod juraſſent ſe eum illis, ad quos eum pertinere comperiſſent, adjudicaturos: & litigatoribus infenſi, quod eos, à quibus eo privabantur, judices eligere ac habere voluiſſent, ut ne in poſterum quidem ſibi amplius liceret agrum ſuum recuperare, quem ipſi jurato judicio aliorum eſſe pronunciaſſent. Hæc igitur conſiderantes, & iniquo animo ferentes, tertium juſſerunt urnam in unaquaque tribu poni pro pop. Rom. in quam calculi conjicerentur, omnibuſque ſuffragiis populus Rom. agri controverſi dominus declaratur. atque hæc his conſulibus ſunt geſta.

πολλοὶ σφᾶς ἐλέχθησαν εἰς ἀπόνοιαν τοῦ πρόσθεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἢ τῆς ἡγεμονίας τῆς βουλῆς λόγοι διακεῖσθαι. οἱ γὰρ ἀπειληφότες τὰς ψήφους, πολλὴν μωρίαν ἔνειμαν λέγοντες, ἐτέρους θεωρᾶν τὰ σφέτερα κεκτημένους, καὶ ὑπὲρ εὐσεβοῦς ἐξοίσειν τέλος ὑπολαμβάνοντες, ἐὰν [b] Λειανοὺς ἢ Ἀρδεάτας κυρίους ἀποφήνωσι [c] ἀμφισβητήτου γῆς, ὁμωμοκότες ὧν ἂν εὕρωσιν αὐτοὺς ὄντα, [d] τούτων ἀπεῖναι· τοῖς τε δικαζομένοις ὀργὴν εἶχον, ὅτι τὰς ἀποστερουμένας αὐτῆς, δικαστὰς ἐξίεσαν λαβεῖν, ἵνα μηδ' ὕστερον ἔτι σφίσιν ἐγγένηται ἐκείνων ἀναχωμίσασθαι χάριν, ἣν αὐτοὶ μετ' ὀργῆς δικάσαντες, ἑτέροις ἐπέστησαν [e]. Ταῦτα δὴ λογιζόμενοι, καὶ ἀγανακτοῦντες, τρίτον ἐκέλευσε κάδισκον τεθῆναι ὑπὲρ τῆς πόλεως Ῥωμαίων, καθ' ἑκάστην φυλήν, εἰς ὃν ἀποθήσονται τὰς ψήφους· καὶ γίνεται πάσαις ταῖς ψήφοις ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἀμφιλόγου χώρας κύριος. Ταῦτα μὲν δὴ τότε τῶν ἐπεφέχθη τοῖς ὑπάτων.

LII. Marco autem Genucio & C. Quintio conſulibus, civiles diſcordiæ iterum ſunt excitatæ, plebejis hominibus poſtulantibus ut omnibus civibus Rom. conſulatum capere liceret: (nam ad illam uſque diem ſoli patricii, comitiis centuriatis deſignati, conſulatum petebant) & qui tunc tribuni erant, præter unum C. Fornium, cæteri omnes communi conſenſu legem de comitiis conſularibus accurate ſcriptam promulgabant, qua lege populi arbitrio permittebant, ut quotannis cognoſceret utrum à patriciis an à plebejis conſulatum peti vellet. Ob quæ indignabantur qui ſenatorii ordinis erant, quia potentiam ſuam *hoc modo* tolli videbant; & quidvis ſibi ante patiendum putabant, quam permittendum ut ea lex perferretur: atque, tam in privatis cœtibus quam in publicis conventibus, aſſidue alteri alteris iraſcebantur, ſe mutuo accuſabant, atque alii aliis adverſabantur, patriciorum animis à toto plebejo ordine abalienatis. multaque verba in ſenatu, multa in concionibus, ab optimatum principibus ſunt facta: atque mitiora quidem, ab iis qui exiſtimabant plebejos ob utilitatis ignorantiam peccare: aſperiora vero ab iis, qui putabant rem totam compoſitam à plebejis, qui ſibi inſidiabantur & invidebant.

Μάρκου δὲ [a] Γενουκίου καὶ Γαΐου Κοϊντίου τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, αἱ πολιτικαὶ πάλιν ἀνίσταντο διαφοραὶ, τῶν δημοτικῶν ἀξιούντων ἅπασι Ῥωμαίοις ἐξεῖναι τὴν ὕπατον ἀρχὴν λαμβάνειν· τέως δὲ οἱ πατρίκιοι μόνοι μετῄεσαν αὐτὴν, ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις ἀποδεικνύμενοι· νόμον τε συγγράψαντες ὑπὲρ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν εἰσέφερον οἱ τότε δημαρχοῦντες, ἐκτὸς ἑνὸς Γαΐου [g] Φουρίου, πάντες οἱ λοιποὶ συμφρονήσαντες, ἐν ᾧ τὸν δῆμον ἐποιοῦντο κύριον τῆς ἀποψηφίσεως καθ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, εἴτε πατρικίους βούλοιτο μετέναι τὴν ὑπατείαν, εἴτε δημοτικούς. ἐφ' οἷς ἠγανάκτουν οἱ τῆς βουλικῆς μετέχοντες συνεδρίου, καταλυομένην ὁρῶντες ἑαυτῶν δυναστείαν· καὶ πάντα ὑπομένειν, ἤπερ τὸν νόμον κύριον ἐᾶσαι γενέσθαι· ὀργαί τε καὶ κατηγορίαι καὶ ἀντιπροφάσεις [h] ἐγίνοντο συνεχεῖς, ἐν ἰδίοις τε συλλόγοις καὶ [i] ἐν ταῖς κοιναῖς ἁπάντων συνόδοις, τῶν πατρικίων πρὸς ἅπαντας, ἠλλοτριωμένων τοὺς δημοτικούς. καὶ λόγοι πολλοὶ μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ, πολλοὶ δὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῆς ἀριστοκρατίας ἐλέχθησ. ἐπιεικέστεροι μὲ, ὑπὸ τῶν οἰομένων ἀγνοίᾳ τοῦ συμφέροντος ἁμαρτάνειν τοὺς δημοτικούς· τραχύτεροι δὲ, ὑπὸ τῶν νομιζόντων ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φθόνου τοῦ πρὸς αὐτοὺς ὅ τε νόμος συγκεῖσθ.

LIII. Interea dum tempus fruſtra protraheretur, nuncii à ſociis in urbem venerunt, qui dixerunt Æquos & Volſcos cum ingenti exercitu contra ſe venire decreviſſe; rogaruntque ut auxilium ſibi celeriter mitteretur, quod in ſummo belli diſcrimine verſarentur. Ex Hetruſcis quoque Vejentes ſe ad defectionem parare dicebantur: & Ardeates eorum imperio amplius non parebant, irati ob controverſum agrum, quem pop. Rom. judex ele-

Ἐλθόντων δὲ τῶν χρόνου διαχρήσαντος, ἦλθον εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἄγγελοι, λέγοντες ὅτι πολλῇ στρατιᾷ μέλλουσιν ἐλαύνειν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολῦσκοι, [k] δεόμενοι βοηθείαν ἀποστεῖλαι σφίσιν ταχεῖαν, ὡς ἂν τρίβῳ τοῦ πολέμου χειμῶνος. ἐλέγοντο δὲ καὶ Τυρρήνων οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς ἀπόστασιν. Ἀρδεᾶται τε αὐτῶν ἔτι ἦσαν ἀπήκοοι, τῆς ἀμφιλόγου χώρας ὀργὴν ἔχοντες, ἣν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, αἱρεθεὶς δικα-

a Ita cum *Lapi Cod.* reſcripſit *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* ἐνιαύσιον. b Minus recte in *Ed. Steph.* Λειανούς. Ego Λειανοὺς reponere non dubitavi, tum ex Auctore noſtro alicubi, tum ex *Steph. Byzant. Sylb.* Si quis Λειανοὺς malit, ad *Latinorum* morem, per me licet. c In *Ed. Steph.* [& *Cod. Var.*] ἀμφισάτου, ſed legendum vel ἀμφισβητήτου, vel ἀμφισβητησίμου, ut *Xylander* quoque adnotarat. *Sylb.* d Si cui magis placet τούτων ἀπεῖναι (ut mox v. 11. ſequitur ἑτέρους ἐπιγενέσθαι, & p. 695. v. 1. αὐτῆς ἀποστερουμένους) non refragabor. ſed defendi tamen & vulgata ſcriptura poteſt, ratione poſſeſſionis. quanquam, ut verum fatear, rectius hic legeris, τούτου ἀπεῖναι τὸν, & v. 11. ἑτέρους ἐπιγενέσθαι, tranſlato ſcilicet poſſeſſivo ἴδιον. *Sylb.* e In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod. Μενούλιν.* ſed *Furnium* legendum eſſe perſpicitur non tantum ex *Livio, Caſſiodoro, Diodoro,* & *Faſtis Siculis*; ſed ex ipſo etiam auctore noſtro, qui *Genucium* in ſequentibus aliquoties nominat. *Sylb.* f Pro *C. Quintio* vulgata *Livii* exemplaria habent *P. Curiatium.* Sed *Curtium* legendum eſſe docet *Sigonius* ex *Varrone* & *Faſtis Siculis*, quo modo *Diodorus* quoque in hunc annum coſſ. comparat Μάρκον Γενούκιον καὶ Λεύκιον Κόϊντον Χίλωνα, eamque ipſam ſcripturam apud *Diodorum* agnoſcit *Pomponius Lætus* & *Joannes Caſpinianus*, ut idem *Sigonius* adnotavit. *Sylb.* g Ita etiam in *Var.* & *Lapi Cod.* nonnulli tamen Φουρίου malint. h Ἐγίνοντο *Var.* i Rectius, ut puto, in *Cod. Var.* καὶ τὰς κοινὰς συνόδους ἁπάντων τῶν πατρικίων. k Διὸ δεόμενοι τι βοηθείαν malit *Portus.*

a Οἱ

τῆς, αὐτῷ τε προσδίκασιν ὃ τῷ παρελθόντι ἐναντίῳ. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα ψηφίζεται τετραπλᾶ καταβαλεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξάγειν δυνάμεις. ἀντιπροσῆσαν δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν οἵ τε ἀπ' αὐτῶν οἱ τὸν νόμον
731 εἰσφέροντες· ἔχουσι δὲ ἐξουσίαν ἐναντιοῦσθαι δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις· ἀφαιρούμενοί τε τοὺς ἀγομένους ὑπ' αὐτῶν ὅτι τὸ στρατιωτικὸν ὅρκιον, καὶ τιμωρίαν ὑβρίσεως ἐπιτίθεσθαι λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀπειθούντων. πολλὰ δὲ τῆς βουλῆς ἀξιούσης ὁ μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ τὴν φιλονεικίαν καταβαλεῖν, ὅταν δὲ τέλῳ οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προτιθέναι περὶ τοῦ ἀρχαιρεσιῶν νόμον, [a] οἱ δὲ τοσοῦτον ἐδέησαν [b] εἶξαι χωρεῖς, ὥστε καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀναβιώσεσθαι τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἔλεγον, καὶ ὑδενὶ ἐάσειν δόγμα περὶ ὑδενὸς κυρωθῆναι πρόβουλον, ἐὰν μὴ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν [c] προσφερόμενον προβουλεύσῃ νόμον. καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ συνεδρίῳ πρὸς τοὺς ὑπάτους ταῦτ' ἀπειλήσαι προῆλθον, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ ἐκκλησίας ὅρκους οἵπερ εἰσὶ [d] μέζους ἐν αὐτοῖς, καὶ τὸ ἑαυτῶν πίστεως [e] διωμοσάμενοι, ἵνα [f] μηδέ τι τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς [g] πειθεῖσιν ἐξῇ καταλύειν.

[h] Περὶ δὲ ταύτας τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἐσκόπουν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ κορυφαιότατοι τῆς προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας, συναχθέντες εἰς τὸ ἰδιωτικὸν σύλλογον ὑπὸ τῶν ὑπάτων αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς. Γάϊος μὲν ὃν Κλαύδιος ἥκιστα δημοτικὸς ὢν, καὶ ταύτην διαδεδεγμένος ἐκ προγόνων τὴν αἵρεσιν τῆς πολιτείας, αὐθαδεστέραν γνώμην εἰσέφερε, μήτε ὑπατείας, μήτε ἄλλης ἀρχῆς τῷ δήμῳ παραχωρεῖν μηδαμῶς· τοὺς δὲ ταναντία πράττειν ἐπιχειροῦντας ὅπλοις κωλύειν, ἐὰν μὴ πείθωνται τοῖς λόγοις, φειδὼ μηδεμίαν ποιουμένους μήτε ἰδιώτου, μήτε ἄρχοντος. ἅπαντας γὰρ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ πάτρια κινεῖν ἔθη, καὶ τὸν κόσμον τὸν πολιτεύματος τῆς ἀρχαίου διαφθείρειν, ἀλλοτρίους καὶ πολεμίους εἶναι τῆς πόλεως. Τίτος δὲ Κοΐντιος οὐκ εἴα τῇ βίᾳ χαθείργειν ὃ ἀντίπαλον, οὐδὲ δι' ὅπλων [i] καὶ αἵματος ἐμφυλίου χωρεῖν πρὸς ὃ δημοτικὸν, ἄλλως τε καὶ δημάρχων σφίσιν ἐναντιουμένων, οὓς [k] ἱεροὺς εἶναι καὶ παναγεῖς ἐψηφίσαντο οἱ πάλαι [l] ἡμῶν, θεοὺς καὶ δαίμονας ἐγκλητὰς ποιησάμενοι τῆς ὁμολογιῶν, καὶ τοὺς μεγίστους ὅρκους καθ' ὁσιότητος αὐτῶν τε καὶ τῆς ἐκγόνων, ἐάν τι παραβαίνωσι τῶν συγκειμένων, κατομοσάμενοι.

Ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Κλαύδιος, "Οὐκ ἀγνοῶ μέν, ἔφησεν, ἡλίκων κρημνῶν καταβλη-"θησομένων συμφορῶν ἅπασιν ἡμῖν, ἐὰν ὑπείκωμεν τῷ δή-"μῳ παρὰ τὸν νόμον λαβεῖν οὐκ ἔχων δ' ὅ,τι χρὴ "ποιεῖν, οὐδὲ δυνάμενος τοσούτοις οὖσιν ἀντιλέγειν, ἔπειτα "τοῖς βουλήμασι τοῖς ὑμετέροις. δίκαιον γάρ, ἀποφαίνε-"σθαι μὲν ἕκαστον ἃ δοκεῖ τῷ κοινῷ συμφέρειν, πείθεσθαι δὲ

Pat. Jul. 4272. Rom. Chr. 442. Olymp. 84 3. Ca. 310. V. C. Var. 311.

ctus, superiore anno sibi adjudicarat. Senatus, his cognitis, decernit ut exercitus conscribatur, & ut consul uterque copias educat. Sed qui legem promulgabant, decretis eorum adversabantur, (habent enim tribuni potestatem intercedendi consulibus) ex manibus eorum eripientes eos qui ad militare sacramentum ab iis ducebantur, neque permittentes ut illi ullas pœnas de contumacibus sumerent. Quum autem senatus magnis precibus postularet, ut in præsentia contentionis ambitiosæ pervicaciam deponerent, & bello confecto tunc demum legem de comitiis promulgarent, tantum abfuit ut illi temporibus cederent, ut etiam in aliis rebus S C°. se adversaturos dicerent, nec ullum S C. de ulla re factum sanciri passuros, nisi ante de lege, quæ à se promulgabatur, senatusconsultum fieret. Neque solum in senatu hæc consulibus minari sunt ausi: sed etiam in concione, jusjurandum, quod apud eos est maximum, per suam fidem, jurarunt, ne quod suum decretum sibi *aliquorum* oratione adductis rescindere liceret.

¶ His autem minis auditis, quid agendum esset, natu maximi & illustrissimi principes optimatum consultare cœperunt, ipsi separatim in privatum cœtum à consulibus coacti. C. igitur Claudius, vir minime popularis, & qui à majoribus hanc reip. administrandæ rationem sectandam acceperat, auctor erat sententiæ severioris, qua nec consulatu nec ullo alio magistratu plebi cedendum censebat: ac qui contra facere conarentur, armis prohibendos, nisi oratione flecti possent, ita ut nemini parceretur, neque privato homini neque magistratum gerenti. omnes enim, qui patrias consuetudines & pristinam atque præclaram reip. formam corrumpere conantur, alienos à civitate atque ejus hostes esse dicebat. Sed T. Quintius non sinebat vi adversarios coërceri, neque armis & sanguine civili cum plebejis contendi, præsertim quum tribunos plebis adversarios essent habituri, quos majores Romanorum sacros ac sanctos esse decrevissent, diis geniisque factis pactionum sponsoribus, & maximo jurejurando in suam suorumque posterorum perniciem, si quam pactorum partem violassent, jurato.

LV.

¶ Quum autem in hanc sententiam iissent alii quoque qui * in senatum advocati fuerant, Claudius, oratione susceptâ, "Non "ignoro, inquit, quantarum calamitatum in "nos omnes fundamentum jaciatur, si plebi "permittamus ut de hac lege in suffragia mit-"tatur. sed quum non habeam quid agam, "nec tot viris adversari possim, vestris con-"siliis cedo. Æquum enim est, ut unusquis-"que declaret quæ è rep. fore existimat, sed "pareat

LVI.

a Οἱ δὲ in simili redditione pro οἵδε seu ἕτεροι observavi etiam apud *Pausanian. Sylb.* b Εἶξαι τοῖς χωρεῖς *Vat.* c Εἰσφερόμενον *Vat.* Malim τὸν ὑπ' αὐτῶν εἰσφερόμενον, ut *Lapus* quoque vertit, *quæ ab ipsis inferebatur.* qua significatione usurpatur εἰσφέρεσθαι p. 694. v. 22. *Sylb.* d Melius forsan in *Cod. Vat.* μίζονες παρ' αὐτοῖς. e Structuræ lex postulat διωμόσασθαι: cujus vestigia sunt in augmento ω. quanquam infra quoque & κατωμοσάμενοι scriptum in *Ed. Steph.* v. 38. & ὑπωμοσάμενος p. 697. v. 37. Sed rectius hæc posteriora duo per ο scribi arguunt apud *Suidam*, ὀμόσαι, κατομόσαι, ὑπομοσάμενος. in verbalibus tamen ω obtinuit, ut declarant apud *Suidam* ἀντωμοσία, διωμοσία, διώμοτος, ὑπώμοτος. quam mutationem in compositione admittunt etiam alia quædam ab ο inchoata, ut ὄνομα, ὄνυξ, ὠδύς. quin & plurima sunt quæ brevem in longam vertunt in compositione, ut ἀθέλητος, προσήνεμος &c. *Sylb.* Vel διώμοσεν legendum; vel διομόσασθαι, ut respondeat ἀπειλῶσι v. 16. *Port.* f Μηδὲ τι usurpatum pro μηδέν. μηδ' ὅτι minus huc quadrat *Sylb.* g Πειθῆσι positum pro μετανοοῦσι. *Sylb.* h Πρὸς δὲ τὰς *Vat.* i Καὶ δ' αἵματος *Vat.* k Ἱερὺς legendum esse pro vulg. ἱερᾶς, tum ex aliis manifestum est, tum ex p. 395. v. 32. *Sylb.* l Nota enallagen personæ in ἡμῶν discriminis caussa factam, ut supra quoque p. 647. v. 44. *Sylb.* * *In concilium* vertit *Gelen.* & rectius forsan. nam *Dionys.* habet τὸ συνέδριον, & intelligit non de senatu, verum de illo concilio quod ἰδιωτικὸν σύλλογον vocaverat.

a Mallem

Ol. Jul. 427. Ante Chr. 442. Olymp. 84 ¼. V. C. Ca. 310. Var. 311.

"pareat iis quæ à pluribus fuerint decreta.
"Illud tamen habeo de quo vos moneam, ut
"in rebus difficilibus & adverſis, ut conſulatu
"neque nunc neque in poſterum cuiquam ce-
"datis, præterquam patriciis, quibus ſolis pi-
"um & fas eſt. ubi vero ad neceſſitatem re-
"dacti eritis, ut nunc, alios quoque cives ma-
"ximæ poteſtatis & imperii participes facia-
"tis, & tribunos militum pro conſulibus cre-
"etis, numerum eorum, quantumcunque vo-
"lueritis, præfinientes. atque ego quidem octo
"vel ſex ſufficere puto. In hoc tamen iſto-
"rum virorum numero ne pauciores ſint pa-
"tricii quam plebeji. Si enim ita feceritis,
"nec conſulatum in abjectos & indignos ho-
"mines conferetis, nec dominatus injuſtos
"vobis ipſis conſtituere videbimini, qui ple-
"bejos ad nullum magiſtratum admiſeritis".
Laudata ab omnibus ejus ſententia, & nullo contradicente, "Audite, inquit, quæ vobis
"etiam conſulibus ſuadere volo. Indicta die
"ad quam SC. facturi & ſancituri eſtis, di-
"cendi poteſtatem facite legis ſuaſoribus &
"diſſuaſoribus. verbis autem *hinc inde* factis,
"quum ad ſententias rogandas ventum erit,
"nec à me, nec ab iſto Quintio, nec à quo-
"quam aliorum ſeniorum, ſed ab iſto L. Va-
"lerio, qui omnium ſenatorum eſt maxime
"popularis, initium ducite: & poſt eum ro-
"gate Horatium, ſi quid velit, dicere: & ubi
"illorum ſententias exquiſiveritis, tunc nos
"ſeniores dicere jubebitis. Ego quam liber-
"rime ſententiarum tribunis contrariam di-
"cam: hoc enim reip. conducit. Rogationem
"autem de tribunis militum creandis, ſi vos
"ita volueritis, T. iſte Genucius ferat. nam
"erit ſententia decentiſſima, & ſuſpicionem
"minime præbebit, ſi tuus iſte frater, ô M.
"Genuci, eam dicat". Viſus eſt de his etiam
recte monere: atque illi ex conventu diſceſ-
ſerunt. tribunos autem timor invaſit ob ar-
canos illorum congreſſus, ut in magnum ali-
quod plebis malum factos, quod domi, non in
loco aperto & *publico*, conſediſſent & *conſilium habuiſſent*, nec ullum è tribunis ple-
bis ad illud conſilium admiſiſſent. Poſtea ipſi
quoque, concilio iterum ex civibus maxime
popularibus convocato, remedia & præſidia
viciſſim adverſus inſidias quas ſibi à patriciis
ſtructum iri ſuſpicabantur, excogitabant.

LVII. ¶ Quum autem tempus veniſſet quo SC. faciendum erat, conſules, convocato ſenatu, poſt multas de concordia & modeſtia adhortationes, tribunis legis auctoribus primum dicendi poteſtatem fecerunt. Quare progreſſus unus ex ipſis C. Canulejus, de legis æquitate aut utilitate nihil dixit, neque ullam mentionem fecit: ſed, "mirari ſe, dixit, quod
"conſules, quum jam inter ſeipſos conſultaſ-
"ſent, & ſtatuiſſent quid eſſet faciendum, ta-
"men de re, quaſi nondum examinata & con-
"ſultationis indigente, ad ſenatum referre

"τοῖς ὑπὸ τ πλειόνων κριθεῖσιν. ἐκεῖνό μέντοι σ βουλεῦσαι
"ὑμῖν, ὃς ἐν χαλεποῖς κ ἀβουλήτοις πράγμασιν, ἔχω, τ 732
"μ ὑπαλείας μήτε νῦν μήθ' ὕστερον σ βουλεῦσαι μηδενὶ,
"πλὴν τ πατρικίων, οἷς μόνοις ὅσιόν τε κ θεμιτὸν τυγχάνει·
"ὅταν δὲ εἰς ἀνάγκην καταστῆτε, ὥσπερ νῦν, μεταδιδό-
"ναι κ τοῖς ἄλλοις πολίταις τ μεγίστης ἐξουσίας τε κ ἀρ-
"χῆς, χιλιάρχους τε αἱρεῖ τ ὑπάτων · ἀποδείκνυτε, ἀριθ-
"μὸν αὐτοῖς ὁρίσαντες ὅσον δή τινα· ἐμοὶ μὲ γὰρ ὀκτὼ ἢ ἓξ
"ἀποχρῆναι δοκεῖ. ἐν δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι μὴ ἐλάττους
"ἀριθμῷ ἔστωσ οἱ πατρίκιοι τ δημοτικῶν. ζῶντι γὰρ οὕ-
"τως, ὥτε τ τ ὑπάτων ἀρχὴν εἰς ταπεινοὺς κ ἀναξίους
"[b] καταβάλητε, ὥτε δυναστείας ἀδίκους ἑαυτοῖς κατασκευά-
"ζεσθαι δόξετε, μυθημάτων ἀρχῆς μεταδιδόντες τοῖς δημοτι-
"κοῖς". ἐπαινεσάντων δὲ ἁπάντων τ γνώμην, κ ὑδενὸς τἀ-
ναντία λέγοντος, "Ἀκούσατε, ἔφη, ἃ κ τοῖς ὑπάτοις ὑμῖν
"ἔχω σ βουλεῦσαι. ἡμέραν προειπόντες ἐν ᾗ τὸ [c] βούλευμα
"ὀπτικυρώσητε, κ τὰ κριθέντα ὑπὸ τ βουλῆς, [d] ἀπόδοτε τοῖς
"ἀπολογησομένοις ὑπὲρ τ νόμου κ τοῖς κατηγορήσουσι· ῥηθέντων
"δὲ λόγων, ὅταν καθίκῃ τὰς γνώμας ἐρωτᾶν, μήτ' ἀπ'
"ἐμοῦ ἄρξασθε, μήτε ἀπὸ [e] Κοϊντίου τουδί, μήτε ἀπ' ἄλλων
"τ πρεσβυτέρων ὑδενός, ἀλλ' ἀπὸ τ φιλοδημοτάτου τ βου-
"λευτῶν Λουκίου Οὐαλερίου· κ μοι τοῦτον αἰτήσατε Ὁράτιον,
"εἴ τι βούλεται λέγειν. ὅταν δὲ τὰς παρ' ἐκείνων γνώμας ἐξε-
"τάσητε, τότε τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς κελεύσετε λέγειν.
"[f] ἐγὼ μὲ τ σταντιωμένην γνώμην τοῖς δημάρχοις ἀποδείξο-
"μαι, κ παρρησίᾳ χρώμενος· τοῦτο γὰρ τῷ κοινῷ συμ-
"φέρει. τὸ δὲ περὶ τ χιλιάρχων πολίτευμα [h] εἰ βουλομένοις
"ἐστὶν εἰσηγεῖσθαι, Τίτος Γενούκιος οὗτος· προπεπεσκέπται γὰρ ἡ
"γνώμη, κ ὑποψίαν ἥκιστα παρέξουσα γένοιτ' ἄν, ἐὰν οὗτος
"αὐτὴν ὁ σὸς ἀδελφός, ὦ Μάρκε Γενούκιε, λέγῃ". ἐδόκει κ
ταῦτα ὀρθῶς ὑποτίθεσθαι· κ οἱ μὲ ἀπῆλθον ἐκ τ συλλόγου.
τοῖς δὲ δημάρχοις δέος ἐνέπιπτε πρὸς τὴν ἀπόῤῥητον τ
ἀνδρῶν συνουσίαν, ὡς [i] ὅτι κακῷ τινι τ δήμῳ μεγά-
λῳ γενομένῳ, ἐπειδὴ κατ' οἰκίαν τε συνῆλθόσαν, [k] κ
οὐκ ἐν τ φανερῷ, ἀλλὰ κ νύκτα τ προεσκόπουν τ δήμου,
κοινωνὸν τ βουλευμάτων παρέλαβον. κ μετὰ τοῦτο συνέ-
δριον αὐτοὶ πάλιν ἐκ τ φιλοδημοτάτων συναγαγόντες,
ἀλεξήματα κ φυλακὰς ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς ἐπιβου-
λὰς, ἃς ἐκ τ πατρικίων ἔσεσθαι σφίσιν ὑπώπτευον.

Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ χρόνος ἐν ᾧ τὸ προβούλευμα ἔδει γενέσθαι,
συγκαλέσαντες οἱ ὕπατοι τ βουλὴν, κ πολλὰς ὑπὲρ ὁμονοίας
κ εὐκοσμίας ποιησάμενοι παρακλήσεις, τέλος τοῖς ἀπόδω-
καν λέγειν τοῖς εἰσηγησαμένοις δημάρχοις τ νόμον. κ πα- 733
ρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν [l] Κάτων Κενσόλιος, περὶ μὲν τ δί-
καιον ἢ συμφέρον τῷ τ νόμον, ὅτ' ἐδίδασκεν, ὅτ' ἐμέμνητο·
"θαυμάζειν δ' ἔφη τ ὑπάτων, ὅτι βεβουλευμένοι τε κ κε-
"κριμένοι ἤδη κτ' σφᾶς αὐτοὺς ἃ δεῖ πράττειν, ὥσπερ ἄδο-
"κίμαστον πρᾶγμα κ βουλῆς δεόμενον, εἰς τὸ συνέδριον ἐπα-
"χείρησαν

a Mallem πανδεσπόταις legeretur. *Portus.* b Nota modum diverſum in καταβάλητε & δόξετε. *Sylb.* c Mallem προβούλευμα, ut alibi loquitur *Dionyſius.* d Ante ἀπόδοτε vel deeſt nomen λέγειν, vel verbum λέγετε, ut v. 23. *Sylb.* e Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Καΐντου. intelligendus autem *T. Quinctius*, cujus paullo ante facta mentio p. 695. v. 32. *Sylb.* f Rectius in *Cod. Vat.* ἐγὼ μὲν ἐν. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* g Πάσῃ τῇ παῤῥησίᾳ *Vat.* h Legendum puto, ἐὰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν εἰσηγεῖσθαι, εἰσηγείσθω T. Γενούκιος οὗτος. *Sylb.* Forſan, ἐὰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, εἰσηγήσεται &c. *Portus.* i Si quis malit τῷ δήμῳ, per me licet. nam in *Fragmentis* habemus ἐπὶ κακῷ τῷ πολίταις ὑμῶν ἀφῖγμαι. *Sylb.* k Ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, κ *Vat.* l Καΐντιος Κανδλεῖος. & mox p. 697. Κανδλεῖν in *Cod. Vat.* Rectius (cum *Sylb.*) Γάϊος Κανολήϊος, vel (cum *Porto*) Γάϊος Κανυλήϊος. *Canulejus* ſine prænomine in *Lapi* verſione. *C. Canulejus* apud *Livium*: quem in verſione ſequi non dubitavi.

a Ante

"χείρησαν εἰσφέρειν, καὶ λόγον ἀπόδωκεν ὁτιοῦν αὐ-
"τῶν τοῖς παρανομήσασιν, εἰρωνείαν εἰσάγοντες ὅτε τοῖς
"ἑαυτῶν ἡλικίαις ἁρμόττουσαν, οὔτε τῷ μεγέθει τῆς
"ἀρχῆς προσήκουσαν. ποτερῶν τε ἀρχὰς ἔφη πολλοῦ-
"μάλιστα αὐτοὺς εἰσάγειν, ἀπόῤῥητα βουλεύματα συνά-
"γοντας εἰς ἰδίας οἰκίας, καὶ οὐδὲ ἅπαντας τοὺς βουλευ-
"τὰς εἰς ταῦτα προσκαλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς σφίσιν αὐ-
"τοῖς ὁμιλητικωτάτους. τὸν μὲν οὖν ἄλλον συνέδρων
"ἢ ἀπελαθέντων ἢ κατοικιδίου βουλῆς ἧττον ἔφη δεῖν
"μάζειν. Μάρκου δὲ Ὁρατίου καὶ Λουκίου Οὐαλερίου, οἳ
"καταλυσάντων ὀλιγαρχίαν ὑπατικῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀ-
"ξιόλογοι ἦσαν ὁμιλητικοὶ τὰ κοινὰ βουλεύειν, ἢ ἀπαξίω-
"σιν ἢ εἰς τὸ συνέδριον προσκληθῆναι, ἐκπεπλῆχθαι,
"καὶ οὐ δυνασθαι συμβάλλειν ὅτι τινὶ λόγῳ δικαίῳ, εἰκά-
"ζειν δὲ μίαν αἰτίαν, ὅτι πονηρὰς καὶ ἀσυμφόρους γνώμας ἐς
"εἰσηγήσασθαι μέλλοιτες κατ' ἢ δημοτικῶν, οὐκ ἐβούλοντο πα-
"ρακαλεῖν εἰς ταῦτα τοὺς συνέδρους τοὺς φιλοδημοτάτους,
"ἀσχαλοῦντας δηλονότι, καὶ οὐ προσδοκῶντας οὐδὲν ἀδι-
"κον πολίτευμα κατ' οὐ δήμου γενόμενον.

Τοιαῦτα δὲ Κανουλήου μετὰ πολλοῦ σχετλιασμοῦ λέγοντος, καὶ μὴ προσηκθῆναι εἰς τὸ συνέδριον βουλευτῶν πρὸς ὀργὴν δεξαμένων τὸ πρᾶγμα, παρελθὼν ἄτερος τῶν ὑπάτων Γενούκιος, ἀπολογεῖσθαι καὶ πρᾶϋνειν τοὺς ὀργὰς αὐτῶν ἐπειρᾶτο, διδάσκων, "ὅτι τοὺς μὲ φίλους προσλάβοιεν, οὐχ
"ἵνα κατὰ τοῦ δήμου διαπράξαιντο, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῶν ἀναγκαι-
"οτάτων βουλεύσαιντο τί προσήκοντες ἕκαστοι ὁπότεραν δόξαιεν
"ἐλαττῶσαι τὴν αἵρεσιν, πότερον ταχεῖαν ἀποδιδόντες τῇ βου-
"λῇ περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ἢ χρονιωτέραν. Ὁρᾶτιον δὲ καὶ
"Οὐαλέριον οὐκ ἄλλης τινὸς χάριν αἰτίας μὴ προσλα-
"βεῖν εἰς τὸ συνέδριον, ἀλλ' ἵνα μή τις ὑποψία περὶ αὐτοῖν
"παρ' ἀξίαν ἢ τοῖς δημοτικοῖς ὡς μεταβεβλημένων ἢ προαι-
"ρεσιν ἢ πολιτείας, ἐάν ἄρα ὅτι ἢ ἑτέρων γένωνται γνώ-
"μης, ἢ ἀξιούσης ἀναβαλέσθαι ἢ περὶ τοῦ νόμου διάγ-
"νωσιν εἰς ἕτερον χρόνον ὑπομνησθῆναι. ἐπειδὴ δὲ ἅ-
"πασι τοῖς προσληφθεῖσιν ἡ συντομωτέρα διάγνω-
"σις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι ἢ βραδυτέρας, πράττειν ὡς ἐκείνοις
"ἔφαν". Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θεοὺς ἐπομοσάμενος ἢ μὴν τἀ-
ληθῆ λέγειν, "καὶ τοὺς προσληφθέντας ἐκ βουλευτῶν ἔφη
734 "πᾶσαν ἀπολύσασθαι διαβολὴν, οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔργοις.
"ὅταν γὰρ οἱ βουλόμενοι κωλυτῆραι καὶ ἀπολογεῖσθαι περὶ
"τοῦ νόμου, διεξέλθωσι τὰ δίκαια, σκοπεῖτε ὅτι ἢ ἐρώ-
"τησιν ἢ γνώμης κελεύσει ἐκ τοὺς πρεσβυτάτους καὶ τι-
"μιωτάτους τῆς βουλῆς, οἷς ἐκ ἢ πατρίων ἐθισμῶν καὶ
"τοῦτ' ἀποδίδοσθαι ὁ νόμος, οὐδὲ τοὺς δι' ὑποψίας ὄν-
"τας ἀφ' τοῖς δημοτικοῖς, ὡς οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν χρηστὸν
"οὔτε λέξοντας, οὔτε φρονοῦντας, ἀλλ' ἐκ τοῦ νεωτέρων
"τοὺς δικαιοῦντας εἶναι φιλοδημοτάτους.

Ὑποχάζομαι δὲ ταῦτα, καὶ δοὺς ἐξουσίαν τοῖς βου-

"auſi fuiſſent, & de eis dicendi poteſtatem
"cuivis feciſſent; auctores diſſimulationis,
"neque ſuæ ætati convenientis, neque tanti
"imperii magnitudinem decentis-*quin* & pra-
"vorum inſtitutorum initia in remp. eos in-
"vehere dixit, qui occulta concilia in pri-
"vatas ædes convocarent: nec tamen omnes
"ſenatores, ſed tantum ſibi familiariſſimos,
"ad hæc vocarent. Quod igitur alii ſenato-
"res ab illo privato conſilio abacti fuiſſent,
"minus ſe mirari dixit: ſed quod M. Hora-
"tius & L. Valerius, qui decemviratum ſuſ-
"tulerant, viri conſulares, nec ullis minus
"idonei ad reip. conſulendum, indigni fu-
"iſſent judicati qui in ſenatum vocarentur,
"ſe obſtupefactum eſſe, neque poſſe ſe con-
"jicere quamnam juſtam ob cauſſam *id feciſ-*
"*ſent*: ſe tamen unam conjecturis aſſequi,
"quod, pravarum & pernicioſarum ſenten-
"tiarum contra plebejos auctores futuri, no-
"luerint ad hæc conſilia homines plebis ſtu-
"dioſiſſimos advocare, qui nimirum iniquo
"animo id laturi eſſent, neque paſſuri ul-
"lum iniquum inſtitutum adverſus plebem
"conſtitui.

Talia cum Canulejus magna cum indignatione diceret, & ſenatores, qui in conſilium admiſſi non fuerant, rem iniquo animo ferrent, progreſſus conſulum alter Genucius, factum purgare, atque eorum iram lenire conabatur, docens, "à ſe amicos aſſumptos fu-
"iſſe, non ut contra plebem agerent, ſed ut
"cum ſuis maxime neceſſariis conſultarent,
"qua ratione neutram factionem imminuere
"viderentur, utrum celeriter an tardius le-
"gis ferendæ cognitione ſenatui permiſſa.
"Horatium vero & Valerium nulla alia de
"cauſſa in conſilium à ſe non fuiſſe aſſum-
"ptos, quam nequa ſuſpicio de illis contra
"eorum dignitatem inter plebejos oriretur,
"quaſi ſententiam mutaſſent de reip. admini-
"ſtrandæ ratione, ſi in aliorum ſententiam
"iviſſent, quæ legis cognitionem in aliud
"tempus magis opportunum differendam cen-
"ſebat. ſed quando omnibus qui *ad id con-*
"*ſilium* aſſumpti fuerant cognitio celerior
"quam tardior viſa eſt melior, ſe ut illis vi-
"ſum eſt facere". Quum hæc dixiſſet, & per deos juraſſet ſe vera dicere, addidit, "omnes
"etiam ſenatores, qui fuerant advocati, non
"verbis ſed factis omnem criminationem di-
"luturos. poſtquam enim, qui legem diſſua-
"dere aut ſuadere voluiſſent, jura ſua pro-
"tuliſſent, ſe primum ſententias exquiſitu-
"rum, non ex maximis natu & honoratiſſimis
"ſenatoribus, ad quos ex patria conſuetudine
"hic honor defertur, neque ex iis qui ple-
"bejis eſſent ſuſpecti, quaſi nihil boni pro
"ipſis aut dicturi aut ſenſuri eſſent; ſed
"ex junioribus, qui maxime populares ha-
"berentur.

Hæc autem pollicitus, factaque volenti- LIX.
bus

Pet. Jul. 417.
Ante Chr. 442.
Olymp. 84.
Cn. 310.
V. C. Var. 312.

LVIII.

a Ante διαπράξαιντο videtur deeſſe π, vel ſimile quidpiam. *Sylb.* *b* Δέξωσιν *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* *c* Ἑτέρων in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod & *Sylburgio* placuit. *d* Scripturam hanc agnoſcit etiam *Lapi* verſio. quæ ſi auctoris eſt, dicuntur hæc à conſule ad mitigandam tribunorum indignationem, qui S C. totis viribus urgebant. nam quod ad patriciorum mentem attinet, ſequitur potius inverſus verborum ordo, ἢ βραδυτέρα διάγνωσις δόξειεν εἶναι ἢ συντομωτέρα, quia pleriſque in ea factione cognitio legis iſtius in ſeros annos propaganda videbatur, vel potius plane repudianda: ut perſpicuum eſt ex ſequentibus. *Sylb.* *e* In *Ed. Steph.* ὑπομνησθῆναι, itidemque κατὰ μικρὸν ὑπομνησθῆναι ſupra p. 695. v. 38. *Sylb.* *f* Διαλύσασθαι mallt *Sylb.* quo modo etiam *Lapus* videtur legiſſe. *g* Pro ἐρώτησιν ſenſus requirit potius ἔκκλησιν, ἀκρόασιν, vel ſimile quid. *h* Κατήγορον poſitum pro κριτήν. *Sylb.* *i* Videtur deeſſe vox ἔφη, aut affinis alia; nili dicamus ἀποδίδοσθαι legendum eſſe. *Pet.*

Ver. Jul. 427. Ante Chr. 442. Olymp. 84 §. V. C. Cos. 310. Var. 311.

bus dicendi potestate, quum nemo legem dissuasurus aut suasurus prodiret, progressus iterum, rogavit primum Valerium, quid è rep. esset, & quid senatui statuendum censeret. Ille vero, quum surrexisset, & multa verba, de se atque suis majoribus fecisset, qui pro reip. commodis partium plebejarum patroni fuerant; & ab initio enumerasset omnia pericula, in quæ resp. inciderat ob eos qui contrariæ factionis erant; & demonstrasset omnibus plebis inimicis, qui suum in plebem odium declarassent, damnosum *id* fuisse; & multis laudibus plebem prosequutus fuisset, quod non solum libertatis, verum etiam principatus reip. præcipuus auctor fuisset: quum *inquam* hæc atque his similia oratione persequutus fuisset, tandem dixit fieri non posse ut ea civitas sit libera, ex qua æquabilitas sublata est: dixitque videri sibi eam rogationem esse justam, quæ postularet, ut omnes cives Rom. ad consulatum admitterentur, qui *scilicet* vitam inculpatam vixissent, & qui res hoc honore dignas gessissent; sed tempus ad ipsius *rogationis* cognitionem non esse opportunum, dum in bellicis tumultibus resp. versaretur. suadebatque tribunis ut sinerent milites conscribi, nec eos qui fuissent conscripti impedirent, quo minus ad militiam proficiscerentur: consulibus vero, ut, post optimum finem bello impositum, primum & ante omnia S C. de rogatione promulgarent. Hæc autem jam scribenda, & sponsione ab utrisque confirmanda *censebat*. Hac sententia à Valerio dicta & post eum ab Horatio, (huic enim secundo dicendi potestatem consules fecerunt) accidit ut non omnes, qui aderant, eodem modo afficerentur. Nam qui rogationem tolli cupiebant, dilationem ejus cognitionis lubenter audiverunt: sed quod confecto bello sibi S C. de ea *rogatione* necessario faciendum esset, hoc molestè tulerunt. qui vero eam senatus consulto ratam fieri cupiebant, quod confessum esset eam rogationem esse æquam, id lubenter audiebant: quod vero in alia tempora S C. differretur, hoc iniquo animo ferebant.

LX. ¶ Tumultu autem (ut verisimile est) ob eam sententiam exorto, quod neutris omnes illius *sententiæ* partes gratæ essent, consul progressus, tertium C. Claudium sententiam rogavit, qui principum alterius factionis plebi adversariæ pertinacissimus & potentissimus habebatur. Is præmeditatam orationem contra plebem habuit, omnia quæcunque unquam præclaris & patriis moribus contraria existimarat commemorans: cujus orationis caput, ad quod ejus tendebat sententia, erat, ne coss. ullam senatui rogationis cognitio-

λομένοις λόγοις, ἐπειδή ὅτε κατηγόρησεν ὅτε ἀπολογησόμενος οὐδεὶς ὑπὲρ τοῦ νόμου παρῆει, παρελθὼν αὖθις ἐρωτᾷ πρῶτον Οὐαλέριον τί τῷ κοινῷ συμφέρει, καὶ τί προβουλεύσαι τοῖς συνέδροις προσῆκεν. ὁ δὲ ἀναστὰς, καὶ πολλοὺς διελθὼν ὑπὲρ αὑτοῦ τε καὶ τῶν προγόνων λόγους, ὡς ὅτι τῷ συμφέροντι τῆς πόλεως τοῦ δημοτικοῦ μέρους προϊσταμένων, καὶ καταριθμησάμενος ἅπαντας ἐξ ἀρχῆς τοὺς κατασχόντας τὴν πόλιν κινδύνους, ἐκ τῶν ταὐτὰ πολιτευομένων, τοῖς τε ἀπεχθῶς ἐσχηκόσι πρὸς τὸ δημοτικὸν ἅπαν, ἀλυσιτελὲς γενόμενον ἀποδείξας τὸ μισόδημον ἐπάρας τε πολλὰς τοῦ δήμου ποιησάμενος, ὡς αἰσχύντην τῇ πόλει γεγονότος οὐ μόνον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡγεμονίας· ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ πλείονα τούτοις διεξῆλθε, τελευτῶν ἔφη μὴ δύνασθαι πόλιν ἐλευθέραν εἶναι, ἐξ ἧς ἂν τις τὴν ἰσότητ' ἀνέλῃ· ἔφη τε δοκεῖν ἑαυτῷ καὶ μὴ μόνον δίκαιον εἶναι τὸν ἀξιοῦντα πᾶσι Ῥωμαίοις μετεῖναι τῆς ὑπατικῆς ἀρχῆς, τοῖς τε δὴ βίον ἀνεπίληπτον ἐσχηκόσι, καὶ πράξεις ἀποδεδειγμένοις τῆς τιμῆς ταύτης ἀξίας· καιρὸν δὲ οὐκ ὀπίσθιον εἰς τὴν αὐτοῦ διάγνωσιν, ἐν πολεμικαῖς ὑπαρχούσης ταραχαῖς τῇ πόλεως· συνεβούλευέ τε τοῖς μὲν δημάρχοις ἐᾶν τὴν καταγραφὴν γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ἔξοδον μὴ κωλύειν τῶν καταγραφέντων· τοῖς τε ὑπάτοις, ὅταν τὸ κράτιστον τέλος ὀφθῶσι τῷ πολέμῳ, πρῶτον ἁπάντων τὸ περὶ τοῦ νόμου πρόβουλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ταῦτα δὲ γραφῆναί τε ἤδη καὶ ὁμολογηθῆναι πρὸς ἀμφοτέρων. ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου, καὶ μετὰ τοῦτον Ὁρατίου δεύτερον γὰρ τοῦτο λόγον ἀπέδωκαν οἱ ὕπατοι· ταὐτὸ πάθος ἅπασι τοῖς παροῦσι συνέβη. οἱ μὲν γὰρ ἀνελεῖν τὸν νόμον βουλόμενοι, τὴν ἀναβολὴν τοῦ περὶ αὐτοῦ διαγνώσεως ἀχαρίστως ἀκούσαντες, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον ἐπάναγκες εἶναι σφίσι προβουλεῦσαι περὶ αὐτοῦ, χαλεπῶς ἐπελέξαντο· οἱ δὲ κύριον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κεῖσθαι θεραπεύοντες, ὅ μὲν ὁμολογηθὲν δίκαιον εἶναι τὸν νόμον, ἀσμένως ἤκουον· ὅ δὲ εἰς ἑτέρους ἐκπίπτειν χρόνους τὸ προβούλευμα, πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον.

Θορύβου δὲ, ὅπερ εἰκὸς, ὑπὸ τῇ γνώμῃ γενομένου, ἅμα τὸ μὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν αὐτῆς εὐαρεστεῖν ἀμφοτέροις, παρελθὼν ὁ ὕπατος τρίτην ἠρώτα Γάϊον Κλαύδιον, ὃς ἐδόκει τῶν προεστηκότων τῆς ἑτέρας τάξεως τῆς συλλεγείσης τοῖς δημοτικοῖς αὐθαδέστατος εἶναι καὶ δυνατώτατος. ὅτος οὐκ ἀποδεκτῶς διεξῆλθε λόγον κατὰ τῶν δημοτικῶν, πάνθ' ὅσα ἔδοξε πώποτε σφάντια τοῖς καλοῖς καὶ πατρίοις ἐθισμοῖς ὑπομιμήσκων· καὶ κεφάλαιον τῶν εἰς ὃ κατέσκηπτεν ἡ γνώμη, μεταμέλειαν ἀποδιδόναι τῇ βουλῇ διάγνωσιν

a Δεξιλῶν *Vat.* b Structuræ ratio postulat ἀποδείξας. attamen & *Lapi* versio vulgatum ἀποδείξαντα repræsentat; *atque dicens eis omnibus, qui se inimice erga plebejos habuissent, fuisse inutile demonstrasse in plebem odium. Sylb.* Hæc ita puto legenda, διδάξας ἅπασιν ἀλυσιτελὲς γενόμενον ἀποδείξαντα &c. *Port.* c Δὲ in redditione notatum etiam alibi: alioqui mallet fortasse quispiam ἐπειδὴ. *Sylb.* Non agnoscit *Vat.* d Pro τε aptius legemus γε. *Sylb.* e Ἀποδεδειγμένοις in simili loquendi genere habuimus etiam supra, p. 435. v. 21. at p. 96. v. 2. pro eodem usurpatum ἐπιδεδειγμένοις: quod est paullo usitatius. *Sylb.* f Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἑαυτῷ. g Ad præcedens μὲν melius hîc congruit δὲ quam τε. *Sylb.* Δὲ habet *Vat.* h Si γραφῆναί & ὁμολογηθῆναι præsenti tempore accipere malis, sic vertere locum poteris; *atque hæc scribi jam volebat, & ab utraque parte approbari.* sic certe *Lapus*; *hæc scribi jam volebat, & utrosque consentire. Sylb.* i Omnino legendum ἑαυτοῦ. alioqui hæc cum sequentibus pugnabunt. *Port.* k Παροῦσι agnoscit etiam *Lapi* versio, *omnes astantes.* alioqui admitti posset etiam πᾶσιν, *omnibus qui ad sententiam dicendam prodibant. Sylb.* l Proculdubio legendum ἀποδείξαντα: ut *Lapus* quoque vertit, *graviter accipiebant. Sylb.* m Et ὅπερ retineri potest & ὥσπερ admitti. *Sylb.* n Τρίτην *Vat.* quod & *Sylburgio* placuisse video. o Post ἐθισμοῖς sensus requirere videtur τῇ δίκῃ πιστευόμενα. attamen & *Lapi* versio vulgatum lectionem agnoscit. *Sylb.*

διάγνωσιν ὑπὲρ ὧν νόμῳ τοὺς ὑπάτους, μήτ' ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, μήθ' ὕστερον, ὡς ὀλίγου καταλύσῃ ἡ ἀριστοκρατία εἰσφερομένης, καὶ συγχεῖν μέλλοντος ἅπαντα τὸν κόσμον τῆς πολιτείας. γενομένης δὲ πρὸς τὴν γνώμην ἔτι πλείονος θορύβου, τέταρτος αὐτὸς) κληθεὶς Τίτος Γενούκιος, ἀδελφὸς πατρὸς τῶν ὑπάτων· ὃς ὀλίγα διαλεχθεὶς ὑπὲρ τῶν καταστάντων καιρῶν τῇ πόλιν, ὅτι δυοῖν ἀνάγκη τῷ χαλεπωτάτοιν θατέροιν ταύτῃ συμπεσεῖν, ἢ διὰ τὰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ φιλοτιμίας, ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐχθρῶν πεισῆναι πράγματα, ἢ τοὺς ἔξωθεν ἐπιφερομένους ἀποτρέψαντας βιαιομένην, κακῶς τὸν οἰκεῖον καὶ πολιτικὸν διαλύσαντας πόλεμον ἔφησε· δυοῖν δ' ὄντων κακῶν, ὧν ἀνάγκη θάτερον ἀκουσίας ὑπομεῖναι, τοῦτ' αὐτῷ δοκεῖν εἶναι λυσιτελέστερον, ὃ συγχωρῆσαι τῷ δήμῳ τὴν βουλὴν παραπᾶσαί τι τοῦ κόσμου τῆς πατρίου μᾶλλον πολιτείας, ἢ τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ πολεμίοις καταγέλαστον ποιῆσαι τὴν πόλιν. ταῦτα εἰπὼν, καὶ δοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῶν παραγενηθέντων ἐν τῷ καθ' οἰκίαν συνεδρίῳ γνώμην εἰσέφερεν, ἣν εἰσηγήσατο Κλαύδιος, ὥσπερ ἔφην, ἀντὶ τῶν ὑπάτων χιλιάρχους ἀποδειχθῆναι, τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πατρικίων, τρεῖς δὲ ἐκ τῶν δημοτικῶν, ἐξουσίαν ἐχόντας ὑπατικήν· ὅταν δὲ τελῶσιν οἱ τὴν ἀρχήν, καὶ καθήκῃ νέας ἀρχὰς ἀποδείκνυσθαι, καὶ βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ χιλιάρχους βούλονται γενέσθαι τὴν ἀρχήν. ὅπερ δ' ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ' εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ ὃ προβούλευμα καθ' ἕκαστον αὐτόν.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Γενουκίου, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι μακρῷ δεῖν πάντες ταῦτα συνεχώρουν χρήσιμα εἶναι). γράφεται δὴ τὸ προβούλευμα ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ λαβόντες αὐτὸ μετὰ πολλῆς χαρᾶς οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν. ἔπειτα
736 καλέσαντες ὁ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πολλοὺς διέθηλο τῆς βουλῆς ἐπαίνους, καὶ προσγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευον τοῖς ἐθέλουσι τῶν δημοτικῶν, ἅμα τοῖς πατρικίοις. οὕτω δὲ ἄρα κοῦφόν τι πρᾶγμά ἐστιν ἐπιθυμία δίχα λόγου γινομένη, καὶ ταχὺ μεταπίπτον ἐπὶ θάτερα μέρη, μάλιστα δὲ ἡ τῶν ὄχλων· ὥσθ' οἱ πρὶν πάντὸς ποιούμενοι τέως τὴν ἀρχῆς μεταλαβεῖν, καὶ εἰ μὴ δοθείη τοῦτ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἢ καταλείψοντες τὴν πόλιν, ὡς πρότερον, ἢ διὰ τῶν ὅπλων [b] αὐτοὶ ληψόμενοι, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀπέστησαν τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς σπουδὰς ὅπῃ θατέρου μελέσαλον. [c] πολλῶν γε δή τι δημοτικῶν παραγελλόντων τὴν χιλιαρχίαν, καὶ καλεσαμένων ποιουμένων τὰς δεήσεις, ὑδένα τῆς τοιαύτης ἀξίου τῆ) ὑπέλαβον· ἀλλὰ γενόμενοι τῆς ψήφου κύριοι, τοὺς ἐκ τῶν πατρικίων μετιόντας αὐτὴν ἄνδρας ἐπιφανεῖς, χιλιάρχους ἀπέδειξαν, Αὖλον Σεμπρώνιον Ατρατῖνον, καὶ Λεύκιον Ατίλιον [d] Λόγγον, καὶ Τίτον [e] Κλούσιον Σικελόν.

Οὗτοι παρελαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἀνθύπατον ἀρχήν, [f] κατὰ τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ὀγδηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Αθήνησι Διφίλου. [g] μεταχόντες δὲ αὐτῆς ἑβδομήκοντα

nem, neque in præsentia, neque in posterum, darent, quod ea ferretur in optimatum dominatus eversionem, & omnem reip. præclaram disciplinam perturbatura esset. Longe autem majore tumultu ob hanc sententiam sequuto, quartus T. Genucius, alterius consulis frater, qui pauca loquutus de temporibus in quæ inciderat resp. dixit necesse esse, è duobus gravissimis malis alterum huic evenire: vel ut ob civiles contentiones & ambitiosas altercationes res hostium corroboraret; vel, si externorum hostium impetum propulsare vellet, male domesticum & civile bellum componeret. quum autem duo essent mala, quorum alterum necesse esset illos invitos pati, *dixit* videri sibi hoc magis expedire, nimirum ut senatus plebem potius sineret aliquid de avitæ reip. decore detrahere, quam committeret ut resp. alienigenis & hostibus esset ludibrio. His dictis sententiam, comprobatam ab iis qui in privato consensu interfuerant, in medium protulit, cujus (ut dixi) auctor fuerat Claudius: ut *scilicet* pro consulibus tribuni militum tres ex patriciis, & tres ex plebejis consulari potestate præditi crearentur: qui ubi sui imperii tempus exegissent, & novi magistratus creandi essent, S. P. Q. R. iterum coacti dispicerent, utrum consules an tribunos militum imperium gerere vellent. & quod omnibus post lata suffragia visum fuisset, id ratum esset. fieri autem senatus consultum quotannis.

Per. Jul. 4272. *Ante Chr.* 442. *Olymp.* 84 $\frac{3}{4}$. *V. C.* 310. *Var.* 311.

¶ Hanc sententiam à Genucio dictam omnes summis laudibus efferre cœperunt: & qui post illum surrexerunt fere omnes hæc optima esse sunt confessi. itaque S C. à consulibus factum est; eoque accepto tribuni plebis cum ingenti lætitia in forum prodierunt. deinde, plebe ad concionem convocata, multis laudibus senatum sunt prosequuti, & jusserunt omnes plebejos, qui vellent, cum patriciis magistratum petere. Cupiditas autem fine ratione (præcipue vero turbæ) res est adeo levis, & quæ confestim in alteram partem inclinat: ut ii qui antea omnino & quavis ratione ad magistratum admitti volebant, & qui nisi à patriciis hoc impetrassent, aut urbem deserturi, ut ante, aut armis eam occupaturi erant, quum quod petebant ipsis concessum fuisset, continuo à sua cupiditate recesserint, & studia sua in alteram partem contulerint. Quum igitur multi plebeji tribunatum militum peterent, & magno studio preces adhiberent, illi nullum hoc honore dignum judicarunt: sed quum suffragiorum jus penes se habuissent, patricios qui eum *magistratum* petebant, viros illustres, tribunos militum crearunt, A. Sempronium Atratinum, L. Atilium Longum, & T. Clœlium Siculum.

LXI.

¶ Hi primi proconsulare imperium acceperunt tertio anno LXXXIV. olympiadis, archonte Athenis Diphilo. id autem per solos LXXIII. dies retinuerunt; & ex prisca patriæ consue-

LXII.

Per. Jul. 4273. *Ante Chr.* 441. *Olymp.* 84 $\frac{3}{4}$. *V. C.* 311. *Var.* 312.

a Illud βουλομένη ferri potest, si referatur ad ταύτην συμπεσεῖν. alioqui legendum esset βουλομένην. *Sylb.* *b* Αὐτοὶ etiam in *Lapi* versione. Si quis αὐτοὶ malit, ut τοῦτο v. 37. suo fruatur judicio. *Sylb.* Αὐτοὶ *Vat.* *c* Πολλῶν γέ τοι δημοτικῶν *Vat.* *d* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod probat etiam *Sigonius.* Perperam in *Ed. Steph.* Λῦκον. & in *Cod. Vat.* Ατίλιον Λῦκον, *e* Apud *Diodorum* Κοΐντιον. *Livius* habet *Cœcilium.* Verum *Clœlium* [ut & hîc Κλοίλιον] ex *Lapi* versione reponendum censet *Sigonius* ad *Liv.* l. 4. c. 7. In *Cod. Vat.* Κλούλιον. *f* Vide Chronologiam *Dodwellianam.* *g* Possis etiam legere μεταχόντες δὲ αὐτῆς. *Sylb.*

Per. Jul. 4273. *Ante Chr.* 441. *Olymp.* 84 $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 311. *Var.* 312.

consuetudine ultro postea deposuerunt; quod cœlestia quædam signa apparuissent, quæ illos remp. gerere vetabant. Quum autem illi se magistratu eo abdicassent, senatus coactus interreges creavit. Illi, indictis comitiis, & cognitione populo permissa, utrum consules an tribunos militum creare mallet, quum ille decrevisset in pristina consuetudine manere, omnibus patriciis, qui id vellent, consulatus petendi potestatem fecerunt. Atque iterum ex patriciis consules facti sunt L. Papyrius Mugillanus & L. Sempronius Atratinus, frater unius eorum qui tribunatum militum deposuerunt. Hi duo magistratus, qui maximam potestatem haberent, Romæ eodem anno fuerunt. non tamen in omnibus Rom. annalibus uterque *magistratus* exstat: sed in aliis soli tribuni militum, in aliis consules, in paucis uterque magistratus, quibus nos non sine ratione assentimur; quippe qui fidem habeamus sacrorum & reconditorum librorum testimoniis. His igitur cos. nullæ aliæ res, dignæ quæ memoriæ proderentur, aut foris aut domi sunt gestæ: fœdus tamen ictum est cum Ardeatibus, & amicitia ac societas *cum iis* inita. miserant enim legatos, per quos, depositis de agro expostulationibus, amicitiam & societatem pop. Rom. petebant. Hæc fœdera consulum collegium rata fecit.

τὰ δὲ τρεῖς μόνον ἡμέρας, ἀποτίθεσθαι τὴν ἀρχαῖον ἐθισμόν, ἐκθύσαι, θεοπέμπτων τινῶν σημείων κωλυτηρίων αὐτοῖς τοῦ θεάτθειν τὰ κοινὰ γενομένων. τούτων δὲ τὴν ἐξουσίαν ἀπειπαμένων, ἡ βουλὴ συνελθοῦσα μεσοβασιλεῖς ἀποδείκνυσι. οἱ ἐκεῖνοι προεστῶτες ἀρχαιρεσίας, καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἀποδιδόντες, εἴτε βούλεται χιλιάρχους, εἴτε ὑπάτους ἀποδεῦξαι, κρίναντος αὐτοῦ μένειν ὅτι τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐθισμοῖς, [a] ἀπέδωκαν τοῖς βουλομένοις τῶν πατρικίων [b] μετεῖναι τὴν ὑπατον ἀρχήν· καὶ γίνονται πάλιν ἐκ τῶν πατρικίων [c] ὕπατοι, Λεύκιος Παπίριος Μουγιλλάνος καὶ Λεύκιος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος, ἑνὸς τῶν ἀποθεμένων τὴν χιλιαρχίαν ἀδελφός. οὗτοι δύο τὸν αὐτὸν ἑαυτῶν ἀρχαὶ Ρωμαίων αἱ ὃ μέγιστον ἔχουσι κράτος ἐγένοντο. πλὴν οὐκ ἐν ἁπάσαις ταῖς Ρωμαϊκαῖς χρονογραφίαις ἀμφότεραι [d] φαίνονται, ἀλλ' ὃ αἷς μὲν οἱ χιλίαρχοι μόνον, ἐν αἷς δὲ οἱ ὕπατοι, ἐν δὲ πολλαῖς δὲ ἀμφότερα, αἷς ἡμεῖς οὐκ ἄνευ λογισμοῦ συγκαταλιθέμεθα, πιστεύοντες δὲ ταῖς ἐκ τῶν ἱερῶν τε καὶ ἀποθέτων βίβλων μαρτυρίαις. ἄλλο μὲν οὖν οὐδὲν ὅτι τῶν τούτων ἀρχῆς, οὔτε [e] πολέμιον οὔτε πολιτικὸν ἔργον, ἰσοτελείας ἄξιον ἐπράχθη, συνθῆκαι δὲ πρὸς τοὺς Ἀρδεατῶν πόλιν ἐγένοντο περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας· ἐπρεσβεύσαντο γάρ, ἀποτιθέμενοι τὰ περὶ τῆς χώρας ἐγκλήματα, παρακαλοῦντες φίλοι Ρωμαίων γενέσθαι καὶ σύμμαχοι. ταύτας τὰς συνθήκας ὁ τῶν ὑπάτων ἀρχεῖον ἐπεκύρωσε.

LXIII. *Per. Jul.* 4274. *Ante Chr.* 440. *Olymp.* $\frac{84}{85}$. $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 312. *Var.* 313.

¶ Anno autem sequenti, quum populus decrevisset ut consules iterum crearentur, consulatum iniverunt * circa plenilunium mensis Decembris, M. Geganius Macerinus iterum & T. Quintius Capitolinus V. Hi senatum docuerunt cum multas alias res ob continuas consulum expeditiones fuisse neglectas, tum vero institutum illud, quod omnium maxime erat necessarium, *nimirum* census fortunarum, ex quibus cognoscebatur & numerus eorum qui ætate militari essent, & facultatum magnitudo, pro quarum modo oportebat unumquemque tributa ad bellicos usus conferre; nullo censu intra septemdecim annos habito, à L. Cornelii & Q. Fabii consulatu: ita ut viri probi & utiles censerentur, & in expeditionibus versarentur, flagitiosissimi vero & improbissimi quiq; incensi relinquerentur, & alium locum priore mutato caperent, ubi pro arbitrio ipsis vivere liceret. * *

737

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ πάλιν ὑπάτους ψηφισαμένου τοῦ δήμου καταστῆναι, παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατον ἀρχὴν, τῇ δεκάτῃ μηνὶ τοῦ δεκεμβρίου μηνός, Μάρκος Γεγάνιος Μακερῖνος τὸ δεύτερον καὶ Τίτος Κοίντιος Καπιτωλῖνος τὸ πέμπτον. οὗτοι διδάξαντες τὴν βουλὴν, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πράγματα διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὑπάτων στρατείας ἠμελημένα παρῆν, πάντων δὲ ἀναγκαιότατον τὸ περὶ τὰς τιμήσεις τῶν βίων νόμιμον, ἐξ οὗ τό τε ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐγινώσκετο, καὶ τῶν χρημάτων τὸ πλῆθος, ἀφ' ὧν ἔδει τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορὰς ἕκαστον τελεῖν, ἑβδομὰς τιμήσεως οὔσας ἐπτακαίδεκα ἐτῶν γενομένης, ἀπὸ τοῦ Λευκίου Κορνηλίου [h] καὶ Κοίντου Φαβίου ὑπατείας· ὥστε τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ ὠφελίμους ἀνδρας ἐν τιμῇ καὶ ἐν στρατείαις εἶναι, τοὺς δὲ ἀσελγεστάτους καὶ πονηροτάτους ἀτίμους καταλείπεσθαι, καὶ τόπον ἕτερον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ πρέπειν ζῆν αὐτοῖς ὡς προῄρηνται. * *

a Plurale agnoscit etiam *Lapi* versio; ut feratur ad interreges, non ad plebem. *Sylb. Antidotus Vat.* b Rectius μετείναι, ut paullo ante p. 699. v. 44. μετέσχον *Sylb.* c In *Ed. Steph.* ὕπατοι Μινύκιος Παετήλιος. & in *Cod. Vat.* ὕπατοι Μινύκιος Παπύριος: fœdo errore (ut notavit *Sigon.*) pro ὕπατοι μὲν Λούκιος Παπύριος &c. d Pro φαίνονται supra legitur φέρονται, p. 553. v. 9. *Sylb.* e Πολέμιον pro πολεμικὸν, supra quoque notatum aliquoties. *Sylb.* f Deesse videtur vox ἴδιον, aut ἴλεκεν, aut similis alia, unde pendeat participium διδάξαντες. Verum si διδάξαν legas, sententia erit perfecta. *Portus.* g Rectius esse videtur singulare ἐξ οὗ: ut *Lapus* quoque vertit, *ex quo*. *Sylb.* h In *Cod. Vat.* καὶ Κοίντου Φαβίου . . . . καταλιπεῖν εἰ πονηρεύσοιτό τι τὸ ἀπολοίπουτου Ρωμαίων. ἀλλὰ τόπον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ πρέπειν ζῆν αὐτοῖς ὡς προῄρηνται. * i. e. idibus.

ΕΚ ΤΩΝ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ

[ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ, ΚΑΙ] ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

EX

DIONYSIO HALICARNASSENSI

EXCERPTA QUÆDAM

[DE VIRTUTIBUS ET VITIIS, ET] DE LEGATIONIBUS.

[ΟΤΙ Μάρκος Φούριος ὁ Δικτάτωρ, ἀνὴρ ἦν τὰ πολέμια καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα ἄριστος καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα φρονιμώτατος.

[MARCUS Furius *Camillus* dictator, vir fuit belli pacisque artibus eminentissimus sæculi sui.

V. C. Ol. 374. *Olymp.* 100 ¾.

Ὅτι ὁ Ρωμαῖοι μεγαλοπρεπεῖς. τῶν γὰρ ἄλλων ὁλίγου δεῖν πάντων ἔν τε τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις βίοις, πρὸς τὰ τελευταῖα τῶν συμβαινόντων τὰς διανοίας μεθαρμοττομένων, καὶ πολλάκις ἔχθρας τε μεγάλας διὰ τὰς τυχούσας φιλανθρωπίας καταλυομένων, καὶ φιλίας πολυχρονίους ἀπὸ μικρᾶ καὶ φαύλα προσκρούσματα διαρρήντων, ἐκεῖνοι τοὐναντίον ὅτι τῶν φίλων ὄφλον χρῆναι ποιῶν, ταῖς τε παλαιαῖς εὐεργεσίαις χαρίζεσθαι τὰς ὅτι τοῖς προσφάτοις ἐγκλήμασιν ὀργάς. θαυμαστὸν μὲν δὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν· λέγω δὲ τὸ μηδενὶ μνησικακῆσαι τῶν Τυσκλανῶν, ἀλλὰ πάντας ἀφεῖναι τὰς ἐξαμαρτούσας αἰτίας. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον, ὃ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. σκοπούμενοι γὰρ ὡς μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει γενήσεται, μηδ' ἀφορμὴν νεωτερισμοῦ λήψονταί τινες, οὔτε φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν ὤφοντο δεῖν εἰσάγειν, οὔτε παρὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ὁμήρους λαμβάνειν, οὔτε ὅπλα τοὺς ἔχοντας ἀφελέσθαι, οὔτ' ἄλλο σημεῖον οὐδὲν ἀπιστουμένης φιλίας ποιήσασθαι. μίαν δὲ τάξιν οἰόμενοι ἅπαντας τοὺς τὴν συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντας ἀλλήλοις ἢ τὰ ἀγαθῶν κοινωνίαν, πολιτείαν ἕνασι τοῖς κρατηθεῖσι χαρίσασθαι, πάντων μεταδόντες ὧν τοῖς Ρωμαίοις μέτεστιν. ἃ τὴν αὐτὴν διάνοιαν λαβόντες τοῖς ἀξιοῦσι τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν, οὔτ' Ἀθηναίοις, οὔτε Λακεδαιμονίοις. τί γὰρ δεῖ περὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λέγειν; Ἀθηναῖοι μὲν γε Σαμίους ἀποίκους ἑαυτῶν ὄντας, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μεσσηνίους ἀδελφοὺς ὄντας διαφέροντας, ἐπειδὴ προσέκρουσαν αὐτοῖς τι, διαλυσάμενοι τὴν συγγένειαν οὕτως ὠμῶς ἐχρήσαντο καὶ ἀπανθρώπως, ἐπειδὴ τὰς πόλεις αὐτῶν ὑποχειρίους ἔλαβον, ὥστε μηδὲ τοῖς ἀγριωτάτοις τῶν βαρβάρων ὑπερβολὴν εἰς τὰ

MAGNUS Romanorum animi in quo Romanorum animi magnitudinem mirari subit. Nam cum plerique omnes, tum in publicis tum in privatis negociis, pro exitu ac clausula consilia commutent, ac sæpissime capitales inimicitias ob leviſſima beneficia deponant, contra amicitias vetustissimas exiguæ offensionis causſa dissolvant, aliter Romani cum amicis agendum esſe existimarunt: iram scilicet ex recentibus injuriis conflatam pristinis meritis condonari oportere. proinde magna est admiratione hoc illorum facinus dignum, qui de nemine Tusculanorum pœnas sumpserint, sed injuriam omnibus remiserint. At longe majori admiratione dignum illud est, quod concessa venia mox iisdem gratificati sunt. Cum enim providere vellent, ne quid posthac ejusmodi in eo oppido contingeret, neve occasio rerum novarum ullis relinqueretur, statuerunt non quidem præsidium in arce imponere, neque à principibus oppidanorum obsides accipere, neque arma adimere juventuti, aliudve quod male sartæ ac suspicacis amicitiæ indicium præbere: sed cum existimarent solam esſe communionem bonorum, quæ homines amicitia aut cognatione conjunctos in mutua concordia contineat, civitatem victis dare decreverunt, omnia jura quæcunque civibus indigenis competebant, eis impertientes. Longe alia profecto sententia, atque illi qui olim principatum Græciæ ambibant, Athenienses ac Lacedæmonii. quid enim de reliquis Græcis attinet dicere? Namque Athenienses quidem Samios colonos suos, Lacedæmonii vero Messenios fraterna germanitate conjunctos, postquam ab illis offensi sunt, renunciata mox cognatione victos atque in potestatem redactos tanta acerbitate ac feritate tractarunt, ut quorumvis barbarorum crudelitatem longo intervallo

a Addidi περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, quod Fragmentis Collectaneorum Porphyrogenetæ *Urſinianis* περὶ πρεσβείων hinc indo interſperſa dederim *Valeſiana* titulo περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, ſingulis juxta temporis ordinem collocatis. ut vero facilius distingui possent, *Valeſiana* uncis inclusa esſe volui. b Deesse videtur verbum aliquod, puta συνήχθη, aut quid simile. *Valeſ.*

a Melius

V. C. Cat. 374. Olymp. 100 ¾. vallo ſuperaverint. Sexcenta ejuſmodi harum civitatum peccata commemorare quiſpiam poſſit, quæ ſilentio equidem præterire malo; quando & eorum quæ retuli, pudet mehercule. Neque enim nuda appellatione, aut linguæ duntaxat proprietate, Græcos à barbaris diſtingui velim, ſed prudentia boniſque inſtitutis ac moribus, eoque præcipue ut ne inter ſe invicem ulla inhumanitate ſæviant. Quibus igitur hæc natura altius inſita fuere, eos Græcos eſſe appellandos cenſeo. quibus contra, barbaros. Conſilia etiam & facta plena humanitatis & æquitatis pro Græcis habeo: contra crudeliter atque immaniter facta & cogitata, præſertim in amicos ac cognatos, pro barbaris duco. Cæterum Tuſculani capto oppido, præterquam quod bona ſua integra retinuerunt, bonis inſuper victorum ornati abierunt.

V. C. Cat. 378. Olymp. 101 ¾.

Erat Sulpicius Rufus rei militaris gloria inſignis, & qui in republica mediam quandam ſectam ſequeretur.]

I.

V. C. Cat. 427. Olymp. 113 ¾. * * ſed etiam quod, quum ſibi amicitia cum Campanis intercederet, hos tamen illi multis magniſque damnis afficerent. At ſenatus Romanus, quum Campani ſæpe *rem* indicarent, & de Neapolitanis non ſine lamentatione conquererentur, miſit *legatos*, qui ab ipſis peterent, nequid contra jus faſque adverſus eos qui in ditione pop. Romani eſſent admitterent, verum quod æquum poſtularet, illis darent, idem ab ipſis recepturi: &, ſiquæ inter eos forent controverſiæ, non armis ſed verbis eas dirimerent, conventione cum ipſis facta. Denique in poſterum pacifice cum omnibus Tyrrheni maris accolis viverent: & neque ipſimet quidquam Græcis indignum facerent, neque facientes adjuvarent. præcipue autem *hoc illis legatis in mandatis dedit*, efficere, ſiquo modo poſſent, potentiores officiis demerendo, ut civitas à Samnitibus deficeret, atque cum populo Romano amicitiam iniret. Forte autem ad Neapolitanos eodem tempore legati à Tarentinis miſſi venerant, viri illuſtres, & cum Neapolitanis hoſpitii neceſſitudinem jam à ſuis majoribus contractam habentes, necnon alii à Nolanis finitimis & Græcæ gentis ſtudioſiſſimis: ut à Neapolitanis contraria peterent, ne ullam cum pop. Rom. aut cum iis qui ejus imperio parerent conventionem facerent, neque ſuam cum Samnitibus amicitiam diſſolverent. Quod ſi Romani hanc ſe belli inferendi cauſſam habere dicerent, ne expaveſcerent, neque tanquam inſuperabiles eorum vires eſſent, conſternarentur: ſed fortiter *in*

ὁμόφυλα παρανομίας παραλιπεῖν. μυρία τοιαῦτα λέγειν ἄν τις ἔχοι ταῖς πόλεσι ταύταις ἡμαρτημένα, ἃ παρίημι, ἐπεὶ καὶ τούτων μεμνημένος ἄχθομαι. τὸ γὰρ Ἑλληνικὸν οὐκ ὀνόμασι διαφέρειν τοῦ βαρβάρου ἠξίουν, οὐδὲ διαλέκτῳ, χάριν, ἀλλὰ συνέσει καὶ χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων προαιρέσει· μάλιστα δὲ τῷ μηδενὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλήλους ἀδικεῖν. ὅσοις μὲν οὖν τὰ ἐπιπλέον ὑπῆρξεν ἐν τῇ φύσει, τούτους οἴεσθαι δεῖν λέγειν Ἕλληνας· ὅσοις δὲ ταναντία, βαρβάρους. καὶ τὰς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους διανοίας τε καὶ πράξεις αὐτῶν, Ἑλληνικὰς εἶναι λογίζομαι· τὰς δὲ ὠμὰς καὶ θηριώδεις, ἄλλως τε καὶ ἐν οἷς συγγενεῖς τε καὶ φίλους γίνωνται, βαρβαρικάς. Τουσκλανοὶ μὲν δὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἀφαιρεθῆναι τῶν σφετέρων ἀλόντος τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν κεκτημένων ἀγαθὰ πρόσθεσιν λαβόντες ἀπῆλθον.

Οπ[b] Σολπίκιος Ῥοῦφος ἐπίκλησιν, ἀνὴρ ἦν ἔν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν ἐπιφανὴς, καὶ πολιτείας προαίρεσιν ἐζηλωκὼς τὴν ἀφὶ μέσου.]

[c] * * ἀλλὰ καὶ διότι τοὺς φίλους αὐτῶν Καμπανοὺς πολλὰ καὶ μεγάλα ἔβλαπτον. ἡ δὲ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων, Καμπανῶν πολλάκις ἐμφανιζόντων καὶ ἀποδυρομένων [d] τῶν Νεαπολιτῶν, [e] ἀπέστειλε τοὺς ἀξιώσοντας αὐτοὺς μηδὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας παρανομεῖν· ἀλλὰ καὶ διδόναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν· [f] καὶ, [g] εἴ γε διαφέροιντο πρὸς ἀλλήλους, μὴ δι' ὅπλων, ἀλλὰ [h] διὰ λόγων, [i] σύμβολα ποιησαμένους πρὸς αὐτούς. [k] καὶ ὅ λοιπὸν εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἅπαντας, τούς τε περιοικοῦντας ὅ Τυρρηνικὸν πέλαγος· μήτε αὐτοὺς ἔργα πείθοντας, [l] τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς Ἕλλησι, μήτε τοῖς πείθουσι συνεργοῦντας· μάλιστα δ', εἰ δύναιντο, [m] θεραπείας τῶν δυνατῶν παρασκευάσαντας ἀποστῆναι μὲν ἀπὸ Σαυνιτῶν τῶν πόλιν, σφίσι δ' αὐτοῖς γενέσθαι φίλων. ἔτυχον δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφιγμένοι πρὸς τοὺς Νεαπολίτας πρέσβεις ἀπὸ Ταραντίνων ἀποσταλέντες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, καὶ πρόξενοι [n] διὰ γένους τῶν Νεαπολιτῶν· καὶ ἕτεροι ἀπὸ Νωλάνων ὁμόρων ὄντων, καὶ σφόδρα τοὺς Ἕλληνας ἀσπαζομένων, ταναντία τοὺς Νεαπολίτας ἀξιώσοντες, μήτε συμβόλους ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, μήτε διαλύεσθαι [o] πρὸς Σαυνίτας φίλιαν. ἐὰν δὲ ταῦτα ποιήσωνται Ῥωμαῖοι δι' πολέμου [p] πρόφασιν, μὴ ὀρρωδεῖν, μηδ' ὡς ἅμαχόν τινα [p] ἰσχὺν αὐτῶν καταπεπλῆχθαι· ἀλλὰ μένειν

738

γενναίως,

a Melius χαίρειν. *Valeſ.* *b* Is eſt *Ser. Sulpicius Ruſus*, qui tribunus militum fuit conſulari poteſtate non ſemel. Ejus meminit *Livius* c. 6. & *Zonaras*, hunc prætextatum etiam cognominat *Sigonius* in *Faſtis*. *Valeſ.* *c* Deeſt principium, in quo belli Palæpolitani (ut videtur) origo referebatur. De eo videſis *Livium*, l. 8. c. 22. *Urſ.* *d* Præpoſitio ἀπὸ, vel potius κατὰ deeſſe videtur. *Urſ.* & *Steph.* *e* Ita ex conjectura pro ἀπεστέλλοντο quod eſt in *Cod. MSS. Urſ.* *f* Illud καὶ, quod ſenſum turbet, delendum cenſet *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. *g* Forſan convenientius ἔτι διαφ. *Sylb.* *h* *Stephanus* (quem in verſione ſequutus ſum) omnino legendum cenſet ἀφὶ λόγων ἀφαλύσασθαι, σύμβολα &c. quod abſurdum dictu videatur σύμβολα δι' ὅπλων ποιεῖσθαι. *i* Σύμβολα pro *conventibus* reperitur mox infra v. 38. ut & ſupra p. 236. v. 14. atque alibi paſſim. ſed frequentius pro eodem uſurpatur συμβόλαια, ut p. 235. v. 12. p. 648. v. 15. p. 649. v. 8. *Sylb.* Sed fallitur. nam σύμβολα quidem hîc ſunt pacta & leges, quibus populi amici ac fœderati controverſias dirimere ſanxerunt. *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. *k* Καὶ otioſa eſt, aut v. præced. legendum ποιήσασθαι. *Sylb.* Interjecto διαλύσασθαι, nihil mutandum. *Steph.* *l* Male in *Exemplari* τὰ μὴ ἀσυνήθη. *Urſ.* Minori cum mutatione ἃ μὴ ἀσυνήθη. *Steph.* *m* Rectius θεραπείας & mox παρασκευάσαντας, ut v. 21. ἀξιώσοντες. intelligendum enim hoc participium de legatis Rom. non de civibus Neapolitanis. *Sylb.* *n* Vereor ne in mea verſione τῶν ἀφ' parum receptus uſus detur. Videndum ideo annon potius ἀφ' ἑστίας, vel ἀφ' ἑστίας εἰληφότα ſcribere oporteat. *Steph.* *Neapolitanorum aviti hoſpites* vertit. *Sylb.* *Jure cognationis Neapolitanorum hoſpites* reddit *Portus.* *o* De ſcriptura hujus vocis videſis *Euſtathium* ad *Dionyſ. Perieg.* v. 375.

a Πεισθέντας

γενεάως, ϗ ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολεμεῖν, τῇ τε οἰκείᾳ [a]πιστεύοντες δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ Σαυνιτῶν [b]ἀφιξομένῃ βοηθείᾳ· ναυτικήν τε ἰσχὺν προσληψομένους, ἔξω τ ἑαυτῶν, εἰ Ταραντῖνοι πέμψουσιν· ἐὰν δέῃ ϗ ζώντης δύνωνται πολλοὺς καὶ ἀγαθούς. συναχθείσης [c]δὲ βουλῆς, [f] καὶ πολλῶν ῥηθέντων ἐν αὐτῇ λόγων, ὑφ [d]ἅ τε πρεσβείας διεξῆλθον καὶ ⓐ συναγορεύοντες αὐτοῖς, διέγνωσαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων· καὶ οὔτε [e]χαριέστατοι τὰ τῶν Ρωμαίων ἔδοξαν φρονεῖν. ἐκείνη μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὐδὲν ἐξηνέχθη πρόβλημα· εἰς ἑτέραν δὲ πάλιν ἔδραν ἀναβληθείσης τῆς περὶ τ πρεσβειῶν [g]διαγνώσεως, ἀφικόμενοι κατὰ πλῆθος εἰς τὴν Νεάπολιν Σαυνιτῶν οἱ δυνατώτατοι, ϗ τοὺς προεστηκότας, τῶν κοινῶν ἡγεμονείας τισὶν οἰκειωσάμενοι, πείθουσι τὴν βουλὴν ὅτι τῷ δήμῳ ποιῆσαι τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν· ϗ παρελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρῶτον μὲν τὰς ἑαυτῶν εὐεργεσίας [g]διεξῆσαν· ἔπειτα τῆς Ρωμαίων πόλεως πολλὰ κατηγόρουν, ὡς ἀπίστου καὶ δολίου. [h]τελευτῶντες δὲ τοῦ λόγου, θαυμαστὰς ἐποιοῦντο [i]τοῖς Νεαπολίταις ὑποσχέσεις, ἐὰν εἰς τὸν πόλεμον καταστῶσι σφαλέν τι πέμ- 739 ψειν, ὅσης ἂν δέωνται, τὴν φυλάξουσαν αὐτῶν τὰ τείχη, καὶ ταῖς ναυσὶν ἐπιβάτας, καὶ τὴν εἰρεσίαν ἅπασαν παρέξειν· οὐ μόνον [k]καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις φρονήμασιν, ἀλλὰ [l]καὶ ἐκείνοις ἁπάσας τὰς εἰς [m]πόλεμον δαπάνας ἐπιχορηγοῦντες· ἀπωσαμένοις τε ὃ Ρωμαϊκὸν στράτευμα, Κύμην τε ἀνασώσειν, ἣν δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον ἐξελάσαντες τοὺς Κυμαίους, Καμπανοὶ κατέσχον· καὶ συγκατάξειν ὅτι τὰ σφέτερα τοὺς πρόσθεν, ἔτι Κυμαίων, οὓς ⓐ Νεαπολῖται τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας, ὑπεδέξαντο, καὶ πάντων ἐποίησαντο κοινωνοὺς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν· χώραν τε προσθήσειν τοῖς Νεαπολίταις, [m]ἧς ⓐ Καμπανοὶ κατέσχον πρὸ πόλιν. τοῖς δὲ Νεαπολίταις ὅσον μὲν ἦν μέρος εὔλογον, καὶ πρὸ πολλοῦ δυνάμενον ὁρᾶν τὰς καταληψομένας τὴν πόλιν ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς, εἰρήνην ἄγειν ἠξίουν· ὃ δὲ φιλόνεικον, καὶ τὰς ἐκ τῆς παρούσης πλεονεξίας δίκαιον, ὅτι τὸν πόλεμον [n]συνελάμβανε. καταβοαί τε ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ [o]χειρουργίαι· καὶ προέβη τὸ νεῖκος εἰς λίθων βολάς. καὶ τελευτῶντες ἐκράτησαν ⓐ κακίους τῶν κρειττόνων· ὥστε τοὺς πρέσβεις τῶν Ρωμαίων ἀπρακτους ἀπελθεῖν. Ἀφ᾽ ὧν

sua sententia permanerent, atque ita ut Græcos deceret bellum gererent, freti tum suis ipsorum copiis, tum iis quæ à Samnitibus adventura essent auxiliis: presertim quum navales etiam copiæ, (si his quoque opus foret) ultra domesticas, à Tarentinis essent adfuturæ, & quidem tum numerosæ, tum strenuæ. Quum, senatu coacto, multa apud ipsum facta verba essent tum à legatis, tum ab iis qui ipsis patrocinabantur, variarunt senatorum sententiæ: sic tamen ut qui inter illos ingenii jucundi & elegantis erant, à partibus Romanorum stare viderentur. Ac illo quidem die nullum senatus consultum factum, sed cognitio de legatorum postulatis in alium rejecta consessum fuit. Interea autem Samnitum potentissimi quique Neapolim frequentes convenere: ac, quum eos qui reip. præerant, officiis quibusdam amicos sibi reddidissent, senatui persuadent, ut populo potestatem faciat eligendi quod ex usu futurum videatur. In concionem igitur progressi, primum quæ *in Neapolitanos* contulissent beneficia commemorarunt: deinde pop. Rom. ut infidum & fraudulentum, pluribus accusarunt. Ac tandem sub orationis suæ finem mira quædam Neapolitanis promiserunt, si bellum susciperent: tantas se quantis opus foret copias ad custodienda eorum mœnia missuros, & navibus milites totumque remigium præbituros: non solum denunciantes suis copiis *hunc belli apparatum*, sed ipsis quoque omnes belli impensas suppeditantes: quinetiam, repulso excercitu Romano, Cumas recuperaturos, quas * duabus ante ætatibus Campani, Cumanis ejectis, occupaverant: ac suas in sedes restituturos quotcunque ex Cumanis illis supererant, quos Neapolitani patria expulsos receperant, omniumque suorum bonorum participes fecerant: denique & agrum *Cumanum*, quem Campani, quum oppidum caperent, occupaverant, illis addituros. Neapolitanorũ autem quotquot circumspecti erant, & calamitates quæ ex bello urbem invasuræ erant longe prospicere valebant, pacem colendam censebant: at qui rebus novis studebant, & ex tumultibus rem augere conabantur, ad bellum suscipiendum & ipsi impellebant. Hinc fiebat ut alii alios clamose increparent, & manus consererent: atque adeo ut ad lapidum usque jactus contentio progrederetur. Sed tandem, qui melius sentiebant, ab iis qui deterius, fuerunt superati: ita ut Romanorum legati re infecta

a Πιστεύοντες in *Cod. Pacii*. verius πεποιθότες, *fretos*. & in sequentibus v. 23. & v. 25. προσληψόμενοι, & ὑπηρετοῦντας, cui commode respondebit τὸ ἀπροσληψίους. *Port.* *b* Perperam in *Codd.* MSS. ἀφικνουμένῃ. *Urs.* *c* In *Cod. Pacii* rectius ὧν. Malim etiam ibidem cum articulo τ᾽ βουλῆς. *Sylb.* *d* Ai πίστεσιν tropice pro οἱ πιστοὶ. *Sylb.* *e* Quam prope ad veritatem accedit *Sylb.* qui vertit *elegantissimi*, tam procul abesse videtur *Port.* qui vertit *gratiosissimi*: & alibi *Antiqq.* l. 10. *qui multoris erant ingenii*; ac l. 11. *optimi*. Forsan genitivo *judicii* pro *ingenii* posito, rectius interpretemur, *qui judicii jucundioris sunt & elegantioris*: aut certe, omisso altero adjectivo, *qui judicii sunt elegantioris*. *Steph.* cujus *Thes. Gr. linguæ* videlis. *f* Vox ista διάγνωσις una est ex iis in quarum usu *Thucydidem* libenter imitatur *Dionys. Steph.* *g* Perperam in *Codd. MSS.* διηγήσαν. atque etiam mox v. 18. male ἀπίστως ϗ δόλιος. *Sylb.* *h* Supra sæpius habuimus πλειόνων τοῦ λόγου, ut p. 613. v. 14. atque etiam alibi. *Sylb.* *i* In *Exempl.* scriptum τὸν Νεαπολίταν. *Urs.* *k* Si mendo caret locus, καταγγέλλων in *ambiendi* significatione accipiendum fuerit, hoc sensu: *non tantum suis copiis favorem eorum ambientes.* Sed cum ea lectio sit durior, potius legendum, ὐ μόνον τοῖς ἰδίοις τόλμαις στρατόπεδον καταγγέλλοντες, *nec suis tantum sumptibus ea militaturos auxilia*, vel καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις, τοῖς ἑαυτῶν δυνατοῖς στρατόπεδον. *Sylb.* Verum hisce conjecturis non acquiescendum esse existimat *Steph.* neque ei quam ipse proponit, ὐ μόνον καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις τόλμαις στρατόπεδον, ἀλλὰ καί. *l* In *Codd. MSS.* κἀκείνοις: contra reg. Syntact. *Sylb.* *m* *Sylburgius* legendum censet, ἐξ ὧν οἱ Καμπανοὶ, ὅτι κατέσχον τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀφείλοντο, vertitque, *atque agri Cumani, quem Campani una cum oppido ceperant, partem Neapolitanis addituros.* At *Portus* ita; *seque Neapolitanis agrum præterea daturos, cujus quamdam urbem Campani occuparant.* Fortasse autem aliquis πολίμῳ pro πόλιν scribendum suspicetur. *Steph.* *n* In *Pacii Cod.* συνελαμβάνον, ut v. 35. ἠξίουν. *Sylb.* *o* Suspecta mihi vox χειρουργία, atque in χειρουργοῦσιν mutari velim. Neque existimandum est χειρουργεῖσθαι dici tantum de iis qui χειρὶ κρατοῦσι, sed de iis pariter qui χειρὶ κρατεῖν conantur: adeo ut perinde sit ac si ita loquutus esset *Dionys.* κατοῦσιν τι ἀλλήλων τῇ χειρὶ (vel χερσὶ) κρατεῖν ἐπειρῶντο. atque ita perinde ac si dixisset, τῇ δὲ χειρὶ ἤρχοντο. Cæterum ut hîc καταῦσαι, deinde χειρουργία, & postremo λίθων βολαὶ ponuntur: sic alibi eadem eodem ordine reperiuntur l. IX. τῇ μὲν τοῦτο λόγοι τε ἀρχόμενοι ἐγένοντο ἐς ἀλλήλους, τῇ καταῦσαι, τῇ συμφέρειν ἀδύνατοι· τῇ πολλοῦσιν ἐς χεῖρας ἀπέσπων ἀ ἔρεις, τῇ ἐς λίθων ἤρξαντο τοξεύσεσι βολαῖς. *Steph.* * Scil. *V. C. Cos.* 335. *Olymp.* 90¾.

V. C. Cos. 427. *Olymp.* 113¼.

infecta discesserint. Atque his de caussis senatus Romanus exercitum adversus Neapolitanos mittere decrevit.

ταύτας τὰς αἰτίας ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων ἔρριπτεν ὅπλα Νεαπολίτας ἀποστεῖλαι ἐβουλεύθη.

V. C. Ca. 427. *Olymp.* 113 4.

II. Romani, quum Samnites exercitum cogere accepissent, primum legatos miserunt. Qui autem ex ordine senatorio lecti erant, quum ad præsides consilii Samnitum venissent, dixerunt, "Injuste agitis Samnites, qui fœdera "nobiscum inita violetis: dum nomen quidem sociorum præfertis, sed ea quæ hostium "sunt facitis. Atqui multis præliis à Romanis "superati, non sine obnixis precibus obtinuistis ut bellum finiretur: sic tamen ut quale voluistis pacem impetraritis: tandemq; "in amicitiam societatemque reip. nostræ recipi cupieritis, ac juraveritis, qui pop. Rom. "hostes, qui amici essent, eosdem vobis quoque esse habituros. Quorum omnium obliti, "& jusjurandum vestrum aspernati, primum "nos deseruistis in bello contra Latinos & "Volscos, qui nobis propter vos sunt infensi, "quod iis in bello quod contra vos gerebant "adjutores esse noluerimus. superiore autem "anno Neapolitanos, verentes nobis bellum "indicere, omni studio & animi contentione "instigastis, vel potius coëgistis: ac sumptus "suppeditatis: urbemque nostram ipsi tenetis. "Ac nunc certe in apparatu *belli* toti estis, "copias undique contrahentes: & quamvis "aliud prætexatis, eas adversus nostros colonos ducere statuistis. atque ad aliena tam "injuste usurpanda Fundanos Formianosque "necnon quosdam alios hortamini, quibus nos "æquale jus civitatis impertivimus. Quum "itaque tam aperte tamque impudenter fœdus de amicitia & societate initum confundatis, *Romani* legationem ad vos mittendam "primum, nec ante facta aggredienda quam "experti forent quid possent verba, censuerunt. Quæ autem à vobis postulamus, & quibus impetratis, vos iræ, quam ob præterita "concepimus, satisfacturos arbitramur, hæc "sunt. Primum quidem petimus, ut auxilia "Neapolitanis missa inde abducatis: deinde "vero ut nullum adversus colonos nostros "exercitum mittatis: neque eos qui nostræ dictionis sunt ad opes suas malis artibus amplificandas adhortemini. Quod si aliqui de suo "tantum consilio hæc fecerunt, non quod vobis omnibus visa fuerint facienda, eos nobis ad supplicium dedatis. Hæc si impetremus, contenti sumus: at his non impetratis, "deos ac genios, quos in fœdere juravistis, attestamur: & huc venientes, feciales, à quibus hoc fieret, adduximus". Hæc Romanus *legatus* quum dixisset, Samnitum senatus præsides, quum inter se deliberassent, responsum hoc dederunt; "Quod auxilia nostra serius "ad bellum contra Latinos advenerunt, hujus rei culpam resp. minime sustinet: (nam

V. C. Ca. 428. *Olymp.* 113 4. 114 1.

Οτι μαθόντες οἱ Ρωμαῖοι Σαυνίτας στρατιὰν ἀγείρειν, ὅ μὲν πρῶτον πρέσβεις ἔπεμψαν· οἱ δὲ πρεσβευθέντες ἐκ τῶν βουλευμάτων πρέσβεις, ἐλθόντες ὅπου τοὺς προβούλους τῶν Σαυνίτων, ἔλεξαν "[b] Ἀδικεῖτε, "ἄνδρες Σαυῖται, παραβαίνοντες τὰς ὁμολογίας, ἃς ἐποιήσασθε πρὸς ἡμᾶς, [c] ὀνόματι μὲν ὑποδυόμενοι "συμμαχίαν, ἔργα δὲ πράττοντες πολεμίων. πολλαῖς μὲ "ἡττηθέντες ὑπὸ Ρωμαίων μάχαις, δεήσει δὲ μεγάλῃ "καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, καὶ τυχόντες εἰρήνης οἵας "ἐβούλεσθε τὰ δὲ πλεῖστα, φίλοι γενέσθαι τῆς πό"λεως ἡμῶν προθυμηθέντες ἢ σύμμαχοι, καὶ τοὺς αὐ"τοὺς Ρωμαίοις ὁμόσαντες ἔχειν ἐχθροὺς ἢ φίλους. ὧν "ἁπάντων [d] ὀφλισκανόμενοι, καὶ πρὸ ὀλίγου ἡγησάμενοι "τοὺς ὅρκους, ἐγκαταλείποντες μὲν ἡμᾶς, οἷς πρὸς τοὺς "Λατίνους πολέμῳ καὶ τοὺς [e] Οὐολούσκους [f] συστάντες, "οὓς δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἔχομεν, οὐ βουλόμενοι τῷ [g] καθ' "ὑμῶν αὐτοῖς συνάρασθαι πολέμου. οἱ δὲ πρὸ πολ"λοῦ τινι ὁπλισαμένῳ, Νεαπολίταις δηλόσαντες [h] ἀναδεῖξαι τὸν "καθ' ἡμῶν πόλεμον, ἁπάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ "χρώμενοι, παρεσκευάσαντο, μᾶλλον δὲ ἐπαρκέσαντες καὶ "τὰς δαπάνας [i] ὑπουργοῦντες· ἢ τὴν πόλιν δὲ ἡμῶν [k] αὐ"τοὶ ἔχετε. νῦν δὲ παρασκευάζεσθε, στρατιὰν οὐ παντὸς "[l] ἐγείροντες τόπου· πρόφασιν μὲ ἑτέραν ποιούμενοι, ὅ δ' "ἀληθές, ὅτι τοὺς ἡμετέρους ἐγγυτάτω ἄγειν ἐπείκους ἢ "ὅτι ταύτας τὰς ἀδίκους πλεονεξίας Φορμιανοῖς προσ- 740
"καλεῖτε, ἢ Φορμιανούς, ἢ ἄλλους τινάς· οἷς ἡμεῖς ἰσοπο"λιτείας μετεδώκαμεν. ὕστω δὲ φανερῶς ἢ ἀναρχίαν "συλλέγοντες ὑμῶν τὰ περὶ τὴν φιλίας ἢ συμμαχίας ὅρκια, "πρεσβείαν πρὸς ὑμᾶς [m] ἔκριναν ἀποστεῖλαι πρῶτον, ἢ μὴ "πρότερόν ἄρξαι τῶν ἔργων, πρὶν ἢ πέμψαντας τοὺς λόγους. ἃ δὲ "[n] προσκαλούμεθα ὑμᾶς, ἢ ὧν τυχόντες τῶν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦ"σιν ὀργὴν ἀποπληρώσῃ οἰόμεθα, τοιοῦτόν ἐστι. πρῶτον μὲ ἀ"πάλλειν ὑμᾶς ἀξιοῦμεν τῶν ἀποσταλέντων Νεαπολίταις συμμα"χίαν· ἔπειτα δὲ μηδεμίαν ἐκπέμπειν στρατιὰν κατὰ τῶν ἀπείκων "τῶν ἡμετέρων· μηδὲ τοὺς ὑπηκόους ὅπλα πάσας τὰς πλεο"νεξίας ἀποκαλεῖν. εἰ δὲ μὴ πᾶσι δόξαιεν ταῦτα ὑμῖν, "[o] ἀ ἕτερά τινες, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν γνώμης, ἀπο- 740
"δοῦναι τοὺς ἄνδρας ἡμῖν ὅτι δίκην. τούτων τυχόντες, ἀρ"χὰς καὶ σπονδὰς καὶ δαίμονας, οὓς οἱ τᾶδε "ποιούμεθα· μὴ τυχόντες δέ, θεοὺς καὶ δαίμονας, οὓς οἱ τᾶδε "συνθήκας ὁμόσαντες, μαρτυρόμεθα· καὶ τοὺς εἰρηνοδίκας "ἐπὶ τοῦτο ἄγοντες, ἐλήλυθαμεν". τοιαῦτα μὲ Ρωμαίων λέξαν- 745
τος, βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς οἱ πρόβουλοι τῶν Σαυνιτῶν, τοιαύτην ἐξήνεγκαν ἀπόκρισιν. "Τῶν μὲν ἀδικιῶν τῶν ὅτι τῶν "χρὴ Λατίνων πόλεμον συμμαχίας, καὶ ὃ κοινὸν αἴτιον ἐγκα- "φισάμεθα

[a] Non dubito quin οὐκ ἐν βουλευτῶν (ut conjicit *Sylb.*) germana sit lectio, potius quam οὐκ ἐν βουλομένων; quod tamen libentius quam οὐκ ἐν βουλομένοις admitterem. *Steph.* [b] Imitatur *Thucydidem* in concione Corinthiorum ad Athenienses. *Steph.* [c] Hic ὀνόματι μὲν ὑποδυόμενοι scribendum esse contendo. *Steph.* [d] Rectius in *Pacii Cod.* ὑπολαβόμενοι. Versu 16. convenientius ἐβουλεύσαντο. *Sylb.* [e] Ita pro Οὐολούσκους correxit *Sylb.* [f] Συστάντι vel συστάντας legi vult *Sylb.* quorum prius illud magis probavi. At vero *Portus*, retinens συστάντες & omittens copulam καὶ, vertit, *nos in bello contra Latinos defensionis, conspirationem cum Volscis facta.* [g] Male καθ' ὑμῶν in *Exempl. Sylb.* & *Steph.* [h] Malet forsan aliquis ἀναδέξαι. sed ἀναδέξαν in simili loquendi genere usurpatum in *Antiqq.* p. 172. v. 28. & p. 384. v. 18. *Sylb.* [i] Non dixit ὑπουργοῦντες. sed, quasi adhuc idem illi facerent, usus est præsenti ad majorem ἐμφασιν: ut illos in invidiam raperet. *Port.* [k] In *Exemplari* minus recte αὐτῶν. *Urs.* [l] Rectius fortasse ἀγείροντες, ut paullo ante v. 23. & in *Antiqq.* p. 688. v. 2. *Sylb.* [m] Hic ἔκριναν positum pro ἔκρινον ἢ βουλὴ ἢ δῆμος τῶν Ρωμαίων. *Sylb.* [n] Forsan rectius προσκαλούμεθα, ut supra tum alibi, tum p. 666. v. 26. vel προσκαλούμεθα, ut p. 700. v. 22. *Sylb.* Προσκαλούμεθα præfert *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. sequentem. [o] Aut expungendum ἃ ante ἕτερα, aut scribendum ἃ δὲ τῶν ἔδοξεν ὑμῖν ταῦτα ἕτερά τινες ἀλλ' ἐπιτηδεύουσι τοῦτο ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν γνώμης. Verum magis placet illam voculam expungi. [a] Id *Steph.*

"φισάμεθα γὰρ ἀποστελῶναι τῷ στρατιᾷ ὑμῶν· αἱ δὲ
"τῷ ἡγεμονίαν ἔχοιεν αὐτῆς, πλείονα χρόνον ἀναλώ-
"σαντες ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ ὑμεῖς αὐτοί, ἧττον ἐ-
"σπευκότες ἐλθεῖν τὸν ἀγῶνα. τρισὶ γοῦν ἢ τέτταρσιν ἡ-
"μέραις ὕστερον τῆς μάχης πεμφθέντες ὑφ' ὑμῶν ἀφίκον-
"το. τὰ δὲ τῆς Νεαπολιτῶν πόλεως, ἐν ᾗ τῶν ἡμε-
"τέρων τινές εἰσιν, τοσοῦτον δέομεν ἀδικεῖσθαι ὑμᾶς, εἴ τινα
"τοῖς κινδυνεύουσι βοήθειαν εἰς σωτηρίαν κοινὴν παρεχό-
"μεθα, ὥστε αὐτοὶ δικαιούμεθα ὑφ' ὑμῶν ἀδικεῖσθαι μεγά-
"λα. φίλιον γὰρ ἡμῖν καὶ σύμμαχον οὖσαν τῷ πό-
"λιν ζημιοῦν, οὐκ ἔναγχος, οὐδ' ἀφ' οὗ τὰς πρὸς ὑ-
"μᾶς ἐποιησάμεθα ὁμολογίας, ἀλλὰ δυοῖν γενεᾶν πρό-
"τερον, ἀφ' πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ὑφ' ὧν ἀδι-
"κηθέντες ὑμεῖς κατεγελάσεσθε. οὐ μὴν οὐδὲ τούτῳ γε
"πρὸ ἔργου ὃ κοινὸν ὑμᾶς τε Σαυνιτῶν ἠδίκησεν· ἰδιόξενοι δέ
"τινές εἰσιν, οὓς πυνθανόμεθα, καὶ φίλοι τῆς Νεαπολι-
"τῶν, ἃ κατὰ τὴν ἑαυτῆς προαίρεσιν τῇ πόλει
"βοηθοῦντες, καί τινες καὶ δι' ἐπιείαν ἴσως βίου με-
"ταφόρεσι. φέρειν δὲ [καὶ ἄγειν] τοὺς ἐπιτηδείους ὑμῶν
"ἔθλειν δέομεθα. καὶ γὰρ ἄνευ Φουνδανῶν καὶ Φορμια-
"νῶν ἱκανοὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ἐσμέν, ἐὰν καλῶμεν εἰς ἀ-
"ναγκαῖον πόλεμον. ἡ δὲ παρασκευὴ τῆς στρατιᾶς ἡμῶν
"ἐστιν οὐχ ὡς ἀφαιρησομένων τοὺς ὑμετέρους ἐπίκους
"τὰ ἴδια, ἀλλ' ὡς τὰ ἴδια ἐξόντων μᾶλλον φυλακῆς.
741 "ἀντικαλούμεθά τε ὑμᾶς, εἰ βούλεσθε τὰ δίκαια
"ποιεῖν, ἐχθρῶν Φρεγέλλης, ἵν' ὧν πολλοῦ πο-
"λέμῳ κεκτησάντων ἡμᾶς· ὅπερ ἐστὶ νόμῳ κτήσε-
"ως δικαιότατον. ὑμεῖς οὐδενὶ δικαίῳ σφετερισάμε-
"νοι, δεύτερον ἔτος ἤδη κατέχετε. τούτων ἡμεῖς τυ-
"χόντες, εἰ δὲν ἀπολησόμεθα ἀδικεῖσθαι". μετὰ
τοῦτο παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῆς Ρωμαίων εἰρη-
νοδίκης ἔφη· "Οὐδὲν ἔτι ὃ κωλύσον ἐστὶν, οὕτω φα-
"νερῶς ἀπηρικότων ὑμῖν τὰ πρὸς τῆς εἰρήνης ὅρκια,
"βουλεύεσθαι τῇ Ρωμαίων δήμῳ αἰτιάσασθαι. πάν-
"τα γὰρ αὐτῷ πέπρακται [τά τε] κατὰ τοὺς
"ἱερούς τε καὶ πατρίους νόμους, τά τε πρὸς τοὺς θε-
"οὺς ὅσια, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια. δικαιοῖ
"δὲ τῶν μὴ μόνον ἐν ταῖς ὁμολογίαις, οἱ λαχόντες
"πολέμους διασκοπεῖν, ἔσονται θεοί". μέλλων δὲ ἀ-
πιέναι, τῷ τε προβόλιῳ [1] κατὰ κεφαλῆς ἔλκυ-
σεν ἐς τὰς χεῖρας ἀναχὼν εἰς [k] οὐρανόν, ὡς ἔθος ἐστὶν,
[k] ἀρὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς· εἰ μὴν ἄδικα πάσχουσα

"de mittendo vobis exercitum decretum à no- V. C. Cos. 418.
"bis factum est) sed ejus duces *culpam sustli-* Olymp. 113 4.
"*nent*, qui plus temporis quam par erat in ap-
"paratu consumpserunt: & vos ipsi, qui præ-
"propere certamen iniistis. adeo ut tribus aut
"quatuor post prælium diebus suppetiæ à no-
"bis missæ advenerint. Ad Neapolitanorum
"vero urbem quod attinet, in qua nostrorum
"quidam sunt, tantum abest ut aliqua vos in-
"juria afficiamus, dum hominibus in periculo
"constitutis aliquid auxilii ad tutandam sa-
"lutem publicam præbemus, ut etiam vos no-
"bis magnam facere injuriam putemus. Hanc
"enim civitatem cum qua nobis amicitia &
"societas intercedit, non recens contracta,
"neque ex quo vobiscum fœdus percussimus,
"sed duabus ante ætatibus, ob multa magna-
"que in nos beneficia, vos, quum nullam ac-
"cepissetis injuriam, in servitutem redegistis.
"Ac ne hoc ipso quidem facto tota Samni-
"tum resp. vobis injuriam fecit: sed (ut au-
"dimus) quidam privati hospitii privatæque
"amicitiæ jure Neapolitanis devincti, sponte
"sua huic civitati opem ferunt, quidam etiam
"fortasse ob victus penuriam, ut stipendia ac-
"cipiant. Nec vero eos qui vestro imperio
"parent sollicitari à nobis oportet. absque
"Fundanis enim & Formianis nobismetipsis
"tutandis sufficimus, si ad belli necessitatem
"redigamur. Nec, quod exercitum nobis com-
"paramus, hoc ideo fit ut colonos vestros re-
"bus suis spoliemus, sed ut nostras tueamur.
"Atque adeo pro iis quæ à nobis postulastis,
"nos vicissim à vobis *pari jure* hoc postula-
"mus, ut (si quod justum est facere vultis)
"Fregellis excedatis: quibus quum jampridem
"bello potiti essemus (qui acquirendi modus
"est justissimus) vos, nullo jure vobis vindi-
"catas, jam per annos duos tenetis. Hæc si à
"vobis impetraverimus, nulla nos injuria af-
"fici arbitrabimur". Post hæc fecialis Roma-
nus, sermonem illorum subsequens, dixit:
"Quum vos tam aperte violaveritis pacis fœ-
"dus, quod interposito jurejurando initum
"erat, nihil jam erit quod Romanos de bello
"vobis inferendo cogitare vetet. omnia enim
"ab ipso facta sunt quæ tum sacræ patriæque
"leges, tum pietas erga deos & justitia erga
"homines *servanda*, requirunt. Utri autem
"pactis steterint, judicabunt dii, quibus sorte
"datum est, ut bellorum inspectores sint &
"præsides". Ac, quum discessurus esset, amicu-
lum in caput attraxit, & manibus in cœlum
sublatis, ut moris est, hæc deos precatus est, simul

a Id est, ἀλλ' οἱ ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, voculis ἄρνοι ἐσν subauditis. Videri etiam possit deesse τυχόντες, aut simile vocabulum, post vel ante ἀποστελῶναι. Steph. b In vulgatis exemplaribus ἐπιχθέντες, atque in *Pacii Cod.* ἐπιχθέντες & ἐπιχθέντες: manifesto errore. *Sylb.* c Ista restituit *Urs.* quæ deerant in utroque *Cod. MS.* alioqui pro φίεσθαι scribendum foret ἀφαιρῆν, σπουδαιοτέρους: vel reponendum aliud verbum quod *sollicitandi* significationem habeat; ut innuunt sequentia, & præcedentia p. 704. v. 27. *Sylb.* Quum suspecta sit hujus loci scriptura, atque hæ duæ voces καὶ ἄγειν absint à duobus *Codd. MSS.* ipse tutius esse putavi *Livium* sequi; à quo, eadem de re agente, scribitur, *nec Fundanum Formianumve à se sollicitatos: quippe minime pœnitere se virium suarum, si bellum placeat. Steph.* d Quin scribendum sit ἀντιπαραλούμεθα pro ἀντικαλούμεθα, ambigere nos non sinit præcedens locus p. 704. v. 33. hos enim eodem quo illos uti voluisse verbo, tantum præfixa illi præpositione, manifestum est. e Rectius ἔσπερ. *Sylb.* f Melius ἠδικεῖσθαι, tempore præterito. *Sylb.* g Suspicatur *Sylburgius* scriptum fuisse, βουλεύεσθαι τῇ Ρωμαίων δήμῳ ἀδικεῖσθαι (ut ἀδικεῖσθαι sit σὺν ὅπλοις ἰέναι) vel ἀμύνεσθαι. quorum utrumque licet nimis insolens apud *Dionysium* esse videatur; posterius tamen haud rejecerim: præsertim quum l. 3. dicatur, πυθόμενοι τὴν ἀμυναμένους ὑμᾶς [ἴσ. ὑμᾶς] ἀφορμὴν μὴ ὅπλων ἔσχε δι' μακρῶν. Ego, βουλεύεσθαι legens, verbum αἰτιάσασθαι intactum servo; sed inter ipsum & δήμῳ nonnulla excidisse suspicor: perinde ac si scripsisset, βουλεύεσθαι τῇ Ρωμαίων δήμῳ ἐπὶ τῷ πολέμῳ ὑμῖν ἐπιφέρων· καὶ ὧδε ἔξεστι αὐτὸν αἰτιάσασθαι; vel ista, βουλ. τ. P. δήμῳ ἐπὶ τῷ στρατιᾷ ἣν ὑμᾶς διεστέλλατο καὶ ὧδε, &c. vel sic, βουλεύεσθαι ἐπὶ τῷ πολέμῳ, aut βουλεύεσθαι τὰ ἐπὶ τῇ πόλεμον, aut demum ἐπὶ τῷ ἣν ὑμᾶς στρατεύεσθαι καὶ ὧδε, ἔξεστιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι. *Steph.* h Inclusa τι τε absunt à *Pacii Cod.* recte. hoc nimirum sensu: *omnia enim ex sacrarum & patriarum legum præscripto præstitit, quæ tum divina tum humana jura postulant. Sylb.* i Necesse est, nisi *Livio* aliisque refragaremur, καὶ περιελὼν ἕλκυσεν interpretemur *capiti abduxit.* quamvis significare videatur *à capite detraxit*, ut καὶ περιελὼν ῥίψας *à saxo dejecere. Sylb.* k In *Cod. MS.* mendose ἀρχῆς: & κατίχατι pro τυχόντες. *Sylb.*

V. C. Cæ. 428. Olymp. 111 1.

simul etiam imprecans: ut, si quidem urbs Romana injuriam à Samnitibus pateretur, nec posset verbis & judicio controversias dirimere, ideoque ad facta veniret, dii geniique & bona consilia menti ejus inderent, & facerent ut omnia adversus hostes prospere gererentur: sin ipsa, fœdus amicitiæ aliqua in re violans, falsas inimicitiarum causas comminisceretur, ne eorum vel consiliis vel actionibus succedum darent. Postquam ex concilio domum utrique redierunt, & civitati suæ quæ dicta essent retulerunt, contrarias de se invicem opiniones ambo *populi* conceperunt: quum Samnites quidem tardiorem Romanorum apparatum fore arbitrarentur, sicut ipsis mos esset quum bellum forent illaturi: at Romani exercitum Samnitum brevi contra Fregellanos colonos suos venturum existimarent. Hinc utrisque quod rationi consentaneum erat accidit. illi enim, dum se pararent & cunctarentur, rei gerendæ occasionem amiserunt: at Romani, qui omnem apparatum in promptu habebant, simulatque intellexere quæ illi respondissent, & bellum decrevere, & ambos consules misere: ac, priusquam hostes eductum esse exercitum cognovissent, tum is qui recens conscriptus erat, tum quæ in Volscis hibernabant copiæ, quas habebat Cornelius, in Samnitum fines ingressæ erant.

τὸ Σαυνιτῶν ἡ Ῥωμαίων πόλις, καὶ μὴ δυναμένη μετὰ λόγου καὶ κρίσεως διαλῦσαι τὰς διαφοράς, ὅτι τὰ ἔργα χωρήσει, βουλάς τε ἀγαθὰς αὐτῇ θεοὺς καὶ δαίμονας, ὅτι τῶν ἄγειν, [a] καὶ τροπὰς πᾶσι διδόναι ἐπὶ τοὺς πολεμίους [b] εὐτυχεῖς· εἰ δὲ αὐτή [c] τι πλημμελῶσα τὰ τῆς φιλίας ὅρκια, προφάσεις κατασκευάζεται τῆς ἔχθρας οὐκ ἀληθεῖς, μήτε βουλὰς ὀρθοὺς αὐτοῖς, μήτε τροπάς. ὡς διελύθησαν ἐκ τοῦ συλλόγου, καὶ τὰ λεχθέντα ἐδήλωσαν ἑκάτεροι τοῖς ἑαυτῶν πόλεσι, τὰς ἑαυτῶν ἔχον ὑπὲρ ἀλλήλων δόξας ἀμφότεροι· Σαυνῖται μὲν, βραδύτερα τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔσεσθαι νομίζοντες· ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν, ὅτε μέλλοιεν ἄρχειν πολέμου· Ῥωμαῖοι δ', ἐν ὀλίγῳ τὴν Σαυνιτῶν στρατιὰν ἥξειν ὅτι τοὺς αὐτῶν ἐποίκους Φρεγελλάνους οἰόμενοι. [d] ἔπειτ' αὐτοῖς τὰ εἰκότα παθεῖν συνέβη. οἱ μὲν γὰρ, παρασκευαζόμενοι καὶ μέλλοντες, ἀπώλεσαν τοὺς καιροὺς τῶν τροπῶν· Ῥωμαῖοι δ', ὡς ἑτοίμῳ πᾶς ἔχοιτο τῷ στρατοπέδῳ, ἅμα τῇ πυθέσθαι τὰς ἀποκρίσεις, τόν τε πόλεμον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπέστειλαν ἀμφοτέρους· καὶ πεῖν ἀφεῖσθαι τοὺς πολεμίους τὴν ἔξοδον, ἣ τε νεωστὶ καταγραφεῖσα, καὶ ἣ περὶ Οὐολούσκους [e] κεκμάζουσα δυνάμις, ἣν εἶχε Κορνήλιος, οὗτος ἦν τῶν Σαυνιτικῶν ὅρων.

V. C. Cal. 454. Olymp. 120 3/3.

Samniticum bellum denuo excitatum est: & hinc ortum est ejus initium. Samnites, post fœdus quod cum Romanis pepigerant, exiguo temporis intervallo, Lucanis, sibi finitimis, vetere quadam simultate impulsi, bellum intulerunt. Ac principio quidem Lucani suis viribus freti bellum sustinebant: sed quum in omnibus præliis deteriore conditione essent, & cum multa jam loca amisissent, tum vero de omni etiam reliquo territorio in discrimen venirent, ad populi Romani suppetias confugere coacti fuerunt. Ac sibi quidem conscii erant, se fœdus, quo * antea amicitiam & societatem cum Romanis pepigerant, fefellisse: sed non desperabant tamen se illis persuasuros, si ex unaquaque civitate nobilissimos quosque pueros cum legatis obsides mitterent. Atque id contigit. quum enim legati venissent, & *Romanos* vehementer rogarent, senatus accipiendos esse obsides & amicitiam cum Lucanis ineundam censuit, populo hoc senatusconsultum ratum faciente. Fœdere autem cum iis quos Lucani miserant pacto, lecti à senatu qui inter Romanos & maxime provecti ætate & honoratissimi erant, ad commune Samnitum concilium missi sunt legati, ut illis significarent, amicos socioque Romanorum esse Lucanos: atque hortarentur ut quem ipsis agrum ademerant restituerent, & nihil hostile in eos amplius admit-

Οτι ὁ Σαυνιτικὸς αὖθις ἀνερρίπισθη πόλεμος, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἀρξάμενος. μετὰ τὰς σπονδὰς, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν, οἱ Σαυνῖται, χρόνον ὀλίγον ἐπισχόντες, ἐπὶ Λευκανοὺς ἐστράτευσαν ὁμόρους ὄντας, ἐκ παλαιᾶς τινὸς [f] ὀρμηθέντες ἔχθρας. καθ' ἁρπὰς μὲν οὖν ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πιστεύοντες οἱ Λευκανοὶ, τὸν τε πόλεμον διέφερον· ἐν ἅπασαις δὲ μᾶλλον ἡττώμενοι ταῖς μάχαις, καὶ πολλὰ [g] (μὲν) ἀπολωλεκότες ἤδη χωρία, κινδυνεύοντες δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης γῆς ἁπάσης, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων βοήθειαν ἀναγκάσθησαν καταφυγεῖν· συνειδότες μὲν ἑαυτοῖς ἐψευσμένοις ἃς πρότερον ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς ὁμολογίας, καὶ φιλίαν συνέθεντο καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἀπογινόντες δὲ [i] συμπείσειν αὐτοὺς, ἐὰν [k] ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους παῖδας ὁμήρους ἅμα τοῖς πρεσβευταῖς ἀποστείλωσιν· ὅπερ καὶ συνέβη. ἀφικομένων γὰρ τῶν πρέσβεων, καὶ πολλὰ διομόσαντων, ἥ τε βουλὴ δέχεται τοὺς ὁμήρους ἔνδον, καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς Λευκανοὺς συνάπτει, καὶ ὁ δῆμος ἐπικυροῖ τὰ ψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς. γενομένων δὲ τῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ἀποστάλεντας ὑπὸ τῶν Λευκανῶν ἀνδρας, οἱ πρεσβύτατοι Ῥωμαίων καὶ τιμιώτατοι προχειρισθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς, πρέσβεις ἀπεστάλησαν ὅπως τὴν κοινὴν τῶν Σαυνιτῶν σύνοδον δηλώσοντες αὐτοῖς ὅτι φίλοι καὶ σύμμαχοι Ῥωμαίων εἰσὶ Λευκανοὶ, καὶ [l] τὴν τότε χώραν, ἣν ἔτυχον αὐτῶν ἀφῃρημένοι, παρακαλέσοντες ἀποδιδόναι, καὶ μηδὲν ἔτι πρόσθεν ἔργον πολεμίων.

742

a In *Codd. MS.* πρόξενον πᾶσι διδόναι τοῖς πολεμίοις δύνηται: corrupte. Nos *Ursinum* sequuti sumus, qui in *textu* habet τὰς πολεμίους, in *notis* vero τοῖς πολεμίοις. & clarior foret ea ipsa lectio, si legeremus πρόξενος ἐν πᾶσι *successus in omnibus. Sylb.* b Si δόξειεν vel simile quid addatur, sententia erit perfecta: alioqui erit ἀναπόλεθρον. *Port.* c Illud τι hîc loci significare videtur *ullo modo. Port.* d In *MS.* mendose ἐπὶ τ' αὐτοῖς. *Ursinus* mavult ἔπειτ' αὐτοῖς. *Sylb.* e In *Pacii Cod.* κεκμαζώσα: & mox v. 23. Σαυνιτῶν ὅρων, ut supra ἐν Λατίνοις ὅροις, p. 589. v. 41. *Sylb.* f In *Pacii Cod.* male ἐμπεθέντας. *Sylb.* g Vel deest comma quoddam, vel sine τι legendum τὸν πόλεμον διέφερον. *Sylb.* Videndum an scribi possit τὸν γε πόλεμον διέφερον. alioqui non dubium est quin post τόν τε πόλεμον διέφερον vocula καὶ cum aliis forsan nonnullis sequi debeat. Hoc loquendi genere sæpe utitur *Dionys.* & *Gelenius* & *Portus* male vertunt, *bellum trahebant*: cum potius significet *bellum sustinebant*; ut *Livius* dicit *sustinere pugnam. Steph.* g Inclusa μὲν addita è *Pacii Cod. Sylb.* h Perperam in *Exemplari* συμπιστεῦσαι. *Urs.* i Recte admonet *Sylb.* vel expungendum articulum, ut legatur ἐξ ἁπάσης πόλεως: vel scribendum ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων, ut mox p. 707. v. 18. κατὰ τὸ κῦρος πόλεως ἕκαστος ἀντεπέζευξε. Sed ἐξ ἁπάσης πόλεως malo: at vero ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως sonaret *ex tota civitate. Steph.* k Rectius τὸν τε χῶρον, & mox v. 46. ἔργον. *Urs. Sylb.* & *Steph.* * Sc. *U. C. Cæs.* 429. *Olymp.* 114 1/2 Confer *Liv.* l. 8. c. 25.

a In

λεμίων· ὡς οὐ θελουσῆς τῆς Ρωμαίων πόλεως τοὺς ἑαυτῆς ἱκέτας ἐξελαυνομένους ὑπ' αὐτῆς σφετέρας. οἱ δὲ Σαυνῖται, τοὺς πρέσβεις ἀκούσαντες, ἠγανάκτουν τε καὶ [a]ἀπελογοῦντο· πρῶτον μὲν, οὐκ ἐπὶ τούτῳ πεποιῆσθαι λέγοντες τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας, ἐπὶ τῷ μηδένα μήτε φίλον [b]ἴδιον ἡγήσασθαι, μήτε ἐχθρὸν, ἐὰν μὴ Ρωμαῖοι κελεύωσιν· ἔπειθ' ὅτι Λευκανοὺς ὑστέρους ἐποιήσαντο Ρωμαῖοι φίλους, ἀλλ' ἐναλίχθ, πολεμίους ἤδη σφῶν ὄντας, πρόφασιν ὔτε δικαίαν οὔτε εὐσχήμονα κατασκευαζόμενοι ὑπὲρ καταλῦσαι τὰς σπονδάς. ἀποκρινομένων δὲ τῶν Ρωμαίων [c]ὅτι τοὺς ὑποκόους ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ δικαίῳ καταλυσαμένους τὸν πόλεμον, ἅπαντα [d]πείσεσθαι δεῖ τοῖς προειληφόσι τὴν ἀρχήν· καὶ εἰ μὴ ποιήσουσι τὰ κελεύόμενα ἐκόντες, πολεμήσειν αὐτοῖς ἀπειλούντων· ἀφόρητον ἡγησάμενοι τὴν αὐθάδειαν τῆς πόλεως οἱ Σαυνῖται, τοὺς μὲν πρέσβεις ἐκέλευσαν ἀπαλλάττεσθαι τάχιστα· αὐτοὶ δὲ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, κοινῇ τε καὶ κατὰ πόλεις εὐτρεπίζεσθαι. ἡ μὲν δὴ φανερὰ τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου πρόφασις, καὶ πρὸς ἅπαντας εὐπρεπὴς λέγεσθαι, ἡ Λευκανῶν ἐγένετο βοήθεια τῶν καταφυγόντων ἐπ' αὐτούς· ὡς κοινόν δή τι τοῦτο καὶ πάτριον ἔθος τῇ Ρωμαίων πόλει, [e]τοῖς ἀδικουμένοις καὶ καταφεύγουσιν ἐπ' αὐτὴν βοηθεῖν· ἡ δ' ἀφανὴς καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἀναγκάζουσα [f]ἀβελτέσθαι φιλίαν, ἡ τῶν Σαυνιτῶν ἰσχὺς, πολλή τε ἤδη γεγονυῖα, καὶ [g]ὅτι πλεῖον γενήσεσθαι νομιζομένη· Λευκανῶν τε χειρωθέντων, καὶ δι' αὐτοὺς τῶν περσοίκων, ἀκολουθήσειν ἔμελλε [h]τά τε βαρβαρικὰ ἔθνη τὰ περσυχῆ τούτοις. αἵ τε δὴ σπονδαὶ, μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρεσβευτῶν, εὐθὺς ἐλέλυντο, καὶ στρατιαὶ δύο κατεγράφοντο.

743

[Οπ [i]Ποστόμιος ὁ ὕπατος τῆς Λιβυσσυχῆς αὐτῷ ἐγκρατὴς γενόμενος μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ τῆς [k]τ' ἀξιώσεως τῷ γένους ἕνεκα, καὶ ὅτι διττὰς ὑπατείας ἤδη κεκοσμημένος ἦν· ἐφ' οἷς ὁ συνύπατος αὐτῷ, καταρχὰς μὲν ὡς ἀπελαυνόμενον τῶν ἴσων ἠγανάκτει, καὶ πολλάκις ὅτε τῆς βουλῆς τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν. ὕστερον δὲ συγγενοὺς ἑαυτῷ κατά τε πρόγονον ὄγκον καὶ φίλων πλῆθος, καὶ κτᾶσθαι τὰς ἄλλας δυνάμεις ἐλάττονα ἰσχὺν ἔχοντι· δημοτικὸς γὰρ ἦν καὶ τῶν νεωστὶ πρὸς γνῶσιν ἐλθόντων εἰς γνῶσιν· ἐξῆκε τῷ συνυπάτῳ, καὶ παρεχώρησε τὸν Σαυνιτικὸν πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο διαβολὴν ἤνεγκε τῷ Ποστομίῳ, καθὰ πολλὴν αὐθάδειαν γενόμενον· καὶ ἕτερον αὖθις ὅτι τούτου βαρύτερον, ἢ ὡς κτᾶ Ρωμαίων ἡγεμόνα. ὁπλεξάμενος γὰρ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ στρατιᾶς περὶ τοὺς διχηλίους ἄνδρας, εἰς τοὺς ἰδίους ἀγροὺς ἀπήγαγεν, οἷς ἄνευ

terent: quippe quum Romanorum civitas passura non esset, eos, qui ad ipsam supplices confugissent, è suis sedibus expelli. Samnites, auditis legatis, indignari cœperunt: ac, se purgantes, responderunt, primum quidem non ea conditione pacis fœdus initum inter ipsos esse ut neminem privatim pro inimico vel hoste, nisi Romanorum jussu, habere liceret: deinde, Lucanos non jam antea in amicitiam à Romanis esse receptos, sed recens, quum jam Samnitum hostes forent: ideoque Romanos nec justum nec quidquam honestatis præ se ferentem prætextum solvendi fœderis comminisci. Quum autem Romani responderent, eos qui se subjectos ipsis fore promisissent, & hac conditione impetrassent ut à bello cessaretur, oportere in omnibus dicto audientes iis esse qui imperium cepissent: ac, nisi ultro facerent imperata, se bellum eis illaturos minarentur: Samnites, intolerabilem hujus civitatis arrogantiam esse rati, legatos illico discedere jusserunt, atque ut res ad bellum necessariæ tum communiter tum in singulis civitatibus pararentur, facto decreto edixerunt. Manifesta igitur Samnitici belli caussa, & quæ cum aliqua honestatis specie narrari omnibus potest, fuit hæc; Lucanis, qui ad ipsos confugerant, velle opitulari: (tanquam communis & patria Romanorum civitati consuetudo esset, iis, qui affecti injuria ad ipsam confugerent, opem ferre) sed occulta, & quæ magis ipsos amicitiam dissolvere cogebat, fuit ea qua præditi Samnites erant potentia: quæ & magna jam erat, & major evasura existimabatur, quum Lucanis jam subjugatis, & propter eos finitimis etiam, sequuturæ essent & gentes barbaricæ quæ his contiguæ erant. Quamobrem & fœdus post legatorum reditum statim solutum est, & duo exercitus conscripti fuerunt.

[L. Postumius *Megellus* Consul, magistratum propediem initurus, ingenti fastu tumebat, tum ob splendorem generis, tum ob geminum consulatum: proinde collega ipsius Junius Brutus, ut qui præter jus suum deprimeretur, initio quidem ægre ferebat, ac sæpe in senatu de eo querebatur: tandem vero cum se nobilitate & amicorum opibus & gratia inferiorem esse sentiret (quippe plebejus ac novus homo erat) collegæ se submisit, eique Samniticum bellum extra sortem concessit. Ea res primum magnam invidiam conflavit Postumio, quippe quæ ex gravi insolentia proficisceretur. aliud deinde gravius quam pro imperatore populi Romani adjecit. Selectos enim ex suis legionibus bis mille juvenes in agros suos ablegavit, & tantumnon vinctos ergastulorum more saltum repastinare jussit, atque illos servilibus addictos operis

V. C. Cu. 454. *Olymp.* 120 ¾.

V. C. Cu. 461. *Olymp.* 122 ¼.

a In *Pacii Cod.* ἀπηλογοῦντο: eo scilicet modo quo ἀπήλαυνον & consimilia, in quibus ad syllabicum augmentum accedit etiam temporale. *Sylb.* b Malim ἰδίας. *Steph.* c Hic videtur esse trajectio. Fortasse melius sic, τοὺς ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι ὑπηκόους. *Port.* Minus recte in *Codd. MSS.* ἴσεσθαι pro ἔσεσθαι. *Urs.* d Rectius πείσεσθαι, ut in *Pacii Cod.* & mox ποιήσωσι. nam ἐὰν cum subjunctivi verbi modis construi non solet. *Sylb.* e Non dubium est quin lectio *Codd. MSS.* τοὺς ἀδικουμένους καὶ καταφεύγοντας ferri cum verbo βοηθεῖν non possit. Sed forsan hos accusativos apud *Dionysium* aliud verbum sequeretur, hoc modo: τοὺς ἀδικ. κ. κατ. ἐπ' αὐτὴν ἐπεκαλοῦντο, καὶ βοηθεῖν &c. *Steph.* f Plenior lectio est, τὴν πρὸς Σαυνίτας διαλυθῆναι φιλίαν. *Sylb.* Sed ea quæ à lectore possunt ὑπακούεσθαι, sæpe prætermittuntur. *Steph.* g In *Pacii Cod.* ἐπὶ πλέον, & in marg. ἐπὶ πλῶν, in *Ursini* exempl. ἐπὶ πλείω. Verum nisi (cum *Sylb.*) legamus ἐπὶ πλείω, necesse fuerit γενήσεσθαι mutare in verbum συνίστασθαι aut aliud huic affine. *Steph.* h Malim καὶ τὰ. *Sylb.* Vix ausim dicere τὰ in γε mutari debere: & certe potius expungendum dixerim. *Steph.* i Ex hoc igitur loco emendandi sunt *Fasti Sigonii*, qui Postumio quietam provinciam obvenisse scripsit. *Vales.* k Minus recte in *Cod. MS.* τῆς τε πίζεως. *Vales.*

peris perquam diu in agris detinuit. Cumque ejusmodi insolentia, priusquam paludatus ex urbe proficisceretur, esset usus, mox in castris longe insolentius se gessit, & Senatus populique Romani in se odium merito provocavit. Nam cum Senatus decrevisset, ut Fabius (qui superiore anno Samnitas, qui Pentri cognominantur, in consulatu vicerat) in castris remaneret, & Proconsul adversus partem Samnitium bellum gereret, Postumius missis literis Samnio illum excedere jussit, quasi imperium ad se unum pertineret. Legatis vero, qui à Senatu missi orabant, ne obstaret quo minus Proconsul exercitum retineret, neve adversari Senatus decreto vellet, superbum atque impotens responsum dedit: "Non Senatum sibi ipsi, quan-"diu Consul esset, sed Senatui se præesse". atque, dimissis legatis, protinus adversus Fabium exercitum movit, ut nisi sponte provincia excederet, armis illum invitum cogeret. Igitur cum eum in obsidione Cominii deprehendisset, repente in furorem versus, castris excedere illum jubet. At Fabius, hominis furori cedendum ratus, è provincia abscessit.

V. C. Ca. 461. Olymp. 122 ¾.

Porro idem ille Postumius primum quidem Cominium haud difficili negotio expugnavit, inde Venusiam urbem populo frequentem, aliaque quamplurima oppida vi cepit. in quibus decem millia hominum interfecta sunt, ac sex millia atque ducenti armis traditis in deditionem venere. Hisce rebus *præclare* gestis, non modo à Senatu nullo honore est affectus, sed & pristina ejus dignitas imminuta est. Nam cum Venusiam, quæ à Postumio capta erat, bis mille colonos Senatus mitti censuisset, triumviri deducendæ coloniæ alii creati sunt: ipsi qui oppidum ceperat, & de mittendis colonis ad Senatum retulerat, eo honore denegato. quod si eum casum moderate ac prudenter tulisset, atque iracundiam Senatus dictis factisque mollioribus mitigasset, nullam præterea calamitatem cum infamia conjunctam esset expertus. nunc vero indignatus, & adversus iratos ipse fremens, prædam omnem ex manubiis redactam militibus divisit; ac, priusquam successor mitteretur, exercitum dimisit: postremo triumphum, quem nec Senatus decreverat, ipse sua auctoritate duxit. Proinde, cum eas ob causas in omnium odium venisset, simulac magistratu abiit, duo Tribuni plebis diem ei ad populum dixere. &, caussa utrinque perorata, damnatus à cunctis tribubus, ac ducentis millibus nummum lis ei æstimata est.

V. C. Cas. 462. Olymp. 122 ¾.

Unicum hic adjiciam publicum facinus omnium mortalium laude digniſſimum, ex quo perspicuum fiet Græcis, quantum tunc populi Romani odium improborum, quantaque adversus eos qui sanctissima naturæ jura violant severitas esset. C. Lætorius Mer-

σιδήρῳ ἀριμὸν ἐκέλευσε κείρῃ. ᾗ μέχρι πολλοῦ καλέσας τὰς ἀνδρας ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἅπτων ἔργα ᾗ θεραπόντων ὑπηρεσίας. τοσαύτη δὲ αὐθαδεία πρὸ τ ὑπάτου χρησάμενος, ἔτι βαρύτερος ἐφάνη τοῖς καθ' αὐτὸν τ στρατιὰν ἐπιλελεαθεῖσι, ᾗ παρέσχε τῇ βουλῇ ᾗ τῷ δήμῳ μίσους ἀφορμὰς δικαίας. τ γὰρ ὑπαλεύσασθαι τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ ᾗ νικήσασθαι Φάβιον Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους, τ βουλῆς ψηφισαμένης μένειν ἕως ἂν στρατοπέδου, ᾗ τ ἀνθύπατον ἀρχὴν ἔχοντα πρὸς τ μερίδα τ Σαυνιτῶν πολεμεῖν, γράμματα πέμπων ἐκχωρῆν ἐκ τ Σαυνίτιδος ἐκέλευσεν, ὡς ἀυτῷ μόνῳ τ ἡγεμονίας προσηκούσης. ᾗ πρὸς τὸν ἀποσταλέντας ὑπὸ τ συνέδρων τροσόδους, ἀξιοῦντας μὴ κωλύειν τ ἀνθύπατον ἕως ἂν στρατοπέδου μένῃ, μηδ' ἀνθιπράττειν τοῖς ἐψηφισμένοις ὑφ' ἑαυτῶν, ὑπερηφάνως ᾗ τυραννικῶς ἔδοκεν ἀποκρίσασθαι. "ᾗ τ βουλὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ "τῦ φήσας ἕως ἐστὶν ὕπατος, ἀλλ' αὐτὸν τ βουλῆς" ἀπολύσας δὲ τοὺς πρέσβεις, ἅπτ τ Φάβιον ἦγε τ στρατιὰν, ὡς, εἰ μὴ βούλοιτο ἐκὼν παραχωρεῖν τ ἀρχῆς, τοῖς ὅπλοις προσαναγκάσων. καλαλαβὼν δὲ τοῦτον [b] Κομινίῳ πόλει προσκαθήμενον, [c] ἐξέπληξεν ἐκ τ στρατοπέδου, χρὶ πολλὴν ὑπεροψίαν τ ἀρχαίων ἐθισμῶν ᾗ δεινὴν ὑπερηφανίαν. Φάβιος μὲ, αὖθ' ἑαυτὸν ἐξαγαγὼν τῆ μανίᾳ, τῆς ἡγεμονίας ἐξεχώρησεν.

Ὁπ ὁ αὐτὸς Ποστόμιος, πρῶτον μὲ τὸ Κομίνιον ἐκ πολιορκίας παραλαμβάνῃ, χρόνον ᾗ πολὺν ἐν ταῖς προσβολαῖς διατρίψας· ἔπειτα Οὐενυσίαν πολυάνθρωπον ᾗ ἄλλας πόλεις πλείους ὅσας. ἐξ ὧν μύριοι μὲ ἐσφάγησ, ἑξακισχίλιοι δὲ ᾗ διακόσιοι ταῖς ὅπλα παρέδοσ. ταῦτα διαπραξάμενος ᾗ χ ὅπως χάριτος ἢ τιμῆς τινὸς ἠξιώθη παρὰ τ βουλῆς, ἀλλὰ ᾗ τ προϋπάρχουσ ἀξίωσιν ἀπέβαλεν. ἀποστελλομένων γὰρ εἰς μίαν τ ἁλωσῶν ὑπ' ἐκείνῳ πόλεων τ καλουμένην [d] Οὐενυσίαν δισμυρίων ἐποίκων, ἕτεροι τ ἀποικίας ἡγεθησ ἡγεμόνες· ὁ δὲ τ πόλιν ἐξελὼν, ᾗ τ γνώμην τ ἀποστολῆς τ κληρύχων εἰσηγησάμενος, ᾗδὲ ταύτης ἄξιος ἐφάνη τ τιμῆς. εἰ μὲ ὃν σώφρονι λογισμῷ τὰ συμβάντα ἤνεγκεν, ᾗ τὸ χαλεπὸν ὃ συνεδρίῳ λόγων τε ᾗ ἔργων χρηστῶν θεραπείας ἐπράϋνεν, ᾗδεμίας ἔτι συμφορᾶς εἰς ἀτιμίαν φερούσης ἐπειράθη. νῦν δὲ ἀλαζονείᾳ ᾗ ἀλλιχαλεπάνῃ, ταῖς τε ὠφελείας, ἃς ἔλαβεν ἐκ τ πολεμίων, ἁπάσας τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο, ᾗ, πρὶν ἀποσταλῆναι τ διάδοχον τ ἀρχῆς, ἀπέλυσεν ἀπὸ τ σημείων τὰς δυνάμεις, ᾗ πλευσῶν οὐ ὅτε βουλὴ συνεχώρησεν αὐτῷ θρίαμβον, ἀπὸ τ ἐαυτῦ γνώμης καθήγαγεν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἔτι μείζονος ἐξ ἁπάντων μίσους ἐκκαυθέντος, ἅμα τῷ καθεῦδαι τ ἀρχὴν τοῖς μθ' ἑαυτὸν ὑπάτοις, εἰς δίκην ὑπάγει δημοσίαν ὑπὸ δυοῖν δημάρχων. ᾗ καθηγορηθεὶς ἐν τῷ δήμῳ πάσας ταῖς φυλαῖς καταψηφίσατο, τίμημα τῆς εἰσαγγελίας [e] ἔχουσ χρημάτων πέντε μυριάδας ἀργυρίου.

Ὁπ φησὶ Διονύσιος μιᾶς ἔτι μνησθήσομαι πράξεως πολιτικῆς, ἀξίας ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθ, ἐξ ἧς καταφανὲς ἔσται τοῖς Ελλησιν, ὅσον ἦν τὸ μισοπόνηρον ἐν τῇ Ρώμῃ τότε, ᾗ πρὸς τοὺς παρανομοῦντας τὰ κοινὰ νόμιμα ᾗ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀμείλικτον. [f] Γάϊος Λαιτώριος Μέρκος

V. C. Cas. 462. Olymp. 122 ¾.

[a] Meminit horum *Livius*, l. 9. prætereuntur tamen à *Cluverio* in *Ital. Antiq.* [b] Memoratur *Livio* l. 7. & sita fuit haud longe à fontibus *Fibreni*. [c] Videtur legendum ἐξελασεν. *Vales.* [d] De hac colonia loquitur *Vellejus*, l. 1. *Sinuessam Minturnasque missi Coloni. post quadriennium Venusiam.* deducta autem ea est colonia, *L. Postumio Megello* III. *C. Junio Bruto* Coss. anno *V. C.* 462. *Vales.* [e] Forsan ἐχούσης legendum. *Vales.* [f] Apud *Valerium Max.* lib. 6. cap. 1. *M. Lætorius Mergus* dicitur. Libidinosi Centurionis supplicium *M.* Lætorii Mergi Tribuni militaris æque fœdus exitus sequitur, cui Cominius Trib. pl. diem ad populum dixit, quod

κος ὑπέλιπεν, ὅπφανὴς τε γενόμενος, καὶ τὸν τοῦ πολεμικοῦ τρόπου οὐκ ἀγεννὴς, ἐνὸς τῶν ταγμάτων χιλίαρχος ἀποδειχθεὶς ἐν τῷ Σαυνιτικῷ πολέμῳ, νεανίαν τινὰ τῶν ὁμοσκήνων ἀφροδίτου τινὸς ἄλλων ἐτέρων μέχρι μὲν τοῦ ἐπειθεν ἑαυτὸν χαρίσασθαι τοῦ σώματος ὥραν ἔχοντα. ὡς δ' οὔτε δωρεαῖς, οὔτ' ἄλλῃ φιλανθρωπίᾳ τὸ μειρακίιον ἡλίσκετο, κατέχειν τὸν ὑπερθυμίαν ἀδύνατος ὢν, βίαν προσφέρειν ἐπιβάλετο. πεισθόντου δὲ τῆς ἀκοσμίας τοῦ ἀνδρὸς ἅπασι τοῖς ὑπὸ τῶν στρατοπέδου γενομένης, κοινὸν ἀδίκημα τῆς πόλεως εἶναι νομίσαντες οἱ δήμαρχοι, γραφὴν ἐποφέρουσι κατ' αὐτοῦ δημοσίᾳ, καὶ ὁ δῆμος ἁπάσαις ταῖς ψήφοις τοῦ ἀνδρὸς κατέγνω, τίμημα δίκης ὀφίσας θάνατον. οὐκ ἀξιῶν εἰς ἐλεύθερα σώματα, καὶ προπολεμοῦντα τῆς τῶν ἄλλων ἐλευθερίας, τοὺς δὲ τὰς ἄλλας ὅπως ἀρχὰς ὑφείζειν τοῖς ἀντικέσθαι καὶ πρὸς φύσιν τοῖς ἄρρεσιν ὕβρεις. ἐπὶ δὲ τούτου θαυμασιώτερον ἐπράξαν οὐ πολλοῖς πρότερον χρόνοις, καίτοι περὶ δοῦλον σῶμα γενομένης τῆς ὕβρεως. ἑνὸς γὰρ τῶν πρωτοδούλων Σαυνίταις τὸ στρατόπεδον χιλιάρχων ὑπὸ ζυγὸν ὑπελθόντων [b] Ποπλίου υἱὸς ὢν ἐν πολλῇ [c] καταλιφθεὶς πενίᾳ δάνειον ἠναγκάσθη λαβεῖν εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατρὸς, ὡς ἐρανισθησόμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν. διαψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀπήχθη πρὸς τὸ χρέος τῇ προθεσμίας διελθούσης, κομιδῇ νέος ὢν καὶ τῇ ὄψει ὡραῖος. ὅτος τὰ μὲν ἄλλα ὑπηρετῶν ὅσα δοῦλος δεσπόταις νόμος ἦν ἀπείχετο· τῆς δὲ τοῦ σώματος ὥρας χαρίσασθαι κελεύοντος ἠσανάκλει καὶ μέχρι παντὸς ἀπεμάχετο. πολλὰς δὲ ἀφ' τούτου μαστίγων λαβὼν πληγὰς ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ ἅς ἐπὶ μετεώρου τινὸς, ἔνθα πολλοὺς ἔμελλε τῆς ὕβρεως λήψεσθαι μάρτυρας, τήν τε ἀκολασίαν τοῦ δανειστοῦ δυσηχήσατο, καὶ τῶν μαστίγων τοὺς μώλωπας ἐπέδειξεν. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ δημοσίας ὀργῆς ἄξιον ἡγησαμένου τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν κρίσιν καταστησούσαν τὴν εἰσαγελίαν τῶν δημάρχων θανάτου δίκην· καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δουλωθέντες πρὸς τὰ χρέα Ρωμαῖοι, νόμῳ κυρωθέντι τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο.]

Οτι [d] Ποστούμιος πρέσβεις ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους· καί τινα αὐτῷ διεξιόντος, οὐχ ὅπως προσεῖχον αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἢ λογισμοὺς ἐλάμβανον οἱ Ταραντῖνοι σωφρόνων ἀνθρώπων, καὶ [e] περὶ πόλεως κινδυνευούσης βουλευομένων· [f] ἀλλ' [g] εἴ τι μὴ κατὰ τὸν ἀκριβέστατον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου χαρακτῆρα [h] τῶν αὐτοῦ λέγοιτο, διαπαιζοντες ἐγέλων καὶ πρὸς ταῖς [h] ἀναπά-

gus, & ſplendore natalium, & militari fortitudine nulli ſecundus, bello Samnitico Tribunus cujuſdam cohortis creatus, adoleſcentem quendam ex ſuis contubernalibus formæ decore præſtantem, principio quidem donis atque hujuſmodi delinimentis ſollicitavit de ſtupro. Sed poſtquam nulla arte capi poſſe animadvertit, ſuperatus libidinis impotentia, vim inferre adoleſcenti inſtituit. Cujus ſceleris fama cum celebris ac pervulgata in exercitu fuiſſet, Tribuni plebis, hanc publicam civitatis injuriam eſſe rati, Lætorio diem ad populum dixerunt, eumque populus Romanus univerſis ſuffragiis capitis damnavit; haudquaquam arbitratus ferendum eſſe, ut ingenui homines, qui pro reliquorum civium libertate in acie ſtarent, fœdo ac pudendo viris injuriæ genere violarentur. Verum illud longe admiratione dignius eſt quod paullo antehac geſſerant, ob injuriam tametſi ſervili corpori illatam. Adoleſcens quidam Publii filius, unius è Tribunis militaribus qui ſe exercitumque omnem dediderant Samnitibus, & ſub jugum miſſi fuerant, in maxima egeſtate derelictus, pecuniam fœnori accipere ad celebrandum patris funus coactus eſt, ſperans propinquorum liberalitate ſe propediem hoc ære alieno liberatum iri: verum ſpe ſua fruſtratus, cum dies ceſſiſſet, abductus eſt in nexum juvenis forma haud invenuſtus. Is cum operas ac miniſteria, quæcunque ſervos præſtare dominis jus faſque eſt, creditori exhiberet, ferebat id moderate: ſed cum ſtuprum juberetur pati, tum vero indignari cœpit, & flagitium prorſus aſpernatus eſt. Cujus rei cauſſa verberibus à creditore laceratus proripuit ſe in forum; ſtanſque in ſublimi loco, unde plurimos teſtes injuriæ ſuæ habere poſſet, libidinem crudelitatemque fœneratoris conqueſtus eſt; vibices verberum oſtentans. Proinde plebs, atrocitate injuriæ commota, cum id facinus publica indignatione proſequeretur, accuſatum à Tribunis plebis creditorem capite damnavit: atque ob hunc caſum cuncti qui ob æs alienum nexi erant, lege lata ſoluti, priſtinam libertatem recuperarunt.]

Quum Poſtumius ad Tarentinos miſſus eſſet legatus, & quædam illis exponeret, Tarentini non modo non attendebant animos ad ea quæ ab illo dicebantur, aut mente concipiebant ea quæ hominibus cordatis & de urbe periclitante conſultantibus in mentem venire par eſt: verumetiam, ſiquis ejus ſermo cum exactiſſimo Græci ſermonis charactere non conveniret, id obſervantes ridebant:

IV. *V. C. Cas. 471. Olymp. 124 ¾.*

quod cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit ejus rei ſententiam Lætorius, ſed ſe ipſe ante judicii tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiam morte punivit. Naturæ modum expleverat, fato tamen functus, univerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt. *Valeſ.* a In *Cod. MS.* ἐμάνθ. *Valeſ.* b *Valerius Max.* lib. 4. Titum Veturium vocat filium ejus Veturii qui in conſulatu ſuo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat. *Livius* non in nomine ſolum, ſed etiam in tempore diſſentit. adoleſcentem enim vocat C. Publicium, idque eveniſſe ſcribit C. Poetelio & L. Papirio Coſſ. anno V. 427. quinquennio ante Conſulatum T. Veturii. *Valeſ.* c In *Cod. MS.* καταφθείς. *Valeſ.* d Quum ex ſequentibus, & Hiſtoricis aliis (*Val. Max.* l. 2. c. 2. *Liv.* in *Epit.* l. 12. *Flor.* l. 1. c. 18. *Oroſ.* l. 4. c. 1.) conſtet, Poſtumium habuiſſe legationis ſocios, hinc colligimus illum fuiſſe legationis ἡγεμόνα. atque forſan non abſimile vero ſit, ſcriptum fuiſſe; Οτι Ποστούμιος σὺν ἄλλοις πρέσβεσι ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους. *Steph.* e Cur de urbe ſua periclitarentur, ex *Appiano* & *Dione*, in eorum *Fragmentis Hiſtoricis*, diſces. *Steph.* f Reſpondet ἀλλὰ his vocibus ἐχ ὅπως. jam tamen ἀλλὰ pro ἀλλὰ γὲ poſitum videtur: vel certe κατηχρηστῶς eſt dictum, & quod deſideratur eſt ſubaudiendum. *Portus.* g Simplicius dicit *Appianus*, ἤ τι μὴ πάλαι ἐλληνίσειεν. *Steph.* h Ἀναπαύειν ſurrectiones ad dicendum interpretatur *Sylb.* ſic tamen ut legi etiam poſſe exiſtimet ἀναυδίους, ut vel χορῶν vel φωνῆς ἀναυδίους intelligantur. Verum ut vox ἀναυδίους *minarum* ſignificatione hîc loci accipiatur, quo tamen ſenſu ſæpe alibi occurrit, negat *Sylb.* nec conſentaneum eſſe exiſtimat *Stephanus*, legatum ad minas uſque proceſſiſſe in orationis initio. Quare malit ἀναπαύσεις, *moras orationi interpoſitas*, vel ad reſpirandum, vel ad aliquod cogitandi ſpatiolum,

V. C. Cas. 471. Olymp. 124 3/4.

bant: & ejus *inter loquendum* reſtitationibus exaſperabantur, & barbarum vocitabant: tandemque è theatro ejiciebant. Ac, quum abirent, unus ex iis qui in tranſitu ſtabant Tarentinis, Philonides nomine, homo nihili & ganeo, (qui à vinolentia, cui per totam vitam deditus fuerat, Cotyla vocabatur) heſternæ crapulæ adhuc plenus, quum prope ipſum eſſent legati, ſublata veſte, & corpore ad obſcœniſſimum habitum compoſito, ſordes, quas nominari non decet, in ſacram legati veſtem effudit. Ubi quum totum theatrum in riſum erupiſſet, & inſolentiſſimi quique manus comploderent, Poſtumius, conjectis in Philonidem oculis, "Accipiemus (inquit) "omen, ô ganeo: quoniam ea etiam, quæ non "petimus, nobis datis". Deinde ad turbam converſus, & veſtem contumelioſe ſordidatam oſtendens: quum adhuc majorem ex omnibus riſum oriri videret, & voces quorundam hac de re lætantium & petulantiam laudantium audiret, "Ridete, inquit, dum vo- "bis licet, Tarentini, ridete. nam poſthac diu "flebitis". Ad quas minas quum exacerbati nonnulli fuiſſent, "Atque ut magis (inquit) "indignemini, hoc quoque vobis dicimus, "fore ut hanc veſtem multo ſanguine ab- "luatis". Legati Romanorum, quum his contumeliis à Tarentinis tam privatim quam publice affecti, verba hæc, tanquam divino quodam inſtinctu vaticinantes, protuliſſent, ex urbe abnavigarunt. Nec multo poſt initum ab Æmilio cognomento Barbula magiſtratum advenit Poſtumius, & qui cum eo Tarentum miſſi legati fuerant: nullum quidem reſponſum referentes, ſed contumelias quibus à Tarentinis affecti eſſent commemorantes: & Poſtumii veſtem, ad faciendam verbis ſuis fidem, exhibentes. Hæc res quum magnam omnibus indignationem moviſſet, Æmilius & ejus collega, coacto ſenatu, quid opus facto eſſet conſultabant, à mane uſque ad ſolis occaſum: atque hoc per dies multos fecerunt. Erat autem diſceptatio non de pacis fœdere, an id à Tarentinis violatum eſſet (hoc enim omnes fatebantur) ſed de tempore quo in eos exercitus eſſet emittendus. Erant enim qui ſuaderent ut hoc bellum nondum ſuſciperent, dum Lucani Brutiique in defectione permanebant, ac dum Samnitum numeroſa bellicoſaque gens, necnon Etruria ad ipſas fores ſita, nondum ſubactæ erant; verum, poſtquam hæ gentes in eorum

σῆς ἐτεραχύνοντο, καὶ [a] βάρβαρον ἐπεκάλουν. καὶ [b] τιλοβίζοντες ἐξέβαλλον ἐκ τοῦ θεάτρου. ἀπιόντων δὲ αὐτῶν, εἷς τῶν ἐφεστηκότων ἐν τῇ παρόδῳ Ταραντίνων, Φιλωνίδης ὄνομα, [c] ἀσπερμολόγος ἄνθρωπος· ὃς [d] ἐκ τοῦ τῆς οἰνοφλυγίας, ᾗ τὸν βίον ἅπαντα τὸν βίον ἐκέχρητο, περισπορεύετο Κοτύλων μεζὸς ὢν ἔτι τῆς χθιζῆς μέθης, ὡς ἐγγὺς ἦσαν οἱ πρέσβεις, [e] ἀναστρέμμενος τῷ [f] ἀβολίῳ, καὶ σχηματίσας ἑαυτὸν ὡς αἴσχιστον ὀφθῆναι, τὴν οὐ λέγεσθαι πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος τοῦ προσώπου κατεσκέδασε. γέλωτος δὲ καταῤῥαγέντος ἐξ ὅλου τοῦ θεάτρου, καὶ συγκροτούντων τὰς χεῖρας τῶν ἀγεροχαΐτων, ἐμβλέψας εἰς τὸν Φιλωνίδην ὁ Ποστούμιος εἶπεν· [g] "Δεξόμεθα τὸν "οἰωνὸν, ὦ ἀσπερμολόγε ἄνθρωπε· ὅτι καὶ τὰ μὴ αἰτούμενα δί- "δοτε ἡμῖν". ἔπειτα εἰς τὸν ὄχλον ἐπιστραφείς, καὶ τῷ ὑβρισμένῳ ἐσθῆτα δεικνὺς, ὡς ἔμαθεν ἔτι πλείονα γινόμενον ἐξ ἁπάντων γέλωτα, καὶ φωνὰς [h] ἤκουεν οἰκτρὰς ἐπιχαιρόντων, καὶ τῷ ὕβρει ἐπαινούντων, "Γελᾶτε, ἔφη- "σεν, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν, ἄνδρες Ταραντῖνοι, γελᾶτε· πο- "λὺ γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα χρόνον κλαύσεσθε". ἐκπυρωθέντων δέ τινων πρὸς τῷ ἀπειλῷ, "Καὶ ἵνα γε μᾶλ- "λον, ἔφησεν, ἀγανακτήσητε, καὶ τοῦθ' ὑμῖν λέγομεν, ὅτι "πολλῷ τὶ ἐσθῆτα ταύτην αἵματι ἐκπλυνεῖτε". ταῦτα οἱ τῶν Ρωμαίων πρέσβεις ὑβριζόμενοι ὑπὸ τῶν Ταραντίνων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, καὶ ταύτας τὰς φωνὰς [i] ὑπεθεσπίσαντες, ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς πόλεως. ἅρτι δὲ Αἰμιλίου [k] Βαρβούλα ὑπάτου τῷ ἀρχῷ παρειληφότος, ἧκον οἱ σὺν τῷ Ποστουμίῳ πεμφθέντες εἰς τὸν Τάραντα πρέσβεις, ἀποκρισιν μὲν ὑδεμίαν φέροντες, τὰς δὲ ὕβρεις, ἃς ἦσαν [l] ὑποισμένοι παρ' αὐτῶν, διεξιόντες· καὶ τῷ ἐσθῆτα δεῖξαι Ποστουμίου, πίστιν τῶν λόγων παρεχόμενοι. ἀγανακτήσεως δὲ μεγάλης 744
ἐξ ἁπάντων γενομένης, συναγαγόντες τῷ βουλῷ οἱ περὶ τὸν Αἰμίλιον ὕπατοι, τί χρὴ ποιεῖν ἐσκόπουν, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι δύσεως ἡλίου· καὶ τοῦτ' ἐποίησαν ἐφ' ἡμέρας συχνάς. ἦν δὲ ἡ ζήτησις, οὐχ [m] ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας ὑπὸ τῶν Ταραντίνων· τοῦτο γὰρ ἅπαντες [n] ὡμολόγουν· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ χρόνου τῆς ἀποστελησομένης [o] ὑπ' αὐτῆς στρατιᾶς. ἦσι γάρ τινες οἱ παραινοῦντες μήπω τοῦτον ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον, ἕως Λευκανοί τε ἀφεστήκασι καὶ Βρέττιοι, καὶ τῶν Σαυνιτῶν πολὺ καὶ φιλοπόλεμον ἔθνος, καὶ Τυῤῥηνία παρ' αὐτὰς θύρας τὰς θύρας, ἔτι [p] ἀχείρωτος ἦν· ἀλλ' ὅταν ὑποχείρια γένηται

ut fit ab hæſitantibus; cenſetque veriſimile eſſe hæſitationi illos eas ἀναπαύσεις imputaſſe; quum alioqui non credibile ſit futurum eſſe, ut illi ipſis non offenderentur tantum, ſed etiam exaſperarentur. *a* In *Pacii Cod.* βαρβάρους: minus congruenter. *Sylb.* Poteſt tamen & plurale admitti; quoniam hoc uſu venire videmus, ut quod uni tantum exprobrandum ſit, ejus etiam ſociis exprobretur. *Steph.* *b* In *Cod. MS.* τιλοτῶν. unde τιλοτοῦντες feci cum *Urſ.* quod ſi minus placeat, ſcribendum erit τὸ τιλοτοῦν, ut idem *Urſ.* adn. *Sylb.* *c* *Budæus* ἀσπερμολόγους interpretatur *viles & contemptos homines*; & hujus ſignificationis rationem reddere volens ſubjungit, *ex alieno ſic vitam tolerantes, ut avis quæ ſemina ſparſa colligit.* At ego, *Euſtathium* ſequens, reſpici exiſtimo ad eos, *qui in emporiis verſantes colligebant quæ ex faſcibus excidebant.* Si autem roget quiſpiam, unde fit ut ἀσπερμολόγος vocetur qui Latinis appellatur *garrulus* vel *blatero*. haud ſane ex eo fieri dicam quod ἀσπερμολόγος ſonet ὁ ἀσπείρων λόγους, verum ex illa ganniendi conſuetudine, quæ in tali hominum genere ſpectatur. *Steph.* *d* Pro ἐκ malim ἀπό. *Sylb.* *e* Ἀναστρέμμενος *componens ſe*, vel *ſimulans ſe componere* ad ποιλολογίαν. *f* In *Exempl.* ἀναβολῇ: corrupte. *Urſ.* Verum licet ἀβολὸν alibi uſurpet *Dionyſ.* altero tamen ἀναβολὸν nunquam uſum eſſe vix putandum eſt. atque *Urſinus* ſi meum *Gr. Ling. Theſ* conſuluiſſet in ἀναβολὴ, ἀναβάλλεσθαι, & ἀναβλητὸν, nequaquam vocem ἀναβολὸν pro mendoſa habuiſſet. *Steph.* *g* Rectius ſorſan δεχόμεθα *accipimus*. *Sylb.* *h* Ut præceſſit ἤκουεν, ita hîc ἤκουον ſcriptum fuiſſe crediderim. *Steph.* *i* Haud ſolum non minus apte, (ut loquitur *Sylb.*) ſed multo aptius ὑποθεσπισαντες ſubſtitui poſſet. *Steph.* *k* In *Pacii Cod.* Βαρβούλα, & mox Ποστμίῳ omiſſo ν. quæ ſcriptura, ſi Latinam ſyllabarum quantitatem ſpectemus, eſt longe convenientior: ſicut etiam Νομᾶ, Νομίτωρ. & hujus generis alia ſupra habuimus. *Sylb.* *l* Proculdubio legendum ὑποισμένοι. *Sylb. Steph.* & *Port.* *m* Mire dictum ὑπὲρ τῷ λελύσθαι τὰς ὁμολογίας, pro ὑπὲρ τοῦ δὲ λέγεσθαι αἱ ὁμολογίαι. At *Portus* ita vertit, quaſi perinde foret ac ſi dixiſſet, οὐχ ὑπὲρ τῆς ὁμολογῶν, αἳ ὑπ' αὐτῶν λελυμέναι ἦσαν. Cæterum quum alibi ὁμολογίαι tantum dicat, & quidem in his etiam *Fragmentis*, hîc τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας dicit. *Steph.* *n* In *Exempl.* ὡμολογῶν, errore ambiguo. noſtrum ὡμολόγουν è *Pacii Cod.* deſumptum eſt. *Sylb.* *o* Rectius ὑπ' αὐτῶν, vel ὑπ' αὐτούς. *Sylb.* Verum ὑπ' αὐτῆς retineri poteſt, ut ad βουλὴν referatur, quod præceſſit. *Sylb.* *p* In *Exempl.* mendoſe ἀχείρωτος. *Urſ.*

a Ita

γένηται ταῦτα τὰ ἔθνη, μάλιστα μὲν ἅπαντα, εἰ δὲ μή γε τὰ πρὸς ἀνατολὰς, καὶ πλησίον τοῦ Τάραντος κείμενα. τοῖς δὲ ταινιῶται τούτοις ἐφαίνετο συμφέρειν, μηδὲ ὀλίγιστον χρόνον ἀναμεῖναι, ἀλλ' ὑποψηφίζειν καὶ πόλεμον ἤδη. καὶ ἐπεὶ τὰς γνώμας ἔδει [b] ἀριθμεῖσθαι, πλείους ἐφάνησαν οὗτοι τῶν ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον εἰς ἑτέρους καιροὺς παραινούντων. καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ.

Ὅτι Πύρρου τοῦ [d] Ἠπειρώτου βασιλέως, ὅτε τὴν Ρώμην στρατὸν ἤγαγόντος, [e] ἐβουλεύσατο πρεσβείας ἀποστεῖλαι, τοὺς ἀξιώσοντας Πύρρου ἀπολυτρῶσαι σφίσι τοὺς αἰχμαλώτους, εἴτε [g] ἀνταλλαξάμενον ἑτέρων σωμάτων, εἴτε ἀργύριον καθ' ἕνδεκα ὀφείσαντα. καὶ ἀποδείκνυσι πρέσβεις, Γάϊον [h] Φαβρίκιον, ὃς, ὑπατεύσας πρότερον ἔτεσι τρισὶ, Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους ἐνίκησε μεγάλαις μάχαις, καὶ τὴν Θουρίων πολιορκίαν ἔλασε· καὶ Κόϊντον Αἰμίλιον, τὸν συνάρξαντα τῷ Φαβρικίῳ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τυρρηνικοῦ πολέμου σχόντα· καὶ Πόπλιον Κορνήλιον, ὃς, ὑπατεύσας τετάρτῳ πρότερον ὑπατεύσαντος, Κελτῶν ἔθνος ὅλον, τοὺς καλουμένους Σένωνας, [i] ἐχθίστους Ρωμαίων ὄντας, πολεμῶν, ἅπαντας ἤδη κατέσφαξεν. οἵτινες πρὸς Πύρρον ἀφικόμενοι, καὶ διαλεχθέντες ὅσα τῇ τοιαύτῃ χρείᾳ πρόσφορα ἦν· ὡς ἀτέκμαρτον πρᾶγμα τύχη, καὶ ταχεῖα τὰ πολέμων αἱ [k] τροπαὶ, καὶ τὰ συμβησόμενα ἤδη ἀνθρώποις προειδέναι ῥᾴδιον· ἐπ' ἐκείνῳ τιθὼ [l] προαίρεσιν ἐποίουν, εἴτε ἀργύριον ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐβούλετο λαβεῖν, εἴτε ἑτέρους αἰχμαλώτους. Πύρρος δὲ μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενος, ἀποκρίνεται τάδε αὐτοῖς· "Σχέτλιόν τι πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ ἄνδρες Ρωμαῖοι, "φιλίαν μὲ οὐ βουλόμενοι συνάψαι πρὸς ἐμὲ, τοὺς δὲ "ἁλόντας κατὰ πόλεμον ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν· ἵνα τοῖς "αὐτοῖς τούτοις σώμασιν εἰς τὸν καθ' ἐμοῦ πόλεμον ἔ-
745 "λθητε χρῆσθαι. Ἀλλ' εἰ τὰ κρείττω [m] βουλεύεσθε "πρᾶξαι, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον ἀμφοτέροις ἡμῖν "σκοπεῖτε, ἀποστείλαντες τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ καὶ "τοὺς ἐμοὺς συμμάχους, ἀπολάβετε τοὺς ἰδίους προ- "κα [n] πρ' ἐμοῦ πολίτας τε καὶ συμμάχους ἅπαν- "τας. ἄλλως δ' οὐκ ἂν ὑποστείναιμι πολλοὺς καὶ "ἀγαθοὺς ὑμῖν πρέσθαι". Ταῦτα μὲν τοῖς τῶν πρεσβευτῶν πρόντων ἔλεξεν· ἰδίᾳ δὲ τὸν Φαβρίκιον ἀποκαλέσας, "Ἐγὼ δέ, φησὶν, ὦ Φαβρίκιε, θαυμάζομαί σε "κρείττονα ὑπὲρ ἡγεμονίας πολέμων εἶ), καὶ τῷ βίῳ δί- "καιον καὶ σώφρονα, καὶ τοὺς [o] ἄλλους ἁπάσας ἔχον- "τα ἀρετάς· χρημάτων [p] δὲ ἀπορεῖν, καὶ κατ' ἐν ὃ "μέρος τοῦτο [q] ἐλαττούμενον ὑπὸ τῆς τύχης· ὥστε "[r] μηδὲν ἄμεινον τῶν πενεστάτων βουλευτῶν ὑπὸ τοῖς

potestatem veniſſent, omnes quidem, ſi quo fieri modo poſſet: ſin minus, ex ſaltem quæ ad orientem vergerent, & prope Tarentum ſitæ eſſent. Verum aliis contra expedire videbatur, nec in minimum quidem temporis ſpatium rem differri, ſed bellum jam tum decerni. Ac, quum eo ventum eſſet ut ſententias numerare oporteret, major horum numerus inventus eſt quam eorum qui bellum in alia tempora differre ſuadebant. Et populus decretum ſenatus ratum fecit. *V. C. Cat.* 471. *Olymp.* 124 $\frac{1}{4}$.

Quum Pyrrhus Epirotarum rex adverſus Romam exercitum eduxiſſet, *Senatus* legatos mittere decrevit, qui ab illo peterent ut captivos à ſe redimi non recuſaret: ſive corpora corporibus permutare, ſive certum pro ſingulis præſcribere pretium vellet. Ac legatos deſignat, C. Fabricium, (qui tertio ante anno conſul, Samnites, Lucanos, & Brutios magnis præliis ſuperaverat, quinetiam Thurios obſidione liberaverat) & Q. Æmilium (qui cum Fabricio conſulatum geſſerat: & bello Etruſco præfuerat) ac P. Cornelium, qui quarto ante anno conſul, quum totam Celtarum gentem, eos qui Senones vocantur, Romanis infenſiſſimos, bello viciſſet, quotquot puberes erant interfecerat. Hi quum ad Pyrrhum veniſſent, & quæcunque præſenti neceſſitati accommodata erant diſſeruiſſent: fortunam eſſe rem cujus eventus nemo aſſequi conjectura poſſit, ac bella cito in hanc vel illam partem vergere: & nihil eorum quæ *in illis* ſunt futura facile hominibus eſſe prænoſcere; optionem ei dabant, pecuniamne pro captivis, an alios captivos accipere vellet. Pyrrhus, amicis in conſilium adhibitis, hoc Romanis reſponſum dedit: "Rem indignam facitis Romani, dum "amicitiam quidem contrahere mecum recu- "ſatis, & recipere tamen eos qui bello capti "ſunt vultis: ut his ipſis corporibus ad bel- "lum contra me gerendum uti poſſitis. Imo "potius, ſi optime rebus veſtris conſultum "cupitis, & quid in commune utriſque no- "ſtrum expediat, conſideratis, finito per "compoſitionem bello quod mecum & cum "ſociis meis geritis, gratis à me accipite ve- "ſtros tum cives tum ſocios univerſos. Alia "autem conditione multos eoſque ſtrenuos "viros vobis dimittere haud ſuſtinuerim". Hæc quidem tribus legatis præſentibus dixit: ſed Fabricium quum à cæteris abductum ſecum haberet, "Te vero (inquit) Fa- "brici, præſtantiſſimum in ductandis exerci- "tibus eſſe, juſtamque & temperantem vi- "tam degere, atque reliquis omnibus præ- "ditum eſſe virtutibus audio: ſed pecunia- "rum indigum eſſe, & hac tantum in parte "à fortuna *pleriſque aliis* inferiorem reddi: "adeo ut nihilo meliore ſis conditione, quan- "tum *V. C. Cat.* 472. *Olymp.* $\frac{124}{125}$. $\frac{1}{1}$.

a Ita è *Pacii Cod.* b In eodem *Pacii Cod.* compoſite ἀφειδημεῖσθαι: quod & ipſum ſupra uſurpatum aliquoties. *Sylb.* c Illud κατὰ additum ex eod. *Pacii Cod.* d Ἠπειρωτῶν malint *Sylb.* & *Steph.* e Ut videlicet ſubaudiatur ἡ βουλὴ cum ἐβουλεύσατο. Quod ſi ἐβουλεύσατο ſcriberetur, tale eſſet quale ἐκρίνατο ſupra p. 704. v. 31. *Steph.* Forſan legendum ἡ βουλὴ πρεσβείας ἀπέστειλε. *Sylb.* f In *Cod. Pacii* Πύρρου. quam ſcripturam ſequitur *Steph.* quod ita loqui ſoleant, ἀξιῶ σε τοῦτο ποιῆσαι, ſicut καλῶ σε τοῦτο ποιῆσαι. g In *Exempl.* ἀνδιαλλαξάμενον: errore ambiguo. quod ſi ἀνταλλαξάμενον cum *Pacii Cod.* nolis (quo tamen ſupra quoque uſus eſt *Dionyſ.* p. 69. v. 13.) legi poteſt ἀντιλαξάμενον. *Sylb.* h In *Codd. MSS.* Φαυρίκιον & mox Φαυρικίῳ: ſcriptura minus conſentanea. *Sylb.* i Ἐχθίστους ὄντας Ρωμαίων ὄντας πόλεως. *Sylb.* & *Steph.* k Perinde verti ac ſi ſcriptum eſſet ῥοπαί, illo frequentiſſimo ἰσόρροπος μάχη mihi in mentem veniente. *Steph.* l Αἵρεσιν hîc loci & alibi malit *Steph.* m Forſan βούλεσθε legendum. *Sylb.* n Non placuit (cum vulgatis) interpungere poſt πρ' ἐμοῦ. quod ἰδίους jungi cum πολίτας & συμμάχους exiſtimem. *Steph.* o Ita è *Pacii Cod.* pro vulg. ὅλας. alioqui legendum foret τὰ ὅλον. *Sylb.* p Ita *Sylb.* antea χρημάτων τι ἄπορον. q Hoc ipſum, vel ἠλαττωμένον, pro vulg. ἐλασσούμενον reponi juſſerat *Sylb.* r Pro μηδὲν ἄμεινον in *Cod. MS.* μηδένα. *Urſ.*

s Quum

V. C. Ca. 472. Olymp. 125 ¶.

"tum ad vitæ commoda attinet, quam pau-
"perrimus quisque senatorum. Eam ergo par-
"tem, *in qua te fortuna favore suo destituit*,
"quum supplere velim, tantam tibi argenti &
"auri vim donare paratus sum, quantæ ubi
"possessor fueris, omnes qui inter Romanos
"plurimum opibus pollere videntur, superа-
"turus sis: pulchras & viro principi conveni-
"entes esse impensas existimans, ea quæ in vi-
"ros præstantes, qui præ inopia indignam sua
"virtute vitam degunt, collata sint beneficia:
"nullumque ab eo posse donarium offerri,
"nullam posse structurâ ab eo dari quæ plus
"splendoris habeat. Quum igitur perspecta
"tibi sit voluntas mea, omni jam deposita ve-
"recundia, in partem bonorum nostrorum
"venito: quippe quum etiam magnam tibi
"gratiam sim habiturus, nec minorem meher-
"cule .... & hospitum honoratissimos esse
"judica. Mihi vero pro hisce *quæ à me ac-
"cipies*, haud in ullo injusto & turpi obsequio
"operam præstabis, sed *in iis rebus* ex quibus
"in tua ipsius patria potentior atque hono-
"ratior es evasurus. Ac primum quidem sena-
"tum, qui se hactenus pertinaciter conten-
"tiosum præbuit, & nihil moderati in animo
"habere ostendit, ad fœdus ineundum pro
"viribus incitabis. me enim reip. vestræ ma-
"lo advenisse docebis, quum Tarentinis cæ-
"terisque Italis suppetias me laturum promi-
"serim: quos neque fas neque honestum de-
"serere fuerit: quandoquidem & adsum cum
"copiis, & jam victoriam ex primo prælio
"reportavi. *Sed tamen* & permulta & neces-
"saria interim negotia inciderunt, quæ me in
"ditionem meam revocant. Cæterum, quibus-
"cunque modis fides humanis pactis solet ad-
"strui, iis omnibus tibi & soli & cum cæte-
"ris legatis de salvo in patriam reditu fides
"fiet, si Romanorum amicitiam mihi conci-
"liaris: ut animo confidenti apud cives tuos
"verba facias. Siqui autem regium nomen su-
"spectum habent, ut fraudulentum in pactio-
"nibus; & quod alii *apud omnes gentes re-
"ceptam* de servando jurejurando & fœdere
"legem violare comperti sunt, eandem & de
"me conjecturam faciunt: firmata porro pace
"mecum proficiscere, omnium meorum par-
"ticeps consiliorum, & vicarius in ducendo
"exercitu, regiæ denique felicitatis consors
"futurus. nam & mihi, bono viro fidoque
"amico, & tibi regia munificentia & regio-
"rum negotiorum tractatione opus est. Qua-
"re, si hæc in commune contulerimus, maxi-
"ma commoda alter ex altero percipiemus".

"καὶ βίον ἀφθονέλεῖν. τοῦτο δὲ μέρος ἐκ-
"πλῆρῶσαι προθυμούμεθα, ἕτοιμος εἰμὶ δίδοναι σοὶ
"πλῆθος ἀργυρίου καὶ χρυσίου τοσοῦτον, ὅσον κτη-
"σάμενος, ἅπαντας ὑπερβαλεῖς πλούτῳ τοὺς μά-
"λιστα δοκοῦντας Ρωμαίων εὐπορεῖν· καλὸν νομίσας ἀ-
"νάλωμα, καὶ πρέπον ἡγεμόνι, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας,
"ἀναξίως τῆς ἀρετῆς ἀφ' ὧν πένιαν πράττοντας, ὑπερ-
"γετεῖν, καὶ βασιλικοῦ πλούτου τοῦτ' ἀνάθημα καὶ
"[a] κατασκεύασμα λαμπρότατον. μαθὼν δὲ τὴν ἐ-
"μὴν προαίρεσιν, Φαβρίκιε, καὶ πᾶσαν ὑποθέσθαι
"αἰδῶ, [b] μέτεχε τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν,
"ὡς ἐμοῦ μέλλοντος εἰσεσθαι καὶ μεγάλην σοὶ χά-
"ριν, καὶ μὰ Δί' [c] οὐκ ἐλάττω, ... καὶ ξένων τοὺς
"τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. ἐμοὶ δὲ ἀντὶ τούτων, μήτε
"ἄδικον μήτε αἰσχρὰν πρᾶξιν ὑπηρετήσεις μηδαμῶ-
"ς, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς κρείττων ἔσῃ καὶ τιμιώτερος
"ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι. ἢ πρᾶγμα μὲ ὀλίγας ἀφελ-
"λαγὰς, ὅσα δύναμις ἐν σοὶ, παρέρμηνον τῷ ἄ-
"χει τοῦδε δύσεις καὶ σόδεν τῶν μετρίων φρονοῦ-
"σαν βουλεύ· διδάσκων ὡς ὀλίγῳ τῆς πόλεως ὑ-
"μῶν ἀφίγμαι, Ταραντίνοις καὶ τοῖς ἄλλοις [d] Ἰταλιώ-
"ταις ὑποχόμενος βοηθήσειν, [e] οἷς οὔτε ὅσιον οὔτε
"εὔχημόν ὄστί μοι, παρόντι μετὰ δυνάμεως, καὶ τῷ
"θορύβῳ [f] νενικηκότι μάχῃ, ἐγκαταλιπεῖν. [g] καὶ
"πάνυ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα πεφάγματα κατὰ τοῦ-
"τον γενάμενα χρόνον, ὀπίσω τῷ ἰδίῳ με ἀρχῇ
"μεταχαλεῖ. πίστεις τε [h] ὑπέχομαι πάσας, ὁπόσαις
"βεβαιοῦσιν ἀνθρώπων ὁμολογίας, καὶ μόνῳ καὶ μετὰ
"τῶν ἄλλων πρεσβυτῶν περὶ τῆς οἴκαδε ἀνακομι-
"δῆς [i] εἶναι, [k] Ρωμαίους ποιήσαντα φίλους· ἵνα θαῤῥῶν
"πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας λέγῃς. εἰ δέ τισι τῶ [l] τῆς
"βασιλείας ὄνομα ὕποπτόν ὄστιν, ὡς ἀπατηλὸν ὂν ὁμο-
"λογίας, ἐξ ὧν ἕτεροί τινες ὂν ὅρκοις καὶ σπονδαῖς
"πεπιστευμένοι ἔδοξαν, ὅμοια καὶ περὶ ἐμοῦ [m] πεπονθό-
"μόις· γενομένης δὲ τῆς εἰρήνης, [n] ἴθι μετ' ἐμοῦ, σύμ- 746
"βουλός τε ἁπάντων ἐσόμενος ἐμοὶ καὶ ὑποστράτη-
"γος, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐτυχίας μέτοχος. ἐμοί
"τι γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ φίλου δεῖ, σοί
"τε, χορηγίας βασιλικῆς καὶ πραγμάτων βασιλικῶν.
"ἐὰν δὲ συνενέγκωμεν ταῦτ' εἰς τὸ κοινὸν, τὰ μέγιστα
"τῶν ἀγαθῶν παρ' ἀλλήλων ἀποισόμεθα". παυσα-
μένου δὲ αὐτοῦ, μικρὸν ὑπισχνεῖτο ὁ Φαβρίκιος εἶπεῖ
"περὶ

[a] Quum κατασκεύασμα pro *Structura* seu *ædificio* alibi usurpet *Dionysius*. mihi permisi perinde vertere ac si scriptum esset, ἢ τῷ βασιλικῷ πλούτῳ τοῦτ' εἶναι ἀνὴ ἀναθήματος ἢ κατασκεύασματος λαμπροτέρου. vel ἃ τοῦτο ἐκ ἔστιν τῷ βασιλικῷ πλούτῳ λαμπρότητι, ἢ ἀναθήματί τι ἃ κατασκεύασμα, φέρειν. *Steph.* [b] In uno *Cod.* μέτοχε, in altero μέτοχε: corrupte utrobique. nam vel μέτοχος nobiscum legendum, vel μετέχεις. *Sylb.* [c] Lacunam hoc modo supplendam existimamus: ὡς ἐλάττω ἢ οἱ μέγιστον τῶν ξένων ἐμοὶ δόξεις. ἢ ἐὰν τοῦτο ποιήσῃς, τοὺς αἰχμαλώτους τούτους τοὺς παρ' ἐμοὶ ἢ ξένων τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. i. e. *gratiam tibi habebo non minorem quam si magnum aliquem thesaurum mihi dares. quod si hoc feceris, captivos istos qui sunt apud me vel hospitum honoratissimos esse puta. Port.* [d] Magnum esse discrimen inter Ἰταλιώτας & Ἰταλούς ostendit *Suidas* v. Ἰταλία, & *Scholiastes* ad *Thucyd.* [e] Malim ὅτι, ut non à præcedenti verbo regatur, sed à sequenti. *Sylb.* [f] In *Codd. MSS.* νενικηκότι. quod quamvis ad vocem Ταραντίνοις referri possit; magis tamen placet νενικηκότι, ut referatur ad Pyrrhum. *Urs.* [g] Non dubito quin legendum sit, καίπερ πάνυ πολλὰ &c. sequente μεταχαλῇ, i. e. *quamvis alioqui permulta & necessaria negotia interverierint quæ me revocarent. Steph.* [h] Malim ὑπισχνοῦμαι. *Port.* [i] Si mendo caret, positum est pro ἴσεσθαι. *Sylb.* Crediderim potius εἶναι redundare more Attico. *Port.* [k] In *Ursini Cod. MS.* Ρωμαίους ποιήσαντα φίλους. in *Pacii Cod.* Ρωμαίοις ποιήσαιτο φίλους: perperam utrobique. verius Ρωμαίους ποιήσασθαι φίλους: ut respondeat præced. μέν. *Sylb.* Vereor ne inter hæc ποιήσαντα φίλους & ista ἵνα θαῤῥῶν nonnulla sint omissa. Quid si vero etiam inter λέγῃς & οἱ δέ τισι desiderari aliqua dicamus. nam vix cohærebunt, etiamsi δὲ in δὴ mutetur. Quæ mutatio si hîc non fiat, facienda fuerit ut post γενομένης, manente etiam oratione suspensa post πεπονθότων, legamus γενομένης δὲ ὑπὸ εἰρήνης. *Steph.* [l] Forsan aliquis malet τῷ βασιλεῖ: quia mox v. 33. sequitur ἕτεροί τινες, sc. βασιλεῖς. *Sylb.* [m] In uno *Cod. MS.* πεπονθότων, in altero πεπονθόσιν. corrupte. *Sylb.* [n] Si vox est sana, idem valet ac χωρῶ vel ἴσχω. Verum ἴσθι malim. *Port.*

"Περὶ μὲν τῆς ἀρετῆς, ἥτις ἐστὶ καὶ ἡμᾶς, ἢ [a] κατὰ
"τὰς κοινὰς πραξεις, ἢ καθ' ἕκαστον ἴδιον βίον, οὐδὲν ἐμὲ
"δεῖ [b] ἐπ' ἐμαυτοῦ λέγειν, ἐπειδὴ πέπυσαι παρ' ἑτέ-
"ρων· ἐδὲ περὶ γε τῆς πενίας, ὅτι μοι κίδιον μικρὸν
"ἐστὶ κομιδῇ, καὶ φαῦλον οἰκίδιον καὶ οὔτε ἀπὸ δανει-
"σμάτων, οὔτε ἀπ' ἀνδραποδίων ὁ βίος. φαίην γὰρ ἂν
"ἐ τοίνυν ἀκριβῶς ἀκηκοέναι πρὸ ἑτέρων. περὶ δὲ τοῦ
"κρίνοι με Ρωμαίων τινὸς πραγμάτων δι' ἀπορίαν, καὶ
"μηδὲν εἶναί μοι πλέον ἀσκοῦντι καλοκἀγαθίαν, ὅτι
"τῆς πλουσίων ὀκ εἰμὶ, κακῶς γ' ἀκούσῃς εἴτε ἀ-
"κούσας τινὸς, εἴτε αὐτὸς εἰκάζων. ἐμοὶ γὰρ ὑδὲ μία
"πώποτε κακοδαιμονίας αἴσθησις, [d] ἀφ' ἧς μὴ πολ-
"λὰ κεκλῆσθαι, γένοιτ', οὐδ' ἔστι· [e] ἐδὲ ὠφελεμίου
"τινὶ ἐμαυτοῦ τύχῃ, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμα-
"σιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. τί γὰρ καὶ παθὼν ἐγκαλοίην
"ἂν αὐτῇ; πότερον, ὅτι μοὶ τῶν καλῶν καὶ πεπλα-
"χήκασιν, ἐφ' οἷς ἅπασα φύσις ἐσπούδακεν εὐγενὴς, οὐ-
"δενὸς ἐξεγένετο ἀφ' ἧς τῆς πατρίδ' μεταλαβεῖν
"ἀπὸ πενίαν; ἐς ἄρχω τε τὰς μεγίστας ἀρχὰς, [f] καὶ
"πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβα-
"σμίους, ἱερῶν τε πιστεύομαι τοὺς ἁγιωτάτους· [h] καὶ γνώ-
"μην ἀγορεύειν ἀξιοῦμ' ἀφ' ἧς τῶν ἀναγκαιοτάτων
"κωλοῦμαι· ἐν ᾧ περσίκει μετόπῳ ἐπαινοῦμαί τε καὶ
"ζηλοῦμαι, καὶ ὑδενὸς δεύτερ' ἐμοὶ τῶν μέγιστα
"δυναμένων· καὶ ἀφ' ὑδενὸς ἔλεγμα τοῖς ἄλλοις εἶναι δοκῶ
"καλοκἀγαθίας· ὑδὲν ὀκ τῆς ἐμῆς οὐσίας εἰς ταῦτα
"δαπανῶν, ὥσπερ ὑδὲ τῶν ἄλλων ὑδείς. οὐ γὰρ ἐν-
"κλεῖ τοῖς ἐκάστου βίοις ἡ πόλις ἡ Ρωμαίων, ὥσπερ πο-
"λεις ἕτεραι, ἐν αἷς ὁ κοινὸς μὲν πλοῦτος, ὀλίγοι
"ὑσὶν, ὁ δὲ τῶν ἰδιωτῶν, πολύς· ἀλλ' αὐτὴ παρέχει
"τοῖς πράγμασι τὰ κοινὰ πρόσοδον ἅπαντα ὅσων δέονται,
"λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὑποτιθεῖσα χορηγί-
"ας ὥστε μηδὲν ἀτιμότερον εἶναι ἐν πενέστατον τῶ πλου-
"σιωτάτου κατὰ τιὼ [i] ἐπαξίωσιν τῶν καλῶν, ἀλλὰ
"πάντας εἶναι Ρωμαίους, ὅσοι ἂν ὦσι ἀφ' καλοκἀγαθίαν
"τούτων ἄξιοι τῶν τιμῶν, ἀλλήλοις ἴσους. ὁπότε δὲ πενό-
"μην ὑδὲν πρὸς τοῦτ' ἔλαττον ἔχω τῶν πολλὰ
"κεκτημένων, τί παθὼν ἂν κατηγόρηκα τῆς τύχης;
"ὅτι οὐχὶ [k] ἴσους ὑμῖν ἐποίησε τοῖς βασιλεῦσιν, οἷς ὁ
747 "πολὺς θησαυρίζεται χρυσός; ἀλλὰ μὲν ἔν γε τοῖς
"ἰδίοις, τοσοῦτον ἀπέχω κακοδαιμονίας, ὥστε οἰ ὀλί-
"γοις πάνυ τῶν μακαρίων ἐμαυτὸν εἶναι δοκῶ, πρὸς
"τοὺς πλουσίους ἐξετάζων· καὶ [l] ἐπὶ τούτῳ μέγιστον
"φρονῶ. ἐπειδὴ τὰ μὲν ἀναγκαῖα ὃ λυπρὸν ἐπό-
"χρη μοὶ γίδιον φιλεργοῦντι καὶ ταμιευομένῳ παρέ-
"σει, ut me ex pauciſſimis illis qui beati ſunt unum eſſe exiſtimem, quoties me cum divitibus compa-
"ro: atque hoc nomine magnifice de me ſentiam. Ea enim quæ neceſſaria ſunt, agellus meus quamvis
" macer & jejunus, ſi ſtudioſe diligenterque opus faciam, & *quæ dat* recondam, ſufficere mihi po-
teſt:

ſima mora, hæc eſt loquutus: "De virtute V. C. Cæs. 472.
"quæ in nobis eſt, ſive in gerendis publicis Olymp. 193. 4.
"negotiis, ſive in iis rebus quæ privatim ad
"me ſpectant, minime neceſſe eſt me ex ore
"proprio quidquam afferre: quandoquidem ex aliis *qualis ſit* audiſti. Nec item de
"paupertate mea *verba facere attinet*: eſſe
"mihi agellum valde parvum, vilemque do-
"munculam; ac neque ex nummis in ſce-
"nore poſitis, neq; ex mancipiis victum mihi
"parare. videris enim hæc quoque ex aliis
"accurate comperiſſe. Quod vero pejus me-
"cum, propter inopiam, quam cum alio quo-
"quam Romanorum agi arbitrare, nec, quod
"viri probi officia exerceo, id mihi quid-
"quam prodeſſe, quoniam in divitum nume-
"ro non ſum: non recte ſentis, ſive ex aliis
"audiviſti, ſive ex conjectura hoc dicis. Nam
"ex eo quod non multa poſſideo, nullo un-
"quam miſeriæ ſenſu tactus fui, ac ne nunc
"quidem tangor. Nec vero *unquam* fortunam
"meam, vel in publicis vel in privatis nego-
"tiis, deploravi. Quam enim ab ea injuriam
"accepi, de qua ipſam debeam accuſare? an
"quod iſtorum quæ pulchra ſunt & tanta
"contentione expetuntur, quorum omne ge-
"nerosum ingenium ſtudioſum eſt, nullius
"participem me patria ob paupertatem fece-
"rit? Imo vero & ſummos magiſtratus gero,
"& maxime illuſtres legationes obeo, necnon
"illis ſacrorum ceremoniis quæ ſanctiſſimæ
"ſunt adhibeor: ac, quum de rebus perne-
"ceſſariis ſententiam rogor, eum quem decet
"dicendæ ſententiæ locum obtineo. Laudor
"denique, & admirationi ſum: nec eorum
"ullo, quorum maxima potentia eſt, ſum infe-
"rior: atq; ejuſmodi eſſe videor, quem cæteri
"exemplar habeant probitatis. Nec vero in
"hæc quidquam ex mea ſubſtantia impendo,
"ſicut nec aliorum ullus. Haud enim Roma-
"na civitas fortunis cujuſque negotium fa-
"ceſſit, quemadmodum aliæ quædam, in qui-
"bus publicæ quidem opes exiguæ ſunt, at
"privatorum, magnæ: ſed ipſa iis, qui ad ca-
"peſſenda munia publica accedunt, omnia
"quibus indigent præbet, ſplendide magnifi-
"ceque ſumptus ſuppeditans: ita ut nihilo mi-
"nus pauperrimus quam ditiſſimus honore-
"tur, quum ſpectatur quinam præclaras res
"illas conſequi digni ſint; ſed omnes Roma-
"ni inter ſe ſint æquales, quorum quidem
"probitas tales honores meretur. Quum igi-
"tur, quamvis pauper, nihilo deteriori ſim
"conditione quam ii qui multa poſſident, cur
"fortunam incuſaverim? an quod me vobis
"regibus, quibus tantum auri eſt in theſau-
"ris, parem non fecerit? Jam vero ad rem pri-
"vatam quod attinet, tantum abeſt ut ſim mi-
"ſer, ut me ex pauciſſimis illis qui beati ſunt unum eſſe exiſtimem, quoties me cum divitibus compa-
"ro: atque hoc nomine magnifice de me ſentiam. Ea enim quæ neceſſaria ſunt, agellus meus quamvis
" macer & jejunus, ſi ſtudioſe diligenterque opus faciam, & *quæ dat* recondam, ſufficere mihi po-
teſt:

a Nove dictum ἀφ' ἧς κοινὰς πράξεις pro ἐν τοῖς ἀφ' ἧς τὰ κοινὰ (i. e. τὰ δημόσια) πράττειν. *Steph.* *b* Scribendum ἐπ' ἐμαυτῷ, itidemque alibi ἐπὶ in ἀπὸ mutare oporteat. Cæterum & illa verba reddi & ita poſſunt; *meo teſtimonio nihil opus eſt. Steph.* *c* Rectius ἀφ' οὗτον, vel ſimpliciter τοῦτο aut τοῦτα ſcribendum. *Sylb.* & *Steph.* *d* Vel legendum παρὰ τὸ, ut §. 37. παρὰ τοῦτο pro ἀφ' τοῦτο; vel παρὰ τοῦ, id eſt ἀπὸ τοῦ. *Sylb.* *e* Forſan ὑδὲ ὠφελίμου πάντος. niſi δὲ καὶ ſubaudiatur πάντος. *Steph.* *f* Ulitatius ἀφ' ὅτ. *Port.* *g* Καὶ πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας & σεβασμίους, ἱερῶν πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας ἱερουργίας, legendum cenſet *Urſ.* Cum in *Codd. MSS.* ſit ἱερῶν πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας, ſine τε atque ἱερουργίας, malim καὶ πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβασμίους τε ἱερῶν πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας. *Sylb.* Atque hoc ipſum *Stephano* placuiſſe video. *h* Idem *Stephanus* aſſentitur *Sylburgio* legenti, καὶ γνώμην ἀγορεύειν ἀξιοῦμαι· ἀφ' ἧς τῶν ἀναγκαιοτάτων, κωλύομαι δὲ ἐν ᾧ πρέσβεσι με τόπῳ, ὑπερῶμαί τε καὶ ζηλοῦμαι καὶ ὑδενὸς &c. *i* E *Pucii Cod.* repoſitum à *Sylburgio* pro vulg. ἀναξίωσιν, quo ſupra quoque uſus eſt auctor p. 321. v. 9. Verum ἀξίωσιν malit *Steph.* *k* Vox ἴσους, quæ neceſſaria eſſe videtur, deerat in *Codd MSS.* malim ego ἴσον. Poſſes etiam legere ἐχ ὑμῖν ἐξίωσε τοῖς &c. *Sylb.* *l* Minus recte ἐπὶ τοῦτο in *Codd. MSS. Sylb.*

"uſtic ut ſint quæ ultra neceſſaria ſunt, na-
"tura quærere minime cogit. Sed omnis etiam
"cibus ſuavis eſt, quem fames paraverit: & po-
"tus omnis dulcis, quem ſitis acquirere po-
"tuerit: itidemq; mollis ſomnus, quum præ-
"ceſſerit laſſitudo. Necnon ea veſte maxime
"ſum contentus, quæ præſtare poteſt ut non
"algeam. Deniq; inter vaſa quæ eoſdem præ-
"bere uſus queunt, id quod eſt viliſſimum
"mihi eſt convenientiſſimum. Quæ quum ita
"ſint, ne hac quidem in parte fortunam à me
"accuſari æquum fuerit; quæ mihi tantam
"ſuppeditavit ſubſtantiam, quantam natura
"me habere volebat: at ſupervacuorum neq;
"deſiderium mihi ingeneravit, neque copi-
"am donavit. Atenim non hoc inſuper mihi
"adeſt, ut ſicut divites, ita & ipſe aliis eroga-
"re queam: nec mihi deus ex abundanti hoc
"etiam tribuit ut ſcientiam haberem, neque
"divinationem, quibus adjuvare poſſem eos
"qui illis indigerent: neque alia multa. Ve-
"rumtamen, dum quæ in me ſunt reip. &
"amicis impertio, & illa unde beneficus in
"aliquos eſſe poſſim indigentibus communia
"facio, quomodo me divitem eſſe non exiſti-
"mem? Atque hæc ſunt certe ea ipſa quæ tu
"præſtantiſſima eſſe & multis pecuniis emere
"es paratus. Quod ſi tamen vel maxime ad
"exercendam in eos quibus aliquid deeſt be-
"neficentiam, amplas opes poſſidere, res eſſet
"magno ſtudio & ambitioſa etiam quadam
"contentione digna, & ditiſſimos eſſe homi-
"nes id beatitudinem illis afferret, ut vobis
"regibus videtur: utra parandarum faculta-
"tum ratio potior mihi erit? ex iiſne quo-
"rum me participem turpiter facis, an ex iis
"quæ antea honeſte acquiſivi? nam publica
"negotia juſtas congerendæ pecuniæ occa-
"ſiones mihi præbuerunt, & antea quidem
"ſæpe, ſed anno abhinc tertio potiſſimum,
"quum gerens conſulatum, cum exercitu ad-
"verſus Samnites & Lucanos & Brutios miſ-
"ſus, hoſte multis præliis ſuperato, magnam
"regionum partem ſum populatus, multaſ-
"que & opulentas urbes vi expugnata vaſta-
"vi: ex quibus tum univerſum exercitum
"ditavi, tum civibus privatim quas in bel-
"lum contulerant pecunias reddidi: tum qua-
"dringenta talenta cum triumphis in ærari-
"um intuli. Itane vero, quum illarum rerum
"quæ bello partæ erant, mihi quantum vellem
"capere diceret, nec tamen ceperim, ſed juſte

"ἔχειν τοῦ δ' ἔξω τοῦ διαγωγίμου οὐ βιάζονται ξέ-
"νη φύσις. ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσιν ἡδεῖά μοι, λέγε δὲ ὁ
"λιμὸς σπουδῆς καὶ ποτὸν ἅπαν γλυκύ, ὅτ' ἂν ἡ δί-
"ψα ποιήσῃ καὶ ὕπνος μαλθακὸς, ὅταν ἐγκόπτῃ
"κόπος· ἐσθής τε ἡ [b] παρέχουσα μὴ ῥιγοῦν, αὐταρκέ-
"ζεται καὶ στέγος, ὅτι ἂν εὐπλέξατον τοῦ δυναμέ-
"νου τοῖς αὐτοῖς παρέχειν χρείας, οἰκειότατον. ὅστε οὐδὲ
"κατὰ τοῦτο [c] δίκαιός εἰ τῆς τύχης κατηγορεῖν· ἣ
"μοι τοσαύτης παρέσχεν οὐσίας, ὅσην ἡ φύσις ἐβού-
"λετο ἔχειν· τοῦ δ' ὑπερβαλλόντος οὔτε πόθον σὲ-
"φυσεν, οὔτε εὐπορίαν ἔδωκεν, [d] νὴ Δί'. ἀλλ' οὐ πρὸς
"τί μοι [e] τοῖς πλουσίοις ἐπαρκεῖν, οὐδ' ἐκ περιουσίας
"ἐπιχήμιον ἔδωκέ μοι ὁ θεὸς ἔχειν, οὐδὲ μαντικὴν,
"ἧς ὠφέλουν [f] ἂν τοὺς δεομένους, οὐδὲ ἄλλα [g] πολ-
"λά, ἃ 'ϛὶν ὑμοῖ, τούτων μεταδιδοὺς καὶ πόλει καὶ
"φίλοις, καὶ ἀφ' ὧν δύναμαι ποιεῖν εὖ τινας, [h] ταῦτα
"τὰ κοινὰ τοῖς δεομένοις παρέχων, οὐκ ἂν ἡγοῦμαι
"αἴτιον ἐμαυτόν. ταῦτα δ' ἐστὶν ἃ σὺ κρίνας νομί-
"ζεις εἶναι, καὶ πολλῶν χρημάτων [i] ἕτοιμος εἶ πρία-
"σθαι. εἰ δὲ [k] δεῖ καὶ τὰ μάλιστα ἀφ' ἃ τοὺς εὐεργε-
"σίας τοῦ δεομένου τι πολλὰ κεκτῆσθαι χρήματα,
"μεγάλης μὲν ἀσυδησίας καὶ φιλοτιμίας ἄξιον, καὶ μα-
"κάριον τοῦτο ὑπῆρχεν, εἰ τοὺς πλουσιωτάτους, ὡς τοῖς
"βασιλεῦσιν ὑμῖν δοκεῖ· πότερος δὲ μοι τεύξε-
"ται εὐ-
"πορίας κρείττων; ἀφ' ὧν σύ μοι νῦν μεταδίδως αἰ-
"σχρῶς, ἢ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἐκτησάμην καλῶς τοιού-
"τος; παρέσχε γάρ μοι τὰ πολιτικὰ τοιγμάτα
"χρηματισμοῦ ἀφορμὰς δικαίας, πολλάκις μὲν καὶ
"τοιούτους, [l] μάλιστα δ' ὅτε Σαυνίτας, καὶ Λευκα-
"νοὺς, καὶ Βρεττίους, τριακοντάετες ἄγων ἐξάλλου [m] πεντά-
"τῳ τοιούτῳ ἐνιαυτῷ, τὸν ὕπατον ἀρχὸν ἔχων·
"καὶ πολλοὺς μὲν χώραν ἐληλάτησα, πολλοῖς δὲ
"μάχας τοὺς ἀντιπαξαμένους ἐνίκησα· πολλὰς δὲ
"καὶ εὐδαίμονας πόλεις κατὰ κράτος [n] ἑλὼν ἐξε-
"πόρθησα· ἐξ ὧν τὸν τριακοντάετη ἅπασαν ἐπλούτησα,
"καὶ τὰς εἰσφορὰς τοῖς ἰδιώταις, ἃς εἰς τὸν πόλεμον προσ-
"ηγαγον, ἀπέδωκα, καὶ [o] τάλαντα [p] μετὰ τοῦ
"θριάμβων εἰς τὸ [q] ταμεῖον εἰσηνεγκα. ἔπειτ' ἐκεί-
"νων τοῦ [r] δεκατήτην ἐξὸν μοι λαβεῖν ὁπόσα [s] βου-
"λοίμην, οὐ λαβὼν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ δικαίου
"πλοῦτον

[a] *Urſino* videtur legendum, ἢ ἂν τὸν λιμὸν σπουδὴν. Verum *Stephanus* & *Sylburgius* malint ἢ ἂν ὁ λιμὸς σπουδὴν, ut in ſeq. membro δὲ ἂν ὁ δίψος ποιήσῃ: ſecundum proverbium, *famem & ſitim optimum eſſe poti condimentum*. Quinetiam σπουδὴν repoſui jubet *Portus*. [b] In exemplari παρέχουσι, errore ambiguo. Ego παρέχουσα malim quam παρεχοῦσι. *Sylb.* [c] In δίκαιός εἰμι ellipſis eſt verbi λυπῶ, κακίζω, aut ſimilis. alioqui legendum δίκαιον εἶναι, vel δίκαιός εἰμι. [i. e. δίκαιον ἐστὶν ἐμέ.] *Sylb.* [d] *Sylburgius*, jungens νὴ Δία cum his, ἐπορίσω ἐδωκεν, vertit, *neque copiam largita eſt mehercule*. Verum νὴ Δία cum ſequentibus jungi debere putat *Steph.* hoc modo, νὴ Δί', οὐκ ἐμοί μοι. [e] In *Urſini* exemplari τοὺς πλουσίους, in *Pacii* codice τοὺς πλουσίους. forſan vera ſcriptura eſt τοῖς πλησίον, id eſt τοῖς δεομένοις, *proximo indigenti*, ut ſacræ loquuntur literæ. *Sylb.* Petinde vertit *Stephanus*, ac ſi ſcriptum eſſet ἐμοὶ τοῖς πλουσίοις. in qua ſcriptura cum deeſſe videatur dativus qui cum verbo ἐπαρκεῖν jungatur, non reſcivit ullus ὁ κατέλιπεν μοι τοῖς πλησίον ἐπαρκεῖν. [f] Perperam in *Codd. MSS.* αὐτοῦ. *Urſ.* [g] Si poſt πολλὰ ponatur punctum imperfectæ periodi, & pro ἃ ὑμῖν legatur ἃ δ' ὑμῖν, belle conſtabit ſententia: ut in præcedentibus ſit objectio quædam, in ſequentibus reſponſio. *Sylb.* Poſt πολλὰ non dubitavi quin claudenda eſſet periodus. fortaſſe autem ſequebatur, ἃ Ν; ἃ ὑμῖν &c. deinde ſcriptum erat, πῶς ἐν ἂν ἡγοῦμαι πλούτου ἐμαυτόν. *Steph.* [h] Rectius, expuncto articulo, ταῦτα καὶ τὰ. *Sylb.* & *Steph.* [i] Illud ἕτοιμος pro αὐτὸς repoſuit *Steph.* Ex p. 712. v. 2. [k] Si vero pro δεῖ legamus δὴ & mox τὰ pro τὰ, & rurſum v. 23. ἐλευθ' ὑπὸ (i. e. ἐλευθ' ὑπὸ) ſatis plana erit ſtructura. *Urſinus* ſane in ſuo libro hujus lectionis veſtigia fuiſſe indicat, dum in eo ſic ſcriptum eſſe adnotat; εἰ δὲ δὴ τὰ μάλιστα ἀφ' ἃς εὐεργεσίας τοῦ δεομένου τὰ πολλὰ κεκτῆσθαι περίεστι; & mox, μακάριον τοῦτο ὑπῆρχεν. in *Pacii* quoque libro περίεστι pro περίεστιν ſcriptum eſt; omiſſo τι poſt δεομένου. In eodem pro μακάριον τοῦτο legitur μακαριωτέρους. quod ſi in μακαριωτέρους vertes, erit aliquanto tolerabilius. *Sylb.* Deeſſe aliqua dixerim, & vel hæc ſcripta fuiſſe, μακάριον τοῦτο ὑπῆρχε, μακαριωτέρους δίκαιον ἂν ἦν ἡγεῖσθαι εἶναι τοὺς πλουσιωτάτους, vel aliqua his ſimilia. *Steph.* [l] Poſt μάλιστα vel deſideratur adverb. ὅτε cum. *Sylb.* & *Steph.* Μάλιστα δ' ὅτε legit *Portus*. [m] Legendum videtur τριάκοντα ἐτῶν ἐνιαυτῷ ex hiſtoria, ex p. 711. v. 14. *Urſ.* [n] *Pacii* liber habet ἑλὼν ἐπόρθησα. quod ni placeat, legere poteris ἑλὼν ἐξεπόρθησα. *Sylb.* [o] Μετὰ τῶν δεκάτων malit *Portus*. [p] Rectius ταμιεῖον in *Pacii* Cod. [q] Ita reſtituit *Sylb.* antea δεκατήτων. [r] In vulg. Exemp. βουλοίμην, errore ambiguo. noſtrum βουλοίμην è *Pacii* Cod. repoſitum. *Sylb.*

[a] Redundat

" πλοῦτον ἐπιγενόμενον, ἔνιοι δόξης ἕνεκα δόξης ἐς ὄνομα ἔρχον-
" ται. Ποπλικόλας ἐποίησε, καὶ ἄλλοι [a] πλεῖστοι περὶ τού-
" τους συγγενεῖς, δι' οὓς ἡ πόλις ἡμῶν τηλικαύτη γέγο-
" νε· τοῖς σοῖς [b] δέξομαι δωρεάς; καὶ ἀντὶ τῆς
" κρείττονος εὐπορίας ἀλλάξομαι τὴν χείρονα; ἔχεί-
" νῃ μὲν γὰρ τῇ κτήσει, ἡ δὲ μεθ' ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς
" ἀπολαύσεις, [c] περὶ δὲ καλῶς καὶ δικαίως, [d] πόσοι ἦτε;
" ἔμοιγε δὲ καὶ τοῦτ' ἄπεστι. δανείσματα γάρ ἐστιν ὅ-
" σα περιλαμβάνουσιν ἄνθρωποι παρ' ἑτέρων, [e] βα-
" ρύνοντες τὴν ψυχὴν ἕως ἂν ἀποδοθῇ· κἂν ὀνόμασι
" καλοῖς αὐτὰ [f] κοσμήσας τις, φιλανθρωπίας καλῶν,
" καὶ δωρεὰς, ἢ χάριτας φέρε, ἐὰν δὲ μανεὶς δέξωμαι
" χρυσὸν, ὃν δίδως μοι, καὶ τοῦθ' ἅπασι Ρωμαίοις γέ-
" νηται φανερόν· ἔπειθ' οἱ τὴν ἀνυπεύθυνον ἔχοντες
" ἀρχὴν, οὓς ἡμεῖς τιμητὰς καλοῦμεν, οἷς ἀποδέδοται
" τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων ἐξετάζειν [g] βίους, καὶ τοὺς ἐκ-
" βαίνοντας ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν ζημιοῦν, καλέσαν-
" τές με λόγον ἀποδοῦναι καθ' ὅσων τῆς δωροδοκίας, ἀ-
" πάντων παρόντων· [h] * * * * * *
* * * * * * * * * * *

[Οτι Κλεινίας ὁ Κροτωνιάτης τύραννος ὢν ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν ταῖς πόλεσι, φυγάδας ἀθροίσας ἐκ παντὸς τόπου καὶ δούλους ἐλευθερώσας· οἷς ἐπὶ τυραννίδα κρατυνάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους Κροτωνιατῶν, οὓς μὲν ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως. Ἀναξίλας δὲ Ρηγίνων τὴν ἀκρόπολιν κατελάβετο· καὶ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον κατασχών, [i] Λεόφρονι τῷ παιδὶ τὴν ἀρχὴν κατέλιπε. καὶ ἄλλοι ἀπὸ τούτων δυναστείας ἐν ταῖς πόλεσι κατασκευάσαντες πάντα τὰ πράγματα διέφθειραν. ἡ δὲ τελευταία τε καὶ πασῶν μεγίστη κάκωσις ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ἡ Διονυσίου τυραννὶς ἐγένετο τῶν κρατήσαντος Σικελίας. δύο γὰρ εἰς Ἰταλίαν ὑπὲρ Ρηγίνων Λοκρῶν ὑπεκλεσαμένων, οἷς ἦσαν οἱ Ρηγῖνοι διάφοροι. καὶ συνελθόντων ἐπ' αὐτὸν Ἰταλιωτῶν δυνάμεσι μεγάλαις, συνάψας μάχην ἀπέκτεινε συχνούς, καὶ πόλεις αὐτῶν δύο κατὰ κράτος ἐξεῖλεν. εἶτ' αὖθις ἑτέραν στρατιὰν διαβάσιν Ἱππωνιὰς ἀνέστησεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν, οὓς ἀπήγαγεν εἰς Σικελίαν· καὶ Κροτωνιάτας ἐξεῖλε καὶ Ρηγίνους, καὶ διετέλεσεν ἔτη δώδεκα τούτων τυραννῶν τὴν πόλεων. ἔπειθ' οἱ μὲν τὸν τύραννον δεδιότες τοῖς βαρβάροις αὐτοὺς ἐχειρίζον. οἱ δὲ ὑπ' ἐκείνων πολεμούμενοι, τῷ τυράννῳ τὰς πόλεις παρεδίδοσ. ὑφ' ὅτου δὲ πάσχοιεν ἀεὶ κακῶς δυσχε-

" comparatas etiam divitias neglexerim, glo- V. C. Cap. 472. Obsp. 111 f.
" riæ causſa, (ſicut Valerius Poplicola fecit,
" aliique præterea multi, propter quos urbs
" noſtra tantam ad potentiam pervenit) mu-
" nera quæ mihi à te offeruntur accipiam, &
" præſtantiores facultates cum deterioribus
" commutabo? Illi enim acquiſitioni hoc in-
" erat, quod non ſolum honeſtam & juſtam,
" verum etiam jucundam fruitionem habebat:
" ab hac autem iſtud quoque abeſt. nam res
" fœneratitiæ ſunt quæcunque homines ab
" aliis accipiunt, animum curis onerantia, do-
" nec reddantur: etiamſi aliquis ea ſpecioſis
" nominibus ornet, humanitatis officia, vel
" dona, vel beneficia vocans. Age vero, ſi eo
" deveniam inſaniæ ut aurum accipiam quod
" offers, idque omnibus Romanis innoteſcat,
" & poſtea ii qui magiſtratum reddundis ra-
" tionibus non obnoxium gerunt, qui à nobis
" Cenſores appellantur (quibus datum eſt in
" omnium Romanorum vitas inquirere, & à
" patriis moribus atque inſtitutis deſciſcentes
" mulctare) accerſitum me rationem de acce-
" ptis quæ ad me corrumpendum oblata fue-
" rint muneribus rationem reddere jubeant,
" coram omnibus: * * * * * * *

[Clinas Crotoniates primus urbes in ea parte Italiæ ſitas, quæ major Græcia dicitur, tyrannide oppreſſit, congregatis undique exſulibus & ſervis ad pileum vocatis: quorum præſidio cum tyrannidem confirmaſſet, principes Crotoniatarum partim necavit, partim urbe expulit. Deinde Anaxilaus Rheginorum arcem occupavit, tenuitque quoad vixit, ac moriens Leophroni filio dominationem tradidit. Alii poſthac ſubſecuti, cum in variis urbibus dominationes atque imperia conſtituiſſent, funditus omnia ſubverterunt. Extrema demum atque omnium graviſſima peſtis & calamitas Dionyſii Siculi tyrannis incubuit univerſis ſimul civitatibus. Namque hic in auxilium advocatus à Locris adverſus Rheginos, quibuſcum diſſentiebant, in Italiam trajecit: cumque Italicorum ingentibus copiis prælio congreſſus multos cecidit, & urbes duas vi cepit. Poſthac iterum in Italiam cum trajeciſſet, Hipponienſes abſtractos ſedibus ſuis in Siciliam tranſtulit, & Crotonem ac Rhegium expugnavit, iiſque urbibus per duodecim annos dominatus eſt. Deinde vero hi quidem, tyrannum reformidantes, ſemetipſos barbaris dedidere: illi vero, bello à barbaris appetiti, urbes ſuas Dionyſio tradiderunt; quod ſi forte ab alterutro opprimerentur,

a Redundat alterutrum, πλεῖστοι, vel συγγενεῖς. & cum dicat περὶ τούτων, videntur poſt Valerium Poplicolam deeſſe aliorum Romanorum nomina, qui gloriæ quam opum ſtudioſiores fuerint. *Sylb.* Deſiderari quidem aliqua eo facilius mihi perſuadeo, quod περὶ τούτους ſcriptum ſit, quum tamen unius tantum Valerii Poplicolæ meminerit. *Steph.* b In *Pacii Cod.* δέξωμαι, atque etiam in vulg. Exempl. *Sylb.* c Rectius περὶ τοῦ. *Sylb.* d Hæc quæ ſubjunguntur, ἔμοιγε δὲ (videlicet τῶν αὐτῶν) καὶ τοῦτ' ἄπεστι, aperte oſtendunt, meo quidem judicio, pro πόσοι ἦτε ſcribendum eſſe περὶ ὧν, vel certe περὶ οὗ, unica voce pro duabus illis πόσοι ἦτε poſita. Apte autem περὶ οὗ cum dandi caſu, ἔμοιγε & πόσοι. Et quod ſequitur, ἔμοιγε δὲ καὶ τοῦτ' ἄπεστι, tale eſt ac ſi verbo eodem utens dixiſſet, ἔμοιγε δὲ καὶ τοῦτο ἀπέστι. Quod ſi, quæ de acquiſitione dicit, cum proxime ſequentibus jungere voluiſſet, videlicet καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις, dicendum certe fuerat, ἐκείνης μὲν γὰρ ἡ κτήσεως, expuncta etiam hypoſtigme poſt κτήσεως: quippe quum neceſſe foret intelligere, ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις (pro ἀπολαύειν) ἐκείνης ἡ κτήσεως. Quæ quum ita ſint, vel περὶ οὗ ἦν, vel potius περὶ οὗ, genuinam eſſe ſcripturam, iterum dico. *Steph.* e Rectius βαρύνοντες. *Sylb.* f Perinde eſt ſive κοσμήσας in κοσμήσῃ mutetur (nam poſt κἂν aptior eſt conjunctivus κοσμήσῃ quam optativus κοσμήσας) retinendo καλῶν: ſive participium κοσμήσας ſervando, καλῇ pro καλῶν ſubſtituatur. ſed veriſimilior eſt illa verbi κοσμήσῃ pro participio κοσμήσας ſubſtitutio, utpote leviorem mutationem habens. *Steph.* g Hic βίους interpretatus ſum *vitas*, non *fortunas*: ac τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων βίους non aliter intelligendum eſſe puto, quam ſi τοὺς Ρωμαίων βίους dixiſſet. *Steph.* h Imperfectam manere ſententiam videmus, ita quidem ut non difficile videatur, verba, quæ proxime ſequebantur, non item reliqua, conjectura aſſequi. Neque enim dubito quin hæc ſequerentur, τί αὐτοῖς ἀπολογοῦμαι; *quid ipſis reſpondebo?* aut aliæ voces quæ idem valerent; cujuſmodi fuerint iſtæ, πῶς αὖ αὐτοῖς ἀπολογήσομαι; vel τίνα ἀπολογίαν αὐτοῖς δίδωμι; hiſce enim loquendi generibus utitur *Dionyſ. Steph.* i Hujus Leophronis Rheginorum tyranni meminit *Juſtinus* lib. 2. *Valeſ.*

merentut, ſtatim faſtidio ac moleſtia affecti, inſtar Euripi hac illac fortuito ferebantur.

V. C. Ca. 472. Olymp. 124 ¾.

εφίεντες, Εὐρίπου δίκην τῇδε κἀκεῖσε τοῖς συντυχοῦσι ἐτράποντο.

V. C. Ca. 477. Olymp. 126 ½.

Igitur Pyrrhus rurſus in Italiam trajecit, rebus ei in Sicilia haudquaquam ex voto fluentibus, eo quod potioribus civitatibus ejus imperium tyrannicum potius eſſe quam regium videretur. Namque * introductus Syracuſas à Soſiſtrato, qui tum urbem tenebat, & à Thœnone arcis præfecto, cum ab iis pecuniam publicam ac ducentas fere roſtratas naves accepiſſet, omnique præter Lilybæum oppidum (quod unum Carthaginienſes etiam tum tenebant,) Sicilia eſſet potitus, ad tyrannicam mox inſolentiam deflexit: quippe ademptas amicis aut neceſſariis Agathoclis facultates, quas à tyranno obtinuerant, ipſe amicis ſuis donabat: ac præcipuos civitatum magiſtratus ſatellitibus ſuis mandabat, aut centurionibus, præter leges atque inſtituta ſingularum urbium, neque in tempus legibus præfinitum, ſed quoad ſibi viſum eſſet. Adhæc cauſſas, & controverſias, aliaque negotia publica, partim ipſe diſceptabat, partim diſpicienda ac dijudicanda aulicis delegabat, viris nihil præter lucrum atque ex lucro luxum & helluationem ſpectantibus. Has ob cauſſas Pyrrhus cunctis, quæ eum exceperant, civitatibus gravis atque inviſus erat. Qui cum jam pleroſque exulcerato in ſe animo eſſe intelligeret, præſidia urbibus impoſuit per ſpeciem belli, quod à Carthaginienſibus imminere jactabat; atque ex ſingulis civitatibus correptos viros nobiliſſimos confictis adverſus eos calumniis, quaſi inſidias aut proditionem machinati fuiſſent, neci dedit. Quos inter fuit & Thœno, arcis præfectus, quem inter omnes conſtabat maximum ſtudium atque egregiam operam in trajiciendo exercitu ac tradenda inſula præſtitiſſe Pyrrho. Etenim non modo cum claſſe Regi occurrerat, ſed & Inſulam (ſic pars oppidi Syracuſanorum vocatur, quam ipſe præſidio tenebat) eidem tradiderat. Sed Pyrrhus Soſiſtratum præterea comprehendere conatus, ſpe ſua fruſtratus eſt, cum ille inſidias Regis præſenſiſſet, atque ex urbe aufugiſſet. Cæterum rebus jam in Sicilia turbari cœptis, Carthaginienſes, opportunitatem recuperandi ea quæ amiſerant ſibi oblatam rati, exercitum in inſulam miſerunt.

Ὅτι Πύῤῥος διέβη τὸ δεύτερον εἰς Ἰταλίαν, ἐκ χρεόντων αὐτῷ τὰ ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων καλῶς, διὰ τὸ μὴ βασιλικὴν φανῆναι τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τοῖς ἐπιφανεστάτοις πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικήν. εἰσαχθεὶς γὰρ εἰς Συρακούσας ὑπό τε Σωσιστράτου τοῦ κρατοῦντος τῆς πόλεως τότε, καὶ Θοίνωνος τοῦ φρουάρχου, παραλαβὼν παρ' ἐκείνων τά τε χρήματα καὶ ναῦς χαλκεμβόλους ὁμοῦ τι εἴκοσιν, ἐκ πάσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος Σικελίαν, πλὴν Λιλυβαίου πόλεως, ἣν ἔτι μόνην Καρχηδόνιοι κατεῖχον, εἰς αὐθάδειαν τυραννικὴν ἐτρέπετο. τάς τε γὰρ οὐσίας τοῦ Ἀγαθοκλέους οἰκείων ἢ φίλων ἀφαιρούμενος τὰς παρ' ἐκείνου λαβόντας, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐχαρίσατο· καὶ τὰς μεγίστας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχὰς τοῖς ἰδίοις ὑποτασσόμενος καὶ λοχαγοῖς ἐπιστήσας, οὐ κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους ἑκάστης πόλεως νόμους, οὐδ' εἰς τὸν εἰωθότα χρόνον, ἀλλ' ὡς αὐτῷ φίλον ἦν. δίκας τε καὶ ἀμφισβητήσεις καὶ τὰς ἄλλας πολιτικὰς οἰκονομίας ἁπάσας τὰς μὲν αὐτὸς διήτα, τὰς δὲ τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν ἀναιρέφειν καὶ διακρίνειν ἀπεδίδου, ἀνθρώπους ὑβρεῖ ἕτερον ὁρῶσιν ἢ ὅτι μὴ χερδαίνειν καὶ καθηδυπαθεῖν ταῖς εὐπορίαις. καὶ διὰ ταῦτα πάντα βαρὺς τοῖς ὑποδεξαμένοις πόλεσιν, μισητὸς ἦν. ἀλαθόμενος δὲ ὑπάλλως ἤδη πολλοὺς πρὸς ἑαυτὸν ἔχοντας, εἴς τε τὰς πόλεις φρουρὰς εἰσῆγε, πρόφασιν ποιούμενος τὸ ἀπὸ Καρχηδονίων πόλεμον· καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συλλαμβάνων ἀπέκτεινεν, ἐπιβουλάς τε προδοσίας ἐπιπλάττων ψευσαμένοις, ἐν οἷς καὶ Θοίνων ὁ [a] φύλαρχος, ὃς ὑπὸ πάντων ὁμολόγητο πλείστην ἀσυδῆ καὶ προθυμίαν εἰς τε τὴν ἀφίδρυσιν αὐτοῦ καὶ τὴν φρούρησιν τῆς νήσου παρεσχῆσθαι. καὶ γὰρ ὑπέστησεν αὐτῷ ναυτικὸν τόλον ἄγων, καὶ τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις νῆσον, ἣν αὐτὸς ἐκράτει, παρέσχεν. ἐπιχειρήσας δὲ καὶ Σωσίστρατον συλλαβεῖν δόλῳ τε καὶ ἐλπίδος μεγαλοφροσύνῃ τε ἐπιβουλῆς καὶ ἀνδρὸς καὶ φυγόντος ἐκ τῆς πόλεως. ἀρξαμένων δὲ ταράττεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ τῶν Καρχηδονίων πόλις καιρὸν ἐπιτήδειον εἰληφέναι νομίζουσα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολωλότων χωρίων, στρατιὰν ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν νῆσον.

Cum Pyrrhus maxima in difficultate eſſet, atque omnem rationem inveſtigaret pecuniæ comparandæ, Evagorus Theodori, Balacer Nicandri atque Dinarchus Niciæ fil. omnium ejus amicorum nequiſſimi ac ſceleratiſſimi, atque impiorum auctores conſiliorum, nefariam lucrandi rationem ei ſubminiſtrarunt, ut ſacros Proſerpinæ theſauros recluderet. Erat quippe templum in ea urbe ſanctiſſimum, in quo ingens auri vis, omni ævo intacta, ſub terra condita ſervabatur. Ab his aſſentatoribus corruptus Pyrrhus, ac neceſſitatem religione omni potiorem ratus, iiſdem ipſis, qui auctores conſilii

Ὅτι ἀμηχανοῦντα τὸν Πύῤῥον καὶ πόρους παντοδαποὺς ἐπιζητοῦντα ὁρῶντες αὐτὸν οἱ κάκιστοι καὶ ἀνοσιώτατοι τῶν φίλων, Εὐάγορος Θεοδώρου, καὶ [b] Βάλακρος Νικάνδρου, καὶ Δείναρχος Νικίου, τῶν ἀθέων καὶ ἐξαλήστων δογμάτων ζηλωταὶ, πόρον ὑποτίθενται χρημάτων ἀνοσίων, τοὺς ἱεροὺς ἀνοῖξαι τῆς Περσεφόνης θησαυρούς. ἦν γὰρ ἱερὸν ἐν τῇ πόλει ἁγιώτατον, καὶ πολὺν χρυσὸν ἐκ παντὸς δὴ χρόνου πεφυλαγμένον ἀθικτον ἔχον, ἐν ᾧ χρυσός τις ἄβυσσος ἀόρατος τοῖς πολλοῖς κατὰ γῆς κεῖσθαι. ὑπὸ τούτων ἐξαπατηθεὶς τῶν κολάκων, καὶ τὴν ἀνάγκην [c] κρείττονα πάσης ἡγησάμενος τῆς γνώμης ἀνδράσι διαχόνοις

[a] Lege φρούαρχος, ut ſupra. Corrupte Θόινων ſcribitur apud *Suid.* v. Πύῤῥος, & Θυνίων apud *Diodor. Sic.* lib. 22. ubi & Σώξενος dicitur qui hic *Soſiſtratus*. *Valeſ.* [b] Nomen eſt Macedonicum apud *Polybium* legat. 69. & *Harpocrationem* in *Nicanore*, & *Diodorum* pro eo quod cæteri Φίλαρχος dicerent. Solent enim Macedones βῆτα uſurpare pro φ. ſic βίλιππος dicunt & βερενίκη & βάλαρος teſte *Plutarcho* cap. 9. quæſtionum Græcarum, & *Stephano Byzantio* in Βέροια. *Valeſ.* [c] Hic locus certiſſimo mendo laborat, quem ſic corrigere proclive eſt. κρείττονα πάντως ἅπαν νομίσας, τοῖς εἰσηγησαμένοις τὴν γνώμην, & cætera

* Sc. *V. C. Cat.* 474. *Olymp.* 125 ¾.

διακόνοις τ ἱεροσυλίας ἐχρήσατο· ἡ τ ἐξελθοῦσα χρυσὸν ἐκ τ ἱερῶ ναυσὶν ἐνθύμιος μὴ τ ἄλλων χρημάτων ἀπέστειλεν εἰς Τάραντα πολλῆς μετὸς εὐθυμίας γενόμενος. ἡ δὲ δικαία πρόνοια τ αὐτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. ὡς γὰρ ἀνήχθησαν αἱ νῆες ἀπὸ τ λιμένος, τ μὲ πρῶτον οὖραν λαβοῦσαι προέκοψαν· ἄνεμος δὲ ὀναντίος γενόμενος, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς κατασχὼν, ἃς μὲ κατέκλυσεν, ἃς δ' εἰς τ τ Σικελίας πορθμὸν ἐξέβαλεν. ὑπ' αἷς δὲ προκομίζετο τὰ ἀναθήματα καὶ ὁ περιστοιχθεὶς ὑπ τ ἀναθημάτων χρυσὸς, ὅτι τὴν Λοκρίδα ἐξέκειτο αἰγιαλόν. καὶ τὰς μὲ πλέούσας ἐν αὐταῖς ὑπ τῆ παλιῤῥοίᾳ τ κυμάτων κλαπεῖσαι διέφθειρεν, τὰ δὲ ἱερὰ χρήματα διασωθέντων τ νεῶν ὅτι τὰς ἐγγίστα τ Λοκρῶν ἤπείρους ἐξέβρασεν. ὁ δὲ βασιλεὺς καταπλαγεὶς ἅπαντα τ κόσμον καὶ τὸν θησαυρὸν ἀπέδωκε τῇ θεῷ, ὡς ἀποτισόμενος αὐτῆς ἕνεκα τοῦτο τ χόλου,

Νήπιος, οὐδὲ τὸ ἤδει ὁ δὴ πείσεσθαι ἔμελλεν.

Οὐ γάρ τ' ἄψορρον θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων,

ὡς Ὁμήρῳ εἴρηται. ἀλλ' ἐπειδὴ τ ἱερῶν ἐτόλμησεν ἅψασθαι χρημάτων, καὶ πόρον ὑποθέσθαι πολέμων, ἀνόητον ἐποίησε τ ἔννοιαν αὐτῶ τὸ δαιμόνιον, ἵνα παράδειγμα καὶ πάθημα πᾶσιν ἀνθρώποις γένοιτο τοῖς μετ' ἐαυτόν. διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττήθη ὁ Πύῤῥος καὶ κράτος. οὐ γὰρ στρατιά τις φαύλη καὶ ἀνάσκητος ἦν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ κρατίστη τ τότε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πλείστων ἀγωνισαμένη πολέμων. οὐδὲ πλῆθος ἀνδρῶν τῶν τότε παραταξαμένων ὀλίγον, ἀλλ' ὅσον καὶ τριπλάσιον ἦν. οὐδὲ στρατηγὸς τ ὁπωστιοῦν τις, ἀλλ' ὃν ἅπαντες ὁμολογοῦσι μέγιστον γενέσθαι τ κατ' αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων στρατηγῶν. οὐδὲ τόπου φύσις ἄνισος, οὔτε ὁπλιτεία [b] τοῖς ἑτέροις ἢ ἄφιξις αἰφνίδιος, οὔτε ἄλλη τὶς συμφορὰ καὶ παράσκευος ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα συνέτριψε τὰ Πύῤῥου παράσημα· ἀλλ' ὁ τῆς ἀσεβηθείσης θεᾶς χόλος, ὃν οὐδ' αὐτὸς ἠγνόει Πύῤῥος, ὡς Πρόξενος ὁ συγγραφεὺς ἱστορεῖ, καὶ αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐν τοῖς ἰδίοις ὑπομνήμασι γράφει. ἐν γὰρ τῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ τ στρατιὰν ἔμελλεν ἀπάξειν ὅτι τὸ ὄρος, ἔδοξε κατ' τοὺς ὕπνους ἐκπεσεῖν αὐτῷ τοὺς πλείονας ὀδόντας, καὶ πλῆθος αἵματος ἐκ τ στόματος φέρεσθαι. ταραχθεὶς δὲ διὰ τ ὄψιν καὶ μεγάλην ἔσεσθαι συμφορὰν μαντευόμενος, ἐβούλετο ὑπισχνεῖσθαι τ ἡμέραν ἐκείνην. ὅτε ἴσχυε δὲ νικῆσαι τ πεπρωμένην, ἀναπεισθέντων τ φίλων παῦσαι τὴν ἀναβολὴν, καὶ μὴ μεθεῖναι τὸν καιρὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἀξιούντων.

Τέλος τῆς ἱστορίας Διονυσίου [c] Ἁλικαρνασσέως.]

fuerant, administris sacrilegii est usus; ac pecuniam omnem, quam ex templo abstulerat, in naves impositam lætus Tarentum misit. sed Deorum numen brevi præsentissimum apparuit. Etenim cum naves è portu solvissent, primum quidem secundo vento vela fecerunt, atque aliquantum progressæ sunt: tandem vero cum ventus adversus incubuisset, ac per totam noctem luctantes in anchoris detinuissent, alias submersit, alias in Siculum fretum ejecit; eas vero quibus donaria ac sacra omnis pecunia asportabatur, in ipsa Locrensium littora repulit ac retrusit, ac, vectoribus ipsis æstu undarum absorptis laceratisque navibus, thesauri in proximas Locris ripas tempestate ejecti sunt. Qua clade perculsus Rex, thesauros atque omnia ornamenta Deæ restituit, quasi pacem numinis eo facto impetraturus,

Demens qui haud sciret quæ se mox pœna manebat.

Nec mutatur enim leviter sententia Divum,

ut ait Homerus. Quippe cum sacram pecuniam nefarie contingere ausus esset, eamque in usum belli destinare, dii ejus consilium vanum atque irritum fecerunt, ut exemplo deinceps esset omnibus posteris. Hancque maxime ob caussam bello victus ac profligatus est à Romanis Pyrrhus. Neque enim contemnendum aut imperitum rei militaris habebat exercitum, sed optimos tota Græcia milites, ac plurimis bellis exercitatos; atque eorum non exiguas copias, sed ter tanto ampliores Romanis. Neque ipse Dux erat vulgaris, sed quem omnes ætatis suæ præstantissimum fatentur fuisse. Postremo nec loci iniquitas, neque auxilia submissa hostibus ac repente supervenientia, neque ulla calamitas aut fortuitus casus res Pyrrhi afflixere; sed solus indignantis Deæ furor: quod nec ipse Pyrrhus diffitebatur, ut Proxenus historiæ scriptor, atque ipse in Commentariis rerum suarum Pyrrhus prodit. Nocte enim, qua exercitum in collem subducturus erat, visus sibi in somnis est plerosque dentes multo cum sanguine exspuere. Quo viso non mediocriter turbatus, cum grave damnum impendere conjiceret, statuerat quidem eo die se continere. verum, amicis moram ac cunctationem aspernantibus, multumque orantibus ne opportunitatem è manibus elabi sineret, fatum superare haudquaquam valuit.

Finis Historiarum Dionysii Halicarnassei.]

V. C. Cæs. 477. Olymp. 126 ½.

cætera. *Vales.* Apud *Suidam* ἡ διὰ τὴν ἀναγκαιοτάτην πρόθεσιν πᾶσιν ἠγωνιμένων τὸν γνώμην, ἀνδρῶν &c. atque ἠγωνιμένων pro ἠγωνιμένων legit *Portus*, & vertit, *& propter urgentem necessitatem id consilium omnium optimum visus, iisdem ipsis* &c. a Hunc locum citat *Suidas*, voce παραστησάμενος. b Mallem τοῖς ἰχθροῖς. *Vales.* c Nota hîc Ἁλικαρνασσέως cum υ in antepenultima, ut & supra p. 716. v. 42. Εὐήχρος.

LEGES

LEGES REGIÆ,
ET
LEGES DECEMVIRALES,
JUSTI LIPSII OPERA ſtudioſe collectæ.

De REGIIS LEGIBUS, & qui REGES quas tulerunt.

JUS *omne, Publicum aut Privatam eſt. Publicum, Divinum, aut Humanum. Divinum, quod ad ſacra & ſacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magiſtratus, & publicam adminiſtrationem. Ex his Romulus rex, Humanum præcipue; Numa, Divinum conſtituit. Et publico quidem juri pauca aut reges cæteri aut Decemviri addiderunt. Superat privatum; quod in Naturale, Gentium, & Civile tribuitur. Naturæ jus Romuli fere leges præferunt: Numa, Gentium addidit. Romulus de educatione liberorum, de matrimoniis, de parentum jure ſanxit: Numa de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de ſepultura quædam tulit. Juris Civilis præcipuus auctor Servius Tullius, qui, auctore Dionyſio, de Contractibus & Injuriis quinquaginta leges rogavit: item de fœnore, de nexis, ære alieno, & alia, quæ complurima in ſuas tabulas Decemviri tranſtulerunt. Non aliena ab hac origine juris Ariſtotelis diviſio eſt Juſtitiæ particularis in διανεμητικὸν, ſive Diſtributivam, & διορθωτικὸν, ſive Commutativam. Priorem illam juſtitiam Romulus maxime, & ex parte Numa; poſteriorem, cæteri ſpectarunt. Romuli leges (quarum verba ipſa perierunt, ſententiæ ex antiquis, præcipue Dionyſio, colliguntur) ſic concipi poſſunt:*

1 *Deos patrios colunto: externas ſuperſtitiones aut fabulas ne admiſcento.*
2 *Ne quid inauſpicato publice gerunto.*
3 *Nocturna ſacrificia, pervigiliaque amoventor.*
4 *Rex, ſacrorum præſes, legum cuſtos eſto: judicia exerceto: belli imperium habeto.*
5 *Patres ſacerdotia & magiſtratus capiunto: plebejis patroni ſunto.*
6 *Populi ſuffragia ſunto: magiſtratus creanto: leges ſciſcunto: pacem bellumque jubento.*
7 *Mœnia ſancta exiſtimantor.*
8 *Uxor, farreatione viro juncta, in ſacra & bona ejus venito: jus devortendi ne eſto.*
9 *Si ſtuprum commiſit, aliudve quid peccaſſit, maritus judex & vindex eſto: deque eo cum cognatis cognoſcito.*
10 *Temetum mulier ne bibito.*
11 *Quod natum erit, parentes tollunto: monſtroſos tamen partus ſe fraude exponi fas eſto.*
12 *In liberos ſuprema patrum auctoritas eſto: venumdare, occidere liceto.*

VERBA IPSA LEGUM.

13 Si pater filiom ter venumduit, filius à patre liber eſto.
14 Sei puer parenteis verberit, aſt oloe plorasſint, puer diveis parentum ſacer eſto: Sei nurus, ſacra diveis parentum eſto.
15 Patronus ſi clienti fraudem faxſit, ſacer eſto.
16 Duumviri perduellionem judicent: ſi à duumviris provocarit, provocatione certato. Si vincent, caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: verberato vel intra pomoerium, vel extra pomoerium.

NUMÆ POMPILII LEGES.

Numa, ait Dionyſius, Romuli leges firmavit, novas ipſe de ritibus & miniſtris ſacrorum adjunxit. Curiones, Flamines, Augures, Veſtales, Salios, Fetiales, Pontifices inſtituit. Legum aliquot verba hæc reperiuntur:

1 Dis ex imputata vite ne libanto.
2 Vino rogum ne reſpergito.
3 Piſceis quei ſquamoſi non ſunt, nei polluceto: ſquamoſos omneis praeter ſcarum polluceto.
4 Quoius auſpicio, claſſe procincta, opeima ſpolia capiuntur, Jovi Feretrio bovem caedito. Quei cepit, aeris ducenta darier oporteto.
Secunda ſpolia in Martis aram in campo ſolitaurilia utra voluerit caedito.
Tertia ſpolia Iano Quirino agnum marem caedito. centum qui ceperit ex aere dato.
5 Qui terminum exarasſit, ipſus & boves ſacrei ſunto.
6 Si quis hominem liberom dolo ſciens morti duit, paricida eſto: ſi imprudens, tum in concione pro capite occiſi & natis ejus arietem offerto.
7 Pellex [1] aram Junonis ne tagito: ſi tagit, Junoni crinibus demisſis agnum faeminam caedito.
8 Sei hominem fulmin Iovis occiſit, ne ſupra genua tollito.
Homo ſi fulmine occiſus eſit, ei juſta nulla fieri oporteto

[1] al. eadem.

SENSA LEGUM ISTA.

9 *Deis fruge & mola ſalſa ſupplicanto.*
10 *In contractibus Fides ſervator: fidei numen omnes metuunto.*

11 *Si*

Dion. Hal. l. 2. p. 95. l. 6

11 *Si filius familias uxorem duxit, patri venundati ejus ne ultra jus esto.*

12 *Mulierem, si prægnas mortua fuat, nisi excisо partu, ne humato. qui secus faxit, quasi suam animantis peremerit, ita esto.*

TULLI HOSTILLII.

Dion. Hal. l. 3. p. 154. l. 1. 15

1 *Nati trigemini, donicum puberes esunt, de publico aluntor.*

DE DECEMVIRORUM LEGIBUS, QUANDO ET QUOMODO SCRIPTÆ.

Regiæ leges partim scriptæ, partim inscriptæ, ad usque Tarquinii Superbi tempora valuerunt. Primus ille & Servii leges omnes abrogavit, & priorum regum pleraſque contempsit, ad vim omnia referens & libidinem dominandi. Tarquinio vero pulso, à Bruto & Valerio Coss. *revocatas iterum Servianas aliasque leges, Dionysius adfirmat. Quasdam & ipsi* Coss. *& postea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, ut sunt Valeriæ, Sacratæ, Iciliæ leges. Sed hæ omnes jus publicum spectabant: & privato juri nulla facta accessio ante leges Xvirales. A. V. C.* CCXCII, *promulgata à tribunis lex Terentia est de Quinqueviris, ut Livius; vel Decemviris, ut Dionysius, Legum Scrib. creandis. eaque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum* Coss. *jus dicebant: Consules autem ex patribus erant. Itaque in dissensu ordinum, cum Patres occasione juris præcipue uterentur ad premendam plebem; nec plebejo contra patricium jus ullum æquum esset: omnibus concionibus jactata & flagitata lex Terentia est. Restitere tamen septem annos ipsos, patres. Fracti demum concessere; missique legati in Græciam ad Solonis inclytas leges aliarumque civitatum instituta moresque noscendos: addit Dionysius, etiam in Græcanicas Italiæ civitates. Biennium plus minus legati abfuerunt. reuersi sunt A. V.* CCCI. *statimque plebs pervicit ut scribendarum legum initium fieret. Patres tenuerunt ut Xviri è patriciis tantum crearentur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Julius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Postumius; omnes consulares. Inierunt magistratum sine provocatione A. V.* CCCII: *sineque anni propositæ decem tabulæ: duæ reliquæ sequenti anno additæ. In Græcis interpretandis usi opera sunt Hermodori Ephesii philosophi. Tabulas vocare placuit exemplo Athenienſium; qui Solonis leges dixerunt ἄξονας, tabulis ligneis incisas. quamvis istas æreas fuisse constet, dissentiente Pomponio. Perlatæ sunt comitiis centuriatis, fixæ in foro ad Curiam Hostiliam: manseruntque, quamvis post varia incendia urbis, ultra Septimii Severi Imp. tempora. De divisione tabularum ex Fragmentis difficile judicium est. Modo tamen & ordine scriptas fuisse, non est dubium. Leges Regiæ & Solonis, decem primas tabulas occupasse videntur: duæ postremæ de sacris fuerunt: easque a Faliscis petitas Servius est auctor. Certe leges Regiæ ex* I, II, & III *tabula, à Festo citantur. Lex Romuli de vendendis filiis à Dionysio in quarta ponitur. Fragmenta quæ supersunt, hæc sunt:*

1 Iussus populi & suffragia sunto. Quodcumque postremum populus jusſit, id jus ratumque esto.
2 Privilegia ne irroganto.
3 De capite civis, nisi per maximum comitiatum, ne ferunto.
4 Forti sanatique idem jus esto.
5 *Qui hostem concitaverit, quive civem hosti tradiderit, quive cœtus nocturnos agitaverit, capital esto.*
6 *Sodalitates & collegia sunto: ast ne in publicas leges commodave peccanto.*
7 Qui fruges excantasſit, Cereri sacer esto.
8 Qui frugem aratro quaesitam pavit secuitve, pubes Cereri sacrator: impubes, praetoris arbitratu verberator, noxamve duplionemve praestato.
9 *Si in alieno pecus paverit, actio esto.*
10 *Qui injuria arbores alienas ceciderit, in singulas* XXV *æris luito.*
11 *Arboris impendentis ramos* XV *pedes à terra circumcidere jus esto.*
12 Paterfamilias uti legaſſit super pecunia tutelave suae rei, ita jus esto.
13 Si intestatus moritur cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto: si agnatus nec escit, gentiles familiam herciscunto.
14 Si furiosus esse incipit, agnatorum gentiliumq. in eo pecuniaq. ejus potestas esto.
15 Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito.
16 Hoc plus ne facito: rogum aſcia ne polito.
17 Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.
18 Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat; nisi belli peregreve mortuo.
19 Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutis causa arduitor.
20 Neve aurum addito.
21 Quoi auro dentes vincti esunt, astim cum ollo sepelire urereve se fraude esto.
22 *Servilis unctura tolliter, omniſque circumpotatio.*
23 *Rogum buſtumve novum, propius* LX *pedes, alienas ædes ne adjicito.*
24 *Forum buſtumve ne usucapito.*
25 Si in jus vocet, atq. eat.
26 Si morbus aevitasve vitium escit, qui in jus vocasſit, jumentum dato: si volet arceram, ne sternito.
27 Siquid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffeisus esto.
28 Si vis vocationi fuat, testamini: igitur em capito.
29 Si calvitur pedemve struit, manum endojacito.
30 Siquei in jure manum conferunt, utriq. superstitibus praesentibus vindicias sumunto.
31 Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato. eorum arbitriis fructus duplione damnum deciditor.
32 Rem ubei pagunt, oranto. nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto. post meridiem praesente ambobus litem addicito. sol occasus suprema tempestas esto.
33 Æris confessi, rebusq. jure judicatis, triginta dies justi sunto: postidea manus endojectio esto: in jus ducito: nei judicatum facit, aut quis endo jure em vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne majore; aut si volet, minore vincito. si volet, suo vivito: ni suo vivit, qui em vinctum habebit, libras farris endo dies dato: si volet, plus dato.
34 Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerint, se fraude esto.
35 Assiduo vindex assiduus esto: proletario quivis volet vindex esto.
36 Qui se sierit testarier, libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, improbus intestabilisq. esto.
37 Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito.

38 Qui

38 *Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpejo dejicitor.*
39 *Si judex arbiterve ob rem judicandam, pecuniam acceperit, capital esto.*
40 *Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto.*
41 Qui injuriam alteri faxit, XXV aeris poenae sunto.
42 Si quis carmen occentassit, actitasit, condidisit, quod alteri flagitium faxit, capital esto.
43 Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.
44 Si nox furtum faxit, & im aliquis occisit, jure caesus esto.
45 *Interdiu si se telo defenderit, jure caesus esto.*
46 Si adorat furto quod nec manifestum erit, duplionem luito.
47 *Furta per lancem liciumq. concepta, quasi manifesta vindicantor.*
48 *De furto paciscī liceto.*
49 Tignom junctom aedibus vineaeq. concapes ne solvito.
50 Furtivae rei aeterna auctoritas esto.
51 Vsus, auctoritas fundi, biennium esto.
52 Adversus hostem aeterna auctoritas esto.
53 Qui nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupasit, ita jus esto.
54 *Vindiciae secundum libertatem dantor.*
55 *Nequis unciario foenore plus exerceto.*
56 *Patricii cum plebejis connubia ne jungunto.*
57 *Via in porrectum* VIII *p. in ambractum* XVI *p. lata esto.*
58 *In finibus intra* V *pedes usucapio ne esto.*

NOTÆ FRID. SYLBURGII.

II *&* III *legis verba sic leguntur apud Ciceronem lib.* 3 *De legibus*: Privilegia ne inroganto. De capite civis, nisi per maximum comitiatum, illosque quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto. *Ant. Augustin. De legib. pag.* 155, *edit. Paris.*

VII *legis initium sic citat Fulv. Vrs. Not. pag.* 20. Qui alienas fruces excantasit. *Idem addit ibidem & hoc fragmentum*: Neve alienam segetem pelexeris. *Eodem pertinet hoc fragm.* Qui malum carmen incantasit.

XII *legis verba sic referuntur in Novella* XXII: Uti legassit quisque de sua re, ita jus esto. *Apud Cic. lib.* 2 *de Inventione sic*: Paterfamilias uti super familia pecuniaque sua legaverit, ita jus esto. *Ant. Aug.* 168 *&* 169.

XIV *legis initium, lib.* 1 *Rhetor. ad Herenn. sic legitur.* Si furiosus exsistet: *ut testatur idem Ant. August. pag.* 161.

XIX *legis verba sic leguntur apud. Plin. lib.* 21, *c.* 3. Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus virtutis ergô arguitur.

XXVI *legis verba sic leguntur apud Gell. lib.* 20, *c.* 1. Si morbus ævitasve vitium exstitit, qui in ius vocabit, jumentum dato. si nolet, arceram ne sternito. *Ant. Aug.* 182.

XXXII *legis verbis sic leguntur apud Gell. lib.* 17, *c.* 2: Ante meridiem causam conicito, cum perorant ambo praesentes. post meridiem praesenti litem addicito. si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. *Ant. Aug.* 182.

XXXVI *legis verba Ant. Augustinus* 196 *sic scribenda putat*: Qui se sierit antestarier, libripensve fuerit, ni testimonium fateatur, improbus civis intestabilisq. esto.

In lege XLIII, Pacit *legitur etiam apud Gell. lib.* 20. *c.* 1. *at supra, lege* XXXII, Rem ubi pagunt: *itidemque lib.* 2 *Rhet. ad Herenn.*

XLIV *legis verba sic leguntur apud Macrob. lib.* 1 *Saturn. c.* 4. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occilit, iure caesus esto. *Ant. Aug.* 176.

L *lege*: *apud Gell. l.* 17, *cap.* 7, *legis veteris Atiniæ hæc verba sunt*: Quod subreptum erit, ejus rei aeterna auctoritas esto. *Ant. Aug.* 163.

Hac appendice librum claudere statueram, lector. Sed cum animadverterem Fulvium Vrsinum in Notis suis ad Antonium Augustinum De Legibus & Senatusconsultis, priscas illas regum ac decemvirorum leges tum antiquiore tum pleniore stilo exaraße; visum est eas quoque ex Notis illius excerptas hic adjicere, cum aliis nonnullis legibus, senatusconsultis, plebiscitis, sanctionibus; quæ vel ad Dionysii nostri, vel ad aliorum ejus temporis historicorum illustrationem conducere viderentur. In earum exaratione diligenter Vrsini vestigia secuti sumus: nisi quod pro grandioribus litteris minores adhibuimus, & omissis punctis inter singulas voces prisco more interjectis, alias suo quasque loco distinctiones posuimus.

Porro ut de vetere scriptura hic pauca præmoneam, differt ea ab recentiore, quæ hodie in usu est, vel quantitate, vel qualitate, vel utroque. Quantitas in additione cernitur, vel detractione.

Additio, aut vocalis est, aut consonantis. Vocalis additia est in diphthongis ei *&* ou. *sic enim* Eidem jous *scripsere pro Idem jus. Sic* Leitem, Leimites, Meilitiae, Opeima, Inveito, *pro Litem, Limites, Militiæ, Opima, Invito. Sic* Eito, Deixi, Seierit, *pro Ito, Dixi, Sierit. Item* Quei, Sei, Nei, *pro Qui, Si, Ni.* (Nei *tamen etiam pro Ne usurparunt interdum, & quidem non raro*) *Sic* Vuei, Vbei, Ibei, *pro Vti, Vbi, Ibi. Eandem diphthongum usurparunt in genitivis singularibus*: *vt* Dolei malei, *pro Doli mali. Item in nominativis pluralibus*: *vt* Ieī, Trevirei, Decumanei, *pro Ii, Treviri, Decumani. Item in dativis & ablativis pluralibus*: *vt* Ieis, Tertieis, Ricinieis, *pro Iis, Tertiis, Riciniis. Præterea in dativis singularibus tertiæ declinationis*: *vt* Mortei, Clienei, *pro Morti, Clienti. item* Alterei, Sibei, *pro Alteri, Sibi. Et frequentissime in nominativis atque accusativis pluralibus*: *vt* Omneis ceiveis, *pro Omnes cives. O vero ad V adjectæ tum alia sunt exempla, tum hæc*: Jous, Jousta, Joudicare, *pro Jus, Justa, Judicare. item* Souo, Louci, Doucito, *pro Suo, Luci, Ducito.*

In quibusdam utramque diphthongum conjunxerunt: *vt* Soueis, Joudicei, *pro Suis, Judici. In nonnullis u geminum usurparunt pro ou seu u*: *ut* Pluus, Secuus, *pro Plus, Secus. Sic* Comitiatuu, Arbitratuu, *pro Comitiatu, Arbitratu. Interdum o pasti u interseruerunt*: *ut* Queicuomque, *pro Quicumque. Consonantes quoque interseruerunt*: *vt* Quotiens, Quotienscuomque, *pro Quoties, Quotiescumque. Sic* Exigunto, Exercere, *pro Exigunto, Exercere. Item* Quips, Aliquips, *pro Quis, Aliquis. In* Jouxsta *vero pro Juxta, gemina est insertio, vocalis o & consonantis s. In quibusdam integram syllabam interseruere*:

ſeruere: ut in Poſtidea, Indoteſtato, *pro Poſtea, Inteſtato. Ejus generis etiam* Ævitas *videri alicui poſſit. Sed habet illud legitimam ab ævo derivationem: in* Ætas *vero, quod poſt uſurpari cœpit, facta eſt contractio. Quibuſdam à fronte conſonantes adjecere: ut* Stlis, *pro Lis. Nonnullis in fine: ut* Ead, Tuod, Plebed, Frauded, *pro Ea, Tuo, Plebe, Fraude. Sic in verbis* Datod, Romovetod, Luitod, Sumitod, Eſtod, *pro Dato, Removeto, Luito, Sumito, Eſto. In* Exſercetod *autem geminata eſt additio, ſemivocalis ſ, & mutæ* d. *Sic in* Leibertated *additio eſt vocalis* e, *& conſonantis* d.

Detractio & ipſa vocalis eſt, aut conſonæ. Vocalis detractio eſt in monophthongis illis Fenus, Femina, *pro Fœnus, Fœmina. Sic* Heres *pro Hæres. quanquam eam vocem non ab hærendo, ſed ab hero deductam malunt eruditiores. Detractio etiam quibuſdam videtur eſſe in verbis iſtis,* Adicito, Eicito, Deicitor, Conicere, Subicere, *pro Adjicito, Ejicito, Dejicitor, Conjicere, ſubjicere. Quod ſi ita eſt, eadem ſimplex* Icere *contractum erit ex Iacere. Sic certe* Dis *contractum ex Diis.*

E conſonantibus etiam quæ nunc geminari ſolent, omittebant alteram; ut Oſa, Claſe. *pro Oſſa, Claſſe. Item* Aceras, Conubia, *pro Acerras, Connubia:* Pelex, Tolito, Poluceto, *pro Pellex, Tollito, Polluceto.*

Qualitas in commutatione potiſſimum cernitur. Ea quoque vocalis eſt, aut conſonantis. Vocalis ut e *pro* i. *Sic enim* Leber, Addecito, *ſcripſerunt pro Liber, Addicito. Item* u *pro* i: *ut* Æſtumata *pro Æſtimata. Sic* Optumus *pro Optimus. Eadem ratione* Poſtumum *quoque pro Poſtimum ſeu Poſtremum à veteribus dictum volunt eruditi: ut ſignificet non tam eum qui poſt inhumatum patrem eſt editus, quam eum qui poſtremus patri ſeu vivo ſeu mortuo natus eſt. Item* u *pro* y: *ut* Æguptus *pro Ægyptus. quemadmodum* Mus *quoque &* Sus, *& hujus generis alia, ſunt ex Græcis* μῦς, *ὗς. Frequentius* o *pro* u: *ut* Totela, Porporea, *pro Tutela, Purpurea. Sic* Oſocapitor *pro Uſucapitor. Item* Soper, Quomque, *pro Super, Quumque. Sic in nominum finibus,* Patronos, Servos, *pro Patronus, Servus:* Vitiom, Manom, *pro Vitium, Manum. Necnon in verborum finibus;* Conſeront, Moritor, *pro Conſerunt, Moritur. In nonnullis geminatur hæc mutatio: ut* Piacolom, Fortom, Foratos, *pro Piaculum, Furtum, Furatus. In quibuſdam hæc cum ſuperiore conjungitur: ut* Leberom, *pro Liberum. Sic* Ædebos, Compedebos, Noctebos, Patrebos, Tibicinebos, Superſtetebos, *pro Ædibus, Compedibus, Noctibus, Patribus, Tibicinibus, Superſtitibus. Interdum diphthongo* OE *&* OI *pro* V *longo uſi ſunt: ut* Oetier, Oeſocapio, Oeſorpatom, *pro Vti, Vſucapio, Vſurpatum. Sic* Coeratores *pro Curatores. Oi pro V poſitum in* Oitier, Oitile, *& conſimilibus. Sic* Moinicipium *dixerunt pro Municipium. Conſonantes quoque non paucas inter ſe commutarunt.* C *pro* G *frequenti in uſu fuit. Sic enim* Cenas *dixerunt pro Genas. Sic* Frucem, Lece, *pro Frugem, Lege. itidemque* Lecere, Rocato, *pro Legere, Rogato.* D *pro* L *poſuere, cum* Dingua *dixere pro Lingua. Sic* Fedetrio *pro Feretrio.* F *pro* B *uſurparunt ſequente vau: ut* Af virod, *pro ab viro.* Q *pro* C *ut* Pequnia *pro Pecunia.* S *pro* R: *ut* Aſa, Neavo, Casmen, *pro Ara, Nervo, Carmen. Sic in nomnum flexionibus,* Majoſe, Minoſe, Arboſes, Pluſa, *pro Majore, Minore, Arbores, Plura. Sic* Fœnoſe unciaſio, *pro Fœnore unciario. item in verborum flexionibus:* Araſit, Vocaſit, Secueſit, *pro Ararit, Vocarit, Secuerit.* T *pro* D: *ut* Quit *pro Quid. In compoſitis finalem præpoſitionis conſonantem plerumque retinuerunt: ut* Conlegium, Inprobus, Adſignare, Adtribuere. *Interdum tamen etiam mutarunt; ut* Opſepito, Opturato, Optinere. *In quibuſdam geminata eſt commutatio; altera, conſonantis; altera, vocalis: ut* Rocom, Flacitiom, Prodicos, *pro Rogum, Flagitium, Prodigus. Sic* Acrom, Acnom, Ticnom, *pro Agrum, Agnum, Tignum. Item* Fidios *pro Filius:* Ofvagolatom, *pro Obvagulatum.* Poplicom *pro Publicum:* Quoi *pro Cui:* Auſom *pro Aurum. Sic* Capiumtor *pro Capiuntur. In quibuſdam duarum vocalium & unius conſonantis facta mutatio: ut* Centileom, Arvorſom *ſeu* Aſvorſom, Plaſebos, *pro Gentilium, Adverſum, Pluribus. In nonnullis gemina conſonantis mutatio eſt; ut* Arquelit *pro Arguerit.*

Interdum quantitatis metaplaſmos conjunxerunt, additionem ſcilicet & detractionem: ut Jouſus, Jouſit, *pro Juſſus, Juſſit. Sic* Poplei, Conſeſei, Demiſeis, *pro Populi, Conſeſſi, Demiſſis. Interdum ad quantitatis metaplaſmum adjunxerunt metaplaſmum qualitatis: ut cum unum idemque vocabulum additione & commutatione transformarunt. Sic enim* Deicundo, Addeictos, *uſurpata pro Dicendo, Addictus. Sic* Maxſumo, Proxſumos, Fouſioſos, *pro Maximo, Proximus, Furioſus. His adde* Endo, Entera, Sopera, Continoeis, *pro In, Intra, Supra, Continuis: in quibus commutatio præcedit, additio ſequitur. Detractionem quoque & commutationem quandoque copularunt: idque commutatione interdum ſequente: ut* Adecito, Poplos, Praeſetebos, *pro Addicito, Populus, Præſentibus. Interdum præcedente: ut* Sobicito *pro Subjicito. Sic* Olo *pro Illo. Item* Faſis *pro Farris. In quibuſdam triplicatus eſt metaplaſmus: ut* Pupilei, praeſeted, *pro Pupilli, Præſentibus.*

In nominum flexionibus præter ſuperiora notabilem mutationem habent Folminis, Ipſos, Im, *pro Fulmen, Ipſe, Eum. Sic* Oloe *pro Illi.*

In verbis quoque varii præter ſupradictos metaplaſmi à veteribus facti ſunt: ut in verbo ſubſtantivo Eſcit *&* Eſcunt, *pro Erit & Erunt. itemque* Siet, Sient, *pro Sit, Sint. & in futuro perfecto* Fuat *pro Fuerit. Ejuſdem futuri perfecti magna in aliis quoque verbis eſt varietas; ut* Vindicit, Verberit, Prohibeſit, Occiſit, *pro Vindicarit, Verberarit, Prohibuerit, Occiderit. item* Tagit *pro Tetigerit:* Pacit *&* Pacont *pro Pepigerit & Pepigerint:* Faxſit, Rupſit, *pro Fecerit, Ruperit:* Paret, Cepet, *pro Pararit, Ceperit:* Mileit, Viveit, *pro Miſerit, Vixerit. Item* Duit, Adduit, Conduit, Tranſduit, *pro Dederit, Addiderit, Condiderit, Tradiderit. In paſſiva etiam forma* Turbaſſitur, *pro Turbatum fuerit:* Fariator, Nancitor, *pro Fari velit, Nactus fuerit. Item* Darier, Leibarier, *pro Dari, Libari. Sic* Oetier *&* Oitier *pro Uti.*

In conjunctis vocibus facta interdum ſeparatio: ut En do, In do, In du, *pro Endo, Indo, Indu. Sic* Indo teſtato, *pro Inteſtato.* Endo ponito, Endo jacito, Endo manos jactio, *pro Imponito, Injicito, Manus injectio: Item* Queicuomque, *pro Quicunque; & conſimilia. Contra interdum conjunguntur quæ alioqui ſeparari ſolent: ut* Statoleberom, *pro Statu liberum.*

Hæc ſunt de quibus te præmonendum putavi, lector. quæ cum memoria retineri minus facile poſſint, indicem alphabetico ordine in fine attexere libuit, & in eo tum ſuperiorum nonnulla, tum alia quæ vel analoga his ſunt, vel brevibus præceptis comprehendi nequeunt, exponere. Interea tu ipſa legum verba ex Urſini editione deinceps cognoſce.

LEGES NUMAE POMPILII.

1 Sei quis horum fuit unum joudicei arbitrove reove, dies diffensos estod. *Fulvius Ursinus pag. 4. hanc legem sic legendam putat*: Sei quoi horum fuat vitiom, joudicei, arbitrove, reove, dies diffensos estod. 27* XII Tab.

2 Quojus auspicio classe procincta opeima spolia capiuntor, Jovei Fedetrio bovem caedito. Quei cepet, aeris cc darier oporteto. 4

Secunda spolia in du Martis asam en do campo Suavetaurilia, utra volet, caedito. Quei cepet, aeris cc darier oporteto.

Tertia spolia Jano Quirino agnom marem caedito. Quei cepit, aeris c darier oporteto. Quojus auspicio capta, dis piacolom dato.

Festus in Opima *sic legit*: Oujus auspicio classe procincta opima spolia capiuntur, Jovi Feretrio darier oporteat; & bovem caedito qui cepit aeris cc. Secunda spolia in campo Solitaurilia, utra volet, caedito. Tertia spolia Jano Quirino, agnum marem caedito. c qui cepit, ex aere dato.

3 Sei quis hominem leberom sciens dolo m. mortei duit, paricida estod. Sei im inprudens se dolo malo occisit, pro kapite occeisei & nateis ejus, en do contione arietem subicito. 6

4 Sei hominem folminis occisit, im sopera genua nei tolito. Sei folmine occeisos escit, ei jousta nulla fieri oporteto. 8

5 Pelex asam Junonis nei tagito. Sei tagit, Junoni crinebos demiseis agnom feminam caedito. 7

6 Sei quis terminom exarasit, ipsos boveisque sacrei sunto. 5

7 Sei quis aliuta faxsit, ipsos Jovei sacer estod.

8 Piscеis quei squamosei non sient, nei poluceto. Squamosos omneis praeter scarom poluceto. 3

9 Sarpta vinia nei siet, ex ead vinom dis lesbarier nefas estod. 1

10 Vino rocom nei respercito. 2

LEGES SERVII TULLII.

Sei puer parantem verberit, ast ole plorasit, puer deiveis parentom sacer estod. 14. 1. Rom

LEX TRIBUNICIA PRIMA.

Sei quis aliuta faxsit, cum pequnia familiaque sacer estod.

Sei quis im occisit, paricida nec estod.

LEGES XII. TABULARUM.

DE JURE PRIVATO.

1 Sei in jous vocat, nei eat statim, encapito antestarier. 25

2 Sei calvitor, pedemve struit, manom endo jacito. 29

3 Sei in jous vocato morbos aevitasve vitiom escit, quei in jous vocasit, jumentom dato. Sei nolet, arceram nei sternito. 26

4 Aeris confessi reboque joure joudicateis, xxx dies joustei sunto. [1] Postidea endo manos jactio estod: indu jous edoucito. Nei joudicatom facit, aut quips en do eo im joure vindicit, secom doucito, vincito aut nesvo aut compedebos. xv pondo nei majose; aut sei volet, minose vincito. Sei volet, souo vivito. Nei souo vivеit, quei im vinctom habebit, libras faris endo dies dato. sei volet, plus dato. Endoteratim pacio estod. Nei eum eo pacit, rx dies vinctom haberod. En ieis diebos tertieis nondineis continoeis indu comitiom en do joure im procitato: quanteique filis aestumata siet, praedicato. postidea de kapite addictei poenas sumitod: aut, sei volet, trans Tiberim peregre venom datod. Ast sei plusebos addeictos siet, tertieis nondineis parteis secanto. Sei plus minusve secuerint, se fraude estod. 33 34

5 Sei quei en do joure manom conferont, utreique soperstitebos praesentebos vindicias sumunto. 30

6 Sei vecinei enter se jorgasint, entera quinque pedeis oesocapio nei estod. Praetor arbitros treis dato: eorom arbitrio finiom controversias componito.

7 Quoi testimonium defuerit, is tertieis diebos ob portom ofvagolatom eito.

8 Ticnom junctom aedebos viniaeque, [1] & concapet nei solvito. Quei olud junxsit, duplione luito. [1] *al.* concapes nei solu. 37 49

9 Quom nexom faciet mancipiomque, uti dingua nuncupasit, ita jous estod.

10 Patersfamilias utei super familia pequniaque sua legasit, ita jous estod. *Ulpianus tit. 11. Inst. hanc legem sic citat*: Uti legasit super pequnia tutelave suae, ita jous esto. 53 12

11 Patrei endo fidjo vitae neciisque potestas estod: terque im venom darier jous estod. Sei pater fidiom ter venom duit, fidios à patre leber estod. *Sic in formula rogationis apud Gell. lib. 5. cap. 19.* Velitis jubeatis Quirites utei L. Valerius L. Titio tam joure legeque filius siet, quam sei ex eo patre matreque familias natus esset; uteique ei vitae neciisque in du eum potestas siet, utei patrei en do filio. Haec ita utei deixi, ita vos Quirites rogo. 13. 1. Rom

ἐξ νέμ. τῆς τελευτῆς τῶν ἰδίων διαθεμένων δέλτων. Dion. Hal. l. 2 p. 94. a lin. 45.

12 Arvorsom hostem aeterna auctoritas estod. 52

13 Sei quis sonsios fiet, agnatorum gentilesque endo eo pequniaque ejus potestas estod. 14

14 Sei quis alienas arbores injouris scruesit, xxv aeris in du sincolas poenae sunto. 10

15 Quei alienas aedes frumenteive acervom juxsta aedeis positom, sciens d. m. usit useritve, Praetoris arbitratuu vinctos verberatosque ieue necator. Ast sei imprudens se d. m. damnom duit, noxiam sarcito, aut Praetoris arbitratuu virgeis caesos, poenam luito.

16 Glandem quae de tuod in du alienom agrom cadit, se fraude lecere licito. *Apud Ulpianum Digest. lib. 43. tit. 27. sic ait Praetor*: Glandem quae ex illius agro in tuum cadit, quominus illi tertio quoque die legere auferre liceat, vim fieri veto.

17 Quei nox frucem aratro quaesitam, fortim pavesit secuesitve, sei pobes siet, Cereri sacer estod: impobes, Praetoris arbitratuu verberatos, noxiam duplione sarcito. 8

* Hi numeri Lipsianae editionis ordinem indicant.

18 Sei

18 Sei quadropes pauperiem faxit, quadropedis dominos noxiam sarcitod : aut quod horum nocuit, dare damnas estod. *Apud Justin. Justit. lib. 4. tit. 9. hoc adhibetur isti legi* : Si equus calcitrosus calce perenniverit, aut bos cornu petere solitus, cornu petierit.

19 Sei vir aut molier, alter alterei nontiom misit, devortiom estod : molier res sovas sibei habeto ; vir molierei claveis adimitod, exicitoque. *Hinc illa repudiorum formulæ* ; Tuas res tibi habeto ; Tuas res tibi agito. *Item hæc sponsaliorum renuntiatio* ; Conditione tua non utor.

20 Molier, tertieis noctebos oesorpatom eito. nei ita oesorpasit, af virod osocapitor.

21 Quei rem de qua controversia siet, in du sacrom dedicasit, duplione poenam luito.

22 Patrisfamilias quei en do testato moritor, quoique souos heres nec escit, agnatos proxsumos familiam pecuniamque habeto. *Auctor ad Herennium lib. 1. & Cic. lib. 1. De Invent. hanc legem his verbis conceptam fuisse dicunt* : Si pater familias intestato moritur, familia pecuniaque ejus agnatorum gentiliumque esto. 13

23 Leberto quei endotestato moritor, quoique suos heres nec escit, patronos heres estod.

24 Sei coheredes partem rerom singolei souam habere malont, familiae erciscundae arbitrom sumonto, eique jous arbitriomque rerum permittunto.

25 Sei quis prodicos siet, Praetor ei boneis soueis endoterdeicito ; endoque eo pequniaque ejus, agnotorom centileomque potestas estod. *Hinc apud Paulum lib. 5. Sentent. formula illa qua Prætores utebantur* : Quando tu bona patria avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico.

26 Sei quis dolei malei calpaeve suspectos endo totela siet, ejus quei volet nomen deferto. ubei detolerit, sei dolei malei arcuesit, Praetor im eum flacitio removetod. Ast sei tontor rem popilei foratos siet, duplione poenam luito.

27 Si quis * injuria alterei faxsit, xxv. aeris poenae sunto. * *al* injuriam. 41

28 Sei membrom rupsit, nei cum eo pacit, talio estod. 43

29 Quei nox fortom faxsit, sei im aliquips occisit, joure caesos estod. Sei louci fortom faxsit, teloque se prædendier prohibesit, sei im aliquips occisit, joure caesos estod. Ast sei louci fortom faxsit, neque telo se prædendier prohibesit, sei leber siet, Praetor im verberarier joubetod ; eique quoi fortom faxsit, addecito. Sei servos siet, virgeis caesos ex saxo deicitor. Sei impobes siet, Praetoris arbitratuu verberatos noxiam sarcito. 44. 45

Forta per lancem liciomque concepta, utei manifesta vindicato. 47

30 Statoloberom venom darier liceto ; dum nei quid asvorsom ejus statom fuat.

DE JURE PUBLICO.

1 Rem ubei pacont, oranto. Nei pacont, ante medidiem en do comitio, aut en do foro causam coniciunto. Post medidiem, praeseted ambobos, leitem adecito. Sol occasos, soprema tempestas estod. 32

2 Asiduo vindex asiduos esto : proletario, quoi queivis volet, vindex estod. 35

3 Quei se seierit testarier, libripensve fuerit, nei testimoniom fariator, inprobos intestabilisque estod. 36

4 Sei patronos clientei fraudem faxsit, patronos clientis deiveis sacer estod. 15 L. Rom

5 Nexso solutoque, Forctei Sanateique eidem jous estod.

6 Pequniam, quei nancitor, habeto. Sei quid pigneris nancitor, sibei habeto. 4

7 Seiquis occentasit, casmenve conduit, quod alteri flacitiom faxsit, kapital estod.

8 Quei perduelem concitasit, queive ceivem perduelei transduit, kapital estod. 42

9 Preivilegia nei irrocanto, nei ve de kapite ceivis, nisei maxsumo comitiatuu, ferunto. *Apud Cic. lib. 3. De leg. ita legitur hæc lex* : Privilega ne inroganto : De capite civis, nisi per maximum comitiatum, olloisque quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto. *Ant. Aug. pag. 155.* 5 2. 3

10 Patrebos cum plebed conubia nei sunto. 56

11 Jousus poplei sofraciaque sunto. Quodcuomque postremom poplos jousit, id jous ratomque estod. 1

12 Quei joudex, queive arbiter jouredatos, ob rem joudicandam pequniam cepet, kapital estod. 39

13 Quei falsom testimoniom dixserit, ex saxo deicitor. 38

14 Quei adorat lece, sei pluus petet quam jous siet, causa cadito.

15 Jouris jourandi ad strincendam fidem, maxsuma vis estod.

16 Quei calim endo urbe nox coit coiverit, kapital estod.

17 Vnciasio foenose neiquis pluus exsercerod. Seiquis aliuta faxsit, quadruplione pœnam luitod.

18 Sei quis ex leibertated in du servitutem aseritor, Praetor secundum libertatem vindicias datod. Quei vindicias tollit, sponsores joudicio sistier datod. 55

19 Ambitos parietis, sestertios pes estod.

DE JURE SACRORUM.

1 Praeco fonus endeicito. Dominos foneris, en ludeis accenso lictorebosque oetitor. En de fonere tribos ricinieis, rica porporea, decemque tibicinebos, oetier liceto. Hoc pluus, nei facito.

2 Servilis unctura, circompotatioque, quom fonus exsequiantor, vinei ve respersio, nei fuat. Aceras sepolcreis, aut longas koronas, nei en do ponito. 22

3 Murinam mortuo nei endito.

4 Plusa fonera unei nei facito : nei ve plusceis lectos endo ferto. 20

5 Neive ausom adduito. Ast quoi auso denteis vinctei sient, im cum olo sepelire urereve, se fraude liceto. 21

6 Homini mortuo osa nei lecito, quo post fonus faciat ; exstra quam seiquis foris militiæque mortuos siet. 18

7 Hominem mortuom endo urbe nei sepelito, nei ve urito. 15

8 Rocom ascia nei polito. 16

9 Rocom bustomve novom propius aedeis alienas LX pedeis inveito domino nei adicito : nei ve forom sepolcrei bustomve oesocapito. 23

10 Quom fonus exfertor, nei encomitiato. 24

11 Molieres faciem nei carpunto; nei ve cenas radunto: leſom foneris nec habento. *Apud Cic.* 17
lib. 2. Tuſc. qu. ſic citatur hæc lex: Mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergô habento.

12 Honoratorum virorum laudes en do contione memorantor; eaſque naeniae ad tibicinem proſequuntor. *Apud Cicer. hæc lex ita legitur*; Honoratorum virorum laudes in concione memorantor: eaſque etiam cantus ad tibicinem proſequuntor. *Ant. Aug. pag.* 192.

13 Quei koronam paret, ipſus pequniaeve ejus virtutiſve diditor; ipſeique mortuo, parentalebos ejus, 19
quom entus poſitos eſt, quomque foris exfertor, impoſita ſe frauded eſtod. *Apud Plin. lib.* 21. *cap.* 3. *corrupte*; Qui coronam parit, ipſe pecuniaeve ejus virtutis ergô arguitur. *Fulvius Urſ. intelligit hac lege ei qui coronam ludis adeptus eſſet, præter eos honores qui tribuebantur viventi, cum ejus nomen publice peractis ludis à præcone omnibus audientibus nuntiabatur, ſive equo ſive quadrigis victoriam adeptus eſſet, hoc etiam tributum fuiſſe, ut eidem mortuo virtute parta corona ſine fraude imponeretur, non tantum ſeptem illis diebus quibus intus (i. domi) poſitus eſſet, ſed eo etiam die quo foris efferretur cum pompa & ornatu in forum ad roſtra. Si quis enim foris exſtinctus fuiſſet, domum ſuam referebatur, ibique ſeptem diebus erat, & calida abluebatur & poſt ultimam conclamationem octavo incendebatur, nono ſepeliebatur*: *vnde* Novendiales ludi, *& apud Horatium* Novendiales diſſipare pulveres, *ut Servius tradit in Æneid. 5. & 6.*

Huc pertinet lex illa Ciceronis lib. 2. De legibus: Hos leto datos divos habento, ſumptum in ollos luctumque minuunto. *Ant. Aug. p.* 189.

Hactenus leges Regiæ & Decemvirales, ſeu leges XII *tabularum. Sequuntur aliquot aliæ, cum Senatuſconſultis quibuſdam, Plebiſcitis, & Sanctionibus*; *quæ hiſtoriæ aliquid lucis afferre viſæ ſunt.*

Conſules & Prætores & Judices eſſe aliquando appellatos, ex efficta hac Ciceronis lege conſtat: Regio imperio duo ſunto; hique præeundo, judicando, conſulendo, PRAETORES, JUDICES, CONSULES appellantor. *Ant. Aug. p.* 67, *&* 177.

Plebiſciti PLAETORIANI, *cujus à Varrone & à Cenſorino mentio fit, quo M. Plætorius Prætoris juriſdictionem conſtituit, verba ſunt hæc*: PRÆTOR URBANUS, qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictoreis apud ſe habeto; iſque ſupremum ad ſolis occaſum jus inter civeis dicito. *Ant. Aug. p.* 100. *Fulvius Urſ. in Notis ſuis, p.* 19 *&* 30, *poſtremum legis hujus membrum ſic legit*: Uſque ad ſupremam, ad ſolem occaſum, jous inter ceiveis deicito.

Lex PAPIRIA. Quei quomque PRAETOR poſthac factus erit, quei inter ceiveis jous deicet, tresviros capitaleis popolom rocato. ieique trevirei capitaleis, queicuomque ex hace lege factei erunt, ſacramenta exſigunto, joudicantoque, eodemque joure ſunto, utei ex legibus plebeive ſciteis exfigere, joudicareque, eſſeque oportet. *Fulv. Urſ. Not. pag.* 29.

Ad Cenſores ea pertinent quæ Cicero eleganter collegit: CENSORES populi aevitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento; urbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentor, populique partes in tribus diſtribuunto: exin pecunias, aevitates, ordines partiunto; equitum peditumque prolem deſcribunto. *Ant. Aug. p.* 12.

Cicero libro tertio prioris partis legem ſimilem DUILIÆ DE TRIBUNIS PLEBIS *finxit*: Sanctique ſunto neve plebem orbam Tribunis relinquunto. *Ant. Aug. p.* 59.

Cæteri MINORES MAGISTRATUS *appellantur*; *de quibus in edicto Conſulum, quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus ſit*: Nequis magiſtratus minor de caelo ſervaſſe velit. *Ant. A.* 21.

Ciceronis lex efficta eſt de legibus ferendis in hæc verba: Promulgata propoſita in aerario cognita agunto, nec pluſquam de ſingulis rebus ſemel conſulunto. rem populum docento: doceri à magiſtratibus privatiſque patiuntor. *Ant. Aug. p.* 20.

Lex Tulliana qua de interceſſione agitur, hæc eſt: Vis in populo abeſto, par majorque poteſtas plus valeto. Aſt cui turbaſſitur in agendo, fraus auctoris eſto. Interceſſor rei malæ, ſalutaris civis eſto. Qui agent auſpicia ſervanto; auguri publico parento. *Ant. Aug. p.* 21.

In epiſtolis M. Cælii ad Ciceronem reperitur, legis de repetundis unum & centeſimum caput fuiſſe: Quod eorum judicum major pars judicarit, id jus ratumque eſto. *Ant. Aug. p.* 81.

Cicero lib. 3. *de legibus hanc legem ſcripſit*: Rei ſuæ ergô nequis legatus eſto. *Ant. Aug. p.* 85.

Idem Cic. in legibus quas veteri ſermone effinxit: Quique agent rem duelli, quique popularem, auſpicium præmonento. *Et alio loco*: Aſt quando duellum gravius, diſcordiæve civium eſcunt, populi magiſter eſto. *Et lib.* 2. *ex Platone*; Aes atque ferrum, duelli inſtrumenta, non fani. *Ant. Aug. p.* 163.

AQUILIÆ LEGIS *verba Cajus in libris ad edictum provinciale refert. Capite primo ita cavetur*: Qui ſervum ſervamve alienum alienamve, quadrupedem vel pecudem injuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Tertio capite ait lex Aquilia: Ceterarum rerum, præter hominem & pecudem occiſos, ſiquis alteri damnum faxit, quod uſſerit, fregerit, ruperit injuria, quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Apud declamatores non diſſimilis lex fingitur: Damni injuria dati ſit actio, *Item*; Qui ſciens damnum dederit, reddat quadruplum; qui inſciens, ſimplum. *Ant. Aug. p.* 39.

Minima multa erat ovis unius. Ea in hæc verba indicebatur: M. Terentio, quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, ego ei unum ovem multam dico. *Ant. Aug. p.* 138.

Capite ſeptimo legis JULIÆ, *ut Ulp. lib.* 11. *de adulteriis ſcribit, ita cavetur*: Nequis inter reos referat eum qui tum ſine detrectatione reipublicæ cauſa aberit. *Ant. Aug. p.* 71.

Ipſius Juliæ legis verba Paulus lib. II. *ad legem Juliam & Papiam refert hæc*: Qui libertinus duos pluresve à ſe genitos nataſve in ſua poteſtate habebit; præter eum qui artem ludicram fecerit, quive operas ſuas ut cum beſtiis pugnaret locaverit: nequis eorum operas, doni, muneris, aliudve quidquam, libertatis cauſa patrono, patronæ, liberiſve eorum, de quibus juraverit, vel promiſerit, obligatuſve erit, dare, facere, præſtare debeto. *Ant. Aug. p.* 75.

Lege Julia (inquit Paulus lib. 1.) *ita cavetur*: Qui ſenator eſt, quive filius, nepoſve ex filio, pronepoſve ex filio nato, cujus eorum eſt, erit; nequis eorum ſponſam uxoremve ſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit. Neve ſenatoris filia, neptiſve ex filio, proneptiſve ex nepote filio nato nata, libertino, eive qui ipſe cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit; ſponſa nuptave ſciens dolo malo eſto; neve quis eorum dolo malo ſciens ſponſam uxoremve eam habeto. *Ant. Aug. p.* 76.

Sic Quinctilianus ex Theatrali lege refert; Qui artem ludicram exercuerit, XIV ordinibus primis ne ſedeat. *Ant. Aug. p.* 128.

S. C.

S. C. AUCTORITAS [1] L. V. Prid. Kal. Octobres in æde Apollinis scribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomtina Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucejus, C. F. Poplilia Hirrus, C. Scribonius C. F. Pup. Curio, L. Atejus L. F. Anienſi Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis conſularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Coss. cum magiſtratum iniſſent ad Kal. Martias, quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent; neve quid prius ex ante diem Kal. Martii ad ſenatum referrent, neve quid conjunctim de ea referretur à Coss. utique ejus rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad ſenatum referretur à Coss. eorum qui in ccc. judicibus eſſent, ſex adducere liceret, ſiquid de ea re ad populum plebemve referri opus eſſet, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus Coss. Prætores, Tribunique pl. quibus eorum videretur, ad populum plebemve referrent. *Ant. Aug. p.* 219.

1 i. lecta univerſis.

S. C. A. prid. Kal. Octob. in æde Apollinis ſcribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pon. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. P. Curio, L. Atejus L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. Senatum exiſtimare, neminem eorum qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram adferre oportere, quominus de R. P. quamprimum ad ſenatum referri S. Q. C. fieri poſſit. Qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra R. P. feciſſe. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum populumque referri. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius,* [2] *L. Vicinius, vel Aſinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa.*

2 al. Licinius.

Item ſenatui placere, auctoritatem perſcribi de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita, cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad S. P. Q. referri. *Huic S. C. interceſſit G. Cælius, C. Panſa Tribuni Plebis.*

Itemque Senatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquas provincias, quas Praetorii pro Praetore optinerent, eos qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro Praetore mitti oporteret, eos ſortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos [3] S. C. in Provincias iri oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur: tum uti quodque conlegium primum Praetorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. ſi ad numerum ii non eſſent, tum deinceps proximi cujuſque conlegii, qui praetores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius, C. Panſa Tribuni plebis. Ant. Aug. p.* 220.

3 f. ex S. C.

S. C. de menſe Auguſto: *apud Macrob. Saturn. lib.* 1. *c.* 13. Quom Imp. Caeſ. Auguſtus menſe Sextili & primum conſulatum inierit, & triumphos treis in urbem intulerit, & ex Janiculo legiones deductae ſequtaeque ſint ejus auſpicia ac fidem, & Ægyptus hoc menſe in poteſtatem P. R. redacta ſit, finiſque hoc menſe belleis civilibus impoſitus ſit, atque ob eas cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui ut menſis Auguſtus appelletur.

Quod Q. Ælius Tubero, Q. F. Max. Coss. [4] V. F. quoſdam privatos ex rivis publicis aquam duceret: Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. (*His autem notis ſignificatur, Quid de ea re fieri placeret, de ea re universi ita cenſuerunt*) necui privato aquam ducere ex rivis publicis liceret: eosque [illegible] ii quibus aquae ducendae jus eſſet datum, ex caſtellis ducerent: animadverteremque curatores aquarum quibus locis intra extraque urbem apte caſtella privati facere poſſent, ex quibus aquam ducerent, quam ex caſtello [5] communem accepiſſent à curatoribus aquarum; necui eorum quibus aqua daretur publica, jus eſſet intra quinquaginta pedes ejus caſtelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fiſtulam ſubicere quam quinariam. *Ant. Aug. p.* 217. *ex Frontino.*

4 i. verba fecerunt.

5 f. communi.

Quintum ſenatuſconſultum his verbis factum eſt: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. Coss. V. F. de rivis, ſpecubus, fornicibuſve Juliae, Martiae, Appiae, Tepulae, Anionis reficiendis; Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. ut cum ii rivi, fornices, quos Aug. Caeſar ſe refecturum impenſa ſua pollicitus ſenatui eſt, reficerentur: ex agris privatorum terram, limum, lapidem, teſtam, harenam, ligna ceteraque quibus ad eam rem opus eſſet, unde quaeque earum proxime ſine injuria privatorum tolli, ſumi, portari poſſint, viri boni arbitratu aeſtimata darentur, tollerentur, ſumerentur, exportarentur; & eas res omnes exportandas, earumque rerum reficiendarum cauſa, quotiens opus eſſet, per agros privatorum, ſine injuria eorum, itinera, actus, paterent, darentur. *Ant. Aug. p.* 217.

Denique eodem tempore ſenatus cenſuit: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. V. F. aquarum quae in urbem venirent, itinera occupari monumentis & aedificiis, & arboribus conſeri: Q. F. P. D. E. R. I. C. cum ad reficiendos rivos, ſpecuſque, per quae & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros, utraque ex parte vacuos centenos quinos denos pedes patere; & circa rivos, qui ſub terra eſſent, & ſpecus intra urbem, & extra urbem continentia aedificia, utraque ex parte quinos pedes vacuos relinqui; ita ut neque monumentum in iis locis, neque aedificium poſt hoc tempus ponere, neque conſerere arbores liceret. Siquae nunc eſſent arbores intra id ſpatium, exſtirparentur, praeterquam ſi quae villae continentes, & incluſae aedificis eſſent. Siquis adverſus ea commiſerit, in ſingulas res in dena milia damnas eſſet; ex quibus pars dimidia praemium accuſatori daretur cujus opera maxime convictus eſſet, qui adverſus hoc S. C. commiſiſſet; pars altera dimidia in aerarium redigeretur; deque ea re judicarent cognoſcerentque curatores aquarum. *Ant, Aug. p.* 218.

LEX MAMILIA. [6] K. L. III. Quae colonia hac lege deducta, quodve moinicipium, praefectura, forum, conciliabolum, conſtitutum erit; quei ager intra fineis eorum erit; quei terminei in eo agro ſtatutei erunt, quo in loco terminus non exſtabit, in eo loco is quojus is ager erit, terminum reſtituendum coerato; utei quod recte factum eſſe volet. Idque magiſtratus, quei in ea colonia, moinicipio, praefectura, foro, conciliabolo, joure deicundo praerit, facito utei fiat.

6 Caput legis III.

K. L. V. Quei hac lege coloniam deduxſerit, moinicipium, praefecturam, forom, conciliabolum conſtituerit in eo agro quei ager intra fineis ejus coloniae, moinicipI, fori, conciliaboli, praefecturae erit, leimites decumanei utei fiant, terminateique ſtatuantur, coerato. queique fineis ita ſtatuerit, ſei fineis eorum ſunt, dum nei extra agrum colonicum territoriumve fineis ducat; queique terminei hac lege ſtatutei erunt, nei quis quem eorum eicito, neive commoveto ſciens d. m. Sei quis adverſus ea fecerit,

is in terminos singulos, quos ejeceris locove moverit, sciens d. m. H. S. xxv. in poplicum eorum quorum intra fineis is ager erit, dare damnas esto: deque ea re coeratoris, quei hac lege erit, jourisdictio recipératoromque datio addictio esto. Quom coerator hac lege non erit, tunc queiqnomque magistratus in ea colonia, moinicipio, præfectura, foro, conciliabolo, joure deicundo præerit, ejus magistratus de ea re jourisdictio joudicisque datio addictio esto: inque eam rem is quei hac lege joudicium dederit, sellibus poplice duntaxat in res singolas, x denontiandi potestatem facito, ita utei e. r. p. f. s. u. & sei is unde ea pequnia petita erit, condemnatus erit, eam pequniam ab eo, deve boneis ejus, primo quoque die exigito: ejusque pequniæ quod receptum erit, partem dimidiam ei quojus unius opera maxsume is condemnatus erit, partem dimidiam in poplicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, seiquis in eum locum terminum restituere volet, sine fraude sua facere liceto; neive quid quoi is ob eam rem hac lege dare damnas esto.

K. L. IV. Quei leimites decumanei hac lege deductei erunt; quæ fossæ in eo agro erunt, quei ager hac lege datus adsignatus erit, nei quis eos leimites decumanos nei opsepito; neive quid in eis immolitum, neive quid ibei positum habeto; neive eos arato; neive eas fossas opturato, neive quis sepito, quo minus suo itinere aqua ire fluere possit. Seiquis adversus ea quid fecerit, in res singolas, quotiensc uomque fecerit, H. S. IIII. coloneis moinicipibusque ejus in quorum agro id factum erit, dare damnas esto; pecuniaeque, quei volet, hac lege petitio esto. *Fulv. Urs. Not. p.* 30.

LEX QUINCTIA. Quicumque post hanc legem rogatam rivos, specus, fornices, fistulas, castella, tubulos, lacus aquarum publicarum quæ ad urbem ducuntur, earumve quam, sciens dolo malo foraverit, ruperit, forare rumpereve curaverit, pejoremve fecerit, quominus ea aqua, earumve qua, in urbem Romam ire, cadere, flui, pervenire, duci possint, quove minus in urbe Roma, & in his ædificiis quæ urbi continentia sunt, erunt, in hisque hortis, prædiis, locis, quorum hortorum, prædiorum, locorum dominis, possessoribusve aqua data, vel adtributa est, vel erit, ut saliat, distribuatur, dividatur, in castella, lacus immittatur, is P. R. C. milia dare damnas esto. Et qui clam quid eorum ita fecerit, id omne sarcire, reficere, restituere, ædificare, ponere, cælare & demoliri damnas esto, sine dolo malo. atque ita omnino, ut quicumque curator aquarum est, erit, aut si curator aquarum non est, vel erit, tum is Prætor qui inter cives & peregrinos jus dicit, multam pignoribus cogito, coërceto; eique curatori, aut si curator non erit, tum ei Praetori, eo nomine cogere, & coërcere, multae dicendæ sive pignoris capiendi jus potestasque esto. Siquid eorum servus fecerit, dominus ejus centum milia populo det. Siquis circa rivos, specus, fornices, fistulas, tubulos, castella, lacus aquarum publicarum, qua ad urbem Romam ducuntur, vel ducentur, terminatus steterit, nequis eo loco post hanc legem rogatam quid opponit, molit, obsepit, figit, statuit, ponit, collocat, arat, serit; neve in eum locum quid immittit, præterquam eorum faciendorum, reponendorum causa, præterquam quod hac lege licebit, oportebit. Qui adversus ea quid fecerit & adversus ea repserit, ex jussu causaque omnium rerum omnibus esto damnas, uti esset esseque oporteret, si is adversus hanc legem rivum, specum rupisset forasletve [* quique specum forasset rupisletve] quominus in eo loco pascere herbam, fœnum secare. sentes, vepres, caprificos, curatores aquarum, qui nunc sunt, quique erunt. circa fontes, & fontium mu-
1 *al.* pilæ. rorum curam, rivos, & specus, terminatus, arbores, vites, vepres, sentes, [1] ripæ, maceriæ, salicta, ha-
2 *al.* exstirpentur. rundineta, excidantur, tollantur, effodiantur, [2] excodicentur, uti quod recte factum esse volet; eoque nomine iis pignoris captio, multæ dictio coërcitioque esto; idque iis sine fraude sua facere jus potestasque esto * quominus vites, arbores quæ villis, ædificiis, maceriisve inclusæ sint. maceriæ, quas curatores aquarum causa cognita, ne demolirentur, dominis permiserunt, quibus inscripta insculptaque essent ipsorum qui permisissent curatorum nomina. hac lege nihil [3] abrogatur, quominus ex his fon-
3 *al.* rogato *in vet. m. s. Alii* nihilum rogatur. tibus, rivis, specubus, fornicibus aquam haurire, sumere iis quibuscumque curatores aquarum permiserunt, præterquam rota, calice, machina, liceat; dum neque puteus, neque foramen novum fiat; ejus hac lege nihilum [4] rogatio. *Alia etiam lex ab eodem Frontino refertur in hæc verba*; Nequis aquam
4 *s.* rogatur. oletato dolo malo, ubi publice salit. Si quis oletarit, sestertiorum x milium multa esto. *Ant. Aug. pag.* 122.

PLEBISCITI SILIANI (*quod duo Silii, Publius & Marcus, Tribuni plebis, rogarunt*) *in Festi fragmentis ex Junio hæc referuntur verba*: Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate popu-
5 *al.* se dolom. lus oetier [qui] solet uti coæquetur [5] sedulum: utei quadrantal vini octoginta pondo fiet: congius vini, decem P. fiet: sex sextarii, congius fiet vini: duodequinquaginta sextarii, quadrantal fiet vini;
6 *al.* vinario. sextarius aequus aequo cum [6] librario fiet: [7] sexdequinque libræ in modo sient. Siquis magistratus ad-
7 *al.* sexdecimque. versus hæc d. m. pondera, modiosque, vasaque publica modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri,
8 multare. dolumve adduit quod ea fiant, eum quis volet magistratus [8] multaretur, dum minore [9] patri familias
9 parte. taxat, liceto: sive quis [10] in sacrum judicare voluerit, liceto. *Ant. Aug. p.* 137.
10 im.

SANCITO. Si quis hujusce legis ergô adversus leges, rogationes, plebisve scita, senatusve consulta fecit, fecerit, sive quod eum ex lege, rogatione, plebisve scito, S. ve C. facere oportebit, non fecerit, hujus legis ergo, id ei ne fraudi esto, neve quit ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio neve judicatio esto, neve quis de ea re apud se agi finito. *Ant. Aug. p.* 125.

Cic. lib. 3. *ad Atticum omnia hæc in sanctione quadam abrogationis legis Clodiæ ita scripta refert*: Si quid in hac rogatione scriptum est quod per leges plebeisve scita promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat, non licuerit; quodve ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenae multaeve sit, E. H. L. N. R. (*id est, ejus hac lege nihilum rogatur*) *Ante Aug. p.* 27.

EXPLI-

EXPLICATIO VOCUM QUÆ IN PRISCIS LEGIBUS SCRIPTURA VEL USURPATIONE A RECENTIORIBUS DISCREPANT.

Aceras, acerras, turibula.
Acnom, agnum.
Acrom, agrum.
Addeictos, addictus.
Adduit, addiderit.
Adduito, addito.
Adecito, addicito.
Adicito, adjicito.
Adorat lece, agit lege.
AEdebos, ædibus.
AEstunata, æstimata.
AEvitas, ætas.
Af virod, ab viro.
Aliquips, aliquis.
Aliuta, Aliter.
Aluvei, alteri.
Arboses, arbores.
Arcera, vehiculum arcuatum.
Arcuerit, arguerit.
Arvorsom, adversum.
Asa, ara.
Aseritor, asseritur.
Assiduo, assiduo, ei qui in censu pro facultatum suarum modulo asses dat.
Asvorsom, adversum.
Ausom, aurum.
Calim, clam.
Calvitor, decipit. In Gloss. legitur, Calpitur, ἐξαπατᾷ.
Casmen, carmen.
Cenas, genas.
Centileom, gentilium.
Cepet, ceperit.
Classe, classe: è Dorico κλῶσις.
Coerato, curato.
Comitiatuu, comitiatu.
Compedebos, compedibus.
Conduit, condiderit.
Confesei, confessi.
Coniciunto, conjiciunto, agunto.
Conlegium, collegium.
Continoeis, continuis.
Contione, concione.
Conubia, connubia.
Crinebos, crinibus
Cuomque, cumque.
Damnas esto, damnatus esto, teneatur.
Deicitor, dejicitor.
Deicundo, dicendo.
Deiveis, divis.
Demiseis, demissis.
Denontiandi, denunciandi.
Detolerit, detulerit.
Deuortiom, divortium.
Diditor, divulgator, prædicator.
Diffensos, diffisus.
Dingua, lingua.
Dis, diis.
Duelli, belli.
Duit, dederit.
Duplione, dupli datione.
Ead, ea.
Eidem jous, idem jus.
Eicito, ejicito.
Em, eum. En, in.
Encapito, incipito.
Encomitiato, in comitium ito
Endo, seu En do, in cum ablat.
Endo jacito, injicito.
Endo manos jactio, manus injectio.
En do ponito, imponito.
Endoteratim, interim.
Endoterdeicito, interdicito.
Endotestato, intestato.
Escit, erit. Escunt, erunt.
Estod, esto.
Entera. intra.
Entos, intus.
Excodicentur, una cum codice (seu stirpe) suo evellantur.
Exsertor, effertur.
Exicito, ejicito.
Exsequiantor, exsequias peragunto.
Exsercetod, exerceto.
Fariator, fari velit, & fidem approbare.
Falis, faris, seu farris.
Faxlit, fecerit.
Fedetrio, Feretrio.
Feminam, fœminam.
Fidios, filius.
Flacitiom, flagitium.
Fœnose, fœnore.
Folminis, fulmen. alii malunt Folmin Jovis.
Foratos, furatus.
Forctei, forti, valido, constanti in obedientia & fide.
Forom sepolcrei, vestibulum sepulcri.
Fortom, furtum.
Fousiosos, furiosus.
Frauded, fraude, mulcta.
Frucem, frugem.
Fuar, fuerit.
Ibei, ibi.
Icne, igne.
Ieis, iis.
Im, eum.
Impobes, impubes seu impuber.
In, eum.
In do testato, intestato.
Indu seu In du, in, cum accus.
Inprobos, improbus.
Inveito, invito.
Ipsos, ipse.
Jorgasint, jurgarint.
Joulit, jussit.
Jousus, jussus.
Irrocanto, irroganto.
Kapital, capitalis, capitale.
Leberom, liberum.
Lece, lege. Lecito, legito.
Libarier, libari.
Leibertaded, libertate.
Leitem, litem.
Lesom, lessum; lugubrem ejulationem.
Leto datos, deletos, occisos.
Lictorebos, lictoribus.
Louci, luci, interdiu.
Luitod, luito.
Majose, majore.
Malont, malunt.
Maxsume, maxime.
Meilitiae, militiæ, in bello.
Minose, minore.
Misit, miserit.
Moinicipium, municipium.
Molieri, mulieri.
Nancitor, nanciscitur, seu nactus fuerit.
Nei, ne: item, ni, nisi.
Nesvo, nervo.
Nisei, nisi.
Noctebos, noctibus.
Nundineis, nundinis.
Nontiom, nuncium.
Nox, noctu.
Noxia, noxia.
Occasos, occasus, κατάδυσις.
Occentasit, occentarit.
Occisit, occiderit.
Oesocapio, usucapio.
Oesorpasit, usurparit.
Oetier, uti, χρῆσθαι.
Ofvagolatom, obvagulatum. quæsitum cum convitio.
Oitier, uti. Oitile, utile.
Ole, ille.
Oletato, olidam facito.
Ollos, seu Olos, illos.
Oloe, illi.
Opsepito, obsepito.
Opturato, obturato.
Oranto, agunto.
Osa, ossa.
Osocapitor, usucapitor.
Pacio, pactio, transactio.
Pacit, pagit, pepigerit, transegerit. Pacont, pangunt, seu pepigerint.
Parentalebos, parentalibus.
Paret, pararit.
Paricida, qui vel patrem, vel fibi parem occidit.
Patrebos, patribus, patriciis.
Pavesit, paverit.
Paupeliem faxsit, pauperiem fecerit.
Pelex, pellex.
Piacolom, piaculum.
Pigneris, pignoris.
Plebed, plebe. Plebei, plebis.
Plusebos, pluribus. Pluseis, pluris.
Pluus, plus.
Pobes, pubes, puber.
Poluceto, polluceto, libamina seu δωρεὰς offerto.
Popilei, pupilli.
Poplei, populi.
Poplicom, publicum.
Poplos, populus.
Porporea, purpurea.
Portom, domum.
Postidea, postea.
Praesetebos, præsentibus. Praeseted, præsente, præsentibus.
Prodicos, prodigus.
Prohibesit, prohibuerit.
Proxsumos, proximus.
Quadruplione, quadrupli dictione.
Queicuomq; seu Queiquomque, quicumque.
Quips, quis.
Quit, quid, aliquid.
Quoi, cui. Quojus, cujus.
Quom, cum, quando.
Quotiescuomque, quotiescumque.
Reciperatorom, receptorum.
Ricinieis, riciniis, vestimento quadrato.
Rocom, rogum.
Rupsit, ruperit.
Sanatei, ad sanitatem (vel corporis scilicet vel animi, id est ad obedientiam & fidem) reverso.
Secetem, segetem.
Secuesint, secuerint.
Secuus, secus.
Se dolo m. sine dolo malo.
Sei, si.
Seierit, sierit, siverit.
Sepolcreis, sepulcris.
Sestertios, sestertius, duo & semis.
Sibei, sibi.
Sient, sint.
Sincolas, singulas.
Singolei, singuli.
Sobicito, subjicito, substituto.
Sofracia, suffragia.
Sopera, supra.
Soperstetebos, superstitibus.
Soprema, suprema, ultima.
Soueis, suis.
Statoleberom, statu liberum.
Stlis, lis.
Strincendam, stringendam.
Subicere, subjicere.
Suovetaurilia, sacrificium sue, ove, tauroq; fieri solitum.
Tagit, tangit, tetigerit.
Terminatei, termini.
Tibicinebos, tibicinibus.
Ticnom, tignum.
Tolito, tollito.
Totela, tutela.
Toutor, tutor.
Transduit, tradiderit.
Trevirei, treviri, tres viri.
Tribos, tribus.
Tuod, tuo.
Turbassitur, turbatum fuerit.
Vbi, ubei.
Vicinei, vicini.
Venom darier, venumdari, venditi.
Verberit, verberarit.
Vindicit, vindicarit.
Vinia, vinea.
Virtutis, virtus.
Viveit, vivet, vixerit.
Vnei, uni.
Vnciasio, unciario.
Vocasit, vocarit.
Vtei, uti, sicuti.

ADDEN-

ADDENDA.

PAG. 48 v. 44. in duobus Codicibus Bibliothecæ Regiæ Parisiis μίαν ῥοὴ ἐ Ελένῃς Ζεῦς γαμεῖ. v. 46. pro Πάλας@ habent Πάλλασ@. v. 47. pro Δείμας h. Δίμας. P. 49. v. 4. in *Cod. Reg.* 1. συμφοτησιν pro συμφορτησιν. *ibid.* in utroque *Codd.* ἐχ ἱκανὸ τὸ βίοτον ἔχει πάντας. v. 18. in *Cod. Reg.* 2. desunt ἐν νῆ νήσῳ. v. 20. ab utroque *Codd.* abest Δάρδανον. v. 20. in utroque *Cod.* βλιδεὶς πλευτῇ, Δήμητος οὐνὴν ὀεχγνέμψ@. οὐ Ν᾽ οἶεί τὸν Δάρδανον ποιεμένοι πλὼ ἔπλεσον. P. 49. v. 30. in utroque *Cod.* τὸ ἀεχεῖον ἢ γῆ ὀλέκετο. v. 33. in utroque *Cod.* corrupte δῆμι ἐξίοντας ἴων. v. 35. in utroque, *Cod.* Ν᾽ pro δν. P. 54. v. 17. in *Cod. Reg.* 2. Αρκῆν@ pro Αγαῆν@. v. 21. in eod. *Cod.* ὑπεὶ Ν᾽. v. 25. in eod. *Cod.* ἰδίυς αὐτῆ. v. 30. in eod. *Cod.* ἄγλδαι pro ἀγαγέδαι. v. 35. in eod. *Cod.* χθόνα μίμνη pro χῶραν ἦ. v. 36. in eod. *Cod.* ἀλόχῳ σίδον. v. 41. in eod. *Cod.* τῶν ἰγγόνων. P. 55. v. 2. in eod. *Cod.* κερτιεὶν ἐ ἄκρας. v. 7. in eod. *Cod.* Αρκῆνες. v. 12. in eod. *Cod.* ἐν φανιξῷ πεδεῖται.

EMENDANDA.

Pag. 9. in Versione pro *Æzeo* & *Æzei* lege *Æzéo* & *Æzéi*. P. 230. v. 18. pro βαρυῖπτα lege βαρύπτα. P. 279. v. 37. pro δὲ lege δή. P. 328. in Chronologia, sectioni II. apposita, pro *Olymp.* 72 &c. lege *Olymp.* 71 &c. & sic deinceps usque ad p. 353. sect. 34. P. 353. in Chronolog. sect. XXXIV. pro *Olymp.* $\frac{11}{11}$. lege $\frac{11}{11}$. usque ad p. 361. P. 590. v. 5. pro Οὐλυμπιὰς in *Vulgatis* Οὐλυμπιάδος. P. 643. in *Var. Lect.* v. 9. pro 18. lege 28.

MVSEVM BRITANNICVM

FINIS.